

पूर्ण आरक्षित

आ. सं. ५६

८६

पूर्ण आर

L.B.K

१९४५९

(२५)

(आ. नं. शंकोशः)

मु. १९५०

मूल्य ५०/-

पूर्ण आरक्षित

पुष्प आरक्षिका

आ. सं. ५८

नं. १४५१

(पुष्प)

(आ. कोशः)

(आरक्षिका पुस्तक)

नेपाली शब्द-कोश

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

79520

(25)

नेपाली शब्द-कोश

प्रतः - १

~~नेपाली शब्द-कोश~~

०१४५९

सम्पादक (२५) आ०कोशः
बाल चन्द्र शर्मा

प्रकाशक

रायल नेपाल एकेडेमी
काठमाण्डू, नेपाल ।

प्रथम संस्करण
एक्काइस सय प्रति
विक्रमाब्द २०१९

प्रकाशकसित गरिएको शर्तबमोजिम
सर्वाधिकार सम्पादकमा सन्निहित

२८५
७८/४०
महेश्वर-सयथा पचारकृष्ण मन्त्रि

मुद्रक
नरेन्द्र भार्गव
भार्गव भूषण प्रेस
वाराणसी-१.

राष्ट्र-नायक श्री ५ महाराजाधिराज
सरकारमा
भक्तिपूर्वक समर्पित ।

शुभ आर

पुनः आ/०

५१५१६११

श्री ५ महाराजाधिराज

(चान्सलर, नेपाल एकेडेमी)

श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट

बक्सेको शुभ-सन्देश

ज्ञान अथाह छ तापनि ज्ञान सँगाल्नु नै मनुष्यको मनुष्यता पनि हो । कुनै पनि मुलुकको, कुनै पनि व्यवस्थाको, कुनै पनि योजनाको सफलता ज्ञानको प्रचुरता र परिपक्वतामा निर्भर गर्दछ । विशेष गरी आजको व्योम-यात्राको युगमा ज्ञान-विज्ञानको साधनाले विशेष महत्त्व पाएको छ । हाम्रो प्राचीन कालदेखि आफ्नै कला-संस्कृतिले परिपूर्ण भएको स्वतन्त्र देश भए तापनि सयौं वर्षको एकतन्त्र-पद्धतिबाट मुक्त भई युगानुकूल प्रजा-तान्त्रिक सर्वतो-मुखी विकासतर्फ भर्खरै लम्कन लागेको देशमा ज्ञान-विज्ञानका साधनहरू बढीभन्दा बढी मात्रामा छिटोभन्दा छिटो जुटाउनु भन्नु जरूरी हुनु स्वाभाविक भएको छ ।

यसै तथ्यलाई ध्यानमा राखी हाम्रो मुलुकमा, हाम्रै नेपाली भाषामा, ज्ञान-विज्ञानको प्रमुख साधनाको निमित्त एक भरपर्दो शब्द-कोशको आवश्यकता महसूस गरी मैले नेपाल एकेडेमीका भाइस-चान्सलर श्री बाल चन्द्र शर्मासँग करीब तीन वर्षअघि चर्चा गरेकोमा निजले यस बृहत् कार्यको अभिभारा लिई गरेको मेहनतको सहानुभूति गर्दै हाल यस 'नेपाली शब्द-कोश'-लाई नेपाली ज्ञान-साधकहरूसमक्ष प्रस्तुत गर्न सफल भएकोमा म निजलाई हार्दिक धन्यवाद दिन्छु । मलाई विश्वास छ कि यस कोशले नेपाली जातिको एक ठूलो अभावको धेरै अंशमा पूर्ति गरेको छ । हाम्रा विभिन्न विषयका विद्वान् एवम् विदुषीहरूको सहयोग पाई यस कोशले उत्तरोत्तर बढी मात्रामा लोक-प्रियता हासिल गर्न सक्नेछ भन्ने पनि मलाई लागेको छ ।

यस कोशको निमित्त चाहिने मेहनत गर्ने अरू सबैलाई पनि म धन्यवाद दिन्छु ।

—श्री ५ महाराजाधिराज ।

प्रस्तावना

नेपाली भाषाको जिज्ञासा लिनेहरूमा सर्व-प्रथम श्री डब्लु० जे० कर्कपेट्रिक, श्री सी० यू० एटन र श्री ए० टर्नबुलका नाम उल्लेखनीय छन् । श्री कर्कपेट्रिकले नेपालको आफ्नो 'विवरण' लन्डनबाट १८११ ई०-मा प्रकाशित गराए । यसमा नेपालको वंशावली, नेपालको तत्कालीन राजनीतिक, सामाजिक अवस्था आदि विविध कुराको सङ्क्षिप्त विवरणका साथै नेपाली शब्दहरूको एक सूची पनि दिइएको छ । श्री एटनले विशेषतः अङ्ग्रेजहरूका निमित्त नेपाली भाषाको एक सानो व्याकरण तयार पारी १८२० ई०-मा कलकत्ताबाट प्रकाशित गराए । श्री टर्नबुलको 'नेपाली व्याकरण र शब्दावली'-को 'प्रथम संस्करण १८८७ ई०-मा दार्जीलिङबाट प्रकाशित भयो । विदेशी विद्वान्हरूको नेपाली भाषाको अन्वेषणको क्रम पछि पनि चल्दैरह्यो । त्यसका परिणाममध्ये आर० एल० टर्नरको नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्द-कोश प्रसिद्ध छ । नेपाली शब्दका अर्थ अङ्ग्रेजी भाषामा लेखिएको यो कोश लन्डनबाट १९३१ ई०-मा प्रकाशित भयो । नेपाली शब्द-कोश-कारहरूका कृतिमध्ये पण्डित चक्रपाणि चालिसेले बनाएका दुई साना-साना कोश छापिएका थिए । तर, ती अब सामान्यतः उपलब्ध छैनन् । नेपाली भाषा-प्रकाशिनी समितिबाट प्रकाशित भएको पण्डित रामचन्द्र ढुङ्गानाद्वारा सम्पादित 'संक्षिप्त नेपाली शब्द-कोश'-को पनि त्यस्तै अवस्था छ । यसै सन्दर्भमा प्रस्तुत कोश प्रकाशित हुँदैछ ।

यता हाम्रो भाषाको अध्ययन र अनुशीलनमा देशमा र देशबाहिर पनि निकै चाख बढ्दैगइरहेको छ । भाषाको अध्ययन केवल भाषाकै ज्ञानका निमित्त उपयोगी नभई भाषा-भाषी र उसको सभ्यता-संस्कृतिको अध्ययनको पनि आधारभूत विषय हुन्छ । अतः भाषाको अध्ययनका मुख्य सामग्री अथवा साधन—भाषा-को कोश र त्यसको व्याकरण हामी सबैका निमित्त मुख्य चाख-लाग्दा विषय हुनजान्छन् । उदाहरणार्थ—नेपाली भाषामा, विशेषतः कानून र व्यवस्था-सम्बन्धी शब्दावलीमा, अरबी र फारसीको व्यापक प्रभाव परेको देखिन्छ । यसको कारण मध्य-युगमा भारतमा रहेको मुस्लिम आधिपत्य र त्यससितको हाम्रो सम्बन्ध हो । अनि त्यसपछि भारतमा कायम भएका पुर्तगाली, फ्रान्सिसी र अङ्ग्रेजी प्रभुताले पनि उसै गरी हाम्रो भाषामा प्रभाव पार्दैगएको प्रमाणको पनि न्यूनता छैन । मागधी र अर्ध-मागधी प्राकृत भाषाको क्षेत्रदेखि नेपाल यति नजीकै छँदाछँदै पनि, र त्यतैतिर लिच्छवि र मल्ल-कालदेखि नै हाम्रो सम्बन्ध रहँदैआएको भए तापनि तिनको प्रभावभन्दा शौरसेनी प्राकृतको प्रभाव हाम्रो भाषामा धेरै नै बढी देखिन्छ । यो पनि हाम्रो राष्ट्रियताको अध्ययन गर्नेहरूका निमित्त चाख-लाग्दो विषय हो । यसको कारण के हुन सक्तछ ? —हाम्रा थरहरूमा नेपालका पश्चिमी क्षेत्रको प्रभाव स्पष्ट छ । यसबाट—हाम्रो जातीयताको विस्तार शौरसेनी प्राकृत-क्षेत्रको नजीक पर्ने नेपालको सुदूर पश्चिमी क्षेत्रतिरबाट भएको हो कि ? अथवा, जुन बखत हाम्रो राष्ट्रको नवीन सङ्घटन भइरहेको थियो, त्यस बखत उत्तरीय भारतमा शौरसेनी प्राकृतबाट उत्पन्न ब्रज र अवध-क्षेत्रका भाषाले त्यताको साहित्यमा लगभग एकाधिकार जमाइसकेको र त्यसको प्रभाव हाम्रा पुराना कविहरूका रचनामा पर्याप्त रूपले परेझैँ, सामान्य बोल-चालको भाषामा पनि व्यापक रूपले परेको हो कि ? —यस्ता अनेक तर्क उब्जन्छन् । जे होस्—भाषाको अध्ययनको यस्तै महत्त्वलाई ध्यानमा राखी रायल नेपाल एकेडेमीले पनि हाम्रो राष्ट्र-भाषाका साथै देशमा प्रचलित विभिन्न भाषा र बोलीका कोशहरू बनाउन सक्तो पाइला चालिरहेको छ । त्यसैको एक प्रतीक प्रस्तुत कोश पनि हो ।

यस कोशको निर्माणमा चाहिनेजति समय लगाउन सकिएन। यसका लागि अरू पनि विभिन्न उत्तरदायित्वले साँगुरिएका जम्मा पुग-नपुग तीस महीनाको समय पाइयो। बिदाका लगभग चतुर्थांश दिनमात्र कटाई बाँकी दिनका आफिस लाग्ने सम्पूर्ण समयमा अनवरत श्रम गर्दा पनि शब्दहरूको सङ्कलन, चयन, उपपत्तिको निर्णय, व्याख्या र सम्पादनका लागि गरी प्रत्येक शब्दका निमित्त जम्मा पाँच मिनेटको अत्यल्प समयसम्म पनि पाउन सकिएन। यस सीमित र अपेक्षाकृत अत्यन्त थोरै समयमा जे-जति हुन सक्यो—यस पालीलाई त्यही लिएर उपस्थित हुनुपरेको छ।

यस कोशको सम्पादन गर्दा नेपाली भाषाको व्याप्ति, त्यसको मौलिकता एवम् त्यसका शब्दहरूको सङ्कलनको अत्यावश्यकता आदिको अझै समीपबाट अनुभव गर्ने अवसर प्राप्त भयो। परिणामतः पर्याप्त समय र साधनका साथ पूर्ण वैज्ञानिक रीतिले हाम्रो भाषाको शब्द-भण्डारको खोजी गरेमा प्रस्तुत शब्द-कोशको तीन-चार दोबर बढी ठेली तयार हुन सक्ने अनुमान भयो। यस दिशातिर विद्वद्गण र राष्ट्र-भाषाको उत्थान, प्रचार र समृद्धिमा कम्मर कसेको हाम्रो सरकारको ध्यान विनम्रतापूर्वक आमन्त्रित गर्दछु। भाषाको शब्द-भण्डारको समुचित सङ्कलन र उपयोग भएमा हाम्रो राष्ट्रियताको दृढता, व्यापकता र मौलिकता एवम् शक्तिको स्वस्थ अनुभूति हुनजान्छ, र त्यसले हाम्रो नव-निर्माणको उत्साहमा पर्याप्त प्रभाव पार्नेछ भन्ने कुरामा अरू देशमा भएका यस्ता प्रयास र तज्जन्य प्रभाव साक्षी छन्।

यस कोशको सम्पादन गर्दा स्वभावतः अनेक समस्या उपस्थित भए। तीमध्ये प्रत्येकको समाधान कसरी गरियो? —भन्ने कुराको विशेष व्याख्या यहाँ गर्नु प्रयोजनीय छैन—त्यसको जानकारी स्वयम् कोश-बाटै हुनेछ। यहाँ केही मुख्य विषयको मात्र उल्लेख गरिन्छ—

भाषामा स्थानको ठूलो प्रभाव पर्दछ। भनाइ छ—बाह्र कोसमा भाषा बदलिन्छ। हाम्रा विभिन्न क्षेत्रमा प्रचलित भाषाको विचार गर्दा पनि यो कुरा बुझ्न सकिएला। प्रस्तुत कोश विशेषतः हाम्रो सामान्य दैनिक प्रयोजनलाई नै लक्ष्य गरेर सम्पादित भएको हो। अतः यसमा प्रादेशिक अथवा स्थानीय चलन-व्यवहारमा रहेका शब्दहरूको सङ्कलनमा विशेष ध्यान गएको छैन। यसै गरी पुराना कागज-पत्रमा रहेका शब्दतिर पनि यसमा विशेष तत्परता देखाउन पाइएको छैन।

कोशको कलेवर बढ्दा त्यसको मूल्य पनि बढी भई यो सर्व-सुलभ हुन नसक्ने भएकोले यसमा उखान, टुक्का, वाक्यांश, वाक्पद्धति आदिको समावेश गरिएको छैन, अर्थ पनि छोटकरीमै दिइएको छ र शब्दको लक्षार्थ तथा व्यङ्ग्यार्थको विशेष प्रयोजन पनि राखिएको छैन।

सर्व-साधारणमा प्रचलित कुनै पनि बोल-चालको स्वाभाविक भाषामा एक शब्दका विभिन्न उच्चारण र अक्षर-संस्थान हुनजान्नु स्वाभाविक हो, जस्तै अङ्ग्रेजीमा Civilization र Civilisation; Colour र Color (ब्रिटेन र अमेरिकामा प्रचलित हिज्जेको मिलान गर्दा यो कुरा अझै पनि स्पष्ट हुनेछ); संस्कृतमा औषधी, ओषधी, औषधि, ओषधि, औषध आदि। हाम्रो जस्तो भौगोलिक र जातीयताको अवस्थामा प्रचलित भाषामा त यो कुरा झन् पनि व्यापक रूपले देखिनु अझै स्वाभाविक हो। अतः हाल हामीले पनि अनेक शब्दका विभिन्न प्रचलित रूप स्वीकार गर्नुपरेको छ, जस्तै बन्द-कोपी, बन्द-कोबी, बन्दगोबी, बन्द-गोभी, बन्दा-कोपी, बन्दा-कोबी, बन्दा-गोबी, बन्दा-गोभी; नकल, नक्कल; ढाँग, ढोङ; साजा, साझा; सोहबत, सोहमत, सोहोबत, सोहोमत आदि।

हाम्रा पुराना ऐन-सवालमा प्रचलित शब्दावलीलाई यस कोशमा यथा-शक्य स्थान दिइएको छ। किन्तु, अक्षर-संस्थानका दृष्टिले अनावश्यक विकृति भएका शब्दको प्रसङ्गमा भने सकभर तिनका तत्सम रूपको समीप पुग्ने रूपमात्र ग्रहण गर्नु युक्ति-सङ्गत लाग्यो।

नेपाली नामवाची आकारान्त शब्द एक-वचन अथवा तुच्छार्थ बुझाउँदा ओकारान्त पनि हुन-जान्छन् । अनुकूलता हेरी तिनका ओकारान्त वा आकारान्त अथवा दुवै रूप दिइएका छन् ।

यता कानून र अन्य सरकारी कागज-पत्र एवम् सामान्य व्यवहारमा पनि नयाँ-नयाँ शब्दहरूको प्रयोग भइरहेको छ । त्यस्ता केही शब्द पनि यस कोशमा परेका छन् । परन्तु, यस्ता किसिमका शब्दमध्ये अहिलेसम्म लोक-व्यवहारमा पचिनसकेका र कुनै एकै अर्थलाई बुझाउन प्रयोग हुने भिन्न-भिन्न शब्द चलिरहेका देखिएको अवस्थामा भने तिनलाई हाल छोडिएको छ ।

शब्द-कोशको उपयोग शब्दका अक्षर-संस्थान, उच्चारण तथा व्याकरण-सम्बन्धी अन्य अपेक्षित ज्ञानका निमित्त पनि गरिन्छ । अतः कतिपय अरू आवश्यक कुराका साथै यस कोशमा शब्दका सामान्य पद-भेद पनि दिइएका छन् । किन्तु, यो विषय मुख्यतः व्याकरण-शास्त्रकै हुनाले र एकै शब्द प्रयोग-भिन्नताले विभिन्न पद-भेदका रूपमा प्रयुक्त हुन सक्ने भएकोले त्यसको सामान्य भेदमात्र जनाइएको छ ।

अनुस्वार-ध्वनिलाई हाम्रो भाषाको मूल स्रोत—संस्कृतको व्याकरणमा, निर्दिष्ट नियमहरूका अधीन-मा रही, कि शिर-बिन्दु, कि त वर्गको पञ्चम वर्णद्वारा व्यक्त गर्ने चलन छ । यस कारण संस्कृत र त्यस-बाट उत्पन्न भाषाका केही कोश-कारहरूले यस्ता स्थानमा अनुस्वार र पञ्चम वर्ण—दुवैको प्रयोग गरे-का छन् । किन्तु, यो विधि स्वीकार गरेका खण्डमा स्थान अधिक छेकिने हुनाले, मुद्रण-व्यवस्थाले बाधा नपारेसम्म, यस कोशमा पञ्चम वर्णकै प्रयोग गरिएको छ ।

परन्तु, यो विधि स्वीकार गर्नासाथ संस्कृतभन्दा अतिरिक्त भाषाबाट आएका शब्दले समस्या खडा गर्दछन् । संस्कृतका तत्सम शब्दमा संस्कृतको नियम स्वीकार गर्दा अन्य भाषाबाट आएका शब्दलाई पनि तत्-तत् भाषाकै नियम-पालनको सुविधा दिनु उचित हुन्थ्यो । यो सम्भव हुन नसकेकोले कुनै औचित्य भेटाउन आफ्नो लिपिको विशेषतातिर ध्यान दिनुपर्छ । देवनागरी लिपिको सबभन्दा ठूलो विशेषता नै त्यसमा उच्चारणकै अनुसार शब्द लेख्न सकिने भएकोले त्यस्ता स्थलमा नेपाली भाषामा प्रचलित उच्चारणका अनुसार नै तिनका हिज्जे दिइएका छन् । अतः पैन्ट, सुपरिन्टेन्डेन्ट, गन्जीफा, पन्जा, सिन्का आदि हिज्जे ग्रहण गरिएका छन् । संस्कृत तत्सम रूपभन्दा टाढा पर्ने तड्डव र नेपाली शब्दमा पनि यही नियम लागू गरी टन्टा, गुन्टा, रन्कनु, मान्छे, हुन्छ, सम्झनु, चिस्लनु, झस्नु, गुम्स्याउनु, जुस्सो, लाम्चो, चम्चा, सम्चार, चिम्टा आदि हिज्जे लिइएका छन् ।

परिवर्तित परिस्थितिमा नवीन उच्चारणको आवश्यकताको विचार गरी भारतमा पनि यता लिपि-सुधारका अनेक प्रस्ताव भइरहेका छन् । क्र, ख, ग, ज, ङ, ढ, फ आदिका साथै यूरोपीय शब्दका उच्चारणमा आवश्यक ँ-को प्रयोग पनि भारतीय भाषामा चलिसकेको छ । हुन त ड एवम् ढ वर्ण शब्दका मध्य र अन्तमा आएमा, केही अपवादका स्थलमा बाहेक, हाम्रा मुखबाट पनि ड एवम् ढ उच्चरित हुन्छन्, तथापि संस्कृतका तत्सम शब्दको उच्चारणमा यो लागू हुन्न । यसै कारण मुद्रण-व्यवस्थाले बाधा नपारेसम्म, आवश्यक ठाउँमा उच्चारण-निर्देशनका निमित्त माथि जनाइएका चिह्नहरूको प्रयोग गरिएको छ । यूरोपीय शब्दका उच्चारणमा ँ-को प्रयोग नेपाली लेखाइमा व्यापक रूपले चलिनसकेकोले यस चिह्नको प्रयोग केवल उपपत्तिमा मात्र गरिएको छ ।

समस्त पदका बीचमा संयोजक-चिह्न (-)-को प्रयोग समास छुट्ट्याएर देखाउन र उच्चारण गर्ने विधि अथवा यति वा अङ्गान बुझाउन पनि अलि व्यापक रूपमै गरिएको छ ।

प्रचलित नेपाली भाषामा देशका विभिन्न क्षेत्र एवम् जाति तथा वर्गका भाषा र बोलीको पनि पर्याप्त प्रभाव परेको छ । यस्ता भाषा र बोलीमध्ये नेवारीमा केही खोजी भए तापनि अरूका विषयमा विशेष

काम हुन पाएको छैन । तसर्थ यस्ता भाषा र बोलीबाट आएका शब्दको उपपत्ति जनाउँदा नेवारीबाहेक अरू भाषा र बोलीका शब्दलाई 'नेपाली' भनी जनाइएको छ । कारण, जुनसुकै वर्ग र क्षेत्रका भए तापनि ती नेपाल देशकै र नेपाली नै हुन् ।

कुनै-कुनै शब्दको उपपत्ति सन्दिग्ध भएको हुनाले त्यस्ता ठाउँमा प्रश्न-वाचक चिह्न अथवा खाली स्थान राखी सुझाउको प्रतीक्षा गरिएको छ ।

हाम्रा व्याकरण-कारहरूले नेपाली क्रिया-पदका धातुको रूप निर्धारित गरिसकेकाले उपपत्तिमा धातुलाई छुट्टै जनाई त्यसमा लागेका प्रत्यय र उपसर्गको योग देखाइएको छ । प्रत्ययहरूको एउटा सानो सूची प्रारम्भमै छुट्टै दिइएको छ ।

व्याकरणका सामान्य नियमले बन्ने शब्दका रूपहरूको समावेश कोशमा अनावश्यक छ । तर, सामान्य नियमले बनेको शब्दको कुनै अर्कै अर्थ हुने भएमा अथवा नियमको अपवादस्वरूप कुनै शब्द बन्ने भएमा त्यसको समावेश भएको छ, जस्तै घोड़ा दिइएको छ, तर त्यसको स्त्री-लिङ्गवाची शब्द घोड़ी दिने प्रयोजन देखिएन । परन्तु, झाँक, मुडुली; कामी, कमेना, कमिनी, कमिना; सार्की, सार्केना, सार्किनी, सार्केनी; दमाई, दमिनी, दमेना आदि चाहिँ छन् । लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल आदिका सम्बन्धमा पनि यही कुरा अङ्गीकार गरिएको छ ।

अनेकार्थवाची शब्दका अर्थ १, २, ३ आदि सङ्ख्याका साथ छुट्टाछुट्टै दिइएका छन् । किन्तु, क्रिया-पदका भाव-वाच्य, प्रेरणार्थक-क्रिया, कर्म-वाच्य आदिका रूपका साथ मूल क्रिया-पदमा दिइएका सबै विभिन्न अर्थ दोहोर्‍याउने प्रयोजन देखिएन; तिनको ज्ञान मूल क्रिया-पदबाटै हुनेछ ।

उपपत्तिको भिन्नता भएका ठाउँमा एउटै शब्द एकाधिक पटक गृहीत छ ।

यौगिक शब्दका संयुक्त पदहरूको केवल सामान्य वा अभिधेयार्थ हुने अवस्थामा त्यस्ता अर्थलाई प्रायः छोडी तिनको रूढिगत अथवा व्यङ्ग्यार्थमात्र दिइएको छ ।

अन्तमा—

श्री ५ महाराजाधिराज, सरकार-बाट हुकुम पाएर यो शब्द-कोश बनाई राष्ट्र-भाषाको सेवा गर्ने सौभाग्य प्राप्त भयो । समय-समयमा मौसूफवाट अत्यन्त स्फूर्तिदायक प्रेरणा पनि पाएँ । निगाहसाथ बक्से-को कृपापूर्ण सन्देशले यो अलङ्कृत पनि भयो । एतदर्थ सर्व-प्रथम मौसूफमा विनम्रतासाथ हार्दिक कृतज्ञता अर्पित गर्दछु ।

वीर पुस्तकालय, राष्ट्रिय पुस्तकालय र म्यूजियममा रहेका सामग्रीहरूको उपयोगको अनुमति पाएकोमा, र साथै 'भाषानुवाद-परिषद्'-का पण्डित श्री हरिश्चन्द्र न्यौपाने र सहायक पण्डित श्री वज्रानन्द वज्राचार्यलाई काज खटाई पठाइदिएकोमा श्री ५-को सरकार, शिक्षा-विभागप्रति आभारी छु । शब्दहरूको क्रम-बद्ध सङ्कलन र तिनको अर्थ लेख्ने काममा उहाँहरूले ठूलो उत्साहपूर्वक कठोर परिश्रम गरिदिनुभएकोले यो कोश अपेक्षाकृत थोरै समयमै तयार हुन सक्यो । पं० हरिश्चन्द्र न्यौपानेले निकै ठूलो अंशको प्रूफ एक पटक वाचि पनि दिनुभयो । अतः उहाँहरू विशेष धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

एकेडेमीका आपना सहयोगीहरूबाट विभिन्न किसिमले यस काममा प्रेरणा र सहायता पाएँ । पण्डित-राज श्री सोमनाथ शर्माले यस कोशको प्रारम्भिक अंश पढी आफ्नो बहु-मूल्य परामर्श दिनुभयो । सदस्य-सचिव श्री सूर्यविक्रम ज्ञवालीले समय-समयमा परामर्श दिनाका साथै पुस्तकको प्रकाशनमा सहायता गर्नुभयो । श्री लक्ष्मणप्रसाद लामिछाने र सर्वोपरि श्री वासुशशी एवम् श्री कृष्णप्रसाद पराजुलीले यस काममा दिनुभएको ठूलो सहयोग अविस्मरणीय छ । उहाँहरूप्रति कृतज्ञ छु ।

माननीय न्यायाधीश श्री भगवती प्रसाद सिंहले कानूनका अनेक शब्दको व्याख्या गर्नमा सहायता गर्नुभयो । भूत-पूर्व प्रधान-सेना-पति जनरल किरण शमशेर ज० व० रा०-बाट नेपाली तक्माहरूको यथावश्यक विवरण पाएँ । सर्वश्री दुण्डिराज शर्मा, धर्मप्रसाद ढकाल, लक्ष्मीनाथ गौतम तथा अन्य अनेक मित्र र शुभेच्छु-हरूबाट शब्द-सङ्कलन, तिनको उपपत्ति र अर्थको जानकारी आदिमा विभिन्न प्रकारबाट जुन मूल्यवान् सुझाव र सहायता बराबर पाएँ, त्यसका निमित्त उहाँहरूप्रति धन्यवाद निवेदन गर्दछु ।

शब्द-कोशको प्रसङ्ग चल्दा अङ्ग्रेजी भाषाको विश्व-विख्यात कोश—Oxford English Dictionary र अङ्ग्रेजी विश्व-कोश Encyclopaedia Britannica-को पनि सहसा स्मरण हुनआउँछ । अङ्ग्रेजी भाषाको एक प्रामाणिक कोश तयार गर्ने ठूलो उत्साहसाथ सन् १८५८ ई०-मा कार्यारम्भ गरी ७० वर्षसम्म ब्रिटेन र अमेरिकाका हजारौँ विद्वान्हरूले मिलेर असाधारण परिश्रमसाथ त्यो शब्द-कोश तयार पारे । तत्कालीन अङ्ग्रेजी साम्राज्यको विपुल साधनको उपयोग गरेर त्यो कोश तयार भयो । विश्व-भाषा बनिसकेको अङ्ग्रेजी-को त्यसभन्दा ठूलो र प्रामाणिक कुनै कोश छैन । किन्तु, त्यस कोशले पनि सर्वाङ्गपूर्णता र त्रुटि-हीनताको दावा गर्न सकेन । अङ्ग्रेजी मातृ-भाषा नभएका दिवङ्गत श्री पुष्कर शमशेर ज० व० रा०-ले उत्साहपूर्वक खोजेर त्यसमा अनेकानेक भूल पत्ता लगाउनुभएको कुरो प्रसिद्ध छ । त्यसै गरी विश्वका समस्त प्रयोजनीय साधनको उपयोग गरेर अङ्ग्रेजी विश्व-कोश—Encyclopaedia Britannica तयार भयो । संसारभरिका अग्रणी विशेषज्ञ मानिएका विद्वान्हरूका लेखको त्यस विराट् सङ्कलनका नयाँ-नयाँ संस्करण तयार पार्न ठूलो स्थायी कार्यालय व्यस्त रहन्छ । १९६० ई०-मा प्रकाशित त्यसको सम्भवतः पन्ध्रौँ संस्करण आज उपलब्ध छ । नोबेल-पुरस्कार-विजेता सबैजसो विशेषज्ञ र अन्य विख्यात ४८,००० अधिकारी विद्वान्हरूको सक्रिय सहयोग पाएको यो अति प्रामाणिक मानिने ग्रन्थ पनि त्रुटि-हीन देखिएन । त्यसको नेपाल-सम्बन्धी विवरणमै रहेका अनेक भूलमध्ये उदाहरणका निमित्त एको उद्धरण यहाँ उपस्थित गर्नु पर्याप्त होला—“.....Rana Bahadur removed his uncle, Bahadur Sah, from the regency in 1795 and put him to death two years later. From this time to 1799 the king, who seems to have been insane, perpetrated the most barbarous outrages and his conduct became so intolerable that he was forced to abdicate in favour of his infant son, Girvan-yuddha Vikram Sah....”

Nepal Under British Protection.—By the treaty of Sagauli (1815), which was finally ratified in March 1816, the Nepalese relinquished much of their newly acquired territory and agreed to allow a British residency to be established at Kathmandu. In November the raja died and was succeeded by his infant son, Surendra Vikram Sah, Gen. Bhimsena Thapa acting as regent....”

अतः अपेक्षाकृत साह्रै थोरै समय, अत्यल्प साधन र सीमित सहयोगका आधारमा प्रस्तुत भएको यस कोशका विषयमा त्रुटि-हीनता र सर्वाङ्ग-पूर्णताको दावा गर्ने दुःसाहस गर्न सकिन्न । भाषा-प्रेमी सज्जन र शुभेच्छुहरूको प्रेरणा र सहयोग पाए आगामी संस्करणहरूमा क्रमशः परिमार्जन र विस्तार गर्दै जाने उत्साह अवश्य छ ।

ज्ञान-विज्ञान सतत विकासशील विषय हुन् । तिनको ज्ञान, तिनको अनुशीलन, तिनको वृद्धिको क्रम कहिले पनि टुङ्गिने होइन । एक व्यक्ति वा कुनै एक वर्गले नै पनि यस असीम र अपार विषयलाई सम्पूर्ण रूपले सँगाल्न वा बुझाउन सक्ने दावा गर्न सक्तैन—व्यक्ति-व्यक्ति, पुस्तौँ-पुस्तौँका परिश्रमले मानवको ज्ञान सँगालिन्छ, कुनै अनुष्ठान परिपूर्ण हुन्छ । त्यसै क्रमको एक कडीका रूपमा प्रस्तुत शब्द-कोशको यो प्रथम संस्करण उपस्थित छ ।

कान्तिपुर

शिव-रात्रि, २०१९ वि०

—बाल चन्द्र शर्मा

प्रत्यय-सूची

अ-बोल्+अ=बोल; नाप्+अ=नाप ।
 अक्कड़-बोल्+अक्कड़=बोलक्कड़; बुझ्+अक्कड़=बुझक्कड़ ।
 अड़-हूल+अड़=हुल्लड़; झक्+अड़=झक्कड़ ।
 अड़ी-गाँजा+अड़ी=गाँजड़ी; गफ+अड़ी=गफड़ी ।
 अन्-अनेक+अन्=अनेकन्; हजार+अन्=हजारन् ।
 अनी-चाल्+अनी=चलनी; ढाक्+अनी=ढकनी ।
 अन्त-लङ्+अन्त=लङन्त; गङ्+अन्त=गङन्त ।
 अन्ता-उङ्+अन्ता=उङन्ता; घोक्+अन्ता=घोकन्ता ।
 अन्ते-घोक्+अन्ते=घोकन्ते; उङ्+अन्ते=उङन्ते ।
 अरी-कस्तो+अरी=कस्तरी; यस्तो+अरी=यस्तरी ।
 अल-गङ्+अल=गङल; झर्+अल=झरल ।
 आ-चाल्+आ=चाला; अदेख्+आ=अदेखा ।
 आई-चुक्+आई=चुक्आई; शुद्ध्+आई=शुद्धआई ।
 आइ-गर्+आइ=गराइ; भन्+आइ=भनाइ ।
 आई-लङ्+आई=लङआई; श्रद्धा+आई=सर्धआई ।
 आई-एक+आई=एकाई; सवा+आई=सवाई ।
 आउँदो-कलकल+आउँदो=कलकलाउँदो; लहलह+
 आउँदो=लहलहाउँदो ।
 आउ-पकड़+आउ=पकड़ाउ; अङ्+आउ=अड़ाउ ।
 आउटी-छेर+आउटी=छेराउटी ।
 आउनी-फुक्+आउनी=फुकाउनी; बक्साउ+आउनी=
 बक्साउनी ।
 आउने-तर्स+आउने=तर्साउने; हिँड्+आउने=हिँडाउने ।
 आउरी-जित+आउरी=जिताउरी; सीङ्+आउरी=
 सिंगाउरी ।
 आउरो-निद्रा+आउरो=निद्राउरो; घुम्+आउरो=घुमाउरो ।
 आड़ी-जूवा+आड़ी=जूवाड़ी; गफ+आड़ी=गफाड़ी ।
 आन-काट्+आन=कटान; ढाल्+आन=ढलान ।
 आना-घर+आना=घराना ।
 आनियाँ-घर+आनियाँ=घरानियाँ ।
 आनी-चूक+आनी=चुकानी; दुवाउ+आनी=दुवानी ।
 आनो, आनु, आनू-अर्ध+आनो=अर्धानो; अर्ध+आनु=
 अर्धानु; अर्ध+आनू=अर्धानू । (आनो-लाई मुख्य रूप
 मानी अरु बाँकी दुइलाई विकल्प-रूप मानिएको छ ।)
 आर-दाँत+आर=दाँतार; धुत्+आर=धुतार ।
 आरी-गोतो+आरी=पोतारी; चिह्न+आरी=चिह्नारी ।
 आरु-सिक्+आरु=सिकारु; वजार+आरु=वजारु ।
 आरो-घचेट्+आरो=घचारो; जोत्+आरो=जोतारो ।
 आली-हरियो+आली=हरियाली; गोरखा+आली=गोर-
 खाली ।

आलु-झगड़ा+आलु=झगड़ालु; खर्च+आलु=खर्चालु ।
 आलो-भीर+आलो=भिरालो; उक्ल+आलो=उकालो ।
 आल्-फुट्+आल्+नु=फुटानु; पस्+आल्+नु=पसानु ।
 आवट-बोलाउ+आवट=बोलावट; देखाउ+आवट=देखावट ।
 आवत-कह+आवत=कहावत ।
 आस-घिच्+आस=घिचास; मीठो+आस=मिठास ।
 आसो-हात+आसो=हतासो; गुनगुन+आसो=गुनासो ।
 आहट-गम्क+आहट=गम्क्याहट; भुनभुन+आहट=भुन-
 भुनाहट ।
 आहा-पील्+आहा=पोलाहा; सुत्+आहा=सुताहा ।
 आहार-ठग+आहार=ठगाहार; रोप्+आहार=रोपाहार ।
 आहारी-जाल+आहारी=जालहारी; नाफा+आहारी
 नाफारी ।
 इ-खुवाउ+इ+नु=खुवाइनु; लकपकाउ+इ+नु=लकपका-
 इनु ।
 ईदो-पल+ईदो=पगिलदो; उगल+ईदो=उल्लिदो ।
 इङगर-पात+इङगर=पतिङगर; कसर+इङगर=कसिङगर ।
 इना-कामी+इना=कमिना ।
 इनी-सुब्बा+इनी=सुब्बिनी; भैलो+इनी=भैलिनी ।
 इन्जेल-उति+इन्जेल=उतिन्जेल; यति+इन्जेल=यतिन्जेल ।
 इन्ज्याल-उति+इन्ज्याल=उतिन्ज्याल; यति+इन्ज्याल=
 यतिन्ज्याल ।
 इयल-सङ्+इयल=सङ्गियल; अङ्+इयल=अङ्गियल ।
 इयाँ-जहान+इयाँ=जहानियाँ; आधा+इयाँ=अधियाँ ।
 इया-औलो+इया=औलिया; कहलाउ+इया=कहलिया ।
 इयार-आधा+इयार=अधियार; हात+इयार=हतियार ।
 इलो-रस+इलो=रसिलो; अङ्+इलो=अङ्गिलो ।
 इल्लो-माथि+इल्लो=माथिल्लो ।
 ई-बोल+ई=बोली; अक्कल+ई=अक्कली ।
 ईय-यूरोप+ईय=यूरोपीय; (जल+ईय=जलीय) ।
 उ-काट्+उ=कट्टु; बढार+उ=बढारु ।
 उँजी-अघाउ+उँजी=अघाउँजी ।
 उँडै-अघि+उँडै=अघिउँडै; पछि+उँडै=पछिउँडै ।
 उटे-कुरा+उटे=कुराउटे; चुरा+उटे=चुराउटे ।
 उन्जी-अघाउ+उन्जी=अघाउन्जी ।
 उन्जेल-अघाउ+उन्जेल=अघाउन्जेल; मर्+उन्जेल=मरुन्जेल ।
 उरो-मधुर+उरो=मधुरो; बात+उरो=बतुरो ।
 उली-दाँत+उली=दाँतुली; मुङ्+उली=मुङुली ।
 उलो-कन्डो+उलो=कन्डेउलो ।
 उल्लो-ठाडो+उल्लो=ठडुल्लो; फकाउ+उल्लो=फकुल्लो ।

उवा-सर्+उवा=सरुवा; मर्+उवा=मरुवा ।
ऊ-काट्+ऊ=कट्टू; कालो+ऊ=कालू ।
ए-अनिकाल्+ए=अनिकाले; टाउको+ए=टाउके ।
एँठो-डल्लो+एँठो=डल्लेँठो ।
एँसो-कोर्+एँसो=कोरँसो; गोल+एँसो=गोलँसो ।
एउरो-ठाडो+एउरो=ठडेउरो; लाटो+एउरो=लठेउरो ।
एउली-हाँसो+एउली=हँसेउली; खण्ड+एउली=खँडेउली ।
एउलो-उट्टा+एउलो=उटेउलो; माटो+एउलो=मटेउलो ।
एग्रो-भूत+एग्रो=भुतेग्रो; पाठो+एग्रो=पठेग्रो ।
एङग्रो-फट्क+एङग्रो=फटेङग्रो; लूते+एङग्रो=लूतेङग्रो ।
एटी-चिप्लो+एटी=चिप्लेटी ।
एटो-खुर्पा+एटो=खुर्पेटो; गाग्रो+एटो=गग्रेटो ।
एत्रो-कुहु+एत्रो=कुहेत्रो; तुहु+एत्रो=तुहेत्रो ।
एन-दुङ्गा+एन=दुङ्गेन; दुटो+एन=दुटेन ।
एना-कामी+एना=कमेना; दमाई+एना=दमेना ।
एनी-मुब्बा+एनी=मुब्बेनी; सुर्क+एनी=सुर्केनी ।
एरी-काँध+एरी=कँधेरी; मीत+एरी=मितेरी ।
एरो-साँप+एरो=सपेरो; पानी+एरो=पनेरो ।
एल-डोटी+एल=डोटेले; बन+एल=बनेल ।
एली-आधा+एली=अधेली; जुरो+एली=जुरेली ।
एलु-घर+एलु=घरेलु ।
एलो-डढ्+एलो=डढेलो; जुरो+एलो=जुरेलो ।
एस-अङ्+एस=अङ्सेस; बूढो+एस (+काल) =बुढेस
(-काल) ।
एसो-अङ्+एसो=अङ्सेसो; दुःख+एसो=दुखेसो ।
ऐ-यसो+ऐ=यसै; कसो+ऐ=कसै ।
ऐया-पढ्+ऐया=पढैया; बन+ऐया=बनैया ।
ओ-अन्ध+ओ=अन्धो; अल्झ+ओ=अल्झो ।
ओट-लेख्+ओट=लेखोट; बन्+ओट=बनोट ।
ओत-कमाउ+ओत=कमोत; वह+ओत+(ओ)=बोहोत
(१) ।
औ-आधा+औ=अधौ ।
औ-बीस+औ=बीसौ; तीस+औ=तीसौ ।
औलो-किरकिर+औलो=किरौलो; वर्र+औलो=वर्रौलो ।
औट-ढाल+औट=ढलौट; फार्से+औट=फस्यौट ।
औटी-एकलो+औटी=एकलौटी; कसी+औटी=कसौटी ।
औटे-अगि+औटे=अगौटे; कुरा+औटे=कुरौटे ।
औटो-आलो+औटो=अलौटो; बनाउ+औटो=बनौटो ।
औत-कमाउ+औत=कमौत; बाँकी+औत+(आ)=बक्यौत
(१) ।
औती-काठ+औती=कठौती; कमाउ+औती=कमौती ।

औतो-खाग+औतो=खगौतो; अर्घ+औतो=अर्घौतो ।
औना-खेल+औना=खेलौना; विसाउ+औना=विसौना ।
औनी-लेख्+औनी=लेखौनी; बक्स+औनी=बक्स्यौनी ।
औरा-काँस+औरा=कचौरा; घाम+औरा=घमौरा ।
औरी-तिल+औरी=तिलौरी; सीङ्+औरी=सिङ्गौरी ।
औरो-धूप+औरो=धुपौरो; माखो+औरो=मखौरो ।
औला-मुन+औला=मुनौला; माझ+औला=मझौला ।
औली-उँधो+औली=उँधौली; उँभो+औली=उँभौली ।
औले-ठिटो+औले=ठिटौले; (केटो+औले=केटौले) ।
औलो-घिउ+औलो=घिरौलो; फुर्+औलो=फुरौलो ।
औवा-देख्+औवा=देखौवा; खा+औवा=खौवा ।
खेर-उत्ति+खेर=उत्तिखेर; उत्ति+नै+खेर=उत्तिखेर ।
ती-फनफन+ती=फनफनती; डुङ्+डुङ्+ती=डुङ्गुङ्गती ।
दो-आउ+दो=आउँदो; मिल्+दो=मिल्दो ।
ना-अङ्+ना=अङ्गना; दुक्+ना=दुकना ।
नी-काट्+नी=कटनी; उतार+नी=उतार्नी ।
नु-जा+नु=जानु; खा+नु=खानु ।
ने-ठास्+ने=ठास्ने; माग्+ने=माने ।
याँटो-कोइला+याँटो=कोइल्याँटो; गो+याँटो=गोन्याँटो ।
याँसो-कोर्+याँसो=कोन्याँसो; गोल+याँसो=गोल्याँसो ।
याँइ-अघोर+याँइ=अघोन्याँइ; अटेर+याँइ=अटेन्याँइ ।
याइ-अतासि+याइ=अतास्याइ; गउँत्याउ+याइ=गउँत्याइ ।
याउ-झुल्कि+याउ+नु=झुल्क्याउनु; पि+याउ=पियाउ ।
याङ्ग्रो-माटो+याङ्ग्रो=मट्याङ्ग्रो; लाटो+याङ्ग्रो=लट्याङ्ग्रो ।
यान-झुक्कि+यान=झुक्कयान; पत्थर+यान=पथन्यान ।
याहट-फुकि+याहट=फुक्याहट; तम्सि+याहट=तम्स्याहट ।
याहा-मूल+याहा=मुल्याहा; अङ्भङ्गो+याहा=अङ्भङ्ग्याहा ।
याँ-अठसट्टी+याँ=अठसट्टियाँ; अठासी+याँ=अठासियाँ ।
यौरो-ठाडो+यौरो=ठङ्चौरो; लट+यौरो=लठचौरो ।
यौली-डढ्+यौली=डढ्चौली; रात+यौली=रत्यौली ।
यौलो-माटो+यौलो=मटचौलो; हाँसो+यौलो=हँस्यौलो ।
रो (री)-हामी+रो=हाम्रो; तिमी+रो=तिम्रो ।
ली-अमेरिका+ली=अमेरिकाली; (पाल्पा+ली=पाल्पाली) ।
लो-आँखा+लो=आँखलो; कुम+लो=कुम्लो ।
ल्लो-अगि+ल्लो=अगिल्लो; पछि+ल्लो=पछिल्लो ।
वाइ-धु+वाइ=धुवाइ; रु+वाइ=रुवाइ ।
वाउ-रु+वाउ (+नु)=रोवाउनु; रु+वाउ (+नु)=रुवाउनु ।
वार-गाउँ+वार=गँवार; घाट+वार (+ए)=घटवारे ।
वारी-कच्चा+वारी=कच्चावारी; फाँट+वारी=फाँटवारी ।
वारे-घिउ+वारे=घिवारे; बटुवा+वारे=बटुवारे ।

सङ्केत-सूची

अं०	=	अङ्ग्रेजी	पुर्त०	=	पुर्तगाली
अ०	=	अरबी	✓ प्रत्य०	=	प्रत्यय
✓ अ० क्रि०	=	अकर्मक क्रिया	प्रा०	=	प्राकृत
✓ अनु०	=	अनुकरण	प्रे० क्रि०	=	प्रेरणार्थक क्रिया
✓ अव्य०	=	अव्यय	फाँ०	=	फाँकी
इत्या०	=	इत्यादि	फा०	=	फारसी
उदा०	=	उदाहरण	फ्रे०	=	फ्रेन्च
✓ उप०	=	उपसर्ग	✓ भा० क्रि०	=	भाव-वाच्य क्रिया
✓ क० क्रि०	=	कर्म-वाच्य क्रिया	वि०	=	विशेषण
✓ क्रि० यो०	=	क्रिया-योगी	वि० बो०	=	विस्मयादि-बोधक
ची०	=	चीनियाँ	विभ०	=	विभक्ति
जापा०	=	जापानी	✓ सं०	=	संस्कृत
तु०	=	तुर्की	संयो०	=	संयोजक
ना०	=	नाम	✓ स० क्रि०	=	सकर्मक क्रिया
ना० यो०	=	नाम-योगी	✓ सर्वना०	=	सर्वनाम
ने०	=	नेपाली	स्वे०	=	स्पेनिश
नेवा०	=	नेवारी	हि०	=	हिन्दी

नेपाली शब्द-कोश

ॐ

ॐ-ना० [सं०] १. वेद-पाठको प्रारम्भ र अन्तमा उच्चारण गरिने पवित्र ध्वनि; ओं; प्रणव। २. मन्त्र, प्रार्थना वा कुनै पवित्र कार्यको प्रारम्भमा उच्चारण गरिने शब्द। ३. आदर, गम्भीरतायुक्त स्वीकृति, आज्ञा, पवित्रता, वर्जन आदि सूचक शब्द।

ॐकार-ना० [सं०] ॐ-अक्षर; प्रणव।

ॐराम-पट्ट-ना० [सं०] आठ कला वा कुना परेको, बीचमा 'ॐ' र रामका बाणको चिह्न भएको, सुन-चाँदीले बनेको, नेपालको एक राष्ट्रिय तक्मा। (अरूले पाउने एक भेदका अतिरिक्त महाधिपति र अधिपतिले धारण गर्ने यसका दुइ विशिष्ट भेद छन्।)

अ

अ-देवनागरी वर्ण-मालाको पहिलो स्वर-वर्ण। यसको उच्चारण कण्ठ-स्थानबाट हुन्छ।

अ-अव्य० [ने०] निषेध, बेवास्ता आदि बुझाउने शब्द; आ। (उदा०-अ, के भनेको? अ, छोडिदिनुहोस्।)

अ-उप० [सं० नम्+अ] अर्को शब्दको अगित्तर लागेर अभाव, विपरीतता आदि अर्थ बुझाउने शब्द। (उदा०-अफाप, अबाटो, अयोग्य, अमङ्गल आदि।)

अ-वि० बो० [ने०] स्वीकृति, आश्चर्य, क्रन्दन, स्मरण, उपेक्षा, आह्लाद आदिमा र कुराको मर्म बुझ्दा भनिने शब्द। (उदा०-अ, ठीक भन्यौ।)

अँकाइ-ना० [आँक्+आइ] आँकने किसिम, क्रिया वा भाव।
अँगरखा-ना० [प्रा० अङ्गरखा] कोटजस्तो बाहिर लाउने लामो वस्त्र।

अँगरेज-ना० [अङ्गरेज] अङ्गरेज।

अँगरेजी-वि० [अङ्गरेजी] अङ्गरेजी।

अँगार-ना० [सं० अङ्गार] दाउरा आदि बलेर खरानी नभइ-सकेको कालो वस्तु; गोल; कोइला; अङ्गार।

अँगारे-वि० [अँगार+ए] ज्यादै कालो; अँगारजस्तो कालो।

अँगारे-ना० [ने०] एक जातको रूख।

अँगालाइ-ना० [अँगाल्+आइ] अँगाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

अँगालिनु-स० क्रि० [अँगाल्+इ+नु] अँगालो हालिनु; अँगाल्ने क्रिया गरिनु; ('अँगाल्नु'-को क० क्रि०)।

अँगालो-ना० [सं० अङ्गमाल] १. प्यारो व्यक्तिलाई दुवै हातले बेरेर आफ्नो छातीमा टाँस्ने काम; साथी-साथीमा एकले अर्काको काँधमा हात राख्ने क्रिया; बाहाँ-जोरी; आलिङ्गन; अङ्गमाल। २. दुइ हात फैलाएर च्याप्ने परिमाण; बाहाँ-भरिको परिमाण।

अँगाल्नु-स० क्रि० [अँगालो+नु] १. प्रेमपूर्वक छाती जोडेर दुवै हातले कसैलाई बेर्नु; एकले अर्काको काँधमा प्रेमपूर्वक हात राख्नु; अँगालो हाल्नु; बाहाँ हाल्नु; बाहाँ जोर्नु; अङ्गमाल गर्नु; आलिङ्गन गर्नु। २. आश्रय दिनु; संरक्षण गर्नु। ३. पक्ष लिनु; सहायता गर्नु।

अँगूठी-ना० [प्रा० अङ्गुट्टी] औँठी।

अँगूठो-ना० [प्रा० अङ्गुठो] हात-गोडाको सबभन्दा मोटो औँलो; बूढी औँलो; औँठो।

अँगेठी-ना० [प्रा० अङ्गिठ्ठी] आगो राख्ने भाँडो; मकल।

अँगेर-ना० [ने०] मसिना पात हुने, राता गेडा फल्ने विषालु एक जातको बोट।

अँगेरी-ना० [ने०] गुलाफी फूल फुल्ने, सानो दाना फल्ने रूख-विशेष। (गाई-वस्तु यो खाए भने बिरामी हुन्छन्।)

अँगेछा-ना० [सं० अङ्ग-प्रोक्षक] आङ पुछ्ने कपडा; रूमाल; गम्छा; उपर्ना; उत्तरीय।

अँचेटाइ-ना० [अँचेट्+आइ] अँचेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

अँचेटाइनु-स० क्रि० [अँचेट्+आइ+नु] अँचेट्नु लगाइनु; ('अँचेटाउनु'-को क० क्रि०)।

अँचेटाउनु-स० क्रि० [अँचेट्+आउ+नु] अँचेट्नु लाउनु; च्याउनु; ('अँचेट्नु'-को क० क्रि०)।

अँचेटिनु-स० क्रि० [अँचेट्+इ+नु] अँचेट्ने काम गरिनु; च्यापिनु; ('अँचेट्नु'-को क० क्रि०)।

अँचेट्नु-स० क्रि० [ने०] कुनै लचिलो वस्तुलाई करक्क पारेर बेसरी थिच्नु; किच्नु; ठेलु; बल गरेर च्याप्नु।

अँजुलाइ-ना० [अँजुल्+आइ] अँजुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

अँजुलि-ना० [अँजुली] अँजुली।

अँजुली-ना० [सं० अञ्जलि] १. उत्ताना दुइ हत्केला जोडी कुप्याएर बनाएको खाल्टो; अञ्जलि-पुट। २. दुइ पसर

अञ्जुलु-अकङ्काइनु

जोडा हुने हातको मुद्रा; अञ्जलि । (वि०) ३. अञ्जुलीमा अटाउने परिमाणको; दुइ पसर (अन्न, पानी आदि) ।
 अञ्जुलु-स० क्रि० [अञ्जुली+नु] १. दुइटा पसर जोड्नु; अञ्जुली पार्नु । २. अञ्जुलीले हुत्थाउनु; अञ्जुलीमा भर्नु ।
 अँटाइ-ना० [आँट्+आइ] आँट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अँठिलो-वि० [ने०] १. आँट भएको; आँटिलो; दह्रो; दर्बिलो; बलियो; मजबूत । २. गुदी भएको; सार-गर्भित ।
 अँठ्याइ-ना [अँठ्याउ+आइ] अँठ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अँठ्याइनु-स० क्रि० [अँठ्याउ] अँठ्याउने काम गरिनु; करेपिनु; ('अँठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 अँठ्याउनु-स० क्रि० [ने०] १. उम्कन नसक्ने गरी समाउनु; बलियो गरी पक्नु; करेपु । २. थिच्नु; दान्नु । ३. रोक्नु ।
 अँडीर-ना० [सं० एरण्ड] १. सात कुना परेका ठूलूला पात हुने, झुप्पाकार फल फल्ने, रातो र सेतो डाँठ हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल । (अँडीर रातो र सेतो-दुइ थरीको हुन्छ । यसका बीयाँको तेल रेचक हुन्छ ।)
 अँडुवा-वि० [सं० अण्ड+उवा] १. नसुमरेको (पशु) । २. आँडे; ठूला आँडा हुने ।
 अँडेरी-ना० [अँडीर+ई] अँडीरको बोट ।
 अँडेल-ना० [अँडीर] अँडीर ।
 अँधेर-ना० [अँध्यारो] अँध्यारो ।
 अँधेरी-वि० [अँध्यारो] १. अँध्यारो; औँसी पक्षको; कृष्ण-पक्षको (रात) । (ना०) २. नसधिएका पशुको आँखामा लाउने पर्दा ।
 अँध्यार-ना० [सं० अन्धकार] उज्यालोको अभाव; अन्धकार ।
 अँध्यारखाउडे-वि० [अँध्यारो+खाडल+ए] अँध्यारो मुख भएको; अँध्यार-मुखे; घोसे ।
 अँध्यारखाउडो-वि० [अँध्यारो+खाडल+ओ] अँध्यारो मुख भएको; अँध्यार-मुखे; घोसे ।
 अँध्यार-मुखे-वि० [अँध्यारो+मुख+ए] मुख अँध्यारो भएको; अँध्यारखाउडे ।
 अँध्यारो-ना० [सं० अन्धकार] १. प्रकाशको अभाव; अन्धकार; तम । २. मलिनता; कालोपना । ३. अज्ञान; पाप । ४. नैराश्य । (वि०) ५. उज्यालो नभएको; चहक नभएको; मड्किलो; उज्जर नभएको; निस्तेज ।
 अँहँ-अव्य० [ने०] अस्वीकार, निषेध आदि बुझाउने शब्द । (उदा०-अँहँ, यो कुरा त म मान्दिनँ ।)
 अंश-ना० [सं०] १. टुक्रा; खण्ड; भाग; हिस्सा । २. दाजु-भाइमा भाग लागेको सम्पत्तिको खण्ड; सामूहिक सम्पत्तिबाट बाँडेर लिइने भाग-वन्डा । ३. सङ्गीतमा रागको विस्तार वा थाट प्रकाशित हुने स्वरहरू ।
 अंशक-ना० [सं०] १. भाग; हिस्सा । (वि०) २. अंशियार; हिस्सेदार ।
 अंशतः-अव्य० [सं०] केही अंशमा; आफ्नो-आफ्नो अंशमा ।

अंश-पत्र-ना० [सं०] अंश-वन्डा भएको कागत; वन्डा-पत्र ।
 अंश-वन्डा-ना० [अंश+वन्डा] दाजु-भाइ आदिमा सम्पत्तिको भाग लाउने काम; अंशियारहरूको अंश छुट्ट्याउने काम; भाग-वन्डा ।
 अंश-भागी-ना० [अंश+भागी] अंशियार ।
 अंशावतार-ना० [सं०] महापुरुषका गुणको अंश लिएर जन्मेको व्यक्ति; अवतारी व्यक्ति ।
 अंशियार-ना० [अंश+इयार] अंशको हकदार; अंशको अधिकारी; हिस्सेदार; अंश-भागी; दयादार ।
 अंशी-वि० [सं०] अंशियार; हिस्सेदार ।
 अंशु-ना० [सं०] १. किरण; तेज; प्रभा । २. कपडाको छेउ वा भाग ।
 अंशुक-ना० [सं०] कपडा; वस्त्र ।
 अंशुमान्-ना० [सं०] सूर्य ।
 अंशुमाली-ना० [सं०] सूर्य ।
 अंशुवर्मा-ना० [सं०] विक्रमी सातौँ शताब्दीका नेपालका एक प्रसिद्ध राजा ।
 अंस-ना० [सं०] काँध ।
 अंस-ना० [सं० अंश] अंश ।
 अंस-वन्डा-ना० [अंश-वन्डा] अंश-वन्डा ।
 अंसियार-ना० [अंशियार] अंशियार ।
 अइना-ना० [ऐना] ऐना ।
 अऋणी-वि० [सं० अ+ऋणी] ऋण नभएको; ऋण तिरिसकेको; ऋण-निर्मुक्त ।
 अकङ्का-ना० [ने०] १. आफ्नो कुरामा हठ लिइरहने काम; अड्डी; जिद्दी; ढिपी ।
 अकङ्कम-बकङ्कम-ना० [अगङ्कम-बगङ्कम] अगङ्कम-बगङ्कम ।
 अकङ्काइ-ना० [अकङ्क+आइ] अकङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अकङ्काइनु-स० क्रि० [अकङ्क+आइ+नु] अकङ्क लाइनु; अकङ्काइनु; ('अकङ्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 अकङ्काइनु-स० क्रि० [अकङ्क+आउ+नु] अकङ्क लाउनु; अकङ्काउनु; ('अकङ्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अकङ्किनु-अ० क्रि० [अकङ्क+इ+नु] अकङ्किने काम होइनु; डटिनु; ('अकङ्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 अकङ्किनु-अ० क्रि० [अकङ्क+इ+नु] १. आफ्नो सिद्धान्तमा अड्नु; अकङ्क लिनु; डट्नु । २. कक्रिनु; कठ्याङ्कितनु; जम्नु । ३. ठर्रो हुनु; दह्रो हुनु; अररिनु । ४. अचल भएर रहनु; स्थिर भएर उभिनु । ५. घमण्ड गर्नु । ६. अकङ्कने होइनु; ('अकङ्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 अकङ्कनु-अ० क्रि० [अकङ्क] अकङ्क लिनु; डट्नु; अकङ्किनु ।
 अकङ्काइ-ना० [अकङ्क+आइ] अकङ्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अकङ्काइनु-स० क्रि० [अकङ्क+आइ+नु] अकङ्कि लाइनु; डटाइनु; ('अकङ्काउनु'-को क० क्रि०) ।

अकङ्काउनु-स० क्रि० [अकङ्+याउ+नु] अकङ्गिन लाउनु;
डटाउनु; ('अकङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०)।
अकण्टक-वि० [सं०] १. काँडा नभएको; निष्कण्टक। २.
वाधा-अङ्काउ नभएको; निर्विघ्न।
अकथनीय-वि० [सं०] १. भन्न नसकिने वा नहुने; वताउन
नसकिने वा नहुने। २. उल्लेख गर्न नसकिने वा नहुने;
अकथ्य।
अकथित-वि० [सं०] नभनिएको; नवताइएको।
अकथ्य-वि० [सं०] भन्न नहुने; वताउन नहुने; अकथनीय।
अकबत-ना० [फा० आकितव] यम-लोक।
अकबर-ना० [अ०] मध्यकालीन भारतवर्षका तृतीय मुगल
सम्राट्।
अकबरी-वि० [अ०] असल; उम्दा; उत्तम; उत्कृष्ट;
नम्बरी (विशेष गरेर असर्फी वा सुन)। २. अकबरको;
अकबर-सम्बन्धी।
अकबरे-ना० [ने०] ज्यादै पीरो, सानो जातको गोल खुर्सानी;
अबरे।
अकबार-ना० [अ० अखवार] अखवार।
अकवाल-ना० [एकवाल] एकवाल।
अकमकाइ-ना० [अकमकाउ+आइ] अकमकाउने किसिम,
क्रिया वा भाव।
अकमकाइनु-अ० क्रि० [अकमकाउ+इ+नु] अकमकाउने काम
होइनु; अकमक्क पारिनु; अकमकिइनु; ('अकमकाउनु'-को
भा० क्रि०)।
अकमकाउनु-अ० क्रि० [अकमक्क+आउ+नु] १. अकमक्क
पर्नु; अलमलिनु; वाल्ल पर्नु; जिल्लिनु। २. आनेकाने
गर्नु; यता-उति गर्नु।
अकमकिइनु-अ० क्रि० [अकमकि+इ+नु] अकमकिने काम
होइनु; अकमकाइनु; ('अकमकिनु'-को भा० क्रि०)।
अकमकिनु-अ० क्रि० [अकमक्क+इ+नु] अकमक्क पर्नु;
अकमकाउनु।
अकमक्क-क्रि० यो० [ने०] १. छक्क; पक्क; वाल्ल;
जिल्ल। २. यसो गर्नु कि त्यसो गर्नु; दोठ्याड।
अकमक्याइनु-स० क्रि० [अकमकि+आइ+नु] अकमकिने
तुल्याइनु; अकमक्क पारिनु; ('अकमक्याउनु'-को क० क्रि०)।
अकमक्याउनु-स० क्रि० [अकमकि+आउ+नु] अकमकिने
पार्नु; अलमल्याउनु; ('अकमकिनु'-को प्रे० क्रि०)।
अकम्पित-वि० [सं०] नहल्लिएको; नडगेको; स्थिर।
अकर-वि० [सं०] १. हात नभएको; डुँडो। २. महसूल
नलागेको; कर नलागेको। ३. निष्क्रिय; काम नगर्ने।
अकरकरा-ना० [अकरकला] अकरकला।
अकरकला-ना० [सं० आकरकरभ] खाँदा मुख रसाउने र
पौष्टिक एवं घाँटी बसेको, दाँत दुखेको निको हुने वनस्पति-
विशेष; अकरकरा।
अकरणीय-वि० [सं०] गर्न नहुने; गर्न अयोग्य; अकर्तव्य।

अकरण-वि० [सं०] करुणा नभएको; निर्दयी; निष्ठुर।
अकर्कश-वि० [सं०] रूखो नभएको; विनम्र; मृदु।
अकर्ण-वि० [सं०] १. कान नभएको; बहिरो। २. पतवार
नभएको; बिनापतवारको (डुङ्गा)। (ना०) ३. सर्प।
अकर्ण-ना० [अकर्ण] अकर्ण।
अकर्ण्य-वि० [सं०] सुन्न नहुने; सुन्न अयोग्य; अश्रव्य।
अकर्तव्य-वि० [सं०] गर्न नहुने; गर्न अयोग्य; अनुचित।
अकर्न-ना० [अ०] अड्डाखानामा साविकवाला जागीरदारले
नयाँ नियुक्त भई आएका जागीरदारलाई आफ्नो जिम्माको
माल-मत्ता बुझाउँदा लेखिदिने कागत; एक किसिमको
वास्तात।
अकर्म-ना० [सं०] १. काम नहुनु; कर्म-हीनता। २. अनुचित
काम; कुकर्म; दुष्कर्म।
अकर्मक-वि० [सं०] व्याकरणअनुसार कर्म नहुने क्रिया।
(उदा०-सुत्नु, हिँड्नु, उठ्नु आदि)।
अकर्मण्य-वि० [सं०] १. कुनै काम नगर्ने; अल्सी; निष्क्रिय।
२. काममा लायक नभएको; अयोग्य।
अकर्मण्यता-ना० [सं०] १. अकर्मण्य हुनाको भाव; कर्म-
हीनता; निष्क्रियता; अल्सीपना; काममा योग्य नहुनाको
भाव; अयोग्यता।
अकर्मी-वि० [सं०] १. काम नगर्ने; निष्क्रिय। २. दुष्कर्मी;
पापी।
अकल-ना० [अ० अक्ल] १. अष्टचारो वा गाह्रो काम
सजिलैसित गर्ने खूबी। २. तात्कालिक बुद्धि; विचार;
समझ। ३. चलाकी; चातुर्य। ४. सीप; कौशल।
अकलङ्क-वि० [सं०] कलङ्क-रहित; निर्दोष; निष्कलङ्क।
अकलङ्कता-ना० [सं०] निष्कलङ्क हुनाको भाव; निर्दोषता।
अकलङ्कित-वि० [सं०] कलङ्क नलागेको; निष्कलङ्क;
निर्दोष।
अकलदार-वि० [अकल+दार] अकल भएको; अक्कली;
बुद्धिमान्।
अकलमन्द-वि० [अ० अक्लमन्द] चतुर; बुद्धिमान्।
अकल-हीन-वि० [अकल+हीन] अकल नभएको; ढङ्ग
नभएको; बुद्धि-हीन।
अकला-ना० [सं० अकालः] १. सङ्कट; आपत; दुःख। २.
सङ्कट-काल; दुःखको अवस्था।
अकलुषि-व० [सं०] १. निर्मल; स्वच्छ। २. निर्दोष;
निष्पाप।
अकलुषित-वि० [सं०] कलुषित नभएको; अकलङ्कित।
अकल्पित-वि० [सं०] कल्पना नगरिएको; नचिताइएको।
अकल्मष-वि० [सं०] पाप नभएको; निर्दोष।
अकल्याण-ना० [सं०] कुभलो; खराबी; अहित।
अकसपकस-क्रि० यो० [ने०] उकुसपुकुस; उकुसमुकुस।
अकसर-क्रि० यो० [अ० अक्सर] अक्सर।
अकस्मात्-क्रि० यो० [सं०] एकाएक; अचानक; अप्रसङ्ग;

अकाज-अकुलाइ

एकवासि ।

अकाज-ना० [अ+काज] १. बिनसित्तिको काम; व्यर्थको काम । २. कामको हानि; विघ्न । ३. कामको अभाव; ४. खाँचो ।

अकाट्य-वि० [सं०] १. काट्न नसकिने; टुक्र्याउन नहुने । २. खण्डन गर्न नसकिने; अखण्डनीय ।

अकाट्यता-ना० [सं०] अकाट्य हुनाको भाव; अखण्डनीयता ।

अकाण्ड-वि० [सं०] १. हाँगा-विँगा नभएको; शाखा-रहित । (क्रि० यो०) २. अकस्मात्; अचानक; एकाएक । ३. बेमौका; अनवसर ।

अकाण्ड-जात-वि० [सं०] अकस्मात् भएको; अचानक उत्पन्न ।

अकाण्ड-ताण्डव-ना० [सं०] १. बिनसित्तिको दौड-धूप । २. बिनाकाम ठूलो उत्पात मचाउन ।

अकाम-ना० [सं०] १. खराब काम; दुष्कर्म; कुकर्म । (वि०) २. इच्छा नभएको; कामना-रहित; निष्काम ।

अकामी-वि० [सं०] १. काम नगर्ने; अकर्मण्य । २. काम-वासना-रहित ।

अकाय-वि० [सं०] १. शरीर नभएको; देह-हीन; निराकार । (ना०) २. राहु । ३. कामदेव ।

अकार-ना० [सं०] १. 'अ' अक्षर वा त्यसको उच्चारण; स्वर-वर्णको प्रथम अक्षर । (वि०) २. बेकार ।

अकारण-क्रि० यो० [सं०] १. बिनाकारण; बिनसित्ति; व्यर्थ । (वि०) २. कारण नभएको; हेतु-रहित । (ना०) ३. कारणको अभाव ।

अकारादि-वि० [सं०] शुरूमा 'अ' भएको; 'अ'-बाट आरम्भ भएको ।

अकारादि-क्रम-ना० [सं०] 'अ'-बाट शुरू भएको क्रम; अ, आ, इ आदिको सिलसिला ।

अकारान्त-वि० [सं०] अकार अन्त्यमा भएको (शब्द) ।

अकार्य-क्रि० यो० [सं०] व्यर्थ; बिनसित्ति; मफत ।

अकार्य-वि० [सं०] १. गर्न नहुने; अकर्तव्य । (ना०) २. खराब काम; अनुचित कर्म ।

अकार्य-कारी-वि० [सं०] खराब काम गर्ने; अनुचित कार्य गर्ने ।

अकाल-ना० [सं०] १. कुसमय; बेमौका । २. अनिकाल; दुर्भिक्ष ।

अकाल-कुसुम-ना० [सं०] असमयमा फुलेको फूल ।

अकालज-वि० [सं०] १. असमयमा जन्मेको । २. बेमौसममा भएको; असामयिक ।

अकाल-जात-वि० [सं०] असमयमा उत्पन्न भएको; अकालज ।

अकाल-प्रसव-ना० [सं०] निश्चित समयभन्दा अघि वा पछि बालक जन्मनु वा फूल, फल आदि हुनु ।

अकाल-मरण-ना० [सं०] कुनै दुर्घटनावश भएको मृत्यु; अकाल-मृत्यु; असामयिक मृत्यु ।

अकाल-मृत्यु-ना० [सं०] कुनै दुर्घटनाबाट भएको मरण; वेला नपुगी भएको मृत्यु; अकाल-मरण ।

अकालिक-वि० [सं०] कुसमयमा भएको; असामयिक ।

अकास-ना० [सं० आकाश] आकाश ।

अकास-दीप-ना० [सं० आकाश+दीप] आकाश-दीप ।

अकासिनु-अ० क्रि० [अकासि+इ+नु] अकासिने काम होइनु; उड्नु; ('अकासिनु'-को भा० क्रि०) ।

अकासिनु-अ० क्रि० [अकास+इ+नु] आकाशमा माथि पुग्नु; उड्नु ।

अकासी-वि० [अकास+ई] आकाश-रङ्गको; अकासे ।

अकासे-वि० [अकास+ए] १. माथितिर मात्रै हेरिरहने । २. आकाश-रङ्गको; अस्मानी ।

अकासे-फल-ना० [अकासे+फल] १. आकाशमा कल्पना गरिएको फल । २. निराधारको काम वा कुरा ।

अकासे-फूल-ना० [अकासे+फूल] १. आकाशमा कल्पना गरिएको फूल । २. निराधारको काम वा कुरा ।

अकास्याइ-ना० [अकासि+याइ] अकासिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

अकास्याइनु-स० क्रि० [अकासि+याइ+नु] अकासिन लाउनु; उडाइनु; ('अकास्याउनु'-को क० क्रि०) ।

अकास्याउनु-स० क्रि० [अकासि+याइ+नु] अकासिन लाउनु; आकाशमा उडाउनु; ('अकासिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

अकिञ्चन-वि० [सं०] १. धन, सम्पत्ति, जेथा-केही नभएको; गरीब; हरि-कङ्काल । २. सीमित आवश्यक वस्तुदेखि बढ्ता सङ्ग्रह नगर्ने; त्यागी । ३. भोग-विलासका निमित्त कुनै प्रयास नगर्ने ।

अकिञ्चनता-ना० [सं०] अकिञ्चन हुनाको भाव; साह्रै गरीब हुनाको भाव; अति दीनता ।

अकिञ्चनत्व-ना० [सं० अकिञ्चन+ता] गरीबी; दीनता ।

अकिञ्चित्कर-वि० [सं०] १. केही पनि नगर्ने; बेकामको । २. केही काम नलाग्ने; निरर्थक ।

अकिल-ना० [अ० अक्ल] अकल ।

अकीर्ति-ना० [सं०] खराब कुराको प्रसिद्धि; कुख्याति; दुष्कीर्ति; अपयश ।

अकीर्तिकर-वि० [सं०] बदनाम गराउने; कीर्तिमा कलङ्क लगाउने ।

अकुटिल-वि० [सं०] १. बाझो नभएको; सोझो । २. निष्कपट; साधु ।

अकुण्ठ-वि० [सं०] १. बुद्धि कुण्ठित नभएको; अकुण्ठित । २. नरोकिएको ।

अकुण्ठित-वि० [सं०] १. कुण्ठित नभएको । २. नरोकिएको; अप्रतिहत ।

अकुतोभय-वि० [सं०] कसैसित नडराउने; निडर ।

अकुल-वि० [सं०] १. खराब कुलको; अकुलीन । (ना०) २. खराब कुल; दुष्कुल । ३. शिव ।

अकुलाइ-ना० [अकुलाउ+आइ] अकुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

अकुलाइन-अ० क्रि० [अकुलाउ+इ+नु] अकुलाउने होइनु;
हडबडाइनु; ('अकुलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
अकुलाउनु-अ० क्रि० [सं० आकुल+आउ+नु] आकुल-
व्याकुल हुनु; हडबडाउनु; आत्तिनु । २. व्याकुल हुनु;
चिन्तित हुनु ।
अकुलीन-वि० [सं०] हीन कुलको; दुष्कुलको ।
अकुशल-वि० [सं०] १. कौशल नभएको; सीप नभएको;
अदक्ष । २. कुभलो; अशुभ । ३. भाग्य नभएको; अभागी ।
अकूट-वि० [सं०] कपट नभएको; वास्तविक; अकृत्रिम ।
अकूपार-वि० [सं०] १. असल परिणाम निकाल्ने । २.
असीम; अपरिमित । (ना०) ३. समुद्र । ४. सूर्य । ५.
पृथ्वीको भार बोक्ने महाकच्छप । ६. चट्टान ।
अकूर्च-वि० [सं०] १. दाह्री-जुँघा नभएको । २. तालु
खुडलिएको; खल्वाट ।
अकृच्छ-वि० [सं०] १. कठिनाइ नभएको; असजिलो नभ-
एको; सहज । (ना०) २. कठिनाइको अभाव; सजिलोपन ।
अकृत-वि० [सं०] १. नगरिएको; प्रयत्न नभएको । २.
तयार नभएको । ३. अपूरो । ४. नबनाइएको; प्राकृतिक ।
अकृत-कार्य-वि० [सं०] आफ्नो काममा सफल नभएको;
विफल; अकृतकृत्य ।
अकृतज्ञ-वि० [सं०] अकालि गरेको उपकार नसम्झने;
कृतघ्न; बैगुनी ।
अकृतात्मा-वि० [सं०] १. आत्मालाई नसाधेको; अज्ञानी ।
२. मन सम्हाल्न नसक्ने; चञ्चल ।
अकृतार्थ-वि० [सं०] १. आफ्नो कामबाट सन्तुष्ट नभएको;
अकृतकृत्य । २. अरुका कृपा वा उपकारबाट प्रसन्न नहुने;
कृतघ्न ।
अकृत्य-वि० [सं०] १. गर्न नहुने; गर्न अयोग्य; अकर्तव्य ।
(ना०) २. दुष्कर्म; अपराध ।
अकृत्रिम-वि० [सं०] १. बनावटी नभएको; स्वाभाविक;
प्राकृतिक । २. साँचो; यथार्थ ।
अकृपण-वि० [सं०] कन्जूस नभएको; दाता; उदार; मन
फुकेको ।
अकृश-वि० [सं०] दुब्लो नभएको; मोटो; पुष्ट ।
अकृष्ट-वि० [सं०] १. खन-जोत नगरिएको; आबाद नग-
रिएको; पर्ती (जमीन) । २. नतानिएको; नधिच्याइएको ।
अकृष्टपच्य-वि० [सं०] खन-जोत नगरेको जग्गामा पैदा
भएको; जङ्गली (अन्न); नाभो ।
अकेला-वि० [एक+एलो] एक्लो; ठिङ्गो ।
अकोप-वि० [सं०] रीस नभएको; क्रोध नभएको; शान्त ।
अकौशल-ना० [सं०] १. कौशलको अभाव; सीप नहुनु ।
२. चतुन्याइँ नहुनु ।
अकड-ना० [अकड] अकड ।
अक्क-न-बक्क-क्रि० यो० [ने०] जिल्ल; वाल्ल; अलमल्ल;
किंकर्तव्य-विमूढ ।

अक्कर-ना० [ने०] १. यता-उति जान नसकिने भीर, पहिरो,
खोंच आदि । २. अष्ठचारो अवस्था; खुँगे; विवशता ।
अक्कल-ना० [अ० अक्ल] अक्ल ।
अक्कली-वि० [अक्कल+ई] अक्कलदार; बुद्धिमान्; प्रत्यु-
त्पन्नमति ।
अक्कास-ना० [सं० आकाश] आकाश ।
अक्कासिइन-अ० क्रि० [अक्कासि+इ+नु] अक्कासिइन;
(‘अक्कासिनु’-को क० क्रि०) ।
अक्कासिनु-अ० क्रि० [अक्कास+इ+नु] अक्कासिनु ।
अक्कासी-वि० [अक्कास+इ] अक्कासी ।
अक्कासे-वि० [अक्कास+ए] अक्कासे ।
अक्कास्याइन-स० क्रि० [अक्कासि+याइ+नु+] अक्कास्याइन;
(‘अक्कास्याइन’-को क० क्रि०) ।
अक्कास्याउनु-स० क्रि० [अक्कासि+याउ+नु] अक्कास्याउनु;
(‘अक्कासिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
अक्किल-ना० [अ० अक्ल] अक्किल ।
अक्कटोबर-ना० [अं०] ईसवी सालको दशौँ महीना; सेप्टेम्बर-
पछिको ३१ दिनको महीना । (यो महीना प्रायः आश्विनतिर
पर्दछ ।)
अक्ताइन-अ० क्रि० [अक्ताउ+इ+नु] अक्ताउने काम
होइनु; आत्तिनु; ('अक्ताउनु'-को भा० क्रि०) ।
अक्ताउनु-अ० क्रि० [आत्ति+आउ+नु] १. हडबडाउनु;
आत्तिनु । २. उत्सुक हुनु; उत्कण्ठित हुनु ।
अक्त्तियार-ना० [फा० इस्त्तियार] अस्त्तियार ।
अक्त्तियारनामा-ना० [फा० इस्त्तियारनामा] अस्त्तियारनामा ।
अक्त्तियारी-ना० [अक्त्तियार+ई] अस्त्तियारी ।
अक्त्तियारे-वि० [अक्त्तियार+ए] अस्त्तियारे ।
अक्रनु-अ० क्रि० [ने०] कक्क पनु; कठ्याङ्गिनु; कक्रिनु ।
अक्रम-वि० [सं०] क्रम नभएको; सिलसिला नमिलेको;
अव्यवस्थित ।
अक्रमातिशयोक्ति-ना० [सं०] कार्य र कारण एकैसाथ वा
उल्टो किसिमसँग वर्णन गरिने काव्यालङ्कार ।
अक्रान्त-वि० [सं०] १. ननाघिएको; नउछिर्निएको । २.
नजितिएको; अविजित ।
अक्राइन-स० क्रि० [अक्र+आइ+नु] अक्रने पारिनु;
कक्र्याइन; ('अक्राउनु'-को क० क्रि०) ।
अक्राउनु-स० क्रि० [अक्र+आउ+नु] अक्रने पारु; अक्रन
लाउनु; कक्र्याउनु; ('अक्रनु'-को प्रे० क्रि०) ।
अक्रिनु-अ० क्रि० [अक्र+इ+नु] अक्रने काम होइनु;
कक्रिनु; ('अक्रनु'-को भा० क्रि०) ।
अक्रिय-वि० [सं०] १. सुस्त; निष्क्रिय । २. राम्रो कर्म
नगर्ने; कर्म-शून्य ।
अक्रूर-वि० [सं०] १. क्रूर नभएको; दयालु । २. कृष्णका
कान्छा-बाबु ।
अक्रोध-वि० [सं०] १. रीस नभएको; क्रोध-रहित; सहिष्णु ।

अक्लान्त-अक्षुण्ण

६

(ना०) २. रीसको अभाव; सहिष्णुता ।
 अक्लान्त-वि० [सं०] १. नथाकेको; थकित नभएको । २. नओइलाएको ।
 अक्लिन्न-वि० [सं०] नभिजेको; सुक्खा ।
 अक्लिष्ट-वि० [सं०] १. दुःख नपाएको; नथाकेको; अक्लान्त । २. कठिन नभएको; सरल । ३. नबिग्रेको ।
 अक्लेश-वि० [सं०] १. दुःख नभएको; क्लेश-रहित । (ना०) २. दुःख नहुनु; कष्ट नहुनु ।
 अक्ष-ना० [सं०] १. पासा । २. आँखा आदि इन्द्रिय । ३. पाङ्ग्राको प्वालमा रहने धुरा । ४. गाडा । ५. तराजूको डाँडी । ६. पृथ्वीको उत्तरी ध्रुवदेखि दक्षिणी ध्रुवसम्म खिँचिएको कल्पित भाग-रेखा; अक्ष-रेखा । ७. रुद्राक्ष । ८. सोह्र मासाको तौल । ९. बरौ ।
 अक्ष-क्रीडा-ना० [सं०] पासाको खेल ।
 अक्षणिक-वि० [सं०] क्षणिक नभएको; स्थिर; स्थायी ।
 अक्षत-ना० [सं०] १. देवता आदिका पूजामा प्रयोग गरिने चामल; सग्लो चामल; अछेता । २. जौ । (वि०) ३. घाउ-चोट नलागेको ।
 अक्षत-योनि-वि० [सं०] पुरुषसित समागम नभएकी; योनि क्षत नभएकी; कुमारी ।
 अक्षत-वीर्य-वि० [सं०] वीर्य-पात नभइसकेको; ब्रह्मचारी ।
 अक्षता-वि० [सं०] १. देव, पितृ आदिको पूजाहरूमा चढाइने सग्लो चामल; अछेता । २. जौ । ३. योनि क्षत नभएकी; कुमारी ।
 अक्षन्तव्य-वि० [सं०] १. सहन नसकिने; असह्य । २. क्षमा गर्न अयोग्य; अक्षम्य ।
 अक्षपाद-ना० [सं०] न्याय-शास्त्रका प्रवर्तक एक ऋषि; गौतम ।
 अक्षम-वि० [सं०] १. सहन-शक्ति नभएको; असहनशील । २. असमर्थ; क्षमता नभएको । ३. अयोग्य ।
 अक्षमा-ना० [सं०] १. क्षमा नगर्नु । २. क्रोध; रीस । ३. असहन ।
 अक्ष-माला-ना० [सं०] १. रुद्राक्ष-माला; जप-माला । २. 'अ'-देखि 'क्ष'-सम्मका पचास वर्णको माला ।
 अक्षम्य-वि० [सं०] क्षमा गर्न नसकिने; सहन नसकिने ।
 अक्षय-वि० [सं०] १. नाश नहुने; अविनाशी; अक्षय । (ना०) २. ईश्वर ।
 अक्षय-तृतीया-ना० [सं०] वैशाख शुक्ल तृतीया ।
 अक्षय-नवमी-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल नवमी; युगादि नवमी ।
 अक्षय-वट-ना० [सं०] प्रयाग र गयामा रहेका प्रसिद्ध प्राचीन वट-वृक्ष ।
 अक्षय्य-वि० [सं०] नाश गर्न नसकिने ।
 अक्षय्योदक-ना० [सं०] श्राद्ध गर्दा पिण्ड-दान गरिसकेपछि अक्षय्य तृप्तिका निमित्त पितृलाई चढाइने जल ।
 अक्षर-ना० [सं०] १. अकारादि वर्ण; अ, आ, क, ख,

इत्यादि । २. मनुष्यको मुखबाट निस्केका वर्ण-ध्वनि सूचित गर्ने चिह्न । (वि०) ३. नाश नहुने; अविनाशी; नित्य । (ब्रह्म, ईश्वर, आत्मा, आकाश आदि ।)
 अक्षर-क्रम-ना० [सं०] अकारादि-क्रमानुसार गरिएको क्रम ।
 अक्षर-जीवी-ना० [सं०] लेख्ने पेशा भएको व्यक्ति; लेखन-दास ।
 अक्षर-न्यास-ना० [सं०] तान्त्रिक पूजा-पाठ आदिमा मन्त्रका अक्षर उच्चारण गर्दै शरीरका अङ्ग-प्रत्यङ्ग छोएर गरिने न्यास ।
 अक्षर-विन्यास-ना० [सं०] शब्दमा रहने अक्षरको व्यवस्थित क्रम; हिज्जे; वर्ण-विन्यास ।
 अक्षरशः-अव्य० [सं०] १. एक-एक अक्षर गरेर; अक्षर-अक्षर गरेर । २. पूर्णतया ।
 अक्षर-शत्रु-वि० [सं०] अपढ़; मूर्ख; निरक्षर ।
 अक्षर-संस्थान-ना० [सं०] शब्दमा अक्षरको क्रमिक स्थिति; हिज्जे; अक्षर-विन्यास ।
 अक्षर-समाम्नाय-ना० [सं०] अकारादि-वर्ण-समूह; वर्णमाला ।
 अक्षरारम्भ-ना० [सं०] १. पहिलो पटक अक्षर सिकाउने संस्कार । २. पढाइको आरम्भ ।
 अक्ष-रेखा-ना० [सं०] पृथ्वी वा त्यसको मान-चित्रमा विषुवत्-रेखाको समानान्तर उत्तर वा दक्षिण भागमा खिँचिएको कल्पित रेखा; गोल वस्तुको मध्यवर्ती रेखा ।
 अक्ष-वाट-ना० [सं०] जूवाको खाल ।
 अक्ष-शाला-ना० [सं०] राज्यको सुन-चाँदी र टक्सार आदिको प्रबन्ध गरिने स्थान ।
 अक्षांश-ना० [सं०] भूगोलमा विषुवत्-रेखाजस्तै पूर्वबाट पश्चिमतिर गएको कल्पित समानान्तर रेखा ।
 अक्षार-वि० [सं०] १. क्षार पदार्थ नभएको; क्षार पदार्थमा नगनिएको । (ना०) २. सिँधे नून, सामुद्री नून आदि ।
 अक्षार-लवण-ना० [सं०] १. खानिवाट निस्केको नून; सिँधे नून । २. नून नभएको; हविष्यान्न; अलिनी खानेकुरा ।
 अक्षि-ना० [सं०] १. आँखा; नेत्र । २. आँख्ला । ३. दुइको सङ्ख्या ।
 अक्षि-गोल-ना० [सं०] आँखाको गेडी ।
 अक्षि-तारक-ना० [सं०] आँखाको नानी ।
 अक्षि-पक्ष-ना० [सं०] परेला; अक्षि-पटल ।
 अक्षि-पटल-ना० [सं०] आँखाको पर्दा; आँखाको ढकनी; परेला ।
 अक्षि-भू-वि० [सं०] १. आँखाले देख्न सकिने; आँखा-अगिल्लिरको । २. प्रत्यक्ष ।
 अक्षि-विक्षेप-ना० [सं०] आँखा लाउनु; हेर्नु ।
 अक्षीण-वि० [सं०] क्षीण नभएको; मोटो; पुष्ट ।
 अक्षुण्ण-वि० [सं०] १. जस्ताको तस्तो; टूट-फूट नभएको; सग्लो । २. पूरा ।

अक्षुब्ध-वि० [सं०] १. मन नविग्रेको। २. क्षुब्ध नभएको; क्षोभ-रहित।
 अक्षोट-ना० [सं०] १. ओखर। २. पीलु वृक्ष। ३. त्यसैको फल।
 अक्षोभ-वि० [सं०] १. स्थिर भएको; अक्षुब्ध; शान्त। (ना०) २. स्थिरता। ३. हात्ती बाँध्ने स्तम्भ; खमारी।
 अक्षोभ्य-वि० [सं०] १. डगाउन नसकिने स्थिर। (ना०) २. पञ्च-बुद्धमध्ये एक।
 अक्षौहिणी-ना० [सं०] हात्ती, घोडा, रथ र पैदल-सेनाको समूहविशेष। (१०९३५० पैदल, ६५६१० घोडा-चढी, २१८७० रथी र २१८७० हात्ती चढ्ने सेना भएको प्राचीन कालको सैन्य-समूह।)
 अक्सर-क्रि० यो० [अ०] धेरैजसो; प्रायः; प्रायशः।
 अक्सजन-ना० [अं० अक्सजन] मनुष्य, पशु, पक्षी आदिका जीवनको निम्ति अत्यावश्यक एक किसिमको ग्याँस; अम्लजन; अमृत-वायु।
 अखटो-ना० [प्रा० अकटो] रूख चढ्न-ओर्लून रूखैमा खोपेको खोपिल्टो; भीर, पहिरो आदिमा उक्लन-ओर्लून सजिलो पार्नाका लागि बनाइएको खोपा; खुड्किलो; एक-खुट्टे भन्दा; डोरीको भन्दा।
 अखट्ट-क्रि० यो० [ने०] चौपट्ट; ज्यादै; बिछट्ट।
 अखडा-ना० [प्रा० अक्खाडो] १. कसरत गर्ने वा पहलमानी सिकने ठाउँ; अखाडा; व्यायाम-शाला। २. जोगी-जङ्गम वा गँजडी आदि व्यसनीहरू भेला हुने ठाउँ; जोगी-जङ्गमको सम्प्रदायगत समिति। ३. नियत स्थान। ४. पुलीसको वा फौजी चौकी।
 अखण्ड-वि० [सं०] १. नटुटेको; अटूट; सिङ्गो; सग्लो; पूरा। (क्रि० यो०) २. लगातार; निरन्तर; अविच्छिन्न। ३. धेरै; ज्यादै; अत्यन्त।
 अखण्डनीय-वि० [सं०] १. छुट्ट्याउन नसकिने; टुक्र्याउन नसकिने। २. खण्डन गर्न नसकिने; दोष देखाउन नसकिने।
 अखण्डित-वि० [सं०] १. टूट-फूट नभएको; खण्डित नभएको। २. खण्डन नगरिएको।
 अखबार-ना० [अ० अखबार] विभिन्न खबर छापिएको, नियत समयमा प्रकाशित हुने पत्र; खबर-कागत; समाचार-पत्र।
 अखबारी-वि० [अखबार+ई] अखबार-सम्बन्धी; अखबारको।
 अखमिरी-वि० [अ+खमीर+ई] खमीर नमिलाएको।
 अखय-वि० [ने०] सहिनसक्नु; असह्य।
 अखय-वि० [प्रा० अक्खय] कहिल्यै नाश नहुने; अक्षय।
 अखर्ब-वि० [सं०] १. पुड्को नभएको; अग्लो। २. ठूलो।
 अखाडा-ना० [प्रा० अक्खाडय] अखडा।
 अखाडिया-वि० [अखाडा+इया] धेरै अखाडामा प्रसिद्धि पाइसकेको; पहलमानी विद्यामा निपुण।
 अखात-ना० [सं०] तीनतिर जमीनले घेरिएको समुद्रको भाग; खाडी; उपसागर।

अखाद्य-वि० [सं०] खान नहुने; खान अयोग्य।
 अखानु-ना० [ने०] १. भनाउ; कचकच; करकर। (वि०) २. खपिनसक्नु; सहिनसक्नु; असह्य।
 अखायो-वि० [अखय] सहिनसक्नु; असह्य।
 अखिल-वि० [सं०] १. जम्मै; सबै; समस्त। (ना०) २. जगत्; संसार।
 अखिलेश-ना० [सं०] सबैका मालिक; परमेश्वर।
 अखित्यार-ना० [अ० इखित्यार] अधिकार; हैकम।
 अखित्यारनामा-ना० [फा० इखित्यारनामा] अखित्यार लेखेर दिएको कागत-पत्र; अधिकार-पत्र।
 अखित्यारी-ना० [अखित्यार+ई] अखित्यार; अधिकार।
 अखित्यारे-वि० [अखित्यार+ए] अखित्यार भएको; अधिकार प्राप्त भएको।
 अख्यान-ना० [सं० आख्यान] अड्कल; अनुमान; लख।
 अखनु-अ० क्रि० [ने०] अलि-अलि सुक्नु; दरसुको हुनु; थोरै सुक्नु; अखिनु।
 अखाइ-ना० [अख+आइ] अखने किसिम, क्रिया वा भाव।
 अखाइनु-स० क्रि० [अख+आइ+नु] अखने तुल्याइनु; दरसुको पारिनु; ('अखाउनु'-को क० क्रि०)।
 अखाउनु-स० क्रि० [अख+आउ+नु] अखने पार्नु; दरसुको तुल्याउनु; ('अखनु'-को प्रे० क्रि०)।
 अखिइनु-अ० क्रि० [अखि+इ+नु] अखिने काम होइनु; अलि-अलि सुकिनु; ('अखिनु'-को भा० क्रि०)।
 अखिनु-अ० क्रि० [अख+इ+नु] १. अखने होइनु; अखिइनु; ('अखनु'-को भा० क्रि०)। २. दरसुको हुनु; अखनु।
 अख्याइ-ना० [अखि+आइ] अखिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 अग-वि० [सं०] १. नहिँड्ने; नचल्ने; नहल्लने; अचल। (ना०) २. पहाड; पर्वत।
 अगज-वि० [सं०] १. पर्वतमा पैदा भएको; पहाडी; पर्वतीय। (ना०) २. शिलाजीत। ३. हात्ती।
 अगडम-बगडम-ना० [ने०] १. सानातिना धेरै वस्तुहरू; चानचुने माल-मत्ता; जेतेमेते; खत्र्याक-खत्रुक। (क्रि० यो०) २. जथाभावी; गोलमाल।
 अगण-ना० [सं०] छन्द-शास्त्रमा निषेध गरिएका गण; हीन-गण। (जगण, रगण, सगण, तगण-यी चार गण)।
 अगणित-वि० [सं०] १. गन्न नसकिने; अनगिन्ती; असङ्ख्य। २. नगनिएको।
 अगण्य-वि० [सं०] १. धेरै; गनिनसक्नु; असङ्ख्य। २. गिन्तीमा नआउने; तुच्छ; नगण्य।
 अगति-ना० [सं०] १. खराब गति; दुर्गति; मरेपछिको दुष्परिणाम। २. अकाल-मृत्यु। ३. पापी; कुकर्मि; दुराचारी।
 अगतिक-वि० [सं०] १. आश्रय नभएको; निराश्रय; अशरण। २. मरेपछि असल गति नभएको।
 अगत्या-क्रि० यो० [सं०] विवश भएर; लाचार भएर।

अगम-अग्नि-पूजक

अगम-वि० [सं०] १. जान नसकिने; दुर्गम । २. जान नसकिने; थाहा पाउन नसकिने; अथाह । ३. धेरै; ज्यादै ।
अगम्य-वि० [सं०] १. जान नसकिने; दुर्गम । २. नबुझिने; नजानिने ।
अगम्या-वि० [सं०] भोग गर्न नहुने (माता, दिदी, बहिनी, गुरु-पत्नी, राज-पत्नी, सौतेनी आमा आदि) ।
अगम्या-गमन-ना० [सं०] अगम्या स्त्रीको भोग; हाड-नाता-करणी ।
अगरु-ना० [सं०] १. हिमालमा हुने, वास्ना आउने रूखविशेष; धूपी । (विशेष गरी चन्दन र धूपमा यसको उपयोग गरिन्छ ।)
अगल-बगल-ना० [अ०] दाय्राँ-बायाँको स्थान; पार्श्व; छर-छिमेक ।
अगल्चो-वि० [ने०] १. पूरा नभएको; अधकल्चो; अपूर्ण । २. जोडा नभएको; बिजोडा; एकलो; अमिल्दो ।
अगस्त-ना० [अ० अगस्त] ईसवी वर्षको आठौँ महीना; जुलाईपछि आउने एकतीस दिनको अङ्ग्रेजी महीना ।
अगस्ति-वि० [सं०] १. प्रशस्त खाएर पनि सन्तोष नहुने; असन्तोषी; धेरै खाने; खन्चुरो; खौवा; घिन्चु । (ना०) २. कलेजी, सेतो वा दुवै मिसिएको रातो वा केही पहेँलो भावको रङ्गको अर्ध-चन्द्राकार फूल फुल्ने, सिरिसको जस्तो लहरे पात हुने र बोडीजस्तो कोसा फल्ने एक रूख । ३. एक प्रसिद्ध ब्रह्मर्षि; अगस्त्य । ४. भाद्र महीनामा उदाउने एक तारा ।
अगस्त्य-ना० [सं०] १. एक प्रसिद्ध ऋषि । २. एक प्रसिद्ध तारा । ३. सेतो वा कलेजी वा दुवै थरीको वा केही पहेँलो भावको अर्ध-चन्द्राकार फूल फुल्ने रूखविशेष ।
अगाडि-ना० यो० [प्रा० अग] १. सामुन्ने; अगिल्लिर; मुखेन्जी । २. पहिले; अगि ।
अगाध-वि० [सं०] १. गहीरो; अतल-स्पर्शी; गम्भीर । २. अतो-पत्तो नभएको; अपार; असीम; धेरै । ३. जानिनसक्नु; बुझिनसक्नु; अथाह; दुर्बोध्य ।
अगावै-क्रि० यो० [अगाडि नै] पहिले नै; अधिवाटै; अगाडि नै ।
अगि-क्रि० यो० [प्रा० अग] १. पहिले; उहिले; परा-पूर्वमा; अधि । (ना० यो०) २. सामुन्ने; अगाडि; अगिल्लिर; मुखेन्जी ।
अगिल्लिर-ना० यो० [अगि+तिर] १. अगाडिपट्टि; सामुन्ने; सम्मुख । २. रोहवरमा; समक्ष ।
अगिल्लो-वि० [अगि+ल्लो] १. पहिलोचाहिँ; अगिको । २. अगाडिको; सम्मुखको ।
अगुण-वि० [सं०] १. सत्त्व, रज, तम आदि गुण नभएको; निर्गुण । २. मूर्ख; अज्ञ । (ना०) ३. अवगुण; दोष ।
अगुणी-वि० [सं०] १. गुण नभएको; निर्गुणी । २. अनपढ़; मूर्ख ।
अगुरु-ना० [सं०] वास्ना आउने धूप, चन्दन आदि बनाइने रूखविशेष; अगरु ।

अगुल्टो-ना० [ने०] बल्दो दाउरा; बलिरहेको काठ; उल्मुक ।
अगुवा-वि० [अगि+उवा] १. अगि लाग्ने; पहिले हिँड्ने; बाटो देखाउने । (ना०) २. बाटो देखाउने व्यक्ति; नेता; नाइके ।
अगेनु-ना० [आगो+नु] आगो ताप्नाका निम्ति वा बचाइ-राख्नाका निम्ति आगो बाल्ने नियत स्थान; अग्नि-कुण्ड ।
अगोचर-वि० [सं०] इन्द्रियद्वारा जान्न वा थाहा पाउन नसकिने; देख्न, सुन्न, छुन नसकिने; अविषय ।
अगोड-ना० [अगि+गोड] हौदाको अगिल्लो भाग कस्ते डोरी; हात्ती कस्ते डोरी ।
अगोत्री-वि० [अ+गोत्र+ई] भिन्न गोत्रको; गोत्रान्तरको ।
अगौटे-वि० [अगि+औटे] अधि लाइने वा पाक्ने बाली; सठिया ।
अग्नि-ना० [सं०] १. आगो; अनल; तेज-पुञ्जको दृश्य रूप । २. पूर्व र दक्षिणका बीचको अधिष्ठाता देवविशेष । ३. तीनको सङ्ख्या । ४. चितु । ५. जठराग्नि । ६. तीन प्रधान वैदिक देवता (अग्नि, वायु र सूर्य)-मध्ये एक । ७. क्षत्रियका एक प्रसिद्ध वंश-प्रवर्तक ।
अग्नि-कर्म-ना० [सं०] मुर्दा पोल्ने काम; दाह-संस्कार; अग्नि-संस्कार ।
अग्नि-कवच-ना० [सं०] १. आगोले डढाउन नसक्ने पदार्थ; आगोबाट बचाउने वस्तु । २. आगोको दाह शान्त गर्ने मन्त्र ।
अग्नि-काण्ड-ना० [सं०] आगलागी; डढेलो; आगाको उपद्रव ।
अग्नि-कुमार-ना० [सं०] १. अरुचि, मन्दाग्नि, श्वास, कास आदि रोगको आयुर्वेदिक औषधि । २. कार्तिकेय; कुमार ।
अग्नि-कोण-ना० [सं०] पूर्व र दक्षिणका बीचको दिशा; आग्नेय दिशा ।
अग्नि-क्रीडा-ना० [सं०] आतशबाजी ।
अग्नि-चक्र-ना० [सं०] १. आगाको ज्वालाको भुमरी । २. हठ-योगानुसार कुण्डलिनी-चक्र ।
अग्नि-चरो-ना० [अग्नि+चरो] भँगेराका आकारको मधुर बोली बोल्ने एक प्रकारको पक्षी ।
अग्निज-वि० [सं०] आगोबाट निस्केको; आगो वा तापबाट पैदा हुने ।
अग्नि-दमनो-ना० [सं०] सिस्नु झार ।
अग्नि-दाह-ना० [सं०] १. आगाले पोल्नु । २. दाह-संस्कार ।
अग्नि-दीपन-ना० [सं०] पाचन-शक्ति बढाउने क्रिया वा औषधि ।
अग्नि-परीक्षा-ना० [सं०] १. हातमा आगो लिएर वा आगोमा पसेर आफ्नो निर्दोषता सावित गर्ने प्राचीन कालको प्रथा । २. कडा किसिमको जाँच ।
अग्नि-पूजक-ना० [सं०] आगोको पूजा गर्ने व्यक्ति; अग्नि-लाई नै इष्ट देवता मान्ने जाति; जरदुस्तका अनुयायी; पारसी ।

अग्नि-बाउ-ना० [अग्नि+वायु] घोडालाई हुने भ्यागुतेजस्तो रोग; गिजा सुनिएर राल चुहुने रोग ।
 अग्नि-बाण-ना० [सं०] १. आगो बर्साउने प्राचीन कालको बाणविशेष । २. वैज्ञानिक क्षेप्यास्त्र ।
 अग्नि-बोट-ना० [सं० अग्नि+बोट (अं०)] बाफवाट चलने सानो जहाज ।
 अग्नि-मन्थ-ना० [सं०] गिनेरी ।
 अग्नि-मान्द्य-ना० [सं०] अपचको रोग; जठराग्नि मन्द हुने रोग ।
 अग्नि-रोहिणी-ना० [सं०] मूसावाट सन्ने रोगविशेष; प्लेग ।
 अग्नि-वर्द्धक-वि० [सं०] पाचन-शक्ति बढाउने; खाएको वस्तु पाक गराउने ।
 अग्नि-वर्षा-ना० [सं०] १. आगो अथवा बल्दो पदार्थको वर्षा । २. लडाईमा बम, गोली आदिको वर्षा ।
 अग्नि-शिखा-ना० [सं०] १. आगाको लप्को; अग्नि-ज्वाला । २. खुर्सानी ।
 अग्निष्टोम-ना० [सं०] वसन्त ऋतुमा अग्नि-होत्रीहरूले सोह्र जना ऋत्विजद्वारा पाँच दिनमा सम्पन्न गर्ने विशेष वैदिक यज्ञ ।
 अग्नि-संस्कार-ना० [सं०] दाह-संस्कार; अग्नि-कर्म ।
 अग्नि-स्फुलिङ्ग-ना० [सं०] आगाको फिलिङ्गो ।
 अग्नि-होत्र-ना० [सं०] साँझ-बिहान नियमपूर्वक गरिने वैदिक नित्य-होम ।
 अग्नि-होत्री-ना० [सं०] अग्नि-होत्र गर्ने व्यक्ति ।
 अग्न्यस्त्र-ना० [सं०] आगो बर्साउने अस्त्र; आग्नेयास्त्र; अग्नि-बाण ।
 अग्र-ना० [सं०] १. अगाडिको भाग; सामुन्नेको भाग; अगिल्लो हिस्सा । (वि०) २. प्रधान; मुख्य ।
 अग्र-क्रम-ना० [सं०] १. अघिल्लो रोल । २. क्रम-प्राप्त पहिलो अधिकार; प्रथम हक ।
 अग्र-गण्य-वि० [सं०] १. कुनै विषयमा पहिले गणना हुने; प्रधान; मुख्य । २. अगि लाग्ने; अगुवा ।
 अग्र-गामी-वि० [सं०] १. अघि लागेर हिँड्ने; अगुवा । २. नेता; नेतृत्व गर्ने व्यक्ति । ३. अग्रसर ।
 अग्रज-ना० [सं०] १. अगि जन्मेको व्यक्ति; दाजु । २. ब्राह्मण । (वि०) ३. पहिले जन्मेको । ४. श्रेष्ठ; उत्तम ।
 अग्र-जन्मा-ना० [सं०] १. अग्रज; अगि जन्मेको व्यक्ति; जेठो; दाजु । २. ब्राह्मण ।
 अग्रणी-ना० [सं०] १. अगुवा; नायक; नेता । २. मुख्य; प्रधान ।
 अग्र-दान-ना० [सं०] समय नआइपुग्दै दिनु; पेशकी; अग्रिम ।
 अग्र-दानी-ना० [सं०] मरेका मानिसको उद्देश्य गरेर दिइएको दान लिने व्यक्ति; काट्टे; महाब्राह्मण ।
 अग्र-दूत-ना० [सं०] पछि आउने विषय वा व्यक्तिको अगाडि सूचना दिने व्यक्ति ।

अग्रन-ना० [सं० अग्र+बन्धन] हात्तीको घाँटीमा बाँध्ने मोटो डोरी ।
 अग्र-पूजा-ना० [सं०] सबैभन्दा पहिले गरिने विशिष्ट व्यक्तिको पूजा; सर्वोत्कृष्ट सम्मान ।
 अग्र-लेख-ना० [सं०] १. समाचार-पत्र आदिमा सम्पादकले आफ्नो राय प्रकट गरी लेखेको लेख; सम्पादकीय लेख । २. अगाडि लेखिएको प्रधान विषयको लेख ।
 अग्रवर्ती-वि० [सं०] सबैभन्दा पहिले रहेको; अगिल्लिर बसेको ।
 अग्र-शोची-ना० [सं०] भविष्यमा आइपर्ने कुराको पहिले नै विचार गर्ने व्यक्ति ।
 अग्रसर-वि० [सं० अग्रसर] १. अगि सन्ने; अगि लाग्ने (ना०) २. अगुवा; नेता; प्रगतिशील व्यक्ति ।
 अग्रसारण-ना० [सं०] अगाडि बढाउनु; अघि सार्नु ।
 अग्रसारित-वि० [सं०] अगि सारिएको; अगाडि बढाइएको ।
 अग्रहायण-ना० [सं०] मङ्गसीर महीना; मार्गशीर्ष ।
 अग्रहार-ना० [सं० अग्रहार] राजाहरूबाट ब्राह्मणहरूलाई दान गरी दिइएको माफी विर्ता ।
 अग्राख-ना० [ने०] १. शाल वृक्षको भित्री भागमा रहने साह्रो चुरो; अग्राठ; साल । (वि०) २. ज्यादै साह्रो; चाम्रो; खूब बलियो ।
 अग्राठ-ना० [ने०] अग्राख ।
 अग्राधिकार-ना० [सं०] १. पहिलो अधिकार; मुख्य अधिकार । २. प्राथमिकता ।
 अग्राशन-ना० [सं०] १. आफूले खानुभन्दा पहिले देव-पितृ-लाई चढाइने अन्न; अप्सानी; बलि । २. श्राद्धमा ब्राह्मण-लाई दिइने अग्र भाग ।
 अग्रासन-ना० [सं०] १. मान्य व्यक्तिका निमित्तको प्रधान आसन । २. सभा-पतिको आसन ।
 अग्राह्य-वि० [सं०] लिन नहुने; स्वीकार गर्न अयोग्य ।
 अग्रिम-वि० [सं०] १. अगाडिको; पहिलो । (ना०) २. काम हुनु-भन्दा पहिले नै दिइएको वा पाएको लभ्यांश; पेशकी ।
 अग्लाइ-ना० [अग्लो+आइ] ऊँचोपन; ऊँचाइ; अग्लोपन ।
 अग्लिइनु-अ० क्रि० [अग्लि+इ+नु] अग्लिने काम होइनु; अग्लो होइनु; ('अग्लिनु'-को भा० क्रि०) ।
 अग्लिनु-अ० क्रि० [अग्लो+इ+नु] १. अग्लो हुनु; ऊँचो हुनु । २. उटक हुनु ।
 अग्लो-वि० [प्रा० अग्लो] ऊँचो; उच्च; उन्नत ।
 अग्ल्याइ-ना० [अग्ल्याउ+आइ] अग्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; आग्लो लगाउने काम ।
 अग्ल्याइ-ना० [अग्लो+याइ] अग्लो हुनाको भाव; अग्लाइ; ऊँचाइ ।
 अग्ल्याइनु-स० क्रि० [अग्लि+याइ+नु] अग्लिन लाइनु; अग्लो पारिनु; ('अग्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 अग्ल्याइनु-स० क्रि० [अग्ल्याउ+इ+नु] आग्लो हालिनु;

अगल्याउनु-अङ्क-पत्र

अगल्याउने काम होइनु; ('अगल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 अगल्याउनु-स० क्रि० [अग्लि+याउ+नु] १. अग्लो पार्नु;
 उन्नत तुल्याउनु; उठाउनु; ('अग्लिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 २. थुप्याउनु; थुप्रो लाउनु ।
 अगल्याउनु-स० क्रि० [आग्लो] झ्याल, ढोका आदिमा आग्लो
 हालेर बन्द गर्नु; आग्लो लाउनु ।
 अध-ना० [सं०] १. पाप । २. दुःख । ३. व्यसन । ४. दोष ।
 अधच-ना० [अ+घच्चा] घच्चा, ठक्कर आदि नलाने
 सुरक्षित ठाउँ; अजग ।
 अधटन-ना० [सं०] नहुनु; नघट्नु; सम्भव नहुनु ।
 अधटित-वि० [सं०] १. नघटेको । २. पहिले नभएको;
 अभूतपूर्व । ३. अचिन्तित; नचिताइएको ।
 अधमर्षण-वि० [सं०] १. पापको नाश गर्ने; पाप-नाशक ।
 (ना०) २. सन्ध्योपासनमा गर्ने क्रियाविशेष ।
 अघाइ-ना० [अघाउ+आइ] अघाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अघाइनु-अ० क्रि० [अघाउ+इ+नु] अघाउने काम होइनु;
 तृप्त होइनु; ('अघाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 अघाउँजी-क्रि० यो० [अघाउ+उँजी] अघाउन्जेल; अघाए-
 सम्म ।
 अघाउनु-अ० क्रि० [ने०] १. खाएर वा पिएर तृप्त हुनु;
 पेट भर्नु; गलगिज्ज हुनु; आकण्ठ हुनु । २. सन्तुष्ट हुनु;
 इच्छा पूर्ण हुनु । ३. मन हट्नु; विरक्त हुनु; दिक्क हुनु ।
 ४. वाक्क हुनु ।
 अघाउन्जी-क्रि० यो० [अघाउ+उन्जी] अघाउँजी ।
 अघासुर-ना० [सं०] कृष्णले मारेको अजिङ्गरको रूप लिएको
 कंसको अनुचर ।
 अधि-क्रि० यो० [प्रा० अग] अगि ।
 अधिउँडै-क्रि० यो० [अधि+उँडै] पहिले नै; अधि नै ।
 अधिलितर-ना० यो० [अधिल्लो+तिर] अगिलितर ।
 अधिल्लो-वि० [अधि+ल्लो] अगिल्लो ।
 अधी-वि० [सं०] पापी; अपराधी; दोषी ।
 अधोर-वि० [सं०] १. भयङ्कर; डर-लाग्दो; भीषण । २.
 धेरै; ज्यादा; ज्यादा; विछट्ट । ३. भयङ्कर; डर-लाग्दो;
 भीषण । (ना०) ४. शिवजीको एक रूप । ५. मद्य,
 नर-मांस-भोजन र विष्टा आदिमा पनि घीन नमान्ने एक
 शैव सम्प्रदाय; अधोरी ।
 अधोर-पन्थ-ना० [सं०] अधोर मत मान्ने एक प्रसिद्ध शैव
 सम्प्रदाय ।
 अधोर-पन्थी-ना० [सं०] अधोर-पन्थको अनुयायी; अधोरी ।
 अधोरी-ना० [सं०] १. मद्य, मांस र मुर्दाको मासु पनि खाने,
 मल-मूत्रमा पनि घीन नमान्ने एक शैव मतानुयायी साधु ।
 (वि०) २. अधोर-मतावलम्बी; अधोर-पन्थी; सर्व-भक्षी ।
 ३. अटेर; एकोहोरो ।
 अधोःपाइ-ना० [अधोरी+पाइ] १. अधोरी हुनाको भाव;
 अधोरीपन । २. दुराग्रह; हठ ।

अधोष-ना० [सं०] १. व्याकरण-प्रसिद्ध वर्ण-समूह; (क, ख,
 च, छ, ट, ठ, त, थ, प, फ, श, ष, स-यी तैह वर्ण) ।
 (वि०) २. शब्द नभएको; आवाज नभएको ।

अडरखा-ना० [प्रा० अङ्गरखा] अङ्गरखा ।

अडार-ना० [सं० अङ्गार] अङ्गार ।

अडारे-वि० [अडार+ए] अङ्गारे ।

अडालाइ-ना० [अडाल्+आइ] अडाल्ने किसिम, क्रिया
 वा भाव; अङ्गालाइ ।

अडालिनु-स० क्रि० [अडाल्+इ+नु] अङ्गालिनु; ('अडाल्नु'-
 को क० क्रि०) ।

अडालो-ना० [सं० अङ्कमाल] अङ्गालो ।

अडाल्नु-स० क्रि० [अङ्गालो+नु] अङ्गाल्नु ।

अडूठी-ना० [प्रा० अङ्गुठी] अङ्गुठी ।

अडूठो-ना० [प्रा० अङ्गुठी] अङ्गुठो ।

अडेठी-ना० [प्रा० अङ्गिठी] अङ्गेठी ।

अडेर-ना० [ने०] अङ्गेर ।

अडेरी-ना० [ने०] अङ्गेरी ।

अडोछा-ना० [सं० अङ्ग+प्रोक्षक] अङ्गेछा ।

अडौछा-ना० [अडोछा] अडोछा ।

अङ्क-ना० [सं०] १. सङ्ख्याको चिह्न; गणनाको चिह्न
 (१, २, ३ आदि) । २. नाटकको परिच्छेद । ३. दश
 प्रकारका रूपकमध्ये एक (करुण रस-प्रधान, स्त्री-बहुल,
 साधारण नायकको चरित्र-युक्त एकाङ्की काव्य) । ४.
 चिह्न; चिनु । ५. कलङ्क; दाग । ६. नौको सङ्ख्या (९) ।
 ७. काख ।

अङ्क-ना० [सं०] चिह्न लगाउने व्यक्ति ।

अङ्क-कार-ना० [सं०] १. चिह्न लगाउने; डाम्ने । २. गणना
 गर्ने ।

अङ्क-गणित-ना० [सं०] १. सङ्ख्याहरू जोड्ने, घटाउने, गुणन
 गर्ने, भाग गर्ने आदि तरीका सिकाउने विद्या । २. हिसाब ।
 ३. हिसाबको पुस्तक ।

अङ्क-धारण-ना० [सं०] १. तताएको मुद्राले चिह्न लाग्नु;
 डामिनु; दामल हुनु । २. कुनै वैष्णव सम्प्रदायमा प्रविष्ट
 हुन शङ्ख, चक्र आदिका चिह्न शरीरमा धारण गर्नु ।
 ३. चोरी आदिको विशेष अपराधमा साबित भएका अपराधी
 डामिनु । ४. शिवजीलाई अर्पण गरी छोडिने साँढे शङ्ख,
 चक्र र त्रिशूलले डामिनु । ५. छाप लाग्नु ।

अङ्क-धारिणी-ना० [सं०] १. तातो मुद्राले अङ्कित भएकी
 स्त्री; दामल गरिएको स्त्री । २. काखमा लिने स्त्री ।

अङ्क-धारी-वि० [सं०] १. तताएका मुद्राले शरीरमा डामिएको;
 शङ्ख, चक्र, त्रिशूल आदिका चिह्न लगाएको; अङ्क-धारण
 गरेको । २. काखमा लिने । ३. गनिएको; गणना गरिएको ।

अङ्कन-ना० [सं०] १. छाप लगाउनु; चिह्न लगाउनु । २.
 डाम्नु; दामल गर्नु । ३. लेखिनु; चित्रित हुनु । ४. गणना ।

अङ्क-पत्र-ना० [सं०] सरकारी छाप लागेर, मूल्य निर्धारित

भएको कागत; लिफा; हुलाकको टिकट आदि ।
 अङ्कमाल-ना० [सं०] अँगालो हाल्नु; आलिङ्गन; बाहाँ-जोरी ।
 अङ्कित-वि० [सं०] १. चिह्न लगाइएको; छाप लगाइएको ।
 २. लेखिएको; चित्रित । ३. गनिएको ।
 अङ्कुर-ना० [सं०] १. टुसो; मुना । २. गाभो; पिपिरो ।
 ३. आँकुरो ।
 अङ्कुरित-वि० [सं०] टुसाएको; पलाएको ।
 अङ्कुरित-यौवना-ना० [सं०] नवयौवनको चिह्न देखिएको स्त्री; भरखरकी तरुणी ।
 अङ्गुल-ना० [सं० अङ्गुल] १. काभ्रोका जस्ता पात, साना पहेँला फूल, बीचमा सेतो धर्को भएका राता फल हुने काँडा-दार एक वृक्ष । २. त्यसैको फल; निकज्जिका ।
 अङ्गुश-ना० [सं०] अङ्गुसे ।
 अङ्गुशित-वि० [सं०] १. अङ्गुश लगाइएको । २. युक्ति-द्वारा आफ्नो अधीनमा ल्याइएको ।
 अङ्गुसी-ना० [सं० अङ्गुश+ई] अङ्गुश; अङ्गुसे ।
 अङ्गुसे-ना० [सं० अङ्गुश+ए] १. घुँगुरिएको र काषे परेको, अड्काएर तान्ने शस्त्रविशेष; आँकुस; अङ्गुश । २. एक टुप्पो निहुरेको, अर्को टुप्पो सोझो भएको हात्ती हाँके फलामे हतियारविशेष ।
 अङ्गु-वि० [सं० अङ्गु+ए] अङ्गुमा लेखिएको; अङ्गु भएको ।
 अङ्गोट-ना० [सं०] १. पेस्ता । २. त्यसैको बोट ।
 अङ्गोल-ना० [सं०] अम्फी ।
 अङ्गट-ना० [ने०] १. असजिलो अवस्था; खुँगे । २. दरकार; आवश्यकता; जरूरत ।
 अङ्ग-ना० [सं०] १. शरीरका भिन्न-भिन्न अवयव । २. जीउ; आङ; शरीर । ३. भाग; अंश; टुक्रा । ४. सहायक; उपकारक । ५. अप्रधान । ६. शिक्षा, कल्प, व्याकरण, निरुक्त, ज्योतिष र छन्द-वेदका यी छ अङ्ग । ७. हात्ती, घोडा, रथ र पैदल-सेनाका यी चार अङ्ग । ८. यम, नियम, आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार, धारणा, ध्यान र समाधि-योगका यी आठ अङ्ग । ९. स्वामी, अमात्य, सुहृत्, कोष, राष्ट्र, दुर्ग र सेना-राज्यका यी सात अङ्ग । १०. फल, फूल, बोक्रा, जरा र पात-वृक्षका यी पाँच अङ्ग । ११. वर्तमान भागलपुर प्रदेशमा पर्ने एक प्राचीन राज्य ।
 अङ्गज-वि० [सं०] १. जीउवाट पैदा भएको; अङ्गबाट निस्केको । (ना०) २. राँ । ३. छोरा-छोरी । ४. कामदेव ।
 अङ्गण-ना० [सं०] आँगन; चोक; पटाङ्गिनी ।
 अङ्गद-ना० [सं०] १. बालिको छोरो । २. पाखुरामा लाउने गहना; बाजू ।
 अङ्ग-द्वार-ना० [सं०] मुख, कान, नाक, आँखा, गुद-द्वार, लिङ्ग आदि शरीरका द्वार; नव-द्वार ।
 अङ्गना-ना० [सं०] सुन्दर अङ्ग भएकी स्त्री; सुन्दरी; रमणी ।

अङ्ग-प्रत्यङ्ग-ना० [सं०] १. शरीरका साना-ठूला अङ्ग; जीउका अवयव । २. कुनै समूहात्मक वस्तुका मुख्य र अमुख्य विभिन्न भाग वा अवयव ।
 अङ्ग-प्रोक्षक-ना० [सं०] अडोछा; आड पुछ्ने रुमाल ।
 अङ्ग-प्रोक्षण-ना० [सं०] १. शरीर पुछ्नु । २. पानी सेचन गरेर शरीर शुद्ध गर्नु ।
 अङ्ग-भङ्ग-ना० [सं०] १. शरीरको कुनै अवयव टूट-फूट हुनु; जीउको कुनै अङ्गको हानि । २. युवती स्त्रीको मोहित पार्ने चेष्टा; स्त्री-जातिका कटाक्ष, हाव-भाव आदि क्रिया ।
 अङ्ग-भङ्गी-ना० [सं०] आँखा, मुख, हात आदि नचाएर प्रकट गरिने स्त्रीका भाव; लोग्ने-मानिसलाई मोहित गर्ने स्त्रीका हाव-भाव ।
 अङ्ग-रक्षक-ना० [सं०] १. राजा-महाराजा आदिका शरीरको हिफाजत गर्ने फौज वा व्यक्ति; आठ-पहरिया; बडी-गार्ड । २. बालकहरूको ददा ।
 अङ्ग-रक्षा-ना० [सं०] १. शरीरको रक्षा । २. अवयव वा भागहरूको रक्षा ।
 अङ्ग-राग-ना० [सं०] शरीरमा घस्ने सुगन्धी द्रव्य ।
 अङ्ग-रेज-ना० [अङ्ग्रेज] अङ्ग्रेज ।
 अङ्ग-रेजी-वि० [अङ्ग्रेजी] अङ्ग्रेजी ।
 अङ्ग-विकल-वि० [सं०] १. अङ्ग-भङ्ग भएको; विकलाङ्ग । २. लकुवा लागेको; पक्षवात भएको ।
 अङ्ग-विकार-ना० [सं०] शारीरिक दोष; अङ्ग-भङ्ग हुनु; अङ्गहरू घटी वा बढी हुनु ।
 अङ्ग-विक्षेप-ना० [सं०] बोल्दा, गाउँदा, नाच्दा हात, गोडा आदि चलाउनु ।
 अङ्ग-विद्या-ना० [सं०] १. शरीरका चिह्न, रेखा आदि हेरेर जीवनका शुभाशुभ फल बताउने विद्या; सामुद्रिक विद्या । २. शिक्षा आदि वेदका अङ्गको विद्या ।
 अङ्गा-ना० [प्रा० अङ्गरक्षा] लवेदा, भोटो, कमीज, कुर्ता आदि माथिल्लो अङ्गमा लाउने वस्त्र ।
 अङ्गाङ्गि-भाव-ना० [सं०] शरीर र त्यसका अवयवको पारस्परिक सम्बन्ध; गौण र मुख्यको पारस्परिक सम्बन्ध ।
 अङ्गार-ना० [सं०] १. बल्दो गोल । २. गोल; कोइला । ३. मङ्गल-ग्रह ।
 अङ्गारक-ना० [सं०] १. मङ्गल-ग्रह । २. मङ्गल-वार । ३. आगाको झिल्को ।
 अङ्गारे-वि० [अङ्गार+ए] अँगारे ।
 अङ्गी-वि० [सं०] १. शरीर भएको; देह-धारी । २. मुख्य ।
 अङ्गीकार-ना० [सं०] स्वीकृति; मन्जुरी ।
 अङ्गीकृत-वि० [सं०] १. स्वीकार गरिएको; मन्जूर गरिएको; स्वीकृत । २. अङ्ग बनाइएको ।
 अङ्गुर-ना० [सं० अङ्गीकार] जिम्मा; अभिभारा ।
 अङ्गुल-ना० [सं०] १. औँलो । २. एक औँलाको चौडाइ-भरिको नाप; अमल ।

अङ्गुलि-अचेतनीकरण

१२

अङ्गुलि-ना० [सं०] १. औलो। २. हात्तीको सूँडको टुप्पो।

३. एक अङ्गुलको नापो; अमल।

अङ्गुलि-त्राण-ना० [सं०] १. ताँदोको चोट बचाउनाका निमित्त हातका औलामा लगाउने छालाको खोल। २. अन्तनु; लक्खु। ३. सितार बजाउँदा औलामा लगाउने तारको साधन; नक्खी।

अङ्गुलि-निर्देश-ना० [सं०] १. औलो ठड्याउनु; हप्की लाउनु। २. औलाले देखाउनु; अँल्याउनु।

अङ्गुलि-प्रतिमुद्रा-ना० [सं०] औलाको छाप; ल्याप्चे छाप।

अङ्गुलि-मुद्रा-ना० [सं०] नाउँ खोपेको औँठी; छाप भएको औँठी।

अङ्गुलि-स्फोटन-ना० [सं०] १. औला पड्काउनु।

अङ्गुली-ना० (सं०) अङ्गुलि।

अङ्गुलीयक-ना० [सं०] हातका औलामा लाउने गहना; औँठी।

अङ्गुष्ठ-ना० [सं०] बूढी औलो; औँठो।

अङ्गूर-ना० [फा०] १. घिरीलाको पातका आकारका पात, सेता साना-साना फूल र झुप्पाकार फल फल्ने एक लता। २. त्यसैको फल; ठूलो जातको दाख। (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, हृदयलाई हित गर्ने र बल-वर्द्धक बताइएको छ। यसको चीनी, सिका आदि बनाइन्छ।)

अङ्ग्रेज-ना० [पुर्त० इङ्लेज] १. बेलायतका मानिस; इङ्लैन्ड-निवासी। २. गोरा जाति।

अङ्ग्रेजी-वि० [अङ्ग्रेज+ई] १. बेलायती; अङ्ग्रेज-सम्बन्धी। (ना०) २. अङ्ग्रेजी भाषा; इङ्गलिश।

अच्-ना० [सं०] १. व्यञ्जनको उच्चारणमा सहायता गर्ने स्वर-वर्ण; अ, आ, इ, उ आदि वर्ण। २. व्याकरणको एक पारिभाषिक शब्द।

अचकचाइ-ना० [अचकचाउ+आइ] अचकचाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

अचकचाइनु-अ० क्रि० [अचकचाउ+इ+नु] अकमकाइनु; ('अचकचाउनु'-को भा. क्रि.)।

अचकचाइनु-अ० क्रि० [ने०] अक्कनाउनु; अकमकाउनु।

अचकन-ना० [प्रा० अञ्चुअ] एक किसिमको लामो दौरा; पाँच कल्ली भएको, दुई ठाउँमा मात्र तुना लगाउने लामो लवेदा; लामो कोटजस्तो लाउने लवेदा।

अचकल्टो-वि० [प्रा० अद्धकच्च] १. पूरा नभएको; अपूरो; अपूर्ण; अधकल्चो। २. आधा पाकेको; कट्मिरो। ३. पूरा शिक्षा नपाएको; अर्ध शिक्षित। ४. अधबेस्त्रो; पूरा काम दिन नसक्ने।

अचकाली-क्रि० यो० [अचाकली] १. ज्यादा; अत्यन्त; चौपट्ट; अचाकली। (वि०) २. धेरै; औधी; अति।

अचपल-वि० [सं०] चञ्चल नभएको; धीर; शान्त।

अचम्भ-ना० [सं० असम्भव] १. आश्चर्य; ताजूप; उदेक; गजब।

अचर-वि० [सं०] नचल्ने; गति-रहित; स्थावर।

अचल-वि० [सं०] १. नचल्ने; नहल्लने; नडग्ने; स्थिर; दृढ; निश्चल। २. उठाई लिएर जान नहुने; स्थावर। (ना०) ३. पर्वत; पहाड; डाँडो।

अचल-सम्पत्ति-ना० [सं०] उठाएर एक ठाउँबाट अर्का ठाउँमा लैजान नहुने सम्पत्ति (घर, जग्गा-जमीन आदि)।

अचला-वि० [सं०] १. नचल्ने; स्थिर। (ना०) २. पृथ्वी।

अचाइ-ना० [अचाउ+आइ] अचाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

अचाइनु-स० क्रि० [अचाउ+इ+नु] अचाउने क्रिया गरिनु; आचमन गरिनु।

अचाउनु-स० क्रि० [सं० आचमन] १. धार्मिक चलनअनुसार मन्त्रपूर्वक मुखमा पानी हाल्नु; आचमन गर्नु। २. थोरै मात्रामा पानी पिउनु।

अचाक्ली-वि० [ने०] १. अति; औधी; अचकाली। (क्रि० यो०) २. ज्यादा; मर्यादा नाघेर। (ना०) ३. मर्यादा नाघेको काम।

अचाडू-बि० [ने०] १. बेमेल स्वभावको; कसैसित पनि नमिल्ने; एकोहोरो। २. जिद्दीवाल; अघोरी। ३. निहुँ-खोजाहा। (ना०) ४. नमिल्दो काम; नसुहाउँदो काम।

अचानक-क्रि० यो० [सं० अज्ञानात्] अपभ्रष्ट; अनायास; एकाएक; एक्कासि; अकस्मात्।

अचानु-ना० [ने०] १. पशुहरू काट्दा हतियार नबिगोस् भनी गर्धनमुनि राखिने काठ। २. मासु आदि थुँगा राखिने काठको ठेउको; थुँगनी।

अचान्चक-क्रि० यो० [अचानक] अकस्मात्; अचानक; एकाएक।

अचार-ना० [फा०] १. भोजन रुचिकर गराउनाका निमित्त अमिलो, पीरो, नून, तेल, मसला आदि मिसाएर बनाइएको तिक्खर स्वादको खाने पदार्थ। २. चटनी।

अचिकित्स्य-वि० [सं०] औषधिले निको हुन नसक्ने; असाध्य (रोग)।

अचिन्तनीय-वि० [सं०] १. मनले चिन्ताउन नहुने वा नसकिने। २. मन र बुद्धिदेखि परको; अज्ञेय। ३. आशा गरेभन्दा बर्ताको; आशातीत।

अचिन्त्य-वि० [सं०] चिन्ताउन नसकिने वा नहुने; मनले विचार गर्न नहुने वा नसकिने; अचिन्तनीय।

अचिर-क्रि० यो० [सं०] चाँडै; झट्टै; तुरन्त; तत्काल।

अचिरात्-क्रि० यो० [सं०] तुरन्तै; जल्दा-जल्दी; तत्काल।

अचूक-वि० [सं०] १. नचुक्ने; भूल नगर्ने; नबिराउने। २. खेर नजाने; विफल नहुने; अमोघ।

अचेत-वि० [सं०] चेतना नभएको; बेहोश; विचेत; सुद्धी हराएको।

अचेतन-वि० [सं०] १. चेतना नभएको; ज्ञान नभएको।

२. होश नभएको; बेहोश।

अचेतनीकरण-ना० [सं०] औषधिद्वारा अचेत तुल्याउनु; बेहोश पार्नु।

अचेल-क्रि० यो० [सं० अचिर] हिजो-आज; आज-भोलि;
हाल-साल; आजकाल ।
अचेलभरि-क्रि० यो० [अचेल+भोलि] हिजो-आज; आज-
काल; आज-भोलि; अचेल ।
अचेल-भोलि-क्रि० यो० [अचेल+भोलि] आज-भोलि; हिजो-
आज; अचेलभरि ।
अचेष्ट-वि० [सं०] हल-चल नगर्ने वा गर्न नसक्ने ।
अचैतन्य-वि० [सं०] चेतना नभएको; ज्ञान नभएको; जड ।
अच्छ-वि० [सं०] १. स्वच्छ; पवित्र; निर्मल । (ना०) २.
स्फटिक । ३. भालू ।
अच्छन्द-वि० [सं०] १. छन्द-न-वन्दको; छन्द नमिलेको;
वान्की नपरेको । २. ज्यादा; धेरै; अत्यन्त । ३. बेमेलको;
परिस्थितिमा नमिल्ने । ४. छन्दमा नवाँधिएको (गद्य) ।
अच्छा-वि० [प्रा० अच्छ] १. असल; बेस । २. राम्रो; सुन्दर ।
(अव्य०) ३. स्वीकार-सूचक शब्द ।
अच्छिउँ-ना० [अच्छिउँ] अच्छिउँ ।
अच्छिन्न-वि० [सं०] १. लगातार; सतत । २. नछिनेको;
अविच्छिन्न ।
अच्छेद्य-वि० [सं०] १. काट्न नसकिने; काट्न नहुने । २.
नफाट्ने ।
अच्छेर-ना० [सं० अक्षर] अक्षर ।
अच्छिउँ-ना० [ने०] बारूलाका किसिमको विषालु कीरो ।
अच्युत-वि० [सं०] १. च्युत नभएको; आफ्नो स्थानबाट
नखसेको । २. नचुकेको । (ना०) ३. विष्णु; कृष्ण ।
अछापे-वि० [अ+छाप+ए] छाप नलागेको; बिनाछापको ।
अछूत-वि० [प्रा० अछुत] छुन नहुने; अस्पृश्य; पानी नचल्ने;
अछूती ।
अछूती-ना० [अछूत+ई] छुन नहुने जाति; छोई छिटो हाल्नु-
पर्ने जाति; अछूत-वर्ग; अस्पृश्य ।
अछूतोद्धार-ना० [अछूत+उद्धार] १. अछूतीहरूको उद्धार;
अछूत जातिलाई माथिल्लो जातिका समतामा ल्याउनु ।
अछेता-ना० [सं० अक्षता] पूजा-आजामा चढाइने सिङ्गो
चामल; अक्षता ।
अज-वि० [सं०] १. जन्म नभएको; आफै-आफ भएको ।
(ना०) २. ईश्वर । ३. ब्रह्मा । ४. जीव । ५. बाख्रो ।
अजकल्चो-वि० [अगल्चो] बेजोडा; अगल्चो ।
अजग-ना० [अघच] अघच ।
अजगन्धा-ना० [सं०] बावरी झार ।
अजगर-ना० [सं०] ठूलो जातको सर्प; अजिङ्गर ।
अजगव-ना० [सं०] शिवको धनु; पिनाक ।
अजड-क्रि० यो० [ने०] स्थूलता वा उच्चतामा अतिशय
बुझाउने शब्द ।
अजनबी-वि० [अ०] १. अज्ञात; नचिनेको; अपरिचित ।
२. नवागन्तुक; परदेशी । ३. अद्भुत; अनौठो ।
अजन्मा-वि० [सं०] १. नजन्मेको; जन्म नलिने । (ना०) २.

ईश्वर । ३. ब्रह्मा ।
अजप-वि० [अ० अजव] अजव ।
अजपा-ना० [सं०] १. स्वासका साथ स्वयम् जपिने मन्त्र
(सोहम्) । २. मन-मनै ध्यानमात्र गरिने तान्त्रिक मन्त्र ।
(वि०) ३. नजपिएको; जप नगरिने (मन्त्र) ।
अजब-वि० [अ०] अनौठो; गजबको; विलक्षण ।
अजब-गजब-ना० [अजब+गजब] अचम्म; आश्चर्य; गजब ।
अजमाइ-ना० [अजमाउ+आइ] अजमाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
अजमाइनु-सं० क्रि० [अजमाउ+इ+नु] अजमाउने क्रिया
गरिनु; अजमाइस गरिनु; ('अजमाउनु'-को क० क्रि०) ।
अजमाइस-ना० [फा० आजमाइस] १. पारख; परीक्षा;
जाँच । २. कल्पना । ३. इन्तिजाम; तर्जुमा । ४. प्रयोग ।
अजमाउनु-सं० क्रि० [अजमाइस+आउ+नु] १. अजमाइस
गर्नु; परीक्षा गर्नु; जाँची हेर्नु । २. बेहोरी हेर्नु । ३. इन्तिजाम
गर्नु; तर्जुमा गर्नु । ४. प्रयोग गर्नु । ५. कल्पना गर्नु ।
अजमोदा-ना० [सं०] धनियाँको जस्तो पात हुने, झुप्पाकार
मसिना फूल फुल्ने, जवानुजस्तो फल फल्ने एक झार; जङ्गली
जवानु; वन-यवानी ।
अजम्मरी-वि० [सं० अज्रामर] कहिल्यै बूढो र मृत्यु नहुने;
अज्रामर; अमर; चिरञ्जीवी ।
अजम्मरे-वि० [सं० अज्रामर] अजम्मरी ।
अजम्मर्याइ-ना० [अजम्मरी+याइ] अजम्मरी हुनाको भाव;
अमरता ।
अजय-ना० [सं०] १. हार; पराजय । (वि०) २. जित्ने
नसकिने; अजेय ।
अजयपाल-ना० [सं०] १. काभ्रेका आकारको पात र हरिया
फूल फुल्ने, खैरा ठूला-ठूला फल फल्ने एक वृक्ष; जयपाल ।
२. त्यसैको फल; जमालगोटा । (आयुर्वेदमा यसको गुण
रेचक र पेट-सम्बन्धी रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
अजर-वि० [सं०] १. कहिल्यै बूढो नहुने; सधैं तरुनो रहने ।
२. अविनाशी । (ना०) ३. देवता ।
अजशृङ्गी-ना० [सं०] बोक्रा र जरा सर्पको विष र सङ्ग्रहणी
आदि रोगमा प्रयोग गरिने एक प्रकारको रूख; मेडाशृङ्गी ।
अजस्र-क्रि० यो० [सं०] लगातार; निरन्तर; सधैं; सदा ।
अजहत्स्वार्थ-ना० [सं०] अजहल्लक्षणा ।
अजहल्लक्षणा-ना० [सं०] वाच्यार्थ त्याग नगरीकन अन्यार्थको
बोध गराउने लक्षणा; उपादान लक्षणा ।
अजा-ना० [अ० अजा] १. इस्लाम धर्मावलम्बीले अग्लो
ठाउँबाट प्रार्थनाका निमित्त उच्च स्वरले दिने सूचना ।
२. उच्च स्वरले कुखुरो बासेको आवाज ।
अजा-ना० [सं०] १. बाख्री । २. दुर्गा । ३. माया; प्रकृति ।
अजा-जीव-ना० [सं०] बाखा पालेर जिउने व्यक्ति ।
अजा-जीविक-ना० [सं०] १. खसी-बोका पालेर जीविका गर्ने
व्यक्ति; गोठालो । २. बकरे; कसाई ।

अजात-वि० [सं०] १. नजन्मेको; जन्म नभएको; अनुत्पन्न।
 २. जाति-च्युत भएको; जात काढिएको; पतित; कुजात।
 (ना०) ३. सानो जात; पानी नचल्ने जात; अछूत जात।
 अजात-यौवना-ना० [सं०] यौवन प्रकट नभएकी कुमारी।
 अजातशत्रु-वि० [सं०] १. शत्रु हुँदै नभएको। (ना०) २. युधिष्ठिर। ३. उपनिषद्मा वर्णित एक काशी-राज। ४. निस्सपत्न। ५. गौतम बुद्धका समकालीन मगध-नरेश।
 अजाति-वि० [सं०] १. जाति-पतित; जाति-च्युत। २. भिन्न जाति।
 अजान-वि० [सं०] १. केही नजान्ने; अनजान; अज्ञानी।
 २. सुधो; सीधा।
 अजान-ना० [अ० अजाँ] अजाँ।
 अजायब-ना० [अ०] १. अनौठो; अचम्मको; अद्भुत; विलक्षण; विचित्र। २. असाधारण।
 अजायब-घर-ना० [अ०] जन-साधारणलाई देखाउनाका निमित्त अनेक प्रकारका अद्भुत र कला-कौशलका वस्तुहरू राखिएको घर; अद्भुत वस्तु-सङ्ग्रहालय; कौतुकागार; म्युजियम।
 अजिङ्गर-ना० [सं० अजगर] अजिङ्गर।
 अजिङ्गर-ना० [सं० अजगर] १. ज्यादै ठूलो जातको निर्विष सर्प। (वि०) २. ज्यादै ठूलो; अजङ्गको। ३. धेरै खाने र सुत्ने। ४. अल्सी; अकर्मण्य।
 अजिङ्गरे-वि० [अजिङ्गर+ए] १. अजिङ्गर-सम्बन्धी; अजिङ्गरको। २. ज्यादै ठूलो; अजङ्गको। ३. धेरै खाने; खन्नुवा। ४. धेरै सुत्ने; सुताहा।
 अजिटन-ना० [अं० एड्जुटेन्ट] सेनाका सहायक अफिसर; ऐटन।
 अजित-वि० [सं०] १. जित्न नसकिने; अजेय। (ना०) २. विष्णु। ३. शिव।
 अजिमा-ना० [नेवा०] १. बाल-रोग निवारण गर्नका निम्ति पूजा गरिने बौद्ध देवी। (शैव मार्गमा मातङ्गी) २. बूढी-वज्र्यै।
 अजिमाना-ना० [?] कट नछुट्ट्याइएको जाँड।
 अजिर-वि० [सं०] १. अटेर; जिराहा; हेपाहा। २. धिङ्क-न्याहा।
 अजिर-ना० [सं०] १. आंगन; चोक; चौतारो। २. वायु; हावा। ३. शरीर। ४. इन्द्रियद्वारा अनुभव गर्न सकिने कुरो।
 अजिनिइनु-अ० क्रि० [अजिनि+इ+नु] अजिनिने काम होइनु; अजीर्ण होइनु; ('अजिनिनु'-को भा० क्रि०)।
 अजिनिनु-अ० क्रि० [सं० अजीर्ण+इ+नु] वदता खाएर अजीर्ण हुनु।
 अजिन्याइनु-सं० क्रि० [अजिन्याउ+इ+नु] अजिन्याउने काम होइनु; अजीर्ण पारिनु; ('अजिन्याउनु'-को क० क्रि०)।
 अजिन्याउनु-सं० क्रि० [अजिनि+याउ+नु] अजिनिने पार्नु; अजीर्ण गराउनु; ('अजिनिनु'-को प्रे० क्रि०)।

अजीब-वि० [अ०] अनौठो; अद्भुत; आश्चर्य-लाग्दो; विचित्र; गजबको।
 अजीर्ण-ना० [सं०] १. खाएको वस्तु नपच्चा हुने पेटको रोग-विशेष; अपच। (वि०) २. नपचेको; अपरिपक्व।
 अजीव-ना० [सं०] १. मृत्यु; काल। (वि०) २. मरेको; मृतक; मुर्दा। ३. जीव नभएको।
 अजुर-वि० [अ+जुर] १. अमिल्दो; बेमेलको। २. नजुने; नजुरेको।
 अजेय-वि० [सं०] जित्न नसकिने।
 अजोग्गे-वि० [प्रा०] अयोग्य।
 अजोड़-वि० [अ+जोड़ा] १. जोड़ा नभएको; जोड़ा नमिलेको; बिजोड़ा; अगल्चो। २. जोड़ा लाग्न नसकिने; बेजोड़; अजोरी; अद्वितीय। ३. ठूलो; भयानक। ४. ज्यादा; धेरै।
 अजोड़ी-वि० [अ+जोड़ी] अजोरी।
 अजोर-वि० [अ+जोड़ा] अजोड़।
 अजोरी-वि० [अ+जोड़ी] १. जोड़ा नभएको; अद्वितीय। २. प्रतिद्वन्द्वी नभएको।
 अज्यौली-ना० [ने०] झगड़ा गर्न थापेको निहुँ; अर्घेली।
 अज्ञ-वि० [सं०] नजान्ने; नसम्झने; मूर्ख।
 अज्ञता-ना० [सं०] अज्ञ हुनाको भाव; मूर्खता; अज्ञान।
 अज्ञनिता-ना० [सं०] १. अज्ञानको भाव। २. कुनै वस्तुविशेष-सित परिचित नहुनाको भाव; अनभिज्ञता। ३. मूर्खता।
 अज्ञात-वि० [सं०] १. नजानेको; नचिनेको; अपरिचित। २. प्रकट नभएको; नदेखिएको।
 अज्ञात-वास-ना० [सं०] कसैले थाह नपाउने गरी कुनै ठाउँको बसाइ; लुकेर बस्नु; गुप्त-वास।
 अज्ञात-नामा-वि० [सं०] १. नाम नजानिएको; नाम नसुनिएको। २. विख्यात नभएको; नाम नचलेको।
 अज्ञात-यौवना-ना० [सं०] आफ्नो प्राप्त यौवनलाई नजान्ने स्त्री; मुग्धा नायिका।
 अज्ञान-ना० [सं०] १. बोध नहुनु; ज्ञानको अभाव। २. मूर्खता। ३. अविवेक।
 अज्ञानी-वि० [सं०] १. ज्ञान नभएको। २. लट्क। ३. अजान; अवोध।
 अज्ञेय-वि० [सं०] जान्न नसकिने; दुर्बोध।
 अज्ञेयवाद-ना० [सं०] दृश्य जगत्भन्दा परको वस्तु जानेर जानिँदैन भन्ने सिद्धान्त।
 अज्ञ-क्रि० यो० [प्रा० अज्ज्ञ] १. अहिलेसम्म; अद्यापि। २. फेरि पनि। ३. तैपनि। ४. अटेरलाई सम्झाउँदा वा हप्काउँदा प्रयोग गरिने शब्द।
 अज्ञक-ना० [अजग] अजग; अघच।
 अज्यौली-ना० [अज्यौली] अज्यौली।
 अञ्चल-ना० [सं०] १. सारी, पछ्यौरा आदिको छेउ; आँचल। २. किनार; तट। ३. भू-भाग; क्षेत्र। ४. नेपालका चौध कल्पित दिग्विभाग। (वाग्मती, नारायणी, सगरमाथा, जनकपुर,

कोसी, मेची, गण्डकी, धवलागिरि, लुम्बिनी, उत्तर कर्णाली, भेरी, दक्षिण कर्णाली, खप्तर्, महाकाली।)

अञ्जलि-ना० [सं०] अञ्जुली।

अञ्जलि-कर्म-ना० [सं०] १. मान्य जनलाई आदर गरी हात जोर्नु; जुम्ला-हात; नमस्कार गर्ने मुद्रा। २. पितृ-हर्लुलाई जल-दान दिनु; तर्पण; तिलाञ्जलि दिनु।

अञ्जीर-ना० [सं०] १. डाँठ खोको, लम्स्याइलो तीन-कुने पात हुने, तिमिलाका जस्ता फल फल्ने बोटविशेष; पीपलका बीयाँजस्तो मसिना बीयाँ हुने फलविशेष।

अटकल-ना० [सं० अट्+कल] अडकल।

अटकल-गीता-ना० [अटकल+गीता] अडकल-गीता।

अटकल-पच्चू-वि० [अडकल+पच्चू] अडकल-पच्चू।

अटका-ना० [सं० अट्] १. देवतालाई चढाउने खाद्य पदार्थ, वा त्यसको निष्क्रय। २. रोकावट; अड्को।

अटन-ना० [सं०] घुम्नु; हिँड्-डुल गर्नु; भ्रमण।

अटपट-क्रि० यो० [ने०] गडबड; गोलमाल। (वि०) २. अडबड; असजिलो; कठिन; जटिल।

अटमुट्ट-क्रि० यो० [अटाउ+मट्ट(फाँ०)] १. उरमुट्ट; अटाई-नअटाई; ठसाठस; अटेस-मटेस। (वि०) २. बेसरी कसिएको; खाँदिएको। ३. अस्पट्ट।

अटल-वि० [सं०] १. नहल्लने; हल-चल नगर्ने; नडग्ने; स्थिर। २. अवश्य हुने; अवश्यम्भावी। ३. नटर्ने।

अटल-ना० [नेवा० अत ५] १. खुला मुख भएको, विशेषतः माटाको, लुगा धुने ठूलो भाँडो। २. खुट्टा भएको, फराक मुख भएको आगो राख्ने माटाको भाँडो; खुट्टा भएको थ्याप्चो र फराकिलो मुख भएको मकल।

अटवी-ना० [सं०] वन; जङ्गल।

अटाइ-ना० [अटाउ+आइ] अटाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

अटाइनु-अ० क्रि० [अटाउ+इ+नु] अटाउने काम होइनु; अटाउनु; ('अटाउनु'-को क० क्रि०)।

अटाई-नअटाई-क्रि० यो० [अटाई+न+अटाई] ठसाठस; अटेस-मटेस भएर; उरमुट्ट।

अटाउनु-अ० क्रि० [सं० अट्] १. सबै भित्र पस्नु; खामिनु। २. समाविष्ट हुनु।

अटाएसा-ना० [फ्रे०] राज-दूत वा कुनै विशिष्ट राज-पुरुषका साथ रही कामविशेष गर्ने अधिकारी व्यक्ति; सहचारी।

अटाएसे-ना० [फ्रे० अटाएसा] अटाएसा।

अटाली-ना० [सं० अट्टाल] छानाका सट्टा सम्म पारिएको पक्की छादन; कौसी; छत; अट्टालिका।

अटित-वि० [सं०] १. भ्रमण गरेको; डुल-फिर गरेको। २. घुमाउरो; घुमेको।

अटूट-वि० [सं० अ+टूट्] १. नटुटेको; टुक्रा नभएको; सिङ्गो; सग्लो। (क्रि० यो०) २. लगातार; निरन्तर; अखण्ड; अनवरत।

अटेक-ना० [अ+टेक] आफ्नो सिद्धान्तमा नअड्नु; आफ्नो विचारमा नअड्नु; संकल्प वा विचारमा स्थिर नहुनु।

अटेर-वि० [अ+टेर] भनेका कुरा नटेर्ने; अह्नाएको नमान्ने; हेपाहा; मिचाहा; अजिर; अनुशासन-हीन।

अटेरी-वि० [अटेर] १. भनेका कुरा नटेर्ने; भनेको नमान्ने; हेपाहा; अटेर। (ना०) २. अटेर हुनाको भाव।

अटेर्नु-ना० [ने०] १. घाँस-पातमा फीँजको डल्लोजस्तो गुँड लाउने एक जातको कीरो। (भेडा-बाख्खाले यो खायो भने विरामी हुन्छ।) (वि०) २. भुट्टा फूल नउठ्ने; ठेट्ने।

अटे-याई-ना० [अटेर+याई] अटेर हुनाको भाव।

अटेस-मटेस-क्रि० यो० [अटाउ+मटेस (फाँ०)] ठेलमठेल; अटाई-नअटाई; खचाखच; ठसाठस।

अटैसा-ना० [ने०] बीच-बीचमा सुनका सात वा नौ वटा बुट्टेदार दाना हाली बनाएको पोतेको माला; नौगेडी।

अट्काउ-ना० [अट्क+आउ] अड्काउ।

अट्ट-ना० [सं०] १. अटाली; सानो कौसी। २. चौतारो। ३. गुमोज। ४. बजार। ५. रण्डी-टोल। ६. दरवार; महल; भवन। ७. खाने वस्तु; भोज्य पदार्थ; अन्न।

अट्टहास-ना० [सं०] ठूलो हाँसो; ठूलो स्वरले हाँस्नु; खित्का छोडेर हाँस्नु।

अट्टान-वि० [ने०] साह्रै बलियो; दृढ; हट्टाकट्टा।

अट्टालिका-ना० [सं०] अग्लो घरको छाना नभएको माथिल्लो तला; अटाली; विशाल कौसी।

अट्टा-ना० [प्रा० अट्ट] कुनै रङ्गको आठ फुट्टी भएको तास वा गन्जीफाको पत्ती; आठ फुट्टीवाला चक्की।

अट्टाईस-ना० [प्रा० अट्टाईस] अट्टाईस।

अट्टाईसौं-वि० [अट्टाईस+औं] गणनाका क्रमले अट्टाईस सङ्ख्यामा परेको; अट्टाईस सङ्ख्याको।

अट्टाईस-ना० [प्रा०] १. बीस र आठको योग-सङ्ख्या; २८-को अङ्क। (वि०) २. बीस र आठको योग-सङ्ख्याको।

अठचालिस-ना० [सं० अष्टचत्वारिंशत्] अठचालीस।

अठचालिसौं-वि० [अठचालिस+औं] अठचालीसौं।

अठचालीस-ना० [सं० अष्टचत्वारिंशत्] १. चालीस र आठको योग-सङ्ख्या; ४८-को अङ्क। (वि०) २. चालीस र आठको योग-सङ्ख्याको।

अठचालीसौं-वि० [अठचालीस+औं] गन्दै लैजाँदा अठचालीसमा परेको; अठचालीस सङ्ख्याको।

अठतीस-ना० [प्रा० अट्टतीस] १. तीस र आठको योग-सङ्ख्या; ३८-को अङ्क। (वि०) २. तीस र आठको योग-सङ्ख्याको।

अठतीसौं-वि० [अठतीस+औं] गणनाका क्रमले अठतीसमा परेको; अठतीस सङ्ख्याको।

अठन्नी-ना० [आठ+आना+ई] पहिलेको आठ आनाको भार-तीय सिक्का; भारतीय रुपियाँको आधा मोलको सिक्का।

अठबा-[ने०] १. अष्टचारो; गाह्रो; मुश्किल। (ना०) २.

असजिलो अवस्था; दोठचाड।

अठसट्टि-ना० [प्रा० अट्टसट्टी] अठसट्टी।

अठसट्टियौ-वि० [अठसट्टी+यौ] गणनाका क्रमले अठसट्टी सङ्ख्यामा पुगेको; अठसट्टी सङ्ख्याको।

अठसट्टी-प्रा० अट्टसट्टी १. साठी र आठको योग-सङ्ख्या; ६८-को अङ्क। (वि०) २. साठी र आठको योग-सङ्ख्याको।

अठहत्तर-ना० [प्रा० अट्टहत्तर] १. सत्तरी र आठको योग-सङ्ख्या; ७८-को अङ्क। (वि०) २. सत्तरी र आठका योग-सङ्ख्याको।

अठहत्तरौं-वि० [अठहत्तर+औं] गन्दै लैजाँदा अठहत्तरको सङ्ख्यामा पुगेको; अठहत्तर सङ्ख्याको।

अठाउन्न-ना० [प्रा० अट्टवन्न] अठाउन्न।

अठाउन्नौं-वि० [अठाउन्न+औं] अठाउन्नौं।

अठान्नब्बे-ना० [प्रा० अट्टानवे] अठान्नब्बे।

अठान्नब्बेयौं-वि० [अठान्नब्बे+यौं] अठान्नब्बेयौं।

अठार-ना० [प्रा० अट्टार] १. दश र आठको योग-सङ्ख्या; १७-पछिको अङ्क; १८-को अङ्क। (वि०) २. दश र आठको योग-सङ्ख्याको।

अठारौं-वि० [अठार+औं] गणनाको क्रमले अठार सङ्ख्यामा पुगेको; अठार सङ्ख्याको।

अठासीयौं-वि० [अठासी+यौं] गणनाको क्रमले अठासीमा पुगेको; अठासी सङ्ख्याको।

अठासी-ना० [प्रा० अट्टासि] १. असी र आठको योग-सङ्ख्या; ८७ र ८९-को बीचको अङ्क; ८८-को सङ्ख्या। (वि०) २. असी र आठको योग-सङ्ख्याको।

अठाह-ना० [प्रा० अट्टार] अठार।

अठाहौं-वि० [अठाह+औं] अठारौं।

अठिगर-ना० [ने०] शरीरका अङ्गको जोर्नी; आङको जोर्नी।

अठिङर-ना० [अठिगर] अठिगर।

अठिङ्गर-ना० [अठिगर] अठिगर।

अठेड-ना० [ने०] अठचाड।

अठेर-मठेर-वि० [अटेस-मटेस] अटेस-मटेस; प्रशस्त; ठेलमठेल।

अठेस-मठेस-ना० [अटेस-मटेस] अटेस-मटेस।

अठेसो-ना० [अठचाउ+एसो] झ्याल-ढोका आदि समातेर खोल वा लाउन खापामा जडिएको साधन; हातो।

अठोट-ना० [ने०] १. निधो; निश्चय; निर्णय। २. तर्जुमा; तजवीज।

अठोटाइ-ना० [अठोट्+आइ] अठोट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

अठोटिनु-स० क्रि० [अठोट्+इ+नु] अठोट्ने काम गरिनु; अठोट गरिनु; ('अठोट्नु'-को क० क्रि०)।

अठोट्नु-स० क्रि० [अठोट्+नु] १. निश्चय गर्नु; निधो गर्नु। २. तजवीज गर्नु; बन्दोबस्त मिलाउनु।

अठचाड-ना० [ने०] असजिलो अवस्था; कठिनाइ; अठेड।

अठचाड-मठचाड-क्रि० यो० [ने०] १. गडबड; गोलमाल।

२. अठवा; दोठचाड।

अडकल-ना० [सं० अट्+कल] अनुमान; अन्दाज; अटकल।
अडकल-गीता-ना० [अडकल+गीता] केवल अन्दाज; कोरा अनुमान।

अडकल-पच्चू-ना० [अडकल+पचित (सं०)] केवल अन्दाज; कोरा अनुमान; खालि लख; कपोल-कल्पना।

अडकलाइ-ना० [अडकल्+आइ] अडकल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

अडकलाइनु-स० क्रि० [अडकलाउ+इ+नु] अडकलाउने काम गरिनु; अडकल्न लाइनु; ('अडकलाउनु'-को क० क्रि०)।

अडकलाउनु-स० क्रि० [अडकल्+आउ+नु] अडकल्न लाउनु; अनुमान गर्न लगाउनु; ('अडकल्नु'-को प्रे० क्रि०)।

अडकलिनु-स० क्रि० [अडकल्+इ+नु] अडकल्ने काम गरिनु; अडकल गरिनु; ('अडकल्नु'-को क० क्रि०)।

अडकल्नु-स० क्रि० [अडकल्+नु] अडकल गर्नु; अन्दाज गर्नु; अनुमान गर्नु।

अडग-वि० [अ+डग] नडग्ने; आफ्नो स्थानवाट नचल्ने; अटल।

अडना-ना० [अड्+ना] अड्नी; ढिपी; जिद्दी; हठ।

अडबङ्गे-वि० [प्रा० अडभङ्ग] अडभङ्गे।

अडबड-ना० [ने०] १. अफ्टेरो; दोठचाड। २. सन्देह। (वि०) ३. सम्म नभएको; होचो-अग्लो; एकनास नमिलेको।

अडबे-खडबे-वि० [ने०] होचो-अग्लो भएको; सतह नमिलेको; अडभङ्गे-वि० [प्रा० अडभङ्ग] १. मिलनसार नभएको; अमिल्दो। २. अर्धङ्गी; अर्ध-सिल्ली।

अडभङ्गाहा-वि० [अडभङ्गे+याहा] अडभङ्गे; मिलनसार नभएको; अमिल्दो।

अडाइ-ना० [अड्+आइ] अड्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

अडाइनु-स० क्रि० [अड्+आइ+नु] अडाउने काम गरिनु; अड्नु लाइनु; ('अडाउनु'-को क० क्रि०)।

अडाउ-वि० [अड्+आउ] धेरै समयसम्म खप्ने; टिकाउ; स्थायी।

अडाउनु-स० क्रि० [अड्+आउ+नु] अड्नु लाउनु; अड्याउनु; ('अड्नु'-को प्रे० क्रि०)।

अडान-ना० [अड्+आन] १. आफ्नो सिद्धान्तमा दृढ रहनु; जिद्दी; ढिपी; हठ। २. अड्ने ठाउँ; आश्रय; विसौना।

अडाहा-वि० [अड्+आहा] हिँड्दा-हिँड्दै अड्ने वानी भएको; अडियल।

अडिइनु-अ० क्रि० [अडि+इ+नु] अडिने काम होइनु; थामिइनु; रोकिइनु; ('अडिनु'-को भा० क्रि०)।

अडिग-वि० [अ+डग्] नडग्ने; स्थिर; अटल।

अडिटर-ना० [अं० अडिटर] १. मधेसका वडा-हाकिमको अर्थ-सम्बन्धी सल्लाहकार अफिसर। २. आम्दानी-खर्चको हिसाव जाँच्ने अधिकारी; लेखा-परीक्षक।

अडिनी-ना० [अह्लाउ+नी] राज-दरवारका भान्सेहरूकी

नाइकेनी; अङ्गिनी।
 अङ्गि-अ० क्रि० [अङ्ग] १. रोकनु; थामनु; अङ्गी लिनु;
 नङ्गिनु। २. गर्ज पनु; खाँचो पनु; आखिरी पनु; आवश्यक-
 कता पनु। ३. ननिस्कनु; अङ्कनु। ४. नचलनु।
 अङ्गि-अ० क्रि० [अङ्ग+इ+नु] अङ्गिने काम होइनु; अङ्गिनु;
 ('अङ्गि'-को भा० क्रि०)।
 अङ्गिन्ने-ना० [नेवा० अरि+इन्ने] केटा-केटीलाई लाग्ने
 रुन्ने रोग। (गर्भिणी र प्रसव भएका छ महीनाभित्रका स्त्री-
 हरूसँग बाह्र वर्ष नपुगेका केटा-केटीको स्पर्श भयो भने यो
 रोग लाग्छ भन्ने कथन छ।)
 अङ्गियल-वि० [अङ्ग+इयल] हिँडा-हिँडै बीचमा अङ्गिने
 स्वभावको; अङ्गहा (घोडा)।
 अङ्गिलो-वि० [अङ्ग+इलो] अङ्गी-अङ्गी हिँड्ने; सुस्त-सुस्त
 हिँड्ने; हिँडा-हिँडै रोकिने (घोडा); अङ्गियल।
 अङ्गेरी-ना० [ने०] लामा-लामा काँदा हुने झारविशेष।
 अङ्गेस-ना० [अङ्ग+एस] १. आङ्गिलिने वस्तु वा ठाउँ; आङ्ग;
 अङ्गेसा; ठूलो तक्रिया; बालिस्ट। २. डल्याँठाका आकारको
 ध्यान गर्दा हात अङ्गिउने जोगीहरूको साधनविशेष।
 अङ्गेसा-ना० [अङ्गेस] अङ्गेस।
 अङ्गेसो-ना० [अङ्ग+एसो] १. हावा आदिले झ्याल-ढोका
 बन्द नहोस् भनेर खापामा लगाइने फलामे अङ्गुसे वा काठको
 चुकुल; खापा र चौकोसको बीचमा जडिएको ठचौको;
 झ्याल-ढोकाको आङ्ग। २. झ्याल-ढोका बन्द गरिराख्ने
 चुकुल; थँ-चुकू।
 अङ्गेनी-ना० [अङ्गिनी] अङ्गिनी।
 अङ्गेया-वि० [अङ्ग+ऐया] अङ्गहा; अङ्गियल।
 अङ्कनु-अ० क्रि० [अङ्क+नु] १. रोकनु; थामनु। २.
 अल्लनु; फँस्नु; प्रतिबन्धमा पनु। ३. खाँचो हुनु; हर्जा
 पनु; गर्ज पनु।
 अङ्काइ-ना० [अङ्क+आइ] अङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 अङ्काइनु-स० क्रि० [अङ्क+आइ+नु] अङ्काउने काम
 होइनु; अङ्कन लाइनु; ('अङ्काउनु'-को क० क्रि०)।
 अङ्काउ-ना० [अङ्क+आउ] अङ्को; खाँचो; हर्जा।
 अङ्काउनु-स० क्रि० [अङ्क+आउ+नु] १. अल्लाउनु;
 अङ्कने पनु; ('अङ्कनु'-को प्रे० क्रि०)। २. रोकनु; थाम्नु।
 ३. गर्ज पनु; खाँचो पनु। ४. जोल्छाउनु।
 अङ्काउ-पङ्काउ-ना० [अङ्काउ+पङ्काउ (फाँ०)] १.
 रोक-टोक; बाधा। २. गर्ज; हर्जा; अङ्को-पङ्को।
 अङ्किइनु-अ० क्रि० [अङ्कि+इ+नु] अङ्किने काम होइनु;
 रोकिइनु; ('अङ्किनु'-को भा० क्रि०)।
 अङ्किनु-अ० क्रि० [अङ्क+इ+नु] १. अङ्कने काम होइनु;
 रोकनु; अङ्किइनु; ('अङ्कनु'-को भा० क्रि०)। २.
 अङ्कनु।
 अङ्को-ना० [अङ्क] १. अङ्काउ; प्रतिबन्ध; रोकवट। २.
 खोते; बाधा। ३. हर्जा; खाँचो; गर्ज।

अङ्को-पङ्को-ना० [अङ्क+पङ्को (फाँ०)] अङ्काउ-
 पङ्काउ; खन-खाँचो।
 अङ्क्याइनु-ना० [अङ्कि+आइ+नु] अङ्किन लाइनु;
 अङ्काइनु; ('अङ्क्याउनु'-को क० क्रि०)।
 अङ्क्याउनु-स० क्रि० [अङ्कि+याउ+नु] अङ्किन लाउनु;
 अङ्काउनु; ('अङ्किनु'-को प्रे० क्रि०)।
 अङ्चन-ना० [अङ्०] १. विघ्न; बाधा। २. अङ्को। ३.
 कठिनाइ।
 अङ्गा-ना० [सं० अङ्गा] १. औपचारिक काम गर्ने ठाउँ;
 अदालत; कचहरी; अफिस। २. धेरै मानिस भेला
 भएर बस्ने ठाउँ। ३. अखड़ा।
 अङ्गा-अदालत-ना० [अङ्गा+अदालत] देवानी, फौजदारी,
 माल आदि अङ्गाहरू; अङ्गाहरूको समुदाय; अङ्गाखाना।
 अङ्गाखाना-ना० [अङ्गा+खाना] अङ्गाहरू बसेको ठाउँ; धेरै
 अङ्गाको समुदाय।
 अङ्गासार-ना० [अङ्गा+सार] सरकार-वादी मुद्दामा अभियुक्त
 व्यक्तिलाई पक्राउ गरी एक अङ्गाले अर्को अङ्गालाई बुझाउँदै
 नियत स्थानमा लगी बुझाउन ल्याउने काम।
 अङ्गी-ना० [अङ्ग+ई] १. ढिपी; जिद्दी; एकोहोन्ध्याई। २.
 खापाको खुरा अङ्गिउने खोपिल्टो; खुरा-घर। ३. सेनाले
 दखल गरी बसेको ठाउँ।
 अङ्गु-अ० क्रि० [प्रा० अङ्गु] १. रोकनु; थामनु; अङ्गिनु।
 २. अङ्कनु; अल्लनु। ३. स्थिर रहनु; अङ्गी लिनु। ४.
 गर्ज पनु; खाँचो पनु; आखिरी पनु; आवश्यकता पनु।
 ५. नफुक्नु; ननिस्कनु।
 अङ्ग्याइ-ना० [अङ्गि+आइ] अङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 अङ्ग्याइनु-स० क्रि० [अङ्गि+आइ+नु] अङ्गिन लाइनु;
 अङ्ग्याउने काम गरिनु; ('अङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०)।
 अङ्ग्याउनु-स० क्रि० [अङ्गि+याउ+नु] १. अङ्गिन लाउनु;
 अङ्गिने पनु; अङ्गाउनु; ('अङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०)। २. रोकनु;
 थाम्नु।
 अङ्गाइ-वि० [प्रा० अङ्ग+दुइ] दुइ र आधा; साढे दुइ।
 अङ्गेया-ना० [अङ्गाइ+ऐया] १. अङ्गाइ सेर तौलको ढक;
 दुइ सेर र आधाको ढक। २. अङ्गाइ अङ्गको दुनोट।
 अङ्गिमा-ना० [सं०] १. सानो हुनाको भाव; सूक्ष्मता। २.
 शिवजीका अष्ट सिद्धिमध्ये एक।
 अणु-ना० [सं०] १. आठ परमाणुको मान। २. कुनै वस्तुको
 सारै सानो टुक्रा; कण। ३. रज-कण। ४. अत्यन्त सूक्ष्म
 मात्रा।
 अणु-बम-ना० [सं० अणु+बॅम्ब (अं०)] अणु-शक्तिको
 विस्फोट हुने एक किसिमको अत्यन्त भीषण बम।
 अणुवाद-ना० [सं०] १. जीव अथवा आत्मालाई अणु मात्रै
 सिद्धान्त। २. वैशेषिक दर्शन।
 अणुवादी-ना० [सं०] अणुवादको सिद्धान्त मात्रै व्यक्ति।
 अणु-वीक्षण-ना० [सं०] १. सूक्ष्म-दर्शक यन्त्र। २. छिद्रान्वेषण।

अण्ड-ना० [सं०] १. आँडा; गुला। २. विश्व; ब्रह्माण्ड।
 ३. शुक्र; वीर्य। ४. कस्तूरी; मृग-नाभि। ५. कामदेव। ६.
 चरा-चुरुङ्गी आदिको फुल।
 अण्ड-कोष-ना० [सं०] १. जननेन्द्रियको मनितिरवीर्य-वाहिनी
 नाडी भएको द्वि-फलक थैली। २. गुला; आँडा।
 अण्डज-वि० [सं०] फुलबाट जन्मने; अण्डाबाट उत्पन्न हुने
 (पक्षी, सर्प आदि)।
 अण्ड-वृद्धि-ना० [सं०] अण्ड-कोष बढ्ने रोग।
 अण्डा-ना० [सं० अण्ड] १. चरा, सर्प आदिको फुल।
 २. अण्ड-कोष; मुष्क।
 अण्डाकार-वि० [सं०] चरा-चुरुङ्गीका फुलको बान्की परेको;
 लाम्चो किसिमको गोल।
 अण्डे-वि० [अण्डा+ए] एउटै मात्र गुला भएको; आँडे।
 अतः-क्रि० यो० [सं०] यस कारण; यसैले; यस उसले;
 यस निमित्त।
 अतद्गुण-ना० [सं०] कुनै वर्णनीय पदार्थको गुण ग्रहण गर्ने
 सम्भावना हुँदा-हुँदै पनि गुण ग्रहण नगर्ने एक साहित्यिक
 अलङ्कार।
 अतनु-ना० [सं०] कामदेव; अनङ्ग।
 अर्त्तिक-वि० [सं०] १. तर्क नगरिएको; कल्पना नगरिएको।
 २. आकस्मिक। ३. अचानक आइपरेको।
 अतर्क्य-वि० [सं०] १. तर्क गर्न नसकिने। २. अन्दाज
 गर्न नसकिने। ३. अचिन्त्य।
 अतल-ना० [सं०] १. सप्त पातालमध्ये एक। (वि०) २.
 पीध पत्ता लाउन नसकिने; अथाह गहिरो।
 अतल-स्पर्शी-वि० [सं०] १. ज्यादै गहिरो; अथाह गहिरो।
 २. पाताल छुने।
 अताल्लिङ्ग-अ० क्रि० [अताल्लि+इ+नु] अताल्लिने काम
 होइनु; अरल्लिङ्ग; ('अताल्लिनु'-को भा० क्रि०)।
 अताल्लिनु-अ० क्रि० [आत्ति+नु] १. रुँदा-रुँदै सास रोकिएर
 बेहोशजस्तो हुनु; अरल्लिनु; अलल्लिनु; विह्वल हुनु।
 २. आत्तिएर रुनु; कहालिनु। ३. आत्तिनु; बुद्धि-
 विभ्रम हुनु।
 अताले-वि० [अताल्लि] रुँदा-रुँदै बेहोशजस्तै हुने; अताल्लिने
 स्वभावको।
 अताल्याइ-ना० [अताल्लि+आइ] अताल्लिने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 अताल्याइनु-स० क्रि० [अताल्लि+आइ+नु] अताल्लिन लाइनु;
 अताल्याउने काम गरिनु; ('अताल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 अताल्याउनु-स० क्रि० [अताल्लि+याउ+नु] अताल्लिने पार्नु;
 अत्त्याउनु; ('अताल्लिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 अतास-ना० [प्रा० अत्तास] आत्तिनु; आतुस; डर; त्रास;
 कहाली।
 अतासिङ्ग-अ० क्रि० [अतासि+इ+नु] अतासिने काम
 होइनु; तसिङ्ग; ('अतासिनु'-को भा० क्रि०)।

अतासिनु-अ० क्रि० [अतासि+इ+नु] अतासमा पर्नु; तसिनु;
 कहालिनु; आत्तिनु।
 अतास्याइ-ना० [अतासि+याइ] अतासिने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 अतास्याइनु-स० क्रि० [अतासि+याइ+नु] अतासिन लाइनु;
 अतास्याउने काम गरिनु; ('अतास्याउनु'-को क० क्रि०)।
 अतास्याउनु-स० क्रि० [अतासि+याउ+नु] अतासिन लाउनु;
 अत्त्याउनु; ('अतासिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 अति-वि० [सं०] १. ज्यादा; अत्यन्त। (अव्य०) २. नाम
 शब्दका अगित्तिर आउँदा अतिशय, सीमोल्लङ्घन, श्रेष्ठता
 आदि बुझाउने उपसर्ग।
 अतिकाल-ना० [सं०] अबेर; विलम्ब।
 अतिक्रम-ना० [सं०] १. सीमा, नियम वा मर्यादाको
 उल्लङ्घन; विरुद्ध व्यवहार। २. काल बित्नु।
 अतिक्रमण-ना० [सं०] १. अधिकारको सीमा नाघ्नु; मर्यादाको
 उल्लङ्घन; सीमामा नरहनु। २. समय बिताउनु।
 अतिक्रान्त-वि० [सं०] १. मर्यादा नाघेको; सीमा पार
 गरेको। २. बितेको; व्यतीत।
 अतिक्रामक-ना० [सं०] १. मर्यादा उल्लङ्घन गर्ने; सीमा
 नाघ्ने। २. अर्काको अधिकारमा हस्त-क्षेप गर्ने; अनधिकार
 चेष्टा गर्ने।
 अतिगति-ना० [सं०] मोक्ष; मुक्ति; परम-पद।
 अतिचरण-ना० [सं०] अतिक्रमण; अतिचार।
 अतिचार-ना० [सं०] १. अर्काको अधिकारमा बाधा पर्ने
 गरी आफ्नो मर्यादा नाघ्नु; मर्यादा उल्लङ्घन गरी अर्काको
 अधिकारमा बाधा पुऱ्याउनु; अत्याचार। २. ग्रह आदिको
 स्वाभाविक गतिभन्दा बढ्ता गति हुनु।
 अतिचारी-ना० [सं०] अर्काको अधिकार वा काममा बाधा
 हुने गरी मर्यादा नाघेर काम गर्ने; अतिचार गर्ने; अत्याचारी।
 अतिथि-ना० [सं०] १. घरमा आएको व्यक्ति; पाहुनु;
 आगन्तुक; अभ्यागत। २. एक ठाउँमा एक रातभन्दा बढ्ता
 नबस्ने फिरन्ता।
 अतिथि-निवास-ना० [सं०] पाहुना-घर; अतिथि-शाला।
 अतिथि-शाला-ना० [सं०] पाहुनाहरूका लागि बनाइएको
 भवन; पाहुना-घर; अतिथि-निवास।
 अतिथि-सेवा-ना० पाहुनाको सेवा; अतिथिको सत्कार।
 अतिप्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु-ना० [सं०] विशेष श्रेणीको
 गोरखा-दक्षिण-बाहु तक्मा। (महाधिपति र अधिपतिले
 धारण गर्ने-यसका दुइ भेद छन्।)
 अतिबला-ना० [सं०] १. कालो-बलु। २. एक विशेष विद्या।
 अतिमुक्त-ना० [सं०] सेतो-जाई।
 अतिमूत्र-ना० [सं०] धेरै पिशाब हुने रोगविशेष; बहुमूत्र।
 अतिरञ्जक-वि० [सं०] बढ्ता तारीफ गर्ने; फर्माएर भन्ने;
 अत्युक्तिसाथ वर्णन गर्ने; कुरा रँगाउने।
 अतिरञ्जन-ना० [सं०] बर्ता वर्णन गर्नु; ज्यादा तारीफ गर्नु;

अत्युक्ति ।

अतिरञ्जित-वि० [सं०] खूब तारीफ गरिएको; अति प्रशंसा गरिएको ।

अतिरिक्त-वि० [सं०] १. बाहेक; भिन्न । २. थप; बढ्ता ।

अतिरिक्त-पत्र-ना० [सं०] कुनै पत्रका साथ थप गाँसिएको पत्र; क्रोड-पत्र ।

अतिरिक्ताङ्क-ना० [सं०] सामान्य अङ्कभन्दा बाहेकको अङ्क (पत्र-पत्रिकाको) ।

अतिरेक-ना० [सं०] १. अतिशयता; अधिकता । २. अरु-भन्दा असल हुनु ।

अतिवृष्टि-ना० [सं०] १. अति वर्षा; आवश्यकभन्दा बढ्ता हानिकारक वृष्टि । २. आठ प्रकारका ईतिमध्ये एक ।

अतिव्याप्ति-ना० [सं०] लक्ष्यलाई नाघेर अन्यत्र घट्ने लक्षणको काव्य-दोष ।

अतिशय-वि० [सं०] ज्यादा; अधिक ।

अतिशयिता-ना० [सं०] ज्यादा हुनाको भाव; अधिकता ।

अतिशयोक्ति-ना० [सं०] १. स्वाभाविकभन्दा बर्ता वर्णन । २. निगरणपूर्वक उपमेय र उपमानको अभेद वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार ।

अतिसन्धान-ना० [सं०] १. धोखा । २. छल; कपट । ३. ठगी; वञ्चना ।

अतिसा-ना० [सं० अतिशय] एक प्राचीन बौद्ध भिक्षु; दीपङ्कर-श्रीज्ञान ।

अतिसार-ना० [सं०] विरुद्ध आहार-विहारबाट खाएका कुरा नपची पातलो गल्लाउने दिसा बार-बार हुने रोगविशेष ।

अतिहायन-ना० [सं०] सारै बढ्दो; अति बृद्ध ।

अतीत-वि० [सं०] १. बितेको; व्यतीत । २. मरेको; मृत ।

अतीन्द्रिय-वि० [सं०] इन्द्रियद्वारा अनुभव गर्न नसकिने; इन्द्रियको अगोचर; अप्रत्यक्ष ।

अतीव-क्रि० यो० [सं०] ज्यादा; खूब; अत्यन्त; अतिशय ।

अतीस-ना० [सं०] किम्बुको जस्तो फल फल्ने, लहरादार लामा-लामा फूल फुल्ने ठूलो रूखविशेष; उत्तिस ।

अतुल-वि० [सं०] १. तौलन वा अन्दाज गर्न नसकिने । २. असमान; अनुपम; उपमान-रहित ।

अतुल-ज्योतिर्मय-त्रिशक्ति-पट्ट-ना० [सं०] विशिष्ट दर्जाको त्रिशक्ति-पट्ट तक्मा । (महाधिपति र अधिपतिले धारण गर्ने-यसका दुई भेद छन्) ।

अतुलनीय-वि० [सं०] १. तुलना गर्न नसकिने; अपरिमित; अपार । २. अनुपम ।

अतुलित-वि० [सं०] १. नतौलिएको । २. अपरिमित; अपार । ३. असङ्ख्य । ४. अनुपम ।

अतृप्त-वि० [सं०] १. तृप्त नभएको; नअघाएको; सन्तोष नभएको । २. भोको ।

अतृप्ति-ना० [सं०] तृप्त नहुनु; तृप्त नहुनाको भाव; मन नअघाउनु ।

अत्तर-ना० [अ० इत्र] फूल आदिको सुगन्धी सार; खुस्बू ।

अत्तर-गुलाफ-ना० [अत्तर+गुलाफ] अत्तर-गुलाव ।

अत्तर-गुलाब-ना० [अत्तर+गुलाब] विभिन्न रङ्गमा फुल्ने, खूब वास्ना आउने एक जातको असल गुलाब ।

अत्तर-छाला-ना० [सं० इतर+छाला] छाला वा बोक्राको बाहिरी पातलो तह; बाहिरी पातलो छाला ।

अत्तो-ना० [ने०] १. फत्तुर; झुठा दोष । २. अड्को ।

अत्तो-पत्तो-ना० [अत्तो+पत्तो] सामान्य र विशेष स्थितिको ज्ञान; यत्तो-पत्तो ।

अत्त्याइनु-स० क्रि० [आत्ति+याइ+नु] आत्तिन लाइनु; अत्त्याउने काम गरिनु; ('अत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

अत्त्याउनु-स० क्रि० [आत्ति+याउ+नु] १. आत्तिने पार्नु; आत्तिन लाउनु; ('आत्तिनु'-को प्रे० क्रि०) । २. डर देखाउनु; तर्साउनु ।

अत्यधिक-वि० [सं०] ज्यादा; अत्यन्त; धेरै; औधी ।

अत्यन्त-क्रि० यो० [सं०] अतिशय; ज्यादा; खूब; बिछट्टै; धेरै ।

अत्यन्तातिशयोक्ति-ना० [सं०] कारणको आरम्भ हुनुभन्दा पहिले नै कार्य-सिद्धिको वर्णन गरिने अतिशयोक्ति अलङ्कारको भेद ।

अत्यन्ताभाव-वि० [सं०] १. बिल्कुलै नहुनु; नितान्त अभाव । २. पाँच प्रकारका अभावमध्ये एक । ३. असम्भव ।

अत्यम्लपर्णी-ना० [सं०] चर्चरे लहरो ।

अत्यय-ना० [सं०] १. बित्तु । २. सिद्धिनु । ३. मृत्यु; नाश । ४. सीमा नाघ्नु; मर्यादा उल्लङ्घन गर्नु ।

अत्याइ-ना० [आत्ति+आइ] आत्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

अत्याइनु-स० क्रि० [आत्ति+याइ+नु] अत्त्याइनु; ('अत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

अत्त्याउनु-स० क्रि० [आत्ति+याउ+नु] अत्त्याउनु; ('आत्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

अत्याचार-ना० [सं०] १. स्वार्थको निमित्त अरूलाई दुःख दिनु; अन्याय; कुकर्म; दुराचार । २. थिचो-मिचो; दबाव ।

अत्याचारी-वि० [सं०] अत्याचार गर्ने; अन्यायी; दुराचारी ।

अत्याज्य-वि० [सं०] त्याग्न नहुने; छोड्न नहुने वा नसकिने ।

अत्यास-ना० [आत्तिनु] १. ठूलो त्रास; अत्याहट । २. आतुरी; हडबडी ।

अत्याहट-ना० [अत्यास+आहट] १. ठूलो डर; त्रास; अत्यास । २. आतुरी; हडबडी ।

अत्युक्त-वि० [सं०] बढ्ता बयान गरिएको; अत्युक्ति भएको ।

अत्युक्ति-ना० [सं०] १. कुनै कुरोको बर्ता वर्णन गर्नु । २. नभएका गुणको वर्णन गर्नु । ३. मिथ्या वर्णन गरिने प्रसिद्ध काव्यालङ्कारविशेष ।

अत्र-क्रि० यो० [सं०] यहाँ; यस ठाउँमा ।

अत्रप-वि० [सं०] लाज नभएको; निर्लज्ज ।

अत्रभवान्-सर्वना० [सं०] माननीय व्यक्ति; पूज्य मानिस;

अत्रि-ग्रन्थ

श्रेष्ठ व्यक्ति; यहाँ ।
 अत्रि-ना० [सं०] सप्तर्षिमध्ये एक ऋषि ।
 अथ-ना० [सं०] १. ग्रन्थारम्भमा प्रयोग गरिने शब्द ।
 २. मङ्गल । ३. आरम्भ । ४. अन्तर । ५. प्रश्न ।
 ६. अधिकार । ७. संशय । ८. समुच्चय । (क्रि० यो०)
 ९. पश्चात्; तदनन्तर ।
 अथक-वि० [अ+थाक्] १. नथाक्ने; अश्रान्त; अक्लान्त ।
 (क्रि० यो०) २. लगातार; निरन्तर ।
 अथकित-वि० [सं०] नथाकेको; थकित नभएको; अक्लान्त ।
 अथच-अव्य० [सं०] १. अरू; अरूपनि; पनि । २. यसपछि;
 अनिपछि ।
 अथर्व-ना० [सं०] चार वेदमध्ये एक ।
 अथर्वा-ना० [सं०] अथर्वको प्रयोग गर्ने एक प्रसिद्ध ऋषि ।
 अथवा-सं० यो० [सं०] १. अर्को पक्ष बुझाउँदा प्रयोग गरिने
 शब्द; किंवा । (क्रि० यो०) २. साधारणतः; सामान्यतः ।
 अथ-विचार-ना० [सं०] लगत्तै गरिने विचार; यसपछि
 गरिने विचार ।
 अथारी-ना० [ने०] सहनाईको माझको काठको घुमुर्किएको
 अवयव ।
 अथारे-वि० [अथारो+ए] मात्राभन्दा ज्यादै ठूलो; अति
 बाक्लो (रोटी); अथारो ।
 अथारो-वि० [ने०] बाक्लो; मोटो; ठूलो; अथारे (रोटी) ।
 अथाह-वि० [अ+थाह] १. थाहा नपाइने; थाहा पाउन
 नसकिने; अतो-पतो नभएको; अगम । २. गहीरो; अगाध ।
 अथुलाइ-ना० [अथुलाउ+आइ] अथुलाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 अथुलाइनु-अ० क्रि० [अथुलाउ+इ+नु] अथुलाउने काम
 गरिनु; ('अथुलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 अथुलाउनु-अ० क्रि० [अथुल्लो+आउ+नु] ज्यादा मोटो
 हुनु; थमुल्लिनु ।
 अथुल्लो-वि० [प्रा०] ठूलो; बढेमाको; अजडको; अति स्थूल ।
 अदण्ड-वि० [सं०] १. दण्ड नलागेको; सजाय दिन नहुने
 भएको । २. लट्टी नलिएको वा नभएको ।
 अदण्डच-वि० [सं०] १. दण्ड दिन योग्य नभएको ।
 २. दण्ड नपाउने; सजाय नपाउने ।
 अदत्त-ना० [अ० अदद] जिन्सीको एकाई; थान; गोटा;
 सङ्ख्या ।
 अदत्त-वि० [सं०] नदिइएको; असमर्पित ।
 अदत्ता-ना० [सं०] अविवाहिता; कुमारी; कन्या ।
 अदद-ना० [अ०] अदत्त; थान ।
 अदना-वि० [अ०] सानो खालको; निम्न स्तरको; क्षुद्र;
 निम्न ।
 अदन्त-वि० [सं०] दाँत नउम्रेको; दाँत नभएको ।
 अदप-ना० [अ० अदव] अदव ।
 अदव-ना० [अ०] १. आदर; सम्मान । २. ठूला मानिसको

प्रभावले अनुप्रभावित हुनु; अनुशासन ।
 अदभ्र-वि० [सं०] १. धेरै; ज्यादै; अधिक । २. पूरा; सम्पूर्ण ।
 अदम्य-वि० [सं०] १. दमन गर्न नसकिने; दबाउन नसकिने ।
 २. खूब बलियो । ३. प्रचण्ड; उग्र । ४. दाउन नसकिने ।
 अदय-वि० [सं०] दया नभएको; निर्दयी ।
 अदर्शन-ना० [सं०] १. नदेखिनु; अदृश्य हुनु । २. लोप ।
 ३. नाश; विनाश ।
 अदल-ना० [अ०] १. सदाचारको नियम । २. न्याय;
 इन्साफ ।
 अदल-बदल-ना० [अ०] १. हेर-फेर; अदली-बदली । २.
 सट्टा-पट्टा; फेर-फार; परिवर्तन ।
 अदली-बदली-ना० [अदल+बदल] हेर-फेर; अदल-बदल;
 परिवर्तन ।
 अदा-ना० [अ०] १. फछर्छोट; चुक्ता । २. पूरा गर्नु;
 पूर्ति । ३. हाव-भाव; भाव-भङ्गी ।
 अदाग-वि० [अ+दाग] १. दाग नलागेको; बेदाग । २.
 निर्दोष; निष्कलङ्क ।
 अदाच्छे-वि० [सं० यदिच्छ] असाध्य धनी; धनाढ्य; तालिवर ।
 अदान्त-वि० [सं०] १. इन्द्रिय-दमन गर्न नसक्ने; विषयासक्त;
 इन्द्रिय-लोलुप । २. दमन नगरिएको ।
 अदालत-ना० [अ०] मुद्दा-मामिलाको इन्साफ गर्ने अड्डा;
 न्यायालय ।
 अदालती-वि० [अ०] १. अदालत-सम्बन्धी; अदालतको ।
 २. मुद्दा लड्ने; अदालत गर्ने ।
 अदालती-बन्दोबस्त-ना० [अदालती + बन्दोबस्त] न्याय-
 पालिकाको प्रशासन-व्यवस्था ।
 अदावत-ना० [अ०] शत्रुता; दुश्मनी ।
 अदिति-ना० [सं०] १. कश्यपकी पत्नी; देवताकी आमा ।
 २. प्रकृति । ३. पृथ्वी । ४. वाणी । ५. गाई ।
 अदिन-ना० [सं०] १. खराब दिन; सङ्कटको समय ।
 २. बादल लागेको दिन; दुर्दिन । ३. दुर्भाग्य; अभाग्य ।
 अदिव्य-वि० [सं०] १. लौकिक । २. साधारण ।
 अदीन-वि० [सं०] १. दुःख नभएको; दीनता-शून्य ।
 २. उग्र; उदण्ड । ३. डर नभएको; निडर । ४. ठूलो
 विचारको; उदार ।
 अदुवा-ना० [प्रा० अद्] १. लामा-लामा पात, घोडाका आकारको
 फूल, हल्लेदाका आकारको पीरो कन्द हुनै एक बोट ।
 २. त्यसैको कन्द । (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, कफ
 र वायु-नाशक, हृदय-रोग एवं उदर-रोगलाई नाश गर्ने
 बताइएको छ । यसैको कन्द संस्कार गरेर सूठो बनाइन्छ ।)
 अदूर-दर्शी-वि० [सं०] १. टाढा नदेख्ने । २. पछिको विचार
 नगर्ने; भविष्यको परिणाम नसोच्ने; स्थूल-बुद्धि ।
 अदृश्य-वि० [सं०] १. नदेखिने; अगोचर । २. लोप भएको;
 हराएको ।
 अदृष्ट-वि० [सं०] १. नदेखिएको; देखा नपरेको । २. लुप्त;

अन्तर्धान भएको; गायब । (ना०) ३. धर्म-अधर्म । ४. भाग्य; प्रारब्ध; किस्मत । ५. दैव ।
 अदृष्टपूर्व-वि० [सं०] १. पहिले नदेखिएको; अभूतपूर्व । २. अनौठो; विलक्षण ।
 अदृष्ट-फल-ना० [सं०] पहिले गरेका असल वा खराब कर्मको फल; पाप-पुण्यको परिणाम ।
 अदृष्टवाद-ना० [सं०] १. पर-लोक आदि परोक्ष विषयको निरूपक सिद्धान्त । २. भाग्यवाद ।
 अदृष्टवादी-वि० [सं०] अदृष्ट कर्मको फल मान्ने; भाग्यवादी; परलोकवादी ।
 अदेख-वि० [अ+देख्+अ] नदेखेको; नदेखिने; देखा नपरेको ।
 अदेखा-वि० [अदेख+आ] १. नदेखेको; अदृष्ट । २. नदेखिएको; परोक्ष । ३. हेर्न नहुने ।
 अदेय-वि० [सं०] १. दिन नहुने; दिन अयोग्य । २. दिन नसकिने ।
 अदेश-ना० [अ+देश] १. परदेश; विदेश । २. कुठाउँ ।
 अदौरी-ना० [ने०] मस्यौरा ।
 अद्भुत-वि० [सं०] अनौठो; उदेक-लाग्दो; विलक्षण; अजीब; आश्चर्य-जनक ।
 अद्भुताल-ना० [सं०] आश्चर्य-जनक वस्तुहरू राखिएको घर; अजायब-घर; कौतुकागार; म्यूजियम ।
 अद्भुतोपमा-ना० [सं०] उपमेयको गुण उपमानमा असम्भव वर्णन गरिने उपमालङ्कारको एक भेद ।
 अद्य-क्रि० यो० [सं०] आज; वर्तमान दिनमा ।
 अद्यतन-वि० [सं०] १. आजको । २. आधुनिक । (ना०) ३. कालविशेष (व्याकरणमा) ।
 अद्यापि-क्रि० यो० [सं०] आजसम्म; अहिलेसम्म; अझ-सम्म; अझ पनि ।
 अद्यारम्भ-क्रि० यो० [सं०] आजदेखि ।
 अद्यावधि-क्रि० यो०-[सं०] १. आजसम्म; अद्यापि । २. आजदेखि; अद्यारम्भ ।
 अद्रि-ना० [सं०] पर्वत; पहाड; गिरि ।
 अद्वितीय-वि० [सं०] १. जोड़ा नभएको; अनुपम । २. विलक्षण; अद्भुत । ३. उम्दा; सर्वोत्तम । (ना०) ४. परमात्मा; परब्रह्म ।
 अद्वैत-वि० [सं०] १. दोस्रो नभएको; जोड़ा नभएको । २. अनुपम । (ना०) ३. ब्रह्म; ईश्वर । ४. ऐक्य; अभिन्नता ।
 अद्वैतवाद-ना० [सं०] आत्मा र परमात्माको अभेद मान्ने एक दार्शनिक सिद्धान्त; ब्रह्मसिवाय अरु तत्त्वका सत्तालाई अवास्तविक मान्ने वेदान्तको सिद्धान्त ।
 अद्वैतवादी-वि० [सं०] अद्वैतवाद मान्ने; वेदान्ती; ब्रह्मवादी ।
 अधःपतन-ना० [सं०] १. तलतिर खस्नु; मुन्तिर झर्नु । २. अवनति; पतन । ३. अपगति; दुर्गति ।
 अधःस्वस्तिक-ना० [सं०] सबभन्दा तल्लो स्थान; अधोविन्दु ।

अध-अव्य० [सं०] १. मुन्तिर; तल । (ना०) २. पाताल । ३. नरक ।
 अधकट्टी-ना० [आधा+कट्टी] एउटै कागतमा, तल-माथि वा दायाँ-बायाँ मूलतः उही कुरा लेखी आधा काटेर प्रमाणका निमित्त दिइने वा राखिने कागत; आधा काटेर दिइएको वा राखिएको रसीद ।
 अधकपाली-ना० [आधा+कपाल+ई] रुघा विग्रो आधा कपाल दुख्ने रोग ।
 अधकल्चो-वि० [आधा+काँचो] १. आधा पाकेको र आधा काँचो । २. पूरा नभएको; अपूरो; अधूरो । ३. आधा मरेको; अधमरो । ४. अधूरो शिक्षा हासिल गरेको; अर्ध-शिक्षित ।
 अधन-वि० [सं०] धन नभएको; निर्धन; गरीब; कङ्गाल ।
 अधन्नी-ना० [आधा+आना+ई] आधा आनाको सिक्का; दुइ-पैसे सिक्का; दुइ-पैसे ढ्याक ।
 अधपक्कु वि० [प्रा० अद्ध+पक्को] अधपक्को ।
 अधपक्को-वि० [प्रा० अद्ध+पक्को] आधा पाकेको; अर्ध-पक्व ।
 अधपिल्टो-ना० [ने०] ठूलो कनिका; टुक्रिएको चामल; खँडेउली ।
 अधबेसुरो-वि० [अधा+बेसुरो] अधवस्त्रो ।
 अधबेस्त्रो-वि० [अधा+बेसुरो] १. आधामात्र समझ भएको; बेसुरो । २. गोज्याङ्गो; लठेप्रो । ३. हुस्सू; लन्ठ ।
 अधबैँसे-वि० [सं० अर्ध+वयस्क] आधा उमेर ढल्केको; अर्ध वयस्क ।
 अधम-वि० [सं०] १. नीच; निकृष्ट; दुष्ट । २. कम्ती दर्जाको; खराब । ३. जवर्जस्त ।
 अधमता-ना० [सं०] अधम हुनाको भाव अथवा क्रिया; नीचता ।
 अधमरा-ना० [प्रा० अद्धमारओ] १. गाउँ र बैँसीका बीचको जमीन । (वि०) २. अधमरो ।
 अधमरो-वि० [प्रा० अद्धमरओ] आधा मरेको; अधकल्चो; अर्ध मृत ।
 अधमर्ण-ना० [सं०] ऋण लिने व्यक्ति; ऋणी; असामी ।
 अधर-ना० [सं०] १. तल्लो ओठ; अधरोष्ठ । २. तल्लो भाग; अधोभाग । (वि०) ३. तल्लो; तल्लो । ४. निम्न; हीन । ५. परास्त; हारेको ।
 अधरामृत-ना० [सं०] प्रेमी वा प्रेमिकाको अधरोष्ठ-चुम्बनको मधुर आस्वाद ।
 अधरासव-ना० [सं०] प्रेमी वा प्रेमिकाको अधरको चुम्बन-बाट प्राप्त हुने आनन्दोन्मादक रस ।
 अधरोष्ठ-ना० [सं०] तल्लो ओठ; अधर ।
 अधर्म-ना० [सं०] १. धर्म-विरुद्ध काम; पाप; दुष्कर्म; २. धर्मको अभाव । ३. कुकृत्य ।
 अधर्मी-वि० [सं०] पाप-कर्म गर्ने; पापी; दुराचारी; कुकर्मी ।

अधस्तन-अधिनायकवाद

अधस्तन-वि० [सं०] १. तलको; तल्लो। २. अधीनस्थ।
 ३. निम्न श्रेणीको।
 अधस्तल-ना० [सं०] १. तल्लो तला। २. ताइखाना; भू-गर्भ-
 गृह। ३. पाताल।
 अधस्थ-वि० [सं०] १. तल रहेको वा राखिएको। २. तल्लो
 दर्जाको; निम्न स्तरको।
 अधा-वि० [प्रा० अद्ध] १. सिङ्गो वस्तुको आधा; अर्ध।
 (ना०) २. आधा कपाल दुख्ने रोग।
 अधार-ना० [अ+धार] १. बीच; मध्य। २. कठिनाता;
 मुश्किल।
 अधार्मिक-वि० [सं०] १. धर्म नगर्ने; धर्म-हीन। २. अधर्मी;
 पापी।
 अधि-अव्य० [सं०] शब्दका अगिल्लिर प्रयोग गरिने एक
 उपसर्ग। (उदा०-अधिराज, अधिपति आदि।)
 अधिक-वि० [सं०] १. धेरै; ज्यादा; प्रशस्त। २. वर्ता भएको;
 उत्रेको। (ना०) ३. आधारको अपेक्षा आधेयलाई वर्ता
 भएको वर्णन गरिने एक काव्यालङ्कार।
 अधिक-कोण-ना० [सं०] भू-मितिमा सम-कोणभन्दा ठूलो कोण।
 अधिकतम-वि० [सं०] सबभन्दा बढ्ता; खूब; प्रशस्त;
 अत्यन्त बढी।
 अधिकतर-वि० [सं०] दुइमध्ये बढ्ता; सामान्यभन्दा बढी।
 अधिकता-ना० [सं०] धेरै हुनाको भाव; बाहुल्य; आधिक्य।
 अधिक-मास-ना० [सं०] मल-मास; पुरुषोत्तम महीना;
 एक वर्षमा बाह्र महीनाभन्दा बढी हुने महीना; दुइ औंसी-
 भित्र सङ्क्रान्ति नपरेको महीना।
 अधिकरण-ना० [सं०] १. आधार; रहने ठाउँ; आश्रय।
 २. व्याकरणमा कर्ता र कर्मद्वारा हुने क्रियाको
 आधार; सातौँ कारक। ३. न्यायालय; अदालत।
 ४. प्रभुत्व। ५. कुनै विषयको ठूलो विभाग वा अंश।
 ६. निर्णय-स्थान।
 अधिकरण-शुल्क-ना० [सं०] १. कुनै न्यायालयमा प्रार्थना-पत्र
 पेश गर्दा लाग्ने महसूल; कोर्ट-फी। २. अड्डाखानाको
 टिकट-दस्तुर।
 अधिकरणिक-ना० [सं०] १. न्यायाध्यक्ष। २. अड्डाखानाको
 हाकिम।
 अधिकर्म-ना० [सं०] १. प्रबन्ध; बन्दोबस्त। २. जाँच;
 निरीक्षण।
 अधिकर्मिक-वि० [सं०] १. व्यवस्थापक; प्रबन्धक। २.
 जाँचक; निरीक्षक।
 अधिकर्मी-ना० [सं०] कर्मचारीहरूका कामको निरीक्षण
 गर्ने व्यक्ति; निरीक्षक।
 अधिकांश-ना० [सं०] बढी हिस्सा; बढ्ता अंश।
 अधिकार-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्न पाएको वा भएको हक;
 अस्तित्व। २. आधिपत्य; प्रभुत्व। ३. शासन। ४.
 क्षमता; योग्यता। ५. वर्ग। ६. पद; दर्जा।

अधिकार-त्याग-ना० [सं०] पाएको अधिकार छोडिदिनु;
 अस्तित्वको त्याग; राजीनामा गर्नु वा दिनु।
 अधिकार-पत्र-ना० [सं०] कुनै काम गर्न पाएको लिखित
 आदेश; अस्तित्व-नामा।
 अधिकारिक-ना० [सं०] काम गर्ने अधिकार पाएको व्यक्ति;
 अधिकारी।
 अधिकारी-ना० [सं०] १. स्वामी; मालिक। २. अफिसर;
 हाकिम। ३. अधिकार पाएको व्यक्ति। ४. ब्राह्मण आदि
 जातिको एक थर। ५. योग्य।
 अधिकृत-वि० [सं०] १. अधिकारमा ल्याइएको। २. अधि-
 कारमा परेको। ३. कुनै काम गर्ने अधिकार पाएको।
 ४. कुनै वर्गमा परेको।
 अधिक्रम-ना० [सं०] १. आक्रमण; चढाई। २. चढ्नु;
 आरोहण। ३. नाघेर जानु; उछिन्नु।
 अधिक्रमण-ना० [सं०] आक्रमण गर्नु; हमला गर्नु।
 अधिक्रान्ति-ना० [सं०] विशेषाधिकार प्रयोग गरी प्रशासन-
 सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य-भार स्वयं ग्रहण गर्नु।
 अधिक्रो-ना० [अधिग्रो] अधिग्रो।
 अधिक्षेत्र-ना० [सं०] कसैको अधिकारको क्षेत्र; अधिकृत
 क्षेत्र।
 अधिगत-वि० [सं०] १. पाएको; उपलब्ध। २. जानेको;
 बुझेको; ज्ञात।
 अधिगम-ना० [सं०] १. प्राप्त हुनु; पुग्नु। २. अर्काका
 उपदेशबाट ज्ञान पाउनु। ३. न्यायालयबाट पाएको
 अन्तिम निर्णय; फैसला। ४. फेला पार्नु; लाभ।
 अधिगमन-ना० [सं०] १. प्राप्ति। २. ज्ञान। ३. अध्ययन।
 ४. लाभ। ५. स्वीकृति। ६. संसर्ग।
 अधिग्रहण-ना० [सं०] अधिकारपूर्वक अथवा मागेर कसैको
 सम्पत्ति प्राप्त गर्नु।
 अधिग्राहक-ना० [सं०] वैधानिक उपायबाट कुनै वस्तु प्राप्त
 गर्ने व्यक्ति।
 अधिग्रो-ना० [ने०] असमयमा तुहेको गर्भ; तुहेत्रो।
 अधित्यका-ना० [सं०] पर्वतका माथिको समतल भूमि; पहाड-
 माथिको मैदान।
 अधिदेव-ना० [सं०] १. इष्ट-देव; कुल-देव। २. कुनै कार्य,
 वस्तु वा प्रदेशको अधिष्ठाता वा रक्षक देवता।
 अधिदेवत-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा कार्यको अधिष्ठाता;
 देवता।
 अधिनायक-ना० [सं०] सर्वाधिकार प्राप्त मुख्य शासक;
 सर्वेसर्वा व्यक्ति।
 अधिनायक-तन्त्र-ना० [सं०] १. अधिनायकका आज्ञाले चल्ने
 शासन-व्यवस्था; अधिनायक-शासन। २. हुकुमी शासन।
 अधिनायकत्व-ना० [सं०] अधिनायक हुनाको भाव; अधि-
 नायकी।
 अधिनायकवाद-ना० [सं०] १. कुनै एक जना व्यक्तिका

आज्ञामा चलने शासनको सिद्धान्त; अधिनायक-प्रणाली ।
 २. निरङ्कुश शासन-प्रथा; हुकुमी शासनको नीति वा व्यवस्था ।
 अधिनायकवादिता-ना० [सं०] अधिनायकवादी हुनाको भाव ।
 अधिनायकवादी-वि० [सं०] अधिनायकवादको अनुसरण गर्ने; अधिनायकवादमा विश्वास गर्ने ।
 अधिनायकी-ना० [सं०] अधिनायकको पद वा काम ।
 अधिनियम-ना० [सं०] कुनै व्यवस्थाका निमित्त बनाइएको विशेष नियम ।
 अधिपति-ना० [सं०] १. स्वामी; मालिक । २. प्रधान अधिकारी; मुख्य अधिकारी ।
 अधिपत्र-ना० [सं०] विशेष काम गर्न दिइएको आदेश-पत्र ।
 अधिप्रचार-ना० [सं०] विशेष कुराको प्रचार ।
 अधिप्रचारक-ना० [सं०] कसैको मत अथवा सिद्धान्त विशेष रूपमा प्रचार गर्ने व्यक्ति ।
 अधिप्रचारित-वि० [सं०] विशेष किसिमले प्रचार गरिएको ।
 अधिमान-ना० [सं०] विशेष प्रकारको मान; अरूका अपेक्षा गरिएको विशेष सत्कार ।
 अधिमानित-वि० [सं०] विशेष मान गरिएको; ठूलो मान पाएको; अति सम्मानित ।
 अधिमान्य-वि० [सं०] विशेष मान गर्न योग्य; ठूलो सत्कार गर्न योग्य ।
 अधिमास-ना० [सं०] मल-मास; अधिक-मास; पुरुषोत्तम महीना ।
 अधिमूल्य-ना० [सं०] कुनै वस्तुको विशेष परिस्थितिमा हुने बर्ता मूल्य; विशेष मोल ।
 अधियाँ-ना० [आधा+इयाँ] १. जग्गा-जमीनमा भएको उब्जा मोही र तल्लिडमा आधा-आधा गरी बाँड्नु । २. आधा भाग; बच्छी ।
 अधियाचन-ना० [सं०] अधिकारपूर्वकको काम गर्न पाउने प्रार्थना ।
 अधियार-ना० [आधा+इयार] अधियाँमा जग्गा कमाउने मोही; आधाको हकदार ।
 अधियुक्त-वि० [सं०] वेतन अथवा पारिश्रमिक लिएर काम गर्ने; विशेष कामका निमित्त विशेष पारिश्रमिक दिई नियुक्त गरिएको (व्यक्ति) ।
 अधियोजक-ना० [सं०] विशेष कामका लागि वृत्ति दिएर कर्मचारी नियुक्त गर्ने व्यक्ति ।
 अधियोजन-ना० [सं०] विशेष कामका लागि कर्मचारी नियुक्त गर्नु ।
 अधिरक्षी-ना० [सं०] विशेष काममा लागेका कर्मचारीहरूको व्यवस्था मिलाउने व्यक्ति; निरीक्षक ।
 अधिरथ-ना० [सं०] १. रथ हाँक्ने; सवार । २. ठूलो रथ । ३. रथी ।
 अधिराज-ना० [सं०] उपराज्यहरूले युक्त; राज्यको शासक;

अधिराज्यको राजा । २. महाराज ।
 अधिराज-कुमार-ना० [सं०] युवराजाधिराजबाहेक श्री ५ महाराजाधिराजका अरू छोराहरूलाई प्राप्त हुने उपाधि ।
 अधिराज्य-ना० [सं०] १. उपराज्यहरूले संयुक्त पूर्ण सार्वभौम सत्ता-सम्पन्न राज्य; पूर्ण राज-सत्ता-सम्पन्न राज्य । २. पूर्ण राज-सत्ता; प्रभु-सत्ता ।
 अधिरोपण-ना० [सं०] १. कसैका उपर गरिने दोषारोप; अभियोग; आरोप । २. एक चोटि उखेलेर पुनः स्थापना गर्नु ।
 अधिरोपित-वि० [सं०] १. आरोप लगाइएको; अभियोग लगाइएको; अभियुक्त । २. पुनः स्थापित ।
 अधिरोहण-ना० [सं०] १. चढ्नु; उक्लनु । २. सम्मानित रूपले उच्च स्थानमा बस्नु ।
 अधिरोहिणी-ना० [सं०] १. भन्याङ; लिस्नु; सिँढी । २. खुट्किला (खेत-बारीमा उक्लन बनाएको) ।
 अधिलाभ-ना० [सं०] वेतन वा सामान्य प्राप्तव्यभन्दा बढी दिइने लाभांश; विशेष लभ्यांश ।
 अधिवर्ष-ना० [सं०] अधिक-मास परेको वर्ष; मल-मास परेको वर्ष ।
 अधिवास-ना० [सं०] १. बस्ने ठाउँ । २. नागरिक हक पाउने गरी एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा बसाइँ सर्नु । ३. सुगन्धी पदार्थ; वास्ना आउने चीज; अत्तर आदि । ४. कुनै कुराको माग गरी निराहार धर्ना कस्नु; मागसहित अनशन गर्नु ।
 अधिवासी-ना० [सं०] १. कुनै देशको निवासी । २. एक देशबाट अर्को देशमा बसाइँ सरेर नागरिक हक लिई बस्ने व्यक्ति । ३. अधिवास गर्ने व्यक्ति; अनशन गर्ने व्यक्ति ।
 अधिविवाह-ना० [सं०] सौता हालिएकी स्त्री ।
 अधिवेत्ता-ना० [सं०] प्रथम विवाहिता पत्नीमाथि सौता हाल्ने पुरुष ।
 अधिवेदक-ना० [सं०] एउटी पत्नी छँदै अर्की स्त्रीसित विवाह गर्ने पुरुष; सौता हाल्ने लोग्ने ।
 अधिवेदन-ना० [सं०] एउटी पत्नीमाथि अर्को विवाह गर्नु; सौता हाल्नु ।
 अधिवेशन-ना० [सं०] कुनै संस्थाका विभिन्न क्षेत्रका प्रतिनिधिहरूको ठूलो सम्मेलन ।
 अधिशुल्क-ना० [सं०] विशेष कार्यका लागि लिइने विशेष दस्तुर वा शुल्क ।
 अधिश्रयणी-ना० [सं०] १. चुह्लो । २. अग्नि-कुण्ड । ३. मकल ।
 अधिष्ठाता-ना० [सं०] १. कुनै अड्डा वा संस्थाको मुख्य कार्यकर्ता; अध्यक्ष । २. मुख्य; प्रधान । ३. स्थापन गर्ने व्यक्ति; संस्थापक । ४. अधिदेव ।
 अधिष्ठात्री-वि० [सं०] अधिष्ठाता । (संस्कृत व्याकरणअनुसार यो शब्द स्त्री-लिङ्गी हो । यसको पुलिङ्गको रूप 'अधिष्ठातृ' हुन्छ ।)

अधिष्ठान-ना० [सं०] १. नजीकै उभिनु ; नजीक जानु ।
 २. वस्ने ठाउँ ; डेरा । ३. शहर ; नगर । ४. आधार ।
 ५. आधिपत्य । ६. कुनै क्षेत्रमा बसोबास गर्नु ।
 अधिष्ठित-वि० [सं०] १. विशेष रूपले बसेको ; रहेको ;
 स्थापना गरिएको । २. नियुक्त । ३. प्रभु-सत्तामा रहेको ।
 अधिसूचना-ना० [सं०] विशेष प्रकारको सूचना ।
 अधीक्षक-ना० [सं०] कार्यालय, विभाग, कुनै विशिष्ट आयोजन
 आदिमा देख-रेख गर्ने मुख्य अधिकारी ; प्रधान निरीक्षक ।
 अधीक्षण-ना० [सं०] १. कार्यालयमा कर्मचारीहरूका
 कामको निरीक्षण गर्नु ; कामको जाँच गर्नु । २. अध्यक्षको
 काम ।
 अधीत-वि० [सं०] १. पढिसकेको ; पठित ; अध्ययन
 गरिसकेको । २. जाने-बुझेको ; ज्ञाता ।
 अधीन-वि० [सं०] १. वशमा परेको ; हैकममा परेको ;
 आश्रित । २. लाचार ; विवश ; दुःखी । (ना०) ३. हैकम ;
 काबू ; वश । ४. नोकर ; दास ; सेवक ।
 अधीनता-ना० [सं०] परवशता ; परतन्त्रता ।
 अधीनस्थ-वि० [सं०] १. अधीनमा रहेको ; पराधीन ।
 २. मातहतमा रहेको ।
 अधीनीकरण-ना० [सं०] अधीनमा राख्नु ; अधिकारमा
 राख्नु ।
 अधीर-वि० [सं०] १. धैर्य नभएको ; हडबडाएको ; घबडाएको ।
 २. चञ्चल । ३. उद्विग्न ; व्याकुल ।
 अधीरा-ना० [सं०] नायकमा अन्य नारीको भोग-चिह्न
 देखेर रीसले मुख छोड्ने नायिका ।
 अधीश-ना० [सं०] १. मुख्य मालिक ; स्वामी । २. भू-पति ;
 राजा ।
 अधीश्वर-ना० [सं०] सर्वोच्च अधिपति ।
 अधुना-अव्य० [सं०] अहिले ; यस वेला ; सम्प्रति ।
 अधूरो-वि० [आधा+उरो] पूरा नभएको ; अपूरो ; अधकल्चो ;
 अपूर्ण ।
 अधेरी-वि० [आधा+एरी] आधा सकिएको ; अधूरो ।
 अधेली-ना० [आधा+एली] रुपियाँको आधा मूल्यको सिक्का ।
 अधेलो-ना० [हिं०] भारतीय पैसाको आधा मोलको सिक्का ;
 एक पैसाको आधा ।
 अधो-ना० यो० [सं०] तलतिर ; उँधो ।
 अधोगति-ना० [सं०] १. अवनति ; पतन । २. दुर्दशा ।
 अधोगमन-ना० [सं०] १. तल जानु ; झर्नु । २. पतन हुनु ;
 अवनति ।
 अधोगामी-वि० [सं०] तलतिर लागेको ; पतनोन्मुख ।
 अधोभूमि-ना० [सं०] १. ताइखाना ; भू-गृह । २. तल्लो तला ;
 भुईँ-तला । ३. होचो जमीन ।
 अधोमति-ना० [सं०] सानो विचार ; छोटो बुद्धि ।
 अधोमार्ग-ना० [सं०] १. तलतिरको बाटो । २. गुद-द्वार ।
 अधोमुख-वि० [सं०] तलतिर मुख फर्काएको ; घोटो परेको ;

उभिन्डिएको ।
 अधोवस्त्र-ना० [सं०] १. कम्मरभन्दा तलतिरको वस्त्र ;
 धोती, सुरुवाल आदि । २. कम्मरभन्दा मुनि भित्रपट्टि
 लाउने लुगा ; भित्री लुगा ।
 अधोवायु-ना० [सं०] अपान-वायु ; पाद ।
 अधोविन्दु-ना० [सं०] सबभन्दा तलको स्थान ; अधःस्वस्तिक ।
 अधौ-ना० [आधा+औ] कपडाका थानको आधा ; आधा
 थान । २. जुताको तलुवाको आधा पात ।
 अध्यक्ष-ना० [सं०] १. कुनै संस्थाको प्रमुख अधिकारी ; मुख्य
 हाकिम ; सञ्चालक । २. कुनै सभा, गोष्ठी आदिको सभा-
 पति वा मुख्य सञ्चालक । ३. नेपालको संविधानअनुसार
 'महासभा'-का सभा-पति वा मुख्य सञ्चालक ।
 अध्यक्षता-ना० [सं०] अध्यक्ष हुनाको भाव वा अध्यक्षको
 काम ; हाकिमी ।
 अध्ययन-ना० [सं०] पढ्नु ; ज्ञान प्राप्त गर्नु ; पढाइ ।
 अध्ययनावकाश-ना० [सं०] १. पढ्न जाने बिदा । २. कुनै
 विषयको विशेष ज्ञानका निमित्त कर्मचारीलाई दिइएको
 अवकाश ।
 अध्यर्थ-ना० [सं०] कुनै वस्तुमा स्वत्व देखाउनु ; अधिकार
 जनाउनु ।
 अध्यर्थन-ना० [सं०] कुनै वस्तुमा आफ्नो अधिकार जमाउनु ।
 अध्यवसान-ना० [सं०] १. उद्योग ; उद्यम ; अध्यवसाय ।
 २. दुइ वस्तु एकैमा मिलेर हुने तादात्म्य ; एक वस्तु अर्को
 वस्तुमा एकरूप हुनु । ३. कुनै ठूलो कामको समाप्ति ; उत्सव-
 पूर्वकको अवसान ।
 अध्यवसाय-ना० [सं०] १. उद्योग ; उद्यम । २. दृढ विचार ;
 निश्चय । ३. उत्साह । ४. बुद्धि-सम्बन्धी व्यापार । ५. कुनै
 पदार्थको ज्ञानका समय रज र तम गुणलाई दबाएर सत्व
 गुणको प्रादुर्भाव हुनु । ६. बुद्धिपूर्वकको परिश्रम ।
 अध्यात्म-ना० [सं०] आत्म-ज्ञान ; भित्री ज्ञान ; तत्त्व-ज्ञान ।
 अध्यात्मवाद-ना० [सं०] ब्रह्म वा आत्मा-सम्बन्धी विचारको
 सिद्धान्त ।
 अध्यात्मवादी-वि० [सं०] अध्यात्मवाद मान्ने ; दार्शनिक ।
 अध्यादेश-ना० [सं०] विशेष आवश्यकता परिआएमा निर्धारित
 अवधिका निमित्त राष्ट्रका सर्वोच्च सत्ताले आफ्नो विशेष
 अधिकार प्रयोग गरी जारी गरेको कानूनसरह मान्य भएको
 आज्ञा-पत्र ; आर्डिनेन्स ।
 अध्यापक-ना० [सं०] पढाउने व्यक्ति ; गुरु ; शिक्षक ;
 उपाध्याय ; मास्टर ।
 अध्यापकी-ना० [सं०] अध्यापकको काम ; गुरुको काम ;
 पढाउने काम ।
 अध्यापन-ना० [सं०] पढाउने काम ; शिक्षण ।
 अध्यापिका-ना० [सं०] शिक्षा दिने स्त्री ; शिक्षिका ; उपाध्याया ।
 अध्याय-ना० [सं०] ग्रन्थको विभाग ; परिच्छेद ; सर्ग ; खण्ड ;
 प्रकरण ; उल्लास ।

अध्यारोप-ना० [सं०] १. भ्रमवश एक वस्तुलाई अर्को सम्झनु ।
 २. उठाउनु; अलगाउनु ।
 अध्यावाय-ना० [सं०] बीउ छर्नु वा रोप्नु ।
 अध्यावाहनिक-ना० [सं०] १. स्त्रीले घर जाँदा माइती-
 घरबाट लग्ने धन; दाइजो । २. स्त्री-धन ।
 अध्यास-ना० [सं०] १. मिथ्या ज्ञान । २. भ्रम । ३. अध्यक्षको
 काम । ४. बस्ने ठाउँ; बैठक । ५. कुनै वस्तुमाथि बस्नु ।
 अध्यासन-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुमाथि बस्नु ।
 २. अध्यक्षको काम गर्नु । ३. उच्च आसन ।
 अध्यासीन-वि० [सं०] उच्च स्थानमा बसेको;
 अग्रासनासीन ।
 अध्याहार-ना० [सं०] १. वाक्य पूरा गर्न बाहिरबाट अरु
 कुनै शब्द जोड्नु; अस्पष्ट वाक्यलाई स्पष्ट गर्न अरु कुनै
 शब्द थप्नु । २. तर्क गर्नु; उहापोह गर्नु ।
 अध्यूढ-ना० [सं०] शिव; महादेव ।
 अध्यूढा-ना० [सं०] सौता हालिएकी अगिल्लो स्वास्नी;
 अधिविन्ना ।
 अध्येय-वि० [सं०] १. अध्ययन गर्न योग्य; पढ्न लायक ।
 २. पढ्नुपर्ने ।
 अध्वर्यु-ना० [सं०] यजुर्वेदीय कर्म गर्ने ऋत्विक्; पुरोहित ।
 अन्-उप० [सं० नञ्+अ] व्यञ्जन-वर्णका अगाडि लागेर
 विपरीत वा उल्टो अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-अनधि-
 कार; अनाहत; अनैक्य इत्या० ।)
 अन्-उप० [सं० अन्] व्यञ्जन-वर्णका अगाडि लागेर उल्टो
 अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-अनविश्वासी; अनजान
 इत्या० ।)
 अन्-ना० [सं०] १. गाडा । २. भात । ३. जन्म ।
 अनकनाइ-ना० [अनकनाउ+आइ] अनकनाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 अनकनाइनु-अ० क्रि० [अनकनाउ+इ+नु] अनकनाउने काम
 होइनु; अचकचाइनु; ('अनकनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 अनकनाउनु-अ० क्रि० [ने०] १. अनिश्चय देखाउनु;
 अचकचाउनु; अकमकाउनु । २. कुनै काम गर्न वा कुनै
 कुरा भन्न गाह्रो मान्नु; असजिलो मान्नु ।
 अनकनाहट-ना० [अनकनाउ+आहट] अनकनाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव; अनकनाइ ।
 अनकन्टार-ना० [अनकन्तार] १. एकान्तको डर-लाग्दो ठाउँ;
 सूतसान स्थान; अतो-न-पत्तोको ठाउँ । २. घोर जङ्गल ।
 ३. जाइनसक्नु बाटो; अनकन्तार ।
 अनकन्तार-ना० [सं०] १. एकान्तको डर-लाग्दो ठाउँ; घोर
 जङ्गल । २. दुर्गम मार्ग; जाइनसक्नु बाटो; अनकन्टार ।
 अनखट-ना० [अन+खट्टा] अनखट्टा ।
 अनखट्टा-ना० [अन+खट्टा] १. आवश्यकता; खाँचो;
 हर्जा । २. गाह्रो; अप्ठ्यारो ।
 अनगन्ती-वि० [अन+गन्ती] अनगन्ती ।

अनगिन्ती-वि० [अन+गिन्ती] गनिसक्नु; धेरै; बेगिन्ती;
 असङ्ख्य; अगण्य ।
 अनघः-ना० [सं०] १. पाप नभएको व्यक्ति; पुण्यात्मा । २.
 निर्दोष; निष्कलङ्क ।
 अनघड़-वि० [सं० अन+घटक] असभ्य; असंस्कृत; उद्दण्ड ।
 अनङ्ग-वि० [सं०] १. शरीर नभएको; देह-हीन । (ना०)
 २. कामदेव; मनसिज ।
 अनङ्गारि-ना० [सं०] कामदेवका शत्रु; शिव; महादेव ।
 अनङ्गी-वि० [सं०] १. अङ्ग नभएको; शरीर-हीन । (ना०)
 २. ईश्वर । ३. कामदेव ।
 अनजान-वि० [अन+जान] केही नजान्ने; अजान; अवोध;
 अज्ञानी ।
 अनत-वि० [सं०] ननिहरेको; नझुकेको; ठर्रो ।
 अनति-वि० [सं०] १. धेरै नभएको; अल्प । (ना०) २.
 ननिहर्नु; नम्रताको अभाव ।
 अनदी-ना० [ने०] १. रातो र ठूलो दाना हुने एक जातको
 धान; चीनियाँ धान । २. त्यसैको चामल ।
 अनद्यतन-ना० [सं०] गएको आधा रातदेखि अधिको वा आउने
 आधा रातभन्दा पछिको समय ।
 अनधिकार-ना० [सं०] १. अधिकार नहुनु; अधिकारको
 अभाव । (वि०) २. अधिकार नभएको; अधिकार-
 बाहिरको ।
 अनधिकार-चेष्टा-ना० [सं०] आफ्नो अधिकारभन्दा बाहिरको
 काम गर्न खोज्नु; अस्तित्व नभएको काममा हात हाल्नु ।
 अनधिकारी-वि० [सं०] १. अधिकार नभएको; अस्तित्व नभएको वा नपाएको । २. अयोग्य ।
 अनधिकृत-वि० [सं०] १. अधिकार नभएको; अधिकार
 नदिइएको । २. साधिकार नभनिएको वा नगरिएको ।
 अनधिगत-वि० [सं०] १. नजान्नेको; नबुझेको; अज्ञात ।
 २. नपाएको ।
 अनधियुक्त-वि० [सं०] १. कुनै कार्यमा प्रवेश नभएको;
 काममा नलागेको; अनियोजित । २. जीविकामा नलागेको;
 बेकार बसेको ।
 अनधियुक्त-ना० [सं०] काममा नियुक्त नहुनु; खाली
 पर्नु ।
 अनध्याय-ना० [सं०] शास्त्रानुसार पढ्न-पढाउन निषेध
 गरिएका दिन । (उदा०-अष्टमी, चतुर्दशी, पूर्णिमा,
 अमावास्या, प्रतिपदा आदि दिन) ।
 अननुरूप-वि० [सं०] १. अनुरूप नभएको; अनुपयुक्त । २.
 असमान; बेजोडा । ३. अमिल्दो; नसुहाउँदो ।
 अनन्त-वि० [सं०] १. अन्त नभएको; असीम । २. गनि-
 नसक्नु; अनगिन्ती । ३. जानिनसक्नु; अथाह । ४. कहिल्यै
 नाश नहुने; अविनाशी । ५. छेउ फेला नपर्ने; साह्रै ठूलो ।
 ६. ज्यादा; धेरै । (ना०) ७. भाद्र शुक्ल चतुर्दशीका दिन
 लाइने चौध ग्रन्थ भएको डोरो; त्यसै ग्रन्थमा पूजा गरिने

अनन्त-चतुर्दशी-अनवस्था

२६

देवता । ८. अष्ट महानागमध्ये एक । ९. ईश्वर । १०. आकाश ।

अनन्त-चतुर्दशी-ना० [सं०] अनन्तको पूजा गरिने दिन; भाद्र शुक्ल चतुर्दशीको दिन ।

अनन्त-मूल-ना० [सं०] सहदेवा बूटी ।

अनन्य-वि० [सं०] १. अरुसित सम्बन्ध नभएको; एकनिष्ठ; एउटैमा लवलीन । २. एकमात्र; अद्वितीय । ३. जोड़ा नभएको; बेजोड़ ।

अनन्वय-ना० [सं०] १. अन्वय नभएको । २. उपमा नभएको; जोड़ा नभएको; अद्वितीय । ३. निरुपमान बुझाउने साहित्यको एक अलङ्कार ।

अनपकर्म-ना० [सं०] आफूले बोलेको पूरा नगर्नु; आफ्नो प्रतिज्ञा भङ्ग गर्नु ।

अनपढ़-वि० [अन+पढ़] नपढेको; अपढ़; अपठित; अशिक्षित; निरक्षर ।

अनपत्य-वि० [सं०] सन्तान नभएको; निस्सन्तान; अपूतो ।

अनपत्यार-ना० [अन+पत्यार] पत्यार नगर्नु; बेपत्यार; अविश्वास; अपत्यार ।

अनपत्रय-वि० [सं०] लाज नभएको; निर्लज्ज ।

अनपराध-वि० [सं०] १. अपराध नभएको; निरपराध । २. निर्दोष ।

अनपाम-ना० [ने०] आश्चर्य; विलक्षणता ।

अनपाय-ना० [सं०] १. स्थायित्व; स्थितिशीलता । (वि०) २. अनश्वर; अविनाशी ।

अनपायी-वि० [सं०] १. कहिल्यै नाश नहुने; अविनाशी । २. निश्चल; स्थिर ।

अनपेक्ष-वि० [सं०] १. कसैको वास्ता नराख्ने; निस्पृह । २. कुनै वस्तुको प्रयोजन नभएको वा नगर्ने; निरपेक्ष ।

अनपेक्षा-ना० [सं०] अपेक्षा नहुनु; उपेक्षा; बेवास्ता ।

अनपेत-वि० [सं०] १. टाढा नपुगेको; अदेखामा नपरेको । २. भिन्न नभएको । ३. कुमार्गमा नगएको । ४. च्युत नभएको ।

अनभिज्ञ-वि० [सं०] १. केही नजान्ने; अजान; मूर्ख । २. अपरिचित; नचिनेको । ३. नाबालक ।

अनभिज्ञता-ना० [सं०] अज्ञता; मूर्खता ।

अनभीष्ट-वि० [सं०] चाह नभएको; इच्छा नभएको; अवाञ्छित ।

अनभ्यस्त-वि० [सं०] अभ्यास नगरिएको; अभ्यास नभएको ।

अनम-ना० [सं०] कसैलाई नमस्कार नगर्ने र आफूलाई नमस्कार गर्नेलाई पनि आशीर्वाद नदिने व्यक्ति ।

अनमी-वि० [सं०] ननिहुरने; ननुहेको; कसैसित नदल्ने; ठर्रो ।

अनमेल-ना० [अन+मेल] १. मेल नहुनु; बेमेल; फूट । २. जोड़ा नमिलेको वस्तु; विजोड़ा वस्तु । (वि०) ३. नमिलेको; मेल नभएको । ४. केही नमिसिएको; अमिश्रित; शुद्ध ।

अनमोल-वि० [अन+मोल] १. मोल लाउन नसकिने;

अमूल्य । २. कीमती; बहुमूल्य । ३. नपाइसक्नु । ४. अति राम्रो; उत्तम ।

अनय-ना० [सं०] १. अनीति; अन्याय । २. दुर्भाग्य । ३. अमङ्गल । ४. विपत्ति ।

अनरसा-ना० [सं० अन्तर+रस] घिउ, चीनी र चामलको पीठो सम-भाग गरी मुखेर विरौका दानामा बेलेर घिउमा पकाइने रोटीविशेष; एक जातको हलुवाई-रोटी ।

अनराह-ना० [अन+राह] अन्याय; अत्याचार ।

अनरीत-ना० [सं०] १. खराब रीत; अमिल्दो चाल-चलन । २. अनुचित व्यवहार; अनरीति ।

अनरीति-ना० [सं०] १. कुरीति; कुचाल; खराब प्रथा; नमिल्दो चाल-चलन । २. अनुचित व्यवहार; अन्याय; अनीति ।

अनरेरी-वि० [अं० अँनरेरी] १. अवैतनिक । २. सम्मानपूर्ण; इज्जतदार (पद) ।

अनर्गल-वि० [सं०] १. अनियन्त्रित; जथाभाबी; स्वेच्छा-चारी । २. आग्लो नलाएको । ३. ताला, साँचो आदि बन्द नभएको वा नलागेको ।

अनर्गल-प्रलाप-ना० [सं०] सिलसिला नमिल्ने कुरा; असङ्गत कुरा; जथाभाबी कुरा; बकवाद ।

अनर्घ-वि० [सं०] धेरै मोल पर्ने; बहुमूल्य ।

अनर्घ्य-वि० [सं०] १. बहुमूल्य । २. प्रतिष्ठित ।

अनर्जित-वि० [सं०] आर्जन नगरेको; नकमाइएको ।

अनर्थ-ना० [सं०] १. उल्टा अर्थ; विपरीत माने । २. अकस्मात्-को दुर्घटना; उपद्रव; उत्पात । (वि०) ३. अनुचित; अर्थ-न-वर्थको । ४. कुकर्म गरेर कमाएको; अनुचित (धन) ।

अनर्थक-वि० [सं०] १. अर्थ नभएको; निरर्थक । २. उल्टो अर्थ भएको । ३. व्यर्थको ।

अनर्थ-कारी-वि० [सं०] १. अनर्थ गर्ने; उल्टो अर्थ लाउने । ३. अनुचित काम गर्ने । ४. ठूलो हानि पार्ने ।

अनर्सा-ना० [अनरसा] अनरसा ।

अनर्ह-वि० [सं०] अपूज्य; अयोग्य ।

अनल-ना० [सं०] आगो; अग्नि ।

अनलस-वि० [सं०] १. आलस्य नभएको; जागरिलो; फुर्तिलो । २. चेतन-शील; सचेत ।

अनल्प-वि० [सं०] थोरै नभएको; धेरै; ज्यादा ।

अनवकाश-ना० [सं०] अवकाश नहुनु; फुर्सत नहुनु ।

अनवच्छिन्न-वि० [सं०] १. नटुटेको; अटूट; अखण्डित । २. जोडिएको; संयुक्त ।

अनवद्य-वि० [सं०] १. दोष नभएको; निर्दोष । २. निष्पाप ।

अनवधान-वि० [सं०] १. असावधान; लापरवाह । (ना०) २. ख्याल नगर्नु; लापरवाही ।

अनवरत-क्रि० यो० [सं०] निरन्तर; लगातार; सतत ।

अनवस्था-ना० [सं०] १. ठीक व्यवस्था नहुनु; अव्यवस्था । २. नटुङ्गिनु; टुङ्गो नलाग्नु ।

अनवस्थिति-ना० [सं०] १. चञ्चलता; अधीस्ता । २. आधार-हीनता । ३. बस्ने वास नहुनु ।
 अनवेक्षणीय-वि० [सं०] विचार गर्न लायक नभएको; उपेक्षणीय ।
 अनवेक्षा-ना० [सं०] वास्ता नराख्नु; उपेक्षा; हेर-चाह नगर्नु ।
 अनशन-ना० [सं०] खान छोड्नु; निराहार बस्नु; उपवास; कुनै माग पूरा नहुन्जेल नखाने हठ गर्नु ।
 अनश्वर-वि० [सं०] कहिल्यै नाश नहुने; अविनाशी ।
 अनसूय-वि० [सं०] रीस नगर्ने; ईर्ष्या नभएको ।
 अनसूया-ना० [सं०] १. रीस नहुनु; ईर्ष्याको अभाव । २. प्राचीन कालकी एक प्रसिद्ध पतिव्रता स्त्री; अत्रि मुनिकी पत्नी ।
 अनस्टु-ना० [ने०] अचानक आएको पाहुना; अभ्यागत; अतिथि ।
 अनस्तित्व-ना० [सं०] अस्तित्वको अभाव; नहुनु ।
 अनाकार-वि० [सं०] आकार नभएको; निराकार ।
 अनाकाल-ना० [सं०] १. कुसमय । २. अकाल ।
 अनाक्रमण-ना० [सं०] आक्रमण नगर्नु; धावा नगर्नु ।
 अनाक्रमण-सन्धि-ना० [सं०] राष्ट्रहरूले परस्परमा आक्रमण नगर्ने प्रतिज्ञा गरेको सन्धि ।
 अनागत-वि० [सं०] १. नआएको; अनुपस्थित । २. पछि हुने; पछि आउने । ३. अज्ञात ।
 अनाचरण-ना० [सं०] १. खराब आचरण; दुर्व्यहार । २. गर्नुपर्ने काम नगर्नु; कर्तव्य-च्युत हुनु ।
 अनाचार-ना० [सं०] १. खराब आचार; दुराचार; भ्रष्टाचार । २. सदाचार छोड्नु; आचारको त्याग ।
 अनाचारी-वि० [सं०] १. विरुद्ध आचरण गर्ने; दुराचारी; भ्रष्टाचारी । २. आचारको मर्यादा पालन नगर्ने ।
 अनाज-ना० [सं० अन्न] १. अन्न; धान्य । २. खानेकुरो; खाद्य पदार्थ ।
 अनाजी-वि० [अनाज+ई] १. अन्नले बनेको; अन्नको । (ना०) २. अन्नमात्र खाने; निरामिष व्यक्ति ।
 अनाङ्गी-वि० [प्रा० अण्णाणी] १. समझ नभएको; नासमझ; गँवार । २. अकुशल; अदक्ष; काम नजान्ने ।
 अनाङ्गी-ना० [अन+नाङ्गी] चोट लाग्दा साह्रै दुख्ने अङ्ग; मर्म-स्थल ।
 अनाथ-वि० [सं०] १. पालन-पोषण गर्ने कोही नभएको; दुहुरो; बेवारिस । २. बिचरो; दीन-दुःखी । ३. मालिक नभएको; प्रभु-विहीन । ४. निस्सहाय; असहाय; अशरण ।
 अनाथालय-ना० [सं०] अनाथहरूको संरक्षण गरिने घर; बेवारिसहरू बस्ने घर ।
 अनादर-ना० [सं०] १. हेला; बेवास्ता । २. तिरस्कार; अपमान; अप्रतिष्ठा । ३. आदर नगर्नु ।
 अनादि-वि० [सं०] १. आदि नभएको; आदि-रहित; सनातन । २. उत्पत्ति नहुने । ३. आदि थाहा नभएको ।

अनादृत-वि० [सं०] १. अनादर गरिएको; अपमानित । २. आदर नगरिएको ।
 अनाधार-वि० [सं०] १. निराधार; आधार नभएको । २. संरक्षक नभएको ।
 अनानास-ना० [पुर्त०] भुईँ-कटहर ।
 अनाप्त-वि० [सं०] १. नपाइएको; अप्राप्त; अलब्ध । २. अविश्वसनीय । ३. पराई; अनात्मीय ।
 अनाम-वि० [सं० अनामा] १. नाम नचलेको; अप्रसिद्ध । २. नाउँ नभएको; नाम-हीन । (ना०) ३. दुर्नाम; बदनामी; अपकीर्ति ।
 अनामय-ना० [सं०] १. आरोग्य; स्वास्थ्य । (वि०) २. रोग नलागेको; स्वस्थ । ३. रोग-मुक्त । ४. निर्दोष; दोष-रहित । ५. उत्तम; बेस ।
 अनामिका-ना० [सं०] साहिँली ओँलो ।
 अनायत्त-वि० [सं०] १. कसैको वशमा नपरेको; अपराध-हीन । २. स्वाधीन; स्वतन्त्र ।
 अनायास-क्रि० यो० [सं०] १. परिश्रम नगरी; बिनाप्रयास । २. अकस्मात्; अचानक; सहसा । (ना०) ३. परिश्रम नपर्नु; परिश्रमको अभाव ।
 अनार-ना० [फा०] साना-साना पात, राता फूल र गुलिया-अमिला, सेता, राता, रसिला दानाले भरिएको फल फल्ने बोट; त्यसैको फल; दारिम ।
 अनार-गोला-ना० [अनार+गोला] अनारका दानाजस्ता रङ्गी-चङ्गी झिल्का निस्कने आतसबाजी ।
 अनारत-वि० [सं०] १. लगातार भइरहेको; सतत । (क्रि० यो०) २. लगातार; निरन्तर ।
 अनारब्ध-वि० [सं०] आरम्भ नभएको; उठान नगरिएको ।
 अनारम्भ-ना० [सं०] आरम्भ नगर्नु; उठान नहुनु ।
 अनारस-ना० [पुर्त० अनानास] भुईँ-कटहर; अनानास ।
 अनारी-ना० [अनाङ्गी] अनाङ्गी ।
 अनार्जव-ना० [सं०] कपट; बेईमानी; कुटिलता ।
 अनार्तव-वि० [सं०] १. बिनाऋतुको; बाह्र-मासे । (ना०) २. बालिकाको रजोदर्शन नभएको अवस्था ।
 अनार्तवा-ना० [सं०] ऋतु नभएकी बालिका; पर नसरेकी स्त्री ।
 अनार्य-ना० [सं०] १. आर्य जातिदेखि भिन्न । (वि०) २. दुर्जन; दुःशील; अधम ।
 अनार्यक-वि० [सं०] १. आर्य-देशदेखि भिन्न देशमा हुने; अनार्य देशमा हुने । (ना०) २. अगुरु ।
 अनार्ष-वि० [सं०] १. ऋषिहरूले नबनाएको । २. अपौरुषेय ।
 अनालम्ब-वि० [सं०] १. सहारा नभएको; निरवलम्ब; स्वावलम्बी । (ना०) २. आकाश । ३. परम-पद ।
 अनालम्बी-वि० [सं०] १. आलम्बन नभएको; आश्रय नभएको । (ना०) २. शिवजीको वीणा ।
 अनावरण-ना० [सं०] १. पर्दा हटाउनु; उघाउनु; उद्घाटन

अनावर्तक-अनिश्चित

२६

२. खुलस्त पार्नु। (वि०) ३. आवरण नभएको; खुला।
 अनावर्तक-वि० [सं०] १. नदोहो-याउने; आवृत्ति नगर्ने।
 २. भमरी नपरेको।
 अनावश्यक-वि० [सं०] आवश्यक नभएको; जरूरी नभएको।
 अनावसिक-ना० [सं०] १. स्थायी रूपमा नबसेको; अस्थायी
 वास बस्ने। २. अन्यत्रबाट बसै आएको।
 अनावृत-ना० [सं०] नढाकिएको; नछोपिएको; पर्दा
 हटाइएको।
 अनावृष्टि-ना० [सं०] १. वृष्टि नहुनु; पानी नपर्नु; सुक्खा
 पर्नु। २. छ किसिमका ईति (अकाल)-मध्ये एक।
 अनाश्रमी-वि० [सं०] १. चार आश्रम (ब्रह्मचर्य, गार्हस्थ्य,
 वानप्रस्थ र संन्यास)-मध्ये कुनै आश्रममा पनि नरहेको।
 २. आश्रम नभएको।
 अनाश्रित-वि० [सं०] आश्रय नभएको; निरवलम्ब; निरा-
 धार; कसैको भर नपरेको।
 अनाश्रुत-वि० [सं०] १. थाहा नदिई आएको; एक्कासि
 आइपरेको। (ना०) २. पाहुना; आगन्तुक।
 अनासक्त-वि० [सं०] १. आसक्त नभएको। २. लागिनपर्ने।
 अनासक्ति-ना० [सं०] १. आसक्ति नहुनु; अनुराग नहुनु।
 २. उदासीनता; तटस्थता। ३. योगको एक प्रकार।
 अनासीन-वि० [सं०] आसनमा नरहेको; पदबाट हटेको;
 पद-च्युत।
 अनास्तुत-वि० [सं० अन्+श्रुत] पहिले नसुनिएको; अधिबाट
 थाहा नभएको; आकस्मिक।
 अनाहक-क्रि० यो० [अ+नाहक] विनसिति; सितै; नाहक;
 फजूल; व्यर्थ।
 अनाहत-वि० [सं०] १. ठक्कर नलागेको। २. नवजाइएको।
 ३. नहानिएको। (ना०) ४. तन्त्र-शास्त्रानुसार हृदयस्थित
 द्वादश दल-युक्त कमल; शरीरका छ चक्रमध्ये एक। ५.
 शरीरभित्र आफ-से-आफ भएको नाद (ध्वनि)।
 अनाहार-ना० [सं०] नखानु; भोजन नगर्नु; उपवास; अनशन।
 अनाहत-वि० [सं०] १. नबोलाइएको; निमन्त्रण नदिइएको।
 २. हाँक नदिइएको।
 अनि-संयो० [ने०] त्यसपछि; फेरि; तब।
 अनिकाल-ना० [सं० अन्त+अकाल] अन्नको ज्यादै अभाव
 भएको समय; अकाल; दुर्भिक्ष।
 अनिकाली-वि० [अनिकाल+ई] १. धेरै खाने; अनिकाले।
 २. सन्तोष नहुने; असन्तोषी। ३. अनिकालको; अकाल-
 सम्बन्धी।
 अनिकाले-वि० [अनिकाल+ए] १. पेटभरि खाएर पनि
 सन्तोष नहुने; असन्तोषी। २. धेरै खाने; धिचुवा; अनि-
 काली। ३. अनिकालको; दुर्भिक्ष-सम्बन्धी।
 अनिकाले-कीरो-ना० [अनिकाले+कीरो] सलह।
 अनिच्छा-ना० [सं०] इच्छा नहुनु; चाह नहुनु।
 अनिच्छित-वि० [सं० अन्+इच्छित] इच्छा नगरिएको;

चाह नभएको।

अनिच्छुक-वि० [सं० अन्+इच्छुक] इच्छा नगर्ने; निस्पृह।
 अनित्य-वि० [सं०] नित्य नभएको; अस्थायी; विनाशी।
 अनिदो-वि० [अ+नीद] निद्रा नलागेको; ननिदाएको।
 अनिद्र-वि० [सं०] ननिदाएको; निद्रा नपरेको; जाग्रत;
 जागरूक।
 अनिद्रित-वि० [सं०] निद्रा नपरेको; ननिदाएको।
 अनिधो-ना० [अ+निधो] १. निधो नहुनु; अनिश्चय।
 (वि०) २. निधो नभएको; अनिश्चित।
 अनिन्द-वि० [सं०] १. निन्दा गर्न योग्य नभएको। २. उत्तम;
 श्रेष्ठ।
 अनिमिष-क्रि० यो० [सं०] १. आँखा झिम्म नगर्ने; निमेष
 नलाग्ने। २. देव-जाति।
 अनिमेष-ना० [सं०] १. आँखा झिम्म नगर्नु; एक टक लगाएर
 हेर्नु। (वि०) २. आँखा झिम्म नगर्ने; एक टक लगाएर
 हेर्ने। (क्रि० यो०) ३. निरन्तर; लगातार।
 अनियत-वि० [सं०] नियम नभएको; निर्धारित नभएको वा
 नगरिएको; सिलसिला नमिलेको; अव्यवस्थित।
 अनियन्त्रण-ना० [सं०] नियन्त्रण नहुनु; नियन्त्रणको अभाव;
 स्वच्छन्दता।
 अनियन्त्रित-वि० [सं०] १. नियन्त्रण नभएको; प्रतिबन्ध
 नभएको; रोक-टोक नभएको; नियम-बद्ध नभएको। २.
 स्वाधीन।
 अनियम-ना० [सं०] नियम नहुनु; व्यवस्था नहुनु।
 अनियमित-वि० [सं०] नियमित नभएको; व्यवस्था-रहित।
 अनिरुद्ध-वि० [सं०] १. नरोकिएको; रोक-टोक नभएको;
 फुक्का। (ना०) २. कृष्णका नाति; उषा-पति। ३. नारायण-
 का चतुर्व्यूहमध्ये एक।
 अनिर्दिष्ट-वि० [सं०] १. निर्देश नगरिएको; नतोकिएको;
 २. अनिश्चित।
 अनिर्बन्ध-ना० [सं०] १. बन्धन नहुनु; रोक-टोक नहुनु। २.
 आग्रह नगर्नु; हठ नगर्नु। (वि०) ३. बन्धन नभएको;
 फुक्का; स्वतन्त्र।
 अनिर्वच-ना० [सं०] बताएर बताउन नसकिने; अनिर्वचनीय।
 अनिर्वचनीय-वि० [सं०] भन्न नसकिने; यसो-उसो भन्न
 नसकिने; अनुच्चार्य; अवर्णनीय; वर्णनातीत।
 अनिर्वाच्य-वि० [सं०] १. भन्न नहुने; बोल्न नहुने। २. भन्न
 नसकिने; बताउन नसकिने; अनिर्वचनीय। ३. रोज्न
 अयोग्य; निर्वाचित गर्न अयोग्य।
 अनिर्वाप्य-वि० [सं०] शान्त गर्न नसकिने; निभाउन
 नसकिने।
 अनिल-ना० [सं०] हावा; वायु; पवन।
 अनिवार्य-वि० [सं०] हटाउन नसकिने; निवारण गर्न
 नसकिने; नरोकिने; नभइनहुने।
 अनिश्चित-वि० [सं०] निश्चय नभएको; अनियत; सन्दिग्ध।

अनिष्ट-वि० [सं०] १. इष्ट नभएको; मन नपरेको; नचाहेको। २. अहितकर; खराब। (ना०) ३. अमङ्गल; अहित; हानि।
 अनीक-ना० [सं०] १. सेना; फौज; पलटन। २. समूह; हूल। ३. लडाईँ; युद्ध।
 अनीकिनी-ना० [सं०] फौज; दल; सेनाको अंश।
 अनीति-ना० [सं०] १. नीति-विरुद्ध कुरा; न्याय-विरुद्ध काम। २. अन्याय।
 अनीश-वि० [सं०] १. मालिक नभएको; स्वामी नभएको। २. टुहुरो। ३. उसभन्दा माथि अर्को ईश्वर नभएको। ४. असमर्थ।
 अनीश्वरवाद-ना० [सं०] १. ईश्वर छैन भन्ने मत; नास्तिक-वाद। २. शून्यवाद।
 अनीह-वि० [सं०] निस्पृह; इच्छा नभएको।
 अनीहा-ना० [सं०] १. इच्छा नहुनु; चाह नहुनु। २. चेष्टा नगर्नु।
 अनु-उप० [सं०] शब्द वा धातुका अगिल्लिर लागेर अर्थ फरक गराउने एक उपसर्ग। (उदा०-अनुगमन; अनुवाद; अनुरोध।)
 अनुकम्पा-ना० [सं०] दया; कृपा; अनुग्रह; करुणा।
 अनुकरण-ना० [सं०] देखासिकी; नकल।
 अनुकरणीय-वि० [सं०] १. अनुकरण गर्न लायक; देखासिकी गर्न योग्य; नकल गर्न योग्य। २. नमूना लायक; आदर्श।
 अनुकर्ता-वि० [सं०] अनुकरण गर्ने; देखासिकी गर्ने; नकल गर्ने।
 अनुकल्प-ना० [सं०] गौण पक्ष; मुख्य वस्तु वा कामको अभावमा लिइने तत्सदृश वस्तु वा काम।
 अनुकारक-वि० [सं०] अनुकरण गर्ने; नकल गर्ने; देखासिकी गर्ने।
 अनुकारी-वि० [सं०] अनुकरण गर्ने; नकल गर्ने।
 अनुकूल-वि० [सं०] १. मिल्दो; हितकर। २. सुविधा-जनक; सद्दो। ३. आफ्नो पक्षको; सहमत। (ना०) ४. एउटै स्त्रीमा अनुरक्त हुने नायक। ५. प्रतिकूल कुरालाई पनि अनुकूल व्यक्त गराउने एक काव्यालङ्कार।
 अनुकूलता-ना० [सं०] अनुकूल हुनाको भाव; सद्दोपना।
 अनुकूलन-ना० [सं०] कुनै वस्तुलाई अर्को सम्बन्धित वस्तुसित अनुकूल वा मिल्दो बनाउने काम।
 अनुकृत-वि० [सं०] अनुकरण गरिएको; नकल गरिएको।
 अनुकृति-ना० [सं०] नकल गराइ; अनुकरण।
 अनुक्त-वि० [सं०] नभनिएको; अकथित।
 अनुक्रम-ना० [सं०] क्रम; सिलसिला।
 अनुक्रमणिका-ना० [सं०] १. क्रमपूर्वक दिइएको सूची। २. क्रम; सिलसिलाको निर्देशन।
 अनुक्षण-क्रि० यो० [सं०] १. छिन-छिनमा। २. लगातार; निरन्तर।

अनुग-वि० [सं०] पछि लाग्ने; अनुगामी।
 अनुगत-वि० [सं०] १. पछि लाग्ने; अनुगामी। २. अनुकूल; मनासिव। ३. आशा-मुखी (सेवक, शिष्य आदि)।
 अनुगम-ना० [सं०] १. पछि लाग्नु; अनुसरण गर्नु। २. सती जानु। ३. समान रूपका अनेकलाई वर्गीकरण गर्नु। ४. सफल विचार।
 अनुगमन-ना० [सं०] १. पछि लाग्नु; अनुसरण। २. सहायक वस्तु; समान आचरण। ३. सती जानु। ४. नजीक जानु।
 अनुगामिता-ना० [सं०] अनुगमन गर्ने भाव।
 अनुगामी-वि० [सं०] पछि लाग्ने; अनुयायी।
 अनुगुण-वि० [सं०] १. समान गुणको; तुल्य स्वभावको। २. अनुकूल; मिल्दो। (ना०) ३. उत्तम गुण भएका वस्तुको संसर्गले अरुको गुणको उत्कर्ष वर्णन गर्दा पर्ने एक काव्यालङ्कार।
 अनुग्रह-ना० [सं०] कृपा; दया; अनुकम्पा।
 अनुग्राहक-वि० [सं०] अनुग्रह गर्ने; दयालु; कृपालु।
 अनुगृहीत-वि० [सं०] १. अनुग्रह गरिएको; कृपा गरिएको। २. उपकृत।
 अनुचर-ना० [सं०] १. नोकर; चाकर। २. सहचर; साथी। ३. पछि लाग्ने; अनुयायी।
 अनुचारिका-ना० [सं०] १. नोकर्नी; दासी। २. साथी; सङ्गिनी।
 अनुचित-वि० [सं०] १. न्याय-संगत नभएको; उचित नभएको। २. खराब। ३. नसुहाउने।
 अनुच्च-वि० [सं०] १. ऊँचो नभएको; अग्लो नभएको; नीचो। २. पुढ्को; होचो।
 अनुच्चार्य-वि० [सं०] उच्चारण गर्न नहुने वा नसकिने।
 अनुच्छेद-ना० [सं०] १. कुनै ग्रन्थका परिच्छेदभिन्नको सानो खण्ड; उपपरिच्छेद। २. पुस्तक वा लेखमा एक-एक बूँदा वा विचार छुट्ट्याएर लेखेको खण्ड; प्रघट्टक; प्याराग्राफ। ३. उपदफा।
 अनुज-ना० [सं०] १. भाइ। (वि०) २. पछि जन्मेको।
 अनुजीवी-ना० [सं०] १. सेवक। (वि०) २. आश्रित; आलम्बित।
 अनुज्ञप्त-वि० [सं०] १. अनुमति दिइएको; सल्लाह दिइएको; स्वीकृत। २. अनुज्ञा दिइएको।
 अनुज्ञा-ना० [सं०] १. अनुमति; इजाजत। २. मुख्य आज्ञाको व्याख्या गर्ने आदेश; मातहतको अधिकारीले मूल अधिकारीको सुनाएको आज्ञा।
 अनुज्ञात-वि० [सं०] अनुज्ञा पाएको; आदेश पाएको; अनुज्ञप्त।
 अनुज्ञा-पत्र-ना० [सं०] अनुज्ञा लेखिएको पत्र।
 अनुज्ञापन-ना० [सं०] अनुज्ञा जनाउनु; आदेश सूचित गर्नु।
 अनुज्ञापित-वि० [सं०] अनुज्ञा दिइएको; अनुज्ञा सूचित गरिएको।
 अनुतोष-ना० [सं०] कामको सफलताबाट भएको सन्तोष।

अनुतोषण-अनुभाव

३०

अनुतोषण-ना० [सं०] आश्वासन दिनु; सन्तोष गराउनु; खुशी पार्नु।
 अनुत्तर-वि० [सं०] १. मुख्य; प्रधान। २. सर्वोत्तम। ३. जवाफ नभएको। ४. जवाफ दिन नसकिने; निरुत्तर।
 अनुत्तरदायित्व-ना० [सं०] उत्तरदायित्व नहुनाको भाव; गैरजिम्मेदारी; जवाफदेही नहुनु।
 अनुत्तरदायी-वि० [सं०] उत्तरदायित्व नभएको; जवाफदेही नभएको।
 अनुत्तरित-वि० [सं०] उत्तर नदिइएको; जवाफ नदिइएको।
 अनुत्तीर्ण-वि० [सं०] १. उत्तीर्ण नभएको; सफल नभएको; फेल भएको। २. नउत्रेको।
 अनुत्साह-ना० [सं०] उत्साह नहुनु; निरुत्साह हुनु।
 अनुत्साही-वि० [सं०] उत्साह नभएको; जाँगर-मरुवा।
 अनुदत्त-वि० [सं०] अनुदान दिइएको; आंशिक पुरस्कार दिइएको (वस्तु वा व्यक्ति)।
 अनुदात्त-वि० [सं०] १. मुखको तल्लो भागबाट उच्चारण गरिएको स्वर। २. तुच्छ; निम्न।
 अनुदान-ना० [सं०] १. सर्वाधिक सेवा गरेबापत कर्मचारीलाई दिइने पुरस्कार। २. सहायता-स्वरूप दिइने धन; चन्दा। ३. कार्यविशेषका निमित्त स्वीकृत आंशिक रकम।
 अनुदार-वि० [सं०] १. उदार नभएको; कन्जूस; कृपण। २. सङ्कुचित; सङ्कीर्ण।
 अनुदिन-क्रि० यो० [सं०] दिन-दिनै; प्रतिदिन।
 अनुद्यम-ना० [सं०] उद्यमको अभाव; अकर्मण्यता।
 अनुद्योग-ना० [सं०] १. उद्योग नहुनु; अनुद्यम। २. अकर्मण्यता; आलस्य; सुस्ती।
 अनुद्विग्न-वि० [सं०] १. नहड्बडाएको; नआत्तिएको। २. शान्त चित्तको।
 अनुद्वेग-ना० [सं०] १. उद्वेग नहुनु; हड्बडी नहुनु। २. शान्ति; धैर्य।
 अनुधावन-ना० [सं०] १. पछि लाग्नु; पछि-पछि दगुर्नु; पछ्याउनु। २. लखेट्नु; पीछ्या गर्नु। ३. धुनु; सफा गर्नु।
 अनुनय-ना० [सं०] १. फुल्याउनु। २. अनुरोध; प्रार्थना। ३. सान्त्वना।
 अनुनय-विनय-ना० [सं०] विन्ती-भाउ; अनुरोध; प्रार्थना।
 अनुनासिक-ना० [सं०] १. नाके स्वरले उच्चारण गरिने वर्ण; ङ, ञ, ण, न, म, र अनुस्वार। २. चन्द्र-विन्दुले चिह्नित वर्ण।
 अनुनिर्देश-ना० [सं०] पहिलो आदेशको सम्बन्ध राखेर दिइने दोस्रो आज्ञा।
 अनुपम-वि० [सं०] १. उपमा दिन नसकिने; अनुपमेय; बेजोडा। २. अत्यन्त असल।
 अनुपमेय-वि० [सं०] १. उपमा दिन नसकिने। २. अति उत्तम।
 अनुपयुक्त-वि० [सं०] १. उपयुक्त नभएको; अयोग्य; नसुहाउँदो। २. काम नलान्ने; बेकामको।

अनुपयोग-ना० [सं०] १. काममा नल्याउनु; उपयोग नगर्नु। २. उचित काममा उपयोग नगर्नु।
 अनुपयोगिता-ना० [सं०] उपयोगिताको अभाव; व्यर्थता; निरर्थकता।
 अनुपयोगी-वि० [सं०] काम नलान्ने; बेकामको; व्यर्थको।
 अनुपस्थित-वि० [सं०] उपस्थित नभएको; गैरहाजिर; अविद्यमान।
 अनुपस्थिति-ना० [सं०] उपस्थित नहुनु; गैरहाजिरी; गैल।
 अनुपात-ना० [सं०] १. गणितको त्रैराशिक क्रिया। २. मान; नापो। ३. समानता; समता। ४. पछि खस्नु। ५. दाँजो; तुलना।
 अनुपान-ना० [सं०] औषधिका साथ वा पछि उपयोग हुने वस्तु; सहपान।
 अनुपाम-ना० [सं० अनुपान] औषधिका साथमा खाइने वस्तु; अनुपान।
 अनुपाय-वि० [सं०] उपाय नभएको; युक्ति-हीन; निरुपाय।
 अनुपालन-ना० [सं०] हेर-विचार गर्नु; संरक्षण गर्नु।
 अनुपूरक-वि० [सं०] नपुगेको पछिबाट पूरा गर्ने; पूरक।
 अनुपूरण-ना० [सं०] कमी वा त्रुटिलाई पछिबाट पूरा गर्नु।
 अनुपूर्ति-ना० [सं०] अनुपूरणको भाव; नपुग पूरा गर्नु।
 अनुप्रापण-ना० [सं०] १. लिनुपर्ने धन उठाउनु; असूल गर्नु। २. पछिबाट पुर्‍याइदिनु।
 अनुप्राप्त-वि० [सं०] १. लिनुपर्ने धन लिइएको; उठाइएको; असूल गरिएको। २. पछिबाट पाइएको।
 अनुप्राप्ति-ना० [सं०] १. उठाउनुपर्ने धन उठाउनु। २. पछि पाउनु।
 अनुप्रास-ना० [सं०] रचनामा उस्तै अक्षर बारम्बार आउने शब्दालङ्कार।
 अनुबद्ध-वि० [सं०] १. बाँधिएको। २. अनुशासनमा रहेको।
 अनुबन्ध-ना० [सं०] १. ग्रन्थको आदिमा छोटकरीमा देखाइने विषयहरू। २. परिणाम। ३. उद्देश्य। ४. कुनै व्यापक व्यवस्थाका अन्तर्गत उपव्यवस्थाको नियोजनका क्रममा रहेका नियमहरूको समूह; उपबन्ध।
 अनुबोधन-ना० [सं०] सम्झाउनु; बुझाउनु; बोध गराउनु।
 अनुभव-ना० [सं०] १. आफ्नै इन्द्रियहरूका क्रियाद्वारा हासिल गरेको ज्ञान। २. भोगेर प्राप्त गरेको ज्ञान; अनुभोग। ३. थाह; यथार्थ ज्ञान। ४. आफ्नो आत्माले मात्र बोध गर्न सक्ने ज्ञान।
 अनुभव-सिद्ध-वि० [सं०] अनुभवद्वारा ठीक ठहरिएको; अनुभूत।
 अनुभवी-वि० [सं०] अनुभव भएको; काम गरी ज्ञान प्राप्त गरेको; भुक्तभोगी (व्यक्ति)।
 अनुभाव-ना० [सं०] १. महिमा; माहात्म्य। २. शक्ति। ३. अधिकार। ४. प्रभाव। ५. कार्य-व्यापार। ६. काव्य-सम्बन्धी रसका चार अङ्ग (विभाव, अनुभाव, सञ्चारी वा

व्यभिचारी र स्थायी भाव)-मध्ये एक; आपआपना कारण-
बाट उद्बुद्ध बहिर्भाव ।

अनुभाव्य-वि० [सं०] अनुभव गर्न योग्य ।

अनुभूत-वि० [सं०] अनुभव भएको (विषय) ।

अनुभूति-ना० [सं०] १. आन्तरिक अनुभव । २. खास ज्ञान ।

अनुभूमिका-ना० [सं०] मूल भूमिकाका साथ जोडिएको सानो
भूमिका ।

अनुभोग-ना० [सं० अनुभव] काम गरेर प्राप्त गरेको ज्ञान;
अनुभव ।

अनुमत-वि० [सं०] मन्जूर गरिएको; स्वीकृत ।

अनुमति-ना० [सं०] १. स्वीकृति; मन्जूरी । २. मिल्दो राय;
मत ।

अनुमति-पत्र-ना० [सं०] कुनै काम गर्न मन्जूरी लेखिदिएको
पत्र; स्वीकृति-पत्र; मन्जूरनामा ।

अनुमान-ना० [सं०] १. अन्दाज; अङ्कल । २. दर्शनका चार
प्रमाण (प्रत्यक्ष, अनुमान, शब्द र आप्त)-मध्ये एक ।

अनुमानतः-क्रि० यो० [सं०] अनुमानबाट; अन्दाजले ।

अनुमानित-वि० [सं०] अनुमान गरिएको; अन्दाजको;
अनुमित ।

अनुमित-वि० [सं०] अनुमान गरिएको; अन्दाज लगाइएको;
अनुमानित ।

अनुमिति-ना० [सं०] अनुमान; अङ्कल ।

अनुमेय-वि० [सं०] अनुमान गर्न योग्य ।

अनुमोदन-ना० [सं०] समर्थन; सहमति ।

अनुमोदित-वि० [सं०] सहमत; समर्थित ।

अनुयाचक-वि० [सं०] कार्यमा अनुकूलताका निमित्त प्रार्थना
गर्ने; खुशामदी ।

अनुयाचन-ना० [सं०] कार्य-सिद्धिको अनुकूलताका निमित्त
अरुसँग प्रार्थना गर्नु; खुशामद ।

अनुयायी-वि० [सं०] १. पछि लाग्ने; अनुगामी । २. कुनै
सिद्धान्त, धर्म आदिमा पछि लाग्ने । (ना०) ३. नोकर;
सेवक; अनुचर ।

अनुयोग-ना० [सं०] १. सोध-पूछ; प्रश्न । २. खोजी । ३.
जाँच; परीक्षा ।

अनुयोज्य-वि० [सं०] १. प्रश्न गर्न सकिने (व्यक्ति); प्रश्न
गर्न योग्य । (ना०) २. सेवक ।

अनुरक्त-वि० [सं०] अनुराग भएको वा गर्ने; लहसिएको;
आसक्त; प्रेमी; स्नेही ।

अनुरक्ति-ना० [सं०] आसक्ति; प्रेम; अनुराग; स्नेह ।

अनुरञ्जन-ना० [सं०] १. प्रेम; प्रीति; अनुराग । २. दिल
बहलाउनु; मनोविनोदन; रमाइलो गराउनु ।

अनुरणन-ना० [सं०] घण्टा आदिका शब्दको तरङ्ग; रन्को;
ट्याङ्गको न्याङ्ग ।

अनुराग-ना० [सं०] १. प्यार; स्नेह; प्रेम । २. भक्ति; श्रद्धा ।

अनुरागी-वि० [सं०] १. प्रेमी; स्नेही; अनुराग भएको । २.

भक्त; श्रद्धालु ।

अनुराधा-ना० [सं०] सत्ताइस नक्षत्रमध्ये एक ।

अनुरूप-वि० [सं०] १. समान रूपको; सदृश; तुल्य । २.
योग्य; उपयुक्त ।

अनुरूपक-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा व्यक्तिको अनुरूप बनेको
मूर्ति; प्रतिमा; अनुकृति ।

अनुरूपता-ना० [सं०] अनुरूप हुनाको भाव; तुल्यता;
समानता ।

अनुरोध-ना० [सं०] १. नम्रतापूर्वकको प्रार्थना; साग्रह
याचना । २. प्रेरणा; ३. रोकावट; बाधा ।

अनुरोधक-वि० [सं०] अनुरोध गर्ने; अनुरोधी ;

अनुरोधी-वि० [सं०] अनुरोध गर्ने; प्रार्थी ।

अनुलग्न-वि० [सं०] टाँसिएको; मिलेको; जोडिएको ।

अनुलम्ब-ना० [सं०] कुनै कामको टुङ्गो नलागेको अवस्था;
अनिश्चित समय ।

अनुलम्बन-ना० [सं०] कुनै कर्मचारीप्रति लगाइएको आरोप
जाँच-बुझ गरुन्ज्याल उसलाई कामबाट हटाइराख्नु;
मुअत्तल हुनु; सस्पेन्शन ।

अनुलम्बित-वि० [सं०] कुनै अभियोगले मुअत्तल भएको;
आरोपको टुङ्गो नलागुन्जेल आफ्नो कामबाट हटाइएको;
सस्पेन्ड गरिएको ।

अनुलाप-ना० [सं०] बारम्बार भन्नु ।

अनुलिपि-ना० [सं०] एक लिपिमा भएका कुरा अर्को लिपिमा
सारिएको लेख ।

अनुलेख-ना० [सं०] १. कुनै अड्डा-सम्बन्धी कागत-पत्रमा
पदाधिकारीले आफ्नो राय लेख्नु; उपलेख । २. तोक । ३.
दरपीठ ।

अनुलेखन-ना० [सं०] १. कुनै विशेष घटनाको विवरण
लेख्नु । २. नकल सार्नु ।

अनुलेपन-ना० [सं०] १. लिप्नु; घस्नु; उपलेपन । २. सुन,
चाँदी आदिको जलप चढाउनु । ३. शरीरमा चन्दन आदि
सुगन्धी वस्तुहरू घस्नु । ४. चन्दन; श्रृङ्गारिक मलहमहरू ।

अनुलोम-ना० [सं०] सुल्टो जानु ।

अनुलोमक-ना० [सं०] सुल्टो क्रम ।

अनुल्लङ्घ्य-वि० [सं०] १. उल्लङ्घन गर्न नहुने; नाघ्न नहुने
वा नसकिने । २. अकाट्य ।

अनुवक्ता-वि० [सं०] अकालि बोलेको कुरा दोहोर्‍याउने;
एक भाषाको अर्को भाषामा अनुवाद गरेर सुनाउने ।

अनुवचन-ना० [सं०] १. भनिसकेको कुरा फेरि भन्नु । २.
प्रकरण; अध्याय ।

अनुवर्तन-ना० [सं०] १. नकल गर्नु; अनुकरण । २. समान
आचरण । ३. पछि लाग्नु ।

अनुवर्ती-वि० [सं०] पछि लाग्ने; अनुयायी ।

अनुवाक-ना० [सं०] १. प्रायः वैदिक ग्रन्थको खण्ड वा विभाग;
अध्यायको अनुच्छेद । २. वेदका अध्यायको एक अंश ।

अनुवाद-अनूढ

अनुवाद-ना० [सं०] १. एक भाषाको कुरा अर्को भाषामा व्यक्त गर्नु; भाषान्तरमा सार्नु; उल्था। २. दोहोर्न्याउनु; पुनरुक्ति। ३. एक जनाले भनेको कुरा जस्ताको तस्तै अर्कोले भन्नु।
 अनुवादक-वि० [सं०] उल्था गर्ने; अनुवाद गर्ने।
 अनुवादित-वि० [सं०] अनुवाद गरिएको; अनूदित।
 अनुवादी-ना० [सं०] १. सङ्गीतमा वादी स्वरको सौन्दर्य बढाउने र संवादी स्वरभन्दा गौण स्वरहरू। (वि०)
 २. अनुवादक; अनुवाद गर्ने; उल्था गर्ने।
 अनुवाद्य-ना० [सं०] अनुवाद गर्न लायक; उल्था गर्न योग्य।
 अनुविद्ध-वि० [सं०] १. जडिएको। २. फिँजिएको; व्याप्त।
 ३. सजाइएको; अलङ्कृत। ४. उनीएको; गाँसिएको।
 ५. रोपिएको; घोचिएको।
 अनुवृत्ति-ना० [सं०] १. नोकरीको निर्धारित समयको अवधि पुगिसकेपछि जागीर छुट्ता कर्मचारीलाई दिइने भत्ता; पेन्सन। २. शास्त्रानुसार पहिले आएका शब्द वा अर्थको पछिल्लिर सम्बन्ध हुनु।
 अनुवृत्ति-धारी-ना० [सं०] अनुवृत्ति पाउने व्यक्ति; नोकरीको हद्द पुगेपछि भत्ता पाउने कर्मचारी; पेन्शनीयर।
 अनुशंसा-ना० [सं०] सिफारिश।
 अनुशंसित-वि० [सं०] अनुशंसा गरिएको; प्रशंसित; सिफारिश गरिएको।
 अनुशय-ना० [सं०] १. पश्चात्ताप; पछितो। २. दुःख।
 ३. वैर-भाव। ४. घनिष्ट प्रेम। ५. दुष्कर्मको परिणाम।
 ६. दिइएको आशा अथवा कार्यलाई रद्द गरिदिनु।
 अनुशयाना-ना० [सं०] सङ्केत-स्थानमा प्रिय-मिलन नहुँदा दुःखित भएकी परकीया नायिका।
 अनुशासक-ना० [सं०] अनुशासन गर्ने व्यक्ति; प्रशासक।
 अनुशासन-ना० [सं०] १. कुनै संस्था वा वर्गका व्यक्तिहरूलाई ठीकसँग काम गराउन बाध्य गर्ने नियम; शिष्टाचारको नियम। २. आज्ञा; आदेश। ३. मर्यादा।
 अनुशीलन-ना० [सं०] १. बारम्बार गरिएको अध्ययन; अभ्यास; आवृत्ति। २. चिन्तन; मनन। ३. आलोचना।
 अनुश्रुत-वि० [सं०] पहिलेदेखि सुनिआएको; कर्ण-परम्परागत।
 अनुश्रुति-ना० [सं०] परम्परागत कुरा; जन-श्रुति।
 अनुषङ्ग-ना० [सं०] १. करुणा; दया। २. सम्बन्ध। ३. प्रसङ्गले एक वाक्यको अर्को वाक्यसँग सम्बन्ध जोरिनु।
 ४. एक कुरापछि लगत्तै अर्को कुरा हुनु।
 अनुषङ्गी-वि० [सं०] प्रसङ्गको; प्रासङ्गिक; आनुषङ्गिक; सम्बद्ध।
 अनुष्टुप्-ना० [सं०] अनुष्टुभ् नियमित रूपले रहेका आठ-आठ अक्षरका चार पाउ हुने प्रसिद्ध छन्दविशेष।
 अनुष्ठान-ना० [सं०] १. अभीष्ट फलका लागि नियमपूर्वक गरिने कुनै देवताको आराधना; पुरश्चरण। २. नियम-पूर्वकको कुनै काम; व्रत। ३. यज्ञ आदिको कार्य-विधान।

४. कुनै विशेष कामको शुरु; कार्यारम्भ।
 अनुष्ठित-वि० [सं०] अनुष्ठान गरिएको; सम्पादित; नियमानुसार गरिएको।
 अनुष्ण-ना० [सं०] १. तातो नभएको। २. चिसो। ३. नगर्माएको।
 अनुसन्धान-ना० [सं०] १. सूक्ष्म निरीक्षण; पर्यवेक्षण। २. खोज; अन्वेषण।
 अनुसन्धि-ना० [सं०] १. गुप्त परामर्श वा सन्धि। २. षड्यन्त्र; कुचक्र।
 अनुसरण-ना० [सं०] १. पछि लाग्नु; अनुकरण। २. निश्चय भएका कुराको अनुसार गर्नु।
 अनुसार-ना० यो० [सं०] १. माफिक; बमोजिम; मुताबिक।
 २. सदृश; समान; तुल्य।
 अनुसारतः-क्रि० यो० [सं०] जस्तो छ त्यसै किसिमले; तदनुसार।
 अनुसारी-वि० [सं०] १. कसैको अनुसारको; बमोजिम काम गर्ने। २. अनुसरण गर्ने; पछि-पछि हिँड्ने।
 अनुसूचक-वि० [सं०] सूचना गर्ने; निर्देशक।
 अनुसूचन-ना० [सं०] सूचना; निर्देश।
 अनुसूची-ना० [सं०] १. नामावली। २. विवरण। ३. परिशिष्ट-सूची।
 अनुस्तु-ना० [अनस्तु] अनस्तु।
 अनुस्तरणी-ना० [सं०] मरेका मानिसका निमित्त एघारौँ दिनमा छाडिएको गाई; वृषोत्सर्गमा छाडिएको गाई; साँढी।
 अनुस्मरण-ना० [सं०] १. बारम्बार सम्झनु; बिर्सको कुरा सम्झनु। २. बितिसकेका कुराको सम्झना।
 अनुस्मृति-ना० [सं०] सम्झना; स्मरण।
 अनुस्यूत-वि० [सं०] १. गाँसिएको। २. बुनिएको। ३. मिलेको; टाँसिएको। ४. सिइएको। ५. बाँधिएको।
 अनुस्वान-ना० [सं०] प्रतिध्वनि; फर्केको शब्द; एक स्वरजस्तै अर्को स्वर।
 अनुस्वार-ना० [सं०] अक्षरको माथि लाग्ने अनुनासिक वर्ण-चिह्न; शिर-बिन्दु; (ँ) यो चिह्न।
 अनुहार-ना० [सं०] १. आकार; चेहरा; मुख; वदन।
 २. नकल; प्रतिकृति। (वि०)। ३. समान; सदृश; तुल्य।
 अनुहारी-वि० [सं०] अनुहारको नकल गर्ने; नकल पार्ने; अनुकरण गर्ने।
 अनूक-ना० [सं०] १. समूह। २. कुटुम्ब। ३. ढाङ्को हाड।
 ४. वस्ती (मूत्र-स्थान)।
 अनूचान-ना० [सं०] १. वेदको विद्वान्; वैदिक; साङ्गोपाङ्ग वेद जान्ने र त्यसमा प्रवचन गर्ने व्यक्ति। २. विनयी; सुशील।
 अनूढ-वि० [सं०] १. विवाह नभएको; अविवाहित; कुमार।

२. भारी नबोकेको ।
 अनूढा-वि० [सं०] अविवाहिता; विवाह नभएको; कुमारी;
 कन्या ।
 अनूदक-ना० [सं०] १. वृष्टि नहुनु; सुक्खा; अनावृष्टि ।
 २. पानी नभएको देश वा ठाउँ ।
 अनूदन-ना० [सं०] अनुवाद गर्नु; उल्था गर्नु ।
 अनूदित-वि० [सं०] १. अनुवाद गरिएको; उल्था गरिएको;
 भाषान्तरित । २. पछि भनिएको; फेरि वर्णन गरिएको ।
 अनूद्य-वि० [सं०] १. अनुवाद गर्न लायक; उल्था गर्न योग्य ।
 २. पछि भन्न लायक; पछिबाट भन्न योग्य ।
 अनूप-ना० [सं०] प्रशस्त जल भएको देश; जल-प्रायः देश ।
 अनूरु-ना० [सं०] १. सूर्यको सारथी; अरुण । (वि०)
 २. जाँघ नभएको ।
 अनूजु-वि० [सं०] १. बाङ्गो; टेढो; कुटिल । २. दुष्ट;
 कपटी ।
 अनृण-वि० [सं०] १. ऋण नभएको; अऋणी । २. देव,
 पितृ, ऋषिहरूको ऋणबाट मुक्त भएको ।
 अनृत-वि० [सं०] १. मिथ्या; असत्य; झूटो । २. उल्टो;
 विपरीत ।
 अनृतु-ना० [सं०] अनुचित समय ।
 अनेक-वि० [सं०] १. धेरै; कैयौं । २. धेरै थरी; विभिन्न ।
 अनेकन्-वि० [अनेक+अन्] धेरै थरी; अनेकानेक; कैयन् ।
 अनेकशः-क्रि० यो० [सं०] १. बारम्बार; धेरै जसो । २.
 अनेक प्रकारले; अनेक किसिमसित ।
 अनेकौं-वि० [अनेक+औं] अनेक ।
 अनेड-वि० [सं०] मूर्ख; अनाडी ।
 अनेडमूक-वि० [सं०] १. बहिरो र लाटो । २. अन्ध । ३.
 दुष्ट । ४. बेईमान ।
 अनैकान्तिक-वि० [सं०] १. चञ्चल; अस्थिर । २. पाँच
 प्रकारका हेत्वाभासमध्ये एक ।
 अनैक्य-ना० [सं०] एकताको अभाव; मत-भेद; फूट ।
 अनैच्छिक-वि० [सं०] इच्छा नगरिएको; इच्छा नभएको;
 अवाञ्छित ।
 अनैतिक-वि० [सं०] नीति-विरुद्ध; नीति-सङ्गत नभएको ।
 अनैतिहासिक-वि० [सं०] ऐतिहासिक नभएको; इतिहास-
 विरुद्ध ।
 अनैतिह्य-ना० [सं०] ऐतिह्य नभएको; परम्परादेखि अति-
 रिक्त ।
 अनैसर्गिक-वि० [सं०] प्रकृति-विरुद्ध; अप्राकृतिक;
 अस्वाभाविक ।
 अनोकशायी-ना० [सं०] १. घरभित्र नसुत्ने व्यक्ति । २.
 क्षणिक; शैव सम्प्रदायका एक थरी साधु ।
 अनोखा-ना० [अनौठा] अनौठा; अचम्मको; विलक्षण ।
 अनौ-ना० [ने०] हलो जोत्दा हल्लेले समात्ने हलाको हातो;
 मूठ ।

अनौचित्य-ना० [सं०] अनुचित हुनाको भाव; औचित्यको
 अभाव ।
 अनौठा-वि० [प्रा० अनुठ्ठ] १. गजबको; विलक्षण; अपूर्व;
 विचित्र; अद्भुत । २. नौलो; नयाँ किसिमको । ३.
 राम्रो; सुन्दर ।
 अनौठो-वि० [प्रा० अनुठ्ठ] अनौठा ।
 अनौपचारिक-वि० [सं०] औपचारिक नभएको; निर्धारित
 वा मान्य नियमदेखि अतिरिक्त; दस्तूर वा रीतिबमोजिम
 नभएको ।
 अन्जाम-ना० [फा०] १. अन्दाज; अङ्कल; अनुमान;
 अख्यान । २. नतीजा; परिणाम ।
 अन्ठाउन्न-ना० [प्रा० अट्टवन्नम्] १. पचास र आठको
 योग-सङ्ख्या; ५८-को अङ्क । (वि०) २. पचास र आठको
 योग-सङ्ख्याको ।
 अन्ठाउन्नौं-वि० [अन्ठाउन्न+औं] गन्दै जाँदा अन्ठाउन्नमा
 परेको; अन्ठाउन्न सङ्ख्याको ।
 अन्ठान्नब्बे-वि० [प्रा० अट्टानवे] १. नब्बे र आठको योग-सङ्ख्या;
 ९८-को अङ्क । (वि०) २. नब्बे र आठको योग-सङ्ख्याको ।
 अन्ठान्नब्बेयौं-वि० [अन्ठान्नब्बे+यौं] गणनाको क्रमले
 अन्ठान्नब्बेमा परेको; अन्ठान्नब्बे सङ्ख्याको ।
 अन्डबन्ड-क्रि० यो० [ने०] १. गडबड; गोलमाल । २.
 जथवा-तथवा; यस्तो-उस्तो । ३. जथाभाबी ।
 अन्डर-लाइन-ना० [अं०] कुनै लेखको महत्त्वपूर्ण अंशको मुनि
 खिचिने रेखा; ढाक ।
 अन्डस-वि० [सं० अन्तर] १. असजिलो; गाह्रो; अप्ठेरो ।
 (ना०) २. खुंगे; दोधार; अठवा ।
 अन्डी-ना० [सं० एरण्डः] विशेषतः आसाम-प्रदेशमा बन्ने
 मोटो रेशमी कपडा; भुलायो ।
 अन्तःकरण-ना० [सं०] मन; दिल; हृदय; आत्मा; अभ्यन्तर ।
 अन्तःकाल-ना० [सं०] मर्ने वेला; अन्त्य समय ।
 अन्तःकालीन-वि० [सं०] दुइ विभिन्न समय वा घटनाका
 बीचको; अन्तरिम कालको ।
 अन्तःपुर-ना० [सं०] १. खोपी; जनानखाना । २. पर्दा-नशीन
 स्त्रीहरू बाहिर पैदल हिँड्दा हालिने झूलजस्तो पर्दा ।
 ३. महारानी; राजमहिषी ।
 अन्तःशुल्क-ना० [सं०] एक्साइज-ड्यूटी ।
 अन्त-ना० [सं०] १. आखिरी; समाप्ति; अवसान; अन्त्य ।
 २. मृत्यु । (क्रि० यो०) ३. अरु ठाउँमा; अन्यत्र ।
 अन्तक-वि० [सं०] १. मार्ने; नाश गर्ने । (ना०) २. मृत्यु;
 काल । ३. यमराज ।
 अन्ततः-क्रि० यो० [सं०] आखिरमा; अन्त्यमा; आखिरसम्म ।
 अन्ततो गत्वा-क्रि० यो० [सं०] आखिरमा; अन्त्यमा ।
 अन्तनु-ना० [अमर्तनु] अमर्तनु; लक्खु ।
 अन्तर-ना० [सं०] १. फरक; भेद; भिन्नता । २. बीच;
 मध्य; अवकाश । ३. घाँजो; छिद्र । ४. टाढा; दूर;

अन्तर-कुन्तर-अन्तराष्ट्रिय

३४

पृथक् । ५. भित्र; अभ्यन्तर । ६. कुना; कोण । ७. दुइ सङ्ख्यामा रहेको भिन्नता-बोधक क्रिया; घटाउ ।
 अन्तर-कुन्तर-ना० यो० [अन्तर+कुना] कुना-काप्ची; यता-उति; छेउ-छाउ ।
 अन्तरङ्ग-वि० [सं०] भित्रिया; आत्मीय; ज्यादै मन परेको ।
 अन्तरङ्ग-सचिव-ना० [सं०] निजी-सचिव; प्राइभेट-सेक्रेटरी ।
 अन्तरङ्ग-सभा-ना० [सं०] गुप्त सभा; भित्रिया मानिस अथवा आत्मीय मानिसहरूमात्रको सभा ।
 अन्तर-दिशा-ना० [सं०] उपदिशा; दुइ दिशाका बीचको कोण; ईशान, आग्नेय, नैऋत्य र वायव्य दिशा ।
 अन्तरस्थ-वि० [सं०] १. बीचमा रहेको । २. भित्र रहेको; गाभिएको ।
 अन्तरा-क्रि० यो० [सं०] १. नजीक; निकट । २. माझ; बीच । ३. रहित; विना । (ना०) ४. गीतको पहिलो पदवाहेक अरु चरण । ५. त्यो चरण गाउने क्रिया ।
 अन्तरात्मा-ना० [सं०] १. जीवात्मा । २. परमात्मा । ३. प्राण । ४. मन; अन्तःकरण ।
 अन्तराप-ना० [अन्तर] ताल्चा लाउनाका निमित्त इचाल, ढोका आदिमा जडिने धातुको साधनविशेष ।
 अन्तराय-ना० [सं०] विघ्न; बाधा ।
 अन्तराल-ना० [सं०] १. मध्य; माझ; बीच । २. अन्तर ।
 अन्तरिक्ष-ना० [सं०] १. पृथ्वी र नक्षत्रहरूका बीचको स्थान । २. शून्य स्थान; आकाश ।
 अन्तरिक्ष-विज्ञान-ना० [सं०] १. वायु-मण्डलको सञ्चालन-द्वारा सर्दी, गर्मी, वर्षा आदिको गति-विधि बताउने शास्त्र । २. अन्तरिक्ष-सम्बन्धी ज्ञान गराउने विज्ञान; खगोल-विज्ञान ।
 अन्तरित-वि० [सं०] १. भित्र पसेको; घुसेको । २. लुकेको; छिपेको; छोपिएको । ३. रोकिएको; छेकिएको । ४. अलग पारिएको; छुट्ट्याइएको ।
 अन्तरिम-वि० [सं०] दुइ भित्र समयका बीचको; मध्य-वर्ती ।
 अन्तरीप-ना० [सं०] तीनतिरबाट समुद्रले घेरिएको पृथ्वी-को स्रोतो परेको भाग ।
 अन्तरे-वि० [अन्तर+ए] जन्मका क्रमले पाचौँ; ठाहिलो पछिको ।
 अन्तर्कथा-ना० [सं०] १. सङ्केतद्वारा बताइएको गुप्त कुरा; साङ्केतिक कुरा । २. ठूलो कथाभित्रको सानो कथा; उपकथा ।
 अन्तर्गत-वि० [सं०] १. भित्र परेको; समावेश भएको । २. मातहतको; तैनातको; अङ्गभूत । ३. लुकेको; छिपेको । ४. विसर्को; विस्मृत ।
 अन्तर्गृही-ना० [सं०] कुनै शहरमा रहेका देव-स्थल, तीर्थ आदिको विधि-पूर्वक गरिने यात्रा ।
 अन्तर्ज्ञान-ना० [सं०] मानसिक ज्ञान; आध्यात्मिक ज्ञान ।
 अन्तर्दशा-ना० [सं०] फलित ज्योतिषअनसार महादशाभित्र

रहेको प्रत्येक ग्रहको भोग-काल ।
 अन्तर्दशाह-ना० [सं०] मरेपछि दश दिनभित्र गरिने क्रिया; प्रेत-कार्य ।
 अन्तर्दाह-ना० [सं०] १. भित्र-भित्रै पोल्नु । २. मन पोल्नु; पीर पर्नु ।
 अन्तर्दृष्टि-ना० [सं०] भित्री आँखा; ज्ञान-चक्षु ।
 अन्तर्देशीय-वि० [सं०] १. कुनै देशभित्रको; कुनै देशभित्र-मात्र सीमित भएको । २. दुइ वा दुइभन्दा बढ्ता देशहरूको ।
 अन्तर्द्वार-ना० [सं०] घरको मूल ढोकादेखि अतिरिक्त ढोका; जस्केलो ।
 अन्तर्धान-ना० [सं०] लोप; नदेखिनु; अदृश्य हुनु; बेपत्ता ।
 अन्तर्धारा-ना० [सं०] १. नदी वा समुद्रको सतहभित्र बगेको पानीको धारा । २. कुनै समाज, वर्ग, मान्यता, नीति आदिमा रहेको प्रच्छन्न विचार-धारा । ३. ऐन वा नियम-को उपधारा; उपदफा ।
 अन्तर्नयन-ना० [सं०] दिव्य चक्षु; ज्ञान-चक्षु ।
 अन्तर्निहित-वि० [सं०] १. भित्र लुकेको; छोपिएको; अन्तर्गत । २. भित्र राखिएको; खामिएको; गाभिएको ।
 अन्तर्नु-ना० [अन्तर्नु] अन्तर्नु; लक्खु ।
 अन्तर्पट-ना० [सं०] १. पर्दा; छेकाबार । २. ओत; आड़ । ३. ढकनी; आच्छादन । ४. चराका आँखाका बाहिरी पटलभित्रको जाली ।
 अन्तर्प्रदेशिक-वि० [सं०] दुइ वा दुइभन्दा अधिक प्रदेशहरू-सित सम्बन्धित ।
 अन्तर्बोध-ना० [सं०] मनमा पैदा हुने अनुभूति; अन्तर्ज्ञान; मानसिक ज्ञान; आध्यात्मिक चेतना ।
 अन्तर्भाव-ना० [सं०] १. एकलाई अर्कोमा विलीन गराउनु; समावेश । २. भित्री आशय; अभिप्राय ।
 अन्तर्भावना-ना० [सं०] अन्तर्भाव; मनोभावना ।
 अन्तर्भावित-वि० [सं०] अन्तर्भाव भएको; समावेश भएको; अन्तर्भूत ।
 अन्तर्भूत-वि० [सं०] अर्कोमा विलीन भएको; अन्तर्भावित; समाविष्ट ।
 अन्तर्भौम-वि० [सं०] जमीनभित्रको; भू-गर्भमा रहेको ।
 अन्तर्मुख-वि० [सं०] १. भित्रतिर मुख फर्केको । २. भित्र जाने; पस्ने । ३. आध्यात्मिक विचार भएको; आत्म-ज्ञानी ।
 अन्तर्मुखी-वि० [सं०] १. भित्रतिर मुख फर्केको । २. भित्र जाने; पस्ने । ३. आध्यात्मिक विचार भएको; आत्म-ज्ञानी; अन्तर्मुख । ४. घाउ-खटिरा चिर-फार गर्ने एक किसिमको कैंची ।
 अन्तर्यामी-वि० [सं०] भित्रको सबै कुरा जान्ने; मनको कुरा थाहा पाउने; अन्तःकरणमा रहने । (ना०) २. ईश्वर; परमेश्वर; परमात्मा ।
 अन्तराष्ट्रिय-वि० [सं०] धेरै राष्ट्रहरूको; धेरै राष्ट्रहरूसित सम्बन्ध भएको; अन्तराष्ट्रिय ।

अन्तर्लपिका-ना० [सं०] १. प्रश्नभित्रै उत्तर लुकेको प्रहेलिका; कूट। २. एक प्रकारको गाउँखाने कथा।
 अन्तर्वेशिक-ना० [सं०] १. जनाना-खोपीको निरीक्षक। २. कोठामचे।
 अन्तर्वत्नी-ना० [सं०] गर्भवती; गर्भिणी।
 अन्तर्वर्ण-ना० [सं०] १. अन्तिम वर्ण; चतुर्थ वर्ण। २. शूद्र।
 अन्तर्वर्ती-वि० [सं०] भित्र रहेको; अन्तर्गतको।
 अन्तर्वाणिज्य-ना० [सं०] देशभित्र गरिने व्यापार।
 अन्तर्वार्ता-ना० [सं०] इन्टर-भ्यू।
 अन्तर्वेद-ना० [सं०] गङ्गा र यमुनाका बीचका देशको प्राचीन नाम; अन्तर्वेदी।
 अन्तर्वेदना-ना० [सं०] भित्री दुःख; मानसिक कष्ट; चिन्ता।
 अन्तर्वेदी-ना० [सं०] गङ्गा र यमुनाका बीचको देश; ब्रह्मा-वर्त; अन्तर्वेद।
 अन्तर्वेश्म-ना० [सं०] घरको भित्री कोठा; खोपी।
 अन्तर्व्यापार-ना० [सं०] १. भित्रको काम; अप्रकट काम। २. देशभित्रको व्यापार।
 अन्तश्चेतना-ना० [सं०] अवचेतना।
 अन्तस्तल-ना० [सं०] मन; हृदय; चित्त।
 अन्तस्थ-वि० [सं०] १. भित्र रहेको; भित्री। २. आखिरमा रहेको; अन्तिम। (ना०) ३. य, र, ल र व-यी चार वर्ण।
 अन्ताक्षरी-ना० [सं०] भनिएको कुनै कविताको अन्तिम अक्षर-बाट शुरु गरी अर्को श्लोक भन्ने प्रतियोगिता वा खेल।
 अन्ताराष्ट्रिय-वि० [सं०] दुइ वा धेरै राष्ट्रहरूसित सम्बन्ध भएको; धेरै राष्ट्रहरूको; अन्तर्राष्ट्रिय।
 अन्तिम-वि० [सं०] सबैभन्दा पछिको; पछिल्लो; आखिरी।
 अन्तिमेत्थम्-ना० [सं०] कुनै काम वा माग पूरा गर्ने अन्तिम म्याद दिई त्यस म्यादभित्र काम नभएमा कुनै किसिमको अर्को कदम उठाउने धम्की दिनु; अन्तिम चेतावनी; अल्टिमेटम।
 अन्ती-ना० [नेवा०] सुराहीजस्तो रक्सी हाल्ने धातुको भाँडो।
 अन्तेवासी-ना० [सं०] गुरुका साथमा रही विद्या हासिल गर्ने शिक्षार्थी; शिष्य; चेलो; छात्र।
 अन्त्य-वि० [सं०] १. आखिरीको; पछिल्लो; पुछारको; अन्तिम। (ना०) २. मर्ने वेला; आखिरी। ३. छेउ; किनार। ४. समाप्ति; अवसान। ५. मृत्यु; मरण।
 अन्त्य-कर्म-ना० [सं०] मरेपछि गरिने अन्तिम संस्कार; अन्त्येष्टि।
 अन्त्यज-वि० [सं०] १. अन्त्यमा जन्मेको। (ना०) २. शूद्र।
 अन्त्य-युग-ना० [सं०] आखिरी युग; कलि-युग।
 अन्त्यवर्ण-ना० [सं०] तल्लो जातको मानिस; निम्न वर्ण।
 अन्त्याक्षरी-ना० [सं०] अन्ताक्षरी।
 अन्त्यानुप्रास-ना० [सं०] पद वा वाक्यको अन्त्यमा रहेको अनुप्रास; तुक-बन्दी।
 अन्त्येष्टि-ना० [सं०] मरेपछि गरिने अन्तिम क्रिया; अन्तिम

संस्कार; दाह-संस्कार, दश क्रिया आदि।
 अन्त्र-ना० [सं०] आन्द्रा; आँत।
 अन्त्र-वृद्धि-ना० [सं०] आन्द्रा झरी अण्ड-कोष बढ्ने रोग; हर्निया।
 अन्दाज-ना० [फा० अन्दाज] १. अनुमान; अङ्कल; लख। २. नाप; जोख।
 अन्दाजी-क्रि० यो० [अन्दाज+ई] पुग-नपुग; लगभग; करीब-करीब।
 अन्द्-ना० [सं०] १. नेल; हतकडी। २. हात्तीका खुट्टामा बाँध्ने साङ्गलो। ३. गोडामा लाउने गहना।
 अन्देजा-ना० [अन्दाज] १. अन्दाज; अङ्कल। २. इन्तिजाम; बन्दोबस्त।
 अन्देश-ना० [फा० अन्देश] १. दुःख; कष्ट। २. पीर; चिन्ता।
 अन्ध-वि० [सं०] १. आँखा नभएको; अन्धो। २. अज्ञानी; मूर्ख। ३. मात्तिएको; उन्मत्त। (ना०) ४. अन्धकार।
 अन्धकार-ना० [सं०] १. प्रकाशको अभाव; अँध्यारो; तम। २. अज्ञान; मोह।
 अन्ध-कूप-ना० [सं०] १. अँध्यारो कुवा; घाँस-पातले छोपिएको इनार। २. अज्ञान; मूर्खता। ३. एउटा नरक।
 अन्धता-ना० [सं०] अन्धो हुनाको भाव; अन्धोपन।
 अन्ध-परम्परा-ना० [सं०] पहिलेदेखि चलिआएको भनी बिना-सोच-विचार अपनाइएको रीति-रिवाज; रूढि।
 अन्ध-मुष्टि-ना० [सं०] निष्पट्ट अँध्यारो; घोर अन्धकार; गाढा अन्धकार।
 अन्ध-विश्वास-ना० [सं०] पहिलेदेखि चलिआएको भनी विचारै नगरी गरिने विश्वास; बिनाविवेक गरिएको विश्वास।
 अन्धाधुन्ध-क्रि० यो० [हि०] १. वेगले; जोडसित। २. ज्यादा; साह्रै; अचाक्ली। (वि०) ३. अत्यन्त; ज्यादा।
 अन्धेबल-ना० [अन्धो+बल] १. जबर्जस्ती; मूढे-बल। २. अन्योल; बिलख-बन्द।
 अन्धेर-ना० [सं० अन्धकार] १. अन्याय; अत्याचार; जुलुम। २. उपद्रव; गडबडी।
 अन्धो-वि० [सं० अन्ध+ओ] १. आँखा नदेख्ने; दुवै आँखा बन्द भएको; नेत्र-हीन; अन्ध। २. ज्ञान नभएको; अज्ञानी; मूर्ख। ३. उन्मत्त; मत्त। (ना०) ४. परेलाका डीलमा आउने एक किसिमको खटिरो; अन्नो।
 अन्न-ना० [सं०] अनाज; धान्य; गहुँ, धान, मकै आदि खाद्यका गेडा।
 अन्न-कूट-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल पूर्णिमाका दिन देवताका त्रिगित्तिर अन्न, मिठाई आदिको थुप्रो भोग लगाई गरिने उत्सव।
 अन्न-जल-ना० [सं०] १. खाने-पिउने सामग्री; अन्न-पानी। २. कुनै ठाउँमा बसेर गरिने खाने-पिउने स्थिति।
 अन्न-दाता-ना० [सं०] खान दिने व्यक्ति; पालन-पोषण

अन्न-पात-अन्वाहिक

३६

गर्ने व्यक्ति; प्रतिपालक; मालिक ।
 अन्न-पात-ना० [अन्न+पात] खानेकुरो; अन्न र साग-पात;
 अनाज ।
 अन्न-पानी-ना० [अन्न+पानी] खाने-पिउने वस्तु; दाना-
 पानी; अन्न-जल ।
 अन्नपूर्णा-ना० [सं०] १. अन्नकी अधिष्ठात्री देवी । २.
 पश्चिम नेपालमा रहेको २२००० फीट अग्लो एक हिमा-
 लय; मानापाथी । (यस हिमालयबाट सेती नदी निस्केको छ ।)
 अन्न-प्राशन-ना० [सं०] बालक छ महीना पुगेपछि भात
 खुवाउने संस्कार; पास्ती ।
 अन्न-सत्र-ना० [सं०] दीन-दुःखीलाई पाकेको अन्न बाँड्ने
 ठाउँ; सदाबर्त खुवाउने वा बाँड्ने ठाउँ ।
 अन्नाधुन्न-क्रि० यो० [अन्नाधुन्ध] अन्नाधुन्ध ।
 अन्नो-ना० [अन्धो] आँखाका डीलमा आउने एक प्रकारको
 खटिरो; अन्धो ।
 अन्भरिइनु-अ० क्रि० [अन्भरि+इ+नु] अन्भरिने काम होइनु;
 घस्किनु; ('अन्भरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 अन्भरिनु-अ० क्रि० [अन्भाउ] (व्यङ्ग्यपूर्वकको तिरस्कार)
 मन नपरेका मानिसले कसैका घरमा आउनु अथवा जानु;
 घस्किनु; तन्कुनु ।
 अन्भन्याइ-ना० [अन्भरि+याइ] अन्भरिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 अन्भन्याइनु-स० क्रि० [अन्भरि+याइ+नु] अन्भरिनु लाइनु;
 ('अन्भन्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 अन्भन्याउनु-स० क्रि० [अन्भरि+याउ+नु] १. अन्भरिनु
 लाउनु; अन्भरिने काम गराउनु; ('अन्भरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 २. मन नपरीकन कर-कापले दिनु; अनिच्छापूर्वक दिनु;
 मन्सनु; पन्छाउनु । ३. मुश्किलसँग साह्र तिर्नु; बल-
 तल्ल ऋण तिर्नु ।
 अन्भाइ-ना० [अन्भाउ+आइ] अन्भाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 अन्भाइनु-स० क्रि० [अन्भाउ+इ+नु] अन्भाउने काम होइनु;
 ('अन्भाउनु'-को क० क्रि०) ।
 अन्भाउनु-स० क्रि० [अन्वारम्भ] विवाहमा दुलहा-दुलहीलाई
 मङ्गलपूर्वक विदाइ गर्नु; दुलहा-दुलहीलाई कन्या-गृहबाट
 प्रस्थान गराउनु ।
 अन्भाइ-ना० [अन्भाउ+आइ] अन्भाइ ।
 अन्भाइनु-स० क्रि० [अन्भाउ+इ+नु] अन्भाइनु; ('अन्भाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 अन्भाउनु-स० क्रि० [अन्भाउनु] अन्भाउनु ।
 अन्य-वि० [सं०] १. अरु; अर्को । २. कुनै; कोही । ३.
 पराई; परचक्री ।
 अन्यतम-वि० [सं०] १. धेरैमा एक । २. सबभन्दा घनिष्ट ।
 अन्यतर-वि० [सं०] दुइमा एक ।
 अन्यत्र-अव्य० [सं०] कतै; कहीँ; अन्त ।

अन्यत्री-वि० [अन्यत्र+ई] परचक्री; पराई; बिरानो ।
 अन्यथा-वि० [सं०] १. विपरीत; उल्टो; विरुद्ध । २. असत्य;
 झूटो; मिथ्या । (ना०) ३. हेला; अपमान; तिरस्कार ।
 ४. अरु केही; चिताए वा भनिएको भन्दा अर्को । (क्रि०
 यो०) ५. त्यसो नभए; होइन भने; नत्र ।
 अन्यथा-सिद्धि-ना० [सं०] कुनै असत्य कुरालाई अनेक कुरा-
 द्वारा सत्य प्रमाणित गरिने न्याय-शास्त्रले बताएको एक
 दोष ।
 अन्य-मनस्क-वि० [सं०] चित्त-वृत्ति अर्कैतिर लागेको;
 विमनस्क; उदास ।
 अन्याय-ना० [सं०] १. न्याय-विरुद्ध; बेइन्साफ; नीति-विरुद्ध ।
 २. अनुचित काम; अयोग्य व्यवहार । ३. अत्याचार;
 मनपरी ।
 अन्यायवाला-वि० [सं० अन्याय+वाला (फा०)] १. अन्याय
 गर्ने; अत्याचारी; अन्यायी । २. जाली; फटाहा । (ना०)
 ३. झगडियाले आफ्नो प्रतिद्वन्द्वीलाई भन्ने शब्द ।
 अन्यायी-वि० [सं०] अन्याय गर्ने; अत्याचारी; बेइन्साफी ।
 अन्योक्ति-ना० [सं०] एउटालाई भन्दा अर्कालाई घट्ने कुरा;
 एक प्रसिद्ध अर्थालङ्कार ।
 अन्योन्य-क्रि० यो० [सं०] १. परस्पर; आपसमा । (ना०)
 २. दुइ वा दुइभन्दा बढी वस्तुले परस्परमा एउटै क्रिया
 गर्दा हुने एक प्रसिद्ध अर्थालङ्कार ।
 अन्योन्याश्रय-ना० [सं०] १. एकमा अर्को आश्रित हुनु ।
 २. न्यायमा एक वस्तुको ज्ञानबाट अर्को वस्तुको ज्ञान हुनु;
 सापेक्ष ज्ञान ।
 अन्योल-क्रि० यो० [ने०] १. विलख-बन्द; अलमल्ल; वाल्ल-
 ब्याल्ल; रुमलो; ससम्भ्रम । (ना०) २. पीर; मानसिक
 ताप । ३. बेसुद्धी; बुद्धि-विभ्रम ।
 अन्वय-ना० [सं०] १. कुनै दुइ वा दुइभन्दा बढी कुराको
 पारस्परिक सम्बन्ध । २. पद्यात्मक वाक्यलाई गद्यात्मक
 बनाउनु । ३. कुनै वाक्यको शब्दावलीअनुसार ससङ्गत
 अर्थ लाउनु । ४. एउटा कुरा सिद्ध गर्नलाई अर्को कुराको
 सिद्धि अथवा त्यसद्वारा सम्बन्ध सिद्ध गर्नु ।
 अन्वयाय-ना० [सं०] जाति; वंश; कुल ।
 अन्वष्टका-ना० [सं०] पौष, माघ, फाल्गुन र आश्विन महीना-
 का कृष्ण-पक्षका नवमीका दिन गरिने मातृक श्राद्ध ।
 अन्वहम्-क्रि० यो० [सं०] दिन-दिन; प्रतिदिन ।
 अन्वादेश-ना० [सं०] दोहोर्न्याएर दिइएको आदेश; द्विरुक्ति ।
 अन्वारम्भ-ना० [सं० अन्वारम्भण] स्त्रीले माइतबाट घर
 जाँदा लिएको धन; स्त्री-धन; दाइजो ।
 अन्वारोहण-ना० [सं०] स्त्रीले पतिका साथ जल्नु; सती जानु ।
 अन्वासन-ना० [सं०] १. सेवा; पूजा । २. दुःख; शोक ।
 अन्वाहार्य-ना० [सं०] मरेका मानिसको नाउँमा प्रतिमास
 गरिने श्राद्ध; मासिक श्राद्ध ।
 अन्वाहिक-वि० [सं०] दिन-दिनैको; दैनिक ।

अन्वित-वि० [सं०] अन्वय भएको; मिलेको; युक्त ।
 अन्वितार्थ-ना० [सं०] १. अन्वय गरेर निकालेको अर्थ ।
 २. लुकेको अर्थ । ३. गूढाशय ।
 अन्वीक्षण-ना० [सं०] राम्रोसित खोज्नु; अनुसन्धान; खोज ।
 अन्वेषण-ना० [सं०] अनुसन्धान; खोज; वितिसकेका कुराको खोजी गर्नु ।
 अन्वेषी-वि० [सं०] खोजी गर्ने; अन्वेषण गर्ने ।
 अन्सार-ना० [सं० अनुसार] १. अन्दाज; लख; अङ्कल ।
 २. इशारा ।
 अन्सारी-वि० [अन्सार+ई] अन्सार गर्ने; ठीकसित अन्दाज गर्ने ।
 अन्हा-ना० [ने०] हलुवाबेद ।
 अप-अव्य० [सं०] शब्दको अगित्तर लागेर विपरीत, विरुद्ध, खराब, आधिक्य, निषेध, हीनता, दूषण, विकृति, विशेषता आदि बुझाउने एक उपसर्ग । (उदा०-अप+मान=अपमान, अप+मृत्यु=अपमृत्यु, अप+गति=अपगति ।)
 अपकर्ता-वि० [सं०] अपकार गर्ने; अपकारक; अपकारी ।
 अपकर्म-ना० [सं०] खराब काम; दुष्कर्म; निन्दनीय काम; गर्न नहुने काम ।
 अपकर्ष-ना० [सं०] १. पछिल्लि तरासु । २. घटाउनु; ह्वास । ३. मान-हानि; अपमान । ४. अनुव्रति ।
 अपकर्षक-वि० [सं०] अपकर्ष गर्ने; घटाउने; कम गर्ने ।
 अपकर्षण-ना० [सं०] १. घटाउनु । २. घिच्चाउनु । ३. मान-हानि हुनु; मान घट्नु । ४. मूल्य कम हुनु; मोल घट्नु । ५. तल ओर्लनु । ६. वस्तुको कुनै अङ्ग टुक्रिनु ।
 अपकार-ना० [सं०] कुभलो; हानि; अहित; नोक्सान ।
 अपकारक-वि० [सं०] अपकार गर्ने; अनिष्ट-कारक ।
 अपकारिता-ना० [सं०] अपकार गर्नको भाव ।
 अपकारी-वि० [सं०] अपकार गर्ने; अपकारक ।
 अपकीर्ति-ना० [सं०] दुष्कीर्ति; बदनामी; अपयश ।
 अपकृत-वि० [सं०] अपकार गरिएको; अनिष्ट गरिएको ।
 अपकृति-ना० [सं०] अपकार ।
 अपकृष्ट-वि० [सं०] १. घटाइएको । २. हटाइएको । ३. तानिएको; तल ओह्यालिएको; झारिएको । ४. नीच; दुष्ट । (ना०) ५. हीन व्यक्ति । ६. काग; कौवा ।
 अपक्रम-ना० [सं०] क्रम बिग्रनु; व्यतिक्रम ।
 अपक्रमण-ना० [सं०] १. भागनु; सुइँकुच्चा ठोक्नु । २. बसेको ठाउँ छोड्नु ।
 अपक्रोश-ना० [सं०] गाली; सराप; निन्दा ।
 अपक्व-वि० [सं०] नपाकेको; काँचो ।
 अपक्ष-वि० [सं०] १. पखेटा नभएको; पक्ष नभएको । २. आङ नभएको; सहायक नभएको । ३. बिनासाथीको; मित्र नभएको ।
 अपक्षपात-वि० [सं०] पक्षपात नभएको; निष्पक्ष ।
 अपक्षय-ना० [सं०] नश; क्षय ।
 अपगत-वि० [सं०] १. भागेको; ठाउँबाट हट्को ।

२. मरेको । ३. नष्ट ।
 अपगति-ना० [सं०] १. दुर्गति । २. खराब बाटो लाग्नु । ३. हट्नु । ४. नाश ।
 अपघन-ना० [सं०] १. देह; शरीर । २. अवयव; अङ्ग ।
 अपघात-ना० [सं०] १. मारु; हत्या; हिंसा । २. विश्वास-घात ।
 अपघाती-ना० [सं०] १. विश्वास-घाती । २. हत्यारो; हिंस्रक ।
 अपच-ना० [सं०] खाएको भोजन नपच्नु; अग्नि-मान्द्य; अजीर्ण ।
 अपचय-ना० [सं०] १. कम हुनु; घट्नु; ह्वास । २. नाश ।
 अपचार-ना० [सं०] १. अनुचित कार्य । २. निन्दा । ३. स्वास्थ्य बिग्रने काम । ४. मर्नु ।
 अपचारक-वि० [सं०] १. अपचार गर्ने; अनुचित काम गर्ने ।
 २. निषेध भएका ठाउँमा जाने ।
 अपचारी-वि० [सं०] १. सदाचारमा नरहने; दुराचारी ।
 २. दुष्ट; दुर्जन ।
 अपच्छाय-वि० [सं०] छाया नभएको; प्रतिबिम्ब-रहित ।
 अपजात-वि० [सं०] खराब सन्तान; बाबु-आमाका गुण नभएको सन्तान ।
 अपढ-वि० [अ+पढ] नपढेको; अशिक्षित; अनपढ; अपठित ।
 अपढन्ता-वि० [अ+पढन्ता] अनपढ; अपढ; मूर्ख ।
 अपताली-ना० [अपुताली] अपुताली ।
 अपत्य-ना० [सं०] सन्तान; छोरा-छोरी ।
 अपत्यार-ना० [अ+पत्यार] नपत्याउनु; पत्यार नहुनु; अनपत्यार; अविश्वास ।
 अपत्यारो-ना० [अ+पत्यार] अनपत्यार; अविश्वास ।
 अपथ-ना० [सं०] १. खराब बाटो; कुमार्ग । २. कठिन बाटो; दुर्गम मार्ग ।
 अपथ्य-ना० [सं०] १. स्वास्थ्यलाई खराब गर्ने खानेकुरो; कुपथ । (वि०) २. स्वास्थ्यलाई अहितकर; हानि-कारक ।
 अपद्रव्य-ना० [सं०] १. खराब वस्तु । २. कुत्सित धन ।
 अपध्वंस-ना० [सं०] १. एकाएक भएको विनाश; अनायासको विध्वंस । २. अपमान । ३. पराजय ।
 अपनयन-ना० [सं०] १. हटाउनु; निकाल्नु । २. भगाउनु । ३. छुट्ट्याउनु; वियोग पार्नु ।
 अपनाम-ना० [सं०] बदनामी; दुर्नाम ।
 अपनीत-वि० [सं०] १. भगाएर लिएको; अपहृत । २. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा लिएको; सारिएको । ३. छुट्ट्याइएको; वियोग पारिएको ।
 अपनेता-ना० [सं०] १. भगाउने व्यक्ति । (वि०) २. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा लैजाने । ३. छुट्ट्याउने; वियोग गराउने ।
 अपन्यास-ना० [सं०] गायनका खण्ड अलग-अलग गरेर बन्ने स्वर ।
 अपभोग-ना० [सं०] १. अर्काको सम्पत्ति अनुचित किसिमले भोग गर्नु । २. सम्पत्तिको दुरुपयोग ।

अपभोगी-अपवर्जन

३५

अपभोगी-वि० [सं०] १. अपभोग गर्ने; अर्काको धन अनुचित रूपमा फुक्ने। २. सम्पत्तिको दुरुपयोग गर्ने।
 अपभ्रंश-ना० [सं०] १. खस्नु; पतन हुनु; च्युत हुनु। २. बिग्रनु; भ्रष्ट हुनु। ३. तत्सम शब्द बिग्रेर बनेको रूप। ४. मध्यकालको एक भाषा।
 अपभ्रष्ट-वि० [सं०] १. खसेको; गिरेको। २. पतन भएको; च्युत। ३. बिग्रिएको; विकृत। ४. तत्सम शब्द बिग्रेर बनेको; तद्भव (शब्द)।
 अपमान-ना० [सं०] अनादर; हेला; बेइज्जती; तिरस्कार।
 अपमानिक-वि० [सं०] अपमान गर्ने; हेला गर्ने।
 अपमानित-वि० [सं०] अपमान गरिएको; हेला गरिएको; तिरस्कृत।
 अपमानो-वि० [सं०] अपमान गर्ने; हेला गर्ने।
 अपमृत्यु-ना० [सं०] दुर्घटनाबाट भएको मृत्यु; अकाल-मृत्यु।
 अपयश-ना० [सं०] औजस; अपकीर्ति; बदनामी।
 अपयोग-ना० [सं०] कुसाइत; खराब मुहूर्त।
 अपयोजन-ना० [सं०] अर्काको सम्पत्ति अनुचित तरीकाले आफ्नो काममा खर्च गर्नु।
 अपरञ्च-अव्य० [सं०] अर्को; फेरि पनि; पुनश्च।
 अपरति-ना० [सं०] १. छुट्टिनु; विच्छेद हुनु। २. असन्तुष्ट हुनु; चित्त नबुझ्नु। ३. स्वार्थ। ४. बेईमानी।
 अपरम्पार-वि० [सं०] अपार; असीम; बेहद; पारपाइनसकनु; पार गरिनसकनु।
 अपरस-ना० [सं०] छालामा कल्ला-कल्ला पर्ने रोगविशेष।
 अपरा-ना० [सं०] १. ब्रह्म-विद्यादेखि भिन्न विद्या; लौकिक विद्या; पदार्थ-विद्या। २. पश्चिम दिशा। ३. हात्तीको पछिल्लो भाग। ४. गर्भशय। ५. ज्येष्ठ कृष्ण एकादशी।
 अपराग-ना० [सं०] १. वैर-भाव; द्वेष; शत्रुता। २. अरुचि। ३. असन्तोष।
 अपराजिता-ना० [सं०] १. केराउको जस्तो कोसा र सेतो वा नीलो फूल हुने एक लता। (सेतो फूल फुल्नेलाई गिरिकर्णिका र नीलो फूल फुल्नेलाई विष्णुक्रान्ता भन्दछन्। आयुर्वेदमा यिनीहरूको गुण ठन्डा गर्ने, वात-पित्त-नाशक र स्मृति-वर्द्धक मानिएको छ।) २. दुर्गा। ३. कोइली। ४. ईशान कोण।
 अपराध-ना० [सं०] ऐन-कानून वा धार्मिक दृष्टिबाट गर्न नहुने काम; पाप लाने काम; कसूर; दोष।
 अपराध-विज्ञान-ना० [सं०] मानिसले अपराध किन गर्दछ र त्यसलाई कसरी हटाउन सकिन्छ भन्ने विवेचन गरिएको शास्त्र।
 अपराध-शील-वि० [सं०] अपराध गर्ने स्वभाव भएको; अपराधी।
 अपराधी-वि० [सं०] अपराध गर्ने; पाप-कर्म गर्ने।
 अपरान्त-ना० [सं०] पश्चिमी देश वा प्रान्त।

अपराह-ना० [सं०] दिनको तृतीय प्रहर; दिनको उत्तरार्ध।
 अपरिग्रह-ना० [सं०] १. दान नलिनु; दानको परित्याग। २. आवश्यकभन्दा बढ्ता धनको परित्याग।
 अपरिचित-वि० [सं०] १. चिन-जान नभएको; जान-पहिचान नभएको; परिचय नभएको। २. पराई; परचक्री।
 अपरिच्छद-वि० [सं०] १. लत्ता-कपडा केही नभएको; नाङ्गो; नङ्गा। २. नढाकिएको; नछोपिएको।
 अपरिच्छिन्न-वि० [सं०] १. विभाग हुन नसक्ने; अविभाज्य। २. मिलेको; नछुट्टिएको। ३. असीम; अथाह।
 अपरिणय-ना० [सं०] विवाह नभएको अवस्था; कौमार्य; कुमार-अवस्था।
 अपरिणामी-वि० [सं०] १. परिणाम ननिस्कने। २. अवस्था वा रूपमा हेर-फेर नहुने।
 अपरिणीता-वि० [सं०] विवाह नभएको; अविवाहिता; कुमारी; कन्या।
 अपरिमित-वि० [सं०] १. सीमा नभएको; असीम; बेहद। २. असङ्ख्य; अगणित।
 अपरिमेय-वि० [सं०] १. नाप-तौल गर्न नसकिने; अन्दाज गर्न नसकिने। २. धेरै; असङ्ख्य।
 अपरिवर्तनीय-वि० [सं०] हेर-फेर नहुने; परिवर्तन गर्न नसकिने।
 अपरिहार्य-वि० [सं०] १. छोड्न नसकिने, अत्याज्य। २. कामको निमित्त अत्यावश्यक; अनिवार्य।
 अपरीक्षित-वि० [सं०] १. नजाँचिएको; परीक्षा नगरिएको। २. विचार नगरिएको।
 अपरुष-वि० [सं०] १. नरिसाउने; क्रोध नगर्ने। २. ठर्रो नभएको; कोमल।
 अपरूप-वि० [सं०] १. नराम्रो; कुरूप; बिरूप। २. अद्भुत; अपूर्व।
 अपरेटर-ना० [अं० अपरेटर] मेशीन, यन्त्र आदि चलाउने व्यक्ति।
 अपर्झट-क्रि० यो० [उपर+झट] १. अचानक; अब्झट; अकस्मात्; एक्कासि; अनायास। (ना०) २. सहसा आइपरेको स्थिति।
 अपर्णा-ना० [सं०] १. पार्वती; दुर्गा। (वि०) २. पात नभएको (लहरा)।
 अपर्याप्त-वि० [सं०] पर्याप्त नभएको; नपुगेको।
 अपर्याप्ति-ना० [सं०] पर्याप्त नभएको अवस्था वा भाव; अपूर्णता; कमी।
 अपर्युषित-वि० [सं०] बासी नभएको; ताजा।
 अपलाप-ना० [सं०] जानाजान लुकाउनु; तथ्य कुरा छिपाउनु; जानेका कुरा पनि अरुलाई नभन्नु।
 अपलोक-ना० [सं०] निन्दा; बदनामी; अपयश; दुर्नाम।
 अपवर्ग-ना० [सं०] १. मोक्ष; निर्वाण; मुक्ति। २. त्याग। ३. दान। ४. कार्य-समाप्तिपूर्वकको फल-प्राप्ति।
 अपवर्जन-ना० [सं०] १. त्यागनु; छोड्नु। २. मुक्ति; मोक्ष।

अपवर्जित-वि० [सं०] १. छोड़िएको; त्यागिएको। २. मोक्ष भएको; मुक्त।
 अपवर्त्तन-ना० [सं०] फर्कनु; प्रत्यागमन।
 अपवर्त्तित-वि० [सं०] फर्केको; प्रत्यागत।
 अपवर्त्य-वि० [सं०] फर्काउन योग्य।
 अपवाद-ना० [सं०] १. निन्दा; बदनामी; अपकीर्ति। २. झूटो दोष; मिथ्या कलङ्क। ३. व्यापक वा सामान्य नियम-भिन्न बाँधिन नसकी पृथक् रहेको शब्द वा कुरा; सामान्य लक्षण वा सिद्धान्तमा नघटेको कुरा।
 अपवादक-वि० [सं०] १. अर्काको निन्दा गर्ने; अपवाद गर्ने; बदस्वाइ गर्ने। २. विरोधी; बाधक।
 अपवादिक-वि० [सं०] अपवाद-सम्बन्धी; सामान्य नियम-भिन्न नरहेको।
 अपवादी-वि० [सं०] अपवाद गर्ने; निन्दा गर्ने।
 अपवारण-ना० [सं०] १. छोप्नु; ढाक्नु। २. बीचमा बसेर परस्परको आघात बचाउने व्यक्ति वा वस्तु।
 अपवारित-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको। २. रोकिएको; अवरुद्ध।
 अपवित्र-वि० [सं०] १. पवित्र नभएको; अशुद्ध; बिटुलो; दूषित। २. जाति-भ्रष्ट; जाति-पतित।
 अपवित्रता-ना० [सं०] पवित्र नहुनाको भाव; अशुद्धता।
 अपविद्ध-ना० [सं०] धर्म-पुत्र; पालित पुत्र।
 अपविद्या-ना० [सं०] अज्ञान; अविद्या।
 अपव्यय-ना० [सं०] अनुचित खर्च; फजूल खर्च; धनको दुरुपयोग।
 अपव्ययी-वि० [सं०] फजूल खर्च गर्ने; अपव्यय गर्ने।
 अपशकुन-ना० [सं०] खराब लक्षण; खराब शकुन; कुलक्षण।
 अपशङ्क-वि० [सं०] १. शङ्का नभएको; निःशङ्क। २. निडर; निर्भय।
 अपशब्द-ना० [सं०] १. गाली; दुर्वाच्य। २. अशुद्ध शब्द। ३. असम्बद्ध प्रलाप। ४. अपान-वायु।
 अपश्रय-ना० [सं०] तक्रिया; बालिस्ट।
 अपश्री-वि० [सं०] १. हिंसी नपरेको। २. कुरूप; नराम्रो।
 अपसद-ना० [सं०] जाति वा समाजबाट बहिष्कृत व्यक्ति; पतित व्यक्ति।
 अपसरक-ना० [सं०] १. आफ्नो कर्तव्य वा उत्तरदायित्व त्याग गर्नु। २. स्त्री-पुत्रादि त्यागनु।
 अपसरण-ना० [सं०] कार्य-भार वा उत्तरदायित्वको त्याग।
 अपसर्जन-ना० [सं०] छोड्नु; त्याग।
 अपसर्प-ना० [सं०] १. जासूस; गुप्तचर। २. छुल्याहा; कुरा लाउने।
 अपसर्पक-ना० [सं०] १. जासूस; गुप्त-चर। २. छुल्याहा व्यक्ति।
 अपसव्य-वि० [सं०] १. दाहिने; दायाँ। २. उल्टो; विरुद्ध।

(ना०) ३. बायाँ काँधको जनै वा उत्तरीय दाहिने काँधमा सार्नु।
 अपसार-ना० [सं०] १. बाहिर जानु; निक्कलनु। २. निस्कने बाटो; निकास।
 अपसारण-ना० [सं०] १. पन्छाउनु; हटाउनु; निकाल्नु। २. बाटो दिनु।
 अपसारित-वि० [सं०] पन्छाइएको; निकालिएको; हटाइएको।
 अपसारी-वि० [सं०] विरुद्ध जाने वा रहेको; उल्टो चल्ने।
 अपसिद्धान्त-ना० [सं०] नराम्रो सिद्धान्त; खराब विचार; दुर्नीति।
 अपसृत-वि० [सं०] १. निक्केको; पन्छिएको; हटेको। २. पार-पाचुके लिएको।
 अपसृता-ना० [सं०] पार-पाचुके लिएकी; परित्यक्ता।
 अपसोच-ना० [फा० अफसोस] अफसोस।
 अपसोस-ना० [फा० अफसोस] अफसोस।
 अपस्नान-ना० [सं०] १. आशीचका निमित्तको स्नान; खल्को। २. अपवित्र पानीमा नुहाउनु।
 अपस्मार-ना० [सं०] १. मूच्छा पर्ने रोग; छारे-रोग; मिरगी। २. विर्सनु; विस्मृति।
 अपस्मारी-वि० [सं०] १. छारे-रोग भएको; मिरगी-रोग लागेको। २. भ्रान्त; विस्मृत।
 अपस्वर-ना० [सं०] १. रूखो स्वर; कर्कश शब्द। २. सुर-ताल नमिलेको स्वर।
 अपस्वार्थी-वि० [सं०] खराब कुरामा स्वार्थ भएको।
 अपहत-वि० [सं०] १. नाश गरिएको; बिगारिएको। २. मारिएको। ३. हटाइएको।
 अपहत्ते-ना० [सं० अपहत्या] आफैले गरेको आफ्नो हत्या; आत्म-हत्या; आत्म-घात।
 अपहत्या-ना० [सं०] अपहत्ते; आत्म-हत्या; आत्म-घात।
 अपहन-वि० [सं०] १. मार्ने; वधिक। २. नाश गर्ने; नाशक।
 अपहरण-ना० [सं०] १. खोस्नु; बलपूर्वक लिनु। २. चोर्नु; हरण गर्नु।
 अपहर्ता-ना० [सं०] १. खोस्ने व्यक्ति; बलजपती लिने व्यक्ति। २. लुटेरा; चोर।
 अपहार-ना० [सं०] १. लूट; डकैती। २. चोरी।
 अपहारक-वि० [सं०] १. हरण गर्ने; चोर्ने। २. लुट्ने; लुटेरा।
 अपहारी-वि० [सं०] १. अपहरण गर्ने; खोस्ने। २. चोर्ने। ३. लुट्ने।
 अपहास-ना० [सं०] १. बेमतलबको हाँसो; अकारणको हाँसो। २. उपहास; गिल्ला।
 अपहत-वि० [सं०] १. हरण गरिएको। २. चोरिएको; लुटिएको।
 अपह्व-ना० [सं०] १. लुकाउनु; छिपाउनु। २. युक्तिपूर्वक लुकाउनु; चलाकीका साथ सत्य कुरा छिपाउनु।
 अपह्वति-ना० [सं०] युक्तिपूर्वक सत्य कुरा लुकाएर

अपाक-अपेक्षाकृत

वर्णन गरिने एक प्रसिद्ध काव्यालङ्कार; उपमेयलाई निषेध गरेर उपमानको स्थापना गर्दा हुने एक काव्यालङ्कार।
 अपाक-ना० [सं०] १. नपाक्नु; अपक्व हुनु; काँचोपन।
 २. अपच।
 अपाकरण-ना० [सं०] १. हटाउनु; निराकरण। २. बेमन्जुरी; अस्वीकृति।
 अपाक्य-वि० [सं०] नपाकेको; काँचो; अपक्व।
 अपाङ्ग-वि० [सं०] १. कुनै अङ्ग भाँचिएको वा हुँदै नभएको; विकलाङ्ग। (ना०) २. आँखाको कुना।
 अपात्र-ना० [सं०] १. कुपात्र; खराब व्यक्ति; निन्दित व्यक्ति। २. खराब भाँडो।
 अपादान-ना० [सं०] १. हटाउनु; अलग गर्नु; छुट्याउनु।
 २. व्याकरण-शास्त्रमा पञ्चमी कारक।
 अपान-ना० [सं०] १. पञ्च महाप्राणमध्ये एक। २. मल-मूत्रलाई निकाल्ने गुदस्थ वायु। ३. गुद-द्वार।
 अपान-वायु-ना० [सं०] गुद-द्वारबाट निस्कने वायु; पाद।
 अपामार्ग-ना० [सं०] भुवादार पात हुने, मञ्जरीजस्तो फूल लाग्ने, तिलजस्तो दाना फल्ने एक झार। (यो रातो र सेतो डाँठ हुने दुई प्रकारको हुन्छ। भाद्र शुक्ल पञ्चमीका दिन स्त्रीहरूले यसको दतितवन लगाउँछन्।)
 अपामार्जन-ना० [सं०] धुनु; पखाल्नु; पवित्र पार्नु।
 अपाम्मे-वि० [ने०] १. ज्यादा; धेरै; अत्यन्त; अगाध; उपाग्मे। (क्रि० यो०) २. ज्यादा; अति; धेरै।
 अपाय-ना० [सं०] १. हानि; नोक्सानी। २. नाश; विनाश।
 अपार-वि० [सं०] १. पार पाइनसकिने; असीम; अनन्त; बेहद। २. असाध्य; गगनसक्नु।
 अपारग-वि० [सं०] १. पार गर्न नसकेको वा नसकिने अपारगामी। २. अयोग्य। ३. असमर्थ।
 अपारगामी-वि० [सं०] अपारग।
 अपावन-वि० [सं०] पवित्र नभएको; अपवित्र; अशुद्ध।
 अपासन-ना० [सं०] १. अस्वीकृति; नामन्जुरी। २. नाश।
 अपासित-वि० [सं०] मन्जूर नभएको; अस्वीकृत।
 अपाहज-वि० [प्रा० अपाहेज्ज] १. हात-खुट्टा नभएको; अङ्ग-हीन। २. खज्ज; लुलो-लङ्गडो। ३. काममा अयोग्य।
 ४. अल्सी।
 अपाही-वि० [अ+पाही] १. पाही नपरेको; अनुकूल नपरेको; पायक नपरेको। २. कोल्टो; असजिलो।
 अपि-क्रि० यो० [सं०] १ पनि। २. निश्चय नै।
 अपितु-संयो० [सं०] किन्तु; तर।
 अपिलात-ना० [अं० एपेलेन्ट] अपील गर्ने व्यक्ति; अपील-वाला झगडिया।
 अपील-ना० [अं०] १. तल्लो अदालतमा भएको फैसलामा चित्त नबुझ्दा माथिल्लो तहको अदालतमा विचारार्थ पेश गरिने प्रार्थना। २. विशेष विचार गर्नका निमित्त गरिएको निवेदन। ३. अड्डा वा कर्मचारीहरूको उजुर सुन्ने अड्डा।

अपील-पत्र-ना० [अपील+पत्र] तल्लो अड्डाले गरेको फैसला उपरको नालिश।
 अपुग-वि० [अ+पुग+अ] १. नपुगेको; नपुगदो। २. अपूरो; अपूर्ण। (ना०) ३. नपुगेको अंश; अपर्याप्तता; नपुग।
 अपुगदो-वि० [अ+पुगदो] नपुग; अपर्याप्त।
 अपुङ्गी-क्रि० यो० [ने०] जनही; मानिसपिच्छे; हरेकलाई; प्रतिव्यक्ति।
 अपुङ्गो-ना० [सं० अपूप] केरा, घिउ, दूध, चीनी र गहुँको पीठो मिसाएर बनाएको खाद्य पदार्थ; अपूप। (यो खाद्य पदार्थ विशेष गरी सत्य-नारायणको पूजामा नैवेद्य लगाइन्छ।)
 अपुताली-ना० [अपूत+आली] सन्तान नहुनेको सम्पत्ति; अपुत्रको मरेपछिको जेथा; औताली।
 अपुत्र-वि० [सं०] १. सन्तान-हीन; छोरा-छोरी नभएको; निस्सन्तान; अपूतो। २. छोरो नभएको; पुत्र-हीन।
 अपुत्रिका-ना० [सं०] छोरा नभएका बाबुकी सन्तान नभएकी छोरी; अपुत्र बाबुकी निस्सन्तान पुत्री।
 अपुत्री-वि० [सं०] सन्तान नभएकी; छोरा-छोरी नभएकी; अपूती।
 अपुनर्-क्रि० यो० [सं०] १. एक पटकमात्र; एक वारमात्र। (वि०) २. फेरि नभएको; नदोहोरिएको।
 अपुष्ट-वि० [सं०] १. दुब्लो; पातलो; निर्धो। २. झीनो; निर्बल। ३. प्रमाण नभएको। ४. समर्थन नभएको।
 अपूत-वि० [प्रा० अपुत्त] १. छोरा-छोरी नभएको; अपूतो। २. खराब छोरो; कपूत।
 अपूत-वि० [सं०] अपवित्र; अशुद्ध।
 अपूती-वि० [अपूत+ई] सन्तान नभएकी; निस्सन्तान (स्त्री)।
 अपूतो-वि० [प्रा० अपुत्तो] छोरा-छोरी नभएको; सन्तान-हीन; निस्सन्तान; अपुत्र।
 अपूप-ना० [सं०] १. पूवा; मालपुवा। २. अपुङ्गो।
 अपूरणी-ना० [सं०] सिमलको रूख; शाल्मली वृक्ष।
 अपूरो-वि० [सं० अपूर्ण] पूरा नभएको; अधकल्चो; अधूरो; अपूर्ण।
 अपूर्ण-वि० [सं०] १. पूरा नभएको; अधूरो; खण्डित। २. समाप्त नभएको।
 अपूर्व-वि० [सं०] १. पहिले नभएको। २. नयाँ; आधुनिक। ३. अद्भुत; अनौठो। ४. अपरिचित। ५. उत्तम; श्रेष्ठ। (ना०) ६. परमात्मा; ईश्वर।
 अपृथक्-क्रि० यो० [सं०] १. अलग नभएको; अभिन्न। २. सदा साथमा रहेको। ३. समष्टि रूपको।
 अपेक्षा-ना० [सं०] १. आकाङ्क्षा; अभिलाषा; इच्छा; चाह। २. आवश्यकता; प्रयोजन। ३. आशा; भरोसा। ४. तुलना; दाँजो।
 अपेक्षाकृत-क्रि० यो० [सं०] १. तुलनामा; समानतामा;

दाँजोमा । २. आशा गरेको भन्दा; इच्छा गरिएको भन्दा ।
 अपेक्षित-वि० [सं०] १. अपेक्षा गरिएको; वाञ्छनीय । २. प्रयोजनीय; आवश्यक; जरूरी ।
 अपेक्ष्य-वि० [सं०] वाञ्छनीय; इच्छा गर्न योग्य ।
 अपेत-वि० [सं०] १. हराएको; गएको । २. विरुद्ध ।
 अपेय-वि० [सं०] पिउन नहुने वा नसकिने; पिउन अयोग्य ।
 अपोढ-वि० [सं०] निकालिएको; त्यागिएको ।
 अपोह-ना० [सं०] १. हटाउनु; लखेट्नु । २. छलफल गर्नु; तर्क-वितर्क गर्नु ।
 अपौतिक-ना० [सं०] १. पाकेर पीप नभरिएको काँचो खटिरो । २. फोको; पिङ्को । ३. टुटिलो । ४. गाँठो ।
 अपौरुष-वि० [सं०] १. मानिसले नबनाइएको; अमानुषिक; अलौकिक; ईश्वरीय । २. डर-छेक्वा; कायर ।
 अपौरुषेय-वि० [सं०] अपौरुष; पौरुषेय नभएको ।
 अपठेरो-वि० [सं० अपस्थित] १. असजिलो; गाह्रो; कठिन; अपठ्यारो । २. बाउँटो; बिगठ्याहा; टेढो । (क्रि० यो०) ३. दोठ्याङ्ग; अन्डस; अङ्चन ।
 अठ्यारो-वि० [अपठेरो] अपठेरो ।
 अप्यय-ना० [सं०] १. नजीक आउनु; निकट आउनु । २. भित्र पस्नु; प्रवेश गर्नु ।
 अप्रकट-वि० [सं०] प्रकट नभएको; नदेखिएको; लुकेको; गुप्त ।
 अप्रकरण-ना० [सं०] प्रकरणबाहेकको विषय; अप्राकरणिक; सिलसिला नमिलेको विषय ।
 अप्रकाश-वि० [सं०] १. प्रकाश नभएको; उज्यालो नभएको । २. लुकेको; छिपेको । ३. ननिस्केको; अप्रकाशित ।
 अप्रकाशित-वि० [सं०] १. अँध्यारो; प्रकाश नभएको । २. प्रकट नभएको वा नगरिएको । ३. गुप्त; नदेखिएको । ४. छापेर प्रचार नगरिएको ।
 अप्रकृत-वि० [सं०] १. मुख्य नभएको; अप्रधान । २. भिन्न विषयको; अप्रासङ्गिक ।
 अप्रगल्भ-वि० [सं०] १. बोलन नसक्ने; निमुखा; अप्रत्युत्पन्न-मति । २. साहस नभएको; निरुत्साही । ३. भयभीत; त्रस्त । ४. नपाकेको; काँचो । ५. अभिमान नभएको; निरभिमानी ।
 अप्रचलित-वि० [सं०] नचलेको; व्यवहारमा नल्याइएको; अप्रयुक्त ।
 अप्रज-वि० [सं०] सन्तान नभएको; अपूर्तो ।
 अप्रतिकार-वि० [सं०] प्रतिकार नगरिएको; बदला नलिइएको ।
 अप्रतिघ-वि० [सं०] १. फोर्न नसकिने; अभेद्य । २. जित्न नसकिने; अजेय ।
 अप्रतिदेय-वि० [सं०] १. सहायतार्थ दिइएको (धन); फिर्ता गर्नु नपर्ने (ऋण) । (ना०) २. दान ।
 अप्रतिद्वन्द्व-वि० [सं०] १. जोडा नभएको; प्रतिद्वन्द्वी नभएको । २. अजेय ।

अप्रतिपक्ष-वि० [सं०] शत्रु नभएको; अजात-शत्रु; निस्सपत्न ।
 अप्रतिपत्ति-ना० [सं०] ज्ञान नहुनु; अज्ञान ।
 अप्रतिबन्ध-वि० [सं०] रोक-टोक नभएको; प्रतिबन्ध नभएको; स्वच्छन्द ।
 अप्रतिबल-वि० [सं०] ज्यादै बलियो; अजेय शक्ति-युक्त; अत्यन्त बलवान् ।
 अप्रतिभ-वि० [सं०] १. प्रतिभा नभएको; हत-प्रभ । २. बुद्धि-हीन; निर्बुद्धि । ३. फूर्ति नभएको; सुस्त ।
 अप्रतिभट-वि० [सं०] जोडा नभएको; बेजोडा ।
 अप्रतिम-वि० [सं०] जोडा नभएको; अद्वितीय; अनुपम ।
 अप्रतिरूप-वि० [सं०] बेजोडा; अद्वितीय; अनुपम ।
 अप्रतिवीर्य-वि० [सं०] बेजोडको; शौर्य-शाली; अति पराक्रमी ।
 अप्रतिष्ठ-वि० [सं०] १. म्यादी; अस्थायी । २. प्रतिष्ठा नभएको; कीर्ति-रहित ।
 अप्रतिष्ठा-ना० [सं०] प्रतिष्ठाको अभाव; अनादर; अपमान; अपयश; दुष्कीर्ति ।
 अप्रतिष्ठित-वि० [सं०] प्रतिष्ठा नभएको; असम्मानित ।
 अप्रतिहत-वि० [सं०] १. नरोकिएको; निर्विघ्न । २. अजेय ।
 अप्रतीत-वि० [सं०] १. अप्रसन्न; नाखुश । २. नसम्झिने; नबुझिने; अस्पष्ट ।
 अप्रत्यक्ष-वि० [सं०] १. प्रत्यक्ष नभएको; साक्षात्कार नभएको; परोक्ष । २. अदृष्ट; अगोचर ।
 अप्रत्यय-वि० [सं०] १. विश्वास नभएको; सन्देह-युक्त । २. ज्ञान नभएको; अज्ञ । (ना०) ३. विश्वास नहुनु; संशय । ४. दुर्बोध्य; अज्ञेयता ।
 अप्रत्याशित-वि० [सं०] आशा नगरिएको; आकस्मिक; अचानकको ।
 अप्रधान-वि० [सं०] प्रधान नभएको; अमुख्य; गौण ।
 अप्रभु-वि० [सं०] १. अशक्त; असमर्थ; अयोग्य । २. पराधीन ।
 अप्रमत्त-वि० [सं०] १. प्रमाद-रहित; सावधान; सतर्क । २. बुद्धिमान् ।
 अप्रमा-ना० [सं०] अयथार्थ ज्ञान; मिथ्या ज्ञान ।
 अप्रमाण-वि० [सं०] १. प्रमाण-रहित; निस्सा नभएको । २. अविश्वस्त ।
 अप्रमाणित-वि० [सं०] प्रमाण नभएको; प्रमाणित नगरिएको; अविश्वस्त ।
 अप्रमाद-वि० [सं०] १. प्रमाद-रहित; सावधान; सतर्क । २. बुद्धिमान् ।
 अप्रमेय-वि० [सं०] १. नाप्न नसकिने; असीम; अपरिमित; अनन्त । २. तर्कबाट सिद्ध गर्न नसकिने । ३. यथार्थ रूपमा जान्न नसकिने । (ना०) ४. ब्रह्म; ईश्वर ।
 अप्रयुक्त-वि० [सं०] प्रयोग नगरिएको; व्यवहारमा नल्याइएको; अव्यवहृत ।
 अप्रयुक्तत्व-ना० [सं०] शास्त्रमा प्रसिद्ध भए तापनि व्यवहारमा प्रयोग नगरिने शब्द कविहरूले प्रयोग गर्दा हुने पद-दोष ।

अप्रवृत्ति-अफ्रिका

४२

अप्रवृत्ति-ना० [सं०] काममा नलागनु; निष्क्रियता।
 अप्रशिक्षित-वि० [सं०] १. उत्तम शिक्षा नपाएको; राम्रो शिक्षा नपाएको। २. पूर्ण शिक्षा प्राप्त नगरेको; अर्ध-शिक्षित।
 अप्रसङ्ग-वि० [सं०] १. विनाप्रसङ्गको; असम्बन्धित। २. प्रेम नभएको; अनुराग-रहित।
 अप्रसन्न-वि० [सं०] खुशी नभएको; प्रसन्न नभएको; नाखुश।
 अप्रसन्नता-ना० [सं०] अप्रसन्न हुनाको भाव; बेराजीपन।
 अप्रसिद्ध-वि० [सं०] प्रसिद्ध नभएको; अविख्यात।
 अप्रसिद्धि-ना० [सं०] प्रसिद्ध नहुनु; प्रसिद्धिको अभाव।
 अप्रस्ताविक-वि० [सं०] १. प्रस्ताव नराखिएको। २. अप्रासङ्गिक; असङ्गत।
 अप्रस्तुत-वि० [सं०] १. पेश नगरिएको; प्रस्तुत नगरिएको। २. अगिल्लिर नभएको; अनुपस्थित। ३. असङ्गत; अप्रासङ्गिक। (ना०) ४. उपमान।
 अप्रस्तुत-प्रशंसा-ना० [सं०] प्रस्तुतको कथनद्वारा अप्रस्तुतको बोध गराउने एक अर्थालङ्कार।
 अप्राकरणिक-वि० [सं०] प्रकरण-विरुद्ध; अप्रासङ्गिक।
 अप्राकृत-वि० [सं०] १. प्राकृत नभएको; अस्वाभाविक। २. असाधारण।
 अप्राकृतिक-वि० [सं०] प्राकृतिक नभएको; अस्वाभाविक; अनैसर्गिक।
 अप्राप्त-वि० [सं०] १. प्राप्त नभएको; नपाएको। २. अलभ्य; दुर्लभ।
 अप्राप्ति-ना० [सं०] नपाउनु; प्राप्तिको अभाव।
 अप्राप्य-वि० [सं०] पाउन नसकिने; अलभ्य।
 अप्रामाणिक-वि० [सं०] प्रमाण-रहित; प्रामाणिक नभएको।
 अप्रासङ्गिक-वि० [सं०] विनाप्रसङ्गको; सिलसिलादेखि बाहिरको; अप्रस्तुत।
 अप्रिय-वि० [सं०] १. मन नपरेको; प्यारो नभएको। २. चाह नभएको। (ना०) ३. शत्रु; वैरी।
 अप्रियता-ना० [सं०] प्रिय नहुनाको भाव; प्रेमको अभाव।
 अप्रिल-ना० [अं० एप्रिल] ईसवी संवत्को चौथो महीना; प्रायः चैतमा पर्ने ३० दिनको अङ्ग्रेजी महीना।
 अप्रीति-ना० [सं०] १. प्रीति नहुनु; प्रेम नहुनु। २. रुचि नहुनु। ३. घृणा।
 अप्रेन्टिस-ना० [अं० एप्रेन्टिस] कुनै कार्यालयमा काम सिक्न अवैतनिक वा अल्प वतनिक रूपले काम गर्ने कर्मचारी; सिकारु व्यक्ति।
 अप्रेशन-ना० [अं० अप्रेशन] घाउ, खटिरा आदि चिर्ने काम; चिर-फार।
 अप्रौढ-वि० [सं०] १. प्रौढ नभएको। २. डर-छेल्वा; कातर।
 अप्रौढता-ना० [सं०] १. प्रौढताको अभाव। २. कट्मिरोपना।
 अप्रौढा-ना० [सं०] १. विवाह नभएको स्त्री; कन्या। २. भर्खर विवाह भएको स्त्री। ३. नछुने नभएको कन्या; रजवती नभएको कन्या।

अप्सरा-ना० [सं०] १. इन्द्रका सभामा नाच-गान गर्ने नर्तकी; देवाङ्गना; स्वर्गकी वेश्या; २. जल-कण; वाष्प-कण। (वि०) ३. अत्यन्त राम्री (स्त्री); परम सुन्दरी।
 अप्सानी-ना० [सं० अपोसान] भोजन गर्ने समयमा मन्त्रपूर्वक दिइने बलि; गो-ग्रास; अग्रासन; औसानी।
 अफताली-ना० [?] राजा, महाराजा आदिका सवारीमा पहिल्यै गएर वास आदिको प्रबन्ध गर्ने कर्मचारी; पेशगी।
 अफल-वि० [सं०] १. फल नभएको; निष्फल। २. निरर्थक; व्यर्थ। ३. खसी पारेको; नपुंसक तुल्याइएको।
 अफलाकाङ्क्षी-वि० [सं०] पारिश्रमिकको इच्छा नगर्ने; पुरस्कारको आशा नगर्ने; निःस्वार्थी।
 अफवाह-ना० [अ० अफवाह] जन-साधारणमा चलेको हल्ला; हो-हल्ला; किंवदन्ती।
 अफसर-ना० [फा० अफसर] अफिसर।
 अफसोस-ना० [फा० अफसोस] १. दुःख। २. सुर्ता; खेद। ३. पछुतो; पश्चात्ताप।
 अफाप-वि० [अ+फाप] १. नफापेको; फाप नभएको; हानि-कारक; अशुभ; अनिष्टकर। (ना०) २. हानि; अनिष्टकर हुनु।
 अफालाइ-ना० [अफाल्+आइ] अफाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 अफालिनु-स० क्रि० [अफाल्+इ+नु] अफाल्ने काम गरिनु; फ्याँकिनु; ('अफाल्नु'-को क० क्रि०)।
 अफाल्नु-स० क्रि० [फा० अप्फालनम्] १. फाल्नु; फ्याँक्नु; मिल्काउनु; आफाल्नु। २. छोड्नु; त्याग गर्नु। ३. हुत्त्याउनु; हुर्च्याउनु। ४. हटाउनु; दूर गर्नु।
 अफिस-ना० [अं० अँफिस] अड्डा; दफ्तर।
 अफिसर-ना० [फा० अफसर] १. सरकारी उच्च कर्मचारी। २. सेना-नायक; उच्च सैनिक पदाधिकारी। ३. हाकिम; प्रधान; प्रमुख।
 अफीन-ना० [सं० अफेन] अफीम।
 अफीनची-ना० [अफीन+ची] अफीमची।
 अफीम-ना० [सं० अफेन] १. केसा-केसा परेका काँडादार पात हुने, सेतो, कलेजी, रातो वा नीलो रङ्गको फूल फुल्ने, डल्ला परेका फलभित्र मसिना लट्टेजस्ता दाना फल्ने, नशादार चोप निस्कने एक जातको बोट। २. त्यसैको चोब; अहिफेन। (यसका बोट चार जातका देखिएका छन्। आयुर्वेदमा यसको गुण बल-वर्द्धक, शुक्र-वर्द्धक र वायु-नाशक बताइएको छ। यसको चोब नशाका रूपमा सेवन गरिन्छ।)
 अफीमची-ना० [अफीम+ची] १. अफीम खाने व्यक्ति; अफीमको अम्मली व्यक्ति। २. अलछ्छी; घिङ्ग्याहा। ३. धेरै बेरसम्म दिसा बस्ने मानिस।
 अफ्रिका-ना० [अं०] पाँच महाद्वीपमध्ये एक; पृथ्वीको पूर्वी गोलार्धमा रहेको एक महाद्वीप।

अपसर-ना० [फा० अफसर] अफसर ।
 अब-संयो० [सं० अथ] १. यसपछि; अनि । २. यस वखत; यसै क्षण ।
 अबकारी-ना० [फा० आवकारी] १. रक्सी बनाउने ठाउँ; शराबखाना; भट्टी । २. भट्टी-सम्बन्धी रकम; मादक पदार्थ-सम्बन्धी कर असूल गर्ने अड्डा ।
 अबगाल-ना० [अव+गाल] गाल; अबजस; भनाउ ।
 अबजस-ना० [प्रा० अवजस] जस नपाउनु; अपयश; अपवाद; भनाउ ।
 अबद्ध-वि० [सं०] नवाँधिएको; बद्ध नभएको ।
 अबध्य-वि० [सं०] १. मार्न नहुने; धर्म-शास्त्रानुसार प्राण-दण्ड दिन नहुने । २. मार्न नसकिने ।
 अबरे-ना० [अकबरे] ज्यादै पीरो गोल आकारको खुर्सानी; अकबरे ।
 अबल-वि० [सं०] बल नभएको; निर्बल; निर्धो ।
 अबला-वि० [सं०] १. बल नभएकी; निर्बल । २. आइमाई; स्वास्नी-मान्छे; स्त्री ।
 अबस्से-क्रि० यो० [सं० अवश्य] अवश्य ।
 अबाटो-ना० [अ+बाटो] १. कुवाटो; खराब वाटो । २. बाटो नपरेको ठाउँ; बाटो नभएको ठाउँ ।
 अबाद-ना० [फा० आवाद] बाँझो जग्गाको खन-जोत; खेती-कमाइ; नयाँ बस्ती बसाउने काम; आवादी ।
 अबादी-वि० [अवाद+ई] १. अवाद भएको; खन-जोत भएको; कमाइएको (जग्गा) । (ना०) २. मानिसहरूको बस्ती । ३. जन-सङ्ख्या; आवादी ।
 अबाध-वि० [सं०] १. बाधा-अड्काउ नभएको; निर्विघ्न; स्वच्छन्द । २. पीडा नभएको । (क्रि० यो०) ३. बिना-रोक-टोक; निरन्तर ।
 अबोधित-वि० [सं०] १. बाधा नभएको; बिनारोक-टोकको । २. स्वच्छन्द; स्वतन्त्र ।
 अबोध-वि० [सं०] १. रोकन नसकिने । २. नवाँधिएको; बाध्य नभएको । ३. अनिवार्य ।
 अबिजालो-ना० [ने०] १. केराउका जस्ता बाटुला-बाटुला पात हुने भैँझार; बूटीविशेष । (आँखामा फूलो परेकोमा यसको रस औषधीको रूपमा प्रयोग गरिन्छ ।) २. कड़ा पिरो पदार्थ ।
 अबीर-ना० [अ०] देवताको पूजा र टीका आदि लाउने काममा प्रयोग गरिने विशेष प्रकारको रातो धूलो ।
 अबीरी-वि० [अ० अबीर+ई] १. अबीर-सम्बन्धी; अबीरको । २. अबीर रङ्गको ।
 अबुझ-वि० [अवूझ] अवूझ ।
 अबुद्ध-वि० [सं०] मूर्ख; बुद्धू; वेवकूफ ।
 अबुद्धि-ना० [सं०] बुद्धि नहुनु; निर्बुद्धिता ।
 अबूझ-वि० [प्रा० अबज्झः] जति सम्झाए पनि नबुझ्ने; बोधो; नासमझ; मूर्ख ।

अबूझकी-वि० [अवूझ] कुरा नबुझ्ने; अवूझ; मूर्ख ।
 अबेर-क्रि० यो० [(फाँ०) अ+वेर] वेर; वियाँलो; अवेला; विलम्ब; ढीलो ।
 अबेला-ना० [अ+वेला] १. खराब समय; बेमौका; कुवेला । (क्रि० यो०) २. अबेर; वेर; ढीलो ।
 अबेहोर-वि० [अ+बेहोर] खराब चाल-चलनको; दुश्चरित्र ।
 अबोध-वि० [सं०] १. अज्ञानी; मूर्ख; मूढ । २. केही नजान्ने ।
 अबोला-वि० [अ+बोल+आ] नबोल्ने स्वभावको; मौनी ।
 अब्ज-वि० [सं०] १. पानीमा उम्रेको; जलज । (ना०) २. कमल । ३. शङ्ख । ४. चन्द्रमा । ५. सय करोडको सङ्ख्या; अर्व ।
 अब्जट-क्रि० यो० [अपझट] अपझट; अचानक; एक्कासि; अनायास ।
 अब्द-ना० [सं०] १. वर्ष; साल । २. वादल; मेघ । ३. आकाश ।
 अब्धि-ना० [सं०] १. समुद्र; सागर । २. सरोवर; तलाउ; जलाशय । ३. सातको सङ्ख्या ।
 अब्बल-वि० [अ० अब्वल] १. असल; उत्तम; श्रेष्ठ । २. अब्वल ।
 अब्रख-ना० [सं० अभ्रख] अभ्रख ।
 अब्रह्मचर्य-वि० [सं०] ब्रह्मचर्यमा नरहेको ।
 अब्रह्मण्य-वि० [सं०] १. ब्राह्मणलाई योग्य नभएको; ब्राह्मणको प्रतिकूल (कर्म) । २. ब्राह्मणमा श्रद्धा नराख्ने । (ना०) ३. नाटकमा कुनै अनुचित कुराको सूचना गर्दा नेपथ्यमा उच्चारण गरिने शब्द (अब्रह्मण्यम्) ।
 अब्रुबा-ना० [अ० आवेरवाँ] एक जातको मिहीन र पातलो असल कपडा ।
 अभक्ति-ना० [सं०] १. भक्ति नहुनु; श्रद्धा नहुनु । २. प्रेम नहुनु; अनुराग नहुनु ।
 अभक्ष्य-ना० [सं०] खान नहुने वस्तु; अभोज्य चीज; अखाद्य पदार्थ; धर्म-शास्त्रले खान निषेध गरेको वस्तु; अभच्छे ।
 अभग-ना० [सं० अभङ्ग] गीतको दोहो-याई-दोहो-याई भनिने चरण; गीतको स्थायी ।
 अभङ्ग-वि० [सं०] भङ्ग नभएको; अखण्ड; पूर्ण ।
 अभङ्ग-पद-ना० [सं०] पद वा अक्षरलाई भङ्ग नगरी कुनै दुइ वा बढी अर्थ निस्कने अर्थालङ्कार; श्लेषालङ्कारको एक भेद ।
 अभच्छे-ना० [सं० अभक्ष्य] खान नहुने वस्तु; धर्म-शास्त्रको नियमानुसार खान नहुने चीज; अभक्ष्य ।
 अभद्र-वि० [सं०] १. भलादमीपन नभएको; अशिष्ट । २. खराब; अशुभ ।
 अभय-ना० [सं०] १. भय नहुनु; निर्भय; निडर । २. शरणमा लिनु; रक्षा गर्नु ।
 अभय-दान-ना० [सं०] भयबाट बचाउनु; शरणमा लिनु; सुरक्षा गर्नु ।
 अभय-पद-ना० [सं०] मुक्ति; मोक्ष ।
 अभय-मुद्रा-ना० [सं०] अभय-दान दिने मुद्रा; दाहिने हात

अभय-वचन-अभिनिविष्ट

४४

उठाएर हत्केला देखाएको अभय-दान दिने मुद्रा ।
 अभय-वचन-ना० [सं०] भयबाट बचाउने प्रतिज्ञा; अभय-
 दानको आश्वासन ।
 अभव्य-वि० [सं०] १. अनुचित; बेठीक । २. भाग्य नभएको;
 अभागी ।
 अभाग-ना० [सं०] १. दुर्भाग्य; खोटो कर्म । (वि०) २.
 भाग्य नभएको; अभागी । ३. भाग नलाइएको; अंश
 नलगाइएको; अविभक्त ।
 अभागी-वि० [सं०] १. भाग्य नभएको; खोटो कर्म भएको;
 भाग्य-हीन । २. जस नपाउने ।
 अभाग्य-ना० [सं०] भाग्य नहुनु; दुर्भाग्य ।
 अभाव-ना० [सं०] १. नहुनु; असत्ता । २. नपाइनु; अप्राप्ति;
 दुर्लभ हुनु । ३. नाश; मृत्यु ।
 अभाषित-वि० [सं०] नभनिएको; नसुनाइएको ।
 अभि-उप० [सं०] संज्ञावाची र क्रियावाची शब्दमा लाग्ने
 एक संस्कृत उपसर्ग । (उदा०-अभि+धर्म=अभिधर्म ।
 अभि+घात=अभिघात ।)
 अभिक-वि० [सं०] स्त्री-लम्पट; कामुक ।
 अभिकाङ्क्षा-ना० [सं०] इच्छा; अभिलाषा ।
 अभिकाङ्क्षी-वि० [सं०] इच्छा गर्ने; अभिलाषी ।
 अभिक्रम-ना० [सं०] १. शुरू; आरम्भ; प्रारम्भ । २.
 चढाइ; आक्रमण ।
 अभिक्रान्ति-ना० [सं०] चढाइ; आक्रमण ।
 अभिक्रोश-ना० [सं०] १. कराउनु; बोलाउनु । २. गाली
 गर्नु; हप्काउनु ।
 अभिक्रोशक-ना० [सं०] १. बोलाउने व्यक्ति । २. गाली
 गर्ने मान्छे । ३. शाप दिने व्यक्ति ।
 अभिगमन-ना० [सं०] १. आउनु । २. भेट-घाट गर्नु । ३.
 मैथुन ।
 अभिघात-ना० [सं०] १. काट्-मार; प्रहार । २. आक्रमण;
 हमला ।
 अभिघात-ना० [ने०] १. अति प्रेरणा; ज्यादा झिझ्याहट ।
 (वि०) २. अति; ज्यादा; अत्यन्त । (क्रि० यो०)
 ३. धेरै; अति ।
 अभिघातक-वि० [सं०] १. मार-काट गर्ने; प्रहार गर्ने ।
 २. आक्रमण गर्ने । ३. रोकने; छेक्ने ।
 अभिचार-ना० [सं०] तन्त्र-मन्त्रद्वारा गरिने मारण, मोहन,
 उच्चाटन आदि हिंसात्मक कर्म । (यी छ प्रकारका छन्-
 मारण, मोहन, स्तम्भन, विद्वेषण, उच्चाटन र वशीकरण ।)
 अभिजन-ना० [सं०] १. बन्धु-वर्ग; वंश; कुटुम्ब । २. देश ।
 अभिजात-वि० [सं०] १. उच्च कुलमा जन्मेको; कुलीन ।
 २. बुद्धिमान्; पण्डित । ३. उपयुक्त; योग्य । ४. मान्य;
 पूज्य । ५. सुन्दर; मनोहर ।
 अभिजात-तन्त्र-ना० [सं०] कुलीन र सुयोग्य व्यक्तिका हातमा
 रहेको शासन-प्रणाली ।

अभिजित्-वि० [सं०] १. जितिएको; विजित (ना०) २.
 विष्णु । ३. उत्तराषाढाको अन्तिम पन्ध्र घडी र श्रवणका
 पहिलेका चार घडीको समय । ४. पौने बाह्रदेखि डेढ बजे-
 सम्मको मुहूर्त । ५. विजय-मुहूर्त ।
 अभिज्ञ-वि० [सं०] १. जानिफकार; विशेषज्ञ । २. निपुण;
 कुशल ।
 अभिज्ञा-ना० [सं०] १. प्राथमिक ज्ञान । २. स्मरण; सम्झना ।
 अभिज्ञान-ना० [सं०] १. सम्झना; स्मृति । २. चिन्तु ।
 ३. लक्षण । ४. परिचय ।
 अभित-क्रि० यो० [सं०] १. नजीक ; निकट । २.
 सामुन्ने; अगित्तिर । ३. यता-उत्ति । ४. दुवैतिर । ५.
 वरि-परि । ६. दायाँ-बायाँ ।
 अभिताप-ना० [सं०] १. प्रचण्ड गर्मी । २. दुःख; पीडा ।
 अभित्यक्त-वि० [सं०] १. छोडिएको; त्याग गरिएको;
 परित्यक्त । २. दण्ड-निर्मुक्त ।
 अभित्याग-ना० [सं०] १. छोड्नु; परित्याग । २. दण्ड आदि-
 बाट निर्मुक्त गर्नु ।
 अभिदेश-ना० [सं०] साक्षी प्रमाण आदिका रूपमा प्रकाश
 गरिएका पहिलेका घटनाको चर्चा ।
 अभिधा-ना० [सं०] १. नाम । २. पदवी; उपाधि । ३.
 शब्दको वाच्यार्थ बोध गराउने शक्ति; वाचक शब्द ।
 अभिधान-ना० [सं०] नाम; संज्ञा ।
 अभिधेय-वि० [सं०] १. अर्थ; भाव; तात्पर्य; अभिप्राय ।
 २. निचोर; निष्कर्ष । ३. कुनै शब्दको शाब्दिक अर्थ । ४.
 नाम ।
 अभिनन्द-ना० [सं०] १. हर्ष; प्रसन्नता । २. प्रशंसा;
 श्लाघा; साधुवाद; तारीफ; बधाई । ३. अभिलाषा;
 इच्छा । ४. प्रोत्साहन; उत्तेजना ।
 अभिनन्दन-ना० [सं०] १. आनन्द । २. सन्तोष । ३. अभि-
 वादन । ४. स्वागत । ५. प्रशंसा । ६. अनुमोदन । ७.
 अभिलाषा । ८. विनीत प्रार्थना ।
 अभिनन्दन-पत्र-ना० [सं०] कुनै प्रतिष्ठित व्यक्तिलाई उनका
 सत्कार्यको प्रशंसा लेखी समर्पण गरिने पत्र; सम्मान-पत्र ।
 अभिनन्दनीय-वि० [सं०] १. प्रशंसनीय । २. वन्दनीय ।
 ३. हर्ष-प्रद ।
 अभिनन्दित-वि० [सं०] अभिनन्दन गरिएको ।
 अभिनय-ना० [सं०] १. नकल; देखा-सिकी; अनुकरण ।
 २. हाव-भाव ।
 अभिनव-वि० [सं०] १. नयाँ; ताजा । २. साजी ।
 अभिनिर्णय-ना० [सं०] अभिनिर्णायकले दिएको निर्णय;
 दोषादोषको अन्तिम निर्णय ।
 अभिनिर्णायक-ना० [सं०] न्यायाधीशका साथ बसेर
 दोषादोषको निर्णय गर्ने व्यक्ति; जूरी ।
 अभिनिर्याण-ना० [सं०] १. प्रस्थान; गमन । २. हमला; धावा ।
 अभिनिविष्ट-वि० [सं०] १. पसेको; गडेको; धसेको ।

२. लागेको; लिप्त; निमग्न; कुनै काममा एकाग्रसित लागेको। ३. हठी; जिद्दीवाल।
 अभिनविष्टता-ना० [सं०] १. दृढ प्रतिज्ञा; सङ्कल्प। २. निःस्वार्थता।
 अभिनवृत्ति-ना० [सं०] १. सम्पादन। २. सिद्धि। ३. समाप्ति। ४. पूर्णता।
 अभिनवेश-ना० [सं०] १. पस्नु; प्रवेश। २. मनोयोग; एकाग्र चिन्तन। ३. दृढ सङ्कल्प। ४. मृत्युको भय।
 अभिनवेशी-वि० [सं०] १. अनुरक्त; लिप्त। २. दृढ प्रतिज्ञा; दृढ निश्चयी।
 अभिनीत-वि० [सं०] १. नजीक ल्याइएको; अगिल्लिर ल्याइएको। २. सुसज्जित; अलङ्कृत; सिँगारिएको। ३. अभिनय गरिएको; खेलिएको (नाटक आदि)।
 अभिनेता-ना० [सं०] अभिनय गर्ने व्यक्ति; नायक; नट; नटुवा।
 अभिनेत्री-ना० [सं०] अभिनय गर्ने स्त्री; नटी।
 अभिनेय-वि० [सं०] अभिनय गर्न योग्य वा सकिने; नाटक खेलन लायक; नाटक गरेर देखाउन सकिने।
 अभिन्न-वि० [सं०] १. भिन्न नभएको; नकाटिएको; सग्लो। २. मिलेको; टाँसिएको। ३. सम्बद्ध; लग्न।
 अभिन्न-पद-ना० [सं०] अभिन्न-पद।
 अभिन्यास-ना० [सं०] १. कुनै विभागमा राख्नु। २. क्रम-बद्ध रूपमा राख्नु।
 अभिन्यासक-वि० [सं०] १. कुनै विभागमा राख्ने। २. बँड्क आदिमा जम्मा गर्ने। ३. सिलसिला मिलाई राख्ने (व्यक्ति)।
 अभिपतन-ना० [सं०] १. आइपर्नु; अगिल्लिर पर्नु। २. धावा गर्नु; चढाइ।
 अभिपन्न-वि० [सं०] १. नजीकै आएको; आफूतिर आएको। २. भागेको। ३. वशमा परेको। ४. पक्रिएको।
 अभिपुष्ट-वि० [सं०] पालन-पोषण गरिएको; रक्षा गरिएको।
 अभिपुष्टि-ना० [सं०] पालन-पोषण; लालन-पालन।
 अभिपूर्व-क्रि०यो० [सं०] क्रमशः; क्रमैले; लहरै; पालैसित।
 अभिपोषण-ना० [सं०] अकालि गरेका काममा स्वीकृति दिएर निश्चय गर्नु; समर्थन; सदर गर्नु।
 अभिपोषणीय-वि० [सं०] अभिपोषण गर्न लायक; स्वीकृत हुन योग्य; पुष्टि गरिन योग्य; सदर हुन योग्य; समर्थन योग्य।
 अभिपोषित-वि० [सं०] पुष्ट गरिएको; अभिपोषण गरिएको; स्वीकार गरिएको।
 अभिप्राय-ना० [सं०] १. आशय; मतलब; तात्पर्य। २. उद्देश्य। ३. विचार। ४. अभिलाषा; इच्छा। ५. सम्मति; राय।
 अभिप्रेत-वि० [सं०] १. उद्देश्य गरिएको; इच्छा गरिएको; अभिलषित; चाहेको। (ना०) २. सम्मति; स्वीकृति।

अभिप्लव-ना० [सं०] १. दुःख; पीडा। २. डुब्नु; गोता मार्नु। ३. तरल पदार्थ; पग्लेको वस्तु।
 अभिप्लुत-वि० [सं०] १. दमन गरिएको। २. डुबेको; गोता लगाएको। ३. पग्लेको; द्रवित।
 अभिभव-ना० [सं०] १. हार; पराजय। २. तिरस्कार; अनादर। ३. विलक्षण घटना। ४. बलपूर्वक रोकेर राख्नु।
 अभिभवन-ना० [सं०] १. दमन गर्नु; दबाउनु। २. संयम। ३. वश-वर्ती हुनु वा तुल्याउनु।
 अभिभाँत-ना० [सं०] अभिवाद। ऐभाँत।
 अभिभारा-ना० [सं०] अभि+भार+आ। उत्तरदायित्व।
 अभिभावक-वि० [सं०] १. पराजय गर्ने; जित्ने। २. वशमा पार्ने। ३. पालन-पोषण गर्ने; संरक्षक।
 अभिभावन-ना० [सं०] १. पालन-पोषण; संरक्षण। २. जित्नु; विजय प्राप्त गर्नु।
 अभिभावित-वि० [सं०] १. जितिएको; पराजित। २. पालिएको। ३. हेर-चाह गरिएको; संरक्षित।
 अभिभाषक-ना० [सं०] १. वारिस; वकील; बैरिस्टर। २. कुनै विशेष विषयमा सप्रमाण भाषण गर्ने।
 अभिभाषण-ना० [सं०] १. धेरै मानिसहरूको सामुने कुनै विषयलाई लिएर गरेको विवेकपूर्ण भाषण; वक्तृता। २. वकालत; बैरिस्टरी।
 अभिभूत-वि० [सं०] १. हराइएको; विजित; पराजित। २. पीडित। ३. अधिकृत; वशीभूत।
 अभिभूति-ना० [सं०] १. विजय; पराजय। २. वशीकरण। ३. सर्वोत्तमता; श्रेष्ठता।
 अभिमत्-वि० [सं०] १. इच्छा गरिएको; वाञ्छित; अभिलषित। २. प्यारो; प्रिय। ३. सम्मत; स्वीकृत। (ना०) ४. इच्छा; अभिलाषा। ५. विचार; राय।
 अभिमनस्-वि० [सं०] अभिलाषी; इच्छुक; आशा-कारी।
 अभिमन्त्रण-ना० [सं०] १. मन्त्रद्वारा संस्कार गर्नु। २. निस्तो; निमन्त्रण।
 अभिमन्त्रित-वि० [सं०] १. मन्त्रद्वारा संस्कार गरिएको। २. बोलाइएको; आमन्त्रित।
 अभिमन्यु-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध अर्जुनका छोरा।
 अभिमर्द-ना० [सं०] १. थिचो-मिचो। २. युद्ध। ३. रक्सी।
 अभिमर्श-ना० [सं०] १. छुनु; स्पर्श। २. सङ्गत गर्नु; संसर्ग गर्नु। ३. आक्रमण; हमला। ४. अत्याचार। ५. मैथुन।
 अभिमर्शी-वि० [सं०] १. छुने; स्पर्श गर्ने। २. संसर्ग राख्ने। ३. आक्रमण-कारी। ४. अत्याचारी। ५. मैथुन गर्ने।
 अभिमाद-ना० [सं०] नशा; मद।
 अभिमान-ना० [सं०] १. शेखी; घमण्ड; तुजुक। २. आत्म-श्लाघा; आत्म-प्रशंसा।
 अभिमानी-वि० [सं०] १. अभिमान गर्ने; शेखी गर्ने; घमण्डी। २. आत्म-श्लाघी।
 अभिमुख-ना० यो० [सं०] १. मुखेन्जी; सामुने; अगाडि।

अभियन्ता-अभिषङ्गः

२. नजीक; समीप ।
 अभियन्ता-ना० [सं०] इन्जिनीयर ।
 अभियाचन-ना० [सं०] मागनु; प्रार्थना गर्नु; माग ।
 अभियाञ्चा-ना० [सं०] प्रार्थना; माग ।
 अभियान-ना० [सं०] १. सैनिक-यात्रा; धावा गर्नु; आक्रमण गर्नु । २. चढ्नु; आरोहण । ३. नजीक जानु अथवा आउनु ।
 अभियुक्त-वि० [सं०] १. अभियोग लागेको । २. विद्वान्; ज्ञानी । ३. कुनै कार्यमा व्यस्त ।
 अभियोक्ता-वि० [सं०] १. अभियोग लगाउने; वादी । २. शत्रु; वैरी ।
 अभियोग-ना० [सं०] १. फरेब; फत्तुर; दोष । २. चढाइ; आक्रमण । ३. उद्योग; अध्यवसाय ।
 अभियोगी-वि० [सं०] अभियोग लगाउने; दोष लाउने; वादी ।
 अभियोज्य-वि० [सं०] अभियोग लगाउन योग्य ।
 अभिरक्षक-ना० [सं०] संरक्षक; अभिभावक ।
 अभिरक्षण-ना० [सं०] संरक्षण; सुरक्षा ।
 अभिरक्षा-ना० [सं०] सुरक्षा; बचाउ ।
 अभिरत-वि० [सं०] १. अनुरक्त; आसक्त । २. भक्त । ३. तल्लीन ।
 अभिरति-ना० [सं०] १. आनन्द; हर्ष । २. अनुराग; भक्ति ।
 अभिराम-वि० [सं०] राम्रो; सुन्दर; मनोहर ।
 अभिरुचि-ना० [सं०] चाह; अभिलाषा; इच्छा ।
 अभिरुचित-ना० [सं०] प्यारो गरिने व्यक्ति; प्रेमी; आशक ।
 अभिरुत-ना० [सं०] आवाज; हल्ला ।
 अभिरूप-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. विष्णु । ३. शिव । ४. कामदेव । (वि०) ५. सदृश; उस्तै; तुल्य । ६. मनोहर । ७. प्रेमी; प्रिय । ८. पण्डित; बुद्धिमान् ।
 अभिलषित-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; वाञ्छित ।
 अभिलाष-ना० [सं०] १. कथन; भाषण । २. वर्णन; विवरण । ३. प्रतिज्ञा ।
 अभिलाष-ना० [सं०] इच्छा; अभिलाषा ।
 अभिलाषा-ना० [सं०] इच्छा; कामना ।
 अभिलाषी-वि० [सं०] अभिलाषा गर्ने; इच्छुक ।
 अभिलाषुक-वि० [सं०] १. इच्छुक; अभिलाषी । २. लोभी; लोलुप ।
 अभिलिखित-वि० [सं०] लेखिएको; खोपिएको ।
 अभिलीन-वि० [सं०] संलग्न; जोडिएको; टाँसिएको ।
 अभिलुलित-वि० [सं०] हल्लाइएको; प्रकम्पित; आन्दोलित ।
 अभिलेख-ना० [सं०] १. लेख; लेखोट । २. प्राचीन लेख । ३. प्रामाणिक लेख ।
 अभिलेखन-ना० [सं०] लेख; लेखोट; धातु, पाषाण आदिमा खोपिएको प्राचीन लेख ।
 अभिलेखालय-ना० [सं०] १. अभिलेख राख्ने ठाउँ । २. मिसिल जम्मा गरिराख्ने अड्डा; मिसिल-फाँट ।
 अभिव्यवता-ना० [सं०] १. कसैको निमित्त साधिकार रूपले

बोल्ने; वारिस । २. अघि सरेर बोल्ने वक्ता ।
 अभिवन्दन-ना० [सं०] १. आदरपूर्वकको प्रणाम; ससम्मान नमस्कार । २. स्तुति; प्रशंसा ।
 अभिवादक-वि० [सं०] अभिवादन गर्ने; प्रणाम गर्ने ।
 अभिवादन-ना० [सं०] १. नमस्कार; प्रणाम । २. ठूला-बडा व्यक्तिलाई गरिने आदर-भाव । ३. बधाई । ४. प्रशंसा; स्तुति ।
 अभिविधि-ना० [सं०] १. व्याप्ति । २. मर्यादा ।
 अभिविश्रुत-वि० [सं०] १. जगत्-प्रसिद्ध । २. सर्व-श्रेष्ठ ।
 अभिवृद्धि-ना० [सं०] उन्नति; बढिबढाउ ।
 अभिव्यक्त-वि० [सं०] १. भनिएको; व्यक्त । २. प्रकट गरिएको; प्रकाशित । ३. स्वच्छ; साफ ।
 अभिव्यक्ति-ना० [सं०] प्रकट गर्नु; व्यक्त गर्नु ।
 अभिव्यञ्जक-वि० [सं०] प्रकट गर्ने; प्रकाशित गर्ने; व्यक्त गर्ने ।
 अभिव्यञ्जन-ना० [सं०] स्पष्ट रूपमा मनोभाव प्रकट गर्नु; अभिव्यक्ति ।
 अभिव्यापक-वि० [सं०] १. व्याप्त; व्यापक; अन्तर्भूत । २. सामेल; सम्मिलित ।
 अभिव्यापी-वि० [सं०] १. सामेल हुने; सम्मिलित हुने । २. व्याप्त हुने; व्यापक ।
 अभिव्याप्ति-ना० [सं०] सबैतिर ढाक्नाको भाव; सर्व-व्यापकता ।
 अभिशंसक-वि० [सं०] १. दोषी ठहराउने; दोषारोपण गर्ने । २. अपमान गर्ने; मान-हानि गर्ने ।
 अभिशंसन-ना० [सं०] १. आरोप दोष । २. गाली । ३. अपमान ।
 अभिशंसा-ना० [सं०] १. आरोप; दोष । २. गाली । ३. अपमान ।
 अभिशंसी-वि० [सं०] १. दोष लगाउने; दोषारोप गर्ने । २. अपमान गर्ने ।
 अभिशंसित-वि० [सं०] दोष लाइएको; अभियुक्त ।
 अभिशङ्का-ना० [सं०] १. आशङ्का; सन्देह; अविश्वास । २. भय । ३. आरोप; अभियोग ।
 अभिशप्त-वि० [सं०] सरापिएको; सराप दिइएको ।
 अभिशस्तक-वि० [सं०] मिथ्या दोष लागेको; बदनाम गरिएको ।
 अभिशस्ति-ना० [सं०] १. सराप; शाप । २. दुर्भाग्य; अभाग । ३. विपत्ति; आपत्ति । ४. भर्त्सना । ५. अप्रतिष्ठा । ६. मागनु; याचना ।
 अभिशाप-ना० [सं०] १. सराप; शाप । २. फत्तुर; फरेब । ३. दोष; आरोप ।
 अभिश्रावण-ना० [सं०] १. खिँच्नु; ताड्नु । २. चुहाउनु; अर्क बनाउनु ।
 अभिश्रावणी-ना० [सं०] रक्सी बनाउने ठाउँ वा कारखाना; भट्टी ।
 अभिषङ्ग-ना० [सं०] १. पराजय; हार । २. मिथ्या अपवाद;

दोषारोपण । ३. भूत-प्रेतको आवेश । ४. एक हुनु; मिलन ।
 ५. अङ्कमाल; आलिङ्गन । ६. अपमान; तिरस्कार ।
 अभिषङ्गी-वि० [सं०] खराब काममा अर्कोको साथ लाग्ने ।
 अभिषव-ना० [सं०] १. स्नान; नुहाउनु । २. यज्ञको जलले
 नुहाउनु; अवभृथ । ३. यज्ञका निमित्त सोम-रस निकाल्नु;
 मदिरा बनाउनु ।
 अभिषिक्त-वि० [सं०] १. सेचन गरिएको; राज्याभिषेक
 गरिएको; राज-तिलक दिइएको । २. राज-सिंहासनमा
 बसाइएको ।
 अभिषेक-ना० [सं०] १. पानी छर्कनु; सेचन गर्नु; सिञ्चन ।
 २. स्नान गर्नु; नुहाउनु । ३. विधिपूर्वक मन्त्र पढेर जल
 छर्कनु; मन्त्र पढेर राज-पदमा आरूढ गराउनु । ४. यज्ञको
 समाप्तिपछि अभिमन्त्रित जलले स्नान गर्नु । ५. शिव-लिङ्ग-
 माथि जलहरी राखी पानी चुहाउनु; रुद्राभिषेक । ६.
 रोग-निवारणका लागि स्नान गर्नु; रोग-व्याधि हटाउनाका
 लागि शान्ति र मङ्गलका निमित्त मन्त्र पढेर कुश, फूल
 आदिले जल छर्कनु ।
 अभिषेचन-ना० [सं०] जल छर्कनु; अभिषेक ।
 अभिषेचनीय-वि० [सं०] १. अभिषेचन गर्न योग्य; राज्या-
 भिषेक गर्न लायक । २. मङ्गल-कलशको जलले सेचन गर्न
 योग्य ।
 अभिष्टव-ना० [सं०] प्रशंसा; तारीफ; विरुदावली ।
 अभिसन्धा-ना० [सं०] १. भाषण; वक्तव्य । २. प्रतिज्ञा;
 वचन ।
 अभिसन्धान-ना० [सं०] १. भाषण; प्रवचन । २. प्रतिज्ञा;
 कबूल । ३. धोखा; दगाबाजी ।
 अभिसन्धि-ना० [सं०] १. भाषण; प्रवचन । २. कबूल;
 प्रतिज्ञा । ३. धोखा; वञ्चना । ४. कुचक्र; षड्यन्त्र ।
 ५. इरादा; उद्देश्य ।
 अभिसन्धित-वि० [सं०] १. भाषण गरिएको । २. प्रतिज्ञा
 गरिएको । ३. धोखा दिइएको; ठगिएको । ४. षड्यन्त्र
 रचिएको ।
 अभिसन्धिता-ना० [सं०] नायिकाका दश भेदमध्ये एक;
 नायकको पहिले अपमान गरेर पछि पछुताउने स्त्री;
 कलहान्तरिता नायिका ।
 अभिसम्पात-ना० [सं०] १. भेट; सङ्गम । २. आइलागनु;
 झम्टनु; आक्रमण । ३. युद्ध; लड़ाई ।
 अभिसरण-ना० [सं०] १. सरेर नजीक जानु । २. प्रेमीका
 साथ भेट गर्न सङ्केत-स्थानमा जानु ।
 अभिसर्ग-ना० [सं०] रचना; सृष्टि ।
 अभिसर्जन-ना० [सं०] १. दान; दिनु । २. भेट; नजराना ।
 ३. हत्या; वध ।
 अभिसार-ना० [सं०] १. प्रेमी वा प्रेमिकाका साथ भेट्न सङ्केत-
 स्थलमा जानु । २. आक्रमण; हमला ।
 अभिसारण-ना० [सं०] १. नजीक जानु । २. प्रिय-मिलनका

निमित्त जानु; सङ्केत-स्थानमा जानु ।
 अभिसारिका-ना० [सं०] प्रियसित भेट्न सङ्केत-स्थलमा
 जाने नायिका ।
 अभिसारी-वि० [सं०] १. कुनै कार्यको सहायक; कार्य-साधक ।
 २. भेट गर्न जाने । ३. आक्रमण-कारी । ४. प्रियतमासित
 भेट गर्न सङ्केत-स्थानमा जाने ।
 अभिसूचना-ना० [सं०] साधिकार सूचना; अधिसूचना ।
 अभिसेक-ना० [सं०] अभिषेक ।
 अभिस्नेह-ना० [सं०] १. अनुराग; प्रेम; स्नेह । २. भक्ति ।
 अभिस्त्रावण-ना० [सं०] वाफद्वारा अर्क, रक्सी आदि चुहाउनु ।
 अभिस्त्रावणी-ना० [सं०] १. अर्क भित्रने ठाउँ; रक्सी पार्ने
 ठाउँ; भट्टी । २. अर्क चुहाउने भाँडो ।
 अभिहत-वि० [सं०] १. ठोकिएको; पिटिएको । २. रोकिएको;
 अवरुद्ध ।
 अभिहति-ना० [सं०] १. चोट; घाउ । २. गुणन-क्रिया;
 गुणन-फल ।
 अभिहरण-ना० [सं०] १. नजीक ल्याउनु; अगित्तिर ल्याउनु ।
 २. हाजिर गराउनु । ३. लिएर भागनु; हरण गर्नु; लुट्नु ।
 अभिहर्ता-वि० [सं०] लिएर भाग्ने; चोर; लुटेरा; डाँकू ।
 अभिहार-ना० [सं०] १. युद्ध-घोषणा । २. दण्ड; सजाय ।
 ३. चोरी; डकैती । (वि०) ४. अम्मली; व्यसनी ।
 अभिहास-ना० [सं०] १. हाँस-खेल; दिल्लगी; ठट्टा ।
 २. हर्ष; आनन्द ।
 अभिहित-वि० [सं०] १. भनिएको; कथित । २. वर्णन
 गरिएको । ३. प्रकाशित ।
 अभी-वि० [सं०] निडर; निर्भय; नडराउने; सूरो ।
 अभीक-ना० [सं०] १. अभिलाषी; उत्सुक । २. कामी;
 रति-लम्पट । ३. निर्भय; निडर ।
 अभीक्षण-क्रि० यो० [सं०] पुनः-पुनः; बारम्बार; सतत;
 निरन्तर ।
 अभीप्सा-ना० [सं०] प्रबल इच्छा; तीव्र अभिलाषा; मनोरथ ।
 अभीप्सित-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; वाञ्छित; चाहना
 गरिएको ।
 अभीम-वि० [सं०] १. डर-लाग्दो नभएको; सौम्य; शान्त ।
 (ना०) २. विष्णु ।
 अभीरु-वि० [सं०] १. निडर; नडराउने । (ना०)
 २. शिव । ३. भैरव । ४. युद्ध-भूमि ।
 अभीशु-ना० [सं०] १. लगाम । २. प्रकाश; किरण । ३.
 हात । ४. औँला । ५. याल; केशर ।
 अभीष्ट-ना० [सं०] १. इच्छा गरिएको; वाञ्छित । २.
 प्यारो । ३. कृपा-पात्र ।
 अभुक्त-वि० [सं०] १. भोको; नखाएको । २. भोग नगरेको ।
 अभुग्न-वि० [सं०] १. ननिहुरेको; नझुकेको; सोझो ।
 २. असल; भलो । ३. स्वस्थ; नीरोग ।
 अभुज-वि० [सं०] हात नभएको; डुँडो ।

अभू-अभ्रख

- अभू-वि० [सं] १. नजन्मेको; जन्म नलिएको। (ना०)
२. विष्णु। ३. ईश्वर।
- अभूत-वि० [सं०] १. अनस्तित्व; सत्ता नभएको। २. अपूर्व; अनौठो। ३. अयथार्थ; मिथ्या।
- अभूतपूर्व-वि० [सं०] १. पहिले नभएको; अपूर्व। २. अनौठो; अद्भुत।
- अभूति-ना० [सं०] १. अनस्तित्व; अत्यन्ताभाव। २. गरीबी; निर्धनता।
- अभेक-ना० [अ+भेक] १. पाही नपर्ने ठाउँ; बाटो नपर्ने ठाउँ; अपाही; कोल्टो। २. अभेग।
- अभेग-ना० [ने०] विवाह गर्न हतपत भएकी कन्याको अवस्था; उमेर पुगेकी कन्या।
- अभेद-वि० [सं०] भेद नभएको; भेदाभाव; अभिन्नता।
- अभेद्य-वि० [सं०] १. छेड्न नहुने; प्वाल पार्न नसकिने। २. भाँच्न नहुने वा नसकिने।
- अभोग-वि० [सं०] उपभोग नगरिएको; चलनमा नल्याइएको; अनुपयुक्त।
- अभोगी-वि० [सं०] भोग नगर्ने; त्यागी; विरक्त।
- अभोग्य-वि० [सं०] भोग गर्न योग्य नभएको; उपभोग गर्न नहुने।
- अभोज्य-वि० [सं०] खान नहुने; अखाद्य।
- अभ्यग्र-वि० [सं०] १. समीप; निकट; नजीक। २. ताजा; साजी।
- अभ्यङ्ग-ना० [सं०] तेल लगाउनु; तेल घस्नु।
- अभ्यञ्जन-ना० [सं०] आँखामा लाउने गाजल; अञ्जन; सुर्मा।
- अभ्यधिक-वि० [सं०] १. ज्यादा; खूब; प्रशस्त; आशा गरेभन्दा बर्ती। २. असाधारण।
- अभ्यधीन-वि० [सं०] १. अधीनस्थ। २. कुनै नियम वा प्रतिज्ञामा बाँधिएको।
- अभ्यनुज्ञा-ना० [सं०] अनुमति; सम्मति; आज्ञा; आदेश।
- अभ्यन्तर-ना० [सं०] १. भित्री मन। २. माझ; बीच; मध्य। ३. गुप्त कुरा; गुप्त कथा।
- अभ्यमित्र-ना० [सं०] आक्रमण; हमला।
- अभ्यर्चन-ना० [सं०] १. पूजा; पूजन। २. सजावट; श्रृङ्गार। ३. सम्मान।
- अभ्यर्चना-ना० [सं०] पूजा; आराधना; सत्कार; सम्मान।
- अभ्यर्चा-ना० [सं०] पूजा; सत्कार; सम्मान।
- अभ्यर्ण-वि० [सं०] नजीक; समीप; निकट।
- अभ्यर्थना-ना० [सं०] १. प्रार्थना; विन्ति। २. उठेर स्वागत गर्नु।
- अभ्यर्थी-ना० [सं०] १. प्रार्थना गर्ने; प्रार्थी। २. माग्ने; याचक।
- अभ्यर्पण-ना० [सं०] १. समर्पण; अर्पण। २. आफ्नो हक छुटाएर दिनु; दान।
- अभ्यर्पित-वि० [सं०] दिइएको; समर्पित।

- अभ्यर्हणा-ना० [सं०] १. पूजा। २. सम्मान; प्रतिष्ठा।
- अभ्यवहार-ना० [सं०] खानु; भोजन गर्नु।
- अभ्यसन-ना० [सं०] १. दोहोच्याउनु; आवृत्ति गर्नु। २. निरन्तरको अध्ययन; सतत अभ्यास।
- अभ्यसित-वि० [सं०] १. अभ्यास गरिएको। २. पढेको; पठित; अभ्यस्त।
- अभ्यसूयक-वि० [सं०] १. रिसाहा; क्रोधी। २. डाह गर्ने; डाही।
- अभ्यसूया-ना० [सं०] १. रीस; क्रोध। २. डाह; ईर्ष्या।
- अभ्यस्त-वि० [सं०] १. अभ्यास गरेको; रफत गरेको। २. दक्ष; निपुण।
- अभ्याकर्ष-ना० [सं०] १. आफूतिर तान्नु; घिच्च्याउनु। २. आह्वान; हाँक।
- अभ्याकाङ्क्षित-ना० [सं०] १. मनोरथ; अभिलाषा। २. झूटो दोष; मिथ्या आरोप।
- अभ्यागत-ना० [सं०] १. पाहुना; अतिथि। २. साधु; संन्यासी। (वि.) ३. सामुन्ने आएको; भेट गर्न आएको।
- अभ्यागम-ना० [सं०] १. अगिल्लिर आउनु; नजीक आउनु। २. सामीप्य; छिमेक। ३. आक्रमण। ४. युद्ध। ५. शत्रुता।
- अभ्यागारिक-ना० [सं०] कुटुम्ब-पोषण गर्ने व्यक्ति; गृहस्थी।
- अभ्याघात-ना० [सं०] आक्रमण; हमला।
- अभ्यास-ना० [सं०] १. रफत; पूर्णता वा दक्षता-प्राप्तिका लागि बारम्बार आवृत्ति गर्नु। २. आदत; बानी।
- अभ्यासी-वि० [सं०] अभ्यास गर्ने; रफत गर्ने; आवृत्ति गर्ने; घोकने।
- अभ्युत्थान-ना० [सं०] १. विशिष्ट व्यक्तिको सम्मानार्थ बसेको आसन छोडेर उठ्नु; स्वागतार्थ उठ्नु। २. उदय; पदोन्नति।
- अभ्युत्पन-ना० [सं०] १. उफनु; फड्कनु। २. झम्टनु; आक्रमण।
- अभ्युदय-ना० [सं०] १. उन्नति; समृद्धि। २. उदय; उत्पत्ति।
- अभ्युदित-वि० [सं०] १. उदाएको। २. उन्नत।
- अभ्युद्गम-ना० [सं०] १. प्रतिष्ठित व्यक्तिको सम्मानार्थ उठेर स्वागत गर्नु। २. उदय। ३. मुहान; निकास।
- अभ्युन्नत-वि० [सं०] उठेको; उन्नत।
- अभ्युन्नति-ना० [सं०] पदोन्नति; समृद्धि।
- अभ्युपगम-ना० [सं०] १. नजीक आउनु। २. मन्जुरी; स्वीकृति। ३. दोष स्वीकार गर्नु। ४. प्रतिज्ञा।
- अभ्युपाय-ना० [सं०] १. प्रतिज्ञा। २. अङ्गीकार; स्वीकृति।
- अभ्रलिह-वि० [सं०] बादललाई छुने; अत्यन्त अग्लो।
- अभ्र-ना० [सं०] १. मेघ; बादल। २. आकाश। ३. सुन। ४. अभ्रक। ५. मोथे।
- अभ्रक-ना० [सं०] अभ्रख।
- अभ्रख-ना० [सं० अभ्रक] आगोले नजल्ने पार-दर्शी र पत्रदार खनिज पदार्थविशेष। (यसलाई भस्म गरेर वैद्यहरू औषधी

पनि बनाउँछन् ।)
 अभ्रङ्ग-ना० [सं०] १. हावा; वायु । २. पर्वत । (वि०)
 ३. बादललाई छुने; ज्यादै अल्गो ।
 अभ्रान्त-वि० [सं०] १. भ्रम-शून्य; भ्रान्ति-रहित । २. स्थिर ।
 अभ्री-ना० [सं०] काठको कोदालो; कोदाली ।
 अमङ्गल-ना० [सं०] १. अकल्याण; अशुभ; विच्छुक;
 अपशकुन; अलच्छित । २. अँडीरको बोट । (वि०) ३.
 मङ्गल नभएको; विच्छुकी; अलच्छिनी; अशुभ ।
 अमचूर-ना० [प्रा० अम्मचूर] काँचो आँपका चाना कुटेर
 बनाएको धूलो; काँचो आँप सुकाएर बनाएको चाना ।
 अमत-ना० [सं०] १. असम्मति; सम्मति नहुनु । २. रोग ।
 अमन-ना० [सं० अ+मन] खाने मन नहुनु; छुट्टे नलाग्नु;
 मन मर्नु; अरुचि ।
 अमनस्क-वि० [सं०] १. विमनस्क; मन-चित्त ठीक नभएको ।
 २. विवेक-शक्ति-हीन । ३. किर्तव्य-विमूढ ।
 अमन्त्र-वि० [सं०] १. वैदिक मन्त्र-रहित; वैदिक मन्त्रको
 उच्चारण गर्न नपर्ने कर्मानुष्ठान । २. वेदको अनधिकारी ।
 ३. वेद नजान्ने ।
 अमर-वि० [सं०] १. नमर्ने; सधैं बाँचिरहने । (ना०) २.
 देवता । ३. पारो । ४. सुवर्ण ।
 अमर-कोष-ना० [सं०] अमरसिंहले बनाएको शब्द-कोष ।
 अमर-गुरु-ना० [सं०] देव-गुरु; बृहस्पति ।
 अमर-तरु-ना० [सं०] १. कल्प-वृक्ष । २. देवदारु ।
 अमरता-ना० [सं०] १. अमर हुनाको भाव; कहिल्यै नमर्नु;
 अविनाशिता । २. चिरजीवन । ३. देवत्व; अमरत्व ।
 अमरत्व-ना० [सं०] अमरता; देवत्व ।
 अमर-द्विज-ना० [सं०] पूजारी; पूजा-कोठे; देवलक ।
 अमर-नदी-ना० [सं०] गङ्गा ।
 अमर-पक्ष-ना० [सं०] पितृहरूको विशेष रूपमा श्राद्ध गरिने
 पक्ष; पितृ-पक्ष ।
 अमर-पद-ना० [सं०] मुक्ति; मोक्ष; देव-पद ।
 अमर-पुर-ना० [सं०] स्वर्ग; देव-नगर; अमरावती ।
 अमर-लोक-ना० [सं०] अमरावती; स्वर्ग ।
 अमर-वल्ली-ना० [सं०] आकाश-वल्ली ।
 अमरसिंह-ना० [सं०] १. एक संस्कृत कोष-कार; अमर-
 कोषका निर्माता । २. उन्नाइसौं शताब्दीको नेपालका एक
 सुप्रसिद्ध वीर र देश-भक्त जनरल र मुक्तिप्राप्त ।
 अमरा-ना० [सं०] १. अमरावती; स्वर्ग । २. नाभि-सूत्र;
 साल-नाल । ३. गर्भाशय ।
 अमराङ्गना-ना [सं०] १. अप्सरा; स्वर्गकी वेश्या । २.
 देव-स्त्री; देवाङ्गना ।
 अमराधिप-ना० [सं०] १. इन्द्र । २. ईश्वर ।
 अमरावती-ना० [सं०] इन्द्र-पुरी; स्वर्ग ।
 अमरी-ना० [सं०] १. देव-स्त्री; देवी; देवाङ्गना । २. इन्द्रको
 राजधानी; अमरावती ।

अमर्त्य-वि० [सं०] १. अविनाशी; नाश नहुने; दैवी । (ना०)
 २. देवता ।
 अमर्याद-वि० [सं०] १. सीमा नभएको; बेहदको । २. मर्यादा-
 रहित; प्रतिष्ठा-रहित; असम्मानित ।
 अमर्यादा-ना० [सं०] मर्यादा नहुनु; सम्मानको अभाव;
 अवहेलना ।
 अमर्ष-ना० [सं०] १. नसहनु; असहिष्णुता; अधैर्य । २. शत्रुको
 अपकार गर्न नसक्दा उठेको क्रोध; कोप; ईर्ष्या ।
 अमर्षण-वि० [सं०] सहन नसक्ने; क्रोधी; रिसाहा ।
 अमर्षी-वि० [सं०] १. सहन नसक्ने; असहन-शील । २. झट्ट
 रिसाउने; आशु-क्रोधी ।
 अमल-ना० [अ०] १. चुरोट, गाँजा, अफीम आदि लागू वस्तु;
 मादक पदार्थ; नशा; अम्मल । २. लत; बानी; आदत ।
 ३. इलाका; जिल्ला; हाता । ४. अधिकार; शासन । ५.
 व्यवहार ।
 अमल-ना० [अ०] एक आँलाको नापो; अङ्गुल ।
 अमल-वि० [सं०] १. मल नभएको; निर्मल; स्वच्छ । २.
 निर्दोष; निष्कलङ्क; निष्पाप । ३. सच्चा; साँचो ।
 ४. शुद्ध; सेतो । (ना०) ५. अभ्रक ।
 अमलची-वि० [अ० अमल+ची] नशा खाने आदत बसेको;
 नशाबाज; अम्मली ।
 अमलतनु-ना० [अमलतनु] अमलतनु ।
 अमलतास-ना० [सं० अमल+तह] राज-वृक्ष ।
 अमलतनु-ना० [सं० अङ्गुलित्राण] सियो घचेटनाका निमित्त
 सूचीकारले आँलामा लाउने साधनविशेष; लक्खु; अम्तर्नु ।
 अमलदार-ना० [अ० अमल+दार (फा०)] पिउठसरहको
 जङ्गी दर्जाविशेष ।
 अमल-पित्त-ना० [सं० अमल+पित्त] पित्तका दोषले खाएको
 वस्तु अमिलो हुने रोगविशेष; पित्त वमन हुने रोग;
 अमल-पित्त ।
 अमला-ना० [प्रा० आमलओ] अमिलीका जस्ता मसिना
 पात हुने, अमिलो गोल फल फल्ने बोटविशेष; त्यसैको फल;
 आमलक । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठण्डा, कफ-नाशक र
 शुक्र-वर्द्धक मानिन्छ ।)
 अमला-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. सरस्वती ।
 अमला-ना० [अ० अमल] सरकारी कर्मचारी ।
 अमली-वि० [अ०] अमल खाने; नशाबाज; अमलची;
 अम्मली ।
 अमलेख-ना० [ने०] करियाहरूलाई स्वतन्त्र गरिदिनु;
 कमारा-कमारीको छुटकारा; दासत्व-मोचन; पार ।
 अमलेख-गन्ज-ना० [अमलेख+गन्ज] नेपालको दक्षिणी भाग,
 बारा जिल्लामा पर्ने एक प्रसिद्ध बस्ती ।
 अमल्लकी-ना० [ने०] बोटविशेष ।
 अमांस-वि० [सं०] १. मासु नभएको । २. दुबलो; पातलो ।
 अमा-ना० [सं०] १. अँसी; अमावस्या । २. अँसीको कला ।

अमात्य-अमूर्त

३. घर। ४. मर्त्य-लोक।
 अमात्य-ना० [सं०] मन्त्री; सचिव।
 अमान-वि० [सं०] १. मान नभएको; अप्रतिष्ठित। २. परिमाण-रहित; असीम।
 अमानत-ना० [अ०] १. सरकार वा हकदारबाट चलेको रकम-कलम; त्यस्तो रकम-कलम चलाउने काम। २. धरोट राख्नु; थाती; जिम्मा।
 अमानवीय-वि० [सं०] १. मानिसले गर्न नसक्ने वा नहुने। २. आसुरी; दानवी।
 अमानवीयता-ना० [सं०] अमानवीय हुनाको भाव; दानवीयता।
 अमानि-वि० [सं०] १. मान नभएको; अप्रतिष्ठित। २. निरभिमानी; घमण्ड-रहित।
 अमानुष-वि० [सं०] १. मनुष्यबाट हुन नसक्ने; अलौकिक। (ना०) २. मनुष्यदेखि अतिरिक्त।
 अमानुषिक-वि० [सं०] अमानुषी; अमानवीय।
 अमानुषी-वि० [सं०] मनुष्यका शक्तिले नभेट्ने; अमानवीय; अलौकिक।
 अमान्य-वि० [सं०] मान्य नभएको; अमाननीय।
 अमारो-ना० [सं०] आम्नात १. सलिफाका जस्ता पात, लौसीका जस्ता अमिला फल फल्ने र सेता साना-साना फूल फुल्ने रुख। २. त्यसैको फल; आम्नातक। (यो फल प्रायः अचार बनाएर खाइन्छ।)
 अमार्जित-वि० [सं०] सफा नगरिएको; अपरिष्कृत।
 अमार्ज्य-वि० [सं०] सफा गर्न नसकिने; मार्जन नहुने।
 अमाल-ना० [अ० अमल] गाउँ-घरको मुद्दा-मामिला हेर्ने र सरकारिया तिरो उठ्ती-पुठ्ती गर्ने अड्डा।
 अमाली-ना० [अमाल+ई] अमाल-अड्डाको मुख्य हाकिम; द्वारे।
 अमावास्या-ना० [सं०] अमावास्या; औंसी।
 अमावास्या-ना० [सं०] औंसी; कृष्ण-पक्षको अन्तिम तिथि।
 अमित-वि० [सं०] १. अपरिमित; असीम। २. धेरै; अत्यधिक।
 अमिताभ-वि० [सं०] १. कान्तिवान्; तेजस्वी। (ना०) २. बुद्धको एक नाम; पञ्च-बुद्धमध्ये एक।
 अमिताशन-वि० [सं०] धेरै खाने; खन्चुवा।
 अमित्र-ना० [सं०] भिन्न व्यक्ति; शत्रु; बैरी।
 अमित्रता-ना० [सं०] मित्रता नहुनाको भाव; शत्रुता।
 अमिलिङ्ग-अ० क्रि० [अमिलि+ङ्+नु] अमिलिने काम होइनु; अमिलो भइनु; ('अमिलिनु'-को भा० क्रि०)।
 अमिलिनु-अ० क्रि० [अमिलो+ङ्+नु] १. कुनै वस्तु विकृत भएर अमिलो हुनु। २. मनमा ठूलो पीर पर्नु; चिन्तित हुनु।
 अमिली-ना० [अमिलो+ई] १. साना मसिना पात र लामो कोसाका रूपको अमिलो फल फल्ने, कनक-चम्पाजस्तो फूल फुल्ने ठूलो जातको रुख। २. त्यसैको फल; तित्री; तिन्तिणी।
 अमिलुवा-वि० [अ+मिल्+उवा] मिलनसार नभएको;

बेमेलको; अमिल्दो।
 अमिले-ना० [अमिलो+ए] साना-साना गोल तीन पात हुने र डाँठ रातो भावको हुने, अमिलो स्वादको भई-झार-विशेष; एक जातको चरिअमिलो।
 अमिलो-ना० [सं० अम्ल+इलो] १. निबुवा, ज्यामिर, कागती आदिका रसको स्वाद। २. चूक; च्वाँठ; अमिलो पदार्थ। (वि०) ३. चूकको स्वादको; अमिल्चुके।
 अमिलो-पालुङ्गो-ना० [अमिलो+पालुङ्गो] अमिलो स्वाद हुने एक जातको पालुङ्गो।
 अमिलो-लुँडे-ना० [अमिलो+लुँडे] अमिलो स्वाद हुने एक जातको लुँडे साग।
 अमिल्चुके-वि० [अमिलो+चूक+ए] विकृत भएर अलि-अलि अमिलो भएको; अमिल्च्या।
 अमिल्च्या-वि० [अमिलो+चूक] विकृत भएर केही अमिलो स्वाद भएको; अमिल्चुके।
 अमिल्दो-वि० [अ+मिल्दो] मिलनसार नभएको; बेमेलको; अडभङ्गे।
 अमित्याइ-ना० [अमिलि+आइ] अमिलिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 अमित्याइनु-स० क्रि० [अमिलि+याइ+नु] अमिलिने काम गरिनु; अमिलिन लाइनु; ('अमित्याउनु'-को क० क्रि०)।
 अमित्याउनु-स० क्रि० [अमिलि+याउ+नु] १. अमिलिने पार्नु; अमिलो तुल्याउनु; ('अमिलिनु'-को प्रे० क्रि०)। २. मूला, काँक्रो, साग आदि खाँदैर अमिलो पार्नु।
 अमित्याहा-वि० [अमिलो+आहा] अलि-अलि अमिलो; कट्मिरो।
 अमिश्रित-वि० [सं०] नमिसिएको; मिसावट नभएको; शुद्ध।
 अमीन-वि० [अ० अमीनः] १. अमानत राख्ने। (ना०) २. जग्गा-जमीनको नाप-जाँचमा खटिएको कर्मचारी; अमीनी।
 अमीनी-ना० [अ० अमीनः] १. मधेस-तराईको तल्लो तहको अदालत। २. जग्गा-जमीनको नाप-जाँच-सम्बन्धी काम गर्ने कामदार; अमीन।
 अमीनी-गोस्वारा-ना० [अमीनी+गोस्वारा] मोफसलका अमीनी-अड्डाहरूका कागत-पत्रहरू रहने अड्डा।
 अमीर-वि० [अ०] १. ज्यादै धनी; धनाढ्य; अलेख; सम्पत्तिवान्। २. इज्जतदार; भलादमी।
 अमीरी-ना० [अ०] १. धनी हुनाको भाव; धनाढ्यपन। २. गहकिलोपन; भलादमीपन।
 अमुक-सर्वना० [सं०] फलानो; ढिकानो; ढिम्को।
 अमुक्त-वि० [सं०] मुक्त नभएको; बाँधिएको।
 अमुक्ति-ना० [सं०] मुक्त नहुनु; बाँधिनु।
 अमुख्य-वि० [सं०] मुख्य नभएको; अप्रधान।
 अमुग्ध-वि० [सं०] १. मुग्ध नभएको; अनासक्त। २. चतुरो; सिपालु।
 अमूर्त-वि० [सं०] १. मूर्ति नभएको; रूप नभएको; आकार

नभएको; निराकार। (ना०) २. परमेश्वर। ३. आत्मा।
 ४. काल। ५. आकाश। ६. वायु।
 अमूर्ति-वि० [सं०] १. मूर्ति नभएको; आकार-रहित। (ना०)
 २. विष्णु।
 अमूर्तिमान्-वि० [सं०] १. आकार नभएको; मूर्ति-रहित।
 (ना०) २. विष्णु।
 अमूल-वि० [सं०] १. मूल नभएको; निर्मूल। २. प्रमाण
 नभएको; निराधार। ३. मिथ्या। ४. जरा नभएको।
 अमूलक-वि० [सं०] १. मूल नभएको; अमूल। २. प्रमाण-
 रहित; निराधार।
 अमूल्य-वि० [सं०] १. मोल लाउन नसकिने; अतमोल।
 २. बहुमूल्य; कीमती। ३. उत्तम; श्रेष्ठ।
 अमृत-वि० [सं०] १. नमरेको; जिउँदो। २. नमर्ने; अमर।
 ३. अति मीठो। ४. प्यारो; अभीष्ट। (ना०) ५. खाएर
 अमर हुने पदार्थ; सुधा; पीयूष। ६. पानी। ७. घिउ।
 ८. दूध।
 अमृत-कर-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. वैद्य।
 अमृत-गर्भ-ना० [सं०] जीवात्मा; परब्रह्म।
 अमृत-तरङ्गिणी-ना० [सं०] १. जून। २. नदी।
 अमृतत्व-ना० [सं०] अमरता।
 अमृत-फल-ना० [सं०] नाशपाती।
 अमृत-रश्मि-ना० [सं०] चन्द्रमा।
 अमृतवान-ना० [सं० अ+मृद्+वान्] लाहाको रोगन लाएको
 माटाको भाँडो; घिउ, तेल, अचार आदि हाल्ने माटाको
 भाँडो।
 अमृत-वायु-ना० [सं०] अक्सिजन; प्राण-वायु।
 अमृत-लवा-ना० [सं०] पानी-लहरो।
 अमृतांशु-ना० [सं०] चन्द्रमा।
 अमृता-ना० [सं०] १. मदिरा। २. दूबो। ३. हर्रो। ४. अमला।
 ५. गुर्जो। ६. तुलसी।
 अमृत्यु-वि० [सं०] १. नमर्ने; अमर। (ना०) २. तमर्नु;
 अमरता।
 अमृतो-ना० [ने०] बाँसका जस्ता लामा पात, खैरा झुसिला
 झुप्पाकार फूल फुल्ने र मसिनु ज्वानुजस्ता दाना फल्ने एक
 घाँस। (यसका फूलको कूचो बनाइन्छ।)
 अमेजन-ना० [अं०] दक्षिण अमेरिकामा भएको संसारमा
 सबभन्दा लामो नदी।
 अमेध्य-वि० [सं०] १. यज्ञका निमित्त अयोग्य। २. अपवित्र;
 अशुद्ध। ३. जूठो। (ना०) ४. विष्टा; मल। ५. अशकुन।
 अमेय-वि० [सं०] १. नाप-जोख गर्न नसकिने। २. असीम;
 अपरिमेय। ३. जान्न नसकिने; अज्ञेय।
 अमेरिकन-वि० [अं०] अमेरिकाली।
 अमेरिका-ना० [अं०] १. पृथ्वीको पश्चिमी गोलार्धमा रहेको
 उत्तर र दक्षिण दुई भागमा बाँडिएको महाद्वीप। २.
 उत्तरी अमेरिकाको 'संयुक्त राज्य'।

अमेरिकाली-वि० [अमेरिका+ली] १. अमेरिकाको;
 अमेरिका-सम्बन्धी। २. अमेरिकाका बासिन्दा; अमेरिका-
 निवासी।
 अमेरिकी-वि० [अमेरिका+ई] अमेरिकाली।
 अमेल-ना० [अ+मेल] १. बेमेल; फूट; वैमनस्य। (वि०)
 २. फुट्टा; सिलसिला नमिलेको; असम्बद्ध।
 अमोक्ष-वि० [सं०] मोक्ष नभएको; अमुक्त।
 अमोघ-वि० [सं०] १. नचुक्ने; अचूक; अव्यर्थ। (ना०)
 २. विष्णु।
 अमोघ-किरण-ना० [सं०] उदय र अस्त हुने बेलाको सूर्य-
 किरण।
 अमोघ-वाञ्छित-वि० [सं०] कहिल्यै निराश नहुने; आशा-
 वादी।
 अमोघ-सिद्धि-ना० [सं०] देवी पञ्च-बुद्धमध्ये एक।
 अमोठ-ना० [ने०] पाकेको आँप निचोरेर सुकाएको
 पात्रो; आँपको माडा।
 अमोल-वि० [अ+मोल] १. अमूल्य; अनमोल। २. बहुमूल्य;
 कीमती।
 अमौलिक-वि० [सं०] मौलिक नभएको; अर्काको कृति
 वा विचारको आधारमा रहेको।
 अम्बोरा-ना० [आम्बोरा] आम्बोरा।
 अम्बोरी-ना० [आम्बोरी] आम्बोरी।
 अमर्तु-ना० [अमलतुनु] सूचिकारले लुगा सिउँदा सियो घचेट्-
 नाका निमित्त आँलामा लाउने साधन; लक्खु; अमलतुनु।
 अम्फी-ना० [सं० अङ्गोल] १. लाम्चा पात, साना पहुँला फूल,
 तुम्बाका आकारको फल हुने एक वृक्ष। २. त्यसैको फल;
 अङ्गोल। (आयुर्वेदमा यसका तेलको गुण छाला-सम्बन्धी
 रोग र कुष्ठ रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ।)
 अम्फी-ना० [ने०] १. विकार भएर अमिलो स्वादको हुनु।
 २. अर्काको धन पचाउनु; हडप गर्नु।
 अम्ब-ना० [सं०] १. बाबु; पिता। २. वेद-ध्वनि। ३. आँखा।
 ४. पानी।
 अम्बक-ना० [सं०] १. आँखा। २. बाबु। ३. तामा (धातु)।
 अम्बके-ना० [सं० अम्बक] खुर्पानीजस्तो खान हुने जङ्गली
 फल।
 अम्बर-ना० [सं०] १. अकास; आकाश। २. लुगा; वस्त्र।
 ३. सुगन्धी द्रव्यविशेष।
 अम्बल-ना० [अ० अमल] मातहतको इलाका; अमल।
 अम्बल्ला-ना० [सं०] ठोड्ने झार।
 अम्बा-ना० [सं०] १. आमा; माता। २. दुर्गा। ३. अर्को
 जन्ममा शिखण्डी भई जन्मने महाभारत-प्रसिद्ध एक स्त्री।
 अम्बा-ना० [सं० अमृत+फल] पाँच-छ अमल लामा खस्रा
 किसिमका पात, रातो डाँठ, धेरै बीयाँ हुने र गुलियो
 पहुँलो फल फल्ने बोटविशेष; त्यसैको फल; बेलौती;
 लताम; सफरी; अमृत-फला।

अम्बिका-ना० [सं०] १. आमा; जननी। २. पार्वती। ३. पाण्डुकी आमा।
 अम्बी-ना० [अम्बा] अम्बा।
 अम्बु-ना० [सं०] पानी; जल।
 अम्बुज-ना० [सं०] १. कमल। २. कपूर। ३. शङ्ख। ४. सारस। ५. चन्द्रमा।
 अम्बुजासन-ना० [सं०] १. ब्रह्मा। २. सरस्वती।
 अम्बुद-ना० [सं०] १. बादल; मेघ। २. मोथे।
 अम्बु-धर-ना० [सं०] १. बादल; मेघ। २. मोथे।
 अम्बु-शायी-ना० [सं०] जल-शायी विष्णु; नारायण।
 अम्बु-शिरीषिका-ना० [सं०] पानी-शिरीष।
 अम्भोज-ना० [सं०] १. कमल। २. चन्द्रमा। ३. कपूर। ४. शङ्ख। ५. सारस।
 अम्भोद-ना० [सं०] १. मेघ; बादल। २. मोथे।
 अम्भोद-नाद-ना० [सं०] मेघ-नाद; मेघको गर्जना।
 अम्मर-ना० [सं० अमर] १. कबूल; प्रतिज्ञा। (वि०) २. अमर।
 अम्मल-ना० [अ० अमल] अमल; नशा।
 अम्मली-ना० [अम्मल+ई] अमली।
 अम्ल-वि० [सं०] १. अमिलो। (ना०) २. षड्-रसमध्ये एक; अमिलो स्वाद।
 अम्लजन-ना० [सं०] प्राणीहरूको जीवनका निमित्त अत्यावश्यक एक किसिमको वायु-तत्त्व; अक्सिजन।
 अम्ल-पित्त-ना० [सं०] खाएको पदार्थ पित्त-दोषले अमिलो हुने रोगविशेष; अमल-पित्त।
 अम्लवाटी-ना० [सं०] कपुरी पान।
 अम्ल-वाष्प-ना० [सं०] अमिलो-लुँडे।
 अम्ल-वेतस-ना० [सं०] १. चखेत्रो। २. सङ्खेत्रो।
 अम्लसरा-ना० [सं०] एक जातको पान।
 अम्लान-वि० [सं०] १. नओइलाएको; म्लान नभएको। २. फुलेको; प्रफुल्ल। ३. उदास नभएको; प्रसन्न। ४. स्वच्छ; साफ।
 अम्लेट-ना० [अं० अम्लेट] चराको फुललाई रयालेर मसला हाली चटामरीजस्तै पकाएको खाद्य पदार्थ।
 अयत्न-वि० [सं०] १. यत्न गर्न नपर्ने। (ना०) २. यत्नको अभाव।
 अयथा-वि० [सं०] १. यथार्थ नभएको; वेठीक; मिथ्या; झूटो। २. अनुपयुक्त।
 अयथार्थ-वि० [सं०] यथार्थ नभएको; झूटो; मिथ्या।
 अयथार्थ-ना० [सं०] १. यथार्थताको अभाव; असत्यता। २. असङ्गति; असंलग्नता।
 अयन-ना० [सं०] १. हिँडाइ; गति। २. बाटो; मार्ग। ३. सूर्यको उत्तरी र दक्षिणी गति। ४. आश्रय; घर। ५. काल; समय। ६. कल्चौँडो।
 अयन-वृत्त-ना० [सं०] ग्रहण-रेखा।
 अयन-सङ्क्रान्ति-ना० [सं०] माघे सङ्क्रान्ति र श्रावण

सङ्क्रान्ति।
 अयन-ना० [अ० ऐव] ऐव।
 अयश-ना० [आ० ऐश] मोज-मज्जा; भोग-विलास; चैन; आराम; ऐश।
 अयश-ना० [सं०] १. अपयश; अपकीर्ति। २. निन्दा।
 अयशस्वी-वि० [सं०] कीर्ति नभएको; यश नभएको।
 अयशी-वि० [अयश+ई] ऐशी।
 अयस्कान्त-ना० [सं०] चुम्बक।
 अयाचक-वि० [सं०] नमाग्ने।
 अयाचित-वि० [सं०] नमागिएको।
 अयाची-वि० [सं०] नमाग्ने; जो भएकोमा सन्तोष हुने।
 अयाज्य-वि० [सं०] यज्ञमा अधिकार नभएको; पतित।
 अयाल-ना० [तु० याल] घोडा, सिंह आदिका गर्धनको रौं; याल; सटा; केशर।
 अयु-वि० बो० [ने०] आश्चर्य, विस्मय, भय आदि बुझाउने शब्द।
 अयुक्त-वि० [सं०] १. नजोलिएको; नदाइएको। २. नमिलेको नजोडिएको। ३. अयोग्य; अनुचित।
 अयुक्ति-ना० [सं०] युक्ति-सङ्गत नहुनु; नमिल्नु।
 अयुत-ना० [सं०] दस हजारको सङ्ख्या।
 अयोग-ना० [सं०] १. योगको अभाव; दुर्योग। २. कुसमय। ३. सङ्कट-काल। ४. वियोग।
 अयोगव-ना० [सं०] बाबु शूद्र र आमा वैश्याबाट जन्मेको छोरो।
 अयोग्य-वि० [सं०] १. योग्य नभएको; नालायक; काममा निपुण नभएको; अपात्र। २. अनुपयुक्त; अनुचित।
 अयोग्यता-ना० [सं०] १. योग्यताको अभाव; नालायकी। २. कुपात्रता; अपात्रता। ३. अनौचित्य।
 अयोध्या-ना० [सं०] भारतका मुक्ति-दायक सात पुरीमध्ये एक; प्राचीन सूर्य-वंशी राजाहरूको एक प्रसिद्ध राजधानी।
 अयोनि-वि० [सं०] १. नजन्मेको; अजात। २. नित्य। (ना०) ३. ब्रह्मा।
 अयौगिक-वि० [सं०] यौगिक नभएको; शब्द-साधनको उपाय-बाट सिद्ध नहुने।
 अयौन-वि० [सं०] यौन-सम्बन्ध नभएको; अलैङ्गिक।
 अरक-ना० [अ० अर्क] कुनै चीज उमालेर बाफको रूपमा निकालेको रस; पसीना; आसव; रक्सी; तेजाब; अर्क।
 अरकच्च-क्रि० यो० [ने०] जिल्ल; वाल्ल; विल्ल-बन्द; अलमल्ल।
 अरक्षित-वि० [सं०] रक्षा नगरिएको; वचाउ नगरिएको।
 अरख-ना० [अ० अर्क] अरक।
 अरगज्ज-क्रि० यो० [अर्गज्ज] अर्गज्ज।
 अरघट-ना० [सं० अरघट्ट] अरघट्ट।
 अरघट्ट-ना० [सं०] इनारबाट पानी झिकने घडाको मालाकार यन्त्र; अरघट्ट-घटी।

अरघट्ट-क्रि० यो० [ने०] एकै ठाउँमा बसिरहने किसिम;
ठसमस्स; गजघट्ट; ढसमस्स ।
अरघट्ट-घटी-ना० [सं०] इनारबाट पानी झिकने घडाको
मालाकार यन्त्र; अरघट ।
अरट्टो-वि० [ने०] १. जर्जो; ठर्रो; अररो । २. साह्रो; दह्रो ।
अरणी-ना० [सं०] १. यज्ञमा आगो पार्ने काठको यन्त्रविशेष;
अग्नि-मन्थ । २. सूर्य । ३. आगो; अग्नि । ४. चकमक ।
अरण्य-ना० [सं०] १. वन; जङ्गल । २. संन्यासीको एक भेद ।
अरण्य-कुलत्थिका-ना० [सं०] वन-गहत ।
अरण्य-कुसुम्भ-ना० [सं०] वन-कुसुम ।
अरण्य-चटक-ना० [सं०] वन-भैंगरो ।
अरण्य-रोदन-ना० [सं०] १. जङ्गलभित्र रुनु । २. कसैले
नसुनिने रुवाई; अर्काले वास्ता नराखिने एकोहोरो गुनासो ।
अरत-वि० [सं०] नलहसिएको; विरक्त ।
अरति-ना० [सं०] १. राग नहुनु; विरक्ति । २. असन्तोष ।
अरथी-ना० [सं०] १. मुर्दालाई हालेर श्मशानमा लैजाने
यान; मुर्दाको खट; टाँड; शव-यान । (वि०) २. रथमा
नबसेको; पैदल ।
अरनी-ना० [ने०] खाजा; चमेना; जल-पान ।
अरब-ना० [फा०] १. दक्षिण-पश्चिम एशियाको एक प्रसिद्ध
भू-भाग । २. त्यस भू-भागका निवासी ।
अरब-ना० [सं० अर्बुद] १. सय करोडको सङ्ख्या; अर्ब ।
(वि०) २. सय करोड सङ्ख्याको ।
अरबी-वि० [फा०] १. अरब देशको; अरब-सम्बन्धी । (ना०)
२. अरब देशको घोडा; तेजिलो र ठूलो जातको घोडा ।
अररिडनु-अ० क्रि० [अररि+इ+नु] अररिने होइनु;
कक्रिडनु; ('अररिनु'-को भा० क्रि०) ।
अररिनु-अ० क्रि० [अररो+इ+नु] १. कक्रिनु; ठरिनु;
कक्रक्क पर्नु; बाउँडिनु । २. ठूलो दुःख हुनु ।
अररो-वि० [ने०] जर्जो; ठर्रो; जर्कटो; अरट्टो ।
अरर्याडनु-स० क्रि० [अररि+याड+नु] अररिने पारिनु;
कक्र्याडनु; ('अरर्याडनु'-को क० क्रि०) ।
अरर्याडनु-स० क्रि० [अररि+याड+नु] अररिने पार्नु;
कक्र्याडनु; ('अररिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
अरल्लिनु-अ० क्रि० [अरलो+इ+नु] अताल्लिनु ।
अरल्लिडनु-अ० क्रि० [अरल्लि+इ+नु] अरल्लिने होइनु;
(‘अरल्लिनु’-को भा० क्रि०)
अरल्ल्याड-ना० [अरल्लि+आड] अरल्लिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
अरल्ल्याडनु-स० क्रि० [अरल्लि+याड+नु] अरल्लिन
लाइनु; ('अरल्ल्याडनु'-को क० क्रि०) ।
अरल्ल्याडनु-स० क्रि० [अरल्लि+याड+नु] अरल्लिने पार्नु;
(‘अरल्लिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
अरवा-ना० [?] अरुवा ।
अरविन्द-ना० [सं०] १. कमल । २. सारस । ३. तामा (धानु) ।

अरस-वि० [सं] रस नभएको; नीरस ।
अरसिक-वि० [सं०] १. रसिक नभएको; रूखो । २. कलाको
रस लिन नसक्ने ।
अराडनु-स० क्रि० [अराड+इ+नु] अह्राडनु; ('अराडनु'-
को क० क्रि०) ।
अराड-ना० [अह्राड] अह्राड ।
अराडनु-स० क्रि० [अह्राड+नु] अह्राडनु ।
अराड-पराड-ना० [अराड+पराड(फा०)] अह्राड-पह्राड ।
अराजक-वि० [सं०] १. राजा वा राज्य नभएको । २. शासन
नमान्ने; राज्य-व्यवस्थालाई भङ्ग गर्ने ।
अराजकता-ना० [सं०] राज्य वा शासनको व्यवस्था नहुनु;
ठूलो अव्यवस्था ।
अराजकतावाद-ना० [सं०] राज्य-हीन समाज-व्यवस्था मान्ने
मत ।
अराजकतावादी-वि० [सं०] अराजकतावादको अनुयायी;
अराजकतावादको समर्थक ।
अराजी-वि० [अ+राजी] राजी नभएको; विराजी ।
अराति-ना० [सं०] १. शत्रु; वैरी । २. लग्न-कुण्डलीमा छैटौं
स्थान । ३. काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद मात्सर्य-यी खराब
चित्त-वृत्ति ।
अरारी-ना० [सं० आरी] १. साना-साना पात, गुलाफी रङ्गको
गोल फूल, र कलेजी रङ्गका लामा कोसा फल्ने एक काँडादार
वृक्ष । २. त्यसैको फल; आरी ।
अराल-वि० [सं०] बाङ्गो; टेढो; वक्र ।
अरालिनु-स० क्रि० [अराल्+इ+नु] अराल्ने काम गरिनु;
अधकल्चो पारेर भुटिनु ।
अराल्नु-स० क्रि० [ने०] अधकल्चो पारेर भुट्नु; राम्रोसँग
नपाक्ने गरी भुट्नु ।
अरावट-ना० [अराड+आवट] अह्रावट ।
अरि-ना० [सं०] शत्रु; वैरी ।
अरिङ्गाल-ना० [अरिङ्गाल] अरिङ्गाल ।
अरिङ्गाल-ना० [अरिङ्गाल] अरिङ्गाल ।
अरिङ्गाल-ना० [ने०] बच्छयूजस्तो खील गाड्ने विपालु
कीरो; अच्छयू ।
अरित्र-ना० [सं०] नाउ यता-उति घुमाउनाका निम्ति नाउका
पछिल्लिर लाइने काठको बहना; पतवार ।
अरिनी-वि० [सं०] अक्रुणी ।
अरिमठे-ना० [अरिमुठे] अरिमुठे ।
अरि-मर्दन-वि० [सं०] शत्रुलाई नाश गर्ने ।
अरिमुठे-ना० [ने०] सेता, काला र पहुँला धर्का परेको प्रायः
कलेजी रङ्गको, धेरै खुट्टा हुने, कीरोविशेष; सहस्र-पाद ।
(यस कीरोलाई कसैले चलाए भने गुँडुलिकएर बाटुलो पर्छ ।)
अरिभेद-ना० [सं०] भोटे-खयर ।
अरिष्ट-ना० [सं०] १. दुःख; कष्ट । २. आपत्ति; विपत्ति ।
३. दुर्भाग्य । ४. अशुभ; अपशकुन । ५. सौभाग्य । ६.

अरौतिक-अर्चले

सुत्केरी-कोठा । ७. काग । ८. रिट्टा । ९. वरौ । १०. लसुन । ११. मही । १२. पकाएका औषधिको रस ।
 अरौतिक-वि० [सं०] १. रीत नमिलेको । २. अनौपचारिक ।
 अरुचि-ना० [सं०] १. रुचि नहुनु; अनिच्छा । २. रुचि नहुने रोग; अग्नि-मन्दता । ३. घृणा ।
 अरुचिकर-वि० [सं०] मन नपरेको; रुचि नभएको ।
 अरुचो-वि० [सं० अरुचि] रुचि नभएको; नरुच्ने ।
 अरुच्य-वि० [सं०] मन नपर्ने; रुचि नहुने; नरुच्ने ।
 अरुण-ना० [सं०] १. सूर्य; रवि । २. सूर्यको सारथी । ३. बिहान-बेलुकाको पूर्वी र पश्चिमी आकाशमा देखिने रातो आभा । ४. कुष्ठ रोग । ५. पुत्राग वृक्ष । ६. गाढा रातो रङ्ग । ७. कुङ्कुम । ८. सिन्दूर । ९. नेपालको पूर्वी प्रदेशको प्रसिद्ध एक नदी । १०. अनिष्ट-सूचक पुच्छ्रे-तारो । (वि०) ११. रातो; लाल ।
 अरुणिमा-ना० [सं०] रातोपना; लाली ।
 अरुणोदय-ना० [सं०] सूर्य उदाउनुभन्दा पहिलेको समय; प्रातः-काल; भोर; ब्राह्म-मुहूर्त ।
 अरुणुद-वि० [सं०] मर्म-भेदी; मर्म-स्थल छेड्ने (हतियार) ।
 अरुण्वती-ना० [सं०] १. वशिष्ठ ऋषिकी पत्नी । २. सप्तर्षि तारा-समूहको बीचको एक तारो ।
 अरुवा-ना० [अरवा] धान नउसिनीकन कुटेको चामल ।
 अरु-वि० [ने०] १. अर्को; दोस्रो; अन्य । २. पराई; परचकी । ३. बढ्ता; थप । (संयो०) ४. अनि; फेरि ।
 अरुप-वि० [सं०] १. रूप नभएको; निराकार । २. नराम्रो; कुरूप; विरूप । ३. असमान; असदृश ।
 अरुपक-वि० [सं०] १. रूप नभएको । (ना०) २. बौद्ध दर्शनानुसार योगको एक अवस्था; निर्वीज समाधि ।
 अरे-वि० बो० [सं०] १. आश्चर्य-सूचक शब्द; अहो; हरे । (उदा०-अरे, यो के भएको!) (अव्य०) २. कसैले भनेको आफूलाई संशय लागेको वा मन नपरेको कुरा अरुलाई जस्ताको-तस्तै बताउँदा वाक्यको पछिल्लिर जोडिने शब्द; रे । (उदा०-वेद शुरूमा ब्रह्माको मुखबाट स्वयं निस्केको हो, अरे ।) ३. नीच व्यक्तिलाई गरिने सम्बोधन; हे । (उदा०-अरे पापी, मलाई नछो ।)
 अरेट्नु-ना० [अटेनु] १. ठेटनो । २. घाँस-पातमा फीँज-जस्तो गुँड लाग्ने एक जातको कीरो । ३. बल्ड्याङ्ग्राका आकारको जङ्गली फल ।
 अरेणु-वि० [सं०] धूलो नलागेको ।
 अरेमरे-क्रि० यो० [ने०] १. यसो गर्नु कि उसो गर्नु; विलख-वन्द; अलमल; अड्बड । २. दोधार; यतान-उता ।
 अरोचक-वि० [सं०] १. अरुचि पैदा गर्ने । २. चहकिलो नभएको; मलिन । (ना०) ३. अरुचि; अग्नि-मन्दता ।
 अरोट-ना० [अराउ+ओट] अहोटे ।
 अरौटे-वि० [अरोट+ए] अहौटे ।
 अर्क-ना० [सं०] १. सूर्य । २. इन्द्र । ३. तामा (धातु) ।

४. स्फटिक । ५. विष्णु । ६. पण्डित । ७. आँक; मन्दार । ८. दाजु । ९. आइत-बार । १०. उत्तराफाल्गुनी नक्षत्र । ११. बाह्रको सङ्ख्या ।
 अर्क-ना० [अ० अर्क] फल, फूल, अनाज आदि उसिनेर बाफको रूपमा निकालेको पसीना; अरक ।
 अर्क-कपूर-ना० [सं०] कपूर, पिपलमेन्ट आदि मिलाएर बनाएको दिसा थाम्ने औषधि ।
 अर्कन-वि० [अर्को] अर्को ।
 अर्को-वि० [अरु+को] १. दोस्रो; अरु; एकदेखि अतिरिक्त; अन्य । २. भिन्न; बेग्लै । ३. कुनै; कोही । ४. विरानो ।
 अर्खु-ना० [सं० आकर्षकारिका] १. एउटै भेटनामा धेरै मसिना पातहरू लाग्ने, गुलाफी भावका सेता फूल फुल्ने, लामा कोसा फल फल्ने एक काँडादार वृक्ष । २. त्यसैको फल । (यसका साना र ठूला-दुई भेद छन् ।)
 अर्खौँले-ना० [अर्खौँलो] अर्खौँलो ।
 अर्खौँलो-ना० [ने०] १. भुट्टा फूल नउठेको दाना; अरालिए-को ठेटनु । २. एक किसिमको घाँस । ३. पीपलका जस्ता साना-साना गुलिया फल फल्ने रुखविशेष ।
 अर्गज-क्रि० यो० [ने०] आफूलाई ठूलो सम्झेर बस्ने किसिम; गजक्क; गमक्क ।
 अर्गट-ना० [सं०] घँगरु बोट ।
 अर्गला-ना० [सं०] १. विरेआग्लो; गजवार । २. रोक; प्रतिबन्ध । ३. सूर्यको उदय र अस्त हुने समयमा देखिने रङ्गी-विरङ्गी बादल; डढेको सगर ।
 अर्गली-ना० [ने०] नेपाली कागज बनाउने एक प्रकारको बोट ।
 अर्घ-ना० [सं०] १. षोडश उपचारमध्ये एक; जल, दूध, दही, जौ, कुश आदि मिलाएर देवतालाई चढाउनु । २. अँजुलीले जल चढाउनु । ३. मूल्य । ४. अर्घ-पात्र ।
 अर्घ-पात्र-ना० [सं०] अर्घ दिने भाँडो; दैव-पितृलाई जल चढाउने पात्र; अर्घौँतो ।
 अर्घेली-ना० [ने०] १. बिजाई; उपद्रो; बिगो; कसूर । (वि०) २. बढ्ता भएकी; मन नपरेकी (स्त्री) ।
 अर्घेलो-वि० [ने०] वाहियात; नचाहिँदो; नसुहाउँदो ।
 अर्घेल्याई-ना० [अर्घेलो+याई] १. उपद्रो । २. कसूर ।
 अर्घौँतो-ना० [अर्घ+औँतो] अर्घ; पात्र; अञ्जलिको आकारको तामा, चाँदी आदि धातुको पात्रविशेष ।
 अर्घ्य-ना० [सं०] १. देवता वा अतिथिलाई सत्कार वा पूजा गरेर दिइने वस्तु । (वि०) २. पूजा गर्न लायक; पूज्य । ३. धेरै मोल पर्ने; मूल्यवान् ।
 अर्चक-वि० [सं०] १. पूजा गर्ने; पूजक । (ना०) २. पूजारी ।
 अर्चन-ना० [सं०] १. पूजा; पूजन । २. आदर; सत्कार ।
 अर्चना-ना० [सं०] १. पूजा; अर्चा । २. सम्मान; सत्कार ।
 अर्चनीय-वि० [सं०] १. पूज्य । २. मान्य; प्रतिष्ठित ।
 अर्चले-ना० [ने०] दुई-तीन अमलका हरिया, चिप्ला र अमिल्ल्याहा पात हुने, गुलियो स्वादका काला रङ्गका गेडा

फलने, गाईलाई घाँस खुवाइने रूखविशेष; त्यसैको फल ।
 अर्चा-ना० [सं०] पूजा ।
 अर्चिष्मान्-ना० [सं०] १. सूर्य । २. आगो ।
 अर्ची-ना० [सं०] १. किरण । २. ज्वाला । ३. तेज ।
 अर्च्य-वि० [सं०] १. पूजनीय; पूज्य । २. मान्य; माननीय ।
 अर्ज-ना० [अ० अर्ज] विन्ति; विनय; प्रार्थना ।
 अर्जक-वि० [सं०] कमाउने; आमदानी गर्ने; आर्जन गर्ने ।
 अर्जन-ना० [सं०] १. कमाउनु; उपार्जन; आमदानी । २. जम्मा गर्नु; सङ्ग्रह गर्नु ।
 अर्जनीय-वि० [सं०] आर्जन गर्न योग्य; कमाउन लायक ।
 अर्जापिनु-स० क्रि० [अर्जाप्+इ+नु] अर्जापने काम गरिनु; हतियारमा पाइन हालिनु; ('अर्जापु'को क० क्रि०) ।
 अर्जापु-स० क्रि० [ने०] १. हतियारमा पानी चढाउनु; पाइन हाल्नु । २. धारिलो पार्नु ।
 अर्जित-वि० [सं०] १. कमाएको; आर्जेको; आमदानी गरेको । २. जम्मा गरिएको; सङ्ग्रहीत ।
 अर्जी-ना० [अ० अर्जी] १. निवेदन; प्रार्थना । २. तारीखमा हाजिर हुन नसक्दा तारीख थाप्नाका लागि झगडियाले अड्डामा दिने प्रार्थना-पत्र; तारीख थामी पाउँ भन्ने निवेदन-पत्र; अर्जी-पत्र । ३. उजूर; फिराद ।
 अर्जी-पत्र-ना० [अ० अर्जी+पत्र (सं०)] तारीखथाप्नाका निमित्त झगडियाले अड्डामा दिने निवेदन-पत्र; अर्जी ।
 अर्जुन-ना० [सं०] १. काउलो । २. खरी । ३. सेतो रङ्ग । ४. मयूर । ५. पञ्च-पाण्डवमध्येका एक भाइ । ६. कार्तवीर्य ।
 अर्जुनी-ना० [सं०] १. कुटनी । २. सेतो रङ्गकी गाई । ३. बाणासुरकी छोरी उषा ।
 अर्डर-ना० [अं० अर्डर] आडर ।
 अर्णव-ना० [सं०] १. समुद्र; सागर । २. सूर्य ।
 अर्ति-ना० [सं०] १. पीडा; दुःख । २. धनुको टुप्पो ।
 अर्ती-ना० [ने०] हित कुरा; भलो कुरा; उपदेश; शिक्षा ।
 अर्थ-ना० [सं०] १. माने; मतलब; तात्पर्य; अभिप्राय । २. शब्दबाट प्रकट हुने मनुष्यका हृदयको आशय; शब्द-शक्ति । ३. अभिधा; लक्षणा र व्यञ्जनाबाट बोध हुने तात्पर्य । ४. हेतु; निमित्त; प्रयोजन । ५. काम; इष्ट । ६. इन्द्रियको विषय । ७. चार पुरुषार्थ (धर्म, अर्थ, काम र मोक्ष)-मध्ये एक । ८. धन; सम्पत्ति; ऐश्वर्य ।
 अर्थक-वि० [सं०] १. धन कमाउने; आमदानी गर्ने । २. धन-सम्बन्धी; आर्थिक ।
 अर्थ-कर-वि० [सं०] धन प्राप्त गराउने (साधन); अर्थ-लाभ गराउने ।
 अर्थ-करी-ना० [सं०] १. धन कमाउने विद्या; पैसा कमाउने उपाय । (वि०) २. धन प्राप्त गराउने ।
 अर्थतः-क्रि० यो० [सं०] १. शब्दका अर्थको दृष्टिले । २. वास्तवमा; वस्तुतः ।
 अर्थ-दण्ड-ना० [सं०] जरीमाना; नगद असूल गर्ने दण्ड ।

अर्थ-दूषण-ना० [सं०] १. नचाहिंदो काममा खर्च गर्नु; अपव्यय । २. अन्यायसँग कसैको धन लिनु । ३. शब्दका अर्थको दोष ।
 अर्थ-न-वर्थ-वि० [सं० अर्थ+न+वर्थ (फाँ०)] आवा-न-चावा; व्यर्थको ।
 अर्थ-न्यायालय-ना० [सं०] सम्पत्ति-सम्बन्धी मुद्दा हेर्ने न्यायालय; देवानी अड्डा ।
 अर्थ-पिचास-ना० [अर्थ-पिशाच] अर्थ-पिशाच ।
 अर्थ-पिशाच-ना० [सं०] धन-सम्पत्ति प्रशस्त भएर पनि खर्च नगर्ने; कन्जूस; द्रव्य-पिशाच ।
 अर्थ-बन्ध-ना० [सं०] विशेष कार्यका निमित्त गरिने आर्थिक व्यवस्था ।
 अर्थ-मन्त्री-ना० [सं०] कुनै राज्य वा प्रान्तका अर्थ-विभागको मन्त्री; अर्थ-सम्बन्धी कामको अभिभारा लिने मन्त्रि-मण्डलका सदस्य; वित्त-मन्त्री ।
 अर्थ-मूलक-वि० [सं०] अर्थकै लक्ष्य लिएर भएको ।
 अर्थ-विज्ञान-ना० [सं०] अर्थ-शास्त्र ।
 अर्थ-विद्या-ना० [सं०] अर्थ-शास्त्र ।
 अर्थ-विवाद-ना० [सं०] धन-सम्बन्धी मुद्दा; देवानी मुद्दा ।
 अर्थ-शास्त्र-ना० [सं०] धन-सम्पत्तिको उत्पत्ति, उपयोग, विनिमय, वितरण आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र; सम्पत्ति र मनुष्यको सम्बन्धको व्याख्या गर्ने समाज-शास्त्रको एक अङ्ग ।
 अर्थ-शास्त्री-ना० [सं०] अर्थ-शास्त्रको विशेषज्ञ; अर्थ-शास्त्र-वेत्ता ।
 अर्थ-श्लेष-ना० [सं०] श्लेषालङ्कारका दुई भेदमध्ये एक ।
 अर्थ-सङ्कट-ना० [सं०] धनको अभावबाट हुने दुःख; धन नहुनाको दुःख ।
 अर्थ-सचिव-ना० [सं०] कुनै राज्य वा प्रान्तको अर्थ-विभागको सचिव ।
 अर्थ-साध्य-वि० [सं०] धन खर्च गरेर सिद्ध हुन सक्ने ।
 अर्थ-सिद्ध-वि० [सं०] १. प्रसङ्गले नै अर्थ बुझिने । २. धन खर्च गरेर हुन सक्ने ।
 अर्थ-सिद्धि-ना० [सं०] १. इच्छा गरेको कुरा पुग्नु; अभीष्ट-प्राप्ति । २. धन-लाभ ।
 अर्थगम-ना० [सं०] आमदानी हुनु; अर्थ-प्राप्ति ।
 अर्थति-संयो० [सं०] १. विशेष विवरण दिँदा वा स्पष्टीकरण दिँदा प्रयोग गरिने शब्द । (क्रि० यो०) २. प्रसङ्गवश; स्वयमेव ।
 अर्थधिकारी-ना० [सं०] अर्थ-सम्बन्धी काम गर्ने अधिकारी ।
 अर्थनिर्यापद-ना० [सं०] एकातिर लाभ भएर अर्कोतिर हानि हुने भय ।
 अर्थानुवाद-ना० [सं०] शब्दका अर्थलाई मात्र लिएर गरिएको अनुवाद ।
 अर्थान्तर-ना० [सं०] अर्को अर्थ; भिन्न मतलब ।

अर्थान्तरन्यास-अर्नाल्याइन

५६

अर्थान्तरन्यास-ना० [सं०] अर्थालङ्कारको एक भेद ।
 अर्थान्वित-वि० [सं०] १. अर्थ-युक्त; धनवान्; धनी ।
 २. महत्त्वपूर्ण ।
 अर्थपत्ति-ना० [सं०] एउटा कुराको प्रमाणबाट अर्को कुरा सिद्ध गर्ने अर्थालङ्कार ।
 अर्थालङ्कार-ना० [सं०] अर्थबाट मात्र चमत्कारको बोध हुने काव्यालङ्कार ।
 अधिक-वि० [सं०] १. मान्ने; मगत्ते; भिक्षुक । (ना०)
 २. वैतालिक । ३. चौकीदार ।
 अर्थी-वि० [सं०] १. चाहने; इच्छा गर्ने; याचक; प्रार्थी; मान्ने । २. प्रयोजन राख्ने । ३. वादी; झगडिया ।
 ४. धनी; धनवान् ।
 अर्थी-ना० [सं० अर्थी] अर्थी ।
 अर्थुङ्गे-ना० [अर्थुङ्गे] अर्थुङ्गे ।
 अर्थुङ्गे-ना० [अर्थुङ्गे] अर्थुङ्गे ।
 अर्थुङ्गे-ना० [ने०] खरका जस्ता लामा र तीखा पात, डाँठका टुप्पामा बिस्ने खैरा झूस हुने एक जातको कुरो घाँस; अर्थुङ्गे ।
 अर्थुङ्गे-ना० [अर्थुङ्गे] अर्थुङ्गे ।
 अर्थुङ्गे-ना० [अर्थुङ्गे] अर्थुङ्गे ।
 अर्थोपचार-ना० [सं०] धनद्वारा गरिने क्षति-पूर्ति ।
 अर्थ्य-वि० [सं०] १. मान्न योग्य; प्रार्थनीय । २. धनी ।
 अर्थ्याइ-ना० [अर्थ्याउ+आइ] मतलब बुझाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अर्थ्याइनु-स० क्रि० [सं० अर्थ+आइ+नु] अर्थ्याउने काम गरिनु; अर्थ लगाइनु; ('अर्थ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 अर्थ्याउनु-स० क्रि० [सं० अर्थ+आउ+नु] १. अर्थ लगाउनु; मान्ने बताउनु; मतलब बुझाउनु । २. सम्झाउनु ।
 अर्धन-ना० [सं०] १. पीडा; दुःख । २. जानु; गमन । ३. मान्नु; याचना ।
 अर्दली-ना० [अं० अर्दली] अर्ह्याएको काम गर्ने निम्नतम दर्जाको जागीरदार; पिउन, सिपाही, चपरासी, टहलुवा आदि ।
 अर्दितवात-ना० [सं०] वायु कुपित भई मुख, गर्धन, आँखा, ओठ आदि बाङ्गिने रोग ।
 अर्द्ध-वि० [सं०] आधा; अर्ध ।
 अर्ध-वि० [सं०] १. आधा । २. खण्ड; टुक्रा ।
 अर्धङ्गी-वि० [सं० अर्ध+अङ्गी] १. अर्ध-सिल्ली; बेढङ्गी; एकोहोरो । २. आधा शरीरमात्र चल्ने; पक्षवात भएको । (ना०) ३. अर्ध-नारीश्वर; हरि-हर ।
 अर्धङ्गाई-ना० [अर्धङ्गी+याई] अर्धङ्गी हुनाको भाव; अर्धङ्गीपन ।
 अर्धङ्डी-ना० [अर्धङ्गी] अर्धङ्गी ।
 अर्ध-चन्द्र-ना० [सं०] १. आधामात्र देखिएको चन्द्रमा; अष्टमीको चन्द्रमा । २. मयूरका प्वाँखमा भएको अर्ध-वृत्त बुट्टा; चन्द्रिका । ३. स्त्रीको कुच-मर्दन गर्दा स्तनमा

हुने नडको चिह्न; नख-क्षत । ४. अर्ध-वृत्ताकार बाण । ५. अक्षरका शिरमा लगाइने अर्ध-वृत्त-चिह्न; चन्द्र-बिन्दु ।
 ६. घोक्र्याउँदा गर्धनमा लगाइने हातको मुद्रा । ७. ललाटमा लाइने त्रिपुण्ड्र ।
 अर्ध-चेतना-ना० [सं०] केही मात्रामा होश हराएको अवस्था ।
 अर्ध-जल-ना० [सं०] प्राण-वायु तलतिरका इन्द्रियहरूबाट ननिस्कनु भन्नाका निमित्त मर्न लागेका व्यक्तिलाई गरिने जल-संयोग; मर्न लागेका व्यक्तिलाई नाइट्रासम्म जलमा डुबाउनु; अर्धोदक ।
 अर्ध-तिक्त-ना० [सं०] नेपाली नीम; बकाइनु ।
 अर्ध-नारीश्वर-ना० [सं०] शिव-पार्वतीको संयुक्त रूप; गौरीश्वर ।
 अर्ध-मागधी-ना० [सं०] प्राकृत भाषाको एक भेद; काशी र मथुराका बीचको क्षेत्रमा चलेको प्राकृत भाषा ।
 अर्ध-विराम-ना० [सं०] वाक्यमा वाक्यांशलाई छुट्याउने चिह्न; सेमी-कोलन (;) ।
 अर्ध-वृत्त-ना० [सं०] कुनै बिन्दुदेखि समानान्तरमा खिचेको गोलाकार रेखाको आधा भाग; अर्धगोलाकार रेखा ।
 अर्ध-सिल्ली-वि० [सं० अर्ध+सिल्ली] १. केही मात्रामा मगज बिग्रेको; अर्ध विक्षिप्त । २. धनुङ्गे; उटपटाङ आचरण भएको ।
 अर्धाङ्ग-ना० [सं०] १. आधा अङ्ग । २. पक्षवात ।
 अर्धाङ्गिनी-ना० [सं०] स्वास्नी; स्त्री; पत्नी ।
 अर्धाङ्गी-ना० [सं०] १. दायाँ र बायाँ शरीर क्रमशः शिव र पार्वतीको भएको महादेवको एक रूप । २. हरि-हरको संयुक्त रूप ।
 अर्धानु-ना० [सं० अर्ध+आनु] अर्धानो ।
 अर्धानु-वि० [सं० अर्ध+आनु] अर्धानो ।
 अर्धानो-वि० [सं० अर्ध+आनो] आधा पुरानो; घस्टिएको; फाट्न आँटेको; अर्धानु ।
 अर्धाली-ना० [सं०] १. अर्ध पङ्क्ति । २. आधा श्लोक । ३. आधा भाग ।
 अर्धसन-ना० [सं०] कसैलाई सम्मानपूर्वक दिइने आफू बसिरहेको आसनको आधा भाग ।
 अर्धो-वि० [सं० अर्ध] विवाहित स्वास्नी मरेको; राँडो ।
 अर्धोदक-ना० [सं०] मर्न लागेको मानिसलाई कमरसम्म पानीमा डुबाउने काम; अर्ध-जल ।
 अर्ना-ना० [सं० अरण्य] जङ्गली भैंसी वा राँगो; बनैया भैंसी वा राँगो ।
 अर्नालिङ्ग-अ० क्रि० [अर्नालि+इ+नु] अर्नालिने काम होइनु; भोकले सताइनु; ('अर्नालिनु'-को भा० क्रि०) ।
 अर्नालिनु-अ० क्रि० [ने०] भोकले पीडित हुनु; भोकले सताइनु; क्षुधित हुनु ।
 अर्नाल्याइन-स० क्रि० [अर्नालि+याइ+नु] अर्नालिने पारिनु; अर्नालिन लाइनु; ('अर्नाल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

अर्नाल्याउनु-स० क्रि० [अर्नालि+याउ+नु] अर्नालिने पार्नु; भोकले सताउनु; ('अर्नालिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अर्निको-ना० [ची०] तेह्रौँ शताब्दीमा भोट हुँदै चीन जाने, चीनियाँ सम्राट् कुवल-ए खाँको दर्बारमा ठूलो सम्मान पाउने प्रसिद्ध एक नेपाली कलाकार ।
 अर्नी-ना० [अरनी] अरनी ।
 अर्पक-वि० [सं०] अर्पण गर्ने; विनयपूर्वक समर्पण गर्ने; दिने ।
 अर्पण-ना० [सं०] १. श्रद्धापूर्वक दिनु; चढाउनु; समर्पण; दान । २. राख्नु; स्थापना गर्नु (उदा०-पदार्पण) ।
 अर्पनु-स० क्रि० [सं० अर्पण+नु] १. श्रद्धापूर्वक दिनु; चढाउनु; अर्पण गर्नु । २. भाकल गर्नु; सङ्कल्प गर्नु ।
 अर्पाइनु-स० क्रि० [अर्प+आइ+नु] अर्पन लाइनु; अर्पण गराइनु; ('अर्पाउनु'-को क० क्रि०) ।
 अर्पाउनु-स० क्रि० [अर्प+आउ+नु] अर्पन लाउनु; अर्पण गराउनु; ('अर्पनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अर्पित-वि० [सं०] अर्पण गरिएको; दिइएको; दान गरिएको ।
 अर्पितु-स० क्रि० [अर्प+इ+नु] अर्पने काम गरिनु; अर्पण गरिनु; चढाइनु; ('अर्पनु'-को क० क्रि०) ।
 अर्फु-ना० [ने०] पहेँला केसर भएको साना-साना फूल फुल्ने, धेरै कुना परेका ठूला-ठूला पात हुने एक प्रकारको काँडे लहुरो । (यसको रस माछालाई विष हुन्छ ।)
 अर्ब-ना० [सं० अर्बुद] १. सय करोडको सङ्ख्या; अरब; सय कोटि; एक, दश, सय, आदि गणनाको दसौँ स्थान । (वि०) २. सय करोड सङ्ख्याको ।
 अर्बुद-ना० [सं०] १. दश करोडको सङ्ख्या । २. दुइ महीनाको गर्भ । ३. बादल । ४. शरीरमा मासुको डल्लो निस्कने रोगविशेष ।
 अर्भक-ना० [सं०] १. बालक; बच्चा । (वि०) २. सानो; सूक्ष्म । ३. दुबलो । ४. मूर्ख ।
 अर्मल-ना० [ने०] गाई-वस्तुले बाली खाँदा गाई-धनीबाट बाली-धनीलाई सरकारले भराइदिने बिगो; बाली-नोकसानिको हर्जाना ।
 अर्मले-ना० [ने०] पिरियाका आकारको, कलिला मुन्टाको तरकारी खाइने झारविशेष ।
 अर्मली-ना० [ने०] घरबाहिर पेटी वा पिँडीमा घाम-पानी छेक्नका निमित्त हालिने सानो छाना; पाली ।
 अर्थमा-ना० [सं०] १. सूर्य । २. पितृ-देवता । ३. आँक ।
 अर्वा-ना० [सं०] १. घोडा । २. इन्द्र ।
 अर्वाचीन-वि० [सं०] हाल-सालको; नयाँ; आधुनिक ।
 अर्श-ना० [सं०] अलकाइ; हर्षा ।
 अर्सा-ना० [ने०] खुदोमा चाँवलको पीठो पकाई बेलेर घिउमा पकाएको रोटीविशेष ।
 अर्ह-वि० [सं०] १. पूजा गर्न योग्य; पूज्य । २. मान्य;

प्रतिष्ठित । ३. योग्य; लायक । ४. मूल्यवान्; बहुमूल्य । (ना०) ५. ईश्वर । ६. इन्द्र ।
 अर्हत्-ना० [सं०] १. परम ज्ञानी; तीर्थङ्कर । २. बुद्ध; जिन । ३. पूजनीय; आराध्य ।
 अर्हन-ना० [सं०] १. पूजा; पूजन । २. बुद्ध ।
 अर्हन्त-ना० [सं०] १. बुद्ध । २. बौद्ध भिक्षु । (वि०) ३. उपयुक्त; योग्य ।
 अर्ह-वि० [सं०] १. पूज्य; मान्य । २. योग्य; प्रतिष्ठित ।
 अलक-ना० [सं०] १. निधारमा लर्केको कपाल; निधारमा दायाँ-बायाँ लर्केका केश । २. छाँट-काँट गरी आँखीभों-सम्म निधारमा लर्काइएको कपाल । ३. पालेर लामो गरी तलासेको कपाल; जुल्फी ।
 अलकतरा-ना० [अ०] अलकत्रा ।
 अलकत्रा-ना० [अ० अलकतरा] पथर-कोइलाको चोव; एक किसिमको कालो रोगन ।
 अलका-ना० [सं०] १. कुबेरको राजधानी । २. घुँगुरिएको कपाल; अलक । ३. आठदेखि दश वर्षभित्रकी कन्या ।
 अलकाई-ना० [नेवा० अलऽ कै] गुद-द्वारमा आउने एक किसिमको खटिरो; अर्श; हर्षा ।
 अलका-पुरी-ना० [सं०] कुबेरको राजधानी ।
 अलकावलि-ना० [सं०] १. केशको समूह । २. जुल्फी । ३. घुँगुरा परेको कपाल ।
 अलकावली-ना० [सं०] अलकावलि ।
 अलकेश-ना० [सं०] अलका-पुरीका स्वामी; कुबेर ।
 अलक्त-ना० [सं०] माहुर; लाक्षा-रस ।
 अलक्तक-ना० [सं०] माहुर; अलक्त ।
 अलक्षण-वि० [सं०] खराब लक्षण भएको; कुलक्षण-युक्त; अलच्छिनी ।
 अलक्षित-वि० [सं०] १. नदेखिएको; अदृश्य । २. अज्ञात; गुप्त ।
 अलक्ष्मी-ना० [सं०] १. गरीबी; दारिद्र्य । २. दुर्भाग्य; अभाग ।
 अलक्ष्य-वि० [सं०] १. नदेखिएको; अदृष्ट । २. नजानिएको; अज्ञात । ३. नताकिएको । ४. ध्येय नभएको; उद्देश्य-हीन ।
 अलख-ना० [प्रा० अलख] १. जोगी, संन्यासीहरूले भिक्षा माग्दा उच्चारण गर्ने शब्द । (वि०) २. अदृश्य; नदेखिने; अप्रत्यक्ष ।
 अलख-धारी-ना० [अलख+धारी (सं०)] १. गोरख-पन्थी-हरूको एक सम्प्रदाय र त्यसका अनुयायी । २. अलख जगाएर निर्वाह गर्ने व्यक्ति; माने ।
 अलख-नामी-ना० [अलख+नामी] अलख-धारी ।
 अलख-बम्-बम् ना० [सं० अलक्ष्य+ॐ+ॐ] जोगी, संन्यासीहरूले भिक्षा माग्दा उच्चारण गर्ने शब्द; जोगीले भिक्षा माग्ने मन्त्र; अलख ।

अलखा-अलमस्त

अलखा-ना० [अ० अलफा] कठालो नभएको ह्वार्लङ्गे कुर्था;
अलख जगाउनेले लाउने खोलक ।
अलग-क्रि० यो० [प्रा० अलग] अलग ।
अलगरज-वि० [अलगरजी] अलगरजी ।
अलगरजी-वि० [अ० अलगरज] कामको पर्वाह नगर्ने;
अल्सी; अलमस्त; बेफिक्र; अकर्मण्य ।
अलगर्द-ना० [सं०] पानीमा रहने एक जातको सर्प ।
अलग-क्रि० यो० [प्रा०] छुट्टै; बेग्लै; भिन्नै; पृथक् ।
अलघु-वि० [सं०] १. सानु नभएको; ठूलो । २. हल्का
नभएको; गह्रौं ।
अलङ्करण-ना० [सं०] १. गहना; आभूषण । २. सजावट;
शृङ्गार ।
अलङ्करिष्णु-वि० [सं०] १. गहनाको शौक भएको ।
२. ठाँटी; ठाँटिलो ।
अलङ्कार-ना० [सं०] १. गहना; आभूषण । २. शृङ्गार;
सजावट । ३. साहित्य-शास्त्रको एक अङ्ग; काव्य-शास्त्रको
चमत्कार-जनक वर्णन-शैली । ४. (सङ्गीतमा) पल्टा ।
अलङ्कार-शास्त्र-ना० [सं०] काव्यलाई रोचक र चमत्कार-
युक्त गराउने शैलीको विवेचना गरिएको शास्त्र;
अलङ्कारको वर्णन गरिएको शास्त्र ।
अलङ्कृत-वि० [सं०] १. सिँगारिएको; सजाइएको । २.
साहित्यिक अलङ्कारले युक्त ।
अलङ्घनीय-वि० [सं०] उल्लङ्घन गर्न नसकिने वा
नहुने; नाघ्न नसकिने वा नहुने; अलङ्घ्य ।
अलङ्घ्य-वि० [सं०] नाघ्न नसकिने वा नहुने; उल्लङ्घन
गर्न नहुने वा नसकिने ।
अलच्छिन-ना० [सं० अलक्षण] खराब लक्षण; कुलक्षण;
अमङ्गल ।
अलच्छिनाहा-वि० [अलच्छिन+आहा] खराब लक्षण
भएको; कुलच्छिनको; अलच्छिनी; पिराहा ।
अलच्छिनी-वि० [सं० अलक्षण+ई] खराब लक्षण भएको;
कुलक्षण-युक्त; पिराहा ।
अलत्र-क्रि० यो० [ने०] १. लथालिङ्ग पडिरहने किसिम;
प्रबन्धसित नरहने किसिम; अलपत्र । (वि०) २.
अलपत्र परेको; यता-न-उता भएको ।
अलन्तर-ना० [ने०] १. बीचमा परेको; अलपत्र परेको ।
२. असहाय ।
अल्प-ना० [(फा०) अ+लोप (सं०)] लोप; गायब;
बेपत्ता; अन्तर्धान ।
अल्प-ना० [सं० अल्प] टुटे-फुटेको शिला-लेख; शिला-पत्रको
भग्नावशेष ।
अल्पवका-ना० [स्पे० एलपाका] दक्षिण अमेरिकामा हुने
ऊँटजस्तो जनावरको रौं र रेशम वा सूत मिलाई बनाएको
एक जातको कपडा ।
अलपत्र-क्रि० यो० [अलत्र] १. बेकार पडिरहने किसिम;

बेथितिसँग रहने किसिम; अलत्र । (वि०) २. बेथिति-
सँग पडिरहेको; अलत्र परेको ।
अलपत्रिनु-अ० क्रि० [अलपत्रि+इ+नु] अलपत्रिने काम
होइनु; अलपत्र परिनु; ('अलपत्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
अलपत्रिनु-अ० क्रि० [अलपत्र+इ+नु] अलपत्र पर्नु;
अलत्र पर्नु; बेथितिसँग रहनु ।
अलपत्रे-वि० [अलपत्र+ए] अलपत्र पार्ने; माल-मत्ताहरू
अलत्र राख्ने ।
अलपत्र्याइ-ना० [अलपत्रि+आइ] अलपत्रिने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
अलपत्र्याइनु-स० क्रि० [अलपत्रि+याइ+नु] अलपत्रिन
लाइनु; अलपत्र परिनु; ('अलपत्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।
अलपत्र्याउनु-स० क्रि० [अलपत्रि+याउ+नु] अलपत्रिन
लाउनु; अलपत्र पार्नु; ('अलपत्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
अलफा-ना० [अ० अलफा] जोगीहरूले लाउने बाहुला
नभएको कुर्था; बिनाबाहुलाको अलखा ।
अलबत्ता-ना० [अ०] निःसन्देह; पक्का; निश्चय; अवश्य ।
अलबम-ना० [फ्रे० एलबम] तसबीर वा टिकटहरू राख्ने
किताब ।
अलबल्ले-वि० [ने०] सम्हाल्न नसकिने; ज्यादै ठूलो (भेल) ।
अलभ्य-वि० [सं०] १. पाउन नसकिने; अप्राप्य । २.
अमूल्य; अनमोल ।
अलम्-अव्य० [सं०] १. पर्याप्त भयो, पुग्यो—भन्ने जनाउने
शब्द । (ना०) २. हरिताल । ३. बिच्छीको डसाइ ।
अलमल-क्रि० यो० [ने०] काम-काज आदिको झमेला ।
अलमलाई-ना० [अलमलि+आइ] अलमलिने किसिम;
क्रिया वा भाव; अलमल्याइ ।
अलमलिनु-अ० क्रि० [अलमलि+इ+नु] अलमलिने काम
होइनु; अलमल परिनु; ('अलमलिनु'-को भा० क्रि०) ।
अलमलिनु-अ० क्रि० [अलमलि+नु] १. अलमलमा पर्नु;
अलमल हुनु; झमेलामा पर्नु । २. छलिनु । ३.
जिल्लिनु । ४. आल-टालमा पर्नु । ५. अल्लारिनु ।
६. लर्बरिनु । ७. रुमलिनु; रुड्मडिनु ।
अलमल्याइ-ना० [अलमलि+आइ] अलमलिने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
अलमल्याइनु-स० क्रि० [अलमलि+याइ+नु] अलमलिन
लाइनु; अलमलिने पारिनु; ('अलमल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
अलमल्याउनु-स० क्रि० [अलमलि+याउ+नु] १. अल-
मलिने पार्नु; रुमलो पार्नु । २. छल्नु । ३. जिल्ल्याउनु;
छकाउनु; ('अलमलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
अलमल्याहट-ना० [अलमलि+आहट] अलमलिने काम;
अलमल्याइ ।
अलमल्ल-क्रि० यो० [ने०] जिल्ल; वाल्ल; रनभुल्ल;
विलख-बन्द ।
अलमस्त-वि० [फा०] फिक्री नभएको; पर्वाह नगर्ने;

मगन-मस्त; मन-मोजी ।

अलमस्ती-ना० [अलमस्त+ई] बेफिक्री; मगन-मस्ती;
मन-मोज; बेपर्वाह ।

अलमारी-ना० [पुर्त० अलमारियो] खण्ड-खण्ड भएको,
ढोका लाउन हुने र माल-मत्ताहरू राख्ने एक किसिमको
ठाडो सन्दूक; दराज ।

अलमोनियम-ना० [अ० एलुमिनियम] हल्का सेतो धातु-
विशेष । (यस धातुको भाँडा-वर्तन बन्दछन् । यसमा
अमिलो वस्तु उग्ल्दैन ।)

अलमोस-ना० [सं०] टल्कने एक जातको सेतो माछो ।

अलम्पट-वि० [सं०] १. लम्पट नभएको; नलहसिएको;
सच्चरित्र । २. खोपी; अन्तःपुर ।

अलम्बुष-ना० [सं०] १. वमन; छाद । २. हल्कैलो ।

३. महाभारतमा कौरव-पक्षबाट युद्ध गर्ने एक राक्षस ।

अलम्मे-ना० [इलम] काम; इलम; पेशा; रोजगार ।

अलर्क-ना० [सं०] १. बहुलाहा कुरुर । २. सेतो आँक ।
३. सूर्य-वंशी एक राजा ।

अलल-हिसाब-वि० [अ० अलल्-हिसाब] पछि हिसाब लिने
गरी दिइएको (धन) ।

अललिङ्ग-अ० क्रि० [अललि+इ+नु] अललिने काम
होइनु; अताल्लिङ्ग; ('अललिनु'-को भा० क्रि०) ।

अललिनु-अ० क्रि० [ने०] १. रुँदा-रुँदै सास रोकिनु;
अताल्लिनु । २. खूबसित खोला बढ्नु । ३. बाढी आउनु;
पानी टनाटन भरिनु ।

अलल्याइ-ना० [अललि+आइ] अललिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

अलल्याइनु-स० क्रि० [अललि+याइ+नु] अर-न्याइनु;
('अलल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

अलल्याउनु-स० क्रि० [अललि+याउ+नु] अर-न्याउनु;
('अललिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

अलवान-ना० [अ०] एक जातको ऊनी ओढ्ने ।

अलस-वि० [सं०] अल्सी; आलस्य-युक्त ।

अलसता-ना० [सं०] अल्सी हुनाको भाव; आलस्य ।

अलात-ना० [सं०] बल्दो अगुल्टो ।

अलात-चक्र-ना० [सं०] बल्दो अगुल्टो घुमाउँदा देखिने वृत्त ।

आलाप-ना० [सं० आलाप] आलाप ।

आलाप-विलाप-ना० [सं० आलाप+विलाप] छाती पिटी-
पिटी ठूलो स्वरले रुनु; बिलौना गरेर रुनु; आलाप-
विलाप; क्रन्दन; करुण रोदन ।

आलापाइ-ना० (आलाप्+आइ] आलाप्ने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

आलापिनु-अ० क्रि० [आलाप्+इ+नु] आलाप्ने काम होइनु;
ताना छोड्नु; ('आलाप्नु'-को भा० क्रि०) ।

आलाप्नु-अ० क्रि० [सं० आलाप] गानाको ताना छोड्नु ।

आलाबु-ना० [सं०] तुम्बा ।

आलाभ-ना० [सं०] लाभ नहुनु; घाटा; हानि ।

आलाभकर-वि० [सं०] फायदा नहुने; लाभ नगर्ने ।

आलावा-क्रि० यो० [अ०] १. अतिरिक्त; बाहेक । २.
भन्दा; हेरेर ।

अलि-वि० [सं० अल्प] थोरै; कम; अलिक; अलिकता;
अलिकति ।

अलि-ना० [सं०] १. भमरो; भ्रमर । २. कोइली ।

३. कौवा । ४. विच्छी । ५. कुरुर । ६. मदिरा ।

अलिक-क्रि० यो० [अलिकति] १. अलि; अलिकति;
थोरै । २. अरु ।

अलिक-वि० [सं०] १. झूठो; मिथ्या । २. मर्यादा नभएको ।

३. अप्रतिष्ठित । ४. निस्सार । ५. निधार; ललाट ।

अलिकता-क्रि० यो० [अलिकति] १. अलि; अलिक;
अलिकति; (वि०) २. थोरै; केही ।

अलिकति-क्रि० यो० [अलि+यति] १. अलि; अलिकता ।
(वि०) २. थोरै; केही ।

अलिखित-वि० [सं०] नलेखिएको; लिपि-बद्ध नभएको ।

अलिखेर-क्रि० यो० [अलि+खेर] एक छिन; अलिबार;
थोरै बेर; अलिबेर ।

अलिङ्ग-वि० [सं०] लिङ्ग नभएको; चिह्न-रहित ।

अलिञ्जर-ना० [सं०] माटाको गाग्रो ।

अलिनी-ना० [सं०] भ्रमरी ।

अलिनु-ना० [ने०] लुगा-फाटो आदि झुन्ड्याउन टाँगोको
डोरी, काठ आदि ।

अलिनु-वि० [प्रा० अलून] अलिनु ।

अलिनु-वि० [प्रा० अलून] अलिनु ।

अलिनो-वि० [प्रा० अलून] १. नून नभएको; नून नहालेको ।
२. खल्लो; बेस्वादको ।

अलिन्द-ना० [सं०] ढोकादेखि बाहिरपट्टिको जमीन;
खड्गेली ।

अलिप्त-वि० [सं०] १. नलिपिएको; नपोतिएको । २.
नटाँसिएको; निर्लिप्त ।

अलिफार्स्या-ना० [अ० अल्+फारिशा] तोकिएको म्यादमा
रुपियाँ बुझाउन नसके कबूलअनुसार धितो फार्से हुने
कागत वा व्यवहार ।

अलिबार-क्रि० यो० [अलिबेर] एक छिन; अलिबेर; थोरै
बेर; अल्प समय ।

अलिबेर-क्रि० यो० [अलि+बेर] अलिबार ।

अलीन-वि० [सं०] लीन नभएको; विरत ।

अलुवा-ना० [अरवा] अरुवा ।

अलेख-वि० [प्रा० अलेख्] धनाढ्य; खूब धनी; सम्पत्ति-
शाली; सम्पन्न ।

अलँची-ना० [सं० एला] १. लामा-लामा ठूला पात हुने,
फेदमा पहुँलो फूल र भटमास-रङ्गको ठूलो सुकुमेलजस्तो
फल लाग्ने, सिमसारमा हुने एक बोट । २. त्यसैको

फल; एला ।
 अलङ्कार-वि० [सं०] स्त्री वा पुरुषको चिह्न नभएको;
 लिङ्ग नछुटिएको; नपुंसक ।
 अलोक-वि० [सं०] १. नदेखिने; अदृश्य । २. निर्जन;
 एकान्त । (ना०) ३. परलोक । ४. मिथ्या दोष; कलङ्क ।
 ५. निन्दा ।
 अलोप-वि० [सं०] लोप नभएको; अलुप्त ।
 अलोल-वि० [सं०] नहल्लने; नडगने; स्थिर ।
 अलौकिक-वि० [सं०] १. यस लोकमा नपाइने; लोकोत्तर ।
 २. अनौठो; अद्भुत ।
 अलौटो-वि० [आलो+औटो] १. नसुकाईकन भुटेको ।
 २. फूल नउठेको; ठेटनाजस्तो ।
 अलौ-पर्व-ना० [अलौ (क्षेत्र)+पर्व] नेपालको ऐतिहासिक
 एक प्रसिद्ध घटना । (यस घटनामा जङ्गबहादुरको फौजले
 श्री ५ राजेन्द्रको फौजलाई पर्सा जिल्लाको अलौ भन्ने
 स्थानमा हराई राजेन्द्रलाई पक्रेको थियो ।)
 अलिङ्गनु-अ० क्रि० [अलिङ्ग+इ+नु] अलिङ्गनु; ('अलिङ्गनु'-
 को क० क्रि०) ।
 अलिङ्गनु-अ० क्रि० [अलोङ्ग+इ+नु] अलोङ्गनु; अग्लिनु ।
 अलोङ्ग-वि० [अग्लो] अग्लो ।
 अलयाइ-ना० [अलिङ्ग+आइ] अलिङ्गने किसिम, क्रिया वा
 भाव; अग्याइ ।
 अलयाइनु-स० क्रि० [अलिङ्ग+याइ+नु] अग्लिनु लाइनु;
 अग्ल्याइनु; ('अलयाउनु'-को क० क्रि०) ।
 अलयाउनु-स० क्रि० [अलिङ्ग+याउ+नु] अग्ल्याउनु;
 ('अलिङ्गनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अलछाई-ना० [अलछाउ+आइ] अलछाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 अलछाईनु-अ० क्रि० [अलछाउ+इ+नु] अलछाउने काम
 होइनु; अलछी भइनु; ('अलछाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 अलछाउनु-अ० क्रि० [अलछी+आउ+नु] अलछी हुनु;
 जाँगर मर्नु ।
 अलछी-वि० [सं० आलसी] अलसी ।
 अलछे-वि० [अलछी] अलसी ।
 अलछ्याई-ना० [अलछी+याई] अलछी हुनाको भाव; आलस्य ।
 अलङ्गनु-अ० क्रि० [ने०] १. फँस्नु; अलङ्गनु । २. रोकिनु;
 अड्कनु । ३. अलमलिनु; अलङ्गमा पर्नु ।
 अलङ्गाइ-ना० [अलङ्ग+आइ] अलङ्गने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 अलङ्गाइनु-स० क्रि० [अलङ्ग+आइ+नु] अलङ्गन लाइनु;
 अड्काइनु; ('अलङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।
 अलङ्गाउनु-स० क्रि० [अलङ्ग+आउ+नु] अलङ्गो लगाउनु;
 अलङ्गन लाउनु; अड्काउनु; ('अलङ्गनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अलङ्गिनु-अ० क्रि० [अलङ्ग+इ+नु] अलङ्गने काम होइनु;
 अलङ्गो लागिनु; ('अलङ्गनु'-को भा० क्रि०) ।

अलङ्गिनु-अ० क्रि० [अलङ्ग+इ+नु] १. अलङ्गनु; अलङ्गो
 लाग्नु; अलङ्गिनु; ('अलङ्गनु'-को भा० क्रि०) । २.
 अड्कनु; रोकिनु ।
 अलङ्गो-ना० [अलङ्ग+ओ] १. अड्काउ; बाधा । २.
 अलमल; झमेला; रुमलो । ३. झन्झट; झ्याउलो ।
 अलङ्ग्याइनु-स० क्रि० [अलङ्ग+याइ+नु] अलङ्गन लाइनु;
 अलङ्गाइनु; ('अलङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 अलङ्ग्याउनु-स० क्रि० [अलङ्ग+याउ+नु] अलङ्गन लाउनु;
 अलङ्गाउनु; ('अलङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अल्टिमेटम-ना० [अं०] अन्तिमेत्थम् ।
 अल्टालिङ्गनु-अ० क्रि० [अल्टालिङ्ग+इ+नु] अल्टालिङ्गनु;
 ('अल्टालिङ्गनु'-को भा० क्रि०) ।
 अल्टालिङ्गनु-अ० क्रि० [अल्टालिङ्गनु] अल्टालिङ्गनु ।
 अल्प-वि० [सं०] १. थोरै; अलिकति; कम्ती । ३. सानो;
 छोटो ।
 अल्पक-वि० [सं०] थोरै; अलिकति ।
 अल्पकालिक-वि० [सं०] थोरै दिनको; थोरै समयको;
 केही दिनको; छोटो अवधिको; अल्पकालीन ।
 अल्पकालीन-वि० [सं०] अल्पकालिक ।
 अल्पक्का-ना० [स्पे० एलपाका] अल्पक्का ।
 अल्पजीवी-वि० [सं०] थोरै आयुष्यको; अल्पायु ।
 अल्पज्ञ-वि० [सं०] १. थोरै ज्ञान भएको; थोरै ज्ञान्ने;
 कम जान्ने । २. सानो बुद्धिको । ३. नासमझ ।
 अल्पज्ञता-वि० [सं०] अल्पज्ञ हुनाको भाव ।
 अल्पता-वि० [सं०] थोरै हुनाको भाव ।
 अल्पनु-अ० क्रि० [अल्प+नु] १. नदेखिने हुनु; अल्प हुनु;
 अन्तर्धान हुनु । २. छिप्नु; लुक्नु । ३. विलाउनु; हराउनु ।
 अल्पप्राण-ना० [सं०] व्यञ्जनका प्रत्येक वर्गको प्रथम,
 तृतीय, पञ्चम तथा य, र, ल, व अक्षर; क, च, ट, त,
 प, ग, ज, ड, द, ब, ड, ञ, न, म, य, र, ल, व-यी
 उच्चाइस वर्ण ।
 अल्पमत-ना० [सं०] १. थोरै मत । २. अल्पसङ्ख्यक
 राय । ३. आधाभन्दा कम्ती मत ।
 अल्पम्पच-ना० [सं०] १. लोभी; लालची; कृपण;
 कन्जूस । २. खुनी ।
 अल्पवयस्क-वि० [सं०] १. सानो उमेरको; केटा-केटी ।
 २. नाबालिग ।
 अल्पविराम-ना० [सं०] एक प्रकारको विराम-चिह्न;
 कमा (,) ।
 अल्पशः-क्रि० यो० [सं०] थोरैजसो; केही ।
 अल्पसङ्ख्यक-वि० [सं०] कम सङ्ख्या भएको; थोरै
 सङ्ख्याको ।
 अल्पांश-ना० [सं०] थोरै अंश; अल्प भाग ।
 अल्पाइ-ना० [अल्प+आइ] अल्पने किसिम, क्रिया वा भाव;
 छिपाइ ।

अल्पाइन-स० क्रि० [अल्प+आइ+नु] अल्पन लाइन; अल्प गराइन; ('अल्पाइन'-को क० क्रि०) ।
 अल्पाइन-स० क्रि० [अल्प+आउ+नु] अल्पन लाउन; अल्प गराउन; ('अल्पन'-को प्रे० क्रि०) ।
 अल्पायु-वि० [सं०] थोरै समय बाँच्ने; कम्ती आयुको; अल्प-जीवी ।
 अल्पार्थक-ना० [सं०] थोरै अर्थ बुझाउने शब्द; संक्षिप्त अर्थ-वाचक शब्द ।
 अल्पिनु-अ० क्रि० [अल्प+इ+नु] अल्पने काम होइन; अल्प भइन; छिपिनु; ('अल्पन'-को भा० क्रि०) ।
 अल्फी-ना० [अ० अल्फी] एक किसिमको खुकुलो बाँकटे घाँगर ।
 अल्याङ-टल्याङ-क्रि० यो० [आल-टाल] अल्याङ-मल्याङ; आल-टाल ।
 अल्याङ-मल्याङ-क्रि० यो० [ने०] आल-टाल; अलमल ।
 अल्लढ-वि० [(फाँ०)अ+लहड़] १. अल्लारे; अलमस्त । २. बेइलमी; निस्व्योगी ।
 अल्लारिइन-अ० क्रि० [अल्लारि+इ+नु] अल्लारिने काम होइन; अल्लारे भइन; ('अल्लारिनु'-को भा० क्रि०) ।
 अल्लारिनु-अ० क्रि० [अल्लारे] १. अल्लारे बन्नु; बेकाममा यता-उति हिँड्नु; बरालिनु । २. बेइलमी हुनु; काम नपाउनु ।
 अल्लारे-वि० [अल्लढ] बेकाममा यता-उति हिँडिरहने; अल्लढ ।
 अल्लान्याई-ना० [अल्लारि+आई] अल्लारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अल्लान्याइन-स० क्रि० [अल्लारि+याइ+नु] अल्लारिने लाइन; अल्लारिने गराइन; ('अल्लान्याइन'-को क० क्रि०) ।
 अल्लान्याउन-स० क्रि० [अल्लारि+याउ+नु] अल्लारिने लाउन; अल्लारिने गराउन; ('अल्लारिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अल्लि-वि० [सं० अल्प] अलि ।
 अल्लु-ना० [सं०] आलू-बखडा ।
 अल्लुक-ना० [सं०] आलू-बखडा ।
 अल्लो-ना० [ने०] नेपाली कागत, धोक्रो आदि बनाइने बोटविशेष ।
 अल्वान-ना० [अ० अलवान] ऊनी ओढ्ने; शाल ।
 अल्साइ-ना० [अल्साउ+आई] अल्साउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अल्साइन-अ० क्रि० [अल्साउ+इ+नु] अल्साउने काम होइन; अल्सी भइन; ('अल्साउन'-को भा० क्रि०) ।
 अल्साउन-अ० क्रि० [अल्सी] काम गर्ने मन नहुनु; अल्सी हुनु ।
 अल्सी-वि० [सं० आलस्य] १. काम गर्न मन नलगाउने; काममा जाँगर नभएको; जाँगर-महवा । २. सुस्त; नीच-मारा । ३. अकर्मण्य; निस्व्योगी ।

अल्से-वि० [अल्सी+ए] अल्सी ।
 अल्सेशियन-ना० [अ० अल्साशियन] व्वाँसो र कुकुरीका सम्पर्कबाट जन्मेका कुकुरको एक जात ।
 अल्स्याई-ना० [अल्सी+याई] अल्सी हुनाको भाव; आलस्य ।
 अवंश-वि० [सं०] निस्सन्तान; वंश-हीन ।
 अव-अव्य० [सं०] शब्दका अगिल्लिर लागेर निश्चय, अनादर, न्यूनता आदि अर्थ बुझाउने उपसर्ग (उदा०-अवधारण, अवज्ञा) ।
 अवकर-ना० [सं०] धूलो; कसिङ्गर ।
 अवकर्तन-ना० [सं०] काट्नु; टुक्न्याउनु; कत्रनु ।
 अवकर्षण-ना० [सं०] १. तलतिर घिच्च्याउनु । २. तान्नु ।
 अवकलन-ना० [सं०] १. जम्मा गर्नु; मिलाउनु । २. हेर्नु । ३. लिनु । ४. जान्नु ।
 अवकाश-ना० [सं०] १. विशेष काम नभएको समय; फुर्सद । २. बिदा; छट्टी । ३. अवसर; मौका । ४. खाली ठाउँ; शून्य स्थान ।
 अवकाश-ग्रहण-ना० [सं०] कुनै काम वा पदबाट फुर्सद लिनु ।
 अवकाश-प्राप्त-वि० [सं०] १. अवसर पाएको; फुर्सत पाएको । २. कामबाट छट्टी पाएको ।
 अवकाश-सङ्घान-ना० [सं०] कर्मचारीहरूको विदाका दिनको हिसाव ।
 अवकीर्ण-वि० [सं०] फिँजिएको; छरिएको ।
 अवकीर्णी-ना० [सं०] ब्रह्मचर्य-व्रत भङ्ग भएको ब्रह्मचारी ।
 अवकुञ्चन-ना० [सं०] १. निहुराउनु; नुहाउनु । २. तलतिर तान्नु । ३. कुच्च्याउनु ।
 अवकुण्ठन-ना० [सं०] १. छेक्नु; घेर्नु; ढाक्नु; छोप्नु । २. आकृष्ट गर्नु ।
 अवकुण्ठित-वि० [सं०] १. छेकिएको; घेरिएको; रोकिएको । २. घिच्च्याइएको; तानिएको ।
 अवकृपा-ना० [सं०] कृपा नहुनु ।
 अवकेशी-वि० [सं०] फल नलाग्ने; बन्ध्य (वृक्ष) ।
 अवक्तव्य-वि० [सं०] १. भन्न नहुने; बोल्न नहुने । २. अश्लील; फोहोर ।
 अवक्रय-ना० [सं०] १. मूल्य; मोल । २. ज्याला; मजुरी । ३. कर; सित्तो ।
 अवक्रान्त-वि० [सं०] १. बलपूर्वक आफ्ना अधीनमा गरिएको । २. ओह्यालिएको ।
 अवक्रान्ति-ना० [सं०] १. आफ्नो शक्तिद्वारा संस्था, सङ्घ आदिको कार्य-भार स्वयं ग्रहण गर्नु । २. ओह्लिनु । ३. नजीक आउनु ।
 अवकिलन्न-वि० [सं०] १. भिजेको; चिसो । २. नरम; गीलो ।
 अवक्षय-ना० [सं०] सडी-गली जीर्ण हुनु; नाश ।
 अवक्षेप-ना० [सं०] १. दोषारोपण । २. आपत्ति ।
 अवखण्डन-ना० [सं०] १. विभाग गर्नु; काट्नु; टुक्न्याउनु ।

अवगणन-अवध्य

२. नाश गर्नु ।
 अवगणन-ना० [सं०] १. हेला; अवज्ञा; तिरस्कार । २. अपमान ।
 अवगत-वि० [सं०] १. जानेको; विदित; ज्ञात । २. तल झरेको; खसेको ।
 अवगति-ना० [सं०] १. जान्नाको भाव; जानकारी । २. खराब गति; दुर्गति ।
 अवगम-ना० [सं०] १. नजीक जानु । २. झर्नु; खस्नु । ३. धारणा; ज्ञान ।
 अवगाढ-वि० [सं०] डुबेको; घुसेको; तल्लीन ।
 अवगाहन-ना० [सं०] १. नुहाउनु; स्नान । २. पोख्त हुनु; निपुणता । ३. खोज्नु; छान-बीन गर्नु ।
 अवगुण-ना० [सं०] दुर्गुण; दोष ।
 अवगुण्ठन-ना० [सं०] १. ढाक्नु; छोप्नु । २. घुम्तो; पर्दा ।
 अवगुण्ठित-वि० [सं०] १. ढाकेको; छोपेको । २. घुम्तो हालेको । ३. पर्दा लाएको ।
 अवगुम्फन-ना० [सं०] १. उन्नु; गाँस्नु । २. सिउनु ।
 अवगुम्फित-वि० [सं०] १. उनिएको; गाँसिएको । २. सिइएको ।
 अवगूहन-ना० [सं०] १. लुकाउनु; छिपाउनु । २. अङ्कमाल गर्नु; अँगालो हाल्नु ।
 अवग्रह-ना० [सं०] १. रोकावट; बाधा । २. पानी नपर्नु; अनावृष्टि । ३. बाँध । ४. समस्त पदको सन्धि-विच्छेद । ५. हात्तीको गण्ड-स्थल । ६. शाप ।
 अवघट-वि० [सं०] १. विकट; दुर्गम । २. कठिन; अठ्यारो; मुश्किल ।
 अवचय-ना० [सं०] फल-फूल आदि टिप्नु; जम्मा गर्नु ।
 अवचूर्णन-ना० [सं०] धूलो पार्नु; चूर्ण बनाउनु ।
 अवचेतन-वि० [सं०] पूरा चैतन्य नभएको वा नहुने; अन्तश्चेतनाको ।
 अवचेतना-ना० [सं०] पूरा चेतना नहुनु; अर्ध-चेतना ।
 अवच्छिन्न-वि० [सं०] १. चुँडालिएको; छिनालिएको । २. छुट्ट्याइएको; खण्डित ।
 अवच्छेद-ना० [सं०] १. छुट्ट्याउनु; अलग पार्नु; पार्थक्य । २. हृद; सीमा । ३. अवधारण । ४. भाग; खण्ड । ५. परिच्छेदभिन्नका विभिन्न अङ्ग; कुनै लेखमा उपशीर्षक-द्वारा छुट्टिएको कुनै अंश; उपपरिच्छेद ।
 अवजय-ना० [सं०] हार; पराजय ।
 अवजित-वि० [सं०] हारेको; पराजित; विजित ।
 अवज्ञा-ना० [सं०] १. हेला; तिरस्कार । २. कुनै आज्ञा वा कानूनको उल्लङ्घन गर्नु । ३. अर्थालङ्कारविशेष ।
 अवज्ञात-वि० [सं०] अवज्ञा गरिएको; हेला गरिएको; तिरस्कृत ।
 अवज्ञेय-वि० [सं०] हेला गर्न लायक; अपमान गर्न योग्य ।
 अवतंस-ना० [सं०] १. गहना; आभूषण । २. मुकुट ।

३. हार; माला ।
 अवतरण-ना० [सं०] १. ओर्लनु । २. पार हुनु । ३. जन्म ग्रहण गर्नु; प्रादुर्भाव । ४. सिँढी; घाट । ५. उद्धरण । ६. प्रतिकृति ।
 अवतरण-चिह्न-ना० [सं०] कसैको बोली यथार्थ उद्धृत गरी देखाउन त्यसको शुरू र अन्त्यमा दिइने उल्टो-सुल्टो अल्प-विराम-चिह्न; उल्टो-सुल्टो कमा; (" ") — चिह्न ।
 अवतरणिका-ना० [सं०] ग्रन्थको भूमिका; उपोद्घात ।
 अवतरित-वि० [सं०] १. तल झरेको; ओर्लेको । २. उद्धृत । ३. अवतार लिएको ।
 अवतार-ना० [सं०] १. जन्म लिनु; शरीर धारण गर्नु । २. देवताहरूले मनुष्य वा अरू प्राणीहरूको शरीरमा जन्म लिनु; पुराणअनुसार विष्णु भगवान्का चौबीस अवतार (ब्रह्मा, वराह, नारद, नर-नारायण, कपिल, दत्तात्रेय, यज्ञ, ऋषभ, पृथु, मत्स्य, कूर्म, धन्वन्तरि, मोहिनी, नृसिंह, वामन, परशुराम, वेदव्यास, राम, बलराम, कृष्ण, बुद्ध, कल्कि, हंस र हयग्रीव) । ३. तल आउनु; ओर्लनु; उँधो लाग्नु । ४. सिँढी; भन्याङ्ग ।
 अवतारण-ना० [सं०] १. ओराल्नु; झर्नु । २. नकल ।
 अवतारी-वि० [सं०] १. प्राणीहरूका शरीरमा जन्म लिएको; अवतार लिएको । २. अनौठो स्वभावको; बेढब । ३. अनौठो काम गर्ने; चमत्कारी । ४. ओर्लने; उत्रने; उँधो झर्ने ।
 अवतारे-वि० [अवतार+ए] अवतारी ।
 अवतीर्ण-वि० [सं०] १. ओर्लेको; झरेको । २. अवतार लिएको; अवतारी ।
 अवदमन-ना० [सं०] दबाउनु; दमन गर्नु ।
 अवदात-वि० [सं०] १. सेतो; गौर; उज्ज्वल । २. स्वच्छ; निर्मल ।
 अवदान-ना० [सं०] १. शुद्ध आचरण । २. वीरता; शौर्य । ३. छुट्ट्याउनु; टुक्र्याउनु ।
 अवदान्य-वि० [सं०] १. वीर; पराक्रमी । २. कञ्जूस; अनुदार ।
 अवद्य-वि० [सं०] १. निकृष्ट; निन्द्य । २. नीच; अधम ।
 अवध-ना० [सं०] कोशल देश; अयोध्या र त्यसका वरि-परिको इलाका ।
 अवधान-ना० [सं०] कुनै विषयमा मनको एकाग्रता; मनोयोग; ध्यान ।
 अवधारण-ना० [सं०] १. विचारपूर्वक निश्चय गर्नु । २. सीमा; हृद; पराकाष्ठा ।
 अवधारित-वि० [सं०] निश्चय गरिएको; निधो गरिएको ।
 अवधि-ना० [सं०] १. सीमा; हृद; पराकाष्ठा । २. निर्धारित समय; म्याद । ३. अन्तिम समय; अन्तिम काल ।
 अवधूत-वि० [सं०] १. साधु; संन्यासी; योगी । २. भनेको नमान्ने; अटेर; अघोरी ।
 अवध्य-वि० [सं०] १. मार्न नहुने वा नसकिने; वध गर्न

अयोग्य । २. पवित्र ।
 अवनत-वि० [सं०] १. निहुरेको; नुहेको; विनम्र । २. गिरेको; पतित । ३. कम ।
 अवनति-ना० [सं०] १. अधोगति; हीनावस्था । २. विनम्रता । ३. न्यूनता ।
 अवनि-ना० [सं०] पृथ्वी; अवनी ।
 अवनी-ना० [सं०] पृथ्वी; भूमि; अवनि ।
 अवनीश्वर-ना० [सं०] राजा; भूपति ।
 अवनेजन-ना० [सं०] १. धनु; पखालु । २. श्राद्धको वेदीमाथि बिछ्याएको कुशमा जल छर्कने संस्कार । ३. पाउ धुने जल ।
 अवन्ति-ना० [सं०] अवन्ती ।
 अवन्ती-ना० [सं०] हिन्दूहरूका प्रसिद्ध सात मुक्ति-पुरीमध्ये एक; उज्जैन ।
 अवबोध-ना० [सं०] १. बिउँझनु; जागा हुनु । २. ज्ञान; बोध । ३. विवेचना; विवेक । ४. उपदेश । ५. सूचना ।
 अवभृथ-ना० [सं०] १. यज्ञ-समाप्तिको स्नान; यज्ञान्त-स्नान । २. अभिषेक गर्ने जल ।
 अवस-तिथि-ना० [सं०] क्षय-तिथि; टूट तिथि ।
 अवसर्दन-ना० [सं०] १. थिच्नु; दबाउनु । २. कष्ट दिनु । ३. घस्नु ।
 अवसर्श-ना० [सं०] छनु; स्पर्श ।
 अवसर्ष-ना० [सं०] १. विचार । २. अन्वेषण; खोजी ।
 अवमान-ना० [सं०] अपमान; तिरस्कार; अवहेलना ।
 अवमूल्यन-ना० [सं०] भाउ घटाउनु; मोल कम गर्नु ।
 अवयव-ना० [सं०] १. अंश; भाग; हिस्सा । २. शरीरको कुनै भाग; अङ्ग ।
 अवयवी-वि० [सं०] १. सबै अङ्गले युक्त भएको; अङ्गी । २. धेरै अवयव भएको; पूर्ण ।
 अवयस्क-ना० [सं०] उमेर नपुगेको; कम उमेरको; अल्प-वयस्क ।
 अवर-वि० [सं०] १. सानो; होचो । २. पछि जन्मेको; कान्छो । ३. अधम; नीच ।
 अवर-वि० [सं०] अपर] अर्को; अरु; अन्य ।
 अवरत-वि० [सं०] १. पछि-पछिको; पछिल्लो । २. विरत; विरक्त ।
 अवरुद्ध-वि० [सं०] १. रोकिएको । २. बन्द गरिएको; थुनिएको । ३. लुकाइएको ।
 अवरोध-ना० [सं०] १. रुकावट; बाधा । २. अन्तःपुर; खोपी । ३. महारानी ।
 अवरोधक-वि० [सं०] १. रोकने; छेक्ने । २. घर्ने ।
 अवरोधन-ना० [सं०] रोक; छेक; घेरा ।
 अवरोधित-वि० [सं०] रोकिएको; छेकिएको; घेरिएको ।
 अवरोधी-वि० [सं०] रोकने; छेक्ने; अवरोधक ।
 अवरोपण-ना० [सं०] १. उखेलनु; उखाड्नु; झिक्नु;

उन्मूलन । २. कसैका उपर लागेको आरोप हटाउनु ।
 अवरोपित-वि० [सं०] १. उखेलिएको; उन्मूलित । २. झिकिएको; हटाइएको । ३. लागेको आरोप फिर्ता लिइएको ।
 अवरोह-ना० [सं०] १. ओर्लनु; झर्नु । २. सङ्गीतमा स्वर-हरूलाई निषाददेखि षड्जतिर क्रमैले फर्काउनु ।
 अवरोहक-वि० [सं०] ओर्लने; झर्ने ।
 अवरोहण-ना० [सं०] माथिबाट तल आउनु; ओर्लनु ।
 अवरोही-वि० [सं०] १. ओर्लने; झर्ने; उत्रने । २. सङ्गीतमा स्वर आरोहबाट अवरोहमा ल्याउने ।
 अवर्ग-वि० [सं०] १. वर्ग-रहित; श्रेणी नभएको । (ना०) २. स्वर-वर्ण ।
 अवर्ण-वि० [सं०] १. वर्ण नभएको; रङ्ग नभएको; विवर्ण । २. वर्णाश्रम-धर्म-रहित । (ना०) ३. निन्दा; अपवाद; ४. कलङ्क; दोष ।
 अवर्ण्य-वि० [सं०] वर्णन गर्न नसकिने वा नहुने; अवर्णनीय ।
 अवर्षण-ना० [सं०] वर्षा नहुनु; खडेरी ।
 अवलग्न-वि० [सं०] १. टाँसिएको; जोडिएको । (ना०) २. कम्मर; कटी ।
 अवलङ्घन-ना० [सं०] नाघ्नु; फड्कनु; उल्लङ्घन ।
 अवलम्ब-ना० [सं०] १. आश्रय; आधार; आलम्बन । (वि०) २. झुन्डिएको; लट्केको ।
 अवलम्बन-ना० [सं०] १. झुन्डिनु; लट्कनु । २. आश्रय; आधार । ३. लिनु; ग्रहण गर्नु ।
 अवलम्बनीय-वि० [सं०] सहारा लिन योग्य; अवलम्बन गर्न योग्य ।
 अवलम्बित-वि० [सं०] १. झुन्डिएको; लट्केको । २. सहारा लिएको; आश्रित; आधारित ।
 अवलम्बी-वि० [सं०] १. झुन्डिने; लट्कने । २. आधार लिने; आश्रयी ।
 अवलिप्त-वि० [सं०] १. पोतिएको; लिपिएको । २. लहसिएको; अनुरक्त । ३. घमन्डी; शेखीवाल ।
 अवलीढ-वि० [सं०] चाटेको वा चाटिएको ।
 अवलीला-ना० [सं०] १. खेल; क्रीडा । २. अनादर; तिरस्कार । (क्रि० यो०) ३. सजिलैसित; सहजै ।
 अवलुञ्चन-ना० [सं०] १. लुछ्नु; चुङ्नु; ताक्नु । २. उखेलनु ।
 अवलुञ्चित-वि० [सं०] १. लुछिएको; उखेलिएको । (ना०) २. दिगम्बर-सम्प्रदायका जैन श्रमण (भिक्षु, संन्यासी) ।
 अवलुण्ठन-ना० [सं०] १. लडीबुडी गर्नु; गुल्टिनु । २. लुट्नु; लूट गर्नु ।
 अवलुण्ठित-वि० [सं०] १. लडेको; ढलेको । २. लुटिएको; खोसिएको । ३. मिल्किएको ।
 अवलेख-ना० [सं०] १. खुर्केको वस्तु; ताछेको चीज । २. खुर्कनु; ताछ्नु; छोडाउनु । ३. भाँच्नु; तोड्नु ।

अवलेखन-अवहार

६४

अवलेखन-ना० [सं०] १. खुर्कनु; ताछ्नु। २. रेखा तान्नु। ३. कपाल कोर्नु; तलास्नु।
 अवलेखनी-ना० [सं०] १. खरी; पेन्सिल। २. काङ्गियो। ३. बुरुस; कूची।
 अवलेप-ना० [सं०] १. शेखी; घमण्ड; अहङ्कार; अभिमान। २. क्रोध; रीस। ३. अपमान। ४. लिप्नु; पोल्नु। ५. आभूषण; गहना। ६. एकता; मेल।
 अवलेपन-ना० [सं०] १. लिप्नु; पोल्नु। २. शरीरमा घस्ने पदार्थ; तेल, लेप आदि। ३. एकता; मेल। ४. अभिमान; घमण्ड।
 अवलेह-ना० [सं०] १. चाट्नु। २. चाट्ने पदार्थ; चटनी।
 अवलेहन-ना० [सं०] १. चाट्नु। २. चाट्ने पदार्थ; चटनी; अवलेह।
 अवलेह-वि० [सं०] चाटिने; चाट्नु हुने।
 अवलोक-ना० [सं०] १. हेर्नु। २. नजर; दृष्टि।
 अवलोकक-वि० [सं०] लुकी-छिपी हेर्ने; गुप्त निरीक्षक।
 अवलोकन-ना० [सं०] १. हेर्नु; निरीक्षण। २. आँखा; नेत्र।
 अवलोकनीय-वि० [सं०] १. हेर्न लायक; देख्न योग्य; निरीक्षणीय। २. साह्रै राम्रो; अति सुन्दर।
 अवलोकित-वि० [सं०] देखिएको; हेरिएको; निरीक्षित।
 अवलोकितेश्वर-ना० [सं०] एक बोधिसत्त्व।
 अवलोक्य-वि० [सं०] हेर्न लायक; अवलोकनीय।
 अववर्त-वि० [सं०] आवश्यकभन्दा कम; घटी।
 अववाद-ना० [सं०] अपवाद।
 अववाहिका-ना० [सं०] वाढी आउँदा नदीले ढाक्ने भूमि; तीर-भूमि।
 अवश-वि० [सं०] १. वशमा नभएको; स्वाधीन। २. विवश; लाचार।
 अवशता-ना० [सं०] वशमा नपर्नाको भाव।
 अवशातन-ना० [सं०] १. झार्नु; खसाल्नु। २. वैलाउनु।
 अवशिष्ट-वि० [सं०] १. बाँकी रहेको; बचेको; शेष। २. पुरा; खाएर बाँकी रहेको।
 अवशेष-ना० [सं०] १. बाँकी रहेको वस्तु; शेष। (वि०) २. बचे-खुचेको; अवशिष्ट। ३. समाप्त।
 अवश्य-क्रि० यो० [सं०] निश्चय नै; जरूर; पक्का; निस्सन्देह।
 अवश्यमेव-क्रि० यो० [सं०] अवश्य नै; निश्चय नै; निस्सन्देह; जरूर।
 अवश्यम्भावी-वि० [सं०] अवश्य हुने; नभइनरहने; निश्चय नै हुने।
 अवश्याय-ना० [सं०] १. कुहिरो। २. ओस; शीत। ३. अभिमान; घमण्ड।
 अवष्टम्भ-ना० [सं०] १. झुक्नु; निहुरनु। २. आधार लिनु; सहारा लिनु। ३. क्रोध; रीस। ४. घमण्ड;

अभिमान। ५. थाम; स्तम्भ। ६. सुन; सुवर्ण। ७. आरम्भ; शुरू। ८. बस्नु।
 अवसन्न-वि० [सं०] १. झुकेको; अवनत। २. दुःख पाएको; दुःखी। ३. अल्सी; सुस्त।
 अवसर-ना० [सं०] १. समय; वेला। २. मौका; औसर। ३. अवकाश; फुर्सत।
 अवसर-ग्रहण-ना० [सं०] फुर्सत लिनु; अवकाश लिनु।
 अवसर-प्राप्त-वि० [सं०] फुर्सत पाएको; अवकाश पाएको।
 अवसरवाद-ना० [सं०] हरेक उपयुक्त अवसरबाट लाभ उठाउने सिद्धान्त; मौका छोप्ने सिद्धान्त।
 अवसरवादिता-ना० [सं०] अवसरवादी हुनाको भाव।
 अवसरवादी-वि० [सं०] आफ्नो लाभको निमित्त मौका ताकेर बस्ने; अवसरवादको अनुसरण गर्ने।
 अवसर्ग-ना० [सं०] मुक्त गर्नु; स्वतन्त्रता दिनु।
 अवसर्जन-ना० [सं०] छोड्नु; मुक्त गर्नु।
 अवसर्प-ना० [सं०] जासूस; गुप्त-चर।
 अवसव्य-वि० [सं०] १. दाहिने; दायाँ। (ना०) २. देब्रे काँधको जनै दाहिने काँधमा राख्नु; अपसव्य।
 अवसाद-ना० [सं०] १. नाश; क्षय। २. खेद; विषाद। ३. दीनता। ४. उत्साह नहुनु। ५. थकाइ। ६. कमजोरी।
 अवसान-ना० [सं०] १. समाप्ति; अन्त। २. विराम; विश्राम। ३. सीमा; किनार। ३. सायङ्काल; साँझ। ५. मृत्यु; मरण।
 अवसित-वि० [सं०] १. सिद्धिएको; समाप्त। २. बितेको; गएको। ३. बदलिएको; परिवर्तित।
 अवसृष्ट-वि० [सं०] छोडिएको; परित्यक्त।
 अवसेक-ना० [सं०] छर्कनु; सेचन।
 अवसेचन-ना० [सं०] १. सिञ्चन गर्नु; छर्कनु। २. रोगीका शरीरबाट पसीना वा रगत झिक्नु।
 अवस्कर-ना० [सं०] १. विष्टा; मल। २. गुप्ताङ्ग। ३. बढार्नु। ४. बटुल्नु। ५. कसिङ्गर।
 अवस्थल-ना० [सं० अव+स्थल] पिता-पुखादिखि बसेको ठाउँ; थात; थलो।
 अवस्था-ना० [सं०] १. कुनै विषय वा घटनाको विशेष स्थिति; हालत; दशा। २. समय; काल; वेला। ३. उमेर; आयु। ४. जाग्रत, स्वप्न, सुषुप्ति, तुरीय, कौमार, पौगण्ड, कैशोर, यौवन, वार्द्धक्य आदि अवस्था।
 अवस्थात-ना० [सं० अव+स्था] अवस्थल।
 अवस्थान-ना० [सं०] १. ठाउँ; स्थान। २. बस्नु; रहनु। ३. स्थिति; अवस्था। ४. उन्नति; विकास।
 अवस्थित-वि० [सं०] १. रहेको; बसेको। २. मौजूद; उपस्थित।
 अवस्थिति-ना० [सं०] १. रहनु; उपस्थिति। २. घर; निवास। ३. डेरा।
 अवहार-ना० [सं०] १. चोरी; चोर्नु। २. अस्थायी

सन्धि । ३. आमन्त्रण । ४. स्वधर्म-त्याग ।
 अवहारक-वि० [सं०] १. युद्ध वन्द गर्ने । २. हरण गर्ने ।
 ३. रोदने; थाम्ने । (ना०) ४. शार्क माछो ।
 अवहिस्था-ना० [सं०] भय, गौरव, लज्जा आदि कारणबाट
 हर्षको आकार लुकाउनु; साहित्यका तेत्तीस सञ्चारी-
 भावमध्ये एक ।
 अवहृत-वि० [सं०] १. चोरिएको; हरण गरिएको । २.
 जरीवाना गरिएको ।
 अवहेलना-ना० [सं०] अवज्ञा; अपमान; तिरस्कार ।
 अवहेला-ना० [सं०] अपमान; तिरस्कार ।
 अवहेलित-वि० [सं०] हेला गरिएको; तिरस्कृत ।
 अवाइ-ना० [आउ+आइ] आउनाको भाव ।
 अवाइ-जवाइ-ना० [अवाइ+जवाइ] आवत-जावत ।
 अवाक्-वि० [सं०] १. चूप; मौन । २. चकित; विस्मित ।
 अवाङ्मुख-वि० [सं०] मुख तलतिर फर्केको; घोटो;
 अधोमुख ।
 अवाच्य-वि० [सं०] १. भन्न योग्य नभएको; अकथ्य ।
 २. कुरा गर्न लायक नभएको; बोलन अयोग्य ।
 अवाज-ना० [फा० आवाज] १. शब्द; ध्वनि; नाद ।
 २. बोली; वाणी; स्वर; आवाज ।
 अवाञ्छनीय-वि० [सं०] मन नपरेको; इच्छा नभएको;
 अनभीष्ट ।
 अवाञ्छित-वि० [सं०] १. इच्छा नगरिएको; नचाहेको;
 अवाञ्छनीय । २. मन नपरेको ।
 अवान्तर-वि० [सं०] बीचमा रहेको; मध्य-वर्ती ।
 अवान्तर-भेद-ना० [सं०] कुनै विभागका मातहतको सानो
 विभाग ।
 अवाप्त-वि० [सं०] पाएको; प्राप्त ।
 अवाप्ति-ना० [सं०] प्राप्ति; उपलब्धि ।
 अवाप्य-वि० [सं०] १. पाउन लायक; प्राप्य । २. काट्न
 अयोग्य ।
 अवार-ना० [सं०] नदीको वल्लोतिर; वारि ।
 अवाल-ना० [नेवा० अगल] ईँट पोल्ने भट्टा ।
 अवाले-ना० [अवाल+ए] ईँट पोल्ने पेशा भएको व्यक्ति;
 अवालको काम गर्ने मानिस ।
 अवास्तव-वि० [सं०] झूटो; असत्य ।
 अवास्तविक-वि० [सं०] असत्य; झूटो; अयथार्थ ।
 अवि-ना० [सं०] १. भेडो । २. मूर्ख । ३. पर्वत ।
 ४. हावा; वायु । ५. ऊनी कपडा; शाल । ६. मूसो ।
 ७. लज्जा । ८. रजस्वला स्त्री ।
 अविक-ना० [सं०] १. भेडो; मेप । २. हीरा ।
 अविकच-वि० [सं०] १. नफुलेको; अविकसित । २.
 असफल ।
 अविकथ-वि० [सं०] शेखी नगर्ने; घमण्ड नगर्ने ।
 अविकल-वि० [सं०] १. जस्ताको-तस्तो; टूट-फूट नभएको ।

२. पूरा; पूर्ण ।
 अविकल्प-वि० [सं०] १. सन्देह नभएको; विकल्प-रहित ।
 (ना०) २. विकल्प नहुनु; सन्देहको अभाव ।
 अविकार-वि० [सं०] १. विकार नभएको; निर्विकार;
 नबदलिने । (ना०) २. विकार नहुनु ।
 अविकारी-वि० [सं०] कुनै विकार नभएको अथवा नहुने ।
 अविकृत-वि० [सं०] १. नविग्रको; ननासिएको । २.
 नबदलिएको; अपरिवर्तित ।
 अविक्रम-वि० [सं०] १. शक्ति नभएको; निर्धो ।
 (ना०) २. भीरुता; कायरता ।
 अविक्रिय-वि० [सं०] १. विकार नभएको; अविकारी ।
 (ना०) २. ब्रह्म ।
 अविग्रह-वि० [सं०] १. शरीर नभएको; अशरीरी;
 निराकार । (ना०) २. ब्रह्म ।
 अविघ्न-वि० [सं०] विघ्न नभएको; निर्विघ्न ।
 अविचल-वि० [सं०] अचल; स्थिर ।
 अविचलित-वि० [सं०] विचलित नभएको; अटल ।
 अविचार-ना० [सं०] १. अविवेक; विचारको अभाव;
 कुविचार । (वि०) २. अविचारी; विचार नगर्ने ।
 अविचारित-वि० [सं०] विचार नगरिएको ।
 अविचारी-वि० [सं०] विचार नभएको; अविवेकी; उचित-
 अनुचितको ख्याल नराख्ने ।
 अविचालित-वि० [सं०] नहल्लाइएको; अटल; स्थिर ।
 अविच्छिन्न-वि० [सं०] विच्छिन्न नभएको; अटूट;
 लगातार; निरन्तर ।
 अविच्छेद-वि० [सं०] १. विच्छेद नभएको वा गर्न
 नसकिने वा नहुने । (ना०) २. विच्छेद नहुनु;
 निरवच्छिन्न; लगातार ।
 अविज्ञ-वि० [सं०] नजान्ने; अज्ञानी; अज्ञान ।
 अविज्ञता-ना० [सं०] ज्ञान नहुनाको भाव; मूर्खता ।
 अविज्ञात-वि० [सं०] १. नजानेको; नसम्झेको । २.
 संशय भएको; सन्दिग्ध ।
 अवितर्कित-वि० [सं०] तर्क नगरिएको; विचार नगरिएको ।
 अविदग्ध-वि० [सं०] १. अपण्डित; मूर्ख । २. केही डढेको ।
 अविद्य-वि० [सं०] १. अपढ़; नपढ्ने; मूर्ख । २. नरहेको ।
 अविद्यमान-वि० [सं०] १. विद्यमान नभएको; अनुपस्थित ।
 २. असत्य; मिथ्या ।
 अविद्या-ना० [सं०] १. विद्या नहुनु; विद्याको अभाव ।
 २. मिथ्या ज्ञान; अज्ञान; मोह । ३. मायाको एक
 भेद । ४. कर्म-काण्ड । ५. प्रकृति; जडता ।
 अविधिक-वि० [सं०] विधि-विरुद्ध; नियमित नभएको ।
 अविनय-ना० [सं०] १. नम्रताको अभाव; विनय
 नभएको । २. घृष्टता । ३. अशिष्टता ।
 अविनश्वर-वि० [सं०] नाश नहुने; नविग्रने; अविनाशी ।
 अविनाभाव-ना० [सं०] १. साथ छुट्न नसक्ने र नभई

अविनाशी-अव्यवस्थित

पनि नरहने सम्बन्ध; अविच्छिन्न र अनिवार्य सम्बन्ध ।
 (उदा०-धूवाँ र आगोको जस्तो सम्बन्ध ।) २.
 अविच्छिन्नता । ३. छुट्ट्याउन नसकिने सम्बन्ध ।
 अविनाशी-वि० [सं०] कहिल्यै नाश नहुने; अक्षय;
 अविनश्वर ।
 अविनीत-वि० [सं०] १. ननुहेको; अनम्र । २. अशिष्ट ।
 अविभक्त-वि० [सं०] १. नछुट्टिएको; अलग नभएको;
 छुट्ट्याउन वा अलग गर्न नसकिने । २. भाग
 नलाइएको । ३. अखण्ड; सग्लो ।
 अविभाज्य-वि० [सं०] १. भाग लाउन नहुने वा नसकिने;
 बाँड्न नहुने वा नसकिने । (ना०) २. कुनै भाजकबाट
 पनि निःशेष भाग नलाग्ने सङ्ख्या ।
 अविमुक्त-वि० [सं०] १. छुटकारा नपाएको; अमुक्त;
 बद्ध । (ना०) २. काशी ।
 अवियुक्त-वि० [सं०] १. भाग नछुट्टिएको; अविभक्त ।
 २. वियोग नभएको; संयुक्त ।
 अवियोग-वि० [सं०] १. नछुट्टिएको; मिलेको । (ना०)
 २. नछुट्टिनु ।
 अविरत-वि० [सं०] १. निरन्तर भइरहने; अविरल ।
 (क्रि० यो०) २. लगातार; निरन्तर; नित्य ।
 अविरति-ना० [सं०] १. नरोकिनु; नथामिनु । २. आसक्ति ।
 अविरल-वि० [सं०] १. मिलेको; जोडिएको; घना ।
 (क्रि० यो०) २. निरन्तर; लगातार ।
 अविराम-वि० [सं०] १. विराम नभएको; नरोकिएको ।
 (क्रि० यो०) २. रोक-टोकबिना; निरन्तर; लगातार ।
 अविरोध-ना० [सं०] विरोध नहुनु; निर्विरोध ।
 अविलक्ष्य-वि० [सं०] १. लक्ष्य नभएको; उद्देश्य-हीन ।
 २. औषधि नलाग्ने; अचिकित्स्य ।
 अविलम्ब-वि० [सं०] १. ढीलो नभएको; विलम्ब नगरिएको ।
 (क्रि० यो०) २. चाँडै; तुरुन्त; झटपट ।
 अविवाद-ना० [सं०] १. विवाद नहुनु; सहमति । (वि०)
 २. विवाद नभएको; निर्विवाद ।
 अविवाहित-वि० [सं०] विवाह नभएको; कुमार ।
 अविवाहिता-वि० [सं०] विवाह नभएकी; कुमारी ।
 अविवेक-ना० [सं०] १. विवेक नहुनु; निर्विवेक ।
 २. अज्ञान; नासमझी । ३. अन्याय; अत्याचार ।
 अविवेकिता-ना० [सं०] विवेक नहुनाको भाव; निर्विवेकिता ।
 अविवेकी-वि० [सं०] विवेक नभएको; निर्विवेकी ।
 अविशङ्क-वि० [सं०] १. शङ्का नभएको; सन्देह-रहित ।
 २. निडर; निर्भय ।
 अविश्रान्त-वि० [सं०] १. थकाको; थकित नभएको ।
 २. विश्राम नलिने; थकाइ नमान्ने । (क्रि० यो०)
 ३. लगातार; निरन्तर ।
 अविश्वसनीय-वि० [सं०] विश्वास गर्न योग्य नभएको;
 अविश्वस्त ।

अविश्वस्त-वि० [सं०] विश्वास नभएको; सन्दिग्ध ।
 अविश्वास-ना० [सं०] १. विश्वास नहुनु; अनपत्याार ।
 २. सन्देह; शङ्का ।
 अविश्वासी-वि० [सं०] १. विश्वास नभएको; अनपत्याारको ।
 २. विश्वास नगर्ने; सशङ्क ।
 अविषय-वि० [सं०] १. कुनै इन्द्रियको विषय नभएको;
 अगोचर । २. प्रतिपादन गर्न नसकिने; अनिर्वचनीय ।
 ३. विषय नभएको; निर्विषय ।
 अविस्तीर्ण-वि० [सं०] नफिँजिएको; नफैलिएको ।
 अविस्तृत-वि० [सं०] नफैलिएको; विस्तृत नभएको ।
 अवी-ना० [सं०] नछुने भएकी स्त्री; रजवती ।
 अवीज-वि० [सं०] बीज नभएको; निर्वीज; नपुंसक ।
 अवीरा-ना० [सं०] छोरा नभएकी विधवा; फुसी राँड ।
 अवैक्षण-ना० [सं०] देख्नु; निरीक्षण ।
 अवैक्षणीय-वि० [सं०] देख्न योग्य; निरीक्षण, जाँच वा
 परीक्षा गर्न योग्य ।
 अवैक्षा-ना० [सं०] १. हेर्नु; देख्नु । २. ध्यान दिनु;
 विचार गर्नु ।
 अवैज्ञानिक-वि० [सं०] विज्ञानको सिद्धान्तअनुसार नभएको;
 वैज्ञानिकता नभएको ।
 अवैतनिक-वि० [सं०] तलब नलिईकन काम गर्ने; वेतन
 नपाउने; बेतलबी ।
 अवैध-वि० [सं०] कानून-विरुद्ध; अवैधानिक; नियम-
 विरुद्ध ।
 अवैधानिक-वि० [सं०] विधानको विरुद्ध; गैरकानूनी ।
 अव्यक्त-वि० [सं०] १. प्रकट नभएको; अप्रत्यक्ष; अगोचर ।
 २. नजानिएको; अज्ञात । ३. व्यक्त गर्न नसकिने
 वा नभएको; अनिर्वचनीय । ४. रूप, गुण नभएको ।
 (ना०) ५. विष्णु । ६. कामदेव । ७. शिव । ८. प्रकृति ।
 ९. ब्रह्मा । १०. जीव ।
 अव्यय-ना० [सं०] १. संस्कृत व्याकरणअनुसार हरेक
 विभक्ति, वचन, लिङ्गमा एकै रूपमा प्रयोग हुने शब्द ।
 (वि०) २. विकार नभएको; एकनास रहने ।
 ३. आदि-अन्त्य नभएको । ४. नित्य ।
 अव्ययीभाव-ना० [सं०] अव्यय पद प्रधान हुने समासको
 एक भेद । (उदा०-बेथिति, लेखेबमोजिम, वरि-परि,
 भर-मुलुक इत्यादि ।)
 अव्यर्थ-वि० [सं०] व्यर्थ नभएको वा नहुने; सफल; अचूक ।
 अव्यवसाय-ना० [सं०] १. व्यवसाय नहुनु; उद्यम नहुनु ।
 (वि०) २. बेकार; अनुद्यमी; अल्सी ।
 अव्यवसायी-वि० [सं०] व्यवसाय नभएको; अनुद्यमी ।
 अव्यवस्था-ना० [सं०] १. व्यवस्था नहुनु; बन्दोबस्तको
 अभाव । २. गडबडी; गोलमाल ।
 अव्यवस्थित-वि० [सं०] व्यवस्था नभएको; प्रबन्ध-हीन;
 गडबड; जथाभावी ।

अव्यवहार्य-वि० [सं०] १. व्यवहारमा ल्याउन अयोग्य; काम लिन नहुने । २. पतित; जाति-च्युत ।
 अव्यवहृत-वि० [सं०] व्यवहार नगरिएको; उपयोगमा नल्याइएको ।
 अव्यापार-ना० [सं०] १. काम नहुनु; कार्यको अभाव । २. आफूसँग सम्बन्ध नभएको काम ।
 अव्याप्त-वि० [सं०] व्याप्त नभएको; नढाकेको ।
 अव्याप्ति-ना० [सं०] १. व्याप्तिको अभाव । २. लक्ष्यमा लक्षण नघट्नु ।
 अव्युत्पन्न-वि० [सं०] १. निपुण नभएको; अदक्ष । २. अनुभव नभएको ।
 अव्वल-वि० [अ०] उम्दा; उत्तम; असल ।
 अशकुन-ना० [सं०] १. अशुभ लक्षण । २. बिच्छुक; असगुन ।
 अशक्त-वि० [सं०] निर्बल; निर्धो; कमजोर; असमर्थ; नसक्ने ।
 अशक्तता-ना० [सं०] अशक्त हुनाको भाव; असमर्थता ।
 अशक्ति-ना० [सं०] १. कमजोरी; असमर्थता । २. अयोग्यता ।
 अशक्य-वि० [सं०] हुन नसक्ने; गर्न नसकिने; हुन अयोग्य; असाध्य ।
 अशक्यता-ना० [सं०] नसक्नुको भाव; असमर्थता; लाचारी ।
 अशङ्कित-वि० [सं०] १. शङ्का नगरिएको; सन्देह-रहित । २. निर्भय; निडर ।
 अशन-ना० [सं०] १. खानु; भक्षण । २. भोजन; खाने-कुरो; आहार ।
 अशना-ना० [सं०] आसन वृक्ष ।
 अशरण-वि० [सं०] सहारा नभएको; आङ्ग-भरोसा नभएको; निराश्रय ।
 अशरफी-ना० [फा० अशरफी] सुनको सिक्का; सुवर्ण-मुद्रा; असफी ।
 अशराफ-वि० [फा० अशरफ] भलादमी; शिष्ट; भद्र; सज्जन; सभ्य ।
 अशान्त-वि० [सं०] १. शान्त नभएको; शान्ति-रहित । २. बेचैन; उद्विग्न । ३. अस्थिर; चञ्चल ।
 अशान्ति-ना० [सं०] १. शान्तिको अभाव; क्षोभ । २. अस्थिरता; चञ्चलता । ३. विद्रोह; आन्दोलन ।
 अशास्त्रीय-वि० [सं०] शास्त्र-विरुद्ध ।
 अशिक्षित-वि० [सं०] १. शिक्षा नपाएको; अपठित; अनपढ़ । २. मूर्ख; मूढ ।
 अशिष्ट-वि० [सं०] शिष्ट नभएको; असभ्य; अविनीत ।
 अशिष्टता-ना० [सं०] शिष्ट नहुनाको भाव; असभ्यता; अनम्रता ।
 अशी-ना० [सं० अशीति] असी ।
 अशुचि-वि० [सं०] १. अपवित्र; अशुद्ध । २. फोहर; मैलो । (ना०) ३. मृत-सूतक; जूठो ।
 अशुद्ध-वि० [सं०] १. शुद्ध नभएको; अपवित्र; अशुचि ।

२. त्रुटि भएको; गल्ती भएको ।
 अशुद्धि-ना० [सं०] १. शुद्ध नहुनाको भाव; अपवित्रता । २. गल्ती; त्रुटि; भूल ।
 अशुभ-वि० [सं०] १. अमङ्गल-कारी; अनिष्ट-सूचक । (ना०) २. पाप; अपराध ।
 अशेष-वि० [सं०] १. सबै; सम्पूर्ण । २. धेरै; असङ्ख्य । ३. समाप्त; खतम ।
 अशोक-वि० [सं०] १. शोक नभएको; शोक-रहित । २. दुःख नभएको । (ना०) ३. आँपका जस्ता पात हुने प्रसिद्ध वृक्षविशेष । ४. भारतका प्राचीन एक प्रसिद्ध मौर्य वंशी सम्राट् ।
 अशोक-विनायक-ना० [सं०] प्रसिद्ध चार विनायकमध्ये एक; काठमाडौँ टोलका गणेश ।
 अशोधित-वि० [सं०] शोधन नगरिएको; संस्कार नभएको ।
 अशोभन-वि० [सं०] १. नराम्रो; असुन्दर । २. बेठीक; नसुहाउँदो ।
 अशोभनीय-वि० [सं०] १. लायक नभएको; अयोग्य । २. नसुहाउँदो । ३. अनुचित; बेठीक ।
 अशौच-ना० [सं०] १. कुटुम्बमा कोही जन्मँदा वा मर्दा लाग्ने सूतक; आशौच । २. अपवित्रता; अशुद्धि । ३. फोहर; मैला ।
 अश्म-ना० [सं०] १. पहाड; पर्वत । २. ढुङ्गो; पत्थर । ३. बादल ।
 अश्मन्तक-ना० [सं०] १. चुल्हो । २. अग्नि-कुण्ड । ३. टाँकी वृक्ष ।
 अश्रद्धा-ना० [सं०] १. श्रद्धाको अभाव; अभक्ति । २. अविश्वास ।
 अश्राव्य-वि० [सं०] सुनाउन नहुने; भन्न नहुने ।
 अश्रु-ना० [सं०] आँसु ।
 अश्रु-ग्याँस-ना० [सं० अश्रु+ग्याँस (अं०)] आँखा पिरौ हुने ग्याँस; टियर-ग्याँस ।
 अश्रुत-वि० [सं०] १. नसुनेको । २. थाह नपाएको; अज्ञात ।
 अश्रुतपूर्व-वि० [सं०] १. पहिले नसुनेको; कहिल्यै नसुनेको । २. अद्भुत; विलक्षण ।
 अश्रु-पात-ना० [सं०] १. आँसु खसाल्नु; आँसु चुहाउनु । २. रुनु ।
 अश्लाघ्य-वि० [सं०] १. प्रशंसा गर्न अयोग्य; प्रशंसनीय नभएको । २. निन्द्य ।
 अश्लिष्ट-वि० [सं०] १. श्लेष नभएको; एक अर्थमात्र भएको । २. नमिलेको; नजोडिएको । ३. असङ्गत; एकलो ।
 अश्लील-वि० [सं०] फोहर (कुरा); लाज-भाँड; लज्जा-जनक ।
 अश्लीलता-ना० [सं०] अश्लील शब्दको प्रयोग; अश्लील हुनाको भाव ।

अश्लेष-असक

अश्लेष-वि० [सं०] श्लेष नभएको; दुइ वा बढी अर्थ नभएको ।
 अश्लेषा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; नवौँ नक्षत्र ।
 अश्व-ना० [सं०] १. घोडा; तुरङ्ग । २. सातको सङ्ख्या ।
 ३. काम-शास्त्रानुसार चार प्रकारका पुरुषमध्ये एक ।
 अश्व-कर्ण-ना० [सं०] सानो एक जातको शाल ।
 अश्व-काथरिका-ना० [सं०] भेडे-कुरो ।
 अश्व-गन्धा-ना० [सं०] १. लाम्चा पात र खैरो प्यूठाने मूलाका आकारको कन्द हुने एक बूटी । २. त्यसैको कन्द ।
 (आयुर्वेदमा यसको गुण पुष्टि-कारक, शुक्र-वर्द्धक, वात-नाशक, कफ-नाशक र क्षय-रोग-नाशक बताइएको छ ।)
 अश्वतर-ना० [सं०] खच्चर ।
 अश्वत्थ-ना० [सं०] पीपलको रूख ।
 अश्वत्थामा-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध द्रोणाचार्यका छोरा ।
 अश्वत्थामा-बूटी-ना० [सं०] अश्वत्थामा+विटप] हिम-प्रदेश-मा हुने मनुष्याकार मूलाजस्तो बूटीविशेष; एक विशेष हिम-कन्द । (यो बूटी बल-वीर्य बढाउनमा असाधारण शक्ति-दायक मानिएको छ । चीनियाँ नाम 'रेन्सिन'-ले यो विशेष प्रसिद्ध छ ।)
 अश्वत्थिका-ना० [सं०] सानु-पीपल ।
 अश्व-मेध-ना० [सं०] घोडाको बलि दिएर गरिने विशेष प्रकारको एक ठूलो यज्ञ ।
 अश्व-शाला-ना० [सं०] तवेला; घोडा बाँध्ने ठाउँ ।
 अश्वायुर्वेद-ना० [सं०] अश्व-चिकित्सा-शास्त्र; शालि-होत्र ।
 अश्वारोही-वि० [सं०] घोड-चढी; घोड-सवार ।
 अश्विनी-ना० [सं०] १. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; पहिलो नक्षत्र । २. घोडी ।
 अश्विनी-कुमार-ना० [सं०] देवताहरूका वैद्य; स्वर्वेद्य ।
 अष्ट-वि० [सं०] आठ ।
 अष्टक-ना० [सं०] १. आठ वटाको समुदाय । २. आठ श्लोकको स्तोत्र ।
 अष्टका-ना० [सं०] १. तीन दिनको समुदाय; (सप्तमी, अष्टमी, नवमी) । २. पौष, माघ र फाल्गुन कृष्ण अष्टमी ।
 ३. अष्टमीका दिन गरिने श्राद्ध ।
 अष्ट-कुल-ना० [सं०] शेष, वासुकि, कम्बल, कर्कोटक, पद्म, महापद्म, शङ्ख र कुलिक-यी आठ पुराण-प्रसिद्ध नाग ।
 अष्ट-दल-ना० [सं०] १. आठ पत्र भएको कमल ।
 २. आठ पत्र भएको कमलका आकारको पत्र । (वि०)
 ३. आठ वटा पात भएको ।
 अष्ट-धातु-ना० [सं०] सुन, चाँदी, तामा, राइ, जस्ता, सीसा, फलाम र पारो-यी आठ धातुको समुदाय ।
 अष्ट-पाद-वि० [सं०] १. आठ पाउ हुने; आठ-खुट्टे । (ना०) २. माकुरो । ३. सलह । ४. शरभ ।
 अष्टम-वि० [सं०] आठौँ ।
 अष्ट-मण्डप-ना० [सं०] चामल, मूँग, अदुवाको रस, सिँधे-नून, धनियाँ, पिप्ला, हिड, वेसार र जीरा उचित मात्रामा

मिलाई पकाएर कपड-छान गरी रोगीलाई खुवाउने पथ्य ।

अष्टमी-ना० [सं०] शुक्ल वा कृष्ण पक्षको आठौँ तिथि ।

अष्ट-मूर्ति-ना० [सं०] १. महादेव; शिव । २. महादेवका आठ रूप (पृथ्वी, जल, तेज, वायु, आकाश, सूर्य, चन्द्र र यजमान) ।

अष्ट-वर्ग-ना० [सं०] १. जीवक, ऋषभक, मेदा, महामेदा, काकोली, क्षीरकाकोली, ऋद्धि, वृद्धि-यी आठ औषधिको समुदाय । २. ऋषि, वस्ति, दुर्ग, सेना, हस्ति-बन्धन, खानि, कर-ग्रहणा, सैन्य-संस्थापन-यी आठ राज्याङ्गको समूह ।

अष्टाक्षर-वि० [सं०] आठ अक्षर भएको (मन्त्र); अष्टाक्षरी ।

अष्टाक्षरी-वि० [सं०] अष्टाक्षर ।

अष्टाङ्ग-ना० [सं०] १. यम, नियम, आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार, धारणा, ध्यान, समाधि-योगका यी आठ अङ्ग । २. शल्य, शालाक्य, काय-चिकित्सा, भूत-विद्या, कौमारभृत्य, अगद-तन्त्र, रसायन-तन्त्र, वाजी-करण-यी आठ आयुर्वेद चिकित्साका अङ्ग । ३. जानु, पद, हात, उर, शिर, वचन, दृष्टि, बुद्धि-प्रणामका यी आठ अङ्ग ।

अष्टादश-ना० [सं०] अठ्ठार ।

अष्टादश-पुराण-ना० [सं०] ब्रह्म, पद्म, विष्णु, शिव, भागवत, नारद, मार्कण्डेय, अग्नि, भविष्य, ब्रह्मवैवर्त, लिङ्ग, वराह, स्कन्द, वामन, कूर्म, मत्स्य, गरुड र ब्रह्माण्ड-यी अठ्ठार महापुराण ।

अष्टावक्र-ना० [सं०] १. एक प्रसिद्ध ऋषि । २. आठ ठाउँमा टेढो भएको मनुष्य ।

असंयत-वि० [सं०] १. संयम नभएको; नियममा नरहने । २. नवाँधिएको; फुक्का ।

असंयम-ना० [सं०] १. संयम नहुनु । २. मन, इन्द्रिय आदि वशमा राख्न नसक्नु ।

असंयोग-ना० [सं०] योग नहुनु; नमिल्नु ।

असंलक्ष्य-वि० [सं०] लक्ष्य नभएको ।

असंवृत-वि० [सं०] १. नढाकिएको; नछोपिएको । २. खुला ।

असंशय-वि० [सं०] संशय नभएको; सन्देह-रहित ।

असंश्लिष्ट-वि० [सं०] नटाँसिएको; नजोरिएको ।

असंसदीय-वि० [सं०] १. संसद्को मर्यादा-विरुद्ध; संसद्लाई नसुहाउँदो । २. संसदीय नभएको ।

असंसृष्ट-वि० [सं०] नमिलेको; नमिसिएको ।

असंस्कृत-वि० [सं०] १. सुधार नगरिएको; अपरिमार्जित ।

२. संस्कार नभएको; ब्रात्य । (ना०) ३. व्याकरणका दृष्टिले संस्कार-शून्य; अपशब्द ।

असंस्तुत-वि० [सं०] १. नचिनिएको; अज्ञात; अपरिचित ।

२. असाधारण; विलक्षण । ३. सामञ्जस्य-रहित ।

असंहत-वि० [सं०] नजोडिएको; नमिलेको; छट्टा ।

असक-वि० [सं०] अशक्त] साह्रै कडा विरामी; थला परेको रोगी; सिकिस्त ।

असकृत्-क्रि० यो० [सं०] बारम्बार; फेरि-फेरि ।
 असक्त-वि० [सं०] १. आसक्त नभएको; विरक्त । २. फलको इच्छा नगर्ने; निष्काम ।
 असख-वि० [सं० अशक्त] असक; अशक्त ।
 असगुन-ना० [सं० अशकुन] अशकुन; अमङ्गल ।
 असगोत्र-वि० [सं०] एकै गोत्र नभएको; भिन्न गोत्रको ।
 असङ्कल-वि० [सं०] १. ज्यादा भीड़ नभएको; होलो । २. खुकुलो; खुला ।
 असङ्क्रान्ति-मास-ना [सं०] सङ्क्रान्ति नभएको महीना; मल-मास; अधिक-मास ।
 असङ्ख्ये-वि० [सं० असङ्ख्य] असङ्ख्य ।
 असङ्ख्य-वि० [सं०] अगणित; धेरै; ज्यादा; अनगिन्ती ।
 असङ्ख्यात-वि० [सं० असङ्ख्य] असङ्ख्य ।
 असङ्ख्येय-वि० [सं०] धेरै; असङ्ख्य; अगणित; गनिसाध्य नभएको ।
 असङ्ग-वि० [सं०] अनुरक्त नभएको; सांसारिक प्रपञ्च-देखि अलग भएको; अनासक्त ।
 असङ्गत-वि० [सं०] १. सिलसिला नमिलेको; अप्रासङ्गिक । २. बेमेल; असम्बद्ध । ३. बेठीक; अनुचित ।
 असङ्गति-ना० [सं०] १. सिलसिला नमिल्नु; सङ्गतिको अभाव । २. अनुपयुक्तता । ३. अनौचित्य । ४. कार्य र कारण भिन्न देशमा वर्णन गरिने एक अर्थालङ्कार ।
 असङ्गम-वि० [सं०] १. मेल नभएको; नमिलेको । (ना०) २. पार्थक्य; असामञ्जस्य; अनैक्य ।
 असजिलो-वि० [अ+सजिलो] १. सजिलो नभएको; अष्टेरो; गाह्रो । २. नमिलेको; अमिल्दो ।
 असञ्चय-ना० [सं०] १. जम्मा नगर्नु; सञ्चय नगर्नु । (वि०) २. सङ्ग्रह नगरेको; सञ्चय नगरेको ।
 असञ्चर-ना० [सं०] १. एकान्त; अजग; अघच । २. यातायात नभएको स्थान ।
 असत्-वि० [सं०] १. अस्तित्व नभएको; सत्ता-हीन । २. झूटो; मिथ्या । ३. बेठीक; अनुचित ।
 असती-वि० [सं०] पति-व्रता-धर्ममा नरहेकी; वेश्या; पुंश्चली ।
 असत्कृत-वि० [सं०] सत्कार नगरिएको; दुर्व्यवहार गरिएको ।
 असत्ता-ना० [सं०] सत्ताको अभाव ।
 असत्ती-वि० [सं० असत्य] १. पेटमा धर्म नभएको; दुष्ट; दुराचारी । २. धूर्त; बेईमान ।
 असत्य-ना० [सं०] १. सत्यताको अभाव; अयथार्थता । २. झूटो; मिथ्या ।
 असत्यता-ना० [सं०] झूटोपना; सत्यताको अभाव; अयथार्थता ।
 असत्यवादी-वि० [सं०] झूटो बोल्ने; मिथ्यावादी ।
 असदृश-वि० [सं०] १. समान नभएको; असमान । २. अयोग्य; अनुचित ।
 असदभाव-ना० [सं०] १. अस्तित्वको अभाव; अनुपस्थिति ।

२. खराब भावना; दुर्भावना ।
 असन्तुष्ट-वि० [सं०] १. सन्तुष्ट नभएको; चित्त नबुझेको । २. नअघाएको; अतृप्त । ३. बेखुशी; अप्रसन्न ।
 असन्तोष-ना० [सं० असन्तोष] सन्तोष नहुनु; असन्तोष ।
 असन्तोषी-वि० [सं० असन्तोषी] सन्तोष नहुने; असन्तोषी; सन्तुष्ट नहुने स्वभावको ।
 असन्तोष्याई-ना० [असन्तोष+याई] सन्तोष नहुनाको भाव; असन्तुष्टि ।
 असन्तोष-ना० [सं०] १. सन्तोष नहुनु; असन्तोष । २. नअघाउनु; अतृप्ति । ३. अप्रसन्नता ।
 असन्तोषी-वि० [सं०] १. सन्तोष नहुने; जति भए पनि नपुग्ने; लोभी । २. धेरै खाने; खन्चुवा ।
 असन्दिग्ध-वि० [सं०] सन्देह नभएको; निश्चित ।
 असन्नद्ध-वि० [सं०] १. हात-हतियार नलिएको; निरस्त्र । २. घमन्डी; अहङ्कारी ।
 असप्त-क्रि० यो० [असप्त] असप्त ।
 असफल-वि० [सं०] सफल नभएको; विफल ।
 असफलता-ना० [सं०] सफलताको अभाव; विफलता; निष्फलता ।
 असबल्ले-वि० [असमल्ले] असमल्ले ।
 असबाब-ना० [अ०] माल-मत्ता; सर-सामान; खाद्य सामग्री ।
 असबाबखाना-ना० [अ० असबाब+खानः (फा०)] १. लडाईँको सर-सामान राख्ने ठाउँ; हात-हतियार राख्ने ठाउँ; शस्त्रागार । २. माल-मत्ता जम्मा गरी राख्ने ठाउँ; गोदाम ।
 असभ्य-वि० [सं०] १. सभ्य नभएको । २. गँवार; जङ्गली; पाखे; अशिष्ट ।
 असभ्यता-ना० [सं०] १. सभ्य नहुनाको भाव; सभ्यताको अभाव । २. गँवारपना; अशिष्टता; जङ्गलीपना ।
 असम-वि० [सं०] १. समान नभएको; असदृश । २. होचो-अग्लो; विषम । (ना०) ३. एक प्रसिद्ध अर्थालङ्कार ।
 असमञ्जस-ना० [सं०] १. दोधार; द्विविधा । २. असजिलो अवस्था; कठिन स्थिति । (वि०) ३. स्पष्ट नभएको; अस्पष्ट । ४. अनुचित; असङ्गत ।
 असप्त-क्रि० यो० [ने०] उकुस-मुकुस; असप्त; असरट्ट ।
 असमय-ना० [सं०] १. बेमौका; कुवेला । २. खराब समय; विप्रेको समय ।
 असमर्थ-वि० [सं०] १. सामर्थ्य नभएको; अशक्त; दुर्बल । २. अयोग्य ।
 असमर्थता-ना० [सं०] असामर्थ्य ।
 असमल्ले-वि० [ने०] ज्यादा वढेको (खोले) ।
 असमान-वि० [सं०] बराबर नभएको; असदृश ।
 असमानता-ना० [सं०] समान नहुनाको भाव; असादृश्य ।
 असमाप्त-वि० [सं०] नसिद्धिएको; अपूर्ण ।
 असम्प्रज्ञात-वि० [सं०] राम्रोसित नजानिएको; पूर्ण ज्ञात

असम्प्रज्ञात-समाधि-असिद्धि

नभएको ; अज्ञात ।
 असम्प्रज्ञात-समाधि-ना० [सं०] ज्ञाता, ज्ञेय र ज्ञानको भेद नहुने समाधि ; निर्विकल्पक समाधि ।
 असम्बद्ध-वि० [सं०] १. सम्बन्ध नभएको ; नबाँधिएको । २. नमिलेको ; असङ्गत ।
 असम्भव-वि० [सं०] सम्भव नभएको ; हुन नसक्ने ; असम्भाव्य ।
 असम्भार-वि० [सं०] १. सम्हाल्न नसकिने ; स्याहार्न नसकिने ; समेट्न नसकिने । २. धेरै ; ज्यादा ।
 असम्भावना-ना० [सं०] सम्भावना नहुनु ।
 असम्भावित-वि० [सं०] सम्भावना नभएको ; असम्भव ।
 असम्भाव्य-वि० [सं०] हुन नसक्ने ; नहुने ।
 असम्भ्रम-वि० [सं०] १. सम्भ्रम नभएको ; हडबड नगर्ने ; शान्त । (ना०) २. धैर्य ; शान्ति ।
 असम्मत-वि० [सं०] १. सम्मतिमा नआएको ; मतो नमिलेको ; बेराजी । २. स्वीकार नगरिएको ; नामन्जूर ।
 असम्मति-ना० [सं०] १. सम्मति नहुनु ; बिराजी हुनु । २. अस्वीकृति ; नामन्जुरी ।
 असम्मान-ना० [सं०] सम्मान नहुनु ; निरादर ।
 असर-ना० [अ०] कुनै कुरामा कुनै क्रियावाट हुने परिणाम ; प्रभाव ।
 असरदु-क्रि० यो० [ने०] १. धेरै खाँदा पेटमा असजिलो अनुभव हुने किसिम ; उकुस-मुकुस । २. बेथितिसँग पडि-रहने किसिम ; अलपत्र ।
 असरल्ल-क्रि० यो० [ने०] लथालिङ्ग ; अलपत्र ; भताभुङ्ग ।
 असर्द-वि० [असर्दो] नछुने भएकी ; पर सरेकी ; रजस्वला ; ऋतुमती ।
 असर्दो-वि० [अ+सर्दो] १. सर्दो नभएको ; अपायक ; (ना०) २. गर्ज ; खाँचो ; हर्जा ; आवश्यकता ।
 असर्फी-ना० [फा० अशरफी] अशरफी ।
 असल-वि० [अ०] १. वेस ; बढिया ; उम्दा ; उत्तम । २. मिसावट नभएको ; शुद्ध । ३. उच्च ; श्रेष्ठ ; उत्कृष्ट ।
 असला-ना० [ने०] एक जातको सानो र सेतो टल्कने माछा ।
 असलियत-ना० [अ०] १. यथार्थता ; वास्तविकता । २. मूल तत्त्व ; सार ।
 असवर्ण-वि० [सं०] भिन्न वर्णको ; बेग्लै जातको ।
 असह-वि० [सं०] सहन नसकिने ; नसहने ; असहिष्णु ।
 असहन-वि० [सं०] १. नसहने ; असहिष्णु । (ना०) २. शत्रु ।
 असहनीय-वि० [सं०] सहिनसक्नु ; असह्य ।
 असहयोग-ना० [सं०] सहयोग नपाउनु ; सहायताको अभाव ।
 असहयोगवाद-ना० [सं०] असहयोगद्वारा सरकारलाई प्रभाव पार्ने सिद्धान्त ।
 असहयोगवादी-वि० [सं०] असहयोगवाद मान्ने ; असहयोग-वादको अनुयायी ।
 असहाय-वि० [सं०] सहारा नभएको ; निस्सहाय ; निराश्रय ।

असहितव्य-वि० [सं०] असह्य ।
 असहिष्णु-वि० [सं०] सहन नसक्ने ; असहन-शील ।
 असह्य-वि० [सं०] १. सहिनसक्नु ; सहन नसकिने । २. सहन नहुने ; असहनीय ।
 असांसद्-वि० [सं०] संसद्को अनुकूल नपर्ने ; संसद्का मर्यादाको अननुकूल ।
 असाक्षिक-वि० [सं०] साक्षी नभएको ; गवाही नभएको ।
 असाद्धे-वि० [सं० असाध्य] ज्यादा ; धेरै ; खूब ।
 असाधारण-वि० [सं०] १. साधारण नभएको ; असामान्य । २. अनौठो ; विलक्षण ।
 असाधारणता-ना० [सं०] साधारण नहुनाको भाव ।
 असाधु-वि० [सं०] १. साधु नभएको । २. दुर्जन ; दुष्ट । ३. अशुद्ध ; अपभ्रंश ।
 असाध्य-वि० [सं०] १. साध्य नभएको ; उपाय नलाग्ने । २. ज्यादा ; धेरै । (क्रि० यो०) ३. ज्यादा ; औधी ।
 असाध्य-साधन-ना० [सं०] कठिन काम सिद्ध गर्नु ।
 असामयिक-वि० [सं०] ठीक समयमा नहुने वा भएको ; बेमौकाको ।
 असामर्थ्य-ना० [सं०] समर्थ नहुनाको भाव ; अशक्तता ।
 असामान्य-वि० [सं०] १. सामान्य नभएको ; असाधारण । २. अपूर्व ; विलक्षण ।
 असासी-ना० [अ०] १. ऋण लिने मानिस ; ऋणी ; कर्जावाल व्यक्ति । २. तल लेखिएको कलम ।
 असाम्प्रत-वि० [सं०] अयोग्य ; अनुचित ; अयुक्त ।
 असाम्प्रदायिक-वि० [सं०] १. कुनै सम्प्रदायविशेषसित सम्बन्ध नराख्ने वा नभएको ; सम्प्रदाय नमान्ने । २. परम्परा-विरुद्ध ।
 असार-वि० [सं०] १. सार नभएको ; गुदी नभएको ; निःसार । २. खाली ; शून्य । ३. तुच्छ ; क्षुद्र ।
 असार-ना० [सं० आषाढ] विक्रम संवत्को तेस्रो महीना ; आषाढ ; जेठपछिको महीना ।
 असारता-ना० [सं०] सार नहुनाको भाव ; निस्सारता ।
 असारे-वि० [असार+ए] १. असार महीनाको ; आषाढ-सम्बन्धी । (ना०) २. असार महीनामा फुल्ने एक जातको फूल । ३. असार महीनामा वा धानको रोपाईँ गर्दा गाइने एक लोक-गीत ।
 असावधान-वि० [सं०] सावधान नभएको ; होशियार नभएको ; सतर्क नभएको ।
 असावधानी-ना० [सं०] सावधान नहुनाको भाव ।
 असि-ना० [सं०] तलवार ; खड्ग ।
 असित-वि० [सं०] १. कालो ; कृष्ण वर्णको । २. दुष्ट ; खराब । ३. टेढो ; कुटिल ।
 असिद्ध-वि० [सं०] १. कुनै नियमद्वारा सिद्ध नभएको ; अप्रामाणिक । २. अपूर्ण ; अपूरो । ३. व्यर्थको ; निष्फल ।
 असिद्धि-ना० [सं०] १. सिद्ध नहुनाको भाव ; अपूर्णता ।

२. सोहमत नभएको; बिसिद्धि ।
 असिना-ना० [ने०] बादलबाट बर्सने हिउँको सानसानो डल्लो; ओला; असिनु ।
 असिनु-ना० [असिना] असिना ।
 एसिस्टेन्ट-ना० [अं० एसिस्टेन्ट] १. अड्डा वा विभागीय प्रमुखको सहायक कर्मचारी; विभागीय प्रमुखमनिको दर्जावाल । (वि०) २. कामदार; सहायक ।
 एसिस्टेन्ट-डाइरेक्टर-ना० [अं० एसिस्टेन्ट-डाइरेक्टर] सहायक सञ्चालक ।
 एसिस्टेन्ट-सेक्रेटरी-ना [अं० एसिस्टेन्ट-सेक्रेटरी] सहायक सचिव ।
 असौ-वि० [प्रा० असिई] १. उनासी र एकका योग-सङ्ख्याको; चार बीसका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. उनासीपछिको सङ्ख्या; ८०-को अङ्क ।
 असौम-वि० [सं०] १. सीमानभएको; बेहदको । २. ज्यादा; धेरै; अपार ।
 असौमित-वि० [सं०] १. सीमित नभएको; बेहदको; असौम । २. धेरै; ज्यादा ।
 असु-ना० [सं०] प्राण; प्राण-वायु ।
 असुद्धी-वि० [सं० अशुद्धि] १. चेतना कम भएको; बोधो । २. बेहोशी; हुस्सु ।
 असुन्दर-वि० [सं०] सुन्दर नभएको; नराम्रो; भद्दा ।
 असुभो-वि० [सं० अशुभ] अशुभ ।
 असुर-ना० [सं०] १. दैत्य; दानव । २. राक्षस । ३. रात । ४. नीच वृत्तिको मानिस । ५. पृथ्वी । ६. सूर्य । ७. बादल । ८. राहु ।
 असुर-विद्या-ना० [सं०] माया; आसुरी विद्या ।
 असुरो-ना० [सं० अटर्ष] सेता फूल फुल्ने, हरिया लाम्चा पात हुने एक बोट ।
 असुविधा-ना० [अ+सु+वि+धा] १. सुविधा नहुनु; सुवि-स्ताको अभाव । २. अष्टचारो अवस्था; कठिन परिस्थिति ।
 असूया-ना० [सं०] अर्काको गुण, सुख, समृद्धि देखी सहन नसक्नु; ईर्ष्या; मात्सर्य ।
 असूर्यम्पश्या-वि० [सं०] सूर्यले पनि देख्न नपाउने गरी पर्दाभित्र रहने (स्त्री) ।
 असूल-ना० [अ० वसूल] १. लिनुपर्ने नगद वा जिन्सी लिनु; उपर गर्नु; तहसील । २. दाखिला; चुक्ती ।
 असूल-तहसील-ना० [असूल+तहसील] असामी उठाउनु; असूल; तहसील; उठ्ती-पुठ्ती ।
 असैनिक-वि० [सं०] १. सेना नभएको; सेना-रहित । २. सेनादेखि बाहेकको; सेनादेखि भिन्नको ।
 असैनिकीकरण-ना० [सं०] सेना-रहित पानाको भाव वा काम ।
 असोज-ना० [सं० आश्विन] विक्रम संवत्को छैटौँ महीना; आश्विन; भदौपछिको महीना ।
 असौ-क्रि० यो० [ने०] यस पाली ।

असौ-ना० [सं० अशोक] अशोक वृक्ष ।
 असौज-ना० [सं० आश्विन] असोज ।
 असौजे-चरो-ना० [असौज+ए+चरो] आश्विन महीनामा तोरीको खेतमा देखिने एक जातको सानो चरो; चुइया; तोरी-चरो ।
 असौम्य-वि० [सं०] सौम्य नभएको; नराम्रो; भद्दा ।
 असौष्ठव-ना० [सं०] नराम्रोपना; भद्दापना; कुरूपता ।
 अस्खलित-वि० [सं०] नखसेको; नहल्लिएको; स्थिर ।
 अस्ट्रेलिया-ना० [अं० ऑस्ट्रेलिया] पृथ्वीका पाँच महाद्वीपमा सबभन्दा सानो महाद्वीप; पूर्वी गोलार्द्धमा रहेको एक महाद्वीप ।
 अस्त-वि० [सं०] १. अस्ताएको; डुबेको (सूर्य, चन्द्र आदि) । २. छिपेको; लुकेको । ३. नदेखिएको; अदृश्य । ४. नष्ट; ध्वस्त । (ना०) ५. नदेखिनु; अदृश्य हुनु; लोप । ६. मृत्यु ।
 अस्तङ्गत-वि० [सं०] १. अस्ताएको; डुबेको । २. विग्रेको; नष्ट । ३. लुप्त । ४. मरेको ।
 अस्तबल-ना० [अ०] घोडा बाँध्ने ठाउँ; तबैला; अश्व-शाला ।
 अस्तमय-ना० [सं०] १. अस्ताउनु; डुनु । २. नाश; अन्त ।
 अस्तमित-वि० [सं०] अस्ताएको; अस्त भएको ।
 अस्तर-ना० [फा०] सिरक, दोलाइँ, डसना आदिमा बाहिरी खोलभित्रको कपडा; दुइ तह कपडामा भित्री वा तल्लो तहको कपडा; लुगाका जोर्नीको पेटीको कपडा ।
 अस्तव्यस्त-वि० [सं०] १. लथालिङ्ग परेको; छ्यान्न-ब्यान्न भएको; अलपत्र परेको । २. छटपटिएको; व्याकुल ।
 अस्ताइनु-अ० क्रि० [अस्ताउ+इ+नु] अस्ताउने काम होइनु; अस्त भइनु; ('अस्ताउनु'-को भा० क्रि०) ।
 अस्ताउनु-अ० क्रि० [सं० अस्त+आउ+नु] १. पश्चिमपट्टिको क्षितिजमा सूर्य विलाउनु; अस्ताचलको पछाडि सूर्य नदेखिने हुनु; घाम डुनु । २. अस्त हुनु । ३. लुक्नु; छिप्नु; गायब हुनु ।
 अस्ताचल-ना० [सं०] सूर्य अस्त हुने पर्वत; पश्चिमाचल ।
 अस्ति-ना० [सं०] हुनु; भाव; सत्ता; विद्यमानता; वर्तमानता ।
 अस्ति-क्रि० यो० [सं० आसीत्] १. तीन दिनपहिले; हिजोभन्दा एक दिनअगाडि । २. केही दिनपहिले; तीन वा तीनभन्दा धेरै दिनपहिले ।
 अस्तित्व-ना० [सं०] हुनाको भाव; सत्ता; विद्यमानता ।
 अस्तु-अव्य० [सं०] १. होस् । २. जे होस्; जेसुकै होस् । ३. बेस; ठीक ।
 अस्तु-ना० [प्रा० अत्थि] दाह-संस्कारपछि नदीमा सेलाउन लिइने मुर्दाका अङ्गका हाड ।
 अस्तुति-ना० [सं०] निन्दा ।
 अस्तुरा-ना० [फा० उस्तरा] रौँ खौरने छुरा ।
 अस्तेय-ना० [सं०] चोरी नगर्नु; नचोर्नु ।
 अस्त्र-ना० [सं०] १. फ्याँकेर हात्ते हतियार; क्षेप्यास्त्र (बाण, भाला आदि) । २. शत्रुले प्रहार गरेको हतियार; रोकने ढाल आदि । ३. मन्त्रद्वारा चलाउने हतियार; दिव्यास्त्र । ४. चिकित्सकले चिर-फार गर्ने हतियार ।

अस्त्र-चिकित्सक-ग्रहङ्कारी

अस्त्र-चिकित्सक-ना० [सं०] हतियारद्वारा औषधि गर्ने वैद्य;
चिर-फार गर्ने व्यक्ति; शल्य-चिकित्सक।
अस्त्र-चिकित्सा-ना० [सं०] अस्त्रद्वारा गरिने चिकित्सा;
चिर-फार गर्नु; शल्य-चिकित्सा।
अस्त्र-विज्ञान-ना० [सं०] अस्त्र-सम्बन्धी विज्ञान।
अस्त्र-विद्या-ना० [सं०] १. अस्त्र चलाउने विद्या। २. धनुर्वेद।
अस्त्र-शाला-ना० [सं०] १. अस्त्र-शस्त्र राख्ने स्थान;
शस्त्रागार। २. तोपखाना।
अस्त्रागार-ना० [सं०] १. हात-हतियार राख्ने भाण्डार;
अस्त्रशाला। २. तोपखाना।
अस्थायित्व-ना० [सं०] स्थायी नहुनाको भाव; अस्थायी
हुनाको भाव।
अस्थायी-वि० [सं०] स्थायी नभएको; म्यादी; थोरै दिनको।
अस्थि-ना० [सं०] हाड; हड्डी।
अस्थि-पञ्जर-ना० [सं०] हाडै-हाडको शरीरको आकार;
कङ्काल।
अस्थिर-वि० [सं०] १. स्थिर नभएको; चञ्चल। २.
अनिश्चित; बदलि रहने।
अस्थिरता-ना० [सं०] स्थिर नहुनाको भाव; चञ्चलता।
अस्थि-संहार-ना० [सं०] हड्चूर।
अस्थि-संहारक-ना० [सं०] हड्चूर।
अस्थि-सञ्चय-ना० [सं०] १. शव-दाह गरिसकेपछि कुनै
पवित्र नदी आदिमा प्रवाहित गर्नका निमित्त हाड,
खरानी जम्मा गर्नु। २. हाडको थुप्रो। ३. मरेका दश
दिनभित्रमा गरिने प्रेत-श्राद्ध।
अस्पट-क्रि० यो० [ने०] छटपट; उकुस-मुकुस; असपट्ट।
अस्पटाइ-ना० [अस्पटाउ+आइ] अस्पटाउने किसिम, क्रिया
वा भाव।
अस्पटाइनु-अ० क्रि० [अस्पटाउ+इ+नु] अस्पटाउने काम
होइनु; छटपटाइनु; ('अस्पटाउनु'-को भा० क्रि०)।
अस्पटाउनु-अ० क्रि० [अस्पट+आउ+नु] अस्पट हुनु;
छटपटाउनु; वेचैन हुनु।
अस्पटिइनु-अ० क्रि० [अस्पटि+इ+नु] अस्पटिने काम होइनु;
छटपटाइनु; ('अस्पटिनु'-को भा० क्रि०)।
अस्पटिनु-अ० क्रि० [अस्पट+इ+नु] १. अस्पट हुनु;
छटपटाउनु। २. अप्ठ्यारो हुनु; गाह्रो हुनु।
अस्पटी-ना० [अस्पट+ई] घेरै खानाले हुने असजिलोपन।
अस्पटे-वि० [अस्पट+ए] घेरै खाएर अस्पटाउने।
अस्पट्ट-वि० [ने०] घेरै खाएर पेटमा हुने असजिलो; अटमट्ट;
उरमुट्ट।
अस्पटचाई-ना० [अस्पटि+आई] अस्पटिने किसिम, क्रिया
वा भाव।
अस्पटचाइनु-स० क्रि० [अस्पटि+याइ+नु] अस्पटिन लाइनु;
('अस्पटचाउनु'-को क० क्रि०)।
अस्पटचाउनु-स० क्रि० [अस्पटि+याउ+नु] अस्पटिन लाउनु;

('अस्पटिनु'-को प्रे० क्रि०)।
अस्पताल-ना० [अं० हँस्पिटल] डाक्टरी औषधिद्वारा रोगीको
उपचार गर्ने ठाउँ; चिकित्सालय।
अस्पर्श-ना० [सं०] नछुनु; स्पर्श नगर्नु।
अस्पृश्य-वि० [सं०] छुन नहुने; स्पर्श गर्न नहुने; अछूत।
अस्पृश्यता-ना० [सं०] छुन नहुनाको भाव; अछूतीपन।
अस्पृष्ट-वि० [सं०] नछोइएको।
अस्पृह-वि० [सं०] लोभ नभएको; निर्लोभी।
अस्फुट-वि० [सं०] १. स्पष्ट नभएको; अस्पष्ट। २. अप्रकट।
अस्मान-ना० [फा० आस्मान] १. आकाश; नभ। २. टुप्पो;
चुली; शिखर।
अस्मानी-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी पहाडी इलाकामा
धुरीपिच्छे लाग्ने एक प्रकारको रकम वा तिरो।
अस्मानी-ना० [फा० आस्मानी] १. आकाशको जस्तो नीलो रङ्ग;
आकाश-रङ्ग। (वि०) २. आकाश-रङ्गको; नीलो। ३.
अस्मान-सम्बन्धी।
अस्मिता-ना० [सं०] १. अहन्ता; अहङ्कार। २. योग-शास्त्र-
का पाँच क्लेशमध्ये एक।
अस्मेल-वि० [अ+सम्हाल] ज्यादै ठूलो; अलबल्ले; सम्हाल्न
नसकिने (जरो, बाढी आदि)।
अस्वस्थ-वि० [सं०] १. बिरामी; रोगी। २. निर्बल;
दुर्बल; कमजोर।
अस्वस्थता-ना० [सं०] १. स्वस्थ नहुनाको भाव; रुग्णता।
२. निर्बलता; दुर्बलता।
अस्वाभाविक-वि० [सं०] १. स्वाभाविक नभएको;
अप्राकृतिक। २. बनावटी; कृत्रिम।
अस्वाभाविकता-ना० [सं०] स्वाभाविक नहुनाको भाव;
अप्राकृतिकता।
अस्वामिक-वि० [सं०] हकदार नभएको; बेवारिसी (माल-
सामान)।
अस्वामिकता-ना० [सं०] माल-धनी नहुनाको भाव; बेवारिस।
अस्वीकरण-ना० [सं०] स्वीकार नगर्नु; नामन्जुरी।
अस्वीकार-ना० [सं०] स्वीकार नगर्नु; नामन्जुरी।
अस्वीकृत-वि० [सं०] स्वीकार नगरिएको; नामन्जूर गरिएको।
अस्वीकृति-ना० [सं०] स्वीकृतिको अभाव; स्वीकार नगर्नाको
भाव; नामन्जुरी।
अहँ-वि० बो० [नं०] अस्वीकृतिको भाव जनाउँदा भनिने
शब्द (उदा०-अहँ, यो कुरा साँचो होइन।); उहँ।
अह-ना० [सं० अहन्] १. दिन; दिवस। २. दिनका अधिष्ठाता
देवता। ३. विष्णु। ४. सूर्य। ५. एक दिनमा पढ्नाका
निमित्त निर्धारित गरिएको पुस्तकको अंश; एक दिनको पाठ।
अहङ्कार-ना० [सं०] १. अभिमान; गर्व; शेखी; घमण्ड।
२. रीस; क्रोध।
अहङ्कारी-वि० [सं०] १. घमण्डी; शेखीवाल; अभिमानी।
२. रिसाहा; क्रोधी।

अहद-ना० [अ०] १. सन्धि; सम्झौता। २. ठहर; निश्चय।
 ३. प्रतिज्ञा; कबूल।
 अहद-जाफता-ना० [अ० अहद+जावितः] सन्धिहरूको
 अनुसार बनेका नियम-कानूनहरू।
 अहन्ता-ना० [सं०] 'मै हुँ' भन्ने भाव; गर्व; शेखी।
 अहम्-सर्वना० [सं०] १. म। (ना०) २. अभिमान;
 घमण्ड। ३. आत्म-बोध; आत्म-भाव; आत्म-सम्मान।
 अहमत्याई-ना० [सं० अहम्+मदयाई] १. 'मै हुँ' भन्ने घमण्ड;
 अभिमान। २. मात; गम्क्याहट।
 अहम्भाव-ना० [सं०] 'मै हुँ' भन्ने भाव; अहम्मन्यता।
 अहम्मन्यता-ना० [सं०] 'मै हुँ' भन्ने भाव; शेखी; घमण्ड।
 अहरह-क्रि० यो० [सं०] १. दिन-दिनै; प्रतिदिन; दिनहुँ।
 २. नित्य; सधैं। ३. लगातार; निरन्तर।
 अहर्निश-क्रि० यो० [सं०] १. रातोदिन; अहोरात्र। २.
 सधैं; नित्य।
 अहल्कार-ना० [फा० अहलकार] घर-घरमा चिट्ठी पुऱ्याउने
 हुलाकको सिपाही; हल्कारो; पिउन।
 अहह-वि० बो० [सं०] दुःख, क्लेश, आश्चर्य र सम्बोधन-
 सूचक उद्गार।
 अहा-वि० बो० [सं० अहह] खुशी, प्रशंसा, आश्चर्य, विस्मात्
 आदि बुझाउने शब्द; अहो; अहह।
 अहान-ना० [आहान] आहान।
 अहार-ना० [सं० आहार] खानेकुरो; आहार।
 अहार्य-वि० [सं०] चोर्न नहुने; चोर्न नसकिने; हरण गर्न
 नसकिने वा नहुने।
 अहाल-ना० [आहाल] आहाल।
 अहि-ना० [सं०] १. साँप; सर्प। २. वृत्रासुर। ३. पृथ्वी।
 ४. सूर्य।
 अहिंसक-वि० [सं०] हिंसा नगर्ने।
 अहिंसा-ना० [सं०] १. मार-काट नगर्नु; हिंसा नगर्नु। २.
 कसैलाई चित्त दुखाउने वा पीडा दिने काम नगर्नु।
 अहिंसावाद-ना० [सं०] मार-काट नगर्ने सिद्धान्त; हिंसा

नगर्ने सिद्धान्त।
 अहिंसावादी-वि० [सं०] हिंसा नगर्ने सिद्धान्त मान्ने; अहिंसा-
 वादको अवलम्बन गर्ने।
 अहिंस-वि० [सं०] हिंसा नगर्ने; अहिंसक।
 अहिंसक-वि० [सं०] हिंसा नगर्ने; अहिंसक।
 अहित-ना० [सं०] १. कुभलो; अपकार। २. खराबी।
 अहिफेन-ना० [सं०] १. अफीम। २. सर्पका मुखको राल।
 अहिरो-ना० [ने०] शिकार खेलिने जनावर; शिकार; ऐरो।
 अहिले-क्रि० यो० [सं० अद्य] १. यस वखत; यत्तिखेर;
 वर्तमान समयमा। २. हाल; हाल-साल; आज-काल; अब।
 अहो-ना० [प्रा०] गाई-भैंसी पालेर जीविका गर्ने जाति; खाला।
 अहृदय-वि० [सं०] निर्दयी; हृदय नभएको।
 अहो-वि० बो० [सं०] १. विस्मय, प्रशंसा, खेद, विषाद,
 धिक्कार आदि बुझाउने उद्गार। २. सम्बोधन गर्ने शब्द; हे।
 अहोरात्र-क्रि० यो० [सं०] १. रातोदिन; रात-दिन; दिनहुँ;
 (ना०) २. एक दिन र एक रातको समय; चौबीस घण्टाको
 समय।
 अह्वय-वि० [सं०] १. लाज नभएको; निर्लज्ज। २. घमण्डी;
 अभिमानी।
 अह्माइन-स० क्रि० [अह्माउ+इ+नु] अह्माउने काम गरिनु;
 खटाइनु; ('अह्माउनु'-को क० क्रि०)।
 अह्माउ-ना० [सं० अह्+आउ] अह्माउने काम; अह्मोट;
 अह्मावट।
 अह्माउनु-स० क्रि० [सं० अह्+आउ+नु] अह्मोट गर्नु; काम
 लगाउनु; खटाउनु; आज्ञा दिनु।
 अह्माउ-पह्माउ-ना० [अह्माउ+पह्माउ (फाँ०)] काम लाउनु;
 अह्मावट; खटन-पटन।
 अह्मावट-ना० [अह्माउ+आवट] अह्माउने काम; अह्मोट;
 खटन; आज्ञा।
 अह्मोट-ना० [अह्माउ+ओट] खटन; अह्मावट।
 अह्मोट-वि० [अह्मोट+ए] अह्माएको काम गर्ने; अह्मोट
 मान्ने; आज्ञा-पालक।

आ

आ-देवनागरी वर्ण-मालाको दोस्रो स्वर-वर्ण; 'अ'-को दीर्घ रूप।
 आ-अव्य० [ने०] १. ठूलो पारेर मुख बाउने किसिम। २.
 मुख बाएर खान माग्दा उच्चारण गरिने शब्द। ३. बालक
 हँदाको अनुकरण-शब्द।
 आँक-ना० [आँट] हिम्मत; आँट।
 आँक-ना० [प्रा० आँका] बरका आकारको, भुवादार, दूध
 आउने, सेतो र रातो फूल फुल्ने बोटविशेष; अर्क; मन्दार।
 आँकिनु-स० क्रि० [आँक्+इ+नु] आँकने काम गरिनु;
 आँटिनु; ('आँकुनु'-को क० क्रि०)।

आँकुरी-ना० [आँकुरो] मसिना पात, साना-साना प्याजी रङ्गका
 फूल र चनाका जस्ता कोसा फल्ने एक किसिमको घाँस।
 आँकुरी-ना० [सं० अङ्कुर] १. टुसो; मुनो; पिपिरो; अङ्कुर।
 २. गहूँ-खेतमा हुने एक लहरे झार; कुटुली-कोसाको
 बोट। ३. आँकुरी।
 आँकुस-ना० [अङ्कुसे] अङ्कुसे।
 आँकुनु-स० क्रि० [आँट+नु] कठिन काम गर्न साहस गर्नु;
 आँटनु; हिम्मत गर्नु।
 आँखा-ना० [प्रा० अक्खो] १. प्राणीको हेर्ने इन्द्रिय; नजर;

आँखा-चिकुवा-आँसी

नेत्र । २. रूख र हाँगाका जोर्नीको गाँठो; आँख्लो ।
 आँखा-चिकुवा-ना० [आँखा+चिकुवा] आँखामा पर्दा पीरो हुने एक प्रकारको सानो कालो कीरो; भुसुनु ।
 आँखा-तरुवा-ना० [आँखा+तरु+उवा] गोल-गोल फूल फुल्ने, तेल निस्कने फल फल्ने रूखविशेष । (यसका फलको तेल निकालिन्छ र लूताका औषधिका काममा ल्याइन्छ ।)
 आँखी-ना० [आँखा+ई] कुदृष्टि; ईर्ष्या-युक्त हेराइ ।
 आँखी-गेडी-ना० [आँखा+गेडी] १. आँखाको गेडी; अक्षि-गोल । २. राती-गेडी; लाल ।
 आँखी-झ्याल-ना० [आँखी+झ्याल] साना-साना प्वाल-प्वाल भएको पुरानो किसिमको झ्याल ।
 आँखी-तरे-ना० [आँखी+तर्नु] एक जातको अँडीर ।
 आँखी-भुइँ-ना० [आँखा+भू (सं०)] आँखामाथि डीलमा तेर्सो राँको रेखा; आँखी-भौँ ।
 आँखी-भौँ-ना० [आँखी+भौँ] आँखी-भुइँ ।
 आँखो-ना० [आँखा] आँखा ।
 आँख्ले-वि० [आँख्लो+ए] १. आँख्लै-आँख्ला भएको; धेरै आँखा भएको । २. बाहिर निस्केका ठूलूला आँखा भएको; बल्ड्याङ्ग्रे ।
 आँख्लो-ना० [आँखा+लो] बाँस, निगालो, ऊखु आदिका पर्वेपिच्छेको गाँठो; हाँगा र बोटका जोर्नीको गाँठो; आँखो ।
 आँग-ना० [सं० अङ्ग] १. जीउ; शरीर; अङ्ग । २. पिठिउँ ।
 आँगन-ना० [प्रा० आङ्गन] घरअगित्तिर बनाइने सानो खुला जग्गा; चौक; पटाङ्गिनी ।
 आँगा-ना० [ने०] कमसल जातको कालो धानविशेष ।
 आँच-ना० [सं० अचि] राप; ताप; गर्मी ।
 आँचल-ना० [प्रा० आँचल] १. साडी, दुपट्टा आदिको बुट्टेदार छेउ । २. पछ्यौरा । ३. विवाहमा लगन-गाँठो पार्ने कपडा ।
 आँचल-गाँठो-ना० [आँचल+गाँठो] लगन-गाँठो ।
 आँचिला-ना० [आली+चिलो] खेतको आली ताछ्ने काम; छरी ।
 आँचो-खाँचो-ना० [(फाँ०) आँचो+खाँचो] गर्ज; हर्जा; खाँचो ।
 आँट-ना० [आँट] साहस; हिम्मत ।
 आँट-ना० [ने०] गेउँ-गेडाका आकारको, खस्रो वोका र काला बीर्या हुने एक जातको गुलियो फल; सलिफा ।
 आँट-काँट-ना० [आँट+काँट] आँट; साहस; हिम्मत ।
 आँटा-ना० [सं० अट्ट] पीठो ।
 आँटिनु-सं० क्रि० [आँट+इ+नु] आँट्ने काम गरिनु; आँकिनु; ('आँट्नु'-को क० क्रि०) ।
 आँटिलो-वि० [आँट+इलो] आँट भएको; हिम्मतदार; साहसी ।
 आँटी-वि० [आँट+ई] आँट भएको; आँटिलो; हिम्मतदार; साहसी ।
 आँटी-ना० [ने०] घरभित्र पर्दाका निमित्त लाइने सानो गाह्रो; आट ।

आँटो-ना० [आँटा] आँटा; पीठो ।
 आँट्नु-सं० क्रि० [आँट+नु] १. कुनै काम गर्न निश्चय गर्नु; चेष्टा गर्नु । २. साहस गर्नु; हिम्मत गर्नु । ३. थाल्नु; आरम्भ गर्नु ।
 आँठ-ना० [ने०] करङ्को जोर्नी; करङ र मेरु-दण्डको सन्धि ।
 आँठ-अठिङ्गर-ना० [आँठ+अठिङ्गर] आँठ-अठिङ्गर ।
 आँठ-अठिङ्गर-ना० [आँठ+अठिङ्गर] १. शरीर वा कुनै वस्तुको अवयव; अङ्ग । २. शरीर वा कुनै वस्तुका विभिन्न अवयवको जोर्नी; आँठ-अठिङ्गर ।
 आँठ-काँठ-ना० [आँठ+काँठ (फाँ०)] शरीर वा कुनै वस्तुको प्रत्येक अवयव; अङ्ग-प्रत्यङ्ग ।
 आँठा-सरह-क्रि० यो० [आँठो+सरह] साँध-सिमानासरह; साँधमा रहेका अरू जग्गाको सरह (तिरो आदि) ।
 आँठो-ना० [ने०] सानो मूठो ।
 आँठे-वि० [आँठ+ए] आँठे-आँठा भएको ।
 आँठे-ना० [आठ+ए] आठ-दिने जरो; म्यादी ज्वर; टाइफाइड ।
 आँठो-ना० [ने०] १. कपालका चुल्हाको भाग । २. डोरी आदिको पयो । ३. जग्गा-जमीनको सिमाना छुट्ट्याउने आली; साँध ।
 आँड-ना० [प्रा० आँडो] आँडो; अण्ड-कोष ।
 आँडा-ना० [अण्ड] अण्ड ।
 आँडू-वि० [आँड] नसुमरेको; खसी नपारेको (घोडा, साँढे आदि) ।
 आँडे-वि० [आँड+ए] १. एउटामात्र अण्ड-कोष भएको; एक-अण्डे । २. अण्ड-कोष ठूलो भएको; जहरवाते ।
 आँडो-ना० [प्रा० आँडो] अण्ड-कोष ।
 आँत-ना० [सं० अन्त्र] १. आन्त्रा । २. अन्तःकरण; आशय । ३. शरीरको भित्री भाग ।
 आँतर-ना० [सं० अन्तर] १. खेत-बारी खन्दा एकले अर्कोलाई उछिन्ने काम । २. जोत्दा बीचमा बाँझो छोडिएको जग्गा ।
 आँधी-ना० [अन्ध+ई] ठूलो हुरी; वेगसित आएको बतास; आँधी-बेहरी; तूफान ।
 आँधी-बेहरी-ना० [आँधी+बेहरी] ठूलो आँधी; हुरी; तूफान ।
 आँधो-ना० [सं० अन्ध] १. आँखा नदेख्ने सर्पका आकारको एक जातको माछो । (वि०) २. भनेको कुरा नसम्झ्ने; अधवेस्रो; ३. अन्धो ।
 आँप-ना० [सं० आम्र] १. लामा-लामा पात हुने, वसन्त ऋतुमा मञ्जरी लाग्ने, गुलिया ठूलूला फल फल्ने बोट । २. त्यसै बोटमा फल्ने फल; आम्र । (आयुर्वेदमा यसको गुण पुष्टि-कारक, शुक्र-वर्द्धक र त्रिदोष-नाशक बताइएको छ । यसका-मिस्री आँप, काली आँप, बिजुवा आँप, सुपारी आँप आदि धेरै जात छन् ।)
 आँप-झुण्पे-ना० [ने०] सेतो तौलीजस्तो एक जातको धान ।
 आँशु-ना० [सं० अश्रु] आँसु ।
 आँसी-ना० [सं० आशी] करौँतीको जस्तो धार हुने हँसिया ।

आंसु-ना० [सं० अश्रु] शोक, पीडा, हर्ष आदिमा आँखाबाट निस्कने पानी; अश्रु।

आंसु-पुछाउनी-ना० [आंसु+पुछाउनी] कुनै किसिमको दुःखमा परेका व्यक्तिलाई सन्तोष गराउनाका निमित्त दिइने वस्तु।

आंशिक-वि० [सं०] १. अंश-सम्बन्धी; अंश-विषयको। २. केही भाग; अलिकति; थोरै।

आः-वि० बो० [ने०] बेवास्ता, झिज्याहट, आश्चर्य, हर्ष, घृणा आदि बुझाउने शब्द। (उदा०-आः, त्यस्तो सानो-तिनो कुरा छोडिदिनुहोस्। आः, कति कचकच गरिरहेको!)।

आइँ-ना० [ने०] १. भैँसी कराउने शब्द। २. केटा-केटीको बोलीमा भैँसी। ३. केटा-केटीको बोलीमा टोकाइ।

आइटिन-ना० [अं० टिङ्क्चर+आयोडीन] टिन्चर-आइटिन।

आइत-बार-ना० [सं० आदित्य-वार] शनि-वार र सोम-वारको बीचको वार; सात वारमध्ये पहिलो वार; रवि-वार।

आइत-बारे-ना० [आइत-वार+ए] गार्ड-वस्तुको रक्षाका निमित्त प्रतिवर्ष आइत-वारको दिन पारेर पूजा गरिने देव-योनि-विशेष।

आइनु-अ० क्रि० [आउ+इ+नु] आउने काम होइनु; आगमन भइनु; ('आउनु'-को भा० क्रि०)।

आइन्दा-क्रि० यो० [फा० आइन्दः] अबदेखि; यसपछि; भविष्यमा; अबउपान्त।

आइमाई-ना० [ने०] स्वास्ती-मान्छे; स्त्री-जाति; महिला।

आउँ-ना० [सं० आम] १. कफजस्तो सेतो दिसा; मासी। २. त्यस्तो दिसा छिन-छिनमा थोरै-थोरै हुने रोगविशेष।

आउँदो-वि० [आउ+दो] पछि आउने; आगामी।

आउती-ना० [ने०] विवाहमा आरती-स्याउँली गर्ने दिदी-बहिनीहरूले चामल पिँधी दुवै कन्चटमा लाउने टीका।

आउनी-ना० [आउ+नी] आउने काम; आगमन; हाजिरी।

आउनु-अ० क्रि० [सं० आ+गम्] १. कतैबाट निश्चित स्थानमा आइपुग्नु; आगमन हुनु। २. आम्दानी हुनु।

आउन्स-ना० [अं०] अङ्ग्रेजी तौलविशेष; अढाइ तौलाको वजन; सोह्र ड्राम।

आकण्ठ-क्रि० यो० [सं०] घाँटीसम्म; कण्ठ-प्रमाण।

आकम्पित-वि० [सं०] हल्लिएको; कामेको।

आकर-ना० [सं०] १. खानि; उत्पत्ति-स्थान। २. ढुकुटी; भाण्डार।

आकर-भाषा-ना० [सं०] कुनै भाषाको प्राचीन मूल रूप। (उदा०-नेपालीको आकर-भाषा संस्कृत हो। उर्दू भाषाको आकर-भाषा अरबी र फारसी हुन्।)

आकरिक-वि० [सं०] १. खानि-सम्बन्धी। २. खानिमा काम गर्ने।

आकर्ष-ना० [सं०] १. खिँच्नु; तान्नु; धिक्च्याउनु। २. मोहित पार्ने विद्या; मोहनी लाउने विद्या; वशीकरण।

आकर्षक-वि० [सं०] १. धिक्च्याउने; तान्ने; आकर्षित गर्ने। (ना०) २. चुम्बक; अयस्कान्त।

आकर्षण-ना० [सं०] १. धिक्च्याउनु; तान्नु। २. मानिस वा वस्तुलाई नजीक तान्ने तान्त्रिक विद्या; मोहनी।

आकर्षण-शक्ति-ना० [सं०] अरू पदार्थलाई आफूतिर तान्ने भौतिक शक्ति; आकर्षित पार्ने शक्ति।

आकर्षित-वि० [सं०] धिक्च्याइएको; तानिएको; आकर्षण गरिएको।

आकल-श्रुकल-क्रि० यो० [ने०] कहिले-काहीँ; कुनै-कुनै वेला।

आकलन-ना० [सं०] १. लिनु; ग्रहण गर्नु। २. जम्मा गर्नु; सञ्चय गर्नु। ३. गन्नु; गणना गर्नु।

आकलनीय-वि० [सं०] लिन लायक; ग्रहण गर्न योग्य।

आकलित-वि० [सं०] १. लिइएको; ग्रहण गरिएको। २. सञ्चय गरिएको; जम्मा गरिएको।

आकस्मिक-वि० [सं०] अकस्मात्को; अचानक भएको।

आकस्मिकता-ना० [सं०] अकस्मात् हुनाको भाव; भवितव्यता।

आकस्मिकतावाद-ना० [सं०] संसारमा जे-जति हुन्छ वा भयो अकस्मात् वा घटनावश नै हुन्छ वा भएको हो भन्ने एक सिद्धान्त।

आकस्मिक-विदा-ना० [सं० आकस्मिक+विदा] अकस्मात् आइपरेको कामका निमित्त लिइने विदा; क्याजुअल-लीभ।

आकस्मिकी-ना० [सं०] अकस्मात् हुने घटना; आकस्मिक काम-कुरा।

आका-ना० [ने०] बाल-बोलीमा गुहू; आची।

आकाङ्क्षा-ना० [सं०] १. इच्छा; अभिलाषा। २. वाक्यार्थ-ज्ञानका निमित्त अर्को शब्दमा आश्रित हुनु।

आकाङ्क्षित-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; अभिलषित।

आकाङ्क्षी-वि० [सं०] इच्छा गर्ने; अभिलाषी।

आकार-ना० [सं०] १. स्वरूप; आकृति। २. कद। ३. बनावट; बान्की। ४. इशारा; सङ्केत। ५. 'आ'-अक्षर।

आकारवान्-वि० [सं०] १. आकार भएको; साकार। २. रूपवान्; सुन्दर।

आकारित-वि० [सं०] बोलाइएको; आहूत।

आकारी-वि० [सं०] बोलाउने; आह्वान गर्ने।

आकालिक-वि० [सं०] असमयको; असामयिक; बेमौसमको।

आकाश-ना० [सं०] पृथ्वी र ग्रह-नक्षत्रका बीचको शून्य स्थान; अकास; गगन; सगर।

आकाश-कुसुम-ना० [सं०] आकाशको फूल; हुन नसक्ने कुरा।

आकाश-गङ्गा-ना० [सं०] आकाशमा उत्तरदेखि दक्षिणसम्म फैलिएको देखिने सानसाना नक्षत्रहरूको समूह; मन्दाकिनी; नीहारिका।

आकाश-चारी-वि० [सं०] १. आकाशमा घुम्ने। २. ग्रह; नक्षत्र। ३. वायु। ४. पक्षी। ५. देवता।

आकाश-दीप-ना० [सं०] कार्तिक महीनामा वासमा झुन्ड्याएर वालिने बत्ती; आकाश-बत्ती।

आकाश-वत्ती—आगत-स्वागत

आकाश-वत्ती-ना० [आकाश+वत्ती] आकाश-दीप ।
 आकाश-वल्ली-ना० [सं० आकाश+वल्ली] १. चमेलीजस्तो
 सानो एक प्रकारको फूल । २. आकाश-वल्ली ।
 आकाश-भाषित-ना० [सं०] नाटकमा नटले आकाशतिर
 फर्केर एकलै गरेको उक्ति-प्रत्युक्ति ।
 आकाश-यान-ना० [सं०] विमान; हवाई-जहाज ।
 आकाश-वल्ली-ना० [सं०] रूख, झार आदिमा माथि-माथि
 फैलिने, सेतो वा रातो फूल फुल्ने र जरा, पात, फल नहुने
 पहुँलो लहरा; अमर-वल्ली ।
 आकाश-वाणी-ना० [सं०] १. आकाशबाट आउने आवाज;
 देव-वाणी । २. रेडियोबाट सुनिने शब्द; वायरलेस ।
 आकाश-वृत्ति-ना० [सं०] ठेगाना नभएको वृत्ति; अनिश्चित
 वृत्ति ।
 आकीर्ण-वि० [सं०] छरिएको; फिँजिएको ।
 आकुञ्चन-ना० [सं०] फिँजिएको वस्तु एकत्रित तुल्याउनु;
 समेट्नु; खुम्च्याउनु ।
 आकुञ्चित-वि० [सं०] खुम्चिएको; समेटिएको ।
 आकुल-वि० [सं०] १. हडबडाएको; आतिएको । २. दिक्दार;
 विह्वल । ३. क्षुब्ध; उद्विग्न ।
 आकुलता-ना० [सं०] आकुल हुनाको भाव; बेचैनी ।
 आकुल-व्याकुल-वि० [सं०] अत्यासमा परेको; घबडाएको;
 उद्विग्न ।
 आकुलित-वि० [सं०] घबडाएको; हडबडाएको ।
 आकृति-ना० [सं०] १. आकार; स्वरूप । २. बनौट; बान्की ।
 ३. चेहरा; मुख ।
 आकृष्ट-वि० [सं०] घिच्योएको; तानिएको; आकर्षित ।
 आक्रन्दन-ना० [सं०] १. रुनु; रोदन । २. कराउनु; चिच्याउनु ।
 आक्रन्दित-वि० [सं०] १. रोएको; विलाप गरिएको । २.
 चिच्याएको ।
 आक्रमण-ना० [सं०] बलपूर्वक सीमाको उल्लङ्घन गरेर
 अर्काको राज्यमाथि चढाइ गर्नु; छापा मार्नु; धावा ।
 आक्रमित-वि० [सं०] आक्रमण गरिएको; हमला गरिएको;
 धावा बोलिएको ।
 आक्रान्त-वि० [सं०] १. आक्रमण गरिएको; हमला गरिएको ।
 २. घेरिएको; छोपिएको । ३. हराइएको; पराजित ।
 आक्रान्ति-ना० [सं०] चढाइ; हमला; आक्रमण ।
 आक्रामक-वि० [सं०] आक्रमण गर्ने; हमला गर्ने ।
 आक्रोश-ना० [सं०] १. रीस । २. सराप; शाप । ३. गाली;
 निन्दा ।
 आक्रोशित-वि० [सं०] १. रिसाइएको; रिसाएको । २. गाली
 गरिएको । ३. सरापिएको । ४. बोलाइएको ।
 आवलेद-ना० [सं०] १. नरम हुनु; कोमल हुनु । २. छर्कुनु;
 सिँच्नु । ३. भिज्नु ।
 आक्षिप्त-वि० [सं०] १. जूवा खेल्ने; जुवाडी । २. खाल
 थाप्ने; खाले ।

आक्षिप्त-वि० [सं०] १. आक्षेप गरिएको; अभियुक्त;
 लाञ्छित । २. प्याँकिएको; हुत्याइएको ।
 आक्षेप-ना० [सं०] १. आरोप; दोष । २. निन्दा; तिरस्कार ।
 ३. छनक; व्यङ्ग्योक्ति । ४. प्याँक्नु; हुत्याउनु ।
 आक्षेपक-वि० [सं०] १. आक्षेप गर्ने; दोष लगाउने । २.
 प्याँक्ने । (ना०) ३. शिकारी ।
 आक्षेपण-ना० [सं०] १. आक्षेप; अभियोग । २. प्याँक्नु ।
 आखत-ना० [सं० अक्षत] फलित ज्योतिषअनुसार कुण्डलीमा
 अक्षता खसालेर विचार गरिने शुभाशुभ फल; जोखना ।
 आखर-ना० [प्रा० अक्खर] अक्षर ।
 आखिर-वि० [फा० आखिर] १. पछिको; अन्तिम । (क्रि०
 यो०) २. अन्त्यमा; निचोरमा । (ना०) ३. हर्जा; गर्ज ।
 आखिरकार-क्रि० यो० [फा० आखिरकार] अन्तमा;
 आखिरमा; अन्ततोगत्वा ।
 आखिरी-वि० [फा० आखिरी] पछिल्लो; आखिरको;
 अन्तिम ।
 आखु-ना० [सं०] १. मूसो । २. छुचुन्द्रो । ३. चोर । ४. सुंगुर ।
 आखु-कर्णी-ना० [सं०] सरताप्रे; मूसाकानी ।
 आखु-पर्णी-ना० [सं०] गोल-काँक्री (रातो) ।
 आखेट-ना० [सं०] शिकार खेलिने जनावर; शिकार;
 अहिरो ।
 आखेटक-वि० [सं०] १. शिकार खेल्ने; अहिरो गर्ने । (ना०)
 २. शिकार खेल्ने व्यक्ति; शिकारी ।
 आखेटिक-वि० [सं०] शिकार खेलन सिपालु; शिकारी ।
 आख्ता-ना० [फा० आख्त:] खसी पारेको घोडा; सुमरेको
 घोडा ।
 आख्या-ना० [सं०] १. नाम; संज्ञा । २. यश; कीर्ति । ३.
 व्याख्या ।
 आख्यात-वि० [सं०] १. भनिएको; कहिएको । २. प्रसिद्ध;
 विख्यात ।
 आख्याति-ना० [सं०] १. ख्याति; प्रसिद्धि । २. भनाइ;
 कथन ।
 आख्यान-ना० [सं०] १. वर्णन; वृत्तान्त; बयान । २. कथा;
 कहानी । ३. उपन्यासका नौ भेदमध्ये एक भेद ।
 आख्यानक-ना० [सं०] छोटो कथा; किस्सा ।
 आख्यायक-वि० [सं०] १. भन्ने; बताउने । २. समाचार
 दिने; सूचना-वाहक ।
 आख्यायिका-ना० [सं०] १. सिलसिला मिलेको सानो कहानी
 वा वृत्तान्त । २. पात्रहरूद्वारा आफ्नो चरित्र केही मात्रामा
 आफैले वर्णन गरिने आख्यान ।
 आगत-वि० [सं०] १. आएको; आइपुगेको । २. पाएको;
 प्राप्त ।
 आगत-पत्तिका-ना० [सं०] परदेशबाट कुशलपूर्वक आफ्नो]
 पति फर्केर आएको नायिका ।
 आगत-स्वागत-ना० [सं०] पाहुनाहरूलाई गरिने स्वागत;

आगन्तुकको सत्कार ।

आगन्तुक-वि० [सं०] १. अचानक आएको; अनायास आएको । (ना०) २. अतिथि; पाहुना ।

आगम-ना० [सं०] १. आउनु; आगमन । २. भेट; समागम । ३. आम्दानी; आय । ४. जन्म; उत्पत्ति । ५. मूल; निर्गम-स्थान । ६. शास्त्र । ७. आउँदो समय; भविष्य ।

आगमन-ना० [सं०] १. आउनु; आइपुगनु । २. फिर्नु; फर्कनु । ३. आम्दानी; आय ।

आगरी-ना० [आग्री] आग्री ।

आग-लागी-ना० [आगो+लाग्] घर, बस्ती आदिमा अचानक आगो सल्कनु; आगो लाग्नु; अग्नि-काण्ड ।

आगामिक-वि० [सं०] १. भविष्य-काल-सम्बन्धी । २. आउने ।

आगामी-वि० [सं०] आउँदो; भावी ।

आगार-ना० [सं०] १. घर; वास-स्थान । २. भण्डार; ढुकुटी ।

आगे-क्रि० यो० [अगि] १. अगि; अगाडि । २. यसपछि; उपरान्त ।

आगो-ना० [प्रा० अग्नि] १. तेज-पुञ्जको दृश्य रूप; अग्नि । २. क्रोध; रीस ।

आग्निक-वि० [सं०] आगोको; अग्नि-सम्बन्धी ।

आग्नेय-ना० [सं०] १. आगोको; अग्नि-सम्बन्धी । (ना०) २. पूर्व र दक्षिण दिशाको कुनो; अग्नि-कोण ।

आग्नेयास्त्र-ना० [सं०] प्रहार गर्दा आगो निस्कने अस्त्र; दिव्यास्त्र ।

आग्रह-ना० [सं०] १. अनुरोध; प्रार्थना । २. हठ; जिद्दी । ३. तत्परता । ४. लिनु; ग्रहण गर्नु ।

आग्रहायण-ना० [सं०] मार्गशीर्ष महीना; मङ्गसीर महीना ।

आग्रही-वि० [सं०] १. आग्रह गर्ने; प्रार्थना गर्ने । २. हठी; जिद्दी ।

आग्री-ना० [ने०] १. ढुङ्गाको काम गर्ने कालिगड । (वि०) २. असन्तोषी; सन्तोष नहुने ।

आगलो-ना० [प्रा० अगलो] १. झ्याल-ढोकाको गाँडमा छिराएर बन्द गर्ने तेर्सो मोटो चुकुल । २. विरोध; भाँजी ।

आघात-ना० [सं०] १. ठक्कर; धक्का । २. चोट-पटक ।

आघात-पत्र-ना० [सं०] कसैलाई लागेको चोट-पटकको विवरण लेखिएको पत्र; मार-पीटको विवरण ।

आघार-ना० [सं०] १. छर्कनु । २. झारु ।

आघुँ-क्रि० यो० [आघौँ] आघौँ ।

आघोष-ना० [सं०] ठूलो स्वरले बोलाउनु; हपार्नु ।

आघोषणा-ना० [सं०] राजाबाट भएको घोषणा; राजकीय घोषणा ।

आघौँ-क्रि० यो० [?] आउँदो साल; आगामी वर्ष ।

आघ्राण-ना० [सं०] १. सुँघ्नु; बास्ना लिनु । २. अघाउनु; तृप्ति ।

आघ्रात-वि० [सं०] १. सुँघिएको; बास्ना लिइएको । २. सन्तुष्ट; तृप्त ।

आङ-ना० [सं० अङ्ग] आँग ।

आङ-अठिङ्गर-ना० [आङ+अठिङ्गर] आङ-अठिङ्गर ।

आङ-अठिङ्गर-ना० [आङ+अठिङ्गर] शरीरका अवयव र तिनीहरूको जोर्नी; आँठ-अठिङ्गर ।

आङन-ना० [प्रा० आङ्गन] आँगन ।

आङा-ना० [आँगा] आँगा ।

आङकुशिक-ना० [सं०] अङ्कुश लिने व्यक्ति; माहुते ।

आङ्गारिक-वि० [सं०] १. अँगार-सम्बन्धी; अँगारको काम गर्ने । (ना०) २. गोलको काम गर्ने व्यक्ति; अँगार पोल्ने वा बेच्ने व्यक्ति ।

आङ्गिक-वि० [सं०] १. अङ्ग-सम्बन्धी; शरीरको । २. अङ्ग-द्वारा सङ्केत गरिएको (भाव, अभिनय आदि) । (ना०) ३. तबला, मृदङ्ग आदि बाजा बजाएर सङ्गीतमा सहयोग दिने व्यक्ति ।

आङ्गुल्य-ना० [सं०] पन्डर लहरो ।

आचमन-ना० [सं०] पूजा वा धर्म-कार्यमा शुद्ध हुन मन्त्र-पूर्वक पानी अचाउनु ।

आचमनक-ना० [सं०] फिकदानी ।

आचमनी-ना० [सं० आचमनीय] आचमन गर्ने एक किसिमको चम्चा; पञ्च-पात्रको सानो डाडू ।

आचरण-ना० [सं०] १. चाल-चलन; चरित्र । २. बानी; बेहोर । ३. व्यवहार ।

आचरण-पुस्तिका-ना० [सं०] कर्मचारीहरूको कर्तव्य-पालन, अनुशासन आदि चरित्र-सम्बन्धी विवरण लेखिएको पुस्तिका ।

आचरणीय-वि० [सं०] आचरण गर्न योग्य; अनुसरणीय ।

आचरित-वि० [सं०] आचरण गरिएको; नियम-पालन गरिएको ।

आचान्त-वि० [सं०] १. आचमन गरिएको; आचमन गर्न योग्य । २. कुल्ला गरिएको ।

आचार-ना० [सं०] १. चाल-चलन; चरित्र; बानी-बेहोर । २. रीति-स्थिति । ३. सदाचार ।

आचार-भ्रष्ट-वि० [सं०] आचार-पालन नगर्ने; दुराचारी ।

आचारवान्-वि० [सं०] शुद्ध आचारमा रहने; सदाचारी; सच्चरित्र ।

आचार-विचार-ना० [सं०] १. आचरण; चाल-चलन; बानी-बेहोर । २. रहन-सहन; धार्मिक दृष्टिले शुद्ध दैनिक आचरण ।

आचार-शास्त्र-ना० [सं०] मानिसको चरित्र, आचरण आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र ।

आचारिक-वि० [सं०] आचार-सम्बन्धी; आचारको ।

आचारी-वि० [सं०] आचारमा रहेको; आचारवान्; सदाचारी ।

आचार्य-ना० [सं०] १. व्रत-बन्धमा गायत्री-मन्त्र सुनाउने गुरु । २. वेद पढाउने गुरु; अध्यापक । ३. विशिष्ट विद्वान् ।

४. पुरोहित । ५. भाष्य-कार । ६. संस्कृत परीक्षाको एक उच्च उपाधि ।

आचार्या-ग्राडा

आचार्या-ना० [सं०] आचार्यको काम गर्ने स्त्री; अध्यापिका; उपाध्याया ।

आचार्याणी-ना० [सं०] आचार्यकी पत्नी; गुरु-पत्नी ।

आचिन्त्य-वि० [सं०] चिन्तन गर्न लायक; विचारणीय ।

आची-ना० [ने०] बाल-बोलीमा गुह्र वा फोहर पदार्थ ।

आचे-वि० बो० [आच्चे] आच्चे ।

आच्चे-वि० बो० [ने०] आश्चर्य, विस्मय, डर आदिमा अकस्मात् उच्चारण गरिने शब्द; आम्मे । (उदा०-आच्चे, कस्तो गजबको कुरो !)

आच्छन्न-वि० [सं०] ढाकिएको; छोपिएको; आच्छादित ।

आच्छाद-ना० [सं०] १. लुगा; वस्त्र । २. ढाक्ने वस्तु; छोप्ने पदार्थ; बिको; बेठन ।

आच्छादक-वि० [सं०] ढाक्ने; छोप्ने ।

आच्छादन-ना० [सं०] १. ढाक्नु; छोप्नु । २. वस्त्र; कपडा; बिको ।

आच्छादित-वि० [सं०] ढाकिएको; छोपिएको; आच्छन्न ।

आच्छादी-वि० [सं०] ढाक्ने; छोप्ने ।

आच्छु-आच्छु-क्रि० यो० [आच्छू+आच्छू] १. आपत् पदा यसो गरूँ कि उसो गरूँ हुने किसिम; धौ-धौ । (ना०) २. मुश्किल; कठिनाइ ।

आच्छू-वि० बो० [ने०] आगो, पानी, जाडो, सिस्नु आदिले स्पर्श हुँदा उच्चारण गरिने शब्द; आम्मे ।

आच्छू-वि० बो० [आच्छू] आच्छू ।

आज-अव्य० [प्रा० अज्ज] १. यो दिन; वर्तमान दिन; अहिले भइरहेको दिन; अद्य । २. वर्तमान समय; हाल ।

आज-कल-क्रि० यो० [आज+काल] आज-काल ।

आज-काल-क्रि० यो० [आज+काल] अचेलभरि; हिजो-आज; वर्तमान समयमा ।

आजन्म-अव्य० [सं०] १. जन्मेदेखि; आजसम्म । २. जीवनभरि; आजीवन ।

आजाद-वि० [फा० आजाद] स्वतन्त्र; स्वाधीन ।

आजादी-ना० [फा० आजादी] स्वाधीनता; स्वातन्त्र्य; स्वतन्त्रता ।

आजानु-अव्य० [सं०] घुँडासम्म; तिघ्राको तलसम्म ।

आजानु-बाहु-वि० [सं०] घुँडासम्म पुग्ने हात भएको; लामा-लामा हात भएको ।

आजानेय-वि० [सं०] असल जातको (घोडा) ।

आजित-वि० [अ० आजिज] हैरान; तङ्ग; दिक्क ।

आजीव-ना० [सं०] जीविका; पेशा ।

आजीवन-क्रि० यो० [सं०] जिन्दगीभरि; आजन्म; जीवनपर्यन्त ।

आजीविका-ना० [सं०] रोजगार; पेशा ।

आजु-ना० [नेवा०] तेलकासा, लुकामारी आदि केटा-केटीका खेलमा डुमले लगाई बच्चाका निमित्त छोड्ने निश्चित स्थान वा वस्तु ।

आज्ञप्ति-वि० [सं०] आज्ञा दिइएको; अज्ञाएको ।

आज्ञप्ति-ना० [सं०] आज्ञा; आदेश ।

आज्ञा-ना० [सं०] ठूला मानिसले आफूभन्दा सानालाई काम अह्नाउनु; आदेश; हुकुम ।

आज्ञाकारी-वि० [सं०] आज्ञा-पालन गर्ने; आज्ञा-पालक ।

आज्ञा-चक्र-ना० [सं०] योग-शास्त्रानुसार शरीरका काल्पनिक छ चक्रमध्ये भ्रू-मध्यको द्वि-दल एक चक्र ।

आज्ञापक-वि० [सं०] आज्ञा दिने; आदेश दिने ।

आज्ञा-पत्र-ना० [सं०] कसैलाई केही काम गर्न अह्नाइएको पत्र; आज्ञा गरिएको पत्र; आदेश-पत्र ।

आज्ञापन-ना० [सं०] १. सूचना दिनु; जनाउ दिनु । २. अह्नाउनु; आज्ञा दिनु ।

आज्ञा-पालक-वि० [सं०] भनेको मान्ने; आज्ञा-पालन गर्ने; आज्ञा-कारी ।

आज्ञा-पालन-ना० [सं०] अह्नाएको मान्नु; आदेश-पालन गर्नु ।

आज्ञापित-वि० [सं०] १. सूचित गरिएको; जनाउ दिइएको । २. आज्ञा दिइएको; आदिष्ट ।

आज्ञा-भङ्ग-ना० [सं०] आज्ञाको उल्लङ्घन गर्नु; आदेश नमान्नु ।

आज्य-ना० [सं०] १. घिउ । २. यज्ञमा आहुति दिइने पदार्थ ।

आञ्जन-ना० [सं०] गाजल; अञ्जन ।

आट-ना० [ने०] होचो गाह्रो वा डील ।

आटविक-वि० [सं०] १. जङ्गली मानिस; जङ्गलको बासिन्दा । २. बन-पाले ।

आंटा-ना० [आँटा] गोरखनाथलाई भोग लाइने विशेष किसिमको ठूलो रोटी; रोट ।

आटि-ना० [सं०] लामो चुच्चो भएको सारसजस्तो एक जातको चरा; सरारी ।

आठ-ना० [प्रा० अट्ठ] १. सात पछिको सङ्ख्या; ८-को अङ्क । (वि०) २. छ र दुइको योग-सङ्ख्याको ।

आठ-काठ-ना० [आँठ-काँठ] कुनै वस्तुका अवयवहरूको समुदाय; आँठ-काँठ ।

आठ-पहरिया-ना० [आठ+पहरिया] राजा-महाराजाहरूका साथमा आठै प्रहर वा दिन-रात रहने अङ्ग-रक्षक ।

आठाङ-वि० [आठ] आठ दोबर (दुनोट पद्धतिको शब्द) ।

आङ-ना० [सं० अल्] १. आङा; अङ्गसा । २. आधार; सहारा । ३. छेक्ने वस्तु; छेकाबार ।

आङ-भरोसा-ना० [आङ+भरोसा] आङ-भरोसा ।

आङ-भरोसा-ना० [आङ+भरोसा] १. महत्त; सहायता । २. आश्रय; आलम्बन; भरोसा । ३. आश्वासन; ढाढस ।

आङम्बर-ना० [सं०] १. बोक्ने धाक; स्वाङ; बाहिरी ढाँचा; देखावट । २. घमण्ड; शेखी ।

आङर-ना० [अं० आँङर] निश्चित रूपमा तोकिएको काम गर्न कसैलाई दिइएको आज्ञा; अह्नाउ; आदेश ।

आङा-ना० [आङ] १. सुगा बाँधेर राखिने एक किसिमको खुला पिँजडा । २. जोगीहरूले चिन्तन गर्दा हात अङ्काउने साधन । ३. आधार; आङ । ४. टेको; टेवा ।

आङ्ग्लो-वि० [आङ्+इलो] १. आङ् भएको; दबिलो; खँदिलो। २. अङ्गन सक्ने; दृढ। ३. अङ्गुलीवाल; हठी।
 आढ्य-वि० [सं०] धनी; धनवान्; सम्पत्ति-शाली।
 आणविक-वि० [सं०] अणु-सम्बन्धी; अणुको।
 आतङ्क-ना० [सं०] १. कठोर अत्याचार, महामारीको प्रकोप आदिबाट मनमा उत्पन्न हुने भय। २. त्रास; भय। ३. आशङ्का; सन्देह।
 आतङ्कवाद-ना० [सं०] कुनै उद्देश्य सिद्ध गर्न पहिले विरोधी वा जन-साधारणका मनमा आतङ्क उत्पन्न गर्नुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त।
 आतङ्कवादी-वि० [सं०] आतङ्कवाद मान्ने।
 आततायी-वि० [सं०] अर्काको सम्पत्ति लुट्नु, घरमा आगो लगाउनु, स्त्रीमा बलात्कार गर्नु आदि उपद्रव गर्ने (व्यक्ति); दुष्कर्मी।
 आतप-ना० [सं०] १. घाम। २. गर्मी; उष्णता। (वि०) ३. दुःख दिने; कष्ट दिने।
 आतप-स्नान-ना० [सं०] सम्पूर्ण शरीरमा सूर्यका किरणले स्पर्श गर्ने गरी घाममा बस्नु; सूर्य-स्नान।
 आतपी-वि० [सं०] १. घाम-सम्बन्धी। (ना०) २. सूर्य।
 आतशखान-ना० [फा० आतिशखाना] कोठा न्यानी पानाका निमित्त वा आगो तापन बनाइएको आगो बाल्ने ठाउँ; अग्रेनु।
 आतशबाजी-ना० [फा० आतिशबाजी] आगो लाउँदा रङ्ग-बिरङ्गी झिल्ला निस्कने, बारूद, सोडा, गन्धक आदि मिलाएर बनाएको खेलौना।
 आतस-ना० [ने० आतुर] अत्यास; आतुर; अत्याहट; त्रास।
 आतिङ्गु-अ० क्रि० [आति+ङ्+नु] आतिने काम होइनु; आत्तिङ्गु; ('आत्तिनु'-को भा० क्रि०)।
 आतिथ्य-ना० [सं०] १. अतिथिको सत्कार; पाहुनाको मान-भाउ। (वि०) २. अतिथि-सुहाउँदो।
 आत्तिनु-अ० क्रि० [आतस+ङ्+नु] आत्तिनु।
 आतुर-वि० [सं०] १. बिरामी; रोगी। २. अधीर; हडबडा-एको। ३. बेचैन। ४. दुःखी। (क्रि०यो०) ५. चाँडो; छिटो।
 आतुर-काल-ना० [सं०] मर्ने वेला; अन्त्य-काल।
 आतुरता-ना० [सं०] आतुर हुनाको भाव; व्याकुलता।
 आतुर-संन्यास-ना० [सं०] मर्ने वेलामा लिइने संन्यास; आतुर-समयमा ग्रहण गरिने चतुर्थश्रम।
 आतुरी-ना० [सं० आतुर+ई] १. हडबड; हतपत। २. अबेर; ढीलो। ३. आच्छु-आच्छु।
 आतुर-ना० [सं० आतुर] १. आतस; अत्यास; अत्याहट। २. डर; त्रास। ३. पीर; चिन्ता।
 आतेपाते-ना० [ने०] विधि नपुगेको हडबडको पूजा; मन नलगाएर कर-बलले गरिएको पूजा।
 आत्तिङ्गु-अ० क्रि० [आत्ति+ङ्+नु] आत्तिने काम होइनु; अत्यासमा परिनु; ('आत्तिनु'-को भा० क्रि०)।
 आत्तिनु-अ० क्रि० [आतस+ङ्+नु] १. आतुरसमा पर्नु; अत्या-

समा पर्नु; आत्तिनु। २. कहालिनु; डराउनु। ३. तर्सनु; दक्कनु।
 आत्तुरी-ना० [सं० आतुर+ई] आतुरी।
 आत्था-वि० वो. [ने०] आगोले पोल्दा, काँडाले घोच्दा, चिसो पानी छ्यापिँदा आत्तिएर बोलिने पीडा-सूचक शब्द; आच्छु।
 आत्थू-वि० वो० [आत्था] आत्था।
 आत्म-कथा-ना० [सं०] आफैले लेखे वा भनेको आफ्नो जीवनी; आत्म-चरित्र।
 आत्मगत-वि० [सं०] मनको; दिलको; स्वगत।
 आत्म-गौरव-ना० [सं०] आफ्नो बढाइ; आत्म-प्रतिष्ठा; आत्म-सम्मान।
 आत्म-घात-ना० [सं०] आफूले आफैलाई मार्नु; आत्म-हत्या।
 आत्म-घाती-वि० [सं०] आफैले आफूलाई मार्ने; आत्म-हत्या गर्ने।
 आत्म-चरित-ना० [सं०] आफैले लेखे वा भनेको आफ्नो जीवन-कथा; आत्म-कथा।
 आत्म-चरित्र-ना० [सं०] आफैले लेखेको वा भनेको आफ्नो जीवन-कहानी; आत्म-कथा।
 आत्मज-ना० [सं०] १. छोरो; पुत्र। २. कामदेव।
 आत्म-ज्ञान-ना० [सं०] आत्मा र परमात्मा-सम्बन्धी ज्ञान; ब्रह्म-ज्ञान; तत्त्व-ज्ञान।
 आत्म-त्याग-ना० [सं०] १. अर्काका निमित्त स्वार्थ छोड्नु; स्वार्थ-त्याग। २. आत्म-हत्या।
 आत्म-त्यागी-वि० [सं०] आत्म-त्याग गर्ने; स्वार्थ-त्याग गर्ने।
 आत्म-निवेदन-ना० [सं०] आफूसमेत आफ्नो सर्वस्व इष्ट देवतालाई चढाउनु; आत्म-समर्पण।
 आत्म-निर्भर-ना० [सं०] आफूमै निर्भर रहनु; आफ्नै भरोसामा रहनु।
 आत्म-निष्ठ-वि० [सं०] आत्मामा निष्ठा राख्ने; आत्म-विद्याको खोजीमा लागेको।
 आत्मनेपद-ना० [सं०] संस्कृत-व्याकरणमा धातुमा लाग्ने प्रसिद्ध दुई किसिमका प्रत्ययमध्ये एक।
 आत्म-प्रशंसा-ना० [सं०] आफ्नो तारीफ आफै गर्नु; आत्म-श्लाघा।
 आत्म-बल-ना० [सं०] आत्माको शक्ति; मानसिक बल।
 आत्म-बोध-ना० [सं०] आत्म-ज्ञान; तत्त्व-ज्ञान।
 आत्म-भू-वि० [सं०] १. आफै उत्पन्न भएको; स्वयं पैदा भएको। (ना०) २. ब्रह्मा। ३. विष्णु। ४. शिव। ५. कामदेव। ६. छोरो।
 आत्म-मानि-वि० [सं०] घमन्डी; स्वाभिमानि।
 आत्मम्भरि-वि० [सं०] आफ्नो मात्र पेट भर्ने; देवता, अतिथि आदिको सत्कार नगरी खाने; उदरम्भरि।
 आत्म-रक्षा-ना० [सं०] आफ्नो रक्षा; आफ्नो बचाउ।
 आत्म-वञ्चक-वि० [सं०] आफूले आफैलाई ठगने; आफैलाई धोखा दिने।

आत्म-वञ्चना—आदर्श

आत्म-वञ्चना-ना० [सं०] आफूले आफैलाई ठगनु; आफूलाई आफैले धोखा दिनु।
 आत्मवाद-ना० [सं०] अध्यात्मवाद।
 आत्मवादी-वि० [सं०] आत्मवादको अनुसरण गर्ने; अध्यात्म-वादी।
 आत्म-विक्रय-ना० [सं०] आफूले आफैलाई बेच्नु; आफ्नो स्वतन्त्रता बेच्नु।
 आत्म-विक्रयी-वि० [सं०] आफूले आफैलाई बेच्ने; आत्म-विक्रय गर्ने।
 आत्म-विचार-ना० [सं०] आत्म-तत्त्व-सम्बन्धी मनन; आध्यात्मिक विवेचन।
 आत्म-विद्या-ना० [सं०] आत्मा र परमात्मा-सम्बन्धी ज्ञान; ब्रह्म-विद्या; अध्यात्म-विद्या।
 आत्म-विश्वास-ना० [सं०] आफ्नो शक्ति र योग्यतामा हुने विश्वास।
 आत्म-विश्वासी-वि० [सं०] आफ्नो शक्ति र योग्यतामा विश्वास गर्ने; आत्म-विश्वास गर्ने।
 आत्म-विस्मृति-ना० [सं०] आफूलाई आफैले बिर्सनु; स्वयं आफूलाई भुल्नु।
 आत्म-वृत्तान्त-ना० [सं०] आत्म-कथा।
 आत्म-शुद्धि-ना० [सं०] १. आत्माको शुद्धि; आत्म-संस्कार। २. मनको पवित्रता; चित्त-शुद्धि। ३. देह-शुद्धि; आफूलाई पवित्र पार्नु।
 आत्म-श्लाघा-ना० [सं०] आफूले गरेको आफ्नै प्रशंसा; आत्म-प्रशंसा।
 आत्म-श्लाघी-वि० [सं०] आफ्नो प्रशंसा आफै गर्ने; आत्म-प्रशंसा गर्ने।
 आत्म-संयम-ना० [सं०] आफ्नो मन तथा इन्द्रियलाई वशमा राख्नु।
 आत्म-संयमी-वि० [सं०] इन्द्रिय र मनलाई वशमा राख्ने; आत्म-संयम गर्ने।
 आत्म-समर्पण-ना० [सं०] आफूलाई अर्काको हातमा सुम्पनु; अर्काको वशमा हुनु।
 आत्मसात्-वि० [सं०] १. आफ्नो अधिकारमा ल्याइएको; अधिकृत। २. आफूमा गाभिएको; आफूमा मिलाइएको।
 आत्म-सिद्ध-वि० [सं०] आफै-आफै हुने; विनाप्रयास हुने।
 आत्म-हत्या-ना० [सं०] आफूले आफैलाई मार्नु; आफैले गरेको आफ्नो हत्या; आत्म-घात।
 आत्मा-ना० [सं०] १. मन वा अन्तःकरणका व्यापारको ज्ञान गराउने सत्ता; जीवात्मा। २. मन; चित्त; हृदय।
 आत्मानुभूति-ना० [सं०] आत्म-ज्ञान; तत्त्व-ज्ञान।
 आत्माभिमान-ना० [सं०] आफ्नो इज्जत र प्रतिष्ठाको ख्याल; स्वाभिमान; आत्म-गौरव।
 आत्माभिमानी-वि० [सं०] आत्माभिमान भएको; स्वाभिमानी।
 आत्माराम-ना० [सं०] १. आत्मा-ज्ञानी योगी; आत्मामा

लीन भएको व्यक्ति। २. जीव; ब्रह्म। ३. सुगा।
 आत्मावलम्बी-ना० [सं०] आफ्नै भरमा सबै काम गर्ने व्यक्ति; कुनै काममा पनि अर्काको भरसामा नरहने व्यक्ति।
 आत्मिक-वि० [सं०] १. आत्मा-सम्बन्धी। २. आफ्नू। ३. मानसिक।
 आत्मीय-वि० [सं०] १. निजी; आफ्नो। (ना०) २. आफ्नो मान्छे; स्वजन। ३. इष्ट-मित्र; नातेदार; कुटुम्ब। ४. मन मिलेको मानिस; हित-चित्त मिलेको व्यक्ति।
 आत्मीयता-ना० [सं०] १. आत्मीय हुनाको भाव; आफ्नोपन। २. मैत्री; स्नेह-सम्बन्ध।
 आत्मोत्सर्ग-ना० [सं०] अर्काको उपकारका निमित्त आफ्नो सुख-दुःखको ख्याल नगर्नु; परोपकारमा आफ्नो जीवन-सम्पन्न समर्पण गर्नु; आत्म-त्याग।
 आत्मोद्धार-ना० [सं०] आफ्नो आत्मालाई सांसारिक दुःख-बाट मुक्त गर्नु; ब्रह्ममा मिल्नु; मोक्ष।
 आत्मोन्नति-ना० [सं०] १. आत्माको उन्नति। २. आफ्नू उन्नति; आफ्नो तरक्की।
 आत्मोपजीवी-वि० [सं०] आफ्नै परिश्रमबाट जीविका गर्ने; स्वावलम्बी।
 आत्मोपम-वि० [सं०] आफूजस्तो; आफूसमानको।
 आत्यन्तिक-वि० [सं०] १. चरम सीमामा पुगेको; अत्यधिक। २. असीमित।
 आत्ययिक-वि० [सं०] १. अत्यन्त जरूरी; अत्यावश्यक। २. नाश गर्ने; विध्वंसक।
 आत्रामात्रा-क्रि० यो० [ने०] सानो-तिनो चीज-बीज; जेतेमेते; खत्र्याक-खुत्रुक।
 आत्रेय-वि० [सं०] १. अत्रि गोत्र भएको; अत्रि गोत्रमा जन्मेको। (ना०) २. अत्रिका छोरा; दत्तात्रेय।
 आत्रेयी-ना० [सं०] १. प्रसिद्ध एक तपस्विनी; वेदान्त-विद्याकी एक प्रसिद्ध विदुषी। २. रजस्वला स्त्री। ३. अत्रि गोत्रमा जन्मेकी स्त्री।
 आदत्त-ना० [अ०] १. स्वभाव; प्रकृति। २. बानी; बेहोर। ३. लत; व्यसन।
 आदत्तन्-क्रि० यो० [अ०] आदत्तबाटै; स्वभावैले।
 आदम-ना० [अ०] इस्लाम धर्मानुसार आदि-पुरुष।
 आदमी-ना० [अ०] आदम मानिस; मनुष्य।
 आदर-ना० [सं०] १. सत्कार; सम्मान। २. मान-भाउ; कदर। ३. प्रतिष्ठा; इज्जत।
 आदरणीय-वि० [सं०] आदर गर्न योग्य; सम्माननीय।
 आदर-भाउ-ना० [सं०] आदर+भाव सत्कार; मान-भाउ; इज्जत; प्रतिष्ठा, आदर-भाव।
 आदर-भाव-ना० [सं०] १. सम्मान; आदर भाउ; मान-भाउ। २. स्वागत; सत्कार।
 आदर्य-वि० [सं०] आदर गर्न योग्य; आदरणीय।
 आदर्श-ना० [सं०] १. ऐना; दर्पण। २. रूप र गुणको अनुकरण

गर्न योग्य व्यक्ति, पदार्थ वा सिद्धान्त । ३. नमूना । ४. टीका; व्याख्या ।
 आदर्शवाद-ना० [सं०] मानिसले सधैं आदर्श वा असल कुरा-
 लाई लक्ष्य तुल्याएर त्यसको सिद्धि वा प्राप्तिको निमित्त
 सबै काम गर्नुपर्दछ र संसार अवश्य नै सर्वाङ्ग सुन्दर र
 सुखद हुनेछ भन्ने सिद्धान्त ।
 आदर्शवादी-वि० [सं०] आदर्शवाद मान्ने; आदर्शवादको
 अनुयायी ।
 आदर्श-विज्ञान-ना० [सं०] कल्पना आदिबाट विवेचना
 गरिने विज्ञानको एक शाखा ।
 आदर्शित-वि० [सं०] देखाइएको; प्रदर्शित; आदर्शको रूपमा
 पेश गरिएको ।
 आदर्शीकरण-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा कार्यलाई आदर्शको
 रूपमा गर्नु ।
 आदाता-वि० [सं०] लिने; ग्रहण गर्ने; प्राप्त गर्ने ।
 आदान-ना० [सं०] लिनु; ग्रहण गर्नु ।
 आदान-प्रदान-ना० [सं०] दिनु-लिनु; लेन-देन ।
 आदि-ना० [सं०] १. शुरू; आरम्भ; प्रारम्भ । २. यस्तै
 अरू-अरू; इत्यादि । (वि०) ३. पहिलो; प्रथम । ४.
 शुरूको; प्रारम्भिक । ५. मुख्य; प्रधान ।
 आदिक-अव्य० [सं०] लगायत; आदि; इत्यादि ।
 आदि-कवि-ना० [सं०] १. प्रथम प्रभाव-शाली कवि; परम्परा
 खडा गर्ने प्रारम्भिक कवि । २. वाल्मीकि । ३. भानुभक्त ।
 आदि-कारण-ना० [सं०] १. सृष्टिको मूल कारण । २. ईश्वर
 वा प्रकृति ।
 आदित-क्रि० यो० [सं०] पहिलेदेखि; प्रथमतः ।
 आदित्य-ना० [सं०] १. सूर्य; रवि । २. आइत-बार ।
 आदित्य-पत्र-ना० [सं०] पहिलो सूर्य-भक्ति फूल ।
 आदित्य-भक्ता-ना० [सं०] सूर्य-भक्ति ।
 आदित्य-वार-ना० [सं०] सप्ताहको पहिलो वार; आइत-बार;
 रवि-वार ।
 आदि-नाथ-ना० [सं०] शिव ।
 आदि-पुरुष-ना० [सं०] १. सृष्टिको पहिलो पुरुष । २. कुल,
 गोत्र वा वंशको पहिलो व्यक्ति; कुल-पुरुष । ३. पुर्खा ।
 ४. परमेश्वर । ५. विष्णु ।
 आदिभूत-वि० [सं०] शुरूमा पैदा भएको; आरम्भमा उत्पन्न ।
 आदिम-वि० [सं०] १. पहिलो; प्रथम । २. पुरानो; प्राचीन ।
 आदिम-जाति-ना० [सं०] कुनै देशमा सबैभन्दा पहिले बसो-
 बास गर्ने मनुष्य-जाति; आदि जाति ।
 आदिम-निवासी-ना० [सं०] आदि-वासी ।
 आदि-मान-ना० [सं०] पहिलो मान; प्रथम सत्कार ।
 आदि-वासी-ना० [सं०] कुनै भू-भागमा पहिलेदेखि बसोबास
 गरिएको जाति; आदिम-निवासी ।
 आदि-शक्ति-ना० [सं०] महामाया; दुर्गा ।
 आदिष्ट-वि० [सं०] आदेश दिइएको; आज्ञा-प्राप्त ।

आदी-वि० [अ०] कुनै कुरामा आदत बसेको; अभ्यस्त ।
 आदृत-वि० [सं०] आदर गरिएको; सम्मानित ।
 आदेना-ना० [ने०] जई ।
 आदेय-वि० [सं०] लिन हुने; लिन योग्य ।
 आदेश-ना० [सं०] १. मन्त्री वा उच्चाधिकारीबाट कुनै कामका
 निमित्त दिइने निकास-पुकासा-सम्बन्धी आज्ञा । २. सन्देश;
 खबर । ३. उपदेश; अर्त्ति । ४. गोरख-मतानुयायी साधुहरूले
 नमस्कार गर्दा उच्चारण गर्ने शब्द । ५. संस्कृत व्याकरण-
 शास्त्रानुसार एक अक्षरका स्थानमा अर्को अक्षर आउनु;
 अक्षर-परिवर्तन ।
 आदेशक-वि० [सं०] आदेश दिने; आज्ञा दिने ।
 आद्य-वि० [सं०] १. पहिलेको; पहिलो; प्रारम्भिक । २.
 प्रधान; मुख्य ।
 आद्यन्त-क्रि० यो० [सं०] शुरूदेखि आखिरसम्म; आदि-
 देखि अन्त्यसम्म ।
 आद्या-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. दश महाविद्यामध्ये एक ।
 ३. प्रतिपदा तिथि ।
 आद्याक्षर-ना० [सं०] १. प्रथम अक्षर; पहिलो अक्षर । २. कुनै
 नाम वा शब्दको छोटकरीमा सङ्केत गर्नका निमित्त लेखिने
 नाम वा शब्दको पहिलो अक्षर । (उदा०-नेपाल एकेडेमी ने०
 ए० । नेपाली भाषा-प्रकाशनी समिति ने० भा० प्र० सं० ।)
 आद्याक्षरित-वि० [सं०] नाम वा शब्दका आदि अक्षरले मात्र
 छोटकरीमा जनाइएको वा हस्ताक्षर गरिएको ।
 आद्योपान्त-क्रि० यो० [सं०] १. तलदेखि माथिसम्म; आदि-
 देखि अन्त्यसम्म । २. सबै; सम्पूर्ण ।
 आधर्षण-ना० [सं०] १. दण्ड; सजाय । २. खण्डन ।
 आधर्षित-वि० [सं०] सजाय गरिएको; दण्डित ।
 आधा-वि० [प्रा० अद्ध] कुनै वस्तुको दुई बराबर भागमध्ये
 एक; अर्ध ।
 आधा-आधी-वि० [आधा+आधा+ई] करीब-करीब आधा;
 आधाजसो; झन्डै आधा ।
 आधान-ना० [सं०] १. राख्नु; स्थापन । २. लिनु; प्राप्त
 गर्नु । ३. फिर्ता गर्नु । ४. बन्धक; धरोट ।
 आधार-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु अङ्गने वा रहने ठाउँ; आश्रय ।
 २. सहारा; आलम्बन । ३. टेको ।
 आधारभूत-वि० [सं०] आधारिक ।
 आधारिक-वि० [सं०] १. आधार भएको; आश्रय भएको ।
 २. आधार-सम्बन्धी; आधारभूत ।
 आधारित-वि० [सं०] आधारमा रहेको; आश्रित; आलम्बित ।
 आधारी-वि० [सं०] १. आधार लिने; सहारा लिने; आश्रय
 लिने । २. साधु-संन्यासीहरूले चिन्तन गर्दा हात अङ्गुली
 डल्ल्याँठाका आकारको साधन; आड़ा ।
 आधि-ना० [सं०] १. मानसिक पीडा; मनको दुःख; चिन्ता ।
 २. बन्धक; धरोट ।
 आधिकरणिक-वि० [सं०] १. हाकिम; प्रमुख अधिकारी;

आधिकारिक-आनुमान

- अध्यक्ष । २. न्यायाधीश ।
आधिकारिक-वि० [सं०] १. कुनै प्रकारको अस्तित्व पाएको; अधिकार-युक्त; साधिकार । (ना०) २. अधिकार प्राप्त व्यक्ति; अधिकारी ।
आधिकारिकी-ना० [सं०] १. कुनै विशेष अधिकार प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरूको समूह; अधिकारीहरूको समुदाय । २. न्यायाधीशहरूको समूह ।
आधिक्य-ना० [सं०] १. अधिक हुनाको भाव; अधिकता । २. सबैभन्दा असल हुनाको भाव; सर्वोत्कृष्टता ।
आधिदैविक-वि० [सं०] १. देवताद्वारा प्रेरित; देवताद्वारा गरिने । २. भूत, प्रेत आदिबाट हुने । ३. भाग्यले हुने ।
आधिपत्य-ना० [सं०] प्रभुत्व; स्वामित्व; अधिपति हुनाको भाव ।
आधिभौतिक-वि० [सं०] १. वाघ, भालू, सर्प आदि प्राणी-बाट हुने (दुःख); शरीरधारी वा जीवबाट हुने (कष्ट) । २. प्राणी-सम्बन्धी ।
आधिराज्य-ना० [सं०] १. अधिराजको पद वा अधिकार । २. आधिपत्य; प्रभुत्व ।
आधिबेदनिक-ना० [सं०] दोस्रो विवाह गर्ने पुरुषले पहिलेकी स्त्रीलाई सन्तोषका निमित्त दिने धन ।
आधि-व्याधि-ना० [सं०] मानसिक र शारीरिक पीडा ।
आधुनिक-वि० [सं०] हाल-सालको; आज-कालको; नयाँ ।
आधुनिकता-ना० [सं०] आधुनिक हुनाको भाव; नवीनता ।
आधेय-ना० [सं०] १. कुनै आधारमाथि राखिएको वस्तु; आश्रित वस्तु । (वि०) २. राखिएको; स्थापित गरिएको ।
आध्यात्मिक-वि० [सं०] १. अध्यात्म-सम्बन्धी; आत्मा-सम्बन्धी । २. ब्रह्म वा जीव-सम्बन्धी ।
आनक-ना० [सं०] १. नगरा; ठूलो ढोल । २. गर्जने बादल ।
आन-का-तान-वि० [ने०] ज्यादै; धेरै; अत्यन्त ठूलो (फरक) ।
आनत-वि० [सं०] १. निहुरेको; झुकेको; नुहेको । २. नम्र; विनयी ।
आनति-ना० [सं०] १. झुक्नु; निहुरनु । २. प्रणाम गर्नु; नमस्कार गर्नु । ३. सत्कार; सम्मान ।
आनद्ध-वि० [सं०] १. बाँधिएको; गाँसिएको । २. मोहोरिएको; ढाकिएको । (ना०) ३. ढोल, मृदङ्ग आदि वाजा । ४. पोशाक; वस्त्र ।
आनन-ना० [सं०] १. मुख; चेहरा; मुहार । २. अध्याय; परिच्छेद ।
आनन्द-ना० [सं०] १. कुनै अभीष्ट वस्तु प्राप्त हुँदा वा शुभ कार्य सम्पन्न हुँदा हुने मनोभाव; हर्ष; प्रसन्नता; खुशी । २. कुनै आपत्ति नआइपर्नु । ३. सन्तोष; सजिलोपन । ४. सुख-दुःख, हर्ष-विषाद आदि भाव-रहित अवस्था ।
आनन्दक-वि० [सं०] आनन्द दिने ।
आनन्दयु-वि० [सं०] १. प्रसन्न; हर्षित । (ना०) २. प्रसन्नता; हर्ष ।

- आनन्दन-वि०** [सं०] १. आनन्द दिने; आनन्द-दायक । (ना०) २. आनन्द दिनु; हर्षित पार्नु ।
आनन्द-सङ्गल-ना० [सं०] १. सामूहिक रूपमा मनाइने उत्सव । २. आनन्द; खुशी; प्रसन्नता ।
आनन्द-मत्ता-ना० [सं०] रति-क्रीडाको आनन्दमा मत्त भएकी प्रौढा नायिका; आनन्द-सम्मोहिता ।
आनन्दमय-वि० [सं०] १. हर्षपूर्ण; सुख-युक्त । २. परब्रह्म ।
आनन्दमय-कोश-ना० [सं०] वेदान्त-शास्त्रानुसार आत्माका पाँच कोश वा आवरणमध्ये एक ।
आनन्ददायी-वि० [सं०] आनन्द दिने; हर्षप्रद ।
आनन्द-सम्मोहिता-ना० [सं०] सम्भोगको आनन्दमा अत्यन्त निमग्न र मुग्ध भएकी प्रौढा नायिका; आनन्द-मत्ता ।
आनन्दाश्रु-ना० [सं०] ज्यादै आनन्द भएका वेलामा आउने आँसु; हर्षाश्रु ।
आनन्दित-वि० [सं०] आनन्दमा निमग्न भएको; हर्षित; प्रसन्न ।
आनन्दी-वि० [सं०] १. मन-मोजी; शौकीन; सोखी । २. सधैं प्रसन्न रहने; हर्षित ।
आनमित-वि० [सं०] झुकाइएको; निहुराइएको ।
आनयन-ना० [सं०] ल्याउनु; उपस्थित गराउनु ।
आनर्तन-ना० [सं०] नाच्नु; नृत्य ।
आनर्थक्य-ना० [सं०] उपयोग नहुनाको भाव; निरर्थकता ।
आना-ना० [सं० आणक] १. चार पैसाको समुदाय; रुपियाँको पच्चीसौं भाग । २. सोह्र भागको एक भाग (जमीन; सम्पत्ति आदि) ।
आनाकानी-ना० [सं० अनाकर्णन] आल-टाल; आनेकाने ।
आनामानी-वि० [ने०] यता-न-उताको; अलपत्र परेको; अलत्रको ।
आना-सुका-ना० [आना+सुका] मोहरभन्दा घटी चानचुन पैसा; खुदरा पैसा ।
आनीत-वि० [सं०] ल्याइएको; उपस्थित गराइएको ।
आनी-बानी-ना० [(फाँ०) आनी+बानी] चाल-चलन; चरित्र; शील-स्वभाव ।
आनु-ना० [सं० अन्ध] अन्धो ।
आनुकूलिक-वि० [सं०] अनुकूल पारिएको; उपयुक्त तुल्याइएको ।
आनुकूल्य-ना० [सं०] १. अनुकूल हुनाको भाव; अनुकूलता; उपयुक्तता । २. अनुग्रह; कृपा ।
आनुतोषिक-ना० [सं०] सन्तुष्ट पार्नाका निमित्त दिइने धन आदि ।
आनुपातिक-वि० [सं०] अनुपात-सम्बन्धी; अनुपातको दृष्टिबाट ठीक ठहरिएको; अनुपात मिलेको ।
आनुपूर्विक-वि० [सं०] क्रम मिलेको; सिलसिला मिलेको ।
आनुपूर्वी-वि० [सं०] एकपछि अर्को भएको; क्रमानुसारको ।
आनुमानिक-वि० [सं०] अनुमान गरिएको; अटकल गरिएको ।
आनुमान-ना० [ने०] १. जस्ताको-तस्तो हुनु; साविकबमोजिम हुनु । २. साधारण व्यवहारमा लेन-देन गरिने थोरै जिन्सी

वा नगद ।

आनुलोमिक-वि० [सं०] १. सिलसिला मिलेको; क्रम-बद्ध ।
२. अनुकूल; उपयुक्त ।

आनुवंशिक-वि० [सं०] वंश-परम्पराबाट प्राप्त; पुर्ख्यौली;
वंशानुगत ।

आनुवृत्तिक-वि० [सं०] अनुवृत्ति-सम्बन्धी; वृत्ति पाएको;
पेन्सनीयर ।

आनुवेश्य-ना० [सं०] नजीकको छिमेकी; निकटवर्ती
छर-छिमेकी ।

आनुश्राविक-वि० [सं०] परम्परादेखि सुनेर आएको;
अनुश्रुतिअनुसारको; कर्ण-परम्पराबाट सुनिएको ।

आनुषङ्गिक-वि० [सं०] ठूलो कामको साथ-साथ थोरै
प्रयासले सिद्ध हुने; साथ-साथै हुने; गौण; प्रासङ्गिक ।

आनृत-वि० [सं०] सधैं झूटो बोल्ने ।

आनृशंस-वि० [सं०] १. दयालु; दयावान् । (ना०) २.
कोमलता ।

आने-वि० [आना+ए] चार पैसाको; एक आना मोल पर्ने;
चार-पैसे ।

आनेकाने-ना० [सं० अनाकर्णन] आनाकानी ।

आन्तरिक-वि० [सं०] १. भित्रको; भित्री । २. मनको;
मानसिक ।

आन्दोलक-वि० [सं०] हल्लाउने; आन्दोलन गर्ने ।

आन्दोलन-ना० [सं०] १. यता-उति हल्लनु; झुल्नु । २.
हल-चल; उथल-पुथल ।

आन्दोलित-वि० [सं०] हल्लाइएको; झुलाइएको ।

आन्द्रो-ना० [सं० अन्त्र] प्राणीका पेटभित्रको मल निकाल्ने,
गुद-द्वारसम्म पुगेको नली; आँत ।

आत्रो-ना० [सं० अन्त्र] आन्द्रो ।

आप-ना० [सं०] पानी ।

आपक्व-वि० [सं०] अलि-अलि पाकेको; राम्ररी नपाकेको ।

आपजात्य-ना० [सं०] गुणको दृष्टिले उत्पादक वा जनक-
भन्दा कमसल हुनु ।

आपण-ना० [सं०] १. पसल; दुकान; २. हाट; बजार ।

आपणिक-ना० [सं०] पसले; व्यापारी ।

आपत्-ना० [सं०] सङ्कट; फसाद; मुश्किल ।

आपत्तिक-वि० [सं०] १. अचानकको; आकस्मिक; दैवी ।
(ना०) २. बाज पक्षी ।

आपत्काल-ना० [सं०] आपत् परेको समय; दुःखको वेला;
दुर्दिन ।

आपत्कालिक-वि० [सं०] आपत्कालमा हुने; सङ्कट-कालीन ।

आपत्कालीन-वि० [सं०] आपत्कालको; सङ्कट-कालको;
आपत् परेका वेलामा हुने वा भएको ।

आपत्ति-ना० [सं०] १. आपत्; विपत्ति । २. बिचल्ली ।
३. बाधा ।

आपत्ति-पत्र-ना० [सं०] १. कुनै काम वा विषयमा परि-

आएको असुविधा, विघ्न आदिको विवरण लेखिएको
पत्र । २. बाधा देखाइएको पत्र ।

आपत्य-वि० [सं०] सन्तान-सम्बन्धी; सन्तानको ।

आपद्-ना० [सं०] विपत्; विपत्ति; आपत्; आपत्ति ।

आपदा-ना० [सं०] विपत्; विपत्ति ।

आपद्-ग्रस्त-वि० [सं०] आपत्मा परेको; सङ्कटमा परेको ।

आपद्-धर्म-ना० [सं०] आपद्का समयमा मात्र अपनाइने
विशेष कर्तव्य ।

आपन्न-वि० [सं०] आपद्मा परेको; आपद्-ग्रस्त ।

आपराधिक-वि० [सं०] १. अपराध-सम्बन्धी; अपराधको ।

२. अपराधी; अपराध-शील ।

आपराह्लिक-वि० [सं०] अपराह्लको; बेलुकी-पखको ।

आपस-ना० [आफू] आफ्नो वर्ग; आफू-आफू; परस्पर;
आपस्त; स्वजन; आत्मीय व्यक्ति ।

आपसी-वि० [आपस+ई] आपसको; आफू-आफूको ।

आपस्त-ना० [आपस] १. आत्मीय व्यक्ति; आफन्त । (वि०)
२. विश्वस्त; भर-पत्यार भएको ।

आपात-ना० [सं०] १. खस्नु । २. अकस्मात् कुनै घटना हुनु ।
३. आक्रमण; धावा ।

आपाततः-अव्य० [सं०] १. तुरुन्त; तत्काल । २. अचानक;
अकस्मात् । ३. अन्त्यमा; आखिरमा । ४. सरसरी हेर्दा;
साधारण दृष्टिले विचार गर्दा ।

आपातिक-वि० [सं०] अचानक भएको; अकस्मात् घटेको ।

आपान-ना० [सं०] मानिसहरू मिलेर मद्य-पान गर्नु; जँड्याहा-
हरू मिलेर मदिरा पिउनु ।

आपानक-ना० [सं०] १. मद्य-पान गर्नेहरूको समूह; मद्य-पान-
गोष्ठी; मद्य-पान-मण्डली । २. मदिरा बेच्ने वा बनाउने
ठाउँ ।

आपान-गोष्ठी-ना० [सं०] मद्य-पान गर्ने मण्डली; मद्य-पान-
गोष्ठी ।

आपीन-ना० [सं०] कल्चाँडो ।

आपूरण-ना० [सं०] भर्नु; पूर्ण गर्नु ।

आपूरित-वि० [सं०] राम्ररी भरिएको; भरिभराउ भएको ।

आपेक्षिक-वि० [सं०] १. अपेक्षा राख्ने; सापेक्ष । २. अरूको
भरोसामा रहने; आश्रित ।

आप्त-वि० [सं०] १. पाएको; प्राप्त । २. कुशल; दक्ष ।
३. विश्वस्त; विश्वसनीय । (ना०) ४. विश्वस्त व्यक्ति;
आत्मीय मानिस । ५. योग-शास्त्रानुसार शब्द-प्रमाण ।

आप्त-कास-वि० [सं०] १. इच्छा पूर्ण भएको; चिताएको कुरो
पुगेको । २. सांसारिक कामना त्याग गरेको ।

आप्त-कारो-वि० [सं०] १. गुप्त रूपले काम गर्ने । २. विश्वस्त
अनुचर ।

आप्त-वर्ग-ना० [सं०] आत्मीय वर्ग; मित्र-मण्डली ।

आप्ति-ना० [सं०] १. प्राप्ति; लब्धि । २. पुग्नु; मिल्नु ।
३. समाप्ति; पूर्णता ।

आप्यै-आभिषेचनिक

आप्यै-वि० बो० [ने०] ज्यादै तातो, ज्यादै चिसो वा बिझ्ने वस्तु छुँदा पीडा बुझाउने शब्द; आच्छु।
 आप्य-वि० [सं०] १. पानी-सम्बन्धी। २. प्राप्य।
 आप्रच्छन-ना० [सं०] १. बिदा माग्नु; जाने अनुमति माग्नु।
 २. स्वागत गर्नु। ३. बधाई दिनु।
 आप्रच्छन्न-वि० [सं०] छिपेको; गुप्त।
 आप्लवन-ना० [सं०] १. नुहाउनु; स्नान। २. डुबुल्की मार्नु; गोता लाउनु।
 आप्लावित-वि० [सं०] १. डुबाइएको। २. नुहाइएको। ३. भिजाइएको।
 आप्लुत-वि० [सं०] १. नुहाएको। २. भिजेको।
 आफन्त-ना० [आफू+अन्त] १. आपस्त; आपस। २. नातेदार; आत्मीय। ३. हितैषी; शुभेच्छु।
 आफल-ताफल-ना० [आफू+ताफल (फाँ०)] १. फाला-फाल; मिल्कामिल्की। २. छेलो-खेलो।
 आफल-तोरी-ना० [ने०] प्रायः सागमात्र खाइने एक जातको ठूलो तोरी; पानी-तोरी।
 आफलसिङ-वि० [ने०] बेवास्तासँग मिल्किएको; फालिएको; फाल्नु।
 आफलाइ-ना० [आफू+आइ] आफल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 आफलिनु-स० क्रि० [आफू+इ+नु] आफालिनु; फ्याँकिनु; ('आफल्नु'-को क० क्रि०)।
 आफलनु-स० क्रि० [आफाल्नु] फाल्नु; फ्याँक्नु; मिल्काउनु।
 आफस-ना० [आफू] आपस।
 आफ-से-आफ-क्रि० यो० [हिं० आपसे आप] आफै-आफ; स्वयमेव।
 आफस्त-ना० [आफस] आपस्त।
 आफालाइ-ना० [आफू+आइ] आफल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 आफालिनु-स० क्रि० [आफाल्+इ+नु] आफालिने काम गरिनु; फ्याँकिनु; फालिनु; ('आफाल्नु'-को क० क्रि०)।
 आफाल्नु-स० क्रि० [आ+फाल्नु] फाल्नु; फ्याँक्नु; मिल्काउनु।
 आफित-ना० [अं० ऑफिस] अड्डा।
 आफुस-ना० [आफू] आपस।
 आफू-सर्व०ना० [सं० आत्म] १. स्वयम्; खास आफै। २. तपाईं।
 आफू-खुशी-क्रि० यो० [आफू+खुशी] १. आफ्नो इच्छानुसार; मनमाफिक; राजी-खुशीले। (वि०) २. इच्छानुसारको।
 आफैँ-क्रि० यो० [आफू+नै] १. आफू नै; स्वयम् न। २. तपाईं न; यहाँ नै।
 आफैँ-आफ-क्रि० यो० [आफैँ+आफू] १. कसैको प्रयत्नबाट नभएर; स्वयमेव; आफ-से-आफ। (वि०) २. आफूलाई आफैँ ठूलो सम्झने; मँमत्त।
 आफनू-वि० [आफू] आफ्नो; निजी; स्वकीय।

आफ्नो-वि० [आफनू] आफनू; निजी; स्वकीय।
 आबकारी-[फा०] १. जाँड-रक्सी बेच्ने वा बनाउने ठाउँ; भट्टी। २. जाँड-रक्सी बनाउने काम; भट्टी-सम्बन्धी काम।
 ३. भट्टी-सम्बन्धी काम-काज गर्ने सरकारी अड्डा। ४. मादक पदार्थ-सम्बन्धी सरकारी अड्डा।
 आबद्ध-वि० [सं०] बाँधिएको; बन्धनमा परेको।
 आबन्ध-ना० [सं०] १. बन्धन। २. बाँध्ने डोरी; दाम्लो। ३. गहना। ४. शृङ्गार।
 आबन्धक-वि० [सं०] बाँध्ने; बन्धनमा पार्ने।
 आबन्धन-ना० [सं०] बाँध्ने डोरी; दाम्लो।
 आबरू-ना० [फा०] १. इज्जत; मान; प्रतिष्ठा। २. लाज; शरम।
 आबर्जे-ना० [फा० आबार:] गोश्वारा लगत वा आम्दानी-खर्चहरूबाट एक किसिमका कित्ता एकै ठाउँमा पर्ने गरी रकम-कलम छुट्ट्याई लेखिएको कागत।
 आब-हवा-ना० [फा०] सर्दी-गर्मी वा स्वास्थ्यको दृष्टिबाट कुनै देशको प्राकृतिक स्थिति; जल-वायु।
 आबाद-वि० [फा०] बस्ती बसेको; कमौत; अबाद।
 आबादी-ना० [फा०] १. बस्ती; बसोबास भएको ठाउँ। २. जन-सङ्ख्या; जन-समूह। ३. खन-जोत गरेको जमीन।
 आबा-न-काबा-वि० [ने०] बेहोशी; शुद्धी-न-बुद्धिको।
 आबा-न-चाबा-वि० [ने०] अर्थ-न-वर्थको; व्यर्थको।
 आबाल-क्रि० यो० [सं०] बालकदेखि लिएर; बालकलगायत।
 आबाल-वनिता-क्रि० यो० [सं०] स्वास्नी-मान्छे, केटा-केटी-लगायत; स्त्री, बालकसमेत।
 आबाल-वृद्ध-क्रि० यो० [सं०] बालकदेखि लिएर बूढोसम्म; बूढो, बालकलगायत सबै।
 आभरण-ना० [सं०] १. गहना; आभूषण। २. पालन-पोषण; भरण-पोषण।
 आभा-ना० [सं०] १. चमक; कान्ति; दीप्ति। २. झलक; प्रतिबिम्ब; छाया।
 आभार-ना० [सं०] १. बोझ; भारी। २. गृहस्थीको भार; परिवारको रेख-देख गर्ने अभिभारा। ३. कृतज्ञता।
 आभारी-वि० [सं०] १. अर्काको उपकार मान्ने; उपकृत। २. कृतज्ञ।
 आभास-ना० [सं०] १. मिथ्या ज्ञान; भान; झझल्को। २. छाया; प्रतिबिम्ब। ३. झलक।
 आभिजात्य-ना० [सं०] १. उत्तम कुल वा वर्गको हुनाको भाव; कुलीनता; श्रेष्ठता। २. विद्वत्ता; पाण्डित्य। ३. सौन्दर्य; सुन्दरता।
 आभिधानिक-वि० [सं०] १. अभिधान-कोशमा लेखिएको। (ना०) २. शब्द-कोषका निर्माता; कोश-कार।
 आभिमुख्य-ना० [सं०] मुखेन्जी हुनु; सम्मुख पर्नु।
 आभिषेचनिक-वि० [सं०] राज्याभिषेक-सम्बन्धी; राज-तिलकसित सम्बन्ध राख्ने।

आभीर-ना० [सं०] ग्वाला; अहीर; गोप।
 आभूषण-ना० [सं०] १. गहना; अलङ्कार; आभरण। २. सजावट; श्रृङ्गार।
 आभूषित-वि० [सं०] १. सजाइएको; सिँगारिएको; अलङ्कृत। २. सुशोभित; शोभायमान।
 आभोग-ना० [सं०] १. गोलाइ; बाटुलो आकार। २. विस्तार; फैलाव। ३. साँपको फिँजाएको फणा। ४. भोग-विलास।
 आभ्यन्तर-वि० [सं०] भित्रको; भित्री; अभ्यन्तरको।
 आभ्यन्तर-कोष-ना० [सं०] १. भित्री रीस; इबी। २. मन्त्री, सेना-पति, पुरोहित आदिले गरेको विद्रोह।
 आभ्यन्तरिक-वि० [सं०] भित्रको; भित्री; भित्रिया; आभ्यन्तर।
 आभ्यासिक-वि० [सं०] अभ्यास-सम्बन्धी; अभ्यासबाट भएको।
 आभ्युदयिक-वि० [सं०] १. अभ्युदय-सम्बन्धी। (ना०) २. कुनै मङ्गल-कार्यमा पितृहरूका उद्देश्यले गरिने श्राद्ध; वृद्धि-श्राद्ध।
 आम्-अव्य० [सं०] स्वीकृति; निश्चय आदि सूचक शब्द; अँ; हो।
 आम-ना० [सं०] १. रोग; व्याधि। २. आउँ; मासी। (वि०) ३. नपाकेको; काँचो।
 आम-वि० [फा०] १. मामूली; सामान्य; साधारण। २. सर्व-साधारण; जनता।
 आमद-ना० [फा०] आमदानी; आय।
 आमने-सामने-ना० यो० [(फाँ०) आमने+सामुन्ने] एक अर्कोको सम्मुख; मुखामुख गरेर; सामुन्ने-सामुन्ने।
 आमन्त्रण-ना० [सं०] १. निम्तो; निमन्त्रण। २. पुकार्नु; बोलाउनु। ३. सल्लाह; परामर्श।
 आमन्त्रणा-ना० [सं०] आमन्त्रण।
 आमन्त्रयिता-वि० [सं०] निम्तो गर्ने; निमन्त्रण दिने।
 आमन्त्रित-वि० [सं०] बोलाइएको; निम्तो गरिएको; निमन्त्रित; निम्तारो।
 आमय-ना० [सं०] १. रोग; व्याधि। २. अपच; अजीर्ण।
 आभरण-अव्य० [सं०] बाँचुन्जेल; नमरुन्जेल; मर्नेवेलासम्म।
 आभरणान्त-वि० [सं०] बाँचुन्जेल रहने; नमरुन्जेल रहने।
 आभरणान्तिक-क्रि० यो० [सं०] बाँचुन्जेलको; मरण-पर्यन्तको।
 आभर्ष-ना० [सं०] १. रीस; क्रोध। २. असहिष्णुता। ३. अपमानबाट भएको क्षोभ।
 आबलक-ना० [सं०] अमला।
 आबलकी-ना० [सं०] १. अमला। २. फाल्गुन शुक्ल एकादशी।
 आम-वात-ना० [सं०] आउँ दिसा हुने, जीउ पहुँलो भई सुनिने रोगविशेष।
 आम-सभा-ना० [फा० आम+सभा (सं०)] सर्व-साधारण जनताका अगाडि गरिएको खुला सभा।

आमा-ना० [सं० अम्बा] आफूलाई जन्माउने स्त्री; जननी; माता; महतारी।
 आमाज्यू-ना० [आमा+ज्यू] पोइकी दिदी।
 आमातिसार-ना० [सं०] बार-बार आउँ दिसा हुने रोग-विशेष।
 आमात्य-ना० [सं०] मन्त्री।
 आमाल-ना० [सं०] काँचो अन्न; नपाकेको अनाज।
 आमावास्य-वि० [सं०] १. औँसीको; औँस्याहा। (ना०) २. औँसी।
 आमाशय-ना० [सं०] खाएको पदार्थ रहने पेटभित्रको थैली; पाक-स्थली।
 आमिक्षा-ना० [सं०] १. मही; मट्टा। २. दूध फटाएको छोक्रा; छेना।
 आमिश्रा-ना० [सं०] राज-भक्त र राज-द्रोही समान रूपले रहेको देश वा प्रान्त।
 आमिष-ना० [सं०] १. मासु; मांस। २. हविष्यान्न खानुपर्ने व्रतहरूमा खान नहुने खानेकुरो।
 आमिषाशी-वि० [सं०] मासु खाने; मांसाहारी।
 आमिषुक-ना० [सं०] काजू।
 आमुक्त-वि० [सं०] मुक्त गरिएको; छोडिएको।
 आमुक्ति-ना० [सं०] मुक्ति; मोक्ष; छुटकारा।
 आमुख-ना० [सं०] १. शुरु; प्रारम्भ। २. नाटकको प्रस्तावना। (ना० यो०) ३. अगाडि; सम्मुख। ४. प्रस्तावना; भूमिका।
 आमुन्ने-सामुन्ने-ना० यो० [(फाँ०) आमुन्ने+सामुन्ने] परस्परमा एक अर्कोको सामुन्ने; सामुन्ने-सामुन्ने; मुखामुख।
 आमुष्मिक-वि० [सं०] पर-लोक-सम्बन्धी; पारलौकिक।
 आमूल-अव्य० [सं०] जरासम्म; मूलपर्यन्त।
 आमै-ना० [आमा] १. आमा; जननी। २. बज्यै; बूढी आमा। ३. आमाजस्तै मान्य स्त्री। (वि० वो०) ४. तसँदा, झस्कँदा वा आश्चर्य हुँदा बोलिने शब्द; आमै।
 आमोद-ना० [सं०] १. आनन्द; हर्ष; खुशीयाली। २. दिल-बहलाउ; रमिता। ३. सुगन्ध; सुवास।
 आमोदन-ना० [सं०] १. हर्ष; प्रसन्नता। २. वास्ना आउने पार्नु; सुगन्धित पार्नु।
 आमोद-प्रमोद-ना० [सं०] भोग-विलास; मन-मोज; सुख-चैन।
 आमोदित-वि० [सं०] १. प्रसन्न पारिएको वा भएको; खुशी पारिएको वा भएको; हर्षित। २. सुगन्धित; सुवासित।
 आमोदी-वि० [सं०] १. प्रसन्न रहने; हर्षित हुने। २. सुवासित; खुशबूदार।
 आमोली-ना० [ने०] केटा-केटीका खेलमा आफूलाई खेलबाट केही समय अलग राख्नाका निमित्त गरिने सङ्केत; फुक्की।
 आम्बोरा-ना० [फा० आवखोर:] पेट फुकेको, केही सानो घाँटी र खुला मुख भएको लाम्चो किसिमको पानी खाने भाँडो।

आम्बोरी-आरक्षक

आम्बोरी-ना० [आम्बोरा+ई] सानो किसिमको आम्बोरा ।
 आम्बदानी-ना० [फा० आमदनी] १. आउने धन; आय । २. आयस्ता । ३. लाभ; प्राप्ति ।
 आम्नात-वि० [सं०] १. विचार गरिएको; चिन्तन गरिएको । २. अध्ययन गरिएको । ३. उद्धृत; उल्लिखित ।
 आम्नाय-ना० [सं०] १. वेद; श्रुति । २. परम्परागत परिपाटी; कुलको रीति-रिवाज । ३. परम्पराबाट आएको उपदेश; गुरुबाट प्राप्त शिक्षा । ४. सल्लाह; मन्त्रणा; परामर्श ।
 आम्मे-प्रत्य० [सं०मय] अरु शब्दको पछिल्लिर लागेर बहुलता र व्याप्तिको अर्थ बुझाउने शब्द (उदा०-जल+आम्मे-जलाम्मे; नीलो+आम्मे नीलाम्मे इत्या०) ।
 आम्मे-वि० बो० [आमा] भय, आश्चर्य आदि सूचक शब्द; आम् ।
 आम्र-ना० [सं०] १. आँपको रूख । २. आँप ।
 आम्र-गन्धा-ना० [सं०] आम्र-हरिद्रा ।
 आम्र-हरिद्रा-ना० [सं०] आँपको जस्तो बास्ना आउने एक जातको हलेदो; आम्र-गन्धा ।
 आम्रात-ना० [सं०] अमारोको रूख; अमारो ।
 आम्रातक-ना० [सं०] अमारोको रूख; अमारो ।
 अम्ल-ना० [सं०] १. अमिलीको रूख; अमिली । २. अमिलो स्वाद; अमिलोपन ।
 अम्लिका-ना० [सं०] अमिलीको बोट; अमिली ।
 आय-ना० [सं०] १. आउने धन; आम्बदानी । २. लाभ; प्राप्ति ।
 आय-कर-ना० [सं०] आम्बदानीमा लाग्ने कर ।
 आयत-वि० [सं०] १. फराकिलो; विस्तृत । २. लामो । ३. दीर्घ; विशाल । (ना०) ४. लम्बाइ ।
 आयतन-ना० [सं०] १. घर; गृह । २. ठाउँ; स्थान । ३. मन्दिर; देवालय । ४. अग्नि-कुण्ड; यज्ञ-वेदी ।
 आयति-ना० [सं०] १. विस्तार; लम्बाइ । २. भविष्यत्-काल; उत्तर-काल । ३. पछि हुने लाभ ।
 आयत्त-वि० [सं०] १. अधीन; पराधीन; पर-तन्त्र । २. आश्रित; अवलम्बित ।
 आय-व्यय-ना० [सं०] १. आम्बदानी-खर्च । २. लाभ-हानि ।
 आय-व्ययिक-ना० [सं०] भविष्यमा केही निश्चित काल-सम्म हुने आम्बदानी-खर्चको आनुमानिक हिसाब; बजेट ।
 आयस्ता-ना० [आय] १. जग्गा-जमीन आदिबाट नियत रूपमा हुने आम्बदानी; स्थायी आय । २. लाभ; प्राप्ति ।
 आयात-ना० [सं०] १. विदेशबाट आउने माल-सामान; पैठारी । (वि०) २. विदेशबाट खरीद गरेको; झिकाएको (माल-सामान) । ३. आएको; आगत ।
 आयात-निर्यात-ना० [सं०] निकासी-पैठारी ।
 आयाति-ना० [सं०] आउनु; आउने काम ।
 आयास-ना० [सं०] १. लम्बाइ । २. विस्तार; फैलावट ।
 आयास-ना० [सं०] १. परिश्रम; मेहनत । २. यत्न; प्रयत्न;

कोशिश । ३. थकाइ ।
 आयु-ना० [सं०] १. जन्मेदेखि मरुन्ज्यालसम्मको समय; आयुष्य; आयुर्दा । २. वय; उमेर ।
 आयुक्त-वि० [सं०] १. जोडिएको; संयुक्त । २. भर्ना भएको; नियुक्त । (ना०) ३. आयोगको सदस्य वा अध्यक्ष; कमिश्नर ।
 आयुत-वि० [सं०] मिलाइएको; मिश्रित ।
 आयुध-ना० [सं०] हतियार; शस्त्र; अस्त्र ।
 आयुधिक-वि० [सं०] १. हतियार-सम्बन्धी; शस्त्र-सम्बन्धी । (ना०) २. सिपाही; योद्धा ।
 आयुधी-वि० [सं०] १. हतियार भिर्ने; शस्त्र धारण गर्ने । (ना०) २. सिपाही; योद्धा ।
 आयुधीय-वि० [सं०] १. हतियार भिर्ने; शस्त्र-धारी । (ना०) २. सैनिक; योद्धा ।
 आयुर्दा-ना० [सं० आयु] आयु ।
 आयुर्वेद-ना० [सं०] आयु-सम्बन्धी शास्त्र; चिकित्सा-शास्त्र; वैद्य-विद्या; वैदाङ्ग ।
 आयुर्वेदिक-वि० [सं०] आयुर्वेद-सम्बन्धी; आयुर्वेदीय ।
 आयुर्वेदीय-वि० [सं०] आयुर्वेद-सम्बन्धी; चिकित्सा-शास्त्र-सम्बन्धी; वैदाङ्गी ।
 आयु-शेष-ना० [सं०] बाँकी रहेको आयु; शेष जीवन ।
 आयुष-ना० [सं०] आयु; जीवन-काल ।
 आयुष्मान्-वि० [सं०] १. चिरञ्जीवी; दीर्घ-जीवी । २. जिउँदो; जीवित ।
 आयुष्य-ना० [सं०] १. आयु; जीवन-काल । २. उमेर । (वि०) ३. आयु बढाउने; दीर्घायु तुल्याउने ।
 आयोग-ना० [सं०] १. कुनै तोकिएको काम गर्नका निमित्त सरकारद्वारा गरिएको कर्मचारीहरूको नियुक्ति । २. सरकारी विशेष कामका निमित्त नियुक्त गरिएका कर्मचारीहरूको समूह; कमिसन ।
 आयोगव-ना० [सं०] आमा वैश्य र बाबु शूद्रबाट पैदा भएको सन्तान ।
 आयोजक-वि० [सं०] आयोजन गर्ने; प्रबन्ध गर्ने ।
 आयोजन-ना० [सं०] १. कुनै कामको निमित्त पहिलेदेखि गरिएको प्रबन्ध; इन्तजाम; बन्दोबस्त । २. कसैलाई कुनै काममा लगाउनु; नियुक्ति । ३. मिलाउनु; जोड्नु । ४. उद्योग । ५. सामग्री; सामान ।
 आयोजना-ना० [सं० आयोजन+आ] आयोजन ।
 आयोजित-वि० [सं०] आयोजन गरिएको; बन्दोबस्त गरिएको ।
 आयोधन-ना० [सं०] १. युद्ध; लडाइँ । २. युद्ध-स्थल; रण-भूमि । ३. मार्नु; वध ।
 आरक्त-वि० [सं०] हलका रातो; रातो-रातो ।
 आरक्षक-ना० [सं०] १. रक्षा गर्ने व्यक्ति; रक्षक । २. पुलीस ।

आरक्षिक-वि० [सं०] १. रक्षा गर्ने व्यक्ति; रक्षक ।
२. पुलिस ।

आरक्षी-वि० [सं०] रक्षा गर्ने; रक्षक; पुलिस ।

आरचित-वि० [सं०] व्यवस्था गरिएको; तयार पारिएको ।

आरण्य-वि० [सं०] १. जङ्गली; वनवा; जङ्गलको । (ना०)
२. जङ्गल; वन । ३. खन-जोत नगरी पैदा भएको अन्न;
जङ्गली अन्न । ४. जङ्गली जनावर ।

आरण्यक-वि० [सं०] १. वनवा; जङ्गली । (ना०) २.
वनमा रहने मानिस; वन-वासी । ३. वनप्रस्थको कार्य-
विवरण लेखिएको वेदको एक भाग ।

आरण्य-कुक्कुट-ना० [सं०] जङ्गली कुखुरो; लुङ्चे ।

आरति-ना० [सं० आरात्रिक] १. देवताको पूजामा धूप,
बत्तीहरू वाली घुमाउने क्रिया; निराजन । २. धेरै मुख
भएको बत्ती बाल्ने भाँडो । ३. देवताको बेलुकाको पूजा ।

आरति-स्याउँली-ना० [आरति+स्याउँली(?)] विवाहमा
दुलही भित्र्याउने दुवेलामा दुलहाका दिदी-बहिनीहरूले गर्ने
आरति; निराजन ।

आरती-ना० [सं० आरात्रिक] आरति ।

आरती-ना० [ने०] झ्याल-ढोकाको माथिल्लो खुरा अड्या-
उने प्वाल भएको तेर्सो काठ ।

आरन-ना० [ने०] कौ, कामी आदिको फलाम पोल्ने अगेनु;
फलाम पोल्ने भट्टा ।

आरब्ध-वि० [सं०] १. शुरू गरिएको; आरम्भिक । (ना०)
२. शुरू; आरम्भ ।

आरब्ध-ना० [सं०] शुरू; आरम्भ ।

आरभट-ना० [सं०] हिम्मत; साहस ।

आरभटी-ना० [सं०] १. क्रोध, रौद्रता, भयानकता आदि उग्र
भावको चेष्टा । २. रौद्र, वीर, भयानकरस आदिको वर्णनमा
प्रयोग गरिने एक साहित्यिक वृत्ति ।

आरम्भ-ना० [सं०] आनन्द लिनु; आरामी लिनु ।

आरम्भ-ना० [सं०] शुरू; उठान; प्रारम्भ ।

आरम्भक-वि० [सं०] शुरू गर्ने; थाल्ने; आरम्भ गर्ने ।

आरम्भण-ना० [सं०] १. समाउनु; पक्रनु । २. हातो; मूठ ।

आरम्भतः-अव्य० [सं०] शुरूदेखि; पहिलेदेखि; थालेदेखि ।

आरम्भ-निष्पत्ति-ना० [सं०] १. चाहिँदो माल तयार
पार्नु; अभाव-पूर्ति गर्नु । २. वस्तु उत्पन्न गर्दा हुने खर्च ।
३. उपलब्धि ।

आरम्भक-वि० [सं०] शुरूको; आरम्भको; पहिलेको;
प्रारम्भिक ।

आरम्भी-वि० [सं०] १. आरम्भ गर्ने; थाल्ने । २. नयाँ-
नयाँ योजना तयार गर्ने । ३. साहसी; आँटी ।

आरव-ना० [सं०] शब्द; आवाज ।

आरसी-ना० [ने०] १. धातुको नेपाली प्राचीन ऐना । २.
स्वस्थानी देवीको पूजा गरिने प्रतिमा ।

आरा-ना० [सं०] दुई जना भएर ठूलो ठूलो काठ चिर्ने ठूलो

किसिमको करौंती ।

आराधक-वि० [सं०] आराधना गर्ने; उपासक; पूजक ।

आराधन-ना० [सं०] पूजा; उपासना; आराधना ।

आराधना-ना० [सं०] १. पूजा; उपासना । २. सम्मान; सेवा ।

आराधनीय-वि० [सं०] आराधना गर्न योग्य; पूज्य ।

आराधित-वि० [सं०] आराधना गरिएको; पूजित; सेवित ।

आराध्य-वि० [सं०] आराधन गर्न योग्य; पूजनीय;
आराधनीय ।

आराम-ना० [सं०] १. थकाइ मार्नु; श्रम-शान्ति । २.
सन्चो; निको । ३. सुख; चैन । ४. बघैँचा; उपवन ।

आराम-कुर्सी-ना० [सं० आराम+कुर्सी] एक किसिमको
लामो, आरामसाथ पल्टन हुने कुर्सी ।

आराम-गृह-ना० [सं०] १. आराम लिने घर वा ठाउँ ।
२. विश्राम लिने ठाउँ; विश्राम-स्थान ।

आराम-विराम-ना० [सं० आराम+विरामी] सन्चो-विसन्चो;
सुख-दुःख ।

आरामी-वि० [सं० आराम+ई] १. आरामको; आराम-
सम्बन्धी । २. आराम चाहने; विलास-प्रिय । ३. अल्सी;
सुस्त ।

आरारूढ-ना० [अं०] १. लामो भेटनामा लामा र ठूला पात
हुने, खैरा धर्काहरू भएको सेता कन्द हुने एक बर्खे बोट ।
२. त्यसैको कन्द वा कन्दको पीठो । (यसको पीठो हलुका
र पथ्य भएकोले विरामीलाई खुवाउने, विस्फुट आदि
बनाउने कामहरूमा उपयोग गरिन्छ ।)

आरारोट-ना० [अं० आरारूढ] आरारूढ ।

आरालिक-ना० [सं०] भान्से ।

आरि-ना० [सं०] अरारी ।

आरिसे-वि० [सं० ईर्ष्या+ए] अर्काको सुख-सम्पत्ति देखेर
डाह गर्ने; डाढे ।

आरिस्याई-वा० [आरिसे+याई] आरिसे हुनाको भाव ।

आरी-ना० [ने०] अचार हाल्ने काठ, माटा आदिको भाँडो ।

आरी-ना० [सं०] अरारी ।

आरु-ना० [सं०] १. लाम्चा पात, कलेजी रङ्ग मिसिएका सेता
साना-साना फूल र फुस्रो फल हुने एक बोट । २. त्यसैको
फल । (यो तीतो, अमिलो, गुलियो आदि धेरै जातको
हुन्छ ।)

आरूक-ना० [सं०] आरु ।

आरूण-वि० [सं०] १. अरूण-सम्बन्धी । २. रछायो रङ्गको ।

आरू-पाते-ना० [आरू+पात+ए] आरूको जस्तो पात हुने
घाँसविशेष ।

आरूक-ना० [सं०] आलू-बखडा ।

आरूढ-वि० [सं०] १. चढेको; कुनै चीजमाथि बसेको ।
२. तत्पर; सन्नद्ध ।

आरूढ-यौवना-ना० [सं०] १. उमेर पुगेकी युवती । २.
मध्या नायिकाका चार भेदमध्ये एक ।

आरो-आर्याष्टाङ्ग-मार्ग

आरो-ना० [सं० आर] १. जुत्ता सिउने सियो । २. घोज्ने फलामे तीखो हतियार ।
 आरोग्य-ना० [सं०] रोग नहुनु; स्वास्थ्य; तन्दुरुस्ती ।
 आरोग्य-शाला-ना० [सं०] बिरामीहरूलाई औषधी गर्ने ठाउँ; चिकित्सालय; अस्पताल ।
 आरोप-ना० [सं०] १. कसैलाई कुनै खराब काम गरेको दोष लाउनु; अभियोग; फरेब । २. एक पदार्थमा अर्को पदार्थको गुणको कल्पना गर्नु । ३. रोप्नु; घुसानु ।
 आरोपक-वि० [सं०] १. आरोप लाउने; फत्तुर लाउने । २. बोट-बिरुवा आदि रोप्ने ।
 आरोपण-ना० [सं०] १. चढ्नु; उक्लनु । २. राख्नु; बिसाउनु । ३. बिरुवा, बोट आदि लगाउनु; रोप्नु । ४. दोष लाउनु; आरोप । ५. झूटो कल्पना; भ्रम ।
 आरोपयिता-वि० [सं०] १. आरोप लाउने; दोष लाउने । २. रोप्ने; लाउने (बोट, बिरुवा) ।
 आरोपित-वि० [सं०] १. आरोप लगाइएको; फरेब लगाइएको । २. सारिएको; रोपिएको (बोट, बिरुवा) ।
 आरोप्य-वि० [सं०] १. आरोप लाउन योग्य । २. सार्न योग्य; रोप्न योग्य (बोट, बिरुवा) ।
 आरोह-ना० [सं०] १. चढ्ने मानिस; सवार । २. चढ्नु; उक्लनु । ३. अग्लो जमीन; उच्च स्थान । ४. सङ्गीतमा निम्न स्वरबाट क्रमशः स्वर चढाउँदै लानु । ५. चढाइ; घावा ।
 आरोहक-वि० [सं०] १. चढ्ने; उक्लने । २. सारथी; सवार ।
 आरोहण-ना० [सं०] १. चढ्नु; उक्लनु । २. सिँढी; भन्याङ्ग । ३. टुसाउनु; पलाउनु । ४. नाच, गान आदि गर्नका निमित्त बनाइएको अग्लो स्थान; मञ्च ।
 आरोही-वि० [सं०] १. चढ्ने; उक्लने । (ना०) २. घोड-चढी; सवार । ३. सङ्गीतमा षड्जदेखि निषाधसम्म उत्तरोत्तर चढ्दै जाने स्वर-साधन ।
 आर्घो-ना० [ने०] गुरुङ-जातिको शुद्ध-शान्ति; ध्या; घेवा ।
 आर्जन-ना० [सं०] कमाइ; आमदानी ।
 आर्जनु-स० क्रि० [आर्जन+नु] कमाउनु; आमदानी गर्नु; आर्जन गर्नु ।
 आर्जव-ना० [सं०] १. सीधापन; सोझो हुनाको भाव । २. सरलता; सुगमता । ३. नम्रता ।
 आर्जनु-स० क्रि० [आर्ज+इ+नु] आर्जन गरिनु; कमाइनु; ('आर्जनु'-को क० क्रि०) ।
 आर्दिनेन्स-ना० [अं० आर्दिनेन्स] अध्यादेश ।
 आर्त-वि० [सं०] १. पीडा भएको; पीडित । २. दुःखी । ३. बिरामी; अस्वस्थ ।
 आर्तगला-ना० [सं०] नीलो-सहचर ।
 आर्तनाद-ना० [सं०] दुःखले कराएको आवाज; कर्ण क्रन्दन ।

आर्तव-वि० [सं०] १. ऋतु-सम्बन्धी; ऋतुमा उत्पन्न हुने । (ना०) २. स्त्रीको नछुने हुँदा निस्कने रक्त; स्त्री-रज; पुष्प ।
 आर्ति-ना० [सं०] १. दुःख; क्लेश । २. रोग; पीडा । ३. मनको दुःख; चिन्ता ।
 आर्थ-वि० [सं०] १. वस्तु-सम्बन्धी । २. अर्थ-सम्बन्धी; तात्पर्य-सम्बन्धी ।
 आर्थिक-वि० [सं०] १. तात्पर्य-सम्बन्धी; अर्थसित सम्बन्ध राख्ने । २. धन-सम्पत्ति-सम्बन्धी; वित्तीय ।
 आर्द्र-वि० [सं०] १. भिजेको; चिसो । २. गीलो; नरम । ३. रस-युक्त; रसिलो । ४. पग्लेको ।
 आर्द्रक-वि० [सं०] १. भिजेको; चिसो । २. गीलो; नरम । (ना०) ३. अदुवा ।
 आर्द्रता-ना० [सं०] आर्द्र हुनाको भाव; चिसोपन ।
 आर्द्रा-ना० [सं०] १. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; छैटौँ नक्षत्र । २. अदुवा ।
 आर्धिक-वि० [सं०] अधियाँमा काम गर्ने; अधियार ।
 आर्ध्य-वि० [सं०] १. भीर-माहुरीको; माहुरी-सम्बन्धी । (ना०) २. भीर-माहुरीको मह ।
 आर्य-वि० [सं०] १. उत्तम; श्रेष्ठ । २. पूज्य; मान्य । (ना०) ३. श्रेष्ठ पुरुष; उत्तम कुलमा जन्मेको व्यक्ति । ४. सानाले ठूलालाई गर्ने सम्बोधन । ५. एक अति प्राचीन सभ्य जाति ।
 आर्यक-ना० [सं०] १. मान्य व्यक्ति; आदरणीय व्यक्ति । २. बाजे; पितामह ।
 आर्य-धर्म-ना० [सं०] १. आर्यहरूको धर्म; सनातन धर्म; हिन्दू-धर्म । २. सदाचार; उत्तम आचरण ।
 आर्य-पुत्र-ना० [सं०] १. मान्य जनको छोरो । २. गुरु-पुत्र । ३. नायिकाले नायकलाई गर्ने सम्बोधन ।
 आर्यव-ना० [सं०] सज्जनसित गर्न योग्य व्यवहार; ईमानदारी ।
 आर्य-समाज-ना० [सं०] पौराणिक रीति र मूर्ति-पूजा नमान्ने, केवल वेदलाई मान्ने, स्वामी दयानन्द सरस्वतीले चलाएको एक धार्मिक समाज ।
 आर्य-समाजी-वि० [सं० आर्य-समाज+ई] आर्य-समाजको अनुयायी; आर्य-समाजको सिद्धान्त मान्ने ।
 आर्या-ना० [सं०] १. पार्वती; दुर्गा । २. मान्य स्त्री । ३. सासू । ४. प्रथम र तृतीय चरणमा बाह्र-बाह्र, द्वितीयमा अठार र चतुर्थ चरणमा पन्ध्र मात्रा हुने एक छन्द ।
 आर्यावर्त्त-ना० [सं०] विन्ध्याचलदेखि हिमालयसम्म र पश्चिमी समुद्रदेखि पूर्वी समुद्रसम्मको विस्तृत भूमि; आर्यहरूको निवास-स्थान ।
 आर्याष्टाङ्ग-मार्ग-ना० [सं०] बुद्धद्वारा प्रतिपादित दुःख-निवृत्तिका आठ मार्ग ।

आर्ष-वि० [सं०] १. ऋषि-सम्बन्धी; ऋषिहरूद्वारा प्रयोग गरिएको। २. वैदिक।
 आर्ष-प्रयोग-ना० [सं०] ऋषिहरू वा ठूलूला विद्वान्हरूले प्रयोग गरेको तर व्याकरणका सामान्य नियममा नमिल्ने शब्दको प्रयोग।
 आर्ष-विवाह-ना० [सं०] कन्याका पिताले वरसित दुइटै बेल लिएर गरिदिने विवाह; धर्म-शास्त्रानुसार आठ प्रकारका विवाहमध्ये एक।
 आर्सी-ना० [आरसी] आरसी।
 आलक्षित-वि० [सं०] देखिएको; सुनिएको; अनुभव गरिएको।
 आलक्ष्य-वि० [सं०] देखिने; देखिएको।
 आलग्न-वि० [सं०] टाँसिएको; जोल्टिएको।
 आलङ्कारिक-वि० [सं०] १. अलङ्कार-सम्बन्धी; अलङ्कार-सित सम्बन्ध राख्ने। (ना०) २. अलङ्कार-शास्त्रको ज्ञाता। ३. अलङ्कार भएको; अलङ्कार-युक्त।
 आल-टाल-क्रि० यो० [अलमल+टालनम्(सं०)] १. मन नलागेको काम गर्नुपर्दा यता-उति गरी विलम्ब गर्ने किसिम; आले-टाले; आनाकानी। २. टार-टुर।
 आलपिन-ना० [पुर्त० अल्फिनेट] कागज-पत्र नत्थी गर्ने टाउको भएको एक किसिमको सियो।
 आलमारी-ना० [पुर्त० आलमारियो] खानै-खाना भएको एक किसिमको ठाडो सन्दूक; दराज।
 आलमाल-ना० [ने०] माल-मत्ता; झिटी-मिटी; असबाब।
 आलम्ब-ना० [सं०] १. आश्रय; सहारा। २. शरण।
 आलम्बन-ना० [सं०] १. आश्रय; सहारा; अवलम्ब। २. काव्य-रसको कारण; काव्य-रस-निष्पत्तिको कारण। ३. साधन; कारण।
 आलम्बित-वि० [सं०] भरोसामा रहेको; आश्रित।
 आलम्बी-वि० [सं०] आलम्बन लिने; सहारा लिने; आश्रयी।
 आलम्भ-ना० [सं०] १. समाउनु; पक्रनु। २. काट्नु; वध।
 आलम्भन-ना० [सं०] १. समाउनु; पक्रनु। २. काट्नु; वध गर्नु।
 आलम्भी-वि० [सं०] १. समाउने; पक्रने। २. वध गर्ने; काट्ने।
 आलय-ना० [सं०] १. घर; गृह। २. आधार; आश्रय। ३. ठाउँ; स्थान।
 आलर्क-वि० [सं०] बहुलाहा कुकुरको (विष)।
 आलवाल-ना० [सं०] पानी अड्याउनाका निमित्त बोट-विस्वाको वरिपरि लाउने डील; आली।
 आलस-ना० [सं० अतसी] गहतजस्तो थेंचो, तेल निस्कने अन्नविशेष; तिसी।
 आलस-वि० [सं०] १. अल्सी; जाँगर-मरुवा। (ना०) २. अल्सीपन; आलस्य।
 आलस-तालस-क्रि० यो० [सं० आलस+तालस (फाँ०)] थकाइ, गर्मी, पीडा, रोग आदिले बेचैन हुने किसिम; लख तरान।

आलसी-वि० [आलस+ई] अल्सी।
 आलस्य-ना० [सं०] काम गर्न मन नहुनु; अल्सीपन; अनुत्साह; सुस्ती।
 आलान-ना० [सं०] १. हात्ती बाँध्ने खम्बा; खमारी। २. हात्ती बाँध्ने ठूलो डोरी वा सिक्री। ३. बन्धन।
 आलान-स्तम्भ-ना० [सं०] हात्ती बाँध्ने खम्बा; खमारी।
 आलाप-ना० [सं०] १. कुराकानी; बात-चीत। २. वयान; विवरण। ३. सङ्गीतको तान।
 आलापक-वि० [सं०] १. कुराकानी गर्ने; बात-चीत गर्ने। २. गाना गाउने; आलाप लिने।
 आलाप-विलाप-ना० [सं०] आफ्नो मनको दुःख पोस्नै रुँदै गर्नु; अलाप-विलाप।
 आलापित-वि० [सं०] १. आलाप लिइएको; गाइएको। २. कुराकानी गरिएको।
 आलापी-वि० [सं०] १. बोल्ने; कुरा गर्ने। २. गाना गाउने; आलाप लिने।
 आलाबु-ना० [सं०] तुम्बा; लौका; अलाबु।
 आलाम-वि० [सं०] तमाम; सम्पूर्ण; यावत्।
 आलावर्त-ना० [सं०] कपडाको पट्टा।
 आलि-ना० [सं०] १. सँगै; साथी; आली। २. बिच्छी। ३. भँवरो; भ्रमर। ४. रेखा; पङ्क्ति। ५. पुल; सेतु।
 आलि-ना० [सं० आलवाल] आली (खेत, बारी आदिको)।
 आलिखित-वि० [सं०] लेखिएको; चित्रित।
 आलिङ्गन-ना० [सं०] अङ्गमाल; अँगालो; बाँहा-जोरी।
 आलिङ्गित-वि० [सं०] आलिङ्गन गरिएको; अँगालिएको।
 आलिङ्गी-वि० [सं०] १. अँगाल्ने; आलिङ्गन गर्ने। (ना०) २. मादल।
 आलिङ्ग्य-वि० [सं०] १. अङ्गमाल गर्न योग्य; अँगालो हाल्न योग्य। (ना०) २. मृदङ्ग।
 आलिञ्जर-ना० [सं०] माटाको घडा; गाग्रो।
 आलिप्त-वि० [सं०] लिपिएको; पोतिएको।
 आलिप्पन-ना० [सं०] लिप्नु; पोत्नु।
 आली-ना० [सं० आलवाल] खेत, बारी आदिको सिमाना छुट्याउनाका निमित्त वा पानी अड्याउनाका निमित्त लगाइने माटाको डील।
 आली-ना० [सं०] १. सखी; साथी। २. पङ्क्ति; रेखा। ३. बाँध। ४. पुल। ५. वंश।
 आलीढ-ना० [सं०] १. चाटिएको; ल्यापल्याप गरिएको। २. लडाईँमा दाहिने घुँडा अगि सारेर हुङ्कारपूर्वक रहने स्थिति।
 आलीन-वि० [सं०] १. अँगालिएको; आलिङ्गन गरिएको। २. टाँसिएको। ३. पग्लेको।
 आलु-ना० [सं० आलुक] १. गोलभडाको जस्तो पात, पहुँला केशर हुने, सेता फूल, फूल झरेपछि पहुँला फल लाग्ने र गोल कन्द हुने सानो बोट। २. त्यसैको प्रसिद्ध कन्द।

आलुक-ना० [सं०] आलु ।
 आलुञ्चन-ना० [सं०] लुञ्चु; चुङ्नु ।
 आलुण्टन-ना० [सं०] बलात्कार खोस्नु; लुट्नु ।
 आलुल-वि० [सं०] हल्लिएको; अस्थिर ।
 आलुलित-वि० [सं०] हल्लिएको वा हल्लाइएको; अस्थिर ।
 आलू-ना० [सं०] आलुक ।
 आलूक-ना० [सं०] आलु ।
 आलूचा-ना० [फा० आलूच] एक जातको पहेँलो र सानो
 आलू-बखडा ।
 आलू-बखडा-ना० [फा० आलू-बुखारा] १. लामा-लामा
 पात, साना-साना सेता फूल, गुलियो र अमिलो मिसिएको
 स्वादका गोल फल हुने एक बोट । २. त्यसैको फल । (यो
 सानो-ठूलो विभिन्न जातको हुन्छ ।)
 आलेख-ना० [सं०] लिखत; लेखोट; लेख ।
 आलेखन-ना० [सं०] १. लेख्नु; लेखन । २. चित्र लेख्नु ।
 आलेखनी-ना० [सं०] १. कूची । २. पेन्सिल; कलम ।
 आलेख्य-ना० [सं०] १. तस्वीर; चित्र । २. लेख । (वि०)
 ३. लेखन योग्य ।
 आले-टाले-क्रि० यो० [आल-टाल] आल-टाल ।
 आलेप-ना० [सं०] शरीरमा घस्ने सुगन्धी द्रव्य ।
 आलेपन-ना० [सं०] शरीरमा सुगन्धी द्रव्य लाउनु; घस्नु ।
 आलेखिक-वि० [सं०] आलेख-सम्बन्धी ।
 आलो-वि० [सं० आर्द्र०] १. रसिलो; नओइलाएको ।
 २. ताजा; साजी ।
 आलोक-ना० [सं०] १. उज्यालो; प्रकाश । २. हेराइ; हेर्नु ।
 आलोकन-ना० [सं०] १. देख्नु; हेर्नु । २. विचार गर्नु;
 सोच्नु ।
 आलोकनीय-वि० [सं०] १. हेर्न योग्य । २. विचार गर्न
 योग्य; चिन्तनीय ।
 आलोक-पथ-ना० [सं०] आँखाले देखिने ठाउँ; दृष्टि-पथ ।
 आलोकित-वि० [सं०] १. देखिएको; हेरिएको । २. प्रकाशित
 गरिएको; उज्यालो पारिएको । ३. चम्केको; चम्काइएको;
 चम्किलो ।
 आलोचक-वि० [सं०] १. आलोचना गर्ने; समीक्षक ।
 २. देख्ने ।
 आलोचन-ना० [सं०] १. गुण-दोषको विवेचना गर्नु;
 पारख गर्नु; समीक्षा । २. देख्नु ।
 आलोचना-ना० [सं०] गुण र दोषको विवेचना; समीक्षा;
 टीका-टिप्पणी ।
 आलोचनीय-वि० [सं०] आलोच्य ।
 आलोचित-वि० [सं०] आलोचना गरिएको; समीक्षित ।
 आलोच्य-वि० [सं०] आलोचना गर्न योग्य वा गरिएको;
 आलोचनीय ।
 आलोडन-ना० [सं०] १. हुँडल्नु; मथ्नु । २. छान-वीन
 गर्नु; विचार गर्नु ।

आलोडित-वि० [सं०] मथिएको; हुँडलिएको ।
 आलो-पालो-ना० [(फाँ०) आलो+पालो] १. एकपछि
 अर्कोको पालो; परस्परको पालो । (क्रि० यो०) २.
 पालेसँग; पालो-पालो गरेर ।
 आलोल-वि० [सं०] १. केही हल्लिएको; चञ्चल । २.
 टल्पलाएको ।
 आलोलित-वि० [सं०] हल्लाइएको; कँपाइएको ।
 आलू-फालू-वि० [(फाँ०) आलू+फालू] १. नबोलाईकन
 आएका; बिनाकाममा आएका । २. अनावश्यक;
 बेकम्मा ।
 आवत-जावत-ना० [आउ+जा] १. बराबर आउनु-जानु;
 ओहोर-दोहोर । २. बस-उठ ।
 आवधिक-वि० [सं०] अवधिको; मर्यादाको ।
 आवपन-ना० [सं०] १. रोप्नु; लाउनु (बोट, बिस्वा) ।
 २. छर्नु (बीउ) । ३. खौरनु; मुण्डन गर्नु ।
 आवरक-ना० [सं०] १. पर्दा; छेकावार । (वि०) २.
 छेक्ने; ढाक्ने ।
 आवरण-ना० [सं०] १. ढाक्नु; छोप्नु । २. बिको;
 ढकना । ३. घेर्नु; बेर्नु । ४. पर्दा; छेकावार । ५.
 अर्काको प्रहार वा हतियार रोक्ने साधन; ढाल ।
 आवरण-पत्र-ना० [सं०] कुनै पुस्तकको जिल्दामाथि सौन्दर्य,
 सुरक्षा आदिका निमित्त हालिने आवरण; जिल्द; गाता ।
 आवरण-पृष्ठ-ना० [सं०] आवरण-पत्र ।
 आवरिका-ना० [सं०] सानो-तिनो पसल ।
 आवर्जक-वि० [सं०] चित्तलाई खिँच्ने; आकर्षक ।
 आवर्जन-ना० [सं०] १. निहुरनु; झुक्नु । २. छोड्नु;
 परित्याग ।
 आवर्जित-वि० [सं०] १. छोडिएको; त्यागिएको । २.
 निहुरेको; झुकेको ।
 आवर्त-ना० [सं०] १. पानीको भुमरी । २. शरीरमा
 हुने राँको भुमरी वा चक्र । ३. पानी नपार्ने बादल ।
 (वि०) ४. घुमेको; घुमाउरो ।
 आवर्तक-वि० [सं०] १. घुमाउने; रिङ्गउने । २. वार-
 वार घुम्ने; रिङ्गने । ३. राँको चक्र; रोम-चक्र ।
 आवर्तन-ना० [सं०] १. घुम्नु; रिङ्गनु; चक्कर खानु ।
 २. मथ्नु; आलोडन । ३. गल्नु; पगल्नु । ४.
 दोहो-न्याउनु; आवृत्ति गर्नु ।
 आवर्तनी-ना० [सं०] १. सुन-चाँदी गाल्ने भाँडो; घरिया ।
 २. चम्चा; डाडू ।
 आवर्तित-वि० [सं०] १. मथिएको; आलोडन गरिएको ।
 २. फर्काइएको ।
 आवर्ती-वि० [सं०] १. घुम्ने; रिङ्गने; चक्कर खाने ।
 २. गल्ने; पगल्ने । ३. शरीरमा धेरै चक्र भएको (घोडा) ।
 आवलि-ना० [सं०] आवली ।
 आवली-ना० [सं०] पङ्क्ति; ताँती; श्रेणी ।

आवलिगत-वि० [सं०] अलि-अलि हल्लिएको ।
 आवश्यक-ना० [सं०] अनिवार्यता ; आवश्यकता ।
 आवश्यक-वि० [सं०] चाहिएको ; नभई नहुने ; जरूरी ।
 आवश्यकता-ना० [सं०] जरूरत ; आवश्यक हुनाको अवस्था ।
 आवश्यकत्व-ना० [सं०] आवश्यकता ; जरूरत ।
 आवश्यकी-वि० [सं०] जरूरी ; आवश्यक ।
 आवश्यकीय-वि० [सं०] जरूरी ; आवश्यक ।
 आवश्यक-ना० [सं०] १. घर । २. छात्रावास । ३. मठ ।
 ४. गाउँ ।
 आवश्यक-वि० [सं०] १. घरमा रहने । २. घरेलु ; घरायसी ।
 आवश्यक-वि० [सं०] १. घरमा रहने । २. छात्रावासमा
 रहने । (ना०) ३. यज्ञमा उपयोग गरिने पाँच अग्निमध्ये
 एक ; लौकिकाग्नि । ४. छात्रावास ।
 आवह-ना० [सं०] १. सात किसिमका वायुमध्ये एक ;
 पृथ्वी र स्वर्गका बीचको वायु । (वि०) २. पैदा गर्ने ;
 उत्पादक ।
 आवागमन-ना० [सं०] १. आउनु-जानु ; आवत-जावत ।
 २. बार-बार जन्मनु र मर्नु ।
 आवागमनी-वि० [सं०] १. आवत-जावत गर्ने ; आवागमन
 गर्ने । २. बार-बार जन्मने र मर्ने ।
 आवाज-ना० [फा० आवाज] १. शब्द ; ध्वनि ; अवाज ;
 नाद । २. बोली ; स्वर ; वाणी । ३. हल्ला ।
 आवारा-वि० [फा०] १. बेकार यत्ता-उत्ति हल्लने ; हरि-लन्ठ ;
 लम्फू । २. खराब लतमा लागेको ; कुमार्गमा लागेको ।
 ३. गाँस-बासको ठेगान नभएको ; घर-गृहस्थी नभएको ।
 ४. बदमाश ; लुच्ची ।
 आवास-ना० [सं०] १. घर ; गृह । २. कोठा । ३. बस्ने
 ठाउँ ; निवास-स्थान ।
 आवासिक-वि० [सं०] बस्ने ।
 आवासित-वि० [सं०] १. पूरा गरिएको ; सिद्धचाइएको ।
 २. निधो गरिएको ; निर्णीत । ३. पाकेको ; राम्ररी
 बढेको ।
 आवाहक-वि० [सं०] आवाहन गर्ने वा बोलाउने ।
 आवाहन-ना० [सं०] १. मन्त्रद्वारा देवताहरूलाई डाक्नाका
 निमित्त गरिने प्रार्थना । २. आह्वान ; निमन्त्रण ; बोलाहट ।
 आविक-वि० [सं०] १. भेडाको ; भेडा-सम्बन्धी । (ना०)
 २. ऊनी वस्त्र ; राडी, पाखी आदि ।
 आविद्ध-वि० [सं०] १. छेडिएको ; खोपेको ; प्वाल
 पारिएको । २. फ्याँकेको ; फालेको ।
 आविर्भाव-ना० [सं०] १. उत्पत्ति हुनु ; पैदा हुनु । २.
 अगाडि आउनु ; सामु आउनु । ३. निस्कनु ; प्रकट हुनु ।
 आविर्भूत-वि० [सं०] १. उत्पन्न ; आविर्भाव भएको ।
 २. प्रकट भएको ; अभिव्यक्त । ३. सामुन्ने आएको ;
 उपस्थित ।
 आविल-वि० [सं०] १. फोहर ; मैलो ; कलुषित । (ना०)

२. बीच-बीचमा पहुँला धर्का भएको रातो एक सानो माछो ।
 आविष्करण-ना० [सं०] आविष्कार गर्नु ; नयाँ-नयाँ चीज-
 हरू निकाल्नु ।
 आविष्कर्ता-ना० [सं०] नयाँ वस्तु सिर्जना गर्ने ; आविष्कार
 गर्ने ।
 आविष्कार-ना० [सं०] नयाँ वस्तुको सिर्जना ; आविष्करण ।
 आविष्कारक-वि० [सं०] आविष्कार गर्ने ; आविष्कर्ता ।
 आविष्कृत-वि० [सं०] आविष्कार गरिएको ; पहिले-पहिले
 सिर्जना गरिएको ।
 आविष्ट-वि० [सं०] १. आवेशमा आएको ; उत्तेजित ।
 २. भूत-प्रेत आदि लागेको ।
 आवी-ना० [सं०] १. ऋतुमती स्त्री । २. गर्भवती स्त्री ।
 ३. प्रसव-वेदना ।
 आवृत-वि० [सं०] १. ढाकिएको ; छोपिएको । २. लपेटिएको ;
 बेहिएको । ३. घेरिएको ; छेकिएको ।
 आवृत्त-वि० [सं०] १. घुमाइएको ; रिंगाइएको । २. फर्काइ-
 एको ; फिराइएको । ३. दोहो-याइएको ; बार-बार गरिएको ।
 आवृत्ति-ना० [सं०] १. पर्दा ; छेकावार ; आवरण । २.
 कुनै कुरामा बार-बार गरिने अभ्यास ; दोहो-याउनु ;
 रफत । ३. कुनै पुस्तक फेरि प्रकाशित हुने पटक ;
 संस्करण ।
 आवृष्टि-ना० [सं०] झरी ; वर्षा ।
 आवेग-ना० [सं०] १. मनको प्रबल वेग ; मनको झोंक ।
 २. अचानक कुनै असल वा खराब काम-कुरा हुँदा मनमा
 पैदा हुने विकार ; मनोविकार ; मनको उद्वेग ।
 आवेदक-वि० [सं०] आवेदन गर्ने ; निवेदक ; प्रार्थी ।
 आवेदन-ना० [सं०] कुनै कामको निमित्त गरिने प्रार्थना ;
 दर्खास्त ; निवेदन ।
 आवेदन-पत्र-ना० [सं०] दर्खास्त ; निवेदन-पत्र ।
 आवेदनीय-वि० [सं०] आवेदन गर्न योग्य ; निवेदन गर्न लायक ।
 आवेदित-वि० [सं०] आवेदन गरिएको ; निवेदन गरिएको ।
 आवेदी-वि० [सं०] आवेदन गर्ने ; प्रार्थी ; निवेदक ।
 आवेद्य-वि० [सं०] आवेदन गर्न योग्य ; निवेदन गर्न योग्य ।
 आवेश-ना० [सं०] १. मनको वेग ; झोंक ; जोश ; आवेग ।
 २. प्रवेश । ३. भूत-प्रेत आदि लाग्नु । ४. मूर्च्छा पर्ने रोग ;
 छारे-रोग ।
 आवेष्टन-ना० [सं०] १. लपेट्नु ; बेर्नु । २. ढाक्नु ;
 छोप्नु । ३. बिको ; ढकनी ; बेठन ; खोल ।
 आवेष्टिक-वि० [सं०] १. बेहिएको ; लपेटिएको ।
 २. छोपिएको ; ढाकिएको ।
 आशंसन-ना० [सं०] १. इच्छा ; अभिलाषा । २. आशा ;
 भरोसा । ३. शङ्का ; सन्देह ।
 आशंसा-ना० [सं०] १. आशा ; उम्मीद । २. कामना ;
 इच्छा । ३. शङ्का ; सन्देह । ४. तारीफ ; प्रशंसा ।
 ५. आदर ; सम्मान ।

आशंसित-आश्लेष

आशंसित-वि० [सं०] १. आशा गरिएको ; इच्छित ।
 २. भनिएको ; कथित ।
 आशंसी-वि० [सं०] आशा गर्ने; इच्छा गर्ने; आशंसा गर्ने ।
 आशंसु-ना० [सं०] इच्छा गर्ने ; आशा गर्ने ।
 आश-वि० [सं०] १. खाने; भोजन गर्ने । (ना०) २. भोजन;
 आहार ।
 आशक-ना० [अ० आशिक] १. प्रेम गर्ने व्यक्ति ; प्रेमी ;
 अनुरक्त पुरुष ; अनुरागी व्यक्ति । २. प्रेम ; अनुराग ;
 आसक्ति । (वि०) ३. प्रेमी ; आसक्त ; अनुरागी ।
 आशक-वि० [सं०] खाने ; भोजन गर्ने ।
 आशक्त-वि० [सं०] समर्थवान् ; शक्ति-शाली ।
 आशक्ति-ना० [सं०] सामर्थ्य ; शक्ति ।
 आशङ्कनीय-वि० [सं०] शङ्का गर्न योग्य ; सन्देह-युक्त ।
 आशङ्का-ना० [सं०] १. डर ; भय । २. शङ्का ; सन्देह ।
 ३. कुनै अनिष्टको सम्भावनाबाट भएको भय ।
 आशङ्कित-वि० [सं०] शङ्का गरिएको ; सन्देह-युक्त ;
 सन्दिग्ध ।
 आशङ्की-वि० [सं०] शङ्का गर्ने ; शङ्कालु ।
 आशय-ना० [सं०] १. अभिप्राय ; मतलब ; तात्पर्य ।
 २. वासना ; इच्छा । ३. स्थान ; आधार । ४. नीयत ;
 उद्देश्य ।
 आशा-ना० [सं०] १. इच्छा गरिएको वस्तु पाउने केही
 सम्भावनाबाट भएको सन्तोष ; कुनै लाभ हुने कुरा पाइन्छ
 कि भन्ने मनको भाव । २. पाउने इच्छा ; अभिलाषा ।
 ३. लोभ ; लालच ।
 आशा-जनक-वि० [सं०] आशा पैदा गराउने ; आशा-युक्त ।
 आशातीत-वि० [सं०] आशा गरेभन्दा बढ्ता ।
 आशा-प्राप्त-वि० [सं०] आशा पूर्ण भएको ; आशा पुगेको ।
 आशा-पिशाचिका-ना० [सं०] व्यर्थको आशा ; निरर्थक
 आशा ।
 आशा-मुखी-वि० [आशा+मुख+ई] आस गर्ने ।
 आशावाद-ना० [सं०] चिताएको वा कल्पना गरेको असल
 कुरो अवश्य नै पूर्ण हुनेछ भन्ने विचार वा सिद्धान्त ।
 आशावादी-वि० [सं०] सधैं असल कुराको आशा गर्ने;
 आशावादको अनुयायी ।
 आशासनीय-वि० [सं०] आशा गर्न योग्य ; अभिलषनीय ।
 आशास्थ-वि० [सं०] आशा गर्न योग्य ; अभिलषनीय ।
 आशित-वि० [सं०] खाएको ; भोजन गरिएको ।
 आशिष्-ना० [सं०] आशीर्वाद ; आसीक ।
 आशिस्-ना० [सं०] आशीर्वाद ; आसीक ।
 आशी-ना० [सं०] सर्पको विषालु दाँत ।
 आशीर्वचन-ना० [सं०] आसीक ; आशीर्वाद ।
 आशीर्वाद-ना० [सं०] कसैको सफलता वा कल्याणको कामना
 प्रकट गर्नु ; मङ्गल-सूचक वाक्य ; आशिष् ; आसीक ।
 आशी-विष-ना० [सं०] सर्प ।

आशु-क्रि० यो० [सं०] चाँडो ; शीघ्र ।
 आशु-कवि-ना० [सं०] तत्काल कविता लेख्ने प्रतिभा भएको
 कवि ।
 आशुग-वि० [सं०] १. चाँडै हिँड्ने ; वेगले जाने । (ना०)
 २. वायु । ३. सूर्य । ४. बाण ।
 आशुतोष-वि० [सं०] १. चाँडै सन्तुष्ट हुने ; झट्टै प्रसन्न
 हुने । (ना०) २. शिव ; महादेव ।
 आशोषण-ना० [सं०] सोस्नु ; शोषण गर्नु ।
 आशौच-ना० [सं०] १. जन्मदा र मर्दा गोत्रीय भाइ र नजीक-
 का सम्बन्धीहरूलाई लाग्ने अशुद्धि ; सूतक ; सुत्केरो वा
 जूठो । २. बरखी ।
 आशौची-वि० [सं०] १. आशौच लागेको ; जूठो परेको ।
 २. अपवित्र ; अशुद्ध ।
 आश्चर्य-ना० [सं०] १. नयाँ, अद्भुत, असाधारण वस्तुहरू
 देख्दा उत्पन्न हुने मनोभाव ; गजब ; ताजुब ; उदेक ।
 (वि०) २. अनौठो ; ताजुब-लाग्दो ।
 आश्चर्य-चकित-वि० [सं०] आश्चर्य-लाग्दो कुरा देखेर छक्क
 परेको ।
 आश्चर्यत्व-ना० [सं०] आश्चर्य हुनाको भाव ।
 आश्चर्यभूत-वि० [सं०] आश्चर्यमा परेको ; चकित भएको ।
 आश्चर्यित-वि० [सं०] आश्चर्य भएको ; छक्क पारिएको ।
 आश्म-वि० [सं०] १. ढुङ्गाको ; ढुङ्गाबाट बनेको । २.
 ढुङ्गाको भाँडो ।
 आश्रय-वि० [सं०] १. सुकेको ; शुष्क । २. जमेको ।
 आश्रम-ना० [सं०] १. ऋषि-मुनिहरू बस्ने ठाउँ ; कुटी ;
 गुफा । २. तपोवन । ३. ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ र
 संन्यास-यी चार आश्रम । ४. विद्यालय ; पाठशाला ।
 आश्रम-धर्म-ना० [सं०] ब्रह्मचर्य, गृहस्थ आदि आश्रममा
 बस्नेहरूले पालन गर्नुपर्ने धर्म ।
 आश्रम-भ्रष्ट-वि० [सं०] आश्रम-धर्मबाट पतित भएको ।
 आश्रम-वासी-वि० [सं०] १. आश्रममा बस्ने ; तपोवनमा
 बस्ने । २. वानप्रस्थी ।
 आश्रमी-वि० [सं०] आश्रममा रहेको ; आश्रम-वासी ।
 आश्रय-ना० [सं०] १. आधार ; सहारा ; अवलम्ब । २.
 आराम लिने ठाउँ ; ओत । ३. शरणार्थीहरू बस्ने ठाउँ ।
 ४. घर ; गृह । ५. भर ; भरोसा ।
 आश्रयी-वि० [सं०] १. आश्रय लिने ; शरण पक्रने । २.
 आश्रयमा रहेको ; आधार पाउने ।
 आश्रव-ना० [सं०] १. आज्ञा मान्ने ; आज्ञाकारी । २.
 कसूर ; अपराध ।
 आश्रित-वि० [सं०] आश्रयमा रहेको ; आधारमा रहेको ।
 आश्लिष्ट-वि० [सं०] १. जोडिएको ; टाँसिएको । २.
 अँगालो हालेको ; अङ्गमाल गरेको ।
 आश्लेष-ना० [सं०] १. जोड्नु ; टाँसिनु ; गाँसिनु ।
 २. आलिङ्गन गर्नु ; अङ्गमाल गर्नु ।

आश्लेषण-ना० [सं०] मेल ; मिलाप ; संयोग ।
 आश्वमेधिक-वि० [सं०] १. अश्व-मेघ यज्ञ-सम्बन्धी ।
 (ना०) २. महाभारतको चौधौं पर्व ।
 आश्वयुज-ना० [सं०] असौज ; आश्विन महीना ।
 आश्वस्त-वि० [सं०] १. आश्वासन पाएको ; भरोसा
 पाएको । २. दुःख, डर, चिन्ता आदिबाट निर्मुक्त ।
 आश्वास-ना० [सं०] १. आनन्दसित सास फेर्नु । २. विश्वास ;
 पत्यार । ३. भरोसा ; दिलासा । ४. रक्षा अथवा अभयको
 वचन ; अभय-दानको वचन । ५. ग्रन्थको अध्याय ।
 आश्वासक-वि० [सं०] आश्वासन दिने ; भरोसा दिने ।
 आश्वासन-ना० [सं०] कुनै कुरा पूरा गरिदिने वचन ;
 आशा-प्रदान ; दिलासा ।
 आश्वासनीय-वि० [सं०] आश्वासन दिन योग्य ।
 आश्वासिका-वि० [सं०] विश्वास गर्न योग्य ; विश्वस्त ।
 आश्वासित-वि० [सं०] आश्वासन दिइएको ; भरोसा
 दिइएको ।
 आश्वासी-वि० [सं०] आश्वासन दिने ; दिलासा दिने ।
 आश्वास्य-वि० [सं०] आश्वासन दिन योग्य ; दिलासा दिन
 लायक ।
 आश्विक-वि० [सं०] १. घोडासित सम्बन्ध भएको ; घोडाले
 तानिने । (ना०) २. सवार ; अश्वारोही ।
 आश्विन-ना० [सं०] भाद्रपछिको महीना ; छैटौं महीना ;
 असौज ।
 आश्विनेय-ना० [सं०] १. स्वर्गका वैद्य ; अश्विनी-कुमार ।
 २. नकुल र सहदेव ।
 आषाढ-ना० [सं०] १. ज्येष्ठपछिको महीना ; तेस्रो महीना ;
 असार । २. ब्रह्मचारीहरूले लिने पलाँसको लठ्ठी ।
 आषाढक-वि० [सं०] आषाढ महीना ; असार मास ।
 आषाढा-ना० [सं०] पूर्वाषाढा र उत्तराषाढा नक्षत्र ।
 आषाढी-ना० [सं०] १. आषाढ शुक्ल पूर्णिमा । (वि०)
 २. पलाँसको लठ्ठी लिने ।
 आषाढीय-वि० [सं०] १. आषाढ महीनामा जन्मेको ।
 २. पूर्वाषाढा वा उत्तराषाढा नक्षत्रमा जन्मेको ।
 आस-ना० [सं०] १. आसन ; सीट । २. चाक ; पीँध ।
 ३. धनु । ४. खरानी ।
 आस-ना० [सं० आशा] आशा ।
 आसक्त-वि० [सं०] कुनै वस्तुमा लग्न भएको ; तल्लीन ;
 अनुरक्त ।
 आसक्ति-ना० [सं०] १. आसक्त हुनाको भाव ; अनुरक्ति ।
 २. अनुराग ; प्रेम ।
 आसङ्ग-ना० [सं०] १. सँग, साथ, सित आदि हुनाको भाव ।
 २. मिल्नु ; जोडिनु । ३. आसक्ति ; अनुरक्ति ।
 आसङ्गत्य-ना० [सं०] पार्थक्य ; भिन्नता ; वियोग ।
 आसङ्गी-वि० [सं०] आसक्त ; सम्बद्ध ।
 आसञ्जन-ना० [सं०] १. बाँध्नु ; बेर्नु । २. पक्रनु ;

समाउनु । ३. अनुराग ; भक्ति ।
 आसत्ति-ना० [सं०] १. मेल ; संयोग । २. निकट सम्बन्ध ;
 सामीप्य । ३. लाभ ; प्राप्ति ।
 आसदन-ना० [सं०] १. लाभ ; नाफा । २. सम्बन्ध ।
 ३. सामीप्य ।
 आसन-ना० [सं० अशना] खैरो भावको कालो, बलियो
 चुरो हुने, माघ-फागुन महीनामा पात झर्ने एक जातको
 शाल ; अशना ; पीत-शाल ।
 आसन-ना० [सं०] १. बस्ने ठाउँ ; स्थान । २. बस्ने
 ढाँचा ; बसाइ । ३. बसिने वस्तु ; मेच, कुर्सी आदि ।
 ४. साधुहरू बस्ने ठाउँ ; आश्रम । ५. पद्मासन, सिद्धासन,
 कमलासन आदि बसाइका मुद्रा ।
 आसनी-ना० [सं०] पूजा आदि शुभ कर्म गर्दा बस्नाका
 निमित्त ओछ्याइने कुश आदिको सानो आसन ।
 आसन्दिका-ना० [सं०] १. सिंहासनको मनितिर रहने
 पाउ अड्याउने सानो चौकी ; पाद-पीठ । २. सानो
 कुर्सी ; त्रिपाई ।
 आसन्दी-ना० [सं०] आराम-कुर्सी ; गद्दीदार कुर्सी ; कौच ।
 आसन्न-वि० [सं०] १. नजीक आएको ; समीपस्थ । २.
 अनुमानबाट ठीक जँचेको ; वास्तविकताको नजीक पुगेको ।
 आसन्न-काल-ना० [सं०] मर्ने वेला ; अन्त्यावस्था ।
 आसन्न-परिचारक-ना० [सं०] व्यक्तिगत नोकर ; निजी सेवक ।
 आसन्न-प्रसवा-ना० [सं०] सुत्केरी हुने वेलाकी स्त्री ।
 आसन्न-भूत-ना० [सं०] व्याकरणमा क्रियाको पूर्णता र
 वर्तमानसँग उसको सामीप्य सूचित गर्ने भूत-कालिक
 क्रियाको रूप ।
 आसन्न-मृत्यु-ना० [सं०] मर्ने वेला भएको ; मरणासन्न ।
 आस-पास-ना० यो० [हि०] नजीकमा ; वर-पर ; नजीक-
 पुँडो ; अगल-बगल ।
 आसमान-ना० [फा० आस्मान] १. अकाश ; आकाश ।
 २. स्वर्ग ; देव-लोक ।
 आसमानी-वि० [आसमान+ई] आसमान-सम्बन्धी ; अस्मानी ।
 आसमुद्र-क्रि० यो० [सं०] समुद्रपर्यन्त ; समुद्रसम्म ।
 आसम्बाद-वि० [सं०] १. घेरिएको । २. रोकिएको ।
 ३. व्याप्त ।
 आसरा-ना० [सं० आश्रय] १. आधार ; सहारा ; आश्रय । २.
 आशा ; भरोसा ।
 आसब-ना० [सं०] १. फल-फूल सड़ाएर निचोरी बनाएको
 औषधि । २. फल-फूल अमिल्याएर बनाएको एक किसिमको
 रक्सी । ३. मदिरा ; अर्क ।
 आसवी-वि० [सं०] आसवको सेवन गर्ने ; मद्यपी ।
 आसा-ना० [ने०] ढालको बीचमा जडिएको टाँकजस्तो
 कीलो वा फुली ।
 आसा-ना० [अ० असा] आसा-गुर्जा ।
 आसा-गुर्जा-ना० [अ० असा+गुर्ज (फा०)] राजा-

महाराजाहरूको सवारीमा वा उत्सव आदिमा चोबदार-
हरूले लिएर आगि-अगि हिँड्ने सुन-चाँदीको डन्डा ।
आसादित-वि० [सं०] १. पाएको; प्राप्त; उपलब्ध ।
२. फिजिएको; फैलाइएको । ३. पक्रिएको; समातिएको ।
आसामी-गाई-ना० [आसाम (प्रदेश) + ई + गाई] सीङ नहुने,
सानो कदको एक जातको गाई; आसाम-प्रदेशमा हुने गाई ।
आसार-ना० [सं०] १. मुसल-धारे पानी; घनघोर वृष्टि ।
२. शत्रुलाई घेरा हाल्नु । ३. आक्रमण; हमला । ४.
भोज्य पदार्थ; रसद ।
आसित-वि० [सं०] सेचन गरिएको; अभिषिक्त ।
आसित-वि० [सं०] बसेको; पल्लेटी मारेको ।
आसीक-ना० [सं० आशिष्] आशीर्वाद ।
आसीख-ना० [सं० आशीष्] आशिस् ।
आसीन-वि० [सं०] बसेको; पल्लेटी मारेको ।
आसीर-ना० [अं० अस्तिच] ज्यादै लामो गर्धन हुने, मरु-
भूमिमा हुने एक जातको ठूलो पक्षी; शत्रु-मर्ग ।
आसुर-वि० [सं०] असुर-सम्बन्धी; असुरको ।
आसुरी-वि० [सं०] १. असुर-सम्बन्धी । (ना०) २.
असुर-स्त्री; दानवी ।
आसुरी-विकित्सा-ना० [सं०] चिर-फार; शल्य-चिकित्सा ।
आसुरी-सम्पत्-ना० [सं०] कुकर्मबाट कमाएको पैसा;
अन्यायबाट आर्जन गरेको सम्पत्ति ।
आसुरी-विवाह-ना० [सं०] केटोले केटीका आमा-बाबु वा
संरक्षकसँग केटी किनेर गरिने विवाह ।
आसे-वि० [आस + ए] १. आस गर्ने बानी भएको; आशा
गर्ने । २. आसमा परि रहेको; आशा-मुखी । ३. हराएको
पोइ फर्केर आउँछ कि भन्ने आशामा रहेको (स्त्री) ।
आसे-आसे-ना० [नेवा०] आल-टाल; अल्याङ-मल्याङ ।
आसे-पासे-ना० [आस + पास] आसमा रहने व्यक्ति ।
आसे-पासे-ना० [आस-पास] नजीकमा रहेको मानिस;
छर-छिमेकी ।
आसे-राँड-ना० [आसे + राँड] बेपत्ता भएको पोइ फेरि फर्केर
आउँछ कि भनी आशामा रहेको स्त्री ।
आसेवन-ना० [सं०] १. निरन्तर गरिएको सेवा । २. उत्साह-
पूर्वक कुनै काम बार-बार दोहोर्‍याएर गर्नु; पुनरावृत्ति ।
आसेवित-वि० [सं०] बार-बार गरिएको; दोहोर्‍याइएको;
रफत गरिएको ।
आसेवी-वि० [सं०] मन लगाएर बार-बार अभ्यास गर्ने;
बार-बार सेवन गर्ने ।
आस्कन्द-ना० [सं०] १. चढाइ; धावा; आक्रमण । २.
युद्ध; लडाइँ । ३. घोडालाई सघाउनाका निमित्त चक्कर
खुवाउनु । ४. गाली; तिरस्कार ।
आस्कन्दी-वि० [सं०] १. आक्रमण गर्ने; हमला गर्ने ।
२. बगाउने । ३. दिने; दाता । ४. खर्च गर्ने; खर्चिलो ।
आस्तर-ना० [सं०] १. तन्ना; आच्छादन । २. बिछ्याउनु ।

आस्तरण-ना० [सं०] १. फिजाउनु; फैलाउनु । २.
ओछ्याउनु; बिछ्याउनु । ३. तन्ना, डसना, आदि
बिछ्याउनु । ४. यज्ञ-वेदीका चारैतिर फिजाइने कुश ।
आस्तिक-वि० [सं०] १. ईश्वरको अस्तित्वमा विश्वास
गर्ने; ईश्वरमा श्रद्धा राख्ने । २. वेद, ईश्वर, पर-लोक
आदिमा विश्वास भएको ।
आस्तिकता-ना० [सं०] आस्तिक हुनाको भाव; ईश्वर,
पुनर्जन्म आदिमा भएको विश्वास; आस्तिक्य ।
आस्तिकत्व-ना० [सं०] आस्तिकता ।
आस्तिक्य-ना० [सं०] आस्तिकता ।
आस्तीर्ण-वि० [सं०] फिजिएको; फैलिएको ।
आस्ते-आस्ते-क्रि० यो० [फा० आहिस्ता + आहिस्ता]
बिस्तारै-बिस्तारै ।
आस्त्र-वि० [सं०] अस्त्र-सम्बन्धी; हतियार-सम्बन्धी ।
आस्था-ना० [सं०] १. श्रद्धा । २. विश्वास; पत्यार । ३. आदर;
मान । ४. आलम्बन; सहारा । ५. सभा; समाज ।
आस्थान-ना० [सं०] १. सभा; सभा-गृह । २. बस्ने
ठाउँ; बैठक ।
आस्थानी-ना० [सं०] सभा-भवन ।
आस्थित-वि० [सं०] १. बसेको; रहेको । २. आङ
लिएको; आधार लिएको । ३. पाएको; प्राप्त ।
आस्पद-ना० [सं०] १. ठाउँ; आसन; स्थान ।
२. पद; दर्जा । ३. मान; इज्जत ।
आस्फाल्न्-ना० [सं०] १. घोट्नु । २. हल्लाउनु । ३.
टकटक्याउनु । ४. शेखी; अहङ्कार ।
आस्फोट-ना० [सं०] कर-ताली बजाउनु; चुट्की बजाउनु ।
आस्फोटन-ना० [सं०] १. फतफताउनु; छटपटाउनु । २.
काँप्नु; हल्लिनु । ३. फुक्नु । ४. ताली बजाउनु ।
आस्फोता-ना० [सं०] बन-बेली ।
आस्य-ना० [सं०] १. खाने मुख; थुत्तु । २. चेहरा;
मुखाकृति ।
आस्निइनु-अ० क्रि० [आस्नि + इ + नु] आस्निने काम होइनु;
पेट बोकिनु; ('आस्निनु'-को भा० क्रि०) ।
आस्निनु-अ० क्रि० [असर्दी + नु] गर्भ रहनु; पेट बोक्नु ।
आस्वाद-ना० [सं०] १. चाख्नु; स्वाद लिनु । २. अनुभव
गर्नु ।
आस्वादक-वि० [सं०] स्वाद लिने; चाख्ने; आस्वादन गर्ने ।
आस्वादन-ना० [सं०] स्वाद; चाख्नु; आस्वाद ।
आस्वादनीय-वि० [सं०] स्वाद लिइने लायक; चाखिने
लायक ।
आस्वादित-वि० [सं०] चाखिएको; स्वाद लिइएको ।
आस्वाद्य-वि० [सं०] स्वाद लिन योग्य; चाख्न लायक ।
आह-ना० [अ०] दुःख, कष्ट र अफसोस बुझाउने निःश्वास;
सुस्केरा ।
आहत-वि० [सं०] १. पिटिएको; ठोकिएको । २. घायल;

घाइते । ३. मारिएको । (ना०) ४. ढोल; मादल । ५. निरर्थक भाषण ।
 आहति-ना० [सं०] १. पिट्नु; ठोक्नु । २. मारु; वध ।
 आहनन-ना० [सं०] १. पिट्नु; चुट्नु । २. लट्टी; हतियार ।
 आहरण-ना० [सं०] १. हरण गर्नु; खोस्नु । २. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा लैजानु । ३. लिनु; ग्रहण ।
 ४. विवाहमा छोरीलाई दिएको दाइजो ।
 आहरणीय-वि० [सं०] आहरण गर्न योग्य ।
 आहव-ना० [सं०] १. यज्ञ; हवन । २. युद्ध; लडाईँ ।
 ३. हाँक; आह्वान ।
 आहवनीय-वि० [सं०] १. हवन गर्न योग्य; आहुति दिन योग्य । (ना०) २. तीन किसिमका अग्निमध्ये एक ।
 आहा-वि० बो० [सं० अहह] आश्चर्य, हर्ष, विस्मय आदि बुझाउने शब्द; अहा; अहह ।
 आहान-ना० [सं० आख्यान] उखान; टुक्का; लोकोक्ति ।
 आहार-ना० [सं०] १. खानेकुरो; खाद्य पदार्थ; भोजन ।
 २. ल्याउनु; लिएर आउनु ।
 आहार-जाहार-ना० [सं० आहार+जाहार (फाँ०)] माल-मत्ता; सर-सामान; माल-ताल ।
 आहार-विज्ञान-ना० [सं०] खाद्य पदार्थको दोष-गुण निरूपण गरिएको शास्त्र ।
 आहार-विहार-ना० [सं०] १. खान-पीन; पथ-परहेज ।
 २. रहन-सहन ।
 आहारा-ना० [सं० आहार] १. खानेकुरो; आहार ।
 २. चारा (पक्षीको) । ३. दाना (पशुको) ।
 आहारी-वि० [सं०] १. खाने; भोजन गर्ने । २. लिने; ग्रहण गर्ने ।
 आहार्य-वि० [सं०] १. लिन योग्य । २. खान योग्य; खाद्य ।
 आहाल-ना० [सं० अवगाह] १. भैंसी, गैँडा, मुरङ्ग आदि

नुहाउने वा वस्ने पोखरी । २. त्यस्तो पोखरीमा नुहाउनु वा वस्नु ।
 आहिताग्नि-ना० [सं०] अग्नि-होत्री ।
 आहुत-वि० [सं०] १. देवतालाई चढाइएको; होम गरिएको । (ना०) २. अतिथिलाई दिइने भोजन; पाँच यज्ञमध्ये एक । ३. बोलाउनु ।
 आहुति-ना० [सं०] १. हवन गर्ने सामग्री; हवि । २. हवन गर्ने वस्तु आगोमा हाल्नु; होम्नु; हवन; बलि ।
 ३. हाँक; चुनौती ।
 आहूत-वि० [सं०] १. बोलाइएको; पुकारिएको । २. निम्त्याइएको; निमन्त्रण गरिएको ।
 आहूत-वि० [सं०] हरण गरिएको; खोसिएको; लुटिएको ।
 आह्लिक-वि० [सं०] १. दिन-दिनको; प्रतिदिनको; दैनिक । (ना०) २. एक दिनको काम; नित्य कर्म ।
 ३. अध्ययन । ४. अध्यापन ।
 आह्लिक-कर्म-ना० [सं०] नित्य-कर्म; दैनिक क्रिया ।
 आह्लिसे-वि० [सं० ईर्ष्या+ए] आरिसे ।
 आह्लिस्पाई-ना० [आह्लिसे+याई] आह्लिसे हुनाको भाव ।
 आह्ली-ना० [ने०] अचार हाल्ने काठ, माटो आदिको भाँडो; आरी ।
 आह्लाद-ना० [सं०] हर्ष; आनन्द; खुशीयाली ।
 आह्लादक-वि० [सं०] हर्षित पार्ने; आनन्द दिने ।
 आह्लादन-ना० [सं०] हर्षित पार्नु; आनन्द दिनु ।
 आह्लादित-वि० [सं०] आह्लाद-युक्त; आनन्दित; प्रसन्न ।
 आह्लादी-वि० [सं०] प्रसन्न तुल्याउने; आह्लाद-जनक ।
 आह्वय-ना० [सं०] नाउँ; संज्ञा ।
 आह्वान-ना० [सं०] १. बोलाउनु; पुकार्नु । २. हाँक; चुनौती । ३. राजा वा सरकारद्वारा बोलाइनु ।
 आह्वयक-वि० [सं०] १. बोलाउने; आह्वान गर्ने ।
 २. सन्देश-वाहक ।

इ

इ-देवनागरी वर्ण-मालाको तेस्रो स्वर-वर्ण । यसको उच्चारण तालुबाट हुन्छ । 'ई'-को ह्रस्व रूप ।
 इ-अव्य० [सं०] १. नहुने वा अन्यायपूर्ण कुरा गर्दा हिस्साएर गुप्तेन्द्रियतिर सङ्केत गरी भनिने शब्द (उदा०-इ; तेरा कुरा!) । २. लोप्ता खुवाउँदा प्रयोग हुने शब्द (उदा०-इ; खा!) ।
 ईजार-ना० [अ० इजारबन्द] इजार; कमरमा मुरवाल बाँध्ने डोरी ।
 इजार-घर-ना० [ईजार+घर] इजार-घर ।
 इकबाल-ना० [अ० इकबाल] १. सम्पत्ति; धन; ऐश्वर्य ।
 २. प्रताप; कीर्ति । ३. कबूल; प्रतिज्ञा ।
 इकरार-ना० [अ० इकरार] कबूल; प्रतिज्ञा ।

इकरारनामा-ना० [अ० इकरार+नामा (फा०)] कुनै किसिमको कबूल वा शर्त लेखिएको कागज-पत्र; कबूलियत; प्रतिज्ञा-पत्र ।
 इकार-ना० [सं०] १. 'इ'-अक्षर । २. वाइमात्रा; ि-यो चिह्न ।
 इक्षु-ना० [सं०] उखु ।
 इक्षु-दण्ड-ना० [सं०] उखुको लाँको ।
 इक्षु-दर्भा-ना० [सं०] ठूलो सिरु ।
 इक्षुवती-ना० [सं०] काठमाडौँमा प्रवाहित एक प्रसिद्ध नदी ।
 इक्षु-सार-ना० [सं०] सखर; चीनी; मिस्री ।
 इक्ष्वाकु-ना० [सं०] १. वैवस्वत मनुका छोरा; सूर्य-वंशका पहिला राजा । २. तीतो लौका; तुम्बा ।

इखिइनु-इतलायनामा

इखिइनु-अ० क्रि० [इखि+इ+नु] इखिने काम होइनु;
डाह होइनु; ('इखिनु'-को भा० क्रि०) ।
इखिनु-अ० क्रि० [ईख+इ+नु] अरुको उन्नति देखेर
दुःखित हुनु; मनमा डाह हुनु ।
इख्याइनु-स० क्रि० [ईख+याइ+नु] ईर्ष्या गराइनु;
लोभ्याइनु; ('इख्याउनु'-को क० क्रि०) ।
इख्याउनु-स० क्रि० [ईख+याउ+नु] १. लोभ्याउनु;
(‘इखिनु’-को प्रे० क्रि०) । २. आइ मारु; शेखी भार्नु ।
इङ्ग-ना० [सं०] इशारा; सङ्केत ।
इङ्गपात-ना० [नेवा० इमापा] पक्षी, मानिस आदिका
आकारको चङ्गा ।
इङ्गर-प्रत्य० [ने०] नाम शब्दको पछिल्लिर लागेर विशेषतः
क्षुद्रता वा तुच्छताको अर्थ बुझाउने प्रत्यय । (उदा०-
पतिङ्गर, लठिङ्गर इत्या० ।)
इङ्गला-ना० [सं०] नाकको वायाँ प्वालबाट श्वास बाहिर-
भित्र गराउने नाडी ।
इङ्गलिश-ना० [अं०] १. अङ्ग्रेजी भाषा । (वि०) २.
इङ्गलैन्ड-सम्बन्धी; इङ्गलैन्डको ।
इङ्गलैन्ड-ना० [अं०] बेलायत ।
इङ्गित-ना० [सं०] १. अङ्गको चेष्टाबाट मनको भाव प्रकट
गर्नु; सङ्केत; इशारा । (वि०) २. सङ्केत गरिएको ।
इङ्गितज्ञ-वि० [सं०] चेष्टाद्वारा मनोभाव जान्ने; सङ्केत
बुझ्ने ।
इङ्गदी-ना० [सं०] शालका जस्ता ठूला-ठूला पात हुने,
घिउ आउने, वीयाँ भएको गुलियो फल फल्ने रूख; त्यसैको
फल; चिउली ।
इङ्गलिश-वि० [इङ्गलिश] इङ्गलिश ।
इङ्गलैन्ड-ना० [इङ्गलैन्ड] इङ्गलैन्ड ।
इचङ्ग-नारायण-ना० [सं०] काठमाडौँको पश्चिमपट्टि रहेका
एक प्रसिद्ध नारायण; चार नारायणमध्ये एक; चतुर्थ
नारायण ।
इच्छा-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु पाउने मन; कामना;
अभिलाषा । २. लालसा; चाह ।
इच्छाधीन-वि० [सं०] इच्छामा निर्भर रहेको; रोजी ।
इच्छा-पत्र-ना० [सं०] राजी-खुशीले आफ्नो अधिकारको
धन-माल कुनै मन लागेको व्यक्तिले पाउने गरी
लेखिदिएको कागज-पत्र ।
इच्छा-भोजन-ना० [सं०] रुचि वा इच्छामाफिकको भोजन;
मनमाफिकको खानेकुरो ।
इच्छित-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; वाञ्छित ।
इच्छु-वि० [सं०] चाहने; इच्छा गर्ने; इच्छुक । (यो शब्द
प्रायः अरु शब्दको पछिल्लिर जोडिएर प्रयोग हुन्छ । उदा०-
शुभेच्छु; हितेच्छु ।)
इच्छुक-वि० [सं०] इच्छा गर्ने; अभिलाषा गर्ने; अभिलाषी ।
इच्छ्याइनु-स० क्रि० [इच्छ्याउ+इ+नु] इच्छ्याउने काम

होइनु; ('इच्छ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
इच्छ्याउनु-स० क्रि० [इच्छ्या+याउ+नु] आफ्नो हकको
धन-माल आफ्नै राजी-खुशीले अर्कोको हक हुने गरी लेखी
दिनु; इच्छ्या-पत्र लेखिदिनु ।
इजलास-ना० [अ०] १. न्यायालय; कचहरी । २. सभा;
बैठक ।
इजहार-ना० [अ० इजहार] १. फिराद-पत्र; नालिश-पत्र ।
२. उजूरी ।
इजहारा-ना० [अ० इजहार:] ठेक; ठेक्का ।
इजाजत-ना० [अ० इजाजत] १. आज्ञा; आदेश । २. मन्जूरी;
स्वीकृति । ३. सल्लाह; सम्मति ।
इजार-ना० [अ० इजारबन्द] सुरुवालको नेफाभित्र हालेर
कमरमा बाँध्ने डोरी; सुरुवाल बाँध्ने फित्ता वा डोरी ।
इजार-घर-ना० [इजार+घर] सुरुवालको नेफाभित्र
इजार रहने सुरुवालको अवयव ।
इज्जत-ना० [अ० इज्जत] १. मान; प्रतिष्ठा; आदर ।
२. हुर्मत; आबरू ।
इज्जतदार-वि० [अ० इज्जत+दार(फा०)] इज्जत भएको;
प्रतिष्ठित; भलादमी ।
इज्या-ना० [सं०] १. यज्ञ; होम । २. पूजा ।
इटाचपली-ना० [ने०] नेपालको पुरानो न्यायालय; फौजदारी
अदालत ।
इतः-ना० यो० [सं०] १. यहाँ; यता । २. यहाँबाट ।
इतर-वि० [सं०] १. अर्को; दोस्रो; अन्य; भिन्न । २. साधारण
३. तुच्छ; हीन; नीच ।
इतरतः-संयो० [सं०] १. अन्यथा; होइन भने । (ना० यो०)
२. अन्यत्र; अन्त ।
इतरथा-अव्य० [सं०] अर्कै प्रकारले; अर्कै किसिमले;
अन्यथा ।
इतर-बितर-क्रि० यो० [सं० इतर+विकीर्ण] यता-उति
(छरिने किसिम); छ्यान-ब्यान; यत्र-तत्र ।
इतरिइनु-अ० क्रि० [इतरि+इ+नु] इतह्लिइनु; ('इतरिनु'-
को भा० क्रि०) ।
इतरिनु-अ० क्रि० [इतह्लिनु] इतह्लिनु ।
इतरेतर-अव्य० [सं०] परस्पर; आपस ।
इतरेतरभाव-ना० [सं०] एको गुण अर्कोमा नहुनाको भाव ।
इतरेतराश्रय-ना० [सं०] एक वस्तुको सिद्धि अर्को वस्तुका
सिद्धिमा निर्भर रहने तर्क-शास्त्रको एक दोष ।
इतन्याइ-ना० [इतरि+आइ] इतरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
इतन्याइनु-स० क्रि० [इतरि+याइ+नु] इतह्ल्याइनु;
(‘इतन्याउनु’-को क० क्रि०) ।
इतन्याउनु-स० क्रि० [इतरि+याउ+नु] इतह्ल्याउनु;
(‘इतरिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
इतलायनामा-ना० [अ० इतलानामा] देवानी मुद्दामा झग-
डियालाई अदालतले दिने सूचना वा समन ।

इतस्ततः—अव्य० [सं०] यता-उत्ति; यत्र-तत्र ।
 इतह्निनु—अ० क्रि० [इतहि+इ+नु] इतरिने काम होइनु;
 जिस्किनु; गिजिनु; ('इतहिनु'-को भा० क्रि०) ।
 इतहिनु—अ० क्रि० [सं० उत्तरण] छिल्लिनु; जिस्किनु;
 गिजिनु; इतरिनु ।
 इतह्चाइ—ना० [इतहि+आइ] इतहिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 इतह्चाइनु—स० क्रि० [इतहि+याइ+नु] इतहिन लाइनु;
 जिस्क्याइनु; ('इतह्चाउनु'-को क० क्रि०) ।
 इतह्चाउनु—स० क्रि० [इतहि+याउ+नु] इतहिन लाउनु;
 गिज्याउनु; जिस्क्याउनु; ('इतहिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 इति—ना० [सं०] १. समाप्ति; पूर्णता । २. अन्त; आखिर ।
 इति-कर्तव्यता—ना० [सं०] १. अवश्य गर्नुपर्ने काम । २.
 काम गर्ने तरीका; कामको परिपाटी ।
 इतिवृत्त—ना० [सं०] १. पुरानो कथा; प्राचीन कहानी । २.
 इतिहास । ३. वर्णन; पुरापुर वृत्तान्त ।
 इतिश्री—ना० [सं०] १. खतम; चुक्ती । २. सर्वस्वको नाश ।
 ३. निःशेष; निर्मूल ।
 इतिहास—ना० [सं०] १. बितेका समयमा घटेका प्रसिद्ध
 घटना र प्रसिद्ध पुरुषहरूको प्रभाव र चरित्र लेखिएको
 पुस्तक । २. पुराण । ३. पुरानो घटना । ४. पुख्र्यौली ।
 इतिहास-शिरोमणि—ना० [सं०] इतिहासजलाई दिइने
 नेपालको एक राजकीय पदवी ।
 इत्थम्—अव्य० [सं०] यसरी; यस किसिमले ।
 इत्थमेव—अव्य० [सं०] यस्तै नै; यसै किसिमले ।
 इत्थम्भूत—वि० [सं०] यस्तो; यस किसिमको ।
 इत्यादि—अव्य० [सं०] १. यस्तै; अरु पनि; आदि । २.
 लगायत; समेत ।
 इत्यादिक—वि० [सं०] यसै प्रकारका अरु; इत्यादि; आदि ।
 इत्वर—वि० [सं०] १. यात्रा गर्ने; यात्री । २. निर्दयी;
 क्रूर । ३. नीच; हेय । ४. निर्धन । (ना०) ५. नपुंसक ।
 इत्वरी—ना० [सं०] १. व्यभिचारिणी; वेश्या । २.
 अभिसारिका ।
 इदम्—सर्वना० [सं०] यो ।
 इदमित्थ—ना० [सं० इदमित्थम्] १. निधो; अन्तिम निर्णय;
 निश्चय । २. ठेगान; तहकितात ।
 इदमित्थम्—ना० [सं०] इदमित्थ ।
 इनाम—ना० [अ० इनाम] १. कुनै असल वा नयाँ काम गरे-
 बापत दिइने पुरस्कार; पारितोषिक । २. बकस; बक्सिस ।
 इनामपाट—ना० [ने०] डकर्मिले गाह्रोको तल-माथिको सुर
 सोइचाउन लगाउने घण्टीको डोरी ।
 इनामेल—ना० [अं०] फलाम, ढुङ्गा आदिका वस्तुमा लगाइने
 पालिशविशेष ।
 इनार—ना० [ने०] पानी निकाल्नाका निम्ति पृथ्वीमा खनेर
 चारैतिर ईँट आदिको गाह्रो लगाई बनाइएको साँगुरो

गहीरो खाल्डो; ढोरी लगाएर पानी झिकिने गहीरो कूवा ।
 इने-गिने—वि० [(फाँ०) इने+गन्] छानिएका केही; दुइ-चार ।
 इन्कम-ट्याक्स—ना० [अं० इन्कम-टैक्स] आम्दानीमा लगा-
 इएको ट्याक्स; आय-कर ।
 इन्कार—ना० [अ०] अस्वीकार; नामन्जुरी; नकारात्मक
 उत्तर ।
 इन्च—ना० [अं०] एक फुटको बाह्रौँ भाग ।
 इन्-चार्ज—ना० [अं०] १. कुनै काम वा विभागको देख-रेख
 गर्ने अधिकारी; विभागीय अफिसर । २. अधिकारी व्यक्ति ।
 इन्ची—ना० [अं० इन्च] इन्च ।
 इन्जिन—ना० [अं० एन्जिन] इन्जिन ।
 इन्जिन—ना० [अं० एन्जिन] १. बाफवाट चल्ने, बाटो पेलने
 गह्रौँ र भट्ठा किसिमको कल । २. बाफ अथवा विजुलीका
 बलले रेलका डिब्बाहरू तान्ने यन्त्र । ३. शक्ति-
 उत्पादक यन्त्र ।
 इन्जिनियर—ना० [अं० एन्जिनियर] १. सड़क, घर, पुल,
 आदि बनाउने वा मरम्मत गर्ने शिल्प-विद्यामा विश्व-
 विद्यालयबाट स्नातकको उपाधि-प्राप्त व्यक्ति; वास्तु-
 कला-विशेषज्ञ । २. कल, इन्जिन आदि बनाउने वा
 मरम्मत गर्ने काममा स्नातक भएको व्यक्ति; यन्त्र-विद्या-
 विशेषज्ञ ।
 इन्जिनियरिङ्ग—ना० [अं० एन्जिनियरिङ्ग] १. कल-पुर्जा
 आदि बनाउने वा मरम्मत गर्ने विद्या; यन्त्र-विद्या । २.
 घर, पुल, बाटो आदि बनाउने विद्या; वास्तु-कला । ३.
 इन्जिनियरको काम ।
 इन्जिनियरी—ना० [अं० एन्जिनियर+ई] इन्जिनियरिङ्ग ।
 इन्जेक्शन—ना० [अं०] १. शरीरको नसा, मांसल स्थान आदिमा
 सियोद्वारा प्रयोग गरिने औषधि । २. त्यस्तो औषधि
 शरीरमा प्रयोग गर्ने काम; सुई ।
 इन्टरभ्यू—ना० [अं०] १. कसैसित प्रत्यक्ष भेट गर्नु । २. कुनै
 प्रतियोगितामा छानिनाका लागि प्रतियोगीहरूले छात्रे
 अधिकारीहरूसित औपचारिक रूपमा प्रत्यक्ष भेट गर्नु ।
 ३. अन्तर्वार्ता ।
 इन्टरमीडियट—वि० [अं०] १. प्रवेशिका र स्नातकका बीचको
 (कक्षा) । २. बीचको; मध्य-वर्ती ।
 इन्ट्रेन्स—ना० [अं० एन्ट्रेन्स] १. प्रवेशिका परीक्षा; म्याट्रि-
 कुलेशन । २. प्रवेश । ३. द्वार; ढोका ।
 इन्तजार—ना० [अ० इन्तजार] बाटो हेर्नु; प्रतीक्षा ।
 इन्तिजाम—ना० [अ० इन्तिजाम] प्रबन्ध; बन्दोबस्त; व्यवस्था ।
 इन्तु-न-चिन्तु—वि० [(फाँ०) इन्तु+न+चेतन] होश-हवास
 नभएको; बिचेत; अचेत ।
 इन्दिरा—ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. आश्विन कृष्ण एकादशी ।
 इन्दिन्दिर—ना० [सं०] ठूलो जातको भमरो ।
 इन्दीवर—ना० [सं०] नीलो कमल ।
 इन्दीवरा—ना० [सं०] बोके-लहरो; अजशृङ्गी ।

इन्दु-इमारत

इन्दु-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. एकको सङ्ख्या । ३. कपूर ।
 इन्दु-कला-ना० [सं०] १. चन्द्र-किरण । २. गुर्जो । ३. सोम-लता ।
 इन्द्र-ना० [सं०] १. देवताका राजा; स्वर्ग-लोकका राजा । २. सम्पत्ति-शाली; ऐश्वर्यवान् । ३. तीन वैदिक देवतामध्ये एक; पानी पार्ने देवता ।
 इन्द्र-नोप-ना० [सं०] वर्षा-कालमा हुने रातो रङ्गको कीरो-विशेष; मखमली-कीरो ।
 इन्द्र-जात्रा-ना० [सं० इन्द्र+यात्रा] भाद्र शुक्ल चतुर्दशीका दिन काठमाडौँमा गरिने कुमारी आदिको प्रसिद्ध रथ-यात्रा ।
 इन्द्र-जाल-ना० [सं०] मानिसका आँखा छलेर वा मन्त्र-तन्त्रद्वारा अनौठा-अनौठा काम गरेर देखाइने खेल; चटक; जादू ।
 इन्द्र-जाली-वि० [इन्द्र-जाल+ई] इन्द्र-जाल गर्ने; चटकी; जादूगर ।
 इन्द्र-जित्-वि० [सं०] १. इन्द्रलाई जित्ने । (ना०) २. रावणको छोरो; मेघ-नाद ।
 इन्द्र-जौ-ना० [सं० इन्द्रयव] ठूलो कुरो; त्यसैको दाना ।
 इन्द्र-दमन-ना० [सं०] वर्षा-कालमा नदीको जल बढेर कुनै विशेष वर वा पीपलका वृक्ष, कुण्ड आदिमा पुग्दा पर्ने पर्व ।
 इन्द्र-धनु-ना० [सं०] वर्षा-कालमा सूर्यको विपरीत दिशामा आकाशमा देखिने रङ्गी-विरङ्गी अर्ध-वृत्त; इन्द्रेनी ।
 इन्द्र-ध्वज-ना० [सं० इन्द्र+ध्वज] १. इन्द्रको पताका । २. भाद्र शुक्ल द्वादशीका दिन इन्द्रको पूजा गरेर उभ्याइने ठूलो ध्वजा; लिङ्गो ।
 इन्द्र-नील-ना० [सं०] नीर; नीलो रङ्गको मणिविशेष ।
 इन्द्रप्रस्थ-ना० [सं०] पाण्डवहरूको राजधानी ।
 इन्द्रराज्यलक्ष्मी-पुरस्कार-ना० [सं०] आजीवन सङ्गीत वा अन्य कलाको क्षेत्रमा प्रेरणा-दायक साधना गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई नेपाल एकेडेमीले प्रतिवर्ष दिने एक पुरस्कार । (श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्रवीरविक्रम शाह देवकी स्वर्गवासिनी श्री ५ वडामहारानीका नाममा यो पाँच हजार रुपियाँको पुरस्कार प्रमाण-पट्टा साथ नेपाल एकेडेमीको वार्षिक समारोहका अवसरमा श्री ५ महाराजाधिराज (चान्सलर, नेपाल एकेडेमी)-का बाहुलीबाट प्रदान गरिन्छ ।)
 इन्द्र-लोक-ना० [सं०] स्वर्ग ।
 इन्द्र-वंशा-ना० [सं०] बालु-बालु मात्राका चार पाउ हुने एक छन्द । (यसका सबै चरणमा दुइ तगण, एक जगण र एक रगण हुन्छन् ।)
 इन्द्र-वज्रा-ना० [सं०] एघार-एघार अक्षरका चार पाउ हुने एक छन्द । (यसका सबै चरणमा दुइ तगण, एक जगण र अन्तमा दुइ गुरु वर्ण हुन्छन् ।)
 इन्द्र-वारुणी-ना० [सं०] सेता-पहेँला घसां भएका तीता, नीला फल र नीला, राता फूल फुल्ने एक लहरो; त्यसैको

फल; इन्द्राणी ।

इन्द्राणी-ना० [सं०] १. इन्द्रकी पत्नी । २. सेता-पहेँला घसां परेका नीला फल फल्ने, राता, नीला फूल फुल्ने लता-विशेष; इन्द्र-वारुणी । (यसका सेता र पहेँला फूल फुल्ने-दुइ भेद हुन्छन् ।)

इन्द्रायुध-ना० [सं०] १. इन्द्र-धनु; इन्द्रेणी । २. वज्र ।

इन्द्रावती-ना० [सं०] पूर्व १ नं० जुगल हिमालबाट निस्की दुलाल घाटमा सुनकोसीसँग मिसिने एक नदी; सप्त-कोसी नदीहरूमध्ये एक ।

इन्द्रासन-ना० [सं०] १. इन्द्रको सिंहासन । २. राज-सिंहासन । ३. सबै किसिमका सुख हुने ठाउँ ।

इन्द्रिय-ना० [सं०] १. बाह्य विषयको ज्ञान गराउने शक्ति । २. आँखा, कान, जिभ्रो, नाक, त्वचा-यी पाँच ज्ञानका साधन; वाणी, हात, गोडा, गुद-द्वार, लिङ्ग-यी पाँच कर्मका साधन; शरीरका अवयव ।

इन्द्रिय-गोचर-ना० [सं०] इन्द्रियको विषय; इन्द्रियद्वारा अनुभव गर्न सकिने ।

इन्द्रिय-ग्राम-ना० [सं०] पाँच ज्ञानेन्द्रिय र पाँच कर्मेन्द्रियको समूह ।

इन्द्रिय-जित्-वि० [सं०] इन्द्रियहरूलाई वशमा राख्ने; जित्नेन्द्रिय ।

इन्द्रिय-निग्रह-ना० [सं०] इन्द्रियहरूलाई वशमा राख्नु; इन्द्रियहरूलाई जित्नु ।

इन्द्रिय-लोलुप-वि० [सं०] इन्द्रिय-सम्बन्धी सुखको अधिक इच्छा गर्ने; इन्द्रियको वश-वर्ती ।

इन्द्रिय-सन्निकर्ष-ना० [सं०] आफ्आफ्ना विषयका साथ इन्द्रियको सम्बन्ध हुनु ।

इन्द्रियातीत-वि० [सं०] इन्द्रियहरूद्वारा ज्ञान वा अनुभव हुन नसक्ने; अगोचर ।

इन्द्रियार्थवाद-ना० [सं०] १. इन्द्रियद्वारा सुख-भोग गर्ने काम । २. इन्द्रियहरूको अनुभूतिद्वारा नै सबै किसिमको ज्ञान प्राप्त हुन्छ भन्ने दार्शनिक सिद्धान्त ।

इन्द्रेनी-ना० [ने०] इन्द्र-धनु ।

इन्धन-ना० [सं०] दाउरा वा त्यसको सट्टा बालेर उष्णता वा त्यसबाट उत्पन्न हुने शक्ति प्राप्त गर्ने साधन ।

इन्फ्लुएन्जा-ना० [अं०] रुघा-खोकीको रोग ।

इन्स्पेक्टर-ना० [अं०] कामविशेषको रेख-देख गर्ने विशेष कर्मचारी; निरीक्षक ।

इन्सान-ना० [अं०] मानिस; मनुष्य ।

इन्साफ-ना० [अं० इन्साफ] १. न्याय; निसाफ । २. निर्णय; फैसला ।

इन्सायन-ना० [अं० एन्साइन] इन्सिन ।

इन्सिन-ना० [अं० एन्साइन] लप्टनसरहको पल्टनिया अफिसर ।

इबी-ना० [प्रा० इक्ख] धेरै दिनदेखि रहेको ईख; दगा ।

इमारत-ना० [अं०] ठूलो र पक्की घर; महल; भवन ।

इम्पीरियल-ना० [अ०] १. वाईस इन्च फराकिलो र बत्तीस इन्च लामो कागतको नापो। (वि०) २. वादशाही; सम्राट्-सम्बन्धी; साम्राज्य-सम्बन्धी।
 इयत्ता-ना० [सं०] १. सीमा; हद। २. परिमाण; नियत सङ्ख्या।
 इयरिङ्ग-ना० [अ० इयर-रिङ्ग] यारिङ्ग।
 इरादा-ना० [अ०] १. कामना; इच्छा। २. सङ्कल्प; अठोट। ३. विचार।
 इलम-ना० [अ० इल्म] १. ज्ञान; जानकारी। २. विद्या। ३. रोजगार; व्यवसाय।
 इलमी-वि० [इलम + ई] इलम गर्ने; कुनै इलममा लागेको; इलम-सम्बन्धी।
 इला-ना० [सं०] १. पृथ्वी। २. सरस्वती।
 इलाका-ना० [अ० इलाकः] १. लगा; हाता। २. कुनै नाउँले प्रसिद्ध एक भू-खण्ड; अमल। ३. अधिकार-क्षेत्र।
 इलाज-ना० [अ०] रोग निको पार्ने उपाय वा प्रयत्न; उपचार; चिकित्सा।
 इलाम-ना० [ने०] नेपालको पूर्वी सीमानाको एक जिल्ला।
 इलिक-मिलिक-क्रि० यो० [ने०] छिनको छिनमा बेपत्ता हुने वा सिद्धिने किसिम।
 इलेक्ट्रिक-वि० [अ० एलेक्ट्रिक] बिजुलीको; विद्युत्-शक्ति-बाट उत्पन्न हुने।
 इलेक्ट्रिसिटि-ना० [अ०] बिजुली; विद्युत्-शक्ति।
 इलो-ना० [नेवा० इलाँ] थाम अड्याउने ढुङ्गो; आधार-शिला।
 इल्लत-ना० [अ०] अभियोग; दोष; खोट।
 इल्लिस-ना० [सं०] डँडाल्नुदेखि पुच्छरसम्म पखेटा हुने झीनो र लामो एक जातको माछो।
 इव-अव्य० [सं०] उपमा-वाचक शब्द; समान; तुल्य; सदृश। (उदा०-अग्रजइव, अनुजइव।)
 इशारा-ना० [अ०] १. सान; सङ्केत; इङ्गित। २. अस्पष्ट सूचना। ३. गुप्त प्रेरणा।
 इश्क-ना० [अ० इश्क] प्रेम; प्यार।
 इश्तिहार-ना० [अ०] सरकारद्वारा जनतालाई दिइएको सूचना; विज्ञापन; नोटिस।
 इष्ट-वि० [सं०] १. चाहेको; इच्छा गरिएको। (ना०) २. प्रिय व्यक्ति; मित्र। ३. अग्नि-होत्रादि शुभ कर्म।

४. इष्ट-देवता; कुल-देवता।
 इष्ट-देवता-ना० [सं०] आराध्य देवता; मन्त्रको अधिष्ठाता देवता।
 इष्ट-मित्र-ना० [सं०] १. हितैषी मानिस; साथी; मित्र। २. नातेदार; सम्बन्धी।
 इष्टापत्ति-ना० [सं०] एउटाले बोलेको कुरा अर्कालाई अनुकूल पर्नु; चिताएको पुगनु।
 इसकुल-ना० [इस्कुल] इस्कुल।
 इसबगोल-ना० [फा०] रछायो वा फुस्रो रङ्गको तिलजस्ता साना-साना दाना फल्ने बोटविशेष; त्यसैको फल। (आउँ-रगत, दिसा आदि रोगमा औषधिको रूपमा यसको प्रयोग हुन्छ।)
 इस्कुल-ना० [अ० स्क्वाश] लौकाजस्तो लहरामा फल्ने, तरकारी खाइने साना-साना काँडा हुने हरियो फलविशेष; इस्कुस।
 इस्कुस-ना० [अ० स्क्वाश] इस्कुल।
 इस्कोट-ना० [अ० वेस्ट-कोट] इस्टकोट।
 इस्टकोट-ना० [अ० वेस्ट-कोट] कोटभित्र लाउने, बाउला नभएको, कम्मरसम्म आउने एक किसिमको सानो कोट; इस्कोट।
 इस्तिरी-ना० [सं० स्तर + ई] तताएर कपडा सम्म्याउने साधन।
 इस्तीफा-ना० [अ० इस्तअफा] आफ्नो काम वा नोकरी छोड्न दिइने प्रार्थना-पत्र; राजीनामा; त्याग-पत्र।
 इस्तेमाल-ना० [अ० इस्तअमाल] काममा ल्याउनु; व्यवहार; उपयोग; प्रयोग।
 इस्पात-ना० [सं० अयस्पात्र] एक किसिमको असल फलाम; संस्कार पुगेको कडा फलाम।
 इस्लाम-ना० [अ०] मुसलमानी धर्म वा मत।
 इह-क्रि० यो० [सं०] १. यहाँ; यस ठाउँमा। २. यस लोकमा।
 इह-लीला-ना० [सं०] यस लोकको जीवन; जिन्दगी।
 इह-लोक-ना० [सं०] १. यो लोक; संसार। २. यो जीवन; यो जन्म।
 इह-लौकिक-वि० [सं०] यस लोकको; यो लोक-सम्बन्धी; सांसारिक।
 इहामुत्र-क्रि० यो० [सं०] १. यस लोक र पर-लोकसमेतमा। २. यहाँ र त्यहाँ।

इ

ई-देवनागरी वर्ण-मालाको चौथो स्वर-वर्ण; तालुबाट उच्चारण हुने 'इ'-को दीर्घ रूप।
 ई-वि० बो० [सं० इः] १. घृणा, झिझ्याहट, नीचता आदि बुझाउने शब्द। (उदा०-ई, फोहरमा नचल।) २. आफ्नो नजीकको वस्तु अँगल्याएर देखाउँदा भनिने शब्द। ३. लोप्पा खुवाउँदा बोलिने शब्द। (उदा०-ई, खा!)
 ई-देवनागरी वर्ण-मालाको चौथो स्वर-वर्ण; तालुबाट उच्चारण हुने 'इ'-को दीर्घ रूप।

ई-देवनागरी वर्ण-मालाको चौथो स्वर-वर्ण; तालुबाट उच्चारण हुने 'इ'-को दीर्घ रूप।
 ई-वि० बो० [सं० इः] १. घृणा, झिझ्याहट, नीचता आदि बुझाउने शब्द। (उदा०-ई, फोहरमा नचल।) २. आफ्नो नजीकको वस्तु अँगल्याएर देखाउँदा भनिने शब्द। ३. लोप्पा खुवाउँदा बोलिने शब्द। (उदा०-ई, खा!)
 ई-देवनागरी वर्ण-मालाको चौथो स्वर-वर्ण; तालुबाट उच्चारण हुने 'इ'-को दीर्घ रूप।

जाँच्ने ।

ईक्षण-ना० [सं०] १. देख्नु; दर्शन । २. आँखा; नेत्र ।
३. विचार; विवेचन । ४. जाँच ।

ईख-ना० [प्रा० इक्ख] रीसबाट उब्जेको प्रतिशोधको भावना;
द्वेष; इवी ।

ईखालु-वि० [ईख+आलु] १. ईख गर्ने; इर्ष्यालु । २. ईख
भएको; रीस भएको ।

ईति-ना० [सं०] १. बाधा; उपद्रव । २. नोकसानी; हानि ।
३. अतिवृष्टि, अनावृष्टि, सलह, मूसा, सुगा, दुश्मनको
हमला-यी छ प्रकारका उपद्रव ।

ईथर-ना० [अं०] १. समस्त शून्य स्थानमा रहने अत्यन्त तरल
र सूक्ष्म पदार्थ; उष्णता र प्रकाशको सञ्चार गर्ने द्रव्य ।
२. गन्धकको तेजाव र मद्य-सारबाट तयार हुने एक
रासायनिक पदार्थ ।

ईदृश-वि० [सं०] यस्तो; यस किसिमको ।

ईप्सा-ना० [सं० इच्छा] कुनै वस्तु-प्राप्तिको इच्छा; चाहना ।

ईप्सित-वि० [सं०] १. इच्छा गरिएको; चाहना गरिएको ।
२. प्यारो; प्रिय ।

ईप्सु-वि० [सं०] इच्छा गर्ने; इच्छुक ।

ईमान-ना० [अ०] १. लेन-देनको व्यवहारमा गरिने सच्चाइ;
सत्यता । २. ईश्वर वा धर्ममा भएको विश्वास; आस्तिक-
बुद्धि । ३. असल नीयत ।

ईमान-जमान-ना० [अ० ईमान+जमान] व्यवहारमा काम
र कुराको ठीक-ठीक पालना; सत्य-निष्ठा; धर्मपूर्वक बोलनु ।

ईमानदार-वि० [अ० ईमान+दार (फा०)] ईमान भएको;
निष्कपट ।

ईमानदारी-ना० [ईमानदार+ई] ईमानदार हुनाको भाव;
सत्य-निष्ठा ।

ईरिण-ना० [सं०] झार-पात पनि नउम्रने रूखो जमीन;
ऊसर भूमि ।

ईर्वाह-ना० [सं०] १. काँक्रो । २. ककरी । ३. खरबूजो । ४. फूट ।

ईर्ष्य-वि० [सं०] ईर्ष्या गर्ने; इर्ष्यालु ।

ईर्ष्यक-वि० [सं०] ईर्ष्या गर्ने; इर्ष्यालु ।

ईर्ष्या-ना० [सं०] अर्काको लाभ वा उन्नति देखेर मनमा पैदा
भएको डाह; मात्सर्य; द्वेष ।

ईर्ष्यालु-वि० [सं०] ईर्ष्या भएको; ईर्ष्या गर्ने ।

ईश-ना० [सं०] १. स्वामी; मालिक । २. राजा । ३. पति;
लोग्ने । ४. ईश्वर । ५. शिव । ६. एवारको सङ्ख्या ।

ईश-कोण-ना० [सं०] ईशान दिशा ।

ईशान-ना० [सं०] १. स्वामी; मालिक । २. शिव; महादेव ।
३. एघार रुद्रमध्ये एक । ४. पूर्व र उत्तर दिशाका बीचको
कोण वा उपदिशा ।

ईशिता-ना० [सं०] ईशित्व ।

ईशित्व-ना० [सं०] १. उत्कृष्टता; प्रधानता । २. ईश्वरत्व ।
३. आठ सिद्धिमध्ये एक; प्रभुत्व प्राप्त हुने सिद्धि ।

ईश्वर-ना० [सं०] १. कलेश, कर्म-विपाक र आशयदेखि भिन्न
पुरुष; परमेश्वर; भगवान् । २. मालिक; स्वामी ।
३. धनी; ऐश्वर्यवान् । ४. पति; लोग्ने ।

ईश्वर-निषेध-ना० [सं०] ईश्वरको अस्तित्व नमान्नु;
नास्तिकता ।

ईश्वर-निष्ठ-वि० [सं०] ईश्वरमा विश्वास राख्ने; आस्तिक ।
ईश्वर-प्रणिधान-ना० [सं०] सबै किसिमका कर्म र त्यसको
फल ईश्वरलाई समर्पण गर्नु ।

ईश्वरवाद-ना० [सं०] ईश्वरको अस्तित्व छ र उही सारा
सृष्टिको नियन्ता हो भन्ने सिद्धान्त ।

ईश्वरवादी-वि० [सं०] ईश्वरवादको अनुयायी ।

ईश्वरी-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. लक्ष्मी । ३. शिवलिङ्गी;
ऐरेलु ।

ईश्वरीय-वि० [सं०] ईश्वर-सम्बन्धी; ईश्वरको ।

ईषत्-वि० [सं०] अलिकति; थोरै ।

ईषद्वास-ना० [सं०] मुसुक्क हाँस्नु; खिसिक्क हाँस्नु ।

ईषा-ना० [सं०] हरिस ।

ईसवी-वि० [अ०] ईसा-सम्बन्धी; ईसाको; ख्रिस्तीय ।

ईसा-ना० [अ०] एक प्रसिद्ध धर्म-प्रवर्तक; ईसाई धर्मका
प्रवर्तक ।

ईसाई-ना० [अ०] ईसाले चलाएको धर्मका अनुयायी;
ईसाई धर्म मान्ने; क्रिश्चियन ।

ईहा-ना० [सं०] १. इच्छा; चाहना । २. उद्यम; चेष्टा ।

ईहामृग-ना० [सं०] १. दिव्य स्त्रीमा अभिलाषा गर्ने दिव्या-
दिव्य धीरोद्धत नायक र प्रतिनायक भएको, चार अङ्कमा
विभक्त, इतिहास र कल्पना-मिश्रित कथानकद्वारा शृङ्गार-
को आभासमात्रको अनुभव हुने दृश्य-काव्यको एक भेद ।
२. ब्वाँसो; वृक ।

ईहार्थी-वि० [सं०] धन-प्राप्तिको निमित्त प्रयत्न-शील; उद्देश्य-
पूर्तिको निमित्त उद्यत ।

ईहित-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; इच्छित; अभिलषित ।

उ

उ-देवनागरी वर्ण-मालाको पाँचौँ स्वर-वर्ण । यो ओष्ठस्थानी
र 'ऊ'-को ह्रस्व रूप हो ।

उ-सर्वना० [ऊ] त्तो; ऊ ।

उ-अव्य० [सं०] तिरस्कार वा उपेक्षापूर्वक बोल्दा प्रयोग

गरिने शब्द । (उदा०-उँ, यो काम त गर्दिन ।)

उँ-अव्य० [ने०] रीस उठ्ने कुरा सुन्दा मन-मनै रिसाएर
बोल्ने शब्द ।

उँग-ना० [उँधो] वसी-वसी निद्राले झुल्नु; वसेको वस्यै निद्राले

आंखा लट्ट हुनु; झकाइ; निद्राको तन्द्रा ।
 उंगाई-ना० [उङ्+आइ] उङ्गे किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उंगाइन-स० क्रि० [उङ्+आइ+नु] उङ्गन लाइन; उङ्गले लट्ट्याइन; ('उङ्गाउन'-को क० क्रि०) ।
 उंगाउन-स० क्रि० [उङ्+आउ+नु] उङ्गन लाउन; उङ्गमा लट्ट्याउन; ('उङ्ग'-को प्रे० क्रि०) ।
 उङ्गिन-अ० क्रि० [उङ्+इ+नु] उङ्गे काम होइन; उङ्ग लागिन; ('उङ्ग'-को भा० क्रि०) ।
 उङ्गु-अ० क्रि० [उङ्ग+नु] वसी-वसी निद्राले लट्टिएर झुलनु; निद्राको तन्द्रामा पर्नु; उङ्ग लाग्नु ।
 उङ्घ-ना० [उङ्ग] उङ्ग ।
 उङ्घाई-ना० [उङ्घ+आइ] उङ्घने किसिम, क्रिया, वा भाव ।
 उङ्घाइन-स० क्रि० [उङ्घ+आइ+नु] उङ्घाइन; ('उङ्घाउन'-को क० क्रि०) ।
 उङ्घाउन-स० क्रि० [उङ्घ+आउ+नु] उङ्घाउन; ('उङ्घु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उङ्घिन-अ० क्रि० [उङ्घ+इ+नु] उङ्घिन; ('उङ्घु'-को भा० क्रि०) ।
 उङ्घु-अ० क्रि० [उङ्घ+नु] उङ्घु ।
 उँचाई-ना० [उँचाइ] उँचाई ।
 उँचो-वि० [सं० उच्च] ऊँचो; अग्लो ।
 उँधो-ना० यो० [सं० अधः] तल; तलतिर; मुनितिर ।
 उँधौली-वि० [उँधो+औली] तलतिरको; मुनितिरको; उँधोको ।
 उँभो-ना० यो० [सं० ऊर्ध्व] माथि; माथितिर; उँचाइमा ।
 उँभौली-वि० [उँभो+औली] माथितिरको; उँभोको ।
 उः-अव्य० [सं०] १. झट्ट कुनै कुरा अङ्गुलि-निर्देश गरी देखाउँदा बोलिने शब्द । (उदा०-उः त्यहाँ छ ।) २. ग्लानि, दुःख, विस्मय, क्रोध, हर्ष आदि प्रकट गर्ने शब्द । (उदा०-उः साह्रै थकाइ लाग्यो ।)
 उईटनु-स० क्रि० [उईटो] यन्त्रमा हालेर कपासका गोडा (कसर) छुट्ट्याउन; कपास केलाउन; उईट्याउन ।
 उईटाई-ना० [उईट+आइ] उईटने किसिम क्रिया, वा भाव ।
 उईटाइन-स० क्रि० [उईट+आइ+नु] उईटन लाइन; उईट्याउन लगाइन; ('उईटाउन'-को क० क्रि०) ।
 उईटाउन-स० क्रि० [उईट+आउ+नु] उईटन लाउन; उईट्याउन लाउन; ('उईटनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उईटिन-स० क्रि० [उईट+इ+नु] उईटने काम गरिन; कपास केलाइन; ('उईटनु'-को क० क्रि०) ।
 उईटो-ना० [ने०] कपास केलाउने यन्त्रविशेष; कपासका गोडा वा कसर छुट्ट्याउने यन्त्रविशेष ।
 उईट्याई-ना० [उईट+आइ] उईट्याउने किसिम, क्रिया, वा भाव ।
 उईट्याइन-स० क्रि० [उईट+आइ+नु] उईटिने काम होइन; कपास केलाइन; ('उईट्याउन'-को क० क्रि०) ।

उईट्याउन-स० क्रि० [उईटो+याउ+नु] उईटोमा हालेर कपासका गोडा वा कसर छुट्ट्याउन; कपास केलाउन ।
 उकल्चिइन-अ० क्रि० [उकल्चि+इ+नु] उकल्चिने काम होइन; ('उकल्चिनु'-को भा० क्रि०) ।
 उकल्चिन-अ० क्रि० [उकुज] एक पटक निको भइसकेका रोग, घाउ, खटिरा आदि फेरि फर्कनु; उकुज पल्टनु ।
 उकल्च्याई-ना० [उकल्चि+याइ] उकल्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उकल्च्याइन-स० क्रि० [उकल्चि+याइ+नु] उकल्चिन लाइन; उकुच पल्टाइन; ('उकल्च्याउन'-को क० क्रि०) ।
 उकल्च्याउन-स० क्रि० [उकल्चि+याउ+नु] उकल्चिन लाउन; उकुच पल्टाउन; ('उकल्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उकार-ना० [सं०] १. 'उ' - अक्षर । २. तर्कुल्ले; - यो चिह्न ।
 उकालिन-स० क्रि० [उकाल्+इ+नु] उकाल्ने काम गरिन; उकालोतिर लगिन; (उकाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 उकाली-ना० [उकालो+ई] उकालो ।
 उकालो-ना० [प्रा० उक्कास] तलबाट माथितिर लागेको ठाउँ; माथितिर लाग्ने बाटो; चढाउ ।
 उकाल्नु-स० क्रि० [उकालो+नु] माथितिर चढाउन; उँभो लाउन; माथि पठाउन ।
 उकास-ना० [प्रा० उक्कास] १. आवश्यक काम गरी उब्रेको वस्तु; बचत; शेष । (वि०) २. कसैको हक बाँकी नभई सरकारको हक हुन आएको (जग्गा); दुइ नम्बरको सीर (जमीन) । ३. उठेको भाग ।
 उकासाई-ना० [उकास्+आइ] उकास्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उकासिन-स० क्रि० [उकास्+इ+नु] उकास्ने काम गरिन; उठाइन; ('उकास्नु'-को क० क्रि०) ।
 उकास्नु-स० क्रि० [उकास] १. गहीरो भागलाई अग्लो पार्नु; अग्ल्याउन । २. तल्लो स्तरको मानिसलाई माथिल्लो स्तरमा पुऱ्याउन; उठाउन । ३. विपत्ति वा दुःखबाट मुक्त पार्नु ।
 उकुच-ना० [उकुज] उकुज ।
 उकुज-ना० [सं० उत्कोठ] कुनै खराबीबाट निको नभई धेरै दिनसम्म पाकिरहेको घाउ; सइन ।
 उकुस-पुकुस-क्रि० यो० [उकुस-मुकुस] उकुस-मुकुस ।
 उकुस-मुकुस-क्रि० यो० [ने०] १. ज्यादै गर्मी भएर वा हावा अवरुद्ध भएर असजिलो वा कष्ट अनुभव हुने किसिम; उसिस-निसिस । २. बढ्ता खाँदा असजिलो अनुभव हुने किसिम । ३. मनमा कुरा खेल्दा बेचैन हुने किसिम ।
 उकेरा-ना० [प्रा० उक्कर] १. गोड-मेल गरी वर-परको माटो कुनै बोटको फेदमा थुप्प्याएर दिएको आइ । २. उकेराइ; उकेर्ने काम ।
 उकेराइ-ना० [उकेर्+आइ] उकेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उकेराइनु-उखाल-पखाल

१०२

उकेराइनु-स० क्रि० [उकेर्+आइ+नु] उकेर्न लाइनु; उकेरा दिन लगाइनु; ('उकेराउनु'-को क० क्रि०) ।
 उकेराउनु-स० क्रि० [उकेर्+आउ+नु] उकेर्न लाउनु; उकेरा दिन लाउनु; ('उकेर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उकेरिनु-स० क्रि० [उकेर्+इ+नु] उकेर्ने काम गरिनु; उकेरा लाइनु; ('उकेर्नु'-को क० क्रि०) ।
 उकेर्नु-स० क्रि० [उकेरा+नु] १. वर-परको माटो कुनै बोट-को फेदमा थुप्याउनु; उकेरा लाउनु । २. गहिराको माटो माथितिर झिक्नु । ३. कुनै व्यक्तिलाई नचाहिँदो काम गर्न प्रेरणा दिनु; उचाल्नु ।
 उकेलाइ-ना० [उकेल्+आइ] उकेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उकेलाइनु-स० क्रि० [उकेल्+आइ+नु] उकेल्न लाइनु; ओकल्न लाइनु; ('उकेलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 उकेलाउनु-स० क्रि० [उकेल्+आउ+नु] उकेल्न लाउनु; ओकल्न लाउनु; ('उकेल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उकेलिनु-स० क्रि० [उकेल्+इ+नु] उकेल्ने काम गरिनु; ओकलिनु; ('उकेल्नु'-को क० क्रि०) ।
 उकेल्नु-स० क्रि० [सं० उद्गिल्+नु] खाएको पदार्थ पेटमा नथुप्याई मुखबाट निकाल्नु; ओकल्नु ।
 उक्कनु-अ० क्रि० [उक्क+नु] उक्कनु ।
 उक्काइ-ना० [उक्क+आइ] उक्कने किसिम, क्रिया वा भाव; उक्काइ ।
 उक्काउनु-स० क्रि० [उक्क+आउ+नु] उक्काउनु ।
 उक्किइनु-अ० क्रि० [उक्क+इ+नु] उक्किइनु; ('उक्किनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्किनु-अ० क्रि० [उक्क+इ+नु] उक्किइनु; ('उक्कनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्क्याइ-ना० [उक्कि+आइ] उक्किने किसिम, क्रिया वा भाव; उक्काइ ।
 उक्क-वि० [सं०] भनिएको; कथित ।
 उक्क-निर्वाह-ना० [सं०] आफूले बोलेको कुराको समर्थन गर्नु ।
 उक्क-प्रयुक्त-ना० [सं०] १. वात-चीत; कुराकानी; कथोपकथन । २. भनाभन ।
 उक्ताइनु-अ० क्रि० [उक्ताउ+इ+नु] उक्ताउने काम होइनु; उच्चाट लाग्नु; ('उक्ताउनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्ताउनु-अ० क्रि० [सं० आकुल] कुनै काम धेरै बेर गर्दा वा बिनाकाम धेरै समयसम्म बसिरहनु पर्दा नरमाइलो अनुभव हुनु; उच्चाट लाग्नु ।
 उक्कित-ना० [सं०] १. भनाइ; कथन । २. विशेष महत्त्वको वाक्य; सार-गर्भित कथन ।
 उक्कित-प्रत्युक्कित-ना० [सं०] सवाल-जवाफ; कुराकानी; कथोपकथन ।
 उक्कलनु-अ० क्रि० [उकालो+इ+नु] माथितिर जानु; चढ्नु; उकालो लाग्नु ।
 उक्कलाइ-ना० [उक्कल+आइ] उक्कलने किसिम, भाव वा क्रिया ।

उक्कलाइनु-स० क्रि० [उक्कल+आइ+नु] उक्कलने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उक्कलाउनु-स० क्रि० [उक्कल+आउ+नु] उक्कलने काम गरिनु; ('उक्कलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्कलाइनु-स० क्रि० [उक्कल+आइ+नु] उक्कलन लाइनु; उकालो लगाइनु; माथि चढाइनु; ('उक्कलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्कलाउनु-स० क्रि० [उक्कल+आउ+नु] उक्कलन लाउनु; उकालो लगाउनु; माथि चढाउनु; ('उक्कलनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उक्कलनु-अ० क्रि० [उक्कल+इ+नु] उक्कलने काम गरिनु; उकालो लाग्नु; ('उक्कलनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्कसनु-अ० क्रि० [प्रा० उक्कसण+नु] १. रोटी पकाउँदा फुलेर आउनु; भुकलुक हुनु । २. घाउ-खटिरा सुनिनु । ३. कामबाट फुसत पाउनु; उत्रनु ।
 उक्कसाइ-ना० [उक्कस+आइ] उक्कसने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उक्कसाइनु-स० क्रि० [उक्कस+आइ+नु] उक्कसन लाइनु; उक्कसने पारिनु; ('उक्कसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्कसाउनु-स० क्रि० [उक्कस+आउ+नु] उक्कसन लाउनु; उक्कसने पार्नु; ('उक्कसनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उक्कसिइनु-अ० क्रि० [उक्कस+इ+नु] उक्कसने काम होइनु; भुकलुक सुनिइनु वा फुलिनु; ('उक्कसनु'-को भा० क्रि०) ।
 उक्कसिनु-अ० क्रि० [उक्कस+इ+नु] उक्कसने काम होइनु; उक्कसिइनु; ('उक्कसनु'-को भा० क्रि०) ।
 उक्कस्याइ-ना० [उक्कस+आइ] उक्कसने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उक्कडा-ना० [उक्काड] रैतीका नाममा नम्बरी दर्ता नभई जमीनदारले आफ्ना इच्छानुसार नगदी रकम लिने गरी आबादी गर्न दिन पाउने जमीन; त्यस्तो व्यवस्था । (पछि-पछि यस व्यवस्थामा अनेक सुधार हुँदै गए ।)
 उक्कण्ड-वि० [सं० अक्कण्ड] ज्यादा; बिछट्ट; औधी ।
 उक्कण्ड-वि० [उकास+क्कण्ड] कुनै रैतीका नाउँमा दर्ता नभएको (सरकारी जमीन) ।
 उक्कखमाउलो-ना० [ने०] १. टन्टलापुर घाम; सूर्यको ज्यादै कडा राप । २. चर्को गर्मी; भावर । ३. उच्छृङ्खलता; अति चञ्चलता ।
 उक्काडाइ-ना० [उक्काड+आइ] उक्काडने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उक्काडिनु-स० क्रि० [उक्काड+इ+नु] उक्काडने काम होइनु; उक्कलिनु; ('उक्काडनु'-को क० क्रि०) ।
 उक्काडनु-स० क्रि० [प्रा० उक्काड+नु] १. जरैदेखि उक्कलनु । २. रहेको स्थानबाट हटाउनु; झिक्नु ।
 उक्कान-ना० [सं० उक्कान] आहान; टुक्का; कहावत ।
 उक्काल-पखाल-क्रि० यो० [उक्कल+पखाल] १. सम्हालि-

नसक्ने गरी दिसा र वमन हुने किसिम; उपर्तली लाग्ने किसिम । २. सम्हालिनसक्ने गरी काम आइपर्ने किसिम; छेलो-खेलो ।

उखालिनु-स० क्रि० [उखाल्+इ+नु] उखाल्ने काम गरिनु; उट्टी-वास लाइनु; ('उखाल्नु'-को क० क्रि०) ।

उखाल्नु-स० क्रि० [प्रा० उक्खाल] १. उट्टी-वास लाउनु; ढुटी-माटी पार्नु; टाट उल्टाउनु । २. उखेल्नु; उखाड्नु ।

उखु-ना० [प्रा० उक्खु] भित्र गुलियो रस हुने, खैदिलो नर्कटजस्तो बोट; इक्षु । (यसको रसबाट सखर, चीनी, मिस्री आदि बनाइन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण, ठन्डा, बल-वर्द्धक, वीर्य-वर्द्धक र कान्ति-वर्द्धक बताइएको छ ।)

उखुम-ना० [सं० उष्म] १. ज्यादै गरम हुने किसिम । (वि०) २. अति; सहिनसक्नु (गरम) ।

उखेलाइ-ना० [उखेल्+आइ] उखेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उखेलाइनु-स० क्रि० [उखेल्+आइ+नु] उखेल्न लाइनु; उखाड्न लाइनु; ('उखेलाइनु'-को क० क्रि०) ।

उखेलाउनु-स० क्रि० [उखेल्+आउ+नु] उखेल्न लाउनु; उखाड्न लाउनु; ('उखेल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

उखेलिनु-स० क्रि० [उखेल्+इ+नु] उखेल्ने काम होइनु; उखाडिनु; ('उखेल्नु'-को क० क्रि०) ।

उखेल्नु-स० क्रि० [सं० उत्खात+नु] १. जरैसमेत झिक्नु (बोट, बिरुवा आदि) । २. रहेको ठाउँबाट हटाउनु; उखाड्नु ।

उखोधर्म-ना० [ने०] १. कुनै काममा एकोहोरो लागि रहनु; खुरन्धार लाग्नु । (क्रि० यो०) २. अति; ज्यादा ।

उगल्चिइनु-अ० क्रि० [उगल्चि+इ+नु] उकल्चिइनु; ('उगल्चिनु'-को भा० क्रि०) ।

उगल्चिनु-अ० क्रि० [उकल्चिनु] उकल्चिनु; उकुज पल्टनु ।

उगल्च्याइ-ना० [उगल्चि+याइ] उगल्चिने किसिम, क्रिया, वा भाव ।

उगल्च्याइनु-स० क्रि० [उगल्चि+याइ+नु] उकल्च्याइनु; ('उगल्च्याइनु'-को क० क्रि०) ।

उगल्च्याउनु-स० क्रि० [उगल्चि+याउ+नु] उकल्च्याउनु; ('उगल्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उगाल-ना० [उगाल्] १. तामा, पीतल आदि धातुका भाँडामा अमिलो पदार्थ हाल्दा पैदा हुने विकार; उगल्ला खाने कुरामा आउने विकृत स्वाद । २. उग्लेर भाँडामा जम्ने हरियो कस । ३. मात्तिनु; पात्तिनु । ४. नमिल्दो मिश्रणले वा जल-वायुको प्रभावले रङ्गमा विकार आउनु । ५. रोग, कमजोरी आदिले कान्ति क्षीण हुनु ।

उगालाइ-ना० [उगाल्+आइ] उगाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उगालिनु-स० क्रि० [उगाल्+इ+नु] उगाल्ने काम गरिनु; उखेलिनु; ('उगाल्नु'-को क० क्रि०) ।

उगाल्नु-स० क्रि० [सं० उत्कात+नु] १. बोट, बिरुवा आदि निर्मूल पारेर हटाउनु; उखाड्नु; उखेल्नु । २. तामा, पीतल आदि धातुका भाँडामा अमिलो वस्तु हाली विपाळुपन निकाल्नु; उगाल पैदा गर्नु । ३. निर्मूल पार्नु; सर्व-नाश गर्नु ।

उगेरा-ना० [उग्राउनु] खाइसकेको वस्तु फेरि मुखमा ल्याएर चपाउने काम; उग्राउनु ।

उग्र-वि० [सं०] १. भयङ्कर; डर-लाग्दो । २. उत्कट; तीव्र । ३. कडा; प्रचण्ड । ४. ज्यादा; अति ।

उग्रक-वि० [सं०] बलियो; बलवान् ।

उग्र-कर्मा-वि० [सं०] डर-लाग्दो काम गर्ने; भयानक काम गर्ने ।

उग्र-गन्ध-ना० [सं०] १. लसुन । २. हिङ्ग । ३. चाँपको फूल । (वि०) ४. कडा गन्ध भएको; उत्कट गन्ध भएको ।

उग्रता-ना० [सं०] प्रचण्डता; तीव्रता ।

उग्रतारा-ना० [सं०] १. एक प्रसिद्ध तारा । २. दश महा-विद्यामध्ये एक ।

उग्राइ-ना० [उग्राउ+आइ] उग्राउने किसिम वा क्रिया ।

उग्राइनु-स० क्रि० [उग्राउ+इ+नु] उग्राउने काम गरिनु; पागुर गरिनु; ('उग्राउनु'-को क० क्रि०) ।

उग्राउनु-स० क्रि० [प्रा० उगिर+नु] १. पशु-जातिले खाइसकेको वस्तु फेरि घाँटीबाट मुखमा ल्याई चपाउनु; पागुर गर्नु । २. धेरै खानु; ज्यादा खानु ।

उग्लनु-अ० क्रि० [उगाल्] १. तामा, पीतल आदि धातुका भाँडामा अमिलो पदार्थ राख्दा विकार पैदा हुनु; पग्लिंदो स्वादको हुनु; उगाल निस्कनु । २. निर्मूल हुनु; सर्व-नाश हुनु । ३. पात्तिनु; मात्तिनु । ४. रोग वा कमजोरीले कान्ति क्षीण हुनु । ५. कारणवश रङ्गमा विकार पैदा हुनु ।

उग्लाइ-ना० [उग्ल+आइ] उग्लने किसिम वा क्रिया ।

उग्लाइनु-स० क्रि० [उग्ल+आइ+नु] उग्लन लाइनु; उग्लने पारिनु; उगाल्नु; ('उग्लनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उग्लाउनु-स० क्रि० [उग्ल+आइ+नु] उग्लन लाइनु; उग्लने पारिनु; उगालिनु; ('उग्लाउनु'-को क० क्रि०) ।

उग्लिंदो-वि० [उग्ल+इँदो] उग्लिएको; पग्लिंदो ।

उग्लिनु-अ० क्रि० [उग्ल+इ+नु] उग्लने काम गरिनु; उगाल निस्कनु; ('उग्लनु'-को भा० क्रि०) ।

उघाइ-ना० [उघाउ+आइ] उघाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उघाइनु-स० क्रि० [उघाउ+इ+नु] उभाइनु; ('उघाउनु'-को क० क्रि०) ।

उघाउनी-ना० [उघाउ+नी] १. उघाउने भाँडो । २. एक चोटि उभाएर झिकेको वस्तु । ३. चन्दा उठाएर जम्मा गर्नु; सङ्ग्रह । (वि०) ४. बाँकी रहेको; बचे-खुचेको ।

उघाउनु-स० क्रि० [उभाउनु] उभाउनु ।

उधारिनु-स० क्रि० [उधार्+इ+नु] उघार्ने काम गरिनु; उद्घाटन गरिनु ।

उधारो-वि० [उधार्] कतैवाट केही छेक-थुन नभएको; खुला ।
उधार्नु-स० क्रि० [सं० उद्धाटन+नु] खोल्नु; उद्धाटन गर्नु; खुला पार्नु ।

उधर्नु-अ० क्रि० [उधार्+नु] १. खुला हुनु; उधारो हुनु; खुल्नु । २. बदली हट्नु । ३. सुहाउनु; सुहाउँदो हुनु । ४. सका हुनु ।

उध्राइ-ना० [उध्र+आइ] उध्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
उध्राइनु-स० क्रि० [उध्र+आइ+नु] उध्रने काम होइनु; उध्रन लाइनु; ('उध्राउनु'-को क० क्रि०) ।

उध्राउनु-स० क्रि० [उध्र+आउ+नु] उध्रन लाउनु; उधारो पार्नु; उधार्नु; ('उध्रनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उध्रिनु-अ० क्रि० [उध्र+इ+नु] उध्रने काम होइनु; उधारो भइनु; खुलिनु; ('उध्रनु'-को क० क्रि०) ।

उड-ना० [उङ्ग] उङ्ग; निद्राको तन्द्रा ।

उडाइ-ना० [उड+आइ] उड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उडाइनु-स० क्रि० [उड+आइ+नु] उँगाइनु; ('उड्नु'-को क० क्रि०) ।

उडाउनु-स० क्रि० [उड+आउ+नु] उँगाउनु; ('उड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

उडिनु-अ० क्रि० [उड+इ+नु] उड्ने काम होइनु; उड लाग्नु ।

उड्नु-अ० क्रि० [उड+नु] बसी-बसी निद्राले झुल्नु; उँग लाग्नु ।

उच-नीच-ना० [सं० उच्च+नीच] अज्ञानवश वा भूलले भएको त्रुटि; तल-माथि परेको कुरा; भूल-चूक ।

उचाइ-ना० [सं० उच्च+आइ] उच्च हुनाको भाव; अग्लोपना ।

उचालाइ-ना० [उचाल्+आइ] उचाल्ने ढङ्ग, क्रिया वा भाव ।

उचालिनु-स० क्रि० [उचाल्+इ+नु] उचाल्ने काम गरिनु; उठाइनु; ('उचाल्नु'-को क० क्रि०) ।

उचाल्नु-स० क्रि० [प्रा० उच्चाडण+नु] १. माथि लानु; उठाउनु । २. बोक्नु; वहन गर्नु । ३. कुनै खराब काममा कसैलाई प्रेरणा दिनु; उराल्नु । ४. उँचो पार्नु; अग्ल्याउनु ।

उचित-वि० [सं०] आवश्यकता र अवसरको अनुरूप; मुनासिब; ठीक; योग्य ।

उचेराइ-ना० [उचेर्+आइ] उचेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उचेराइनु-स० क्रि० [उचेर्+आइ+नु] उचेर्न लाइनु; उधार्न लाइनु; ('उचेराउनु'-को क० क्रि०) ।

उचेराउनु-स० क्रि० [उचेर्+आउ+नु] उचेर्न लाउनु; उधार्न लाउनु; ('उचेर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

उचेरिनु-स० क्रि० [उचेर्+इ+नु] उचेर्ने काम गरिनु; उधारिनु ।

उचेरो-ना० [सं० उच्चलन] नड्को फेद वा कुनाको उप्केको छाला; उप्केका छालाको पाप्रो ।

उचेर्नु-स० क्रि० [सं० उच्चलन] छानाको पुरानो खर, पराल आदि फेर्नाका निम्ति झिक्नु; उधार्नु ।

उच्च-वि० [सं०] १. अग्लो; उँचो । २. श्रेष्ठ; विशिष्ट । ३. माथिको; माथिल्लो ।

उच्च-अदालत-ना० [सं० उच्च+अदालत] जिल्ला-अदालत-भन्दा माथि सर्वोच्च अदालतभन्दा तलको न्यायालय; हाई-कोर्ट ।

उच्चतम-वि० [सं०] १. सबैभन्दा अग्लो; हद अग्लो । २. सबैभन्दा श्रेष्ठ; श्रेष्ठतम ।

उच्चता-ना० [सं०] १. उचाइ; अग्लाई । २. श्रेष्ठता; उत्तमता ।

उच्चरण-ना० [सं०] कण्ठ, तालु, जिह्वा आदिबाट शब्द निस्कनु; उच्चारण ।

उच्चरित-वि० [सं०] १. उच्चारण गरिएको । २. उल्लेख भएको; उल्लिखित ।

उच्चलित-वि० [सं०] जान लागेको; प्रस्थान गर्न लागेको ।

उच्च-वर्ग-ना० [सं०] विशेषतः धनका दृष्टिले समाजका उच्च स्तरको जन-समुदाय; धनिक वर्ग ।

उच्चाकाङ्क्षा-ना० [सं०] ठूलो वा महत्त्वपूर्ण कुराको आकाङ्क्षा ।

उच्चाकाङ्क्षी-वि० [सं०] ठूलो वा महत्त्वपूर्ण कुराको इच्छा गर्ने; महत्त्वाकाङ्क्षी ।

उच्चाट-ना० [सं०] १. एकै काममा धेरै बेर लागि रहँदा हुने दिक्कारी; उराठ; नरमाइलोपन; विरक्ति । २. मन्त्र-तन्त्रद्वारा कसैलाई विरक्त पार्नु । ३. उखेल्नु; लुछ्नु ।

उच्चाटन-ना० [सं०] १. एकैनासको काम गर्दा-गर्दा मन मर्नु; उच्चाट लाग्नु । २. उखेल्नु; लुछ्नु । ३. तन्त्रका छ अभिचार-कर्ममध्ये एक ।

उच्चाटिलो-वि० [उच्चाट+इलो] उच्चाट-लाग्दो; उराठ-लाग्दो ।

उच्चार-ना० [सं०] १. बोल्नु; मुखबाट शब्द निकाल्नु; उच्चारण । २. मल; विष्टा ।

उच्चारण-ना० [सं०] १. मुखबाट शब्द निकाल्नु; बोल्नु । २. शब्द वा वर्ण बोल्ने ढङ्ग; बोलाइ ।

उच्चारण-स्थान-ना० [सं०] ध्वनि निकाल्दा उपयोगमा आउने मुखभित्रका अवयव । (कण्ठ, तालु, ओष्ठ, जिह्वा आदि) ।

उच्चारणीय-वि० [सं०] उच्चारण गर्न लायक; बोल्न योग्य ।

उच्चरित-वि० [सं०] बोलिएको; उच्चारण गरिएको ।

उच्चार्य-वि० [सं०] उच्चारण गर्न योग्य; उच्चारणीय ।

उच्चैःश्रवा-ना० [सं०] १. इन्द्रको घोडा । (वि०) २. बहिरो ।

उच्चो-वि० [सं० उच्च] अग्लो; उच्च ।

उच्छन्न-वि० [सं०] १. नाश गरिएको; विनष्ट । २. हराएको; लुप्त ।

उच्छिल्लिङ्ग-अ० क्रि० [उच्छिल्लि+इ+नु] उच्छिल्लिङ्ग

काम होइनु; उच्छृङ्खल भइनु; ('उच्छिल्लितु'-को भा० क्रि०)।
 उच्छिल्लितु-अ० क्रि० [सं० उत्+शील] १. मर्यादा, अनुशासन, आदिमा नरहनु; उच्छृङ्खल हुनु। २. पात्तिनु; इतरिनु।
 उच्छिल्लयाइ-ना० [उच्छिल्ल+आइ] उच्छिल्लितुने किसिम, क्रिया वा भाव; छिहिल्याइ।
 उच्छिल्लयाइनु-अ० क्रि० [उच्छिल्ल+याइ+नु] उच्छिल्लितुने काम गरिनु; ('उच्छिल्लयाउनु'-को क० क्रि०)।
 उच्छिल्लयाउनु-स० क्रि० [उच्छिल्ल+याउ+नु] उच्छिल्लितुने पार्नु; उच्छृङ्खल तुल्याउनु; ('उच्छिल्लितु'-को प्रे० क्रि०)।
 उच्छिल्लयाहट-ना० [उच्छिल्ल+याहट] उच्छिल्लितुने किसिम, क्रिया वा भाव; उच्छिल्लयाइ।
 उच्छिल्लयाहा-वि० [उच्छिल्ल+आहा] उच्छिल्लितुको; उच्छृङ्खल; उद्धत।
 उच्छिष्ट-वि० [सं०] खाएर बाँकी रहेको; पुरा; जूठो।
 उच्छून-वि० [सं०] १. सुनिएको; फुलेको। २. मोटाएको; स्थूल।
 उच्छृङ्खल-वि० [सं०] १. नियममा नरहने; मनपरी काम गर्ने; स्वेच्छाचारी। २. उताउलो; उदण्ड। ३. क्रम-वद्ध नभएको; सिलसिला नमिलेको।
 उच्छृङ्खलता-ना० [सं०] उच्छृङ्खल हुनाको भाव।
 उच्छेत्ता-वि० [सं०] १. उखेल्ने; लुच्ने। २. नाश गर्ने; नष्ट पार्ने।
 उच्छेद-ना० [सं०] १. उखेल्नु; उखाड्नु। २. नाश; विनाश।
 उच्छेदन-ना० [सं०] १. उखेल्नु; उखाड्नु। २. नाश; विनाश।
 उच्छ्वसित-वि० [सं०] १. हर्षित; प्रसन्न। २. आश्वासन दिइएको।
 उच्छ्वास-ना० [सं०] १. माथितिर तानेको सास। २. सास; श्वास। ३. लामो श्वास; सुस्केरा। ४. ग्रन्थको अध्याय।
 उच्छ्वासी-वि० [सं०] १. लामो सास फेर्ने; सुस्केरा हाल्ने। २. मर्न आँटेको; मरणासन्न। ३. वैलाएको।
 उछार-पछार-क्रि० यो० [उच्+पछार्] उचाल्दै पछाडै गर्ने किसिम।
 उछिट्टिइनु-अ० क्रि० [उछिट्टि+इ+नु] उछिट्टिने काम होइनु; उम्किइनु; ('उछिट्टितु'-को भा० क्रि०)।
 उछिट्टिनु-अ० क्रि० [सं० उच्छलन+नु] १. ठीक ठाउँमा नरही पर पुग्नु; उफिनु। २. उम्कनु; भाग्नु; फुत्कनु। ३. टप खानु।
 उछिट्ट्याइ-ना० [उछिट्टि+याइ] उछिट्टिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 उछिट्ट्याइनु-स० क्रि० [उछिट्टि+याइ+नु] उछिट्टिनु लाइनु; ('उछिट्ट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 उछिट्ट्याउनु-स० क्रि० [उछिट्टि+याउ+नु] १. उछिट्टिनु

लाउनु; उम्काउनु; ('उछिट्टितु'-को प्रे० क्रि०)। २. लिएर हिँड्नु; उडाउनु। ३. बहकाउनु; भगाउनु।
 उछित्तो-ना० [प्रा० उच्छित्त] १. सर्व-नाश; सत्यानाश; उछित्तो। २. मृत्यु; मरण।
 उछित्तो-ना० [प्रा० उच्छित्त] उछित्तो।
 उछिन-पाछिन-ना० [उछिन्+पाछ्] परस्परको उछिनाइ; तँछाड-मछाड गरेर उछिन्नु।
 उछिनाइ-ना० [उछिन्+आइ] उछिन्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 उछिनाइनु-स० क्रि० [उछिन्+आइ+नु] उछिन्न लाइनु; अगि लगाइनु; ('उछिन्नु'-को क० क्रि०)।
 उछिना-उछिन-ना० [उछिन्+उछिन्] उछिन-पाछिन।
 उछिनाउनु-स० क्रि० [उछिन्+आउ+नु] उछिन्न लाउनु; अगि लगाउनु; ('उछिन्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 उछिनिनु-स० क्रि० [उछिन्+इ+नु] उछिन्ने काम गरिनु; अगि लागिनु; ('उछिन्नु'-को क० क्रि०)।
 उछिन्नु-स० क्रि० [ने०] १. अगाडिकालाई जितेर अघि लाग्नु; अघि हुनु। २. पालो मिच्नु।
 उछ्नु-अ० क्रि० [ने०] छालामा सानसाना विमिरा वा खटिराहरू निस्कनु; डाबर उठ्नु।
 उछ्नाइ-ना० [उछ्+आइ] उछ्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 उछ्नाइनु-स० क्रि० [उछ्+आइ+नु] उछ्नु लाइनु; डाबर उठाइनु; ('उछ्नाउनु'-को क० क्रि०)।
 उछ्नाउनु-स० क्रि० [उछ्+आउ+नु] उछ्नु लाउनु; डाबर उठाउनु; ('उछ्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 उछ्नु-अ० क्रि० [उछ्+इ+नु] उछ्ने काम होइनु; डाबर उठ्नु; ('उछ्नु'-को भा० क्रि०)।
 उजराती-ना० [अ० वज्रा+रजीअ (?)] कारणवश सदर स्याहामा आमदानी खर्च गर्न नमिल्ने भई बाँकी रहेको रकम-कलम।
 उजाइ-ना० [उजाउ+आइ] उजाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 उजाइनु-स० क्रि० [उजाउ+इ+नु] उजाउने काम गरिनु; हतियारले ताकिनु; ('उजाउनु'-को क० क्रि०)।
 उजाउनु-स० क्रि० [सं० उद्यतन] कसैलाई हिकाउन हतियारले ताक्नु; हतियार उठाउनु; दाग्नु; मच्चाउनु।
 उजाड-ना० [ने०] १. भत्कनु-बिग्रनु; विनाश। २. बस्ती उठ्नु; उट्टा लाग्नु। ३. जरैदेखि उखेलिनु; निर्मूल हुनु। (वि०) ४. त्रसमाइलो; उराठ-लाग्दो। ५. बाली-नाली नलाग्ने।
 उजाडिनु-स० क्रि० [उजाड+इ+नु] उजारिनु।
 उजार-ना० [उजाड] नाश; विनाश; उजाड।
 उजारिनु-स० क्रि० [उजार+इ+नु] उजार्ने काम होइनु; उजाड पारिनु; ('उजार्नु'-को भा० क्रि०)।
 उजार्नु-स० क्रि० [उजाड+नु] १. उजाड पार्नु; फाँड्नु।

उजिलिङ्ग-उठ-बस

१०६

२. खुला पार्नु; उघार्नु। ३. मास्नु। ४. शून्य पार्नु।
 उजिलिङ्ग-अ० क्रि० [उजिलि+इ+नु] उज्यालो होइनु;
 चहकिलो भइनु; ('उजिलिङ्ग'-को भा० क्रि०)।
 उजिलिङ्ग-अ० क्रि० [उज्यालो+इ+नु] १. उज्यालो हुनु;
 चहकिलो हुनु। २. सफा हुनु।
 उजिल्याङ्ग-ना० [उजिल्याङ्ग+आइ] उजिल्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव।
 उजिल्याङ्ग-ना० [उजिलि+याइ] उजिलिने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 उजिल्याङ्ग-स० क्रि० [उजिलि+याइ+नु] उज्यालो पारिनु;
 झल्काइनु; ('उजिल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 उजिल्याउनु-स० क्रि० [उजिलि+याउ+नु] १. उज्यालो
 पार्नु; चहकिलो पार्नु; झल्काउनु। २. सफा पार्नु;
 ('उजिलिङ्ग'-को प्रे० क्रि०)।
 उजूर-ना० [अ० उजूर] कसैले अन्याय गरेको वा खराब
 काम गरेको कुरा अधिकारी-वर्गलाई सुनाउनु; फिराद;
 नालिश।
 उजुरी-ना० [उजूर] उजूर।
 उजेली-वि० [उज्यालो] १. जून लागेको; जुनेली (रात)।
 २. अँध्यारो ठाउँमा झल्कने (रूख, काठ आदि)।
 उज्जङ्ग-वि० [उज्जङ्ग] उज्जङ्ग।
 उज्जङ्ग-वि० [सं० उद्गङ्ग] १. कड़ा स्वभावको; उद्गङ्ग।
 २. उच्छृङ्खल; उद्धत। ३. कसैलाई केही नगन्ने; अटेरी।
 उज्जर-वि० [सं० उज्ज्वल] १. सफा; सुकिलो। २.
 चहकिलो; खुल्दो। ३. उज्यालो; उज्ज्वल।
 उज्जीवन-ना० [सं०] नयाँ जीवन प्राप्त हुनु; मृतप्राय
 भएर फेरि स्वस्थ हुनु।
 उज्जीवित-वि० [सं०] फेरि जीवन प्राप्त गरेको; पुनर्जीवन
 पाएको।
 उज्जम्भ-ना० [सं०] १. हाइ। २. फुल्नु; फक्रनु।
 उज्जैन-ना० [सं०] हिन्दूहरूका सात मोक्ष-पुरीमध्ये एक।
 उज्ज्वल-वि० [सं०] १. उज्यालो; चम्किलो; दीप्तिमान्।
 २. स्वच्छ; निर्मल। ३. बेदाग।
 उज्ज्वलता-ना० [सं०] उज्ज्वल हुनाको भाव।
 उज्ज्वलन-ना० [सं०] १. उज्यालो; चमक; दीप्ति। २.
 आगो। ३. मुन।
 उज्ज्वलित-वि० [सं०] उज्ज्वल भएको; चम्किलो पारिएको।
 उज्यालो-वि० [सं० उज्ज्वल] १. अन्धकार नभएको;
 प्रकाश-युक्त। २. सफा; उज्जर। ३. चम्किलो; खुल्दो।
 (ना०) ४. अन्धकारको अभाव; प्रकाश।
 उझाङ्ग-ना० [उझाङ्ग+आइ] उझाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 उझाङ्ग-स० क्रि० [उझाङ्ग+इ+नु] उजाइनु; ('उझाउनु'-
 को क० क्रि०)।
 उझाउनु-स० क्रि० [उजाउ] उजाउनु।

उझिङ्गिङ्ग-अ० क्रि० [उझिङ्गि+इ+नु] उझिङ्गिने काम
 होइनु; झुङ्गिङ्ग; ('उझिङ्गिङ्ग'-को भा० क्रि०)।
 उझिङ्गिङ्ग-अ० क्रि० [उझिङ्गि+इ+नु] १. लट्किनु;
 झुङ्गिनु; टाँगिनु। २. घाँटीमा पासो लाएर आत्म-हत्या
 गर्नु।
 उझिङ्गो-ना० [ने०] १. झुङ्ग्याउनाका निमित्त कुनै वस्तुका
 माथिबाट वा घाँटीमा जडिएको वा बाँधिएको साधन।
 २. घाँडो।
 उझिङ्ग्याङ्ग-ना० [उझिङ्ग्याङ्ग+आइ] उझिङ्गिने किसिम
 वा क्रिया।
 उझिङ्ग्याउनु-स० क्रि० [उझिङ्गो+याउ+नु] १. उझिङ्गिन
 लाउनु; झुङ्ग्याउनु; लट्काउनु; ('उझिङ्गिङ्ग'-को प्रे०
 क्रि०)। २. उझिङ्गो पार्नु। ३. घाँडो लाउनु।
 उज्छ-ना० [सं०] १. खेतको बाली उठाइसकेपछि जमीनमा
 खसेका दाना टिप्नु; शिला खोज्नु। २. शिला।
 उज्छ-वृत्ति-ना० [सं०] खेतमा खसेका दाना टिपेर जीविका
 गर्नु; शिला-वृत्ति।
 उज्छ-शील-वि० [सं०] खेतमा खसेका अन्न खोजी त्यसबाट
 जीविका गर्ने; उज्छ-वृत्तिबाट निर्वाह गर्ने।
 उटक-ना० [सं० उच्च] अग्लो जमीन; टारी जमीन।
 उटज-ना० [सं०] घाँस-परालले बनेको सानो घर; कुटी;
 झुपडी।
 उटपटाङ्ग-वि० [उटपट्याङ्ग] उटपट्याङ्ग।
 उटपट्याङ्ग-वि० [उटुङ्गी] १. उरठेउलो; उच्छृङ्खल।
 २. चञ्चल स्वभावको। ३. उटुङ्ग्याहा; ठट्चौलो।
 उटुङ्गी-वि० [ने०] उटपट्याङ्ग काम वा कुरा गरेर हँसी-
 दिल्लगी गर्ने; ठट्चौलो।
 उटुङ्गी-ना० [उटुङ्गी+ओ] हँसी; दिल्लगी; ठट्टा।
 उटुङ्ग्याङ्ग-ना० [उटुङ्गी+याङ्ग] हँसी-दिल्लगी; उटुङ्गी।
 उटुङ्ग्याहा-वि० [उटुङ्गी+आहा] उटुङ्गी; ठट्चौलो।
 उट्टा-ना० [प्रा० उट्टा] बसिरहेको ठाउँ छोड्नु; उठी-
 वास लाग्नु।
 उट्टा-बास-ना० [उट्टा+बास] उट्टा-वास।
 उट्टा-वास-ना० [उट्टा+वास] १. बसेका ठाउँ वा घरबाट
 अर्कोद्वारा बलात् उठाइनु; उट्टी-वास। २. गरिरहेको
 व्यवसाय बिग्रनु; टाट उल्टनु।
 उट्टी-बास-ना० [उट्टी+बास] उट्टी-वास।
 उट्टी-वास-ना० [उट्टा+बास] उट्टा-वास।
 उठती-ना० [उठ्+ती] असामी वा मोहीबाट आउने ब्याज,
 बाली आदि; असूल; तहसील; आयस्ता।
 उठती-पुठती-ना० [उठती+पुठती (फाँ०)] उठती; आयस्ता;
 असूल-तहसील।
 उठ-बस-ना० [उठ्+बस्] १. बसा-उठी; साथको रहन-
 सहन। २. सजायको रूपमा वा व्यायामको निमित्त उठ्दै
 वस्दै गर्ने क्रिया।

उठाइ-ना० [उठ्+आइ] उठ्ने ढाँचा वा क्रिया।

उठाइनु-स० क्रि० [उठ्+आइ+नु] उठ्ने लाइनु; विउँझाउनु; ('उठाउनु'-को क० क्रि०)।

उठाउनु-स० क्रि० [उठ्+आउ+नु] १. निद्रा छुटाउनु; विउँझाउनु; ('उठ्नु'-को प्रे० क्रि०)। २. उभ्याउनु; ठड्याउनु; खडा पार्नु। ३. बसेका ठाउँबाट हटाउनु; उठ्ना लाउनु। ४. मोही वा असामीसित बाली, व्याज आदि लिनु; असूल गर्नु। ५. कुनै काम आरम्भ गर्नु; थाल्नु। ६. अभिभारा बोक्नु। ७. प्रेरणा दिनु; सुन्याउनु। ८. उन्नतिको बाटोमा लाउनु; सहायता गर्नु। ९. माथि पुन्याउनु; उचाल्नु।

उठान-ना० [उठ्] शुरू; आरम्भ; प्रारम्भ।

उठिचिल्ली-ना० [उठ्+विचल्ली] १. उठ्ठी-वास। २. विचल्ली; चिल्ली-बिल्ली।

उठिनु-अ० क्रि० [उठ्+इ+नु] उठ्ने काम होइनु; उभिइनु; ('उठ्नु'-को भा० क्रि०)।

उठ्नु-अ० क्रि० [प्रा० उठ्+नु] १. उभिनु; खडा हुनु। २. निद्रा छुट्नु; विउँझनु। ३. बसेको ठाउँ छोड्नु; बसाई सर्नु। ४. उन्नति हुनु; उँभो लाग्नु। ५. लिनुपर्ने बाली, रुपियाँ आदि आउनु; असूल हुनु। ६. पुरिनु; अग्लो हुनु।

उड्का-ना० [ने०] लामो चुच्चो हुने बटुईका रङ्गको सारौँ-जत्रो, सिमसारमा देखिने एक चरो; चाहा; लाम्चुच्चे।

उड्कान्त-वि० [उड्+अन्ता] १. विनाप्रमाणको; उड्वा (हल्ला)। २. ज्यादा खर्च गर्ने; खर्चालु; फुकाउरो। ३. जहाँ-कहीं पुग्ने; धेरै ठाउँमा घुम्ने।

उड्कान्ते-वि० [उड्कान्त+ए] उड्कान्त।

उड्कान्त-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. नाउ; डुङ्गा।

उड्काइ-ना० [उड्+आइ] उड्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

उड्काइनु-स० क्रि० [उड्+आइ+नु] उड्ने लाइनु; उड्ने पारिनु; ('उड्काउनु'-को क० क्रि०)।

उड्काउनु-स० क्रि० [उड्+आउ+नु] १. उड्ने पार्नु; ('उड्नु'-को प्रे० क्रि०)। २. आकाशमा माथिसम्म पुन्याउनु। ३. खिसी गर्नु; गिज्याउनु। ४. फुर्क्याउनु; उराल्नु। ५. अपव्यय गर्नु; अनुचित खर्च गर्नु। ६. फूर्तिसाथ खानु।

उड्कान-ना० [सं० उड्+आन] उड्नाको भाव वा क्रिया; उड्काइ।

उड्कालु-वि० [उड्+आलु] १. उड्ने स्वभावको; धेरै बेर उड्ने। २. चाहिँदोभन्दा बढ्ता खर्च गर्ने; फुकाउरो; उड्कान्त।

उड्किनु-अ० क्रि० [उड्+इ+नु] उड्ने काम हुनु; पखेटाका सहाराले अकासिइनु; ('उड्नु'-को भा० क्रि०)।

उडु-ना० [सं०] १. नक्षत्र; तारा। २. पानी; जल। ३. डुङ्गा; नाउ। ४. चरा; पक्षी।

उडुपति-ना० [सं०] चन्द्रमा।

उडुवा-वि० [उड्+उवा] १. विनाप्रमाणको; निराधारको; उड्कान्त (हल्ला वा खबर)। २. जहाँ-कहीं पुग्ने; धेरै ठाउँमा घुम्ने।

उडुस-ना० [सं० उड्+स] विछ्यौना आदिमा हुने, कलेजी रङ्गको च्याप्टो, मानिसको रगत चुस्ने कीराविशेष।

उड्कनु-स० क्रि० [ने०] १. अर्काको दोष बराबर कोट्ट्याइ-रहनु। २. आफूले गरेको असल काम बार-बार दोहोर्न्याउनु। ३. चिल्लो लागेका भाँडा-वर्तन आदि फुको खरानी वा भूस आदिले माइनु।

उड्काइ-ना० [उड्क+आइ] उड्कने किसिम, क्रिया वा भाव।

उड्काइनु-अ० क्रि० [उड्क+आइ+नु] उड्कन लाइनु; ('उड्काउनु'-को क० क्रि०)।

उड्काउनु-स० क्रि० [उड्क+आउ+नु] उड्कन लाउनु; अर्काको दोष कोट्ट्याउन लाउनु; ('उड्कनु'-को प्रे० क्रि०)।

उड्किनु-स० क्रि० [उड्क+इ+नु] उड्कने काम गरिनु; अर्काको दोष कोट्ट्याइनु; ('उड्कनु'-को क० क्रि०)।

उड्केला-ना० [सं० उड्केलेरु] दुइ पैताला र चाकमात्रले टेकेर बस्ने काम; टुक्रुक बस्नु।

उड्कन-ना० [सं०] उड्नु; उड्कान।

उड्कीन-वि० [सं०] उड्केको; उड्ने।

उड्नु-अ० क्रि० [सं० उड्कन] १. पखेटाको सहाराले आकाशमा घुम्नु; आकाश-मार्गले जानु। २. सिद्धिनु; नासिनु। ३. मेटिनु; हराउनु। ४. खर्च हुनु; बढ्ता खर्च हुनु।

उत्-अव्य० [सं०] सन्देह, प्रश्न, विचार आदि सूचक उपसर्ग। (उदा०-उत्पात; उत्पीडन; उत्पादन।)

उत्सिइनु-अ० क्रि० [उत्सि+इ+नु] उत्सिने काम होइनु; झकिनु; ('उत्सिनु'-को भा० क्रि०)।

उत्सिनु-अ० क्रि० [सं० उत्+तृष्+नु] १. दिक्क मानेर बोल्नु; झर्कनु; च्याँठिनु। २. ज्यादा उत्कण्ठित भएर हतारिनु।

उत्स्याइ-ना० [उत्सि+याइ] उत्सिने किसिम वा क्रिया। उत्स्याइनु-स० क्रि० [उत्सि+याइ+नु] उत्सिन लाइनु; ('उत्सिनु'-को क० क्रि०)।

उत्स्यैनु-स० क्रि० [उत्सि+याउ+नु] उत्सिन लाउनु; झर्कन लाउनु; ('उत्सिनु'-को प्रे० क्रि०)।

उता-ना० यो० [ने०] त्यता; त्यहाँ; वहाँ।

उता-उत्ति-क्रि० यो० [ने०] उताकतै; उतातिर; यता-उत्ति।

उताउलो-वि० [सं० उताल] उताउलो।

उतार-ना० [सं० उतार्+अ] १. सारेको पत्र; नकल। २. टिपोट; टिप्पणी। ३. उद्धरण। ४. सङ्गीतमा चढेको स्वर ओर्लनु; अवरोह।

उतारिनु-स० क्रि० [उतार्+इ+नु] उतार्ने काम गरिनु; उकासिनु; ('उतार्नु'-को क० क्रि०)।

उतार्नी-ना० [उतार्+नी] परोक्षमा अर्काको दोषको बखान गर्नु; अर्काको कुरा काट्नु; बदख्वाइ ।
 उतार्नु-स० क्रि० [उत्र+नु] १. डुबेको वा गडेको धन, माल वा व्यक्तिलाई झिक्नु; उकास्नु । २. माथि तान्नु; खिच्नु । ३. जस्ताको-तस्तो सार्नु; नकल लेख्नु । ४. टिपोट गर्नु ।
 उति-वि० [उ+जति] ऊजति; त्यति; उत्ति ।
 उतिको-वि० [उति+को] १. उति; त्यति । २. धेरै; ज्यादा । ३. उत्तिको ।
 उतिन्जेल-क्रि० यो० [उति+इन्जेल] त्यति समयसम्म; उत्तिखेरसम्म; त्यतिन्जेल ।
 उतिन्ज्याल-क्रि० यो० [उति+इन्ज्याल] उतिन्जेल ।
 उतिस-ना० [सं० अतीस] उत्तिस वृक्ष ।
 उत्कट-वि० [सं०] तीव्र; उग्र; विकट ।
 उत्कटता-ना० [सं०] तीव्रता; उग्रता ।
 उत्कण्ठा-ना० [सं०] १. कुनै कुराको प्रबल इच्छा; चौ-चौ; उत्सुकता । २. रहर; चाख ।
 उत्कण्ठित-वि० [सं०] उत्कण्ठा भएको; उत्सुकता-युक्त ।
 उत्कण्ठिता-ना० [सं०] सङ्केत-स्थानमा नायकसित भेट नहुँदा चिन्ता र नाना तर्क गर्ने नायिका ।
 उत्कर्ष-ना० [सं०] १. माथितिर तान्नु; उठाउनु । २. प्रशंसा; तारीफ । ३. श्रेष्ठता; उत्तमता । ४. उन्नति; बढिबढाउ ।
 उत्कर्षक-वि० [सं०] तान्ने; धिच्च्याउने; उत्कर्ष गर्ने ।
 उत्कर्षण-ना० [सं०] १. जोत्नु; खननु । २. तान्नु; धिच्च्याउनु ।
 उत्कर्षित-वि० [सं०] माथि तानिएको; माथि धिच्च्याइएको; उत्कर्ष भएको ।
 उत्कर्षी-वि० [सं०] माथि उठाउने; उत्कर्षक ।
 उत्कलित-वि० [सं०] १. बयल खेलेको; लहलहाएको । २. फुलेको; प्रफुल्ल ।
 उत्कीर्ण-वि० [सं०] १. लेखिएको; लिखित । २. खोदिएको; खोपिएको । ३. जडिएको; जडित । ४. छरिएको ।
 उत्कृष्ट-वि० [सं०] १. माथि उठेको; चढेको । २. उत्तम; श्रेष्ठ । ३. जोतेको; खनिएको ।
 उत्कृष्टता-ना० [सं०] उत्कृष्ट हुनाको भाव; उत्तमता ।
 उत्कोच-ना० [सं०] घूस ।
 उत्कोचक-वि० [सं०] घूस लिने वा दिने; घुस्याहा ।
 उत्क्रम-ना० [सं०] १. बाहिर निस्कनु; प्रस्थान गर्नु । २. माथि चढ्नु; उक्लनु ।
 उत्क्रान्त-वि० [सं०] १. हिँडेको; प्रस्थान गरेको । २. वैलाएको । ३. मरेको; मृत । ४. माथि चढ्ने; उक्लने ।
 उत्क्रान्ति-ना० [सं०] १. बाहिर निस्कनु; प्रस्थान गर्नु । २. उक्लनु; उफनु; फड्कनु । ३. शरीरवाट आत्मा बाहिर जानु; मर्नु ।
 उत्क्रोश-ना० [सं०] १. ठूलो स्वर; ठूलो खलबली;

कोलाहल । २. घोषणा । ३. न्याउली चरी ।
 उत्क्लेश-ना० [सं०] १. उत्तेजना; क्षोभ । २. अस्वस्थता ।
 उत्क्षिप्त-वि० [सं०] माथितिर फालिएको; उफारिएको ।
 उत्क्षेप-वि० [सं०] १. मास्तिर फालिएको; उफारिएको । २. पठाइएको ।
 उत्खचित-वि० [सं०] १. उनेको; गाँसेको । २. बुनेको । ३. जडेको ।
 उत्खनन-ना० [सं०] १. खननु । २. खनेर बाहिर झिक्नु ।
 उत्खात-वि० [सं०] १. खनेको । २. खनेर झिकिएको । ३. उखेलिएको ।
 उत्तंस-ना० [सं०] १. कानको गहना । २. शिरमा लाउने गहना । ३. गहना; आभूषण ।
 उत्तप्त-वि० [सं०] १. साह्रै तातो पारिएको । २. दुःखी; सन्तप्त । ३. रिसाएको; क्रुद्ध ।
 उत्तम-वि० [सं०] असल; जाती; बेस; उम्दा ।
 उत्तमतया-क्रि० यो० [सं०] राम्ररी; राम्रोसित ।
 उत्तम्रता-ना० [सं०] उत्तम हुनाको भाव; श्रेष्ठता ।
 उत्तम-दर्शन-वि० [सं०] हेर्दा असलजस्तो देखिने ।
 उत्तम-पुरुष-ना० [सं०] व्याकरणमा बोल्ने व्यक्तिलाई सूचित गर्ने सर्वनाम । (उदा०-म, हामीहरू ।)
 उत्तमर्ण-ना० [सं०] ऋण दिने; साहू ।
 उत्तमाङ्ग-ना० [सं०] शिर; टाउको ।
 उत्तमा-दूती-ना० [सं०] मीठा-मीठा कुराले नायक-नायिका-लाई सम्झाएर मनाउने दूती ।
 उत्तमा-नायिका-ना० [सं०] पति प्रतिकूल भए तापनि आफू अनुकूल रहने नायिका; स्वकीया नायिका ।
 उत्तमोत्तम-वि० [सं०] अत्युत्तम; सर्वोत्तम; सर्व-श्रेष्ठ ।
 उत्तर-ना० [सं०] १. कुनै प्रश्न वा कुरा सुनेर त्यसको प्रसङ्गमा भनिने कुरा; जवाफ । २. चार दिशामध्ये एक; दक्षिण दिशाको विपरीत दिशा । ३. पछि आउने समय; भविष्य । ४. उत्तर सुन्नासाथै प्रश्नको अनुमान गरिने अथवा प्रश्न-वाक्यमा नै उत्तर भएको अथवा धेरै प्रश्नको एउटै उत्तर हुने काव्यालङ्कार । (वि०) ५. पछिको; पछिल्लो । ६. असल; श्रेष्ठ; उत्कृष्ट । ७. महाभारत-प्रसिद्ध विराट् राजाका छोरा ।
 उत्तर-काल-ना० [सं०] आउँदो समय; भविष्यत्-काल ।
 उत्तर-क्रिया-ना० [सं०] दाह-संस्कार; अन्त्येष्टि ।
 उत्तरण-ना० [सं०] उत्रनु; ओर्लनु ।
 उत्तर-दाता-वि० [सं०] १. जवाफ दिने; उत्तर दिने । २. कुनै काम असल वा खराब भएमा जवाफदेही हुने (व्यक्ति); उत्तरदायी; जिम्मेदार ।
 उत्तरदायित्व-ना० [सं०] जवाफदेही; जिम्मेवारी ।
 उत्तरदायी-वि० [सं०] कुनै कामको जवाफदेही वहन गर्ने; उत्तर-दाता; जिम्मेदार ।
 उत्तर-पक्ष-ना० [सं०] १. गरिएका प्रश्नको समाधान अथवा

खण्डन; जवाफ। २. पछिल्लो भाग।

उत्तर-पद-ना० [सं०] समास भएका पदहरूमा सबभन्दा पछिल्लो पद; अन्तिम पद। (उदा०-‘साहित्य-कला’-मा ‘कला’, ‘सभा-पति’-मा ‘पति’ शब्द उत्तर-पद हो।)

उत्तर-प्रत्युत्तर-ना० [सं०] १. सवाल-जवाफ; प्रश्नोत्तर। २. भनाभन।

उत्तर-फाल्गुनी-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक।

उत्तर-भाद्रपदा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक।

उत्तर-मीमांसा-ना० [सं०] वेदान्त दर्शन।

उत्तर-वय-ना० [सं०] बुढ्याइँ; बुढेस-काल।

उत्तर-वेतन-ना० [सं०] नोकरीको अवधि पुगेपछि वानोकरी छुटिसकेपछि कर्मचारीलाई दिइने भत्ता; पेन्शन; अनुवृत्ति।

उत्तरा-ना० [सं० उत्तर] १. उत्तर; जवाफ। २. महा-भारत-प्रसिद्ध अभिमन्युकी पत्नी।

उत्तराखण्ड-ना० [सं०] भारतवर्षको उत्तर, हिमालयका नजीकको भाग।

उत्तराधिकार-ना० [सं०] कुनै व्यक्ति मरेपछि वा अधिकार-बाट हटेपछि उसको सम्पत्ति, अधिकार वा पद नियम-पूर्वक पाउने हक।

उत्तराधिकारी-वि० [सं०] उत्तराधिकार पाउने; हकदार।

उत्तराभास-ना० [सं०] झूटो उत्तर; असत्य जवाफ।

उत्तरायण-ना० [सं०] १. मकर-रेखाबाट कर्कट-रेखामा सूर्य जानु। २. सूर्य उत्तर दिशातिर ढल्कने छ महिनाको समय; माघे सङ्क्रान्तिदेखि श्रावण सङ्क्रान्तिसम्मको समय।

उत्तरार्द्ध-ना० [सं०] पछिल्लो आधा भाग; पछिल्लो आधा।

उत्तराषाढा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक।

उत्तरित-वि० [सं०] जवाफ दिइएको; उत्तर दिइएको।

उत्तरीय-ना० [सं०] १. पछ्यौरा; ओढ्ने। (वि०) २. उत्तर दिशाको; उत्तर दिशा-सम्बन्धी। ३. माथिको; माथिल्लो।

उत्तरोत्तर-क्रि० यो० [सं०] १. जति पछि भयो उति बढ्ता; झन्-झन् बढी; अझै बढी। २. दिन-दिनै; प्रतिदिन। ३. लगातार; क्रमशः। ४. एकपछि अर्को।

उत्ताउलो-वि० [सं० उत्ताल] १. उचितभन्दा बढ्ता। २. अस्वाभाविक ढाँचा देखाउने; उचितभन्दा बढ्ता ठाँट पार्ने। ३. निर्लज्ज; लाज नभएको।

उत्ताउल्याइँ-ना० [उत्ताउलो+याइँ] उत्ताउलो हुनाको भाव; उत्ताउलोपन।

उत्तान-वि० [सं०] जमीनतिर पिठचूँ फर्काएर पल्टेको; उत्तानो; चित परेको।

उत्तानाटाङ-ना० [उत्ताना+टाङ] १. उत्ताना टाङ भएर पछारिनु; चित हुनु। २. हरेस; जिल्लाराम। ३. पूर्ण असफलता; हार।

उत्तानू-वि० [सं० उत्तान] उत्तानो।

उत्ताने-ना० [उत्तानो+ए] उत्तानो परेर खेल्ने पौडी।

उत्तानो-वि० [सं० उत्तान] १. माथितिर फर्केर पल्टेको;

मास्तिर फर्केर सुतेको। २. गहिरो नभएको। ३. चित परेको।

उत्ताप-ना० [सं०] १. गर्मी; उष्णता। २. ताप; आँच। ३. वेदना; पीडा। ४. दुःख; कष्ट।

उत्तापित-वि० [सं०] १. तताइएको; गर्माइएको। २. पीडित; दुःखित। ३. उत्तेजित गरिएको।

उत्तारण-ना० [सं०] १. पार लाउनु; उतार्नु। २. सङ्कटबाट जोगाउनु; उद्धार गर्नु।

उत्ताल-वि० [सं०] १. अग्लो; ऊँचो। २. प्रबल; बलवान्। ३. प्रचण्ड; भयङ्कर।

उत्ति-वि० [उति] १. उति; त्यत्ति। २. पहिले जति थियो-त्यत्ति; जतिको-त्यत्ति। ३. धेरै; अधिक।

उत्तिको-वि० [उत्ति+को] १. उजत्तिको; उतिको। २. धेरै; प्रशस्त।

उत्तिखेर-क्रि० यो० [उत्ति+खेर] उस वेला; त्यस समय।

उत्तिस-ना० [सं० अतीस] किम्बुको जस्तो फल, लहरे फूल, तीन-चार इन्च लामो र दुइ-अढाइ इन्ची चौडा पात हुने रूखविशेष।

उत्तीर्ण-वि० [सं०] १. उत्रेको; निस्केको। २. तरेको; पार भएको। ३. पास भएको; सफल। ४. मुक्त; मोक्ष पाएको।

उत्तुङ्ग-वि० [सं०] ज्यादै अग्लो; अति उच्च।

उत्तेजक-वि० [सं०] १. प्रेरणा दिने; प्रेरक। २. उभाड्ने; उचाल्ने। ३. उत्तेजना दिने।

उत्तेजन-ना० [सं०] १. उभाड्नु; भड्काउनु। २. उत्तेजना।

उत्तेजना-ना० [सं०] १. प्रेरणा; प्रोत्साहन। २. रोष; क्रोध। ३. भड्काउनु।

उत्तेजित-वि० [सं०] १. प्रेरणा पाएको; प्रेरित; प्रोत्साहित। २. भड्काइएको; उचालिएको। ३. क्रुद्ध; रुष्ट।

उत्तोलक-वि० [सं०] १. उभ्याउने; उठाउने। २. तौलने; जोल्ने।

उत्तोलन-ना० [सं०] १. उठाउनु; उभ्याउनु; खडा गर्नु वा गराउनु। २. तौलनु; जोल्नु।

उत्थान-ना० [सं०] १. उठ्ने काम; उभिनु। २. उठान; आरम्भ। ३. उन्नति; अभिवृद्धि।

उत्थानक-वि० [सं०] १. उत्थान गर्ने; उठाउने; उभ्याउने। २. शुरू गर्ने; आरम्भ गर्ने।

उत्थापन-ना० [सं०] १. माथि उठाउनु; उचाल्नु। २. विउँझाउनु; जगाउनु।

उत्थायी-वि० [सं०] १. उठ्ने; उभिने। २. बढ्ने; वृद्धि हुने।

उत्थित-वि० [सं०] उठेको; उभिएको; उन्नत।

उत्तिखेर-क्रि० यो० [उत्ति+नै+खेर] तुरुन्तै; झट्टै; तत्काल; उत्तिखेर।

उत्पत्तन-ना० [सं०] १. उड्नु; माथि पुगनु। २. उफ्रनु। ३. चढ्नु; उक्लनु। ४. जन्म; उत्पत्ति।

उत्पत्ति-उत्साही

११०

उत्पत्ति-ना० [सं०] १. जन्म । २. निस्कनु; निक्कलनु ।
 उत्पथ-ना० [सं०] खराब बाटोमा लागेको व्यक्ति ।
 उत्पथिक-ना० [सं०] शहर-बस्तीका बाटाहरूमा हिँड-डुल गरिरहेका मानिसहरू ।
 उत्पन्न-वि० [सं०] १. पैदा भएको; जन्मेको । २. निस्केको; प्रकट भएको ।
 उत्पल-ना० [सं०] नीलो कमल ।
 उत्पाटक-वि० [सं०] उखेलने; उत्पादन गर्ने ।
 उत्पादन-ना० [सं०] उखेलनु; उखाड्नु ।
 उत्पादित-वि० [सं०] उखेलिएको; उखाडिएको ।
 उत्पात-ना० [सं०] १. कष्ट आइपर्ने आकस्मिक घटना; उपद्रव । २. अशान्ति; हल-चल । ३. उधुम; दङ्गा ।
 उत्पाती-वि० [सं०] उत्पात गर्ने; उपद्रव गर्ने; उपद्रवी ।
 उत्पादक-वि० [सं०] १. पैदा गर्ने; उत्पादन गर्ने । २. जन्माउने; उत्पन्न गर्ने ।
 उत्पादन-ना० [सं०] १. उब्जा; पैदावार । २. उत्पन्न गर्नु; जन्माउनु । ३. माल-सामान तयार गर्नु; बनाउनु ।
 उत्पादन-शुल्क-ना० [सं०] देशमा बनेका वा उब्जनी भएका माल-सामानमा सरकारद्वारा (पैदा वा तयार हुने ठाउँमा) लगाइने शुल्क; कुनै पदार्थ उत्पादन गर्दा दिनुपर्ने विशेष कर ।
 उत्पादित-वि० [सं०] १. तयार गरिएको; बनाइएको । २. पैदा गरिएको; उब्जाइएको । ३. जन्माइएको ।
 उत्पादी-ना० [सं०] उत्पन्न गर्ने; उत्पादक ।
 उत्पीड-ना० [सं०] दवाउनु; थिचो-मिचो गर्नु; दुःख दिनु ।
 उत्पीडक-वि० [सं०] सताउने; दुःख दिने; पीडा पार्ने ।
 उत्पीडन-ना० [सं०] पीडा वा दुःख दिनु; सताउनु ।
 उत्पीडित-वि० [सं०] दुःख दिइएको; सताइएको; पीडित ।
 उत्पुलक-वि० [सं०] १. रोमाञ्च भएको; रोमाञ्चित । २. हर्षित; प्रसन्न ।
 उत्प्रसव-ना० [सं०] गर्भ तुहुनु; गर्भ-पात ।
 उत्प्रेक्षा-ना० [सं०] १. अनुमान; अन्दाज । २. असावधानी; उदासीनता । ३. सादृश्यको कारणले प्रस्तुत वस्तुमा अप्रस्तुत वस्तुको कल्पना गरिने अर्थालङ्कार ।
 उत्प्रेक्षक-वि० [सं०] उत्प्रेक्षा गर्ने ।
 उत्प्रेषण-ना० [सं०] उजुरी परेका कुनै मुद्दा-मामिला-सम्बन्धी मिसिलहरू मातहतका अड्डा-अदालतहरूबाट विचारार्थ सर्वोच्च-अदालतले झिकाउने काम ।
 उत्प्लव-ना० [सं०] १. उफनु; फड्कनु । २. दगुनु; दौड्नु ।
 उत्प्लवन-ना० [सं०] १. उफनु; फड्कनु । २. कुद्नु; दौड्नु ।
 उत्फाल-ना० [सं०] १. उफनु; फड्कनु । २. फाल हाल्नु; हामफाल्नु ।
 उत्फुल्ल-वि० [सं०] १. फुलेको; प्रफुल्ल । २. प्रसन्न; हर्षित ।
 उत्फुल्लता-ना० [सं०] १. फुल्नुको भाव; प्रफुल्लता । २. खुशी हुनाको भाव; प्रसन्नता ।

उत्रनु-अ० क्रि० [प्रा० उत्तरण+नु] १. गाडिएका ठाउँबाट निस्कनु; २. पार हुनु; उम्कनु । ३. तरल पदार्थको माथि सतहमा हुनु; तर पर्नु । ४. ऋण-मुक्त हुनु; उक्सनु ।
 उत्राइ-ना० [उत्र+आइ] उत्रने किसिम वा क्रिया ।
 उत्राइनु-स० क्रि० [उत्र+आइ+नु] उत्रन लाइनु; उम्काइनु; उतारिनु; ('उत्राउनु'-को क० क्रि०) ।
 उत्राउनु-स० क्रि० [उत्र+आउ+नु] उत्रन लाउनु; उम्काउनु; उतार्नु; ('उत्रनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उत्रिनु-अ० क्रि० [उत्र+इ+नु] उत्रने काम गरिनु; उम्किनु; ('उत्रनु'-को क० क्रि०) ।
 उत्रुड-ना० [ने०] लामो लट्टीको छेउमा वा बीचमा खराउ वा फल्याक घुसारी त्यसमा टेकी हिँडेर खेल-तमाशा देखाउने वा कसरत गर्ने साधन ।
 उत्रो-वि० [उ+जत्रो] १. ऊजत्रो; त्यत्रो; उति ठूलो । २. धेरै ठूलो; ज्यादै ठूलो ।
 उत्सङ्ग-ना० [सं०] १. काख; क्रोड । २. बीच; मध्य । ३. सबैभन्दा माथिल्लो भाग; शिखर । (वि०) ४. निर्लिप्त; विरक्त ।
 उत्सङ्गित-वि० [सं०] १. काखमा लिइएको । २. अङ्कमाल गरिएको; अँगालिएको ।
 उत्सन्न-वि० [सं०] १. नाश भएको; नष्ट । २. पूरा गरिएको । ३. उखेलिएको; उखाडिएको । ४. छिनिएको ।
 उत्समय-ना० [सं०] मुस्कुराउनु; खिसिक्क हाँस्नु ।
 उत्सर्ग-ना० [सं०] १. छोड्नु; त्याग । २. छुट्ट्याउनु; अलग पार्नु । ३. दिनु; दान । ४. व्यय; खर्च । ५. मल-त्याग ।
 उत्सर्गी-वि० [सं०] छोड्ने; त्याग्ने; उत्सर्ग गर्ने ।
 उत्सर्जन-ना० [सं०] १. त्यागनु; छोड्नु । २. दिनु; दान ।
 उत्सर्जित-वि० [सं०] छोडिएको; त्याग गरिएको ।
 उत्सव-ना० [सं०] १. धूमधामसँग गरिने सार्वजनिक मङ्गल-कार्य; खुशीयालीमा गरिने शुभ कार्य । २. चाड; पर्व ।
 उत्साद-ना० [सं०] नाश; क्षय ।
 उत्सादक-वि० [सं०] १. नाश गर्ने; विध्वंस-कारी । (ना०) २. पाले; द्वार-पाल ।
 उत्सादन-ना० [सं०] नाश गर्नु; नष्ट पार्नु ।
 उत्सादित-वि० [सं०] विगारिएको; नष्ट गरिएको ।
 उत्सारण-ना० [सं०] हटाउनु; टाढा पुऱ्याउनु; सार्नु ।
 उत्साह-ना० [सं०] १. साहस; हिम्मत । २. हौसला; उमेद । ३. जोश; उमङ्ग ।
 उत्साहक-वि० [सं०] उत्साह दिने वा गर्ने; उत्साही; उत्साह-युक्त ।
 उत्साहन-ना० [सं०] १. उद्योग; प्रयत्न । २. उत्साह हुनु; हौसला बढ्नु वा बढाउनु ।
 उत्साहित-वि० [सं०] उत्साह पाएको; प्रेरणा पाएको ।
 उत्साही-वि० [सं०] उत्साह भएको; हौसला भएको ।

उत्सुक-वि० [सं०] १. अत्यन्त इच्छुक; उत्कण्ठित। २. चाहनाले आकुल भएको। ३. बेचैन; उद्विग्न।

उत्सुकता-ना० [सं०] प्रबल इच्छा; उत्कण्ठा।

उत्सृज-वि० [सं०] १. बन्धनमा नपरेको; बन्धन-मुक्त। २. सिद्धान्त-विह्वल।

उत्सृष्ट-वि० [सं०] १. छोडिएको (व्यक्ति)। २. उपयोग गरिएको; प्रयुक्त।

उत्सेक-ना० [सं०] १. छर्कनु; अभिषेक गर्नु। २. उल्लेख गर्नु। ३. घमण्ड; दर्प।

उत्सेचन-ना० [सं०] पानी आदि तरल पदार्थ छम्कनु; सिञ्चन गर्नु।

उत्थल-पुथल-ना० [प्रा० उत्थल+पुथल (फाँ०)] १. तलको माथि, माथिको तल हुनु; उलट-पुलट। २. हेर-फेर; अदल-बदल; ठूलो परिवर्तन। ३. ठूलो हल-चल; विकट आन्दोलन।

उद्-अव्य० [सं०] शब्दको अगिल्लिर लागेर माथि, तर्नु, प्रबलता आदि विभिन्न अर्थ बुझाउने उपसर्ग। (उदा०-उद्गमन; उत्तीर्ण आदि।)

उदक-ना० [सं०] पानी; जल।

उदक-क्रिया-ना० [सं०] पितृहरूलाई तृप्त गर्नका निमित्त दिइने तर्पण; तिलाञ्जलि।

उदग्र-वि० [सं०] १. ऊचो; उच्च। २. ठूलो; विशाल। ३. बलियो; बलिष्ठ। ४. उद्वण्ड; प्रचण्ड।

उदङ्क-ना० [सं०] तेल, घ्यू आदि हाल्ने छालाको भाँडो; सिजिया।

उदजन-ना० [सं० उद्+जन] एक प्रकारको अदृश्य, गन्ध-हीन र वर्ण-हीन वाष्प हाइड्रोजन।

उदजन-बम-ना० [सं० उदजन+बम] उदजन-वाष्पको बम।

उदञ्चन-ना० [सं०] इनारबाट पानी झिकने भाँडो; डोल; बाल्टी।

उदधि-ना० [सं०] १. समुद्र; सागर। २. बादल; मेघ। ३. घडा।

उदन्त-ना० [सं०] १. वृत्तान्त; हाल। २. खबर; समाचार। ३. इतिहास।

उदन्तक-ना० [सं०] खबर; समाचार।

उदन्य-वि० [सं०] तिर्खाएको; तृप्ति।

उदय-ना० [सं०] १. निस्कनु; प्रकट हुनु; झुल्कनु; उदाउनु। २. दबदबा; उन्नति; बनिबनाउ। ३. अधिकार-प्राप्ति।

उदयपुर-गढी-ना० [ने०] १. काठमाडौँ देखि दक्षिण दिशामा रहेको भित्री मधेसको एक जिल्ला। २. त्यस इलाकामा रहेको गढी।

उदयाचल-ना० [सं०] सूर्य उदाउने, पूर्वपट्टिको पहाड; उदय-गिरि।

उदयास्त-ना० [सं०] १. बन्नु-बिग्रनु; उत्थान-पतन। २. उदय हुनु र अस्ताउनु।

उदयी-वि० [सं०] उदाउने; उदय हुने।

उदर-ना० [सं०] १. पेट; जठर। २. बीचको भाग; मध्य-स्थल।

उदरम्भर-वि० [सं०] १. आफनूमात्र पेट भर्न खोज्ने। २. स्वार्थी; मतलबी।

उदरम्भरि-वि० [सं०] १. आफनोमात्र पेट भर्ने; मतलबी। २. धेरै खाने; घिच्चू। ३. पेट-पाला।

उदरी-वि० [सं०] १. ठलो पेट भएको; भुँडीवाल। (ना०) २. पेट बोकेकी स्त्री; गर्भिणी स्त्री।

उदक-ना० [सं०] १. आखिरी; अन्त; समाप्ति। २. भविष्यत्-काल; भावी समय। ३. स्तूप। ४. गुम्बज।

उदधु-वि० [सं०] बेसरी रने; डाँको छोडेर रने; आँसुको धारा चुहाएर रने।

उदाइनु-अ० क्रि० [उदाउ+इ+नु] उदाउने काम होइनु; झुल्किनु; ('उदाउनु'-को भा० क्रि०)।

उदाउनु-अ० क्रि० [उदय+आउ+नु] १. उदय हुनु; झुल्कनु; प्रकट हुनु। २. देखापर्नु; प्रकट हुनु। ३. उन्नति हुनु; वृद्धि हुनु; अभ्युदय हुनु।

उदाङ्ग-वि० [सं० उत्+अङ्ग] १. नछोपिएको; खुला। २. उघ्रिरहेको; ड्वाङ्गड्वाङ्गी भएको।

उदाङ्ग-वि० [सं० उत्+अङ्ग] उदाङ्ग।

उदात्त-वि० [सं०] १. ठूलो स्वरले उच्चारण गरिने वा गरिएको। २. दयालु; कृपालु। ३. दाता; उदार। ४. श्रेष्ठ; महान्। ५. पुक्खलो; फरासिलो। (ना०) ६. स्वरविशेष। ७. सम्भाव्य सम्पत्तिलाई ज्यादै बढाई-चढाई वर्णन गरिने एक अलङ्कार।

उदान-ना० [सं०] डकार र छिक्का आदि निकाल्ने प्राण-वायु; शरीरका पाँच वायुमध्ये एक।

उदार-वि० [सं०] १. फुक्का दिल भएको; दाता; दिलदार। २. श्रेष्ठ; महान्। ३. सङ्कुचित विचार र दुराग्रहदेखि पर रही विचार गर्ने।

उदार-चरित-वि० [सं०] १. असल चरित्र भएको; सच्चरित्र। २. उदार स्वभावको; दिलदार।

उदार-चेता-वि० [सं०] उदार चित्त भएको; उदार-चरित।

उदारता-ना० [सं०] १. उदार हुनाको भाव; दान-शीलता। २. उच्च विचार।

उदाराइ-ना० [उदार+आइ] उदाने किसिम; क्रिया वा भाव; उधाराइ।

उदाराशय-वि० [सं०] उच्च विचार भएको; ठूलो उद्देश्य लिने।

उदारिनु-स० क्रि० [उदार+इ+नु] उधारिनु; ('उदानु'-को क० क्रि०)।

उदानु-स० क्रि० [प्रा० उदर+नु] उधानु।

उदास-वि० [सं०] १. दिक्दार; दिक्क; विरक्त। २. पक्षमा नलागेको; तटस्थ। ३. दुःखी। ४. नचाहिँदो खर्च गर्ने;

उदासिलो-उद्देशन

११२

उडन्ता । (ना०) ५. बुद्ध-मार्गी नेवार-जातिको एक भेद ।
उदासिलो-वि० [उदास+इलो] १. उदास लाग्ने किसिमको; उदास-लाग्दो । (ना०) २. संन्यासीको एक भेद ।
उदासी-वि० [सं०] १. उदास; दिक्दार । (ना०) २. संन्यासीको एक भेद ।
उदासीन-वि० [सं०] १. उदास; विरक्त । २. कसैको पक्ष नलिएको; निर्लिप्त; तटस्थ; निरपेक्ष । ३. विषय-प्रपञ्च-देखि अलग रहेको । ४. संन्यासीको एक भेद ।
उदासीनता-ना० [सं०] १. उदासीन हुनाको भाव; विरक्ति । २. तटस्थता; निर्लिप्तता; निरपेक्षता । ३. दिक्दारी; खिन्नता ।
उदाहरण-ना० [सं०] नमूना; दृष्टान्त; उपमा ।
उदाहृत-वि० [सं०] १. भनिएको; कथित । २. वर्णन गरिएको; वर्णित । ३. उपमा दिइएको; दृष्टान्त दिइएको ।
उदिक-वि० [सं०] जल-सम्बन्धी; पानीको ।
उदित-वि० [सं०] १. उदाएको; उदय भएको । २. प्रकट भएको । ३. उज्ज्वल; स्वच्छ । ४. प्रचलित ।
उदित-यौवन-वि० [सं०] भर्खर यौवनमा प्रवेश गरेकी नायिका; मुग्धा नायिका ।
उदीची-ना० [सं०] उत्तर दिशा ।
उदीच्य-वि० [सं०] उत्तर दिशाको; उत्तरीय ।
उदीयमान-वि० [सं०] १. उदाइरहेको; उदय भइरहेको । २. शुरूदेखि नै असल वा महान् हुने लक्षण देखिएको; होनहार; फलोन्मुख ।
उदीरण-ना० [सं०] भन्नु; बोल्नु; कथन ।
उदीरणा-ना० [सं०] प्रेरणा; उत्साह ।
उदीरित-वि० [सं०] भनिएको; कथित ।
उदीर्ण-वि० [सं०] १. उदाएको; उदित । २. उत्पन्न भएको; प्रादुर्भाव भएको ।
उदुम्बर-ना० [सं०] डुम्री ।
उद्वेक-ना० [सं० उद्वेग] आश्चर्य; अचम्म; गजब; ताजुब ।
उद्वगत-वि० [सं०] १. निस्केको; निकलेको । २. पैदा भएको; उत्पन्न । ३. वमन गरेको; छादेको ।
उद्वगति-ना० [सं०] १. निस्कनु; निकलनु । २. पैदा हुनु; उत्पन्न हुनु । ३. वमन ।
उद्वगम-ना० [सं०] १. उदय; आविर्भाव । २. मुहान; मूल । ३. उत्पत्ति-स्थान; पैदा भएको ठाउँ ।
उद्वगमन-ना० [सं०] उदय हुनु; प्रकट हुनु ।
उद्वगार-ना० [सं०] १. मनको विचार वा भाव प्रकट गर्नु; हर्ष, शोक आदि सूचक शब्द निकाल्नु । २. मुखबाट बाहिर निकाल्नु; ओकल्नु । ३. थूक; कफ । ४. वमन; छाद । ५. डकार ।
उद्वगारित-वि० [सं०] १. डकारिएको; वमन गरिएको । २. उद्वगार गरिएको ।
उद्वगारी-वि० [सं०] १. मनको भाव प्रकट गर्ने । २. डकार्ने ।

३. वमन गर्ने ।
उद्वघाटक-वि० [सं०] १. उद्वघाटन गर्ने । (ना०) २. साँचो । ३. ताल ।
उद्वघाटन-ना० [सं०] १. खोल्नु; प्रकट गर्नु वा गराउनु । २. कुनै ठूलो समारोह, सार्वजनिक उत्सव, सम्मेलन आदिको महत्त्व र गौरव बढाउनाका निमित्त कुनै विशिष्ट व्यक्ति-द्वारा कार्यारम्भ हुनु । ३. गुप्त कुरा प्रकट हुनु; रहस्य खुल्नु ।
उद्वघाटित-वि० [सं०] खोलिएको; उघारिएको; उद्वघाटन गरिएको ।
उद्वघात-ना० [सं० उद्वघात] १. शुरू; आरम्भ; प्रारम्भ । २. चोट-पटक । ३. धक्का; ठक्कर । ४. अध्याय; सर्ग ।
उद्वघातक-वि० [सं०] १. शुरू गर्ने; थाल्ने । २. धक्का दिने; ठक्कर लाउने ।
उद्वघाती-वि० [सं०] १. धक्का दिने; ठक्कर लाउने । २. शुरू गर्ने; आरम्भ गर्ने ।
उद्वघोष-ना० [सं०] १. ठूलो स्वरले सुनाउनु; घोषणा । २. सार्वजनिक सूचना ।
उद्वघोषणा-ना० [सं०] सार्वजनिक रूपमा दिइने सूचना; घोषणा ।
उद्वघोषित-वि० [सं०] घोषणा गरिएको ।
उद्वण्ड-वि० [सं०] १. दण्डको भय नभएको; सजायको डर नभएको । २. निडर; निर्भय । ३. कडा स्वभावको; प्रचण्ड; जन्ड ।
उद्वाम-वि० [सं०] १. बन्धनमा नपरेको; बन्धन-रहित । २. कडा; प्रचण्ड; उग्र । ३. भयङ्कर; डर-लाग्दो ।
उद्वित-वि० [सं०] बाँधिएको; कसिएको ।
उद्विष्ट-वि० [सं०] १. बताइएको; वर्णन गरिएको । २. व्याख्या गरिएको । ३. औल्याइएको; तोकेर देखाइएको । ४. उद्देश्य लिइएको; लक्षित ।
उद्वीप-ना० [सं०] १. बल्नु; प्रज्वलित हुनु । २. उत्तेजित गर्नु वा हुनु ।
उद्वीपक-वि० [सं०] उद्वीपन गर्ने; उत्तेजक ।
उद्वीपन-ना० [सं०] १. उत्तेजित गर्नु; भड्काउनु । २. अलङ्कार-शास्त्रमा रसको उत्तेजन गर्ने विभाव । ३. (वि०) जगाउने; जाग्रत गराउने ।
उद्वीपित-वि० [सं०] १. जगाइएको; जाग्रत गराइएको । २. प्रज्वलित; उद्वीप्त ।
उद्वीप्त-वि० [सं०] १. जगाइएको; जाग्रत । २. उद्वीपन भएको; उत्तेजित । ३. चम्केको; प्रज्वलित ।
उद्वीप्ति-ना० [सं०] उद्वीप्त हुनाको भाव ।
उद्देश-ना० [सं०] १. इच्छा; अभिलाषा । २. मतलब; अभिप्राय । ३. हेतु; कारण । ४. खोज; अनुसन्धान । ५. प्रतिज्ञा (न्याय-शास्त्रमा) । ६. लक्ष; ध्येय ।
उद्देशन-ना० [सं०] १. देखाउनु; लक्षित गर्नु । २. भन्नु; बताउनु ।

उद्देश्य-ना० [सं०] १. ध्येय; लक्ष्य; अभिप्रेत वस्तु । २. कामना; चाहना । ३. कुनै काम गर्ने वा केही भनिएको शब्द (व्याकरणमा) ।

उद्देश्य-वि० [सं०] १. बताउने; भन्ने । २. सूचित गर्ने; सङ्केत गर्ने । ३. मनमा कुनै लक्ष लिएर काम गर्ने ।

उद्द्योत-ना० [सं०] १. चमक; प्रकाश । २. ग्रन्थको विभाग; अध्याय । (वि०) ३. चम्किलो; उज्ज्वल ।

उद्द्योतित-वि० [सं०] प्रकाशमान गरिएको; प्रज्वलित ।

उद्धत-वि० [सं०] १. कड़ा स्वभावको; प्रचण्ड; उग्र । २. चपचन्ड; उन्मत्त । ३. धक नभएको; प्रगल्भ ।

उद्धति-ना० [सं०] १. घमन्ड; दर्प; उद्धतपना । २. उठाउनु; खडा गराउनु । ३. उद्विग्नता ।

उद्धरण-ना० [सं०] १. उठाउनु । २. मुक्त हुनु; छुट्नु । ३. खराब अवस्थाबाट असल अवस्थामा आउनु; सप्रनु ।

४. पढिसकेको पाठ फेरि दोहोर्‍याउनु । ५. कुनै लेख वा पुस्तकको केही अंश अर्को पुस्तकमा जस्ताको-तस्तो गरी उतार्नु । ६. प्रमाणको निमित्त लिइने कुनै लेखको केही अंश ।

उद्धरणी-ना० [सं०] पढिसकेको पाठ अभ्यासको निमित्त दोहोर्‍याउनु; उद्धरण ।

उद्धरणीय-वि० [सं०] १. उद्धार गर्न योग्य । २. उद्धरण दिन योग्य ।

उद्धर्ष-वि० [सं०] प्रसन्न; हर्षित ।

उद्धर्षण-ना० [सं०] १. उत्तेजना । २. रोमाञ्च ।

उद्धव-ना० [सं०] १. उत्सव; पर्व । २. कृष्णका साथी एक यादव ।

उद्धस्त-वि० [सं०] मास्तिर हात उठाएको वा फिँजाएको ।

उद्धार-ना० [सं०] १. उतार्नु; पार लाउनु; झिक्नु । २. छुटकारा; मुक्ति । ३. उपकार; भलाइ । ४. सुधार; मरम्मत ।

उद्धारक-वि० [सं०] उद्धार गर्ने; उपकार गर्ने ।

उद्धारण-ना० [सं०] १. उद्धार गर्नु; दुःखबाट बचाउनु । २. कुनै महावाक्यबाट साना वाक्य, पद, आदि निकाल्नु ।

उद्धृत-वि० [सं०] १. उठाइएको; माथि तानिएको । २. उखलिएको; उन्मूलित । ३. छुट्ट्याइएको; अलग राखिएको । ४. बचाइएको; उद्धार गरिएको । ५. उधारिएको; खोलिएको । ६. वमन गरिएको; छादिएको । ७. उद्धरण दिइएको ।

उद्ध्वंस-ना० [सं०] १. स्वरको रूखोपना; कर्कशता । २. विध्वंस; विनाश । ३. महामारी आदि रोगले सताइनु ।

उद्ध्वन्ध-ना० [सं०] १. झुन्डिनु; पासो लाउनु । (वि०) २. बन्धनबाट छुटेको; नबाँधिएको ।

उद्ध्वन्धन-ना० [सं०] आत्म-हत्या गर्न घाँटीमा पासो लाउनु; झुन्डिनु; उद्ध्वन्ध ।

उद्बुद्ध-वि० [सं०] १. ज्ञान प्राप्त भएको; प्रबुद्ध । २. जागेको; जाग्रत । ३. फुलेको; विकसित ।

उद्बोध-ना० [सं०] ज्ञान प्राप्त हुनु; बोध हुनु ।

उद्बोधक-वि० [सं०] १. विउझाउने; उठाउने । २. स्मरण गराउने; सम्झाउने ।

उद्बोधन-ना० [सं०] १. बुझाउनु; सम्झाउनु; बोध गराउनु । २. जगाउनु; जाग्रत गराउनु । ३. प्रकट गर्नु ।

उद्बोधित-वि० [सं०] बोध गराइएको; ज्ञान गराइएको ।

उद्बोधनीय-वि० [सं०] बोध गराउन योग्य; ज्ञान गराउन लायक ।

उद्भट-वि० [सं०] १. श्रेष्ठ; उत्तम । २. प्रबल; प्रचण्ड । ३. ज्यादै ठूलो; अजडको ।

उद्भव-ना० [सं०] १. जन्म; उत्पत्ति । २. मूल; उद्गम । ३. वृद्धि; उन्नति ।

उद्भावना-ना० [सं०] १. कल्पना । २. उत्पत्ति ।

उद्भास-ना० [सं०] १. आभा; कान्ति; चमक । २. उदय । ३. स्फुरण । ४. ज्ञान ।

उद्भासित-वि० [सं०] १. चम्किलो; चमकदार । २. स्फुरित; उदित ।

उद्भासी-वि० [सं०] १. चम्किलो; दीप्तिमान् । २. प्रकाशित गराउने; प्रकट गराउने ।

उद्भिज्ज-ना० [सं०] भुइँबाट उम्रने वृक्ष, लता आदि; वनस्पति; बोट-बिरुवा ।

उद्भिद्-वि० [सं०] १. भुइँ फोरेर निस्कने । २. टुसाएको; आँकुरा हालेको । (ना०) ३. टुसा; मुना । ४. बोट; बिरुवा ।

उद्भिद-वि० [सं०] १. भुइँबाट उम्रने; टुसाउने । (ना०) २. धूलो नून; समुद्री नून ।

उद्भिद्-विद्या-ना० [सं०] वनस्पति-शास्त्र ।

उद्भूत-वि० [सं०] पैदा भएको; उत्पन्न ।

उद्भूति-ना० [सं०] १. जन्म; उत्पत्ति । २. उन्नति; अभिवृद्धि ।

उद्भेद-ना० [सं०] १. बीज फुट्नु; टुसाउनु । २. प्रकट हुनु ।

उद्भेदन-ना० [सं०] १. भुइँ फोरेर निस्कनु; उम्रनु । २. प्रकट हुनु; बाहिर आउनु ।

उद्भ्रम-ना० [सं०] १. चक्कर खानु; चारैतिर घुम्नु । २. भ्रममा पर्नु; विभ्रम हुनु । ३. मनको उद्वेग ।

उद्भ्रान्त-वि० [सं०] १. घुमेको; चक्कर खाएको । २. बिराइएको; भुलेको । ३. छक्क परेको; चकित; भ्रमित । ४. बौलाहा; पागल । ५. विकल; विह्वल ।

उद्यत-वि० [सं०] १. उठाइएको; माथि ल्याइएको । २. तयार भएको; तत्पर ।

उद्यम-ना० [सं०] १. प्रयास; प्रयत्न; उद्योग । २. मेहनत; परिश्रम । ३. रोजगार; पेशा; इलम ।

उद्यमी-वि० [सं०] उद्यममा लाग्ने; उद्योगी ।

उद्याइ-ना० [उद्याउ+आइ] उद्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
उद्याइन-स० क्रि० [उद्याउ+इ+नु] उद्याइनु; ('उद्याउनु'-

को क० क्रि०) ।

उद्याउनु-स० क्रि० [प्रा० उद्धर+आउ+नु] उध्याउनु ।

उद्यान-ना० [सं०] बगैँचा; उपवन ।

उद्यान-पाल-ना० [सं०] बगैँचे; माली ।

उद्यापन-ना० [सं०] १. कुनै व्रतको समाप्तिमा गरिने प्रतिष्ठा-
कृत्य; साङ्गे । २. अवसान; उपसंहार ।

उद्युक्त-वि० [सं०] उद्योगमा लागेको; उद्योगी ।

उद्योग-ना० [सं०] १. कोशिश; प्रयत्न; प्रयास । २. मेहनत;
परिश्रम । ३. उद्यम ।

उद्योग-धन्धा-ना० [सं० उद्योग+धन्धा] १. कोरा मालबाट
तयारी माल बनाउने कामहरू; व्यावहारिक माल-सामान
बनाउने व्यवस्था । २. पेशा; रोजगार; उद्यम ।

उद्योग-पति-ना० [सं०] कुनै माल-सामान बनाउने कारखाना-
को मालिक; कारखानाको धनी ।

उद्योगालय-ना० [सं०] विक्री गर्ने माल तयार गरिने ठाउँ;
कारखाना ।

उद्योगी-वि० [सं०] उद्योग गर्ने; मेहनती; उद्यमी ।

उद्योत-ना० [सं०] १. उज्यालो; प्रकाश । २. आभा; कान्ति ।

उद्रनु-अ० क्रि० [प्रा० उद्धर+नु] उध्रनु ।

उद्रिनु-अ० क्रि० [उद्र+इ+नु] उध्रिनु; ('उद्रनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उद्रेक-ना० [सं०] वृद्धि; आधिक्य ।

उद्वर्तन-ना० [सं०] १. बढ्नु; उठ्नु । २. उन्नति; समृद्धि ।
३. शरीरमा घस्ने सुगन्धी द्रव्य । ४. शरीरमा सुगन्धी
द्रव्य घस्नु ।

उद्वासन-ना० [सं०] १. निकाल्नु; निकाला गर्नु । २.
उखेल्नु; उजाड़ पार्नु । ३. मार्नु ।

उद्वासित-वि० [सं०] आफ्नो वास-स्थानबाट निकालिएको;
देश-निकाला गरिएको ।

उद्वाह-ना० [सं०] विवाह ।

उद्विग्न-वि० [सं०] उद्वेग-युक्त; आकुल; आतङ्कित;
चिन्तित; परेशान ।

उद्विग्नता-ना० [सं०] उद्विग्न हुनाको भाव; आकुलता;
परेशानी; चिन्ता ।

उद्वेग-ना० [सं०] १. छिटो गति; वेग । २. मनको हडबडी;
आवेग; जोश । ३. रीसको वेग; झोँक ।

उद्वेजक-वि० [सं०] उद्विग्न गर्ने; चिन्तित पार्ने ।

उद्वेजन-ना० [सं०] १. चिन्ता; पीर । २. दुःख दिनु; कष्ट दिनु ।

उद्वेल-ना० [सं०] १. मझारिएर वग्न; अटाई-नअटाई वग्न ।
२. छचल्किनु ।

उद्वेलित-वि० [सं०] १. बाढी आएको; प्रवाहित । २.
छचल्केको ।

उद्वेष्टन-ना० [सं०] १. घेर्नु; घेरा हाल्नु । २. वेर्नु ।

उद्वेष्टित-वि० [सं०] १. घेरिएको, घेरा हालिएको । २.
वेरिएको ।

उद्यमुन्टे-वि० [उद्यो+मुन्टे] १. मुख तलतिर फर्केको;

घोसे; गाढे । २. पुरुषको जननेन्द्रिय; लिङ्ग ।

उधाराइ-ना० [उधार्+आइ] उधाने किसिम वा क्रिया ।

उधारिनु-स० क्रि० [उधार्+इ+नु] उधाने काम गरिनु;
बन्धन खुस्काइनु; ('उधानु'-को क० क्रि०) ।

उधारो-ना० [प्रा० उद्धारो] मोल पछि दिने गरेर खरीद
गर्ने क्रिया; पछि नगद तिर्ने गरी लिएको जिन्सी ऋण ।

उधानु-स० क्रि० [उध्र+नु] १. सिउनी वा बन्धन खुस्काउनु;
सिइराखेको वा बाँधिराखेको वस्तु फुकाउनु । २. घरका
छानाको खर, पराल आदि झिक्नु; उचेर्नु ।

उधिइनु-अ० क्रि० [उधि+इ+नु] उधिने काम होइनु;
शान लागिनु; ('उधिनु'-को भा० क्रि०) ।

उधिन-पाधिन-क्रि० यो० [उधिन्+पाधिन (फाँ०)] उधिन्ने
किसिम; खोतल्ने ढङ्ग; खोतल-खातल ।

उधिनाइ-ना० [उधिन्+आइ] उधिन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उधिनाहा-वि० [उधिन्+आहा] उधिन्ने स्वभावको; खोतल्ने ।

उधिनिनु-स० क्रि० [उधिन्+इ+नु] उधिन्ने काम गरिनु;
खोतलिनु; ('उधिन्नु'-को क० क्रि०) ।

उधिनु-अ० क्रि० [उध्याउ] शान लाग्नु; धारिलो हुनु ।

उधिन्नु-स० क्रि० [प्रा० उद्धिअ+नु] १. गाडिएको वस्तु
खनेर झिक्नु; खोतल्नु । २. व्यवस्थित रूपमा रहेका
माल-मत्तालाई अस्तव्यस्त हुने गरी कुनै कारणले खोतल्नु ।

उधुम-वि० [प्रा० उद्धुम] १. ज्यादा; अति; औधी । (ना०)
२. राडो; विघ्न ।

उधुमे-वि० [उधुम+ए] उधुम मचाउने; उपद्रवाहा;
भस्मासुरे ।

उध्याइ-ना० [उध्याउ+आइ] उध्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

उध्याइ-ना० [उधि+आइ] उधिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उध्याइनु-स० क्रि० [उधि+याइ+नु] उधिन लाइनु; शान
लाइनु; ('उध्याउनु'-को क० क्रि०) ।

उध्याउनु-स० क्रि० [प्रा० उद्धर+आउ+नु] काट्ने हतियार-
लाई घोटेर धार निकाल्नु; शान लाउनु; धारिलो पार्नु;
('उधिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उध्रनु-अ० क्रि० [प्रा० उद्धर+नु] १. सिउनी खुस्कनु; बन्धन
फुस्कनु; चुँडिनु । (स० क्रि०) २. दोहोर्न्याउनु; आवृत्ति
गर्नु ।

उध्याइ-ना० [उध्र+आई] उध्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उधिनु-अ० क्रि० [उध्र+इ+नु] उध्रने काम होइनु; सिउनी
वा बन्धन खुस्कनु; ('उध्रनु'-को भा० क्रि०) ।

उन-सर्वना० [उनी] विभक्ति लाग्दा हुने 'उनी'-को रूप ।
(उदा०-उनलाई, उनको इत्या० ।)

उनन्चालिस-ना० [सं० उनचत्वारिंशत्] उनन्चालीस ।

उनन्चालिसौ-वि० [उनन्चालीस+औ] उनन्चालीसौ ।

उनन्चालीस-ना० [सं० उनचत्वारिंशत्] १. तीस र नौको
योग-सङ्ख्या; ३९-को अङ्क । (वि०) २. तीस र नौका

योगको; एक कम चालीस ।

उन्वालीसौ—वि० [उन्वालीस+औं] गणनाको क्रमले उन्वालीसमा परेको; उन्वालीसको ।

उन्चास—ना० [सं० ऊनपञ्चाशत्] १. चालीस र नौको योग-सङ्ख्या; ४९-को अङ्क । (वि०) २. चालीस र नौका योग-सङ्ख्याको; एक कम पचास ।

उन्चासौ—वि० [उन्चास+औं] गणनाको क्रमले उन्चासको ।

उन्तीस—ना० [सं० ऊनत्रिंशत्] १. बीस र नौको योग-सङ्ख्या; २९-को अङ्क । (वि०) २. बीस र नौको योगको; एक कम तीस ।

उन्तीसौ—वि० [उन्तीस+औं] गणनाको क्रमले उन्तीसमा परेको; उन्तीसको ।

उन्सठ्ठी—ना० [सं० ऊनषष्ठि] १. पचास र नौको योग-सङ्ख्या; ५९-को अङ्क । (वि०) २. पचास र नौका योगको; एक कम साठी ।

उन्साठी—वि० [सं० ऊनषष्ठि] उन्सठ्ठी ।

उन्हत्तर—ना० [सं० ऊनसप्तति] १. साठी र नौको योग-सङ्ख्या; ६९-को अङ्क । (वि०) २. साठी र नौका योगको; एक कम सत्तरी ।

उन्हत्तरौ—वि० [उन्हत्तर+औं] गणनाको क्रमले उन्हत्तरमा परेको; उन्हत्तरको ।

उनाइ—ना० [उन्+आइ] उन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उनाइनु—स० क्रि० [उन्+आइ+नु] उन्न लाइनु; गुथाइनु; ('उनाउनु'-को क० क्रि०) ।

उनाउनु—स० क्रि० [उन्+आउ+नु] उन्न लाउनु; गुथाउनु; ('उन्न'-को प्रे० क्रि०) ।

उनाऊ—वि० [ने०] १. कुनै सीमित वर्गदेखि बाहिरको; तोकिएको भन्दा बढ्ता । २. नचाहिंदो; फाल्ट ।

उनान्नब्बे—ना० [सं० ऊननवति] १. असी र नौको योग-सङ्ख्या; ८९-को अङ्क । (वि०) २. असी र नौका योगको; एक कम नब्बे ।

उनान्नब्बेयौ—वि० [उनान्नब्बे+यौं] गणनाको क्रमले उनान्नब्बेमा परेको; उनान्नब्बे सङ्ख्याको ।

उनान्सय—ना० [सं० ऊनशत] १. नब्बे र नौको योग-सङ्ख्या; ९९-को अङ्क । (वि०) २. नब्बे र नौका योगको; एक कम सय ।

उनान्सयौ—वि० [उनान्सय+औं] गणनाको क्रमले उनान्सयमा परेको; उनान्सयको ।

उनाशियौ—वि० [उनाशी+यौं] उनासियौ ।

उनाशी—ना० [उनासी] उनासी ।

उनासियौ—वि० [उनासी+यौं] गन्दै लैजाँदा उनासी सङ्ख्यामा पुगेको; उनासी सङ्ख्याको ।

उनासी—ना० [सं० ऊनअसिति] १. सत्तरी र नौको योग-सङ्ख्या; ७९-को अङ्क । (वि०) २. सत्तरी र नौका

योगको; एक कम असी ।

उनिउ—ना० [ने०] फल र फूल नहुने, मसिनो पात र कलेजी रङ्गको डाँठ हुने शारविशेष; उन्पू (यसको डाँठको कलम बनाइन्छ) ।

उनिनु—स० क्रि० [उन्+इ+नु] उन्ने काम गरिनु; गुथिनु; ('उन्न'-को क० क्रि०) ।

उनी—सर्वना० [‘ऊ’] ‘ऊ’-को मध्यम आदरार्थी शब्द; तिनी ।

उन्जेल—प्रत्य० [ने०] क्रिया र नाम शब्दको पछिल्लिर लागी 'तक वा सम्म' अर्थ बुझाउने एक प्रत्यय । (उदा०—गरुन्जेल, बसुन्जेल, इत्या० ।)

उन्नत—वि० [सं०] १. अग्लो; ऊँचो । २. श्रेष्ठ; उत्तम । ३.

उन्नति भएको; समृद्ध ।

उन्नति—ना० [सं०] १. बढिबढाउ; तरक्की; अभिवृद्धि; अभ्युदय । २. उद्योग; उद्यम; व्यवसाय ।

उन्नतोदर—ना० [सं०] वृत्त खण्डको बीचको उठेको अंश ।

उन्नयन—ना० [सं०] १. माथितिर उठाउनु वा लैजानु । २.

माथिल्लो कक्षामा पुर्‍याउनु ।

उन्नाइस—ना० [सं० ऊनविंशति] उन्नाईस ।

उन्नाइसौ—वि० [उन्नाइस+औं] उन्नाईसौ ।

उन्नाईस—ना० [सं० ऊनविंशति] १. दश र नौको योग-सङ्ख्या; १९-को अङ्क । (वि०) २. दश र नौका योग-सङ्ख्याको; एक कम बीसको ।

उन्नाईसौ—वि० [उन्नाईस+औं] गन्दै लैजाँदा उन्नाईसमा पुगेको; उन्नाईस सङ्ख्याको ।

उन्नायक—वि० [सं०] १. माथि लैजाने; उठाउने । २. अग्ल्याउने; उन्नत पार्ने । ३. बढाउने; वृद्धि गर्ने ।

उन्निद्र—वि० [सं०] १. निद्रा नलाग्ने; निद्रा नपर्ने । २. फुलेको; विकसित । (ना०) ३. निद्रा नलाग्ने रोग ।

उन्नीत—वि० [सं०] १. माथितिर उठाइएको वा लिएको । २. उच्च कक्षामा पुर्‍याइएको ।

उन्न—स० क्रि० [प्रा० उन्न] १. सियाको नाथ्रीमा धागो छिराउनु । २. माला गाँस्नु; गुन्नु; गाँध्नु ।

उन्नैस—ना० [उन्नाईस] उन्नाईस ।

उन्नैसौ—वि० [उन्नाईसौ] उन्नाईसौ ।

उन्मज्जक—वि० [सं०] पानीबाट निस्केको; जलबाट उन्नेको ।

उन्मज्जन—ना० [सं०] पानीबाट निस्कनु; जलबाट उन्ननु ।

उन्मत्त—वि० [सं०] १. मात्तिएको; उद्धत । २. नशा लागेको; मद-मत्त; मदान्ध । ३. सिल्ली; बहुलाहा ।

उन्मत्तक—वि० [सं०] १. बहुलाएको; छँटाएको । (ना०) २. धतूरो ।

उन्मत्तता—ना० [सं०] उन्मत्त हुनाको भाव; उद्धतपना; पागलपन ।

उन्मत्त-भैरव—ना० [सं०] पशुपतिनाथका मन्दिरको दक्षिण-पट्टि रहेका एक प्रसिद्ध भैरव ।

उन्मत्त-लिङ्गी—वि० [सं०] बहुलाएको बहाना गर्ने; सनकीको

उन्मथन-उपक्रम

११६

स्वांग गर्ने।

उन्मथन-ना० [सं०] १. मन्थन गर्नु; मथ्नु। २. मार्नु; हत्या गर्नु।

उन्मथित-वि० [सं०] मथिएको; मन्थन गरिएको।

उन्मद-वि० [सं०] १. मात्तिएको; उन्मत्त। २. बहुलाएको; सिल्ली। (ना०) ३. उन्माद; पागलपन। ४. मादक पदार्थ; नशा।

उन्मन-वि० [सं०] १. चिन्ता-ग्रस्त; व्याकुल; विकल। २. चित्त स्थिर नभएको; अन्य-मनस्क।

उन्मनस्क-वि० [सं०] १. मनको विकलताले चित्त-वृत्ति ठीक नभएको; अन्य-मनस्क। २. उद्विग्न; व्यग्र।

उन्मनी-ना० [सं०] नाकको टुप्पामा दृष्टि लगाइरहने हठ-योगको एक क्रिया।

उन्मन्थ-ना० [सं०] १. मथ्नु; मन्थन गर्नु। २. मार्नु; हत्या।

उन्मन्थक-वि० [सं०] मन्थन गर्ने; मथ्ने।

उन्मर्दन-ना० [सं०] १. मिच्नु; मल्नु। २. घोट्नु; रगेड्नु। ३. घस्नु। ४. शेखी झार्नु।

उन्माथ-ना० [सं०] १. कष्ट; पीडा। २. उद्वेग; क्षोभ। ३. हत्या; वध। ४. जाल; फरेब।

उन्माद-ना० [सं०] मन-बुद्धि काबूमा नरहने मस्तिष्कको रोग; छाँटा; पागलपन; बौलट्टी।

उन्मादक-वि० [सं०] उन्माद चढाउने; मात लाउने। (जाँड, रक्सी, गाँजा आदि लागू पदार्थ।)

उन्माद-ग्रस्त-वि० [सं०] १. उन्माद रोग लागेको; बहुलाएको। (ना०) २. बहुलाहा।

उन्मादन-ना० [सं०] उन्माद चढाउनु; उन्मत्त पार्नु।

उन्मादी-वि० [सं०] १. मात चढेको; नशा लागेको; उन्मत्त। २. बहुलाएको; पागल।

उन्मान-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु वा व्यक्तिको महत्त्व सम्झनु। २. तौल; नाप।

उन्मार्ग-ना० [सं०] कुमार्ग; खराब आचरण।

उन्मार्गी-वि० [सं०] खराब मार्गमा लाग्ने; कुमार्गी।

उन्मार्जन-ना० [सं०] १. घोट्नु; रगेड्नु। २. मेट्नु; हटाउनु।

उन्मार्जित-वि० [सं०] १. घोटिएको; रगेडिएको। २. मलेर सफा गरिएको; माझिएको।

उन्मीलन-ना० [सं०] १. खुल्नु; उघ्रनु। २. फुल्नु; विकसित हुनु।

उन्मीलित-वि० [सं०] १. खुलेको; उघ्रेको। २. फुलेको; विकसित।

उन्मुक्त-वि० [सं०] १. छाडिएको; मुक्त। २. बन्धन-रहित; स्वतन्त्र।

उन्मुक्ति-ना० [सं०] मुक्ति; स्वाधीनता; छुटकारा।

उन्मुख-वि० [सं०] १. माथितिर मुख फर्काएको; उर्ध्व-मुख। २. उत्मुख; उत्कण्ठित। ३. लागेको; फर्केको (कुनै दिशा-

तिर)।

उन्मूलक-वि० [सं०] जरैदेखि उखेल्ने; निर्मूल पार्ने।

उन्मूलन-ना० [सं०] जरैदेखि उखेल्नु; समूल नाश गर्नु; मूलोच्छेदन।

उन्मूलित-वि० [सं०] उखेलिएको; उन्मूलन गरिएको।

उन्मूलनीय-वि० [सं०] समूल नाश गर्न योग्य; उन्मूलन गर्न लायक।

उन्मेष-ना० [सं०] १. खुल्नु; उघ्रनु (आँखा)। २. फुल्नु; विकसित हुनु। ३. सम्झनु; स्मरण हुनु। ४. प्रकाश; दीप्ति।

उन्मेषित-वि० [सं०] १. खुलेको; उघ्रेको (आँखा)। २. फुलेको; विकसित।

उन्मोचन-ना० [सं०] खुला गर्नु; मुक्त गर्नु; फुक्का गर्नु।

उन्मू-ना० [उनिउ] उनिउ।

उप-अव्य० [सं०] १. शब्दको अधिलिङ्ग लागेर आधिक्य, अतिरिक्तता, सामीप्य, न्यूनता, सहायक-भाव, व्याप्ति आदि बुझाउने उपसर्ग। (उदा०-उपकार, उपकुल, उपमन्त्री इत्या०।) (वि०) २. आफै अरुभन्दा बढ्ता जान्ने-बुझ्ने हुन खोज्ने। ३. बढ्ता; उद्धत।

उपकण्ठ-क्रि० यो० [सं०] १. नजीक; समीप। (ना०) २. सामीप्य; निकटता।

उपकथा-ना० [सं०] ठूलो कथाभित्रको सानो कथा।

उपकरण-ना० [सं०] १. अनुग्रह; कृपा। २. काम-काज गर्ने सर-सामान; औजार; साधन। ३. छत्र, चामर आदि राज-चिह्न।

उपकर्ता-ना० [सं०] १. उपकार गर्ने; उपकारी। २. कर्ताको सहायक।

उपकल्प-ना० [सं०] माल-सामान; सामग्री।

उपकल्पन-ना० [सं०] कुनै कामको तयारी; व्यवस्था; आयोजन।

उपकल्पित-वि० [सं०] तयार गरिएको; बनाइएको।

उपकार-ना० [सं०] १. भलाइ; हित। २. लाभ; फायदा। ३. मदद; सहायता। ४. सेवा। ५. आभूषण।

उपकारक-वि० [सं०] उपकार गर्ने; उपकारी।

उपकारी-वि० [सं०] उपकार गर्ने; उपकारक।

उपकार्य-वि० [सं०] १. उपकार गर्न योग्य; उपकार गर्नुपर्ने। २. मुख्य कामको बीचमा आइपरेको कार्य।

उपकुल-पति-ना० [सं०] १. विश्व-विद्यालयको उपप्रधान अध्यक्ष। २. भाइस-चान्सलर।

उपकूप-ना० [सं०] सानो कूवा।

उपकूल-ना० [सं०] तीरको नजीकको जमीन; बगर।

उपकृत-वि० [सं०] १. उपकार गरिएको; सहायता गरिएको। २. कृतज्ञ।

उपक्रम-ना० [सं०] १. शुरू; आरम्भ। २. आयोजन; तयारी। ३. भूमिका; प्रस्तावना। ४. नजीक आउनु।

उपक्रमण-ना० [सं०] १. आरम्भ; शुरू। २. आयोजन; बन्दोबस्त। ३. प्रस्तावना। ४. नजीक जानु।

उपक्रमणिका-ना० [सं०] पुस्तक आदिमा दिइएको विषय-सूची; अनुक्रमणिका।

उपक्रान्त-वि० [सं०] १. आरम्भ गरिएको; शुरू गरिएको। २. उपचार गरिएको; चिकित्सित।

उपक्रीडा-ना० [सं०] खेल्ने ठाउँ; खेल्ने अखाड़ा।

उपक्रोश-ना० [सं०] निन्दा; तिरस्कार।

उपक्रोशन-ना० [सं०] निन्दा गर्नु; गाली गर्नु।

उपक्रोष्टा-वि० [सं०] निन्दा गर्ने; गाली गर्ने।

उपक्षेप-ना० [सं०] १. फ्याँक्नु; मिल्काउनु। २. तिरस्कार; आक्षेप। ३. नाटकको आरम्भमा त्यसको कथा-वस्तु संक्षेपमा सुनाउनु।

उपगत-वि० [सं०] १. आएको; उपस्थित। २. जानिएको; ज्ञात। ३. पाएको; प्राप्त।

उपगति-ना० [सं०] १. पाउनु; प्राप्ति; उपलब्धि। २. स्वीकृति; मन्जूरी। ३. नजीक जानु; उपस्थित हुनु।

उपगूहन-ना० [सं०] १. लुकाउनु; छिपाउनु। २. अँगाल्नु; आलिङ्गन गर्नु।

उपग्रह-ना० [सं०] १. कुनै ग्रह वा पृथ्वीको चारैतिर घुम्ने पिण्ड। २. पक्रनु; गिरफ्तारी। ३. कैदी; थुनुवा।

उपग्रहण-ना० [सं०] १. पक्रनु; गिरफ्तार गर्नु। २. नजर-बन्दी। ३. संस्कारपूर्वक वेदको अध्ययन गर्नु।

उपघात-ना० [सं०] १. हत्ते-हलाइ; सकेसम्मको जोड लाउनु। २. प्रहार; चोट। ३. नाश गर्नु। ४. इन्द्रिय शिथिल हुनु।

उपघातक-वि० [सं०] प्रहार गर्ने; आघात गर्ने; उपघाती।

उपघाती-वि० [सं०] उपघात गर्ने; उपघातक।

उपचय-ना० [सं०] १. जम्मा हुनु वा गर्नु; एकत्रित हुनु वा गर्नु। २. बढ्नु; वृद्धि।

उपचर्या-ना० [सं०] १. सेवा-टहल; शुश्रूषा। २. उपचार; चिकित्सा।

उपचार-ना० [सं०] १. रोग निको पार्नका निमित्त गरिने उपाय; औषधी गर्नु; इलाज; चिकित्सा। २. रोगीको सेवा-शुश्रूषा। ३. देखीवा सत्कार; बनावटी आदर। ४. पूजाको अङ्ग वा विधान। ५. खुशामद। ६. घूस।

उपचारक-वि० [सं०] १. उपचार गर्ने; चिकित्सक। २. सेवा-टहल गर्ने।

उपचारी-वि० [सं०] उपचार गर्ने; उपचारक।

उपचार्य-वि० [सं०] उपचार गर्न योग्य।

उपचित-वि० [सं०] १. जम्मा गरिएको; एकत्र गरिएको। २. बढेको।

उपच्छन्दन-ना० [सं०] लोभ देखाएर सन्तुष्ट पार्नु; कुरै-कुराले खुशी पार्नु।

उपच्छन्दित-वि० [सं०] लोभ देखाएर सन्तुष्ट पारिएको; फकाइएको।

उपच्छद-ना० [सं०] १. बिको। २. पर्दा।

उपच्छन्न-वि० [सं०] ढाकिएको; छोपिएको।

उपजन-ना० [सं०] १. उत्पत्ति; जन्म। २. थप; वृद्धि।

उपजात-वि० [सं०] पैदा गरिएको; उत्पादित।

उपजाति-ना० [सं०] इन्द्र-वज्रा र उपेन्द्र-वज्रा तथा इन्द्र वंशा र वंशस्थ छन्दको संयोगबाट बन्ने एक वर्ण-वृत्त।

उपजाप-ना० [सं०] गुप्त तवरले कुरा गर्नु; काने-खुसी गर्नु।

उपजापक-वि० [सं०] १. गुप्त रीतिले कुरा गर्ने; काने-खुसी गर्ने। २. विश्वास-घाती।

उपजीवन-ना० [सं०] जीविका; जीवन-निर्वाहको साधन।

उपजीविका-ना० [सं०] प्रधान जीविकादेखि अतिरिक्त अर्को आमदानी; फुटकर आमदानी; अतिरिक्त आय।

उपजीवी-वि० [सं०] अर्काको आधारमा जीवन निर्वाह गर्ने; पर-तन्त्र।

उपज्ञा-ना० [सं०] स्वयं प्राप्त गरेको ज्ञान; स्वयं उत्पन्न भएको ज्ञान।

उपट्ट-वि० [ने०] १. चौपट्ट; बिछट्ट; औधी। (क्रि० यो०) २. अति नै; ज्यादा।

उपतप्त-वि० [सं०] १. अत्यन्त तातेको। २. पीडित।

उपताप-ना० [सं०] १. उष्णता; ताप। २. दुःख; क्लेश।

उपती-ना० [प्रा०] उपपत्ति] ऊपती।

उपत्यका-ना० [सं०] पहाडको फेदीको भूमि; बेसी।

उपदंश-ना० [सं०] लिङ्गको छाला वा टेप्रेमा साना-साना बिमिरा निस्कने सरुवा रोग; भिरङ्गी।

उपदंशी-वि० [सं०] उपदंश रोगले पीडित।

उपदफा-ना० [उप+दफा] एक दफाका अन्तर्गतको सानो दफा; उपबन्ध।

उपदान-ना० [सं०] १. कोसेली; भेट। २. घूस।

उपदिशा-ना० [सं०] दुइ दिशाको बीचमा रहेको दिशा; विदिशा।

उपदिष्ट-वि० [सं०] उपदेश दिइएको; अर्ती दिइएको।

उपदेश-ना० [सं०] १. हित वा असल हुने कुराको शिक्षा; अर्ती। २. चेतावनी; नसीहत। ३. दीक्षा; गुरु-मन्त्र। ४. धर्म-सम्बन्धी प्रवचन; धार्मिक व्याख्यान।

उपदेशक-वि० [सं०] १. उपदेश दिने; अर्ती दिने। २. गुरु; शिक्षक।

उपदेशी-वि० [सं०] अर्ती दिने; उपदेशक।

उपदेष्टा-वि० [सं०] उपदेश दिने; उपदेशक।

उपद्रव-ना० [सं०] १. बिजाई; उत्पात। २. आकस्मिक आपत्ति; सङ्कट। ३. कुनै प्रधान रोगको बीचमा आइपर्ने अर्को विकार।

उपद्रवी-वि० [सं०] उपद्रव मचाउने; उपद्रवाहा।

उपद्रो-ना० [सं०] उपद्रव] १. बिजाई; उपद्रव। २. उधुम; उत्पात।

उपद्रचाई-ना० [उपद्रो+चाई] उपद्रव; बिज्याई; उपद्रवीको

काम ।

उपद्रवाहा-वि० [उपद्रो+आहा] उपद्रव गर्ने; भ इज्याहा; उपद्रवी ।

उपद्धार-ना० [सं०] मुख्य ढोकादेखि बाहेकको सानो ढोका ।

उपद्वीप-ना० [सं०] सानो द्वीप ।

उपधर्मी-ना० [सं०] कुनै धर्मका सामान्य सिद्धान्तहरूसित सहमत हुँदा-हुँदै पनि आचार, विचार, नीति आदिका अन्तरले फरक देखिने धर्म ।

उपधा-ना० [सं०] १. छल; कपट । २. ईमानदारीको परीक्षा ।

उपधातु-ना० [सं०] १. मिश्रित धातु वा प्रधान धातुदेखि भिन्न धातु; अप्रधान धातु (सुनामक्खी, रूपामक्खी, नीलो-तूथो, मुदसिङ्ख, सिन्दूर, धाउ आदि) । २. शरीरका प्रधान सात धातुबाट उत्पन्न हुने अप्रधान धातु (दूध, रगत, बोसो, पसीना, दाँत, केश र ओज) ।

उपधान-ना० [सं०] १. तक्रिया; बालिस्ट; अडेस । २. विशेषता; व्यक्तित्व । ३. स्नेह; कृपा । ४. विष ।

उपधानी-ना० [सं०] १. तक्रिया; बालिस्ट । २. सिंहासनको मुनितिर पाउ राख्नाका निमित्त राखिने सानो चौकी; पाद-पीठ ।

उपधारण-ना० [सं०] १. चित्तको एकाग्रता; ध्यान । २. चिन्तन; विचार । ३. अङ्कुसेले रूखको फल आदि तान्नु ।

उपधारा-ना० [सं०] कुनै विधान वा ऐनको धारा-अन्तर्गतको दफा; उपदफा ।

उपधावन-ना० [सं०] १. पछि लाग्नु; अनुसरण गर्नु । २. विचार गर्नु; सोच्नु ।

उपधि-ना० [सं०] १. छल; धोखा । २. सत्य कुरा लुकाएर झूटो कुरा भन्नु । ३. धम्की; हप्की ।

उपधिक-वि० [सं०] छली; धोखेबाज ।

उपधूपित-वि० [सं०] १. धूपद्वारा वास्ना आउने तुल्याइएको । २. मरणासन्न । (ना०) ३. मृत्यु; मरण ।

उपनक्षत्र-ना० [सं०] १. गौण नक्षत्र । २. मनुष्य-निर्मित ग्रह ।

उपनगर-ना० [सं०] शहरको बाहिरी भागमा र त्यसैको क्रममा बसेको सानो शहर वा बस्ती; शाखा-नगर ।

उपनत-वि० [सं०] १. नजीक आएको; आइपुगेको; उपस्थित । २. निहुरेको; विनीत । ३. शरणमा आएको; शरणागत ।

उपनति-ना० [सं०] १. नजीक आउनु; उपस्थित हुनु । २. झुक्नु; निहुरनु । ३. नमस्कार; प्रणाम ।

उपनदी-ना० [सं०] ठूलो नदीमा मिसिएको सानो नदी; सहायक नदी ।

उपनद्ध-वि० [सं०] ढाकिएको; छोपिएको ।

उपनय-ना० [सं०] १. नजीक लैजानु; निकट पुऱ्याउनु । २. उपनयन-संस्कार ।

उपनयन-ना० [सं०] व्रत-बन्ध; यज्ञोपवीत-संस्कार ।

उपनागरिका-ना० [सं०] श्रुति-मधुर वर्ण बार-बार आउने वृत्त्यनुप्रासका तीन वृत्तिमध्ये एक ।

उपनागरिका-वृत्ति-ना० [सं०] टवर्ग-रहित, माधुर्य गुण-व्यञ्जक तथा सानुनासिक र अनुस्वार-युक्त वर्ण प्रधान हुने एक साहित्यिक वृत्ति; साहित्यका तीन वृत्तिमध्ये एक ।

उपनाम-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्तिको वास्तविक नामदेखि भिन्न अर्को प्रसिद्ध नाम; बोलाउने नाम । २. आफ्नो वास्तविक नामदेखि अतिरिक्त कवि, लेखक आदिले अपनाएको अर्को छोटकरी नाम । ३. नामको आखिरमा रहने, निवास-स्थान, वंश-परम्परादेखि चलिआएको नाम; थर ।

उपनायक-ना० [सं०] काव्यमा प्रधान नायकको सहायक पात्र; गौण नायक; अप्रधान नायक ।

उपनायिका-ना० [सं०] काव्यमा प्रधान नायिकाकी सहायक नायिका; अप्रधान नायिका; गौण नायिका ।

उपनिक्षेप-ना० [सं०] धरौटी; नासो ।

उपनिधायक-वि० [सं०] धरौटी राख्ने; नासो राख्ने ।

उपनिधि-ना० [सं०] धरौटी; नासो; थाती ।

उपनिपात-ना० [सं०] अचानक आइपर्नु; एकाएक आउनु ।

उपनियम-ना० [सं०] कुनै नियम-अन्तर्गत बनेको सानो नियम; सहायक नियम ।

उपनिर्वाचन-ना० [सं०] कुनै निर्वाचित व्यक्तिको पद वा स्थान कुनै कारणवश रिक्त हुनगएमा स्थान-पूर्तिका निमित्त निर्वाचनको मूल अवधिका बीचमा पुनः गरिने निर्वाचन ।

उपनिविष्ट-वि० [सं०] अर्को ठाउँबाट आएर बसेको ।

उपनिवेश-ना० [सं०] १. अर्को ठाउँ वा देशबाट आएर कुनै ठाउँमा बसालेको बस्ती । २. विजयी मानिसहरू आएर बसेको पराजित देश ।

उपनिवेशवाद-ना० [सं०] अर्काको देशमा गएर हैकमसाथ बसोबास गर्ने सिद्धान्त; उपनिवेश बनाउने सिद्धान्त ।

उपनिवेशवादी-वि० [सं०] उपनिवेशवादको अनुयायी; उपनिवेश बसाल्ने सिद्धान्त भएको ।

उपनिवेशित-वि० [सं०] उपनिवेश बनाइएको; उपनिविष्ट ।

उपनिवेशी-वि० [सं०] उपनिवेशमा बस्ने; अर्काको देशमा हैकमसाथ बसोबास गर्ने; उपनिवेश-वासी ।

उपनिषद्-ना० [सं०] आत्मा र परमात्माको निरूपण गर्ने वेदका शाखाहरूमध्ये ब्राह्मण-अंशको अन्तिम भाग; वेदको गुप्तार्थ-प्रकाशक ग्रन्थ ।

उपनीत-वि० [सं०] १. नजीक ल्याइएको । २. उपनयन-संस्कार भएको ।

उपनृत्य-ना० [सं०] नाच्ने ठाउँ; नाच-घर ।

उपनेता-वि० [सं०] १. नजीक लैजाने । २. उपनयन-संस्कार गराउने (गुरु) । ३. नेताको सहायक पात्र; उपनायक ।

उपन्यस्त-वि० [सं०] १. नजीकमा राखिएको । २. धरौट राखिएको; नासो राखिएको । ३. भनिएको; कथित ।

उपन्यास-ना० [सं०] १. धेरै अध्याय वा खण्डहरूमा लेखिने लामो साहित्यिक कथा । २. धरौट; बन्धक ।

उपन्यास-कार-ना० [सं०] उपन्यासको लेखक; उपन्यास

लेखने व्यक्ति ।

उपपत्ति-ना० [सं०] परस्त्रीसँग प्रेम गर्ने व्यक्ति; नाठो ।
उपपत्ति-ना० [सं०] १. कारणबाट शब्द वा कुनै वस्तुको स्थितिको निश्चय गर्नु; व्युत्पत्ति । २. जन्म-स्थान; उत्पत्ति-स्थान । ३. चरितार्थ हुनु; सङ्गति । ४. युक्ति; प्रमाण ।
उपपत्नी-ना० [सं०] ल्याएको स्त्री; रखौटी स्वास्नी ।
उपपद-ना० [सं०] १. सम्मीलित शब्दको पहिलो पद; पहिले पढिने पद । २. उपाधि; पदवी ।
उपपन्न-वि० [सं०] १. पाएको; प्राप्त । २. योग्य; उचित । ३. नजीक आएको ।
उपपात-ना० [सं०] १. आपत्ति; विपत्ति । २. आकस्मिक घटना ।
उपपातक-ना० [सं०] सानो पाप; सानो-तिनो अपराध; महापातकदेखि अतिरिक्त पाप ।
उपपादक-वि० [सं०] कुनै कुरा वा तर्कलाई प्रमाणपूर्वक सिद्ध गर्ने; उपपादन गर्ने ।
उपपादन-ना० [सं०] १. युक्तिपूर्वक कुनै कुरा वा तर्कलाई सिद्ध गर्नु; राम्ररी प्रतिपादन गर्नु । २. काम पूरा गर्नु; कार्य सिद्ध गर्नु ।
उपपादित-वि० [सं०] तर्क वा प्रमाणपूर्वक सिद्ध गरिएको; उपपादन गरिएको ।
उपपाद्य-वि० [सं०] प्रमाणपूर्वक सिद्ध गर्न योग्य; उपपादन गर्न योग्य ।
उपपाप-ना० [सं०] सानो पाप; उपपातक ।
उपपीडन-ना० [सं०] १. दबाउनु; थिच्नु । २. पीडा दिनु; कष्ट दिनु । ३. नाश; विध्वंस ।
उपपुर-ना० [सं०] उपनगर ।
उपपुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणदेखि भिन्न पुराण (सन्तकुमार, नारसिंह, नारदीय, शिव, दुर्वासा, कपिल, मानव, औशनस, वरुण, कालिक, शाम्ब, नन्दा, सौर, पराशर, आदित्य, माहेश्वर, भार्गव र वाशिष्ठ) ।
उपपुष्पिका-ना० [सं०] हाई गर्नु ।
उपप्रदान-ना० [सं०] १. सुम्पनु; दिनु । २. बकस ।
उपप्रधान-मन्त्री-ना० [सं०] प्रधान-मन्त्रीभन्दा मनि साधारण मन्त्रीभन्दा माथिको मन्त्री; प्रधान-मन्त्रीको अनुपस्थितिमा उनको सट्टा मन्त्री-मण्डलको नेतृत्व गर्ने मन्त्री ।
उपप्रश्न-ना० [सं०] प्रश्नभित्र उठेको प्रश्न; गौण प्रश्न ।
उपप्राध्यापक-ना० [सं०] महाविद्यालयमा पढाउने प्राध्यापक-भन्दा तलको शिक्षक; लेक्चरर ।
उपप्लव-ना० [सं०] १. उत्पात; उपद्रव । २. भौतिक दुर्घटना । ३. डर; भय ।
उपप्लवी-वि० [सं०] १. उत्पातद्वारा पीडित; उपप्लवले पीडित । २. अत्याचारले सताइएको ।
उपप्लुत-वि० [सं०] दुःखित; पीडित; आक्रान्त ।
उपबन्ध-ना० [सं०] १. संयोग; मेल । २. रति-क्रियाको एक

आसन । ३. उपदफा ।

उपबर्हण-ना० [सं०] तकिया; वालिस्ट ।

उपभाषा-ना० [सं०] १. प्रधान भाषादेखि भिन्न भाषा; राष्ट्र-भाषादेखि अतिरिक्त भाषा । २. अल्प वाङ्मय भएको भाषा । ३. मुख्य भाषाको शाखा-स्वरूप भाषा ।

उपभुक्त-वि० [सं०] १. भोग गरिएको; उपयोग गरिएको । २. जूठो; उच्छिष्ट ।

उपभुक्ति-ना० [सं०] उपभोग; भोग ।

उपभूषण-ना० [सं०] निम्न श्रेणीको गहना; प्रमुख आभूषण-बाहेकको गहना ।

उपभोक्तव्य-वि० [सं०] उपभोग गर्न योग्य ।

उपभोक्ता-वि० [सं०] उपभोग गर्ने ।

उपभोग-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुको भोग-चलन गर्नु; उपयोग गर्नु । २. भोजन गर्नु । ३. भोग-विलास । ४. स्त्रीका साथ सहवास गर्नु ।

उपभोगी-वि० [सं०] उपभोग गर्ने; उपभोक्ता ।

उपभोग्य-वि० [सं०] उपभोग गर्न योग्य; भोग गर्न योग्य ।

उपभोज्य-वि० [सं०] खान योग्य; भोजन गर्न लायक ।

उपमण्डल-ना० [सं०] कुनै मण्डल वा परिषद्भित्रको सानो विभाग ।

उपमन्त्री-ना० [सं०] मन्त्रीभन्दा तल्लो पदको मन्त्री ।

उपमर्दन-ना० [सं०] १. माड्नु; मल्नु । २. भूस छुट्ट्याउनु; फल्नु । ३. बेसरी दबाउनु; दमन गर्नु । ४. निन्दा गर्नु; तिरस्कार गर्नु ।

उपमर्दित-वि० [सं०] माडिएको; दलिएको; उपमर्दन गरिएको ।

उपमा-ना० [सं०] १. उदाहरण; दृष्टान्त । २. दाँजो; तुलना । ३. समान रूप वा गुणको सादृश्य देखाइएको एक शब्दालङ्कार ।

उपमाता-ना० [सं०] १. आमासमानकी स्त्री; धाई-आमा । (वि०) २. उपमा दिने ।

उपमान-ना० [सं०] १. रूप वा गुणको आरोप गरिने वस्तु । २. न्यायका चार प्रमाणमध्य एक ।

उपमित-वि० [सं०] उपमा दिइएको; दाँजिएको ।

उपमिति-ना० [सं०] १. समानता; तुल्यता । २. उपमा वा सादृश्यबाट हुने ज्ञान ।

उपमित्र-ना० [सं०] साधारण मित्र; साथी; सङ्गी ।

उपमेय-वि० [सं०] १. उपमा दिन योग्य; तुलना गर्न योग्य । २. वर्णनीय । (ना०) ३. विशेष रूप वा गुणको आरोप भएको वस्तु ।

उपमेयोपमा-ना० [सं०] दुइ तुल्य वस्तुको पर्याय-क्रमले आपसमै उपमेय र उपमान हुने उपमालङ्कारको एक भेद ।

उपयन्ता-ना० [सं०] विवाहित पति ।

उपयम-ना० [सं०] १. विवाह । २. संयम ।

उपयमन-ना० [सं०] १. विवाह गर्नु । २. संयम गर्न । ३.

उपयुक्त-उपलभ्य

१२०

दबाउनु ।
 उपयुक्त-वि० [सं०] १. ठीक; उचित; मुनासिब । २. सुहाउँदो; अनुकूल । ३. योग्य; लायक । ४. उपयोगमा ल्याइएको; उपयोग गरिएको ।
 उपयुक्तता-ना० [सं०] उपयुक्त हुनाको भाव ।
 उपयोग-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुलाई काममा ल्याउनु; प्रयोग; व्यवहार । २. फायदा; लाभ ।
 उपयोगिता-ना० [सं०] १. काम लाग्ने हुनु; उपयोगी हुनु । २. उपयोगी हुनाको भाव ।
 उपयोगितावाद-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा सम्बन्धको महत्त्व त्यसको भौतिक उपयोगितामै निर्भर हुनुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त ।
 उपयोगितावादी-वि० [सं०] उपयोगितावादको अनुयायी ।
 उपयोगी-वि० [सं०] १. काम लाग्ने । २. उपयोगमा ल्याउन लायक; प्रयोजनीय । ३. योग्य; उचित । ४. फायदा हुने; लाभ-दायक ।
 उपयोजन-ना० [सं०] काम वा उपयोगमा ल्याउनु ।
 उपर-ना० [सं० उपरि] १. लिनुपर्ने ऋण वा धन-माल लिनु; असूल । (ना० यो०) २. माथि; मा ।
 उपरक्त-वि० [सं०] १. रँगाइएको; रङ्ग लगाइएको । २. असर परेको; प्रभावित । ३. विषय-वासनामा आसक्त; अनुरक्त ।
 उपरक्षक-वि० [सं०] १. पहरा बस्ने; चौकीदार । (ना०) २. मुख्य रक्षकको मातहतको रक्षक ।
 उपरक्षण-ना० [सं०] १. चौकी; पालो-पहरा । २. हेर-विचार गर्नु; पालो बस्नु ।
 उपरञ्जक-वि० [सं०] १. रँगउने; छिप्ने । २. कसैमाथि प्रभाव पार्ने; असर पार्ने ।
 उपरञ्जन-ना० [सं०] १. रँगउनु; छिप्नु । २. प्रभाव पार्नु; असर पार्नु ।
 उपरञ्जनीय-वि० [सं०] १. रँगउन योग्य; छिप्न लायक । २. प्रभाव पार्न योग्य ।
 उपरञ्जित-वि० [सं०] १. रँगाइएको; छिपिएको । २. असर पारिएको; प्रभावित ।
 उपरत-वि० [सं०] १. सांसारिक प्रपञ्चबाट मन हटेको; विरक्त । २. मरेको; मृत । ३. थामिएको; रोकिएको ।
 उपरतली-ना० [उपर+तल+ई] छेर्नु र छाड्नु; झाडा-वान्ता; दिसा-वमन; हैजा ।
 उपरति-ना० [सं०] १. विषय-वासनाको भोगबाट अलग हुनु; विरक्ति । २. उदासीनता; वैराग्य । ३. मृत्यु; मरण ।
 उपरत्न-ना० [सं०] क्रमसल रत्न; कम्ती दर्जाको रत्न (सीपी, स्फटिक आदि) ।
 उपरन्ध्र-ना० [सं०] १. सानो प्वाल । २. गौण रूपमा रहेको प्वाल ।
 उपरम-ना० [सं०] १. विषय-वासनादेखि विरक्त हुनु; विराग । २. मृत्यु । ३. रोकिनु; थाम्नु ।

उपरमण-ना० [सं०] विषय-वासनादेखि विरक्ति; विषय-वासनाको त्याग ।
 उपरस-ना० [सं०] १. पारोको समान गुण भएको खनिज पदार्थ । २. भाव (साहित्यमा) ।
 उपराग-ना० [सं०] १. रँगउने वस्तु; रङ्ग । २. प्रभाव; असर । ३. विषय-वासनाप्रति आसक्ति । ४. सूर्य वा चन्द्रमाको ग्रहण ।
 उपराज-ना० [सं०] १. राजाको अनुपस्थिति वा असमर्थतामा निजको प्रतिनिधि भई काम गर्ने व्यक्ति । २. सामन्त राजा । ३. बडा-हाकिम ।
 उपरान्त-अव्य० [सं० उपर्यन्त] पछिबाट; त्यसपछि; अलि; अनन्तर ।
 उपराम-ना० [सं०] उपरम ।
 उपरि-ना० यो० [सं०] माथि; उपर ।
 उपरिया-ना० [उपर+इया] १. माल किनी बीचैमा नाफा खाई बेच्ने व्यापारी; माल बोकी घुमी-घुमी बेच्ने व्यापारी । २. उनाऊ व्यक्ति ।
 उपरुद्ध-वि० [सं०] १. रोकिएको; अवरुद्ध । २. घेरिएको; कैद गरिएको ।
 उपरूपक-ना० [सं०] मुख्य दश रूपकदेखि भिन्न अठार प्रकारका दृश्य काव्य (नाटिका, त्रोटक, गोष्ठी, सट्टक, नाट्य-रासक, प्रस्थान, उल्लाप्य, काव्य, प्रेक्षण, रासक, संलापक, श्रीगदित, शिल्पक, विलासिका, दुर्मल्लिका, प्रकरणिका, हल्लीश र भाणिका) ।
 उपरोध-ना० [सं०] १. भइरहेको कामलाई रोक्ने कुरा; बाधा; रोक । २. छोप्नु; ढाक्नु । ३. विरोध ।
 उपरोधक-वि० [सं०] बाधा उपस्थित गर्ने; छेको हाल्ने ।
 उपरोधन-ना० [सं०] १. रोक्नु; छेक्नु । २. बाधा; अड्काउ ।
 उपरोधी-वि० [सं०] बाधा हाल्ने; रोक्ने; उपरोधक ।
 उपरुद्ध-क्रि० यो० [उपर+उद्धृ] सहसा; अनायास; अपरुद्ध ।
 उपर्ना-ना० [उपर+ना] पछेउरा; ओढ्ने; उत्तरीय ।
 उपर्युक्त-वि० [सं०] माथि भनिएको; माथि उल्लेख गरिएको ।
 उपल-ना० [सं०] १. ढुङ्गा; पत्थर । २. असिना । ३. जवाहिरात; रत्न ।
 उपलक्षक-वि० [सं०] अन्दाज गर्ने; अङ्कल गर्ने ।
 उपलक्षण-ना० [सं०] १. हेर्नु; निरीक्षण । २. चिनु; चिह्न । ३. गौण लक्षण ।
 उपलक्षित-वि० [सं०] १. लक्ष्य गरिएको; उद्देश्य लिइएको । २. इशाराद्वारा बताइएको ।
 उपलक्ष्य-ना० [सं०] १. सङ्केत; चिह्न । २. उद्देश्य; ध्येय । ३. अवसर ।
 उपलब्ध-वि० [सं०] १. पाइएको; प्राप्त । २. थाहा पाइएको; ज्ञात ।
 उपलब्धि-ना० [सं०] १. पाउनु; प्राप्ति । २. अनुभूति; ज्ञान ।
 उपलभ्य-वि० [सं०] १. प्राप्त गर्न योग्य; प्राप्य । २. आदर

गर्न योग्य; सम्मान्य ।

उपलालन-ना० [सं०] १. प्यारो गर्नु; माया गर्नु २. पुलपुल्याउनु ।

उपलालिका-ना० [सं०] १. प्यास; तिर्खा । २. अत्याचार ।

उपलिङ्ग-ना० [सं०] अपशकुन; अमङ्गल ।

उपलिप्सा-ना० [सं०] पाउने इच्छा; कामना ।

उपलेपन-ना० [सं०] १. लिप्नु; पोत्नु । २. लेप लाउनु ।

उपल्लो-वि० [उपर+ल्लो] माथिको; माथिल्लो; उँभोको ।

उपवक्ता-वि० [सं०] मूल वक्ताको सहायक; उपवाचक ।

उपवन-ना० [सं०] १. बगैँचा; फूल-बारी; उद्यान । २. कृत्रिम जङ्गल ।

उपवाक्य-ना० [सं०] ठूलो वाक्यभित्र रहेको क्रियासहितको सानो वाक्य ।

उपवाचक-वि० [सं०] वाचकको सहायक; पुराण आदि बाच्दा मूल वाचकका त्रुटि वा भूलहरूको विचार गरी सच्याउने (व्यक्ति) ।

उपवास-ना० [सं०] १. केही नखाईकन व्रत बस्नु; निराहार । २. अनशन; लङ्घन ।

उपवासक-वि० [सं०] उपवास बस्ने; व्रत बस्ने ।

उपवासी-वि० [सं०] उपवास बस्ने; उपवासक ।

उपविक्रय-ना० [सं०] लुकी-छिपी वा ससन्देह गरिएको क्रय-विक्रय ।

उपविद्या-ना० [सं०] १. व्यावहारिक ज्ञान; लौकिक विद्या । २. अप्रधान विद्या; गौण विद्या ।

उपविधि-ना० [सं०] कुनै विधिको अन्तर्गत बनेको सानो विधि ।

उपविभाग-ना० [सं०] ठूलो विभागभित्रको सानो विभाग ।

उपविष-ना० [सं०] १. कृत्रिम विष; बनाइएको विष । २. हल्का किसिमको विष; भाङ्ग, धतूरो आदि ।

उपविष-प्रणिधि-ना० [सं०] उपविषको प्रयोग गर्ने व्यक्ति ।

उपविष्ट-वि० [सं०] बसेको ।

उपविष्टक-वि० [सं०] नियत समयभन्दा बढ्ता गर्भमा रहेको (बच्चा) ।

उपवीत-ना० [सं०] १. जनै; यज्ञ-सूत्र । २. उपनयन-संस्कार ।

उपवीती-वि० [सं०] जनै लाउने; तागाधारी ।

उपवेद-ना० [सं०] प्रधान चार वेददेखि अतिरिक्त वेद; लौकिक विद्या; आयुर्वेद, धनुर्वेद, गन्धर्व-वेद, स्थापत्य-वेद-यी चार वेद ।

उपवेशन-ना० [सं०] १. बस्नु; स्थित हुनु । २. कुनै कार्यमा संलग्न हुनु । ३. मल त्याग गर्नु ।

उपवेशित-वि० [सं०] बसेको; स्थित ।

उपवेशी-वि० [सं०] बस्ने ।

उपशम-ना० [सं०] १. मनका इच्छा वा वासनालाई दबाउनु; इन्द्रिय-निग्रह । २. शान्ति हुनु ।

उपशमन-ना० [सं०] १. इच्छा वा इन्द्रियलाई दबाउनु; इन्द्रियलाई जित्नु । २. शान्ति ।

उपशय-ना० [सं०] १. पथ्यद्वारा रोगको उपचार गर्नु । २. नजीक सुत्नु ।

उपशाखा-ना० [सं०] शाखाको शाखा; सानो शाखा; प्रशाखा ।

उपशाला-ना० [सं०] घरमा आउने-जाने पाहुनाहरूलाई बसाउने सानो घर ।

उपशिक्षक-ना० [सं०] सहायक शिक्षक ।

उपशिष्य-ना० [सं०] शिष्यको शिष्य; चेलाको चेला ।

उपशीर्षक-ना० [सं०] मुख्य शीर्षकका अन्तर्गतको गौण शीर्षक ।

उपश्लाघा-ना० [सं०] शेखी; घमन्ड; गर्व ।

उपसंवाद-ना० [सं०] परस्परको प्रतिज्ञा; सम्झौता; सन्धि ।

उपसंस्कार-ना० [सं०] गौण संस्कार; पछि गरिएको संस्कार ।

उपसंहार-ना० [सं०] १. समाप्ति; अन्त । २. कुनै पुस्तक वा लेखको मुख्य विषय-क्रम समाप्त भइसकेपछि लेखिएको अन्तिम भाग । ३. निचोर; सारांश । ४. अन्त्य; नाश ।

उपसंहारी-वि० [सं०] १. उपसंहार गर्ने । २. उपसंहार लेख्ने ।

उपसङ्ग्रहीत-वि० [सं०] १. प्रधान विषयको अन्तमा सङ्ग्रह गरिएको; समेटिएको । २. अधिकारमा ल्याइएको ।

उपसङ्ग्रह-ना० [सं०] १. पाठ छोएर नमस्कार गर्नु । २. खुशी तुल्याउनु । ३. स्वीकार गर्नु ।

उपसङ्गत-ना० [सं०] जम्मा गर्नु; एकत्र पार्नु ।

उप-सभापति-ना० [सं०] सभा-पतिको अनुपस्थितिमा सभा-पतिको काम सम्हाल्ने अधिकारी; सहायक सभा-पति ।

उपसमिति-ना० [सं०] कुनै समितिभित्रको सानो समिति ।

उपसम्पादक-ना० [सं०] सहायक सम्पादक ।

उपसर्ग-अव्य० [सं०] अर्को शब्दको अगित्तिर लागेर भित्र अर्थ बुझाउने शब्द; उप, अनु, अव आदि शब्द । (उदा०-उपवास, अनुकरण, अवहेलना इत्या० ।)

उपसर्जन-ना० [सं०] १. दैवी उत्पात; आकस्मिक घटना । २. उत्पन्न; हुच्चनु ।

उपसागर-ना० [सं०] भू-भागभित्र पसेको समुद्रको अंश; सानो समुद्र; खाडी ।

उपसूतिका-ना० [सं०] सुत्केरीको स्याहार गर्ने स्त्री ।

उपस्कर-ना० [सं०] १. अपूरो वस्तुलाई पूरो गर्ने वस्तु; पूरक अङ्ग । २. माल-ताल; सामग्री ।

उपस्करण-ना० [सं०] १. सजाउनु; शृङ्गार गर्नु । २. निन्दा; तिरस्कार । ३. हिंसा; हत्या ।

उपस्कार-ना० [सं०] १. पूरा गर्ने वस्तु; पूरक अंश । २. गहना; आभूषण । ३. आघात; ठक्कर ।

उपस्कृत-वि० [सं०] १. सजाइएको; सिँगारिएको । २. तयार गरिएको; पूरा गरिएको ।

उपस्थ-ना० [सं०] १. तल्लो भाग । २. स्त्री वा पुरुषको जननेन्द्रिय । ३. काख ।

उपस्थान-ना० [सं०] १. नजीक आउनु; आइपुग्नु । २.

देवताको स्तुति; आराधना। ३. उपासना गर्ने ठाउँ।
 ४. बस्ने ठाउँ; वास-स्थान।
 उपस्थापक-वि० [सं०] १. नजीक राख्ने; अगिल्लिर राख्ने।
 २. सम्झाउने; बुझाउने। ३. पेश गर्ने।
 उपस्थापन-ना० [सं०] कुनै सभा, संस्था आदिमा प्रस्ताव राख्नु; प्रस्ताव पेश गर्नु।
 उपस्थित-वि० [सं०] १. हाजिर भएको; नजीक आएको।
 २. सम्झिएको; याद भएको।
 उपस्थिति-ना० [सं०] हाजिरी; विद्यमानता।
 उपस्थिति-पञ्जिका-ना० [सं०] हाजिरी जनाउने कापी; हाजिरी-बही।
 उपहत-वि० [सं०] १. चोट लागेको; घायल। २. नाश गरिएको; विनष्ट। ३. दोष लागेको; दूषित।
 उपहसित-वि० [सं०] उपहास गरिएको; हँस्सी उड़ाएको।
 उपहार-ना० [सं०] मान्य जन वा मित्रलाई खुशीयालीमा दिइने भेट; सौगात; कोसेली; नजराना।
 उपहारक-वि० [सं०] उपहार दिने; उपहारी।
 उपहारी-वि० [सं०] १. उपहार दिने; कोसेली दिने।
 २. सित्तो बुझाउने।
 उपहार्य-वि० [सं०] उपहार दिन योग्य; सौगात दिन लायक।
 उपहास-ना० [सं०] १. हँस्सी; गिल्ला। २. निन्दा; बदनामी।
 उपहासक-वि० [सं०] उपहास गर्ने; हँस्सी उड़ाउने।
 उपहासास्पद-वि० [सं०] १. उपहास गर्न योग्य; हँस्सी उड़ाउन लायक। २. खराब; निन्दनीय।
 उपहास्य-वि० [सं०] उपहास गर्न योग्य; उपहासास्पद।
 उपहित-वि० [सं०] राखिएको; स्थापना गरिएको।
 उपहृति-ना० [सं०] बोलाउनु; आह्वान।
 उपहत-वि० [सं०] उपहार दिइएको; सौगात दिइएको।
 उपह्वर-ना० [सं०] १. एकान्तको स्थान; निर्जन ठाउँ।
 २. सामीप्य; निकट हुनाको भाव।
 उपांशु-ना० [सं०] मन्द स्वरमा गरिएको प्रार्थना; मन्त्र-पाठ।
 उपाकरण-ना० [सं०] १. योजना; कार्य-क्रम। २. तयारी।
 ३. शुरु; आरम्भ। ४. अनुष्ठान। ५. यज्ञी-पशुको संस्कार।
 उपाकर्म-ना० [सं०] १. आरम्भ; शुरु। २. श्रावणी-कर्म; यज्ञोपवीत-संस्कार।
 उपाकृत-वि० [सं०] १. नजीकमा ल्याइएको। २. बलि चढाइएको। ३. आरम्भ गरिएको।
 उपाखण्ड-ना० [सं०] उप+उखण्ड अतिशय; ज्यादा; औधी।
 उपाख्यान-ना० [सं०] १. पुरानो कथा; प्राचीन वृत्तान्त।
 २. ठूलो कथाको अन्तर्गतको सानो कथा।
 उपागत-वि० [सं०] १. आएको; आगत। २. कबूल गरिएको; प्रतिज्ञा गरिएको। ३. पीडित; दुःखित।
 उपागम-ना० [सं०] १. नजीक आउनु; समीप आउनु।
 २. प्रतिज्ञा; कबूल। ३. स्वीकृति; मन्जूरी। ४. दुःख भोग्नु।

उपाग्रहण-ना० [सं०] संस्कारपूर्वक वेदारम्भ गर्नु।
 उपाङ्ग-ना० [सं०] १. अङ्गको भाग; अवयव। २. कुनै वस्तुको अभावपूर्ति गर्ने वस्तु; पूरक वस्तु।
 उपात्त-वि० [सं०] प्राप्त; लब्ध।
 उपदान-ना० [सं०] १. लिनु; ग्रहण गर्नु। २. पाउनु; प्राप्ति।
 ३. उपयोग गर्नु। ४. बोध; ज्ञान। ५. कुनै वस्तु तयार हुने सामग्री; साधन; हेतु; कारण। ६. कुनै कामका निमित्त दिइएको एकमुस्ट रकम।
 उपादेय-वि० [सं०] १. लिन योग्य; ग्रहण गर्न योग्य।
 २. उत्तम; श्रेष्ठ। ३. उपयोगी।
 उपादेयता-ना० [सं०] १. ग्रहण गर्न योग्य हुनाको भाव।
 २. उत्तमता; श्रेष्ठता। ३. उपयोगिता।
 उपाधि-ना० [सं०] १. एउटा कुरालाई अर्कै कुरा बताउने छल; कपट। २. एउटा कुनै वस्तु अर्कोको संयोगले भिन्न रूपमा देखिनु। ३. उपद्रव; उत्पात। ४. कर्तव्यको विचार; धर्म-चिन्तन। ५. पदवी; पद।
 उपाधि-धारी-वि० [सं०] उपाधि पाएको; पदवी पाएको।
 उपाध्यक्ष-ना० [सं०] कुनै संस्थामा अध्यक्षको सहायक भएर काम गर्ने अधिकारी; सहायक अध्यक्ष।
 उपाध्याय-ना० [सं०] १. वेद-वेदाङ्ग पढाउने गुरु। २. शिक्षक; अध्यापक। ३. कुनै संस्था वा राजाबाट विद्वान्-लाई दिइने पदवी।
 उपाध्याया-ना० [सं०] शिक्षक स्त्री; अध्यापिका।
 उपाध्यायी-ना० [सं०] १. शिक्षक स्त्री; उपाध्याया। २. अध्यापककी स्त्री; गुरुमा।
 उपानह-ना० [सं०] जुत्ता।
 उपान्त-वि० [सं०] १. अन्त्यभन्दा पहिलेको; छेउनजीकको।
 (ना०) २. छेउ; किनारा। ३. लेख्दा दायाँ-बायाँ छोडिने कागतको भाग; मार्जिन।
 उपान्तस्थ-साक्षी-ना० [सं०] फड्के किनारामा लेखिएको साक्षी; छेउमा लेखिएको साक्षी।
 उपान्तिक-वि० [सं०] नजीकको; समीपको।
 उपान्त्य-वि० [सं०] अन्त्यको भन्दा मात्र अगिल्लो; पुछारको भन्दा मात्र पहिलेको।
 उपाम्मे-वि० [अपाम्मे] अपाम्मे।
 उपाय-ना० [सं०] १. कुनै गाह्रो वा असजिलो काम सजिलो-सँग गर्ने युक्ति; युक्ति। २. प्रयत्न; उद्योग।
 उपायन-ना० [सं०] १. नजीक जानु। २. चेलो बनाउनु।
 ३. धर्मानुष्ठानमा लाग्नु। ४. कोसेली; उपहार।
 उपायी-वि० [सं०] उपाय गर्ने; प्रयत्न गर्ने।
 उपार्जक-वि० [सं०] कमाउने; आम्दानी गर्ने।
 उपार्जन-ना० [सं०] कमाउनु; आम्दानी।
 उपार्जनीय-वि० [सं०] १. कमाउन योग्य। २. सङ्ग्रह गर्न योग्य।
 उपार्जित-वि० [सं०] १. कमाइएको; आम्दानी गरिएको।

२. सङ्ग्रह गरिएको; सङ्गृहीत ।
 उपार्तु-सं० क्रि० [उप्र+नु] उप्रन लाउनु; उबार्नु ।
 उपालब्ध-वि० [सं०] १. हप्काइएको । २. उपालम्भ गरिएको ।
 ३. निन्दा गरिएको ।
 उपालम्भ-ना० [सं०] हप्की; गुनासो; शिकायत; निन्दा ।
 उपवृत्त-वि० [सं०] १. फर्केर आएको; प्रत्यागत । २. चक्कर खाएको; घुमेको ।
 उपाश्रम-ना० [सं०] आश्रय; सहारा ।
 उपाश्रित-वि० [सं०] आश्रयमा रहेको; आधारित ।
 उपासक-वि० [सं०] १. उपासना गर्ने; आराधना गर्ने; भक्त । २. भिक्षुदेखि अतिरिक्तको बुद्ध-पूजक; बुद्ध-मार्गी ।
 उपासङ्ग-ना० [सं०] १. सामीप्य । २. ठोक्रो ।
 उपासन-ना० [सं०] सेवा; पूजा; आराधना ।
 उपासना-ना० [सं०] १. देवता वा पूज्य व्यक्तिको गरिने सत्कार; आराधना; पूजा । २. लागिपर्नु; ध्यान दिनु ।
 उपासा-ना० [सं०] १. सेवा; परिचर्या । २. पूजा; उपासना ।
 ३. ध्यान; धारणा ।
 उपासाइ-ना० [उपास्+आइ] उपास्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उपासित-वि० [सं०] उपासना गरिएको; पूजा गरिएको; आराधित ।
 उपासिनु-अ० क्रि० [उपास+इ+नु] उपास्ने काम होइनु; निराहार बसिनु; ('उपास्नु'-को भा० क्रि०) ।
 उपासी-वि० [सं०] उपासना गर्ने; उपासक ।
 उपास्नु-अ० क्रि० [सं० उपवास+नु] निराहार बस्नु; व्रत बस्नु ।
 उपास्य-वि० [सं०] उपासना गर्न योग्य; पूज्य; आराध्य ।
 उपाहार-ना० [सं०] खाजा; चमेना; जल-पान ।
 उपाहित-वि० [सं०] १. आपसको रायबाट गरिएको । २. राखेको । ३. पडिरहेको । (ना०) ४. अग्नि-भय ।
 उपिउँ-ना० [उपियाँ] उपियाँ ।
 उपियाँ-ना० [ने०] कलेजी रङ्गको, जुम्राजत्रो, फड्केर हिँड्ने, प्राणीको रगत चुस्ने कीराविशेष ।
 उपेक्षक-वि० [सं०] वास्ता नगर्ने; उपेक्षा गर्ने; उदासीन ।
 उपेक्षण-ना० [सं०] १. अनादर; हेला; तिरस्कार । २. परित्याग ।
 उपेक्षणीय-वि० [सं०] उपेक्षा गर्न योग्य; हेला गर्न लायक ।
 उपेक्षा-ना० [सं०] १. बेवास्ता; लापरवाही । २. अनादर; तिरस्कार ।
 उपेक्षित-वि० [सं०] उपेक्षा गरिएको; तिरस्कृत ।
 उपेक्ष-वि० [सं०] उपेक्षा गर्न योग्य; उपेक्षणीय ।
 उपेत-वि० [सं०] १. बितेको; गत । २. पाएको; प्राप्त ।
 ३. मिलेको; संयुक्त । ४. नजीक आएको ।
 उपेन्द्र-ना० [सं०] १. इन्द्रको भाइ । २. वामन; विष्णु ।
 उपेन्द्र-वज्रा-ना० [सं०] जगण, तगण, जगण र दुइ गुरुवर्ण-सहित एघार-एघार अक्षरका चार पाउ हुने एक छन्द ।

उपेय-वि० [सं०] उपाय गर्न योग्य; प्रयत्न गर्न लायक ।
 उपोढ-वि० [सं०] १. बटुलिएको; जम्मा गरिएको । २. आरम्भ गरिएको । ३. नजीकमा ल्याइएको ।
 उपोदकी-ना० [सं०] पवै ।
 उपोद्ग्रह-ना० [सं०] ज्ञान; बोध ।
 उपोद्घात-ना० [सं०] १. शुरू; आरम्भ । २. भूमिका; प्रस्तावना ।
 उपोद्वलक-वि० [सं०] समर्थन गर्ने; समर्थक ।
 उपोद्वलन-ना० [सं०] समर्थन; पुष्टि ।
 उपोषण-ना० [सं०] उपवास; व्रत ।
 उपोषित-वि० [सं०] व्रत बसेको; उपवास बसेको ।
 उपोष्य-वि० [सं०] उपवास गर्न योग्य ।
 उपोषथ-ना० [सं०] निराहार; उपवास ।
 उष्कनु-अ० क्रि० [सं० उत्+पट्] टाँसिएको वस्तु छुट्टिएर आउनु; पाप्रा निस्कनु ।
 उष्काइ-ना० [उष्क+आइ] उष्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उष्काइ-ना० [उष्काउ+आइ] उष्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उष्काइनु-सं० क्रि० [उष्क+आइ+नु] उष्कन लाइनु; पाप्रा आदि छुट्ट्याइनु; ('उष्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 उष्काउनु-सं० क्रि० [उष्क+आउ+नु] १. उष्कन लाउनु; उष्कने पार्नु; ('उष्कनु'-को प्रे० क्रि०) । २. जमेको ठाउँबाट पाप्रा आदि भिक्नु; उष्काउनु ।
 उष्किइनु-अ० क्रि० [उष्कि+इ+नु] उष्किने काम होइनु; पाप्रा आदि निस्कनु; ('उष्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 उष्किनु-अ० क्रि० [उष्क+इ+नु] उष्कने काम होइनु; पाप्रा आदि छुट्टिनु; उष्किइनु; ('उष्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 उप्त-वि० [सं०] रोपिएको ।
 उष्पू-ना० [उपियाँ] उपियाँ ।
 उप्रनु-अ० क्रि० [सं० उद्+नु] उब्रनु ।
 उप्राइ-ना० [उप्र+आइ] उप्रने किसिम, क्रिया वा भाव; उब्राइ ।
 उप्रान्त-अव्य० [सं० उपरान्त] उपरान्त ।
 उप्रो-थुप्रो-क्रि० यो० [उपरि+थुप्रो] १. एकमाथि अर्को भएर थुप्रिने किसिम; खापाखाप । २. थप; बढ्ता ।
 उप्रे-पाप्रे-वि० [उब्रे-पाब्रे] उब्रे-पाब्रे ।
 उफाराइ-ना० [उफार्+आइ] उफार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उफारिनु-सं० क्रि० [उफार्+इ+नु] उफार्ने काम गरिनु; उरालिनु; ('उफार्नु'-को क० क्रि०) ।
 उफार्नु-सं० क्रि० [उफ्र] माथितिर हुत्थाउनु; उराल्नु ।
 उफ्रनु-अ० क्रि० [प्रा० उफ्राल] १. जमीन छोडेर माथि बुलुक्क उठ्नु । २. नाप्नु; फड्कनु । ३. मात्तिनु; उल्लुनु । ४. अति क्रुद्ध हुनु ।
 उफ्राइ-ना० [उफ्र+आइ] उफ्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उफ्राउफ्री-ना० [उफ्र+उफ्र] उफ्री-उफ्री हिँड्नु; परस्पर उफ्रनु ।

उफिनु-उभिन्ड्याई

१२४

उफिनु-अ० क्रि० [उफ+इ+नु] उफने काम होइनु; फड्किनु;
(‘उफनु’-को भा० क्रि०) ।

उबाइ-ना० [उबाउ+आइ] उबाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
उबाइनु-स० क्रि० [उबाउ+इ+नु] उबाउने काम गरिनु;
उबाइनु; (‘उबाउनु’-को क० क्रि०) ।

उबाउनु-स० क्रि० [सं० उद्वाह+नु] पानी, अनाज
आदिमा अँजुली वा भाँडो गाडेर झिक्नु; उघाउनु ।

उबार-ना० [उबार्+अ] उब्रेको वस्तु; बचत; शेष ।

उबारिनु-स० क्रि० [उबार्+इ+नु] उबारने काम गरिनु;
बचाइनु; (‘उबारनु’-को क० क्रि०) ।

उबार-वि० [उबार्+आरु] १. उब्रेको वस्तु; बाँकी रहेको
वस्तु । २. उबारने, मान्छे ।

उबारु-स० क्रि० [उब्र+नु] कुनै नियत कामका लागि
ठेकिएको वस्तु युक्तिसित किफायत गरेर, जोगाउनु;
बचाउनु; जगेरा राख्नु ।

उब्जनी-ना० [उब्ज+नी] उब्जेको अनाजको परिमाण;
उब्जा; उत्पत्ति ।

उब्जनु-अ० क्रि० [सं० उप+ज+नु] १. उब्जा हुनु; अन्न आदि
फलनु । २. अकस्मात् निस्कनु; प्रकट हुनु ।

उब्जा-ना० [उब्ज] खेती-पातीको आयस्ता; उब्जनी ।

उब्जाइनु-स० क्रि० [उब्ज+आइ+नु] उब्जा गराइनु;
(‘उब्जाउनु’-को क० क्रि०) ।

उब्जाउ-वि० [उब्ज+आउ] प्रशस्त उब्जा हुने; उर्वरा
(जमीन) ।

उब्जाउनु-स० क्रि० [उब्ज+आउ+नु] उब्जने गराउनु;
उब्जा गराउनु; (‘उब्जनु’-को प्रे० क्रि०) ।

उब्जिनु-अ० क्रि० [उब्जि+इ+नु] उब्जिने काम होइनु;
उब्जिनु; (‘उब्जिनु’-को भा० क्रि०) ।

उब्जिनु-अ० क्रि० [उब्ज+इ+नु] उब्जने काम होइनु;
उब्जा भइनु; (‘उब्जनु’-को भा० क्रि०) ।

उब्जिलो-वि० [उब्जा+इलो] धेरै उब्जा हुने; उब्जाउ ।

उब्रनु-अ० क्रि० [सं० उद्बृ+नु] बचत हुनु; शेष रहनु;
बाँकी रहनु ।

उब्राइ-ना० [उब्र+आइ] उब्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उब्रिनु-अ० क्रि० [उब्रि+इ+नु] उब्रिने काम होइनु;
(‘उब्रिनु’-को भा० क्रि०) ।

उब्रिनु-अ० क्रि० [उब्र+इ+नु] उब्रने काम होइनु; (‘उब्रनु’-
को भा० क्रि०) ।

उब्रो-पाब्रो-ना० [उब्र+पाब्रो (फाँ०)] उब्रेको वस्तु;
उबार वस्तु ।

उब्रे-पाब्रे-वि० [उब्र+पाब्र (फाँ०)] १. वचे-खुचेको खाने;
रहल-पहल खाने; खाइखुइ (मानिस) । २. वचे-खुचेको;
रहल-पहल; बचत ।

उब्रो-पाब्रो-ना० [उब्र+पाब्रो (फाँ०)] उब्रेको वस्तु; बाँकी
रहेको वस्तु ।

उभडिनु-अ० क्रि० [उभड्+इ+नु] उत्तेजित होइनु; भड्किनु;
(‘उभडनु’-को भा० क्रि०) ।

उभडनु-अ० क्रि० [प्रा० उभड+नु] १. उत्तेजित हुनु; उभा-
रिनु; भड्कनु । २. उक्सनु; माथि आउनु; प्रकट हुनु ।

उभय-क्रि० यो० [सं०] दुवै; दुइटै ।

उभय-चर-वि० [सं०] जल र स्थलमा रहने (प्राणी) ।

उभयतः-अव्य० [सं०] दुवैतिर; दुवैपट्टि ।

उभय-निष्ठ-वि० [सं०] १. दुवैमा बराबर निष्ठा राख्ने ।
२. दुवैमा सम्मिलित भएको ।

उभय-मुखी-वि० [सं०] १. दुइ मुख हुने; दुइतिर मुख हुने ।

२. दुइतिर हेर्ने । ३. दुइपट्टि आशा गर्ने । (ना०)

४. प्रसवावस्थाकी स्त्री ।

उभय-लिङ्ग-ना० [सं०] १. व्याकरणमा स्त्री-लिङ्ग र
पुंलिङ्ग नछुटिएको संज्ञा । २. स्त्री र पुरुष नछुटिएको
व्यक्ति; नपुंसक; सिंगारू ।

उभय-सङ्कट-ना० [सं०] कुनै काम गरे पनि, नगरे पनि
आइपर्ने सङ्कट; धर्म-सङ्कट ।

उभयार्थी-वि० [सं०] दुइ अर्थ लाग्ने ।

उभयालङ्कार-ना० [सं०] शब्द र अर्थ दुवैमा भएको अलङ्कार ।

उभाइ-ना० [उभाउ+आइ] उभाउने किसिम, क्रिया वा भाव;
उबाइ ।

उभाइनु-स० क्रि० [उभाउ+इ+नु] उबाइनु; (‘उभाइनु’-
को क० क्रि०) ।

उभाउनु-स० क्रि० [सं० उद्वाह+नु] उबाउनु ।

उभाडिनु-स० क्रि० [उभाड्+इ+नु] उभाड्ने काम गरिनु;
भड्काइनु; (‘उभाडनु’-को क० क्रि०) ।

उभाडनु-स० क्रि० [उभड्] उत्तेजित पार्नु; भड्काउनु;
उकास्नु ।

उभार-ना० [उभार्+अ] उबार ।

उभारिनु-स० क्रि० [उभार्+इ+नु] उबारिनु; (‘उभार्नु’-
को क० क्रि०) ।

उभार-वि० [उभार्+आरु] उबार ।

उभार्नु-स० क्रि० [उभार्+नु] १. उबारनु । २. उभाडनु ।

उभिइनु-अ० क्रि० [उभि+इ+नु] उभिने काम गरिनु; खडा
होइनु; (‘उभिनु’-को भा० क्रि०) ।

उभिनु-अ० क्रि० [प्रा० उभ+नु] १. खडा हुनु; ठड्नु । २.
उठ्नु; ठिङ्गनु ।

उभिन्डिनु-अ० क्रि० [उभिन्डि+इ+नु] उभिन्डो परिनु;
उल्टिनु; (‘उभिन्डिनु’-को भा० क्रि०) ।

उभिन्डिनु-अ० क्रि० [उभिन्डो+इ+नु] टाउको तल,
खुट्टा माथि पर्नु; उभिन्डो पर्नु; उल्टिनु; घोट्नु ।

उभिन्डो-वि० [प्रा० उभिन्ण] १. उभिन्डिएको; घोटो;
उल्टो । २. वेढझी; अडभझी ।

उभिन्ड्याई-ना० [उभिन्डि+याई] उभिन्डिने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

उभिन्ड्याइ-ना० [उभिन्डि+आइ] उभिन्डिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उभिन्ड्याइनु-स० क्रि० [उभिन्डि+याइ+नु] उभिन्डि लाइनु; उभिन्डो पारिनु; ('उभिन्ड्याउनु'-को क० क्रि०) ।

उभिन्ड्याउनु-स० क्रि० [उभिन्डि+याउ+नु] उभिन्डि लाउनु; उभिन्डो पार्नु; उल्ट्याउनु; ('उभिन्डिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उभ्याइ-ना० [उभि+याइ] उभिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उभ्याइनु-स० क्रि० [उभि+याइ+नु] उभिने लाइनु; खडा पारिनु; ठड्याइनु; ('उभ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

उभ्याउनु-स० क्रि० [उभि+याउ+नु] उभिने लाउनु; खडा पार्नु; ठड्याउनु; ('उभिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उम-ना० [उँग] उँग ।

उमङ्ग-ना० [सं० उद्+मङ्ग] कुनै अभीष्ट काम गर्न मनमा उत्पन्न भएको उत्साह; उल्लास; मनको उद्वेग ।

उमठाइ-ना० [उमठ्+आइ] उमठ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उमठिनु-अ० क्रि० [उमठ्+इ+नु] उमठ्ने काम होइनु; मडारिनु; ('उमठ्नु'-को० भा० क्रि०) ।

उमठ्नु-अ० क्रि० [प्रा० उम्+तथ+नु] भित्रको वस्तु कुनै विकारद्वारा हुँडलिनु; पेटका आन्द्रा उमेठिनु; मडारिनु ।

उमराव-ना० [अ०] अमीर वा भारादार ।

उमा-ना० [सं०] पार्वती; दुर्गा ।

उमाइनु-स० क्रि० [उम्+आइ+नु] उँगाइनु; ('उमाउनु'-को क० क्रि०) ।

उमाउनु-स० क्रि० [उम्+आउ+नु] उँगाउनु; ('उम्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

उमाधव-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

उमा-पति-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

उमार-ना० [उमार्+अ] १. दुसा निस्कनु; बीउ फुटेर दुसाउनु । २. उम्रनु; उम्राइ ।

उमारिनु-स० क्रि० [उमार्+इ+नु] उमार्ने काम होइनु; उम्रने पारिनु; ('उमार्नु'-को क० क्रि०) ।

उमार्नु-स० क्रि० [उम्र+नु] उम्रने पार्नु; दुसाउने तुल्याउनु ।

उमाल-ना० [उमाल्+अ] उम्लने क्रिया; उम्लाइ ।

उमालिनु-स० क्रि० [उमाल्+इ+नु] उमाल्ने काम गरिनु; उम्लने पारिनु; ('उमाल्नु'-को क० क्रि०) ।

उमाल्नु-स० क्रि० [प्रा० उम्मल+नु] १. पन्यालो पदार्थ तताएर उम्लने पार्नु; छड्काउनु । २. केटा-केटीलाई पुलपुल्याउनु; मत्याउनु । ३. उत्तेजित पार्नु ।

उमिनु-अ० क्रि० [उम्+इ+नु] उँगिनु; ('उम्नु'-को भा० क्रि०) ।

उमेठाइ-ना० [उमेठ्+आइ] उमेठ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उमेठिनु-अ० क्रि० [उमेठ्+इ+नु] उमेठ्नु; ('उमेठ्नु'-को भा० क्रि०) ।

उमेठ्नु-अ० क्रि० [उमठ्+नु] आन्द्राभित्रको वस्तु हुँडलिनु; उमठ्नु ।

उमेद-ना० [फा० उम्मेद] उम्मेद ।

उमेदवार-वि० [फा० उम्मेदवार] उम्मेदवार ।

उमेदवारी-वि० [फा० उम्मेदवारी] उम्मेदवारी ।

उमेर-ना० [अ० उम्र] १. जीवनको बितेका वर्ष; जन्मेदेखि वर्तमान कालसम्मको समय; वर्ष । २. जवानीको अवस्था; जवानी; यौवन ।

उम्कनु-अ० क्रि० [ने०] १. बन्धनबाट मुक्त हुनु; छुट्नु ।

२. बच्नु; जोगिनु । ३. खुस्कनु; खुल्नु । ४. भाग्नु ;

फुत्कनु । ५. फुर्सद पाउनु

उम्काइ-ना० [उम्क+आइ] उम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उम्काइनु-स० क्रि० [उम्क+आइ+नु] उम्कने लाइनु; फुत्काइनु; ('उम्काउनु'-को क० क्रि०) ।

उम्काउनु-स० क्रि० [उम्क+आउ+नु] उम्कने गराउनु; फुत्काउनु; ('उम्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

उम्किइनु-अ० क्रि० [उम्कि+इ+नु] उम्किने काम गरिनु; फुत्किनु; ('उम्किनु'-को भा० क्रि०) ।

उम्किनु-अ० क्रि० [उम्क+इ+नु] १. मुक्त होइनु; छुट्नु; ('उम्कनु'-को भा० क्रि०) । २. उम्कनु ।

उम्क्याइ-ना० [उम्कि+याइ] उम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उम्दा-वि० [अ० उम्दः] असल; उत्तम; बढिया ।

उम्नाचो-ना० [?] उपद्रव; राडो; हल-चल; जथाभावी ।

उम्नु-अ० क्रि० [उम] उँगनु ।

उम्मीद-ना० [फा०] उम्मेद ।

उम्मीदवार-वि० [फा०] उम्मेदवार ।

उम्मीदवारी-ना० [फा०] उम्मेदवारी ।

उम्मेद-ना० [फा०] १. आशा; भरोसा । २. हिम्मत; उत्साह ।

उम्मेदवार-वि० [फा०] १. उम्मेद राख्ने; आशा-कारी । (ना०) २. कुनै नोकरी वा विद्या हासिल गर्ने अवसर पाउने आशा गर्ने व्यक्ति । ३. कुनै पदमा रोजिनाका निम्ति प्रयत्न गर्ने व्यक्ति ।

उम्मेदवारी-ना० [फा०] १. उम्मेदवार हुनाको क्रिया वा भाव । २. आशा; आसरा । ३. भविष्यमा नोकरीको आशा लिएर अवैतनिक वा अल्प वैतनिक रूपमा काम गर्ने व्यक्ति ।

उम्रनु-अ० क्रि० [अ० उम्र+नु] १. बीजबाट दुसा आउनु; दुसाउनु; अङ्कुरित हुनु । २. बोट-बिरुवा आदि पैदा हुनु; उब्जनु ।

उम्राइ-ना० [उम्र+आइ] उम्रने किसिम, क्रिया वा भाव । उम्राइनु-स० क्रि० [उम्र+आइ+नु] उम्रने लाइनु; उम्रने पारिनु; उमारिनु; ('उम्राउनु'-को क० क्रि०) ।

उम्राउ-ना० [उम्र+आउ] उमार; उम्राइ ।

उम्राउ-ना० [अ० उमराव] उमराव ।

उम्राउनु-स० क्रि० [उम्र+आउ+नु] उम्रन लाउनु; उमानु;
(‘उम्रनु’-को प्रे० क्रि०) ।

उम्रिनु-अ० क्रि० [उम्रि+इ+नु] उम्रिने काम होइनु;
टुसाइनु; (‘उम्रिनु’-को भा० क्रि०) ।

उम्रिनु-अ० क्रि० [उम्र+इ+नु] १. उम्रने काम होइनु;
टुसाइनु; उम्रिनु; (‘उम्रनु’-को भा० क्रि०) । २. उम्रनु ।

उम्लनु-अ० क्रि० [प्रा० उम्ल+नु] १. तापले कुनै तरल
पदार्थ बाफका साथ मास्तिर उठेर आउनु; छड्कनु । २.
पुलपुलिनु; मात्तिनु ।

उम्लाइ-ना० [उम्ल+आइ] उम्लने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उम्लाइन-स० क्रि० [उम्ल+आइ+नु] उम्लन लाइनु;
उमालिनु; (‘उम्लाउनु’-को क० क्रि०) ।

उम्लाउनु-स० क्रि० [उम्ल+आउ+नु] उम्लन लाउनु;
उम्लने पार्नु; उमाल्नु; (‘उम्लनु’-को प्रे० क्रि०) ।

उम्लिनु-अ० क्रि० [उम्लि+इ+नु] उम्लिने काम होइनु;
छड्किनु; (‘उम्लिनु’-को भा० क्रि०) ।

उम्लिनु-अ० क्रि० [उम्ल+इ+नु] १. उम्लने काम होइनु;
छड्किनु; (‘उम्लनु’-को भा० क्रि०) । २. उम्लनु ।

उम्ल्याइ-ना० [उम्ल+याइ] उम्लने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उम्ल्याहट-ना० [उम्ल+आहट] उम्लने किसिम वा क्रिया;
उम्लाइ ।

उर-ना० [सं०] छाती; वक्ष-स्थल ।

उरग-ना० [सं०] १. छातीतिरबाट घस्ने हिँड्ने जीव ।
२. सर्प ।

उरन्ठेउलो-वि० [ने०] चकचके भई नचाहिँदो काम गर्ने
स्वभावको; उटपटचाड; बुद्धि परिपक्व नभएको ।

उरन्ठ्याउलो-वि० [उरन्ठेउलो] उरन्ठेउलो ।

उरमुट्ट-वि० [ने०] अस्पष्ट ।

उरस्त्राण-ना० [सं०] कवच ।

उराठ-ना० [ने०] नरमाइलोपन; दिक्दारी; विरक्ति ।

उराठिलो-वि० [उराठ+इलो] उराठ लाग्ने; उराठ-लाग्दो ।

उरालिनु-स० क्रि० [उराल्+इ+नु] उराल्ने काम गरिनु;
उफारिनु; (‘उराल्नु’-को क० क्रि०) ।

उराल्नु-स० क्रि० [उर्ल+नु] १. आकाशतिर फ्याँक्नु; उफार्नु ।
२. पुलपुल्याउनु; मत्याउनु । ३. बहकाउनु ।

उरिलो-ना० [ने०] तिलका जस्ता साना-साना पात हुने,
पहेँलो फूल फुल्ने झारविशेष ।

उरोज-ना० [सं०] स्तन; कुच; दूध ।

उर्गल-ना० [सं० उलूखल] चिउरा कुट्ने काठको ओखल ।

उर्दी-ना० [अ० वर्दी] सार्वजनिक तवरमा निर्धारित कामका
निमित्त दिइएको सरकारी आज्ञा; आडर; आदेश ।

उर्दी-पोशाक-ना० [उर्दी+पोशाक] उर्दीमा सामेल हुन
लाउने नियत पोशाक; वरदी ।

उर्दू-ना० [तु०] अधिक मात्रामा अरबी, फारसी र तुर्की
शब्द मिसिएको एक भाषा ।

उर्लनु-अ० क्रि० [ने०] १. नदी-नालामा छाल उठ्नु; तरङ्ग
आउनु; बाढी आउनु; खोला बढ्नु । २. मात्तिनु; उन्मत्त
हुनु; बढ्ता हुनु । ३. जङ्गिनु; बम्कनु ।

उर्लाई-ना० [उर्ल+आइ] उर्लने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उर्लाईनु-स० क्रि० [उर्ल+आइ+नु] उर्लन लाइनु; उरालिनु;
(‘उर्लाईनु’-को क० क्रि०) ।

उर्लाईनु-स० क्रि० [उर्ल+आउ+नु] उर्लन लाउनु; उर्लने
पार्नु; उराल्नु; (‘उर्लनु’-को प्रे० क्रि०) ।

उर्लिनु-अ० क्रि० [उर्लि+इ+नु] उर्लिने काम गरिनु; छाल
वा तरङ्ग उठिनु; (‘उर्लिनु’-को भा० क्रि०) ।

उर्लिनु-अ० क्रि० [उर्ल+इ+नु] १. उर्लने काम होइनु; छाल
वा तरङ्ग उठिनु; (‘उर्लनु’-को भा० क्रि०) । २. उर्लनु ।

उर्ल्याइ-ना० [उर्लि+याइ] उर्लिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

उर्ल्याहट-ना० [उर्लि+आहट] १. उर्लने काम; अर्काको
बहक्याहटमा लाग्नु । २. बडप्पनको घमन्ड; गम्काइ ।

उर्वर-वि० [सं०] धेरै उब्जनी हुने; धेरै कुरा वा
वस्तु निस्कने ।

उर्वरता-ना० [सं०] उर्वर हुनाको भाव ।

उर्वरा-ना० [सं०] १. धेरै उब्जनी हुने भूमि; उब्जाउ
जग्गा । (वि०) २. उर्वर ।

उर्वशी-ना० [सं०] एक प्रसिद्ध अप्सरा ।

उर्वस्ति-ना० [सं०] काँक्रो, खरबूजा आदि जातिका फल ।

उर्वी-ना० [सं०] पृथ्वी ।

उर्वीरुह-वि० [सं०] पृथ्वीबाट उम्रने वस्तु; उद्भिद् ।

उर्वीश-ना० [सं०] राजा ।

उलट-पलट-ना० [उलट+पलट] १. ठूलो परिवर्तन; हेर-
फेर । २. अव्यवस्था; गोलमाल ।

उलट-पुलट-ना० [उलट+पलट] उलट-पलट ।

उलिनी-ना० [ने०] नेपालको एक प्राचीन हतियारविशेष ।

उलिन्काट-ना० [उलिन्काठ] उलिन्काठ ।

उलिन्काठ-ना० [?] छत नभएको तामदान; वैलिन्काठ ।

उलूक-ना० [सं०] १. लाटोकोसेरो; उल्लू; भुल्का । २. इन्द्र ।

उलूखल-ना० [सं०] ओखल; उर्गल ।

उलेली-ना० [उल्क] विशेषतः यौवन वा काम-वासनाको
उत्तेजना ।

उल्कनु-अ० क्रि० [सं० उत्केलि+नु] १. छिहिलिनु; जिस्कनु;
इतरिनु । २. गिजिनु; छयाङ्गिनु । ३. लाज-भाँड बोल्नु ।

उल्का-ना० [सं०] १. कहिले-काहीँ राती आकाशबाट
खस्न लागेको वा एक दिशातिर गइरहेको देखिने तेज-
पुञ्ज; ज्वाला; धूम-केतु । २. आकस्मिक उत्पात;
अचानक आइपरेको उपद्रव । ३. अगुलो; बल्दो दाउरा । ४.

चिराक; मशाल ।

उल्काइनु-स० क्रि० [उल्क+आइ+नु] उल्कन लाइनु;
जिस्क्याइनु; छिहिल्याइनु; (‘उल्काउनु’-को क० क्रि०) ।

उल्काउनु-स० क्रि० [उल्क+आउ+नु] उल्कन लाउनु;

छिहिल्याउनु; जिस्क्याउनु; ('उल्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उल्का-मुख-ना० [सं०] १. एक किसिमको भूत; राँके-भूत ।
 २. स्थाल ।
 उल्किइनु-अ० क्रि० [उल्कि+इ+नु] उल्किने काम होइनु;
 छिहिलिइनु; ('उल्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 उल्किनु-अ० क्रि० [उल्कि+इ+नु] १. उल्किने काम होइनु;
 छिहिलिनु; ('उल्किनु'-को भा० क्रि०) । २. उल्कनु ।
 उल्क्याइ-ना० [उल्कि+आइ] उल्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उल्क्याइनु-स० क्रि० [उल्कि+याइ+नु] उल्कने पारिनु;
 पुलपल्याइनु; ('उल्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 उल्क्याउनु-स० क्रि० [उल्कि+याउ+नु] १. जिस्क्याउनु ।
 २. पुलपल्याउनु; छाड़ा तुल्याउनु; ('उल्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उल्झनु-स० क्रि० [प्रा० उज्जलिअ+नु] १. पानी, अनाज,
 आदि अँजुली वा भाँडाले उभाउँदै फाल्नु; हुत्त्याउनु । २.
 बेकाममा वा नचाहिँदो खर्च गर्नु ।
 उल्झाइ-ना० [उल्झ+आइ] उल्झने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 उल्झाइनु-स० क्रि० [उल्झ+आइ+नु] उल्झन लाइनु;
 उभाएर फाल्न लगाइनु; ('उल्झाउनु'-को क० क्रि०) ।
 उल्झाउनु-स० क्रि० [उल्झ+आउ+नु] उल्झन लाउनु;
 उभाएर फाल्न लाउनु; ('उल्झनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उल्झिनु-स० क्रि० [उल्झ+इ+नु] उल्झने काम गरिनु;
 हुत्त्याइनु; ('उल्झनु'-को क० क्रि०) ।
 उल्ठनु-अ० क्रि० [सं० उल्लोटन+नु] १. उल्टो हुनु; पल्टिनु ।
 २. एक पटक साहा गइसकेका गाई-भैँसी आदि फेरि साहा
 जानु । ३. एक अड्डाले गरेको कुनै मुद्दाको फैसलाको विरुद्ध
 माथिल्लो अड्डाबाट फैसला हुनु । (सं० क्रि०) ४. पानी
 नहालीकन फुको भूस, खरानी आदिले भाँडा सफा गर्नु;
 उड्कनु । ५. फिँजिएको वा छरिएको बिस्कुन थुप्याउनु ।
 ६. फर्काउनु; उल्टो पार्नु ।
 उल्टा-ना० [उल्टो] १. कसैको आँखा लागेको दोष हटाउनाका
 निमित्त खाने-पिउने आदि वस्तुमा मन्त्रपूर्वक गरेको संस्कार ।
 (वि०) २. विपरीत; उल्टो ।
 उल्टाइ-ना० [उल्ट+आइ] उल्टने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उल्टाइनु-स० क्रि० [उल्ट+आइ+नु] उल्टन लाइनु; उल्टो
 पारिनु; उल्ट्याउनु; ('उल्टाउनु'-को क० क्रि०) ।
 उल्टाइ-पल्टाइ-ना० [उल्टाउ+पल्टाउ] धमाधम पल्टाउने
 किसिम वा क्रिया; ओल्टाइ-पल्टाइ ।
 उल्टाउनु-स० क्रि० [उल्ट+आउ+नु] १. उल्टो पार्नु;
 उल्ट्याउनु; फर्काउनु । २. बिब्ल्याँटो पार्नु; उभिन्ड्याउनु;
 ('उल्टनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 उल्टा-पाल्टो-ना० [उल्टा-पुल्टा+ई] उल्टा-पुल्टा ।
 उल्टा-पुल्टा-ना० [उल्टा+पल्ट+आ] १. उल्ट-पल्ट; हेर-
 फेर । २. साट-फेर; सट्टा-पट्टा । (वि०) ३. बिनाक्रमको;

जथाभावी ।
 उल्टिनु-अ० क्रि० [उल्ट+इ+नु] १. उल्टने काम होइनु;
 पल्टिइनु; ('उल्टनु'-को भा० क्रि०) । २. उल्टनु । ३.
 वमन गर्नु; छाड्नु ।
 उल्टो-वि० [उल्ट+ओ] १. बिब्लेँटो; सुल्टोको विपरीत ।
 २. उल्टा; विपरीत ।
 उल्टो-पाल्टो-ना० [उल्टा-पुल्टा] उल्टा-पुल्टा ।
 उल्ट्याइ-ना० [उल्टि+आइ] उल्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 उल्ट्याइनु-स० क्रि० [उल्टि+याइ+नु] उल्टिन लाइनु;
 उल्टो पारिनु; उल्टाइनु; ('उल्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 उल्ट्याउनु-स० क्रि० [उल्टि+याउ+नु] उल्टो पार्नु;
 उल्टाउनु ।
 उल्था-ना० [उल्टा] एक भाषामा लेखिएको वा भनिएको
 कुरा अर्को भाषामा लेख्नु वा भन्नु; अनुवाद; भाषान्तर ।
 उल्फत-वि० [अ० उल्फत] नचाहिँदो; फजूल; अनावश्यक ।
 उल्फा-वि० [अ० उल्फत] उल्फत ।
 उल्ब-ना० [सं०] उल्ब ।
 उल्बण-वि० [सं०] १. बलियो; प्रबल; उत्कट । २. ठूलो;
 विपुल ।
 उल्लङ्घन-ना० [सं०] १. नाघ्नु; फड्कनु । २. मर्यादा छोड्नु;
 नियम नमान्नु ।
 उल्लङ्घित-वि० [सं०] उल्लङ्घन गरिएको; मर्यादा नाघिएको ।
 उल्लसन-ना० [सं०] १. हर्ष मनाउनु; खुशी मनाउनु । २.
 रोमाञ्च ।
 उल्लसित-वि० [सं०] १. उल्लास-युक्त, हर्षित; प्रसन्न ।
 २. रोमाञ्च भएको; रोमाञ्चित ।
 उल्लाप-ना० [सं०] १. फुल्याउने कुरा गर्नु; मुख हेरेर कुरा
 गर्नु । २. ठूलो स्वरले बोलाउनु । ३. बरबराउनु; प्रलाप ।
 उल्लापी-वि० [सं०] खुशामद गर्ने; खुशामदी; चाटु-कार ।
 उल्लास-ना० [सं०] १. हर्ष; आनन्द । २. प्रकाश; चमक ।
 ३. ग्रन्थको विभाग; अध्याय । ४. एउटाको गुण वा दोष
 अर्कोमा गुण वा दोष हुने एक काव्यालङ्कार ।
 उल्लासक-वि० [सं०] आनन्द दिने; उल्लास दिने ।
 उल्लासित-वि० [सं०] उल्लसित; हर्षित ।
 उल्लासी-वि० [सं०] १. हर्षित; उल्लसित । २. आनन्द-
 पूर्ण; सुखी । ३. चम्किलो; तेजिलो ।
 उल्लिइनु-अ० क्रि० [उल्लि+इ+नु] १. उल्लिने काम होइनु;
 जिस्कइनु । २. उल्लू बनिनु; ('उल्लिनु'-को भा० क्रि०) ।
 उल्लिखित-वि० [सं०] १. उल्लेख गरिएको; पूर्वोक्त । २.
 लेखिएको; उत्कीर्ण । ३. चित्र लेखिएको; चित्रित ।
 उल्लिनु-अ० क्रि० [उल्लू] १. जिस्कनु; गिज्जिनु । २.
 उल्लू बन्नु; मूर्ख बन्नु ।
 उल्ली-बिल्ली-ना० [उल्लि+बिल्ली (फाँ०)] मर्म पर्ने
 किसिमको ठट्टा; घोच-पेचको दिलगी; छनक हानेर
 गरेको ठट्टा ।

उल्लु-उल्लिक

१२८

उल्लु-ना० [सं० उल्लूक] १. लाटोकोसेरो; भुल्का। (वि०)
 २. निर्बुद्धि; मूर्ख; बेवकूफ। ३. उरन्ठेउलो; बदमाश।
 उल्लेख-ना० [सं०] १. लेख्नु; लेखको रूपमा ल्याउनु।
 २. लेख; लिखत। ३. वर्णन; विवरण। ४. उद्धरण।
 ५. चर्चा; प्रसङ्ग। ६. एकै व्यक्तिलाई अनेक नाताले
 सम्बोधन गर्दा वा सम्झँदा पर्ने एक काव्यालङ्कार।
 उल्लेखनीय-वि० [सं०] लेखन योग्य; उल्लेख गर्न योग्य।
 उल्लोच-ना० [सं०] चँदुवा।
 उल्लोल-ना० [सं०] १. लहर; तरङ्ग। (वि०) २. चञ्चल;
 अस्थिर।
 उल्ल्याइँ-ना० [उल्लू+याइँ] उल्लू हुनाको भाव; उल्लूको
 काम; उल्लूपना।
 उल्ल्याइ-ना० [उल्लि+आइ] उल्लिने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 उल्ल्याइनु-स० क्रि० [उल्लि+याइ+नु] उल्लिन लाइनु; उल्लू
 तुल्याइनु; जिस्व्याइनु; ('उल्ल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 उल्ल्याउनु-स० क्रि० [उल्लि+याउ+नु] उल्लू तुल्याउनु;
 जिस्व्याउनु; गिज्याउनु; खिज्याउनु; ('उल्लिनु'-को
 प्रे० क्रि०)।
 उल्ल्याहट-ना० [उल्लि+आहट] उल्लिने वा उल्ल्याउने भाव।
 उल्व-ना० [सं०] १. गर्भमा रहेका बालकको शरीरलाई बेर्ने
 पातलो छाला; साल-नाल। २. गर्भ-पिण्ड; गर्भगत शिशु।
 ३. गर्भशय। ४. भग; योनि।
 उवा-ना० [ने०] बाला र झूस छोटो हुने केही रातो भावको
 एक जातको जौ।
 उशती-ना० [सं०] १. रूखो वचन; कटु उक्ति। २. अमङ्गल
 बोली; अनिष्टकर वाक्य।
 उशीर-ना० [सं०] खसखस घाँस।
 उष-ना० [सं०] उषा।
 उषःकाल-ना० [सं०] विहानी-पखको समय; अरुणोदयभन्दा
 पहिलेको समय।
 उषःपान-ना० [सं०] उषःकालमा नाकबाट खिँचेको पानी
 मुखबाट निकाल्ने हठ-योगको एक क्रिया।
 उषसी-ना० [सं०] १. साँझ; सन्ध्या-काल। २. अस्ताउने
 वेलाका सूर्यको प्रकाश; सन्ध्या-कालको प्रकाश।
 उषा-ना० [सं०] १. अरुणोदयको समय; झिसमिस उज्यालो
 हुने समय; प्रभात। २. अरुणोदयका समयको रक्तिमा;
 पूर्वी आकाशको प्रातःकालीन लालिमा। ३. बाणासुरकी
 कन्या।
 उषा-काल-ना० [सं०] उषःकाल।
 उष्ट्र-ना० [सं०] १. ऊँट। २. राँगो। ३. ठूलो जुरो भएको
 साँढे।
 उष्ट्रकाण्डी-ना० [सं०] वन-सहचर।
 उष्ण-वि० [सं०] १. ज्यादै तातो; अति गरम; तप्त। (ना०)
 २. गर्मी; घाम। ३. ग्रीष्म ऋतु।

उष्ण-कटिबन्ध-ना० [सं०] पृथ्वीको कर्कट र मकर-रेखाहरूको
 बीचमा पर्ने ज्यादै गर्मी हुने भाग।
 उष्णता-ना० [सं०] गर्मी; ताप।
 उष्णालु-वि० [सं०] गर्मी सहन नसक्ने; ताप-पीडित।
 उष्णीष-ना० [सं०] १. पगरी; फेटा। २. मुकुट; श्रीपेज।
 ३. टोपी।
 उष्म-ना० [सं०] १. गर्मीको समय; ग्रीष्म ऋतु। २. रिसाहा
 स्वभाव; जङ्गिने स्वभाव। ३. गर्मी; ताप।
 उष्मज-ना० [सं०] गर्मीको समयमा पैदा हुने कीरा।
 उस-सर्वना० [ऊ] विभक्ति लाग्दा हुने 'ऊ'-को रूप।
 (उदा०-उसलाई, उसको इत्या०।)
 उसरी-क्रि० यो० [उस+अरी] उसै गरी; त्यसरी।
 उसिन-पसिन-क्रि० यो० [उसिन्+पसीना] १. पसीना आउने
 गरी गर्मी हुने किसिम। २. सास फेर्ने असजिलो हुने गरी
 गुम्सिने किसिम; उसिस-निसिस।
 उसिन-पासिन-ना० [उसिन्+पस्क] पकाउनु, पस्कनु आदि
 भान्सा-सम्बन्धी काम।
 उसिना-ना० [उसिन्+आ] १. उसिनेको धान। २. उसिनेका
 धानको चामल। (वि०) ३. उसिनेको।
 उसिनाइ-ना० [उसिन्+आइ] उसिन्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 उसिनाहा-वि० [उसिन्+आहा] उसिनेको; बफाएको;
 उसिना।
 उसिनिनु-अ० क्रि० [उसिन्+इ+नु] १. हावा बन्द भएर
 पाक्नु; बाफिनु; गुम्सिनु। (स० क्रि०) २. उसिन्ने काम
 होइनु; बाफमा पकाइनु; ('उसिन्नु'-को क० क्रि०)।
 उसिन्नु-स० क्रि० [सं० उष्ण+नु] अनाज, फल आदिलाई
 केही पानी हालेर पकाउनु; उमाल्नु; बफाउनु।
 उसिस-निसिस-क्रि० यो० [उसिन्+निःश्वास (सं०)] हावा
 बन्द हुँदा गर्मी भई सास फेर्ने असजिलो हुने किसिम;
 निसासिने किसिम; उकुस-मुकुस।
 उसै-क्रि० यो० [उसो+ऐ] १. उसो नै; त्यसै। २. विना-
 कामले।
 उसो-वि० [उ+जस्तो] उजस्तो; त्यसो।
 उस्ताद-ना० [अ०] १. गवैया। २. पह्लमानी सिकाउने गुरु।
 ३. गुरु। (वि०) ४. काममा सिपालु; निपुण; पोख्त।
 ५. धूर्त।
 उस्तै-वि० [उस्तो+नै] उस्तो नै; उजस्तै; त्यस्तै।
 उस्तो-वि० [उ+जस्तो] १. उजस्तो; त्यस्तो। २. उत्तिको;
 त्यत्तिको।
 उल्ल-वि० [सं०] १. प्रातःकाल-सम्बन्धी; विहानी-पखको।
 (ना०) २. किरण; रश्मि। ३. साँढे। ४. सूर्य।
 उल्ला-ना० [सं०] १. प्रातःकाल। २. प्रकाश। ३. गाई।
 ४. पृथ्वी।
 उल्लिक-ना० [सं०] १. बाछो। २. पुङ्को गोरु।

उह-वि० बो [ने०] थकाइ, दुःख, हडबडी आदिमा बोलिने शब्द; उः।
 उहाँ-सर्वना० [ऊ] १. 'ऊ'-को सम्मान-सूचक शब्द; मान्य जनलाई सङ्केत गर्ने शब्द। (ना० यो०) २. उस ठाउँमा; त्यहाँ।
 उहिले-क्रि० यो० [ने०] धेरै वर्षपहिले; प्राचीन कालमा; अधि नै।

उहिल्यै-क्रि० यो० [उहिले+नै] उहिले नै; पहिले नै।
 उहीं-अव्य० [उहाँ] उहाँ नै।
 उही-सर्वना० [ऊ] उ नै; त्यही।
 उहुँ-वि० बो० [अहँ] अस्वीकार वा निषेध बुझाउने शब्द; अहँ।
 उहु-वि० बो० [ने०] उहू।
 उहू-वि० बो० [न०] असह्य पीडा वा दुःख हुँदा मुखबाट निस्कने शब्द।

ऊ

ऊ-देवनागरी वर्ण-मालाको छैटौँ स्वर-वर्ण; 'उ'-को दीर्घ रूप; यसको उच्चारण ओष्ठ-स्थानबाट हुन्छ।
 ऊ-सर्वना० [ने०] १. प्रथम पुरुषको एक-वचन बुझाउने शब्द; त्यो। २. टाढाको वस्तुलाई औल्याएर वा तोकेर देखाउँदा भनिने शब्द; ती।
 ऊँ-ना० [ऊँ] उँग।
 ऊँध-ना० [ऊँ] उँग।
 ऊँच-नीच-ना० [सं० उच्च + नीच] ऊच-नीच।
 ऊँचाइ-ना० [ऊँचो + आइ] ऊँचाइ।
 ऊँचो-वि० [सं० उच्च] ऊँचो।
 ऊँट-ना० [प्रा० उट्ट] लामो घाँटी, लामा-लामा खुट्टा हुने, खैरो रङ्गको, शाकाहारी पशुविशेष। (मरु-भूमिमा सवारी गर्न र भारी बोकाउने काममा प्रायशः यस पशुको उपयोग गरिन्छ।)
 ऊकार-ना० [सं०] १. 'ऊ'-अक्षर। २. बर्धने चिह्न; दीर्घ 'उ'-कार (०)।
 ऊखु-ना० [प्रा० उक्खु] उखु।
 ऊच-नीच-ना० [सं० उच्च + नीच] १. तल-माथि परेको भूल; त्रुटि। २. दोष; कसूर।
 ऊचाई-ना० [ऊँचो + आइ] ऊँचोपना; अग्लाइ; उच्चता।
 ऊँचो-वि० [सं० उच्च] अग्लो; उच्च।
 ऊढ-वि० [सं०] विवाह भएकी; विवाहिता।
 ऊढा-ना० [सं०] १. विहा भएकी स्त्री। २. आफ्ना पतिलाई छोडेर अर्को पुरुषसित प्रेम गर्ने स्त्री; परकीया नायिकाको एक भेद।
 ऊद-ना० [सं० उद्र] न्याउरी-मूसाका आकारको, पानीमा पसी माछा पक्ने एक जन्तु; जल-बिडाल।
 ऊध-ना० [सं०] कल्चौँडो।
 ऊधुम-वि० [प्रा० उद्धुम] उधुम।
 ऊन-ना० [प्रा० उन्न] भेडा, च्याङ्ग्रा आदि पशुहरूको रौं।
 ऊनी-वि० [ऊन + ई] ऊनबाट बनेको; ऊनको।
 ऊपती-ना० [प्रा० उप्पति] १. आम्दानी; कमाइ; आय। २. आयस्ता।
 ऊरु-ना० [सं०] तिघ्रा; जाँघ।
 ऊरुज-वि० [सं०] १. जाँघबाट उत्पन्न भएको। (ना०) २.

वैश्य जाति।
 ऊरु-स्तम्भ-ना० [सं०] गोडा जकडिने एक रोग; वात-रोगको एक भेद।
 ऊर्ज-वि० [सं०] बलियो; शक्ति-शाली।
 ऊर्जस्वल-वि० [सं०] बलवान्; शक्ति-शाली।
 ऊर्जस्वित-वि० [सं०] ऊर्जस्वल।
 ऊर्जस्वी-वि० [सं०] १. बलवान्; शक्ति-शाली। २. तेजस्वी; ओजस्वी। ३. प्रतापी। ४. रसाभास वा भावाभास स्थायी भावको अङ्ग हुने काव्यालङ्कार।
 ऊर्जा-ना० [सं०] १. भोजन। २. बल; शक्ति। ३. सास; श्वास। ४. उत्साह।
 ऊर्जित-वि० [सं०] बलियो; बलवान्।
 ऊर्ण-ना० [सं०] ऊन।
 ऊर्ण-नाभी-ना० [सं०] माकुरो।
 ऊर्ध्व-वि० [सं०] माथिल्लो; माथिको।
 ऊर्ध्व-केश-वि० [सं०] ठाडा-ठाडा कपाल हुने; जिङ्ग्राङ्ग परेको कपाल हुने।
 ऊर्ध्व-गामी-वि० [सं०] १. माथितिर जाने; चढ्ने। २. मुक्त; निर्वाण-प्राप्त।
 ऊर्ध्व-देह-ना० [सं०] मरेपछि प्राप्त हुने शरीर।
 ऊर्ध्व-पुण्ड्र-ना० [सं०] वैष्णव-सम्प्रदायका अनुयायीहरूले लाउने तिलक; ठाडो तिलक।
 ऊर्ध्व-बाहु-ना० [सं०] एउटा हात सधैं माथि उठाइराख्ने एक प्रकारको तपस्वी।
 ऊर्ध्व-मूल-ना० [सं०] १. माथितिर जरा हुने। (वि०) २. संसार; जगत्।
 ऊर्ध्व-रेखा-ना० [सं०] ऐश्वर्य वा सौभाग्य-सूचक, हात वा पैतालाको मध्य-भागमा हुने ठाडो रेखा; भाग्य-रेखा।
 ऊर्ध्व-रेता-ना० [सं०] ब्रह्मचारी।
 ऊर्ध्व-लिङ्गी-ना० [सं०] १. शिव; महादेव। २. ब्रह्मचारी।
 ऊर्ध्व-लोक-ना० [सं०] स्वर्ग।
 ऊर्ध्व-वायु-ना० [सं०] डकार।
 ऊर्ध्व-विन्दु-ना० [सं०] शिर-विन्दु; अनुस्वार।
 ऊर्ध्व-श्वास-ना० [सं०] बढ्ने सास; मर्ने वेलामा बढ्ने श्वास।
 ऊर्मि-ना० [सं०] १. लहर; तरङ्ग। २. दुःख; पीडा।

ऊर्मिमाली-ना० [सं०] समुद्र।
 ऊर्मिल-वि० [सं०] लहर उठेको; तरङ्गित।
 ऊषर-ना० [सं०] १. नुनिलो माटो भएको जमीन। २. बोट-
 बिस्वाहरू नउम्रने जमीन।
 ऊषल-ना० [सं०] मूसे-खरी क्षार।
 ऊषा-ना० [सं०] उषा।
 ऊषा-काल-ना० [सं०] उषःकाल।

ऊष्म-ना० [सं०] १. गर्मी; उष्णता। (वि०) २. गरम; तातो।
 ऊष्म-वर्ण-ना० [सं०] श, ष, स तथा ह अक्षर।
 ऊष्मा-ना० [सं०] १. ग्रीष्म ऋतु; गर्मीको याम। २. ताप;
 गर्मी। ३. भाप।
 ऊसर-ना० [सं०] ऊषर] बाँझो जग्गा; ऊषर।
 ऊह-ना० [सं०] १. अनुमान; अन्दाज। २. तर्क; विचार।
 ऊहापोह-ना० [सं०] तर्क-वितर्क।

ऋ

ऋ-देवनागरी वर्ण-मालाको सातौँ स्वर-वर्ण। यसको उच्चारण
 मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ।
 ऋक्-ना० [सं०] १. ऋचा; वेद-मन्त्र। २. ऋग्वेद।
 ऋकार-ना० [सं०] १. 'ऋ' अक्षर। २. व्यञ्जन-वर्णको
 खुट्टा फर्काउने चिह्न (८)।
 ऋक्थ-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति। २. सुन; सुवर्ण।
 ऋक्ष-ना० [सं०] १. भालू। २. तारा; नक्षत्र।
 ऋक्ष-पति-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. रामका सेना-पति;
 जाम्बवान्।
 ऋग्वेद-ना० [सं०] चार वेदमध्ये एक; पहिलो वेद।
 ऋग्वेदी-वि० [सं०] १. ऋग्वेदको ज्ञाता; ऋग्वेद पाठ गर्ने।
 २. ऋग्वेदद्वारा संस्कार गरिने (ब्राह्मण)।
 ऋचा-ना० [सं०] पद्यमा लेखिएको वेद-मन्त्र; कण्डिका।
 ऋजु-वि० [सं०] १. सोझो; सीधा। २. सजिलो; सरल।
 ३. सीधा-साधा; सज्जन। ४. अनुकूल।
 ऋजुता-ना० [सं०] १. सोझोपना; साधु स्वभाव। २.
 सरलता; सुगमता। ३. सौजन्य।
 ऋण-ना० [सं०] पछि फिर्ता दिने गरी अरुसँग लिएको धन;
 सापट; कर्जा।
 ऋण-कर्ता-वि० [सं०] ऋण लिने; असामी।
 ऋण-ग्राही-वि० [सं०] ऋण लिने; असामी; ऋणी।
 ऋण-दाता-वि० [सं०] ऋण दिने; सापट दिने।
 ऋण-पत्र-ना० [सं०] ऋण लिने व्यक्तिले ऋण दिनेलाई
 प्रमाणका निम्ति लेखी दिने पत्र; तमसुक।
 ऋण-मुक्त-वि० [सं०] ऋण तिरिसकेको; अऋणी।
 ऋणी-वि० [सं०] १. ऋण लिने; असामी। २. कृतज्ञ;
 अनुगृहीत।
 ऋत-वि० [सं०] १. ठीक; उचित। २. साँचो; सत्य।
 ३. पूजा गरिएको; सम्मानित। ४. चम्किलो; चहकिलो।
 (ना०) ५. सृष्टिको आदि तत्त्व। ६. ईश्वरीय नियम।
 ऋतम्भरा-ना० [सं०] १. योग-शास्त्रानुसार सत्यको धारणा-
 लाई पुष्ट गर्ने चित्त-वृत्ति। २. सबै एकनास रहने बुद्धि।
 ऋतन्त्र-वि० [सं०] साँचो बोल्ने; सत्यवादी।
 ऋतु-ना० [सं०] १. प्राकृतिक अवस्थानुसार वर्षको दुइ-दुइ
 महीनाको छ विभाग (वसन्त, ग्रीष्म, वर्षा, शरद, हेमन्त

र शिशिर)। २. स्त्रीले गर्भ धारण गर्ने समय; रजो-
 दर्शनभन्दा पछिको समय। ३. नछुने हुनु; रजोदर्शन।
 ऋतु-कुसुम-ना० [सं०] ऋतुअनुसार फुल्ने फूल; मौसमी फूल।
 ऋतु-गामी-वि० [सं०] ऋतु-कालमा मात्र सम्भोग गर्ने।
 ऋतु-चर्या-ना० [सं०] ऋतुअनुसार आहार-विहार गर्नु।
 ऋतु-दान-ना० [सं०] सन्तानको इच्छा गरेर ऋतुमती स्त्रीका
 साथ गरिने सम्भोग; गर्भाधान।
 ऋतु-प्राप्त-वि० [सं०] रजस्वला भइसकेकी (स्त्री); ऋतुमती।
 ऋतुमती-वि० [सं०] नछुने भएकी; पर सरेकी; रजवती
 (स्त्री)।
 ऋतु-राज-ना० [सं०] वसन्त ऋतु।
 ऋतु-विपर्यय-ना० [सं०] ऋतुको विपरीत काम हुनु; गर्मी
 हुने ऋतुमा जाडो, जाडो हुने ऋतुमा गर्मी हुनु आदि।
 ऋतु-सन्धि-ना० [सं०] दुइ ऋतुको मध्य-काल; दुइ ऋतुका
 बीचको समय।
 ऋतु-स्नान-ना० [सं०] नछुने भएकी आइमाईले चौथो दिन
 गर्ने स्नान।
 ऋत्विक्-ना० [सं०] यज्ञमा दीक्षित भएको ब्राह्मण; यज्ञ
 गर्ने ब्राह्मण।
 ऋत्विज्-वि० [सं०] १. उचित समयमा वा प्रतिदिन यज्ञ
 गर्ने। (ना०) २. यज्ञ गर्ने व्यक्ति; यज्ञमा दीक्षित भएको
 व्यक्ति।
 ऋद्धि-वि० [सं०] धनी; धनवान्; सम्पन्न।
 ऋद्धि-ना० [सं०] १. बढिबढाउ; समृद्धि; वृद्धि। २.
 साफल्य। ३. अलौकिक शक्ति। ४. गणेशका दुइ
 सेविकामध्ये एक। ५. कपासका गाँठाजस्ता टुप्पो,
 केही घुमेको कन्द र कन्दको टुप्पामा सेतो भुवा हुने एक
 लता। ६. त्यसैको कन्द। (आयुर्वेदमा यसको गुण त्रिदोष-
 नाशक, बल-कारक, शुक्र-वर्द्धक र मूर्च्छा-रोग नाश गर्ने
 बताइएको छ।)
 ऋद्धि-सिद्धि-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति। २. सफलता;
 साफल्य। ३. गणेशका दुइ सेविका।
 ऋषभ-ना० [सं०] १. बयल; गोरु। २. सानु-तीते-पिँडालु।
 २. सङ्गीतको स्वर-सप्तकमध्ये एक स्वर। (यसलाई
 सङ्क्षेपमा 'रे' भनिन्छ। यसमा २७० नाद-लहरी हुन्छन्।)

ऋषभ-देव-ना० [सं०] १. विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये एक।
 २. जैन धर्मका आदि तीर्थङ्कर।
 ऋषभी-ना० [सं०] १. गार्ई। २. दाह्री, जुंगा आदि पुष्प-
 चिह्न भएकी स्त्री।
 ऋषि-ना० [सं०] १. वेद-मन्त्र प्रकाश गर्ने व्यक्ति; मन्त्र-
 द्रष्टा। २. आध्यात्मिक र भौतिक तत्त्वलाई साक्षात्कार
 गर्ने व्यक्ति। ३. मुनि; तपस्वी।
 ऋषि-ऋण-ना० [सं०] मानिसले ऋषिहरूका प्रति गर्नुपर्ने
 कर्तव्य; वेदको अध्ययन, अध्यापन आदि कर्तव्य।
 ऋषि-कल्प-ना० [सं०] ऋषिसमान; ऋषितुल्य।

ऋषि-कुल-ना० [सं०] १. ऋषिको वंश। २. ऋषिहरूको
 आश्रम। ३. विद्यार्थीहरूलाई पढाउने आश्रम; विद्यालय।
 ऋषि-डोरो-ना० [सं० ऋषि+डोरो] जनै-पूर्णिमा र अरु
 यज्ञ-यागादिमा नाडीमा बाँध्ने संस्कारपूर्वकको डोरो;
 रक्षा-बन्धन।
 ऋषि-तर्पणी-ना० [सं०] श्रावण शुक्ल पूर्णिमा; जनै-पूर्णिमा।
 ऋषी-पञ्चमी-ना० [सं०] भाद्र शुक्ल पञ्चमी।
 ऋष्टि-ना० [सं०] १. दुवैतिर धार भएको तरवार। २.
 हात-हतियार।
 ऋष्य-ना० [सं०] नील-गार्ई।

ऋ

ऋ-देवनागरी वर्ण-मालाको आठौँ स्वर-वर्ण; 'ऋ'-को दीर्घ
 रूप। यसको उच्चारण मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ।

ऋकार-ना० [सं०] 'ऋ'-अक्षर; 'ऋ'-को दीर्घ अक्षर।

लृ

लृ-देवनागरी वर्ण-मालाको नवौँ स्वर-वर्ण। यसको उच्चारण
 दन्त-स्थानबाट हुन्छ।

लृकार-ना० [सं०] 'लृ'-अक्षर।

लृ

लृ-देवनागरी वर्ण-मालाको दशौँ स्वर-वर्ण। यो 'लृ'-को
 दीर्घ रूप हो। यसको उच्चारण दन्त-स्थानबाट हुन्छ।

लृकार-ना० [सं०] 'लृ'-अक्षर।

ए

ए-देवनागरी वर्ण-मालाको एघारौँ स्वर-वर्ण। यो कण्ठ-तालु-
 स्थानी दीर्घ वर्ण हो।

ए-अव्य० [सं०] १. अकस्मात् सम्झना, रीस, जोश,
 तिरस्कार आदि बुझाउने शब्द। (उदा०-ए, मैले सम्झें।
 ए, पर्खी। इत्या०)। २. कसैलाई बोलाउँदा एकलै वा नाम-
 को अगाडि प्रयोग गरिने शब्द। (उदा०-ए, यहाँ आइज।
 ए, रामलाल यहाँ आऊ। इत्या०)।

एउटा-वि० [एक+वटा] एक ओटा; एकमात्र।
 एक-ना० [सं०] १. पूर्ण राशिको अङ्क-क्रमको पहिलो अङ्क;
 १-को अङ्क। (वि०) २. एउटा; यौटा। ३. मुख्य;
 प्रमुख; अद्वितीय; सर्व-श्रेष्ठ।

एकक-वि० [सं०] एकलो; सिङ्गो।

एक-कण्ठ-वि० [सं०] साथ-साथै एक स्वरले उच्चारण गर्ने।

एक-कालिक-वि० [सं०] १. एक पटकको; एक चोटिमात्र
 हुने। २. उही समयको; समकालीन।

एक-कालीन-वि० [सं०] १. एक पटकको; एक चोटिमात्र

हुने। २. एउटै समयको; समकालीन।

एक-कुण्डल-ना० [सं०] १. एकातिर कानमा मात्र कुण्डल
 लाउने व्यक्ति। २. कुवेर। ३. शेष-नाग। ४. बलराम।

एक-वक्र-वि० [सं०] १. एउटै राजाद्वारा शासित। २.
 चक्रवर्ती। ३. एकमात्र पाङ्ग्रा भएको (रथ)। (ना०) ४.
 सूर्य। ५. सूर्यको रथ।

एकचालिस-ना० [प्रा० एकचालीस] एकचालीस।

एकचालिसौ-वि० [एकचालिस+औँ] एकचालीसौँ।

एकचालीस-ना० [प्रा० एकचालीस] १. चालीस र एकको
 योग-सङ्ख्या; ४१-को अङ्क। (वि०) २. चालीस र एकका
 योगको; एकचालीस सङ्ख्याको।

एकचालीसौ-वि० [एकचालीस+औँ] गन्दै जाँदा एकचालीस
 सङ्ख्यामा परेको; एकचालीस सङ्ख्याको।

एक-चित्त-क्रि० यो० [सं०] चित्त अन्त नलगीकन; एकोहोरो
 मनले; एकाग्र भएर।

एक-छत्त-वि० [सं० एक+छत्त (प्रा०)] एकनास; समान;

एकाम्य ।

एक-छत्र-वि० [सं०] १. अर्काको प्रभुता वा अधिकार नभएको; एकै जनाको मात्र शासनाधिकार रहेको (राज्य) । २. एकतन्त्र ।

एक-छाकी-वि० [एक+छाक+ई] १. एक छाकमात्र खाने; एक-छाके । (ना०) २. एक छाकमात्र खाने दिन; श्राद्धको अगिल्लो दिन ।

एक-छाके-वि० [एक+छाक+ए] १. एक छाकमात्र खाने । (ना०) २. एक छाकमात्र खाने दिन; श्राद्धको अगिल्लो दिन ।

एकजाइ-ना० [एक+रजाई] एकलौटी; एकाधिकार ।

एकजात-वि० [सं०] १. कति पनि; अलिकति पनि; रस्तीभर पनि । २. एउटै आमा-बाबुबाट जन्मेको; सहोदर (दाजु-भाइ) । (ना०) ३. एउटै जात; समान जाति; अभिन्न जात ।

एक-जाति-वि० [सं०] एउटै जातको; एकै वंशको ।

एक-झमट-क्रि० यो० [एक+झमट] १. एक चोटि; एक पटक । (ना०) २. वेग; झोक्का । ३. ताक ।

एक-टक-क्रि० यो० [एक+टक] आँखा झिम्म नगरीकन; एकोहोरो लाएर; नियालेर (हेर्नु) ।

एकट्टा-वि० [प्रा० एकट्टो] जम्मा; भेला; एकत्र ।

एकड़-ना० [अं० एकर] चार हजार आठ सय चालीस वर्ग गज भूमिको नाप ।

एकतः-क्रि० यो० [सं०] एकातिरबाट; एकापट्टिबाट ।

एकतन्त्र-वि० [सं०] १. अरु कसैको प्रभुत्व वा अधिकार नभएको; एक-छत्र । (ना०) २. देशको शासनको सारा अधिकार केवल एउटै राजा वा अधिनायकको हातमा हुने शासन; एकाधिपत्य शासन; हुकुमी शासन ।

एकतन्त्रवाद-ना० [सं०] एकतन्त्रको सिद्धान्त ।

एकतन्त्रवादी-वि० [सं०] एकतन्त्रवादको अनुयायी ।

एक-तर्फी-वि० [एक+तर्फी] एक तर्फको; एक पक्षको; एकलौटी ।

एकतमास-ना० [एक+तमासा] १. अनौठोपन; अचम्म; विलक्षण । २. एकोहोरोपन ।

एकता-ना० [सं०] १. एक भएर मिल्ने भाव; ऐक्य । २. बराबरी; समानता ।

एकतान-वि० [सं०] १. एकचित्त भएको; तन्मय; तल्लीन । २. अक्षुण्ण ।

एकतारे-ना० [एक+तार+ए] छालाले मोहोरेको तुम्बामा बाँसको दण्ड लगाई एउटामात्र तार हालेको, नक्खिले बजाउने एक बाजा ।

एकतारै-क्रि० यो० [एक+तार+ऐ] लगातार; निरन्तर ।

एकतिस-ना० [प्रा० एकतीस] एकतीस ।

एकतिसौ-वि० [एकतीस+औ] एकतीसौ ।

एकतीस-ना० [प्रा० एकतीस] १. तीस र एकको योग-

सङ्ख्या; ३१-को अङ्क । (वि०) २. तीस र एकका योगको ।

एकतीसौ-वि० [एकतीस+औ] गन्दै जाँदा एकतीसको सङ्ख्यामा परेको; एकतीस सङ्ख्याको ।

एकत्र-ना० [सं०] जम्मा; भेला; एकट्टा ।

एकत्रित-वि० [सं०] जम्मा गरिएको; एकै ठाउँमा राखिएको; एकत्र गरिएको ।

एकत्व-ना० [सं०] १. एक हुनाको भाव; एकता । २. एउटै किसिमको वा समान रूपको हुनु; समानता ।

एक-दन्त-ना० [सं०] गणेश ।

एक-दन्ता-ना० [सं०] एउटामात्र दन्त हुने (हात्ती) ।

एकदम-क्रि० यो० [एक+दम] १. झट्ट; तुरुन्तै । २. एककासि; अकस्मात् ।

एक-देशी-ना० [सं०] एक-देशीय ।

एक-देशीय-वि० [सं०] १. कुनै एउटा देश, स्थान, विभाग वा अङ्गसँग मात्र सम्बन्ध राख्ने । २. कुनै एकमात्र अवसर वा स्थलमा लागू हुने; सर्वत्र लागू नभएको । ३. एक देशको; एक देश-सम्बन्धी ।

एक-धर्मी-वि० [सं०] १. एउटै धर्मको अनुयायी । २. समान गुण भएको ।

एकनास-वि० [ने०] १. समान रूपको; एकै किसिमको; बराबरको । (क्रि० यो०) २. लगातार; निरन्तर ।

एक-निष्ठ-वि० [सं०] एउटै कुरामा मात्र श्रद्धा वा निष्ठा राख्ने ।

एक-निष्ठा-ना० [सं०] एक-निष्ठ हुनाको भाव ।

एकन्नी-ना० [एक+आना+ई] एक आनाको भारतीय सिक्का; चार-पैसे मुद्रा; एक-आने सिक्का ।

एक-पक्षीय-वि० [सं०] एक पक्षको; एक-तर्फी ।

एक-पत्नी-ना० [सं०] १. विवाहिता पत्नी; पति-व्रता स्त्री । २. सौता ।

एक-पत्नी-व्रत-ना० [सं०] एउटीबाहेक अर्की स्त्रीसित विवाह वा प्रेम-सम्बन्ध नराख्ने नियम ।

एक-पाठी-वि० [सं०] एक पटक पाठ गर्दा वा पढ्दा कण्ठ आउने; एक-श्रुत (व्यक्ति) ।

एक-भक्त-वि० [सं०] १. एक छाकमात्र खाने; एक-छाकी । २. एक छाकमात्र खाने; हविष्य भोजन गर्ने (दिन) ।

एक-भुक्त-वि० [सं०] दिनभरमा एक पटकमात्र भोजन गर्ने; एक पटकमात्र खाने ।

एक-मत-वि० [सं०] एउटै राय भएका; मत मिलेका ।

एक-मना-ना० [सं० एक+मन+आ] एउटै सिद्धान्त वा विचार भएको; एउटै वादको ।

एकमात्र-वि० [सं०] एउटैमात्र भएको; अद्वितीय ।

एक-मुख-वि० [सं०] एकै रायले बोल्ने; एउट कुरा बोल्ने; एकै सिद्धान्त वा विचार प्रकट गर्ने ।

एक-मुश्त-वि० [सं० एक+मुश्त (फा०)] एक-मुष्ट ।

एक-मुष्ट-क्रि० यो० [सं० एक+मुष्टि] एकै पटकमा दिइएको;

एकै चोटि दिइएको; डक्क ।

एक-मेलो-ना० [एक+मेलो] एक जनाले गर्ने दिनभरिको काम; एक-लग ।

एक-रङ्ग-वि० [सं०] १. बराबर; तुल्य; समान । २. सबै-तिरबाट एकैजस्तो भएको । ३. छल नभएको; निष्कपट ।

एक-रङ्गी-वि० [सं०] एउटै रङ्गको; दुइ रङ्ग नभएको ।

एक-रदन-ना० [सं०] गणेश ।

एक-रस-वि० [सं०] १. एकै किसिमको; समानको । २. एकै भावको; समान भावको ।

एक-राज-तन्त्र-ना० [सं०] मन्त्रीहरूको सहायताबाट राजाले राज्यको शासन स्वयं चलाउने प्रणाली ।

एकरारनामा-ना० [अ०] कबूलियत; प्रतिज्ञा-पत्र ।

एक-रूप-वि० [सं०] समान रूपको; एकै आकृतिको; एकै किसिमको ।

एक-रूपता-ना० [सं०] एक-रूप हुनाको भाव; सादृश्य ।

एकलकाँटे-वि० [एकलो+काँट+ए] कसैसँग नमिल्ने स्वभावको; एकोहोरो ।

एक-लख-ना० [एक+लख] व्यञ्जन वर्णको माथि लाग्ने 'ए'-को चिह्न; एकार () ।

एक-लग-ना० [एक+लग] १. एक जनाले गर्ने दिनभरिको काम; एउटाको मेलो । (वि०) २. तल्लीन ।

एकलास-ना० [ने०] १. कोही नभएको ठाउँ; एकान्त स्थान; निर्जन स्थल । (क्रि० यो०) २. सूनसान; निछ्याम ।

एकले-वि० [एकलो+ए] एकलो ।

एकलेबीर-ना० [सं० एकवीर] हाँगा-बिँगा केही नभई मुख्य डाँठबाटै धेरै लामा पातहरू निस्कने र पातका काप-कापमा रट्टुपामा कलेजी रङ्गका फूल फुल्ने एक झार ।

एकलो-वि० [एक+लो] १. जहान-परिवार नभएको; साथीहरू नभएको; ठिङ्गो । २. जोडा नभएको; एकमात्र ।

एकलौटी-वि० [एकलो+औटी] अरुको हक नभई एउटैले मात्र पाउने; भाग नलाग्ने; बाँड्न नपर्ने ।

एक-वचन-ना० [सं०] १. एक शब्द; एक आवाज । २. व्याकरणमा एउटालाई मात्र बुझाउने शब्द ।

एक-वर्ण-वि० [सं०] १. एकै रङ्गको । २. एकै अनुहारको । ३. एकै वर्णको; एक जातको ।

एक-वस्त्रा-ना० [सं०] १. एउटामात्र वस्त्र लाएकी । २. नछुने भएकी; रजस्वला ।

एक-वाक्यता-ना० [सं०] दुइ वा धेरै मानिसहरूको मत मिल्नु; ऐकमत्य ।

एकवार-क्रि० यो० [एक+वारि] छेउ-छेउ; किनारा लागेर; तीरै-तीर ।

एकवीर-ना० [सं०] एकलेबीर ।

एक-वेणी-ना० [सं०] एउटैमात्र चुलो बाटेकी स्त्री; पति; परदेश गएको स्त्री; वियोगिनी स्त्री ।

एक-भुत-वि० [सं०] एक चोटि सुन्दा पाठ कण्ठ हुने (व्यक्ति) ।

एकसट्टि-ना० [प्रा० एकसट्टी] एकसट्टी ।

एकसट्टियो-वि० [एकसट्टि+यो] गणनाको क्रमले एकसट्टीमा परेको; एकसट्टी सङ्ख्याको ।

एकसट्टी-ना० [प्रा० एकसट्टी] १. साठी र एकको योग-सङ्ख्या; ६१-को अङ्क । (वि०) २. साठी र एकका योगको ।

एक-सरो-वि० [एक+सरो] १. एक तहको; दोबरी नभएको; भित्री नभएको (लुगा) । २. एकजनाको व्यवहार चल्ने (माल-सामान); एक-एक ओटा ।

एक-से-एक-क्रि० यो० [हिं०] एकभन्दा अर्को बढी; अर्को-भन्दा झन् अर्को ।

एकहत्तर-ना० [प्रा० एकहत्तरी] १. सत्तरी र एकको योग-सङ्ख्या; ७१-को अङ्क । (वि०) २. सत्तरी र एकका योगको ।

एकहत्तरौं-वि० [एकहत्तर+औं] गन्दै जाँदा एकहत्तर सङ्ख्यामा परेको; एकहत्तर सङ्ख्याको ।

एक-हाते-वि० [एक+हात+ए] १. कुनै एउटा मानिससित-मात्र रत्तिने (प्राणी) । २. एक हात नापोको । ३. एउटा-मात्र हात भएको ।

एका-वि० [सं० एक] १. एक । (ना०) २. ऐक्य; एकता ।

एकाई-ना० [एक+आई] समूह-अन्तर्गतको एक पूर्ण खण्ड; निकाय ।

एकाउन्ट-ना० [अं०] हिसाब ।

एकाउन्टेन्ट-ना० [अं०] कुनै संस्थामा हिसाबको काम गर्ने कर्मचारी ।

एकाउन्न-ना० [प्रा० एकावन्न] १. पचास र एकको योग-सङ्ख्या; ५१-को अङ्क । (वि०) २. पचास र एकका योगको ।

एकाउन्नौं-वि० [एकाउन्न+औं] गणनाको क्रमले एकाउन्न सङ्ख्यामा परेको; एकाउन्न सङ्ख्याको ।

एकाएक-क्रि० यो० [एक+एक] एकासि; अचानक; अप्रसृत ।

एकाकार-वि० [सं०] एउटै आकारको; एक-रूप ।

एकाकी-वि० [सं०] एकलो; अकेला ।

एकाक्ष-वि० [सं०] १. एउटामात्र आँखा भएको; कानो । २. कौवा ।

एकाक्षर-वि० [सं०] १. एक अक्षरमात्र भएको । (ना०) २. एक अक्षरमात्र भएको मन्त्र; एकाक्षरी मन्त्र ।

एकाक्षरी-वि० [सं०] एक अक्षरमात्र भएको (मन्त्र, कोष आदि) ।

एकाग्र-वि० [सं०] १. एक-चित्त भएको; स्थिर मन भएको । (क्रि० यो०) २. एक-चित्त भएर; दत्त-चित्त भएर ।

एकाग्र-चित्त-वि० [सं०] एकै कुरा वा विचारमा मात्र ध्यान दिने; स्थिर चित्त ।

एकाग्रता-ना० [सं०] एकाग्र हुनाको भाव; एक-चित्त हुनाको

भाव ।

एका-घर-ना० [एक+घर] अंश-बन्डा नभएको; एउटै परिवार; भिन्न नभएको जहान; सगोल परिवार ।

एकाङ्गी-ना० [सं०] १. दस रूपकमध्ये एक; साना-साना वाक्य, सरस भाषा, प्रसिद्ध नायकको चरित्र, चित्ताकर्षक कथानक र एक अङ्कमात्र हुने दृश्य-काव्य । २. एक अङ्कमात्र हुने नाटक ।

एकाङ्गी-वि० [सं०] १. एक अङ्कमात्र भएको; विकलाङ्ग । २. एक पक्षको; एक-तर्फी । ३. हठी; जिद्दीवाल ।

एकाच्-ना० [सं०] एउटामात्र स्वर भएको शब्द ।

एकाण्ड-ना० [सं०] एउटामात्र अण्ड भएको; आँडे ।

एकात्म-वि० [सं०] एक भएको; अभिन्न ।

एकात्मता-ना० [सं०] १. एकता; अभिन्नता । २. मिलेर एक हुने भाव । ३. रूप, गुण, प्रकृति आदिको विचारले फरक नदेखिने गरी समान हुनु ।

एकात्मवाद-ना० [सं०] संसारका सबै प्राणी र वस्तुहरूमा एउटै आत्मा व्याप्त छ भन्ने सिद्धान्त; आत्मा र परमात्माको अभेद सम्बन्ध मान्ने सिद्धान्त; अद्वैतवाद ।

एकात्मवादी-वि० [सं०] एकात्मवादको अनुयायी; अद्वैतवादी ।

एकादशह-ना० [सं०] १. मरेको एघारौँ दिन । २. मृतकका उद्देश्यले एघारौँ दिनमा गरिने क्रिया ।

एकादशी-ना० [सं०] महीनाका शुक्ल र कृष्ण-दुवै पक्षको एघारौँ तिथि ।

एका-देश-ना० [एक+देश] दन्त्य-कथा भन्दा निर्देश गरिने देश; कुनै देश ।

एकाध-वि० [एक+आधा] १. एक-दुइ जना; कोही-कोही; कुनै-कुनै । २. एक वा आधा; केही-केही ।

एकाधिक-वि० [सं०] एकभन्दा बढ्ता; कैयौँ; कतिपय ।

एकाधिकार-ना० [सं०] कुनै वस्तु, काम वा व्यापारमा कुनै व्यक्तिको हुने पूरापूर अधिकार; एकलौटी अधिकार; एकाधिपत्य ।

एकाधिपति-ना० [सं०] सम्पूर्ण क्षेत्रमा एक-छत्र शासन चलाउने व्यक्ति ।

एकाधिपत्य-ना० [सं०] १. कुनै काम, वस्तु वा देशमा कुनै व्यक्तिको हुने पूर्ण आधिपत्य; पूर्ण प्रभुत्व । २. एकाधिकार ।

एकान-वि० [सं० एक] एक (दुनोट पद्धति प्रयोग गरिने शब्द) ।

एकान-शोकान-मैदान-ना० [एक+कान+दुइ+कान+मैदान] एक जनाले अर्कोलाई, अर्कोले अर्कोलाई भन्दै व्यापक रूपमा कुनै गुप्त कुरा फैलनु ।

एकाने-दोकाने-क्रि० यो० [एक+कान+ए+दुइ+कान+ए] एकले अर्कोलाई, अर्कोले अर्कोलाई भनेर; कर्ण-परम्परा-बाट कुनै गुप्त कुरा व्यापक रूपमा फैलने किसिम ।

एकान्त-वि० [सं०] १. कोही नभएको; एकलास; निर्जन (ठाउँ) । (क्रि० यो०) २. सूनसान; निछ्याम ।

एकान्त-वास-ना० [सं०] कोही नभएका ठाउँमा वस्तु;

एकलो वस्तु ।

एकान्त-वासी-वि० [सं०] एकान्त-वास गर्ने; एकलै रहने ।

एकान्तिक-वि० [सं०] अन्तिम; अन्तको ।

एकान्ती-वि० [एक+कान] १. बीचमा एउटामात्र कान हुने, फित्ता, खीप आदि नभएको (एक किसिमको जुत्ता) ।

२. भित्री नभएको; एक-सरो (टोपी) ।

एकान्नब्बे-ना० [प्रा० एक्काणउइ] १. नब्बे र एकको योग-सङ्ख्या; ९१-को अङ्क । २. नब्बे र एकका योगको ।

एकान्नब्बेयौँ-वि० [एकान्नब्बे+यौँ] गन्दै जाँदा एकान्नब्बे सङ्ख्यामा परेको; एकान्नब्बे सङ्ख्याको ।

एका-पार्वण-ना० [सं०] १. औंसी वा पितृ-पक्षमा मर्नेको श्राद्ध । २. एउटाको मात्र उद्देश्य गरी पर्वमा गरिने श्राद्ध ।

एका-बिहान-ना० [एक+बिहान] मिरमिरे उज्यालो हुने बिहानको समय; झिसमिसे; सखार ।

एकाम्य-वि० [सं० एक+मय] एकनास; एक-छत्त; एक-समान ।

एकार-ना० [सं०] १. 'ए'-अक्षर । २. एक-लख; (१) चिह्न ।

एकार्थक-वि० [सं०] १. एउटैमात्र अर्थ भएको; भिन्न अर्थ नभएको । २. समान अर्थ भएको; समानार्थक ।

एकावली-ना० [सं०] १. कुनै वर्णनमा पहिले विशेषण भएर आएको शब्द पछि विशेष्य हुन जाने र अधिको विशेष्य स्वयं त्यसको विशेषण हुन जाने श्रृङ्खला भएको एक काव्यालङ्कार । २. एक लहरमात्र भएको मोतीको माला ।

एकासियौँ-वि० [एकासी+यौँ] गणनाको क्रमले एकासी सङ्ख्यामा परेको; एकासी सङ्ख्याको ।

एकासी-ना० [प्रा० एक्कासीइ] १. असी र एकको योग-सङ्ख्या; ८१-को अङ्क । (वि०) २. असी र एकका योगको ।

एकाह-वि० [सं०] १. एक दिनमा पूरा गरिने; एकै दिनमा सम्पन्न हुने । २. एक दिनको पाठ ।

एकाहिक-वि० [सं०] एक दिनको; एक-दिने ।

एकीकरण-ना० [सं०] १. दुइ वा अधिक विषय वा वस्तुलाई मिलाएर एक तुल्याउनु । २. सबैलाई मिलाएर तिनीहरूमा एकता स्थापित गर्नु ।

एकीकृत-वि० [सं०] एकीकरण गरिएको ।

एकीभाव-ना० [सं०] १. एउटै हुनु; मिल्नु । २. जम्मा हुनु; एकत्र हुनु ।

एकीभूत-वि० [सं०] १. एकै भएको; मिलेको; मिश्रित । २. जम्मा भएको; एकत्रित ।

एकीय-न्यायाधिकरण-ना० [सं०] सिङ्गल-बेन्च ।

एकुन्द्रो-वि० [ने०] १. एक दिन बिराएर आउने (ज्वर) । २. एक दिन बिराएर हुने (काम) ।

एकुवा-ना० [?] ढिन्नी सानो वा ठूलो पार्ने ज्याभल ।

एकेउटा-क्रि० यो० [एक+एक+ओटा] एक-एक ओटा;

एक-एक गरेर; एकोटा ।

एकेक-वि० [एक+एक] एक-एक; प्रत्येक; हरेक ।

एकेडेमी-ना० [अं०] १. यूनान देशमा ईसाको जन्मभन्दा पहिले एक देव-मन्दिरमा हुने विद्वान्हरूको विशेष किसिमको गोष्ठी । २. राष्ट्रिय साहित्य, कला, विज्ञान आदिको उत्थानका निमित्त सङ्गठित राजकीय सम्मान-प्राप्त, विद्वान्हरूको मण्डल; विद्वत्-परिषद् । ३. विश्व-विद्यालयभन्दा केही तल्लो अस्तित्व भएकै कुन विशेष किसिमको शिक्षा दिने विद्यालय ।

एकेन्द्रिय-ना० [सं०] एउटैमात्र लिङ्ग हुने वा स्त्री-लिङ्ग र पुलिङ्ग एउटैमा हुने प्राणी (गँडचौला, जूका आदि) ।

एकेश्वरवाद-ना० [सं०] एउटै ईश्वरको अस्तित्व मान्ने सिद्धान्त ।

एकेश्वरवादी-वि० [सं०] एकेश्वरवादको अनुयायी ।

एको-ना० [एक] डन्डी-बियोको खेलमा जमीन नाप्दा 'एक'-लाई भन्ने शब्द ।

एकोटा-वि० [एक+ओटा] एक-एक ओटा; एकेउटा ।

एकोतार-क्रि० यो० [एक+ताल] वार-वार; तारनतार; फेरि-फेरि ।

एकोतारै-क्रि० यो० [एकोतार+ऐ] एकोतार ।

एकोत्तर-वि० [सं०] एकभन्दा बढी; एकाधिक ।

एकोदक-वि० [सं०] एउटै पितृको उद्देश्यले तर्पण दिने ।

एकोद्दिष्ट-ना० [सं०] आफ्ना बाबु-आमा अथवा पतिका मृत्यु-तिथिमा गरिने श्राद्ध; एउटाको मात्र उद्देश्यले गरिने श्राद्ध ।

एकोहरिइनु-अ० क्रि० [एकोहरि+इ+नु] एकोहोरिइनु; ('एकोहरिनु'-को भा० क्रि०) ।

एकोहरिनु-अ० क्रि० [एकोहोरो+इ+नु] एकोहोरिनु ।

एकोहोरो-वि० [एकोहोरो] एकोहोरो ।

एकोहोर्नाई-ना० [एकोहरि+आइ] एकोहरिने किसिम, क्रिया वा भाव; एकोहोर्नाई ।

एकोहोर्नाउनु-स० क्रि० [एकोहरि+याउ+नु] एकोहोर्नाउनु ।
एकोहोर्नाहट-ना० [एकोहरि+याहट] एकोहरिने काम वा भाव ।

एकोहोरिइनु-अ० क्रि० [एकोहोरि+इ+नु] एकोहोरिने काम होइनु; एकोहोरो भइनु; ('एकोहोरिनु'-को भा० क्रि०) ।

एकोहोरिनु-अ० क्रि० [एकोहोरो+इ+नु] १. एकोहोरो भएर कुनै काममा लाग्नु; एक-चित्त भएर काम गर्नु । २. एक पटकमा गरिने काम सिद्धिनु । ३. एकातिर लाग्नु; एकापट्टि लाग्नु । ४. अरूका कुरा नसुनी आफ्नै कुरामा मात्र जिद्दी गरिरहनु ।

एकोहोरो-वि० [एक+सरो] १. एउटै विचारमा मात्र लाग्ने; एक सुरे । २. दुइ तह नभएको; एक-सरो । (क्रि० यो०) ३. एकै खेप; एकै पटक । ४. एक-चित्त भएर ।

एकोहोर्नाई-ना० [एकोहोरो+याई] एकोहोरो भएर कुनै

काममा लाग्ने किसिम वा क्रिया ।

एकोहोर्नाइनु-स० क्रि० [एकोहोरि+याइ+नु] एकोहोरिनु लाइनु; एकोहोरो तुल्याइनु; ('एकोहोर्नाउनु'-को क० क्रि०) ।

एकोहोर्नाउनु-स० क्रि० [एकोहोरि+याउ+नु] १. कुनै काम एक पल्टमा गरिसकिने तुल्याउनु; एकोहोरो काम सक्नु । २. एकातिर लाउनु; एकापट्टि लाउनु । ३. आफ्नो मतमा ल्याउनु; आफ्नो पक्षमा तान्नु । ४. एकोहोरो पार्नु ।

एकोहोर्नाहट-ना० [एकोहोरि+याहट] एकोहोरिएर काम गर्ने किसिम वा क्रिया; एकोहोर्नाई ।

एकोटी-वि० [एक+औटी] १. आफ्नोमात्र हकको; एकलौटी । २. एक-एक ओटी; हरेक (स्त्री) ।

एक्का-ना० [प्रा० एक्क] १. एक फुट्टीमात्र भएको तासको चक्की । २. एक घोडामात्र जोतिएको सवारीविशेष । (वि०) ३. सबभन्दा बढ्ता मन परेको । ४. मुख्य; प्रधान ।

एक्काइस-ना० [प्रा० एक्कवीस] एक्काईस ।

एक्काइसी-वि० [एक्काइस+औ] एक्काईसी ।

एक्काईस-ना० [प्रा० एक्कवीस] १. बीस र एकोको योग-सङ्ख्या; २१-को अङ्क । (वि०) २. बीस र एकका योगको ।

एक्काईसी-वि० [एक्काईस+औ] गणनाको क्रमले एक्काईस सङ्ख्यामा पुगेको; एक्काईस सङ्ख्याको ।

एक्कावान-ना० [एक्का+वान] एक्का (सवारीविशेष) हाँक्ने व्यक्ति ।

एक्कासि-क्रि० यो० [प्रा० एक्कासि] १. एकाएक; एकदम; सहसा; अकस्मात् । २. बिनासोच-विचार; बिनाकारण ।

एक्कचेन्ज-ना० [अं०] १. नेपाल र अरू देशका बीचको टेली-फोन, डाँक, तार आदिको व्यवस्थामा विनिमयको काम गर्ने अड्डा । २. साट-फेर; सटही ।

एक्क-रे-ना० [अं०] शरीरभित्र प्रवेश गरी त्यहाँका अवयवका आकृति दृष्टि-गोचर गराउने एक किसिमको अदृश्य विद्युत्-किरण ।

एक्साइज-ड्यूटी-ना० [अं०] देशमा उत्पादन भएका मालमा त्यसै देशभित्र सरकारद्वारा लगाइने कर; उत्पादन-कर; अन्तःशुल्क ।

एगार-ना० [प्रा० एगारस] एघार ।

एघार-ना० [प्रा० एगारस] १. दश र एकोको योग-सङ्ख्या; ११-को अङ्क । (वि०) २. दश र एकका योगको ।

एघार-दुइ-ना० [एघार+दुइ] पासाको खेलमा पन्जा, छक्का र दुवा मिलेर हुने एक दाउ ।

एजेन्ट-ना० [अं०] १. कुनै कारखाना वा संस्थाको माल एकलौटी खरीद-बिक्री गर्ने व्यापारी । २. अरूको प्रतिनिधिको रूपमा काम गर्ने व्यक्ति; वारिस ।

एजेन्डा-ना० [अं०] कुनै सभामा विचार गर्नाका निमित्त

एजेन्सी-ऐँ चो-पै चो

१३६

तयार गरिएको कामका दफाहरू ।
 एजेन्सी-ना० [अं०] एजेन्ट रहने वा एजेन्टको काम हुने स्थान वा अवस्था ।
 एटर्नी-ना० [अं०] १. वकील । २. नियमानुसार अधिकार-प्राप्त प्रतिनिधि ।
 एडिटर-ना० [अं०] सम्पादक ।
 एडिशन-ना० [अं०] संस्करण; आवृत्ति ।
 एडिशनल-वि० [अं०] अधिक; अतिरिक्त ।
 एण-ना० [सं०] मृग; हरिण ।
 एतदर्थ-अव्य० [सं०] यस कारण; तदर्थ ।
 एतदवधि-अव्य० [सं०] अहिलेसम्म; अद्यावधि ।
 एतराज-ना० [अ० एतिराज] विरोध; आपत्ति ।
 एतादृक्-वि० [सं०] यस्तो; यस किसिमको; यस प्रकारको ।
 एतादृशी-वि० [सं०] यस किसिमको; यस प्रकारको ।
 एतावत्-वि० [सं०] यत्ति ।
 एतावता-क्रि० यो० [सं०] १. निचोरमा; सारांशमा ।
 २. यस निमित्त; यस कारण ।
 एत्तेरी-ना० [ए+तेरो+ई] आश्चर्य, उद्वेग आदिमा बोलिने शब्द; एरात्तै ।
 एधित-वि० [सं०] बढेको; वर्द्धित ।
 एन-ना० [सं०] पाप; अपराध ।
 एनास-ना० [सं०] भइँ-कटहर ।
 एभरेस्ट-ना० [अं०] नेपालको पूर्वी प्रदेशमा रहेको, संसारको सबैभन्दा अग्लो पहाड; सगरमाथा ।
 एम्बुलेन्स-ना० [अं०] बिरामी ओसार-पसार गर्ने मोटर ।
 एम्बेसी-ना० [अं०] दूतावास ।
 एम्बेसेडर-ना० [अं०] राज-दूत ।
 एयर-मेल-ना० [अं०] वायु-यानद्वारा जाने हुलाक ।
 एरङ्ग-ना० [सं०] नीलो घाँटी हुने एक जातको माछो ।
 एरण्ड-ना० [सं०] अँडीर ।
 एरात्तै-वि० बो० [ने०] आश्चर्य, जोश आदिमा बोलिने शब्द; एत्तेरी ।
 एरोड्रम-ना० [अं० एरोड्रोम] हवाई-जहाज रहने ठाउँ;

हवाई-अड्डा ।
 ला-ना० [सं०] १. लामा-लामा ठूलूला पात हुने, फेदमा हलेदाको जस्तो पहुँलो फूल र कलेजी रङ्गको फल फल्ने सिमसारमा उम्रने एक बोट । २. त्यसैको फल; अलैंची ।
 एलोपेथिक-वि० [अं०] एलोप्याथी-सम्बन्धी ।
 एलोपेथी-ना० [अं०] विषलाई विषले नै मार्दछ भन्ने मुख्य सिद्धान्त भएको एक प्रसिद्ध चिकित्सा-प्रणाली ।
 एव-अव्य० [सं०] शब्दको पछिल्लिर लागेर निश्चय बुझाउने शब्द; नै ।
 एवज-ना० [अ० एवज] १. बदला; प्रतिफल; प्रतिकार ।
 २. परिवर्तन ।
 एवम्-अव्य० [सं०] १. यसै किसिमले; यसै प्रकारले । २. र; अनि; तथा ।
 एवमस्तु-अव्य० [सं०] यस्तै होस्; तथास्तु (आशीर्वाद दिँदा प्रयोग गरिने शब्द) ।
 एशिया-ना० [अं०] पृथ्वीको सबैभन्दा ठूलो महाद्वीप; पूर्वी-गोलार्द्धको एक महाद्वीप ।
 एशियाली-वि० [एशिया+ली] एशियाको; एशिया-सम्बन्धी ।
 एषण-ना० [सं०] १. खोज; अन्वेषण । २. इच्छा; कामना ।
 ३. फलामको बाण ।
 एषणा-ना० [सं०] इच्छा; अभिलाषा ।
 एषणिका-ना० [सं०] सुन, चाँदी आदि तौलने काँटा ।
 एषणीय-वि० [सं०] १. चाहना गर्न योग्य; इच्छा गर्न योग्य ।
 २. खोजन योग्य ।
 एसोसिएशन-ना० [अं०] १. सङ्घ । २. समागम; भेला ।
 एहसान-ना० [अ०] १. उपकार; भलाइ । २. कृतज्ञता ।
 एहे-वि० बो० [ने०] आश्चर्य, हर्ष, शोक, जोश आदिमा बोलिने शब्द । (उदा०-एहे, त्यस्तो अनौठो भएछ ! एहे, उसलाई चिट्ठा परेछ !)
 एहोइ-ना० [ने०] जङ्गलमा वस्तु-भाउ चराउने गोठालाहरूले हिंस्रक जनावरलाई धपाउनाका निमित्त परस्परमा कराउने शब्द ।

ऐ

ऐ-देवनागरी वर्ण-मालाको बाह्रौँ स्वर-वर्ण । यसको उच्चारण कण्ठ र तालुबाट हुन्छ ।
 ऐ-वि० बो० [सं०] १. कसैलाई बोलाउँदा एकलै वा नामको अगाडि प्रयोग गरिने शब्द; ऐ । (ना०) २. शिव ।
 ऐँच-ना० [सं० अञ्च्] १. काबू; वश; दबाउ । २. तान्नु; तानातानी गर्नु ।
 ऐँचनु-स० क्रि० [ऐँच+नु] १. काबूमा राख्नु; अधीनमा राख्नु । २. थिच्नु; दबाउनु । ३. दखल गर्नु; कब्जा गर्नु । ४. तान्नु; तानातानी गर्नु ।

ऐँचाइ-ना० [ऐँच+आइ] ऐँचने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ऐँचाइनु-स० क्रि० [ऐँच+आइ+नु] ऐँचन लाइनु; काबू वा अधीनमा राख्न लाइनु; ('ऐँचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ऐँचाउनु-स० क्रि० [ऐँच+आउ+नु] ऐँचन लाउनु; काबू वा अधीनमा राख्न लाउनु; ('ऐँचनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ऐँचातानी-ना० [ऐँच+तान्] खिँचातानी; तानातानी ।
 ऐँचिनु-स० क्रि० [ऐँच+इ+नु] ऐँचने काम गरिनु; काबू वा ऐँचमा राखिनु; ('ऐँचनु'-को क० क्रि०) ।
 ऐँचो-पैचो-ना० [ऐँच+ओ+पैचो] पैचो दिने र लिने

काम; सर-सापट ।

ऐँठन-ना० [ने०] १. सपनामा कुनै कारणवश स्वासको गति रोकिएर दुःस्वप्न आदिले कष्ट हुनु । २. थिचाइ; दबाउ ।

ऐँठनु-स० क्रि० [ऐँठन] १. थिच्नु; दबाउनु । २. च्याप्नु; अँठ्याउनु । ३. आफ्नो अधीनमा राख्नु; वश-वर्ती पार्नु । ४. निमोठ्नु; बटार्नु ।

ऐँठाइनु-स० क्रि० [ऐँठ+आइ+नु] ऐँठन लाइनु; थिच्न लाइनु; ('ऐँठनु'-को क० क्रि०) ।

ऐँठाउनु-स० क्रि० [ऐँठ+आउ+नु] ऐँठन लाउनु; थिच्न लाउनु; ('ऐँठनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ऐँठिइनु-स० क्रि० [ऐँठि+इ+नु] ऐँठिने काम होइनु; थिचिनु; ('ऐँठिनु'-को क० क्रि०) ।

ऐँठिनु-स० क्रि० [सं० अवगुण्ठन+इ+नु] १. निमोठ्नु; बटारिनु । २. सास रोकिनु; निसासिनु । ३. घमण्ड देखाउनु; फुइँ देखाउनु । ४. यौवनले मत्त हुनु ।

ऐँठिनु-स० क्रि० [ऐँठ+इ+नु] थिचिनु; दबाइनु; ('ऐँठनु'-को क० क्रि०) ।

ऐँठे-ना० [ने०] गहुँका पीठाको, घिउमा पकाई पागमा डुबाइएको एक किसिमको हलुवाई-रोटी ।

ऐँठ्याइनु-स० क्रि० [ऐँठि+याइ+नु] ऐँठिन लाइनु; निमोठिइनु; ('ऐँठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

ऐँठ्याउनु-स० क्रि० [ऐँठि+याउ+नु] १. ऐँठिन लाउनु; ऐँठिने पार्नु । २. निमोठाउनु; बटार्न लाउनु ।

ऐँसेलु-ना० [ने०] काफलजत्रो, गुलियो स्वाद हुने, पहुँलो एक जातको नरम फल ।

ऐकपत्य-ना० [सं०] पूर्ण प्रभुत्व भएको राज्य; सर्व-सत्ता-सम्पन्न राज्य; एकाधिपत्य ।

ऐकमत्य-ना० [सं०] एक मत हुनु; राय मिल्नु ।

ऐकागारिक-ना० [सं०] चोर; तस्कर ।

ऐकाग्र-ना० [सं०] एकाग्रता ।

ऐकात्म्य-ना० [सं०] एकरूपता; एकात्मता; तादात्म्य ।

ऐकाधिकरण्य-ना० [सं०] एउटै विषयमा सम्बन्ध हुने अवस्था; सम्बन्धको एकता ।

ऐकान्तिक-वि० [सं०] १. सम्पूर्ण; पूरा । २. निर्द्वन्द्व ।

ऐकार-ना० [सं०] १. 'ऐ'-अक्षर । २. व्यञ्जन-वर्णको माथि लाग्ने 'ऐ'-को चिह्न (^); दो-लख ।

ऐकाहिक-वि० [सं०] एक दिनको; एक-दिने ।

ऐक्य-ना० [सं०] एकता; मेल; एकत्व ।

ऐक्षव-ना० [सं०] १. सखर; चीनी । २. एक किसिमको रक्सी ।

ऐच्छिक-वि० [सं०] १. इच्छामा रहेको; इच्छाधीन । २. आफ्नो इच्छामा निर्भर रहेको; वैकल्पिक ।

ऐजन-अव्य० [अ० ऐजन्] माथि लेखिएबमोजिम भन्ने बुझाउने शब्द; माथि लेखिएअनुसार ।

ऐजेरु-ना० [ने०] १. अरु रूखमा उम्रने, लाम्चा पात हुने,

रातो फूल फुल्ने, गुलिया साना-साना फल फल्ने बूटी; वन्दाक । २. शरीरमा फुकुन्डो उठ्ने रोगविशेष ।

ऐजेरु-ना० [ऐजेरु] ऐजेरु ।

ऐटन-ना० [अं० एड्जुटेन्ट] लप्टनभन्दा मनिको पल्टनिया अफिसर; लप्टनको सहायक अफिसर ।

ऐतिहासिक-वि० [सं०] १. इतिहास-सम्बन्धी; इतिहासको । २. इतिहासमा उल्लिखित; इतिहासमा उल्लेख हुन लायक । ३. इतिहास जान्ने; इतिहासको ज्ञाता ।

ऐतिहासिकता-ना० [सं०] १. इतिहास जान्नाको भाव । २. इतिहाससँग सम्बन्ध हुनाको भाव; ऐतिहासिक हुनाको भाव ।

ऐतिह्य-ना० [सं०] परम्पराबाट सुनिएको प्रामाणिक कुरा; पौराणिक वृत्तान्त ।

ऐन-वि० [अ०] ठीक; बिलकुल; पूरा-पूरा; उपयुक्त ।

ऐन-ना० [अ० आईन] कुनै विषयमा निर्देशित सरकारी नियम; विधान ।

ऐन-सवाल-ना० [ऐन+सवाल] अड्डाखानालाई भइरहेको सवाल र ऐन; ऐन र तत्सम्बन्धी नियम ।

ऐना-ना० [फा० आईना] आफ्नो अनुहार वा शरीरको प्रति-विम्ब हेर्ने, पछिल्लिर पारो लाएको काँचको साधन; दर्पण ।

ऐन्द्र-वि० [सं०] इन्द्र-सम्बन्धी; इन्द्रको ।

ऐन्द्र-जाल-ना० [सं०] इन्द्र-जालीको विद्या; चटकीको विद्या ।

ऐन्द्र-जालिक-वि० [सं०] इन्द्र-जाल-विद्या जान्ने; चटकी ।

ऐन्द्र-लुप्तिक-वि० [सं०] तालु खुइलिएको; खल्वाट ।

ऐन्द्रिय-वि० [सं०] १. इन्द्रिय-सम्बन्धी । २. इन्द्रियद्वारा अनुभव गर्न सकिने ।

ऐन्द्रियक-वि० [सं०] १. इन्द्रियसित सम्बन्ध भएको; विषयासक्त । २. इन्द्रियद्वारा अनुभव हुने; इन्द्रिय-गोचर ।

ऐन्द्री-ना० [सं०] १. इन्द्रको शक्ति । २. इन्द्राणी । ३. पूर्व दिशा । ४. सुकुमेल । ५. एक जातको काँको ।

ऐब-ना० [अ०] दोष; खोट; कलङ्क ।

ऐबी-वि० [ऐब+ई] दोष-युक्त; खोट भएको ।

ऐभाँत-ना० [सं० अभिवादः] स्त्रीको सौभाग्य; सघवापन; स्त्री-सुलक्षण; अभिभाँत ।

ऐभाँती-वि० [ऐभाँत+इ] सघवा; सौभाग्यवती ।

ऐया-अव्य० [ने०] शरीरमा दुख्दा वा पीडा हुँदा भनिने शब्द ।

ऐयार-ना० [अ०] १. चलाक; धूर्त; छली । २. रूप बदलेर काम गर्ने गुप्त-चर ।

ऐयारी-ना० [अ०] १. चलाकी; धूर्तता । २. रूप बदलेर गरिने गुप्त-चरको काम ।

ऐयाश-वि० [अ०] धेरै ऐश गर्ने; ऐयाशी गर्ने ।

ऐयाशी-ना० [अ०] विषय-वासनामा ज्यादै लिप्त रहने भाव;

विषयासक्ति ।

ऐरावत-ना० [सं०] १. इन्द्रको हात्ती; पूर्व दिशाको दिग्गज । २. बिजुली चम्केको बादल । ३. इन्द्र-धनु । ४. कमला (फल) ।

ऐरावती-ना० [सं०] १. ऐरावतकी ढोई । २. बिजुली (बादलको) ।

ऐरे-नैरे-वि० [(फाँ०) ऐरे+नैरे (अ०)+ए] चानचुने; जथाभावी ।

ऐरेलु-ना० [ने०] जङ्गली काँक्रो; एक जातको तीतो काँक्रो ।

ऐरो-ना० [अहिरो] अहिरो ।

ऐल-ना० [सं०] १. इलाको छोरो; पुरुरवा । २. मङ्गल-ग्रह ।

ऐले-क्रि० यो० [अहिले] अहिले ।

ऐश-ना० [अ०] १. आराम; चैन । २. भोग-विलास; विषय-सुख ।

ऐश-वि० [सं०] १. शिवजीको; शिव-सम्बन्धी । २. राज-

कीय; राजोचित ।

ऐश-आराम-ना० [अ० ऐश+आराम] आराम-चैन; भोग-विलास; मोज-मज्जा ।

ऐशी-वि० [अ०] बढ्ता ऐश गर्नुपर्ने; विलासी; विषय-लम्पट ।

ऐश्वर-वि० [सं०] १. राजाको; राजकीय । २. शक्ति-शाली । ३. ईश्वरीय । ४. शिव-सम्बन्धी ।

ऐश्वर्य-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति । २. प्रभुत्व; आधिपत्य । ३. शक्ति; बल । ४. अष्ट सिद्धि ।

ऐश्वर्यवान्-वि० [सं०] ऐश्वर्य भएको; धनवान्; ऐश्वर्य-शाली ।

ऐश्वर्य-शाली-वि० [सं०] ऐश्वर्य भएको; सम्पत्तिवान् ।

ऐष्टक-वि० [सं०] ईँटले बनाइएको; ईँटको ।

ऐहलौकिक-वि० [सं०] यस लोकसित सम्बन्ध भएको; यस लोकमा भएको; ऐहिक ।

ऐहिक-वि० [सं०] यस लोकको यस लोकसित सम्बन्ध राख्ने; सांसारिक ।

ओ

ओ-देवनागरी वर्ण-मालाको तेह्रौँ स्वर-वर्ण । यसको उच्चारण कण्ठ र तालुबाट हुन्छ ।

ओ-अव्य० [ने०] १. स्मरण, विस्मय आदिमा बोलिने शब्द । २. आफूभन्दा मनिका व्यक्तिलाई सम्बोधन गरी बोलाउने शब्द । (उदा०-ओ, हो मैले सम्झे ! ओ, रामे यहाँ आइज ।)

ओं-ना० [सं०] ॐ ।

ओंकार-ना० [सं०] ॐ-कार ।

ओइरनु-स० क्रि० [ओइरो+नु] १. पकाउनाका निमित्त दाल-चामल आदि भाँडामा हाल्नु । २. रीसले कसैलाई धेरै दिनु; ओइरो लाउनु ।

ओइराइ-ना० [ओइर+आइ] ओइरने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओइराइनु-स० क्रि० [ओइर+आइ+नु] ओइरन लाइनु; ओइरो लगाइनु; ('ओइराउनु'-को क० क्रि०) ।

ओइराउनु-स० क्रि० [ओइर+आउ+नु] ओइरन लाउनु; ओइरो लगाउनु; ('ओइरनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ओइरान-ना० [ओइरो+आन] १. सम्म नभएको भिरालो पाखो जग्गा; पहिरो । २. प्रायः भत्किरहने पाखो ।

ओइरालो-वि० [ओइरो+आलो] प्रशस्त; खेलो-खेलो; आफल-ताफल ।

ओइरिनु-अ० क्रि० [ओइर+इ+नु] ओइरिने काम होइनु; ओइरो लगाइनु; ('ओइरिनु'-को भा० क्रि०) ।

ओइरिनु-अ० क्रि० [ओइरो+इ+नु] १. धारो नछुट्टिँकन तल झर्नु; धारो लाग्नु; खिनिनु । २. ठाउँ खस्नु; ओरालो लाग्नु । ३. चारैतिरबाट मानिसहरू आइपर्नु; ओइरो लाग्नु ।

ओइरो-ना० [ओर्ल] १. निरन्तर खसेको पानी, अन्न आदिको ठूलो धारो । २. लगातार आइरहेका धेरै मानिसको ताँती ।

ओइरो-पहिरो-वि० [ओइरो+पहिरो] खेलो-खेलो; आफल-ताफल; प्रशस्त ।

ओइर्याइनु-स० क्रि० [ओइरि+याउ+नु] ओइरिनु लाइनु; ओइरो लगाइनु; ('ओइर्याउनु'-को क० क्रि०) ।

ओइर्याउनु-स० क्रि० [ओइरि+याउ+नु] १. खन्याउनु; ओइरो लाउनु । २. प्रशस्त दिनु; पर्याप्त दिनु; चाहिँदो-भन्दा पनि बढ्ता दिनु; ('ओइरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ओइलनु-अ० क्रि० [सं० म्लान+नु] ओइलिनु ।

ओइलाइ-ना० [ओइल+आइ] ओइलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओइलाइनु-अ० क्रि० [ओइलाउ+इ+नु] ओइलाउने काम होइनु; ओइलिइनु; ('ओइलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

ओइलाउनु-अ० क्रि० [ओइल+आउ+नु] १. फूल, साग-पात आदिको ताजापन नष्ट भएर लुक्क पर्नु; मलिन हुनु; म्लान हुनु । (स० क्रि०) २. साग-पात आदि घाममा केही सुकाउनु; दरसुको पार्नु ।

ओइलिइनु-अ० क्रि० [ओइलि+इ+नु] ओइलिने काम होइनु; ओइलाइनु; ('ओइलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

ओइलिनु-अ० क्रि० [सं० म्लान+इ+नु] ओइलनु; साग-पात आदिको ताजापन नष्ट हुनु ।

ओइल्याइ-ना० [ओइलि+आइ] ओइलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओइल्याइनु-स० क्रि० [ओइलि+याइ+नु] ओइलिनु लाइनु; दरसुको पारिनु; ('ओइल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

ओइल्याउनु-स० क्रि० [ओइलि+याउ+नु] साग-पात आदि घाममा राखेर केही सुकाउनु; दरसुको पार्नु; ओइलिएको पार्नु; ('ओइलाउनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ओक-ना० [सं०] १. घर; निवास-स्थान । २. आश्रय; ओत ।

ओकटाइ-ना० [ओकट्+आइ] ओकट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओकटाइनु-स० क्रि० [ओकट्+आइ+नु] ओगटाइनु; ('ओकटाउनु'-को क० क्रि०) ।

ओकटाउनु-स० क्रि० [ओकट्+आउ+नु] ओगटाउनु; ('ओकट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ओकटिनु-स० क्रि० [ओकट्+इ+नु] ओगटिनु; ('ओकट्नु'-को क० क्रि०) ।

ओकट्नु-स० क्रि० [सं० ओक+नु] ओगट्नु ।

ओकल-दोकल-ना० [ने०] केटा-केटीको एक खेल र त्यस खेलमा गाइने गीत ।

ओकलाइ-ना० [ओकल्+आइ] ओकल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; उकेलाइ ।

ओकलिनु-स० क्रि० [ओकल्+इ+नु] उकेलिनु ।

ओकल्लु-स० क्रि० [उकेल्+नु] उकेल्नु ।

ओकार-ना० [सं०] १. 'ओ'-अक्षर । २. लख-कानोको चिह्न (०) ।

ओखती-ना० [सं० ओषधी] १. रोग निको पार्नाका निमित्त प्रयोग गरिने वस्तु । २. उपाय; उपचार ।

ओखती-मूलो-ना० [ओखती+मूल] ओषधीमा प्रयोग हुने जडी-बूटी; ओषधिहरूको समुदाय ।

ओखर-ना० [प्रा० अक्खोड] १. लाम्चा पात, आरुजस्तो फल र जमाने-मुन्द्राका जस्ता लामा-लामा मञ्जरी लाग्ने बलियो एक जातको रूख । २. त्यसैको फल । (यसका गोल बीयाँभित्र गुलियो खाद्य पदार्थ हुन्छ ।)

ओखल-ना० [प्रा० ओक्खल] चिउरा, धान आदि कुट्ने खोपिल्टो परेको ढुङ्गा वा काठको साधन; उर्गल ।

ओखलढुङ्गा-ना० [ने०] नेपालको पूर्व (३) तीन नम्बर इलाकाको एक प्रसिद्ध बस्ती ।

ओखली-ना० [ओखल+ई] सानो ओखल ।

ओगटाइ-ना० [ओगट्+आइ] ओगट्ने किसिम वा क्रिया ।

ओगटाइनु-स० क्रि० [ओगट्+आइ+नु] ओगट्नु लाइनु; ओकटाइनु; ('ओगटाउनु'-को क० क्रि०) ।

ओगटाउनु-स० क्रि० [ओगट्+आउ+नु] ओगट्नु लाउनु; ओकटाउनु; ('ओगट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ओगटिनु-स० क्रि० [ओगट्+इ+नु] ओगट्ने काम गरिनु; ओकटिनु; ('ओगट्नु'-को क० क्रि०) ।

ओगट्नु-स० क्रि० [सं० ओक+नु] १. ठाउँ लिनु; छेक्नु; रोक्नु; ओकट्नु । २. अलमल्याएर अन्त जान वा अरूको हुन नदिनु ।

ओघ-ना० [सं०] १. पानीको धार; बाढी । २. समूह; समुदाय । ३. घनत्व ।

ओछाइ-ना० [ओछाउ+आइ] ओछाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओछाइनु-अ० क्रि० [ओछाउ+इ+नु] अल्छाउने काम होइनु; अल्छाइनु; ('ओछाउनु'-को भा० क्रि०) ।

ओछाउनु-अ० क्रि० [ने०] कुनै काम-कुरामा जाँगर मार्नु; हतोत्साह हुनु; अल्छाउनु ।

ओछिइनु-अ० क्रि० [ओछि+इ+नु] ओछिने काम होइनु; ('ओछिनु'-को भा० क्रि०) ।

ओछिनु-अ० क्रि० [ओछ्याउ+इ+नु] १. शरण पर्नु; पाउ पर्नु । २. मुनितिर पर्नु । ३. विछिनु; फिँजिनु; पसारिनु ।

४. फैलाउसाथ छरिनु । ५. मैथुन गराउनु । ६. घमाघम मारिनु (युद्धमा) ।

ओछ्याइ-ना० [ओछि+आइ] ओछिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओछ्याइ-ना० [ओछ्याउ+आइ] ओछ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओछ्याइनु-स० क्रि० [ओछ्याउ+इ+नु] ओछ्याउने काम गरिनु; बिछ्याइनु; ('ओछ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

ओछ्याउनु-स० क्रि० [ओछ्यान+आउ+नु] १. ओछ्यान फिँजाउनु; बिछ्याउनु; पसारनु । २. भोग गर्नु । ३. घेर मानिसलाई घमाघम मारेर छर्नु (युद्ध-भूमिमा) ।

ओछ्याउने-ना० [ओछ्याउ+नु+ए] १. सुविस्तासँग बस्न वा सुत्नका निमित्त बिछ्याउने वस्तु; ओछ्यान; बिछ्यौना । (वि०) २. बिछ्याउने ।

ओछ्यान-ना० [सं० उत्+स्टज्] १. सुविस्तासँग बस्न वा सुत्नको निमित्त बिछ्याइने वस्तु; ओछ्याउने; बिछ्यौना । २. अग्लो पारी बनाइएको ठाउँ ।

ओज-ना० [सं०] १. प्रताप; तेज; स्फूर्ति । २. उज्यालो; प्रकाश । ३. शरीरभित्रका रसहरूको सार भाग । ४. श्रोता-गणको चित्तमा आवेश पैदा गर्ने काव्यको गुण ।

ओजस्विता-ना० [सं०] १. तेज; कान्ति । २. ओजस्वी हुनाको भाव ।

ओजस्वी-वि० [सं०] ओज भएको; प्रतापी; प्रभाव-शाली; तेजस्वी ।

ओजस्वी-राजन्य-ना० [सं०] विदेशी राजा, राष्ट्र-पतिहरू र आफ्नो देशको वृद्धि हुने काम गर्ने विशिष्ट व्यक्तिहरूलाई प्रदान गरिने नेपालको एक राष्ट्रिय तक्मा ।

ओझाइ-ना० [ओझाउ+आइ] ओझिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ओझाइनु-स० क्रि० [ओझाउ+इ+नु] ओझाउने काम गरिनु; राप कम गरिनु; ('ओझाउनु'-को क० क्रि०) ।

ओझाउनु-स० क्रि० [ओझि+आउ+नु] १. आगोको आँच

कम गर्नु; राप घटाउनु। (अ० क्रि) २. आगोको आँच कम हुनु; ओझिनु।
 ओझिइनु-अ० क्रि० [ओझि+इ+नु] ओझिने काम होइनु; राप घटिनु; ('ओझिनु'-को भा० क्रि०)।
 ओझिनु-अ० क्रि० [ने०] आगोको आँच कम हुनु; राप घट्नु।
 ओझेल-ना० [प्रा० ओरुञ्जन] छाया; सियाँल; ओत।
 ओझेली-ना० [ओझेल] ओझेल; सियाँल।
 ओट-ना० [ओत] १. पक्ष; तरफदारी। २. आड़; ओत।
 ओटा-ना० [ने०] गोटा; सङ्ख्या।
 ओठ-ना० [प्रा० ओठ्ठ] मुखको तल-माथिको ढकना; ओष्ठ।
 ओठे-वि० [ओठ+ए] १. मोटो वा भद्दा ओठ हुने; नराम्रो ओठ भएको। २. बझुवा; मुखाले।
 ओठे-जवाफ-ना० [ओठे+जवाफ] ठाडो जवाफ; ठाड्ठाडै दिइने जवाफ; हाजिर-जवाफ।
 ओड़-ना० [ओट] १. ओट; आड़। २. पक्ष; तरफदारी।
 ओडव-ना० [सं०] पाँच स्वरमात्र प्रयोगमा लिइने सङ्गीतका रागको एक भेद।
 ओड़ा-ना० [ओड़] १. आफ्नो हैकमभित्रको इलाका; मातहत क्षेत्र; आफ्नो देख-रेखको ठाउँ। २. निर्वाचनमा एक जना प्रतिनिधि छानिने निश्चय गरिएको क्षेत्र।
 ओड़ार-ना० [ने०] १. पहाडको पाखामा खोपाजस्तो बनेको ठाउँ। २. भड्खारो; भ्वाङ्ग।
 ओड़ालाइ-ना० [ओड़ालि] ओड़ालिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 ओड़ालिनु-अ० क्रि० [ओड़ालि+इ+नु] ओड़ालिने काम होइनु; पीर परिनु; ('ओड़ालिनु'-को भा० क्रि०)।
 ओड़ालिनु-स० क्रि० [ओड़ाल+इ+नु] ओड़ाल्ने काम गरिनु; हुँडलिनु; ('ओड़ाल्नु'-को क० क्रि०)।
 ओड़ालिनु-अ० क्रि० [ने०] मनमा चिन्ताका धेरै कुराहरू खेल्नु; मनमा धेरै पीर पर्नु।
 ओड़ाल्नु-स० क्रि० [ने०] लेदो पदार्थ पकाउँदा पन्युँ, दाबिलो आदिले बेसरी चलाउनु; हुँडल्नु; मस्काउनु (ढिँडो)।
 ओड़ाल्याइ-ना० [ओड़ालि+आइ] ओड़ालिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 ओड़-ना० [सं०] १. जवा-कुसुम। २. भारतको उड़ीसा प्रदेश।
 ओड़ाइ-ना० [ओड़ाउ+आइ] ओढ़्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 ओड़ाइनु-स० क्रि० [ओड़+आइ+नु] १. ओढ़्नेले ढाकिनु। २. ओढ़्न लाइनु; ओढ़्नेले छोप्न लाइनु; ('ओड़ाउनु'-को क० क्रि०)।
 ओड़ाउनु-स० क्रि० [ओड़+आउ+नु] १. ओढ़्नेले ढाक्नु; ओढ़्ने वस्तुले छोप्नु। २. ओढ़्न लाउनु; ओढ़्नेले ढाक्न लाउनु; ('ओढ़्नु'-को क० क्रि०)।

ओढ़िनु-स० क्रि० [ओड़+इ+नु] ओढ़्ने काम गरिनु; ओढ़्नेले ढाकिनु; ('ओढ़्नु'-को क० क्रि०)।
 ओढ़ो-ना० [ओड़+ओ] पानी परेका वेलामा ओढ़्ने वस्तु; छाता, घुम आदि।
 ओढ़्नु-स० क्रि० [सं० उपवेष्टन+नु] १. ओढ़्नेले जीउ ढाक्नु; वस्त्रले शरीर वा कुनै अङ्ग छोप्नु। २. घाम-पानीबाट बच्न आफ्ना शिरमाथि छाता, घुम, आदि ओढ़्नु।
 ओत-ना० [ने०] १. घाम, पानी आदिबाट बच्ने ठाउँ; आड़। २. आड़-भरोसा; सहारा; आश्रय।
 ओत-ना० [अ० अँटर] स्तन-पायी, भुवा हुने एक जल-जन्तु।
 ओत-वि० [सं०] बुनेको।
 ओत-प्रोत-वि० [सं०] १. खूब मिसिएको; छुट्ट्याउन नसकिने गरी मुछिएको। २. बुनिएको; गाँसिएको। ३. सबैतिर फिँजिएको; विस्तृत। ४. अन्तर्व्याप्त।
 ओतिइनु-अ० क्रि० [ओति+इ+नु] ओत लाग्ने काम होइनु; ओत लागिनु; ('ओतिनु'-को भा० क्रि०)।
 ओतिनु-अ० क्रि० [ओत+इ+नु] ओत लाग्नु; घाम, पानी आदिबाट जोगिन छहारीमुनि बस्नु।
 ओत्याइ-ना० [ओति+आइ] ओतिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 ओथाइ-ना० [ओथाउ+आइ] ओथाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 ओथाइनु-स० क्रि० [ओथाउ+इ+नु] ओथाउने काम गरिनु; सेलाइनु; ('ओथाउनु'-को क० क्रि०)।
 ओथाइ-पथाइ-ना० [ओथाइ+पथाइ (फाँ०)] ओथाउने र पस्कने किसिम वा क्रिया।
 ओथाउनु-स० क्रि० [सं० अव+स्थ] चुह्लोबाट झिकेर पाकेका पदार्थ केही बेर रहन दिनु; थरक मार्नु; सेलाउनु।
 ओथारो-ना० [प्रा० अत्थरयो] ओथ्रा।
 ओथिइनु-अ० क्रि० [ओथि+इ+नु] ओथिने काम होइनु; सेलाइनु; ('ओथिनु'-को भा० क्रि०)।
 ओथिनु-अ० क्रि० [ने०] पाकेको खानेकुरो केही चिसो हुनु; सेलाउनु।
 ओथ्रनु-स० क्रि० [ओथ्रो+नु] पक्षीले आफ्नो फुल छोपेर बस्नु; ओथ्रा बस्नु; ओथ्राउनु।
 ओथ्रा-ना० [ओथारो] फुल वा चल्लालाई पक्षी-जातिले छोपेर बस्नु; ओथारो।
 ओथ्राइनु-स० क्रि० [ओथ्रा+इ+नु] ओथ्रा बसिनु; ओथ्रिनु; ('ओथ्राउनु'-को क० क्रि०)।
 ओथ्राउनु-स० क्रि० [ओथ्रा+आउ+नु] १. पक्षीले आफ्नो फुल छोपेर बस्नु; ओथ्रा बस्नु। २. ओथ्रन लाउनु; ओथ्रा बस्न लाउनु; ('ओथ्रनु'-को प्रे० क्रि०)।
 ओथ्रिनु-स० क्रि० [ओथ्रा+इ+नु] ओथ्रने काम गरिनु; ओथ्रा बसिनु; ('ओथ्रनु'-को क० क्रि०)।

ओथो-ना० [सं० अवस्तर] गुँड।
 ओद-ना० [सं० उद्र] जलमा वस्ने बिरालो; पानी-बिरालो।
 ओदन-ना० [सं०] १. भात। २. खीर। ३. खाद्यान्न।
 ओदारिनु-स० क्रि० [ओदार्+इ+नु] ओदार्ने काम गरिनु;
 खोसिनु; ('ओदार्नु'-को क० क्रि०)।
 ओदार्नु-स० क्रि० [ने०] १. खोसनु; खन्नु। २. भत्काउनु;
 भताभुङ्ग पार्नु।
 ओधान-ना० [सं० ओदन] तीन खुट्टा भएको फलामको एक
 किसिमको चुह्लो।
 ओपी-ना० [सं० अप्+पेय] कूवा; सानो जलाशय।
 ओबटाइ-ना० [ओबट्+आइ] ओबट्ने किसिम वा क्रिया।
 ओबटाइनु-स० क्रि० [ओबट्+आइ+नु] ओबट्नु लाइनु;
 ('ओबटाउनु'-को क० क्रि०)।
 ओबटाउनु-स० क्रि० [ओबट्+आउ+नु] ओबट्नु लाउनु;
 ओबट्ने काम गराउनु; ('ओबट्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 ओबटिनु-स० क्रि० [ओबट्+इ+नु] बुकुवा आदि शरीरमा
 लगाइनु; ओबट्ने काम गरिनु; ('ओबट्नु'-को क० क्रि०)।
 ओबट्नु-स० क्रि० [सं० उद्वर्तन+नु] शरीरमा बुकुवा आदि
 लाउनु।
 ओबाइनु-स० क्रि० [ओबाउ+इ+नु] ओबानो पारिनु;
 सुकाइनु; ('ओबाउनु'-को क० क्रि०)।
 ओबाउनु-स० क्रि० [ओबानो+आउ+नु] १. ओबानो पार्नु;
 सुकाउनु। (अ० क्रि०) २. चिसो भाग सुक्नु; पानी मर्नु।
 ओबानू-ना० [ओबानो] ओबानो।
 ओबानो-वि० [सं० उदक्य] ओबाएको; चिसोपन गएको।
 ओभर-कोट-ना० [अं०] घुँडासम्म आउने एक किसिमको
 लामो कोट।
 ओभर-सियर-ना० [अं०] घर, पुल, बाटो आदि बनाउने
 कामको निरीक्षक; इन्जिनीयरभन्दा तल्लो दर्जाको विशेषज्ञ।
 ओभरहल-सं० क्रि० [ओभरहॉल] १. जाँच्नु; परीक्षा गर्नु।
 २. यन्त्र आदिको मरम्मत वा सफाइ।
 ओर-ना० [वर] पक्ष; ओट; तरफ।
 ओरपन-वि० [वर+पन] १. आफ्नो पक्षको; आत्मीय। २.
 नजीकको; वरको। (ना०) ३. वर हुनाको भाव।
 ओरालिनु-स० क्रि० [ओराल्+इ+नु] ओह्यालिनु;
 ('ओराल्नु'-को क० क्रि०)।
 ओराली-ना० [ओरालो] ओरालो।
 ओरालो-ना० [सं० अवतरण] ओह्यालो।
 ओराल्नु-स० क्रि० [ओरालो+नु] ओह्याल्नु।
 ओर्कनु-फर्कनु-ना० [(फाँ०) ओर्कनु+फर्कनु] १. बराबर
 फर्कनु; ओर्की-फर्की गर्नु। २. ओल्टनु-पल्टनु।
 ओर्काइ-फर्काइ-ना० [(फाँ०) ओर्काइ+फर्काइ] यता-उति
 फर्काउने किसिम वा क्रिया; ओल्टाइ-पल्टाइ।
 ओर्की-फर्की-ना० [(फाँ०) ओर्की+फर्क+ई] बार-बार
 कोल्टो फर्कने काम; ओल्टनु-पल्टनु।

ओर्लनु-अ० क्रि० [ओर्ल्] ओर्लनु।
 ओर्लाई-ना० [ओर्ल्+आइ] ओर्ल्ने किसिम वा क्रिया।
 ओर्लाईनु-अ० क्रि० [ओर्ल्+इ+नु] ओर्ल्ने काम होइनु;
 ओर्लनु; ('ओर्लनु'-को भा० क्रि०)।
 ओर्लिनु-अ० क्रि० [ओर्ल्+इ+नु] ओर्ल्ने काम होइनु;
 ओर्लिनु; ('ओर्लनु'-को भा० क्रि०)।
 ओर्लनु-अ० क्रि० [ओर्लो+नु] १. ओरालो लाग्नु; तलतिर
 झर्नु; तल उत्रनु। २. अवनति हुनु।
 ओर्लाई-ना० [ओर्ल्+आइ] ओर्ल्ने किसिम वा क्रिया।
 ओर्लाईनु-अ० क्रि० [ओर्ल्+इ+नु] ओर्ल्ने काम
 होइनु; ओरालो लाग्नु; ('ओर्लनु'-को भा० क्रि०)।
 ओर्लनु-अ० क्रि० [ओर्ल्+इ+नु] १. ओर्ल्ने काम होइनु;
 ओरालो लाग्नु; ('ओर्लनु'-को भा० क्रि०)। २. ओर्लनु।
 ओल-ना० [सं०] १. एउटै भेटनामा लामा-लामा धेरै पात
 हुने, बाँकाको जस्तो नीलो फूल फुल्ने, हरियो घोगामा
 राता, पहुँला फल फल्ने र ठूलो कन्द हुने सानो एक बोट।
 २. त्यसैको कन्द; ओलक; सूरण। (आयुर्वेदमा यसको
 गुण अलकाईलाई फायदा गर्ने, रुचि-कारक र कफ-वात-
 नाशक बताइएको छ।) (वि०) ३. भिजेको; चिसो।
 ओलक-ना० [वलक] मोही, रैतीहरूले तल्लिडलाई ल्याउने
 कोसेली; वलक।
 ओलक-ना० [सं०] ओल।
 ओलन-ना० [ने०] बाछाको निम्ति थुनमै अड्कलेर छोडिएको
 दूध; पछि खानाका निम्ति राखिएको दूध।
 ओला-ना० [सं० उपल] १. चीनीको डल्लो; ठन्डा गुण
 भएको एक प्रकारको चीनीको लड्डू। २. असिना।
 ओली-ना० [ने०] थरी; किसिम; प्रकार।
 ओल्लेसी-ना० [ने०] भोजन रुचिकर पार्नाका निम्ति साथमा
 खाइने वस्तु; सितन।
 ओल्लिइनु-अ० क्रि० [ओल्लि+इ+नु] ओल्लिने होइनु;
 ('ओल्लिनु'-को क० क्रि०)।
 ओल्लिनु-अ० क्रि० [ओल्लि+नु] साग-पात आदि घिउ-
 तेलमा ओइरिएर अलि-अलि पाक्नु।
 ओल्ल्याइ-ना० [ओल्लि+आइ] ओल्लिने किसिम वा
 क्रिया।
 ओल्ल्याउनु-स० क्रि० [ओल्लि+आउ+नु] साग-पात
 आदि घिउ-तेलमा ओइरेर अलि-अलि पाक्ने पार्नु।
 ओल्टनु-पल्टनु-ना० [(फाँ०) ओल्टनु+पल्ट] ओर्कनु-फर्कनु।
 ओल्टाइ-पल्टाइ-ना० [(फाँ०) ओल्टाइ+पल्टाइ] धेरै पटक
 पल्टाउने किसिम वा क्रिया; ओर्काइ-फर्काइ।
 ओल्टा-कोल्टा-क्रि० यो० [(फाँ०) ओल्टा+कोल्टो] यता-
 उता; अगल-बगल; वर-पर।
 ओल्टी-ना० [ने०] १. ऋण लिएर बन्धक बसेको मानिस।
 २. बन्धक राख्नु; बाँधा राख्नु।
 ओल्ट्याइ-पल्ट्याइ-ना० [ओल्टनु+पल्टनु] फेरि-फेरि

पलटनबाजी खानु; ओल्डचाड-बल्डचाड; ओल्टाइ-पल्टाइ ।
 ओल्डचाड-बल्डचाड-ना० [(फाँ०) ओल्डचाड+बल्डचाड]
 पलटनबाजी; बल्डचाड; ओल्डचाड-पल्डचाड ।
 ओल्सिनु-अ० क्रि० [ओल्सिनु] ओल्सिनु ।
 ओल्स्याइ-ना० [ओल्सि+आइ] ओल्छचाइ ।
 ओल्स्याइनु-स० क्रि० [ओल्सि+आइ+नु] ओल्सिन लाइनु;
 ('ओल्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ओल्स्याउनु-स० क्रि० [ओल्सि+आउ+नु] ओल्छचाउनु ।
 ओषधि-ना० [सं०] १. ओषधीको काममा आउने जडी-
 बूटी; वनस्पति । २. फल पाकेपछि सुक्ने बोटविशेष ।
 ओषधि-घर-ना० [सं०] १. वैद्य; चिकित्सक । २. चन्द्रमा ।
 ओषधि-नाथ-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 ओषधी-ना० [सं०] औषधि ।
 ओष्ठ-ना० [सं०] ओठ ।
 ओष्ठच-वि० [सं०] ओठको; ओठ-सम्बन्धी ।
 ओष्ठच-स्थानी-वि० [सं०] ओठबाट उच्चारण हुने;
 ओष्ठच । (उ, ऊ, प, फ, ब, भ, म-यी वर्णको उच्चारण
 ओठबाट हुन्छ ।)
 ओस-ना [प्रा०] १. राती चिसो हावाबाट खस्ने जल-कण;
 शीत । २. सेप; सर्दी ।
 ओसरा-ना० [सं० आश्रय] दलान; पिँढी ।
 ओसाइ-ना० [ओसाउ+आइ] ओसाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 ओसाइनु-अ० क्रि० [ओसाउ+इ+नु] ओसाउने काम होइनु;
 ओसिलो होइनु; ढाड्झिनु; ('ओसाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 ओसाउनु-अ० क्रि० [ओस+आउ+नु] १. ओसिलो हुनु;
 चिसो हुनु; ढाड्झिनु । २. सेलाउनु; ओथाउनु ।
 ओसार-पसार-ना० [ओसार-पसार] यताको माल उता,
 उताको माल यता बराबर ल्याउने-लैजाने गर्नु ।
 ओसाराइ-ना० [ओसार+आइ] ओसाने किसिम वा क्रिया ।
 ओसारिनु-अ० क्रि० [ओसार+इ+नु] १. अरुको कर-काप-
 मा परेर बाध्य भएर जानु । (प्रथम र मध्यम पुरुषको
 तुच्छार्थमा मात्र प्रयोग हुन्छ ।) (स० क्रि०) २. ओसाने

काम गरिनु; ('ओसानु'-को क० क्रि०) ।
 ओसारो-पसारो-ना० [ओसार-पसार] ओसार-पसार ।
 ओसानु-स० क्रि० [वर+सार+नु] एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा
 कुनै वस्तु लैजानु; माल-सामानको खेप गर्नु ।
 ओसिइनु-अ० क्रि० [ओसि+इ+नु] ओसिलो होइनु;
 ओसाइनु; ('ओसिनु'-को भा० क्रि०) ।
 ओसिनु-अ० क्रि० [ओस+इ+नु] ओसिलो हुनु; ढाड्झिनु ।
 ओसिलो-वि० [ओस+इलो] ओस वा सर्दी लाग्ने किसिमको;
 चिसमिरो; सेपिलो (ठाउँ) ।
 ओस्याइ-ना० [ओस+आइ] ओसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ओस्याइ-ना० [ओस्याउ+आइ] ओस्याउने किसिम वा क्रिया ।
 ओस्याइनु-स० क्रि० [ओसि+याइ+नु] ओसिलो पारिनु;
 ओसिन लाइनु; ('ओस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ओस्याउनु-स० क्रि० [ओसि+याउ+नु] ओसिलो पार्नु;
 सुकेका वस्तुमा केही चिसो भाव ल्याउनु; ('ओसिनु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 ओस्याहट-ना० [ओसि+याहट] ओसिने किसिम, क्रिया
 वा भाव; ओस्याइ ।
 ओह-वि० बो० [सं० अहो] हर्ष, आश्चर्य, शोक, दुःख आदिमा
 भनिने शब्द; अहो ।
 ओहदा-ना० [अ० उहदः] १. पद; दर्जा । २. औकात;
 हैसियत ।
 ओहो-वि० बो० [सं० अहो] आश्चर्य, आनन्द, विस्मात
 आदि लाग्दा भनिने शब्द; अहो ।
 ओहोर-दोहोर-ना० [(फाँ०) ओहोर+दोहोरो] फेरि-फेरि
 आउनु-जानु; आवत-जावत ।
 ओहोरी-दोहोरी-ना० [(फाँ०) ओहोरी+दोहोरो+ई]
 ओहोर-दोहोर ।
 ओह्हालिनु-स० क्रि० [ओह्हाल्+इ+नु] ओह्हाल्ने काम
 गरिनु; झारिनु; ('ओह्हाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 ओह्हालो-ना० [सं० अवतरण] १. तल ढलेको स्थल;
 भिरालो ठाउँ । (वि०) २. ओर्लनुपर्ने; भिरालो (ठाउँ) ।
 ओह्हाल्नु-स० क्रि० [ओह्हालो+नु] तलतिर ल्याउनु; झार्नु ।

औ

औ-देवनागरी वर्ण-मालाको चौधौँ स्वर-वर्ण । यसको
 उच्चारण कण्ठ र ओष्ठ-स्थानबाट हुन्छ ।
 औ-संयो० [सं० अपर] र; अरु; अनि ।
 औ-ना० [सं०] १. अनन्त; शेष । २. पृथ्वी ।
 औँटर्नु-ना० [ने०] १. अमर्तनु । २. औँटारेर सिएको सिलाइ ।
 औँटारिनु-स० क्रि० [औँटार्+इ+नु] औँटार्ने काम गरिनु;
 ('औँटार्नु'-को क० क्रि०) ।
 औँटार्नु-स० क्रि० [ने०] १. वम्बू, सेप्टी आदि हातले सिउनु ।

२. फाटेका ठाउँमा टालो नहाली टिपेर सिउनु ।
 औँठा-छाप-ना० [औँठो+छाप] बूढी-औँलाको छाप;
 औँठोको छाप; ल्याप्चे छाप ।
 औँठी-ना० [प्रा० अङ्गुष्ठि] हात-गोडाका औँलामा लाग्ने
 ● गहना; अङ्गुलीयक ।
 औँठी-छाप-ना० [औँठी+छाप] १. व्यक्तिको नाम र संवत्
 खोपेको, औँठीमा जडिने सानो छाप । २. त्यसैले लाग्ने
 छाप ।

औंठो-ना० [प्रा० अङ्गुष्ठो] हात-गोड़ाको सबभन्दा मोटो
 औंलो; बूढी-औंलो ।
 औंरो-ना० [सं० उत्त्व] शिशु जन्मदा साथमा आउने साल-
 नाल; काँढो ।
 औंलो-ना० [सं० अङ्गुल] हात वा गोड़ाको, अगिल्लो
 भागमा रहेका शाखा; कर-शाखा ।
 औंल्याइ-ना० [औंल्याउ+आइ] औंलाले देखाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 औंल्याइनु-सं० क्रि० [औंल्याउ+इ+नु] औंलाले देखाइनु;
 औंलाले निर्देश गरिनु; ('औंल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 औंल्याउनु-सं० क्रि० [औंला+याउ+नु] १. औंलाले देखा-
 उनु; औंलाले तोकेर निर्देश गर्नु; अङ्गुली-निर्देश गर्नु ।
 २. इशारा गर्नु; सङ्केत गर्नु ।
 औंसा-ना० [ने०] सङ्गे-गलेको मासु र अरु त्यस्तै पदार्थहरूमा
 पैदा हुने साना-साना सेता कीरा ।
 औंसी-ना० [सं० अमावास्या] कृष्ण-पक्षको अन्तिम तिथि;
 कृष्ण-पक्षको चतुर्दशीपछिको तिथि; अमावस्या ।
 औंस्याहा-ना० [औंसी+याहा] औंसीमा जन्मेको; अमावस्या-
 मा जन्मेको ।
 औंकात-ना० [अ० औंकात] आमदानी-खर्चको स्तर; साव-
 गस; हैसियत ।
 औचित्य-ना० [सं०] उचित हुनाको भाव; उपयुक्तता ।
 औजस-ना० [अपयश] अपयश ।
 औजसिक-वि० [सं०] बलवान्; शक्ति-शाली ।
 औजस्य-ना० [सं०] जीवन-शक्ति ।
 औजार-ना० [अ० औजार] कालिगडी गर्ने सर-सामान;
 ज्याभल; हतियार ।
 औज्ज्वल्य-ना० [सं०] उज्ज्वलता; चमक; कान्ति ।
 औटा-प्रत्य० [ओटा] सङ्ख्या-वाचक शब्दहरूको पछिल्लिर
 लागेर प्रयोग हुने शब्द । (उदा०-तिनौटा, सातौटा इत्या०) ।
 औडव-ना० [सं०] सङ्गीतमा कुनै दुइ स्वरलाई वर्जित गरी
 केवल पाँच स्वरको मात्र प्रयोग गरेर गाइने रागको एक
 जाति ।
 औड़ाहा-ना० [सं० आधि] मानसिक व्यथा; मनको डाह;
 छटपटी ।
 औडुपिक-वि० [सं०] जल-यात्री ।
 औताइनु-अ० क्रि० [औताउ+इ+नु] औताउने काम होइनु;
 आत्तिइनु; ('औताउनु'-को भा० क्रि०) ।
 औताउनु-अ० क्रि० [आत्ति] १. आत्तिनु; अत्यासमा पर्नु ।
 २. 'इच्छा-पूर्ति हुँदैन कि' भन्ने चिन्ता लिनु । ३. चौचौ
 लाग्नु; उत्कण्ठित हुनु ।
 औतार-ना० [सं० अवतार] १. रूप; आकृति । २. अवतार ।
 औतारी-वि० [सं० अवतारी] अवतारी ।
 औतारे-वि० [औतार+ए] अवतारी ।
 औताली-ना० [अपुताली] अपुताली ।

औत्कण्ठ्य-ना० [सं०] उत्कट इच्छा; अभिलाषा ।
 औत्कर्ष्य-ना० [सं०] सर्व-श्रेष्ठता; उत्कृष्टता ।
 औत्तापिक-वि० [सं०] उत्ताप-सम्बन्धी; उत्ताप पैदा गर्ने ।
 औत्पत्तिक-वि० [सं०] १. उत्पत्ति-सम्बन्धी । २. प्राकृतिक ।
 औत्पातिक-वि० [सं०] उत्पात-सम्बन्धी; विपत्ति-कारक ।
 औत्सर्गिक-वि० [सं०] १. उत्सर्ग-सम्बन्धी । २. छोड्न
 योग्य; त्याज्य । ३. प्राकृतिक; स्वाभाविक ।
 औत्सुक्य-ना० [सं०] १. उत्सुकता; उत्कण्ठा । २. चिन्ता;
 व्याकुलता ।
 औदनिक-ना० [सं०] भान्से; पाचक ।
 औदरिक-वि० [सं०] धेरै खाने; खन्चुवा; धिन्चू ।
 औदर्य-वि० [सं०] १. पेटको; उदर-सम्बन्धी । २. गर्भमा
 रहेको; गर्भमा बसेको ।
 औदार्य-ना० [सं०] उदार हुनाको भाव; उदारता ।
 औदासिन्य-ना० [सं०] उदासीनता; उपेक्षा ।
 औदास्य-ना० [सं०] उदासीनता; उपेक्षा ।
 औदुम्बर-ना० [सं०] डुम्री धेरै भएको ठाउँ; डुम्रीको वन ।
 औद्धत्य-ना० [सं०] उद्धत हुनाको भाव; उद्दण्डता ।
 औद्भिद-वि० [सं०] १. भई फोरेर निस्कने; भईफुट्टा ।
 (ना०) २. छहराको पानी । ३. सिधे-नून ।
 औद्योगिक-वि० [सं०] चीज-बीज तयार गर्ने कामसित
 सम्बन्ध भएको; उद्योग-सम्बन्धी ।
 औद्योगिकीकरण-ना० [सं०] कुनै देशको उद्योग-धन्धा
 बढाउनु; कल-कारखानाको उन्नति गर्नु ।
 औधी-वि० [सं० अधिक] ज्यादा; धेरै; विछट्ट ।
 औन्स-ना० [अ० आउन्स] अन्दाजी सवा दुइ तोलाको अङ्ग्रेजी
 तौल; सोह्र ड्रामको तौल ।
 औपचारिक-वि० [सं०] १. उपचार-सम्बन्धी । २. केवल
 देखाउनमात्र गरिएको; बाहिरी शिष्टाचारको मात्र पालन
 गरिएको; अवास्तविक; गौण । ३. नियमपूर्वकको; रीति-
 पूर्वकको; दस्तुरबमोजिमको ।
 औपदेशिक-वि० [सं०] १. उपदेश-सम्बन्धी । २. उपदेश वा
 शिक्षण-कार्यबाट जीविका गर्ने ।
 औपधिक-वि० [सं०] छली; कपटी ।
 औपनिवेशिक-वि० [सं०] १. उपनिवेशको; उपनिवेश-
 सम्बन्धी । २. उपनिवेशमा बस्ने; उपनिवेश-निवासी ।
 औपनिषद-वि० [सं०] १. उपनिषद्मा भनिएको । (ना०)
 २. ब्रह्म; ईश्वर । ३. उपनिषद्का सिद्धान्तको अनुयायी ।
 औपन्यासिक-वि० [सं०] १. उपन्यास-सम्बन्धी । २. उप-
 न्यासका किसिमको । ३. अद्भुत; अनौठो ।
 औपपत्तिक-वि० [सं०] १. उपपत्ति-युक्त; युक्ति-सङ्गत ।
 २. तर्कबाट सिद्ध हुने ।
 औपम्य-ना० [सं०] १. समता; सादृश्य; बराबरी । (वि०)
 २. उपमा दिन लायक ।
 औपयोगिक-वि० [सं०] उपयोग-सम्बन्धी ।

प्रौपसर्गिक-ककुद्मान्

१४४

औपसर्गिक-वि० [सं०] १. उपसर्ग-सम्बन्धी। २. महामारी रोग-सम्बन्धी।
 औपस्थिक-वि० [सं०] व्यभिचारबाट जीविका चलाउने।
 औपहारिक-वि० [सं०] १. उपहार-सम्बन्धी। २. कोसेलीको काम लाग्ने।
 औरस-ना० [सं०] विवाहिता स्त्रीबाट जन्मेको छोरो।
 और्ध्वदेहिक-वि० [सं०] १. मरेका व्यक्तिको उद्देश्यले गरिने। (ना०) २. प्रेत-कर्म; अन्त्येष्टि-कर्म।
 औल-ना० [ने०] १. प्रायः गर्मी र हावा-पानी खराब भएको ठाउँ; खोँच। २. खराब हावा-पानी वा लाम्खुट्टेबाट उत्पन्न हुने रोग; काम-जरो; मलेरिया।
 औलाद-ना० [अ०] सन्तान; सन्तति; छोरा-छोरी।
 औला-दौला-ना० [औलाद+दौलत] प्रशस्त सुख र सम्पत्ति; अलेख धन र आनन्द।
 औलिया-वि० [औलो+इया] औल लागेको; औलको ज्वर बराबर आउने।
 औलिया-ना० [अ०] १. मुसलमान सन्त। २. सिद्ध; महात्मा।
 औलिया-बयर-ना० [औलिया+बयर] १. बाटुला साना पात, राता साना-साना गोल फल, मसिना खैरा फूल फुल्ने एक लता। २. त्यसैको फल; कोल।
 औलूखल-वि० [सं०] १. ओखल-सम्बन्धी। २. ओखलमा कुटिएको (चामल, चिउरा आदि)।
 औलो-ना० [औल] औल।

औषध-ना० [सं०] १. जड़ी-बूटी; औषधीको काममा आउने वनस्पति। २. ओखती।
 औषधालय-ना० [सं०] औषधीहरू दिइने, गरिने वा बिक्री हुने ठाउँ।
 औषधि-ना० [सं०] औषधी।
 औषधी-ना० [सं०] १. रोग निको पार्ने वा शरीर तन्दुरुस्त पार्ने वस्तु; ओखती। २. उपाय; प्रयत्न।
 औषधीय-वि० [सं०] १. औषधि-सम्बन्धी। २. जड़ी-बूटी-बाट तयार भएको।
 औष्ट-वि० [सं०] ऊँटको; उष्ट-सम्बन्धी।
 औष्ठ-वि० [सं०] ओठको; ओष्ठ-सम्बन्धी।
 औष्ठ्य-वि० [सं०] ओठसित सम्बन्ध भएको; ओठबाट उच्चारण हुने।
 औष्ठ्य-वर्ण-ना० [सं०] ओठबाट उच्चारण हुने वर्ण; उ, ऊ, प, फ, ब, भ, म-यी वर्ण।
 औष्म्य-वि० [सं०] १. ग्रीष्म ऋतु-सम्बन्धी। २. उष्मा-सम्बन्धी। (ना०) ३. गर्मी; उष्णता।
 औसत-ना० [अ०] सरदर; सात्ता-खाला।
 औसर-ना० [सं० अवसर] १. अवसर; मौका। २. समय; वेला। ३. फुर्सद; अवकाश।
 औसानी-ना० [सं० अग्रासन] भोजन गर्नुभन्दा पहिले देवता वा पितृको उद्देश्यले दिइने अन्न; बलि; अप्सानी।

क

क-देवनागरी वर्ण-मालाको पहिलो व्यञ्जन-वर्ण। यसको उच्चारण कण्ठ-स्थानबाट हुन्छ।
 क-ना० [सं०] १. ब्रह्मा। २. विष्णु। ३. कामदेव। ४. पक्षी।
 कंठिनी-वि० [काँठे+इनी] काँठमा बस्ने; काँठमा रहने (स्त्री)।
 कङ्काली-ना० [सं० करण्डी] उल्लिङ्गो लागेको चोयाको भाँडो; पूजा-सामा, फल-फूल तरकारी आदि हाल्ने काममा उपयोग गरिने चोयाको भाँडो; करण्ड।
 कङ्कल-ना० [सं० करवीर] भिन्न-भिन्न रङ्गका फूल फुल्ने, एक अमल चौडाइ र एक बित्ता लामो पात हुने विषालु वोटविशेष; करवीर।
 कङ्कली-ना० [काँध] दुवै छेउमा भारी झुन्ड्याएर काँधमा बोक्ने काठ, बाँस आदिको साधन; नोल।
 कङ्करी-ना० [काँध+एरी] काँधमा लाउने वस्त्र; काँधे।
 कङ्क्याहा-वि० [काँध+याहा] १. कुनै काम-कुरामा अरुलाई बहकाएर उसलाई सहायता गर्ने; उचाल्ने। २. काँधे; वोकाहा।
 कङ्काइ-ना० [काँप्+आइ] काँप्ने किसिम, क्रिया वा भाव; कमाइ।

कङ्पाइनु-स० क्रि० [काँप्+आइ+नु] काँप्न लगाइनु; काँप्ने पारिनु; ('कङ्पाउनु'-को क० क्रि०)।
 कङ्पाउनु-स० क्रि० [काँप्+आउ+नु] थरथर काँप्ने पार्नु; कमाउनु; कम्प गराउनु; ('कङ्पाउनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कंस-ना० [सं०] १. कृष्णको मामा। (वि०) २. दुष्ट; दुर्जन।
 कई-वि० [प्रा० कइ] कति; अनेक; धेरै।
 ककड़ी-ना० [सं० कर्कटी] घिरौँलाका आकारको, काँक्राका जातको, प्रायः गर्मीको समयमा बालुवा-प्रधान चिसमिरो भूमिमा फल्ने फलविशेष।
 ककरी-ना० [सं० कर्कटी] ककड़ी।
 ककस-सर्वना० [कस+कस] विभक्ति लागेरमात्र प्रयोग हुने 'को'-को द्विरक्ति वा बहु-वचनको रूप; 'कस'-को द्विरक्ति।
 कका-ना० [नेवा०] चङ्गामा तल-माथि लाएको दोहोरो धागो।
 ककार-ना० [सं०] १. 'क'-अक्षर; व्यञ्जन-वर्णको प्रथम अक्षर। २. ब्रह्मा।
 ककुद-ना० [सं०] १. पहाडको शिखर; टाकुरो। २. साँढेको जुरो। ३. राज-चिह्न।
 ककुद्मान्-वि० [सं०] १. टाकुरा भएको। २. जुरो भएको।

ककुभ्-ना० [सं०] १. दिशा। २. कान्ति; प्रभा। ३. धर्म-शास्त्र। ४. पर्वतको शिखर।
 ककुभ-ना० [सं०] १. वीणाको घुमेको दण्ड। २. अर्जुन वृक्ष; काउलो।
 कक्कड़-ना० [प्रा० कक्कर] सानो चिलिममा भरेर धूवाँ तान्ने एक किसिमको तमाखु; तमाखु र सुर्ती कुटेर बनाएको धूलो।
 कक्कु-ना० [नेवा०] घाँटी; गलो।
 कक्कक-क्रि० यो० [ने०] १. जाडो, रोग आदिले अङ्ग-प्रत्यङ्ग नचल्ने किसिम; कक्रिने किसिम। २. चल्मलाउन नहुने गरी समाउने किसिम। ३. सुकेर दरो हुने किसिम; ठरौं हुने किसिम।
 कक्रनु-अ० क्रि० [कक्कक+नु] कक्कक पर्नु; गँगरिनु; कठ्याङ्गिनु।
 कक्राइनु-अ० क्रि० [कक्र+आइ+नु] कक्रन लाइनु; कक्कक पारिनु; ('कक्राउनु'-को क० क्रि०)।
 कक्राउनु-स० क्रि० [कक्र+आउ+नु] कक्रन लाउनु; कक्कक पार्नु; ('कक्रनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कक्रिइनु-अ० क्रि० [कक्रि+इ+नु] कक्रने काम होइनु; कक्कक परिनु; ('कक्रिनु'-को० भा० क्रि०)।
 कक्रिनु-अ० क्रि० [कक्र+इ+नु] १. कक्रने काम होइनु; कक्कक परिनु; ('कक्रनु'-को भा० क्रि०)। २. कक्रनु।
 कक्रेजा-ना० [फा० काकरेज] १. रातो र सेतो मिसिएको रङ्ग। (वि०) २. रातो र सेतो मिसिएको रङ्गको।
 कक्ष-ना० [सं०] १. काखी। २. धोतीको काछ। ३. घरको कोठा। ४. देहात; कछाड। ५. सुकेको घाँस। ६. अन्तःपुर। ७. दर्जा; श्रेणी। ८. पटुका; कमर-पेटी।
 कक्षा-ना० [सं०] १. दर्जा; श्रेणी; स्तर। २. घेरा; परिधि। ३. ग्रहहरू घुम्ने मार्ग। ४. पर्खाल; गाह्रो। ५. काखी। ६. काखीको खँटिरो; कखीतो। ७. कमर। ८. धोतीको छेउ।
 कखहरा-ना० [कख+हार] क, ख आदि वर्णको पङ्क्ति; वर्ण-माला।
 कखौतौ-ना० [काखी+औतौ] काखीमा आउने एक किसिमको खटिरो।
 कङ्क-ना० [सं०] माँसाहारी ठूलो जातको चरोविशेष; सेतो चील। (यसको प्वाँख बाणको फेदमा लगाइन्थ्यो।)
 कङ्कड़-ना० [प्रा० कक्कर] ढुङ्गाका साना-साना टुक्रा; गेगर।
 कङ्कण-ना० [सं०] नारीमा लाउने सुन, चाँदी आदिको बाला; कनकन।
 कङ्कतिका-ना० [सं०] काङ्गियो।
 कङ्कला-शब्द-ना० [सं० कङ्काल+शब्द] ठूलो स्वरको ख्वाइ; डाँको; चिन्च्याहट।
 कङ्कला-सुर-ना० [सं० कङ्काल+स्वर] ठूलो स्वर; ठूलो स्वरले बोलनु; डाँको छोड्नु।

कङ्काल-ना० [सं०] शरीरका हाडमात्रको आकार; अस्थि-पञ्जर।
 कङ्काल-साली-वि० [सं०] १. हाडको माला लाउने। (ना०) २. शिव। ३. भैरव।
 कङ्कालिनी-ना० [सं०] १. दुर्गा। (वि०) २. प्रचण्ड स्वभावकी (स्त्री); कर्कशा।
 कङ्काल-ना० [सं०] १. कवाब-चीनी; शीतल-चीनी। २. फल-कपूर; वन-कपूर।
 कङ्क्रीट-ना० [अं०] १. चून, बालुवा, ईटका टुक्रा आदि वा सिमेन्ट, बालुवा, पत्थरका टुक्रा आदि मिसाएर बनाएको छत, कौसी आदि बनाउँदा हालिने मसला। २. ईट-पत्थरका साना-साना टुक्रा।
 कङ्कना-ना० [सं० कङ्कण] दुलहाको नारीमा बाँच्ने डोरो।
 कङ्काल-वि० [सं० कङ्काल] गरीब; निर्धन।
 कङ्काली-ना० [कङ्काल+ई] दरिद्रता।
 कङ्कगु-ना० [सं०] कागनु।
 कङ्क्रेस-ना० [अं०] १. सम्मेलन। २. सङ्घटन अथवा समुदायविशेषका प्रतिनिधिहरूको ठूलो बैठक; काङ्ग्रेस।
 कङ्कल्याड-कुङ्कल्याड-क्रि० यो० [ने०] धेरै जनाले बोलेको अस्पष्ट शब्द; खल्याड-बल्याड।
 कच-ना० [फा० कज(?)] १. विशेष कुरा सूचित गर्नका निमित्त शब्द वा वाक्यको तलतिर दिइने धर्को। २. लेख वा प्याराको अन्तिम हरफमा अक्षर नभरिएको ठाउँमा तानिने रेखा।
 कच-ना० [सं०] १. रौं; कपाल। २. सुकेको घाउ। ३. वादल। ४. बृहस्पतिका छोरा।
 कचकच-ना० [ने०] नचाहिँदो वा दिक्क-लाग्दो कुरा बार-बार गरिरहनु; करकर; फतफत; क्याउँ-क्याउँ।
 कचकचाइनु-स० क्रि० [कचकचाउ+इ+नु] कचकच गरिनु; झिँज्याइनु; ('कचकचाउनु'-को क० क्रि०)।
 कचकचाउनु-स० क्रि० [कचकच+आउ+नु] कचकच गर्नु; करकर गर्नु; झिँज्याउनु।
 कचकचिया-ना० [कचकच+इया] १. रछायो भावको टाउको, सिम्रिक रङ्गको पेट, आँखा र पुच्छर सेता भएको एक जातको चरो। २. फुस्रो खैरो भुत्ला, पहुँलो चुच्चो र पहुँलै खुट्टा हुने एक जातको चरो।
 कचकचे-वि० [कचकच+ए] कचकच गर्ने; करकरे; फतफते।
 कचपच-ना० [कचमच] कचमच।
 कचमच-ना० [ने०] गडबड; खिचोला।
 कचमचिइनु-अ० क्रि० [कचमचि+इ+नु] कचमचिने काम होइनु; गडबडिइनु।
 कचमचिनु-अ० क्रि० [कचमच+इ+नु] बीचमा कुनै विघ्न-बाधाले अचकल्टो हुनु; गडबडिनु।
 कचमच्याइ-ना० [कचमचि+आइ] कचमचिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कचर-पचर-ना० [ने०] स्वास्थ्यलाई फायदा नगर्ने जथाभावी

खानेकुरा; कच्याड-कुचुड।
 कचरिया-ना० [काँचो] पहिलो फूल फुल्ने र बाटुला पात हुने
 सानो लहरामा फल्ने ऐरेलुजस्तो सानो फल।
 कचहरी-ना० [प्रा० किच्चहरिआ] १. अड्डा; दफ्तर।
 २. अदालत; न्यायालय। ३. सभा; गोष्ठी।
 कचिङ्गल-ना० [कचिङ्गल] कचिङ्गल।
 कचिङ्गल-ना० [कचिङ्गल] कचिङ्गल।
 कचिङ्गल-ना० [ने०] १. आपस्तको झगडा; कलह। २.
 खिचोला; बाधा। ३. भाँजी; विघ्न।
 कचिया-ना० [काँचो+इया] काँचो वा नसुकेको; हरियो
 (रुख)।
 कचिया-ना० [ने०] करौँतीको जस्तो दाँत भएको हँसिया;
 आँसी।
 कचूर-ना० [सं०] हलेदाको जस्तो पात र फूल हुने, कपूरको
 जस्तो बास्ना आउने कन्द हुने एक बोट। (आयुर्वेदमा यसको
 गुण कफ-वात-नाशक, रेचक र अग्नि-दीपक बताइएको छ।)
 कचेटाइ-ना० [कचेट्+आइ] कचेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कचेटिनु-अ० क्रि० [कचेट्+इ+नु] १. अकालिई मन नपर्ने
 गरी धेरै बेरसम्म बसिरहनु; थच्चिनु। २. नहुँदा-नहुँदै
 पनि कर-बलले कुनै ठाउँमा बस्न बाध्य हुनु। (सं० क्रि०)
 ३. कचेट्ने काम गरिनु; ('कचेट्नु'-को क० क्रि०)।
 कचेट्नु-सं० क्रि० [घचेट्+नु] १. मन नपरेको ठाउँमा कर-
 कापले बसाउनु। २. इच्छा नभएको ठाउँमा बल-जपती
 गरीप ठाउनु।
 कचेरा-ना० [अ० कसर] चिप्रा।
 कचौडी-ना० [हिं०] भित्र मस्यौटो हालेर पकाइने एक
 किसिमको पूरी; कचौरी।
 कचौरा-ना० [काँस+औरा] तिहुन, तर्कारी आदि हालेर
 खाने भाँडो।
 कचौरी-ना० [कचौरा+ई] १. सानो कचौरा; खोला।
 २. जगमगको सानो टीका; झल्कने एक किसिमको टीका।
 कचौरी-ना० [हिं० कचौडी] भित्रपट्टि मस्यौटो हालेर
 पकाएको एक किसिमको पूरी।
 कच्चा-वि० [सं० कपाय] १. नपाकेको; अपरिपक्व; काँचो।
 २. चाँडै विग्रने; निर्धो।
 कच्चावारी-ना० [कच्चा+वारी] सेस्तामा प्रत्येक कलमको
 देहाय; फाँटवारी।
 कच्चिइनु-अ० क्रि० [कच्चि+इ+नु] कच्चिने काम होइनु;
 थच्चिइनु; ('कच्चिनु'-को भा० क्रि०)।
 कच्चिनु-अ० क्रि० [ने०] थुप्रिनु; थच्चिनु।
 कच्ची-वि० [कच्चा+ई] १. कच्चा; कमसल। २. काँचो
 ईँटको गाह्रो र पराले छाना भएको (घर)। (ना०)
 ३. नकली वस्तु। ४. घुँदा उड्ने (रङ्ग)।
 कच्चेट-ना० [ने०] १. कामको भीड; धेरै काम। २. कुनै
 वस्तुको थुप्रो। ३. बाल्नाका निमित्त काटिराखेको दाउराको

थुप्रो।

कच्चेटाइ-ना० [कच्चेट्+आइ] कच्चेट्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव; कचेटाइ।
 कच्चेटिनु-अ० क्रि० [कच्चेट्+इ+नु] कचेटिनु; ('कच्चेट्नु'-
 को भा० क्रि०)।
 कच्चेट्नु-सं० क्रि० [घचेट्+नु] कचेट्नु।
 कच्चे-बाह्र-ना० [सं० कक्षा+बाह्र] पन्जा, छक्का र
 पोट मिलेर हुने पासाको एक दाउ।
 कच्च्याइनु-सं० क्रि० [कच्चि+याइ+नु] कच्चिन लाइनु;
 थच्च्याइनु; ('कच्च्याउनु'-को क० क्रि०)।
 कच्च्याउनु-सं० क्रि० [कच्चि+याउ+नु] कच्चिन लाउनु;
 थच्च्याउनु; ('कच्चिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कच्छ-ना० [सं०] १. छेउ; किनारा। २. सीमा। ३.
 जल-प्राय देश। ४. धोतीको छेउ।
 कच्छप-ना० [सं०] १. कछुवा; ठोटरी। २. विष्णुका दश
 अवतारमध्ये एक।
 कच्छपावतार-ना० [सं०] विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये
 दोस्रो अवतार।
 कच्छपी-ना० [सं०] १. सरस्वतीको वीणा। २. पोथी कछुवा।
 कच्याक-कुचुक-क्रि० यो० [(फाँ०) कच्याक+कुचि] १. धातु
 आदिका पातला भाँडा-कुँडाहरू धेरै नै कुचिने किसिम;
 कपडा, कागत आदि धेरै नै खुम्चिने किसिम; किचि-
 मिची। २. मुखाकृति ठीकसित नबन्नाको किसिम; अनु-
 हारको एक किसिमको विकृति। ३. आँखा पाकेर चिम्सो
 हुने किसिम।
 कच्याड-कुचुड-ना० [ने०] धेरै थरीको चानचुने खानेकुरा;
 कचर-पचर।
 कच्याड-मच्याड-ना० [अनु०] १. कुच्याड-कुचुड। २.
 जथाभावी। ३. झगडा; कचिङ्गल।
 कछाड-ना० [सं० कच्छ] १. छोटो धोती; सानो किसिमको
 धोती; लँगोटी। २. समीपस्थ क्षेत्र (नदी, शहर आदिको)।
 कछाडिया-वि० [कछाड+इया] कछाडको।
 कछार-ना० [सं० कच्छ] कछाड।
 कछारिया-वि० [कछार+इया] कछाडिया।
 कछुवा-ना० [सं०-कच्छप] हाडको आवरणले सम्पूर्ण पिठ्युं
 ढाकिएको जल र थलमा हिँड्ने जन्तुविशेष; कच्छप;
 ठोटरी।
 कजाई-ना० [काजी+आई] काजीको काम वा इज्जत।
 कजाइ-ना० [कजाउ+आइ] कजाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कजाइनु-सं० क्रि० [कजाउ+इ+नु] काममा जोतिनु;
 लडाइनु; ('कजाउनु'-को क० क्रि०)।
 कजाउनु-सं० क्रि० [काज+आउ+नु] १. काममा जोत्नु;
 लडाउनु। २. काबूमा ल्याउनु; आफ्नो हैकममा ल्याउनु।
 कजिनी-ना० [काजी+नी] १. काजीकी स्त्री। २. क्षत्रिय
 स्त्रीको आदर-सूचक शब्द।

कजिया-ना० [काज+इया] काम-काज गर्ने नोकर-चाकर ।
 कज्जल-ना० [सं०] १. गाजल; अञ्जन । २. सुर्मा ।
 ३. मोसो ।
 कज्याई-ना० [काजी+याई] काजीको काम वा इज्जत;
 कजाई ।
 कज्याइनु-स० क्रि० [कज्याउ+इ+नु] कजाइनु; ('कज्या-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 कज्याउनु-स० क्रि० [कजाउ+नु] कजाउनु ।
 कञ्चट-ना० [सं०] पानी-लुँडे ।
 कञ्चन-ना० [सं०] १. सुन; सुवर्ण । (वि०) २. स्वच्छ;
 शुद्ध; निर्मल; सङ्गो ।
 कञ्चनजङ्घा-ना० [सं०] नेपालको उत्तर-पूर्वी सीमामा रहेको
 कुम्भकर्ण हिमालको सर्वोच्च शिखर ।
 कञ्चुक-ना० [सं०] १. शरीरको माथिल्लो भागमा लाउने
 एक किसिमको लुगा । २. कपडा; वस्त्र । ३. कवच ।
 ४. सर्पको काँचुली ।
 कञ्चुकी-ना० [सं०] १. चोलो । २. अन्तःपुरका नोकर-
 चाकरहरूको नाइके; अन्तःपुर-रक्षक । ३. द्वार-पाल ।
 कज्ज-ना० [सं०] १. कमल । २. ब्रह्मा । ३. कपाल; केश ।
 ४. अमृत ।
 कट-ना० [नेवा० क] जाँड वा रक्सीको छोक्रा; जाँड-
 रक्सी झिकिसकेको सिट्टी ।
 कट-ना० [सं०] १. सुकुल; गुन्द्री । २. हात्तीको गण्ड-
 स्थल । ३. लाश; शव । ४. श्मशान ।
 कटक-ना० [सं०] १. सुनको बाला । २. सेना; फौज ।
 ३. राज-शिविर । ४. पहाडको मध्य भाग । ५. हात्तीको
 गण्ड-स्थल । ६. सुकुल; गुन्द्री ।
 कटकट-क्रि० यो० [अनु०] १. घिउ-तेल आदि तताउँदा
 छड्केर आवाज आउने किसिम । २. दाह्ला किट्ने किसिम ।
 ३. मूसाले वा कुनै हतियारले काट्दा अवाज आउने
 किसिम । ४. कपडा आदिमा बाक्लो मैल बस्ने किसिम ।
 कटकटती-क्रि० यो० [कटकट+ती] कटकटी ।
 कटकटाइ-ना० [कटकटाउ+आइ] कटकटाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 कटकटाइनु-अ० क्रि० [कटकटाउ+इ+नु] कटकटाउने काम
 होइनु; कटकटिनु; ('कटकटाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 कटकटाउनु-अ० क्रि० [कटकट+आउ+नु] १. घिउ-
 तेल आदि कटकट शब्द आउने गरी पाक्नु । २. रीसले
 वा निद्रामा दाह्ला किट्नु । ३. कटकटिनु ।
 कटकटिनु-अ० क्रि० [कटकटि+इ+नु] कटकटिने काम
 होइनु; ('कटकटिनु'-को भा० क्रि०) ।
 कटकटिनु-अ० क्रि० [कटकट+इ+नु] लेसाइलो पदार्थ वा
 मैल आदि टाँसिएर सुक्नु ।
 कटकटी-क्रि० यो० [कटकट+ई] कटकट ।
 कटकट्याइ-ना० [कटकटि+आइ] कटकटिने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

कटकट्याइनु-स० क्रि० [कटकटि+याइ+नु] कटकटिनु
 लाइनु; कटकटिने पारिनु; ('कटकट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कटकट्याउनु-स० क्रि० [कटकटि+याउ+नु] कटकटिने
 पार्नु; ('कटकटिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कटक-बिजुली-ना० [कण्ट-बिजुली] हल्का करेन्ट लाग्ने
 एक किसिमको बिजुली; कठ-बिजुली । (प्रायः यसको
 प्रयोग अपराधीलाई साबित गराउनमा हुन्छ ।)
 कटकना-ना० [ने०] ठेकदारसँग ठेकामा लिइने ठेक्का
 वा काम ।
 कटकन्दार-वि० [कटकना+दार] ठेकदारसँग ठेकामा
 काम लिने; कटकना लिने ।
 कटकन्दारी-ना० [कटकन्दार+ई] ठेकदारसँग ठेकामा
 लिइने काम; कटकनाको काम ।
 कटक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. एकै चोटि छिनिने गरी काट्नु ।
 २. टोकने किसिम । ३. चिसो पानी वा बरफ आदिले
 ठिह्याउने किसिम ।
 कटनी-ना० [काट्+नी] १. काट्नु; कटाइ । २. कट्टी
 गर्नु; कटाउनु ।
 कटनी-मटनी-ना० [कटनी+मटनी (फाँ०)] १. काट्-कुट
 गर्नु । २. कट्टी-मट्टी; छिना-फाना ।
 कट-बाँस-ना० [सं० कण्टक-वंशम्] भित्र खोक्रो नभएको एक
 जातको बाँस । (यसको प्रायः डन्डा बनाइन्छ ।)
 कटभी-ना० [सं०] कराही वृक्ष ।
 कट-मट-क्रि० यो० [काट्+मट (फाँ०)] १. कसैसितको
 मानसिक द्वेष; भित्र-भित्रैको वैर-भाव । २. कट्टा गर्नु;
 कट्टी-मट्टी ।
 कटर-ना० [अं० कॅटॅरॅय] एक जातको सूती कपडा ।
 कटहर-ना० [सं० कण्टकी-फल] काँडे खस्रो बोक्रा भएको,
 काँचोमा तरकारी खाइने, पाकेपछि गुलिया ठूला-ठूला फल हुने
 वरका जस्ता पात हुने एक जातको रूख । २. त्यसको फल ।
 कटहर-चम्पा-ना० [कटहर+चम्पा] कटहरको जस्तो बास्ना
 आउने, लतामा फुल्ने, हरियो रङ्गको फूलविशेष ।
 कटाइ-ना० [काट्+आइ] काट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कटाइनु-स० क्रि० [काट्+आइ+नु] काट्नु लाइनु; काट्ने
 काम गराइनु; ('कटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कटाउनु-स० क्रि० [काट्+आउ+नु] काट्नु लाउनु; काट्ने
 काम गराउनु; ('काट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कटाकट-क्रि० यो० [कटकट] धमाधम काट्ने किसिम;
 छटाछट; चटाचट ।
 कटाक्ष-ना० [सं०] १. आँखाको कुनाबाट भावपूर्ण ढङ्गले
 हेर्नु; प्रेमपूर्वक हेर्नु; कर्क आँखाको हेराइ । २. रीसले
 टेढो दृष्टिले हेर्नु । ३. बाझाबाझ; काटो-छिनु; कटाच्छे ।
 कटाक्ष-पात-ना० [सं०] १. कसैको कुनै काममा ईर्ष्याको
 दृष्टि लाउनु । २. लाज, धक र प्रेम-युक्त दृष्टिले आँखाको

कुनातिरबाट हेर्नु (युवतीले) ।

कटागि-ना० [सं०] सुकेका घाँस-परालको आगो ।

कटाच्छे-ना० [सं० कटाक्ष] धूमधामको झगडा; कलह; काटो-छिनु ।

कटार-ना० [कटारी] कटारी ।

कटारी-ना० [सं० कटार] १. दुवैतिर धार भएको घोच्ने हतियार; एक किसिमको छुरा । २. कर्द; काट्ने सानो हतियार ।

कटारो-ना० [कटार] कटार ।

कटारो-ना० [ने०] १. कामको हडबड; चटारो । २. कसैलाई गाली गर्ने वा होच्याएर भन्ने शब्द ।

कटाह-ना० [सं०] १. ठूलो कराही । २. कछुवाको पिठ्युँको खप्पर । ३. भैंसीको पाङो ।

कटाहा-वि० [काट्+आहा] १. छुच्चो । २. किरन्टोकी; कजुस ।

कटि-ना० [सं०] १. कमर । २. चाकका फिला । ३. हात्तीको गण्ड-स्थल ।

कटि-बद्ध-वि० [सं०] कमर कसेको; तमिसिएको; तत्पर ।

कटि-बन्ध-ना० [सं०] १. पटुका; कमर-पेटी । २. सर्दी-गर्मीका विचारले गरिएका पृथ्वी का पाँच भागमध्ये एक ।

कटि-मण्डन-ना० [सं०] १. कमरको गहना; कटि-सूत्र । २. कमर-पेटी ।

कटि-सूत्र-ना० [सं०] १. मेखला; कटि-मण्डन । २. इँजार । ३. कन्धनी ।

कटु-वि० [सं०] १. पिरो; छ रसमध्ये एक । २. रूखो; कर्कश । ३. मन नपर्दो; अप्रिय ।

कटु-कन्द-ना० [सं०] अदुवा ।

कटुका-ना० [सं०] १. कुटकी बूटी । २. खुर्सानी ।

कटु-तुम्बी-ना० [सं०] तीते-तुम्बा ।

कटुवा-वि० [काट्+उवा] काटिएको; कट्टी गरिएको ।

कटुवाल-ना० [ने०] गाउँ-घरमा उर्दी-पुर्दी सुनाउने काम गर्ने सिपाहीसरहको सरकारी कर्मचारी ।

कटुस-ना० [ने०] फलौटका जस्ता पात र गेडा फल्ने बलियो जातको रूखविशेष ।

कटुवित्त-ना० [सं०] मन नपरेको कुरा; अप्रिय वचन ।

कटोरो-ना० [काठ+घेरो] १. गाई-वस्तु बाँध्ने ठाउँ; गोठ । २. छाप्रो; टहरो ।

कटौरा-ना० [कचौरा] कचौरा; बटुको ।

कटौरी-ना० [कचौरी] १. कचौरी; सानो बटुको । २. खोपिल्टो ।

कट्कनु-अ० क्रि० [कट्क+नु] कटकट शब्द आउने गरी घिउ-तेलमा पाक्नु; कड्कनु; कटकटाउनु ।

कट्काइ-ना० [कट्क+आइ] कट्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कट्काइनु-स० क्रि० [कट्क+आइ+नु] कटकट शब्द आउने गरी पकाइनु; कट्कने पारिनु; कड्काइनु; ('कट्काउनु'-

को क० क्रि०) ।

कट्काउनु-स० क्रि० [कट्क+आउ+नु] कटकट शब्द आउने गरी पकाउनु; कट्कने पार्नु; कड्काउनु; ('कट्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कट्किनु-अ० क्रि० [कट्क+इ+नु] कटकट शब्द आउने गरी पाकिनु; कटकटाइनु; कड्किनु; ('कट्कनु'-को भा० क्रि०) ।

कट्कुरो-ना० [काठ+कुरो] दाउरा, पराल आदि राख्न घरको छेउमा बनाएको सानो कटेरो; दुइ घरका बीच घाँस, पराल आदि राख्न बनाइएको सानो ठाउँ ।

कट्ट-क्रि० यो० [अनु०] एकै चोटि छिनिने गरी काट्ने किसिम; कटक्क ।

कट्टर-वि० [हि०] १. आफ्नो धर्म वा विश्वासमा दृढ रहने । २. परम्परागत रूढिवादी; अन्ध-विश्वासी । ३. हठी; दुराग्रही ।

कट्टा-ना० [काट्] १. काट्नु; कट्टी । (वि०) २. काटिएको; कट्टू (अरु शब्दको पछिल्लिर लागेरमात्र प्रयोग हुने ।) (उदा०-मुर्कट्टा, मासिक-कट्टा आदि) ।

कट्टी-ना० [काट्+ई] १. काट्नु; कट्टा । २. चुक्ती; बेमाख; छिना-फाना ।

कट्टी-मट्टी-ना० [कट्टी+मट्टी (फाँ०)] कट्टा-कट्टी; छिना-फाना; फछ्यौँट ।

कट्टु-ना० [काट्+उ] १. घुँडासम्म मात्र आउने, फराकिलो मुख भएको एक किसिमको सुख्खाल; जाँघे । (वि०) २. काटिएको ।

कट्टू-वि० [काट्+ऊ] १. काटिएको; कट्टा । (ना०) २. जाँघे; कट्टु ।

कट्टो-वि० [ने०] राम्ररी नपाकेको; अधकल्चो; कट्मिरो ।

कट्टा-ना० [हि०] सोह्र सय बीस वर्ग हातको जमीनको नाप; एक विधाको बीसौँ भाग ।

कट्मिरो-वि० [ने०] १. राम्ररी नपाकेको; अधकल्चो; कट्टो । २. अलि-अलि अमिलो; अमिल्ल्याहा ।

कट्मेरो-वि० [कट्मिरो] कट्मिरो ।

कट्याक-कुटुक-ना० [अनु०] भुटेका गेडा अन्न; मकै, भटमास, चिउरा आदि खानेकुरो; चमेना ।

कट्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. दह्रो वस्तु भाँचिदा आवाज आउने किसिम; पट्याक्क । २. साह्रो वस्तु टोकदा शब्द आउने किसिम; कटक्क ।

कट्याङ-कुटुङ-ना० [अनु०] कट्याक-कुटुका ।

कट्वी-ना० [सं०] काल-जराको लहरो ।

कठ-ना० [सं०] यजुर्वेदको एक शाखाका प्रवर्तक ऋषि ।

कठ-घर-ना० [काठ+घर] काठको घर; कठ-महल ।

कठ-ताल-ना० [काठ+ताल] मुजुराजस्ता धातुका पाताहरू बीच-बीचमा हालेको वा सादा, हातले बजाउने काठको बाजा; कर-ताल ।

कठ-पत्र-ना० [काठ+पत्र] प्रमाणका निमित्त अक्षर खोपिएको काठको फल्याक; काष्ठ-पत्र ।

कठ-पाउ-ना० [काठ+पाउ] १. एक किसिमको काठको चट्टी; खराउ । २. मध्य भागले जमीन नछुने आकारको पैताला; खराउ-आकारको पैताला ।

कठ-पुतली-ना० [काठ+पुतली] १. धागो, तार आदिवारा नचाइने काठ, कपडा आदिको पुतली । (वि०) २. कुनै एक व्यक्तिको कुरालाई पूरापूर मात्रै; अर्कोले जसो भन्यो उसै गर्ने ।

कठ-बाँस-ना० [कट-बाँस] कट-बाँस ।

कठ-बार-ना० [काठ+बार] काठका फल्याकले बनाएको बार; काठको छेकावार ।

कठ-बिजुली-ना० [कटक-बिजुली] कटक-बिजुली ।

कठ-महल-ना० [काठ+महल] काठै-काठले बनेको घर; काठको घर; कठ-घर ।

कठ-महाल-ना० [काठ+महल (अ०)] १. काठ-पात-सम्बन्धी काम-काज गर्ने अड्डा । २. तीन फुटभन्दा बढी मोटाइ हुने काठको कित्ता वा तह ।

कठाङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [कठाङ्ग्रि+इ+नु] कठाङ्ग्रिने काम होइनु; जाडोले हात-गोडा कक्कक परिनु; कठिङ्ग्रिनु; ('कठाङ्ग्रिनु'-को भा० क्रि०) ।

कठाङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [ने०] जाडोले हात-गोडा कक्कक पर्नु; कक्रिनु; काठिनु; गँगरिनु ।

कठालो-ना० [कण्ठ+आलो] घाँटीमा पर्ने कोट, कमीज, मयलपोश आदिको अवयव ।

कठिङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [कठिङ्ग्रि+इ+नु] कठिङ्ग्रिने काम होइनु; कठाङ्ग्रिनु; ('कठिङ्ग्रिनु'-को भा० क्रि०) ।

कठिङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [कठाङ्ग्रिनु] कठाङ्ग्रिनु ।

कठिङ्ग्र्याइ-ना० [कठिङ्ग्रि+याइ] कठिङ्ग्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कठिङ्ग्र्याइनु-स० क्रि० [कठिङ्ग्रि+याइ+नु] कठिङ्ग्रिनु लाइनु; कक्र्याइनु; कठ्याङ्ग्र्याइनु; ('कठ्याङ्ग्र्याइनु'-को क० क्रि०) ।

कठिङ्ग्र्याउनु-स० क्रि० [कठिङ्ग्रि+याउ+नु] जाडोले हात-गोडा कक्कक पार्नु; कक्र्याउनु; कठ्याङ्ग्र्याउनु; ('कठिङ्ग्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कठिन-वि० [सं०] १. सजिलोसँग वा चाँडै गर्न नसकिने; गाह्रो । २. कडा; कठोर । ३. मुश्किल; दुःसाध्य ।

कठिनता-ना० [सं०] कठिन हुनाको भाव; कठिनाइ ।

कठिनाइ-ना० [कठिन+आइ] कठिन हुनाको भाव; कठिनता ।

कठिनी-ना० [सं०] १. खरी । २. कलम ।

कठुवा-ना० [काठ+उवा] पानी वा रक्सी राख्ने काठको ठूलो आह्नीजस्तो भाँडो ।

कठै-वि० बो० [सं० कण्ठ] दुःखी-दरिद्रका उपर दया प्रकट

गर्दा प्रयोग गरिने शब्द ।

कठैबरा-वि० बो० [कठै+बरा] कठै; कठैबरी ।

कठैबरी-वि० बो० [कठैबरा+ई] कठै; कठैबरा ।

कठोर-वि० [सं०] १. गाह्रो; कठिन । २. कडा; सख्त । ३. निर्दय; निष्ठुर ।

कठोरता-ना० [सं०] १. कठोर हुनाको भाव । २. निष्ठुरता; निर्दयता ।

कठौती-ना० [काठ+औती] काठको आह्नी ।

कठौतो-ना० [काठ+औतो] पुस्तक राख्ने काठको चेपुवा खटिया; कापे ।

कठ्याङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [कठ्याङ्ग्रि+इ+नु] कठाङ्ग्रिनु ।

कठ्याङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [ने०] कठाङ्ग्रिनु ।

कठ्याङ्ग्र्याइनु-स० क्रि० [कठ्याङ्ग्रि+याइ+नु] कठ्याङ्ग्रिनु लाइनु; कक्कक पारिनु; ('कठ्याङ्ग्र्याइनु'-को क० क्रि०) ।

कठ्याङ्ग्र्याउनु-स० क्रि० [कठ्याङ्ग्रि+याउ+नु] १. ठन्डामा राखेर घिउ आदि तरल पदार्थ जमाउनु । २. कठ्याङ्ग्रिने पार्नु; कक्कक पार्नु; ('कठ्याङ्ग्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कङ्कड-क्रि० यो० [अनु०] घिउ-तेल तताउँदा आवाज आउने किसिम; कटकट ।

कडा-वि० [प्रा० कठोर] १. साह्रो; नरम नभएको । २. गाह्रो; कठिन; दुष्कर । ३. चर्को; उग्र । ४. कठोर; निर्दयी; प्रचण्ड ।

कडा-ना० [सं० कटक] भाँडा-वर्तन आदिमा समाउनाका निमित्त जडिएको मुन्द्रो; सानो उझिन्डो ।

कडाइ-ना० [कडा+आइ] कडा हुने किसिम वा क्रिया ।

कडाकडी-ना० [कडा+कडा+ई] कडा व्यवहार; कडाइ; कडिकडाउ ।

कडारा-ना० [ने०] कामी-सार्कीसरहको एक जात ।

कडिकडाउ-ना० [कडा+कडा+आउ] कठोर व्यवहार; कडाकडी; कडाइ ।

कडी-ना० [कडा+ई] १. युक्ति; किल्ली; उपाय । २. कुनै चीजमा समाउनाका निमित्त जडिएको मुन्द्रो; सानो कडा ।

कडुवा-ना० [सं० कटु] १. तोरी वा सस्यूको (तेल) । २. कटु; मधुर नभएको; तीव्र (स्वाद) ।

कडोर-ना० [सं० कोटि] करोड ।

कडोरन्-वि० [कडोर+अन्] करोडन् ।

कडोर-पति-वि० [कडोर+पति (सं०)] करोड-पति ।

कडोरौं-वि० [कडोर+औं] करोडौं ।

कड्कनु-अ० क्रि० [कड्कड] १. कड्कड शब्द आउने गरी घिउ-तेल आदि पाक्नु; कट्कनु; कटकटाउनु । २. घमन्ड वा रीसले ठूलो स्वर गरी बोल्नु; बम्कनु; गड्कनु ।

कड्काइ-ना० [कड्क+आइ] कड्कने किसिम, क्रिया वा

भाव ।

कङ्काकङ्की-ना० [कङ्क+कङ्क+ई] ठूलूठूलो स्वरले
कराएर झगडा गर्नु; बाझाबाझ; भनाभन ।

कङ्किनु-अ० क्रि० [कङ्क] कङ्कने काम होइनु;
(‘कङ्कनु’-को भा० क्रि०) ।

कङ्गाइनु-स० क्रि० [काङ्+आइ+नु] काङ्गन लाइनु; बोट,
बीउ आदि उखेलन लाइनु; (‘कङ्गाउनु’-को क० क्रि०) ।

कङ्गाउनु-स० क्रि० [काङ्+आउ+नु] काङ्गन लाउनु; बोट,
बीउ आदि उखेलन लाउनु; (‘काङ्गनु’-को प्रे० क्रि०) ।

कङ्गी-ना० [ने०] दही वा महीमा पीठो, नून, मसला आदि
हाली बनाएको व्यञ्जन ।

कण-ना० [सं०] १. दाना; गेडा । २. साह्रै सानो टुक्रा ।
३. साह्रै सानो परिमाण ।

कणिका-ना० [सं०] १. अति सानो टुक्रा; कण; अणु ।
२. जलको सूक्ष्म बिन्दु । ३. अनाजको टुक्रा; कनिका ।

कणिश-ना० [सं०] गहुँ, जौ आदिको बाला ।

कणेल-ना० [सं०कणोर] करवीर ।

कण्टक-ना० [सं०] १. काँढो । २. बाधा । ३. बाधा
पुऱ्याउने व्यक्ति; दुर्जन । (वि०) ४. कन्जुस; कृपण ।

कण्टक-द्रुम-ना० [सं०] १. काँडा भएको रुख । २. सिमलको
बोट ।

कण्टक-फल-ना० [सं०] १. कटहर । २. गोखरू । ३. अँडीर ।
४. धतूरो ।

कण्टकारी-ना० [सं०] १. पात र डाँठमा काँडा हुने, साना-
साना नीला वा सेता फूल फुल्ने, पहेँलो गोल फल फल्ने
एक झार । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसलाई गरम
र अग्नि-वर्द्धक मानिएको छ ।)

कण्टकित-वि० [सं०] १. काँडा भएको; काँडावाल ।
२. रोमाञ्च भएको; रोमाञ्चित ।

कण्ट-वृन्ताकी-ना० [सं०] काँडे-भण्टा ।

कण्ठ-ना० [सं०] १. घाँटी; गला । (वि०) २. मुखाग्र;
कण्ठस्थ ।

कण्ठ-तालव्य-वि० [सं०] कण्ठ र तालुबाट उच्चारण हुने
(वर्ण) । (उदा०-ए, ऐ ।)

कण्ठ-मणि-ना० [सं०] १. घाँटीमा लाउने मणि । २.
घोडाको घाँटीमा हुने भुमरी ।

कण्ठ-माला-ना० [सं०] गण्ड-माला ।

कण्ठ-श्री-ना० [सं०] १. घाँटीमा लाउने सुनको एक प्रकारको
गहना । २. अति प्यारो वस्तु वा व्यक्ति ।

कण्ठस्थ-वि० [सं०] १. कण्ठमा रहेको; घाँटीमा रहेको ।
२. मुखाग्र; कण्ठाग्र ।

कण्ठा-ना० [सं० कण्ठ+आ] १. सुनले मोहोरेको रुद्राक्ष
आदिको माला । २. पशु-पक्षीको घाँटीमा हुने भिन्न
रङ्गको रेखा; कण्ठी ।

कण्ठाग्र-वि० [सं०] कण्ठ भएको; कण्ठस्थ; मुखाग्र ।

कण्ठी-ना० [सं० कण्ठ+ई] १. सानो कण्ठा । २. तुलसी
आदिको माला ।

कण्ठे-वि० [सं० कण्ठ+ए] १. घाँटीमा अर्ध-चन्द्राकार रेखा
भएको (पशु-पक्षी) । (वि०) २. कण्ठ-सम्बन्धी; कण्ठको ।
३. कण्ठा-सम्बन्धी । ४. कण्ठी-सम्बन्धी; कण्ठी भएको ।

कण्ठे-कौवा-ना० [कण्ठे+कौवा] घाँटी सेतो भएको कौवा;
ग्राम्य कौवा ।

कण्ठौष्ठ्य-वि० [सं०] कण्ठ र ओठबाट उच्चारण हुने
(वर्ण) । (उदा०-ओ, औ ।)

कण्ठ्य-वि० [सं०] १. कण्ठ-सम्बन्धी; घाँटीको । २. कण्ठ-
स्थानबाट उच्चारण गरिने (वर्ण) ।

कण्डनी-ना० [सं०] १. ओखल । २. मुसल ।

कण्डारक-ना० [सं०] श्रावण सङ्क्रान्तिका दिन सामयिक
सबै रोगहरू हट्नु भन्नाका निमित्त बेलुका पूजा गरिने
एक शक्ति; एक असुर ।

कण्डिका-ना० [सं०] १. वेदको ऋचा । २. ग्रन्थभित्रको कुनै
वाक्य; प्रघट्टक; प्याराग्राफ ।

कण्डु-ना० [सं०] चिलाउनु; चिलाइ ।

कण्डोल-ना० [सं०] १. अनाज राख्ने चोयाले बनेको एक
प्रकारको भाँडो । २. भण्डार ।

कतक-ना० [सं०] निर्मली वृक्ष वा फल ।

कर्तनु-ना० [सं० कर्तनी] एक प्रकारको खुकुलो काँची ।

कता-क्रि० यो० [प्रा० कुत्त] कुन दिशातिर; कहाँ ।

कताइ-ना० [कात्+आइ] धागो आदि कात्ने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

कताइनु-स० क्रि० [कात्+आइ+नु] कात्न लाइनु; धागो
बनाउन लाइनु; (‘कताउनु’-को क० क्रि०) ।

कताउनु-स० क्रि० [कात्+आउ+नु] कात्न लाउनु; धागो
बनाउन लाउनु; (‘कात्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

कतार-ना० [अ० कितार] पङ्क्ति; श्रेणी; ताँती ।

कति-वि० [सं०] १. कुनै पदार्थ, समय, व्यक्ति आदिको
परिमाण सोध्दा प्रयोग गरिने शब्द । २. धेरै; प्रशस्त ।

कतिपय-वि० [सं०] १. केही । २. कैयौँ; अनेक ।

कतुवा-ना० [कात्+उवा] धागो कात्ने सानो हाते साधन-
विशेष ।

कतै-क्रि० यो० [कता+ऐ] कहीं; कुनै ठाउँमा; कुनै दिशामा ।

कतै-कतै-ना० [ने०] केटा-केटीलाई स्नेहपूर्वक भनिने शब्द ।

कत्तर-ना० [अ० कतार] बाँस, काठ आदिका घोचाले
बारेको बार ।

कत्तल-ना० [अ० कत्तल] काट्नु; वध; हत्या ।

कत्ति-क्रि० यो० [सं० कति] अलिकति पनि; रस्तीभर पनि;
थोरै पनि ।

कत्तिको-वि० बो० [कत्ति+को] १. भनेको नमानी दुःख
पाउँदा इल्याएर भनिने शब्द; खुच्चिङ् । २. कुन परिमाण-
को; केजतिको ।

कत्तृण-ना० [सं०] हरकट्टा झार ।

कत्थक-वि० [सं० कथक] १. भन्ने; सुनाउने; बताउने ।
२. कथने; रचने । ३. गफी; गफास्टक । ४. नाच-गानको पेशा गर्ने एक जात ।

कत्रनु-सं० क्रि० [सं० कर्तन+नु] कैचीले काट्नु ।

कत्राइ-ना० [कत्र+आइ] कत्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कत्राइनु-सं० क्रि० [कत्र+आइ+नु] कत्रन लाइनु;
(‘कत्राउनु’-को क० क्रि०) ।

कत्राउनु-सं० क्रि० [कत्र+आउ+नु] कत्रन लाउनु;
(‘कत्रनु’-को प्रे० क्रि०) ।

कत्रिनु-सं० क्रि० [कत्र+इ+नु] कत्रने काम गरिनु;
(‘कत्रनु’-को क० क्रि०) ।

कत्रो-वि० [ने०] १. कति ठूलो; केजत्रो । २. ठूलो;
बडैमाको ।

कटला-ना० [ने०] १. कुनै-कुनै माछाको शरीरमा हुने
नङ्जस्तो हाडको आवरण । २. शरीरको छालामा हुने
दागविशेष ।

कटले-वि० [कटला+ए] कटला भएको (माछो) ।

कटलेआस-ना० [अ०] जन-साधारणको हत्या; सर्व-संहार ।

कटलो-ना० [कटला+ओ] मानिसको बाहिरी रूप-रङ्ग ।

कथक-वि० [सं०] किस्सा-कहानी सुनाउने; कथा भन्ने;
कथक ।

कथङ्कदाचित्-क्रि० यो० [सं०] १. केही गरी; कुनै कारण-
वश । २. कुनै समयमा मात्र ।

कथञ्चित्-क्रि० यो० [सं०] केही गरी; केही कारणले;
कदाचित् ।

कथन-ना० [सं०] १. भन्नु; बताउनु । २. भनाइ; उक्ति ।
३. बयान; वर्णन; विवरण ।

कथनाश्रय-ना० [सं०] कुराकानी गर्दा बानी परेर अनायासै
बीच-बीचमा बोलिने निरर्थक शब्द; थेंगो ।

कथनीय-वि० [सं०] १. भन्न योग्य; कहन योग्य । २.
वर्णनीय ।

कथम्-क्रि० यो० [सं०] कसरी; के गरेर ।

कथमपि-क्रि० यो० [सं०] कुनै उपायले पनि; कुनै
किसिमले पनि; कुनै युक्तिले पनि ।

कथा-ना० [सं०] १. किस्सा; कहानी; गल्प । २. वृत्तान्त;
वर्णन । ३. कुराकानी; बात-चीत ।

कथाइ-ना० [कथ्+आइ] कथने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कथा-कुथुङ्ग्री-ना० [कथा+कुथुङ्ग्री (फाँ०)] साना-तिना
कथाहरूको समुदाय; किस्सा-कहानी ।

कथानक-ना० [सं०] १. छोटो कथा; किस्सा । २. दृश्य
वा श्रव्य काव्यमा रहेको कथा-तत्त्व वा घटना-क्रम;
कथा-वस्तु ।

कथा-नायक-ना० [सं०] दृश्य वा श्रव्य काव्यको कथानक
गुम्फित हुने केन्द्रीय व्यक्तित्व; कथाको मूल पात्र; मुख्य

नायक ।

कथान्तर-ना० [सं०] लामो कथाको बीचमा आउने सानो
कथा; उपकथा ।

कथा-मुख-ना० [सं०] दृश्य वा श्रव्य काव्यको प्रस्तावना;
कथाको प्रारम्भिक भाग ।

कथा-वस्तु-ना० [सं० कथा+वस्तु] कथानक ।

कथा-वार्ता-ना० [सं० कथा+वार्ता] १. अनेक प्रकारका
कुराकानी; गफ । २. पौराणिक आख्यान ।

कथिक-वि० [सं०] १. कथा भन्ने; कथा-वाचक । २. वर्णन
गर्ने; बयान गर्ने ।

कथित-वि० [सं०] भनिएको; बताइएको; उक्त ।

कथिनु-सं० क्रि० [कथ्+इ+नु] कथने काम गरिनु;
अजमाइनु; (‘कथनु’-को क० क्रि०) ।

कथोद्घात-ना० [सं०] १. कथाको आरम्भ; प्रस्तावना । २.
नाटकमा सूत्र-धारको निर्देशबमोजिम पात्रले अभिनय
शुरू गर्नु; रूपकका पाँच प्रस्तावनामध्ये एक ।

कथोपकथन-ना० [सं०] कुराकानी; वार्तालाप; बात-चीत;
संवाद ।

कथनु-सं० क्रि० [सं० कथन+नु] कुरा अजमाउनु; कल्पना
गर्नु; रचना गर्नु ।

कथ्य-वि० [सं०] भन्न योग्य; बताउन योग्य; कथनीय ।

कद-ना० [अ० कद] १. शरीरको उचाइ; अग्लोपन ।
२. शारीरिक बनोट; डील-डौल ।

कदन-ना० [सं०] १. वध; हत्या । २. नाश; ध्वंस ।

कदपत्य-ना० [सं०] खराब सन्तान; कपूत ।

कदम्ब-ना० [सं० कदम्ब] लामा-लामा पात र बाटुला पहेंला
गेडामा सेता मसिना फूल हुने ठूलो जातको रूखविशेष;
कदम्ब ।

कदम्ब-ना० [अ० कदम्ब] १. पाइलो; फट्को । २. घोडाको
गतिविशेष ।

कदम्ब-ना० [सं०] १. लामा-लामा पात हुने, बाटुला
पहेंला गेडामा सेता मसिना फूल फुल्ने ठूलो जातको वृक्ष-
विशेष; कदम्ब । २. थुप्रो; राशि ।

कदर-ना० [अ० कदर] १. आदर; सम्मान । २. तारीफ;
प्रशंसा ।

कदरदान-वि० [अ० कदर+दाँ (फा०)] कदर गर्ने;
गुण-ग्राही ।

कदर्थ-वि० [सं०] बेकम्मा; रद्दी; निरर्थक ।

कदर्थन-ना० [सं०] १. दुःख दिनु; पीडा दिनु । २. निन्दा
गर्नु; तिरस्कार गर्नु ।

कदर्थना-ना० [सं०] १. दुर्दशा; दुर्गति । २. निन्दा; हेला ।

कदर्थित-वि० [सं०] १. दुःख दिइएको; पीडित । २. हेला
गरिएको; तिरस्कृत ।

कदर्थ-वि० [सं०] १. कञ्जुस; कृपण । २. तुच्छ; नीच ।

कदली-ना० [सं०] केरा ।

कदा-क्रि० यो० [सं०] कहिले; कुन बखत ।
 कदाकार-वि० [सं०] नराग्रो; कुरूप; भद्दा ।
 कदाचन-क्रि० यो० [सं०] कहिल्यै पनि; कुनै बखत पनि ।
 कदाचार-वि० [सं०] १. खराब चाल-चलन भएको; वानी-बेहोर असल नभएको; दुराचारी । (ना०) २. खराब चाल-चलन; दुराचार ।
 कदाचित्-क्रि० यो० [सं०] १. केही गरी; कुनै कारणले । २. कुनै बखत; कुनै समयमा ।
 कदापि-क्रि० यो० [सं०] १. कहिल्यै पनि; कुनै बखतमा पनि । २. केही गरे पनि; किमार्थ ।
 कदाहार-ना० [सं०] खराब खानेकुरा; खराब भोजन ।
 कदुष्ण-वि० [सं०] अलि-अलि तातो; मनतातो ।
 कद्दू-ना० [फा० कद्दू] १. फर्सीको कैंडो; फर्सी । २. कुनै वस्तुलाई निन्दा गरेर भनिने शब्द; रद्दी माल ।
 कन-अव्य० [ने०] १. द्वितीयाको अर्थ बुझाउने विभक्ति; लाई । २. 'गरेर', 'भएर' आदि अर्थ बुझाउने 'ई' प्रत्यय-सित जोरिएर आउने शब्द । (उदा०-खाईकन, गईकन, वसीकन ।)
 कन-ना० [सं० कण] गहूँको झूस ।
 कनक-ना० [सं०] १. सुन; सुवर्ण । २. धतूरो । ३. पलाश ।
 कनक-गिरि-ना० [सं०] सुमेरु पर्वत; स्वर्णाचल ।
 कनक-चम्पा-ना० [सं०] कड़ा वास्ता आउने, पहेँलो, सानो फूलविशेष; एक जातको चाँप; स्वर्ण-चम्पा ।
 कनकटुवा-वि० [कान+कटुवा] कान-कटुवा ।
 कनकन-ना० [सं० कङ्कण] १. हातमा लाउने सुन-चाँदीको वाला । २. पुरुष-जातिले लाउने पत्थर, प्लास्टिक आदिको वाला; कङ्कण ।
 कनकमुनि-ना० [सं०] एक मानव-बुद्ध ।
 कनकर्नु-ना० [कान+कोर्] काने-गुजी झिक्ने, टुप्पा कोप्रो परेको साधनविशेष ।
 कनक-स्थली-ना० [सं०] सुन-खानि ।
 कनकाचल-ना० [सं०] सुनको पर्वत; सुमेरु पर्वत ।
 कनखजुरो-ना० [कान+खजुरो] कनसुत्लो ।
 कनचिरा-वि० [कान+चिर्] १. कान चिरेको । (ना०) २. कनफट्टा जोगी ।
 कनचिर्नु-ना० [ने०] भीर र रुखहरूमा उम्रने ठूलूला दुइ पातमात्र हुने वोट ।
 कनपट-ना० [सं० कर्ण+पट] कानको अगिल्लिरको अवयव; कनपारो ।
 कनपटी-ना० [सं० कर्ण-पट+ई] कनपट ।
 कनपारो-ना० [सं० कर्ण-पट] कनपट; कनचट ।
 कनफट्टा-ना० [कान+फट्टा] १. गोरक्ष-मतानुयायी संन्यासी; कान चिरेको जोगी । २. कृतघ्न व्यक्ति ।
 कनसिरी-ना० [सं० कर्ण+शिर] कनचटमास्तिरको अवयव; कानका नजीक रौं उम्रेको अवयव ।

कनसुत्लो-ना० [कान+सुत्लो] १. धेरै खुट्टा हुने, लामो कीराविशेष; एक जातको खजुरो । २. लुकी-छिपी अर्काको गुप्त कुरा सुन्ने व्यक्ति ।
 कनाइ-ना० [कन्+आइ] कनने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कनात-ना० [तु०] १. कुनै ठाउँलाई चारैतिरबाट घेर्ने बाक्लो कपडा; भीत; साथर । २. पर्दा; छेकाबार ।
 कनिका-ना० [सं० कणिका] चामल भाँचिएको सानो टुक्रा; कणिका ।
 कनिके-वि० [कनिका+ए] १. कनिकाजस्तो । (ना०) २. कपडामा बिइने एक किसिमको कुरो; ठूलो जातको कुरो; कनिके-कुरो ।
 कनिके-कुरो-ना० [कनिका+कुरो] १. खस्रा लाम्चा पान, नीलो फूल, कनिकाजस्तो गिर्खा फल्ने एक झार । २. त्यसैको बिइने गिर्खा वा फल ।
 कनिनु-अ० क्रि० [कन्+इ+नु] कनने काम होइनु; ('कन्नु'-को भा० क्रि०) ।
 कनिष्ठ-वि० [सं०] १. सबभन्दा कम उमेरको; कान्छो । २. सबैभन्दा सानो; छोटो । ३. अल्प; तुच्छ ।
 कनिष्ठता-ना० [सं०] कनिष्ठ हुनाको भाव; तुच्छता; स्वल्पता ।
 कनिष्ठिका-ना० [सं०] कान्छी-औँलो ।
 कनी-कुथी-क्रि० यो० [कन्+कथ्+ई] सकी-नसकी; बल्ल-तल्ल ।
 कनीनिका-ना० [सं०] आँखाको नानी; आँखाको पुतली ।
 कनीयस-वि० [सं०] १. उमेरमा सानो; कान्छो । २. अल्प; तुच्छ ।
 कनुवा-ना० [सं० कण+उवा] एक पाउको चतुर्थांश; छटाक ।
 कनेक्शन-ना० [अं०] १. सम्बन्ध; सम्पर्क । २. जोर्ने वा गाँस्ने साधन ।
 कनेर-ना० [सं० कणेर] करवीर ।
 कनौजिया-वि० [कन्नौज (देश)+इया] कन्नौज-निवासी; कान्यकुब्ज ।
 कनचट-ना० [सं० कर्ण+तट] कान र आँखाका बीचको अङ्ग ।
 कन्जरो-ना० [कम+जरो] नमोटाएको साह्रै झीनो मूला, सखर-खण्ड आदि; नमोटाएको सानो जरो ।
 कन्जुस-वि० [कण+चुस्] आवश्यक काममा पनि धन खर्च नगर्ने; किरन्टोकी; कृपण ।
 कन्जुसी-ना० [कन्जुस+ई] कन्जुस हुनाको भाव; कृपणता ।
 कन्जुस्याई-ना० [कन्जुस+याई] कन्जुस हुनाको भाव; कृपणता ।
 कन्जूस-वि० [कन्जुस] कन्जुस ।
 कन्जुसी-ना० [कन्जुसी] कन्जुसी ।
 कन्दोल-ना० [अं०] सीमित माल-समानहरू अनुपातमा

वितरण गर्नको निमित्त गरिने सरकारी व्यवस्था;
नियन्त्रण ।
कन्ट्रोलर-ना० [अं०] १. नियन्त्रक । २. परीक्षा-सम्बन्धी
कामको रेख-देख गर्ने अधिकारी ।
कन्ठचाइ-ना० [कन्ठचाउ+आइ] कन्ठचाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
कन्ठचाइनु-स० क्रि० [कन्ठचाउ+इ+नु] घाँटीसम्म आउने
गरी खाइनु; ('कन्ठचाउनु'-को क० क्रि०) ।
कन्ठचाउनु-स० क्रि० [सं० कन्ठ+चाउ+नु] घाँटीसम्म
आउने गरी खानु ।
कन्डेउलो-ना० [कन्डो+उलो] १. चाकका फिला; नितम्ब ।
२. पिठचूँ ।
कन्डैसित-वि० बो० [कन्डो+ऐ+सित] बेवास्ता वा उपेक्षा
गरेर भनिने शब्द; भुत्रैसित; यत्रैसित ।
कन्डो-ना० [ने०] १. चाक; पीँध । २. पछिल्लिरको भाग;
पिठचूँ । ३. गुद-द्वार ।
कन्ड्याउलो-ना० [कन्डेउलो] कन्डेउलो ।
कन्तबिजोग-ना० [सं० कान्ति+वियोग] सर्व-नाश; सत्या-
नाश; चिल्ली-बिल्ली; विल्लबाठ ।
कन्ती-ना० [सं० कान्त] १. कड़ा नलागेको कराही ।
२. फलामका कीटको कराही ।
कन्तुर-ना० [सं० कन्तु] रुपियाँ-पैसा आदि राख्ने भित्र
खण्ड-खण्ड भएको सानो बाकस; सानो सन्दूक ।
कन्तो-ना० [कन्द] जरो; मूल ।
कन्था-ना० [सं०] १. थाडस्ता; चिथ्या-चिथ्या परेको लुगा ।
२. धेरै टुक्राहरू गाँसेर बनाइएको लुगा ।
कन्था-धारी-ना० [सं०] १. जोगी; भिक्षु । (वि०) २. गरीब;
निर्धन । ३. कन्थामात्र लाउने ।
कन्थारी-ना० [सं०] च्याप्टे-सिउँडी ।
कन्द-ना० [सं०] माटामुनि फल्ने फल; जराको रूपमा
फल्ने फल वा मूल (मूला, तरुल, सकर-खण्ड आदि) ।
कन्दन-ना० [सं०] १. नाश; ध्वंस । २. गुफा ।
कन्दनी-ना० [सं० कटि+बन्धिनी] कन्धनी ।
कन्दने-वि० [कन्दनी+ए] कन्धने ।
कन्द-मूल-ना० [सं०] १. जराको रूपमा माटामुनि फल्ने
फलविशेष; कन्द । २. फल-फूल ।
कन्दरा-ना० [सं०] गुफा ।
कन्दर्प-ना० [सं०] कामदेव ।
कन्दर्प-ज्वर-ना० [सं०] काम-वासनाजन्य ज्वर ।
कन्दु-ना० [सं०] चुह्लो ।
कन्दुक-ना० [सं०] १. भकुन्डो । २. सानो तकिया ।
कन्धनी-ना० [सं० कटि+बन्धिनी] लँगौटी कस्ताका
निमित्त कमरमा लाइने डोरी; कटि-सूत्र; मेखला ।
कन्धने-वि० [कन्धनी+ए] १. कन्धनी लाउने । २. सानो
(बालक) ।

कन्धर-ना० [सं०] १. गर्दन; घाँटी । २. बादल ।
कन्धु-अ० क्रि० [ने०] १. कुनै रोग वा परिश्रमले कष्ट हुँदा
मुखबाट अँ-अँ शब्द निकाल्नु । २. बल्ल-तल्ल पढ्नु; सकी-
नसकी भन्नु ।
कन्फरेन्स-ना० [अं० कन्फरेन्स] कुनै विषयमा विचार-विमर्श
गर्न भएको सभा; सम्मेलन ।
कन्भोकेशन-ना० [अं०] विश्व-विद्यालयको उपाधि वितरणो-
त्सव; दीक्षान्त-समारोह ।
कन्या-ना० [सं०] कन्या ।
कन्या-ना० [सं०] १. दश वर्षकी बालिका; विवाह नभएकी
बालिका; कुमारी । २. विवाहका समयकी दुलही । ३.
बाह्य राशिमध्ये एक । ४. धिउ-कुमारी ।
कन्याइ-ना० [कन्याउ+आइ] कन्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
कन्याइनु-स० क्रि० [कन्याउ+इ+नु] कन्याउने काम गरिनु;
चिलाइ मार्नाका निमित्त नङ आदिले कोरिनु; ('कन्याउनु'-
को क० क्रि०) ।
कन्याउनु-स० क्रि० [सं० कन्डु+याउ+नु] चिलाइ मार्नाका
निमित्त नङ आदिले कोर्नु ।
कन्या-कुमारी-ना० [सं०] १. दक्षिण भारतको एक प्रसिद्ध
अन्तरीप । २. दुर्गा । ३. अविवाहिता; कुमारी ।
कन्या-केटी-ना० [सं० कन्या+केटी] विवाह नभएकी स्त्री;
विवाह गर्ने बेलाकी बालिका; दश वर्षकी लङ्की ।
कन्या-दान-ना० [सं०] जाति र धर्मअनुसार संस्कारपूर्वक
विवाहका बेलामा वरलाई सङ्कल्पपूर्वक कन्या दिनु ।
कन्या-धन-ना० [सं०] छोरीको दाइजो ।
कन्यार्थी-ना० [सं०] कसैको विवाहका निमित्त कन्या माग्न
जाने व्यक्ति; लमी ।
कन्सल-ना० [अं० कन्सल] राजकीय वाणिज्य-दूत ।
कन्सल-जनरल-ना० [अं० कन्सल-जनरल] वाणिज्य-
सम्बन्धी काम गर्न एक देशबाट अर्को देशमा गएर बस्ने
उच्च कक्षाको राज-प्रतिनिधि; विशिष्ट वाणिज्य-दूत ।
कन्सुलेट-ना० [अं०] वाणिज्य-दूत रहने ठाउँ; कन्सलको
वास-स्थान ।
कन्स्टेबुल-ना० [अं० कन्स्टेबुल] पुलीस ।
कप-ना० [अं०] १. चिया आदि पिउने एक विशेष किसिमको
कचौरा; प्याला । २. चिया आदि पिउने कचौराभरिको
परिमाण । ३. खेल-कूद आदिको प्रतियोगितामा विजयीलाई
पुरस्कारस्वरूप दिइने विशेष प्रकारको पात्र ।
कप-क्रि० यो० [कप्प] १. सानो-तिनो लड्डू, फल आदि
ओठमा नछुवाई मुखमा हाल्ने किसिम; कप्प । २. अर्काको
धन-माल बेईमानी गरी लिने किसिम; चट; क्वाप्प ।
कपट-ना० [सं०] १. छल; धोखा । २. कैफत; दोष ।
कपटी-वि० [सं०] १. कपट गर्ने; धोखेबाज । २. मनमा
गाभ लिने । ३. अर्कालाई मन-पेट नदिने । ४. कपट भएको;

कसर भएको; मिसावट भएको ।

कपडछान-ना० [कपडा+छान्] कुनै तरल पदार्थ वा धूलो वस्तु कपडाद्वारा छान्नु ।

कपडमट्टी-ना० [सं० कपडा+मट्टी] आयुर्वेदीय औषधि पुट गर्ने आदिका काममा भाँडोको मुख टाल्ने माटोमा मुछिएको कपडा ।

कपडा-ना० [प्रा० कप्पड] लुगा सिउनाका निम्ति धागो आदिले तयार पारेको वस्त्र ।

कपनी-ना० [सं० कर्पर] माटाको सानो पाला ।

कपरदार-ना० [?] राज-दरबारको एक कर्मचारी ।

कपरदारी-ना० [कपरदार+ई] कपरदारको काम वा पद ।

कपर्द-ना० [सं०] १. कौडी; कौड़ा । २. शिवजीको जटा-जूट ।

कर्पदिका-ना० [सं०] कौडी ।

कपर्दी-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

कपर्दी-ना० [ने०] क्रीडा-भूमिका बीचमा रहेका सीमा-रेखाको दुइतिर एक-एक दल बसी आलो-पालो गरी एकापट्टिका खेलाडीले अर्कोपट्टि एकै सासले कराउँदै गई विपक्षी खेलाडीलाई छोएर फर्कने खेल ।

कपाइ-ना० [कप्+आइ] कप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कपाइनु-स० क्रि० [कप्+आइ+नु] कप्न लाइनु; कप्ने काम गराइनु; ('कपाउनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कपाउनु-स० क्रि० [कप्+आउ+नु] कप्न लाउनु; कप्ने काम गराउनु; ('कप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

कपाकप-क्रि० यो० [अनु०] धमाधम खाने किसिम; खपाखप ।

कपाट-ना० [सं०] ढोका; द्वार ।

कपाल-ना० [सं०] १. टाउको; खप्पर; मस्तक । २. भिक्षा-पात्र । ३. कचौरा; प्याला । ४. ढकना । ५. फुलको बोक्रा; खबटा । ६. घड़ाको तल्लो र माथिल्लो—दुवै अवयव । ७. शिरको रौं; केश ।

कपाल-क्रिया-ना० [सं०] शव-दाह गर्दा मुर्दाको टाउको फोर्ने क्रिया ।

कपालिका-ना० [सं०] १. काली; चण्डी; दुर्गा । २. खप्पर ।

कपाली-ना० [सं०] १. खप्परमा भीख माग्ने व्यक्ति; भिक्षुक । २. शिव; महादेव । ३. भैरव ।

कपाली-ना० [सं० कपाल+ई+] १. बिनाधितोको ऋण । २. धितो नराखी सापट लिएको ऋणको तमसुक ।

कपास-ना० [प्रा० कप्पास] १. तीन-तीन कुना परेका पात हुने, पहेँलो फूल फुल्ने, भुवादार फल लाग्ने एक बोट । २. त्यसैका फलको भुवा; रुवा; रुई ।

कपासी-ना० [ने०] छहारी वा शोभाको निम्ति लगाइने रुख ।

कपासे-वि० [सं० कपास+ए] १. हलुका पहेँलो रङ्गको; कपासको रङ्गको । २. कपासको; कपास-सम्बन्धी ।

कपि-ना० [सं०] १. बाँदर; माकल । २. हात्ती ।

कपिकच्छु-ना० [सं०] काउछो ।

कपिञ्जल-ना० [सं०] १. भँगेरो । २. भद्राई । ३. तित्री । ४. चातक । ५. एक ऋषि ।

कपित्थ-ना० [सं०] बेलको जस्तो रुख हुने, साह्रो फल फल्ने बोटविशेष; त्यसैको फल; कैथ ।

कपिनु-अ० क्रि० [कप्+इ+नु] भित्र-भित्रै खनिनु; तलतिर खोपिनु; ('कप्नु'-को भा० क्रि०) ।

कपिनु-स० क्रि० [कप्+इ+नु] कप्ने काम गरिनु; ताछेर बुट्टा, मूर्ति आदि बनाइनु; ('कप्नु'-को क० क्रि०) ।

कपिल-ना० [सं०] १. सगर राजाका साठी हजार छोरा-हरुलाई शाप दिएर भस्म गर्ने ऋषि; साङ्ख्य दर्शनका प्रवर्तक मुनि; विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये एक । २. अग्निको एक रूप । ३. शिलाजित् । ४. बदामी रङ्ग ।

कपिल-शिशपा-ना० [सं०] कैलो-सिसौ ।

कपिला-ना० [सं०] १. सेतो वा कैलो रङ्गकी गाई । २. सूधी गाई ।

कपिश-वि० [सं०] बदामी रङ्गको ।

कपी-ना० [अं० कॅपी] १. प्रति । २. कापी । ३. नकल ।

कपुरी-ना० [ने०] लाम्चा र ठूला पात हुने र अमिलो भावको स्वाद हुने एक जातको पान; अम्लवाटी ।

कपूत-ना० [प्रा० कपुत्त] खराब आचरण भएको छोरो; बदमाश छोरो; कुपुत्र ।

कपूर-ना० [सं० कर्पूर] १. साना-साना पात र हरिया साना फूल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको चोब जमेर बस्ने सेतो सुगन्धी द्रव्य; कर्पूर । (पूजामा बाल्ने र औषधिहरू बनाउनमा यसको उपयोग हुन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण शीतल, कृमि-नाशक र वायु-शोधक बताइएको छ ।)

कपूर-नली-ना० [कपूर+नली (?)] एक जातको रुख ।

कपूर-पत्ती-ना० [सं० कर्पूर+पत्र+ई] १. सेता टीका-टीका परेका हरिया पात; तला-तला परेका सेता फूल, र डाँठका बीच-बीचमा काला आँखला हुने एक बूटी । २. कपूर बास्ना आउने त्यसैको पात । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, खोकी, मूत्र-कृच्छ्र र पत्थरी नाश गर्ने बताइएको छ ।)

कपूर-पाती-ना० [कपूर+पात+ई] कपूर-पत्ती ।

कपुरी-ना० [कपूर+ई] १. एक जातको पान; कपुरी । (वि०) २. कपूरबाट बनेको ।

कपोत-ना० [सं०] १. परेवा । २. पानीमा डुबेर माछा समाउने एक जातको पक्षी ।

कपोत-पालिका-ना० [सं०] परेवाको गञ्जक; विटङ्क ।

कपोत-वृत्ति-ना० [सं०] जम्मा नगर्नु; सञ्चय नगर्नु ।

कपोत-व्रत-ना० [सं०] अरुको अत्याचार सहने व्रत; सहन-शीलता ।

कपोल-ना० [सं०] गाला ।

कपोल-कल्पना-ना० [सं०] सर्वथा बनावटी कुरा; मन-गढन्त कुरा; कोरा कल्पना ।

कपोल-कल्पित-वि० [सं०] बनावटी; मन-गढ़न्त; कल्पित ।
 कप्टेरिडनु-अ० क्रि० [कप्टेरि+इ+नु] कप्टेरो परिनु;
 फग्ल्याँटो परिनु; ('कप्टेरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 कप्टेरिनु-अ० क्रि० [कप्टेरो+इ+नु] कप्टेरो पर्नु;
 फग्ल्याँटो पर्नु ।
 कप्टेरो-ना० [कप्+एरो] दाउरा, बाँस आदिको चिरो;
 फग्ल्याँटो ।
 कप्टे-याइ-ना० [कप्टेरि+आइ] कप्टेरो पर्ने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 कप्टे-याइनु-स० क्रि० [कप्टेरि+याइ+नु] कप्टेरो पारिनु;
 फग्ल्याँटो बनाइनु; ('कप्टे-याइनु'-को क० क्रि०) ।
 कप्टे-याउनु-स० क्रि० [कप्टेरि+याउ+नु] कप्टेरा-कप्टेरा
 पारेर चिर्नु; फग्ल्याँटो पार्नु; ('कप्टेरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कप्तान-ना० [अ० कैप्टेन] १. लप्टनभन्दा माथिको जङ्गी
 दर्जा; पल्टनको एक अफिसर । २. पानी-जहाजको मुख्य
 अफिसर ।
 कप्नु-स० क्रि० [सं० कर्तन+नु] १. काठ, ढुङ्गा, ईँट, धातु
 आदि ताछेर, बट्टा, मूर्ति आदि बनाउनु; भित्र-भित्रै
 खन्नु । २. खोपी खेल्दा घ्वाईँ हात्ते एक तरीका ।
 कप्प-क्रि० यो० [अनु०] खाद्य पदार्थलाई ओठमा नछुवाई
 मुखमा हाल्ने किसिम; ख्वाप्प; क्वाप्प ।
 कप्पू-ना० [कप्प] १. एक चोटि मुखमा हाल्ने खानेकुराको
 परिमाण; गाँस; गफ्फा; फाँको । २. कप्ने काम; कपाइ ।
 कप्याइ-ना० [कप्याउ+आइ] कप्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 कप्याइनु-स० क्रि० [कप्याउ+इ+नु] कप्प खाइनु; कपलक्क
 खाइनु; ('कप्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कप्याउनु-स० क्रि० [कप्याउ+नु] कप्प खानु; कपलक्क खानु ।
 कपलक्क-क्रि० यो० [अनु०] एकै चोटि मुखमा हाल्ने किसिम;
 कप्ल्याक्क; कप्प ।
 कप्ल्याइ-ना० [कप्ल्याउ+आइ] कप्ल्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 कप्ल्याइनु-स० क्रि० [कप्ल्याउ+इ+नु] कपलक्क खाइनु;
 कप्याइनु; ('कप्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कप्ल्याउनु-स० क्रि० [कप्ल्याक्क+याउ+नु] कपलक्क खानु;
 कप्याउनु ।
 कप्ल्याक्क-कुल्लुक-क्रि० यो० [कप्प+कप्प] कप्ल्याक्क ।
 कप्ल्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] कपलक्क ।
 कफ-ना० [सं०] घाँटीभित्र जम्ने सिँगानजस्तो पदार्थ;
 खकार ।
 कफ-ना० [अं०] कमीजका बाउलाको छेउमा टाँक लाइने
 दोहरो तह भएको अवयव ।
 कफन-ना० [अं० कफन] कात्रो ।
 कफल-वि० [कफ] १. बेस्वादको; खल्लो । २. बेकम्मा;
 रद्दी । ३. निर्धो; निर्बलियो । ४. कमसल ।

कफल्ली-वि० [कफल] कफल ।
 कफी-ना० [अं० कॅफी] चियाजस्तै पिउने एक पेय पदार्थ ।
 कबच-ना० [अ० कब्ज-उल्-वसूल] मुल्कीखानावाट दिइने
 रसीद ।
 कबच-ना० [अं० काउच] कौच ।
 कबन्ध-ना० [सं०] १. टाउको नभएको शरीर; धड़ । २.
 पेट । ३. बादल । ४. पुच्छे-तारो । ५. दण्डकारण्यमा
 रामले मारेको एक प्रसिद्ध राक्षस ।
 कबल-ना० [कवल] कवल ।
 कबाई-ना० [सं० काकमाची] खुर्सानीका जस्ता फूल र पात
 हुने साना-साना काला गोल फल फल्ने बोटविशेष; काक-
 माची । (आयुर्वेदमा यसलाई शुक्र-वर्द्धक र शूल-नाशक
 मानिन्छ ।)
 कबाफ-ना० [फा० कबाव] कबाव ।
 कबाब-ना० [फा०] विशेष प्रकारले मर-मसला हाली
 पकाएको मासु; पक्कु ।
 कबाब-चीनी-ना० [फा०] १. लाम्चा पात, रातो फूल,
 घोगाका आकारको फल हुने एक बोट । २. त्यसैको
 घोगामा हुने मरीचजत्रा दाना; कङ्काल । (आयुर्वेदमा
 यसको गुण रचि-कारक, अग्नि-वर्द्धक र कफ-नाशक
 बताइएको छ ।)
 कबीर-ना० [अ०] सम्प्रदाय-प्रवर्तक एक प्रसिद्ध महात्मा कवि ।
 कबीर-पन्थी-वि० [कबीर+पन्थी] कबीर-मतानुयायी;
 कबीर-सम्प्रदायको ।
 कबुलाइ-ना० [कबुल्+आइ] कबुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कबुलाइनु-स० क्रि० [कबुल्+आइ+नु] कबुल लाइनु;
 कबूल गराइनु; ('कबुलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कबुलाउनु-स० क्रि० [कबुल्+आउ+नु] कबुल लाउनु;
 कबूल गराउनु; ('कबुलनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कबुलिनु-स० क्रि० [कबुल्+इ+नु] कबूल गरिनु; प्रतिज्ञा
 गरिनु; ('कबुलनु'-को क० क्रि०) ।
 कबुलनु-स० क्रि० [कबूल+नु] १. कबूल गर्नु; प्रतिज्ञा गर्नु ।
 २. मन्जूर गर्नु; स्वीकार गर्नु ।
 कबूल-ना० [अ० कबूल] प्रतिज्ञा; स्वीकृति; प्रण ।
 कबूलियत-ना० [अ० कबूलियत] कबूल गरेको कुरा लेखिएको
 कागत; प्रतिज्ञा-पत्र; मन्जूरनामा ।
 कब्जा-ना० [अ० कब्जः] १. काबू; वश; अधिकार । २.
 ढोका, सन्दूस आदिको बिक्री वा खापा खोल्न र लाउन हुने
 गरी त्यसमा जडिएको धातुको साधनविशेष ।
 कब्जियत-ना [अ० कब्जियत] गोटा पर्नु; दिसा रोकिनु;
 कोष्ठ-बद्धता ।
 कब्र-ना० [अ० कब्र] १. मुसलमान र ईसाईहरूको मुर्दा
 गाड्ने खाडल; चिहान । २. चिहानमाथि बनाएको
 चौतारो ।
 कब्रिस्तान-ना० [अ० कब्रिस्तान] कब्रहरू भएको स्थान ।

कभर-ना० [अं०] पुस्तक आदिको आवरण; ढकना ।
 कम-वि० [फा०] थोर; अलिकति; कम्ती; न्यून ।
 कमजोर-वि० [फा० कमजोर] बल नभएको; दुर्बल;
 निर्बलियो ।
 कमजोरी-ना० [फा० कमजोरी] दुर्बलता; नाताकती ।
 कमठ-ना० [सं०] १. कछुवा । २. साधुको तुम्बा । ३. बाँस ।
 कमठी-ना० [सं०] कछुवा ।
 कमण्डलु-ना० [सं०] उझिन्डो र टुटी भएको वा नभएको
 पानीको भाँडो; पूजाका निमित्तको वा साधु-संन्यासीले
 लिएर हिँड्ने जल-पात्र; दरिया-नरिवलको खप्परको
 वा तुम्बा आदिको साधु-संन्यासीको जल-पात्र ।
 कमनीय-वि० [सं०] १. अति राम्रो; सुन्दर; मनोहर ।
 २. कामना गर्न योग्य; इच्छा गर्न लायक ।
 कमनीयता-ना० [सं०] सुन्दरता; रमणीयता ।
 कमर-ना० [फा०] शरीरको मध्य भाग; कम्मर; कटि ।
 कमरख-ना० [सं० कमर] १. सिउँडीको डाँठजस्तो तीन-
 चार पाटा परेको पहेंलो अमिलो फल फल्ने, द्रोण-पुष्पजस्तो
 खैरो फूल फुल्ने एक रुख । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा
 यसको गुण वात-पित्त-नाशक र पुष्टि-कारक बताइएको छ) ।
 कमर-पेटी-ना० [फा० कमर+पेटी] १. कमरमा बाँध्ने फित्ता-
 जस्तो साधन; पेटी; कमर-बन्द । २. पटुका ।
 कमर-बन्द-ना० [फा०] कमर-पेटी ।
 कमर-बन्दी-ना० [फा० कमर+बन्द+ई] कमरमा बाँध्ने
 कपडा; पटुका; कमर-पेटी; कमर-बन्द ।
 कमल-ना० [सं०] १. पोखरीमा उम्रने, बाटुला ठूला पात हुने,
 लामो नालमा धेरै दल भएको रातो, सेतो, नीलो, पहेंलो
 आदि अनेक रङ्गको मधुर सुगन्धी फूल फुल्ने प्रसिद्ध बोट ।
 २. त्यसैको फूल; पद्म । (साधारण कमल गुलाफी रङ्गको
 हुन्छ । गाढा रातो र ठूलो जातको कमललाई कोकनद, नीलो
 कमललाई नील-कमल, सेतो कमललाई पुण्डरीक, खैरो
 कर्णिकार हुने सेतो कमललाई पद्मिनी, नीलो र सेतो मिसिएको
 सूर्य-मुखीको जस्तो पत्र हुने कमललाई उत्पल, सानो सेतो
 सूर्य-मुखीको जस्तो पत्र हुने कमललाई कुमुद, नीलो रङ्गको
 त्यस्तै पत्र हुने सानो कमललाई नीलोत्पल र कालो पात
 हुने गाढा रातो सानो कमललाई उत्पलिनी भन्दछन् ।)
 कमल-गट्टा-ना० [सं० कमल+गट्टा] १. कमलको गेडा;
 कमलको बीज; पद्म-बीज । २. कमलको कर्णिकार ।
 कमल-नयन-वि० [सं०] १. कमलका दलजस्ता आँखा
 भएको; पद्म-पत्राक्ष । २. विष्णु ।
 कमल-नाभ-ना० [सं०] विष्णु ।
 कमल-नाल-ना० [सं०] कमलको डाँठ; कमलको नाल ।
 कमल-पित्त-ना० [सं०] पित्त-प्रकोप भएर रोगीका सबै
 अङ्ग-प्रत्यङ्ग पहेंला हुने रोगविशेष; कामला ।
 कमला-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. धन; सम्पत्ति ।
 कमलाकर-ना० [सं०] १. कमलको समूह । २. कमल फुलेको

तलाउ; कमल-पोखरी । ३. विष्णु । ४. ब्रह्मा ।
 कमलाक्ष-वि० [सं०] कमलका दलजस्ता आँखा भएको;
 कमल-नयन ।
 कमलाक्षी-वि० [सं०] कमल-पत्रजस्ता आँखा भएकी (स्त्री);
 कमल-नयनी ।
 कमलासन-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. पद्मासन ।
 कमलिनी-ना० [सं०] १. कमलको बोट । २. कमल;
 नलिनी । ३. कमल फुलेको पोखरी; कमल-पोखरी ।
 कमलो-वि० [सं० कोमल] नरम; मुलायम; कोमल ।
 कमल्याई-ना० [कमलो+याई] कमलो हुनाको भाव;
 कोमलता ।
 कमसल-वि० [कम+असल] असल नभएको; कम्ती
 किसिमको; नअसल ।
 कमा-ना० [अं० कँमा] अल्प-विराम; (,) ।
 कमाइ-ना० [कमाउ+आइ] १. कमाएको वस्तु; आम्दानी;
 आय । २. कमाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कमाइ-ना० [काम्+आइ] काम्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
 कँपाइ ।
 कमाइनु-सं० क्रि० [काम्+आइ+नु] कँपाइनु; काँप्न
 लगाइनु; ('कमाउनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कमाइनु-सं० क्रि० [कमाउ+इ+नु] आम्दानी गरिनु; आर्जन
 गरिनु; ('कमाउनु'-को-क० क्रि०) ।
 कमाउनु-सं० क्रि० [काम्+आउ+नु] १. आम्दानी गर्नु;
 आर्जन गर्नु । २. जग्गा-जमीन खन-जोत गरी बाली-नाली
 लाउनु । ३. गहना-गुरिया बनाउनु ।
 कमाउनु-सं० क्रि० [काम्] कँपाउनु; ('काम्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कमान-ना० [अं० कमान्ड] १. हैकम; अख्तियार । २. जङ्गी
 आदेश ।
 कमान-ना० [फा०] धनु; धनुष ।
 कमानियर-ना० [अं० कमान्डर] जङ्गी अफिसर; कमान्डर ।
 कमानि-ना० [फा० कमान] १. दम दिएर चलाइने यन्त्रमा
 दम भर्ने इस्पातको घुंगुरिएको अवयव । २. कुनै यन्त्रलाई
 चलाउने लचिलो साधन; स्प्रिङ । ३. हनिया रोग हुनेले
 कमरमा बाँध्ने छाला वा धातुको पेटी । ४. गजो; गज ।
 कमानिदार-वि० [कमानि+दार] कमानि भएको ।
 कमान्डर-ना० [अं०] सैनिकहरूलाई अनुशासनको आज्ञा
 दिने जङ्गी अफिसर ।
 कमान्डर-इन्-चीफ-ना० [अं०] कुनै राष्ट्रको स्थल-सेनाको
 सर्वोच्च सञ्चालक जङ्गी अफिसर; प्रधान सेना-पति ।
 कमारी-ना० [कमारो+ई] १. कमाराकी स्वास्ती । २.
 किनेर ल्याएकी नोकर्नी; दासी ।
 कमारो-ना० [प्रा० कम्मआरो] किनेको नोकर; दास;
 करिया ।
 कमार्तन-ना० [कमारो+अर्तन (सं०)] १. कमाराले सहनुपर्ने
 दुःख; कमाराले खप्नुपर्ने अनुशासन । २. दासता ।

कमाल-वि० [अ०] १. अनौठो; अद्भुत। २. कुशलता; निपुणता।
 कमिटी-ना० [अं०] कुनै निश्चित काम गर्नको निम्ति गठन भएको समिति; सानो सभा।
 कमिनी-ना० [कामी+इना] कमिनी।
 कमिनी-ना० [कामी+नी] कामीकी स्वास्नी; कामी जातकी स्त्री।
 कमिली-सलह-ना० [कमिलो+सलह] १. मानिसको ठूलो भीड़; ठूलो जन-समूह। (वि०) २. धेरै; प्रशस्त।
 कमिलो-ना० [ने०] गुलियो पदार्थ रुचाउने, चिल्लो एक जातको सानो कीराविशेष।
 कमिशनर-ना० [अं०] जिल्लाहरूको समूहको प्रशासनको निमित्त वा कुनै विशेष कामको निमित्त सरकारद्वारा नियुक्त सर्वोच्च कर्मचारी; आयुक्त।
 कमिसन-ना० [अं०] १. कुनै वस्तु किन-बेच गराउने व्यक्तिले बीचमा पाउने नाफा; दलाली; फोसा। २. कमिटी; समिति; आयोग।
 कमी-ना० [फा० कम+ई] कम हुनु; न्यूनता; अल्पता।
 कमीज-ना० [अ० कमीस] छातीमा टाँक लाउने, फेर गोल भएको, बाउलामा कफ र टाँक हुने खुकुलो पोशाक-विशेष।
 कमेना-ना० [कामी+एना] कामी जातकी स्त्रीलाई आदर-पूर्वक भन्ने शब्द; कमिनी।
 कमेरो-ना० [ने०] घर पोल्ने एक जातको सेतो माटो।
 कमे-ना० [ने०] ठूलो पात हुने एक जातको लहरो। (यसको पात घुम छान्ने काममा लिइन्छ।)
 कमोत-वि० [कमाउ+ओत] १. कमाएको; खेती गरेको; कमाइ गरेको। २. कामत।
 कमोती-ना० [कमाउ+ती] कमाइ; आयस्ता; आर्जन।
 कमौत-वि० [कमाउ+औत] कमोत।
 कमौती-ना० [कमाउ+औती] कमोती।
 कम्घासा-ना० [नेवा०] केराउ पिँधेर साँधी बनाएको अचार।
 कम्ता-वि० [कम] कम; थोरै; घटी; न्यून; कम्ती।
 कम्ती-वि० [कम+ती] कम; थोरै; घटी; न्यून; कम्ता।
 कम्प-ना० [सं०] काँप्नु; कम्पन।
 कम्पन-ना० [सं०] काँप्नु; हल्लनु; कम्प।
 कम्पनी-ना० [अं०] १. संयुक्त धनबाट व्यापार वा व्यवसाय गर्नेहरूको समुदाय; व्यापारिक गठन। २. भारतीय रुपियाँ। ३. सेनाको एक विभाग।
 कम्पाउन्ड-ना० [अं०] गिर्दा; क्याम्प।
 कम्पाउन्डर-ना० [अं०] डाक्टरको निर्देशनअनुसार औषधीको मिश्रण तयार पार्ने कामदार।
 कम्पाउन्डरी-ना० [कम्पाउन्डर+ई] कम्पाउन्डरको पेशा वा काम।
 कम्पायमान-वि० [सं०] काँपेको; कामिरहेको; थरहरी

भएको; कम्पित।
 कम्पास-ना० [अं०] १. दिशा छट्ट्याउने यन्त्र; दिग्दर्शक यन्त्र। २. गोल रेखा खिच्ने यन्त्र; परकाल।
 कम्पासे-ना० [अं० कम्पास+ए] कम्पासको काम गर्ने व्यक्ति; कम्पासद्वारा जमीनको नक्शा बनाउन सहायता गर्ने कामदार।
 कम्पित-वि० [सं०] काँपेको; थरहरी; कम्पायमान।
 कम्पु-ना० [अं० कम्पनी] १. सेनाको एक विभाग। २. सिपाही; सैनिक।
 कम्पु-कोत-ना० [कम्पु+कोत] पल्टनको साज-बाज राख्ने ठाउँ; असबाबखाना।
 कम्पोज-ना० [अं०] शब्द तथा वाक्यअनुसार छापखानामा टाइप जोनुं; छान्ने अक्षरहरू मिलाउनु।
 कम्पोजिटर-ना० [अं०] कम्पोज गर्ने कामदार।
 कम्बल-ना० [सं०] १. ओढ्ने-ओछ्याउने कामका निमित्तको मोटो ऊनी कपडा; राडी-पाखी; काम्लो। २. गाईको गलामा झुन्डिएको छाला; माल; सासना। ३. पानी।
 कम्बी-ना० [सं०] १. डाडु। २. चम्चा।
 कम्बु-ना० [सं०] १. शङ्ख। २. हात्ती। ३. गर्दन।
 कम्बुक-ना० [सं०] १. शङ्ख। २. शङ्खको चुरा। ३. घुंगी कीरो। ४. अधम मानिस।
 कम्बु-ग्रीवा-ना० [सं०] शङ्खका आकारको घाँटी।
 कम्मर-ना० [फा० कमर] कमर।
 कम्मर-पेटी-ना [कम्मर+पेटी] कमर-पेटी।
 कम्मर-बन्दी-ना० [फा० कमर-बन्द] कमर-पेटी।
 कम्पूनिज्म-ना० [अं०] कार्ल मार्क्सद्वारा प्रतिपादित आर्थिक र राजनीतिक सिद्धान्त; साम्यवाद।
 कम्पूनिस्ट-वि० [अं०] कम्पूनिज्मको अनुयायी; साम्यवादी।
 कम्प-वि० [सं०] १. कामुक; कामासक्त। २. सुन्दर; रमणीय।
 कम्लाइ-ना० [कम्लाउ+आइ] कम्लाउने किसिम वा क्रिया।
 कम्लाइनु-स० क्रि० [कम्लाउ+इ+नु] पेट बोकाइनु; मैथुन गरिनु; ('कम्लाउनु'-को क० क्रि०)।
 कम्लाउनु-स० क्रि० [सं० कम्प+आउ+नु] १. पेट बोकाउनु; मैथुन गर्नु; रति गर्नु। (अ० क्रि०) २. पेट बोक्नु; गर्भ धारण गर्नु।
 कम्सा-ना० [ने०] सुमेरु र नलीमात्र हुने एक किसिमको सानो हुक्का।
 कथ-ना० [प्रा० कइथ] १. लाम्चा पात, रातो फूल र बेलजस्तो फल हुने एक काँडावाल वृक्ष। २. त्यसैको फल; कैथ; कपित्थ। (आयुर्वेदमा यसको तेल मूसाको विष नाश गर्ने बताइएको छ।)
 कर-ना० [सं०] १. सरकारलाई बुझाउने विभिन्न किसिमका रकम। २. माल-पोत; कूत। ३. सित्तो। ४. ओलक। ५. कर-काप; प्रेरणा। ६. हात। ७. किरण। ८. हात्तीको

सूँड । १. (अरु शब्दको पछि लागेर दिने, गर्ने आदि अर्थ बुझाउने) शब्द । (उदा०-दिन-कर, हित-कर, सुख-कर इत्या० ।)

करक-ना० [ने०] १. उम्कन नसकिने अछेरो अवस्था । २. बलियो गरी समातेको अवस्था ।

करकर-क्रि० यो० [ने०] कचकच; फतफत ।

करकरे-वि० [करकर+ए] करकर गर्ने; कचकचे; फतफते ।

करका-ना० [सं०] असिना ।

करका-घन-ना० [सं०] असिना बर्साउने बादल ।

कर-काप-ना० [कर+काप] बल-जफती; जबरजस्ती ।

करक-क्रि० यो० [अनु०] दहो वस्तु भाँचिने किसिम; दहो वस्तु भाँच्चा आउने आवाज; कन्याक ।

करगत-वि० [सं०] हातमा आएको; हस्तगत ।

कर-ग्रहण-ना० [सं०] १. विवाह; पाणि-ग्रहण । २. कर उठाउनु; कर असूल गर्नु ।

करङ्ग-ना० [सं० करङ्ग] मेरु-दण्डबाट छातीमा जोडिने आउने लामा-लामा हाड ।

करङ्गे-वि० [करङ्ग+ए] करङ्गे ।

करङ्कुशाली-ना० [सं०] १. सानो, पहुँलो डाँठ हुने एक थरी गवैरा-ऊखु । २. खप्पर; कपाल ।

करङ्गे-ना० [करङ्ग+ए] १. टाउकोदेखि पुच्छरसम्म एकनास गोलपरेको, करीब चार इन्च लामो एक जातको माछा । २. सानो विछ्यौना; लम्पट ।

करछुली-ना० [सं० कर+रक्षी] घिउ, तेल आदि सुमर्ने सानो डाडु ।

करज-ना० [सं०] १. नड । २. आँला ।

कर-ज्योडि-ना० [सं०] हात-जोडी ।

करञ्ज-ना० [सं०] भँगेराको फुलको आकारको, सेतो वा रातो रङ्गको अमिलो फलविशेष ।

करट-ना० [सं०] १. काग; कौवा । २. हात्तीको कनपारो ।

करण-ना० [सं०] १. काम गर्नु; काम गराइ । २. काम; कार्य । ३. इन्द्रिय । ४. काम गर्ने साधन; औजार । ५. व्याकरणमा कर्ताले क्रिया सिद्ध गर्ने कारक; तृतीय कारक । ६. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार एक तिथिमा दुइ वटाका हिसाबले पर्ने जम्मा एघार विभाग (वव, बालव, कौलव, तैतिल, गर, वणिज, विष्टि, शकुनि, चतुष्पद, किस्तुघ्न र नाग) ।

करणिक-ना० [सं०] कामदार; कार्य-कर्ता ।

करणी-ना० [सं०] १. नियम-विरुद्ध मैथुन; अगम्या-गमन । २. बलात्कारको मैथुन । ३. असारे फूल ।

करणीय-वि० [सं०] गर्न योग्य; गर्नुपर्ने ।

करण्ड-ना० [सं०] १. बाँसका चोयाले बुनेको भाँडो; डालो, खर्पन आदि । २. माहुरीको चाको ।

कर-तल-ना० [सं०] हत्केलो ।

कर-तल-ध्वनि-ना० [सं०] थपडी; ताली ।

कर-ताल-ना० [सं०] कठ-ताल ।

कर-ताली-ना० [सं०] १. कर-तल-ध्वनि; थपडी । २. भजन, कीर्तन आदिमा बजाइने काठको बाजा; कठ-ताल ।

करतूत-ना० [सं० कर्तृत्व] काम; कर्म; करनी; कर्तव्य (खराब अर्थमा मात्र प्रयोग हुने) ।

करद-वि० [सं०] कर तिर्ने; कर दिने ।

करनाल-ना० [अ० करनाय] फुकेर बजाइने धुंगुरिएको एक किसिमको ठूलो बाजा ।

करनी-ना० [सं० करण] १. काम; कर्तव्य । २. खराब काम; बिगार । ३. करणी ।

करनी-सन्देह-ना० [सं० करण +सन्देह] मर्मसम्म धक्का पुग्ने बिगार ।

कर-न्यास-ना० [सं०] जप, पूजा आदिमा मन्त्रपूर्वक हातका आँलाहरू स्पर्श गर्ने क्रिया ।

कर-पत्र-ना० [सं०] करौँती; आरा ।

कर-पल्लवी-ना० [सं०] आँलाको सङ्केतद्वारा शब्दको भाव प्रकट गर्नु ।

करपात्री-वि० [सं०] हातमा अन्न, जल आदि ग्रहण गर्ने (साधु) ।

कर-पृष्ठ-ना० [सं०] हर्युङ्गो ।

करभ-ना० [सं०] १. नारीदेखि कान्छी-आँलासम्मको हत्केलाको तल्लो भाग । २. हात्तीको सूँड । ३. हात्तीको बच्चा । ४. ऊँटको बच्चा ।

करभक-ना० [सं०] ऊँट ।

करभोर-वि० [सं०] हात्तीका सूँडजस्ता तिघ्रा भएकी (स्त्री) ।

करम-ना० [सं० कलम्बी] पोखरीमा उम्रने, सखर-खण्डको जस्तो पात, खोक्रो डाँठ र सेतो फूल हुने एक साग । (आयुर्वेदमा यसको गुण दूध र शुक्र बढाउने बताइएको छ ।)

करमर्द-ना० [सं०] करौँदा ।

करमर्दी-ना० [सं०] सानु-करौँदा ।

करमा-ना० [सं० कदम्ब] कोइरालाका जस्ता पात हुने, कदम्बका जस्ता फूल र पहुँलो काठ हुने बलियो एक जातको वृक्ष; एक जातको कदम्ब ।

कर-माला-ना० [सं०] जप गर्दा जप-मालाको काम लिइने आँलाका टोप्रा ।

करमाली-ना० [सं०] सूर्य ।

करवाल-ना० [सं०] खङ्ग; तरवार ।

करवीर-ना० [सं०] लामा-लामा पात, पहुँला, सेता, राता फूल फुल्ने एक बोट; कँडेल । (यसका पहुँला, राता, सेता आदि फूल फुल्ने अनेक भेद हुन्छन् । पहुँलो फूल फुल्नेको बाटुला किसिमका फल र रातो फूल फुल्नेको लामा-लामा कोसा हुन्छन् ।)

करवीर-ना० [सं० कराल+वीर] काठमाडौँको एक प्रसिद्ध श्मशान ।

कर-शाखा-ना० [सं०] हातका आँला ।

कर-सम्पुट-ना० [सं०] अञ्जलि-मुद्रा; दुइ हात जोड्नेको मुद्रा ।

करांत-ना० [ने०] बल; शक्ति ।

कराँतिलो-वि० [करांत+इलो] १. बलियो; शक्ति-शाली ।

२. दबिलो; दहो; मजबूत ।

कराँसो-ना० [ने०] जगमा चिसो बचाउनाका निमित्त घरका वरि-परि टाँसेर बनाइने पेटी ।

कराइ-ना० [कराउ+आइ] कराउने किसिम वा क्रिया ।

कराइनु-अ० क्रि० [कराउ+इ+नु] ठूलो शब्द गरी बोलिनु; चिच्छ्याइनु; ('कराउनु'-को भा० क्रि०) ।

कराउनु-अ० क्रि० [सं० क्रंद] १. ठूलो स्वरले बोलनु; चिच्छ्याउनु । २. कचकच गर्नु; करकर गर्नु । ३. उजूर गर्नु; फिराद गर्नु ।

करामत-ना० [अ०] अनौठो काम; चमत्कार ।

करार-ना० [अ०] १. कबूल; प्रतिज्ञा । २. दृढता; स्थिरता ।

कराल-वि० [सं०] डर-लाग्दो; भयानक; भयङ्कर ।

करालो-ना० [सं० कराल] ठाडो परेको डर-लाग्दो भीर; भिरालो; ओरालो ।

कराही-ना० [प्रा० कडाह] दुइतिर कडा लागेको, फराक मुख हुने पकाउने काममा उपयोग गरिने, फलाम, पीतल आदिको भाँडोविशेष ।

कराही-ना० [सं० कटभी] १. साना-साना पात हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको फल । (यसका सेता र काला-दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसका फलको गुण धातु र कफ-वर्द्धक मानिएको छ । वृक्षको निर्यास बल-वर्द्धक र वात-नाशक मानिएको छ ।)

करि-ना० [सं०] हात्ती ।

करिया-ना० [सं० क्री+इया] किनेको नोकर; कमारो; दास ।

करि-वदन-ना० [सं०] गणेश ।

करीब-क्रि० यो० [अ० करीब] १. लगभग; झन्डै । २. पुगनपुग ।

करीर-ना० [सं०] क्षार वा ग्रेनिन जमीनमा हुने, पात नहुने, वसन्त ऋतुमा हरिया डाँठका टुप्पामा साना-साना गोल राता फूल फुल्ने र फूल झरेपछि गोल-काँक्रीजस्ता बाटुला फल फल्ने एक बोट । (यसका बोक्राको पाट बन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, वात, श्वास, र शूल रोग नाश गर्ने बताइएको छ ।)

करीष-ना० [सं०] सुकेको गोबर; पकला; गुइँठा ।

करु-ना० [ने०] लेकमा हुने जौजस्तो अन्नविशेष ।

करुण-ना० [सं०] १. करुणा; दया । २. ईश्वर । ३. काव्यका नौरसमध्ये एक । (वि०) ४. करुणा-युक्त; दयावान् ।

करुणा-ना० [सं०] दया; माया ।

करुणा-निधान-वि० [सं०] करुणा-युक्त; दयालु ।

करुणा-निधि-वि० [सं०] करुणा भएको; दयालु ।

करुणार्द्र-वि० [सं०] दयाले मन परेको; करुणामय ।

करुवा-ना० [सं० करक] टुटी भएको पानीको भाँडोविशेष ।

करुवा-ना० [ने०] दुइ वा तीन खुट्टा भएको कीलाविशेष ।

करेटाइ-ना० [करेट्+आइ] करेट्ने किसिम वा क्रिया ।

करेटाइनु-स० क्रि० [करेट्+आइ+नु] करेट्ने लाइनु; करेट्ने काम गराइनु; ('करेटाइनु'-को क० क्रि०) ।

करेटाइनु-स० क्रि० [करेट्+आउ+नु] करेट्ने काम गराउनु; करेट्ने लाउनु; ('करेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

करेटिनु-स० क्रि० [करेट्+इ+नु] कराँतीले झँ रेटिनु; करेट्ने काम गरिनु; ('करेट्नु'-को क० क्रि०) ।

करेटो-वि० [करेट्+ओ] १. करेट्ने स्वभावको; अर्कालाई मर्का पार्ने । २. नमिल्दो; बेमेलको ।

करेट्नु-स० क्रि० [कराँती+रेट्] १. कराँतीले रेट्झँ रेट्नु । २. अर्कालाई ज्यादै मर्का पार्नु ।

करेणु-ना० [सं०] हात्ती ।

करेत-ना० [सं० कर्कटी] एक जातको ठूलो विषालु सर्प ।

करेन्ट-ना० [अ०] १. विजुलीको प्रवाह; विद्युत्तरङ्ग ।

२. प्रवाह; धारा ।

करेपाइ-ना० [करेप्+आइ] करेप्ने किसिम वा क्रिया ।

करेपाइनु-स० क्रि० [करेप्+आइ+नु] करेप्ने लाइनु; अँठ्याउन लाइनु; ('करेपाउनु'-को क० क्रि०) ।

करेपाउनु-स० क्रि० [करेप्+आउ+नु] करेप्ने लाउनु; अँठ्याउन लाउनु; ('करेप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

करेपिनु-स० क्रि० [करेप्+इ+नु] करेप्ने काम गरिनु; अँठ्याउनु; ('करेप्नु'-को क० क्रि०) ।

करेप्नु-स० क्रि० [क्याप्प+नु] १. हल-चल गर्न नहुने गरी समाउनु; अँठ्याउनु । २. कर-काप गर्नु; न्याय-याख्ती पार्नु ।

करेली-ना० [ने०] घोडाको टाउकोमा लाउने साज; मोहडा; लगाम ।

करेलो-ना० [सं० कारवेल्ल] तीन-कुने पात हुने, लहरामा फल्ने, तरकारी वा अचार बनाएर खाइने, तीतो फलविशेष ।

करेसो-ना० [कराँसो] कराँसो ।

करोड़-ना० [सं० कोटि] १. सय लाखको सङ्ख्या; १००००००० को अङ्क । (वि०) २. सय लाख सङ्ख्याको ।

करोड़न्-वि० [करोड़+अन्] करोड़ी; अनेक करोड़ ।

करोड़-पति-वि० [करोड़+पति (सं०)] करोड़ रुपियाँको मालिक; कोट्याधीश ।

करोड़ी-वि० [करोड़+औं] धेरै करोड़; करोड़न्; कोटि-कोटि ।

करौंजी-ना० [सं० करञ्ज] १. कालो जीरा; मुङ्ग्रेलो । २. रातो-सेतो रङ्गको, अमिलो स्वादको फलविशेष; करौंदा ।

करौंती-ना० [सं० कर्तनी] रेतैर काठ आदि चिर्ने एक किसिमको दाँतीदार औजार; सानो किसिमको आरा ।

करौंते-ना० [करौंती] १. खस्रा र लामा पात र सेतो फूल हुने, दूबो-जातको लहरे भई-झार; पानी-दूबो । २. एक जातको बाँस ।

करौंदा-ना० [सं० करमर्द] १. साना-साना पात, सेतो फूल, गोल, साना फल हुने एक काँदावाल वृक्ष । २. त्यसैको फल; करमर्द । ३. रातो र सेतो मिसिएको अमिलो फल; करञ्ज ।

कर्कट-कर्तु

कर्कट-ना० [सं०] १. बाह्य राशिमध्ये एक । २. गङ्गटो ।
 ३. तराजूको डाँठको दुवैतिरको घुंगुरिएको टुप्पा । ४. मुस्लिन्डी लहरो ।
 कर्कट-पाता-ना० [अ० कँरुगेटेड+पाता] घर छाउने, डाँडो र डोल्सी परेको टिनको पाता; जस्ता-पाता ।
 कर्कट-रेखा-ना० [सं०] विषुवत्-रेखाभन्दा साढे तेईस अंश उत्तर भएको र त्यसकै समानान्तरमा कल्पना गरिएको भौगोलिक रेखा ।
 कर्कट-शृङ्गी-ना० [सं०] १. लाम्चा पात र लामा खैरा फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण हिक्का, वायु, अतिसार र रक्त-दोष नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 कर्कनु-अ० क्रि० [कर्क+नु] १. कर्क हुनु; बाङ्गिनु; टेडिनु ।
 २. कसैलाई देखेको नदेखे गरेर अर्कातिर फर्कनु ।
 कर्क-रेखा-ना० [सं०] कर्कट-रेखा ।
 कर्कलो-ना० [ने०] ठूला-ठूला नरम पात हुने, पहेँलो घोगा-जस्तो फूल फुल्ने र धेरै सेला भएको कन्द हुने एक सानो बोट; पिङ्गालुको बोट । (यसको तरकारी खाइन्छ ।)
 कर्कश-वि० [सं०] १. कडा; कठोर । २. खस्रो । ३. तीव्र; प्रचण्ड ।
 कर्कशता-ना० [सं०] कर्कश हुनाको भाव ।
 कर्कशा-वि० [सं०] १. रूखो स्वभावकी; ठर्री । २. झगडालु; मुखाले (स्त्री) ।
 कर्काइ-ना० [कर्क+आइ] कर्कने किसिम वा क्रिया ।
 कर्काइनु-स० क्रि० [कर्क+आइ+नु] कर्कन लाइनु; बड्याइनु; टेढ्याइनु; ('कर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 कर्काउनु-स० क्रि० [कर्क+आउ+नु] १. टेढो पार्नु; बड्याउनु ।
 २. आँखा सन्काउनु । ३. मर्काउनु; निमोठ्नु । ४. काँक्रो, फल आदि चपाउनु; ('कर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कर्काउली-ना० [ने०] घिउ, तेल आदि झिकने सानो डाडु; करछुली ।
 कर्काटो-ना० [सं० कर्कट] वाटुलो रेखा खिच्ने साधन-विशेष; परकाल ।
 कर्किइनु-अ० क्रि० [कर्कि+इ+नु] कर्के होइनु; बाङ्गिइनु; टेडिइनु; ('कर्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 कर्किनु-अ० क्रि० [कर्क+इ+नु] कर्के होइनु; बाङ्गिइनु; टेडिइनु; ('कर्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 कर्किनु-अ० क्रि० [कर्के+इ+नु] कर्कनु ।
 कर्के-वि० [सं० कर्कट] बाङ्गो; टेढो; छड्के ।
 कर्केटिक-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध आठ नागमध्ये एक ।
 कर्क्याइ-ना० [कर्के+आइ] कर्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कर्क्याहट-ना० [कर्कि+आहट] कर्किने किसिम वा क्रिया; कर्क्याइ ।
 कर्क्याली-ना० [कर्काउली] कर्काउली ।
 कर्खा-ना० [सं०कराल] कुनै वीरता वा वीरपुरुषका प्रशंसा वा सम्झनामा बनाइएर गाइने विशेष प्रकारको गीत ।

कर्चूर-ना० [सं०] १. हरताल । २. सुन ।
 कर्जा-ना० [अ० कर्ज] ऋण; सापट; पैचो ।
 कर्ण-ना० [सं०] १. कान । २. नाउको पतवार । ३. त्रिभु-जका सम-कोणका सामुनेको रेखा । ४. अविवाहिता अवस्थामा कुन्तीबाट जन्मेका महाभारत-प्रसिद्ध एक वीर ।
 ५. महा दानी ।
 कर्ण-कटु-वि० [सं०] सुन्दा अप्रिय लाग्ने; श्रुति-कटु ।
 कर्ण-कटुता-ना० [सं०] कर्ण-कटु हुनाको भाव ।
 कर्णधार-ना० [सं०] १. माझी; मल्लाह । २. पतवार; पछवार । ३. कुनै संस्था वा कार्यको मुख्य अधिकारी ।
 कर्ण-परम्परा-ना० [सं०] एक कानबाट अर्को कान, अर्को कानबाट अर्को कान भई फैलिएको कुरा; श्रुति-परम्परा ।
 कर्ण-पिशाची-ना० [सं०] साधकलाई अदृश्य रूपमा आई कानमा परोक्ष ज्ञान दिने देव-योनिविशेष ।
 कर्ण-फूल-ना० [सं० कर्ण+फूल] कानका कोपिलामा लाउने फूलका आकारको गहना; कानको फूली ।
 कर्ण-मल-ना० [सं०] कानको मयल; काने-गुजी ।
 कर्ण-वेध-ना० [सं०] बालकको कान छेड्ने संस्कार ।
 कर्ण-शूल-ना० [सं०] १. कानका जब्जटामा आउने एक किसिमको खटिरो । २. कान दुख्ने एक रोग; कानको शूल ।
 कर्णस्फोट-ना० [सं०] १. तीन-तीन कुना परेका पात, रातो गोल फल र नङ्गा हुने एक लहरो । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण विष-नाशक बताइएको छ ।)
 कर्णिका-ना० [सं०] १. कमलको बीचमा रहने गाँठो । २. कर्ण-फूल । ३. माझी-आँलो ।
 कर्णिकार-ना० [सं०] १. कनक-चम्पा । २. कडेलको फूल ।
 कर्णजप-ना० [सं०] अर्काको चुक्ली लाएर हिँड्ने; छुल्याहा ।
 कर्णेल-ना० [अ० कर्नेल] मेजरभन्दा माथिको एक पल्टनिया दर्जा ।
 कर्तव्य-ना० [सं०] १. गर्नुपर्ने वा गर्न योग्य काम । २. खराब काम; करतूत (टुना, मोहनी, विष-प्रयोग आदिको) ।
 कर्तव्य-परायण-वि० [सं०] गर्नुपर्ने काम गर्ने; कर्तव्य पूरा गर्ने; कार्य-निष्ठ ।
 कर्तव्य-पालन-ना० [सं०] कर्तव्य पूरा गर्नु; आफूले गर्नुपर्ने काम ठीकसँग पूरा गर्नु ।
 कर्तव्याकर्तव्य-ना० [सं०] गर्न योग्य र गर्न अयोग्य काम; उचित र अनुचित काम ।
 कर्ता-वि० [सं०] १. गर्ने । २. बनाउने; रचयिता । (ना०) ३. व्याकरणको प्रथम कारक; कर्तृ कारक । ४. ब्रह्मा । ५. ईश्वर ।
 कर्ता-धर्ता-वि० [सं० कर्ता+धर्ता] १. कुनै काममा सर्वाधिकार भएको । २. सर्वेसर्वा ।
 कर्तरि-ना० [सं०कर्तृ] १. गर्ने; कर्ता । २. ईश्वर ।
 कर्तु-वि० [सं०] १. काम गर्ने; कर्ता । २. (ना०) ईश्वर ।

३ ब्रह्मा । ४. शिव । ५. विष्णु ।
 कर्तृक-वि० [सं०] १. गरिएको; सम्पादित । (ना०) २. कार्य-कर्ता वा कर्मचारीहरूको समूह ।
 कर्तृत्व-ना० [सं०] कर्ताको भाव वा धर्म ।
 कर्तृ-वर्ग-ना० [सं०] कर्मचारी वा कार्य-कर्ताहरूको समूह ।
 कर्तृ-वाचक-वि० [सं०] व्याकरणमा कर्तालाई बोध गराउने (क्रिया) ।
 कर्तृ-वाच्य-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार प्रधान रूपमा कर्ताको बोध हुने क्रिया ।
 कर्तन-ना० [सं०] काट्नु; छाँट्नु ।
 कर्तनी-ना० [सं०] १. कैंची; कर्तनु । २. चक्कू । ३. छुरा ।
 कर्तरी-ना० [सं०] १. कैंची; कर्तनु । २. चक्कू । ३. छुरा ।
 कर्द-ना० [सं० कर्तनी] नदोत्रिने चक्कूजस्तो सानो हतियार; खुकुरीका आकारको सानो हतियार ।
 कर्दस-ना० [सं०] १. हिलो । २. मैल । ३. मासु । ४. स्वायम्भू मन्वन्तरका एक प्रसिद्ध प्रजा-पति ।
 कर्नाली-ना० [ने०] नेपालको पश्चिम भागमा बग्ने एक ठूलो नदी । (पहाडी क्षेत्र नाघेपछि यसलाई सरयू भन्दछन् ।)
 कर्नेल-ना० [अ० कर्नेल] कर्नेल ।
 कर्पटी-वि० [सं०] मान्ने; मगन्ते; भिक्षुक ।
 कर्पन-ना० [सं० कर] न्यायालयमा तिरिने एक किसिमको दस्तुर ।
 कर्पर-ना० [सं०] १. कराही । २. खप्पर; कपाल । ३. कहतारो ।
 कर्पास-ना० [सं०] १. कपासको बोट । २. कपास; रुवा ।
 कर्पूर-ना० [सं०] कपूर ।
 कर्बुर-ना० [सं०] १. सुन; सुवर्ण । २. धतूरो । ३. पाप । ४. राक्षस । (वि०) ५. रङ्ग-बिरङ्गी; छिरबिरे ।
 कर्म-ना० [सं०] १. काम; कार्य । २. भाग्य; तकदीर; प्रारब्ध । ३. वैदिक संस्कार; व्रत-बन्ध आदि संस्कार । ४. व्याकरणअनुसार दोस्रो कारक ।
 कर्म-कर-ना० [सं०] कमारो; दास ।
 कर्म-काण्ड-ना० [सं०] १. गृहस्थीका नित्य, नैमित्तिक र वैदिक तथा लौकिक कर्म-समूह । २. कर्मको विवेचना गरिएको वेदको एक भाग ।
 कर्म-काण्डी-वि० [सं०] कर्म-काण्ड गर्ने वा गराउने ।
 कर्म-कार-ना० [सं०] १. फलाम, सुन आदिको काम गर्ने कालिगड । २. दास; करियो ।
 कर्म-क्षेत्र-ना० [सं०] १. काम गर्ने ठाउँ; कार्य-क्षेत्र; कर्म-भूमि । २. संसार ।
 कर्म-चण्डाल-ना० [सं०] नीच काम गर्ने व्यक्ति; चण्डालले गर्ने काम गर्ने व्यक्ति ।
 कर्म-चाण्डाल-[सं०] कर्म-चण्डाल ।
 कर्मचारी-ना० [सं०] १. काम गर्ने व्यक्ति; कर्मिष्ठ । २. सरकारी सेवामा रहेका व्यक्ति; कामदार; कारिन्दा ।

कर्मठ-वि० [सं०] १. दत्त-चित्त भएर काम गर्ने; दिलोज्यानले काम गर्ने । २. काममा निपुण; सिपालु; कार्य-कुशल । ३. धर्म-सम्बन्धी अनुष्ठान गर्ने; कर्म-निष्ठ ।
 कर्मणा-क्रि० यो० [सं०] कामअनुसार; कर्मले; कामले ।
 कर्मण्य-वि० [सं०] असल र खूब काम गर्ने; कर्म-निष्ठ ।
 कर्मण्यता-ना० [सं०] कर्मण्य हुनाको भाव; कर्म-शीलता ।
 कर्मधारय-ना० [सं०] विशेषण र विशेष्यको समान अधिकरण हुने एक समास । (उदा०-कालीमाटी, भलादमी, लाल-मोहर इत्या० ।)
 कर्म-निष्ठ-वि० [सं०] १. नियमानुसार धार्मिक कर्महरू गर्ने; क्रियावान् । २. राम्रो काम गर्ने; कर्मठ ।
 कर्म-पात्र-ना० [सं०] धार्मिक कर्महरू गर्दा मन्त्रपूर्वक तिल, जौ, कुश, जल आदि मिसाएर हालिने भाँडो; तिलानी ।
 कर्म-प्रधान-वि० [सं०] व्याकरणमा कर्ताको सट्टामा कर्म मुख्य भई क्रियाको लिङ्ग, वचन पनि कर्मकै अनुसार हुने (वाक्य); कर्म-वाच्य ।
 कर्म-फल-ना० [सं०] पूर्व जन्ममा गरिएका कर्महरूको फल; पहिले गरेका कामको परिणाम ।
 कर्म-भूमि-ना० [सं०] १. यज्ञ आदि कर्म गर्नाका निमित्त उचित भूमि; आर्थावर्त । २. काम गर्ने स्थान; कर्म-क्षेत्र । ३. संसार ।
 कर्म-भोग-ना० [सं०] १. कर्मको फल । २. कर्म-फलको अनुसार प्राप्त सुख-दुःख ।
 कर्म-योग-ना० [सं०] १. शास्त्र-विहित, चित्त-शुद्धि हुने कर्म । २. सफलता र विफलतामा समान भाव राखेर गरिने शुभ कर्तव्य ।
 कर्म-योगी-वि० [सं०] कर्म-योगको सिद्धान्तअनुसार कर्म गर्ने ।
 कर्म-रेखा-ना० [सं०] भाग्य-रेखा ।
 कर्म-वाच्य-ना० [सं०] व्याकरणमा कर्ताको सट्टा कर्म प्रधान हुने; कर्म-प्रधान (वाक्य) ।
 कर्मवाद-ना० [सं०] शुभ वा अशुभ कर्मको फल मानिसले अवश्य भोग्नुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त; प्रारब्धवाद ।
 कर्मवादी-वि० [सं०] कर्मवादको अनुयायी; प्रारब्धवादी ।
 कर्मवान्-वि० [सं०] कर्म गर्ने; कर्म-शील ।
 कर्म-विपाक-ना० [सं०] पूर्व जन्ममा गरिएको शुभ र अशुभ कर्मको असल र खराब फल ।
 कर्म-वीर-वि० [सं०] १. लोक-हितका निमित्त कर्म गर्ने; परोपकारी । २. विघ्न-बाधाको सामना गरी कर्तव्य-पालन गर्ने; पुरुषार्थी ।
 कर्म-शील-वि० [सं०] १. स्वभावतः कर्म गर्ने व्यक्ति; कर्मवान्; कर्म-निष्ठ । २. प्रयत्न गर्ने; उद्योगी ।
 कर्म-शीलता-ना० [सं०] कर्म-शील हुनाको भाव ।
 कर्म-हीन-वि० [सं०] १. काम नगर्ने; अकर्मण्य । २. भाग्य नभएको; अभाग्य ।
 कर्म-हीनता-ना० [सं०] कर्म-हीन हुनाको भाव ।

कर्मिष्ठ-कल-नाद

कर्मिष्ठ-वि० [सं०] नित्य, नैमित्तिक र वैदिक, तान्त्रिक कर्महरू गर्ने; नियमानुसार धार्मिक कृत्यहरू गर्ने; कर्म-निष्ठ।

कर्मी-वि० [सं०] १. काम गर्ने; कर्म गर्ने। (ना०) २. कारीगरी काम गर्ने व्यक्ति; कालिगड; कौ, सिकर्मी, डकर्मी आदि।

कर्मेन्द्रिय-ना० [सं०] हात, गोडा, जिभ्रो, गुद-द्वार र उपस्थ-यी पाँच कर्म गर्ने इन्द्रिय।

कन्यांसो-ना० [करांसो] करांसो।

कन्याक-कुरुक-क्रि० यो० [अनु०] १. कुनै दह्रो पदार्थ भाँचिदा आवाज आउने किसिम। २. झुरो वस्तु भाँचिने किसिम; मन्याक-मुक।

कन्याक-क्रि० यो० [अनु०] दह्रो वस्तु एकै चोटि भाँचिने वा भाँचिदा आवाज आउने किसिम; करक; मन्याक।

कन्याङ-कुरुङ-क्रि० यो० [अनु०] झुरिएको पदार्थ चपाउँदा वा माड्दा शब्द आउने किसिम।

कन्याङकुरुङ-ना० [सं० कलाङकुर] हाँसको जस्तो टाउको, चुच्चो तथा गर्धन हुने र बाँकी शरीर कुखुराको जस्तो हुने, घाँटी सेतो भई बाँकी शरीर कालो हुने जलाशयको नजीकमा रहने एक जातको पक्षी।

कन्याप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. दह्रो वस्तु भाँचिदा शब्द आउने किसिम; कन्याक। २. उम्कन नसक्ने गरी समाउने किसिम; च्याप्प।

कन्याम-कुरुम-ना० [अनु०] झुरो वस्तु समाउँदा वा चपाउँदा भाँचिएर शब्द आउने किसिम; कन्याङ-कुरुङ।

कन्याम्म-क्रि० यो० [अनु०] १. दह्रो वस्तु भाँचिने वा भाँचिदा आवाज आउने किसिम; कन्याक। २. साह्रो वस्तु चपाउने किसिम; मन्याक।

कर्ष-ना० [सं०] १. तान्नु; धिच्याउनु। २. जोत्नु; खन्नु। ३. सोह्र मासाको तौल।

कर्षक-वि० [सं०] १. तान्ने; धिच्याउने। (ना०) २. खन-जोत गर्ने व्यक्ति; कृषक; किसान।

कर्षण-ना० [सं०] १. तान्नु; धिच्याउनु। २. खन-जोत गर्नु; कृषि-कर्म; वाली लाउनु। ३. खुर्कनु; ताछ्नु।

कर्ष-फल-ना० [सं०] वर्रो।

कर्षित-वि० [सं०] १. खनिएको; जोतिएको। २. तानिएको; धिच्याइएको।

कर्हिचित्-क्रि० यो० [सं०] कहिले-काहीँ; कुनै समय।

कल-ना० [सं० कला] धेरै पूर्जा जोरेर बनाइएको विभिन्न काम लिइने साधन; यन्त्र; मेशीन। (उदा०-लुगा सिउने कल, धान कुट्ने कल आदि।)

कल-ना० [सं० कलह] कलह; झगडा।

कल-ना० [ने०] मन; इच्छा।

कल-वि० [सं०] अर्थ नबुझिने मीठो र मन्द; सुरिलो (स्वर)।

कलक-कलक-क्रि० यो० [अनु०] ठाडो घाँटी लाएर पानी पिउँदा शब्द आउने किसिम; कलकल।

कल-कण्ठ-वि० [सं०] १. मीठो स्वर भएको; सुरिलो स्वरको। (ना०) २. कोइली; कोकिल। ३. हाँस। ४. परेवा।

कलकल-ना० [सं०] १. पानी बग्दा आउने मधुर शब्द। २. ठाडो घाँटी लाएर पानी पिउँदा आउने शब्द; घटघटी। ३. चरा-चुरुङ्गीको मधुर ध्वनि। ४. धेरै मानिस एकै चोटि बोल्दाको शब्द।

कलकलाइ-ना० [कलकल+आइ] १. कलकल शब्द आउने किसिम वा क्रिया। २. कलिलो हुनाको किसिम वा क्रिया।

कलकलाइनु-अ० क्रि० [कलकलाउ+इ+नु] कलकल शब्द गरी बगिनु; ('कलकलाउनु'-को भा० क्रि०)।

कलकलाउँदो-वि० [कलिलो+आउँदो] नछिप्पिएको; कलिलो; कोमल।

कलकलाउँदो-वि० [सं० कलकल+आउँदो] कलकल शब्द गर्ने।

कलकलाउनु-अ० क्रि० [कलकल+आउ+नु] कलकल शब्द गर्दै बग्नु; मधुर स्वर गर्दै पानी बग्नु।

कलकलाहट-ना० [कलकल+आहट] कलकल शब्द आउने किसिम वा क्रिया; कलकलाइ।

कलकले-ना० [ने०] सेतो घाँटी हुने एक जातको चरो।

कल-घर-ना० [कल+घर] १. कल राखिएको घर; यन्त्र-शाला। २. कल; यन्त्र; मेशीन।

कलङ्क-ना० [सं०] १. दाग; टाटो। २. दोष; कसूर।

३. दुष्कीर्ति; अपयश। ४. खिया; खुई।

कलङ्कित-वि० [सं०] कलङ्क लागेको।

कलङ्की-वि० [सं०] १. कलङ्क भएको; दोषी। (ना०) २. चन्द्रमा।

कलङ्की-ना० [सं० कलिक] विष्णुका दश अवतारमध्ये एक; कलिक अवतार।

कलचौँडो-वि० [कालो+चमडा] कालो वर्णको।

कलजिभ्रे-ना० [कालो+जिभ्रो+ए] १. कालो जिभ्रो भएको व्यक्ति; बोक्सी। २. दुर्वचन बोल्ने व्यक्ति; दुर्मुखा मानिस।

कलत्र-ना० [सं०] १. स्वास्नी; पत्नी। २. नितम्ब; कटि-पश्चात् भाग।

कल-धारा-ना० [कल+धारा] पाइपबाट पानी आई त्यसका मुखमा खोल्ने र बन्द गर्न हुने धातुको टुटी जडिएको पानी-को धारा।

कलधौत-ना० [सं०] १. सुन। २. चाँदी। ३. मधुर ध्वनि।

कल-ध्वनि-ना० [सं०] कोमल ध्वनि; मधुर शब्द।

कलन-ना० [सं०] १. उत्पन्न गर्नु; पैदा गर्नु। २. सजाउनु; सजावट। ३. लाउनु; धारण गर्नु।

कल-नाद-वि० [सं०] मन्द र मधुर स्वर भएको।

कल्प-ना० [सं० कल्प] १. फुलेका कपाल, जुंगा आदि कालो पार्ने औषधी; खिजाब; केश-कल्प । २. कपड़ा दरो पार्नाका निमित्त लाइने माइ ।

कलबिख-ना० [कालो+बिख] १. कर्कलाको आकारको लाम्चो पात हुने, नीलो फूल फुल्ने, सलिफाजस्तो कालो फल फल्ने विषालु वनस्पतिविशेष । (वि०) २. ज्यादै तीतो; खाइनसक्नु तीतो ।

कलभ-ना० [सं०] १. हात्तीको बच्चो । २. ऊँटको बच्चो ।

कलम-ना० [सं०] १. लेख्ने साधन; लेखनी । २. एक जातको निगालो; सर । ३. आषाढमा रोपेर मङ्गसीरमा काट्ने धान । ४. चित्र लेख्ने कूची ।

कलम-ना० [अ० कलम] १. जमीनमा वा अर्को रुखमा सार्नाका निमित्त कुनै रुखको हाँगा काट्ने क्रिया; हाँगा-लाई बिस्वामा परिणत गर्ने विधि । २. कन्चटका रौंको कटाइ; खत ।

कलम-ना० [अ० कलम] १. स्याहा-सेस्ताका रकमहरूको कित्ता वा खण्ड । २. पत्र-पत्रिका वा पुस्तकका पानाका हरफहरूको ठाडो लहर; स्तम्भ ।

कलम-दान-ना० [सं० कलम+दान (फा०)] सुरक्षाका निमित्त कलम घुसार्ने भाँडो; कलम-दाप ।

कलम-दाप-ना० [कलम+दाप] कलम-दान ।

कलमबाज-वि० [सं० कलम+बाज (फा०)] १. लेख्ने पेशा भएको; बुद्धि-जीवी । २. वादी-प्रतिवादी लेखन वा स्याहा-सेस्तामा पोख्त ।

कलम-शाली-ना० [सं०] माल-भोग धान ।

कलम-हडताल-ना० [कलम+हडताल] कर्मचारीहरूले अड्डामा हाजिर भएर पनि काम नगर्ने एक किसिमको हडताल; हाजिर भएर पनि विशेषतः लेख-पढ्को काम नगर्ने हठ ।

कलमी-वि० [कलम+ई] १. कलम गरिएको; कलम लाइएको । २. कलम काटिएको; कलम बनाइएको । ३. कलम गरी सारिएका वृक्षको (फल, फूल आदि) ।

कलमुखा-वि० [कालो+मुख] १. कालो अनुहार भएको । २. अँध्यार-मुखे; घोसे । ३. मुखाले; दुर्मुखा ।

कलम्बी-ना० [सं०] करमको साग ।

कलर-ना० [अ० कलर] १. कोट, कमीज आदिको फर्काउने कठालो । २. कुरुरको गलासा बाँध्ने पेटो ।

कलरव-ना० [सं०] कोमल र मधुर ध्वनि ।

कलल-ना० [सं०] गर्भाशयभित्र प्रविष्ट शुक्र र रजको सम्मिश्रित बुदबुदाकार पिण्ड; एक रात्रिको गर्भ ।

कलवार-ना० [प्रा० कललवाल] नेपालको तराई प्रदेशमा रहने एक जाति ।

कलविङ्क-ना० [सं०] १. भँगेरो । २. इन्द्र-जौ ।

कलश-ना० [सं०] १. घड़ा; जल-पात्र । २. मन्दिरको गजूर । ३. विवाहमा मङ्गलका निमित्त अगि लाएर हिँडाइने मन्दिरका आकारको पात्र ।

कलसाँदो-वि० [कलचाँदौ] अलि-अलि कालो अनुहारको; कालो-कालो वर्णको ।

कलस्यौली-ना० [कलश+औली] विवाह वा मङ्गल-कार्यमा कलश बोक्ने स्त्री ।

कलहंस-ना० [सं०] १. हाँस; हंस । २. राज-हंस । ३. श्रेष्ठ राजा । ४. परमात्मा ।

कलह-ना० [सं०] झगडा; कल; भनावैरी ।

कलह-कारी-वि० [सं०] कल्याहा; झगडालु ।

कलह-प्रिय-वि० [सं०] झगडालु; कलह-कारी ।

कलहान्तरिता-ना० [सं०] पहिले पतिको अवहेलना गरेर पछिबाट पछुताउने नायिका; नायिकाका दश भेदमध्ये एक ।

कलही-वि० [सं०] झगडा गर्ने स्वभावकी; झगडालु (स्त्री) ।

कलॉट-ना० [अ० क्ल्यारिनेट] सनाईजस्तो एक प्रकारको बाजा ।

कला-ना० [सं०] १. कुनै काम राम्रोसित गर्ने कौशल; सीप । २. वास्तु, मूर्ति, चित्र, सङ्गीत, साहित्य आदिको विद्या । (काम-शास्त्रानुसार कला चौसठ्ठी प्रकारका मानिएका छन् ।) ३. ढङ्ग; युक्ति । ४. विभूति; तेज । ५. शोभा; प्रभा । ६. अद्भुत काम; चमत्कार । ७. कौतुक; खेलबाड । ८. चन्द्र वा त्यसको प्रकाशको सोह्रौं भाग । ९. सूर्य वा त्यसको प्रकाशको बाह्रौं भाग । १०. अग्नि-मण्डलको दशौं भाग । ११. छल; कपट । १२. राशिको तीसौं भागको साठ्यौं भाग । १३. व्याज; सूद ।

कलाकार-ना० [सं०] कलापूर्ण काम गर्ने; कला-कुशल ।

कला-कुशल-वि० [सं०] कलामा निपुण; कलाकार ।

कला-कौशल-ना० [सं०] १. कलामा निपुणता; कला-विज्ञता । २. सीप; शिल्प ।

कलाङ्कुर-ना० [सं०] कन्याङ्कुर ।

कला-जीवी-वि० [सं०] कलाद्वारा जीविका गर्ने; शिल्प-जीवी ।

कलाधर-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. शिव । ३. कला-विशेषज्ञ; कला-विद् ।

कला-निधि-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

कलाप-ना० [सं०] १. समूह; थुप्रो । २. मयूरको पुच्छर । ३. मूठो । ४. व्यापार ।

कलापिनी-ना० [सं०] रात; रात्रि ।

कलापी-ना० [सं०] १. मयूर । २. कोइली । (वि०) ३. बथानमा बस्ने । ४. कलाप-व्याकरण पढ्ने ।

कलाबत्तू-ना० [तु० कलाबतून] रेशमका डोरामा बेहिएको सुनौला, रूपौला तार ।

कला-मुख-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

कलावन्त-वि० [सं० कलावान्] कलाको ज्ञाता; कलाकार ।

कलावा-न्वि० [सं०] कलाकार; कलावन्त ।

कलि-ना० [सं०] १. सत्य आदि चार युगमध्ये एक; अन्तिम

युग; वर्तमान युग । २. कलह; झगड़ा । ३. पाप ।
४. क्लेश । ५. सङ्ग्राम; युद्ध ।

कलि-कर्म-ना० [सं०] लड़ाई; झगड़ा; युद्ध ।

कलिका-ना० [सं०] फूलको कोपिला ।

कलि-काल-ना० [सं०] कलि-युग ।

कलिङ्ग-वि० [सं०] १. चलाक; चतुर । (ना०) २. फुसो
रङ्गको, लामो गर्धन र रातो टाउको हुने एक चरो ।
३. तरबूजो । ४. भारतको गोदावरी र वैतरणी नदीको
बीचमा रहेको एक प्राचीन राज्य; भारतको उड़ीसा प्रदेश ।

कलित-वि० [सं०] १. जानिएको; ज्ञात । २. प्रसिद्ध;
विख्यात । ३. भनिएको; उक्त । ४. सुन्दर; राम्रो ।

कलिन्द-ना० [सं०] १. यमुना नदी निस्केको पर्वत । २.
सूर्य । ३. बरौ ।

कलिन्दजा-ना० [सं०] यमुना नदी; कालिन्दी ।

कलि-युग-ना० [सं०] चार युगमध्ये एक; चौथो वा अन्तिम
युग; वर्तमान युग ।

कलियो-ना० [ने०] वैवाहिक सम्बन्ध निश्चय गर्नाका निमित्त
वर वा वधू पक्षबाट दिइने उपहार; कोसेली ।

कलिलो-वि० [सं० कल+इलो] १. नरम; कमलो; कोमल ।
२. भरखरको; परिपक्व भइनसकेको ।

कलो-ना० [कलिका] कोपिलो; कुड्मल; कलिका ।

कलुष-ना० [सं०] १. पाप । २. क्रोध; रीस । ३. मयल ।
४. खराब भाव; दूषित भाव । (वि०) ५. फोहर;
मैलो । ६. खराब ।

कलुषित-वि० [सं०] १. खराब गरिएको; दूषित । २.
पापी । ३. क्रुद्ध; रिसाएको ।

कलुषी-वि० [सं०] १. अपवित्र; दूषित । २. रुष्ट; क्षुब्ध ।
३. दुष्ट; कलुषित ।

कलेज-ना० [अं० कॅलेज] उच्च शिक्षा दिइने विद्यालय;
महाविद्यालय ।

कलेजी-वि० [कलेजो+ई] १. कलेजाका रङ्गको; रातोमा
केही कालो मिसिएको रङ्गको । (ना०) २. कलेजाको
रङ्ग; रातोमा केही कालो मिसिएको रङ्ग । ३. कलेजो ।

कलेजो-ना० [काल-खण्ड] पाकस्थलीको दाहिनेतर्फ, फोक्सोको
मनि रहेको, शरीरको एक अवयव; यकृत ।

कलेरा-ना० [अं० कॅलरा] हैजा; विसूचिका ।

कलेवर-ना० [सं०] १. शरीर; देह । २. देवताको प्रतिमा
वा तस्वीर ।

कलेवा-ना० [सं० कल्यवर्त] विहानको जल-पान; कल्यवर्त ।

कल्क-ना० [सं०] १. तेलको थियो; पिना । २. बुकुवा ।
३. मयल ।

कल्कले-ना० [ने०] सेतो घाँटी हुने एक जातको चरो ।

कल्कि-ना० [सं०] विष्णुका दश अवतारमध्ये एक ।

कल्की-ना० [तु० कलगी] १. राजा-महाराजाका श्रीपेजका
चाँदमा घुसारिने चराको प्वाँख । २. एक जातको चरो ।

३. चराको टाउकाको सिउर । ४. रातो रङ्गको कल्कीका
आकारको फूलविशेष; कल्की-फूल ।

कल्की-फूल-ना० [कल्की+फूल] लहराको आकारका
हाँगामा लाम्चा खस्रा पात र टुप्पामा कल्कीका आकार-
को रातो फूल फुल्ने, फूलका भेटनामा हरिया गेडा फल्ने
एक रुख; त्यसैको फूल ।

कल्चौँडे-ना [ने०] १. पहरामा गुँड लाउने, चिबेजस्तो,
कालो रङ्गको चरो । (वि०) २. ठूलूला कल्चौँडा भएकी;
भालू-थुने ।

कल्चौँडो-ना० [ने०] पशुको दूध रहने अवयव; थुन झुन्डिने
अवयव ।

कल्छे-ना० [ने०] १. प्रायः नदीका तीरमा देखिने टाउकामा
सिउर हुने एक जातको चरो । २. एक जातको तरुल;
कल्छे-तरुल ।

कल्छे-तरुल-ना० [ने०] प्याजी रङ्गका लामा गिठा र गुलाफी
रङ्गका लामा कन्द हुने एक जातको तरुल ।

कल्छो-ना० [कालो] अनुहारको कालो रङ्ग; केही कालो वर्ण ।

कल्प-ना० [सं०] १. विधि; विधान । २. वेदका छ अङ्गमध्ये
एक । ३. आयुर्वेदअनुसार शरीरका कुनै अङ्गलाई पुनः
नयाँ बनाउने युक्ति । (उदा०-केश-कल्प, काय-कल्प,
आदि ।) ४. कालको एक विभाग (चौध मन्वन्तर वा
चार अर्ब, बत्तीस करोड वर्षको समय); पुराणअनुसार
ब्रह्माको एक दिन । (ब्रह्माका तीस दिन यी हुन्-श्वेत-वाराह,
नीललोहित, वामदेव, रथन्तर, रौरव, प्राण, वृहत्कल्प,
कन्दर्प, सत्य, ईशान, व्यान, सारस्वत, उदान, गरुड,
कौर्म, नारसिंह, समान, आग्नेय, सोम, मानव, पुमान,
वैकुण्ठ, लक्ष्मी, सावित्री, घोर, वाराह, वैराज, गौरी,
माहेश्वर र पितृ ।) ५. प्रलय । (वि०) ६. तुल्य; समान ।
कल्पक-ना० [सं०] १. नाउ; हजाम । २. हरिताल ।
(वि०) ३. कल्पना गर्ने; रचना गर्ने ।

कल्प-कार-ना० [सं०] कल्प-शास्त्र बनाउने व्यक्ति; गृह्य-सूत्र
वा श्रौत-सूत्रका रचयिता ।

कल्प-क्षय-ना० [सं०] संसारको नाश; प्रलय ।

कल्प-तरु-ना० [सं०] कल्प-वृक्ष ।

कल्प-द्रुम-ना० [सं०] कल्प-वृक्ष ।

कल्पनक-वि० [सं० कल्पना] कल्पना-शक्ति धेरै भएको ।

कल्पना-ना० [सं०] १. कहिल्यै नदेखेको, नसुनेको, नयाँ र
अनौठो कुरा मनमा अजमाउनु; तर्कना । २. सुन्दर रचना ।
३. सजावट । ४. अनुमान; अन्दाज ।

कल्पनातीत-वि० [सं०] कल्पनादेखि बाहिरको; कल्पना गर्ने
नसकिने ।

कल्पना-शक्ति-ना० [सं०] कल्पना गर्न सक्ने शक्ति; विचार-
शक्ति; कुरा सोच्ने शक्ति ।

कल्पनीय-वि० [सं०] कल्पना गर्न सकिने; कल्पना गर्न योग्य ।

कल्पनु-अ० क्रि० [सं० कल्पन+नु] १. मन लोभिनु; ललचाउनु ।

२. पछुताउनु; चुकचुकाउनु ।
 कल्प-लता-ना० [सं०] कल्प-वृक्ष ।
 कल्प-वास-ना० [सं०] संयमका साथ माघ महीनाभरि
 गङ्गाका र विशेष गरी गङ्गा-यमुनाका तटमा बसेर पुण्य-
 कर्म गर्नु ।
 कल्प-वृक्ष-ना० [सं०] स्वर्गको एक विशिष्ट रूख; चिताएको
 कुरा पुरा गरिदिने एक अलौकिक रूख; कल्प-तरु ।
 कल्पाइ-ना० [कल्प+आइ] कल्पने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कल्पाइनु-सं० क्रि० [कल्प+आइ+नु] कल्पन लाइनु;
 लोभ्याइनु; ललचाइनु; ('कल्पाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कल्पाउनु-सं० क्रि० [कल्प+आउ+नु] कल्पन लाउनु;
 लोभ्याउनु; ललचाउनु; ('कल्पनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कल्पान्त-ना० [सं०] सारा सृष्टि नष्ट हुने अन्तिम समय;
 प्रलय ।
 कल्पित-वि० [सं०] १. कल्पना गरिएको । २. मनमा गढेको;
 मन-गढन्त । ३. नकली; बनावटी ।
 कल्पित-अ० क्रि० [कल्प+इ+नु] लोभिइनु; ('कल्पनु'-को
 भा० क्रि०) ।
 कल्मष-ना० [सं० मय] १. पाप । २. मयल ।
 कल्य-ना० [सं०] प्रातः काल; उषा-काल ।
 कल्यवर्त-ना० [सं०] बिहानको खानेकुरा; कलेवा ।
 कल्याड-मल्याड-क्रि० यो० [ने०] खल्याड-बल्याड ।
 कल्याण-ना० [सं०] १. असल; भलाइ; हित । २. सङ्गीतमा
 एक राग ।
 कल्याण-कारी-वि० [सं०] कल्याण गर्ने; मङ्गल गर्ने ।
 कल्याण-कारी-राज्य-ना० [सं०] समाजका प्रत्येक वर्गको
 तहअनुसार उन्नति गराउने राज्य-व्यवस्था ।
 कल्याण-धन-ना० [सं०] १. गाडिराखेको बेवारिसी धन;
 गडुवा धन । २. बेवारिस मानिस मर्दा सरकार लागेको धन ।
 कल्याणी-वि० [सं०] १. कल्याण गर्ने; कल्याण-मयी । २.
 सुखी; भाग्य-शालिनी ।
 कल्याहा-वि० [कलह+याहा] १. झगडा गर्ने; कलह गर्ने;
 झगडालु; बझुवा । २. रुन्चे ।
 कल्लार-ना० [कल+दार] मुगल कालको पुरानो असर्फी ।
 कल्लिया-ना० [ने०] केटी माग्न जाने व्यक्ति; लमी ।
 कल्लो-ना० [सं० कटक] स्वास्नी-मानिसले गोडामा लाउने
 सुन-चाँदीको गहनाविशेष ।
 कल्लो-ना० [सं० कलाप] १. साना-साना पाँच-सात मूठा
 एकत्रित गरी बाँधेको परालको ठूलो मूठो । २. घाँसको
 मूठो; चाकी ।
 कल्लो-ना० [सं० कलिका] मयलपोशको फेरमा गाँसिने
 तीन-कुने टुक्रा ।
 कल्लोल-ना० [सं०] १. शब्द आउने ठूलो छाल; ठूलो तरङ्ग ।
 २. आमोद-प्रमोद; क्रीडा ।
 कल्लोल-सालिनी-ना० [सं०] ठूलूला तरङ्ग उठ्ने नदी ।

कल्लोलिनी-ना० [सं०] तरङ्ग-युक्त नदी ।
 कलसाउँदो-वि० [कलचौँडो] कलसाँदो ।
 कलसाँदो-वि० [कलचौँडो] कलसाँदो ।
 कलहार-ना० [सं०] सेतो कमल ।
 कवच-ना० [सं०] १. योद्धाहरूले लडाईँमा लाउने फलामको
 भोटो; जङ्गी पोशाक । २. आवरण । ३. छाला;
 बोक्रा । ४. तन्त्र-शास्त्रानुसार शरीर-रक्षाका निम्ति पाठ
 गरिने मन्त्र ।
 कवच-ना० [अ० कञ्ज-उल्-वसूल] मुल्कीखाना अड्डाबाट
 दिइने रसीद; कवच ।
 कवची-वि० [सं०] कवच धारण गर्ने (योद्धा) ।
 कवयित्री-ना० [सं०] कविता गर्ने स्त्री; स्त्री-कवि ।
 कवर-ना० [सं०] चुलो; केश-पाश ।
 कवरी-ना० [सं०] चुलो; केश-पाश ।
 क-वर्ग-ना० [सं०] क, ख, ग, घ, ङ-यी पाँच अक्षर ।
 कवल-ना० [नेवा० कव] घर, पसल आदिमा दुइ थामका
 बीचको स्थान; कवल ।
 कवल-ना० [सं०] गाँस; ग्रास ।
 कवलित-वि० [सं०] नलिएको; गाँस हालिएको; खाइएको ।
 कवाज-ना० [अ० कवायद] १. रीतिपूर्वक सामूहिक रूपमा
 हिँड्ने, घुम्ने आदिको अभ्यास गराउनु । २. फौजी
 तालीम; सैनिक शिक्षा ।
 कवायद-ना० [अ० कवायद] कवाज ।
 कवि-ना० [सं०] १. कविता वा काव्य-रचना गर्ने व्यक्ति ।
 २. शुक्राचार्य । ३. वाल्मीकि । ४. पण्डित; विद्वान् ।
 कवि-कर्म-ना० [सं०] कविता लेख्नु; काव्य-रचना ।
 कविका-ना० [सं०] १. घोडाको मुखभित्र रहने लगामको
 फलामे अवयव; नारी । २. लगाम ।
 कवि-केशरी-ना० [सं०] कविहरूलाई दिइने नेपालको एक
 राष्ट्रिय पदवी ।
 कविता-ना० [सं०] १. मनलाई प्रभावित पार्ने रमणीय
 पद्यमय वा गद्यमय वर्णन । २. पद्य-रचना; काव्य ।
 कवित्व-ना० [सं०] १. कविताको भाव वा गुण । २. कवि
 हुनाको भाव ।
 कविराज-ना० [सं०] १. विशिष्ट वैद्यको एक उपाधि ।
 २. श्रेष्ठ कवि ।
 कविला-ना० [सं०] समुद्र-फौज धान ।
 कवि-शिरोमणि-ना० [सं०] कविहरूलाई दिइने नेपालको एक
 राष्ट्रिय पदवी ।
 कवि-समय-ना० [सं०] प्रकृति वा शास्त्र-विरुद्ध भए तापनि
 कविहरूका परम्परामा प्रचलित केही मान्यताहरू । (उदा०-
 चातक मेघबाट बसेको पानी चुच्चोमा थापेरमात्र खान्छ ।
 युवती स्त्रीको पाद-स्पर्शले मात्र अशोक फुल्दछ । इत्या०)
 कवीन्द्र-ना० [सं०] श्रेष्ठ कवि; महाकवि ।
 कवै-क्रि० यो० [सं० कदापि] कहिल्यै पनि; कदापि ।

कवोष्ण-कस्कृट

१६६

कवोष्ण-वि० [सं०] केही तातो; मनतातो ।
 कव्य-ना० [सं०] पितृ-देवताहरूको उद्देश्यले दिइने अन्न ।
 कशा-ना० [सं०] कोरी; चाबुक ।
 कशीदा-ना० [फ०] कपडामा सियो-धागोले बनाइएका बेल-बुट्टा आदि ।
 कशेरु-ना० [सं०] १. कसुर । २. मेरु-दण्डको हाड ।
 कश्चित्-सर्वना० [सं०] कुनै; कोही ।
 कश्मल-ना० [सं०] १. पाप । २. मोह ।
 कश्मीर-ना० [सं०] भारतको उत्तरी भागमा रहेको प्रसिद्ध पर्वतीय राज्य ।
 कश्मीरा-ना० [अ० कश्मीर] एक विशेष जातिको च्याङ्गो-को पश्मीनाले बनेको कपडा ।
 कश्मीरी-मुद्रा-ना० [सं०] गोरख-पन्थी साधुहरूले कानमा लाउने स्फटिकको कुण्डल ।
 कश्मेरी-केशर-ना० [कश्मीर+ई+केशर] काश्मीरी-केशर ।
 कश्यप-ना० [सं०] मन्त्र-द्रष्टा एक ऋषि; गोत्र-प्रवर्तक एक ऋषि; देवता तथा दानवहरूका जनक; काश्यप ।
 कष-ना० [सं०] १. कसी । २. सान लाउने चक्का । ३. जाँच; परीक्षा ।
 कषाय-वि० [सं०] १. टर्ने । २. सुगन्धित । ३. गेरु रङ्गको ।
 कषी-ना० [सं०] कसी ।
 कषेरुका-ना० [सं०] ढाङ्को हाड; मेरु-दण्डको हाड ।
 कष्ट-ना० [सं०] १. पीडा; वेदना; दुःख । २. सङ्कट; कष्ट ।
 कष्ट-कल्पना-ना० [सं०] मुश्किलसँग निकालिएको युक्ति ।
 कष्ट-साध्य-वि० [सं०] मुश्किलले मात्र सफल पार्न सकिने; ठूलो परिश्रमबाट मात्र सिद्ध हुने ।
 कस-ना० [कसर] १. धातुका भाँडामा लाग्ने खिया; खई । २. धूवाँ आदिको कसर । ३. दाग ।
 कस-सर्वना० [को] विभक्ति लाग्दा बन्ने 'को'-को रूप । (उदा०-कसलाई, कसको आदि ।)
 कसकुट-ना० [काँस] तामा र जस्ता मिसाएको एक धातु; काँस ।
 कसनतमन-ना० [काँस+तामा] काँस, तामा आदिका भाँडा-वर्तन; धातुका भाँडा-कुँडा ।
 कसम-ना० [अ० कसम] किरिया; शपथ ।
 कसर-ना० [अ०] १. कुनै पदार्थमा मिसिएर रहेको फाल्ने वस्तु; कसिङ्गर । २. थियो । ३. कपट; पाप । ४. सुकदावा फोहोर वस्तु छुट्ट्याउँदा कुनै वस्तुमा हुने नोक्सानी । ५. कपट ।
 कसरत-ना० [अ०] शरीर पुष्ट र बलवान् पार्नका निमित्त गरिने दण्ड-वैठक आदिको अभ्यास; व्यायाम ।
 कसरती-वि० [कसरत+ई] कसरत गर्ने; व्यायाम गर्ने ।
 कसरात-ना० [कसर] शेष; बचत ।
 कसरी-क्रि० यो० [कसो+गरी] कसो गरी; के गरी; कुन किसिमले ।

कसाइ-ना० [कस्+आइ] कस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कसाइनु-स० क्रि० [कसाउ+आइ+नु] कस्न लाइनु; मस्काउन लाइनु; ('कसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कसाई-ना० [अ० कसाई] १. मासुको व्यापार गर्ने एक जाति । (वि०) २. घातक; घाती । ३. निर्दयी; निष्ठुर ।
 कसाउनु-स० क्रि० [कस्+आउ+नु] कस्न लाउनु; मस्काउन लाउनु; ('कस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कसाकस-ना० [कस+कस] १. भाउ घटाउनु; घटाघट । २. धमाधम कस्ने काम । ३. परस्परमा कस्ने काम ।
 कसार-ना० [ने०] विवाह, व्रत-बन्ध आदि मङ्गल-कार्यमा खट्नेको पीठो र खुदोले बनाइएको लड्डू ।
 कसाहा-वि० [कस्+आहा] कस्ने स्वभावको; किरन्टोकी ।
 कसिकसाउ-ना० [कसि+कसाउ] १. सजिसजाउ; तम्तयार । २. कसाकस; घटाघट ।
 कसिङ्गर-ना० [कसिङ्गर] कसिङ्गर ।
 कसिङ्गर-ना० [कसर+इङ्गर] १. धूलो-मूलो; पात-पतिङ्गर । २. फालिने फोहोर वस्तु; रद्दी पदार्थ । ३. मन नपरेको मानिस; अप्रिय व्यक्ति ।
 कसिनु-स० क्रि० [कस्+इ+नु] १. बाँधिनु; टुर्निनु । २. तम्सिनु; आँट्नु । ३. ठाँट पार्नु; कसिकसाउ हुनु; ('कस्नु'-को क० क्रि०) ।
 कसिलो-वि० [कस्+इलो] कसिएको; गठिलो; साह्रो ।
 कसी-ना० [सं० निकष] सुन, चाँदी आदि धातु असल-कमसल छुट्ट्याउन घोट्टेर हेर्ने ढुङ्गा; कसौटी ।
 कसुर-ना० [सं० कसेरु] १. लामा-लामा पात, कोदाको बालाजस्तो खैरो फूल र रौंजस्ता जरा भएको गोल फल फल्ने एक बोट । २. त्यसैको फल; कसेरु । (यसका साना र ठूला-दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, शुक्र-वर्द्धक र तिर्खा नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 कसूर-ना० [अ० कसूर] १. दोष; अपराध । २. त्रुटि ।
 कसूर-बन्द-ना० [अ० कसूर+बन्द (फा०)] कसूर वा अपराधमा साबित भएको; दोषी ।
 कसूरवार-वि० [अ० कसूर+वार (फा०)] दोषी; अपराधी ।
 कसेरु-ना० [सं०] कसुर ।
 कसेरुका-ना० [सं०] कसुर ।
 कसै-क्रि० यो० [कसो+ऐ] १. कुनै तरहले पनि; केही गरे पनि । (सर्वना०) २. कोही; कुनै (विभक्ति लाग्ने रूपमा) ।
 कसैलो-वि० [सं० कषाय] टर्ने ।
 कसो-वि० बो० [कस+ओ] १. प्रश्न, शङ्का आदि बुझाउने शब्द; क्या हो । (सर्वना०) २. कस्तो ।
 कसौँडी-ना० [काँस] पेट फुकेको, मुख केही सानो भएको, दाल, भात आदि पकाइने धातुको भाँडोविशेष ।
 कसौटी-ना० [कसी+औटी] कसी ।
 कस्कृट-ना० [कसकुट] तामा र जस्ताको मिश्रणबाट बन्ने सेतो धातुविशेष; चरेस ।

कस्तरी-क्रि० यो० [कस्तो+अरी] कस्तो गरी; कसरी ।
 कस्तूरी-ना० [सं०] १. प्रायः ठन्डा प्रदेशमा पाइने, छोटो पुच्छर, झीना खुट्टा र नाभिनिर सुगन्धी बिना भएको, स्यालजत्रो, प्रसिद्ध, निर्जन-प्रिय एक जातको मृग । (यसका नेपालमा हुने बदामी रङ्गको, कामरूप देशमा हुने कालो रङ्गको र कश्मीरमा पाइने पिङ्गल वर्णको—तीन जात मानिएका छन् ।) २. त्यसै मृगको नाभिनिर हुने सुगन्धी द्रव्य; बिना । (आयुर्वेदमा यसको गुण वात, पित्त र रगतलाई हित गर्ने तथा वमन र शीत-रोगलाई हटाउने बताइएको छ । वस्तुहरूलाई सुगन्धित पार्ने काममा पनि यसको प्रयोग गरिन्छ ।)
 कस्तूरी-मल्लिका-ना० [सं०] बीयाँमा कस्तूरीको बास्ना आउने लताविशेष; लता-कस्तूरी ।
 कस्तै-क्रि० यो० [कस्तो+ऐ] १. कस्तो नै; जस्तोसुकै । (वि०) २. कुन जस्तो ।
 कस्तो-वि० [के+जस्तो] १. केजस्तो; कुन किसिमको । २. आश्चर्य, रीस आदिमा प्रयोग गरिने शब्द । (उदा०—कस्तो मूर्ख रहेछ !)
 कस्तु-स० क्रि० [प्रा० कस्सण+नु] १. मस्काउनु; बेसरी बाँध्नु; टुर्‍याउनु । २. पेच, ढिन्नी आदि घुमाएर टम्म पार्नु । ३. किनमेल गर्दा सकेसम्म मोल घटाउने प्रयत्न गर्नु; कसाकस गर्नु; घटाघट गर्नु । ४. किफायत गर्नु; खर्च घटाउनु । ५. कर-कापमा पारेर लिनु; पैसा-पैसाको हिसाब गरेर लिनु । ६. स्वेस्तामा आम्दानी-खर्च बाँध्नु ।
 कस्य-वि० [सं०] १. को (पुरानो स्वेस्तामा प्रचलित); षष्ठी विभक्ति । २. त्यसको ।
 कहतारो-ना० [सं० कर्पर] आह्नीका आकारको माटाको भाँडो ।
 कहनु-स० क्रि० [प्रा० कहइ+नु] बताउनु; भन्नु ।
 कहर-ना० [अ० कह] १. विपत्ति; आपत् । २. दुःख; हैरानी ।
 कहलाइनु-अ० क्रि० [कहलाउ+इ+नु] प्रसिद्ध होइनु; कहलिनु; ('कहलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 कहलाउनु-अ० क्रि० [कह+लाउ+नु] १. नाउँ चल्नु; नामी हुनु; प्रसिद्ध हुनु; कहलिनु । (स० क्रि०) २. भनाउनु; भन्न लाउनु ।
 कहलिनु-अ० क्रि० [कहलि+इ+नु] प्रसिद्ध होइनु; नाउँ चल्नु; कहलाइनु; ('कहलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 कहलिनु-अ० क्रि० [कहलाउ+इ+नु] प्रसिद्ध हुनु; नाउँ चल्नु ।
 कहलिया-ना० [कह+लाउ+इया] विवाहका निमित्त केटी माग्न जाने व्यक्ति; लमी; कन्यार्थी ।
 कहल्याइ-ना० [कहलि+आइ] कहलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कहल्याइनु-स० क्रि० [कहल्याउ+इ+नु] कायल पार्नु; साबित गराइनु; ('कहल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

कहल्याउनु-स० क्रि० [कहलि+याउ+नु] १. कायल पार्नु; साबित पार्नु । २. हप्काउनु; तसजिनु ।
 कहाँ-क्रि० यो० [सं० कुत्र] कुन ठाउँमा; कता ।
 कहाइ-ना० [कह+आइ] कहने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कहाइनु-स० क्रि० [कहाउ+इ+नु] कहन लाइनु; भनाइनु; ('कहाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कहाउनु-स० क्रि० [कह+आउ+नु] कहन लाउनु; भनाउनु; ('कहनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कहानी-ना० [सं० कथानक] १. कथा; किस्सा; आख्यायिका । २. स्वयंमा पूर्ण कुनै विचार, पात्र, घटना आदिको गद्यमा लेखिएको साहित्यिक छोटो रचना । ३. कथा-वस्तु; कथानक ।
 कहार-ना० [सं० क+हार] भारी, डोली आदि बोकेर जीविका गर्ने एक जाति ।
 कहालिनु-अ० क्रि० [कहलि+इ+नु] कहालिने होइनु; कहाली लाग्नु; आत्तिनु; ('कहालिनु'-को भा० क्रि०) ।
 कहालिनु-अ० क्रि० [कहाली+इ+नु] डर लाग्दा रिंगटा लाग्नु; कहाली लाग्नु; डराउनु; आत्तिनु; तर्सनु ।
 कहाली-ना० [ने०] १. अग्लो ठाउँबाट तलतिर हेर्दा लाग्ने डर वा रिंगटा । २. डर-लाग्दो वस्तु देख्दा लाग्ने अत्यास ।
 कहावत-ना० [कह+आवत] लोकमा प्रचलित कथन; लोकोक्ति ।
 कहिनु-स० क्रि० [कह+इ+नु] भनिनु; बताइनु; ('कहनु'-को क० क्रि०) ।
 कहिरन-ना० [कह] वयान; विवरण; हुलिया ।
 कहिले-क्रि० यो० [सं० कदा] कुन समयमा; कुन वेला ।
 कहिले-कहीं-क्रि० यो० [कहिले+कहीं] कहिले-कहीं ।
 कहिले-कहीं-क्रि० यो० [कहिले+काहीं] कुनै-कुनै समयमा; आकल-झुकल ।
 कहिल्यै-क्रि० यो० [कहिले+ऐ] कहिले पनि ।
 कहीं-क्रि० यो० [कहाँ+इ] १. कुनै ठाउँमा; कतै । २. कुनै वेला; कुनै समयमा ।
 का-ना० यो० [ने०] द्विरुक्ति नाम-शब्दका बीचमा आएर 'थप' बुझाउने शब्द । (उदा०—ताकिताका ताकिता, हूलका हूल आदि ।)
 का-विभ० [को] बहु-वचन वा आदरार्थी बुझाउने षष्ठीको विभक्ति; 'को'-को आदरार्थी वा बहु-वचन बुझाउने रूप ।
 काँक्री-ना० [काँक्रो+ई] सानो काँक्रो ।
 काँक्री-बीयाँ-ना० [काँक्री+बीयाँ] काँक्राका बीयाँका आकारको बुट्टा ।
 काँक्रो-ना० [सं० कर्कटी] प्रायः वर्षा-कालमा हुने, लाम्बो आकारको, लहरामा फल्ने, ठूलो जातको फलविशेष; कर्कटी ।
 काँप्रेस-ना० [अ० कङ्ग्रेस] कङ्ग्रेस ।
 काँच-ना० [सं० काच] बालुवा र सोडा आदिको मिश्रणबाट तयार हुने पारदर्शक एक प्रसिद्ध द्रव्य; ऐना; शीशा ।

काँचुली-काउछे-सिमी

१६८

काँचुली-ना० [सं० कञ्चुली] सर्प आदिको हर साल बदलिने बाहिरी पातलो छाला ।
 काँचो-वि० [प्रा० कच्च] १. नपाकेको; कट्मिरो; अपक्व ।
 २. बुद्धि नछिपिएको; अपरिपक्व ।
 काँचो-पात-ना० [काँचो+पात] एक जातको सुर्ती ।
 काँचो-लाहा-ना० [काँचो+लाहा] सफा नगरिएको लाहा ।
 काँजो-ना० [ने०] खुकुरी, कर्द आदि हतियारका बीँङ्का टाउकामा जडिने धातुको वस्तु ।
 काँट-ना० [ने०] १. छाँट; ढाँचा । २. औकात; हैसियत ।
 ३. बराबरी; समानता ।
 काँटा-ना० [सं० कण्टक] १. तौलने साधन; तराजू; तुलो ।
 २. खाने वस्तु घोचेर उठाइने एक प्रकारको चम्चा । ३. स्त्रीहरूले कपाल अङ्घाउनाका निमित्त लगाउने एक किसिमको आभूषण । ४. इनार वा गहीरो जलाशयमा खसेका भाँडाहरू झिकने अङ्कुश-अङ्कुश भएको साधन-विशेष । ५. माछा आदि पक्रने, अङ्कुशका आकारको साधन । ६. कण्टक; काँढो ।
 काँटा-ना० [ने०] जिल्ला-अन्तर्गतको भू-भाग; तप्पा (पश्चिमी नेपालमा) ।
 काँठ-ना० [सं० कच्छ] शहरदेखि बाहिर वा आस-पासको ठाउँ; देहात; कछाड ।
 काँठे-वि० [काँठ+ए] काँठमा बस्ने; कछाडिया ।
 काँठो-ना० [काँठ+ओ] दाल, भात आदि पकाएको भाँडा-को मुखमा टाँसिने फीँजको लेउ ।
 काँठो-ना० [सं० कण्ठ] केटा-केटीको गलामा लाउने कपडामा सिएको जन्त्र; रक्ष-माला ।
 काँठो-भोटो-ना० [काँठो+भोटो] न्वारनका दिन बालकलाई लाइदिने कपडामा सिएको जन्त्र र भोटो ।
 काँड-ना० [सं० कण्ड] वाण; तीर ।
 काँडा-ना० [सं० क्वाथ] १. औषधि वा अनुपानका निमित्त औषधि हाली पकाएको तरल पदार्थ । २. पानीमा मिस्री, मरीच, सुकुमेल, सूठो आदि हाली पकाएको पेय पदार्थ ।
 काँडो-ना० [सं० कण्टक] १. नदी-नालामा बगेर आउने एक प्रकारको विपालु फीँज । २. काँडो ।
 काँड-पाते-ना० [काँड+पात+ए] पातमा काँडै-काँडा हुने सानो बोटविशेष ।
 काँडे-वि० [काँडा+ए] काँडै-काँडा भएको; काँडावाल ।
 काँडे-कुविराक्ष-ना० [काँडे+कुविराक्ष (सं०)] १. बोटभरि काँडै-काँडा हुने, चनाको जस्तो काँडादार कोसामा हलका नीलो गेडा फल्ने, पहुँला फूल फुल्ने, अमिलीको जस्तो पात हुने एक लता । २. त्यसैको फल; कुवेराक्षी; लता-करञ्ज ।
 काँडे-भण्टा-ना० [काँडो+भण्टा] डाँठ, पात, भेट्ना आदिमा काँडा हुने, ठूलो र नीलो फल फल्ने, एक जातको भण्टा; काँडे-भिँडा ।
 काँडे-भिँडा-ना० [काँडो+भिँडा] काँडे-भण्टा ।

काँडे-लुँडे-ना० [काँडो+लुँडे] काँडा हुने एक जातको लुँडे ।
 काँडो-ना० [सं० कण्टक] १. तीखो टुप्पा भएको घोच्ने वस्तु । २. वाधा; अड्काउ । ३. साल-नाल ।
 काँध-ना० [सं० स्कन्ध] कुम र गर्धनको बीचको अवयव; स्कन्ध ।
 काँधिनु-अ० क्रि० [काँधि+इ+नु] काम गर्न नतमस्तिनु; सुस्ती गरिनु; ('काँधिनु'-को भा० क्रि०) ।
 काँधिनु-अ० क्रि० [काँध+इ+नु] १. काम गर्न अधि नसर्नु; सुस्ती गर्नु । २. रीसले वा मन नपरेर काममा बेवास्ता गर्नु । ३. मोटाउनु ।
 काँधी-काठ-ना० [काँध+काठ] १. मुर्दा बाँधेर लैजाने लामो काठ वा बाँस । २. मुर्दा बोकेर लाने काम ।
 काँधे-वि० [काँध+ए] १. काँध थाप्ने; कँध्याहा; बोकाहा । (ना०) २. काँधमा लाउने वस्त्र; गल-बन्दी; कँधेरी ।
 काँपिनु-अ० क्रि० [काँप्+इ+नु] काँप्ने होइनु; कामिनु; थरथर हल्लिनु; ('काँप्नु'-को भा० क्रि०) ।
 काँप्नु-अ० क्रि० [सं० कम्प+नु] काम्नु; थरथर हल्लनु ।
 काँश-ना० [सं० काश] सेतो फूल फुल्ने कुशको जातको झारविशेष; काश ।
 काँस-ना० [सं० काश] काश ।
 काँसो-ना० [सं० कांस्य] तामा र जस्ताको मिश्रणबाट बने एक प्रकारको धातु ।
 कांस्य-ना० [सं०] १. जस्ता र तामाको मिश्रणबाट बने धातु; काँसो; चरेस । (वि०) २. काँसोको; काँसोले बनेको ।
 कांस्य-ताल-ना० [सं०] मुजुरा; झ्याली ।
 कांस्य-युग-ना० [सं०] पुरातत्त्व-विज्ञानअनुसार प्रस्तर-युग र लौह-युगका बीचको एक प्रागैतिहासिक काल ।
 काँड-कुँड-क्रि० यो० [अनु०] नाँड-नास्ति; आनेकाने; चुँक ।
 काँड्यो-ना० [सं० कङ्कतिका] काङ्गियो ।
 काँडली-ना० [काँडलो+ई] काँडिली ।
 काँडलो-ना० [सं० कनीयान्] काँडिलो ।
 काँडते-ना० [सं० कायस्थ] विशेषतः लेखनदासको काम गर्ने एक जाति; कायस्थ ।
 काँडदा-ना० [अ० कायदः] कायदा ।
 काँडना-ना० [ने०] ठूला पात र धेरैजसो फूलहरू झरिसकेपछि बाँकी रहेका साना-तिना पात-फूलहरू ।
 काँड-ना० [सं० कावार] १. पानीमा हुने एक किसिमको मसिनु झ्याउ । २. ढुङ्गा, माटो आदिमा लाग्ने चिप्लो पदार्थ; काउली; लेउ । ३. पीतल, तामा आदि धातुको भाँडामा जम्ने मैल; कस ।
 काउँकाउँ-क्रि० यो० [अनु०] क्याउँ-क्याउँ ।
 काउकुती-ना० [ने०] शरीरमा अनुभव हुने एक किसिमको सगसगी; कुतकुती ।
 काउछे-सिमी-ना० [काउछो+सिमी] १. नीलो र सेतो पत्र हुने फूल फुल्ने, झुप्पा लागेर कोसा फल्ने एक जातको

सिमीको लहरो । २. त्यसैको कोसा वा कोसाभित्र फल्ने गेडा ।
 काउछो-ना० [सं० कपिकच्छ] खैरो रङ्गको, टुप्पा घुमेको,
 सिमीको जस्तो कोसा फल्ने र सेतो भूवा हुने, नीलो फूल फुल्ने
 एक लता । (यसको भूवा शरीरमा लाग्दा चिलाउँछ ।)
 काउन्सिल-ना० [अं०] कुनै विशिष्ट विषयमा विचार गर्न
 खडा गरिने समिति वा सभा ।
 काउबुडी-ना० [ने०] बालकलाई काउकुती लाउँदा भनिने
 शब्द ।
 काउली-ना० [अं० कैलीपलावर] ठूलो पात र ठूलो फूल
 फुल्ने तरकारी विशेष; फूलकोबी; कोबी ।
 काउली-ना० [काई] ढुङ्गा, माटो आदिमा पानीको
 सम्पर्कले उब्जने चिप्लो मयल; लेउ; काई ।
 काउलो-ना० [सं० ककुभ] चिलाउनेका जस्ता पात हुने र
 गोल फल फल्ने ठूलो जातको फलविशेष ।
 काउसो-ना० [काउछो] काउछो ।
 काक-ना० [सं०] कौवा; काग ।
 काक-गोलक-ना० [सं०] कौवाका आँखाको नानी । (कौवाको
 आँखा ढुङ्गा भए पनि नानी एउटै मात्र हुन्छ र त्यो कहिले
 दायँ र कहिले बायाँ भएर दुवै आँखामा सँधै भन्ने
 कल्पना गरिन्छ ।)
 काक-जङ्घा-ना० [सं०] त्वाङ-फूलजस्तो फूल फुल्ने एक बोट;
 मसी ।
 काक-जम्बू-ना० [सं०] जलाशयको नजीकमा हुने अति सानो-
 जातको जामुनु ।
 काक-ताल-ना० [सं०] संयोगवशको घटना; अचानकको
 घटना ।
 काक-तालीय-वि० [सं०] संयोगवश हुने; अकस्मात् हुने ।
 काक-तालीय-न्याय-ना० [सं०] संयोगवश हुने कुनै घटना ।
 काक-दन्त-ना० [सं०] १. कागको दाँत । २. हुन नसक्ने
 कुरो; असम्भव कुरो ।
 काक-द्राक्षा-ना० [सं०] सानो अङ्गूर ।
 काक-नासा-ना० [सं०] काग-चुच्चे ।
 काक-पक्ष-ना० [सं०] दुवै कानका माथि झुप्पा-झुप्पा पारेर
 तलासिएको कपाल ।
 काक-पद-ना० [सं०] काक-पाद ।
 काक-पाद-ना० [सं०] लेख्दै जाँदा छुटेका अक्षर, पद आदि
 थपेको जनाउने चिह्न; काग-खुट्टे ।
 काक-पुष्ट-ना० [सं०] कोइली; कोकिल ।
 काक-बन्ध्या-ना० [सं०] एउटामात्र सन्तान पैदा गरेर फेरि
 गर्भ धारण नगर्ने स्त्री ।
 काक-बलि-ना० [सं०] कार्तिक कृष्ण त्रयोदशीका दिन कागको
 उद्देश्य गरेर दिइने बलि; कौवालाई दिइने बलि ।
 काकमाची-ना० [सं०] कबाई ।
 काकली-ना० [सं०] १. मधुर अस्फुट ध्वनि; मन्द, मधुर
 मीठो स्वर । २. कँची ।

काका-ना० [फा०] कान्छो-बाबु; बाबुको भाइ ।
 काकाकुल-ना० [ने०] कवि-परम्पराअनुसार मेघवाट वसेको
 पानीको मात्र इच्छा गर्ने एक जातको पक्षी; चातक ।
 काकाकौवा-ना० [मलाया (देश)-ककतुअ] कल्की भएको,
 रङ्ग-विरङ्गी, सुगा-जातिको एक पक्षी ।
 काकिणी-ना० [सं०] कौडी ।
 काकी-ना० [काका+ई] काकाकी स्त्री ।
 काकु-ना० [सं०] १. भय, दुःख, रीस आदिको आवेशमा हुने
 स्वरको परिवर्तन । २. काव्यमा शब्दको अन्य अर्थ वा
 अनेकार्थदेखि विभिन्न अभिप्रायद्वारा ग्रहण गरिने उद्देश्य
 भएको वक्रोक्ति अलङ्कारको एक भेद ।
 काकुल-ना० [सं० काक-पक्ष] १. छाँटेर बनाएको कपाल ।
 २. जुल्फी ।
 काकु-वक्रोक्ति-ना० [सं०] स्वर वा बोलीको ढङ्ग बदलेर
 वाक्यको भाव वा अर्थ बदल्दा गर्ने एक काव्यालङ्कार ।
 काकोदर-ना० [सं०] सर्प ।
 काकोदुम्बरिका-ना० [सं०] खनायो वृक्ष ।
 काकोल-ना० [सं०] १. कालो कौवा; जङ्गली कौवा; ढोले ।
 २. सर्प ।
 काकोली-ना० [सं०] मरुई लता ।
 काख-ना० [प्रा० कक्ख] पल्लौटीको माथिल्लो भाग; अङ्क ।
 काखी-ना० [प्रा० कक्ख] कुममुनिको खोपिल्लो ।
 काखे-वि० [काख+ए] १. काखमा मात्र बसिरहन खोज्ने ।
 २. काखलाई मात्र ठिक्क हुने । ३. काखमा बस्ने (सानो
 बालक) ।
 काग-ना० [सं० काक] कौवा; काक ।
 काग-ना० [अं० केँक] शीशीहरूमा बिको लाउने नरम
 काठको ठेउको ।
 काग-खुट्टे-ना० [काग+खुट्टे] काक-पाद ।
 काग-चुच्चे-ना० [काग+चुच्चे] कागको टाउकाका आकारको
 फल फल्ने, नीलो फूल फुल्ने, करेलाका जस्ता पात हुने
 एक लता ।
 कागज-ना० [फा० कागज] कागत ।
 कागजात-ना० [अ० कागजात] कागतहरूको समुदाय;
 कागत-पत्र ।
 कागजी-वि० [कागज+ई] १. कागज-सम्बन्धी कागतको ।
 (वि०) २. कागजको जस्तो पातलो बोक्रो हुने (बदाम
 आदि फल) ।
 कागजी-पाट-ना० [कागजी+पाट] नेपाली कागज बनाउने
 पाट ।
 कागजी-बदाम-ना० [फा० कागजी-बादाम] १. लाम्चा पात,
 मसिना राता फूल र लाम्चो फल फल्ने एक रूख । २.
 त्यसैको फल वा बीयाँ । (आयुर्वेदमा यसको गुण पुष्टि-कारक,
 बल-वर्द्धक, शुक्र-वर्द्धक र कफ-पित्त बढाउने बताइएको छ ।)
 कागत-ना० [सं० कायगत] १. रूखको पाट, रुवा, भूवा

कागत-पत्र-काठ-पात

आदिबाट बनाइने, पुस्तकहरू लेखिने वा छापिने, कपडाजस्तो वस्तुविशेष; कागज। २. कुनै प्रामाणिक कुरा लेखिएको पत्र वा कागज।

कागत-पत्र-ना० [कागत+पत्र(सं०)] कागतहरूको समुदाय; कागजात।

काग-तिहार-ना० [काग+तिहार] कार्तिक कृष्ण त्रयोदशीका दिन कागलाई बलि दिएर मनाइने चाड।

कागती-ना० [कागजी] पहुँलो, पातलो बोक्रा र भित्र केसाहरू हुने, अमिलो, रसदार फलविशेष; (आयुर्वेदमा यसलाई अग्नि-वर्द्धक, रुचि-कारक र वात-पित्त-नाशक बताइएको छ।) निम्बूक।

काग-भलायो-ना० [काग+भलायो] एक जातको भलायो; नदी-भल्लातक।

कागुनु-ना० [सं० कङ्गु] १. जौकाजस्ता पात र बाला हुने एक बोट। २. त्यसैका बालामा फल्ने सेता, सस्युँजस्ता दाना। (यसका पहुँला, सेता, राता, र काला भेद छन्। आयुर्वेदमा यसको गुण वायु-वर्द्धक र पुष्टि-कारक बताइएको छ।)

कागे-ना० [ने०] घर-पाला भेडाको एक जात; कागे-भेडो।

कागे-ठेकी-ना० [कागत+ठेकी] विवाहमा दुलहापट्टिबाट दुलहीतिर पठाइने लग्न-पत्रिका र मङ्गलका निमित्तको दहि-ठेकी; साइपाटो।

कागे-भेडो-ना० [कागे+भेडो] सीङ नभएको एक जातको घर-पाला भेडो।

काङ्क्षा-ना० [सं०] १. इच्छा; अभिलाषा। २. रुचि; झुकाउ।

काङ्क्षित-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; अभिलषित।

काङ्क्षी-वि० [सं०] इच्छुक; अभिलाषी।

काङ्क्षियो-ना० [सं० कङ्क्षितिका] १. कपाल कोर्ने साधन; काँड्यो। २. काङ्क्षियोजस्तो आकारको झुप्पामा हलुका पहुँलो रङ्गको फूल फुल्ने रूखविशेष। ३. अढाइ-तीन अमल फराक र एक बित्ता लामा हरिया चिल्ला पात हुने रूख-विशेष। ४. कपडाको सूत मिलाउने तानको एक अवयव।

काङ्ग्रेस-ना० [कङ्ग्रेस] कङ्ग्रेस।

काछ-ना० [सं० कच्छ] १. तिघ्रा र भुँडीको जोर्नी; तिघ्राको फेद। २. छेउ; किनार।

काज-ना० [प्रा० कज्ज] १. काम; कार्य। २. एक अड्डाको कर्मचारीले केही समयका निमित्त अर्को अड्डामा वा अन्यत्र गई गरेको विशिष्ट काम।

काज-ना० [अं० कँग] कमीज, कुर्ता आदिमा टाँक छिराई बन्द गर्नाका निमित्त बनाइएको प्वाल।

काज-किरिया-ना० [काज+किरिया] मरेका तेह्र दिनभित्र गरिने अन्त्येष्टि-क्रिया; क्रिया-कर्म।

काजी-ना० [अं० काजी] १. निजामती तर्फको विशिष्ट दर्जाको कर्मचारी। २. क्षत्रिय जातिको सम्मानबोधक शब्द। ३. नेवार-जातिका केटा-केटीप्रति स्नेह वा आदर-

पूर्वक भनिने शब्द।

काजू-ना० [सं० कङ्कूल] केही घुमुर्किएको, भित्री भाग सेतो हुने, बदामजस्तो फलविशेष।

काजू-ना० [काज] काममा निपुण; कार्य-दक्ष।

काञ्चन-ना० [सं०] १. सुन; स्वर्ण। २. धन; सम्पत्ति। ३. धतुरो। ४. चाँपको फूल।

काञ्चन-पुरुष-ना० [सं०] एकादशाहका दिन महाब्राह्मण-लाई दान गरी दिइने सुवर्ण-पत्रमा लेखिएको पुरुषको मूर्ति।

काञ्चनार-ना० [सं०] रातो फूल फुल्ने कोइरालो।

काञ्चनी-ना० [सं०] १. हलेदो। २. गोरौचन।

काञ्चनीय-वि० [सं०] सुनको; सुवर्ण-सम्बन्धी।

काञ्ची-ना० [सं०] १. स्त्रीहरूले कमरमा लाउने सुन-चाँदीको गहना; मेखला। २. हिन्दूहरूका धार्मिक सात पुरीमध्ये दक्षिण भारतमा रहेको एक पुरी।

काञ्जिक-ना० [सं०] १. माइ र रायोको लेदो सिकामा मिसाएर जीरा, नून आदि मसला हालेर बनाइने अमिलो स्वादको पेय पदार्थ। २. फाटेको दूध। ३. मही।

काट-कुट-ना० [काट्+टुक्रा] काटेर साना-साना टुक्रा पार्नु।

काट-मार-ना० [काट्+मार] १. काट्ने र मार्ने काम। २. काटाकाट; काटो-छिनु।

काटाकाट-ना० [काट्+काट्] १. धमाधम काट्ने काम; परस्परमा काट्नु; मारामार। २. ठूलो शत्रुता।

काटिनु-स० क्रि० [काट्+इ+नु] काट्ने काम गरिनु; टुक्र्याइनु; ('काट्नु'-को क० क्रि०)।

काटो-कुटी-ना० [काट्-कुट] दुरुस्त; हूबहू।

काटो-छिनु-ना० [काट्+छिन्] काटाकाट; काट-मार; ठूलो शत्रुता।

काट्टे-वि० [काट्टो+ए] काट्टो खाने।

काट्टो-ना० [ने०] १. मरेका एघारौँ दिनमा मृतकको उद्देश्यले खुवाइने अन्न र दिइने माल-मत्ता। २. बिरालाको विष्टा।

काट्नु-स० क्रि० [प्रा० कट्नु+नु] १. धारिलो हतियारले हानेर वा रेटेर कुनै वस्तुलाई छुट्ट्याउनु। २. टुक्रा पार्नु; टुक्र्याउनु। ३. अक्षर, पद, वाक्य आदिको माथि धर्को तानी बदर गर्नु; केर-मेट गर्नु; केर्नु। ४. रेल, हवाई-जहाज आदिको टिकट खरीद गर्नु। ५. बिल, चेक, पुर्जी आदि लेखी जारी गर्नु। ६. समय बिताउनु; गुजार्नु। ७. नाघ्नु। ८. अर्काले बोलिरहेको कुरा नटुङ्गिदै बीचमा बोल्नु। ९. आज्ञा, तर्क, कुरा आदिलाई रद्दी पार्नु वा तिनको खण्डन गर्नु।

काठ-ना० [प्रा० कट्ठ] १. रूख काटेको टुक्रा (थाम, दलिन, निदाल, लकडी आदि); काण्ठ। २. दाउरा।

काठ-गोदाम-ना० [काठ+गोदाम] काठहरू सङ्ग्रह गरी राख्ने र बिक्री गर्ने अड्डा।

काठ-पात-ना० [काठ+पात] १. काठहरूको समुदाय। २. काठ र पात। ३. दाउरा-झिजा आदि।

काठमाडौँ-ना० [सं० काष्ठमण्डप] नेपालको राजधानी;
काठमाण्डू; कान्तिपुर; कान्तिपुरी ।
काठमाण्डू-ना० [काठमाडौँ] काठमाडौँ ।
काठिनु-अ० क्रि० [काठि+इ+नु] कठाङ्ग्रिनु; गँगरिनु;
(‘काठिनु’-को भा० क्रि०) ।
काठिनु-अ० क्रि० [काठ+इ+नु] कठाङ्ग्रिनु; गँगरिनु ।
काठिन्य-ना० [सं०] कठिनाइ ।
काठिया-ना० [ने०] लाटोकोसेरोजस्तो एक जातको चरो ।
काठी-ना० [काठ] १. घोडाको पिठ्युमा कसिने विशेष गरी
छालाको आसन । २. साइकिल, मोटर-साइकिल आदिमा
जडिएको त्यस्तै आसन ।
काठी-ना० [काठी] ‘काठी’-को स्त्री-लिङ्ग ।
काठे-वि० [काठ+ए] १. काठको; काठ-सम्बन्धी । २. काठ
वा छोक्रा धेरै भई रस कम भएको ।
काठे-अमला-ना० [काठे+अमला] साना-साना गेडा हुने एक
जातको अमला ।
काठे-ऊखु-ना० [काठे+ऊखु] एक जातको साह्रो ऊखु ।
काठे-केरा-ना० [काठे+केरा] भित्र साह्रो नसा हुने एक
जातको केरा ।
काठे-चाँप-ना० [काठे+चाँप] पहेंलो फूल फुल्ने, राता झुप्पा
परेका गेडा फल्ने, सेतो काठ हुने एक जातको चाँप; वन-चाँप ।
काठे-च्याउ-ना० [काठे+च्याउ] रूखमा उम्रने, सेतो रङ्गको,
डाँठ नहुने, बाटुलो, एक जातको च्याउ ।
काठे-ज्यामीर-ना० [काठे+ज्यामीर] पहेंलो बोक्रा हुने
एक जातको ज्यामीर; नाइटे-ज्यामीर ।
काठे-न्याउरी-ना० [काठे+न्याउरी] एक जातको न्याउरी-
मूसो ।
काठे-पाते-वि० [काठे+पात+ए] १. काठ-पात-सम्बन्धी;
काठ-पातबाट बनेको । २. चानचुने; साधारण; तुच्छ ।
काठे-पीपल-ना० [काठ+पीपल] १. पीपलकै जस्तो पात,
पहेंला ठूला फूल, गोल फल फल्ने एक रूख । २. त्यसैको
फल; फलीश ।
काठे-फुसी-ना० [काठे+फुसी] जननेन्द्रियमा जम्ने मयल ।
काठो-ना० [प्रा० कट्टी] १. कठ शाखा पढ्ने ब्राह्मण । २.
क्षत्रिय आदिले ब्राह्मणलाई हियाएर बोलाउने शब्द ।
काठो-वि० [ने०] १. घर-घर डुली खाँदै हिँड्ने । (ना०)
२. कुरुर ।
काढिनु-स० क्रि० [काढ्+इ+नु] बोट, बिरुवा आदि
उखेलिनु; (‘काढ्नु’-को क० क्रि०) ।
काढ्नु-स० क्रि० [सं० कर्ष] १. उखेलनु (बीउ, बोट आदि) ।
२. थुत्नु; बलपूर्वक झिक्नु (छाला, कपडा, शस्त्र आदि) ।
३. निकाल्नु (जिभ्रो) । ४. निचोर्नु वा झिक्नु (मह, माइ
आदि) । ५. चुहाउनु (राल आदि) । ६. हट्कनु (भात,
पानी आदि) । ७. कोरल्नु (फूल, बच्चा आदि) । ८.
माग्नु वा लिनु (ऋण, सापट आदि) । ९. उच्चारण गर्नु

(नाम आदि) ।

काण-वि० [सं०] १. एउटा आँखा नभएको; कानो । (ना०)
२. कौवा ।
काणेली-ना० [सं०] व्यभिचारिणी; वेश्या ।
काण्ड-ना० [सं०] १. प्रकरण; अध्याय । २. हाँगा; शाखा ।
३. बाण; तीर । ४. उपद्रव; दुर्घटना । ५. हृद; सीमा ।
कातन्त्र-ना० [सं०] सर्ववर्गले बनाएको एक संस्कृत व्याकरण;
कलाप-व्याकरण ।
कातर-वि० [सं०] १. डर-छेल्वा; डरपोक; कायर । २.
व्याकुल; अधीर । ३. दुःखित; आर्त ।
कातरिनु-अ० क्रि० [कातरि+इ+नु] कातर होइनु;
डराइनु; (‘कातरिनु’-को भा० क्रि०) ।
कातरिनु-अ० क्रि० [कातर+इ+नु] कातर बन्नु; डराउनु ।
कातर्य-ना० [सं०] कातरपना; भीरुता ।
कातिनु-स० क्रि० [कात्+इ+नु] बत्तीको धागो बनाइनु;
बत्ती बनाइनु; (‘कात्नु’-को क० क्रि०) ।
काती-ना० [ने०] १. तेलमा थिग्रिएर तल बस्ने पीनासमेतको
धमिलो भाग; थिग्रिनी । २. बत्तीको डढेको कालो सिट्टी ।
(वि०) ३. ज्यादा मैलो; अत्यन्त मैलो ।
कात्तिक-ना० [प्रा०] कार्तिक महीना ।
कात्तिके-वि० [कात्तिक+ए] १. सम्भोगको ज्यादा इच्छा
गर्ने; कामासक्त (कुकुर, मानिस आदि) । (ना०) २.
कुकुर । ३. कात्तिक-सम्बन्धी; कात्तिकको; कात्तिकमा
हुने (बली) ।
कात्तिके-बोडी-ना० [कात्तिके+बोडी] कार्तिक महीनामा
फल्ने, गाढा हरियो र छोटो कोसा फल्ने, टर्रो स्वाद हुने,
एक जातको बोडी ।
कात्नु-स० क्रि० [प्रा० कत्तन+नु] रुवा, ऊन आदिबाट धागो
बनाउनु; सूत निकाल्नु; बत्ती बनाउनु ।
कात्यायन-ना० [सं०] पाणिनीका सूत्रलाई पूर्ण गर्नका निमित्त
‘वात्तिक’ रचना गर्ने प्रसिद्ध वैयाकरण ऋषि ।
कात्यायिनी-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. कात्यायन ऋषिकी
पत्नी । ३. काषाय वस्त्र-धारिणी अधर्बैसे विधवा स्त्री ।
कात्रो-ना० [सं० कर्पट] मुर्दा ढाक्ने कपडा; शव-वस्त्र ।
काथर-वि० [सं० कातर] कातर ।
कादम्ब-ना० [सं०] १. ऊखु । २. कल-हंस । ३. बाण ।
४. कदमको फूल वा रूख । ५. कदम्बको रक्सी ।
कादम्बरी-ना० [सं०] १. कदमका फूलको वा ऊखुको मदिरा ।
२. बाणभट्ट-रचित प्रसिद्ध गद्य-काव्य । ३. बाणभट्ट-कृत गद्य-
काव्यकी नायिका । ४. सरस्वती ।
कादम्बिनी-ना० [सं०] बादलको लामो पडवित; मेघ-माला ।
काद्रवेय-ना० [सं०] कद्रुका सन्तान; सर्प-जाति ।
कान-ना० [प्रा० कण्ण] १. शब्द सुन्ने इन्द्रिय; कर्ण । २. डोरी
अल्झाउने धुंगुरिएको, नाम्लाको अवयव । ३. भाँडा-वर्तनमा
समात्नाका निमित्त लगाइएका कडा । ४. आकारको

मात्रा; (१) ।

कान-कटुवा-वि० [कान+कटुवा] कान काटिएको वा चिरिएको; कन-फट्टा ।

कानन-ना० [सं०] १. वन; जङ्गल । २. बगैँचा । ३. घर ।

कान-पाते-ना० [कान+पात+ए] सरताप्रे ।

काना-ना० [कानो] १. तीन वटै पोट मिलेर हुने पासाको खेलको एक दाउ । (वि०) २. कानो ।

काना-कौडी-ना० [कानो+कौडी] १. फुटेको वा खोटो कौडी । २. साह्रै थोर वा नाममात्रको धन; फुटेको पैसा (पनि नहुनु) ।

कानीन-ना० [सं०] १. कन्याको सन्तान; कुमारीको छोरो । २. व्यास । ३. कर्ण ।

कानू-वि० [कानो] कानो ।

कानून-ना० [अ० कानून] राज्यमा व्यवस्था कायम गर्ने सरकारी नियमहरूको समष्टि रूप; ऐनहरूको समूह ।

कानूनन-क्रि० यो० [अ० कानूनन] कानूनअनुसार ।

कानूनी-वि० [कानून+ई] १. कानूनको; कानून-सम्बन्धी । २. कानूनमा बाँधिएको; कानूनभित्रको । ३. कानूनको ज्ञाता । ४. कानून छाँट्ने ।

काने-ना० [कान+ए] १. लाम्चा किसिमका साना-साना पात हुने र चिप्लो रस निस्कने भई-झारविशेष । (यसको मुन्टाको तरकारी पनि खाइन्छ ।) (वि०) २. कान भएको । ३. ठूला कान भएको ।

काने-काने-पिच्छ-ना० [ने०] डुम वन्नेले आँखामा पट्टी बाँधी अरुलाई छुन जाने खेलविशेष ।

कानेकोर्सि-क्रि० यो० [ने०] चार रातपछि आउने दिन; पछि आउने पाँचौँ दिन ।

काने-खुसी-ना० [कान+खुसुखुस] अरुले नसुन्ने गरी कसैका काननिर मुख लगेर गरिएको कुरा; साउती ।

काने-गुजी-ना० [कान+गुजी] कानभित्र जम्ने मयल; कर्ण-मल ।

काने-च्याउ-ना० [कान+ए+च्याउ] कानका आकारको, पुरानो रुखमा उम्रने, पहुँलो, खान हुने एक जातको च्याउ ।

काने-टोपी-ना० [कान+ए+टोपी] कानसमेत छोप्ने, चिउँडोमनि तुना बाँध्ने टोपीविशेष ।

कानेपर्सि-ना० [ने०] कानेकोर्सि ।

कानो-वि० [सं० काण] एउटा आँखाले नदेख्ने; एक-आँखे ।

कान्छी-वि० [कान्छो+ई] १. सबैभन्दा पछि जन्मेकी; सब भन्दा कम उमेरकी; सबभन्दा पछिकी । २. पछि जन्मेकी; थोरै उमेरकी; पछिल्ली ।

कान्छी-आमा-ना० [कान्छी+आमा] १. कान्छा-बाबुकी पत्नी । २. आमाकी सौता; सौतेनी आमा ।

कान्छो-ना० [सं० कनियान्] सबैभन्दा पछि जन्मेको; कम उमेरको; सबभन्दा पछिल्लो ।

कान्छो-बाबु-ना० [कान्छो+बाबु] बाबुको भाइ; काका ।

कान्त-ना० [सं०] १. पति; पोइ; लोग्ने । २. चन्द्रमा । ३. एक प्रकारको असल फलाम । (वि०) ४. राम्रो; सुन्दर । ५. प्यारो; प्रिय ।

कान्ता-ना० [सं०] १. राम्री आइमाई; सुन्दरी । २. स्वास्नी; पत्नी ।

कान्ता-ना० [सं०] १. डर-लाग्दो वन; भयानक जङ्गल । २. जाइनसक्नु बाटो; दुर्गम पथ । ३. किराँती-ऊखु ।

कान्ति-ना० [सं०] १. दीप्ति; प्रकाश; तेज । २. शोभा; सौन्दर्य । ३. चन्द्रमाका सोह्र कलामध्ये एक ।

कान्ति-कर-ना० [सं०] शोभा बढाउने; सौन्दर्य बढाउने ।

कान्तिपुर-ना० [सं०] नेपालको राजधानी; काठमाडौँ ।

कान्तिपुरी-ना० [सं०] नेपालको राजधानी; काठमाडौँ ।

कान्तिमान्-वि० [सं०] १. कान्ति भएको दीप्ति-युक्त । २. सुन्दर; मनोहर । (ना०) ३. चन्द्रमा ।

कान्तिसार-ना० [सं०] एक प्रकारको असल फलाम; इस्पात ।

कान्दविक-ना० [सं०] हलुवाई ।

कान्दानी-ना० [ने०] वर्णको साथ जोडिने आकारको मात्रा; कान; (१) ।

कान्दशीक-वि० [सं०] १. डरले भागेको । २. डराएको; भयभीत ।

कान्दानी-ना० [कान्दानी] कान्दानी ।

कान्यकुब्ज-ना० [सं०] १. भारतको वर्तमान कन्नौज प्रदेश । २. त्यस देशका निवासी ब्राह्मण ।

कान्लो-ना० [कान्लो] कान्लो ।

कान्लो-ना० [ने०] खेत, बारी आदिको अग्लो डील ।

काप-ना० [ने०] १. रुखको हाँगा फाटेको ठाउँ; कापो । २. अन्तर ।

कापालिक-ना० [सं०] १. मानिसको खप्पर लिएर हिँड्ने, मद्य, मांस आदि खाने शैव मतानुयायी तान्त्रिक साधु । (वि०) २. खप्पर-सम्बन्धी; कपाल-सम्बन्धी ।

कापाली-वि० [सं०] १. कपालको माला लाउने; मुण्ड-माला-धारी । २. शिव । ३. भैरव ।

कापी-ना० [अ० कपी] १. खाली कागतको लेख्ने पुस्तिका । २. पुस्तक-पुस्तिकाको प्रति वा सङ्ख्या । ३. प्रतिलिपि गर्नु; लेख सार्नु ।

कापुख-वि० [सं०] १. कातर; कायर । २. नीच; अधम ।

कापे-वि० [काप+ए] १. कापो परेको; कापो भएको । (ना०) २. पुस्तक राख्ने एक किसिमको चेपुवा खटिया ।

कापो-ना० [काप] काप ।

काफर-वि० [सं० कातर] कातर; कायर ।

काफल-ना० [सं० कटफल] १. लाम्चा पात, मञ्जरीको रूपमा फुल्ने मसिना सेता फूल, भुईँ-ऐँसेलुजस्ता फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसको फल ।

काफल-चरी-ना० [काफल+चरी] काफल पाक्ने मौसममा मात्र कराउने एक जातको चरो ।

काफी-ना० [अ० कॅफी] १. चिउलीका जस्ता ठूला-ठूला पात र खनायोका जस्ता झुप्पा-झुप्पा राता रङ्गका फल हुने बोट । २. त्यसैको फल । ३. चियाको जस्तै उपयोग गरिने एक पेय पदार्थ ।

काफी-वि० [अ०] चाहिएजति; पर्याप्त; यथेष्ट ।

काबुज-ना० [तु० काबू] बढाईको पिँजरा ।

काबुली-चना-ना० [काबुल (प्रदेश)+चना] सेतो र ठूलो एक जातको चना ।

काबू-ना० [तु०] १. वश; अधिकार; हैकम । (वि०) २. कायल; साबित ।

काभ्रे-चरो-ना० [ने०] फिस्टोभन्दा सानो, फुस्रो रङ्गको, एक जातको चरो ।

काभ्रे-माछो-ना० [ने०] एक जातको माछो ।

काभ्रो-ना० [ने०] १. लाम्चा पात, सेतो वा हरियो फूल, सेतो, गोल फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको कोसा । (यसका साना र ठूला—दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, रगतको दोष नाश गर्ने र मूर्च्छा, रिडटा आदि हटाउने बताइएको छ । यसको कोसा अमिलो हुन्छ, र त्यसको तरकारी, अचार आदि बनाएर खाइन्छ ।)

काम-ना० [प्रा० कम्म] १. गर्नुपर्ने कर्म; कार्य; व्यापार । २. इच्छा; मनोरथ । ३. मैथुनको इच्छा । ४. चार पुरुषार्थमध्ये एक । ५. घरायसी धन्धा ।

काम-ना० [सं० कम्प] काँप; कम्प ।

काम-काज-ना० [काम+काज] काम; रोजगार ।

काम-काजी-वि० [काम-काज+ई] काम-काजमा लागेको; उद्यमी ।

काम-कारवाई-ना० [काम+कारवाई] १. चाँजो-पाँजो; बर-बन्दोबस्त । २. कारवाई ।

काम-केलि-ना० [सं०] रति-क्रीडा ।

काम-चलाउ-वि० [काम+चलाउ] पूरा काम दिन नसक्ने; तात्कालिक कामसम्म जेनतेन चल्ने ।

काम-चोर-वि० [काम+चोर] काम छली-छली हिँड्ने; काममा ठगी गर्ने ।

कामज-वि० [सं०] वासनाबाट उत्पन्न भएको; कामबाट पैदा भएको ।

काम-जरो-ना० [सं० कम्प-ज्वर] कम्प छुट्ने ज्वर; औलिया ज्वर ।

कामजित्-वि० [सं०] १. काम-वासनालाई जित्ने; जितेन्द्रिय । (ना०) २. शिव । ३. बुद्ध ।

काम-ज्वर-ना० [सं०] वैद्यक शास्त्रानुसार स्त्री र पुरुषको अखण्ड ब्रह्मचर्यबाट उत्पन्न हुने मानसिक रोग ।

कायतः-क्रि० यो० [सं०] मनमा कुनै इच्छा लिएर; कामना गरेर ।

कामत-ना० [कमोत] मौजाहरूको काम-कारवाई गर्ने ठाउँ वा अड्डा ।

काम-तरु-ना० [सं०] कल्प-वृक्ष ।

कामद-वि० [सं०] कामना पूरा गर्ने; मनोरथ पूर्ण गर्ने ।

कामदार-ना० [काम+दार (फा०)] १. काम गर्ने व्यक्ति; कर्मचारी । (वि०) २. सूत, रेशम आदि धागाका बुट्टाहरू बनेको । ३. बुट्टा काटेको (भाँडा-वर्तन, गहना आदि) ।

कामदारी-वि० [कामदार+ई] काम गर्ने; कामदार ।

कामदेव-ना० [सं०] स्त्री-पुरुषलाई संयोगको प्रेरणा दिने पौराणिक देवता; मदन ।

काम-धन्धा-ना० [काम+धन्धा] काम-काज ।

कामधेनु-ना० [सं०] समुद्र-मन्थनबाट निस्केकी गाई; इच्छा-अनुसारको फल दिने स्वर्गीय गाई ।

कामना-ना० [सं०] इच्छा; अभिलाषा; मनोरथ ।

काम-बाण-ना० [सं०] मोहन, उन्मादन, सन्तपन, शोषण र निश्चेष्टीकरण—कामदेवका यी पाँच बाण ।

काम-मोहित-वि० [सं०] कामको वशमा परेको; कामातुर ।

कामयाब-वि० [फा०] १. मनोरथ पूरा भएको; इच्छा पूर्ण भएको । २. सफल ।

कामयाबी-ना० [फा०] उद्देश्यको सिद्धि; सफलता ।

कामरूप-वि० [सं०] १. इच्छाअनुसारको रूप धारण गर्न सक्ने । २. अति राम्रो; मनोहर । (ना०) ३. कामाक्षादेवीको मन्दिर भएको आसाम-प्रदेशको एक क्षेत्र ।

कामला-ना० [सं०] पित्त-प्रकोप भएर सर्वाङ्ग पहुँलो हुने एक रोग; कमल-पित्त ।

कामवती-वि० [सं०] काम-वासनाको इच्छा गर्ने; भोगको इच्छा गर्ने (स्त्री) ।

काम-वन-ना० [सं०] शिवजीले कामदेवलाई मारेको वन ।

काम-शास्त्र-ना० [सं०] स्त्री-पुरुषको परस्पर समागम आदिको व्यवहार वर्णन गरिएको शास्त्र ।

काम-सूत्र-ना० [सं०] वात्स्यायनले लेखेको काम-शास्त्र ।

कामातुर-वि० [सं०] काम-वासनाको वेगले आकुल भएको; समागमको इच्छाले उद्दिग्न ।

कामान्ध-वि० [सं०] काम-वासनाको प्रबलताले कर्तव्या-कर्तव्यको ज्ञान हराएको; काम-वासनाले अन्धो भएको; कामातुर ।

कामायुध-ना० [सं०] १. कामदेवको बाण । २. पुरुषेन्द्रिय । ३. आप ।

कामारि-ना० [सं०] शिव ।

कामिता-ना० [सं०] १. कामुक हुनाको भाव । २. जीवहरूमा काम-वासना उत्पन्न हुने गुण ।

कामिनी-ना० [सं०] १. कामवती स्त्री । २. सुन्दरी स्त्री । ३. मदिरा । ४. कुन्दजस्तो एक जातको फूल ।

कामिनी-दह-ना० [कामिनी+दह] अमलेख-गन्जको दक्षिण-पट्टि रहेको एक दह ।

कामी-वि० [सं०] १. कुनै कुराको कामना गर्ने; इच्छुक । २. कामुक; विषयी; विषय-लम्पट ।

कामी-ना० [सं० कारन्धमी] फलामको काम गर्ने एक जाति ।
कामुक-वि० [सं०] अधिक काम-वासना भएको; विलासी;
विषयी ।

कामुकी-ना० [सं०] व्यभिचारिणी स्त्री; असती स्त्री ।

कामोद्दीपक-वि० [सं०] काम-वासनालाई बढाउने;
सहवासको इच्छा बढाउने ।

कामोद्दीपन-ना० [सं०] काम-वासना बढ्नु; सहवासको
इच्छाको उत्तेजना ।

कामोन्माद-ना० [सं०] काम-वासनाको इच्छा पूरा नहुँदा
युवक-युवतीहरूलाई हुने एक रोग ।

काम्नु-अ० क्रि० [सं० कम्प+नु] काँप्नु; थरथर हल्लनु ।

काम्य-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; अभिलषित ।

काम्य-कर्म-ना० [सं०] अभीष्ट फल वा कामना-प्राप्तिका
निमित्त गरिने कर्म ।

काम्य-मरण-ना० [सं०] इच्छा-मरण ।

काम्येष्टि-ना० [सं०] कामना-सिद्धिका निमित्त गरिने यज्ञ ।

काम्रो-ना० [ने०] १. हात-गोडा आदि भाँचिएका ठाउँमा सोझो
पारी बाँधिराख्नाका निमित्त हालिने बाँस, काठ आदिको
कप्टेरो । २. पीडमा सुविस्तासँग बस्न वा टेक्नका निमित्त
राखिने साधन । ३. डोको, डालो आदिलाई दह्रो पार्नाका
निमित्त बीच-बीचमा घुसारिने बाँस, काठ आदिको कप्टेरो ।

काम्ले-ना० [ने०] बाटुला र खस्रा पात हुने एक जातको
भई-झार ।

काम्लो-ना० [सं० कम्बल] मोटो ऊनी ओढ्ने वा ओछ्याउने
कपडा ।

काय-ना० [सं०] आङ; जीउ; शरीर ।

काय-करणी-ना० [सं०] मैथुन ।

काय-कर्म-ना० [सं०] १. शरीरद्वारा गर्नुपर्ने शुभ कर्म । २.
शरीर शुद्ध गर्नका निमित्त गरिने कर्म ।

काय-कल्प-ना० [सं०] वृद्ध वा रुग्ण शरीरलाई औषधिद्वारा
फेरि तरुण वा सशक्त गर्ने क्रिया ।

काय-चिकित्सा-ना० [सं०] सर्वाङ्ग-व्यापी रोगको चिकित्सा
वर्णन गरिएको आयुर्वेदको एक अङ्ग ।

कायदा-ना० [अ० क्रायदः] १. तरीका; ढङ्ग । २. नियम;
विधि । ३. रीति; दस्तूर ।

कायम-वि० [अ० क्रायम] १. स्थिर; स्थायी । २. निश्चित;
मुकर्रर । ३. सावित । ४. जस्ताको-तस्तो; पहिलेजस्तो ।

कायम-मुकायम-वि० [अ० क्रायम-मुकाम] स्थायी कर्म-
चारीको अनुपस्थितिमा काम चलाउका निमित्त काम गर्ने
व्यक्ति; स्थानापन्न ।

कायल-वि० [अ० क्रायल] १. कुरा मन्जूर गर्ने; सावित ।
२. हैरान; लाचार ।

कायलनामा-ना० [अ० क्रायल+नामा (फा०)] अपराध
स्वीकार गरी लेखिदिने कागज; कायल भएर लेखिदिने पत्र ।

कायस्थ-ना० [सं०] काइते जाति ।

काया-पलट-ना० [सं० काय+पलट] १. ठूलो परिवर्तन;
भारी हेर-फेर । २. एक शरीर वा रूपलाई अर्को शरीर वा
रूपमा बदल्नु; नयाँ रूप धारण गर्नु ।

कायिक-वि० [सं०] शरीर-सम्बन्धी; शारीरिक ।

कार-ना० [अं०] सुविस्तासित बस्न हुने एक किसिमको
मोटर; सवारीको मोटर ।

कार-वि० [सं०] १. नाम शब्दको पछिल्लिर लागेर 'बनाउने'
वा 'रचयिता' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-ग्रन्थ-कार, कुम्भ-
कार आदि ।) २. कुनै किसिमको काम गर्ने । ३. वर्ण-
मालाका अक्षरको पछाडि लागेर तिनीहरूलाई स्वतन्त्र बोध
गराउने शब्द । (उदा०-अकार, चकार, ककार आदि ।) ४.
अनुकरण-ध्वनिका साथ लागेर नामजस्तो बोध गराउने
शब्द । (उदा०-फूत्कार, झङ्कार, चीत्कार आदि ।)

कारक-ना० [सं०] १. क्रियाको साथ सम्बन्ध राख्ने शब्द ।
(वि०) २. काम गर्ने; कर्ता ।

कार-केर-ना० [(फा०) कार+केर] अपराधीलाई केर्नु;
केर-कार ।

कारखाना-ना० [फा० कारखाना] बिक्रीका निमित्त मालहरू
बनाउने ठाउँ; कार्यालय ।

कारचोब-ना० [फा०] १. धागो वा जरीद्वारा कपडामा
बुट्टा भर्नु । २. धागो वा जरीको बुट्टा भर्नाका निमित्त कपडा
तानेर राख्ने साधन ।

कारचोबी-वि० [फा०] कारचोब भरिएको ।

कारचोबी-टोपी-ना० [कारचोबी+टोपी] मखमलमा रेशमका
धागाले कारचोब भरेको, बीचमा जालीदार गट्टा जडिएको
विशेष किसिमको नेपालमा बन्ने टोपी; बिके-टोपी ।

कारण-ना० [सं०] १. कार्य उत्पादन गर्ने मुख्य वस्तु; हेतु;
निमित्त; प्रयोजन । २. साधन; सामग्री । ३. मूल; आदि ।
४. जनक ।

कारण-माला-ना० [सं०] १. कुनै कारणबाट उत्पन्न कार्य कुनै
अर्को कार्यको कारण हुने अर्थालङ्कार । २. कारणहरूको
शृङ्खला ।

कारणिक-वि० [सं०] १. कारण-सम्बन्धी; कारणको । २.
कारणको रूपमा हुने । (ना०) ३. विचारक; परीक्षक ।

कारणिकता-ना० [सं०] १. कारण वा कारणिक हुनाको
भाव । २. कारण र कार्यका बीच रहने सम्बन्ध ।

कारणी-वि० [सं०] १. मुख्य; प्रधान । (ना०) २. कुनै काम
गर्ने व्यक्तिहरूमध्ये प्रमुख व्यक्ति ।

कारण्डव-ना० [सं०] राज-हंस ।

कारतूस-ना० [पु० कारतूश] गोली, छर्पा र बारूद भरिएको
लाम्बो नली; टोटा । (यो नली टोटावाल, बन्दूक, रिभलभर
आदिमा प्रयोग गरिन्छ ।)

कारन्धमी-ना० [सं०] १. खानि-विशेषज्ञ । २. तामा, पीतल
आदि धातुको काम गर्ने व्यक्ति ।

कारबार-ना० [फा०] १. काम-काज; व्यापार । २. लेन-देन;

ऐँचो-पैँचो । ३. पेशा; व्यवसाय ।
 कारबारी-वि० [फा०] कारबार गर्ने; काम-काज गर्ने ।
 कारयिता-वि० [सं०] १. रचना गर्ने; सृष्टि गर्ने । २. गराउने; गर्न लाउने ।
 काररवाई-ना० [फा०] १. काम; कार्य; कृत्य । २. व्यवहार; कारबार । ३. गुप्त प्रयत्न; चाल । ४. कार्य-तत्परता; कर्मण्यता ।
 कारवाई-ना० [फा० काररवाई] काम; कृत्य; काररवाई ।
 कारवेल्ल-ना० [सं०] करेलो ।
 कारा-ना० [सं०] १. बन्धन; कैद । २. झ्यालखाना; कारागार । ३. पीडा ।
 कारागार-ना० [सं०] झ्यालखाना; जेलखाना ।
 कारागृह-ना० [सं०] जेलखाना; कारागार ।
 कारा-दण्ड-ना० [सं०] जेलमा थुन्ने सजाय; झ्यालखानामा राख्ने सजाय ।
 कारा-बन्दी-वि० [सं०] थुनुवा; कैदी ।
 कारा-हृद्ध-वि० [सं०] जेलमा थुनिएको; थुनुवा; कैदी ।
 कारारोध-ना० [सं०] कैद गर्नु; झ्यालखानामा थुन्ने ।
 कारा-वास-ना० [सं०] जेलमा थुनिनु; कैदमा पर्नु ।
 कारिका-ना० [सं०] कुनै सूत्रको श्लोक-बद्ध व्याख्या ।
 कारिणी-वि० [सं०] गर्ने; कारी । (शब्दको पछिल्लिर लागेरमात्र प्रयोग हुने) (उदा०-कार्य-कारिणी, प्रबन्ध-कारिणी ।)
 कारित-वि० [सं०] गराइएको ।
 कारिता-ना० [सं०] ऋणीका राजी-खुशीले नियमभन्दा बढ्ता लिइने ब्याज ।
 कारिन्दा-ना० [फा० कारिन्दः] निजामतीतर्फको तल्लो दर्जाको कर्मचारी; लेखनदास ।
 कारी-वि० [सं०] गर्ने; बनाउने (शब्दको पछिल्लिर लागेर प्रयोग हुने) । (उदा०-कार्य-कारी, हित-कारी इत्या०) ।
 कारीगर-ना० [फा०] १. धातु, काठ, पत्थर आदिका सुन्दर मूर्ति बनाउने व्यक्ति; कलाकार; शिल्प-कार । २. कल-पुर्जाको काम गर्ने व्यक्ति; कालिगड ।
 कारीगरी-ना० [फा०] कारीगरको काम; शिल्प-विद्या; कालिगडी ।
 कारु-ना० [सं०] कारीगर; शिल्पी ।
 कारुता-ना० [सं०] कालिगडको काम; कारीगरी ।
 कारुणिक-वि० [सं०] करुणा भएको; दयालु; कृपालु ।
 कारुण्य-ना० [सं०] करुणाको भाव; दया; अनुकम्पा ।
 कार्चोप-ना० [फा० कारचोब] कारचोब ।
 कार्चोपी-वि० [फा० कारचोबी] कारचोबी ।
 कार्चोपी-टोपी-ना० [कार्चोपी+टोपी] कारचोबी-टोपी ।
 कार्टून-ना० [अं०] व्यङ्ग्य-चित्र ।
 कार्ड-ना० [अं०] निम्नवर्णा आदि लेखिने मोटो कागजको टुक्रा ।

कार्तवीर्य-ना० [सं०] तन्त्र-शास्त्रका आचार्य; सहस्रार्जुन ।
 कार्तिक-ना० [सं०] आश्विन र मङ्सिरका बीचको महीना; सातौँ महीना; कार्तिक ।
 कार्तिके-बोडी-ना० [कार्तिक+ए+बोडी] कार्तिके-बोडी ।
 कार्तिकेय-ना० [सं०] कुमार; स्कन्द; स्वामी कार्तिक ।
 कार्तोस-ना० [पुर्त० कारटूश] कारसूस ।
 कार्नेस-ना० [अं० कर्नेस्] १. घरका ढुङ्गा तलाका बीचमा बाहिर निकालेर बनाइने गाह्रोको पेट्टी । २. पानीको बाछिटा आदि भित्र आउन नदिनका लागि वा घरको भित्तालाई वर्षाबाट बचाउनका लागि घरका भित्ताका साथ गाँसी बाहिरपट्टि निकालेर बनाइएको पत्थर, कङ्क्रीट, धातु आदिको पातलो फल्याकजस्तो साधन; छत ।
 कार्ष्ण्य-ना० [सं०] कृपणता; कन्जुसी ।
 कार्पास-वि० [सं०] १. कपासबाट बनेको; खावाट तयार भएको । (ना०) २. कपासबाट बनेको वस्तु ।
 कार्पासिक-वि० [सं०] कपासबाट बनेको; खावाट तयार भएको ।
 कार्पासी-ना० [सं०] १. कपासको बोट । २. कपासको फल; ज्यापु । ३. कपासबाट बनेको वस्तु ।
 कार्पेट-ना० [अं० कार्पिट] बुट्टेदार लामो एक किसिमको गलैँचा ।
 कार्बड्कल-ना० [अं०] १. रक्त-विकारबाट प्रायः पिठ्युमा आउने भयङ्कर खटिरो । २. सार्की-खटिरो ।
 कार्मण-ना० [सं०] मन्त्र-तन्त्र आदिबाट मारण, मोहन, वशीकरण आदि गर्नु ।
 कार्मण्य-ना० [सं०] कर्मण्यता; कर्मठता ।
 कार्मुक-ना० [सं०] १. धनु; धनुष । २. बाँस । ३. इन्द्र-धनु । ४. बाह्य राशिमध्ये एक; धन-राशि ।
 कार्य-ना० [सं०] १. काम; कृत्य; व्यापार । २. व्यवसाय; पेशा । ३. धार्मिक काम ।
 कार्य-कर्ता-ना० [सं०] काम गर्ने व्यक्ति; कामदार; कर्म-चारी ।
 कार्य-कारण-ना० [सं०] १. कामको कारण; हेतु । २. मौका; अवसर । ३. उत्पादन र त्यसको कारण ।
 कार्य-कारण-भाव-ना० [सं०] कार्य र कारणको सम्बन्ध ।
 कार्य-कारिणी-वि० [सं०] १. कुनै विशिष्ट काम वा व्यवस्था साधिकार गर्नेको निमित्त बनेको । २. कार्य-व्यवस्था गर्ने । (ना०) ३. कार्य-समिति ।
 कार्य-कारी-ना० [सं०] १. विशेष रूपले कुनै काम गर्ने व्यक्ति; कार्य-कर्ता । २. कसैको अनुपस्थितिमा अनुपस्थित व्यक्तिको सम्पूर्ण अधिकारको उपभोग गरी काम गर्ने अर्को व्यक्ति । ३. कसैलाई कुनै विशिष्ट पद केवल सम्मानका निमित्त दिइएकोमा सामान्य अवस्थामा त्यस पदबाट गरिनुपर्ने काम-काज गर्ने अर्को कुनै व्यक्ति ।
 कार्य-कुशल-वि० [सं०] काम गर्नेमा सिपालु; कार्य-दक्ष ।

कार्य-कुशलता-काल-दण्ड

१७६

कार्य-कुशलता-ना० [सं०] कार्य-कुशल हुनाको भाव; कार्य-दक्षता ।
 कार्य-क्रम-ना० [सं०] १. पछि हुने वा गरिने कामको क्रम ।
 २. कामको क्रम-बद्ध सूची ।
 कार्य-चिन्तक-वि० [सं०] सोच-विचार गरेरमात्र काम गर्ने ।
 कार्यतः-अव्य० [सं०] कामविशेषले ।
 कार्य-दक्ष-वि० [सं०] काम गर्नमा सिपालु; कार्य-कुशल ।
 कार्य-दक्षता-ना० [सं०] काममा निपुण हुनाको भाव;
 कार्य-दक्ष हुनाको भाव ।
 कार्य-दूत-ना० [सं०] १. राज-दूतको अनुपस्थितिमा उसका बदलामा काम गर्ने अधिकारी; चार्ज-डि-एफेयर्स । २. राज-दूतको पदभन्दा तल्लो पद र अख्तियार भएको कुनै राष्ट्रको कूट-नीतिक दूत ।
 कार्य-निष्ठ-वि० [सं०] काममा संलग्न ।
 कार्य-पञ्चक-ना० [सं०] ईश्वरका पाँच वटा विशेष कार्य (अनुग्रह, तिरोभाव, आदान, स्थिति र उद्भव) ।
 कार्य-पद्धति-ना० [सं०] कुनै काम गर्ने सिलसिला वा विधि;
 कार्य-प्रणाली ।
 कार्य-प्रणाली-ना० [सं०] कार्य-पद्धति ।
 कार्य-भार-ना० [सं०] कुनै कामको बोझ वा अभिभारा;
 काम वा पदको जिम्मेदारी ।
 कार्य-भारी-वि० [सं०] कार्य-भार वहन गर्ने; कुनै काम वा पदको जिम्मा लिने ।
 कार्य-वश-क्रि० यो० [सं०] कामविशेषले; कुनै काम परेको हुनाले ।
 कार्य-वाहक-वि० [सं०] कार्य-वाही ।
 कार्य-वाही-वि० [सं०] १. कुनै कामको अभिभारा लिने;
 कार्यभार ग्रहण गर्ने । २. कार्य-कारी ।
 कार्य-विनायक-ना० [सं०] ललितपुर इलाकाको सैबु नामक स्थानमा रहेका एक प्रसिद्ध गणेश; नेपालका प्रसिद्ध चार विनायकमध्ये एक ।
 कार्य-विवरण-ना० [सं०] १. कुनै सभा, संस्था वा अड्डा-अदालतमा भएका कार्यहरूको विवरण । २. कामको फाँटवारी ।
 कार्य-समिति-ना० [सं०] कुनै विशेष कार्य-सम्पादन गर्नका निमित्त बनेको समिति । २. कार्य-कारिणी समिति ।
 कार्यधिकारी-ना० [सं०] कुनै काम गर्ने अभिभारा लिएको व्यक्ति; विशेष कामको अधिकारी ।
 कार्याध्यक्ष-ना० [सं०] सर्वोच्च पदमा रहेर कुनै कामको सम्पादन वा सञ्चालन गर्ने व्यक्ति ।
 कार्यान्वित-वि० [सं०] कार्य-रूपमा परिणत भएको; काममा प्रयुक्त भएको ।
 कार्यार्थी-वि० [सं०] आफ्नो कार्य सिद्ध गर्न प्रयत्न गर्ने; कार्य-सिद्धिको इच्छा गर्ने ।
 कार्यालय-ना० [सं०] कुनै विशेष काम वा व्यवसाय गर्ने घर;

कारखाना ।

कार्यवली-ना० [सं०] कामको सूची; कुनै प्रसङ्गमा निर्णयार्थ उपस्थित भएको कामको सूची ।
 काररवाई-ना० [फा० काररवाई] काररवाई ।
 कारवाई-ना० [फा० काररवाई] काररवाई ।
 कार्श्य-ना० [सं०] दुब्लो हुनाको भाव; दुबलोपन ।
 कार्षापण-ना० [सं०] प्राचीन कालमा प्रचलित एक सिक्का ।
 कार्षिक-ना० [सं०] कार्षापण ।
 काल-ना० [सं०] १. समय; बखत; वेला । २. कुनै एक समयदेखि अर्को समयसम्मको अवधि । ३. मौसम; याम । ४. अवसर; मौका । ५. मृत्यु; मरण । ६. यमराज । ७. व्याकरणअनुसार भूत, भविष्यत् वा वर्तमान समय सूचित गर्ने क्रियाका रूप । (वि०) ८. कालो रङ्गको ।
 काल-कण्ठ-ना० [सं०] १. शिव; महादेव । २. मयूर । ३. नीलकण्ठ पक्षी ।
 काल-कला-ना० [सं०] कालको रहस्यमय काम; काल-गति ।
 काल-कूट-ना० [सं०] एक प्रकारको साह्रै कडा विष; हलाहल ।
 काल-कोठरी-ना० [काल+कोठरी] ठूलो अपराधीलाई राख्नाका निमित्त झ्यालखानाभित्र बनाइएको अँध्यारो र साङ्ग्रो कोठा ।
 काल-क्रम-ना० [सं०] काल वा समयको गति; काल-गति ।
 काल-क्षेप-ना० [सं०] समय बिताउनु; दिन बियाँल्नु ।
 काल-क्षेपण-ना० [सं०] १. समय गुजार्ने काम; काल-क्षेप । २. जीविका; निर्वाह; गुजारा ।
 काल-खण्ड-ना० [सं०] १. कलेजो । २. परमेश्वर ।
 काल-गति-ना० [सं०] १. काल वा समयको गति; काल-क्रम । २. मृत्युको गति वा क्रम ।
 काल-चक्र-ना० [सं०] समयको परिवर्तन; समयको हेर-फेर ।
 काल-जरो-ना० [काल+जरो] लाम्चा पानका आकारका पात हुने र नङ्गा हुने एक लहरो; कट्वी । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, दम र ज्वरमा फाइदा गर्ने र रुचि-कारक बताइएको छ ।)
 काल-जीरो-ना० [सं० काल+जीरो] १. छेउमा दाँत-दाँत परेका लाम्चा पात, प्याजी र सेतो रङ्ग मिश्रित फूल र त्यसैको फेदमा फल लाग्ने एक बूटी । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, जीर्ण ज्वर-नाशक र पेटको रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 कालज्ञ-ना० [सं०] १. समयको गति वा परिवर्तनलाई बुझ्ने व्यक्ति; ज्योतिषी । २. कुखुरो ।
 काल-ज्ञान-ना० [सं०] १. स्थिति र अवस्थाको ज्ञान; समयको जानकारी । २. आफ्नो मृत्युको समय पहिले नै थाहा पाउने व्यक्ति ।
 काल-त्रय-ना० [सं०] भूत, भविष्यत् र वर्तमान काल ।
 काल-दण्ड-ना० [सं०] १. यमराजको दण्ड । २. मृत्यु; मरण ।

काल-धर्म-ना० [सं०] १. समयअनुसारको धर्म । २. मृत्यु; मरण ।
 काल-पाश-ना० [सं०] १. यमराजको पासो । २. समयको बन्धन वा नियम ।
 काल-पुरुष-ना० [सं०] १. ईश्वरको विराट् स्वरूप । २. काल ।
 काल-भैरव-ना० [सं०] १. काठमाडौँमा रहेका एक प्रसिद्ध भैरव । २. एकादश रुद्रमध्ये एक । ३. शिवका एक गण ।
 काल-मान-ना० [सं०] काल वा समयको नापो; समयको मान ।
 काल-यापन-ना० [सं०] १. समय बिताउनु; दिन काट्नु; काल-क्षेप । २. जिनतिन चलाइएको जीविका; गुजारा ।
 काल-योग-ना० [सं०] भाग्य; प्रारब्ध ।
 काल-रात्रि-ना० [सं०] काल-रात्री ।
 काल-रात्री-ना० [सं०] १. अँध्यारो र भयानक रात । २. आश्विन शुक्ल अष्टमीको रात । ३. त्यस रातमा गरिने दुर्गाको पूजा ।
 काल-विपाक-ना० [सं०] कुनै काम पूरा हुने अवधि; कुनै कार्यको नियत म्याद ।
 काल-वेला-ना० [सं०] १. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार कुनै काम गर्न निषेध गरिएको समय; घातक मुहूर्त । २. वातावरण; परिस्थिति । ३. अवसर; मौका ।
 काल-शाक-ना० [सं०] १. नरिचो । २. करमको साग ।
 काल-समय-ना० [सं०] १. परिस्थिति; अवस्था । २. वेला-बखत ।
 काल-सर्प-ना० [सं०] १. अत्यन्त विषालु एक जातको कालो सर्प । २. कालरूपी सर्प ।
 काल-स्कन्द-ना० [सं०] तमाल वृक्ष ।
 कालागुरु-ना० [सं०] एक जातको कालो अगरु वृक्ष ।
 कालाग्नि-ना० [सं०] कालानल ।
 कालाजिन-ना० [सं०] कालो मृगको छाला ।
 कालाञ्जनी-ना० [सं०] कालो-कपास; वन-कपास ।
 कालातिक्रमण-ना० [सं०] अबेर हुनु; ढीलो हुनु; म्याद गुञ्जनु ।
 कालातिपात-ना० [सं०] १. समयको नाश । २. अबेर हुनु; विलम्ब ।
 कालातीत-वि० [सं०] समय बितेको; म्याद नाघेको ।
 कालानल-ना० [सं०] १. प्रलय-कालको अग्नि; कालाग्नि । २. प्रलयाग्निका अधिष्ठाता देवता; रुद्र । ३. पाँच-मुखे रुद्राक्ष ।
 कालानुक्रम-ना० [सं०] काल-क्रम ।
 कालान्तर-ना० [सं०] १. अर्को समय; अन्य काल । २. धेरै पछिको समय । ३. बीचको समय ।
 कालान्तर-विष-ना० [सं०] टोकेको धेरै दिनपछि विष चढ्ने प्राणी; मूसा, कुरुर आदि ।
 काला-पानी-ना० [कालो+पानी] १. गहिरो भएर कालो

देखिने समुद्रले घेरिएको द्वीप (अन्डमन र निकोबार) । २. देश-निकाला गरी त्यस्तो पानी हुने द्वीपमा पठाउने सजाय ।
 काला-वजार-ना० [कालो-वजार] कालो-वजार ।
 काला-बञ्जार-ना० [कालो+बञ्जार] कहिल्यै नफाँडिएर रहेको पुरानो र घना जङ्गल ।
 कालास्त्र-ना० [सं०] प्रहार गरेपछि निश्चित रूपले शत्रुको प्राण-हरण गर्ने एक प्रकारको बाण; साङ्घातिक बाण ।
 कालिक-वि० [सं०] १. काल वा समयको; समय-सम्बन्धी । २. सामयिक; मौसमी ।
 कालिका-ना० [सं०] कालो वर्णकी एक देवी; चण्डिका; काली ।
 कालिका-पुराण-ना० [सं०] कालिका देवीको माहात्म्य वर्णन गरिएको एक उपपुराण ।
 कालिगङ्गा-ना० [फा० कारीगर] कारीगर ।
 कालिगङ्गी-ना० [फा० कारीगरी] कारीगरी ।
 कालिङ्गे-च्याउ-ना० [ने०] प्रायः पहेँलो माटोमा उम्रने, खान हुने, ठूलो, एक जातको च्याउ ।
 कालिज-ना० [ने०] कुखुराका जातको एक जङ्गली चरो ।
 कालिदास-ना० [सं०] रघुवंश, शाकुन्तल आदि संस्कृत ग्रन्थका रचयिता प्रसिद्ध एक प्राचीन महाकवि ।
 कालिन्दी-ना० [सं०] १. कलिन्द नामक पर्वतबाट निस्केकी नदी; यमुना । २. कृष्णका आठ महिषीहरूमध्ये एक ।
 कालिमा-ना० [सं०] १. कालो हुनाको भाव; कालोपन । २. दाग; कलङ्क; दोष ।
 काली-ना० [सं०] १. कालिकादेवी; चण्डी । २. पार्वती । ३. दश महाविद्यामध्ये एक । ४. अग्निका सात जिह्वामध्ये एक । ५. हिमालय पर्वतबाट निस्केर नेपालको पश्चिमी भागमा बग्ने एक नदी; सप्त गण्डकीमध्ये एक । (यसै नदीमा शालिग्रामहरू पाइन्छन् ।)
 काली-वि० [कालो+ई] १. कालो अनुहार भएकी; कालो वर्णकी । (ना०) २. जुत्तामा लाउने कालो रोगन ।
 काली-आँप-ना० [कालो+आँप] गुलियो र असल एक जातको प्रसिद्ध आँप ।
 काली-ऐँसेल-ना० [काली+ऐँसेल] राता टोप्रा हुने, लहरामा फल्ने एक जातको ऐँसेल ।
 काली-काठ-ना० [कालो+काठ] १. चिल्ला बाक्ला पात हुने र सेता टीका-टीका परेको कालो बोक्रो हुने एक रुख । २. त्यसैको काठ ।
 काली-ज्यामीर-ना० [कालो+ज्यामीर] कीपको जस्तो रातो बोक्रा हुने एक जातको ज्यामीर ।
 काली-ढकायो-ना० [काली+ढकायो] १. डाँठको टुप्पामा प्रायः तीन वटा पात हुने, घोगाका रूपमा पहेँलो फूल फुल्ने र बाँकोजस्तो कन्द हुने एक बूटी । २. त्यसैको कन्द; नीलालु ।
 काली-तोप-ना० [सं० काली+तोप] प्राचीन कालको एक प्रसिद्ध तोप ।
 कालीन-वि० [सं०] काल-सम्बन्धी; समयको; कालिक ।

कालीन-काश्मीरी-केशर

१७८

कालीन-ना० [अ० कालीन] विभिन्न बेल-बुट्टा भएको कार्पेट-जस्तो एक किसिमको बिछ्यौना।
 काली-नाथो-ना० [कालो+नाथो] कालो नाथो हुने र मङ्गसीरमा पाक्ने एक जातको धान; पहुँलो-मासी।
 काली-माटी-ना० [कालो+माटी] जमीनमनि रहेको कालो, नरम र मलिलो एक प्रकारको माटी।
 कालुष्य-ना० [सं०] १. कलुष वा अपवित्र हुनाको भाव; अशुद्धता। २. मलिनता।
 कालो-ना० [सं० काल] १. मोसो, गाजल, गोल आदिको जस्तो रङ्ग; कृष्ण रङ्ग। २. दोष; खोट; कलङ्क। ३. पाप; कल्मष। (वि०) ४. त्यस्तो रङ्गको; कल्साउँदो।
 कालो-उखु-ना० [कालो+ऊखु] कालो-ऊखु।
 कालो-ऊखु-ना० [कालो+ऊखु] कालो डाँठ हुने एक जातको ऊखु।
 कालो-कपास-ना० [कालो+कपास] कालो भावको भूवा हुने एक जातको कपास।
 कालो-काँठे-ना० [कालो+काँठ] खैरो बोक्रा र कालो नाथो हुने एक जातको मासी धान; पहुँलो-मासी।
 कालो-काल-ना० [कालो+काल (सं०)] कर्कलाको जस्तो बोटमा सलफाजस्तो र केही लाम्चो घोगो फल्ने एक स्थावर विष।
 कालो-कुत्तिम-वि० [कालो+काती] १. ज्यादा कालो; गाढा कालो। २. अति मैलो।
 कालो-कौवा-ना० [कालो+कौवा] सर्वाङ्ग शरीर निखुर कालो हुने, केही ठूलो एक जातको काग; ढोले काग; डुम काग।
 कालो-जरो-ना० [कालो+जरो] औलिया ज्वरको एक भेद।
 कालो-धतूरो-ना० [कालो+धतूरो] रछायो भावका नीला फूल फुल्ने र कालो डाँठ हुने एक जातको धतूरो।
 कालो-नून-ना० [कालो+नून] विरेनून।
 कालो-बजार-ना० [कालो+बजार] १. सरकारद्वारा नियन्त्रित माल-सामानहरू लुकी-छिपी अनुचित तरीकाले बढी नाफा लिएर विक्री गर्ने काम। २. त्यस्तो खरीद-विक्री गर्ने ठाउँ; चोर-बजार; ब्लैक-मार्केट।
 कालो-बजारिया-वि० [कालो+बजारिया] कालो-बजार गर्ने; अवैध व्यापार गर्ने; चोर-बजारिया।
 कालो-बजारी-ना० [कालो+बजारी] अवैध तरीकाले खरीद-विक्री गर्ने काम; कालो-बजार।
 कालो-बड़हरी-ना० [सं० काल+ब्रीहि] १. कालो एक जातको धान। २. त्यसैको चामल।
 कालो-बलु-ना० [कालो+बलु] १. पीपलका जस्ता पात, पहुँला फूल, हरिया चक्राकार फल फल्ने एक लहरो; अतिबल। २. त्यसैको फल। (आयुर्वेदमा यसको गुण पौष्टिक र शुक्र-वर्द्धक बताइएको छ।)
 कालो भटमास-ना० [कालो+भटमास] कालो र साना गेडा हुने एक जातको भटमास।

कालो-मास-ना० [कालो+मास] कालो एक जातको मास (साधारण मास)।
 कालो-मोहर-ना० [कालो+मोहर] तिब्बत देशको मोहर; भोटे मोहर।
 कालो-शिरीष-ना० [कालो+शिरीष (सं०)] गाढा नीलो फूल फुल्ने एक जातको शिरीष।
 कालो-सर्प-ना० [कालो+सर्प (सं०)] १. अत्यन्त विषालु कालो एक जातको सर्प; काल-सर्प। २. अति दुष्ट स्वभावको मानिस।
 कालो-सिसौ-ना० [कालो+सिसौ] कालो चुरो हुने एक जातको सिसौ; कृष्ण-शिशपा।
 कालो-हलेदो-ना० [कालो+हलेदो] कालो एक जातको हलेदो।
 कालचे-ना० [ने०] १. अण्डेरो अवस्था; खुँगे। २. युक्ति; जुक्ति।
 काल्तोरी-ना० [कालो+तोरी] रातो जरा हुने, तोरीका भन्दा केही ठूला पात हुने, तरकारी खाइने एक जातको तोरी।
 काल्प-वि० [सं०] कल्प-सम्बन्धी।
 काल्पनिक-वि० [सं०] १. अजमाइएको; कल्पना गरिएको; कल्पित। २. बनावटी; नकली।
 काल्फी-मिस्री-ना० [?+मिस्री] एक जातको असल मिस्री।
 काल्या-ना० [सं०] गर्भाधान योग्य गाई वा स्त्री।
 कावा-ना० [फा०] १. वृत्ताकार मार्गमा हिँड्नु वा उड्नु; गोलाकार वृत्तमा हिँड्ने काम; चक्कर खानु। २. घोडालाई सधाउन वा रफत गराउन वृत्तमा दौडाउने काम।
 काव्य-ना० [सं०] १. चित्तलाई आकर्षित पार्ने, रसहरूले युक्त वाक्य वा वाक्य-समूह। २. कविको कृति; कवितात्मक वाक्य। ३. त्यस्तो वाक्य वा कविताले युक्त ग्रन्थ। ४. शुकाचार्य।
 काव्यलिङ्ग-ना० [सं०] कुनै नयाँ अर्थलाई बोध गराउँदा पर्ने एक अर्थलिङ्कार।
 काश-ना० [सं०] १. काँस घाँस। २. खोकी।
 काशिका-ना० [सं०] जयादित्य र वामनाचार्यले रचेको पाणिनीका व्याकरणको वृत्ति; व्याकरण-ग्रन्थ।
 काशी-ना० [सं०] उत्तर भारतमा रहेको, अस्सी र वरुणा नदीका बीचमा गङ्गाका किनारमा रहेको, हिन्दूहरूको एक पवित्र तीर्थ; बनारस; वाराणसी; हिन्दूहरूका सात मोक्ष-पुरीमध्ये एक।
 काशी-नाथ-ना० [सं०] काशीमा रहेको प्रसिद्ध शिव-लिङ्ग।
 काशी-फल-ना० [सं० कोश+फल] कुभिन्डो फल।
 काश्मीर-ना० [सं०] कश्मीर देश।
 काश्मीरी-वि० [काश्मीर+ई] काश्मीर-सम्बन्धी; काश्मीरको।
 काश्मीरी-केशर-ना० [काश्मीरी+केशर] १. मसिना लामा-लामा पात, रातो केशर भएको, सेता फूल हुने र लसुनका जस्ता पोटी हुने एक बूटी। २. त्यसैका फूलको सुगन्धी केशर; कुङ्कुमा। (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, वात, शिर-रोग, नाश गर्ने, गरम र शरीरमा कान्ति बढाउने बताइएको छ।)

काश्य-ना० [सं०] रक्सी; मदिरा।
 काश्यप-ना० [सं०] १. एक प्रसिद्ध ऋषि। (वि०) २. कश्यप गोत्रमा उत्पन्न। ३. मदिरा पिउने; मद्यप।
 काश्यपि-ना० [सं०] १. गरुड पक्षी। २. अरुण।
 काश्यपी-ना० [सं०] पृथ्वी; धरती।
 काष-ना० [सं०] शान लाउने हुङ्गो; शाण-चक्र।
 काषाय-वि० [सं०] १. गेरुवा रङ्गको; गेरुले रंगाएको। (ना०) २. गेरुवा वस्त्र।
 काषाय-वस्त्र-ना० [सं०] गेरुवा रङ्गको वस्त्र; साधु-संन्यासी-हरूले धारण गर्ने वस्त्र।
 काष्ठ-ना० [सं०] १. काठ। २. दाउरा; इन्धन।
 काष्ठ-कदली-ना० [सं०] काठे-केरा।
 काष्ठ-कोट-ना० [सं०] काठमा लाग्ने कीरो; धमिरो, धुन आदि।
 काष्ठ-कुट्ट-ना० [सं०] लाह्राँचे चरो।
 काष्ठ-कूट-ना० [सं०] लाह्राँचे चरो।
 काष्ठ-तक्षक-ना० [सं०] सिकमी।
 काष्ठ-धात्री-फल-ना० [सं०] काठे-अमला।
 काष्ठ-पत्र-ना० [सं०] १. काठको फल्याक। २. कुनै प्रामाणिक लेख लेखिएको वा खोपिएको काठको फल्याक।
 काष्ठ-पुत्तलिका-ना० [सं०] १. काठको पुतली; कठ-पुतली। २. घट्टको सोलीबाट दाना खसाल्नाका निमित्त सोलीको डुँडमा बाँधिएको काठको ठेउको वा पुतली।
 काष्ठ-मण्डप-ना० [सं०] काठमाडौँ शहर; कान्तिपुर।
 काष्ठा-ना० [सं०] १. अन्तिम सीमा; चरम सीमा। २. दिशा। ३. उच्चतम शिखर; चुचुरो। ४. अठार पलाको समय।
 काष्ठागर-ना० [सं०] पहेंलो-अगर।
 कास-ना० [सं०] १. खोकी। २. सजिवनको वृक्ष। ३. काँस तृण।
 कासमर्द-ना० [सं०] ठूलो-ताप्रे।
 कासार-ना० [सं०] १. तलाउ; पोखरी। २. दह; झील।
 कासीस-ना० [सं०] हीरा-कसी।
 काहिलो-वि० [काहिलो+ई] १. जन्म, साहिनु वा अन्य कुनै क्रमले चौथो; साहिलोपछिको। (ना०) २. काहिलोको स्त्री।
 काहिलो-वि० [सं० कनीयान] जन्मका क्रमले चौथो; साहिलो-पछिको।
 कि-संयो० [सं० किम्] १. दुइ कुरामा एउटा रोजाउँदा बीचमा प्रयोग गरिने शब्द; वा; अथवा। (उदा०-जान्छौ कि बस्छौ?) २. कसैको भनाइ उल्लेख गर्दा दुइ वाक्य-खण्डका बीचमा प्रयोग हुने शब्द। (उदा०-विद्वान्हरूको भनाइ छ कि शिक्षा मानिसको आभूषण हो।) (ना०) ३. प्रश्न वा सन्देह बुझाउने वाक्यको पछिल्लि प्रयोग गरिने शब्द। (उदा०-तिमी जान्छौ कि? त्यो कुरो साँचो हो कि?)

किंकर्तव्य-विमूढ-वि० [सं०] के गर्छु? कसो गर्छु?—भएको; विलख-वन्दमा परेको; जिल्लिएको।
 किंवदन्ती-ना० [सं०] १. परम्पराबाट वा पहिलेदेखि चलिआएको कुरा; जन-श्रुति। २. हल्ला; अफवाह।
 किंवा-संयो० [सं०] वा; अथवा।
 किंशह-ना० [सं०] १. धान, गहुँ आदिका बालाको झूस; टुँडो। २. बाण; शर। ३. कङ्क पक्षी।
 किंशुक-ना० [सं०] पलाशको वृक्ष वा फूल।
 किक्क-क्रि० यो० [ने०] बाडुली लाग्दा वा घाँटीभित्र कुनै वस्तु अड्कँदा सासको झोक्का निस्कने किसिम; हिक।
 किक्किलक-किक्किलक-क्रि० यो० [अनु०] १. पानी वा तरल पदार्थ ठाडो घाँटी लगाएर पिउँदा शब्द आउने किसिम; किलिक-किलिक। २. घाँटीभित्र कुनै वस्तु अड्कँदा वा घाँटी अँठ्याउँदा ऊर्ध्व-वायुको झोक्का निस्कने किसिम।
 किङ्कर-ना० [सं०] नोकर; सेवक।
 किङ्कर्तव्य-विमूढ-वि० [सं०] किंकर्तव्य-विमूढ।
 किङ्कणी-ना० [सं०] १. चाँप; क्षुद्र-घण्टिका। २. कमर-पेटी।
 किङ्करात-ना० [सं०] पहेंलो-सहचर।
 किचकन्नी-ना० [सं० किङ्करी] स्त्रीको रूपमा देखिने एक प्रेत-योनि; स्त्रीको प्रेतात्मा; किचकिन्नी।
 किच-काच-ना० [किच्+काच (फाँ०)] किच्ने र थिच्ने काम; किच-मिच; थिच-थाच।
 किचकिच-ना० [कचकच] दिक्क लाग्ने गरी गरेको कुनै कुरा; कचकच; गनगन।
 किचकिन्नी-ना० [किचकन्नी] किचकन्नी।
 किच-मिच-ना० [किच्+मिच्] किच्ने र मिच्ने काम; किच-काच; थिच-मिच।
 किचाइ-ना० [किच्+आइ] किच्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 किचाइनु-स० क्रि० [किच्+आइ+नु] किच्न लाइनु; थिचाइनु; ('किचाउनु'-को क० क्रि०)।
 किचाउनु-स० क्रि० [किच्+आउ+नु] किच्न लाउनु; थिचाउनु; ('किच्नु'-को क० क्रि०)।
 किचाकिच-ना० [किच्+किच्] परस्परमा वा धमाधम किच्ने काम; थिचाथिच; मिचामिच।
 किचाघान-ना० [किच्+घान] धेरै जना एकै ठाउँमा बेसरी किचिने काम; थिचो-मिचो।
 किचिनु-स० क्रि० [किच्+इ+नु] थिचिनु; मिचिनु; ('किच्नु'-को क० क्रि०)।
 किचि-पिचि-ना० [किच्+पिच्] किचि-मिची।
 किचि-मिची-ना० [किच-मिच] १. किच्ने र मिच्ने काम; किच-मिच। २. गीलो पदार्थ बेसरी माड्ने काम; गिजोल्ने काम। ३. घाउ-खटिरा आदि बेसरी पाकेर पीप आदि निस्की फोहोर हुने किसिम। ४. अस्पष्ट र फोहोर किसिमको लेखाइ।
 किचिर-पिचिर-ना० [किचिर-मिचिर] किचिर-मिचिर।

किच्चिर-मिच्चिर-किनारावाल

१८०

किच्चिर-मिच्चिर-ना० [किच्चि-मिची] किच्चि-मिची ।
 किच्च-क्रि० यो० [ने०] सानो-तिनो कारणले वा स्वभावैले
 हाँस्ने किसिम; मुस्कुराउने किसिम ।
 किच्चक-वि० [किच्च] काम-न-काजसित किच्च-किच्च
 हाँसिरहने ।
 किच्चिनु-स० क्रि० [किच्चिनु] किच्चिनु ।
 किच्च्याइ-ना० [किच्+आइ] किच्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 किच्च्याइनु-स० क्रि० [किच्+आइ+नु] किच्चिनु लाइनु;
 ('किचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 किच्च्याउनु-स० क्रि० [किच्+आउ+नु] किच्चिनु लाउनु;
 ('किच्चु'-को प्रे० क्रि०) ।
 किच्च्याहट-ना० [किच्+आहट] किच्चिने किसिम, क्रिया वा
 भाव; किचाइ ।
 किच्चु-स० क्रि० [प्रा० किच्चन्त+नु] १. कुनै वस्तुलाई गह्रुंगो
 पदार्थले थिच्चु; मिच्चु; क्याच्च मार्नु । २. दमन गर्नु;
 जित्नु ।
 किजात-ना० [सं० कु+जात] किरिया हाल्ने शब्द ।
 किच्चित्-वि० [सं०] १. थोरै; अलिकति; केही । (क्रि०
 यो०) २. केही पनि; थोरै महत्त्वको पनि ।
 किच्चिन्मात्र-वि० [सं०] १. अति थोरै; ज्यादै कम ।
 २. केही; कुनै ।
 किञ्जल्क-ना० [सं०] १. कमलको केसर; पद्म-केसर ।
 २. नाग-केसर । (वि०) ३. केसरका रङ्गको पहेंलो ।
 किटाइ-ना० [किट्+आइ] किट्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
 तोकाइ ।
 किटाइ-ना० [किट्+आइ] किट्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
 दाह्रा किट्ने काम ।
 किटाइनु-स० क्रि० [किट्+आइ+नु] किट्नु लाइनु; निधो
 गराइनु; ('किटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 किटाइनु-स० क्रि० [किट्+आइ+नु] दाह्रा किट्नु लाइनु;
 ('किटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 किटाउनु-स० क्रि० [किट्+आउ+नु] किट्नु लाउनु; निधो
 गराउनु; ('किट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 किटाउनु-स० क्रि० [किट्+आउ+नु] दाह्रा किट्नु लाउनु;
 ('किट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 किटान-ना० [किट्+आन] किट्ने काम; तोक; निधो;
 निश्चय ।
 किटान-ना० [किट्+आन] किट्ने काम (दाह्रा) ।
 किटिनु-स० क्रि० [किट्+इ+नु] निधो गरिनु; तोकिनु
 ('किट्नु'-को क० क्रि०) ।
 किटिनु-स० क्रि० [किट्+इ+नु] दाह्रा किट्ने काम गरिनु;
 ('किट्नु'-को क० क्रि०) ।
 किट्ट-ना० [सं०] १. थ्रेग्रिएर रहेको मैल; थिग्रिनी । २. फलाम
 आदि धातुको मैल; कीट । ३. मल; विष्टा ।
 किट्टक-ना० [सं०] किट्ट ।

किट्टु-स० क्रि० [कटकट+नु] रीस, पीडा आदिको
 आवेगमा तल-माथिका दाँत रगेइनु; बज्ने गरी दाँतहरू
 परस्परमा घोट्नु ।
 किट्टु-स० क्रि० [प्रा० किट्ट+नु] कुनै कुरो यसै हो भनी
 निधो गर्नु; तोक्नु; निश्चयपूर्वक भन्नु ।
 किण-ना० [सं०] १. कोदाली, घन आदि औजार चलाउँदा
 हातमा बस्ने ठेलो । २. घाउ-खटिराको खत ।
 किताप-ना० [अ० किताब] किताब ।
 कितापखाना-ना० [अ० किताब+खानः (फा०)] किताब-
 खाना ।
 कितापी-वि० [अ० किताबी] किताबी ।
 किताब-ना० [अ०] पुस्तक; ग्रन्थ; किताप ।
 किताबखाना-ना० [अ० किताब+खानः (फा०)] १. किताब-
 हरू राख्ने ठाउँ; पुस्तक-भण्डार । २. सरकारी कर्मचारी-
 हरूको नाम-नामासी दर्ता गर्ने एक अड्डा ।
 किताबी-वि० [अ०] किताबको; पुस्तक-सम्बन्धी ।
 किता-ना० [अ० कृतः] १. श्रेणी; स्तर । २. टुक्रा; खण्ड ।
 ३. थान; गोटा । ४. किसिम; प्रकार ।
 किन-क्रि० यो० [सं० किम्] कुनै कामको हेतु सोद्धा प्रयोग
 गरिने शब्द; के कारणले; कुन हेतुले ।
 किनखाब-ना० [फा० कम-खवाब] सुन-चाँदीका बत्तूले बुट्टाहरू
 बनाइएको बहुमूल्य रेशमी कपडा ।
 किन-बेच-ना० [किन्+बेच्] किन्ने र बेच्ने काम; खरीद-
 बिक्री ।
 किन-मेल-ना० [किन्+मेलो] माल-मत्ताहरू किन्ने काम;
 खरीद गर्ने काम ।
 किनाइ-ना० [किन्+आइ] किन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 किनाइनु-स० क्रि० [किन्+आइ+नु] किन्न लाइनु; खरीद
 गराइनु; ('किनाउनु'-को क० क्रि०) ।
 किनाउनु-स० क्रि० [किन्+आउ+नु] किन्न लाउनु; खरीद
 गराउनु; ('किच्चु'-को प्रे० क्रि०) ।
 किनार-ना० [फा०] १. कुनै वस्तुको लमाइ वा गजपट्टिको
 अन्तिम भाग; छेउ; किनारा । २. नदी, जलाशय आदिको
 तीर; तट । ३. अगल-वगल; पार्श्व ।
 किनारदार-वि० [फा०] किनार भएको; किनारावाल;
 किनारे ।
 किनारा-ना० [फा० किनारः] १. कुनै वस्तुको लमाइ वा गज-
 पट्टिको अन्तिम भाग; छेउ; किनार । २. नदी, जलाशय
 आदिको तीर; तट । ३. अगल-वगल; पार्श्व । ४. धोती,
 पछ्यौरा आदि कपडामा भिन्न किसिमले बुनेको वा
 रँगाइएको छेउ । ५. कपडाका छेउमा हुने विशेष प्रकारको
 बुट्टा; खिका । ६. टुङ्गो; निधो; निर्णय ।
 किनारावाल-वि० [किनारा+वाल] कपडाका छेउमा विशेष
 किसिमले रँगिएको वा बुनेको बुट्टा वा किनारा भएको;
 किनारा भएको; किनारे ।

किनारे-वि० [किनारा+ए] किनारा भएको; किनारावाल।
 किनिनु-स० क्रि० [किन्+इ+नु] खरीद गरिनु; बेसाइनु;
 ('किन्नु'-को क० क्रि०)।
 किनुवा-वि० [किन्+उवा] किनिएको; खरीद गरिएको।
 किन्तु-संयो० [सं०] तर; परन्तु।
 किन्नर-ना० [सं०] मानिसको जस्तो शरीर र घोडाको
 जस्तो टाउको हुने भनी पुराणहरूमा उल्लेख भएको गान-
 बजानमा निपुण एक देव-योनि; किम्पुरुष।
 किन्नरी-ना० [सं०] १. किन्नर जातिकी स्त्री। २. एक प्रकारको
 वीणा।
 किन्नु-स० क्रि० [सं० क्री] मोल दिएर कुनै वस्तु लिनु वा
 आफ्नो हकको पार्नु; खरीद गर्नु; बेसाइनु; खरिदनु।
 किपट-ना० [ने०] १. आफूखुशी रैती बसाली तिनीहरूबाट
 प्रचलित दस्तूर लिन पाउने गरी सरकारद्वारा दिइएको एक
 किसिमको विर्ता। २. कम उब्जनी हुने रद्दी जग्गा।
 किफायत-ना० [अ० किफायत] १. खर्च कम गर्नु; फारो
 गर्नु; मितव्यय। २. बचत; थिग्रो।
 किफायती-वि० [अ० किफायती] १. किफायत गर्ने; खर्च
 कम गर्ने; मितव्ययी। २. सस्तो।
 किम्-क्रि० यो० [सं०] १. किन; के कारणले। २. के।
 किमपि-क्रि० यो० [सं०] १. केही; अलिकति मात्रामा।
 २. केही पनि; कुनै पनि। (वि०) ३. अलिकति; थोरै।
 किमार्थ-क्रि० यो० [सं०] १. केही गरे पनि; कुनै हालतमा
 पनि। २. पक्का पनि; निश्चय नै।
 किम्पुरुष-ना० [सं०] किन्नर।
 किम्बु-ना० [ने०] १. लाम्चा खरीको जस्ता पात, मञ्जरीको
 रूपमा फुल्ने मसिना पहेँला फूल र पिप्लाका आकारको
 प्याजी वा हरिया रङ्गका फल हुने रूख। २. त्यसैको
 फल; तृत।
 किम्भूत-वि० [सं०] १. कुन किसिमको; कस्तो। २. अनौठो;
 विलक्षण। ३. बेछाँटको; भद्दा।
 किम्मत-ना० [अ० कीमत] १. कीमत। २. प्रशंसा योग्य
 काम। ३. आश्चर्यजनक काम।
 किम्मती-वि० [किम्मत+ई] १. धेरै मोल पर्ने; कीमती;
 बहुमूल्य। २. प्रशंसनीय। ३. आश्चर्यजनक।
 कियत्-वि० [सं०] १. कति; कुन परिमाणको। २. थोरै;
 अलिकति।
 कियाह-ना० [सं०] रातो रङ्गको घोडा।
 किरकिटी-ना० [सं० कृत्तिका] राती आकाशमा देखिने
 साना-साना ताराहरूको एक समुदाय; कृत्तिका।
 किरकिर-क्रि० यो० [ने०] साना-साना ढुङ्गा वा आँखा,
 दाँत आदिमा बालुवा लाग्ने किसिम।
 किरण-ना० [सं०] सूर्य, चन्द्र, बत्ती वा त्यस्तै चम्किला
 वस्तुहरूबाट चारैतिर फैलिएको देखिने उज्यालो रेखा;
 ज्योतिको रेखा; कान्ति।

किरण-केतु-ना० [सं०] सूर्य।
 किरण-चित्र-ना० [सं०] कुनै तेज-पुञ्जलाई धेरै बेरसम्म
 हेरिरेहेर झट्ट अन्त हेर्दा आँखाअगित्तिर देखिने राता-पहेँला
 किरणको दृश्य।
 किरण-माली-ना० [सं०] सूर्य।
 किरण्टोकी-वि० [सं० कृपण] १. कन्जुस; खिचू; कृपण।
 २. लोभी।
 किराँत-ना० [सं० किरात] १. नेपालको पूर्वी भागमा पर्ने
 एक प्रदेश। २. विशेषतः त्यस प्रदेशमा रहने एक जाति।
 किराँती-वि० [किराँत+ई] १. किराँत-सम्बन्धी; किराँत-
 प्रदेशको। (ना०) २. किराँत-प्रदेशमा रहने एक जाति।
 किराँती-उखु-ना० [किराँती+उखु] किराँती-ऊखु।
 किराँती-ऊखु-ना० [किराँती+ऊखु] पहेँलो एक जातको ऊखु।
 किरात-ना० [सं०] १. किराँत-प्रदेश। २. त्यस प्रदेशमा
 रहने एक जाति; किराती। ३. शिव; महादेव।
 किराना-ना० [सं० क्रयण] खानेकुरामा प्रयोग गरिने नून,
 बेसार आदि मसला।
 किराया-ना० [अ० किरायः] अरुको कुनै माल उपयोग गरेको
 बदलामा माल-धनीलाई दिइने रकम; बहाल; भाडा।
 किरायादार-ना० [अ० किरायः+दार (फा०)] किरायामा
 घर, पसल वा अरु माल-मत्ता लिने व्यक्ति; किरायेदार।
 किरायेदार-ना० [किरायादार] किरायादार।
 किरिक-किरिक्-क्रि० यो० [अनु०] १. दाँतमा बालुवा, धूलो
 आदि लाग्ने किसिम; किरकिर। २. साना-तिना हाँगा-
 बिँगा भाँचिँदा शब्द आउने किसिम।
 किरिकिरी-क्रि० यो० [किरकिर] किरकिर।
 किरिङ-मिरिङ-क्रि० यो० [ने०] चाँडो-चाँडो वा मनपरीसँग
 नराग्रो अक्षर लेख्ने किसिम; किरिमिरी।
 किरिच-ना० [सं० कृति] टुप्पोले घोचेर प्रहार गर्ने, एक
 किसिमको सोझो तरवारजस्तो शस्त्र।
 किरिमिरी-क्रि० यो० [ने०] किरिङ-मिरिङ।
 किरिया-ना० [सं० कर्द] कुनै काम ईमानदारीका साथ गर्छु
 भनी गरिने प्रतिज्ञा; शपथ; कसम।
 किरिया-ना० [सं० क्रिया] मृतकका उद्देश्यले तेह्र दिनसम्म
 गरिने श्राद्ध आदि कर्म।
 किरी-ना० [कीरो] कीरो; कुरी (बाल-बोलीमा)।
 किरीट-ना० [सं०] मुकुटजस्तो एक शिरोभूषण; सानो
 किसिमको मुकुट।
 किरीटी-वि० [सं०] १. किरीट लाउने; किरीट-धारी।
 (ना०) २. अर्जुन। ३. इन्द्र।
 किर्कौलो-ना० [किरकिर+औलो] दानादार अन्नहरूमा हुने
 साधारण गेडाभन्दा सानो, कडा र नपावने किसिमको दाना;
 चोर-गेडो।
 किर्खी-ना० [सं० कृषि] १. खेती; किसानी; कृषि। २. उद्योग;
 उद्यम।

किर्थो—ना० [कीरो] फट्याङ्गो जस्तो एक प्रकारको कीरो ।
 किर्नु—ना० [कीरो+नु] गाई-वस्तुका शरीरमा लाग्ने एक प्रकारको कीरो ।
 किल—क्रि० यो० [सं०] १. निश्चय नै; पक्कै; अवश्य ।
 २. वास्तवमा ।
 किलकिञ्चित्—ना० [सं०] नायिकाले एकसाथ अनेक प्रकारका भावहरू प्रकट गर्ने एक हाव; संयोग-श्रृङ्गारको एक हाव ।
 किलकिला—ना० [सं०] अति प्रसन्न भएर गरिने शब्द; हर्ष-ध्वनि ।
 किलकिले—ना० [सं० कृक] घाँटीभित्र हुने सानो लिङ्गाकार अवयव; लिगलिंगे ।
 किला—ना० [अ० किलऽ] किल्ला; दुर्ग ।
 किलिक-किलिक—क्रि० यो० [अनु०] पानी वा तरल पदार्थ निल्दा शब्द आउने किसिम; किलिक-किलिक ।
 किलिप—ना० [अं० किलप] १. रौं व्यवस्थित राख्न वा सौन्दर्यका निमित्त स्त्री-जातिले शिरमा लगाउने साधन । २. कागत-पत्रहरू च्याप्ने फलाम आदिको साधन ।
 किलो-वाट—ना० [अं०] एक हजार वाट बिजुलीको परिमाण वा शक्ति ।
 किल्ला—ना० [अ० किलऽ] १. लडाइँका समयमा सुरक्षाका निमित्त बनाइराखेको सुदृढ स्थल; गढी; दुर्ग; कोट ।
 २. साँध; सीमाना ।
 किल्ला-बन्दी—ना० [किल्ला+बन्दी] १. लडाइँका निमित्त किल्ला वा मोर्चा बनाउने काम; व्यूह-रचना । २. बुद्धिचालको खेलमा बादशाहलाई किशत नलाग्ने किसिमले राख्नु ।
 किल्ली—ना० [सं० कीलक] १. उपाय; युक्ति । २. चलाकी; बठ्याइँ । ३. दाउ; पेच ।
 किल्विष—ना० [सं०] १. पाप । २. दोष; अपराध । ३. रोग ।
 किल्विषी—वि० [सं०] १. पापी । २. दोषी; अपराधी । ३. रोगी ।
 किशमिश—ना० [फा०] १. अङ्गूरकै जस्तो पात, फूल, फल र बोट हुने सानो जातको दाख । २. सुकेको त्यही फल ।
 किशलय—ना० [सं०] भर्खर निस्केको नयाँ पात; पालुवा; पल्लव ।
 किशोर—ना० [सं०] १. एघार वर्षदेखि पन्ध्रवर्षभित्रका उमेरको केटो । २. छोरो; पुत्र । ३. घोडाको बच्चो; बछेडो । (वि०) ४. एघारदेखि पन्ध्रवर्षभित्रको (केटो) ।
 किशोरक—ना० [सं०] सानो बालक; बच्चो ।
 किशोरी—ना० [सं०] एघारदेखि पन्ध्र वर्षभित्रकी बालिका ।
 किशत—ना० [फा०] बुद्धिचालको खेलमा बादशाह कुनै विपक्षीका गोटीले मान्ने घरमा पर्नु ।
 किशती—ना० [फा०] १. कसैलाई उपहार दिने वस्तुहरू राखिने थालजस्तो खुला भाँडो । २. सोझोमात्र हिँड्ने बुद्धिचालको एक गोटी । ३. नाउ; डुङ्गा ।

किष्किन्ध—ना० [सं०] भारतको मैसूर प्रदेशको एक पर्वत ।
 किष्किन्धा—ना० [सं०] किष्किन्ध्य प्रदेशको राजधानी ।
 किष्किन्ध्य—ना० [सं०] किष्किन्ध ।
 किष्किन्ध्या—ना० [सं०] किष्किन्धा ।
 किसम—ना० [अ० किस्म] किसिम; प्रकार ।
 किसमिस—ना० [फा० किशमिश] किशमिश ।
 किसलय—ना० [सं०] पालुवा; किशलय ।
 किसान—ना० [सं० कृषाण] खेती गर्ने पेशा भएको व्यक्ति; खेतीवाल; कृषक ।
 किसान-गिरी—ना० [किसान+गिरी] किसानको काम वा पेशा; किसानी; कृषि ।
 किसानी—ना० [किसान+ई] किसानको काम वा पेशा; खेती; कृषि ।
 किसिम—ना० [अ० किस्म] १. प्रकार; भाँति; तरह । २. ढङ्ग; ढाँचा ।
 किस्त—ना० [अ० किस्त] १. ऋण वा दिनुपर्ने रकम नियत समयमा बुझाउने पटक; किस्ता । २. त्यसरी एक पटकमा बुझाइने अंश ।
 किस्त-बन्दी—ना० [अ० किस्त+बन्दी] पटक-पटक गरी ऋण वा रकम बुझाउने काम; किस्ता बुझाउने काम वा व्यवस्था ।
 किस्ता—ना० [अ० किस्त] १. महीनावारी; तलब । २. एक पटकमा बुझाइने रकमको अंश ।
 किस्ता-बन्दी—ना० [अ० किस्त+बन्दी (फा०)] किस्त-बन्दी ।
 किस्मत—ना० [अ० किस्मत] १. भाग्य; प्रारब्ध । २. मेहनत; परिश्रम । ३. युक्ति; चातुर्य ।
 किस्मती—वि० [किस्मत+ई] १. भाग्यमानी; भाग्यशाली । २. परिश्रमी; मेहनती । ३. युक्ति जान्ने; सिपालु ।
 किस्सा—ना० [अ० किस्सः] १. कथा; कहानी । २. वृत्तान्त; समाचार । ३. झगडा ।
 कीकस—ना० [सं०] हाड; हड्डी ।
 कीट—ना० [सं० किट्ट] फलाम आदि धातु पगाल्दा निस्कने कसर; धातुको मल; किट्ट ।
 कीट—ना० [सं०] कीरो ।
 कीट-पतङ्ग—ना० [सं०] साना-साना कीराहरूको समूह; कीरा-फट्याङ्ग्रा ।
 कीट-विज्ञान—ना० [सं०] कीराहरूको जीवन-चर्या, स्वभाव आदिको विवेचना गरिने विज्ञान ।
 कीटाणु—ना० [सं०] हावा, पानी, खानेकुरो, रक्त आदिमा हुने, रोग उत्पन्न गर्ने वा विभिन्न प्रकारले हित-कारी पनि हुने सूक्ष्म-दर्शक-यन्त्रद्वारा मात्र देख्न सकिने अति सूक्ष्म जीव ।
 कीप—ना० [ने०] काली-ज्यामीरजस्तो एक प्रकारको फल ।
 कीपट—ना० [किपट] किपट ।
 कीमत—ना० [अ० कीमत] १. दाम; मूल्य । २. महत्त्व ।

कीमती-वि० [अ० कीमती] धेरै मोल पर्ने; बहुमूल्य।
 कीर-ना० [सं०] १. सुगा। २. शुक्रदेव।
 कीरा-फट्याङ्ग्रा-ना० [कीरा+फट्याङ्ग्रा] घसेर हिँड्ने र उड्ने साना-साना जीवहरूको समूह; कीट-पतङ्ग।
 कीरी-ना० [कीरी] कीरो; कुरी (बाल-बोलीमा)।
 कीरो-ना० [प्रा० कीडो] १. कमिला, जुम्रा, भुसुना, झुसिलकीरा आदि साना प्राणी; कीट; कृमि। २. बाघ; व्याघ्र।
 कीर्ण-वि० [सं०] १. छरिएको; फिँजिएको। २. ढाकिएको।
 कीर्तन-ना० [सं०] १. कसैको गुण वा यश-वर्णन; गुण-गात। २. ईश्वर वा देवताको भजन; हरि-कीर्तन।
 कीर्ति-ना० [सं०] १. शौर्यबाट प्राप्त हुने प्रसिद्धि; ख्याति। २. नेक-नामी। ३. प्रशंसा। ४. मरेपछि पनि नाम रहने कसैले गरेको ठूलो वा असल काम। ५. पुण्य।
 कीर्तित-वि० [सं०] १. बयान गरिएको; वर्णित। २. तारीफ गरिएको; प्रशंसित। ३. प्रसिद्ध; प्रख्यात।
 कीर्तिमान-वि० [सं०] १. कीर्ति भएको; कीर्ति-शाली। २. नाउँ चलेको; विख्यात।
 कीर्तिमान-ना० [सं०] प्रतियोगिताको कुनै काममा कसैले स्थापित गरेको सर्वोच्च सीमा।
 कीर्ति-शाली-वि० [सं०] कीर्तिमान।
 कीर्ति-शेष-वि० [सं०] १. संसारमा कीर्तिमात्र बाँकी रहेको; मृत। (ना०) २. मृत्यु; मरण।
 कीर्ति-स्तम्भ-ना० [सं०] १. कसैको कीर्तिको स्मरण गराउनाका निमित्त उभ्याइएको स्तम्भ। २. कसैको कीर्ति अमर गराउने काम।
 कीर्ते-वि० [सं० कृत्य] १. बनावटी; नकली। २. जालसाजी (कागत-पत्र)।
 कील-ना० [सं०] १. फलाम वा काठको कीलो। २. खम्बा; स्तम्भ। ३. बिप्रेर वा मरेर योनिमा अड्केको गर्भ।
 कीलक-ना० [सं०] १. कीलो; कील। २. अरू मन्त्रको शक्तिलाई निष्क्रिय पार्ने मन्त्र।
 कीलन-ना० [सं०] १. बन्धन; रोक। २. कुनै मन्त्रलाई स्तम्भन गर्ने काम।
 कीलाल-ना० [सं०] १. पानी; जल। २. रगत; रक्त। ३. अमृत; सुधा। ४. मह; मधु। ५. पशु।
 कीलित-वि० [सं०] १. कीला ठोकिएको। २. मन्त्रद्वारा स्तम्भन गरिएको।
 कीलो-ना० [सं० कील] १. कहीं गाड्न वा ठोकनानिमित्तको, एकातिर तीखो टुप्पो भएको फलाम, काठ आदिको लाम्चो काँटा। २. सुइरो। ३. जमीन, भित्ता आदिमा ठोकेर वा गाडेर पशुहरू बाँध्नाका निमित्तको काठ, फलाम आदिको लाम्चो टुक्रो।
 कीश-ना० [सं०] १. बाँदर; वानर। २. सूर्य। (वि०) ३. नाङ्गो; नग्न।
 कु-उप० [सं०] १. नाम शब्दको अगिल्लि लागेर खराब,

अनुचित, अयोग्य आदि बुझाउने शब्द। (उदा०-कुपुत्र, कुकार्य, कुरीति आदि।) (ना०) २. पृथ्वी।
 कु-ना० [अनु०] बट्टाईलाई चनाखो तुल्याउनाका निमित्त उसका कानमा कराइने शब्द।
 कुँजिइनु-अ० क्रि० [कुँजि+इ+नु] कुँजो होइनु; हात-गोडा खुम्चिनु; ('कुँजिनु'-को भा० क्रि०)।
 कुँजिनु-अ० क्रि० [कुँजो+इ+नु] रोगले वा धेरै दिनको बन्धनले गर्दा हात-गोडा खुम्चिनु वा जकडिनु; कुँजो हुनु।
 कुँज्याइ-ना० [कुँजि+आइ] कुँजिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कुँज्याइ-ना० [कुँज्याउ+आइ] कुँज्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कुँज्याइनु-स० क्रि० [कुँज्याउ+इ+नु] कुँजो पारिनु; ('कुँज्याउनु'-को क० क्रि०)।
 कुँज्याउनु-स० क्रि० [कुँजि+आउ+नु] कुँजो पार्नु; हात-गोडा नचल्ने पार्नु; ('कुँजिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कुँडाइ-ना० [कुँड+आइ] कुँड्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कुँडाइनु-स० क्रि० [कुँडाउ+इ+नु] कुँडाइनु; ('कुँडाउनु'-को क० क्रि०)।
 कुँडाउनु-स० क्रि० [कुँड+आउ+नु] कुँडाउनु; ('कुँडनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कुँडार-ना० [सं० कुण्डल] वरि-परि बारेर सुरक्षित पारिएको ठाउँ।
 कुँडिइनु-अ० क्रि० [कुँडि+इ+नु] अमिलोले दाँतको शक्ति कुण्ठित होइनु; मुडिनु; ('कुँडिनु'-को भा० क्रि०)।
 कुँडिनु-अ० क्रि० [कुँड+इ+नु] कुँडिनु; ('कुँडनु'-को भा० क्रि०)।
 कुँडिनु-अ० क्रि० [प्रा० कुण्ठ+इ+नु] १. अमिलोले दाँतको शक्ति कुण्ठित हुनु; मुडिनु। २. हतियारको धार झर्नु वा दोब्रिनु; मूढो हुनु। ३. चित्त दुःख्नु; चिड्नु।
 कुँडलिइनु-अ० क्रि० [कुँडलि+इ+नु] कुँडलो पारिनु; गुँडु-लिकिनु; ('कुँडलिनु'-को भा० क्रि०)।
 कुँडलिनु-अ० क्रि० [कुँडलो+इ+नु] कुँडलो पर्नु; गुँडुलिकिनु; धुँगरिनु; कुँडुलिकिनु।
 कुँडलो-ना० [सं० कुण्डल] गोलाकार परेको घेरा; कुँडर।
 कुँडुलिकिइनु-अ० क्रि० [कुँडुलिक+इ+नु] कुँडुलिइनु; ('कुँडु-लिकिनु'-को भा० क्रि०)।
 कुँडुलिकिनु-अ० क्रि० [कुँडुलि] कुँडुलिनु।
 कुँडुलियाइ-ना० [कुँडुलिक+याइ] कुँडुलिकने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कुँडुलियाइनु-स० क्रि० [कुँडुलियाउ+नु] कुँडुलियाइनु; ('कुँडु-ल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 कुँडुलियाउनु-स० क्रि० [कुँडुलिक+आउ+नु] कुँडुलियाउनु; ('कुँडुलिकिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कुँडुल्याइ-ना० [कुँडुलि+याइ] कुँडुलिने किसिम, क्रिया वा भाव।

कुडल्याइ-कुकुरे

१८४

कुडल्याइ-ना० [कुडल्याउ+आइ] कुडल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुडल्याइनु-स० क्रि० [कुडल्याउ+इ+नु] कुडलो पारिनु; कुडर पारिनु; ('कुडल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुडल्याउनु-स० क्रि० [कुडलि+आइ+नु] कुडलो पारु; कुडर पारु; ('कुडलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुड्ने-ना० [सं० कुण्ड] १. दूध तताउने भाँडो । २. कुँडो पकाउने वा खुवाउने भाँडो ।
 कुँडो-ना० [कुँडे] गाई-वस्तुलाई खुवाउने खोले ।
 कुँडनु-अ० क्रि० [प्रा० कुण्ड+नु] १. हतियारको धार भार्नु; दोब्ब्याउनु; मूढो पार्नु । २. चित्त दुख्नु; चिढिनु ।
 कुँड्याइ-ना० [कुँडि+याइ] कुँडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुँड्याइ-ना० [कुँड्याउ+आइ] कुँड्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुँड्याइनु-स० क्रि० [कुँड्याउ+इ+नु] कुँडलो पारिनु; कुँडर पारिनु; ('कुँड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुँड्याउनु-स० क्रि० [कुँडि+आउ+नु] १. हतियारको धार झार्नु वा मूढो तुल्याउनु; भुत्ते पार्नु । २. चित्त दुखाउनु; चिढ्याउनु । ३. अमिलोले दाँत कुण्ठित पार्नु; ('कुँडिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुँडर-ना० [सं० कुण्डल] कुँडलो ।
 कुँडाइनु-स० क्रि० [कुँडाउ+इ+नु] कुँड्याइनु; ('कुँडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुँडाउनु-स० क्रि० [कुँड+आउ+नु] कुँड्याउनु; ('कुँडनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुँडिनु-अ० क्रि० [कुँड+इ+नु] कुँडिनु; ('कुँडनु'-को भा० क्रि०) ।
 कुँडिनु-अ० क्रि० [कुँडि] कुँडिनु ।
 कुँडनु-अ० क्रि० [कुँड+नु] कुँडनु ।
 कुँड्याइ-ना० [कुँडि+याइ] कुँडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुँड्याइ-ना० [कुँड्याउ+आइ] कुँड्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुँड्याइनु-स० क्रि० [कुँड्याउ+इ+नु] कुँड्याइनु; ('कुँड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुँड्याउनु-स० क्रि० [कुँडि+आउ+नु] कुँड्याउनु; ('कुँडिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुँडाइ-ना० [कुँड+आइ] कुँडने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुँडाइनु-स० क्रि० [कुँडाउ+इ+नु] कुँडन लाइनु; ('कुँडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुँडाउनु-स० क्रि० [कुँड+आउ+नु] बेल-बुट्टा, अक्षर, चित्र आदि काठ, धातु आदिमा बनाउन लगाउनु; कुँडन लाउनु; ('कुँडनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुँडिनु-स० क्रि० [कुँड+इ+नु] काठ, धातु आदिमा बेल-बुट्टा, अक्षर आदि बनाइनु; कुँडने काम गरिनु; ('कुँडनु'-को क० क्रि०) ।

कुँडुवा-वि० [कुँड+उवा] कुँडेको; कुँदेर बुट्टा पारिएको ।
 कुँडनु-स० क्रि० [सं० कुन्द+नु] १. काठ, धातु आदिमा बेल-बुट्टा, अक्षर, चित्र आदि काट्नु । २. ताछ्नु; छाँट्नु (रत्नहरू) ।
 कुँवर-ना० [सं० कुमार] १. राज-कुमार; शाहजादा । २. क्षत्रिय जातिको एक उपाधि ।
 कुँई-क्रि० यो० [अनु०] कुकुरको छाउरो कराउने किसिम ।
 कुइगन्ध-ना० [कुहु+गन्ध] कुहिएको जस्तो नराम्रो गन्ध; उग्र दुर्गन्ध ।
 कुइनाइन-ना० [अं० क्विनिन] ज्वर नाश गर्ने एक प्रकारको डाक्टरौ औषधि ।
 कुइरो-मण्डल-ना० [कुइरो+मण्डल (सं०)] कुइरोजस्तो भएर चारैतिर व्याप्त भएको धूँवा, बाफ, धूलो आदि ।
 कुइरे-वि० [कुइरो+ए] १. कैला आँखा हुने; कुहिरे । (ना०) २. कैला आँखा हुने यूरोप-निवासी व्यक्ति; अङ्ग्रेज ।
 कुइरो-ना० [सं० कुजभटी] १. वायुमा मिलेर बाफको रूपमा देखिने सूक्ष्म जल-कणहरूको समुदाय; हुस्सु । (वि०) २. कैला आँखा हुने; कुइरे ।
 कुई-ना० [ने०] ढोका, झ्याल आदिका खापा बन्द गरेर भित्र-पट्टिबाट लगाइने अङ्कुराजस्तो साधन; अङ्कुसे ।
 कुकर्म-ना० [सं०] १. खराब काम; कुत्सित कार्य । २. व्यभिचार ।
 कुकर्मि-वि० [सं०] १. कुकर्म गर्ने; दुष्कर्मी । २. व्यभिचारी ।
 कुकाठ-ना० [कु+काठ] १. बोक्रा झिकेका नालुको डाँठ । २. सार वा चुरो नभएको काठ ।
 कुकुना-ना० [ने०] १. टुसो; मुनु; अङ्कुर । २. फलाम, पीतल आदि धातु-सम्बन्धी काम गर्ने कालिगडहरूले आगो तह लगाउने, टुप्पो घुमेको, डन्डीजस्तो साधन; हन्बेर्नु ।
 कुकुर-ना० [सं०] १. स्याल, ब्वाँसो आदिका जातको, घरको रखवाली गर्नका निमित्त पालिने, एक प्रसिद्ध घरेलु पशु; कुत्ता; खान । २. यदु-वंशी क्षत्रियहरूको एक वर्ग ।
 कुकुर-झींगो-ना० [कुकुर+झींगो] कुकुरका शरीरमा लाग्ने एक जातको खैरो झींगो ।
 कुकुरडाइनु-ना० [ने०] १. ठूला-ठूला पानका आकारका पात, पहेँला फूल, झुप्पाको रूपमा राता गोल फल फल्ने एक काँडे लहरो । २. त्यसैको मुनु ।
 कुकुर-तिहार-ना० [कुकुर+तिहार] कार्तिक कृष्ण त्रयोदशीका दिन मनाइने उत्सव; पञ्चकको दोस्रो दिन मनाइने उत्सव । (यस दिन कुकुरको पूजा गरिन्छ ।)
 कुकुर-दाँत-ना० [कुकुर+दाँत] अगिल्ला चार दाँत र वज्जाराका बीचमा हुने चुच्चो परेका चार दाँत ।
 कुकुर-बन्सो-ना० [कुकुर+बन्सो] एक जातको बन्सो भार ।
 कुकुर-मुत्ते-ना० [कुकुर+मूत] रुखमा उम्रने एक जातको च्याउ ।
 कुकुरे-ना० [सं० कुक्कुर] सेतो भुवादार पात र प्याजी

रङ्गका साना-साना फूल हुने एक बूटी; कुकुरद्रु।
कुकिइनु-अ० क्रि० [कुकि+इ+नु] कुचिइनु; ('कुकि-
किनु'-को भा० क्रि०)।

कुकिनु-अ० क्रि० [कुक्क+इ+नु] कुक्क पर्नु; खुम्चिनु।
कुक्क्याइ-ना० [कुकि+याइ] कुकिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

कुक्क्याइ-ना० [कुक्क्याउ+आइ] कुक्क्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव।

कुक्क्याइनु-स० क्रि० [कुक्क्याउ+इ+नु] कुक्क्याइनु;
('कुक्क्याउनु'-को क० क्रि०)।

कुक्क्याउनु-स० क्रि० [कुकि+आउ+नु] कुक्क पार्नु;
खुम्च्याउनु; ('कुकिनु'-को प्रे० क्रि०)।

कुक्क्य-ना० [सं०] खराब काम; दुष्कर्म; कुकर्म।

कुक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. गला लागेर वा घाँटीमा कुनै
वस्तु अड्केर वेगसित वायु निस्कदा शब्द आउने किसिम।

२. बाडुली वा हिकका लाग्दा शब्द आउने किसिम; किकक;
कुक्कलुक।

कुक्कु-ना० [सं० कुक्कुभ] एक जातको कोइली।

कुक्कुट-ना० [सं०] १. कुखुरो। २. लुईचे। ३. फिलिङ्गो;
आगाको झिल्को।

कुक्कुटोरण-ना० [सं०] ठूलो एक जातको सर्प।

कुक्कुभ-ना० [सं०] १. लुईचे चरो। २. कुखुरो।

कुक्कुर-ना० [सं०] कुकुर; कुत्ता।

कुक्कुरद्रु-ना० [सं०] कुकुरे बूटी।

कुक्कुक-क्रि० यो० [ने०] जाडो वा बुढ्याइँले खुम्चिएर बस्ने
किसिम।

कुक्कुक-क्रि० यो० [अनु०] कुक्का।

कुक्ष-ना० [सं०] पेट; उदर।

कुक्षि-ना० [सं०] १. पेट; उदर। २. कोखो। ३. गर्भाशय।

कुखुरी-ना० [ने०] चर्खाको सुइरोबाट झिकेका धागाको
लट्टी।

कुखुरी-काँ-क्रि० यो० [अनु०] कुखुरो बास्ने किसिम।

कुखुरे-आन्द्रो-ना० [कुखुरो+ए+आन्द्रो] लाम्चा पात, हरियो
र सेता मिसिएका साना फूल र अपामार्गको जस्तो डाँठ हुने
एक लहरो। (आयुर्वेदमा यसको गुण वीर्यलाई पुष्ट गर्ने
बताइएको छ।)

कुखुरे-बिख-ना० [कुखुरो+ए+बिख] एउटामात्र डाँठ हुने
र विषालु जरा हुने एक बर्खे बूटी।

कुखुरे-बैँस-ना० [कुखुरो+ए+बैँस] भर्खर चढेको जवानी;
उरठेउलो नौजवानी।

कुखुरो-ना० [सं० कुक्कुट] टाउकामाथि छालाको सिउर हुने,
बिहान सबैरे 'कुखुरी-काँ' शब्द गरी कराउने एक प्रसिद्ध
घरेलु पक्षी; कुपङ्खी; कुक्कुट।

कुख्यात-वि० [सं०] १. खराब कुरामा प्रसिद्ध भएको;
कुर्ममा प्रसिद्ध पाएको। २. निन्दित।

कुख्याति-ना० [सं०] खराब कामबाट भएको प्रसिद्धि;
बदनामी।

कुङकुम-ना० [सं०] काश्मीरी-केशर।

कुङकुम-पाती-ना० [सं० कुङकुम+पाती] पीपलका आकारको
पात र रातो घण्टका आकारको फूल हुने, दुङ्गाको कापमा
उम्रने एक बूटी; तृण-कुङकुम। (आयुर्वेदमा यसको गुण
कफ, वायु, सुज तथा छाला-सम्बन्धी रोग नाश गर्ने र
गरम वताइएको छ।)

कुङकुम-शालि-ना० [सं०] चोभा धान।

कुच-ना० [सं०] स्त्री-जातिको छातीमा उठ्ने मांस-पिण्ड;
दूध; स्तन।

कुचक-ना० [सं०] कसैलाई धोखा दिई विपत्तिमा पार्ने
प्रपञ्च; षड्यन्त्र।

कुचकी-वि० [सं०] कुचक रच्ने; षड्यन्त्री।

कुचाग्र-ना० [सं०] दूधको मुटो; चिबुक।

कुचाल-ना० [कु+चाल] खराब चाल; दुराचार।

कुचिन-ना० [चीनि० क्वीचिन] विभिन्न रङ्गका धागो वा
जरीले बेल-बुट्टाहरू बनाएको मूल्यवान् रेशमी कपडा।

कुचिला-ना० [सं० कुपील] १. धर्का-धर्का परेका पात हुने,
राता फल फल्ने, सेता साना-साना फूल फुल्ने एक वृक्ष।
२. त्यसैको फल।

कुचुक-क्रि० यो० [ने०] साँगुरो हुने वा खुम्चिने किसिम;
कच्चाक-कुचुक।

कुचिंइनु-अ० क्रि० [कुचि+इ+नु] खुम्चिनु; कुचिइनु;
('कुचिनु'-को भा० क्रि०)।

कुचिनु-अ० क्रि० [कुचुक+इ+नु] १. खुम्चिनु; कुचिनु।
२. कुचुक पर्नु; कुचिनु।

कुचुक्याइ-ना० [कुचि+याइ] कुचिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

कुचुक्याइ-ना० [कुचि+याइ] कुचिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

कुचुक्याइनु-स० क्रि० [कुचुक्याउ+इ+नु] कुचिने गरी
राखिनु; कुचुक पारिनु; ('कुचुक्याउनु'-को क० क्रि०)।

कुचेलिका-ना० [सं०] सानो जातको वाटुल्पाते।

कुचेष्ट-वि० [सं०] खराब काम वा कुराको चेष्टा गर्ने;
कुचेष्टा गर्ने।

कुचेष्टा-ना० [सं०] १. खराब काम-कुराको चेष्टा।
२. खराब वा नराम्रो बानी-बेहोर। ३. खराब नीयतको
हाव-भाव।

कुचैल-ना० [सं०] १. मैलो वस्त्र। (वि०) २. त्यस्तो वस्त्र
लाउने।

कुच्च-ना० [ने०] १. कुचिने किसिम; कुचुक। २. साना
दुइ वस्तु विस्तारै छोड्ने किसिम।

कुचिनु-स० क्रि० [किच्+इ+नु] किचिएर भाँडा-कुँडाको
रूप विकृत हुनु; थिचिनु।

कुच्चाइ-कुटकुट

१८६

कुच्चाइ-ना० [कुच्च+आइ] कुच्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुच्चाइनु-स० क्रि० [कुच्च+आइ+नु] कुच्चिने पार्न लाइनु;
 ('कुच्चिनु'-को क० क्रि०) ।
 कुच्चाउनु-स० क्रि० [कुच्च+आ+नु] कुच्चिने पार्न लाउनु;
 ('कुच्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुच्चाहट-ना० [कुच्चि+आहट] कुच्चाइ ।
 कुचानु-अ० क्रि० [कुर्चा+नु] हल-चल गर्न नपाई एकै ठाउँमा
 बस्नु; कुर्चा खानु; कुचिनु ।
 कुचाइ-ना० [कुच+आइ] कुचने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुचाइनु-स० क्रि० [कुचाउ+इ+नु] कुचन लाइनु; कुर्चा
 खुवाइनु; ('कुचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुचाउनु-स० क्रि० [कुच+आउ+नु] कुर्चा खुवाउनु; कुचन
 लाउनु; ('कुचनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुचिनु-अ० क्रि० [कुच्च+नु] कुचनु ।
 कुचिइनु-अ० क्रि० [कुचि+इ+नु] कुर्चा खाइनु; ('कुचनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 कुचिनु-अ० क्रि० [कुच+इ+नु] कुर्चा खाइनु; कुचिइनु;
 ('कुचनु'-को भा० क्रि०) ।
 कुचक्क-क्रि० यो० [कुर्चा] १. हल-चल गर्न नपाई एकै ठाउँमा
 बसिरहने किसिम; कुर्चा खाएर बस्ने किसिम । २. खुम्चिने
 किसिम; कुच्च ।
 कुच्चाइ-ना० [कुचि+याइ] कुचिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 कुच्चाइनु-स० क्रि० [कुच्चाउ+इ+नु] कुचिन लाइनु;
 कुर्चा खुवाइनु; ('कुच्चाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुच्चाउनु-स० क्रि० [कुचि+आउ+नु] कुचिन लाउनु;
 कुचाउनु; ('कुचिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुज-वि० [सं०] १. पृथ्वीवाट पैदा भएको । (ना०) २.
 मङ्गल-ग्रह; भौम । ३. नरकासुर ।
 कुजात-ना० [सं० कु+जाति] कुजाति ।
 कुजाति-ना० [सं०] १. तल्लो जात; नीच जाति । २. सानो
 जातको मानिस । (वि०) ३. तल्लो जातको; निम्न
 जातिको । ४. अधम; दुष्ट । ५. जाति-पतित ।
 कुञ्चन-ना० [सं०] १. खुम्चिनु; चाउरी पर्नु । २. सोहोरिनु;
 सँगैटिनु ।
 कुञ्चिका-ना० [सं०] ताल्चा खोल्ने साँचो ।
 कुञ्चित-वि० [सं०] १. खुम्चेको; चाउरी परेको । २.
 सोहोरिएको । ३. घुँगुरिएको; घुमेको ।
 कुञ्ज-ना० [सं०] वृक्ष, लताहरूले ढाकिएर मण्डपजस्तो
 बनेको ठाउँ; लता-गृह ।
 कुञ्ज-कुटीर-ना० [सं०] लता-गृह ।
 कुञ्जर-ना० [सं०] १. हात्ती । २. नाम शब्दको पछिल्लिर
 लागेर श्रेष्ठ अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-नर-कुञ्जर
 इत्या० ।)
 कुञ्जरारि-ना० [सं०] सिंह ।

कुञ्जराशन-ना० [सं०] १. हात्तीको खानेकुरो । २. पीपलको
 रूख ।
 कुट-ना० [सं०] १. किल्ला; गढ़ । २. घर; गृह । ३. गजूर ।
 कुट-ना० [सं० किट] महको छोक्रा वा कसर; मैन ।
 कुट-काट-ना० [कुट्+काट्] कुट्ने र काट्ने काम; टुक्रा-टाक्री
 पार्ने काम ।
 कुटका-ना० [सं० कीट] एक जातको मौरी ।
 कुटकी-ना० [सं० कटुका] १. झुप्पा-झुप्पा भएर पात लाग्ने,
 नीलो फूल फुल्ने, कालो फल फल्ने एक भदैं-झार । २. त्यसैको
 डाँठ वा जरो; कटुका । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठण्डा,
 ज्वर-नाशक, रुचि-कारक, विरेचक र रगतको दोष नाश
 गर्ने बताइएको छ ।)
 कुटज-ना० [सं०] ठूलो-कुरो ।
 कुटन-पिँधन-ना० [कुट्+पिँध्] कुट्ने र पिँध्ने काम; मसला,
 औषधि आदि धूलो पार्ने काम ।
 कुट-पिट-ना० [कुट्+पिट्] कुट्ने काम; कुटा-मारी ।
 कुटमिरो-ना० [ने०] बाटुला र चिल्ला किसिमका पात
 झुप्पा परेका साना-साना खैरा फूल र पीपलका गेडाजस्ता
 फल हुने एक वृक्ष ।
 कुटाइ-ना० [कुट्+आइ] कुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कुटाइनु-स० क्रि० [कुटाउ+इ+नु] कुट्न लाइनु; पिटाइनु;
 ठटाइनु; ('कुटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुटाउनु-स० क्रि० [कुट्+आउ+नु] कुट्न लाउनु; पिटाउनु;
 ('कुट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कुटाकुट-ना० [कुट्+कुट्] परस्परमा कुट्ने काम; कुटा-मारी;
 पिटापिट ।
 कुटा-मारी-ना० [कुट्+मार] कुट्ने र ठोक्ने काम;
 पिटापिट; कुटाकुट ।
 कुटाहार-वि० [कुटुवा] कुटुवा ।
 कुटिघा-ना० [ने०] भएभरको श्री-सम्पत्ति; सर्वस्व ।
 कुटिनु-स० क्रि० [कुट्+इ+नु] प्रहार गरिनु; पिटिनु;
 ठट्टाउनु; ('कुट्नु'-को क० क्रि०) ।
 कुटिल-वि० [सं०] १. बाझो; टेढो । २. कपटी; छली ।
 ३. दुष्ट; दुर्जन ।
 कुटिलता-ना० [सं०] १. कुटिल हुनाको भाव; बाझोपन ।
 २. धुर्त्याइ । ३. दुष्टता; दौर्जन्य ।
 कुटी-ना० [सं०] योगी, संन्यासीहरूको छाप्रो वा घर ।
 कुटी-घा-ना० [कुट्+घाउ] कुट-पिटबाट भएको घाउ ।
 कुटीर-ना० [सं०] छाप्रो; सानो कुटी ।
 कुटीर-उद्योग-ना० [सं०] मानिसले आफ्नै घरमा बसेर पनि
 गर्न सक्ने सानो-तिनो उद्योग-धन्धा ।
 कुटु-ना० [सं०] फापरको बोट वा अन्न ।
 कुटुकुटु-ना० [अनु०] १. अन्नका दानाहरू एक-एक गरी
 खाने वा फोर्ने किसिम । २. यस्ता अन्नहरू टोक्दा वा
 फोर्दा शब्द आउने किसिम ।

कुटुनी-ना० [सं० कुटुनी] १. स्त्रीहरूलाई फकाई पर-पुरुषसित सम्बन्ध गराउने स्त्री; दूती। २. परस्परमा कुरा वा चुक्ली लगाएर झगडा गराउने स्त्री।
 कुटुनी-ना० [ने०] १. दाम्लाको गाँठो; गलम-गाँठो। २. हात्ती बाँध्ने डोरी; अग्रन। ३. माटाभित्र बस्ने एक प्रकारको सानो कीरो।
 कुटुम्ब-ना० [सं०] १. एकाघरका जहान; परिवार। २. बन्धु-वर्ग; नातादार।
 कुटुम्बिनी-ना० [सं०] १. रातो भावको डाँठ हुने एक जातको दूधे झार। २. पत्नी; स्त्री।
 कुटुम्बी-वि० [सं०] जहान-परिवार भएको; कौटुम्बिक।
 कुटुरो-ना० [सं० कुटुमल] सानो-तिनो पोको; पन्तरो।
 कुटुली-कोसा-ना० [(ने०) कुटुली+कोसा] आँकुरो झारमा फल्ने केराउको कोसाजस्तो साना कोसा।
 कुटुवा-वि० [कुट्+उवा] १. ढिकीमा कुटेको; कुटेर बनाइएको। २. कुट्ने स्वभावको; कुटाहार।
 कुटो-ना० [सं० कुटुक] कोदालाका आकारको गोड-मेल गर्ने सानो औजार। (यो धारिलो पातो भएको र सुइरे धार भएको-दुइ प्रकारको हुन्छ।)
 कुट्का-ना० [सं० कुट्] काटेर पारिएको सानो टुक्रो; कुड्का।
 कुट्किइनु-अ० क्रि० [कुट्कि+इ+नु] कुट्का पारिनु; टुकिइनु; कुड्किइनु; ('कुट्किनु'-को भा० क्रि०)।
 कुट्किनु-अ० क्रि० [कुट्को+इ+नु] कुट्का पर्नु; टुकिनु; कुड्किनु।
 कुट्को-ना० [कुट्का] कुट्का।
 कुट्क्याइ-ना० [कुट्क्याउ+आइ] कुट्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कुट्क्याइ-ना० [कुट्कि+आइ] कुट्किने किसिम, क्रिया वा भाव; टुक्र्याइ।
 कुट्क्याइनु-स० क्रि० [कुट्क्याउ+इ+नु] कुट्का पारिनु; टुक्र्याइनु; कुड्क्याइनु; ('कुट्क्याउनु'-को क० क्रि०)।
 कुट्क्याउनु-स० क्रि० [कुट्कि+आउ+नु] कुट्का पार्नु; टुक्र्याउनु; ('कुट्किनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कुट्टमित-ना० [सं०] संयोगको समयमा नायिका वा स्त्रीले गर्ने देखावटी दुःख-चेष्टा।
 कुट्टु-स० क्रि० [सं० कुट्टु+नु] १. हात, लट्ठी आदिले प्रहार गर्नु; ठोक्नु; पिट्नु; ठटाउनु। २. औषधि, मसला आदि टुक्रा वा धूलो पार्नु; पिँध्नु। ३. मूला, अदुवा आदि थिच्नु; छयाकन पार्नु। ४. चामल, चिउरा आदि बनाउन भूस छुट्ट्याउनु; फल्नु।
 कुठाउँ-ना० [कु+ठाउँ] १. खराब ठाउँ; नजाती ठाउँ। २. अनुचित ठाउँ वा अवसर। ३. मर्म पर्ने ठाउँ; मर्म-स्थल।
 कुठार-ना० [सं०] बन्चरो।
 कुठार-पाणि-वि० [सं०] १. हातमा बन्चरो लिने। (ना०) २. परशुराम।

कुठाराघात-ना० [सं०] १. बन्चराको आघात वा चोट। २. बिलकुल नष्ट हुने गरी भएको आघात।
 कुडव-ना० [सं०] १. बाह्र मूठीको परिमाण। (वि०) २. कुस्वा; दुइ माना।
 कुडुहुञ्ची-ना० [सं०] बन-करेलो।
 कुड्का-ना० [कुट्का] कुट्का।
 कुड्किइनु-अ० क्रि० [कुड्कि+इ+नु] कुट्किइनु; ('कुड्किनु'-को भा० क्रि०)।
 कुड्किनु-अ० क्रि० [कुड्को+इ+नु] कुट्किनु।
 कुड्को-ना० [कुड्का] कुड्का।
 कुड्क्याइ-ना० [कुड्क्याउ+आइ] कुड्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 कुड्क्याइ-ना० [कुड्कि+आइ] कुड्किने किसिम, क्रिया वा भाव; टुक्र्याइ।
 कुड्क्याइनु-स० क्रि० [कुड्क्याउ+इ+नु] कुट्क्याइनु; ('कुड्क्याउनु'-को क० क्रि०)।
 कुड्क्याउनु-स० क्रि० [कुड्कि+आउ+नु] कुट्क्याउनु; ('कुड्किनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कुड्मल-ना० [सं०] कोपिलो; कली।
 कुड्य-ना० [सं०] भित्तो; गाह्रो।
 कुड्य-मत्सी-ना० [सं०] माउसुली।
 कुणञ्जर-ना० [सं०] बन-बेथे।
 कुणप-ना० [सं०] १. लाश; मृत शरीर। २. माला। ३. चिउली फल।
 कुण्ठ-वि० [सं०] १. जुम्सो; सुस्त। २. कमजोर; दुर्बल। ३. भुत्ते; धारिलो नभएको।
 कुण्ठा-ना० [सं०] १. अवरोध। २. तीक्ष्णता, वेग, विकास आदिमा पर्ने बाधा। ३. सङ्कोच; लज्जा। ४. द्विधा। ५. भय। ६. जडता।
 कुण्ठित-वि० [सं०] १. धारिलो नभएको; भुत्ते। २. सुस्त; मन्द। ३. मूर्ख।
 कुण्ड-ना० [सं०] १. सानो जलाशय; पोखरी। २. होम गर्ने वेदी वा गर्त। ३. जार-पुत्र।
 कुण्डल-ना० [सं०] १. कानको लोतीमा झुन्डिने गरी लगाइने मण्डलाकार एक आभूषण; मुन्द्रो। २. गोरख-पन्थी साधुहरूले कानमा लगाउने स्फटिक, सीड, काठ आदिको मुन्द्रो।
 कुण्डलित-वि० [सं०] कुण्डलको आकार परेको; घुँगुरिएको; वृत्ताकार।
 कुण्डलिनी-ना० [सं०] हठ-योगानुसार मूलाधारको नजीक रहने एक नाडी।
 कुण्डली-ना० [सं०] १. ज्योतिष-शास्त्रानुसार जन्म-कालका ग्रहको स्थिति सूचित गर्ने बाह्र कोठा भएको चक्र; जन्म-कुण्डली। २. सर्प। (वि०) ३. कुण्डल लाएको। ४. कुण्डलाकार भएर बसेको।

कुण्डाशी-ना० [सं०] जार-पुत्रको आम्दानी खाएर जीविका गर्ने पुरुष।
 कुण्डी-ना० [सं०] १. सानो कुण्ड। २. टुटी-धारोको पानी राख्ने ढुङ्गाको भाँडो।
 कुतः-अव्य० [सं०] कता; कहाँ।
 कुतकुती-ना० [ने०] १. पैताला, पेट, काखी, घाँटी आदिमा छुँदा लाग्ने सगसगी; काउकुती। २. कुनै काम गर्छ-गर्छ लाग्नु; चौचौ; उत्कण्ठा।
 कुतकुत्याइ-ना० [कुतकुत्याउ+आइ] कुतकुत्याउने किसिम वा क्रिया।
 कुतकुत्याइनु-स० क्रि० [कुतकुत्याउ+इ+नु] काउकुती लाइनु; कुतकुती लगाइनु; ('कुतकुत्याउनु'-को क० क्रि०)।
 कुतकुत्याउनु-स० क्रि० [कुतकुती] १. काउकुती लाउनु; कुतकुती लाउनु। २. जिस्क्याउनु। ३. उत्तेजित पार्नु; प्रेरणा दिनु।
 कुतकुत्याहट-ना० [कुतकुत्याउ+आहट] कुतकुती लाग्नु; काउकुती लाग्नु।
 कुतप-ना० [सं०] १. ब्राह्मण। २. अतिथि। ३. सूर्य। ४. अग्नि। ५. छोरीको छोरो। ६. दिनको आठौँ भाग। ७. कम्बल। ८. कुश।
 कुतर्क-ना० [सं०] खराब तर्क; वितण्डा; अलमल्याउने तर्क।
 कुतर्की-वि० [सं०] कुतर्क गर्ने; नचाहिँदो तर्क गर्ने; वितण्डावादी।
 कुती-ना० [ने०] बालकको बोलीमा कुकुर।
 कुतुक-ना० [सं०] १. उत्सुकता; कुतूहल। २. इच्छा; चाह।
 कुतुप-ना० [सं०] १. तेल हाल्ने छालाको भाँडो; सजिया। २. दिनको आठौँ भाग।
 कुतूहल-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु वा व्यक्तिलाई हेर्ने इच्छा; उत्सुकता। २. क्रीडा; कौतुक। ३. आश्चर्य; अचम्म।
 कुतूहली-वि० [सं०] १. कुतूहल-युक्त; उत्कण्ठित। २. अचम्म परेको; आश्चर्य-चकित।
 कुत्ता-ना० [प्रा० कुत्त] कुकुर।
 कुत्तुक्क-क्रि० यो० [अनु०] नरम पदार्थ निल्ने किसिम; सलक्क।
 कुत्सा-ना० [सं०] निन्दा; हेला।
 कुत्सित-वि० [सं०] १. खराब; नजाती। २. निन्दनीय; तिरस्कार गर्न योग्य। ३. नीच; अधम।
 कुथ-ना० [सं०] हौदामाथि बिछ्याइने काचोप भरेको बहुमूल्य कपडा।
 कुथुर्क-ना० [ने०] १. एक जातको सानो खालको निहुरो; जङ्गली तरकारी विशेष। २. रुखमा प्वाल पारेर गुँड बनाउने एक जातको जङ्गली चरो।
 कुदरत-ना० [अ० कुदरत] १. शक्ति; प्रभुत्व। २. सीप; कारीगरी। ३. प्रकृति; माया।
 कुदर्शन-ना० [सं०] नराम्रो; कुरूप।

कुदाइ-ना० [कुद्+आइ] कुद्ने किसिम वा क्रिया।
 कुदाइनु-स० क्रि० [कुदाउ+इ+नु] कुद्न लगाइनु; दगुराइनु; ('कुदाउनु'-को क० क्रि०)।
 कुदाउनु-स० क्रि० [कुद्+आउ+नु] १. दगुराइनु। २. भगाउनु। ३. चोर्नु; ('कुद्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 कुदान-ना० [सं०] १. लिन नहुने दान; अग्राह्य दान। २. कुपात्रमा परेको दान।
 कुदार-ना० [कु+दार] खराब लत; नजाती बानी-बेहोर; कुव्यसन।
 कुदिन-ना० [सं०] १. खराब दिन; दशा लागेको दिन। २. बादल लागेको दिन; दुर्दिन।
 कुदिनु-अ० क्रि० [कुद्+इ+नु] दगुरिनु; दौडिनु; ('कुद्नु'-को भा० क्रि०)।
 कुदृष्टि-ना० [सं०] नराम्रो नीयतको हेराइ; खराब दृष्टि।
 कुदेव-ना० [सं०] राक्षस।
 कुद्वत-ना० [अ० कुदरत] १. बल; शक्ति। २. सीप; खूबी।
 कुद्वती-वि० [अ० कुदरती] १. उद्योगी; उद्यमी। २. आँट भएको; आँटिलो।
 कुद्नु-अ० क्रि० [सं० स्कुन्द+नु] दगुर्नु; दौडिनु; वेगसित जानु।
 कुन-सर्व ना० [सं० कः] धेरैमध्ये एकलाई निर्दिष्ट गराउनाका निमित्त प्रश्न गर्दा प्रयोग गरिने शब्द; को; के।
 कुनखी-वि० [सं०] खराब नङ भएको; कटौरी परेको नङ भएको।
 कुननाल-ना० [ने०] नेपालको पश्चिम भागमा रहेको जाजरकोट प्रदेशको एक ताल।
 कुना-ना० [सं० कोण] कुनु।
 कुनाउरो-ना० [ने०] मास, मस्याङ, भटमास आदिका गेडा चुटेर छुट्याइएका कोसा, पात आदि।
 कुना-कानी-ना० [कुना+कानी (फाँ०)] कुना-काप्चा; अन्तर-कुन्तर।
 कुना-काप्चा-ना० [कुना+कोप्चो] कुना-कानी; अन्तर-कुन्तर।
 कुना-काप्ची-ना० [कुना-काप्चा+ई] कुना-काप्चा।
 कुनाम-ना० [सं०] बदनामी; अपयश; अपकीर्ति।
 कुनिउँ-ना० [ने०] पराल, मकै आदि थुपारेर बनाएको चाड; खलियो।
 कुनु-ना० [सं० कोण] १. दुइ दिशाको बीच। २. कोप्चो परेको ठाउँ; खोँच; कुना; कोण। ३. सुत्केरी कोठो।
 कुनै-सर्वना० [कुन+ऐ] फलानो भनी नतोकिएको; कोही।
 कुनीरो-ना० [ने०] कुनाउरो।
 कुन्जा-ना० [फा० कुन्दः] १. सम्म्याउन वा पालिश उठाउनाका निमित्त कपडा ठोक्ने काठको ठूलो गोलाकार मुङ्ग्रो; कुन्दा। २. एक प्रकारको सानो मुङ्ग्रो; सानो घन।
 कुन्जा-ना० [फा० कुन्दः] चलाउँदा काँधमा अड्याइने बन्दूकको पछिल्लो भाग; बन्दूकको फेद; कुन्दा।

कुञ्जा-ना० [फा० कूज] मिस्रीको चक्का।
 कुञ्जी-ना० [कुन्दी] कुन्दी।
 कुन्त-ना० [सं०] भाला; बछ्छा।
 कुन्तल-ना० [सं०] १. केश; कपाल। २. पानी खाने भाँडो।
 कुन्तलवाही-ना० [सं०] राजाको सवारीमा भाला लिएर
 अगि-पछि लाग्ने अनुचर; रिसल्ला।
 कुन्ती-ना० [सं०] युधिष्ठिर, अर्जुन र भीमसेनकी आमा;
 पृथा।
 कुन्द-ना० [सं०] चमेलीजस्तो सेतो फूल फुल्ने बोट।
 कुन्द-पुष्प-ना० [सं०] एक जातको सेतो रङ्गको सुगन्धी फूल।
 कुन्दा-ना० [फा० कुन्दः] १. बन्दूकको फेदको काठको
 फराकिलो अवयव। २. धोबीले कपडा सम्म्याउन र त्यसमा
 पालिश उठाउन ठोक्ने काठको मुडग्री।
 कुन्दी-ना० [कुन्दा+ई] कपडामा मुडग्रीले ठोकी सम्म्याउने
 काम; कुन्जी।
 कुन्ति-अव्य० [कुन+नि] थाह छैन भन्ने बुझाउने शब्द;
 केहो, केहो।
 कुन्यू-ना० [ने०] कुनिउँ।
 कुपक्षी-ना० [सं०] कुखुरो; कुपङ्खी।
 कुपङ्खी-ना० [सं० कुपक्षी] कुखुरो; कुपक्षी।
 कुपथ-ना० [सं० कुपथ्य] स्वास्थ्यलाई खराब गर्ने खान-
 पान; कुफत; अपथ्य।
 कुपथ-ना० [सं०] १. खराब बाटो; कुमार्ग। २. खराब
 आचरण; कुबानी।
 कुपथ्य-ना० [सं०] स्वास्थ्यलाई खराब गर्ने खानेकुरा;
 अस्वास्थ्य-कर भोजन।
 कुपाठ-ना० [सं०] नराम्रो बानी-बेहोर; कुलत; दुर्व्यसन।
 कुपात्र-ना० [सं०] १. खराब व्यक्ति। २. शास्त्रमा दान दिन
 निषिद्ध गरिएको व्यक्ति। ३. खराब भाँडो; चुहुने भाँडो।
 (वि०) ४. अयोग्य; नालायक।
 कुपित-वि० [सं०] १. रिसाएको; क्रुद्ध। २. खुशी नभएको;
 अप्रसन्न।
 कुपिल-ना० [ने०] भाँडा-कुँडा आदिमा परेको सानो प्वाल।
 कुपिलु-ना० [सं०] कुचिला।
 कुपीलु-ना० [सं०] कुचिला।
 कुपुकुपु-क्रि० यो० [ने०] धमाधम खाने किसिम; कपाकप।
 कुपुक्क-क्रि० यो० [अनु०] डल्लो पदार्थ मुखमा हाल्ने किसिम;
 कप्लक्क।
 कुपुत्र-ना० [सं०] खराब छोरो; कपूत।
 कुप्प-क्रि० यो० [अनु०] सानो-तिनो वस्तु खाने वा निल्ने
 किसिम; कुप्लक्क।
 कुप्रथा-ना० [सं०] खराब प्रथा; नराम्रो चाल-चलन;
 कुरीति।
 कुप्रनु-स० क्रि० [कुप्रो+इनु] कुप्रो हुनु; कुप्रिनु।
 कुप्रबन्ध-ना० [सं०] खराब प्रबन्ध।

कुप्रयोग-ना० [सं०] अनुचित प्रयोग; दुरुपयोग।
 कुप्रिइनु-स० क्रि० [कुप्रो+इ+नु] कुप्रो होइनु।
 कुप्रिनु-स० क्रि० [कुप्रो+नु] कुप्रो हुनु; कुप्रनु।
 कुप्रे-वि० [कुप्रो+ए] कुप्रिएको; कुप्रो।
 कुप्रो-वि० [सं० कुञ्ज] बुढ्याई वा शारीरिक विकारले
 कमर झुकेर ठाडो हुन नसक्ने; कुप्रिएको; कुप्रे।
 कुप्याई-ना० [कुप्रो+याई] कुप्रो हुनाको किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 कुप्याइनु-स० क्रि० [कुप्रो+याइ+नु] कुप्रो होइनु; ('कुप्या-
 उनु'-को क० क्रि०)।
 कुप्याउनु-स० क्रि० [कुप्रो+आउ+नु] कुप्रो पार्नु;
 ('कुप्रिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 कुप्लक्क-क्रि० यो० [अनु०] डल्लो वस्तु मुखमा हाल्ने किसिम;
 कप्लक्क।
 कुफत-ना० [कुपथ] कुपथ; कुपथ्य।
 कुफल-ना० [सं०] गरेका काम-कुराबाट हुने खराब फल;
 दुष्परिणाम।
 कुवाटो-ना० [कु+वाटो] १. खराब बाटो; कुपथ; कुमार्ग।
 २. कुलत; कुव्यसन।
 कुबानी-ना० [कु+बानी] खराब बानी; कुलत।
 कुबुद्धि-ना० [सं०] १. असल काममा लाग्न नसक्ने बुद्धि;
 खराब काममा लागेको बुद्धि; दुर्बुद्धि। २. मूर्खता;
 बेवकूफी। (वि०) ३. खराब बुद्धि भएको; दुर्बुद्धि।
 कुबिर-ना० [सं० कुम्भीर] ग्राह; गोही।
 कुबेर-ना० [सं०] १. धनका अधिष्ठाता देवता; उत्तर दिशाका
 मालिक देवता। (वि०) २. ज्यादै धनी; खूब धनी।
 ३. कुप्रो।
 कुबेराक्ष-ना० [सं०] लता-करञ्ज।
 कुञ्ज-वि० [सं०] १. कुँजो। २. कुप्रो।
 कुञ्जक-वि० [सं०] १. कुप्रो। २. कुँजो। (ना०) ३. सेतो
 गुलाफको फूल।
 कुञ्जा-वि० [सं०] शारीरिक विकारबाट शरीरका अङ्ग-
 प्रत्यङ्ग बाझ्ने हुने (स्त्री); कुप्री।
 कुब्जिका-ना० [सं०] १. योगिनी। २. आठ वर्षकी कन्या।
 कुभलो-ना० [कु+भलो] अहित; अनिष्ट; खराबी।
 कुभाव-ना० [सं०] खराब भाव; दुर्भाव।
 कुभिन्डो-ना० [प्रा० कुंभंड] सेतो वा पहेँलो फूल हुने, लहरामा
 फल्ने, पाकेपछि बाहिर सेतो धूलोले ढाकिने, फर्सीजस्तो
 ठूलो फलविशेष। (यसको अचार, तरकारी, मुरब्बा आदि
 बनाइन्छ। आयुर्वेदमा यो मूत्राशय-सम्बन्धी रोग हटाउने
 र बल-वर्द्धक मानिएको छ।)
 कुम-ना० [सं० स्कन्ध] काखीमाथि उठेको, हात र काँधको
 जोर्नीको माथिल्लो भाग; काँधको छेउ।
 कुमति-ना० [सं०] १. खराब बुद्धि; दुर्बुद्धि। (वि०) २. बुद्धि
 विप्रेको; दुर्मति।

कुमन्त्र-कुरञ्जन

१६०

कुमन्त्र-ना० [सं०] १. अरुलाई अहित गर्ने मन्त्र । २. खराब सल्लाह ।
 कुमन्त्रित-वि० [सं०] खराब सल्लाह दिइएको ।
 कुमपा-ना० [कुम+पाटो] छानाको सुरमा रहने, चराका आकारको क्षिगटी ।
 कुमाउँ-ना० [कुमाउँ (प्रदेश)] कुमाउँको बासिन्दा वा कुमाउँबाट आई बसेको मानिस ।
 कुमान्छे-ना० [कु+मान्छे] १. घर-ज्वाइँ । (वि०) २. खराब मानिस ।
 कुमार-ना० [सं०] १. विवाह नभएको केटो; अविवाहित व्यक्ति । २. पाँच वर्षको बालक । ३. छोरो; पुत्र । ४. युवराज; राज-कुमार । ५. कार्तिकेय । (वि०) ६. विवाह नभएको; अविवाहित ।
 कुमार-केटो-ना० [कुमार+केटो] विवाह गर्ने वेला भएको केटो; कुमार ।
 कुमार-तन्त्र-ना० [सं०] केटा-केटीहरूको चिकित्सा गर्ने विधि लेखिएको शास्त्र ।
 कुमार-पाठी-ना० [कुमार+पाठी] बोकासँग नमिसिएकी पाठी ।
 कुमार-भृत्या-ना० [सं०] १. सुविस्तासँग बालक जन्माउने विद्या । २. गर्भिणी र नवजात बालकका रोगको चिकित्सा । ३. गर्भिणीको वा नवजात शिशुको स्याहार गर्ने स्त्री; धाई ।
 कुमारसम्भव-ना० [सं०] कालिदासकृत एक प्रसिद्ध महाकाव्य ।
 कुमाराभात्य-ना० [सं०] प्राचीन-कालको हिन्दू-शासन-पद्धतिमा अचेलको प्रायः सहायक-मन्त्री वा उपमन्त्रीसरहको पद ।
 कुमारिका-ना० [सं०] कुमारी ।
 कुमारी-ना० [सं०] १. विवाह नभएकी केटी; कन्या । २. बढीमा बाह्र वर्षसम्मकी केटी । ३. छोरी; पुत्री । ४. पार्वती । ५. घिउ-कुमारी । ६. भाद्र कृष्ण-पक्षमा यात्रा गरिने काठमाडौँकी एक देवी । (वि०) ७. विवाह नभएकी; अविवाहिता ।
 कुमारी-चोक-ना० [सं० कुमारी+चोक] १. कुमारीका मन्दिरको चोक । २. (अगि) काठमाडौँको त्यसै चोकमा रहेको बही बुझ्ने अड्डा; सरकारी अड्डाखानाको हिसाब बुझ्ने, अर्थ-मन्त्रालय-अन्तर्गतको एक अड्डा ।
 कुमार्ग-ना० [सं०] १. खराब बाटो; कुपथ । २. अधर्म ।
 कुमार्गी-वि० [सं०] १. कुमार्गमा लाग्ने; दुराचारी । २. अधर्मी; धर्म-हीन ।
 कुमुद-ना० [सं०] राती फुल्ने एक जातको कमल; चन्द्र-विकासी कमलको एक प्रकार ।
 कुमुदिनी-ना० [सं०] १. एक जातको सेतो कमल । २. एक जातको चन्द्र-विकासी सेतो कमल ।
 कुमेरु-ना० [सं०] दक्षिणी ध्रुव ।
 कुम्भ-ना० [सं०] १. घड़ा; घट । २. कलश; जल-पात्र । ३. हात्तीका शिरमा उठेका दुइ मांस-पिण्ड । ४. बाह्र राशिमध्ये एक । ५. प्रत्येक बाह्र वर्षमा पर्ने पुण्य-पर्व ।

कुम्भक-ना० [सं०] प्राणायाम गर्दा मास्तिर तानिएको श्वास नाक र मुख बन्द गरेर रोक्ने एक क्रिया ।
 कुम्भकर्ण-ना० [सं०] १. छ महीनासम्म सुत्ने भनी प्रसिद्ध रावणको एक भाइ । २. धेरै सुत्ने; सुताहा । ३. नेपालमा पर्ने हिमालयको एक शृङ्खला ।
 कुम्भ-कार-ना० [सं०] कुह्याले ।
 कुम्भ-जन्मा-ना० [सं०] १. अगस्त्य मुनि । २. वसिष्ठ ऋषि । ३. द्रोणाचार्य ।
 कुम्भिका-ना० [सं०] अनदी धान ।
 कुम्भी-ना० [सं०] १. ठूला-ठूला पात, गुलाफ-जामुनाको जस्तो फूल र हरिया, लाम्चा फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको फल । ३. हात्ती । ४. ग्राह ।
 कुम्भीपाक-ना० [सं०] १. प्राणी-वध गर्नेलाई यातना दिइने एक महानरक । २. ज्यादा गर्मी भएको ठाउँ ।
 कुम्भीर-ना० [सं०] शिउर भएको, बाख्राको जस्तो थुनु र लामो घाँटी हुने एक जल-जन्तु ।
 कुम्भील-ना० [सं०] १. सुख्खने घरभित्र पसी चोर्ने चोर; नकबजनी गर्ने चोर । २. ग्राह ।
 कुम्लो-ना० [कुम+लो] पोको; कुटुरो ।
 कुम्ल्याइ-ना० [कुम्ल्याउ+आइ] कुम्ल्याउने किसिम वा क्रिया ।
 कुम्ल्याइनु-सं० क्रि० [कुम्ल्याउ+इ+नु] कुम्लो पारिनु; पोको बाँध्नु; ('कुम्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कुम्ल्याउनु-सं० क्रि० [कुम्लो+आउ+नु] १. कुम्लो पार्नु; पोको बाँध्नु । २. बोकेर लानु; लिएर जानु । ३. जम्मै हात-लागी गर्नु ।
 कुयश-ना० [सं०] अपयश; बदनामी ।
 कुयेंत्रो-ना० [ने०] कीला, काँडा आदिमा लुगा अड्केर च्यातिएको ठाउँ ।
 कुर-ना० [ने०] १. माछाको गुँड । २. थुप्रो; रास । ३. अंश; भाग ।
 कुरकुरे-ना० [ने०] पात नहुने, पहेँला फूल फुल्ने, डाँठ र हाँगामा धेरै आँखला हुने एक घाँस । (केटा-केटीहरू यसले आँखामा ताल्चा मारेर खेल्छन् ।)
 कुरकुरे-रोटी-ना० [ने०] घिउ, चीनीमा खस्रो पीठो मुखेर पकाइने एक किसिमको खजुरी ।
 कुरकुरे-हाड-ना० [ने०] एक किसिमको नरम हाड ।
 कुरङ्ग-ना० [सं०] १. कृष्णसारका आकार-प्रकारको खैरो रङ्गको मृगको एक जाति । २. हरिण; मृग । ३. तासको तुरुप खेलमा बोलेको रङ्ग (तुरुप)-बाहेक अरू तीन रङ्ग । ४. बदरङ्ग; वजरङ्ग । ५. पासा, पच्चीसका खेलमा रातो, सेतो वा पहेँलोबाहेक कालो, हरियो गोटी ।
 कुरञ्जन-ना० [सं० कुलञ्जन] १. पानका लहराको जरो; कुलञ्जन । २. कुलिञ्जन । (आयुर्वेदमा यसको गुण अग्नि-वर्द्धक, रुचि-कारक, कास-रोग-नाशक र गरम वताइएको छ ।)

कुरमु-याइ-ना० [कुरमु-याउ+आइ] कुरमु-याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कुरमु-याइनु-स० क्रि० [कुरमु-याउ+इ+नु] कुम्ल्याइनु; गुटमुट्याइनु; ('कुरमु-याउनु'-को क० क्रि०) ।

कुरमु-याउनु-स० क्रि० [ने०] भएभरको सबै लिएर जानु; कुम्ल्याउनु; गुटमुट्याउनु ।

कुरर-ना० [सं०] १. न्याउली चरी; न्याउलो । २. कन्याङ-कुरङ्ग ।

कुरवक-ना० [सं०] रातो-सहचर ।

कुरा-ना० [ने०] १. कुनै विषयमा कसैलाई केही भन्नु; बात-चीत; कुराकानी । २. बोली; वचन; वार्ता । ३. भन्नाको तात्पर्य; भनाइ । ४. वस्तु; चीज । ५. विषय ।

कुराइनु-स० क्रि० [कुराउ+इ+नु] कुनै लाइनु; पर्खाइनु; ('कुराउनु'-को क० क्रि०) ।

कुराउटे-वि० [कुरा+उटे] १. चाहिँदा-नचाहिँदा धेरै कुरा गर्ने स्वभावको; गफी । २. छुल्याई गर्ने; छुल्याहा; कुरौटे ।

कुराउनी-ना० [ने०] १. दूध धेरै बेर तताई बाक्लो पारेर बनाइएको खाद्य पदार्थ; खुवा । २. दूध डढेर कुँडेमै जमेको पाप्रो ।

कुराउनु-स० क्रि० [कुर+आनु+नु] कुनै लाउनु; पर्खाउनु । ('कुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कुराकानी-ना० [कुरा+कहानी] बात-चीत; बोल-चाल ।

कुरिकुरी-ना० [ने०] १. मनको सगसगी; तुलबुली । २. लज्जा (बाल-बोलीमा) ।

कुरिन-ना० [ने०] हतियारमा सान लाउने एक जातको ढुङ्गो ।

कुरिनु-स० क्रि० [कुर+इ+नु] रखवाली गरिनु; रुडिनु; ('कुनु'-को क० क्रि०) ।

कुरिया-ना० [कुर+इया] १. अर्काका जमीनमा घर-वास गरेर बस्ने रैती; मोही । (वि०) २. कुनै माल, जग्गा आदि कुनै; कुरवा ।

कुरिलो-ना० [ने०] रातो गोल फल फल्ने, सेतो सानो फूल फल्ने, मसिना पात हुने एक लहरा; शतावरी । (यो ठूलो र सानो—दुई प्रकारको हुन्छ । यसको टुसा पथ्य, पुष्टि-कारक, वीर्य-वर्द्धक र ठन्डा भएकोले यसको तरकारी बनाई विशेष गरेर बिरामीलाई खुवाइन्छ ।)

कुरी-ना० [ने०] १. बाँसको चोयाले बनेको, हाँस हाल्ने कोक्रो । २. कीरा (बाल-बोलीमा); गुजी । ३. बाली कुनै छाप्रो ।

कुरीज-ना० [फा० कुरीज] १. चराहरूको पुराना प्वाँखहरू झरी नयाँ प्वाँखहरू उम्रनु । २. कुर्चा ।

कुरीति-ना० [सं०] १. खराब रीति; कुप्रथा । २. खराब चाल ।

कुरवक-क्रि० यो० [अनु०] हल्का किसिमले भाँचिँदा वा साह्रो पदार्थ चपाउँदा शब्द आउने किसिम ।

कुर-क्षेत्र-ना० [सं०] १. भारतको दिल्ली-प्रदेशका नजीकको हिन्दूहरूको एक प्रसिद्ध तीर्थ; प्राचीन कालको कौरव र पाण्डवहरूका बीचको युद्ध-भूमि । २. ठूलो लडाइँ । (वि०) ३. प्रशस्त; धेरै; छेलोखेलो ।

कुरवा-ना० [सं० कुडव] १. दुइ मानाको नापो; बीस मूठीको नापो । २. दुइ माना भन्ने भाँडो । (वि०) ३. दुइ माना; बीस मूठी ।

कुरवा-वि० [कुर+उवा] १. कुनै; पर्खने । २. हेर-विचार गर्ने; रखवारी गर्ने । ३. ढुक्ने ।

कुरविन्द-ना० [सं०] १. विरेनून । २. ऐना । ३. रातो रत्न; माणिक्य ।

कुरूप-वि० [सं०] १. अनुहार नपरेको; नराम्रो; विरूप । २. छाँट नमिलेको; बेढङ्गको ।

कुरूपता-ना० [सं०] कुरूप हुनाको भाव ।

कुरूपा-वि० [सं०] नराम्रो; रूप नभएको ।

कुरेत-ना० [ने०] १. हातको बूढी-आँलो र चोर-आँलो फैलाएर नाप्ने नापो । (वि०) २. बूढी-आँलो र चोर-आँलोको नापोभरिको ।

कुरो-ना० [सं० कुटज] लुगामा बिस्ने एक जातको घाँसको फल वा फूल ।

कुरो-ना० [ने०] कुरा ।

कुरौटे-वि० [कुरा+औटे] कुराउटे ।

कुरौनी-ना० [ने०] कुराउनी ।

कुर्की-ना० [?] डन्डी आदिमा पेच काट्ने साधनविशेष ।

कुर्की-ना० [तु० कुर्क+ई] सरकारी आज्ञानुसार कसैको सम्पत्ति लिलाम गर्नु ।

कुर्कुचो-ना० [ने०] पैतालाको पछिल्लो भाग; गोलीगाँठा-मनिको डल्लो अवयव ।

कुर्चा-ना० [फा० कुरीज] असजिलोसँग एकै ठाउँमा बसिरहनु; डल्लिएर एकै ठाउँमा बस्नु ।

कुर्चिनु-अ० क्रि० [कुर्चि+इ+नु] कुर्चा खाइनु; असजिलो-सँग बसिनु; ('कुर्चिनु'-को भा० क्रि०) ।

कुर्चिनु-अ० क्रि० [कुर्चा+इ+नु] कुर्चा खानु; असजिलो-सँग बस्नु ।

कुर्च्याइ-ना० [कुर्चि+आइ] कुर्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कुर्च्याइनु-स० क्रि० [कुर्च्याउ+इ+नु] कुर्चा खुवाइनु; कुर्चिन लाइनु; ('कुर्च्याइनु'-को क० क्रि०) ।

कुर्च्याउनु-स० क्रि० [कुर्चि+आउ+नु] कुर्चा खुवाउनु; कुर्चिन लाउनु; ('कुर्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कुर्ता-ना० [तु० कुर्त] कठालो नभएको कुना परेको फेर हुने एक किसिमको कमीज ।

कुर्था-ना० [तु० कुर्त] कुर्ता ।

कुर्नी-ना० [ने०] लहराविशेष ।

कुर्नु-स० क्रि० [ने०] १. रखवारी गर्नु; रुड्नु । २. पर्खनु;

कुर्नेस-कुलिश

१६२

प्रतीक्षा गर्नु । ३. हेर-विचार गर्नु; देख-रेख गर्नु । ४. खान पाउने आशाले पर्खनु; ढुक्नु ।

कुर्नेस-ना० [ने०] साइकलको हपमा दुवैतिरका गेडीहरू अड्याउने एक किसिमको ढिम्प्री ।

कुर्नेस-ना० [फा० कोरनिश] कुर्नेस ।

कुर्नेस-ना० [फा० कोरनिश] नुहेर गरिने सलाम; विनम्रता-पूर्वक गरिने नमस्कार ।

कुर्लनु-अ० क्रि० [ने०] १. जोरसँग ठूलो स्वरले कराउनु; जोश झिकेर वा रीसले कराउनु । २. ढुकुर आदि चराले बोल्नु ।

कुर्लाइ-ना० [कुर्ल+आइ] कुर्लने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कुर्लाइनु-स० क्रि० [कुर्लाइ+इ+नु] कुर्लन लाइनु; कराउन लाइनु; ('कुर्लाइनु'-को क० क्रि०) ।

कुर्लाउनु-स० क्रि० [कुर्ल+आउ+नु] कुर्लन लाउनु; कराउन लाउनु; ('कुर्लनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कुर्लिनु-अ० क्रि० [कुर्ल+इ+नु] ठूलो स्वरले बोल्नु; कराइनु; ('कुर्लनु'-को भा० क्रि०) ।

कुर्ले-ढुकुर-ना० [ने०] एक जातको ढुकुर ।

कुर्सियो-ना० [अ० क्राँचेट] कपडामा बुट्टा बनाउने आरो-जस्तो टुप्पो मास्तिर फर्केको सुइरो ।

कुर्सी-ना० [अ०] पछिल्लिर आडा भएको चार-खुट्टे अग्लो आसन; मेच ।

कुल-ना० [सं०] १. वंश; पुर्खा । २. बिन्दु । ३. जाति । ४. समूह; समुदाय ।

कुल-वि० [अ०] सबै; समस्त; सम्पूर्ण ।

कुलक-ना० [सं०] पाँच श्लोकदेखि पन्ध्र श्लोकसम्मको एउटै वाक्यमा अन्वय हुने श्लोकको समूह ।

कुल-कलङ्क-ना० [सं०] कुलको मान-प्रतिष्ठा नाश गर्ने; कुलमा कलङ्क लाउने; कुलाङ्गार ।

कुल-कुटुम्ब-ना० [सं०] नातादार; इष्ट-मित्र; बन्धु-वर्ग ।

कुलक्षण-ना० [सं०] कुलच्छिन; अलच्छिन; अमङ्गल ।

कुलक्षिणी-वि० [सं०] खराब लक्षण भएकी; अलच्छिनी ।

कुल-गुरु-ना० [सं०] कुलका गुरु; वंशका गुरु ।

कुल-घर-ना० [सं० कुल+घर] १. कुल-परम्परादेखि वसिआएको घर; वंशको मुख्य घर । २. कुलीनको घर ।

कुल-घरान-ना० [सं० कुल+घरान] उच्च कुल; उत्तम खानदान; श्रेष्ठ घराना ।

कुलङ्कषा-ना० [सं०] नदी ।

कुलच्छिन-ना० [सं० कुलक्षण] अलच्छिन; अमङ्गल; अलक्षण ।

कुलञ्जन-ना० [सं०] १. कुरन्जन । २. कुलिञ्जन ।

कुलट-ना० [सं०] आफूले जन्माएका देखि अतिरिक्त छोरा; धर्म-पुत्र; पालित पुत्र ।

कुलटा-ना० [सं०] वेश्या; रण्डी; व्यभिचारिणी स्त्री ।

कुलत-ना० [कु+लत] खराब लत; कुव्यसन; खराब बानी ।

कुल-तन्त्र-ना० [सं०] कुनै विशिष्ट कुलको नायकले नै राज्यको शासन चलाउने शासन-प्रणाली ।

कुल-तिलक-ना० [सं०] वंशको इज्जत राख्ने व्यक्ति; कुल-दीपक ।

कुलत्थ-ना० [सं०] गहत ।

कुल-दीपक-ना० [सं०] कुललाई उज्ज्वल पार्ने व्यक्ति; कुल-तिलक; कुल-भूषण ।

कुल-देव-ना० [सं०] कुल-देवता ।

कुल-देवता-ना० [सं०] १. पुर्खादेखि मानिआएका देवता; कुलका देवता । २. देवालीमा पूजा गरिने देवता ।

कुल-धर्म-ना० [सं०] पुर्खादेखि चलिआएको आचरण वा व्यवहार; कुलले मानिआएको धर्म ।

कुल-पति-ना० [सं०] १. विद्यार्थीहरूलाई भरण-पोषणका साथ शिक्षा दिने अध्यापक । २. दश हजार विद्यार्थी-हरूलाई भोजन र शिक्षा दिने ऋषि । ३. विश्व-विद्यालयका सर्वोच्च अधिकारी । ४. घरको मालिक ।

कुल-परम्परा-ना० [सं०] कुलको परम्परा; वंश-परम्परा ।

कुल-पर्वत-ना० [सं०] प्रसिद्ध सात पर्वतहरूको समूह (महेन्द्र, मलय, सह्य, शक्तिमान्, ऋक्ष, बिन्ध्य र पारियात्र) ।

कुल-पुरुष-ना० [सं०] १. कुनै कुलका आदि पुरुष । २. वंशका प्रमुख पुरुष ।

कुल-पुरोहित-ना० [सं०] कुलका पुरोहित; वंशका पुरोहित ।

कुल-पूज्य-वि० [सं०] १. कुल-परम्परादेखि पूजा गरिआएको । २. कुलमा सबभन्दा मान्य ।

कुलफा-ना० [फा० खुर्फी] साग खाइने एक किसिमको सानो फार ।

कुल-राज्य-ना० [सं०] कुल-तन्त्र ।

कुल-वधू-ना० [सं०] कुलीन स्त्री; असल कुलकी बहारी ।

कुलवन्त-वि० [सं०] कुलीन; खानदानी ।

कुलवान्-वि० [सं०] कुलीन; खानदानी ।

कुलाङ्गार-वि० [सं०] कुलको नाश गर्ने; कुलमा कलङ्क लाउने ।

कुलाचार-ना० [सं०] कुलमा चलेको आचार-व्यवहार; कुल-धर्म ।

कुलाय-ना० [सं०] १. शरीर । २. गुँद । ३. वास-स्थान ।

कुलायन-ना० [सं०] १. कुल-देवता । २. कुल-परम्परा ।

कुलायिका-ना० [सं०] १. पक्षी-शाला; चिडियाखाना । २. पिँजडा ।

कुलाल-ना० [सं०] कुह्याले ।

कुलाह-ना० [सं०] कालो खुट्टा हुने हल्का खैरो रङ्गको घोडा ।

कुलिक-ना० [सं०] हरेउ सर्प ।

कुलिङ्ग-ना० [सं०] भँगेरो ।

कुलिञ्जन-ना० [सं०] अढुवाको जस्तो कन्द हुने एक बोट ।

कुलिन-ना० [ने०] माटाको सानो भाँडो; गोल्फु ।

कुलिश-ना० [सं०] १. वज्र; चट्याङ्क । २. हीरा ।

कुलिने-ना० [कुलिन+ए] कुलिन बोक्ने व्यक्ति; दूध बेच्ने पेशा भएको व्यक्ति ।

कुलीन-वि० [सं०] असल कुलको; उच्च कुलको; घरानियाँ ।

कुलुकुलु-क्रि० यो० [अनु०] कुल्ला गर्दा अवाज आउने किसिम ।

कुलू-ना० [नेवा०] तबला, मृदङ्ग आदि बनाउने एक जाति ।

कुलेलम-ना० [ने०] अरूलाई पत्तै नदिई भाग्नु; सुइकुच्चा ।

कुलेसो-ना० [कुलो+एसो] खोल्सो; सानो कुलो ।

कुलो-ना० [सं० कुल्या] खेत-बारीमा पानी पटाउनाका निम्ति बनाएको खोल्सो; सानो नहर ।

कुलकुली-ना० [ने०] मनको सगसगी; तुलबुली ।

कुल्चनु-स० क्रि० [ने०] १. गोडाले टेक्नु; पैतालाले थिच्नु । २. गह्रौं वस्तुले थिच्नु; किच्नु ।

कुल्चाइ-ना० [कुल्च+आइ] कुल्चने किसिम वा क्रिया ।

कुल्चाइनु-स० क्रि० [कुल्चाउ+इ+नु] कुल्चन लाइनु; गोडाले टेकाइनु; ('कुल्चाउनु'-को क० क्रि०) ।

कुल्चाउनु-स० क्रि० [कुल्च+आउ+नु] कुल्चन लाउनु; कुनै वस्तुमाथि गोडाले टेकाउनु; ('कुल्चनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कुल्चिइनु-स० क्रि० [कुल्चि+इ+नु] गोडाले टेकिनु; पैतालाले थिच्नु; ('कुल्चिनु'-को क० क्रि०) ।

कुल्चिनु-स० क्रि० [कुल्च+इ+नु] १. गोडाले टेकिनु; पैतालाले थिच्नु; ('कुल्चनु'-को क० क्रि०) । २. कुल्चनु ।

कुल्ची-मिल्ची-क्रि० यो० [कुल्च+ई+मिल्ची (फाँ०)] बेसरी खुदने किसिम ।

कुल्च्याइ-ना० [कुल्चि+याइ] कुल्चिने किसिम, क्रिया वा भाव; कुल्चाइ ।

कुल्फी-ना० [अ० कुल्फी] १. चुरोट हालेर खाइने धातु, ढुङ्गा आदिको सानो नली । २. ढुक्काका नलीको टुप्पोमा जडिने धातुको बाझो ढुङ्गो । ३. बरफ, दूध, मलाई आदि जमाउने धातुको ढुङ्गो वा साँचो ।

कुल्या-ना० [सं०] १. कुलो; नहर । २. सानो नदी ।

कुल्ला-ना० [सं० कवल] मुख सफा पानाका निम्ति मुखमा पानी वा अन्य कुनै तरल पदार्थ हाली चलाएर थुक्नु ।

कुल्ली-ना० [तु० कुली] भरिया; ढाक्रे; भारी बोक्ने ज्यामी; मजदूर ।

कुवल्य-ना० [सं०] १. नीलो कमल । २. भू-मण्डल ।

कुवा-ना० [सं० कूप] कूवा ।

कुवाच्य-ना० [सं०] १. अर्काको मनमा बिइने वचन; दुर्वाच्य; दुर्वचन । २. हेलोको बोली । ३. गाली ।

कुविचार-ना० [सं०] खराब विचार ।

कुवेणी-ना० [सं०] फुलुङ्ग ।

कुवेर-ना० [सं०] कुवेर ।

कुवेराक्षी-ना० [सं० कुवेराक्ष] लता-करञ्ज ।

कुवेला-ना० [कु+वेला] १. असमय; खराब वेला । २. बेमौका; अनवसर ।

कुव्यवहार-ना० [सं०] खराब व्यवहार; अनुचित व्यवहार ।
कुश-ना० [सं०] देव-पितृ-कार्यमा प्रयोग गरिने, कांसजस्तो एक किसिमको घाँस; दर्भ ।

कुश-कण्डिका-ना० [सं०] यज्ञ-वेदीमा अग्नि-स्थापना गर्ने क्रिया ।

कुश-ग्रन्थी-ना० [सं०] १. कुशको ग्रन्थि । २. कुनै-कुनै कुशको जरामा विशेष प्रकारले पर्ने गाँठो ।

कुश-बित्ता-ना० [सं० कुश+बित्ता] राजा-महाराजाहरूले तिल-कुशसहित सङ्कल्प गरी सबै रकम माफी गरी ब्राह्मणलाई दान दिएको जग्गा ।

कुशल-वि० [सं०] १. सिपालु; निपुण; दक्ष । (ना०) २. सन्धो; आराम । ३. मङ्गल; शुभ ।

कुशाग्र-वि० [सं०] कुशको टुप्पोजस्तो तीखो; तीक्ष्ण ।

कुशाग्र-बुद्धि-वि० [सं०] तीक्ष्ण बुद्धि भएको; बुद्धिमान् ।

कुशासन-ना० [सं०] १. पूजा, पाठ आदि शुभ कर्म गर्ने वेलामा बस्न बनाइएको कुशको आसन । २. खराब शासन; दुःशासन ।

कुशीलव-ना० [सं०] १. कवि । २. नट । ३. राजा-महाराजा-हरूलाई प्रातःकाल जागा गराउनाका निम्ति प्रातःस्तुतिहरू गाउने व्यक्ति ।

कुशे-औंसी-ना० [सं० कुश+ए+औंसी] भाद्र महीनाको अमावस्या ।

कुशेशय-ना० [सं०] कमल ।

कुशेश्वर-ना० [सं०] नेपालको पूर्व २ नम्बर इलाकाको दुम्जा बस्तीमा रहेको एक प्रसिद्ध शिव-लिङ्ग ।

कुश्ती-ना० [फा०] एकले अर्कोलाई पछार्नाका निम्ति गरिने लड्ने; मल्ल-युद्ध; पहलमानी ।

कुष्ठ-ना० [सं०] रक्त-विकारबाट हुने एक कडा रोग; महारोग; कोर ।

कुष्ठी-वि० [सं०] कुष्ठ रोग लागेको; महारोगी; कोरी ।

कुष्माण्ड-ना० [सं०] कुभिन्डो ।

कुष्माण्ड-नवमी-ना० [सं०] युगादि-नवमी । (यस दिन कुभिन्डो दान गर्ने विशेष महत्त्व बताइएको छ ।)

कुष्माण्डिका-ना० [सं०] सुगी-धान ।

कुसङ्ग-ना० [सं०] खराब मानिससितको बस-उठ; खराब सङ्गत ।

कुसङ्गति-ना० [सं०] खराब सङ्गति; खराब मानिसका साथको बसाउठी ।

कुसमय-ना० [सं०] १. खराब समय । २. बेमौका; अनुकूल नभएको समय । ३. कुनै शुभ कार्यका निमित्त निषिद्ध गरिएको समय; कुसाइत ।

कुसाइत-ना० [कु+साइत] खराब साइत; कुसमय ।

कुसाजरो-ना० [ने०] मास, भटमास आदिका सुकेका कोसाको खोस्टा; कुनौरो ।

कुसाकठी-ना० [नेवा० कुसा कथि] चिउरा कुट्ता लाउने बाँस, काठ आदिको दाबिलोजस्तो कट्ट्यारो ।

कुसाख-वि० [सं० कु+शाखा] साख नभएको; नजीकको नाता नपर्ने ।

कुसुन्डो-ना० [ने०] जङ्गलमा बस्ने घुमन्ता जातिविशेष ।

कुसुम-ना० [सं० कुसुम्भ] काँडावाल पात हुने, सुन्तला-रङ्गको फूल फुल्ने र साना-साना दाना फल्ने एक वनस्पति; कुसुम्भ । (यसका दानाबाट तेल निस्कन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण कृमि-नाशक र बल-वर्द्धक बताइएको छ ।)

कुसुम-ना० [सं०] १. फूल; पुष्प । २. स्त्रीको रज । ३. सानो-सानो वाक्यमा लेखिएको गद्य । ४. पहुँलो फूल फुल्ने र बीजबाट तेल निकल्ने एक बोट ।

कुसुम-फल-ना० [सं०] १. लाम्चा पात, सेता साना-साना फूल, पहुँला गोल फल हुने एक बोट । २. त्यसैको फल; साराम्ल ।

कुसुम-बाण-ना० [सं०] कामदेव; कुसुम-शर ।

कुसुम-शर-ना० [सं०] कुसुम-बाण; कुसुमायुध; कामदेव ।

कुसुमाकर-ना० [सं०] १. वसन्त ऋतु । २. फूल-बारी; बगैँचा ।

कुसुमाञ्जलि-ना० [सं०] १. हातको अञ्जलिमा फूल राखेर देवतालाई चढाउनु; पुष्पाञ्जलि । २. उदयनाचार्यले बनाएको न्याय-ग्रन्थ ।

कुसुमायुध-ना० [सं०] कामदेव ।

कुसुमित-वि० [सं०] फुलेको; विकसित ।

कुसुमे-वि० [सं० कुसुम+ए] हल्का रातो रङ्गको; कुसुम रङ्गको ।

कुसुम्भ-ना० [सं०] १. कुसुमको फूल । २. कुसुमको बोट । ३. केसर; कुङ्कुम ।

कुसुरो-ना० [ने०] टुसाका आकारको कुनै वस्तु ।

कुसेत्रो-ना० [नेवा० कुसा+एत्रो] १. सानो-तिनो वा पुरानो छाता; घुम । २. रद्दी; थोत्रो कपडा वा कुनै वस्तु ।

कुसौरो-ना० [कोशा+आउरो] कुसाउरो ।

कुस्त-वि० [अ० कसरत] प्रशस्त; भरमार; पूरापूर ।

कुस्तुर-वि० [फा० कुस्त] ज्यादा डराएको; भयभीत; त्रस्त ।

कुस्ले-ना० [सं० कुशल] लुगा सिउने र बाजा बजाउने पेशा भएको एक जाति ।

कुहक-ना० [सं०] १. माया; इन्द्र-जाल । २. धूर्तता; ठगी । ३. ठग; वञ्चक । ४. जादूगर; चटकी ।

कुहर-ना० [सं०] दुलो; प्वाल ।

कुहाइ-ना० [कुह+आइ] कुहुने किसिम वा क्रिया ।

कुहाइनु-स० क्रि० [कुहाउ+इ+नु] कुहुन लाइनु; सडाइनु; ('कुहाउनु'-को क० क्रि०) ।

कुहाउनु-स० क्रि० [कुह+आउ+नु] कुहुन लाउनु; सडाउनु; ('कुहुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

कुहिनु-अ० क्रि० [कुह+इ+नु] सड्नु; कुहुने काम होइनु; ('कुहुनु'-को भा० क्रि०) ।

कुहिनेटो-ना० [कुनु] कुहुनेटो ।

कुहिरो-मण्डल-ना० [कुहिरो+ई+मण्डल(सं०)] १. व्यापक रूपमा लागेको कुहिरो । २. कुहिरो लागेझैँ गरी धूँवा वा धूलो आकाशमा रङ्गमङ्गु ।

कुहिरे-वि० [कुहिरो+ए] १. कैला आँखा हुने; कुइरे । (ना०) २. अङ्ग्रेज । ३. यूरोप-निवासी जाति ।

कुहिरो-ना० [सं० कुहेडी] १. धूँवाँजस्तो देखिने चिसो हावामा मिलेको जल-कण; कुइरो; हुस्सु । (वि०) २. कैलो (आँखा) ।

कुहुनु-अ० क्रि० [ने०] १. सड्नु; कुहिनु । २. बिग्रनु; बयेलिनु ।

कुहुनु-ना० [सं० कूर्पर] पाखुरा र नारीको जोर्नीको तल्लो भाग ।

हुनेटो-ना० [कुनु] कुनु परेको ठाउँ; कुनु ।

हू-ना० [सं०] १. मयूर वा कोइलीको कूजन । २. औँसीको रात ।

कुहेत्रो-ना० [कुह+एत्रो] १. शरीरका अङ्गहरू कुहुने रोग । २. कुहेको वस्तु ।

कुहेलिका-ना० [सं०] कुहिरो ।

कुह्यालकोटी-ना० [कुम्हाले+कीट(सं०)] माटाको गोलाको गुँड बनाएर बस्ने बारुलोजस्तो एक जातको कीरो ।

कुह्याले-ना० [सं० कुम्भ-कार] माटाका भाँडा बनाउने एक जाति ।

कुहाइ-ना० [कुह्+आइ] कुह्ने किसिम, क्रिया वा भाव; कुराइ ।

कुहाइनु-स० क्रि० [कुहाउ+इ+नु] कुराइनु; ('कुहाउनु'-को क० क्रि०) ।

कुहाउनु-स० क्रि० [कुह्+आउ+नु] कुराइनु; ('कुह्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

कुहिनु-स० क्रि० [कुह्+इ+नु] कुरिनु; ('कुह्नु'-को क० क्रि०) ।

कुहिया-ना० [कुह्+इया] कुरिया ।

कुहुवा-वि० [कुह्+उवा] कुरवा ।

कुहेत-ना० [ने०] कुरेत ।

कुह्नु-स० क्रि० [ने०] कुर्नु ।

कूँच-ना० [तु० कूच] १. अनुशासनपूर्वक सेनाले हिँड्ने काम; पलटनले मार्च गर्नु । २. छिटो हिँड्नु; दौडनु । ३. भागनु ।

कूँजो-वि० [सं० कुब्ज] १. रोगले वा शारीरिक विकारले हात-गोडा आदि खुम्चिएको । २. हात-गोडा आदि नचल्ने ।

कूच-ना० [तु०] यात्रा आरम्भ गर्नु; प्रस्थान; कूच ।

कूची-ना० [सं० कुर्च] १. रङ्गले चित्र लेख्ने, रौंको टुप्पो भएको कलम; तूलिका । २. सानो कूचो ।

कूची-ना० [ने०] धान र सखरको डल्लोलाई परालले बेह्री बनाएको हात्तीको दाना ।

कूचो-ना० [प्रा० कुच्चो] धूलो, कसिझर आदि बढार्ने साधन ।

कूज-ना० [सं०] पक्षीहरूको मधुर बोली; कूजन ।

कूजन-ना० [सं०] पक्षीहरू मधुर स्वरले बोल्नु; चरा-चुरुङ्गी कराउनु।

कूजित-वि० [सं०] १. बोलिएको वा भनिएको; ध्वनित। २. गुँजेको; ध्वनिपूर्ण। ३. पक्षीहरूको मधुर स्वरले युक्त। (ना०) ४. पक्षीहरूको बोली; कूज।

कूट-ना० [सं०] १. रहस्य लुकेको कविता वा रचना। २. पहेली; प्रहेलिका। ३. अष्टेरो प्रश्न; उत्तर दिन गाह्रो हुने सवाल। ४. कपट; छल। ५. पर्वतको शिखर; टाकुरो। ६. थुप्रो; रास। ७. मन्दिर, दरबार आदिका शिखरमा राखिएका गजूर। (वि०) ८. झूटो बोल्ने; मिथ्यावादी।

कूट-नीति-ना० [सं०] १. व्यक्ति-व्यक्ति वा राष्ट्र-राष्ट्रका बीच पारस्परिक व्यवहारमा दाउ-पेच गर्ने नीति; रहस्य बुझ्न गाह्रो पर्ने नीति; गुप्त चाल। २. दुइ राष्ट्रका बीचको राजनीतिक सम्बन्ध।

कूट-नीतिक-वि० [सं०] १. कूट-नीति-सम्बन्धी। (ना०) २. कूट-नीति जान्ने; कूटनीतिज्ञ।

कूट-नीतिज्ञ-ना० [सं०] कूट-नीति जान्ने; कूट-नीतिको ज्ञाता; कूट-नीतिक।

कूट-पाश-ना० [सं०] चरा फसाउने पासो; जाल।

कूट-पीट-ना० [सं०] कुट्ट+पिट् कुटामारी; कुटाइ र पिटाइ; हात-हालाहाल।

कूट-प्रश्न-ना० [सं०] पहेली; प्रहेलिका।

कूट-मान-ना० [सं०] मनासिबदेखि घटी वा बढीको मानु-पाथी वा ढक; खोटो मानु-पाथी वा ढक।

कूट-मुद्रा-ना० [सं०] खोटो टक; नचल्ने मुद्रा।

कूट-युद्ध-ना० [सं०] १. शत्रुलाई धोखा दिएर गरिने लडाइँ; छल-कपटपूर्वकको युद्ध। २. नकली लडाइँ; झूटो लडाइँ।

कूट-योजना-ना० [सं०] षड्यन्त्र।

कूट-शास्त्र-ना० [सं०] कालो सिमल।

कूट-शासन-ना० [सं०] बनावटी प्रमाण-पत्र; नकली प्रमाण-पत्र।

कूट-साक्षी-ना० [सं०] झूटो साक्षी; झूटो गवाह।

कूटस्थ-वि० [सं०] १. सबैभन्दा माथिको; माथिल्लो। २. अटल; अचल। ३. नाश नहुने; अविनाशी। ४. लुकेको; गुप्त।

कूट-ना० [प्रा० कुत्त] मोहीले तल्लिडलाई बुझाउने तिरो; बाली।

कूप-ना० [सं०] १. कूवा; वापी। २. प्वाल; खाल्टो।

कूपन-ना० [अं०] कुनै वस्तु कसैलाई निर्धारित परिमाणमा दिनु भनी लेखिएको मुद्रित टिकट।

कूप-मण्डूक-ना० [सं०] कूवामा रहने भ्यागुतो जस्तो सीमित कुरामात्र देखे-बुझेको र बाहिरका कुरा थाहा नपाउने; कूवाको ब्याङ; सीमित वा अल्प ज्ञान भएको।

कूप-यन्त्र-ना० [सं०] इनारबाट पानी झिक्ने यन्त्र; अरघट्ट-घटी।

कूर्म-ना० [सं०] १. कछुवा। २. विष्णुका दश अवतारमध्ये एक।

कूर्म-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक।

कूल-ना० [सं०] नदी वा पोखरीको तीर; तट।

कूलङ्कष-ना० [सं०] १. नदीको धार वा बहाउ। २. सागर; समुद्र।

कूवा-ना० [सं०] कूप] मानिसले बनाएको सानो जलाशय; पँधेरो; वापी; कुवा।

कूष्माण्ड-ना० [सं०] कुभिन्डो।

कृकलास-ना० [सं०] छेपारो जन्तु।

कृच्छ-ना० [सं०] १. कष्ट; दुःख; मुश्किल; २. पञ्च-गव्य खाएर अर्को दिन उपवास बस्ने व्रत।

कृत-वि० [सं०] १. गरिएको; सम्पादित। २. बनाइएको; रचित। ३. गरिसकिएको; पूरा भएको। (ना०) ४. चार युगमध्ये एक; सत्य-युग।

कृतक-वि० [सं०] बनाइएको; बनावटी।

कृतक-पुत्र-ना० [सं०] धर्म-पुत्र।

कृत-कार्य-वि० [सं०] कार्य-सिद्ध भएको; सफल-मनोरथ; कृतार्थ; कृत-कृत्य।

कृत-कृत्य-वि० [सं०] १. अरुले गरेको उपकारबाट सन्तुष्ट भएको। २. मनोरथ सिद्ध भएको; कृतार्थ।

कृतघ्न-वि० [सं०] १. अकालि गरेको उपकार नसम्झने; बैगुनी। २. आफ्नो उपकार गर्ने व्यक्तिको अपकार गर्ने।

कृतघ्नता-ना० [सं०] कृतघ्न हुनाको भाव; बैगुनीपना।

कृतज्ञ-वि० [सं०] आफूलाई गरेको उपकार मान्ने; गुन मान्ने।

कृतज्ञता-ना० [सं०] कृतज्ञ हुनाको भाव।

कृत-धी-वि० [सं०] चित्त स्थिर भएको; ज्ञानी।

कृत-पूर्व-वि० [सं०] पहिले गरिसकिएको।

कृत-प्रतिज्ञ-वि० [सं०] प्रतिज्ञा गरिसकेको; अठोट गरिसकेको।

कृत-युग-ना० [सं०] सत्य-युग।

कृत-विद्य-वि० [सं०] राम्ररी विद्या हासिल गरेको; विद्वान्।

कृत-वीर्य-वि० [सं०] १. बलवान्; बलियो। (ना०) २. सहस्रार्जुनका बाबु।

कृत-संस्कार-वि० [सं०] संस्कार गरिसकिएको।

कृत-सङ्कल्प-वि० [सं०] सङ्कल्प गरिसकेको; निश्चय गरिसकेको।

कृत-सपत्निका-वि० [सं०] सौता हालिएको।

कृत-हस्त-वि० [सं०] सिपालु; कुशल; सिद्ध-हस्त।

कृतान्त-ना० [सं०] १. यमराज। २. मृत्यु। ३. पाप।

कृतापराध-वि० [सं०] अपराध गर्ने; अपराधी।

कृताभिषेक-वि० [सं०] अभिषेक गरिएको; सिंहासनारूढ।

कृतार्थ-वि० [सं०] १. मनोरथ सिद्ध भएको। २. अकालि गरेको उपकारबाट सन्तुष्ट भएको; कृत-कृत्य।

कृति-ना० [सं०] १. गरिसकेको काम; पूरा गरेको कार्य। २.

परोपकारको निमित्त बनाइएका सार्वजनिक उपभोगका वस्तु (पाटी, पौवा, मन्दिर आदि)। ३. कुनै असल वा ठूलो काम।
 ४. इन्द्र-जाल; जादू।
 कृती-वि० [सं०] १. कुनै साह्रै असल वा ठूलो काम गर्ने; कृति बनाउने। २. कुशल; निपुण। ३. साधु। ४. पुण्यात्मा।
 कृत्ति-ना० [सं०] १. छाला; चर्म। २. हरिणको छाला; मृग-चर्म।
 कृत्तिका-ना० [सं०] १. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक। २. आकाशमा देखिने अग्नि-शिखाकार छ ताराको समूह; किरकिटी।
 कृत्तिवास-ना० [सं०] १. शिव; महादेव। २. बँगला भाषामा रामायणका एक प्रसिद्ध प्रणेता।
 कृत्य-ना० [सं०] १. काम; कार्य; कर्म। २. धार्मिक दृष्टिले गरिने शास्त्र-विहित आवश्यक कर्म। ३. कुनै अधिकारीले आफ्नो पदअनुसार गर्नुपर्ने काम; कर्तव्य। (वि०) ४. गर्न योग्य; गर्नुपर्ने।
 कृत्या-ना० [सं०] १. तन्त्र-शास्त्रानुसार आफ्नो कार्य सिद्ध गर्नका निमित्त वा अरूको अनिष्ट गर्नका निमित्त उत्पन्न गरिने एक राक्षसी। २. तन्त्र-मन्त्रद्वारा गरिने घातक काम। ३. दुष्टा स्त्री।
 कृत्याकृत्य-वि० [सं०] गर्न हुने र नहुने काम; कर्तव्या-कर्तव्य।
 कृत्रिभ-वि० [सं०] १. नकली; बनावटी। (ना०) २. बाह्य प्रकारका धर्म-पुत्रमध्ये एक।
 कृत्रिम भूषि-ना० [सं०] चिसो बचाउनाका निमित्त घरको चारैतिर बनाइने पेटी।
 कृत्रिम मित्र-ना० [सं०] कुनै उपकारको नाताबाट बनेको मित्र।
 कृदन्त-ना० [सं०] धातुमा कृत् प्रत्यय लागेर बन्ने शब्द।
 कृपण-वि० [सं०] कन्जुस; रिकरन्टोकी।
 कृपणता-ना० [सं०] कन्जुस हुनाको भाव; कन्जुस्याई।
 कृपणी-वि० [सं०] १. कन्जुस; कृपण। २. दुःखी; दीन।
 कृपया-क्रि० यो० [सं०] कृपा गरेर; दया गरेर; निगाह-साथ।
 कृपा-ना० [सं०] निगाह; अनुग्रह; दया।
 कृपाकर-वि० [सं०] कृपा गर्ने; कृपालु।
 कृपाण-ना० [सं०] तरवार; खड्ग।
 कृपाणिका-ना० [सं०] सानो तरवार।
 कृपाणी-ना० [सं०] १. सानो तरवार। २. कैची।
 कृपा-पात्र-वि० [सं०] १. कृपा गर्ने योग्य; दया-पात्र। २. कृपा पाएको; ममता गरिएको।
 कृपालु-वि० [सं०] कृपा गर्ने; कृपा-युक्त; दयालु।
 कृपालुता-ना० [सं०] कृपालु हुनाको भाव।
 कृमि-ना० [सं०] १. साना-साना कीरा; कीट। २. पेटभित्र पर्ने जूका आदि कीरा।

कृमिक-ना० [सं०] साना कीरा; कीटाणु।
 कृमि-कोश-ना० [सं०] रेशमका कीराको गुँड; कोयो।
 कृमिण-वि० [सं०] कीर-कीरा भएको; कीटमय।
 कृमि-रोग-ना० [सं०] आमाशय र पक्वाशयमा जूका आदि पर्ने रोग।
 कृमि-विज्ञान-ना० [सं०] कीराहरूको जीवन-चर्या, दोष-गुण आदिको विचार गरिने विद्या; कीट-विज्ञान।
 कृमि-शैल-ना० [सं०] धमिराको गोलो।
 कृश-वि० [सं०] १. दुबलो; पातलो। २. निर्धो; कमजोर। ३. थोरै; अल्प।
 कृशता-ना० [सं०] कृश हुनाको भाव।
 कृशर-ना० [सं०] मिश्रित पदार्थ; खिचडी।
 कृशरान्न-ना० [सं०] खिचडी; खिच्रो।
 कृशानु-ना० [सं०] अग्नि।
 कृशित-वि० [सं०] दुबलो; कृश।
 कृशोदरी-वि० [सं०] झीनो कमर भएकी; पातलो कमर भएकी (स्त्री)।
 कृश्चियन-वि० [अं०] ईसाका अनुयायी; क्रिस्तान; ईसाई।
 कृषक-ना० [सं०] किसान; खेतीवाल।
 कृषाण-ना० [सं०] १. किसान; कृषक। २. हलो जोत्ने व्यक्ति; हली।
 कृषि-ना० [सं०] खन-जोत गर्ने काम; खेती; किसानी।
 कृषिक-ना० [सं०] १. किसान; कृषक। २. हलो जोत्ने व्यक्ति; हली।
 कृषि-कर्म-ना० [सं०] खेती; खन-जोत गर्ने काम।
 कृषि-जीवी-वि० [सं०] खेती गरेर जीवन-निर्वाह गर्ने।
 कृषित-वि० [सं०] खन-जोत गरेको; खेती गरिएको।
 कृषीवल-ना० [सं०] किसान; खेतीवाल।
 कृष्ट-वि० [सं०] १. खन-जोत गरिएको; आबाद गरिएको। २. तानिएको; घिच्य्याइएको।
 कृष्ट-पच्य-वि० [सं०] खन-जोत गरिएको जमीनमा पाकेको (अन्न)।
 कृष्टि-ना० [सं०] १. खन्नु; जोत्नु। २. खिँच्नु; तान्नु। ३. विद्वान् व्यक्ति।
 कृष्ण-ना० [सं०] १. विष्णुका दश अवतारमध्ये एक। (वि०) २. महाभारत-प्रसिद्ध अर्जुनको एक नाम। ३. कालो वर्णको; कालो।
 कृष्ण-कली-ना० [कृष्ण+कली] १. एउटै आँखलामा दुवैतिर हाँगा हाल्ने, खुर्सानीका जस्ता पात हुने, तलतिर गुलाफी र टुप्पापट्टि सेता रङ्गका चार वटा बाहिरी पटल र भित्रपट्टि बैजनी रङ्गका दल हुने फूल फुल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैको फूल। (यसका विभिन्न जात हुन्छन्।)
 कृष्ण-कर्मा-वि० [सं०] पाप कर्म गर्ने; पापी।
 कृष्णचन्द्र-ना० [सं०] कृष्ण।
 कृष्ण-द्वैपायन-ना० [सं०] वेदव्यास।

कृष्ण-पक्ष-ना० [सं०] चान्द्र मासको अँध्यारो पक्ष;
प्रतिपदादेखि अमावस्यासम्मका पन्द्र दिनको समय ।

कृष्ण-भट्ट-ना० [सं०] कालो-भट्टमास ।

कृष्ण-भोग-ना० [सं०] १. कालो, मसिनो र वास्ना आउने
एक जातको धान । २. त्यसैको चामल । ३. एक जातको
आँप ।

कृष्ण-यजुर्वेद-ना० [सं०] यजुर्वेदका दुइ भेदमध्ये एक ।

कृष्ण-लवण-ना० [सं०] बिरैनून ।

कृष्ण-लोह-ना० [सं०] चुम्बक ।

कृष्ण-शालि-ना० [सं०] कृष्ण-भोग धान ।

कृष्ण-शिशपा-ना० [सं०] कालो-सिसौ ।

कृष्णसार-ना० [सं०] पिठ्युं कालो, पेट सेतो, लामो
बटारिएका सीँग हुने एक जातको मृग; कालो हरिण ।

कृष्णा-ना० [सं०] १. तुलसी । २. द्रौपदी । ३. यमुना नदी ।
४. चिराइतो ।

कृष्णाजिन-ना० [सं०] कालो मृगको छाला; कृष्णसार
मृगको छाला ।

कृष्णाभिसारिका-ना० [सं०] अँध्यारो रातमा काला लुगा
लाएर नायकको सङ्केत-स्थानमा जाने नायिका ।

कृष्णाष्टमी-ना० [सं०] भाद्र कृष्ण अष्टमी; कृष्ण-जयन्तीको
दिन ।

कृष्णक्षु-ना० [सं०] कालो-ऊखु ।

कृष्य-वि० [सं०] खेती गर्न योग्य; अबाद गर्न लायक ।

के-सर्वना० [सं० किम्] प्रश्न गर्दा प्रयोग गरिने शब्द; कुन
(वस्तु, काम, कुरो आदि) ।

के-विभ० [ने०] सम्प्रदान कारकको चिह्न; लाई; लागि ।

केक-ना० [अं०] मसला, नौनी आदि हालेर बनाइएको एक
किसिमको बेलायती रोटी ।

केकर-वि० [सं०] डेडो ।

केका-ना० [सं०] मयूरको शब्द ।

केकी-ना० [सं०] मयूर ।

केचित्-सर्वना० [सं०] कोही-कोही; कुनै-कुनै ।

केजो-ना० [ने०] अग्ला पहाडहरूमा उम्रने मोटो डाँठ र
हाँगाहरू हुने एक किसिमको बोट । (यसका हाँगाहरू
कलिला छँदा गुलिया हुन्छन्, छिप्पिएपछि तीता हुन्छन् र
अचार पारेर खाइन्छन् ।)

केटा-केटी-ना० [केटा+केटी] १. छोरा-छोरी; बाल-बच्चा ।
२. बालक-बालिका ३. गैँडाका बच्चा । (वि०) ४.
परिपक्व बुद्धि नभएको ।

केटी-ना० [केटी+ई] १. ठिठी; बालिका; लड्की । २.
विवाह गर्ने वेलाकी स्त्री; कन्या । ३. दासी; सुसारे ।

केटो-ना० [प्रा० चेट] १. सानो ठिठी; लड्को । २. विवाह
गर्ने वेलाको ठिठी; कुमार ।

केटौली-ना० [केटो+औली] केटा-केटी अवस्था; ठिठौली ।

केत-ना० [सं०] १. घर; भवन । २. जग्गा; स्थान ।

केतक-ना० [सं०] केतकी ।

केतकी-ना० [सं०] १. डाँठ र पातमा काँढा हुने, डाँठवाट
वरका जस्ता लहरा निस्की जरा बन्ने, कटहरको जस्तो फल
फल्ने, धोगो परेको सुगन्धी सेतो फूल फुल्ने एक जातको
झाँग; केतुके; केवडा । २. त्यसैको फूल ।

केतन-ना० [सं०] १. घर; भवन । २. ठाउँ; स्थान । ३.
ध्वज ।

केतु-ना० [सं०] १. नव ग्रहमध्ये एक; गिँड । २. ध्वज;
झन्डा । ३. पुच्छे-तारा; धूम-केतु ।

केतुके-ना० [सं० केतकी] १. केतकी । २. काँडादार पात
हुने, पातको पाट बन्ने एक बोट । ३. सेतो फूल फुल्ने, लामा-
लामा पात हुने एक जातको केतकी । ४. सय-पत्रीको नाभो
फूल ।

केदार-ना० [सं०] १. धानको खेत । २. हिमालयको एक
शिखर । ३. प्रसिद्ध एक शिव-लिङ्ग ।

केदार-नाथ-ना० [सं०] केदार पर्वतका प्रसिद्ध शिवजी;
हिन्दूहरूको हिमालय-स्थित एक प्रसिद्ध तीर्थ ।

केन-ना० [सं०] एघार उपनिषद्मध्ये एक ।

केनिपात-ना० [सं०] डुङ्गा यता-उति घुमाउनाका निमित्त
पछिल्लिर लगाइने पतवार ।

केन्द्र-ना० [सं०] १. कुनै वृत्तको मध्य-वर्ती बिन्दु; नाभि ।
२. बीच; मध्य । ३. विभिन्न कार्य-सञ्चालन हुने मुख्य
स्थान; तैनात गर्ने विभाग । ४. फलित ज्योतिषअनुसार
जन्म-कुण्डलीको पहिलो, चौथो, सातौँ र दशौँ स्थान । ५.
सधैं बस्ने ठाउँ ।

केन्द्रित-वि० [सं०] केन्द्रमा जम्मा भएको; केन्द्रीभूत ।

केन्द्री-वि० [सं०] केन्द्रमा रहेको; केन्द्र-स्थित ।

केन्द्रीकरण-ना० [सं०] एकै ठाउँमा जम्मा गर्नु; केन्द्रित गर्नु;
केन्द्रमा एकत्र पार्नु ।

केन्द्रीभूत-वि० [सं०] केन्द्रमा रहेको; चारैतिरबाट
सोहोरिएर एकै ठाउँमा जम्मा भएको; केन्द्रित ।

केन्द्रीय-वि० [सं०] केन्द्र-सम्बन्धी; केन्द्रको ।

केन्द्रीय-शासन-ना० [सं०] कुनै राष्ट्रको राजधानीमा
रहेको मुख्य सरकारबाट हुने सारा देशको शासन-व्यवस्था ।

केन्द्रीय-सरकार-ना० [सं०] कुनै राष्ट्रको राजधानीमा
रहेर सारा देशको शासन-व्यवस्था गर्ने मुख्य सरकार ।

केप-ना० [अं० केप] टोटा जडिने टोपीका आकारको धातुको
साधन ।

केबुक-ना० [सं०] केमाच झ्याउ ।

केमाच-ना० [सं० केमुक] मसिना लामा-लामा पात, कसुर-
जस्तो कन्द र सेतो जरा हुने, पानीभित्र उम्रने एक
जातको झ्याउ; एक घाँस । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा,
रुचि-कारक, वीर्य-वर्द्धक र वात-नाशक मानिएको छ ।)

केमुक-ना० [सं०] केमाच झ्याउ ।

केयूर-ना० [सं०] पाखुरामा लाउने गहनाविशेष; बाजू ।

केर-कार-ना० [केर+कार (फाँ०)] १. अभियुक्तलाई सोध-पूछ गर्नु; कार-केर। २. लेखिएका अक्षर आदि माथि धर्को-हरू तानेर रद्दी पार्नु; केर-मेट।

केर-मेट-ना० [केर+मेट] लेखिसकेका अक्षर आदि माथि धर्कोहरू तानी रद्दी गर्नु; मेटनु; केर-कार।

केरा-ना० [सं० कदली] १. अति ठूला, लामा पात हुने, कलेजी रङ्गको कमलका आकारको फूल फुल्ने, पाकेपछि पहेँला, राता, हरिया रङ्गका लाम्चा गुलिया कोसा फल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैको फल; कदली। (यसका मालभोग, भूप्री, मुग्गे आदि अनेक भेद छन्। आयुर्वेदमा यसको गुण वीर्य-वर्द्धक, पत्थरी रोग-नाशक र अपच हुने बताइएको छ।)

केराइ-ना० [केर्+आइ] केर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

केराइ-ना० [केराउ+आइ] केराउने किसिम वा क्रिया।

केराइनु-सं० क्रि० [केराउ+इ+नु] केर्ने लाइनु; ('केराउनु'-को क० क्रि०)।

केराउ-ना० [सं० कलाय] १. डाँठमा एकसाथ दुइ-दुइ वटा बाटुला पात लाग्ने, नीला, सेता वा कलेजी रङ्गको फूल फुल्ने, लामा-लामा नड्या हुने र लामा कोसा फल्ने एक लता। २. त्यसैका कोसामा फल्ने गेडा। (यो सानो र ठूलो—दुइ जातको हुन्छ। आयुर्वेदमा यसको गुण वायु-वर्द्धक, पुष्टि-कारक र ठन्डा बताइएको छ।)

केराउनु-सं० क्रि० [केर्+आउ+नु] १. अभियुक्तसँग उसको अपराधबारे सोध-पूछ गर्नु; केर्नु। २. केर्ने लाउनु; ('केर्नु'-को प्रे० क्रि०)।

केरिनु-सं० क्रि० [केर्+इ+नु] अक्षर आदिलाई धर्से तानेर रद्दी गरिनु; मेटिनु; ('केर्नु'-को क० क्रि०)।

केरिनु-सं० क्रि० [केर्+इ+नु] बापतीसँग अपराधको बारेमा सोध-पूछ गरिनु; खोहो-न्याइनु; ('केर्नु'-को क० क्रि०)।

केरो-ना० [केरा] १. केराको तुच्छार्थ-बोधक शब्द। २. पुरुषको जननेन्द्रिय।

केर्नु-सं० क्रि० [ने०] बापतीको अपराध खोतलेर सोध-पूछ गर्नु; खोहो-न्याउनु।

केर्नु-सं० क्रि० [कोर्+नु] लेखिएको अक्षर आदिलाई धर्से तानेर रद्दी पार्नु; मेटनु; केर-मेट गर्नु।

केलाइ-ना० [केलाउ+आइ] केलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

केलाइ-कुलाइ-ना० [केलाइ+कुलाइ (फाँ०)] केलाउने काम; छान-वीन।

केलाइनु-सं० क्रि० [केलाउ+इ+नु] एक-एक गरेर छानिइनु; छान-वीन गरिनु; ('केलाउनु'-को क० क्रि०)।

केलाउनु-सं० क्रि० [प्रा० केल्लाय+नु] १. एक-एक गरेर छान्नु; छानमिसे वस्तुको समूहबाट कुनै विशेष वस्तु छुट्ट्याएर अलग गर्नु। २. छान-वीन गर्नु।

केलि-ना० [सं०] १. खेल; क्रीडा। २. आमोद-प्रमोद। ३. दिल्लगी; हाँस-खेल। ४. मैथुन।

केलि-कला-ना० [सं०] १. काम-क्रीडा। २. मैथुन-सम्बन्धी कला।

केलि-गृह-ना० [सं०] रति-गृह; क्रीडा-गृह।

केलूट-ना० [सं०] आरारूट।

केवरा-ना० [सं० केविका] १. लाम्चा ठूला-ठूला पात, वास्ना आउने पहेँला वा सेता फूल र गदको जस्तो कन्द हुने एक बोट। २. त्यसैको फूल। (सेतो फूल हुनेलाई दूध-केवरा र पहेँलो फूल फुल्नेलाई सुन-केवरा भन्दछन्। यसको ट्वाक बनाएर लाउँछन्।)

केवडा-ना० [सं० केविका] केतकी।

केवल-अव्य० [सं०] १. खालि; सिर्फ। २. एकमात्र; सिवाय। (वि०) ३. विशिष्ट; असाधारण। (ना०) ४. भ्रान्ति-रहित विशुद्ध ज्ञान।

केवल-ज्ञानी-ना० [सं०] विशुद्ध ज्ञान प्राप्त भएको साधु।

केश-ना० [सं०] १. रौं; कपाल। २. रश्मि; किरण।

केश-कर्म-ना० [सं०] कपाल तलास्नु; कपाल कोर्नु।

केश-कलाप-ना० [सं०] केशको समूह; रौंको समुदाय।

केश-पाश-ना० [सं०] चुल्लो।

केश-प्रसाधनी-ना० [सं०] काङ्गियो।

केश-मार्जन-ना० [सं०] १. कपाल नुहाउनु। २. कपाल कोर्नु; केश तलास्नु।

केशर-ना० [सं०] १. फूलका बीचमा हुने मकरन्द-युक्त मसिना कोमल छेस्का। २. प्रायः काश्मीरमा हुने सानो भई-झारमा फुल्ने हल्का प्याजी रङ्गको आभा भएको फूलमा हुने सुगन्धी पहेँलो केशा; केसर। ३. सिंह, घोडा आदिका गर्धनमा हुने लामा-लामा रौं; याल; जगर। ४. बकुल; पुन्नाग। ५. कुङ्कुम।

केशरी-ना० [सं०] १. सिंह। २. घोडा। ३. हनुमान्को बाबु। ४. नागकेशर। ५. विशेष प्रकारको पहेँलो माटोबाट तयार हुने चन्दन। (वि०) ६. केशर भएको; याल भएको। ७. केसरी।

केशव-ना० [सं०] १. विष्णु। २. ब्रह्मा; परमेश्वर।

केश-विन्यास-ना० [सं०] १. कपाल तलासेर चुल्लो बाट्नु। २. केशको सजावट।

केस-ना० [अं०] १. मुद्दा; झगडा। २. रोग। ३. कुनै वस्तु टप्पम भई अटाउने बाकस।

केसर-ना० [सं०] केशर।

केसरिया-वि० [केसर+इया] केशरका रङ्गको; रातो र पहेँलो मिसिएका रङ्गको।

केसरी-ना० [सं०] केशरी।

केसौर-ना० [सं० कसेर] पातलो, चाम्रो, खैरो रङ्गको बोक्रा हुने, गुलियो, सेतो, नरम गुदी हुने, सखर-खण्डजस्तो डल्लो कन्द।

केस्रिडनु-अ० क्रि० [केस्रि+इ+नु] केसा छुट्टिइनु; ('केस्रिनु'-को भा० क्रि०)।

कैस्त्रिनु-अ० क्रि० [कैस्त्रो+इ+नु] कैस्त्रा छुट्टिनु ।
 कैस्त्रो-ना० [सं० कैसर] १. सुन्तला, चाक्सी, भोगटे आदि
 फलको बोक्राभिन्न रहेको खाद्य पदार्थको खण्ड वा तह ।
 २. मांस-पेशीमा रहेको धागाका आकारको तह ।
 कैस्त्र्याइ-ना० [कैस्त्रो+याइ] कैस्त्र्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 कैस्त्र्याइनु-स० क्रि० [कैस्त्र्याउ +इ+नु] कैस्त्रा पारिनु;
 कैस्त्रा छुट्ट्याइनु; ('कैस्त्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कैस्त्र्याउनु-स० क्रि० [कैस्त्रि+याउ+नु] फल-फूलको कैस्त्रा
 छुट्ट्याउनु; कैस्त्रा पार्नु; ('कैस्त्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कैही-वि० [सं० किञ्चित्] १. थोरै; अलिकति । २. कुनै;
 एक-न-एक ।
 कैची-ना० [तु० कैंची] १. तल्लो र माथिल्लो फलकका
 धारले च्यापेर कपडा, कागद आदि काट्ने औजारविशेष;
 कर्तर्नु; कर्तरी । २. छड्के परेका दुइ काठलाई करक पारी
 बाँधेर बनाएको साधन ।
 कैजल-ना० [ने०] अमिलो स्वादको, हर्राको जस्तो पात हुने
 एक जातको बोट । (यसको बोक्रा अतिसार रोगमा औषधी-
 को रूपमा प्रयोग गरिन्छ ।)
 कैडा-ना० [ने०] धेरै हिँड्दा तिघ्रा वा पिउँलामा थकाइको
 पर्ने सुम्लो ।
 कैडे-वि० [कैंडे] १. कैडाको आकारको; कैँडोजस्तो । २.
 अण्ड-कोष ठूलो हुने; आँडे ।
 कैँडो-ना० [ने०] फर्सी, कुभिन्डो आदिको सानो फल ।
 कैक्रेयी-ना० [सं०] दशरथकी रानी; भरतकी आमा ।
 कैङ्कर्य-ना० [सं०] १. दासत्व; दासता । २. सेवा; भक्ति ।
 कैटभ-ना० [सं०] पुराणअनुसार विष्णुले मारेको एक दैत्य ।
 कैटे-ना० [सं० कट] काछमा हुने वात-सम्बन्धी खटिरो ।
 कैडर्य-ना० [सं०] पाढी-नीम ।
 कैतव-ना० [सं०] १. धोखा; छल । २. जूवा । (वि०)
 ३. धोखा दिने; धोखेबाज । ४. धूर्त; छली । ५. जुवाडे ।
 कैतवापन्हुति-ना० [सं०] वास्तविक कुरालाई छलपूर्वक निषेध
 गरिने अपहृति अलङ्कारको एक भेद ।
 कैथ-ना० [प्रा० कइत्थ] बाहिर खैरो अत्तर-छाला हुने, गुदी
 अमिलो हुने, बेलजस्तो फलविशेष; कपित्थ ।
 कैद-ना० [अ० कैद] झ्यालखानामा राख्ने सजाय; बन्धन;
 कारा-वास ।
 कैदखाना-ना० [फा० कैद-खाना] झ्यालखाना; बन्दी-गृह ।
 कैदी-वि० [अ० कैदी] कैदमा परेको; झ्यालखानिया;
 थुनुवा ।
 कैदी-कूप-ना० [कैदी+कूप] झ्यालखाना; बन्दी-गृह ।
 कैफत-ना० [सं० कुपथ्य] १. बिगार; खराबी । २. कपट;
 दोष ।
 कैफत-ना० [अ० कैफियत] कैफियत ।
 कैफती-वि० [कैफत+ई] कैफत गर्ने; बिगार गर्ने; कपटी ।

कैफियत-ना० [अ० कैफियत] विशेष विवरण; बेहोरा; कैफत ।
 कैम्प-ना० [अ०] क्याम्प ।
 कैयू-वि० [कैयू] कैयू ।
 कैयू-वि० [कई+यू] धेरै; कैयू; अनेक; अनगिन्ती ।
 कैयन्-वि० [कई+अन्] कैयू; धेरै; अनगिन्ती; अनेक ।
 कैरव-ना० [सं०] चन्द्र-विकासी कमल; कुमुद ।
 कैरात-ना० [सं०] पहेंलो भावको एक जातको श्री-खण्ड ।
 कैस्त्रा-ना० [ने०] चम्सुरका जस्ता मसिना पात, कलेजी रङ्गका
 मसिना फूल, मसिना दाना फल्ने रप हेंलो जरा हुने एक
 साग; पर्पट । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठण्डा, पित्त-कफ-ज्वर-
 नाशक र अरुचि नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 कैलास-ना० [सं०] मानसरोवरतिरको हिमालयको एक शिखर;
 शिवजीको वास-स्थान; कुबेरको राजधानी ।
 कैलास-कूट-भवन-ना० [सं०] अंशुवर्मको प्रसिद्ध ऐतिहासिक
 दरबार ।
 कैलास-पति-ना० [सं०] १. शिव । २. कुबेर ।
 कैलास-वास-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
 कैली-वि० [कैलो+ई] कैला रौं वा कैलो वर्ण भएकी (स्त्री) ।
 कैले-क्रि० यो० [कहिले] कहिले ।
 कैलो-वि० [प्रा० कइलो] १. खैरो रङ्गको; सुनौला रङ्गको ।
 (ना०) २. खैरो रङ्ग; कपिल रङ्ग ।
 कैलो-सिसौ-ना० [कैलो+सिसौ] कैलो चुरो हुने सिसौको एक
 जात; कपिल-शिशपा ।
 कैवर्त-ना० [सं०] माझी; मल्लाह ।
 कैवर्तिका-ना० [सं०] डेबर काँडा ।
 कैवल्य-ना० [सं०] १. एकत्व; एकान्तता । २. मोक्ष;
 मुक्ति । ३. मिश्रित नहुनु; शुद्धता ।
 कैशिक-वि० [सं०] १. रौं भएको; केश-युक्त । २. रौंजस्तो
 मसिनु वा झीनो ।
 कैशिकी-ना० [सं०] चार नाटकीय वृत्तिमध्ये एक ।
 कैशोर-ना० [सं०] किशोर अवस्था; एकदेखि पन्द्र वर्ष-
 सम्मको अवस्था ।
 को-विभ० [सं० कस्य] नेपाली व्याकरणअनुसार षष्ठिको
 सामान्य एक वचनमा लाग्ने विभक्ति; अधीनस्थ वा सम्बन्ध
 बुझाउने विभक्ति ।
 को-सर्वना० [सं० कः] अज्ञात व्यक्तिको परिचयका निमित्त
 सोद्धा प्रयोग हुने शब्द; कुनचाहिँ; कुन ।
 कोचा-खिँ-ना० [नेवा०] तबलाका आकारको, पीँध खुला हुने,
 दाहिने हातले बजाइने एक प्रकारको ताल-बाजा ।
 कोइरालो-ना० [सं० कोविदार] १. दुइ टुप्पा भएको पात हुने,
 लामा-लामा कोसा फल्ने, रातो वा सेतो फूल फल्ने एक वृक्ष ।
 २. त्यसैको फूल । (आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कर, कोष्ठ-
 वर्द्धक र ठण्डा बताइएको छ । यो तरकारी, अचार आदि
 बनाएर खाइन्छ ।)
 कोइरालो-ना० [ने०] १. विरालोलाई खाने एक जातको ठूलो

कोइला-कोचेलो

चरो । २. रातो भावको खैरो रङ्गको, बिरालाको जातको एक सानो जङ्गली जन्तु ।
 कोइला-ना० [प्रा० कोइलो] १. कालो वा खैरो रङ्गको बल्ने खनिज पदार्थविशेष; पत्थर-कोइला । २. गोल; अँगार ।
 कोइली-ना० [प्रा० कोइल] वसन्त ऋतुमा कुहू-कुहू गरेर मीठो स्वरले बोल्ने एक जातको पक्षी; कोकिल ।
 कोइलो-ना० [सं० कुड्मल] मही पार्ने नेतीका टुप्पामा बाँध्ने काठको टुक्रो ।
 कोइल्याँटो-ना० [कोइला+याँटो] देव-पितृ-कार्यमा धूप हाल्ने धातुको भाँडो; धूपौरो ।
 कोक-ना० [सं०] १. चखेवा; चक्रवाक । २. कोइली । ३. भ्यागुतो । ४. काम-शास्त्र बनाउने एक आचार्य ।
 कोकड-ना [सं०] मलसाँप्रो ।
 कोकनद-ना० [सं०] रातो कमल; सूर्य-विकासी कमल ।
 कोकले-ना० [ने०] नदी-किनारमा चारा खोज्ने, पहरामा गुँड लाउने, कागभन्दा ठूलो, कालो, मांसाहारी चरो ।
 कोक-शास्त्र-ना० [सं०] काम-शास्त्र; रति-शास्त्र; कोक (व्यक्ति)-ले बनाएको काम-शास्त्र ।
 कोका-ना० [नेवा०] तानको एक अवयव ।
 कोका-ना० [अं०] १. सुकेका पातहरू चियाजस्तै सेवन गरिने, प्रायः दक्षिण अमेरिकामा पाइने एक वृक्ष । २. त्यसैको संस्कार गरिएको पात ।
 कोकिटा-ना० [सं० कुक्कटी] कोगिता ।
 कोकिल-ना० [सं०] कोइली ।
 कोकिला-ना० [सं० कोकिल] कोइली ।
 कोकिलाक्ष-ना० [सं०] ताल-मखाना ।
 कोकेन-ना० [अं०] कोका नामको वृक्षका पातबाट तयार गरिने, मादक, सेतो औषधि । (यो पानमा हालेर अमलको रूपमा खाइन्छ ।)
 कोको-ना० [अं०] १. अन्दाजी एक बित्ता लामा, गुराँसका पातका आकारका खस्रा र फुस्रा पात, काण्ड वा ठूला हाँगामा केही पाटा परेका खुसानीका आकारका राता फल हुने बोटविशेष । २. त्यसैको फल । (यसको रस चियाझैँ पकाएर पिइन्छ ।)
 कोकोहोलो-ना० [सं० कोलाहल] धेरै जनाले एकै पल्ट कराएको आवाज; कोलाहल; कोहोलो ।
 कोक्किडनु-अ० क्रि० [कोक्कि+इ+नु] मानसिक पीरले घुँक्क-घुँक्क होइनु; भक्कानो परिनु; ('कोक्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 कोक्किनु-अ० क्रि० [ने०] मनमा ठूलो पीर परेर घुँक्क-घुँक्क हुनु; भक्कानो पर्नु ।
 कोक्याइ-ना० [कोक्कि+आइ] कोक्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कोक्याइ-ना० [कोक्क्याउ+आइ] कोक्याउने, किसिम, क्रिया वा भाव ।

कोक्याइनु-अ० क्रि० [कोक्क्याउ+इ+नु] जिभ्रोको फेदमा सगसगाइनु; कोक्क्याउने होइनु; ('कोक्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कोक्याउनु-अ० क्रि० [ने०] पिँडालु, ओल आदिको चोब जिभ्राको फेदमा लागी सगसगाउनु ।
 कोको-ना० [ने०] १. बालकहरूलाई सुताएर झुलाउने चोया-को भाँडो; झुलना । २. कैदी हालेर बोक्ने टोकरी । ३. चोयाको पिँजड़ा ।
 कोक्ल्याँटो-वि० [ने०] लट्क; नासमझ; अबुझ ।
 कोख-ना० [प्रा० कोक्ख] १. पाठे-घर; गर्भाशय; गर्भस्थली । २. कोखो ।
 कोखाको-घा-ना० [कोख+को+घाउ] छोरा-छोरी; सन्तान ।
 कोखे-चोइली-ना० [कोख+ए+चोइली] पकाएका भाँडाको कोखातिरबाट भात, ढिँडो आदि पनिउँले कोट्ट्याएर झिक्ता आउने ठूलो चपरी; चोइलो ।
 कोखे-सारङ्गी-ना० [कोखो+सारङ्गी] चार वटा नहर लागेको एक प्रकारको सानो सारङ्गी ।
 कोखो-ना० [प्रा० कोक्ख] शरीरका दायाँ-बायाँको, काखी-मुनिको अवयव ।
 कोगिता-ना० [सं० कुक्कटी] १. खैरो कपास फल्ने एक बोट । २. त्यस कपासबाट बुनेको कपडा । ३. एक विशेष प्रकारको खैरो रङ्ग; कोकिटा ।
 कोचकाच-ना० [कोच्+काच (फाँ०)] कोच्नु; खाँदनु ।
 कोचलाइ-ना० [कोचल्+आइ] कोचल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; कोचेलाइ ।
 कोचलिनु-स० क्रि० [कोचल्+इ+नु] कोचेलिनु; ('कोचलनु'-को क० क्रि०) ।
 कोचलनु-स० क्रि० [कोच्+नु] कोचेलनु ।
 कोच-वान-ना० [अं० कोच-मैन] बग्गी हाँक्ने सवार ।
 कोचाइनु-स० क्रि० [कोचाउ+नु] जबरजस्तीसँग ज्यादा खुवाइनु; ('कोचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 कोचाउनु-स० क्रि० [कोच्+आउ+नु] नपच्ने गरी खुवाउनु; घिचाउनु; जबरजस्ती ज्यादा खुवाउनु; ('कोच्नु'-को क० क्रि०) ।
 कोचाकोच-ना० [कोच्+कोच्] बेसरी हुल्लु; खाँदाखाँद ।
 कोचारिनु-स० क्रि० [कोचार+इ+नु] कोचिनु; खाँदैर हालिनु; ('कोचारनु'-को क० क्रि०) ।
 कोचारनु-स० क्रि० [कोच्+नु] कोच्नु; खाँदैर हालनु ।
 कोचिनु-स० क्रि० [कोच्+इ+नु] खाँदैर हालिनु; खाँदिनु; कोचरिनु; ('कोच्नु'-को क० क्रि०) ।
 कोचेलाइ-ना० [कोचेल्+आइ] कोचेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कोचेलिनु-स० क्रि० [कोचेल्+इ+नु] पानी फोहोर हुने गरी हात हालिनु; कोचलिनु; ('कोचेल्नु'-को क० क्रि०) ।
 कोचेलो-ना० [सं० कुचोद्य] झगडा; कचिझल; हुँडलो ।

कोचेल्लु-स० क्रि० [कोच्+नु] पानी फोहोर हुने गरी हात हाल्नु; कोचेल्लु।

कोच्चा-ना० [ने०] रुपियाँ-पैसाको तङ्गी; लक्कु।

कोच्नु-स० क्रि० [सं० कुच्+नु] खाँदी-खाँदी हाल्नु; अटाई-नअटाई हाल्नु; खाँदनु; कोचर्नु।

कोजागर-ना० [सं०] आश्विन शुक्ल पूर्णिमाका दिन गरिने उत्सव; कोजाग्रत।

कोजाग्रत-ना० [सं० कोजागर] आश्विन पूर्णिमाका दिन मनाइने उत्सव।

कोट-ना० [अं०] लुगाको सबभन्दा बाहिर लाइने एक प्रसिद्ध पोशाक।

कोट-ना० [सं०] किल्ला; गढी; दुर्ग।

कोट-पाल-ना० [सं०] किल्लाको रक्षा गर्ने व्यक्ति; दुर्ग-पाल।

कोटर-ना० [सं०] रूखको टोडको।

कोटा-ना० [अं०] कसैलाई दिने वा कसैसित लिने कबूल गरिएको सम्पूर्ण भागको एक पटकमा दिइने वा लिइने अंश; कसैसित लिने वा कसैलाई दिने निश्चय गरिएको हिस्सा वा भाग।

कोटाल-ना० [नेवा०] १. झ्याल-ढोकाका चौकोसको प्रायः आधा भागमा दायाँ-बायाँ खोल्सा बनाई त्यसमा छिराई झ्याल बन्द गर्ने काठको फल्याक। २. झ्यालको तल्लो आधा भागमा हालिने डन्डी, रेलिङ्ग आदि।

कोटि-ना० [सं०] कोटी।

कोटिक-वि० [सं०] १. करोड। २. असङ्ख्य; अनगिन्ती।

कोटि-क्रम-ना० [सं०] कुनै विषय वा वस्तुको महत्त्वअनुसार मिलाइएको क्रम।

कोटिशः-क्रि० यो० [सं०] १. अनेक प्रकारले; धेरै किसिम-बाट। (वि०) २. धेरै; असङ्ख्य।

कोटी-ना० [सं०] १. सय लाखको सङ्ख्या; करोड; कोटि। २. धनुको टुप्पो। ३. हतियारको चुच्चो वा धार। ४. स्तर; श्रेणी; दर्जा। ५. कुनै विवादको पूर्व-पक्ष। (वि०) ६. सय लाख; करोड।

कोटेरो-ना० [सं० कोटर] भँगेराका रङ्गको, फिस्टोभन्दा केही सानो, डल्लो बान्कीको, झाडीमा आरीका आकारको लाम्चो गुँड लाउने चरो।

कोटेशन-ना० [अं०] १. व्यापारी वा ठेकदारहरूले लेखेर दिने कुनै कामको लागत वा वस्तुको मोल। २. लेख वा वाक्यको उद्धृत अंश। ३. कम्पोज गर्दा खाली ठाउँ भर्नाका निम्ति राखिने सीसाका टुक्रा।

कोट्ट्याइ-ना० [कोट्ट्याउ+आइ] कोट्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

कोट्ट्याइनु-स० क्रि० [कोट्ट्याउ+इ+नु] अलि-अलि गरी खोदलिनु; उप्काइनु; ('कोट्ट्याउनु'-को क० क्रि०)।

कोट्ट्याउनु-स० क्रि० [ने०] १. अलि-अलि गरेर उप्काउनु; खोदल्नु। २. शुरू गर्नु; थाल्नु। ३. प्रसङ्ग चलाउनु;

कुरा उठाउनु। ४. छोएर सङ्केत गर्नु।

कोट्याघीश-ना० [सं०] करोड-पति।

कोठरी-ना० [कोठा] सानो कोठा; साङ्ग्रो कोठा।

कोठा-मचे-ना० [कोठा+मोचो] चोटा-कोठाको काम गर्ने नोकर।

कोठा-मोचे-ना० [कोठा+मोचो] कोठाको काम गर्ने नोकर।

कोठार-ना० [सं० कोष्ठ] १. पेटभित्रको भाग; गर्भशय।

२. पोशाकको आङमा पर्ने भाग। ३. अन्नको भँडार।

कोठारी-ना० [कोठार+ई] भण्डारको काम गर्ने व्यक्ति; भँडारे।

कोठी-ना० [ने०] शरीरमा निस्केको नमेटिने कालो वा रातो मसिनो दाग; तिल।

कोठी-ना० [कोठा+ई] १. लेन-देन वा व्यापार हुने घर; ठूलो पसल। २. रण्डीहरू बस्ने घर; वेश्यालय। ३. धनसार।

कोठीवाल-वि० [कोठी+वाल] १. कोठी भएको; ठूलो बेपारी। (ना०) २. महाजन।

कोठे-वि० [कोठा+ए] १. कोठै-कोठा भएको। २. कोठैमा बसिरहने।

कोठे-पद-पहेली-ना० [कोठे+पद+पहेली] कोठै-कोठा भएको आकारमा मिलाएर अक्षर भर्नु पर्ने पहेली।

कोठे-रानी-ना० [कोठे+रानी] प्रायः सिँगार-पटार गरी कोठैमा मात्र बसिरहने स्त्री।

कोठो-ना० [प्रा० कोटो] १. घरभित्र बारेर बनाएका विभाग; खण्ड। २. बाकस, दराज आदिमा फल्याक आदि ठोकी बनाइएको खण्ड। ३. लुगा, कागज आदिमा घर्सा पारी बनाइएको खण्ड।

कोण-ना० [सं०] १. दुइ विभिन्न दिशाबाट आएर दुइ सरल रेखाहरू जोडिने ठाउँ; कुनू। २. दुइ दिशाका बीचको दिशा; उपदिशा।

कोत-ना० [सं० कोट्ट] पल्टनिया खर-खजाना राख्ने घर; कोट।

कोत-पर्व-ना० [कोत+पर्व] वि० सं० १९०३-मा भएको इतिहास-प्रसिद्ध नेपालको एक राजनीतिक घटना। (यस घटनामा धेरै भारादारहरूको हत्या गरी जङ्गबहादुर प्रधान-मन्त्री भएका थिए।)

कोतरिनु-स० क्रि० [कोतर+इ+नु] कोट्ट्याइनु; कोतर्ने काम गरिनु; ('कोतर्नु'-को क० क्रि०)।

कोतर्नु-स० क्रि० [सं० कृष्] १. कोट्ट्याउनु। २. ठुंगु। ३. कोपर्नु।

कोतवाल-ना० [सं० कोट्टपाल] स्थानीय सुरक्षाको निम्ति राखिएको पुलिस-अफिसर।

कोतवाली-ना० [कोतवाल+ई] पुलीस-सम्बन्धी काम-कारवाई गर्ने कोतवालको अड्डा।

कोते-ना० [कोत+ए] पल्टनको निशान, बन्दूक आदि राख्ने ठाउँको रेख-देख गर्ने सरकारी जागीरदार।

कोते-धन्धा-ना० [कोते+धन्धा] १. कोतेले गर्ने धन्धा; घर-धन्धा । २. घरायसी झन्झटको काम; सुसे-धन्धा ।
 कोत्रनु-स० क्रि० [सं० कृष्] कोतर्नु ।
 कोत्रिनु-अ० क्रि० [कोत्र+इ+नु] कोत्रिने काम होइनु; छ्याकटे भइनु; ('कोत्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 कोत्रिनु-अ० क्रि० [कोत्र+इ+नु] साना-साना खाल्टा परेर घाउ लाग्नु; छ्याकटे हुनु ।
 कोत्रे-वि० [कोत्र+ए] कोत्रिएको मुख वा अन्य अङ्ग छ्याका भएको; छ्याकटे; कोत्र्याहा ।
 कोत्र्याइ-ना० [कोत्रि+याइ] कोत्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कोत्र्याहा-वि० [कोत्रि+याहा] कोत्रिएको; छ्याके; छ्याकटे ।
 कोथा-ना० [ने०] गाई-भैंसीका सीडको, मासुमा नजोरिएको टुप्पो ।
 कोथी-ना० [ने०] तरवारको म्यान वा खुकुरीको दापका टुप्पामा जडिने धातुको बुट्टादार वा सादा वस्तु ।
 कोथो-ना० [प्रा० कोट्रो] धान, गहुँ आदिको बाला निस्कने गर्भ ।
 कोदण्ड-ना० [सं०] धनु; धनुष ।
 कोदाली-ना० [सं० कुदाली] छोटो बीँड भएको दुइ हातले समाई खेत-बारी आदि खन्ने साधन ।
 कोदाले-वि० [कोदालो+ए] कोदालो खनेर जीविका गर्ने ।
 कोदालो-ना० [कोदाली] लामो काठको बीँड भएको खेत-बारी खन्ने फलामे साधन ।
 कोदो-वि० [कोदो+ए] १. प्रायः कोदो खाएर जीविका गर्ने । २. अशिष्ट; पाखे ।
 कोदो-ना० [सं० कोद्रव] १. सिरुका जस्ता लामा र तीखा पात हुने, डाँठका टुप्पामा झुप्पाकार बाला लाग्ने एक बोट । २. त्यसैको बालामा फल्ने तोरीका आकार र रङ्गका दाना वा अन्न । (यसका अनेक जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण खटिरा नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 कोद्रव-ना० [सं०] कोदो ।
 कोप-ना० [सं०] १. रीस; क्रोध । २. ईख; ईवी ।
 कोपन-ना० [सं०] कोप; क्रोध ।
 कोप-भवन-ना० [सं०] कुनै मानिस रीसको आवेगमा गएर बस्ने एकान्तको कोठा वा घर ।
 कोपरा-ना० [ने०] दिसा-पिसाव आदि गर्नका निम्तिको भाँडो ।
 कोपराइ-ना० [कोपर्+आइ] कोपर्ने किसिम वा क्रिया ।
 कोपरिनु-स० क्रि० [कोपर्+इ+नु] चिथोरिनु; दाह्लिनु; ('कोपर्नु'-को क० क्रि०) ।
 कोपर्नु-स० क्रि० [कोत्+नु] १. चिथोरिनु; दार्नु । २. कोतर्नु ।
 कोपिला-ना० [सं० कुड्मल] १. फुलन आँटेको फूल; नफुलेको फूल । २. कनपारो र कानका बीचको सानो त्रिकोणाकार अवयव ।
 कोपी-ना० [गोभी] काउली; गोभी ।

कोपी-वि० [सं०] १. कोप गर्ने; क्रोधी । (ना०) २. जल-परेवा ।
 कोप्चा-काप्चा-ना० [ने०] कुना-काप्चा; अन्तर-कुन्तर ।
 कोप्चा-काप्ची-ना० [ने०] कुना-काप्चा ।
 कोप्चिनु-अ० क्रि० [कोप्चि+इ+नु] कोप्चो परिनु; कोप्चिनु; ('कोप्चिनु'-को भा० क्रि०) ।
 कोप्चिनु-अ० क्रि० [कोप्चो+इ+नु] कोप्चो पर्नु; कोप्चिनु ।
 कोप्चे-वि० [कोप्चो+ए] आँखा, मुख आदि कोप्चो परेको; बान्की नपरेको अनुहार हुने ।
 कोप्चो-वि० [ने०] १. आँखा, मुखको बनोट नमिलेको; कोप्चे; चिम्ले; च्याउँतो । २. साँघुरो; फराक नभएको ।
 कोप्च्याइ-ना० [कोप्च्याउ+आइ] कोप्च्याउने किसिम वा क्रिया ।
 कोप्च्याइनु-स० क्रि० [कोप्च्याउ+इ+नु] कोप्चो पारिनु; सानो वा साङ्ग्रो पारिनु; ('कोप्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कोप्च्याउनु-स० क्रि० [कोप्चि+याउ+नु] कोप्चो पार्नु; सानो वा साङ्ग्रो पार्नु; ('कोप्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कोप्प्रिनु-अ० क्रि० [कोप्प्रि+इ+नु] कोप्प्रो परिनु; दोप्प्रिनु; ('कोप्प्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 कोप्प्रिनु-अ० क्रि० [कोप्प्रो+इ+नु] कोप्प्रो पर्नु; दोप्प्रिनु; खुम्चिनु ।
 कोप्प्रो-वि० [कुप्प्रो] भित्रतिर बिट फर्केको ।
 कोप्प्याइ-ना० [कोप्प्याउ+याइ] कोप्प्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कोप्प्याइनु-स० क्रि० [कोप्प्याउ+इ+नु] कोप्प्रो पारिनु; कोप्प्याउने काम गरिनु; ('कोप्प्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कोप्प्याउनु-स० क्रि० [कोप्प्रि+याउ+नु] कोप्प्रो पार्नु; ('कोप्प्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 कोप्प्याइ-ना० [कोप्प्याउ+आइ] कोप्प्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 कोप्प्याइनु-स० क्रि० [कोप्प्याउ+इ+नु] ठूला-ठूला गाँस हालेर खाइनु; ('कोप्प्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 कोप्प्याउनु-स० क्रि० [ने०] ठूलठूला गाँस हालेर खानु; कोप्प्याक्क-कोप्प्याक्क खानु ।
 कोप्प्याक्क-क्रि० यो० [ने०] गीलो पदार्थ एकै चोटि मुखमा हाल्ने किसिम ।
 कोबी-ना० [गोभी] कोपी; काउली ।
 कोमल-वि० [सं०] १. कमलो; नरम । २. कलकलाउँदो; कलिलो । ३. सुकुमार । ४. अपरिपक्व; कच्चा । ५. सुन्दर; मनोहर । ६. मन्द; मधुर (स्वर) ।
 कोमलता-ना० [सं०] कोमल हुनाको भाव ।
 कोमला-वृत्ति-ना० [सं०] साना-साना समास तथा य, र, ल, व, स, ह आदि कोमल अक्षरको प्रयोग गरिने एक साहित्यिक वृत्ति; साहित्यका तीन वर्ण-गत वृत्तिमध्ये एक ।
 कोयो-ना० [सं० कोष] १. आप, इस्कूल आदि फलको बीयाँ । २. रेशमको कीराको गुँड ।

कोर-ना० [सं० कुष्ठ] कोह ।

कोरक-ना० [सं०] १. कोपिलो । २. कमलको डौठ ।

कोर-कार-ना० [कोर्+कार (फा०)] १. कोर्ने काम । २. ज्योतिषीले धुलौटोमा रेखा तानी जोखना हेर्ने काम । ३. सानो-तिनो लेखाइ (तुच्छार्थमा) ।

कोरम-ना० [अं०] कुनै सभा चालू गर्नाका निम्ति नियमानुसार सदस्यहरूको आवश्यक सङ्ख्या; गण-पूर्ति ।

कोरलिनु-स० क्रि० [कोरल्+इ नु] फुलबाट बच्चा निकालिनु; बच्चा काढ्नु; ('कोरल्नु'-को क० क्रि०) ।

कोरली-वि० [कोरल्] साँढिसँग नमिसिएकी तरुनी (गाई) ।

कोरलो-वि० [कोरल्] भालेसित मिसिने वेला भएकी; तरुनी (गाई-वस्तु); कोरली ।

कोरल्नु-स० क्रि० [कोर्+नु] फुलबाट बच्चा झिक्नु; बच्चा काढ्नु ।

कोरा-ना० [सं० कर्बुर] १. सादा सेतो र नधोएको, बाक्लो जातको कपडा । (वि०) २. माल-सामान तयार गर्ने कच्चा (वस्तु) । ३. अनुभव नभएको; विषय नबुझेको; सिकार । ४. अपरिष्कृत ।

कोराइ-ना० [कोर्+आइ] कोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

कोराकोर-ना० [कोर्+कोर्] परस्परमा वा धमाधम कोर्ने काम; चिथोराचिथोर ।

कोरिनु-स० क्रि० [कोर्+इ+नु] तीखो वस्तुले चिथोरिनु; कोपरिनु; ('कोर्नु'-को क० क्रि०) ।

कोरी-ना० [सं० कोटि] १. बीस वटा वस्तुको समुदाय; एक बीस । २. बीस ढेप कागतको ठेली ।

कोरी-ना० [सं० कुष्ठ] कोही ।

कोरीखाना-ना० [कोरी+खाना (फा०)] कोहीखाना ।

कोरँसो-ना० [कोर्+एँसो] कोर्न्याँसो ।

कोरो-ना० [ने०] क्रिया-पुत्रीले बारेर बस्ने ठाउँ ।

कोर्काली-वि० [कोरा+आली] अशिष्ट; असभ्य; बेसौरी ।

कोर्ट-ना० [अं०] अदालत; न्यायालय ।

कोर्ट-फी-ना० [अं०] अदालतमा नालिश दिँदा बुझाउनुपर्ने दस्तुर; न्याय-शुल्क ।

कोर्ट-मार्शल-ना० [अं०] १. सैनिकहरू वा सेना-सम्बन्धी मुद्दाको विचार गर्ने अदालत । २. त्यस्तो अदालतले दिएको दण्ड ।

कोर्नु-स० क्रि० [सं० कृष्] १. तीखो वस्तुले हलुका घाउ लाग्ने गरी धर्को पार्नु; कोतर्नु । २. दरखन्याउनु; फहराउनु । ३. पाछ्नु; खोस्याउनु । ४. कपाल तलास्नु; रौं सम्म्याउनु ।

कोर्ने-ना० [ने०] जमीन होचो-अग्लो भएको जाँच्ने यन्त्र ।

कोर्न्याँसो-ना० [कोर्+यँसो] मूला, पिँडालु आदि कोरेर भुजुरा पार्ने धारिलो प्वालै-प्वाल भएको धातुको साधन ।

कोर्न्याक-कोर्न्याक-क्रि० यो० [अनु०] काँक्रो, मूला आदि काँचै चपाउँदा अवाज आउने किसिम ।

कोर्न्याक-क्रि० यो० [अनु०] काँक्रो, मूला आदि एकै चोटि

टोक्ता आवाज आउने किसिम ।

कोर्ना-ना० [सं० कवर] घोडा वा अपराधीलाई पिट्ने, समाउने ठाउँमा मूठ हुने छाला वा डोरीको साधन; चाबुक ।

कोल-ना० [सं० कील] तिल, तोरी, ऊखु आदि पेलने यन्त्र; साल ।

कोल-ना० [सं०] १. सुंगुर; बनेल । २. डुङ्गा; नाउ । ३. छाती । ४. औलिया ठाउँमा हुने एक जातको बयर; औलिया-बयर ।

कोल-कन्द-ना० [सं०] कल्ले-तरुल ।

कोला-ना० [नेवा०] कोटालको माथि राख्ने तेर्सो काठ; डँडाली ।

कोला-कोला-ना० [ने०] केटा-केटीलाई नुहाउँदा भनिने शब्द ।

कोलाहल-ना० [सं०] कोकोहोली; कोहोली ।

कोल्टे-वि० [कोल्टो+ए] कोल्टो परेको; कोल्टो ।

कोल्टो-ना० [प्रा० करवट्ट] १. क्रोखाले टेकेर मुल्ने मुद्रा; पार्श्व-भाग भुईँमा पर्ने गरी पल्टने स्थिति । (वि०) २. पाही नपरेको; अपाही ।

कोविद-वि० [सं०] १. विद्वान्; पण्डित । २. निपुण; पोख्त ।

कोविदार-ना० [सं०] कोइरालाको वृक्ष ।

कोश-ना० [सं०] १. ढुकुटी; भण्डार । २. तरवार, खुकुरी आदि हतियारको दाप । ३. शब्दहरू सङ्ग्रह गरी प्रत्येकको अर्थ लेखिएको ग्रन्थ; शब्द-कोश । ४. खोल (कुनै वस्तु वा जीवको -यी पाँच बताइएका छन्-अन्नमय, प्राणमय, मनोमय, विज्ञानमय र आनन्दमय) । ५. कोपिला । ६. फुल । ७. अण्ड; अण्ड-कोश । ८. सम्पुट । ९. कोसो ।

कोश-कार-ना० [सं०] १. तरवार, खुकुरी आदिको दाप बनाउने व्यक्ति । २. शब्दहरूको क्रमानुसार सङ्ग्रह गरी अर्थ लेख्ने व्यक्ति; शब्द-कोशको निर्माता । ३. रेशमको कीरो । ४. माकुरो । ५. कोसेर-ऊखु ।

कोश-पाल-ना० [सं०] ढुकुटीको रक्षक; भण्डारे ।

कोशलिक-ना० [सं०] १. घूस; उत्कोच । २. कोसेली ।

कोश-वृद्धि-ना० [सं०] १. धन बढ्नु; सम्पत्तिको अभिवृद्धि । २. अण्ड-वृद्धिको रोग ।

कोशागार-ना० [सं०] ढुकुटी; भण्डार ।

कोशाध्यक्ष-ना० [सं०] संस्थाको सम्पत्ति जिम्मा लिने वा आय-व्ययको सञ्चालन गरी हिसाब राख्ने व्यक्ति; खजान्ची ।

कोशाग्र-ना० [सं०] सिँदूरे-आँप ।

कोशिश-ना० [फा०] प्रयत्न; प्रयास; चेष्टा ।

कोष-ना० [सं०] कोश ।

कोष-कार-ना० [सं०] कोश-कार ।

कोषाध्यक्ष-ना० [सं०] कोशाध्यक्ष ।

कोष्ठ-ना० [सं०] १. कोठो । २. पेटको भित्री भाग । ३. भण्डार; ढुकुटी ।

कोष्ठक-ना० [सं०] १. खण्ड; खाना; कोठा । २. व्याख्या

कोष्ठ-बद्ध-कौलास्तु

वा सूचना अथवा गणितमा गुणनको रूपमा रहने राशि वा अङ्कलाई अगाडि र पछाडि—दुवैतिर ढाक्ने चिन्ह; (), { } र []—यी चिन्ह; ब्रेकेट ।

कोष्ठ-बद्ध-ना० [सं०] पेटमा मल रोकिनु; गोटा पर्नु; कब्जियत ।

कोष्ठ-बद्धता-ना० [सं०] दिसा बन्द हुनु; कब्जियत ।

कोष्ठागार-ना० [सं०] भँडार; ढुकुटी ।

कोस-ना० [सं० कोश] १. आँखाको कुनु । २. गाजलको शलाका ।

कोस-ना० [प्रा०] अन्दाजी दुइ मीलको जमीनको नाप ।

कोसल-ना० [सं०] कर्नाली नदीका तटको एक प्राचीन देश ।

कोसी-ना० [ने०] काठको सानो आरी ।

कोसी-ना० [सं० कौशिकी] नेपालको पूर्वी क्षेत्रमा बग्ने प्रसिद्ध सात नदी (तामाकोसी, लिखू, दूधकोसी, सुनकोसी, अरुण, तमोर र इन्द्रावती—यी सात नदी) ।

कोसेर-उखु-ना० [सं० कोशकार+इक्षु] पहेलो र मोटो डाँठ हुने एक जातको ऊखु ।

कोसेली-ना० [सं० कुशलि] उपहार; सौगात; नजराना ।

कोसो-ना० [सं० कोष] केराउ, सिमी, बोडी आदिको गेडा रहने, दुइ फग्ल्याँटा जोरिएको खोल ।

कोही-सर्वना० [सं० कः] अनिश्चित वा अपरिचित व्यक्तिको निमित्त प्रयोग हुने शब्द; कुनै ।

कोहेनूर-ना० [फा०] एक प्रसिद्ध अति मूल्यवान् हीरा ।

कोहोली-ना० [सं० कोलाहल] कोकोहोली; कोलाहल ।

कोह-ना० [सं० कुष्ठ] महारोग; कोर; कुष्ठ ।

कोह्ली-वि० [कोह+ई] कुष्ठ रोग लागेको; कोरी; महारोगी ।

कोह्लीखाना-ना० [कोह्ली+खाना (फा०)] कोह्लीहरूलाई औषधी गर्ने ठाउँ; कोरीखाना ।

कौ-ना० [नेवा०] फलामको काम गर्ने एक जाति ।

कौँटी-ना० [ने०] उडिरहेको चङ्गालाई उल्टो फर्काई तलतिर झार्नु ।

कौवकुटिक-वि० [सं०] १. कुखुरा पाल्ने व्यक्ति । २. ढोंगी; वकुला-भगत ।

कौक्षेयक-ना० [सं०] तरवार ।

कौच-ना० [अ० काउच] गद्दीदार विशेष प्रकारको मेच ।

कौटकिक-ना० [सं०] चरा पक्रने वा मार्ने व्यक्ति; चराको शिकारी ।

कौटिलीय-वि० [सं०] कौटिल्यले बनाएको ।

कौटिल्य-ना० [सं०] १. ईसा-पूर्व तृतीय शताब्दीमा भएका अर्थ-शास्त्रका प्रणेता; कूट-नीतिका आचार्य; चाणक्य । २. कुटिल हुनाको भाव; कुटिलता ।

कौटुम्ब-वि० [सं०] १. कुटुम्बलाई पालन-पोषण गर्न आवश्यक (वस्तु) । (ना०) २. कुटुम्ब; परिवार ।

कौटुम्बिक-वि० [सं०] १. कुटुम्ब-सम्बन्धी; कुटुम्बको । २.

कुटुम्ब भएको; कुटुम्बी । (ना०) ३. बाबु; घरको जेठो-बाठो ।

कौड़ा-ना० [सं० कपर्द] समुद्रमा हुने घुंगीजस्तो कीराको सानो शङ्ख-जातको अस्थि-कोष ।

कौड़ी-ना० [कौड़ा+ई] १. सानो खालको कौड़ा । २. निम्नतम मूल्य; ज्यादै कम मोल ।

कौड़े-वि० [कौड़ा+ए] १. कौड़ा झुन्ड्याइएको; कौड़ीवाल । २. आँखामा फूलो परेको (पशु) । (ना०) ३. दास; कमारो ।

कौड़ो-ना० [ने०] खुकुरीको काँजोनिर धारमा बनेको अर्ध-चन्द्राकार वृत्त ।

कौणप-ना० [सं०] राक्षस ।

कौतुक-ना० [सं०] १. अभिलाषा; इच्छा । २. कुतूहल; उत्कण्ठा । ३. आश्चर्य; अचम्म । ४. आनन्द; प्रसन्नता । ५. खेल-कूद; मनोरञ्जक तमाशा । ६. विवाहमा बाँध्ने लगन-ग्रन्थि ।

कौतुकागार-ना० [सं०] कौतुकालय ।

कौतुकालय-ना० [सं०] १. विचित्र-शाला; म्यूजियम । २. विवाहका समयमा बधूलाई सिँगाने कोठा । ३. कन्या-दान गर्ने ठाउँ । ४. मनोरञ्जन गर्ने ठाउँ वा घर ।

कौतुकी-वि० [सं०] १. कौतुक गर्ने; विनोद-शील । २. विवाहको सम्बन्ध स्थिर गर्ने । ३. खेल-तमाशा देखाउने ।

कौतूहल-ना० [सं०] कुतूहल ।

कौपीन-ना० [सं०] १. लँगौटी । २. योगीहरूले काँधमा हाल्ने कपडा ।

कौबेरी-ना० [सं०] १. उत्तर दिशा । २. कुबेरकी शक्ति ।

कौमार-ना० [सं०] १. कुमार हुनाको भाव वा अवस्था । २. जन्मदेखि सोह्र वर्षसम्मको अवस्था; कुमार ।

कौमार-भृत्या-ना० [सं०] कुमार-भृत्या ।

कौमार-व्रत-ना० [सं०] विवाह नगर्ने व्रत; ब्रह्मचर्य पालन गर्ने व्रत ।

कौमार्य-ना० [सं०] कुमार हुनाको भाव; कौमार ।

कौमुदी-ना० [सं०] १. जून; ज्योत्स्ना । २. कार्तिक पूर्णिमा । ३. संस्कृत भाषाको एक प्रसिद्ध व्याकरण-ग्रन्थ ।

कौमोदकी-ना० [सं०] विष्णुको गदा ।

कौल-ना० [सं०] १. वाम-मार्गी शाक्त । (वि०) २. कुलीन; खानदानी ।

कौल-ना० [फा० कबल] काठीको अगिल्लो भागको दायाँ-बायाँ रहने एक किसिमको ब्याग ।

कौलटेय-ना० [सं०] कुलटाको छोरो; वेश्या-पुत्र ।

कौलतङ-ना० [फा० कबल+तंग] कौल कस्ने छालाको पेटी ।

कौलासाइ-ना० [कौलास्+आइ] कौलास्ने किसिम वा क्रिया ।

कौलास्तु-स० क्रि० [ने०] १. टाढाबाट कसैलाई ठूलो स्वरले बोलाउनु; हपार्नु । (अ० क्रि०) २. चिच्छ्याउनु ।

कौवा-ना० [सं० काक] काग; काक।
 कौवा-ठोरी-ना० [सं० काकतुण्डी] कौवाको चुच्चाका
 आकारका सेता, नीला रङ्गका फूल फुल्ने लताविशेष।
 कौवा-फल-ना० [कौवा+फल] भुईँ-काफल।
 कौश-वि० [सं०] १. रेशमबाट बनेको; रेशमी। २. कुशको;
 कुशले बनेको।
 कौशल-ना० [सं०] १. सीप; कुशलता; निपुणता; चातुर्य।
 २. कोशल देशको।
 कौशिक-ना० [सं०] १. कुशिक ऋषिको वंश। २. विश्वामित्र।
 ३. इन्द्र। ४. लाटोकोसेरो।
 कौशिकी-ना० [सं०] नेपालका पूर्वी प्रदेशका नदीहरू; कोसी।
 कौशेय-वि० [सं०] १. रेशमको; रेशमी। (ना०) २. रेशम।
 कौसल-ना० [अं० काउन्सिल] १. कुनै विषयमा विशेष विचार
 गर्नाका निमित्त खडा गरिएको सभा। २. कुनै शासक वा
 राजालाई शासन-सम्बन्धी परामर्श दिने सभा।
 कौसलेय-ना० [सं०] रामचन्द्र।
 कौसल्या-ना० [सं०] राजा दशरथकी सबभन्दा जेठी रानी
 र रामचन्द्रकी माता।
 कौसी-ना० [नेवा० कःसि] घरको माथिल्लो तलामा छाना
 नहाली बनाएको खुला ठाउँ; अटाली।
 कौसीद-वि० [सं०] अरूलाई ऋण दिएर व्याज लिने।
 कौसुम्भ-वि० [सं०] १. कुसुमको; कुसुम-सम्बन्धी। २.
 कुसुम रङ्गले रंगाईएको।
 कौसुम्भी-ना० [सं०] रातो-मन्सरा।
 कौस्तुभ-ना० [सं०] विष्णुको वक्ष-स्थलमा लाउने एक रत्न।
 क्या-वि० बो० [कति+को] १. विस्मय, हर्ष, शोक, झिँज्याहट,
 सम्भावना आदि बुझाउने शब्द। २. के। ३. कतिको; कस्तो।
 ४. खूब; अत्यन्त।
 क्याँक-क्याँक-क्रि० यो० [अनु०] हाँस, सुगा आदि चरा
 कराउने शब्द।
 क्याँकी-ना० [ने०] १. गलो; घोक्रो; घाँटी। २. एक जातको
 चरो।
 क्याँकु-सं० क्रि० [क्याँकी] घोक्रो समाउनु; घाँटीमा पक्रनु।
 क्याँट-ना० [काँट] रुपियाँको लक्कु; रुपियाँ-पैसाको बिन्डी।
 क्याउँ-क्याउँ-ना० [अनु०] १. नहुने कुरामा पनि झर्को लाग्ने
 गरी कराइरहनु; कचकच। २. ज्यादा खलबल।
 क्यावक-क्रि० यो० [अनु०] घाँटी अँठ्याउँदा सास रोकिने
 किसिम; किक्क।
 क्याच्च-क्रि० यो० [अनु०] किचिने किसिम।
 क्याजुयल-लीभ-ना० [अं०] सरकारी कर्मचारीहरूलाई
 धरायसी कामका निमित्त आवश्यक परेका बेलामा नियमा-
 नुसार दिइएको बिदा; भइपरिआउने बिदा; नैमित्तिक बिदा।
 क्याटलग-ना० [अं० कैटलॅग] १. कुनै कम्पनी वा व्यापारीले
 आफूसँग भएका माल-सामानहरूको विवरण लेखी प्रकाशित
 गरेको सूची-पत्र। २. पञ्जिका।

क्यानरी-ना० [अं० कैनरी] भँगेरोजत्रो प्रायः पहुँलो रङ्गको
 मीठो बोली बोल्ने एक जातको चरो।
 क्यान्सर-ना० [अं० कैन्सर] गाँठा; विद्रधि।
 क्याप्प-क्रि० यो० [अनु०] समाउने वा टोकने किसिम;
 ट्याप्प।
 क्या-बात-वि० बो० [क्या+बात] कुनै बहादुरी वा असल
 काम गर्दा पिठ्युँमा धाप मारेर वा त्यसै पनि प्रोत्साहन
 दिँदा भनिने शब्द; स्यावास।
 क्याबिनेट-ना० [अं० कैबिनेट] १. मन्त्रि-मण्डल। २. मन्त्रि-
 मण्डलको बैठक; मन्त्रीहरूको सभा।
 क्यामरा-ना० [अं० कैमरा] तसवीर खिच्ने यन्त्रविशेष।
 क्यामुनु-ना० [ने०] अन्दाजी तीन अमल फराक र एक कुरेत
 लामा चिल्ला पात हुने, पहुँला फूल फुल्ने रूखविशेष।
 (यसको बोक्रा नसको काममा प्रयोग गरिन्छ।)
 क्याम्प-ना० [अं० कैम्प] १. फौजी छाउनी। २. कम्पाउन्ड;
 हाता; गिर्दा। ३. वास; थोरै समय बस्ने ठाउँ।
 क्याम्प-कट-ना० [अं० कैम्प-कॅट] दोब्ध्याएर यत्र-तत्र लैजान
 हुने एक किसिमको खाट।
 क्याम्पा-ना० [अं० कैम्प] गिर्दा; हाता।
 क्यारी-ना० [सं० केदार] बोट-बिरुवाको वरि-परि डीलले
 घेरी बनाएको जमीन।
 क्यारे-अव्य० [क्या+अरे] वाक्यको पछिल्लिर लागेर भनिएको
 कुरामा संशय बुझाउने शब्द।
 क्यालेन्डर-ना० [अं० कैलेन्डर] वर्ष, महीना, तारीख, वार
 आदि लेखिएको छोटकरी पात्रो।
 क्या-सेक-ना० [अं०] प्रतिसेकेन्ड एक घनफुट पानीको प्रवाह।
 ककुच्छन्द-ना० [सं०] श्लेषान्तक वनमा तपस्या गर्ने एक
 प्राचीन मानव-बुद्ध।
 क्रनु-ना० [सं०] १. यज्ञ। २. निश्चय; सङ्कल्प। ३. इच्छा।
 क्रनु-ध्वंसी-ना० [सं०] दक्षको यज्ञ विध्वंस गर्ने देवता; शिव।
 क्रन्दन-ना० [सं०] १. रुनु; रोदन; विलाप। २. युद्धका
 निमित्त गरिएको आह्वान; हाँक।
 क्रन्दित-वि० [सं०] १. रोइएको; विलाप गरिएको। २. हाँक
 दिइएको; आहूत।
 क्रम-ना० [सं०] १. सिलसिला; मेलो। २. नियम; रूल।
 ३. पाइलो हाल्नु; कदम।
 क्रमशः-अव्य० [सं०] १. क्रमैसित; रोलैसित; पालैसँग।
 २. बिस्तार-बिस्तारै; अलि-अलि गरेर।
 क्रम-सङ्ख्या-ना० [सं०] क्रमैसँग राखिएको सङ्ख्या;
 सिलसिलेवार नम्बर।
 क्रमागत-वि० [सं०] १. क्रमैसँग आएको; पालैसित भएको।
 २. बाबु-बाजेदेखि भइआएको; परम्परागत।
 क्रमाङ्क-ना० [सं०] क्रम-सङ्ख्या; सिलसिलेवार नम्बर।
 क्रमानुसार-क्रि० यो० [सं०] क्रमबमोजिम; क्रमशः।
 क्रमिक-वि० [सं०] १. क्रमैसित आएको; क्रमागत। २.

विस्तारो-विस्तारो; शनैः-शनैः। ३. सिलसिला मिलेको; क्रम-युक्त।

क्रमक-ना० [सं०] सुपारी।

क्रमेलक-ना० [सं०] ऊँट।

क्राउन-ना० [अं०] १. पन्ध्र इन्च फराक र बीस इन्च लामो कागतको नाप। २. राज-मुकुट; श्रीपेज। ३. राज-पद।

क्रय-ना० [सं०] किन्नु; खरीद।

क्रय-विक्रय-ना० [सं०] १. खरीद-विक्री; किन-बेच। २. मर्का।

क्रय-शक्ति-ना० [सं०] जीवन-निर्वाहको निमित्त आवश्यक वस्तुहरू खरीद गर्न सक्ने कुनै मुद्रा, व्यक्ति, समाज वा राष्ट्रको आर्थिक बल।

क्रयी-वि० [सं०] किन्ने; खरीद गर्ने।

क्रय्य-वि० [सं०] १. बेच्न राखिएको। २. खरीद गर्न सकिने।

क्रय्य-ना० [सं०] मासु।

क्राइस्ट-ना० [अं०] ईसाई धर्मका प्रवर्तक एक महात्मा; ईसा।

क्रान्त-वि० [सं०] १. थिचिएको; कुल्चिएको। २. आक्रमण गरिएको। ३. आफ्नो सीमा वा मर्यादा नाघेको।

क्रान्ति-ना० [सं०] १. गति; चाल। २. स्थितिको ठूलो परिवर्तन; आमूल परिवर्तन। ३. शासनको उल्टा-पाल्टी।

क्रान्ति-कारी-वि० [सं०] क्रान्ति गर्ने; प्रचलित स्थितिमा ठूलो परिवर्तन ल्याउने।

क्रान्ति-मण्डल-ना० [सं०] पृथ्वीबाट देखिने सूर्यको गति-पथ; क्रान्ति-वृत्त।

क्रान्तिवाद-ना० [सं०] कायम स्थितिमा क्रान्ति वा आमूल परिवर्तन गर्ने सिद्धान्त।

क्रान्तिवादी-वि० [सं०] क्रान्तिवादको अनुयायी।

क्रान्ति-वृत्त-ना० [सं०] क्रान्ति-मण्डल।

क्रिकेट-ना० [अं०] दाविलाका आकारको लट्टीले सानो भकुन्डोलाई हानेर खेल्ने एक खेल।

क्रियमाण-वि० [सं०] काम भइरहेको; गरिरहेको।

क्रिया-ना० [सं०] १. काम; कर्म; कार्य। २. प्रयत्न; चेष्टा। ३. व्याकरणमा कुनै कार्य जनाउने शब्द। ४. मृतकको अन्त्येष्टि कर्म; किरिया। ५. नित्य-कर्म; दैनिक कर्म।

क्रिया-कर्म-ना० [सं०] मृतकको अन्त्येष्टि कर्म; काज-किरिया।

क्रिया-कलाप-ना० [सं०] कामहरूको समुदाय; आचरण।

क्रिया-चतुर-ना० [सं०] १. अनेक प्रकारका कौशल वा छल-वाट आफ्नो कार्य सिद्ध गर्ने नायक। (वि०) २. काममा सिपालु; कार्य-दक्ष।

क्रियात्मक-वि० [सं०] १. क्रियासहितको; क्रिया-युक्त। २. क्रियाको; क्रिया-सम्बन्धी। ३. कार्यरूपमा आएको; क्रियान्वित। ४. कार्यको रूपमा व्यवहार वा उपयोग हुन सक्ने; व्यावहारिक।

क्रियान्वयी-वि० [सं०] १. क्रियाको प्रकार बुझाउने वा क्रिया-

सित सम्बन्धित। (ना०) २. क्रिया-योगीको एक भेद।

क्रिया-पद-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार कुनै कार्य बुझाउने शब्द; क्रिया।

क्रिया-पुत्री-ना० [क्रिया+पुत्र+ई] मरेका मानिसका उद्देश्यले तेह्र दिनसम्मको और्ध्वदेहिक कार्य गर्ने व्यक्ति।

क्रिया-योगी-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार क्रिया-पदको वा कृदन्तको क्रियासँग सम्बन्ध हुने अव्यय शब्द। (यसका क्रिया-विशेषण र क्रियान्वयी—दुइ भेद छन्।)

क्रिया-विशेषण-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार क्रिया, विशेषण र क्रिया-योगीको विशेषता वा गुण बुझाउने शब्द।

क्रिश्चियन-ना० [अं०] ईसाई।

क्रिस्तान-वि० [अं० क्रिश्चियन] ईसाका अनुयायी; ईसाई।

क्रीडन-ना० [सं०] १. खेल; खेलबाड; क्रीडा। २. खेलौना।

क्रीडनक-ना० [सं०] खेलबाडको सामान; खेलौना।

क्रीडनीय-वि० [सं०] १. खेल लायक; खेल योग्य। (ना०) २. खेलौना।

क्रीडा-ना० [सं०] १. खेल; खेलबाड। २. आमोद-प्रमोद; मन-बहलाउ।

क्रीडा-कानन-ना० [सं०] खेलबाड गर्नेबगैँचा; प्रमोद-वन।

क्रीडा-गृह-ना० [सं०] केलि-गृह; रति-गृह।

क्रीडा-स्थल-ना० [सं०] खेलबाड गर्ने ठाउँ; रङ्ग-भूमि।

क्रीडित-वि० [सं०] खेलिएको।

क्रीत-वि० [सं०] किनिएको; खरीद गरिएको।

क्रीतक-ना० [सं०] १. किनेको नोकर; कमारो। २. किनेको छोरो; क्रीत पुत्र।

क्रुद्ध-वि० [सं०] रिसाएको; झोकिएको।

क्रुसीबल-ना० [अं० क्रुसिबुल] सुन, चाँदी आदि धातु गाल्ने भाँडो; घरिया; मूषा।

क्रूर-वि० [सं०] १. अर्कालाई दुःख दिएर सन्तुष्ट हुने; पर-पीडक। २. निष्ठुर; निर्दय। ३. रिसाहा; क्रोधी। ४. डर-लाग्दो; भयानक।

क्रूर-कर्मा-वि० [सं०] क्रूर काम गर्ने; निष्ठुर।

क्रूर-ग्रह-ना० [सं०] रवि, शनि, मङ्गल, राहु र केतु—यी पाँच ग्रह; पाप-ग्रह।

क्रूरता-ना० [सं०] क्रूर हुनाको भाव।

क्रूर-दृक्-ना० [सं०] १. शनि। २. मङ्गल-ग्रह। ३. दुष्ट व्यक्ति।

क्रूरात्मा-वि० [सं०] १. क्रूर स्वभाव भएको; कठोर स्वभावको। (ना०) २. शनि-ग्रह।

क्रेता-वि० [सं०] किन्ने; खरीद गर्ने।

क्रोड-ना० [सं०] १. आलिङ्गन गर्ने मुद्राका दुइ हातका बीचको भाग; भुजान्तर। २. छाती; वक्ष-स्थल। ३. काख। ४. बँदेल; सुंगुर।

क्रोड-पत्र-ना० [सं०] पत्र-पत्रिकाका साविक कलेवरमा थपिएर आएको अतिरिक्त पत्र।

क्रोध-ना० [सं०] १. कुनै अनुचित वा हानि-कारक काम-
कुरो देख्दा उत्पन्न हुने मानसिक उग्र उद्वेग; कोप; रीस;
रोष। २. साठी संवत्सरमध्ये एक।
क्रोधन-वि० [सं०] रिसाहा; क्रोधी।
क्रोधी-वि० [सं०] रिसाहा; झोकी; मापाको।
क्रोश-ना० [सं०] १. रुनु; कराउनु। २. कोस।
क्रौञ्च-ना० [सं०] १. कन्याङ्कुरण्ड पक्षी। २. हिमालयको
एक टाकुरो।
क्लब-ना० [अं०] १. कुनै विशेष उद्देश्य लिएर नियमित
रूपले सदस्यहरू भेला हुने गोष्ठी। २. त्यस्तो गोष्ठी भेला
हुने ठाउँ।
क्लम-ना० [सं०] थकाइ।
क्लर्क-ना० [अं० क्लर्क] कारिन्दा; अड्डाखानामा लेख्ने काम
गर्ने कर्मचारी।
क्लान्त-वि० [सं०] १. थाकेको; थकित; श्रान्त। २.
ओइलाएको।
क्लान्ति-ना० [सं०] थकाइ; थकावट।
क्लास-ना० [अं०] दर्जा; श्रेणी; वर्ग; कक्षा।
क्लिप-ना० [अं०] क्लिप।
क्लिष्ट-वि० [सं०] १. क्लेश-युक्त; दुःखी; पीडित। २.
परस्पर नमिल्ने; पूर्वापर-विरुद्ध। ३. कठिन; मुश्किल।
४. मुश्किलसित अर्थ लाग्ने।
क्लिष्टता-ना० [सं०] क्लिष्ट हुनाको भाव।
क्लिष्टत्व-ना० [सं०] १. क्लिष्ट हुनाको भाव; क्लिष्टता।
२. अर्थ वा भाव राम्ररी नखुल्ने काव्यको दोष।
क्लीब-ना० [सं०] १. नपुंसक; सिंगार। २. डर-छेरुवा;
नामर्द; क्लीब।
क्लीवता-ना० [सं०] क्लीब हुनाको भाव; नपुंसकता;
क्लीवता।
क्लीबत्व-ना० [सं०] नपुंसकत्व; क्लीवता।
क्लीव-ना० [सं०] क्लीब।
क्लीवता-ना० [सं०] क्लीवता।
क्लीवत्व-ना० [सं०] क्लीबत्व।
क्लेद-ना० [सं०] १. भिजेको हुनाको भाव; आर्द्रता। २.
पसीना।
क्लेश-ना० [सं०] १. दुःख; पीडा; कष्ट। २. व्यथा; वेदना।
३. रोष; क्रोध।
क्लेशित-वि० [सं०] दुःखित; पीडित।
क्लैव्य-ना० [सं०] क्लीवता; नपुंसकत्व।
क्लोम-ना० [सं०] फोक्सो।
क्लोरोफर्म-ना० [अं० क्लोरोफर्म] सुँघ्दा बेहोश पार्ने औषधि-
विशेष।
क्वचित्-क्रि० यो० [सं०] १. कहीं; कतै। २. ज्यादै कम;
विरलै।
क्वण-ना० [सं०] वीणा, सितार, चाँप आदिको शब्द।

क्वणित-वि० [सं०] झङ्कारले बजेको; झङ्कृत शब्द निस्केको;
गुञ्जित।
क्वथ-ना० [सं०] काँडा; क्वाथ।
क्वथित-वि० [सं०] १. क्वाथ बनाइएको। २. उम्लेको;
भकभकी पाकेको।
क्वाँ-क्वाँ-क्रि० यो० [अनु०] डाँको छोडेर रोएको शब्द;
ठूलो स्वरले रुने किसिम।
क्वाँच-ना० [ची० ?] पुरानो ढाँचाको लामो कोट।
क्वाँटी-ना० [सं० क्वाथ] केराउ, चना, मास, भटमास
आदि दाल-जातिका सगला गेडा छासमिसे गरी पानीमा
ढड्याई अड्कुर निस्केको अन्न।
क्वाँथ-ना० [सं० क्वाथ] क्वाथ।
क्वाँ-क्वाँ-क्रि० यो० [अनु०] १. क्रन्दन-युक्त कुकुर कराउने
किसिम। २. जगल्टा भुल्ल्याउने किसिम। ३. बेसरी
कपाल कोर्ने किसिम।
क्वाक्वा-क्रि० यो० [अनु०] काग कराउने किसिम।
क्वाण-ना० [सं०] वीणा; सितार; चाँप आदिको शब्द।
क्वाथ-ना० [सं०] १. काष्ठादि औषधि पानीमा उमालेर
झिकेको रस; काँडा। २. सुरुवा। ३. बेसरी पाकेर गलेको;
क्वाँथ।
क्वान्डा-ना० [सं० कुण्ड] गाई-वस्तुलाई कुँडो, भुस्ता आदि
खुवाउने डुङ्गाका आकारको काठको भाँडो; डुँड।
क्वाप-क्वाप-क्रि० यो० [अनु०] डल्लो वस्तु घमाघम मुखमा
हाल्ने किसिम; कपाकप।
क्वापक्वापती-क्रि० यो० [क्वाप-क्वाप+ती] क्वाप-क्वाप।
क्वाप्प-क्रि० यो० [अनु०] डल्लो वस्तु मुखमा हाल्ने किसिम;
कप्प।
क्वारक्वारती-क्रि० यो० [अनु०] १. एकटक लाएर हेरिरहने
किसिम। २. साह्रो वस्तु चपाउँदा अवाज आउने किसिम।
३. चाँडो-चाँडो कोर्ने किसिम।
क्वार-क्रि० यो० [अनु०] १. कोरिने किसिम। २. कीरा,
फट्याङ्ग्रा आदि कराउने किसिम।
क्वाल-क्रि० यो० [अनु०] १. पेट कराउने किसिम। २. पानी
बग्ने किसिम।
क्ष-‘क’ र ‘ष’-को संयुक्त रूप। देवनागरी वर्ण-मालामा यसको
स्वतन्त्र रूप पनि मानिएको छ। यसको उच्चारण कण्ठ-
मूर्धा-स्थानबाट हुन्छ।
क्षण-ना० [सं०] १. अल्पतम समय; छिन। २. अवसर;
मौका।
क्षणदा-ना० [सं०] १. रात। २. हल्लेदो।
क्षण-भङ्गुर-वि० [सं०] १. छिनभरमा नाश हुने; अल्प
समयमै नष्ट हुने। २. अनित्य; अस्थिर।
क्षणमात्र-ना० [सं०] क्षणभर; एक छिन।
क्षणिक-वि० [सं०] १. क्षणभरमात्र रहने; क्षण-भङ्गुर।
२. अनित्य; अस्थिर।

क्षणिका-क्षालन

२०८

क्षणिका-ना० [सं०] बादलमा चम्कने बिजुली।
 क्षणी-वि० [सं०] क्षणभरमात्र रहने; क्षणिक।
 क्षत-वि० [सं०] १. घाउ लागेको; क्षति भएको; घायल।
 (ना०) २. घाउ; चोट।
 क्षतज-वि० [सं०] १. घाउबाट निस्कने। (ना०) २. रगत।
 ३. पीप।
 क्षत-योनि-वि० [सं०] पुरुषसित सम्पर्क भइसकेकी; योनि
 क्षत भएकी।
 क्षत-विक्षत-वि० [सं०] बेसरी चोट-पटक लागेको; रक्त्योल।
 क्षता-वि० [सं०] योनि क्षत भएकी; कौमार्य-व्रत भङ्ग
 भएकी।
 क्षति-ना० [सं०] १. हानि; नोक्सानी। २. क्षय; नाश। ३.
 चोट; घाउ।
 क्षति-पूर्ति-ना० [सं०] १. कसैको केही हानि भएको कुरा
 पूरा गरिदिनु; नोक्सान भराइदिनु। २. क्षति वा नोक्सान
 भएको पूर्ति गर्न दिइएको धन; हर्जाना।
 क्षत्र-ना० [सं०] १. क्षत्रिय। २. राज्य; राष्ट्र। ३. शरीर।
 ४. धन।
 क्षत्र-कर्म-ना० [सं०] क्षत्रियले गर्नुपर्ने काम (युद्धबाट नहट्नु,
 शत्रुलाई हटाउनु, दान दिनु आदि)।
 क्षत्र-धर्म-ना० [सं०] क्षत्रियको धर्म; क्षत्रिय-जातिले गर्नुपर्ने
 धर्म (अध्ययन, दान, यज्ञ, प्रजा-पालन आदि)।
 क्षत्र-पति-ना० [सं०] राजा।
 क्षत्रिय-ना० [सं०] हिन्दूहरूका चार वर्णमध्ये द्वितीय वर्ण।
 (यस वर्णको मुख्य काम देशको सुशासन र सुरक्षा गर्नु
 बताइएको छ।)
 क्षत्री-ना० [सं०] क्षत्रिय।
 क्षन्तव्य-वि० [सं०] क्षमा गर्न योग्य; क्षम्य।
 क्षन्ता-वि० [सं०] सहने; क्षमा-शील।
 क्षणक-वि० [सं०] १. लाज नमान्ने; निर्लज्ज। (ना०)
 २. नाङ्गो रहने जैन संन्यासी। ३. विक्रमादित्यका राज-
 सभाका नव रत्नमध्ये एक।
 क्षपा-ना० [सं०] रात; रात्रि।
 क्षपा-कर-ना० [सं०] चन्द्रमा।
 क्षपित-वि० [सं०] १. फालिएको; मिल्काइएको। २.
 छयापिएको।
 क्षम-वि० [सं०] १. कुनै काम गर्ने शक्ति वा योग्यता भएको;
 समर्थ; योग्य। (ना०) २. बल; शक्ति।
 क्षमता-ना० [सं०] १. शक्ति; सामर्थ्य। २. कुनै काम गर्ने
 वा केही धारण गर्न सक्ने शक्ति; योग्यता।
 क्षमा-ना० [सं०] १. अकालि दिएका दुःखको बदला लिने
 विचार नगरीकन त्यसलाई सहने मानिसको मनोवृत्ति;
 क्षान्ति; माफी। २. सहन-शीलता; सहिष्णुता। ३. पृथ्वी।
 ४. दुर्गा।
 क्षमापन-ना० [सं०] क्षमा गर्नु; माफी; क्षान्ति।

क्षमा-प्रार्थना-ना० [सं०] आफूले विराएका कामको माफी
 माग्नु; क्षमा माग्नु; क्षमा-याचना।
 क्षमा-याचना-ना० [सं०] क्षमा माग्नु; क्षमा-प्रार्थना।
 क्षमावान्-वि० [सं०] माफी दिने; क्षमा गर्ने; क्षमा-शील।
 क्षमा-शील-वि० [सं०] १. क्षमा गर्ने; क्षमावान्। २. शान्त
 प्रकृतिको; सीधा-साधा प्रकृतिको।
 क्षमित-वि० [सं०] क्षमा गरिएको; माफ दिइएको।
 क्षमिता-वि० [सं०] क्षमा गर्ने; क्षमा-शील।
 क्षमी-वि० [सं०] १. क्षमा गर्ने; क्षमा-शील। २. समर्थ;
 शक्ति-शाली।
 क्षम्य-वि० [सं०] क्षमा गर्न योग्य; माफ दिन योग्य।
 क्षय-ना० [सं०] १. बिस्तारो-बिस्तारो घट्नु; ह्रास। २.
 नाश; विनाश। ३. प्रलय; कल्पान्त। ४. घर; गृह।
 ५. राज-यक्ष्मा; टी० बी० रोग।
 क्षय-कर-वि० [सं०] क्षय गर्ने; नाश गर्ने।
 क्षय-काल-ना० [सं०] प्रलय-काल।
 क्षय-तिथि-ना० [सं०] लोप भएको तिथि; टुटेको तिथि।
 क्षय-पक्ष-ना० [सं०] कृष्ण पक्ष।
 क्षय-मास-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रानुसार एक सय चौध
 वर्षको अन्तरमा आउने एक महीनाभित्र दुइ सङ्क्रान्ति पर्ने
 चान्द्र-मास। (यसको तीन महीना पहिले र तीन महीना
 पछि एक-एक अधिमास पर्दछ।)
 क्षय-रोग-ना० [सं०] फोक्सामा विशेष प्रकारका कीटाणुले
 गर्दा घाउ भएर बिस्तारै-बिस्तारै रोगी गल्दै जाने प्रसिद्ध
 रोग; राज-यक्ष्मा; टी० बी० रोग।
 क्षयाह-ना० [सं०] टुटेको तिथि; क्षय-तिथि।
 क्षयित्व-ना० [सं०] क्षय हुनाको भाव।
 क्षयिष्णु-वि० [सं०] क्षय हुन लागेको; नाश हुन लागेको।
 क्षयी-वि० [सं०] १. नाश हुने; क्षय हुने। २. क्षय-रोग
 लागेको। (ना०) ३. चन्द्रमा।
 क्षर-वि० [सं०] १. नाश हुने; नाशवान्। २. चञ्चल।
 (ना०) ३. जल। ४. जीवात्मा। ५. शरीर।
 क्षरण-ना० [सं०] चुहुनु; रसाउनु।
 क्षान्ति-ना० [सं०] सहन-शीलता; धैर्य; क्षमता।
 क्षात्र-वि० [सं०] क्षत्रिय-सम्बन्धी।
 क्षाम-वि० [सं०] दुबलो; पातलो; कृश।
 क्षार-ना० [सं०] १. दाहक अथवा जारक औषधीहरू अथवा
 खनिज पदार्थहरूको भस्मबाट रासायनिक प्रक्रियाद्वारा
 तयार गरिएको नून। २. नून। ३. सज्जी-खार; सोडा।
 ४. सोहाग। ५. खरानी; भस्म।
 क्षार-भूमि-ना० [सं०] क्षार-युक्त माटो भएको जमीन;
 ऊपर।
 क्षार-समुद्र-ना० [सं०] नुनिलो पानीको समुद्र; क्षारोद।
 क्षारोद-ना० [सं०] क्षार-समुद्र; नुनिलो पानीको समुद्र।
 क्षालन-ना० [सं०] धुनु; सफा गर्नु।

क्षालित-वि० [सं०] धोइएको ।
 क्षिति-ना० [सं०] १. पृथ्वी । २. घर; वास-स्थान । ३. क्षय ।
 क्षितिज-ना० [सं०] १. रूख; वृक्ष । २. मङ्गल-ग्रह । ३. आँखाले भेटिएसम्म टाढाको, पृथ्वी र आकाश जोरिएजस्तो देखिने गोलाकार वृत्त ।
 क्षिति-तल-ना० [सं०] धरा-तल; पृथ्वी ।
 क्षिति-पति-ना० [सं०] राजा ।
 क्षिति-मण्डल-ना० [सं०] भू-मण्डल; पृथ्वी ।
 क्षिप-ना० [सं०] फ्याँक्नु; मिल्काउनु ।
 क्षिपक-वि० [सं०] फ्याँक्ने; मिल्काउने ।
 क्षिप्त-वि० [सं०] फ्याँकिएको; मिल्काइएको; हुत्थाइएको ।
 क्षिप्र-क्रि० यो० [सं०] तुरुन्त; चाँडै; तत्काल; शीघ्र ।
 क्षिप्र-कारी-वि० [सं०] चाँडैचाँडै काम गर्ने; छिटो ।
 क्षीण-वि० [सं०] १. दुब्लो; पातलो । २. घट्दै गएको; क्षय हुने ।
 क्षीणक-वि० [सं०] क्षीण गर्ने ।
 क्षीणता-ना० [सं०] क्षीण हुनाको भाव ।
 क्षीर-ना० [सं०] १. दूध । २. पानी; जल । ३. रूखको चोब । ४. खीर; पायस ।
 क्षीरधि-ना० [सं०] समुद्र ।
 क्षीर-पलाण्डु-ना० [सं०] सेतो प्याज ।
 क्षीर-सागर-ना० [सं०] पुराणअनुसार सात समुद्रमध्ये एक । (यसलाई दूधको समुद्र भनिएको छ ।)
 क्षीरिणी-ना० [सं०] खिर्ती ।
 क्षीव-वि० [सं०] बहुरा; पागल ।
 क्षुण्ण-वि० [सं०] १. टुक्र्याइएको; टुक्रा पारिएको । २. टूट-फूट भएको; खण्डित । ३. अभ्यस्त ।
 क्षुत्-ना० [सं०] छिक्का ।
 क्षुद्र-वि० [सं०] १. तुच्छ; जाबो । २. नीच; अधम । ३. सानो; अल्प । ४. दरिद्र; निर्धन । ५. कन्जुस; कृपण ।
 क्षुद्र-घण्टिका-ना० [सं०] साना-साना घण्टी; चाँप ।
 क्षुद्रता-ना० [सं०] क्षुद्र हुनाको भाव; नीचता ।
 क्षुद्र-धान्य-ना० [सं०] कोदो; कुअल ।
 क्षुद्र-पाषाण-भेद-ना० [सं०] लाम्चा ठूला-ठूला पात, सेता साना-साना फूल र खैरो कन्द हुने एक जातको पाषाण-भेद ।
 क्षुद्र-वातङ्गिनी-ना० [सं०] लुक्के-भण्टा ।
 क्षुधा-ना० [सं०] १. भोजनको इच्छा; भोक; छुट्टे । २. तृष्णा; प्राप्तिको इच्छा ।
 क्षुधातुर-वि० [सं०] ज्यादै भोकाएको; भोकले आत्तिएको ।
 क्षुधालु-वि० [सं०] भोक लागिरहने स्वभावको ।
 क्षुधित-वि० [सं०] भोकाएको; भोको ।
 क्षुप-ना० [सं०] साना-साना हाँगा हुने बोट; बूटो ।
 क्षुपक-ना० [सं०] झाडी; बूटाहरूको समूह ।
 क्षुब्ध-वि० [सं०] १. क्षोभ भएको । २. चञ्चल; अधीर ।

३. विह्वल; व्याकुल; दिक्दार । ४. रिसाएको; क्रुद्ध । (ना०) ५. मधानी ।
 क्षुभ-ना० [सं०] १. खोकी । २. छिक्का ।
 क्षुभित-वि० [सं०] क्षुब्ध ।
 क्षुर-ना० [सं०] १. छुरा । २. पशुको खुर ।
 क्षुरक-ना० [सं०] छुरा ।
 क्षुर-कर्म-ना० [सं०] कपाल खौरनु; क्षौर-कर्म ।
 क्षुरप्र-ना० [सं०] खुर्पा ।
 क्षुरिका-ना० [सं०] छुरी ।
 क्षुल्लक-वि० [सं०] १. सानो; क्षुद्र । २. अलिकति; थोरै । ३. बाङ्गो; कुटिल । ४. नीच; तुच्छ ।
 क्षेत्र-ना० [सं०] १. खेत; जग्गा; जमीन; भूमि । २. पुण्य-तीर्थ; धाम । ३. उत्पत्ति-स्थान । ४. कोख । ५. स्त्री; पत्नी । ६. शरीर । ७. राजनीतिक, साहित्यिक, धार्मिक आदि विषय वा समाज । ८. कुनै कामविशेषका निमित्त निर्धारित स्थल ।
 क्षेत्रज्ञ-ना० [सं०] १. जीवात्मा । २. परमात्मा । ३. किसान; खेतीवाल ।
 क्षेत्र-पति-ना० [सं०] जमीनको मालिक ।
 क्षेत्र-पाल-ना० [सं०] १. खेतमा लाएको वाली कुनै व्यक्ति । २. भैरव ।
 क्षेत्र-फल-ना० [सं०] कुनै धरातलको लमाइ र चौडाइका अङ्क गुणा गरेर निकालिने अङ्क; लमाइ र चौडाइको गुणन-फल ।
 क्षेत्र-मिति-ना० [सं०] रेखाहरूको लमाइ, धरातलको क्षेत्र-फल र ठोस पदार्थको घन-फल निकाल्ने नियमहरूको विवरण भएको गणितको एक शाखा ।
 क्षेत्र-संन्यास-ना० [सं०] कुनै क्षेत्रको सीमा नाघेर बाहिर नजाने व्रत ।
 क्षेत्रिक-वि० [सं०] १. खेतसित सम्बन्ध भएको; क्षेत्र-सम्बन्धी । (ना०) २. किसान; कृषक ।
 क्षेत्रिय-वि० [सं०] १. खेत-सम्बन्धी; खेतको । २. खेतमा उब्जेको । ३. खेत भएको; खेतीवाल । ४. असाध्य (रोग) । ५. स्थानीय ।
 क्षेप-ना० [सं०] १. फ्याँक्नु; मिल्काउनु । २. उल्झनु; हुत्थाउनु । ३. डुङ्गा खियाउनु ।
 क्षेपक-वि० [सं०] १. फ्याँक्ने; मिल्काउने । २. उल्झने; हुत्थाउने । ३. नाउ खियाउने; कर्ण-धार । (ना०) ४. पुस्तकका मूल रचयिताले लेखेदेखि अतिरिक्त अरुले पछि थपेको अंश ।
 क्षेपण-ना० [सं०] १. फ्याँक्नु; मिल्काउनु । २. उल्झनु; हुत्थाउनु । ३. निन्दा; तिरस्कार ।
 क्षेपणी-ना० [सं०] १. डुङ्गा खियाउने डाँडा; बहना । २. माछा मार्ने जाल ।
 क्षेप्ता-वि० [सं०] मिल्काउने; फ्याँक्ने ।

क्षेप्य-खकालाइ

क्षेप्य-वि० [सं०] फ्याँक्न योग्य; मिल्काउन योग्य ।
 क्षेप्यास्त्र-ना० [सं०] टाढैबाट हुच्याएर प्रयोग गरिने हतियार ।
 क्षेम-ना० [सं०] १. कुशल; मङ्गल । २. रक्षा; सुरक्षा ।
 ३. सुख; आनन्द । ४. मुक्ति ।
 क्षेम-कर-वि० [सं०] मङ्गल गर्ने; हित-कर ।
 क्षेम-कुशल-ना० [सं०] आनन्द र मङ्गल; निकानन्द; भला-कुसारी ।
 क्षेमङ्कर-वि० [सं०] मङ्गल गर्ने; कल्याण-कारी ।
 क्षोणि-ना० [सं०] पृथ्वी ।
 क्षोणिप-ना० [सं०] राजा ।
 क्षोणिरूह-ना० [सं०] रूख; वृक्ष ।
 क्षोद-ना० [सं०] धूलो; चूर्ण ।
 क्षोद-क्षम-वि० [सं०] जाँचमा अड्न सक्ने; परीक्षामा टिक्न सक्ने ।
 क्षोधित-वि० [सं०] पिँधिएको; धूलो तुल्याइएको ।
 क्षोभ-ना० [सं०] १. हल-चल; खलबली । २. व्याकुलता ।

३. डर; भय । ४. शोक । ५. क्रोध ।
 क्षोभक-वि० [सं०] क्षोभ पैदा गराउने; क्षुब्ध पार्ने ।
 क्षोभी-वि० [सं०] १. क्षोभ भएको; क्षुब्ध । २. व्याकुल; विह्वल ।
 क्षौद्र-ना० [सं०] १. क्षुद्रता । २. माहुरीको मह ।
 क्षौद्र-पटल-ना० [सं०] महको चाका ।
 क्षौम-ना० [सं०] १. रेशमको कपडा; रेशमी कपडा । २. बुर्जा; अटालीको कोठा ।
 क्षौर-ना० [सं०] कपाल खौरनु; मुण्डन ।
 क्षौर-कर्म-ना० [सं०] कपाल खौरनु; मुण्डन गर्नु ।
 क्षौरिक-ना० [सं०] नाऊ ।
 क्षमा-ना० [सं०] पृथ्वी ।
 क्षमा-धर-ना० [सं०] पहाड; पर्वत ।
 क्षमा-पति-ना० [सं०] राजा ।
 क्षवेडा-ना० [सं०] सिंह-नाद; युद्ध-घोष ।
 क्षवेद-ना० [सं०] अव्यक्त ध्वनि; नबुझिने शब्द ।
 क्षवेला-ना० [सं०] क्रीडा; खेल ।

ख

ख-देवनागरी वर्ण-मालाका व्यञ्जन-वर्णको द्वितीय अक्षर ।
 यसको उच्चारण कण्ठ-स्थानबाट हुन्छ ।
 ख-ना० [नेवा० खः] पक्का; निश्चय; निधो ।
 खँगार-ना० [कङ्गाल] खङ्गार ।
 खँगाराइ-ना० [खँगार+आइ] खँगार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खँगारिनु-अ० क्रि० [खँगार्+इ+नु] घिउ, तेल आदि नहालीकन भुट्नु; ('खँगार्नु'-को भा० क्रि०) ।
 खँगारिनु-अ० क्रि० [खँगार्+इ+नु] ठाडै माथिबाट तलतिर झर्नु; खुरमुतिनु; ('खँगार्नु'-को भा० क्रि०) ।
 खँगार्नु-स० क्रि० [खरो] १. पानी, घिउ, तेल आदि नहाली खाली भुट्नु; वफाउनु । २. सम्पत्ति; सिद्धचाउनु ।
 खँगार्नु-स० क्रि० [ने०] तल झार्नु; खसाल्नु; खुरमुत्याउनु ।
 खँगाले-हाड-ना० [खगाले+हाड] खगाले-हाड ।
 खँचाइ-ना० [खँच+आइ] खँच्ने किसिम वा क्रिया ।
 खँजाहा-वि० [सं० खञ्ज] खोरन्डो; लङ्गडो; खुनी ।
 खँडियो-ना० [सं० खण्ड] चामलको मसिनो कनिका; मियाँ ।
 खँडेउली-ना० [सं० खण्ड+एउली] आधा टुक्रिएको चामल; कनिका ।
 खँड्गेली-ना० [ने०] ढोकाअगिल्लिरको जमीन; अलिन्द ।
 खँड्यौली-ना० [ने०] खँडेउली ।
 खँदाइ-ना० [खँद्+आइ] खँद्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खँदाराइ-ना० [खँदार+आइ] खँदार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खँदारिनु-स० क्रि० [खँदार+इ+नु] तलतिर घिसारिनु; खँगारिनु; ('खँदार्नु'-को क० क्रि०) ।

खँदार्नु-स० क्रि० [सं० स्कन्द+नु] माथिबाट तलतिर घिसार्नु; खँगार्नु ।
 खँदिलो-वि० [खँद्+इलो] खूब खँदिएको; ठोस; गहकिलो ।
 खँदुलो-वि० [खँद्] खँदिलो ।
 खँदुवा-वि० [खँद्+उवा] भित्र खोक्रो नभएको; खँदिलो; ठोस ।
 खं-ना० [सं०] १. शून्य स्थान । २. आकाश । ३. स्वर्ग ।
 खई-ना० [प्रा० खइ] फलाम, पीतल, दाँत आदिमा लाग्ने कस; खिया; खुई ।
 खकन-ना० [ने०] १. डोकाहरू बोक्नाका निम्ति काखी-मुनितिरबाट ल्याई काँधमा अड्याउने सानो नाम्लो वा डोरी । २. पैन्ट, घाँघर आदि अड्याउनका निम्ति काँधमा अड्काइने फित्ता ।
 खकार-ना० [सं०] १. 'ख'-अक्षर । २. घाँटीभित्रबाट आउने सिँगानजस्तो पदार्थ; कफ ।
 खकाराइ-ना० [खकार्+आइ] खकार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खकारिनु-स० क्रि० [खकार्+इ+नु] कण्ठबाट शब्दका साथ खकार निकालिनु; खकार्ने काम गरिनु; ('खकार्नु'-को क० क्रि०) ।
 खकार्नु-स० क्रि० [खकार+नु] कण्ठबाट शब्दसाथ वायु बाहिर निकालेर कफ झिक्नु ।
 खकाल-खुकुल-क्रि०यो० [खकाल्+खुकुल(फाँ०)] भाँडा-कुँडा पखाल्ने काम ।
 खकालाइ-ना० [खकाल्+आइ] खकाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खकालिनु-स० क्रि० [खकाल्+इ+नु] पखालिनु; धोइनु;
(‘खकाल्नु’-को क० क्रि०) ।

खकालनु-स० क्रि० [सं० प्रक्षालन+नु] पानीले भाँडा धुनु;
पखालनु ।

खक्खस-ना० [सं०] अफीमको बोट ।

खग-ना० [सं०] १. चरो; पक्षी । २. गन्धर्व । ३. बाण ।
४. ग्रह, नक्षत्र आदि । ५. सूर्य । ६. चन्द्रमा ।

खग-नाथ-ना० [सं०] १. सूर्य । २. गरुड ।

खगर-ना० [ने०] वर्षमा नौ महीनासम्म हिउँले छोपिने र
तीन महीनामात्र हिउँ पग्लेर खाली हुने स्थान; हिमाल र
समतल भूमिको बीचको प्रदेश ।

खगाम-ना० [सं० खण्ड] लमाइ र चौडाइ बराबर भएको
कपडाको टुक्रा ।

खगालिनु-स० क्रि० [खगाल्+इ+नु] खकालिनु; खगाल्ने
काम गरिनु; (‘खगाल्नु’-को क० क्रि०) ।

खगाले-हाड-ना० [खगालो+ए+हाड] कुम र घाँटीका
बीचमा, दायाँ-बायाँ रहेका मालाकार हाड; खगाल्नु ।

खगालो-ना० [खगाल्नु] फाटेर खगाल्नु देखिने भएको लुगा;
थोत्रो लुगा ।

खगाल्नु-ना० [ने०] काँधमुनिको तेर्सो हाड; खगाले-हाड ।

खगाल्नु-स० क्रि० [सं० प्रक्षालन+नु] खकाल्नु ।

खगेश-ना० [सं०] गरुड ।

खगोल-ना० [सं०] आकाश-मण्डल ।

खगोल-विद्या-ना० [सं०] आकाशका ग्रह-नक्षत्र आदिको
गति-विधिको विवेचना गर्ने विद्या ।

खगौतो-ना० [खाग+औतो] गैँडाका खागबाट बनाइएको,
पितृहरूलाई तर्पण गरिने पात्र; खागको अर्घ ।

खगड-वि० [प्रा० खगूड] खूब बाठो; खपिस; खगू ।

खगू-वि० [खगड] खगड ।

खग्रास-ना० [सं०] सूर्य वा चन्द्रलाई पूर्णतया ढाक्ने ग्रहण ।

खडाराइ-ना० [खडार्+आइ] खडार्ने किसिम, क्रिया वा
भाव; खँगराइ ।

खडारिनु-अ० क्रि० [खडार्+इ+नु] घिउ, तेल आदि
नहालीकन भुटिनु; खँगरिनु; (‘खँगार्नु’-को भा० क्रि०) ।

खडारिनु-अ० क्रि० [खडार्+इ+नु] तलतिर ठाडै झरिनु;
खँगरिनु; (‘खँगार्नु’-को भा० क्रि०) ।

खङ्गार-ना० [कङ्गाल] १. सम्पत्तिको दुरुपयोग गरी सिद्धचाएर
भएको गरीबी; दरिद्रता; खँगार । २. रोगले कमजोर
हुनाको भाव; क्षीणता ।

खङ्गाराइ-ना० [खङ्गार्+आइ] खङ्गार्ने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

खङ्गारिनु-अ० क्रि० [खङ्गार्+इ+नु] १. खङ्गार हुनु;
टाट पल्टिनु । २. रोगले सारै कमजोर तुल्याइनु;
(‘खङ्गार्नु’-को क० क्रि०) ।

खङ्गार्नु-स० क्रि० [खङ्गार्+नु] १. फजूल खर्च गरेर धन

सिद्धचाउनु । २. रोगले शरीर कमजोर पार्नु ।

खडग्रङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. एकदम जम्मै सुक्ने किसिम ।
२. डर-लागदो वस्तु देखेर तर्सने किसिम; थरहरी; आत्तिने
वा डराउने किसिम ।

खड्ग्रङ्ग-क्रि० यो० [ने०] खडग्रङ्ग ।

खड-याड-खुड-रुड-क्रि० यो० [ने०] १. माथिबाट तलतिर
एकै पटक खस्ने किसिम । २. होश-हवास उड्ने किसिम ।

खचमच-ना० [ने०] नचाहिँदा कुराको खिचोला; गडबड;
कचमच ।

खचाखच-क्रि० यो० [सं० खचित] भरिभराउ; ठेलमठेल;
टनाटन ।

खचिखचाउ-क्रि० यो० [खचाखच] ठेलमठेल; खचाखच;
भरिपूर्ण; टमाटम ।

खचित-वि० [सं०] १. जडिएको; जडान गरिएको । २.
लिखित वा चित्रित । ३. थुप्याइएको; भरिएको ।

खच्कनु-अ० क्रि० [ने०] १. हच्कनु; दच्कनु । २. हतोत्साह
हुनु; नाउम्मेद हुनु ।

खच्काइ-ना० [खच्क्+आइ] खच्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खच्काइनु-स० क्रि० [खच्काउ+इ+नु] खच्कन लाइनु;
दच्काइनु; हच्काइनु; (‘खच्कनु’-को क० क्रि०) ।

खच्काउनु-स० क्रि० [खच्क्+आउ+नु] खच्कन लाउनु;
दच्काउनु; हच्काउनु; (‘खच्कनु’-को क० क्रि०) ।

खच्किनु-अ० क्रि० [खच्क्+इ+नु] हच्किनु; दच्किनु;
(‘खच्कनु’-को भा० क्रि०) ।

खच्चड-वि० [खच्चर] ठिमाहा; ठिम्मल; खच्चर ।

खच्चर-ना० [तु० खच्चर] १. गधा र घोडीबाट पैदा भएको
पशु । (वि०) २. वर्णसङ्कर; ठिम्मल; ठिमाहा ।

खच्याक-खुचुक-क्रि० यो० [अनु०] खजमजिने किसिम ।

खच्याड-खच्याड-क्रि० यो० [अनु०] डोली, ताम्दान आदि
बोक्नेहरू चाँडचाँडो हिँड्दा आवाज आउने किसिम ।

खच्याड-खुचुक-ना० [ने०] १. सानो-तिनो काम; खच्याक-
खुचुक काम । २. अप्ठेरो ठाउँ वा बाटो ।

खजमज-क्रि० यो० [ने०] बेथितिसित यता-उति हुनु; खज्याड-
मज्याड ।

खजित-वि० [सं० खचित] १. थुप्याइएको; चाड लगाइएको ।
२. खचाखच भएको; भरिभराउ ।

खजमजिनु-अ० क्रि० [खजमजि+इ+नु] खजमज होइनु;
यत्र-तत्र फिजिनु; (‘खजमजिनु’-को भा० क्रि०) ।

खजमजिनु-अ० क्रि० [खजमज+इ+नु] उचित ठाउँमा नरही
यत्र-तत्र फिजिनु; खजमज हुनु ।

खजमज्याइ-ना० [खजमजि+याइ] खजमजिने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

खजमज्याइनु-स० क्रि० [खजमज्याउ+इ+नु] खजमज
पारिनु; यत्र-तत्र फिजाइनु; (‘खजमज्याउनु’-को क० क्रि०) ।

खजमज्याउनु-स० क्रि० [खजमजि+याउ+नु] खजमज पार्नु;

- उचित ठाउँबाट यत्र-तत्र पार्नु; ('खजमजिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
खजाना-ना० [अ० खजानः] १. भण्डार; ढुकुटी । २. लडाईका सर-सामान; हात-हतियार ।
खजान्ची-ना० [फा० खजानची] १. कुनै व्यक्ति वा संस्थाको सम्पत्तिको जिम्मा लिने अधिकारी । २. कोषाध्यक्ष ।
खजुरी-ना० [सं० खजूर] पीठो, घिउ र चीनी मुखेर पकाइने एक प्रकारको रोटी ।
खजूर-ना० [सं०] १. स्तम्भजस्तो ठूलो काण्ड र टुप्पामा मात्र बाँसका किसिमका पात हुने, पहेंला फूल फुल्ने, छोहराका जस्ता फल फल्ने एक बोट । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण पुष्टि-कारक र शुक्र-वर्द्धक मानिएको छ । यसका दुइ भेद छन् । पहाडिया खजूरचाहिँको बोट होचो हुन्छ ।)
खजूरो-ना० [सं० खजूर] धेरै खुट्टा हुने कन्सुल्लोजस्तो विषालु कीरो ।
खज्याड-मज्याड-क्रि० यो० [अनु०] खजमजिने किसिम; खजमज ।
खञ्ज-वि० [सं०] लङ्गडो; खोरन्डो ।
खञ्जन-ना० [सं०] बाहुनी-चरी ।
खट-ना० [सं० कट] १. देवता बोकेर हिँडाउने सिंहासन वा खटिया । २. मुर्दा लैजाने यान; शव-यान; अर्थी । ३. घर बनाउँदा डकर्मी, ज्यामी आदिले बसेर काम गर्न बनाएको बाँस, काठ आदिको टाँड ।
खटखट-क्रि० यो० [अनु०] १. काठ आदिमा ठोक्दा आवाज आउने किसिम । २. घिउ, तेल आदि छड्कने किसिम ।
खटखटाइ-ना० [खटखटाउ+आइ] खटखटाउने किसिम वा क्रिया ।
खटखटाइनु-अ० क्रि० [खटखटाउ+इ+नु] खटखट शब्द निस्कनु; ('खटखटाउनु'-को भा० क्रि०) ।
खटखटाउनु-अ० क्रि० [खटखट+आउ+नु] १. झ्याल, ढोका आदिबाट खटखट शब्द निस्कनु । २. घिउ, तेल आदि कट्कनु ।
खट-छप्पर-ना० [खट+छप्पर] पलङ वा खाटमाथिको झूल अड्याउने साधन ।
खटन-ना० [खटाउ] १. अहोटे; आज्ञा । २. खटाएर दिनु; अडकल ।
खटन-पटन-ना० [खटन+पटन (फाँ०)] अह्लाउ-पह्लाउ; आज्ञा ।
खटपट-ना० [ने०] मनोमालिन्य; ठाकठुक ।
खटपटे-वि० [खटपट+ए] खटपट गर्ने स्वभावको; बेमेलको; असजिलो (मानिस) ।
खट-प्वाल-ना० [खट+प्वाल] खट बाँध्नका निम्ति गाह्रोमा राखिने प्वाल ।
खटाइ-ना० [खटाउ+आइ] खटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
खटाइनु-स० क्रि० [खटाउ+इ+नु] अह्लाउनु; कुनै काम गर्न लाइनु; ('खटाउनु'-को क० क्रि०) ।
खटाउनु-स० क्रि० [ने०] १. कुनै काम गर्नाका निम्ति कसैलाई आज्ञा दिनु; अह्लाउनु । २. कुनै विशेष काम गर्न कतै पठाउनु । ३. अडकलेर दिनु ।
खटाखट-क्रि० यो० [ने०] फूर्तिसाथ काम गर्ने किसिम; सटासट; खराखर ।
खटिका-ना० [सं०] खरी ।
खटिया-ना० [खाट+इया] १. पुस्तक आदि राख्ने चौरस मिलेको सानो टेबिल । २. सानो खाट ।
खटिरा-पटिरा-ना० [खटिरो+पटिरा (फाँ०)] घाउ-खटिरो ।
खटिरो-ना० [ने०] शरीरमा कुनै विकार पैदा हुँदा निस्कने फोको; व्रण ।
खटौली-ना० [खाट+औली] मानिसले बोक्ने खाटका आकारको सवारी ।
खट्कनु-अ० क्रि० [खट्को+नु] खट्को लाग्नु; नमिलेको अनुभव हुनु ।
खट्किनु-अ० क्रि० [खट्क+इ+नु] खट्को लाग्नु; ('खट्कनु'-को भा० क्रि०) ।
खट्को-ना० [ने०] आपत्तिको आशङ्का; खट्कनु ।
खट्टा-ना० [ने०] खाँचो; हर्जा ।
खट्टा-वि० [प्रा० खट्ट] १. अमिलो; अम्ल । (ना०) २. मनोमालिन्य; नरमाइलोपन ।
खट्टे-ना० [ने०] १. चामल भुटेको खानेकुरो । (वि०) २. ठिम्मल; ठिमाहा ।
खट्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. झ्याल-ढोकामा ठक्कर लाग्दा आवाज आउने किसिम । २. खट्कने किसिम । ३. सहसा ठक्कर लाग्ने किसिम । ४. एकाएक रोकिने किसिम ।
खड-ना० [खड़ा] ठाडो भीर; पहिरो ।
खडखड-ना० [अनु०] खटखट ।
खडखडाइ-ना० [खडखडाउ+आइ] खडखडाउने किसिम वा क्रिया ।
खडखडाइनु-अ० क्रि० [खडखडाउ+इ+नु] खडखड शब्द निस्कनु; खटखटाइनु; ('खडखडाउनु'-को भा० क्रि०) ।
खडखडाउनु-अ० क्रि० [खडखड+आउ+नु] खडखड शब्द आउनु; खटखटाउनु ।
खडबड-ना० [गडबड] १. गडबड; गोलमाल । २. मनो-मालिन्य ।
खड़ा-वि० [सं० खडक] १. ठिङ्ग उभिएको; सोझो उभिएको । २. मौजूद; हाजिर । ३. सिर्जना गरिएको; निर्मित । ४. तयार; प्रस्तुत ।
खड़ाउ-ना० [सं० काष्ठ+पादुका] चट्टीजस्तो काठको एक किसिमको जुत्ता; कठ-पाउ ।
खड़ाखड़ी-ना० [खड़ा+खड़ा] १. खोपी, ओखर आदि बच्चेर खेल्ने खेलमा बच्चे मानिसले उभिएर बच्चे वा हात्ने चिह्न । (क्रि० यो०) २. उभिएको उभियै; नबसीकनै । ३. तुरुन्तातुरुन्तै; उत्तिखेरै ।

खडारस-ना० [सं० षड्रस] अमिलो र गुलियो मिसिएको स्वाद ।

खडा-हाजिर-वि० [खडा+हाजिर] १. आफै हाजिर भएको; स्वयं उपस्थित । २. हमेशा तयारीका साथ हुने हाजिरी ।

खडेरी-ना० [ने०] पानी पर्ने समयमा पानी नपरी सूखा लागेको अवस्था; सुखा; अनावृष्टि ।

खड्कुडो-ना० [ने०] खड्कुलो ।

खड्कुली-ना० [ने०] सानो खड्कुलो ।

खड्कुलो-ना० [ने०] तामा, पीतल आदि धातुको, दुइतिर कडा लागेको, फराक मुख भएको, पकाउने ठूलो भाँडो ।

खड्केली-ना० [ने०] खड्गेली ।

खड्कौली-ना० [ने०] खड्कुली ।

खड्कौलो-ना० [ने०] खड्कुलो ।

खड्ग-ना० [सं०] १. एक जातको सोझो तरवार । २. गैँडाको सीङ ।

खड्ग-निशाना-ना० [सं० खड्ग+निशाना] खड्गको चिह्न-सहितको श्री ३ महाराजको हस्ताक्षर ।

खड्ग-शिम्बी-ना० [सं०] तरवारे-सिमी ।

खड्गाष्टक-ना० [सं० षडष्टक] १. ठूलो झगडा । २. विवाह गर्न चिना मिलाउँदा वर-वधूको राशिबाट छ र आठ परेका अशुभ योग ।

खड्गी-ना० [सं०] १. गैँडा । (वि०) २. हातमा खड्ग लिने । ३. कसाई ।

खड्गेली-ना० [ने०] ठीक ढोकाको बाहिरको जमीन; अलिन्द ।

खड्गो-ना० [ने०] ग्रह-दशा विप्रेर आइपर्ने ठूलो आपत्ति; मरणासन्न बिरामी हुने योग ।

खड्याड-खुडुड-ना० [ने०] १. झगडा-तगडा; ठाकठुक । २. खाल्टा-खुल्टी । (वि०) ३. खाल्टा-खुल्टी परेको । ४. ठाकठुक भएको ।

खण्ड-ना० [सं०] १. टुक्रा; भाग; अंश । २. तह । ३. तला । ४. खाना । ५. अवस्था । ६. संस्कृत व्याकरणअनुसार अकार वा आकार लोप भएका ठाउँमा दिइने 'ड'-जस्तो चिन्ह (ऽ) ।

खण्डक-वि० [सं०] १. काट्ने; टुक्र्याउने । २. अर्काको मत वा कुरा काट्ने ।

खण्ड-काव्य-ना० [सं०] कथानकबाट एक अंश लिएर लेखिएको भए पनि त्यो सम्पूर्ण नै पूरा भएको सानो काव्य ।

खण्ड-खाद्य-ना० [सं० खण्ड+खाद्य (फाँ०)] बाधा; अडकाउ; रोकावट ।

खण्डन-ना० [सं०] १. अर्काको मत, सिद्धान्त वा कुरा काट्नु; विरुद्ध आलोचना गर्नु । २. टुक्र्याउनु; काट्नु ।

खण्डन-मण्डन-ना० [सं०] खण्डन र मण्डन; कुनै मत, सिद्धान्त वा कुराको विरोध र समर्थन ।

खण्डनीय-वि० [सं०] खण्डन गर्न योग्य ।

खण्ड-न्यायाधिकरण-ना० [सं०] डिभिजन-बेन्च ।

खण्ड-परशु-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

खण्ड-पाल-ना० [सं०] १. हलुवाई । २. चीनी-मिस्री-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति । ३. छोटी अड्डाको हाकिम ।

खण्ड-प्रलय-ना० [सं०] चार युगको अन्तमा हुने प्रलय; आंशिक प्रलय ।

खण्ड-वर्षा-ना० [सं०] खण्ड-वृष्टि ।

खण्ड-वृष्टि-ना० [सं०] सानो भू-खण्डमा मात्र परेको पानी; व्यापक रूपमा नभएको वर्षा; खण्ड-वर्षा ।

खण्डशः-क्रि० यो० [सं०] खण्ड-खण्ड गरेर ।

खण्डाकार-ना० [सं०] दुइ अकारको सन्धि भएको ठाउँमा लेखिने आधा अकारको चिन्ह; लुप्ताकार (ऽ) ।

खण्डिका-ना० [सं०] खेसारी अन्न ।

खण्डी-ना० [सं० खण्ड] खाल्टा-खाल्टा परेको पञ्च-पाला-जस्तो थाल ।

खण्डे-वि० [खण्ड+ए] १. खण्ड-खण्ड परेको; खाना-खाना भएको । २. धेरै भागमध्ये एक भाग पाउने । ३. खण्ड-सम्बन्धी ।

खत-ना० [प्रा०] १. घाउ-खटिरा निको भइसकेपछि बसेको दाग । २. मुद्दाबाट ठहरिएको कसूर; दाग । ३. दाही खौरँदा वा कपाल काट्दा कनसिरीका रौंको कटाइ; कलम ।

खतखत-क्रि० यो० [अनु०] १. बाक्लो लेदो पदार्थ छड्कने किसिम; छटछट । २. दही आदि बाक्लो लेदो पदार्थ सानो मुख भएको भाँडोबाट खन्याउँदा आवाज आउने किसिम ।

खतडा-ना० [अ० खतरः] १. डर; भय; खतरा । २. आशङ्का; सन्देह ।

खतना-पतना-ना० [ने०] खाता-पाता ।

खतनी-ना० [ने०] खाता-पाता ।

खत-बात-ना० [खत+बात] अदालत-सम्बन्धबाट लागेको दोष; बापत ।

खतम-ना० [अ० खतम] १. सिद्धिनु; समाप्ति । २. अन्त; आखिरी । ३. नाश । ४. मरण; मृत्यु ।

खतमी-वि० [खतम+ई] १. सिद्धिएको; समाप्त । २. उम्दा; उत्तम ।

खतरनाक-वि० [अ० खतरः+नाक (फा०)] १. भयानक; भयङ्कर । २. अनिष्ट-कर ।

खतरा-ना० [अ० खतरः] खतडा ।

खति-ना० [प्रा०] १. हानि; नोक्सानी । २. नचाहिँदो खर्च; अपव्यय । ३. नाश ।

खति-उपती-ना० [खति+उत्पत्ति] ऋण र धन; खति र उपती ।

खतुकी-वि० [खत] कसूरदार; बापती; अपराधी ।

खतेराइ-ना० [खतेर+आइ] खतेर्ने किसिम वा क्रिया ।

खतेरिइनु-खन्चुरो

२१४

खतेरिइनु-अ० क्रि० [खतेरि+इ+नु] माथिबाट खसिनु;
खुरमुरिइनु; ('खतेरिनु'-को भा० क्रि०) ।
खतेरिनु-अ० क्रि० [खतेरि+इ+नु] १. खात लाग्नु; चाड
लाग्नु; ('खतेरिनु'-को क० क्रि०) । २. खस्नु; खुरमुरिनु ।
खतेरिनु-स० क्रि० [खात] १. खात लाउनु; चाड लाउनु । २.
थुपार्नु; राश लाउनु । ३. सोहोर्नु; जम्मा गर्नु ।
खतेर्याइ-ना० [खतेरि+याइ] खतेरिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
खतेर्याइनु-स० क्रि० [खतेर्याउ+इ+नु] माथिबाट खसाल्नु;
खुरमुन्याइनु; ('खतेर्याउनु'-को क० क्रि०) ।
खतेर्याउनु-स० क्रि० [खतेरि+याउ+नु] माथिबाट खसाल्नु;
खुरमुन्याउनु; ('खतेरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
खतोखत-ना० [ने०] खतोखात ।
खतोखात-ना० [ने०] पक्का-पक्की; निश्चय ।
खत्कनु-अ० क्रि० [खतखत+नु] खतखत गरी पाक्नु; छड्कनु ।
खत्काइ-ना० [खत्क+आइ] खत्कने किसिम वा क्रिया ।
खत्काइनु-स० क्रि० [खत्काउ+इ+नु] खतखत शब्द आउने
गरी पकाइनु; छड्काइनु; ('खत्काउनु'-को क० क्रि०) ।
खत्काउनु-स० क्रि० [खत्क+आउ+नु] खतखत शब्द निस्कने
गरी पकाउनु; छड्काउनु; ('खत्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
खत्किनु-अ० क्रि० [खत्क+इ+नु] खतखत शब्द आउने गरी
पाकिनु; छड्किनु; ('खत्कनु'-को भा० क्रि०) ।
खत्तिइनु-अ० क्रि० [खत्ति+इ+नु] भएभरको सबै पोखिनु;
खनिइनु; ('खत्तिनु'-को भा० क्रि०) ।
खत्तिनु-अ० क्रि० [खत्ति+इ+नु] १. एकै चोटि सबै
पोखिनु; एकदम खनिनु । २. धेरै जना एकै पल्ट भाइ-
लाग्नु; बैरिनु ।
खत्त्याइ-ना० [खत्ति+आइ] खत्तिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
खत्त्याइनु-स० क्रि० [खत्त्याउ+इ+नु] खन्याइनु; ('खत्त्या-
उनु'-को क० क्रि०) ।
खत्त्याउनु-स० क्रि० [खत्ति] १. खन्याउनु; पोख्नु; ('खत्तिनु'-को
क० क्रि०) । २. धेरै दिनु; खन्याइदिनु ।
खत्त्याहट-ना० [खत्त्याउ+आहट] खत्त्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
खत्रक-क्रि० यो० [अनु०] १. कुनै वस्तु खस्ने वा खस्दा
आवाज आउने किसिम । २. लाचार, लज्जित, निराश
आदि हुने किसिम ।
खत्री-ना० [प्रा० खत्तिअ] १. दुइ भिन्न जातका आमा-बाबुबाट
पैदा भएको सन्तान र तिनीहरूको वर्ग । २. वर्ण-सङ्कर ।
खत्र्याक-खत्रुक-क्रि० यो० [ने०] १. सानो-तिनो वस्तु चलाउँदा
वा हल्लाउँदा अवाज आउने किसिम । (ना०) २. सानो-
तिनो माल-मत्ता; जेतेमेते । ३. सानो-तिनो काम-काज ।
खत्र्याड-खत्रुड-ना० [ने०] खत्र्याक-खत्रुक ।
खदिर-ना० [सं०] खयर ।

खदिर-ना० [खादी] १. हातले काती, बुनी तयार पारेको
मोटो सूतको एक जातको कपडा; खादी; खाँडी । २.
हातले बुनेको मोटो कपडा ।
खद्योत-ना० [सं०] जून-कीरी ।
खनक-वि० [सं०] खन्ने; खन-जोत गर्ने ।
खनखन-क्रि० यो० [अनु०] १. रुपियाँ गन्दा शब्द आउने
किसिम । २. कचकच; फतफत ।
खनखनी-क्रि० यो० [खनखन+ई] धमाधम रुपियाँ गन्ने
किसिम ।
खन-खाँचो-ना० [(फाँ०) खन+खाँचो] १. हर्जा; खाँचो ।
२. गाह्रो-साह्रो; असर्दो ।
खन-जोत-ना० [खन्+जोत्] खेत-बारी खन्ने-जोत्ने काम;
खनी-खोस्नी ।
खनाइ-ना० [खन्+आइ] खन्ने किसिम वा क्रिया ।
खनाइनु-स० क्रि० [खनाउ+इ+नु] खन्न लाइनु; खोस्न
लाइनु; ('खनाउनु'-को क० क्रि०) ।
खनाउनु-स० क्रि० [खन्+आउ+नु] खन्न लाउनु; खोस्न
लाउनु; ('खन्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
खनाखन-क्रि० यो० [खनखन] रुपियाँ गन्ने किसिम;
खनखनती ।
खनाति-ना० [ने०] पाँच पुस्तापछिको नाति; जनातिको
छोरो ।
खनाती-ना० [ने०] खनाति ।
खनायो-ना० [ने०] १. बाटुला किसिमका ठूला र बाक्ला पात
हुने, फेदमा झुप्पाकार गोल अमलाजत्रा फल फल्ने एक
बोट; हात्ती-पाइले । २. त्यसैको फल; खन्यू ।
खनिइनु-अ० क्रि० [खनि+इ+नु] पोखिइनु; खत्तिइनु;
('खनिनु'-को भा० क्रि०) ।
खनिउ-ना० [ने०] रुखका जरामा फल्ने, तिमिलोजस्तो एक
जातको फल ।
खनिचा-ना० [नेवा०] टुप्पो गोल हुने एक प्रकारको छिनु ।
खनिज-वि० [सं०] खानिबाट निस्कने वा निकालिने;
खानिमा पाइने ।
खनिज-पदार्थ-ना० [सं०] खानिबाट निस्कने वस्तु; खानिमा
रहने वस्तु ।
खनिज-विज्ञान-ना० [सं०] खानि पत्ता लगाउने र खानिबाट
निस्कने वस्तुको विवेचना गर्ने विद्या ।
खनिनु-स० क्रि० [खन्+इ+नु] जमीन खोस्निनु; ('खन्नु'-
को क० क्रि०) ।
खनिनु-अ० क्रि० [ने०] १. बेसरी पोखिनु । २. खाली हुनु;
रित्तिनु । ३. आइलाग्नु; धुरिनु ।
खनी-खोस्नी-ना० [खन्+खोस्] खेत-बारी खन्ने काम;
खन-जोत ।
खन्चुरो-वि० [खन्चुवा+उरो] १. चुभुर-चुभुर खाइरहने ।
२. धेरै खाने; खन्चुवा ।

खन्चुवा-वि० [खानु+उवा] धेरै खाने स्वभावको; खन्चुरो।
खन्जर-ना० [अ० खन्जर] छुरी; कटारी।

खन्डिइनु-अ० क्रि० [खन्डि+इ+नु] टुक्रा-टुक्रा होइनु;
टुक्रिइनु; ('खन्डिनु'-को भा० क्रि०)।

खन्डिनु-अ० क्रि० [खण्ड+इ+नु] टुक्रा-टुक्रा हुनु; टुक्रिनु।

खन्ड्याइ-ना० [खन्डि+आइ] खन्डिने किसिम, क्रिया वा
भाव; टुक्र्याइ।

खन्ड्याइ-ना० [खन्ड्याउ+याइ] खन्ड्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव।

खन्ड्याइनु-स० क्रि० [खन्ड्याउ+इ+नु] खण्ड-खण्ड पारिनु;
टुक्र्याइनु; ('खन्ड्याउनु'-को क० क्रि०)।

खन्ड्याउनु-स० क्रि० [खन्डि+याउ+नु] १. खण्ड-खण्ड पार्नु;
टुक्र्याउनु। २. खन्डिन लाउनु; ('खन्डिनु'-को प्रे० क्रि०)।

खन्तरे-वि० [ने०] जन्मका क्रमले नवीं; जन्तरेपछिको।

खन्ती-ना० [सं० खनित्र] जमीनमा प्वाल पार्ने डन्डीजस्तो
फलामे औजार; गल।

खन्नु-स० क्रि० [सं० खन्+नु] १. औजारद्वारा जमीन
खोस्नु। २. बाली लाउनाका निम्ति खेत-बारीको माटो
खुकुलो पार्नु। ३. गुप्त तवरबाट दुःख दिनु।

खन्याइनु-स० क्रि० [खन्याउ+इ+नु] बेसरी पोखिनु;
खत्त्याइनु; ('खन्याउनु'-को क० क्रि०)।

खन्याउनु-स० क्रि० [खनि+याउ+नु] १. बेसरी पोख्नु;
खत्त्याउनु। २. खाली पार्नु; रिक्त्याउनु; ('खनिनु'-को
प्रे० क्रि०)।

खन्यू-ना० [ने०] खनिउँ।

खपखप-क्रि० यो० [ने०] धमाधम खाने किसिम; कुपुकुप।

खपटिइनु-अ० क्रि० [खपटि+इ+नु] खपटाजस्तै पातलो
भएर सुकिनु; दुब्लाइनु; ('खपटिनु'-को भा० क्रि०)।

खपटिनु-अ० क्रि० [खपटो+इ+नु] खपटाजस्तो पातलो
भएर सुक्नु; दुब्लाउनु।

खपटे-वि० [खपटो+ए] १. पातलो; दुब्लो; ख्याउटे। २.
खपटाको; खपटा-सम्बन्धी।

खपटो-ना० [सं० खर्पर] १. माटोको भाँडो फुटेको टुक्रो। २.
बाँस आदिको पातजस्तो बोक्रो। ३. पक्षीका फुलको बोक्रो।

४. नेपालको तराई-क्षेत्रमा बस्ने एक किसिमको झिगटी।

खपट्याइ-ना० [खपटि+याइ] खपटिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

खपट्याइनु-स० क्रि० [खपट्याउ+इ+नु] खपटोजस्तो
तुल्याइनु; खपटिन लाइनु; ('खपट्याउनु'-को क० क्रि०)।

खपट्याउनु-स० क्रि० [खपटि+याउ+नु] खपटोजस्तो
तुल्याउनु; खपटिन लाउनु; ('खपटिनु'-को प्रे० क्रि०)।

खपत-ना० [खप्] १. बजारमा माल बिकनु; बिक्री। २.
खर्च; व्यय।

खप्प-ना० [सं० खर्परा] १. जोगी, संन्यासी आदिको भिक्षा-
पात्र। २. नरिवल आदिको खप्पर।

खपाइ-ना० [खाप्+आइ] खान्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

खपाइ-ना० [खप्+आइ] खप्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

खपाइनु-स० क्रि० [खपाउ+इ+नु] धेरै समयसम्म पुन्याइनु;
टिकाइनु; ('खपाउनु'-को क० क्रि०)।

खपाउ-वि० [खप्+आउ] धेरै समयसम्म खप्ने; टिकाउ।

खपाउनु-स० क्रि० [खप्+आउ+नु] १. धेरै समयसम्म
पुन्याउनु; टिकाउनु; ('खप्नु'-को प्रे० क्रि०)। २. बिक्री
गर्नु; समाप्त गर्नु।

खपाखप-क्रि० यो० [अनु०] धमाधम खाने किसिम; कपाकप।

खपिनु-अ० क्रि० [खप्+इ+नु] दिगो होइनु; टिकिनु;
('खप्नु'-को भा० क्रि०)।

खपिस-वि० [अ० खवीस] १. अनुभवी; कार्य-कुशल। २.
खग्गइ; खग्गू।

खपुवा-वि० [खप्+उवा] धेरै समयसम्म रहने; टिकाउ;
चिर-स्थायी।

खप्कनु-स० क्रि० [ने०] खाँदेर भर्नु; खम्कनु।

खप्काइ-ना० [खप्क+आइ] खप्कने किसिम, क्रिया वा भाव।

खप्काइनु-स० क्रि० [खप्काउ+इ+नु] खाँदेर भर्न लाइनु;
खम्काइनु; ('खप्काउनु'-को क० क्रि०)।

खप्काउनु-स० क्रि० [खप्क+आउ+नु] खाँदेर भर्न लाउनु;
खप्कन लाउनु; खम्काउनु; ('खप्कनु'-को प्रे० क्रि०)।

खप्किनु-स० क्रि० [खप्क+इ+नु] खाँदेर भरिनु; खम्किनु;
('खप्कनु'-को क० क्रि०)।

खप्की-ना० [फा० खफ्फगी] हप्की; धम्की; झँटाइ।

खप्टनु-स० क्रि० [खात+नु] १. एउटामाथि अर्को राख्नु;
खात लाउनु। २. थप्नु; थप गर्नु।

खप्टाइ-ना० [खप्ट+आइ] खप्टने किसिम, क्रिया वा भाव।

खप्टाइनु-स० क्रि० [खप्टाउ+इ+नु] खप्ट्याइनु; ('खप्टा-
उनु'-को क० क्रि०)।

खप्टाउनु-स० क्रि० [खप्ट+आउ+नु] खप्ट्याउनु; ('खप्टनु'-
को प्रे० क्रि०)।

खप्टिनु-स० क्रि० [खप्ट+इ+नु] एकमाथि अर्को राखिनु;
खात लाइनु; ('खप्टनु'-को क० क्रि०)।

खप्ट्याइनु-स० क्रि० [खप्ट्याउ+इ+नु] एकमाथि अर्को
राखिनु; खप्टिनु।

खप्ट्याउनु-स० क्रि० [खप्ट+याउ+नु] एकमाथि अर्को
राख्नु; खप्टनु।

खप्तरी-ना० [खप्तर (प्रदेश)] १. नली बनाउने एक जातको
निगालो। २. क्षत्रिय जातिको एक थर।

खप्नु-अ० क्रि० [ने०] १. दिगो हुनु; टिकनु। २. फारो हुनु।
(सं० क्रि०) ३. सहनु; बेहोर्नु।

खप्पर-ना० [सं० खर्पर] १. टाउकोको सबभन्दा माथि रहेको
हाड; कपाल। २. भिक्षा-पात्र। ३. भाग्य; किस्मत। ४.
नरिवल, बेल आदिको बाहिरी साह्रो बोक्रो।

खप्परे-वि० [खप्पर+ए] १. ठूलो वा अग्लो खप्पर भएको।

खप्पू-खरकस

२. खप्पर फुटेको; अभागी । ३. हातमा खप्पर लिएर हिँड्ने (जोगी) ।

खप्पू-ना० [खप्] थपमाथिको थप; खप्टाइ ।

खप्पाइ-ना० [खप्पाउ+आइ] खप्पाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खप्पाउनु-ना० [खप्लक्क] गीलो पदार्थ धमाधम खानु; गफल्क्याउनु ।

खप्लक्क-क्रि० यो० [अनु०] एकै गाँस पारेर खाने किसिम; कप्लक्क ।

खप्ल्याइ-ना० [खप्ल्याउ+याइ] खप्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खप्ल्याइनु-स० क्रि० [खप्ल्याउ+इ+नु] धमाधम खाइनु; गफल्क्याइनु; ('खप्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खप्ल्याउनु-स० क्रि० [खप्ल्याक्क+याउ+नु] धमाधम खानु; गफल्क्याउनु ।

खप्ल्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] खप्लक्क; कप्लक्क ।

खफा-वि० [अ० खफा] अप्रसन्न; रिसाएको; क्रुद्ध ।

खबटिइनु-अ० क्रि० [खबटि+इ+नु] खपटिइनु; ('खबटिनु'-को भा० क्रि०) ।

खबटिनु-अ० क्रि० [खबटो+इ+नु] खपटिनु ।

खबटे-वि० [खबटो+ए] खपटे ।

खबटो-ना० [सं० खर्पर] खपटो ।

खबट्याइ-ना० [खबटि+आइ] खबटिने किसिम, क्रिया वा भाव; खपट्याइ ।

खबट्याइनु-स० क्रि० [खबट्याउ+इ+नु] खबटोजस्तो तुल्याइनु; खपट्याइनु; ('खबट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खबट्याउनु-स० क्रि० [खबटि+याउ+नु] खपट्याउनु; ('खबटिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खबर-ना० [अ० खबर] १. समाचार; वृत्तान्त; हाल । २. सूचना ।

खबर-कागज-ना० [खबर+कागज] खबर-कागत ।

खबर-कागत-ना० [खबर+कागत] समाचार-पत्र ।

खबरदार-ना० [फा० खबरदार] कसैलाई चेतावनी दिँदा भनिने शब्द; सावधान; होशियार ।

खबरदारी-ना० [फा० खबरदारी] सचेत गराउने काम; सावधानी ।

ख-मण्डल-ना० [सं०] आकाश-मण्डल ।

खमरन्डा-ना० [अ० खम+रन्डा (फा०)] एक किसिमको सानो रन्डा ।

खमरन्डा-ना० [अ० खम+रन्डा (फा०)] खमरन्डा ।

खमाइ-ना० [खाम्+आइ] खाम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खमारी-ना० [खम्बा] हात्ती बाँध्ने खम्बा; आलान-स्तम्भ ।

खमारी-ना० [सं० गम्भारी] १. पीपलका जस्ता पात, सेतो वोको, पहेंलो फूल र फल हुने, दूध निस्कने एक जातको रुख । २. त्यसैको फल ।

खमीर-ना० [अ० खमीर] सड़ाएर अमिल्याएको पीठो, खुदो आदि ।

खमीरा-[अ० खमीरा] खमीर भएको; खमीर हालेको ।

खम्कनु-स० क्रि० [खाम्+नु] खाँदैर भर्नु; खप्कनु ।

खम्काइ-ना० [खम्क+आइ] खम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खम्काइनु-स० क्रि० [खम्काउ+इ+नु] खम्कन लाइनु; खप्काइनु; ('खम्काउनु'-को क० क्रि०) ।

खम्काउनु-स० क्रि० [खम्क+आउ+नु] १. खाँदैर भर्नु; खप्काउनु । २. खम्कन लाउनु; ('खम्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खम्किनु-स० क्रि० [खम्क+इ+नु] खाँदैर भरिनु; खप्किनु; ('खम्कनु'-को क० क्रि०) ।

खम्बा-ना० [प्रा० खम्भ] १. खामो; थाम । २. मौलो ।

खम्बु-ना० [ने०] गुप्त सल्लाह ।

खम्भा-ना० [प्रा० खम्भ] खम्बा ।

खम्सनु-स० क्रि० [ने०] १. स्त्री-प्रसङ्ग गर्नु; मैथुन गर्नु । २. खँगारिनु; झर्नु ।

खम्साइ-ना० [खम्स+आइ] खम्सने किसिम, क्रिया वा भाव; खम्स्याइ ।

खम्साखम्सी-ना० [खम्स+खम्स] धमाधम खम्सने काम ।

खम्सिनु-अ० क्रि० [खम्स+इ+नु] १. खँगारिनु; झर्नु । २. मिसिनु; जोलिटनु (भाले-पोथी); ('खम्सनु'-को भा० क्रि०) ।

खम्स्याइ-ना० [खम्स्याउ+आइ] खम्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खम्स्याइनु-स० क्रि० [खम्स्याउ+इ+नु] स्त्री-प्रसङ्ग गरिनु; खम्सिनु; ('खम्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खम्स्याउनु-स० क्रि० [खम्सि+याउ+नु] खम्सनु; स्त्री-प्रसङ्ग गर्नु ।

खयर-ना० [प्रा० खइर] १. अमलाका जस्ता साना-साना पात, मञ्जरीको रूपमा सेता साना-साना फूल, खैरो लामो कोसा, खैरै काठ हुने काँडादार बोट । २. त्यसैको काठ पकाएर झिकेको सार । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, खटिरा र घाँटीका रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)

खयाल-ना० [अ० खयाल] १. विचार; ध्यान । २. याद; स्मृति ।

खर-ना० [सं० खड] बाबियोजस्तो एक किसिमको झार । (घर छाउने काममा यसको उपयोग गरिन्छ ।)

खर-वि० [सं०] १. कडा स्वभावको; प्रचण्ड; जन्ड । (ना०) २. रामद्वारा मारिएको एक राक्षस । ३. गधा ।

खरक-ना० [सं० खड्] गाई-वस्तु पाल्ने ठाउँ; गोठ राख्ने ठाउँ; खर्क ।

खर-कमल-ना० [खर+कमल] खर-बारीमा उम्रने कमल-जस्तो एक जातको फूल ।

खरकस-ना० [ने०] काठमा खोल झिकन वा काठ ताछ्नाका

निम्ति सोझो चिनु लाउने, बीचमा सानो कीलो गाड्को सिकर्मीको औजार ।

खर-खजाना-ना० [(फा०) खर+खजाना] लडाइँको सर-सामान; खजाना ।

खरखर-क्रि० यो० [अनु०] मूसा, खरायो आदिले खोसँदा शब्द आउने किसिम ।

खरखर-क्रि० यो० [खुरुखुरु] धमाधम कुनै काम गर्ने किसिम; खुरु-खुरु ।

खरखराइ-ना० [खरखराउ+आइ] खरखराउने किसिम वा क्रिया ।

खरखराइनु-अ० क्रि० [खरखराउ+इ+नु] खरखर शब्द आइनु; ('खरखराउनु'-को भा० क्रि०) ।

खरखराउनु-अ० क्रि० [खरखर+आउ+नु] १. मूसा, विराला आदिले खोस्रेको वा कोरेको शब्द आउनु; खरखर शब्द आउनु । २. अन्न, पैसा आदि धमाधम भर्ने किसिम ।

खरखरी-क्रि० यो० [खरखर+ई] खरखर; खुरुखुरु; धमाधम ।

खरखरे-ना० [खरखर+ए] टेबुल, दराज आदिमा बाहिर तान्न र भित्र घुसान् हुने, माल-सामान राख्ने खण्ड; घर्ना ।

खर-खिचोला-ना० [(फा०) खर+खिचोला] खिचोला; विघ्न-बाधा ।

खर-खुवाई-ना० [अ० खैरखाही] शुभ-चिन्तन; भलो चिताउनु ।

खरदार-ना० [खरीदार] खरिदार ।

खरब-ना० [सं० खर्व] सय अरबको सङ्ख्या ।

खरबूजो-ना० [फा० खर्बुजा] काँक्राको जस्ता वीयाँ हुने फर्सीजस्तो डल्लो आकारको बालुवा-प्रधान भूमिमा हुने, एक किसिमको फल ।

खररा-ना० [ने०] गाई, घोडा आदिलाई मल्ने बुरुजस्तो फलामको साधन ।

खराइ-ना० [खराउ+आइ] खराउने किसिम वा क्रिया ।

खराइनु-स० क्रि० [खराउ+इ+नु] खरो पारिनु; खूबसित सुकाइनु; ('खराउनु'-को क० क्रि०) ।

खराउ-ना० [सं० काष्ठ+पादुका] खडाउ ।

खराउ-खुट्टे-ना० [खराउ+खुट्टो+ए] बीचको भागले जमीन नछुने पैतला हुने; कठ-पाउ परेको खुट्टा हुने ।

खराउनु-स० क्रि० [खरो+आउ+नु] १. भुटेर वा घाममा सुकाएर खरो पार्नु । २. खूब तताउनु; ज्यादै सुकाउनु ।

खराखर-क्रि० यो० [खरखर] धमाधम; खरखरी; खुरु-खुरु ।

खराखरी-क्रि० यो० [खराखर+ई] खराखर; खरखरी ।

खराज-ना० [फा० खैराद] १. काठ, धातु आदिका वस्तुहरू सम्म्याउने वा सफा गर्ने औजारविशेष । २. काठ, धातु आदिका वस्तुहरू मेशीनमा चढाई सफा गर्नु वा चिल्लो पार्नु ।

खराद-ना० [फा० खैराद] खराज ।

खरानी-ना० [ने०] दाउरा आदि वस्तु बलिसकेपछि शेष

रहने क्षार पदार्थ; भस्म; खाक ।

खराने-वि० [खरानी+ए] १. खरानी-सम्बन्धी । २. रद्दी; बेकम्मा ।

खराने-ना० [ने०] एक किसिमको झार ।

खराब-वि० [अ० खराब] १. नअसल; नजाती; ननिको । २. दुष्ट; दुर्जन । ३. हानि-कारक; अहित-कर ।

खराबी-ना० [अ० खराबी] १. हानि; नोक्सानी । २. बाधा; मर्का । ३. दोष; अवगुण ।

खरायो-ना० [फा० खरगोश] शाकाहारी, मूसाका जातको विरालोजत्रो एक जङ्गली प्राणी; चौघडा ।

खरारि-ना० [सं०] १. रामचन्द्र । २. विष्णु । ३. कृष्ण ।

खरिइनु-अ० क्रि० [खरि+इ+नु] खरो होइनु; डढ्ला-जस्तो गरी भुटिइनु; ('खरिनु'-को भा० क्रि०) ।

खरिगाँठे-ना० [ने०] १. असम्भ्य; गँवार; पाखे । २. भुसतिघ्रे ।

खरिदाइ-ना० [खरिद्+आइ] खरिद्ने किसिम वा क्रिया ।

खरिदाइनु-स० क्रि० [खरिदाउ+इ+नु] खरीद गर्न लाइनु; किनाइनु; ('खरिदाउनु'-को क० क्रि०) ।

खरिदाउनु-स० क्रि० [खरिद्+आउ+नु] खरीद गर्न लाउनु; किनाउनु; ('खरिद्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

खरिदार-ना० [अ० खराज+दार (फा०)] नायब-मुब्बा-भन्दा मनिको निजामती कर्मचारी वा दर्जा; खर्दार ।

खरिदिनु-स० क्रि० [खरिद्+इ+नु] खरीद गरिनु; किनिनु; ('खरिद्नु'-को क० क्रि०) ।

खरिद्नु-स० क्रि० [फा० खरीद+नु] किन्नु; खरीद गर्नु; बेसाउनु ।

खरिनु-अ० क्रि० [खरो+इ+नु] १. आगो वा घामले खरो हुनु; डढ्लाजस्तो गरी भुटिनु । २. आकाङ्क्षा बढ्नु; उत्कण्ठित हुनु । ३. रुखिनु; भोक, प्यासले पीडित हुनु ।

खरी-ना० [सं० खटिका] सिलेट, धुलौटो आदिमा लेख्ने नरम जातको सेतो पत्थर ।

खरी-ना० [ने०] १. साना-साना खस्रा पात हुने, साना-साना सेता फूल फुल्ने, मरीचजत्रा दाना फल्ने र डाँठको बोक्रा सेतो हुने ठूलो एक रूख । २. निगाले-झाँप्राका जस्ता पात हुने एक जातको सानो झार; मूसे-खरी । ३. मृदङ्ग, तबला आदि बाजामा मढेका छालामा लगाइने कालो मसला ।

खरी-घसा-वि० [खरी-घस्] एक-एक दामको हिसाब गर्ने; साना-साना कुराको पनि हिसाब गर्ने ।

खरी-घसाइ-ना० [खरी+घसाइ] एक-एक दामको हर-हिसाब; सानो-तिनो कुराको पनि हिसाब ।

खरी-जूको-ना० [खरी+जूको] रूखमा रहने ठूलो एक जातको जूको ।

खरीद-ना० [फा० खरीद] किन्नु; बेसाउनु; किन-मेल ।

खरीददार-वि० [फा० खरीददार] किन्ने; खरीद गर्ने; ग्राहक ।

खरीद-बिक्री-ना० [खरीद+बिक्री] किन्ने र बेच्ने काम;

किन-वेच; क्रय-विक्रय ।

खरीदी-बिर्ता-ना० [खरीद+ई+बिर्ता] विभिन्न प्रकारका बिर्ताहरू खरीद गरी लाल-मोहर गरिएको जग्गा ।

खरी-मट्टी-ना० [खरी+मट्टी] एक जातको नरम ढुङ्गो; खरी ।

खरी-साउँलो-वि० [खरी+साउँलो] गहूँ-गोरो र हृष्ट-पुष्ट (मानिस) ।

खरुकी-ना० [ने०] घोड़ालाई खूब मन पर्ने निगाले-झाँप्रो-जस्तो एक जातको घाँस ।

खरुको-ना० [खर] सानो र मसिनो एक जातको खर; खरी ।

खरुवा-वि० [खर+उवा] खारेको; शुद्ध-पारेको (घिउ) ।

खरुवा-ना० [सं० क्षारक] एक किसिमको मोटो र खस्रो कपडा; रातो वा कलेजी रङ्गको खाँडी ।

खरेटो-ना० [ने०] मसिना पात हुने, डाँठबाट कूचोको काम लिइने एक जातको बटेन ।

खरो-वि० [सं० खर] १. खूब भुटिएको वा सुकेको । २.

खुरो; कडा स्वभावको । (ना०) ३. तृष्णा । ४. इच्छा ।

५. भोक, प्यास, गर्मी आदिबाट हुने पीडा ।

खरोष्ट्री-ना० [सं०] दाहिनेतिरबाट बायाँतिर लेख्दैजाने एक प्राचीन लिपि; गान्धार-लिपि; खरोष्ठी ।

खरोष्ठी-ना० [सं०] खरोष्ट्री ।

खराँचा-ना० [ने०] १. उनिउँ-जातिको एक झार । २. त्यसैका डाँठको कूचो ।

खर्क-ना० [खरक] गाई-वस्तुको गोठ राख्न र तिनीहरू चर्नाका निमित्त राखिएको रँकर जमीन ।

खर्कनु-अ० क्रि० [खर्क+नु] एकै ठाउँमा जम्मा भएर बस्नु; बथान मिलेर बस्नु (पशुहरू) ।

खर्काइ-ना० [खर्काइ+आइ] खर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खर्काइनु-स० क्रि० [खर्काइ+इ+नु] खर्कन लाइनु; ('खर्काइनु'-को क० क्रि०) ।

खर्काउनु-स० क्रि० [खर्क+आउ+नु] खर्कन लाउनु; पशुहरू एकै ठाउँमा जम्मा पार्नु; ('खर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खर्किनु-अ० क्रि० [खर्क+इ+नु] एकै ठाउँमा जम्मा भएर बसिनु; बथान मिलेर बसिनु; ('खर्कनु'-को भा० क्रि०) ।

खर्च-ना० [फा० खर्च] १. कुनै कार्य वा वस्तुको निम्ति दिइने रुपियाँ-पैसा; व्यय । २. कुनै कार्यका निम्ति उपयोग गरिने माल-सामान आदि ।

खर्चनु-स० क्रि० [खर्च+नु] खर्च गर्नु; मास्नु ।

खर्च-बर्च-ना० [खर्च+बर्च (फा०)] नगदी वा जिन्सी; सामल-तुमल ।

खर्चरी-ना० [खरक] १. खर्क । २. गाई-वस्तु चराउँदा लागेको एक किसिमको दस्तूर वा तिरो ।

खर्चाइ-ना० [खर्च+आइ] खर्च गर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खर्चाइनु-स० क्रि० [खर्चाइ+इ+नु] खर्च गर्न लाइनु; खर्चन खलाइनु; ('खर्चाइनु'-को क० क्रि०) ।

खर्चाउनु-स० क्रि० [खर्च+आउ+नु] खर्च गराउनु; खर्चन

लाउनु; ('खर्चनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खर्चालु-वि० [खर्च+आलु] धेरै खर्च गर्ने; खर्ची ।

खर्चिनु-स० क्रि० [खर्च+इ+नु] खर्च गरिनु; मासिनु; ('खर्चनु'-को क० क्रि०) ।

खर्चिलो-वि० [खर्च+इलो] १. धेरै खर्च गर्ने; खर्चालु । २. धेरै खर्च हुने ।

खर्ची-वि० [खर्च+ई] धेरै खर्च गर्ने; खर्चालु ।

खर्दार-ना० [खरिदार] खरिदार ।

खर्पन-ना० [ने० खड्मू] १. नोलका दुवै छेउमा डालाका आकारका भाँडा झुन्ड्याई माल-सामानहरू बोक्ने साधन ।

२. त्यसैको दायाँ-बायाँ झुन्डिने डालाजस्ता भाँडा ।

खर्पने-वि० [खर्पन+ए] खर्पन बोक्ने ।

खर्प्याङ-खुरङ-क्रि० यो० [अनु०] १. पकाएका भाँडामा टाँसिएको वस्तु खुकँदा आउने शब्द । २. टकटक्याएर भएभरको लैजाने किसिम ।

खर्पा-ना० [ने०] खररा ।

खर्प्याई-ना० [खरो+याई] खरो हुनाको भाव ।

खर्प्याइ-ना० [खरि+याइ] खरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खर्प्याङ-खुर्टी-ना० [ने०] खर्प्याङ-खुर्टी ।

खर्व-वि० [सं०] १. बाउन्ने; बाम-पुड्के । २. छोटो; लघु । ३. सय अरब । (ना०) ४. सय अरबको सङ्ख्या ।

खल-वि० [सं०] १. मूर्ख; हुस्सू । २. बदमाश; दुष्ट; क्रोधी । (ना०) ३. औषधी, मसला आदि पिँध्ने ढुङ्गा वा फलामको साधन । ४. खलो; स्थान ।

खल-ना० [ने०] १. बहस; छल-फल; वाद-विवाद । २. निश्चय ।

खलक-ना० [अ० खलक] १. सन्तान; परिवार; वंश । २. बन्धु-वर्ग ।

खलकी-ना० [खलक+ई] १. नोकर-चाकरहरूको समुदाय । (वि०) २. नोकर-चाकरहरूका निमित्तको खाना । ३. खलकको ।

खलक्क-क्रि० यो० [अनु०] नरम पदार्थ नचपाईकन पेटमा पुर्‍याउने किसिम; निल्ने किसिम; सलक्क ।

खलखल-क्रि० यो० [अनु०] १. पानी बग्ने किसिम; कल-कल । २. प्रशस्त पसीना आउने किसिम । ३. पानीले भाँडा-कुँडा पखाल्ने किसिम । ४. धमाधम खाने किसिम; खलखलती ।

खलखलती-क्रि० यो० [खलखल+ती] १. धमाधम खाने किसिम । २. प्रशस्त पानी बग्ने किसिम । ३. नुहाउने किसिम; खलमल । ४. बेसरी पसीना आउने किसिम ।

खलखली-क्रि० यो० [खलखल+ई] खलखल; खलखलती ।

खलङ्गा-ना० [खलक] १. धेरै मानिस बस्ने डेरा; टहरो । २. नोकर-चाकर बस्ने घर ।

खलड़ी-ना० [सं० खल्ल] लिङ्गका टुप्पाको छाला; लिङ्गको अग्र भाग छोप्ने छाला ।

खलबल-ना० [सं० खल+बल] झगडा गरेको आवाज; बाझाबाझ गरेको स्वर; खल्याङ-मल्याङ।
 खलबलाइ-ना० [खलबलाउ+आइ] खलबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खलबलाइनु-अ० क्रि० [खलबलाउ+इ+नु] चित्त अस्थिर होइनु; तुलबुलाइनु; ('खलबलाउनु'-को भा० क्रि०)।
 खलबलाउनु-अ० क्रि० [खलबल+आउ+नु] १. चित्त अस्थिर हुनु; तुलबुलाउनु। २. गडबड हुनु; गोलमाल हुनु।
 खलबलिइनु-अ० क्रि० [खलबलि+इ+नु] गडबड होइनु; गडबडिइनु; ('खलबलिनु'-को भा० क्रि०)।
 खलबलिनु-अ० क्रि० [खलबल+इ+नु] १. तह वा क्रम बिग्रनु; गडबडिनु। २. खलबल मच्चिनु।
 खलबली-ना० [खलबल+ई] खलबल; खल्याङ-मल्याङ; खैलाबैला।
 खलबले-वि० [खलबल+ए] खलबल गर्ने; हल्ला मचाउने; ठूलो स्वरले धेरै बोल्ने।
 खलबल्याइ-ना० [खलबल्याउ+आइ] खलबल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खलबल्याइनु-स० क्रि० [खलबल्याउ+इ+नु] खलबल गरिनु; हल्ला मचाइनु; ('खलबल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 खलबल्याउनु-स० क्रि० [खलबल+याउ+नु] १. खलबल गर्नु; हल्ला मचाउनु। २. तल-माथि पार्नु; स्थिति वा तह बिगार्नु; गोलमाल पार्नु।
 खलमल-क्रि० यो० [अनु०] प्रशस्त नुहाउने किसिम; खलखली; खल्लमल्ल।
 खलल-ना० [अ० खलल] १. बाधा; अवरोध। २. विघ्न।
 खलाँती-ना० [ने०] कौ, कामी आदिका आरनमा आगो फुक्ने छालाको यन्त्र।
 खलाङसिङ-वि० [ने०] भित्रभित्रै सड्केको; गुदी कुहेको।
 खलास-वि० [अ० खलास] १. समाप्त; खतम। २. मरेको; मृत। ३. सफा; स्वच्छ।
 खलासी-ना० [ने०] ठूलठूलो काठ चिर्ने रामोजस्तो ठूलो फलामे औजार।
 खलासी-ना० [अ० खलास] पिपासरहको एक सरकारी कर्मचारी वा दर्जा।
 खलिकपुर-वि० [ने०] भएभरका सबै; जम्मै; सम्पूर्ण (मानिस)।
 खलिपा-वि० [अ० खलीफः] १. खूब जान्ने; सिपालु; पोख्त। २. बाठो। ३. धूर्त।
 खलियो-ना० [ने०] काठ, दाउरा आदि मिलाएर वा चाड लाएर राखेको थुप्रो; कुनिउँ।
 खली-ना० [खलियो] १. अगति परेका प्रेतात्माको उद्धारका निमित्त धामीले तन्त्र-मन्त्रद्वारा आगोमा फालहालेर गर्ने उद्धारक विधि। २. अनुभव; भुक्त-भोग।
 ली-ना० [सं०] पीना।

खली-पीना-ना० [खली+पीना] तिल, तोरी आदिबाट तेल निकालिसकेपछि बाँकी रहने सिट्टी; पीना।
 खलीफा-वि० [अ० खलीफः] १. सिपालु; पोख्त। २. छट्टू; धूर्त। (ना०) ३. मध्य-कालमा बगदादबाट इस्लाम-जगत्-लाई अनुशासित गर्ने धर्माधिकारी।
 खली-मट्टी-ना० [खरी+मट्टी] खरी पत्थर।
 खलु-क्रि० यो० [सं०] १. निश्चय नै; पक्का पनि। (ना०) २. मनाही; निषेध।
 खलो-ना० [सं० खल] अन्नहरू काटी चुट्ने वा चुटेर सुकाउन बनाइएको ठाउँ।
 खलो-खलो-ना० [खलो+फूल] खलो-फुलो।
 खलो-फुलो-ना० [खलो+फूल] देव-पितृ-कार्यमा पुरोहितले पाउने नगदी, जिन्सी मालहरूको समुदाय।
 खल्काइ-ना० [खल्काउ+आइ] खल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खल्काइनु-स० क्रि० [खल्काउ+इ+नु] खल्काउने काम गरिनु; निलिनु; ('खल्काउनु'-को क० क्रि०)।
 खल्काउनु-स० क्रि० [खलक्क+आउ+नु] नरम खानेकुरो नचपाईकन पेटमा पुर्‍याउनु; निल्नु।
 खल्को-ना० [ने०] जूठो सुनेर गरिने स्नान; आशौच-स्नान।
 खल्ली-ना० [फा० खलीता] जेब; बगली।
 खल्पी-ना० [ने०] रायो, बेसार, नून आदिमा मुखेर अमिल्याई बनाएको काँकाको अचार।
 खल्मा-ना० [ने० खैम] ताल्चा मानाका निम्ति ढोकामा जड्केको मुन्द्रो।
 खल्मा-ना० [ने०] पाखा-बाली राख्ने ठाउँ।
 खल्याक-खलुक्क-क्रि० यो० [अनु०] भित्र भएभरको मल सफा हुने किसिम; खल्यात-खलुत्त।
 खल्याङ-खलुङ-क्रि० यो० [अनु०] १. भाँडा-वर्तनहरू पानीले धुने किसिम; खकाल-खुकुल। २. खल्याङ-मल्याङ; खलबल।
 खल्याङ-बल्याङ-ना० [खलबल] धेरै मानिसहरूको अस्पष्ट कोलाहल; ठूलो हल्ली-खल्ली; कल्याङ-मल्याङ।
 खल्याङ-मल्याङ-ना० [खलबल] १. धेरै मानिसको अस्पष्ट कोलाहल; खल्याङ-बल्याङ। (क्रि० यो०) २. प्रशस्त पानीले नुहाउने किसिम। (वि०) ३. खलबलिएको।
 खल्याङ-खुट्टी-ना० [ने०] एउटा खुट्टा उचालेर अर्को एक खुट्टाले मात्र टेकी दौड्ने खेल; खल्याङ-खुट्टी।
 खल्यात-खलुत्त-क्रि० यो० [अनु०] एकै पटक मल सफा हुने किसिम; खल्याक-खलुक्क।
 खल्ल-क्रि० यो० [अनु०] पानी खन्याउने किसिम।
 खल्लड-ना० [खल्लो] खल्लर।
 खल्लन-वि० [खल्लो] खल्लो; खल्लर।
 खल्ल-बल्ल-ना० [खलबल] खलबल।
 खल्ल-मल्ल-क्रि० यो० [अनु०] प्रशस्त पानीले नुहाउने किसिम।

खल्लर-खस्मिनी

- खल्लर-वि० [खल्लो] खल्लो; बेस्वादको; खल्लन ।
 खल्लर-वि० [खाल] १. हाड-छालामात्र बाँकी रहेको ।
 २. बूढो ।
 खल्लो-वि० [प्रा० खल्ल] नून, चीनी आदि कम्ती भएको
 स्वादको; फीका स्वादको ।
 खल्वाट-वि० [सं०] टाउकाका रौं खुइलेको; खल्वाटे ।
 खल्वाटे-वि० [सं० खल्वाट+ए] टाउकाका रौं खुइलिएको;
 खल्वाट ।
 ख्वाइ-ना० [खा] खाने किसिम वा क्रिया ।
 खवास-ना० [अ० खवास] शारीरिक सेवा गर्ने नोकर ।
 खवासे-ना० [अ० खवास+ए] मालिकको शारीरिक सेवा
 गर्ने नोकर; खवास ।
 खवैया-वि० [खा+ऐया] १. धेरै खाने; खूब खाने । २.
 मीठो खाने ।
 खश-ना० [सं०] एक प्राचीन जाति ।
 खस-ना० [सं०] क्षत्रियको एक जाति ।
 खस-ना० [फा० खस] उशीरका जरा ।
 खसक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. थाहो नदिई हिँड्ने किसिम;
 लुसुक्क । २. सार्ने किसिम; खस्कने किसिम ।
 खसखस-ना० [फा० खस] १. एउटै डाँठमा धेरै, लामा-लामा
 पात हुने, कुशका जस्ता पहेँला फूल फुल्ने, बास्ना आउने
 जरा हुने एक जातको घाँस; उशीर । २. त्यसैका जरा ।
 खसखस-क्रि० यो० [ने०] १. घाँटीमा कफ जमेर हुने
 असजिलोपन; सगसगी । २. मन लागेको कुरा भन्न वा गर्न
 नपाउँदा हुने मनको सगसगी ।
 खसखसाइनु-अ० क्रि० [खसखसाउ+इ+नु] खसखस लाग्नु;
 सगसगाइनु; ('खसखसाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 खसखसाउनु-अ० क्रि० [खसखस+आउ+नु] १. घाँटीमा
 कफ टाँसिएर वा कुनै विकारले असजिलो हुनु; सग-
 सगाउनु । २. खसखस लाग्नु ।
 खसखसिइनु-अ० क्रि० [खसखसि] खसखस लाग्नु;
 खसखसाइनु ।
 खसखसिनु-अ० क्रि० [खसखस+इ+नु] घाँटीमा खसखस
 लाग्नु; खसखसाउनु ।
 खसखसी-ना० [खसखस] १. इच्छा; चाह । २. चिन्ता ।
 खसखसे-वि० [खसखस+ए] नचाहिँदा कुराको चासो
 गर्ने; चाहिँदो-नचाहिँदो कुरामा चाख लिने ।
 खसम-ना० [अ० खस्म] १. लोभ्ने; पति । २. मालिक; स्वामी ।
 खसमस-क्रि० यो० [खसखस] घाँटीमा खसखस लाग्ने
 किसिम; खसखस ।
 खसमसाइनु-अ० क्रि० [खसमसाउ+इ+नु] खसखस
 लाग्नु; खसखसाइनु ।
 खसमसाउनु-अ० क्रि० [खसखस+आउ+नु] खसखसाउनु ।
 खसमसिइनु-अ० क्रि० [खसमसि+इ+नु] खसमसाइनु;
 ('खसमसिनु'-को भा० क्रि०) ।

- खसमसिनु-अ० क्रि० [खसमस] खसमसाउनु ।
 खसर-मसर-ना० [ने०] क्रम वा स्थिति नमिल्नु; गडबड ।
 खसरात-ना० [खस+राज्य] खस-जाति बसेको नेपालको
 पश्चिमी प्रदेश; खस-प्रदेश ।
 खसाइ-ना० [खस्+आइ] १. खस्ने किसिम वा क्रिया । २.
 खसाउने किसिम वा क्रिया ।
 खसाइनु-स० क्रि० [खसाउ+इ+नु] खसालिनु; ('खसाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 खसाउनु-स० क्रि० [खस्+आउ+नु] माथिबाट तल झार्नु;
 खसाल्नु । ('खस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खसाखस-क्रि० यो० [खसोखास] १. एकजात नढाँटीकन;
 खसोखास । २. सरासर; खुरुखुरु ।
 खसालाइ-ना० [खसाल्+आइ] खसाल्ने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 खसालिनु-स० क्रि० [खसाल्+इ+नु] झारिनु; गिराइनु;
 ('खसाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 खसाल्नु-स० क्रि० [खस्] १. तलतिर झार्नु; गिराउनु;
 ('खस्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. अर्कालाई होच्याउनु; हेल्ला
 गरेर बोल्नु ।
 खसिनु-अ० क्रि० [खस्+इ+नु] झरिनु; गिरिनु; ('खस्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 खसिपा-ना० [नेवा०] झ्याल, ढोका आदि बनाउने कामको
 तछुवा चार-पाटे काठका टुक्रा ।
 खसी-ना० [अ० खसी] अण्ड-कोश बिगारेर नपुंसक तुल्याएको
 पशु ।
 खसोखास-वि० [खास+खास] १. यथार्थ; सत्य । २. जस्ताको-
 तस्तो; ठीक उस्तै । ३. साफ-साफ; सफासफी ।
 खस्कनु-अ० क्रि० [खस्+नु] १. खस्नु; पतित हुनु; रड्कनु ।
 २. तलतिर लाग्नु; उँधो लाग्नु । ३. कमजोर हुनु; निस्तेज
 हुनु । ४. उमेर ढल्कनु ।
 खस्काइ-ना० [खस्क+आइ] खस्कने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 खस्काइनु-स० क्रि० [खस्काउ+इ+नु] खसालिनु; खस्कन
 लाइनु; ('खस्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 खस्काउनु-स० क्रि० [खस्क+आउ+नु] खसाल्नु; खस्कन
 लाउनु; ('खस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खिस्कनु-अ० क्रि० [खस्क] खसिनु; पतित होइनु; ('खस्कनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 खस्क्याहट-ना० [खस्क+आहट] खस्कने किसिम वा क्रिया ।
 खस्ती-पत्ती-ना० [फा० खस्त+पत्ती] पहिले आबादी भई
 पछि कुनै कारणवश पत्ती रहेको जग्गा ।
 खस्नु-अ० क्रि० [सं० खल्] १. तलतिर झर्नु; गिर्नु । २.
 मर्नु ।
 खस्मिनी-ना० [खसम+नी] कमारा-कमारीले मालिकनीलाई
 सम्बोधन गर्ने शब्द ।

खस्याक-खुसुक-क्रि० यो० [अनु०] काने-खुसी गर्ने किसिम;
खासखुस ।

खस्याङ-खुसुङ-ना० [ने०] खस्याक-खुसुक; जेतेमेते ।

खस्याङ-मस्याङ-ना० [ने०] खस्याङ-खुसुङ; जेतेमेते ।

खस्रक-क्रि० यो० [ने०] निराश वा दिक्दार हुने किसिम;
खिस्रक ।

खस्राङ-खुसुङ-क्रि० यो० [अनु०] सुकेका पात-पतिङ्गर
आदिलाई मूसा, चरा आदिले चलाउँदा आवाज आउने
किसिम; छस्राङ-छुसुङ ।

खस्रिनु-अ० क्रि० [खस्रि+इ+नु] खस्रो होइनु; खस्रिने
काम होइनु; ('खस्रिनु'-को भा० क्रि०) ।

खस्रिनु-अ० क्रि० [खस्रो+इ+नु] १. खस्रो हुनु । २.
छिप्पिनु; परिपक्व हुनु ।

खस्रु-ना० [खस्रो] खरीका जस्ता पात र बोहरीका जस्ता
फूल हुने एक जातको रूख ।

खस्रे-वि० [खस्रो+ए] १. खस्रो । २. साह्रो; दरो । ३. एक
जातको रूख । (यसको पात गाई-वस्तुलाई खुवाइन्छ ।)

खस्रेतो-ना० [खस्रो] खस्रा ठूला-ठूला पात र उन्यूका जस्ता
गेडा फल्ने बोटविशेष ।

खस्रे-भ्यागुतो-ना० [खस्रे+भ्यागुतो] एक जातको भ्यागुतो ।

खस्रो-वि० [सं० खर] १. दरफ-च्याउने; चिप्लो नभएको ।
२. कडा; साह्रो । ३. पेटमा कपट नभएको; खस्रोखास
कुरा गर्ने ।

खस्याङ-ना० [खस्रि+आइ] खस्रिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

खस्याक-खुसुक-क्रि० यो० [अनु०] सुकेका पात, कागत
आदि हलुका किसिमले चलाउँदा शब्द निस्कने किसिम ।

खस्याङ-खुसुङ-ना० [ने०] खस्याक-खुसुक ।

खस्याङ-मस्याङ-क्रि० यो० [ने०] १. कागत-पत्र वा सुकेका
पात-पतिङ्गर चलाउँदा शब्द आउने किसिम । (ना०) २.
खस्याक-खुसुक ।

खस्याहट-ना० [खस्रि+आहट] खस्रिने किसिम वा क्रिया ।
ख-स्वस्तिक-ना० [सं०] शिरका ठीक माथि आकाशमा
कल्पना गरिएको विन्दु; शीर्ष-विन्दु ।

खहरिङनु-अ० क्रि० [खहरि+इ+नु] खरो होइनु; ('खहरिनु'-
को भा० क्रि०) ।

खहरिनु-अ० क्रि० [खरो+इ+नु] १. बोट-विस्वाहरू मुक्तै
जानु । २. विफर, घाउ, खटिरा आदिका खाटा बस्न थाल्नु ।
३. बिग्रँदै जानु; घरझ्याट लाग्नु । ४. भुटेको वस्तु डड्न
थाल्नु ।

खहरे-ना० [सं० खर] वर्षा भएका बखतमा मात्र भेल आउने
सानो-तिनो खोल्सो ।

खहरेतान-ना० [खहरे+तान्] धिन्च्याउँदै ल्याउने काम;
धिसार्ने काम ।

खह्याङ-ना० [खहरि+याङ] खहरिने किसिम, क्रिया वा

भाव ।

खह्याङ-ना० [खह्याङ+आइ] खह्याङने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

खह्याङनु-स० क्रि० [खह्याङ+इ+नु] तलतिर झारिनु;
खँगारिनु; ('खह्याङनु'-को क० क्रि०) ।

खह्याङनु-स० क्रि० [खह्याङ+इ+नु] खरो पारिनु;
खूबसित सुकाइनु; ('खह्याङनु'-को क० क्रि०) ।

खह्याङनु-स० क्रि० [खहरि+याङ+नु] १. भुटेका वा
पाकेका वस्तुलाई आँच बढता लगाई खरो पार्नु;
सुकाउनु; खँगार्नु; ('खहरिनु'-को प्रे० क्रि०) । २. खुर-
मुन्याउनु । ३. बिगार्नु; घरझ्याट लाउनु; सिद्ध्या-
उनु ।

खह्याङनु-स० क्रि० [खहरे+याङ+नु] माथिबाट तल झार्नु;
तलतिर धिन्च्याउनु; खँगार्नु ।

खा-ना० [सं० ज्या] साढे बाईस हात लामो र चार हात
गज भएको, घर बनाउने जमीनको नापो ।

खाँ-खाँ-ना० [खा] भोक लागेको वा खान नपाएको सूचित
गर्नु; खाँ-खाँ भन्ने इच्छा प्रकट गर्नु ।

खाँच-ना० [सं० खटिका] बट्टाईहरू हाली बोकेर लाने पिँजरा ।

खाँच-ना० [सं० कर्षण] कपडा चुन्दा पर्ने बट्टा; खाँच्ता
हुने खोल्सा परेका बट्टा ।

खाँचिनु-स० क्रि० [खाँच्+इ+नु] खुम्चिएको बट्टा पारिनु;
चुनिनु; ('खाँच्नु'-को क० क्रि०) ।

खाँचो-ना० [ने०] हर्जा; आवश्यकता; जरूरत ।

खाँचु-स० क्रि० [खाँच्+नु] धोएर घोट, कलप गरेको
कपडामा खुम्चएका बट्टा पार्नु; चुनु ।

खाँड-ना० [सं० खण्ड] सेतो सखर; संस्कार नपुगेको चीनी ।

खाँडसारी-ना० [सं० खण्ड+सार] सफा नपारिएको खैरो
रङ्गको चीनी ।

खाँडी-ना० [ने०] एक जातको मोटो कपडा; खादी; खदर;
घर-बुना ।

खाँडो-ना० [सं० खड्ग] १. खड्ग; तरवार । २. विवाह-
मण्डपमा हातमा तरवार लिएर गाईने राज-स्तुति;
विरुदावली; वीर-गाथा । ३. भाग्य ।

खाँद-ना० [ने०] १. खेत-बारीमा जमेको अनावश्यक पानी
फाल्नाका निम्ति बनाएको खोल्सो । २. गैँह्रो परेको जमीन ।

खाँदाखाँद-क्रि० यो० [खाँद्+खाँद्] १. धमाधम खाँदने
किसिम; ठसाठस; ठेलमठेल । २. परस्परमा पिट्ने
किसिम; पिटापिट ।

खाँदिनु-स० क्रि० [खाँद्+इ+नु] १. ठेलमठेल भएर बस्नु ।
२. थिचिनु । ३. गोदिनु; पिटिनु; ('खाँदिनु'-को क० क्रि०) ।

खाँदो-पिँदो-वि० [खा+पि] १. इच्छामाफिक वा मीठो-
मसिनो खाएको; हुँदो-खाँदो । २. धनी; धनाढ्य ।

खाँदनु-स० क्रि० [ने०] १. थिची-थिची हाल्नु; कोच्नु । २.
थिच्नु; दवाउनु । ३. बेसरी पिट्नु; गोदनु ।

खाँभो-खानदान

२२२

खाँभो-ना० [प्रा० खम्भो] कापे परेको थाम; खम्बा ।
 खाइखुइ-ना० [ने०] तल्लो हैसियतको; निम्न श्रेणीको ।
 खाइ-जीविका-ना० [खा+जीविका] जीवन-वृत्ति; निर्वाह ।
 खाइद्यौ-वि० [खा०] खाइबा ।
 खाइनु-स० क्रि० [खा+इ+नु] खाने काम गरिनु; भोजन गरिनु; ('खानु'-को क० क्रि०) ।
 खाइबा-वि० [खा०] काम-काज केही नगरी खाइमात्र रहने; खाइद्यौ ।
 खाइहाल्दो-वि० [खा+हाल्] १. घर-गृहस्थी राम्रो भएको; हुँदो-खाँदो । २. सुन्दर; हृष्ट-पुष्ट ।
 खाई-ना० [प्रा० खाअ] १. खाल्डो; खाइल । २. दुर्ग, नगर आदिको रक्षाका निमित्त वरि-परि खनिएको जलपूर्ण खाइल; खावा ।
 खाक-ना० [फा० खाक] १. खरानी; भस्म । २. धूलो ।
 खाकर-वि० [ने०] खान नपाएर साँझै दुब्लाएको ।
 खाका-ना० [फा० खाक:] १. चित्र, नक्शा आदिको नमूना; रेखा-चित्र । २. रूप-रेखा ।
 खाकी-वि० [फा० खाकी] माटाको रङ्गको खैरो ।
 खाक्सी-ना० [फा० खाक+सी (नेवा०)] खागसी ।
 खाग-ना० [सं० खड्ग] गैँडाका नाकमाथिको सीङ ।
 खाग-वि० [खाक] १. खपिस; चतुर । (ना०) २. खरानी ।
 खागो-ना० [ने०] भीर-माहुरी ।
 खागसी-ना० [खाक्सी] १. खस्रा पात, झुप्पाकार मसिना सेता फूल र साना-साना हरिया फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसको फल ।
 खागसी-ना० [खाक्सी] काठका वस्तुहरू चिल्लो पार्न र धातुका वस्तुहरूमा जमेको कस सफा गर्न कागज वा कपडामा काँचको धूलो टाँसी बनाइएको वस्तु ।
 खाड्यो-ना० [खाड्यो+ए] ठूलो किसिमको डोको ।
 खाड्यो-ना० [ने०] ठूलो किसिमको डोको ।
 खाड्डो-ना० [खाड्यो+ए] खाड्यो ।
 खाड्डो-ना० [ने०] खाड्यो ।
 खाजा-ना० [खजमज] १. पोते उन्दा छिरलिएका दाना । २. विभिन्न छान्ने टाइपहरू मिसिएको समूह ।
 खाजा-ना० [प्रा० खज्ज] १. दिउँसोको खाना; चमेना; अर्नी । २. विवाह भएको वर्षदिन भएपछि दुलहाले दुलहीका माइतमा सौगात पठाउने खानेकुरो ।
 खाट-ना० [सं० खट्वा] मानिस बस्ने वा सुत्ने ठूलो लामो खटिया; पलङ्ग ।
 खाटतौली-ना० [ने०] आँगा र थापाचिनियाँ मिसिएको धान ।
 खाटा-ना० [खत] घाउ-खटिरा निको भएर वसेको पाप्रो; घाउ सुकेको पाप्रो ।
 खाइल-ना० [सं० खात] खाल्डो; भड्खारो ।
 खाडी-ना० [खाइल] १. दलदले जमीन; घाप । २. तीनतिर

जमीनले घेरिएको समुद्रको सानो भाग; उपसागर ।
 खात-ना० [सं०] १. खनेर बनाइएको खाल्डो । २. पोखरी । ३. गुफा ।
 खात-ना० [ने०] १. चाड; तह । २. ठेली । ३. रास; थुप्रो ।
 खाता-ना० [खात] १. हरएक ग्राहक, असामी आदिको अलग-अलग हिसाब लेखिराख्ने व्यापारीहरूको किताब; बही । २. जमीनको नाप, आम्दानी आदिको विवरण लेख्ने सरकारी बही ।
 खातापाता-ना० [खत+पाटो] दुवैतिर गालामा उम्रने दाही ।
 खाता-बही-ना० [खाता+बही] असामीहरूको वा रकमहरूको हिसाब लेख्ने किताब; बही-खाता ।
 खातिर-ना० [अ० खातिर] १. आदर; सम्मान । २. निम्ति; लागि ।
 खातिर-जमा-ना० [अ० खातिरजमऽ] १. सन्तोष; सान्त्वना । २. विश्वास; भरोसा ।
 खातिरदारी-ना० [अ० खातिर+दारी (फा०)] अतिथि-हरूको सम्मान; आदर-भाव ।
 खातिरी-ना० [फा० खातिर] खातिरदारी ।
 खात्तिइनु-अ० क्रि० [खात्ति+इ+नु] खात लागिनु; चाड परिनु; ('खात्तिनु'-को भा० क्रि०) ।
 खात्तिनु-अ० क्रि० [खात+इ+नु] खात लाग्नु; चाड पर्नु ।
 खाद-ना० [प्रा०] जमीनको उर्वरा-शक्ति बढाउनाका लागि उपयोग गरिने पदार्थ; मल ।
 खादक-वि० [सं०] खाने; भक्षक ।
 खादन-ना० [सं०] खानु; भक्षण; भोजन ।
 खादित-वि० [सं०] खाइएको; भोजन गरिएको ।
 खादी-ना० [खाँडी] खाँडी; खदर ।
 खाद्य-वि० [सं०] १. खान योग्य; खान हुने । (ना०) २. खानेकुरो; भोज्य पदार्थ ।
 खाद्य-पदार्थ-ना० [सं०] खाइने वस्तु; खानेकुरो ।
 खाद्यान्न-ना० [सं०] खाइने अन्न; अनाज ।
 खाद्योज-ना० [सं०] खाद्य-पदार्थमा रहेको पौष्टिक तत्त्व; भिटामिन ।
 खान-खवास-ना० [फा० खानाखराब] १. जात-भात थाह नभएको व्यक्ति; सरकारद्वारा पालिएको जात-भात पत्ता नलागेको मानिस । २. घरबार, सम्पत्ति आदि नष्ट भएको; अभागी; भाग्य-हीन ।
 खानगी-ना० [फा० खानगी] १. तलब; महीनावारी; वेतन । २. खानाका निम्ति ठेकिएको वस्तु । ३. खवाइ; खाना ।
 खान-तलासी-ना० [फा० खाना-तलाशी] खाना-तलाशी ।
 खानदान-ना० [फा० खानदान] १. कुल; वंश; घराना । २. उत्तम कुल; उच्च घराना ।
 खानदान-ना० [खाना+दान] कटौरा-आकारका भाँडाहरू तह मिलाएर खानेकुरो हाली लिएर हिँड्ने भाँडो ।

खानदानी-वि० [फा० खान्दानी] १. उच्च खानदानको; कुलीन; घरानियाँ। २. वंश-परम्परागत; पैतृक।
 खान-पान-ना० [सं०] १. खानु र पिउनु; खुवाइ र पियाइ। २. खाने र पिउने वस्तु; अन्न-पानी। ३. साथमा रहेर खाने-पिउने व्यवहार। ४. खाने-पिउने आचार।
 खानसा-ना० [फा० खानसामाँ] तर्कारी, अचार आदि खानेकुरो बनाउने ठाउँ; अंग्रेज।
 खानसामाँ-ना० [फा० खानसामाँ] खानसाको काम गर्ने व्यक्ति; खान्से।
 खाना-ना० [सं० खादन] १. खानेकुरो; खाद्य वस्तु। २. खानु; भोजन गर्नु।
 खाना-ना० [फा० खानः] १. खण्ड; कोठा। २. घर। ३. कुनै विशेष वस्तु राखिने घर।
 खाना-तलाशी-ना० [फा० खानः+तलाशी (तु०)] कुनै ठाउँमा कुनै अभियुक्त लुकेको वा अवैध माल लुकाइएको शङ्का लागी वा सर्वस्व लिनुपरेमा सरकारले गर्ने घरको तलाशी।
 खानि-ना० [सं०] १. धातु, पत्थर, कोइला, तेल आदि प्रचुर मात्रामा प्राकृतिक रूपले पृथ्वीभित्र रहेको ठाउँ। २. कुनै वस्तु धेरै मात्रामा हुने ठाउँ।
 खानी-ना० [सं० खानि] खानि।
 खानु-स० क्रि० [सं० खाद्+नु] १. खानेकुरो मुखमा हाली लिनु; भोजन गर्नु। २. गुतार्नु; हसुर्नु; घिच्नु (निन्दा-र्थमा)। ३. अर्काको माल लिएर फिर्ता नदिनु; पचाउनु। ४. बेहोर्नु; भोग्नु।
 खानेकुरो-ना० [खा+कुरो] १. खाइने वस्तु; खाद्य पदार्थ। २. चमेना।
 खान्की-ना० [फा० खानगी] खानगी।
 खान्सा-ना० [खानसा] खानसा।
 खान्से-ना० [खान्सा+ए] खान्साको काम गर्ने व्यक्ति; अचार, तरकारी, चमेना आदि बनाउने व्यक्ति।
 खाप-ना० [खण्ट] पत्र; तह।
 खापा-ना० [खाप्] एक पटक भरेर नापेको अन्न-पात आदि फेरि पछि भर्दा हुने नपुगप रिमाण।
 खापा-ना० [नेवा०] झ्याल-ढोका लाउने-खोल्ने फगल्याँटो; कपाट।
 खापाखाप-क्रि० यो० [खाप्+खाप्] एकमाथि अर्को भएर खप्तिने किसिम।
 खापिनु-स० क्रि० [खाप्+इ+नु] एकमाथि अर्को राखिनु; खप्तिनु।
 खापी-ना० [ने०] पातलो नैनसूतजस्तो एक प्रकारको कपडा।
 खान्नु-स० क्रि० [खण्ट+नु] एकमाथि अर्को राख्नु; खण्टनु।
 खान्सियो-ना० [ने०] राडी, पाखी, धोक्रो आदि सिउने ठूलो सियो।
 खाम-ना० [सं० स्कम्भ] चिट्ठी-पत्र हाली बन्द गर्ने विशेषतः

कागतको थैली; लिफाफा।
 खामस-ना० [फा० खामोश] खामोश।
 खामिनु-अ० क्रि० [खाम्+इ+नु] १. अटाउनु; भित्र पस्नु; ('खाम्नु'-को भा० क्रि०)। २. पुग्नु; ठीक हुनु।
 खामी-ना० [ने०] पोते, मोती, सिक्री आदि झुन्ड्याउनाका निम्ति स्त्री-जातिले कुममा लाउने सुन-चाँदीको बाटलो गहना।
 खामुख-ना० [फा० ख्वाहमख्वाह] निश्चय; पक्का।
 खामो-ना० [खम्बा] कापे परेको थाम; खाँभो।
 खामोश-ना० [फा० खामोश] १. धैर्य; सहन-शीलता। २. चूप; मौन।
 खामोशी-ना० [फा० खामोशी] १. चूपचाप; मौन। २. धैर्य।
 खाम्नु-स० क्रि० [खाम+नु] १. खामभित्र चिट्ठी-पत्र हालेर बन्द गर्नु। २. हुल्नु; पसाउनु। ३. थाम्नु; थेग्न। (अ० क्रि०) ४. अटाउनु। ५. पुग्ने हुनु; ठीक हुनु।
 खायल-ना० [खलो] १. एक घरले चर्चेको जमीनको किता; खण्ड। २. किसिम; प्रकार।
 खायस-ना० [फा० ख्वाहिश] १. चाह; रुचि। २. वास्ता; प्रयोजन। ३. जरूरत।
 खायो-जियो-ना० [खाउ+जिउ] खाइ-जीविका; गुजारा; निर्वाह।
 खार-ना० [प्रा०] वनस्पति वा खनिज पदार्थहरूबाट प्राप्त हुने नून; क्षार।
 खार-ना० [फा० खार] १. डाह; जलन। २. घाँटी, नाक, आँखा आदिमा जलन पैदा गर्ने कडा किसिमको गन्ध।
 खारखेर-ना० [खार्+केर्] अपराधीलाई केर्नु; कारकेर।
 खारिनु-अ० क्रि० [खार्+इ+नु] १. कसर छुट्टिएर सफा गरिनु। २. शिक्षा वा अनुभवबाट परिपक्व हुनु; ('खानु'-को भा० क्रि०)।
 खारिनु-स० क्रि० [खार्+इ+नु] पकाएर कस झिकिनु; शुद्ध पारिनु; ('खानु'-को क० क्रि०)।
 खारिनु-स० क्रि० [खार्+इ+नु] अग्लो जमीन खनेर सम्म्याइनु; सम्म पारिनु; ('खानु'-को क० क्रि०)।
 खारिज-वि० [अ० खारिज] निकालिएको; बरखास्त गरिएको; वहिष्कृत।
 खारिजी-ना० [फा० खारिजी] खारेज हुनु; बरखास्त हुनु; मुअत्तल हुनु।
 खारिलो-वि० [खार+इलो] १. खार भएको। २. खारको स्वादको; नुनिलो।
 खारी-ना० [प्रा० खार] क्षार।
 खारेज-वि० [अ० खारिज] खारिज।
 खानु-स० क्रि० [प्रा० खार+नु] १. खूब पकाएर कस झिकनु। २. शुद्ध पार्नु; सोध्नु। ३. शिक्षाद्वारा बुद्धि परिपक्व पार्नु।
 खानु-स० क्रि० [सं० खात+इ+नु] अग्लो जमीनलाई खनेर सम्म्याउनु।

खार्पा-खिजाब

खार्पा-ना० [ने०] भोटो, मयल-पोश आदिको काखीमनि गाँसिने तीन कुना परेको अंश ।
 खाल-ना० [प्रा०] १. जूवा खेल्ने ठाउँ । २. श्रेणी; स्तर । ३. किसिम; प्रकार ।
 खाल-ना० [सं० खल्ल] १. छाला; त्वचा; चर्म । २. बोक्रो ।
 खाल-खेल-ना० [खलो+खेल] १. षड्यन्त्र । २. जाल-झेल । ३. अभिचारजन्य बाधा ।
 खाला-ना० [खाल] १. छालाको बाहिरी तह; अत्तर-छाला । २. बोक्रो ।
 खालि-क्रि० यो० [अ० खाली] केवल; सिर्फ; मात्र ।
 खालिसा-ना० [अ० खालिसः] सरकारकै अधिकारमा रहेको जमीन; कसैको मोहियानी हक र बिर्ता नभएको जमीन ।
 खाली-वि० [अ० खाली] भित्र केही नभएको; रिक्तो; रिक्त ।
 खाली-खण्ड-ना० [खाली+खण्ड] खारिजी; खाली-खालसा ।
 खाली-खालसा-ना० [खाली+खालिसा] खाली भएको स्थान, पद वा खान्नी; कसैको बहाली नभएको ठाउँ ।
 खाले-ना० [खाल+ए] १. जूवा खेल्ने खाल थाप्ने व्यक्ति; खालको मालिक; द्यूताध्यक्ष । २. एक-एक दाउ लिएर जूवा-खालमा खेल्ने खेलाडी ।
 खाल्टा-खुल्टी-ना० [खाल्टो+खाल्टो] साना-तिना खाल्टाहरू ।
 खाल्टो-ना० [सं० खात] खाइल; खाल्डो; भ्वाँग; भङ्-खारो; भङ्गदालो ।
 खाल्डो-ना० [सं० खात] खाल्टो ।
 खावा-ना० [खुवा] दूध बाक्लो गरी तताएको खाद्य पदार्थ ।
 खावा-ना० [ने०] भाका; म्याद ।
 खावा-ना० [सं० खात] किल्ला, शहर आदिको सुरक्षाका निमित्त वरि-परि खनेर बनाइएको जलपूर्ण खाइल; खाई ।
 खास-वि० [अ० खास] १. जस्ताको-तस्तो । २. यथार्थ; सत्य; वास्तविक । ३. मुख्य; प्रधान ।
 खासखुस-क्रि० यो० [अनु०] १. गुप्त किसिमले कुरा गर्ने किसिम; खुसखुस । (ना०) २. भित्र-भित्रै चलेको गुप्त कुराको हल्ला; गामगुम । ३. काने-खुसी; साउती ।
 खासा-वि० [अ० खासः] असल; बेस; उम्दा; उत्तम ।
 खासी-ना० [नेवा०] तामा, पित्तल आदिको पकाउने ठूलो भाँडो; ठो ।
 खासी-वि० [अ० खास] १. मन परेको; प्रिय (व्यक्ति) । २. पत्यारको; भरपर्दो ।
 खास्टे-वि० [खास्टो+ए] खाँडीको खास्टो ओढ्ने (सभ्यता नसिकेको) ।
 खास्टो-ना० [ने०] दुइ वा तीन तहको बाक्लो सूती ओढ्ने; बाक्लो किसिमको सूती पछ्यौरा ।
 खिँचाइ-ना० [खिँच्+आइ] खिँच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खिँचाइनु-स० क्रि० [खिँचाउ+इ+नु] खिँच्न लाइनु;

खैँचाइनु; ('खिँचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 खिँचाउनु-स० क्रि० [खिँचाउ+इ+नु] खिँच्न लाइनु; खैँचाइनु; ('खिँचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 खिँचाउनु-स० क्रि० [खिँच्+आउ+नु] खिँच्न लाउनु; तान्न लाउनु; खैँचाउनु; ('खिँच्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खिँचातान-ना० [खिँच्+तान्] तानातान; खिँचातानी ।
 खिँचातानी-ना० [खिँच्+तान्] १. परस्परमा तान्नु; ताना-तान । २. कुनै फल-प्राप्तिका निमित्त दुइ व्यक्तिको पारस्परिक विरोधी उद्योग ।
 खिँचिनु-स० क्रि० [खिँच्+इ+नु] तानिनु; घिच्च्याइनु; खैँचिनु; ('खिँच्नु'-को क० क्रि०) ।
 खिँचुवा-वि० [खिँच्+उवा] १. खिँच्ने; तान्ने । २. खिँचिएको; उतारिएको (अर्क आदि) । ३. तानिएको; घिच्च्याइएको ।
 खिँच्नु-स० क्रि० [सं० कर्षण+नु] १. तान्नु; घिच्च्याउनु; खैँचनु । २. फैलएका वस्तुहरू एकै ठाउँमा ल्याउनु; केन्द्री-भूत गर्नु । ३. खर्च कम गर्नु; किफायत गर्नु । ४. सारांश झिक्नु; तेरीज निकाल्नु । ५. तस्वीर लिनु; चित्र उतार्नु ।
 खिइनु-अ० क्रि० [प्रा० खय+नु] १. घोटिएर वा रगेडिएर घट्ने जानु; कम हुँदै जानु । २. खिया लाग्नु; खै जम्नु । ३. दुबलाउनु; ख्याउटिनु ।
 खिका-ना० [नेवा०] धोती, पछ्यौरा आदिको छेउको किनार ।
 खिङ्गुली-वि० [ने०] १. कन्जुस; किरन्टोकी । २. नीच; निन्दनीय ।
 खिच-खिच-क्रि० यो० [खिचोला] कुनै काम गर्दा खिचोला भिक्ने किसिम ।
 खिचडी-ना० [सं० कृशर] १. दाल, चामल आदि मिसाएर पकाएको नरम खाद्य पदार्थ । २. विभिन्न वस्तुहरू एकै ठाउँमा छयासमिस हुनु । (वि०) ३. थरी-थरीका वस्तुहरू एकै ठाउँमा मिलेको; छयासमिसे ।
 खिचडी-मिचडी-ना० [खिचडी+मिचडी(फाँ०)] १. जथा-भाबीसित मिसिएको धेरै वस्तुको समूह । २. जेतेमेते; खत्र्याक-खुत्रुक ।
 खिचलो-ना० [खिचोला] खिचोला ।
 खिचाखिच-ना० [खिँच्+खिँच्] परस्परमा तान्नु; तानातान; खिँचातानी ।
 खिचो-खिचो-क्रि० यो० [खिचखिच] खिचखिच ।
 खिचोला-ना० [ने०] १. झगडा गर्ने निहुँ; कचिङ्गल मचाउने कुरा । २. गडबड; गोलमाल; कचिङ्गल; झगडा ।
 खिचुक-वि० [खिँच्] १. सानो चित्त भएको; कन्जुस; खिचू । २. छुच्चो; कृपण ।
 खिच्च-वि० [खिचुक] खिचुक ।
 खिचोमिचो-ना० [ने०] खत्र्याक-खुत्रुक; जेतेमेते ।
 खिचो-ना० [खिचडी] खिचडी ।
 खिजाब-ना० [अ० खिजाब] फुलेका कपाल, जुंगा आदि कालो रंगाउने औषधी; केश-कल्प; कल्प ।

खिजिनु-स० क्रि० [प्रा० खिज्जइ+नु] रीस उठ्नु;
दिक्दारी हुनु ।

खिज्याइ-ना० [खिज्याउ+याइ] खिज्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

खिज्याइनु-स० क्रि० [खिज्याउ+इ+नु] १. खिसी गरिनु;
हेला गरिनु । २. रीस उठाइनु; ('खिज्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खिज्याउनु-स० क्रि० [प्रा० खिज्जइ+याउ+नु] १. खिसी
गर्नु; हेला गर्नु । २. गिज्याउनु; जिस्क्याउनु ।

खिज्याहट-ना० [खिज्याउ+आहट] खिजिने वा खिज्याउने
किसिम वा क्रिया ।

खितखित-क्रि० यो० [अनु०] मधुर स्वरले हाँस्ने
किसिम

खिताब-ना० [अ० खिताब] पदवी; उपाधि ।

खितितिति-क्रि० यो० [अनु०] मधुर र लामो शब्द निकालेर
हाँस्ने किसिम ।

खित्का-ना० [खित्त] बेसरी हाँस्दाको आवाज ।

खित्त-क्रि० यो० [अनु०] मधुर हाँसो फुट्ने किसिम ।

खिदमत-ना० [अ० खिदमत] निम्न कोटिको सेवा-टहल;
चाकडी ।

खिन्न-वि० [सं०] दिक्दार; दिक्क मानेको; खेद-युक्त;
उदास ।

खिन्नता-ना० [सं०] खिन्न हुनाको भाव; उदास हुनाको
भाव ।

खिपाइ-ना० [खिप्+आइ] खिप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खिपाइनु-स० क्रि० [खिपाउ+इ+नु] खिप्न लाइनु;
(‘खिपाउनु’-को क० क्रि०) ।

खिपाउनु-स० क्रि० [खिप्+आउ+नु] खिप्न लाउनु;
(‘खिप्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

खिपाडोरी-ना० [खिप्+डोरी] मसिनो डोरी ।

खिपाहा-वि० [खिप्+आहा] खिपेर पासा वा कौड़ा हान्ने ।

खिपिनु-स० क्रि० [खिप्+इ+नु] भनेजस्तो दाउ पार्न कौड़ा,
पासा आदि मिलाइनु; ('खिप्नु'-को क० क्रि०) ।

खिपुवा-वि० [खिप्+उवा] खिपिएको; खिपेर बनाइएको ।

खिप्नु-स० क्रि० [ने०] १. इच्छा गरेको दाउ पार्ने गरी पासा
वा कौड़ा हान्न मिलाउनु । २. कसेर बुन्नु । ३. मसिनो
पारेर सिउनु ।

खिया-ना० [खई] धातुका भाँडामा लाग्ने हरियो वा रातो
कस; खई ।

खियाइ-ना० [खिइ+याइ] खिइने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खियाइ-ना० [खियाउ+आइ] खियाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

खियाइनु-स० क्रि० [खियाउ+इ+नु] खिइने पारिनु;
(‘खियाउनु’-को क० क्रि०) ।

खियाइनु-स० क्रि० [खियाउ+इ+नु] डुङ्गा चलाइनु;
खियाउने काम गरिनु; ('खियाउनु'-को क० क्रि०) ।

खियाउनु-स० क्रि० [खिइ+याउ+नु] १. घोटेर वा रगेडेर
पातलो पार्नु; घटाउनु । २. खिया लाग्ने पार्नु; ('खिइनु'-
को प्रे० क्रि०) ।

खियाउनु-स० क्रि० [सं० क्षेप+याउ+नु] १. डुङ्गा चलाउनु;
बहना चलाउनु । २. पौडनु; पौडी खेल्नु । ३. बाटो हिँड्नु ।

खिरखिरे-ना० [अनु०] १. घट्टमा सोलीका पीधमा लाएको
अन्न झर्ने डूँड थर्काउनाका निमित्त झुन्ड्याइएको वस्तु;
पुतली । २. इनारबाट पानी झिक्न सजिलो पार्न र डोरी
नखिइयोस् भन्नाका निमित्त इनारमाथि जडिएको पाङ्गो;
घिर्नी ।

खिरिखिरि-ना० [ने०] चुरीफुरी; तुजुक ।

खिरिलो-वि० [ने०] मसिनो तर पुष्ट; दरो; दर्विलो ।

खिरैलो-ना० [ने०] १. लामा पात, राता, साना, फूल, लाम्चा,
चिप्ला, साना फल र कालो गुदी एवं कन्द हुने एक वृत्ति ।
२. त्यसैको कन्द । (यसका कालो र सेतो—दुई भेद छन् ।
आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कारक र धातु बग्ने रोगलाई
नाश गर्ने बताइएको छ ।)

खिर्नी-ना० [सं० क्षीरिणी] १. टुप्पा फाटेका जस्ता पात,
सेता फूल, जुरे-काफलका जस्ता साना फल हुने एक वृक्ष ।
२. त्यसैको फल; राजादनी; क्षीरिणी ।

खिन्याइनु-अ० क्रि० [खिन्याउ+इ+नु] खिहिन्याउनु;
(‘खिन्याउनु’-को भा० क्रि०) ।

खिन्याउनु-अ० क्रि० [खिहिरो+याउ+नु] खिहिन्याउनु ।

खिर्नी-ना० [ने०] लाम्चा, मसिना पात र साना-साना गेडा
हुने रूखविशेष ।

खिलाइनु-स० क्रि० [खिलाउ+इ+नु] खिल्ल लाइनु;
डसाइनु; ('खिलाउनु'-को क० क्रि०) ।

खिलाउनु-स० क्रि० [खिल्+आउ+नु] खील गाड्न लाउनु;
(‘खिल्नु’-को क० क्रि०) ।

खिलान-ना० [सं० खिल] झ्याल-ढोकाको माथि पारिने अर्ध-
वृत्ताकार बान्की; गुम्बज ।

खिलाफ-वि० [अ० खिलाफ] विरुद्ध; विपरीत ।

खिलिनु-स० क्रि० [खिल्+इ+नु] खील गाड्नु; डसिनु;
(‘खिल्नु’-को क० क्रि०) ।

खिलुवा-ना० [ने०] १. काँडावाल साना-साना पात, सेता
साना फूल र राता गोल फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको
फल ।

खिलु-स० क्रि० [खील+नु] १. माहुरी, बारुला, अरिङ्गाल
आदि कीराले खील गाड्नु; डस्नु । २. गोम्नु; रोप्नु । ३.
उन्नु; गाँस्नु । ४. सिउनु ।

खिल्लत-ना० [अ० खिलत] राजा-महाराजद्वारा पुरस्कारका
रूपमा दिइने वस्त्र, आभूषण आदि ।

खिल्ली-ना० [खेल्] हँसी; दिल्लगी ।

खिल्ली-ना० [?] पानको बीडा ।

खिसिक्क-क्रि० यो० [ने०] १. निराश हुने किसिम; दिक्क;

डिच्च; खिसिक्क। २. बिस्तारै हास्ने किसिम।
 खिसी-ना० [खिस्स] १. गिल्ला; हेला। २. हँसी; ठट्टा।
 खिसी-टिउरी-ना० [खिसी+टिउरी (फाँ०)] खिसी-टिबुरी।
 खिसी-टिबुरी-ना० [खिसी+टिबुरी (फाँ०)] १. हँसी-ठट्टा;
 दिल्लगी। २. गिल्ला; हेला।
 खिस्याइ-ना० [खिस्याउ+आइ] खिस्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 खिसिक्क-क्रि० यो० [ने०] निराश वा दिक्क हुने किसिम;
 डिच्च।
 खिस्स-क्रि० यो० [अनु०] १. बिस्तारै र मधुर हाँसो हाँस्ने
 किसिम; मुसुक। २. जिल्लिने किसिम; निराश हुने किसिम।
 खिस्सा-ना० [अ० कीसः] खुकुरीका दापभित्र घुसारेको
 सानो थैली।
 खिस्स्याइनु-स० क्रि० [खिस्स्याउ+इ+नु] जिस्क्याइनु;
 गिज्याइनु; ('खिस्स्याउनु'-को क० क्रि०)।
 खिस्स्याउनु-स० क्रि० [खिस्स+याउ+नु] १. जिस्क्याउनु।
 २. हिस्स पार्नु; हिस्स्याउनु। ३. गिज्याउनु।
 खिहिरो-ना० [ने०] चिल्लो पदार्थ कुहुँदा हुने एक किसिमको
 नमीठो स्वाद; खिहियाउँदो स्वाद।
 खिहियाइ-ना० [खिहियाउ+आइ] खिहियाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव।
 खिहियाइनु-अ० क्रि० [खिहियाउ+इ+नु] खिहिरो स्वादको
 होइनु; खिहियाउने होइनु; ('खिहियाउनु'-को भा०
 क्रि०)।
 खिहियाउनु-अ० क्रि० [खिहिरो+याउ+नु] चिल्लो पदार्थ
 कुहेर एक किसिमको नमीठो स्वाद आउनु; खिहिरो
 स्वादको हुनु।
 खीज-ना० [प्रा० खिज्जइ] आक्रोश; दिक्दारी।
 खीप-ना० [अ० क्लिप] पेटो आदि कसेर अलझाउने धातुको
 साधन।
 खीर-ना० [सं० क्षीर] दूधमा पकाएको भात; चामल, मसला
 आदि मिसाई दूधमा पकाएको खाद्य पदार्थ; पायस; तस्मै।
 खीर-काँक्रो-ना० [खीर-काँक्रो] सेतो जातको काँक्रो।
 खील-ना० [सं० कील] १. बारलो, अरिङ्गाल आदिको विषालु
 काँढो। २. विज्ञेको काँढा आदि ननिस्कनाले भित्र सडेर
 जमेको मासुको साह्रो डल्लो। ३. खटिरा पाकेर भित्र
 जम्ने पीपको डल्लो; तुस।
 खुंगा-ना० [ने०] मुख फुकेको, तलतिर साँघुरो भएको, भित्र-
 पट्टि काँढा फर्काइएको चोयाको माला माने साधन।
 खुंगे-ना० [खुंगा] १. अफेरो कुरा; असजिलो अवस्था। २.
 खुंगा।
 खुङ्गा-ना० [सं० खङ्ग] चन्द्राकार फराक टुप्पो भएको एक
 किसिमको ठूलो खङ्ग।
 खुङ्गाइ-ना० [खुङ्ग+आइ] खुङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खुङ्गाइनु-स० क्रि० [खुङ्गाइ+इ+नु] खुङ्गन लाइनु; ('खुङ्गा-

उनु'-को क० क्रि०)।
 खुङ्गाउनु-स० क्रि० [खुङ्ग+आउ+नु] तरकारी आदि डाडुले
 थिचेर टुक्र्याउनु लाउनु; खुङ्गन लाउनु; ('खुङ्गनु'-को
 प्रे० क्रि०)।
 खुङ्गिनु-अ० क्रि० [खुङ्ग+इ+नु] १. धूलो हुनु। २. खुङ्गने
 काम गरिनु; धुल्याइनु; ('खुङ्गनु'-को भा० क्रि०)।
 खुङ्गे-वि० [खुङ्गो] १. ओठको बीचमा काटिएको वा चिरिएको।
 २. मोहडामा भाँचिएको वा काटिएको; खुङ्गो।
 खुङ्गो-वि० [प्रा० खुण्ण] खुङ्गे।
 खुङ्गनु-स० क्रि० [प्रा० खुण्ण+नु] पूवा, तरकारी आदि
 डाडुले थिचेर टुक्र्याउनु; थिच्नु; धुल्याउनु।
 खुंदाइ-ना० [खुंद्+आइ] खुंद्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खुंदाइनु-स० क्रि० [खुंदाउ+इ+नु] थिचो-मिचो गराइनु;
 खुंद्न लाइनु; ('खुंदाउनु'-को क० क्रि०)।
 खुंदाउनु-स० क्रि० [खुंद्+आउ+नु] थिचो-मिचो गराउनु;
 खुंद्न लाउनु; कुल्ची-मिल्ची गराउनु; ('खुंद्नु'-को क०
 क्रि०)।
 खुंदिनु-स० क्रि० [खुंद्+इ+नु] कुल्ची-मिल्ची गरिनु; थिचो-
 मिचो गरिनु; ('खुंद्नु'-को क० क्रि०)।
 खुंद्नु-स० क्रि० [प्रा० खुण्ण+नु] कुल्ची-मिल्ची पार्नु;
 थिचो-मिचो गर्नु।
 खुइय्य-ना० [अनु०] ज्यादै थकाइ लाग्दा मुखबाट निकालिने
 शब्द।
 खुइरे-वि० [खुइलो+ए] खुइले।
 खुइलिनु-अ० क्रि० [खुइलि+इ+नु] रौँ झरिनु; खल्वाट
 होइनु; ('खुइलिनु'-को भा० क्रि०)।
 खुइलिनु-अ० क्रि० [खुइलो+इ+नु] १. रौँ झर्नु; खल्वाट
 हुनु। २. रङ्ग उड्नु; रङ्ग फीका पर्नु। ३. छाला जान।
 खुइले-वि० [खुइलो+ए] खुइलिएको।
 खुइलो-ना० [ने०] खुइले।
 खुइल्याइ-ना० [खुइल्याउ+आइ] खुइलिने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 खुइल्याइनु-स० क्रि० [खुइल्याउ+इ+नु] खुइलिने पारिनु;
 भुल्याइनु; ('खुइल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 खुइल्याउनु-स० क्रि० [खुइलि+याउ+नु] १. काटेका खसी-
 बोकाहरूको रौँ तातो पानी हालेर उखेलनु; भुल्याउनु।
 २. खुइलिने पार्नु; ('खुइलिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 खुई-ना० [ने०] १. सुकाएको विस्कन थुप्याउने कोदालाका
 आकारको लामो बीँड भएको काठको साधन; फ्याउरी।
 २. ज्यादै थकाइ लागेका बखतमा सुस्केरा हाल्दै मुखबाट
 निकाल्ने शब्द।
 खुई-ना० [काई] खई।
 खुई-ना० [न०] दुसी।
 खुकुन्डी-ना० [ने०] १. काखी। २. काखीका पसिनाको
 गन्ध।

खुकुन्डो-ना० [ने०] १. गाई-वस्तु बाँध्ने तल-माथि डोरी र बीचमा काठ हाली बनाएको दाम्लो । २. गाई-वस्तु नभागून् भनी घाँटीमा झुन्डाइदिएको कीलो ।

खुकुरी-ना० [ने०] एक प्रसिद्ध नेपाली हतियार । (सिरु-पाते, तरवार, भुँडे आदि यसका विभिन्न भेद हुन्छन् ।)

खुकुलो-वि० [खुस्क] १. नकसिएको; होलो; फस्को । २. फितलो प्रकृतिको ।

खुच्चिङ-ना० [ने०] अपराधी वा असफल व्यक्तिको दुःखमा इख्याएर भनिने शब्द; 'कत्तिको खाइस् त !' भन्ने उद्गार ।

खुट-ना० [ने०] १. (हराएका मालको) पत्तो; ठेगाना । २. निधो; निश्चय ।

खुटाइ-ना० [खुट्+आइ] खुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खुटाइनु-स० क्रि० [खुटाउ+इ+नु] खुट्नु लाइनु; ('खुटाउनु'-को क० क्रि०) ।

खुटाउनु-स० क्रि० [खुट्+आउ+नु] खुट्नु लाउनु; ('खुट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुटिनु-स० क्रि० [खुट्+इ+नु] बलियो र मसिनु पारी सिइनु; खुट्ने काम गरिनु; ('खुट्नु'-को क० क्रि०) ।

खुटी-ना० [प्रा० खोड] लुगाहरू झुन्ड्याउनाका निम्ति भित्तामा ठोकिने कीलो ।

खुटुवा-वि० [खुट्+उवा] खुटेर बलियोसँग सिइएको ।

खुट्किलो-ना० [खुट्+कीलो] भन्याङको तह; सिँढी ।

खुट्को-ना० [खुटी] १. मनमा गड्को कुरा; मर्ने वा छुट्ने वेलामा कसैले आफन्तसँग गरेको मनमा गड्ने कुरा । २. एक चोटि खुटेर सिएको डोब; सुको ।

खुट्टिइनु-अ० क्रि० [खुट्टि+इ+नु] निश्चय गरिनु; ठम्मिनु; ('खुट्टिनु'-को भा० क्रि०) ।

खुट्टिनु-अ० क्रि० [खुट्+इ+नु] 'यही हो' भनी ठम्मिनु; निश्चय हुनु; ठहरिनु ।

खुट्टी-ना० [खुट्टो] १. साना र दुब्ला खुट्टा । २. काटेका खसी, बोका आदिका खुट्टा ।

खुट्टैसो-ना० [खुट्टो+एसो] गाई-वस्तुका खुट्टामा बाँध्ने सानो दाम्लो ।

खुट्टे-वि० [खुट्टो+ए] १. गोडा सुनिएको; हात्ती-पाइले । २. खुट्टा भएको (खाट, पिका आदि) ।

खुट्टो-ना० [प्रा० खुण्ट] गोडा; पयर; पाउ ।

खुट्ट्याँसो-ना० [खुट्टो+याँसो] खुट्टैसो ।

खुट्ट्याइ-ना० [खुट्टि+याइ] खुट्टिने किसिम वा क्रिया ।

खुट्ट्याइनु-स० क्रि० [खुट्ट्याउ+इ+नु] निश्चय गरिनु; ठहर्नाइनु; ('खुट्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खुट्ट्याउनु-स० क्रि० [खुट्टि+याउ+नु] १. पत्ता लाउनु । २. तोक्नु; ठम्याउनु; निधो गर्नु; ('खुट्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुट्नु-स० क्रि० [प्रा० खुट्+नु] बलियो र मसिनो पारी सिउनु ।

खुट्किलो-ना० [खुट्+कीलो] खुट्किलो ।

खुट्को-ना० [खुट्] खुट्को ।

खुनुनुनु-क्रि० यो० [अनु०] १. खित्का छोडी हाँस्ने किसिम; खितितिति । २. सानो मुख भएको भाँडोवाट वाक्लो तरल पदार्थ खन्याउँदा आवाज आउने किसिम; खवाताताता ।

खुत्त-क्रि० यो० [अनु०] १. बाहिर निस्कने किसिम; फुत्त । २. छाला आदि उप्कने वा खुइलिने किसिम ।

खुत्तिइनु-अ० क्रि० [खुत्ति+इ+नु] खुइलिइनु; ('खुत्तिनु'-को भा० क्रि०) ।

खुत्तिनु-अ० क्रि० [खुइलि+नु] १. छाला जानु; खुइलिनु । २. काममा असफल हुनु (निन्दा वा हेला बुझाउने) । ३. नाश हुनु; नासिनु । ४. मर्नु । ५. सेवा, पद आदिवाट निकालिनु । ६. विस्तारै निस्केर हिँड्नु; उस्कनु ।

खुत्त्याइ-ना० [खुत्ति+याइ] खुत्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खुत्त्याइनु-स० क्रि० [खुत्त्याउ+इ+नु] खुइल्याइनु; खुल्क्याइनु; ('खुत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खुत्त्याउनु-स० क्रि० [खुत्ति+याउ+नु] १. खुइल्याउनु; खुल्क्याउनु । २. खोस्नु; जागीरबाट हटाउनु; ('खुत्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुत्रुक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. सानो-तिनो माल खस्ने किसिम । २. अनायासमा मर्ने किसिम; भुतुक । ३. सजिलै-सित आउने वा जाने किसिम ।

खुद-वि० [फा० खुद] १. आफै; स्वयं । २. खास ।

खुद-काश्त-ना० [फा० खुद-काश्त] आफैले खेती गरेको आफ्नो जमीन ।

खुद-कुशी-ना० [फा० खुद-कुशी] आत्म-हत्या ।

खुदरा-ना० [प्रा० खुद्] खुद्रा ।

खुदा-ना० [फा० खुदा] ईश्वर; परमात्मा ।

खुदो-ना० [सं० खण्ड] बाक्लो लस्सादार हुने गरी पकाएको उखुको रस ।

खुद्रा-ना० [प्रा० खुद्] १. सानो-तिनो वस्तु; साधारण माल-सामान । २. बिक्रीका निम्ति राखिएका थोरै-थोरै विभिन्न वस्तु । (वि०) ३. फुटकर; चानचुन ।

खुन्-ना० [फा० खून] १. दोष; खोट । २. दाग । ३. छुच्च्याई ।

खुनी-वि० [खुन+ई] १. खुन भएको; दोषी । २. दागी । ३. छुच्चो; कृपण ।

खुन्याहा-वि० [खुन+आहा] १. अङ्ग-भङ्ग भएको; खनी । २. छुच्चो; कन्जुस ।

खुन्निइनु-अ० क्रि० [खुन्नि+इ+नु] खुन्निइनु; ('खुन्निनु'-को भा० क्रि०) ।

खुन्निनु-अ० क्रि० [खुनो+इ+नु] बुढ्याइँले सुकेर खुम्चिनु; खुम्चिनु ।

खुन्ने-कीरो-ना० [खुन्ने+कीरो] धान, मकै आदिका जरामा लाग्ने कालो रङ्गको कीरो; खुम्ने-कीरो ।

खुन्नो-खुर्पा

खुन्नो-ना० [ने०] काम लिँदा-लिँदा खिइएर बेकम्मा भएको
(डाडु, पन्यू, कुटो, कोदालो आदि) ।

खुन्सिइनु-अ० क्रि० [खुन्सि+इ+नु] रीसले ठुस्स परिनु;
ठुस्सिइनु; ('खुन्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

खुन्सिनु-अ० क्रि० [सं० खिन्न+इ+नु] १. रीसले ठुस्स
पर्नु; ठुस्सिनु । २. चित्त हुनु ।

खुन्स्याइ-ना० [खुन्सि+आइ] खुन्सिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

खुन्स्याइनु-स० क्रि० [खुन्स्याउ+इ+नु] खुन्स्याउने काम
गरिनु; ठुस्स्याइनु; ('खुन्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खुन्स्याउनु-स० क्रि० [खुन्सि+याउ+नु] रीसले ठुस्स पार्नु;
ठुस्स्याउनु ।

खुप-वि० [फा० खूब] खूब ।

खुपिया-ना० [ने०] कडा नलागेको खड्कौँलाका आकारको
भात पकाउने भाँडो ।

खुपी-ना० [फा० खूबी] खूबी ।

खुपुखुपु-क्रि० यो० [अनु०] धमाधम खाने किसिम; कुपुकुपु ।

खुपेँचा-ना० [सं० क्षुरप्र] जमीनमा उम्रेका घाँसहरू खुर्कने
एक किसिमको साधन ।

खुफिया-पुलीस-ना० [फा० खुफिया+पुलीस (अं०)] गुप्ती
पुलीस; गुप्त-चर; सी० आई० डी० ।

खुफिया-विभाग-ना० [(फा०) खुफिया-विभाग (सं०)]
गुप्त-चर-विभाग; सी० आई० डी०-विभाग ।

खुम्चा-ना० [खुम्च] १. मुजा । २. चाउरी ।

खुम्चिइनु-अ० क्रि० [खुम्चि+इ+नु] साँघुरिइनु; सड्कुचित
होइनु; ('खुम्चिनु'-को भा० क्रि०) ।

खुम्चिनु-अ० क्रि० [सं० सङ्कोच] १. साँघुरिनु; सड्कुचित
हुनु । २. चाउरिनु; चाउरी पर्नु । ३. लज्जित हुनु; लाचार
हुनु ।

खुम्च्याइ-ना० [खुम्चि+याइ] खुम्चिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

खुम्च्याइनु-स० क्रि० [खुम्च्याउ+इ+नु] सड्कुचित पारिनु;
साँघु-याइनु; ('खुम्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खुम्च्याउनु-स० क्रि० [खुम्चि] १. साँघु-याउनु; सड्कुचित
पार्नु; ('खुम्चिनु'-को प्रे० क्रि०) । २. अर्काको चित्त
दुखाउनु ।

खुम्च्याहट-ना० [खुम्च्याउ+आहट] खुम्च्याउने किसिम वा
क्रिया ।

खुम्चिइनु-अ० क्रि० [खुम्चि+इ+नु] खुम्चिइनु; ('खुम्चिनु'-
को भा० क्रि०) ।

खुम्चिनु-अ० क्रि० [खुम्चो+इ+नु] खुम्चिनु ।

खुम्चे-वि० [खुम्चो+ए] खुम्चे ।

खुम्चे-कीरो-ना० [खुम्चे+कीरो] खुम्चे-कीरो ।

खुम्चो-वि० [खुम्चो] खुम्चो ।

खुम्च्याइ-ना० [खुम्चि+याइ] खुम्चिने किसिम वा क्रिया;

खुन्स्याइ ।

खुम्ले-कीरो-ना० [खुम्चे-कीरो] खुम्चे-कीरो ।

खुर-ना० [सं०] पशुको, दुइ भागमा विभक्त भएको, खुट्टाको
टेक्ने साह्रो अवयव ।

खुरन्धार-ना० [ने०] एकोहोरो लाग्नु; तल्लीन हुनु; ज्यादै
मन दिनु ।

खुरमुरिइनु-अ० क्रि० [खुरमुरि+इ+नु] ठाडै माथिबाट तल-
तिर झर्नु; ('खुरमुरिनु'-को भा० क्रि०) ।

खुरमुरिनु-अ० क्रि० [सं० क्षर] ठाडै माथिबाट तलतिर झर्नु;
खगारिनु ।

खुरमु-याइ-ना० [खुरमुरि+आइ] खुरमुरिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

खुरमु-याइनु-स० क्रि० [खुरमु-याउ+इ+नु] ठाडै माथिबाट
तलतिर काम झारिनु; ('खुरमु-याउनु'-को क० क्रि०) ।

खुरमु-याउनु-स० क्रि० [खुरमुरि+याउ+नु] ठाडै माथिबाट
तलतिर झार्ने काम गराउनु; ('खुरमुरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुरा-ना० [सं० खुर] १. जुत्ताको कुर्कुच्चा । २. तल्लो वा
माथिल्लो आरतीको प्वालमा पस्ने खापाको चुच्चो परेको
अवयव ।

खुराक-ना० [फा० खुराक] खुराक ।

खुराकिलो-वि० [खुराक+इलो] ताकतिलो; पोषिलो ।

खुराकी-ना० [फा० खुराकी] खुराकी ।

खुराफात-ना० [अ० खुराफात] उपद्रव; उटपट्याइ काम ।

खुरिइनु-अ० क्रि० [खुरि+इ+नु] ज्यादा सुकिनु; झुरिइनु;
('खुरिनु'-को भा० क्रि०) ।

खुरिनु-अ० क्रि० [खुरो] १. धान, गहुँ आदिको बाली ज्यादा
पाकेर झर्ने हुनु । २. ज्यादा सुक्नु; झुरिनु ।

खुरक्क-क्रि० यो० [अनु०] सजिलोसित, निर्विरोध वा तुरुन्त
कुनै काम गर्ने किसिम; सुरुक्क ।

खुरखुर-क्रि० यो० [ने०] नरोकीकन काम गर्दै जाने किसिम;
धमाधम ।

खुरङ्गो-वि० [ने०] पातलो र सानो; ज्यादै खिइसकेको (डाडु,
पन्यू, हँसिया आदि) ।

खुर्कनु-स० क्रि० [प्रा० खौर+नु] १. बोक्रा फाल्नु; ताछ्नु ।
२. सतहमा टाँसिएको वस्तु उप्कने गरी हतियारले वा
अन्य कुनै साधनले कोर्नु; उप्काउनु ।

खुर्काइनु-स० क्रि० [खुर्काउ+इ+नु] खुर्कन लाइनु; ताछ्नु
लाइनु; ('खुर्काउनु'-को क० क्रि०) ।

खुर्काउनु-स० क्रि० [खुर्क+आउ+नु] खुर्कन लाउनु; ताछ्नु
लाउनु; ('खुर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुर्किनु-अ० क्रि० [खुर्क+इ+नु] बोक्रा फालिनु; ताछ्नु
('खुर्कनु'-को भा० क्रि०) ।

खुर्ची-ना० [फा० खूर्जी] घोडा, बयल, हात्ती आदिलाई
बोकाउने भारी हाल्ने थैलो ।

खुर्पा-ना० [सं० क्षुरप्र] १. दाउरा, स्याउला आदि काट्ने

ठूलो र मजबूत हँसियाजस्तो हतियार । २. जमीनबाट घाँस खुर्कने पन्यूनजस्तो फलामको साधन ।

खुर्पानी-ना० [फा० खूबानी] १. आरूका जस्ता पात र फूल तथा केही चिल्ला फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

खुर्पी-ना० [खुर्पा+ई] सानो खुर्पा ।

खुर्पे-वि० [खुर्पा+ए] खुर्पाका बान्कीको; खुर्पा-सम्बन्धी ।

खुर्पे-चाँद-ना० [खुर्पे+चाँद] चन्द्राकार एक किसिमको चाँद ।

खुर्पेटो-ना० [खुर्पा+एटो] खुर्पा हाल्ने काठको दाप; खुर्पे-ठ्याक ।

खुर्पे-ठ्याक-ना० [खुर्पे+ठ्याक] १. खुर्पाले जङ्गल फाँडेर अवाद गरेको जमीन । २. खुर्पाको दाप; खुर्पेटो ।

खु-याइ-ना० [खुरि+आइ] खुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खु-याइनु-स० क्रि० [खु-याउ+इ+नु] ज्यादा सुक्ने पारिनु; खूबसित सुकाइनु; ('खु-याउनु'-को क० क्रि०) ।

खु-याउनु-स० क्रि० [खुरि+याउ+नु] ज्यादा सुक्ने पार्नु वा सुकाउनु; ('खुरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुरे-क्रि० यो० [अनु०] छिटो दगुर्ने किसिम ।

खुरे-वि० [खुरो+ए] खुरो ।

खुरो-वि० [सं० कृश] पातलो र सानो; ज्यादै खिइएको (ताप्के, कटौरा, डाडु आदि) ।

खुरिलङ्गो-वि० [ने०] बाङ्गो वक्र ।

खुर्लुक्क-क्रि० यो० [ने०] खुर्लुक्क ।

खुर्लुप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. अर्काको भएभरको सम्पत्ति हडप्ने किसिम । २. सजिलैसित सबै खाने किसिम । ३. सम्पूर्ण निल्ने किसिम ।

खुर्सानि-ना० [ने०] लाम्चा, कोसाका आकारका प्रसिद्ध पिरा फल ।

खुसनि-ना० [खुसानी] लाम्चा पात, साना गुलाफी फूल र फूलभित्र वीज हुने एक बख्खे झार; चित्लांगे; मूलखर्के । (आयुर्वेदमा यसको गुण सर्प, बिच्छी आदिको विष नाश गर्ने बताइएको छ ।)

खुसिङ-ना० [ने०] मट्टितेलका टीन वा अरू कुनै भारी हालेर पिठ्युँमा बोक्ने काठ, बेत आदिको बारामात्र भएको साधन ।

खुलखुल-क्रि० यो० [अनु०] थोरै पानी बग्ने किसिम ।

खुलखुले-ना० [खुलखुल+ए] १. पातलो दिसा अलि-अलि भइरहने एक रोग; सुलसुले । २. उपर्तली; हैजा । (वि०) ३. खुलखुल पानी बग्ने ।

खुलस्त-वि० [अ० खुलासः] १. खुलासा; स्पष्ट; सफा । २. बाधा-अड्काउ केही नभएको ।

खुला-वि० [सं० खुड] १. उधारो; उदाङ्ग । २. रोक-टोक नभएको । ३. बन्द नभएको । ४. खुल्लम-खुल्ला; खुलस्त ।

खुलाइ-ना० [खुल्+आइ] खुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खुलाइ-ना० [खुलाउ+आइ] खुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खुलाइनु-स० क्रि० [खुलाउ+इ+नु] खुला पारिनु; उधारो पारिनु; ('खुलाउनु'-को क० क्रि०) ।

खुलाइनु-स० क्रि० [खुलाउ+इ+नु] खुला पारिनु; खुल्लाइनु; ('खुलाउनु'-को क० क्रि०) ।

खुलाउनु-स० क्रि० [खुला+आउ+नु] १. खुला पार्नु; उधारो पार्नु । २. खुलस्त पार्नु; स्पष्ट गर्नु । ३. बाधा-अड्काउ फुकाउनु । ४. बन्धनबाट छुटाउनु; मुक्त गर्नु । ५. सुहाउने पार्नु; ('खुलनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुलासा-वि० [अ० खुलासः] १. साफ-साफ; स्पष्ट । २. खुला; खुलस्त ।

खुलिनु-अ० क्रि० [खुल्+इ+नु] खुला होइनु; खोलिइनु; उघ्रिनु; ('खुलनु'-को भा० क्रि०) ।

खुलुक्क-क्रि० यो० [अनु०] निल्ने किसिम; सलक्क ।

खुले-आम-क्रि० यो० [खुला+आम] सबैको अगाडि; खुल्लम-खुल्ला ।

खुलिइनु-अ० क्रि० [खुल्कि+इ+नु] रौं वा छाला खुइलिइनु; ('खुल्किनु'-को भा० क्रि०) ।

खुल्किनु-अ० क्रि० [खाला+इ+नु] १. रौं वा छाला जानु; खुइलिनु । २. चम्किनु; मात्तिनु; निफुल्किनु ।

खुल्के-वि० [खुल्कि+ए] खुइले; खल्वाट ।

खुल्क्याइ-ना० [खुल्क्याउ+आइ] खुल्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खुल्क्याइनु-स० क्रि० [खुल्क्याउ+इ+नु] खुइल्याउनु; खुल्किन लाइनु; ('खुइल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खुल्क्याउनु-स० क्रि० [खुल्कि+आउ+नु] १. तातो पानी लाएर रौं खुर्कनु; खुइल्याउनु; ('खुल्किनु'-को प्रे० क्रि०) । २. काम सफल पार्नु; (उल्टो वा व्यङ्ग्य अर्थमा) ।

खुल्क्याहट-ना० [खुल्क्याउ+आहट] खुल्क्याउने किसिम वा क्रिया ।

खुल्लु-अ० क्रि० [सं० खुड+नु] १. खोलिनु; उघ्रनु; खुला हुनु । २. बन्धनबाट मुक्त हुनु; फुक्का हुनु । ३. नयाँ वस्तु निस्कनु; प्रकाशित हुनु । ४. सुहाउनु । ५. स्पष्ट हुनु; छर्लङ्ग हुनु ।

खुल्लम-खुल्ला-क्रि० यो० [(फा०) खुल्लम+खुला] ढाक-छोप विलकुल नगरीकन; खुलस्तसँग; खुले-आम ।

खुवा-ना० [ने०] दूध पकाई जमाएको खाद्य पदार्थ; कुराउनी ।

खुवा-ना० [खा] जीवन-वृत्तिका निमित्त दिइएको जग्गा; एक किसिमको बित्ता ।

खुवाइ-ना० [खुवाउ+आइ] खुवाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खुवाइनु-स० क्रि० [खुवाउ+इ+नु] खान लाइनु; भोजन गराइनु; ('खुवाउनु'-को क० क्रि०) ।

खुवाउनु-स० क्रि० [खा+आउ+नु] खान दिनु; खान लाउनु; खुवाइदिनु; भोजन गराउनु; ('खानु'-को प्रे० क्रि०) ।

खुश-वि० [फा० खुश] १. प्रसन्न; हर्षित । (ना०) २. इच्छा ।

खुश-खबरी-खेदो

- खुश-खबरी-ना० [खुश + खबर + ई] खुशीको समाचार ।
 खुशबू-ना० [फा० खुशबू] १. मीठो वास्ना; सुगन्ध ।
 २. अत्तर । ३. सेन्ट ।
 खुश-मिजाज-वि० [खुश + मिजाज] हँस-मुख; प्रसन्न चित्त ।
 खुशहाल-वि० [फा० खुशहाल] १. प्रसन्न । २. सम्पन्न ।
 खुशहाली-ना० [फा० खुशहाली] १. प्रसन्नता । २. सम्पन्नता ।
 खुशामद-ना० [फा० खुशामद] आफ्नो स्वार्थ सिद्ध गर्नका निम्ति अरुसँग गरिने विनम्र प्रार्थना; चाकडीपूर्वकको कोशिश ।
 खुशामदी-वि० [फा० खुशामदी] खुशामद गर्ने ।
 खुशी-ना० [फा० खुशी] १. हर्ष; प्रसन्नता; आनन्द ।
 २. इच्छा ।
 खुशीयाली-ना० [फा० खुशहाली] हर्ष-वढाइ ।
 खुशकी-ना० [फा० खुशकी] १. स्थल-मार्ग । २. शुष्कता । ३. ठेकदार आफैले खर्च गरी काठ, रूख काट्न दिने सरकारी व्यवस्था ।
 खुसखुस-क्रि० यो० [अनु०] काने-खुसी गर्ने किसिम; साउती गर्ने किसिम ।
 खुसखुसे-वि० [खुसखुस + ए] १. साउती गर्ने; खुसखुस गर्ने ।
 २. अर्काको चुक्ली लाउने; छुल्याहा; घुसघुसे ।
 खुसबी-ना० [फा० खुशबू] खुशबू ।
 खुमुक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. गुप्त तवरले कुरा लाउने किसिम । २. मुटुक्क; खुक्क ।
 खुसुखुसु-क्रि० यो० [अनु०] कसैलाई थाहा नदिई लैजाने किसिम; खुरुखुर ।
 खुस्कनु-अ० क्रि० [खुकुलो + नु] १. फुस्कनु; खुल्नु । २. छुट्नु; मुक्त हुनु । ३. उम्कनु; भागनु । ४. चुक्नु; भुल्नु ।
 ५. नाश हुनु । ६. मर्नु । ७. गुञ्जनु; बित्नु ।
 खुस्काइ-ना० [खुस्क + आइ] १. खुस्कने किसिम वा क्रिया ।
 २. खुस्काउने किसिम वा क्रिया ।
 खुस्काइनु-स० क्रि० [खुस्काउ + इ + नु] खुस्कन लाइनु; फुकाइनु; खोलिनु; ('खुस्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 खुस्काउनु-स० क्रि० [खुस्क + आउ + नु] १. फुकाउनु; खोलनु; उम्काउनु; फुत्काउनु; ('खुस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 २. लोलोपोतो गरी कसैसित कुनै वस्तु लिनु ।
 खुस्कनु-अ० क्रि० [खुस्क + इ + नु] बन्धन आदि खुलिनु; फुस्कनु; ('खुस्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 खुसुक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. थाहा नदिईकन लैजाने किसिम; खुमुक्क । २. हिम्मत हाने किसिम; खिसिक्क; डिच्च । ३. घुम्ने किसिम । ४. कसैले पत्ता नपाईकन मर्ने किसिम; घुसुक्क ।
 खुस्त-क्रि० यो० [अनु०] गुप्त तवरले कानमा थोरै कुरा गर्ने किसिम; खुमुक्क ।
 खूट-ना० [सं० खण्ड] १. दिशा । २. लगा; हाता ।
 खूट-ना० [ने०] सालमीको तेल भर्ने भाँडो ।

- खून-ना० [फा० खून] १. हिंसा; हत्या; घात; काट-मार ।
 २. रगत ।
 खून-खराबी-ना० [खून + खराबी] रक्त-पात; मार-काट ।
 खूनी-ना० [फा० खूनी] खून गर्ने; घातक; हत्यारो ।
 खूब-वि० [फा० खूब] १. धेरै; प्रशस्त; ज्यादा । २. राम्रो; उत्तम ।
 खूबी-ना० [फा० खूबी] १. कामको निपुणता; कौशल ।
 २. योग्यता; विशेषता । ३. असल गुण ।
 खूराक-ना० [फा० खूराक] १. तागतका निम्ति खाइने खाना; पौष्टिक पदार्थ । २. औषधीको मात्रा ।
 खूराकी-ना० [फा० खूराकी] १. खूराक खानलाई दिइएको रुपियाँ । (वि०) २. खूराक खाने ।
 खेचर-वि० [सं०] आकाशमा घुम्ने; गगन-विहारी (चरा, विमान, ग्रह, देवता, बादल आदि) ।
 खेचरी-गुटिका-ना० [सं०] तन्त्र-शास्त्रानुसार मुखमा हाल्दा आकाश-मार्गबाट जान सक्ने शक्ति हुने गुटिका ।
 खेचरी-मुद्रा-ना० [सं०] जिह्वा तालुमा लगी, दृष्टि भ्रू-मध्यमा केन्द्रित गर्ने, तन्त्र-शास्त्रमा उल्लिखित एक मुद्रा ।
 खेट-ना० [सं०] गाउँ; ग्राम ।
 खेत-ना० [प्रा० खेत] १. धान रोप्ने जग्गा; पाखोबाहेक धान रोप्ने जमीन । २. पच्चीस रोपनीको परिमाण ।
 खेतालो-ना० [खेत + आलो] ज्याला लिएर खेतमा काम गर्ने व्यक्ति; ज्यामी; मजदूर ।
 खेती-ना० [खेत + ई] १. खेतमा अन्न आदि पैदा गर्ने काम ।
 २. कृषि; किसानी । ३. बाली ।
 खेती-पाती-ना० [खेती + पाती (फा०)] खेती; किसानी; कृषि ।
 खेतीवाल-ना० [खेती + वाल] खेतीको पेशा भएको व्यक्ति; किसान ।
 खेद-ना० [सं०] १. कुनै उचित, आवश्यक वा इच्छित कुरा पूरा नहुँदा मनमा हुने दुःख; अफसोस । २. दिक्दारी; खिन्नता ।
 खेदा-ना० [खेद्] १. हात्तीको शिकार; जङ्गली हात्ती पक्रनु ।
 २. पशुहरूलाई लखेटेर वा घपाएर गरिने शिकार ।
 खेदाइ-ना० [खेद् + आइ] खेदने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खेदाइनु-स० क्रि० [खेदाउ + इ + नु] खेदन लाइनु; लखेटाइनु; ('खेदाउनु'-को क० क्रि०) ।
 खेदाउनु-स० क्रि० [खेद् + आउ + नु] खेदन लाउनु; लखेटाउनु; दपेटाउनु; ('खेदनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खेदिनु-स० क्रि० [खेद् + इ + नु] लखेटिनु; दपेटिनु; ('खेदनु'-को क० क्रि०) ।
 खेदुवा-वि० [खेद् + उवा] १. खेदिएको; घपाइएको । २. लघारिएको ।
 खेदो-ना० [खेद्] १. कसैको पीछा लागेर निन्दा वा अहित गर्नु; टोकसो । २. शिकार; अहिरौ ।

खेदु-स० क्रि० [सं० आखेट+नु] १. लखेटनु; दपेटनु।
 २. धपाउनु। ३. टोकस्नु।
 खेप-ना० [प्रा० खेप्] १. एक पटकमा बोकेर लगिने वस्तु।
 २. ओसार-पसार गर्दाको पटक। ३. व्यापारको यात्रा।
 ४. पटक; बाजि; चोटि।
 खेपाइ-ना० [खेप्+आइ] खेप्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खेपाइनु-स० क्रि० [खेपाउ+इ+नु] खेप्न लाइनु; ओसार
 लाइनु; खेप गराइनु; ('खेपाउनु'-को क० क्रि०)।
 खेपाउनु-स० क्रि० [खेप्+आउ+नु] खेप्न लाउनु; ओसार
 लाउनु; खेप गराउनु; ('खेप्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 खेपिनु-स० क्रि० [खेप्+इ+नु] पटक-पटक गरी माल
 ओसारिनु; खेप गरिनु; ('खेप्नु'-को क० क्रि०)।
 खेपुवा-वि० [खेप्+उवा] १. पटक-पटक गरी ओसारिएको;
 खेप गरिएको। २. खेप्ने स्वभावको।
 खेप्नु-स० क्रि० [खेप्+नु] १. पटक-पटक गरी माल ओसारिनु;
 खेप गर्नु। २. निर्वाह गर्नु; धान्नु; थगनु।
 खेमा-ना० [अ० खेमः] पाल।
 खेर-क्रि० यो० [प्रा०] व्यर्थ; अकार्य; विनसिति।
 खेर-ना० [प्रा० खण] १. समय; छिन। (उदा०-अलिखेर,
 उत्तिखेर इत्या०।) (क्रि० यो०) २. खेरि।
 खेराइ-ना० [खेर्+आइ] खेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खेराइनु-स० क्रि० [खेराउ+इ+नु] खेर्ने लाइनु; केराइनु;
 ('खेराउनु'-को क० क्रि०)।
 खेराउनु-स० क्रि० [खेर्+आउ+नु] खेर्ने लाउनु; केराउनु;
 ('खेर्नु'-को क० क्रि०)।
 खेरि-क्रि० यो० [खेर्] समयमा; बखतमा; खेर।
 खेरिनु-स० क्रि० [खेर्+इ+नु] केर-कार गरिनु; केरिनु;
 ('खेर्नु'-को क० क्रि०)।
 खेर्नु-स० क्रि० [केर्+नु] केर्नु; केर-कार गर्नु।
 खेल-ना० [सं०] १. मन बहलाउनाका निमित्त वा
 व्यायामका निमित्त गरिने काम; मनोविनोद; क्रीडा। २.
 तमाशा। ३. लीला। ४. चालबाजी; पेच। ५. गुप्त जाल-
 झेल। ६. अति सजिलो काम।
 खेल-कूद-ना० [खेल्+कुद्] खेल; क्रीडा।
 खेलबाइ-ना० [खेल+बहार] खेलवाइ।
 खेलबाडी-वि० [खेलबाइ+ई] खेलवाडी।
 खेलवाइ-ना० [खेल+बहार] १. दिल बहलाउने काम;
 खेल। २. खेलाँची; ख्याल-ठट्टा।
 खेलवाडी-वि० [खेलवाइ+ई] खेलवाइ गर्ने; खेलाडी।
 खेलाँची-ना० [खेल] ख्याल-ठट्टा; खेलवाइ।
 खेला-ना० [सं०] क्रीडा; खेल।
 खेलाइ-ना० [खेल्+आइ] १. खेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 २. खेलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खेलाइनु-स० क्रि० [खेलाउ+इ+नु] खेल्न लाइनु; नचाइनु;
 ('खेलाउनु'-को क० क्रि०)।

खेलाउनु-स० क्रि० [खेल्+आउ+नु] १. नचाउनु; नाच्न
 लाउनु। २. व्यापारमा रुपियाँ लगाउनु। ३. खेल्न लाउनु;
 ('खेल्नु'-को प्रे० क्रि०)। ४. अलमल्याउनु।
 खेलाडी-वि० [खेल+आडी] खेल्न सिपालु; खेलमा निपुण।
 खेलाहा-वि० [खेल+आहा] धेरै खेल्ने; खूब खेल्ने।
 खेलि-ना० [सं०] क्रीडा; खेल।
 खेलुवा-वि० [खेल्+उवा] १. खुकुलो; फुको। २. खेल-
 वाइ गर्ने।
 खेलेमडु-वि० [खेल] खेलाँची।
 खेलो-ना० [खेल] १. व्यापार, व्यवसाय आदिमा नगदी वा
 जिन्सीको ओल्टाइ-पल्टाइ गर्नु। २. प्रशस्त खर्च गर्नु।
 खेलो-फर्को-ना० [खेलो+फुर्को (फाँ०)] खरीद-बिक्रीको
 पेशा; फौ-बन्जारी।
 खेलौना-ना० [खेल+औना] १. पुतली आदि खेल्ने सामान।
 २. खेलवाइको सामग्री।
 खेल्नु-स० क्रि० [सं० खेल+नु] १. दिल बहलाउने काम
 गर्नु; खेल गर्नु; क्रीडा गर्नु। २. कसरत गर्नु। ३. बेपर्वाह-
 सँग काम गर्नु; खेलाँची गर्नु। ४. नाच-तमाशा गर्नु। ५.
 चेष्टा गर्नु। ६. हल-चल गर्नु; डुल-फिर गर्नु। ७. व्यापारमा
 रुपियाँ लगाउनु।
 खेवा-ना० [प्रा० खेप] १. व्यापारका निमित्तको यात्रा; खेप।
 २. रोजगार; उद्योग।
 खेवा-ना० [खुवा] एक किसिमको बिर्ता; खुवा।
 खेवा-ना० [खेद्] १. जङ्गली जनावरको पद-चिह्न। २.
 अहिरो; खेदो।
 खेवा-ना० [खियाउ] डुङ्गा तारेको महसूल; नाउबाट नदी
 तारेको ज्याला।
 खेस-ना० [फा० खेश] मोटो सूतले मान्द्रे बुनाइ बुनेको एक
 जातको कपडा।
 खेसरी-ना० [सं० खण्डिका] केराउको जस्तो बोट र त्यसकै
 जस्तो कोसामा फल्ने, दाल खाइने अन्न।
 खेसारी-ना० [सं० खण्डिका] १. लामा-लामा पात, नीलो
 फूल, केराउको जस्तो कोसा र तीन पाटा परेको डाँठ हुने
 एक लहरो। २. त्यसैको कोसाभित्र फल्ने दाल खाइने
 अन्न; खण्डिका।
 खेसा-ना० [खसो] मसौदा; प्रालेख।
 खेसो-ना० [खेसा] सानो-तिनो कागत; महत्त्व नभएको
 कागजको टुक्रा।
 खै-ना० [ने०] १. बदख्वाइ; वदनामी। २. सोध-पूछ; केर-
 कार।
 खै-ना० [प्रा० खइ] खई।
 खै-वि० बो० [खोइ] १. बेवास्ता, दिक्दारी, विस्मात, प्रश्न
 आदि बुझाउने शब्द। २. खोइ।
 खैचु-स० क्रि० [खिच्+नु] १. खिच्नु; तात्नु। २. खर्च
 कम गर्नु; किफायत गर्नु। ३. काबूमा राख्नु; ऐँचमा

राख्नु ।

खैचाइ-ना० [खैच+आइ] खैचने किसिम, क्रिया वा भाव ।

खैचाइनु-स० क्रि० [खैचाउ+इ+नु] खैचन लाइनु; तान्न लाइनु; ('खैचाउनु'-को क० क्रि०) ।

खैचाउनु-स० क्रि० [खैच+आउ+नु] खैचन लाउनु; तान्न लाउनु; ('खैचनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खैचिनु-अ० क्रि० [खैच+इ+नु] तानिनु; कसिनु; ('खैचनु'-को भा० क्रि०) ।

खैजडी-ना० [सं० खञ्जरीट] बिटका ठाउँ-ठाउँमा मुजुरा जडिएको वा नजडिएको, छालाले मढेको डम्फुजस्तो बाजा ।

खैजडे-वि० [ने०] १. नडाकीकन आउने; निमन्त्रणानपाईकन आउने । २. निमन्त्रित व्यक्तिका साथ पछि लागी आउने; पुच्छर लागेर आउने ।

खै-खबर-ना० [(फा०) खै+खबर] १. खोज-खबर; हाल-खबर । २. अवस्थाविशेषको वृत्तान्त ।

खैपी-ना० [खल्पी] खल्पी ।

खैमल-ना० [नेवा० खैम] ढोकामा ताल्चा मानाका निम्ति जडिने साधन; खल्मा ।

खैराँत-ना० [अ० खैरात] खैरात ।

खैराँती-वि० [खैराँत+ई] रद्दी; बेकम्माको; खैराँते ।

खैराँते-वि० [खैराँत+ए] १. साधारण; मामूली । २. निम्न श्रेणीको; तल्लो कक्षाको । ३. असभ्य; अशिष्ट । ४. नसुहाउँदो ।

खैर-ना० [सं० खदिर] खयर ।

खैर-ना० [फा० खैर] १. कुशल; क्षेम । (अव्य) २. 'केही चिन्ता छैन' भन्ने उद्गार; अस्तु ।

खैरखाह-वि० [फा० खैरखाह] शुभ-चिन्तक; भलो चिन्ताउने ।

खैरखाही-ना० [फा० खैरखाही] भलो चिन्ताउनु; शुभ-कामना ।

खैरा-ना० [खयर] १. खयरको ठेक्का लिने व्यक्ति । (वि०) २. खैरको (जङ्गल) ।

खैरात-ना० [अ० खैरात] गरीब-गुरुवालाई अन्न-वस्त्र आदि वाँड्नु; दीन-दुःखिलाई गरेको दान; खैराँत ।

खैराती-वि० [अ० खैराती] खैराँती ।

खैरियत-ना० [फा० खैरियत] कुशल-मङ्गल ।

खैरो-वि० [खयर] १. खयरको जस्तो रङ्गको; फुस्रो । (ना०) २. फुस्रो रङ्ग ।

खैला-बैला-ना० [खलवल] खलवल; हल्ला-खल्ला; कोको-होलो ।

खैच-ना० [खुम्चा] १. दुइ पहाडका बीचको गहिरो र साझ्यो ठाउँ; साँघुरो ठाउँ; खोच्याप्रो ठाउँ । २. कुयेंत्रो ।

खोइ-वि० बो० [ने०] विस्मय, बेवास्ता, दिक्दारी, प्रश्न आदि बुझाउने शब्द; खै ।

खोइरे-वि० [खोइरो+ए] खोइरो लागेको; खुइले ।

खोइरो-ना० [खुइलि] टाउकोका रौं झर्ने रोग; रौं खुइलिने

रोग ।

खोइरो-ना० [खोर्ना] १. पिँडालु आदि कन्दमा लाग्ने एक जातको कीरो । २. खेदो; अहिरो ।

खोइलो-ना० [ने०] उखु पेली रस निकालिसकेको छोक्रो; टुखल ।

खोकलाइ-ना० [खोकल्+आइ] खोकल्ने किसिम वा क्रिया । खोकलिनु-स० क्रि० [खोकल्+इ+नु] कुल्ला गरिनु; खोकल्ने काम गरिनु; ('खोकल्नु'-को क० क्रि०) ।

खोकल्नु-स० क्रि० [खकाल्+नु] १. मुखमा पानी हालेर कुल्ला-कुल्ला गरी सफा गर्नु; कुल्ला गर्नु । २. खकाल्नु ।

खोकाइ-ना० [खोक्+आइ] खोक्ने किसिम, क्रिया वा भाव । खोकाइनु-स० क्रि० [खोकाउ+इ+नु] खोक्न लाइनु; ख्वाक-ख्वाक गराइनु; ('खोकाउनु'-को क० क्रि०) ।

खोकाउनु-स० क्रि० [खोक्+आउ+नु] खोक्न लाउनु; ख्वाक-ख्वाक गराउनु; ('खोक्नु'-को क० क्रि०) ।

खोकिनु-स० क्रि० [खोक्+इ+नु] खोक्ने काम गरिनु; ख्वाक-ख्वाक गरिनु; ('खोक्नु'-को क० क्रि०) ।

खोकिम-ना० [ने०] राता डाँठ, खस्रा खैरा पात र खस्रै फूल हुने एक किसिमको बोट । (यसका डाँठको तरकारी, आचार खाइन्छ र यसका पहुँला जरा हाड भाँचिएका ठाउँमा औषधीका रूपमा लगाइन्छ ।)

खोकिलो-ना० [कोख] छातीनिर दौराभित्र जीउमाथिको खाली ठाउँ; बायाँ कुम र काखीका तुनाका बीचको, घुमाउरो छेउदेखि शुरू भई छाती र कोखासम्मको दौराभित्रको खाली भाग ।

खोकी-ना० [सं० कास] घाँटीमा सगसग लागी खोक्नुपर्ने रोग; खोक्ने रोग; कास ।

खोक्नु-स० क्रि० [खोकी+नु] घाँटीको कफ निकाल्न वा सगसगी भेट्न ख्वाक-ख्वाक शब्दका साथ फोक्सोबाट श्वाकासाथ गलाद्वारा वायु निकाल्नु ।

खोक्पा-ना० [ने०] जङ्गली जनावरले आधा खाई छोडेको शिकार ।

खोक्रिनु-अ० क्रि० [खोक्रि+इ+नु] खोक्रो होइनु; भित्र खाली होइनु; ('खोक्रिनु'-को भा० क्रि०) ।

खोक्रिनु-अ० क्रि० [खोक्रो+इ+नु] १. खोक्रो हुनु; भित्र खाली हुनु । २. रिक्तो हुनु; रिक्तिनु ।

खोक्र्याइ-ना० [खोक्रि+याइ] खोक्रिने किसिम, क्रिया वा भाव । खोक्र्याइनु-स० क्रि० [खोक्र्याउ+इ+नु] खोक्रो पारिनु; खाली पारिनु; ('खोक्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खोक्र्याउनु-स० क्रि० [खोक्रि+याउ+नु] खोक्रो पार्नु; भित्र खाली पार्नु; रिक्त्याउनु; ('खोक्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

खोक्ने-वि० [खोक्रो+ए] खोक्रो ।

खोक्ने-सिमी-ना० [खोक्रो+सिमी] १. सेता फूल र लामा-लामा पुष्ट कोसा हुने एक जातको सिमीको लहरो । २. त्यसैका कोसा वा कोसाभित्र फल्ने दाना ।

खोक्रो-वि० [खुकुलो] भित्र केही नभएको; भित्र खाली भएको।
 खोज्नी-ना० [ने०] कुखुरा हाल्ने चोयाको कोक्रो।
 खोचो-ना० [खोँच] एकसरो पातको दुनु।
 खोच्याइ-ना० [खोच्याउ+आइ] खोच्याउने किसिम वा क्रिया।
 खोच्याइनु-स० क्रि० [खोच्याउ+इ+नु] लेच्याएर हिँड्नु; लङ्गडाइनु; ('खोच्याउनु'-को क० क्रि०)।
 खोच्याउनु-स० क्रि० [सं० खञ्ज+याउ+नु] गोडामा घाउ-चोट लागी वा गोडा लामो-छोटो भई लेच्याएर हिँड्नु।
 खोच्याइ-खोच्याइ-क्रि० यो० [खोच्याउ] लङ्गडो मानिस हिँड्ने किसिम; खोच्याउने किसिम।
 खोच्याइप्रो-वि० [खोच्याउ] खोच्याएर हिँड्ने; लङ्गडो।
 खोच्याप्रो-वि० [खोँच] खोँच परेको (ठाउँ)।
 खोज-ना० [खोज्] खोज्ने काम; खोजी; अन्वेषण।
 खोज-खबर-ना० [खोज+खबर] १. पत्तो; खै-खबर; यहाँ-वहाँ भन्ने ठेगाना। २. खोज-तलाश। ३. खबर।
 खोज-खाज-ना० [खोज+खाज (फाँ०)] खोज तलाश।
 खोज-तलाश-ना० [खोज+तलाश] खोजी; खोज-खबर।
 खोज-मेल-ना० [खोज+मेल (फाँ०)] खोज-खाज; खोजी।
 खोजाइ-ना० [खोज्+आइ] खोज्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 खोजाइनु-स० क्रि० [खोजाउ+इ+नु] खोज्न लाइनु; खोजी गराइनु; ('खोजाउनु'-को क० क्रि०)।
 खोजाउनु-स० क्रि० [खोज्+आउ+नु] खोज्न लाउनु; खोजी गराउनु; ('खोज्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 खोजी-नीति-ना० [खोजी+नीति] कुनै कुराको बढ्ता चासो लिएर गरिएको खोजी; कुनै विषयको यथार्थ सोध-पूछ।
 खोजिनु-स० क्रि० [खोज्+इ+नु] खोजी गरिनु; तलाश गरिनु; ('खोज्नु'-को क० क्रि०)।
 खोजी-ना० [खोज+ई] १. खोज। २. अन्वेषण गर्ने व्यक्ति।
 खोज्नु-स० क्रि० [सं० खोज्+नु] १. हराएको वा पत्ता नलागेको माल पत्ता लगाउन कोशिश गर्नु; खोजी गर्नु; तलाश गर्नु। २. चेष्टा गर्नु; इच्छा गर्नु। ३. अन्वेषण गर्नु।
 खोट-ना० [सं० खोड] १. खराबी भएको आरोप; दोष। २. अवगुण। ३. औजस।
 खोटा-कीला-ना० [खुटी+कीला] पहिरो थाम्न वा नदीका किनारहरू बचाउनाका निम्ति ठोकिने काठ वा बाँसका कीला।
 खोटिइनु-अ० क्रि० [खोटि+इ+नु] घटिनु; कम होइनु; ('खोटिनु'-को भा० क्रि०)।
 खोटिनु-अ० क्रि० [प्रा० खत्ति+नु] १. घट्नु; कम हुनु। २. खति हुनु; नोक्सान हुनु। ३. खर्च हुनु; मासिनु।
 खोटी-वि० [खोट+ई] १. खोट भएको; दोषी। २. कपटी; पेटाहा। ३. कञ्जुस; कृपण।
 खोटी-ना० [खोटो+ई] खोटोबाट बच्ने घाउमा लाउने औषधी।
 खोट्रो-ना० [खोट+एत्रो] फलमा खोटोजस्तो पदार्थ जम्ने फलको रोग।

खोटे-सल्लो-ना० [खोटो+सल्लो] खोटो निस्कने एक जातको सल्लो।
 खोटो-ना० [ने०] रुखबाट निस्कने एक किसिमको लस्सादार चोब।
 खोटो-वि० [खोट] १. व्यवहारमा नचल्ने; दागी (रुपियाँ-पैसा)। २. खोट लागेको; दोषी। ३. खराब।
 खोट्याइ-ना० [खोट्याउ+याइ] खोटिने किसिम वा क्रिया।
 खोट्याइनु-स० क्रि० [खोट्याउ+इ+नु] घटाइनु; कम गरिनु; ('खोट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 खोट्याउनु-स० क्रि० [खोटि+याउ+नु] १. खर्च गर्नु; मास्नु। २. घटाउनु; कम गर्नु; खण्डित गर्नु; ('खोटिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 खोतर-ना० [खोतल्] कुनै वस्तु पकाउँदा डढेर भाँडामा टाँसिएको पदार्थ।
 खोतराइ-ना० [खोतर+आइ] खोतलाइ।
 खोतराइनु-स० क्रि० [खोतराउ+आइ] खोतलाइनु; ('खोतर्नु'-को क० क्रि०)।
 खोतराउनु-स० क्रि० [खोतर्+आउ+नु] खोतलाउनु; ('खोतर्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 खोतरिनु-स० क्रि० [खोतर्+इ+नु] खोतलिनु; ('खोतर्नु'-को क० क्रि०)।
 खोतर्नु-स० क्रि० [खोतर्+नु] खोतल्नु।
 खोतलाइनु-स० क्रि० [खोतलाउ+आइ+नु] खोतल्नु लाइनु; ('खोतलाउनु'-को क० क्रि०)।
 खोतलाउनु-स० क्रि० [खोतल्+आउ+नु] खोतल्नु लाउनु; ('खोतल्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 खोतल-खातल-ना० [खोतल्+खातल (फाँ०)] खोदल-खादल।
 खोतलाइ-ना० [खोतल्+आइ] खोतल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; खोदलाइ।
 खोतलिनु-स० क्रि० [खोतल्+इ+नु] खोदलिनु; ('खोतल्नु'-को क० क्रि०)।
 खोतल्नु-स० क्रि० [खोद्+नु] खोदल्नु।
 खोते-ना० [ने०] अड्को; खुँगे; बिँगठ्याइँ।
 खोत्तिइनु-अ० क्रि० [खोत्ति+इ+नु] खत्तिइनु; ('खोत्तिनु'-को भा० क्रि०)।
 खोत्तिनु-अ० क्रि० [खत्ति+नु] खत्तिनु।
 खोत्त्याइ-ना० [खोत्त्याउ+आइ] खोत्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; खत्त्याइ।
 खोत्त्याइनु-स० क्रि० [खोत्त्याउ+इ+नु] खत्त्याइनु; ('खोत्त्याउनु'-को क० क्रि०)।
 खोत्त्याउनु-स० क्रि० [खोत्ति+याउ+नु] खत्त्याउनु; ('खोत्तिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 खोदल-खादल-ना० [खोदल्+खादल (फाँ०)] १. खनी-खोसी गर्नु; खन्नु। २. खोज-खाज; खोज-तलाश।

खोदलाइ-खोलिनु

२३४

खोदलाइ-ना० [खोदल्+आइ] खोदल्ने किसिम वा क्रिया ।
 खोदलिनु-स० क्रि० [खोदल्+इ+नु] खोसिनु; खोतलिनु;
 ('खोदल्नु'-को क० क्रि०) ।
 खोदल्नु-स० क्रि० [खोदल्+नु] १. खनी-खनीकन कुनै वस्तु
 झिकनु; निकाल्नु; खोसनु । २. खन्नु; खोत्त्याउनु । ३.
 प्वाल पार्नु । ४. कुरा धुत्नु ।
 खोदाइ-ना० [खोद्+आइ] खोद्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खोदाइनु-स० क्रि० [खोदाइ+इ+नु] खोद्न लाइनु; खोसा-
 इनु; ('खोदाइनु'-को क० क्रि०) ।
 खोदाउनु-स० क्रि० [खोद्+आउ+नु] खोद्न लाउनु;
 खनाउनु; खोसाउनु; ('खोद्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खोदिनु-स० क्रि० [खोद्+इ+नु] खनिनु; खोसिनु;
 ('खोद्नु'-को क० क्रि०) ।
 खोद्नु-स० क्रि० [सं० खुद्+नु] १. खन्नु; खोसनु; कोट्याउनु ।
 २. कुँद्नु; खोप्नु ।
 खोप-ना० [प्रा० खुप्] दुइ पहाडका बीचको साझ्यो ठाउँ;
 खोंच ।
 खोप-ना० [प्रा० खोभ] १. मानसिक ताप; क्षोभ । २. ठूलो
 शोक ।
 खोपडी-ना० [सं० खर्पर] १. खप्पर; कपाल । २. शिर ।
 खोपाइ-ना० [खोपाउ+आइ] खोप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खोपाइनु-स० क्रि० [खोपाउ+इ+नु] खोप्न लाइनु; शीतला-
 वेध गराइनु; ('खोपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोपाउनु-स० क्रि० [खोप्+आउ+नु] खोप्न लगाउनु;
 शीतला-वेध गराउनु; ('खोप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खोपिनु-स० क्रि० [खोप्+इ+नु] प्वाल पारिनु; खोप्ने
 काम गरिनु; ('खोप्नु'-को क० क्रि०) ।
 खोपिल्टो-ना० [खोपो] सानो खोपो; सानो प्वाल ।
 खोपी-ना० [खोपो] १. पैसा वच्चेर खेल्नाका निम्ति भईमा
 पारिने सानो प्वाल । २. भईमा सानो प्वाल पारी त्यसमा
 पैसा छिराई खेल्ने खेल । ३. डन्डी-वियोको खेलमा वियो
 हुच्चन बनाइएको खोपिल्टो ।
 खोपी-ना० [अ० खुफिया] राज-महिपीहरू वस्ने भित्री कोठा
 वा घर; अन्तःपुर; जनाना महल ।
 खोपो-ना० [प्र० खुप्] चीज-बीज राख्नाका निम्ति गाह्रोमा
 बनाइएको प्वाल ।
 खोप्नु-स० क्रि० [प्रा० खुप्ई+नु] १. प्वाल पार्नु; खोपिल्टो
 पार्नु । २. घट्ट, जाँतो आदिमा दाँत निकाल्नु । ३. शीतला-
 वेध गर्नु । ४. रोप्नु; गोप्नु ।
 खोप्री-ना० [खोप्रो+ई] सानो खोप्रो ।
 खोप्रे-बूढी-ना० [खोप्रो+बूढी] १. गर्दनका बीचमा परेको
 खोपिल्टो । २. खोप्रामा वस्ने बूढी; बूढी कमारी । (वि०)
 ३. ज्यादै बूढी; खुम्ने बूढी ।
 खोप्रो-ना० [छाप्रो] १. कमारा-कमारीको वस्ने सानो घर ।
 २. छाप्रो; झोपडी ।

खोप्लो-ना० [खोपिल्टो] खोपिल्टो; सानो खाल्टो ।
 खोयो-ना० [सं० कोष] १. मकैको घोगामा मकैका गेडाहरू
 रहने खोप्ला-खोप्ला परेको कोयो । २. फलभित्र रहने
 ठूलो बीज-कोश ।
 खोर-ना० [ने०] १. जीव-जन्तुहरू पाल्ने वा थुन्ने कोठो ।
 २. जङ्गली पशुहरू फसाउनाका निम्ति थापिने पिँजडा ।
 ३. अपराधको निर्णय नहुन्जेल अभियुक्तलाई थुन्ने ठाउँ ।
 खोरन्डो-वि० [प्रा० खोडो] खोच्याएर हिँड्ने; लङ्गडो ।
 खोरिया-ना० [ने०] १. बाली लाउनाका निम्ति रुखहरू
 फाँडी डढेलो लगाएको जमीन; पाखा-भित्ताको बाँझो
 पाखो । २. आली, कान्हा आदि भत्केर बिग्रेको जमीन ।
 खोरी-ना० [फा० खूर] १. सानो एक किसिमको कचौरा ।
 २. सानो दुनु ।
 खोरेत-ना० [खुर] खोर्चात ।
 खोरे-ना० [खुर] खोरो ।
 खोरो-ना० [फा० खूर] १. सानो पातलो रद्दी किसिमको
 भाँडो । २. सानो दुनु ।
 खोरो-ना० [खोरे] पैतला, कुर्कुच्चा आदि फुट्ने रोग; खोरे ।
 खोर्ना-ना० [खोरो] पैतालामा प्वालै-प्वालको दाग हुने एक
 किसिमको रोग ।
 खोर्चात-ना० [खुर] गाई-वस्तुको खुर र मुखमा खटिरा
 आउने एक किसिमको रोग; खोरे ।
 खोर्नाइनु-स० क्रि० [खोर्नाउ+इ+नु] केरिनु; खेरिनु;
 ('खोर्नाउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोर्नाउनु-स० क्रि० [खेर्] कुनै कुरा निश्चित रूपमा थाहा
 पाउनाका निम्ति बार-बार सोध्नु; केर्नु; खेर्नु ।
 खोर्सानी-ना० [ने०] खोर्सानी ।
 खोल-ना० [सं० खोलक] कुनै वस्तुको बचाउ गर्नाका निम्ति
 वा त्यसलाई छोपी राख्नाका निम्ति बनाइएको त्यसै
 आकारको कपडा, कागज आदिको थैलो ।
 खोल-ना० [खोल्सो] काठमा कपेर बनाइएको खोल्सो ।
 खोलक-ना० [सं०] १. खोल; ढकना । २. जोगीहरूले लाउने
 अलखाजस्तो खुकुलो वस्त्र ।
 खोल-खाल-ना० [खोल्+खाल (फाँ०)] खोल्ने काम; उघार्ने
 काम ।
 खोला-ना० [खोरो] सानो खालको एक किसिमको कटौरा ।
 खोलाइ-ना० [खोल्+आइ] खोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खोलाइनु-स० क्रि० [खोलाउ+इ+नु] खोल्न लाइनु; उघार्ने
 लाइनु; ('खोलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोलाउनु-स० क्रि० [खोल्+आउ+नु] खोल्न लाउनु; खुला
 पार्न लाउनु; ('खोल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खोला-नाला-ना० [खोलो+नाला] नदी-नाला; सानो नदी;
 नदी र नालाहरूको समूह ।
 खोलिनु-स० क्रि० [खोल्+इ+नु] खुला पारिनु; उघिनु;
 ('खोल्नु'-को क० क्रि०) ।

खोली-बाँसुरी-ना० [खोल+बाँसुरी] भएभरका जम्मै कुरा ।
 खोलुवा-ना० [खोल+उवा] १. चोरी भएका माल-मत्ताहरू-
 को विवरण खोली थानामा दिइने बयान; हानि-नोक्सान
 भएका मालहरूको खुला बयान । २. साक्षी-गवाहीहरूले
 गर्ने खुला बयान । (वि०) ३. प्रतिबन्ध हटाउने; फुक्का
 गर्ने; खोल्ने (पुर्जी, आदेश आदि) ।
 खोले-ना० [खोले] १. गाई-वस्तुलाई खुवाउने पीठो पकाएको
 झोल; कुँडो । २. पीठो, साग आदि मिसाएर पकाएको
 लेदो पदार्थ । (वि०) ३. असभ्य; अशिष्ट; गँवार (व्यक्ति) ।
 खोले-फाँडो-ना० [खोले+फाँडो] निम्न कोटिको वा गरीब-
 को खानेकुरो; साग-सिस्नु ।
 खोलो-ना० [सं० कुल्या] १. सानो नदी । २. नदीका
 नजीकको गाउँ-घर ।
 खोलु-स० क्रि० [खुला+नु] १. खुला पार्नु; उघार्नु ।
 २. नयाँ पसल, कारखाना, संस्था आदिको उद्घाटन गर्नु ।
 ३. निकाल्नु; आविष्कार गर्नु । ४. बन्धन फुकाउनु ।
 ५. बेसरी दौडाउनु; कुदाउनु । ६. स्पष्ट गर्नु; व्याख्या गर्नु ।
 खोलमा-ना० [ने०] खल्मा ।
 खोलिसइनु-अ० क्रि० [खोलिस+इ+नु] खोलसो परिनु;
 कुलैसो परिनु; ('खोलिसनु'-को भा० क्रि०) ।
 खोलिसनु-अ० क्रि० [खोलसो+इ+नु] खोलसो पर्नु; कुलैसो
 पर्नु ।
 खोलसी-ना० [खोलसो+ई] सानो खोलसो ।
 खोलसो-ना० [खोले] १. सानो-तिनो खोले; खहरे ।
 २. खोंच; खाई । ३. कुलैसो; कुलो ।
 खोलस्याइनु-स० क्रि० [खोलस्याउ+इ+नु] खोलसो पारिनु;
 कुलैसो पारिनु; ('खोलस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोलस्याउनु-स० क्रि० [खोलिस+याउ+नु] खोलसो पार्नु;
 कुलैसो पार्नु; ('खोलिसनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खोस-मोस-ना० [खोस्+मोस्] खोस्ने र मुख मोस्ने काम ।
 खोसल्टिइनु-अ० क्रि० [खोसल्टि+इ+नु] खोसेल्टिइनु;
 ('खोसल्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
 खोसल्टिनु-अ० क्रि० [खोसल्टो+इ+नु] खोसेल्टिनु ।
 खोसल्टो-ना० [खोस्टो] खोसेल्टो ।
 खोसल्ट्याइ-ना० [खोसल्टि+आइ] खोसल्टिने किसिम, क्रिया
 वा भाव; खोसेल्ट्याइ ।
 खोसल्ट्याइनु-स० क्रि० [खोसल्ट्याउ+इ+नु] खोसेल्ट्याइनु;
 ('खोसल्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोसल्ट्याउनु-स० क्रि० [खोसल्टि+याउ+नु] खोसेल्ट्याउनु;
 ('खोसल्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खोसाइ-ना० [खोस्+आइ] खोस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खोसाखोस-ना० [खोस्+खोस्] परस्परमा खोस्नु; एकले
 अर्काको खोस्ने काम ।
 खोसिनु-स० क्रि० [खोस्+इ+नु] १. जागीरबाट बर्खास्त
 गरिनु । २. हरिनु; ('खोस्नु'-को क० क्रि०) ।

खोसुवा-ना० [खोस्+उवा] १. खोस्ने किसिम वा क्रिया ।
 (वि०) २. खोसिएको; खोस्ने ।
 खोसेलाइ-ना० [खोसेल्+आइ] खोसेल्ने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 खोसेलिनु-स० क्रि० [खोसेल्+इ+नु] खज्याड-मज्याड
 पारिनु; खजमज्याइनु; ('खोसेल्नु'-को क० क्रि०) ।
 खोसेलो-ना० [खोसेल्] १. छिरलिएको घाँस, पराल, खोस्टा
 आदि; छिरलो । २. छिरलिएका रौं, कागज, कपडा आदि ।
 खोसेल्टिइनु-अ० क्रि० [खोसेल्टि+इ+नु] सुकेर रद्दी होइनु;
 झुत्तिइनु; ('खोसेल्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
 खोसेल्टिनु-अ० क्रि० [खोसेल्टो+इ+नु] सुकेर रद्दी हुनु;
 झुत्तिनु ।
 खोसेल्टो-ना० [खोस्टो] च्यातिएको पात, बोक्रो, कागज
 आदि ।
 खोसेल्ट्याइनु-स० क्रि० [खोसेल्ट्याउ+इ+नु] छिरलिनु;
 ('खोसेल्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोसेल्ट्याउनु-स० क्रि० [खोसेल्टि+याउ+नु] १. छिरल्लु
 (घाँस, पराल आदि) । २. गाँस्नु (डुना, टपरी आदि) ।
 ३. खोसेल्टो तुल्याउनु; ('खोसेल्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खोसेल्लु-स० क्रि० [खोस्+नु] १. खज्याड-मज्याड पार्नु;
 खजमज्याउनु । २. यत्र-तत्र पार्नु; गोलमाल गर्नु ।
 खोस्टिइनु-अ० क्रि० [खोस्टि+इ+नु] खोस्टा छुट्टिइनु;
 खोस्टो होइनु खोसल्टिइनु; ('खोस्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
 खोस्टिनु-अ० क्रि० [खोस्टे+इ+नु] १. खोस्टो छुट्टिनु ।
 २. रद्दी हुनु; खोसल्टिनु ।
 खोस्टो-ना० [प्रा० सुक्ख] १. अन्न, फल आदिका गेडा वा
 गुदीको बाहिरपट्टि रहने साह्रो बोक्रो । २. मकैका घोगाको
 पात । ३. पात । ४. रुपियाँ-पैसा (तुच्छ अर्थमा) ।
 ५. रद्दी कागज-पत्र ।
 खोस्ट्याइ-ना० [खोस्टि+आइ] खोस्टिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 खोस्ट्याइनु-स० क्रि० [खोस्ट्याउ+इ+नु] खोस्टो झिकिनु;
 खोस्टो पारिनु; सह्याइनु; ('खोस्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोस्ट्याउनु-स० क्रि० [खोस्टि+याउ+नु] १. खोस्टा झिकनु;
 सह्याउनु (मकैका घोगाको) । २. गाँस्नु (डुना, टपरी
 आदि) । ३. रद्दी पारिनु ।
 खोस्नु-स० क्रि० [सं० कृष्] १. बल-जफती गरी लिनु; जबर-
 दस्ती लिनु; हर्नु । २. जागीरबाट झिकनु; पद-च्युत गर्नु ।
 खोस्मेरो-ना० [खोस्टो] काम नलाने थोत्रो सुकेका पात,
 कागज आदि ।
 खोस्याइ-ना० [खोस्याउ+आइ] खोस्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 खोस्याइनु-अ० क्रि० [खोस्याउ+इ+नु] छाला खुत्तिने गरी
 चोट लागिनु; अत्तर-छाला खुत्तिइनु; ('खोस्याउनु'-को
 भा० क्रि०) ।

खोस्याउनु-ख्यास्सिडनु

खोस्याउनु-अ० क्रि० [खोस+याउ+नु] १. छालासमेत खुत्तिने गरी चोट लाग्नु; अत्तर-छाला खुत्तिनु । २. ठूलो कामको केही अंशमात्र सिद्धिनु; कोट्टिनु ।
 खोस्याक-खोस्याक-क्रि० यो० [अनु०] पात-पतिङ्गर, कागज आदि चलाउँदा आवाज आउने किसिम ।
 खोसनु-स० क्रि० [सं० कृ०] १. माथिल्लो तहको पाप्रा बसेको माटो खन्नु; गोड्नु । २. खुट्टाले कोतर्नु । ३. खनेर प्वाल पार्नु; खोदल्नु ।
 खोसाइनु-स० क्रि० [खोसाउ+इ+नु] खोसन लाइनु; गोडाइनु; ('खोसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 खोसाउनु-स० क्रि० [खोस+आउ+नु] खोसन लाउनु; गोडाउनु; ('खोसनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खोसिनु-स० क्रि० [खोस+इ+नु] माथिल्लो तहको पाप्रा आदि खन्नु; गोड्नु; ('खोसनु'-को क० क्रि०) ।
 खोस्रो-ना० [खोस्टो] १. मरेका पशु-पक्षीको छालाभित्र घाँस, पराल भूवा आदि भरी जस्ताको-तस्तो आकृति बनाएको मूर्ति । २. हतियारको खोल, दाप, म्यान आदि । ३. ज्याभलहरू हाल्ने छालाको थैलो । ४. रिसल्लाको भालाको मोठ घुसाने, रिकावमा जडिएको छालाको ढुङ्ग्रो । ५. खोस्टो ।
 खोस्याक-खोस्याक-क्रि० यो० [अनु०] खोस्रँदा आवाज आउने किसिम ।
 खोस्याङ-खोस्याङ-क्रि० यो० [अनु०] मुकेका पात-पतिङ्गर चलाउँदा शब्द आउने किसिम ।
 खौरनु-स० क्रि० [प्रा० खौर+नु] १. छुराले रौं खुर्कनु; मुण्डन गर्नु । २. काम गर्न नसकेकोमा हँसी गरेर होच्याउनु ।
 खौराइ-ना० [खौर+आइ] खौरने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 खौराइनु-स० क्रि० [खौराउ+इ+नु] खौरन लाइनु; मुण्डन गराइनु; ('खौराउनु'-को क० क्रि०) ।
 खौराउनु-स० क्रि० [खौर+आउ+नु] खौरन लाउनु; मुण्डन गराउनु; ('खौरनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खौरिनु-स० क्रि० [खौर+इ+नु] छुराले रौं खुर्किनु; मुण्डन गरिनु; ('खौरनु'-को क० क्रि०) ।
 खौरे-मसिनो-ना० [खौर+मसिनो] काम तामेल गर्न नसक्ने व्यक्तिलाई होच्याएर भनिने शब्द ।
 खौयाहट-ना० [खौर+आहट] खौरने किसिम वा क्रिया (हँसी वा व्यङ्ग्यमा मात्र) ।
 खौलिइनु-अ० क्रि० [खौलि+इ+नु] खौलामा परिनु; भङ्खारामा परिनु; ('खौलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 खौलिनु-अ० क्रि० [खौलो+इ+नु] खौलामा पर्नु; भङ्खारामा पर्नु; गिर्नु ।
 खौलो-ना० [खाल्टो] खाल्टो; भङ्खारो ।
 खौल्याइनु-स० क्रि० [खौल्याउ+इ+नु] खौलामा पारिनु; खाल्टोमा पारिनु; ('खौल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

खौल्याउनु-स० क्रि० [खौलि+याउ+नु] खौलामा पार्नु; खाल्टोमा पार्नु; ('खौलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 खौवा-वि० [खा+औवा] १. धेरै खाने; खूब खाने । २. मीठो खाने; खवैया ।
 ख्याँचिनु-स० क्रि० [ख्याँच्+इ+नु] प्रतियोगितामा जित्नु; ('ख्याँच्नु'-को क० क्रि०) ।
 ख्याँच्नु-स० क्रि० [ने०] प्रतियोगितामा जित्नु; दँजाइमा उम्दा ठहर्नु; जित्नु ।
 ख्याइनु-स० क्रि० [ख्याउ+इ+नु] खिइने पारिनु; खियाइनु; ('ख्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ख्याइनु-स० क्रि० [सं० क्षेप्+याउ+नु] डुङ्गा चलाइनु; खियाइनु ।
 ख्याउटे-वि० [ख्याउटो+ए] दुब्लो; सिकटो; ख्याउटो ।
 ख्याउटो-वि० [ने०] दुब्लो; पातलो शरीरको; सिकटे ।
 ख्याउनु-स० क्रि० [खिइ+याउ+नु] खिइने पार्नु; खियाउनु; ('खिइनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ख्याउनु-स० क्रि० [सं० क्षेप्+याउ+नु] डुङ्गा चलाउनु; खियाउनु ।
 ख्याक-ना० [नेवा० ख्या] १. घरमा बस्ने र तर्साने एक किसिमको भूत । २. साह्रै दुब्लो र बूढो ।
 ख्याकख्याके-ना० [ने०] एक जातको स्याल ।
 ख्यात-वि० [सं०] प्रसिद्ध; नाउँ चलेको ।
 ख्यात-त्रिशक्ति-पट्ट-ना० [सं०] तेसा दर्जाको त्रिशक्ति-पट्ट तक्मा ।
 ख्याति-ना० [सं०] प्रसिद्धि; नाउँ चलनु ।
 ख्याटो-वि० [ख्याउटो] ख्याउटो ।
 ख्याप्ल्याक्क-क्रि० यो० [ने०] साह्रै दुब्लो हुने किसिम ।
 ख्याम्सो-वि० [ने०] १. दह्रो नभएको; लुलो । २. पातलो ।
 ख्याल-ना० [खेल] १. ठट्टा; दिल्लगी । २. खेलबाड; खेलाँची । ३. अति विलम्बित लयमा गाइने एक प्रकारको गायन ।
 ख्याल-ना० [अ० ख्याल] १. समझ; सम्झना । २. विचार; विवेक ।
 ख्याल-ख्याल-ना० [ख्याल+ख्याल] १. ठट्टा; ख्याल-ठट्टा । २. हेलचेक्याई ।
 ख्याल-ठट्टा-ना० [ख्याल+ठट्टा] ठट्टा; ख्याल-ख्याल; दिल्लगी ।
 ख्याली-वि० [ख्याल+ई] १. खूब ख्याल गर्ने स्वभावको; ठटेउलो । (ना०) २. एक प्रकारको लोक-गीतको लय ।
 ख्यास-ख्यास-क्रि० यो० [अनु०] १. छिटछिटो लेख्ने किसिम । २. घाँटी सगसगाउने किसिम । ३. रगेडिने किसिम ।
 ख्यास्स-क्रि० यो० [अनु०] १. कुनै नरम वस्तुमा तीखो साह्रो वस्तु घुसाने किसिम । २. रगेडिने किसिम ।
 ख्यास्सिडनु-अ० क्रि० [ख्यास्सि+इ+नु] तलतिर लागिनु; उँधो झरिनु; ('ख्यास्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

ख्यास्सिनु-अ० क्रि० [ख्यास्स+इ+नु] तलतिर लाग्नु;
उधो झर्नु।

ख्यास्स्याइ-ना० [ख्यास्सि+याइ] ख्यास्सिने किसिम, क्रिया
वा भाव।

खिस्टीय-वि० [अं० क्राइस्ट] ईसा-सम्बन्धी; ईसवी।

ख्वाट्टा-वि० [ने०] आलो-पालो गरी खेलिने खेलमा सबैभन्दा
पछि पालो आउने; आखिरी पालो पर्ने।

ख्वाक-ख्वाक-क्रि० यो० [ख्वाक+ख्वाक] बार-बार
खोक्ने किसिम।

ख्वाक-क्रि० यो० [अनु०] खोक्ने किसिम।

ख्वाट्ट-क्रि० यो० [ने०] अनायासमा कुनै काम हुने किसिम।

ख्वात-ख्वात-क्रि० यो० [अनु०] सानो मुख भएका भाँडाबाट
लेदो पदार्थ खन्याउँदा आवाज आउने किसिम।

ख्वाताताता-क्रि० यो० [अनु०] तेल आदि तरल पदार्थ
सानो मुख भएका भाँडाबाट खन्याउने किसिम।

ख्वात्त-क्रि० यो० [अनु०] १. गीलो पदार्थ खस्ने किसिम।
(वि०) २. सबै; जम्मै; भएभरको।

ख्याप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. डल्लो पदार्थ एकै चोटि मुखमा
हाल्ने किसिम; क्वाप्प। २. रोपिने वा पस्ने किसिम।

ख्यामित-ना० [अ० खाविन्द] मालिक; स्वामी।

ख्याम्म-क्रि० यो० [अनु०] कुनै तीखो वस्तु नरम ठाउँमा
एकै चोटि पस्ने किसिम; ख्याम्म।

ख्याम्ल्याड्ड-क्रि० यो० [अनु०] सहसा खाल्टामा खस्ने
किसिम।

ख्वार-क्रि० यो० [अनु०] १. दगुर्ने किसिम; खुरं। २.
गेडाहरू झर्ने वा पोखिने किसिम।

ख्वालख्वाली-क्रि० यो० [अनु०] धेरै पानी बग्ने किसिम;
ह्वालह्वाली।

ख्वाले-वि० [खोले] असभ्य; अशिष्ट।

ख्वाल्छाड-ख्वाल्छाड-क्रि० यो० [ने०] खोच्याएर हिँड्ने
किसिम; खोच्याड-खोच्याड।

ख्वाल्ल-क्रि० यो० [अनु०] पानी आदि पन्यालो पदार्थ पोखिने
किसिम।

ख्यास्स-क्रि० यो० [अनु०] ख्याम्म।

ग

ग-देवनागरी वर्ण-मालाको तेस्रो व्यञ्जन-वर्ण। यसको
उच्चारण कण्ठ-स्थानबाट हुन्छ।

गंगटो-ना० [ने०] आठ खुट्टा र दुइटा च्याप्ने हात हुने, जलमा
वा जलका समीपमा रहने एक प्राणी।

गंगरिडनु-अ० क्रि० [गंगरि+इ+नु] जाडोले कठ्याडिग्रइनु;
जकडिइनु; गंगकिइनु; ('गंगरिनु'-को भा० क्रि०)।

गंगरिनु-अ० क्रि० [ने०] जाडोले कठ्याडिग्रनु; जकडिनु;
अररिनु; गंगकिनु।

गंगकिइनु-अ० क्रि० [गंगकि+इ+नु] जाडोले कठ्याडिग्रइनु;
गंगरिडनु; ('गंगकिनु'-को भा० क्रि०)।

गंगकिनु-अ० क्रि० [ने०] जाडोले कठ्याडिग्रनु; गंगरिनु।

गंगक्याइ-ना० [गंगकि+याइ] गंगकिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

गंगक्याइनु-स० क्रि० [गंगक्याइ+इ+नु] जाडोले कक्रक्क
पारिनु; गङ्ग्याइनु; ('गंगक्याइनु'-को क० क्रि०)।

गंगक्याउनु-स० क्रि० [गंगकि+याउ+नु] जाडोले कक्रक्क
पार्नु; गङ्ग्याउनु; ('गंगकिनु'-को प्रे० क्रि०)।

गंग्याइ-ना० [गंगरि+आइ] गंगरिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

गंग्याइनु-स० क्रि० [गंग्याउ+इ+नु] जाडोले कक्रक्क
पारिनु; गंगक्याइनु; ('गंग्याउनु'-को क० क्रि०)।

गंग्याउनु-स० क्रि० [गंगरि+याउ+नु] १. जाडोले कक्रक्क
पार्नु; गंगक्याउनु। २. गंगरिनु लाउनु।

गंजडी-वि० [गाँजा+अडी] गाँजाको अम्मली; गंज्याहा।

गंजाइ-ना० [गाँज्+आइ] गाँजे किसिम वा क्रिया।

गंजाटो-ना० [गाँज+औटो] एक हातका पञ्जामा अटाए-
सम्मको परिमाण।

गंज्याहा-वि० [गाँजा+आहा] गाँजा खाने अम्मल भएको;
गंजडी।

गंङ्हा-वि० [गाँङ्+आहा] गाँङ् भएको; गंङोहो; गंङ्चाहा।

गंङ्जलो-ना० [गंङ्चौलो] गंङ्चौलो।

गंङोहो-वि० [गंङ्हा] गाँङ् भएको; गंङ्हा।

गंङ्चाहा-वि० [गाँङ्+याहा] गाँङ् भएको; गंङ्हाहा।

गंङ्चौलो-ना० [ने०] वर्षा-कालमा निस्कने, माटो खनेर
बस्ने, पेटको जूकोजस्तो, हाड नभएको करीब एक वित्ता
लामो, तामा रङ्गको, राती टल्कने कीरो; बस्यौलो।

गंथाइ-ना० [गाँथ+आइ] गाँथ्ने किसिम वा क्रिया।

गंधे-ना० [सं० गन्ध] सखर-खण्डका जस्ता पात हुने, जरारो
अचार खाइने, उत्कट गन्ध हुने झारविशेष।

गंवार-वि० [गाउँ+वार] १. गाउँको निवासी; ग्रामीण।
२. मूर्ख। ३. असभ्य; अशिष्ट।

गंवैया-वि० [गाउँ+ऐया] गाउँमा रहने; गंवार; ग्रामीण।

गंसाइ-ना० [गाँस्+आइ] गाँस्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

गंसाइनु-स० क्रि० [गंसाउ+इ+नु] गाँस्नु लाइनु; ('गंसा-
उनु'-को क० क्रि०)।

गंसाउनु-स० क्रि० [गाँस्+आउ+नु] गाँस्नु लाउनु; ('गाँस्नु'-
को प्रे० क्रि०)।

गंसुवा-वि० [गास+उवा] गाँसिएको; दुइटा जोरिएको।

गंसोट-ना० [गाँस+ओट] १. गाँसिएको वस्तु; गाँस। २.
गाँसिएको ठाउँ। ३. गाँस्ने क्रिया।

गङ्गेनी-गजगिरी

२३८

गङ्गेनी-ना० [गाङ्गेनी] गाङ्गे जातकी स्त्री; गाङ्गेनी स्त्री ।
 गङ्गे-अ० क्रि० [जा+इ+नु] जाङ्गे; ('जानु'-को भा० क्रि०) ।
 गङ्गे-ना० [सं० गो+मूत्र] गाङ्गेको मूत्र; गो-मूत्र ।
 गङ्गे-वि० [गङ्गे+ए] १. गङ्गेको जस्तो रङ्ग भएको ।
 २. सङ्ग अट्टेको ।
 गङ्गे-ना० [गङ्गे+याङ्गे] गङ्गेउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गङ्गे-सं० क्रि० [गङ्गे+इ+नु] गाङ्गेद्वारा मुतिनु; ('गङ्गे'को क० क्रि०) ।
 गङ्गे-सं० क्रि० [गङ्गे+याङ्गे+नु] गाङ्गेले मुत्तु ।
 गङ्गे-ना० [गौन] गौन ।
 गङ्गे-ना० [सं०] 'ग'-अक्षर ।
 गङ्गे-ना० [सं०] १. आकाश; अन्तरिक्ष । २. शून्य ।
 गङ्गे-चर-ना० [सं०] १. देवता । २. ग्रह । ३. पक्षी । (वि०)
 ४. आकाश-मार्गले हिँड्ने; आकाश-चारी ।
 गङ्गे-चारी-वि० [सं०] आकाश-चारी ।
 गङ्गे-चुम्बी-ना० [सं०] आकाश छुने; ज्यादै अग्लो ।
 गङ्गे-धूलि-ना० [सं०] केतकी फूलको पराग ।
 गङ्गे-भेदी-वि० [सं०] आकाशलाई भेदन गर्ने; ठूलो (स्वर) ।
 गङ्गे-वाटिका-ना० [सं०] १. आकाशको बगैँचा । २. असम्भव कुरो ।
 गङ्गे-विहारी-वि० [सं०] आकाश-मार्गले हिँड्ने; गङ्गे-चर ।
 गङ्गे-वि० [सं०] आकाशमा रहने (जीव) ।
 गङ्गे-सिंह-ना० [सं०] श्री ५ राजेन्द्र-वीर-विक्रम-शाहकी कान्छी बडा महारानी राज्य-लक्ष्मी देवीका अधिकार-कालका एक प्रसिद्ध भारादार । (यिनको हत्या गर्ने व्यक्तिको पत्ता लगाउने प्रयास गर्दा नेपालको इतिहास-प्रसिद्ध कोत-पर्व भएको थियो) ।
 गङ्गे-सिन्धु-ना० [सं०] आकाश-गङ्गा ।
 गङ्गे-स्पर्शी-वि० [सं०] आकाश छुने; गङ्गे-चुम्बी ।
 गङ्गे-ज्झना-ना० [सं०] अप्सरा ।
 गङ्गे-म्बु-ना० [सं०] वर्षाको पानी; वृष्टिको जल ।
 गङ्गे-ना० [अं० गङ्गे] आँखाको सुरक्षाका निम्ति लाइने रङ्गीन चश्मा ।
 गङ्गे-ना० [गाङ्गे+एटो] गाङ्गे राख्ने नियत ठाउँ वा टाँड ।
 गङ्गे-ना० [गौलेतो] गौलेतो ।
 गङ्गे-ना० [गङ्गे] गङ्गे ।
 गङ्गे-रिङ्गे-अ० क्रि० [गङ्गे+इ+नु] गङ्गेरिङ्गे ।
 गङ्गे-रिङ्गे-अ० क्रि० [गङ्गेरिङ्गे] गङ्गेरिङ्गे ।
 गङ्गे-किङ्गे-अ० क्रि० [गङ्गेकिङ्गे] गङ्गेकिङ्गे ।
 गङ्गे-क्याङ्गे-ना० [गङ्गे+क्याङ्गे] गङ्गेक्याङ्गे किसिम वा क्रिया; गङ्गेक्याङ्गे ।
 गङ्गे-क्याङ्गे-ना० [गङ्गे+क्याङ्गे] गङ्गेक्याङ्गे ।

गङ्गे-ना० [सं० क्रि० [गङ्गे+इ+नु] गङ्गेरिङ्गे ।
 गङ्गे-ना० [सं० क्रि० [गङ्गे+इ+नु] गङ्गेरिङ्गे ।
 गङ्गे-ना० [सं०] हिमालयबाट निस्की वङ्गेपसागरमा मिल्ने, भारतवर्षको एक प्रसिद्ध, अत्यन्त पवित्र मानिने नदी; भागीरथी ।
 गङ्गे-गति-ना० [सं०] गङ्गे-तटमा हुने मरण ।
 गङ्गे-जमुना-ना० [सं०] १. गङ्गे र जमुना नदी । २. जुम्ल्याहा दिदी-बहिनी ।
 गङ्गे-जमुनी-वि० [गङ्गे+जमुना] पूजा-आजामा प्रयोग गरिने, तामा, पीतल आदि धातुहरू गाँसी बनाएको (भाँडो) ।
 गङ्गे-जल-ना० [सं०] गङ्गे नदीको पानी । (पितृ-कार्य र मर्ने अवस्थामा यसको प्रयोग गरिन्छ । पवित्रता र निर्मलताको उदाहरणमा पनि यस शब्दको प्रयोग गरिन्छ) ।
 गङ्गे-द्वार-ना० [सं०] हरि-द्वार ।
 गङ्गे-धर-ना० [सं०] शिव ।
 गङ्गे-पुत्र-ना० [सं०] १. भीष्म । २. गङ्गाजीको तटमा बसेर दान लिने ब्राह्मण; पण्डा ।
 गङ्गे-यात्रा-ना० [सं०] १. मर्ने निश्चय देखिएपछि बिरामी-लाई घाट लैजानु । २. मृत्यु; मरण ।
 गङ्गे-लाभ-ना० [सं०] गङ्गे-तटको मृत्यु ।
 गङ्गे-वतरण-ना० [सं०] स्वर्गबाट गङ्गे पृथ्वीमा आउनु ।
 गङ्गे-सागर-ना० [सं०] समुद्रका साथ गङ्गे मिसिएको ठाउँ; हिन्दूहरूको एक प्रसिद्ध तीर्थ ।
 गङ्गे-गच्छ-ना० [सं०] १. आफ्नो-आफ्नो जानुपर्ने ठाउँमा जानु; आफ्नो-आफ्नो बाटो लाग्नु । २. विसर्जन; समाप्ति ।
 गङ्गे-ना० [प्रा० गच्छ] १. औकात; हैसियत । २. पूँजी; सम्पत्ति । ३. हकदारलाई हक बुझाईदिनु ।
 गङ्गे-चाङ्गे-ना० [गङ्गे+चाङ्गे] गङ्गेचाङ्गे किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गङ्गे-चाङ्गे-सं० क्रि० [गङ्गे+चाङ्गे+इ+नु] गाँसिनु; जोरिनु; ('गङ्गेचाङ्गे'को क० क्रि०) ।
 गङ्गे-चाङ्गे-सं० क्रि० [गङ्गे+चाङ्गे+इ+नु] १. गाँसिनु; जोड्नु । २. गाभ्नु; अन्तर्भाव गर्नु । ३. जोल्ड्याउनु; अल्झाउनु । ४. खाप्नु; खप्नु । ५. अर्काको माल बुझाईदिनु ।
 गङ्गे-ना० [फा० गङ्गे] १. दुइ हात वा तीन फुट लमाइको नापो । २. दुइ हात लामो नाप्ने डन्डी । ३. सारङ्गी, बेला आदि बजाउने साधन; कमान्नी; गजो । ४. घाउ-खटिरामा औषधि मिलाएर कोच्ने सुत्लो । ५. चौड़ाइ । (वि०)
 ६. दुइ हात लामो; तीन फुटको ।
 गङ्गे-ना० [सं०] १. हात्ती । २. आठको सङ्ख्या ।
 गङ्गे-ना० [फा० गङ्गे] रक्सी खाएर मुखको स्वाद फेर्न खाइने कुनै खानेकुरो ।
 गङ्गे-क्रि० यो० [ने०] गङ्गेक्याङ्गे किसिम; गङ्गेक्याङ्गे ।
 गङ्गे-गिरी-ना० [ने०] लट्ठा, पुल आदिलाई जोड्ने तानि-

राखन तारको डोरीको एक छेउ जमीनमा गाडी ईट,
सिमन्टी आदिले जमाई मजबूत परिएको स्तम्भ ।
गजघट्ट-क्रि० यो० [ने०] कुनै काम नगरी मजासित बसिमात्र
रहने किसिम; ठसमस्त ।
गजटो-ना० [ने०] हातभरि झिकदा आउने परिमाण (अन्न,
घाँस-पराल आदि) ।
गजट्याइनु-स० क्रि० [गजट्याउ+इ+नु] हातभरि झिकनु;
पन्जामा आएसम्म झिकनु; ('गजट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
गजट्याउनु-स० क्रि० [गजटो+याउ+नु] हातभरि झिकनु;
पन्जामा आएसम्म झिकनु ।
गज-दन्त-ना० [सं०] १. हात्तीको दाँत । २. गणेश ।
गज-दान-ना० [सं०] १. हात्तीको मद । २. हात्तीको दान ।
गजधम्म-क्रि० यो० [सं० गज+धुम्म (प्रा०)] १. ठूलो रास
लाग्ने किसिम; थुप्रिने किसिम । २. धुमधुमती परेर बस्ने
किसिम; गजधुम्म ।
गजधुम्मे-वि० [गजधुम्म+ए] गजधुम्मे ।
गजधुम्म-क्रि० यो० [सं० गज+धुम्म (प्रा०)] गजधुम्म ।
गजधुम्मे-वि० [गजधुम्म+ए] ठूलो; बडैमाको; ढब्बू ।
गज-पति-ना० [सं०] १. धेरै हात्ती भएको व्यक्ति; हात्तीको
मालिक । २. ठूलो हात्ती ।
गज-पाल-ना० [सं०] माहुते ।
गज-पिप्पली-ना० [सं०] ठूलो जातको पिप्पला ।
गजब-वि० [अ० गजब] १. अनौठो; विलक्षण; अद्भुत ।
२. खूब; धेरै । (ना०) ३. आश्चर्य ।
गज-बन्धन-ना० [सं०] हात्ती बाँध्ने थाम; खमारी ।
गज-बन्धनी-ना० [सं०] हात्तीसार; हस्ति-शाला ।
गजबार-ना० [सं० गज+वारण] ढोका बन्द गर्न गाह्रोमा
जडिराखेको एक किसिमको लामो आग्लो; बिरेआग्लो ।
गज-मणि-ना० [सं०] कुनै-कुनै हात्तीको मस्तकभित्र भेटिने
ठूलो मोतीजस्तो पदार्थ; गज-मुक्ता; गज-मोती ।
गज-मुक्ता-ना० [सं०] गज-मणि ।
गज-मुख-ना० [सं०] गणेश ।
गज-मोती-ना० [सं०] गज-मणि ।
गजर-ना० [सं० गर्ज] कुनै-कुनै घडी आदिमा समय-सूचक
घण्ट बज्नुभन्दा अघि वा पछि बज्ने बाजा, घण्ट आदिको
नाद ।
गजरा-ना० [प्रा० गच्छ] फूलको मोटो माला; पुष्प-हार ।
गज-राज-ना० [सं०] ठूलो हात्ती; श्रेष्ठ हात्ती; बथानको
नाइके हात्ती ।
गजल-ना० [फा० गजल] १. प्रायः शृङ्गार रसका कविताहरू
लेखिने एक किसिमको फारसी छन्द । २. त्यस छन्दमा
लेखिएको कविता ।
गज-शाला-ना० [सं०] हात्ती राख्ने ठाउँ; हात्तीसार ।
गजानन-ना० [सं०] गणेश ।
गजिलो-वि० [गज+इलो] ठूलो गज भएको; फराकिलो

चौडाइ भएको ।
गजुवा-वि० [ने०] कालो शरीर र खैरो टाउको भएको
गोरु ।
गजूर-ना० [नेवा० गजू] देवालय आदिका छानामाथि राखिने
शिखर; कलश ।
गजेट-ना० [अं०] सर्व-साधारण जनतालाई सूचित गर्न
औपचारिक र साधिकार रूपमा प्रकाशित गरिने सरकारी
पत्रिका ।
गजेटिङ-वि० [अं०] गजेटमा प्रकाशित (नाम, दर, पद, सूचना
आदि) ।
गजेन्द्र-ना० [सं०] १. ठूलो हात्ती; गज-राज । २. ऐरावत ।
गजेन्द्र-मोक्ष-ना० [सं०] आफ्नो जीउ-ज्यानको परवाह नगरी
अर्काको उपकार गर्नेलाई दिइने, नेपालको एक राष्ट्रिय
पदक ।
गजो-ना० [फा० गज] १. सारङ्गी, बेला आदि तारका
बाजाहरू रेटेर बजाउने धनुषजस्तो साधन; गज ।
२. ट्याम्को, दमाहा आदि बजाउने लट्टीजस्तो साधन ।
३. हनुमान-नाचमा नाच्नेहरूले परस्परमा जुधाउने लट्टी ।
गज्जक-अ० क्रि० [गज्जक+नु] गज्जकनु; गजवक पर्नु;
गमक पर्नु ।
गज्जाइ-ना० [गज्जक+आइ] गज्जकने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
गज्जाइनु-स० क्रि० [गज्जाउ+इ+नु] गजवक पारिनु;
गज्जक लाइनु; ('गज्जाउनु'-को क० क्रि०) ।
गज्जाउनु-स० क्रि० [गज्जक+आउ+नु] गजवक पार्नु;
गज्जक लाउनु; गज्जक लाउनु; ('गज्जाउनु'-को क० क्रि०) ।
गज्जिनु-अ० क्रि० [गज्जक+इ+नु] १. गजवक पारिनु;
गज्जकनु; ('गज्जकनु'-को भा० क्रि०) । २. गज्जकनु;
गज्जकनु ।
गज्ज-क्रि० यो० [ने०] १. गीलो पदार्थ मुछिने किसिम ।
२. फौज काट्ने किसिम ।
गज्जमौरो-ना० [गुजमुज्ज] गुचमुच्च परेर बस्नु; एकै ठाउँमा
ठेलमठेल गरेर बस्नु ।
गज्याङ-गुजुङ-क्रि० यो० [ने०] विभिन्न प्रकारका माल-
मत्ताहरू एकै ठाउँमा मिसिने किसिम; गज्याङ-मज्याङ ।
गज्याङ-मज्याङ-क्रि० यो० [ने०] गज्याङ-गुजुङ ।
गज्जौटो-ना० [गजल+औटो] गजल राख्ने भाँडो ।
गज्जत-ना० [सं०] १. अवज्ञा; तिरस्कार । २. पीडा;
कष्ट ।
गज्जा-ना० [सं०] रक्सी बेच्ने पसल; भट्टी; शराबखाना ।
गट्टा-ना० [प्रा० गण्ठ] १. गोल वस्तु; डल्लो चीज । २.
गान्ठो । ३. केटा-केटीले खेल्ने ढुङ्गाका टुक्रा । ४. कमलको
केशर रहने ठाउँ; कर्णिकार । ५. कमलको फल वा बीज ।
६. नरिवल, बेल आदिको फल ।
गट्टी-ना० [गट्टा+ई] गुच्चाको खेलमा, शुरुमा हान्ने ठाउँमा

राखिने हुङ्गा वा अरु वस्तु ।
 गट्टे-ना० [ने०] गेटा झारिसकेको तोरीको बोट ।
 गट्टो-ना० [गट्टा] गट्टा ।
 गट्टा-ना० [प्रा० गण्ठ] १. बन्दूक, तोप आदिका गोली, बारूद आदि । २. ठूलो मूठो ।
 गट्टा-ना० [गठ] जम्मा; भेला; गठ ।
 गठ-ना० [गाँठो] १. जम्मा; भेला । २. मतो; सल्लाह ।
 गठन-ना० [सं० घटन] बनाउनु; रचना; सङ्घटन ।
 गठनी-ना० [गाँठो] दाम्लाको गाँठो; गलमगाँठो ।
 गठ-बन्धन-ना० [प्रा० गण्ठ+बन्धन (सं०)] घनिष्ठ सम्बन्ध; नजीकको सम्बन्ध ।
 गठरिडनु-अ० क्रि० [गठरि+इ+नु] गाँठो पारिनु; ('गठरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गठरिनु-अ० क्रि० [गठरो+इ+नु] १. गाँठा-गाँठा पर्नु । २. गठरी पर्नु । ३. र्याँचे हुनु । ४. साह्रो हुनु । ५. जोल्ठिनु; अल्झनु ।
 गठरी-ना० [प्रा० गण्ठ] १. पोको-पन्तरो; सानो पोको । (वि०) २. डल्ली; गान्ठी (स्त्री) ।
 गठरो-वि० [प्रा० गण्ठ] १. गाँठा-गाँठा परेको; गठरिएको । २. गान्ठे; पुङ्के । ३. नबढेको ।
 गठ-याइ-ना० [गठरि+आइ] गठरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गठ-याइनु-स० क्रि० [गठ-याउ+इ+नु] गाँठो पारिनु; ('गठ-याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गठ-याउनु-स० क्रि० [गठरि+याउ+नु] १. गाँठो पार्नु । २. जोल्ठ्याउनु; अल्झाउनु । ३. कुम्ल्याउनु; पोको पार्नु ।
 गठिउनु-ना० [सं० ग्रन्थिपर्ण] डाँठ र हाँगाका प्रत्येक आँखलाका दुवैपट्टिबाट पात निस्कने, नीला फूल फुल्ने एक बूटी । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ र वात-नाशक, अग्नि-वर्द्धक र रुचि-कारक बताइएको छ ।)
 गठिया-वात-ना० [गाँठो+वात] शरीरका जोर्नीहरू सुनिएर दुख्ने एक प्रकारको वात रोग ।
 गठिलो-वि० [गाँठो+इलो] पुष्ट र मजबूत; खँदिलो ।
 गठे-ना० [नेवा० गथु] नेवार जातिको एक तान्त्रिक वर्ग ।
 गठेचा-ना० [नेवा० गथुचा] चिप्लो लस्सादार एक किसिमको माटो ।
 गठे-मङ्गल-ना० [नेवा० गथामुगः] १. श्रावण कृष्ण चतुर्दशीको दिन । २. त्यस दिन पूजा गरिने राक्षस; घण्टाकर्ण ।
 गठ्याङ-गुठुङ-ना० [ने०] राम्ररी बुझ्न वा थाहा पाउन नसकिएको काम-कुरो; गठ्याङ-मठ्याङ ।
 गठ्याङ-मठ्याङ-ना० [ने०] गठ्याङ-गुठुङ ।
 गठ्याङगो-वि० [गाँठो] शरीरको कद नमिलेको; गठरो; र्याँचे ।
 गड-ना० [सं०] १. छेकावार; पर्दा । २. इलाका; हाता । ३. खाल्टो; खोल्सो । ४. खोलो; नदी ।

गडगड-क्रि यो० [अनु०] मेघ गर्जेको जस्तो शब्द आउने किसिम ।
 गडगडाइ-ना० [गडगडाउ+आइ] गडगडाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गडगडाइनु-अ० क्रि० [गडगडाउ+इ+नु] गडगड शब्द निकालिनु; ठूलो स्वरले गर्जिनु; ('गडगडाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 गडगडाउनु-अ० क्रि० [गडगड+आउ+नु] १. गडगड शब्द निकाल्नु; ठूलो स्वरले गर्जनु । २. फूर्तिसाथ आउनु वा जानु ।
 गडगडाहट-ना० [गडगडाउ+आहट] गडगडाउने किसिम वा क्रिया; गडगडाइ ।
 गडगडिइनु-अ० क्रि० [गडगडि+इ+नु] अरुलाई मन नपर्ने कुरा गरिनु; बकबक गरिनु; ('गडगडिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गडगडिनु-अ० क्रि० [गडगड+इ+नु] अर्कालाई मन नपरेको कुरा गर्नु; बकबक गर्नु ।
 गडगड्याइ-ना० [गडगडि+आइ] गडगडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गड-तीर-ना० [सं० गाढ+तीर] खोलाका तीरको कुलो लाग्ने जमीन; बगर ।
 गडप-ना० [गड्] १. गड्नु; डुब्नु । २. अर्काको माल लिएर पचाउनु; हडप ।
 गडबड-ना० [गड्+बड्] तल-माथि पर्नु; गोलमाल; अन्ड-बन्ड ।
 गडबडाइ-ना० [गडबडाउ+आइ] गडबडाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गडबडाइनु-अ० क्रि० [गडबडाउ+इ+नु] गडबड होइनु; गडबडिइनु; ('गडबडाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 गडबडाउनु-अ० क्रि० [गडबड+आउ+नु] गडबड हुनु; गोलमाल हुनु; गडबडिनु ।
 गडबडिइनु-अ० क्रि० [गडबडि+इ+नु] गडबड होइनु; गडबडाइनु; ('गडबडिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गडबडिनु-अ० क्रि० [गडबड+इ+नु] १. गडबड हुनु; गोलमाल हुनु । २. खिचोला पर्नु ।
 गडबड्याइ-ना० [गडबडि+याइ] गडबडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गडबड्याइनु-स० क्रि० [गडबड्याउ+इ+नु] गडबड पारिनु; गोलमाल गरिनु; ('गडबड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गडबड्याउनु-स० क्रि० [गडबडि+याउ+नु] गडबड पार्नु; गोलमाल गर्नु; क्रम वा नियम बिगार्नु; ('गडबडिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गड-याड-गुडुरुड-क्रि यो० [अनु०] मेघ गर्जने किसिम ।
 गड-याड्-क्रि यो० [अनु०] चट्याङ पर्दा अवाज आउने किसिम ।
 गडल-वि० [गड्] गडेको; गाडिएको ।

गडाइ-ना० [गड्+आइ] गड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गडाइ-ना० [गड्+आइ] गड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गडाइनु-स० क्रि० [गडाउ+इ+नु] गड्ने लाइनु; भास्ने लाइनु; ('गडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 गडाउ-वि० [गड्+आउ] १. गाडिएको; गडुवा । २. मुद्दामामिलामा बापती ठहरिँदै आएको ।
 गडाउनु-स० क्रि० [गड्+आउ+नु] गड्ने लाउनु; भास्ने लाउनु; ('गड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गडाउनु-स० क्रि० [गड्+आउ+नु] गड्ने लाउनु; ('गड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गड्नु-अ० क्रि० [गड्+इ+नु] गाडिइनु; भासिइनु; ('गड्नु'-को भा० क्रि०) ।
 गडुवा-ना० [कहवा] टुटी भएको पानीको भाँडो; कहुवा ।
 गड्कनु-अ० क्रि० [गर्ज+नु] १. फूँतिसाथ बोलनु; कड्कनु; गर्जनु । २. रवाफ देखाउनु; फूँत देखाउनु ।
 गड्काइ-ना० [गड्क+आइ] गड्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गड्काइनु-स० क्रि० [गड्काउ+इ+नु] फूँत देखाइनु; रवाफ देखाइनु; ('गड्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 गड्काउनु-स० क्रि० [गड्क+आउ+नु] फूँत देखाउनु; रवाफ देखाउनु; ('गड्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गड्किइनु-अ० क्रि० [गड्कि+इ+नु] फूँतिसाथ बोलनु; कड्किइनु; ('गड्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 गड्किनु-अ० क्रि० [गड्क+इ+नु] १. गड्कनु । २. फूँतिसाथ बोलनु; कड्किनु; ('गड्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 गड्नु-अ० क्रि० [ग्रा० गड्+नु] १. गाडिनु; भासिनु । २. रोपिनु; छेडिनु । ३. ऋणमा डुब्नु । ४. विचार गर्नु; मनन गर्नु ।
 गड्चाड-गड्छु-क्रि० यो० [अनु०] १. मेघ गर्जेदा आवाज आउने किसिम । (ना०) २. मेघ गर्जेको शब्द । ३. गड्बड; गोलमाल ।
 गड्चाड-मड्चाड-क्रि० यो० [ने०] गड्बड; अन्डबन्ड ।
 गड्चाड-क्रि० यो० [अनु०] चट्याड पर्दा आवाज आउने किसिम; वज्र पर्दा आवाज आउने किसिम ।
 गड्-ना० [सं० गड] १. गढी; किल्ला; दुर्ग । २. सुरक्षाको ठाउँ ।
 गड्न्त-वि० [गड्+अन्त] १. गडेर विचार गर्ने; विचारवान् । २. अजमाएर गरिएको (कुरो) ।
 गढाइ-ना० [गड्+आइ] गड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गढाइनु-स० क्रि० [गढाउ+इ+नु] गड्ने लाइनु; गहिरिएर विचार गर्न लाइनु; ('गढाउनु'-को क० क्रि०) ।
 गढाउनु-स० क्रि० [गड्+आउ+नु] गड्ने लाउनु; खूबसित विचार गर्न लाउनु; ('गड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गढिनु-अ० क्रि० [गड्+इ+नु] १. गहिरिएर विचार गरिनु; खूब सोचिनु । २. अजमाइनु; ('गड्नु'-को भा० क्रि०) ।
 गढी-ना० [गड्+ई] सानो गड् ।

गड्नु-अ० क्रि० [गड्+नु] १. गहिरिएर विचार गर्नु; खूब सोचिनु । २. तन्मय हुनु; एकाग्र हुनु । ३. विज्ञनु; गड्नु । ४. बनावटी कुरा गर्नु; अजमाएर कुरा गर्नु ।
 गण-ना० [सं०] १. जमात; समूह । २. कुनै एक विषयमा समानता भएका मानिसहरूको समुदाय; वर्ग । ३. दूत । ४. अनुचर; सेवक । ५. शिवका अनुचरहरूको दल । ६. छन्द-शास्त्रानुसार लघु-गुरुको विचारबाट तीन-तीन मात्राको आठ समूह । (उदा०-यगण, मगण, तगण, रगण, जगण, भगण, नगण र सगण ।)
 गणक-ना० [सं०] १. ज्योतिषी; दैवज्ञ । (वि०) २. गन्ने; गणना गर्ने ।
 गणकारी-ना० [सं०] सय-पत्री फूल ।
 गण-तन्त्र-ना० [सं०] जनताद्वारा निर्वाचित प्रतिनिधिहरूबाट गरिने शासन-प्रणाली; जन-तन्त्र ।
 गण-तन्त्री-वि० [सं०] १. गण-तन्त्र-सम्बन्धी । २. गण-तन्त्रका सिद्धान्तानुसारको । ३. गण-तन्त्रको पक्षपाती ।
 गण-तन्त्रीय-वि० [सं०] गण-तन्त्री ।
 गण-तान्त्रिक-वि० [सं०] गण-तन्त्री ।
 गण-देवता-ना० [सं०] समूहात्मक रूपमा रहने देवता (आदित्य, विश्वेदेवा, वसु, तुषित, अभास्वर, अनिल, महाराजिक, साध्य र रुद्र) ।
 गण-द्रव्य-ना० [सं०] संस्थामा जम्मा भएको धन; साजा सम्पत्ति ।
 गणन्-ना० [सं०] गन्नु; गिन्ती; गणना ।
 गणना-ना० [सं०] १. गन्ती गर्नु; गन्नु । २. हिसाब; लेखा । ३. माप्नु; कायम गर्नु (श्रेणी वा स्तर) ।
 गण-नायक-ना० [सं०] १. गणेश; गण-पति । २. कुनै गणको नायक वा नेता ।
 गणनीय-वि० [सं०] गणना गर्न योग्य; गन्न लायक ।
 गण-पति-ना० [सं०] १. गणेश । २. कुनै गणको नायक वा नेता ।
 गण-पाठ-ना० [सं०] एउटै नियमभित्र आउने शब्द-समूह ।
 गण-पुङ्गव-ना० [सं०] गणको नायक; वर्गीय प्रमुख; थकाली ।
 गण-पूति-ना० [सं०] सभा चालू गर्नाका निमित्त उपस्थित हुनुपर्ने सदस्यहरूको आवश्यक सङ्ख्या; कोरम ।
 गण-भोजन-ना० [सं०] धेरै मानिसहरूको एक साथको भोज; सह-भोज; भतेर ।
 गण-राज्य-ना० [सं०] गण-तन्त्री राज्य ।
 गणाधिपति-ना० [सं०] १. गणको नायक । २. गणेश । ३. सेना-नायक ।
 गणिका-ना० [सं०] वेश्या; रण्डी ।
 गणित-ना० [सं०] १. परिमाण र सङ्ख्याको शास्त्र; हिसाब । २. हिसाब सिकाउने विद्या । ३. गन्नु; गणना । (वि०) ४. गणना गरिएको; हिसाब गरिएको ।
 गणितज्ञ-वि० [सं०] १. गणितको ज्ञाता; गणित-शास्त्रको

गणेश-गद्दार

२४२

विशेषज्ञ । २. ज्योतिषी ।
 गणेश-ना० [सं०] १. गणको मालिक । २. हात्तीको जस्तो टाउको र मानिसको जस्तो शरीर हुने एक देवता; गण-पति; विनायक । ३. सेना-पति ।
 गणेश-चतुर्थी-ना० [सं०] भाद्र शुक्ल र माघ कृष्ण चतुर्थी; गणेश-चौथी ।
 गणेश-चौथी-ना० [गणेश + चौथी] भाद्र शुक्ल र माघ कृष्ण चौथी; गणेश-चतुर्थी ।
 गणेश-पुराण-ना० [सं०] गणेशको माहात्म्य वर्णन गरिएको एक पुराण ।
 गणेशो-ना० [सं० गण्ड+असि] बन्चरोजस्तो एक किसिमको हतियार ।
 गण्ड-ना० [सं०] १. गाला । २. हात्तीको कनपट । ३. खटिरो । ४. गाँड़ । ५. गैँड़ा । ६. गाँठो; आँख्लो ।
 गण्डक-ना० [सं०] गैँड़ा ।
 गण्डक-ना० [सं० गण्डकी] गण्डकी ।
 गण्डकी-ना० [सं०] नेपालको पश्चिम भागमा बग्ने एक प्रसिद्ध नदी ।
 गण्ड-दूर्वा-ना० [सं०] घोडे-दूबो ।
 गण्ड-माला-ना० [सं०] घाँटीमा मालाका रूपमा आउने गिर्खा; कण्ठ-माला ।
 गण्ड-स्थल-ना० [सं०] गाला; कपोल ।
 गण्डा-ना० [सं० गण्डक] देवताका प्रसादको रूपमा घाँटीमा लाइने डोरो ।
 गण्य-वि० [सं०] १. गन्न योग्य; गणना गर्न लायक । २. प्रतिष्ठित ।
 गण्य-मान्य-वि० [सं०] प्रतिष्ठित; सम्मानित ।
 गत-वि० [सं०] १. गएको; हिँडेको । २. बितेको; सिद्धिइ-सकेको । ३. मरेको; मृत ।
 गत-ना० [सं० गति] १. खराब हालत; दुर्गति । २. सङ्गीतमा विभिन्न राग-रागिनीका निर्धारित स्वरहरू बाजामा बजाउने काम ।
 गतागत-ना० [सं०] १. आवत-जावत । २. जन्म-मरण । (वि०) ३. आए-गएको; आवत-जावत गरेको ।
 गताङ्क-ना० [सं०] गएको अङ्क; अगिल्लो अङ्क (समाचार-पत्र-पत्रिका आदिको) ।
 गतानुगत-ना० [सं०] पुरानो प्रथाको अनुसरण ।
 गतानुगतिक-वि० [सं०] सोच-विचार केही नगरी अर्काको पछि लाग्ने; पुरानो रीति-रिवाजको अनुसरण गर्ने; अन्धानुयायी ।
 गति-ना० [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानु; चाल; हिँडाइ; गमन । २. अवस्था; दशा । ३. प्रयत्नको हृद; अन्तिम उपाय; शक्ति । ४. मरेपछि जीवात्मालाई प्राप्त हुने अवस्था । ५. मृतकको अन्त्येष्टि संस्कार; सद्गति । ६. मोक्ष; मुक्ति । ७. प्रवेश; पहुँच । ८. वाटो ।

गति-छाड़ा-वि० [गति+छाड़ा] १. गति-पति नभएको । २. शक्ति-हीन । ३. निर्लज्ज ।
 गति-पति-ना० [सं० गति+पति (फाँ०)] हालत; अवस्था ।
 गति-मति-ना० [सं०] अवस्था र बुद्धि; बुद्धिअनुसारको स्थिति (प्रायः खराब अर्थमा मात्र प्रयोग हुने) ।
 गतिमान्-वि० [सं०] चलायमान; गति-शील ।
 गतिलो-वि० [गति+इलो] असल; बेस; गहकिलो ।
 गति-विज्ञान-ना० [सं०] वस्तु वा पदार्थहरूको वेग-सम्बन्धी शास्त्र ।
 गति-विधि-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा कुरोको अवस्था वा स्थिति; रङ्ग-ढङ्ग । २. चेष्टा ।
 गति-शील-वि० [सं०] १. चलने; चलायमान; हिँड-डुल गर्ने । २. उत्तति-शील ।
 गति-हारा-वि० [गति+हारा] अल्सी; जाँगर-मरुवा ।
 गते-ना० [सं० गत] सूर्यको गतिबाट गणना गरिने महीनाको प्रत्येक दिन; सौर मासको प्रत्येक दिन ।
 गत्त-वि० [सं० गत] गए-गुज्रेको; गति-पति नभएको ।
 गत्तम-वि० [गत] रद्दी; गए-गुज्रेको; गति-मति नभएको ।
 गत्वर-वि० [सं०] १. हिँडिरहेको; गइरहेको । २. नाशवान्; नश्वर ।
 गथासो-ना० [ने०] १. धेरै समयदेखि मनमा गढिरहेको कुरो । २. सुख-दुःखको कुरो; गन्थन ।
 गद-ना० [सं०] १. रोग; व्याधि । २. विष । ३. कृष्णका एक भाइ ।
 गद-ना० [सं० सुगन्धा] १. लामा र ठूला पात, घोगाका आकारका ठूला फूल र पहुँलो कन्द हुने एक बूटी । २. त्यसैको कन्द; मुरा ।
 गदर-ना० [अ० गद्र] १. विद्रोह; विप्लव । २. उपद्रव; खलबली ।
 गदरा-ना० [ने०] ठूलो फराकिलो डोरे सुकुल ।
 गदा-ना० [सं०] टुप्पो ठूलो डल्लो हुने फलामको प्राचीन कालको एक हतियार ।
 गदा-धर-ना० [सं०] विष्णु ।
 गद्गद-वि० [सं०] १. हर्षित; प्रसन्न । २. भकभकाएको (बोली) । (ना०) ३. हर्ष; आनन्द । ४. भकभकाएको स्वर ।
 गद्गद्-क्रि० यो० [अनु०] बाक्लो लेदो पदार्थ छड्कने किसिम ।
 गद्दर-ना० [ने०] १. हिलो; धाप । २. फोहर; मैल । (वि०) ३. फोहोरी ।
 गद्दर-पोश-ना० [गद्दर+पोश] पाउ पुछ्नाका निमित्त ढोकामा बिछाइने, नरिवलको जटा, तार आदिको सुकुलजस्तो खस्रो साधन ।
 गद्दा-ना० [गद्दी] बाक्लो नरम बिछ्याउना; गद्दी ।
 गद्दार-वि० [अ० गद्दार] १. हल-चल वा उपद्रव मच्चाउने; ठूलो विद्रोही । २. बेईमान; धोखेबाज ।

गद्दी-ना० [ने०] १. राज-सिंहासन; गादी। २. हात्तीको हौदामा बिछ्याउने आसन। ३. बाक्लो नरम बिछ्याउना; गद्दा।

गद्दी-नरसिङ्ग-वि० [गद्दी-नशीन] गद्दी-नशीन।

गद्दी-नशीन-वि० [गद्दी+नशीन (फा०)] सिंहासनमा बसेको; गद्दीमा बसेको।

गद्दी-बैठक-ना० [गद्दी+बैठक] श्री ५ महाराजाधिराजको गद्दी रहेको हनुमान्-ढोकास्थित बैठक; गादी-बैठक।

गद्दु-ना० [ने०] १. भालूको बच्चा। (वि०) २. रद्दी; बकम्मा।

गद्य-ना० [सं०] छन्दमा नर्बाँधिएको लेख; काव्यका दुइ भेदमध्ये एक।

गद्य-कविता-ना० [सं०] गद्यमा लेखिएको एक किसिमको कविता।

गद्य-काव्य-ना० [सं०] छन्दमा नर्बाँधिएको काव्य; गद्यमा लेखिएको काव्य।

गद्-याक-गद्गु-क्रि० यो० [अनु०] १. मानिस वा पशुहरूको परस्परको सङ्घर्ष हुँदा शब्द आउने किसिम। (ना०) २. कमसल खाना; जेतेमेते खाना।

गद्-याम्म-क्रि० यो० [अनु०] ठूलो आवाज आउने गरी कुनै वस्तु खस्ने किसिम।

गधा-ना० [प्रा० गद्दह] १. भारी बोकाइने घोडाका जातिको जन्तुविशेष। २. मूर्खता बुझाउने गालीको शब्द।

गधा-पच्चीसी-ना० [गधा+पच्चीस+ई] मानिसको सोह्र वर्षदेखि पच्चीस वर्षसम्मको अतनुभव-हीनता र उच्छृङ्खलताको अवस्था।

गनगन-ना० [अनु०] झर्को लाग्ने गरी मन्द स्वरमा बारम्बार गरिरहेको कुरो; फतफत; कचकच।

गनगनाइ-ना० [गनगनाउ+आइ] गनगनाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

गनगनाइनु-अ० क्रि० [गनगनाउ+इ+नु] गनगन गरिनु; गुनगुनाइनु; ('गनगनाउनु'-को भा० क्रि०)।

गनगनाउनु-अ० क्रि० [गनगन+आउ+नु] गुनगुनाउनु; गनगन गर्नु; फतफताउनु।

गनगनाहट-ना० [गनगनाउ+आहट] गनगनाउने किसिम वा क्रिया; गनगनाइ।

गनगने-वि० [गनगन+ए] गनगन गर्ने; गनगनाउने।

गनथन-ना० [सं० ग्रन्थनम्] १. काम-न-काजको लामो कुरा। २. दुःख-सुखको कुरो।

गनथनाइ-ना० [गनथनाउ+आइ] गनथनाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

गनथनाइनु-सं० क्रि० [गनथनाउ+इ+नु] सुख-दुःखका धेरै कुरा गरिनु; गनथन गरिनु; ('गनथनाउनु'-को क० क्रि०)।

गनथनाउनु-सं० क्रि० [गनथन+आउ+नु] १. सुख-दुखका धेरै कुरा गर्नु; गनथन गर्नु। २. व्यर्थको लामो कुरो गर्नु।

गनथने-वि० [गनथन+ए] नचाहिँदो लामो कुरो गर्ने; गनथन गर्ने।

गनाइ-ना० [गन्+आइ] गन्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

गनाइनु-सं० क्रि० [गनाउ+इ+नु] १. गन्न लाइनु; गणना गराइनु; ('गनाउनु'-को क० क्रि०)। २. गण्य-मान्य हुनु।

गनाउनु-सं० क्रि० [गन्+आउ+नु] गन्न लाउनु; गणना गराउनु; ('गन्नु'-को प्रे० क्रि०)।

गनिनु-सं० क्रि० [गन्+इ+नु] १. गणना गरिनु; गन्ती गरिनु। २. प्रसिद्ध होइनु; गण्य-मान्य होइनु; ('गन्नु'-को क० क्रि०)।

गनीमत-ना० [अ० गनीमत] सन्तोषको कुरो।

गनोट-ना० [गन्+ओट] गन्ती; गणना।

गनौटो-वि० [गन्+औटो] १. गनिएको; गिन्ती गरिएको। (ना०) २. गन्ने साधन।

गन्ज-ना० [फा०] १. परेवा पाल्न बनाइएको खोपा-खोपा परेको बाकस। २. कलम, कर्द, खिस्ता आदि घुसारी राख्नाका निमित्त खुकुरीको दापमा झडिएको थपुवा खण्ड। ३. शहर; नगर। ४. हाट; बजार।

गन्जागोल-ना० [फा० गन्ज+गोल] धेरै मालहरू छयासमिस भएर एकै ठाउँमा रहनु; भद्रगोल।

गन्जी-ना० [अ० गुएरनेसी (टापू)] धागोले बुनेको, टाउको छिराएर लाउने एक किसिमको सानो भोटो।

गन्जीफराँस-ना० [फा० गन्जीफ्र:] गन्जीफा।

गन्जीफा-ना० [फा० गन्जीफ्र:] १. एक रङ्गमा बाहु पत्ती र आठ रङ्ग हुने बाटुला आकारको एक किसिमको तास। २. त्यसैको खेल।

गन्डा-ना० [सं० गणना] १. विशेषतः पैसा, तौल आदिको गणना वा परिमाण बुझाउँदा चारको समूह बुझाउने शब्द। २. आना।

गन्डी-वि० [गन्डा+ई] १. गन्डा-सम्बन्धी। २. चार तोलाको समूह वा वजनको।

गन्ती-ना० [गिनती] गिनती।

गन्दगी-ना० [फा०] फोहोर; मैला।

गन्दा-वि० [फा०] फोहोर; मैलो।

गन्ध-ना० [सं०] १. नाकद्वारा अनुभव गर्न सकिने, हावामा मिलेर फिँजिएको कुनै वस्तुको सूक्ष्म कणहरूको प्रसार; सुँघेर अनुभव गरिने पदार्थ; वास; महक; बास्ना। २. ज्यादै थोरै; लेश। ३. साह्रै सूक्ष्म रूपबाट वा लक्षणबाट भएको कुनै कुराको ज्ञान। ४. दुर्गन्ध।

गन्धक-ना० [सं०] औषधी, बारूद आदिका काममा प्रयोग हुने तीक्ष्ण गन्ध र पहुँलो रङ्गको एक खनिज पदार्थ; एक उपधातु।

गन्ध-नृण-ना० [सं०] बाबियाका जस्ता पात र फूल हुने एक सुगन्धी घाँस।

गन्ध-द्रव्य-ना० [सं०] १. मीठो बास्ना आउने पदार्थ।

२. आफूमा रहेको सुगन्धले अरु वस्तुलाई समेत सुगन्धित पार्ने वस्तु (कस्तूरी, श्रीखण्ड, केशर आदि) ।
 गन्ध-नाकुली-ना० [सं०] एउटै भेदनामा धेरै लामा-लामा पातहरू लाग्ने र मञ्जरीका रूपमा खैरा फूलहरू फुल्ने एक वृद्धी । (आयुर्वेदमा यसका गुण गरम, त्रिदोष-नाशक, विष-नाशक र ज्वर-नाशक बताइएको छ ।)
 गन्ध-प्रियङ्गु-ना० [सं०] सेता दाना फल्ने दयाँलो ।
 गन्धमांसी-ना० [सं०] भूत-केश ।
 गन्ध-मार्जार-ना० [सं०] नेति-बिरालो ।
 गन्ध-मूषिका-ना० [सं०] छुचुन्द्रो ।
 गन्ध-राज-ना० [सं०] खुसानी-फूलको जस्तो लहरामा फुल्ने, हल्का राम-तिलक वा सेतो रङ्गको, बास्ना आउने एक जातको लाम्चो फूल ।
 गन्धर्व-ना० [सं०] १. गान-बजान गर्ने एक देव-योनि । २. घोडा ।
 गन्धर्व-नगर-ना० [सं०] १. वायुको उष्णताले आकाशमा प्रतिबिम्बित भई जल वा स्थलमा अनुबिम्बित भएको देखिने शहर, ग्राम, जङ्गल आदिको दृश्य । २. मिथ्या वा काल्पनिक नगर । ३. भ्रम । ४. चन्द्र-मण्डल । ५. महा-भारतप्रसिद्ध एक नगर; गन्धर्वहरूको राजधानी ।
 गन्धर्व-विद्या-ना० [सं०] सङ्गीत-विद्या ।
 गन्धर्व-विवाह-ना० [सं०] आमा-बाबुको अनुमतिबिना, युवक-युवतीले पारस्परिक प्रेमद्वारा गर्ने विवाह; मनुस्मृति-अनुसार आठ प्रकारका विवाहमध्ये एक ।
 गन्धर्व-वेद-ना० [सं०] सङ्गीत-शास्त्र; चार उपवेदहरू-मध्ये एक ।
 गन्धवह-ना० [सं०] १. वायु । २. श्रीखण्ड । (वि०) ३. गन्ध लिएर जाने; वास्ना लैजाने । ४. सुगन्धित ।
 गन्ध-शाक-ना० [सं०] गन्धे ।
 गन्ध-शालि-ना० [सं०] बिरिमफूल धान ।
 गन्धाक्षत-ना० [सं०] १. चन्दन, अक्षता आदि पूजाका सर-सामान । २. त्यस्तै पूजा-सामानद्वारा ब्राह्मणलाई टीका लगाउनु ।
 गन्धालु-वि० [सं०] बास्ना आउने; गन्ध-युक्त ।
 गन्धिक-ना० [सं०] सुगन्धी पदार्थ बेच्ने व्यक्ति; अत्तर, तेल आदिको व्यवसाय गर्ने मानिस ।
 गन्धी-वि० [सं०] १. बास्ना आउने; गन्ध-युक्त । (ना०) २. बास्ना आउने वस्तुको व्यवसाय गर्ने व्यक्ति ।
 गन्धे-ना० [सं० गन्ध-शाक] पानका जस्ता ठूला पात, बीचमा पहेँला घोगाजस्ता कर्णिकारमा सेता फूल र घोगाकै आकारका फल हुने एक वृद्धी । (आयुर्वेदमा यसको गुण जरो, अरुचि, कफ तथा पित्त-नाशक र पथ्य बताइएको छ ।)
 गन्धे-झार-ना० [गन्ध+झार] १. साना-साना सेता वा नीला फूल फुल्ने एक किसिमको झार । २. गह्नाउने झार ।
 गन्धु-सं० क्रि० [सं० गण्+नु] १. गन्ती गर्नु; गणना गर्नु;

हिसाब गर्नु । २. कुनै स्तरमा मान्नु । ३. टेर्नु ।
 गण्ड-वि० [गण्+अङ्] गफी; गफाडी ।
 गण्डा-ना० [गण्] ठूलो गाँस; गण्डू ।
 गण्डू-ना० [गण्डा] ठूलो गाँस; गण्डा ।
 गण्डू-वि० [गण्डा+फुल्] ठूलो र मोटो घाँटी भएको; गर्धने ।
 गण्ड्याइ-ना० [गण्ड्याउ+आइ] गण्ड्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गण्ड्याइनु-सं० क्रि० [गण्ड्याउ+इ+नु] ठूलूला गाँस हालेर खाइनु; गण्डा हालिनु; ('गण्ड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गण्ड्याउनु-सं० क्रि० [गण्ड्याउ+नु] ठूलूला गाँस हालेर धमाधम खानु; गण्डा हाल्नु ।
 गण-ना० [प्रा० गण्] १. दिल-बहलाउका निमित्त गरिने कुरा; मनोरञ्जनका कुरा; गल्प । २. झूटो कुरो । ३. ठट्ठौला कुरा ।
 गण्डो-वि० [गण्+अङ्] खूब गफ गर्ने स्वभावको; गण्ड ।
 गणलत-ना० [अ० गणलत] १. गल्ली; भूल-चूक । २. असावधानी; बेपरवाही ।
 गणलक्याइ-ना० [गणलक्याउ+याइ] गणलक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गणलक्याइनु-सं० क्रि० [गणलक्याइ+नु] ठूलूला गाँस हालेर खाइनु; गण्ड्याइनु; ('गणलक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गणलक्याउनु-सं० क्रि० [गणलक्याउनु] ठूलूला गाँस हालेर खानु; गण्ड्याउनु ।
 गणागण-क्रि० यो० [गण्डा] धमाधम गण्डा हालेर खाने किसिम; कपाकप ।
 गणाडी-वि० [गणडी] गफडी ।
 गणास्टक-वि० [गण] खूब गफ गर्ने स्वभावको; गफी; गफडी ।
 गफी-वि० [गण्+ई] १. गफ गर्ने; गफडी । २. भए-नभएका धेरै कुरा गर्ने; फटाहा ।
 गण्डू-वि० [फा० खूबरू] भर्खर जवानी चढेको; पट्टो ।
 गण्डूलो-वि० [ने०] हबुल्लो ।
 गण्डुवा-ना० [ने०] दूध दुहुने काठ, बाँस आदिको भाँडो; ढुङ्ग्रो ।
 गण्डु-ना० [फा० गम्बरून] खाकी रङ्गको एक प्रकारको कपडा ।
 गण्डुवा-वि० [गण्डु] हल्का खैरो; फुस्रो खैरो ।
 गभर्नमेन्ट-ना० [अं०] सरकार; शासन-मण्डल ।
 गभर्नर-ना० [अं०] १. शासक; प्रशासक । २. राज्य-पाल ।
 गभर्नर-जनरल-ना० [अं०] १. एक देशबाट अर्को देशमा शासन गर्ने पठाइने प्रमुख प्रतिनिधि शासक । २. प्रधान शासक ।
 गभस्ति-ना० [सं०] १. किरण । २. सूर्य । ३. हात ।
 गभस्तिमान्-वि० [सं०] १. चम्किलो; तेजिलो । (ना०) २. सूर्य ।

गभीर-वि० [सं०] गहिरो; गम्भीर।
 गभीरिका-ना० [सं०] दमाहा; नगरा।
 गम-ना० [सं० गम्य] १. धैर्यपूर्वकको विचार; गौर। २. भेउ। ३. गति; पहुँच।
 गम-ना० [सं०] १. हिँड्नु; गमन। २. प्रस्थान। ३. बाटो; मार्ग। ४. स्त्री-प्रसङ्ग।
 गम-ना० [अ० गम] १. दुःख; शोक। २. चिन्ता; फिक्री। ३. ध्यान; विचार। ४. सहिष्णुता; धैर्य।
 गमक-वि० [सं०] १. सूचना गर्ने; सङ्केत गर्ने। २. सम्झाउने; स्मरण गराउने। ३. तबला, मृदङ्ग आदिको गम्भीर ध्वनि-प्रसार। ४. सङ्गीतमा एक स्वरबाट अर्को स्वरमा जाने रीति।
 गमक-ना० [गम्म] बास्ना; महक; सुगन्ध।
 गमक-क्रि० यो० [ने०] गम्कने किसिम; गजक।
 गमङ्गी-ना० [ने०] एक जातको धान।
 गमन-ना० [सं०] १. जानु; हिँड्नु। २. नजीक जानु। ३. आक्रमण; चढाइ। ४. सम्भोग गर्नु।
 गमनागमन-ना० [सं०] जानु र आउनु; आवत-जावत।
 गमनीय-वि० [सं०] गमन गर्न योग्य।
 गमक्याइ-ना० [गमक्याउ+आइ] गमक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गमक्याइनु-स० क्रि० [गमक्याउ+इ+नु] हातमा आएसम्म धेरै झिक्नु; ('गमक्याउनु'-को क० क्रि०)।
 गमक्याउनु-स० क्रि० [ने०] १. हातमा आएसम्म धेरै झिक्नु; मुट्टीमा अटाई-नअटाई झिक्नु। २. मुख गाडेर धेरै खानु। ३. अँगालोले वेसरी च्याप्नु; अँठ्याउनु; गुमक्याउनु।
 गमला-ना० [?] फूलका साना-साना बिस्वाहरू लाउने खुला मुखको भाँडो।
 गमाइ-ना० [गम्+आइ] गम्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गमागम-क्रि० यो० [गम्म+गम्म] भरिभराउ; टनाटन; गम्मागम्म।
 गमार-वि० [गँवार] १. गँवार। २. फोहोरी।
 गमिनु-स० क्रि० [गम्+इ+नु] गम गरिनु; विचार गरिनु; ('गम्नु'-को क० क्रि०)।
 गमिलो-वि० [गम+इलो] गमी; धैर्यपूर्वक विचार गर्ने।
 गमी-वि० [गम+ई] गम गर्ने; विचार-शील।
 गम्कनु-अ० क्रि० [गमक+नु] १. रूप, सीप, विद्या, धन आदिको मदले मत्त हुनु; गमक पर्नु। २. धूमधामसित बाजा बज्नु। ३. अर्काको कुरा नमान्नु; नटेर्नु। ४. खूब बास्ना आउनु।
 गम्काइ-ना० [गम्क+आइ] गम्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गम्काइनु-स० क्रि० [गम्काउ+इ+नु] गम्कने पारिनु; गमक पारिनु; ('गम्काउनु'-को क० क्रि०)।
 गम्काउनु-स० क्रि० [गम्क+आउ+नु] १. कुनै काम सज-धजका साथ गर्नु; तडक-भडकसित कुनै काम गर्नु। २.

गम्कने पार्नु; ('गम्कनु'-को प्रे० क्रि०)।
 गम्काहट-ना० [गम्क+आहट] गम्कने किसिम, क्रिया वा भाव; गम्क्याहट।
 गम्किइनु-अ० क्रि० [गम्क+इ+नु] गमक पारिनु; ('गम्किनु'-को भा० क्रि०)।
 गम्किनु-अ० क्रि० [गम्क+इ+नु] १. गमक पारिनु; ('गम्कनु'-को भा० क्रि०)। २. गम्कनु।
 गम्क्याइ-ना० [गम्क+याइ] गम्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गम्क्याहट-ना० [गम्क+आहट] गम्कने किसिम, क्रिया वा भाव; गम्काहट।
 गम्छा-ना० [अँगोछा] आँग पुछ्ने रुमाल; अँगोछा।
 गम्नु-स० क्रि० [गम] १. धैर्यपूर्वक विचार गर्नु; गम गर्नु। २. सम्झनु; घोरिनु।
 गम्भारिका-ना० [सं०] गम्भारी।
 गम्भारी-ना० [सं०] पीपलका जस्ता पात हुने, सेतो बोक्रा हुने, पहेँलो फूल फुल्ने, दूध निस्कने एक जातको रुख।
 गम्भीर-वि० [सं०] १. गहिरो। २. घना। ३. अर्थ लाउन कठिन हुने; गूढ; जटिल। ४. शान्त; धीर।
 गम्भीरता-ना० [सं०] गम्भीर हुनाको भाव।
 गम्म-क्रि० यो० [ने०] १. गम्कने किसिम; गमक। २. भरिभराउ हुने किसिम; टम्म। ३. न्यानो हुने किसिम। ४. आनन्दसँग बस्ने किसिम।
 गम्मागम्म-वि० [गमागम] १. भरिभराउ; टनाटन। २. बढिबढाउ। ३. गम्म।
 गम्मागम्मी-वि० [गम्मागम्म+ई] १. भरिभराउ; गम्मागम्म। २. गम्म।
 गम्य-वि० [सं०] १. जान योग्य। २. सम्भोग गर्न योग्य। ३. बुझ्न योग्य; जान्न योग्य। ४. नजीक जान सकिने।
 गम्नङ्ग-क्रि० यो० [ने०] राम्ररी अँगालो हाल्ने किसिम; अङ्कमाल गर्ने किसिम।
 गम्नङ्ग-क्रि० यो० [गम्नङ्ग] गम्नङ्ग।
 गयब-वि० [ने०] १. रद्दी; बेकम्मा। २. खराब; नजाती।
 गयल-ना० [अ० गौर] हाजिर नहुनु; अनुपस्थिति।
 गया-ना० [सं०] भारतको बिहार प्रदेशस्थित, हिन्दूहरूको पितृ-कार्य गरिने एक प्रसिद्ध तीर्थ; पितृ-तीर्थ।
 गर-ना० [सं०] विष; हलाहल।
 गरज-ना० [अ० गरज] १. आवश्यकता; जरूरत। २. खाँचो; हर्जा।
 गरम-ना० [फा० गर्म] १. तातोपन; गर्मी। (वि०) २. तातो; उष्ण। ३. तीक्ष्ण; उग्र (स्वभाव वा मिजाज)।
 गरमागरम-वि० [गरम+गरम] १. खूब तातो; पाक्दा-पाक्दैको। २. जोशिलो; उत्तेजित (बहस)।
 गरमागरमी-ना० [गरमागरम+ई] जोशसाथको भनाभन; उत्तेजना-युक्त कुराकानी।

गरमाहट-गर्दने

गरमाहट-ना० [गरम+आहट] गरम हुनाको भाव; गर्मी; उष्णता ।
 गरमी-ना० [फा०] १. तातोपन; उष्णता । २. गरम हुने ऋतु; ग्रीष्म ऋतु । ३. रीस; क्रोध । ४. भिरङ्गी ।
 गरल-ना० [सं०] विष; हलाहल ।
 गरली-वि० [सं०] विषालु ।
 गरहडुवा-ना० [सं० गवेधुका] समिधाको काममा लिइने एक वृक्ष; भिगौले; गवेधुका ।
 गराइ-ना० [गर्+आइ] गर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गराइनु-स० क्रि० [गराउ+इ+नु] गर्न लाइनु; गर्ने प्रेरणा गरिनु; ('गराउनु'-को क० क्रि०) ।
 गराउनु-स० क्रि० [गर्+आउ+नु] गर्न लाउनु; गर्ने प्रेरणा दिनु; ('गर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गरारा-ना० [फा० गरारा] लड्कीहरूले लाउने, घुँडामनि कल्लीहरू गाँसिएको एक किसिमको सुरुवाल ।
 गरालो-ना० [ने०] १. पीडमा डोरी झुन्ड्याउनाका निमित्त लिङ्गोमाथि तेस्र्याइने लामो काठ । २. लामो ठूलो काठ ।
 गरिनु-स० क्रि० [गर्+इ+नु] कुनै काम तामेल पारिनु; ('गर्नु'-को क० क्रि०) ।
 गरिमा-ना० [सं०] १. गह्रौँपना; गुरुता । २. गौरव; महत्त्व । ३. अष्ट सिद्धिमध्ये एक ।
 गरियो-ना० [ने०] सोझो दुइप्रोजस्तो, मुख सानो हुने, तेल हाल्ने काठको भाँडो ।
 गरिष्ठ-वि० [सं०] १. सबभन्दा ठूलो । २. सबभन्दा सम्मानित । ३. पचाउन कठिन; दुष्पाच्य (भोजन) । ४. सबभन्दा खराब; निकृष्ट ।
 गरी-ना० [सं० गुलिका] नरिवलको सबभन्दाभिन्न रहने नरम गुदी ।
 गरीब-वि० [अ० गरीब] १. निर्धन; दरिद्र; कङ्गाल । २. दीन-हीन; दुःखी ।
 गरीब-गुरुवा-ना० [अ० गरीब-गुरवा] गरीबहरूको समुदाय; गरीब जनता ।
 गरीब-परवर-वि० [अ० गरीब+परवर (फा०)] गरीब-गुरुवाहरूको पालन-पोषण गर्ने; दीन-दयालु ।
 गरीब-मारा-वि० [गरीब+मार्] गरीबहरूलाई सताउने; गरीब-गुरुवाप्रति अन्याय गर्ने ।
 गरीबी-ना० [अ० गरीब+ई] गरीब हुनाको भाव; दीनता; निर्धनता ।
 गरीयस्-ना० [सं०] १. गह्रौँ; वजनदार । २. ठूलो; महान् ।
 गरुड-ना० [सं०] १. एक ठूलो जातको पक्षी । २. विष्णुको वाहन ।
 गरुड-ध्वज-ना० [सं०] विष्णु ।
 गरुड-पुराण-ना० [सं०] नरकको वयान, प्रेत-कर्मको विधान आदि वर्णन गरिएको महापुराण; अठार महापुराणमध्ये एक ।

गरुड-सिंह-ना० [सं०] गरुडको जस्तो मुख र सिंहको जस्तो शरीर हुने कल्पना गरिएको एक जन्तु ।
 गरो-ना० [गहिरो] बरि-परि आली लगाई, पानी जमाएर धान रोपिने सम्म परेको खेत ।
 गर्वा-ना० [ने०] गाउँहरूको समुदाय ।
 गर्खिइनु-अ० क्रि० [गर्खि+इ+नु] एकै ठाउँमा थुप्रिइनु; भेला होइनु; ('गर्खिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गर्खिनु-अ० क्रि० [ने०] एकै ठाउँमा थुप्रिनु; भेला हुनु ।
 गर्ख्याइ-ना० [गर्खि+आइ] गर्ख्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गर्ख्याइनु-स० क्रि० [गर्ख्याउ+इ+नु] एकै ठाउँमा थुप्याइनु; ('गर्ख्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गर्ख्याउनु-स० क्रि० [गर्खि+याउ+नु] एकै ठाउँमा थुप्याउनु; जम्मा गर्नु; ('गर्खिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गर्ख्याहट-ना० [गर्खि+आहट] गर्खिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गर्गर-ना० [सं०] १. भुमरी । २. दही मथ्ने भाँडो; ठेको । ३. मधानी; मन्थनी ।
 गर्गरी-ना० [सं०] १. मधानी; मन्थनी । २. दही मथ्ने भाँडो; ठेकी ।
 गर्चो-वि० [नेवा० ग्वाराचा] विशेष गरेर घाँटी छोटो भएको; पुङ्को; ग्याँचे ।
 गर्ज-अ० [अ० गरज] खाँचो; आवश्यकता; प्रयोजन; गरज ।
 गर्जक-वि० [सं०] १. उच्च स्वरले बोल्ने; गर्जने । (ना०) २. एक जातको माछो ।
 गर्ज-गुमान-ना० [सं० गर्जन+गुमान (फा०)] अभिमान; शेखी ।
 गर्जन-ना० [सं०] १. ठूलो शब्दले कराउनु; गर्जनु । २. गर्जदाको शब्द । ३. मेघको शब्द । ४. गम्भीर ध्वनि । ५. हप्की; भर्त्सना ।
 गर्जन-तर्जन-ना० [सं०] हप्की-दप्की; धम्की ।
 गर्जना-ना० [सं०] गर्जन ।
 गर्जनु-अ० क्रि० [सं० गर्ज+नु] १. घमण्ड वा रीसले ठूलो स्वरले बोल्नु; गर्जना गर्नु । २. गड्कनु । ३. मेघ कराउनु । ४. सिंह कराउनु ।
 गर्जर-ना० [सं०] एक जातको रातो मूला; गाजर ।
 गर्जाइ-ना० [गर्ज+आइ] गर्जने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गर्जित-वि० [सं०] गर्जेको; गर्जना गरिएको ।
 गर्जिनु-अ० क्रि० [गर्ज+इ+नु] गर्जना गरिनु; ('गर्जनु'-को भा० क्रि०) ।
 गर्त-ना० [सं०] १. खाल्टो; खाडल । २. घाँजो ।
 गर्ता-ना० [सं०] १. प्वाल । २. गुफा ।
 गर्दन-ना० [फा०] टाउको र शरीरलाई जोड्ने अवयव; घाँटीको पिठ्युँतिरको भाग ।
 गर्दनी-ना० [फा० गर्दन+ई] गर्दनमा समातेर हुत्त्याउनु; गलहत्ती; घोक्र्याउनु ।
 गर्दने-वि० [फा० गर्दन+ए] ठूलो र मोटो गर्दन हुने ।

गर्दन्याइ-ना० [गर्दन्याउ+आइ] गर्दन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गर्दन्याइनु-स० क्रि० [गर्दन्याउ+इ+नु] घोक्र्याइनु; गल-हत्ती लगाइनु; ('गर्दन्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गर्दन्याउनु-स० क्रि० [फा० गर्दन+याउ+नु] गर्दनमा समातेर हुत्त्याउनु; घोक्र्याउनु; गलहत्ती लाउनु ।
 गर्दभ-ना० [सं०] १. गधा । २. बास्ना; गन्ध ।
 गर्दागर्दी-ना० [गुर्दी] ठूलो लङ्गन्त; गर्दी-घमासान ।
 गर्दी-ना० [फा० गुर्द+ई] १. ठूलो परिवर्तन; क्रान्ति । २. घम्साघम्सी; लडाइँ ।
 गर्दी-घमासान-ना० [गर्दी+घमासान] ठूलो लडाइँ; घोर युद्ध; घम्साघम्सी ।
 गर्धन-ना० [फा० गर्दन] गर्दन ।
 गर्धनी-ना० [गर्दनी] गर्दनी ।
 गर्धने-ना० [गर्दने] गर्दने ।
 गर्धन्याइ-ना० [गर्धन्याउ+आइ] गर्धन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गर्धन्याइनु-स० क्रि० [गर्धन्याउ+इ+नु] गर्धन्याइनु; ('गर्धन्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गर्धन्याउनु-स० क्रि० [गर्धन+याउ+नु] गर्धन्याउनु ।
 गर्नु-स० क्रि० [प्रा० कर+नु] १. कुनै काम तामेल पार्नु; कुनै काम वा कुरो थाल्नु; कुनै किसिमको प्रयास जारी राख्नु । २. स्त्री-समागम गर्नु ।
 गर्भ-ना० [सं०] १. पेटभित्र बच्चा बस्ने ठाउँ; कोख; पाठघर; गर्भाशय । २. पाठघरमा रहेको बच्चो; कोख-भित्रको बच्चो । ३. साल-नाल । ४. भित्री स्थान; मध्य भाग ।
 गर्भक-ना० [सं०] १. दुइ-रात र त्यसबीचका दिनको समय । २. कपालका बीचमा लाइने फूल-माला ।
 गर्भ-कर-वि० [सं०] गर्भ धारण गराउने ।
 गर्भ-काल-ना० [सं०] गर्भाधान गर्ने समय; ऋतु-काल ।
 गर्भ-केसर-ना० [सं०] फलका गर्भ-नालको माथि रहने तन्तु ।
 गर्भ-कोश-ना० [सं०] पाठघर; गर्भाशय ।
 गर्भ-क्लेश-ना० [सं०] प्रसव-वेदना ।
 गर्भ-गृह-ना० [सं०] १. घरका बीचको कोठा; घरको मुख्य कोठा । २. सुत्केरीको कोठा; प्रसूति-गृह । ३. मुख्य मूर्ति रहेको देवालयको प्रकोष्ठ ।
 गर्भ-घातिनी-ना० [सं०] १. गर्भ तुहाउने वनस्पतिविशेष; लाङ्गलिका । २. गर्भ तुहाउने (स्त्री)
 गर्भ-घाती-वि० [सं०] गर्भ-पात गर्ने; पेटको बच्चा तुहाउने ।
 गर्भ-च्युति-ना० [सं०] पेटको बच्चा तुहुनु; गर्भ-पात ।
 गर्भज-वि० [सं०] गर्भबाट पैदा भएको ।
 गर्भद-वि० [सं०] गर्भ धारण गराउने ।
 गर्भ-दास-ना० [सं०] जन्मेदेखिकै कमारो ।
 गर्भ-द्रुहा-वि० [सं०] गर्भ धारण गर्ने इच्छा नभएकी (स्त्री);

गर्भ-द्रोहिणी ।
 गर्भ-द्रोहिणी-वि० [सं०] गर्भ-द्रुहा ।
 गर्भ-धरा-वि० [सं०] गर्भवती ।
 गर्भ-धारण-ना० [सं०] पेट बोक्नु; गर्भवती हुनु ।
 गर्भ-नाडी-ना० [सं०] साल-नाल ।
 गर्भ-नाल-ना० [सं०] फूलको थुङ्गाभित्रको टाउकोमा केसर हुने नाल ।
 गर्भ-पत्र-ना० [सं०] फूलको भित्री पत्र ।
 गर्भ-पात-ना० [सं०] गर्भ तुहुनु; गर्भ-स्त्राव ।
 गर्भ-पातक-वि० [सं०] गर्भ-पात गराउने; गर्भ तुहाउने ।
 गर्भ-मण्डप-ना० [सं०] सुत्केरी-कोठा; गर्भ-गृह ।
 गर्भ-मास-ना० [सं०] गर्भ रहेको महीना; पेट बोकेको महीना ।
 गर्भ-मोक्ष-ना० [सं०] बच्चा जन्मनु; सुत्केरी हुनु ।
 गर्भवती-वि० [सं०] पेट बोकेकी; दोजाई; गर्भिणी ।
 गर्भ-वध-ना० [सं०] गर्भ-पात गर्नु; भ्रूण-हत्या ।
 गर्भ-वास-ना० [सं०] १. गर्भभित्र बच्चा रहनु । २. कोख; गर्भाशय ।
 गर्भ-विज्ञान-ना० [सं०] गर्भमा बच्चा रहने, बढ्ने र जीवित रहने आदि विषयको विवेचना गरिएको शास्त्र ।
 गर्भविष-ना० [सं०] धेरै कल्ला हुने, डोलो र कालो एक जातको माछो ।
 गर्भ-सन्धि-ना० [सं०] रूपकका पाँच सन्धिमध्ये एक ।
 गर्भस्थ-वि० [सं०] गर्भमा रहने वा रहेको ।
 गर्भस्थली-ना० [सं०] कोख; गर्भाशय ।
 गर्भ-स्त्राव-ना० [सं०] चार महीनासम्मको गर्भ तुहुनु; गर्भ-पात ।
 गर्भ-स्त्रावी-वि० [सं०] गर्भ-स्त्राव गर्ने; गर्भ-पात गर्ने ।
 गर्भ-हत्या-ना० [सं०] पेटमा रहेको बच्चा मार्नु; भ्रूण-हत्या ।
 गर्भागार-ना० [सं०] १. सुत्केरी-घर; गर्भ-गृह । २. पाठघर; गर्भाशय । ३. घरको भित्री कोठा; शयनागार ।
 गर्भाङ्क-ना० [सं०] नाटकका अङ्कका बीचमा आउने सानो अङ्क ।
 गर्भाधान-ना० [सं०] पेट बोक्नु; गर्भ धारण गर्नु ।
 गर्भाशय-ना० [सं०] पाठघर; गर्भ; कोख ।
 गर्भिणी-ना० [सं०] गर्भवती स्त्री ।
 गर्भित-वि० [सं०] १. गर्भ भएको; गर्भ-युक्त । २. भरिएको; भित्र रहेको; गाभिएको ।
 गर्भो-वि० [सं०] गर्भ भएको ।
 गर्भे-वि० [सं० गर्भ+ए] १. गर्भ-सम्बन्धी; गर्भको । २. गर्भमा रहेको ।
 गर्भे-द्रुहो-ना० [गर्भे+द्रुहो] गर्भमा छँदै बाबु मरेको बालक ।
 गर्माइ-ना० [गर्माउ+आइ] गर्माउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गर्माइनु-स० क्रि० [गर्माउ+इ+नु] १. गरम पारिनु; तातो गराइनु; ('गर्माउनु'-को क० क्रि०) । २. तातिनु; तातो होइनु; ('गर्माउनु'-को भा० क्रि०) ।

गर्माउनु-गलहत्याउनु

गर्माउनु-सं क्रि० [गरम+आउ+नु] १. गरम पार्नु; तातो गराउनु; न्यानो तुल्याउनु। (अ० क्रि०) २. तात्नु। ३. रिसाउनु; क्रुद्ध हुनु।

गर्माहट-ना० [गर्मी+आहट] गर्मी; उष्णता।

गर्मी-ना० [फा०] गरमी।

गर्व-ना० [सं०] अभिमान; घमण्ड; शेखी।

गर्वित-वि० [सं०] गर्व गर्ने; शेखीवाल; घमण्डी।

गर्विता-वि० [सं०] आफ्नो रूप, गुण आदिको घमण्ड भएकी (स्त्री)।

गर्विष्ठ-वि० [सं०] घमण्डी; अभिमानी।

गर्वी-वि० [सं०] गर्व गर्ने; अभिमानी।

गर्हण-ना० [सं०] निन्दा; हेला।

गर्हणीय-वि० [सं०] निन्दा गर्न योग्य; निन्द्य।

गर्हा-ना० [सं०] निन्दा; अपमान।

गर्हित-वि० [सं०] निन्दा गरिएको; निन्दित।

गर्ह्य-वि० [सं०] निन्दा गर्न योग्य; निन्दनीय।

गल-वि० [सं० गर्त] अव्वल गहिरी (खेत)।

गल-ना० [सं०] घाँटी; गला; कण्ठ।

गल-ना० [ने०] गहुँझो वस्तु उप्काउने वा खन्ने फलामे डन्डा-जस्तो औजार।

गल-कट्टा-वि० [सं० गल+कट्टा] १. घाँटी रेट्ने। २. गरीब-मारा; चुसाहा। ३. घिङ्घिङ्गो।

गल-कट्नु-वि० [सं० गल+कट्] गल-कट्टा; गरीब-मारा।

गल-कट्नु-वि० [गल-कट्नु] गल-कट्नु।

गल-कट्नु-वि० [गल-कट्नु] गल-कट्नु।

गल-कम्बल-ना० [सं०] गाई-गोरुका घाँटीमा लकिएको छाला; माल।

गलकोट-ना० [? +कोट] नेपालको पश्चिमी इलाकाको एक राज्य।

गलवक-क्रि० यो० [गल्] पाकेर वा सडेर ज्यादै गल्ने किसिम; फतक।

गल-गण्ड-ना० [सं०] गाँड।

गलगिज्ज-क्रि० यो० [सं० गल+गिज्ज] घाँटीसम्म आउने गरी खाने किसिम; अटेस-मटेस हुने गरी खाने किसिम।

गलगिद्ध-क्रि० यो० [गला+गिद्ध] गलगिज्ज।

गल-ग्रह-ना० [सं०] १. कफ बढेर सास फेर्न नहुने घाँटीको एक रोग। २. गलहत्याउनु; ठ्याँक खुवाउनु।

३. ज्योतिष-शास्त्रानुसार कृष्ण-पक्षको चौथी, सप्तमी, अष्टमी, नवमी, त्रयोदशी, आमावस्या र प्रतिपदा तिथि।

४. मुश्किलसँग मात्र टार्न सकिने आपत्ति।

गल-घण्ट-ना० [सं०] १. पशुको गलामा झुन्ड्याइने घण्ट; घाँडो। २. गाँड। ३. झन्झटको वस्तु; कर-बलले वेहोर्नुपरेको वस्तु।

गल-चेप-ना० [गला+च्याप्] १. कर-काप; जबरजस्ती। २. पक्रिएका प्राणीको गला च्याप्ने एक किसिमको पासो।

३. गला च्याप्ने काम।

गलत-वि० [अ० गलत] १. ठीक नभएको; अनुचित।

२. भुलेको; चुकेको। ३. असत्य; मिथ्या। ४. अशुद्ध।

गलत-फहमी-ना० [अ० गलत-फहमी] भ्रम।

गलती-ना० [अ० गलती] १. भूल; चूक। २. अशुद्धि।

३. अनुचित काम।

गलथना-ना० [सं० गल+अयन] घोडाका चिउँडामा रहने छालाको साज।

गलन-ना० [सं०] १. चुहुनु। २. खस्नु; गिर्नु। ३. गल्नु।

गलन्ज्या-ना० [सं० गह्यज] घटी जातमा पोइल गएर धारण गरिएको गर्भ।

गलन्तिका-ना० [सं०] १. झारी; कमण्डलु। २. जलहरी।

गलन्ती-ना० [सं०] १. सानो झारी; कमण्डलु। २. जलहरी।

गल-पाशो-ना० [सं० गल+पाश] १. गलफन्दी। २. पशुहरूलाई पक्रन प्रयोग गरिने गलामा कसिने एक किसिमको पाश।

३. झन्झटको कुनै काम वा कुरो।

गलफदी-ना० [गलबदी] गलबदी।

गल-फन्दी-ना० [गला+फन्दा] सजायका रूपमा अपराधीका गलामा हाल्ने फलामे बन्धन; गल-पाशो।

गल-फुले-ना० [गला+फुल्] चम्शूरका जस्ता पात हुने, बीचमा गाँठै-गाँठाको झाम्टो परेको एक जातको भई-झार। (यो खायो भने गाई-वस्तुको गला फुल्दछ।)

गल-फुलो-ना० [गला+फुल्] पशुहरूको घाँटीमा फुकुन्डो आउने रोग।

गलबदी-ना० [अ० गलब:] नचाहिँदा कुराको बहस; फजूलको वाद-विवाद।

गल-बन्द-ना० [सं० गल+बन्ध्] गल-बन्दी।

गल-बन्दी-ना० [गल-बन्द] गलामा लाउने वस्त्र; मफलर।

गलबा-ना० [अ० गलब:] हूल-हुज्जत; दङ्गा; विप्लव।

गलमगाँठो-ना० [गलाम+गाँठो] घाँटीमा सुकाउनी नपरोस् भनी दाम्लामा पारेको गाँठो।

गल-मुद्रा-ना० [सं०] शिवजीलाई प्रसन्न गराउन पूजा गर्दा गाला बजाउनु।

गल-सेरा-वि० [गला+सेर्] गरीबलाई सताउने; गरीब-मारा।

गल-स्तन-ना० [सं०] बाखाका गलामा झुन्डिएका मासुका लुर्का।

गल-स्तनी-ना० [सं०] गलामा मासुका लुर्का झुन्डिएकी बाखी; चार-काने बाखी।

गलहत्ती-ना० [गला+हुत्त्याउ] गलामा समातेर हुत्त्याउनु; धोक्र्याउनु; गर्दनी।

गलहत्त्याइ-ना० [गलहत्त्याउ+आइ] गलहत्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

गलहत्त्याइनु-सं क्रि० [गलहत्त्याउ+इ+नु] गलहत्ती लाइनु; गर्दन्याइनु; ('गलहत्त्याउनु'-को क० क्रि०)।

गलहत्त्याउनु-सं क्रि० [गलहत्ती+याउ+नु] गलहत्ती लाउनु; धोक्र्याउनु; गर्दन्याउनु।

गलहस्त-ना० [सं०] घोक्याउने हातको मुद्रा; अर्ध-चन्द्र।
 गलहस्ती-ना० [सं०] गलहस्ती।
 गला-ना० [सं० गल] १. शिर र शरीर जोड्ने चूडामनिको अवयव; घाँटी; कण्ठ। २. स्वर; आवाज।
 गलाइ-ना० [गल्+आइ] गल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गलाइनु-स० क्रि० [गलाउ+इ+नु] गल्ने पारिनु; पग्लाइनु; ('गलाउनु'-को क० क्रि०)।
 गलाउनु-स० क्रि० [गल्+आउ+नु] गल्ने पारिनु; पग्लाउनु; ('गलनु'-को प्रे० क्रि०)।
 गलाम-ना० [गला] १. पशुको गला। २. पशु बाँध्ने दाम्लाको गलामा पर्ने भाग।
 गलि-ना० [सं०] १. बाछो। २. हृष्ट-पुष्ट भएर पनि दाउन नसकिने बल।
 गलित-वि० [सं०] १. गलेको; गीलो भएको। २. चुहेको; खसेको। ३. सडेको; कुहेको।
 गलित-कुष्ठ-ना० [सं०] हात-पाउका औँलाहरू गलेर झर्ने कुष्ठ रोग।
 गलित-यौवना-ना० [सं०] जवानी गइसकेकी स्त्री।
 गलिनु-अ० क्रि० [गल्+इ+नु] पग्लिनु; गीलो होइनु; ('गलनु'-को भा० क्रि०)।
 गलेगण्ड-ना० [सं० गल-गण्ड] गलामा छालाको थैलो भएको एक जातको चरो।
 गलेनी-ना० [ने०] गोडाका औँलाका काप फुट्ने एक रोग।
 गलेबन्द-ना० [गल-बन्द] गल-बन्दी।
 गलैचा-ना० [फा० गालीच:] रङ्गी-चङ्गी बुट्टाभएको मोटो ऊनी विशेष प्रकारको बिछौना।
 गलैची-फूल-ना० [गलैचा+फूल] साना-साना बोटमा विभिन्न रङ्गमा फुल्ने एक जातको फूल।
 गलो-ना० [गला] गला।
 गलो-सेरा-वि० [गल-सेरा] गल-सेरा।
 गल्कनु-अ० क्रि० [गल्क+नु] खूबसित पाक्नु; गल्क भएर पाक्नु; फतक्क हुनु; गलनु।
 गल्काइ-ना० [गल्क+आइ] गल्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गल्काइनु-स० क्रि० [गल्काउ+इ+नु] गल्कने गरी पकाइनु; ('गल्काउनु'-को क० क्रि०)।
 गल्काउनु-स० क्रि० [गल्क+आउ+नु] गल्कने गरी पकाउनु; खूबसित पकाउनु; ('गल्कनु'-को प्रे० क्रि०)।
 गल्किइनु-अ० क्रि० [गल्कि+इ+नु] खूबसित पाकिनु; ('गल्किनु'-को भा० क्रि०)।
 गल्किनु-अ० क्रि० [गल्क+इ+नु] १. खूबसित पाकिनु; ('गल्कनु'-को भा० क्रि०)। २. गल्कनु।
 गलछेडो-ना० [गल्ली+छेडो] १. खौँच परेको ठाउँ; साँघुरो ठाउँ। २. साड्यो गल्ली।
 गल्ड्याड्यो-ना० [गल्ड्याड्यो] गल्ड्याड्यो।
 गल्ड्याड्यो-वि० [ने०] १. राम्ररी बोल नजान्ने; लठ्ठो।

२. सुधो; सीधा-साधा। ३. हुस्सू; लठ्ठ।
 गल्ली-ना० [अ० गलती] गलती।
 गल्थो-ना० [ने०] १. मुजा पारेर लाएका फरियाको ठूलो मूठो। २. घाँसको ठूलो मूठो।
 गल्थ्याइ-ना० [गल्थ्याउ+आइ] गल्थ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गल्थ्याइनु-स० क्रि० [गल्थ्याउ+इ+नु] गल्थो पारिनु; मूठो पारिनु; ('गल्थ्याउनु'-को क० क्रि०)।
 गल्थ्याउनु-स० क्रि० [गल्थो+याउ+नु] गल्थो पारिनु; मूठो पारिनु।
 गलनु-अ० क्रि० [सं० गल्+नु] १. पग्लनु; गीलो हुनु। २. बढ्ता पाकेर नरम हुनु। ३. लाचार हुनु; विवश हुनु। ४. थाक्नु; थकित हुनु। ५. लत्रनु; कमजोर हुनु। ६. दुबलाउनु; घट्नु। ७. गरीब हुनु; निर्धन हुनु।
 गल्प-ना० [सं०] १. गफ। २. छोटो कथा।
 गल्याक-गलुक-क्रि० यो० [गल्] फल-फूल ज्यादै गल्ने किसिम; गलक्क; फतक्क।
 गल्याङ्क-मल्याङ्क-क्रि० यो० [ने०] गडबड वा खलबल हुने किसिम।
 गल्ल-ना० [सं०] गाला।
 गल्ल-क्रि० यो० [ने०] ठूलो स्वरले हाँस्ने किसिम।
 गल्लक-ना० [सं०] रक्सी पिउने भाँडो; खोला।
 गल्ला-ना० [अ० गल्ल:] १. विशेषतः विदेशी फौजमा भर्ना हुनलाई जम्मा गरिएका रङ्गरूट। २. विदेशमा बेच्न लगिने स्त्रीहरू। ३. स्वदेशी स्त्रीहरू विदेशमा लगी बिक्री गर्ने काम। ४. सेनामा भर्ना गर्ने मानिस जम्मा गर्ने काम।
 गल्लावाल-ना० [गल्ला+वाल] १. विशेषतः विदेशी फौजमा भर्ना गर्ने रङ्गरूट जम्मा गर्ने व्यक्ति। २. स्त्री-विक्रेता।
 गल्ली-ना० [सं० गल] घरहरूका पडकितका बीचको साड्यो बाटो।
 गल्कर्क-ना० [सं०] स्फटिक।
 गवय-ना० [सं०] जङ्गली गाई; नील-गाई।
 गवल-ना० [सं०] जङ्गली भैंसी; अर्ना।
 गवाई-ना० [गाउ+आइ] गाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गवाईनु-स० क्रि० [गवाई+नु] गाउन लाइनु; ('गवाईनु'-को क० क्रि०)।
 गवाउनु-स० क्रि० [गाउ+आउ+नु] गाउन लाउनु; ('गाउनु'-को प्रे० क्रि०)।
 गवाक्ष-ना० [सं०] आँखी-झ्याल।
 गवाह-ना० [फा०] १. कुनै घटना देख्ने वा जान्ने व्यक्ति। २. कुनै विवादको विषयमा आफूले जानेका कुरा बताउने व्यक्ति; साक्षी।
 गवाही-ना० [फा०] देखे-जानेका घटनाको दिइने बयान।
 गवेधु-ना० [सं०] गाई-भैंसीको खानेकुरो (घाँस, पराल आदि)।

गवेधुका-गाँजिनु

गवेधुका-ना० [सं०] गरहड्वा वृक्ष; भिर्गौले ।
 गवेषण-ना० [सं०] खोज; खोजी; अनुसन्धान; गवेषणा ।
 गवेषणा-ना० [सं०] गवेषण ।
 गवेषित-वि० [सं०] खोजी गरिएको; अन्वेषण गरिएको ।
 गवेषी-वि० [सं०] खोजी गर्ने; अन्वेषण गर्ने ।
 गवैया-ना० [गाउनु+ऐया] गाउने व्यक्ति; गायक;
 उस्ताद ।
 गव्य-वि० [सं०] १. गाईबाट प्राप्त हुने (दूध, दही,
 घिउ, गोबर, गुँत आदि) । २. गाई-भैँसीका निमित्तको
 (कुँडो, घाँस, भुस्सा आदि) ।
 गव्यूति-ना० [सं०] दुइ कोसको लमाइ; चार मीलको
 नाप ।
 गश्त-ना० [फा० गश्त] १. भ्रमण; घुम-फिर । २. पहरा
 दिनाका निमित्त घुम्नु ।
 गश्ती-वि० [फा० गश्ती] १. घम-फिर गर्ने; भ्रमण गर्ने ।
 २. पहरा दिनाका निमित्त घुम्ने (पुलीस) ।
 गह-ना० [सं० गाह] आँखाको गेडी रहने खोपिल्टो ।
 गह-ना० [ने०] अक्सर टोपी सिइने एक जातको कालो खुट्टा
 कपडा ।
 गहकिलो-वि० [गहुको] १. गहुँगो; वजनदार । २.
 खँदिलो । ३. सार भएको; सत्व भएको ।
 गहत-ना० [ने०] १. साना-साना पात, पहुँला फूल र लामा-
 लामा कोसा हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैका
 कोसाभिन्न फल्ने थेंप्चा गेडा वा अन्न । (सेतो, रातो र
 कालो—यसका तीन जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण
 गरम, रक्त-पित्त-नाशक र शुक्रवाट बनेको पत्थरी नाश
 गर्ने बताइएको छ ।)
 गहते-वि० [गहत+ए] १. गहत रङ्गको; गहतजस्तो वर्ण
 भएको । २. पाखे; असम्य ।
 गहन-वि० [सं०] १. गहिरो; गम्भीर । २. बाक्लो;
 घना । ३. पुन नसकिने; दुर्गम; अगम्य । ४. मुश्किल-
 संगमात्र बुझिने; क्लिष्ट; दुर्बोध्य । ५. रहस्यमय । (ना०)
 ६. गहिराइ । ७. गुफा ।
 गहनता-ना० [सं०] १. गहन हुनाको भाव; गहिराइ;
 गम्भीरता । २. दुर्गमता ।
 गहना-ना० [सं० ग्रहण] शोभा वा गौरवका निमित्त लगाइने
 सुन, चाँदी आदिको वस्तु; आभूषण; अलङ्कार ।
 गहना-गुरिया-ना० [गहना+गुरिया (फाँ०)] गहनाहरूको
 समुदाय; गहना-पात ।
 गहना-पात-ना० [गहना+पात (फाँ०)] गहना-गुरिया ।
 गहिराइ-ना० [गहिरो+आइ] गहिरोपन; गम्भीरता ।
 गहिरिइनु-अ० क्रि० [गहिरि+इ+नु] गहिरो होइनु;
 ('गहिरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गहिरिनु-अ० क्रि० [गहिरो+इ+नु] गहिरो हुनु ।
 गहिरी-ना० [गहिरो] गहिरो जमीन; गल खेत ।

गहिरो-वि० [प्रा०] १. धेरै तलसम्म खाली भएको; गभीर ।
 २. गम्भीर ।
 गहिन्याइ-ना० [गहिन्याउ+याइ] गहिन्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 गहिन्याइनु-स० क्रि० [गहिन्याउ+इ+नु] गहिरो पारिनु;
 ('गहिन्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गहिन्याउनु-स० क्रि० [गहिरि+याउ+नु] गहिरो पार्नु;
 ('गहिरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गहुँ-ना० [गहुँ] गहुँ ।
 गहुँ-गोरो-वि० [गहुँ-गोरो] गहुँ-गोरो ।
 गहुँ-ना० [प्रा० गोहूम] बीचमा चिरा परेका, सुनौला रङ्गका
 गेडा हुने एक प्रसिद्ध अन्न ।
 गहुँ-गोरो-वि० [गहुँ+गोरो] गहुँको जस्तो वर्ण भएको; केही
 खरो भाव लिएको गोरो वर्णको (मानिस) ।
 गह्नाइ-ना० [गह्नाउ+आइ] गह्नाउनाको किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 गह्नाइनु-अ० क्रि० [गह्नाउ+इ+नु] दुर्गन्ध आइनु;
 ('गह्नाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 गह्नाउनु-अ० क्रि० [सं० गन्ध+आउ+नु] १. दुर्गन्ध आउनु;
 खराब गन्ध आउनु । २. बदनामी हुनु ।
 गहुँगो-वि० [गहुँगो] गहुँगो ।
 गहुँको-वि० [गहुँगो] गहुँगो ।
 गहुँडो-वि० [गहुँगो] गहुँगो ।
 गहुँङ्गो-वि० [गहुँगो] १. धेरै तौल भएको; बढी वजनको ।
 २. उचाल्न मुश्किल पर्ने ।
 गह्लो-ना० [गरो] गरो ।
 गह्लो-वि० [सं० गुरु] गहुँगो ।
 गह्वर-वि० [सं०] १. गहिरो । २. जान नसकिने; दुर्गम ।
 (ना०) ३. गुफा; सुरुङ्ग । ४. प्वाल; ढुलो । ५. कुञ्ज;
 लता-गृह । ६. अँध्यारो ठाउँ ।
 गह्वरी-ना० [सं०] गुफा; कन्दरा ।
 गाँज-ना० [सं० ग्रास] १. धान, घाँस आदिको झाँग; झाँगिएको
 बूटो । २. मुट्टी वा अँगालोभरिको परिमाण ।
 गाँजा-ना० [सं० गञ्जा] एउटै भेट्नुमा लामा-लामा चार-
 पाँच वटा पात लाग्ने, मसिना खैरा रङ्गका झुप्पाकार
 फूल र सिलामका जस्तो दाना हुने एक झार; भाङ; शिव-
 वूटी । (यसको पात पिँधेर नशाका निमित्त विभिन्न
 किसिमले खाइन्छ । यसको मञ्जरीलाई गाँजा भन्दछन् र
 यो कक्कड़जस्तै चिलिममा भरेर नशाका निमित्त पिइन्छ ।
 यसको चोबलाई चरेस भन्दछन् र यो पनि सुतीमा मिलाई
 चिलिममा भरेर नशाका लागि पिइन्छ ।)
 गाँजिइनु-अ० क्रि० [गाँजि+इ+नु] गाँज हाल्नु; झाँगिइनु;
 ('गाँजिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गाँजिनु-स० क्रि० [गाँज्+इ+नु] छोपिनु; कब्जामा पारिनु;
 ('गाँज्नु'-को क० क्रि०) ।

गाँजिनु-अ० क्रि० [गाँज+इ+नु] १. गाँज हाल्नु; झार्झिनु; झाम्तिनु; मौलाउनु। २. हाँगा-बिँगा हाल्नु; फैलिनु। ३. धन-धान्यले परिपूर्ण हुनु; सम्पन्न हुनु।
गाँज्नु-स० क्रि० [सं० ग्रस्] १. छोप्नु; आफ्नो कब्जामा पार्नु। २. झम्नु; हमला गर्नु। ३. प्रभाव देखाउनु।
गाँठ-ना० [गाँठो] १. धागो, कपडा आदिको राम्ररी बाँधेको एक भारी। २. पूँजी; मूल-धन। २. पुङ्को; गान्ते।
गाँठ-गोभी-ना० [गाँठ+गोभी] जरामा सलगमजस्तो गाँठो हुने, तरकारी खाइने, एक जातको वनस्पति; ग्याँठ-गोभी।
गाँठा-ना० [गाँठो] उत्तरोत्तर घाउ बढ्दै जाने, शरीरभित्र आउने एक किसिमको असाध्य खटिरो वा रोग; क्यान्सर; विद्रधि।
गाँठी-ना० [प्रा० गण्ठि] १. जुक्ति; किल्ली। २. अभिप्राय; मतलब। ३. पूँजी। ४. शरीरको बनोट; कद।
गाँठे-वि० बो० [ने०] आश्चर्य, उत्सुकता आदि बुझाउने शब्द।
गाँठे-वि० [गाँठो+ए] १. गाँठे-गाँठा परेको २. पुङ्को; गान्ते।
गाँठे-काल्तोरी-ना० [गाँठे+काल्तोरी] बाटुलो मूलाजस्तो जर्रो हुने एक जातको सलगम; गान्ते-मूला।
गाँठे-मूला-ना० [गाँठे+मूला] सलगमका आकारको एक जातको मूला; डल्ले मूला; लेकाली मूला; गान्ते-मूला।
गाँठो-ना० [प्रा० गण्ठो] १. धागो, डोरी आदिको जेलिएको डल्लो; ग्रन्थि। २. डल्लो; गानु। ३. आँखिलो। ४. कूट; रहस्य।
गाँड-ना० [सं० गण्ड] १. रोगवश घाँटीमा निस्केको मासुको ठूलो डल्लो; गल-गण्ड। २. यो डल्लो बढ्ने रोग। ३. रूखका कापमा गुचमुच्च परेर फलेका फलको समुदाय। ४. एकै ठाउँमा झुम्मिएर रहेका चरा, कीरा आदिको समूह।
गाँडी-ना० [सं० गण्ड] स्त्री-जातिको जननेन्द्रिय।
गाँडू-ना० [ने०] १. गधाको बच्चो। (वि०) २. बेमेलको; रद्दी।
गाँडे-वि० [गाँड+ए] १. गाँड भएको; गँडोहो। २. अस्वा-भाषिक; अननुकूल। ३. नसुहाउँदो; अशोभनीय।
गाँडे-माला-ना० [ने०] जुनेलो।
गाँडो-वि० [गाँड+ओ] १. गाँड भएको; गँडोहो। २. मिलन-सार नभएको; गाँडू। ३. लड्क; हलम्बू।
गाँती-ना० [सं० गण्ड] कान, कपाल र घाँटी छोप्न तीन कुना पारी लपेटिने कपडा।
गाँथिनु-स० क्रि० [गाँथ्+इ+नु] माला गाँसिनु; उनिनु; ('गाँथ्नु'-को क० क्रि०)।
गाँथ्नु-स० क्रि० [सं० ग्रथ्+नु] १. माला गाँसुनु; उन्नु। २. झुन्ड्याउनु; झुत्त्याउनु। ३. गाँसुनु; जोर्नु।
गाँवल-ना० [गाउँ] गामल; गाउँ-घर।
गाँस-ना० [प्रा०] एक चोटि मुखमा हालिने खानेकुरोको परिमाण; गप्पा; ग्रास।

गाँस-ना० [गाँस्] १. गाँसेको टुक्रा; गंसोट। २. गाँसिएको ठाउँ; जोर्नी।
गाँस-बास-ना० [गाँस+बास] खाने र बस्ने व्यवस्था।
गाँसिनु-अ० क्रि० [गाँस्] दुइ भित्र वस्तु जोरिनु; ('गाँसुनु'-को भा० क्रि०)।
गाँसुनु-स० क्रि० [सं० ग्रथ्+नु] १. एउटामा अर्को जोर्नु। २. सिउनु। ३. गाँथ्नु। ४. गच्छ्याउनु।
गाई-काने-बराँठ-ना० [गाई+कान+बराँठ] गाईका जस्ता कान हुने एक प्रकारको बराँठ मृग।
गाई-खुरे-वि० [गाई+खुर] १. गाईको खुरझैँ परस्पर नजोरिएको; बेमेलको; मिलनसार नभएको। २. गाईका खुरमा हुने एक रोग; एक प्रकारको खोर्चाँत।
गाई-जात्रा-ना० [गाई+जात्रा] भाद्र कृष्ण प्रतिपदाका दिन हुने दैशिक यात्रा; गो-यात्रा।
गाई-जात्रे-वि० [गाई-जात्रा+ए] अव्यवस्थाको; रद्दी; रङ्ग-ढङ्ग नमिलेको।
गाई-जिभ्रे-ना० [गाई+जिभ्रो] १. पछाडिपट्टि सेता टीका-टीका परेका लामा र ठूला, दूध आउने पात हुने, मूलाजस्तो जर्रो वा कन्द हुने एक भई-झार। (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, पित्त, दाँतको विष तथा खटिरालाई नाश गर्ने र ठन्डा बताइएको छ।) २. गाईका जिभ्राजस्ता खसा पात र खसा फूल हुने एक जातको रूख; खागसी।
गाईतिवारे-ना० [ने०] लाम्चा, मसिना पात हुने, सेतो र खैरो मसिएका फूल फुल्ने एक बर्खे झार; चित्लाडे; रास्ना। (यसका अनेक भेद छन्। आयुर्वेदमा यसको गुण वात-रोग नाश गर्ने बताइएको छ।)
गाई-तिहार-ना० [गाई+तिहार] कार्तिक कृष्ण औंसीका दिन गाईको पूजा गरेर मनाइने उत्सव; लक्ष्मी-पूजा।
गाई-तिहारे-ना० [गाई+तिहार+ए] पहेँलो फूल फुल्ने, एक-डेढ हात अग्लो हुने एक जातको झार।
गाइनु-स० क्रि० [गाउ+इ+नु] गाना गरिनु; लयका साथ गीत भनिनु; ('गाउनु'-को क० क्रि०)।
गाइने-ना० [गाउने] सारङ्गी बजाएर गीत गाउँदै घुमी-घुमी मागेर जीविका गर्ने एक जाति।
गाइने-कीरो-ना० [ने०] सलहजस्तो एक जातको कीरो।
गाई-ना० [प्रा० गाअ] काँधमा जुरो र घाँटीमनि माल हुने, शाकाहारी, घर-पाला प्रसिद्ध पशु; गो।
गाई-वस्तु-ना० [गाई+वस्तु] गाई-भैंसी आदिको समुदाय।
गाउँ-ना० [प्रा० गाम] प्रायः कृषकहरूको बसोबास भएको सानो बस्ती; नगरबाहिरको बस्ती; ग्राम।
गाउँ-घर-ना० [गाउँ+घर] १. गाउँ; ग्राम। २. छिमेक। ३. घरसार।
गाउँले-वि० [गाउँ] १. गाउँमा बस्ने; ग्रामीण। २. एकै गाउँमा बस्ने; छिमेकी।

गाउजो-गानो

गाउजो-ना० [ने०] पानका जस्ता पात हुने एक जातको लहरे घाँस ।
 गाउन-ना० [अं०] विश्व-विद्यालयले स्नातकहरूलाई दिने विशेष प्रकारको पोशाक ।
 गाउनु-स० क्रि० [सं० गै+नु] गाना गर्नु; मधुर स्वरमा लय, सुर आदिका साथ गीत भन्नु; ताना छोड्नु ।
 गागन-ना० [ने०] अगिल्लो भाग तीखो भई हाँसको जस्तो चुच्चो हुने, घाँटी केही लामो हुने एक जातको हाँस । (प्रायः यो कोशी-प्रदेशमा पाइन्छ ।)
 गागा-ना० [ने०] चिउरा वा गेडा-गेडी खानेकुरो (बाल-भाषामा) ।
 गाग्री-ना० [प्रा० गगरी] पानी हाल्ने धातुको भाँडो; सानो गाग्रो ।
 गाग्रो-ना० [प्रा० गगरो] गाग्रीभन्दा ठूलो र त्यसै आकार-प्रकारको पानी हाल्ने भाँडो ।
 गाङ्गा-वि० [सं०] गङ्गा-सम्बन्धी; गङ्गाको ।
 गाङ्गेय-वि० [सं०] १. गङ्गाबाट उत्पन्न भएको; गङ्गा-सम्बन्धी । (ना०) २. भीष्म । ३. कार्तिकेय । ४. सुन ।
 गाछ-ना० [सं० गच्छ] गाछी ।
 गाछी-ना० [सं० गच्छ] वोट; रूख ।
 गाज-ना० [गिज्ज] फीज ।
 गाजर-ना० [सं० गृज्जन] सूपका जस्ता पात हुने रातो, पहेँलो रङ्गको एक जातको मूला ।
 गाजल-ना० [सं० कज्जल] मोसो र तेल मिसाई बनाएको आँखामा लाउने कालो पदार्थ ।
 गाजली-ना० [गाजल+ई] १. गाजल लगाएकी स्त्री । २. आँखाका चारैतिर कालो भएकी गाई ।
 गाजलु-ना० [गाजल] गाजल (लोक-गीतमा प्रयोग हुने) ।
 गाजले-वि० [गाजल+ए] १. गाजल लाएको (मानिस) । २. गाजल लाएको जस्तो आँखाका वरि-परि कालो हुने (पशु) । ३. कालो नाश्रो हुने (अनाज) ।
 गाडा-ना० [प्रा० गड्डीआ] एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा माल-मत्ता वा मानिस ओसारने, गोरेले तान्ने सवारी ।
 गाडाबान-वि० [गाडा+बान (फा०)] गाडा हाँक्ने व्यक्ति ।
 गाडिनु-स० क्रि० [गाड्+इ+नु] भित्र पसिनु; गडिनु; ('गाड्नु'-को क० क्रि०) ।
 गाडी-ना० [प्रा० गड्डीआ] एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा माल-मत्ता वा मानिस ओसारने यान; सवारी (रथ, मोटर, रेल, बग्गी आदि) ।
 गाडीबान-ना० [गाडी+बान (फा०)] गाडी हाँक्ने व्यक्ति ।
 गाड्नु-स० क्रि० [प्रा० गड्] १. जमीनभित्र घुसान्नु; रोप्नु । २. थिच्नु । ३. पुर्नु । ४. घोखामा पार्नु । ५. अवनति गराउनु ।
 गाढ-वि० [सं०] १. गाढा । २. धेरै; खूब । ३. बलियो; मजबूत । ४. बाक्लो; घना । ५. पानीको प्रवाह; बाढी ।
 गाढा-वि० [सं० गाढ] १. धेरै; खूब; अतिशय । २. चहकिलो;

चर्को (रङ्ग) । ३. बाक्लो (पन्यालो पदार्थ) । ४. घनिष्ठ (प्रेम) ।
 गाढे-वि० [सं० गाढ] सधैं रिसाएको वा अप्रसन्न रहने; घोसे ।
 गाणपत-वि० [सं०] १. गण-पति-सम्बन्धी । २. गण-पतिको उपासना गर्ने ।
 गाणपत्य-ना० [सं०] १. गणेशको उपासक । २. गणेशको पूजा वा आराधना ।
 गाण्डीव-ना० [सं०] अर्जुनको धनुष ।
 गाता-ना० [सं०] गवैया; गायक ।
 गाता-ना० [प्रा० गात्त] पत्रदार पुस्तकको रक्षाका निम्ति तल र माथि राखिने पत्राकार काठको फल्याक वा दहो कागत ।
 गात्र-ना० [सं०] देह; शरीर ।
 गात्रक-ना० [सं०] शरीर ।
 गात्रावरण-ना० [सं०] १. कवच । २. लुगा; वस्त्र । ३. ढाल ।
 गाथ-ना० [सं० गात्र] मान्य जनको शरीर; जीउ ।
 गाथ-गादी-ना० [गाथ+गादी] राजाको शरीर र राज-सिंहासन ।
 गाथा-ना० [सं०] १. स्तुति; स्तोत्र । २. गाना; गीत । ३. कथा; वृत्तान्त ।
 गादी-ना० [गद्दी] राज-सिंहासन; गद्दी ।
 गादी-ना० [सं० गर्त] साकीले माइ वा बोसो हाल्ने सीड ।
 गादी-बैठक-ना० [गादी+बैठक] गद्दी-बैठक ।
 गादी-मुमारख-ना० [गादी+मुबारक (अ०)] १. राज्या-भिषेक हुँदा पहिलो पटक राज-गद्दीमा बसी राजाले सर्व-साधारणलाई दर्शन दिँदा प्रजा-जनले राजालाई चढाउनुपन उपहार (नगदी वा जिन्सी) । २. त्यस किसिमको राज-कर ।
 गादो-ना० [सं० गात्र] दोहोरो छड्के पारेर शरीरमा लाउने कपडा ।
 गाध-वि० [सं०] १. पीँध थाहा पाउन सकिने । (ना०) २. पार गर्न सकिने नदी; जँघार ।
 गान-ना० [सं०] १. गीत; गाना । २. बयान । ३. प्रशंसा ।
 गान-बजान-ना० [गान+बजाउ] गाउने र बजाउने काम ।
 गान-विद्या-ना० [सं०] सङ्गीत-विद्या ।
 गाना-ना० [सं० गान] गान; गीत ।
 गाना-बजाना-ना० [गान-बजान] गान-बजान ।
 गानिइनु-अ० क्रि० [गानि+इ+नु] दूध भरिएर कल्चौँडो चर्कनु; ('गानिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गानिनु-अ० क्रि० [गानु+इ+नु] १. कल्चौँडोमा दूध भरिएर चर्कनु । २. गानुजस्तो साह्रो हुनु । ३. पीप भरिएर खटिरो आदि टक्नु ।
 गानु-ना० [सं० ग्रन्थि] १. डल्लो । २. पिँडालु, गुन्दर-गानु आदिको कन्द । ३. वात-गुल्म रोग ।
 गानो-ना० [गानु] गानु ।

गान्ते-वि० [गान्ते+ए] १. गान्ते भएको; गाँठो भएको।
 २. पुङ्के; गाँठे।
 गान्ते-काल्तोरी-ना० [गान्ते+काल्तोरी] गाँठे-काल्तोरी।
 गान्ते-मूला-ना० [गान्ते+मूला] सलगमजस्तो बाटुलो आकारको मूला; डल्ले मूला; लेकाली मूला।
 गान्ते-वि० [गाँठो] १. नबढेको; पुङ्को; डल्ले। (ना०) २. फूलका केसर रहने गाँठो; कणिकार।
 गान्धर्व-वि० [सं०] गन्धर्व-सम्बन्धी; गन्धर्वको।
 गान्धर्वक-ना० [सं०] गवैया; उस्ताद।
 गान्धर्व-विवाह-ना० [सं०] वर-वधूद्वारा स्वेच्छापूर्वक गरिने विवाहको एक प्रथा।
 गान्धर्व-वेद-ना० [सं०] १. सामवेदको उपवेद। २. सङ्गीत-शास्त्र।
 गान्धार-ना० [सं०] १. सङ्गीतका सात स्वरमध्ये एक। (यसलाई सङ्क्षेपमा 'ग' भनिन्छ। यसमा ३०० नाद-लहरी हुन्छन्।) २. सिन्धु नदीको पश्चिमी तटमा स्थित एक प्राचीन देश।
 गान्धिक-ना० [सं०] गन्ध-सम्बन्धी व्यापार गर्ने व्यक्ति; अत्तर, तेल आदिको व्यापारी।
 गान्धी-ना० [सं० गान्धिक] बीसौं शताब्दीमा भारतमा सत्य र अहिंसाका आधारमा राजनीतिक स्वतन्त्रताको आन्दोलन चलाउने एक प्रसिद्ध महापुरुष। (उनको पूरा नाम मोहन-दास कर्मचन्द गान्धी थियो।)
 गान्धीवाद-ना० [गान्धी+वाद] महात्मा गान्धिले चलाएको सिद्धान्त।
 गान्धीवादी-वि० [गान्धीवाद+ई] गान्धीवादको अनुयायी; गान्धीवाद-सम्बन्धी।
 गाप-ना० [सं० गर्भ] घरको जगमा हालिने ढुङ्गो; जगको ढुङ्गो।
 गाफिल-ना० [अ० गाफिल] १. अबगाल; औजस। २. भूल-चूक; गलती। (वि०) ३. बेहोशी; असावधानी। ४. बेखबर।
 गाबो-ना० [गाभो] गाभो।
 गाभ-ना० [सं० गर्भ] १. गर्भ। २. सेप (पशुको)। ३. गुप्त छल; कपट।
 गाभा-ना० [सं० गर्भ] १. कर्कलाको भित्री पालुवा। २. चिप्ला र लाम्चा पात हुने, सेतो, नीलो फूल फुल्ने, अर्को रूखमा उम्रने लता। ३. त्यसैको फूल।
 गाभिन-ना० [गाभिनी] गाभिनी।
 गाभिनी-ना० [सं० गाभिणी] गाभिणी; दोजाई; गर्भवती।
 गाभिनु-अ० क्रि० [गाभ्+इ+नु] १. एक अर्कोसँग जोरिनु; मिसिनु। २. एक अर्कोभित्र खामिनु; ('गाभ्नु'-को भा० क्रि०)।
 गाभो-ना० [प्रा० गब्भ] १. कर्कलाको भित्री पात; टुसो; पिपिरो। २. धानको बीउको बोट। ३. जमानेमान्द्राका

जस्ता फूल फुल्ने, अरु रूखमा उम्रने फूल। ४. गाभा।
 गाभ्नु-सं० क्रि० [सं० गर्भ] १. एउटाभित्र अर्को खाम्नु।
 २. गाँस्नु; गच्छ्याउनु; थप्नु; जोर्नु।
 गामगुम-ना० [ने०] १. भित्र-भित्री चलेको हल्ला; खासखुस।
 २. कुरा लुकाउने उद्देश्यले सहसा चूप लाग्नु।
 गामगुम-क्रि० यो० [गम्म] १. कुनै कुरो लुकाउने उद्देश्यले सहसा मौन हुने किसिम। २. झ्याल-ढोका आदि थुनेर धेरै लुगाहरू लाएर वा ओढेर गर्मी गर्ने किसिम।
 गामल-ना० [गाउँ] गाउँ-घर; छर-छिमेक; गाँवल।
 गामी-वि० [सं०] १. हिँड्ने; जाने। २. सम्भोग गर्ने।
 गाम्भीर्य-ना० [सं०] गम्भीर हुनाको भाव; गम्भीरता।
 गायक-ना० [सं०] गवैया; उस्ताद।
 गायकी-ना० [गायक+ई] गाउने प्रवीणता।
 गायत्री-ना० [सं०] १. आफ्नो रक्षाका निमित्त र पुण्यका निमित्त जप गरिने एक प्रसिद्ध वैदिक मन्त्र। २. आराध्य देवी। ३. प्रत्येक चरणमा आठ अक्षर हुने तीन चरणको एक छन्द।
 गायन-ना० [सं०] १. गीत; गाना। २. गवैया; गायक।
 गायनी-ना० [सं०] जीविकाका निमित्त गाना-बजाना गर्ने स्त्री।
 गायब-वि० [अ० गायब] वेपत्ता; लुप्त; अलप।
 गायिका-ना० [सं०] गाउने स्त्री।
 गारत-ना० [अं० गार्ड] १. पल्टनको पहरा। २. अङ्ग-रक्षक दल। ३. थुप्रो; खात।
 गारद-ना० [अं० गार्ड] गारत।
 गरुड-वि० [सं०] १. गरुडको; गरुड-सम्बन्धी। (ना०) २. सर्पले टोकेको विष ज्ञाने गरुडको मन्त्र।
 गरुडिक-वि० [सं०] गरुडी।
 गरुडी-ना० [सं०] १. सर्पले टोकेको विष ज्ञाने व्यक्ति; विष-वैद्य। २. (वि०) गरुडको; गरुड-सम्बन्धी।
 गरुत्मत्-वि० [सं०] गरुड-सम्बन्धी।
 गारो-वि० [गाह्रो] गाह्रो।
 गारो-ना० [प्रा०] घर, पर्खाल आदिको ईँट, ढुङ्गा आदि-द्वारा बनाइएको भित्तो; आट।
 गार्ड-ना० [अं०] १. पहरादार; रक्षक। २. रेख-देख गर्ने व्यक्ति। ३. रेल-गाडी चलाउन र रोकन लगाउने तथा त्यसको अन्य आवश्यक हेर-विचार गर्ने एक अधिकारी।
 गार्ड-अफ-अनर-ना० [अं० गार्ड-अफ-अनर] सम्मान-गारद।
 गार्हपत्य-ना० [सं०] अग्नि-होत्रीको आगो; तीन प्रकारका अग्निमध्ये एक।
 गार्हस्थ्य-ना० [सं०] १. गृहस्थाश्रम। २. गृहस्थीको मुख्य काम।
 गाल-ना० [सं० गालि] अबगाल; औजस; गाफिल।
 गाल-ना० [सं० गाढ] १. खोल्सो; ढल। २. खाल्टो।
 गालन-ना० [सं०] गाल्नु; पगाल्नु।

गाल-पारा-गिड़गिड़

गाल-पारा-वि० [गाल+पार] गाल पार्ने; अवगाल ल्याउने ।
 गाला-ना० [सं० गल्ल] मुखका दाहिने-देब्रेका पाखा;
 कपोल ।
 गालि-ना० [सं०] १. अपशब्द; दुर्वाच्य; गाली । २. हप्की;
 धम्की । ३. कटु वचनद्वारा दिइने शिक्षा ।
 गालि-गोप्ता-ना० [सं० गाली+गुप्त (फा०)] परस्परमा
 गरिने गाली; परस्परको गाली ।
 गालित-वि० [सं०] १. छानिएको । २. गालिएको ।
 गालिनु-स० क्रि० [गाल्+इ+नु] पगालिनु; ('गाल्नु'-को
 क० क्रि०) ।
 गाली-ना० [सं० गालि] गालि ।
 गाल्नु-स० क्रि० [सं० गल्+नु] १. गलाउनु; पगाल्नु । २.
 कमजोर तुल्याउनु । ३. थकाउनु; थकित पार्नु । ४. हैरात
 गराउनु; विवश तुल्याउनु ।
 गाह-ना० [सं०] डुबुल्की; गोता; स्नान ।
 गाहक-वि० [सं० ग्राहक] किन्न आउने; गाहकी; ग्राहक ।
 गाहक-ना० [सं०] नुहाउने व्यक्ति; स्नान गर्ने मानिस;
 डुबुल्की मान्ने व्यक्ति ।
 गाहकी-वि० [गाहक+ई] गाहक; ग्राहक ।
 गाहन-ना० [सं०] डुबुल्की लाउनु; गोता लाउनु; स्नान गर्नु ।
 गाहित-वि० [सं०] १. डुबुल्की लाएको; गोता लाएको ।
 २. भित्र पसेको; घुसेको ।
 गाहो-ना० [प्रा० गारो] गारो ।
 गाहो-वि० [सं० गाढ] १. मुश्किलसित मात्र सिद्ध हुने;
 कठिन; विकट । २. असजिलो; अप्ठ्यारो ।
 गाहो-साँगुरो-वि० [गाहो+साँगुरो] गाहो-साङ्ग्रो ।
 गाहो-साँघुरो-वि० [गाहो+साँघुरो] गाहो-साङ्ग्रो ।
 गाहो-साङ्ग्रो-वि० [गाहो+साङ्ग्रो] अप्ठेरो; असजिलो;
 कठिन ।
 गाहो-साहो-वि० [गाहो+साहो] खन-खाँचो; गाहो-
 साङ्ग्रो ।
 गिड़-ना० [प्रा० गण्ड] १. टाउको नभएको शरीर; धड़ ।
 २. रुख; उखु आदिको टुक्रो; गिड़ुल्को ।
 गिड़ाइ-ना० [गिड़+आइ] गिड़ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गिड़िनु-स० क्रि० [गिड़+इ+नु] गिड़ पारिनु; टुक्र्याइनु;
 ('गिड़्नु'-को क० क्रि०) ।
 गिड़ुल्को-ना० [गिड़] रुख, उखु आदिको टुक्रो; गिड़;
 गिड़ो ।
 गिड़ो-ना० [गिड़] चन्दन घोट्ने, श्रीखण्ड, रक्त-चन्दन आदिको
 गिड़ ।
 गिड़नु-स० क्रि० [गिड़+नु] गिड़ पार्नु; टुक्र्याउनु;
 टुक्र्याउनु ।
 गिजलाइ-ना० [गिजल्+आइ] गिजल्ने किसिम, क्रिया वा ।
 गिजलाइनु-स० क्रि० [गिजलाउ+इ+नु] गिजोलाइनु;
 ('गिजलाउनु'-को क० क्रि०) ।

गिजलाउनु-स० क्रि० [गिजल्+आउ+नु] गिजोलाउनु;
 ('गिजल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गिजलिनु-स० क्रि० [गिजल्+इ+नु] गिजोलिनु; ('गिजल्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 गिजल्नु-स० क्रि० [गिज्ज] गीलो वस्तु हातले बेसरी
 मुछ्नु; फोहोरी किसिमले माड्नु ।
 गिजा-ना० [ने०] दाँत रहने, मुखको अवयव ।
 गिजिइनु-अ० क्रि० [गिजि+इ+नु] इतरिइनु; छिहिलिइनु;
 ('गिजिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गिजिड-गिजिड-क्रि० यो० [ने०] मन नपरी-नपरी खाने
 किसिम ।
 गिजिड-मिजिड-क्रि० यो० [ने०] गिजी-मिजी ।
 गिजिनु-अ० क्रि० [प्रा० गिज्ज+इ+नु] १. निर्लज्ज भएर
 कुरा गर्नु; इतरिनु; छिहिलिनु । २. मस्करी गर्नु;
 ख्याल-ठट्टा गर्नु । ३. जिस्किनु ।
 गिजी-मिजी-क्रि० यो० [ने०] ढङ्ग नपुन्याई काम गर्ने किसिम;
 गज्याड-गुजुड ।
 गिजोलाइ-ना० [गिजोल्+आइ] गिजोल्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव; गिजलाइ ।
 गिजोलाइनु-स० क्रि० [गिजोलाउ+इ+नु] गिजोल्न लाइनु;
 ('गिजोल्नु'-को क० क्रि०) ।
 गजोलाउनु-स० क्रि० [गिजोल्+आउ+नु] गिजोल्न लाउनु;
 ('गिजोल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गिजोलिनु-स० क्रि० [गिजोल्+इ+नु] गीलो वस्तु हातले
 बेसरी मुछ्नु; ('गिजोल्नु'-को क० क्रि०) ।
 गिजोल्नु-स० क्रि० [गिजल्+नु] गिजल्नु ।
 गिज्ज-क्रि० यो० [अनु०] फौज काढ्ने किसिम ।
 गिज्जिइनु-अ० क्रि० [गिज्जि+इ+नु] गिजिइनु; ('गिज्जिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 गिज्जिनु-अ० क्रि० [प्रा० गिज्ज+इ+नु] गिजिनु ।
 गिज्ज्याइ-ना० [गिज्जि+आइ] गिज्जिने किसिम, क्रिया वा
 भाव; गिज्याइ ।
 गिज्याइ-ना० [गिजि+आइ] गिजिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गिज्याइ-ना० [गिज्याउ+आइ] गिज्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 गिज्याइनु-स० क्रि० [गिज्याउ+इ+नु] जिस्क्याइनु;
 गिज्याउने काम गरिनु; ('गिज्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गिज्याउनु-स० क्रि० [गिजि+याउ+नु] १. नांक, मुख आदि
 बङ्ग्याएर कसैलाई जिस्क्याउनु । २. अर्कालाई लज्जित
 पार्ने कुरा भन्नु; हँसी उडाउनु । ३. ठट्टा-मस्करी गर्नु;
 ख्याल गर्नु । ४. उत्तेजित पार्नु ।
 गिटकारी-ना० [अनु०] गायनमा ताना छोड्दा घाँटीभित्र
 एक विशेष किसिमको स्वर-कम्पन उत्पन्न गर्नु ।
 गिठो-ना० [ने०] तरलको लहरामा फल्ने फल ।
 गिड़गिड़-क्रि० यो० [अनु०] ज्यादै लत्रेर अनुनय-विनयसाथ

प्रार्थना गर्ने किसिम; अरुको मन नपर्ने गरी कराइरहने किसिम; घिङघिङ।

गिङगिङाइ-ना० [गिङगिङाइ+आइ] गिङगिङाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

गिङगिङाइनु-अ० क्रि० [गिङगिङाइ+इ+नु] बिन्ती-भाउ गरिनु; अनुनय-विनय गरिनु; ('गिङगिङाउनु'-को भा० क्रि०)।

गिङगिङाउनु-अ० क्रि० [गिङगिङ+आउ+नु] १. ज्यादै लत्रेर अनुनय-विनय गर्नु; बिन्ती-भाउ गर्नु; घिङघिङाउनु। २. हाँस आदि पक्षी कराउनु।

गिताङ्गे-ना० [सं० गीत] गायक; गाना-बजाना गर्ने व्यक्ति।

गितार-ना० [अं० गितार] ६ वटा तार लागेको, सारङ्गीका आकारको, सितारजस्तै बजाइने एक बाजा।

गिदाङ्गे-ना० [गिताङ्गे] गिताङ्गे।

गिदी-ना० [गुदी] १. टाउकोको खप्परभित्र रहने मासीजस्तो पदार्थ; मथिङ्गल; मस्तिष्क; दिमाग। २. सोच-विचार गर्ने शक्ति; बुद्धि।

गिद्ध-ना० [प्रा०] १. मरेका प्राणीको मासु खाने एक जातको ठूलो पक्षी। (वि०) २. मासु खानामा ज्यादै लोभ गर्ने।

गिद्धे-वि० [गिद्ध+ए] मासु खानमा ज्यादै लोभ गर्ने।

गिद्रो-ना० [गुदी] काँक्रा, फर्सी, बाँस, निगाला आदिको भित्री भाग।

गिनती-ना० [सं० गणना] गणना; गन्नु; गन्ती।

गिनीफोर-ना० [अं० गिनी-फाउल] नीलो मिसिएको कालो रङ्गका पखेटामा सेतो टीका हुने एक जातको चरो; लौकाट।

गिनेरी-ना० [सं० गणिकारिका] सेतो फूल, खयर-रङ्गका पखेटामा गोल साना-साना फल हुने एक वृक्ष।

(यसका साना र ठूला—दुइ भेद छन्। सानोचाहिँका पात लाम्चा, र ठूलोचाहिँका पात नीमका पातजस्ता हुन्छन्।)

गिन्ती-ना० [गिनती] गिनती।

गिन्दुक-ना० [सं०] भकुन्डो।

गित्री-ना० [अं० गिनी] सुनको एक प्रकारको सिक्का; सुनको मुद्राविशेष।

गिर्-ना० [सं० गि०] वाणी; शब्द।

गिर-ना० [गिङ] गिर्।

गिरपतार-वि० [फा० गिरपतार] कुनै अभियोगमा पक्राउ गरिएको; समातिएको।

गिरपतारी-ना० [फा० गिरपतार] गिरपतार हुनाको भाव वा क्रिया।

गिरह-ना० [फा०] एक गजको सोह्रौँ भाग; सवा दुइ इन्चीको नाप।

गिरा-ना० [सं०] वाणी; भाषा।

गिराइ-ना० [गिर्+आइ] गिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

गिराइनु-स० क्रि० [गिराइ+इ+नु] गिर्न लाइनु; खसालिनु; ('गिराइनु'-को क० क्रि०)।

गिराइनु-स० क्रि० [गिर्+आउ+नु] गिर्न लाउनु; खसाल्नु; ('गिर्नु'-को क० क्रि०)।

गिरान-ना० [गिर्+आन] १. गिर्नु; पतन; गिराइ। २. टुट्ठा; नोक्सान; हानि।

गिरानी-ना० [फा०] १. हानि; नोक्सानी। २. गिराइ।

गिरि-ना० [सं०] १. पहाड; पर्वत। २. संन्यासीहरूका दश प्रकारका उपाधिमध्ये एक।

गिरिकर्णिका-ना० [सं०] सेतो फूल फुल्ने अपराजिता।

गिरिजा-ना० [सं०] १. पार्वती। २. गङ्गा।

गिरिजा-पति-ना० [सं०] शिव।

गिरि-धर-ना० [सं०] कृष्ण।

गिरि-धारी-ना० [सं०] कृष्ण।

गिरि-नाथ-ना० [सं०] १. हिमालय पर्वत। २. शिव।

गिरि-निर्झरिणी-ना० [सं०] पर्वतीय नदीको छहरा।

गिरिनु-अ० क्रि० [गिर्+इ+नु] खसिनु; झर्नु; ('गिर्नु'-को भा० क्रि०)।

गिरि-पथ-ना० [सं०] दुइ पर्वतका बीचको साझ्यो बाटो; डोरेटो।

गिरि-राज-ना० [सं०] १. ठूलो पर्वत। २. हिमालय पर्वत। ३. गोवर्द्धन पर्वत। ४. सुमेरु पर्वत।

गिरि-प्रस्थ-ना० [सं०] पहाडमाथिको समतल भूमि; अधित्यका।

गिरि-सङ्कट-ना० [सं०] दुइ पहाडका बीचको साँघुरो बाटो; डोरेटो।

गिरि-सुत-ना० [सं०] मैनाक पर्वत।

गिरि-मुता-ना० [सं०] पार्वती।

गिरि-स्त्रवा-ना० [सं०] पहाडी नदी।

गिरी-ना० [फा० गीर] काम, पेशा; इलम (अरु शब्दको पछाडि लागेरमात्र प्रयोग हुने)। (उदा०—कारिन्दागिरी, किसानगिरी, मोजगिरी।)

गिरी-ना० [सं० गिरि] १. संन्यासीहरूको सम्मान-सूचक पदवी। २. संन्यासीहरूको एक थर।

गिरीन्द्र-ना० [सं०] १. ठूलो पहाड; हिमालय। २. शिव।

गिरीश-ना० [सं०] १. शिव। २. हिमालय पर्वत। ३. सुमेरु पर्वत। ४. कैलास पर्वत। ५. गोवर्द्धन पर्वत। ६. ठूलो पहाड।

गिर्खो-ना० [गेडो] १. सानो फोको; सानो खटिरो। २. सानो आँखो। ३. सानो-तिनो फुकुन्डो। ४. दुङ्गा, माटा आदिको मसिनो टुक्रो।

गिर्जाघर-ना० [पुर्त० इप्रिजिया] ईसाईहरूले प्रार्थना गर्ने घर।

गिर्दा-ना० [फा० गिर्द] १. छर-छिमेकको ठाउँ; हाता। २. चारैतिर लगाइएको घेरा; कुँडुलो; क्याम्प।

गिर्नु-अ० क्रि० [सं० गल्+नु] १. खस्नु; झर्नु; तलतिर जानु। २. लोट्नु; लड्नु। ३. निम्न स्तरमा पुग्नु; खस्कनु; पतन हुनु।

गिरा-गुञ्जु

गिरा-ना० [गिर] भकुन्डो खेल्ने, टाउको भएको लट्टो ।
 गिर-वि० [सं०] निल्ने; खाने ।
 गिरगिल्याइ-ना० [गिरगिल्याउ+आइ] गिरगिल्याउने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गिरगिल्याइनु-स० क्रि० [गिरगिल्याउ+इ+नु] थिचेर चलाई
 गीलो पारिनु; गिल्याइनु; ('गिरगिल्याउनु'-को क० क्रि०)
 गिरगिल्याउनु-स० क्रि० [गीलो+याउ+नु] थिचेर चलाई
 गीलो पार्नु; गिल्याउनु ।
 गिरगिल्याहट-ना० [गिरगिल्याउ+आहट] गिरगिल्याउने
 किसिम, क्रिया वा भाव; गिरगिल्याइ ।
 गिरन-ना० [सं०] निल्नु ।
 गिरा-ना० [फा० गिरः] गिल्ला; हँस्सी ।
 गिराफ-ना० [अ० गिराफ] पिँजडाको खोल ।
 गिरास-ना० [अ० गिरास] पीँध केही सानो र मुख फुकेको
 ठाडो, लाम्चो, पानी खाने एक किसिमको भाँडो ।
 गिरिक्क-क्रि० यो० [गलक्क] गलक्क ।
 गिरित-वि० [सं०] निलिएको; खाइएको ।
 गिरित्त-क्रि० यो० [गीलो] पाकेर वा सडेर गीलो हुनु;
 गलक्क ।
 गिरिलिलि-क्रि० यो० [अनु०] खित्का छोडी हाँस्ने किसिम;
 खित्तितित्ति ।
 गिरिटी-ना० [अ० गिरड] १. धातुका भाँडामा मुलम्मा
 लगाइने एक किसिमको सेतो धातु; निकल । २. सेतो, हल्का
 एक किसिमको धातु; अलमोनियम ।
 गिरिटी-ना० [सं० ग्रन्थि] सर्दी लागेर अथवा नशा खुम्चिएर
 अथवा कुनै अङ्गमा तोड परेर अथवा प्लेग आदिले शरीरका
 जोर्नीमा निस्कने गाँठो; फुकुन्डो ।
 गिल्याइ-ना० [गिल्याउ+आइ] गिल्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 गिल्याइनु-स० क्रि० [गिल्याउ+इ+नु] गीलो पारिनु;
 ('गिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गिल्याउनु-स० क्रि० [गीलो+याउ+नु] गीलो पार्नु ।
 गिल्ल-क्रि० यो० [अनु०] खित्का छोडी हाँस्ने किसिम; ठूलो
 स्वरले हाँस्ने किसिम ।
 गिल्ला-ना० [फा० गिलः] १. ठट्टा; हँस्सी । २. हेला;
 निन्दा । ३. आक्षेप ।
 गिल्लिइनु-अ० क्रि० [गिल्लि+इ+नु] छिहिलिइनु; इतरिइनु;
 ('गिल्लिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गिल्लिनु-अ० क्रि० [गिल्ला+नु] छिहिलिनु; इतरिनु;
 गिज्जिनु ।
 गिल्ली-ना० [गिल्ला] हँस्सी; ठट्टा ।
 गिल्ल्याइ-ना० [गिल्लि+आइ] गिल्लिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 गिल्ल्याइ-ना० [गिल्ल्या+आइ] गिल्ल्याउने वा गिल्याउने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।

गिल्ल्याइनु-स० क्रि० [गिल्ल्याउ+इ+नु] गिल्ला गरिनु;
 गिल्याइनु; ('गिल्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गिल्ल्याउनु-स० क्रि० [गिल्ला+याउ+नु] गिल्ला गर्नु;
 गिल्याउनु ।
 गिल्लिन-ना० [अ० गिल्लिन] मिस्रीको चास्तीजस्तो,
 गुलियो, लेसाइलो एक औषधी । (शरीरमा छाला फुटेका
 ठाउँमा र चिल्लो पार्ने काममा यसको प्रयोग गरिन्छ ।)
 गीःपति-ना० [सं०] बृहस्पति ।
 गीत-ना० [सं०] १. लय हालेर गाइने छन्द वा वाक्य ।
 २. गाना; गान ।
 गीतक-ना० [सं०] १. गाना । २. स्तोत्र ।
 गीत-कार-वि० [सं०] गीत बनाउने; गाना बनाउने ।
 गीत-शास्त्र-ना० [सं०] सङ्गीत-शास्त्र ।
 गीता-ना० [सं०] १. महाभारतमा भगवान् कृष्णचन्द्रले
 अर्जुनलाई दिनुभएको उपदेश । २. त्यो उपदेश लेखिएको
 हिन्दूहरूको प्रसिद्ध एक धर्म-ग्रन्थ; भगवद्गीता । ३. ठूलूला
 महापुरुषबाट प्राप्त हुने ज्ञानमय उपदेश (राम-गीता, शिव-
 गीता, भगवद्गीता आदि) । ४. वृत्तान्त; कथा ।
 गीति-ना० [सं०] १. गाना; गीत । २. आर्याछन्दको एक भेद ।
 गीतिका-ना० [सं०] १. सानो गीत; गाना । २. छोटो भजन ।
 गीति-काव्य-ना० [सं०] गीतका रूपमा लेखिएको काव्य; गीतै-
 गीत लेखिएको काव्य; गेय छन्दहरूमा लेखिएको काव्य ।
 गीति-नाट्य-ना० [सं०] गीत-प्रधान भएको अभिनय-काव्य;
 गीति-रूपक ।
 गीति-रूपक-ना० [सं०] गीति-नाट्य ।
 गीती-वि० [सं०] गानाको लयमा पढिने; गाएर पाठ गरिने ।
 गीथा-ना० [सं०] १. गीत । २. वाणी ।
 गीद-ना० [सं० गीत] गीत ।
 गीर्वाण-ना० [सं०] देवता; सुर ।
 गीर्वाणी-ना० [सं०] देव-भाषा; संस्कृत ।
 गीलो-वि० [प्रा० गलिअ] १. पानीको सम्पर्कबाट नरम
 भएको । २. साह्रो वा ठर्रो नभएको; कोमल । ३. बढ्ता
 पाकेको; पाकेर नरम भएको (फल-फूल) ।
 गु-ना० [प्रा० गूह] गुह ।
 गुंगो-गुंगो गुंगो ।
 गुंजाइ-ना० [गुंज्+आइ] गुंज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुंजाइनु-स० क्रि० [गुंजाउ+इ+नु] प्रतिध्वनित पार्नु;
 ('गुंजाउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुंजाउनु-स० क्रि० [गुंज्+आइ+नु] गुंज्ने पार्नु; गुञ्जाय-
 मान गर्नु; ('गुंज्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गुंजिनु-अ० क्रि० [गुंज्+इ+नु] भुनभुनाइनु; ('गुंज्नु'-को
 भा० क्रि०) ।
 गुंज्नु-अ० क्रि० [सं० गुञ्जन+नु] १. भुंवर आदिले शब्द
 निकाल्नु; भुनभुनाउनु । २. प्रतिध्वनित हुनु; गुञ्जायमान
 हुनु ।

गुज्राइ-गुड़ाउनु

गुज्राइ-ना० [गुज्र+आइ] गुज्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
गुज्रिइनु-अ० क्रि० [गुज्रि+इ+नु] समय बित्तिनु; ('गुज्रिनु'-
को भा० क्रि०) ।

गज्जिनु-अ० क्रि० [गुज्र+इ+नु] १. समय बित्तिनु; ('गुज्रनु'-
को भा० क्रि०) । २. गुज्जनु ।

गुज्ज-ना० [सं० गुज्जन] १. भँवराको शब्द; भुनभुनाहट;
गुज्जन । २. मधुर ध्वनि; मीठो स्वर; कलरव । ३. शब्दको
तरङ्ग ।

गुज्जन-ना० [सं०] १. भँवराको शब्द; भुनभुनाहट; गुज्ज ।
२. मधुर ध्वनि; कलरव । ३. शब्दको तरङ्ग ।

गुज्जा-ना० [सं०] राती-गेड़ी; लाल ।

गुज्जाइश-ना० [फा०] अटाउने वा रहने ठाउँ; अवकाश ।

गुज्जायमान-वि० [सं०] मधुर ध्वनि आइरहेको; गुँजिरहेको ।

गुज्जित-वि० [सं०] मीठो ध्वनि आइरहेको; गुँजिरहेको;
गुज्जायमान ।

गुट-ना० [गठ] कुनै सङ्घटनभित्र रहेका मानिसहरूमध्येका
केही व्यक्तिको कुनै आधारमा मतो मिलेर त्यसै सङ्घटनका
अन्तर्गत हुनगएको गठन; सानो सङ्घटन ।

गुट-बन्दी-ना० [गुट+बन्दी] गुट बनाउनु; दल-बन्दी ।

गुटमुटिइनु-अ० क्रि० [गुटमुटि+इ+नु] गुटमुटु भएर छोपिइनु;
('गुटमुटिनु'-को भा० क्रि०) ।

गुटमुटिनु-अ० क्रि० [गुटमुटु+इ+नु] १. गुटमुटु भएर
छोपिनु । २. सहसा लड्नु; लड़ीबुड़ी हुनु; घुसमुटिनु । ३.
एकै पल्ट सबै माल-मत्ता हात-लागी हुनु ।

गुटमुट्याइ-ना० [गुटमुटि+आइ] गुटमुटिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

गुटमुट्याइ-ना० [गुटमुट्याउ+आइ] गुटमुट्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

गुटमुट्याइनु-स० क्रि० [गुटमुट्याउ+इ+नु] गुटमुटु पारेर
बेरिनु; ('गुटमुट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

गुटमुट्याउनु-स० क्रि० [गुटमुटि+याउ+नु] १. गुटमुटु पारेर
वेर्नु; कपडा, कागत आदिले छोप्नु । २. भएभरको सबै
माल-मत्ता वोकेर हिँड्नु; जम्मा लैजानु । ३. 'गुटमुटिनु'
लाउनु; ('गुटमुटिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

गुटिका-ना० [सं०] १. गोली; बटी । २. मुखमा हालेपछि
अदृश्य होइने मन्त्र-सिद्ध गोली । ३. सानो आकारको
पुस्तक ।

गुटी-ना० [सं०] गुटिका ।

गुटमुटिइनु-अ० क्रि० [गुटमुटि+इ+नु] गुटमुटु भएर छोपि-
इनु; ('गुटमुटिनु'-को भा० क्रि०) ।

गुटमुटु-क्रि० यो० [ने०] १. कपडा आदि ओढेर राम्ररी
छोपिने किसिम । २. कागज, कपडा आदिले चारैतिर बेर्ने
किसिम ।

गुठियार-ना० [गूठीयार] गूठीयार ।

गुठिल-वि० [ने०] लुकेको; प्रच्छन्न; छिपेको; गुप्त ।

गुठिल-ना० [गाँठो] १. सम्पत्तिको पोको । २. सम्पत्ति;
दौलत ।

गुठुरिइनु-अ० क्रि० [गुठुरि+इ+नु] गुठुरो परिनु; पोको
परिनु; ('गुठुरिनु'-को भा० क्रि०) ।

गुठुरिनु-अ० क्रि० [गुठुरो+इ+नु] गुठुरो पर्नु; पोको पर्नु ।

गुठुरो-वि० [गठरो] १. गठरो; ग्याँचे । (ना०) २. कुठुरो;
सानो पोको ।

गुठुन्याइ-ना० [गुठुरि+याइ] गुठुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गुठुन्याइ-ना० [गुठुन्याउ+आइ] गुठुन्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

गुठुन्याइनु-स० क्रि० [गुठुन्याउ+इ+नु] गुठुरो पारिनु;
('गुठुन्याउनु'-को क० क्रि०) ।

गुठुन्याउनु-स० क्रि० [गुठुरि+याउ+नु] १. पोको पार्नु;
गुठुरो पार्नु । २. गुठुरिनु लाउनु; ('गुठुरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

गुड-ना० [सं०] उखुको रस पकाएर बनाएको गुलियो
पदार्थ; सखर ।

गुडगुच्चे-ना० [गुड्+गुच्चा] गुडेर जाने काम; गुड्ने क्रिया ।

गुडगुड-क्रि० यो० [अनु०] १. बाटुलो वस्तु गुड्दा आवाज
आउने किसिम । २. वायुको विकारले पेटमा आवाज आउने
किसिम; पेट कराउने किसिम । ३. तमाखु खाँदा हुक्काबाट
आवाज आउने किसिम ।

गुडगुडाइ-ना० [गुडगुड+आइ] गुडगुडाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

गुडगुडाइनु-स० क्रि० [गुडगुडाउ+इ+नु] बाटुलो वस्तु गुड्ने
गरी पठाइनु; गुडाइनु; ('गुडगुडाउनु'-को क० क्रि०) ।

गुडगुडाउनु-स० क्रि० [गुडगुड+आउ+नु] १. बाटुलो वस्तु
गुड्ने गरी पठाउनु; गुडाउनु । २. पेट कराउनु; पेटमा
गुडगुड शब्द हुनु । ३. गुडगुड आवाज आउने गरी तमाखु
खानु ।

गुडगुडाहट-ना० [गुडगुडाउ+आहट] गुडगुडाउने किसिम,
क्रिया वा भाव; गुडगुडाइ ।

गुडगुडे-ना० [सं० गुड] १. सेतो नाथ्रो र खैरो भावको
कालो वोक्रो हुने गेडा फलने एक जातको मासी धान । २.
त्यसैको चामल ।

गुडगुडे-वि० [गुडगुड+ए] १. गुडगुड शब्द गर्ने । (ना०) २.
गुडगुड आवाज गर्ने ढलौटे हुक्का ।

गुड-दार-ना० [सं०] उखु ।

गुड-पाक-ना० [सं०] गुडको चास्नीमा बनाइएको पौष्टिक
पदार्थ वा औषधि ।

गुड-शर्करा-ना० [सं०] सखर ।

गुडा-ना० [सं०] १. कपासको बोट । २. गोली; गुटिका ।

गुडाइ-ना० [गुड्+आइ] गुड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गुडाइनु-स० क्रि० [गुडाउ+इ+नु] बाटुलो वस्तु लडाउँदै
पठाइनु; ('गुडाउनु'-को क० क्रि०) ।

गुडाउनु-स० क्रि० [गुड्+आउ+नु] बाटुलो वस्तु लडाउँदै

पठाउनु; गुडगुड पादौ घचेटनु; गुन्याउनु; ('गुडनु'-को प्रे० कि०) ।
 गुडाकेश-ना० [सं०] १. निद्रालाई जितेको व्यक्ति । २. शिव । ३. अर्जुन ।
 गुडिनु-अ० कि० [गुड्+इ+नु] गुरिइनु; ('गुडनु'-को भा० कि०) ।
 गुडूची-ना० [सं०] गुर्जो ।
 गुडडी-ना० [ने०] नचाहिंदो धाक; व्यर्थको फूति ।
 गुडनु-अ० कि० [सं० गुड्+नु] बाटुलो वा गोल वस्तु भईमा लड्दै जानु; गुरिनु ।
 गुण-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुलाई अरु वस्तुदेखि भिन्न बुझाउने तत्त्व; विशेषता; धर्म । २. कुनै मानिसमा रहेको असल स्वभाव; सद्गुण । ३. कुनै कामको सीप; निपुणता । ४. प्रभाव; असर । ५. लाभ; फायदा । ६. प्रशंसनीय कुरा । ७. प्राकृतिक धर्म (सत्त्व, रज र तम) । ८. श्लेष, समाधि, उदारता, ओज, प्रसाद, माधुर्य, अर्थ-व्यक्ति, कान्ति, सुकुमारता र समता-यी दश रसका उत्कर्ष-कारक काव्यका धर्म । ९. व्याकरण-शास्त्रानुसार अ, ए, ओ-यी तीन अक्षर । १०. धागो; डोरी । ११. धनुको ताँदो; प्रत्यञ्चा । १२. गुणा (गणितमा) ।
 गुणक-ना० [सं०] कुनै अङ्कलाई गुणा गर्ने अङ्क; गुन्ने अङ्क ।
 गुण-कथन-ना० [सं०] १. गुण गाउनु; गुण-गान । २. विप्रलम्भ शृङ्गार रसमा हुने नायकका दश दशामध्ये एक ।
 गुण-कर-वि० [सं०] फायदा दिने; लाभ-दायक; हित-कर ।
 गुणकामदेव-ना० [सं०] काठमाडौँ शहर बसाल्ने र स्वयम्भूको स्तूप बनाउने भनी वंशावलीहरूमा प्रसिद्ध एक प्राचीन राजा ।
 गुण-कार-ना० [सं०] लाभ-दायक; गुण-कर ।
 गुण-कारक-वि० [सं०] फायदा गर्ने; लाभ-दायक ।
 गुण-कारी-वि० [सं०] लाभ-दायक; गुण-कर ।
 गुण-कीर्तन-ना० [सं०] गुण-गान; गुणको वर्णन ।
 गुण-गान-ना० [सं०] गुण गाउनु; गुणको बयान गर्नु; धूमधाम प्रशंसा गर्नु ।
 गुण-ग्रहण-ना० [सं०] १. अरुले गरेको गुण सम्झनु; कृतज्ञ हुनु । २. अर्कामा रहेका सद्गुणको अनुकरण गर्नु; अरुमा भएको असल बानी सिक्नु ।
 गुण-ग्रास-ना० [सं०] गुणहरूको समूह ।
 गुण-ग्राहक-वि० [सं०] गुण सम्झने; गुणको वा गुणीको आदर गर्ने; गुण-ग्राही ।
 गुण-ग्राही-वि० [सं०] गुण-ग्राहक ।
 गुण-घाती-वि० [सं०] अरुमा भएको असल गुण देखेर रीस गर्ने; द्वेषी ।
 गुणज्ञ-वि० [सं०] असल कुरो वा गुणको कदर गर्ने; गुण जान्ने ।
 गुणज्ञता-ना० [सं०] गुणज्ञ हुनाको भाव ।
 गुण-त्रय-ना० [सं०] प्रकृतिका तीन प्रमुख गुण (सत्त्व,

रज र तम) ।
 गुण-धर्म-ना० [सं०] कुनै गुणमा रहने विशेषता ।
 गुणन-ना० [सं०] एउटा अङ्कले अर्को अङ्कलाई गुन्नु; गुणा गर्नु ।
 गुणन-फल-ना० [सं०] एउटा अङ्कले अर्को अङ्कलाई गुनेर निस्केको अङ्क; गुणन गरेर आएको उत्तर वा परिणाम ।
 गुण-निधान-वि० [सं०] धेरै असल-असल गुण भएको; गुण-निधि; गुणी ।
 गुण-निधि-ना० [सं०] धेरै गुण हुने; गुणी; गुणवान् ।
 गुण-भोक्ता-वि० [सं०] गुणको अनुभव गर्ने; गुणबाट फायदा लिने ।
 गुण-लक्षण-ना० [सं०] आन्तरिक गुणको परिचायक चिह्न ।
 गुण-वाचक-ना० [सं०] १. गुणको बोध गराउने शब्द; विशेषण । (वि०) २. गुणको बोध गराउने ।
 गुणवान्-वि० [सं०] गुण भएको; गुणी ।
 गुण-सागर-वि० [सं०] अनेक असल गुण हुने; गुण-निधि ।
 गुण-हीन-वि० [सं०] गुण नभएको; निर्गुणी; गुण-रहित ।
 गुणा-वि० [सं० गुणन] १. गुनिएको; गुणन गरिएको (दोबर, तैबर आदि) । (ना०) २. गणितमा कुनै सङ्ख्याले अर्को सङ्ख्यालाई गुन्ने क्रिया वा विधि; गुणन ।
 गुणाकर-ना० [सं०] धेरै गुण भएको; गुण-निधि ।
 गुणाढ्य-वि० [सं०] १. धेरै असल-असल गुणहरू भएको; सद्गुणी । (ना०) २. पैशाची भाषामा 'बड्ड कहा' (वृहद् कथा-मञ्जरी) नामक ग्रन्थ लेख्ने एक प्रसिद्ध कवि ।
 गुणातीत-वि० [सं०] १. प्राकृतिक गुणहरूदेखि भिन्न रहेको । (ना०) २. परमेश्वर ।
 गुणानुवाद-ना० [सं०] गुण-गान; गुण-कथन; प्रशंसा ।
 गुणान्वित-वि० [सं०] असल गुणहरू भएको ।
 गुणित-वि० [सं०] १. गुणा गरिएको; गुणन गरिएको । २. गणना गरिएको; गनिएको ।
 गुणी-वि० [सं०] १. गुण भएको; गुणवान् । २. ज्ञार-फक गर्ने व्यक्ति; धामी; झाँक्री ।
 गुणीभूत-वि० [सं०] मुख्य नभएको; अप्रधान; गौण ।
 गुणीभूत-व्यङ्ग्य-ना० [सं०] वाच्यार्थका साथ गौण रूपमा आएको अप्रधान व्यङ्ग्य; मध्यम काव्य ।
 गुणेश्वर-ना० [सं०] तीनै गुण (सत्त्व, रज र तम)-लाई जितेको व्यक्ति; परमेश्वर ।
 गुण्ठन-ना० [सं०] १. ढाक्नु; छोप्नु । २. ढकना; विको । ३. पल्लयौरा ।
 गुण्ठित-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको । २. घेरिएको ।
 गुण्ड-ना० [सं०] मोथे झार ।
 गुण्डक-ना० [सं०] १. धूलो; चूर्ण । २. तेलको भाँडो । ३. मधुर र मन्द स्वर ।
 गुण्डिक-ना० [सं०] १. पीठो । २. धूलो ।

गुण्डित-गुन्ट

गुण्डित-वि० [सं०] १. विंधिएको; चूर्ण पारिएको ।
 २. शरीरभरि धूलो घसेको; धूलोले ढाकेको ।
 गुण्य-वि० [सं०] गुणा गरिने अङ्क; गुनिने अङ्क ।
 गुताइ-ना० [गुत्+आइ] गुत्ने किसिम, क्रिया वा भाव; गुथाइ ।
 गुताइनु-स० क्रि० [गुताउ+इ+नु] गुथाइनु; ('गुताउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुताउनु-स० क्रि० [गुत्+आउ+नु] गुथाउ; ('गुत्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गुताराइ-ना० [गुतार्+आइ] गुतार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुतारिनु-स० क्रि० [गुतार्+इ+नु] सित्तै पाए धेरै खाइनु; ('गुतार्नु'-को क० क्रि०) ।
 गुतार्नु-स० क्रि० [ने०] सित्तै पाएको वस्तु धेरै खानु; खूब खानु; बेसरी खानु ।
 गुतिनु-स० क्रि० [गुत्+इ+नु] गुथिनु; ('गुत्नु'-को क० क्रि०) ।
 गुत्थिइनु-अ० क्रि० [गुत्थि+इ+नु] रीसले धुम्मिइनु; ठुस्सिइनु; ('गुत्थिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गुत्थिनु-अ० क्रि० [ने०] रीसले धुम्मिनु; ठुस्सिनु ।
 गुत्थो-ना० [प्रा०] १. फूलको झुप्पो । २. मोती, पोते आदिका धेरै लुङको समूह ।
 गुत्थ्याइ-ना० [गुत्थि+याइ] गुत्थिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुत्थ्याहट-ना० [गुत्थि+आहट] गुत्थिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुत्नु-स० क्रि० [सं० गुण्ठन+नु] गुथ्नु ।
 गुथाइ-ना० [गुथ्+आइ] गुथ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुथाइनु-स० क्रि० [गुथाउ+इ+नु] गुथ्न लाइनु; ('गुथाउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुथाउनु-स० क्रि० [गुथ्+आउ+नु] गुथ्न लाउनु; लपेटाउनु; ('गुथ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गुथिनु-स० क्रि० [सं० गुण्ठन+नु] पगरी, फेटा आदि पहिरिनु; ('गुथ्नु'-को क० क्रि०) ।
 गुथ्नु-स० क्रि० [सं० गुण्ठन] पगरी, फेटा आदि पहिरिनु; लपेट्नु; बाँध्नु ।
 गुद-ना० [सं०] मल-द्वार; गुदा ।
 गुद-द्वार-ना० [सं०] मल-द्वार; गुदा; चाकको प्वाल ।
 गुदा-ना० [सं०] गुद-द्वार ।
 गुदी-ना० [सं० गूढ] १. भित्र रहेको सार तत्त्व; भित्री सत्त्व । २. फलका बोक्राभित्रको नरम खाद्य-पदार्थ । ३. खूबी; विशेषता; भित्री शक्ति ।
 गुदुगुदु-क्रि० यो० [अनु०] हल्का किसिमले छड्कने किसिम ।
 गुदो-ना० [गुदी] १. गुदी । २. गुप्त धन । ३. साँचिएको वस्तु ।
 गुन-ना० [सं० गुण] १. गुण । २. हित; उपकार; भलाइ ।

गुन-केसरी-ना० [ने०] १. लसुनको जस्तो पात र पोटी हुने, पहेँलो केशर हुने सेतो फूल फूलने एक बोट । २. त्यसैको फूल ।
 गुनगुन-क्रि० यो० [अनु०] अकलि स्पष्टसँग नसुन्ने वा नबुझ्ने गरी एकलै वा साथीसँग बिस्तारै बोल्ने वा गीत गाउने किसिम; गुनगुनाउने किसिम; गुनगुनाहट ।
 गुनगुनाइ-ना० [गुनगुनाउ+आइ] गुनगुनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुनगुनाइनु-अ० क्रि० [गुनगुनाउ+इ+नु] गुनगुन गरिनु; ('गुनगुनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 गुनगुनाउनु-अ० क्रि० [गुनगुन+आउ+नु] अरुले राम्ररी नसुन्ने वा नबुझ्ने गरी बोल्नु वा गाउनु; गुनगुन गर्नु ।
 गुनगुनाहट-ना० [गुनगुन+आहट] गुनगुनाउने किसिम वा क्रिया ।
 गुनहगार-वि० [फा०] अपराधी; पापी ।
 गुना-ना० [ने०] पेच काटिएको रेखा ।
 गुना-वि० [गुणा] गुणा ।
 गुनाइ-ना० [गुन्+आइ] गुन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुनाइनु-स० क्रि० [गुनाउ+इ+नु] गुन्न लाइनु; ('गुनाउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुनाउनु-स० क्रि० [गुन्+आउ+नु] गुन्न लाउनु; ('गुन्नु'-को क० क्रि०) ।
 गुनासो-ना० [गुनगुन+आसो] १. आत्मीय व्यक्तिसँग मनको दुःख पोख्नु । २. शोक । ३. पछुतो ।
 गुनाह-ना० [फा०] १. पाप । २. दोष; कसूर; अपराध ।
 गुनिउँ-ना० [गुन्यू] गुन्यू ।
 गुनिउँ-चोलो-ना० [गुन्यू-चोलो] गुन्यू-चोलो ।
 गुनिनु-स० क्रि० [गुन्+इ+नु] विचार गरिनु; सोचिनु; ('गुन्नु'-को क० क्रि०) ।
 गुनिया-ना० [गुन्यू] गुन्यू ।
 गुनिया-चोलो-ना० [गुनिया+चोलो] गुन्यू-चोलो ।
 गुनिलो-वि० [गुना+इलो] १. अरुले गरेको गुण मान्ने; गुण सम्झने; कृतज्ञ । २. गुण भएको; गुणी ।
 गुनी-वि० [सं० गुणी] गुणी ।
 गुनुगुनु-क्रि० यो० [अनु०] स्पष्टसँग नसुनिने गरी बिस्तारै कुरा गर्नु वा गाउनु; गुनगुन ।
 गुनेर-गानु-ना० [गुन्दर-गानु] गुन्दर-गानु ।
 गुन्डिइनु-अ० क्रि० [गुन्डि+इ+नु] गुन्टाजस्तो भई बेह्लिइनु; ('गुन्डिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गुन्डिनु-अ० क्रि० [गुन्टा+इ+नु] १. गुन्टाजस्तो भई बेह्लिनु । २. असफल हुनु; गुल्डिनु । ३. नाश हुनु । ४. ग्याँचे हुनु; पुड्को हुनु ।
 गुन्टे-वि० [गुन्टा+ए] १. गुन्टाजस्तो ढल्लो परेको; ग्याँचे; पुड्को । (ना०) २. खैरा र बाटुला किसिमका गेडा हुने एक जातको मासी धान ।

गुन्टे-मासी-ना० [ने०] १. खैरा र बाटुला किसिमका दाना हुने एक जातको धान । २. त्यसैको चामल ।
 गुन्टो-ना० [प्रा० गुण्टो] बिछ्याउनाहरू बेहरेर डोरीले बाँधेको पोको ।
 गुन्ट्याइ-ना० [गुन्टि+आइ] गुन्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुन्डो-वि० [सं० गुण्डक] १. ठाँटी; ठाँटिलो; ठाँट-वाँट गरेको; कसिकसाउ भएर सजिएको । २. रण्डीबाज । ३. बदमाश ।
 गुन्ड्याइ-ना० [गुन्डो+याइ] गुन्डो हुने किसिम वा भाव ।
 गुन्थ-ना० [सं०] ठूलो-गुँद ।
 गुन्दर-गानु-ना० [सं० गुडूची+गानु] बाटुला पात, पहुँला साना-साना फूल र साना-साना राता गोल फल हुने, लहुराका जरामा फल्ने भ्याकुरजस्तो कन्द; गुनेर-गानु । (आयुर्वेदमा यसको गुण विष-नाशक र सन्निपात-ज्वर नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 गुन्द्रासिनी-ना० [सं०] देशी गुँद ।
 गुन्द्री-ना० [गुंदरी] तानका डोरीमा गुँद, पराल आदिले बुनेको सुकुल ।
 गुन्द्रुक-ना० [ने०] साग-पात आदि भाँडामा वा खाल्टामा खाँदी अमिल्याएर बनाइएको खाद्य वस्तु । (यसको तर्कारी, अचार आदि बनाइन्छ ।)
 गुन्द्रुके-वि० [गुन्द्रुक+ए] १. गुन्द्रुक-सम्बन्धी । २. गुन्द्रुक-जस्तो; गुन्द्रुकसमानको । ३. तुच्छ; रद्दी; बेकम्मा (व्यक्ति) ।
 गुन्नर-गानु-ना० [गुन्दर+गानु] गुन्दर-गानु ।
 गुन्नु-सं० क्रि० [सं० गुणन+नु] १. विचार गर्नु; गौर गर्नु; सोच्नु । २. गुणा गर्नु; गुणन गर्नु ।
 गुन्यू-ना० [ने०] १. सानो फरिया । २. पेटीकोटजस्तो दुइ छेउ गाँसेर ईजार हाली लाउने एक किसिमको फरिया ।
 गुन्यू-चोली-ना० [गुन्यू+चोली] १. कन्या पाँच वर्षकी हुँदा विधिपूर्वक दिइने विशेष धोती र चोली । २. गुन्यू र चोली ।
 गुपचूप-ना० [सं० गुप्त+चूप] १. कुनै कुरो दबाउनु; चूपचाप; ढाक-छोप । २. खुवा र पीठो मिसाएर डल्लो पारी घिउमा पकाएर पागमा ढुबाएको, भित्र खोक्रो हुने एक किसिमको मिठाई; भित्र मसला हाली बनाइने एक किसिमको गुलाफ-जामुन ।
 गुप्त-वि० [सं०] १. लुकेको; छिपेको; प्रकट नभएको । २. नदेखिएको; अदृश्य । ३. बचाइएको; रक्षित । ४. मुश्किलले मात्र जानिने; गूढ । (ना०) ५. एक प्राचीन राज-वंश ।
 गुप्त-चर-ना० [सं०] गुप्त रूपमा विशेष कुराको भेद पत्ता लगाउने दूत; जासूस; गुप्ती-पुलीस; सी० आई० डी० ।
 गुप्त-दान-ना० [सं०] दातालाई मात्र थाहा पाएर दिइने दान; अरुलाई थाहा नदिई दिइएको दान; दाताको नाम नजनाई दिइएको दान ।
 गुप्त-वेश-वि० [सं०] वेश बदलेको; छद्म-वेश ।

गुप्ति-ना० [सं०] १. लुकाउनु; छिपाउनु; गोपन । २. रक्षा; रक्षण ।
 गुप्ती-ना० [सं० गुप्त] १. भित्रपट्टि तरवार वा किरीच लुकाई राख्ने गरी बनाइएको लट्टी । २. गुप्ती-पुलीस । ३. भू-गृह; ताइखाना । (वि०) ४. गुप्त; ढाकिएको ।
 गुप्ती-गुन्डो-ना० [गुप्ती+गुन्डो] बाहिर सीधासाधा देखिने र गुप्त तवरले व्यभिचार गर्ने व्यक्ति ।
 गुप्ती-पुलीस-ना० [गुप्ती+पुलीस] गुप्त रूपले अपराध वा अपराधीको पत्ता लगाउने पुलीस; गुप्त-चर; सी० आई० डी० ।
 गुप्ती-मारा-वि० [गुप्ती+मारा] भित्र-भित्रै अर्काको विगार गर्ने; कपटी ।
 गुफा-ना० [सं० गुहा] १. पहाडमा वा जमीनमा बनेको प्राकृतिक सुरङ; ओडार । २. जोगी-जङ्गम बस्ने कुटी । ३. सिंह, बाघ बस्ने ओडार ।
 गुब्बारा-ना० [अ० गुबार] भित्र हावा भरेर उडाइने रङ्गी-चङ्गी रबरको थैलो ।
 गुभो-ना० [सं० गर्भ] १. कर्कलो, मकै आदिको भित्री पात । २. मुनु; पिपिरो ।
 गुम-ना० [फा०] १. बेपत्ता; गायब; अलप । (वि०) २. छिपेको; गुप्त ।
 गुमज-ना० [फा० गुम्बद] झ्याल, ढोका वा छतमा बनाइने अर्ध-वृत्ताकार बान्की; बिखुम ।
 गुम-नाम-वि० [फा० गुम+नाम (सं०)] कसैको नाम नलेखिएको; बेनामी (चिट्ठी, लेख आदि) ।
 गुम-पाती-ना० [ने०] भीमसेन-पातीको जस्तो पात हुने, तर बास्ता भने नआउने एक जातको झार ।
 गुमक्याइ-ना० [गुमक्याउ+आइ] गुमक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुमक्याइनु-सं० क्रि० [गुमक्याउ+इ+नु] अटाई-नअटाई पन्जाले झिकिनु; ('गुमक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुमक्याउनु-सं० क्रि० [ने०] १. अटाई-नअटाई पन्जाले झिकिनु । २. मुख गाडेर प्रशस्त खानु । ३. अँगालेले बेसरी च्याप्नु; अँठ्याउनु ।
 गुमस्ता-ना० [फा. गुमास्तः] १. भित्री सल्लाह; गुप्त वार्ता । २. कामविशेषमा नियुक्त तलबदार वा हिस्सादार व्यक्ति; गुमास्ता ।
 गुमाइ-ना० [गुम्+आइ] गुम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुमाइनु-सं० क्रि० [गुमाउ+इ+नु] पाउने वस्तु असावधानी-वश नपाइनु; ('गुमाउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुमाउनु-सं० क्रि० [गुम्+आउ+नु] १. पाउनुपर्ने वस्तु कुनै कारणले नपाउनु; हराउनु; चुक्नु । २. गुम्ने पार्नु; ('गुम्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गुमान-ना० [फा०] १. अभिमान; घमण्ड । २. अनुमान; अन्दाज ।

गुमास्ता-गुरु-मन्त्र

गुमास्ता-ना० [फा० गुमास्तः] ठूला-बडा व्यापारीका तर्फबाट खरीद-बिक्री गर्नका निम्ति नियुक्त प्रतिनिधि; गुमस्ता।
 गुमिनु-अ० क्रि० [गुम्+इ+नु] नपाइने होइनु; हिस्सिइनु; ('गुम्नु'-को भा० क्रि०)।
 गुमोज-ना० [फा० गुम्बद] गुमज।
 गुम्नु-अ० क्रि० [फा० गुम्+नु] १. नपाइने हुनु; हराइनु। २. भुस्सिनु; हिस्सिनु। ३. बित्नु; समय नाघ्नु।
 गुम्फ-ना० [सं०] १. उल्लु; गाँसु। २. क्रम मिलाउनु; क्रम-बद्ध गर्नु।
 गुम्फन-ना० [सं०] १. गाँसु; उल्लु। २. सजाउनु; सजावट। ३. क्रम-बद्ध गर्नु।
 गुम्फित-वि० [सं०] १. उनीएको; गाँसिएको। २. सजाइएको। ३. मिलाइएको; संयुक्त गरिएको।
 गुम्बज-ना० [गुमज] गुमज।
 गुम्बा-ना० [ने०] १. बौद्ध धर्मावलम्बी भोटेहरूको देव-मन्दिर।
 गुम्बा-ना० [सं० कुम्भ] द्रोण-पुष्प।
 गुम्म-क्रि० यो० [ने०] १. हावा बन्द भई-गुम्सिने किसिम। २. घमण्डले वा रीसले नबोलेर बस्ने किसिम।
 गुम्सनु-अ० क्रि० [गुम्स+नु] गुम्सिनु।
 गुम्साइ-ना० [गुम्स+आइ] गुम्सने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गुम्साइनु-स० क्रि० [गुम्साउ+इ+नु] गुम्स्याइनु; ('गुम्साउनु'-को क० क्रि०)।
 गुम्साउनु-स० क्रि० [गुम्स+आउ+नु] १. गुम्स्याउनु। २. गुम्सनु लाउनु; ('गुम्सनु'-को प्रे० क्रि०)।
 गुम्सिनु-अ० क्रि० [गुम्स+इ+नु] १. हावा खेलन नपाउने गरी थुनिनु; ढाक-छोप भएर तातो हुनु; बाफिनु; उसिनिनु। २. गुम्सने होइनु; गुम्म परिनु; ('गुम्सनु'-को भा० क्रि०)।
 गुम्स्याइ-ना० [गुम्स्याउ+याइ] गुम्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गुम्स्याइनु-स० क्रि० [गुम्स्याउ+इ+नु] गुम्म पारिनु; ('गुम्स्याउनु'-को क० क्रि०)।
 गुम्स्याउनु-स० क्रि० [गुम्स+याउ+नु] १. हावा खेलन नपाउने गरी बन्द गर्नु; गर्माउने गरी ढाक-छोप गर्नु; गुम्म पार्नु। २. गुम्सनु लाउनु; ('गुम्सनु'-को प्रे० क्रि०)।
 गुम्स्याहट-ना० [गुम्स्याउ+आहट] गुम्सिने वा गुम्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 गुरगुर-क्रि० यो० [अनु०] १. आगो बल्ने किसिम; हरहर। २. धेरै मानिसहरू एकैसाथ आउने वा जाने किसिम।
 गुरगुरती-क्रि० यो० [गुरगुर+ती] गुरगुर।
 गुरगुरी-क्रि० यो० [गुरगुर+ई] गुरगुर।
 गुराँस-ना० [ने०] १. लाम्चा पात र दारिमका जस्ता राता वा सेता झुप्पाकार फूल हुने एक वृक्ष। २. त्यसैको फूल। (यो रातो र सेतो फूल हुने-दुइ जातको हुन्छ।)

३. दाल खाइने मस्याङ्जस्तो एक अन्न।
 गुराउ-ना० [सं० गुरु] मन्त्र-तन्त्रद्वारा बाधको रूप लिन सक्ने भनी प्रसिद्ध व्यक्ति।
 गुरिल्ला-युद्ध-ना० [अं० गुरिल्ला+युद्ध (सं०)] साना-साना दलमा बाँडिएर मौका छोपी दुश्मनमाथि गरिने आक्रमण।
 गुरु-ना० [सं०] १. विद्या वा शिक्षा दिने व्यक्ति; शिक्षक। २. मन्त्र सुनाउने व्यक्ति; आचार्य। ३. नव-ग्रहमध्ये एक; बृहस्पति। ४. दुइ मात्राको अक्षर; दीर्घ अक्षर। ५. पूज्य व्यक्ति; मान्य जन। (वि०) ६. गृह्णो; वजनदार। ७. ठूलो; बडैमाको। ८. नपच्ने; दुष्पाच्य।
 गुरु-कापी-ना० [गुरु+कापी] १. प्रेसमा कम्पोज गर्न वा छापन दिएको पाण्डुलिपि। २. मूल पत्र; शकल।
 गुरु-कुल-ना० [सं०] १. प्रशस्त विद्यार्थीहरूलाई पठन-पाठन गराउने गुरुको आश्रम; विद्याश्रम। २. गुरुको वंश; गुरु-घराना।
 गुरु-गृह-ना० [सं०] १. गुरु-कुल। २. गुरुको घर।
 गुरु-घराना-ना० [गुरु-घराना] १. राज-खानदानका गुरु-खलक। २. गुरु-परम्परा।
 गुरुङ-ना० [ने०] मुख्यतया नेपालको मध्य-पश्चिमी पहाडी प्रदेशमा बस्ने एक जाति।
 गुरुङ्सेनी-ना० [गुरुङ्+नी] गुरुङ जातिकी स्त्री।
 गुरु-जन-ना० [सं०] पूज्य व्यक्तिहरू; मान्य वर्ग (माता, पिता, दाजु, दिदी, गुरु आदि)।
 गुरुज्यू-ना० [गुरु+ज्यू] १. राज-परिवारलाई मन्त्र-दान गर्ने गुरु। २. गुरुको आदर बुझाउने शब्द।
 गुरु-तल्प-ना० [सं०] १. गुरुको बिछ्यौना। २. गुरुकी पत्नी।
 गुरु-तल्पग-ना० [सं०] गुरु-पत्नी वा विमातासँग व्यभिचार गर्ने व्यक्ति।
 गुरुता-ना० [सं०] १. गुरुको भाव; गुरुत्व। २. बोझ; भार। ३. गुरुको पद वा अधिकार।
 गुरुत्व-ना० [सं०] गुरुता।
 गुरुत्व-केन्द्र-ना० [सं०] कुनै पदार्थको सम्पूर्ण भार केन्द्रित हुने मध्य-बिन्दु।
 गुरुत्वाकर्षण-ना० [सं०] सबै वस्तुहरूलाई आफूतिर खिच्ने पृथ्वीको शक्ति।
 गुरु-दक्षिणा-ना० [सं०] पढाए वा मन्त्र-दान दिएबापत गुरुलाई दिइने दक्षिणा।
 गुरु-पुण्य-ना० [सं०] गुरु-वारका दिन पुण्य नक्षत्र पर्दा हुने योग।
 गुरु-पूर्णमा-ना० [सं०] गुरुको विशेष रूपमा पूजा गरिने पूर्णिमा; आषाढ शुक्ल पूर्णिमा।
 गुरु-मन्त्र-ना० [सं०] १. गुरुले सुनाएको मन्त्र; गुरुबाट प्राप्त मन्त्र। २. कसैबाट प्राप्त आफ्नो चित्त बुझ्दो उपदेश।

३. कुनै काम गर्न कसैबाट प्राप्त गुप्त मन्त्रणा (विशेषतः खराब अभिप्रायको व्यङ्ग्यार्थमा प्रयोग हुने) ।
 गुहमा-ना० [गुह+आमा] १. गुरुकी पत्नी । २. मन्त्र-दान दिने स्त्री । ३. पढाउने स्त्री; आचार्या ।
 गुहमापा-ना० [नेवा०] नेपालको प्राचीन इतिहास-प्रसिद्ध एक राक्षस । (फाल्गुन शुक्ल पूर्णिमाको राती काठमाडौँको टुँडिखेलमा यसलाई भोजन दिइन्छ ।)
 गुरु-मुख-ना० [गुरु+मुख] गुरुको मुख (गुरुद्वारा पढ्नु वा मन्त्र सुन्नु) ।
 गुरु-वार-ना० [सं०] बृहस्पति-वार ।
 गुरु-वासर-ना० [सं०] गुरु-वार; बृहस्पति-वार ।
 गुरुवासी-ना० [सं०] गुरुको घरमा बसेर विद्याध्ययन गर्ने छात्र ।
 गुर्काइ-ना० [गुर्काउ+आइ] गुर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुर्काइनु-सं० क्रि० [गुर्काउ+इ+नु] साहसपूर्वक कुनै काम गरिनु; ('गुर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुर्काउनु-सं० क्रि० [ने०] १. साहसपूर्वक कुनै काम गर्नु । २. फूर्तिसाथ खानु । ३. मैथुन गर्नु ।
 गुर्काइनु-अ० क्रि० [गुर्का+इ+नु] मरिनु; मृत्यु होइनु; ('गुर्काउनु'-को भा० क्रि०) ।
 गुर्कानु-अ० क्रि० [ने०] मर्नु; मृत्यु हुनु ।
 गुर्क्याइ-ना० [गुर्का+याइ] गुर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 गुर्जा-ना० [फा० गुर्ज] सुन-चाँदीको विशेष प्रकारको डन्डा वा गदा ।
 गुर्जा-ना० [सं० गुडूची] पीपलका जस्ता र थोरै पात हुने, राता गोल फल फल्ने, पहेँलो फूल फुल्ने र ठूलो डाँठ हुने एकलहरो; गुडूची । (आयुर्वेदमा यसको गुण ज्वर-नाशक, वीर्य-वर्द्धक, पुष्टि-कारक र हृदय-सम्बन्धी रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
 गुर्बो-ना० [ने०] १. बाहिरपट्टि हरियोमा सेता टीका-टीका परेका अनेक पात हुने र तिनका बीचमा शङ्खको बान्की परेर घुस्नेको एउटा ठूलो रातो रङ्गको पात हुने, र त्यसका बीचमा घोगो र घोगामाथि पहेँलो कोपिलो हुने, सेतो भ्याकुरजस्तो कन्द हुने एक बोट । २. त्यसैको कन्द; सेतो जातको ओल । (आयुर्वेदमा यसको गुण शूल रोग र अलकाईलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 गुर्भो-ना० [ने०] एक जातको विषालु सर्प ।
 गुर्भ-क्रि० यो० [अनु०] १. गोल वस्तु गुड्दा आवाज आउने किसिम । २. पेट कराउने किसिम । ३. बाघ, सिंह आदि गर्जने किसिम ।
 गुर्भिनु-अ० क्रि० [गुर्भि+इ+नु] गुर्भिनु; ('गुर्भिनु'-को भा० क्रि०) ।
 गुर्भिनु-अ० क्रि० [गुर्भि+इ+नु] १. गुड्नु । २. गुड्नेको आवाज आउनु । ३. वायुको विकारले पेट कराउनु ।
 गुर्भ्याइ-ना० [गुर्भि+याइ] गुर्भिने वा गुर्भ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गुर्भ्याइनु-सं० क्रि० [गुर्भ्याउ+इ+नु] गुर्भ्याइनु; ('गुर्भ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 गुर्भ्याउनु-सं० क्रि० [गुर्भि+याउ+नु] १. गोल वस्तु गुर्भ्याउनु; गुर्भ्याउनु । २. गुर्भिनु लाउनु; ('गुर्भिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 गुर्विणी-ना० [सं०] १. गर्भवती स्त्री । (वि०) २. दोजाई; गर्भवती ।
 गुलकन्द-ना० [फा० गुलकन्द] अत्तर-गुलाबको फूल सखरमा माझी भाँडामा कोचेर बनाएको एक किसिमको मुरब्बा ।
 गुलजार-वि० [फा० गुलजार] १. खेती-पाती वा बस्ती राम्रो भएको; हरिलो-भरिलो । २. आनन्द-दायक र शोभा-युक्त ।
 गुलदस्ता-ना० [फा०] फूल र पातहरू सजाएर बाँधी बनाइएको सुन्दर गुच्छा ।
 गुल-बकावली-ना० [फा० गुल+बकावली (सं०)] बकावलीको फूल ।
 गुला-ना० [प्रा० गुला] अण्ड-कोष; मुष्क ।
 गुलाफ-ना० [फा० गुलाब] गुलाब ।
 गुलाफ-जल-ना० [गुलाब-जल] गुलाब-जल ।
 गुलाफ-जामुनु-ना० [गुलाब-जामुनु] गुलाब-जामुनु ।
 गुलाफी-वि० [फा० गुलाबी] गुलाबी ।
 गुलाब-ना० [फा०] १. साना-साना पात, सुगन्ध-युक्त राता, पहेँला, सेता आदि अनेक रङ्गका फूल फुल्ने एक काँडादार बोट । २. त्यसैको फूल । (साना, ठूला, राता, पहेँला, सेता आदि अनेक रङ्गका फूल फुल्ने यसका अनेक जात छन् । यसका फूलबाट अत्तर, सुगन्धी जल आदि बनाइन्छ ।)
 गुलाब-जल-ना० [गुलाब+जल] गुलाबका फूलको अरक ।
 गुलाब-जामुनु-ना० [गुलाब+जामुनु] १. खुवा र पीठाको डल्लो पारी घिउमा पकाई पागमा डुबाएको खाद्य पदार्थ; लाल-मोहन । २. भित्रपट्टि दुइ फल्याँटे खैरो बीयाँ हुने, अम्बा-रङ्गको, गुलियो फल ।
 गुलाब-तकिया-ना० [गुलाब+तकिया] गाँजा काट्ने प्रेम-कटारीको अचानु ।
 गुलाब-पाश-ना० [फा०] गुलाब-जल हालेर छर्कने एक किसिमको सुरहीजस्तो सानो भाँडो ।
 गुलाबी-वि० [फा०] १. गुलाबको रङ्गको; हल्का रातो रङ्गको; गुलाफी । २. गुलाब-सम्बन्धी; गुलाबको । ३. हल्का; नजानिंदो किसिमको (घोच-पेच, पीडा, नशा आदि) ।
 गुलाम-ना० [अ० गुलाम] १. कमारो; दास । २. अधीनस्थ व्यक्ति; वश-वर्ती मानिस । ३. दहर र मीमका बीचको तासको एक पत्ती ।
 गुलाम-चोर-ना० [गुलाम+चोर] तासको एक खेल ।
 गुलामी-ना० [अ० गुलामी] गुलाम हुनाको भाव; दासत्व ।
 गुलियो-ना० [सं० गुल्य] १. मिस्री, चीनी, मह आदिको

गुलियो-गोल-काँकी-गूठे

स्वाद । (वि०) २. चीनी, मिस्री आदिका स्वादको; मीठो; मधुर ।

गुलियो-गोल-काँकी-ना० [गुलियो+गोल-काँकी] १. तीन-तीन कुना परेका पात हुने, लामा-लामा नङ्गा निस्कने, राता फल फल्ने, पहेँलो फूल फुल्ने एक लता । २. त्यसैको फल ।

गुलुच्छ-कन्द-ना० [सं०] सानो जातको सालिम-मिस्री ।

गुलुब-ना० [अं० ग्लोब] विजुलीको चीम; बल्व ।

गुलेली-ना० [फा० गिलूलः] १. मट्याङ्गाले हानेर चरा-चुरुङ्गीको शिकार गरिने धनुष । २. चोके परेका दुइ हाँगामा खरका फित्ता लगाई त्यसद्वारा मट्याङ्गाले हुत्थ्याएर चराको शिकार गरिने शस्त्र ।

गुल्जार-वि० [फा० गुल्जार] गुल्जार ।

गुल्जारी-ना० [फा० गुल्जमी] निशानाको केन्द्र; तारो ।

गुल्तनु-अ० क्रि० [ने०] गुल्तिनु ।

गुल्ताइ-ना० [गुल्ताउ+आइ] गुल्तिने वा गुल्ताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गुल्ताइनु-स० क्रि० [गुल्ताउ+इ+नु] गुल्तयाइनु; ('गुल्ताउनु'-को क० क्रि०) ।

गुल्ताउनु-स० क्रि० [गुल्ति + आउ+नु] गुल्तयाउनु; ('गुल्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

गुल्तिइनु-अ० क्रि० [गुल्ति+इ+नु] अचानक लड्नु; पछारिनु; ('गुल्तिनु'-को भा० क्रि०) ।

गुल्तिनु-अ० क्रि० [ने०] १. अचानक लड्नु; पछारिनु । २. उभिन्डिनु; मुन्टाको भर पर्नु । ३. असफल हुनु; फेल हुनु । ४. हार्नु । ५. मर्नु । ६. बिग्रनु; नष्ट हुनु; ('गुल्तिनु'-को भा० क्रि०) ।

गुल्तयाइ-ना० [गुल्ति+आइ] गुल्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गुल्तयाइनु-स० क्रि० [गुल्तयाउ+इ+नु] पछारिनु; लडाइनु; ('गुल्तयाउनु'-को क० क्रि०) ।

गुल्तयाउनु-स० क्रि० [गुल्ति+याउ+नु] १. पछार्नु; लडाउनु । २. मुन्टयाउनु; उभिन्डयाउनु । ३. हराउनु; पराजित गर्नु; ('गुल्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

गुल्तयाहट-ना० [गुल्ति+आहट] गुल्तिने किसिम वा क्रिया ।

गुल्फ-ना० [सं०] गोली-गाँठो ।

गुल्म-ना० [सं०] १. एउटै जराबाट धेरै शाखाहरू निस्कने बोट (उखु, बाँस, धान आदि) । २. नौ हात्ती, नौ रथ, सत्ताईस घोडा र पैतालीस पैदल सिपाही हुने प्राचीन कालका सेनाको एक विभाग । ३. पेटभित्र वायुको गोला-जस्तो जम्ने एक रोग; वायु-गोला ।

गुल्मी-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी पहाडी क्षेत्रमा रहेको एक जिल्ला ।

गुल्य-ना० [सं०] गुलियो स्वाद; गुलियोपन ।

गुह-ना० [सं०] १. कुमार; कार्तिकेय । २. घोडा । ३. विष्णु । ४. रामका निपाद जातिका एक मित्र ।

गुहा-ना० [फा० गवाह] गवाह; साक्षी ।

गुहा-ना० [सं०] गुफा; कन्दरा ।

गुहाई-ना० [फा० गवाही] गवाही ।

गुहार-ना० [सं० गो+हार] १. मदत; सहायता । २. अकस्मात् कुनै दुर्घटना वा विपद् आइपर्दा मदतका निम्ति कराइने शब्द; दुहाई ।

गुहाराइ-ना० [गुहार+आइ] गुहार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गुहारिनु-स० क्रि० [गुहार+इ+नु] गुहार मागिनु; मदतको निम्ति पुकार गरिनु; ('गुहार्नु'-को क० क्रि०) ।

गुहारे-वि० [गुहार+ए] गुहार दिने; सहायक; मदतगार ।

गुहार्नु-स० क्रि० [गुहार+नु] गुहार मागनु; मदतको निम्ति पुकार गर्नु ।

गुहु-ना० [प्रा० गूह] मल; विष्ठा; गू; दिसा ।

गुहु-धाई-ना० [गुहु+धाई] बालकको स्नाहार-सुसार गर्ने स्त्री ।

गुहे-वि० [गुहु+ए] १. गुहुजस्तो फोहर; धीन-लाग्दो । २. गुहुको; गुहु-सम्बन्धी ।

गुहे-कीरो-ना० [गुहे+कीरो] गुहुमा पैदा भई त्यसैमा ढुलो बनाएर बस्ने भमराजस्तो कालो कीरो; गँडे-कीरो ।

गुहे-चाँचर-ना० [गुहे+चाँचर] खोला-नालाका तीरमा बस्ने एक जातको चाँचर ।

गुहे-चील-ना० [गुहे+चील] सिनु खाने, चुच्चो पहेँलो र शरीर प्रायः सेतो हुने एक जातको चील; हुचील ।

गुहे-धन्धा-ना० [गुहे+धन्धा] मन नपर्दो सानो-तिनो काम; झन्झटको काम ।

गुहेली-ना० [ने०] साना-साना पात र मसिना पहेँला, गुलिया फल फल्ने एक जातको वृक्ष ।

गुह्य-वि० [सं०] १. छिपाउन योग्य; गोप्य । २. मुश्किलले मात्र बुझ्नु सकिने; गूढ । ३. छिपेको; गुप्त ।

गुह्यक-ना० [सं०] कुबेरको खजानाका रक्षक यक्षहरू ।

गुह्यकाली-ना० [सं०] गुह्येश्वरी ।

गुह्य-द्वार-ना० [सं०] १. गुद-द्वार; मल-द्वार । २. गुप्ती ढोका ।

गुह्य-पति-ना० [सं०] कुबेर ।

गुह्येश्वरी-ना० [सं०] काठमाडौँ-इलाकाको पूर्वी भागमा रहेको एक प्रसिद्ध पीठ; गुह्यकाली ।

गू-ना० [सं०] गुहु; विष्ठा ।

गूगो-वि० [फा० गुंग] बोल्न नसक्ने; लाटो ।

गूठ-ना० [गूठी] गूठी ।

गूठी-ना० [प्रा० गुट्ठी] १. धार्मिक वा परोपकारी कार्य स्थायी रूपले चलाउनाका निम्ति खडा गरिएको संस्था । २. त्यो संस्था चलाउनाका निमित्त राखिएको सम्पत्ति ।

गूठी-गाना-ना० [गूठी+गानः (फा०)] गूठीहरूको समुदाय ।

गूठीयार-गा० [गूठी+यार] १. गूठीमा सम्मिलित व्यक्ति-हरू । २. परिवार ।

गूठे-ना० [गूठ+ए] आलो-पालोसँग मिलेर काम गर्नका निम्ति गरिने सङ्घटन; पर्म ।

गृह-वि० [सं०] १. लुकेको; गुप्त। २. ढाकिएको; छोपिएको।
 ३. विशेष अभिप्राय लुकेको; वास्तविक अर्थ छिपेको।
 गृहता-ना० [सं०] गृह हुनाको भाव; गृहत्व।
 गृहत्व-ना० [सं०] गृह हुनाको भाव; गृहता।
 गृह-पुरुष-ना० [सं०] गुप्त-चर; जासूस; गुप्ती-पुलीस।
 गृह-मार्ग-ना० [सं०] १. गुप्त बाटो। २. सुरङ्ग।
 गृहाशय-वि० [सं०] १. गम्भीर अभिप्राय भएको; बुझ्न कठिन भएको। (ना०) २. भित्री अर्थ।
 गृञ्जन-ना० [सं०] १. गाजर; रातो मूला। २. सलगम।
 ३. विषाक्त बाणद्वारा मारिएको पशुको मासु।
 गृध्नु-वि० [सं०] १. लोभी; लालची। २. उत्सुक; अभिलाषी।
 गृध्र-वि० [सं०] १. लोभी; लोलुप। (ना०) २. गिद्ध।
 गृध्र-पति-ना० [सं०] जटायु।
 गृध्र-राज-ना० [सं०] जटायु; गृध्र-पति।
 गृष्टि-ना० [सं०] एक पटकमात्र बियाएकी गाई; पहिला बेते गाई।
 गृह-ना० [सं०] १. घर; वास-स्थान। २. स्वास्ती; पत्नी।
 ३. स्वदेश।
 गृह-उद्योग-ना० [सं०] घरैमा बसेर गरिने वा गर्न सकिने उद्योग; घरेलु उद्योग।
 गृह-कर्म-ना० [सं०] १. गृहस्थीले गर्नुपर्ने कर्म; गृह-कार्य।
 २. घरेलु धन्धा।
 गृह-कलह-ना० [सं०] घर-झगडा; परिवार, समाज वा राष्ट्रभित्र उठेको कलह।
 गृह-कार्य-ना० [सं०] घरायसी काम-काज; गृह-कर्म।
 गृह-भोधिका-ना० [सं०] माउसुली।
 गृहच्छिद्र-ना० [सं०] घर-गृहस्थीभित्रको झगडा; गृह-कलह।
 गृहज-वि० [सं०] १. घरैमा जन्मेको; घरमा पैदा भएको। (ना०) २. घरैमा जन्मेको नोकर वा कमारो।
 गृह-जन-ना० [सं०] घरको परिवार; कुल-कुटुम्ब।
 गृह-त्याग-ना० [सं०] घर छोड्नु; गृहस्थाश्रम त्याग्नु।
 गृह-देवता-ना० [सं०] १. घरमा नित्य पूजा गरेर राखिएका देवता। २. कुल-देवता।
 गृह-पति-ना० [सं०] १. घरको मालिक; घरपट्टी। २. गृहस्थ व्यक्ति।
 गृह-पाल-ना० [सं०] १. घरको मालिक; गृह-पति।
 २. घरमा पालिएको कुकुर।
 गृह-प्रवेश-ना० [सं०] शास्त्रोक्त मङ्गलाचारपूर्वक नयाँ घरमा प्रवेश गर्नु।
 गृह-मन्त्री-ना० [सं०] राज्यभित्रको व्यवस्था मिलाउने मन्त्री; गृह-विभागको मन्त्री।
 गृह-मेघ-ना० [सं०] गृहस्थीले नित्यप्रति गर्नुपर्ने पञ्च-महायज्ञ।
 गृह-युद्ध-ना० [सं०] १. घरका परिवारहरूका बीचको

झगडा; गृह-कलह। २. कुनै देशभित्रका वासिन्दाहरूका बीचको लडाइँ; आपसी झगडा।
 गृह-लक्ष्मी-ना० [सं०] १. घरकी लक्ष्मी। २. सुशीला गृहिणी।
 गृह-वाटिका-ना० [सं०] घरवरि-परिको बगैँचा; घरसँगैको बारी।
 गृह-वासी-वि० [सं०] घरैमा बस्ने; घर-गौँडे।
 गृह-संन्यास-ना० [सं०] घरैमा बसेर सबै कर्म गर्ने व्यक्ति; घरबाट बाहिर ननिस्कने प्रतिज्ञा वा व्रत लिएको व्यक्ति।
 गृह-सचिव-ना० [सं०] गृह-विभागको मुख्य सचिव।
 गृहस्थ-वि० [सं०] १. घर-बार गरेर बस्ने; गृहस्थाश्रममा रहेको। (ना०) २. किसान।
 गृहस्थाश्रम-ना० [सं०] चार आश्रममध्ये दोस्रो आश्रम; घर-गृहस्थी गरेर बस्ने आश्रम।
 गृहस्थी-ना० [सं०] १. घर-बार गरेर बस्ने व्यक्ति; गृहस्थ; गृहस्थाश्रममा रहेको व्यक्ति। २. घरको व्यवस्था; गृहस्थको काम-काज। ३. परिवार।
 गृहिणी-ना० [सं०] १. घरकी मालिकनी; गृह-स्वामिनी। २. भार्या; पत्नी।
 गृही-ना० [सं०] गृहस्थ; गृहस्थाश्रममा रहेको व्यक्ति।
 गृहीत-वि० [सं०] ग्रहण गरिएको; लिइएको; स्वीकृत; पक्रिएको; पाएको; प्राप्त; उपलब्ध।
 गृहीतार्थ-वि० [सं०] अर्थ बुझेको; मतलब सम्झेको; जानेको; ज्ञात।
 गृहोद्यान-ना० [सं०] घरको बगैँचा; गृह-वाटिका।
 गृहोद्योग-ना० [सं०] घर-सम्बन्धी काम; घर-धन्धा।
 गृहोपकरण-ना० [सं०] गृहस्थीमा चाहिने माल-सामान।
 गृह्य-वि० [सं०] १. गृह-सम्बन्धी; घरको। २. घरमा गरिने। ३. घरमा पालिएको; आश्रित। ४. लिन योग्य; ग्राह्य।
 गृह्य-कर्म-ना० [सं०] १. गृहस्थले गर्नुपर्ने कर्म। २. घरको काम।
 गृह्य-सूत्र-ना० [सं०] गृहस्थका कर्म र संस्कार आदिको निर्णय गरिएको एक वैदिक ग्रन्थ।
 गेँवरा-उखु-ना० [गेँवरा+उखु] गेँवरा-उखु।
 गेँवरा-उखु-ना० [गेँवरा+उखु] हरियो रङ्गको खूब रस आउने मोटो एक प्रकारको उखु। (यसका सेतो ठूलो डाँठ हुने र पहेँलो सानो डाँठ हुने—दुइ जात छन्।)
 गेगर-ना० [सं० कर्कर] दुङ्गाका साना-तिना टुक्रा; मसिना टुङ्गा।
 गेग्रान-वि० [गेगर] दुङ्गै-दुङ्गा भएको; दुङ्गै (जमीन)।
 गेड़ी-ना० [गेड़ा+ई] १. सानो गेड़ो। २. दाना; गेड़ो (बाल-बोलीमा)। ३. शरीरका हाडहरूको एक किसिमको जोर्नी।
 गेड़ो-ना० [सं० गुडा] १. दाना; अन्नहरूको बीज। २. फल।
 गेय-ना० [अ० गैज] रीस; इवी।

गेय-गोटा

गेय-वि० [सं०] गाउन लायक; गाउन योग्य; गाउन सकिने ।
 गेरुवा-वि० [गेरु+उवा] गेरु रङ्गको; गेरुले रंगाएको ।
 गेरु-ना० [सं० गवेरुः] फुस्रो, रातो रङ्गको एक उपधातु ।
 गेँवरा-ना० [?] १. सेतो, मोटो एक असल जातको ऊख ।
 २. अठुवाका जस्ता पात र सेता, पहेँला फूल हुने एक जातको बखैँ बोट । ३. त्यसैको फूल ।
 गेह-ना० [सं०] घर; बस्ने ठाउँ ।
 गेहिनी-ना [सं०] गृहिणी; पत्नी ।
 गेहेशूर-ना० [सं०] घरभित्रको मात्र बलियो; भीरु; डर-छेरुवा ।
 गैँडा-ना० [सं० गण्डक] नाकमा सीङ हुने शाकाहारी एक भद्दा जङ्गली जनावर; खड्गी ।
 गैँडे-कीरो-ना० [गैँडा+कीरो] गोबरमा पैदा हुने भमरा-जस्तो कालो कीरो; गोब्रे-कीरो; गुहे-कीरो ।
 गैडु-ना० [सं० गोष्ठ] गाई-वस्तुको रक्षाका निमित्त गोठमा पूजा गरिने देवता । (मङ्गसीर शुक्ल पूर्णिमाका दिन यिनको पूजा हुन्छ ।)
 गैर-ना० [अ० गैर] १. गयल; अनुपस्थिति । २. विरुद्ध वा निषेध बुझाउने शब्द । (उदा०-गैरसरकारी, गैरकानूनी ।)
 गैरिक-ना० [सं०] १. गेरु । २. सुन । (वि०) ३. गेरु रङ्गको; गेरुवा ।
 गैवार-वि० [ने०] १. रद्दी; बेकम्मा । २. फोहोरी; घिनाहा । ३. गैवार; असभ्य । ४. कहिल्यै पानी नसुकने गल (खेत); खाडी ।
 गैह-वि० [ने०] सबै; समस्त; जम्मै ।
 गैहो-वि० [गहिरो] गहिरो ।
 गो-ना० [सं०] १. गाई; गौ । २. पृथिवी । ३. वाणी । ४. सरस्वती । ५. आमा । ६. दिशा । ७. जल; पानी । ८. नेत्र; आँखा । ९. साँढे; गोरु । १०. रौं; लोम । ११. इन्द्रिय । १२. वृष राशि । १३. सूर्य । १४. चन्द्र । १५. घोडा । १६. नौको सङ्ख्या । १७. विजुली । १८. भैंसी, बाख्रो आदि दूध दिने पशु । १९. जिह्वा । २०. बाण ।
 गौज-ना० [सं० गोधा] १. ग्राह । (वि०) २. गोज्याङ्गो; लठेप्रो ।
 गोकर्ण-ना० [सं०] १. काठमाडौँको उत्तरी भागमा रहेको एक प्रसिद्ध शैव तीर्थ । २. त्यस तीर्थमा स्थापित शिव-लिङ्ग । ३. भागवत-प्रसिद्ध धुन्धुकारीका भाइ । ४. गाईको जस्तो कान हुने एक मृग; गाइकाने-बराँठ । (वि०) ५. गाईका जस्ता कान हुने ।
 गोकुल-ना० [सं०] १. गाईको बथान; गो-समूह । २. गोशाला । ३. यमुना-तटमा रहेको हिन्दूहरूको एक प्रसिद्ध तीर्थ । ४. कानका लोतीमा लाउने एक प्रकारको सुनको गहना ।
 गोकुल-धूप-ना० [सं० गुग्गुलु+धूप] १. साना-साना पात, खैरा साना-साना फूल र लाम्बा ठूला हरिया फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैबाट निस्कने खोटो जस्तो पदार्थ ।

गोकुले-ना० [गुग्गुलु] सेतो बोट्टा हुने गोकुल-धूपको एक जात ।
 गो-कुशी-ना० [फा०] गो-वध ।
 गोक्षुरक-ना० [सं०] गोखुर ।
 गोखरु-ना० [गोखुर] गोखुर ।
 गोखुर-ना० [सं० गोक्षुरक] १. साना-साना पात, सेता फूल र काँडावाल फल हुने एक बूटी । २. त्यसैको फल; गोक्षुरक; गोखरु । (यसका साना र ठूला—दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, पुष्टि-कारक र शुक्र-सम्बन्धी रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
 गोगन-ना० [ने०] ठूलूला पात हुने एक जातको रूख । (यसको पात खोचो, दुनो आदि बनाउने काममा प्रयोग गरिन्छ ।)
 गोगन-पाते-वि० [गोगन+पात+ए] गोगन वृक्षका पातको (खोचो, दुनो आदि) ।
 गो-ग्रास-ना० [सं०] भोजन गर्ने बखतमा गाईलाई छुट्ट्याइने अन्न ।
 गो-घात-ना० [सं०] गो-हत्या; गो-वध ।
 गो-घाती-वि० [सं०] गो-वध गर्ने; गोघ्न ।
 गोघ्न-वि० [सं०] गाई मार्ने; गाईको हत्या गर्ने ।
 गोचर-वि० [सं०] १. इन्द्रियद्वारा जानिने; इन्द्रिय-ग्राह्य । (ना०) २. इन्द्रियको विषय; इन्द्रिय-ग्राह्य वस्तु (रूप, रस, गन्ध, स्पर्श, शब्द आदि) । ३. गाईलाई चर्नका लागि छोडिएको जमीन; गौचर । ४. ज्योतिष शास्त्रअनुसार मनुष्यका नामका आधारमा गणना गरिएको ग्रह ।
 गोचर-भूमि-ना० [सं०] बसाहा वा त्रिशूल स्थापना गरी गाई-वस्तुलाई चर्नका निमित्त छोडिएको चौर; गौचर ।
 गो-चर्म-ना० [सं०] १. गाईको छाला । २. चर्सा । ३. जमीन नाप्ने प्राचीन कालको एक नाप ।
 गो-चारक-ना० [सं०] गाई चराउने मानिस; गोठालो ।
 गो-चारण-ना० [सं०] गाई चराउनु; गोठाला लाग्नु ।
 गो-जल-ना० [सं०] गउँत; गो-मूत्र ।
 गोजि ह्वा-ना० [सं०] गाइ-जिभ्रे झार ।
 गोजिह्विका-ना० [सं०] गाइ-जिभ्रे; बन-गोभी; जङ्गली काउली ।
 गोजी-ना० [सं० गुह्यक] १. भित्रपट्टि मसला हाली बनाइने खुवाको रोटी । २. बगली; खल्ली; जेब ।
 गोजेरो-ना० [सं० गोजी] १. सिँघान । (वि०) २. गोज्याङ्गो; सिँघाने ।
 गोज्याङ्गो-वि० [गौज] राम्ररी बोल्न नजान्ने; लठेप्रो; ग्वाँजे; सिँघाने ।
 गोटा-ना० [ने०] ओटा; थान ।
 गोटा-ना० [सं० गुटिका] कब्जियत भएको दिसा; साह्रो डल्लो दिसा; गेडाका आकारमा पेटभित्र जमेको मल ।
 गोटा-ना० [सं० गुण्ड] वस्त्रको छेउमा शोभाका निमित्त लगाइने सुनौला-रूपौला तारले बनेको फित्ता ।

गोटी-ना० [सं० गुटिका] १. बुद्धिचाल, पासा, पच्चीस आदिका खेलमा चालिने गट्टा; सारी। २. माछा पक्रने जालका छेउमा झुन्ड्याइने सीसा, फलाम आदिका गोली। ३. पशुको घाँटीमा हुने एक किसिमको खटिरा वा रोग।

गोठ-ना० [प्रा० गोठ] गाई-वस्तु राख्ने घर; ठूलो कटेरो; गो-शाला।

गोठाले-वि० [गोठालो+ए] गोठालाको जस्तो; गोठाला-सम्बन्धी।

गोठाले-काँक्रो-ना० [गोठाले+काँक्रो] गोल-काँक्रीका आकारको हरियो फल फल्ने एक जातको फल।

गोठाले-चरो-ना० [गोठाले+चरो] कोइलीजस्तो एक जातको चरो।

गोठाले-साग-ना० [गोठाले+साग] दूध निस्कने लामा-लामा पात, सेता वा पहेँला फूल र सेतो मूला हुने एक झार; दुग्ध-फेनी।

गोठालो-ना० [प्रा० गोठालो] १. गाई-वस्तुहरूको संरक्षण गर्ने व्यक्ति; गाई-वस्तु चराउने व्यक्ति। २. पछि-पछि हिँडेर हेर-विचार गर्ने व्यक्ति; संरक्षक।

गोठ-गाई-ना० [गोठ+गाई] गोठभरिको नाइके गाई; बथानको अगुवा गाई।

गोठे-च्याउ-ना० [गोठ+च्याउ] गोठे-च्याउ।

गोड-ना० [गोड] वरि-परिको घाँस उखेली बोट-बिरुवा-हरूमा उकेरा दिनु; गोड्ने काम; गोड-मेल।

गोडधुवा-ना० [गोडा+धुवा] विवाहमा दुलहा-दुलहीका गोडा धुँदा दुलही-पक्षबाट दिइने उपहार।

गोड-मेल-ना० [गोड+मेल (फाँ०)] १. बोट-बिरुवाहरूमा उकेरा दिनु; गोड्नु; गोड। २. आफ्नो काम फत्ते गर्नाका निमित्त अरुलाई फकाई-फुल्याई गर्नु।

गोडा-ना० [प्रा० गोड] खुट्टा; पाउ; पयर।

गोडाइ-ना० [गोड+आइ] गोड्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

गोडाइनु-स० क्रि० [गोडाउ+इ+नु] गोड्न लाइनु; गोड-मेल गराइनु; ('गोडाउनु'-को क० क्रि०)।

गोडाउनु-स० क्रि० [गोड+आउ+नु] गोड्न लाउनु; गोड-मेल गराउनु; ('गोड्नु'-को प्रे० क्रि०)।

गोडायत-ना० [फा० गोइन्दः] गाउँको चौकीदार।

गोडिनु-स० क्रि० [गोड+इ+नु] गोड-मेल गरिनु; ('गोड्नु'-को क० क्रि०)।

गोडी-ना० [गोडा+ई] गोडा (बाल-बोलीमा)।

गोडुम्बा-ना० [सं०] तरबूजो।

गोडित-ना० [गोडायत] गोडायत।

गोडो-ना० [गोडा] गोडा।

गोड्नु-स० क्रि० [प्रा० गोड्] वरि-परिका घाँसहरू उखेली बोट-बिरुवाहरूका नजीकको माटो खनेर खुकुलो पार्नु; गोड-मेल गर्नु।

गोणी-ना० [सं०] बोरा; टाटको धोक्रो।

गोत-ना० [प्रा० गोत] १. गोत्र; पुर्ख्यौली। २. कुल; वंश; गोती।

गोता-ना० [अ० गोतः] १. डुब्नु; डुबुल्की। २. हैरानी; शासना। ३. गोत।

गोतिया-वि० [गोत+इया] एकै गोत्रको; सगोत्री।

गोती-वि० [प्रा० गोतीअ] एकै गोत्रको; सगोत्री।

गो-तीर्थ-ना० [सं०] गोठ; गो-शाला।

गोत्र-ना० [सं०] १. वंश-प्रवर्तक ऋषि-मुनिहरूबाट चलि-आएको उपनाम। २. वंश; कुल; पुर्ख्यौली। ३. जाति। ४. वर्ग। ५. सन्तान। ६. नाम; संज्ञा। ७. दल; समूह। ८. छाता; छत्र। ९. बाटो; मार्ग। १०. पर्वत; पहाड। ११. गाईलाई रक्षा गर्ने व्यक्ति। १२. पृथिवी।

गोत्र-पट-ना० [सं०] वंशावली।

गोत्र-प्रवर्तक-वि० [सं०] गोत्र चलाउने।

गोत्रभिद्-ना० [सं०] १. पहाड फोर्ने व्यक्ति। २. इन्द्र।

गोत्री-वि० [सं०] एउटै गोत्रको; गोत्रीय; गोती।

गोत्रीय-वि० [सं०] एकै गोत्रमा जन्मेको; एउटै गोत्रको।

गोदना-ना० [गो०] छाला पाछेर नीर वा कोइला हालेको पानीमा डुबाइएको सीयोले खोपेर शरीरमा शृङ्गारका निमित्त बनाइने बट्टा।

गोदाइ-ना० [गोड्+आइ] गोड्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

गोदाइनु-स० क्रि० [गोदाउ+इ+नु] गोड्न लाइनु; ठोकाइनु; ('गोदाउनु'-को क० क्रि०)।

गोदाउनु-स० क्रि० [गोड्+आउ+नु] गोड्न लाउनु; ठोकाउनु; ('गोड्नु'-को प्रे० क्रि०)।

गोदागोद-ना० [गोड्+गोड्] परस्परको गोदाइ; खाँदाखाँद।

गो-दान-ना० [सं०] १. गाई-दान। २. ब्राह्मणका षोडश संस्कारमध्ये एक; क्षौर-कर्म; कपाल खौरनु।

गोदाम-ना० [अ० गोडाउन] जिन्सी माल-मत्ता प्रशस्त मात्रामा राख्ने ठाउँ वा घर।

गोदारण-ना० [सं०] १. हलो। २. कोदाली।

गोदावरी-ना० [सं०] १. दक्षिण भारतमा बग्ने एक प्रसिद्ध नदी; हिन्दूहरूका पवित्र सात नदीमध्ये एक। २. ललितपुर शहरको आग्नेय कोणमा रहेको एक प्रसिद्ध तीर्थ। (सिंह राशिमा बृहस्पति जाँदा अथवा प्रत्येक बाह्र वर्षमा यहाँ मेला लाग्दछ।)

गोदावरी-ना० [फा० गुलदाउदी] १. कुना-कुना परेका भूवा-दार नरम पात हुने; अनेक रङ्गका केसा-केसा परेका ठूला-साना फूल फुल्ने एक शारदीय बोट। २. त्यसैको फूल। गोदिनु-स० क्रि० [गोड्+इ+नु] लात खाँदिनु; ठोकिनु; पिट्नु; ('गोड्नु'-को क० क्रि०)।

गोदोहनी-ना० [सं०] गाई दुहुने भाँडो; गबुवा।

गोड्नु-स० क्रि० [गोडा+दि+नु] लात खाँदिनु; ठोक्नु; पिट्नु।

गो-धन-ना० [सं०] गाई, भैंसी आदि धन।

गोधाइ-गो-मुखी

- गोधाइ-ना० [गोध्+आइ] गोधने किसिम, क्रिया वा भाव;
गोदाइ ।
- गोधाइनु-स० क्रि० [गोधाउ+इ+नु] गोदाइनु; ('गोधाउनु'-
को क० क्रि०) ।
- गोधाउनु-स० क्रि० [गोध्+आउ+नु] गोदाउनु; ('गोधनु'-
को प्रे० क्रि०) ।
- गोधागोध-ना० [गोदागोद] गोदागोद ।
- गोधिका-ना० [सं०] १. गोही । २. माउमुली ।
- गोधिनु-स० क्रि० [गोध्+इ+नु] गोदिनु; ('गोधनु'-को
क० क्रि०) ।
- गोधूम-ना० [सं०] गहूँ ।
- गो-धूलि-ना० [सं०] चरेर फर्केकाका गाईहरूका खुरले
धूलो उड़ाएको वेलुकाको समय; प्रसिद्ध एक मुहूर्त ।
- गोध्नु-स० क्रि० [गोद्नु] गोदनु ।
- गोप-ना० [सं०] १. गाई पाल्ने; गो-रक्षक । २. गो-
शालाको मालिक । ३. संरक्षक । ४. नायक । ५. राजा ।
- गो-पति-ना० [सं०] १. गाईको धनी; गाईको मालिक ।
२. साँढे । ३. शिव । ४. विष्णु । ५. श्रीकृष्ण । ६. सूर्य ।
७. चन्द्रमा । ८. राजा । ९. वरुण ।
- गोपन-ना० [सं०] १. लुकाउनु; छिपाउनु । २. पाल्नु;
रक्षा गर्नु ।
- गोपनीय-वि० [सं०] १. लुकाउन योग्य; छिपाउन हुने ।
२. पालन योग्य; रक्षणीय ।
- गोपा-ना० [सं०] १. गोपकी स्त्री । २. गाई पाल्ने स्त्री ।
३. गौतम बुद्धकी पत्नी; यशोधरा ।
- गोपानसी-ना० [सं०] घरका छानाको बलो ।
- गोपाल-ना० [सं०] १. गाई पाल्ने व्यक्ति; २. श्री-कृष्ण ।
- गोपाल-कर्कटी-ना० [सं०] गोठाले-काँक्रो ।
- गोपाष्टमी-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल अष्टमी ।
- गोपिका-ना० [सं०] १. गोपिनी; गोप-स्त्री । (वि०)
२. पालन-पोषण गर्ने; संरक्षक (स्त्री); धाई ।
- गोपिनी-ना० [सं० गोपी] गोप-स्त्री; गोपी; गोपिका ।
- गोपी-ना० [सं०] गोपिका ।
- गोपी-चन्दन-ना० [सं०] द्वारकामा पाइने, वैष्णवहरूले
तिलक धारण गर्ने पहिलो भावको माटो ।
- गोपी-बाँस-ना० [गोपी+बाँस] गोपे-बाँस ।
- गोपुर-ना० [सं०] १. शहरको ढोका; मुख्य ढोका ।
२. राज-दरबार वा मन्दिर आदिको मूल ढोका ।
- गो-पुरीष-ना० [सं०] गोबर ।
- गोपे-बाँस-ना० [सं० गोप+बाँस] सानो एक जातको बाँस ।
(यसको बाँसुरी बनाइन्छ ।)
- गोप्ता-वि० [सं०] १. पाल्ने; पालक । २. रक्षा गर्ने;
रक्षक । ३. लुकाउने; गोपन गर्ने ।
- गोप्य-वि० [सं०] १. लुकाउन लायक; गोपनीय । २. रक्षा
गर्न लायक; रक्षणीय ।

- गोपले-वि० [ने०] भद्दा किसिमको; खाँचे; नराग्री किसिमको
मोटो ।
- गोबर-ना० [सं० गोमय] गाईको मल; गो-पुरीष ।
- गोबर-गणेश-वि० [गोबर+गणेश] केही नजान्ने; लठ्ठक;
बुद्धि नभएको; बुद्ध; शुद्ध-बुद्ध ।
- गोब्रे-वि० [गोबर+ए] १. बुद्ध; गोबर-गणेश । २. भद्दा
किसिमको मोटो; गोपले । ३. गोबर-सम्बन्धी; गोबरको ।
- गोब्रे-कीरो-ना० [गोब्रे+कीरो] गोबरमा पैदा हुने एक
किसिमको कीरो ।
- गोब्रे-चाँप-ना० [गोब्रे+चाँप] पहेँलो फूल फुल्ने एक जातको
चाँप ।
- गोब्रे-च्याउ-ना० [गोब्रे+च्याउ] गोबरमा उम्रने, खैरो
रङ्गको, छत्राकार, खान नहुने एक जातको च्याउ ।
- गोब्रे-झार-ना० [गोब्रे+झार] ठूलूला खस्रा पात र गोल-
भेंडाजस्ता फल हुने, वर्षा-कालमा हुने बोटविशेष ।
- गोब्रे-मल-ना० [गोब्रे+मल] गाई-वस्तुको गोबरको मल ।
- गोब्रे-मसी-ना० [गोब्रे+मसी] गोबर र मोसोबाट तयार
हुने कालो मसी ।
- गोब्रे-सल्लो-ना० [गोब्रे+सल्लो] गोबरको थासोजस्तो फल
फल्ने एक जातको सल्लो ।
- गोब्याइ-ना० [गोब्याउ+याइ] गोब्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
- गोब्याइनु-स० क्रि० [गोब्याउ+इ+नु] गाईद्वारा बिष्टचा-
इनु; ('गोब्याउनु'-को क० क्रि०) ।
- गोब्याउनु-स० क्रि० [गोबर+याउ+नु] गाई-भैंसीले
बिष्टचाउनु; गाई-भैंसीले हम्नु ।
- गोभाइ-ना० [गोभ्+आइ] गोभने किसिम, क्रिया वा भाव ।
- गोभाइनु-स० क्रि० [गोभाउ+इ+नु] गोभ्न लाइनु;
घोपाइनु; ('गोभाउनु'-को क० क्रि०) ।
- गोभाउनु-स० क्रि० [गोभ्+आउ+नु] गोभ्न लाउनु;
घोपाउनु; ('गोभ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
- गोभिनु-स० क्रि० [गोभ्+इ+नु] घोपिनु; घोचिनु;
(‘गोभ्नु’-को क० क्रि०) ।
- गोभी-ना० [सं० गो+जिह्वा] काउली; कोवी; फूल-गोभी ।
- गोभ्नु-स० क्रि० [सं० गुम्फ्+नु] १. घोप्नु; घोच्नु ।
२. खोप्नु । ३. छेड्नु ।
- गोसन-ना० [सं० गोस] ज्यादै विषालु, रिसाउँदा फणा
फिँजाउने एक जातको कालो वा गहूँ-रङ्गको सर्प ।
- गोमय-ना० [सं०] गोबर ।
- गोमायु-ना० [सं०] श्याल; श्रृगाल ।
- गो-मुख-ना० [सं०] १. एक किसिमको बाजा; नरसिङ्गा ।
२. जप-माला हाल्ने, गाईका मुखका आकारको थैलो;
गो-मुखी ।
- गो-मुखी-ना० [सं०] १. भण्टाका जस्ता पात र फूल हुने,
चुच्चो घुमेको लाम्चो फल फल्ने एक बूटी । २. त्यसैको फल ।

३. जप-माला हाल्ने, गाईका मुखका आकारको थैलो;
गो-मुख ।
गो-मूत्र-ना० [सं०] गउँत ।
गोमूत्रिका-ना० [सं०] १. कुरुर-बन्तो । २. एक किसिमको
चित्र-काव्य ।
गोमेद-ना० [सं०] रातो भावको पहुँलो रङ्ग हुने एक प्रसिद्ध
रत्न ।
गो-मेध-ना० [सं०] गाई काटेर होम गरिने एक वैदिक यज्ञ ।
गोयस-ना० [ने०] अचार, मुखवा आदि हाल्ने चीनियाँ
माटोको भाँडो ।
गो-यात्रा-ना० [सं०] भाद्र कृष्ण प्रतिपदाका दिन हुने दैशिक
यात्रा; गाइ-जात्रा ।
गो-यान-ना० [सं०] बयल-गाडा ।
गो-रक्ष-ना० [सं०] १. गाई पाल्ने व्यक्ति; गोपाल ।
२. सुत्तला । ३. गोरखनाथ ।
गो-रक्षक-ना० [सं०] गाईको रक्षा गर्ने; गाई पाल्ने; गोप ।
गोरक्षपा-ना० [सं० गोरक्ष+पाद] गोरखनाथ ।
गोरख-ना० [गोरखनाथ] गोरखनाथ ।
गोरख-नुम्बा-ना० [सं० गोरक्ष-नुम्बी] लौकाका जस्ता पात
र सेता फूल हुने, लहरामा फल्ने, तरकारी खाइने, मोटो,
लौकाजस्तो एक जातको फल ।
गोरख-धन्धा-ना० [गोरख+धन्धा] १. तारका धेरै मुन्द्रा
वा काठका टुक्राहरू युक्तिपूर्वक जोड्ने र छुट्ट्याउने खेल ।
२. गोरखनाथले रचेको चित्त एकाग्र गराउने धन्धा । ३.
झन्झटको काम; कोते-धन्धा ।
गोरखनाथ-ना० [सं० गोरक्षनाथ] ईसवी नवौँ शताब्दीमा
भएका एक प्रसिद्ध प्राचीन हठयोगी अवधूत; कनफट्टा
मत चलाउने शैव सम्प्रदायका एक प्रसिद्ध साधु; चौरासी-
सिद्धमध्ये एक; गोरक्षपा ।
गोरख-पन्थ-ना० [गोरख+पन्थ] महात्मा गोरखनाथले
चलाएको एक साधु-सम्प्रदाय ।
गोरख-पन्थी-ना० [गोरख+पन्थ+ई] गोरख-मतानुयायी
साधु; कनफट्टा जोगी ।
गोरखमुण्डी-ना० [सं० गोरक्षमुण्डी] रातो केसर हुने छँचूके-
झारका जस्ता साना-साना फूल र मसिना पात हुने एक झार ।
(यसको ठूलो जातको बोटलाई महामुण्डी र सानो जातको
लाई मुण्डी भन्दछन् । यसको स्वाद तीतो हुन्छ । आयुर्वेदमा
यसको गुण धातु-वर्द्धक र गरम बताइएको छ ।)
गोरखा-ना० [गोरख] नेपालको पश्चिमी क्षेत्रको एक जिल्ला ।
गोरखा-दक्षिण-बाहु-ना० [सं०] बीचमा जोडा खुकुरीको
चिह्न भएको, पाँच-कुने ताराका आकारको, एक नेपाली
राष्ट्रिय तन्त्रमा । [यसका दुइ विशेष श्रेणी र अरू पाँच
श्रेणी छन् । अति-प्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु (महाधिपति र
अधिपतिले धारण गर्ने), सुप्रसिद्ध-प्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु
(पहिलो दर्जा), प्रसिद्ध-प्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु (दोस्रो

दर्जा), प्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु (तेस्रो दर्जा), गोरखा-
दक्षिण-बाहु (चौथो दर्जा) र गोरखा-दक्षिण-बाहु (मेडल) ।]
गोरखाली-वि० [गोरखा+आली] १. गोरखामा रहने;
गोरखाको । २. गोरखा जिल्लाका निवसी । ३. विदेशीहरूले
नेपालीहरूलाई भन्ने शब्द ।
गोरखे-लहुरी-ना० [गोरखा+लहुरी] काँधमा र घुँडा-मनि
गरालो हालेर डोरीले बाँधी अपराधीलाई दिइने सजाय ।
गो-रज-ना० [सं०] गाईका खुरबाट उड्ने धूलो; गो-धूलि ।
गोरम-ना० [सं० गुड+आम्र] काँचो आँपका चाना नून,
मसला हाली पागमा पकाएको खाद्य पदार्थ ।
गो-रस-ना० [सं०] गाईका दूधका सम्बन्धबाट बन्ने पदार्थ
(दूध, दही, मही, घिउ आदि) ।
गोरा-ना० [गोरो] यूरोप, अमेरिका आदि देशका गौर वर्ण
जातिहरू ।
गोराइ-ना० [गोरो+आइ] गोरो हुनाको भाव; गोरोपन ।
गोरिल्ला-ना० [अं०] अफ्रिकाका जङ्गलमा पाइने वन-मान्छे;
धेरै अंशमा मानिससित आकारमा मिल्ने ठूलो एक जातको
वानर ।
गोरु-ना० [सं० गो] १. गाईको सुमरेको भाले पशु; बयल ।
(वि०) २. अबूझ; मूर्ख ।
गोरु-मुत्ते-ना० [गोरु+मूत] १. एक किसिमको झार । (वि०)
२. बेकम्मा; रद्दी । ३. अबूझ; नासमझ । ४. बाङ्गा-टिङ्गा
वा नराम्रा (अक्षर) ।
गोरेटो-ना० [गो+एटो] मानिस वा पशुहरू ओहोर-दोहर
गर्दा स्वयमेव बनेको झीनो बाटो; डोरेटो ।
गोरो-वि० [सं० गौर] श्वेत वर्णको ।
गोरोचन-ना० [सं०] १. गाईका पित्ताशयबाट निस्कने
रौं भएको नरम वस्तु; गोलोचन । २. पहुँलो र सुगन्धी
डाँठ हुने एक बूटी । (यो घोटेर चन्दन बनाइन्छ ।)
गोरोचना-ना० [सं०] गोरोचन ।
गोर्चाटो-ना० [गो+याँटो] गोरेटो; डोरेटो ।
गोल-ना० [अं०] १. भकुन्डो आदिका खेलमा भकुन्डो पुग्दा
जितिन निश्चित ठाउँ । २. त्यस ठाउँमा भकुन्डो पुर्‍याउनु ।
३. लक्ष्य; उद्देश्य ।
गोल-वि० [सं०] १. भकुन्डाका आकारको । २. बाटुलो;
वृत्ताकारको । (ना०) ३. भकुन्डाको जस्तो आकार ।
४. वृत्ताकार । ५. विधवाद्वारा व्यभिचारबाट जन्मेको
छोरो । ६. समूह; जमात; मण्डल ।
गोल-ना० [ने०] निभेको अँगार; कोइला ।
गोलक-ना० [सं०] १. बाटुलो पदार्थ; पिण्डाकार वस्तु ।
२. विधवा स्त्रीले पर-पुरुषबाट पैदा गरेको छोरो । ३.
बिकोमा रुपियाँ-पैसा छिराउने प्वाल भएको कन्तुर ।
गोल-काँक्री-ना० [गोल+काँक्री] १. घिरौँलाका जस्ता
ठूला-ठूला पात, पहुँला फूल र केराको बुझाका आकारको
रातो फल, र नङ्गा हुने, हिमालयमा पाइने एक लहुरो ।

गोल-घर-गोष्ठ

२. त्यसैको फल; आखुपर्णी । (आयुर्वेदमा यसको गुण वायु र मल खुला गर्ने बताइएको छ ।)

गोल-घर-ना० [गोल+घर] काठमाडौँको सदर जेलभित्र वृत्ताकार घेरामा बनाइएको कैदखाना ।

गोल-टिन-ना० [गोल+टिन] चुरोट हाल्ने, टीनको गोलाकार बट्टा ।

गोलन्दाज-ना० [फा० गोलन्दाज] तोप हात्ते व्यक्ति ।

गोलफकी-ना० [नेवा० गोफुकी] खूब फूल उठेको चिनियाँ धानको खट्टे; सिरौलाको खट्टे ।

गोल-बोली-ना० [गोल+बोली] कुनै कुरो निश्चय नहुने गरी वा अनेक अर्थ लाग्न सक्ने गरी भनिएको वा लेखिएको कुरो ।

गोलभिँडा-ना० [गोल+भण्डा] आलुका जस्ता बोटमा फल्ने, अचार खाइने, रातो, एक जातको फल ।

गोलभिँडा-ना० [गोलभिँडा] गोलभिँडा ।

गोलमटोल-वि० [फा० गो-म-गो] अर्थ स्पष्ट नभएको ।

गोलमाल-ना० [सं० गोल+माल (फा०)] १. गडबड; अव्यवस्था । २. छयासमिस; भद्रगोल । (क्रि० यो०) ३. तल-माथि; जथाभावी ।

गोल-योग-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रानुसार छ वा सात वटा ग्रह एकै ठाउँमा बस्नु हुने अशुभ योग ।

गोलसजन-ना० [फा० गुल+?] १. बैजनी रङ्ग । २. बैजनी रङ्गको एक जातको फूल । (वि०) ३. बैजनी रङ्गको ।

गोलसजनी-वि० [गोलसजन+ई] गोलसजन फूलको जस्तो रङ्ग भएको; बैजनी रङ्गको ।

गोलसिल-ना० [ने०] एक जातको चरो ।

गोला-वि० [सं०] १. बाटुलो; वृत्ताकारको । २. गोल वस्तु; पिण्ड । ३. तोपमा भरेर शत्रुमाथि फ्याँकिने फलाम आदि धातुको पिण्ड । ४. वायु-सम्बन्धी पेटको रोग । ५. अन्नको वजार । ६. कुनै प्रश्नको टुङ्गो लाउन वा भाग-बन्डा आदि मिलाउनुका निम्ति 'हुन्छ' वा 'हुँदैन' भन्ने कुराका चिह्न आदि लेखी चिट्ठाका रीतिले रोज्ने कागज आदिका टुक्रा वा त्यसका डल्ला ।

गोलाइ-ना० [गोल+आइ] गोल परेको किसिम; गोलाकार; बाटुलोपन ।

गोलाकार-वि० [सं०] गोल आकारको; बाटुलो ।

गोलाङ्गूल-ना० [सं०] एक जातको बाँदर ।

गोला-बारूद-ना० [गोला+बारूद] १. गोला र बारूद । २. लडाइँका सर-सामान ।

गोलाई-ना० [सं०] १. एक ध्रुववाट अर्को ध्रुवसम्म रेखा तारी पृथ्वीको मान-चित्रलाई बीचमा काट्नु वा विषु-वत्-रेखाद्वारा छुट्याउँदा हुने भू-गोलको आधा भाग । २. अर्द्ध-वृत्त ।

गोली-ना० [सं० गोल+ई] १. सानो गोला; वरी । २. बन्दूक, पिस्तौल आदिमा भरेर हानिने डल्लो वा लाम्चो सीसाको साधन ।

गोली-गट्टा-ना० [गोली+गट्टा] लडाइँका सर-सामान; (गोली, बारूद आदि) ।

गोली-गाँठो-ना० [गोली+गाँठो] कुकुच्चाभन्दा केही माथि, उठेको, दायाँ-बायाँको गोलाकार हाड; गुल्फ ।

गोली-धागो-ना० [गोली+धागो] गोल पारी बेरेको लुगा आदि सिउने धागो ।

गोलैसो-ना० [गोल+ऐसो] रुमालका चारै कुना बाँधी पारिएको पोको ।

गोलैस्याइ-ना० [गोलैस्याउ+आइ] गोलैस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गोलैस्याउनु-स० क्रि० [गोलैसो] १. रुमालका चारै कुना बाँधी पोको पार्नु; गोलैसो पार्नु । २. गोलैसो बोक्नु ।

गोले-वि० [गोल+ए] १. गोल परेको; गोलाकार भएको । २. गोल बेच्ने; कोइला बेच्ने ।

गोलैची-ना० [ने०] चुवाको फूल ।

गोलो-ना० [सं० गोल] १. धमिरा, कमिला, अरिझाल आदि कीराको गुँड । (वि०) २. डोलो; गोल; बाटुलो ।

गो-लोक-ना० [सं०] वैकुण्ठ धाम; कृष्ण-लोक ।

गोलोचन-ना० [सं० गोरोचन] गोरोचन ।

गोलोमिका-ना० [सं०] बाँदर-पुच्छे बूटी ।

गोलोमी-ना० [सं०] १. सेतो ढुबो । २. बोझो । ३. वेश्या; रण्डी ।

गोल्की-ना० [अं० गोल्-कीपर] भकुन्डोको खेलमा गोल हुने ठाउँमा भकुन्डो रोक्न रहने खेलाडी ।

गोल्फु-ना० [ने०] माटाको सानो घँटो ।

गोल्याइ-ना० [गोल्याउ+आइ] गोल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

गोल्याइनु-स० क्रि० [गोल्याउ+इ+नु] गोलाकार पारिनु; बाटुलो बनाइनु; ('गोल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

गोल्याउनु-स० क्रि० [गोल+याउ+नु] १. गोलाकार पार्नु; बाटुलो बनाउनु । २. आगो ननिभोस् भनी बोर्सीमा गोल, खरानी आदिलाई गोलाकार पारी थिच्नु ।

गो-वध-ना० [सं०] गो-धात ।

गोवर्द्धन-ना० [सं०] पुराणअनुसार ब्रज-वासीहरूको रक्षाका निमित्त श्री-कृष्ण चन्द्रले औँलामा उठाएको वृन्दावनको एक प्रसिद्ध पर्वत ।

गोविन्द-ना० [सं०] श्री-कृष्ण ।

गो-विसर्ग-ना० [सं०] चर्नका निमित्त गाई फुकाउने प्रातःकालको समय ।

गो-वैद्य-ना० [सं०] १. पशु चिकित्सक; पशु-वैद्य । २. मूर्ख वैद्य ।

गो-व्रज-ना० [सं०] १. गाईको हूल । २. गोठ; गो-शाला ।

गो-शकुत्-ना० [सं०] गोबर; गो-पुरीष ।

गो-शाला-ना० [सं०] प्रशस्त गाईहरू राख्ने ठाउँ; गोठ ।

गोष्ठ-ना० [सं०] गोठ; गो-शाला ।

गोष्ठी-ना० [सं०] १. थोरै मानिसहरूको सभा; सानो बैठक। २. वार्तालाप; परामर्श। ३. नौ-दश पुरुष पात्र र पाँच वा सात स्त्री पात्र हुने रूपकको एक भेद।
 गोसाई-ना० [सं० गोस्वामी] १. गोस्वामी। २. योगी। ३. महन्त। ४. ईश्वर।
 गोसाई-कुण्ड-ना० [गोसाई+कुण्ड] नेपालको पश्चिम-एक (१) नम्बर जिल्लामा रहेको एक प्रसिद्ध तीर्थ। (जनै-पूर्णमाका दिन यस कुण्डमा मेला लाग्दछ।)
 गोसाई-थान-ना० [गोसाई+स्थान] गोसाई-कुण्ड।
 गो-स्तनाकार-ना० [सं०] छोहोरा।
 गोस्तनी-ना० [सं०] दाख; अङ्गूर।
 गोस्तनी-द्राक्षा-ना० [सं०] झीनो लाम्चो जातको अङ्गूर।
 गोस्नौटी-ना० [गोस्नौटी+ई] १. दास-दासीले मालिककी छोरीलाई भन्ने शब्द। २. विवाहमा लोकन्तीले दुलहीलाई भन्ने शब्द।
 गोस्नौटी-ना० [ने०] १. कमारा-कमारीले आफ्ना मालिकका छोरा-छोरीसित लाउने साइनो। २. दुलहा-दुलहीका साथ जाने लोकन्ती-लोकन्तीले दुलहा-दुलहीलाई भन्ने शब्द।
 गो-हत्या-ना० [सं०] गो-धात; गो-वध।
 गोस्वामी-ना० [सं०] १. गाईको मालिक; गाई पाल्ने व्यक्ति। २. जितेन्द्रिय; वैष्णव-सम्प्रदायका आचार्यको पदवी। ३. माधव, वल्लभ र निम्बार्क-मतका वैष्णवहरूका महन्तको पदवी।
 गोस्वारा-वि० [फा० गोश-वारा] १. सगोल; साजा। (ना०) २. जिल्लाका बड़ा-हाकिमको अड्डा।
 गोहार-ना० [गुहार] गुहार।
 गोही-ना० [प्रा० गोहिआ] माउसुलीका आकारको शरीर र लामो थुनुनो हुने ठूलो एक जल-जन्तु; ग्राह।
 गोहोरो-ना० [सं० गोघा] करौँतीका आकारको पुच्छर हुने छेपाराका जातको एक जङ्गली जन्तु।
 गौ-ना० [सं०] गाई।
 गौँडा-ना० [गढ़] १. अवकरको ठाउँ; असजिलो ठाउँ। २. गढ़ी बनाएको ठाउँ। ३. जिल्लाभरको काम गर्ने गोस्वारासरहको जङ्गी अफिसर बस्ने पहाडी अड्डा। ४. त्यस अड्डाका मातहतको इलाका। ५. कसैको हैकम चल्ने ठाउँ।
 गौँडे-वि० [गौँडो+ए] १. गौँडा-सम्बन्धी। २. गौँडा ढुकेर बस्ने; गौँडामा बस्ने (चोर)।
 गौँडो-ना० [प्रा० गड्डो] १. बाघको पासो वा खोर थाप्ने ठाउँ। २. अन्तबाट जान नभई त्यसै ठाउँबाट मात्र आवत-जावत गर्नुपर्ने ठाउँ। ३. घरबाट मूल बाटोमा निस्कने सानो बाटो।
 गौँत-ना० [गउँत] गउँत।
 गौँत्याइ-ना० [गौँत्याउ+आइ] गौँत्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; गउँत्याइ।
 गौँत्याइनु-सं० क्रि० [गौँत्याउ+इ+नु] गउँत्याइनु; (गौँत्या-

उनु-को क० क्रि०)।
 गौँत्याउनु-सं० क्रि० [गौँत+याउ+नु] गउँत्याउनु।
 गौँथली-वि० [ने०] वसन्त ऋतुमा देखा परेर वर्षाको आखिरीमा हराउने, टाउको, पखेटा र पुच्छर कालो र पेट सेतो हुने धोबी चरोजत्रो एक जातको चरो। (भीर-गौँथली भीरमा र घर-गौँथली घरमा माटाको गुँड बनाएर बस्छ।)
 गौँथली-फूल-ना० [गौँथली+फूल] लहरामा फुल्ने एक जातको फूल।
 गौ-गोटी-ना० [गौ+गोटी] गाई-वस्तुका घाँटीमा आउने एक किसिमको खटिरो।
 गौ-चर-ना० [गौ+चर्] गाई-वस्तुहरू चराउनाका निमित्त बसाहा वा त्रिशूल राखी छोडिएको बाँझो जमीन; चउर; गोचर।
 गौचरन-ना० [सं० गो-चर] गौ-चर।
 गौड-ना० [सं०] १. भारतको पूर्वी बङ्गाल प्रदेशको पूर्वी भागको प्राचीन नाम। २. विन्ध्य पर्वतको उत्तरपट्टि बस्ने ब्राह्मण-जातिको एक वर्ग। (सारस्वत, कान्यकुब्ज, गौड, मैथिल र उत्कल-यी पाँचलाई गौड भनिन्छ।)
 गौड़-ना० [अ० गौर] गौर।
 गौडी-ना० [सं०] १. काव्य रचना गर्ने तीन रीतिमध्ये एक। २. सखरको रक्सी।
 गौण-वि० [सं०] १. मुख्य नभएको; अप्रधान; साधारण। २. गुण-सम्बन्धी। ३. गुण जाहेर गर्ने; गुण-वाचक।
 गौतम-ना० [सं०] १. न्याय-शास्त्र बनाउने प्रसिद्ध एक ऋषि। २. सप्तर्षिमध्ये एक। ३. बुद्ध।
 गौतमी-ना० [सं०] १. गौतमकी पत्नी। २. गोदावरी नदी। ३. दुर्गा।
 गौ-दान-ना० [सं०] गो-दान।
 गौधेरक-ना० [सं०] छेपाराका आकारको समरो र चिप्लो शरीर हुने, टाउकोदेखि पुच्छरसम्म सेता र काला ठाडा धर्सा हुने, गुलाबी रङ्गको ठुटो पुच्छर हुने, करीव एक वित्ता लामो जन्तु। (यसको उत्पत्ति भाले कृष्ण सर्प र पोथी गोहोरोबाट भएको बताइएको छ र यसले टोकेको मानिस तत्काल मर्दछ भन्ने बताइएको छ।)
 गौन-ना० [अ० गाउन] रङ्गी-चङ्गी बुट्टा भएको प्रायः स्त्रीहरूले फरिया लाउने एक जातको कपडा।
 गौ-मुखी-ना० [गौ+मुखी] गो-मुखी।
 गौ-मुखे-ना० [गौ+मुख] १. बिहीँका जस्ता पात हुने, चुच्चो घुंगुरिएर बीचमा खाल्टो परेका फल फल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैको फल।
 गौर-वि० [सं०] १. सेतो; स्वेत; गोरो। २. चम्किलो; उज्ज्वल। (ना०) ३. रातो रङ्ग। ४. फहेँलो रङ्ग। ५. चन्द्रमा। ६. धेरैको रूप। ७. सुन। ८. केशर। ९. नफाटेका खुर हुने मृग।
 गौर-ना० [ने०] नेपालको दक्षिणी जिल्ला रौतहटको मुख्य

गौर-ग्रह

वस्ती ।

गौर-ना० [अ० गौर] सोच-विचार; मनन; चिन्तन ।

गौर-चणक-ना० [सं०] काबुली-चना ।

गौरव-ना० [सं०] १. महत्त्व; बड़प्पन । २. आदर; सम्मान ।

३. प्रतिष्ठा; इज्जत । ४. गहूँ गोपन; गुस्ता ।

गौरव-शाली-वि० [सं०] गौरव-युक्त; सम्मानित ।

गौरवान्वित-वि० [सं०] गौरव-युक्त; सम्मानित ।

गौरवित-वि० [सं०] गौरव भएको; गौरव-युक्त ।

गौर-त्रीहि-ना० [सं०] सेतो-ठाडे धान ।

गौर-सुवर्ण-ना० [सं०] गन्धे बूटी ।

गौरा-ना० [सं० गौरी] पार्वती; गौरी ।

गौराङ्ग-ना० [सं०] १. विष्णु । २. शिव । ३. चैतन्य महाप्रभु ।

(वि०) ४. गोरा; अङ्ग्रेज ।

गौरा-पार्वती-ना० [गौरी+पार्वती] नेपालको पूर्वी प्रदेशमा रहेको एक प्रसिद्ध हिम-शिखर; गौरी-शङ्कर ।

गौरासित-त्रीहि-ना० [सं०] भंगरे धान ।

गौरिया-ना० [हिं०] माटाको सानो हुक्का ।

गौरी-ना० [सं०] १. गौरी स्त्री । २. पार्वती । ३. आठ वर्षकी कन्या ।

गौरी-गाई-ना० [गौरी+गाई] एक जातको जङ्गली गाई ।
(यसका सीङको जलहरी बनाएर शिव-लिङ्गमा अभिषेक गरिन्छ ।)

गौरी-बेत-ना० [गौरी+बेत] एक जातको बेत ।

गौरी-शङ्कर-ना० [सं०] १. शिव र पार्वती । २. नेपालको पूर्वी प्रदेशमा रहेको एक प्रसिद्ध हिम-शिखर । ३. दुइ मुख हुने रुद्राक्ष ।

गौरीश्वर-ना० [सं०] १. शिव-पार्वतीको संयुक्त रूप; अर्ध-नारीश्वर । २. शिव; महादेव ।

गौरुङ-ना० [ने०] पहाडको मुखियाभन्दा तलको एक पद; गाउँमा हैकम भएको व्यक्ति वा ठालु ।

गौरुङ-पाती-ना० [ने०] एक जातको रूख ।

गौलेतो-ना० [ने०] मसिनो पात हुने एक किसिमको भइँ-झार ।

गौलोचन-ना० [गोलोचन] गोलोचन ।

गौ-शाला-ना० [सं०] गो-शाला ।

ग्याँचे-वि० [ने०] १. गठरो; गर्चो; ग्याँचे; पुड्को । २. गर्धन छोटा भएको ।

ग्याँटिस-ना० [अ० गार्टर] मोजा तल भर्न नदिनका निम्ति पिउँलामाथि बाँध्ने फित्ता ।

ग्याँठ-ना० [ग्याँटिस] खर र धागाले बुनेको तानिने र खुम्चिने फित्ता ।

ग्याँठ-गोभी-ना० [गाँठो+गोभी] गान्ठे-मूलाजस्तो एक जातको गोभी ।

ग्याँस-ना० [अ० गैस] साधारण तापमानमा तरल वा ठोस रूपमा परिणत नहुने वायु-तत्त्व; विशेष गुण-युक्त वायु ।

ग्याँ-ग्याँ-क्रि० यो० [अनु०] १. धेरै मानिसहरू एकै साथ बोल्दा अस्पष्ट शब्द आउने किसिम । (ना०) २. धेरै मानिसहरूको अस्पष्ट शब्द; खलबल ।

ग्यान्तका-ना० [ने०] विभिन्न रङ्गमा फुल्ने एक किसिमको फूल; गोदावरी फूलको एक जात ।

ग्यारन्टी-ना० [अ० गारन्टी] १. मालको स्थायित्व र असली-पनको उत्तरदायित्व बहन गर्नु । २. विश्वास ।

ग्यारेज-ना० [अ० गैरेज] मोटरहरू राख्ने कोठा वा घर ।

ग्यालन-[अ० गैलन] कुनै तरल पदार्थको मानाजतिको परिमाण ।

ग्रथन-ना० [सं०] १. उन्नु; गाँस्नु । २. रचना गर्नु; बनाउनु ।

ग्रथित-वि० [सं०] १. उनीएको; गाँसिएको । २. बनाइएको; रचित । ३. सिलसिला मिलाई राखिएको; क्रम-बद्ध गरिएको । ४. जमाइएको; गाढा तुल्याइएको ।

ग्रन्थ-ना० [सं०] १. पुस्तक; किताब । २. गाँठो पार्नु; अल्लाउनु ।

ग्रन्थ-कर्ता-ना० [सं०] ग्रन्थ लेख्ने व्यक्ति; ग्रन्थ-कार ।

ग्रन्थ-कार-ना० [सं०] ग्रन्थको रचना गर्ने व्यक्ति; पुस्तकको लेखक; ग्रन्थ-कर्ता ।

ग्रन्थन-ना० [सं०] १. गाँस्नु; उन्नु । २. जोड्नु; जोल्ड्याउनु ।

ग्रन्थि-ना० [सं०] १. गाँठो । २. बन्धन । ३. उखु, बाँस आदिको आँखलो । ४. दुइ अङ्गको जोर्नी । ५. डल्लो परेको वस्तु ।

ग्रन्थिच्छेदक-ना० [सं०] बगली-मारा ।

ग्रन्थित-वि० [सं०] गाँठो पारिएको; ग्रथित ।

ग्रन्थिपर्ण-ना० [सं०] गठिउन बूटी ।

ग्रन्थि-बन्धन-ना० [सं०] विवाहमा वर-वधूको लगन-गाँठो बाँध्नु ।

ग्रन्थि-मूल-ना० [सं०] लसुन, प्याज, सलगम आदि जरामा गाँठा भई फल्ने तरकारी आदि वनस्पति ।

ग्रन्थिल-वि० [सं०] १. गाँठो भएको; गाँठो । (ना०) २. बाँस । ३. अदुवा ।

ग्रन्थी-वि० [सं०] १. धेरै ग्रन्थ पढेको । (ना०) २. ग्रन्थ-कार ।

ग्रसन-ना० [सं०] १. खानु; निल्नु । २. पक्रनु; समाउनु । ३. गाँस ।

ग्रसित-वि० [सं०] १. खाइएको; निलिएको । २. गाँस हालिएको; कवलित । ३. समातिएको; पक्रिएको ।

ग्रस्त-वि० [सं०] १. समातिएको; पक्रिएको । २. पीडित; दुःखित । ३. खाइएको; निलिएको । ४. गाँस हालिएको; ग्रसित ।

ग्रस्तास्त-ना० [सं०] ग्रहण लागीकनै सूर्य वा चन्द्रमा अस्ताउनु ।

ग्रस्तोदय-ना० [सं०] ग्रहण लागीकनै सूर्य वा चन्द्रमा उदाउनु ।

ग्रह-ना० [सं०] १. सूर्यको परिक्रमा गर्ने तारा । २. सूर्य, चन्द्र, मङ्गल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, राहु र केतु-यी नौ । ३. लिनु; ग्रहण ।

ग्रह-गति-ना० [सं०] १. ग्रहको गति । २. दिन-दशा ।
 ग्रह-ग्रस्त-वि० [सं०] ग्रहको दशा लागेको; दिन-दशा बिग्रेको ।
 ग्रहण-ना० [सं०] १. लिनु; प्राप्त गर्नु । २. समात्नु; पक्रनु ।
 ३. स्वीकार गर्नु; प्राप्ति । ४. सम्झनु; बुझनु । ५. अरु ग्रहहरूले छेकिँदा सूर्य, चन्द्र आदि ग्रहहरूमा देखिने कालो छाया; उपराग ।
 ग्रहणी-ना० [सं०] खाएको पदार्थ नपच्ची दिसा लाग्ने रोग; एक किसिमको अतिसार ।
 ग्रहणीय-वि० [सं०] ग्रहण गर्न योग्य; लिन लायक ।
 ग्रह-तिलक-ना० [सं०] विवाहमा पुरोहितले मन्त्रपूर्वक दुलहा-दुलहीलाई पालैसित लाइदिने टीको ।
 ग्रह-दशा-ना० [सं०] १. ग्रहको स्थितिअनुसार मानिसलाई हुने शुभ वा अशुभ परिणाम । २. खराब दिन; विपत्-काल ।
 ग्रह-दोष-ना० [सं०] सूर्य, चन्द्र आदि ग्रहको स्थितिअनुसार हुने दुष्परिणाम; ग्रह-गतिको दोष ।
 ग्रह-नायक-ना० [सं०] १. सूर्य । २. शनिश्चर ।
 ग्रह-मैत्री-ना० [सं०] विवाहका निमित्त मिलाइने वर-वधूका ग्रहको अनुकूलता ।
 ग्रह-यज्ञ-ना० [सं०] ग्रहको दोष छुटाउनाका निमित्त गरिने यज्ञ ।
 ग्रह-युद्ध-ना० [सं०] ग्रहहरूका बीचको पारस्परिक सङ्घर्ष वा विरोध ।
 ग्रह-योग-ना० [सं०] एकै राशिको एकै अंशमा एकभन्दा बढी ग्रहको प्रवेश हुनु ।
 ग्रह-राज-ना० [सं०] १. सूर्य । २. बृहस्पति । ३. चन्द्रमा ।
 ग्रह-शान्ति-ना० [सं०] ग्रहहरूको दोष हटाउनाका निमित्त गरिने अनुष्ठान ।
 ग्रह-स्वर-ना० [सं०] राग-रागिनी गाउँदा प्रारम्भमा प्रयोग गरिने स्वर ।
 ग्रहीतव्य-वि० [सं०] लिन लायक; ग्रहण गर्न योग्य ।
 ग्रहीता-ना० [सं०] लिने; ग्रहण गर्ने ।
 ग्रहोपराग-ना० [सं०] ग्रहमा लाग्ने ग्रहण ।
 ग्राम-ना० [सं०] १. सानो-तिनो बस्ती; गाउँ । २. समूह; समुदाय । ३. सङ्गीतमा प्रधान सात स्वरहरूको समूह; सप्तक । (यसका तीन खण्ड छन्-षडज, मध्यम र गान्धार । यिनलाई क्रमशः मन्द्र, मध्य र तीव्र अथवा नन्दावर्त, जीमूत र सुभद्र पनि भन्दछन् ।)
 ग्राम-ना० [अं०] १५४३२ ग्रेन अथवा ००९ तोलाको ।
 ग्राम-कण्टक-ना० [सं०] गाउँमा झगडा उठाउने व्यक्ति; गाउँको जाली-फटाहा ।
 ग्राम-कुक्कुट-ना० [सं०] घर-पाला कुखुरो ।
 ग्राम-कूट-ना० [सं०] १. गाउँको मुखिया । २. शूद्र ।
 ग्रामणी-ना० [सं०] १. गाउँको मुखिया । २. अगुवा; नेता ।

३. विष्णु । ४. नाऊ । ५. कामुक व्यक्ति; स्त्री-लम्पट ।
 ग्राम-देवता-ना० [सं०] गाउँमा पूजा गरिने देवता; गाउँका अधिष्ठाता देवता ।
 ग्रामाधिप-ना० [सं०] गाउँको मुखिया ।
 ग्रामिक-वि० [सं०] १. गाउँमा बस्ने; गाउँले । २. असभ्य; गँवार । (ना०) ३. गाउँको रक्षाका निमित्त निर्वाचित अधिकारी; मुखिया ।
 ग्रामी-वि० [सं०] १. गाउँको; गाउँ-सम्बन्धी । २. गँवार; मूर्ख । ३. गाउँले; ग्राम-वासी ।
 ग्रामीण-वि० [सं०] १. गाउँको; ग्राम-सम्बन्धी । २. गँवार; असभ्य । ३. गाउँले; ग्राम-निवासी ।
 ग्रामेय-वि० [सं०] १. गाउँमा जन्मेको । २. गँवार; असभ्य । ३. ग्राम-वासी ।
 ग्रामोफोन-ना० [अं०] विशेष साधनमा ध्वनि भरेर पछि चाहेका वेलामा प्रायः उसै स्वरमा बजाउन हुने यन्त्र; फोनोग्राफ ।
 ग्राम्य-वि० [सं०] १. गाउँको; ग्राम-सम्बन्धी । २. गाउँले; ग्रामीण । ३. गँवार; असभ्य । ४. फोहर; अश्लील (शब्द) । ५. घर-पाला (पशु) । ६. अशिष्ट शब्द प्रयोग गर्दा हुने काव्यको एक दोष ।
 ग्राम्य-कर्म-ना० [सं०] १. ग्राम-वासीको पेशा । २. स्त्री-प्रसङ्ग ।
 ग्राम्य-दोष-ना० [सं०] अशिष्ट शब्द प्रयोग गर्दा हुने काव्यको एक दोष ।
 ग्राम्य-धर्म-ना० [सं०] १. मैथुन । २. गाउँको स्थानीय धर्म वा प्रथा । ३. खेती; किसानी ।
 ग्राम्य-पशु-ना० [सं०] मानिसका आश्रयमा रहने कुकुर, सुँगुर आदि पशु ।
 ग्राम्य-बुद्धि-ना० [सं०] गँवार; असभ्य; गोठाले मिजास ।
 ग्राम्य-मद्गुरिका-ना० [सं०] सिङ्गे-माछो ।
 ग्राम्य-सुख-ना० [सं०] स्त्री-प्रसङ्ग ।
 ग्राव-ना० [सं०] १. ढुङ्गो; पथर । २. पहाड । ३. असिना ।
 ग्रास-ना० [सं०] १. एक पटकमा मुखभित्र हालिने खानेकुरो; गाँस; कवल । २. निल्लु । ३. समाउनु; पक्रनु । ४. ग्रहण; उपराग ।
 ग्राह-ना० [सं०] १. गोही । २. पक्रनु; समाउनु । ३. चन्द्र र सूर्यमा लाग्ने ग्रहण । ४. धारणा; समझ ।
 ग्राहक-वि० [सं०] १. लिने; समाउने । (ना०) २. कित्ते व्यक्ति; गाहकी ।
 ग्राही-वि० [सं०] १. लिने; ग्रहण गर्ने । २. समात्ने; पक्रने । ३. गोटा पार्ने; मल-रोधक ।
 ग्राह्य-वि० [सं०] १. लिन योग्य; ग्रहण गर्न लायक । २. अनुभव गर्न सकिने; बुझ्न सकिने ।
 ग्रीज-ना० [अं० ग्रीज] भ्यास्लिनजस्तो मेशिनमा हाल्ने एक प्रकारको चिल्लो लेप ।

ग्रीवा-घचमच

- ग्रीवा-ना० [सं०] गर्दन; गला।
 ग्रीवालिका-ना० [सं०] घाँटी; गर्दन।
 ग्रीवी-वि० [सं०] १. लामो र सुन्दर घाँटी हुने। (ना०)
 २. ऊँट।
 ग्रीष्म-ना० [सं०] ज्यादै गर्मी हुने ऋतु; गर्मीको मौसम
 (ज्येष्ठ र आषाढ महीना)।
 ग्रीष्मजा-ना० [सं०] नेवारी फूल; नवमल्लिका।
 ग्रीष्मावकाश-ना० [सं०] गरम देशमा कर्मचारी, विद्यार्थी
 आदिलाई ग्रीष्म ऋतुमा दिइने बिदा; गर्मीको छुट्टी।
 ग्रीष्मोद्भवा-ना० [सं०] नेवारी फूल; नवमल्लिका।
 ग्रीस-ना० [अं० ग्रँस] बाह्र दर्जनको समुदाय; एक सय
 चवालीस वटा गोटा-गन्तीको समुदाय।
 ग्रेन-ना० [अं०] करीब आधा रत्तीको अङ्ग्रेजी तौल।
 ग्रैवेयक-वि० [सं०] १. गलाको; घाँटी-सम्बन्धी। (ना०)
 २. घाँटीमा लाउने गहना; हार। ३. हात्तीका घाँटीमा
 लाइने साङ्गो।
 ग्रैष्म-वि० [सं०] ग्रीष्मको; ग्रीष्म ऋतु-सम्बन्धी।
 ग्रैष्मक-वि० [सं०] १. ग्रीष्म ऋतुमा रोपिने। २. ग्रीष्म ऋतुमा
 पाक्ने।
 ग्रैष्मिक-वि० [सं०] ग्रीष्म-सम्बन्धी; ग्रीष्म ऋतुको।
 ग्याजुएट-ना० [अं०] कुनै विश्व-विद्यालय वा महाविद्यालय-
 बाट उपाधि-प्राप्त व्यक्ति; स्नातक वा सोसरहको परीक्षा
 उत्तीर्ण भएको व्यक्ति; स्नातक।
 ग्लपन-ना० [सं०] १. वैलाउनु; सुक्नु। २. समाप्ति;
 पर्यवसान।
 ग्लपित-वि० [सं०] १. थाकेको; थकित; क्लान्त। २.
 ग्लानि भएको। ३. शिथिल।
 ग्लह-ना० [सं०] १. जूवा; द्यूत। २. बाजी। ३. जुवारी।
 ग्लान-वि० [सं०] थाकेको; थकित।
 ग्लानि-ना० [सं०] १. शारीरिक वा मानसिक शिथिलता;
 थकावट; थकाइ। २. कुनै कामबाट भएको पछुतो;
 पश्चात्ताप। ३. अनुत्साह; हतोत्साह।

- ग्लास-ना० [अं०] १. गिलास। २. काँच; शीशा।
 ग्लौ-ना० [सं०] चन्द्रमा।
 ग्वाँक-ना० [नेवा० ग्वा] चङ्गाको दुइ पखेटाको वजन मिलाउन
 एकापट्टि घुसारिने कागतको टुक्रा।
 ग्वाँगो-ना० [ने०] लठेप्रो; ग्वाङ्गो।
 ग्वाँचे-वि० [ने०] पुङ्को कदको; ग्याँचे।
 ग्वाँजे-वि० [ने०] लठेप्रो; ग्वाँगो।
 ग्वाक-ना० [ने०] खेतमा कान्जामुनिको पोतेला।
 ग्वाके-ना० [ने०] धानका बोटमा लाग्ने एक जातको कीरो।
 ग्वाक्क-क्रि० यो० [ने०] धेरै वा जम्मै एकै चोटि पाउने
 किसिम; डक्क; ग्वाम्म।
 ग्वाङ्ग्रे-वि० [ग्वाङ्ग्रे+ए] राम्ररी बोलन नसक्ने; लठेप्रो।
 ग्वाङ्ग्रे-वि० [ने०] राम्ररी बोलन नसक्ने; लठेप्रो।
 ग्वाच्च-क्रि० यो० [ने०] १. जूवामा धेरै रुपियाँ-पैसा थाप्ने
 किसिम। २. निस्फिक्रीसँग एक-मुस्ट पैसा दिने वा हाल्ने
 किसिम; ग्वाम्म। ३. खाइल, हिलो आदिमा सहसा
 गाडिने किसिम।
 ग्वाम्म-क्रि० यो० [ने०] १. एक-मुस्ट धेरै दिने वा लिने
 किसिम; ग्वाच्च। २. हात हालेर प्रशस्त झिक्ने किसिम। ३.
 हिलो, खाल्टो आदिमा सहसा गाडिने किसिम।
 ग्वारग्वारती-क्रि० यो० [अनु०] धेरै मानिसहरू आउने
 वा जाने किसिम।
 ग्वार-क्रि० यो० [अनु०] १. आलु, ओखर आदि डल्ला पदार्थ
 भाँडोबाट खन्याउँदा शब्द आउने किसिम। २. धेरै मानिस
 दगुर्ने किसिम।
 ग्वाला-ना० [सं० गोपाल] गाई-वस्तु पालेर जीविका गर्ने
 एक जाति; अहीर।
 ग्वालो-ना० [ग्वाला] ग्वाला।
 ग्वाल्ल-क्रि० यो० [अनु०] १. बग्ने वा गुड्ने किसिम। २.
 पेट कराउने किसिम।
 ग्वाहा-ना० [गवाह] गवाह।
 ग्वाही-ना० [गवाही] गवाही।

घ

- घ-देवनागरी वर्ण-मालाको चौथो व्यञ्जन-वर्ण। यसको
 उच्चारण कण्ठ-स्थानबाट हुन्छ।
 घँगाह-ना० [सं० प्रघर्षण] १. साना-साना पात, पहेँलो केशर
 हुने सेता साना फूल, राता, गोल फल फल्ने र ठूला-ठूला
 काँडा हुने एक बोट। २. त्यसैको फल।
 घकार-ना० [सं०] 'घ'-अक्षर; क-वर्णको चौथो वर्ण।
 घङ्गाह-ना० [घँगाह] घँगाह।
 घचघच-क्रि० यो० [अनु०] झ्याल, ढोका आदि हल्लँदा शब्द
 आउने किसिम।
 घचघच्याइ-ना० [घचघच्याउ+आइ] घचघच्याउने किसिम,

क्रिया वा भाव।

- घचघच्याइनु-स० क्रि० [घचघच्याउ+इ+नु] बार-बार
 घचेट्नु; ('घचघच्याउनु'-को क० क्रि०)।
 घचघच्याउनु-स० क्रि० [घच्चा+याउ+नु] १. बार-बार
 घचेट्नु; फेरि-फेरि ठेलु। २. सचेत पानाका निम्ति बार-
 बार शरीरमा धक्का दिनु। ३. खोल्नाका निम्ति झ्याल-
 ढोका हल्लाउनु।
 घचघच्याहट-ना० [घचघच्याउ+आहट] घचघच्याउने
 किसिम, क्रिया वा भाव।
 घचमच-ना० [घचेट्+मिच्] घचारो; घुईचो; घन्चमन्च;

ठेलमठेल ।

घचारो-ना० [घचेट्+आरो] घुइँचो; ठेलमठेल; घचमच ।
 घचेटाइ-ना० [घचेट्+आइ] १. घचेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव । २. घचेटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घचेटाइनु-स० क्रि० [घचेटाउ+इ+नु] घचेट्ने लाइनु; ('घचेटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घचेटाउनु-स० क्रि० [घचेट्+आउ+नु] घचेट्ने लाउनु; ठेलाउनु; ('घचेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घचेटाघचेट-ना० [घचेट्+घचेट्] परस्परमा घचेट्नु; परस्परको घचेटो ।
 घचेटिनु-स० क्रि० [घचेट्+इ+नु] ठेलिनु; घच्च्याइनु; ('घचेट्नु'-को क० क्रि०) ।
 घचेटो-ना० [घचेट्] घचेटाइ; ठेलाइ; धक्का ।
 घचेट्नु-स० क्रि० [घच्चा+नु] १. ठेलनु; घच्च्याउनु । २. धकेलनु; धक्क्याउनु । ३. बलपूर्वक ठेलेर कतैतिर सार्नु; हटाउनु ।
 घच्चा-ना० [घोच्] छेडछाडका कुरा; छनक; घोच-पेच ।
 घच्चा-ना० [प्रा० घस्स] १. भीड़; घचारो । २. धक्का ।
 घच्च्याइ-ना० [घच्च्याउ+आइ] घच्च्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घच्च्याइनु-स० क्रि० [घच्च्याउ+इ+नु] घच्चा दिइनु; धकेलिनु; ('घच्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 घच्च्याउनु-स० क्रि० [घच्चा+याउ+नु] घच्चा दिनु; धकेलनु; धक्क्याउनु ।
 घच्च्याटिनु-स० क्रि० [घच्च्याट्+इ+नु] घचेटिनु; ('घच्च्याट्नु'-को क० क्रि०) ।
 घच्च्याट्नु-स० क्रि० [घचेट्+नु] घचेट्नु ।
 घट-ना० [सं०] १. गाग्रो; घड़ा । २. हात्तीको गण्ड-स्थल । ३. मन; हृदय । ४. कुम्भ राशि ।
 घटक-वि० [सं०] १. बीचमा रहने; मध्यस्थ । (ना०) २. विवाह आदि सम्बन्ध मिलाउने व्यक्ति; लमी । ३. चलाकीसाथ आफ्नो काम सिद्ध गर्ने व्यक्ति; धूर्त व्यक्ति ।
 घट-कर्पर-ना० [सं०] विक्रमादित्यका सभाका नवरत्न-मध्ये एक; एक प्रसिद्ध महाकवि ।
 घट-कार-ना० [सं०] कुह्याले ।
 घटघट-क्रि० यो० [अनु०] घटघटी ।
 घटन-ना० [सं०] १. प्रयास; प्रयत्न । २. संयोग; मेल । ३. बनाउनु; रचना । ४. घटना ।
 घटना-ना० [सं०] १. अचानक भएको कुनै कुरो; काण्ड; पर्व । २. मार-पीट; वारदात ।
 घटना-क्रम-ना० [सं०] घटनाको सिलसिला ।
 घटना-चक्र-ना० [सं०] १. घटनाहरूको तारतम्य; घटना-परम्परा । २. घटनाहरूको समूह ।
 घटनावली-ना० [सं०] घटनाहरूको समूह; घटना-चक्र ।

घटना-स्थल-ना० [सं०] घटना घटेको ठाउँ ।
 घट-बढ-ना० [घट्+बढ] घटी-बढी; न्यूनाधिक्य ।
 घट-वादन-ना० [सं०] तबला बजाएँ माटाको गाग्रो बजाउनु ।
 घट-वारे-ना० [घाट+वार] १. घाटमा बस्ने व्यक्ति; घाटे । २. खोलामा डुङ्गा तार्ने व्यक्ति; माझी; मलाहा । ३. घाटको ठेक्का उठाउने व्यक्ति । ४. बन-जाँचका चौकीमा बस्ने कर्मचारी ।
 घट-स्थापना-ना० [सं०] १. नौ दिनसम्म दुर्गाको पूजा गर्नाका निमित्त आश्विन शुक्ल प्रतिपदाका दिन दुर्गाको प्रतिमा-स्वरूप कलश स्थापना गर्ने काम । २. कुनै पूजाको आयोजनमा विधिपूर्वक जलपूर्ण घड़ाको स्थापना गर्नु ।
 घटा-ना० [सं०] १. प्रयत्न; उद्योग । २. समूह । ३. मेघको समूह; मेघ-माला ।
 घटाइ-ना० [घट्+आइ] घट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घटाइ-ना० [घट्+आइ] घटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घटाइनु-स० क्रि० [घटाउ+इ+नु] उपमा दिइनु; दृष्टान्त दिइनु; ('घटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घटाइनु-स० क्रि० [घटाउ+इ+नु] कम गरिनु; घटी पारिनु; ('घटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घटाउ-ना० [घट्+आउ] १. कम हुनाको भाव; कमी । २. घटाउने क्रिया । ३. गणितमा कुनै सङ्ख्याबाट अर्को सङ्ख्या शिकने वा कम गर्ने क्रिया ।
 घटाउनु-स० क्रि० [घट्+आउ+नु] १. कम गर्नु; घटी गर्नु । २. ठूलो अङ्कबाट सानो अङ्क शिकनु; कुनै राशिबाट अर्को राशि कटाउनु; घटाउने हिसाब गर्नु । ३. छोट्याउनु; ('घट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घटाउनु-स० क्रि० [सं० घट्+आउ+नु] १. उपमा दिनु; दृष्टान्त दिनु । २. दाँज्नु; तुलना गर्नु ।
 घटाकाश-ना० [सं०] तर्क-शास्त्रानुसार घड़ाभित्रको आकाश; घड़ाभित्रको खाली स्थान ।
 घटाघट-ना० [घट्+घट्] १. एकले अरूको दाँजोमा कम गर्नु; परस्परमा घटाउनु । २. सिकिस्त बिरामी हुनु; घिटी-घिटी । ३. आखिरी अवस्था; अन्त्यावस्था ।
 घटाघटी-ना० [घटाघट] १. एकले अरूको दाँजोमा कम गर्नु; घटाघट । २. आखिरी अवस्था; अन्त्यावस्था ।
 घटाटोप-ना० [सं०] १. मेघ-माला; मेघाडम्बर । २. ताम्दान वा म्यानाको ढाक्ने पर्दा ।
 घटिक-ना० [सं०] धर्म-शाला, पौवा आदिमा पानी खुवाउने व्यक्ति ।
 घटिका-ना० [सं०] १. चौबीस मिनेटको समय; घड़ी । २. सानो घड़ा ।
 घटित-वि० [सं०] १. घटेको; भएको (घटना) । २. बनाइएको; रचित । ३. मिलाइएको (लक्ष्यमा लक्षण) । ४. अर्थ ठीक भएको ।

घटिनु-घण्टा

घटिनु-अ० क्रि० [घट्+इ+नु] कम होइनु; घटी होइनु;
(‘घट्नु’-को भा० क्रि०) ।
घटिनु-अ० क्रि० [घट्+इ+नु] संयोगवश कुनै काम होइनु;
घटना होइनु; (‘घट्नु’-को भा० क्रि०) ।
घटिया-वि० [घट्+इया] १. कमसल; कम्ती खालको ।
२. खराब; नजाती ।
घटी-ना० [सं०] १. चौबीस मिनेटको समय; घडी । २.
घण्टा, मिनेट आदि सूचित गर्ने यन्त्र; घडी । ३. सानो घडा ।
घटी-वि० [घट्] कम; थोरै; न्यून ।
घटी-बढी-ना० [घटी+बढी] सानो-ठूलो; घट-बढ;
न्यूनाधिक्य ।
घटी-यन्त्र-ना० [सं०] समय जनाउने यन्त्र; घडी ।
घट्वा-वि० [घट्+उवा] घट्ने किसिमको; कम हुने ।
घट्-वारे-ना० [घट्-वारे] घट-वारे ।
घट्टेरो-ना० [घट्ट+एरो] घट्टको धनी; घट्ट राख्ने व्यक्ति;
घट्टमा काम गर्ने व्यक्ति ।
घट्काइ-ना० [घट्काउ+आइ] घट्काउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
घट्काइनु-स० क्रि० [घट्काउ+इ+नु] घुट्क्याइनु; (‘घट्-
काउनु’-को क० क्रि०) ।
घट्काउनु-स० क्रि० [घुट्को+आउ+नु] दूध, पानी आदि
पन्यालो पदार्थ निल्नु; घटघट निल्नु; घुट्क्याउनु ।
घटघट-क्रि० यो० [घुट्को] तरल पदार्थ धमाधम पिउने
किसिम; घटघटी ।
घटघटी-क्रि० यो० [घटघट+ई] ठाडो घाँटी लाएर तरल
पदार्थ पिउने किसिम वा पिउँदा आवाज आउने किसिम;
घटघट ।
घट्ट-ना० [प्रा०] पीठो पिँध्ने यन्त्र; ठूलो किसिमको जाँतो ।
घट्ट-ना० [सं०] नदीको तीर; घाट ।
घट्ट-कर-ना० [सं०] नदी पार गरेको महसूल; घाट तरेको
कर ।
घट्ट-कुटी-ना० [सं०] घाटको महसूल उठाउने चौकी
वा अड्डा ।
घट्ट-जीवी-ना० [सं०] घाटको महसूलबाट जीविका गर्ने
व्यक्ति ।
घट्टन-ना० [सं०] हल्लनु ।
घट्ट-पुरोहित-ना० [सं०] घाटमा बसेर दान लिने ब्राह्मण;
घाटे; पण्डा ।
घट्टित-वि० [सं०] १. हल्लाइएको; चलाइएको । २.
थिचिएको; दबाइएको । ३. बनाइएको; निर्मित ।
घट्टे-वि० [घट्ट+ए] घट्टको काम गर्ने; घट्ट थाप्ने; घट्ट
भएको; घट्ट-सम्बन्धी ।
घट्टी-ना० [घट्+ती] कमी; न्यूनता ।
घटनु-अ० क्रि० [सं० घट+नु] १. घटना हुनु; घटित हुनु;
संयोगवश केही काम हुनु । २. जँच्नु; सुहाउनु; मिल्नु ।

३. लागू हुनु ।
घट्नु-अ० क्रि० [प्रा० घट्+नु] १. कम हुनु; घटी हुनु ।
२. मासिनु; खर्च हुनु । ३. छोटिनु ।
घडघड-क्रि० यो० [अनु०] खस्रो जमीनमा कुनै ठूलो पदार्थ
घिचच्याउँदा शब्द आउने किसिम ।
घडघडाइ-ना० [घडघडाउ+आइ] घडघडाउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
घडघडाइनु-अ० क्रि० [घडघडाउ+इ+नु] घडघड शब्द
निस्कनु; (‘घडघडाउनु’-को भा० क्रि०) ।
घडघडाउनु-अ० क्रि० [घडघड+आउ+नु] खस्रो जमीनमा
कुनै ठूलो पदार्थ घिचच्याउँदा घडघड शब्द निस्कनु ।
घडघडाहट-ना० [घडघड+आहट] घडघड आवाज आउने
किसिम, क्रिया वा भाव ।
घडघडे-वि० [घडघडो+ए] आफ्नो काम पूरा गराउनाका
निमित्त हठ गरिरहने; हठी ।
घडघडो-वि० [ने०] आफ्नो काम पूरा गराउनाका निमित्त
लिँडे-ढिपी गरिरहने; घडघडे ।
घडघड्याइ-ना० [घडघडो+आइ] घडघडो हुनाको
किसिम, क्रिया वा भाव ।
घडघड्याहट-ना० [घडघडो+आहट] घडघडो हुनाको
किसिम, क्रिया वा भाव ।
घडा-ना० [सं० घट] १. पानीको भाँडो; गाग्रो । २.
पूजा वा साइतका निमित्त सिँगारेर राखिने जल-पात्र;
कलश ।
घडी-ना० [सं० घटी] १. चौबीस मिनेटको समय; दिन-
रातको साठियाँ भाग । २. अवसर; समय । ३. समय
बताउने यन्त्र; मिनेट, घण्टा आदि सूचक यन्त्र ।
घडी-घडी-क्रि० यो० [घडी+घडी] वार-वार; फेरि-फेरि;
छिन-छिनमा ।
घडी-चरो-ना० [घडी+चरो] रातको प्रहर-प्रहरमा बासेर
समयको सूचना गर्ने चरो; कुखुरो; कुपक्षी ।
घडी-फूल-ना० [घडी+फूल] घडीको डायलजस्तो देखिने
गरी रङ्गी-विरङ्गी खण्ड-खण्ड परेको वृत्ताकार, लहरामा
फुल्ने एक जातको फूल ।
घडी-साज-ना० [घडी+साज (फा०)] घडी मरम्मत गर्ने
व्यक्ति; बिग्रेको घडी बनाउने वा सफा गर्ने मानिस ।
घडी-साजी-ना० [घडी+साजी (फा०)] घडी बनाउने वा
मरम्मत गर्ने पेशा; घडी-साजको काम ।
घडेरी-ना० [घर] घर बनेको ठाउँ; घरले चर्चेको जग्गा;
घर बनाउने ठाउँ ।
घण्ट-ना० [सं० घण्टा] पूजामा बजाइने एक किसिमको
बाजा; घण्टा ।
घण्टा-ना० [सं०] १. अढाइ घडीको समय; साठी मिनेटको
समय; दिन-रातको चौबीसौँ भाग । २. हल्लाएर बजाइने
एक प्रकारको बाजा; घण्ट ।

घण्टाकर्ण-ना० [सं०] श्रावण कृष्ण चतुर्दशीका दिन पूजा गरिने एक राक्षस; गठे-मङ्गल ।
 घण्टाकर्ण-चतुर्दशी-ना० [सं०] श्रावण कृष्ण चतुर्दशी ।
 घण्टा-घर-ना० [घण्टा+घर] सर्व-साधारणलाई समय विदित गराउनाका निम्ति ठूलो घडी जडिएको घरहरा-जस्तो अग्लो घर ।
 घण्टिक-ना० [सं०] झीनु र लामो थुनु हुने, ग्राहका जातको एक जल-जन्तु ।
 घण्टिका-ना० [सं०] १. सानो घण्ट । २. चाँप ।
 घण्टी-ना० [घण्ट+ई] १. सानो घण्ट । २. घण्टजस्तो बज्ने सानो यन्त्र ।
 घत-ना० [सं० घात] १. छुक; लक्षण । २. जोखना; आखत । ३. विचार । ४. प्रभाव; असर (मनमा पर्ने) ।
 घट-याक-घट्टक-क्रि० यो० [अनु०] लङ्गन्त गर्दा शब्द आउने किसिम ।
 घन-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. फलामको मुडग्रो । ३. ठोसपन; खँदिलोपन । ४. उही-उही अङ्क तीन पटक गुणन गर्दा आएको उत्तर; कुनै ठोस पदार्थको लम्बाइ, चौडाइ र उँचाइको गुणन गर्दाको परिणाम । ५. वेद-मन्त्र पाठ गर्ने एक विशेष विधि । ६. विस्तार; फैलावट । ७. समूह; समुदाय । ८. कडापन; दृढता । ९. घण्टा । १०. शरीर; देह । ११. फलाम ।
 घन-कफ-ना० [सं०] असिना ।
 घन-काल-ना० [सं०] वर्षा ऋतु ।
 घन-कोदण्ड-ना० [सं०] इन्द्र-धनु; इन्द्रेनी ।
 घनक्क-क्रि० यो० [अनु०] घन्कने किसिम; प्रतिध्वनित हुने गरी बाजा आदि बज्ने किसिम ।
 घन-क्षेत्र-ना० [सं०] कुनै ठोस पदार्थको लम्बाइ, चौडाइ र गहिराइ वा मोटाइको विस्तार ।
 घन-गर्जित-ना० [सं०] मेघको गर्जन ।
 घन-घटा-ना० [सं०] बादलको समूह; मेघ-माला ।
 घनघन-ना० [ने०] १. एक किसिमको ठूलो डम्फु । २. बाजाहरू घन्केर बज्ने किसिम ।
 घन-घोर-वि० [सं०] १. ज्यादै घनो; खूब बाक्लो । २. भीषण; डर-लाग्दो । (ना०) ३. बादलको गर्जन; मेघको गर्जना । ४. भयङ्कर आवाज ।
 घन-चक्कर-ना० [सं० घन+चक्र] १. ठूलो भ्रम । २. झमेला; टन्टा । ३. छुकछुके मानिस; चञ्चल बुद्धिको व्यक्ति । (वि०) ४. मूर्ख; बेवक्फ ।
 घन-ज्वाला-ना० [सं०] बिजुली; मेघ-ज्योति ।
 घन-टाउके-वि० [घन+टाउके] ठूलो टाउको हुने; टाउके; घन्टाउके ।
 घनता-ना० [सं०] घना हुनाको भाव; खँदिलोपन; घनत्व ।
 घनत्व-ना० [सं०] खँदिलो हुनाको भाव; ठोसपन; घनता ।

घननन-क्रि० यो० [अनु०] घन्कने किसिम; ठूलो आवाज घन्केर आउने किसिम ।
 घन-नाद-ना० [सं०] मेघ-नाद; मेघको गर्जन ।
 घन-फल-ना० [सं०] १. लम्बाइ, चौडाइ र गहिराइ वा मोटाइको गुणन-फल । २. कुनै अङ्कलाई उसै अङ्कले क्रमशः दुई पटक गुणन गर्दा निस्कने गुणन-फल ।
 घन-मूल-ना० [सं०] कुनै घन राशिको मूल अङ्क ।
 घन-रव-ना० [सं०] मेघ-गर्जन ।
 घन-रस-ना० [सं०] १. पानी; जल । २. अर्क; रक्सी । ३. कपूर ।
 घन-वल्लिका-ना० [सं०] बिजुली; विद्युत् ।
 घन-वास-ना० [सं०] कुभिन्डो ।
 घन-श्याम-वि० [सं०] १. पानी भएको बादलजस्तो कालो । (ना०) २. कालो बादल । ३. राम । ४. कृष्ण ।
 घन-श्रेणी-ना० [सं०] मेघ-माला ।
 घन-सार-ना० [सं०] १. पानी; जल । २. कपूर ।
 घन-स्वन-ना० [सं०] मेघ-गर्जन ।
 घना-वि० [सं०] १. श्याम परेको; नजीक-नजीक जोरिएको; बाक्लो । २. खँदिएको; सघन । ३. धेरै; प्रशस्त ।
 घनान्धकार-ना० [सं०] घोर अन्धकार; गाढ अन्धकार ।
 घनिष्ठ-वि० [सं०] १. ज्यादै नजीकको; निकटको । २. खूब घना; बाक्लो ।
 घनिष्ठता-ना० [सं०] घनिष्ठ हुनाको भाव; सामीप्य ।
 घनी-भाव-ना० [सं०] १. गाढा हुनाको भाव; घनत्व । २. केन्द्रीभूत हुनु ।
 घनीभूत-वि० [सं०] १. घना भएको; ठोस; जमेको । २. केन्द्रीभूत । ३. गाढा; बाक्लो ।
 घनू-वि० [घना] घना ।
 घनरा-ना० [घना] धेरै; ज्यादा; प्रशस्त ।
 घनो-वि० [घना] घना ।
 घन्कनु-अ० क्रि० [घनक्क+नु] १. धेरै जनाले एकसाथ पाठ गर्दा ठूलो आवाज आउनु; धेरै बाजा एकैसाथ बजाउँदा ठूलो आवाज आउनु; घनन आवाज आउनु । २. प्रतिध्वनि निस्कनु; ध्वनित हुनु ।
 घन्काइ-ना० [घन्क+आइ] घन्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घन्काइ-ना० [घन्काउ+आइ] घन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घन्काइनु-स० क्रि० [घन्काउ+इ+नु] घन्कन लाइनु; ('घन्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 घन्काउनु-स० क्रि० [घन्क+आउ+नु] घन्कन लाउनु; घनन आवाज निकाल्नु; ('घन्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घन्किनु-अ० क्रि० [घन्क+इ+नु] १. घनन आवाज निस्कनु; ('घन्कनु'-को भा० क्रि०) । २. घन्कनु ।

घन्क्याइ-घर-पैचो

घन्क्याइ-ना० [घन्कि+आइ] घन्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घन्क्याहट-ना० [घन्कि+आहट] घन्किने किसिम, क्रिया वा भाव; घन्क्याइ ।
 घन्चमन्च-ना० [घचमच] १. घचमच; ठेलमठेल । २. घचारो; घुइँचो ।
 घन्टाउके-वि० [घन+टाउके] शरीरको अनुपातमा ठूलो टाउको हुने; घन-टाउके ।
 घपना-ना० [घोप्टो] घोप्टो पारी छोप्ने बिको; ढकना ।
 घपनी-ना० [घपना] घपना ।
 घपु-ना० [ने०] १. जूवामा नगनी घेरै रुपियाँ-पैसा थाप्नु । २. थप; थप्नु ।
 घबड़ाइनु-अ० क्रि० [प्रा० घुण्डई] घबराउनु ।
 घबड़ाहट-ना० [घबड़ाउ+आहट] घबराहट ।
 घबराइनु-अ० क्रि० [घबराउ+इ+नु] हड़बड़ाइनु; ('घबड़ाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 घबराउनु-अ० क्रि० [घबड़ाउनु] १. भय वा दुःखबाट मन विचलित हुनु; व्याकुल हुनु; हड़बड़ाउनु । २. आत्तिनु; अत्यासमा पर्नु ।
 घबराहट-ना० [घबराउ+आहट] घबराउने किसिम, क्रिया वा भाव; अत्याहट; आतुरता; अत्यास ।
 घमन्ड-ना० [?] अभिमान; शेखी; तुजुक; अहङ्कार ।
 घमन्डी-वि० [घमन्ड+ई] घमन्ड भएको; अभिमानी; शेखीवाल ।
 घमाइलो-वि० [घाम+इलो] घाम लाग्ने वा लागेको; पाहारिलो (ठाउँ) ।
 घमासान-ना० [सं० सङ्घर्ष] ठूलो झगडा वा लडाइँ; घम्साघम्सी ।
 घमौरा-ना० [घाम+औरा] पसिनाबाट उछर्ने साना-साना बिमिरा; गर्मीबाट छालामा आउने मसिना खटिरा ।
 घम्साघम्सी-ना० [घमासान] परस्परको सङ्घर्ष; मुठभेड; ठूलो लडाइँ ।
 घर-ना० [प्रा०] १. गाह्रो लगाई, छाना हाली बनाएको, मानिस बस्ने ठाउँ; गृह; आलय । २. खाना; कोठो (पच्चीसको थर्की, बुद्धि-चाल आदिको) । ३. जन्म-कुण्डलीमा ग्रहविशेषको स्थान । ४. गृहस्थीको व्यवस्था; गृहस्थी । ५. पति-गृह (स्त्रीको) ।
 घर-केटो-ना० [घर+केटो] छोरी विवाह गरिदिनलाई हेरिने केटो र उसको गृहस्थी ।
 घर-खेत-ना० [घर+खेत] १. घर र खेत; घर-जग्गा; घर-बार; गाँस-बास । २. सर्वस्व ।
 घर-गाउँले-ना० [घर+गाउँले] १. विवाहमा दुलहीका गाउँलेहरूलाई भनिने शब्द; दुलहीका दाजु-भाइ । २. घरनिरका गाउँले ।
 घर-गृहस्थ-वि० [घर+गृहस्थ] घर-गृहस्थी भएको; घर-

जम गरेर बसेको; गृहस्थ ।
 घर-गृहस्थी-ना० [घर+गृहस्थी (सं०)] १. घरजम । २. घर र घरका सबै सर-सामान ।
 घर-गौँथली-ना० [घर+गौँथली] घरमा गुँड लाएर बस्ने एक जातको गौँथली ।
 घर-घडेरी-ना० [घर+घडेरी] घर र त्यसले चर्चेको जमीन ।
 घरघर-क्रि० यो० [अनु०] गाडी आदि चल्दा शब्द आउने किसिम; खस्रो र कडा जमीनमा गह्रौँ वस्तु रगेडिँदा आउने शब्दको किसिम ।
 घरघराइ-ना० [घरघराउ+आइ] घरघराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घरघराइनु-अ० क्रि० [घरघराउ+इ+नु] घरघर शब्द आइनु; ('घरघराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 घरघराउनु-अ० क्रि० [घरघर+आउ+नु] खस्रो जमीनमा गाडी आदि दगुर्दाको जस्तो शब्द आउनु; घरघर शब्द आउनु ।
 घर-घराना-ना० [घर+घराना] १. घर र जेथा; घर र घरका सामग्री । २. घरसार; घरायस; घै-घराना ।
 घरघराहट-ना० [घरघराउ+आहट] घरघराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घरङ्गाट-ना० [प्रा० घर+न+घाट] १. घर-गृहस्थी बिग्रँदै जानु; धकँदै जानु; ओरालो लाग्नु; अवनति । २. सत्या-नाश; सर्वनाश ।
 घर-जग्गा-ना० [घर+जग्गा] घर-खेत ।
 घरजम-ना० [घर+जमाउ] घर-बार र परिवारको समेत बन्दोबस्त गरेर बस्नु; घर-गृहस्थी; गृहस्थाश्रम ।
 घर-जुवाइँ-ना० [घर+जुवाइँ] ससुरालीमा बसी जीविका गर्ने जुवाइँ; कुमान्छे ।
 घर-ज्वाइँ-ना० [घर-जुवाइँ] घर-जुवाइँ ।
 घर-झगडा-ना० [घर+झगडा] गृह-कलह ।
 घर-तहल-ना० [घर+तहल] १. पानका आकारका पात, मञ्जरीका आकारका फूल, खैरा फल (गिट्टा) र लामा विभिन्न रङ्गका कन्द हुने एक लहरो । २. त्यसैको कन्द ।
 घर-द्वार-ना० [घर+द्वार] घर-बार; घर-बास ।
 घर-धनी-ना० [घर+धनी] घरको मालिक; गृह-पति ।
 घर-धन्धा-ना० [घर+धन्धा] घरायसी काम-काज; घरेलु धन्धा; कोते-धन्धा ।
 घर-पट्टी-ना० [घर-पट्टी] घर-पट्टी ।
 घर-पट्टी-ना० [घर+पति (सं०)] घरको मालिक; घर-धनी; गृह-पति ।
 घर-पाला-वि० [घर+पाल्] घरमा पालेको; घरेलु (पशु, पक्षी आदि) ।
 घर-पैचो-ना० [प्रा० घर-पवेसो] नयाँ घरको प्रतिष्ठा; घरको वास्तु-कर्म ।

घर-बार-ना० [घर+बारी] १. घर-जम; घर-गृहस्थी ।
 २. विवाह ।
 घर-बारी-वि० [प्रा० घर+बाल (सं०)] बाल-बच्चा
 भएको; गृहस्थाश्रममा रहेको ।
 घर-बारी-ना० [घर+बारी] घर र खेती-पाती; गृहस्थी ।
 घर-बारी-संन्यासी-ना० [घर-बारी+संन्यासी] १. जोगी-
 जोगिनीबाट जन्मेको व्यक्ति; जन्म-संन्यासी । २. घर-
 बार गरी बसेको संन्यासी ।
 घर-बास-ना० [घर+बास] घर-वास ।
 घर-बुना-ना० [घर+बुन्] घरैमा तयार गरिने एक जातको
 मोटो कपडा; खाँडी; खादी ।
 घर-वास-ना० [घर+वास] आफू बस्ने घर; वास; घर-बार ।
 घर-सङ्गा-ना० [घर+सन्धान (सं०)] घर बनाउने साधन
 (काठ आदि) ।
 घर-सङ्गी-ना० [घर+सन्धान (सं०)] घर-सङ्गा ।
 घरसार-ना० [घर+सार (फाँ०)] १. घर-धन्धा; घरायसी
 काम । २. घर-गृहस्थी; घरजम । ३. घरायस ।
 घरान-ना० [घराना] वंश; कुल; खानदान ।
 घरान-ना० [ने०] कपडा आदिको लम्बाइ-चौडाइको नाप ।
 घराना-ना० [घर+आना] १. उच्च कुल; प्रसिद्ध खानदान ।
 २. वंश; कुल ।
 घरानियाँ-वि० [घर+आनियाँ] १. उच्च घरानको;
 खानदानी; कुलीन । २. कुलको; वंशको ।
 घरायस-ना० [घर] गाउँ-घर; घर-सार ।
 घरायसी-वि० [घरायस+ई] घरसारको; घरेलु ।
 घरिया-ना० [सं० घटिका] सुन-चाँदी गाल्ने माटाको भाँडो;
 क्रेसीबल ।
 घरियाल-ना० [सं० कुम्भीर] एक जातको ग्राह ।
 घरी-ना० [घारी] केराको सिङ्गो झुप्पो; डाँठसहितका
 केराका काँइयाहरूको समूह ।
 घरी-ना० [घड़ी] घड़ी; अल्प समय ।
 घरी-घरी-क्रि० यो० [घड़ी-घड़ी] १. छिन-छिन; थोरै-
 थोरै समय । २. बारम्बार; बराबर; घड़ी-घड़ी ।
 घरुवा-ना० [घेरु+उवा] वरि-परि डील लगाई बीचको
 पानी उल्लेखर माछा पकन वा मार्न बनाइएको ठाउँ ।
 घरेलु-वि० [घर+एलु] १. घरको; घर-सम्बन्धी; घरा-
 यसी । २. घर-पाला; घरमा पालेको ।
 घरेलु-इलम-ना० [घरेलु+इलम] आफ्नै घरमा बसी गर्न
 सकिने उद्योग वा शिल्प ।
 घर्कनु-अ० क्रि० [घट्+नु] १. घट्दै जानु; सिद्धिदै जानु;
 घहरिनु । २. खस्कनु; अवनति हुनु । ३. ढल्कनु; बिर्दै
 जानु (समय, दिन, उमेर आदि) । ४. खहरिनु ।
 घर्काइ-ना० [घर्क+आइ] घर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घर्काइनु-स० क्रि० [घर्काइ+इ+नु] घर्कन लाइनु; ('घर्का-
 उनु'-को क० क्रि०) ।

घर्काउनु-स० क्रि० [घर्क+आउ+नु] क्रमशः घटाउनु;
 घर्कन लाउनु; ('घर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घर्कनु-स० क्रि० [घर्क+इ+नु] १. घर्कनु । २. घट्दै
 गइनु; घहरिइनु; ('घर्कनु'-को क० क्रि०) ।
 घर्क्याइ-ना० [घर्क+आइ] घर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घर्घर-ना० [सं०] १. गाडा, बग्गी आदिको आवाज ।
 २. घुर्दाको शब्द ।
 घर्घरिका-ना० [सं०] १. मही पाने ठेको । २. एक किसिमको
 प्राचीन बाजा ।
 घर्ती-ना० [ने०] १. दासत्वबाट मुक्त भएको एक वर्ग ।
 २. क्षत्रियको एक थर ।
 घर्तेना-ना० [घर्ती+एना] घर्ती-वर्गकी स्त्रीको आदरार्थी
 शब्द ।
 घर्म-ना० [सं०] १. घाम । २. गर्मी । ३. ग्रीष्म ऋतु ।
 घर्मम्बु-ना० [सं०] पसीना ।
 घर्म्-क्रि० यो० [अनु०] गह्रौं वस्तु घिर्च्याउँदा आवाज
 आउने किसिम ।
 घर्मी-ना० [घर्म्] दराज, टेबिल आदिमा माल-सामान राख्ने,
 तानेर खोलिने खण्ड ।
 घर्ष-ना० [सं०] १. रगड्नु; घर्षण । २. पिँघ्नु ।
 घर्षक-वि० [सं०] १. रगड्ने; घोट्ने । २. पिँघ्ने ।
 घर्षण-ना० [सं०] १. घोट्नु; रगड्नु । २. पिँघ्नु ।
 घर्षित-वि० [सं०] १. घोटिएको; रगडिएको । २. पिँघिएको ।
 घलेक-ना० [ने०] गुरुङ्सेनीहरूले पिठिउँमा गादोजस्तै
 बाँध्ने कपडा ।
 घल्चा-ना० [सं० घट+चा (नेवा०)] तामा, पीतल आदि
 धातुको सानो गाली ।
 घसक्क-क्रि० यो० [अनु०] घस्कने किसिम ।
 घसर-पसर-ना० [घाँस-पात] १. कसिङ्गर; निरुद्ध वस्तु ।
 २. नचाहिँदो काम-काज; झन्झटको काम । (क्रि० यो०)
 ३. खजमजिने किसिम; घस्याङ्क-घुसुङ्क ।
 घसर-मसर-वि० [ने०] प्रबन्ध नमिलेको; अव्यवस्थित ।
 घसाइ-ना० [घस्+आइ] घस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घसाइनु-स० क्रि० [घसाउ+इ+नु] घस्न लाइनु; ('घसा-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 घसाउनु-स० क्रि० [घस्+आउ+नु] घस्न लाउनु; दलाउनु;
 ('घस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घसारिनु-स० क्रि० [घसार+इ+नु] घिसारिनु; ('घसानु'-
 को क० क्रि०) ।
 घसानु-स० क्रि० [सं० घृष्+नु] १. भईमा घस्न गरी तान्नु;
 घिसार्नु । २. लिप्नु; पोल्नु । ३. मालिश गर्नु; घस्नु ।
 ४. घस्ट्याउनु ।
 घसिनु-अ० क्रि० [घस्+इ+नु] दलिनु; रगडिनु; ('घस्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 घसीट-ना० [घसेट्] डिको नदिई छिटो-छिटो लेखेको लेख;

घसेउटो-घाँसी

खेसा ।

घसेउटो-वि० [घस्यौटो] घस्यौटो ।

घसेटाइ-ना० [घसेट्+आइ] घसेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घसेटाइनु-स० क्रि० [घसेटाउ+इ+नु] घसेट्ने लाइनु;
(‘घसेटाउनु’-को क० क्रि०) ।घसेटाउनु-स० क्रि० [घसेट्+आउ+नु] घसेट्ने लाउनु;
चाँडो-चाँडो लेखाउनु; (‘घसेट्नु’-को प्रे० क्रि०) ।घसेटिनु-स० क्रि० [घसेट्+इ+नु] चाँडो-चाँडो लेखिनु;
(‘घसेट्नु’-को क० क्रि०) ।

घसेटो-ना० [घस्+एटो] तेल घस्टा लाउने धोती ।

घसेट्नु-स० क्रि० [सं० घृष्ट] १. चाँडो-चाँडो लेख्नु; घसीट
लेख्नु । २. घसानु; घिसानु ।घस्कनु-अ० क्रि० [घस्स] मन नपर्दो मानिस जानु;
अन्भरिनु ।

घस्काइ-ना० [घस्क+आइ] घस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घस्कइनु-अ० क्रि० [घस्क+इ+नु] मन नपर्दो मानिस
जाइनु; (‘घस्कनु’-को भा० क्रि०) ।घस्कनु-अ० क्रि० [घस्क+इ+नु] १. घस्कनु । २. मन
नपर्दो मानिस जानु; (‘घस्कनु’-को भा० क्रि०) ।घस्क्याइ-ना० [घस्क+याइ] घस्कने किसिम, क्रिया वा
भाव ।घस्क्याहट-ना० [घस्क+आहट] घस्कने किसिम, क्रिया
वा भाव ।घस्ट्याइ-ना० [घस्ट्याउ+आइ] घस्ट्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।घस्ट्याइनु-स० क्रि० [घस्ट्याउ+इ+नु] जथाभावीसँग
उपयोग गरी पुरानोजस्तो पारिनु; (‘घस्ट्याउनु’-को
क० क्रि०) ।घस्ट्याउनु-स० क्रि० [सं० घृष्ट+याउ+नु] १. जथाभावी-
सँग उपयोग गरी पुरानोजस्तो पार्नु । २. मैल्याउनु ।
३. थोत्र्याउनु ।घस्तु-स० क्रि० [सं० घर्प्+नु] १. दल्नु; रगड्नु । २.
मालिश गर्नु; तेल लाउनु । ३. लिप्नु ।घस्मर-वि० [सं०] १. घेरै खाने; खन्चुवा; घिचुवा ।
२. खाने; भक्षक । ३. नाशक ।घस्याड-घुसुड-ना० [ने०] १. बेकम्मा चीज; रद्दी माल ।
(क्रि० यो०) २. घसर-पसर ।

घस्यौटो-वि० [घाँस+औटो] रद्दी; बेकम्मा; निकम्मा ।

घस्र-वि० [सं०] १. हानि गर्ने; हानि-कारक । (ना०)
२. दिन । ३. सूर्य ।घस्रनु-अ० क्रि० [सं० घृप्+नु] भइँमा रगेडिने गरी हिँड्नु;
घिसनु ।

घस्राइ-ना० [घस्र+आइ] घस्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घस्राइनु-स० क्रि० [घस्र+आइ+नु] घस्रने लाइनु; रगेड्ने
लाइनु; (‘घस्राउनु’-को क० क्रि०) ।घस्राउनु-स० क्रि० [घस्र+आउ+नु] १. घस्रने लाउनु;
रगेड्ने लाउनु; (‘घस्रनु’-को प्रे० क्रि०) ।घस्रिनु-अ० क्रि० [घस्र+इ+नु] घस्रिने होइनु; घिसिनु;
(‘घस्रिनु’-को भा० क्रि०) ।घस्रिनु-अ० क्रि० [घस्र+इ+नु] १. घस्रनु । २. घिसिनु;
(‘घस्रनु’-को भा० क्रि०) ।घस्री-पस्री-क्रि० यो० [घस्र+पस्र] सकी-नसकी आउने वा
जाने किसिम ।

घस्याइ-ना० [घस्र+आइ] घस्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घस्याहट-ना० [घस्र+आहट] घस्रिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।घस्स-क्रि० यो० [अनु०] गह्रुंगो वस्तु जमीनमा घस्रने गरी
तान्दा आवाज आउने किसिम; घ्वास्स ।घहराइनु-स० क्रि० [घहराउ+इ+नु] घहरिने लाइनु;
घकाइनु; (‘घहराउनु’-को क० क्रि०) ।घहराउनु-स० क्रि० [घहरि+आउ+नु] घकाइनु; घहरिने
लाउनु; (‘घहरिनु’-को प्रे० क्रि०) ।घहरिनु-अ० क्रि० [घहरि+इ+नु] घट्ति गइनु; घकिनु;
(‘घहरिनु’-को भा० क्रि०) ।घहरिनु-अ० क्रि० [ने०] १. घट्ति जानु; घर्कनु । २. पतन
हुँदै जानु; ओरालो लाग्नु ।

घह्याइ-ना० [घहरि+आइ] घहरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घह्याइ-ना० [घह्याउ+आइ] घह्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।घह्याउनु-स० क्रि० [घहरि+आउ+नु] घहरिने पार्नु;
घहरिने लाउनु; (‘घहरिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

घा-ना० [सं० घट्टन] सन्धि; सम्झौता ।

घा-ना० [सं० घाति] घाउ; चोट ।

घाँगर-ना० [सं० घर्घर] बालिकाहरूले कमरमा लाउने
घुँडामनिसम्म आउने पोशाक; जामा; घाँघर ।

घाँघर-ना० [घाँगर] घाँगर ।

घाँच-ना० [ने०] १. जङ्गलको छेउ-छाउ; जङ्गलवरि-
परिको जग्गा । २. पहाडको फेदी ।घाँटी-ना० [सं० घाटा] १. गर्दन; घिच्रो; गलो; कण्ठ ।
२. दुइ पहाडका बीचको जमीन वा बाटो; छेडो; घाटी ।

घाँटी-ना० [घाँटी] केराका काइँया लाग्ने ठूलो डाँठ ।

घाँडो-ना० [घण्ट] १. कुरुर, गाई आदिका गलामा झुन्ड्याइने
घण्ट । २. गाईका गलामा झुन्ड्याइने काठको ठेउको वा
मुग्री । ३. झन्झटको काम वा वस्तु ।

घाँस-ना० [सं० घास] झार; तृण; घास ।

घाँस-पात-ना० [घाँस+पात] १. पात-पतिङ्गर; घाँस-फूस ।
२. महत्त्व-हीनको वस्तु; रद्दी चीज ।घाँस-फूस-ना० [घाँस+फूस] १. घाँस-पात; पात-पतिङ्गर ।
२. रद्दी माल; बेकम्मा वस्तु ।

घाँसी-ना० [घाँस+ई] घाँस काट्ने पेशा भएको व्यक्ति;

घाँस बेचेर जीविका गर्ने व्यक्ति ।
 घाँसे-वि० [घाँस+ए] १. घाँस काटेर बेच्ने पेशा भएको ।
 २. घाँस-सम्बन्धी; घाँसको ।
 घाँसे-गीत-ना० [घाँसे+गीत] घाँसीहरूले गाउने गीत;
 घाँस काट्ता गाइने लोक-गीतको एक प्रकार ।
 घाइते-वि० [घायल] १. चोट-पटक लागेको; घायल । २.
 जूवामा पैसा मारिएको (च्याँखे) ।
 घाउ-ना० [प्रा० घाय] १. हतियार आदिबाट रगत आउने
 गरी लागेको चोट । २. फुटेको वा चिरिएको खटिरो ।
 घागड़ान-वि० [हि० घाघ] १. खूब चलाक; चतुर । २.
 पोख्त; निपुण ।
 घाघड़ान-वि० [घागड़ान] घागड़ान ।
 घाङ्गर-ना० [घाँगर] घाँगर ।
 घाट-ना० [सं०] १. घाँटीको पछिल्लो भाग; गर्दन ।
 २. नाउ, जहाज आदिमा चढ्ने वा तिनीहरूबाट उत्रने
 ठाउँ; जलाशयको जलसम्म पुग्न सकिने सुगम स्थल ।
 ३. नदी वा जलाशयको तट ।
 घाट-ना० [सं० घट्ट] १. नदीको किनार; तीर्थ । २. जला-
 शयको जलसम्म पुग्न सकिने सुगम स्थल; जहाज, डुङ्गा
 आदिबाट ओल्हने वा तिनीहरूमा चढ्ने ठाउँ । ३. बन-
 जाँचको चौकी । ४. गाहकीहरूको भीड़ । ५. आवागमनको
 निमित्त सुगम स्थल ।
 घाट-नाड्डी-ना० [घाट+गद्दी] जङ्गलबाट काठ काटी नदीमा
 बगाएर वा अरु कुनै किसिमले ढुवानी गरी ल्याई एकत्रित
 पारी राख्ने ठाउँ ।
 घाटा-ना० [सं०] १. गर्दनको पछिल्लो भाग । २. घाटी ।
 घाटा-ना० [घट्] हानि; नोक्सानी; टुट्टा ।
 घाटी-ना० [सं० घाटा] दुइ पहाडका बीचको जमीन वा
 बाटो ।
 घाटु-ना० [ने०] मन्त्रपूर्वक गीत गाएर अङ्ग-विन्यासका
 साथ गरिने, गुरुङ जातिको एक नृत्य ।
 घाटे-ना० [घाट+ए] १. घाटमा बस्ने व्यक्ति; पण्डा । २.
 मुर्दा पोलेर जीविका गर्ने व्यक्ति ।
 घाटे-वैद्य-ना० [घाटे+वैद्य] घाटमा ल्याइएका बिरामी-
 हरूको उपचार गर्ने वैद्य ।
 घात-ना० [सं०] १. चोट; प्रहार; आघात । २. धक्का;
 ठक्कर । ३. वध; हत्या । ४. खराबी; अहित । ५. गुणन-
 फल । ६. हत्ते हाल्नु; जीउ छोड्नु ।
 घातक-वि० [सं०] १. घात गर्ने; प्रहार गर्ने । २. वध गर्ने;
 हत्यारो । ३. हानि-कारक; बिगार गर्ने ।
 घातकी-वि० [घात+ई] घातक; हत्यारो ।
 घातन-ना० [सं०] हत्या गर्नु; घात गर्नु; हनन ।
 घाती-वि० [सं०] १. प्रहार गर्ने; हात्ते । २. हत्या गर्ने;
 वधक । ३. नाश गर्ने; बिगार्ने ।
 घातुक-वि० [सं०] १. हिंसा गर्ने; हिंसक । २. क्रूर; निष्ठुर ।

३. घातक; घाती । ४. हानि-कारक ।
 घातुकी-ना० [सं०] घातुक; घातक ।
 घात्य-वि० [सं०] घात गर्न योग्य; वध्य ।
 घान-ना० [सं० घन] १. एक पटकमा भुटिने, कुटिने, पोलिने
 वा सुकाइने अन्नको परिमाण । २. एक पटकमा पठाइने
 मानिस वा वस्तुको समूह । ३. हूल-मूल परेर भएको
 पक्राउ वा सजाय ।
 घाम-ना० [प्रा० घम्म] सूर्यको प्रकाश; सूर्यको राप ।
 घामड़-वि० [घमन्ड] १. घमन्डी; अभिमानी । २. हत्तेरो ।
 ३. असजिलो; अष्टेरो । ४. मूर्ख; अबुझ ।
 घाम-पानी-ना० [घाम+पानी] १. घाम लागी-लागी परेको
 पानी । २. घाम र पानी ।
 घायल-वि० [घाउ] चोट लागेको; घाउ लागेको; घाइते;
 आहत ।
 घार-ना० [सं०] १. सेचन गर्नु; पानी छर्कनु । २. चिसो
 पार्नु; भिजाउनु ।
 घार-ना० [घर] माउरीको छातो; माउरीको गुँड; पोलो ।
 घारघार-घुरघुर-क्रि० यो० [अनु०] कुरकुर, ब्वाँसा आदि
 हिंस्रक पशुहरूले आपसमा झगडा गर्दा कराउने किसिम ।
 घारघुर-क्रि० यो० [ने०] १. महीपार्दाशब्दनिस्कने किसिम ।
 २. नेती तानेझैँ कुनै वस्तु तान्ने किसिम । ३. जसरी-तसरी
 काम गर्ने किसिम । ४. झगडा; कलह । ५. गोलमाल;
 गड़बड़ी । ६. पाङ्ग्रा भएका सवारीहरू चल्दा शब्द
 आउने किसिम ।
 घारी-ना० [ने०] १. बाक्लो जङ्गल । २. लेकको फेदी; बेँसी ।
 ३. फेदीको जमीन; घाँचको जमीन । ४. बाँस, केरा,
 निगाला आदिको झँग ।
 घारेघुरे-ना० [ने०] एक जातको तिमिलो ।
 घारो-ना० [ने०] लामो डोलो काठ; लाठो ।
 घालघुल-क्रि० यो० [अनु०] दुइ तरल पदार्थ मिलाउन
 हल्लाउने किसिम; घोल्ने किसिम; हुँडल्ने किसिम ।
 घास-ना० [सं०] १. खानेकुरो; खाद्य पदार्थ । २. चउर
 वा मैदानमा उम्रने पशुको चारा; तृण; घाँस ।
 घिउ-ना० [प्रा० घिअ] दूध, दही मथेर निकालिने सार
 पदार्थ; खारेको नौनी; घृत ।
 घिउ-कुमारी-ना० [सं० घृत-कुमारी] भित्रपट्टि न्यालजस्तो
 लस्सादार पदार्थ भएका केतुकेका जस्ता पात हुने, बीचको
 डाँठमा साना-साना पहेँला फूल फुल्ने एक बोट । (आयु-
 वेदमा यसको गुण ठन्डा र आगाले पोलेकोमा र विषालु
 खटिरामा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
 घिचाइ-ना० [घिच्+आइ] घिच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घिचाइनु-सं० क्रि० [घिचाउ+इ+नु] घिच्न लाइनु;
 हसुराइनु; ('घिचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घिचाउनु-सं० क्रि० [घिच्+आउ+नु] आफूलाई मन नपर्ने
 गरी करबलले खुवाउनु; अपमानसँग खान दिनु;

विचास-घिस्-याहट

(‘घिच्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

घिचास-वि० [घिच्+आस] १. नराम्रो किसिमसँग खाने; घिच्ने । २. घेरै खाने; अपच हुने गरी खाने; घिचाहा ।

घिचाहा-वि० [घिच्+आहा] घिच्ने; घिचास; घिचुवा ।

घिचिनु-स० क्रि० [घिच्+इ+नु] नराम्रो किसिमले खाइनु; हसुरिनु; (‘घिच्नु’-को क० क्रि०) ।

घिचुवा-वि० [घिच्+उवा] घिच्ने; घिचास ।

घिच्चिइनु-अ० क्रि० [घिच्चि+इ+नु] तानिइनु; घिस्सिइनु; (‘घिच्चिनु’-को भा० क्रि०) ।

घिच्चिनु-अ० क्रि० [सं० घृष्+इ+नु] १. तानिनु; खिंचिनु; घिस्सिनु । २. सकी-नसकी हिंड्नु । ३. कर-बलले जानु ।

घिच्नु-वि० [घिच्] घिचाहा; घिचुवा ।

घिच्च्याइ-ना० [घिच्च्याउ+आइ] घिच्च्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिच्च्याइनु-स० क्रि० [घिच्च्याउ+इ+नु] तानिनु; घिसा-रिनु; (‘घिच्च्याउनु’-को क० क्रि०) ।

घिच्च्याइ-मुन्ट्याइ-ना० [घिच्च्याइ+मुन्ट्याइ] घिच्च्याउने र मुन्ट्याउने काम; घिच्च्याइ र मुन्ट्याइ; लछार-पछार ।

घिच्च्याउनु-स० क्रि० [घिच्चि+याउ+नु] १. तान्नु; खिंच्नु; घिसार्नु । २. जबर्जस्तीसँग लानु; घिस्स्याउनु ।

घिच्नु-स० क्रि० [ने०] १. नराम्रो किसिमले खानु; हसुर्नु । २. अर्कालाई मन नपर्ने गरी खानु; अन्याय वा अपमान हुने गरी खानु; चिह्लिनु ।

घिच्नो-ना० [ने०] घोक्रो (तुच्छार्थमा) ।

घिङ्घिङ्-ना० [ने०] १. आफ्नो कार्य-सिद्धिका निमित्त दिक्क लाग्ने गरी प्रार्थना गर्नु । २. आन्तरिक इच्छा; धोको ।

घिटीघिटी-क्रि० यो० [घट-घट] मरणका अवस्थामा सास रोकिई थूक निलिने किसिम ।

घिङ्घिङ्गाइ-ना० [घिङ्घिङ्गाउ+आइ] घिङ्घिङ्गाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिङ्घिङ्गाइनु-स० क्रि० [घिङ्घिङ्गाउ+इ+नु] घिङ्घिङ्ग गरिनु; (‘घिङ्घिङ्गाउनु’-को क० क्रि०) ।

घिङ्घिङ्गाउनु-स० क्रि० [घिङ्घिङ्ग+आउ+नु] आफ्नो कार्य-सिद्धिका निमित्त अर्कालाई दिक्क लाग्ने गरी प्रार्थना गरिरहनु; घिङ्घिङ्ग गर्नु ।

घिङ्घिङ्गे-वि० [घिङ्घिङ्ग+ए] आफ्नो कार्य-सिद्धिका निमित्त दिक्क लाग्ने गरी प्रार्थना गरिरहने; घिङ्घिङ्ग गर्ने; घङ्घङ्गे ।

घिङ्घिङ्गो-वि० [घिङ्घिङ्ग] १. छोड्न पनि नसकिने, अझीकार पनि नहुने । २. सम्झाए-बुझाएको नमान्ने; एकोहोरो । ३. मर्न लागेको; अधमरो । (ना०) ४. आँटेको काम गर्न नपाउँदा हुने मनको अघैर्य । ५. धोको; अन्तिम इच्छा ।

घिनाइ-ना० [घिनाउ+आइ] घिनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिनाइनु-अ० क्रि० [घिनाउ+इ+नु] घीन मानिनु; दिग-मिगाइनु; (‘घिनाउनु’-को भा० क्रि०) ।

घिनाउनु-अ० क्रि० [घीन+आउ+नु] १. घीन मान्नु; दिगमिगाउनु । (स० क्रि०) २. घृणा गर्नु; छिः-छिः-दूर-दूर गर्नु ।

घिनाहा-वि० [घीन+आहा] १. घिन-लाग्दो; फोहोरी । २. दुष्ट ।

घिन्ताइ-घिन्ताइ-क्रि० यो० [अनु०] मादल आदि बाजाको शब्द आउने किसिम ।

घिन्तामुनी-ना० [ने०] १. मादल बजाएर नाच्ने एक प्रकारको नाच । २. त्यो नाच नाच्ने व्यक्ति ।

घिरिङ्-ना० [घिरं] १. घिस्रेर वा चिप्लेर खेलिने एक खेल; चिप्लेटी । २. असफलता; विफलता । ३. घिर्नी ।

घिरौलो-ना० [घिउ+औलो] १. खस्राकुना-कुना परेका पात, पहेँला फूल र लामा-लामा चिचिण्डाजस्ता फल फल्ने, नङ्गा हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल; तोरियाँ ।

घिकौलो-ना० [ने०] १. निगाले-उखुका जस्ता पात र डाँठ हुने, नीला फूल फुल्ने, झुप्पा-झुप्पा परेर विभिन्न रङ्गका चिल्ला फल फल्ने एक बोट । २. त्यसैको फल ।

घिर्नी-ना० [घिरं] रगडिने र घिसिने ठाउँमा जडिने पाङ्ग्रा-जस्तो साधन; घिर्नी ।

घिरं-क्रि० यो० [अनु०] पाङ्ग्रा लागेको वस्तु घिच्च्याउँदा आवाज आउने किसिम ।

घिर्नी-ना० [ने०] कुनै वस्तुमा जडिएको सानो पाङ्ग्रो ।

घिर्नी-ना० [ने०] घुमाएर खेल्ने एक किसिमको चक्राकार खेलौना ।

घिर्न्याइ-ना० [घिर्न्याउ+आइ] घिर्न्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिर्न्याइनु-स० क्रि० [घिर्न्याउ+इ+नु] घिर्न आवाज आउने गरी तानिनु; (‘घिर्न्याउनु’-को क० क्रि०) ।

घिर्न्याउनु-स० क्रि० [घिर्न+याउ+नु] घिर्न आवाज आउने गरी तान्नु; घिस्स्याउनु ।

घिसारिनु-स० क्रि० [घिसार+इ+नु] घिच्च्याइनु; तानिनु; (‘घिसार्नु’-को क० क्रि०) ।

घिसार्नु-स० क्रि० [सं० घृष्+नु] घिच्च्याउनु; तान्नु; घिस्स्याउनु; घिर्न्याउनु ।

घिस्रनु-अ० क्रि० [घस्र+नु] घस्रनु ।

घिस्राइ-ना० [घिस्र+आइ] घिस्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिस्रिइनु-अ० क्रि० [घिस्रि+इ+नु] घिस्रिने होइनु; (‘घिस्रिनु’-को भा० क्रि०) ।

घिस्रिनु-अ० क्रि० [घिस्र+नु] १. घस्रेर जानु; घिस्रनु । २. घिस्रने होइनु; (‘घिस्रनु’-को भा० क्रि०) ।

घिस्न्याइ-ना० [घिस्रि+याइ] घिस्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिस्न्याहट-ना० [घिस्रि+आहट] घिस्रिने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

घिस्सा-ना० [घिस्स्याउ] बग्गीमा लाउने घोडा सधाउनाका निमित्त बग्गीको सट्टा तान्न लाउने यान ।

घिस्सिइनु-अ० क्रि० [घिस्सि+इ+नु] घिच्चिइनु; ('घिस्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

घिस्सिनु-अ० क्रि० [सं० घृष्+इ+नु] १. घिच्चिनु; तानिनु । २. अरुको कर-बलमा परी जानु । ३. घोटिएर थोत्रो हुनु; धेरै उपयोगले गर्दा पुरानो हुनु ।

घिस्स्याइ-ना० [घिस्सि+आइ] घिस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिस्स्याइ-ना० [घिस्स्याउ+आइ] घिस्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घिस्स्याइनु-स० क्रि० [घिस्स्याउ+इ+नु] घिसारिनु; घिच्च्याइनु; ('घिस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

घिस्स्याउनु-स० क्रि० [घिस्सि+याउ+नु] १. घिसार्नु; घिच्च्याउनु । २. तान्नु; खिच्नु । ३. उपयोग गरेर थोत्रो पार्नु ।

घिस्स्याहट-ना० [घिस्स्याउ+आहट] घिस्स्याउनेकिसिम, क्रिया वा भाव ।

घोउ-ना० [घिउ] घिउ ।

घोउ-कुमारी-ना० [घिउ-कुमारी] घिउ-कुमारी ।

घोत-ना० [प्रा० घिणा] घृणा; दिगमिगी ।

घुँक्कघुँक्क-क्रि० यो० [अनु०] साह्रै चित्त दुखाएर रुने किसिम; मुटुमा भवकानो पर्ने गरी रुने किसिम ।

घुँगी-ना० [ने०] १. निगाले चितुवा । २. शङ्खका आकारको गुँडमा बस्ने एक जातको कीरो । ३. त्यसैको शङ्खका आकारको गुँड । ४. एकोहोरो स्वभावको व्यक्ति ।

घुँगुरा-ना० [ने०] १. हल्लाउँदा छमछम आवाज आउने साना-साना घण्टीजस्तो गहना; चाँप । २. लहराको नङ्गा; कपाल आदिमा पर्ने मुन्द्रा; गोलाकार ।

घुँगुरिइनु-अ० क्रि० [घुँगुरि+इ+नु] घुँगुरो परिनु; घुमिइनु; ('घुँगुरिनु'-को भा० क्रि०) ।

घुँगुरिनु-अ० क्रि० [घुँगुरो+इ+नु] घुँगुरो पर्नु; बाटुलो पर्नु; घुमिनु; गुँडुलिनु ।

घुँगुरो-वि० [घुम्] बाटुलो परेको; घुमेको; वृत्ताकार परेको ।

घुँगुकिनु-अ० क्रि० [घुँगुरो] घुँगुरो पर्नु; मुन्द्रा पर्नु ।

घुँगुक्काइ-ना० [घुँगुकि+आइ] घुँगुकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घुँगुक्काइ-ना० [घुँगुक्काइ+आइ] घुँगुक्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घुँगुक्काउनु-स० क्रि० [घुँगुकि+याउ+नु] घुँगुरा पार्नु; मुन्द्रा-मुन्द्रा पार्नु; ('घुँगुकिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

घुँगु-याइ-ना० [घुँगुरि+आइ] घुँगुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घुँगु-याइनु-स० क्रि० [घुँगु-याउ+इ+नु] घुँगुरो पारिनु;

('घुँगु-याउनु'-को क० क्रि०) ।

घुँगु-याउनु-स० क्रि० [घुँगुरि+याउ+नु] घुँगुरो पार्नु; बाटुलो पार्नु ।

घुँगु-याहट-ना० [घुँगुरि+याहट] घुँगुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घुँगुके-वि० [घुँगुक्क+ए] घुँगुक्क परेको; घुँगुकिएको ।

घुँगुक्क-क्रि० यो० [घुगुरा] घुँगुरा पर्ने किसिम; मुन्द्रा पर्ने किसिम ।

घुँडा-ना० [सं० घुटिका] तिघ्रा र पिउँलाका बीच डल्लो परी उठेको अवयव ।

घुँडी-ना० [सं० घुटिका] १. तुना वा टाँकको सट्टा पस्यौटोमा घुसाने गरी बनाइएको धातु वा कपडा आदिको डल्लो; एक किसिमको टाँक । २. दाम्लाका टुप्पाको गाँठो ।

घुँडी-खोप्रो-ना० [घुँडो+खोप्रो] घुँडामुनिको खोपिल्टो ।

घुँडी-घर-ना० [घुँडी+घर] घुँडी पसाउन दोब्ब्याइएको तुनु; पस्यौटो ।

घुँडे-वि० [घुँडा+ए] ठूलो घुँडा हुने ।

घुँडो-ना० [घुँडा] घुँडा ।

घुँडकिइनु-अ० क्रि० [घुँडकि+इ+नु] वेगसित गइनु; हुत्तिइनु; ('घुँडकिनु'-को भा० क्रि०) ।

घुँडकिनु-अ० क्रि० [घुँडो+इ+नु] १. वेगसित जानु; हुत्तिनु । २. हानिनु । ३. बित्नु; नासिनु । ४. मर्नु । ५. सजिलैसित कुनै काम तामेल हुनु ।

घुँडक्याइ-ना० [घुँडकि+याइ] घुँडक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घुँडक्याइनु-स० क्रि० [घुँडक्याउ+इ+नु] वेगसित फ्याँकिनु; ('घुँडक्याउनु'-को क० क्रि०) ।

घुँडक्याउनु-स० क्रि० [घुँडकि+याउ+नु] १. कुनै वस्तु वेगले फ्याँक्नु; हान्नु; ('घुँडकिनु'-को क० क्रि०) । २. हुत्त्याउनु । ३. कुनै काम सजिलैसित सिद्ध्याउनु । ४. पराजित गर्नु; जित्नु ।

घुँडो-ना० [ने०] धेरै मानिसको भीड; घचारो; ठेलमठेल ।

घुँडो-घुँडो-ना० [ने०] भित्र-भित्रै चलेको हल्ला; खास-खुस ।

घुकाइ-ना० [घुक्+आइ] घुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घुकाइनु-स० क्रि० [घुकाउ+इ+नु] घुक्न लाइनु; भुकाइनु; ('घुकाउनु'-को क० क्रि०) ।

घुकाउनु-स० क्रि० [घुक्+आउ+नु] घुक्न लाउनु; भुकाउनु; ('घुक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

घुकिनु-स० क्रि० [घुक्+इ+नु] कुकुर कराइनु; भुकिनु; ('घुक्नु'-को क० क्रि०) ।

घुक्नु-स० क्रि० [ने०] कुकुर कराउनु, भुक्नु ।

घुगुती-ना० [ने०] १. केटा-केटीलाई गोडामा राखी उफारेर खेलाउने क्रिया; गुघुती । २. ढुकुर ।

घुङ्गुरा-घुम-फिर

घुङ्गुरा-ना० [घुङ्गुरा] घुङ्गुरा ।
 घुङ्गुरिङ्गु-अ० क्रि० [घुङ्गुरि+इ+नु] घुङ्गुरो परिनु;
 घुङ्गुरिनु; ('घुङ्गुरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 घुङ्गुरिनु-अ० क्रि० [घुङ्गुरो+इ+नु] घुङ्गुरिनु ।
 घुङ्गुरो-वि० [घुङ्गुरो] घुङ्गुरो ।
 घुङ्गुर्याइ-ना० [घुङ्गुरि+आइ] घुङ्गुरिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 घुङ्गुर्याइनु-स० क्रि० [घुङ्गुर्याउ+इ+नु] घुङ्गुर्याइनु;
 ('घुङ्गुर्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुङ्गुर्याउनु-स० क्रि० [घुङ्गुरि+याउ+नु] घुङ्गुर्याउनु;
 ('घुङ्गुरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घुङ्गुर्याहट-ना० [घुङ्गुर्याहट] घुङ्गुर्याहट ।
 घुङ्गुरिङ्गु-ना० [ने०] धिकौँलाका जस्तो गेडा फलने उखुजस्तो
 एक जातको बोट ।
 घुङ्गुरे-वि० [घुङ्गुरे] घुङ्गुरे ।
 घुङ्गुरेक-क्रि० यो० [घुङ्गुरेक] घुङ्गुरेक ।
 घुचेटाइ-ना० [घुचेट्+आइ] घुचेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घुचेटाइनु-स० क्रि० [घुचेटाउ+इ+नु] घुचेटाइनु;
 ('घुचेटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुचेटाउनु-स० क्रि० [घुचेट्+आउ+नु] घुचेटाउनु;
 ('घुचेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घुचेटिनु-स० क्रि० [घुचेट्+इ+नु] घुचेटिनु ('घुचेट्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 घुचेट्नु-स० क्रि० [घुचेट्+नु] घुचेट्नु ।
 घुच्चा-क्रि० यो० [अनु०] घुच्चा दिने किसिम; घुच्ची
 लाउने किसिम ।
 घुच्चा-ना० [ने०] १. ठाडो मुड्कीले कोखामा हान्ने क्रिया;
 घुस्सा । २. कुहुना वा कुमको हनाइ ।
 घुच्ची-ना० [घुच्चा] घुच्चा ।
 घुच्चुक-ना० [ने०] गलाको पछिल्लो अवयव; घाँटीको
 पछिल्लो भाग; गर्दन ।
 घुच्च्याइ-ना० [घुच्च्याउ+आइ] घुच्च्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुच्च्याइनु-स० क्रि० [घुच्च्याउ+इ+नु] घुच्च्या
 हानिनु; ('घुच्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुच्च्याउनु-स० क्रि० [घुच्चा+याउ+नु] १. घुच्चा हानु;
 घुच्ची दिनु । २. घुचेट्नु; ठेलुनु ।
 घुच्च्याहट-ना० [घुच्च्याउ+आहट] घुच्च्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुटुक-क्रि० यो० [अनु०] दूध, पानी, औषधी आदि पन्यालो
 पदार्थ एकै घुटुकोमा निल्ने किसिम; घुट्टु ।
 घुटुघुटु-क्रि० यो० [अनु०] १. पन्यालो पदार्थ अलि-अलि
 गरेर निल्ने किसिम । २. अरुले खाएको देखी लोभिएर
 धमाधम थूक निल्ने किसिम ।
 घुटुको-ना० [घुटुक] एक पटकमा निलिने तरल पदार्थको

परिमाण ।

घुटुक्याइ-ना० [घुटुक्याउ+आइ] घुटुक्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुटुक्याइनु-स० क्रि० [घुटुक्याउ+इ+नु] घुटुक निलिनु;
 ('घुटुक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुटुक्याउनु-स० क्रि० [घुटुक+याउ+नु] पन्यालो पदार्थ
 निल्नु; घुटुक निल्नु ।
 घुटुक्याहट-ना० [घुटुक्याउ+आहट] घुटुक्याउँदाको किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुटु-क्रि० यो० [अनु०] एकै घुटुकोमा पन्यालो पदार्थ
 निल्ने किसिम; घुटुक ।
 घुण-ना० [सं०] काठ, अन्न आदिमा लाग्ने एक जातको
 सानो कीरो; घुन ।
 घुणाक्षर-न्याय-ना० [सं०] घुनले काठ खाँदै जाँदा संयोगवश
 कुनै अक्षरको आकृति पर्न गएजस्तै विनाप्रयत्न कुनै
 काम संयोगवश हुनु ।
 घुणारिका-ना० [सं०] भानेमुड्गो जन्तु ।
 घुत्रुक-क्रि० यो० [अनु०] १. एकातिर गएर घुस्नुँदाको
 किसिम; घुस्नुक; घुप्लुक । २. मर्दाको किसिम; खुत्रुक ।
 घुन-ना० [प्रा०] अन्नमा लाग्ने, भटमास-रङ्गको पखेटा हुने
 एक जातको सानो कीरो; घुण ।
 घुनघुन-क्रि० यो० [अनु०] भमरा, माहुरी आदि उड्दा
 शब्द आउने किसिम; भुनभुन ।
 घुनघुनाइ-ना० [घुनघुनाउ+आइ] घुनघुनाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुनघुनाइनु-अ० क्रि० [घुनघुनाउ+इ+नु] भुनभुनाइनु;
 ('घुनघुनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 घुनघुनाउनु-अ० क्रि० [घुनघुन+आउ+नु] भमरा, माहुरी
 आदि उड्दा शब्द आउनु; घुनघुन आवाज निस्कनु;
 भुनभुनाउनु ।
 घुनघुनाहट-ना० [घुनघुनाउ+आहट] घुनघुनाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुनुनु-क्रि० यो० [अनु०] १. भमरा, माहुरी आदि उड्दा
 शब्द निकल्ने किसिम; गुँज्ने किसिम । २. विमान उड्दा
 शब्द आउने किसिम ।
 घुन्डी-ना० [सं० ग्रन्थि] १. दम दिने र सुई मिलाउने घडीको
 डल्लो अवयव । २. घुँडी ।
 घुप्लुक-क्रि० यो० [अनु०] १. भाँडो घोट्टिने किसिम ।
 २. मानिस असमर्थ भई घोट्टो पर्ने किसिम ।
 घुम-ना० [ने०] चोया र पातले बनेको एक किसिमको
 चार-कुने छाता; ओढो ।
 घुमकड-वि० [घुम्+अवकड] डुल-फिर गर्ने बानी भएको;
 घुम्ने स्वभावको; डुलुवा ।
 घुम-फिर-ना० [घुम्+फिर्] यता-उति घुम्नु; डुल-फिर;
 हिँड-डुल ।

घुमाइ-ना० [घुम्+आइ] घुम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घुमाइनु-स० क्रि० [घुमाउ+इ+नु] चक्कर लगाइनु;
 रिंगाइनु; ('घुमाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुमाउनु-स० क्रि० [घुम्+आउ+नु] १. चक्कर लगाउनु;
 चक्कराउनु; रिंगाउनु । २. परिक्रमा गराउनु; प्रदक्षिणा
 गराउनु । ३. यता-उति डुलाउनु; ('घुम्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घुमाउरो-वि० [घुम्+आउरो] घुमेको; बाङ्गो-टिङ्गो;
 फेरो परेको; सोझो नभएको (बाटो) ।
 घुमिनु-अ० क्रि० [घुम्+इ+नु] चक्कर खाइनु; रिंगिनु;
 ('घुम्नु'-को भा० क्रि०) ।
 घुमुवा-वि० [घुम्+उवा] घुम-फिर गर्ने स्वभावको; डुलुवा;
 घुमकड ।
 घुमौटो-ना० [घुम्+औटो] १. घुम्टो । (वि०) २. घुमाउरो;
 घुमुवा ।
 घुमौरो-वि० [घुमाउरो] घुमाउरो ।
 घुम्टो-ना० [घुम्टो] विवाहमा दुलहीको टाउको छोप्ने
 सितारा, बादरा आदि जडिएको मूल्यवान् पछ्यौरा ।
 घुम्टो-ना० [सं० गुण्ठ] १. स्त्रीहरूले कपाल छोप्ने पछेउरा ।
 २. आमा, बाबु आदि पूज्य जन मर्दा पर्ने आशौच ।
 घुम्टी-वि० [घुम्+ती] १. यता-उति घुम्ने; डुल-फिर
 गर्ने; घुमुवा । २. घुमाउरो; घुमेको । (ना०) ३.
 घुमाउरो परेको ठाउँ; मोड ।
 घुम्नु-अ० क्रि० [सं० घूर्ण+नु] १. चक्कर खानु; रिङ्गनु;
 चक्कराउनु । २. परिक्रमा गर्नु; प्रदक्षिणा गर्नु । ३.
 टहल्नु; यता-उति डुल्नु । ४. लरखराउनु; अल्लारिनु ।
 घुम्प्राइ-ना० [घुम्प्रि+आइ] घुंगुन्याइ ।
 घुम्प्राइनु-स० क्रि० [घुम्प्रि+आइ+नु] घुंगुन्याइनु ।
 घुम्प्राउनु-स० क्रि० [घुम्प्रि+आउ+नु] घुंगुन्याउनु ।
 घुम्निनु-अ० क्रि० [घुम्+नु] घुंगुरिनु ।
 घुम्प्रेतो-ना० [घुम्+एत्रो] डोरीमा ढुङ्गा राखी घुमाएर
 हात्ते एक किसिमको शस्त्र ।
 घुर-ना० [ने०] परेवा, माछा आदिको गुँड ।
 घुरघुराइ-ना० [घुरघुराउ+आइ] घुरघुराउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुरघुराइनु-स० क्रि० [घुरघुराउ+इ+नु] निद्रामा घाँटी-
 बाट घुर्रघुर्र शब्द निकालिनु; ('घुरघुराउनु'-को
 क० क्रि०) ।
 घुरघुराउनु-स० क्रि० [घुर्रघुर्र+आउ+नु] १. निद्रामा
 घाँटीबाट शब्द निकाल्नु; घुर्रघुर्र गर्नु । २. परेवा कराउनु;
 घुर्नु ।
 घुरघुराहट-ना० [घुरघुराउ+आहट] घुरघुराउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुरण-ना० [सं०] सुँगुर कराउने शब्द ।
 घुराइनु-स० क्रि० [घुराउ+इ+नु] घुर्न लाइनु; ('घुराउनु'-
 को क० क्रि०) ।

घुराउनु-स० क्रि० [घुर्+आउ+नु] घुर्न लाउनु; ('घुर्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 घुरान-ना० [घूर] १. धूलो-मूलो, कसिङ्गर आदिको थुप्रो ।
 २. मलको थुप्रो ।
 घुरिनु-अ० क्रि० [घुर्+इ+नु] निदाएका वेलामा घाँटी-
 बाट घुर्रघुर्र शब्द निस्कनु; ('घुर्नु'-को भा० क्रि०) ।
 घुर्को-ना० [सं० हुङ्कृति] १. देखौवा रीस । २. उल्टो धम्की ।
 घुर्क्याइ-ना० [घुर्क्याउ+आइ] घुर्क्याउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 घुर्क्याइनु-स० क्रि० [घुर्क्याउ+इ+नु] घुर्की लाइनु;
 ('घुर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुर्क्याउनु-स० क्रि० [घुर्की+याउ+नु] घुर्की लाउनु;
 नचाहिँदो रीस देखाउनु; दह्याउनु ।
 घुर्क्याहट-ना० [घुर्क्याउ+आहट] घुर्क्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 घुर्घुर-ना० [सं०] सुँगुर, बँदेल आदिका गलाबाट निस्कने
 शब्द ।
 घुर्चो-ना० [ने०] घिचो; घुच्चुक ।
 घुर्नु-अ० क्रि० [घुर्रघुर्र+नु] १. निदाएका वेलामा घाँटीबाट
 घुर्रघुर्र शब्द निस्कनु । २. घुर्रघुर्र शब्द निस्कने गरी
 परेवा आदि कराउनु ।
 घुर्बिसो-ना० [ने०] फूलमा गुलियो रस हुने एक जातको रूख ।
 घुर्बैसो-ना० [ने०] एक जातका बँसको रूख ।
 घुर्मिलो-ना० [ने०] साना-साना मसिना पात हुने, खान हुने
 फल फल्ने एक जातको लहरो ।
 घुर्र-क्रि० यो० [अनु०] गल्लुंगो वस्तु घिच्च्याउँदा शब्द
 आउने किसिम; घुर्र ।
 घुर्रघुर्र-क्रि० यो० [अनु०] १. निदाउँदा घाँटीबाट शब्द
 निस्कने किसिम; घुर्दा आवाज आउने किसिम । २. परेवा
 आदि कराउने किसिम ।
 घुर्र-ना० [घुर्रो] घुर्रो ।
 घुर्रो-ना० [ने०] बीचमा प्वाल पारी धागो छिराएर फनफनी
 घुमाएर खेलिने एक प्रकारको पाङ्गो ।
 घुसघुस-क्रि० यो० [ने०] भित्र-भित्रै कुरा लाउने किसिम;
 चुक्ली लाउने किसिम ।
 घुसघुसे-वि० [घुसघुस+ए] भित्र-भित्रै कुरा लाउने;
 घुसघुस चुक्ली लाउने; मुसमुन्द्रो ।
 घुसमुन्टिनु-अ० क्रि० [घुसमुन्टि+इ+नु] घुसमुन्टो पर्ने गरी
 लडिनु; ('घुसमुन्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
 घुसमुन्टिनु-अ० क्रि० [घुसमुन्टो+इ+नु] १. भईमा मुख
 जोतिने गरी पछारिनु; घुसमुन्टो पर्ने गरी लड्नु । २.
 उभिन्डिनु; घोप्टिनु ।
 घुसमुन्टे-वि० [घुसमुन्टो+ए] १. घुसमुन्टो परेको; मुख
 तलतिर फर्केको । २. घोसे; अँध्यारखाउडो ।
 घुसमुन्टो-ना० [घोसो+मुन्टो] १. तलतिर मुख फर्केको;

घुसमुन्ट्याइ-घृतपूर

भईतिर मुख फर्केको । २. घोप्टो; उभिन्डो ।
 घुसमुन्ट्याइ-ना० [घुसमुन्ट्याउ+आइ] घुसमुन्ट्याउने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घुसमुन्ट्याइ-ना० [घुसमुन्टि+आइ] घुसमुन्टिने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घुसमुन्ट्याइनु-स० क्रि० [घुसमुन्ट्याउ+इ+नु] भईमा मुख
 जोतिने गरी पछारिनु; ('घुसमुन्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुसमुन्ट्याउनु-स० क्रि० [घुसमुन्टि+याउ+नु] १. भईमा
 मुख जोतिने गरी पछार्नु । २. उभिन्ड्याउनु; घोप्ट्याउनु;
 ('घुसमुन्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घुसर-पन्जा-ना० [घुस्सा+पन्जा] १. घुस्सा; घुच्चा । २.
 भईमा घसारेर कौड़ा हान्ने एक तरीका ।
 घुसाइ-ना० [घुस्+आइ] घुस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घुसाइ-ना० [घुसाउ+आइ] घुसाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 घुसाइनु-स० क्रि० [घुसाउ+इ+नु] घुस्नु लाइनु; ('घुसा-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 घुसाउनु-स० क्रि० [घुस्+आउ+नु] पसाउनु; छिराउनु;
 घुसानु; ('घुस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घुसाराइ-ना० [घुसार्+आइ] घुसाने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 घुसारिनु-स० क्रि० [घुसार्+इ+नु] घुसाइनु; पसाइनु;
 ('घुसानु'-को क० क्रि०) ।
 घुसानु-स० क्रि० [घुस्+नु] १. घुसाउनु; पसाउनु; छिराउनु ।
 २. सिरनु ।
 घुसिनु-स० क्रि० [घुस्+इ+नु] पसिनु; प्रवेश गरिनु;
 ('घुस्नु'-को क० क्रि०) ।
 घुसृण-ना० [सं०] केशर ।
 घुसौटी-ना० [घुसाउ+औटी] पेट; भुँडी ।
 घुस्नु-स० क्रि० [सं० कुश्+नु] १. पस्नु; प्रवेश गर्नु; छिर्नु ।
 २. वीचमा पस्नु; घुस्नु ।
 घुस्याहा-वि० [घुस+आहा] घुस खाने; रिश्वत लिने ।
 घुस्नु-स० क्रि० [घुस्+नु] १. पस्नु; घुस्नु । २. शरण पर्नु;
 पीछा पर्नु । ३. ओत लाग्नु; आश्रय लिनु ।
 घुस्नाइ-ना० [घुस्+आइ] घुस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घुस्निइनु-अ० क्रि० [घुस्नि+इ+नु] पसिनु; घुसिनु;
 ('घुस्निनु'-को भा० क्रि०) ।
 घुस्निनु-अ० क्रि० [घुस्+इ+नु] १. घुस्नु । २. पसिनु;
 घुसिनु; ('घुस्नु'-को भा० क्रि०) ।
 घुस्नुक्क-क्रि० यो० [घुस्] १. घुस्ने किसिम । २. मर्ने
 किसिम; खुत्रुक्क ।
 घुस्याइ-ना० [घुस्नि+आइ] घुस्निने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 घुस्याहट-ना० [घुस्नि+याहट] घुस्निने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।

घुस्स-क्रि० यो० [अनु०] १. घुस्सा हान्ने किसिम; घुच्चा ।
 २. रिसाएर नबोली बस्ने किसिम; ठुस्स । ३. गह्रौं र
 नरम वस्तु भईमा रगेडिने गरी घिसार्दा शब्द आउने
 किसिम; घस्स ।
 घुस्सा-ना० [घुस्स] खूब कसिएको मुक्का; घुच्चा ।
 घुस्सिइनु-अ० क्रि० [घुस्सि+इ+नु] ठुस्सिइनु; ('घुस्सिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 घुस्सिनु-अ० क्रि० [घुस्स+इ+नु] रीसले घुस्स परेर बस्नु;
 ठुस्सिनु; खुन्सिनु ।
 घुस्सी-ना० [घुस्सा+ई] घुस्सा ।
 घुस्याइ-ना० [घुस्सि+आइ] घुस्सिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 घुस्याइ-ना० [घुस्याउ+आइ] घुस्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 घुस्याइनु-स० क्रि० [घुस्याउ+इ+नु] घुस्साले हानिनु;
 घुस्सा दिइनु; ('घुस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 घुस्याउनु-स० क्रि० [घुस्सा+याउ+नु] घुस्साले हान्नु;
 घुस्सी दिनु; घुच्च्याउनु ।
 घुस्याहट-ना० [घुस्सि+याहट] घुस्सिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 घूक-ना० [सं०] लाटोकोसेरो; भुल्का ।
 घूकारि-ना० [सं०] कौवा ।
 घूर-ना० [सं० कूट] घुरान ।
 घूर-ना० [प्रा० घूरा] १. जाँघ; जङ्घा । २. काख । ३.
 ओछ्यान; शयन-स्थान ।
 घूर्णन-ना० [सं०] १. यता-उति घुम्नु; डुल-फिर गर्नु ।
 २. चक्कर खानु ।
 घूर्णित-वि० [सं०] १. चक्कर खाएको वा खुवाइएको;
 रिंगेको वा रिंगाइएको । २. घुमेको; डुल-फिर गरेको ।
 ३. घुमाइएको ।
 घूस-ना० [?] आफ्नो काम सिद्ध गर्नाका निमित्त अवैध
 किसिमले कर्मचारीलाई दिइने घन-माल; रिश्वत;
 उत्कोच ।
 घूस-खोर-ना० [घूस+खूर (फा०)] घूस खाने; घुस्याहा ।
 घूस-खोरी-ना० [घूस-खोर+ई] घूस खानु; रिश्वत लिने
 काम ।
 घृणा-ना० [सं०] १. घीन; दिगमिगी । २. हेला; अपमान ।
 घृणास्पद-वि० [सं०] घृणा गर्ने योग्य; निन्दनीय ।
 घृणि-ना० [सं०] १. किरण; रश्मि । २. सूर्य । ३. तरङ्ग ।
 घृणित-वि० [सं०] घृणा गर्ने योग्य; निन्दित; निन्दनीय ।
 घृण्य-वि० [सं०] घृणा गर्ने योग्य; घृणित ।
 घृत-ना० [सं०] १. घिउ । २. पानी ।
 घृत-करञ्ज-ना० [सं०] बल्ड्याङ्ग्रो ।
 घृत-कुमारी-ना० [सं०] घिउ-कुमारी ।
 घृतपूर-ना० [सं०] घेवर ।

घृतवर-ना० [सं०] घेवर ।
 घृताची-ना० [सं०] १. रात । २. सरस्वती । ३. एक अप्सरा ।
 घृष्ट-वि० [सं०] १. घोटिएको; रगेड़िएको । २. घिसा-
 रिएको; घिन्छ्याइएको ।
 घृष्टि-ना० [सं०] १. घोट्नु; घर्षण । २. स्पर्धा; दाँजो ।
 ३. सुँगुर ।
 घेरा-ना० [घेर्] १. चारैतिरबाट लाएको छेको; वरि-परिको
 बार । २. कुँडुलो; फेरो ।
 घेराइ-ना० [घेर्+आइ] घेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घेराइनु-सं० क्रि० [घेराउ+इ+नु] घेर्ने लाइनु; ('घेराउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 घेराउनु-सं० क्रि० [घेर्+आउ+नु] घेर्ने लाउनु; ('घेर्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 घेरिनु-सं० क्रि० [घेर्+इ+नु] घेरा दिइनु; ('घेर्नु'-को
 क० क्रि०) ।
 घेरो-ना० [घेरा] घेरा ।
 घेर्नु-सं० क्रि० [घेर्+नु] चारैतिरबाट छेक्नु; घेरा दिनु;
 घेरामा पार्नु ।
 घेवर-ना० [घा०] चामलको मसिनो पीठो वा मैदामा नौनी
 वा घिउ फेरेर घिउमा पकाइने एक प्रकारको रोटी ।
 घेवा-ना० [ने०] भोटे-जातिको अन्त्येष्टि क्रिया ।
 घेवारे-ना० [घिउ+वारे] घिउको बेपारी ।
 घैँटी-ना० [घैँटी+ई] सानो घैँटी ।
 घैँटे-वि० [घैँटी+ए] नबढेको; पुड्को; डल्ले (व्यक्ति) ।
 घैँटो-ना० [सं० घट] माटाको सानो घडा; गोल्फु ।
 घै-घराना-ना० [(फाँ०) घै+घराना] घरायस; घरसार;
 घर-घराना ।
 घैमल-ना० [नेवा० घाय्-मो] १. धूलो-मूलो; कसिङ्गर;
 घुरान । २. बेकम्मा; रद्दी ।
 घैया-ना० [ने०] पाखाबारीमा रोपिने एक किसिमको धान ।
 घैला-ना० [घडा] घडा; गाग्रो ।
 घैले-वि० [घैला+ए] ठूला-ठूला कल्चाँडा हुने (गाई-वस्तु) ।
 घोक्ना-ना० [घोक्] उही कुरा बार-बार भन्नु; घोकाइ ।
 घोक्न्ता-वि० [घोक्] घोक्न्ते; घोक्नुवा ।
 घोक्न्ती-वि० [घोक्] घोकिएको; रफत गरेको ।
 घोक्न्ते-वि० [घोक्] खूब घोकेर पढ्ने; केवल घोकेरमात्र
 पढ्ने; घोक्नुवा ।
 घोकाइ-ना० [घोक्+आइ] घोक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घोकाइनु-सं० क्रि० [घोकाउनु+इ+नु] घोक्न लाइनु;
 रटाइनु; ('घोकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घोकाउनु-सं० क्रि० [घोक्+आउ+नु] घोक्न लाउनु;
 रटाउनु; ('घोक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घोकिनु-सं० क्रि० [घोक्+इ+नु] रट्नु; आवृत्ति गरिनु;
 ('घोक्नु'-को क० क्रि०) ।
 घोक्नुवा-वि० [घोक्+उवा] खूब घोक्ने; घोक्न्ते ।

घोक्नु-सं० क्रि० [सं० घोप+नु] बार-बार भन्नु; आवृत्ति
 गर्नु; रट्नु; रफत गर्नु ।
 घोकिइनु-अ० क्रि० [घोकि+इ+नु] छिप्पिइनु; ('घोकिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 घोकिनु-अ० क्रि० [ने०] छिप्पिनु; जालो पस्नु (घिराँलो,
 पाटे-तोरियाँ आदिमा) ।
 घोक्नुसुती-ना० [घोको+हुत्] घोकोमा समाती हुत्याउने
 क्रिया; गलहत्ती; ठ्याँक ।
 घोको-ना० [ने०] घिन्नो; घाँटी ।
 घोक्रयाइ-ना० [घोक्रयाउ+आइ] घोक्रयाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 घोक्रयाइनु-सं० क्रि० [घोक्रयाउ+इ+नु] गलहत्याइनु;
 ('घोक्रयाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घोक्रयाउनु-सं० क्रि० [घोको+याउ+नु] घोकोमा समाती
 हुत्याउनु; गलहत्याउनु; गर्दन्याउनु ।
 घोक्रयाउने-वि० [घोक्रयाउ] छाना अड्याउने ठाडो ठूलो
 काठ; भ्याल्सी ।
 घोगे-ना० [घोगो+ए] १. घोगाका रूपमा ज्वानाका जस्ता
 दाना फल्ने एक जातको झार । (यसको ढकीहरू बुनिन्छ ।)
 (वि०) २. घोगो भएको; घोगो लागेको ।
 घोगे-चाँप-ना० [घोगे+चाँप] सेता ठूला-ठूला दलका बीचमा
 घोगोजस्तो कर्णिकार भएका फूल फुल्ने एक जातको चाँप;
 राज-चम्पक ।
 घोगो-ना० [ने०] १. खोयासहितको मकैको फल । २. त्यसै
 आकारको फल वा फूल ।
 घोच-पेच-ना० [घोच्+पेच] मर्म पर्ने कुरो; विझ्ने कुरो;
 चित्त दुख्ने कुरो; छेड़-छाड़ ।
 घोचाइ-ना० [घोच्+आइ] घोच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 घोचाइनु-सं० क्रि० [घोचाउ+इ+नु] घोच्न लाइनु;
 घोपाइनु; ('घोचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 घोचाउनु-सं० क्रि० [घोच्+आउ+नु] घोच्न लाउनु;
 घोपाउनु; ('घोच्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 घोचिनु-सं० क्रि० [घोच्+इ+नु] घोपिनु; रोपिनु; ('घोच्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 घोचो-ना० [घोच्] तीखो पारेको सानो काठ; वाल ।
 घोच्नु-सं० क्रि० [ने०] १. तीखो वा धारिलो वस्तु कुनै वस्तु-
 भित्र पसाल्नु; घोप्नु; रोप्नु । २. ठोस्नु । ३. मर्म पर्ने गरी
 भन्नु; घोच-पेच गर्नु । ४. बारम्बार सम्झाउनु; अर्ती
 दिनु; प्रेरित गर्नु ।
 घोच्याहट-ना० [घोच्+आहट] घोच्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 घोट-ना० [घोट्] घोट्ने काम; घोटाइ ।
 घोटक-ना० [सं०] घोडा ।
 घोटा-ना० [घोट्टा] एक प्रकारको लागू सरवत; घोट्टा ।
 घोटाइ-ना० [घोट्+आइ] घोट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घोटाइन-घोराही

घोटाइन-स० क्रि० [घोटाउ+इ+नु] घोटन लाइन;
रगेडाइन; ('घोटाउनु'-को क० क्रि०) ।
घोटाउनु-स० क्रि० [घोट्+आउ+नु] घोटन लाउनु;
रगेडाउनु; ('घोटनु'-को प्रे० क्रि०) ।
घोटिनु-स० क्रि० [घोट्+इ+नु] १. रगेडिनु; घसिनु ।
२. पिंघिनु । ३. काममा जोतिनु; ('घोटनु'-को
क० क्रि०) ।
घोटी-ना० [घोट्] दूधे बालकहरूलाई खुवाउने एक औषधि ।
घोटी-ना० [सं०] हाडे-बयर ।
घोट्टा-ना० [घोट्] १. भिजाएर पिंघेको भाङ्ग । २. रगेडाइ;
घोटाइ । ३. रफत; मिहिनेत ।
घोट्नु-स० क्रि० [सं० घृप्+नु] १. रगेड्नु; घिस्स्याउनु ।
२. पिंघ्नु; खल गर्नु । ३. काममा खूबसित लगाउनु;
जोत्नु ।
घोङ्-चढी-वि० [घोङ्+चढ्] घोङ् चढ्ने; घोङ्-सवार ।
घोङ्ताप्रे-ना० [घोङ्+टाप] तिच्छरो स्वादका पात हुने,
घोङ्का टापका आकारका राता फूल हुने, आँखला-
हरूबाट जरा निस्कने लहरे भई-झार; माण्डूक-ब्राह्मी ।
(आयुर्वेदमा यो स्मृति र मेधा बढाउने मानिएको छ ।)
घोङ्-दौङ्-ना० [घोङ्+दौङ्] बाजी राखेर घोङ् दौडाउने
खेल ।
घोङ्-सवार-ना० [घोङ्+सवार] घोङ्-चढी ।
घोङ्-ना० [प्रा० घोङ्] १. सवारीको काममा आउने एक
प्रसिद्ध जनावर; अश्व; तुरङ्ग । २. गोली चलाउँदा
विंचिने बन्दूकको पुर्जा । ३. बुद्धि-चाल-खेलको एक गोटी ।
घोङ्-खरी-ना० [घोङ्+खरी] सुक्खा जग्गामा उम्रने,
निगालाका आकारका साना-साना पात हुने एक जातको
घाँस; एक प्रकारको खर ।
घोङ्-गाडी-ना० [घोङ्+गाडी] घोङ्गाले तान्ने गाडी ।
घोङ्-जात्रा-ना० [घोङ्+जात्रा] चैत्र कृष्ण चतुर्दशीका दिन
काठमाडौँको टुँडिखेलमा हुने, घोङ् दौडाइने प्रसिद्ध एक
जात्रा ।
घोङ्-दूबो-ना० [घोङ्+दूबो] कुशका जस्ता फूल फुल्ने,
ठूलो र साह्रो एक जातको दूबो ।
घोङ्-साबुन-ना० [घोङ्+साबुन] लुगा धुने एक किसिमको
साबुन ।
घोङ्-ना० [प्रा० घोङ्+ओ] घोङ् ।
घोणा-ना० [सं०] १. नाक । २. सुँगुरको थुनुनो ।
घोणाल-ना० [सं०] कालो र ठूलो एक जातको सर्प ।
घोणी-ना० [सं०] सुँगुर ।
घोण्टा-ना० [सं०] एक जातको सुपारी ।
घोत्लिनु-अ० क्रि० [घोत्लि+इ+नु] घुल्लुक्क परिनु;
घोत्लिने होइन; ('घोत्लिनु'-को भा० क्रि०) ।
घोत्लिनु-अ० क्रि० [घोत्लि] १. पीर परेर अधोमुख गरी
बस्नु; घुल्लुक्क पर्नु । २. घोरिनु; विचार गर्नु ।

घोत्ल्याइ-ना० [घोत्लि+आइ] घोत्लिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
घोत्ल्याहट-ना० [घोत्लि+आहट] घोत्लिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
घोप्-ना० [घोप्] घोपेको डोब; घोचेको घाउ ।
घोपाइ-ना० [घोप्+आइ] घोप्ने वा घोपिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
घोपाइ-ना० [घोपाउ+आइ] घोपाउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
घोपाइन-स० क्रि० [घोपाउ+इ+नु] घोप्न लाइन;
घोचाइन; ('घोपाउनु'-को क० क्रि०) ।
घोपाउनु-स० क्रि० [घोप्+आउ+नु] घोप्न लाउनु;
घोचाउनु; ('घोप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
घोपिनु-स० क्रि० [घोप्+इ+नु] घोचिनु; ('घोप्नु'-को
क० क्रि०) ।
घोप्टिनु-अ० क्रि० [घोप्टि+इ+नु] घोप्टो परिनु;
('घोप्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
घोप्टिनु-अ० क्रि० [घोप्टो+इ+नु] १. घोप्टो पर्नु; जमीन-
तिर मुख फर्काएर पस्नु । २. उभिन्डो पर्नु; उभिन्डिनु ।
घोप्टे-ना० [घोप्टो+ए] १. भन्याङ्को मुखमा घोप्टो पारेर
लगाइने खापा; भन्याङ्माथिको द्वार । (वि०) २. घोप्टो
परेको । ३. उभिन्डिएको ।
घोप्टो-वि० [ने०] तलतिर मुख फर्केको; उभिन्डो ।
घोप्ट्याइ-ना० [घोप्टि+आइ] घोप्टिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
घोप्ट्याइन-स० क्रि० [घोप्ट्याउ+इ+नु] घोप्टो पारिनु;
('घोप्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
घोप्ट्याउनु-स० क्रि० [घोप्टि+याउ+नु] १. घोप्टो पार्नु ।
२. उभिन्डो पार्नु; उभिन्ड्याउनु ।
घोप्नु-स० क्रि० [प्रा० गुम्ह] १. घोच्नु; खोप्नु । २.
खिल्नु; छेड्नु ।
घोर-वि० [सं०] १. डर-लाग्दो; भयङ्कर । २. प्रचण्ड;
उग्र । ३. गहिरो; गम्भीर । ४. कठिन; कठोर । ५. बाक्लो;
घना । ६. धेरै; ज्यादा ।
घोर-घमासान-ना० [घोर+घमासान] ठूलो लडाइँ; भयङ्कर
युद्ध ।
घोरतर-वि० [सं०] १. ज्यादा डर-लाग्दो । (ना०) २. शिव ।
घोर-दर्शन-वि० [सं०] देख्दैमा डर-लाग्दो; विकराल ।
घोर-मुखा-वि० [घोर+मुख] नराम्रो अनुहारको; मन-
नपर्दो अनुहारको ।
घोर-रूप-ना० [सं०] शिव ।
घोरल-ना० [ने०] एक जातको मृग ।
घोरा-ना० [सं०] रात ।
घोराही-ना० [ने०] नेपालको भित्री मधेसको दाङ्-देउखुरी
जिल्लाको सदर मुकाम ।

घोरिङ्ग-अ० क्रि० [घोरि+ङ्+नु] गौर गरिनु; गमिनु;
(‘घोरिनु’-को भा० क्रि०) ।

घोरिनु-अ० क्रि० [अ० गौर+नु] १. गौर गर्नु; विचार गर्नु; गम्नु । २. घोटिनु । ३. सम्झने चेष्टा गर्नु ।

घोरी-ना० [नेवा० घोरि] १. रक्त-विकारबाट साना-साना खटिरा उछर्ने एक चर्म-रोग; छालाबाट छारो उड्ने चर्म-रोग । (वि०) २. त्यो रोग लागेको; घोऱ्याहा ।

घोऱ्याइ-ना० [घोरि+आइ] घोरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घोऱ्याहा-वि० [घोरी+आहा] घोरीको रोग लागेको; घोरी ।

घोर्ले-वि० [सं० घोर] ठूलो; डँडाक; जखमले (बाखो, खसी आदि) ।

घोल-ना० [सं०] १. पीठो, औषधी आदि मिलाई घोलेको तरल पदार्थ । २. मही; मट्टा ।

घोलाइ-ना० [घोल्+आइ] घोलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घोलाइनु-स० क्रि० [घोलाउ+ङ्+नु] घोलन लाइनु; हुँडलाइनु; (‘घोलाउनु’-को क० क्रि०) ।

घोलाउनु-स० क्रि० [घोल्+आउ+नु] घोलन लाउनु; हुँडलाउनु; (‘घोल्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

घोलिनु-स० क्रि० [घोल्+ङ्+नु] घालघुल पारिनु; हुँडलिनु; (‘घोल्नु’-को क० क्रि०) ।

घोली-ना० [सं०] नून-ढिकी झार ।

घोलुवा-वि० [घोल्+उवा] घोलेको; घोलेर बनाइएको ।

घोलु-स० क्रि० [घोल्+नु] १. पन्यालो पदार्थ डाडु-पन्यु आदिले चलाउनु; हुँडलुनु; घालघुल पार्नु । २. मथ्नु । ३. रयालुनु ।

घोष-ना० [सं०] १. आवाज; शब्द; ध्वनि । २. घोषणा; डुन्डी । ३. हल्ला; अफवाह । ४. गोठालाको गाउँ । ५. काँसो धातु ।

घोषक-वि० [सं०] घोषणा गर्ने ।

घोषण-ना० [सं०] ठूलो स्वरले सुनाउनु; घोषणा ।

घोषणा-ना० [सं०] १. ठूलो स्वरले सुनाउनु; निश्चयपूर्वक भन्नु । २. राजाज्ञा; राजाको हुकुम ।

घोषयितु-ना० [सं०] १. ठूलो स्वरले सूचना दिने व्यक्ति; घोषणा गर्ने व्यक्ति । २. कोदली ।

घोसिउँ-वि० [घोसो] निहुरेको; कुप्रो परेको (कोदालो, कोदाली आदि) ।

घोसे-वि० [घोसो] १. अँध्यारो मुख भएको; अँध्यार-मुखे; अँध्यारखाउडे । २. कुप्रिएको; कुप्रे (कोदालो, कोदाली आदि) ।

घोसो-ना० [घुस्स] अँध्यारो मुख; निन्याउरो मुख ।

घोस्स्याइ-ना० [घोस्सि+आइ] घोस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घोस्स्याइनु-स० क्रि० [घोस्स्याउ+ङ्+नु] घोस्सिन लाइनु; ठुस्स पारिनु; (‘घोस्स्याउनु’-को क० क्रि०) ।

घोस्स्याउनु-स० क्रि० [घोस्सि+याउ+नु] घोस्सिन लाउनु; ठुस्स पार्नु; (‘घोस्सिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

घोस्स्याहट-ना० [घोस्सि+आहट] घोस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घोस्सिङ्ग-अ० क्रि० [घोस्सि+ङ्+नु] ठुस्स परिनु; (‘घोस्सिनु’-को भा० क्रि०) ।

घोस्सिनु-अ० क्रि० [घोसो+ङ्+नु] रीस देखाएर घोसे मुन्टो लाउनु; ठुस्स पर्नु; घोसे हुनु ।

घोस्यू-वि० [घोसिउँ] घोसिउँ ।

घौर-ना० [घारी] तार-वृक्षका पात र फूलहरूको गुच्छा ।

घन-वि० [सं०] माने; हत्यारो ।

घ्यँकाइ-ना० [घ्याँक्+आइ] घ्याँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

घ्यँकाइनु-स० क्रि० [घ्यँकाउ+ङ्+नु] घ्याँक्न लाइनु; ड्यँकाइनु; (‘घ्यँकाउनु’-को क० क्रि०) ।

घ्यँकाउनु-स० क्रि० [घ्याँक्+आउ+नु] घ्याँक्न लाउनु; ड्यँकाउनु; (‘घ्याँक्नु’-को क० क्रि०) ।

घ्या-ना० [घेवा] आर्घो; घेवा ।

घ्याँकिनु-स० क्रि० [घ्याँक्+ङ्+नु] घ्याँक्ने काम गरिनु; ड्यँकिनु; (‘घ्याँक्नु’-को क० क्रि०) ।

घ्याँक्नु-स० क्रि० [ने०] १. गर्दनमा समातेर गाड्नु; ड्यँक्नु । २. आक्रमण गर्नु; झम्टनु । ३. गाँज्नु; अँठ्याउनु । ४. सिकिस्त पार्नु; ग्रस्त पार्नु । ५. दबाउनु; थिचो-मिचो गर्नु ।

घ्याई-घ्याई-क्रि० यो० [अनु०] १. धेरै मानिसहरू ठूलो स्वरले कराउँदा वा धेरै बाजाहरू बज्दा शब्द आउने किसिम; ग्याई-ग्याई । २. कान कराउने किसिम ।

घ्याच्च-घ्याच्च-क्रि० यो० [अनु०] घचघच्याएझैँ हल्लने वा ठक्कर लाग्ने किसिम ।

घ्याच्च-क्रि० यो० [अनु०] हिँड्दा-हिँड्दै ठक्क रोकिने किसिम; हिँड्दा-हिँड्दै खाल्डामा परी अडिने किसिम ।

घ्याम्पो-ना० [घ्याम्पो+ई] सानो घ्याम्पो ।

घ्याम्पे-वि० [घ्याम्पो+ए] १. घ्याम्पोजस्तो पेट भएको; भुँडीवाल । २. ठूलो; बडेमाको ।

घ्याम्पे-ऐँसेलु-ना० [घ्याम्पे+ऐँसेलु] ठूलूला टोप्रा हुने एक जातको ऐँसेलु ।

घ्याम्पे-केरा-ना० [घ्याम्पे+केरा] अरू जातको केराको बोट-भन्दा विशेष मोटो र थुम्क्याइलो बोट हुने, पातको विशेष काम लिइने एक जातको केरा ।

घ्याम्पो-ना० [ने०] अन्न राख्ने माटा, तामा, पीतल आदिको ठूलो किसिमको गान्नाको आकारको भाँडो ।

घ्यार-घ्यार-क्रि० यो० [अनु०] घाँटीमा कफ जमी सास फेर्दा शब्द आउने किसिम ।

घ्यार-क्रि० यो० [अनु०] गह्रौँ वस्तु घिच्च्याउँदा शब्द आउने किसिम; इन्जिनहरू चल्दा शब्द आउने किसिम ।

घ्यू-ना० [घिउ] घिउ ।

घ्यू-कुमारी-डिस्स्याहट

घ्यू-कुमारी-ना० [घिउ-कुमारी] घिउ-कुमारी ।
 घ्राण-ना० [सं०] १. गन्ध; बास्ना । २. नाक । ३. सुँघ्ने शक्ति ।
 घ्राण-तर्पण-ना० [सं०] सुगन्ध-युक्त; सुगन्धी ।
 घ्राणेश्वर-ना० [सं०] नाक ।
 घ्रात-वि० [सं०] सुँघिएको; बास्ना लिइएको ।
 घ्रातव्य-वि० [सं०] सुँघ्न लायक; बास्ना लिन योग्य ।
 घ्राता-वि० [सं०] सुँघ्ने; बास्ना लिने ।
 घ्राति-ना० [सं०] सुँघ्नु; घ्राण ।
 घ्रेय-वि० [सं०] सुँघ्न योग्य; बास्ना लिन योग्य ।
 घ्वाँक-वि० [ने०] ठूलो; बडैमाको ।
 घ्वाँक-घ्वाँक-क्रि० यो० [अनु०] मोटरको हर्न बजेजस्तो आवाज आउने किसिम ।
 घ्वाइँ-ना० [नेवा०] १. खेलमा लक्ष्य-वेध गर्ने खेलौनाका समूहमा सबभन्दा ठूलो खेलौना । (वि०) २. ठूलो; ढब्बू ।
 घ्वाइँ-घ्वाइँ-क्रि० यो० [अनु०] जाँतो, घट्टा आदि घुमाउँदा शब्द आउने किसिम ।
 घ्वाङ्क-घ्वाङ्क-क्रि० यो० [अनु०] १. वर्षा-कालमा बढेको खोला बग्दा शब्द आउने किसिम । २. ठूलो स्वरले कुकुरले भुक्दा

शब्द आउने किसिम ।
 घ्वाच्च-क्रि० यो० [अनु०] एकै ठाउँमा सबै पर्ने किसिम; घ्वाप्प ।
 घ्वाततत-क्रि० यो० [अनु०] पन्यालो पदार्थ पोखिँदा वा खन्याउँदाको किसिम ।
 घ्वात्त-क्रि० यो० [अनु०] बाक्लो पन्यालो पदार्थ एकै चोटि खन्याउँदाको किसिम ।
 घ्वाप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. सियो आदि तीखो वस्तुले घोप्ने किसिम । २. भाँडा-बर्तन घोट्टिने किसिम ।
 घ्वार-घ्वार-क्रि० यो० [अनु०] घाँटीमा कफ जम्दा शब्द आउने किसिम ।
 घ्वार-क्रि० यो० [अनु०] गह्रौँ वस्तु घिच्च्याउँदा शब्द आउने किसिम; घ्यार ।
 घ्वाल्ल-क्रि० यो० [अनु०] १. पन्यालो वस्तु खन्याउँदा वा पोखिँदाको किसिम । २. वायुको विकारले पेटबाट शब्द आउने किसिम; पेट कराउने किसिम ।
 घ्वास्स-क्रि० यो० [अनु०] १. गह्रौँ वस्तु भइँमा घस्रने गरी तान्दा शब्द आउने किसिम । २. घोसे मुन्टो लाएर बस्ने किसिम; घुस्स ।

ड

ड-देवनागरी वर्ण-मालामा व्यञ्जन-वर्णको पाचौँ अक्षर । यसको उच्चारण नासिका-स्थानबाट हुन्छ ।
 ड-ना० [सं०] १. इन्द्रियको विषय । २. इच्छा; अभिलाषा । ३. शिव ।
 डकार-ना० [सं०] 'ड'-अक्षर; क-वर्गको अन्तिम अक्षर ।
 डर-क्रि० यो० [अनु०] बाघ, बिरालो आदि रिसाउँदा कराउने किसिम ।
 डारडुर-क्रि० यो० [अनु०] १. कुकुर, बिरालो आदिले झगडा गर्दा कराउने किसिम । २. झगडा ।
 डार-डुर-क्रि० यो० [अनु०] बिरालो, कुकुर आदिले झगडा गर्दा कराउने किसिम; डार-डुर ।
 डिच्च-क्रि० यो० [ने०] १. जिल्ल; वाल्ल; हिस्स । २. दाँत देखाएर हाँस्ने किसिम; डिस्स । (वि०) ३. निराश भएको; जिल्लाराम परेको ।
 डिच्चिइनु-अ० क्रि० [डिच्चि+इ+नु] डिच्चि परिनु; हिस्सिइनु; ('डिच्चिनु'-को भा० क्रि०) ।
 डिच्चिनु-अ० क्रि० [डिच्चि+इ+नु] डिच्चि पर्नु; हिस्सिनु; डिस्सिनु ।
 डिच्चे-वि० [डिच्चि+ए] डिच्चि दाँत देखाएर हाँस्ने वा बोल्ने ।
 डिच्च्याइ-ना० [डिच्चि+आइ] डिच्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डिच्च्याइनु-स० क्रि० [डिच्च्याउ+इ+नु] डिच्चि पारिनु; हिस्स्याइनु; ('डिच्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 डिच्च्याउनु-स० क्रि० [डिच्चि+याउ+नु] डिच्चि पार्नु; हिस्स पार्नु; हिस्स्याउनु; ('डिच्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डिच्च्याहट-ना० [डिच्चि+आहट] डिच्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डिच्चिक्क-क्रि० यो० [ने०] हतोत्साह वा निराश हुने किसिम; डिच्चि; डिस्स ।
 डिस्स-क्रि० यो० [अनु०] १. दाँत देखाएर मुख उज्यालो पारी हाँस्ने किसिम; खिस्स । (वि०) २. हतोत्साह भएको; डिच्चि परेको ।
 डिस्सिइनु-अ० क्रि० [डिस्सि+इ+नु] डिस्सि परिनु; हिस्सिइनु; ('डिस्सिनु' को भा० क्रि०) ।
 डिस्सिनु-अ० क्रि० [डिस्सि+इ+नु] डिस्सि पर्नु; हिस्सिनु; जिल्लिनु ।
 डिस्स्याइ-ना० [डिस्सि+आइ] डिस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डिस्स्याइनु-स० क्रि० [डिस्स्याउ+इ+नु] डिस्सि पारिनु; हिस्स्याइनु; ('डिस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 डिस्स्याउनु-स० क्रि० [डिस्सि+याउ+नु] डिस्सि पार्नु; हिस्स्याउनु; जिल्ल्याउनु ।
 डिस्स्याहट-ना० [डिस्सि+आहट] डिस्सिने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

डुरं-क्रि० यो० [अनु०] ड्यारं; डुरं ।

ड्यकाइ-ना० [ड्याक्+आइ] १. ड्यक्किने किसिम, क्रिया वा भाव । २. ड्यक्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ड्यकाइनु-स० क्रि० [ड्यकाउ+इ+नु] ड्यकावन लाइनु; ('ड्यकाउनु'-को क० क्रि०) ।

ड्यकाउनु-स० क्रि० [ड्याक्+आउ+नु] ड्यकावन लाउनु; ध्याँकाउनु; ('ड्याँकनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ड्याउँ-क्रि० यो० [अनु०] १. बिरालो कराउने किसिम; म्याउँ । (ना०) २. बिरालो (बाल-बोलीमा) ।

ड्याउरो-ना० [ड्याउँ] बिरालाको बच्चो; न्याउरो ।

ड्याउली-चरी-ना० [न्याउली-चरी] न्याउली-चरी ।

ड्याउली-बाजा-ना० [न्याउली+बाजा] खलौंतीजस्तो थैलामा फुकेर हावा भरि बजाइने एक किसिमको बाजा ।

ड्याउलो-ना० [न्याउलो] न्याउलो ।

ड्याक-ड्याक-क्रि० यो० [ने०] १. गर्दनमा समातेर गाड्ने किसिम; ध्याँक्ने किसिम । २. कुकुर आदि जन्तुले फेरि-फेरि टोक्ने किसिम ।

ड्याक-ड्याक-डुकडुक-ना० [ने०] खाने-पिउने कुरामा अनिच्छा देखाइरहने काम; न्याक-न्याक-नुकनुक ।

ड्याकाइ-ना० [ड्याक्+आइ] ड्यक्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ड्याकिनु-स० क्रि० [ड्याक्+इ+नु] गर्दनमा समातेर गाड्नु; ('ड्याक्नु'-को क० क्रि०) ।

ड्याक्क-क्रि० यो० [ने०] कुकुर आदि हिंसक जन्तुले सहसा टोक्ने किसिम ।

ड्याक्नु-स० क्रि० [ड्याक्क] गर्दनमा समातेर गाड्नु; ड्याक्क-ड्याक्क पार्नु; ध्याँक्नु ।

ड्याड-क्रि० यो० [अनु०] टोक्ने किसिम; ड्याक्क ।

ड्याड-क्रि० यो० [अनु०] ड्याड; ड्याक्क ।

ड्याड-ड्याड-क्रि० यो० [अनु०] १. बीच-बीचमा अडिई नबुझिने गरी कुरा गर्ने वा पाठ गर्ने किसिम । (ना०) २. नाके स्वर (बोल्दा) ।

याड-ड्याड-डुडुडु-क्रि० यो० [ने०] नाके स्वरले डअस्पष्टसँग बोल्ने किसिम ।

ड्याड-ड्याड-वि० [ने०] १. नाके स्वरले बोल्ने । २. ड्याड-ड्याड गरी अस्पष्ट बोल्ने ।

ड्याक्क-ड्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] गर्दनमा समातेर फेरि-फेरि गाड्ने किसिम; ध्याँक्ने किसिम ।

ड्याक्क-डुडुडु-क्रि० यो० [अनु०] मन नपरी-नपरी खाने किसिम ।

ड्याक्किनु-स० क्रि० [ड्याक्क+इ+नु] ध्याँक्नु; ('ड्याक्नु'-को क० क्रि०) ।

ड्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. गर्दन समातेर गाड्ने किसिम । २. गर्दन छोटो र पुड्को हुने किसिम ।

ड्याक्के-वि० [ड्याक्क+ए] गर्दन छोटो भएको; ड्याक्क परेको ।

ड्याक्नु-स० क्रि० [ड्याक्क+नु] गर्दनमा समातेर गाड्नु; ड्याक्क-ड्याक्क पार्नु; ध्याँक्नु ।

ड्यार-ड्यार-डुरडुर-क्रि० यो० [अनु०] ड्यारं-डुरं ।

ड्यारं-क्रि० यो० [अनु०] बिरालो, कुकुर आदिले रीस देखाएर कराउने किसिम; डुरं ।

ड्यारं-डुरं-क्रि० यो० [अनु०] कुकुर-बिराला आदि हिंसक जन्तुले झगडा गर्दा शब्द निकाल्ने किसिम; ड्यारं-डुरं ।

ड्यास-ड्यास-डुसडुस-क्रि० यो० [ने०] चित्त नबुझेको कुरा दुःखपूर्वक प्रकट गर्ने किसिम ।

ड्यास्स-क्रि० यो० [अनु०] दिक्क हुने किसिम; पीर मानेर बस्ने किसिम ।

ड्याडड-क्रि० यो० [ड्याडडः] ड्याड ।

ड्यार-ड्यार-डुरडुर-क्रि० यो० [ड्यार-ड्यार-डुरडुर] ड्यार-ड्यार-डुरडुर ।

ड्यारं-क्रि० यो० [ड्यारं] ड्यारं ।

ड्यारं-डुरं-क्रि० यो० [ड्यारं-डुरं] ड्यारं-डुरं ।

ड्यास्स-क्रि० यो० [ने०] दिक्कदारीका साथ अँध्यारो मुख लाएर बस्ने किसिम ।

च

च-देवनागरी वर्ण-मालाको व्यञ्जन-वर्णको छैटौँ अक्षर । यसको उच्चारण तालु-स्थानबाट हुन्छ ।

चंगेरी-ना० [सं० चङ्गेरिक] बाँसका चोयाले बनेको काँडालीका आकारको फल-फूल हाल्ने भाँडो; चङ्गेरी ।

चँदुवा-ना० [सं० चन्द्रा] देवता, राज-सिंहासन, यज्ञ-मण्डप आदिकामा थिटाँगिने कपडा, सुन-चाँदी आदिको झल्लरदार चार-कुने वस्तु; चाँदनी ।

चँवर-ना० [सं० चमर] चमर ।

चउ-ना० [नेवा०] बिट नउठेको एक प्रकारको खुला खर्पन ।

चउर-ना० [प्रा० चउरय] घाँस उम्रेको बाँझो मैदान; गौ-चर ।

चक-ना० [अं० चँक] पाटीमा लेख्ने सेतो माटोको पेन्सिल-जस्तो वस्तु; खरी-मट्टी ।

चकचक-ना० [फा० चक्क] छुकछुक; छुलबुल; चञ्चलता ।

चकचकाइ-ना० [चकचकाउ+आइ] चकचकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चकचकाइनु-अ० क्रि० [चकचकाउ+इ+नु] चकचके होइनु; ('चकचकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

चकचकाउनु-चक्राट

- चकचकाउनु-अ० क्रि० [चकचक+आउ+नु] चकचके हुनु;
चञ्चले हुनु ।
- चकचकी-ना० [चकचक+ई] चकचक; चाञ्चल्य ।
- चकचकी-ना० [सं० चाकचक्य] १. धाक; रवाफ । २. बढि-
बढाउ; उन्नति ।
- चकचके-वि० [चकचक+ए] चकचक गर्ने स्वभावको; छुक-
छुके; चञ्चले ।
- चकटी-ना० [प्रा० चकल] एक जनामात्र बस्न हुने सानो
लम्पट वा बिछौना ।
- चकडी-ना० [चकरी] चकरी ।
- चकना-ना० [चाको] १. सान्सानो चक्का; टुक्रा-टाक्री ।
२. चाना ।
- चकनाचूर-वि० [चाको+चूर्ण] साना-साना टुक्रा हुने गरी
फुटेको; चूर्ण-चूर्ण भएको; धूलो-पीठो ।
- चकनु-ना० [चकानु] चकानु ।
- चकमक-ना० [तु० चक्रमाक] १. फलामले घोट्टा आगो
निस्कने साह्रो एक किसिमको पत्थर; दर्शन-ढुङ्गो । २.
दर्शन-ढुङ्गामा घोट्टी आगो निकाल्ने कर्दका आकारको
फलामे साधन ।
- चकमन्द-वि० [चकचक+मन्द] सूनसान; चनखमन्द;
निःशब्द ।
- चकमन्न-वि० [चकमन्द] चकमन्द ।
- चकरी-ना० [सं० चक्र] पाङ्ग्राजस्ता दुइबाटुला फरल्याँटाका
बीचमा धागो बेरेर घुमाई तान्दै-छोड्दै गरी खेल्ने
एक किसिमको खेलौना ।
- चकला-ना० [प्रा० चकल] १. रोटी पथार्ने बाटुलो सानो
पिरुका । २. जमीनको ठूलो एउटै हिस्सा । ३. सिमा-
नामा मिल्ने जमीनको सानो टुक्रा ।
- चकलेट-ना० [अ० चकलेट] कोको-जातिको एक फलबाट
तयार गरिएको एक किसिमको चूर्ण वा लेदो खाद्य पदार्थ ।
- चकाचक-वि० [चकचकी] १. चहकिलो; उज्यालो । (क्रि०
यो०) २. प्रशस्त; भरपूर (खानु) ।
- चकानु-ना० [सं० चक्र] चक्कापरेको टुक्रा; चानु ।
- चकार-ना० [सं०] 'च'-अक्षर ।
- चकार-ना० [ने०] चोरको माल चोर्ने चोर; चोरमाथिको
चोर ।
- चकाराइ-ना० [चकार+आइ] चकार्ने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
- चकारिनु-स० क्रि० [चकार्+इ+नु] चकार्ने काम गरिनु;
(‘चकार्नु’-क्रो क० क्रि०) ।
- चकार्नु-स० क्रि० [चकार] ‘च’-अक्षरबाट शुरू हुने मैथुन-
बोधक शब्द बोल्नु ।
- चकासित-वि० [सं०] प्रकाश भएको; दीप्ति-युक्त ।
- चकित-वि० [सं०] १. विस्मित; आश्चर्यान्वित । २. हैरान ।
३. दङ्ग; छक्क । ४. डराएको; त्रसित । ५. शङ्कित ।

- चकुई-ना० [सं० चक्रवाकी ?] जारीको ऐनअनुसार साधुले
जारलाई काट्दा अलपत्र पर्ने स्त्री; वियोगिनी ।
- चकोर-ना० [सं०] च्याखुरो ।
- चक्क-क्रि० यो० [चकाचक] प्रशस्त; मनग्य; खूब (खानु) ।
- चक्कर-ना० [सं० चक्र] १. बाटुलो आकारमा घुम्नु; फेरो;
फन्को; परिक्रमा । २. घेरो; मण्डल । ३. रिडटा; फनफने ।
४. हैरानी ।
- चक्कल-वि० [प्रा०] बाटुलो; गोल ।
- चक्का-ना० [प्रा० चक्कल] १. बाटुलो वस्तु; ठूलो चक्की;
चाको । २. पाङ्ग्रा ।
- चक्की-ना० [चक्का+ई] १. सानो चक्का । २. ताश,
गञ्जीफा आदिको पत्ती ।
- चक्कू-ना० [फा०] प्रायशः दोब्रयाएर बीडमा घुसान हुने
कर्दजस्तो एक किसिमको सानो हतियार ।
- चक्र-ना० [सं०] १. पाङ्ग्रा; चक्का । २. चाको; बाटुलो
वस्तु । ३. विष्णुको एक हतियार । ४. चक्कर; फन्को ।
५. वृत्त; बाटुलो घेरो; मण्डल । ६. शरीरमा पर्ने रौं वा
रेखाको वृत्ताकार चिह्न । ७. हठ-योगानुसार शरीरका
काल्पनिक छ वा अधिक स्थान । ८. राज्य । ९. भाँडा
बनाउने कुह्यालेको पाङ्ग्राजस्तो साधन ।
- चक्र-चाल-ना० [चक्र+चाल] चालबाजी; षड्यन्त्र ।
- चक्र-धर-ना० [सं०] १. विष्णु । २. कृष्ण ।
- चक्र-पाणि-ना० [सं०] १. विष्णु । २. कृष्ण ।
- चक्र-पाल-ना० [सं०] बडा-हाकिम; जिलाधीश ।
- चक्र-पूजा-ना० [सं०] एक प्रकारको तान्त्रिक पूजा ।
- चक्रमर्द-ना० [सं०] ताप्रे ।
- चक्र-मुद्रा-ना० [सं०] १. वैष्णवहरूले आफ्ना शरीरमा
लगाउने चक्राकार मुद्रा । २. तान्त्रिकहरूका पूजामा प्रयोग
गरिने एक मुद्रा ।
- चक्रवर्ती-ना० [सं०] १. चारैतिर टाढा-टाढासम्म राज्य
फैलिएको राजा; एक समुद्रदेखि अर्को समुद्रसम्म फैलि-
एको भू-भागमा शासन गर्ने राजा; सम्राट् । २. समूहको
नायक; दल-पति । ३. बथेको साग ।
- चक्रवाक-ना० [सं०] चखेवा ।
- चक्र-वात-ना० [सं०] हावाको भुमरी; घुमी-घुमी बहेको
हावा ।
- चक्र-वृद्धि-ना० [सं०] व्याजको व्याज; व्याजमाथि पनि
व्याज लागी बढेको (धन) ।
- चक्र-व्यूह-ना० [सं०] युद्धमा रचना गरिने प्राचीन कालको
एक चक्राकार सैनिक मोर्चा-बन्दी ।
- चक्राङ्क-ना० [सं०] वैष्णवहरूले पाखुरा र छातीमा लगाउने
चक्राकार तप्त मुद्राङ्कित चिह्न ।
- चक्राङ्कित-वि० [सं०] १. चक्रको चिह्न डामिएको; चक्राङ्क
डामिएको । (ना०) २. वैष्णवहरूको एक सम्प्रदाय ।
- चक्राट-ना० [सं०] १. सर्प नचाउने व्यक्ति; सपेरो ।

२. सर्पको विष ज्ञाने वैद्य; विष-वैद्य । ३. धूर्त; धोखेबाज ।
४. अशरफी ।

चक्रान्त-ना० [सं०] कसैको अनिष्टका निमित्त केही मानिस मिली गरेको गुप्त मन्त्रणा; षड्यन्त्र ।

चक्रायुध-ना० [सं०] १. विष्णु । २. कृष्ण ।

चक्राह्व-ना० [सं०] चखेवा; चक्रवाक ।

चक्रो-वि० [सं०] १. चक्र-युवत; चक्र-धारी । (ना०) २. विष्णु । ३. चखेवा । ४. चक्रवर्ती राजा । ५. षड्यन्त्र गर्ने व्यक्ति । ६. कुह्याले । ७. सर्प ।

चक्रेश्वर-ना० [सं०] १. चक्रवर्ती । २. विष्णु ।

चक्षु-ना० [सं०] १. आँखा; नेत्र । २. हेर्ने शक्ति; दृष्टि । ३. तेज; कान्ति । ४. गुरु; शिक्षक ।

चक्षु-गोचर-ना० [सं०] दृष्टि-गोचर ।

चक्षु-दान-ना० [सं०] १. प्राण-प्रतिष्ठा गर्ने समयमा मूर्तिका आँखामा रङ्ग भर्नु । २. नेत्र-रोगको चिकित्सा ।

चक्षु-बन्ध-ना० [सं०] आँखाका गेडामाथिको छाला; पलक ।

चक्षु-मल-ना० [सं०] आँखाको मल; चिप्रा ।

चक्षुरिन्द्रिय-ना० [सं०] देख्ने इन्द्रिय; आँखा ।

चक्षु-विषय-ना० [सं०] १. दृष्टि-गोचर; दृष्टि-पथ । २. दृष्टिको विषय ।

चक्षु-श्रवा-ना० [सं०] सर्प ।

चक्षुष्मान्-वि० [सं०] १. आँखा भएको । २. राम्रा आँखा भएको; सुन्दर नेत्र भएको ।

चक्षुष्य-वि० [सं०] १. आँखालाई हित गर्ने । २. राम्रो; सुन्दर । (ना०) ३. गाजल ।

चख-ना० [चाख] आश्चर्य; गजब; उदेक ।

चखन्ची-ना० [नेवां चकछि] १. एक चौथाई भन्ने भाँडो । (वि०) २. मानाको चार खण्डको एक खण्ड परिमाण; चौथाई ।

चखलो-वि० [सं० चञ्चल] १. उताउलो; भड्किलो । २. लाज नभएको; निर्लज्ज ।

चखाइ-ना० [चाख्+आइ] चारुने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चखाइनु-स० क्रि० [चखाउ+इ+नु] चारुन लाइनु; ('चखा-उनु'-को क० क्रि०) ।

चखाउनु-स० क्रि० [चाख्+आउ+नु] चारुन लाउनु; ('चखनु'-को प्रे० क्रि०) ।

चखुवा-वि० [चाख्+उवा] चारुने स्वभावको; चाखेर हिँड्ने ।

चखेत्रो-ना० [सं० चुक्र] १. पहुँला, भोगटेका आकारका ठूला-ठूला फल, सेता, बास्ना आउने फूल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको फल; अम्ल-वेतस । (आयुर्वेदमा यसको गुण मासु र हाडलाई गाल्ने र वायु तथा कफ नाश गर्ने बताइएको छ ।)

चखेल-ना० [ने०] झुसे-करेलो; बन-करेलो ।

चखेवा-ना० [सं० चक्रवाक] नदी-किनारामा रहने, राती

आफ्नो जोडासित वियोग हुने भनी प्रसिद्ध एक जातको पक्षी ।

चडेरौ-ना० [चँगेरी] चँगेरी ।

चङ्कुर-ना० [सं०] १. पाङ्ग्रा लागेको सवारी (वग्गी, गाडा आदि) । २. रूख ।

चङ्कमण-ना० [सं०] १. टहलनु; यता-उति डुलनु । २. घुम्नु; चक्कर खानु । ३. दगुर्नु; दौडनु ।

चङ्कमा-ना० [सं०] १. यता-उति डुलनु; टहलनु । २. घुम्नु; चक्कर खानु ।

चङ्कमित-वि० [सं०] घुमेको; चक्कर खाएको ।

चङ्ग-वि० [सं० चङ्ग] १. बाठो; चलाक; चतुरो । २. होशियार; सावधान । ३. चनाखो; सचेत ।

चङ्खू-ना० [ने०] सुर्काउने तुनु भएको, रुपियाँ हाल्ने छाला, कपडा आदिको थैलो ।

चङ्खे-वि० [चङ्ख+ए] चङ्ख; चतुरो ।

चङ्खे-चरो-ना० [चङ्खे+चरो] फिस्टोजस्तो एक जातको सानो चरो ।

चङ्ख्याई-ना० [चङ्ख+याई] १. चङ्ख हुनाको भाव; चतुरता । २. सजगता; सावधानी ।

चङ्ग-वि० [सं०] १. राम्रो; सुन्दर । २. स्वस्थ; तन्दुरुस्त । ३. चलाक; चतुर ।

चङ्गा-वि० [सं० चङ्ग] १. स्वस्थ; तन्दुरुस्त । २. आनन्दित; प्रसन्न । ३. निर्मल; स्वच्छ ।

चङ्गा-ना० [फा० चङ्ग] प्रायः चार-कुने कागतलाई वाँसका छेस्काले दह्रो पारी धागोमा अल्झाई आकाशमा उडाउने खेलौना; पतङ्ग ।

चचह-ना० [ने०] १. पीड खेलनु । २. झुन्डिनु; पासो लाएर भुल्नु । (वि० वो०) ३. पीड वा रूखका हाँगा आदिमा झुल्दा आनन्दसाथ भनिने शब्द ।

चञ्चरी-ना० [सं०] भमरो; भ्रमर; चञ्चरीक ।

चञ्चरीक-ना० [सं०] भमरो; भ्रमर; चञ्चरी ।

चञ्चल-वि० [सं०] १. चुलबुले; चपल । २. काँपिरहेको; कम्पित । ३. एकै स्थितिमानरहेको; अस्थिर । ४. कामुक; लम्पट । (ना०) ५. वायु । ६. कामुक व्यक्ति ।

चञ्चलता-ना० [सं०] चञ्चल हुनाको भाव; अस्थिरता ।

चञ्चला-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. बिजुली; विद्युत् । ३. पिप्ला ।

चञ्चले-वि० [सं० चञ्चल+ए] छुकछुके; चञ्चल ।

चञ्चा-ना० [सं०] १. बाली लागेका खेतमा पशु-पक्षीलाई तर्साउन राखिने घाँस-पराल आदिको मनुष्याकार पुतला । २. बेतले बनाएको वस्तु ।

चञ्चा-पुरुष-ना० [सं०] पशु-पक्षीलाई तर्साउन बाली भएका खेतमा बनाई राखिने घाँस-पराल आदिको मनुष्यका आकारको पुतला ।

चञ्चु-ना० [सं०] १. चुच्चो; ठुँडो; चञ्चू । २. हरिण;

चञ्चुका-चट्याङ्ग

मृग । ३. अँडीर । (वि०) ४. चलाक; चञ्चु ।
 चञ्चुका-ना० [सं०] चुच्चो; चञ्चु ।
 चञ्चुपुट-ना० [सं०] पक्षीको चुच्चो; ठुँडो ।
 चञ्चु-प्रवेश-ना० [सं०] कुनै विषयको अलि-अलि ज्ञान;
 कुनै विषयमा भएको अल्प प्रवेश ।
 चञ्चु-प्रहार-ना० [सं०] ठुँगाइ; चुच्चाको प्रहार ।
 चञ्चुमान-ना० [सं०] चरो; पक्षी ।
 चञ्चुर-वि० [सं०] चतुर; दक्ष ।
 चञ्चू-ना० [सं०] चुच्चो; ठुँडो ।
 चट-ना० [सं० चट्] १. खतम; नाश । २. हर्जा; आखिर ।
 ३. सबै खानु । ४. अरुको धन-माल पचाउनु । (क्रि० यो०)
 ५. तुरुन्त; झट्ट ।
 चटक-ना० [चट] दर्शकका आँखा छलेर गरिने हात-सफाइको
 खेल; इन्द्र-जाल ।
 चटक-ना० [सं०] भँगेरो ।
 चटकन-ना० [चट्को] चडकन ।
 चटका-वि० [सं० चटुल] १. कडा; चर्को । २. खूब तेजिलो ।
 चटकिलो-वि० [चर्को+इलो] १. कडा रङ्गको; उज्जर;
 चहकिलो । २. चर्को स्वादको
 चटकी-ना० [चटक+ई] चटक गर्ने व्यक्ति; इन्द्र-जाली ।
 चटक्क-क्रि० यो० [अनु०] एकदम छुट्टिने, काटिने, छिनिने
 वा छोड्ने किसिम ।
 चटचट-क्रि० यो० [अनु०] १. चुँडिने किसिम; छिनिने
 किसिम । २. टाँसिने किसिम । ३. चर्कने किसिम । ४. चट-
 कन लाउँदा आवाज आउने किसिम ।
 चटचट्टी-क्रि० यो० [चटचट+ई] चटचट गरेर ।
 चटनी-ना० [चाट्] १. चाट्ने वस्तु; लेदो; अवलेह । २. खाना
 रुचाउनाका निमित्त खाइने एक प्रकारको अचार ।
 चटपट-ना० [सं० चटुल] १. हतपत; चटारो । २. शीघ्रता ।
 ३. झटपट ।
 चटपटाइ-ना० [चटपट+आइ] चटपटाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 चटपटाइनु-अ० क्रि० [चटपटाउ+इ+नु] चाँडो गर्न खोज्नु;
 ('चटपटाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 चटपटाउनु-अ० क्रि० [चटपट+आउ+नु] १. चाँडो गर्न
 खोज्नु; हडबडाउनु । २. कुनै काम गर्ने उत्सुक हुनु । ३.
 छटपटाउनु । ४. अस्पटाउनु ।
 चटपटिइनु-अ० क्रि० [चटपटि+इ+नु] चटपट लाग्नु;
 ('चटपटिनु'-को भा० क्रि०) ।
 चटपटिनु-अ० क्रि० [चटपट+इ+नु] १. चटपट लाग्नु;
 हडबडाउनु । २. कुनै काम चाँडो गर्न खोज्नु । ३. छटपटिनु;
 छटपट लाग्नु । ४. अस्पटाउनु ।
 चटपटी-ना० [चटपट+ई] चटपट ।
 चटपटे-वि० [चटपट+ए] १. छुकछुके; चञ्चले । २. हडबड
 गरेर काम गर्ने स्वभावको; हडबडे ।

चटाइ-ना० [चटाउ+आइ] चटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चटाइनु-स० क्रि० [चटाउ+इ+नु] चाट्न लाइनु;
 ('चटाउनु'-को क्रि०) ।
 चटाई-ना० [सं० चट्] गुन्द्री; सुकुल ।
 चटाउनु-स० क्रि० [चाट्+आउ+नु] चाट्न लाउनु;
 ('चाट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चटाक-क्रि० यो० [चटक्क] १. चाँडो; छिटो । (वि०)
 २. चाँड्चाँडो काम गर्ने; हतपते । ३. चलाक; चतुर ।
 चटाकी-वि० [चटाक+ई] छिट्छिटो काम गर्ने; चाँड्चाँडो
 काम गर्ने ।
 चटाचट-क्रि० यो० [चट+चट] १. चाँड्चाँडो; छिट्छिटो ।
 २. धमाधम । ३. फूर्तिसाथ काम गर्ने किसिम; झटाझट ।
 चटामरी-ना० [नेवा० चतामरी] चामलको पीठो रयालेर
 पकाएको एक किसिमको रोटी; एक प्रकारको बाबर ।
 चटारिइनु-अ० क्रि० [चटारि+इ+नु] चटारो परिनु;
 हटारिइनु; ('चटारिनु'-को भा० क्रि०) ।
 चटारिनु-अ० क्रि० [चटारो+इ+नु] १. चटारो पर्नु;
 हटारिनु; हडबडाउनु । २. च्याँटिनु; झोक्किनु ।
 चटारो-ना० [चटपट] १. ज्यादै हतारो; हडबडी । २.
 कामको भीड ।
 चटिका-ना० [सं०] रोहोटे-कमिलो ।
 चटु-ना० [सं० चट] १. फुसल्याउने कुरो; चापलूसीका कुरा ।
 २. पेट ।
 चटुल-वि० [सं०] १. चञ्चल; अस्थिर । २. सुन्दर;
 मनोहर ।
 चटुलित-वि० [सं०] हल्लिएको; कम्पित ।
 चटुलोल-वि० [सं०] १. चञ्चल; अस्थिर । २. सुन्दर;
 मनोहर । ३. मीठो बोल्ने; मधुर-भाषी ।
 चट्को-ना० [चट्याङ्ग] चड्को ।
 चट्ट-क्रि० यो० [ने०] १. झट्ट; झटपट; चाँडो । २. तुरुन्त;
 तत्काल । ३. छाँट पर्ने किसिम; चिटिक्क । ४. ठिक्क ।
 ५. एकै चोटिमा छिनिने किसिम ।
 चट्टा-ना० [ने०] बीस फुट लामो, पाँच फुट चौडा, पाँच फुट
 अग्लो दाउराको चाड ।
 चट्टान-ना० [सं० चट्] सम्म परेको ठूलो पत्थर; ठूलो शिला ।
 चट्टी-ना० [सं० चर्पट] १. कुर्कुच्चा खुला भएको जुत्ता;
 फ्याटफ्याटे जुत्ता; चप्पल । २. वास; मुकाम ।
 चट्टू-वि० [सं० चटु] १. चलाक; छट्टू; चतुर । २. धूर्त; ठग ।
 चट्याङ-ना० [ने०] चड्को; वज्र; चट्को ।
 चट्याङ-चुटुङ-क्रि० यो० [ने०] मेघस्थित बिजुलीको आवाज
 आउने किसिम ।
 चट्याङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. गालामा लपेटाले हान्दा शब्द
 आउने किसिम; ठ्याम्म । २. चड्को पर्दा शब्द आउने
 किसिम; चट्याङ्ग ।
 चट्याङ्ग-क्रि० यो० [ने०] चट्याङ्ग ।

चठेल-ना० [ने०] ऐक जातको तीतो झूसे-करेलो ।

चङ्कन-ना० [चङ्को] लपेटाले गाला वा कन्चटमा गरिएको प्रहार; चपेटा ।

चङ्कन-चिउरा-ना० [चङ्कन+चिउरा] गालामा चपेटाले बेसरी हान्ने काम ।

चङ्का-ना० [चटका] चटका ।

चङ्कनु-अ० क्रि० [चङ्को+इ+नु] १. वज्र-पातहुनु; चङ्को पर्नु । २. रीसले ठूलो स्वर गरी कराउनु; गङ्कनु ।

चङ्काइ-ना० [चङ्क+आइ] चङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चङ्काइनु-स० क्रि० [चङ्काउ+इ+नु] १. चङ्कन दिनु । २. चङ्कन लाउनु; ('चङ्काउनु'-को क० क्रि०) ।

चङ्काउनु-स० क्रि० [चङ्कन+आउ+नु] १. चङ्कन दिनु; लपेटाले गालामा हान्नु । २. पिट्नु; चुट्नु । ३. अरुको माल-मत्ता पचाउनु; हड्पनु ।

चङ्काचङ्की-ना० [चङ्को+चङ्को] बाझाबाझ; रीसारीस ।

चङ्किन-अ० क्रि० [चङ्क+इ+नु] १. चङ्कनु । २. चङ्को परिनु; ('चङ्कनु'-को भा० क्रि०) ।

चङ्के-वि० [चङ्को+ए] चाँडै रिसाउने स्वभावको; झड्झग्याहा ।

चङ्को-ना० [चटचाङ] १. वज्र-पात; चटचाङ । २. बेमेल; फाटो ।

चङ्क्याइ-ना० [चङ्कि+आइ] चङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चङ्क्याहट-ना० [चङ्कि+आहट] चङ्कने किसिम वा क्रिया ।

चढाइ-ना० [चढ्+आइ] १. चढ्ने किसिम, क्रिया वा भाव । २. आक्रमण; हमला ।

चढाइ-ना० [चढाउ+आइ] चढाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चढाइनु-स० क्रि० [चढाउ+इ+नु] उँभो लगाइनु; ('चढाउनु'-को क० क्रि०) ।

चढाइनु-स० क्रि० [चढ्+आइ+नु] समर्पित होइनु; ('चढाउनु'-को क० क्रि०) ।

चढाउ-ना० [चढ्+आउ] १. उकालो । २. बढ्ती; उन्नति; बढिबढाउ ।

चढाउनु-स० क्रि० [चढ्] १. उँभो लगाउनु; उकाल्नु । २. मल्याउनु; सुन्याउनु; उत्तेजित पार्नु; उचाल्नु; बढाउनु ।

३. मान्य जन वा देवतालाई अर्पण गर्नु; समर्पण गर्नु; ('चढ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

चढिनु-अ० क्रि० [चढ्+इ+नु] अर्पित हुनु; समर्पित हुनु; ('चढ्नु'-को भा० क्रि०) ।

चढ्नु-स० क्रि० [प्रा० चडई+नु] १. मास्तिर जानु; उवलनु । (अ० क्रि०) २. सप्रनु; उँभो लाग्नु । ३. मात्तिनु; पात्तिनु । ४. औकात नाघ्नु; बढ्नु; घमन्ड गर्नु । ५. अर्पित हुनु; समर्पण गरिनु ।

चणक-ना० [सं०] चना ।

चणिका-ना० [सं०] आँकुरी ।

चण्ड-ना० [सं०] १. तीखो; तीक्ष्ण । २. उग्र; प्रखर । ३. डर-लाग्दो; भयङ्कर । ४. बलवान्; दुर्दमनीय । ५. कडा स्वभावको; कठोर; कठिन । ६. क्रोधी; रिसाहा । ७. उद्धत; उद्दण्ड । (ना०) ८. ज्यादै तातोपन; ताप ।

चण्ड-कर-ना० [सं०] सूर्य ।

चण्डता-ना० [सं०] १. उग्रता; प्रचण्डता । २. तीक्ष्णता; प्रखरता ।

चण्ड-रश्मि-ना० [सं०] सूर्य; रवि ।

चण्डवती-ना० [सं०] दुर्गा ।

चण्ड-विक्रम-वि० [सं०] ठूलो पराक्रम भएको; प्रतापी ।

चण्ड-वृत्ति-वि० [सं०] १. हठ गर्ने; हठी । २. विद्रोही; क्रान्ति-कारी (व्यक्ति) ।

चण्ड-शक्ति-वि० [सं०] प्रचण्ड शक्ति भएको; अति शक्ति-शाली ।

चण्डांशु-ना० [सं०] सूर्य; रवि ।

चण्डात-ना० [सं०] कँडेल; करवीर ।

चण्डातक-ना० [सं०] १. स्त्रीहरूको बाँकटे चोलो । २. चरना; जाँघे । ३. छोटो पेटीकोट ।

चण्डाल-ना० [सं०] चाण्डाल ।

चण्डाल-कन्द-ना० [सं०] रानी-ढकायो ।

चण्डाल-वल्लकी-ना० [सं०] एक प्रकारको सारङ्गी ।

चण्डालिका-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. एक प्रकारको सारङ्गी ।

चण्डालिनी-ना० [सं० चाण्डालिनी] दुष्ट स्वभावकी स्त्री; चाण्डालिनी ।

चण्डाल्नी-ना० [चण्डाल+नी] १. दुष्ट स्वभावकी स्त्री; कर्कशा स्त्री । २. उग्र स्वभावकी स्त्री ।

चण्डिक-वि० [सं०] १. ठूलो स्वरले बोल्ने; साह्रो बोल्ने । २. सुन्नत गरिएको; लिङ्गका अगाडिको छाला काटिएको ।

चण्डिका-ना० [सं०] दुर्गा; चण्डी ।

चण्डिमा-ना० [सं०] १. रीसको आवेग; रोष । २. निष्ठुरता; निर्दयता । ३. ताप; उष्णता । ४. जोश ।

चण्डिल-ना० [सं०] १. हजाम; नाऊ । २. रुद्र । ३. बेथेको साग ।

चण्डी-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. दुर्गा देवीको सप्त-शती स्तोत्र । ३. रिसाही आइमाई; क्रोधी स्त्री; कर्कशा स्त्री ।

चण्डी-कुसुम-ना० [सं०] रातो कँडेल; रातो करवीर ।

चण्डी-पति-ना० [सं०] शिव ।

चण्डीश-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

चण्डु-ना० [सं०] १. मूसो । २. एक जातको सानो बाँदर ।

चण्डू-ना० [सं० चण्ड] धूवाँको रूपमा नसा पिउनाका निमित्त एक किसिमसित बनाइएको अफीम ।

चण्डेश्वर-ना० [सं०] शिवको एक रक्त-वर्ण रूप ।

चतुर्-वि० [सं०] १. चार । २. चारको सङ्ख्या ।

चतुर-चतुष्पाद

चतुर-वि० [सं०] १. चलाक; बाढो । २. चह्व; होशियार । ३. निपुण; दक्ष ।
 चतुरङ्गिणी-ना० [सं०] हात्ती चढ्ने, घोड-चढी, रथी र पैदल हिँड्ने-यी चारै प्रकारका सेनाले युक्त फौज ।
 चतुरश्र-वि० [सं०] १. चार कुना परेको; चार-कुने । २. सुन्दर; मनोहर ।
 चतुराइ-ना० [चतुरो+आइ] बठ्याइँ; चातुर्य ।
 चतुरात्मा-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. विष्णु ।
 चतुरानन-ना० [सं०] ब्रह्मा ।
 चतुराश्रम-ना० [सं०] ब्रह्मचर्य, गार्हस्थ्य, वानप्रस्थ र संन्यास-यी चार आश्रम ।
 चतुरो-वि० [सं० चतुर+ओ] चलाक; चतुर ।
 चतुर्गुण-वि० [सं०] चार गुना; चार दोबर ।
 चतुर्थ-वि० [सं०] चौथो ।
 चतुर्थ-काल-ना० [सं०] दिन वा रातको चौथो प्रहर ।
 चतुर्थाश-ना० [सं०] चार खण्डको एक खण्ड; एक चौथाइ ।
 चतुर्थाश्रम-ना० [सं०] चौथो आश्रम; संन्यास आश्रम ।
 चतुर्थी-ना० [सं०] १. चान्द्र-मानका हिसाबले शुक्ल वा कृष्ण-पक्षको चौथो दिन; चौथो तिथि । २. पुण्य-कर्महरूको उद्यापन; एक किसिमको साङ्गे । ३. चौथो (विभक्ति) ।
 चतुर्थी-कर्म-ना० [सं०] विवाह आदि शुभ कर्मको चौथो दिनमा गरिने उत्सव ।
 चतुर्दश-वि० [सं०] चार वटा दाह्रा हुने ।
 चतुर्दन्त-वि० [सं०] १. चार वटा दाँत हुने । (ना०) २. ऐरावत हात्ती ।
 चतुर्दश-वि० [सं०] १. चौध । (ना०) २. चौधको सङ्ख्या ।
 चतुर्दश-भुवन-ना० [सं०] चौध भुवन (भू, भुव, स्व, मह, जन, तपरसत्य-यी सात माथिका र अतल, वितल, सुतल, तलातल, महातल, रसातल र पाताल-यी तलका सात भुवन) ।
 चतुर्दश-विद्या-ना० [सं०] चौध प्रकारका विद्या (चार वेद, छ वेदाङ्ग, धर्म-शास्त्र, पुराण, मीमांसा र तर्क) ।
 चतुर्दशी-ना० [सं०] चान्द्र-मानको हिसाबले शुक्ल वा कृष्ण-पक्षको चौथो दिन ।
 चतुर्दिक्-ना० [सं०] १. चार दिशा (पूर्व, पश्चिम, दक्षिण र उत्तर) । (क्रि० यो०) २. चारैतिर; चौतर्फ ।
 चतुर्दिश-ना० [सं०] पूर्व, पश्चिम, दक्षिण र उत्तर-यी चार दिशाको समूह ।
 चतुर्द्वार-वि० [सं०] चारैतिर ढोका भएको; चार-ढोके (घर, मन्दिर आदि) ।
 चतुर्धा-क्रि० यो० [सं०] चार प्रकारले; चार किसिमसित ।
 चतुर्धाम-ना० [सं०] हिन्दूहरूका चार धाम (जगन्नाथ, रामेश्वर, द्वारका र बदरिकाश्रम) ।
 चतुर्बाहु-वि० [सं०] १. चार हात भएको; चतुर्भुज । (ना०)

२. नारायण; विष्णु ।
 चतुर्भद्र-ना० [सं०] धर्म, अर्थ, काम र मोक्ष-यी चार पुरुषार्थ ।
 चतुर्भुज-ना० [सं०] १. विष्णु । २. चार-कुने क्षेत्र; चतुष्कोण क्षेत्र ।
 चतुर्मास-ना० [सं०] १. आषाढ शुक्ल एकादशीदेखि कार्तिक शुक्ल एकादशीसम्मका बीचको अवधि । २. चार महीना ।
 चतुर्मुख-वि० [सं०] १. चार वटा मुख हुने । (ना०) २. ब्रह्मा ।
 चतुर्मूर्ति-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. विष्णु ।
 चतुर्युग-ना० [सं०] सत्य, त्रेता, द्वापर र कलि-यी चार युग ।
 चतुर्युगी-ना० [सं०] सत्य, त्रेता, द्वापर र कलि-यी चार युगको समय; चौकडी ।
 चतुर्थाइँ-ना० [चतुरो+आइँ] चलाकहुनाको भाव; चातुर्य; बठ्याइँ ।
 चतुर्वर्ग-ना० [सं०] धर्म, अर्थ, काम, र मोक्ष-यी चार पुरुषार्थ ।
 चतुर्वर्ण-ना० [सं०] ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य र शूद्र-यी चार वर्ण ।
 चतुर्विद्या-ना० [सं०] चार वेद ।
 चतुर्वेद-ना० [सं०] ऋक्, यजु, साम र अथर्व-यी चार वेद ।
 चतुर्वेदी-ना० [सं०] १. चतुर्वेदको ज्ञाता । २. ब्राह्मणको एक थर ।
 चतुर्व्यूह-ना० [सं०] चार पुरुष वा पदार्थको समुदाय; चार स्वतन्त्र रूप वा भाव भएको कुनै व्यक्ति वा पदार्थ । (उदा०-वासुदेव, सङ्कर्षण, प्रद्युम्न र अनिरुद्ध; रोग, निदान, आरोग्य र भैषज इत्या० ।)
 चतुश्शाला-ना० [सं०] चौघरा ।
 चतुष्क-ना० [सं०] १. चारको समूह । २. चार-दोबाटो; चौबाटो । ३. चार कुना परेको वस्तु; चार-कुने वस्तु । ४. चार वटा खम्बामा अड्केको वस्तु ।
 चतुष्की-ना० [सं०] १. चार कुना परेको ठूलो तलाउ । २. चौकी ।
 चतुष्कोण-वि० [सं०] १. चार कुना परेको; चार-कुने; चार-पाटे । (ना०) २. चार वटा कुना वा भुजा भएको कुनै क्षेत्र ।
 चतुष्टय-ना० [सं०] १. चारको सङ्ख्या । २. चार वस्तु वा व्यक्तिको समूह ।
 चतुष्टोम-ना० [सं०] चार स्तोमको यज्ञ; अश्वमेध यज्ञको एक अङ्ग ।
 चतुष्पथ-ना० [सं०] चार-दोबाटो; चौबाटो ।
 चतुष्पद-वि० [सं०] चार-खुट्टे; चौपाया ।
 चतुष्पदी-वि० [सं०] चार पाउ भएको (छन्द) ।
 चतुष्पाद-ना० [सं०] चतुष्पद ।

चतुस्तनी-वि० [सं०] चार थुन हुने; चार वटा स्तन हुने।
चतुस्सीमा-ना० [सं०] चारै दिशाको सिमाना; चौतर्फको साँध; चौहद्दी।

चतुस्सूत्री-वि० [सं०] १. चार सूत्र भएको। (ना०) २. व्यास-कृत ब्रह्म-सूत्रका प्रथम चार सूत्र।

चत्वर-ना० [सं०] १. चार कुना परेको ठाउँ; चार-कुने स्थान। २. चार-दोबाटो; चौबाटो। ३. आँगन; चौक। ४. यज्ञ-भूमि।

चत्वर-तरु-ना० [सं०] चार-दोबाटोका बीचको रुख।

चद्दर-ना० [फा० चादर] १. पछेउरा; ओढ्ने वस्त्र; चादर। २. धातुको फराकिलो पत्र।

चनक-ना० [सं० चित्रक] सानो एक जातको बटुई।

चनकमन्द-वि० [चनखमन्द] चनखमन्द।

चनखमन्द-वि० [चकमन्त] सूतसान; चकमन्त; सन्नाटा।

चनखमन्त-वि० [चनखमन्द] चनकमन्द।

चनमते-वि० [सं० चञ्चल+मति] चकचके; चञ्चले; छुकछुके।

चना-ना० [सं० चणक] १. मसिना पात, नीला फूल, साना-साना भूवादर कोसा हुने एक जातको बोट। २. त्यसैको कोसाभित्र फल्ने अन्न।

चनाखो-वि० [चङ्ख] चतुरो; होशियार।

चनारो-ना० [ने०] काठका भाँडा-बर्तन बनाउने एक जाति।

चनौटो-ना० [चन्दन+औटो] चन्दन घोट्ने ढुङ्गाको बाटुलो चकला।

चन्जा-ना० [ने०] १. चाँजो; प्रबन्ध। २. खटन; अहोटे।

चन्जा-पन्जा-ना० [चाँजो+पाँजो] १. चाँजो-पाँजो; बर-बन्दोबस्त; तह-बह। २. खटन-पटन; अहोउ-पहोउ। ३. बाँड-फाँट।

चन्द-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. कपूर।

चन्दन-ना० [सं०] १. चुरो खूब बास्ना आउने एक जातको वृक्ष। २. त्यसको चुरो; श्रीखण्ड। ३. त्यो चुरो घोटेर बनाइएको, टीका लाउने वा लेपन गर्ने पदार्थ। ४. पानीमा घोटेर लगाइने तिलक।

चन्दन-खोरी-ना० [सं० चन्दन+खोरी (फा०)] घोटोको चन्दन हाल्ने एक किसिमको भाँडो।

चन्दन-गिरि-ना० [सं०] मलय पर्वत।

चन्दनी-वि० [सं०] १. चन्दन लेपिएको। २. चन्दनको बास्ना आउने। ३. चन्दनले बनाइएको; चन्दनको। (ना०) ४. चन्दन हाल्ने भाँडो; चन्दन-खोरी।

चन्दने-वि० [चन्दन+ए] १. चन्दनको टीका लाउने; बेसरी चन्दन लाउने। (ना०) २. चन्दनको प्रसाद बाँड्ने जीविका गर्ने व्यक्ति।

चन्दा-ना० [फा० चन्दः] १. कुनै विशेष कामको निमित्त धेरै मानिसहरूसँग सहायतार्थ उठाइएको धन। २. पत्र-पत्रिकाको वार्षिक, मासिक आदि मूल्य। ३. संस्था

चलाउनाका निमित्त सदस्यहरूबाट सहायता-स्वरूप लिइने धन।

चन्द्र-ना० [सं०] १. चन्द्रमा; जून; इन्दु। २. मयूरका पुच्छरमा रहेको चन्द्राकार चिह्न। ३. कपूर। ४. जल। ५. सुन; सुवर्ण। ६. अक्षरको शिरमा लगाइने चन्द्राकार चिह्न (°)। ७. अनुनासिक चिह्न; चन्द्र-बिन्दु।

चन्द्रक-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. चन्द्रमाको किरण; जून। ३. मयूरका प्वाँखको चन्द्राकार चिह्न। ४. पानीमा तेल पर्दा देखिने चन्द्राकार चिह्न। ५. नाङ्गले माछो

चन्द्र-कर-ना० [सं०] चन्द्रमाको किरण; जून।

चन्द्र-कला-ना० [सं०] १. चन्द्रमाको ज्योति; चन्द्रमाको प्रकाश; जून। २. चन्द्र-मण्डलको सोह्रौं भाग। ३. शिरमा लाउने चन्द्राकार गहना।

चन्द्र-कान्त-ना० [सं०] चन्द्रमाको किरण पर्दा पसीना निस्कने एक प्रकारको मणि।

चन्द्र-कान्ता-ना० [सं०] १. रात; रात्रि। २. चन्द्रमाको किरण; जून।

चन्द्र-गन्ज-ना० [चन्द्र+गन्ज] नेपालका सप्तरी जिल्लाको एक मुख्य बस्ती।

चन्द्र-गिरि-ना० [सं०] काठमाडौँ-उपत्यकाको दक्षिणपट्टिको एक प्रसिद्ध अग्लो पर्वत।

चन्द्रगुप्त-ना० [सं०] १. ईसाभन्दा करीब ३२० वर्ष पहिले मगध (भारत)-को राज-सिंहासनमा बस्ने एक प्रसिद्ध सम्राट्। २. सन् ३२०-मा राज-गद्दीमा बस्ने प्रसिद्ध गुप्त सम्राट्। ३. ३८० ईसवी संवत्मा मगधको राज-सिंहासनमा बस्ने 'विक्रमादित्य' उपाधि-धारी गुप्त सम्राट्।

चन्द्र-ग्रहण-ना० [सं०] पृथ्वीको छाया परी चन्द्रमामा देखिने कालो टाटो; चन्द्रमामा लाग्ने ग्रहण।

चन्द्र-घण्टा-ना० [सं०] नवरात्रका तेस्रा दिनमा पूजा गरिने दुर्गा; नव-दुर्गामध्ये एक।

चन्द्र-चूड-ना० [सं०] शिव; महादेव।

चन्द्र-धर-ना० [सं०] शिव; महादेव।

चन्द्र-धनु-ना० [सं०] चन्द्रमाको प्रकाशमा देखिने इन्द्र-धनु; राती देखिने इन्द्रेनी।

चन्द्र-पाषाण-ना० [सं०] चन्द्र-कान्त मणि।

चन्द्र-प्रभा-ना० [सं०] चन्द्रमाको किरण; जून।

चन्द्र-प्रासाद-ना० [सं०] छतको कोठो; बुर्जा।

चन्द्र-बाण-ना० [सं०] टुप्पो चन्द्राकार परेको बाण।

चन्द्र-बिन्दु-ना० [सं०] अक्षरको माथि लगाइने चन्द्राकार र त्यसमाथिको बिन्दु-चिह्न; अनुनासिक-चिह्न (°)।

चन्द्र-बिम्ब-ना० [सं०] चन्द्रमाको प्रकाशमय वर्तुलाकार रूप; चन्द्रमाको बिम्ब।

चन्द्र-भाल-ना० [सं०] शिव; महादेव।

चन्द्र-मणि-चपलता

चन्द्र-मणि-ना० [सं०] चन्द्र-कान्त मणि ।
 चन्द्र-मण्डल-ना० [सं०] १. चन्द्रमाका वरि-परि कहिले-
 काहीं देखा पर्ने गोलाकार परिधि; चन्द्र-सभा । २. चन्द्र-
 बिम्ब ।
 चन्द्र-मल्लिका-ना० [सं०] चन्द्रमाको प्रकाशमा फुले,
 बास्ना आउने एक जातको चमेली ।
 चन्द्रमा-ना० [सं०] सूर्यको प्रकाशपाई चम्किलो भएर राती
 पृथ्वीलाई उज्यालो दिने एक उपग्रह; चन्द्र; शशी; इन्दु;
 रजनी-कर ।
 चन्द्र-मुख-वि० [सं०] चन्द्रमाजस्तो उज्ज्वल मुख भएको;
 अति राम्रो मुख भएको ।
 चन्द्र-मुखी-वि० [सं०] चन्द्रमाजस्तो उज्ज्वल मुख भएकी;
 अत्यन्त राम्री; अत्यन्त सुन्दरी ।
 चन्द्र-रत्न-ना० [सं०] मोती ।
 चन्द्र-रेखा-ना० [सं०] चन्द्रमाको किरण; चन्द्र-कला ।
 चन्द्र-रेणु-ना० [सं०] अकलि लेखेका ग्रन्थ वा काव्यको
 भाव वा श्लोक चोरेर लेख्ने लेखक ।
 चन्द्र-लेखा-ना० [सं०] चन्द्रमाको किरण; चन्द्र-कला ।
 चन्द्र-वंश-ना० [सं०] राजा पुरुरवादेखि आरम्भ भएको
 क्षत्रियहरूको एक प्रसिद्ध वंश ।
 चन्द्र-वदन-वि० [सं०] चन्द्रमाजस्तो मुख भएको; सुन्दर ।
 चन्द्र-वदनी-ना० [सं०] चन्द्र-मुखी ।
 चन्द्र-वल्लरी-ना० [सं०] सोम-लता ।
 चन्द्र-वल्ली-ना० [सं०] सोम-लता ।
 चन्द्र-वार-ना० [सं०] सोम-वार ।
 चन्द्र-विनायक-ना० [सं०] काठमाडौंको उत्तर भागमा
 रहेका एक प्रसिद्ध गणेश; नेपालका प्रसिद्ध चार गणेश-
 मध्ये एक ।
 चन्द्र-विन्दु-ना० [चन्द्र-विन्दु] चन्द्र-विन्दु ।
 चन्द्र-व्रत-ना० [सं०] १. चान्द्रायण व्रत । २. चन्द्रमाको
 व्रत ।
 चन्द्रशमशेर-ना० [चन्द्र+शमशेर] संवत् १९५८-देखि
 १९८६-सम्म नेपालमा शासन गर्ने प्रधान-मन्त्री ।
 (यिनैका पालामा नेपालमा पूर्णतः दासत्व-मोचन भएको
 थियो ।)
 चन्द्र-शाला-ना० [सं०] छतको कोठो; बुर्जा ।
 चन्द्र-शिला-ना० [सं०] चन्द्र-कान्त मणि ।
 चन्द्र-शूर-ना० [सं०] तर्कारी खाइने एक प्रसिद्ध साग;
 चम्सुर ।
 चन्द्र-शेखर-ना० [सं०] शिव; महादेव ।
 चन्द्र-सम्भव-ना० [सं०] बुध ग्रह ।
 चन्द्र-सम्भवा-ना० [सं०] सुकुमेल ।
 चन्द्र-सिक्री-ना० [चन्द्र+सिक्री] गलामा लाउने एक
 प्रकारको गहना; चन्द्र-हार ।
 चन्द्र-हार-ना० [सं०] गलामा लाउने, चन्द्रमाका आकारको

अवयव गाँसिएको एक प्रकारको गहना ।
 चन्द्र-हास-ना० [सं०] १. तलवार; खड्ग । २. रावणको
 तरवार ।
 चन्द्रांशु-ना० [सं०] चन्द्रमाको किरण; चन्द्रमाको रश्मि ।
 चन्द्रा-ना० [सं०] १. चँदुवा । २. खुला दलान ।
 चन्द्रागिरि-ना० [चन्द्र-गिरि] चन्द्र-गिरि ।
 चन्द्रालोक-ना० [सं०] एक प्रसिद्ध संस्कृत ग्रन्थ ।
 चन्द्रिका-ना० [सं०] १. चन्द्रमाको किरण; जून । २.
 मयूरका पुच्छरको चन्द्राकार चिह्न । ३. एला; अलैंची ।
 चन्द्रिकोत्सव-ना० [सं०] शरत् ऋतुको पूर्णिमामा मनाइने
 एक उत्सव ।
 चन्द्रोदय-ना० [सं०] १. चन्द्रमाको उदय । २. चँदुवा ।
 ३. पारो र सुन भस्म गरेर बनाइने आयुर्वेदीय एक
 उत्तेजक औषधि ।
 चन्द्रोपराग-ना० [सं०] चन्द्र-ग्रहण ।
 चन्द्रोपल-ना० [सं०] चन्द्र-कान्त मणि ।
 चप-ना० [अ० चॅप] भित्र मसला वा मासु हाली बनाएको
 बेसन, पीठो, आलु आदिको एक प्रकारको रोटी ।
 चप-ना० [पच] १. खानु । २. धन-माल पचाउनु;
 हडप गर्नु ।
 चपचप-क्रि० यो० [अनु०] १. टाँसिने किसिम; च्याट-
 च्याट । २. गर्मी वा परिश्रमले मुख सुक्ने किसिम ।
 ३. सतहमात्र भिज्ने गरी अलि-अलि पानी हुने किसिम ।
 चपट-ना० [ने०] कुनै नियत स्थानमा बसी पुलीस वा सैनिक
 जवानले गर्ने रेख-देख; पहरा ।
 चपटे-वि० [चपट+ए] चपटमा बस्ने व्यक्ति; पहरेदार ।
 चपड़ा-ना० [चपरा] चपरा ।
 चपरा-ना० [च्याप्टो] शुद्ध पारी पातलो बनाइएको लाहा ।
 चपरास-ना० [फा० चप+रास्त] अर्दली-तहंका कर्मचारी-
 हरूले पेटीमा लाउने, अड्डाको नाम र नम्बर लेखिएको
 धातुको पातो; चपरासीको पेटीमा लाइने व्याज ।
 चपरासी-ना० [चपरास+ई] पालो-पहारा गर्ने एक थरीको
 सिपाही; चपरास लाउने सिपाही; समर-जङ्ग कम्पनीको
 सिपाही ।
 चपरी-ना० [प्रा० चक्कल] प्रायः भारमात्र हुने माटाको
 चाक्लो ढेलो; चोइली; चाको ।
 चपरो-ना० [चपरी+ओ] ठूलो चपरी ।
 चपचण्ड-वि० [सं० चपल+चण्ड] १. कडा स्वभावको;
 उदण्ड; प्रचण्ड । २. मापाको; रिसाहा । ३. फूर्तिलो ।
 ४. छुकछुके; चञ्चल ।
 चपल-वि० [सं०] १. चञ्चल; अस्थिर । २. हल्लने;
 डगमगाउने । ३. क्षणिक । ४. उताउलो । ५. हडबड ।
 (ना०) ६. पारो । ७. माछो ।
 चपलक-वि० [सं०] १. चञ्चल; अस्थिर । २. अविचारी ।
 चपलता-ना० [सं०] १. चपल हुनाको भाव; चञ्चलता ।

२. छिटोपन; शीघ्रता ।
चपला-वि० [सं०] १. चञ्चल; चपल (स्त्री) । (ना०)
 २. लक्ष्मी । ३. विजूली (मेघको) । ४. आर्या छन्दको एक भेद । ५. वेश्या ।
चपाइ-ना० [चाप् + आइ] चाप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चपाइ-ना० [चपाउ + आइ] चपाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चपाइनु-स० क्रि० [चपाउ + इ + नु] चपाउने काम गरिनु; ('चपाउनु'-को क० क्रि०) ।
चपाउनु-स० क्रि० [प्रा० चव्वई] मुखमा हाली दाँतले पिस्नु; मुखभित्र हाली बार-बार टोक्नु ।
चपेट-ना० [सं०] हत्केलाले दिएको थप्पड; चपेटा ।
चपेटा-ना० [सं०] खुला हातले दिएको थप्पड; चङ्कन ।
चपेटा-ना० [चाप्] १. कुनै काम चाँडो गराउनाका निमित्तको प्रेरणा; ताकिता । २. कामको भीड; चटारो; चाप ।
चपेटिका-ना० [सं०] चपेटा; थप्पड ।
चपोरा-ना० [सं० चर्पट] एक प्रकारको चट्टी ।
चप्काइ-ना० [चप्काउ + आइ] चप्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चप्काइनु-स० क्रि० [चप्काउ + इ + नु] टाँसिनु; ('चप्काउनु'-को क० क्रि०) ।
चप्काइनु-स० क्रि० [चप्काउ + इ + नु] पचाइनु; हडप गरिनु; ('चप्काउनु'-को क० क्रि०) ।
चप्काउनु-स० क्रि० [च्याप्-च्याप् + आउ + नु] कुनै दुइ वस्तुलाई लस्सादार पदार्थले जोर्नु; टाँस्नु ।
चप्काउनु-स० क्रि० [पचाउ + नु] १. अर्काको धन-माल लिएर नदिनु; पचाउनु; हडप गर्नु । २. चोर्नु; टप्काउनु ।
चप्पन-ना० [चपाउ] अर्काको धन-माल लिएर फिर्ता नदिनु; पचाउनु; हडप्नु ।
चप्पल-ना० [सं० चर्पट] कुर्कुच्चा खुला हुने एक प्रकारको जुता; चट्टी ।
चप्पा-ना० [चपरी] चपरी; चाको ।
चप्पू-ना० [चप्पन] चप्पन ।
चप्पू-ना० [चपेटा] चपेटा; चङ्कन ।
चप्रास-ना० [चपरास] चपरास ।
चप्रासी-ना० [चपरासी] चपरासी ।
चप्लेट्टी-वि० [चापट] च्याप्टो र फराकिलो ।
चबाइ-ना० [चाब् + आइ] चाबने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चमक-ना० [चम्क] १. उज्यालो; प्रकाश । २. कान्ति; आभा । ३. टलक । ४. उत्तेजना; आवेश ।
चमक-दमक-ना० [चमक + दमक (फाँ०)] १. रोब-रवाफ; चहक-महक । २. शानदार सजावट । ३. सौन्दर्य ।
चमकदार-वि० [चमक + दार (फाँ०)] चमक भएको; चम्कने; उज्यालो; कान्ति-युक्त ।
चमकन-अ० क्रि० [चमक + नु] चम्कनु ।
चमकली-वि० [ने०] चनमते (स्त्री) ।

चमकाइ-ना० [चमक + आइ] चमकने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चमकाउनु-स० क्रि० [चमक + आउ + नु] चम्काउनु ।
चमकिनु-अ० क्रि० [चमक + इ + नु] चम्किनु ।
चमकिलो-वि० [चमक + इलो] १. चमक भएको; चहकिलो । २. टलकने; झल्कने ।
चमक-क्रि० यो० [चमक] चम्कने किसिम; झल्कने किसिम; टलक ।
चमक्याइ-ना० [चमकि + आइ] चमकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चमक्याहट-ना० [चमकि + आहट] चमकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चमचम-ना० [बङ्गला] छेनाको लाम्बो आकार बनाई पागमा पकाई चीनी छरेको मिठाई ।
चमचम-क्रि० यो० [चमक] चम्किरहने किसिम; झल्कने किसिम ।
चमचमाइ-ना० [चमचमाउ + आइ] चमचमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; चमचमाहट ।
चमचमाइनु-अ० क्रि० [चमचमाउ + इ + नु] चमचम चम्किनु; ('चमचमाउनु'-को भा० क्रि०) ।
चमचमाउनु-अ० क्रि० [चमचम + आउ + नु] चमचम चम्कनु; झलझलाउनु; चम्कनु ।
चमचमाहट-ना० [चमचमाउ + आहट] चमचमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; झलझलाहट ।
चमचा-ना० [सं० चमस] खानेकुरो खाइने धातुको डाडु-जस्तो भाँडो ।
चमजुम्रो-ना० [चर्म + जुम्रो] कालो किर्नुजस्तो जुम्रो; मानिसका शरीरका रौमा पर्ने, किर्नुजस्तो, पातलो, धेरै खुट्टा हुने जुम्रो ।
चमडा-ना० [सं० चर्म] १. छाला; चर्म । २. बोक्रो ।
चमत्करण-ना० [सं०] अनौठो काम गर्नु; चमत्कार देखाउनु ।
चमत्कार-ना० [सं०] १. आश्चर्यको काम; विलक्षण काम । २. तमाशा; अनौठो खेल ।
चमत्कारक-वि० [सं०] १. चमत्कार देखाउने; चमत्कारी । २. विलक्षण; अनौठो ।
चमत्कारिक-वि० [सं०] चमत्कार गरिएको; विस्मित ।
चमत्कारी-वि० [सं०] १. अनौठो काम गर्ने; आश्चर्य-लाग्दो काम गर्ने । २. चमत्कार-युक्त; अनौठो ।
चमत्कृत-वि० [सं०] अचम्ममा परेको; विस्मित ।
चमत्कृति-ना० [सं०] आश्चर्य-लाग्दो काम; चमत्कार ।
चमन-ना० [सं०] १. खानु । २. पिउनु ।
चमन-ना० [फा०] १. फूल-बारी । २. हरियो क्यारी ।
चमर-ना० [सं०] १. जङ्गली गाई; चौरी गाई । २. देवता वा राजा-महाराजाहरूलाई हम्कने, चौरी गाईका पुच्छरको झुप्पा; चैवर ।

चमरी-चरक

चमरी-ना० [सं०] पुच्छरमा रौंको ठूलो झुप्पा हुने जङ्गली गाई; चरौरी गाई ।

चमस-ना० [सं०] यज्ञमा हवन गर्ने वा सोम-रस पान गर्ने चमचाका आकारको काठको यज्ञ-पात्र; एक किसिमको सुरो ।

चमाचम-ना० [ने०] भकाभक; कपाकप; धमाधम ।

चमाचम-क्रि० यो० [चमचम] खूब टल्कने किसिम, खूब सफा हुने किसिम ।

चमार-ना० [सं० चमर] छालाको काम गर्ने एक जाति; सार्की ।

चमू-ना० [सं०] १. सेना; फौज । २. ७२९ हात्ती, ७२९ रथ, २१८७ घोडा-चढी र ३६४५ पैदल सेना हुने सैन्यको एक विभाग ।

चमेना-ना० [ने०] सानो-तिनो खाना; अर्नी; खाजा ।

चमेरो-ना० [सं० चर्मचटक] १. विनाप्याँखका छालाका पखेटा भएको र पशुको जस्तो थुतुनो र दाँत हुने, रूखमा बस्दा उल्टो झुन्डिएर बस्ने, राती उड्ने प्राणी । (वि०) २. दुब्लो; पातलो; सिकुटे । ३. दुइ विरोधी पक्षका बीचमा रही मौकाअनुसार दुवै पक्षमा मिल्न खोज्ने; अवसरवादी ।

चमेली-ना० [सं० चम्पकवल्ली] लहरामा फुल्ने, वास्ना आउने, सेतो वा पहेंलो एक प्रकारको फूल ।

चमोट-ना० [सं० चर्म] विशिष्ट वर्गका व्यक्तिहरूलाई हालिने छालाको नेल ।

चम्कनु-अ० क्रि० [चमक+नु] १. चम्किलो हुनु; झल्कनु । २. टलक आउनु; टल्कनु । ३. धन, मान आदिको रवाफले मात्तिनु; बढे-चढेको हुनु ।

चम्कनु-ना० [ने०] जुम्राको बच्चो; सानो जुम्रो ।

चम्काइ-ना० [चमक+आइ] चम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चम्काइनु-स० क्रि० [चम्काउ+इ+नु] चम्किलो पारिनु; झल्काइनु; ('चम्काउनु'-को क० क्रि०) ।

चम्काउनु-स० क्रि० [चमक+आउ+नु] १. चमकिलो पार्नु; झल्काउनु । २. टलक आउने पार्नु; टल्काउनु । ३. पुल-पुल्याउनु ।

चम्किइनु-अ० क्रि० [चम्किइ+नु] चम्किलो होइनु; ('चम्किनु'-को भा० क्रि०) ।

चम्किनु-अ० क्रि० [चमक+इ+नु] १. चम्कनु । २. चम्किलो होइनु; ('चम्कनु'-को भा० क्रि०) ।

चम्के-वि० [चम्को+ए] १. चम्को भएको; चम्कावाल । (ना०) २. तीन वा बढी आत्मीय मानिसहरू मिली एककी छोरी अर्कोलाई, अर्काकी अर्कोलाई दिई परस्परमा विवाह गर्ने एक प्रथा ।

चम्को-ना० [ने०] चुहामाथि पकाउने ठाउँमा भाँडो बसाल्नाका लागि बनाइने थुम्को ।

चम्क्याइ-ना० [चम्क+आइ] चम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चम्क्याहट-ना० [चम्क+आहट] चम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चम्प-ना० [सं०] १. चाँपको फूल; चम्पा । २. कोइरालो ।

चम्पक-ना० [सं०] १. सुगन्धी पहेंलो फूल फुल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यस वृक्षको फूल । ३. एक प्रकारको सुगन्धी द्रव्य । ४. एक जातको केरा ।

चम्पक-माला-ना० [सं०] १. प्रत्येक पाउमा भगण, मगण, सगण र एक गुरु हुने एक वर्ण-वृत्त । २. चाँपका फूलको माला ।

चम्पत-ना० [सं० चञ्चल] १. कुलेलम ठोक्नु; सुडँकुच्चा ठोक्नु; भाग्नु । २. बेपत्ता; गायब ।

चम्पा-ना० [सं० चम्प] चाँपको फूल ।

चम्पू-ना० [सं०] गद्यका बीच-बीचमा पद्य पनि भएको काव्य; गद्य-पद्य-मय काव्य ।

चम्बू-ना० [सं० चमू] पेट ठूलो, घाँटी सानो, मुख फुकेको हुने एक किसिमको जल-पात्र ।

चम्बू-ना० [चम्बू] चम्बू ।

चम्लायो-ना० [ने०] एक जातको रूख । (यसको स्याउला गाई-वस्तुलाई खुवाइन्छ ।)

चम्शूर-ना० [चम्शूर] चम्शूर ।

चम्शूर-ना० [सं० चन्द्र-शूर] काँचो खाँदा पीरो स्वाद हुने एक जातको साग ।

चय-ना० [सं०] १. समूह; राशि । २. गढ; किल्ला । ३. शहर वा किल्लाको रक्षाका निम्ति चारैतिर लगाइने पर्खाल । ४. घर, पर्खाल आदिको जग । ५. चौतारो ।

चयक-वि० [सं०] १. जम्मा गर्ने; सङ्ग्रह गर्ने; थुप्याउने । २. खोज्ने ।

चयन-ना० [सं०] १. जम्मा गर्नु; सङ्ग्रह गर्नु; सञ्चय गर्नु । २. खोजी गर्नु । ३. क्रममा राख्नु । ४. फूल आदि टिप्नु । ५. रोज्नु; छान्नु ।

चयन-शील-वि० [सं०] सङ्ग्रह गर्ने; सङ्ग्रही ।

चयनिका-ना० [सं०] छानिएका कविता, कहानी आदिको सङ्ग्रह ।

चयनीय-वि० [सं०] जम्मा गर्न योग्य; सङ्ग्रह गर्न लायक ।

चर-ना० [सं०] १. गुप्त रूपले आफ्नो राष्ट्र वा पर-राष्ट्रको गुप्त रहस्य पत्ता लगाउने सरकारी कर्मचारी; गुप्त-चर । २. कुनै विशेष कामका निम्ति कहीं पठाइएको मानिस; दूत । (वि०) ३. चल; जङ्गम । ४. एकै ठाउँमा नरहने; अस्थिर । ५. जीव-धारी; सजीव । ६. हिँड्ने; डुल्ने ।

चर-ना० [चर्च] घरको जग ।

चरक-ना० [सं०] १. शेष-नागका अवतार मानिएका, अनुमानतः ईसवी प्रथम शताब्दीमा भएका, आयुर्वेदका एक प्रधान आचार्य । २. गुप्त-चर; जासूस; दूत । ३. बटुवा;

पथिक । ४. भीखमङ्गल; भिक्षुक ।
चरक-संहिता-ना० [सं०] चरक मुनिले बनाएको चिकित्सा-सम्बन्धी प्रसिद्ध ग्रन्थ ।
चरक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. चिरिने वा धाँजो फाट्ने किसिम । २. घाम चर्कने किसिम ।
चरचर-क्रि० यो० [ने०] १. धमाधम चिरिने वा फाट्ने किसिम । २. चह्याउने वा दुख्ने किसिम ।
चरचरी-क्रि० यो० [चरचर+ई] १. धमाधम चिरिने वा फाट्ने किसिम; चरचर । २. चह्याउने वा दुख्ने किसिम । ३. धमाधम घाँस आदि उखेल्ने किसिम ।
चरण-ना० [सं०] १. पाउ; पाद; पयर; गोडा । २. पद्य वा श्लोकको एक पाउ । ३. सूर्य वा चन्द्रको किरण । ४. चौथाइ; चतुर्थांश ।
चरण-कमल-ना० [सं०] कमलजस्ता कोमल पाउ; पाद-पद्म; चरणारविन्द (माननीय व्यक्ति वा देवता आदिका निमित्त आदर-भक्तिपूर्वक भनिने) ।
चरण-गत-वि० [सं०] १. पाउमा परेको; चरणमा परेको । २. शरणमा परेको ।
चरण-चिह्न-ना० [सं०] १. पैतालाको चिह्न; पद-चिह्न । २. मान्य जनका अनुकरणीय आचरण ।
चरण-तल-ना० [सं०] १. पैतालो; पाद-तल । २. ठूला-बडाको आश्रय (विनम्रता-सूचक प्रयोगमा) ।
चरण-न्यास-ना० [सं०] १. पाइलो; कदम । २. पाइलाको चिह्न; पद-चिह्न ।
चरण-पाडुका-ना० [सं०] १. खराउ । २. पत्थर आदिमा बनाइएको पाउको चिह्न ।
चरण-युग-ना० [सं०] दुइ पाउ; दुइ पद ।
चरण-युगल-ना० [सं०] दुइ पाउ; चरण-युग ।
चरण-सेवा-ना० [सं०] १. ठूला-बडाको सेवा; मान्य जनको सेवा । २. पाउ दान्नु ।
चरण-सेवी-ना० [सं०] पाउ दान्ने व्यक्ति; नोकर ।
चरणामृत-ना० [सं०] १. देव-प्रतिमालाई स्नान गराएको पञ्चामृत-युक्त जल । २. देवता वा पूज्य जनको पाउ धोएको जल; चरणोदक ।
चरणारविन्द-ना० [सं०] चरण-कमल ।
चरणायुध-ना० [सं०] कुखुरो ।
चरणाङ्ग-ना० [सं०] १. श्लोकका चरणको आधा भाग । २. आधा चौथाइ; आठौँ भाग ।
चरणोदक-ना० [सं०] चरणामृत ।
चरणोदक-ना० [सं०] देवता वा पूज्य जनका पाउ धोएको जल ।
चरणोपधान-ना० [सं०] राजा-महाराजा वा देवताको सिंहासनमुनि पाउ राख्ने गद्दी; पाउ-दान; पाद-पीठ ।
चर-द्रव्य-ना० [सं०] चल सम्पत्ति ।
चरन-ना० [चर्] गाई-वस्तुहरू चर्ने ठाउँ; गोचर; चउर ।

चरना-ना० [सं० चरण] भित्रपट्टि लाउने एक किसिमको सानो सुरुवाल; एक किसिमको लामो जाँघिया; चर्ना ।
चरम-वि० [सं०] १. अन्तिम; आखिरी । २. सबै-भन्दा पछिको । (ना०) ३. पश्चिम । ४. अन्त; आखिर ।
चरम-काल-ना० [सं०] अन्त्य-काल; मृत्युको समय ।
चरम-गिरि-ना० [सं०] अस्ताचल; पश्चिमाचल ।
चरम-वय-वि० [सं०] साह्रै बूढो; अति वृद्ध ।
चराइ-ना० [चर्+आइ] चर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चराइ-ना० [चराउ+आइ] चराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चराइनु-स० क्रि० [चराउ+इ+नु] चराउने काम गरिनु; ('चराउनु'-को क० क्रि०) ।
चराउनु-स० क्रि० [चर्+आउ+नु] गाई-वस्तुलाई चउर वा बाँझो जमीनमा डुलाई-फिराई त्यहाँको घाँस खुवाउनु; चर्न लगाउनु; ('चर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
चराचर-वि० [सं०] १. चर र अचर; जड र चेतन; स्थावर र जङ्गम । (ना०) २. जगत्; संसार ।
चराचर-गुरु-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. परमेश्वर ।
चरा-चुरुङ्गी-ना० [चरो+चुरुङ्गी (फाँ०)] चराहरूको समुदाय ।
चरि-ना० [सं०] पशु; जन्तु ।
चरि-अमिलो-ना० [सं० चाङ्गेरी+अम्ल] एक भेटनामा तीन-तीन वटा अमिला पात हुने, पहेँला फूल फुल्ने र तोरीका जस्ता दूध आउने कोसा फल्ने एक जातको झार ।
चरित-ना० [सं०] १. आचरण; चरित्र । २. बानी-बेहोर; शील-स्वभाव । ३. काम; कर्म । ४. कसैका जीवनको विशेष घटना वा कार्यको वर्णन; जीवनी ।
चरित-कार-ना० [सं०] जीवन-चरित्रको लेखक ।
चरित-नायक-ना० [सं०] कुनै कथाको प्रधान पात्र ।
चरितवान्-वि० [सं०] राम्रो चरित्र भएको; सच्चरित्र ।
चरितव्य-वि० [सं०] देखासिकी गर्न लायक; अनुकरणीय ।
चरितार्थ-वि० [सं०] १. उद्देश्य वा अभिप्राय पूरा भएको; कृतार्थ । २. सन्तुष्ट । ३. यथार्थ रूपमा सिद्ध भएको । ४. लागू भएको; घटेको ।
चरितार्थता-ना० [सं०] १. चरितार्थ हुनु; कृतार्थ हुनु । २. यथार्थता ।
चरितार्थी-वि० [सं०] १. सफलताको आकाङ्क्षा गर्ने । २. चरितार्थ गर्ने । ३. चरितार्थ हुने ।
चरितावली-ना० [सं०] धेरै विशिष्ट व्यक्तिहरूको चरित वर्णन गरिएको ग्रन्थ ।
चरित्र-ना० [सं०] १. बानी-बेहोर; चाल-चलन । २. कसैले जीवनमा गरेका कामहरू; जीवनी ।
चरित्र-चित्रण-ना० [सं०] काव्यमा पात्रको विचार, आचरण आदिका विशेषताको गरिने वर्णन ।
चरित्र-नायक-ना० [सं०] चरित-नायक ।

चरित्र-बन्धक-चर्चरिनु

चरित्र-बन्धक-ना० [सं०] मैत्रीपूर्ण प्रतिज्ञा ।
 चरित्रवान्-वि० [सं०] असल चरित्र भएको; सच्चरित्र ।
 चरित्र-हीन-वि० [सं०] खराब चरित्र भएको; दुश्चरित्र ।
 चरित्रङ्ग-वि० [चरो+नङ्ग्रा+ए] चराका नङ्ग्राका आकार-
 को; फेद बाङ्गो भएको (बोट, विरुवा) ।
 चरिनु-अ० क्रि० [चर्+इ+नु] चर्ने काम गरिनु; ('चर्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 चरिपन्जा-ना० [चार+पन्जा] एउटा पासामा पन्जा र अरू
 दुइ पासामा दुवा, दुवा पर्ने पासामा खेलको एक दाउ ।
 चरिपाई-ना० [ने०] छारे-रोग; मृगी; अपस्मार ।
 चरिष्णु-वि० [सं०] हिँड-डुल गर्ने; जङ्गम ।
 चरी-ना० [चर्+ई] घाँस ।
 चरी-ना० [चरो+ई] १. सानो चरो । २. चराको बच्चो ।
 ३. पोथी चरो । ४. चरो (बाल-बोलीमा) ।
 चरी-अमिलो-ना० [चरि-अमिलो] चरि-अमिलो ।
 चरी-नाङ्गो-वि० [चरी+नाङ्गो] प्वाँख नभएको चराजस्तो
 नाङ्गो; बिलकुल नग्न ।
 चरी-बाघ-ना० [चरि+बाघ] शरीरमा टाटा-पाटा हुने,
 बिरालोजस्तो एक जातको चितुवा; निगाले-चितुवा ।
 चरु-ना० [सं०] जौ, तिल, घिउ आदि मुछेर बनाइएको हवन
 गर्ने वस्तु; हव्य ।
 चरु-ना० [ने०] ठाडो बिट भएको धातुको एक प्रकारको
 पकाउने भाँडो; सानो ठो ।
 चरुवा-ना० [चर्+उवा] १. गाई-वस्तु चराउने व्यक्ति;
 गोठालो । (वि०) २. सधैं चराउने गरेको (गाई-वस्तु) ।
 चरेस-ना० [ने०] १. काँसो र जस्ता बराबर गरी मिलाई
 तयार हुने एक धातु । २. एक किसिमको मिहीन पातलो
 कपडा; एक किसिमको मलमल ।
 चरेस-ना० [सं० चर्म] गाँजाको चोब; तमाखुभैँ पिट्ने एक
 प्रकारको लागू पदार्थ ।
 चरो-ना० [सं० चटक] पखेटा र चुच्चो भएको दोपाया
 प्राणी; पक्षी; पङ्खी; पखेरु ।
 चर्कनु-अ० क्रि० [चर्को+नु] १. कडा हुनु; ज्यादा रापिलो
 हुनु (घाम) । २. घाउहरू चस्केर दुख्नु; घाउ-खटिरा
 टन्कनु; सोला हान्नु । ३. ठूलो स्वरले बोल्नु । ४. चर्को
 हुनु; बढ्दै जानु ।
 चर्कनु-अ० क्रि० [चिरो+नु] चिरो पर्नु; चिरिनु; घाँजो
 फाट्नु ।
 चर्काइ-ना० [चर्क+आइ] चर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चर्काइनु-स० क्रि० [चर्काउ+इ+नु] झगडा बढाइनु;
 ('चर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 चर्काइनु-स० क्रि० [चर्काउ+इ+नु] चिरो पारिनु; ('चर्का-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 चर्काउनु-स० क्रि० [चर्क+आउ+नु] १. झगडा बढाउनु;
 झगडा चर्को पार्नु । २. क्रोध उत्तेजित पार्नु; ('चर्कनु'-

को प्रे० क्रि०) ।
 चर्काउनु-स० क्रि० [चर्क+आउ+नु] चिरा पार्नु; फटाउनु;
 घाँजो पार्नु; ('चर्कनु'-को क० क्रि०) ।
 चर्कचर्की-ना० [चर्को+चर्को] ठूलो स्वरले झगडा गर्नु;
 बाझाबाझ ।
 चर्किइनु-अ० क्रि० [चर्कि+इ+नु] चिरा पारिनु; ('चर्किनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 चर्किइनु-अ० क्रि० [चर्कि+इ+नु] ज्यादा रापिलो होइनु;
 ('चर्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 चर्किनु-अ० क्रि० [चर्क+इ+नु] १. घाम ज्यादा रापिलो
 हुनु; चर्कनु । २. ज्यादा रापिलो होइनु; ('चर्कनु'-को
 भा० क्रि०) ।
 चर्किनु-अ० क्रि० [चर्क+इ+नु] १. चिरा पारिनु; ('चर्कनु'-
 को भा० क्रि०) । २. घाँजो फाट्नु; चर्कनु ।
 चर्कुले-वि० [चर्कुलो+ए] चर्कुलो ।
 चर्कुलो-वि० [चर्को] १. चर्को वा तीखो स्वर भएको; चरचर
 गरेर बोल्ने । २. चनमते; चञ्चले ।
 चर्को-वि० [सं० चरम] १. साह्रो; कडा (स्वर, रोग,
 दुःख, स्वभाव आदि) । २. बढ्ता; ज्यादा (नून, अमिलो,
 मूल्य, पीरो, घाम आदि) ।
 चर्क्याइ-ना० [चर्कि+आइ] चर्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चर्क्याइ-ना० [चर्कि+आइ] चर्किने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 चर्खा-ना० [सं० चक्र] धागो कात्ने यन्त्र ।
 चर्च-ना० [सं०] विचार गर्नु; मनन गर्नु ।
 चर्च-ना० [अ०] ईसाईहरूको उपासना-मन्दिर; गिर्जा-घर ।
 चर्चक-वि० [सं०] १. चर्चा गर्ने । २. आवृत्ति गर्ने ।
 चर्चन-ना० [सं०] १. चर्चा । २. अध्ययन । ३. आवृत्ति ।
 ४. लेपन ।
 चर्चनु-स० क्रि० [सं० चर्+नु] १. जग्गा-जमीन भोग गर्नु;
 चलन गर्नु । २. सुम्नु; तह लाउनु ।
 चर्चराइ-ना० [चर्चराउ+आइ] चर्चराउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 चर्चराइनु-अ० क्रि० [चर्चराउ+इ+नु] चरचर शब्द गरेर
 बलिनु; ('चर्चराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 चर्चराउनु-अ० क्रि० [चर्चराउ+आउ+नु] १. चरचर शब्द
 गरेर बल्नु; अन्न, पानी आदि आगामा हाल्दा पड्कनु ।
 २. चरचर गरेर दुख्नु; चर्चरिनु ।
 चर्चरिइनु-अ० क्रि० [चर्चरि+इ+नु] चरचर गरी दुख्नु;
 चह्याइनु; ('चर्चरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 चर्चरिका-ना० [सं०] १. नाटकमा एक प्रकरण समाप्त भएर
 पर्दा गिराउँदा र अर्को प्रकरण आरम्भ गर्न पर्दा उठाउँदा
 गाइने गीत । २. दुइ नटले आलो-पालोसँग गाउने गीत ।
 चर्चरिनु-अ० क्रि० [चर्चराउ+इ+नु] चरचर गरी दुख्नु;
 चह्याउनु; चर्कनु ।

चर्चरी-ना० [सं०] १. वसन्त ऋतुमा गाइने एक किसिमको गीत । २. हातको ताली; करतल-ध्वनि । ३. आमोद-प्रमोद । ४. नाच-गान ।

चर्चरे-वि० [ने०] १. बाइने स्वभावको; झगडालु । २. चर-चर आवाज आउने गरी बल्ने । (ना०) ३. पानका आकारका ठूला पात, साना, राता फूल, काला, गोल फल, लामा नझ्या र खैरो बाटुलो ठूलो कन्द हुने एक लहरो । (आयुर्वेदमा यसको गुण फियो र शूलको रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)

चर्चरे-चरो-ना० [चर्चरे+चरो] सारौँ चरो ।

चर्च-याइ-ना० [चर्चरि+आइ] १. चर्चरिने किसिम, क्रिया वा भाव । २. चर्च-याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चर्च-याइनु-अ० क्रि० [चर्च-याउ+इ+नु] चर्च-याइनु; ('चर्च-याउनु'-को भा० क्रि०) ।

चर्च-याउनु-अ० क्रि० [चर्चरि+याउ+नु] घाउ-खटिरा आदि चर्कनु; चर्च-याउनु; चरचर गरी दुख्नु; भवाउनु ।

चर्च-याहट-ना० [चर्चरि+आहट] चर्चरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चर्चा-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा चलेको कुराकानी; वार्तालाप; बात-चीत । २. बयान; विवरण । ३. प्रकरण; प्रसङ्ग । ४. पाठ; आवृत्ति । ५. बार-बार सोध्नु; जिज्ञा गर्नु । ६. कथन; उल्लेख । ७. लिप-पोत । ८. दुर्गा । ९. कुवेरका नव निधिमध्ये एक ।

चर्चाइ-ना० [चर्च+आइ] चर्चने किसिम, क्रिया वा भाव ।
चर्चाइनु-स० क्रि० [चर्चाउ+इ+नु] चर्चन लाइनु; ('चर्चाउनु'-को क० क्रि०) ।

चर्चाउनु-स० क्रि० [चर्च+आउ+नु] चर्चन लाउनु; ('चर्चनु'-को प्रे० क्रि०) ।

चर्चि-ना० [सं०] १. दोहो-याउनु; आवृत्ति । २. विचार गर्नु; मनन गर्नु ।

चर्चिका-ना० [सं०] १. पाठ; आवृत्ति । २. वाद-विवाद; छलफल । ३. मनन; चिन्तन । ४. लेपन ।

चर्चित-वि० [सं०] १. चर्चा गरिएको । २. विचार गरिएको; मनन गरिएको । ३. लेपित ।

चर्चिनु-स० क्रि० [चर्च+इ+नु] जग्गा-जमीन भोग गरिनु; ('चर्चनु'-को क० क्रि०) ।

चर्च्यइ-ना० [चर्चि+आइ] चर्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चर्च्यहट-ना० [चर्चि+आहट] चर्चिने किसिम वा क्रिया ।

चर्तिकला-ना० [सं० चरित्र+कला] १. लुकी-छिपी गरेको चलाकी; गुप्त चर्चा । २. रोब-रवाफ; चकचकी । ३. ढाँचा ।

चर्ना-ना० [चरना] चरना ।

चर्नु-अ० क्रि० [सं० चर्+नु] १. गाई-वस्तुले चौरमा वा बाँझो जमीनमा गई डुली-फिरी घाँस खानु । (स० क्रि०) २. पशुहरूले मुखले चुँडेर घाँस खानु ।

चर्पट-ना० [चटपट] चटपट ।

चर्पट-ना० [सं०] १. आँलाहरू फिँजाएको हत्केला । २. चपेटा; थप्पड ।

चर्पटाइ-ना० [चर्पटाउ+आइ] चर्पटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चर्पटाइनु-स० क्रि० [चर्पटाउ+इ+नु] हडबडाइनु; ('चर्प-टाउनु'-को क० क्रि०) ।

चर्पटाउनु-स० क्रि० [चर्पट+आउ+नु] १. हडबडाउनु; चटपटाउनु । २. छटपटाउनु; अस्पटाउनु ।

चर्पटी-ना० [चर्पट+ई] चटपटी ।

चर्पटी-ना० [सं०] घिउ नहालेको फुको रोटी; फुल्का ।

चर्पटे-वि० [चर्पट+ए] चर्पट गर्ने; चटपटे ।

चर्पी-ना० [नेवा० चर्बि] दिसा बस्ने ठाउँ वा कोठो; पाइ-खाना ।

चर्भट-ना० [सं०] चर्भटी काँक्रो ।

चर्भटी-ना० [सं०] १. आनन्दले उफ्रनु वा कराउनु; हर्ष-युक्त क्रीडा । २. चर्चा । ३. घिरौँलाका आकारको एक जातको काँक्रो ।

चर्म-ना० [सं०] १. छाला; चमड़ा । २. ढाल ।

चर्म-कार-ना० [सं०] छालाको काम गर्ने व्यक्ति; चमार; सार्की ।

चर्म-कारिणी-ना० [सं०] मासिक-धर्म भएको दोस्रो दिनकी स्त्री ।

चर्म-कारी-ना० [सं०] चमार; सार्की; चर्म-कार ।

चर्म-कील-ना० [सं०] अलकाई; बवासीर ।

चर्म-कूप-ना० [सं०] घिउ-तेल हाल्ने छालाको भाँडो; सिजिया ।

चर्म-चक्षु-ना० [सं०] बाहिरी आँखा; स्थूल दृष्टि ।

चर्म-चटक-ना० [सं०] चमेरो ।

चर्म-चित्रक-ना० [सं०] श्वेत-कुष्ठ; पाण्डु-रोग; दुभी ।

चर्म-चेल-ना० [सं०] छालाको वस्त्र ।

चर्म-तरङ्ग-ना० [सं०] चाउरी ।

चर्म-तिल-वि० [सं०] १. साना-साना खटिरा निस्केको; ऐँजेर आएको (शरीर वा छाला) । (ना०) २. कोठी । ३. मल्याहा ।

चर्म-दण्ड-ना० [सं०] छालाको कोर्पा ।

चर्म-दूषिका-ना० [सं०] शरीरमा टाटो परी चिलाउने चर्म-रोग; दाद ।

चर्म-द्रुम-ना० [सं०] भोज-पत्रको रुख ।

चर्म-नालिका-ना० [सं०] छालाको कोर्पा ।

चर्म-पट्टिका-ना० [सं०] छालाको फित्ता ।

चर्म-पत्र-ना० [सं०] कुनै प्रामाणिक कुरा लेखिएको छालाको पत्र (तामा-पत्र, शिला-पत्र आदिजस्तो छालाको पत्र) ।

चर्म-पत्रा-ना० [सं०] सानो जातको चमेरो ।

चर्म-पुट-ना० [सं०] पानी हाल्ने छालाको थैलो; मस्सक ।

चर्म-प्रभेदिका-ना० [सं०] छाला काट्ने हतियार; बाँको; आरो ।

चर्म-प्रसेवक-चलाक्याइँ

चर्म-प्रसेवक-ना० [सं०] खलौंती ।
 चर्म-बन्ध-ना० [सं०] १. छालाको पेटो । २. छालाको कोर्रा वा चाबुक ।
 चर्म-मसूरिका-ना० [सं०] १. छालामा मसिना खटिरा निस्कने एक प्रकारको रोग । २. कोठी । ३. मख्याहा ।
 चर्म-मुण्डा-ना० [सं०] दुर्गा ।
 चर्म-यष्टि-ना० [सं०] छालाको कोर्रा वा चाबुक ।
 चर्मरु-ना० [सं०] सार्की; चमार ।
 चर्म-वृक्ष-ना० [सं०] भोज-पत्रको रूख ।
 चर्म-सार-ना० [सं०] खाएको वस्तुबाट उत्पन्न हुने, बारीको छालाभित्र रहने रस ।
 चर्मरि-ना० [सं०] सार्की; चमार ।
 चर्मिक-वि० [सं०] ढाल भिरेको; ढाल लिएको ।
 चर्मी-वि० [सं०] १. ढाल भिरेको; चर्मिक । २. छालाले बनेको; छालाको । (ना०) ३. भोज-पत्रको रूख । ४. केरा ।
 चर्च-वि० [सं०] १. जान योग्य; पुग्न योग्य (स्थान आदि) । २. गर्न योग्य; आचरण गर्न लायक ।
 चर्चा-ना० [सं०] १. काम; कार्य । २. आचरण; बानी-बेहोर । ३. प्रतिदिनको कार्य-क्रम । ४. जीविका; वृत्ति । ५. सेवा; टहल । ६. हिँड-डुल गर्नु; भ्रमण ।
 चर्वण-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु मुखमा हालेर दाँतले पिँध्नु; चपाउनु । २. चपाएर खाइने वस्तु । ३. रसास्वादन ।
 चर्वित-वि० [सं०] चपाइएको; चर्वण गरिएको ।
 चर्वित-चर्वण-ना० [सं०] १. चपाइसकेको खानेकुरो फेरि चपाउनु; उग्राउनु । २. भनिसकिएको कुरा फेरि भन्नु; दोहोर्‍याएर भन्नु ।
 चर्वित-पात्र-ना० [सं०] फिकदानी ।
 चर्व्य-वि० [सं०] १. चपाउन योग्य । (ना०) २. चपाएर खाइने वस्तु ।
 चर्षणि-ना० [सं०] १. मानिस; मनुष्य । २. कुलटा; वेश्या ।
 चर्षा-ना० [फा० चर्जः] १. छाला; चर्म । २. छालाको ठेकेदारी रकम ।
 चल-वि० [सं०] १. हल्लिएको; चलेको; कम्पित । २. अस्थिर; चञ्चल । ३. हिँड-डुल गर्ने; जङ्गम । ४. क्षणिक; क्षण-भङ्गुर । ५. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा लिएर जान हुने (सम्पत्ति) । (ना०) ६. पारो । ७. शिव । ८. विष्णु । ९. काँप्ने क्रिया; कम्प । १०. भूल; दोष ।
 चल-कर्ण-ना० [सं०] पृथ्वी र अरु ग्रहका बीचको अन्तर ।
 चल-चित्त-वि० [सं०] चञ्चल चित्त भएको; अस्थिर चित्त भएको ।
 चल-चित्र-ना० [सं०] सिनेमा; वाइस्कोप ।
 चलता-पुर्जा-वि० [हिं०] १. फूर्तिसाथ काम गर्ने; जाँगरिलो । २. व्यवहार-कुशल । ३. चलाक । ४. धूर्त ।
 चलती-ना० [चल्+ती] १. आवत-जावत । २. चलन;

व्यवहार । ३. प्रचार । ४. मान-मर्यादा; प्रतिष्ठा ।
 चलती-फिर्ती-ना० [चलती+फिर्ती] १. आवत-जावत; आवागमन । २. नयाँ वा ताजा मालहरू झिकाउने र बिक्री गर्ने काम ।
 चल-दल-ना० [सं०] पीपलको बोट ।
 चलन-ना० [सं०] १. चलनु; हल्लनु । २. व्यवहार; रिवाज । ३. प्रथा; रीति ।
 चलन-चलती-ना० [चलन+चलती] व्यवहार; उपयोग; चलन ।
 चलनिका-ना० [सं०] १. घाँगर । २. रेशमी झल्लर ।
 चलनी-ना० [सं० चालनी] सानो चाल्नु ।
 चल-बल-ना० [चल्+बल (फाँ०)] चञ्चलता; छुक-छुकेपन ।
 चलबलाइ-ना० [चलबलाउ+आइ] चलबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चलबलाइनु-स० क्रि० [चलबलाउ+इ+नु] चलमलाइनु; ('चलबलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चलबलाउनु-स० क्रि० [चलबल+आउ+नु] चलमलाउनु ।
 चलबलिनु-अ० क्रि० [चलबल+इ+नु] चलमलिनु ।
 चलबले-वि० [चलबल+ए] चलबल गर्ने; चञ्चले; छुकछुके ।
 चलमल-ना० [चल्] चलने क्रिया; हल-चल ।
 चलमलाइ-ना० [चलमलाउ+आइ] चलमलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चलमलाइनु-स० क्रि० [चलमलाउ+इ+नु] चलमल गराइनु; ('चलमलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चलमलाउनु-स० क्रि० [चलमल+आउ+नु] चलमल गर्नु; चलनु; हल्लनु; हल-चल गर्नु ।
 चलमलिनु-अ० क्रि० [चलमल+इ+नु] चलमल गरिनु ।
 चला-ना० [सं०] १. मेघको बिजुली । २. पृथ्वी । ३. लक्ष्मी ।
 चलाइ-ना० [चल्+आइ] चलने किसिम, क्रिया वा भाव; हिँड्ने किसिम, क्रिया वा भाव; चाल ।
 चलाइनु-स० क्रि० [चलाउ+इ+नु] हल्लाइनु; चलन लाइनु; ('चलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चलाउनु-स० क्रि० [चल्+आउ+नु] १. हल्लाउनु । २. चलान गर्नु; पठाउनु । ३. चलन-चलतीमा ल्याउनु; प्रयोग गर्नु; उपयोग गर्नु । ४. जिस्क्याउनु; उत्तेजित पार्नु । ५. शुरु गर्नु; आरम्भ गर्नु । ६. हिँडाउनु; गति-शील तुल्याउनु । ७. टिक्नु; खप्नु । ८. सञ्चालित गर्नु; ('चलनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चलाक-वि० [फा० चालाक] १. बाठो; चतुरो; चङ्ख । २. व्यवहार-कुशल । ३. छिटो ।
 चलाकी-ना० [फा० चालाकी] १. चलाक हुनाको भाव; चातुर्य । २. चलाक व्यक्तिको काम; चतुर्याइँ ।
 चलाक्याइँ-ना० [चलाक+याइँ] चलाक हुनाको किसिम वा क्रिया; चातुर्य ।

चलाख-वि० [चलाक] चलाक ।

चलाखी-ना० [चलाकी] चलाकी ।

चलाचल-वि० [सं०] चल र अचल; स्थावर र जङ्गम; चराचर ।

चलान-ना० [चल्+आन] १. माल-सामान, व्यक्ति आदिलाई एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा पठाउने काम; चलाउनु । २. अभियुक्तलाई न्यायका निमित्त अड्डा-अदालतमा पठाउने काम ।

चलानी-ना० [चलान+ई] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा माल-सामान पठाउँदा तिनीहरूको लगत लेखी साथमा पठाइने पुर्जी; माल-मत्ता चलान गर्दा साथमा पठाइने पुर्जी । २. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा माल-मत्ता वा मानिस चलाउने काम; चलान ।

चलायमान-वि० [सं०] १. चलिरहेको; हलिरहेको । २. अस्थिर; चञ्चल ।

चलि-ना० [सं०] छोप्ने वस्तु; आवरण ।

चलि-चलाउ-वि० [चल्+चलाउ] हिँड्ने लागेको; प्रस्थान गर्न तयार ।

चलित-वि० [सं०] १. चलेको; हल्लिएको । २. अस्थिर; चञ्चल । ३. गएको; प्रस्थान गरेको । ४. जानेको; थाहा पाइएको । (ना०) ५. हल्लने क्रिया; चलाइ । ६. जानु; गमन । ७. चिउँडाको चलाइबाट क्रोध वा क्षोभ व्यक्त गर्ने नृत्यको एक भङ्गिमा ।

चलिनु-अ० क्रि० [चल्+इ+नु] हल्लिनु; ('चलु'-को क० क्रि०) ।

चलु-ना० [सं०] मुखभरिको पानी ।

चलु-ना० [नेवा०] पानी-बलोभन्दा मुनितिरको मुसी अड्याउने तेर्सो काठ ।

चलुक-ना० [सं०] १. एक पसर पानी । (वि०) २. मुख-भरिको (पानी) ।

चलुवा-वि० [चल्+उवा] चलिरहने स्वभावको; छुक्छुके ।

चल्ली-ना० [चलती] चलती ।

चलनु-अ० क्रि० [सं० चल्+नु] १. हल्लनु; चलमलाउनु । २. चलान हुनु; जानु । ३. लागिपर्नु; तल्लीन हुनु । ४. चलन-चलतीमा आउनु; व्यवहारमा आउनु । ५. जिस्कनु; छिहिलिनु । ६. शुरू हुनु; आरम्भ हुनु । ७. हिँड्नु; गति-शील हुनु । ८. खप्नु; टिक्नु ।

चवन्न-वि० [प्रा० चउअन्न] १. पचास र चारका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. पचास र चारको योग-सङ्ख्या; ५४-अङ्क ।

चवन्नी-ना० [चार+आना+ई] पुरानो भारतीय रुपियाँको चार आनाको सिक्का ।

चवन्नी-वि० [चवन्न+औं] गणनाका क्रमले चवन्न सङ्ख्यामा परेको; चवन्न सङ्ख्याको ।

चवालीस-वि० [प्रा० चउआलीस] १. चालीस र चारका

योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. चालीस र चारको योग-सङ्ख्या; ४४-को अङ्क ।

चवालीसौं-वि० [चवालीस+औं] गणनाका क्रमले चवालीस सङ्ख्यामा परेको; चवालीस सङ्ख्याको ।

चविक-ना० [सं०] एक जातको मरीचको बोट ।

चव्य-ना० [सं०] चाभो ।

चश्मा-ना० [फा० चश्म:] आँखाले राम्ररी देख्नाको निमित्त वा नेत्र-सम्बन्धी विशेष रोगले गर्दा वा आँखाको सुरक्षाको निमित्त आँखामा लगाइने फ्रेममा जडिएको ऐना वा पार-दर्शी पत्थर ।

चषक-ना० [सं०] १. मदिरा पिउने भाँडो; मद्य-पात्र । २. मदिरा । ३. मह ।

चषण-ना० [सं०] १. भोजन गर्नु; भक्षण । २. मार्नु; वध ।

चषाल-ना० [सं०] मौलामा पशु बाँध्ने बन्धन ।

चसक्क-क्रि० यो० [ने०] १. वायुको विकारले शरीरभित्र अनायास घोचेजस्तो गरी दुख्ने किसिम; चस्कने किसिम । २. सियो, काँडो आदि बिझ्ने किसिम; चस्स । ३. अप्रिय कुरो सुन्दा मनमा दुःख हुने किसिम ।

चसाइ-ना० [चास्+आइ] चास्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चस्कनु-अ० क्रि० [चसक्क+नु] १. शरीरभित्र घोचेजस्तो गरी अचानक दुख्नु; चसक्क हुनु । २. बिझाउनु । ३. मनमा कुरो बिझ्नु; चित्त दुख्नु ।

चस्काइ-ना० [चस्क+आइ] चस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चस्काइनु-सं० क्रि० [चस्काउ+इ+नु] चसक्क दुखाइनु; ('चस्काउनु'-को क० क्रि०) ।

चस्काउनु-सं० क्रि० [चस्क+आउ+नु] चस्कन लाउनु; चसक्क दुखाउनु; ('चस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

चस्किइनु-अ० क्रि० [चस्क+इ+नु] चसक्क दुखिनु; ('चस्कनु'-को भा० क्रि०) ।

चस्कनु-अ० क्रि० [चस्क+इ+नु] १. चस्कन । २. चसक्क दुखिनु; ('चस्कनु'-को भा० क्रि०) ।

चस्को-ना० [चस्क+ओ] चसक्क दुख्नु; चस्कने क्रिया; चस्काइ ।

चस्क्याइ-ना० [चस्क+आइ] चस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चस्क्याहट-ना० [चस्क+आहट] चस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चस्स-क्रि० यो० [ने०] १. मसिनो काँडो बिझ्ने किसिम; चुस्स । २. अप्रिय कुरा सुन्दा मनमा दुःख हुने किसिम ।

चहक-ना० [सं० चाकचक्य] १. चमक; टलक । २. कान्ति; तेज ।

चहकदार-वि० [चहक+दार (फा०)] १. चहक भएको; चहकिलो; चमकिलो । २. उज्जर; उज्यालो (कपडा आदिको रङ्ग वा बुट्टा) ।

चहकनु-चाँप

चहकनु-अ० क्रि० [चहक+नु] १. चहक आउनु; झल्कनु; टल्कनु; जगमगाउनु । २. प्रफुल्ल भएर बोल्नु वा हिँड्नु ।
 चहक-महक-ना० [चहक+महक] चमक-दमक ।
 चहकाइ-ना० [चहक+आइ] चहकने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चहकाइनु-स० क्रि० [चहकाउ+इ+नु] चहकन लाइनु; ('चहकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चहकाउनु-स० क्रि० [चहक+आउ+नु] चहकन लाउनु; ('चहकनु'-को क० क्रि०) ।
 चहकिइनु-अ० क्रि० [चहकि+इ+नु] झल्किइनु; प्रफुल्ल होइनु; ('चहकिनु'-को भा० क्रि०) ।
 चहकिनु-अ० क्रि० [चहक+इ+नु] १. चहकनु । २. चहक आइनु; झल्किनु; ('चहकनु'-को भा० क्रि०) ।
 चहकिलो-वि० [चहक+इलो] चहक भएको; चहकदार ।
 चहक्याइ-ना० [चहकि+आइ] चहकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चहक्याहट-ना० [चहकि+आहट] चहकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चहरिंदो-वि० [चर्को] नून, अमिलो आदि बढ्ता भई चर्को स्वादको भएको ।
 चह्याइ-ना० [चह्याउ+आइ] चह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चह्याइनु-अ० क्रि० [चह्याउ+इ+नु] टट्टाइनु; ('चह्याउनु'-को भा० क्रि०) ।
 चह्याउनु-अ० क्रि० [चहरिंदो+याउ+नु] १. क्षार वा कड़ा औषधीहरू पर्दा घाउ-खटिरा आदि चर्को किसिमले दुल्नु; टट्टाउनु; भवाउनु । २. चर्च्याउनु ।
 चह्याहट-ना० [चह्याउ+आहट] चह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चहल-पहल-ना० [?] खुशीयालीको काम-काज; आमोद-प्रमोदको चटारो; रमणीयता ।
 चहल-महल-ना० [चहल-पहल] चहल-पहल ।
 चहला-वि० [सं० चिकिल] निश्चुक्क भिजेको; खूब भिजेको ।
 चहार-वि० [फा०] १. चार; चारको सङ्ख्या । २. चौथो । ३. सबभन्दा कम्ती दर्जाको; निम्न श्रेणीको; चुत्थो ।
 चहाराइ-ना० [चाहर्+आइ] चहार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चहारिनु-स० क्रि० [चहार+इ+नु] ठाउँ-ठाउँमा डुलिनु; ('चहार्नु'-को क० क्रि०) ।
 चहार्नु-स० क्रि० [सं० चर्+नु] १. ठाउँ-ठाउँमा डुल्नु; घर-घर डुल्नु । २. यता-उति डुल्नु; निरुद्देश्य घुम-फिर गर्नु ।
 चा-ना० [ची० छा] चिया ।
 चाँगु-नारायण-ना० [सं० चम्पक+नारायण] भक्तपुर-इलाका भित्र रहेका प्रसिद्ध एक नारायण; चार-नारायण-मध्ये एक ।

चाँगो-ना० [सं० चुञ्चु] १. तीखा टुप्पा हुने लाम्चा पात, राता, पहेँला वा कलेजी रङ्गका फूल हुने र फूलमा सिरु-वारेका जस्ता मसिना काला गेडा फल्ने एक बोट । २. त्यसैको फूल । (यसका साना, ठूला र मझौला फूल फुल्ने-तीन भेद छन् ।)
 चाँचर-ना० [सं० चञ्चुर] कालो चुच्चो, शिरमा कल्की र फुस्रो शरीरमा सेता धर्सा हुने बट्टाईजत्रो एक जातको चरो; चुच्चे-चरो ।
 चाँचर-ना० [ने०] नदी फिजिई गहिरो नभएको ठाउँ; जँघार ।
 चाँचर-ना० [सं० चर्चरी] लोक-गीतको एक लय ।
 चाँचरी-ना० [चाँचर] चाँचर ।
 चाँचल-ना० [चाँचर] चाँचर ।
 चाँजो-ना० [चन्जा] १. बन्दोबस्त; व्यवस्था । २. क्रम; परिपाटी ।
 चाँजो-पाँजो-ना० [चन्जा-पन्जा] बर-बन्दोबस्त; चन्जा-पन्जा ।
 चाँडो-क्रि० यो० [प्रा० चण्ड] १. छिटो; तुरुन्त; झट्ट । (वि०) २. छिटो काम गर्ने; चलाक ।
 चाँद-ना० [सं० चन्द्र] १. चन्द्रमा । २. सरकारी कर्मचारीको दर्जा सूचित गर्न पगरीमा लाउने सुन वा चाँदीको, मूर्ति भएको व्याज । ३. अभ्यासको निमित्त निशाना बनाइएको कालो दाग; तारो ।
 चाँदनी-ना० [चाँद] १. चन्द्रमाको प्रकाश; जून । २. चँडुवा ।
 चाँदमरुवा-ना० [ने०] पहाडको औलिया र सिमसार ठाउँमा उम्रने, पहिले रातो र पछि सेतो रङ्गमा परिणत हुने साना-साना फूल फुल्ने, खुर्सानीका जस्ता पात र बोट हुने र तीतो स्वादको सानो सखर-खण्डको जस्तो कन्द हुने एक बूटी; सर्प-गन्धा । (यो उच्च रक्त-चापको प्रसिद्ध औषधि मानिएको छ ।)
 चाँदमारी-ना० [चाँद+मार+ई] तारो हान्ने अभ्यास; निशानामा गोली हान्ने रफत ।
 चाँदी-ना० [सं० चन्द्र] एक प्रसिद्ध मूल्यवान् सेतो धातु । (यसको सिक्का, गहना, भाँडा-वर्तन आदि बन्दछ ।)
 चाँदे-ना० [चाँद+ए] १. ठूलो पातो हुने एक किसिमको कोदालो । (वि०) २. निधारमा वा चाँदामा सेतो टाटो हुने (पशु) ।
 चाँदे-माछो-ना० [चाँद+माछो] टाउकामा सेता कट्ला हुने एक जातको माछो ।
 चाँदो-ना० [चाँद] १. निधार; पुर्पुरो । २. कोदाली आदिको पातो ।
 चाँप-ना० [ने०] गोडामा लाउने, छमछम बज्ने साना-साना घुंगुरा; पाउजेवका घुंगुरा ।
 चाँप-ना० [सं० चम्पक] लाम्चा पात, पहेँला वा सेता फूल, झुप्पा परेका फल हुने एक जातको रूख । (यसका तीन भेद

छन्-सुन-चाँप, घोमे-चाँप र काठे-चाँप ।)
 चाँपो-ना० [सं० चम्पक] चाँप वृक्ष ।
 चाँवल-ना० [चामल] चामल ।
 चाँवो-ना० [सं० चर्व] पानको जस्तो पात हुने एक जातको लहरो ।
 चाईचुई-क्रि० यो० [अनु०] १. हिचकिचाएर नामन्जुरी प्रकट गर्ने किसिम; काई-कुई । २. सेल आदि रोटीहरू पकाउँदा शब्द आउने किसिम ।
 चाउरिनु-अ० क्रि० [चाउरि+इ+नु] चाउरी परिनु; ('चाउरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 चाउरिनु-अ० क्रि० [चाउरी+नु] १. चाउरी पर्नु; बुढ्याइँले वा दुब्लाएर छाला खुम्चिनु । २. दोब्रिनु; खुम्चिनु । ३. लाचार हुनु; विवश हुनु । ४. अशक्त हुनु ।
 चाउरी-ना० [ने०] १. बुढ्याइँले वा दुब्लाएर परेको छालाको खुम्चा; छालाको खुम्चाइ; मुजा । २. गीलो वा चिसो पदार्थ सुक्ता पर्ने खुम्चा ।
 चाउरे-वि० [चाउरी+ए] १. चाउरी परेको । २. दुब्लो; पातलो; सिकुटे; च्याँसे ।
 चाक-ना० [प्रा० चक्क] १. दुइ तिघ्राको माथि, कमरेदेखि मुनि, दुइ फलकमा विभक्त भएको शरीरको पछिल्लो अवयव; शरीरको बस्ने अवयव; कन्डो; कन्डेउलो; नितम्ब । २. गुद-द्वार; मुजी । ३. पीँध । ४. कुनै वस्तुको जमीनमा अड्ने वा बस्ने अवयव ।
 चाकचक्क-ना० [सं०] १. उज्यालोपन; उज्ज्वलता । २. चमक-दमक; चहक-महक । ३. शोभा; सौन्दर्य ।
 चाकड़ी-ना० [फा० चाकरी] चाकरी ।
 चाकड़ीबाज-वि० [फा० चाकरी+बाज] चाकरी-बाज ।
 चाकर-ना० [फा०] १. दास; कमारो । २. नोकर; सेवक ।
 चाकरी-ना० [फा०] १. चाकरको काम; सेवा-टहल । २. कसैलाई खुशी पार्न उसकहाँ बार-बार गइरहने वा देखा-परिरहने काम ।
 चाकरी-बाज-वि० [चाकरी+बाज] खूब चाकरी गर्ने ।
 चाकलमाड़ी-ना० [चाक+माड्] काम-काज नगरी कुरामात्र गरेर बसिरहनु ।
 चाकलमाड़े-वि० [चाकलमाड़ी+ए] काम-काज नगरी कुरा-मात्र गरेर बसिरहने; अल्सी ।
 चाकी-ना० [ने०] घाँस आदिको सान्सानो मूठो; कल्ली ।
 चाकी-ना० [प्रा० चक्क] मूठो ।
 चाकू-ना० [नेवा०] संस्कार गरेका सखरको डल्लो; सखर संस्कार गरी डल्लो पारिएको एक किसिमको खाद्य पदार्थ ।
 चाके-वि० [चाक+ए] १. ठूलो चाकहुने; नितम्बी । २. भारी बोक्नेले सजिलोको निमित्त पिठ्युँमनि लगाउने घाँस, पराल आदिको मूठो ।
 चाको-ना० [चक्का] १. चपरी; ढेलो; चक्का । २. माहुरीको मह वा बच्चा रहने गूँड; छातो ।

चाक-वि० [सं०] १. चक्र-सम्बन्धी । २. चक्राकार ।
 चाक्रेय-वि० [सं०] चक्र-सम्बन्धी ।
 चाक्लो-वि० [प्रा० चक्कल] फराकिलो; चापट; विस्तृत ।
 चाक्षुष-वि० [सं०] १. आँखाको; चक्षु-सम्बन्धी । २. आँखाले देखिने; चक्षु-ग्राह्य । (ना०) ३. आँखाले देखेर प्राप्त हुने ज्ञान । ४. न्याय-शास्त्रानुसार प्रत्यक्ष प्रमाणको एक भेद । ५. पुराणानुसार छैटौँ मनु ।
 चाक्सी-ना० [नेवा० चाकुसि] मोसमजस्तो, हल्का गुलियो, पाकेपछि बोक्रो पर्हेँलो हुने एक जातको फल ।
 चाख-ना० [प्रा० चक्ख] १. रुचि; इच्छा; अभिरुचि । २. चाह; चाहना ।
 चाखिनु-स० क्रि० [चाख्+इ+नु] स्वादको अनुभव गरिनु; ('चाख्नु'-को क० क्रि०) ।
 चाखुरा-ना० [च्याखुरा] च्याखुरा ।
 चाल्नु-स० क्रि० [प्रा० चक्खई+नु] १. मीठो छ कि छैन-भनी अलिकति खाइहेर्नु; स्वादको अनुभव गर्नु । २. रसास्वादन गर्नु; अजमाउनु; अलिकतिमात्र उपभोग गर्नु ।
 चाड-ना० [ने०] खात; तह; तङ्गी ।
 चाङ्ग-ना० [सं०] दाँतको शोभा वा सेतोपन ।
 चाङ्गेरी-ना० [सं०] चरि-अमिलो ।
 चाचा-ना० [ने०] खेलौना वा गहना (बाल-बोलीमा) ।
 चाञ्चल्य-ना० [सं०] चञ्चल हुनाको भाव; चञ्चलता ।
 चाट-ना० [सं०] विश्वास पारेर धोखा दिने व्यक्ति; ठग मानिस ।
 चाट-ना० [चाट्] १. चाट्ने क्रिया; चटाइ । २. इच्छा; अभिलाषा । ३. रुचि ।
 चाटकैर-ना० [सं०] भँगेराको बच्चो ।
 चाट-चुट-क्रि० यो० [चाट्+चुट (फाँ०)] जम्मै चाटेर खाने किसिम; चाटी-चुटी ।
 चाटचुट-क्रि० यो० [चटपट] झटपट; तुरन्त ।
 चाट-पुट-क्रि० यो० [चाट्+पुट (फाँ०)] चाटी-पुटी खाने किसिम; चाट-चुट ।
 चाटिनु-स० क्रि० [चाट्+इ+नु] जिभ्राले झिकेर खाइनु; ('चाट्नु'-को क० क्रि०) ।
 चाटी-चुटी-क्रि० यो० [चाट्+चुट+ई] चाट-चुट पारी खाने किसिम; पुछी-पाछी खाने किसिम ।
 चाटी-पुटी-क्रि० यो० [चाट्+पुटी (फाँ०)] चाटी-चुटी ।
 चाटु-ना० [सं०] १. मीठो बोली; प्रिय वचन । २. मिथ्या प्रशंसा । ३. खुशामद ।
 चाटुक-ना० [सं०] अरूलाई मन पर्ने बोली; प्रिय वचन ।
 चाटु-कार-वि० [सं०] १. मीठो बोली बोल्ने । २. झूटो प्रशंसा गर्ने । ३. खुशामदी ।
 चाटु-कारी-ना० [चाटु-कार+ई] चाटु-कारको काम; बठ्याइँ; चापलसी ।
 चाटु-पटु-ना० [सं०] १. भाँड; बहु-रूपी । (वि०) २. मिथ्या

प्रशंसा गर्ने सिपालु; चापलूस ।
 चाटूक्ति-ना० [सं०] १. मीठो वचन; प्रिय वचन । २. झूटो प्रशंसा; फुस्त्याहट ।
 चाटु-स० कि० [प्रा० चटई+नु] १. जिभ्रो निकाली त्यसैले लेदो पदार्थ खानु; जिभ्राले झिकेर खानु । २. स्वाद लिनु ।
 ३. अर्काको धन-माल पचाउनु ।
 चाठे-ना० [चार-दाम-ठेकी] चार-दाम-ठेकी ।
 चाङ-ना० [ने०] उत्सव; पर्व ।
 चाङ-कल्याण-ना० [चाङ+कल्याण] उत्सव; पर्व; चाङ-बाङ ।
 चाङ-पर्व-ना० [चाङ+पर्व] चाङ-बाङ; चाङ-कल्याण ।
 चाङ-बाङ-ना० [चाङ+बाङ (फाँ०)] विशेष दिनमा मनाइने उत्सव; पर्व; चाङ-पर्व ।
 चाणक्य-ना० [सं०] भारतका प्राचीन सम्राट् चन्द्रगुप्त (मौर्य)-का प्रधान-मन्त्री; अर्थ-शास्त्रका रचयिता विष्णु-गुप्त; कौटिल्य ।
 चाणक्य-नीति-ना० [सं०] १. चाणक्यले रचेको एक प्रसिद्ध नीति-ग्रन्थ । २. कूट-नीति ।
 चाण्ड-ना० [सं०] प्रचण्डता; उग्रता ।
 चाण्डाल-ना० [सं०] १. एक हीन जाति; अत्यन्त नीच जाति; श्व-पच । २. दुष्ट; नीच ।
 चाण्डालिका-ना० [सं०] १. एक प्रकारको सारङ्गी । २. दुर्गा ।
 चाण्डाली-ना० [सं०] चाण्डाल जातिकी स्त्री; चाण्डालकी स्त्री ।
 चातक-ना० [सं०] वर्षेको पानीमात्र धोने भनी प्रसिद्ध एक जातिको पक्षी; काकाकुल ।
 चातकानन्दन-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. वर्षा-काल ।
 चातुर-वि० [सं०] १. चार सङ्ख्याको; चार अङ्क-सम्बन्धी । २. चलाक; चतुर । ३. मीठो बोल्ने । ४. चार पाङ्ग्रा भएको (बग्गी, रथ आदि) । ५. शासन गर्ने । ६. दृश्य ।
 चातुरक-वि० [सं०] १. फुस्त्याउने; चापलूस । २. दृश्य; गोचर । ३. शासन गर्ने । (ना०) ४. सानो, गोल तक्रिया ।
 चातुरक्ष-ना० [सं०] १. पासाको खेलमा चार फुट्टी पर्ने दाउ; स्टुट । २. सानो, गोल तक्रिया ।
 चातुरिक-ना० [सं०] सारथि; गाडावान ।
 चातुरी-ना० [सं०] चतुर हुनाको भाव; चातुर्य; चलाकी ।
 चातुर्थिक-वि० [सं०] प्रत्येक चार दिनमा हुने वा आउनु ।
 चातुर्मास-वि० [सं०] चार महीनामा हुने ।
 चातुर्मासिक-वि० [सं०] चार महीनामा समाप्त हुने (यज्ञ, कर्म आदि) ।
 चातुर्मास्य-ना० [सं०] आषाढ पूर्णिमा वा आषाढ शुक्ल द्वादशीदेखि शुरू गरी कार्तिक पूर्णिमा वा कार्तिक शुक्ल द्वादशीसम्ममा समाप्त गरिने व्रत वा अन्य धार्मिक कार्य ।
 चातुर्य-ना० [सं०] चतुरता; चलाकी ।

चातुर्वर्ण्य-ना० [सं०] ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य र शूद्र-यी चार वर्णको समूह ।
 चातुर्विध-ना० [सं०] १. चारै वेदको ज्ञाता । २. चार वेदको समुदाय ।
 चातुर्होत्र-ना० [सं०] चार जना होताहरूले हवन गरिने यज्ञ ।
 चादर-ना० [फा०] १. ओढ्ने वस्त्र; पछ्यौरा; चद्दर । २. धातुको फराकिलो पत्र ।
 चानचुन-वि० [चाना+चूर्ण (सं०)] १. नियत परिमाणमा नपुगेको; खुद्रा । २. अलि-अलि; थोरै; चानचुने ।
 चानचुने-वि० [चानचुन+ए] १. सानो-तिनो; चानचुनमा गतिने । २. निम्न कक्षाको; तल्लो श्रेणीको ।
 चानस-ना० [अं० चान्स] १. मौका; अवसर । २. संयोग ।
 चाना-ना० [चानु] चानु ।
 चानु-ना० [ने०] १. मूला, फर्सी आदि पातलो पारी काटेको टुक्रा; चाना । २. पातलो टुक्रा ।
 चानुमानु-वि० [ने०] १. सूनसान; चकमन्द । (ना०) २. चूपचाप; निःशब्द ।
 चानेचुने-वि० [चानचुन+ए] चानचुन ।
 चान्द्र-वि० [सं०] चन्द्रमा-सम्बन्धी; चन्द्रमाको ।
 चान्द्र-मास-ना० [सं०] चन्द्रमाको गतिअनुसार मानिने महीना; प्रतिपदादेखि पूर्णिमासम्मको महीना ।
 चान्द्र-वत्सर-ना० [सं०] चन्द्रमाको गतिअनुसार मानिने वर्ष ।
 चान्द्र-व्रतिक-वि० [सं०] चान्द्रायण व्रत बस्ने ।
 चान्द्रायण-ना० [सं०] महीना दिनसम्म बसिने एक व्रत । (यो व्रत बस्ने व्यक्तिले औंसीका दिन निराहार गरेर शुक्ल प्रतिपदाका दिन त्रिकाल स्नान गरी एक गाँसमात्र खानुपर्दछ । भोलिपल्टदेखि प्रतिदिन एक-एक गाँस बढाउँदै पूर्णिमाका दिन पन्ध्र गाँस खानुपर्दछ । फेरि कृष्ण प्रतिपदाका दिनदेखि प्रतिदिन एक-एक गाँस घटाउँदै अमावस्याका दिन निराहार बस्नुपर्दछ ।)
 चान्सलर-ना० [अं०] विश्व-विद्यालय र एकेडेमीका सर्वोच्च अधिकारी ।
 चाप-ना० [सं०] १. धन । २. वृत्तका परिधिको एक अंश । ३. इन्द्र-धनु ।
 चाप-ना० [च्याप्] १. थिचाइ; किचाइ । २. तेल निचोर्ने यन्त्र; साल । ३. अपराधीलाई कायल पार्न प्रायः औंला च्याप्न बाँस, काठ आदिको साधन ।
 चापचुप-क्रि० यो० [ने०] १. झटपट खाने किसिम । २. चूप-चापसित पक्ने किसिम; अपञ्चटमा पक्ने किसिम ।
 चापचूप-ना० [चाप+चूप] चूपचाप; गुपचूप ।
 चापट-वि० [सं० चतुष्पट] १. फैलिएको; फराक; विस्तृत । २. मैदान परेको; सम्म परेको (जग्गा) ।
 चापल-ना० [सं०] चपलता; चाञ्चल्य ।
 चापलूस-वि० [फा०] खुशामदी; चाटु-कार ।
 चापलूसी-ना० [फा०] खुशामद; झूटो प्रशंसा ।

चापल्य-ना० [सं०] चपलता; चञ्चलता ।

चापिनु-स० क्रि० [चाप्+इ+नु] थिचो-मिचो गरिनु;
(‘चाप्नु’-को क० क्रि०) ।

चाप्नु-स० क्रि० [सं० चप्+नु] १. थिचो-मिचो गर्नु; दबाउनु ।
२. खप्टनु; मिलाउनु । ३. ज्यादा बाधा गर्नु; धड्नु; विवश पार्नु ।

चाबिनु-स० क्रि० [चाब्+इ+नु] चाबने काम गरिनु;
(‘चाबनु’-को क० क्रि०) ।

चाबी-ना० [चाप] ताल्चाको साँचो ।

चाबुक-ना० [फा०] कोरी ।

चाबो-ना० [सं० चव्य] चाभो लता ।

चाबु-स० क्रि० [सं० चवर्ण+नु] पान आदि मुखमा हाली
बिस्तारै थिच्नु; दाँतले बिस्तारै च्याप्नु ।

चाभो-ना० [सं० चव्य] लाम्चा पात हुने, पहुँला फूल फुल्ने,
डल्लो पिप्लाका आकारको फल फल्ने एक जातको लता ।

चाम-ना० [सं० चर्म] १. जुत्ताको माथिल्लो अवयव; सामा ।
२. छाला; चर्म ।

चामचुम-वि० [ने०] १. चूपचाप; मौन । (क्रि० यो०) २.
झटपट खाने किसिम ।

चाममुठी-ना० [च्यामुठी] च्यामुठी ।

चामर-ना० [सं०] चौरी गाईको पुच्छर; चँवर ।

चामर-ग्राही-ना० [सं०] चँवर हाँक्ने सेवक ।

चामल-ना० [सामल] १. धानको बोक्रो वा भूस फालेपछि
निस्कने अन्न; धानभित्रको अन्न; चाँवल । २. मकै खस्रो
गरी पिँधेको खाद्य पदार्थ; च्याँल्ला ।

चामीकर-ना० [सं०] १. सुन । २. धतूरो ।

चामुण्डा-ना० [सं०] दुर्गा देवीको एक भयानक रूप ।

चाम्निनु-अ० क्रि० [चाम्नि+इ+नु] चाम्नी होइनु; (‘चाम्निनु’-
को भा० क्रि०) ।

चाम्निनु-अ० क्रि० [चाम्नी+इ+नु] १. चाम्नी हुनु; चुँडन
वा भाँच्च कठिन पर्ने हुनु । २. मसाङ्गिनु; कम हुनु । ३.
जाँगर मर्नु । ४. उत्साह-हीन हुनु; निस्तेज हुनु; स्फूर्ति
हराउनु ।

चाम्ने-वि० [चाम्नी+ए] पानीमा चामल ढङ्गाई घिउमा
मात्र मुकुच्याएर पकाएको चाम्नी खाद्य पदार्थ; ढकन; लट्टे ।

चाम्ने-च्याउ-ना० [चाम्नी+ए+च्याउ] सड्केका काठमा उअने,
सेतो भुइँमा खैरा, मसिना टीका-टीका परेको रूप हुने
बाटुलो एक जातको च्याउ ।

चाम्नी-वि० [सं० चर्म] १. भाँच्च, चुँडन, चपाउन कठिन पर्ने
लचिलो किसिमको साह्रो । २. सार भएको । ३. बलियो;
दबिलो ।

चाम्नीचाड-ना० [चाम्नी+आड] चाम्निने किसिम वा क्रिया ।

चाया-ना० [ने०] १. शिरमा साना-साना सेता पाप्रा पैदा
हुने एक रोग; यो रोग लाग्दा झर्ने पाप्रा । २. आँखाको
वरि-परि वा गालामा बस्ने कालो पोतो

चार-वि० [सं० चतुर] १. दुइ र दुइको योग-फल; तीन र
एकको जोड़ । २. सबभन्दा कम्ती दर्जाको; चुल्थो; चौथो
दर्जाको (जग्गा) । ३. तीनपछिको सङ्ख्या; ४. को अङ्क ।

चारक-ना० [सं०] १. गुप्त-चर; जासूस । २. गोठालो । ३.
सारथि; चालक । ४. झ्यालखान ।

चार-काने-वि० [चार+कान+ए] घाँटीमा कानजस्ता दुइटा
लुर्का झुन्डिएको (भेडो, बाख्रो) ।

चार-कुने-वि० [चार+कुना+ए] १. चार कुना परेको; चार-
पाटे । (ना०) २. चार कुना पारेर गाँसिएको सानो टपरी ।

चार-खाना-ना० [चार+खाना] चार कुना परेका बुट्टा भएको
कपडा; चार-खाने कपडा ।

चार-खाने-वि० [चार+खाना+ए] चार कुना भएका बुट्टा
पारेर बुनिएको; चार-खाना भएको ।

चार-खुट्टे-वि० [चार+खुट्टा+ए] १. चार वटा खुट्टा हुने;
चौपाया । (ना०) २. पशु; जनावर ।

चार-गणेश-ना० [चार+गणेश] चार-विनायक ।

चार-चक्षु-ना० [सं०] राजा ।

चारण-ना० [सं०] १. भ्रमण-कारी; यात्री । २. वंशको कीर्ति-
गाथा गाउने व्यक्ति । ३. पुराण भन्ने व्यक्ति; पौराणिक ।
४. गुप्त-चर; जासूस ।

चार-दाम-ठेकी-ना० [चार+दाम+ठेक्] नयाँ जग्गा कमाउँदा
वा कमाइरहेका जग्गा थमीती गर्नलाई मोहीले जग्गा-
धनीलाई चार दामको एक पैसा र ठेकीको चार पैसाका दरले
दिने दस्तूर ।

चार-दोबाटो-ना० [चार+दो+बाटो] चारतिर जाने बाटो-
हरू जोरिएको स्थल वा केन्द्र; चौबाटो ।

चार-धाम-ना० [चार+धाम] भारतका चार दिशामा रहेका
हिन्दूहरूका प्रसिद्ध चार तीर्थ; पुरी, बदरिकाश्रम, द्वारका
र रामेश्वर-यी चार धाम ।

चार-नारायण-ना० [चार+नारायण] काठमाडौँ-उपत्यका-
भित्रका प्रसिद्ध चार नारायण; चाँगु-नारायण, विशङ्कु-
नारायण, शिखर-नारायण र इचङ्गु-नारायण-यी चार
नारायण ।

चार-पदार्थ-ना० [सं०] धर्म, अर्थ, काम र मोक्ष-यी चार
पदार्थ ।

चार-पाटे-वि० [चार+पाटा+ए] १. चार पाटा परेको;
चार-कुने । (ना०) २. भित्रपट्टी धुस्नु वा नरिवलका जटा
हाली बनाइएको भाँगाको मोटो बिछौना । ३. कानमा
लाउने चार पाटा परेको ढुङ्ग्री ।

चार-भञ्ज्याङ-ना० [चार+भञ्ज्याङ] काठमाडौँ-उपत्यकाका
चारतिर रहेका चार वटा भञ्ज्याङ । (साँगा-भञ्ज्याङ,
पाँच-माने भञ्ज्याङ, पाटी-भञ्ज्याङ र खरी-भञ्ज्याङ ।)

चार-वर्ण-ना० [चार+वर्ण] ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य र शूद्र-
यी चार वर्ण ।

चार-बाराही-ना० [चार+बाराही] काठमाडौँ-उपत्यका-

चार-विनायक-चासनी

भिन्न रहेका प्रसिद्ध चार वाराही; वज्र-वाराही, धूम-वाराही, धनतले-वाराही (श्वेत-वाराही) र नील-वाराही-यी प्रसिद्ध चार वाराही।

चार-विनायक-ना० [चार-विनायक] काठमाडौँ-उपत्यकाभिन्न रहेका प्रसिद्ध चार गणेश; सूर्य-विनायक (भक्तपुरमा), जल-विनायक (चौभारमा), अशोक-विनायक (काठमाडौँमा) र चन्द्र-विनायक (चाबहिलमा)—यी चार विनायक।

चारा-ना० [चर्] चराहरूको खानेकुरो।

चारा-ना० [फा०] उपाय।

चारिका-ना० [सं०] दासी; परिचारिका।

चारिस्तार्थ्य-ना० [सं०] चरितार्थ हुनाको भाव; सफलता।

चारित्र-ना० [सं०] १. चरित्र; चाल-चलन। २. कुल-क्रमागत आचार; सदाचार। ३. सुकीर्ति; ख्याति।

चारित्रिक-वि० [सं०] चरित्रको; चरित्र-सम्बन्धी।

चारित्र्य-ना० [सं०] चारित्र।

चारी-वि० [सं०] कुनै शब्दको पछिल्लिर लागेर हिँड्ने, भ्रमण गर्ने, नियममा रहने आदि अर्थ बुझाउने शब्द। (उदा०-पादचारी, ब्रह्मचारी।)

चारु-वि० [सं०] १. मन परेको; प्यारो; प्रिय। २. राम्रो; मनोहर। (ना०) ३. बृहस्पति। ४. केसर।

चारु-हासिनी-ना० [सं०] राम्रो, हल्का हाँसो हाँस्ने; मन-मोहक हाँसो हाँस्ने।

चारौँ-वि० [चार+औँ] गणनाका क्रमले चारमा परेको; चौथो।

चारज-डि-एफेयर्स-ना० [फ्रे० शार्+जे-दे-फेर्] कार्य-द्वत।

चार्म-वि० [सं०] १. चर्म-सम्बन्धी; छालाको। २. छालाले बनेको।

चार्वाक-ना० [सं०] नास्तिक मतका प्रवर्तक एक आचार्य।

चार्वाक-दर्शन-ना० [सं०] ईश्वर, वेद, पुनर्जन्म, पर-लोक आदि नमान्ने एक दर्शन; चार्वाकले बनाएको नास्तिक दर्शन।

चार्वी-ना० [सं०] १. सुन्दरी स्त्री; रमणी। २. प्रतिभा। ३. जून; चन्द्र-किरण।

चाल-ना० [सं०] १. छानु; छत। २. हिँड्-डुल गर्ने जीव-धारी; जङ्गल। ३. ठेउवा; नील-कण्ठ।

चाल-ना० [चल्] १. गति; चलाइ। २. चेष्टा; छाँट। ३. होश; थाह। ४. चलन; प्रथा।

चालक-वि० [सं०] चलाउने; ड्राइभर; सञ्चालक।

चाल-चलन-ना० [चाल+चलन] १. रीति-स्थिति; रीति-रिवाज। २. बानी-बहोर; चरित्र; स्वभाव।

चाल-ढाल-ना० [चाल+ढाल] काम गराइको ढाँचा; चाला-माला।

चालन-ना० [सं०] १. चलाउनु; सञ्चालन। २. हल्लाउनु; डोलाउनु। ३. चलनीमा हालेर चाल्नु; चलनीले छान्नु।

चालनी-ना० [सं०] चालनी; चाल्नु।

चालनीय-वि० [सं०] चलनीद्वारा चालन योग्य; छान्नुपर्ने।

चालबाज-वि० [चाल+बाज] धूर्त; छली; कपटी।

चालबाजी-ना० [चाल+बाजी] छल; धूर्तता; धोखा।

चाला-ना० [चाल] १. व्यवहार; चाल-चलन; रीति-स्थिति। २. चरित्र; छाड्न। ३. चेष्टा।

चालाक-वि० [फा०] चलाक; बाठो; चतुरो।

चालाकी-ना० [फा०] चलाक हुनाको भाव; बठ्याइँ; चतुयाइँ।

चाला-माला-ना० [चाला+माला (फाँ०)] १. स्थिति; अवस्था। २. रीति-स्थिति; चाल-चलन। ३. चरित्र; छाड्न।

चालिनु-स० क्रि० [चाल्+इ+नु] चाल्ने काम गरिनु; ('चाल्नु'-को क० क्रि०)।

चालीस-वि० [सं० चत्वारिंशत्] १. दुइ बीसको योग-फल; तीस र दशको योग-फल। (ना०) २. उनचालीसपछिको सङ्ख्या; ४०-को अङ्क।

चालीसौँ-वि० [चालीस+औँ] गणनाको क्रमले चालीसमा परेको; चालीसको।

चालो-ना० [ने०] शरीरमा एकै ठाउँमा गुचमुच्च परेर उठ्ने एक प्रकारका साना-साना खटिराहरूको समूह।

चालनी-ना० [सं० चालनी] चाल्नु; चालनी।

चाल्नु-स० क्रि० [चल्+नु] १. गोटी, कदम आदि यताको उता, उताको यता पारी सार्नु; चलाउनु। २. चलनीबाट चुहाउनु; छान्नु।

चाल्नु-ना० [सं० चालनी] पीठो वा अनाजहरू चाल्ने साधन; चालनी।

चाल्ने-खटिरा-ना० [सं० चल्+खटिरा] जीउमा यता-उति सरी-सरी आउने सान्साना एक किसिमका खटिरा।

चाल्ने-सिस्नु-ना० [ने०] ठूलूला पात हुने र नपोल्ने एक जातको सिस्नु।

चाल्य-वि० [सं०] चलनीद्वारा छान्न योग्य; चालनीय।

चाशनी-ना० [चासनी] चासनी।

चाष-ना० [सं०] १. ठेउवा; नील-कण्ठ। २. उखु।

चास-ना० [चासो] जग्गा-जमीनमा खन-जोत र मल-जल पुर्‍याउने काम; चास्ने काम।

चास-ना० [सं०] उड्का; चाहा।

चासचुस-क्रि० यो० [चस्स+चस्स] १. रोटो पकाउँदा थोरै घिउ लाउने किसिम। २. यता-उति घोच्ने, पोल्न वा वचन लाउने किसिम। (ना०) ३. धेरै प्रकारका अमिला पिरा अचारहरू।

चासनी-ना० [सं० चास] चीनी वा मिस्री पानीमा पकाएको लेदो।

चासनी-ना० [ने०] गहुना तयार भइसकेपछि त्यसको सुन-चाँदी जाँच्नाका निम्ति पहिले नै नमूनाका रूपमा राखिने सुन-चाँदीको सानो टुक्रो।

चासिनु-स० क्रि० [चास्+इ+नु] चास्ने काम गरिनु;
(‘चास्नु’-को क० क्रि०)।
चासो-ना० [ने०] १. वास्ता; प्रयोजन। २. आवश्यकता।
चास्नु-स० क्रि० [चास+नु] जमीनमा खन-जोत र मल-जल
पुऱ्याउनु; चास पुऱ्याउनु।
चास्स-चुस्स-क्रि० यो० [ने०] १. अलि-अलि खाने किसिम।
२. छुने, पोल्ने किसिम। ३. बिझ्ने वा घोच्ने किसिम। ४.
वचनद्वारा घोच-पेच गर्ने किसिम; छनक हात्ने किसिम।
चाह-ना० [प्रा०] १. इच्छा; वाञ्छा; अभिलाषा। २.
रुचि।
चाहना-ना० [चाह] चाह; इच्छा; अभिरुचि।
चाहनु-स० क्रि० [चाह+नु] १. चाह गर्नु; चाहना गर्नु;
इच्छा गर्नु। २. रुचि लिनु; रुचाउनु।
चाहा-ना० [चाह] चाह।
चाहा-ना० [सं० चास] उड्का चरो।
चाहारिनु-अ० क्रि० [चाहार्+इ+नु] चहारिनु; (‘चाहार्नु’-
को भा० क्रि०)।
चाहार्नु-स० क्रि० [चाहार्+नु] चहार्नु।
चाहिँ-अव्य० [चाहना] १. धेरैमा एउटालाई रोज्दा प्रयोग
हुने शब्द। २. खेरि; समयमा; अवसरमा।
चाहिँदो-वि० [चाह+दो] १. चाहिएजति; आवश्यक परे-
जति। २. आवश्यक; जरूरी। ३. उचित; प्रयोजनीय;
ठीक।
चाहिनु-स० क्रि० [चाह+इ+नु] चाह गरिनु; (‘चाहनु’-
को क० क्रि०)।
चाहे-संयो० [चाह] १. कुनै काम अरुले गरे पनि नगरे पनि
आफूलाई कुनै प्रयोजन छैन भन्ने भाव बुझाउने शब्द।
(उदा०-चाहे आऊ, चाहे नआऊ, मलाई प्रयोजन छैन।)
(क्रि० यो०) २. इच्छा भयो भने; चाह छ भने।
चिङ्गना-ना० [ने०] ढुङ्गी प्वाँख नउम्रेका कुखुराका साना-
साना बच्चा; चल्ला।
चिङ्गो-ना० [ने०] १. पानीमा हुने सानो एक जातको टोक्ने
कीरो। २. लाम्चा पात हुने, सेता जरा हुने, धानका खेतमा
उम्रने एक जातको भइँझार।
चिउँ-ना० [ने०] निद्रा (बाल-बोलीमा)।
चिउँटी-ना० [चिम्टा] १. बूढी-आँलो र चोर-आँलोले मात्र
कुनै वस्तु समात्ने मुद्रा। (वि०) २. बूढी-आँलो र चोर-
आँलोले समाती आउनेजति परिमाणको। ३. थोरै; अति
अल्प।
चिउँडो-ना० [सं० चिबुक] मुखमुनितिरको उठेको अवयव;
चिबुक।
चिउरा-ना० [प्रा० चिबिड] धान भिजाई वा उसिनेर ढङ्ग्याई
भुटर उर्गलमा कुटेको एक प्रसिद्ध खाद्य पदार्थ।
चिउरी-ना० [ने०] सनजस्तो टल्कने पाट निस्कने एक
जातको बोट।

चिउला-ना० [ने०] मुनो; टुसो; अङ्कुर।
चिउली-ना० [चिउला] चिउला।
चिउली-ना० [ने०] १. ठूला-ठूला पात हुने, साना-साना सेता
फूल फुल्ने, दूध निस्कने गुलिया, अमारोका आकारका फल
फलन एक जातको रुख। २. त्यसैको फल। (यसको वीर्यावाट
एक प्रकारको घिउ बनाइन्छ।)
चिकाइ-ना० [चिक्+आइ] स्त्री-समागम गर्ने किसिम वा
क्रिया।
चिकाइनु-स० क्रि० [चिकाउ+इ+नु] मैथुन गराइनु;
(‘चिकाउनु’-को क० क्रि०)।
चिकाउनु-स० क्रि० [चिक्+आउ+नु] मैथुन गराउनु;
(‘चिक्नु’-को प्रे० क्रि०)।
चिकारु-वि० [चिक्+आरु] ज्यादा स्त्री-प्रसङ्ग गर्ने; अति
मैथुन गर्ने।
चिकित्सक-ना० [सं०] चिकित्सा गर्ने व्यक्ति; वैद्य; कविराज।
चिकित्सन-ना० [सं०] औषधी गर्नु; चिकित्सा गर्नु।
चिकित्सा-ना० [सं०] रोग निको पार्ने प्रयत्न; उपचार।
चिकित्सालय-ना० [सं०] रोगीहरूलाई औषधी गर्नका
निमित्त राखिने घर; अस्पताल।
चिकित्सित-वि० [सं०] चिकित्सा गरिएको; उपचार
गरिएको।
चिकित्सु-वि० [सं०] चिकित्सा गर्ने; उपचार गर्ने।
चिकित्स्य-वि० [सं०] १. चिकित्सा गर्न योग्य। २. चिकित्सा
गरेर निको पार्न सकिने; चिकित्सा-साध्य।
चिकिनु-स० क्रि० [चिक्+इ+नु] स्त्री-समागम गरिनु;
(‘चिक्नु’-को क० क्रि०)।
चिकीर्षा-ना० [सं०] गर्ने इच्छा; अभिलाषा।
चिकुर-ना० [सं०] १. केश; रौं; कपाल। २. घसेर हिँड्ने
प्राणी। ३. पर्वत।
चिकुर-कलाप-ना० [सं०] केशको समूह; चुल्लो।
चिकुवा-वि० [चिक्+उवा] बढ्ता स्त्री-प्रसङ्ग गर्ने स्वभावको;
अति मैथुन गर्ने।
चिक्कण-वि० [सं०] १. चिप्लो। २. चिल्लो। (ना०) ३.
सुपारीको बोट। ४. सुपारी।
चिक्कस-ना० [सं०] जौको पीठो।
चिक्का-ना० [सं०] सुपारी।
चिक्नु-स० क्रि० [ने०] स्त्री-समागम गर्नु; मैथुन गर्नु।
चिक्किल-ना० [सं०] १. नरमपना। २. चिल्लोपन।
३. ताजापन।
चिघ्रनु-अ० क्रि० [सं० चीत्कार+नु] १. च्याँठिनु; झर्कुनु।
२. उतर्तिनु। ३. केटा-केटी च्याँठिएर रुनु; च्याँ-च्याँ गरेर
रुनु। ४. हात्ती कराउनु।
चिघ्राइ-ना० [चिघ्र+आइ] चिघ्रने किसिम, क्रिया वा
भाव।
चिघ्रिनु-अ० क्रि० [चिघ्रन+इ+नु] च्याँठिनु; (‘चिघ्रनु’-

को भा० क्रि०) ।
 चिघ्न-अ० क्रि० [चिघ्न+इ+नु] १. चिघ्न २. च्याँठिइनु;
 ('चिघ्न'-को भा० क्रि०) ।
 चिघ्याइ-ना० [चिघ्न+आइ] चिघ्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 चिघ्याहट-ना० [चिघ्न+आहट] चिघ्ने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 चिङना-ना० [चिङना] चिङना ।
 चिचिण्ड-ना० [सं०] चीचिण्डो ।
 चिचिण्डो-ना० [सं० चिचिण्ड] चीचिण्डो ।
 चिचिमोटे-वि० [ने०] चञ्चले; छुकछुके (केटा-केटी) ।
 चिचिलो-ना० [ने०] १. भर्खर फलेको सानो कलिलो फल;
 फूलसाथैको सानो फल । २. कलिलो सानो बालक;
 बच्चो ।
 चिचो-ना० [ने०] मासु (बाल-बोलीमा) ।
 चिचो-भुँडी-ना० [चीची+भुँडी] १. नसप्लाएका साना
 बालक; ख्याउटे रुन्चे बालक । २. साना-साना बाल-
 बच्चा ।
 चिचिण्ड-ना० [सं०] चिचिण्डो ।
 चिचिण्ड-ना० [सं०] चीचिण्डो फल ।
 चिचो-वि० [ने०] कजुस; कृपण ।
 चिच्याइ-ना० [चिच्याउ+आइ] चिच्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 चिच्याइनु-अ० क्रि० [चिच्याउ+इ+नु] चिल्लाइनु;
 ('चिच्याउनु'-को भा० क्रि०) ।
 चिच्याउनु-स० क्रि० [सं० चीत्कार+याउ+नु] ठूलो स्वरले
 कराउनु; चिल्लाउनु; चिघ्न ।
 चिच्याहट-ना० [चिच्याउ+आहट] १. चिच्याउने
 किसिम, क्रिया वा भाव । २. उराठ; नरमाइलोपन ।
 चिच्छक्ति-ना० [सं०] चैतन्य; चेतना-शक्ति ।
 चिच्चा-ना० [सं०] १. अमिली; तित्री । २. राती-गेड़ी;
 आँखी-गेड़ी ।
 चिट-ना० [सं० चीर] सानो-तिनो छोटो कुरा लेख्ने सानो
 कागत्को टुक्रो ।
 चिट-ना० [सं० चित] पुल अड्याउनाका निमित्त नदीको
 वारि-पारि घाटमा बनेको लट्टा ।
 चिटचिट-क्रि० यो० [ने०] मानसिक वा शारीरिक कष्टबाट
 पसीना आउने किसिम ।
 चिटक्क-क्रि० यो० [ने०] सानो भएर राम्रो र छाँट मिल्ने
 किसिम; चट्ट; चिट्ट ।
 चिट्ट-क्रि० यो० [ने०] सानो, राम्रो र छाँट मिलेको हुने
 किसिम; चिटक्क ।
 चिट्टा-ना० [ने०] अक्षता स्त्रीको जननेन्द्रियको आवरण;
 योनि-यन्त्रको पर्दा ।
 चिट्टे-वि० [चिट्ट+ए] १. दुल्लो; सिकुटे । २. सानो, राम्रो

कदको ।
 चिट्टा-ना० [चित] १. सर्व-साधारण जनतामा टिकट बिक्री
 गरी एकत्र गराई भाग्यअनुसार पुरस्कारको रूपमा
 वितरण गरिने धन । २. त्यस्तो टिकट । ३. अकस्मात्
 हात परेको सम्पत्ति ।
 चिट्टो-ना० [चित] टाढा रहेका मानिसलाई आफ्नो भन्नु
 पर्ने कुरो लेखेर पठाइने कागत्; पत्र ।
 चिट्टो-पत्र-ना० [चिठी+पत्र] चिठीहरूको समुदाय ।
 चिट्टो-पुर्जो-ना० [चिठी+पुर्जो] चिठीहरूको समुदाय;
 चिठी-पत्र ।
 चिठी-ना० [चिट्टी] चिट्टी; चीठी ।
 चिठी-पत्र-ना० [चिठी+पत्र] चिट्टी-पत्र ।
 चिठी-पुर्जो-ना० [चिठी+पुर्जो] चिट्टी-पुर्जो ।
 चिडिया-ना० [सं० चटक] चरो; पक्षी ।
 चिडियाखाना-ना० [चिडिया+खाना] विभिन्न प्रकारका
 पशु-पक्षीहरू सङ्ग्रह गरेर पाली राख्ने ठाउँ; चिडिया-घर;
 पशु-पक्षी-सङ्ग्रहालय ।
 चिडिया-घर-ना० [चिडिया+घर] चिडियाखाना ।
 चिडाइ-ना० [चिडाउ+आइ] चिडाउने किसिम वा क्रिया ।
 चिडाइनु-स० क्रि० [चिडाउ+इ+नु] चित्त कुँड्याइनु;
 ('चिडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चिडाउनु-स० क्रि० [चिद्+आउ+नु] १. चित्त कुँड्याउनु;
 रीस उठाउनु; चिड्याउनु । २. जिस्क्याउनु; ('चिदनु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 चिडिइनु-अ० क्रि० [चिडि+इ+नु] रिसाइनु; ('चिडिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 चिडिनु-अ० क्रि० [चिद्+इ+नु] १. रिसाइनु; क्रुद्ध हुनु;
 अप्रसन्न हुनु । २. फाटो हुनु; मेल नहुनु । ३. रिसाइनु;
 ('चिदनु'-को भा० क्रि०) ।
 चिदनु-अ० क्रि० [चिर्+नु] चिडिनु ।
 चिदयाइ-ना० [चिदि+आइ] चिदयाउने किसिम वा क्रिया ।
 चिदयाइनु-स० क्रि० [चिदयाउ+इ+नु] चिदाइनु;
 ('चिदयाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चिदयाउनु-स० क्रि० [चिदि+याउ+नु] चिदाउनु;
 ('चिडिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चिडे-ना० [सं० हण्डिका] १. एउटै भेदनामा छ-सात वटा
 लामा-लामा नरम पात हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको
 पात । (यसका पालुवाको तरकारी, अचार आदि बनाएर
 खाइन्छ ।)
 चिण्डो-ना० [चीचिण्डो] १. लामो घाँटी हुने एक जातको
 तुम्बा । २. काठ वा माटाको थोत्रो भाँडो ।
 चित्-ना० [सं०] १. चेतना; चैतन्य । २. ज्ञान । ३. आत्मा ।
 ४. ब्रह्म । ५. चित्त; मन ।
 चित-ना० [सं०] १. उत्तानो परेर पछारिनु । २. हरेस;
 हतोत्साह । (क्रि० यो०) ३. जित्लाराम; चकित ।

चिता-ना० [सं०] १. मसानमा मुर्दा पोल्नाका निम्ति लाएको दाउराको चाड; मुर्दा पोल्ने खलियो। २. मसान; श्मशान; व्याहान। ३. मुर्दा पोल्ने चौको।

चिताइ-ना० [चित्त+आइ] १. खेती-पातीमा विशेष ध्यान दिनु; हेर-चाह गर्नु। २. पालो-पहरा; रखवारी।

चिताइ-ना० [चिताउ+आइ] चिताउने किसिम वा क्रिया।

चिताइदार-वि० [चिताइ+दार] १. खेती-पातीमा विशेष ध्यान दिने; खेतीवाल। २. रखवाला; पहरेदार।

चिताइनु-स० क्रि० [चिताउ+इ+नु] कामना गरिनु; ('चिताउनु'-को क० क्रि०)।

चिताउनु-स० क्रि० [चित्त+आउ+नु] १. कामना गर्नु; मनले चाहनु। २. चिन्तना गर्नु; सम्झनु। ३. कल्पना गर्नु।

चिता-पिण्ड-ना० [सं०] मृतकका उद्देश्यले चितामा दिइने पिण्ड।

चिता-भूमि-ना० [सं०] मसान; श्मशान।

चितारोहण-ना० [सं०] सती जानाका निम्ति विधवा स्त्रीले पतिको चितामा प्रवेश गर्नु; सती जानु।

चिता-साधन-ना० [सं०] श्मशानमा बसेर सिद्धिका निम्ति गरिने मन्त्रको अनुष्ठान।

चिति-ना० [सं०] १. चिता। २. समूह; थुप्रो। ३. चेतना। ४. ईटले बनाएको चौको।

चितिका-ना० [सं०] १. थुप्रो; राशि। २. चिता।

चितु-ना० [सं० चित्रक] बाक्लो, लस्सा निस्कने पात र चमेलीजस्तो सेतो वा कालो फूल फुल्ने एक जातको झार; चित्रक। (आयुर्वेदमा यसको गुण शरीर मोटो पार्ने, रुचि-कारक र पारोको स्तम्भन गर्ने बताइएको छ।)

चितुवा-ना० [प्रा० चित्तअ] जीउमा टाटा-पाङ्ग्रा हुने सानो जातको बाघ; घुंगी।

चित्त-ना० [सं०] १. मन; दिल; अन्तःकरण। २. विचार। ३. इच्छा; अभिलाषा। ४. हृदय। ५. विचार-शक्ति; प्रतिभा।

चित्त-कलित-वि० [सं०] आशा गरिएको; चिताइएको।

चित्तचारी-वि० [सं०] अर्काको इच्छानुसार काम गर्ने।

चित्त-चौर-ना० [सं०] प्रेमी।

चित्तज-ना० [सं०] कामदेव; अनङ्ग।

चित्तज्ञ-वि० [सं०] १. अर्काको मनको कुरो जान्ने। २. मनोवैज्ञानिक।

चित्त-नाथ-ना० [सं०] १. ईश्वर; परमात्मा। २. प्रेमी।

चित्त-निवृत्ति-ना० [सं०] सन्तोष; सुख।

चित्त-प्रमाथी-वि० [सं०] १. चित्तमा उद्वेग पैदा गर्ने। (ना०) २. मन्मथ; कामदेव।

चित्त-प्रशम-ना० [सं०] मानसिक शान्ति।

चित्त-भू-ना० [सं०] १. प्रेम; अनुराग। २. कामदेव।

चित्त-योनि-ना० [सं०] कामदेव।

चित्तल-ना० [सं० चित्रक] शरीरमा टाटा-पाटा परेका बुट्टा हुने एक जातको मृग।

चित्त-विक्षेप-ना० [सं०] चित्तको चञ्चलता; मनको अस्थिरता।

चित्त-विप्लव-ना० [सं०] बहुलट्टीपन; उन्माद।

चित्त-विभ्रंश-ना० [सं०] चित्त-विभ्रम।

चित्त-विभ्रम-ना० [सं०] १. उन्माद; पागलपन। २. भ्रान्ति; भ्रम।

चित्त-विश्लेष-ना० [सं०] मैत्री भङ्ग हुनु; फाटो।

चित्त-वृत्ति-ना० [सं०] १. मनको झुकाउ; प्रवृत्ति। २. आन्तरिक अभिप्राय। ३. चित्तको अवस्था; मनको स्थिति।

चित्त-वृत्ति-निरोध-ना० [सं०] बाह्य विषयहरूबाट चित्तलाई रोकेर अन्तर्मुख गर्नु; योग।

चित्त-शुद्धि-ना० [सं०] दुर्वासनाबाट चित्तलाई अलग पार्नु; चित्त निर्मल पार्नु।

चित्तहारी-वि० [सं०] १. मनलाई आकर्षित पार्ने; मनोहर। २. प्यारो; प्रिय।

चित्ता-ना० [चित] १. चित्त पर्नु; उत्तानो पर्नु। २. पराजय; हार।

चित्ताकर्षक-वि० [सं०] मनलाई आकर्षित गर्ने; मन लोभ्याउने।

चित्तापहारक-वि० [सं०] १. मनलाई हरण गर्ने; चित्ताकर्षक। २. सुन्दर; मनोहर।

चित्ताभोग-ना० [सं०] कुनै विषयमा मनको आसक्ति।

चित्तासङ्ग-ना० [सं०] अनुराग; प्रेम।

चित्ति-ना० [सं०] १. विचार; मनन। २. बुद्धि; प्रज्ञा। ३. ध्यान; चिन्तन। ४. प्रयोजन।

चित्तोद्रेक-ना० [सं०] अभिमान; घमण्ड; अहङ्कार।

चित्पर-ना० [सं०] ईश्वर; परमात्मा।

चित्य-ना० [सं०] श्मशान।

चित्या-ना० [सं०] चिता।

चित्र-ना० [सं०] १. तस्वीर; फोटो। २. आकृति; आकार। ३. विलक्षण वस्तु देखिनु; आश्चर्य। ४. एक किसिमको कुष्ठ रोग; दुभी। ५. एक जातको चितुवा। ६. चम्किलो चीज; तेजिलो वस्तु।

चित्रक-ना० [सं०] १. चितुवा; घुंगी। २. चितु।

चित्र-कण्ठ-ना० [सं०] परेवा।

चित्र-कम्बल-ना० [सं०] १. हात्तीको झूल। २. रङ्गी-विरङ्गी गलैँचा।

चित्र-कर-ना० [सं०] १. चित्र-कार। २. अभिनेता।

चित्र-कर्म-ना० [सं०] १. अनौठो काम। २. सजावट; श्रृङ्गार। ३. तस्वीर। ४. जाहू।

चित्र-कला-ना० [सं०] चित्र बनाउने विद्या; तस्वीर लेखन कला।

चित्र-काय-ना० [सं०] १. चितुवा। २. बाघ।

चित्र-कार-चिना-काठी

चित्र-कार-ना० [सं०] चित्र लेखने व्यक्ति; तस्वीर बनाउने व्यक्ति ।

चित्र-कारी-ना० [सं०] १. चित्र लेखने काम; चित्र-कारको काम । २. चित्र; तस्वीर । ३. चित्र-कार ।

चित्र-काव्य-ना० [सं०] विशेष क्रमले अक्षर मिलाएर लेख्ता कुनै चित्र बन्ने काव्य ।

चित्रगुप्त-ना० [सं०] प्राणीहरूले गरेका पाप-पुण्यको लेखा राख्ने एक देवता; चौध यममध्ये एक ।

चित्र-जल्प-ना० [सं०] नायक-नायिकाले रुष्ट भएर परस्परमा भन्ने भावपूर्ण वाक्य ।

चित्र-पट-ना० [सं०] तस्वीर; चित्र ।

चित्रमय-वि० [सं०] चित्रै-चित्रले भरिएको; तस्वीरहरूले सुसज्जित; चित्र-युक्त ।

चित्र-लिपि-ना० [सं०] साङ्केतिक लिपि; अक्षरका बदलामा रेखा, बिन्दु वा वस्तुका आकृति आदिबाट शब्द वा भावको सङ्केत गर्ने लिपि ।

चित्र-लेखक-ना० [सं०] चित्र-कार ।

चित्र-लेखनिका-ना० [सं०] तस्वीर लेख्ने बुरुश; कूची ।

चित्रवत्-वि० [सं०] १. चित्रजस्तो । २. निश्चल; गति-रहित; स्थिर ।

चित्र-विचित्र-वि० [चित्र+विचित्र] १. रङ्ग-विरङ्गको; अनेक रङ्गको । २. अनेक प्रकारको; किसिम-किसिमको । ३. अनीठो ।

चित्र-विद्या-ना० [सं०] चित्र लेख्ने विद्या; चित्र-कला ।

चित्र-शाला-ना० [सं०] १. चित्रले सजाइएको घर; तस्वीरले सुसज्जित भवन । २. चित्र-कलाको प्रदर्शन गरिने घर । ३. तस्वीर खिच्ने ठाउँ ।

चित्र-शिल्पी-ना० [सं०] चित्र-कार ।

चित्रा-ना० [सं०] १. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक । २. काँक्रो ।

चित्राक्षी-ना० [सं०] मैना; सारिका ।

चित्रालय-ना० [सं०] चित्र-शाला; चित्रहरूको सङ्ग्रहालय ।

चित्रिणी-ना० [सं०] मधुर-भाषिणी, सुन्दरी एक प्रकारकी स्त्री; नायिका-भेदअनुसार चार प्रकारका स्त्रीमध्ये एक (पद्मिनी, चित्रिणी, शङ्खिनी र हस्तिनी) ।

चित्रित-वि० [सं०] १. चित्र खिचिएको; तस्वीर उतारिएको । २. चित्र-युक्त ।

चित्रे-वि० [चित्रो+ए] १. चित्रोजस्तो पातलो (राङ्गी, पाखी आदि) । (ना०) २. राङ्गी, पाखी आदिको एक प्रकारको पातलो वृनोट ।

चित्रो-ना० [ने०] बाँस, निगाला आदिका चोयाले बनेको पातलो किसिमको भकारी ।

चित्रोक्ति-ना० [सं०] १. अद्भुत वाणी; विलक्षण बोली । २. ओजस्वी भाषण ।

चित्रोत्तर-ना० [सं०] प्रश्नका शब्दहरूमै लुकाएर उत्तर रहेको वा धेरै प्रश्नको एउटै उत्तर भएको एक काव्यालङ्कार ।

चित्र्य-वि० [सं०] पूज्य; मान्य ।

चित्ताङ्गे-ना० [ने०] गाइतिवारे ।

चित्ताङ्गे-ना० [चित्ताङ्गे] चित्ताङ्गे ।

चित्स्वरूप-ना० [सं०] परमात्मा; ईश्वर ।

चिथडो-ना० [चित्थो] पुरानो भुत्रो कपडा; थाङ्गनो; चित्थो; चिथो ।

चिथराइ-ना० [चिथर्+आइ] चिथर्ने किसिम वा क्रिया ।

चिथराइनु-स० क्रि० [चिथराउ+इ+नु] चिथोराइनु; ('चिथराउनु'-को क० क्रि०) ।

चिथराउनु-स० क्रि० [चिथर्+आउ+नु] चिथोराउनु; ('चिथर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

चिथरिनु-स० क्रि० [चिथर्+इ+नु] चिथोरिनु; ('चिथर्नु'-को क० क्रि०) ।

चिथर्नु-स० क्रि० [चिथोर्+नु] चिथोर्नु ।

चिथोराइ-ना० [चिथोर्+आइ] चिथोर्ने किसिम वा क्रिया ।

चिथोराइनु-स० क्रि० [चिथोराउ+इ+नु] चिथोर्न लाइनु; ('चिथोर्नु'-को क० क्रि०) ।

चिथोराउनु-स० क्रि० [चिथोर्+आउ+नु] चिथोर्न लाउनु; ('चिथोर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

चिथोराचिथोर-ना० [चिथोर्+चिथोर्] परस्परमा एकले अर्कोलाई चिथोर्नु ।

चिथोरिनु-स० क्रि० [चिथोर्+इ+नु] चिथोर्ने काम गरिनु; ('चिथोर्नु'-को क० क्रि०) ।

चिथोर्नु-स० क्रि० [चिर्+नु] दाँत, नङ आदि गाडेर तान्नु; कोपर्नु वा फहराउनु ।

चिथो-ना० [चित्थो] चिथडो ।

चिदाकाश-ना० [सं०] शुद्ध ज्ञानस्वरूप ब्रह्म ।

चिदाभास-ना० [सं०] महत्त्व वा अन्तःकरणमा पर्ने चैतन्य-स्वरूप पर-ब्रह्मको आभास वा प्रतिबिम्ब ।

चिद्रूप-ना० [सं०] शुद्ध चैतन्य-रूप; चिन्मय ।

चिद्विलास-ना० [सं०] चैतन्य-रूप ब्रह्मको माया ।

चिनकट्टी-ना० [चिना-काठी] गाह्रोको चौडाइ नाप्ने काठ, बाँस आदिको साधन; चिना-काठी ।

चिन-जान-ना० [चिन्+जान्] कुनै मानिससँगको सामान्य परिचय; चिना-जानी; जान-पहिचान ।

चिना-ना० [सं० चिह्न] फलित ज्योतिष-शास्त्रानुसार कसैको जन्म-समयका ग्रहहरूको स्थिति, दशा, अन्तर्दशा आदि लेखिएको पत्र; जन्म-पत्रिका ।

चिनाइ-ना० [चिन्+आइ] चिन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चिनाइनु-स० क्रि० [चिनाउ+इ+नु] चिह्नाइनु; ('चिनाउनु'-को क० क्रि०) ।

चिनाउनु-स० क्रि० [चिन्+आउ+नु] परिचय गराउनु; चिह्नाउनु; ('चिन्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

चिना-काठी-ना० [चिन्+काठ] गाह्रो लाउँदा डकमीले गाह्रोको चौडाइ नाप्ने नापो ।

चिना-जान-ना० [चिन-जान] चिन-जान ।

चिना-जानी-ना० [चिन-जान] चिन-जान; चिना-पर्ची;
जान-पहिचान ।

चिना-पर्ची-ना० [चिन्+परिचय] जान-पहिचान; चिना-
जानी ।

चिनारी-ना० [चिह्नारी] चिह्नारी ।

चिनारु-वि० [चिन्+आरु] चिनेको; चिना-पर्ची भएको;
परिचित; चिह्नारु ।

चिनिनु-स० क्रि० [चिन्+इ+नु] परिचय पाइनु; ('चिन्नु'-
को क० क्रि०) ।

चिनिनु-स० क्रि० [चिन्+इ+न्] चाड लाइनु; ('चिन्नु'-
को क० क्रि०) ।

चिनियाँ-वि० [चीनियाँ] चीनियाँ ।

चिनियाँ-गुराँस-ना० [चिनियाँ+गुराँस] एक जातको गुराँसको
फूल ।

चिनियाँ-चम्पा-ना० [चिनियाँ+चम्पा] डल्लो आकारको,
सेतो रङ्गको, मधुर बास्ना आउने एक जातको फूल ।

चिनियाँ-च्यान्टा-ना० [चिनियाँ+च्यान्टा] एक जातको
च्यान्टा घोडा ।

चिनियाँ-ताप्के-ना० [चिनियाँ+ताप्के] ठाडो बिट, र बीड
हुने, भित्रपट्टि सेतो चिनियाँ-माटोको पालिश लागेको एक
प्रकारको ताप्के ।

चिनियाँ-धान-ना० [चिनियाँ+धान] अनदी ।

चिनियाँ-माटो-ना० [चिनियाँ+माटो] भाँडा-वर्तन बनाउने
एक जातको सेतो माटो ।

चिनु-ना० [सं० चिह्न] १. चिह्न; लक्षण; निशाना ।
२. सम्झौटो; यादगार ।

चिन्तक-वि० [सं०] चिन्तन गर्ने; विचार गर्ने ।

चिन्तन-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु वा व्यक्तिलाई वार-
वार सम्झनु; ध्यान । २. विचार; गौर; मनन ।

चिन्तना-ना० [सं०] १. चिन्तन; स्मरण । २. विचार;
मनन ।

चिन्तनीय-वि० [सं०] १. चिन्तन गर्न योग्य; ध्यान दिन
योग्य । २. विचारणीय; शोचनीय ।

चिन्ता-ना० [सं०] १. ध्याउनु; चिन्तन । २. फिक्री;
परवाह । ३. सुर्ती; पीर । ४. विचार; मनन । ५.
धामीले ढ्याङ्गो ठट्टाएर रोग वा दोष छुट्ट्याउनाका निम्ति
विचार गर्नु ।

चिन्ताकुल-वि० [सं०] चिन्ताले आकुल; चिन्तामा डुबेको ।

चिन्तातुर-वि० [सं०] चिन्ता-ग्रस्त; चिन्ताकुल ।

चिन्तापर-वि० [सं०] चिन्तामा परेको; चिन्ता-मग्न ।

चिन्तामणि-ना० [सं०] १. मनले चिताएको वस्तु पूरा
गरिदिने एक कल्पित रत्न । २. ब्रह्मा । ३. परमेश्वर ।
४. सरस्वतीको एक मन्त्र । ५. यात्राको एक योग ।

चिन्ता-मग्न-ना० [सं०] चिन्तामा डुबेको; चिन्ता-ग्रस्त ।

चिन्ता-शील-वि० [सं०] १. सोच-विचार गरिरहने स्वभावको ।
२. मनन-शील ।

चिन्तित-वि० [सं०] चिन्ता भएको; चिन्ता-युक्त; फिक्री
लागेको ।

चिन्तित-ना० [सं०] चिन्ता; शोच; विचार ।

चिन्तिया-ना० [सं०] चिन्ता ।

चिन्त्य-वि० [सं०] चिन्ता गर्न योग्य; चिन्तनीय ।

चिन्न-स० क्रि० [सं० चिह्न] १. परिचय पाउनु; पहिचान्नु ।
२. कुनै मानिसको स्वभाव वा बानी-बेहोर थाहा पाउनु;
आनी-बानी बुझ्नु ।

चिन्नु-स० क्रि० [सं० चि] १. खात मिलाएर राख्नु; चाड
लाएर राख्नु । २. ग्राहो बनाउनु; पखाल लाउनु ।

चिन्मय-वि० [सं०] १. शुद्ध ज्ञानमय; चैतन्य-युक्त । (ना०)
२. परमेश्वर; पर-ब्रह्म ।

चिन्मात्र-ना० [सं०] १. शुद्ध चैतन्य । (वि०) २. शुद्ध
ज्ञानस्वरूप ।

चिग्रिड-चिग्रिड-क्रि० यो० [अनु०] धातुका पातला र साना-
साना वस्तुहरू आपसमा ठक्कर खाँदा शब्द आउने किसिम ।

चिग्रिड-क्रि० यो० [अनु०] पातलो धातुको वस्तु भईमा
खस्दा शब्द आउने किसिम ।

चिपट-वि० [सं०] चेप्टो नाक भएको; नेप्टो ।

चिपिट-वि० [सं०] चेप्टो; च्याप्टो परेको; थेप्चो ।

चिपिटक-ना० [सं०] चिउरा ।

चिपिल्लो-वि० [चिप्लो+चिल्लो] १. प्रशस्त तेल
लाएको; चिल्लो । (ना०) २. कोइली ।

चिपुट-ना० [सं०] चिउरा ।

चिपुल्लो-चापुल्लो-वि० [चिप्लो+चाप्लो] चिप्लो-चाप्लो ।

चिप्प-ना० [सं०] औँलाका नङ्को कुनो दुस्ते वा पाक्ने
एक रोग ।

चिप्रा-ना० [ने०] आँखाको मल; कचेरा ।

चिप्रे-वि० [चिप्रा+ए] आँखामा चिप्रा जमिरहने; चिप्रे ।

चिप्लनु-अ० क्रि० [चिप्लो+नु] चिप्लोमा परेर घसिनु;
चिप्लोमा परेर टेके वा समातेका ठाउँबाट सर्नु; चिप्लिनु ।

चिप्लिनु-अ० क्रि० [चिप्लि+इ+नु] चिप्लोमा परेर
घसिनु; ('चिप्लिनु'-को भा० क्रि०) ।

चिप्लिनु-अ० क्रि० [चिप्ल+इ+नु] १. चिप्लनु । २.
चिप्लोमा परेर घसिनु; ('चिप्लनु'-को भा० क्रि०) ।

चिप्ले-वि० [चिप्लो+ए] लोलोपोतो गरेर कुरा गर्ने;
फकाइ-फुल्याइ गर्ने; बेसारे ।

चिप्ले-कीरो-ना० [चिप्लो+कीरो] घस्रदै जाँदा भईमा च्याल-
जस्तो पदार्थ छोड्दै जाने, हाड नभएको, विशेष गरी
वर्षा-कालमा देखिने एक प्रसिद्ध कीरो ।

चिप्लेटी-ना० [चिप्लो+एटी] १. चिप्लो र भिरालो
ठाउँमा चिप्लिएर खेल्ने खेल । २. त्यो खेल खेल्ने ठाउँ
वा साधना ।

चिप्लो-वि० [सं० चिक्काण] १. खस्रो नभएको; सम्म परेको; चिप्लिने किसिमको। २. चिल्लो।

चिप्लो-चाप्लो-वि० [चिप्लो+चाप्लो (फाँ०)] घिउ-तेल आदि परेको; चिल्लो; चिपुल्लो-चापुल्लो।

चिप्ल्याइ-ना० [चिप्लि+आइ] चिप्लिने किसिम वा क्रिया।

चिप्ल्याइनु-स० क्रि० [चिप्ल्याउ+इ+नु] १. चिप्लो पारिनु। २. भिरालो वा चिप्लो ठाउँमा घस्त्राइनु; ('चिप्ल्या-उनु'-को क० क्रि०)।

चिप्ल्याउनु-स० क्रि० [चिप्लि+याउ+नु] १. चिप्लो पार्नु। २. चिप्लिने पार्नु; ('चिप्लनु'-को प्रे० क्रि०)।

चिप्ल्याहट-ना० [चिप्लि+आहट] चिप्लिने किसिम वा क्रिया।

चिबहाल-ना० [सं० चैत्य+विहार] चैत्य; सानो किसिमको बौद्ध स्तूप।

चिबिर्चे-ना० [ने०] सानो एक जातको चरो।

चिबिल्ले-वि० [ने०] १. पत्यार नपर्ने कुरा गर्ने; गफी। २. दन्त्य-कथा भन्ने; कल्पित कथाहरू रच्ने। ३. चञ्चल; छुकछुके।

चिबुक्-ना० [सं०] चिउँडो।

चिबे-ना० [चिभे] चिभे।

चिभे-ना० [ने०] सर्वाङ्ग कालो हुने एक जातको प्रसिद्ध चरो; झ्याँपी-चरो।

चिभे-नकटो-ना० [चिभे+नकटो] १. धेरै स्वास्ती-मानिस-हरूका बीचमा एकमात्र लोने-मानिस हुँदा उसलाई गिज्याएर भनिने शब्द। (वि०) २. निर्लज्ज; नकचरो।

चिम-ना० [अं० चिमनी] १. लालटिन, लम्फा आदिमा हालिने काँचको एक विशेष साधन। २. बिजुलीको बल्व।

चिमचिम-क्रि० यो० [चिम] रोग वा कुनै शारीरिक दोषले आँखा बार-बार झिमझिम गरिरहने किसिम; आँखा झिम्याइरहने किसिम।

चिमचिमे-वि० [चिमचिम+ए] आँखा चिमचिम गरिरहने; चिम्रो।

चिमटाइ-ना० [चिमट्+आइ] चिमट्ने किसिम वा क्रिया।

चिमटाइनु-स० क्रि० [चिमटाउ+इ+नु] चिमट्नु लाइनु; ('चिमटाउनु'-को क० क्रि०)।

चिमटाउनु-स० क्रि० [चिमट्+आउ+नु] चिमट्नु लाउनु; ('चिमट्नु'-को प्रे० क्रि०)।

चिमोटिनु-स० क्रि० [चिमट्+इ+नु] चिमोटिनु; ('चिमट्नु'-को क० क्रि०)।

चिमट्नु-स० क्रि० [चिमोट्+नु] चिमोट्नु।

चिमनी-ना० [अं०] चिमनी।

चिमोटाइ-ना० [चिमोट्+आइ] चिमोट्ने किसिम वा क्रिया।

चिमोटाइनु-स० क्रि० [चिमोटाउ+इ+नु] चिमोट्नु लाइनु; ('चिमोटाउनु'-को क० क्रि०)।

चिमोटाउनु-स० क्रि० [चिमोट्+आउ+नु] चिमोट्नु लाउनु; ('चिमोट्नु'-को प्रे० क्रि०)।

चिमोटिनु-स० क्रि० [चिमोट्+इ+नु] चिमोट्ने काम गरिनु; ('चिमोट्नु'-को क० क्रि०)।

चिमोट्नु-स० क्रि० [चिमटा+नु] बूढी-औँलो र चोर-औँलोले वा नडले च्याप्नु; चिम्टाले समातेझैँ औँलाले समाउनु।

चिम्टा-ना० [सं० चप] दुइटा लामा-लामा पाता भएको धातुको च्याप्ने साधन।

चिम्टो-ना० [चिउँटी] चिउँटी।

चिम्टी-ना० [चिम्टा+ई] सानो चिम्टा।

चिम्टे-वि० [चिम्टा+ए] १. चिम्टाजस्तो; चिम्टाले जस्तै समात्ने। २. लोभी; लालची। ३. चिम्टा लिएर हिँड्ने। ४. जोगी।

चिम्ट्याहा-ना० [चिप्लो] चिप्लो र लस्सा भएको एक प्रकारको माटो; गठेचा।

चिमनी-ना० [अं० चिमनी] १. इन्जिन, चुल्हो आदिको धूवाँ बाहिर निकाल्न लगाइएको ढुङ्ग्रो; धूवाँकश। २. हावा रोकनाका निम्ति लालटिन, लम्फा, बिजुली बत्ती आदिमा लगाइने काँचको ढुङ्ग्रोजस्तो साधन; चिम।

चिम्यान्जी-ना० [अं०] मानिसको आकार-प्रकारसँग मिल्ने, अफ्रिकाका जङ्गलमा हुने एक प्रकारको वानर।

चिम्यु-ना० [चिह्नारी+पुर्जी] माल चलान गर्ने अड्डाले माल बुझ्ने अड्डालाई मालको विवरण लेखेर दिने पुर्जी।

चिम्य-क्रि० यो० [प्रा० झम्प] आँखा बन्द गर्ने किसिम।

चिम्याचुट-ना० [] हाड-नाता।

चिम्रो-वि० [चिम्रो+ए] १. चिम्रो। २. चिम्रे।

चिम्रो-वि० [चिम्रो] चिम्रो; चिमचिमे।

चिम्लनु-स० क्रि० [चिम्ल+नु] (आँखा शब्दका साथमा मात्र प्रयोग हुने) १. आँखा बन्द गर्नु; पलक मार्नु। २. बेवास्ता गर्नु; थाहा हुँदा-हुँदै पनि थाहा नभएझैँ गर्नु। ३. मर्नु।

चिम्लाइ-ना० [चिम्ल+आइ] चिम्लने किसिम वा क्रिया।

चिम्लाइनु-स० क्रि० [चिम्लाउ+इ+नु] चिम्लन लाइनु; ('चिम्लाउनु'-को क० क्रि०)।

चिम्लाउनु-स० क्रि० [चिम्ल+आउ+नु] चिम्लन लाउनु; ('चिम्लनु'-को प्रे० क्रि०)।

चिम्लिनु-अ० क्रि० [चिम्ल] (आँखा शब्दका साथमा मात्र प्रयोग हुने) १. आँखा बन्द हुनु; चिम्लनु। २. थाहा नपाएझैँ गरिनु; वास्ता नगरिनु। ३. मरिनु। ४. आँखा बन्द गरिनु; ('चिम्लनु'-को क० क्रि०)।

चिम्ल्याइ-ना० [चिम्लि+आइ] चिम्लिने किसिम, क्रिया वा भाव।

चिम्ल्याहट-ना० [चिम्लि+आहट] चिम्लिने किसिम, क्रिया वा भाव।

चिम्ले-वि० [चिम्लो+ए] आँखा साना हुने र झिमझिम गरिरहने; चिम्रो; चिमचिमे।

चिम्सो-वि० [चिमचिम] आँखा साना हुने र चिमचिम गरिरहने।

चिया-ना० [ची० छा] १. सेता फूल, राता फल, र लाम्चा पात हुने एक जातको बोट। २. संस्कार गरी बनाइएको त्यसै बोटका पालुवा वा त्यसका टुक्रा। ३. त्यसैका धूलाको रसको तातो पानीमा उतारी दूध, चीनी आदि हाली वा अन्य प्रकारले बनाइएको पेय पदार्थ। ४. कुनै वनस्पतिको पात पानीमा उमाली तयार गरिएको पेय पदार्थ।

चियाइ-ना० [चियाउ+आइ] चियाउने किसिम वा क्रिया।

चियाइनु-स० क्रि० [चियाउ+इ+नु] चियाउने काम गरिनु; ('चियाउनु'-को क० क्रि०)।

चियाउनु-स० क्रि० [चेवा+याउ+नु] अरूले आफूलाई नदेख्ने गरी हेर्नु; लुकेर हेर्नु।

चियो-ना० [चेवा] चेवा; सुराख; जासूसी।

चियो-चर्चो-ना० [चियो+चर्चा+ओ] चेवा-चर्चा।

चिर-वि० [सं०] १. धेरै दिनको; पुरानो; दीर्घ-कालीन।

२. धेरै दिनसम्म रहने; दीर्घ काल-स्थायी। (क्रि० यो०)

३. धेरै दिनसम्म। (ना०) ४. दीर्घ काल।

चिर-काङ्क्षित-वि० [सं०] धेरै दिनदेखि आकाङ्क्षा गरिएको; धेरै कालदेखि चाहेको।

चिर-काङ्क्षी-वि० [सं०] धेरै कालदेखि आकाङ्क्षा गर्ने।

चिर-कार-वि० [सं०] काममा सुस्ती गर्ने; विलम्बसित काम गर्ने; दीर्घ-सूत्री।

चिर-कारी-वि० [सं०] ढीलो काम गर्ने; जुम्सो; चिर-कार।

चिर-काल-ना० [सं०] लामो समय; दीर्घ काल।

चिर-कालिक-वि० [सं०] धेरै दिनको; पुरानो; प्राचीन।

चिर-कालीन-वि० [सं०] पुरानो; प्राचीन; चिर-कालिक।

चिर-कुमार-वि० [सं०] आजीवन कौमार्य व्रत धारण गर्ने; जीवनभर ब्रह्मचर्यमा रहने।

चिर-क्रिय-वि० [सं०] धेरै समय लाएर काम गर्ने; दीर्घ-सूत्री।

चिरगोजा-ना० [सं० चिलगोजक] १. तारा-मण्डलका जस्ता फल फल्ने, सल्लाका जातको वृक्ष। २. त्यसैको फल; सिम्टा।

चिरचिर-क्रि० यो० [अनु०] १. साना-साना चराहरू कराउने किसिम; चिरबिर। २. पुरानो वा मकिएको कपडा च्यातिने किसिम। ३. चर्कने किसिम। ४. चहर्न्याउने किसिम।

चिर-जीवक-वि० [सं०] चिरञ्जीवी।

चिर-जीवी-वि० [सं०] १. धेरै समय बाँच्ने; दीर्घायु। (ना०) २. आठ चिर-जीवी (मार्कण्डेय, बलि, व्यास, हनुमान्, विभीषण, कृपाचार्य, अश्वत्थामा र परशुराम)।

चिरञ्जीव-ना० [सं०] १. धेरै वर्ष बाँचोस् भनी आशीर्वाद दिने शब्द; दीर्घायु होस् भन्ने आशिस्। २. कामदेव।

चिरञ्जीवी-वि० [सं०] १. धेरै कालसम्म बाँच्ने; दीर्घ-जीवी; चिर-जीवी। २. काग।

चिरण्टी-ना० [सं०] तरुणी भइसकेपछि पनि बाबुको घरमा रहने स्त्री।

चिर-नुषार-रेखा-ना० [सं०] बाह्रै महीना हिउँ जमिरहने स्थानको सीमा; हिम-रेखा।

चिर-नवीन-वि० [सं०] सधैं नयाँ भइरहने; चिर-नूतन।

चिर-निद्रा-ना० [सं०] महानिद्रा; मृत्यु।

चिर-नूतन-वि० [सं०] सधैं नयाँ रहने; कहिल्यै पुरानो नहुने।

चिरन्तन-वि० [सं०] धेरै दिनको; पुरातन; सदाको।

चिर-परिचित-वि० [सं०] धेरै दिनदेखि चिन-जान भएको।

चिर-पाकी-वि० [सं०] धेरै बेरमा पाक्ने।

चिर-प्रतीक्षित-वि० [सं०] धेरै दिनदेखि प्रतीक्षा गरिइ-रहेको; धेरै कालदेखि पर्खिरहिएको।

चिर-फार-ना० [चिर्+फार्] चिर्ने र फार्ने काम; रोग-निवारण गर्नका निम्ति शरीरका अङ्गमा हतियारद्वारा चिर्ने, काट्ने आदि काम; अपरेसन; शल्य-चिकित्सा।

चिरबिर-क्रि० यो० [अनु०] चरा-चुरुङ्गी कराउने किसिम।

चिरबिरे-वि० [चिरबिर+ए] १. तीखो र मसिनो स्वरले कराउने; चिरबिर गर्ने (चरा-चुरुङ्गी)। २. चकचके; चञ्चले।

चिर-बिल्व-ना० [सं०] करौंदा।

चिरम्भ-ना० [सं०] चील।

चिरम्भण-ना० [सं०] चील।

चिर-लब्ध-वि० [सं०] धेरै दिन प्रतीक्षा गरेर पाइएको।

चिरस्थ-वि० [सं०] धेरै दिन टिक्न; चिर-स्थायी।

चिर-स्थायी-वि० [सं०] धेरै दिनसम्म टिक्ने; टिकाउ; चिरस्थ।

चिर-स्मरणीय-वि० [सं०] धेरै दिनसम्म सम्झन योग्य।

चिराइ-ना० [चिर्+आइ] चिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

चिराइतो-ना० [प्रा० चिलातो] मलेरियाको जरोमा काँडा पकाएर खाइने एक प्रकारको जङ्गली बूटी।

चिराइनु-स० क्रि० [चिराइ+इ+नु] चिर्ने लाइनु; ('चिराइनु'-को क० क्रि०)।

चिराउनु-स० क्रि० [चिर्+आउ+नु] चिर्ने लाउनु; ('चिर्नु'-को प्रे० क्रि०)।

चिराक-ना० [फा० चिराग] लट्टीमा झुम्रो बेह्री बनाइएको, तेल हालेर बालिने बत्ती; मशाल।

चिराख-ना० [चिराक] चिराक।

चिरानी-ना० [चिर्+आनी] चिर्ने काम; चिरा पार्नु; चिराइ।

चिरा-फारा-ना० [चिर्+फार्] १. चिरा-चिरा पार्ने काम; चिर-फार। २. देवतालाई वस्त्र, ध्वजा आदि चढाउनाका निम्ति च्यातेर बनाइएका कपडाका धरा।

चिरायु-वि० [सं०] धेरै दिन बाँच्ने; चिर-जीवी; दीर्घायु।

चिरिइनु-अ० क्रि० [चिरि+इ+नु] चिरा परिनु; ('चिरिनु'-को भा० क्रि०) ।

चिरिक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. मसिनो ढङ्गले चिरिने किसिम; चर्कने किसिम । २. कमिला आदि साना कीराले टोक्ता दुःखने किसिम । ३. चह्याउने किसिम ।

चिरिङ्गी-झार-ना० [ने०] एक जातको झार ।

चिरिच्याट्ट-क्रि० यो० [ने०] सानो र राम्रा हुने किसिम; चिटिक्क; छरिछट्ट ।

चिरिझ्याउँ-ना० [ने०] सानो सिउर हुने एक जातको सानो चरो ।

चिरिनु-अ० क्रि० [चिर्+इ+नु] १. चिरा पर्नु; धाँजो पर्नु; फाट्नु; ('चिर्नु'-को क० क्रि०) । (स० क्रि०) २. नराम्रोसँग वा अर्काको मन नपर्ने गरी खानु; घिच्नु ।

चिरिबिरी-क्रि० यो० [अनु०] गौँथली, भंगेरा आदि साना-साना चराहरू कराउने किसिम ।

चिरिबिरे-वि० [चिरिबिर+ए] चिरबिर गर्ने; चिर-चिर शब्द निकाली कराउने (चरा) ।

चिर्वा-वि० [चिर्+उवा] चिरा पारेको; चिरेको ।

चिर्वादार-ना० [सं० चमर-घर?] घोडाको सेवा-टहल गर्ने नोकर; सईस ।

चिरो-ना० [सं० चिर] १. चिरिएको; ठाउँ वा लाम्चो प्वाल; धाँजो । २. चिरेर पारेको टुक्रा ।

चिरौँजी-ना० [चार+बीज] रहरका दानाका आकारको, बदामका स्वादको एक प्रकारको खाने मसला ।

चिर्कटो-ना० [चिर्+काट्] काठ, बाँस आदिका टुक्रा टाकी ।

चिर्को-ना० [चर्को] १. वज्र-पात; चट्याङ्ग । २. आपत्ति-जनक घटना । ३. ठूलो झगडा ।

चिर्घट-ना० [ने०] कात्रो ।

चिर्नु-स० क्रि० [चिरो+नु] १. चिरा पार्नु; दुइ प्याँकमा छुट्टिने गरी फार्नु; करौँती, बन्चरो आदि हतियारले काठ दाउरा आदि फल्याँटा पारी काट्नु । २. घाउ-खटिरा आदि औषधी गर्नका निम्ति काट्नु; अपरेशन गर्नु ।

चिर्पट-ना० [चिरो+पाटा] दलिनमाथि बिछ्याइने काठको फल्याक ।

चिर्भटो-ना० [सं०] चिरौँलाजस्तो एक जातको काँक्रो; ककरी ।

चिर्थाइ-ना० [चिरि+थाइ] चिरिने किसिम वा क्रिया ।

चिर्थाइ-ना० [चिरि+आइ] चिर्थाउने किसिम वा क्रिया; घिचाउने किसिम वा क्रिया ।

चिर्थाइनु-स० क्रि० [चिर्थाउ+इ+नु] घिचाइनु; ('चिर्थाउनु'-को क० क्रि०) ।

चिर्थाउनु-स० क्रि० [चिरि+थाउ+नु] मन नपरीकन खुवाउनु; घिचाउनु; ('चिरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

चिर्थाहट-ना० [चिरि+आहट] चिर्थाउने किसिम वा क्रिया ।

चिर्-क्रि० यो० [अनु०] १. गौँथली, घोबी चरो आदि साना-साना चराहरू कराउने किसिम । २. मसिनु कपडा, कागत आदि च्यात्दा शब्द आउने किसिम ।

चिर्सिइनु-अ० क्रि० [चिर्सि+इ+नु] चीत्कार गरिनु; ('चिर्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

चिर्सिनु-अ० क्रि० [सं० चीत्कार+नु] डरले आत्तिएर कराउनु; चीत्कार गर्नु ।

चिर्स्याई-ना० [चिर्सि+आइ] चिर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चिर्स्याहट-ना० [चिर्सि+याहट] चिर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चिलगोजा-ना० [सं० चिलगोजक] चिरगोजा; सिम्टा ।

चिलचिलाइ-ना० [चिलचिलाउ+आइ] चिलचिलाउने किसिम वा क्रिया ।

चिलचिलाइनु-स० क्रि० [चिलचिलाउ+इ+नु] सगसगाइनु; ('चिलचिलाउनु'-को क० क्रि०) ।

चिलचिलाउनु-अ० क्रि० [चिलाउ+नु] हल्का किसिमले चिलाउनु; सगसगाउनु ।

चिलचिलाहट-ना० [चिलचिलाउ+आहट] चिलचिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चिलबिल-ना० [ने०] १. चिल्ली-बिल्ली; बिचल्ली । २. आपत्; विपत्ति ।

चिललिमे-ना० [ने०] चिलिमे चरो ।

चिलाइ-ना० [चिल्+आइ] चिल्ने किसिम वा क्रिया ।

चिलाइ-ना० [चिलाउ+आइ] चिलाउने किसिम वा क्रिया ।

चिलाइनु-अ० क्रि० [चिलाउ+इ+नु] चिलाउने होइनु; ('चिलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

चिलाउनु-अ० क्रि० [चिल्+आउ+नु] १. जीउमा जुम्रा, कीरा आदिले टोकेजस्तो वा लूतो आउँदाजस्तो गरी सगसगाउनु; चिलचिलाउनु । २. खर्च गरूँ-गरूँजस्तो लाग्नु; खर्च गर्ने इच्छा हुनु ।

चिलाउने-ना० [चिलाउ] लाम्चा पात, पहुँला केशर हुने सेता फूल, तीन-चार केशा परेका गोल फल फल्ने र अति बलियो काठ हुने एक जातको रूख । (यसको झूस शरीरमा लाग्दा चिलाउँछ ।)

चिलिचीम-ना० [सं०] हिले-माछो ।

चिलिनु-स० क्रि० [चिल्+इ+नु] चिल्ने काम गरिनु; ('चिल्नु'-को क० क्रि०) ।

चिलिम-ना० [फा० चिलम] तमाखु, कक्कड़ आदि हाली आगोले सल्काएर धूम्र-पान गरिने, पिँघमा लामो भेट्नु-जस्तो भएको कटौराका आकारको माटाको साधन ।

चिलिमे-ना० [ने०] तामे-ढुकुरजस्तो हिम-प्रदेशमा हुने एक जातको चरो ।

चिलेसो-ना० [प्रा० चिल्लिरि] अन्नमा लाग्ने सेतो लाम्चो एक जातको कीरो; सिलेसो ।

चिल्लो-वि० [चिरो] १. झुत्रो; थोत्रो। (ना०) २. झुत्रो कपडा, कागत आदि।
 चिल्लु-स० क्रि० [ने०] बारलो, कमिलो, अरिझाल आदि कीराले डस्नु।
 चिल्ल-ना० [सं०] चील।
 चिल्लर-ना० [हि०] जुम्रो।
 चिल्लाइ-ना० [चिल्लाउ+आइ] चिल्लाउने किसिम वा क्रिया।
 चिल्लाइन-स० क्रि० [चिल्लाउ+इ+नु] चिच्छ्याइन; ('चिल्लाउनु'-को क० क्रि०)।
 चिल्लाउनु-अ० क्रि० [सं० चीत्कार+आउ+नु] आत्तिएर ठूलो स्वरले कराउनु; चिच्छ्याउनु; चिहिरिनु।
 चिल्लाभ-ना० [सं०] १. सानो-तिनी माल चोरी गर्ने चोर; टापटिपे चोर। २. बगली-मारा।
 चिल्लाहट-ना० [चिल्लाउ+आहट] चिल्लाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 चिल्लो-बिल्लो-ना० [ने०] निस्सहाय अवस्थामा परेको बरबादी; बिल्लबाठ; बिचल्ली।
 चिल्लो-राँड-ना० [चिल्लो+राँड] छोरो भएकी विधवा स्त्री।
 चिल्लो-ना० [सं० चिक्कण] १. घिउ, तेल आदि स्निग्ध पदार्थ। २. स्निग्धता। (वि०) ३. चिल्लो। ४. टलकदार। ५. तेल, घिउ आदि स्निग्ध पदार्थ भएको; स्निग्ध।
 चिल्लो-चापुल्लो-ना० [चिल्लो+चापुल्लो (फाँ०)] १. चिल्लोपन; स्निग्धता। २. घिउ, तेल आदि स्निग्ध पदार्थ।
 चिल्ल्याइ-ना० [चिल्ल्याउ+आइ] चिल्ल्याउने किसिम वा क्रिया।
 चिल्ल्याइन-स० क्रि० [चिल्ल्याउ+इ+नु] चिल्लो पारिनु; ('चिल्ल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 चिल्ल्याउनु-स० क्रि० [चिल्ल्याउ+नु] १. घिउ, तेल आदि घस्नु; चिल्लो पार्नु। २. टलकदार बनाउनु। ३. चिल्लो पार्नु।
 चिल्ल्याहट-ना० [चिल्ल्याउ+आहट] चिल्ल्याउने किसिम वा क्रिया।
 चिबुक-ना० [सं०] चिउँडो।
 चिसमिरो-वि० [चिसो] अलि-अलि चिसो; चिसो भावको।
 चिसापानी-गढी-ना० [चिसो+पानी+गढी] १. नेपालको मकवानपुर जिल्लाको मुख्य बस्ती। २. नेपाल र भारतका बीच आवत-जावत गर्ने मुख्य पैदल बाटामा रहेको मकवानपुर जिल्ला-स्थित प्रसिद्ध गढी।
 चिसिइन-अ० क्रि० [चिसि+इ+नु] चिसो होइनु; ('चिसिनु'-को भा० क्रि०)।
 चिसिनु-अ० क्रि० [चिसो+इ+नु] १. चिसो हुनु; ठन्डा हुनु; सेलाउनु। २. शङ्का उत्पन्न हुनु।
 चिसो-वि० [सं० शीत] १. ठन्डा; शीतल; शीत; चिसिएको। (ना०) २. ठन्डापन; सर्दी। ३. शङ्का; सन्देह। ४.

आशङ्का; त्रास।
 चिस्याइ-ना० [चिसि+आइ] चिसिने किसिम वा क्रिया।
 चिस्याइन-स० क्रि० [चिस्याउ+आइ] चिस्याउने किसिम वा क्रिया।
 चिस्याइन-स० क्रि० [चिस्याउ+इ+नु] चिसो पारिनु; ('चिस्याउनु'-को क० क्रि०)।
 चिस्याउनु-स० क्रि० [चिसि+याउ+नु] १. चिसो पार्नु; ठन्डा पार्नु; सेलाउनु; ('चिसिनु'-को प्रे० क्रि०)। २. आशङ्का पैदा गराउनु; त्रास उत्पन्न गराउनु।
 चिस्याहट-ना० [चिस्याउ+आहट] चिस्याउने किसिम वा क्रिया।
 चिहान-ना० [ने०] मुर्दा गाड्ने वा पोल्ने ठाउँ; मसान; श्मशान।
 चिहाने-वि० [चिहान+ए] १. चिहानको; मसाने। (ना०) २. चिहान-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति।
 चिहिरिइन-अ० क्रि० [चिहिरि+इ+नु] चिच्छ्याइन; ('चिहिरिनु'-को भा० क्रि०)।
 चिहिरिनु-अ० क्रि० [सं० चीत्कार+इ+नु] आत्तिएर तीखो स्वरले कराउनु; चिच्छ्याउनु।
 चिहियाइ-ना० [चिहिरि+आइ] चिहिरिने किसिम वा क्रिया।
 चिहियाहट-ना० [चिहिरि+आहट] चिहियाउने किसिम वा क्रिया।
 चिह्न-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु चिनिने लक्षण; चिनु; निशाना। २. ध्वजा; झन्डा। ३. दाग; कलङ्क।
 चिह्न-कठी-ना० [सं० चिह्न+काष्ठ] घर, जग्गा नाप्ने चौबीस अमल वा एक हातको नापो।
 चिह्न-कारी-वि० [सं०] १. चिह्न लगाउने। २. घाउ-चोट लगाउने।
 चिह्न-धर-वि० [सं०] कुनै किसिमको चिह्न धारण गर्ने; चिह्न-धारी।
 चिह्न-धारी-वि० [सं०] चिह्न धारण गर्ने।
 चिह्ना-ना० [सं० चिह्न] चिना; जन्म-पत्रिका।
 चिह्नाइ-ना० [चिह्न+आइ] चिह्निने किसिम वा क्रिया।
 चिह्नाइन-स० क्रि० [चिह्नाउ+इ+नु] परिचय गराइनु; ('चिह्नाउनु'-को क० क्रि०)।
 चिह्नाउनु-स० क्रि० [चिह्न+आउ+नु] परिचय गराउनु; जान-पहिचान गराउनु।
 चिह्ना-जानी-ना० [चिना-जानी] चिना-जानी।
 चिह्ना-पर्ची-ना० [चिना-पर्ची] चिना-पर्ची।
 चिह्ना-री-ना० [चिह्न+आरी] चिना-पर्ची; चिना-जानी; जान-पहिचान।
 चिह्ना-वि० [चिह्न+आरु] चिन-जान भएको; चिना-पर्ची भएको; परिचित।
 चिह्नित-वि० [सं०] चिह्न लगाइएको; चिह्न-युक्त।
 चिह्निनु-स० क्रि० [चिह्न+इ+नु] परिचय पाइनु; ('चिह्नु'-को क० क्रि०)।

चिह्न-चुइक्याइनु

चिह्न-ना० [सं०] चिनु।

चिह्न-नु-स० क्रि० [सं० चिह्न+नु] परिचय पाउनु; चिनु।

चिह्नाइनु-स० क्रि० [चिह्नाउ+आइ+नु] पेट चर्कुन्जेल खान लाइनु; घिचाइनु; ('चिह्नाउनु'-को क० क्रि०)।

चिह्नाउनु-स० क्रि० [चिह्नि+आउ+नु] पेट चर्कुन्जेल खुवाउनु; घिचाउनु; ('चिह्निनु'-को प्रे० क्रि०)।

चिह्निनु-स० क्रि० [चिर्+इ+नु] पेट चर्कुन्जेल खानु।

चिह्नाइ-ना० [चिह्ना+आइ] पेट चर्कुन्जेल खाने किसिम, क्रिया वा भाव।

ची-वि० [तु०] कुनै नाम शब्दको पछिल्लिर लागेर त्यसको प्रयोग गर्ने अर्थ बुझाउने शब्द। (उदा०-तबलची, अफीमची इत्या०।)

चीची-क्रि० यो० [अनु०] १. दूधे बालकहरू रुने किसिम।

२. चराका साना-साना बच्चाहरू कराउने किसिम।

चीचिण्डो-ना० [सं० चिचिण्ड] १. घिरौलाका जस्ता पात, सेता फूल, सेता वा काला धर्का भएका घिरौलाकै आकारका लामा फल हुने र नङ्गा हुने एक जातको लहरो।

२. त्यसैको फल। (आयुर्वेदमा यसको गुण सुकुवा रोग नाश गर्ने, बल-वर्द्धक र पथ्य बताइएको छ।)

चीज-ना० [फा० चीज] १. वस्तु; पदार्थ; द्रव्य।

२. महत्त्वको कुरो; उत्तम वस्तु।

चीज-बीज-ना० [चीज+बीज (फा०)] वस्तुहरूको समूह; माल-ताल; सर-सामान।

चीठी-ना० [चिट्ठी] चिट्ठी।

चीठी-पत्र-ना० [चीठी+पत्र] चिट्ठी-पत्र।

चीठी-पुर्जी-ना० [चीठी+पुर्जी] चिट्ठी-पुर्जी।

चीङ-ना० [सं० चीडा] चीडा।

चीडा-ना० [सं०] गोब्रे-सल्लो।

चीत्कार-ना० [सं०] आत्तिएर ठूलो स्वरले कराएको आवाज।

चीन-ना० [सं०] १. एशियाको एक प्रसिद्ध महादेश।

२. चीनमा बनेको एक प्रकारको रेशमी कपडा। ३. झन्डा।

चीनांशुक-ना० [सं०] चीन देशमा बने एक किसिमको रेशमी कपडा।

चीना-ना० [सं० चीनाक] १. दूवोका जस्ता लामा पात र वन्सोका जस्ता झुप्पाकार फूल हुने एक सानो झार।

२. त्यसैको दाना वा फल; एक जातको कागनु।

चीनाक-ना० [सं०] चीना झार।

चीनियाँ-वि० [चीन+इयाँ] चीन देशको; चीनी।

चीनी-ना० [चीन+ई] १. ऊखुको रसबाट बने सेतो, गुलियो, मसिनु खाद्य पदार्थ; शोधिएको सखर। (वि०)

२. चीन देशको; चीनियाँ।

चीफ-वि० [अ०] १. मुख्य; प्रधान। (ना०) २. मुख्तियार।

चीफ-सेक्रेटरी-ना० [अ०] मुख्य-सचिव।

चीर-ना० [सं०] १. कपडाको धरो; वस्त्रको धर्को।

२. कपडा; वस्त्र। ३. बौद्ध भिक्षुले लाउने कपडा; कापाय

वस्त्र। ४. फाल्गुन शुक्ल अष्टमीका दिन फागु आरम्भ गर्दा उभ्याइने छत्राकार ध्वज; होलिका।

चीर-ना० [सं० चीडा] गोब्रे-सल्लाका आकारका, कालो रङ्गका बुट्टा हुने खेल्ने तासको एक रङ्गका चक्की।

चीर-हरण-ना० [सं०] गोपिनीहरूको वस्त्र हरण गर्ने कृष्णको एक लीला।

चील-ना० [सं० चिल्ल] कावा खाएर उड्ने ठूलो हिंस्रक पक्षी।

चीवर-ना० [सं०] १. लुगा; वस्त्र। २. साधु-संन्यासीहरूले लाउने लुगा। ३. बौद्ध संन्यासीहरूले माथिल्लो अङ्गमा लाउने कपडा।

चीवरी-ना० [सं०] भिक्षु; संन्यासी।

चुँ-क्रि० यो० [ने०] १. डर वा सङ्कोचले बिस्तारै बोल्ने किसिम; चुँक। २. मूसा कराउने किसिम।

चुँक-क्रि० यो० [अनु०] डर वा सङ्कोचले बिस्तारै बोल्ने किसिम; चुँ।

चुंगी-ना० [सं० शुल्क] बाहिरबाट शहरभित्र ल्याइने मालमा लाग्ने महसूल; स्थानीय कर; चुङ्गी।

चुंगो-ना० [?] १. पानी वा त्यस्तै तरल पदार्थ हाल्ने बाँसको भाँडो। २. रद्दी किसिमको, धातुको सानो-तिनो पातलो भाँडो।

चुँडाइ-ना० [चुँड्+आइ] चुँड्ने किसिम वा क्रिया।

चुँडालाइ-ना० [चुँडाल्+आइ] चुँडाल्ने किसिम वा क्रिया।

चुँडालिनु-स० क्रि० [चुँडाल्+इ+नु] छिनालिनु; ('चुँडालु'-को क० क्रि०)।

चुँडालु-स० क्रि० [चुँड्+नु] चुँड्नु; छिनालु।

चुँडिइनु-स० क्रि० [चुँडि+इ+नु] चुँडिने होइनु; ('चुँडिनु'-को क० क्रि०)।

चुँडिनु-स० क्रि० [चुँड्] १. डोरी, धागो आदि टुक्रिनु; छिनु। २. भेट्नु वा बीड्बाट छुट्नु। ३. चुँड्ने होइनु; ('चुँड्नु'-को क० क्रि०)।

चुँड्नु-स० क्रि० [सं० चुण्ड्] १. डोरी, धागो आदि टुक्र्याउनु; चुँडालु। २. फूल, पात आदि भेट्नाबाट छुट्छाउनु; टिप्नु।

चुँड्याइ-ना० [चुँडि+आइ] चुँडिने किसिम वा क्रिया।

चुँदरी-ना० [चुन्] चुनेर रंगाएको रङ्गी-चङ्गी कपडा।

चुई-क्रि० यो० [ने०] चुँक; चुँ।

चुईकनु-अ० क्रि० [चुईक+नु] चुईकिनु।

चुईकिइनु-अ० क्रि० [चुईकि+इ+नु] विवश पारिनु; ('चुईकिनु'-को भा० क्रि०)।

चुईकिनु-अ० क्रि० [चुईक] १. विवश हुनु। २. काममा जोतिनु।

३. चुई-चुई शब्द निकाल्नु; मूसा कराउनु। ४. छालाका जुत्ताबाट हिँड्दा छालाका जोर्नी घोटिँदा शब्द आउनु।

चुईकी-ना० [ने०] सरकारी उर्दी; घोषणा।

चुईक-क्रि० यो० [ने०] १. मूसा कराउने किसिम; चुँक।

२. विवश भएर लुक्नु पर्ने किसिम; चुईकिने किसिम।

चुईक्याइनु-स० क्रि० [चुईक्याउ+इ+नु] विवश पारिनु; ('चुईक्याउनु'-को क० क्रि०)।

चुङ्क्याउनु-स० क्रि० [चुङ्कि+याउ+नु] विवश पार्नु;
(‘चुङ्किनु’-को क० क्रि०) ।

चुङ्क्या-वि० [चुस्] १. कञ्जुस; किरन्टोकी; कृपण । (ना०)
२. कालो धूप-छायाँ रङ्गको, शीनो र लामो चुच्चो हुने,
साह्रै सानो, फूलको रस चुस्ने एक जातको चरो ।

चुङ्-चुङ्-क्रि० यो० [अनु०] १. पीडा हुँदा मूसा कराउने
किसिम । २. छालाको जुत्ताबाट शब्द आउने किसिम ।
३. काठ, डोरी आदिको घर्षण हुँदा शब्द निस्कने
किसिम ।

चुक-ना० [चूक] चूक ।

चुक-ना० [चूक] चूक ।

चुकचुक-क्रि० यो० [अनु०] भूल हुँदा वा पछुतो हुँदा मुखबाट
यसै किसिमको शब्द निकाल्ने किसिम; चुकचुकाउने
किसिम; च्व-च्व ।

चुकचुकाइ-ना० [चुकचुकाउ+आइ] चुकचुकाउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

चुकचुकाइनु-स० क्रि० [चुकचुकाउ+इ+नु] चुकचुक
लागिनु; (‘चुकचुकाउनु’-को क० क्रि०) ।

चुकचुकाउँदो-वि० [चुकचुक+आउँदो] १. कलिलो;
नछिप्पिएको (अन्न) । २. माया-लाग्दो । ३. रहस्य-लाग्दो ।

चुकचुकाउनु-स० क्रि० [चुकचुकाउ+इ+नु] चुकचुकी
लागिनु; (‘चुकचुकाउनु’-को क० क्रि०) ।

चुकचुकाउनु-अ० क्रि० [चुकचुकी+आउ+नु] १. चुकचुकी
लाग्नु; पछुताउनु; पश्चात्ताप गर्नु; थकथकाउनु । २.
झुराउनु; प्रशंसा गर्नु ।

चुकचुकी-ना० [चुकचुक+ई] पछुतो; पश्चात्ताप ।

चुकन्दर-ना० [फा० चुकन्दर] गाजर वा शलगमजस्तो, रातो
रङ्गको, तरकारी खाइने एक जातको मूला ।

चुकाइ-ना० [चुक्+आइ] चुक्ने किसिम वा क्रिया ।

चुकाइ-ना० [चुकाउ+आइ] चुकाउने किसिम वा क्रिया ।

चुकाइनु-स० क्रि० [चुकाउ+इ+नु] तिरिनु; चुक्ता पारिनु;
(‘चुकाउनु’-को क० क्रि०) ।

चुकाइनु-स० क्रि० [चुकाउ+इ+नु] चुक्ता लाइनु;
(‘चुकाउनु’-को क० क्रि०) ।

चुकाउनु-स० क्रि० [चुक्+आउ+नु] भूलमा पार्नु;
झुक्क्याउनु; (‘चुक्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

चुकाउनु-स० क्रि० [चुक्कित+आउ+नु] १. तिर्नु; चुक्ता पार्नु ।
२. सिद्ध्याउनु; समाप्त गर्नु ।

चुकानी-ना० [चूक+आनी] वारा, फुरौला आदिमा अमिलो
दही, मही, मसला आदि हालेर पकाएको खाद्य पदार्थ ।

चुकिनु-स० क्रि० [चुक्+इ+नु] भूल गरिनु; (‘चुक्नु’-को
क० क्रि०) ।

चुकिलो-वि० [चूकिलो] चूकिलो ।

चुकुल-ना० [नेवा० चुकू] १. नहल्लने र बलियो पानाका
निमित्त ढोका, दलिन आदिमा प्वाल पारी ठोक्ने कीलो ।

२. बाहिरबाट खोल्ल नहुने गरी झ्याल, ढोका आदि बन्द
गर्ने काठको चेप्टो पुतली ।

चुक्किइनु-अ० क्रि० [चुक्कि+इ+नु] चिरिइनु; (‘चुक्किनु’-
को भा० क्रि०) ।

चुक्किनु-अ० क्रि० [चुक्+इ+नु] चिरिनु; चर्कनु; फुट्नु ।

चुक्क्याइ-ना० [चुक्कि+आइ] चुक्किने किसिम वा क्रिया ।

चुक्ताइनु-स० क्रि० [चुक्ताउ+इ+नु] चुक्ता गरिनु; (‘चुक्ता-
उनु’-को क० क्रि०) ।

चुक्ताउनु-स० क्रि० [चुक्कित+आउ+नु] चुक्ती पार्नु;
चुक्क्याउनु; (‘चुक्कितनु’-को प्रे० क्रि०) ।

चुक्कितनु-अ० क्रि० [चुक्कित+इ+नु] फच्छे होइनु; (‘चुक्कितनु’-
को भा० क्रि०) ।

चुक्कितनु-अ० क्रि० [चुक्ती+नु] चुक्ती हुनु; फर्सिनु; फच्छे हुनु ।

चुक्ती-ना० [प्रा० चुक्की] १. ऋण चुकाउनु; फछर्चाउनु;
फच्छे । २. खतम गर्नु; समाप्ति ।

चुक्क्याइ-ना० [चुक्क्याउ+आइ] चुक्क्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चुक्क्याइनु-स० क्रि० [चुक्क्याउ+इ+नु] चुक्ती पारिनु;
(‘चुक्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।

चुक्क्याउनु-स० क्रि० [चुक्कित+याउ+नु] १. चुक्ती पार्नु;
फछर्चाउनु । २. सिद्ध्याउनु; समाप्त गर्नु; (‘चुक्कितनु’-को
प्रे० क्रि०) ।

चुक्नु-स० क्रि० [चूक+नु] १. भूल गर्नु; गलती गर्नु । २.
मौका गुमाउनु; खुस्कनु । ३. अपराध गर्नु ।

चुक्र-ना० [सं०] १. चूक । २. अमिलोपन । ३. अमिलो-
पालुङ्गो ।

चुक्राम्ल-ना० [सं०] १. चूक । २. चुक्र ।

चुक्रिमा-ना० [सं०] अमिलोपन ।

चुक्ली-ना० [फा० चुगली] कसैसित परोक्षमा लाएको
अर्काको नराम्रो कुरो; छुस्केरो; छुल्याई ।

चुक्ली-खोर-वि० [चुक्ली+खोर] चुक्ली लाउने; छुल्याहा ।

चुङ्गा-ना० [तु० चुगा] गोली-गाँठासम्म आउने खुकुलो
एक प्रकारको लुगा; चोँगा ।

चुङ्गी-ना० [सं० शुल्क] चुंगी ।

चुचुक-ना० [सं०] दूधको मुट्टा; स्तनको अग्र-भाग ।

चुचुरो-ना० [सं० चूचुक] पहाडको शिखर; टाकुरो ।

चुच्चिइनु-अ० क्रि० [चुच्चि+इ+नु] चुच्चो परिनु;
(‘चुच्चितनु’-को भा० क्रि०) ।

चुच्चितनु-अ० क्रि० [चुच्चो+इ+नु] चुच्चो पर्नु; चोसे पर्नु ।

चुच्चे-वि० [चुच्चो+ए] १. चुच्चो परेको; तीखो । २.
चुस्स परेको मुख हुने ।

चुच्चे-करेलो-ना० [चुच्चे+करेलो] परवरका आकारको,
भिन्न काला बीयाँ र बाहिर काँडा हुने एक जातको करेलो;
बरेलो ।

चुच्चे-चरो-ना० [चुच्चे+चरो] चाँचर ।

चुच्चे-बाम-ना० [चुच्चे+बाम] चुच्चो परेको टाउको हुने एक जातको बाम माछो ।
 चुच्चो-ना० [सं० चञ्चु] १. चरा-चुरुङ्गीको मुख; ठुँडो । २. तीखो र लाम्चो आकार; चोसो ।
 चुच्च्याइ-ना० [चुच्चि+आइ] चुच्चिने किसिम वा क्रिया ।
 चुच्च्याइनु-स० क्रि० [चुच्च्याउ+इ+नु] चुच्चो पारिनु; ('चुच्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 चुच्च्याउनु-स० क्रि० [चुच्चि+याउ+नु] चुच्चो पार्नु; चोसो पार्नु; चोस्याउनु; ('चुच्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चुञ्चु-वि० [सं०] १. प्रसिद्ध; प्रख्यात । २. सिपालु; निपुण । (ना०) ३. चाँगे फूल ।
 चुटकिलो-वि० [चट्ट] १. छोटो र घत-लाग्दो; संक्षिप्त र प्रभाव-शाली । (ना०) २. छोटो र चमत्कारपूर्ण कथा ।
 चुटकी-ना० [ने०] १. बूढी-आँलो र माझी-आँलो रगेडी माझी-आँलोलोई हर्थुङ्गोमा ठक्कर खुवाउँदा निस्कने शब्द । २. थोरै समय; छिन ।
 चुटाइ-ना० [चुट्+आइ] चुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चुटाइनु-स० क्रि० [चुटाउ+इ+नु] चुट्ने लाइनु; ('चुटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चुटाउनु-स० क्रि० [चुट्+आउ+नु] चुट्ने लाउनु; ('चुट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चुटिनु-स० क्रि० [चुट्+इ+नु] खूबसित पिटिनु; ('चुट्नु'-को क० क्रि०) ।
 चुट्नु-स० क्रि० [सं० चुट्+नु] १. खूबसित पिटिनु; गोघ्नु; ठटाउनु । २. झान्नु; झार्नु (धान, गहुँ आदि) ।
 चुठाइ-ना० [चुठ्+आइ] चुठ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चुठाइनु-स० क्रि० [चुठाउ+इ+नु] चुठ्ने लाइनु; ('चुठाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चुठाउनु-स० क्रि० [चुठ्+आउ+नु] चुठ्ने लाउनु; ('चुठ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चुठिनु-स० क्रि० [चुठ्+इ+नु] मुख, हात आदिबाट जूठो पखालिनु; ('चुठ्नु'-को क० क्रि०) ।
 चुठ्वा-ना० [चुठ्+उवा] चुठ्ने भाँडो; कोपरा ।
 चुठ्नु-स० क्रि० [जूठो+नु] खाइसकेपछि हात, मुख आदि धुनु; हात, मुख आदिको जूठो पखाल्नु; कुल्ला गर्नु ।
 चुङ्का-ना० [ने०] छिटो-छिटो गाइने एक प्रकारको लोक-गीत वा त्यसको लय ।
 चुङ्किलो-वि० [चुटकिलो] चुटकिलो ।
 चुङ्की-ना० [चुटकी] चुटकी ।
 चुङ्गारो-ना० [ने०] ढुङ्गाको काम गर्ने कर्मी; लोह-कर्मी ।
 चुत-ना० [सं०] गुद-द्वार ।
 चुतिया-वि० [सं० चुत+इया] चुत्थो; तुच्छ; नीच ।
 चुत्के-वि० [ने०] कन्जुस; चुड्या; कृपण ।
 चुत्थिइनु-अ० क्रि० [चुत्थि+इ+नु] चुत्थो होइनु; ('चुत्थिनु'-को भा० क्रि०) ।

चुत्थिनु-अ० क्रि० [चुत्थो+नु] १. चुत्थो हुनु; सबैभन्दा पछि वा कम्ती हुनु । २. होचिनु; अपमानित हुनु ।
 चुत्थो-वि० [प्रा० चउत्थो] १. प्रतिस्पर्धामा पछि परेको वा कम्ती भएको । २. रद्दी; बेकम्मा ।
 चुत्थ्याइ-ना० [चुत्थि+आइ] चुत्थिने किसिम वा क्रिया ।
 चुत्थ्याइ-ना० [चुत्थ्याउ+आइ] चुत्थ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चुत्थ्याइनु-स० क्रि० [चुत्थ्याउ+इ+नु] चुत्थो पारिनु; ('चुत्थ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 चुत्थ्याउनु-स० क्रि० [चुत्थि+याउ+नु] चुत्थो पार्नु; ('चुत्थिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चुत्रो-ना० [ने०] १. काँडादार पात, पहेँला फूल र प्याजी रङ्गका गुलिया फल हुने एक जातको काँडादार बोट । २. त्यसैको फल ।
 चुथ्रो-ना० [ने०] मसिना पात हुने, राती-गेडीका जस्ता साना-साना गेडा फल्ने, लेकमा हुने एक जातको भइँ-झार ।
 चुनरी-ना० [चुँदरी] चुँदरी ।
 चुनाइ-ना० [चुन्+आइ] चुन्ने किसिम वा क्रिया ।
 चुनाइनु-स० क्रि० [चुनाउ+इ+नु] चुन्ने लाइनु; ('चुनाउनु'-को क० क्रि०) ।
 चुनाउ-ना० [चुन्+आउ] १. कपडाहरू चुन्ने काम; खाँच्नु । २. कुनै स्थान वा पदका निमित्त योग्य व्यक्ति छान्ने काम; निर्वाचन ।
 चुनाउनु-स० क्रि० [चुन्+आउ+नु] चुन्ने लाउनु; ('चुनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चुनाव-ना० [चुन्] १. कुनै काम गर्न वा पदमा नियुक्त गर्न कुनै व्यक्तिलाई मत-दानद्वारा छान्नु; निर्वाचन । २. छान्नु; रोज्नु । ३. कुनै वस्तुबाट केही टिपेर झिक्नु वा लिनु ।
 चुनिउखु-ना० [? +उखु] हरियो डाँठ हुने एक जातको ऊखु ।
 चुनिनु-स० क्रि० [चुन्+इ+नु] चुन्ने काम गरिनु; ('चुनु'-को क० क्रि०) ।
 चुनी-चुनाउ-वि० [चुन्+चुन्] घोट, कलप लगाई चुनोट गरेको; चुनेर तयार पारिएको ।
 चुनोट-ना० [चून्+ओट] घरमा चून लगाउनु; चूनले पोल्नु ।
 चुनोट-ना० [चुन्+ओट] कपडा आदिको चुनाइ; खँचाइ ।
 चुनौती-ना० [हिं०] युद्ध, शास्त्रार्थ आदिको निमित्त दिइने उत्तेजक आह्वान; हाँक; ललकार ।
 चुन्नु-स० क्रि० [सं० चयन] १. घोट, कलप गरेको कपडालाई कुनै साधनद्वारा खुम्चा पार्नु; मुजा पार्नु; खाँच्नु । २. केलाउनु; बिन्नु । ३. रोज्नु; छान्नु । ४. टिप्नु ।
 चुन्याइ-ना० [चुन्याउ+आइ] चुन्याउने किसिम वा क्रिया ।
 चुन्याइनु-स० क्रि० [चुन्याउ+इ+नु] मुज्याइनु; ('चुन्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 चुन्याउनु-स० क्रि० [चुन्+याउ+नु] धोतीहरू मुजा-मुजा पर्ने गरी समेट्नु वा तह लाउनु; मुज्याउनु ।

चुपर-ना० [च्याप-च्याप] १. तालु आदि ठाउँमा तेल हालेर हत्केलाले ठोकनु । २. तेल आदि घस्नु; तेल लाउनु ।

चुगारिनु-स० क्रि० [चुपार्+इ+नु] चुपार्ने काम गरिनु; ('चुपार्नु'-को क० क्रि०) ।

चुपार्नु-स० क्रि० [चुपर+नु] १. तालुमा तेल हालेर ठोकनु । २. तेल आदि घस्नु ।

चुपी-ना० [नेवा०] १. दाउरा आदि काट्ने एक प्रकारको हतियार । २. ढुङ्गा, ईँट आदि काट्ने, चुच्चो माथितिर घुमेको, डकर्मीको हतियार ।

चुबुर-चुबुर-क्रि० यो० [चुभुर-चुभुर] चुभुर-चुभुर ।

चुबुर्के-चुरो-ना० [न०] पेटमा अकासी रङ्गको भूवा हुने एक जातको सानो चुरो ।

चुबुर्को-ना० [चुभुर्को] चुभुर्को ।

चुभाइ-ना० [चुभ्+आइ] चुम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चुभाइनु-स० क्रि० [चुभ्+आइ+नु] गडाइनु; ('चुभ्नु'-को क० क्रि०) ।

चुभाउनु-स० क्रि० [चुभ्+आउ+नु] गडाउनु; ('चुभ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

चुभिनु-अ० क्रि० [चुभ्+इ+नु] गडिनु; रोपिनु; ('चुभ्नु'-को भा० क्रि०) ।

चुभुर-चुभुर-क्रि० यो० [ने०] अलि-अलि गरेर कुनै काम गर्ने किसिम; फेरि-फेरि गर्ने किसिम ।

चुभुर्को-ना० [ने०] १. थोरै अनाज । २. अनाजको बचत; शेष अन्न । ३. चानचुने वस्तु ।

चुभुर्क्याइ-ना० [चुभुर्क्याउ+आइ] चुभुर्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चुभुर्क्याइनु-स० क्रि० [चुभुर्क्याउ+इ+नु] चुभुर्को पारिनु; ('चुभुर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

चुभुर्क्याउनु-स० क्रि० [चुभुर-चुभुर+याउ+नु] १. थोरै-थोरै अन्नहरू विभिन्न भाँडामा राख्नु; चुभुर्को पार्नु । २. अलि-अलि गरी बार-बार दिनु; चुभुर-चुभुर दिनु । ३. बार-बार कुनै ठाउँमा आइरहनु; मुल्क्याउनु; झुल्क्याउनु ।

चुभ्नु-स० क्रि० [चोभ्+नु] गड्नु; रोपिनु; बिस्नु ।

चुमाइ-ना० [चुम्+आइ] चुम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चुमाइनु-स० क्रि० [चुमाउ+इ+नु] चुम्न लाइनु; ('चुमाउनु'-को क० क्रि०) ।

चुमाउनु-स० क्रि० [चुम्+आउ+नु] चुम्न लाउनु; ('चुम्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

चुमावन-ना० [चुवान] चुवान ।

चुमिनु-स० क्रि० [चुम्+इ+नु] चुम्बन गरिनु; ('चुम्नु'-को क० क्रि०) ।

चुमुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. हतोत्साह हुने किसिम; डिच्च; किच्च । २. खुम्बिने किसिम ।

चुमुर्किइनु-अ० क्रि० [चुमुर्कि+इ+नु] लुक्क परिनु; ('चुमुर्किनु'-को भा० क्रि०) ।

चुमुर्किनु-अ० क्रि० [न०] लुक्क पर्नु; विवश हुनु ।

चुमुर्क्याइ-ना० [चुमुर्कि+आइ] चुमुर्किने किसिम वा क्रिया ।

चुमुर्क्याइनु-स० क्रि० [चुमुर्क्याउ+आइ] चुमुर्क्याउने किसिम वा क्रिया ।

चुमुर्क्याइनु-स० क्रि० [चुमुर्क्याउ+इ+नु] बेसरी कसेर बाँधिनु; ('चुमुर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

चुमुर्क्याउनु-स० क्रि० [ने०] १. बेसरी कसेर बाँध्नु । २. उम्कन नसक्ने गरी समाउनु । ३. सकी-नसकी बोक्नु । ४. कुर्मु-च्याउनु ।

चुम्किइनु-अ० क्रि० [चुम्कि+इ+नु] हतोत्साह होइनु; ('चुम्किनु'-को भा० क्रि०) ।

चुम्किनु-अ० क्रि० [चुमुक्क+इ+नु] हतोत्साह हुनु; चुमुक्क पर्नु; डिच्च पर्नु ।

चुम्क्याइ-ना० [चुम्कि+आइ] चुम्किने किसिम वा क्रिया ।

चुम्क्याइनु-स० क्रि० [चुम्क्याउ+इ+नु] उत्साह भङ्ग गरिनु; ('चुम्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

चुम्क्याउनु-स० क्रि० [चुम्कि+याउ+नु] उत्साह भङ्ग गर्नु; चुमुक्क पार्नु; जिल्ल्याउनु; ('चुम्किनु'-को प्रे० क्रि०) ।

चुम्क्याहट-ना० [चुम्कि+आहट] चुम्किने किसिम वा क्रिया ।

चुम्नु-स० क्रि० [सं० चुम्बन+नु] १. चुम्बन गर्नु; म्वाइँ खानु । २. छुनु; स्पर्श गर्नु ।

चुम्ब-ना० [सं०] म्वाइँ; चुम्बन ।

चुम्बक-ना० [सं०] १. म्वाइँ खाने; चुम्बन गर्ने । २. कामुक । ३. पल्लव-ग्राही पण्डित । ४. फलामलाई आफूतिर तान्ने एक प्रकारको पत्थर वा त्यस्तो शक्ति भएको कुनै पदार्थ ।

चुम्बकीय-वि० [सं०] चुम्बक भएको वा चुम्बकको गुण भएको ।

चुम्बन-ना० [सं०] १. म्वाइँ खानु; चुम्बन गर्नु । २. म्वाइँ ३. छुवाइ; स्पर्श ।

चुम्बा-ना० [सं०] म्वाइँ; चुम्बन ।

चुम्बित-वि० [सं०] १. म्वाइँ खाइएको; चुम्बन गरिएको । २. छोइएको; स्पर्श गरिएको ।

चुम्बी-वि० [सं०] १. म्वाइँ खाने; चुम्बन गर्ने । २. छुने; स्पर्श गर्ने ।

चुमा-ना० [सं० चुम्बा] चुम्बा ।

चुम्पा-वि० [चुइयाँ] चुइयाँ ।

चुरचुराइ-ना० [चुरचुराउ+आइ] चुरचुराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चुरचुराइनु-अ० क्रि० [चुरचुराउ+इ+नु] चुलबुलाइनु; ('चुरचुराउनु'-को भा० क्रि०) ।

चुरचुराउनु-अ० क्रि० [ने०] केटा-केटीहरू बराबर चलिरहनु; चुलबुलाउनु ।

चुरचुरिइनु-अ० क्रि० [चुरचुरि+इ+नु] चुरचुराइनु; ('चुरचुरिनु'-को क० क्रि०) ।

चुरचुरिनु-अ० क्रि० [चुरचुराउ] चुरचुराउनु ।

चुरचु-याइ-चुवा

चुरचु-याइ-ना० [चुरचुरि+याइ] चुरचुरिने किसिम, क्रिया वा भाव; चुरचुराइ।

चुरमु-याइ-ना० [चुरमु-याउ+आइ] चुरमु-याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

चुरमु-याइनु-स० क्रि० [चुरमु-याउ+इ+नु] कुरमु-याइनु; ('चुरमु-याउनु'-को क० क्रि०)।

चुरमु-याउनु-स० क्रि० [ने०] १. उम्कन नसक्ने गरी समाउनु वा कसेर बाँध्नु। २. कुरमु-याउनु। ३. सुकेको वा झुरो वस्तु समातेर धुल्याउनु।

चुरा-ना० [सं० चूडा] १. प्रायः सधवा स्त्रीहरूले नारीमा लाउने काँचको वृत्ताकार गहना; बाई। २. बीचमा खाली भएको वृत्ताकार धातु आदिको वस्तु। ३. कनकन; बाला; चुरी (सुन, चाँदीको)।

चुराउटे-ना० [चुरा+उटे] चुरौटे।

चुरिइनु-अ० क्रि० [चुरि+इ+नु] लागू पदार्थ, थकाइ, रीस-आदिले चूर होइनु; ('चुरिनु'-को भा० क्रि०)।

चुरिनु-अ० क्रि० [चूर+इ+नु] थकाइ, नशा, रीस आदिले चूर हुनु।

चुरी-ना० [चुरा+ई] १. सानो चुरा। २. सुन-चाँदीका चुरा।

चुरीफुरी-ना० [ने०] विनसित्तिको देखावटी फूर्ति; धाक-रवाफ; टाईफाई।

चुरुक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. पन्यालो पदार्थ थोरै चुहुने किसिम; तुरुक्क। २. मसिनु कपडा, माटाका भाँडा आदि पदार्थ अलिकति च्यातिने वा फुट्ने किसिम।

चुरम्फा-ना० [ने०] एक प्रकारको जङ्गली अलैंची। (यसको मुन्टाको तर्कारी खाइन्छ।)

चुरो-ना० [ने०] १. काठ आदिको भित्री सार भाग। २. बल; ताकत। ३. राम्ररी नपाकेका भातको भित्री काँचो भाग।

चुरो-ना० [चुरा] चुरा।

चुरोट-ना० [अ० शेरूट] धूवाँ पिइने, सुर्तीको धूलो कागतमा बेह्री बनाएको लाम्चो वस्तु; सिगरेट।

चुरौटे-ना० [चुरो+औटे] १. चुरा बेचेर जीविका गर्ने व्यक्ति; चुराको व्यापारी। २. नेपालको एक मुसलमान जाति।

चुर्के-वि० [चुरि] १. झगडा गर्न निहुँ खोज्ने; झगडालु। २. चकचके; चञ्चले।

चुर्क्याई-ना० [चुर्के+आई] चुर्के हुनाको भाव।

चुर्क्याहट-ना० [चुर्के+आहट] चुर्के हुनाको भाव।

चुर्ना-ना० [सं० चूर्ण] १. पेटमा पर्ने सेता, मसिना एक जातका कीरा। २. साना-साना केटा-केटी।

चुरिइनु-अ० क्रि० [चुरि+इ+नु] थकाइ, नशा, रीस आदिले चूर होइनु; ('चुरिनु'-को भा० क्रि०)।

चुरिनु-अ० क्रि० [चूर+इ+नु] १. रीसले चूर हुनु; मुर-मुरिनु; चुरिनु। २. रीसले चूर भई जाइलाग्नु; मुरमुरिएर जाइलाग्नु।

चुर्पाइ-ना० [चुरि+आइ] चुरिने किसिम वा क्रिया।

चुर्पाहट-ना० [चुरि+आहट] चुरिने किसिम वा क्रिया।

चुलबुल-ना० [ने०] छुकछुक; चकचक; चञ्चलता।

चुलबुलाइ-ना० [चुलबुलाउ+आइ] चुलबुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

चुलबुलाइनु-अ० क्रि० [चुलबुलाउ+इ+नु] चुलबुल गरिनु; ('चुलबुलाउनु'-को भा० क्रि०)।

चुलबुलाउनु-अ० क्रि० [चुलबुल+आउ+नु] चुलबुल गर्नु; चञ्चल हुनु; छुकछुके हुनु।

चुलबुलाहट-ना० [चुलबुलाउ+आहट] चुलबुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

चुलबुली-ना० [चुलबुल+ई] चुलबुल; छुकछुकी।

चुलबुले-वि० [चुलबुल+ए] चुलबुल गर्ने स्वभावको; छुकछुके; चकचके।

चुलिइनु-अ० क्रि० [चुलि+इ+नु] चुलीजस्तो भई थुप्रिइनु; ('चुलिनु'-को भा० क्रि०)।

चुलिनु-अ० क्रि० [चुली+नु] १. चुलीजस्तो भएर थुप्रिनु। २. माना-पाथी आदिमा झुसी भएर भरिनु; झुसिनु। ३. खूब धनी हुनु; सम्पन्न हुनु।

चुली-ना० [सं० चूल] १. पर्वतको शिखर; टाकुरो। २. थुप्रो; रास।

चुलुक-ना० [सं०] १. गहिरो हिलो; धाप। २. पानी खान हुने गरी बनाइएको हल्केलाको खाल्टो। ३. मासको गेडा हुन्नेभरिको पानी।

चुल्लेसी-ना० [चूलो+असि] चराका आकार पारी बनाएको तरकारी काट्ने हतियार।

चुल्लेत्रो-ना० [चुल्लेत्रो] चुल्लेत्रो।

चुल्लो-ना० [चुल्लो+ई] १. तीन वा बढी आँठा पारेर बनाइएको च्याप्टो डोरी वा केश; चुल्लोका आकारको (डोरी वा केश)। २. सानो चुल्लो।

चुल्ले-वि० [चुल्लो+ए] १. चुल्लो भएको; चुल्लो पारेको; चुल्लो बाटेको। २. ठूलो चुल्लो भएको वा भएकी।

चुल्लो-ना० [सं० चूल] तीन वा बढी आँठा पारी बाटिएको केश; बाटेको कपाल।

चुल्लि-ना० [सं०] चुल्लो; चूलो।

चुल्ली-ना० [सं०] चुल्लो; चूलो।

चुल्याइ-ना० [चुल्याउ+आइ] चुल्याउने किसिम वा क्रिया।

चुल्याइनु-स० क्रि० [चुल्याउ+इ+नु] थुप्याइनु; ('चुल्याउनु'-को क० क्रि०)।

चुल्याउनु-स० क्रि० [चुलि+याउ+नु] १. थुप्याउनु; राश लाउनु। २. चुलीजस्तो पार्नु; झुस्याउनु; ('चुलिनु'-को प्रे० क्रि०)।

चुवा-ना० [ने०] १. खस्रा लाम्चा पात हुने, चाँपका आकारका, कलेजी टोटा परेका वा सेता रङ्गका बास्ना आउने फूल फुल्ने, डाँठबाट दूध निस्कने एक जातको बोट। २. त्यसको फूल।

चुवान-ना० [चुम्+आन] श्री ५ महाराजाधिराजका व्रत-
बन्धमा लाग्ने प्राचीन कालको एक दस्तूर। (राजा महाराजा-
प्रति विशेष अवसरमा प्रजा-जनले दर्शन गर्दा उपहार चढाई
गोडा वा अरु अङ्ग चुमी भक्ति दर्साउने चलन थियो।)
चुसाइ-ना० [चुस्+आइ] चुस्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
चुसाइनु-स० क्रि० [चुसाउ+इ+नु] चुस्न लाइनु; ('चुसा-
उनु'-को क० क्रि०)।
चुसाउनु-स० क्रि० [चुस्+आउ+नु] चुस्न लाउनु; सोसाउनु;
(‘चुस्नु’-को क० क्रि०)।
चुसाहा-वि० [चुस्+आहा] चुस्ने; चुसुवा।
चुसिनु-स० क्रि० [चुस्+इ+नु] चुस्ने काम गरिनु; ('चुस्नु'-
को क० क्रि०)।
चुसुक्क-क्रि० यो० [चुस्स] १. चुच्चो पर्ने किसिम; चुस्स।
२. बिस्तारै छुने किसिम; छुस्स। ३. हल्का किसिमले
घोच्ने किसिम; चस्स।
चुसुवा-वि० [चुस्+उवा] चुस्ने; चुसाहा।
चुस्त-ना० [सं०] भुटेका मासुको बाहिरी भाग;
पोलेका मासुमा ढढेको बाहिरी तह।
चुस्त-वि० [फा०] १. कसिएको; साँगुरो। २. फूतिलो;
जाँगरिलो। ३. कन्जुस। ४. खुकुलो वा ढीलो नभएको;
कडिकडाउको (काम गराइ)।
चुस्ता-ना० [फा० चुस्त] घुँडामनि कसिएको र माथितिर
फुकेको एक किसिमको सुरुवाल।
चुस्ती-ना० [फा०] १. स्फूर्ति; जाँगर। २. कसिकसाउ;
मजबूती।
चुस्नु-स० क्रि० [सं० चूप्+नु] १. कुनै वस्तु मुखले च्यापेर
रस थुत्नु; सोस्नु। २. अनुचित किसिमले कसैको सम्पत्ति
बिस्तारै-बिस्तारै लिनु; शोषण गर्नु।
चुस्स-क्रि० यो० [चोसो] १. चोसो पर्ने किसिम; चुच्चो
पर्ने किसिम। २. बिस्तारै छुने किसिम; छुस्स। ३. हल्का
तवरले घोच्ने किसिम; चुसुक्क। ४. फेरि-फेरि देखा पर्ने
किसिम।
चुहाइ-ना० [चुहु+आइ] चुहुने किसिम, क्रिया वा भाव।
चुहाइनु-स० क्रि० [चुहाउ+इ+नु] चुहुन लाइनु; ('चुहाउनु'-
को क० क्रि०)।
चुहाउनी-ना० [चुहाउ+नी] १. चुहेको वस्तु; तप्केनी।
(वि०) २. चुहेको; रसाएको।
चुहाउनु-स० क्रि० [चुहु+आउ+नु] चुहुन लाउनु; धारो
लगाउनु; ('चुहुनु'-को प्रे० क्रि०)।
चुहान-ना० [चुहु+आन] १. चुहुने ठाउँ; धारो लाग्ने ठाउँ।
२. पानी निस्कने ठाउँ; निकास। ३. चुहुने क्रिया।
४. समुद्र वा अर्को नदीमा मिसिने नदीको मुख;
नदी-मुख।
चुहिनु-अ० क्रि० [चुहु+नु] चुहुनु।
चुहुनु-अ० क्रि० [सं० चुत्+नु] १. भाँडाका प्वालबाट तरल

पदार्थ वा मसिना कणहरू खस्नु; धारो लाग्नु। २. थोपा-
थोपा खस्नु; रसाउनु।
चुहेत्रो-वि० [चुहु+एत्रो] चुहुने; चुहिने।
चुल्ली-ना० [चुल्ली+ए] सानो चुल्ली; चूली।
चुल्लेत्रो-ना० [ने०] फेदमा काँढा हुने, बाटुला पात हुने
पहेँला फूल फुल्ने बोट। (यसको स्याउलो हिउँदमा गाई-
वस्तुलाई घाँस खुवाइन्छ।)
चुल्लेत्रो-ना० [चुल्ली+एत्रो] चुल्लो पोल्ने पोतारीको लुँडो।
चुल्ले-निम्तो-ना० [चुल्लो+निम्तो] एक भान्सामा खाने
परिवारका सबै जनालाई बोलाइने निम्तो, सपरिवार
निमन्त्रणा।
चुल्लो-ना० [सं० चुल्ली] कुनै कुरो पकाउनका निम्ति
आगो बाल्न बनाइएको वस्तु; चूलो।
चू-क्रि० यो० [चूँ] चूँ।
चू-चूँ-क्रि० यो० [अनु०] मूसा वा साना-साना चराहरू
कराउने किसिम।
चूक-ना० [सं० चुक्र] अमिला फलहरूको रस पकाएर
बनाइएको कालो, अमिलो लेदो पदार्थ।
चूक-ना० [सं० च्यूत्] १. भूल; गलती। २. अपराध;
कसूर; बिराम।
चूकिलो-वि० [चूक+इलो] चूकजस्तो अमिलो; साह्रै
अमिलो; ट्वाँक।
चूचुक-ना० [सं०] स्तनको अग्र-भाग; दूधको मुट्टो।
चूट-पीट-ना० [सं० चूट-पिट्ट] कूट-पीट; मार-पीट।
चूडा-ना० [सं०] १. शिखर; टाकुरो। २. टुपी। ३. सिउर;
कल्की। ४. टाउको।
चूडा-करण-ना० [सं०] चूडा-कर्म।
चूडा-कर्म-ना० [सं०] कुमारको पहिलो पटक केश काट्ने
संस्कार; चौल-कर्म।
चूडा-मणि-ना० [सं०] १. शिरमा लाउने एक प्रकारको
गहना। (वि०) २. सर्व-श्रेष्ठ; अग्र-गण्य।
चूडाम्ल-ना० [सं०] अमिली; तित्री।
चूत-ना० [सं०] १. आपको रूख। २. भग; योनि।
चूतक-ना० [सं०] १. आपको बोट। २. सानो कूवा।
चूतिया-वि० [सं० चूत+इया] चूतिया।
चून-ना० [सं० चूर्ण] सिपी, ढुङ्गा आदि पोलेर बनाइएको
सेतो धूलो।
चूप-ना० [सं० चुप्] बिलकुल नबोल्नु; अवाक्; मौन।
चूपचाप-ना० [चूप+चाप (फा०)] चूप; मौन।
चूर-वि० [सं० चुद्] १. रीसले मुर्मुरिएको; क्रोधले उत्ते-
जित। २. नशादार वस्तु खाएर लड्ठ भएको; लठिएको।
३. थकाइले ज्यादै शिथिल। ४. निद्रा वा आलस्यले ग्रस्त।
चूर-वि० [सं० चूर्ण] धूलो; चूर्ण।
चूर-चूर-वि० [चूर+चर] धूलो-पीठो।
चूर्ण-ना० [सं०] १. धूलो; पीठो; मसिनो पदार्थ। २. चून।

चूर्णक-चेष्टे

चूर्णक-ना० [सं०] १. सातू; सतुवा । २. सुगन्धित चूर्ण ।
 ३. समास र श्रुति-कटु शब्द नभएको, साना-साना शब्दले
 बनेको गद्य-काव्य ।
 चूर्ण-कुन्तल-ना० [सं०] घुंगुरिएर झुन्डिएको कपाल; अलक;
 जुल्फी ।
 चूर्णन-ना० [सं०] चूर्ण गर्नु; धूलो पार्नु ।
 चूर्णित-वि० [सं०] १. पिँधिएको; धूलो पारिएको । २.
 नष्ट; ध्वस्त ।
 घूल-ना० [सं०] १. टुपी; शिखा । २. कपाल; केश ।
 ३. यन्त्रको कुनै घुम्ने चक्काको घुराको तल्लो र माथिल्लो
 तीखो टुप्पो ।
 घूलिका-ना० [सं०] एक जातको गोहोरो ।
 घूली-ना० [चुही] चुही ।
 चूले-निम्तो-ना० [चुहे-निम्तो] चुह्ले-निम्तो ।
 चूलो-ना० [चूह्लो] चूह्लो ।
 चूषण-ना० [सं०] चुस्नु; सोस्नु ।
 चूष्य-वि० [सं०] चुस्न हुने; चुसेर खान हुने; चोष्य ।
 चेइ-चेइ-ना० [ने०] १. कुकुरलाई बोलाउने शब्द । २.
 कुकुर (बाल-बोलीमा) ।
 चेक-ना० [अं०] १. कुनै व्यक्ति वा संस्थाले आफ्नो
 खाताबाट फलाना व्यक्तिलाई यति रुपियाँ दिनू भनी
 बैङ्कका नाममा लेखी दिइने विशेष प्रकारको पत्र । २.
 कुनै काम ठीकसित भएको छ-छैन भनी गरिने जाँच;
 निरीक्षण ।
 चेक-बुक-ना० [अं०] बैङ्कमा रुपियाँ जम्मा गर्ने व्यक्तिलाई
 बरोबर रुपियाँ झिक्नाका निम्ति बैङ्कले दिइरख्ने चेक-
 हरूको पुस्तिका ।
 चेष्ट-ना० [सं०] दास; कमारो ।
 चेष्टिका-ना० [सं०] दासी; कमारी ।
 चेटी-ना० [सं०] कमारी; दासी ।
 चेत्-संयो० [सं०] १. यदि । २. कदाचित् ।
 चेत-ना० [सं०] १. चेतना; चैतन्य; होश । २. ज्ञान;
 बोध । ३. धैर्य । ४. सावधानी । ५. याद; स्मरण ।
 ६. मन; चित्त ।
 चेतक-वि० [सं०] सचेत गराउने; सचेतक ।
 चेतन-ना० [सं०] १. जीव; आत्मा । २. प्राणी । ३.
 जीवात्मा । ४. मन । ५. ईश्वर; परमात्मा । ६. बुद्धि
 वा अनुभव गर्न सक्न शक्ति । (वि०) ७. जिउँदो; सजीव ।
 चेतना-ना० [सं०] १. चैतन्य; चेतन । २. बुद्धि; विवेक ।
 ३. होश । ४. ज्ञान; प्राण । ५. जीवन-शक्ति ।
 चेत-नाम-ना० [चेत्+नाम] चेत-बाबा; हायल-कायल ।
 चेत-बाबा-ना० [चेत्+बाबा] कुनै कामको खराब नतीजाबाट
 चेतैर फेरि त्यो काम नगर्ने प्रतिज्ञा गर्दा भनिने शब्द;
 हायल-कायल; चेत-नाम ।
 चेताइ-ना० [चेत्+आइ] चेतने वा चेताउने किसिम,

क्रिया वा भाव ।

चेताइनु-स० क्रि० [चेताउ+इ+नु] चेतन लाइनु; ('चेता-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 चेताउनी-ना० [सं० चेतना] सचेत वा सावधान गर्नका
 निम्ति दिइने जनाउ; चेतावनी ।
 चेताउनु-स० क्रि० [चेत्+आउ+नु] चेतन लाउनु; ('चेत्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 चेतावनी-ना० [सं० चेतना] कसैलाई होशियार पार्नका
 निम्ति दिइने सूचना; चेताउनी; जनाउ ।
 चेतनु-अ० क्रि० [चेत्+इ+नु] चेतने होइनु; ('चेत्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 चेतनु-अ० क्रि० [सं० चेत+नु] १. कुनै काम, कुरोको खराब
 परिणामबाट फेरि त्यस्तो काम, कुरो नगर्ने चेतना पाउनु ।
 २. तोबा हुनु; दूर-दुहाई हुनु ।
 चेत-ना० [अं०] जन्जीर; सिक्री ।
 चेन्ज-फेन्ज-ना० [अं० चेन्ज+फेन्ज (फाँ०)] अदली-बदली;
 हेर-फेर; परिवर्तन ।
 चेप-ना० [च्याप्] कुनै दुइ वस्तु च्यापिने ठाउँ; चेपुवा ।
 चेपाइ-ना० [चेप्+आइ] चेप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चेपाइ-ना० [चेपाउ+आइ] चेपाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 चेपाइनु-स० क्रि० [चेप्+आइ+नु] चेप्न लाइनु; च्यापाइनु;
 ('चेप्नु'-को क० क्रि०) ।
 चेपाउनु-स० क्रि० [चेप्+आउ+नु] चेप्न लाउनु;
 च्यापाउनु; ('चेप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चेपागाँडा-ना० [ने०] भ्यागुताका बच्चा ।
 चेपाङ-ना० [ने०] १. नेपालको पर्वतीय प्रदेशमा बस्ने एक
 जाति । २. पुच्छर भएको, कालो रङ्गको, भ्यागुतोजस्तो,
 घस्रेर हिँड्ने सानो प्राणी ।
 चेपारे-वि० [चेपारो+ए] चेपारो पार्ने; लोलो-पोतो गर्ने;
 बेसारे ।
 चेपारे-ना० [ने०] धोक्ने-चरो ।
 चेपारो-ना० [ने०] लोलो-पोतो; फुस्त्याहट; चेप्प्याइँ ।
 चेपिइनु-अ० क्रि० [चेप+इ+नु] करेपमा परिनु; ('चेप्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 चेपिनु-स० क्रि० [चेप्+इ+नु] चेप्ने काम होइनु; च्यापिनु ।
 चेपुवा-ना० [चेष्टो] करीब तीन इन्च लामो, चेष्टो, सेतो,
 सानो टाउको हुने एक जातको माछो ।
 चेपुवा-वि० [च्याप्+उवा] १. च्याप्ने; दुइतिरबाट
 अँठ्याउने । (ना०) २. च्यापिने ठाउँ; चेप । ३. जङ्गली
 जनावरलाई च्यापेर मार्ने वा पक्रने काठको साधन ।
 चेष्टिइनु-अ० क्रि० [चेष्टि+इ+नु] चेष्टो परिनु; ('चेष्टिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 चेष्टिनु-अ० क्रि० [चेष्टो+इ+नु] चेष्टो पर्नु; थपिनु ।
 चेष्टे-वि० [चेष्टो+ए] चेष्टो परेको; थपे ।

चेष्टो-वि० [सं० चिपट] १. चेष्टिएको; चेष्टो; थेप्चो।
 २. फैलिएको; चापट।
 चेष्ट्याइ-ना० [चेष्टि+आइ] चेष्टिने किसिम वा क्रिया।
 चेष्ट्याउ-ना० [चेष्ट्याउ+आइ] चेष्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 चेष्ट्याइनु-स० क्रि० [चेष्ट्याउ+इ+नु] चेष्टो पारिनु; ('चेष्ट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 चेष्ट्याउनु-स० क्रि० [चेष्टि+याउ+नु] चेष्टो पार्नु; थेप्च्याउनु; ('चेष्टिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 चेष्ट्याहट-ना० [चेष्टि+आहट] चेष्टिने किसिम वा क्रिया।
 चेप्नु-स० क्रि० [चेप+नु] १. बेसरी थिच्नु; करेपमा पार्नु।
 २. दिसा, पिसाव, रोग आदिले जोड गर्नु; च्याप्नु।
 चेप्रे-वि० [चेपारे] चेपारे।
 चेप्प्याइ-ना० [चेप्रे+आइ] चेपारो।
 चेप्प्याइ-ना० [चेप्प्याउ+आइ] चेप्प्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 चेप्प्याइनु-स० क्रि० [चेप्प्याउ+इ+नु] चेप्प्याउने काम गरिनु; ('चेप्प्याउनु'-को क० क्रि०)।
 चेप्प्याउनु-स० क्रि० [चेपारो+याउ+नु] १. कसैलाई होच्याएको वा गिज्याएको सङ्केत गरी आफ्नो मुखाकृति बिगार्नु; ओठ लेप्प्याउनु। २. चेपारो पार्नु।
 चेप्प्याहट-ना० [चेप्प्याउ+आहट] चेप्प्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 चेमेलिका-ना० [सं०] चमेरो।
 चेयर-मैन-ना० [अं०] लोक-सेवा आयोग, नगरपालिका आदिका सभापति; अध्यक्ष।
 चेल-ना० [सं०] कपडा; वस्त्र; चैल।
 चेला-ना० [चेलो] चेलो।
 चेला-चपेटा-ना० [चेला+चपेटा (फाँ०)] चेला-चाटी; शिष्य-वर्ग।
 चेला-चाटी-ना० [चेला+चाटी (फाँ०)] चेला-चेलीहरूको समुदाय; शिष्य-वर्ग; चेला-चपेटा।
 चेली-ना० [चेलो+ई] १. स्त्री-शिष्य; शिष्या। २. छोरी।
 चेली-बेटी-ना० [चेली+बेटी] छोरीहरूको समुदाय; छोरी-बेटी।
 चेलो-ना० [सं० चेटक] १. विद्यार्थी। २. गायत्री, दीक्षा आदि मन्त्र सुनेको शिष्य। ३. अनुयायी।
 चेवा-ना० [सं० चक्षु] १. गुप्त तवरले लिइने खबर; चियो; गुप्त निरीक्षण। २. चियो गर्ने व्यक्ति; गुप्त-चर; जासूस।
 चेवा-चर्चा-ना० [चेवा+चर्चा] १. चेवा; चियो; जासूसी।
 २. अनावश्यक कुरोको खोजी-नीति; नचाहिँदा कुराको चर्चा।
 चेष्टक-वि० [सं०] चेष्टा गर्ने; प्रयत्न गर्ने।
 चेष्टा-ना० [सं०] १. मनको भाव वा विचार प्रकट गर्ने अङ्गको गति वा अवस्था; भाव-भङ्गी; अङ्ग-भङ्गिमा।

२. प्रयत्न; कोशिश। ३. इच्छा; कामना। ४. हिँडाइ-डुलाइ; छाडन।
 चेष्टा-नाश-ना० [सं०] प्रलय।
 चेष्टा-निरूपण-ना० [सं०] कुनै व्यक्तिको गति-विधि विचार गर्नु; भाव-भङ्गी हेर्नु।
 चेष्टित-वि० [सं०] १. चेष्टा भएको; चेष्टा-युक्त। (ना०) २. चेष्टा।
 चेहड़ा-ना० [फा० चेहरा] चेहरा।
 चेहरा-ना० [फा०] मुख-मण्डल; वदन; अनुहार।
 चैसो-ना० [ने०] दालको धूलो वा च्याँखला।
 चैत-ना० [प्रा० चइत्त] चित्रा नक्षत्र-युक्त पूर्णिमा पर्ने महीना; फाल्गुनपछिको महीना; चैत्र।
 चैतन्य-ना० [सं०] १. चेतना; ज्ञान। २. आत्मा। ३. चित्स्वरूप परमात्मा। ४. प्रकृति। (वि०) ५. चेतना-युक्त; सचेत। ६. होशियार; सावधान।
 चैते-वि० [चैत+ए] १. चैत महीनाको; चैत्र-सम्बन्धी। (ना०) २. घोडे-जात्राका पर्वमा गाइने एक विशेष प्रकारको लोक-गीत वा त्यसको लय।
 चैतेती-ना० [चैते+ती] १. विशेषतः दमाइँ, कामी आदि कामदारलाई साउनेतीसम्मका लागि गरिने थमौती। २. त्यस्तो थमौती गुर्दा दिइने दस्तूर।
 चैते-दसैँ-ना० [चैते+दसैँ] चैत्र शुक्ल प्रतिपददेखि दशमीसम्म मनाइने चाड; चैतमा पर्ने दसैँ।
 चैते-पानी-ना० [चैते+पानी] शास्त्रानुसार कन्याको विवाह भएका वर्ष दिनभित्र परेका चैत्र महीनामा बाबु र उक्त विवाहिता छोरीले बार्नुपर्ने एक घाटको पानी।
 चैते-फूल-ना० [चैते+फूल] चैतमा फुल्ने एक जातको फूल; कोइरालो।
 चैते-बाँदर-वि० [चैते+बाँदर] चैतको (खान नपाएको) बाँदरजस्तो (ढुल्लो); साह्रै ढुल्लो।
 चैत्य-ना० [सं०] १. घर; गृह। २. देवालय; मन्दिर। ३. यज्ञ-शाला। ४. गाउँका नजीकको वृक्ष-समूह। ५. स्तूप; चिबहाल। (वि०) ६. चिता-सम्बन्धी।
 चैत्य-तरु-ना० [सं०] गाउँका नजीकको पीपलको रुख।
 चैत्र-ना० [सं०] १. चित्रा नक्षत्रले युक्त पूर्णिमा पर्ने महीना; वसन्त ऋतुमा पर्ने फाल्गुनपछिको महीना; चैत। २. देवालय; मन्दिर। ३. यज्ञ-भूमि। ४. बौद्ध भिक्षु।
 चैत्रक-ना० [सं०] चैत महीना; चैत्र।
 चैत्ररथ-ना० [सं०] कुबेरको बगैँचा।
 चैत्री-ना० [सं०] चैत्र शुक्ल पूर्णिमा।
 चैन-ना० [सं० शयन] १. आनन्द; सुख। २. मोज-मज्जा; भोग-विलास।
 चैल-ना० [सं०] १. कपडा; वस्त्र। २. लुगा; चेल।
 चोँगा-ना० [तु० चुग] शेरवानीजस्तो एक प्रकारको लामो कोट; चुङ्गा।

चोइटा-चोट

चोइटा-ना० [चोइटो] चोइटो ।

चोइटा-चोइटी-ना० [चोइटा+चोइटा+ई] टुक्रा-टाक्री ।

चोइटिनु-अ० क्रि० [चोइटि+इ+नु] चोइटा परिनु;
(‘चोइटिनु’-को भा० क्रि०) ।

चोइटिनु-अ० क्रि० [चोइटो+इ+नु] चोइटो पर्नु; ठूलो
वस्तुवाट सानो टुक्रो छुट्तिनु ।

चोइटो-ना० [सं० चिपिट] कुनै कड़ा वस्तुलाई ताछ्ता,
काट्ता वा फोर्दा निस्कने सानो टुक्रो ।

चोइट्याइ-ना० [चोइटि+आइ] चोइटिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोइट्याइ-ना० [चोइट्याउ+ई] चोइट्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

चोइट्याइनु-स० क्रि० [चोइट्याउ+इ+नु] चोइटो
छुट्ठ्याइनु; (‘चोइट्याउनु’-को क० क्रि०) ।

चोइट्याउनु-स० क्रि० [चोइटि+याउ+नु] चोइटो छुट्ठ्या-
उनु; ठूलो वस्तुवाट सानो टुक्रो निकाल्नु; (‘चोइटिनु’-को
प्रे० क्रि०) ।

चोइलिनु-अ० क्रि० [चोइलि+इ+नु] चोइलो परिनु;
(‘चोइलिनु’-को भा० क्रि०) ।

चोइलिनु-अ० क्रि० [चोइलो+इ+नु] पकाएको भात, ढिँडो
आदि सेलाउँदा जमेर ढेलो पर्नु; चोइलो पर्नु; चाको पर्नु ।
चोइली-ना० [चोइलो+ई] भात, ढिँडो आदिको सानो
चपरो; सानो चोइलो ।

चोइलो-ना० [चोइटो] १. भात, ढिँडो आदिको चेप्टो डल्लो;
चेप्टो । २. ठूलो चपरो; ढेलो ।

चोइल्याइनु-स० क्रि० [चोइल्याउ+इ+नु] चोइल्याउने
काम गरिनु; (‘चोइल्याउनु’-को क० क्रि०) ।

चोइल्याउनु-स० क्रि० [चोइलि+याउ+नु] भात, ढिँडो
आदि चोइलो पारेर पन्यूलै झिक्नु; चपरो पारेर कोट्ट्याउनु;
(‘चोइलिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

चोक-ना० [प्रा० चउक्क] १. चारैतिर घरले घेरिएको,
बीचमा पक्का गरी बनाइएको जमीनको सानो अंश;
घरले घेरिएको अँगन । २. चौबाटोको बजार ।

चोकर-ना० [सं० शल्क] गहुँ, मकै आदि अनाज पिँद्धा
निस्कने भूस वा खस्रो भाग ।

चोके-ना० [ने०] १. दुइ हाँगा छुट्टिएर परेको वा दुइ काठ
वाँधी बनाइएको काँध; कापो; खामो । २. असजिलो
अवस्था; खूगे ।

चोके-व्याज-ना० [चोके+व्याज] असजिलो अवस्थामा परेका
व्यक्तिसित अनुचित रूपमा लिइने व्याज ।

चोक्टा-ना० [प्रा० चक्क] १. काटेका साना-साना टुक्रा; चौटा ।
२. पकाएका दाल, तरकारी आदिको झोलवाहेकको भाग ।

चोक्टा-चोक्टी-ना० [चोक्टा+चोक्टा+ई] साना-ठूला चोक्टा-
हरू; टुक्रा-टुक्री ।

चोक्टा-लाम्टा-ना० [चोक्टा+लाम्टा] काटेका मासुका

टुक्रा-टाक्री; चोक्टाहरूको समुदाय ।

चोक्टी-ना० [चोक्टा] चोक्टा ।

चोक्रा-ना० [चोक्टा] १. दाल, तरकारी आदिको झोल
छुट्टिएको बाक्लो भाग वा चौटा; छोक्रा । २. चोकर ।

चोक्रिनु-अ० क्रि० [चोक्रि+इ+नु] चोक्रा परिनु;
(‘चोक्रिनु’-को भा० क्रि०) ।

चोक्रिनु-अ० क्रि० [चोक्रा+इ+नु] चोक्रा पर्नु; चोक्रा
भएको हुनु ।

चोक्रे-वि० [चोक्रा] थोरै दूध दिने (गाई-वस्तु) ।

चोक्र्याइ-ना० [चोक्रि+आइ] चोक्रिने किसिम वा क्रिया ।

चोखा-ना० [सं०] एउटाले मीठो-चोखो खाएको देख्दा
अर्काले लोभिएर लाएको कुदृष्टि; नजर; चोखे ।

चोखिनु-अ० क्रि० [चोखि+इ+नु] चोखो होइनु;
(‘चोखिनु’-को भा० क्रि०) ।

चोखिनु-अ० क्रि० [चोखो+इ+नु] १. चोखो हुनु; शुद्ध
हुनु । २. जूठो लागेका भाँडा-बर्तन माझी, पखाली शुद्ध
हुनु । ३. आशौचहरूबाट शुद्ध हुनु ।

चोखी-नीति-ना० [चोखो+नीति] नियमानुसार नित्यप्रति
गर्नुपर्ने पवित्रता; चोखो बन्नाका निमित्त गरिने निष्ठा-कर्म ।

चोखी-माटी-ना० [चोखो+माटी] विवाह, व्रत-बन्ध आदि
शुभ कर्महरूमा यज्ञ-वेदी बनाउनाका निमित्त कन्याहरूद्वारा
ल्याइने शुद्ध माटी ।

चोखे-ना० [चोखा] चोखा ।

चोखेन-ना० [चोखो] १. भोजन शुद्ध पानाका निमित्त हालिने
घिउ, तेल; चोखो पाने वस्तु । २. स्त्रीहरूले रजस्वला
भएका चौथो दिनमा नुहाएका कपालमा हालिने तेल ।

चोखो-वि० [सं० चोक्ष] १. शुद्ध; पवित्र । २. जूठो
नभएको; बिटुलो नभएको । ३. मिस्कट नभएको;
कसर नभएको । ४. निर्दोष; निरपराध ।

चोख्याइ-ना० [चोख्याउ+आइ] चोख्याउने किसिम वा
क्रिया ।

चोख्याइ-ना० [चोखि+आइ] चोखिने किसिम वा क्रिया ।

चोख्याइनु-स० क्रि० [चोख्याउ+इ+नु] चोखो पारिनु;
(‘चोख्याउनु’-को क० क्रि०) ।

चोख्याउनु-स० क्रि० [चोखि+याउ+नु] १. चोखो पार्नु;
शुद्ध पार्नु । २. जूठो, सुत्केरो आदि शुद्ध पार्नु; (‘चोखिनु’-
को प्रे० क्रि०) ।

चोख्यान-ना० [चोखो] चोखेन ।

चोच-ना० [सं०] १. छाला; चमड़ा । २. बोक्रो । ३. फल-
फूलको नखाइने भाग ।

चोचोमोचो-ना० [चुच्चो+मुख] १. अर्काका कुरासित
मिलाएर गरिएको कुरो; ‘हो’ मा ‘हो’ मिलाएको कुरा;
सहमति । २. कुरा-वार्ता । ३. कुराकानीको घनिष्ठता ।

चोट-ना० [चुट्] १. घाउ; चोट-पटक । २. प्रहार; आघात ।
३. खराब नतीजा; दुष्परिणाम ।

चोट-पटक-ना० [चोट+पटक (फा०)] घाउ; चोट;
घाउ-खत ।

चोटि-क्रि० यो० [चोट] पलट; पटक; बाजि; ताल; फेरा ।

चोटी-ना० [सं०] लहंगा; पेटीकोट ।

चोटो-ना० [नेवा० चोत] घरका छिँडीदेखि माथिको कुनै
तला ।

चोट्टा-ना० [सं० चोर] १. ठग; धूर्त । २. चोर । ३.
चलाक ।

चोड-ना० [सं०] पछ्यौरा; ओढ्ने वस्त्र ।

चोडक-ना० [सं०] चोलो ।

चोथाले-वि० [चोथो] मुखाले; बझुवा; दुर्मुखा ।

चोथालो-ना० [चोथो] छुच्चो कुरा गर्ने मुख; चोथो; दुर्मुख ।

चोथिनु-सं० क्रि० [चोथ्+इ+नु] लछारिनु; ('चोथ्नु'-
को क० क्रि०) ।

चोथो-ना० [चुच्चो] दुर्बचन बोल्ने मुख; थुतुनो; चोथालो ।

चोथ्नु-सं० क्रि० [चुँड] बोको उक्काउनु; लछार्नु; लाछ्नु ।

चोदक-ना० [सं०] प्रेरणा गर्ने; उत्तेजक ।

चोदना-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्ने विधान; शास्त्रादेश;
विधि-वाक्य । २. प्रेरणा ।

चोदित-वि० [सं०] १. प्रेरणा गरिएको; प्रेरित । २.
पठाइएको । ३. प्रेषित ।

चोप-ना० [चोब] चोब ।

चोपलाइ-ना० [चोपल्+आइ] चोपल्ने किसिम, क्रिया
वा भाव; चोबलाइ; चोपल्याइ ।

चोपलाइ-ना० [चोपलि+आइ] चोपलिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोपलिनु-अ० क्रि० [चोपल्+इ+नु] पन्यालो पदार्थमा
डुबाइनु; चोपिनु; ('चोपल्नु'-को भा० क्रि०) ।

चोपल्नु-सं० क्रि० [चोप्+नु] तरल पदार्थमा डुबाउनु;
चोप्नु ।

चोपल्याइ-ना० [चोपल्+आइ] चोपलिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोपल्याहट-ना० [चोपलि+आहट] चोपलिने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

चोपाइ-ना० [चोप्+आइ] चोप्ने वा चोपिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोपाइनु-सं० क्रि० [चोपाउ+इ+नु] चोप्न लाइनु;
(‘चोपाउनु’-को क० क्रि०) ।

चोपाउनु-सं० क्रि० [चोप्+आउ+नु] चोप्न लाउनु;
(‘चोप्नु’-को क० क्रि०) ।

चोपिनु-अ० क्रि० [चोप्+इ+नु] पन्यालो पदार्थमा डुबिनु;
चोभलिनु; ('चोप्नु'-को भा० क्रि०) ।

चोप्नु-सं० क्रि० [ने०] पन्यालो पदार्थमा डुबाउनु; चोपल्नु ।

चोब-ना० [सं० च्युत] रूखहरूबाट निस्कने लस्सादार
रस; खोटो ।

चोब-ना० [फा०] राजा-महाराजाहरूका सवारीमा चोबदारले
लिएर हिँड्ने सुन-चाँदीले मोहोरिएको ढण्डा; आसा-गुर्जा ।

चोब-चोनी-ना० [फा०] एक प्रकारका लहराको जराबाट
बन्ने काष्ठीपथ ।

चोबदार-ना० [फा०] चोब लिने व्यक्ति; आसा-गुर्जा
बोक्ने मानिस ।

चोबलाइ-ना० [चोबल्+आइ] चोबल्ने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोबलाइ-ना० [चोबलि+आइ] चोबलिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोबलिनु-अ० क्रि० [चोबल्+इ+नु] चोपलिनु; ('चोबल्नु'-
को भा० क्रि०) ।

चोबल्नु-सं० क्रि० [चोपल्+नु] चोपल्नु ।

चोबल्याइ-ना० [चोबलि+आइ] चोबलिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोबल्याहट-ना० [चोबलि+आहट] चोबलिने किसिम वा
क्रिया ।

चोबा-ना० [फा० चोब:] पाल टाँगे बाँस काठ आदिको
खम्बा ।

चोबा-ना० [चोयो] खुदो पकाउँदा निस्केको कसर छान्ने
चोयाले बनेको डाडुका आकारको भाँडो ।

चोबाइ-ना० [चोब्+आइ] चोब्ने किसिम वा क्रिया ।

चोबाइ-ना० [चोबि+आइ] चोबिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चोबाइनु-सं० क्रि० [चोबाउ+इ+नु] चोपाइनु; ('चोबा-
उनु'-को क० क्रि०) ।

चोबाउनु-सं० क्रि० [चोब्+आउ+नु] चोपाउनु; ('चोब्नु'-
को क० क्रि०) ।

चोबिनु-अ० क्रि० [चोब्+इ+नु] चोपिनु; ('चोब्नु'-को
भा० क्रि०) ।

चोब्नु-सं० क्रि० [चोप्+नु] चोप्नु ।

चोभलाइ-ना० [चोभल्+आइ] चोभल्ने किसिम वा क्रिया ।

चोभलाइ-ना० [चोभलि+आइ] चोभलिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

चोभलिनु-अ० क्रि० [चोभल्+इ+नु] चोपलिनु; ('चो-
भल्नु'-को भा० क्रि०) ।

चोभल्नु-सं० क्रि० [चोपल्+नु] चोपल्नु ।

चोभल्याइ-ना० [चोभलि+आइ] चोभलिने किसिम वा
क्रिया ।

चोभल्याहट-ना० [चोभलि+आहट] चोभलिने किसिम
क्रिया वा भाव ।

चोभा-ना० [ने०] १. रातो भावको र लाम्बो एक जातको
धान । २. त्यसैको चामल ।

चोभाइ-ना० [चोभ्+आइ] चोभ्ने किसिम वा क्रिया ।

चोभाइ-ना० [चोभि+आइ] चोभिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

चोभाइनु-सं० क्रि० [चोभाउ+इ+नु] चोपाइनु; ('चोभा-

चोभाउनु-चोस्याहट

- उनु'-को क० क्रि०) ।
 चोभाउनु-स० क्रि० [चोभ्+आउ+नु] चोपाउनु; ('चोभ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चोभ्नु-अ० क्रि० [चोभ्+इ+नु] चोपिनु ('चोभ्नु'-को भा० क्रि०) ।
 चोभ्नु-स० क्रि० [चोप्+नु] चोप्नु ।
 चोयो-ना० [प्रा० चोय] बाँस, निगाला आदिको पातलो गरी ताछेको चौडा कप्टेरो ।
 चोर-ना० [सं०] १. लुकी-छिपी अर्काको धन-माल हरण गर्ने मानिस; चोरी गर्ने व्यक्ति; तस्कर । २. बेईमान । ३. छट्ट; धूर्त । (वि०) ४. गुप्त; लुकेको; अस्पष्ट ।
 चोर-आँखा-ना० [चोर+आँखा] १. बाता बनाउनाका निमित्त चिरेका बाँसका बीचमा पर्ने आँखो; भालू-आँखो । २. लुकी-छिपी हेर्ने आँखा; कर्क आँखा ।
 चोर-आँलो-ना० [चोर+आँलो] बूढी-आँलो र माभी-आँलाको बीचका आँलो; तर्जनी ।
 चोरक-ना० [सं०] वन-सिलाम ।
 चोर-कर्म-ना० [सं०] चोरको काम; चोरी ।
 चोर-खर-ना० [चोर+खर] खरको पुरानो छानोका बीच-बीचमा नयाँ खर घुसारी मरम्मत गर्नु; पुरानो खरको छानोको मरम्मत ।
 चोर-गेडो-ना० [चोर+गेडो] अनाजको नभिज्ने र नपाक्ने सानो गेडो; किर्कोलो ।
 चोर-चकार-ना० [चोर+चकार (फाँ०)] चोर; चोट्टा ।
 चोर-जूवा-ना० [चोर+जूवा] बाह्र-मासे (जूवा) ।
 चोर-पुष्पी-ना० [सं०] रातो डाँठ र भूवादार पात हुने, अस्मानी रङ्गको फूल फुल्ने एक जातको बोट । (यो फूल आँखाका रोगमा औषधी लाग्दछ ।)
 चोर-बजार-ना० [चोर+बजार] १. चोरीका माल खरीद-विक्री गर्ने बजार । २. नियम-विरुद्ध हुने व्यवसाय; कालो बजार ।
 चोर-बजारिया-वि० [चोर+बजारिया] कालो-बजारिया ।
 चोर-बजारी-ना० [चोर+बजार+ई] नियम-विरुद्ध खरीद-विक्री गर्नु; कालो-बजारी ।
 चोर-बाटो-ना० [चोर+बाटो] १. लुकी-छिपी हिँड्ने बाटो; लुकुवा बाटो; गुप्त बाटो; चोर हिँड्ने बाटो । २. बेचल्ली वा कम चल्तीको बाटो ।
 चोराइ-ना० [चोर्+आइ] चोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चोराइ-ना० [चोराउ+आइ] चोराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चोराइनु-स० क्रि० [चोराउ+इ+नु] चोर्न लाइनु; ('चोराउनु'-को क० क्रि०) ।
 चोराउनु-स० क्रि० [चोर्+आउ+नु] चोर्न लाउनु; ('चोर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

- चोरित-वि० [सं०] चोरिएको; चोरी गरिएको ।
 चोरितक-ना० [सं०] सानो-तिनो मालको चोरी; टापटिप ।
 चोरिनु-स० क्रि० [चोर्+इ+नु] चोरी गरिनु; ('चोर्नु'-को क० क्रि०) ।
 चोरी-ना० [चोर+ई] चोर्ने काम; चोरको काम ।
 चोरी-जूवा-ना० [चोरी+जूवा] अवैधानिक तवरले खेलिएको जूवा; लुकी-छिपी खेलिएको जूवा; बाह्र-मासे ।
 चोर्नु-स० क्रि० [सं० चोर्+नु] थाहा नपाउन गरी अर्काको सम्पत्ति लिनु; चोरी गर्नु; लामो हात गर्नु ।
 चोर्इनु-अ० क्रि० [चोर्+इ+नु] पात्तिइनु; मात्तिइनु; ('चोर्इनु'-को भा० क्रि०) ।
 चोर्इनु-अ० क्रि० [ने०] १. पात्तिनु; मात्तिनु; छिहिलिनु । २. ठर्नु; ठर्ने हुनु ।
 चोल-ना० [सं० चोल] चोलो ।
 चोलक-ना० [सं०] १. सानो किसिमको चोलो । २. कवच । ३. छाला ।
 चोलकी-ना० [सं०] १. कवच धारी सैनिक । २. सुन्तलाको बोट । ३. हातको नारी ।
 चोला-ना० [सं० चोल] १. शरीर; जीउ । २. जुनी; जन्म ।
 चोली-ना० [सं०] १. स्तनमात्र बाँध्ने एक प्रकारको सानो चोलो । २. चोलासरहको कपडाको अवयव ।
 चोले-वि० [चोलो+ए] चोलोको; चोलाका आकारको ।
 चोलो-ना० [सं० चोल] स्त्री-जातिले लाउने भोटोजस्तो पोशाक ।
 चोषक-वि० [सं०] चुस्ने; चुसाहा ।
 चोषण-ना० [सं०] चुस्नु; चुसाइ ।
 चोष्या-वि० [सं०] चुस्न योग्य; चुसेर खान योग्य ।
 चोसिइनु-अ० क्रि० [चोसि+इ+नु] चोसो परिनु; ('चोसिनु'-को भा० क्रि०) ।
 चोसिनु-अ० क्रि० [चोसो+इ+नु] चोसे आकारको हुनु; चुच्चो पर्नु; चुस्स पर्नु ।
 चोसे-वि० [चोसो+ए] १. चोसो परेको; चुस्स परेको; चुच्चे । २. चोसो परेको मुख हुने ।
 चोसो-ना० [चुस्स] १. चुस्स परेको मुख; चोसे मुख । २. कुनु; कोण ।
 चोस्क-ना० [सं०] उत्तम घोडा ।
 चोस्याइ-ना० [चोस्याउ+आइ] चोस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 चोस्याइ-ना० [चोसि+आइ] चोसिने किसिम वा क्रिया ।
 चोस्याइनु-स० क्रि० [चोस्याउ+इ+नु] चोसो पारिनु; ('चोस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 चोस्याउनु-स० क्रि० [चोसि+याउ+नु] चोसो पार्नु; चुच्च्याउनु; ('चोसिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 चोस्याहट-ना० [चोसि+आहट] चोसिने किसिम वा क्रिया ।

चौ-ना० [चउ] चउ ।

चौंठी-ना० [चौंठी+इ] तेल हालने ठेकी ।

चौंठो-ना० [ने०] तेल हालने ठेकी ।

चौंड़िलो-ना० [चार+डील] चार पाटा परेको सानो चौर वा ठिस्को ।

चौंतीस-वि० [चौतीस] चौतीस ।

चौंतीसी-वि० [चौतीसी] चौतीसी ।

चौरी-ना० [सं० चमरी] पुच्छरका टुप्पामा रौंको ठूलो झुप्पा हुने, हिम-प्रदेशमा हुने एक जातको जङ्गली गाई; चमरी । (यसका पुच्छरको चँवर बन्दछ ।)

चौरे-वि० [चँवर+ए] १. चँवर भएको । २. चँवरजस्तो रौं आदिको झुप्पो भएको । ३. असभ्य; पाखे ।

चौरे-कोदो-ना० [चौरे+कोदो] झुप्पा-झुप्पा भएर फल्ने एक जातको कोदो ।

चौकड़ी-ना० [सं० चतुष्कला] १. चार युगको समूह; चतुर्थी । २. चारको समूह । २. एकै साथ चार खुट्टा फालेर दीडने जनावरको दीडाइ ।

चौकस-ना० [चौकोस] चौकोस ।

चौका-ना० [प्रा० चउक्क] १. जूवाका खेलमा कौडाहरूको एक दाउ । २. चार फट्टी भएको ताशको पत्ती । ३. चौको ।

चौका-ना० [सं० चारुष्क] छोटा सीड हुने खैरो वर्णको एक जातको मृग ।

चौका-चँदुवा-ना० [चौको+चँदुवा] विवाह, व्रत-बन्ध आदि उत्सवमा बनाइने यज्ञको वेदी र बाँसका लिङ्गामा टाँगिएको चँदुवा ।

चौकी-ना० [चौको+ई] १. सानो चौको; सानो वेदी । २. पुलिसहरू पालो बस्ने अखडा । ३. छोटी अड्डा । ४. काठको सानो खाट; खटिया ।

चौकीदार-ना० [चौकी+दार] चौकीमा बसेर पालो-पहरा गर्ने व्यक्ति; चिताइदार; पाले ।

चौकुना-वि० [चार+कुना] चार कुना परेको; चार-कुने ।

चौकुने-वि० [चार+कुने] चार कुना परेको; चार-कुने; चतुष्कोण ।

चौके-वि० [चार] चार दोबर; चौको (दुनोट पढ्दा प्रयोग गरिने शब्द) ।

चौको-वि० [चार] चार दोबर; चौके (दुनोटमा प्रयोग गरिने शब्द) ।

चौको-ना० [प्रा० चउक्क] भान्सा, पूजा, यज्ञ आदिमा बनाइने वेदी ।

चौकोस-ना० [प्रा० चउक्क] खापा, द्वार आदि जड्ने झ्याल, ढोका आदिको चार कुना परेको काठको फ्रेम ।

चौकोसी-ना० [चार+कोस] चार कोसको गिर्दा ।

चौखण्ड-ना० [चार+खण्ड] चार गुना; चार दोब्बर; चौबर ।

चौखुँडा-वि० [चार+खूट] चार कुना परेको; चार-पाटे ।

चौखुँडा-वि० [चौखुँडा+ए] चार कुना परेको; चार-पाटे;

चौखुँडा ।

चौखुट्टे-वि० [चार+खुट्टा+ए] चार खुट्टा हुने; चौपाया ।

चौखुरी-ना० [चार+खुर] पशुका खुट्टाका खुरनेरको अवयव ।

चौखुन्याउनु-सं० क्रि० [चौखुन्याउ+इ+नु] चार हात-खुट्टा एकै ठाउँमा हुने गरी बाँध्नु; ('चौखुन्याउनु'-को क० क्रि०) ।

चौखुन्याउनु-सं० क्रि० [चार+खुर+याउ+नु] १. चार हात-खुट्टा एकै ठाउँमा गरी बाँध्नु । २. पाता कस्नु; डल्ल्याउनु ।

चौगडा-ना० [चार+गोडा] चौघडा ।

चौगडी-ना० [चौगेडी] चौगेडी ।

चौगिर्द-ना० [चार+गिर्द (फा०)] १. चारैतिर लागेको पर्खाल; चौतर्फको गिर्दा; चारैतिरको घेरा । २. चौतर्फको साँध; चौहद्दी ।

चौगिर्दा-ना० [चौगिर्द] चौगिर्द ।

चौगुना-वि० [चार+गुना] चार गुना; चार दोब्बर; चौखण्ड ।

चौगेडी-ना० [चार+गेडी] कानमा लाउने मोती, पन्ना आदि उनिएको ठूलो मुन्द्राकार गहना ।

चौघडा-ना० [चौगडा] खरायो; शशक; चौगडा ।

चौघडी-वि० [चार+घोडा+ई] चार वटा घोडा जोतिएको (बग्गी) ।

चौघरा-ना० [चार+घेरा] माझमा चौक भई चारैतिर घेरिएको घर; चतुश्शाला ।

चौचो-ना० [सं० चञ्चल] १. उत्सुकता; उत्कण्ठा; सगसगी; प्रबल इच्छा । (वि०) २. उत्सुक; उत्कण्ठित; इच्छुक ।

चौटो-ना० [चौकटो] चौकटो; चौइटो; टुक्रो ।

चौट्याइ-ना० [चौट्याउ+आइ] चौट्याउने किसिम, क्रिया भाव ।

चौट्याइनु-सं० क्रि० [चौट्याउ+इ+नु] चौटा-चौटा पारिनु; ('चौट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

चौट्याउनु-सं० क्रि० [चौटो] चौटा-चौटा पार्नु; टुक्याउनु; चौकटा बनाउनु ।

चौड़ा-वि० [प्रा० चउवड] १. फराक; चापट; फराकिलो । (ना०) २. गज; चौड़ाइ ।

चौड़ाइ-ना० [चौड़ा+आइ] लाम्बो चार कुना परेका वस्तुको गजपट्टिको नापो ।

चौतरिया-ना० [चौतारा+इया] श्री ५ महाराजाधिराजका बन्धु-वर्ग; राज-खलक ।

चौतर्फ-क्रि० यो० [चार+तर्फ] चारैतिर; चारैतर्फ ।

चौतर्फो-वि० [चौतर्फ+ई] चारैतिरको; चौतर्फको ।

चौतारा-ना० [ने०] नेपालको पूर्व-एक (१)-नम्बर जिल्लाको मुख्य बस्ती; सिन्धु-पाल्चोक इलाकाको सदर मुकाम ।

चौतारा-ना० [चौतारो] १. चौतारो । २. प्राचीन कालको

चौतारे-चौरासी-सिद्ध

राज-सिंहासन राखिने मञ्च । ३. त्यसमा बस्न पाउने दर्जाका सम्मानित व्यक्ति ।

चौतारे-वि० [ने०] एक किसिमको नराम्रो अनुहार र स्वभाव भएको ।

चौतारो-ना० [सं० चत्वर] मानिसहरू बस्नाका निम्ति प्रायः रुखको फेदमा ढुङ्गा, ईट आदिले अग्लो पारी बनाइएको ठाउँ ।

चौताल-ना० [चार+ताल] तबलाको एक ताल ।

चौताले-वि० [सं० चतुर] अति बाठो; बित्पाते ।

चौतीस-वि० [प्रा० चौत्तीस] १. तीस र चारको योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. तीस र चारको योग-सङ्ख्या; ३४-को अङ्क ।

चौतीसौं-वि० [चौतीस+औं] गणनाका क्रमले चौतीसमा परेको; तेत्तीसौं पछिको ।

चौथाइ-ना० [प्रा० चउत्थाइ] १. चार खण्डको एक खण्ड; चतुर्थांश । २. एक मानाका चार खण्डको एक खण्ड भन्ने भाँडो । (वि०) ३. मानाको एक चतुर्थांश-परिणामको; चखन्ची ।

चौथो-ना० [प्रा० चउत्थो] १. प्रत्येक पक्षको चौथो तिथि; तृतीयापछिको तिथि । (वि०) २. चार सङ्ख्याकी (स्त्री) ।

चौथो-ना० [सं० बाल-चतुर्भद्रिका] दूधे बालकहरूलाई घोटीका साथ मिसाएर खुवाइने, मोथे, पिप्ला, मजीठो र कर्कटशृङ्गी चूर्ण गरी बनाइने एक आयुर्वेदीय औषधि ।

चौथो-वि० [प्रा० चउत्थो] तेस्रोपछिको; चतुर्थ ।

चौद्ध-वि० [प्रा० चउद्दह] १. दश र चारका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. दश र चारको योग-सङ्ख्या; १४-को अङ्क ।

चौद्धौं-वि० [चौद्ध+औं] गन्दै लैजाँदा चौद्धका सङ्ख्यामा परेको; चौद्ध सङ्ख्याको ।

चौध-वि० [चौद्ध] चौद्ध ।

चौधरी-ना० [चार+धारी(सं०)] १. गाउँको वा समाजको प्रधान; मुखिया । २. सरकारी जमीन वा अरु कामको ठेक्का लिने व्यक्ति । ३. तराई-क्षेत्रका विशिष्ट व्यक्तिलाई सरकारबाट दिइने एक मान ।

चौधुन्द-क्रि० यो० [ने०] चौपट्ट; बिछट्ट; अति ।

चौधुन्न-क्रि० यो० [चौधुन्द] चौधुन्द ।

चौधौं-वि० [चौद्धौं] चौद्धौं ।

चौपट-ना० [चार+पट] १. चारैतिर खुला भएको जमीन । २. नाश; सर्वनाश ।

चौपट-ना० [सं० चतुष्पट] पासाको खेल ।

चौपट्ट-क्रि० यो० [चौपट] १. बिछट्ट; अत्यन्त । (वि०) २. खूब; अति; ज्यादा ।

चौपाई-ना० [चार+पाद+ई] १. चार वटा खुट्टा हुने काठ आदिको आसन; खाट । २. सोह्र मात्राको पाठ हुने एक छन्द ।

चौपाया-वि० [सं० चतुष्पद] १. चार खुट्टा हुने; चौखुट्टे ।

(ना०) २. जनावर; पशु ।

चौपाला-ना० [सं० चतुष्पाद] १. हौदामाथि जडिने चँदुवा । २. म्यानाजस्तो एक प्रकारको सवारी ।

चौपाला-ना० [चार+पाला] चार वटा खण्ड भएको पूजा-सामा हाल्ने भाँडो; चार-खण्डे छाप्री ।

चौबन्दी-ना० [चार+बन्दी] चार ठाउँमा तुना बाँध्ने लुगा (भोटो, मयल-पोश आदि) ।

चौबर-वि० [चार+दोबर] चार दोबर; चार गुना; चौखण्ड ।

चौबाटो-ना० [चार+बाटो] चार वटा बाटो मिसिने ठाउँ; चार-दोबाटो ।

चौबीस-वि० [प्रा० चउबीस] १. बीस र चारका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. बीस र चारको योग-सङ्ख्या; २४-को अङ्क ।

चौबीसे-राज्य-ना० [चौबीस+राज्य] पृथ्वी-नारायण-शाहको उदयभन्दा पहिले नेपालका गण्डकी-क्षेत्रमा रहेका पुग-नपुग चौबीस वटा रजौटाहरूको समूह ।

चौबीसौं-वि० [प्रा० चउबीस] गन्दै लैजाँदा चौबीसको सङ्ख्यामा परेको; चौबीस अङ्कको ।

चौमास-ना० [चौमासा] चौमासा ।

चौमासा-ना० [सं० चतुर्मास] चतुर्मास ।

चौर-ना० [सं०] १. चोर । २. संस्कृत भाषाका एक प्राचीन कवि ।

चौर-ना० [चउर] चउर ।

चौरक-ना० [सं०] बन-चम्सूर ।

चौर-कर्म-ना० [सं०] चोर्ने क्रिया; चोरी ।

चौरस-वि० [सं० चतुरश्च] १. चार कुना परेको; चार-कुने । २. फराकिलो; विस्तृत । ३. सम्म परेको ।

चौरानब्बे-वि० [चौरान्नब्बे] चौरान्नब्बे ।

चौरान्नब्बेयौं-वि० [चौबरान्नब्बेयौं] चौरान्नब्बेयौं ।

चौरान्नब्बे-वि० [प्रा० चउरण्नब्बे] १. नब्बे र चारका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. नब्बे र चारको योग-सङ्ख्या; ९४-को अङ्क ।

चौरान्नब्बेयौं-वि० [चौरान्नब्बे+यौं] गन्दै लैजाँदा चौरान्नब्बे सङ्ख्यामा परेको; चौरान्नब्बे सङ्ख्याको ।

चौरासी-वि० [प्रा० चउरासीइ] १. असी र चारका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. असी र चारको योग-सङ्ख्या; ८४-को अङ्क ।

चौरासी-आसन-ना० [चौरासी+आसन] १. योग-साधना गर्दा बस्ने विभिन्न किसिमका बसाइ । २. रति-क्रीडाका विभिन्न आसन । (सम्भवतः चौरासी-सिद्धका सङ्ख्यामा मिल्ने गरेर आसनका सङ्ख्या पनि चौरासी नै बताइएको हो ।)

चौरासी-सिद्ध-ना० [चौरासी+सिद्ध] ईसवी आठौं शताब्दीको मध्यदेखि ईसवी बाह्रौं शताब्दीका बीच हुने वाम-मार्गका

प्रधान चौरासी सिद्ध र योगिनीहरू (लूडपा, लीलापा, विरूपा, डोम्बिपा, शबरपा, सरहपा, कङ्कालीपा, मीनपा, गोरक्षपा, चोरङ्गिपा, वीणापा, शान्तिपा (रत्नाकर शान्ति), तन्तिपा, चमारिपा, खङ्गपा, नागार्जुन, कण्हा (चर्यपा), कर्णरिपा (आर्यदेव), थगनपा, नारोपा, शलिपा (शीलपा), तिलोपा (तिल्लोपा), छत्रपा, भद्रपा, दोखन्धिपा (द्विखण्डिपा), अजोगिपा, कालपा, धोम्बिपा, कङ्कणपा, कमरिपा (कम्बलपा), डेङ्गिपा, भदेपा, तन्धेपा (तन्तेपा), कुकुरिपा, कुचिपा (कुसुलिपा), धर्मपा, महीपा (महिलपा), अचिन्तिपा, भलहपा (भवपा), नलिनपा, भुसुकुपा, इन्द्रभूति, मेकोपा, कुठालिपा (कुद्दालिपा), कर्मरिपा (कम्परिपा), जालन्धरपा (जालधारक), राहुलपा, धर्वरिपा (धर्मरिपा), धोरिपा, मेदनीपा, पङ्कजपा, घण्टाप (वज्रपा), जोगीपा (अजोगिपा), चेलुकपा, गुण्डरिपा (गोरुरपा), लुचिकपा, निर्गुणपा, जयानन्त, चर्पटीपा (चरिपा), चम्पकपा, भिखनपा, भलिपा, कुमरिपा, चवरिपा (जवरि=अजपालिपा), मणिभद्रा (योगिनी), मेखलापा (योगिनी), कनखलापा (योगिनी), कलकलपा, कन्तालीपा (कन्थालीपा), धहुलिपा (धहुरिपा), उधलिपा (उधरिपा), कपालपा (कमलपा), किलपा, सागरपा, सर्वभक्षपा, नागबोधिपा, दारिकपा, पुतुलिपा, पनहपा (उपानहपा), कोकालिपा, अनङ्गपा, लक्ष्मीकरा (योगिनी), समुदपा र भलिपा (व्यालिपा) ।

चौर्य-ना० [सं०] चोरको काम; चोरी ।

चौर्यक-ना० [सं०] चोरी; चौर-कर्म ।

चौर्य-रत-ना० [सं०] गुप्त मैथुन ।

चौर्य-वृत्ति-ना० [सं०] चोरीबाट गरिने जीविका; चोरको व्यवसाय ।

चौल-ना० [सं०] द्वि-जातिको षोडश कर्ममध्ये एक; चूडा-कर्म; मुण्डन; गोदान ।

चौल-कर्म-ना० [सं०] चूडा-कर्म; मुण्डन ।

चौलानी-ना० [चामल+पानी] चामल पखालेको पानी ।

चौलाने-ना० [ने०] लुङ्गेको साग ।

चौवन्न-वि० [चवन्न] चवन्न ।

चौवन्नौ-वि० [चवन्नौ] चवन्नौ ।

चौवालीस-वि० [चवालीस] चवालीस ।

चौवालीसौ-वि० [चवालीसौ] चौवालीसौ ।

चौशाला-ना० [सं० चतुश्शाल] बीचमा चोक भई चारैतिर घेरिएको घर; चौघरा ।

चौसट्टि-वि० [चौसट्टि+यौ] गन्दै लैजाँदा चौसट्टीको सङ्ख्यामा परेको; चौसट्टी सङ्ख्याको ।

चौसट्टी-वि० [प्रा० चउसट्टि] १. साठी र चारका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. साठी र चारको योग-सङ्ख्या; ६४-को अङ्क ।

चौसल्ला-ना० [चार+शाल] १. चार फर्दा भएको शाल ।

२. राजा-महाराजाहरूबाट विशेष उत्सवमा विशेष कार्य-कर्ताहरूलाई चार फर्दा भएको शाल ओढाएर गरिने सम्मान ।

चौसाला-वि० [चार+साल] चार वर्षको; चार-वर्षे ।

चौहट्टी-ना० [चौहट्टी] चारैतिरको साँध; चार किल्ला; चौहट्टी ।

चौहत्तर-वि० [प्रा० चौहत्तरि] १. सत्तरी र चारका योग-सङ्ख्या । २. (ना०) सत्तरी र चारको संयुक्त सङ्ख्या; ७४-को अङ्क ।

चौहत्तरौं-वि० [चौहत्तर+औं] गन्दै लैजाँदा चौहत्तरको सङ्ख्यामा पुगेको; चौहत्तर सङ्ख्याको ।

चौहत्ता-वि० [सं० चतुर+हस्त] चार हात लामो; चार-हाते ।

चौहट्टी-ना० [चार+हट्ट] चौतर्फको सिमाना; चार किल्ला ।

च-च-अव्य० [अनु०] १. चुकचुकाउँदा जिभ्राको टुप्पो तालुमा जोरी कण्ठबाट निकालिने शब्द । (क्रि० यो०)

२. चुकचुकाउँदा जिभ्राका टुप्पाले माथिल्ला दाँतको फेदमा स्पर्श गरी कण्ठबाट च-च शब्द गर्ने किसिम; चुकचुकाउने किसिम ।

च्यपाइ-ना० [च्यप्+आइ] च्याप्ने किसिम वा क्रिया ।

च्यपाइ-ना० [च्यपाउ+आइ] च्यपाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

च्यपाइनु-सं० क्रि० [च्यप्+आइ+नु] च्याप्न लाइनु; ('च्याप्नु'-को क० क्रि०) ।

च्यपाउनु-सं० क्रि० [च्यप्+आउ+नु] च्याप्न लाउनु; ('च्याप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

च्यप्ट्याइ-ना० [च्यप्ट्याउ+आइ] च्यप्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

च्यप्ट्याइ-सं० [चेप्टि+याइ] चेप्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

च्यप्ट्याइनु-सं० क्रि० [च्यप्ट्याउ+इ+नु] चेप्टो पारिनु; ('च्यप्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

च्यप्ट्याउनु-सं० क्रि० [चेप्टि+याउ+नु] चेप्टो पार्नु; चेप्ट्याउनु; ('चेप्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

च्यप्ट्याहट-ना० [च्यप्टि+आहट] च्याप्टिने किसिम वा क्रिया ।

च्यवन-ना० [सं०] १. चुहुनु; टप्कनु; क्षरण । २. अश्विनी-कुमारले औषधि गरेर बूढोबाट जवान तुल्याइएका ऋषि ।

च्यवनप्राश-ना० [सं०] श्वास, कास-नाशक र बल-वर्द्धक एक प्रसिद्ध आयुर्वेदीय औषधि ।

च्यौख-ना० [च्यौखु] च्यौखु ।

च्यौख-ना० [ने०] काठ चिर्दा करौंती नच्यापियोस् भनी चिरिसकेका ठाउँमा घुसाने-कीलो; चिरामा घुसारिने चुकुल ।

च्यौखु-ना० [ने०] हिमालयमा हुने भनी प्रसिद्ध सेतो भावको सिंह; च्यौख ।

च्याखे-ना० [ने०] १. जूवामा दाउ वस्ने खेलाडीहरूबाहेक अरुले थापेको पैसा। २. त्यस्तो पैसा थाप्ने व्यक्ति।
 च्याखे-धर्ना-ना० [च्याखे+धर्ना] च्याखेले जस्तो धर्ना कस्तु; डेग नचली धर्ना कस्तु।
 च्याख्ता-ना० [ने०] १. पिँढा वा कुट्टा मसिनो नभई खस्रो भएको अन्नको कण। २. छयाकन। ३. छोक्रो।
 च्याँ-च्याँ-क्रि० यो० [अनु०] १. साना बालकहरू हुने किसिम। २. चराका बच्चाहरू कराउने किसिम; च्याउँ-च्याउँ।
 च्याँडिनु-अ० क्रि० [च्याँडि+इ+नु] च्याँडिनु; ('च्याँडिनु'-को भा० क्रि०)।
 च्याँडिनु-अ० क्रि० [ने०] च्याँडिनु।
 च्याँडिनु-अ० क्रि० [च्याँडि+इ+नु] एकासि रिसाएर बोलिनु; ('च्याँडिनु'-को भा० क्रि०)।
 च्याँडिनु-अ० क्रि० [ने०] एकासि रिसाएर बोलिनु; झर्कनु।
 च्याँसे-वि० [ने०] दुब्लो; चाउरे; सुकुटे।
 च्याइनु-स० क्रि० [च्याउ+इ+नु] चियाइनु; ('च्याउनु'-को क० क्रि०)।
 च्याई-क्रि० यो० [अनु०] १. तातेका धातुका भाँडा-वर्तनमा चिसो वस्तु वा पानी पर्दा शब्द आउने किसिम। २. तातेका घिउ-तेलमा तरकारी आदि ओइरँदा हुने शब्द।
 च्याउँ-च्याउँ-क्रि० यो० [अनु०] १. धेरै कराउने किसिम। २. दिक्क लाग्ने गरी करकर गरिरहने किसिम; कचकच गर्ने किसिम।
 च्याउँतो-वि० [ने०] उराठ-लाग्दो; विरक्त-लाग्दो; नरमाइलो।
 च्याउ-ना० [प्रा० छत्ताअ] वर्षा ऋतुमा भई, काठ, दुङ्गा, बाँस, गोबर आदिमा उम्रने विभिन्न रङ्गका छत्राकार एक जातको नरम वनस्पति। (यसका खान हुने र नहुने अनेक जात छन्।)
 च्याउनु-स० क्रि० [च्याउ+नु] चियाउनु।
 च्याकुलच्याई-क्रि० यो० [ने०] दुइ जनाले दुइतिर समाती झुन्डाएर लाने वा ल्याउने किसिम; झ्याइँकुटी; च्याकुल-झ्याइँ।
 च्याकुलझ्याइँ-क्रि० यो० [च्याकुलच्याइँ] च्याकुलझ्याइँ।
 च्याखुरो-ना० [चाखुरो] चाखुरो।
 च्याङ-च्याङ-क्रि० यो० [अनु०] विशेष गरी बूढा-बूढीहरूको कचकच; फतफत।
 च्याङ-च्याङ-वि० [च्याङ-च्याङ+ए] कचकचे; च्याङ-च्याङ गर्ने।
 च्याङ्ग्रे-ना० [च्याङ्ग्रे+ए] १. च्याङ्ग्रे वेच्न ल्याउने व्यक्ति। (वि०) २. च्याँसे; सिकुटे।
 च्याङ्ग्रे-ना० [ने०] १. हिम-प्रदेशमा हुने जीउभरि लामा-लामा झ्यापुल्ले राँ हुने एक जातको बाख्रो। (वि०) २. च्याङ्ग्रे; च्याँसे।
 च्याट-च्याट-क्रि० यो० [अनु०] लस्सादार वस्तु टाँसिने किसिम।

च्याट्ट-क्रि० यो० [चिटिक्क] चिटिक्क; चिट्ट। २. ठिक्क मिल्ने किसिम। ३. लस्सादार वस्तु टाँसिने किसिम।
 च्यात-चुत-क्रि० यो० [च्यात्+चुत (फाँ०)] लुगा-फाटो, कागत-पत्र आदि उपेक्षापूर्वक च्यात्ने किसिम।
 च्याताइ-ना० [च्यात्+आइ] च्यात्ने किसिम वा क्रिया।
 च्याताच्यात-ना० [च्यात्+च्यात्] १. परस्परमा एकले अर्काको वस्तु धमाधम च्यात्ने काम। २. धमाधम च्यात्ने काम।
 च्यातिनु-स० क्रि० [च्यात्+इ+नु] १. कपडा, कागत आदि टुक्रिनु; फाट्नु; चिथडा हुनु। २. चिरिनु; ('च्यात्नु'-को क० क्रि०)।
 च्यात्नु-स० क्रि० [सं० चुट्+नु] १. कपडा, कागत आदि टुक्र्याउनु; फार्नु; चिथडा पार्नु। २. फट्टाउनु; चिर्नु।
 च्यान्टा-वि० [चट्ट] सानो कदको; चिटिक्क परेको।
 च्याप-च्याप-क्रि० यो० [अनु०] १. लस्सादार पदार्थ टाँसिने किसिम; च्याट-च्याट। २. गर्मी, परिश्रम वा धकले मुख सुक्ने किसिम। ३. नरम पदार्थ चपाउँदा शब्द आउने किसिम।
 च्यापिनु-स० क्रि० [चाप्+इ+नु] करेपमा परिनु; च्याप्ने काम होइनु; ('चेप्नु'-को भा० क्रि०)।
 च्यापिनु-स० क्रि० [च्याप्+इ+नु] अँठ्याइनु; च्याप्ने काम गरिनु; ('च्याप्नु'-को क० क्रि०)।
 च्यापु-ना० [सं० चिबुक] १. तलतिरका दाँत रहने मुखको अवयव; तलतिरका गिजा। २. मुखभित्रको तालु। ३. चिउँडो।
 च्यापु-ना० [ने०] एक जातको च्याङ्ग्रे; सानो जातको च्याङ्ग्रे।
 च्यापुजु-ना० [च्याप्ज्यू] च्याप्ज्यू।
 च्यापुज्यू-ना० [च्याप्ज्यू] च्याप्ज्यू।
 च्याप्जु-ना० [च्याप्ज्यू] च्याप्ज्यू।
 च्याप्ज्यू-ना० [चिर+पूज्य] धेरै पुस्तामाथिका बाजे-बराज्यू।
 च्याप्टिनु-अ० क्रि० [च्याप्टि+इ+नु] चेप्टो परिनु; ('च्याप्टिनु'-को भा० क्रि०)।
 च्याप्टिनु-अ० क्रि० [चेप्टि] चेप्टो पर्नु; चेप्टिनु।
 च्याप्टी-काँटा-ना० [च्याप्+काँटा] स्त्री-जातिले कपाल च्यापेर अड्याउन शिरमा घुसाने एक किसिमको काँटा; कपाल च्याप्ने काँटा।
 च्याप्टे-वि० [च्याप्टो+ए] च्याप्टो।
 च्याप्टे-सिउँडी-ना० [च्याप्टे+सिउँडी] पहुँलो फूल फुल्ने, पहुँलै फल फल्ने, लामा-लामा काँढै-काढा भएको बाक्लो पातका आकारको एक जातको सिउँडी; मदिसे-काँढो; कन्थारी।
 च्याप्टो-वि० [चेप्टो] चेप्टो; थेंचो।
 च्याप्नु-स० क्रि० [प्रा० चप्प+नु] १. दुइतिरबाट थिच्नु; अँठ्याउनु; दबाउनु। २. चलन नदिनु; कब्जामा लिनु।

३. आश्रय लिनु; संरक्षणमा राख्नु । ४. दिसा, पिसाव रोग आदिले बेसरी ग्रस्त गर्नु ।

च्याप्प-क्रि० यो० [च्याप्] १. लस्सादार पदार्थ टाँसिने किसिम ।

२. गर्मी वा श्रमले मुख सुक्ने किसिम । ३. उम्कन नसक्ने गरी समाउने किसिम; अँठ्याउने किसिम ।

च्याप्सो-ना० [च्याप्] १. च्याप्ने औजार । २. एउटै फल्याक चिरी, बीचमा कब्जाजस्तो तुल्याई, पट्याउनु र खोलन हुने गरी बनाइएको पुस्तक राख्ने सानो खटिया; कापे ।

च्याप्सो-ना० [च्याप्सो] १. घुमेको तीखो टुप्पो हुने एक किसिमको छुरी । (वि०) २. दुब्लो; पातलो; च्याँसे ।

च्याब्जु-ना० [ने०] नेपालका पूर्वी प्रदेशमा रहने लिम्बू-जातिको ढोलजस्तो एक प्रकारको बाजा ।

च्यामा-ना० [च्यामे] च्यामे ।

च्यामूठी-ना० [च्याम्म+मूठी] मूठी बाँदै फुकाउँदै गरेर देखाउने साना-साना बालकहरूको खेल ।

च्यामे-ना० [नेवा० च्यामखल] सर-सफाइको काम गर्ने एक जाति ।

च्याम्पटी-ना० [नेवा० च्याम्पती] लप्सीको बीयाँ ।

च्याम्म-क्रि० यो० [च्याप्प] बेसरी च्याप्ने, समाउने वा अँठ्याउने किसिम ।

च्यार्र-क्रि० यो० [अनु०] कपडा, कागज आदि च्यात्तिँदा शब्द आउने किसिम ।

च्यावन-ना० [सं०] चुहाउनु; टप्काउनु; क्षरण ।

च्यास्स-क्रि० यो० [ने०] हल्कासित छुने वा बिस्ने किसिम; च्वास्स ।

च्याह्रँ-च्याह्रँ-क्रि० यो० [अनु०] साह्रै साना बालक रुने किसिम; च्याँ-च्याँ ।

च्याहान-ना० [चिहान] चिहान; मृतकलाई पोल्ने वा गाड्ने स्थान ।

च्याहाने-वि० [च्याहान+ए] १. च्याहानको; मसान-सम्बन्धी । (ना०) २. च्याहान-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; मसाने ।

च्युत-वि० [सं०] १. चुहेको; झरेको । २. पतित; भ्रष्ट । ३. आफ्नो स्थान वा पदबाट खसेको; स्थान-भ्रष्ट ।

च्युत-संस्कृति-ना० [सं०] व्याकरण-विरुद्ध पदको प्रयोग गर्दा हुने काव्यको एक दोष ।

च्युति-ना० [सं०] १. च्युत हुनु; चुहुनु; खस्नु । २. आफ्नो स्थान वा पदबाट भ्रष्ट हुनु । ३. गुद-द्वार । ४. योनि ।

च्यू-ना० [चिउँ] चिउँ ।

च्यूटी-ना० [चिउँटी] चिउँटी ।

च्यूँडो-ना० [चिउँडो] चिउँडो ।

च्यूत-ना० [सं०] आँपको रूख ।

च्यूरा-ना० [चिउरा] चिउरा ।

च्यूला-ना० [चिउला] चिउला ।

च्यूली-ना० [चिउली] चिउली ।

च्यूँ-च्यूँ-ना० [चेइ-चेइ] चेइ-चेइ ।

च्यूँचे-ना० [च्यूँ-च्यूँ] सुँगुर; बँदेल ।

च्यूँच्यूँ-क्रि० यो० [अनु०] १. ठूलो स्वरले मूसा कराउने किसिम । २. सुँगुर, बँदेल आदि कराउने किसिम ।

च्यूँठ-ना० [चूक] ज्यादै अमिलो स्वाद; अति अमिलो स्वाद ।

च्यूँठ-वि० [च्यूँठो] ज्यादै कालो; चिल्लो कालो ।

च्यूँठे-वि० [च्यूँठ+ए] ज्यादै अमिलो; अत्यन्त अमिलो ।

च्यूँठे-वि० [च्यूँठ+ए] अति कालो; च्यूँठ ।

च्यूँई-क्रि० यो० [अनु०] १. तातेका घातु, पत्थर आदिमा पानी पर्दा शब्द आउने किसिम । २. तातेका तेल, घिउ आदिमा तरकारी ओइरँदा शब्द आउने किसिम; इवाई ।

च्यूँईथ्यूँ-क्रि० यो० [अनु०] तातेका घिउ, तेल आदिमा चिसो पदार्थ पर्दा शब्द आउने किसिम ।

च्यूँवक-क्रि० यो० [अनु०] शब्द आउने गरी म्वाई खाने किसिम ।

च्यूँट-क्रि० यो० [ने०] १. धागो, डोरी आदि चुँडिने किसिम; चटक्क । २. कुनै काम तुरुन्त गर्ने किसिम; सट्ट । ३. तुरुन्त; चाँडो ।

च्यूँप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. कुनै रसिलो वस्तु मुखमा हाली एकै चोटि चपाउने किसिम । २. म्वाई खाने किसिम; चुम्बन गर्ने किसिम ।

च्यूँफी-ना० [नेवा०] बाँसका सिन्काको एक प्रकारको कूचो ।

च्यूँम-च्यूँम-क्रि० यो० [अनु०] १. चाम्रो पदार्थ चपाउँदा शब्द आउने किसिम । २. घमाघम म्वाई खाने किसिम ।

च्यूँम्म-क्रि० यो० [अनु०] रसिलो पदार्थ चपाउँदा शब्द आउने किसिम ।

च्यूँम्ल्याड्ड-क्रि० यो० [अनु०] पानीमा चोबिने किसिम; इवाम्ल्याड्ड ।

च्यूँर्र-क्रि० यो० [अनु०] १. कपडा, कागज आदि च्यात्दा आवाज आउने किसिम; च्यूँर्र । २. घिउ, तेलले पानी भएका वस्तु झान्दा शब्द आउने किसिम; इवार्र ।

च्यूँस्स-क्रि० यो० [ने०] १. सानो-तिनो काँडो बिस्ने किसिम । २. आगोले हल्कासँग पोल्ने किसिम । ३. कटु वचन बिम्बे किसिम ।

छ

छ-देवनागरी वर्ण-मालाका व्यञ्जन-वर्णको सातौँ अक्षर । यसको उच्चारण तालु-स्थानबाट हुन्छ । च-वर्णको द्वितीय वर्ण ।

छ-ना० [प्रा० छट्टि] १. तीन र तीनको योग-सङ्ख्या; पाँचपछिको सङ्ख्या । (वि०) २. त्यति सङ्ख्याको ।
छ-अ० क्रि० [सं० अस्ति] 'हुनु' क्रियाको प्रथम-पुरुष, एक-

वचन, वर्तमान-कालिक अस्तित्व बुझाउने शब्द ।
 छँटाइ-ना० [छाँट्+आइ] छाँट्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
 छाँट-काँट पार्ने किसिम ।
 छँटाइनु-अ० क्रि० [छँटाउ+इ+नु] बहुलाइनु; ('छँटाउनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 छँटाइनु-स० क्रि० [छँटाउ+आउ+नु] छाँट्न लाइनु; छाँट
 पारेर कटाउनु; ('छँटाउनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छँटाउनु-अ० क्रि० [छाँटा+आउ+नु] छाँटा चढ्नु; सक्नु;
 बहुलाउनु ।
 छँटाउनु-स० क्रि० [छाँट्+आउ+नु] छाँट्न लाउनु; काट-
 छाँट पार्ने लाउनु; ('छाँट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छँटाहा-वि० [छाँटा+आहा] बहुलाहा; सक्काहा; पागल ।
 छँटुवा-वि० [छाँट्+उवा] १. छाँटिएको; ताछिएको । २.
 छानिएको; छनुवा ।
 छँडुली-वि० [छाँट] १. छाले; उत्ताउली (स्त्री) । २.
 मर्यादामा नवसेकी; छाड़ा (स्त्री) ।
 छँडुलो-वि० [छाड़ा] रण्डीबाज; व्यभिचारी ।
 छँडुल्याई-ना० [छँडुली+याई] १. छँडुली हुनाको भाव;
 छालेपन । २. छाड़ा हुनाको भाव; अनुशासन-
 हीनता ।
 छँदाइ-ना० [छाँट्+आइ] छाँट्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 छँदाइ-ना० [छँदाउ+आइ] छँदाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 छँदाइनु-स० क्रि० [छँदाउ+इ+नु] छाँट्न लाइनु;
 ('छँदाउनु'-को क० क्रि०) ।
 छँदाउनु-स० क्रि० [छाँट्+आउ+नु] छाँट हाँल लाउनु;
 ('छाँट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छँटुवा-वि० [छाँट्+उवा] खुट्टामा बाँधिएको; छाँटिएको ।
 छइ-ना० [ने०] हात्तीलाई पछि हटाउन माहुतेले सङ्केत
 गर्ने शब्द ।
 छक-ना० [छक्क] छक्क पर्नु; चकित हुनु; आश्चर्य;
 अचम्म ।
 छकड़ा-ना० [छक्का] १. तीनै पासामा दुइ-दुइ फुट्टी पर्ने दाउ;
 छ फुट्टी मात्रको पासाको एक दाउ । २. तीनै पासामा दुवा-
 दुवा पर्दा हुने पासाका खेलको एक दाउ । ३. छक्कै-छक्का
 पर्दामात्र जुग चालेर खेलिने पासाको एक खेल ।
 छकड़ा-ना० [सं० शकुट] प्रायः मानिसले ठेलेर, लगिने
 माल-मत्ता ओसारने गाड़ी ।
 छकल्ली-वि० [छ+कल्ली] १. छ वटा कल्ली जोरेर बनाइएको
 (ना०) २. एक विशेष प्रकारको नेपाली टोपी ।
 छकल्ली-वि० [छक्क] १. नकल पार्ने; नकली । २. छुकछुके;
 चञ्चले ।
 छकाइ-ना० [छकाउ+आइ] छकाउने किसिम वा क्रिया;
 झुक्याइ ।

छकाइ-ना० [छक्क+आइ] छकिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 छकाइनु-स० क्रि० [छकाउ+इ+नु] झुक्याइनु; ('छकाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 छकाउनु-स० क्रि० [छक्क+आउ+नु] १. झुक्याउनु;
 छक्क्याउनु । २. छक्क पार्नु; जिल्ल्याउनु । ३. छल्नु । ४.
 ढाँट्नु; फट्याई गर्नु ।
 छकाट्ट-ना० [ने०] केही पनि नहुनु; नितान्त अभाव हुनु;
 शून्यता ।
 छकार-ना० [सं०] 'छ'-अक्षर; च-वर्गको दोस्रो अक्षर ।
 छकाल-ना० [ने०] १. मध्याह्न काल । २. सूतसान अवस्था;
 सन्नाटा; निछ्याम ।
 छकावट-ना० [छक्क+आवट] छकाउने वा छकिने किसिम,
 क्रिया वा भाव; छकाइ; झुक्याउनु ।
 छकिइनु-अ० क्रि० [छकि+इ+नु] छलमा परिनु; ('छकिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 छकिनु-अ० क्रि० [छक्क+इ+नु] १. छलमा पर्नु; झुकिनु ।
 २. छलिनु । ३. बिरिनु; भुल्नु । ४. जिल्लिनु; छक्क
 पर्नु । ५. ठगिनु; ठगीमा पर्नु; धोखामा पर्नु ।
 छकु-बन्जार-ना० [नेवा०, छकु+वाणिज्य (सं०)] आफ्ना
 जीउले बोकेर माल-मत्ता बजारमा लगी बेच्ने
 व्यापारी ।
 छकु-बन्जारी-ना० [छकु-बन्जार+ई] छकु-बन्जारको काम
 वा पेशा ।
 छक्क-क्रि० यो० [सं० चकित] १. आश्चर्यमा पर्ने किसिम;
 चकित हुने किसिम । २. पक्क; जिल्ल । ३. दङ्ग ।
 छक्का-वि० [छ] छ-दोबर; छक्के (दुनोट पढ्दाको
 शब्द) ।
 छक्का-ना० [प्रा० छक्क] १. सोह्र वा आठ कौडीले खेलिने
 जूवाको एक दाउ । २. ताशको छ फुट्टीवाला पत्ती । ३.
 तीनै पासामा दुइ-दुइ हुँदा पर्ने पासाको एक दाउ ।
 छक्का-पन्जा-ना० [छक्का+पन्जा] १. चलाकी; छटेलपन ।
 २. अनावश्यक सम्बन्ध वा वास्ता ।
 छक्काल-ना० [छकाल] छकाल ।
 छक्किइनु-अ० क्रि० [छक्कि+इ+नु] छकिइनु; ('छक्किनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 छक्किनु-अ० क्रि० [छकिनु] छकिनु ।
 छक्के-वि० [छक्का] छक्का; छ-दोबर (दुनोट पढ्दाको
 शब्द) ।
 छक्क्याइ-ना० [छकि+याइ] छकिने किसिम वा क्रिया ।
 झुक्याइ ।
 छक्क्याइ-ना० [छक्क्याउ+आइ] छक्क्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 छक्क्याइनु-स० क्रि० [छक्कि+याइ+नु] छकाइनु ।
 छक्क्याउनु-स० क्रि० [छक्क+याउ+नु] छकाउनु ।

छक्क्याहट-ना० [छक्कि+याहट] छक्किने किसिम वा क्रिया;
छक्क्याइ ।
छचल्किइनु-अ० क्रि० [छचल्कि+इ+नु] तरल पदार्थ चलिनु;
(‘छचल्किनु’-को भा० क्रि०) ।
छचल्किनु-अ० क्रि० [छाल+चल्+इ+नु] पानी आदि
पन्यालो पदार्थ ठक्कर खाएर हल्लनु; तरल पदार्थ
चलनु ।
छचल्क्याइ-ना० [छचल्क्याउ+आइ] छचल्क्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
छचल्क्याइ-ना० [छचल्कि+याइ] छचल्किने किसिम, क्रिया
वा भाव; छचल्क्याहट ।
छचल्क्याइनु-स० क्रि० [छचल्क्याउ+इ+नु] पन्यालो पदार्थ
हल्लाइनु; (‘छचल्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।
छचल्क्याउनु-स० क्रि० [छचल्कि+याउ+नु] पानी आदि
पन्यालो पदार्थ हल्लाउनु; (‘छचल्किनु’-को प्रे० क्रि०) ।
छचल्क्याहट-ना० [छचल्कि+आहट] छचल्किने किसिम,
क्रिया वा भाव; छचल्क्याइ ।
छ-चार-ना० [छ+चार] दुइ पासामा दुवा-दुवा र एक पासामा
छक्का पर्ने पासाको दाउ; दशको दाउ ।
छटक्क-क्रि० यो० [छट्क] १. एकै पटकमा काटेर छिन्ने
किसिम; चटक्क । २. छट्केर पन्छने किसिम ।
छटछट-क्रि० यो० [अनु०] १. छड्कँदा शब्द आउने किसिम;
छड्छड । २. धमाधम काटिने वा छिनिने किसिम ।
छटछटती-क्रि० यो० [छटछट+ती] १. एकपछि अर्को काट्ने
किसिम; छपछपी; छपछपती । २. छड्कने किसिम;
छटछटी ।
छटछटी-क्रि० यो० [छटछट+ई] १. धमाधम काट्ने किसिम;
छटाछट; छपछपी । २. छड्कने किसिम ।
छटनी-ना० [छाँट+नी] १. छाँट्ने काम; कुनै पदार्थमा
मिसिएको कुनै वस्तुलाई छुट्ट्याउने काम । २. कुनै सङ्घटन-
बाट अनावश्यक मानिसहरूलाई निकाल्ने काम ।
छटपट-क्रि० यो० [ने०] १. शारीरिक वा मानसिक
पीडाबाट अर्धै हुने किसिम । (ना०) २. बेचैनी;
छटपटी ।
छटपटाइ-ना० [छटपटाउ+आइ] छटपटाउने किसिम,
क्रिया वा भाव; छटपटी ।
छटपटाइनु-अ० क्रि० [छटपटाउ+इ+नु] छटपटी लागिनु;
(‘छटपटाउनु’-को भा० क्रि०) ।
छटपटाउनु-अ० क्रि० [छटपट+आउ+नु] १. शारीरिक वा
मानसिक वेदनाले अर्धै हुनु; छटपटी लाग्नु । २. तुल-
बुलाउनु; हड्बडाउनु । ३. अस्पटाउनु ।
छटपटिइनु-अ० क्रि० [छटपटि+इ+नु] छटपटाइनु;
(‘छटपटिनु’-को भा० क्रि०) ।
छटपटिनु-अ० क्रि० [छटपट+इ+नु] १. छटपटाउनु; छटपटी
गर्नु । २. अस्पटाउनु । ३. हड्बडाउनु; तुलबुलाउनु ।

छटपटी-ना० [छटपट+ई] १. शारीरिक वा मानसिक वेदना-
बाट भएको अर्धै वा चञ्चलता । २. बेचैनी; घबराहट ।
३. हड्बडी; तुलबुली ।
छटपटे-वि० [छटपट+ए] १. छटपट भएको; छटपटिएको;
छटपट गर्ने । २. चटपटे; हड्बडे ।
छटपट्याइ-ना० [छटपटि+याइ] छटपटिने किसिम, क्रिया
वा भाव; छटपट्याहट; छटपटी ।
छटपट्याहट-ना० [छटपटि+याहट] छटपटिने किसिम,
क्रिया वा भाव; छटपटी; छटपट्याइ ।
छटा-ना० [सं०] १. प्रकाशका किरणहरूको समूह; कान्ति;
दीप्ति । २. शोभा; सौन्दर्य । ३. समूह; समुदाय ।
छटाक-ना० [सं० षोडशांश] १. एक पाउको चतुर्थांश; सेरको
सोह्रौं भाग । (वि०) २. त्यति परिमाणको ।
छटाछट-क्रि० यो० [छटछट] धमाधम काट्ने वा छिन्ने किसिम;
छटछटी ।
छटाछटी-क्रि० यो० [छटाछट+ई] धमाधम कुनै काम गर्ने
किसिम; झटाझट ।
छटेल-वि० [सं० छट्ट] चलाक; धूर्त; छट्ट; चतुरो ।
छट्कनु-अ० क्रि० [छट्को] छटछट शब्द आउने गरी पाक्नु;
छड्कनु ।
छट्कनु-अ० क्रि० [उछिट्टि+नु] पन्छनु; उमक्नु; पृथक्
हुनु ।
छट्का-ना० [छाँद] हात्तीका पछाडिका खुट्टा बाँध्ने
डोरी ।
छट्काइ-ना० [छट्काउ+आइ] छट्काउने किसिम वा क्रिया;
छड्कने गरी पकाउने किसिम वा क्रिया ।
छट्काइ-ना० [छट्क+आइ] छट्कने गरी पाक्ने किसिम,
क्रिया वा भाव; छड्काइ ।
छट्काइ-ना० [छट्काउ+आइ] छट्काउने वा उछिट्ट्याउने
किसिम, क्रिया वा भाव ।
छट्काइ-ना० [छट्क+आइ] छट्कने वा उमक्ने किसिम वा
क्रिया ।
छट्काइनु-स० क्रि० [छट्काउ+इ+नु] छटछट शब्द आउने
गरी पकाइनु; छड्काइनु; (‘छट्काउनु’-को क० क्रि०) ।
छट्काइनु-स० क्रि० [छड्काउ+इ+नु] १. छप्काइनु; काटिनु;
छड्काइनु; (‘छट्काउनु’-को क० क्रि०) । २. उमकाउनु
उछिट्ट्याउनु ।
छट्काउनु-स० क्रि० [छट्क+आउ+नु] छटछट शब्द
आउने गरी पकाउनु; (‘छट्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।
छट्काउनु-स० क्रि० [छटक्क+आउ+नु] १. छटाछट काट्नु ।
२. उमकाउनु; उछिट्ट्याउनु; (‘छट्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।
छट्किइनु-अ० क्रि० [छट्कि+इ+नु] उमक्ने वा जोगिने
होइनु; छड्किनु; (‘छट्किनु’-को भा० क्रि०) ।
छट्किइनु-अ० क्रि० [छड्कि+इ+नु] छटछट शब्द आउने
गरी पाकिनु; (‘छट्किनु’-को भा० क्रि०) ।

छट्किनु-छत्र-पति

छट्किनु-अ० क्रि० [छट्क+इ+नु] १. छट्किनु। २. छट्किने होइनु; ('छट्किनु'-को भा० क्रि०)।

छट्के-वि० [छट्के] छट्के।

छट्को-ना० [छट्को] छट्किने क्रिया; छट्को।

छट्क्याहट-ना० [छट्क+याहट] छट्किने किसिम वा क्रिया; छट्काइ।

छट्ट-क्रि० यो० [अनु०] १. एकै चोटि छिन्ने किसिम; चटक्क। २. झट्ट; तुरन्त।

छट्ट-वि० [छटेल] खूब बाठो; छटेल।

छट्ट्याइ-ना० [छट्ट+याइ] छट्ट हुनाको किसिम, क्रिया वा भाव।

छट्टी-ना० [सं० शर] लट्टी।

छड्किनु-अ० क्रि० [छड्को+नु] १. छड्छड शब्द आउने गरी पाक्नु; छट्केर पाक्नु। २. उछिट्टिनु; फुत्किनु। ३. उछिनेर चाँडो हिँड्नु।

छड्काइ-ना० [छड्काउ+आइ] छड्काउने किसिम वा क्रिया; छप्काइ।

छड्काइ-ना० [छड्क+आइ] छड्छड शब्द आउने गरी पाक्ने किसिम वा क्रिया।

छड्काइ-ना० [छड्काउ+आइ] छड्काउने किसिम वा क्रिया; छटछट शब्द आउने गरी पकाउने किसिम।

छड्काइनु-स० क्रि० [छड्काउ+इ+नु] छटछट शब्द आउने गरी पकाइनु; ('छड्काउनु'-को क० क्रि०)।

छड्काइनु-स० क्रि० [छड्काउ+इ+नु] छप्काइनु; काटिनु; ('छड्काउनु'-को क० क्रि०)।

छड्काउनु-स० क्रि० [छड्क+आउ+नु] १. छड्किने गरी उमाल्नु; छटछट शब्द आउने गरी पकाउनु। २. उछिट्ट्याउनु; भगाउनु; उडाउनु।

छड्काउनु-स० क्रि० [छटक्क+आउ+नु] छप्काउनु; काट्नु।

छड्किनु-अ० क्रि० [छड्कि+इ+नु] छड्छड शब्द आउने गरी पाकिनु; ('छड्किनु'-को भा० क्रि०)।

छड्किनु-अ० क्रि० [छड्क+इ+नु] १. छड्किनु। २. छड्छड शब्द आउने गरी पाकिनु। ३. उम्किनु; फुत्किनु; ('छड्किनु'-को भा० क्रि०)।

छड्के-वि० [छटक्क] १. टेढो; तेर्सो। (ना०) २. बीच-बीचको (जाँच); चेक। ३. छेकारो।

छड्को-ना० [छड्छड] अन्न आदि पकाउँदाको उमाल; छड्काइ; छटछट भएर उमल्नु।

छड्क्याहट-ना० [छड्कि+याहट] छड्किने किसिम वा क्रिया; छड्काइ।

छड्छड-क्रि० यो० [अनु०] छटछट।

छत्त-ना० [प्रा० छत्त] १. छानु; पाली। २. कवूतरवाजहरूले परेवा बसाल्नाका निमित्त उभ्याउने छत्राकार टाँड; परेवा बसाल्ने आडा।

छताछुल्ल-क्रि० यो० [ने०] पन्यालो पदार्थ जताततै पोखिने किसिम; छयालव्याल।

छतिपति-ना० [(फाँ०) छति+पति] १. इज्जत-आवरु; लाज-शरम। २. मर्यादा।

छतिवन-ना० [सं० सप्तपर्ण] प्रत्येक भेटनामा प्रायः सात-सात वटा पात हुने, लामा लामा कोसा फल्ने, साना-साना सेता फूल फुल्ने, दूध निकस्ने एक जातको रूख; सप्तपर्ण। (यसको दूध, बोक्रो आदि औषधीमा प्रयोग हुन्छ।)

छ-तीन-ना० [छ+तीन] एक पासामा पोटा, एक पासामा दुवा र एक पासामा छक्का पर्दा हुने दाउ; पासामा खेल्नमा नौको एक दाउ।

छतौरौ-ना० [ने०] भेडा, बाख्रा आदिको पाठो।

छता-ना० [प्रा० छत्त] छाता; छत्र।

छत्तीस-वि० [प्रा० छत्तीसा] १. तीस र छ-का योग-सङ्ख्याको। (ना०) २. तीस र छ-को योग-सङ्ख्या; ३६-को सङ्ख्या।

छत्तीस-जात-ना० [छत्तीस+जात] नेपाल-उपत्यकाका वर्णाश्रममा नपरेका समाजलाई स्थितिमल्लले कामका आधारमा विभाजन गरेका छत्तीस जातहरू [ज्यापू, बनी, मू (मुल्मी), दङ्गु (डङ्गोल), काहाभुजा, कुह्याले, दली, बलहजी (बुल), नली, युङ्गवार, गौको (गौं), चित्रकार (पुं), भाट (भार), छिपा, नकर्मि (कौ), नाउ, सर्मी (साल्मी), खौसा (खुसः), तिप्पा (तेपे), कल्थार, पुलपुल, कूना (कोना), गथु (गाथा), तत्ती, बल्ला, लमू, पिही, गौवा (गवाला), नन्दगौवा, बल्लमी, चेउ, आवा, पुःमां (भुस्याहा), सुवा, कोयेनासो र सुधाङ्ग (रजक)]।

छत्तीसा-वि० [छत्तीस] १. छत्तीस वा अनेक किसिमका दाउ-पेच जान्ने। २. धूर्त; छट्टू; खूब बाठो; चलाक। ३. नखर-माउली।

छत्तीसे-वि० [छत्तीसा] छत्तीसा।

छत्तीसौं-वि० [छत्तीस+औं] गन्दै जाँदा छत्तीसका सङ्ख्यामा परेको; छत्तीस सङ्ख्याको।

छत्र-ना० [सं०] १. छाता। २. सुनको दण्ड भएको, रत्न-जटित, मोतीको झालर लागेको छाता; एक राज-चिह्न।

छत्रक-ना० [सं०] १. च्याउ। २. माहुरीको छातो। ३. शिव-मन्दिर।

छत्र-चक्र-ना० [सं०] शुभ-अशुभ फल बताउने ज्योतिषको एक चक्र।

छत्र-छाया-ना० [सं०] आश्रय; आङ्ग-भरोसा।

छत्र-धर-ना० [सं०] छत्र-धारी; राजा।

छत्र-धार-ना० [सं०] १. छत्र-धारी; राजा। २. राजालाई छत्र ओढाउने सेवक; छाते।

छत्र-धारी-वि० [सं०] १. छाता ओढ्ने। २. छाता लिएर हिँड्ने। (ना०) ३. छाते। ४. राजा।

छत्र-पति-ना० [सं०] अधिपति; राजा।

छत्र-पत्र-ना० [सं०] १. स्थल-कमल । २. भोज-पत्रको रूप ।
 ३. छतिवन ।
 छत्र-भङ्ग-ना० [सं०] १. राज्यको नाश । २. राष्ट्रको स्वतन्त्रताको नाश । ३. ज्योतिषको एक योग ।
 छत्रा-ना० [सं०] च्याउ ।
 छत्राक-ना० [सं०] च्याउ ।
 छत्रिनु-अ० क्रि० [छत्रि+इ+नु] छकिइनु; झुकिइनु; ('छत्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 छत्रिक-ना० [सं०] छाता ओढ्ने व्यक्ति; छत्र-धारी ।
 छत्रिनु-अ० क्रि० [सं० छत्र+नु] १. छकिनु; झुकिनु ।
 २. जिल्लिनु; हिस्सिनु । ३. ठगिनु ।
 छत्री-ना० [सं० छत्र] १. कार्तिक शुक्ल एकादशीका दिन तुलसीको उत्सवका निमित्त मठमा बनाइने फूल-मालाको मण्डप । २. चोयाका चित्रामा पात छापी बनाइएको बर्खे ओढो; एक प्रकारको घुम । (वि०) ३. छाता ओढ्ने; छत्र-धारी ।
 छत्र्याइ-ना० [छत्रि+आइ] छत्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; छकाइ; छकावट ।
 छत्र्याइ-ना० [छत्र्याउ+आइ] छत्राउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 छत्र्याइनु-स० क्रि० [छत्र्याउ+इ+नु] छकाइनु; ('छत्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 छत्र्याउनु-स० क्रि० [छत्रि+याउ+नु] छकाउनु; जिल्ल्याउनु; ठगनु; ('छत्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छत्र्याहट-ना० [छत्रि+याहट] छत्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; छकाइ; झुकक्यान ।
 छत्र्वर-ना० [सं०] १. घर; गृह । २. कुञ्ज ।
 छद-ना० [सं०] १. ढाक्ने वस्तु; आवरण । २. छाला । ३. पखेटा । ४. पात ।
 छदन-ना० [सं०] १. ढाक्ने वस्तु; आवरण । २. छाला । ३. पखेटा । ४. पात ।
 छद-पत्र-ना० [सं०] भोज-पत्र ।
 छदाइ-ना० [छद्+आइ] छाद्ने किसिम, क्रिया वा भाव; वमन गराइ ।
 छदाइ-ना० [छदाउ+आइ] छदाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 छदाइनु-स० क्रि० [छदाउ+इ+नु] छाद्न लाइनु; ('छदाउनु'-को क० क्रि०) ।
 छदाउनु-स० क्रि० [छद्+आउ+नु] छाद्न लाउनु; वान्ता गराउनु; ('छाद्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छदि-ना० [सं०] १. छानु; पाली । २. बगीको छत ।
 छदुइ-ना० [छ+दुइ] दुइ पासामा पोट-पोट र एक पासामा छक्का हुँदा पर्ने दाउ; पासामा खेलको आठको एक दाउ ।
 छद्म-ना० [सं०] १. बदलेको (भेष); नकली (रूप) ।
 २. छल; कपट । ३. छानो; छत । ४. बहाना; निहुँ ।

छद्म-तापस-ना० [सं०] नकली तपस्वी; ढोंगी; पाखण्डी ।
 छद्म-वेश-ना० [सं०] वनावटी भेष; नकली वेश ।
 छद्म-वेशी-वि० [सं०] नकली रूप धारण गर्ने; भेष बदलेको ।
 छद्मिका-ना० [सं०] गुर्जो ।
 छद्मी-वि० [सं०] १. छद्म-वेश धारण गर्ने; भेष बदल्ने । २. कपटी; धोखेबाज ।
 छन्-अ० क्रि० [छ] १. 'हुनु' क्रियाको प्रथम पुरुष, बहु-वचनको, वर्तमान-कालिक रूप; 'छ'-को बहु-वचनमा प्रयोग हुने शब्द । २. 'छ'-को आदराधीन रूप ।
 छनक-ना० [सं० छन्न] एक जनालाई भनेझैं गरी अर्कोलाई गरिने छेड़; धोच-पेच; व्यङ्ग्योक्ति ।
 छनछन-क्रि० यो० [अनु०] १. रुपियाँ-पैसा आदि गन्दा शब्द आउने किसिम; खनखन । २. तातो धातुमा पानीका छिटा पर्दा शब्द आउने किसिम ।
 छनछनाइ-ना० [छनछनाउ+आइ] छनछनाउने किसिम, भाव वा क्रिया; छनछनाहट ।
 छनछनाइनु-अ० क्रि० [छनछनाउ+आइ+नु] छनछन आवाज निस्कनु; ('छनछनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 छनछनाउनु-अ० क्रि० [छनछन+आउ+नु] रुपियाँ, पैसा आदिको शब्द आउनु; छनछन आवाज निस्कनु ।
 छनछनाहट-ना० [छनछनाउ+आहट] छनछनाउने किसिम, क्रिया वा भाव; छनछनाइ ।
 छनछनी-क्रि० यो० [छनछन+ई] छनछन; खनखनी ।
 छनाइ-ना० [छान्+आइ] छान्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 छनाछन-क्रि० यो० [छनछन] रुपियाँ, पैसा आदि गन्दा शब्द आउने किसिम; खनखन; छनछन ।
 छनुवा-ना० [छाँद] हात्तीका अगाडिका दुइ खुट्टा जोल्छ्याई बाँध्ने साङ्गो ।
 छनुवा-वि० [छान्+उवा] १. छानिएको; छानेर झिकिएको । २. छान्ने स्वभावको ।
 छनोट-ना० [छान्+ओट] छान्ने काम; केलाउने काम; रोज्ने काम ।
 छनौटो-वि० [छान्+औटो] १. असलजति छानेर लिई बाँकी रहेको । (ना०) २. छान्ने भाँडो ।
 छन्द-ना० [सं०] १. इच्छा; अभिलाषा । २. छाँट; ढङ्ग । ३. चाल-चलन; बानी-बेहोर । ४. वर्ण, मात्रा आदिको गणनाअनुसार विराम आदिको नियम हुने वाक्य; वृत्त; पद्य ।
 छन्दक-ना० [सं०] १. रक्षक । २. वासुदेव । ३. गौतम बुद्धको सारथि ।
 छन्दन-ना० [सं०] रिझाउनु; खुशी पार्नु; प्रसन्न गर्नु ।
 छन्द-प्रबन्ध-ना० [सं०] छन्द बनाउनु; छन्दको रचना गर्नु ।
 छन्द-बन्द-ना० [छन्द+बन्ध] छाँट-काँट; ढाँचा-काँचा; रूप-रङ्ग ।
 छन्द-शास्त्र-ना० [सं०] छन्दको रचना गर्ने नियम र सिद्धान्त-

हर्षको विवेचना गरिएको शास्त्र; पिङ्गल-शास्त्र ।
 छन्दानुवृत्ति-ना० [सं०] रिझाउनु; खुशी पार्नु; प्रसन्न पार्नु ।
 छन्दित-वि० [सं०] १. प्रसन्न । २. सन्तुष्ट ।
 छन्दोग-ना० [सं०] साम-वेद गाउने व्यक्ति; साम-वेदी ।
 छन्दोदोष-ना० [सं०] छन्दमा मात्रा, वर्ण, यति आदि नमिल्दा हुने दोष; छन्दोभङ्ग ।
 छन्दोबद्ध-वि० [सं०] छन्दमा लेखिएको; पद्य-रूपमा रचिएको (काव्य) ।
 छन्दोभङ्ग-ना० [सं०] छन्दमा वर्ण, मात्रा, यति आदिको नियम बिग्रनु; छन्दोदोष ।
 छन्न-वि० [सं०] १. ढाकिएको; आच्छादित । २. लुप्त; अन्तर्धान भएको ।
 छपक्क-क्रि० यो० [अनु०] हतियारले सहसा हिर्काएर काट्ने किसिम ।
 छपछप-क्रि० यो० [अनु०] १. खुकुरी, तरवार आदिले धमाधम काट्ने किसिम; छप्काउने किसिम । २. हल्का तवरले भिजेका लुगा पछार्दा शब्द आउने किसिम; छुपछुप ।
 छपछपती-क्रि० यो० [छपछप+ती] छपछपी ।
 छपछपी-क्रि० यो० [छपछप+ई] १. छप्काउने किसिम । २. लुगा धुने किसिम; छपछप ।
 छपनी-ना० [ने०] चोयाले बनेको सोलीका आकारको जाँड छात्रे चाल्नी ।
 छपन्न-वि० [प्रा० छप्पण] १. पचास र छका योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. पचास र छको जम्मा सङ्ख्या; ५६-को अङ्क ।
 छपन्नौँ-वि० [छपन्न+औँ] गन्दै जाँदा छपन्न सङ्ख्यामा परेको; छपन्न सङ्ख्याको ।
 छपाइ-ना० [छपाउ+आइ] छपाउने किसिम, क्रिया वा भाव; छिपाइ ।
 छपाइ-ना० [छप्+आइ] छापने किसिम वा क्रिया; ब्लक, टाइप आदिबाट चित्र वा अक्षर निकाल्ने किसिम वा क्रिया; मुद्रण ।
 छपाइ-ना० [छपाउ+आइ] १. छपाउने वा मुद्रण गराउने किसिम, क्रिया वा भाव । २. मुद्रण गराएका बदलासा दिइएको मूल्य ।
 छपाइनु-स० क्रि० [छपाउ+इ+नु] छिपाइनु; ('छपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 छपाइनु-स० क्रि० [छपाउ+इ+नु] छापन लाइनु; ('छपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 छपाउनु-स० क्रि० [छप्+आउनु+नु] छापन लाउनु; मुद्रण गर्न लाउनु (पुस्तक, पुस्तिका आदि); ('छापनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छपाउनु-स० क्रि० [छिपाउ+नु] लुकाउनु; छिपाउनु ।
 छपाछप-क्रि० यो० [छपछप] १. एकपछि अर्को लगातार काट्ने किसिम; छपछपी । २. धान रोप्ने किसिम; छुपु-छुपु । ३. भिजेका लुगाहरू पछार्ने किसिम ।

छप्काइ-ना० [छप्काउ+आइ] छप्काउने किसिम वा क्रिया; खुकुरी आदिको हिर्काइ; कटाइ ।
 छप्काइनु-स० क्रि० [छप्काउ+इ+नु] खुकुरी, तरवार आदिले हानिनु; ('छप्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 छप्काउनु-स० क्रि० [छपक्क+आउ+नु] १. खुकुरी, तरवार आदिले हान्नु; काट्नु । २. छड्के पारेर काट्नु ।
 छप्को-ना० [छप्काउ] छप्काउँदाको पटक; काट्दाको पटक ।
 छप्को-ना० [ने०] १. अवसर; मौका । २. खेतमा धान रोप्ने काम; रोपाइ । ३. धारिलो हतियारले छप्काउने काम; छप्काइ ।
 छप्पड़-ना० [छोप्] झुपडी; छाप्रो; छप्पर ।
 छप्पन्न-ना० [प्रा० छप्पण] छपन्न ।
 छप्पन्नौँ-वि० [छप्पन्न+औँ] छपन्नौँ ।
 छप्पर-ना० [छप्पड़] छप्पड़ ।
 छब्बिस-वि० [छब्बीस] छब्बीस ।
 छब्बिसौँ-वि० [छब्बीसौँ] छब्बीसौँ ।
 छब्बीस-वि० [प्रा० छब्बीस] १. बीस र छको योग-सङ्ख्याको । (ना०) २. बीस र छको जम्मा सङ्ख्या; २६-को अङ्क ।
 छब्बीसौँ-वि० [छब्बीस+औँ] गन्दै जाँदा छब्बीस सङ्ख्यामा परेको; छब्बीस सङ्ख्याको ।
 छमछम-क्रि० यो० [अनु०] १. चाँप, घुँगुरा आदि बज्ने किसिम । २. स्याउला छिँवल्दा शब्द आउने किसिम ।
 छमछमाइ-ना० [छमछमाउ+आइ] छमछमाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 छमछमाइनु-अ० क्रि० [छमछमाउ+इ+नु] छमछम शब्द निस्कनु; ('छमछमाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 छमछमाउनु-अ० क्रि० [छमछम+आउ+नु] पाउजेब, घुँगुरा आदि बज्नु; छमछम शब्द निस्कनु ।
 छमछमाहट-ना० [छमछमाउ+आहट] छमछमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; छमछमाइ ।
 छमछमी-क्रि० यो० [छमछम+ई] १. पाउजेब आदि बज्ने किसिम; छमछम । २. स्याउला आदि छिँवल्दा शब्द आउने किसिम ।
 छम्कट्ट-वि० [ने०] १. ठिक्कको; सुहाउँदो । २. छरितो ।
 छम्कनु-स० क्रि० [सं० सिञ्चन+नु] पानी आदि पन्यालो पदार्थ छर्कनु; सेचन गर्नु ।
 छम्काइ-ना० [छम्क+आइ] छम्कने किसिम वा क्रिया; सेचन ।
 छम्काइनु-स० क्रि० [छम्काउ+इ+नु] छम्कन लाइनु; ('छम्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 छम्काउनु-स० क्रि० [छम्क+आउ+नु] छम्कन लाउनु; ('छम्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छम्किनु-स० क्रि० [छम्क+इ+नु] सेचन गरिनु; ('छम्कनु'-को क० क्रि०) ।
 छम्को-ना० [छम्क] पानीले छ्याप्ने काम; छम्कने क्रिया; सेचन; सिञ्चन ।

छयल्ल-वि० [छाले] छाले; बयल्ल; वित्पाते ।
 छयसट्टि-ना० [छयसट्टी] छयसट्टी ।
 छयसट्टिऔं-वि० [छयसट्टि+औं] गन्दै जाँदा छयसट्टीको सङ्ख्यामा पुगेको; छयसट्टी सङ्ख्याको ।
 छयसट्टी-ना० [प्रा० छट्टी] १. साठी र छको जम्मा सङ्ख्या; ६६-को अङ्क । (वि०) २. त्यति सङ्ख्याको ।
 छयहत्तर-ना० [प्रा० छहत्तरी] १. सत्तरी र छको जम्मा सङ्ख्या; ७६-अङ्क । (वि०) २. त्यति सङ्ख्याको ।
 छयहत्तरौं-वि० [छयहत्तर+औं] गणनाको क्रमले छयहत्तर सङ्ख्यामा पुगेको; छयहत्तर सङ्ख्याको ।
 छयान्नब्बे-ना० [प्रा० छनवइ] १. नब्बे र छको जम्मा सङ्ख्या; ९६-अङ्क । (वि०) २. त्यति सङ्ख्याको ।
 छयान्नब्बेऔं-वि० [छयान्नब्बे+औं] गन्दै लैजाँदा छयान्नब्बे सङ्ख्यामा पुगेको; छयान्नब्बे सङ्ख्याको ।
 छयालीस-ना० [छयालीस] छयालीस ।
 छयालीसौं-वि० [छयालीसौं] छयालीसौं ।
 छयालीस-ना० [सं० षट्चत्वारिंशत्] १. चालीस र छको जम्मा सङ्ख्या; ४६-को अङ्क । (वि०) २. त्यति सङ्ख्याको ।
 छयालीसौं-वि० [छयालीस+औं] गन्दै जाँदा छयालीस सङ्ख्यामा पुगेको; छयालीस सङ्ख्याको ।
 छयासीऔं-वि० [छयासी+औं] गणनाको क्रमले छयासी सङ्ख्यामा पुगेको; छयासी सङ्ख्याको ।
 छयासी-ना० [प्रा० छासीइ] १. असी र छको जम्मा सङ्ख्या; ८६-अङ्क । (वि०) २. त्यति सङ्ख्याको ।
 छर-छिमेक-ना० [फाँ० छर+छिमेक] गाउँ-घरको आस-पास; आफ्ना घरवर-परको ठाउँ; छिमेक ।
 छर-छिमेकी-वि० [छर-छिमेक+ई] वल्लो-पल्लो घरको; आफ्ना घरका नजिकै घर हुने; छिमेकी ।
 छराइ-ना० [छर्+आइ] छर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 छराइनु-स० क्रि० [छराउ+इ+नु] छर्न लाइनु; ('छराउनु'-को क० क्रि०) ।
 छराउनु-स० क्रि० [छर्+आउ+नु] छर्न लाउनु; ('छर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छरिछट्ट-क्रि० यो० [ने०] सानो र राम्रो हुने किसिम; चिटिक्क; चिरिच्याट्ट ।
 छरितो-वि० [ने०] १. सानो, राम्रो र छाँट परेको; चिटिक्क परेको; छम्कट्ट । २. हल्का । ३. फूतिलो ।
 छरित्याइँ-ना० [छरितो+याइँ] छरितो हुनाको किसिम, क्रिया वा भाव ।
 छरिनु-अ० क्रि० [छर्+इ+नु] १. फिँजिएर रहनु; बेथिति-सँग यत्र-तत्र फैलिनु । (स० क्रि०) २. छिरलो परिनु; छर्किनु; ('छर्नु'-को क० क्रि०) ।
 छरी-ना० [ने०] १. निधारमाथिको कपाल मिलाई काट्ने एक तरीका । २. कन्चटनिर छुराले दाह्री र कपाल छुट्टिने गरी काट्ने काम । ३. त्यसरी काटेको कपाल । ४. खेतको

छेउ र भित्तो सोझो पारी छाँट्ने काम ।
 छरवा-वि० [छर्+उवा] १. छरेको । २. छर्ने । (ना०) ३. कौड़ा छरेर हात्ते एक खेल ।
 छर्कनु-स० क्रि० [छर्+नु] छम्कनु; छिट्नु; छर्नु ।
 छर्काइ-ना० [छर्क+आइ] छर्कने किसिम वा क्रिया; छम्काइ ।
 छर्काइनु-स० क्रि० [छर्काउ+इ+नु] छर्कन लाइनु; ('छर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 छर्काउनु-स० क्रि० [छर्क+आउ+नु] छर्कन लाउनु; छराउनु; ('छर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छर्किनु-स० क्रि० [छर्क+इ+नु] छम्किनु; ('छर्कनु'-को क० क्रि०) ।
 छर्को-ना० [छर्] १. छर्ने काम; छर्कने क्रिया । २. छर्ने पटक; छर्कने चोटि ।
 छर्छर-क्रि० यो० [अनु०] पानी वा मसिना गेडाहरू अग्लो ठाउँबाट खस्दा शब्द आउने किसिम ।
 छर्छराउँदो-वि० [छर्छर+आउँदो] राम्ररी नपाकेको; जर्दो (अन्न) ।
 छर्छरी-क्रि० यो० [छर्छर+ई] १. शरीर कोरिएर वा फुटेर रगत निस्कने किसिम । २. छर्ने वा छरिने किसिम । ३. पातलो दिसा हुने किसिम ।
 छर्छरे-ना० [छर्छर+ए] छहरो; झरना; निर्झर ।
 छर्छर-ना० [छर्+छर (फाँ०)] १. बारीमा मकै आदि बीउहरू छर्ने काम; छराइ । २. छर्ने अन्न; अन्नका बीउहरू ।
 छर्द-ना० [सं०] वमन; छाद ।
 छर्दन-ना० [सं०] १. बान्ता; वमन । २. बिसन्चो; अस्वस्थता ।
 छर्दि-ना० [सं०] वमन; छाद ।
 छर्दिका-ना० [सं०] १. वमन; छाद । २. विष्णु-क्रान्ता लता ।
 छर्नु-स० क्रि० [प्रा० छडुइ+नु] १. यत्र-तत्र पार्नु; फिँजाउनु; छिरलनु; छिरलो पार्नु । २. खेतमा बीउहरू हाल्नु; । ३. छम्कनु; छर्कनु ।
 छर्ना-ना० [छर्] १. बन्दूकबाट छुट्टदा छरिएर जाने, टोटामा भरिएका साना-साना सीसाका गोली । २. केराउका गेडा साँघेर बनाएको एक प्रकारको अचार ।
 छर्नावाल-वि० [छर्ना+वाल] १. छर्ना हालेर हात्ते (बन्दूक) । २. छर्ना भएको ।
 छर्लङ्ग-क्रि० यो० [ने०] स्पष्टसँग देखिने किसिम; विना-बाधा-अड्काउ राम्ररी देखिने किसिम ।
 छर्लङ्गे-धान-ना० [ने०] एक जातको मसिनु धान ।
 छर्लङ्ङ-क्रि० यो० [छर्लङ्ग] छर्लङ्ग ।
 छल-ना० [सं०] १. झुववाउने काम; धोखा । २. ठगी; बेईमानी । ३. बहाना; निहुँ । ४. दुष्टचाइँ; दुष्टता ।
 छल-कपट-ना० [छल+कपट] छल्ने वा धोखा दिने काम; छल-छाम ।
 छल-कार-ना० [सं०] निहुँ; बहाना ।
 छल-कारी-वि० [छल-कार+ई] छल गर्ने; छल-कार गर्ने;

छलक्क-छाँट्नु

छली ।

छलक्क-क्रि० यो० [ने०] छचल्किने किसिम; छल्कने किसिम ।

छल-छन्द-ना० [सं०] छल-कपट; छल-छाम ।

छल-छन्दी-वि० [सं०] छल-छाम गर्ने; छल-कपट गर्ने ।

छलछल-क्रि० यो० [अनु०] १. गाई, भैंसीले मुत्ने किसिम; गाँत्याउने किसिम; छ्वाल-छ्वाल । २. डराएर मुत्ने किसिम; छुलछुल ।

छलछली-क्रि० यो० [छलछल+ई] १. गाई, भैंसी आदिले मुत्ने किसिम; छ्वाल-छ्वाल । २. डरले मुत्ने किसिम; छुलछुली ।

छल-छाम-ना० [छल+छाम] १. जाल-झेल; छल-कपट । २. आल-टाल ।

छल-छिद्र-ना० [सं०] छल-छाम; छल-कपट; धोखेबाजी ।

छलन-ना० [सं०] छल गर्नु; धोखा दिनु ।

छलफल-ना० [ने०] परस्परमा गरिने विचार-विमर्श; आपस्तको ऊहापोह; बहस ।

छल-बल-ना० [सं०] कुनै काम सिद्ध गर्नका निम्ति गरिएको कपटपूर्ण व्यवहार; छलपूर्वकको बल ।

छलाइ-ना० [छल्+आइ] छल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; झुक्क्याइ ।

छलाइ-ना० [छलि+आइ] छलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छलाइनु-सं० क्रि० [छलाउ+इ+नु] छल लाइनु; ('छलाउनु'-को क० क्रि०) ।

छलाउनु-सं० क्रि० [छल्+आउ+नु] छल लाउनु; ('छल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

छलिइनु-सं० क्रि० [छलि+इ+नु] हलबाट अलमलिएर छुट्टिइनु; ('छलिनु'-को भा० क्रि०) ।

छलिक-ना० [सं०] रूपकको एक भेद ।

छलित-वि० [सं०] छलिएको; धोखा दिइएको ।

छलिनु-अ० क्रि० [छल्+इ+नु] १. हल वा समूहबाट अलमलिएर छुट्टिनु; एकलो पर्नु । २. लक्ष्यमा प्रहार नलाग्नु; चुक्नु । ३. छलमा पर्नु; धोखामा पर्नु । (सं० क्रि०) ४. छल्ने होइनु; ('छल्नु'-को क० क्रि०) ।

छली-वि० [सं०] छल गर्ने; कपटी; धोखेबाज ।

छल्कनु-अ० क्रि० [छाल+नु] छाल उठ्नु; छचल्किनु ।

छल्काइ-ना० [छल्क+आइ] छल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; छचल्क्याइ ।

छल्काइ-ना० [छल्काउ+आइ] छल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छल्काइनु-सं० क्रि० [छल्काउ+इ+नु] छाल उठाइनु; ('छल्काउनु'-को क० क्रि०) ।

छल्काउनु-सं० क्रि० [छल्क+आउ+नु] छल्कने पार्नु; ('छल्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

छल्किनु-अ० क्रि० [छल्क+इ+नु] १. छाल उठिनु;

('छल्कनु'-को भा० क्रि०) । २. छल्कनु ।

छल्क्याइ-ना० [छल्क+याइ] छल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; छल्काइ; छचल्काइ ।

छल्क्याहट-ना० [छल्क+याहट] छल्कने किसिम वा क्रिया; छचल्क्याहट ।

छल्नु-सं० क्रि० [छल+नु] १. झुक्क्याउनु; छकाउनु; जिल्ल्याउनु । २. एकलो पारेर हिँड्नु । ३. कुनै विघ्न-बाधाबाट बच्ने उपाय गर्नु । ४. बोक्सीले दुःख दिनु ।

छल्ली-ना० [सं०] १. बोक्री; छाला । २. एक जातको लहरो । ३. सन्तान; सन्तति ।

छवाई-ना० [छाउ+आइ] छाउने किसिम वा क्रिया; छाना लाउने काम वा क्रिया ।

छवि-ना० [सं०] १. शोभा; सौन्दर्य । २. कान्ति; प्रभा । ३. चमक; चहक । ४. छाला; चर्म ।

छसाइ-ना० [छस्+आइ] छास्ने किसिम वा क्रिया; झँटाइ ।

छसाइ-छुसुड-ना० [अनु०] सुकेका पात आदि कुल्चँदा आवाज आउने किसिम; खसाइ-खुसुड ।

छहरो-ना० [सं० झर] अग्लो ठाउँबाट लगातार खसिरहेको पानीको प्रवाह; छाँगो; झरना ।

छहारी-ना० [छाया+आरी] रूख आदिको छाया; सियाल; छाया ।

छाँगो-ना० [छहरो] छहरो; झरना ।

छाँट-ना० [सं० छेदन] १. बनोटको ढङ्ग; ढाँचा । २. छाँटा; चेष्टा; छाड्नु ।

छाँट-काँट-ना० [छाँट+काँट] १. आकार-प्रकार । २. रङ्ग-ढङ्ग; चाल-चलन; बानी-बेहोर ।

छाँट-छुँट-ना० [छाँट्+छुँट (फाँ०)] छाँटेर ठीक पार्ने काम; काट-कुट ।

छाँटा-ना० [छाँट] १. चेष्टा; छाँट । २. स्वाड; ढाँचा । ३. ढङ्ग; चाला । ४. सनक; बहुलट्टी ।

छाँटा-ना० [छाँट] बोक्का छुट्ट्याएको दाल ।

छाँटिइनु-अ० क्रि० [छाँटि+इ+नु] उछिनेर अगि लागिनु; ('छाँटिनु'-को भा० क्रि०) ।

छाँटिइनु-अ० क्रि० [छाँटि+इ+नु] छाँट-काँट पारिनु; ('छाँटिनु'-को भा० क्रि०) ।

छाँटिनु-अ० क्रि० [छाँट्+इ+नु] १. छरितो चालसँग अरूलाई उछिनेर अगि लागी हिँड्नु । २. हलक्क बढेर पातलो शरीरको हुनु । ३. बोट, भूस आदिबाट हाँगा, पात अत्रहरू छुट्टिनु ।

छाँटिनु-सं० क्रि० [छाँट+इ+नु] १. छाँट-काँट पार्नु; ढाँचा पारिनु । २. अलि-अलि काटिनु; छिमलिनु; ('छाँट्नु'-को क० क्रि०) ।

छाँट्नु-सं० क्रि० [छाँट+नु] १. मिल्ने गरी काट्नु; छाँट पारेर काट्नु । २. हाँगा-बिँगा काट्नु; छिमल्नु । ३. कसिँगर, ढुटो आदि छुट्ट्याउनु । ४. कमसल वा रद्दी अंश

निकाली असल वा आवश्यक अंशजति मात्र राख्नु; छान-
बीन गर्नु । ५. खूब कुरा गर्नु; बेसरी तर्क गर्नु ।
छाँद-ना० [सं० छन्द] १. खुट्टामा हाल्ने बन्धन । २. अर्काको,
पाउ पर्नु; शरणमा पर्नु ।
छाँदिनु-सं० क्रि० [छाद्+इ+नु] पशुलाई खुट्टामा छाँद
हाल्नु; ('छाँदनु'-को क० क्रि०) ।
छाँदो-ना० [छाँद] छाँद ।
छाँदनु-सं० क्रि० [छाँद+नु] १. पशुलाई खुट्टामा बाँध्नु;
छाँद हाल्नु । २. पाउ पर्नु; शरण पर्नु ।
छाईछुई-क्रि० यो० [ने०] १. अनुचित किसिमले सम्पत्ति
सिद्धयाउने किसिम; अपव्यय गरेर धन उडाउने किसिम;
झाई-झुई । २. तातो धातुमा पानी पर्दा शब्द आउने
किसिम ।
छाईछुई-ना० [छात-छुत] छात-छुत; छुवाछूत; संसर्ग ।
छाइन-सं० क्रि० [छाउ+इ+नु] छाना बनाइनु; ('छाउनु'-
को क० क्रि०) ।
छाई-ना० [छोक्रो] पत्थर-कोइला बलेर बाँकी रहेका साना-
साना टुक्रा ।
छाउनी-ना० [सं० छादन] सेना राख्ने वा रहने ठाउँ;
शिविर; ब्यारेक ।
छाउनु-सं० क्रि० [सं० छद्+नु] १. छाना बनाउनु; छानु
हाल्नु । २. ढाक्नु; छोप्नु । ३. फिँज्नु; फैलाउनु ।
छाउरो-ना० [सं० शावक] कुकुर, स्याल आदि जनावरको
बच्चो ।
छाक-ना० [सं० चक्] १. तृप्त हुने गरी एक पटक खान पुग्ने
आहार; एक चोटि खाइने भोजन । २. भोजनको पटक ।
छाक-खल्को-ना० [छाक+खल्को] आशौचका निमित्त खल्को
हालेर छोडिने छाक; एक-दिने जूठो ।
छाको-ना० [छाक] १. बियाएका गाई-वस्तुलाई खान दिइने
नून । २. गाई-वस्तु चरेर फर्कदा गोठमा खान दिइने
खानेकुरो ।
छाग-ना० [सं०] १. बोको । २. बाख्रीको दूध ।
छागिका-ना० [सं०] बाख्री ।
छाइन-ना० [छाँट] १. छाँट । २. लक्षण । ३. आदत; बानी ।
छाडा-वि० [छाड्] कसैको बन्धन वा मर्यादामा नरहेको;
आफू-खुशी; स्वच्छन्द ।
छाडिइनु-सं० क्रि० [छाड्+इ+नु] छाडिने काम होइनु;
('छाड्नु'-को भा० क्रि०) ।
छाडिनु-सं० क्रि० [छाड्+इ+नु] त्याग गरिनु; छोडिनु;
('छाड्नु'-को क० क्रि०) ।
छाड्नु-सं० क्रि० [प्रा० छड्+नु] १. त्याग गर्नु; छोड्नु ।
२. बन्धनबाट मुक्त गर्नु; स्वच्छन्द गर्नु । ३. कुनै खाने वा
पिउने वस्तु नखाने वा नपिउने गर्नु; बार्नु । ४. छुट्टी दिनु;
विदा दिनु ।
छात-वि० [सं०] १. काटेको; छुट्ट्याइएको । २. निर्बल;

दुर्बल ।

छात-छूत-ना० [(फाँ०) छात+छूत] अस्पृश्यसँगको स्पर्श;
लसपस; छुवाछूत ।

छाता-ना० [प्रा० छत] घाम-पानीबाट बच्नाका निमित्त
ओढिने ओढो; छत्र ।

छाता-धारी-वि० [छाता+धारी] १. छाता ओढ्ने (व्यक्ति) ।
२. उडिरहेको वायु-यानबाट फाल-हाल्न छाताका किसिमको
विशेष साधन लिएको (सैनिक) ।

छाती-ना० [सं० छादी] १. वस्तिदेखि माथि गलासम्मको
शरीरको अगाडिपट्टिको अवयव; वक्ष-स्थल । २. साहस;
आँट । ३. दिल; हृदय ।

छातीदार-वि० [छाती+दार] १. उदार; दिलदार । २.
आँटिलो; साहसी ।

छाते-वि० [छाता+ए] १. छाता ओढ्ने; छातावाल । (ना०)
२. राजा-महाराजाहरूलाई छाता ओढाउने व्यक्ति; छाता
ओढाउने नोकर । ३. राजा-महाराजाहरूलाई पिठ्युँमा
बोकी यता-उति लैजाने नोकर ।

छातो-ना० [छाता] गाथ्री, झारी आदि भाँडा-बर्तनको मुखमा
फैलिएको अंश; फिँजिएको बिट ।

छात्र-ना० [सं०] १. विद्यार्थी; शिष्य; चेलो । २. एक जातको
माहुरी ।

छात्रक-ना० [सं०] १. छात्र; विद्यार्थी । २. एक जातका
माहुरीको मह ।

छात्र-गण्ड-ना० [सं०] तीक्ष्ण बुद्धि नभएको छात्र; मन्द बुद्धि
भएको छात्र ।

छात्र-दर्शन-ना० [सं०] एक-राते बासी दूधबाट शिकेको
नौनी ।

छात्र-वृत्ति-ना० [सं०] विद्यार्थीहरूलाई विद्याध्ययन गर्नाका
निमित्त दिइने जीविकाको साधन ।

छात्र-व्यंसक-ना० [सं०] मन्द बुद्धिको छात्र; धोक्ने
विद्यार्थी ।

छात्रा-ना० [सं०] विद्याध्ययनमा लागेकी स्त्री; स्त्री-
विद्यार्थी; शिष्या ।

छात्रालय-ना० [सं०] छात्रावास ।

छात्रावास-ना० [सं०] सामूहिक रूपमा विद्यार्थीहरू बस्ने
घर ।

छाद-ना० [सं० छद्] १. बान्ता; वमन । २. बान्ता गरेको
वस्तु ।

छाद-ना० [सं०] छाना; छत ।

छादक-वि० [सं०] १. छाना छाउने (व्यक्ति) । २. ढाक्ने;
छोप्ने ।

छादन-ना० [सं०] १. छाना; छत । २. ढाक्नु; छोप्नु ।
३. पर्दा ।

छादित-वि० [सं०] छोपिएको; ढाकिएको ।

छादिनी-ना० [सं०] छाला; चर्म ।

छादिनु-छाया-गणित

छादिनु-स० क्रि० [छाद्+इ+नु] बान्ता गरिनु; ('छाद्नु'-को क० क्रि०) ।

छादी-वि० [सं०] ढाक्ने; छोप्ने ।

छाद्नु-स० क्रि० [सं० छर्द्+नु] १. बान्ता गर्नु; वमन गर्नु ।
२. कसैलाई केही कुरो दिउँला वा गहँला भनी वचन दिनु ।
३. प्रकट गर्न नहुने कुरो भन्नु ।

छादिक-वि० [सं०] भेष बदलेको; कपट-वेश लिएको; छद्म-वेश-धारी ।

छान-छिन-ना० [(फाँ०) छान+छिन्] छिना-फाना ।

छान-चीन-ना० [छान्+चिन्] १. छान्ने र बिन्ने काम; केलाइ; चुनाइ । २. खोज-तलाश ।

छाना-ना० [छानु] छानु; छत ।

छानिनु-स० क्रि० [छान्+इ+नु] छान्ने काम गरिनु; ('छान्नु'-को क० क्रि०) ।

छानिनु-स० क्रि० [छान्+इ+नु] केलाइनु; ('छान्नु'-को क० क्रि०) ।

छानु-ना० [सं० छादन] घाम, पानी छेक्नाका निम्ति घरको सबभन्दा माथि लगाइने झिगटी, टिन, खर, पराल आदिको ढकना; छत; छादन ।

छानो-ना० [छानु] छानु ।

छान्दस-वि० [सं०] १. छन्द-सम्बन्धी । २. वेद-सम्बन्धी । ३. वेद जान्ने; वेद-पाठी ।

छान्दसीय-वि० [सं०] १. छन्द-शास्त्रको ज्ञाता । २. वैदिक; वेदज्ञ ।

छान्दोग्य-ना० [सं०] १. साम-वेदको एक ब्राह्मण भाग । २. दश उपनिषद्मध्ये एक ।

छान्नु-स० क्रि० [सं० क्षरण+नु] कपडा, जाली आदिद्वारा चालेर खसाल्नु; चालनीद्वारा छुट्ट्याउनु ।

छान्नु-स० क्रि० [सं० चयन] १. चाहिँदो वा असल वस्तु छुट्ट्याउनु; बिन्नु; केलाउनु । २. रोज्नु; मन परेको वस्तु छुट्ट्याई लिनु । ३. खोज्नु ।

छाप-ना० [सं० क्षेप] १. अक्षर वा चित्र कुँदिएको छापने साधन; मोहर । २. त्यसैबाट लाएको अक्षर वा चित्र; छपा । ३. साँचोमा ढालेर बनाएको चन्दनको टीको । ४. गहिरो प्रभाव; असर ।

छापछापती-क्रि० यो० [छोप्] १. कुनै कुराको खोजीमा धेरै मानिसहरू जताततै फैलिने किसिम; छ्यापछ्यापती । २. सर्वत्र फैलिने किसिम; फिँजिने किसिम ।

छापदानी-ना० [छाप+दानी] छापमा लगाउने मसी हाल्ने भाँडो; छाप-मसीको भाँडो ।

छाप-मसी-ना० [छाप+मसी] छापमा लाउने मसी; छापको मसी ।

छापा-ना० [छाप] १. छापिएका अक्षर वा चित्र; तसवीर । २. अखबार; पत्र-पत्रिका । ३. कपडा, कागत आदिमा बटुटा छापने साँचो । ४. नर्विसिने उपकार वा अपकारको

गहिरो प्रभाव । ५. आकस्मिक छोटो हमला ।

छापाखाना-ना० [छापा+खाना] पुस्तक, पत्र-पत्रिका, पर्चा आदि छापने ठाउँ; प्रेस; मुद्रणालय ।

छापामार-वि० [छापा+मार] छपा मान्ने; अचानक आक्रमण गर्ने (सैनिक) ।

छापिनु-स० क्रि० [छाप्+इ+नु] छापने काम गरिनु; ('छापनु'-को क० क्रि०) ।

छापिनु-स० क्रि० [छाप्+इ+नु] ढुङ्गा, ईँट आदिले जमीन ढाकिनु; ('छापनु'-को क० क्रि०) ।

छापे-वि० [छाप+ए] छाप लागेको; छाप भएको ।

छापे-मानु-ना० [छापे+मानु] सरकारी छाप लागेको, तामाको पुरानो मानु ।

छापनु-स० क्रि० [छाप+नु] १. ब्लक, टाइप आदिबाट चित्र वा अक्षर निकाल्नु । २. पुस्तक, पुस्तिका आदिको मुद्रण गर्नु । ३. छाप लाउनु; मोहर लाउनु । ४. छिप्नु (कपडा, कागत आदिमा) ।

छापनु-स० क्रि० [छोप्+नु] १. ईँट, ढुङ्गा, फल्याक आदिले जमीन ढाक्नु । २. एक किसिमको कपडालाई अर्को किसिमको कपडाले छोप्नु; खोल हाल्नु । ३. छोप्नु; ढाक्नु ।
छाप्रो-ना० [ने०] पूजाका सामग्रीहरू हाल्ने एक किसिमको थालजस्तो भाँडो ।

छाप्रो-ना० [छाप] काठ, बाँस पराल आदिले बनाइएको सानो घर; झुप्रो; झुपडी ।

छामछाम-छुमछुम-क्रि० यो० [छामछुम] आँखाले नहेरी यता-उति छोएर खोज्ने किसिम; छाम्ने किसिम; छाम-छुम ।
छाम-छुम-ना० [छाम्+छुम (फाँ०)] छाम्ने काम; आँखाले नहेरी यता-उति छुन काम ।

छामिनु-स० क्रि० [छाम्+इ+नु] छाम्ने काम गरिनु; आँखाले नहेरी यता-उति छोइनु; ('छाम्नु'-को क० क्रि०) ।

छाम्नु-स० क्रि० [छु+नु] १. आँखाले नदेखेर वा आँखा छोपेर यता-उति हातले छुनु; स्पर्शद्वारा वस्तुको अनुभव गर्नु । २. छुनु; स्पर्श गर्नु ।

छायाँ-ना० [छाया] छाया ।

छाया-ना० [सं०] १. प्रकाशलाई छेक्ने वस्तुको तदाकार प्रतिबिम्ब । २. प्रकाशलाई छेक्ने वस्तुको तदाकार प्रतिबिम्ब । ३. घाम छेकिने वा नलाग्ने ठाउँ; छहारी । ४. ऐना, पानी आदिमा देखिने प्रतिबिम्ब । ५. प्रायः कसैका साथ वा पछि लागिरहने व्यक्ति वा पदार्थ । ६. कुनै वस्तुको अनुकरण गरी बनेको वस्तु । ७. कुनै वस्तुसित मिल्दोजुल्दो अर्को वस्तु; अनुकृति । ८. सादृश्य; तुल्यता । ९. अन्धकार; तम । १०. आश्रय; सहारा । ११. चित्र वा तस्वीरमा अरू ठाउँमा भन्दा कम उज्जर भएको ठाउँ । १२. सूर्यकी पत्नी ।

छाया-कर-ना० [सं०] १. छाता ओढाउने; छाते । २. छाया पार्ने; छायादार ।

छाया-गणित-ना० [सं०] छायाका सहायताले ग्रहहरूको

गति थाहा पाउने गणितको एक सिद्धान्त ।
 छाया-ग्रह-ना० [सं०] ऐना ।
 छायाङ्क-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 छाया-चित्र-ना० [सं०] १. विशेष प्रकारको प्लास्टिक, काँच आदिका फलकमा कुनै वस्तुको छाया वा प्रतिबिम्ब पर्दा त्यसको आकृति उत्री त्यस फलकद्वारा छापिने तस्वीर; यन्त्र द्वारा खिचिने तस्वीर; फोटो । २. बाइस्कोप आदि-बाट देखिने चित्र ।
 छाया-चित्रण-ना० [सं०] छाया-चित्र उतार्ने काम; फोटो खिच्ने काम ।
 छाया-तरु-ना० [सं०] १. छायाको निमित्त बाटा-घाटामा लाइएको वृक्ष । २. टाढा-टाढासम्म छाया फैलिने रुख । ३. छतिवन ।
 छाया-देह-ना० [सं०] शरीरको छाया; देहको प्रतिबिम्ब ।
 छाया-द्रुम-ना० [सं०] छाया-तरु ।
 छाया-पथ-ना० [सं०] आकाश-गङ्गा; नीहारिका ।
 छाया-पुरुष-ना० [सं०] १. धेरै बेरसम्म घाममा आफ्नो छाया हेरी आकाशमा हेर्दा देखिने पुरुषाकृति । २. अदृश्य वा अपरिचित रूपमा कसैका पछि लाग्ने गुप्त-चर ।
 छायामय-वि० [सं०] छाया भएको; छाया-युक्त ।
 छायामान-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 छाया-यन्त्र-ना० [सं०] छायाद्वारा समय थाहा पाउने यन्त्र; धूप-घडी ।
 छाया-लोक-ना० [सं०] अदृश्य जगत्; स्वप्न-जगत् ।
 छायावाद-ना० [सं०] भौतिक जगत्लाई आलम्बन बनाई महत्सत्ताको अस्तित्वको अनुभव गराउने एक काव्य-शैली; रहस्यवाद ।
 छायावादी-वि० [सं०] छायावादका सिद्धान्तमा चलने; छायावादको अनुयायी ।
 छाया-सुत-ना० [सं०] शनैश्चर ।
 छारकाप्रो-ना० [छारो+कपडा] १. धामी-झाँकीहरूले डाइनी-बोक्सीको भेद हटाउनाका निमित्त अगुलाको ज्वालामा शाल-धूपको धूलोले हानी रोगीका शरीरमा ज्वाला पुर्‍याएर गरिने उपचार । २. गोडा आदिमा दम्को परेको वा त्यस्तै अरु पीडा निको पार्नाका निमित्त सेकन तताई कपडाले बेल्नेको लोहोरो, ईट, खरानी आदि । ३. त्यसैले सेक्ने काम । ४. आँखामा छारो हाल्ने काम ।
 छारतोस-ना० [?] वेगसित दौड्ने वा भाग्ने काम; सुईकुच्चा ।
 छारपन-ना० [?] हात्तीको एक पाखापट्टि कडी लगाई हौदा कस्ने डोरी ।
 छारस्ट-क्रि० यो० [ने०] १. खूबसित हप्काउने वा झाँट्ने किसिम । २. बरबाद हुने किसिम ।
 छारे-रोग-ना० [मूर्च्छा+रोग] धेरै मानिस, पानी, रातो, पहेँलो रङ्ग, बाजा आदि देख्ता-सुन्दा मूर्च्छा पर्ने रोग;

चरिपाई; मृगी; अपस्मार ।
 छारो-ना० [प्रा० छार] धूलो; मसिनु कसिँगर ।
 छाल-ना० [सं०] १. नदी, तलाउ, समुद्र आदि जलाशयमा पानी छचल्किएर उठेको पानीको लहर; लहरी; तरङ्ग । २. वोक्रो । ३. एक प्रकारको चिप्लो टल्कने लुगा ।
 छाला-ना० [सं० छाल] १. शरीरलाई ढाकेर रहेको चाम्रो पातलो मासु; चर्म; चमड़ा; खाला । २. वोक्रो ।
 छाली-ना० [छाला] दूध, दही आदिको तर ।
 छाले-वि० [सं० छल] १. अजमाएर नभएको कुरा गर्ने । २. उताउली; नखरमाली ।
 छाल्टिन-ना० [सं० शाट] सन वा पाटबाट बनेको चिप्लो एक प्रकारको कपडा ।
 छाल्याई-ना० [छाले+याई] छाले हुनाको भाव; उताउलो-पन ।
 छावा-ना० [प्रा० छाव] १. हात्तीको बच्चो । २. एक किसिम-को डस्ने कीरो ।
 छासछुस-क्रि० यो० [ने०] १. अलि-अलि यता-उति छरिने छर्ने वा छुट्ने किसिम । २. कुरा लाउने किसिम; चुवली हाल्ने किसिम ।
 छासछुसे-वि० [छासछुस+ए] १. कुरा लाउने; छुल्याहा । २. अलि-अलि बाँडिने वा छुट्ने (अन्न आदि) ।
 छासमिस-क्रि० यो० [(फाँ०) छास+मिस्] थरी-थरीका वस्तुहरू एकसाथ मिसिने किसिम; छ्यास-मिस ।
 छासमिसे-वि० [छासमिस+ए] मिसिएको; छास-मिस भएको; छ्यासमिसे ।
 छसिनु-सं० क्रि० [छास+इ+नु] बेसरी हप्काइनु; ('छासु'-को क० क्रि०) ।
 छस्तु-सं० क्रि० [ने०] बेसरी हप्काउनु; छारस्ट पार्नु; झपार्नु; झाँट्नु ।
 छास-छुस-क्रि० यो० [ने०] १. हल्का तवरले यत्र-तत्र छुने किसिम; चास-चुस । २. चित्त दुख्ने कुरो भन्ने किसिम ।
 छिक्-ना० [छिक्का] छिक्का; छिउँ ।
 छिकाइ-ना० [छिक्+आइ] छिक्ने किसिम वा क्रिया; छिउँ गराइ ।
 छिकाइनु-सं० क्रि० [छिकाउ+इ+नु] छिउँ गराइनु; ('छिकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 छिकाउनु-सं० क्रि० [छिक्+आउ+नु] छिउँ गराउनु; छिक्न लाउनु; ('छिक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छिक्नु-सं० क्रि० [छिक्+इ+नु] छिउँ गरिनु; ('छिक्नु'-को क० क्रि०) ।
 छिक्नु-वि० [छिक्+उवा] छिक् गर्ने; छिक्ने ।
 छिक्क-क्रि० यो० [छिक्] छिक्ने किसिम; छिउँ गर्ने किसिम ।
 छिक्का-ना० [सं० छिक्का] कुनै वस्तु नाकभित्र पर्दा वा रुघा लाग्दा नाकभित्र सगरगाएर वेगसित वायु निस्कनु; छिउँ; छिक् ।

छिक्नु-छिट्नु

३४६

छिक्नु-स० क्रि० [छिक्का] छिउँ गर्नु; छिक्का गर्नु।
 छिङ्-ना० [सं० छेद] भाँडा-बर्तन आदिमा परेको सानो प्वाल; कुपिल।
 छिङ्गी-ना० [नेवा० छैलि] घरको सबभन्दा तल्लो तलो; भइँ-तलो।
 छिबल-ना० [सं० क्षण] १. निश्चित समय; ताक। २. बाहान; पटक।
 छिबलाइ-ना० [छिबल्+आइ] छिबल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; हाँगा-बिँगा छाँट्ने किसिम वा क्रिया।
 छिबलाइ-ना० [छिबलाउ+आइ] छिबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 छिबलाइनु-स० क्रि० [छिबलाउ+नु] छिबल्न लाइनु; ('छिबलाउनु'-को क० क्रि०)।
 छिबलाउनु-स० क्रि० [छिबल्+आउ+नु] छिबल्न लाउनु; ('छिबल्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 छिबलिनु-स० क्रि० [छिबल्+इ+नु] हाँगा-बिँगाहरू छाँट्नु; ('छिबल्नु'-को क० क्रि०)।
 छिबल्नु-स० क्रि० [सं० छेदन] १. हाँगा-बिँगाहरू छाँट्नु। २. बाधा-अड्काउहरू हटाउनु; झमेला पन्छाउनु। ३. काम-काज आदि घटाउँदै जानु।
 छिः-वि० बो० [सं०] १. घीन बुझाउने शब्द; घीन लाग्दा भनिने शब्द। २. अरुचि वा निन्दा बुझाउने शब्द।
 छिः-छिः-दूर-दूर-ना० [छिः+छिः+दूर+दूर] धृणा र हेला गर्नु; तिरस्कार गर्नु।
 छिउँ-ना० [सं० छिक्का] छिक्नु; छिक्का।
 छिउँका-ना० [छिक्] छिक्नु; छिक्का।
 छिकछिके-ना० [ने०] छिनछिने।
 छिक्का-ना० [सं०] छिक्नु; छिउँ।
 छिचरो-वि० [सं० छिद्र] पङ्क्ति नमिलेको; बीच-बीचमा प्वाल परेको (दाँत)।
 छिचरो-वि० [सं० क्षुद्र] १. सत्य कुरा धक नमानीकन बोल्ने; निस्फिक्रीसँग बोल्ने; स्पष्ट वक्ता। २. निर्लज्ज भएर बोल्ने; ग्राम्य शब्द बोल्ने।
 छिच्याइ-ना० [छिचरो+याइ] छिचरो हुनाको भाव।
 छिचलाइ-ना० [छिचल्+आइ] छिचल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; छिचोलाइ।
 छिचलाइनु-स० क्रि० [छिचलाउ+इ+नु] छिचोलाइनु; ('छिचलाउनु'-को क० क्रि०)।
 छिचलाउनु-स० क्रि० [छिचल्+आउ+नु] छिचोलाउनु; ('छिचल्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 छिचलिनु-स० क्रि० [छिचल्+इ+नु] छिचोलिनु; ('छिचल्नु'-को क० क्रि०)।
 छिचल्नु-स० क्रि० [छिचोल्+नु] छिचोल्नु।
 छिचिक्कोटे-ना० [ने०] एक जातको चरो।
 छिचिमिरो-ना० [ने०] खड्गेरी परेका वेलामा जमीनबाट

निस्कने, पखेटा हुने, रातो रङ्गको, एक जातको कमिलो।
 छिचोलाइ-ना० [छिचोल्+आइ] छिचोल्ने किसिम वा क्रिया; कठिन काम सिद्ध्याउने किसिम वा क्रिया।
 छिचोलाइनु-स० क्रि० [छिचोलाउ+इ+नु] छिचोल्न लाइनु; ('छिचोलाउनु'-को क० क्रि०)।
 छिचोलाउनु-स० क्रि० [छिचोल्+आउ+नु] छिचोल्न लाउनु; ('छिचोल्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 छिचोल्नु-स० क्रि० [छिचोल्+इ+नु] लामो बाटो वा जङ्गल पार गरिनु; ('छिचोल्नु'-को क० क्रि०)।
 छिचोल्नु-स० क्रि० [सं० छिद्+नु] १. लामो बाटो वा जङ्गल पार गर्नु। २. वार-वार हुने गरी धोक्नु; छेड्नु। ३. कठिन काम सिद्ध्याउनु; टुङ्ग्याउनु। (अ० क्रि०) ४. पस्नु; छिर्नु।
 छिछिमटे-वि० [ने०] १. छुकछुके; चकचके। २. छरितो र हलको शरीरको; फूतिलो।
 छिछिमट्याइ-ना० [छिछिमटे+याइ] छिछिमटे हुनाको भाव; छुकछुकेपन।
 छिट्टाइ-ना० [छिट्+आइ] छिट्ने किसिम वा क्रिया; छम्काइ; छर्काइ।
 छिट्टाइनु-स० क्रि० [छिट्टाउ+इ+नु] छिट्नु लाइनु; छम्काइनु; ('छिट्टाउनु'-को क० क्रि०)।
 छिट्टाउनु-स० क्रि० [छिट्+आउ+नु] छिट्नु लाउनु; छम्काउनु; ('छिट्नु'-को क० क्रि०)।
 छिट्तिनु-स० क्रि० [छिट्+इ+नु] छर्किनु; छम्किनु; ('छिट्नु'-को क० क्रि०)।
 छिटो-ना० [छिट्] १. उछिट्टिएर गएको पानी; बूँद; जल-विन्दु। २. अस्पृश्य मानिसलाई छुँदा शुद्ध हुनाका निमित्त छर्किने जल।
 छिटो-क्रि० यो० [सं० शीघ्र] १. चाँडो; तुरन्त; शीघ्र। (वि०) २. चाँडो काम गर्ने; चलाक।
 छिटो-छरितो-वि० [छिटो+छरितो] कुशलतापूर्वक चाँडो काम गर्ने; छिटो र छरितोसँग काम गर्ने।
 छिट्कनु-स० क्रि० [छिट्+नु] १. छिट्नु; छम्कनु; सेचन गर्नु। २. छर्नु।
 छिट्काइ-ना० [छिट्क+आइ] छिट्कने किसिम वा क्रिया; छिट्टाइ; छम्काइ।
 छिट्काइ-ना० [छिट्काउ+आइ] छिट्काउने किसिम वा क्रिया।
 छिट्काइनु-स० क्रि० [छिट्काउ+इ+नु] छिट्कन लाइनु; ('छिट्काउनु'-को क० क्रि०)।
 छिट्काउनु-स० क्रि० [छिट्क+आउ+नु] छिट्कन लाउनु; ('छिट्कनु'-को क० क्रि०)।
 छिट्किनु-स० क्रि० [छिट्क+इ+नु] छिट्तिनु; छम्किनु; ('छिट्कनु'-को क० क्रि०)।
 छिट्नु-स० क्रि० [प्रा० छित्त+नु] १. पानी आदि पन्यालो

पदार्थ छर्कनु; छम्कनु; सेचन गर्नु । २. गेडा आदि छर्नु ।
 छिट्याइ-ना० [छिट्याउ+आइ] छिट्याउने किसिम वा क्रिया; सिससिमे पानी पर्ने किसिम वा क्रिया ।
 छिट्याइनु-अ० क्रि० [छिट्याउ+इ+नु] छिटा-छिटा पारेर झर्नु; ('छिट्याउनु'-को भा० क्रि०) ।
 छिट्याउनु-अ० क्रि० [छिट्+याउ+नु] छिटा-छिटा परेर झर्नु; बूँद झर्नु; मन्द वृष्टि हुनु ।
 छितर-बितर-क्रि० यो० [छिरल्] यता-उति छरिने किसिम; छिरलिने किसिम; छयान्न-व्यान्न ।
 छितरिइनु-अ० क्रि० [छितरि+इ+नु] इतरिइनु; पात्तिइनु; ('छितरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 छितरिनु-अ० क्रि० [छिचरो+इ+नु] इतरिनु; पात्तिनु; छिहिलिनु ।
 छित्याइ-ना० [छितरि+याइ] छितरिने किसिम वा क्रिया ।
 छित्याहट-ना० [छितरि+याहट] छितरिने किसिम वा क्रिया; छिहिल्याइ ।
 छिताहारी-ना० [छिटो+आरी] पानी नचल्ने स्त्री-सङ्ग्रह गर्ने पुरुष ।
 छित्वर-वि० [सं०] १. काट्न योग्य; काट्न सकिने । २. धोखे-बाज; धूर्त । ३. शत्रु ।
 छिदक-ना० [सं०] १. चट्याङ्क; वज्र । २. हीरा ।
 छिदि-ना० [सं०] १. बन्चरो । २. चट्याङ्क; वज्र । ३. काट्नु ।
 छिदिर-ना० [सं०] १. बन्चरो । २. चट्याङ्क; वज्र । ३. तरवार । ४. डोरी ।
 छिद्र-ना० [सं०] १. प्वाल; दुलो । २. अन्तर; धाँजो । ३. दोष; त्रुटि । ४. कमजोर पक्ष ।
 छिद्र-कर्ण-वि० [सं०] कान चिरिएको; कनफट्टा ।
 छिद्र-दर्शी-वि० [सं०] अर्काको दोष खोजी हिँड्ने; छिद्रान्वेषी ।
 छिद्रात्मा-वि० [सं०] १. आफ्नो दोष प्रकट गर्ने । २. दुष्ट स्वभावको; कपटी ।
 छिद्रानुजीवी-वि० [सं०] अर्काको दोष खोजेर हिँड्ने; छिद्रान्वेषी ।
 छिद्रानुसन्धानी-वि० [सं०] अर्काको दोष खोजी हिँड्ने; छिद्रान्वेषी ।
 छिद्रानुसारी-वि० [सं०] अर्काको दोष खोजी हिँड्ने; छिद्रान्वेषी ।
 छिद्रान्तर-ना० [सं०] बाँस, नर्कट आदि खोको वनस्पति ।
 छिद्रान्वेषण-ना० [सं०] अर्काको दोष निकाल्नु; अरूको दोष खोज्नु ।
 छिद्रान्वेषी-वि० [सं०] अर्काको दोष खोजी हिँड्ने; छिद्रान्वेषण गर्ने ।
 छिद्राफल-ना० [सं०] माजु-फल ।
 छिद्रित-वि० [सं०] प्वाल परेको; छिद्र पारिएको ।
 छिद्रोदर-ना० [सं०] पेटको एक रोग; क्षतोदर ।

छिन-ना० [प्रा० क्षण] ज्यादै थोरै समय; क्षण; निमेष ।
 छिन-छान-ना० [छिन्+छान (फाँ०)] छिन्ने काम; छिना-फाना; फछर्छोट ।
 छिनछिन-क्रि० यो० [अनु०] सुकेका कोसाहरू वा साना-साना मुजुराहरू बज्ने किसिम ।
 छिनछिने-ना० [छिनछिन+ए] पहुँलो फूल फुल्ने, केराउका जस्ता कोसा फल्ने एक जातको बोट । (यसबाट पाट निस्कन्छ ।)
 छिनाइ-ना० [छिन्+आइ] छिन्ने किसिम वा क्रिया ।
 छिना-फाना-ना० [छिन्+फाना (फाँ०)] १. लेन-देनको चुक्ती; फछर्छोट; छिन-छान । २. काम-कारवाईको फछर्छोट ।
 छिनार-ना० [सं० छिन्ना] १. रणडी; वेश्या । (वि०) २. छिहिलिएकी; पात्तिएकी । ३. व्यभिचारी ।
 छिनालिनु-सं० क्रि० [छिनाल्+इ+नु] चुँडालिनु; ('छिनाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 छिनाल्नु-सं० क्रि० [छिन्+नु] तानेर वा काटेर टुक्र्याउनु; चुँडाल्नु; छिन्नु ।
 छिनासिम-ना० [ने०] नेपालका जुम्ला जिल्लाको सदर मुकाम ।
 छिनिक-ना० [ने०] अचार खान हुने सान्साना बीयाँहरू फल्ने एक जातको झाडी ।
 छिनिनु-अ० क्रि० [छिन्+इ+नु] १. चुँडिनु; टुटिनु; टुक्रिनु । २. मुद्दा-मामिला आदि काम-काज टुङ्गिनु वा टुङ्ग्याउनु; ('छिन्नु'-को भा० क्रि०) ।
 छिन-ना० [सं० छिद्] ढुङ्गा कुँदने वा धातुहरूमा बुट्टा काट्ने रामोजस्तो तीखो औजार ।
 छिन्कनु-सं० क्रि० [सं० छिद्+नु] मोटो र मसिनो वस्तुहरू छुट्टिने गरी नाङ्गलो चलाउनु; एक किसिमसँग निफर्नु ।
 छिन्काइ-ना० [छिन्क+आइ] छिन्कने किसिम वा क्रिया; निफर्ने किसिम वा क्रिया ।
 छिन्काइनु-सं० क्रि० [छिन्काउ+इ+नु] छिन्कन लाइनु; ('छिन्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 छिन्काउनु-सं० क्रि० [छिन्क+आउ+नु] छिन्कन लाउनु; ('छिन्कनु'-को क० क्रि०) ।
 छिन्किनु-सं० क्रि० [छिन्क+इ+नु] छिन्कने काम गरिनु; ('छिन्कनु'-को क० क्रि०) ।
 छिन्न-वि० [सं०] १. काटिएको; खण्डित । २. बिगारिएको; बिग्रिएको; विनष्ट । ३. थाकेको; थकित ।
 छिन्न-कर्ण-वि० [सं०] कान चिरिएको; कनफट्टा ।
 छिन्न-केश-वि० [सं०] कपाल खौरेको; मुडिएको; मुण्डित ।
 छिन्न-द्वेष-वि० [सं०] सन्देह नभएको; द्विविधा नभएको ।
 छिन्न-नास-वि० [सं०] नाक काटिएको; नकटो ।
 छिन्न-नासिक-वि० [सं०] नाक काटिएको; नकटो ।
 छिन्न-भिन्न-वि० [सं०] १. काट-कुट गरिएको; टुक्र्याइएको;

खण्डित । २. बेथितिसँग यता-उति रहेको; छद्यान्न-व्यान्न ।

३. नष्ट-भ्रष्ट ।

छिन्न-मस्तक-वि० [सं०] टाउको काटिएको; मुर्कट्टा ।

छिन्न-मस्ता-ना० [सं०] आफ्नो काटिएको शिर आफ्नै हातमा राखी घोक्राबाट निस्केको रगत पिइरहेको दिगम्बर मूर्ति भएकी एक देवी; दश महाविद्या-अन्तर्गतकी एक देवी ।

छिन्न-मूल-वि० [सं०] अरैदेखि काटिएको; निर्मूल गरिएको ।

छिन्न-संशय-वि० [सं०] संशय नभएको; सन्देह-हीन ।

छिन्ना-ना० [सं०] १. गुर्जो; गुडूची । २. वेश्या; रण्डी ।

छिन्नु-अ० क्रि० [सं० छिन्न+नु] १. चुँड्नु; टुट्नु; टुक्रिनु ।

(स० क्रि०) २. टुक्र्याउनु; छिनाल्नु । ३. टुङ्गो लाउनु;

सिद्ध्याउनु । ४. तिर्नु; फछर्चाउनु ।

छिपछिप-क्रि० यो० [ने०] अलि-अलि पानी हुने किसिम;

जमीनको सतहमात्र छेपिने गरी पानी हुने किसिम ।

छिपछिपे-वि० [छिपछिप+ए] १. छिपछिप पानी भएको;

अलि-अलि पानी भएको । २. थोर-बहुत झोल भएको;

रसिलो (तरकारी आदि) ।

छिपा-ना० [छिप्] कपडा छिप्ने र रँगाने एक जाति ।

छिपाइ-ना० [छिपाउ+आइ] छिपाउने किसिम वा क्रिया;

लुकाइ; दबाइ ।

छिपाइ-ना० [छिपाउ+आइ] छिपाउने किसिम वा क्रिया;

कपडाहरू छिप्न लाउने किसिम वा क्रिया ।

छिपाइ-ना० [छिप्+आइ] छिप्ने किसिम वा क्रिया; कपडामा

रङ्गीन बुट्टाहरू छान्ने किसिम वा क्रिया ।

छिपाइ-ना० [छिप्+आइ] छिप्ने किसिम वा क्रिया;

लुकाइ ।

छिपाइनु-स० क्रि० [छिप्+आइ+नु] लुकाइनु; दबाइनु;

(‘छिप्नु’-को क० क्रि०) ।

छिपाइनु-स० क्रि० [छिप्+आइ+नु] कपडाहरू छिप्न लाइनु;

(‘छिप्नु’-को क० क्रि०) ।

छिपाउनु-स० क्रि० [छिप्+आउ+नु] लुकाउनु; दबाउनु;

नदेखिने ठाउँमा राख्नु; (‘छिप्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

छिपाउनु-स० क्रि० [छिप्+आउ+नु] कपडाहरू छिप्न लाउनु;

(‘छिप्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

छिपिनु-स० क्रि० [छिप्+इ+नु] कपडामा बुट्टाहरू छापिनु;

(‘छिप्नु’-को क० क्रि०) ।

छिपिनु-अ० क्रि० [छिप्+इ+नु] लुकिनु; (‘छिप्नु’-को

भा० क्रि०) ।

छिपी-ना० [छिपा] छिपा ।

छिपुवा-वि० [छिप्+उवा] रङ्गी-चङ्गी बुट्टा छापिएको;

छिपेको (कपडा) ।

छिप्नु-स० क्रि० [छिप्+नु] कपडामा बुट्टाहरू छान्नु ।

छिप्नु-अ० क्रि० [सं० छिप्+नु] लुक्नु; दन्नु; नदेखिने गरी

रहनु ।

छिप्पिइनु-अ० क्रि० [छिप्पि+इ+नु] कलिलो अवस्थाबाट

परिपक्व होइनु; (‘छिप्पिनु’-को भा० क्रि०) ।

छिप्पिनु-अ० क्रि० [ने०] १. फल-फूल आदि कमलो अवस्था-

बाट परिपक्व अवस्थामा पुग्नु । २. कलिलो अवस्थाबाट

प्रौढ हुनु; उमेरदार हुनु । ३. खसिनु । ४. धेरै दिनको

हुनु; पुरानो हुनु (रोग आदि) ।

छिप्प्याइ-ना० [छिप्पि+याइ] छिप्पिने किसिम वा क्रिया ।

छिप्प्याइनु-स० क्रि० [छिप्प्याउ+इ+नु] परिपक्व पारिनु;

(‘छिप्प्याउनु’-को क० क्रि०) ।

छिप्प्याउनु-स० क्रि० [छिप्पि+याउ+नु] फल-फूल आदि

बोटमै राखी परिपक्व पार्नु; (‘छिप्पिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

छिप्प्याहट-ना० [छिप्पि+याहट] छिप्पिने किसिम वा क्रिया;

छिप्प्याइ ।

छिमल-ना० [छिंवल] छिंवल ।

छिमलाइ-ना० [छिमल्+आइ] छिमल्ने किसिम वा क्रिया;

छिंवलाइ ।

छिमलाइ-ना० [छिमलाउ+आइ] छिमलाउने किसिम वा

क्रिया ।

छिमलाइनु-स० क्रि० [छिमलाउ+इ+नु] छिंवलाइनु;

(‘छिमलाउनु’-को क० क्रि०) ।

छिमलाउनु-स० क्रि० [छिमल्+आउ+नु] छिमल्न लाउनु;

छिंवलाउनु; (‘छिमल्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

छिमलिनु-स० क्रि० [छिमल्+इ+नु] छिंवल्लिनु; (‘छिमल्नु’-

को क० क्रि०) ।

छिमल्नु-स० क्रि० [छिंवल] छिंवल्लु ।

छिमाल-ना० [ने०] रुखमा उम्रने एक जातको घाँस ।

छिमेक-ना० [सं० समीप] आफ्नो घरनजीकको ठाउँ; घरको

आस-पासको ठाउँ; छर-छिमेक ।

छिमेकी-वि० [छिमेक+ई] छिमेकमा रहेको; आफ्नो घर-

वर-पर घर हुने; छर-छिमेकी ।

छिम्कनु-स० क्रि० [ने०] हर्युङ्गामा रहेको गट्टा उफारेर

हत्केलाले समाउनु; एक किसिमसँग गट्टा खेल्नु ।

छिम्काइ-ना० [छिम्क+आइ] छिम्कने किसिम वा क्रिया ।

छिम्काइनु-स० क्रि० [छिम्काउ+इ+नु] छिम्कन लाइनु;

(‘छिम्काउनु’-को क० क्रि०) ।

छिम्काउनु-स० क्रि० [छिम्क+आउ+नु] छिम्कन लाउनु;

(‘छिम्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।

छिम्किनु-स० क्रि० [छिम्क+इ+नु] छिम्कने काम गरिनु;

(‘छिम्कनु’-को क० क्रि०) ।

छिम्के-ना० [छिम्क+ए] छिम्केर खेल्ने गट्टाको एक खेल ।

छिम्के-झार-ना० [छिंक्का+झार] साना-साना पात र सेतो

भावका मसिना दानाजस्ता फूल फुल्ने एक जातको भई-

झार । (यसको नस हाल्दा खूब छिंक्का आउँछ । पिनासका

रोगमा यो झार औषधि लाग्छ ।)

छिम्क्याहट-ना० [छिम्क+याहट] छिम्कने किसिम वा क्रिया;

छिम्काइ ।

छिया-छिया-वि० [सं० छेदन] धेरै ठाउँमा काटिएर वा प्वाल परेर झुत्रो भएको; टुक्रा-टुक्रा परेको वा प्वाल-प्वाल परेको ।

छिरविर-क्रि० यो० [सं० चित्र-विचित्र] थरी-थरीका रङ्गहरूका साना-साना बुट्टाहरू एकै वस्तुमा रहने किसिम ।

छिरबिरे-वि० [छिरविर+ए] धेरै थरीका साना-साना रङ्गहरू भएको; छिरविर रङ्गको ।

छिरलाइ-ना० [छिरल्+आइ] छिरल्ने किसिम वा क्रिया ।

छिरलाइ-ना० [छिरलाउ+आइ] छिरलाउने किसिम वा क्रिया ।

छिरलाउनु-स० क्रि० [छिरल्+आउ+नु] छिरल्न लाउनु; ('छिरल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

छिरलिइनु-अ० क्रि० [छिरलि+इ+नु] छिरलो होइनु; ('छिरलिनु'-को भा० क्रि०) ।

छिरलिनु-स० क्रि० [छिरलि+इ+नु] यता-उति छरिनु; छ्यान्न-ब्यान्न हुनु; छिरलो हुनु; ('छिरल्नु'-को क० क्रि०) ।

छिरलो-ना० [छरि] यता-उति छरिनु; छ्यान्न-ब्यान्न हुनु; छिरैलिनु ।

छिरल्नु-स० क्रि० [छिरलो+नु] छिरलो पार्नु; यता-उति छर्नु; छ्यान्न-ब्यान्न पार्नु ।

छिरल्याइ-ना० [छिरल्+याइ] छिरलिने वा छिरल्ने किसिम वा क्रिया ।

छिराइ-ना० [छिराउ+आइ] छिराउने किसिम, क्रिया वा भाव; पसाइ ।

छिराइ-ना० [छिर्+आइ] छिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छिराइनु-स० क्रि० [छिराउ+इ+नु] पसाइनु; ('छिराउनु'-को क० क्रि०) ।

छिराउनु-स० क्रि० [छिर्+आउ+नु] पसाउनु; घुसानु; पसाल्नु; ('छिर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

छिरिनु-अ० क्रि० [छिर्+इ+नु] पसिनु; ('छिर्नु'-को भा० क्रि०) ।

छिर्का-छार्की-ना० [छिर्को+छार्की (फाँ०)] यत्र-तत्र परेका सान्साना छिर्काहरू; छिटा-छाटी ।

छिर्के-दाउ-ना० [छिर्के+दाउ] कुस्ती खेल्दा प्रतिद्वन्द्वीका पछिल्लिर आफ्नो खुट्टा लगाई घचेटी लडाउने दाउ ।

छिर्को-ना० [छिटो] छिटो; थोपो ।

छिर्नु-अ० क्रि० [छेड्+नु] १. पस्नु; भित्र जानु । २. अटाउनु ।

छिलाइ-ना० [छिल्+आइ] छिल्ने किसिम वा क्रिया ।

छिलाइ-ना० [छिलाउ+आइ] छिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छिलाइनु-स० क्रि० [छिलाउ+आइ+नु] छिल्न लाइनु; ('छिलाउनु'-को क० क्रि०) ।

छिलाउनु-स० क्रि० [छिल्+आउ+नु] छिल्न लाउनु;

('छिल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

छिल्नु-स० क्रि० [छिल्+इ+नु] छिल्किनु; ('छिल्नु'-को क० क्रि०) ।

छिल्कनु-स० क्रि० [छिल्+नु] १. बोक्रो छोडाउनु; छिल्नु; खोस्टा पर्याक्नु । २. ताछ्नु; खुर्कनु ।

छिल्काइनु-स० क्रि० [छिल्काउ+इ+नु] बोक्रा छुट्ट्याउन लाइनु; ('छिल्काउनु'-को क० क्रि०) ।

छिल्काउनु-स० क्रि० [छिल्क+आउ+नु] बोक्रो छुट्ट्याउन लाउनु; ('छिल्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

छिल्किनु-स० क्रि० [छिल्क+इ+नु] बोक्रो छोडाइनु; ('छिल्कनु'-को क० क्रि०) ।

छिल्को-ना० [सं० छल्लि] बोक्रो; खोस्टो ।

छिल्नु-स० क्रि० [सं० छल्लि+नु] १. बोक्रा छोडाउनु; छिल्कनु । २. ताछ्नु; खुर्कनु ।

छिल्लिइनु-अ० क्रि० [छिल्लि+इ+नु] छिहिलिइनु; ('छिल्लिनु'-को भा० क्रि०) ।

छिल्लिनु-अ० क्रि० [छिहिलि+नु] छिहिलिनु; इतरिनु; पात्तिनु ।

छिल्ल्याइ-ना० [छिल्लि+याइ] छिल्लिने किसिम, क्रिया वा भाव; छिहिल्याइ ।

छिस्कनी-ना० [छेस्कनी] छेस्कनी ।

छिहिलिइनु-अ० क्रि० [छिहिलि+इ+नु] पात्तिइनु; इतरिइनु; ('छिहिलिनु'-को भा० क्रि०) ।

छिहिलिनु-अ० क्रि० [सं० हेला+नु] निर्लज्जभ एर कुरा गर्नु; पात्तिनु; इतरिनु; छ्याङ्गिनु ।

छिहिल्याइ-ना० [छिहिलि+याइ] छिहिलिने किसिम वा क्रिया; इतरिने किसिम वा क्रिया ।

छिहिल्याइनु-स० क्रि० [छिहिल्याउ+इ+नु] छिहिलिन लाइनु; ('छिहिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

छिहिल्याउनु-स० क्रि० [छिहिलि+याउ+नु] छिहिलिन लाउनु; ('छिहिलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

छी-वि० बो० [सं० छि] घीन वा हेला प्रकट गरी बोलिने शब्द; छिः ।

छी-छी-वि० बो० [छी+छी] १. बेवास्ता वा घमण्ड प्रकट गरी बोलिने शब्द । २. घृणा प्रकट गर्दा भनिने शब्द ।

छोट-ना० [प्रा० छित्त] रङ्गी-बिरङ्गी बेल-बुट्टा पारी छिपेको एक प्रकारको कपडा ।

छु-अ० क्रि० [हु] 'हुनु' क्रियाको उत्तम-पुरुष, एक-वचनको रूप ।

छुइ-ना० [छु] छुनु; स्पर्श (बाल-बोलीमा) ।

छुक-ना० [ने०] १. मङ्गल; शुभ शकुन । २. छूत ।

छुकछुक-क्रि० यो० [ने०] चलिरहने किसिम; चकचक ।

छुकछुकी-क्रि० यो० [छुकछुक+ई] छुकछुक; चकचक ।

छुकछुके-वि० [छुकछुक+ए] छुकछुक गर्ने; चञ्चले;

छुकी-छुरा

चकचके ।

छुकी-वि० [छुक+ई] छुक भएको; लच्छिनी ।

छुकुनी-ना० [ने०] १. कर्कलाका डाँठ सुकाएर बनाइएका मसिना टुक्रा । २. बुरबुरे धूलो अचार ।

छुची-ना० [ने०] १. बन्दूकका टोटाको केपका केन्द्रमा जडिएको, घोडाँले ठक्कर लाग्दा भित्ररहेको बारूदलाई सल्काउने, कीलोजस्तो अवयव । २. भरुवा बन्दूकमा हालिने त्यस्तै किसिमको अवयव । ३. तेल, मट्टी-तेल आदि हाल्ने सोली । ४. दुइ नदीका बीचको सोतो परेको जमीन; नजीकै-नजीकै बग्ने दुइ नदीका बीचको जमीन ।

छुचुन्द्रे-ना० [छुचुन्द्रो+ए] केटा-केटीको एक खेल ।

छुचुन्द्रो-ना० [सं० छुचुन्दर] लामो थुनुनो र साना-साना आँखा हुने एक जातको गह्वाउने मूसोजस्तो प्राणी ।

छुच्चो-वि० [सं० क्षुद्र] १. सानो-तिनो कुराको पनि जिक्ती गर्ने; छोटो मिजासको । २. छुल्याहा; छुस्कर । ३. लोभी; किरन्टोकी ।

छुच्च्याइ-ना० [छुच्चो+याइ] छुच्चो हुनाको भाव ।

छुचुन्दर-ना० [सं०] छुचुन्द्रो ।

छुट-ना० [सं०] १. छुट्ने क्रिया; टूट; भूलबाट छुट्नु । (वि०) २. छुटेको; छोडिएको; भुलेको ।

छुटकारा-ना० [छुट्] १. छुट्टी; मुक्ति । २. फुसद; अवकाश ।

छुट-छाट-ना० [छुट्+छाट (फाँ०)] छुटेर बाँकी रहेको वस्तु ।

छुटफुट-ना० [छुट्+फुट्] १. छोडिने क्रिया; छुट; टट । (वि०) २. छोडिएको; छुटेको; छुट भएको ।

छुटाइ-ना० [छुट्+आइ] छुट्ने किसिम वा क्रिया ।

छुटाइ-ना० [छुटाउ+आइ] छुटाउने किसिम वा क्रिया; मुक्त गराउने किसिम वा क्रिया ।

छुटाइनु-सं० क्रि० [छुटाउ+इ+नु] बन्धनबाट मुक्त गराइनु; ('छुटाउनु'-को क० क्रि०) ।

छुटाउनु-सं० क्रि० [छुट्+आउ+नु] १. बन्धनबाट मुक्त गराउनु; स्वतन्त्र गराउनु । २. अलग गराउनु । ३. विराउनु; भूत गर्नु; ('छुट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

छुटिनु-अ० क्रि० [छुट्+इ+नु] छुट होइनु; ('छुट्नु'-को भा० क्रि०) ।

छुट्ट-वि० [छुट] १. अलग; भिन्न । २. फुट्टा; छुट्टा ।

छुट्टा-वि० [छुट्] १. अलग; भिन्न । २. फुट्टा; छुट्टो ।

छुट्टाछुट्टे-क्रि० यो० [छुट्टा+छुट्टा+ऐ] भिन्नाभिन्नै; बेग्ला-बेग्लै ।

छुट्टिइनु-अ० क्रि० [छुट्टि+इ+नु] छुट्टा होइनु; ('छुट्टिनु'-को भा० क्रि०) ।

छुट्टिनु-अ० क्रि० [छुट्टा+इ+नु] छुट्टा हुनु; भिन्न रहनु; अलग हुनु ।

छुट्टिनु-ना० [छुट्टि] छुट्टिने वा भिन्न हुने क्रिया; बिछोड; वियोग ।

छुट्टी-ना० [छुट] १. बिदा; अवकाश । २. छुटकारा; मुक्ति । ३. नाश; बरबादी ।

छुट्टी-छाट्टी-ना० [छुट्टी+छाट्टी (फाँ०)] बिल्कुल नाश; बिगार; सत्यानाश; बरबादी ।

छुट्टो-वि० [छुट्टा] एकलो; फुट्टो ।

छुट्ट्याइ-ना० [छुट्ट्याउ+याइ] छुट्ट्याउने किसिम वा क्रिया; अलग पार्ने किसिम वा क्रिया ।

छुट्ट्याइ-ना० [छुट्+आइ] छुट्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छुट्ट्याइनु-सं० क्रि० [छुट्ट्याउ+इ+नु] अलग पारिनु; ('छुट्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

छुट्ट्याउनु-सं० क्रि० [छुट्टि+याउ+नु] अलग पार्नु; भिन्न पार्नु; रोग वा दोष खुट्ट्याउनु; ('छुट्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

छुट्नु-अ० क्रि० [छुट्+नु] १. छुट हुनु; छोडिनु । २. टुट्नु; चुँडिनु; सम्बन्ध-विच्छेद हुनु । ३. बिरिनु; भुल्नु । ४. बन्धनबाट मुक्त हुनु; छाडा हुनु ।

छुत्ती-ना० [प्रा० छुत्ति] १. परस्परमा छोएर खेलिने एक खेल । २. यत्ता-उत्ताको दौड ।

छुट्टे-ना० [सं० क्षुधा] खाने इच्छा; रुचि ।

छुनु-सं० क्रि० [प्रा० छुव+नु] १. स्पर्श गर्नु; संसर्ग गर्नु । २. साँधी लाग्नु ।

छुनुमुनु-ना० [ने०] १. मुन्टो हल्लाएर खेलिने केटा-केटीको एक खेल । (क्रि० यो०) २. मुन्टो हल्लाउने किसिम ।

छुनुमुने-वि० [छुनुमुनु+ए] १. छुनुमुनु गर्ने । २. छुकछुके; चञ्चले (बालक) ।

छुप-ना० [सं०] १. झाडी; झाड । २. छुनु; स्पर्श । ३. युद्ध; लडाइँ । ४. वायु ।

छुपछुप-क्रि० यो० [अनु०] लुगा धुँदा बिस्तारै-बिस्तारै लुगा पछार्ने किसिम; छ्याप-छ्याप ।

छुपुछुपु-क्रि० यो० [अनु०] १. धमाधम धान रोप्ने किसिम । २. लगातार काट्ने किसिम; छपाछप । ३. लुगा धुँदा पछार्ने किसिम ।

छुरछुरे-वि० [ने०] चञ्चले; छुकछुके ।

छुरण-ना० [सं०] बकुवा ।

छुरबुर-वि० [ने०] १. लगभग; पुग-नपुग । (क्रि० यो०) २. माना, पाथी आदिमा खुकुलोसँग भर्ने किसिम । ३. गेडा-हरू जथाभावी छर्ने किसिम ।

छुरबुरे-वि० [छुरबुर+ए] १. लगभग; पुग-नपुग; छुरबुर । २. खुकुलो पारी भरेको; छुरबुर पारी भरेको ।

छुरा-ना० [सं० छुरी] १. चककूजस्तो कपाल खौरने एक किसिमको लाग्ने हतियार । २. टुप्पो तीखो भएको घोचेर प्रहार गरिने एक किसिमको सानु हतियार; छुरी ।

छुरा-ना० [सं०] चून ।

छुरिका-ना० [सं०] छुरी ।

छुरी-ना० [सं०] टुप्पो तीखो हुने घोचेर प्रहार गरिने एक प्रकारको सानो हतियार; सानो किसिमको छुरा ।

छुरो-वि० [सं० स्वच्छ] अरु थोक नमिसिएको; निर्मल; स्वच्छ (रगत, बालुवा आदि) ।

छुर्या-ना० [ने०] दूध वा महीको छोक्रा ।

छुर-क्रि० यो० [अनु०] अन्नहरू वा साना-साना गेडा-गेडीहरू खस्ता शब्द आउने किसिम ।

छुलछुल-क्रि० यो० [ने०] १. पिसाब फेर्ने किसिम । २. चञ्चल भएर चलने किसिम; चकचक ।

छुलछुलाइ-ना० [छुलछुलाउ+आइ] छुलछुलाउने किसिम वा क्रिया ।

छुलछुलाइनु-अ० क्रि० [छुलछुलाउ+इ+नु] चञ्चल होइनु; तुलबुलाइनु; ('छुलछुलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

छुलछुलाउनु-अ० क्रि० [छुलछुल+आउ+नु] चञ्चल हुनु; छुकछुके हुनु; तुलबुलाउनु ।

छुलछुली-क्रि० यो० [छुलछुल+ई] धमाधम पिसाब फेर्ने किसिम ।

छुलछुले-वि० [छुलछुल+ए] १. छुलछुल पिसाब फेर्ने; थोरै-थोरै पिसाब फेर्ने । २. चकचके; छुकछुके; चञ्चले ।

छुलछुल्याइ-ना० [छुलछुल्याउ+आइ] छुलछुल्याउने किसिम वा क्रिया; छुलछुली पिसाब गर्ने किसिम वा क्रिया ।

छुलछुल्याइनु-स० क्रि० [छुलछुल्याउ+इ+नु] छुलछुली पिसाब गरिनु; ('छुलछुल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

छुलछुल्याउनु-स० क्रि० [छुलछुली+याउ+नु] थोर-थोरै पिसाब गर्नु; छुलछुली पिसाब फेर्नु; छुल्वयाउनु ।

छुलछुल्याहट-ना० [छुलछुलि+आहट] छुलछुलिने किसिम वा क्रिया; छुलछुलाइ ।

छुलबुल-क्रि० यो० [चुलबुल] चुलबुल ।

छुलबुलाइ-ना० [छुलबुलाउ+आइ] छुलबुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छुलबुलाउनु-अ० क्रि० [छुलबुल+आउ+नु] चुलबुलाउनु ।

छुलबुलाहट-ना० [छुलबुलाउ+आहट] छुलबुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; चुलबुलाहट ।

छुलबुले-वि० [छुलबुल+ए] चुलबुले ।

छुलमा-ना० [ने०] धेरै काँडा हुने र काँडाका टुप्पामा बाटुला फल लाने एक प्रकारको बूटी ।

छुल्वक-क्रि० यो० [ने०] थोरै पिसाब फेर्ने किसिम; तुल्वक ।

छुल्के-वि० [छुलछुल+ए] छुलबुले; चञ्चले; छुकछुके ।

छुल्क्याइ-ना० [छुल्क्याउ+आइ] छुल्क्याउने किसिम वा क्रिया; छुलछुल्याइ ।

छुल्क्याइनु-स० क्रि० [छुल्क्याउ+इ+नु] छुलछुली पिसाब गरिनु; ('छुल्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

छुल्क्याउनु-स० क्रि० [छुलछुल+याउ+नु] छुलछुली पिसाब

फेर्नु; छुलछुल्याउनु ।

छुल्क्याहट-ना० [छुल्क्याउ+आहट] छुल्क्याउने किसिम वा क्रिया; छुलछुल्याहट ।

छुल्याइ-ना० [छुल्याहा] चुल्की; छुस्केरो; छुस्क्याइ ।

छुल्याहा-वि० [सं० क्षुद्र+आहा] छुल्याइ लाउने; चुवली लाउने; छुस्कर; पोलाहा ।

छुवाइ-ना० [छु+आइ] छुने किसिम वा क्रिया; स्पर्श गराइ ।

छुवाइनु-स० क्रि० [छुवाउ+इ+नु] छुन लाइनु; छोवाइनु; ('छुवाउनु'-को क० क्रि०) ।

छुवाउनु-स० क्रि० [छु+वाउ+नु] छुन लाउनु; छोवाउनु; ('छुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

छुवाछूत-ना० [छु] अपृथक्सितको लसपस; छूतछात; छात-छूत ।

छुसी-ना० [ने०] १. गहूँको झूस; टुँडो । २. गोडाका औँला-माथि उम्रने रौं । (वि०) ३. जाबो; तुच्छ ।

छुस्कर-वि० [सं० क्षुद्र] छुल्याहा; चुवली लाउने; पोलाहा ।

छुस्के-वि० [छुकछुक] छुकछुक गर्ने; चञ्चले; छुकछुके ।

छुस्के-वि० [छुस्कर] छुस्केरो लाउने; छुस्कर; छुल्याहा ।

छुस्केरो-ना० [छुस्कर] १. छुस्करको काम; छुल्याइ; चुक्ली । (वि०) २. छुस्कर; छुल्याहा ।

छुस्क्याइ-ना० [छुस्के+आइ] छुल्याइ; छुस्केरो; चुवली ।

छुस्क्याहा-वि० [छुस्के+आहा] छुल्याहा; छुस्कर; पोलाहा ।

छुस्स-क्रि० यो० [ने०] १. हल्का तवरले छुने किसिम; चुस्स । २. चुक्ली लाउने किसिम; छुल्याइ गर्ने किसिम ।

३. अलिकति रौं आदि उम्रने वा देखिने किसिम । ४. थोरै वस्तु दिने वा राख्ने किसिम ।

छूट-ना० [छुट] छुटेको वा छोडिएको कुनै काम वा कुरो ।

छूत-ना० [प्रा० छुत्] १. अस्पृश्य वस्तु छुँदा लाग्ने दोष; संसर्गबाट लाग्ने दोष । २. छुन हुने; संसर्ग गर्न हुने ।

छूतछात-ना० [छूत+छात (फाँ०)] छात-छूत; लसपस; छुवाछूत ।

छूतहा-वि० [छूत+आहा] छोएर हुने वा सार्ने (रोग) ।

छूती-वि० [छूत+ई] छुन हुने; स्पृश्य ।

छूरी-ना० [सं०] छुरी ।

छेउ-ना० [प्रा० छेअ] १. कुनै वस्तुको आखिरी भाग; किनारा । २. टुप्पो ।

छेउ-ना० यो० [ने०] १. समीप; नजीक । २. सित; सँग ।

छेउ-छाउ-ना० यो० [छेउ+छाउ (फाँ०)] १. नजीक; आस-पास; अगल-बगल; वर-पर । (ना०) २. कुना-काप्चा; अन्तर-कुन्तर ।

छेक-वि० [सं०] १. पालेको; पलुवा; घर-पाला । २. शहरिया; नागरिक । ३. धूर्त; छटेल । (ना०) ४. माहुरी ।

छेक-छाक-छेदन्

छेक-छाक-ना० [छेक्+छाक (फा०)] छेक-थुन; बार-बेर।
 छेक-थुन-ना० [छेक्+थुन्] अङ्को; प्रतिबन्ध; रोकावट।
 छेकन-ना० [छेक्] छेका-बार।
 छेक-बार-ना० [छेक्+बार] छेकने बार; छेका-बार।
 छेकाइ-ना० [छेक्+आइ] छेकने किसिम वा क्रिया;
 रोकाइ।
 छेकाइ-ना० [छेक्+आइ] छेकने किसिम वा क्रिया;
 नापो लिने किसिम वा क्रिया; नपाइ (लाउने
 लुगाको)।
 छेकाइनु-स० क्रि० [छेकाउ+इ+नु] छेकन वा नापो लिन
 लाइनु; ('छेकाउनु'-को क० क्रि०)।
 छेकाइनु-स० क्रि० [छेकाउ+इ+नु] छेकन लाइनु; रोक्न वा
 बार्न लाइनु; ('छेकाउनु'-को क० क्रि०)।
 छेकाउनु-स० क्रि० [छेक्+आउ+नु] छेकन वा नापो लिन
 लाउनु; ('छेकनु'-को प्रे० क्रि०)।
 छेकाउनु-स० क्रि० [छेक्+आउ+नु] छेकन लाउनु; रोका-
 उनु; बार्न लाउनु; ('छेकनु'-को प्रे० क्रि०)।
 छेकानुप्रास-ना० [सं०] एउटै चरणमा दुइ वा दुइ पटकभन्दा
 बढ्ता वर्णहरूको आवृत्ति हुने एक शब्दालङ्कार।
 छेकापद्धति-ना० [सं०] अर्काको उक्तिलाई अयथार्थ उक्ति-
 द्वारा खण्डन गर्दा हुने एक काव्यालङ्कार।
 छेका-बार-ना० [छेको+बार] छेकने बार; छेका; पर्दा;
 छेक-बार।
 छेकारो-ना० [छेको] १. छोटो र सोझो बाटोबाट गई
 घुमाउरो बाटोबाट जानेलाई भेटाउने काम; छड्के।
 २. छड्के बाटो। ३. छेको; बाधा; अड्काउ।
 छेकिनु-स० क्रि० [छेक्+इ+नु] वेग रोकिनु; गति-अवरोध
 गरिनु; ('छेकनु'-को क० क्रि०)।
 छेकिनु-स० क्रि० [छेक्+इ+नु] लुगा काट्न वा सिउन
 नापो लिइनु; ('छेकनु'-को क० क्रि०)।
 छेकुवा-वि० [छेक्+उवा] छेकने; रोक्ने।
 छेको-ना० [छेक] १. अरुले नदेखुन् वा अरु नआउन् भन्नाका
 निमित्त लगाइने बार वा पर्दा। २. रोकावट; प्रतिबन्ध।
 ३. बाधा; अङ्को।
 छेकोक्ति-ना० [सं०] वाच्यार्थदेखि अतिरिक्त व्यङ्ग्यार्थ
 ध्वनित हुने लोकोक्ति; अर्थान्तर-गर्भित लोकोक्ति।
 छेक्नु-स० क्रि० [सं० छेद्+नु] १. वेग रोक्नु; थाम्नु;
 गतिको अवरोध गर्नु। २. ढाक्नु; छोप्नु। ३. ठाउँ
 लिनु; ओगट्नु। ४. घेर्नु; थुन्नु। ५. हड्कनु। ६.
 पर्दा हाल्नु।
 छेक्नु-स० क्रि० [प्रा० छेअ+नु] १. लुगा काट्न वा सिउन
 नापो लिनु। २. नापो लिनु; नाप्नु।
 छेड्-ना० [छेड्] १. छनक; व्यङ्ग्योक्ति। २. प्वाल;
 छेडिएको डोव।
 छेड्यान-ना० [छेड्] १. निधो; निश्चय; निर्णय। २.

निकासा। ३. व्यङ्ग्योक्तिसहित जिस्कने काम; छेड्-
 पेच।
 छेड्-छाड्-ना० [छेड्+छाड् (फा०)] १. छेड्-पेच; घोच-
 पेच; छनक। २. प्वालहरू पार्ने काम।
 छेड्-पेच-ना० [छेड्+पेच] घोच-पेच; छेड्-छाड्; छनक।
 छेडाइ-ना० [छेड्+आइ] छेड्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 छेडाइनु-स० क्रि० [छेडाउ+इ+नु] छेड्न वा प्वाल पार्न
 लाइनु; ('छेडाउनु'-को क० क्रि०)।
 छेडाउनु-स० क्रि० [छेड्+आउ+नु] प्वाल पार्न लाउनु;
 ('छेड्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 छेडिनु-स० क्रि० [छेड्+इ+नु] पछिल्लिर छिचोल्ने गरी
 प्वाल पारिनु; ('छेड्नु'-को क० क्रि०)।
 छेडो-ना० [छेड्] सानो बाटो; साङ्ग्रो बाटो; गल्छेडो।
 छेड्नु-स० क्रि० [छेड्] १. पछिल्लिर छिचोल्ने गरी प्वाल
 पार्नु; बार-पारहुने गरी प्वाल पार्नु। २. व्यङ्ग्य, उपहास
 आदिद्वारा अर्कालाई मर्म पर्ने कुरा गर्नु; छनक हाक्नु; घच्का
 हाक्नु। ३. प्रसङ्ग उठाउनु।
 छेत्री-ना० [सं० क्षत्रिय] हिन्दूका चार वर्णमध्ये एक;
 द्वितीय वर्ण; क्षत्रिय।
 छेद-ना० [सं०] १. काट्नु; छेदन। २. भाँच्नु; तोड्नु।
 ३. छिनाल्नु; चुँडाल्नु। ४. काटेको घाउ; चोट। ५.
 असफलता। ६. टुक्रा। ७. प्वाल; छिद्र।
 छेद-ना० [सं० क्षुद्र] १. पिशाच; प्रेत। (वि०) २. नीच;
 अधम; क्षुद्र। ३. डाइनी; बोक्सी।
 छेदक-वि० [सं०] १. काट्ने; टुक्र्याउने। २. चुँडाल्ने;
 छिनाल्ने। ३. नाश गर्ने।
 छेदन-ना० [सं०] १. काट्ने काम; टुक्र्याउने काम।
 २. चिर्नु; घोच्नु। ३. नाश; विनाश। ४. अंश;
 भाग।
 छेदनीय-वि० [सं०] काट्न योग्य; टुक्र्याउन लायक।
 छेदाइ-ना० [छेड्+आइ] छेड्ने किसिम वा क्रिया; छेडाइ।
 छेदाइनु-स० क्रि० [छेडाउ+इ+नु] छेड्न लाइनु; छेडाइनु;
 ('छेदाउनु'-को क० क्रि०)।
 छेदाउनु-स० क्रि० [छेड्+आउ+नु] छेड्न लाउनु; छेडाउनु;
 ('छेड्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 छेदित-वि० [सं०] १. काटिएको; टुक्र्याइएको। २.
 छेडिएको।
 छेदिनु-स० क्रि० [छेड्+इ+नु] छिचोल्ने गरी प्वाल पारिनु;
 छेडिनु; ('छेड्नु'-को क० क्रि०)।
 छेदी-वि० [सं०] १. काट्ने; टुक्र्याउने। २. नाश गर्ने;
 विध्वंसक।
 छेड्नु-स० क्रि० [सं० छिद्+नु] १. छिचोल्ने गरी
 प्वाल पार्नु; छेड्नु। २. छिचोल्नु। ३. काट्नु। ४.
 छिनाल्नु।

छेद्य-वि० [सं०] काट्न लायक; छेदनीय ।
 छेना-ना० [सं० छेदन] फाटेका दूधको छोको ।
 छेपन-ना० [सं० क्षेपण] जसरी-तसरी काल बिताउनु;
 समय बिँयाल्नु ।
 छेपारी-ना० [ने०] कुकुच्चा र गोली-गाँठाका बीचको
 अवयव ।
 छेपारी-हाइ-ना० [छेपारी+हाइ] दुइ गोली-गाँठाका
 बीचमा कुकुच्चोभन्दा माथि उठेको ठाउँ हाइ वा
 कड़ा नसा ।
 छेपारो-ना० [ने०] घाँटीमा माल र टाउकोमा सिउर हुने,
 बराबर रङ्ग परिवर्तन हुने, माउसुलीका आकारको एक
 जातको जन्तु ।
 छेभङ्गेल-ना० [ने०] सरकारी घर-सत्तलहरू बनाउने
 काम गर्ने अड्डा ।
 छेम-ना० [सं० क्षेम] १. सुख; आनन्द । २. भलो; मङ्गल ।
 छेम-कुशल-ना० [सं० क्षेम+कुशल] सुख-आनन्द; निका-
 नन्द; क्षेम-कुशल ।
 छेमण्ड-ना० [सं०] आमा-बाबु नभएको बालक; दुहुरो
 बालक ।
 छेर-ना० [छेर्] पातलो दिसा; पखाला ।
 छेरपटी-ना० [सं० क्षरण+आपत्ति] पातलो दिसा धेरै
 हुने रोग; हैजा; कलेरा ।
 छेरा-वि० [छेर्] छेरेको जस्तो; फोहर; धीन-लाग्दो ।
 छेरा-ना० [ने०] चमरीका पुच्छरको लम्पट; चमरको
 राडी ।
 छेराइ-ना० [छेर्+आइ] छेर्ने किसिम वा क्रिया ।
 छेराइ-ना० [छेराउ+आइ] छेराउने किसिम वा क्रिया ।
 छेराइनु-स० क्रि० [छेराउ+इ+नु] छेर्ने लाइनु; ('छेरा-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 छेराउटी-ना० [छेर्+आउटी] छेर्ने रोग; छेरपटी;
 हैजा ।
 छेराउनु-स० क्रि० [छेर्+आउ+नु] १. पातलो दिसा
 गराउनु; छेर्ने लाउनु । २. कुनै वस्तु बाध्य गराएर फिर्ता
 गराउनु; तिराउनु । ३. त्रस्त पार्नु; भयभीत पार्नु ।
 ४. अदबमा राख्नु । ५. नाजवाफ पार्नु; ('छेर्नु'-को
 प्रे० क्रि०) ।
 छेरिनु-स० क्रि० [छेर्+इ+नु] पातलो दिसा गरिनु;
 ('छेर्नु'-को क० क्रि०) ।
 छेस्वा-वि० [छेर्+उवा] १. छेर्ने रोग लागेको; छेरपटी
 लागेको । २. कातर; डर-छेस्वा ।
 छेरौटी-ना० [छेराउटी] छेराउटी ।
 छेर्नु-स० क्रि० [सं० क्षरण+नु] १. अपच भएर पातलो
 दिसा गर्नु; पखाला लाग्नु । २. डराउनु; भयभीत हुनु ।
 ३. कसैसित लिएको धन-माल बाध्य भएर फिर्ता गर्नु ।
 ४. विवश हुनु; लाचार हुनु ।

छेलक-ना० [सं०] बाख्रो ।
 छेलो-ना० [सं० क्षेपण] गह्रौँ दुङ्गो सकेसम्म टाढा पयाँकी
 खेलिने एक खेल ।
 छेलोखेलो-वि० [छेलो+खेल] १. प्रशस्त; यथेष्ट ।
 (क्रि० यो०) २. आवश्यकभन्दा बढी हुने किसिम; जता-
 लाख; फालाफाल ।
 छेवर-ना० [सं० क्षौर] द्वि-जातिका षोडश-संस्कारमध्ये
 एक; क्षौर-कर्म; चूडा-कर्म ।
 छेस्किइनु-अ० क्रि० [छेस्कि+इ+नु] छेस्को निस्किनु;
 चोइटिइनु; ('छेस्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 छेस्किनी-ना० [छेस्को] झ्याल, ढोका आदि वन्द गरी
 अड्याउने धातु, काठ आदिको साधन ।
 छेस्किनु-अ० क्रि० [छेस्को+इ+नु] छेस्को निस्किनु;
 चोइटिनु ।
 छेस्के-वि० [छेस्को+ए] १. बाधा दिने; प्रतिबन्धक ।
 २. छेस्को लाग्ने; छिपिएको (साग-पात) ।
 छेस्को-ना० [ने०] काठ, बाँस आदिको मसिनु लामो टुक्रो;
 सिन्को; सानो चोइटो ।
 छेस्क्याइ-ना० [छेस्क्याउ+आइ] छेस्क्याउने किसिम वा
 क्रिया ।
 छेस्क्याइ-ना० [छेस्कि+याइ] छेस्किने किसिम वा
 क्रिया ।
 छेस्क्याइनु-स० क्रि० [छेस्क्याउ+इ+नु] छेस्को पारिनु;
 ('छेस्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 छेस्क्याउनु-स० क्रि० [छेस्कि+याउ+नु] छेस्को पार्नु;
 सिन्को बनाउनु; ('छेस्किनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 छैटी-ना० [छैटी] छैटी ।
 छैटी-ना० [प्रा० छट्टि] बालक जन्मेका छैटौँ दिन
 गरिने उत्सव वा कर्म; द्वि-जातिका षोडश-संस्कार-
 मध्ये एक ।
 छैटौँ-वि० [प्रा० छट्ट+औँ] गन्दै जाँदा छ सङ्ख्यामा
 परेको; छ सङ्ख्याको ।
 छैदिक-ना० [सं०] बेत ।
 छैन-अ० क्रि० [सं० नास्ति] 'हुनु' क्रियाको प्रथम-पुरुष, एक-
 वचनको, वर्तमान कालिक अनस्तित्व बुझाउने रूप;
 'छ'-को अकर्ण रूप ।
 छैनन्-अ० क्रि० [छैन] 'हुनु' क्रियाको प्रथम-पुरुष, बहु-वचन,
 वर्तमान कालिक, अनस्तित्व बुझाउने रूप; 'छैन'-को
 बहु-वचनको रूप; 'छन्'-को अकर्ण रूप ।
 छैनस्-अ० क्रि० [छैन] 'हुनु' क्रियाको मध्यम-पुरुष, एक-वचन,
 वर्तमान कालको, अनस्तित्व बुझाउने रूप; 'छम्'-को
 अकर्ण रूप ।
 छेमलो-ना० [छ] दण्डी-बियोको खेलमा 'भाँचो'-पछि
 भनिने सङ्ख्या; त्यसैमा 'छ'-को गिन्ती ।
 छोइछिटो-ना० [छु+छिटो] अछूतीलाई छुँदा हुने अशुद्धि

हटाउनाका निम्ति आफ्नू शरीरमा पानी छर्कनु।
 छोइनु-स० क्रि० [छु+इ+नु] छुने काम गरिनु; स्पर्श गरिनु; ('छुनु'-को क० क्रि०)।
 छोएफोए-ना० [छ्वायफ्वाय] घटी-बढी, असल-कमसल आदि असमानतालाई समानतामा ल्याउने काम; बराबर पार्ने काम; सापो-नापो; छ्वायफ्वाय।
 छोका-ना० [ने०] १. चपाउँदा वा पिँदा मसिनु नभई खस्रो रहेको अंश; मिहीन नभई मोटो रहेको भाग; चोकर। २. उखु वा फलहरूको रस निचोरी बाँकी रहेको खान नहुने भाग; सिट्टी।
 छोकिइनु-अ० क्रि० [छोकि+इ+नु] झोल र चोक्टा छुट्टिइनु; छोका परिनु; ('छोकिनु'-को भा० क्रि०)।
 छोकिनु-अ० क्रि० [छोको+इ+नु] १. झोल र चोक्टा छुट्टिनु; छोका पर्नु। २. फाट्नु (दूध)। ३. पिँभेको वा घाटेको वस्तु मिहीन नभई खस्रो हुनु।
 छोक्रिलो-वि० [छोका+इलो] छोका भएको; छोका छुट्टिएको।
 छोक्रैलो-वि० [छोका+एलो] छोका-छोका परेको; छोक्रिलो।
 छोको-ना० [छोका] छोका।
 छोक्र्याइ-ना० [छोक्रि+याइ] छोक्रिने किसिम वा क्रिया।
 छोक्र्याइ-ना० [छोक्र्याउ+आइ] छोक्र्याउने किसिम वा क्रिया।
 छोक्र्याइनु-स० क्रि० [छोक्र्याउ+इ+नु] झोल र चोक्टा छुट्टाइनु; ('छोक्र्याउनु'-को क० क्रि०)।
 छोक्र्याइलो-वि० [छोको+इलो] झोल-चोक्टा छुट्टिएको; छोक्रै-छोका परेको; छोक्रिलो।
 छोक्र्याउनु-स० क्रि० [छोक्रि+याउ+नु] १. झोल र चोक्टा छुट्ट्याउनु; छोक्रिने पार्नु। २. राम्रोसित नपिँधी वा नघोटी खस्रो पार्नु; छोक्रिलो पार्नु; ('छोक्रिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 छोटकरी-वि० [प्रा० छोट्कई] छोटो पारिएको; सङ्क्षेपमा गरिएको; सङ्क्षिप्त।
 छोटिइनु-अ० क्रि० [छोटि+इ+नु] छोटो होइनु; ('छोटिनु'-को भा० क्रि०)।
 छोटिका-ना० [सं०] चुड्की।
 छोटिनु-अ० क्रि० [छोटो+इ+नु] छोटो हुनु; सङ्क्षिप्त हुनु।
 छोटो-ना० [सं०] माझी; मलाहा।
 छोटो-ना० [छोटो+ई] जिल्लामा रहेका केन्द्रीय अड्डाको शाखा अड्डा।
 छोटो-मासी-ना० [छोटो+मासी] अरु धानको अपेक्षा बोट छोटो र गेडा डल्ला किसिमका हुने एक जातको मासी धान।
 छोटो-वि० [प्रा० छोटो] १. लामो नभएको; लघु। २. छोटकरी; सङ्क्षिप्त। ३. सानो। ४. नीच; हीन।
 छोटो-मीठो-वि० [छोटो+मीठो] १. छोटो र राम्रो (काम)।

(ना०) २. छोटकरी किसिमले गरिने काम।
 छोट्याइ-ना० [छोटि+याइ] १. राम्ररी छोटिने किसिम वा क्रिया। २. छोटो हुने किसिम, क्रिया वा भाव।
 छोट्याइ-ना० [छोट्याउ+आइ] छोट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; सङ्क्षेप गराइ।
 छोट्याइनु-स० क्रि० [छोट्याउ+इ+नु] छोटो पारिनु; ('छोट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 छोट्याउनु-स० क्रि० [छोटि+याउ+नु] छोटो पार्नु; सङ्क्षिप्त पार्नु; ('छोटिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 छोट्याहट-ना० [छोटि+याहट] छोटिने किसिम वा क्रिया; छोट्याइ।
 छोड-पत्र-ना० [छोड+पत्र] कुनै वस्तु वा सम्पत्तिमा भएको आफ्नो हक छोडेर लेखिदिने कागत।
 छोडाइ-ना० [छोड+आइ] छोड्ने किसिम वा क्रिया।
 छोडाइ-ना० [छोडाउ+आइ] छोडाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 छोडाइनु-स० क्रि० [छोडाउ+इ+नु] छोड्न लाइनु; ('छोडाउनु'-को क० क्रि०)।
 छोडाउनु-स० क्रि० [छोड+आउ+नु] १. बोको छुट्ट्याउनु; खोस्टा झिक्नु; खोस्ट्याउनु। २. छोड्न लाउनु; त्याग्न लाउनु; ('छोड्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 छोडिनु-स० क्रि० [छोड+इ+नु] त्याग गरिनु; छाडिनु; ('छोड्नु'-को क० क्रि०)।
 छोड्नु-स० क्रि० [प्रा० छोडिअ+नु] १. त्याग गर्नु; छाड्नु। २. बन्धनबाट मुक्त गर्नु; स्वतन्त्र गर्नु। ३. छुट्टी दिनु; बिदा दिनु। ४. कुनै वस्तु नखाने वा नपिउने प्रतिज्ञा गर्नु। ५. बसेको ठाउँ परिवर्तन गर्नु; बसाइँ सर्नु। ६. चिट्ठी-पत्र हुलाकद्वारा चलाउनु। ७. बन्दूक, तोप आदि साधनद्वारा गोला आदि कुनै वस्तु फ्याँक्नु।
 छोप-ना० [छोप्] नदेखिने ठाउँ; ओड।
 छोप-ना० [सं० सूप्] तिल आदिको बुरबुरे धूलो वा लेदो अचार; चटनी।
 छोप-छाप-ना० [छोप्+छाप] १. छोप्ने काम; ढाक्ने काम; ढाक-छोप। २. लुकाउनु; गुप्त राख्नु।
 छोप-ढाक-ना० [छोप्+ढाक्] १. ढाक्ने र छोप्ने काम; ढाक-छोप; छोप-छाप। २. लुकाउनु; छिपाउनु।
 छोपाइ-ना० [छोप्+आइ] छोप्ने किसिम, क्रिया वा भाव; ढकाइ।
 छोपाइ-ना० [छोपाउ+आइ] छोपाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 छोपाउनु-स० क्रि० [छोप्+आउ+नु] छोप्न लाउनु; ढाक्न लाउनु; ('छोप्नु'-को क० क्रि०)।
 छोपाछोप-ना० [छोप्+छोप्] परस्परमा वा धमाधम छोप्ने वा लुकाउने काम।
 छोपिनु-स० क्रि० [छोप्+इ+नु] ढाकिनु; ('छोप्नु'-को

क० क्रि०) ।

छोपी-ना० [छोप्] बाँसका चित्रामा पात छापेर बनाएको धुमजस्तो छाता; स्याखु ।

छोपी-ना० [छोप्] मरेका मानिसको मुख छोप्ने कपडा ।

छोप्नु-स० क्रि० [सं० क्षिप्+नु] १. कुनै वस्तुलाई अर्को वस्तुले छेत्नु; ढाक्नु । २. लुकाउनु; दबाउनु । ३. झम्टनु; आक्रमण गर्नु । ४. घेर्नु; बार्नु । ५. ग्रस्त गर्नु । ६. भूत, प्रेत, डाइनी, बोक्सी, रोग आदि लाग्नु । ७. लोक-गीतमा मूल चरणहरू भट्ट्याइसकेपछि सहयोगी गायकहरूले त्यसै पदको एक चरण सामूहिक रूपले दोहोर्‍याएर गाउनु ।

छोरण-ना० [सं०] छोड्नु; परित्याग ।

छोरा-छोरी-ना० [छोरा+छोरी] छोरा र छोरी; बाल-बच्चा; सन्तान ।

छोरी-ना० [छोरो+ई] आफूबाट जन्मेकी स्त्री; पुत्री; कन्या ।

छोरी-ज्वाइँ-ना० [छोरी+ज्वाइँ] छोरीको पति ।

छोरी-बेटी-ना० [छोरी+बेटी] छोरी र छोरीसमानका स्त्रीहरूको समुदाय; पुत्रीहरू; चेली-बेटी ।

छोरे-ना० [ने०] कुना नमिलेका जमीनमा सोझो पारी झिकिएको छोटो डोरो, ड्याड आदि ।

छोरो-ना० [प्रा० छोर] आफूबाट जन्मेको पुरुष; पुत्र; आत्मज ।

छोलङ्ग-ना० [सं०] निबुवा ।

छोलाइ-ना० [छोल्+आइ] छोल्ले किसिम वा क्रिया ।

छोलाइ-ना० [छोलाउ+आइ] छोलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छोलाइनु-स० क्रि० [छोलाउ+इ+नु] छोल्ल लाइनु; ('छोलाउनु'-को क० क्रि०) ।

छोलाउनु-स० क्रि० [छोल्+आउ+नु] छोल्ल लाउनु; ('छोल्लु'-को प्रे० क्रि०) ।

छोलिनु-स० क्रि० [छोल्+इ+नु] हस्त-मैथुन आदिबाट वीर्य-पात गरिनु; ('छोल्लु'-को क० क्रि०) ।

छोलुवा-वि० [छोल्+उवा] हस्त-मैथुन आदिबाट वीर्य-पात गर्ने; छोल्ले ।

छोल्लु-स० क्रि० [सं० क्षर्+नु] हस्त-मैथुन आदिबाट वीर्य-पात गर्नु ।

छोवाइनु-स० क्रि० [छोवाउ+इ+नु] छुन लाइनु; छुवाइनु; ('छोवाउनु'-को क० क्रि०) ।

छोवाउनु-स० क्रि० [छु+आउ+नु] छुन लाउनु; छुवाउनु; ('छुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

छोसाइ-ना० [छोस्+आइ] छोस्ने किसिम वा क्रिया ।

छोसाइ-ना० [छोसाउ+आइ] छोसाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

छोसाइनु-स० क्रि० [छोसाउ+इ+नु] छोस्न लाइनु; ('छोस्नु'-को क० क्रि०) ।

छोसाउनु-स० क्रि० [छोस्+आउ+नु] छोस्न लाउनु; ('छोस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

छोसिनु-स० क्रि० [छोस्+इ+नु] झोसिनु; ठोसिनु; ('छोस्नु'-को क० क्रि०) ।

छोस्नु-स० क्रि० [छु+नु] १. झोस्नु; ठोस्नु; घोस्नु । २. चुक्ली लाउनु; छुल्याइँ गर्नु ।

छोहोरा-ना० [सं० क्षुत+हर] १. स्तम्भजस्तो लामो काण्डका टुप्पामा बीच-बीचमा छुट्टिएका केराका जत्रा पात हुने एक जातको बोट; एक जातको खजूर । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण तृप्ति-कारक, पुष्टि-कारक, शुक्र-वर्द्धक, बल-वर्द्धक र हृदयलाई हित गर्ने बताइएको छ ।)

छो-अ० क्रि० [छ] 'हुनु' क्रियाको मध्यम-पुरुष, बहु-वचन, (मध्यम आदरार्थीमा एक-वचनमा पनि प्रयोग हुन्छ ।) तमान कालिक रूप ।

छो-अ० क्रि० [छ] 'हुनु' क्रियाको उत्तम-पुरुष, बहु-वचन, वर्तमान कालिक रूप; 'छु' शब्दको बहु-वचनमा प्रयोग हुने शब्द ।

छोँडा-छोँडी-ना० [छोँडा+छोँडी+ई] १. कमारा-कमारीक छोरा-छोरी । २. केटा-केटी; ठिटा-ठिटी (तुच्छार्थमा) ।

छोँडो-ना० [ने०] १. बोक्सीको वाहन । २. विरालो ।

छोँडो-ना० [छोरो] १. कमारा-कमारीको छोरो; दास पुत्र । २. केटी; ठिटी ।

छोँड्याहा-वि० [छोँडो+आहा] १. छोँडा पाल्ने; छोँडा प्रयोग गर्ने । (ना०) २. बोक्सी; टुन्याहा ।

छयापइ-ना० [छयाप्+आइ] छयाप्ने किसिम वा क्रिया ।

छया-वि० बो० [सं० छिः] १. घीन लाग्दा बोलिने शब्द; छिः । २. फ्याँक्नु; फाल्नु (बाल-बोलीमा) ।

छयाइँ-छयाइँ-क्रि० यो० [अनु०] १. रुपियाँ-पैसा गन्ने किसिम; छनछन; खनखन । २. बाजा बज्ने किसिम; झ्याइँ-झ्याइँ ।

छयाक-ना० [नेवा०] १. बिफरको खत । (वि०) २. मुखमा बिफरका धेरै खतहरू हुने; छयाके; छयाकटे ।

छयाक-छयाक-क्रि० यो० [ने०] १. हतियारले बार-बार प्रहार गरी काट्ने किसिम । २. खस्रो हुने किसिम; दर-फराउँदो हुने किसिम ।

छयाकछयाकती-क्रि० यो० [छयाक-छयाक+ती] छयाक-छयाक ।

छयाकछयाकी-क्रि० यो० [छयाक-छयाक+ई] छयाक-छयाक; छयाकछयाकती ।

छयाकटे-वि० [छयाक+ए] मुखमा बिफरका खतहरू धेरै हुने; छयाके; कोठ्याहा ।

छयाकन-ना० [नेवा०] १. काठ काट्दा वा ताछ्दा निस्केका टुक्रा-टाक्री; चोइटा-चोइटी । २. मसिनो हुन नसकेको खस्रो भाग; छोक्रा ।

छयाका-ना० [छयाक] बिफरको खत; छयाक ।

छयाके-वि० [छयाक+ए] मुखमा बिफरका खतहरू धेरै हुने;

छयाक्क-छवाँके

छयाकटे; कोव्याहा ।
 छयाक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. खुकुरी आदि हतियारले काट्ने किसिम; छक्क । २. छिन्ने गरी काट्ने किसिम; छटक्क ।
 छयाङ्छयाङ्ती-क्रि० यो० [ने०] १. पारदर्शी पदार्थ, वा, जाली आदिबाट स्पष्टसँग देखिने किसिम; छर्लङ्ग हुने किसिम । २. चारैतिर बादल हटेर आकाश खुल्ने वा उज्यालो हुने किसिम ।
 छयाङ्ग-क्रि० यो० [छर्लङ्ग] १. पर्दा, बार आदि हटेर स्पष्टसँग देखिने किसिम; छर्लङ्ग । २. बादल हटी आकाश स्वच्छ हुने किसिम; आकाश खुला हुने किसिम । ३. चारैतिर उज्यालो हुने किसिम ।
 छयाङ्गिनु-अ० क्रि० [छयाङ्ग+इ+नु] छिहिलिनु; ('छयाङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।
 छयाङ्गिनु-अ० क्रि० [छयाङ्ग+इ+नु] १. छिहिलिनु; इतरिनु; पात्तिनु । २. छयाङ्ग हुनु ।
 छयाङ्ग-क्रि० यो० [छयाङ्ग] छयाङ्ग ।
 छयाङ्गिनु-अ० क्रि० [छयाङ्गि+इ+नु] छयाङ्गिनु; ('छयाङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।
 छयाङ्गिनु-अ० क्रि० [छयाङ्ग+इ+नु] छयाङ्गिनु ।
 छयान-विचार-ना० [छान्+विचार] असल-कमसल छुट्टयाउने बुद्धि; विवेक-विचार ।
 छयान्न-व्यान्न-क्रि० यो० [ने०] बेथितिसँग यता-उति छरिने किसिम; छयाल्ल-व्याल्ल ।
 छयाप-छयाप-क्रि० यो० [अनु०] १. पानी छयाप्ता आवाज आउने किसिम; पन्यालो पदार्थ छयाप्ता शब्द आउने किसिम । २. हल्कासित लुगा पछादी शब्द आउने किसिम; छुछुप ।
 छयापछयापती-क्रि० यो० [छयाप-छयाप+ती] १. चारैतिर मानिस छरिएर फिजिने किसिम । २. छयाप-छयाप ।
 छयापछयापी-क्रि० यो० [छयाप-छयाप+ई] छयाप-छयाप ।
 छयापाछयाप-ना० [छयाप्+छयाप्] परस्परमा छयाप्ने काम ।
 छयापिनु-स० क्रि० [छयाप्+इ+नु] पन्यालो पदार्थले हानिनु; ('छयाप्नु'-को क० क्रि०) ।
 छयापी-ना० [नेवा० छाऽ] प्रायः एक पोटीमात्र हुने लसुन-जातको चन्द्र र प्याजको जस्तो पात र गन्ध हुन एक प्रकारको साग ।
 छयाप्नु-स० क्रि० [सं० क्षिप्+नु] पानी आदि पन्यालो पदार्थले हान्नु ।
 छयाप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. पानी आदि पन्यालो पदार्थले हान्ने किसिम; छयाप्ने किसिम । २. खुकुरी आदि हतियारले काट्ने किसिम; छयाक्क ।
 छयाप्ल्याङ्छयाप्ल्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पानीमा हिँड्दा वा चल्दा शब्द आउने किसिम; छ्वाप्ल्याङ्छ्वाप्ल्याङ्ग ।

छयाम-छयाम-क्रि० यो० [ने०] १. खुकुरी-तरवार आदि धारिलो हतियारले काट्ने किसिम; छयामछयामती; छपा-छप । २. भिजेका कपडा पछार्ने किसिम ।
 छयामछयामती-क्रि० यो० [छयाम-छयाम+ती] छयाम-छयाम ।
 छयामछयामी-क्रि० यो० [छयाम-छयाम+ई] छयाम-छयाम ।
 छयामा-ना० [कान्छी+आमा] १. बूढी स्त्रीलाई सम्बोधन गर्ने मान-बोधक शब्द । २. सानीमा ।
 छयाम्म-क्रि० यो० [अनु०] एकै पटकमा छिनिने गरी काट्ने किसिम; मार हान्ने किसिम ।
 छयार-क्रि० यो० [अनु०] १. पातलो दिसा हुने किसिम; छर्ने किसिम । २. साना-तिना गेडाहरू छरिने किसिम ।
 छयार-छुर-क्रि० यो० [अनु०] अन्न वा साना-साना गेडाहरू छरिने किसिम ।
 छयालव्याल-क्रि० यो० [ने०] १. पानी, रगत आदि तरल पदार्थ यता-उति पोखिने किसिम । २. अनाजहरू यता-उति पोखिने वा छरिने किसिम; छयान्न-व्यान्न ।
 छयाली-ना० [नेवा० छलि] सोझो बीँड हुने एक प्रकारको सनासो; तातो फलाम समाउने कौ, कामीहरूको एक प्रकारको औजार ।
 छयाल्ल-व्याल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. तरल पदार्थ प्रशस्त मात्रामा पोखिने किसिम । २. माल-मत्ताहरू यत्र-तत्र फैलिने किसिम; छयान्न-व्यान्न ।
 छयासछुस-क्रि० यो० [छासछुस] छासछुस ।
 छयास-छयास-क्रि० यो० [ने०] १. घाँस, पराल आदि चुट्ने वा टकटक्याउने किसिम । २. चाँडो-चाँडो निफल्ने किसिम; छ्वास-छ्वास । ३. मसिना काँडा आदिले अलि-अलि घोच्ने किसिम ।
 छयासछयासती-क्रि० यो० [ने०] कुनै वस्तु जता-ततै प्रशस्त मात्रामा हुने किसिम; लदावदी; छेलोखेलो ।
 छयासछयासी-क्रि० यो० [छयास-छयास+ई] छयास-छयास ।
 छयासमिस-क्रि० यो० [ने०] धेरै जातका वस्तु एकसाथ मिसिने किसिम; सरोबर भएर मिसिने किसिम ।
 छयासमिसे-वि० [छयासमिस+ए] थरी-थरीका वस्तुहरू मिलेको; छयासमिस भएको; छासमिसे ।
 छयास्स-क्रि० यो० [अनु०] १. हल्का पदार्थ थोरै दिने किसिम; छ्वास्स । २. सुस्तसँग छुने किसिम; छुस्स । ३. गुप्त कुरा गर्ने किसिम; चुक्ली हाल्ने किसिम ।
 छयुनु-स० क्रि० [छयुं+नु] छिँका गर्नु; छयुं गर्नु; छिँवनु ।
 छयुं-ना० [अनु०] छिँका; छिँक; छिउँ ।
 छयुंका-ना० [छिउँका] छिउँका ।
 छयुंके-झार-ना० [छिँक+झार] छिँके-झार ।
 छवाँके-वि० [नेवा० छवाऽ] उछिट्टिएका ठट्ठला दाँत हुने ।

छ्वाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. गहिरो पानीमा गह्रौं वस्तु फाल्दा शब्द आउने किसिम; छ्वाम्म । २. काँसो, काँच आदिका भाँडा ढुङ्गामा वा साह्रो जमीनमा बजारिँदा शब्द आउने किसिम । ३. पातलो कपडा आदिबाट स्पष्ट देखिने किसिम । ४. आकाश सफा भई खुल्ने किसिम; छ्वाङ्ग ।
 छ्वाङ्ग्राङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] धातु, काँच आदिका भाँडा-वर्तन भईमा खस्दा आवाज आउने किसिम ।
 छ्वाङ्ग-क्रि० यो० [छ्वाङ्ग] छ्वाङ्ग
 छ्वाङ्गराङ्ग-क्रि० यो० [छ्वाङ्ग्राङ्ग] छ्वाङ्ग्राङ्ग ।
 छ्वाङ्ग्राङ्ग-क्रि० यो [अनु०] छ्वाङ्गराङ्ग ।
 छ्वाट्ट-क्रि० यो० [अनु०] छ्वाट्ट; झट्ट ।
 छ्वातातात्त-क्रि० यो० [अनु०] तरल वा लेदो पदार्थ खत्तिने वा खत्तिँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वात्त-क्रि० यो० [ने०] थोरै पानी वा तरल पदार्थ मिल्काउने किसिम ।
 छ्वात्लाङ्ग-छ्वात्लाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पानी छचल्किँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वाप्ल्याङ्ग-छ्वाप्ल्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पानीमा हिँड्दा वा चल्दा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वाम्म-क्रि० यो० [अनु०] पानीमा फालहाल्ने किसिम; छ्वाम्ल्याङ्ग ।
 छ्वाम्ल्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] धेरै पानीमा गह्रौं वस्तु खस्ता शब्द आउने किसिम ।
 छ्वाम्ल्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] छ्वाम्ल्याङ्ग ।
 छ्वाय-ना० [नेवा०] तिरेर वा खर्च गरेर बाँकी रहेको कस-रात; बचत; शेष ।
 छ्वायपवाय-ना० [नेवा० छ्वाय-पवाय] घटी-बढी, असल-कमसल आदि असमानतालाई समानतामा मिलाउने काम;

बराबर पार्ने काम; छोएको; सापो-नापो ।
 छ्वारारारा-क्रि० यो० [अनु०] धेरै अन्न वा साना-साना गेडाहरू पोखिँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वार्लाङ्ग-छ्वार्लाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पोको पारेका रुपियाँ-पैसा, घुंगुरा आदि हल्लेँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वार्लाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पोकामा रहेका धेरै रुपियाँ-पैसा भईमा पोखिँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वार्लाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] छ्वार्लाङ्ग ।
 छ्वार्लाम्म-क्रि० यो० [अनु०] धातु, काँच आदिका भाँडा-वर्तनहरू भुईँमा खस्दा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वार्-क्रि० यो० [अनु०] दानादार वस्तु खस्ता वा पोखिँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वाल-छ्वाल-क्रि० यो० [अनु०] १. पन्यालो पदार्थ निस्फिक्रीसँग पोखिने किसिम । २. गाई, भैंसी आदिले मुत्ता शब्द आउने किसिम ।
 छ्वालछ्वालती-क्रि० यो० [अनु०] छ्वाल-छ्वाल ।
 छ्वालालाला-क्रि० यो० [अनु०] धेरै पानी वा पन्यालो पदार्थ पोखिँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वाली-ना० [नेवा०] गह्रौं, जी आदिको बोट ।
 छ्वाल्ल-क्रि० यो० [अनु०] पानी आदि पन्यालो पदार्थ पोखिँदा शब्द आउने किसिम ।
 छ्वास-छ्वास-क्रि० यो० [अनु०] १. अवीर आदि धूलो पदार्थ छरिने किसिम । २. हलौं वस्तु नाङ्गलाले निफत्ने किसिम । ३. मसिना छेस्का बराबर बिइने किसिम ।
 छ्वासछ्वासती-क्रि० यो० [अनु०] छ्वास-छ्वास ।
 छ्वास्-क्रि० यो० [अनु०] १. अवीर आदि धूलो पदार्थ छर्ने किसिम । २. सुस्तसँग छुने किसिम । ३. छुस्काइँ लाउने किसिम; छुस् । ४. मसिना छेस्का बिइने किसिम ।

ज

ज-देवनागरी वर्ण-मालाको आठौं व्यञ्जन-वर्ण । च-वर्णको तृतीय वर्ण । यसको उच्चारण तालु-स्थानबाट हुन्छ ।
 ज-ना० [सं०] अरु शब्दका पछाडि प्रयोग भएर त्यसबाट जन्मेको वा पैदा भएको भन्ने अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-पङ्कज, आत्मज, अण्डज आदि ।)
 जंगारी-ना० [फा० जङ्गारी] १. हल्का र उज्जर हरियो रङ्ग । (यो विषालु हुन्छ ।) (वि०) २. त्यस रङ्गको ।
 जँघार-ना० [सं० जङ्घाल] १. जाँघसम्म पानी आउने नदी वा तर्ते घाट ।
 जँचाइ-ना० [जाँच्+आइ] जाँच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 जँचाइ-ना० [जँचाउ+आइ] जँचाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 जँचाइनु-सं० क्रि० [जँचाउ+इ+नु] जाँच्न लाइनु; ('जँचाउनु'-को क० क्रि०) ।

जँचाउनु-सं० क्रि० [जाँच्+आउ+नु] जाँच गराउनु; पारख गराउनु; ('जाँच्नु'-को क० क्रि०) ।
 जँचिनु-अ० क्रि० [जँच्+इ+नु] जाँच होइनु; जाँचिइनु; ('जँच्नु'-को भा० क्रि०) ।
 जँचुवा-वि० [जाँच्+उवा] १. जाँच्ने; जाँच गर्ने; पारखी । २. जाँचेको; पारख गरेको ।
 जँच्नु-अ० क्रि० [जाँच्+नु] १. जाँच हुनु; जाँचिनु; पारख हुनु । २. ठहरिनु । ३. राम्रो लाग्नु; मन पर्नु ।
 जँडेल-वि० [जाँड] जाँडको अम्मली; जँड्याहा ।
 जँड्याहा-वि० [जाँड+आहा] जाँडको अम्मली; धेरै जाँड खाने आदत बसेको; जँडेल ।
 जई-ना० [प्रा० जव] जीको जस्तो बोट हुने एक प्रकारको अन्न; एक जातको जी ।
 जकङ्-बन्द-ना० [जकङ्+बन्द] १. बेसरी वसिएको बन्धन;

जकड़-बन्दी-जगटे

नफुक्ने गरी बांधिएको बन्धन । २. विलकुल बन्द; एकदम बन्द ।

जकड़-बन्दी-ना० [जकड़+बन्द+ई] जकड़-बन्दमा राख्ने काम; कड़ा बन्धनमा राख्ने काम ।

जकड़ाइ-ना० [जकड़+आइ] जकड़िने किसिम वा क्रिया; जकड़ाइ ।

जकड़ाइ-ना० [जकड़ाउ+आइ] जकड़ाउने किसिम वा क्रिया ।

जकड़ाउनु-स० क्रि० [जकड़+आउ+नु] जकड़न लाउनु; ('जकड़िनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जकड़िनु-अ० क्रि० [जकड़ि+इ+नु] जकड़िने होइनु; ('जकड़िनु'-को भा० क्रि०) ।

जकड़िनु-अ० क्रि० [जकड़+इ+नु] १. रोग, जाडो, बन्धन आदिवाट हल-चल गर्न नसक्नु । २. बाँधनु; बन्धनमा पर्नु । (स० क्रि०) ३. रोकिनु । ४. ग्रस्त गरिनु; धडिनु; ('जकड़नु'-को क० क्रि०) ।

जकड़नु-स० क्रि० [सं० युक्त+करण] १. कसेर बाँध्नु; बेसरी बाँध्नु । २. अँठ्याउनु; पक्रनु । ३. ग्रस्त पार्नु; धड्नु । ४. रोक्नु ।

जकड़्याइ-ना० [जकड़ि+याइ] जकड़िने किसिम वा क्रिया; जकड़्याहट ।

जकड़्याइ-ना० [जकड़्याउ+आइ] जकड़्याउने किसिम वा क्रिया; जकड़ाइ ।

जकड़्याउनु-स० क्रि० [जकड़्याउ+इ+नु] बेसरी समातिनु वा बाँध्नु; ('जकड़्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जकड़्याउनु-स० क्रि० [जकड़ि+याउ+नु] १. बेसरी समात्नु वा बाँध्नु; कड़ा बन्धनमा राख्नु; अँठ्याउनु । २. कठ्याङ्क-ग्र्याउनु; कक्र्याउनु । ३. धड्नु; ग्रस्त पार्नु ।

जकड़्याहट-ना० [जकड़ि+याहट] जकड़ने वा जकड़िने किसिम वा क्रिया; जकड़्याइ ।

जकाइ-ना० [जाक्+आइ] जाक्ने किसिम वा क्रिया ।

जकाइ-ना० [जाकि+आइ] जाकिने किसिम वा क्रिया ।

जक्खिनु-अ० क्रि० [जक्खि+इ+नु] कड़ा बन्धनमा परिनु; ('जक्खिनु'-को भा० क्रि०) ।

जक्खिनु-अ० क्रि० [जाक्कि+नु] १. कड़ा बन्धनमा पर्नु; थुनिनु । २. जाकिनु; डल्लिनु । ३. कोचिनु; खाँदिनु ।

जक्खु-वि० [प्रा० जक्ख] साह्रै ठूलो; जखमले ।

जक्खे-वि० [प्रा० जक्ख] ज्यादै ठूलो; जक्खु ।

जक्ख्याइ-ना० [जक्ख्याउ+आइ] जक्ख्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जक्ख्याइ-ना० [जक्खि+आइ] जक्खिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जक्ख्याउनु-स० क्रि० [जक्ख्याउ+इ+नु] जकड़-बन्दमा राखिनु; ('जक्ख्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जक्ख्याउनु-स० क्रि० [जक्खि+याउ+नु] १. जकड़-बन्दमा

राख्नु कड़ा; बन्धनमा राख्नु; थुनु । २. जाक्नु । ३. कोची-कोचीकन हाल्नु; खाँदिनु; कोच्नु; ('जक्खिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जक्ख्याहट-ना० [जक्खि+याहट] जक्खिने किसिम, क्रिया वा भाव; जक्ख्याइ ।

जक्खु-स० क्रि० [जकड़+नु] जकड़नु ।

जक्ख्याइ-ना० [जक्ख्याउ+आइ] जक्ख्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; जकड़ाइ ।

जक्खिनु-स० क्रि० [जकड़+इ+नु] जकड़िनु; ('जकड़नु'-को भा० क्रि०) ।

जक्ख्याइ-ना० [जक्खि+याइ] जक्खिने किसिम, क्रिया वा भाव; जकड़्याइ ।

जक्ख्याइ-ना० [जक्ख्याउ+आइ] जक्ख्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; जकड़्याइ ।

जक्ख्याइनु-स० क्रि० [जक्ख्याउ+इ+नु] जक्ख्याइनु; ('जक्ख्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जक्ख्याउनु-स० क्रि० [जक्खि+याउ+नु] जक्ख्याउनु; ('जक्खिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जक्ख्याहट-ना० [जक्खि+याहट] जक्खिने किसिम, क्रिया वा भाव; जकड़्याहट ।

जक्षण-ना० [सं०] खानु; भक्षण ।

जखड़-बन्द-ना० [जकड़-बन्द] जकड़-बन्द ।

जखड़-बन्दी-ना० [जकड़-बन्दी] जकड़-बन्दी ।

जखम-ना० [फा० जखम] अङ्ग-भङ्ग; घाउ; चोट-पटक । जखमले-वि० [जक्खु] १. ज्यादै ठूलो; जक्खु; घ्वाँक । २. छिपिएको ।

जखमी-वि० [फा० जखमी] १. घाइते; घायल; आहत । २. जखम हुने किसिमको; जोखिम ।

जग-ना० [अ० जैक] गह्रुँगो वस्तु तलतिरबाट उचाल्ने यन्त्र ।

जग-ना० [जग्गा] १. घर वा परखालको गाह्रो लाउने ठाउँ । २. घर वा परखालको जमीनमनिको गाह्रो । ३. कामको उठान; कार्यारम्भ ।

जग-ना० [प्रा०] जगत्; दुनियाँ ।

जगच्चक्षु-ना० [सं०] सूर्य ।

जगजगी-ना० [सं० जागर्ति] १. आपत्तिको आशङ्काबाट हुने त्रास । २. चहल-पहल; चकचकी ।

जगजगे-वि० [जगजगी+ए] कुनै काम पनि निश्चित रूपले गर्न नसक्ने; हरेक कुरामा शङ्का लिने ।

जगज्जननी-ना० [सं०] जगत्की आमा; जगदम्बा ।

जगज्जयी-वि० [सं०] जगत्लाई जित्ने; विश्व-विजयी ।

जगज्ज्योतिर्मल्ल-ना० [सं० जगज्ज्योतिर्मल्ल] बिस्केटको जात्रा चलाउने भनी प्रसिद्ध, विद्या-प्रेमी, भक्तपुरका एक मध्य-कालीन राजा ।

जगटे-वि० [जगटा+ए] जगटा भएको; जगटे ।

जगटो-ना० [सं० जटा] नतलासिएको वा खजमजिएको कपाल; जगल्टो ।

जगटचाइ-ना० [जगटचाउ+आइ] जगटचाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जगटचाइन-सं० कि० [जगटचाउ+इ+नु] जगल्टचाइन; ('जगटचाउनु'-को क० कि०) ।

जगटचाउनु-सं० कि० [जगटो+याउ+नु] जगटो समातेर तान्नु; जगल्टचाउनु ।

जगड्वाल-ना० [सं० जगत्+डोलन] १. व्यापक हल-चल; सबैतिर भएको हल्ला । २. दिग्विजय ।

जगण-ना० [सं०] आदि र अन्त्यमा लघु र बीचमा गुरु वर्ण हुने एक गण (।।।); पिङ्गल-सूत्रानुसार आठ गणमध्ये एक ।

जगत्-ना० [सं०] १. संसार; विश्व । २. लोक; दुनियाँ ।

जगत्-सेठ-ना० [जगत्+सेठ] देशको सबैभन्दा ठूलो महाजन; जगसेठ ।

जगती-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती । २. दुनियाँ; जगत् । ३. मानव-जाति । ४. प्रत्येक चरणमा बाह्र अक्षर हुने एक वैदिक छन्द ।

जगती-तल-ना० [सं०] पृथ्वी; धरती ।

जगत्कर्ता-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. ब्रह्मा ।

जगत्पति-ना० [सं०] परमेश्वर ।

जगत्परायण-ना० [सं०] विष्णु ।

जगत्पिता-ना० [सं०] परमेश्वर ।

जगत्प्रभु-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. विष्णु । ३. शिव ।

जगत्प्रसिद्ध-वि० [सं०] संसारमा सबैतिर नाउँ चलेको; विश्व-विख्यात ।

जगत्प्राण-ना० [सं०] वायु; समीर ।

जगत्-साक्षी-ना० [सं०] १. परमात्मा; ईश्वर । २. सूर्य ।

जगत्-स्रष्टा-ना० [सं०] १. जगत्को सृष्टि गर्ने व्यक्ति; ब्रह्मा । २. परमेश्वर ।

जगदन्तक-ना० [सं०] १. काल । २. यमराज । ३. रुद्र ।

जगदम्बा-ना० [सं०] दुर्गा; जगज्जननी ।

जगदम्बिका-ना० [सं०] दुर्गा; जगदम्बा ।

जगदात्मा-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. वायु ।

जगदीश-ना० [सं०] जगत्का मालिक; परमेश्वर ।

जगदीश्वर-ना० [सं०] १. जगत्का मालिक; जगत्पति । २. ईश्वर । ३. इन्द्र । ४. राजा ।

जगद्गुरु-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. शङ्कराचार्य वा त्यस्तै पूज्य व्यक्ति ।

जगद्वन्द्व-वि० [सं०] सबैले नमस्कार गर्न योग्य; सबैका निमित्त आदरणीय ।

जगद्विख्यात-वि० [सं०] संसारभर नाम चलेको; विश्व-विख्यात ।

जगद्विनाश-ना० [सं०] संसारको नाश; प्रलय ।

जगन्नाथ-ना० [सं०] १. संसारका मालिक; परमेश्वर ।

२. भारतको उड़ीसा प्रदेश-अन्तर्गत पुरी नामक स्थानमा स्थापित प्रसिद्ध मूर्ति; हिन्दूहरूका प्रसिद्ध चार-धाममध्ये एक ।

जगन्निघन्ता-ना० [सं०] जगत्को नियमन गर्ने ईश्वर; परमेश्वर ।

जगन्निवास-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. विष्णु ।

जगन्मय-ना० [सं०] विष्णु ।

जगन्मयी-ना० [सं०] लक्ष्मी ।

जगन्माता-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. लक्ष्मी ।

जगन्मोहिनी-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. महामाया ।

जगमग-कि० यो० [जग्] १. चम्कने वा उज्यालो हुने किसिम; झलमल । (ना०) २. चहक; चमक । ३. विभिन्न रङ्गको, खूब टलकदार, धातुको कागतजस्तो पातलो पत्र; तपक ।

जगमगाइ-ना० [जगमगाउ+आइ] जगमगाउने किसिम, क्रिया वा भाव; जगमगाहट ।

जगमगाइन-अ० कि० [जगमगाउ+इ+नु] जगमग होइन; ('जगमगाउनु'-को भा० कि०) ।

जगमगाउनु-अ० कि० [जगमग+आउ+नु] झल्कनु; जगमग हुनु; जगमगिनु ।

जगमगाहट-ना० [जगमगि+आहट] जगमगाउने किसिम, क्रिया वा भाव; जगमगाइ ।

जगमगिइन-अ० कि० [जगमगि+इ+नु] जगमगाइन; ('जगमगिनु'-को भा० कि०) ।

जगमगिनु-अ० कि० [जगमग+इ+नु] झल्कनु; चम्कनु; जगमग हुनु; जगमगाउनु ।

जगर-ना० [जगल्टो] घोडा, सिंह आदिका गर्दनमा हुने लामा-लामा रौं; याल; केशर ।

जगर-ना० [ने०] नरिवलको जस्तो एक जातको बोट ।

जगर-ना० [सं०] कवच ।

जगसेठ-वि० [जगत्+सेठ] १. ठूलो सेठ; ठूलो महाजन ।

२. कुनै समूह वा समाजको नाइके; ठालु । ३. मापाको; जन्ड ।

जगल-वि० [सं०] १. चलाक; धूर्त । (ना०) २. गोबर । ३. कवच । ४. कट; जाँडको छोक्रा ।

जगल्टा-ना० [जगल्टो] जगल्टो ।

जगल्टे-वि० [जगल्टो+ए] १. लामा-लामा कपाल हुने; जगल्टा हुने; जटे । २. खजमजिएको कपाल हुने; जगल्टा फिँजिएको ।

जगल्टो-ना० [सं० जटा] १. लामो पारी पालेको कपाल; जुल्फी । २. जोगी, तपस्वी आदिको लामो कपाल; जटा ।

३. कपालको तुच्छार्थ बुझाउने शब्द । ४. घाँसको बुच्चो ।

जगल्टचाइ-ना० [जगल्टचाउ+आइ] जगल्टचाउने किसिम, क्रिया वा भाव; भुल्ल्याइ ।

जगल्टचाइन-सं० कि० [जगल्टचाउ+इ+नु] जगल्टा समातेर तानिनु; ('जगल्टचाउनु'-को क० कि०) ।

जगल्टचाउनु-जङ्गयाइनु

जगल्टचाउनु-स० क्रि० [जगल्टो+याउ+नु] जगल्टामा समातेर तान्नु; कयालमा समातेर लछान्नु; भुल्ल्याउनु ।
जगाइ-ना० [जग्+आइ] जान्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
जगाइ-ना० [जगाउ+आइ] जगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
जगाइनु-स० क्रि० [जगाउ+इ+नु] विउँझाइनु; जागा गराइनु; ('जगाउनु'-को क० क्रि०) ।
जगाउनु-स० क्रि० [जाग्+आउ+नु] १. विउँझाउनु; जागा गराउनु । २. सल्काउनु; बाल्नु । ३. मन्त्र सिद्ध गर्नु । ४. भूत, प्रेत आदि बोलाउनु । ५. विउँताउनु; बौराउनु । ६. जाग्न लाउनु; रीस उठाउनु; ('जागनु'-को प्रे० क्रि०) ।
जगात-ना० [अ० जकात] १. कर; महसूल । २. गठे-मङ्गलका दिन भूत-प्रेतको बाधा शान्त गर्नका निम्ति उठाइने चन्दा ।
जगाते-वि० [जगात+ए] जगात उठाउने (अड्डा वा व्यक्तित्व) ।
जगेडा-वि० [जगेरा] जगेरा ।
जगेरा-वि० [अ० जखीरः] १. खर्च नभई वा नगरी बाँकी रहेको; बचे-खुचेको; उभार । (ना०) २. पछि खर्च गर्नका निम्ति बाँकी राखिएको वस्तु; साँचिएको माल । ३. पछि उपयोगमा ल्याउनाका निम्ति राखिछोड्नु । ४. सञ्चय; बचत, बचाउ ।
जगेरा-ना० [जगर] जगर वृक्ष ।
जगेर्ना-ना० [जगेरा] जगेर्नु; जगेरा ।
जगेर्नु-ना० [जगेरा+नु] १. जोगाएर राख्ने काम; जगेरा । २. सुरक्षा; हिफायत । ३. हेर-चाहा; देख-रेख ।
जग्गा-ना० [फा० जायगाह] १. खेत-बारी; जमीन । २. खाली ठाउँ; स्थान; स्थल ।
जग्गा-जमीन-ना० [जग्गा+जमीन] खेत-बारीको समुदाय ।
जग्गे-ना० [प्रा०] यज्ञ; होम ।
जग्ध-वि० [सं०] १. खाइएको; भुवत । (ना०) २. भोजन ।
जगिध-ना० [सं०] १. भोजन; आहार । २. सह-भोजन ।
जगनु-अ० क्रि० [जाग्+नु] बल्नु; दन्कनु ।
जगिम-वि० [सं०] १. चलेको; जङ्गम । (ना०) २. हावा; पवन ।
जघन-ना० [सं०] १. स्त्रीका नाभिदेखि मुनितिरको भाग; पेट । २. फिलो; नितम्ब ।
जघन-कूप-ना० [सं०] मोटो मानिसका दुवैपट्टि फिलामा पर्ने खाल्टो ।
जघन-गौरव-ना० [सं०] नितम्ब-भार ।
जघन-चपला-ना० [सं०] १. वेश्या; कुलटा । २. फूर्तिका साथ नाच्ने स्त्री । ३. आर्या छन्दको एक भेद ।
जघनी-वि० [सं०] ठूलो नितम्ब हुने (स्त्री) ।
जघने-वि० [सं० जघन्य] निकम्मा; रद्दी; काम नलाग्ने ।
जघन्य-वि० [सं०] १. सबैभन्दा पछि जन्मेको; कान्छो । २. सबभन्दा खराब; रद्दी । ३. निकृष्ट; नीच । ४. शूद्र ।
जघ्नु-वि० [सं०] हत्यारो; घातक ।

जङ-ना० [फा० जङ्ग] रीस; झोँक; क्रोध ।
जङ्गशन-ना० [अं०] १. दुइ सडक वा बाटो मिलेको ठाउँ; दोबाटो । २. अनेक तर्फबाट रेलहरू आई मिसिने ठाउँ ।
जङ्गो-ना [नेवा०] वृद्धावस्थामा गरिने जयन्ती; जम्को ।
जङ्ग-ना० [फा०] लडाईँ; युद्ध ।
जङ्गबहादुर-ना० [जङ्ग+बहादुर] १. ईसवी उन्नाइसौं शताब्दीमा भएका नेपालका प्रथम राणा प्रधान-मन्त्री । २. निरङ्कुश शासक ।
जङ्गम-वि० [सं०] १. हिँड-डुल गर्ने; गति-शील । २. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा सार्न वा लैजान हुने । (ना०) ३. चलायमान वस्तु ।
जङ्गम-कुटी-ना० [सं०] १. छाता । २. रानी-महारानीहरूले नुहाउँदा वा बाहिर निस्कँदा हाल्ने अन्तःपुर ।
जङ्गम-गुल्म-ना० [सं०] पैदल सिपाहीहरूको फौज; पैदल सेना ।
जङ्गम-विष-ना० [सं०] सर्प, बिच्छी, बहुलाहा कुकुर आदि प्राणीहरूले टोक्ता लाग्ने विष ।
जङ्गल-ना० [सं०] १. बस्ती वा आबादी नभएको, प्रशस्त रुखहरू भएको ठाउँ; वन; झाडी; अरण्य । २. उजाड़ जमीन; बन्जर; मरु-भूमि । ३. एकान्त स्थान; निर्जन ठाउँ । ४. आलो मासु; मांस ।
जङ्गली-वि० [जङ्गल+ई] १. जङ्गलको; बनैया; बनुवा । २. असभ्य; गँवार । ३. रिसाहा; क्रोधी ।
जङ्गल-ना० [सं०] पानी रोवनाका निम्ति बनाइएको डील; बाँध ।
जङ्गिनु-अ० क्रि० [जङ्गि+इ+नु] रिसाइनु; झोविकइनु; ('जङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।
जङ्गिनु-अ० क्रि० [जङ्ग+इ+नु] झोविकनु; जागनु; रिसाउनु; च्याँठिनु ।
जङ्गी-वि० [अं०] १. लडाईँको; युद्ध-सम्बन्धी । २. पल्टनिया; सेना-सम्बन्धी । ३. बडेमाको; ठूलो । ४. रिसाहा; क्रोधी ।
जङ्गी-परेट-ना० [जङ्गी+परेठ] जङ्गी-परेठ ।
जङ्गी-परेठ-ना० [जङ्गी+परेठ] १. फौजी तालीम; सैनिक शिक्षा; कवाज । २. फौजी तालीमको प्रदर्शन ।
जङ्गी-पोशाक-ना० [जङ्गी+पोशाक] फौजी जवानहरूले लाउने पोशाक; पल्टनिया पोशाक ।
जङ्गी-लाठ-ना० [फा० जङ्गी+लेंड (अं०)] प्रधान सेना-पति ।
जङ्गी-सेल-ना० [जङ्गी+सेल] एक किसिमको ठूलो सेल ।
जङ्गी-हर्रो-ना० [जङ्गी+हर्रो] कालो र सानो दाना हुने एक जातको हर्रो ।
जङ्गुल-ना० [सं०] विष ।
जङ्ग्याइ-ना० [जङ्गि+आइ] जङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
जङ्ग्याइनु-स० क्रि० [जङ्ग्याउ+इ+नु] जङ्गिन वा रिसाउन लाइनु; ('जङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जङ्ग्याउनु-सं क्रि० [जङ्गि+याउ+नु] जङ्गिन वा रिसाउन लाउनु; ('जङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जङ्ग्याहट-ना० [जङ्गि+आहट] जङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जङ्ग्याहा-वि० [जङ्गी+याहा] जङ्गी; रिसाहा; क्रोधी ।

जङ्गा-ना० [सं०] १. गोली-गाँठादेखि घुँडासम्मको खुट्टाको अवयव; पिउँलो । २. जाँघ; तिघ्रा; उरु । ३. कैंचीको काट्ने अवयव ।

जङ्गाकरिक-ना० [सं०] हलकारो; अहलकार ।

जङ्गाकार-ना० [सं०] हलकारो; अहलकार ।

जङ्गाल-वि० [सं०] १. छिटो दगुर्ने; चाँडो हिँड्ने । (ना०) २. हलकारो; अहलकार । ३. मृग; हरिण ।

जङ्गिल-वि० [सं०] १. वेगले दगुर्न सक्ने; छिटो दगुर्न सक्ने । २. फूर्तिलो ।

जज-ना० [अं०] १. न्यायाधीश । २. निर्णायक ।

जजमान-ना० [प्रा०] दक्षिणा, भोजन आदि दिएर ब्राह्मण-द्वारा यज्ञ, पूजा आदि धार्मिक कृत्य गराउने उपासक; यजमान; यष्टा ।

जजमानी-ना० [जजमान+ई] जजमानकहाँ पूजा गर्ने पेशा; पुरोहित्याई; पौरोहित्य ।

जजिया-ना० [अ० जजियः] मुगल-राज्य-कालमा भारतको मुसलमानी राज्यमा बस्ने अन्य धर्मावलम्बीहरूमाथि लगाइएको एक विशेष कर ।

जज्जपुक-ना० [सं०] मन्द स्वरले जप गर्ने भक्त ।

जज्जाल-ना० [सं० जज्ज+जाल] १. गृहस्थीको झन्डट; विषय-प्रपञ्च । २. परिवार; जहान । ३. बन्धन ।

जज्जाली-वि० [जज्जाल+ई] जज्जालमा फँसेको; प्रपञ्ची ।

जटा-ना० [सं०] १. साधु-संन्यासीहरूले पालेको लामो र लट्टा परेको कपाल; लट्टा । २. नरिवल आदिको पाट । ३. रूखको जरो ।

जटा-जूट-ना० [सं०] १. लामा-लामा कपालहरूको समूह; जटाको समूह । २. शिवजीको जटा ।

जटा-धर-वि० [सं०] जटा पाल्ने; जटा-धारी ।

जटा-धारी-वि० [सं०] जटा पाल्ने; जटे ।

जटा-नरिवल-ना० [जटा+नरिवल] बाहिरी बोक्रासहितको नरिवल ।

जटामसी-ना० [सं० जटामांसी] १. बीचमा सेता धर्का भएका लामा-लामा पात, नीला फूल र फेदमा खैरो भुत्ला हुने, हिमालयमा पाइने एक सुगन्धी बूटी । २. त्यसैको फेद वा जरो । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, पित्त, खटिरा-नाशक र ठन्डा बताइएको छ । यसका ज्यादा बास्ना आउने, साना, ठूला आदि अनेक भेद छन् । यिनीहरूका पात, फूल आदिमा धेरै अन्तर हुन्छ ।)

जटामांसी-ना० [सं०] जटामसी ।

जटायु-ना० [सं०] रामायणमा वर्णित एक प्रसिद्ध गिद्ध ।

(सीतालाई छुटाउन यो रावणसित युद्ध गरेर मरेको थियो ।)

जटाल-वि० [सं०] १. जटा-धारी । २. वर । ३. डुम्री ।

जटि-ना० [सं०] १. जटा । २. समूह । ३. वरको रूख । ४. जटामसी ।

जटित-वि० [सं०] जडिएको; जडान गरिएको ।

जटिल-वि० [सं०] १. जटा भएको; जटा-धारी । २. अत्यन्त कठिन; दुरूह । ३. क्रूर; कठोर । ४. बुझ्न गाह्रो पर्ने; दुर्बोध । (ना०) ५. सिंह । ६. ब्रह्मचारी । ७. शिव ।

जटिलता-ना० [सं०] जटिल हुनाको भाव ।

जटो-वि० [सं०] १. जटा-धारी । २. शिव ।

जटे-वि० [जटा+ए] जटा पाल्ने; जटा-धारी; जगल्ते ।

जठर-वि० [सं०] १. कठिन; कडा । २. बूढो; वृद्ध । (ना०) ३. पेट । ४. गर्भाशय । ५. कुनै वस्तुको भित्री भाग ।

जठर-ज्वाला-ना० [सं०] १. भोकको दुःख; उदर-ज्वाला । २. शूल रोग ।

जठर-धातना-ना० [सं०] गर्भ-वासको कष्ट ।

जठराग्नि-ना० [सं०] १. खाएको वस्तु पचाउने पेटमा रहेको अग्नि । २. खाएको वस्तु पचाउने, पाकस्थलीमा हुने रस ।

जठरानल-ना० [सं०] जठराग्नि ।

जठरामय-ना० [सं०] पेट-सम्बन्धी एक रोग; जलोदर ।

जड-वि० [सं०] १. चिसो; ठन्डा । २. चेतना नभएको; निर्जीव । ३. चेष्टा-हीन; स्तब्ध । ४. मूर्ख; मूढ । ५. कठाल-ग्रिएको; कक्रक परेको ।

जड-ना० [जरो] १. जरो; मूल । (वि०) २. मुख्य; प्रधान ।

जड-क्रिय-वि० [सं०] ढीलो; दीर्घ-सूत्री ।

जड-जगत्-ना० [सं०] १. पाँच भौतिक पदार्थहरूको समूह । २. स्थूल जगत् ।

जडता-ना० [सं०] १. जड हुनाको भाव; अचेतनता । २. अज्ञान; मूर्खता ।

जडत्व-ना० [सं०] १. जडता; अचेतनता । २. मूर्खता ।

जड-प्रकृति-ना० [सं०] पाँच भौतिक पदार्थहरूको समष्टि; जड-जगत् ।

जड-भरत-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक योगी ।

जडवाद-ना० [सं०] चेतन आत्माको अस्तित्व नमान्ने एक दार्शनिक मत ।

जडवादी-वि० [जडवाद+ई] जडवादको अनुयायी ।

जड-विज्ञान-ना० [सं०] आत्मा, ईश्वर आदि नमानी भौतिक पदार्थलाई नै सबै कुरो मान्ने सिद्धान्त; पदार्थ-विज्ञान ।

जडहन-ना० [सं० जड+धान्य] १. जाडो मौसिममा पावने अन्न; हिउँदे बाली । २. जाडो-मासी ।

जडाइ-ना० [जड्+आइ] जड्ने किसिम वा क्रिया ।

जडाइनु-सं क्रि० [जडाउ+इ+नु] जड्न लाइनु; ('जडा-उनु'-को क० क्रि०) ।

जडाउ-वि० [जड्+आउ] जडान गरेको; जड्ने; जटित ।

जडाउनु-जन-पद-धर्म

जडाउनु-स० क्रि० [जड्+आउ+नु] जड्नु लाउनु; जडाउनु गराउनु; ('जड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 जडाउरी-वि० [ने०] एक जनाले उपभोग गरी अर्धाना भइसकेपछि विनामूल्य अरुलाई दिइएको (लुगा-फाटो आदि) ।
 जडान-ना० [जड्+आन] जड्ने काम; जडाइ ।
 जडिनी-ना० [जाडो+इनी] भोटिनी; भोटे जातकी स्त्री ।
 जडिनु-स० क्रि० [जड्+इ+नु] जडान गरिनु; ('जड्नु'-को क० क्रि०) ।
 जडिमा-ना० [सं०] १. जडता; अचेतनता । २. मूर्खता ।
 जडो-ना० [जड्+ई] १. औषधीमा प्रयोग हुने वनस्पतिको जरो; बूटीको जरो । (वि०) २. मुख्य; मूल ।
 जडो-बूटी-ना० [जडो+बूटी] १. औषधीमा प्रयोग हुने वनस्पति र त्यसको जरो; काठे-पाते औषधी । २. कन्द-मूल ।
 जडोभूत-वि० [सं०] जडजस्तो भएको; निश्चल; निःस्पन्द ।
 जडोनी-ना० [जडिनी] जडिनी ।
 जडेलो-ना० [ने०] एक जातका जङ्गली अङ्गूर ।
 जड्नु-स० क्रि० [प्रा० जड्+नु] १. एउटा वस्तुलाई अर्को वस्तुमा जोर्नु; कुनै वस्तुलाई कुनै स्थानमा जडान गर्नु । २. सुन, चाँदी आदिको गहना-गुरियामा रत्न जडान गर्नु । ३. उन्नु; गाँस्नु ।
 जतन-ना० [सं० यत्न] हिफाजत; बचाउ; यत्न ।
 जता-क्रि० यो० [सं० यत्र] जुन दिशातिर; जुन ठाउँतिर; जहाँ ।
 जता-ततै-क्रि० यो० [सं० यत्र-तत्र] जहाँ-कहीं; सबै ठाउँमा; सर्वत्र ।
 जतालाख-वि० [सं० यथा+लक्ष] यथेष्ट; चिताएजति । २. छेलोखेलो ।
 जतासुकै-क्रि० यो० [जता+सुकै] जता पनि; जुन दिशातिर पनि; जहाँसुकै; सर्वत्र ।
 जति-वि० [सं० यः] जुन मात्राको; जुन परिमाणको; जति-सुकै ।
 जतिसुकै-वि० [जति+सुकै] जति धेरै; जुन परिमाणको; जुन मात्राको; जति ।
 जतु-ना० [सं०] १. लाहा । २. शिलाजित् । ३. गुँद ।
 जतुका-ना० [सं०] १. लाहा; लाक्षा । २. चमेरो ।
 जत्ति-वि० [जति] जति धेरै; जतिसुकै; जत्तिसुकै ।
 जत्तिसुकै-वि० [जति+सुकै] जतिसुकै ।
 जत्था-ना० [सं० यूथ] समूह; जमात; दल ।
 जत्र-तत्र-क्रि० यो० [सं० यत्र-तत्र] जहाँ-कहीं; जता-ततै; सर्वत्र ।
 जत्रु-ना० [सं०] कुम र घाँटीका बीचको हाड ।
 जत्रो-वि० [सं० यः] जुन परिमाणको; जति ठूलो ।
 जथवा-तथवा-वि० [सं० यथा+तथा] जथाभावी; मनपरी ।

जथाभावी-क्रि० यो० [सं० यथा-भाव] जस्तो मन लाग्यो उस्तै; मनपरी ।
 जदि-संयो० [सं० यदि] यदि ।
 जदौ-ना० [सं० जय देव] दमाइँ; कामी आदिले बाहुन, क्षत्रिय आदिलाई नमस्कार गर्दा भन्ने शब्द ।
 जन-ना० [सं०] १. मानिस; मनुष्य । २. दुनियाँ; प्रजा । ३. जाति । ४. जहान; परिवार । ५. ज्यामी; मजदूर ।
 जन-आन्दोलन-ना० [सं०] कुनै उद्देश्य-सिद्धिका निमित्त जनता-द्वारा चलाइएको आन्दोलन; जन-सङ्घर्ष ।
 जनक-वि० [सं०] १. जन्माउने; जन्म दिने । (ना०) २. बाबु; पिता । ३. रामायण-प्रसिद्ध मिथिलाका राजा; सीताका पिता ।
 जनक-तनया-ना० [सं०] जनककी छोरी; सीता ।
 जनक-नन्दिनी-ना० [सं०] राजा जनककी छोरी; जानकी; सीता ।
 जनकपुर-ना० [सं०] नेपाल अधिराज्यको महोत्तरी जिल्लाको मुख्य बस्ती । (हिन्दूहरूको एक प्रसिद्ध तीर्थ । यहाँ चैत्र शुक्ल नवमीका दिन राम-जानकीको दर्शनका लागि ठूलो मेला लाग्दछ ।)
 जनकात्मजा-ना० [सं०] जनककी छोरी; जानकी; सीता ।
 जन-गणना-ना० [सं०] राष्ट्रका सबै मानिसहरूको गणना; जन-सङ्ख्या ।
 जनङ्गम-ना० [सं०] चाण्डाल ।
 जनङ्ग-क्रि० यो० [सं० जन+अङ्ग] मानिसपिच्छे; जनही; प्रतिव्यवित ।
 जन-जागरण-ना० [सं०] देशका जनतामा आफ्ना अधिकार र हिताहितको ज्ञान हुनु; जन-जाग्रति ।
 जन-जाग्रति-ना० [सं०] जन-जागरण ।
 जन-तन्त्र-ना० [सं०] प्रजा-तन्त्र; लोक-तन्त्र ।
 जनता-ना० [सं०] सर्व-साधारण मानिसहरूको समष्टि; जन-समूह; लोक ।
 जनता-जनार्दन-ना० [सं०] जनतारूपी ईश्वर; चेतना र सङ्घटनले उत्पन्न ठूलो शक्ति र अधिकार-युक्त जनता ।
 जन-देव-ना० [सं०] १. राजा । २. जनता-जनार्दन ।
 जनन-ना० [सं०] १. बाबु । २. परमेश्वर । ३. उत्पत्ति; जन्म । ४. सृष्टि; प्रादुर्भाव । ५. वंश; कुल । (वि०) ६. जन्माउने; उत्पादक ।
 जननाशौच-ना० [सं०] सुत्केरी; प्रसवको आशौच ।
 जननि-ना० [सं०] १. आमा । २. जन्म ।
 जननी-ना० [सं०] १. आमा; माता । २. दया; कृपा ।
 जननेन्द्रिय-ना० [सं०] सन्तान जन्माउने इन्द्रिय; उपस्थ; योनि ।
 जन-पद-ना० [सं०] १. देश; राज्य । २. गाउँ; ग्राम । ३. प्रजा; दुनियाँ ।
 जन-पद-धर्म-ना० [सं०] लोकाचार; सामाजिक धर्म ।

जन-पदी-ना० [सं०] कुनै देश वा समाजको शासन गर्ने व्यक्ति;
शासक ।

जन-पाल-ना० [सं०] मानिसहरू वा नोकर-चाकरको पालन
गर्ने व्यक्ति ।

जन-प्रवाद-ना० [सं०] १. अफवाह; जन-श्रुति । २. लोकाप-
वाद ।

जन-प्रिय-वि० [सं०] १. सबैलाई मन परेको; लोक-प्रिय ।
(ना०) २. शिव । ३. धनियौ ।

जनम-ना० [सं० जन्म] १. जन्म; उत्पत्ति । २. जुनी;
जीवन ।

जन-मत-ना० [सं०] जन-साधारणको राय; लोक-मत ।

जन-मरक-ना० [सं०] महामारी; रूढ़ी ।

जनयिता-वि० [सं०] १. जन्म दिने; उत्पादक । (ना०) २.
पिता ।

जनयित्री-ना० [सं०] १. माता; जननी । (वि०) २. जन्माउने
(स्त्री) ।

जन-रञ्जन-ना० [सं०] लोकको सुख; जनताको आनन्द ।

जनरल-ना० [अं०] सेनाको एक ठूलो अफिसर; कर्णेल-
भन्दा माथिको एक पल्टनिया अफिसर ।

जनरल-सेक्रेटरी-ना० [अं०] महामन्त्री ।

जन-रव-ना० [सं०] १. अफवाह; जन-श्रुति । २. लोकापवाद;
लोक-निन्दा ।

जन-लोक-ना० [सं०] भू-लोक आदि माथिकासात लोकमध्ये
पाचौँ लोक; महल्लोकभन्दा माथि तपोलोकभन्दा तलको
लोक ।

जनवरी-ना० [सं०] पौष-माघमा पर्ने, ईसवी वर्षको पहिलो
महीना ।

जनवाद-ना० [सं०] १. अफवाह; जन-श्रुति । २. लोकापवाद ।
३. राज्यको सर्वोच्च शक्ति जनतामै निहित हुन्छ भन्ने
राजनीतिको एक सिद्धान्त; प्रजा-तन्त्रवाद ।

जनवादी-वि० [जनवाद+ई] जनवादको अनुयायी; जन-
वादको सिद्धान्तको अनुसरण गर्ने ।

जन-श्रुत-वि० [सं०] लोक-प्रसिद्ध; प्रख्यात; विख्यात ।

जन-श्रुति-ना० [सं०] अफवाह; हल्ला; किंवदन्ती ।

जन-सङ्ख्या-ना० [सं०] राष्ट्रमा भएका यावत् व्यक्तिको
गणना ।

जन-सङ्ग्राम-ना० [सं०] सर्व-साधारण जनताले सामेल
भई गरेको सङ्घर्ष वा युद्ध; जन-आन्दोलन ।

जन-सङ्घर्ष-ना० [सं०] जन-आन्दोलन ।

जन-समाज-ना० [सं०] १. मनुष्य-समाज; मानव-समाज ।
२. जन-साधारण; जनता ।

जन-समुदाय-ना० [सं०] भीड़; हूल ।

जन-सम्बाध-वि० [सं०] बाक्लो; घना (बस्ती) ।

जन-साधारण-ना० [सं०] सामान्य जनता; जन-समाज ।

जन-स्थान-ना० [सं०] दण्डकारण्यको एक भाग ।

जन-हित-ना० [सं०] जनतालाई असल हुने काम; लोक-
हित ।

जनही-क्रि० यो० [जन+हिसाब] मानिसपिच्छे; जनङ्गे;
प्रतिव्यक्ति ।

जना-ना० [जन] १. मानिसको गणना गर्ने शब्द; वटा
(व्यक्ति) । २. मानिस; जन; व्यक्ति ।

जनाइ-ना० [जनाउ+आइ] जनाउने किसिम वा क्रिया ।

जनाइनु-स० क्रि० [जनाउ+इ+नु] जनाउ दिइनु; ('जना-
उनु'-को क० क्रि०) ।

जनाउ-ना० [जनाउ] सूचना; विज्ञप्ति ।

जनाउनु-स० क्रि० [जान्+आउ+नु] १. जनाउ दिनु; सूचित
गर्नु । २. बोध गराउनु; ज्ञात गराउनु । ३. सङ्केत गर्नु ।

४. उल्लेख गर्नु; विशेष बोली वा लवज पार्नु (कागत-
पत्रका बेहोरामा) ।

जनाति-ना० [ने०] चार पुस्तापछिको नाति; पनातिको
छोरो ।

जनाधिप-ना० [सं०] १. राजा । २. विष्णु ।

जनानखाना-ना० [फा० जनान-खाना] स्त्रीहरू रहने घरको
भाग; अन्तःपुर; खोपी ।

जनाना-ना० [फा० जनान:] १. स्वास्नी-मानिस; आइमाई;
महिला । (वि०) २. स्वास्नी-मानिसको; स्त्री-सम्बन्धी ।

जनान्तिक-ना० [सं०] अरुले नसुन्ने गरी दुइ मानिसका बीच
गरिने साङ्केतिक कुराकानी ।

जनार्दन-ना० [सं०] १. जन-साधारणको रक्षा गर्ने व्यक्ति ।
२. विष्णु । ३. कृष्ण । (वि०) ४. दैत्यलाई मार्ने ।

जनावर-ना० [फा० जानवर] जन्तु; पशु ।

जनाश्रम-ना० [सं०] धर्म-शाला; अतिथि-निवास ।

जनाश्रय-ना० [सं०] १. धर्म-शाला । २. घर । ३. मण्डप ।

जनि-ना० [सं०] १. जन्म; उत्पत्ति । २. आमा । ३. पत्नी ।
४. बुहारी ।

जनिक-वि० [सं०] जन्म दिने; जन्माउने ।

जनि-वि० [सं०] १. जन्माइएको; पैदा गरिएको । २.
जन्मेको; उत्पन्न ।

जनिता-ना० [सं०] जन्म दिने; पिता ।

जनित्र-ना० [सं०] १. जन्म-स्थान । २. स्रोत; उद्गम-स्थल ।

जनित्री-ना० [सं०] जन्माउने स्त्री; आमा ।

जनिमा-ना० [सं०] १. जन्म । २. सन्तान ।

जनी-ना० [ने०] १. कुनै काम कसैबाट गराउनाका निम्ति
प्रार्थना गरी भनिने शब्द । २. निगाह; अनुग्रह ।

जनी-ना० [सं०] १. कन्या । २. माया; प्रेम ।

जनु-ना० [सं०] जन्म; उत्पत्ति ।

जनेन्द्र-ना० [सं०] राजा ।

जनेश-ना० [सं०] राजा ।

जनेष्ट-वि० [सं०] सबैलाई मन पर्ने; लोक-प्रिय ।

जने-ना० [सं० यज्ञ] ब्राह्मण, क्षत्रिय र वैश्य जातिले संस्कार-

जनै-खटिरो-जन्म-वार

पूर्वक धारण गने सूत्र; तागा; यज्ञोपवीत ब्रह्म-सूत्र।
जनै-खटिरो-ना० [जनै+खटिरो] शरीरमा जनै रहने ठाउँमा जनै लाएझै गरी आउने एक जातको खटिरो; बाघे-खटिरो।
जनै-पूर्णमा-ना० [जनै+पूर्णमा] श्रावण शुक्ल पूर्णिमा। (यस दिन जनै लाउने जातिले यज्ञोपवीतको पूजा गरेर नयाँ जनै लाउँदछन् र रक्षा-बन्धन बाँद्धछन्।)
जनोट-ना० [जनाउ+ओट] जनाउने काम; जनाउ।
जनोपयोगी-वि० [सं०] जन-साधारणको निम्ति हित-कर हुने; लोकोपयोगी।
जनौघ-ना० [सं०] मानिसहरूको समूह; जमात।
जन्जीर-ना० [फा०] साडलो; सिक्री।
जन्ड-वि० [सं० उद्गण्ड] १. कड़ा स्वभावको; प्रचण्ड। २. रिसाहा; क्रोधी। ३. तीक्ष्ण बुद्धिको।
जन्त-ना० [प्रा० जणयत्ता] विवाहमा धेरै इष्ट-मित्रका साथ दुलही लिन जाने यात्रा; जन्तीको यात्रा; वर-यात्रा।
जन्तर-ना० [सं० यन्त्र] तन्त्र-शास्त्रानुसार विशिष्ट प्रकारका कोष्ठक, देव-मूर्ति, मन्त्र आदि लेखिएको, शरीर-रक्षाका निमित्त धारण गरिने यन्त्र।
जन्तर-मन्तर-ना० [जन्तर+मन्तर] शरीर-रक्षाका निम्ति उपयोग गरिने जन्तर, मन्तर आदि; झार-फूक गर्ने र बूटी बाँच्ने काम।
जन्तरे-वि० [ने०] जन्मका क्रमले आठौँ; अन्तरेपछिको (भाइ)।
जन्ती-ना० [जन्त+ई] विवाहमा दुलही लिन जाँदा दुलहाका साथ शोभा वा मदतका निमित्त लगिने इष्ट-मित्रहरूको लश्कर; बरियाँत।
जन्तु-ना० [सं०] १. प्राणी; जीव। २. पशु; जनावर। ३. जीवात्मा।
जन्तु-कम्बु-ना० [सं०] शङ्खको कीरो; घुंगी।
जन्तुघ्न-ना० [सं०] साना-साना कीराहरू मर्ने औषधी (वायु-विडङ्ग, हिङ्ग, कागती आदि)।
जन्तु-फल-ना० [सं०] डुम्री; उदुम्वर।
जन्तुमती-ना० [सं०] पृथ्वी।
जन्तु-शाला-ना० [सं०] चिड़िया-घर।
जन्ते-वि० [जन्त+ए] १. जन्त-सम्बन्धी; जन्तको। २. जन्तीको; बरियाँत-सम्बन्धी।
जन्ते-बाखो-ना० [जन्ती+बाखो] दुलही ल्याउने दिन जन्तीलाई खुवाउने भोज।
जन्ते-ठट्टा-ना० [जन्ते-ठट्टा] अशिष्टतापूर्वकको ठट्टा; जन्ती जानेहरूले गर्ने अमर्ष किसिमको ठट्टा।
जन्ते-श्लोक-ना० [जन्ते+श्लोक] विवाहमा घर-गाउँले र जन्तीहरूले प्रतिस्पर्धापूर्वक परस्परमा भन्ने श्लोक।
जन्त्र-ना० [सं० यन्त्र] जन्तर।
जन्म-ना० [सं०] १. गर्भबाट निस्केर जीवन धारण गर्नु; जुनी; उत्पत्ति। २. अस्तित्व पाउनु; आविर्भाव। ३.

जीवन; जिन्दगी। ४. जीवन-काल; आयु।
जन्म-कुण्डली-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रानुसार जन्मका समयमा भएका ग्रहहरूको स्थिति थाहा पाउनाको निम्ति बनाइने चक्र।
जन्मकृत्-ना० [सं०] बाबु; पिता।
जन्म-क्षेत्र-ना० [सं०] जन्म-स्थान; जन्म-भूमि।
जन्म-ग्रहण-ना० [सं०] जन्म लिने काम; जन्मनु।
जन्म-जयन्ती-ना० [सं०] जन्म भएका दिनमा मनाइने उत्सव।
जन्म-जात-वि० [सं०] जन्मदेखेर लिएर आएको; सँगसँगै जन्मेको।
जन्मतः-क्रि० यो० [सं०] जन्मना।
जन्म-तिथि-ना० [सं०] जन्मेको तिथि; जन्म-दिवस।
जन्म-थलो-ना० [जन्म+थलो] १. पुर्खादेखि बसिआएको ठाउँ; पुर्ख्यौली थलो; जन्म-थात। २. जन्मेको ठाउँ; जन्म-भूमि।
जन्म-थात-ना० [जन्म+थात] जन्म-थलो; जन्म-स्थल।
जन्मद-वि० [सं०] १. जन्म दिने। (ना०) २. पिता।
जन्म-दाता-वि० [सं०] १. जन्म दिने; जन्माउने। (ना०) २. पिता; जनक।
जन्म-दात्री-ना० [सं०] आमा; माता।
जन्म-दिन-ना० [सं०] जन्मेको दिन।
जन्म-दिवस-ना० [सं०] जन्म-दिन; जन्म-तिथि।
जन्म-नक्षत्र-ना० [सं०] कुनै व्यक्ति जन्मदाखेरि भएको नक्षत्र।
जन्मना-क्रि० यो० [सं०] जन्मले; जन्मदेखि; जन्मतः।
जन्म-नाम-ना० [सं०] जन्मेका एघार दिनका दिन नक्षत्रको विचार गरी बाबुले राख्ने बालकको नाम।
जन्मनु-अ० क्रि० [सं० जन्म+नु] जन्म हुनु; उत्पत्ति हुनु; पैदा हुनु; जुनी लिनु।
जन्म-पति-ना० [सं०] जन्म-लग्न वा जन्म-राशिको स्वामी।
जन्म-पत्र-ना० [सं०] चिह्ना; जन्म-पत्रिका।
जन्म-पत्रिका-ना० [सं०] चिह्ना; टिप्पन।
जन्म-पादप-ना० [सं०] वंश-वृक्ष।
जन्म-प्रतिष्ठा-ना० [सं०] १. जन्म-स्थान; जन्म-थलो। २. आमा।
जन्म-भाषा-ना० [सं०] मातृ-भाषा।
जन्म-भूमि-ना० [सं०] आफू जन्मेको देश वा स्थान; जन्म-स्थल; जन्म-थलो।
जन्म-योग-ना० [सं०] चिह्ना; जन्म-पत्रिका।
जन्म-राशि-ना० [सं०] कुनै व्यक्तिको जन्मदाखेरिको राशि।
जन्म-रोगी-वि० [सं०] जन्मदेखिको रोगी।
जन्म-लग्न-ना० [सं०] जन्म-राशि; जन्मेका समयको लग्न।
जन्म-वर्त्म-ना० [सं०] जन्म गराउने मार्ग वा अङ्ग; योनि।
जन्म-वार-ना० [सं०] जन्मेको वार; उत्पन्न भएको वार।

जन्म-वृत्तान्त-ना० [सं०] जीवन-चरित्र; जीवन-वृत्तान्त ।
 जन्म-सिद्ध-वि० [सं०] जन्मेदेखि नै भएको; जन्मका साथ-साथै भएको ।
 जन्म-स्थान-ना० [सं०] १. जन्मेको ठाउँ; जन्म-थलो; जन्म-भूमि । २. गर्भाशय; कोख ।
 जन्महारा-वि० [जन्म+हारा] दुःख भोग्न जन्मेको; सधैंको दुःखी; जन्मेदेखिकै दुःखी ।
 जन्माइ-ना० [जन्माउ+आइ] जन्माउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 जन्माइ-ना० [जन्म+आइ] जन्मने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 जन्माइनु-स० क्रि० [जन्माउ+इ+नु] जन्म गराइनु; पैदा गराइनु; ('जन्माउनु'-को क० क्रि०) ।
 जन्माउनु-स० क्रि० [जन्म+आउ+नु] जन्म दिनु; पैदा गर्नु; जुनी दिनु; ('जन्मनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 जन्मान्तर-ना० [सं०] १. अर्को जन्म; पछि हुने जन्म । २. अधि बितेको जन्म; अगिल्लो जन्म । ३. पर-लोक ।
 जन्मान्तरवाद-ना० [सं०] अर्को जन्म हुन्छ भन्ने सिद्धान्त; पुनर्जन्मवाद ।
 जन्मान्तरवादी-वि० [सं०] अर्को जन्म हुन्छ भन्ने सिद्धान्त मान्ने; पुनर्जन्मवादी ।
 जन्मान्ध-वि० [सं०] जन्मेदेखिकै अन्धो; जन्मेदेखि दुवै आँखा नदेख्ने ।
 जन्माधिप-ना० [सं०] १. जन्म-राशिको स्वामी (ग्रह) । २. शिव ।
 जन्माष्टमी-ना० [सं०] भाद्र कृष्ण अष्टमी; कृष्णाष्टमी । (यस दिन हिन्दूहरू कृष्णको पूजा र उत्सव गर्दछन् ।)
 जन्मास्पद-ना० [सं०] जन्म-थात; जन्म-भूमि ।
 जन्मिनु-अ० क्रि० [जन्म+इ+नु] जन्म होइनु; ('जन्मनु'-को भा० क्रि०) ।
 जन्मी-वि० [सं०] १. जन्मने; उत्पन्न हुने । (ना०) २. प्राणी; जीव ।
 जन्मेश-ना० [सं०] जन्म-राशिको स्वामी (ग्रह); जन्माधिप ।
 जन्मोत्सव-ना० [सं०] जन्म-दिवसमा गरिने उत्सव । (यस दिन नव-ग्रह, अष्ट चिरञ्जीवी आदिको पूजा गरिन्छ ।)
 जन्मौती-ना० [सं० जन्म+औती] चिना; टिप्पण; जन्म-पात्र ।
 जन्म-वि० [सं०] १. जन्म लिने; जन्मने । २. जन्मेको; उत्पन्न । (ना०) ३. पिता; जनक । ४. जन-समूह । ५. युद्ध ।
 जन्मा-ना० [सं०] १. आमाकी साथी । २. दुलहीकी साथी । ३. प्रीति ।
 जन्म-ना० [सं०] १. जन्म । २. प्राणी; जीव । ३. ब्रह्मा । ४. अग्नि ।
 जप-ना० [सं०] १. कुनै मन्त्र, वाक्य वा नामको मन-मनै

गणनापूर्वक पाठ गर्नु; मन्त्रको आवृत्ति गर्नु । २. जपना ।
 जप-तप-ना० [सं०] पूजा-पाठ ।
 जपन-ना० [सं०] जप्ने काम; जप गर्नु ।
 जपना-ना० [सं० जप] कसैलाई सम्झेर बार-बार उसको नाम लिइरहनु; ध्याउनु ।
 जपनीय-वि० [सं०] जप गर्न योग्य; जप्य ।
 जप-माला-ना० [सं०] जप गरेका मन्त्रको गणना गर्ने माला ।
 जप-यज्ञ-ना० [सं०] जपरूपी यज्ञ; पुरश्चरण ।
 जपा-ना० [सं०] जवा-कुसुम; जपा-पुष्प ।
 जपाइ-ना० [जप्+आइ] जप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 जपाइ-ना० [जपाउ+आइ] जप गराउने किसिम वा क्रिया ।
 जपाइनु-स० क्रि० [जपाउ+इ+नु] जप गराइनु; ('जपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 जपाउनु-स० क्रि० [जप्+आउ+नु] जप गराउनु; ('जप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 जपा-कुसुम-ना० [सं०] जवा-कुसुम; जपा-पुष्प ।
 जपा-पुष्प-ना० [सं०] १. पारिजातका जस्ता खस्रा पात र लामो एउटामात्र केसर निस्कने राता, कलेजी आदि रङ्गका ठूला-ठूला फूल हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल; जवा-कुसुम । (आयुर्वेदमा यसको गुण रौलाई हित गर्ने बताइएको छ ।)
 जपितु-स० क्रि० [जप्+इ+नु] जप गरिनु; ('जप्नु'-को क० क्रि०) ।
 जपी-वि० [सं०] जप गर्ने; जप्ने ।
 जप्य-वि० [सं०] जपन योग्य; जप्य; जपनीय ।
 जप्नु-स० क्रि० [सं०] १. मन-मनै कुनै मन्त्र बार-बार पाठ गर्नु; जप गर्नु । २. कुनै वस्तु वा व्यवितलाई बार-बार सम्झी उसको नाम लिइरहनु ।
 जप्य-वि० [सं०] जपन लायक; जप गर्न योग्य; जपनीय ।
 जफत-ना० [अ० जव्त] १. सरकार वा अधिकारीले दण्डस्वरूप कुनै अपराधीको सम्पत्ति हरण गर्नु । २. आफ्नो हातमा परेको अर्काको वस्तु फिर्ता नदिनु ।
 जफती-वि० [फा० जवती] १. अर्काको माल जबरजस्ती गरी लिने; जफत गर्ने । (ना०) २. जफत गरिएको माल ।
 जब-क्रि० यो० [प्रा० जाव] जुन बेला; जत्तिखेर ।
 जबर-वि० [अ० जबर] १. मजबूत; दृढ । २. बलियो; बलवान् ।
 जबरजस्त-वि० [जबरदस्त] जबरदस्त ।
 जबरजस्ती-ना० [जबरदस्ती] जबरदस्ती ।
 जबरदस्त-वि० [अ० जबर+दस्त (फा०)] १. बलियो; मजबूत; दृढ । २. शक्ति-शाली; बलवान् । ३. आफ्नो सिद्धान्तमा दृढ रहने; टेकी ।
 जबरदस्ती-ना० [अ० जबर+दस्ती+(फा०)] १. बलको प्रयोग; बल-जफत । २. अन्याय; अत्याचार ।
 जब्बर-वि० [जबर] अति बलियो; जबर ।

जभ्रेटो-जम्काइ

जभ्रेटो-ना० [जिभ्रे] गाइ-जिभ्रे; गो-जिह्वा ।
जमघट-ना० [जम्+घट (सं०)] भेला; एकत्र हुनु ।
जमजमाइ-ना० [जमजमाउ+आइ] जमजमाउने किसिम,
क्रिया वा भाव; तम्साइ; जमजमाहट ।
जमजमाइनु-अ० क्रि० [जमजमाउ+इ+नु] तम्सिनु;
('जमजमाउनु'-को भा० क्रि०) ।
जमजमाउनु-अ० क्रि० [प्रा० जम+जम+आउ+नु]
१. उत्साहका साथ काममा अगि सर्नु; तम्सनु । २. झम्टन
खोज्नु; हमला गर्न आँट्नु । ३. उत्सुक हुनु; चौचौ मान्नु ।
जमजमाहट-ना० [जमजमाउ+आहट] जमजमाउने किसिम,
क्रिया वा भाव; जमजमाइ ।
जमठ-वि० [जम्] १. खूबसित जमेको; ठोस । (ना०)
२. कसिएर जमेको वस्तु; ठोस वस्तु । ३. जमाएर बनाइने
एक जातको बाक्लो ऊनी कपडा ।
जमदग्नि-ना० [सं०] प्रसिद्ध सप्तर्षिमध्ये एक ऋषि; परशु-
रामका पिता ।
जमदार-ना० [अ० जमअ+दार (फा०)] जमादार ।
जमन-ना० [सं०] भोजन; आहार ।
जमरा-ना० [सं० यवाङ्कुर] विजयाको पूजा गर्नका
निम्ति नव-रात्रिमा उमारिने जौका कलिला बोट ।
जमलकाठो-ना० [ने०] एक जातको चील ।
जमा-वि० [जम्मा] जम्मा ।
जमाइ-ना० [जमाउ+आइ] जमाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
जमाइ-ना० [जम्+आइ] जम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
जमाइनु-स० क्रि० [जमाउ+इ+नु] जम्न लाइनु; ('जमा-
उनु'-को क० क्रि०) ।
जमाउनु-स० क्रि० [जम्+आउ+नु] १. तरल पदार्थ गाढा
वा ढिको पार्नु; बाक्लो वा डल्लो पार्नु; जम्ने पार्नु । २.
मर्म पर्ने गरी भन्नु । ३. कुनै काम वा कुरो खूब राम्रो
तवरले वा सफलतापूर्वक गर्नु । ४. स्थिर पार्नु; दृढ
तुल्याउनु; ('जम्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
जमा-खर्च-ना० [जम्मा-खर्च] जम्मा-खर्च ।
जमात-ना० [अ० जमाअत] १. कुनै सिद्धान्त वा पक्षका
मानिसहरूको समूह; दल; समाज । २. हूल; भीड ।
जमादार-ना० [अ० जमअ+दार (फा०)] हवलदारभन्दा
माथि, सुवेदारभन्दा मनिको पल्टनिया दर्जा ।
जमान-ना० [फा० जवान] १. बोलेको कुरो; वचन;
बोली; वाचा । २. कबूल; प्रतिज्ञा; प्रण ।
जमान-कमान-ना० [जमान+कमान (फा०)] १. कबूल;
प्रतिज्ञा । २. वचन; बोली ।
जमानत-ना० [अ० जमानत] १. कुनै व्यक्ति अथवा सम्पत्ति-
लाई कुनै व्यक्ति, संस्था, अड्डा, अदालत आदिले चाहेका
बखतमा उपस्थित गराउने उत्तरदायित्व । २. धितो;
धरोट ।

जमान-बन्दी-ना० [फा० जवानबन्दी] १. अपराधीले आफ्नो
अपराध स्वीकार गरी लेखिदिने कागत । २. प्रतिज्ञा;
कबूल ।
जमाना-ना० [अ० जमाना] १. समय; काल; बखत ।
२. परिस्थिति; अवस्था ।
जमानी-ना० [अ० जामिन] कुनै व्यक्तिले गर्नुपर्ने काम
नगरेमा वा गर्न नसकेमा आफूले उसको काम गर्न कबूल
गर्ने व्यक्ति; जमानत बस्ने व्यक्ति ।
जमानी-पत्र-ना० [जमानी+पत्र (सं०)] जमानी बस्नेले
लेखिदिने कागत ।
जमानेमान्द्रो-ना० [ने०] १. पातमा काँढा हुने, मञ्जरीका
आकारका पहेँला फूल फुल्ने, पहेँलो काठ हुने, चुत्रोजस्तो
फल फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल ।
जमामर्द-वि० [फा० जवाँ-मर्द] १. पौरख भएको; पुरुषार्थी ।
(ना०) २. शूर-वीर; साहसी व्यक्ति ।
जमामर्दी-ना० [फा० जवाँ-मर्दी] जमामर्द हुनाको भाव;
बहादुरी; वीरता ।
जमा-मारा-वि० [जम्मा-मारा] जम्मा-मारा ।
जमालगोटा-ना० [सं० जयपाल+गुटी] तेल निस्कने सेतो गुदी
हुने सुकुमेलजत्रो फल फल्ने, प्रायः पर्ती जमीनमा उम्रने
एक जातको बोट; जयपाल । (यसको फल ज्यादै रेचक
हुन्छ । यसको तेल शरीरमा लाग्यो भने फोको उठ्छ ।
यो औषधीमा प्रयोग हुन्छ ।)
जमावट-ना० [जम्+आवट] जम्ने क्रिया वा भाव ।
जमिनु-अ० क्रि० [जम्+इ+नु] तरल पदार्थ बाक्लो वा
कडा होइनु; ('जम्नु'-को भा० क्रि०) ।
जमीकन्द-ना० [जमीन+कन्द] ओल ।
जमीन-ना० [फा० जमीन] १. जग्गा; खेत-बारी । २.
ठाउँ; स्थान । ३. भूमि; धरती ।
जमीनदार-ना० [जमीन+दार] किसानहरूलाई खेती गर्न
दिई त्यसको माल-पोत उठाई सरकारमा बुझाउने अधिकारी;
जमीनदार ।
जमीनदारी-ना० [जमीनदार+ई] १. जमीनदारको काम
वा पेशा । २. जमीनदारका मातहतमा रहेको भू-खण्ड;
मौजा ।
जमुना-ना० [सं० यमुना] भारतको उत्तरप्रदेशमा बग्ने एक
प्रसिद्ध नदी; यमुना ।
जमोट-ना० [जम्] इनारको जगमा राखिने काठ, फलाम
आदिको फराकिलो, बीचमा खाली भएको चक्का ।
जमोठ-ना० [जमठ] १. जमाएर बनाएको एक प्रकारको
बाक्लो ऊनी कपडा । (वि०) २. खूबसँग जमेको;
जमठ ।
जम्कनु-अ० क्रि० [जगमग+नु] जगमगाउनु; झल्कनु;
खूब राम्रो हुनु ।
जम्काइ-ना० [जम्काउ+आइ] जम्काउने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

जम्काइ-ना० [जम्क+आइ] जम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जम्काइनु-स० क्रि० [जम्काउ+इ+नु] जम्कन लाइनु; झल्काइनु; ('जम्काउनु'-को क० क्रि०) ।

जम्काउनु-स० क्रि० [जम्क+आउ+नु] लुगा, गहना आदि लाएर ठाँट पार्नु; जगमग पार्नु; झकिझकाउ पार्नु; झम्काउनु; ('जम्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जम्का-भेट-ना० [जम्को+भेट] १. आमने-सामनेबाट आइरहेका दुइ जना अचानक भिडिनु; ठक्कर लाग्ने गरी अकस्मात् भेट हुनु । २. संयोगवश भएको देखादेख ।

जम्किनु-अ० क्रि० [जम्क+इ+नु] १. जम्कनु । २. जम्कने होइनु; झल्किनु; ('जम्कनु'-को भा० क्रि०) ।

जम्को-ना० [ने०] मौका; अवसर; दाउ ।

जम्को-ना० [नेवा० जङ्को] सतहतर वर्ष र सतहतर दिनको आयु पुगेका वृद्धको गरिने जयन्ती ।

जम्क्याइ-ना० [जम्कि+याइ] जम्किने किसिम, क्रिया वा भाव; जम्काइ; जम्क्याहट ।

जम्क्याहट-ना० [जम्कि+याहट] जम्किने किसिम, क्रिया वा भाव; जम्क्याइ ।

जम्नु-अ० क्रि० [प्रा० जम+नु] १. पानी वा पन्यालो पदार्थ लेदो वा डल्लो पर्नु; तरल पदार्थ बाक्लो वा कडा हुनु । २. तरल पदार्थ बग्न नपाई एकै ठाउँमा रहिरहनु । ३. ठाँटिलो हुनु; ठाँटिनु । ४. धाक-रवाफ देखाउनु । ५. मस्त हुनु; मक्ख पर्नु । ६. सम्पन्न हुनु ।

जम्ब-ना० [सं०] हिलो; पङ्क ।

जम्बाल-ना० [सं०] १. हिलो; पङ्क । २. काई । ३. लेउ ।

जम्बालिनी-ना० [सं०] नदी; खोलो ।

जम्बीर-ना० [सं०] ज्यामीर ।

जम्बु-ना० [सं०] जामुनु; फँडीर ।

जम्बुक-ना० [सं०] १. जामुनु; फँडीर । २. स्याल; श्रृगाल । ३. केतकी फूल । ४. नीच मनुष्य; क्षुद्र मानिस । ५. धूर्त व्यक्ति ।

जम्बु-खण्ड-ना० [सं०] जम्बुद्वीप ।

जम्बुद्वीप-ना० [सं०] पुराणअनुसार सात द्वीपमध्ये एक । (यस द्वीपका नौ खण्डमध्ये एक खण्डमा नेपाल र भारत पर्दछन् ।)

जम्बु-नदी-ना० [सं०] पुराणअनुसार ब्रह्म-लोकबाट निस्केका सात नदीमध्ये एक ।

जम्बुमान्-ना० [सं०] पहाड; पर्वत ।

जम्बुल-ना० [सं०] १. जामुनु । २. केतकी फूल ।

जम्बू-ना० [सं०] जम्बु ।

जम्बूक-ना० [सं०] जम्बुक ।

जम्बू-मन्त्री-ना० [सं०] १. स्याल; श्रृगाल । (वि०)

२. खूब चलाक; धूर्त । ३. विचारवान् ।

जम्भ-ना० [सं०] १. गिजा । २. चिउँडो । ३. चपाउनु; टोक्नु । ४. दाँत । ५. हाई; जम्भ ।

जम्भक-वि० [सं०] १. हाई गर्ने । २. खाने; भक्षक ।

जम्भका-ना० [सं०] हाई ।

जम्भन-ना० [सं०] १. हाई गर्नु । २. खानु; भक्षण । ३. मैथुन ।

जम्भा-ना० [सं०] हाई ।

जम्भारि-ना० [सं०] १. इन्द्र । २. वज्र; चट्याङ । ३. अग्नि ।

जम्भिका-ना० [सं०] हाई ।

जम्भीर-ना० [सं०] ज्यामीर ।

जम्मा-वि० [अ० जमऽ] १. एकै ठाउँमा सङ्ग्रह गरिएको; एकत्रित । (ना०) २. सङ्ग्रह गर्ने काम; एकत्र पार्ने काम । ३. हिसाबको एक क्रिया; जोड । ४. सम्पूर्ण सङ्ख्या; टोटल ।

जम्मा-खर्च-ना० [जम्मा+खर्च] आम्दानी खर्चको फाँटवारी ।

जम्माजम्मी-ना० [जम्मा+जम्मा+ई] सम्पूर्ण अङ्कको योग-फल; टोटल ।

जम्मा-जाल-ना० [जम्मा+जाल] १. जहानका सबै जना; सम्पूर्ण परिवार । २. पारिवारिक जञ्जाल ।

जम्मा-मारा-वि० [जम्मा+मारा] १. अर्काको सम्पत्ति अनुचित तरीकाले खाइदिने; अर्काको धन-माल हडप गर्ने । २. साउँसमेत पच गर्ने; मूल-धन खाइदिने ।

जम्नो-ना० [जुम्नो] जुम्नो ।

जम्न्याहा-वि० [सं० यमल+आहा] एउटै कोखबाट एकै साथ जन्मेका (बालक); जुम्ल्याहा ।

जय-ना० [सं०] १. जीत; विजय । २. भलो; कल्याण । ३. संयम; इन्द्रिय-निग्रह । ४. साठी संवत्सरमध्ये एक । ५. अर्जुन । ६. विष्णुका आठ पार्षदमध्ये एक । ७. काठमाडौँ उपत्यकाका मल्ल राजाहरूले आफ्ना नामका अगाडि जोड्ने एक उपाधि । ८. महाभारत ग्रन्थ ।

जयक-वि० [सं०] जित्ने; विजयी ।

जयकार-ना० [सं०] 'जय होस्' भन्नु; जय-घोष ।

जय-घोष-ना० [सं०] 'जय होस्' भनी आशीर्वाद दिनु; जयकार; जय-ध्वनि ।

जय-जयकार-ना० [सं०] कुनै ठूला वा उपकारी व्यक्तिको कल्याण-कामना गरी सहर्ष 'जय-जय' भन्नु ।

जयतु-अव्य० [सं०] जय होस् (कसैको जयको कामना गरी आशीर्वाद दिने शब्द) ।

जय-दुन्दुभी-ना० [सं०] जित्तवाजीका उपलक्ष्यमा बजाइने दुन्दुभी; विजय-दुन्दुभी ।

जयदेव-ना० [सं०] १. ईसवी आठौँ शताब्दीमा भएका संस्कृतका विद्वान्, धर्मार्ता र उत्साही नेपाली राजा ।

२. 'गीत-गोविन्द' काव्यका निर्माता एक कवि ।

३. 'चन्द्रालोक' का निर्माता एक आचार्य ।

जयद्रथ-ना० [सं०] सिन्धु देशका, महाभारतमा प्रसिद्ध

जय-ध्वज-जरिया

एक राजा ।

जय-ध्वज-ना० [सं०] विजय-पताका ।

जय-ध्वनि-ना० [सं०] जय-जयकार; जय-घोष ।

जयन-ना० [सं०] १. जित्तु; विजय प्राप्त गर्नु । २. घोड़-सवारले बाँध्ने कवच ।

जयन्त-ना० [सं०] १. इन्द्रको छोरो । २. विष्णु । ३. शिव । (वि०) ४. विजयी ।

जयन्तिका-ना० [सं०] जयन्ती ।

जयन्ती-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति जन्मेका दिन मनाइने उत्सव; जन्मोत्सव । २. जम्को । ३. लक्ष्मी-स्वाँ । ४. वज्र-दन्ती वृक्ष ।

जय-पत्र-ना० [सं०] १. आफ्नो पराजय स्वीकार गरी पराजित राजाले लेखिदिने पत्र । २. झगडियाको जितापत्र; जितवाजीको फैसला । ३. अश्व-मेघका घोडाका टाउकामा राखिने पत्र; विजय-पत्र ।

जयपत्री-ना० [सं०] जाइपत्री ।

जय-पराजय-ना० [सं०] जय र पराजय; हार-जीत ।

जयपाल-ना० [सं०] जमालगोटा; अजयपाल ।

जयप्रकाशमल्ल-ना० [सं०] संवत् १७९१-देखि १८२५-सम्म काठमाडौँमा शासन गर्ने, पृथ्वीनारायण-शाहका सम-कालीन एक राजा ।

जय-माला-ना० [सं०] १. विजय प्राप्त गर्ने व्यक्तिलाई लाइदिने माला । २. स्वयंवरका समयमा आफूले रोजेका पुरुषलाई कन्याले लाइदिने माला; वर-माला ।

जय-माल्य-ना० [सं०] जय-माला ।

जय-यज्ञ-ना० [सं०] अश्व-मेघ यज्ञ ।

जय-लक्ष्मी-ना० [सं०] १. विजयकी अधिष्ठात्री देवी; जय-श्री । २. विजय; जय ।

जय-लेख-ना० [सं०] हार्ने राजाले जित्ने राजालाई आफ्नो हार स्वीकार गरी लेखिदिने पत्र; जय-पत्र ।

जय-श्री-ना० [सं०] १. विजयकी अधिष्ठात्री देवी; विजय-लक्ष्मी । २. जय; विजय ।

जय-शृङ्ग-ना० [सं०] जय-घोष गरी वजाइने करनाल ।

जय-स्तम्भ-ना० [सं०] कुनै देशमा विजय प्राप्त गरेको स्मारक-स्वरूप स्थापना गरिने स्तम्भ; विजय-स्तम्भ ।

जया-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. पार्वती । ३. हरियो दूबो । ४. ध्वज; पताका । ५. वज्र-दन्ती वृक्ष । (वि०) ६. विजय गराउने ।

जयावह-वि० [सं०] जय गराउने; विजय प्राप्त गराउने ।

जयिष्णु-वि० [सं०] सधैं जितवाजी गर्ने ।

जयी-वि० [सं०] जित्ने; विजय प्राप्त गर्ने; विजयी ।

जयोल्लास-ना० [सं०] १. विजय प्राप्त गरेका उपलक्ष्यमा मनाइने खुशीयाली । २. जय-जयकार; जय-घोष ।

जय्य-वि० [सं०] जित्न योग्य; विजय प्राप्त गर्न लायक ।

जर-वि० [सं०] १. बूढो; वृद्ध । २. जीर्ण; पुरानो । (ना०)

३. बुढ्याइँ । ४. नाश ।

जरक-मरक-क्रि० यो० [सं० जर+मरक] शरीरथ कित हुने गरी काम गर्ने किसिम; परिश्रम पर्ने गरी उठ-बस वा हिँड-डुल गर्ने किसिम; जरड-मरड ।

जरक-क्रि० यो० [अ० जर] १. जरैसमेत उखेलने किसिम; जर्काउने किसिम । २. उठाउने किसिम; जुस्वक । ३. रीसले उफ्रने किसिम; झर्कने किसिम ।

जरड-मरड-ना० [ने०] जरक-मरक ।

जरठ-वि० [सं०] १. साह्रै कडा; अति साह्रो । २. बूढो; वृद्ध । ३. जीर्ण; थोत्रो । ४. ज्यादै अग्लो ।

जरडी-ना० [सं०] करौँते झार ।

जरण-ना० [सं०] १. बुढ्याइँ । २. जीरा । ३. हिड ।

४. बिरेनून । (वि०) ५. थोत्रो; जीर्ण । ६. पुरानो ।

जरण्ड-वि० [सं०] क्षीण भइसकेको बूढो; अति वृद्ध ।

जरत्-वि० [सं०] १. बूढो; वृद्ध । २. जीर्ण; थोत्रो । (ना०) ३. बूढो मानिस ।

जरतिका-ना० [सं०] बूढी आइमाई; वृद्धा स्त्री ।

जरती-ना० [सं०] बूढी स्त्री ।

जरदा-ना० [फा० जरदा] पानका साथ खान विशेष क्रिया-द्वारा बनाइएको, सुगन्धित सुर्ती ।

जरदुश्त-ना० [फा०] पारसी धर्मका प्रवर्तक एक आचार्य ।

जरदगव-ना० [सं०] १. इन्द्रिय शिथिल भइसकेको वृद्ध । २. बूढो बैल ।

जरन्त-ना० [सं०] १. बूढो मानिस; वृद्ध मनुष्य । २. राँगो ।

जरह-ना० [अ० जर्ह] भित्रैदेखि उठेको रीस; क्रोध ।

जरा-ना० [सं०] १. बुढ्याइँ । २. बुढ्याइँले भएको कमजोरी ।

जरा-ग्रस्त-वि० [सं०] बुढ्याइँले जकडिएको ।

जरा-जीर्ण-वि० [सं०] बुढ्याइँले इन्द्रियहरू शिथिल भएको; जर्जर ।

जरायु-ना० [सं०] १. बालक जन्मदा बेहिएर निस्कने पातलो छाला; उल्व । २. गर्भाशय; कोख । ३. काँचुली ।

जरायुज-वि० [सं०] जरायुमा वा गर्भाशयमा जन्म हुने प्राणी; पिण्डज ।

जरायो-ना० [ने०] हाँगा फाटेका सीङ हुने एक जातको ठूलो मृग; बाह्रसिङ्गा ।

जरावस्था-ना० [सं०] वृद्धावस्था; बुढेस-काल ।

जरासन्ध-ना० [सं०] महाभारत र भागवत्-प्रसिद्ध, भीमसेनले दुई टाङ फट्टाएर चीरी मारेका, मगध देशका एक प्रसिद्ध राजा ।

जरिङ्गो-ना० [ने०] रायोका जस्ता ठूलूला नरम पात हुने एक जातको जङ्गली साग ।

जरिणी-वि० [सं०] बूढी; वृद्धा ।

जरित-वि० [सं०] बूढो; वृद्ध ।

जरिया-ना० [अ० जरीय] १. कारण; हेतु । २. सम्बन्ध ।

जरी-ना० [फा०] सुनौला, रुपौला आदि मसिना र पातला तार । (कार्चोप भर्दा यसको उपयोग गरिन्छ ।)

जरी-वि० [सं०] बूढो ।

जरीगाँछ-ना० [जरी+गाँस] जरीले बुनेको बहुमूल्य कपडा (तास, किनखाव आदि) ।

जरी-बूटी-ना० [जरी+बूटी] जडी-बूटी ।

जरीमाना-ना० [फा० जुमानः] १. नगद रुपियाँ असूल गरिने गरी अपराधीलाई दिइएको दण्ड; अर्थ-दण्ड । २. दण्ड-स्वरूप तिर्नुपर्ने रुपियाँ ।

जरीवाना-ना० [फा० जुमानः] जरीमाना ।

जरुवा-ना० [जरी+उवा] १. अलि-अलि पानी उम्रने ठाउँ; मूल । २. रसाएर आएको पानी; रसायन ।

जरुथ-ना० [सं०] १. मासु; मांस । (वि०) २. रूखो शब्द बोल्ने; कटु-भाषी ।

जरुर-क्रि० यो० [अ० जरुर] अवश्य; निश्चय पनि; निस्सन्देह ।

जरुरत-ना० [अ० जरुरत] १. आवश्यकता; प्रयोजन; दरकार । २. गर्ज; खाँचो; हर्जा ।

जरुरी-वि० [जरुर+ई] १. जरुरत परेको; आवश्यक । २. चाँडो कारवाई गर्नुपर्ने । ३. हर्जा भएको; खाँचो परेको ।

जरो-ना० [सं० ज्वर] वात, पित्त, कफ आदि कुपित हुँदा जीउ तातो र भारी हुने, अरुचि हुने, आड-अठिङ्गर दुख्ने एक प्रसिद्ध रोग; ज्वर ।

जरो-ना० [सं० जड] बोट-बिरुवाको माटामुनि रहने अवयव; मूल; जड ।

जर्कट-वि० [सं० जरठ] १. अटेर; जर्कटो । २. नपाक्ने; जर्को । ३. अशिष्ट; गँवार ।

जर्कटिडनु-अ० क्रि० [जर्कटि+इ+नु] छिप्पिडनु; जर्कटो होइनु; ('जर्कटिनु'-को भा० क्रि०) ।

जर्कटिनु-अ० क्रि० [जर्कटो+इ+नु] १. छिप्पिनु; जर्कटो हुनु; जर्खरिनु । २. बँसले मत्त हुनु । ३. अटेर हुनु ।

जर्कटे-वि० [जर्कटो+ए] जर्कटो ।

जर्कटो-वि० [सं० जरठ] १. छिप्पिएको; ठर्रो । २. चाँडो नपाक्ने; जर्को । ३. जरख परेको; रिसाहा । ४. भनेको नटेने; अटेर । ५. अशिष्ट; गँवार ।

जर्कट्याइ-ना० [जर्कटि+आइ] जर्कटिने किसिम, क्रिया वा भाव; जर्कट्याहट; छिप्प्याइ ।

जर्कट्याइ-ना० [जर्कट्याउ+आइ] जर्कट्याउने किसिम वा क्रिया ।

जर्कट्याइनु-स० क्रि० [जर्कट्याउ+इ+नु] जर्कटो पारिनु; ('जर्कट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जर्कट्याउनु-स० क्रि० [जर्कटि+याउ+नु] जर्कटो पार्नु; जर्कटिने तुल्याउनु; ('जर्कटिनु'-को क० क्रि०) ।

जर्कनु-अ० क्रि० [जरख+नु] झोकिनु; रिसाउनु; झर्कनु;

जरखक पर्नु ।

जर्काइ-ना० [जर्काउ+आइ] जर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जर्काइ-ना० [जर्क+आइ] जर्कने किसिम, क्रिया वा भाव; जर्क्याइ ।

जर्काइनु-स० क्रि० [जर्काउ+इ+नु] जर्कन लाइनु; ('जर्का-उनु'-को क० क्रि०) ।

जर्काउनु-स० क्रि० [जर्क+आउ+नु] १. जुखक उठाउनु; उचाल्नु । २. जरैसमेत उखेल्नु । ३. जगलट्याउनु । ४. कान निमोठ्नु । ५. जर्कने पार्नु; ('जर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जर्काजर्की-ना० [जर्क+जर्क] राय नमिल्दा परस्परमा जर्कनु; भनाभन ।

जर्किनु-अ० क्रि० [जर्क+इ+नु] रिसाइनु; झोक्किइनु; ('जर्कनु'-को भा० क्रि०) ।

जर्क्याइ-ना० [जर्कि+आइ] जर्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जर्क्याइ-ना० [जर्क्याउ+आइ] जर्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जर्क्याइनु-स० क्रि० [जर्कि+आइ+नु] जर्कन लाइनु; जर्काइनु; ('जर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जर्क्याउनु-स० क्रि० [जर्कि+आउ+नु] झोक्क्याउनु; ('जर्किनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जर्क्याहट-ना० [जर्कि+याहट] जर्किने किसिम, क्रिया वा भाव; जर्क्याइ ।

जर्खरिडनु-अ० क्रि० [जर्खरि+इ+नु] जर्को होइनु; ठरिडनु; ('जर्खरिनु'-को भा० क्रि०) ।

जर्खरिनु-अ० क्रि० [जर्खरो+इ+नु] १. जर्को हुनु; ठरिनु । २. खूब छिप्पिनु । ३. बँस चढेर मत्त हुनु ।

जर्खरो-वि० [जर्को] १. जर्खरिएको; जर्को । २. खूब छिप्पिएको ।

जर्ख्याइ-ना० [जर्ख्याउ+आइ] जर्ख्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जर्ख्याइ-ना० [जर्खरि+आइ] जर्खरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जर्ख्याइनु-स० क्रि० [जर्ख्याउ+इ+नु] जगलट्याइनु; ('जर्ख्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जर्ख्याउनु-स० क्रि० [जर्खरि+याउ+नु] १. जगलट्याउनु; जर्कट्याउनु । २. छिप्प्याउनु; ('जर्खरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जर्ख्याहट-ना० [जर्खरि+आहट] जर्खरिने किसिम, क्रिया वा भाव; जर्ख्याइ ।

जर्जर-वि० [सं०] १. बूढो; वृद्ध । २. थोत्रो; जीर्ण । ३. टुटे-फुटेको; खण्डित ।

जर्जरित-वि० [सं०] १. जीर्ण भएको; जर्जर भएको । २. थोत्र्याइएको; पुरानो ।

जर्जरीक-वि० [सं०] १. ज्यादै थोत्रो; जीर्ण । २. पुरानो । ३. प्वालै-प्वाल परेको वा धरै ठाउँमा फाटेको ।

जर्ण-जल-गुल्म

जर्ण-वि० [सं०] १. थोत्रो; जीर्ण। २. क्षीण। (ना०)
 ३. धोत्रो पसेको बूढो रूख।
 जर्ती-ना० [जर्ती] जर्ती।
 जर्तिल-ना० [सं०] जङ्गली तिल; सिसितिल।
 जर्ती-ना० [जल्] काम-काज गर्दा कुनै वस्तु खिइएर, सुकेर,
 घटेर वा अरु कुनै कारणबाट भएको नोक्सानी; जर्ती।
 जर्तु-ना० [सं०] १. हस्ती। २. स्त्री-चिह्न; योनि।
 जर्दा-ना० [फा० जरदा] जरदा।
 जर्नेल-ना० [जनरल] जनरल।
 जर्फराइ-ना० [जर्फराउ+आइ] जर्फराउने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 जर्फराइनु-अ० क्रि० [जर्फराउ+इ+नु] जुर्मुराइनु; ('जर्फ-
 राउनु'-को भा० क्रि०)।
 जर्फराउनु-अ० क्रि० [ने०] १. जमजमाएर उठ्न खोज्नु;
 जुर्मुराउनु। २. चलमलाउनु।
 जर्बूटो-ना० [जरो+बूटो] १. कानको फेद। २. जरी-बूटी;
 जरैसमेतको बूटो।
 जर्मन-वि० [अं०] जर्मनी देश-सम्बन्धी; जर्मनीको।
 जर्मन-सिलेभर-ना० [जर्मन-सिल्वर] जर्मन-सिल्वर।
 जर्मन-सिल्वर-ना० [अं०] जस्ता, तामा र निकलको सम्मिश्रण-
 बाट बने सेतो रङ्गको एक प्रसिद्ध धातु। (यसका भाँडा-
 बर्तनहरू बन्दछन्।)
 जर्मनी-ना० [अं०] मध्य यूरोपको एक प्रसिद्ध देश।
 जर्मनी-फूल-ना० [अं० जरेनियम+फूल] बाटुला किसिमका
 छरिएका पात र राता, नीला अनेक रङ्गका फूल हुने,
 गमलामा लाइने एक जातको फूल।
 जर्मराइ-ना० [जर्मराउ+आइ] जर्मराउने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 जर्मराइनु-अ० क्रि० [जर्मराउ+इ+नु] हतपतसँग उठ्ने
 चेष्टा गरिनु; ('जर्मराउनु'-को भा० क्रि०)।
 जर्मराउनु-अ० क्रि० [जरक-मरक+आउ+नु] १. हतपतसँग
 उठ्ने चेष्टा गर्नु; जर्फराउनु; जुर्मुराउनु। २. चलमलाउनु;
 चलबलाउनु। ३. रोमाञ्चित हुनु।
 जन्याक-जुक्क-क्रि० यो० [(फा०) जन्याक+जुक्क] सबै
 जना एक साथ उठ्ने किसिम।
 जन्याङ-जुङ-ना० [ने०] जरो आउँदा शरीरमा एक किसिम-
 सित पीडा हुने किसिम; जुङङ-जुङङ।
 जन्याङ-मन्याङ-ना० [ने०] साधारण परिश्रम; हलुका
 मिहिनेत।
 जरिइनु-अ० क्रि० [जरि+इ+नु] जर्ने होइनु; ('जरिनु'-
 को भा० क्रि०)।
 जरिनु-अ० क्रि० [जर्ने+इ+नु] १. जर्नेहुनु; साह्रो हुनु;
 ठरिनु। २. जर्खरिनु। ३. जरक्क पर्नु; जर्किनु।
 जरौं-वि० [सं० जर] १. छिप्पिएको; जर्खरो। २. कड़ा;
 ठरौं। ३. अटेर; जिराहा।

जर्न्याइ-ना० [जरि+आइ] जरिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 जर्न्याइ-ना० [जर्न्याउ+आइ] जर्न्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 जर्न्याइनु-स० क्रि० [जर्न्याउ+इ+नु] जर्ने पारिनु;
 ('जर्न्याउनु'-को क० क्रि०)।
 जर्न्याउनु-अ० क्रि० [जरि+याउ+नु] जर्ने पार्नु; ('जरिनु'-
 को प्रे० क्रि०)।
 जल-सर्वना० [जो] प्रथमा, तृतीया वा चतुर्थीका विभक्ति
 जोडिँदा हुने 'जो' शब्दको रूप; जस। (उदा०-जल्ले,
 जल्लाई आदि।)
 जल-ना० [सं०] १. पानी। २. देव-देवीलाई स्नान गराएको
 वा पूज्य व्यक्तिका पाउ धोएको पानी; चरणोदक। ३.
 विशिष्ट व्यक्तिले पिउनाका निमित्तको पानी। ४. चोखो
 पानी; पवित्र पानी।
 जलक-ना० [सं०] १. शङ्ख। २. कौड़ो।
 जल-कण्टक-ना० [सं०] सिंगडा; पानी-फल।
 जल-कपूर-ना० [सं० जल-कर्पूर] करीब छ इन्च लामो हुने,
 एक जातको चेष्टो माछो।
 जल-कपोत-ना० [सं०] नदीका किनारमा रहने एक जातको
 पक्षी; जल-पारावत।
 जल-कर-ना० [सं०] पानीको उपयोग गर्दा तिर्नुपर्ने कर।
 जल-करङ्क-ना० [सं०] १. नरिवल। २. कमल। ३. शङ्ख।
 जल-कल्क-ना० [सं०] १. हिलो। २. पानीमाथि जम्ने
 रेशादार काई; सिँवाली।
 जल-कल्मष-ना० [सं०] समुद्र-मन्थनबाट निस्केको विष;
 कालकूट।
 जल-कारवल्ली-ना० [सं०] पानी-करैलो।
 जल-किराट-ना० [सं०] १. ग्राह। २. सौँस। ३. एक जातको
 माछो।
 जल-कुक्कुट-ना० [सं०] जल-कुखुरो।
 जल-कुक्कुभ-ना० [सं०] सिम-कुखुरो; जल-कुखुरो।
 जल-कुखुरो-ना० [जल+कुखुरो] सिमसारमा बस्ने एक
 जातको कुखुरो; सिम-कुखुरो।
 जल-कुन्तल-ना० [सं०] पानीमाथि जम्ने रेशादार लेउ;
 काई।
 जल-कूपी-ना० [सं०] १. तलाउ; पोखरी। २. पानीको
 भुमरी।
 जल-केलि-ना० [सं०] पानीमा गरिने क्रीडा; जल-क्रीडा।
 जल-केश-ना० [सं०] सिँवाली।
 जल-क्रिया-ना० [सं०] पितृहरूलाई दिइने तर्पण; जलाञ्जलि।
 जल-क्रीडा-ना० [सं०] १. नदी, तलाउ आदिमा युवती स्त्री-
 हरूको वा नायक-नायिकाको परस्परमा पानी छ्यापा-
 छ्याप गरेर खेल्ने खेल; जल-विहार; जल-केलि।
 २. पानीमा खेल्नु वा पौड्नु।
 जल-गल्म-ना० [सं०] १. पानीको भुमरी। २. कछुवा। ३.

चार कुना परेको तलाउ ।

जल-गैडा-ना० [जल+गैडा] समुद्रमा हुने एक जातको गैडा;
पानीमा बस्ने गैडाजस्तो एक प्राणी ।

जलग्रह-ना० [सं०] जलोदर ।

जल-चर-ना० [सं०] पानीमा रहने प्राणी; जल-जन्तु ।

जलज-वि० [सं०] १. पानीमा उम्रने; जलमा उत्पन्न हुने ।

(ना०) २. कमल । ३. शङ्ख । ४. मोती । ५. माछो । ६. चन्द्रमा । ७. सिँवाली ।

जल-जन्तु-ना० [सं०] पानीमा रहने जीव; जलीय प्राणी;
जल-चर ।

जल-जन्तुका-ना० [सं०] १. पानीमा हुने जूको । २. बलु ।

जल-जन्म-वि० [सं०] १. जलबाट उत्पन्न हुने । (ना०) २.
कमल ।

जल-जम्बुका-ना० [सं०] पानीमा हुने जामुनु ।

जलजलाउँदो-वि० [जल+जल+आउँदो] पोलेर वा अरु
कारणले शरीरमा फोका उठी पानी भरिएको ।

जलजले-वि० [जल+जल+ए] १. पूरा पानी चढेको; पानी
भरिएको (फोको) । २. थलथले; दलदले (धाप) ।

जल-जात-वि० [सं०] १. पानीमा हुने; जलमा उत्पन्न हुने ।
(ना०) २. कमल । ३. जल-जन्तु ।

जल-जिह्व-ना० [सं०] ग्राह ।

जल-जीवी-ना० [सं०] माझी ।

जल-डमरूमध्य-ना० [सं०] दुइटा समुद्रहरू वा खाडीहरू-
लाई जोड्ने साँगुरो जल-भाग ।

जल-तरङ्ग-ना० [सं०] १. सोह्र वा एघार वटा सङ्ग-
मर्मर वा चिनियाँ-माटाका कचौराहरूमा पानी हाली वा
त्यसै लट्ठीले हानेर बजाइने एक बाजा । २. पानीको
तरङ्ग; छाल ।

जल-त्रास-ना० [सं०] १. पानी देख्दा तर्सने एक रोग ।
२. बहुलाहा कुरुरले टोक्ता सन् बहुलाहापन । ३. जलद्वारा
हुने भय ।

जलद-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. कपूर । ३. मोथे ।
४. छोरो । (वि०) ५. पानी दिने ।

जलद-काल-ना० [सं०] वर्षा-काल ।

जल-दाता-वि० [सं०] १. पानी दिने; जलद । (ना०)
२. छोरो ।

जल-दान-ना० [सं०] पितृहरूलाई दिइने तिलाञ्जलि;
तर्पण ।

जल-दुर्ग-ना० [सं०] नदी आदिले घेरिएको किल्ला; पानीले
घेरिएको सुरक्षा-स्थल ।

जल-देवता-ना० [सं०] वरुण देवता ।

जल-देवी-ना० [सं०] १. जलकी अधिष्ठात्री देवी । २.
नाग-कन्या ।

जल-द्रव्य-ना० [सं०] पानीमा पैदा हुने वस्तु (मोती, मृगा,
शङ्ख आदि) ।

जल-द्रोणी-ना० [सं०] १. इनार, कूवा आदिबाट पानी
झिक्ने भाँडो । २. पुराना जमानाको पानी जम्मा गर्ने
टङ्कीजस्तो भाँडो; टुटी-धाराको टङ्की ।

जल-धर-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. समुद्र ।

जल-धारा-ना० [सं०] पानीको धारा; जल-प्रवाह ।

जलधि-ना० [सं०] १. समुद्र । २. चारकोस ह्व्या ।

जल-धेनु-ना० [सं०] दान गर्नाका निमित्त पानीका घडामा
कल्पना गरिने गाई ।

जलन-ना० [सं० ज्वलन] १. पोल्नु; डहनु; टंटाउनु ।
२. डाह; ईर्ष्या ।

जल-नकुल-ना० [सं०] स्थल र जलमा रहन सक्ने, ठूलो
न्याउरी-मूसोजस्तो, माछा खाने एक जातको जन्तु; ओद ।

जलन-शील-वि० [सं०] बल्ने गुण भएको ।

जल-नाडी-ना० [सं०] नाली; डुँड; जल-नाली ।

जल-नाली-ना० [सं०] नाली; डुँड; जल-नाडी ।

जल-निगम-ना० [सं०] पानीको निकास; जल-पथ ।

जल-निधि-ना० [सं०] १. समुद्र । २. चारकोस ह्व्या ।

जल-नीली-ना० [सं०] सिँवाली ।

जलप-ना० [सं० ज्वल्] १. एक धातुमा लाएको अर्को
धातुको पातलो तह; मोलम्बा । २. खूब पातलो धातु ।

जल-पक्षी-ना० [सं०] जलाशयका किनारामा रहने, माछा
आदि जलीय प्राणी खाने पक्षी ।

जल-पटल-ना० [सं०] बादल; मेघ ।

जल-पति-ना० [सं०] १. समुद्र । २. वरुण । ३. पूर्वाषाढा
नक्षत्र ।

जल-पथ-ना० [सं०] १. पानीको निकास; जल-मार्ग ।
२. नहर; कुलो । ३. जहाज, नाउ हिँड्ने बाटो ।

जल-पद्धति-ना० [सं०] नाली; डुँड ।

जल-पात्र-ना० [सं०] पानी हाल्ने भाँडो; पानीको भाँडो ।

जल-पान-ना० [सं०] भोजन गर्नुभन्दा पहिले खाइने हल्का
खानेकुरो; चमेना ।

जल-पारावत-ना० [सं०] जलेवा पक्षी ।

जल-पित्त-ना० [सं०] आगो; अग्नि ।

जल-पिप्पली-ना० [सं०] जल-पिप्ला ।

जल-पिप्ला-ना० [जल+पिप्ला] १. सिमसार जमीनमा
उम्रने, काँडावाल लाम्बा पात र पिप्लाका जस्तै फल हुने
एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल; जल-पिप्पली ।
(आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कारक, अग्नि-वर्द्धक र हृदय,
आँखा एवं रगतलाई हित गर्ने बताइएको छ ।)

जल-पिशाच-ना० [सं०] जल-प्रेत ।

जल-पुष्प-ना० [सं०] पानीमा उम्रने फूल (कमल, कुवलय
आदि) ।

जल-प्रदान-ना० [सं०] पितृहरूलाई दिइने जल-दान; तर्पण ।

जल-प्रपा-ना० [सं०] बटुवाहरूलाई पानी खुवाइने ठाउँ;
पौ-शाला ।

जल-प्रपात-जल-सैक

जल-प्रपात-ना० [सं०] १. झरना; छहरो। २. कुनै नदी-नालाको प्रवाह पहाड वा अग्लो ठाउँबाट खसेको रूप।
जल-प्रलय-ना० [सं०] सम्पूर्ण पृथ्वी जल-मग्न हुनु; संसार जलमय हुनु।
जल-प्रवाह-ना० [सं०] १. पानीको बहाइ; बग्ने पानीको धारा। २. पानीको धारा। ३. मुर्दालाई पानीमा बगाउनु।
४. कुनै वस्तुलाई पानीमा बगाउनु।
जल-प्रान्त-ना० [सं०] नदी, ताल आदिका नजीकको जमीन; तीर-भूमि।
जल-प्राय-ना० [सं०] १. पानी धेरै हुने देश; अनूप देश। (वि०) २. पानी धेरै भएको; जल-बहुल (स्थान)।
जल-प्रिय-ना० [सं०] १. काकाकुल; चातक। २. माछो।
जल-प्रेत-ना० [सं०] पानीमा डुबी मर्नेलाई प्राप्त हुने प्रेत-योनि; जल-पिशाच।
जल-प्लव-ना० [सं०] ओद; जल-नकुल।
जल-प्लावन-ना० [सं०] १. जल-प्रलय। २. बाढी।
जल-फल-ना० [सं०] पानी-फल; सिंगडा।
जल-बन्ध-ना० [सं०] पानी छेक्ने बाँध; तट-बन्ध।
जल-बन्धक-ना० [सं०] बाँध; तट-बन्ध।
जल-बिडाल-ना० [सं०] ऊद; जल-नकुल।
जल-बिम्ब-ना० [सं०] पानीको फोको।
जलबिर-ना० [सं०] जम्बीर] ज्यामीर।
जल-बिल्व-ना० [सं०] १. तलाउ; पोखरी। २. गँगटो।
जल-बुद्बुद-ना० [सं०] पानीको फोको।
जल-ब्राह्मी-ना० [सं०] हुहुँरे बूटी।
जल-भाजन-ना० [सं०] पानीको भाँडो; जल-पात्र।
जल-मग्न-वि० [सं०] पानीमा डुबेको; जलाम्मे भएको।
जलमय-वि० [सं०] सर्वत्र पानीले ढाकिएको; जलाम्मे; जलाताल।
जल-मल-ना० [सं०] फीज।
जल-महुवा-ना० [जल+महुवा] नदीका किनारमा हुने एक जातको महुवा।
जल-मातङ्ग-ना० [सं०] दक्षिणी महासागरमा पाइने कालो रङ्गको सील-जातिको एक जल-जन्तु।
जल-मानुष-ना० [सं०] माथिल्लो आधा शरीर मानिसको र तल्लो आधा शरीर माछोको जस्तो हुने एक जलीय प्राणी।
जल-मार्ग-ना० [सं०] १. नाली; डुँड। २. नहर; कुलो।
३. जहाज, नाउ आदि हिँड्ने पानीको बाटो; समुद्री मार्ग; जल-पथ।
जल-मार्जार-ना० [सं०] ऊद; जल-बिडाल।
जल-मूर्तिका-ना० [सं०] असिना।
जल-यन्त्र-ना० [सं०] १. इनारबाट पानी झिक्ने यन्त्र।
२. पानी-घडी।
जल-यात्रा-ना० [सं०] डुङ्गा, जहाज आदिमा चढी जल-मार्गबाट गरिने यात्रा।

जल-यान-ना० [सं०] पानीमा हिँड्ने सवारी (पानी-जहाज, डुङ्गा आदि)।
जल-युद्ध-ना० [सं०] पानी वा समुद्रमा गरिने लडाईँ; जहाजी युद्ध।
जल-योग-ना० [सं०] मर्न लागेका मानिसलाई नाभिसम्म पानीमा डुबाउने काम; अर्ध-जल।
जल-रङ्ग-ना० [सं०] बकुल्लो।
जल-रस-ना० [सं०] नून।
जल-राक्षसी-ना० [सं०] लवण-समुद्रमा रहने, रामायण-प्रसिद्ध एक राक्षसी।
जल-राशि-ना० [सं०] १. समुद्र; सागर। २. सरोवर; तलाउ। ३. जलको समूह।
जल-रह-ना० [सं०] कमल; पद्म।
जल-लता-ना० [सं०] पानीको लहर; तरङ्ग।
जल-वायु-ना० [सं०] हावा-पानी; आब-हवा।
जल-वाष्प-ना० [सं०] पानी-लट्टे; सिम-लट्टे।
जल-विडाल-ना० [सं०] ओद जन्तु।
जल-विनायक-ना० [सं०] काठमाडौँका दक्षिणपट्टि चोभारमा रहेका गणेश; चार-विनायकमध्ये एक।
जल-विहार-ना० [सं०] नदी, तलाउ वा समुद्रमा डुङ्गा, जहाज आदिमा बसी सैर गर्नु।
जल-वेत-ना० [सं०] सिमसारमा हुने एक प्रकारको बेत।
जल-व्याघ्र-ना० [सं०] सीलका जातको एक हिंस्रक जल-जन्तु।
जल-व्याल-ना० [सं०] पानीमा रहने एक जातको सर्प।
जल-शर्करा-ना० [सं०] असिना; ओला।
जल-शायी-ना० [सं०] विष्णु।
जल-शुक्ति-ना० [सं०] घुँगी।
जल-शूकर-ना० [सं०] ग्राह।
जल-संस्कार-ना० [सं०] १. नुहाउने काम; स्नान। २. मुर्दालाई पानीमा बगाउने संस्कार; शवको जल-प्रवाह।
जल-समाधि-ना० [सं०] १. पानीमा डुबेर मर्नु; पानीमा डुबेर गरिने प्राण-त्याग। २. पानीमा कुनै वस्तु डुब्नु वा डुबाइनु।
जल-समुद्र-ना० [सं०] पुराणअनुसार सात समुद्रमध्ये एक; शुद्ध पानीको समुद्र।
जल-सर्पिणी-ना० [सं०] जूको।
जलसा-ना० [अ० जलसः] १. गाना-बजानाका साथ आनन्द मनाइने समारोह। २. सभा; समिति। ३. अधिवेशन।
जल-सिंह-ना० [सं०] गर्दनमा सिंहका जस्ता जगल्टा हुने एक जातको हिंस्रक जल-जन्तु; एक जातको सील जन्तु।
जल-सूर्य-ना० [सं०] पानीमा देखिने सूर्यको प्रतिबिम्ब।
जल-सैक-ना० [सं०] १. पानी छर्कनु। २. भिजाउनु; पानी लाउनु (खेत आदिमा)।

जल-सेना-ना० [सं०] समुद्रमा लड्ने सेना; जङ्गी जहाजमा बसी समुद्रमा युद्ध गर्ने सेना; सामुद्रिक सेना।

जल-सेना-पति-ना० [सं०] जल-सेनाका सबभन्दा ठूला अफिसर; नौ-सेनाका अध्यक्ष।

जल-स्तम्भ-ना० [सं०] १. मन्त्र-बलले पानीको गतिलाई रोकने क्रिया; जल-स्तम्भन। २. बगिरहेका पानीको गति रोकने मन्त्र। ३. समुद्र, झील आदिमा खम्बाजस्तो भई झुकेको वादल।

जल-स्तम्भन-ना० [सं०] मन्त्रका बलले बगिरहेको पानीलाई रोकने क्रिया।

जल-स्थान-ना० [सं०] जलाशय; तलाउ, पोखरी आदि।

जल-स्थाय-ना० [सं०] जलाशय; पोखरी।

जल-स्त्राव-ना० [सं०] आँसु बगिरहने आँखाको एक रोग।

जल-स्रोत-ना० [सं०] पानीको स्रोत; जल-प्रवाह।

जलहरी-ना० [सं०] जलहारिणी] १. शिव-लिङ्गमा माथि-बाट निरन्तर जल चुहाउनाका निमित्त झुन्ड्याइने, बीचमा साना-साना छिद्र भएको भाँडो। २. शिव-लिङ्ग स्थापना गरिने अर्घाकार यन्त्र।

जल-हस्ती-ना० [सं०] जल-मातङ्ग।

जल-हात्ती-ना० [सं०] जल+हात्ती] जल-मातङ्ग।

जल-हारिणी-ना० [सं०] पानी ल्याउने स्त्री; पनेर्नी।

जल-हास-ना० [सं०] पानीको फीज।

जलाइ-ना० [जल्+आइ] जल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; सल्काइ।

जलाइ-ना० [जलाउ+आइ] जलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; सल्काइ।

जलाइनु-सं० क्रि० [जलाउ+इ+नु] सल्काइनु; ('जलाउनु'-को क० क्रि०)।

जलाउनु-सं० क्रि० [जल्+आउ+नु] सल्काउनु; पोल्नु; डढाउनु; ('जल्नु'-को प्रे० क्रि०)।

जलाकर-ना० [सं०] १. झरना; छहरो। २. फोहोरा। ३. समुद्र।

जलाका-ना० [सं०] जूको।

जलाकाङ्क्षी-ना० [सं०] १. हात्ती। (वि०) २. जलको आकाङ्क्षा गर्ने।

जलाजु-वि० [ने०] कुनै काम गरूँ वा नगरूँ भनी निश्चय गर्न नसक्ने; आँट नभएको।

जलाञ्चल-ना० [सं०] १. पानीको धार; जल-प्रवाह। २. सिँवाली।

जलाञ्जलि-ना० [सं०] १. पितृहरूको तृप्तिका निमित्त चढाइने जल; तर्पण। २. अँजुलीभरको पानी; एक अँजुली जल।

जलाण्टक-ना० [सं०] शार्क माछो।

जलातङ्क-ना० [सं०] बहुलाहा कुकुर, स्याल आदिले टोक्ता पानी देखेर तर्सने एक किसिमको उन्माद।

जलाताल-ना० [जल+ताल] पानीले सर्वत्र ढाकिएको; जलाम्मे; जलमय।

जलाधार-ना० [सं०] तलाउ; जलाशय।

जलाधिदवत-ना० [सं०] १. वरुण देवता। २. पूर्वाषाढा नक्षत्र।

जलाधिप-ना० [सं०] १. वरुण देवता। २. संवत्सरका वचारले जलको स्वामी ग्रह।

जलाम्मे-वि० [सं०] जलमय] जलाताल; जलमय।

जलार्णव-ना० [सं०] १. वर्षा-ऋतु; वर्षा-काल। २. पुराण-प्रसिद्ध सात समुद्रमध्ये शुद्ध पानी हुने एक समुद्र।

जलार्द्र-वि० [सं०] पानीले भिजेको।

जलाल-ना० [सं०] जलुको।

जलालुका-ना० [सं०] जूको।

जलावतार-ना० [सं०] नदीमा ओर्लने घाट; जहाज, डुङ्गा आदिबाट ओर्लने ठाउँ।

जलावर्त-ना० [सं०] पानीको भुमरी।

जलाशय-ना० [सं०] १. पोखरी; तलाउ। २. समुद्र।

३. इनार; कूवा। ४. माछो। (वि०) ५. पानीमा बस्ने।

जलाशयोत्सर्ग-ना० [सं०] नयाँ कूवा, इनार, तलाउ आदि बनाएर गरिने प्रतिष्ठा।

जलाश्रय-ना० [सं०] पोखरी; जलाशय।

जलाह्वय-ना० [सं०] कमल; पद्म।

जलिनु-अ० क्रि० [जल्+इ+नु] बलिनु; सल्किनु; ('जल्नु'-को भा० क्रि०)।

जलीय-वि० [सं०] जलको; जल-सम्बन्धी।

जलुको-ना० [सं०] जलालु] १. कर्कलाका जस्ता पात र गानु हुन, डाँठका टुप्पामा लामो पहुँलो फूल फुल्ने सिमसारमा हुने एक जातको साग। २. त्यसैको गानु।

जलेज-ना० [सं०] कमल; पद्म।

जलेन्द्र-ना० [सं०] १. वरुण। २. शिव। ३. समुद्र।

जलेन्धन-ना० [सं०] १. समुद्रभित्र रहने अग्नि; वडवानल। २. सूर्य।

जलेवा-ना० [जल+वास] पानीमा बस्ने हाँसजस्तो एक जातको पक्षी।

जलेश-ना० [सं०] १. वरुण। २. समुद्र।

जलेशय-ना० [सं०] जलशायी; विष्णु।

जलेश्वर-ना० [सं०] १. नेपालका महोत्तरी जिल्लाको सदर मुकाम। (यहाँ जलेश्वर महादेवको मेला लाग्दछ।) २. वरुण। ३. समुद्र।

जलोका-ना० [सं०] जूको।

जलोच्छ्वास-ना० [सं०] १. जलाशयमा उठ्ने लहरी; तरङ्ग; छाल। २. कुनै जलाशयको बढ्ता पानी झिकने वा नपुग पानी भर्ने कुलो।

जलोदर-ना० [सं०] पेटमा पानी जम्ने एक रोग; जलग्रह।

जलौका-ना० [सं०] जूको।

जल्दाजल्दी-जस्ता-पाता

जल्दाजल्दी-क्रि० यो० [अ० जल्द+जल्दी] चाँड्चाँडो;
तुरन्तातुरन्तै; छिट्छिटो।
जल्दी-क्रि० यो० [अ०] चाँडो; तुरन्त; झट्ट; शीघ्र।
जल्दीबाजी-ना० [जल्दी+बाजी] हड़बड़ी; शीघ्रता।
जल्नु-अ० क्रि० [सं० ज्वल्+नु] १. बल्नु; सल्नु।
२. पोलिनु; डहनु। ३. अर्काको उन्नति देखेर दुःख हुनु;
डाह हुनु। ४. घाउ, खटिरा आदि एक किसिमले दुल्नु;
जलन पैदा हुनु।
जल्प-ना० [सं०] १. कथन। २. बकवाद। ३. तर्क।
जल्पक-वि० [सं०] खूब बोल्न सक्ने; बोलकड; वाचाल; गफी।
जल्पन-ना० [सं०] १. भन्नु; कथन। २. फजूलको धेरै
कुरा; बकवाद।
जल्पाक-वि० [सं०] खूब बोल्न सक्ने; बोलकड; बकवादी।
जल्पित-वि० [सं०] १. भनिएको; कथित। २. गफ
हाँकिएको; धाक जमाइएको।
जव-ना० [सं०] १. वेग; छिटोपन। (वि०) २. छिटो
हिँड्ने; वेगवान्।
जवन-वि० [सं०] १. वेग-शील; छिटो हिँड्ने। (ना०)
२. छिटो दगुर्ने घोडा। ३. वेग; छिटो गति।
जवनिका-ना० [सं०] १. पर्दा। २. नाटकको पर्दा।
३. पालका वरिपरि लाइने पर्दा; कनात; शायर।
जवनी-ना० [सं०] १. पर्दा। २. नाटकको पर्दा; जवनिका।
३. कनात; शायर।
जवा-ना० [सं० यः] १. रोपनीको एक चौथाइ अंश;
चार आना; एक मुरी (माटो)। २. घर बनाउने जग्गाका
नापीमा गजतिर एक हात वा चौबीस अङ्गुलको नापो।
(वि०) ३. त्यति परिमाणको (खेत)।
जवा-ना० [?] तारका बाजाहरू बजाउने हस्ति-हाड
वा धातुको साधन।
जवाई-ना० [जा+आइ] जाने किसिम, क्रिया वा भाव;
हिँडाई।
जवा-कुसुम-ना० [सं० जपा-कुसुम] जपा-कुसुम।
जवाखार-ना० [सं० यव-क्षार] जौका क्षारबाट बने एक
प्रकारको नून; यव-क्षार। (आयुर्वेदीय औषधीमा यसको
प्रयोग हुन्छ।)
जवान-वि० [फा०] १. तरुनो; पट्ठो; युवक। २. जना;
वटा (व्यक्ति)। ३. व्यक्ति। ४. बहादुर; वीर।
जवानी-ना० [फा०] बैँस; तारुण्य; यौवन।
जवाफ-ना० [अ० जवाब] जवाब।
जवाफदेह-वि० [जवाबदेह] जवाबदेह।
जवाफदेही-ना० [अ० जवाब+देही (फा०)] १. जिम्मे-
दारी; उत्तरदायित्व। (वि०) २. जिम्मेदार; उत्तर-
दायी; जवाबदेही।
जवाफ-सवाल-ना० [अ० जवाब+सवाल] सवाल-जवाब;
प्रश्नोत्तर।

जवाफी-वि० [अ० जवाबी] १. जवाबी; जवाफ-सम्बन्धी।
२. जवाफसमेतको; जवाफमा दिइएको, पठाइएको
वा गरिएको।
जवाब-ना० [अ०] १. कुनै प्रश्न वा कुराको समाधानका
निमित्त गरिने कुरा; जवाफ; उत्तर। २. कुनै कामका
बदलामा गरिएको काम; प्रतिवाद। ३. मुकाबिला वा
बराबरीको वस्तु; जोडा।
जवाबदेह-वि० [अ० जवाब+देह (फा०)] उत्तरदायी;
जिम्मेदार।
जवाबदेही-ना० [अ० जवाब+देही (फा०)] १. कुनै
काम वा कुराको पूरापूर जिम्मा लिने काम; उत्तरदायित्व;
जिम्मेदारी।
जवाब-सवाल-ना० [अ०] जवाफ-सवाल; सवाल-जवाफ;
प्रश्नोत्तर।
जवाबी-वि० [अ०] जवाबको; उत्तर-सम्बन्धी; जवाफी।
जवाहिरात-ना० [अ०] जुहारात; रत्न; मणि।
जस-ना० [प्रा०] कुनै काम सफलतापूर्वक गरेकोमा पाइने
स्याबासी; यश; प्रशंसा।
जस-सर्वना० [जो] प्रथमादेखि अतिरिक्त अरू विभक्ति
लाग्दा हुने 'जो' शब्दको रूप। (उदा०-जसलाई, जसको
आदि।)
जस-कसै-सर्वना० [जो-कोही] विभक्ति लाग्दा हुने 'जो-
कोही'-को रूप; जस-तस। (उदा०-आफना गुप्त कुराहरू
जस-कसैलाई भन्नु हुँदैन।)
जस-तस-सर्वना० [जस+त्यस] जस-कसै।
जसरी-क्रि० यो० [जसो+गरी] जुन तरीकाले; जुन
किसिमले; जसो गरी।
जसरी-तसरी-क्रि० यो० [जसरी+त्यसरी] कुनै प्रकारले;
जसो-तसो गरेर; जेनेतेन।
जसिलो-वि० [जस+इलो] जस आउने; जस हुने।
जसु-ना० [ने०] पिनासका कथामा वर्णन गरिएको एक व्यक्ति।
जसै-क्रि० यो० [जसो+ऐ] जब; जुन वेला।
जसो-वि० [जस्तो] जे; जस्तो; जुन किसिमको।
जसो-तसो-क्रि० यो० [जसो+त्यसो] कुनै किसिमले;
जसरी-तसरी; जेनेकेन; जेनेतेन।
जस्किलो-ना० [ने०] घरको मूल ढोकाका अतिरिक्त बनाइ-
एको अर्को ढोका; पार्श्व-द्वार।
जस्ता-ना० [सं० जसद] १. केही कालो भाव लिएको
सेतो रङ्गको एक प्रकारको खनिज धातु। २. जस्ता-पाता;
कर्कट-पाता।
जस्ताको-तस्तो-वि० [जस्तो+को+त्यस्तो] पहिले जस्तो
थियो, उस्तै; ज्योंका-त्यौं।
जस्ता-पाता-ना० [जस्ता+पातो] विशेष गरी घर छाउने
काममा प्रयोग गरिने, डुँडै-डुँडै परेको, जस्ताको पातो;
कर्कट-पाता।

जस्तै-क्रि० यो० [जस्तो+ऐ] १. जस्तो नै; जस्तोसुकै; जतिसुकै। (ना०) २. उदाहरण दिँदा प्रयोग गरिने शब्द।
 जस्तो-वि० [प्रा० जाइस्स] १. जुन किसिमको; जुन प्रकारको। (ना०) २. उदाहरण दिँदा प्रयोग हुने शब्द; जस्तै।
 जस्तोसुकै-वि० [जस्तो+सुकै] १. जस्तो नै; जस्तै; जुन किसिमकै। (क्रि० यो०) २. जतिसुकै; जस्तो नै।
 जहङ्गी-वि० [जहर+ई] १. हैकम भएको; प्रभाव-शाली। २. असर पार्ने; अचूक (औषधी)। ३. मुख्य; प्रधान।
 जहत्स्वार्थ-ना० [सं०] पद वा वाक्यको वाच्यार्थलाई छोडेर अभिप्रेत अर्थलाई प्रकट गर्ने एक लक्षणा।
 जहदजहल्लक्षणा-ना० [सं०] केही अर्थ र विषयलाई छोडेर कुनै एक अर्थ वा विषयलाई मात्र ग्रहण गर्ने लक्षणा।
 जहन्नुम-ना० [अ०] नरक।
 जहर-ना० [फा० जहल] विष; हलाहल।
 जहरवात-ना० [फा० जहल-बाद] एक प्रकारको विषाक्त खटिरो।
 जहरवात-ना० [सं० जड+वात] अण्ड-कोश ठूलो हुने रोग; अण्ड-वृद्धिको रोग।
 जहरिलो-वि० [जहर+इलो] विषालु; विष-युक्त।
 जहल्लक्षणा-ना० [सं०] वाच्यार्थलाई छोडेर भिन्नार्थ व्यक्त गर्ने लक्षणा; जहत्स्वार्थ।
 जहाँ-क्रि० यो० [प्रा० जह] १. जुन ठाउँमा; जुन स्थानमा। २. जुन बखत; जब।
 जहाँ-कहीं-क्रि० यो० [जहाँ+कहीं] जतासुकै; सबै ठाउँमा; सर्वत्र।
 जहाँ-तहाँ-क्रि० यो० [जहाँ+तहाँ] १. जुन ठाउँमा पायो त्यसै ठाउँमा; मन लागेका ठाउँमा; जहाँ-कहीं। (ना० यो०) २. जताततै; सर्वत्र।
 जहाँ-तही-क्रि० यो० [जहाँ+त्यही] जहाँ-तहाँ नै; जताततै; जत्रतत्र; सर्वत्र।
 जहाँसुकै-क्रि० यो० [जहाँ+सुकै] जुनसुकै ठाउँमा; जता-सुकै; सर्वत्र।
 जहाज-ना० [अ० जहाज] समुद्र वा ठूलो नदीमा चलने सवारी; ठूलो डुङ्गा; पोत।
 जहाजी-वि० [अ० जहाजी] १. जहाज-सम्बन्धी; जहाजको। (ना०) २. जहाज चलाउने व्यक्ति; नाविक।
 जहाजी-सुपारी-ना० [जहाजी+सुपारी] प्रायः सिङ्गापुर प्रदेशबाट बआउ ठूलो एक जातको सुपारी।
 जहान-ना० [फा०] १. एकाघरका मानिसहरू; परिवार। २. स्वास्नी; पत्नी।
 जहानियाँ-वि० [जहान+इयाँ] १. धेरै जनाको जहान भएको; ठूलो परिवारको। २. जहान-सम्बन्धी; खलकको।
 जहिले-क्रि० यो० [प्रा० जह] जुन बखत; जुन समयमा; जुन वेला।

जहिलेसुकै-क्रि० यो० [जहिले+सुकै] जुन वेला पनि; जहिले पनि; जुनसुकै समयमा पनि।
 जह्नु-ना० [सं०] १. विष्णु। २. गङ्गाजीलाई पिएर कानबाट छोडिदिने एक राजर्षि।
 जाँगर-ना० [सं० जागर] काम गर्ने उत्साह; मिहिनेत गर्ने उत्साह वा स्फूर्ति।
 जाँगर-मरुवा-वि० [जाँगर+मरुवा] जाँगर नभएको; अल्सी; निश्च्योगी।
 जाँगरिया-वि० [जाँगर+इया] जाँगर भएको; जाँगरिलो; उत्साही।
 जाँगरिलो-वि० [जाँगर+इलो] जाँगर भएको; उत्साही; उद्यमी।
 जाँघ-ना० [सं० जङ्घा] १. तिघ्रो; जङ्घा; उरु। २. सुरुवालका दुइ बाहुलाका बीचको अंश।
 जाँघवाल-वि० [जाँघ+वाल] ठूलो जाँघ भएको; जाँघ हुने।
 जाँघवाल-सुरुवाल-ना० [जाँघवाल+सुरुवाल] स्त्री-जातिले लाउने ठूलो जाँघ हुने एक प्रकारको पुरानो छाँटको सुरुवाल।
 जाँघिया-ना० [जाँघ+इया] जाँघे।
 जाँघे-ना० [जाँघ+ए] १. कमरदेखि घुँडासम्म मात्र पुग्ने एक किसिमको सुरुवाल; जाँघिया; कट्टु। (वि) २. ठूला-ठूला जाँघ हुने; भुस-तिघ्रे।
 जाँच-ना० [सं० याचना] १. विद्यार्थीहरूले निश्चित अवधिभित्र पढेका वा पढ्नुपर्ने पाठहरू पूरा गरेको छ वा छैन भन्ने कुराको निर्णय गर्नु; जाँच्ने काम; परीक्षा। २. योग्या-योग्यको निर्णय। ३. ठीक-बेठीक वा असल-कमसल जाँच्ने काम; पारख।
 जाँचक-वि० [सं० याचक] जाँच गर्ने; परीक्षक; जाँचकी।
 जाँचकी-वि० [जाँचक+ई] जाँच गर्ने; जाँच्ने; परीक्षक।
 जाँच-पडताल-ना० [जाँच+परितोलन (सं०)] कुनै कुरो पत्ता लगाउनाका निम्ति गरिने खोजी; जाँच-बुझ।
 जाँच-बुझ-ना० [जाँच+बुझ] कुनै कुरो पत्ता लगाउन गरिने खोजी; खोजी-नीति; अनुसन्धान।
 जाँचिनु-सं० क्रि० [जाँच्+इ+नु] जाँच गरिनु; ('जाँच्नु'-को क० क्रि०)।
 जाँच्नु-सं० क्रि० [जाँच्+नु] १. जाँच गर्नु; परीक्षा गर्नु। २. असल-कमसल थाहा पाउनाका निम्ति हेर्नु; पारख गर्नु। ३. चेक गर्नु।
 जाँठा-ना० [सं० जटा] १. जननेन्द्रियवरिपरि उम्रने रौं; झाँट; शष्प। २. होच्याएर गाली गर्ने शब्द।
 जाँठी-ना० [जाँठा+ई] स्त्रीलाई होच्याएर गाली गर्ने शब्द।
 जाँठो-ना० [जाँठा] जाँठ।
 जाँड-ना० [ने०] उसिनेको अन्न कुहाएर झिकेको नशा लाग्ने रस; अन्न कुहाई बनाइने मद्य।
 जाँते-वि० [जाँतो+ए] जाँतो जस्तो चक्राकार वा घुमुवा

जाँते-तरुल-जाडिघक

(वस्तु) ।

- जाँते-तरुल-ना० [जाँते+तरुल] १. पानका आकारका ठूला-ठूला पात, हरिया, डल्ला फूल, खैरा, लाम्चा फल (गिट्टा) र ठूलो बाटुलो कन्द हुने एक जातको लहरो ।
 २. त्यसैको कन्द वा तरुल ।
- जाँते-दाँत-ना० [जाँते+दाँत] जाँते-बङ्गारो ।
- जाँते-पीड-ना० [जाँते+पीड] चार वा चारभन्दा बढी मानिस एक साथ बसी जाँतोझैँ घुमाइने एक किसिमको पीड ।
- जाँते-फर्सी-ना० [जाँते+फर्सी] जाँताका आकारमा फल्ने एक जातको थैचो फर्सी ।
- जाँते-बङ्गारो-ना० [जाँते+बङ्गारो] खाएका वस्तु चपाउने दाँत; बङ्गारो ।
- जाँतो-ना० [प्रा० जन्तो] अनाजहरू पिँघ्ने, दुङ्गाका बाटुला दुइ फलकको यन्त्र; घट्टजस्तो सानो यन्त्र ।
- जाइनु-अ० क्रि० [जा+इ+नु] एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा हिँड्नु; गइनु; ('जानु'-को भा० क्रि०) ।
- जाइपत्री-ना० [प्रा० जाइ+पत्री (सं०)] जाइफलको फूल वा बोक्री । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, अरुचि, खोकी, वमन, दमका व्यथालाई नाश गर्ने र गरम बताइएको छ ।)
- जाइफल-ना० [प्रा०] १. लाम्चा पात, राता फूल (जाइ-पत्री)-का बीचमा सुपारीका आकारका फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको सुगन्धी फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, वात, अतिसार तथा तृष्णा नाश गर्ने, रुचि-कारक र अग्नि-वर्द्धक बताइएको छ । यसका तेलको गुण जीर्ण अतिसार, शूल र सृजलाई नाश गर्ने बताइएको छ । मसलामा पनि यसको प्रयोग गरिन्छ ।)
- जाई-ना० [प्रा० जाइ] सेतो वा पहेंलो रङ्गको, लहरामा फुल्ने एक जातको सुगन्धी फूल ।
- जाउले-गँगटो-ना० [?] + गँगटो] एक जातको गँगटो ।
- जाउलो-ना० [प्रा० जवाउ] पानी धेरै हाली पकाएको गीलो भात ।
- जाओ-ना० [सं० यव] लेकमा हुने एक जातको जौ; जई ।
- जाकड-ना० [जगेरा] १. मन नपरेमा फिर्ता गर्ने गरी माल ल्याउने काम । २. त्यस शर्तमा लिएर आएको माल । ३. जगेरा । ४. धरोट ।
- जाकिनु-स० क्रि० [जाक्+इ+नु] १. खाँदिनु; कोचिनु; हुलिनु; खस्नु । २. कैद हुनु; थुनिनु । ३. ड्याकिनु; ('जाक्नु'-को क० क्रि०) ।
- जाक्नु-स० क्रि० [अ० जखीरः] १. कोचेर हाल्नु; खाँदनु । २. कैद गर्नु; थुनु ।
- जागर-ना० [सं०] १. जाग्रत हुनु; जागरण । २. कवच ।
- जागरक-वि० [सं०] १. नसुतेको; जागा रहेको । २. होशियार; चैतन्य ।
- जागरण-ना० [सं०] १. जागा रहनु; ननिदाउनु । २. भजन-कीर्तन गरेर रातभर जागा रहनु; जाग्राम । ३.

- सतर्कता; सावधानी; जाग्रति ।
- जागरा-ना० [सं०] जाग्रति; जागरण ।
- जागरान-ना० [सं० जागरण] रातभर ननिदाई जागै रहने काम; जाग्राम; जागरण ।
- जागराम-ना० [जागरान] जागरान; जाग्राम ।
- जागरित-वि० [सं०] १. जागा रहेको; बिउँझेको । २. सचेत; सावधान ।
- जागरुक-वि० [सं०] १. जागा रहेको; बिउँझेको । २. सावधान; सतर्क ।
- जागरुकता-ना० [सं०] जागरुक हुनाको भाव; जागरण ।
- जागति-ना० [सं०] जाग्रति; जागरण ।
- जागा-वि० [जाग] १. बिउँझेको; निद्रा छुटेको । २. होशियार; सावधान ।
- जागिनु-अ० क्रि० [जाग्+इ+नु] बिउँझिनु; ('जागु'-को भा० क्रि०) ।
- जागीर-ना० [फा०] १. तलब पाउने गरी अड्डाखाना, पल्टनमा वा कुनै व्यक्तिहरूलाई काम गर्ने पेशा; सरकारी नोकरी । २. खानी; तलब; महीनावारी ।
- जागीरदार-वि० [फा०] १. जागीर भएको; नोकरी पाएको; जागीरे । (ना०) २. सरकारी नोकर; कर्मचारी ।
- जागीरे-वि० [फा० जागीर+ए] जागीरदार; जागीर भएको ।
- जागृत-वि० [सं० जाग्रत्] जाग्रत् ।
- जागृति-ना० [सं० जागृति] जागृति; जाग्रति; जागरण ।
- जागो-वि० [जागा+ओ] जागा ।
- जागु-अ० क्रि० [सं० जागृ] १. बिउँझनु; निद्रा छुट्नु । २. बौरनु । ३. भूत, प्रेत, मसान आदि प्रत्यक्ष हुनु वा सक्रिय हुनु । ४. झोकिनु; जङ्गिनु । ५. सप्रनु; उँभो लाग्नु । ६. पहाउनु ।
- जाग्रत्-वि० [सं०] १. जागा रहेको; बिउँझेको । २. सजग; सावधान । (ना०) ३. पूर्ण चेतना भएको अवस्था ।
- जाग्रति-ना० [सं०] जागरण ।
- जाग्रत्-स्वप्न-ना० [सं०] विपनाका अवस्थाको स्वप्न; कल्पनाको सृष्टि ।
- जाग्राम-ना० [जागरान] जागरान ।
- जाङ्गल-वि० [सं०] जङ्गल-सम्बन्धी; जङ्गली; बनैया ।
- जाङ्गलि-ना० [सं०] सपेरो ।
- जाङ्गलिक-ना० [सं०] सपेरो ।
- जाङ्गुल-ना० [सं०] १. विष; जहर । २. तोरियाँ; धिरौलो ।
- जाङ्गलि-ना० [सं०] सपेरो ।
- जाङ्गलिक-ना० [सं०] १. सपेरो; सर्प समाउने व्यक्ति । २. विष-वैद्य ।
- जाङ्गली-ना० [सं०] सर्पको विष झार्ने विद्या; विष-विद्या ।
- जाङ्गिक-ना० [सं०] १. हलकारो; हुलाकी । २. ऊँट ।

जाजरकोट-ना० [सं०] नेपालको सल्यान जिल्लामा पर्ने एक सामन्त-राज्य ।

जाजुल्ले-वि० [सं० जाज्वल्य] १. प्रचण्ड; उग्र; उपट्ट । २. जल्दो-वल्दो; जाज्वल्य ।

जाज्वल्य-वि० [सं०] १. खूब उज्यालो; प्रज्वलित; प्रकाशमान । २. जल्दो-वल्दो; प्रभाव-शाली ।

जाज्वल्यमान-वि० [सं०] १. खूब उज्यालो भएको; प्रज्वलित; दीप्तिमान् । २. तेजस्वी; तेजवान् । ३. जल्दो-वल्दो; प्रभाव-शाली ।

जाठराग्नि-ना० [सं०] खाएको वस्तु पचाउने पेटको अग्नि; जठराग्नि ।

जाडे-ना० [जाडो+ए] १. भोटे । (वि०) २. जाडोको; जाडो-सम्बन्धी ।

जाडे-मार्सी-ना० [जाडे+मार्सी] जाडो लागेपछि मात्र पाक्ने एक जातको रातो मार्सी धान ।

जाडो-ना० [सं० जाड्य] १. चिसोको अनुभव; ठन्डीको अनुभव; शीत । २. ठन्डा मौसम; शीत-काल ।

जाड्य-ना० [सं०] १. जड हुनाको भाव; जडता । २. जाडोपन; ठन्डी ।

जात-वि० [सं०] १. जन्मेको; जन्म लिएको; उत्पन्न । २. व्यक्त; उल्लिखित । (ना०) ३. वंश-परम्परा, धर्म, गुण, आकृति, वास-स्थान आदिबाट छुट्ट्याइने मनुष्य-समाजको विभाग; जाति; वर्ग । ४. त्यस्ता कुनै विभागका मनिसमा हुने विशिष्ट धर्म वा गुण । ५. आकार, प्रकार, गुण, स्थान-भेद आदिबाट छुट्टिने प्राणीहरूको विभाग; वर्ग । ६. खाल; श्रेणी । ७. किसिम; प्रकार । ८. जन्म । ९. छोरो । १०. सरकारले कानूनका नियन्त्रणमा राखेका सत्र किसिमका वृक्ष र तिनका काठ (तराईतर्फ हुने साखु, सिसौ, करमा, सति-शाल, विजय-शाल सिमल, टुनी, कुसुम, जामुनु, बोट-धरौंरो, आसन, पाजन र खयर, एवं पहाडतर्फ हुने साल, सल्लो, चाँपो र ओखर) ।

जातक-ना० [सं०] १. भर्खर जन्मेको बालक; नवजात शिशु । २. नवजात बालकको एक संस्कार; जात-कर्म । ३. नवजात शिशुको शुभाशुभ फल बताउने, फलित-ज्योतिषको एक अङ्ग । ४. बुद्धका पूर्वजन्मका कथाहरू लेखिएको प्रसिद्ध ग्रन्थ ।

जात-कर्म-ना० [सं०] बालक जन्मदा गरिने एक संस्कार; हिन्दूहरूका सोह्र संस्कारमध्ये एक ।

जातकाम-वि० [सं०] मनमा काम-वासना उत्पन्न भएको; कामुक ।

जात-क्रिया-ना० [सं०] जात-कर्म ।

जातदन्त-वि० [सं०] दाँत उम्रेको; दाँत निस्किसकेको (बालक) ।

जातपक्ष-वि० [सं०] प्वाँख उम्रेको; प्वाँख पलाइसकेको (चराको बच्चा) ।

जात-पतित-वि० [सं०] जातबाट खसेको; जाति-च्युत ।

जातपुत्रा-ना० [सं०] छोरा-छोरी जन्माइसकेकी स्त्री ।

जात-भात-ना० [जात+भात] १. जात र भातमा मानिने भेद वा एकता । २. भात-भान्सा ।

जातमन्थ-वि० [सं०] मनमा काम-वासना उत्पन्न भइसकेको; जातकाम ।

जातमात्र-वि० [सं०] भर्खर जन्मेको; नवजात ।

जातमृत-वि० [सं०] जन्मनेवित्तिकै मरेको ।

जातरूप-वि० [सं०] १. राम्रो; सुन्दर । (ना०) २. सुन । ३. धतुरो ।

जातवेदा-ना० [सं०] १. अग्नि । २. परमेश्वर । ३. चित्तु ।

जातवेदम-ना० [सं०] सुत्केरी बस्ने कोठो वा घर; प्रसूति-गृह ।

जाति-ना० [सं०] १. जन्म; उत्पत्ति । २. वंश-परम्परा, धर्म, वास-स्थान आदिबाट छुट्टिए को मनुष्य-समाजको विभाग; जात; वर्ग । ३. आकार, प्रकार, गुण र स्थान-भेदले छुट्टिने स्थावर, जङ्गम आदिको विभाग; वर्ग ।

जाति-च्युत-वि० [सं०] जातबाट च्युत भएको; जात गएको ।

जाति-तत्त्व-ना० [सं०] मानव-जातिका मूल विभागहरू र तिनीहरूको पारस्परिक सम्बन्धको विवेचना गरिएको शास्त्र ।

जातित्व-ना० [सं०] कुनै जातिको विशेष गुण वा धर्म; जातीय गुण ।

जाति-धर्म-ना० [सं०] जातिको विशेष गुण वा धर्म; जातीय धर्म; आचार ।

जाति-पत्री-ना० [सं०] जाइफलका फलको बोक्रो; जाइपत्री ।

जाति-पाती-ना० [सं० जाति+पङ्क्ति] ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि विभिन्न जातिको विभाग; जातीय विभाग ।

जाति-फल-ना० [सं०] जाइफल ।

जाति-भ्रंश-ना० [सं०] जातबाट च्युत हुनु; जाति-भ्रष्ट हुनु ।

जाति-भ्रंश-कर-ना० [सं०] मनुस्मृतिअनुसार ब्राह्मणलाई कष्ट दिनु, मदिरा पान गर्नु, मित्रलाई धोखा दिनु, पुरुष-मैथुन गर्नु आदि कुनै पाप । (यी पाप गर्ने व्यक्ति जातबाट च्युत ठानिन्थे) ।

जाति-भ्रष्ट-वि० [सं०] जात गएको; जाति-च्युत ।

जातिमान्-वि० [सं०] उच्च कुलमा जन्मेको; कुलीन ।

जाति-वाचक-वि० [सं०] जाति बताउने; जात छुट्ट्याउने (व्याकरणमा नामको एक भेद) ।

जाति-विद्वेष-ना० [सं०] १. जातिगत द्वेष । २. कुनै जातिका प्रति गरिने शत्रुता ।

जाति-वैर-ना० [सं०] स्वाभाविक वैर-भाव; सहज शत्रुता ।

जाति-व्यवसाय-ना० [सं०] जातिविशेषको पेशा; जात-अनुसारको इलम ।

जाति-सङ्कर-जाबे-च्याउ

जाति-सङ्कर-ना० [सं०] दुइ भिन्न जातका स्त्री-पुरुषबाट
उत्पन्न भएको सन्तान; वर्ण-सङ्कर; खच्चर ।
जातिस्मर-वि० [सं०] आफ्ना पूर्व-जन्मका कुरा सम्झन सक्ने ।
जाति-स्वभाव-ना० [सं०] जातिबाटै आउने स्वभाव; जातीय
स्वभाव ।
जाति-हीन-वि० [सं०] १. नीच जातिको; हीन जातिको ।
२. जाति-च्युत ।
जाती-ना० [सं०] १. चमेलीजस्तो एक जातको फूल; जाई ।
२. मालती फूल । ३. जाइफल ।
जाती-वि० [जात+ई] असल; बेस; उत्तम ।
जातीपत्री-ना० [सं०] जाइपत्री ।
जातीफल-ना० [सं०] जाइफल ।
जातीय-वि० [सं०] जातको; जाति-सम्बन्धी ।
जातीयता-ना० [सं०] १. जातिको भाव; जातित्व । २.
आफ्नो जातको ममता; जातीय गौरव । ३. आफ्ना जाति वा
राष्ट्रको उत्तिको प्रबल कामनाको भाव ।
जातु-अव्य० [सं०] १. शायद; सम्भवतः; कदाचित् । २.
कहिले-काहीँ ।
जात्य-वि० [सं०] १. उच्च कुलमा जन्मेको; कुलीन । २.
सुन्दर; मनोहर । ३. श्रेष्ठ । ४. एकै कुलमा जन्मेको ।
जात्यन्ध-वि० [सं०] १. जन्मेदेखिको अन्धो; जन्मान्ध । २.
जातीय पक्षपातको भावनाले विवेक-हीन भएको ।
जात्रा-ना० [सं० यात्रा] १. देव-देवीहरूको पूजा गरेर नियत
दिनमा मनाइने उत्सव; यात्रा । २. दुर्दशा । ३. हन्डर;
दुःख । ४. बेइज्जती ।
जात्रा-मात्रा-ना० [जात्रा+मात्रा(फाँ०)] साना-ठूला जात्रा-
हरूको समुदाय ।
जात्रू-वि० [जात्रा+ऊ] जात्रामा भेलाहुने; यात्रामा सम्मिलित
हुने; यात्री ।
जात्रे-वि० [जात्रा+ए] १. जात्रामा जाने; जात्रू । २. इज्जत
नभएको । ३. बेढङ्गको; गाइ-जात्रे ।
जादू-ना० [फा०] १. अलौकिक र अमानवीय काम देखिने
आश्चर्य-जनक खेल; इन्द्र-जाल; चटक । २. मन्त्र-बलले
अरुको चित्त-वृत्ति बदलेर आफ्नो अनुकूल पार्नु; टुना ।
जादूगर-ना० [फा०] जादू गर्ने व्यक्ति; चटकी ।
जःदूगरी-ना० [फा०] जादूगरको काम; जादूगरको विद्या;
चटक; इन्द्र-जाल ।
जानकार-वि० [सं० ज्ञान+कार] १. जान्ने; थाहा पाउने;
जानिफकार । २. सिपालु; पोख्त; प्रवीण ।
जानकारी-ना० [सं० ज्ञान+कारी] १. ज्ञान; बोध । २.
चिह्ना-जानी; परिचय ।
जानकी-ना० [सं०] जनककी छोरी; सीता ।
जानपद-ना० [सं०] १. जन-पदवासी; ग्रामवारी । २. जन;
लोक । (वि०) ३. जन-पद-सम्बन्धी ।
जान-पहिचान-ना० [जान्+पहिचान्] चिन-जान; चिना-पर्ची;

चिह्ना-जानी ।
जान-पहिचानी-ना० [जान-पहिचान+ई] जान-पहिचान ।
जानवर-ना० [फा०] १. चौपाया प्राणी; जन्तु; पशु । २.
प्राणी; जीव ।
जानाजान-क्रि० यो० [जान्+जान्] थाहा पाउँदा-पाउँदै;
जानी-बुझी ।
जानिनु-स० क्रि० [जान्+इ+नु] थाहा पाइनु; ज्ञान गरिनु;
(‘जान्’-को क० क्रि०) ।
जानिफकार-वि० [जानकार] विशेष जान्ने; बुझ्नेकड;
जानकार ।
जानिफकारी-ना० [जानिफकार+ई] जानिफकार हुनाको
भाव; जानकारी ।
जानु-अ० क्रि० [प्रा० जान्+नु] १. एक ठाउँबाट अर्को
ठाउँमा पुग्नाको निम्ति हिँड्नु; गमन गर्नु; यात्रा गर्नु ।
२. बित्नु; टर्नु; गुञ्जनु । ३. मर्नु । ४. नाश हुनु । ५. अरु
क्रियाहरूका साथ लागेर यस शब्दले कुनै क्रियाबाट बुझिने
कामलाई सहसा वा स्वयमेव हुने बुझाउँछ । (उदा०-हुनजानु,
पर्नजानु इत्या० ।)
जानु-ना० [सं०] घुँडो ।
जानुदघ्न-वि० [सं०] घुँडासम्मको अग्लो वा गहिरो ।
जान्नु-स० क्रि० [प्रा० जान्+नु] १. थाहा पाउनु; ज्ञान गर्नु ।
२. बुझ्नु; बोध हुनु । ३. चाल पाउनु; होश पाउनु । ४. भेट
पाउनु ।
जान्ने-वि० [जान्+ए] १. सिपालु; पोख्त; प्रवीण । २.
ज्ञानी; गुणी । ३. झार-फुक गर्ने कामको विशेषज्ञ (धामी,
झाँकी, वैद्य, ज्योतिषी आदि) ।
जापक-ना० [सं०] यज्ञ-मण्डपमा वा कर्मविशेषहरूमा जप गर्ने
ऋत्विक् ।
जापान-ना० [अं० जपान] एशियाको सुदूर पूर्वमा रहेको एक
प्रसिद्ध देश ।
जापानी-वि० [जापान+ई] जापान देश-सम्बन्धी; जापानको ।
जापानी-बाजा-ना० [जापानी+बाजा] टाइप-राइटरका
जस्ता तेईस वटा पर्दा हुने चारदेखि दश वटासम्म तार
हुने र जवाले बजाइने एक बाजा; टेशोकोटो ।
जाप्य-वि० [सं०] जप गर्ने योग्य; जपन लायक ।
जाफत-ना० [अ० जियाफत] साथी-भाइहरू मिलेर गरिने
रमाइलो भोज; फर्माइशी भोज; प्रीति-भोज ।
जाफ्ता-ना० [अ० जावितः] १. नियम; कानून । २.
व्यवस्था ।
जाबी-ना० [सं० जाल] काखीमनि लर्कने गरी कुममा भिर्ने
जालीको झोली ।
जाबे-खटिरो-ना० [जाबी+खटिरो] जाबीझैँ भई शरीरभरि
आउने एक जातको चिलाउने खटिरो ।
जाबे-च्याउ-ना० [जाबी+च्याउ] जमीनमा उम्रने, खैरो
रङ्गको, जाबीजस्तै बुट्टा परेको, घोट्याएका सोलीका

आकारको, गह्राउने र खान नहुने एक जातको च्याउ ।
 (यो च्याउ खायो भने उच्छृंखल ।)
 जाबो-वि० [ने०] १. सानो; तुच्छ; कम महत्त्वको । २. बिचरो; निर्धो । ३. साधारण; सामान्य ।
 जाम-ना० [अ० जैम] १. कुनै कुरा ठसाठस अथवा ठेलमठेल भएर चलन नसक्ने हुनु । २. कसर; खिया ।
 जामदग्न्य-ना० [सं०] जमदग्निका पुत्र; परशुराम ।
 जामा-ना० [अ० जामऽ] कमरेदेखि गोली-गाँठोसम्म आउने, लहंगा; मुजै-मुजा परेको एक किसिमको प्राचीन पोशाक ।
 जामा-ना० [सं०] १. छोरी । २. बहारी; पुत्र-वधू ।
 जामाता-ना० [सं०] ज्वाइँ ।
 जामातृक-ना० [सं०] ज्वाइँ ।
 जामा-पगरी-ना० [जामा+पगरी] १. विवाहमा बाजा बजाउने दमाइँलाई दिइने दस्तूर । २. जामा र पगरी ।
 जामि-ना० [सं०] १. बहिनी । २. छोरी; पुत्री ।
 जामुनु-ना० [सं० जम्बु] १. केसरै-केसरजस्ता सेता फूल फुल्ने, गाढा प्याजी रङ्गका गुलिया फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसैको फल ।
 जामुनो-ना० [जामुनु] जामुनु ।
 जाम्बवती-ना० [सं०] १. छेउमा दाँती परेका पात, नीला फूल र राता फल हुने एक लहरे भइँ-झार । (आयुर्वेदमा यसको गुण त्रिदोष-नाशक र पेट-सम्बन्धी रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।) २. जाम्बवान्की छोरी; कृष्णकी एक रानी ।
 जाम्बवान्-ना० [सं०] लङ्का-विजय गर्न रामचन्द्रलाई सहायता गर्ने सुग्रीवको एक मन्त्री ।
 जाम्बवासव-ना० [सं०] जामुनुको रस, धयैँराको फूल, मह र चाकू मिलाएर तयार गरिने एक प्रकारको आसव ।
 जाम्बूनद-ना० [सं०] १. सुन; स्वर्ण । २. धतुरो ।
 जायज-वि० [अ०] उचित; मुनासिब; न्याय-सङ्गत ।
 जायजन्म-ना० [सं० जाया+जन्म] छोरा-छोरीको जन्म; सन्तानको उत्पत्ति ।
 जायजात-ना० [फा० जायदाद] १. जेथा-जमीन; चल र अचल धन; श्री-सम्पत्ति । २. दण्डस्वरूप सरकारद्वारा कसैको भएभरको सम्पत्ति लिने काम; सर्वस्व गर्ने काम ।
 जाय-जेथा-ना० [फा० जाय+जेथा] श्री-सम्पत्ति; जायजात; सर्वस्व ।
 जाया-ना० [सं०] स्वास्ती; पत्नी ।
 जाया-जीव-वि० [सं०] १. पत्नीको कमाइ खाने; जायानु-जीवी । (ना०) २. नट; नटुवा । ३. वेश्या-पति ।
 जायानुजीवी-वि० [सं०] १. स्वास्तीको कमाइ खाने; जाया-जीव । (ना०) २. नट; नटुवा । ३. वेश्या-पति ।
 जाया-पति-ना० [सं०] लोग्ने-स्वास्ती; पति-पत्नी; दम्पती ।
 जायी-वि० [सं०] जित्ने; जित्त गर्ने; जय-शील ।
 जायु-ना० [सं०] १. औषधी । २. वैद्य । (वि०) ३. जय-

शील; जित्ने ।

जार-ना० [सं०] १. अर्काकी विवाहिता पत्नीसँग सम्भोग गर्ने व्यक्ति; नाठो । २. विवाहिता स्त्री अरुले लाँदा विवाहिता पतिले स्वास्नी लानेलाई भन्ने शब्द ।

जारक-वि० [सं०] १. क्षय गर्ने । २. पाचन-शक्ति बढाउने । ३. भस्म पार्ने; खरानी पार्ने ।

जार-कर्म-ना० [सं०] जारको काम; व्यभिचार ।

जारज-वि० [सं०] १. जारबाट उत्पन्न भएको । (ना०) २. जारबाट उत्पन्न भएको छोरो ।

जार-जन्मा-वि० [सं०] १. जारबाट पैदा भएको । (ना०) २. जारबाट उत्पन्न भएको छोरो; जारज ।

जारज-योग-ना० [सं०] फलित-ज्योतिषको एक योग । (यस योगमा जन्मेका बालकलाई जारज भनेर सन्देह गर्दछन् ।)

जारभरा-ना० [सं०] जारसँग प्रेम गर्ने स्त्री; कुलटा ।

जारिणी-ना० [सं०] जारसित प्रेम गर्ने स्त्री; कुलटा ।

जारिनु-स० क्रि० [जार+इ+नु] बेसरी हप्काइनु; ('जानु'-को क० क्रि०) ।

जारी-ना० [सं० जार+ई] १. अर्काकी स्त्री हरण गर्नु; पर-स्त्री ल्याउने काम ।

जारी-वि० [अ०] चलेको; प्रचलित; व्यवहारमा आएको ।

जारी-खत-ना० [जारी+खत] १. जारसँग साधुले भराइ-पाउने विहे-खर्च । २. जारलाई हुने सजाय ।

जारो-ना० [ने०] रामाको बीँइ ।

जानु-स० क्रि० [झार+नु] बेसरी हप्काउनु; छास्नु; झाँट्नु ।

जाल-ना० [सं०] १. प्वालै-प्वाल पर्ने गरी धागो, तार आदिले बुनेको वस्तु; जाली । २. चरा, माछा आदि फँसाउने पासो । ३. माकुराको गुँड; जालो । ४. आँखाको नानीमा लाग्ने सेतो पर्दा । ५. चटक; जादू ।

जाल-ना० [अ० जअल] १. धोखा दिने काम; कपट-प्रबन्ध । २. झेल-बखेडा; कपट ।

जालक-ना० [सं०] १. जाल । २. आँखी-झ्याल । ३. कोपिलो । ४. चराको गुँड । ५. केरा ।

जाल-कर्म-ना० [सं०] माछा मार्ने पेशा ।

जाल-कारक-वि० [सं०] १. जाल बनाउने । (ना०) २. माकुरो ।

जाल-प्रथित-वि० [सं०] जालमा फँसेको; जालमा परेको ।

जाल-जीवी-वि० [सं०] माछा मार्ने पेशा भएको व्यक्ति ।

जाल-झेल-ना० [जाल+झेल] जाली व्यवितको काम; झेल-बखेडा; जालसाजी ।

जालन्धर-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक दैत्य ।

जालन्धर-विद्या-ना० [सं०] जादू; इन्द्र-जाल ।

जाल-पाद-ना० [सं०] १. पन्जाका बीचमा पातलो छाला हुने प्राणी । २. हाँस ।

जाल-रन्ध-ना० [सं०] १. आँखी-झ्याल । २. जालको प्वाल ।

जाल-साज-जिज्ञासित

जाल-साज-वि० [अ० जअल+साज (फा०)] अर्कालाई दुःख दिनाका निम्ति झूटो कारवाई गर्ने; जाल गर्ने; जाली ।
जालसाजी-ना० [अ० जअल+साजी (फा०)] जाल-साज मानिसको काम; जाल-झेल; झेल-बखेडा ।
जालहारी-ना० [जाल+आहारी] जालद्वारा पशु-पक्षी समाल्ने पेशा भएको व्यक्ति; जाल हाल्ने व्यक्ति ।
जालाक्ष-ना० [सं०] आँखी-झ्याल ।
जालिक-ना० [सं०] १. माछा मारी जीविका गर्ने व्यक्ति । २. माकुरो । ३. जादूगर ।
जालिका-ना० [सं०] १. जाल । २. घुम्टी; घुम्टो । ३. जूको ।
जालिनी-ना० [सं०] १. चित्र बनाउने ठाउँ; चित्र-शाला । २. धिरौलो; तोरियाँ ।
जाली-ना० [सं० जाल] १. प्वालै-प्वाल पर्ने गरी धागो, तार आदिले बुनेको वस्तु; जाल । २. आँखाका नानीमा पर्ने सेतो पर्दा । ३. चटकी; इन्द्र-जाली ।
जाली-वि० [अ० जअली] १. झूटो कारवाई गर्ने; जाल रच्ने; फट्याइँ गर्ने; कपटी । २. नकली; झूटो (कागज-पत्र, नोट आदि) ।
जालोदार-वि० [जाली+दार] १. प्वालै-प्वाल परेको । २. जाली भएको; जाली पारेर बनाइएको ।
जाले-च्याउ-ना० [जाल+ए+च्याउ] जालीले छोपेका जस्ता बुट्टा हुने, गह्वाउने एक जातको विपालु च्याउ ।
जाले-माले-वि० [जाल+माले (फा०)] १. जाल-झेलको; जालसाजीको; जाली । (क्रि० यो०) २. आले-टाले । ३. यता-उति; गोलमाल । ४. जाल-झेल; झेल-बखेडा ।
जालो-ना० [जाल+ओ] १. माकुराको जालीदार गुँड । २. छिपिएका धिरौलाभित्र हुने जाली । ३. आँखाको नानीमा पर्ने सेतो पर्दा । ४. पातलो छाला । ५. मरणासन्न विरामीको मुखमा लाने पोतो ।
जाल्व-वि० [सं०] १. निष्ठुर; कठोर । २. जाली; फटाहा ।
जाल्मक-वि० [सं०] १. घृणित; निन्दित । २. जाली; फटाहा ।
जावत-आवत-ना० [जाउ+आउ] आवत-जावत; आवा-गमन ।
जासूस-ना० [फा०] गुप्त तवरले अपराधहरू वा विशेष तथ्यहरू पत्ता लगाउने अधिकारी; गुप्त-चर; गुप्ती-पुलीस ।
जासूसी-ना० [अ०] १. गुप्त तवरले कुनै अपराध वा तथ्य कुरो पत्ता लगाउने काम; जासूसको काम । (वि०) २. जासूस-सम्बन्धी; जासूसको ।
जाहक-ना० [सं०] लोखर्क जन्तु ।
जाहिर-वि० [अ० जाहिर] थाहा दिइएको वा भएको; ज्ञात; प्रकट ।
जाहिरी-वि० [अ० जाहिरी] १. प्रकट; ज्ञात; विदित । (ना०) २. जाहेरी ।

जाहेर-वि० [अ० जाहिर] १. जाहिर । (ना०) २. तालुक-वालाका समक्ष मातहतका ग्रहणले कुनै विषयको रिपोर्ट अथवा कुनै विषय पेश गर्नु ।
जाहेरवाला-वि० [जाहेर+वाला] जाहेर गर्ने; उजूरवाला ।
जाहेरी-ना० [अ० जाहिरी] १. जाहेर गर्ने काम; थाहा दिने काम । २. उजूर गर्ने काम; उजुरी । ३. फाँटवाला कर्म-चारीले मुख्य अधिकारीकहाँ निकासालिनुपर्ने विषय लेखी पठाउने कागज । ४. सूचना । (वि०) ५. जाहिरी ।
जाल्ही-ना० [सं०] जह्न राजाकी कन्या; गङ्गा; भागीरथी ।
जिउनु-अ० क्रि० [जि+इ+नु] बाँच्नु; ('जिउनु'-को भा० क्रि०) ।
जिउँदो-वि० [जिउ+दो] १. नमरेको; सजीव; जीवित । २. जल्दो-बल्दो; प्रभाव-शाली । ३. बहादुर; वीर ।
जिउती-ना० [जन्ती] विवाहमा मातृका-पूजा गरेका ठाउँमा टाँगिने जन्ती लेखिएको चित्र ।
जिउती-कोठो-ना० [जिउती+कोठो] मातृका-पूजा, पूर्वाङ्ग आदि गरी जिउती टाँसेको कोठो ।
जिउनु-अ० क्रि० [सं० जीव+नु] १. बाँच्नु; जीवित रहनु । २. जीवन-निर्वाह गर्नु; गुजारा गर्नु ।
जिउरी-ना० [जिउरी+ई] जिउरी ।
जिकिर-ना० [अ० जि०क्र] १. प्रसङ्ग; चर्चा । २. बहस; वाद-विवाद ।
जिक्री-ना० [अ० जि०क्र] जिकिर ।
जिगमिषा-ना० [सं०] जाने इच्छा ।
जिगोषा-ना० [सं०] जित्ने इच्छा; विजयको अभिलाषा ।
जिगोषु-वि० [सं०] विजयको इच्छा गर्ने ।
जिघत्सु-वि० [सं०] भोजनको इच्छा गर्ने; भोको ।
जिघांसा-ना० [सं०] मार्ने इच्छा; हत्या गर्ने इच्छा ।
जिघ्र-वि० [सं०] १. सुँघ्ने । २. सन्देह गर्ने ।
जिझिनी-ना० [सं०] झिगनी ।
जिझिङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. नतलास्दा कपाल ठाडा-ठाडा हुने किसिम; खजमजिने किसिम । २. साग-पात आदि छिपिएर ठरौं हुने किसिम ।
जिझिङ्ग-क्रि० यो० [जिझिङ्ग] जिझिङ्ग ।
जिजीविषा-ना० [सं०] बाँच्ने इच्छा; जिउने अभिलाषा ।
जिजु-ना० [जिज्यू] जिज्यू ।
जिजु-आमा-ना० [जिज्यू-आमा] जिज्यू-आमा ।
जिजु-बजै-ना० [जिज्यू-बज्यै] जिज्यू-बज्यै ।
जिजु-बराज-ना० [जिज्यू-बराज्यू] जिज्यू-बराज्यू ।
जिजु-बाजे-ना० [जिज्यू-बाजे] जिज्यू-बाजे ।
जिजु-बुवा-ना० [जिज्यू-बुवा] जिज्यू-बुवा ।
जिजु-मुमा-ना० [जिज्यू-मुमा] जिज्यू-मुमा ।
जिज्ञासा-ना० [सं०] १. जान्ने इच्छा; थाहा पाउने अभिलाषा । २. ज्ञान प्राप्तिको निम्ति गरिएको सोध-पूछ ।
जिज्ञासित-वि० [सं०] जिज्ञासा राखिएको; जान्ने इच्छा

गरिएको ।

जिज्ञासु-वि० [सं०] १. ज्ञान इच्छुक; ज्ञानको अभिलाषी ।

२. खोजी गर्ने; अनुसन्धान गर्ने ।

जिज्यू-ना० [ने०] जिज्यू-बाजे ।

जिज्यू-आमा-ना० [जिज्यू+आमा] बाबु वा आमाकी बज्यै; बाजेकी आमा; जिजु-आमा ।

जिज्यू-बज्यै-ना० [जिज्यू+बज्यै] बाजेकी आमा; बाबुकी बज्यै; प्रपितामही वा प्रमातामही ।

जिज्यू-बराज्यू-ना० [जिज्यू+बराज्यू] आफ्ना कुलका पूर्व-पुरुषहरू; बाजे-बराज्यू ।

जिज्यू-बाजे-ना० [जिज्यू+बाजे] बाजेका बाबु; तीन पुस्ता-माथिका बाजे; बराज्यू; प्रपितामह वा प्रमातामह ।

जिज्यू-बुवा-ना० [जिज्यू+बुवा] बाबु वा आमाका बाजे; बाजेका बाबु ।

जिज्यू-मुमा-ना० [जिज्यू+मुमा] जिज्यू-बज्यै; जिज्यू-आमा ।

जित्-ना० [सं०] अरु नाम-शब्दका पछाडि जोडिएर 'जित्ने' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-कामजित्, लोकजित् आदि)

जित-वि० [सं०] १. जितिएको; पराजित । २. पाएको; प्राप्त गरेको । (ना०) ३. विजय; जितबाजी ।

जित-क्रोध-वि० [सं०] क्रोधलाई जितेको; रीसलाई वश गरेको ।

जितगढी-ना० [सं० जित्+गढी] नेपालका पाल्पा जिल्लाको एक प्रसिद्ध ठाउँ ।

जितबाजी-ना० [जित+बाजी] जीत; विजय ।

जित-श्रम-वि० [सं०] नथाक्ने; थकित नहुने ।

जिताइ-ना० [जित्+आइ] जित्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जिताउरी-ना० [जित्+आउरी] १. जीत भएका खुशीयालीमा बाँडिने पैसा । २. मुद्दा जित्नेले अड्डामा बुझाउनुपर्ने दस्तूर ।

जिताक्षम-ना० [सं०] इन्द्रियलाई जितेको; जितेन्द्रिय ।

जिताक्षर-वि० [सं०] राम्रोसँग लेख-पढ गर्ने ।

जितात्मा-वि० [सं०] मन र इन्द्रियहरूलाई आफ्ना वशमा राख्ने ।

जितापत्र-ना० [जीत+पत्र] मुद्दा जित्नेलाई जितेका प्रमाण-स्वरूप लेखिदिने फैसला; विजय-पत्र ।

जितारि-वि० [सं०] काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद र मात्सर्य—यी छ शत्रुलाई वशमा राख्ने वा जित्ने ।

जितारिमल्ल-ना० [सं०] ईसवी चौधौं शताब्दीमा जुम्लामा शासन गर्ने एक मल्ल-वंशीय राजा ।

जिति-ना० [सं०] जीत; जय; विजय ।

जितितु-स० क्रि० [जित्+इ+तु] जित गरिनु; ('जित्नु'-को क० क्रि०) ।

जितेन्द्रिय-वि० [सं०] इन्द्रियहरूलाई आफ्ना वशमा राखेको; इन्द्रियलाई जितेको ।

जित्नु-स० क्रि० [जित्+तु] आफ्नो जीत गर्नु; विजय गर्नु; हराउनु; परास्त गर्नु ।

जित्वर-वि० [सं०] जित्ने; विजयी ।

जिद्दी-ना० [अ० जिद्दी] १. हठ; ठिपी; दुराग्रह । २. हठ गर्ने; दुराग्रही ।

जिद्दीवाल-वि० [जिद्दी+वाल] जिद्दी गर्ने; हठी; दुराग्रही ।

जिन-ना० [सं०] १. बुद्ध । २. जैन धर्मका तीर्थङ्कर । ३. अति वृद्ध व्यक्ति । ४. विष्णु ।

जिनतिन-क्रि० यो० [जेनतेन] १. जेनतेन; येनतेन; जसरी-तसरी । २. बल्लतल्ल; मुदिकलसँग ।

जिनिस-ना० [अ० जिन्स] १. माल-ताल; सामान; वस्तु । २. जिन्सी; नगदेखि भिन्न वस्तु । ३. अन्न; अनाज ।

जिनेन्द्र-ना० [सं०] १. जैन धर्मका तीर्थङ्कर । २. बुद्ध ।

जिन्डाजिन्डी-ना० [जिन्डो+जिन्डो] नवढेका साना-साना केटा-केटी; ग्याँचे केटा-केटी ।

जिन्डो-वि० [चिन्डो] १. नवढेको; ग्याँचे । (ना०) २. नवढेको केटी; ग्याँचे ठिटो ।

जिन्दगानी-ना० [फा० जिन्दगानी] जिन्दगी; जीवन ।

जिन्दगी-ना० [फा० जिन्दगी] १. बाँचुन्जेलको समय; जीवन । २. जीवन-काल; आयु ।

जिन्दावाद-ना० [फा० जिन्द+वाद] कुनै व्यक्ति, संस्था, प्रथा आदि चिर-कालसम्म रहिरहोस् भनी नारा लाउने शब्द; 'अमर होस्'—भन्ने अर्थ बुझाउने शब्द ।

जिन्सी-ना० [अ० जिन्स] १. नगदेखि भिन्न वस्तु; जिनिस । २. अन्न; अनाज । ३. माल-मत्ता ।

जिप्टिनु-अ० क्रि० [जिप्टि+इ+तु] फेल खाइनु; ('जिप्टिनु'-को भा० क्रि०) ।

जिप्टिनु-अ० क्रि० [ने०] १. फेल खानु; असफल हुनु । २. छकिनु; झुक्किनु । ३. ठगिनु ।

जिप्ट्याइ-ना० [जिप्टि+याइ] जिप्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जिप्ट्याइ-ना० [जिप्ट्याउ+आइ] जिप्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जिप्ट्याइनु-स० क्रि० [जिप्ट्याउ+तु] छकाउनु; ('जिप्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जिप्ट्याइनु-स० क्रि० [जिप्टि+आइ+तु] छकाइनु; ('जिप्टिनु'-को क० क्रि०) ।

जिप्ट्याउनु-स० क्रि० [जिप्टि+याउ+तु] १. छकाउनु; झुक्काउनु; ('जिप्टिनु'-को प्रे० क्रि०) । २. ठगनु ।

जिप्ट्याहट-ना० [जिप्टि+आहट] जिप्टिने किसिम, क्रिया वा भाव; जिप्ट्याइ ।

जिबुल्ले-वि० [जिब्रो] १. मीठो-मीठो खान खोज्ने । २. पिरो, अमिलो आदि कडा स्वादका वस्तुहरू रुचाउने ।

जिब्रो-ना० [जिब्रो] जिब्रो ।

जिब्रो-ना० [जिब्रो] जिब्रो ।

जिभ्रो-ना० [जिभ्रो+ई] १. जिभ्रो सफा गर्ने काठ, धातु आदिको साधन; जीवी । २. कल, मेशिन आदिको जिभ्रो-

जस्तो पुर्जा ।

जिभ्रो-ना० [सं० जिह्वा] खाएका वस्तुको स्वाद लिने; मुखभिन्न रहेको मासुको पातलो अवयव; रसनेन्द्रिय ।

जिमाहा-वि० [ने०] सधैं चिसो भइरहने; चिसमिरो; सेपिलो (जमीन) ।

जिमी-ना० [फा० जमीन] जमीन; जग्गा ।

जिमीदार-ना० [जमीनदार] जमीनदार ।

जिमीदारी-ना० [जमीनदारी] जमीनदारी ।

जिम्बु-ना० [ने०] लामा-लामा मसिना पात, गन्धे-झारका जस्ता थुंगा परेका प्याजी रङ्गका फूल हुने एक सुगन्धी बूटी । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ तथा वायु समन गर्ने र हृदयलाई हित गर्ने बताइएको छ । यो प्रायः दाल, तरकारी आदिमा घिउ, तेलमा फुराएर खानिन्छ ।)

जिम्मा-ना० [अ० जिम्मः] १. बिग्रे-नासिएमा त्यसको दोष-भार वहन गर्ने कबूल गरी कुनै काम वा वस्तु स्वीकार गर्नु; अभिभारा; जवाबदेही । २. बुझाउने काम ।

जिम्मा-जमानी-ना० [जिम्मा+जमानी] कुनै व्यक्तिविशेषको उत्तरदायित्व अरु कुनै व्यक्तिले वहन गर्नु; व्यक्तिविशेषको व्यक्तिगत रूपमा लिइने जवाबदेही; जीउ-जमानी ।

जिम्मावार-वि० [फा० जिम्मेवार] जिम्मा लिने; जिम्मेवार ।

जिम्मावारी-ना० [अ० जिम्मेवारी] जिम्मेवारी ।

जिम्मावाल-वि० [जिम्मा+वाल] १. जिम्मा लिने; अभि-भारा लिने; जिम्मेवार । (ना०) २. पहाडी क्षेत्रका जमीनको माल-पोत असूल गरी सरकारमा बुझाउने मुखिया-जस्तो सरकारी कामदार ।

जिम्मु-ना० [जिम्बु] जिम्बु ।

जिम्मेदार-वि० [अ० जिम्मः+दार (फा०)] जिम्मेवार; जवाबदेह ।

जिम्मेदारी-ना० [अ० जिम्मः+दारी (फा०)] जिम्मे-वारी; जवाबदेही; उत्तरदायित्व ।

जिम्मेवार-वि० [अ० जिम्मेवार] जिम्मा लिने; जवाबदेह; उत्तरदायी ।

जिम्मेवारी-ना० [अ० जिम्मेवारी] १. जिम्मेवारको काम; उत्तरदायित्व; जवाबदेही । २. सेस्तामा अघिल्लो सालको हर-हिसाव बाँकी रही पछिल्लो सालको स्याहामा सारिने आम्दानी-खर्च; अर्को अड्डाबाट आएको वा अर्को अड्डामा गएको रकमको आम्दानी-खर्च । ३. जिम्मा लिएको वा दिएको कुनै धन ।

जिय-ना० [सं० जीव] जीउ; शरीर; देह ।

जियाउनु-स० क्रि० [जियाउ+इ+नु] मर्न लागेकालाई वचाउनु; ('जियाउनु'-को क० क्रि०) ।

जियाउनु-स० क्रि० [जिउ+याउ+नु] मर्न लागेकालाई वचाउनु; ज्यान जोगाइदिनु ।

जिरण-ना० [सं०] जीरा ।

जिरह-ना० [फा० जिरह] १. सत्य कुरो पत्ता लाउनाका

निमित्त बार-बार सोध्नु; बार-बार प्रश्न गर्नु; कार-केर । २. जिकिर; जिक्री ।

जिरा-ना० [जीरो] जीरो ।

जिराफ-ना० [अ० जुराफा] पछिल्लिरका खुट्टा छोटा हुने, अगिल्लिरका खुट्टा र गर्दन ऊँटका जस्ता र गाईको जस्तो पुच्छरहुने, शरीरमा टाटा-पाङ्ग्रा हुने अफ्रिकाको मरुभूमिमा पाइने एक जातको जनावर ।

जिरायत-ना० [अ० जिरायत] १. जिमीदारका खान्कीमा ठेकिएको जमीन; सीर-जमीन । २. खेती; कृषि ।

जिराहा-वि० [जरी] भनेको नमान्ने; अटेर; जर्कटो ।

जिरिङ्ग-क्रि० यो० [ने०] डर, जाडो, उत्तेजना आदिबाट शरीरका रौंहरू ठाडा-ठाडा हुने किसिम; रोमाञ्च हुने किमिम; जुहङ्ग ।

जिरिङ्ग-क्रि० यो० [जिरिङ्ग] जिरिङ्ग ।

जिरिखिस्टे-वि० [जीरा+ख्याउटे] दुब्लो र पुङ्को; पातलो र ख्याउटे; बुर्चो ।

जिरी-ना० [जीरा] बन्द-गोभीका जस्ता पात हुने तीतो भावको एक जातको साग ।

जिरो-ना० [जीरो] जीरो ।

जिल-क्रि० यो० [जिल्ल] जिल्ल; छक्क ।

जिला-ना० [अ० जिला] जिल्ला ।

जिलाइ-ना० [जिलाउ+आइ] ठोसो वा जिली छुट्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; जिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जिलाइनु-स० क्रि० [जिलाउ+इ+नु] सर्वस्व लगिनु; ('जिलाउनु'-को क० क्रि०) ।

जिलाइनु-स० क्रि० [जिलाउ+इ+नु] कसिँगर छुट्ट्याइनु; ('जिलाउनु'-को क० क्रि०) ।

जिलाइनु-स० क्रि० [जिलाउ+इ+नु] जियाइनु; ('जिलाउनु'-को क० क्रि०) ।

जिलाउनु-स० क्रि० [जिलो+आउ+नु] भएभरको सम्पत्ति लिएर जानु; सर्वस्व लैजानु ।

जिलाउनु-स० क्रि० [जिली] मकै, कोदो, गहुँ आदिका ठोसा केलाउनु; कसिँगर छुट्ट्याउनु ।

जिलाउनु-स० क्रि० [जिउ+लाउ+नु] जियाउनु; वचाउनु; ज्यान जोगाउनु; ('जिउनु'-को क० क्रि०) ।

जिलाधीश-ना० [फा० जिला+अधीश (सं०)] मजिस्ट्रेट; बडा-हाकिम ।

जिली-ना० [जिलो] मूल जरो; बीज-तत्त्व भएको कन्द; सार-तत्त्व ।

जिली-गाँठो-ना० [जिली+गाँठो] १. जरादेखि टुप्पोसम्मको वस्तु, बोट-बिरुवाका फल, कन्द, प्रकाण्ड आदि । २. आदि-देखि अन्त्यसम्मका कुरा । ३. सर्वस्व ।

जिलेबी-ना० [सं० जालक] खमीर मिसाएर बाटुलो पारी घिउमा पकाई पागमा ढुवाइने एक किसिमको मिठाई ।

जिलो-ना० [जिलाउ] १. सानो पूँजी । २. पूँजीको अवशेष ।

३. कन्दको मूल बीज; जिली । ४. जीवन-निर्वाह ।
 जिलो-मिलो-ना० [जिलो+मिलो (फा०)] श्री-सम्पत्ति;
 धन-सम्पत्ति; सिरि-खुरी ।
 जिलौटो-ना० [जिली+औटो] कोदो, मकै आदिका बोटको,
 जरो; ठोसो ।
 जिलौट्याइ-ना० [जिलौट्याउ+आइ] जिलौट्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 जिलौट्याइनु-स० क्रि० [जिलौट्याउ+इ+नु] जिलौटा
 केलाउनु; ('जिलौट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 जिलौट्याउनु-स० क्रि० [जिलौटो+याउ+नु] जिलौटा
 केलाउनु; कोदो, मकै आदिका जरा छुट्याउनु ।
 जिल्द-ना० [अ०] पुस्तकको बाहिरपट्टि रक्षाका निम्ति
 लगाइने बाक्लो कागज, कपडा आदिको पत्र; जिल्ला; गात्ता ।
 जिल्ददार-वि० [अ० जिल्द+दार (फा०)] जिल्द भएको;
 जिल्ला बाँधिएको ।
 जिल्द-बन्दी-ना० [फा०] पुस्तकको जिल्द बाँध्ने काम;
 जिल्ला हाल्नु ।
 जिल्द-साज-वि० [अ० जिल्द+साज (फा०)] जिल्द बाँध्ने;
 जिल्ला बनाउने ।
 जिल्फी-ना० [जिलेबी] जिलेबी ।
 जिल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. अचम्ममा पर्ने किसिम; छक्क;
 पक्क; वाल्ल । २. यो गरूँ कि त्यो गरूँ हुने किसिम; अलमल्ल ।
 जिल्ला-ना० [अ० जिला] प्रगल्भाभन्दा ठूलो एक प्रशासकीय
 क्षेत्र; जिला ।
 जिल्ला-ना० [अ० जिल्द] जिल्द; गात्ता ।
 जिल्लाराम-क्रि० यो० [जिल्ल+राम (फा०)] १. छक्क;
 जिल्ल । (वि०) २. जिल्ल परेको; जिल्लिएको; आश्चर्य-
 चकित । ३. निराश ।
 जिल्ला-सरकार-ना० [जिल्ला+सरकार] जिल्लाको शासन-
 व्यवस्था मिलाउने सरकार ।
 जिल्लिइनु-अ० क्रि० [जिल्ल+इ+नु] १. जिल्ल परिनु; छक्क
 परिनु; ('जिल्लिनु'-को-भा० क्रि०) ।
 जिल्लिनु-अ० क्रि० [जिल्ल+इ+नु] १. जिल्ल पर्नु; छक्क
 पर्नु । २. हिस्सिनु; निराशमा पर्नु ।
 जिल्ल्याइ-ना० [जिल्लि+याइ] जिल्लिने किसिम, क्रिया वा
 भाव; जिल्ल्याहट ।
 जिल्ल्याइ-ना० [जिल्ल्याउ+आइ] जिल्ल्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 जिल्ल्याइ-ना० [जिल्लि+आइ] जिल्लिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 जिल्ल्याइनु-स० क्रि० [जिल्ल्याउ+इ+नु] जिल्ल पारिनु,
 ('जिल्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 जिल्ल्याउनु-स० क्रि० [जिल्ल+याउ+नु] १. जिल्ल पार्नु;
 छक्क पार्नु; छकाउनु । २. हिस्स्याउनु; निराश पार्नु;
 ('जिल्लिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जिल्ल्याहट-ना० [जिल्लि+आहट] जिल्लिने किसिम, क्रिया
 वा भाव; जिल्ल्याइ ।
 जिवाजिव-ना० [सं०] च्याखुरो; चकोर ।
 जिष्णु-वि० [सं०] १. जित्ने; जय-शील । (ना०) २.
 अर्जुन । ३. विष्णु ।
 जिस्कनु-अ० क्रि० [ने०] जिस्कनु ।
 जिस्काइ-ना० [जिस्क+आइ] जिस्कने किसिम, क्रिया वा
 भाव; जिस्काइ ।
 जिस्कइनु-अ० क्रि० [जिस्क+इ+नु] अर्कालाई रीस उठ्ने
 गरी चलिनु वा बोलिनु; ('जिस्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 जिस्कनु-अ० क्रि० [ने०] १. अर्कालाई रीस उठ्ने गरी चल्नु
 वा बोल्नु; गिजिनु । २. छिहिलिनु; इतरिनु । ३. अर्काले
 जिस्क्याउँदा वा ठट्टा गर्दा त्यसैमा लाग्नु ।
 जिस्क्याइ-ना० [जिस्क्याउ+आइ] जिस्क्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 जिस्क्याइ-ना० [जिस्क+याइ] जिस्कने किसिम, क्रिया वा
 भाव; जिस्क्याहट ।
 जिस्क्याइनु-स० क्रि० [जिस्क्याउ+इ+नु] अर्कालाई रीस
 उठ्ने गरी बोलिनु वा काम गरिनु; ('जिस्क्याउनु'-को
 क० क्रि०) ।
 जिस्क्याउनु-स० क्रि० [जिस्क+आउ+नु] १. अर्कालाई रीस
 उठ्ने काम गर्नु; जङ्ग्याउनु । २. गिज्याउनु; दिल्लगी
 गर्नु । ३. चलाउनु; ('जिस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 जिस्क्याहट-ना० [जिस्क+आहट] जिस्कने किसिम, क्रिया
 वा भाव; जिस्क्याइ ।
 जिस्ता-ना० [फा० दस्त:] चौबीस ताउ कागजको ढेप ।
 जिह्वा-वि० [सं०] १. टेढो; कुटिल । २. दुष्ट; कपटी ।
 जिह्वा-प्रेक्षी-वि० [सं०] आँखा टेढो भएको; बाङ्गो आँखाले
 हेर्ने; डेढो ।
 जिह्वा-योधी-वि० [सं०] कपटपूर्वक युद्ध गर्ने ।
 जिह्वाक्ष-वि० [सं०] बाङ्गो आँखो भएको; डेढो ।
 जिह्वा-ना० [सं०] जिभ्रो; जिह्वा ।
 जिह्वा-ना० [सं०] १. जिभ्रो; जिह्वा । २. आगाको लफ्को ।
 जिह्वा-मूल-ना० [सं०] जिभ्राको फेद ।
 जिह्वा-मूलीय-वि० [सं०] जिह्वा-मूलबाट उच्चारण हुने
 (वर्ण) ।
 जिह्वा-लोलुप-वि० [सं०] तिहुन-चखुवा ।
 जी-ना० [ज्यू] १. कसैका नामका पछाडि लाग्ने सम्मान-सूचक
 शब्द; ज्यू । (उदा०- रामजी, पिताजी, गुरुजी आदि ।)
 (अव्य०) २. अरुले गरेका कुरामा सही थाप्ने वा सहमति
 प्रकट गर्ने शब्द; ज्यू । ३. अरुले बोलाउँदा शिष्टतापूर्वक
 दिइने उत्तर; ज्य; हजूर ।
 जीआमा-ना० [जिजु-आमा] आमाकी वा बाबुकी आमा;
 बज्यै; मातामही वा पितामही ।
 जीउ-ना० [सं० जीव] १. शरीर; देह; गाथ । २. प्रा; ण

जीउ-जमानी-जीवन-चरित्र

ज्यान । (अव्य०) ३. अरुले बोलाउँदा शिष्टतापूर्वक उत्तर दिने शब्द; जी; हजूर । ४. अरुले गरेका कुरा वा प्रश्नमा सही थापेर भन्ने शब्द । ५. अकालि गरेका पत्यार हुन नसक्ने कुरामा झिँज्याहट वा नामन्जुरी प्रकट गरेर भनिने शब्द । ६. ढोग (बाल-बोलीमा) ।

जीउ-जमानी-ना० [जीउ+जमानी] जिम्मा-जमानी ।

जीउ-छाड़ा-ना० [जीउ+छाड़ा] आफूलाई भएको दुःखभन्दा बढ्ता दुःख देखाउने; हत्ते हाल्ने; हत्ते-हाला ।

जीउ-जूको-ना० [जीउ+जूको] प्राणीका पेटभित्र हुने भनी प्रसिद्ध जूको जस्तो कीरो । (यो निस्क्यो वा मर्त्यो भने प्राणी मर्छ भन्ने कथन छ ।)

जीउता-ना० [सं० जीवन] जीवन; जिन्दगी ।

जीउनी-ना० [सं० जीवनी] बाँचुन्जेल उपभोग गर्न दिइने सम्पत्ति; जीउताभर भोग-चलन गर्न पाउने सम्पत्ति ।

जीउ-पाला-वि० [जीउ+पाला] जहान-बच्चाको वास्ता नगरी आफ्नोमात्र जीउ पालेर हिँड्ने ।

जीउ-मारा-वि० [जीउ+मारा] स्वास्थ्यको परवाह नगरी धेरै काम गर्ने; जीउलाई दुःख दिने ।

जीउ-साँचा-ना० [जीउ+साँच्] शरीरलाई परिश्रम पर्दा भनी सक्ती काम पनि नगर्ने; कामको ठग ।

जीजे-ना० [जिज्यू] कमारा, कमारीले आफूभन्दा जेठा मालिककी पत्नीलाई सम्बोधन गर्ने शब्द ।

जीत-ना० [सं० जिति] जय; विजय; जिति ।

जीत-पत्र-ना० [जीत+पत्र] जितापत्र ।

जीन-वि० [सं०] १. बूढो; वृद्ध । २. घोटिएको; खिइएको । (ना०) ३. छालाको थैलो ।

जीन-ना० [फा० जीन] एक जातको मोटो र बलियो सूती कपडा ।

जीन-पोश-ना० [फा० जीन+पोश] घोडाका काठीमनि विछ्याउने बाक्लो ऊनी कपडा ।

जीप-ना० [अं०] खराब वाटोमा पनि जान सक्ने एक प्रकारको मोटर ।

जीवा-ना० [जिजु+वा] बाबुका वा आमाका बाबु; बाजे ।

जीबाबु-ना० [जिजु+बाबु] जीवा; बाजे ।

जीबी-ना० [जिबी] जिभी ।

जीर-ना० [सं०] जीरा ।

जीरक-ना० [सं०] जीरा ।

जीरा-ना० [सं० जीर] तिहुन-तरकारीमा हालिने, मसिना र लाम्चा दाना हुने, सुगन्धी, प्रसिद्ध एक मसला ।

जीरे-वि० [जीरो+ए] १. साह्रै सानो; नसप्लाएको । २. जीरोजस्तो; जीराका आकारको ।

जीरे-खुर्सानी-ना० [जीरे+खुर्सानी] सानो र पीरो एक जातको खुर्सानी ।

जीरो-ना० [जीरा] जीरा ।

जीर्ण-वि० [सं०] १. धेरै दिनको; पुरानो । २. थोत्रो । ३.

बूढो; वृद्ध ।

जीर्णदार-ना० [सं०] एक जातको सानो बाटुल्पाते ।

जीर्ण-पर्ण-ना० [सं०] १. कदमको रूख । २. पुरानो पात ।

जीर्ण-वाटिका-ना० [सं०] भत्केको घर ।

जीर्णीद्वार-ना० [सं०] भत्के-बिप्रेकालाई बनाउने काम; मरम्मत ।

जीर्न-वि० [सं० जीर्ण] जीर्ण ।

जीव-ना० [सं०] १. प्राणीको चेतन-तत्त्व; आत्मा; जीवात्मा ।

२. प्राण; ज्यान । ३. प्राणी; जीवात; जन्तु ।

जीवक-ना० [सं०] साना-साना पात हुने, लसुनको पोटी-जस्तो कन्द हुने, हिमालयमा पाइने एक जातको बूटी ।

जीवक-ना० [सं०] १. प्राण धारण गर्ने । २. भिक्षु । ३. सपेरो । ४. अष्ट-वर्गका औषधीमध्ये एक । ५. तीते-पिँडालु ।

जीव-कोष-ना० [सं०] आफैमा परिपूर्ण सूक्ष्म जीवाणु ।

जीव-गृह-ना० [सं०] शरीर ।

जीव-जगत्-ना० [सं०] प्राणीहरूको समुदाय ।

जीव-जन्तु-ना० [सं०] १. प्राणी; जीवात । २. साना-साना प्राणी; कीरा-फट्याङ्गा ।

जीवञ्जीव-ना० [सं०] च्याखुरो; चकोर ।

जीव-तन्तु-ना० [सं०] शरीर वा त्यसका अवयव बन्नुभन्दा अगाडिका त्यसका साधनभूत तत्त्व ।

जीवत्तोका-ना० [सं०] छोरो जिउँदै भएकी स्त्री; जीव-त्युत्रिका ।

जीवत्पतिका-ना० [सं०] पति जिउँदै भएकी स्त्री; सधवा स्त्री ।

जीव-धारी-ना० [सं०] प्राणी ।

जीवपत्नी-ना० [सं०] स्वास्नी जिउँदै भएको पुरुष ।

जीवत्पितृक-ना० [सं०] बाबु जिउँदै भएको पुरुष ।

जीवत्युत्रिका-ना० [सं०] छोरो जीवित भएकी स्त्री ।

जीवद-वि० [सं०] १. जीवन दिने । (ना०) २. वैद्य । ३. शत्रु ।

जीव-दान-ना० [सं०] कुनै कारणले मर्न लागेकालाई बचाउनु; अभय-दान; प्राण-दान ।

जीव-धन-ना० [सं०] पशु-धन; गो-धन ।

जीव-धारी-ना० [सं०] प्राणी; जीवात; जन्तु ।

जीवन-ना० [सं०] १. जन्मेदेखि नमरुन्जेलका बीचको समय; जिउँदो रहेको समय; जीवित अवस्था; जिन्दगी ।

२. प्राणी; जीव । ३. जीविका; पेशा । ४. जुनी; योनि ।

५. प्राण-वायु । ६. पानी ।

जीवनक-ना० [सं०] आहारा; खानेकुरो ।

जीवन-चरित-ना० [सं०] १. जीवनभरमा गरेका यावत् प्रमुख कामहरूको विवरण; जीवन-वृत्तान्त; जीवन-चरित्र ।

२. कसैको जीवनी लेखिएको पुस्तक ।

जीवन-चरित्र-ना० [सं०] जीवन-चरित ।

जीवन-चर्या-ना० [सं०] जीवनमा गरिने प्रतिदिनको कार्य-
क्रम; रहन-सहन; आचरण।
जीवनद-वि० [सं०] जीवन दिने; जीवन-दाता।
जीवन-धन-वि० [सं०] जीवनमा सबभन्दा प्रिय वस्तु वा
व्यक्ति; जीवनको सर्वस्व; प्राणाधार।
जीवन-मुक्ति-ना० [सं०] जीवित अवस्थामै माया-जालबाट
मुक्त हुनु; जीवन-मुक्त हुनु।
जीवन-मृत-वि० [सं०] मुर्दासमान भई बाँचेको; मरेतुल्य
भएर बाँचेको।
जीवन-मृत्यु-ना० [सं०] १. बाँच्नु र मर्नु; जन्मनु र मर्नु।
(वि०) २. जिउँदै मरेतुल्य भएको।
जीवन-वृत्तान्त-ना० [सं०] जीवनी; जीवन-चरित।
जीवन-वृत्ति-ना० [सं०] बाँच्नुजेल खाने प्रबन्ध; जीउनी;
जीविका।
जीवन-सङ्ग्राम-ना० [सं०] आफ्नो अस्तित्व कायम गर्न
जीवनमा परिआएका विकट परिस्थिति वा प्रबल शक्ति-
हरूसित सङ्घर्ष गर्नु; जीवन-सङ्घर्ष।
जीवन-सङ्घर्ष-ना० [सं०] जीवन-सङ्ग्राम।
जीवन-हेतु-ना० [सं०] प्राण-रक्षा गर्ने साधन; जीविका।
जीवनान्त-ना० [सं०] मृत्यु; मरण।
जीवनी-ना० [सं०] कुनै मानिसको जीवनभरमा घटेका
प्रमुख घटना वा उसले गरेका मुख्य कामहरूको विवरण;
जीवन-चरित।
जीवनीय-वि० [सं०] १. प्राण बचाउने। २. जीविका
तुल्याउन योग्य। (ना०) ३. पानी।
जीवनोपाय-ना० [सं०] जीविका; जीवन-वृत्ति।
जीवनौषध-ना० [सं०] १. मरेकालाई बचाउने औषधी;
मृत-सञ्जीवनी। २. अमृत।
जीवन्त-वि० [सं०] १. जिउँदो; जीवित। २. धेरै वर्ष
बाँचेको; दीर्घायु। (ना०) ३. प्राण।
जीवन्तिका-ना० [सं०] १. रूखको एक रोग; ऐँजेरु।
२. गुर्जो।
जीवन्ती-वि० [सं०] १. जिउँदो; जीवित। (ना०)
२. दूध निस्कने, गुच्छाकार फल फल्ने एक लता। (यसको
पात औषधीको काममा प्रयोग हुन्छ।) ३. पहिलो एक
जातको हर्षो। ४. ऐँजेरु। ५. गुर्जो।
जीवन्मुक्त-वि० [सं०] आत्म-ज्ञान प्राप्त गरेर जीवित
अवस्थामै सांसारिक माया-जालबाट मुक्त भएको।
जीव-न्यास-ना० [सं०] देव-मूर्तिहरूमा मन्त्रद्वारा गरिने
प्राण-प्रतिष्ठा।
जीव-मन्दिर-ना० [सं०] शरीर; देह।
जीव-योनि-ना० [सं०] जीव-धारीहरूको योनि; जङ्गम-
योनि।
जीव-रक्त-ना० [सं०] स्त्रीको मासिक धर्मको रज;
स्त्री-रज।

जीव-लोक-ना० [सं०] १. मर्त्य-लोक; भू-लोक; संसार।
२. मानव-जाति।
जीव-विज्ञान-ना० [सं०] जीव-जन्तुको उत्पत्ति, स्वरूप,
विकास, बानी-बेहोर आदिको विवेचना गरिने विज्ञान।
जीव-विज्ञानी-ना० [सं०] जीव-विज्ञानको ज्ञाता; जीव-
विज्ञानको पण्डित।
जीव-वृत्ति-ना० [सं०] गाई-वस्तु पाल्ने पेशा; गोठ राख्ने
काम; पशु-पालन।
जीव-शेव-वि० [सं०] प्राणमात्र बाँकी रहेको; सासमात्र
बाँकी रहेको।
जीव-शोणित-ना० [सं०] स्वस्थ रक्त।
जीव-सङ्क्रमण-ना० [सं०] एक शरीर छोडेर अर्को शरीरमा
जीव गर्ने काम; परकाय-प्रवेश।
जीव-साधन-ना० [सं०] अनाज; धान्य।
जीवसू-ना० [सं०] सन्तान बाँचेकी स्त्री; जीवत्पुत्रिका।
जीव-स्थान-ना० [सं०] १. मर्म-स्थान; आघात पर्दा मर्ने
ठाउँ। २. हृदय।
जीव-हत्या-ना० [सं०] प्राणीको हत्या; जीव-हिंसा।
जीव-हिंसा-ना० [सं०] प्राणीको हत्या; प्राणीको वध।
जीवा-ना० [सं०] १. धनुको डोरी; ताँदो। २. चापका
दुइ टुप्पालाई जोड्ने सरल रेखा। ३. जीवन्ती लता।
४. बोझो।
जीवाणु-ना० [सं०] १. पछि बढेर जीवको रूप धारण गर्ने
अति सूक्ष्म सजीव अणु। २. अनेक प्रकारका रोग उत्पन्न
गर्ने सजीव कीटाणु। ३. अत्यन्त सूक्ष्म जीवन-युक्त अणु।
जीवात-ना० [सं० जीवात्मा] जीव; प्राणी; जन्तु।
जीवात्मा-ना० [सं०] प्राणीहरूको चेतना वा जीवनको मूल
कारण भएको तत्त्व; जीव; आत्मा।
जीवादान-ना० [सं०] मूर्च्छा; बेहोशी।
जीवान्तक-वि० [सं०] १. जीव अथवा जीव-धारीलाई नष्ट
गर्ने। (ना०) २. यमराज।
जीविका-ना० [सं०] जीवन-यात्राको साधन; भरण-पोषणको
साधन; जीवन-वृत्ति; पेशा।
जीवित-वि० [सं०] जिउँदो; सजीव; नमरेको।
जीवितव्य-वि० [सं०] १. बचाइराख्न योग्य; जीवित राख्न
योग्य। (ना०) २. जीवित रहने सम्भावना।
जीवितेश-ना० [सं०] १. प्यारो व्यक्ति; प्रिय-पात्र। २.
यमराज। ३. इन्द्र। ४. सूर्य।
जीवी-वि० [सं०] बाँच्ने; प्राण-धारण गर्ने। (यो शब्द अरु
शब्दका पछाडि लागेरमात्र प्रयोग हुन्छ। उदा०-श्रम-
जीवी, चिर-जीवी आदि।)
जीवेश-ना० [सं०] १. परमेश्वर; परमात्मा। २. प्यारो
व्यक्ति; प्रियतम।
जीवोपाधि-ना० [सं०] जाग्रत, स्वप्न र सुषुप्ति-अवस्थाका
जीवको उपाधि।

जुंगा-जुठयान

जुंगा-ना० [सं० जुङ्ग] १. उमेरदार भएपछि माथिल्लो ओठ र नाकका बीचका स्थानमा उम्रने रौंको समूह।
 २. धान, गहुँ, मकै आदिमा हुने रौंजस्तो लामो वस्तु।
 जुंगा-मुठे-वि० [जुंगा+मुठे] १. उमेरदार; जुंगा उम्रेको।
 २. जमामर्द; मर्द; समर्थवान्।
 जुंगे-वि० [जुंगा+ए] लामा र मोटा जुंगा भएको।
 जुंगे-धान-ना० [जुंगे+धान] जुंगे-मासी।
 जुंगे-मासी-ना० [जुंगे+मासी] बूढी-मासी।
 जुंघा-ना० [जुंगा] जुंगा।
 जुंघा-मुठे-वि० [जुंगा-मुठे] जुंगा-मुठे।
 जुंघे-वि० [जुंगे] जुंगे।
 जुंघे-धान-ना० [जुंगे-धान] जुंगे-धान।
 जुंघे-मासी-ना० [जुंगे-मासी] जुंगे-मासी।
 जुइनु-ना० [ने०] पराल, धुस्नु आदिको भारी बाँधनाका लागि परालको एक पयोमात्र बटारी बनाइएको डोरी।
 जुइन्याइ-ना० [जुइनु+याइ] जुइन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 जुइन्याइनु-स० क्रि० [जुइन्याउ+इ+नु] जुइनु बाटिनु; ('जुइन्याउनु'-को क० क्रि०)।
 जुइन्याउनु-स० क्रि० [जुइनु+याउ+नु] १. जुइनु बाट्नु; एक पयोमात्रको डोरी बनाउनु। २. जुइनले बाँध्नु।
 जुक्तनु-अ० क्रि० [सं० युक्त+नु] आवश्यक वस्तुहरू आइ-पुग्नु; जुट्नु; जम्मा हुनु।
 जुक्ताइ-ना० [जुक्त+आइ] जुक्तने किसिम, क्रिया वा भाव; जुक्त्याइ।
 जुक्ताइ-ना० [जुक्ताउ+आइ] जुक्ताउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 जुक्ताइनु-स० क्रि० [जुक्ताउ+इ+नु] जुटाइनु; ('जुक्ताउनु'-को क० क्रि०)।
 जुक्ताउनु-स० क्रि० [जुक्त+आउ+नु] आवश्यक माल-सामानहरू जोर्नु; जुटाउनु; जम्मा गर्नु।
 जुक्ति-ना० [सं० युक्ति] १. उपाय; युक्ति। २. किल्ली; रहस्य।
 जुक्तिनु-अ० क्रि० [जुक्त+इ+नु] जुटिनु; ('जुक्तनु'-को भा० क्रि०)।
 जुक्त्याइ-ना० [जुक्ति+याइ] जुक्तिने किसिम, क्रिया वा भाव; जुक्ताइ।
 जुक्त्याइ-ना० [जुक्त्याउ+आइ] जुक्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 जुक्त्याइनु-स० क्रि० [जुक्त्याउ+इ+नु] जुटाइनु; ('जुक्त्याउनु'-को क० क्रि०)।
 जुक्त्याउनु-स० क्रि० [जुक्ति+आउ+नु] आवश्यक माल-सामानहरू जोर्नु; जम्मा गर्नु।
 जुग-ना० [सं० युग] १. युग। २. कुनै विशेष परिस्थितिको समय; जमाना; काल। ३. धेरै वर्षको समय; लामो

समय। ४. दुइ वस्तुको समुदाय; युगल। ५. पासाका खेलको एक दाउ।
 जुगादि-वि० [सं० युगादि] १. युगका प्रारम्भको। २. ज्यादै पुरानो; प्राचीन।
 जुगादि-नवमी-ना० [जुगादि+नवमी (सं०)] कार्तिक शुक्ल नवमी; कुष्माण्ड-नवमी।
 जुगान-जुग-ना० [सं० युगानुयुग] १. धेरै जुग; युगान-युग। २. धेरै वर्षको समय; लामो समय।
 जुगुप्सक-वि० [सं०] निन्दा गर्ने; निन्दक।
 जुगुप्सा-ना० [सं०] १. निन्दा। २. घृणा।
 जुगुप्सित-वि० [सं०] १. निन्दा गरिएको; निन्दित। २. घृणित।
 जुगुप्सु-वि० [सं०] १. निन्दा गर्ने; निन्दक। २. घृणा गर्ने।
 जुडा-ना० [जुंगा] जुंगा।
 जुडे-वि० [जुंगे] जुंगे।
 जुडे-धान-ना० [जुंगे-धान] जुंगे-धान।
 जुडे-मासी-ना० [जुंगे-मासी] जुंगे-मासी।
 जुज-बन्दी-ना० [अ० जुज+बन्दी (फा०)] पुस्तक-पुस्तिकाको प्रत्येक फर्मा अलग-अलग सिई गाँस्ने एक तरीका।
 जुजु-धौ-ना० [नेवा०] राम्रोसित जमाएको असल खालको दही; राजसी दही।
 जुट-ना० [जुट] १. जमात; दल। २. ताशको फराँस आदि खेलमा दुइटा उही पत्ती एक साथ आउँदा पर्ने एक दाउ।
 जुटाइ-ना० [जुट+आइ] जुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 जुटाइ-ना० [जुटाउ+आइ] जुटाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 जुटाइनु-स० क्रि० [जुटाउ+इ+नु] जुक्ताइनु; ('जुटाउनु'-को क० क्रि०)।
 जुटाउनु-स० क्रि० [जुट+आउ+नु] १. आवश्यक माल-सामानहरू एकत्रित पार्नु; जुक्ताउनु। २. भेला गर्नु। ३. मिलाउनु; भेट गराउनु; ('जुट्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 जुटिका-ना० [सं०] शिखा; टुपी।
 जुटिनु-अ० क्रि० [जुट+इ+नु] आवश्यक मालहरू जुटिनु; ('जुट्नु'-को भा० क्रि०)।
 जुट्नु-अ० क्रि० [सं० जुङ्] १. आवश्यक माल-तालहरू जुनै; जुक्तनु; जम्मा हुनु। २. भेला हुनु; एकत्रित हुनु। ३. भेट हुनु; भेटिनु। ४. संयुक्त हुनु; जोडिनु। ५. प्राप्त हुनु; पाउनु।
 जुठेन-ना० [जूठे] जूठो फाल्ने गरेको ठाउँ; रछान।
 जुठ्याइनु-स० क्रि० [जुठ्याउ+इ+नु] जूठो पारिनु; विटोलिनु; ('जुठ्याउनु'-को क० क्रि०)।
 जुठ्याउनु-स० क्रि० [जूठे+याउ+नु] १. जूठो पार्नु; विटोलनु। २. मुख विटोलनु। ३. साह्रै कम खानु।
 जुठयान-ना० [जुठेन] जुठेन।

जुडो-वि० [सं० जड] १. जुम्सो; जुम्ली; लोसो । २. झिज्या-हट-लाग्दो; दिक्क-लाग्दो ।

जुड्याई-ना० [जुडो+याई] जुडोपन; जुम्स्याइ; सुस्ती ।

जुत्ता-ना० [प्रा० जुत्त] सुरक्षाका निमित्त पाउमा लाउने छाला, कपडा आदिको वस्तु; पाउ-पोश; उपानह ।

जुत्ती-ना० [जुत्ता+ई] १. सानो जुत्ता । २. जुत्ताको प्रहार ।

जुत्तो-ना० [ने०] भेडा-बाख्राहरूको विष्ठा र मूत्रको मल ।

जुत्तो-ना० [जुत्ता] जुत्ता ।

जुत्त्याइ-ना० [जुत्त्याउ+आइ] जुत्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जुत्त्याइनु-स० क्रि० [जुत्त्याउ+इ+नु] जुत्ताले हानिनु; ('जुत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

जुत्त्याउनु-स० क्रि० [जुत्तो+याउ+नु] जुत्ताले हान्नु; जुत्ताले प्रहार गर्नु ।

जुदा-वि० [फा०] भिन्न; फरक; अलग; छुट्टा ।

जुद्ध-ना० [सं० युद्ध] युद्ध; लडाईँ ।

जुधाइ-ना० [जुध्+आइ] जुध्ने किसिम वा क्रिया ।

जुधाइ-ना० [जुधाउ+आइ] जुधाउने किसिम वा क्रिया ।

जुधाइनु-स० क्रि० [जुधाउ+इ+नु] जुध्न लाइनु, ('जुधाउनु'-को क० क्रि०) ।

जुधाउनु-स० क्रि० [जुध्+आउ+नु] जुध्न लाउनु; युद्ध गराउनु; ('जुध्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

जुधान-ना० [जुध्+आन] जुध्ने काम; जुधाइनु; लड्नु ।

जुधिन-स० क्रि० [जुध्+इ+नु] युद्ध गरिनु; भिड्नु; ('जुध्नु'-को क० क्रि०) ।

जुध्नु-स० क्रि० [प्रा० युद्ध+नु] १. युद्ध गर्नु; लडाईँ गर्नु; भिड्नु; लठारिनु । (अ० क्रि०) २. परस्परमा ठक्कर खानु; भिड्नु ।

जुन-सर्वना० [सं० यत्] जे; जो ।

जुन-कुनै-वि० [जुन+कुनै] १. सामान्य; सर्व-साधारण; जो-कोही । २. जुनसुकै; जुन ।

जुनसुकै-सर्वना० [जुन+सुकै] १. जेसुकै; जुन-कुनै । २. जस्तोसुकै ।

जुनाफ-ना० यो० [अ० जानिब] १. छेउ । २. समीप । ३. उच्च अधिकारीकहाँ ।

जुनाबी-वि० [अ० जनाबीर] उत्तम श्रेणिको; उत्कृष्ट; जुनाबी ।

जुनार-ना० [?] सुन्तलाजस्तो एक जातको गुलियो फल ।

जुनाबी-वि० [जुनाबी] जुनाबी ।

जुनियर-क्लर्क-ना० [अ० जूनियर-क्लर्क] सबभन्दा तल्लो दर्जाको कारिन्दा; दोस्रो-दर्जाको-कारिन्दा ।

जुनी-ना० [प्रा० जोणि] १. जन्म; चोला; योनि । २. शरीर; देह ।

जुनेली-वि० [जन+एली] टहटह जुन लागेको; चन्द्रमाको

रश्मिले उज्यालो (रात) ।

जुनेलो-ना० [सं० यवनाल] मुरली मकैका जस्ता वोटमा झुप्पा परेर दाना लाग्ने एक थरीको अन्न ।

जुबली-ना० [अ० ज्यबिली] कुनै महत्त्वपूर्ण घटनालाई स्मरण गराउने हर्षोत्सव; जयन्ती (विशेषतः पच्चीसौं, पचासौं र साठौँ वर्षमा मनाइने जन्म-जयन्ती) ।

जुबिली-ना० [जुबली] जुबली ।

जुम्रा-ना० [जुम्रो] जुम्रो ।

जुम्रो-ना० [प्रा० जूम्रा] पसीनाबाट पैदा हुने, शरीरको रगत चुसेर बाँच्ने एक जातको सानो कीरो; जम्रो ।

जुम्ला-वि० [प्रा० जुगल] दुइ वटा जोरिएको (हात आदि) ।

जुम्ला-ना० [ने०] नेपालको उत्तर-पश्चिमका पर्वतीय प्रदेशमा रहेको एक जिल्ला ।

जुम्ली-वि० [जुम्सो] जुम्सो; जुडो; सुस्त; दीर्घ-सूत्री ।

जुम्ली-वि० [जुम्ला+ई] १. जुम्लामा बस्ने; जुम्लाको निवासी । २. जुम्ला-सम्बन्धी; जुम्लाको ।

जुम्ल्याहा-वि० [प्रा० जुगल] १. एक पटक एउटै गर्भबाट जन्मेका; जम्ल्याहा (बालक) । २. दुइ वा दुइभन्दा बढी टाँसिएर फलेको (फल) ।

जुम्सो-वि० [ने०] काम गर्नमा ढीलो; लोसो; सुस्त; जुम्ली; दीर्घ-सूत्री ।

जुम्स्याइ-ना० [जुम्सो+याइ] जुम्सो हुनाको भाव; सुस्ती; जुड्याइ ।

जुम्स्याहा-वि० [जुम्सो+याहा] जुम्सो; जुडो; जुम्ली ।

जुरजुरी-क्रि० यो० [अ० जर्र] १. धमाधम उठ्ने किसिम; जन्याक-जुहक । २. धमाधम वा बार-बार उचाल्ने किसिम ।

जुरमुराउनु-अ० क्रि० [अ० जर्र] १. उत्तेजनापूर्वक उठ्नु । २. तमिस्रनु; तत्पर हुनु ।

जुरमुरिनु-अ० क्रि० [जुरमुराउ+इ+नु] जुरमुराउनु ।

जुरमुन्याइ-ना० [जुरमुरि+याइ] जुरमुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जुरमुन्याइनु-स० क्रि० [जुरमुराउ+इ+नु] जुरमुराउने पारिनु; ('जुरमुराउनु'-को क० क्रि०) ।

जुरमुन्याउनु-स० क्रि० [जुरमुरि+याउ+नु] जुरमुरिने पार्नु; ('जुरमुरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जुरमुन्याहट-ना० [जुरमुरि+याहट] जुरमुन्याइ ।

जुराइ-ना० [जुर्+आइ] जुने किसिम, क्रिया वा भाव; जुक्ताइ ।

जुराइ-ना० [जुराउ+आइ] जुराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जुराइनु-स० क्रि० [जुराउ+इ+नु] जुटाइनु; ('जुराउनु'-को क० क्रि०) ।

जुराउनु-स० क्रि० [जुर्+आउ+नु] १. आवश्यक सबै सर-सामानहरू जोर्नु; जुटाउनु; जुक्ताउनु; ('जुर्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. ज्योतिष-शास्त्रानुसार नाम, नक्षत्र,

जुराफ-जून

साइत आदि मिलाउनु; फाप्ने वा भविष्यमा पनि मङ्गल हुने पार्नु ।

जुराफ-ना० [अ० जुरफ] बट्टाई पाल्ने पिंजराको खोल ।

जुराब-ना० [तु० जुराब] एक किसिमको लामो मोजा ।

जुरिनु-अ० क्रि० [जुर+इ+नु] जुटिनु; ('जुर्नु'-को भा० क्रि०) ।

जुरुक-मुक-क्रि० यो० [जुरुक+मुक(फाँ०)] जन्याक-जुरुक; जुरजुरी ।

जुरुक्क-क्रि० यो० [अ० जर्र] बसेका ठाउँबाट एक्कासि उठ्ने किसिम; झट्ट उठ्ने किसिम ।

जुरुङ्ग-क्रि० यो० [ने०] भय, जोश, जाडो आदिबाट शरीरमा उत्तेजना पैदा हुने किसिम; रोमाञ्च हुने किसिम; सिरिङ्ग; जिरिङ्ग ।

जुरुङ्ग-क्रि० यो० [जुरुङ्ग] जुरुङ्ग ।

जुरे-वि० [जुरो+ए] जुरो भएको; जुरो बाँधेको ।

जुरे-काफल-ना० [जुरे+काफल] १. लाम्चा पात हुने, दूध आउने गुलिया पहेंला लाम्चा फल फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल ।

जुरे-चील-ना० [जुरे+चील] जुरो हुने एक जातको चील ।

जुरेतङ्ग-ना० [जुरे+तङ्ग] कौल अड्याउने काठीको जुरो ।

जुरेली-ना० [जुरो+एली] जुरो हुने, पुच्छरको तल रातो हुने, कालो रङ्गको, भँगेरोभन्दा केही ठूलो एक जातको चरो ।

जुरेलो-ना० [जुरो+एलो] झुन्ड्याउनाका निमित्त घुमका पीठमा लाएको उल्लिङ्गो ।

जुरे-सुगा-ना० [जुरे+सुगा] जुरो हुने एक जातको सुगा ।

जुरो-ना० [सं० जूट] १. समेटेर गुजुल्टो पारेको कपाल ।

२. गुजुल्टो पारेको, कुनिउँहरूको गजूर । ३. जुरेली, लाम्पुच्छे आदि पक्षीका शिरमा उठेको प्वाँख । ४. शिखर; चुचुरो । ५. साँढेका काँधमाथिको मांस-पिण्ड ।

जुर्नु-अ० क्रि० [जुट्+नु] १. अकस्मात् आइपर्नु; जुवतनु; जुट्नु । २. विवाह गर्नका निमित्त वर र वधूका ग्रह-नक्षत्र ज्योतिष-शास्त्रानुसार मिल्नु । ३. साइत मिल्नु ।

जुर्रा-ना० [फा० जुर्र] भाले बाज ।

जुलाई-ना० [अं०] ईसवी वर्षको सातौँ महीना; जूनपछिको महीना; जेठ-असारमा पर्ने ईसवी महीना ।

जुलाफ-ना० [जुलाब] जुलाब ।

जुलाब-ना० [अ० जुल्लाब] १. दिसा खलास गरेर पेटको कसर सफा गर्ने क्रिया; रेचन । २. दिसा खलास गर्ने औषधी ।

जुलाहा-ना० [फा० जौलाह] कपडा बुन्ने एक जाति; तन्तु-कार ।

जुलुम-ना० [अ० जुल्म] १. अत्याचार; अन्याय । २. जबरदस्ती; जोर-जुलुम । (क्रि० यो०) ३. साह्रै ढीलो; अति विलम्ब । ४. अति; अत्यन्त ।

जुलुमी-वि० [जुलुम+ई] १. जुलुम गर्ने; अत्याचारी ।

२. बेस; उत्तम; उम्दा ।

जुलूस-ना० [अ०] १. धेरै मानिसहरूको एक साथको यात्रा; उत्सव वा समारोहमा एकत्रित मानिसहरूको यात्रा ।

२. कुनै सामूहिक उद्देश्य पूरा गर्न अधिकारीहरूमाथि प्रभाव पार्ने हेतुले हिँडेका मानिसहरूको भीड ।

जुल्फी-ना० [फा० जुल्फ] छाँट-काँट गरी तहलाएर गाला-सम्म वा काँधसम्म आउने गरी पालेको कपाल ।

जुल्फे-वि० [जुल्फी+ए] जुल्फी पालेको; लामो जुल्फी हुने ।

जुवा-ना० [प्रा० जुग] १. गोस्का काँधमा रहने हलाको अवयव । २. विशेष गरेर तराई-खण्डमा हलो जोत्ता वा दाईँ गर्दा गाइने एक प्रकारको लोक-गीत ।

जुवा-ना० [जूवा] जूवा ।

जुवाई-ना० [प्रा० जामाउय] छोरी वा बहिनीको पति; जामाता; ज्वाईँ ।

जुवाडी-वि० [जूवा+आडी] ज्यादा जूवा खेल्ने; जूवा खेल्ने लत बसेको; जुवाडे ।

जुवाडे-वि० [जुवाडी] जूवा खेल्ने आदत बसेको; जुवाडी ।

जुवारी-ना० [प्रा० जुअल+आरी] स्त्री र पुरुषले परस्परमा लयका साथ गर्ने शृङ्गार-भाव-प्रधान सवाल-जवाफ; एक प्रकारको लोक-गीत ।

जुहार-ना० [अ० जौहर] रत्न; मणि; जवाहिरात ।

जुहारात-ना० [अ० जवाहिरात] जुहार; रत्न; मणि ।

जुहारी-ना० [अ० जौहरी] रत्नको व्यापारी वा पारखी; जौहरी ।

जूका-ना० [सं० जलौका] १. सिमसारमा हुने; प्राणीको रगत चुस्ने, टाउको र पुच्छरले टेकी हिँड्ने एक जातको लामो आकारको कीरो । २. पेटमा पर्ने गड्डेउलांजस्तो कीरो ।

जूके-वि० [जूको+ए] १. जूका-सम्बन्धी; जूकाको । २. जूका परेको; जूका भएको ।

जूको-ना० [जूका] जूका ।

जूट-ना० [सं०] कपालको गुजुल्टो; जुरो ।

जूट-ना० [अं०] सन-पाट ।

जूठपिण्डी-ना० [जूठो+पिण्ड] १. जूठो बार्नुपर्ने र पिण्ड दिनुपर्ने सम्बन्ध; जूठो-सूतक बार्नुपर्ने नाता । २. जूठो र सूतक ।

जूठो-ना० [प्रा० जुठ] १. कसैले खाएर बाँकी रहेको खानेकुरो; पुरा; उच्छिष्ट । २. अरुले मुख हाल्दा वा खाँदा हुने अशुद्धता; उच्छिष्टता । ३. आमा, बाबु, ज्ञाति-भाइहरू मर्दा लाग्ने आशौच; मर्दा लाग्ने सूतक । (वि०) ४. त्यस्तो अशुद्ध भएको ।

जून-ना० [सं० ज्यौत्स्न] १. चन्द्रमाको किरण; चन्द्र-रश्मि । २. चन्द्रमा ।

जून-ना० [अं०] ईसवी वर्षको सातौँ महीना; वैशाख-जेठमा पर्ने ईसवी महीना ।

जून-कीरी-ना० [जून+कीरी] शरीरको पछिल्लो भाग आगोजस्तो झिलिक्क-झिलिक्क देखिने गरी वर्षा-ऋतुको रातमा उड्ने एक जातको कीरी ।

जूनियर-क्लर्क-ना० [अं० जूनियर क्लर्क] जुनियर-क्लर्क ।

जूरी-ना० [अं०] न्यायाधीशका साथ बसेरदो पादोषको निर्णय गर्ने व्यक्तिहरूको समूह; अभिनिर्णायक ।

जूवा-ना० [प्रा० जूव] धन-सम्पत्ति आदि हार-जीत हुने गरी बाजी राखेर खेल्ने खेल; द्यूत ।

जूष-ना० [सं०] कुनै खाद्य पदार्थ पकाएको पानी; झोल; रस ।

जूस-ना० [सं० जूष] १. पकाएको दाल, मासु आदिको पानी; झोल; रस । २. फल आदिको रस ।

जूही-ना० [सं० यूथी] १. साना-साना पात हुने, वर्षा-कालमा लाम्चा रङ्गका साना-साना फूल फुल्ने एक जातको लहुरो । २. त्यसैको फूल । (यो सेतो, पहेँलो, रातो र कालो रङ्गका फूल फुल्ने-चार जातको हुन्छ ।)

जृम्भ-ना० [सं०] उड्, आलस्य, उराठ आदि लाग्दा पूरा मुख बाएर जोरले सास तानी बिस्तारै छोडिने शारीरिक सहज क्रिया; हाई ।

जृम्भक-वि० [सं०] हाई गर्ने ।

जृम्भा-ना० [सं०] हाई; जृम्भ ।

जृम्भी-वि० [सं०] हाई गर्ने ।

जे-सर्वना० [प्रा०] अनिश्चित निर्जीव पदार्थका सट्टामा आउने शब्द; जुन ।

जेट-विमान-ना० [अं० जेट+विमान (सं०)] एक विशेष प्रकारको इन्जिन-युक्त तीव्र-गामी वायु-यान ।

जेठ-ना० [प्रा० जेठु] ज्येष्ठा नक्षत्र-युक्त पूर्णिमा पर्ने महीना; जेष्ठ महीना ।

जेठ-बूढो-ना० [जेठो+बूढो] द्वारेजस्तो गाउँ-घरमा सरकारी रकम उठ्ती-पुठ्ती गर्ने, मुखियाभन्दा तल्लो कक्षाको सरकारी कर्मचारी ।

जेठ-रैती-ना० [जेठो+रैती] गाउँ-घरमा मुखियासरह मानिएको व्यक्ति; बड्घर ।

जेठा-कान्छो-ना० [जेठो+कान्छो] उमेरको घटी-बढी; जन्म-कालको अन्तर ।

जेठाजु-ना० [जेठाज्यू] जेठाज्यू ।

जेठाज्यू-ना० [जेठा+ज्यू] पोइको दाज्यू ।

जेठान-ना० [जेठो] स्वास्तीको दाज्यू ।

जेठानी-ना० [जेठो+नी] जेठाज्यूकी स्वास्ती; पोइकी भाउज्यू ।

जेठान-दिदी-ना० [जेठानी+दिदी] जेठानकी स्वास्ती; स्वास्तीकी भाउज्यू ।

जेठा-बाबु-ना० [जेठो-बाबु] जेठो-बाबू ।

जेठिमधु-ना० [सं० यष्टिमधु] १. ठूला पात, साना-साना हरिया फल र मोटो गुलियो जरा हुने एक लहुरो; यष्टिमधु ।

२. त्यसैको फूल वा जरा । (आयुर्वेदमा यसका जराको गुण आँखालाई हित गर्ने, पित्त-नाशक, रुचि-कारक, कास-नाशक र बल-वर्द्धक बताइएको छ । यसको फलको गुण जुलाफ हुने बताइएको छ ।)

जेठी-वि० [जेठो+ई] १. बढी उमेरकी; पहिले जन्मेकी । (ना०) २. जेठाकी स्त्री ।

जेठी-आमा-ना० [जेठी+आमा] १. जेठा-बाबुकी स्वास्ती; बाबूकी भाउज्यू । २. आफ्नी आमाभन्दा पहिले बाबुले विवाह गरेकी सौताने आमा ।

जेठिमधु-ना० [सं० यष्टिमधु] जेठिमधु ।

जेठी-सासू-ना० [जेठो+सासू] १. स्वास्तीकी दिदी । २. ससुराकी जेठी भाउज्यू; सासूकी जेठानी ।

जेठेक-ना० [जेठो] सबै भाइलाई समान भाग लागिस्के-पछि जेठालाई सम्मानका निमित्त दिइने अतिरिक्त केही सम्पत्ति; जेठचाक ।

जेठो-वि० [प्रा० जेठो] बढी उमेरको; दाजु-भाइमा पहिले जन्मेको; जेष्ठ ।

जेठो-बाठो-ना० [जेठो+बाठो] जेठो र अनुभवी; बूढो-पाको र जान्ने-सुन्ने ।

जेठो-बाबु-ना० [जेठो+बाबु] बाबूको दाजु; जेठा-बाबु ।

जेठो-बूढो-वि० [जेठो+बूढो] गाउँ-छिमेकमा सबभन्दा बूढो, अनुभवी र जानिफकार ।

जेठचाक-ना० [जेठेक] जेठेक ।

जेतव्य-वि० [सं०] जित्न योग्य; विजय गर्न योग्य ।

जेता-वि० [सं०] जित्ने; विजयी ।

जेतेमेते-ना० [ने०] १. कम महत्त्वका माल-मत्ताहरू; चान-चुने माल; खत्र्याक-खुत्रुक । (क्रि० यो०) २. उपेक्षा-पूर्वक काम गर्ने किसिम; खस्याङ-खुसुङ ।

जेथा-ना० [प्रा० जेत्तिअ] चल र अचल सबै सम्पत्ति; श्री-सम्पत्ति ।

जेथा-जमीन-ना० [जेथा+जमीन] चल-अचल सबै सम्पत्ति ।

जेनतेन-क्रि० यो० [सं० येनतेन] जिनतिन; जसरी-तसरी; येनतेन ।

जेब-ना० [अ० जेब] खल्ली; बगली ।

जेब-खर्च-ना० [फा० जेब+खर्च] चुरोट, सुपारी, पान आदिका निमित्तको फर्माइशी खर्च; पाकेट-खर्च ।

जेब-घडी-ना० [फा० जेब+घडी] जेबमा राख्ने घडी; जेबी-घडी ।

जेबी-वि० [अ० जेब+ई] १. बगलीमा अटाउने; जेबमा राख्ने हुने । २. जेब-सम्बन्धी; खल्लीको ।

जेबी-घडी-ना० [फा० जेबी+घडी] जेब-घडी ।

जेबी-रूमाल-ना० [फा० जेबी+रूमाल] हात, मुख पुछ्ने वा शोभाका निमित्त जेबमा राखिने रूमाल ।

जेब्रे-ना० [ने०] सेल रोटी ।

जेभ्रे-ना० [ने०] सेल रोटी ।

जय-जोग

जय-वि० [सं०] जित्त योग्य; जेतव्य ।

जरबन्द-ना० [फा० जरबन्द] घोड़ाका पेटमा बाँध्ने काठीको साज ।

जेल-ना० [अं०] १. झ्यालखाना; खोर । २. कैद; थुना ।
जेलखाना-ना० [अं० जेल+खाना (फा०)] सरकारले अपराधीहरूलाई नियत समयसम्म थुन्ने ठाउँ वा घर; झ्यालखाना; खोर ।

जेलाइ-ना० [जेल्+आइ] जेलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जेलानु-स० क्रि० [जेलानु+इ+नु] जेलन लाइनु; ('जेलानु'-को क० क्रि०) ।

जेलानु-स० क्रि० [जेल्+आउ+नु] जेलन लाउनु; ('जेलनु'-को प्रे० क्रि०) ।

जेलिन-स० क्रि० [जेल्+इ+नु] १. चारैतिरबाट बाँध्नु; बेह्लिनु; ('जेलनु'-को क० क्रि०) । (अ० क्रि०) २. अलमलमा पर्नु; अलमलिनु । ३. परस्परमा अलझनु; गाँठो पर्नु ।

जेलनु-स० क्रि० [जाल+नु] १. चारैतिरबाट बाँध्नु; बेर्नु । २. अलमल्याउनु ।

जेवर-ना० [फा० जेवर] गहना-गुरिया; आभूषण ।

जेसुकै-सर्वना० [जे+सुकै] जुनसुकै; जे पनि ।

जेहन-ना० [अ० जेहन] १. समझ; बुझ्ने शक्ति । २. दिमाग; मगज ।

जेहनदार-वि० [अ० जेहन+दार (फा०)] जेहन भएको; समझदार; बुद्धिमान् ।

जेहेरी-ना० [जलेवी] ठूलो पारी पकाएको जिलेवी; एक प्रकारको जिलेवी ।

जै-ना० [जई] जई अन्न ।

जैतून-ना० [अ०] गोल-काँकीका आकारका नीला फल फल्ने, नर्कटका जस्ता, सान्साना पात हुने एक जातको वृक्ष । (अरब र पश्चिम यूरोपका प्राचीन जातिहरू यसलाई पवित्र मान्दछन् ।)

जैत्र-वि० [सं०] जित्ने; जय-शील; विजयी ।

जैन-ना० [सं०] १. महावीर वर्धमानले चलाएको एक अहिंसा-मलक धर्म । २. त्यस धर्मका अनुयायी; जैनी । ३. बुद्ध ।

जैनी-ना० [सं० जैन+ई] जैन-मतावलम्बी; जैन ।

जैरे-ना० [ने०] १. काखीको रौं; काखीमा उम्रने रौं । (वि०)

२. तुच्छ; नीच; क्षुद्र ।

जैले-क्रि० यो० [जहिले] जहिले; यदा ।

जैलेसुकै-क्रि० यो० [जैले+सुकै] जुनसुकै बेला; जहिलेसुकै ।

जैव-वि० [सं०] जीव-सम्बन्धी; जीवको ।

जैवातृक-वि० [सं०] १. धेरै वर्ष बाँच्ने; चिर-जीवी । (ना०) २. चन्द्रमा । ३. छोरो ।

जैसिनी-मार्सी-ना० [ने०] गाढा कलेँजी रङ्गको एक जातको मार्सी धान ।

जैसी-ना० [ने०] बाहुनी बाहुनसितै पोइल गएर वा उसले अवैध तरीकाले विवाह गरेर जन्मेको सन्तान; एक वर्ण-सङ्कर बाहुन जाति ।

जैसी-ना० [सं० ज्योतिषी] ज्योतिषी ।

जैसी-कोठा-ना० [?] परराष्ट्र-विभाग-मातहतको एक अड्डा । (चीन-र भोट-सम्बन्धी पुराना कागज-पत्र यही राखिएका छन् ।)

जो-सर्वना० [प्रा०] १. कुनै व्यक्ति; जुन-कुनै । २. जे; जुन । (संयो०) ३. पहिले उल्लेख गरिएका नाम वा सर्वनाम शब्दका वर्णनमा अर्को कुराको वर्णन गर्न सम्बन्ध जोड्ने शब्द; र त्यो । (उदा०—त्यो व्यक्ति जो परोपकारी छ, नेता हुन लायक छ ।)

जोइडिङ्गरे-वि० [जोई+इङ्गर] स्वास्नीका वशमा रहने; स्वास्नीका इच्छाअनुसार चलने ।

जोइल-ना० [जोई] आफ्नो कमाइ र घर-द्वार गरी बसेको स्त्रीलाई स्वास्नी राखेर पुरुष त्यहीँ बस्न जाने काम; जोईको घर; घर-ज्वाइँ बस्न जाने काम ।

जोई-ना० [सं० जाया] स्वास्नी; पत्नी ।

जोकर-ना० [अं०] १. ताशमा बाउन्न चक्कीदेखि अतिरिक्त, विलक्षण चित्र भएको चक्की । २. विदूषक; लवार-पाँडे । ३. ठट्ठौलो व्यक्ति ।

जो-कोही-सर्वना० [जो+कोही] कुनै; जुनसुकै; कोही ।

जोख-तौल-ना० [जोख्+तौल] जोख्ने काम; तौलने काम ।

जोखना-ना० [सं० ज्योतिष] १. ग्रह, नक्षत्र आदिबाट हुने शुभाशुभको विचार; भूत, प्रेत आदिको दोष-विचार । २. कुनै तात्कालिक घटनाको परिणाम जान्नाका लागि कुण्डलीमा चामल खसालेर वा त्यस्तै अरु कुनै तरीकाले शुभाशुभ फल विचार गर्ने काम । ३. गढेर विचार गर्ने काम; मनन ।

जोखाइ-ना० [जोख्+आइ] जोख्ने किसिम, क्रिया वा भाव; तौलाइ ।

जोखाइनु-स० क्रि० [जोखाउ+इ+नु] जोख्न लाइनु; ('जोखाउनु'-को क० क्रि०) ।

जोखाउनु-स० क्रि० [जोख्+आउ+नु] जोख्न लाउनु; जोख-तौल गराउनु; ('जोख्नु'-को क० क्रि०) ।

जोखिनु-स० क्रि० [जोख्+इ+नु] जोख-तौल गरिनु; ('जोख्नु'-को क० क्रि०) ।

जोखिम-ना० [सं० जोषण] नोक्सान हुने सम्भावना; अनिष्ट वा विपत्तिको आशङ्का ।

जोखिम-ना० [फा० जखम] शरीरको कुनै अवयवमा चोट-पटक लागी हुने क्षति ।

जोखिमी-वि० [जोखिम+ई] नोक्सान हुने सम्भावना भएको; जोखिम भएको ।

जोख्नु-स० क्रि० [सं० जुप्+नु] तौलनु; जोख-तौल गर्नु ।

जोग-ना० [प्रा०] योग ।

जोगाइ-ना० [जोगाइ+आइ] जोगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जोगाइ-ना० [जोगि+आइ] जोगिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जोगाइनु-स० क्रि० [जोगाइ+इ+नु] बचाइनु; ('जोगाउनु'-को क० क्रि०) ।

जोगाउनु-स० क्रि० [जोगि+आउ+नु] १. बचाउनु; बिग्रनु-वाट रक्षा गर्नु । २. उभार्नु; बचत गर्नु ।

जोगामेसो-ना० [प्रा० जोग्+मेसो] संयोग; मौका; चानस ।

जोगिनु-अ० क्रि० [जोगि+इ+नु] बचिनु; उम्किनु; ('जोगिनु'-को भा० क्रि०) ।

जोगिनी-ना० [सं० योगिनी] १. संन्यास लिएकी स्त्री; संन्यासिनी । २. सिद्ध भएकी स्त्री । ३. जोगीकी स्त्री । ४. योगिनी देवी । ५. ज्योतिषको एक दशा ।

जोगिनु-अ० क्रि० [प्रा० जोग+इ+नु] १. बच्नु; उम्कनु । २. बाँकी रहनु; शेष बच्नु; उभनु । ३. नबिग्रनु ।

जोगी-ना० [प्रा०] योगी; संन्यासी ।

जोगी-चरो-ना० [जोगी+चरो] एक जातको चरो ।

जोगी-जङ्गम-ना० [जोगी+जङ्गम] जोगी, संन्यासी आदि ।

जोगे-काठ-ना० [प्रा० जोग+काठ] कापे परेको काठ; खामो ।

जोङ्गट-ना० [सं०] गर्भिणीको इच्छा; दोहद ।

जोङ-ना० [सं० योग] १. गणितमा एकभन्दा बढी सङ्ख्या-राशि जोड्ने क्रिया; जम्मा; योग । २. एकभन्दा बढी सङ्ख्या-राशि जम्मा गरेर निस्केको उत्तर; योग-फल; टोटल । ३. दुइ वस्तु मिलेको वा जोरिएको ठाउँ; जोर्नी; सन्धि-स्थान ।

जोङ-ना० [फा० जोर] जोर; बल ।

जोङ-का-तोङ-ना० [जोङ+तोङ] १. दुइ जनाको प्रतिस्पर्धामा बराबरी हुनु; बलाबल; समानता । (वि०) २. समान बल वा योग्यता भएको ।

जोङ-तोङ-ना० [जोङ+तोङ] भएभरको बलको प्रयोग; बलाबल ।

जोङदार-वि० [फा० जोरदार] जोरदार ।

जोडा-ना० [प्रा० जोडिअ] १. भाले-पोथी; जोई-पोइ; स्त्री-पुरुष । २. मिल्दो दुइ वस्तु; समान दुइ वस्तु । ३. एउटाको बराबरीमा आउने उस्तै अर्को वस्तु । ४. साथी ।

जोडाइ-ना० [जोड्+आइ] जोड्ने किसिम, क्रिया वा भाव; जोराइ ।

जोडाइनु-स० क्रि० [जोडाउ+इ+नु] जोड्न लाइनु; ('जोडाउनु'-को क० क्रि०) ।

जोडाउनु-स० क्रि० [जोड्+आउ+नु] जोड्न लाउनु; ('जोड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

जोडिनु-स० क्रि० [जोड्+इ+नु] १. मिलाइनु; संयुक्त गरिनु; ('जोड्नु'-को क० क्रि०) । २. मिल्नु; संयुक्त हुनु ।

जोडी-ना० [जोडा+ई] १. प्रतिद्वन्द्वी; प्रतिस्पर्धी । २. भाले-पोथी; जोडा । ३. मिल्दा-जुल्दा दुइ वस्तु । ४. समानता ।

जोड्नु-स० क्रि० [प्रा० जोड+नु] १. मिलाउनु; संयुक्त गर्नु । २. जम्मा गर्नु; जोड्नु । ३. एकत्रित गर्नु; जोर्नु ।

जोत-ना० [प्रा० जोत्त] १. हलाले खेत-बारी खोस्ने काम; जोताइ । २. धनुसित परिन्जोलाई जोडेर बाँध्ने डोरी ।

जोत-जिरायत-ना० [जोत+जिरायत] जिमीदारले आफै खन-जोत गराएको जमीन; जिरायत जम्मा ।

जोताइ-ना० [जोत्+आइ] जोत्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

जोताइनु-स० क्रि० [जोताउ+इ+नु] जोत्न लाइनु; ('जोताउनु'-को क० क्रि०) ।

जोताउनु-स० क्रि० [जोत्+आउ+नु] जोत्न लाउनु; ('जोत्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

जोतारो-ना० [जोत्+आरो] जुवाका सोइलामा बाँधेर गोस्का गलामा बाँध्ने दाम्लो ।

जोताहा-ना० [जोत्+आहा] हलो जोत्ने व्यक्ति; हली ।

जोताहार-ना० [जोताहा] खूब जोत्तिने जातको गोस् ।

जोतिनु-स० क्रि० [जोत्+इ+नु] जोत्ने काम गरिनु; ('जोत्नु'-को क० क्रि०) ।

जोत्नु-स० क्रि० [जोत्+नु] १. हलाले खेत-बारीहरू खोस्नु; हलाको उपयोग गर्नु । २. गोस्का काँधमा जुवा राखेर जोताराले बाँध्नु । ३. बगीमा घोडालाई कस्नु ।

४. काममा बेसरी लगाउनु; लडाउनु । ५. ठेलु; घचेट्नु ।

जोधा-वि० [सं० योद्धा] १. खूब लड्ने; लडाका; जोधाहा ।

२. जोरी खोजेर हिँड्ने । ३. बलियो । ४. हृष्ट-पुष्ट ।

जोधाहा-वि० [जुध्+आहा] १. खूब जुध्ने; जोधा; योद्धा ।

२. जोरी खोज्ने । ३. बलियो । ४. हृष्ट-पुष्ट ।

जोन-ना० [अं०] कुनै काम गर्नका निमित्त निर्धारित क्षेत्र ।

जोनल-वि० [अं०] जोनको; जोन-सम्बन्धी ।

जोबन-ना० [सं० यौवन] १. यौवन; जवानी । २. कुच; स्तन ।

जोबनदार-वि० [जोबन+दार (फा०)] जोबन भएको; जवान ।

जोर-ना० [प्रा० जुग्] एकसाथ उपयोगमा आउने दुइ वस्तु; जोडी ।

जोर-ना० [फा० जोर] १. बल; शक्ति; ताकत । २. वेग; शीघ्र गति । ३. जबरदस्ती; बल-प्रयोग । ४. मेहनत; श्रम ।

जोरजाम-ना० [जोर्+जम्मा] आवश्यक सर-सामान जुटाउने काम; जोर्ने काम ।

जोर-जुलुम-ना० [फा० जोर+जुल्म (अ०)] १. बल-जफत; जबरदस्ती । २. अन्याय; अत्याचार ।

जोर-जुल्म-ना० [फा० जोर-जुल्म] जोर-जुलुम ।

जोरदार-वि० [फा० जोरदार] जोर भएको; प्रबल; शक्ति-शाली ।

जोरन-ना० [जोर्] १. संयोग; मौका। २. दहीको बीउ।
 जोर-फोर-ना० [जोर्+फोर्] चित्त नबुझ्दो कुरा भन्ने, सुन्न र सुनाउने सबै जम्मा पारी त्यस कुराको सत्यासत्य पत्ता लाउन काम।
 जोर-शोर-ना० [फा० जोर-शोर] १. ठूलो जोर; प्रबलता; प्रचण्डता। २. जोश।
 जोरही-ना० [ने०] हात्तीको पोथी बच्चो।
 जोराइन-स० क्रि० [जोराउ+इ+नु] जोर्ने लाइन; ('जोरा-उनु'-को क क्रि०)।
 जोराउनु-स० क्रि० [जोर्+आउ+नु] जोर्ने लाउनु; ('जोर्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 जोरिनु-स० क्रि० [जोर्+इ+नु] एउटामा अर्को गाँसिनु; ('जोर्नु'-को क० क्रि०)।
 जोरी-ना० [जोडी] जोडी; प्रतिद्वन्द्वी।
 जोरी-खोजाहा-वि० [जोरी+खोज्+आहा] जोरी खोज्ने; झगडा गर्न खोज्ने; निहुँ-खोजाहा।
 जोरी-पारी-ना० [जोरी+पारी (फा०)] आफूसमानका व्यक्ति; जोरी।
 जोर्नी-ना० [जोर्] १. दुइ वस्तु जोरिने ठाउँ; सन्धि। २. गाँसिएको ठाउँ; गाँस।
 जोर्नु-स० क्रि० [जोर्+नु] १. एउटामा अर्को गाँसिनु; जोल्छ्याउनु। २. जड्नु; जडान गर्नु। ३. जम्मा गर्नु; जुटाउनु। ४. जोड्नु; मिलाउनु।
 जोर्लिइनु-अ० क्रि० [जोर्लि+इ+नु] परस्परमा अल्झिनु; ('जोर्लिनु'-को भा० क्रि०)।
 जोर्लिनु-अ० क्रि० [जोर्लि+नु] १. दुइ वा दुइभन्दा बढ्ता वस्तुहरू परस्परमा अल्झिनु; लठारिनु। २. खप्टिनु। ३. मिल्नु; जोडिनु।
 जोर्लिचाइ-ना० [जोर्लिचाउ+आइ] जोर्लिचाउने किसिम, क्रिया वा भाव; अल्झाइ।
 जोर्लिचाइ-ना० [जोर्लि+याइ] जोर्लिने किसिम, क्रिया वा भाव; अल्झाइ।
 जोर्लिचाइनु-स० क्रि० [जोर्लिचाउ+इ+नु] परस्परमा अल्झाइनु; ('जोर्लिचाउनु'-को क० क्रि०)।
 जोर्लिचाउनु-स० क्रि० [जोर्लि+याउ+नु] १. परस्परमा अल्झाउनु; अड्काउनु। २. बाँध्नु। ३. मिलाउनु; जोर्नु।
 जोश-ना० [फा०] १. मनको तीव्र वृत्ति; आवेग; मनोवेग। २. फूर्ति।
 जोशिलो-वि० [फा० जोश+इलो] १. जोश भएको। २. फूर्तिलो; तेजिलो। ३. जोश उठ्ने; रञ्ज उठ्ने।
 जोसुकै-सर्वना० [जो+सुकै] जुनसुकै; जो-कोही; जो।
 जोह-ना० [प्रा० जोहा] १. बन्दोबस्त; इन्तिजाम; जोहो। २. आवश्यक माल-मत्ता जोर्ने काम; जोरजाम; सङ्ग्रह। ३. खोजी।
 जोहो-ना० [जोह] जोह।

जौ-ना० [प्रा० जव] कार्तिक-मङ्गसीरमा रोपेर वैशाख-जेठमा काटिने, गहुँका जस्ता बोट हुन, टुंडा हुन एक जातको प्रसिद्ध अन्न; यव।
 जौ-जहान-ना० [(फा०) जौ+जहान] सम्पूर्ण परिवार; सब जहान।
 जौहरी-ना० [अ०] जुहाराको व्यापारी वा पारखी।
 ज-ज-र 'ज' र 'ज'-को संयुक्त रूप। देवनागरी वर्ण मालामा यसको स्वतन्त्र रूप पनि मानिएको छ। यसको उच्चारण तालु-स्थानबाट हुन्छ।
 ज-वि० [सं०] १. नाम-शब्दका पछिल्लिर लागेर 'जान्ने' भन्ने अर्थ बुझाउने शब्द; ज्ञाता। (उदा०-विशेषज्ञ, गुणज्ञ, कृतज्ञ आदि।) (ना०) २. बुध ग्रह।
 जपित-वि० [सं०] जनाइएको; ज्ञापित।
 जप्त-वि० [सं०] १. जानेको; बुझेको। २. बुझाइएको।
 जप्ति-ना० [सं०] १. ज्ञान; विचार। २. बुद्धि। ३. जनाइने वा बोध गराइने विषय।
 ज्ञात-वि० [सं०] जानिएको; थाहा पाइएको; विदित।
 ज्ञात-यौवना-ना० [सं०] आफ्नो यौवनको ज्ञान भएकी नायिका; मुग्धा नायिकाको एक भेद।
 ज्ञातव्य-वि० [सं०] जान्न योग्य; थाहा पाउन लायक; ज्ञेय।
 ज्ञाता-वि० [सं०] जान्ने; थाहा पाउने; जानिफकार।
 ज्ञाति-ना० [सं०] एकै गोत्र वा एकै वंशका मनुष्य; गोत्रीय व्यक्ति।
 ज्ञाति-कर्म-ना० [सं०] भाइ-बन्धुको कर्तव्य।
 ज्ञान-ना० [सं०] १. मन वा आत्मालाई हुने कुनै विषयको बोध; थाहा; जानकारी। २. शास्त्रहरूको अनुशीलनबाट हुने आत्म-तत्त्वको बोध; तत्त्व-ज्ञान; आत्म-साक्षात्कार। ३. पर-ब्रह्म।
 ज्ञान-कृत-वि० [सं०] जानी-बुझीकन गरिएको।
 ज्ञान-गम्य-वि० [सं०] ज्ञानद्वारा थाहा पाउन सकिने; बुद्धिले ठम्याउन सकिने।
 ज्ञान-गर्भ-वि० [सं०] ज्ञान भएको; ज्ञानी।
 ज्ञान-गोचर-वि० [सं०] ज्ञानेन्द्रियद्वारा जान्न सकिने; ज्ञान-गम्य।
 ज्ञान-चक्षु-ना० [सं०] १. ज्ञानका आँखा; अन्तर्दृष्टि। (वि०) २. ज्ञान-दृष्टि भएको; विद्वान्।
 ज्ञानतः-अव्य० [सं०] जानी-बुझीकन; ज्ञानपूर्वक।
 ज्ञानद-ना० [सं०] गुरु।
 ज्ञानदा-ना० [सं०] ज्ञानकी अधिष्ठात्री देवी; सरस्वती।
 ज्ञान-दाता-वि० [सं०] १. ज्ञान दिने। (ना०) २. गुरु।
 ज्ञान-दुर्बल-वि० [सं०] अज्ञानी; मूर्ख।
 ज्ञान-निष्ठ-वि० [सं०] सत्य अथवा आध्यात्मिक ज्ञान-सम्पादनमा तत्पर।
 ज्ञान-पिपासा-ना० [सं०] ज्ञान प्राप्त गर्ने प्रबल इच्छा।

ज्ञान-पिपासु-वि० [सं०] ज्ञानको इच्छा गर्ने; ज्ञानार्थी; जिज्ञासु।
 ज्ञानमय-वि० [सं०] १. ज्ञानले भरिएको। २. ज्ञानस्वरूप।
 ३. चिन्मय। ४. पर-ब्रह्म।
 ज्ञान-मुद्रा-ना० [सं०] तन्त्र-शास्त्रानुसार चोर-औलो र बूढी औँठोका टुप्पा जोरेर देखाइने एक मुद्रा।
 ज्ञान-योग-ना० [सं०] ज्ञान-प्राप्तिद्वारा गरिने मोक्षको साधना।
 ज्ञानवान्-वि० [सं०] ज्ञान भएको; ज्ञानी।
 ज्ञान-वृद्ध-वि० [सं०] ज्ञान र पाण्डित्यद्वारा आदरणीय र मान्य भएको।
 ज्ञान-साधन-ना० [सं०] १. ज्ञान हासिल गर्नु; ज्ञान-प्राप्तिको प्रयत्न गर्नु। २. इन्द्रिय।
 ज्ञानी-वि० [सं०] आत्म-ज्ञान वा ब्रह्म-ज्ञान प्राप्त गरेको; ज्ञानवान्।
 ज्ञानेन्द्र-वीर-विक्रम-शाह-देव-ना० [सं०] २००७ सालमा नेपालको राज-सिंहासनमा राखिएका, वर्तमान महाराजा-धिराज श्री ५ महेन्द्र-वीर-विक्रम-शाह-देवका माहिलापुत्र।
 ज्ञानेन्द्रिय-ना० [सं०] भौतिक विषयको ज्ञान गराउने इन्द्रियहरू (आँखा, कान, नाक, जिभ्रो र छाला)।
 ज्ञापक-वि० [सं०] थाहा दिने; सूचक।
 ज्ञापन-ना० [सं०] थाहा दिनु; बताउनु; सूचना दिनु।
 ज्ञापयिता-वि० [सं०] सूचना दिने; ज्ञापक।
 ज्ञापित-वि० [सं०] १. बताइएको; सूचित। २. प्रकट गरिएको; प्रकाशित।
 ज्ञाप्य-वि० [सं०] बताउन योग्य; थाहा दिन लायक।
 ज्ञेय-वि० [सं०] १. ज्ञान योग्य; थाहा पाउन लायक; ज्ञातव्य। २. ज्ञान सकिने; बुझ्न सकिने।
 ज्या-ना० [सं०] १. धनुषको डोरी; ताँदो। २. अर्ध-वृत्ताकार रेखाको एक टुप्पोदेखि अर्को टुप्पोसम्म सोझो तानिएको रेखा।
 ज्या-वि० बो० [ने०] १. विस्मृति, पश्चात्ताप, भूल आदि हुँदा बोलिने शब्द। (ना०) २. नाश।
 ज्यादा-वि० [अ० ज़ियादः] १. धेरै; बहुत; अधिक। (क्रि० यो०) २. खूब; अचकली।
 ज्यादा-से-ज्यादा-क्रि० यो० [ज्यादा+से (हि०)+ज्यादा] बढीमा बढी; हद-से-हद।
 ज्यान-ना० [सं० जीवन] शरीरलाई जीवित राख्ने वायु; प्राण; जीवन; जीवात्मा।
 ज्यान-मारा-वि० [ज्यान+मार्] १. अर्काको प्राण लिने; हत्यारो; घातक; मान्छे मार्ने। २. ज्यादा पिरो हुने डल्लो आकारको एक जातको खुर्सानी।
 ज्यान-सजाय-ना० [ज्यान+सजाय] ज्यान लिने सजाय; प्राण-दण्ड।
 ज्यापु-ना० [ने०] कपासको बीयाँ।

ज्यापु-ना० [नेवा०] खेतीको काम गर्ने एक नेवार-जाति।
 ज्याभल-ना० [नेवा० ज्याभऽ] ज्यावल; औजार।
 ज्यामा-ना० [जीआमा] जीआमा।
 ज्यामिति-ना० [सं०] रेखा-गणित; क्षेत्र-गणित।
 ज्यामिर-ना० [सं० जम्भीर] १. मोसमका जस्ता पात हुने, सेता फूल फुल्ने, मोसमकै आकारका अमिला फल फल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैको फल; जम्भीर।
 ज्यामी-ना० [नेवा०] ज्याला लिएर काम गर्ने व्यक्ति; ज्यालादार व्यक्ति; खेतालो।
 ज्यामीर-ना० [ज्यामिर] ज्यामिर।
 ज्याम्तो-वि० [ने०] सधैं रोगीजस्तो देखिने; दुब्लो-पातलो; मरन्थ्याँसे।
 ज्याला-ना० [नेवा०] काम गरेबापत दिइने पैसा, अन्न आदि; बत्ती; पारिश्रमिक; मजदूरी।
 ज्यालादार-वि० [नेवा० ज्याला+दार (फा०)] १. ज्याला लिएर काम गर्ने (व्यक्ति)। (ना०) २. ज्यालामी; मजदूर।
 ज्यालादारी-ना० [ज्यालादार+ई] १. ज्यालादारको काम; मजदूरी। (वि०) २. ज्यालादार।
 ज्यालामी-ना० [नेवा०] ज्याला लिएर काम गर्ने व्यक्ति; ज्यालादार।
 ज्यावल-ना० [नेवा० ज्याभऽ] कालिगङ्को काम गर्ने हात-हतियार; औजार; ज्याभल।
 ज्यासल-ना० [नेवा० ज्यासऽ] बाँझा, कौ, कामी आदि कालिगङ्को काम गर्ने ठाउँ; आरन।
 ज्यास्ता-वि० [ज्यादा] १. ज्यादा; धेरै बढ्ता। (क्रि० यो०) २. निकै; खूब।
 ज्यास्ती-वि० [ज्यास्ता+ई] ज्यास्ता।
 ज्यानार-ना० [सं० जेमन] १. भोजन; खाना। २. खाने क्रिया; भोजन गर्ने काम (आदरार्थमा)।
 ज्यू-ना० [सं० जीव] १. कसैका नामपछाडि लाग्ने सम्मान-सूचक शब्द। २. ढोग्ने काम; जीऊ। (अव्य०) ३. अरुले गरेका कुरामा सही थाप्ने, उत्तर दिने वा सहमति प्रकट गर्ने शब्द।
 ज्यू-ना० [जिउ] शरीर; जीउ।
 ज्यूका-त्यू-वि० [ज्यूका-त्यू] ज्यूका-त्यू।
 ज्यू-त्यू-क्रि० यो० [जेनेतेन] जेनेतेन; जसरी-तसरी; येनकेन।
 ज्यूदो-वि० [जिउँदो] जिउँदो।
 ज्यू-छाड़ा-ना० [ज्यू+छाड़ा] जीउ-छाड़ा।
 ज्यू-जूको-ना० [ज्यू+जूको] जीउ-जूको।
 ज्यूनी-ना० [जीउनी] जीउनी।
 ज्यूनु-अ० क्रि० [जिउ+नु] जिउनु।
 ज्यूष्ठ-वि० [सं०] १. दाज्यू-भाइमध्ये बढी उमेरको; पहिले जन्मेको; जेठो। २. आफूभन्दा पहिले जन्मेको। (ना०) ३. जेठ महीना। ४. परमेश्वर।

ज्येष्ठता-ना० [सं०] ज्येष्ठ हुनाको भाव ।
 ज्येष्ठ-वर्ण-ना० [सं०] बाहुन ।
 ज्येष्ठा-वि० [सं०] १. दिदी-बहिनीमध्ये बढी उमेरकी;
 जेठी । (ना०) २. आफूभन्दा पहिले जन्मेकी । ३. सत्ताईस
 नक्षत्रमध्ये एक । ४. अलक्ष्मी ।
 ज्येष्ठाश्रम-ना० [सं०] गृहस्थाश्रम ।
 ज्येष्ठाश्रमी-वि० [सं०] गृहस्थ ।
 ज्योति-ना० [सं०] १. उज्यालो; प्रकाश । २. आगाको लप्को;
 अग्नि-शिखा । ३. अग्नि । ४. सूर्य । ५. नक्षत्र ।
 ज्योतिमान्-वि० [सं०] प्रकाशमान; ज्योतिर्मय ।
 ज्योतिरिङ्गण-ना० [सं०] जूनकीरी ।
 ज्योतिर्गण-ना० [सं०] नक्षत्र-मण्डल; तारा-गण ।
 ज्योतिर्मण्डल-ना० [सं०] ग्रह-नक्षत्र-मण्डल; ज्योतिर्गण ।
 ज्योतिर्मय-वि० [सं०] ज्योतिले भरिएको; प्रकाशमय;
 ज्योतिस्वरूप ।
 ज्योतिर्लिङ्ग-ना० [सं०] १. शिव; महादेव । २. शिवजीका
 बाह्र ज्योतिरूप लिङ्ग (सोमनाथ, मल्लिकार्जुन, महाकाल,
 अंकारेश्वर, केदारेश्वर, भीमशङ्कर, विश्वेश्वर, त्र्यम्बक,
 वैद्यनाथ, नागेश्वर, रामेश्वर र घृणेश्वर) ।
 ज्योतिर्विद्-वि० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रको ज्ञाता; ज्योतिषी ।
 ज्योतिर्विद्या-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्र ।
 ज्योतिष-ना० [सं०] १. ग्रह-नक्षत्रहरूका गति, स्थिति
 आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र । २. ग्रह, नक्षत्र आदिका
 शुभाशुभ फल बताउने शास्त्र ।
 ज्योतिष-शास्त्र-वि० [सं०] ग्रह, नक्षत्र आदिको गति निश्चय गर्ने
 विद्या; ज्योतिर्विद्या; ज्योतिषी ।
 ज्योतिषिक-ना० [सं०] १. ज्योतिष जान्ने व्यक्ति; ज्योतिषी ।
 (वि०) २. ज्योतिष-सम्बन्धी ।
 ज्योतिषी-वि० [सं०] १. ज्योतिष-शास्त्रको ज्ञाता; दैवज्ञ ।
 (ना०) २. ज्योतिष-शास्त्रमा निपुण व्यक्ति ।
 ज्योतिष्ठोम-ना० [सं०] अग्निष्ठोमको पूतिका निमित्त गरिने
 एक यज्ञ ।
 ज्योतिष्यथ-ना० [सं०] आकाश; अन्तरिक्ष ।
 ज्योतिष्मती-वि० [सं०] १. ज्योतिर्मयी । (ना०) २. रात्रि ।
 ज्योतिष्मान्-वि० [सं०] १. ज्योति-युक्त; प्रकाशमान ।
 (ना०) २. सूर्य । ३. चन्द्र । ४. अग्नि ।
 ज्योत्स्ना-ना० [सं०] १. जून; चन्द्र-रश्मि । २. जुनेली रात ।
 ज्योत्स्नी-ना० [सं०] जुनेली रात ।
 ज्यौत्का-त्यौ-वि० [हिं० ज्यौत्का-त्यौ] पहिले जस्तो थियो,
 उस्तै; जस्ताको-तस्तो; यथास्थित ।
 ज्यौती-ना० [जिउती] जिउती ।
 ज्यौती-कोठो-ना० [ज्यौती+कोठो] जिउती-कोठो ।
 ज्यौतिष-वि० [सं०] ज्योतिष-सम्बन्धी; ज्योतिषको ।
 ज्यौतिषिक-ना० [सं०] ज्योतिषी; दैवज्ञ ।
 ज्यौत्स्न-वि० [सं०] जुनेली; चन्द्रिका-युक्त ।

ज्यौत्स्नी-ना० [सं०] पूर्णिमाको रात ।
 ज्वर-ना० [सं०] १. शरीरको अस्वस्थता-सूचक ताप;
 जरो । २. मानसिक कष्ट ।
 ज्वर-कुटुम्ब-ना० [सं०] ज्वर बढेर हुने उपद्रवहरू (स्वास,
 कास, पिपासा; छटपटी आदि) ।
 ज्वरातिसार-ना० [सं०] ज्वर-युक्त अतिसार रोग ।
 ज्वरापहा-ना० [सं०] बेल-पत्र; बिल्वपत्र ।
 ज्वरी-वि० [सं०] जरो आएको; ज्वर-युक्त ।
 ज्वरो-ना० [सं० ज्वर] ज्वर; जरो ।
 ज्वल-ना० [सं०] १. ज्वाला । २. प्रकाश । (वि०) ३.
 बलेको; ज्वलित ।
 ज्वलका-ना० [सं०] आगोको ठूलो लप्को; ठूलो ज्वाला ।
 ज्वलन-ना० [सं०] १. बल्नु । २. चम्कनु । ३. अग्नि ।
 ४. ज्वाला । (वि०) ५. बलेको ।
 ज्वलन-ना० [सं०] आगोको झिल्लो ।
 ज्वलन्त-वि० [सं० ज्वलन] १. प्रकाशमान; दीप्ति-युक्त;
 देदीप्यमान । २. अत्यन्त स्पष्ट; प्रकाशित ।
 ज्वलित-वि० [सं०] १. बलेको । २. प्रकाश-युक्त; देदीप्य-
 मान ।
 ज्वाइँ-ना० [जुवाइँ] जुवाइँ ।
 ज्वान-वि० [फा० जवान] १. तरुण; जवान । २. हट्टा-
 कट्टा; हृष्ट-पुष्ट । ३. बहादुर; वीर ।
 ज्वानु-ना० [सं० यवानी] १. सूपका पातजस्ता पात हुने,
 सेतो फूल फुल्ने, सुगन्धी मसिना गेडा फल्ने एक
 जातको सानो बोट । २. त्यसैको दाना; यवानी ।
 (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, कफ-वायु-नाशक र रुचि-
 कारक बताइएको छ । यो मसलाका काममा पनि प्रयोग
 गरिन्छ ।)
 ज्वाने-झार-ना० [ज्वानु+झार] ज्वानाका जस्ता पात हुने
 एक जातको भइँ-झार ।
 ज्वार-ना० [सं० यवनाल] जुनेलो ।
 ज्वार-ना० [सं० जल+उत्ताल] समुद्रको पानी चन्द्रमाका
 प्रभावले लहरी छुटेर माथि उठ्नु; तरङ्ग उठ्नु ।
 ज्वार-भाटा-ना० [हिं०] चन्द्रमाको आकर्षणले समुद्रका
 पानीको लहर उठ्ने र घट्ने क्रिया; समुद्री लहरको
 घट-बढ ।
 ज्वाल-माली-ना० [सं०] सूर्य ।
 ज्वाला-ना० [सं०] १. आगोको लप्को; अग्नि-शिखा ।
 २. ताप; ज्वलन ।
 ज्वाला-मुखी-ना० [सं०] १. भौगोलिक प्रक्रियाद्वारा धूर्वा,
 खरानी, आगो, बल्दो ग्याँस आदि समय-समयमा निस्किरहने
 पहाड । २. खरानी, आगो आदि निस्कने पर्वत । ३.
 ज्वालास्वरूप एक देवी ।
 ज्वाला-वक्त्र-ना० [सं०] शिव ।
 ज्वाली-वि० [सं०] ज्वाला भएको; ज्वाला-युक्त ।

झ

झ-देवनागरी वर्ण-मालाका व्यञ्जन-वर्णको नवौं अक्षर । च-वर्गको चौथो वर्ण । यसको उच्चारण तालु-स्थानबाट हुन्छ ।
 झँकाइ-ना० [झाँक्+आइ] झाँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झँक्रेनी-ना० [झाँक्री+नी] १. झँक्रीकी स्त्री; झँक्रेनी ।
 २. झँक्री-विद्या जान्ने स्त्री; धामी-स्त्री ।
 झँक्रेनी-ना० [झाँक्री+एनी] झँक्रेनी ।
 झँटाइ-ना० [झाँट्+आइ] झँट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झँटाइनु-स० क्रि० [झँटाउ+इ+नु] झँट्नु लाइनु; ('झँटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 झँटाउनु-स० क्रि० [झाँट्+आउ+नु] झँट्नु लाउनु; ('झाँट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 झक-ना० [झोक] मनको एकोहोरो वेग; धुन; सनक ।
 झकझक-ना० [ने०] १. खराब कुरो हुने आशङ्का । २. कचकच; ख्याउँ-ख्याउँ । (क्रि० यो०) ३. रेल, इन्जिन आदि चल्दा शब्द आउने किसिम ।
 झकझकाइ-ना० [झकझक+आइ] झकझकाइने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झकझकाइ-ना० [झकझकाउ+आइ] झकझकाउने किसिम, क्रिया वा भाव; झलझलाइ ।
 झकझकाइनु-स० क्रि० [झकझकाउ+इ+नु] झकाझक होइनु; झलमलाइनु; ('झकझकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 झकझकाइनु-स० क्रि० [झकझकाउ+इ+नु] घचघच्याइनु; ('झकझकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 झकझकाउँदो-वि० [झकझकाउ+आउँदो] झलझलाउँदो; चहकिलो ।
 झकझकाउनु-अ० क्रि० [झकाझक+आउ+नु] झकाझक हुनु; झलझलाउनु ।
 झकझकाउनु-स० क्रि० [झकझक+आउ+नु] १. घचघच्याउनु । २. कचकच गर्नु; झिँज्याउनु ।
 झकमक्क-क्रि० यो० [ने०] झकझकाउ हुने किसिम; सजिसजाउ ।
 झकले-वि० [झकलो+ए] झुत्ता लुगा लाउने; थाड्ने ।
 झकलो-वि० [ने०] १. थोत्रो; झुत्रो; थाड्ने । (ना०) २. थोत्रो लुगा ।
 झकाइ-ना० [झकाउ+आइ] झकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झकाइनु-अ० क्रि० [झकाउ+इ+नु] निद्राले झुलिनु; उडिनु; ('झकाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 झकाउनु-अ० क्रि० [झक+आउ+नु] बसेको बस्यै निद्राले झुल्लु; उड्लु ।
 झकाझक-वि० [झकमक्क] झकमक्क भएको; झकझकाउ; सजिसजाउ ।

झकार-ना० [सं०] 'झ'-अक्षर; च-वर्गको चौथो अक्षर ।
 झकझकाउ-ना० [झकमक्क] झकमक्क भएको; सजिसजाउ; झकाझक ।
 झक्कड़-वि० [झक+अड़] १. झोकी; रिसाहा; मापाको । २. आँटी; साहसी । ३. जन्ड; प्रचण्ड; झक्की ।
 झक्कड़े-वि० [झक्कड़+ए] झक्कड़ स्वभावको; झक्की ।
 झक्कलो-वि० [ने०] ठाँटिलो; ठाँट-बाँट गरेको ।
 झक्की-वि० [झोक] १. झोकी; झक्कड़ । २. आँटी; साहसी । ३. जन्ड; प्रचण्ड ।
 झगड़ा-ना० [प्रा० झगड़] १. कलह; कचिझल; राडो; भनावैरी । २. मुद्दा; मामिला ।
 झगड़ा-तगड़ा-ना० [झगड़ा+तगड़ा (फाँ०)] कलह; झै-झगड़ा; राडो; कचिझल ।
 झगड़ालु-वि० [झगड़ा+आलु] झगड़ा गर्ने स्वभावको; बझुवा; झगडिया ।
 झगडिया-वि० [झगड़ा+इया] १. झगड़ा गर्ने स्वभावको; झगड़ालु । (ना०) २. अदालतमा मुद्दा परेको व्यक्ति; वादी वा प्रतिवादी ।
 झगड़े-वि० [झगड़ा+ए] झगड़ा गर्ने स्वभावको; झगड़ालु ।
 झगड़चाहा-वि० [झगड़ा+याहा] झगड़ालु; झगडिया ।
 झङ्कार-ना० [सं०] १. माहुरी, भमरो आदिको शब्द; भुनभुनाहट । २. वीणा, तानपूरा आदि तारका बाजा बजाउँदा निस्कने शब्द; झन्झनाहट । ३. पाउजेब आदिको शब्द । ४. धातुका पात्रहरूमा ठक्कर लाग्दा आउने शब्द-तरङ्ग ।
 झङ्कारित-वि० [सं०] झङ्कार गरिएको; झङ्कृत ।
 झङ्कारी-वि० [सं०] झङ्कार गर्ने; गुंजे ।
 झङ्कृत-वि० [सं०] झङ्कार गरिएको; झङ्कारित; गुञ्जित ।
 झङ्कृति-[ना०] झङ्कार; गुञ्जन ।
 झलको-ना० [झलक] १. मनले सम्झिरहेको मानिस वा वस्तु देखेजस्तो हुनु; भान; भ्रम । २. हल्का सम्झना; झल्को ।
 झञ्झन-ना० [सं०] १. सुन-चाँदीका गहनाहरू परस्परमा ठक्कर खाई बज्ने किसिम; झङ्कार । २. धातुका पात्रहरूमा ठक्कर लाग्दा आउने शब्द ।
 झञ्झा-ना० [सं०] वर्षासहितको आँधी-बेहरी ।
 झञ्झानिल-ना० [सं०] पानी पर्नाका साथ-साथै चलेको आँधी; झञ्झावात ।
 झञ्झावात-ना० [सं०] वृष्टिसहितको आँधी-बेहरी ।
 झट-क्रि० यो० [झट्ट] झट्ट; तुरुन्त ।
 झटक-ना० [ने०] १. कुनै शब्द कानले सुनेको जस्तो हुने सम्झना । २. अस्पष्ट मन्द शब्द ।

शटक-ना० [शट्को] शट्कर्तुं काम; श्लोका; शट्को ।

शटनी-ना० [शट्] एक पटकमा झाँटिने धानका बोटको मूठो ।

शटपट-क्रि० यो० [शट+पट्] चाँडो; शट्ट; तुरुन्त ।

शटपटी-क्रि० यो० [शटपट+ई] शटपट; तुरुन्तातुरुन्ती ।

शटारो-ना० [शट्को] १. टाढाबाट वेगले हानेर पठाइने ढुङ्गो, लट्टी आदि; शट्टी । २. मन नपरीकन दिएको वा पाएको निम्तो, पत्र आदि ।

शटिङ्गर-ना० [शट्+इङ्गर] १. गुद-द्वारको रौं । २. झरेको शस्य ।

शटि-ना० [सं०] झाडी; झाड ।

शटिङ्गर-ना० [शटिङ्गर] शटिङ्गर ।

शटिङ्गर-ना० [शटिङ्गर] शटिङ्गर ।

शटिति-क्रि० यो० [सं०] तुरुन्त; चाँडो; शटपट ।

शटौरो-ना० [ने०] धान चुट्टा शटनी बाँध्ने डोरी ।

शट्कनु-अ० क्रि० [शट्को+नु] १. शट्को पार्नु; शट्किनु; शट्कारिनु । २. टकटकिनु ।

शट्काइ-ना० [शट्क+आइ] शट्कने किसिम, क्रिया वा भाव; शट्क्याइ ।

शट्कार-ना० [शट्को] शट्को; टकटक्याइ; फट्कार ।

शट्काराइ-ना० [शट्कार+आइ] शट्कर्तुं किसिम, क्रिया वा भाव ।

शट्कारिनु-स० क्रि० [शट्कार+इ+नु] शट्को पारिनु; ('शट्कर्तुं'-को क० क्रि०) ।

शट्कार्नु-स० क्रि० [शट्कार+नु] १. शट्को पार्नु; टकटक्याउनु; फट्कार्नु । २. धान चुट्नु; झाँट्नु ।

शट्किनु-अ० क्रि० [शट्को+इ+नु] १. शट्कनु; शट्को पार्नु; शट्कारिनु । २. शट्को पारिनु; ('शट्कनु'-को भा० क्रि०) ।

शट्केली-ना० [शट्केलो+ई] १. स्वास्नीले पहिलेका पति-पट्टिबाट पाएकी (छोरी) । २. सौतेनी; सौताकी (छोरी) ।

शट्केलो-वि० [ने०] १. स्वास्नीले अगिल्ला पतिबाट जन्माएको (छोरो) । २. सौतापट्टिबाट जन्मेको; सौतेने; सौतेलो (छोरो) ।

शट्को-ना० [शट्] १. शट्कर्तुं काम; झाँट्ने काम; शट्कार ।

शट्क्याइ-ना० [शट्क+याइ] शट्कने किसिम, क्रिया वा भाव; शट्काइ ।

शट्क्याहट-ना० [शट्क+याहट] शट्कने किसिम, क्रिया वा भाव; शट्क्याह ।

शट्ट-क्रि० यो० [सं० शटिति] चाँडै; तुरुन्त; शटपट ।

शट्ट-पट्ट-क्रि० यो० [शट्ट+पट्ट (फाँ०)] शटपट; तुरुन्त ।

शट्टी-ना० [शटारो] टाढाबाट हानिएको लट्टी वा ढुङ्गो; शटारो ।

शडङ्ग-क्रि० यो० [ने०] शट्टै वा सहसा रिसाउने किसिम; तुरुन्तै जड्जिने किसिम ।

शडङ्गी-वि० [शडङ्ग+ई] शडङ्ग रिसाउने; शडङ्ग्याहा ।

शडङ्ग्याहा-वि० [शडङ्ग+याहा] एकाएक रिसाउने स्वभावको; शडङ्ग रिसाउने; शडङ्गी ।

शडङ्ग-क्रि० यो० [शडङ्ग] शडङ्ग ।

शड्कनु-अ० क्रि० [शट्को+नु] शट्कनु ।

शड्काइ-ना० [शड्क+आइ] शड्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

शड्कार-ना० [शट्कार] शट्कार ।

शड्काराइ-ना० [शड्कार+आइ] शड्कर्तुं किसिम, क्रिया वा भाव ।

शड्कारिनु-स० क्रि० [शड्कार+इ+नु] शट्कारिनु; ('शड्कर्तुं'-को क० क्रि०) ।

शड्कार्नु-स० क्रि० [शड्को+नु] शट्कार्नु ।

शड्किनु-अ० क्रि० [शड्क+इ+नु] १. शड्को पारिनु; ('शड्कनु'-को भा० क्रि०) । २. शट्कनु ।

शड्को-ना० [शट्को] शट्को ।

शड्क्याइ-ना० [शट्क्याइ] शट्क्याइ ।

शड्क्याहट-ना० [शट्क्याहट] शट्क्याहट ।

शणत्कार-ना० [सं०] नूपुर, किङ्किणी आदिको शब्द; शङ्कार ।

शण्ड-ना० [सं०] मखमली फूल ।

शन्-क्रि० यो० [ने०] अझ बढी; फेरि बढ्ता; अधिकतर ।

शनक्क-क्रि० यो० [ने०] १. तुरुन्तै रिसाउने किसिम; भनक्क; रनक्क । २. सहसा शङ्कार निस्कने किसिम ।

शनञ्जन-क्रि० यो० [सं० शञ्जन] १. धातुका गहना, भाँडा-वर्तन वा बाजाहरू बज्ने किसिम; शङ्कार आउने किसिम । २. करेन्टले समात्दा वा कुहुना आदिमा ठक्कर लाग्दा एक-तमाससित दुख्ने किसिम ।

शनञ्जनाइ-ना० [शनञ्जनाउ+आइ] शनञ्जनाउने किसिम, क्रिया वा भाव; शनञ्जनाहट ।

शनञ्जनाइनु-अ० क्रि० [शनञ्जनाउ+इ+नु] शनञ्जन शब्द निस्कनु; ('शनञ्जनाउनु'-को भा० क्रि०) ।

शनञ्जनाउनु-अ० क्रि० [शनञ्जन+आउ+नु] १. सितार, तानपूरा आदि तारका बाजाहरूबाट शब्द निस्कनु; शन-शन शब्द गर्नु; शङ्कारको शब्द निस्कनु; शनक्कनु । २. रोगवश वा ठक्कर लाग्दा शरीरको कुनै अङ्ग झमझमाउनु ।

शनञ्जनाहट-ना० [शनञ्जनाउ+आहट] शनञ्जनाउने किसिम, क्रिया वा भाव; शनञ्जनाइ ।

शनाइ-ना० [शान्+आइ] शान्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

शनाइनु-स० क्रि० [शनाउ+आइ+नु] शान्न लाइनु; ('शनाउनु'-को क० क्रि०) ।

शनाउनु-स० क्रि० [शान्+आउ+नु] शान्न लाउनु; ('शान्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

शन्-अस्ति-क्रि० यो० [शन्+अस्ति] तीन दिन पहिले; अस्तिको अगिल्लो दिन ।

झन्कु-अ० क्रि० [झनक्+नु] झनक् रीस उठ्नु;
रन्कु; झन्किनु।

झन्कु-अ० क्रि० [झनझन+इ+नु] १. सितार, तानपूरा
आदि बाजा बज्नु; झङ्कारको शब्द निस्कनु। २. कुहुनु
घुँडा आदि ठोकिँदा झमझमाउनु; झनझनाउनु। ३. एका-
एक रिसाउनु; रन्कुनु।

झन्काइ-ना० [झन्क+आइ] १. रीसको आवेग; रन्को।
२. झनक् रीस उठ्ने किसिम, क्रिया वा भाव; रन्काइ।
३. झङ्कारको शब्द निस्कने किसिम वा क्रिया।

झन्काइ-ना० [झन्काउ+आइ] झङ्कारको शब्द निकाल्ने
किसिम वा क्रिया।

झन्काइनु-स० क्रि० [झन्काउ+इ+नु] झङ्कारको शब्द
निकालिनु; ('झन्काउनु'-को क० क्रि०)।

झन्काइनु-स० क्रि० [झन्काउ+इ+नु] झनक् रीस उठाइनु;
(‘झन्काउनु’-को क० क्रि०)।

झन्काउनु-स० क्रि० [झन्क+आउ+नु] झनक् रीस
उठाउनु; ('झन्कु'-को प्रे० क्रि०)।

झन्काउनु-स० क्रि० [झन्क+आउ+नु] झङ्कारको शब्द
निकाल्नु; ('झन्कु'-को प्रे० क्रि०)।

झन्काराइ-ना० [झन्कार्+आइ] झन्कार्ने किसिम, क्रिया
वा भाव।

झन्कारिनु-स० क्रि० [झन्कार+इ+नु] झङ्कारको शब्द
निकालिनु; ('झन्कार्नु'-को क० क्रि०)।

झन्कार्नु-स० क्रि० [सं० झङ्कार+नु] १. सितार, तानपूरा
आदि तारका बाजाबाट शब्द निकाल्नु; झङ्कारको शब्द
निकाल्नु; झन्न हुने शब्द निकाल्नु। २. पाउजेब, नूपुर,
काँसका भाँडाहरूबाट शब्द निकाल्नु।

झन्किनु-अ० क्रि० [झन्क+इ+नु] १. झनक् रिसाउनु;
झन्कुनु। २. झनक् रीस उठ्नु; रन्किनु; ('झन्कुनु'-को
भा० क्रि०)।

झन्किनु-अ० क्रि० [झन्क] झङ्कारको शब्द निस्कनु;
(‘झन्कुनु’-को भा० क्रि०)।

झन्के-वि० [झन्क+ए] झनक् रिसाउने स्वभावको;
रिसाहा।

झन्को-ना० [झन्क] रीसको आवेग; रन्को।

झन्क्याइ-ना० [झन्कि+आइ] १. झनक् रिसाउने किसिम,
क्रिया वा भाव; झन्काइ; झन्क्याहट। २. झङ्कार निस्कने
किसिम वा क्रिया; झन्काइ।

झन्क्याइ-ना० [झन्काउ+याइ] झन्काउने किसिम, क्रिया वा
भाव; झङ्कार शब्द निकाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

झन्क्याहट-ना० [झन्कि+आहट] झनक् रिसाउने किसिम,
क्रिया वा भाव; रन्काइ।

झन्क्याहट-ना० [झन्कि+याहट] झन्कने किसिम, क्रिया
वा भाव; झङ्कार शब्द निस्कने किसिम, क्रिया वा भाव।

झन्झट-ना० [प्रा० झंझ] फजूलको; मन नलाग्दो काम;

झमेला; टन्टा; झ्याउलो।

झन्झटी-वि० [झन्झट+ई] १. झन्झटको; अल्लो लाग्ने।
२. कलह गर्ने; झगडालु।

झन्झटे-वि० [झन्झट+ए] झन्झटी।

झन्झनाइ-ना० [झन्झनाउ+आइ] झन्झनाउने किसिम,
क्रिया वा भाव; झनझनाइ।

झन्झनाइनु-अ० क्रि० [झन्झनाउ+इ+नु] झनझनाइनु;
(‘झन्झनाउनु’-को भा० क्रि०)।

झन्झनाउनु-अ० क्रि० [झनझन+आउ+नु] झनझनाउनु।

झन्झनाहट-ना० [झन्झनाउ+आहट] झनझनाहट।

झन्ड्याड-झुन्डुड-क्रि० यो० [ने०] झन्ड्याड-झुन्डुड।

झन्ड्याड-मन्ड्याड-क्रि० यो० [ने०] झन्ड्याड-झुन्डुड।

झन्डा-ना० [प्रा० झय] कुनै देश, संस्था, देव-देवी, पदाधि-
कारी आदिको चिह्नस्वरूप कुनै किसिमको चिह्न अङ्कित
भएको, कपडा, कागज, धातु आदिको टुक्रो; ध्वजा;
पताका।

झन्डी-ना० [झन्डा+ई] सानो झन्डा।

झन्डै-क्रि० यो० [ने०] करीब-करीब; लगभग; पुग-नपुग।

झन्ड्याड-झुन्डुड-क्रि० यो० [ने०] १. झुन्ड्याएर हल्लाउने
वा हल्लने किसिम; हल्लने गरी झुन्डिने किसिम; झन्ड्याड-
मन्ड्याड। (ना०) २. माल-मत्ता; झिटीमिटी।

झन्न-क्रि० यो० [झनझन] १. झमझम गरी दुख्ने किसिम;
झमझमाउने किसिम। २. सहसा रिसाउने वा रीस उठ्ने
किसिम।

झन्न-क्रि० यो० [अनु०] १. तारका बाजाबाट शब्द आउने
किसिम; झङ्कारको शब्द निस्कने किसिम; रन्न। २. धातुका
भाँडा-वर्तनमा ठक्कर लाग्दा रन्कने किसिम।

झपक्क-क्रि० यो० [प्रा० झम्प] १. बिलकुल छोप्ने किसिम;
ढपक्क। २. निद्रा लाग्ने किसिम; निद्राले छोप्ने किसिम।
३. धेरै फल वा फूलहरू झुप्पिएर फल्ने वा फुल्ने किसिम;
ढकमक्क।

झपझप-क्रि० यो० [झपक्क] १. वार-वार निद्रा लाग्ने
किसिम; उड लाग्ने किसिम। २. वार-वार बत्ती निम्ने
किसिम; झप्प-झप्प। ३. वार-वार छोप्ने किसिम।

झपझपी-क्रि० यो० [झपझप+ई] झपझप; झप्प-झप्प।

झपना-ना० [ने०] छोप्ने वस्तु; ढकना।

झपरी-ना० [ने०] एक जातको धान।

झपार-ना० [झापट] झपार्ने काम; हप्की; खप्की; झपेटो।

झपाराइ-ना० [झपार+आइ] झपार्ने किसिम, क्रिया वा
भाव; झँटाइ।

झपारिनु-स० क्रि० [झपार+इ+नु] बेसरी हप्काइनु;
(‘झपार्नु’-को क० क्रि०)।

झपार्नु-स० क्रि० [झपार+नु] १. बेसरी हप्काउनु; छास्नु;
झाँट्नु। २. धम्की लाउनु; धम्काउनु।

झपेटो-ना० [झापट] झापट; हप्की; खप्की।

अपेत्रो-अम्पाक

अपेत्रो-ना० [अप्प] १. क्रिया-पुत्रीले टाउकामा बाँध्ने रूमाल ।
 २. कपाल छोप्ने कपडा ।
 अप्प-क्रि० यो० [प्रा० अम्प] १. एक झोक्का निद्रा लाग्ने
 किसिम; अप्पक । २. बत्ती निम्ने किसिम; झ्याप्प । ३.
 कपडा आदिले छोप्ने किसिम । ४. भूत, प्रेत आदि लाग्ने
 किसिम । ५. लागू पदार्थको नशा लाग्ने किसिम ।
 अप्पा-ना० [झुप्पा] १. पगरीमा दायौं-बायाँ झुन्ड्याइने फूल,
 रत्न, सल्मा, बज्र, धागो आदिको माला; झुप्पा । २. अफि-
 सरहरूका जङ्गी-पोशाकका काँधमा लगाइने जरी आदिका
 झुप्पा ।
 अप्पू-ना० [ने०] १. तारासमा सुरथको एक्का । (वि०)
 २. ठूलो; बडेमाको ।
 अप्पू-ना० [झापट] १. झापट; थप्पड़ । २. हप्की; झँटाइ ।
 अप्प्री-ना० [झुप्पा] बाक्लो बोक्रा हुने, तीन पाटा परेको
 छोटो र मोटो एक जातको केरा ।
 अप्परी-ना० [अपरी] अपरी ।
 अप्प्री-ना० [अप्री] अप्री ।
 अप्पक-क्रि० यो० [प्रा० अम्पा] पटक; चोटि; पल्ट; फेरा ।
 अप्पक-क्रि० यो० [ने०] सूर्य अस्ताएर अँध्यारो हुने किसिम;
 साँझ पर्ने किसिम ।
 अप्पम-क्रि० यो० [ने०] १. घेरै बेरसम्म बाक्लो पानी पर्ने
 किसिम । २. वायु वा रक्तका विकारले शरीरमा एक-
 तमाससँग दुख्ने किसिम; अप्पमाउने किसिम ।
 अप्पमाइ-ना० [अप्पमाउ+आइ] अप्पमाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 अप्पमाउनु-अ० क्रि० [अप्पम+आउ+नु] १. मन्द चालले
 बाक्लो पानी पर्नु; अप्पम वर्षा हुनु । २. वायु वा रक्तका
 विकारले शरीरमा हलुका किसिमले पीडा हुनु; अप्पम
 गरी दुख्नु; अप्पमाउनु ।
 अप्पमाहट-ना० [अप्पमाउ+आहट] अप्पमाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव; अप्पमाइ ।
 अप्पट-ना० [ने०] १. पटक; चोटि; अप्पक । २. झोक्का;
 वेग । ३. ताक; समय ।
 अप्पेला-ना० [प्रा० अप्माल] अप्पट; झौँज; अप्पमार ।
 अप्पकु-अ० क्रि० [अल्क+नु] लुगा, गहना आदिले सुसज्जित
 हुनु; अप्पलर, माला आदि झुन्डिएर सजिनु ।
 अप्पकु-अ० क्रि० [अप्पम+नु] १. एकनाससँग ठूलो पानी
 पर्नु; अप्पम पानी पर्नु; अप्पकु । २. मन्द र मधुर शब्दले
 बाजा बज्नु ।
 अप्पाइ-ना० [अप्क+आइ] लुगा, गहना आदि अप्पकुने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अप्पाइ-ना० [अप्काउ+आइ] लुगा, गहना आदि अप्पाउने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अप्पाइ-ना० [अप्काउ+आइ] बाजाहरूको स्वर अप्पा-
 उने किसिम, क्रिया वा भाव; घन्काइ ।

अप्पाइ-ना० [अप्क+आइ] बाजाहरूको स्वर अप्पकुने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अप्पाइनु-स० क्रि० [अप्काउ+इ+नु] लुगा-गहना, आदिले
 सजिसजाउ पारिनु; ('अप्पाउनु'-को क० क्रि०) ।
 अप्पाइनु-स० क्रि० [अप्काउ+इ+नु] बाजा घन्काइनु;
 ('अप्पाउनु'-को क० क्रि०) ।
 अप्पाउनु-स० क्रि० [अप्क+आउ+नु] लुगा, गहना आदिले
 सजिसजाउ पार्नु; अप्पलर, माला आदिले सजाउनु;
 ('अप्पकु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अप्पाउनु-स० क्रि० [अप्क+आउ+नु] एकनाससित बाजा-
 हरू बजाउनु; घन्काउनु; ('अप्पकु'-को प्रे० क्रि०) ।
 अप्पिकु-अ० क्रि० [अप्क+इ+नु] १. अप्पकु; सजिसजाउ
 हुनु । २. सजिसजाउ होइनु; ('अप्पकु'-को भा० क्रि०) ।
 अप्पिकु-अ० क्रि० [अप्क+इ+नु] १. अप्पम पानी पर्नु;
 अप्पकु । २. एकनाससित मधुर शब्दले बाजा बज्नु । ३.
 अप्पम पानी पारिनु; ('अप्पकु'-को भा० क्रि०) ।
 अप्पिके-वि० [अप्को+ए] अप्पिको भएको; अप्पिको हालेको;
 अप्पिके ।
 अप्पिके-रायो-ना० [अप्पिके+रायो] फेदैदेखि गुचमुच्च परेका
 पात लाग्ने एक जातको रायोको साग ।
 अप्पिको-ना० [सं० अप्प] झुन्डिएका साना-साना वस्तुहरूको
 समूह; अप्पिको; गुच्छो ।
 अप्पिक्याइ-ना० [अप्पिक+याइ] लुगा, गहनाहरू अप्पिकुने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।
 अप्पिक्याइ-ना० [अप्पिक+याइ] बाजाहरूको स्वर अप्पिकुने
 किसिम, क्रिया वा भाव; अप्पाइ ।
 अप्पिनु-स० क्रि० [सं० अप्प+नु] १. उफेर जाइलागु;
 एक्कासि आक्रमण गर्नु; वेगले गई हमला गर्नु; अप्पिनु ।
 २. सहसा जागु; जङ्गिनु ।
 अप्पिना-ना० [प्रा० अप्प] १. बाघ, सिंह, बाज, चील आदिका
 पन्जाको हनाइ; झापट । २. हप्की; खप्की । ३. लखेटाइ;
 दपेटाइ ।
 अप्पिनाइ-ना० [अप्पि+आइ] अप्पिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 अप्पिनाइनु-स० क्रि० [अप्पि+इ+नु] अप्पिन लाइनु;
 ('अप्पिनाइनु'-को क० क्रि०) ।
 अप्पिनाउनु-स० क्रि० [अप्पि+आउ+नु] अप्पिन लाउनु;
 ('अप्पिनु'-को क० क्रि०) ।
 अप्पिनु-स० क्रि० [अप्पि+इ+नु] १. अप्पिनु; वेगसित गई
 आक्रमण गर्नु । २. अप्पिने काम गरिनु; ('अप्पिनु'-को
 क० क्रि०) ।
 अप्पन-ना० [सं०] फड्कनु; नाघ्नु ।
 अप्पन-ना० [सं०] १. ढाक्नु; छोप्नु । २. अप्पिनु; आक्रमण
 गर्नु । ३. हामफाल्नु ।
 अप्पाक-ना० [सं०] एक जातको बाँदर ।

शम्पाट-ना० [शम्मार] शम्मार; शमेला; शम्पट ।
 शम्पाल-ना० [प्रा० शम्प] म्यानाजस्तो, मानिसले बोक्ने
 एक किसिमको सवारी ।
 शम्प-क्रि० यो० [प्रा० शम्प] १. छोप्ने किसिम; शम्प;
 शम्पक । २. लागू पदार्थको नशा लाग्ने किसिम ।
 शम्मार-ना० [शम्पट] शम्पट; शम्पाट; शमेला ।
 झर-ना० [ने०] चामलको पीठो नौनीमा मुछेर कपडामा बेली
 पकाइने, गुलियो नहालेको एक प्रकारको रोटी ।
 झर-ना० [सं०] पानी पर्ने पटक; झमट; झमक ।
 झर-ना० [सं०] १. झरना; छहरो । २. पानीको स्रोत;
 प्रवाह ।
 झरक-ना० [ने०] च्याङ-ठ्याङ; मतो ।
 झरझर-ना० [सं०] झरी वा झरनाको शब्द; पानी बर्सेको
 शब्द ।
 झरझराइ-ना० [झरझराउ+आइ] झरझराउने किसिम,
 क्रिया वा भाव; झरझराहट ।
 झरझराइनु-अ० क्रि० [झरझराउ+इ+नु] झरिलो होइनु;
 ('झरझराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 झरझराउँदो-वि० [झरझराउ+उँदो] १. चमकिलो; चहक-
 दार । २. नओइलाएको; झरिलो (साग-पात आदि) ।
 झरझराउनु-अ० क्रि० [झरिलो+आउ+नु] झरिलो हुनु;
 चम्कनु; चहकिलो हुनु ।
 झरझराहट-ना० [झरझराउ+आहट] झरझराउने किसिम,
 क्रिया वा भाव; झरझराइ ।
 झर-झिटी-ना० [(फाँ०) झर+झिटी] झिटीमिटी; माल-
 मत्ता ।
 झरना-ना० [सं० झर] अग्लो ठाउँबाट झरेको पानीको
 छाँगो; छहरो ।
 झरल-वि० [झर्] झरेको; खसेको ।
 झरल-परल-ना० [झर्+पर] बचे-खुचेको; अवशेष ।
 झराइ-ना० [झर्+आइ] झर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झराइ-ना० [झर्+नु] झर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झराइनु-स० क्रि० [झराउ+इ+नु] झर्न लाइनु; ('झराउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 झराइनु-स० क्रि० [झराउ+इ+नु] झर्न लाइनु; ('झराउनु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 झराउनु-स० क्रि० [झर्+आउ+नु] झर्न लाउनु; ('झर्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 झराउनु-स० क्रि० [झर्+आउ+नु] झर्न लाउनु; खसाल्नु;
 ('झर्नु'-को भा० क्रि०) ।
 झरझट्ट-क्रि० यो० [ने०] पर्याप्त गहना-भुरियाले सुशोभित
 हुने किसिम; झकिझकाउ हुने किसिम; झकमक ।
 झरिनु-अ० क्रि० [झर्+इ+नु] खसिनु; गिरिनु; ('झर्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 झरिलो-वि० [सं० झल्लिका] १. चहकिलो; चमकदार;

झरझराउँदो; उज्ज्वल । २. नओइलाएको; आलो (साग-
 पात, फल, फूल आदि) ।
 झरी-ना० [सं०] १. मेघबाट बर्सेको पानी; वृष्टि; वर्षा ।
 २. झरना; छहरो; जल-प्रपात ।
 झरी-ना० [नेवा०] १. थाम, जिदाल आदिका छेउमा झिकिने
 सोझो खोलसो; नागल । २. त्यो पार्ने सानो रन्दा । ३. काठ
 आदिका मेच, टेबिल आदि सुकेर जोर्नीमा परेको घाँजो ।
 झरी-च्याउ-ना० [झरी+च्याउ] जमीनमा उम्रने, सेतो
 रङ्गको, छत्राकार, खान हुने एक जातको च्याउ ।
 झरवा-वि० [झर्+उवा] झरेको; खसेको ।
 झर्कनु-अ० क्रि० [झर्को+नु] झर्को मानेर बोल्नु; च्याँठिनु;
 जर्कनु ।
 झर्काइ-ना० [झर्क+आइ] झर्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
 झर्काइ ।
 झर्काइनु-स० क्रि० [झर्काउ+इ+नु] झर्कन लाइनु;
 ('झर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 झर्काउनु-स० क्रि० [झर्क+आउ+नु] झर्कन लाउनु; जर्काउनु;
 ('झर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 झर्किनु-अ० क्रि० [झर्क+इ+नु] झर्को मानेर बोल्नु;
 ('झर्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 झर्को-ना० [सं० झर्झ] १. दिक्क लाग्नु; झमेला; शम्पट ।
 २. दिक्क; झिँज्याहट ।
 झर्को-फर्को-ना० [झर्को+फर्क+ओ] झर्कने काम; झर्को मात्रै
 काम; ततर्को-भतर्को ।
 झर्काइ-ना० [झर्क+याइ] झर्किने किसिम, क्रिया वा भाव;
 झर्काइ ।
 झर्काहट-ना० [झर्क+याहट] झर्किने किसिम, क्रिया वा भाव;
 झर्काइ ।
 झर्झर-ना० [सं०] १. एक किसिमको ढोल । २. झ्याम्टो ।
 ३. झाँझर । ४. कलि-युग ।
 झर्झरा-ना० [सं०] वेस्या ।
 झर्झरी-ना० [सं०] १. झ्याम्टा; झ्याली । २. शिव ।
 झर्झरीक-ना० [सं०] १. शरीर; देह । २. देश । ३. चित्र;
 तस्वीर ।
 झर्नु-अ० क्रि० [प्रा० झर+नु] १. खस्नु; गिर्नु । २. खस्कनु;
 ओरालो लाग्नु । ३. च्युत हुनु; पतित हुनु ।
 झर्ने-ना० [अनु०] १. पानी पर्ने किसिम । २. तातेका घिउ-
 तेलमा पानी पर्दा शब्द आउने किसिम; झ्वार ।
 झर्ने-वि० [झरिलो] १. शुद्ध; चोखो । २. आमा-बाबुजस्तो;
 बाबु-आमाका गुण भएको । ३. तीन पुस्तासम्म क्षत्रियकी
 कन्या क्षत्रियले नै विवाह गरी पैदा भएको (क्षत्रिय) । ४.
 ब्राह्मणले क्षत्रियकी कन्या विवाह गरेर वा जारी गरेर
 लिएर आएकी कुनै क्षत्रियाबाट जन्मेको (सन्तान) ।
 ५. ब्राह्मणले क्षत्रियभन्दा तल पानी चल्नेसम्म जातिकी
 कन्या विवाह गरेर वा त्यसै ल्याएकी कुनै स्त्रीबाट जन्मेका

झरोवाद-असङ्ग

सन्तान तीन पुस्ता क्षत्रिय जातिमै विवाह भई जन्मेको (सन्तान) ।

झरोवाद-ना० [झरो+वाद] भाषामा सकेसम्म देशज र तद्भव शब्दमात्र प्रयोग गर्ने एक मत ।

झरोवादी-वि० [झरोवाद+ई] झरोवादको अनुयायी ।

झलक-ना० [सं० झल्लिक] १. चमक; आभा । २. आकृतिको आभास; झल्लको । ३. सम्झना; स्मरण । ४. झलक्क देखिनु ।

झलकदार-वि० [झलक+दार] झलक भएको; चमक भएको ।

झलक्क-क्रि० यो० [झलक] १. थोरै बेरमात्र एकै चोटि देखिने किसिम; झुलुक्क । २. झल्कने किसिम; टल्कने किसिम ।

झलझल-क्रि० यो० [झलक+झलक] १. वार-वार झल्कने किसिम; झलक्क-झलक्क । २. वार-वार सम्झने वा मनले देख्ने किसिम; झल्लको लाग्ने किसिम; झलझली ।

झलझलाइ-ना० [झलझलाउ+आइ] झलझलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; झलझलाहट ।

झलझलाइनु-अ० क्रि० [झलझलाउ+इ+नु] झलझल झल्किनु; ('झलझलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

झलझलाउनु-अ० क्रि० [झलझल+आउ+नु] झलझल गरी झल्कनु; टल्कनु ।

झलझलाहट-ना० [झलझलाउ+आहट] झलझलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; झलझलाइ ।

झलझली-क्रि० यो० [झलझल+ई] १. झलझल; झलक्क-झलक्क । २. वार-वार सम्झने किसिम ।

झलमल-क्रि० यो० [ने०] १. झल्कने किसिम; टल्कने किसिम । (ना०) २. रम-रमिता; रमाइलो ।

झलमल्ल-क्रि० यो० [ने०] घाम लागेर वा बत्ती बलेर खूब उज्यालो हुने किसिम; झल्ल ।

झल्कनु-अ० क्रि० [झलक+इ+नु] १. झल्ल हुनु; टल्कनु; चम्कनु । २. आकृतिको आभास आउनु; अवभासित हुनु । ३. सम्झनु; स्मरण हुनु । ४. भान पर्नु; मिथ्याभास हुनु ।

झल्काइ-ना० [झल्क+आइ] झल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; झल्काइ ।

झल्काइ-ना० [झल्काउ+आइ] झल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झल्काइनु-स० क्रि० [झल्काउ+इ+नु] झल्कन लाइनु; ('झल्काउनु'-को क० क्रि०) ।

झल्काउनु-स० क्रि० [झल्क+आउ+नु] झल्कन लाउनु; झल्कने पार्नु; ('झल्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

झल्किनु-अ० क्रि० [झल्क+इ+नु] १. झल्ल होइनु; टल्किनु; ('झल्कनु'-को भा० क्रि०) । २. झल्कनु; टल्कनु ।

झल्को-ना० [झलक] १. झल्लको; सम्झना । २. झलक; आभास । ३. मिथ्याभास; भान । ४. टल्क; चमक ।

झल्क्याइ-ना० [झल्क+याइ] १. झल्किने किसिम, क्रिया वा

भाव; झल्काइ । २. झल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झल्क्याहट-ना० [झल्क+याहट] १. झल्किने किसिम, क्रिया वा भाव; झल्क्याइ । २. झल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झल्ड्याड-झुलुड-क्रि० यो० [झल्ड्याड-झुलुड] झल्ड्याड-झुलुड ।

झल्ड्याड-झुलुड-क्रि० यो० [ने०] १. झुन्ड्याएर हल्लाउने किसिम; झुन्ड्याएर हल्लाउँदै लैजाने वा ल्याउने किसिम; झाङ्गल-झुङ्गल; झन्ड्याड-झुन्डुड । (ना०) २. माल-मत्ता; झिटीमिटी ।

झल्याँस्स-क्रि० यो० [झलक्क] १. एकाएक बिउँझने किसिम; होशमा आउने किसिम । २. अतीतका कुराहरू अकस्मात् सम्झने किसिम; पुराना कुराहरू मनमा फुर्ने किसिम; झलक्क ।

झल्याक-झुलुक-क्रि० यो० [झलक्क+झुलुक] झरिलो वस्तु वा प्रकाश कहिले-कहीं देखिने किसिम; कुनै व्यक्ति वा वस्तु आकल-झुकल देखिन किसिम ।

झल्ल-क्रि० यो० [सं०] १. चमकदार वस्तु टल्कने किसिम; झल्कने किसिम । २. खूब उज्यालो हुने किसिम; झलमल्ल ।

झल्लक-ना० [सं०] १. कर-ताल । २. झ्याम्टा ।

झल्लर-ना० [सं० झल्लरी] चँडुवा, छाता आदि वा देव-मन्दिरका छानाका छेउमा शोभाका निमित्त मुजा-मुजा पारेर झुन्ड्याइने कपडा ।

झल्लरी-वि० [सं०] १. झल्लर भएको; झल्लरदार । (ना०) २. जुल्फी । ३. एक किसिमको ढोल । ४. झ्याली बाजा; झ्याम्टा ।

झल्लरी-छाता-ना० [झल्लरी+छाता] देवता, राजा, वर-वधू आदिलाई ओढाइने झल्लर लागेको ठूलो किसिमको छाता ।

झल्लरी-मल्लरी-वि० [झल्लरी+मल्लरी (फाँ०)] चिल्था-चिल्था परी लर्केको; च्यातिएर चिरा-चिरा परी लत्रेको (कपडा) ।

झल्लिका-ना० [सं०] १. पाउडर, अत्तर, रङ आदि लगाउने नरम कपडा वा रुवाको लुँडो । २. चमक; द्युति । ३. झ्याउँ-कोरी ।

झल्ली-ना० [सं०] झ्याम्टा; झ्याली ।

झल्लो-वि० [सं० झल्ल] १. पतित; च्युत । २. बेकम्मा; लम्फू ।

झष-ना० [सं०] १. माछो । २. ग्राह । ३. मीन राशि । ४. गर्मी ।

झष-केतु-ना० [सं०] कामदेव ।

झसक-ना० [झस्क] वायुका विकारले शरीरमा हुने पीडा; चस्कने वेदना; झस्को; हुप ।

झसक्क-क्रि० यो० [झस्को] १. झस्कने किसिम; तर्सने किसिम; झसङ्ग । २. झसक पस्ने किसिम; चसक्क ।

झसङ्ग-क्रि० यो० [ने०] झस्कने किसिम; एकाएक तर्सने किसिम ।

असङ्ग-क्रि० यो० [भसङ्ग] असङ्ग ।

अस्कनु-अ० क्रि० [अस्को] १. एकाएक डराउनु; असङ्ग हुनु; तर्सनु । २. अस्को पस्नु; हुप पस्नु ।

अस्काइ-ना० [अस्क+आइ] अस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

अस्काइ-ना० [अस्काउ+आइ] अस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

अस्काइनु-स० क्रि० [अस्काउ+इ+नु] अस्कन लाइनु; ('अस्काउनु'-को क० क्रि०) ।

अस्काउनु-स० क्रि० [अस्क+आउ+नु] एकाएक तर्साउनु; ('अस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

अस्कनु-अ० क्रि० [अस्क+इ+नु] १. अस्कनु । २. एकाएक डराइनु; ('अस्कनु'-को भा० क्रि०) ।

अस्को-ना० [प्रा० अस्सिअ] १. असक; हुप । २. भय; त्रास । ३. सम्झना; झल्को ।

अस्क्याइ-ना० [अस्क+याइ] १. अस्कने किसिम, क्रिया वा भाव; अस्काइ । २. अस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

अस्क्याहट-ना० [अस्क+याहट] १. अस्कने किसिम, क्रिया वा भाव; अस्काइ । २. अस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झाँक-ना० [सं० झण्ट] भाले जरायो ।

झाँकिनु-स० क्रि० [झाँक्+इ+नु] चिताइनु; ('झाँक्नु'-को क० क्रि०) ।

झाँकी-ना० [झाँक्] १. झाँक्ने क्रिया; हेराइ; अल्प समयको दर्शन । २. छाया । ३. विभिन्न दृश्य, लीला, घटना आदि प्रदर्शित गरिएको खट, रथ आदि ।

झाँक्नु-स० क्रि० [सं० अध्यक्ष] लुकेर हेर्नु; चियाउनु ।

झाँक्री-ना० [ने०] मन्त्र-तन्त्रद्वारा आफ्ना शरीरमा देवता वा प्रेतको आवेश प्रकट गरेर रोगीको उपचार गर्ने वैद्य; धामी ।

झाँकी-वि० [झाँक्री+ई] १. झाँक्री फिजेको; झाँक्रे; जगल्टे । (ना०) २. एक बनैया जाति ।

झाँकी-काउलो-ना० [झाँक्री+काउलो] एक जातको काउलो । (यसका स्याउला धमेल गर्ने धामी-झाँक्री हातमा लिई उफन्छन् ।)

झाँक्रे-वि० [झाँक्री+ए] झाँक्री फिजेको; झाँक्री ।

झाँक्री-ना० [सं० झुण्ट] नतलासेको र फिजिएको लामो कपाल; जगल्टा ।

झाँग-ना० [सं० झाम्टो] १. एकै ठाउँमा जम्मा भएका लहरा-बूटाहरूको समूह । २. झाँगिएको बोट; झ्याम्म परेको बिरुवा ।

झाँगल-झुँगल-क्रि० यो० [ने०] १. हल्लाउने किसिम; झिजोल्ने काम । २. लछार-पछार गर्ने किसिम; घिच्य्याइ-मुन्ट्याइ गर्ने किसिम ।

झाँगिनु-अ० क्रि० [झाँग+इ+नु] चारैतिर हाँगा-बिँगा फैलिनु; ('झाँगिनु'-को भा० क्रि०) ।

झाँगिनु-अ० क्रि० [झाँग+इ+नु] चारैतिर हाँगा-बिँगा फैलिनु; झाँग लाग्नु ।

झाँज-ना० [सं० झल्ली] झ्याली; झ्याम्टा ।

झाँजर-ना० [सं० जर्जर] १. घिड-तेलमा पकाएका रोटीहरू झिकने प्वाल-प्वाल परेको पनिउँ । (वि०) २. धेरै प्वाल भएको; छिद्र-छिद्र परेको । ३. थोत्रो; जीर्ण ।

झाँट-ना० [सं० झाट] उपस्थको रौं; शस्प ।

झाँट-झुँट-ना० [झाँट+झुँट (फाँ०)] झाँट्ने काम; टक-टक्याउनु ।

झाँटिनु-स० क्रि० [झाँट्+इ+नु] झटनी पछारिनु; ('झाँट्नु'-को क० क्रि०) ।

झाँट्नु-स० क्रि० [प्रा० झण्टइ+नु] १. अन्न झार्ने झटनी पछार्नु; पछारेर बोटवाट धान झार्नु । २. छास्नु; झपार्नु । ३. लखतरान पार्नु; थकित पार्नु ।

झाई-झुई-क्रि० यो० [अनु०] १. तातो तेल-घिउमा तरकारी ओइरँदा वा तातो तेल-घिउले दाल, तरकारी झान्दा शब्द आउने किसिम; झ्वाई । २. जम्मे सिद्धिने किसिम; रित्तिने किसिम । (ना०) ३. झान्ने काम; झानझुन ।

झाकझुक-क्रि० यो० [ने०] १. कहिले-कहीं कुनै काम वा कुरा हुने किसिम; आकल-झुकल । २. अलि-अलि निद्रा लाग्ने किसिम; उड लाग्ने किसिम ।

झाड-ना० [झाँग] झाँग ।

झाडल-झुडल-क्रि० यो० [झाँगल-झुँगल] झाँगल-झुँगल ।

झाडिनु-अ० क्रि० [झाडि+इ+नु] झाँगिनु; ('झाडिनु'-को भा० क्रि०) ।

झाडिनु-अ० क्रि० [झाड+इ+नु] झाँगिनु ।

झाडकृत-ना० [सं०] १. पाउमा लाउने गहना; पाउजेब । २. पानी खस्दा आउने शब्द ।

झाङ्गल-झुङ्गल-क्रि० यो० [ने०] झुन्ड्याएर हल्लाउने किसिम; झल्ल्याङ-झुल्लुङ ।

झाट-ना० [सं०] १. प्रातःकाल उज्यालो हुने बखतको गाढ अन्धकार । २. लहराहरूले ढाकिएको स्थान; कुञ्ज । ३. झाडी ।

झाटझुट-क्रि० यो० [झट्ट+झट्ट] झट्ट-पट्ट; छिट्छिटो; चाँड्चाँडो ।

झाटा-ना० [सं०] १. जाईका जस्ता साना-साना पात हुने लहरामा फुल्ने एक जातको सुगन्धी सेतो फूल । २. भई-अमला ।

झाड-ना० [सं० झाट] १. धेरै बटा बत्ती बालिने, शोभाका निमित्त बैठकमा झुन्ड्याइने काँचको साधन; बत्तीदान । २. सान्साना बोट-बिरुवाहरूको समुदाय; झाड ।

झाड-बढार-ना० [झार+बढार] धूलो, कसिगर आदि झार्ने र बढार्ने काम; बढार-कुँढार ।

झाडा-ना० [सं० क्षरण] १. पातलो दिसा; पखाला । २. दिसा; विष्ठा ।

झाडा-वान्ता-ना० [झाडा+वान्ता] झाडा-वान्त ।

झाडा-वान्त-ना० [झाडा+वान्त (सं०)] धेरै पटक झाडा र

झाडी-झिजिनु

बान्ता हुने रोग; हैजा; छेरौटी ।
 झाडी-ना० [झाड़+ई] ठूलो र बाक्लो वन; घना जङ्गल ।
 झाडू-ना० [प्रा० झाडन] कूचो; बढाने साधन ।
 झाडू-बढारू-ना० [झाड़-बढार] झाड़-बढार; बढार-कुँढार ।
 झान-झुन-ना० [झान्+झुन (फाँ०)] झान्ने काम; झाँझुइँ ।
 झानिनु-स० क्रि० [झान्+इ+नु] झान्ने काम गरिनु;
 ('झान्नु'-को क० क्रि०) ।
 झान्नु-स० क्रि० [झवाइँय+नु] घिउ-तेल आदिमा सुगन्धी
 मसला फुराएर दाल, अचार आदिमा हाल्नु; झान-झुन गर्नु ।
 झापझुप-क्रि० यो० [प्रा० झम्पअ] १. आगो, बत्ती आदि
 झटपट निभाउने किसिम । २. कुनै वस्तुलाई ढाक-छोप गर्ने
 किसिम । ३. कुनै काम झटपट सिद्ध्याउने किसिम ।
 झापट-ना० [सं० चपट] १. पाँचै ओँला र हत्केलाका
 समुदायले जोरसित पिट्ने काम; लपेटाको हनाइ; थप्पड़ ।
 २. झँटाइ; घम्की ।
 झापन-ना० [सं० झम्पन] डोलीछोप्ने कपडा; डोलीको पर्दा ।
 झापा-ना० [ने०] नेपालको मोरङ जिल्ला-अन्तर्गतको एक
 इलाका ।
 झामक-ना० [सं० झमक] डढेको ईँट; ईँटको कीट ।
 झामझुम-क्रि० यो० [सं० झम्पन] १. धेरै जना मिलेर कुनै
 काम झटपट सिद्ध्याउने किसिम । २. आगो, बत्ती आदि
 बिलकुल निभाउने किसिम; झापझुप ।
 झाम-झुम्म-क्रि० यो० [झामझुम] १. चारैतिरबाट एकै चोटि
 छोप्ने वा छोपिने किसिम । २. अँध्यारो हुने किसिम ।
 ३. धेरै जना मानिस एकै काममा झुम्मिने किसिम ।
 झाम्तिइनु-अ० क्रि० [झाम्टो+इ+नु] गाँजिनु; झाँगिनु;
 ('झाम्टिनु'-को भा क्रि०) ।
 झाम्तिनु-अ० क्रि० [झाम्टो+नु] गाँजिनु; भाँगिनु ।
 झाम्टो-ना० [सं० झुण्ट] १. झ्याम्म परेका हाँगा-बिँगा भएको
 बिरुवा; झाँग । २. सप्लाएका साग-पातको बोट । ३. रौं,
 धागो आदिको गुजुल्टो ।
 झाम्टो-ना० [झ्याम्टो] झ्याम्टो; झ्याली ।
 झार-ना० [प्रा० झाड़] घाँस; तृण ।
 झार-झुर-ना० [झार्+झुर (फाँ०)] झार्ने काम; टकटक्याउने
 काम; झारपोथर ।
 झार-पात-ना० [झार+पात] घाँस-पात; लता-पत्र ।
 झारपोथर-ना० [झार्+पुछ्] १. धूलो, कसिँगर आदि
 झार्ने काम; झार-झुर । २. जो भएको सबै सिद्ध्याउने
 काम; पाछ-पुछ ।
 झार-फूक-ना० [झार्+फुक] तन्त्र-शास्त्रानुसार मन्त्र पढेर
 कुश, कूचो, खरानी, जल आदिले रोगीको उपचार गर्ने
 काम; झार्ने र फुक्ने काम; फाकफूक ।
 झारफूके-वि० [झार-फूक+ए] झार-फूकद्वारा रोगीको उप-
 चार गर्ने व्यक्ति; फाकफूके ।
 झारमौरो-ना० [फा० जहरमोहरा] सर्प, बिच्छी आदिले

टोकेर शरीरमा फिँजिएको विष खिँच्ने वा मार्ने हरियो
 रङ्गको एक किसिमको पत्थर ।

झारल-ना० [ने०] जरायोजस्तो एक जातको ठूलो मृग ।
 झारा-ना० [झर्] गन्जीफाका खेलमा नियमानुसार रङ्गको
 सबभन्दा ठूलो अन्तिम चक्की नराखी खानेजति जम्मै
 चक्कीहरू एकसाथ लाम लगाई खेल्ने एक दाउ ।
 झारा-ना० [ने०] १. कुनै सरकारी वा सार्वजनिक काममा
 सरकार, जमीनदार, बिर्तावार आदिले रैती-दुनियाँसँग
 पारिश्रमिक नदिई लिने श्रमको सहायता । २. मन नलगाई-
 कन गरिने काम; कर-बलको काम ।
 झारातिरा-वि० [झारा+तिर्] १. झाराको काम गर्ने;
 झाराली (व्यवित) । २. मन नपरीकन कुन काम गर्ने;
 कर-बलले काम गर्ने ।
 झाराली-ना० [झारा+ली] झाराको काम गर्न आउने व्यवित;
 गुहारे खेतालो ।
 झारिनु-स० क्रि० [झार्+इ+नु] खसालिनु; ('झार्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 झारी-ना० [सं० झरी] ठूलो पेट, सानो घाँटी, फुकेको मुख र
 टुटी भएको एक किसिमको जल-पात्र ।
 झारो-ना० [चार] डन्डी-बियाका खेलमा प्रयोग गरिने चारको
 गणना ।
 झार्नु-स० क्रि० [झर्+नु] १. तलतिर ओराल्नु; खसाल्नु;
 गिराउनु । २. लागू-भागू हटाउनाका लागि तन्त्र-मन्त्र-
 द्वारा उपचार गर्नु; झार-फूक गर्नु ।
 झाल-ना० [सं० झाट] लहरा-बेहराको झाड; लताहरूको
 समूह ।
 झालर-ना० [झल्लर] झल्लर; झल्लिका ।
 झाले-वि० [सं० झल्लिका] टाटे-पाङ्ग्रे; रङ्ग-बिरङ्गी;
 छिरेबिरे ।
 झालेमाले-वि० [झाले] धेरै किसिमका रङ्ग भएको; छिरे-
 बिरे; टाटे-पाङ्ग्रे ।
 झास-ना० [झार] सुकेका झार-पातहरूको समूह; झ्यास-झूस ।
 झास-झुस-क्रि० यो० [झास+झूस] १. तुरुन्तै बल्ने किसिम;
 ह्वार । २. तुरुन्तै सिद्धिने किसिम ।
 झास-झूस-ना० [झास+झूस] सुकेका झार-पात हरूको समूह;
 झ्यास-झूस ।
 झिगटो-ना० [ने०] ईँटझँ पोलेको, दुइतिर छेउमा खोल्सा
 परेको, पातलो, घरको छाना छाउने साधन ।
 झिगनी-ना० [सं० झिङ्गिनी] लाम्चा पात, सेता साना-साना
 फूल र हरिया साना-साना फल हुने एक वृक्ष; झिगानु ।
 झिगनी-तोरियाँ-ना० [झिगनी+तोरियाँ] पाटे-तोरियाँ ।
 झिगलो-ना० [झिँजो] गहुँत, भटमास, बदाम आदिको
 जगल्टा; झिँजो ।
 झिगानु-ना० [सं० झिङ्गिनी] झिगनी ।
 झिजिनु-अ० क्रि० [झिँजो+इ+नु] झिँजो मान्नु; झर्को मान्न

झिजिइनु-अ० क्रि० [झिजि+इ+नु] झिजो मानिनु;
(‘झिजिनु’-को भा० क्रि०) ।

झिजिनु-अ० क्रि० [झिजो+नु] झिजो मान्नु ।

झिजो-ना० [ने०] मसिनु दाउरो; झिको ।

झिजो-ना० [झोज] १. फाइदा नहुने र मन नपरेको काम;
झन्झटको काम । २. झर्को; झन्झट । ३. कचकच ।

झिजोलिनु-स० क्रि० [झिजोल्+इ+नु] हल्लाइनु;
(‘झिजोलु’-को क० क्रि०) ।

झिजोलु-स० क्रि० [ने०] हल्लाउनु; घचघच्याउनु ।

झिज्याइ-ना० [झिज्याउ+आइ] झिज्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

झिज्याइ-ना० [झिजि+आइ] झिजिने किसिम, क्रिया वा
भाव; झिज्याहट ।

झिज्याइनु-स० क्रि० [झिज्याउ+इ+नु] झिजो लाइनु;
(‘झिज्याउनु’-को क० क्रि०) ।

झिज्याउनु-स० क्रि० [झिजि+याउ+नु] १. झिजो लाउनु;
झन्झटको काम लाउनु । २. पिरोलु । ३. दिक्क लाउनु;
(‘झिजिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

झिज्याहट-ना० [झिजि+याहट] झिजिने किसिम, क्रिया वा
भाव; झिज्याइ ।

झिकाइ-ना० [झिकाउ+आइ] झिकाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

झिकाइ-ना० [झिकि+आइ] झिकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
झिकाइनु-स० क्रि० [झिकाउ+इ+नु] पैठारी गरिनु;
(‘झिकाउनु’-को क० क्रि०) ।

झिकाउनु-स० क्रि० [झिक्+आउ+नु] १. कुनै टाढाका
ठाउँबाट माल-तालहरू पैठारी गर्नु; अन्यत्रबाट चीज-बीज
मगाउनु । २. कुनै व्यक्तिलाई चिठी, मानिस आदिको
डाक्नु । ३. झिक्न लाउनु; (‘झिक्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

झिकिनु-स० क्रि० [झिक्+इ+नु] राखेका ठाउँबाट लिइनु;
(‘झिक्नु’-को क० क्रि०) ।

झिकुवा-वि० [झिक्+उवा] झिकिएको; खारिज गरिएको ।
झिक्नु-स० क्रि० [ने०] १. राखेका ठाउँबाट लिनु; रहेका
ठाउँबाट निकाल्नु; उभाउनु । २. उतार्नु; निकास्नु ।
३. खारिज गर्नु; निकाल्नु । ४. कटाउनु; घटाउनु ।

झिको-ना० [झिजो] साना-साना हाँगा-बिँगासहितको
हाँगा; झिजो ।

झिडटी-ना० [झिगटी] झिगटी ।

झिडनी-ना० [झिगनी] झिगनी ।

झिडनी-तोरियाँ-ना० [झिडनी+तोरियाँ] पाटे-तोरियाँ ।

झिडलो-ना० [झिगलो] झिगलो ।

झिडानु-ना० [झिगानु] झिगानु ।

झिझिनी-ना० [सं०] झिगनी ।

झिजिइनु-अ० क्रि० [झिजि+इ+नु] झिजिइनु; (‘झिजिनु’-
को भा० क्रि०) ।

झिजिनु-अ० क्रि० [झिजो+इ+नु] झिजिनु ।

झिजो-ना० [झिजो] झिजो ।

झिज्याइ-ना० [झिज्याइ] झिज्याइ ।

झिज्याइनु-स० क्रि० [झिज्याउ+इ+नु] झिज्याइनु;
(‘झिज्याउनु’-को क० क्रि०) ।

झिज्याउनु-स० क्रि० [झिजि+याउ+नु] झिज्याउनु;
(‘झिजिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

झिज्याहट-ना० [झिजि+याहट] झिज्याहट ।

झिज्झिम-ना० [सं०] डढेलो लागेको जङ्गल ।

झिज्झिरीटा-ना० [सं०] लेपेटुवा बोट ।

झिज्झी-ना० [सं०] झ्याउँकीरी ।

झिटी-ना० [ने०] माल-मत्ता; झिटीमिटी; झर-झिटी ।

झिटीमिटी-ना० [ने०] गृहस्थीका सर-सामान; माल-मत्ता;
झर-झिटी ।

झिनुवा-ना० [ने०] १. सेतो भावका पात हुने, खैरो
मसिएको डल्लो किसिमको एक जातको घान । २. त्यसैको
चामल ।

झिम-क्रि० यो० [ने०] झिम ।

झिमझिम-क्रि० यो० [ने०] १. बार-बार आँखा झिम्याउने
किसिम; चिमचिम । २. मसिनु पानी परिरहने किसिम;
सिमसिम ।

झिमझिमे-वि० [झिमझिम+ए] १. आँखा झिमझिम गरि-
रहने; चिमचिमे । २. झिमझिम गरेर बसिरहने;
सिमसिमे (पानी) ।

झिमिक्क-क्रि० यो० [ने०] १. आँखा सहसा चिम्लने किसिम ।
२. आँखा झिम्याउने किसिम ।

झिम्के-वि० [झिम्को+ए] आँखा झिम्याएर इशारा गर्ने;
आँखा सन्काउने ।

झिम्को-ना० [झिमिक्क] पलक मार्नु; आँखा झिम्याउनु ।

झिम्याइ-ना० [झिम्याउ+आइ] आँखा झिम्याउने
किसिम, क्रिया वा भाव; झिम्याहट ।

झिम्याइनु-स० क्रि० [झिम्याउ+इ+नु] पलक मारिनु;
(‘झिम्याउनु’-को क० क्रि०) ।

झिम्याउनु-स० क्रि० [झिम्को+याउ+नु] पलक मार्नु;
आँखा झिमिक्क गर्नु; झिम्को लाउनु ।

झिम्याहट-ना० [झिम्याउ+याहट] झिम्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव; झिम्याइ ।

झिम-क्रि० यो० [ने०] आँखा बन्द गर्ने किसिम; झिम ।

झिरलो-ना० [झिजो] झिजो; झोज; पिरलो ।

झिर्नु-वि० [झिर्नु] झिर्नु ।

झिर्नु-वि० [सं० जीर्ण] १. थोत्रो; जीर्ण । २. मानसिक
दुःखले गलेको; पीरले दुबलाएको ।

झिलझिल-क्रि० यो० [सं० झिल्लिका] साना-साना चम्किला
वस्तु हल्लँदा झल्कने किसिम; झिल्लिक-झिल्लिक ।

झिलिक-झिलिक-क्रि० यो० [झिल्लिक+झिल्लिक] चम्किला

झिलिक-मिलिक-झुकाइनु

वस्तु बार-बार देखिने किसिम; फेरि-फेरि झल्कने किसिम।
झिलिक-मिलिक-क्रि० यो० [झिलिक्क+मिलिक्क] चम्किला
वस्तु वा टलक छिन-छिनमा देखिने किसिम; झिलिक-
झिलिक।

झिलिक्क-क्रि० यो० [सं० झिल्ली] १. चम्किलो पदार्थ छिन-
भर देखिएर हराउने किसिम; झलक्क; चमक्क। २. आगो,
बत्ती आदि एकाएक बल्ने किसिम। ३. कुनै वस्तु वा
व्यक्ति एक्कासि देखापर्ने किसिम।

झिलिमिली-क्रि० यो० [झिलिक्क] १. झल्कने वा रङ्ग-बिरङ्गी
विभिन्न वस्तुहरूले राम्रो हुने किसिम; झलमल्ल; झकि-
झकाउ। (ना०) २. रमाइलो; रमिता; रमझम।

झिलियाँ-ना० [ने०] चामलको पीठो पकाई झाँजरबाट
चुहाएर स्याउजस्तो पारी सुकाएको खानेकुरो; झिलैया।
झिलिलिलि-क्रि० यो० [झिलिक्क] झल्कने किसिम; टल्कने
किसिम।

झिलैया-ना० [ने०] झिलियाँ।

झिल्के-वि० [झिल्को+ए] १. झिल्को भएको। २. ठाँटिलो;
गुन्डो। ३. आँखा नचाएर कुरा गर्ने।

झिल्को-ना० [सं० झिल्ली] आगाको सानो कण।

झिल्टुडु-वि० [झीनो] १. ज्यादै दुब्लो; ज्यादै पातलो।
२. ज्यादै जीर्ण।

झिल्ल-क्रि० यो० [झल्ल] विजुली चम्कने किसिम; आगो,
बत्ती वा कुनै अन्ध तेजिलो वस्तु चम्कने किसिम।

झिल्लि-ना० [सं०] १. झ्याम्टो; झ्याली। २. झ्याउँकीरी।

झिल्लिका-ना० [सं०] १. झ्याउँकीरी। २. झङ्कार। ३.
प्रकाश; दीप्ति। ४. झ्याम्टा।

झिल्लिँदो-वि० [झिल्लि+इँदो] झिल्ल्याइँदो।

झिल्ली-ना० [सं०] १. छालामाथिको पातलो तह; अत्तर-
छाला। २. अत्तर-छालाजस्तै पातलो कुनै पत्र। ३. सूर्यको
किरण; तेज। ४. झ्याम्टा; झ्याली। ५. गफ हाँक्नु;
नचाहिँदा कुरा गर्नु।

झिल्लिइनु-अ० क्रि० [झिल्लि+इ+नु] पिल्लिइनु;
(‘झिल्लिनु’-को भा० क्रि०)।

झिल्लिनु-अ० क्रि० [सं० ज्वलन+इ+नु] अनाजहरू भुट्ता
वा रोटी पकाउँदा भित्र काँचै रही बाहिरमात्र डढ्नु;
पिल्लिनु।

झिल्ल्याइँदो-वि० [झिल्लि+याँइ+उँदो] १. केहीमात्र
जलेको। २. केहीमात्र पचेको (पेटभित्र रहेको खानेकुरो)।

झिल्ल्याउँदो-वि० [झिल्लि+आउँदो] झिल्ल्याइँदो।

झिल्ल्याइ-ना० [झिल्लि+याइ] झिल्लिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

झिल्ल्याइ-ना० [झिल्ल्याउ+आइ] झिल्ल्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव।

झिल्ल्याइनु-स० क्रि० [झिल्ल्याउ+इ+नु] झिल्लिने पारिनु;
(‘झिल्ल्याउनु’-को क० क्रि०)।

झिल्ल्याउनु-स० क्रि० [झिल्लि+याउ+नु] भित्र नपाक्ने
र बाहिर डढ्ने गरी अनाजहरू भुट्नु वा रोटी पकाउनु;
पिल्ल्याउनु; (‘झिल्लिनु’-को प्रे० क्रि०)।

झिल्ल्याहट-ना० [झिल्लि+याहट] झिल्लिने किसिम, क्रिया
वा भाव; झिल्ल्याइ।

झिसमिस-क्रि० यो० [ने०] १. बिहानी-पख अलि-अलि
उज्यालो हुने किसिम; मिरमिर। (ना०) २. त्यस्तो
उज्यालो भएको समय; झिसमिसे।

झिसमिसे-वि० [झिसमिस+ए] १. झिसमिस उज्यालो
भएको; अलि-अलि उज्यालो भएको (समय)। (ना०)
२. त्यस्तो उज्यालो भएको समय; रिमरिमे; मिरमिरे।

झिसिलो-वि० [झिल्लि+लो] झिल्लिँदो।

झी-ना० [ने०] घाउ-खटिरा वा रोग (बाल-बोलीमा)।

झीँगाउरो-ना० [झीँगो+आउरो] घिरौँलाका जालीजस्ता,
लाम्चा गुँड लाउने, माहुरी-जातको विषालु कीरो।

झीँगे-वि० [झीँगो+ए] झीँगो-सम्बन्धी; झीँगोको; झीँगो-
जस्तो।

झीँगे-दाउ-ना० [झीँगे+दाउ] आफना-आफना पैसा भइँमा
राखेर जसका पैसामा पहिला झीँगो बस्यो उसैले जित्ने
एक खेल।

झीँगे-माछो-ना० [झीँगे+माछो] मुखका अगाडि गँगटाका
जस्ता दुइट्टा हात र आठ वटा खुट्टा हुने, पार-दर्शी,
करङ्गजस्ता कल्ला हुने र शरीरभित्र करङ्ग नहुने एक
जातको माछो।

झीँगो-ना० [प्रा० झिल्लिरिआ] प्रायः सबै ठाउँमा पाइने
छ खुट्टा र दुइ वटा पखेटा भएको एक प्रसिद्ध कीरो;
माखो; मक्षिका।

झीँगाउरो-ना० [झीँगाउरो] झीँगाउरो।

झीनो-वि० [प्रा० झीणो] १. मसिनु; कृश; क्षीण।
२. दुब्लो।

झीनू-वि० [झीनो] झीनो।

झीर-ना० [ने०] १. हुक्काको सुमेरु खोल्ने, बटारिएको
फलामे सुइरो। २. मासु सेकाउने फलामे सुइरो।

झील-ना० [सं० क्षीर] प्राकृतिक ठूलो पोखरी; ताल; दह।

झुंगी-ना० [ने०] हिँड्दा-हिँड्दै बुद्धि-विभ्रमले बाटो अल-
मलिनु; विभ्रम हुनु।

झुङ्गी-वि० [ने०] रिसाहा; क्रोधी; झङ्झे।

झुँज-ना० [झौँज] १. कलह; झगडा। २. झौँज।

झुँज्याहा-वि० [झुँज+आहा] १. झगडा गर्ने स्वभावको।
२. झौँज लाउने।

झुकाइ-ना० [झुक+आइ] झुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

झुकाइ-ना० [झुकाउ+आइ] झुकाउने किसिम, क्रिया वा
भाव।

झुकाइनु-स० क्रि० [झुकाउ+इ+नु] झुक्न लाइनु; (‘झुका-
उनु’-को क० क्रि०)।

शुकाउ-ना० [शुक्+आउ] १. शुक्ने काम; निहुराइ ।
 २. पक्षपात; शुकान; ढल्काइ । ३. रुचि; चाख । ४. प्रवृत्ति ।
 शुकाउनु-स० क्रि० [शुक्+आउ+नु] १. निहुराउनु;
 नुहाउनु; लच्छाउनु; ढल्काउनु; ('शुक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 २. घमन्ड तोड्नु; शेखी झार्नु ।
 शुकान-ना० [शुक्+आन] १. शुक्ने काम; शुकान । २.
 पक्ष; तरफदारी ।
 शुकान-ना० [शुक्कयान] शुक्कयान ।
 शुक्किइनु-अ० क्रि० [शुक्कि+इ+नु] शुक्कयानमा परिनु;
 ('शुक्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 शुक्किनु-अ० क्रि० [प्रा० शुक्किअ+इ+नु] १. शुक्कयानमा
 पर्नु; भूल हुनु । २. छकिनु; छलिनु ।
 शुक्किल-ना० [ने०] चीभेजस्तो एक जातको चरो ।
 शुक्क्याइ-ना० [शुक्कि+याइ] शुक्किने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 शुक्क्याउनु-स० क्रि० [शुक्कि+आउ+नु] छलनु; छलमा
 पार्नु ।
 शुक्कयान-ना० [शुक्कि+यान] शुक्किनु; भूल हुनु;
 शुक्क्याइ ।
 शुक्नु-स० क्रि० [सं० युज+नु] १. निहुरनु । २. बाझिनु ।
 ३. कुप्रिनु । ४. पक्ष लिनु; ढल्कनु । ५. नम्र हुनु; विनीत
 हुनु । ६. विवश भएर नतमस्तक हुनु ।
 शुट्टो-वि० [प्रा० शुट्ट] शुट्टो ।
 शुट्ट-ना० [सं०] १. जरैदेखि हाँगा हाल्ने एक जातको रूख ।
 २. झाडी; जङ्गल ।
 शुण्ड-ना० [सं० शुण्ट] जमात; समूह; दल ।
 शुत-ना० [शुत्तो] समूह; जमात ।
 शुत्तिइनु-अ० क्रि० [शुत्ति+इ+नु] शुत्तो परिनु; ('शुत्तिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 शुत्तिनु-अ० क्रि० [शुत्तो+इ+नु] १. शुत्तो पर्नु; शुत्ता
 लाग्नु । २. शुम्भनु; जम्मा हुनु । ३. हाँगासमेत लच्छने
 गरी प्रशस्त फलहरू लाग्नु ।
 शुत्ती-ना० [शुत्ति] कुनै कुराको आशा गरी कसैकहाँ बार-
 बार धाउनु; चाकडीमा जानु ।
 शुत्तो-ना० [सं० यूथ] एकै जातका धेरै वस्तुहरू एकै सूत्रमा
 शुन्डिएको समूह; शुप्पो; गुच्छो ।
 शुत्त्याइ-ना० [शुत्त्याउ+आइ] शुत्त्याउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 शुत्त्याइ-ना० [शुत्ति+याइ] शुत्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 शुत्त्याइनु-स० क्रि० [शुत्त्याउ+इ+नु] शुत्तो लगाइनु;
 ('शुत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 शुत्त्याउनु-स० क्रि० [शुत्ति+याउ+नु] शुत्तो लगाउनु;
 शुप्पो पार्नु; ('शुत्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 शुत्तिइनु-अ० क्रि० [शुत्ति+इ+नु] शूत्रो होइनु; ('शुत्तिनु'-
 को० भा० क्रि०) ।

शुत्तिनु-अ० क्रि० [शुत्तो+इ+नु] शूत्रो हुनु; थोत्तिनु;
 फाट्नु; जीर्ण हुनु ।
 शुत्त्रे-वि० [शुत्तो+ए] १. शूत्रो लुगा लाउने; थाङ्गने ।
 २. गरीब; निर्धन । ३. तुच्छ; नीच ।
 शुत्त्रे-शाम्ने-वि० [शुत्त्रे+शाम्ने] १. शूत्रा लुगा लाउने; थाङ्गने;
 शुम्ने-शाम्ने । २. गरीब; कङ्काल ।
 शुत्त्रो-वि० [प्रा० जज्जर] १. चित्तो; थोत्रो; चिथरो;
 थाङ्गनो । २. तुच्छ; नीच । (ना०) ३. चित्ता परेको
 कपडा । ४. कसैलाई हियाएर बोल्ने शब्द ।
 शुत्त्रो-मुत्त्रो-वि० [शुत्त्रो+मुत्त्रो (फाँ०)] शूत्रो; जीर्ण-शीर्ण
 (कपडा, आदि) ।
 शुत्त्र्याइ-ना० [शुत्ति+याइ] शुत्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 शुत्त्र्याइ-ना० [शुत्त्र्याउ+याइ] शुत्त्र्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 शुत्त्र्याइनु-स० क्रि० [शुत्त्र्याउ+इ+नु] शूत्रो पारिनु;
 ('शुत्त्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 शुत्त्र्याउनु-स० क्रि० [शुत्ति+याउ+नु] शूत्रो पार्नु; थोत्त्र्या-
 उनु; फटाउनु; ('शुत्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 शुन्डिइनु-अ० क्रि० [शुन्डि+इ+नु] लट्किनु; ('शुन्डिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 शुन्डिनु-अ० क्रि० [प्रा० शुल्ल+इ+नु] १. भई नछुने
 गरी मास्तिरका आधारमा अडिनु; लट्कनु । २. झोलिनु;
 लच्छनु । ३. घाँटीमा डोरीको पाँसो लाएर मर्नु । ४.
 आशामा कुरेर बस्नु । ५. स्थगित रहनु (कुनै काम) ।
 शुन्ड्याइ-ना० [शुन्डि+याइ] शुन्डिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 शुन्ड्याइ-ना० [शुन्ड्याउ+आइ] शुन्ड्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 शुन्ड्याइनु-स० क्रि० [शुन्ड्याउ+इ+नु] लट्काइनु;
 ('शुन्ड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 शुन्ड्याउनु-स० क्रि० [शुन्डि+याउ+नु] १. शुन्डिने पार्नु;
 लट्काउनु । २. घाँटीमा पासो लगाएर मर्नु । ३. कसैलाई
 कुनै किसिमको आशामा अल्झाएर राख्नु । ४. कुनै काम
 गर्नमा विलम्ब गर्नु ।
 शुपडो-ना० [प्रा० शुम्पडा] शुप्रो; छाप्रो ।
 शुपुक्क-क्रि० यो० [शपक्क] कपडा, कागत आदिले छोप्ने
 किसिम ।
 शुप्प-क्रि० यो० [शुप्पो] धेरै फल-फूल वा प्राणीहरू एकै
 ठाउँमा जम्मा भएर रहने किसिम; गुचमुच्च ।
 शुप्पिइनु-अ० क्रि० [शुप्पि+इ+नु] शुप्पा-शुप्पा परिनु;
 ('शुप्पिनु'-को भा० क्रि०) ।
 शुप्पिनु-अ० क्रि० [शुप्पो+इ+नु] शुप्पा-शुप्पा पर्नु; लटरम्म
 हुनु (फल, फूल आदि) ।
 शुप्पो-ना० [शुत्तो] फल वा फूलहरूको गुच्छो; शप्पो; शूत्तो ।
 शुप्प्याइ-ना० [शुप्पि+याइ] शुप्पिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुप्प्याइनु-झुलाइ

झुप्प्याइनु-स० क्रि० [झुप्प्याउ+इ+नु] झुप्पा-झुप्पा पारिनु;
(‘झुप्प्याउनु’-को क० क्रि०) ।
झुप्प्याउनु-स० क्रि० [झुप्पि+याउ+नु] झुप्पा-झुप्पा पारुनु;
(‘झुप्पिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
झुप्रो-ना० [झुप्रो+ई] सानो झुप्रो; सानो छाप्रो ।
झुप्रो-ना० [झुपडी] झुपडी; छाप्रो ।
झुमाइ-ना० [झुम्+आइ] झुम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
झुमाइनु-स० क्रि० [झुमाउ+इ+नु] झुम्न लाइनु; (‘झुमा-
उनु’-को क० क्रि०) ।
झुमाउनु-स० क्रि० [झुम्+आउ+नु] झुम्न लाउनु; (‘झुम्नु’-
को प्रे० क्रि०) ।
झुमिनु-अ० क्रि० [झुम्+इ+नु] लठ्ठ परिनु; (‘झुम्नु’-
को भा० क्रि०) ।
झुम्को-ना० [सं० झम्प] हुलाकीले छमछम बजाउँदै लिएर
हिँड्ने भालासहितको घुंगुराको झुम्पो ।
झुम्को-ना० [झम्को] झम्को ।
झुम्नु-अ० क्रि० [झम्प] १. मादक पदार्थ लागेर लठ्ठ पर्नु;
झुलनु । २. सङ्गीत, साहित्य आदिका रसमा मत्त हुनु ।
३. उड्नु ।
झुम्प-क्रि० यो० [सं० झम्प] १. मादक पदार्थ लागेर लठ्ठ पर्ने
किसिम; लठ्ठिने किसिम । २. उड लाग्ने किसिम; निद्राले
छोप्ने किसिम । ३. एकै ठाउँमा गुचमुच्च परेर बस्ने किसिम;
झुम्पिने किसिम ।
झुम्पिनु-अ० क्रि० [झुम्पि+इ+नु] एकै ठाउँमा गुचमुच्च
परिनु; (‘झुम्पिनु’-को भा० क्रि०) ।
झुम्पिनु-अ० क्रि० [झुम्पि+इ+नु] १. धेरै जना एकै ठाउँमा
गुचमुच्च पर्नु; झुत्तिनु । २. भीड लाग्नु । ३. एकत्रित
हुनु; जम्मा हुनु ।
झुम्प्याइ-ना० [झुम्पि+याइ] झुम्पिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
झुम्प्याइनु-स० क्रि० [झुम्प्याउ+इ+नु] गुचमुच्च पारिनु;
(‘झुम्प्याउनु’-को क० क्रि०) ।
झुम्प्याउनु-स० क्रि० [झुम्पि+याउ+नु] झुम्पिने पारुनु;
(‘झुम्पिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
झुम्पिनु-अ० क्रि० [झुम्पि+इ+नु] झुम्पि होइनु; (‘झुम्पिनु’-
को भा० क्रि०) ।
झुम्पिनु-अ० क्रि० [झुम्पि+इ+नु] १. झुम्पि हुनु; जीर्ण हुनु ।
२. जुम्सो हुनु; जुम्पिनु ।
झुम्पे-वि० [झुम्पे+ए] झुम्पे ।
झुम्पे-झाप्पे-वि० [झुम्पे+झुम्पे] झुम्पे-झाप्पे ।
झुम्पे-ना० [ने०] १. कपडाको सानो-तिनो टुक्रो; झुम्पे
कपडा; चिल्यो । (वि०) २. जुम्सो; जुम्प्याहा ।
झुम्प्याइ-ना० [झुम्पि+याइ] झुम्पिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
झुम्प्याइ-ना० [झुम्प्याउ+आइ] झुम्प्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

झुम्प्याइनु-स० क्रि० [झुम्प्याउ+इ+नु] झुम्पि पारिनु;
(‘झुम्प्याउनु’-को क० क्रि०) ।
झुम्प्याउनु-स० क्रि० [झुम्पि+याउ+नु] झुम्पि पारुनु;
(‘झुम्पिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
झुरा-ना० [प्रा० झूर] जिलेशी, सेल आदि पकाउँदा चुहेर
बनेका साना-तिना टुक्रा-टाक्री ।
झुराइ-ना० [झुराउ+आइ] झुराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
झुराइनु-स० क्रि० [झुराउ+इ+नु] चाहना गरिनु; (‘झुरा-
उनु’-को क० क्रि०) ।
झुराउनु-स० क्रि० [ने०] १. खूब चाहना गर्नु; रुचाउनु ।
२. प्रशंसा गर्नु; गुण गाउनु; सहाउनु ।
झुरा-झुरी-ना० [झुरा+झुरी (फाँ०)] साना-ठूला झुरा-
हरूको समूह; झुरा-मुरा ।
झुरा-मुरा-ना० [झुरा+मुरा (फाँ०)] १. काठका साना-
तिना टुक्रा-टाक्री । २. रोटी पकाउँदा निस्केका साना टुक्रा-
टाक्री । ३. झुरा-झुरी ।
झुरिनु-अ० क्रि० [झुरि+इ+नु] ज्यादा सुकिनु; (‘झुरिनु’-
को भा० क्रि०) ।
झुरिनु-अ० क्रि० [झुरो+इ+नु] १. ज्यादा सुक्नु; खरिनु ।
२. हल्का छुवाइले पनि धूलो हुने हुनु; झुरम-झुरम फुट्ने हुनु ।
झुरम-झुरम-क्रि० यो० [अनु०] ज्यादा सुकेको वस्तु माइँदा
वा खरिएको वस्तु खाँदा शब्द आउने किसिम; झुरिने
किसिम ।
झुरमुरु-क्रि० यो० [अनु०] खूब सुक्ने किसिम; खरिने
किसिम ।
झुरम्म-क्रि० यो० [ने०] ज्यादा सुक्ने किसिम; खरिने
किसिम; खड्गझङ्ग ।
झुरो-वि० [झुरा] खूब सुकेको; खरो भएको; झुरिएको ।
झुरो-मुरो-ना० [झुरो+मुरो (फाँ०)] खूब सुकेको वस्तु;
झ्यास-झुस ।
झुरो-ना० [झुरा] सानो-तिनो टुक्रो; टुक्रा-टाक्री; झुरो ।
झुर्याइ-ना० [झुर्याउ+आइ] झुर्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
झुर्याइ-ना० [झुरि+आइ] झुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
झुर्याइनु-स० क्रि० [झुर्याउ+इ+नु] झुरिने गरी सुका-
इनु; (‘झुर्याउनु’-को क० क्रि०) ।
झुर्याउनु-स० क्रि० [झुरि+याउ+नु] झुरिने गरी सुका-
उनु; ख-याउनु; (‘झुरिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
झुर-क्रि० यो० [अनु०] १. ज्यादा खरिएको वस्तु धुल्याउँदा
शब्द आउने किसिम; झुरम्म । २. ज्यादा सुकेका पात-
पतिझर, बारूद आदिमा आगो लाग्दा शब्द आउने
किसिम ।
झुलना-ना० [प्रा० झुलण] १. वैष्णवहरूले आफ्ना देवतालाई
झुलाउने सिंहासन; झुल्ने पलङ्ग । २. पीड । ३. कोक्रो ।
झुलाइ-ना० [झुल्+आइ] झुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुलाइ-ना० [झुलाउ+आइ] झुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुलाइनु-स० क्रि० [झुलाउ+इ+नु] कसैलाई आशामा बार-बार आउने पारिनु; ('झुलाउनु'-को क० क्रि०) ।

झुलाउनु-स० क्रि० [झुल्+आउ+नु] १. कुनै आशामा कसैलाई बार-बार आउने पार्नु । २. झुलना हल्लाउनु; पीड खेलाउनु; ('झुल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

झुलिनु-अ० क्रि० [झुल्+इ+नु] लट्किनु; ('झुल्नु'-को भा० क्रि०) ।

झुलुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. झल्कने वा बल्ने किसिम; झिलिक्क । २. एकै पल्टमात्र देखिने किसिम; झलक्क ।

झुलुवा-वि० [झुल्+उवा] झुलिरहने स्वभावको; झुलने बानी परेको ।

झुले-वि० [झुल्+ए] झुलिरहने स्वभावको; झुम्ने ।

झुले-वि० [भाले] झालेमाले; टाटे-पाङ्ग्रे (पशु) ।

झुलो-ना० [झुरो] चकमक र दर्शन-ढुङ्गा घोटेर सल्काउने केराका सुप्लाको भूवा, नेपाली कागत आदि ।

झुल्कनु-अ० क्रि० [झुलुक्क+इ+नु] १. सूर्य उदाउनु; घाम लाग्नु । २. उज्यालो हुनु; प्रकाश आउनु । ३. बल्नु; सल्कनु । ४. अचानक देखापर्नु; झुलुक्क देखिनु ।

झुल्काइ-ना० [झुल्क+आइ] झुल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुल्काइ-ना० [झुल्काउ+आइ] झुल्काउने किसिम वा क्रिया; झुल्क्याइ ।

झुल्काइनु-स० क्रि० [झुल्काउ+इ+नु] झुल्कन लाइनु; ('झुल्काउनु'-को क० क्रि०) ।

झुल्काउनु-स० क्रि० [झुल्क+आउ+नु] १. आगो वा बत्ती बाल्नु; सल्काउनु; झुल्क्याउनु । २. देखापर्नु; ('झुल्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

झुल्किइनु-अ० क्रि० [झुल्कि+इ+नु] देखापरिनु; उदाइनु; ('झुल्किनु'-को भा० क्रि०) ।

झुल्किनु-अ० क्रि० [झुल्क+इ+नु] देखापर्नु; ('झुल्कनु'-को भा० क्रि०) ।

झुल्के-वि० [झुल्क+ए] भर्खर उदाएको; झुल्केको (घाम) ।

झुल्क्याइ ना० [झुल्कि+याइ] झुल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुल्क्याइ-ना० [झुल्क्याउ+आइ] झुल्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुल्क्याइनु-स० क्रि० [झुल्क्याउ+इ+नु] झुल्काउनु; ('झुल्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

झुल्क्याउनु-स० क्रि० [झुल्कि+याउ+नु] १. आगो वा बत्ती बाल्नु; सल्काउनु; झुल्काउनु । २. देखापर्नु; झुलुक्क मुख देखाउनु ।

झुल्नु-अ० क्रि० [प्रा० झुल्ल+नु] १. लट्कनु; झुन्डिनु । २. झुन्डिएर हल्लनु । ३. आफ्नो काम बन्ने आशाले कसैकहाँ बार-बार गइरहनु । ४. बेकाममा यता-उति हिँड्नु;

लरखराउनु । ५. उड्नु; निद्राले झप्प-झप्प हुनु । ६. नशाले लट्किनु; झुम्नु । ७. साहित्य, सङ्गीत आदिका रसमा मग्न हुनु ।

झुसिइनु-अ० क्रि० [झुसि+इ+नु] बढेर वा फुलेर झुसी होइनु; ('झुसिनु'-को भा० क्रि०) ।

झुसिनु-अ० क्रि० [झुसी+इ+नु] बढेर वा फुलेर झुसी हुनु; भाँडोभित्र हालेका वस्तुहरू बढेर विटभन्दा माथि उक्सनु ।

झुसिलो-वि० [झूस+इलो] झूस भएको; भूवादार ।

झुसिलो-वि० [झिसिलो] बढ्ता खाएर अपच हुँदा आउने दुर्गन्धी (डकार); झिसिलो ।

झुसिलकीरो-ना० [झुसिलो+कीरो] शरद्-कालमा हुने, जीउभरि झूसै-झूस हुने एक जातको लाम्चो कीरो ।

झुसी-ना० [झूस] मानु, पाथी वा अन्य कुनै भाँडोको विटभन्दा माथि अड्सेम्मको भराइ; विटभन्दा माथिको अग्लो भराइ ।

झुस्याइ-ना० [झुस्याउ+याइ] झुस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुस्याइ-ना० [झुसि+आइ] झुसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

झुस्याइनु-स० क्रि० [झुस्याउ+इ+नु] झुसी पारिनु; ('झुस्याउनु'-को क० क्रि०) ।

झुस्याउनु-स० क्रि० [झुसि+याउ+नु] झुसी पार्नु; अनाज-हरू भर्दा मानु, पाथी वा भाँडाका विटभन्दा अग्लो पार्नु; ('झुसिनु'-को क० क्रि०) ।

झुस्याहा-वि० [झूस+याहा] १. घेरै झूस भएको; झुसिलो । २. तुच्छ; नीच ।

झुस्स-क्रि० यो० [ने०] १. ठाडा-ठाडा भएर रौं उग्रने किसिम । २. खाता-पाता बढेर दुब्लो देखिने किसिम ।

झूट-वि० [प्रा० झुट्ट] १. झूटो; असत्य; मिथ्या । (ना०) २. असत्यता ।

झूट-मूट-वि० [झूट+मूट (फाँ०)] १. झूटो; मिथ्या; असत्य । (क्रि० यो०) २. विनाकारण; विनसिति; व्यर्थमा ।

झूटो-वि० [प्रा० झुट्ट] झूटो; मिथ्या; असत्य ।

झूट्याइ-ना० [झूटो+याइ] झूटो काम गर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; फट्याइ ।

झूठो-वि० [झूटो] झूटो ।

झूणि-ना० [सं०] १. एक जातको सुपारी । २. अमङ्गल-सूचक आकाश-वाणी ।

झूल-ना० [झुल्] १. लाम्खुट्टेबाट बच्नाका निमित्त बिछ्या-उनमाथिबाट टाँगिने, सिएको खोलजस्तो पर्दा । २. शोभाका निमित्त हात्तीका पिठ्यूमाथि हालिने, तलसम्म लत्रने सुन्दर कपडा ।

झूल-पटार-ना० [झूल+पटार] घोडाको काठी छोप्ने बाघका छाला आदिको छादन ।

झूस-ना० [सं० तुष] १. गहूँ, जी, घान आदिका टुप्पामा हुने मसिनु काँडा; जुंगा । २. बिस्ने, रौंजस्तो मसिनु

झूसे-झोराइन

भूवा। ३. दुसीको भूवा। ४. मसिनु रौं। (वि०)
 ५. तुच्छ; नीच।
 झूसे-वि० [झूस+ए] झूस भएको; झुसिलो; झुस्याहा।
 झूसे-करेलो-ना० [झूसे+करेलो] वोक्रामा नरम झूस हुने,
 तरकारी खाइने करेलाका जातको फल।
 झूसे-तिल-ना० [झूसे+तिल] पहेलो फूल फुल्ने, तेल निस्कने
 एक जातको झुसिलो तिल।
 झेल-ना० [प्रा० झमाल] नभएका कुरा सिद्ध गर्न खोज्नु;
 बखेडा; जाल।
 झेल-खेल-ना० [झेल+खेल] झेल-बखेडा; जाल-झेल।
 झेल-बखेडा-ना० [झेल+बखेडा] जाल-झेल।
 झेलम-ना० [सं० झम्पन] लडाईंमा जाँदा लगाइने फलामे
 जालीको लुगा।
 झेलाइ-ना० [झेल+आइ] सहने किसिम, क्रिया वा भाव;
 दुःख झेलने किसिम, क्रिया वा भाव।
 झेलाइनु-स० क्रि० [झेलाउ+इ+नु] झेलन लाइनु; ('झेला-
 उनु'-को क० क्रि०)।
 झेलाउनु-स० क्रि० [झेल्+आउ+नु] दुःख, सङ्कट आदि
 झेलन लाउनु; ('झेल्नु'-को क० क्रि०)।
 झेलाहा-वि० [झेल+आहा] झेल गर्ने; बखेडा गर्ने; झेली।
 झेलिनु-अ० क्रि० [झेलि+इ+नु] जेलिनु; जोल्टिनु;
 ('झेलिनु'-को भा० क्रि०)।
 झेलिनु-अ० क्रि० [जेलि+नु] १. जेलिनु; जोल्टिनु। २.
 अनेक किसिमका झन्झट लाग्नु; लन्ठा लाग्नु।
 झेलिनु-अ० क्रि० [झेल्+इ+नु] दुःख, सङ्कट आदि बेहोरिनु;
 ('झेल्नु'-को भा० क्रि०)।
 झेलिनु-स० क्रि० [झेल्+इ+नु] झेल गरिनु; ('झेल्नु'-को
 क० क्रि०)।
 झेली-वि० [झेल+ई] झेल गर्ने; झेलाहा।
 झेलु-अ० क्रि० [सं० झ्वेल+इ+नु] १. दुःख, सङ्कट आदि
 बेहोरिनु; सहनु। २. दुःख-जिलो गर्नु; दुःखसँग निर्वाह गर्नु।
 झेलु-स० क्रि० [झेल+नु] १. झेल गर्नु; बखेडा गर्नु।
 २. फिसोल्नु; झुलाउनु।
 झै-वि० [ने०] जस्तो; सदृश; तुल्य।
 झै-झगडा-ना० [(फाँ०) झै+झगडा] १. झगडा; कलह;
 झगडा-तगडा। २. मुद्दा-मामिला।
 झौँक-ना० [झोक्का] १. रीसको वेग; आवेग; उद्वेग।
 २. झोक्का; वेग।
 झौँकी-वि० [झौँक+ई] रिसाहा; क्रोधी।
 झौँज-ना० [प्रा० झंज] १. आफूलाई फाइदा नहुने र दिक्क-
 लाग्दो काम; झम्मार। २. सम्हालिनसक्नु लन्ठा।
 ३. नचाहिंदो झगडा।
 झोक-ना० [झौँक] झौँक।
 झोक-ना० [ने०] लुगा-फाटो झुन्ड्याउन टाँगिएको डोरी।
 झोकिइनु-अ० क्रि० [झोकि+इ+नु] रिसाइनु; जङ्गिइनु;

(‘झोकिनु’-को भा० क्रि०)।
 झोकिनु-अ० क्रि० [झोक+इ+नु] १. रिसाइनु; जङ्गिनु;
 जागनु। २. रिसाएर कराउनु; च्याँठिनु।
 झोकी-वि० [झौँकी] झौँकी।
 झोक्का-ना० [प्रा० झुज्ज] १. वेगसित आएको कुनै
 वस्तुले लाग्ने आघात; धक्का। २. वेग।
 झोक्काइनु-स० क्रि० [झोक्काउ+इ+नु] झोकिने पारिनु;
 ('झोक्काउनु'-को क० क्रि०)।
 झोक्काउनु-स० क्रि० [झोकि+याउ+नु] झोकिन लाउनु;
 जङ्ग्याउनु; ('झोकिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 झोक्राइ-ना० [झोक्रि+आइ] झोक्रिने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 झोक्राइनु-अ० क्रि० [झोक्राउ+इ+नु] झोक्रिइनु; ('झोक्रा-
 उनु'-को भा० क्रि०)।
 झोक्राउनु-अ० क्रि० [झोक्रि+आउ+नु] मनमा चिन्ता
 परेर शिर निहुराइरहनु; झोक्रिनु; घोट्लिनु।
 झोक्रिइनु-अ० क्रि० [झोक्रि+इ+नु] घोट्लिइनु; ('झोक्रिनु'-
 को भा० क्रि०)।
 झोक्रिनु-अ० क्रि० [झुक्] १. मनमा दुःख पर्दा वा रोगले
 ग्रस्त पर्दा शिर निहुराइरहनु; घोट्लिनु; झोक्राउनु। २.
 निन्याउरो मुख लाउनु; झ्याउरिनु।
 झोक्र्याइ-ना० [झोक्रि+याइ] झोक्रिने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 झोड-ना० [सं०] सुपारीको रूख।
 झोपडी-ना० [झुपडी] झुपडी।
 झोप्पिइनु-अ० क्रि० [झोप्पि+इ+नु] झुम्मिइनु; ('झोप्पिनु'-
 को भा० क्रि०)।
 झोप्पिनु-स० क्रि० [झुप्प+इ+नु] १. चारैतिरबाट झुम्मिनु।
 (अ० क्रि०) २. एकत्रित हुनु; थुप्रिनु। ३. झुप्पो परेर
 फल-फूल आदि लाग्नु।
 झोप्प्याइ-ना० [झोप्पि+याइ] झोप्पिने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 झोप्प्याइनु-स० क्रि० [झोप्प्याउ+इ+नु] झुम्म पारिनु;
 एकत्रित पारिनु; ('झोप्प्याउनु'-को क० क्रि०)।
 झोप्प्याउनु-स० क्रि० [झोप्पि+याउ+नु] एकत्रित पार्नु;
 ('झोप्पिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 झोर-ना० [ने०] जङ्गलका बीचको, औलो लाग्ने खोंच
 जग्गा।
 झोर-ना० [ने०] चामलको मसिनु पीठो दूधमा पकाई
 स्याउजस्तो बनाएको रोटी।
 झोरा-ना० [भार्] १. शिकारका निमित्त जङ्गली जन्तुहरूको
 खेदो। २. औल लाग्ने जङ्गल; झोर।
 झोराइ-ना० [झोर्+आइ] झोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 झोराइनु-स० क्रि० [झोराउ+इ+नु] एकै ठाउँमा जम्मा
 पारिनु; ('झोराउनु'-को क० क्रि०)।

झोराउनु-स० क्रि० [झोर्+आउ+नु] एकै ठाउँमा जम्मा पार्नु; ('झोर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 झोरिनु-स० क्रि० [झोर्+इ+नु] झोर्ने काम गरिनु; ('झोर्नु'-को क० क्रि०) ।
 झोर्नु-स० क्रि० [झोरा+नु] चारैतिरबाट घेरेर ल्याई एकै ठाउँमा जम्मा गर्नु ।
 झोल-ना० [सं० घोल] १. तिहुन-तरकारीको रस । २. पन्थालो वस्तु; तरल पदार्थ ।
 झोला-ना० [झोली] उझिन्डो लागेको कपडा आदिको थैलो ।
 झोलिइनु-अ० क्रि० [झोलि+इ+नु] लच्किनु; ('झोलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 झोलिनी-ना० [झुल्+इनी] १. मन नपर्दा पानीलाई हेलका साथ भनिने शब्द । २. मन नपर्दो झरी ।
 झोलिनु-अ० क्रि० [झोल्+इ+नु] १. लच्किनु; तुहिनु । २. झुन्डिनु; लट्किनु ।
 झोली-ना० [सं० झोलिक] उझिन्डो लागेको कपडा आदिको थैलो; सानो झोला ।
 झोलुङ्गे-ना० [झोलुङ्गो] १. लच्कने; हल्लने । २. झोलुङ्गो-जस्तो; झोलुङ्गो-सम्बन्धी ।
 झोलुङ्गो-ना० [झुल्] १. लच्कने वा हल्लने कुनै वस्तु (पुल आदि) । २. केटा-केटीलाई सुताउने एक किसिमको कोक्रो ।
 झोले-वि० [झोल+ए] झोल भएको; रसदार ।
 झोल्याइ-ना० [झोल्याउ+आइ] झोल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झोल्याइ-ना० [झोलि+आइ] झोलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झोल्याइनु-स० क्रि० [झोल्याउ+इ+नु] झोलिने पारिनु; ('झोल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 झोल्याउनु-स० क्रि० [झोलि+याउ+नु] झोलिने पार्नु; लच्कने गरी खुकुलो पार्नु; झोलुङ्गो जस्तो तुल्याउनु; ('झोलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 झोस-वि० [ने०] मन्द बुद्धिको; जुम्लो ।
 झोसाइ-ना० [झोस्+आइ] झोस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झोसाइनु-स० क्रि० [झोसाउ+इ+नु] झोस्न लाइनु; ('झोसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 झोसाउनु-स० क्रि० [झोस्+आउ+नु] झोस्न लाउनु; ('झोस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 झोसाहा-वि० [झोस्+आहा] १. पोलाहा । २. सल्कने पदार्थमा आगो, बत्ती आदि लगाउने; झोस्ने ।
 झोसिनु-अ० क्रि० [झोस्+इ+नु] १. बरि-परिबाट झुम्मिनु; झुत्तिनु । २. पोलिनु । ३. छोड्नु; ('झोस्नु'-को भा० क्रि०) ।
 झोस्नु-स० क्रि० [प्रा० झुञ्ज+नु] १. बल्ने पदार्थमा आगो, बत्ती आदि छुवाउनु; सल्काउनु । २. पोल गर्नु; उजूर गर्नु । ३. झगडा, युद्ध, मुद्दा आदिमा प्रविष्ट गराउनु ।
 झोस्याइ-ना० [झोसि+याइ] १. झोसिने किसिम, क्रिया वा

भाव । २. झोसाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झोवा-ना० [सं० हनुवा] १. मसिना पात र सल्लाका जस्ता फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल । (यसका साना र ठूला-दुइ जात छन् ।)
 झ्यँकाइ-ना० [झ्याँक्+आइ] झ्याँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झ्यँकाइ-ना० [झ्यँकाउ+आइ] झ्यँकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 झ्यँकाइनु-स० क्रि० [झ्यँकाउ+इ+नु] झ्याँक्न लाइनु; ('झ्यँकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 झ्यँकाउनु-स० क्रि० [झ्याँक्+आउ+नु] झ्याँक्न लाउनु; ('झ्याँक्नु'-को क० क्रि०) ।
 झ्याँकिनु-स० क्रि० [झ्याँक्+इ+नु] अँगालो हालिनु; गाँजिनु; ('झ्याँक्नु'-को क० क्रि०) ।
 झ्याँक्नु-स० क्रि० [सं० झम्पन+नु] १. गम्भिर अँगालो हाल्नु; गाँज्नु । २. बल-जफती गर्नु; जोर-जुलुम गर्नु । ३. धड-पकड गर्नु । ४. दबाउनु ।
 झ्याँक्ने-वि० [झ्याँक्+ए] १. अँगालो हाल्ने; गाँज्ने । (ना०) २. गाली गर्ने शब्द ।
 झ्याँगा-ना० [ने०] सानो जातको ठोजस्तो पकाउने भाँडो; कडा नलागेको ढिँडो ओडाल्ने भाँडो ।
 झ्याँपी-ना० [ने०] चिमे ।
 झ्याँकुटी-क्रि० यो० [ने०] १. दुइ जनाले दुइतिर समाती उचालेर लैजाने किसिम । २. परस्परमा आलो-पालो गरी पाखुरामा समाती झुन्ड्याएर खेल्ने केटा-केटीको एक खेल ।
 झ्याँ-झ्याँ-क्रि० यो० [अनु०] १. झ्याम्टा वज्ने किसिम । २. ठूलो स्वरले धेरै बाजा एक साथ वज्ने किसिम ।
 झ्याँयँ-ना० [अनु०] तातो घिउ-तेलमा तरकारी ओइरँदा शब्द आउने किसिम; झ्याँयँ ।
 झ्याँ-ना० [ने०] १. अपूर्व घटना; आकस्मिक प्रसङ्ग । २. अप्ठेरो अवस्था ।
 झ्याउँकीरी-ना० [झ्याउँ-झ्याउँ+कीरी] बेलुकीपख जङ्गलमा झ्याउँ-झ्याउँ शब्द गरी कराउने एक जातको कीरी; झिल्ली ।
 झ्याउँ-झ्याउँ-क्रि० यो० [अनु०] १. झ्याउँकीरी वास्ने किसिम । २. दिक्क लाग्ने गरी धेरै जना कराउने किसिम; क्याउँ-क्याउँ । (ना०) ३. धेरै मानिसले गरेको कर-कर । ४. असामीलाई साहृहरूले गर्ने धड-पकड ।
 झ्याउ-ना० [सं० झावुक] १. काठ, ढुङ्गा आदिमा उम्रने लहरे घाँस । २. पानीका सतहमा जम्ने रोजस्तो काइ; लेउ । ३. पानीभित्र उम्रने एक जातको घाँस । ४. धूपीका जस्ता पात हुने र बगरमा उम्रने एक किसिमको बोट । ५. विनसित्तिको लन्ठा; झ्याउलो ।
 झ्याउरिइनु-अ० क्रि० [झ्याउरि+इ+नु] झ्याउरो होइनु; ('झ्याउरिनु'-को भा० क्रि०) ।

इयाउरिनु-इवाई-पानी

इयाउरिनु-अ० क्रि० [इयाउरो+इ+नु] १. इयाउरो हुनु; निन्याउरो हुनु। २. झोक्रिनु; घोलिनु।
 इयाउरे-ना० [ने०] नेपाली लोक-गीतको एक लय वा छन्द।
 इयाउरे-वि० [इयाउरो+ए] इयाउरो; निन्याउरो; लूते-लाम्रो।
 इयाउरो-वि० [ने०] १. निन्याउरो; मलिन अनुहारको। २. दुब्लो; पातलो।
 इयाउलो-ना० [इयाउ] विनसित्तिको काम; झम्मार; झन्झट।
 इयाक-इयाक-ना० [ने०] करकर; इयाउँ-इयाउँ।
 इयाक-इयाक-क्रि० यो० [अनु०] इन्जिनहरू चल्दा शब्द आउने किसिम।
 इयाक्क-क्रि० यो० [ने०] दाही-जुंगा वा कपाल बढेर दुब्लो देखिने किसिम; झुस्स।
 इयाक्क-इयाक्क-क्रि० यो० [ने०] बखत-बखतमा; छिन-छिनमा; घरी-घरी।
 इयाङ-ना० [झांग] झांग।
 इयाङ-प्वाल-ना० [इयाङ+प्वाल] १. प्वालै-प्वाल परेको पुरानो चित्थो कपडा। २. अति पातलो कपडा।
 इयाङा-ना० [इयांगा] इयांगा।
 इयाप-इयाप-क्रि० यो० [सं० झम्प] १. लामा-लामा भएर रौं बढ्ने किसिम; धरौं रौं हुने किसिम। २. बार-बार बत्ती निम्ने किसिम। ३. निद्रा लाग्ने किसिम।
 इयापइयापी-क्रि० यो० [इयाप-इयाप+ई] बाक्ला र लामा-लामा रौं हुने किसिम; इयापइयाप्ती।
 इयापइयाप्ती-क्रि० यो० [इयाप-इयाप+ती] इयापइयापी; इयाप-इयाप।
 इयापुल्ले-वि० [इयापुल्लो+ए] इयापइयाप्ती रौं भएको; इयाप्ले।
 इयापुल्लो-ना० [ने०] इयापइयाप्ती भएको रौं; इयाप्ले।
 इयाप्प-क्रि० यो० [सं० झम्पन] १. बत्ती वा आगो सहसा निम्ने किसिम। २. छोप्ने किसिम; ढाक्ने किसिम। ३. निद्राले छोप्ने किसिम; इयाम्म।
 इयाप्ले-वि० [इयाप्लो+ए] इयाप्लो भएको; इयापुल्ले।
 इयाप्लो-ना० [इयाप्प] लक्रेका रौंको झुप्पो।
 इयाप्ल्याङ-इयाप्ल्याङ-क्रि० यो० [ने०] इयाप्लो हल्लने किसिम।
 इयास्टो-ना० [झास्टो] रौं, साग, धागो आदिको गुजुल्टो; झास्टो।
 इयास्टो-ना० [सं० झल्ली] थालजस्ता काँसका दुइ फलक जुधाएर बजाइने बाजा; इयाली।
 इयास्प्वाल-ना० [ने०] फलामे गल।
 इयाम्म-क्रि० यो० [सं० झम्पन] १. हांगा-बिगा वा फल-फूल धेरै लागी घनो हुने किसिम। २. छोप्ने किसिम; इयाप्प। ३. निद्राले छोप्ने किसिम; इयाप्प। ४. झम्पने

किसिम; एकाएक आक्रमण गर्ने किसिम। ५. अँगालो हाल्ने किसिम; ग्वाम्म।
 इयाम्मिनु-अ० क्रि० [इयाम्मि+इ+नु] झुम्मिनु; ('इयाम्मिनु'-को भा० क्रि०)।
 इयाम्मिनु-अ० क्रि० [इयाम्मि+इ+नु] १. झुम्मिनु; झुप्पिनु। २. हांगा-बिगाहरू फैलिएर घनो हुनु; झांगिनु; इयाम्म पर्नु।
 इयार-इयार-क्रि० यो० [अनु०] १. बार-बार पानी परि-रहने किसिम। २. पानीले भिजेको बत्ती सल्कँदा शब्द आउने किसिम।
 इयाइयारि-ना० [ने०] रातो चुच्चो हुने एक जातको चरो।
 इयार-क्रि० यो० [अनु०] १. पानी पर्दा शब्द आउने किसिम; इवार। २. सुकेका पराल, छ्वाली, स्याउला आदि बल्दा शब्द आउने किसिम।
 इयाल-ना० [नेवा०] हावाको आवत-जावत र प्रकाशका निम्ति घरका गाहामा बनाइने द्वार।
 इयालखान-ना० [जेलखाना] जेलखाना; कैदखाना; बन्दी-गृह।
 इयालखाना-ना० [जेलखाना] इयालखान।
 इयालखानियाँ-वि० [इयालखान+इयाँ] इयालखानमा परेको; कैद परेको; इयालखाने।
 इयालखाने-वि० [इयालखान+ए] १. इयालखानमा परेको; इयालखानियाँ। २. इयालखाना-सम्बन्धी।
 इयाली-ना० [सं० झल्ली] १. काँसका थालजस्ता दुइ फलक जुधाएर बजाइने एक किसिमको बाजा; इयाम्मो। २. त्यो बाजा बजाएर सुनाइने सरकारी उर्दी।
 इयाल्डुड्याई-ना० [ने०] दुइ-तीन जनाले कसैलाई घिच्छ्याएर ल्याउने किसिम; इयाईकुटी।
 इयास-ना० [ने०] झास।
 इयास-झूस-ना० [झास-झूस] झास-झूस।
 इयास-इयास-क्रि० यो० [इयास्स] १. कुनै ठाउँमा सोध-पूछ केही नगरी त्यसै पस्ने किसिम। २. जथाभावी रौं, झूस, घाँस आदि उम्रने किसिम।
 इयासइयासती-क्रि० यो० [इयास-इयास+ती] इयास-इयास।
 इयास्स-क्रि० यो० [ने०] १. दाही, जुंगा वा कपाल बढेर नराम्रो हुने किसिम; झुस्स। २. सुकेका घाँस, पराल आदिमा आगो लाग्ने किसिम; इयास्स। ३. एकाएक भेट हुने किसिम; इवाट्ट।
 इवाई-क्रि० यो० [अनु०] १. तताएका घिउ-तेलमा तरकारी ओइरँदा शब्द आउने किसिम; खूब तातो वस्तुमा पानी हाल्दा शब्द आउने किसिम। (ना०) २. सर्वस्व सिद्धिनु; समाप्ति। ३. नाश; विनाश।
 इवाई-पानी-ना० [इवाई+पानी] ज्वानु, सिँधे-नून, टिमुर आदि भित्र हाली पोलेका राता माटाका डल्लाले झानेको तातो पानी। (यो पानी रुघा-खोकी लागेकालाई खुवाइन्छ।)

इवाइँय-क्रि० यो० [अनु०] खूब तातो वस्तुमा चिसो तरल पदार्थ पर्दा शब्द आउने किसिम; तातेको तेल-घिउमा तरकारी ओइरँदा शब्द आउने किसिम; इवाइँ।
 इवाट्ट-क्रि० यो० [ने०] १. कुनै काम एकाएक हुने किसिम; अचानक कुनै घटना हुने किसिम। २. तुरुन्त; झट्ट; उत्तिखेरै।
 इवाप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. सहसा छोप्ने किसिम; एकाएक ढाक्ने किसिम। २. बत्ती, आगो आदि निभाउने किसिम।
 इवाम्म-क्रि० यो० [सं० झम्प] १. पानी वा आगामा

हामफाल्ने किसिम; इवाम्ल्याङ्ङ। २. आइलाग्ने वा जाइलाग्ने किसिम; आक्रमण गर्ने किसिम।
 इवाम्ल्याङ्ङ-क्रि० यो० [इवाम्म] पानीमा हामफाल्ने किसिम; इवाम्म।
 इवार-क्रि० यो० [अनु०] सुकेका घाँस, पराल आदिमा आगो लाग्दा शब्द आउने किसिम; इयार।
 इवाला-ना० [सं० ज्वाला] जीउभित्र हुने एक किसिमको पीडा; सोला; ज्वाला।
 इवास्स-क्रि० यो० [अनु०] १. झोस्ने किसिम; इयास्स। २. छुने किसिम; छ्वास्स।

अ

अ-देवनागरी वर्ण-मालाको दशौँ व्यञ्जन-वर्ण; च-वर्गको अन्तिम वर्ण। यसको उच्चारण नासिका-स्थानबाट हुन्छ। अकार-ना० [सं०] 'अ'-अक्षर; तालु-स्थानी अनुनासिक वर्ण।

ट

ट-देवनागरी वर्ण-मालाको एघारौँ व्यञ्जन-वर्ण। ट-वर्गको प्रथम वर्ण। यसको उच्चारण मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ।
 टँकाइ-ना० [टाँक्+आइ] टाँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 टँकाइनु-सं० क्रि० [टँकाउ+आइ+नु] टाँक्न लाइनु; ('टँकाउनु'-को क० क्रि०)।
 टँकाउनु-सं० क्रि० [टाँक्+आउ+नु] टाँक्न लाउनु; ('टाँक्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 टँगरो-वि० [ने०] १. पातलो र अग्लो; टङ्गुरङ्गुर परेको; टङ्गुरे। (ना०) २. पातलो झोल; सड्गुरे झोल।
 टँगाइ-ना० [टाँग्+आइ] टाँग्ने किसिम, क्रिया वा भाव, टँगाइ।
 टँगाइ-ना० [टाँग्+आइ] टाँग्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 टँगाइनु-सं० क्रि० [टँगाउ+आइ+नु] टाँगिने काम गराइनु; ('टँगाउनु'-को क० क्रि०)।
 टँगाइनु-सं० क्रि० [टँगाउ+आइ+नु] झुन्ड्याउन लाइनु; ('टँगाउनु'-को क० क्रि०)।
 टँगाउनु-सं० क्रि० [टाँग्+आउ+नु] टाँक्ने काम गराउनु; ('टाँग्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 टँगाउनु-सं० क्रि० [टाँग्+आउ+नु] झुन्ड्याउनु लगाउनु; ('टाँग्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 टँसाइ-ना० [टाँस्+आइ] टाँस्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 टँसाइनु-सं० क्रि० [टँसाउ+आइ+नु] टाँस्न लाइनु; ('टँसाउनु'-को क० क्रि०)।
 टँसाउनु-सं० क्रि० [टाँस्+आउ+नु] टाँस्न लाउनु; ('टाँस्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 टक-ना० [टलक] १. सूर्य वा बत्तीको प्रकाश पानी, ऐना वा अरु टलकदार वस्तुमा परेर फर्की अन्यत्र परेको उज्यालो;

प्रतिबिम्ब। २. आँखा झिम्म नगरीकनको हेराइ; स्थिर दृष्टि।
 टक-ना० [सं० टङ्क] १. रुपियाँ-पैसामा लगाइएको सरकारी छाप; मुद्रामा लगाइएको सरकारी चिह्न। २. मुद्रा; सिक्का।
 टकटका-वि० [टकटकि] धन-सम्पत्ति र जहान-परिवार केही नभएको; एकलो; टकटके।
 टकटकापुर-वि० [टक] बिलकुल सेतो; स्वच्छ; सफा।
 टकटकापुर-ना० [टकटकि] बिलकुल नहुनु; केही पनि नहुनु; अभाव; शून्यता।
 टकटका-राँड-ना० [टकटका+राँड] छोरा-छोरी नभएको; निःसन्तान विधवा।
 टकटकिइनु-अ० क्रि० [टकटकि+इ+नु] बिलकुल सिद्धिइनु; ('टकटकिनु'-को भा० क्रि०)।
 टकटकिनु-अ० क्रि० [ने०] १. बिलकुल सिद्धिनु; कति पनि बाँकी नरही सकिनु। २. टाट उल्टिनु। ३. धूलो, कसिझर वा पानी झर्नु; झार-झुर हुनु। ४. पन्छिनु; फटफटिनु।
 टकटकी-क्रि० यो० [टक+टक] एक टक आएर हेर्ने किसिम; स्थिर दृष्टिले हेर्ने किसिम।
 टकटके-वि० [टकटकि+ए] १. आफ्नो उत्तरदायित्व वहन नगर्ने; टकटकिने। २. टकटका।
 टकटके-राँड-ना० [टकटके+राँड] टकटका-राँड।
 टकटक्याइ-ना० [टकटकि+याइ] टकटकिने किसिम, क्रिया वा भाव; टकटक्याहट।
 टकटक्याइ-ना० [टकटक्याउ+आइ] टकटक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 टकटक्याइनु-सं० क्रि० [टकटक्याउ+इ+नु] भएभएको

टकटक्याउनु-टट्टाउनु

सिद्ध्याउनु; ('टकटक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 टकटक्याउनु-स० क्रि० [टकटकि+याउ+नु] १. धूलो, कसिंगर वा पानी फट्कारेर झार्नु; झट्कार्नु । २. भएभरको सम्पत्ति सिद्ध्याउनु; सिरी-खुरी पार्नु; ('टकटकिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 टकटक्याहट-ना० [टकटकि+याहट] टकटकिने किसिम, क्रिया वा भाव; टकटक्याइ ।
 टकमरी-ना० [टक+मार्] टक मार्ने काम; मुद्रा बनाउने काम ।
 टकराइ-ना० [टकराउ+आइ] टकराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टकराइनु-अ० क्रि० [टकराउ+इ+नु] परस्परमा ठक्कर खाइनु; ('टकराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 टकराउनु-अ० क्रि० [प्रा० टक्कर+आउ+नु] परस्पर जुध्नु; ठक्कर खानु; ठोकिनु ।
 टकसार-ना० [सं० टङ्कक-शाला] रुपियाँ-पैसाहरू बनाउने अड्डा; मुद्रा तयार गर्ने कारखाना; टङ्कक-शाला ।
 टका-ना० [टक] १. रुपियाँ-पैसा; सिक्का; मुद्रा । २. दुइ पैसाको समूह ।
 टकाटक-ना० [टकटकि] खाँचो; गर्ज; हर्जा ।
 टकार-ना० [सं०] 'ट'-अक्षर; 'ट'-वर्णको प्रथम अक्षर ।
 टकेर्नु-ना० [ने०] थाक्ने बेला भएको गाई-वस्तु; वकेर्नु हुनु-भन्दा पछिल्लो अवस्थाको पशु ।
 टक्क-क्रि० यो० [ने०] एक्कासि अड्ने किसिम; एकाएक रोकिने किसिम; ठप्प ।
 टक्कर-ना० [टक] रत्नहरूको जडान गर्दा तिनको आभा बढाउनाका निमित्त तलतिर राखिने टलकदार धातुको पातलो पत्र ।
 टक्कर-ना० [सं० तगर] १. नरम सेता सुगन्धी फूल फुल्ने, दूध निस्कने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल ।
 टक्कर-ना० [ने०] गहुँको मैदा रगेडर बनाइएको लेसाइलो पदार्थ । (टीका, छाप आदि लाउँदा यसको प्रयोग गरिन्छ ।)
 टक्कर-ना० [प्रा०] १. ठक्कर; धक्का । २. दाँजो; प्रति-द्वन्द्विता; प्रतिस्पर्धा ।
 टक्का-ना० [टका] टका ।
 टक्कक-क्रि० यो० [ने०] १. ठाडो भएर अड्ने किसिम; टुक्कक । २. यता-उति नछुने गरी राख्ने वा रहने किसिम ।
 टकिइनु-अ० क्रि० [टकि+इ+नु] टक्कक परेर रहिनु; ('टकिनु'-को भा० क्रि०) ।
 टकिनु-अ० क्रि० [टक्कक+इ+नु] टक्कक परेर रहनु; छुट्टै रहनु ।
 टक्काइ-ना० [टक्काउ+आइ] टक्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टक्काइनु-स० क्रि० [टक्काउ+इ+नु] सम्मानपूर्वक दिइनु; ('टक्काउनु'-को क० क्रि०) ।

टक्काउनु-स० क्रि० [टकि+याउ+नु] १. सम्मानपूर्वक दिनु; चढाउनु; समर्पण गर्नु । २. टक्कक पारेर राख्नु; ('टकिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 टगर-ना० [सं० तगर] टक्कर बोट ।
 टङ्क-ना० [सं०] १. ढुङ्गा काट्ने छिनु । २. बन्चरो । ३. तलवार । ४. चार भासाको तौल । ५. स्वाग । ६. सिक्का ।
 टङ्कक-ना० [सं०] १. चाँदीको सिक्का; मुद्रा । २. छिनु ।
 टङ्कक-शाला-ना० [सं०] टकसार ।
 टङ्कण-ना० [सं०] १. स्वाग । २. रसायन लाउनु । ३. धातुका पातामा नाउँ वा बुट्टाहरू खोप्ने काम ।
 टङ्कण-क्षार-ना० [सं०] स्वाग ।
 टङ्कन-ना० [सं०] टङ्कण ।
 टङ्कुर-ना० [ने०] १. एकनास; एकै किसिम । २. धाक; रवाफ ।
 टङ्कुर-ना० [सं०] १. धनुको ताँदो खिचेर छोड्दा आउने शब्द । २. धातुमा ठक्कर लाग्दा आउने शब्द । ३. प्रसिद्धि । ४. टक्कर; दाँजो; बराबरी ।
 टङ्कुरी-ना० [सं०] १. बड्बिहीँ वृक्ष । (वि०) २. टङ्कुर गर्ने ।
 टङ्कुरा-ना० [सं०] ढुङ्गा आदि काट्ने छिनु ।
 टङ्कुरी-ना० [अं० टङ्कुर] पानी, तेल आदि राख्ने वाकसका आकारको फलामे भाँडो ।
 टङ्कुर-ना० [सं०] १. टाँग; खुट्टा । २. स्वाग । ३. बन्चरो । ४. चार भासाको तौल; टङ्कुर ।
 टङ्कण-ना० [सं०] स्वाग ।
 टङ्कुरी-वि० [टङ्कुरो] टङ्कुरो ।
 टङ्कुरे-वि० [ने०] पातलो, सडलो (झोल) ।
 टङ्कुरङ्कुर-क्रि० यो० [ने०] १. ढुब्लो र अग्लो हुने किसिम । २. पातलो र सडलो हुने किसिम (झोल) ।
 टट्टो-वि० [टङ्कुरो] १. ढुब्लो र अग्लो; टङ्कुरो । २. टट्टो मिजासको; ठर्रो ।
 टट्टो-ना० [सं० टुण्टुक] तरवारका आकारका कोसा र घण्टका आकारको फूल फुल्ने बोट । (यसको फूल सुकाएर औलिया ज्वर आएकालाई खुवाइन्छ ।)
 टट्टारो-ना० [टक] खुलस्त; स्पष्ट ।
 टट्टनी-ना० [सं०] माउसुली ।
 टट्टरी-ना० [सं०] १. ठट्टा; दिल्लगी । २. झटो कुरा । ३. एक किसिमको ढोल ।
 टट्टाइ-ना० [टट्टाउ+आइ] टट्टाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टट्टाइनु-अ० क्रि० [टट्टाउ+इ+नु] चह्याइनु; ('टट्टाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 टट्टाउनु-अ० क्रि० [ने०] १. घाउ-खटिराहरूमा कडा वस्तु पर्दा चर्को किसिमले दुख्नु; चह्याउनु; भवाउनु । २. उराठ लाग्नु; बस्न वा रहन मन नहुनु । ३. भोक, प्यास, गर्मी आदिले पीडित हुनु; टट्टिनु ।

टट्टिइनु-अ० क्रि० [टट्टि+इ+नु] भोक, प्यास, गर्मी आदिले पीडित होइनु; ('टट्टिनु'-को भा० क्रि०) ।

टट्टिनु-अ० क्रि० [टट्टाउ+इ+नु] भोक, प्यास गर्मी आदिले पीडित हुनु; टट्टाउनु ।

टट्टी-ना० [सं० तटी] १. बाँस, नर्कट आदिले बनाइएको पर्दा; बार । २. पाइखाना; चर्पी ।

टट्टी-वि० [टाट] साह्रै ठुल्लो; हाड-छालामात्र बाँकी रहेको; हल्लन-टाट ।

टट्टू-ना० [सं० टड्क्] सानो कदको घोडा; टाँगन घोडा ।

टट्टू-वि० [टट्टी] साह्रै ठुल्लो; टट्टी ।

टट्ट्याइ-ना० [टट्टि+याइ] टट्ट्याउने किसिम; क्रिया वा भाव ।

टट्ट्याइ-ना० [टट्ट्याउ+आइ] टट्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; टट्टाइ ।

टट्ट्याइनु-स० क्रि० [टट्ट्याउ+इ+नु] भोक, प्यास, गर्मी आदिले सताइनु; ('टट्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

टट्ट्याउनु-स० क्रि० [टट्टि+याउ+नु] भोक, प्यास, गर्मी आदिले सताउनु; ('टट्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

टठ-ना० [सं० धृष] १. शेखी; घमन्ड; अभिमान । २. झगडा ।

टठमराइ-ना० [टठमराउ+आइ] टठमराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टठमराइनु-अ० क्रि० [टठमराउ+इ+नु] टाठो होइनु; ('टठमराउनु'-को भा० क्रि०) ।

टठमराउनु-अ० क्रि० [टाठो+आउ+नु] १. काम-कुरोमा अगि सर्नु; टाठो हुनु; तम्सिनु । २. तरखराउनु; तयार हुनु ।

टठिलो-वि० [टाठो+इलो] १. मोटो-घाटो; हृष्ट-पुष्ट । २. चलाक; चतुर; टाठो ।

टठी-वि० [टठ+ई] टठ गर्ने; शेखीवाल ।

टठ्याइ-ना० [टाठो+याइ] टाठो हुने किसिम वा भाव ।

टट्कारो-ना० [टट्कारो] टट्कारो ।

टन-ना० [अं०] करीब अट्ठाईस मनको तौल ।

टन-वि० [ने०] १. नशाले लट्टिएको; नशाले चूर भएको; लागू लागेको । २. भरिभराउ; टन्न ।

टनक-टनक-क्रि० यो० [ने०] घाउ-खटिरामा पीप भरिँदा वा अरु कुनै कारणले दुख्ने किसिम; टनक्क-टनक्क ।

टनक्क-क्रि० यो० [ने०] १. घाउ-खटिराहरूमा पीप भरिएर दुख्ने किसिम; टन्कने किसिम । २. वायुका विकारले शरीर-भित्र दुख्ने किसिम । ३. डोरीले कसेर बाँध्ने किसिम ।

टनटन-क्रि० यो० [अनु०] घण्टहरू बज्ने किसिम; टचाङ-टचाङ ।

टनटन-ना० [टन्टा] व्यर्थको धम्की; बिनसित्तिको कचकच ।

टनटन-क्रि० यो० [ने०] १. घाउ-खटिराहरू टन्केर दुख्ने किसिम । २. फूँतसाथ हिँड्ने किसिम; टमटम । ३. कसेर बाँध्ने किसिम ।

टनटनती-क्रि० यो० [टनटन+ती] १. घाउ-खटिराहरू

दुख्ने किसिम; बलक-बलक । २. कसैलाई टेर-पुच्छर नलाई हिँड्ने किसिम; पटापट । ३. बलियो गरी बाँध्ने किसिम; टनटनी ।

टनटनी-क्रि० यो० [टनटन+ई] १. घाउ-खटिरामा पीप भरिँदा नराम्रोसँग दुख्ने किसिम; बलक-बलक । २. कसेर बाँध्ने किसिम; टनटनती । ३. कसैलाई टेर-पुच्छर नलाई हिँड्ने किसिम; टनटन ।

टनाटन-क्रि० यो० [टन्न+टन्न] खाँदिएर भरिने किसिम; अटाई-नअटाई रहने किसिम; टमाटम ।

टनेल-ना० [अं०] सुरुङ्ग; पहाडभित्र-भित्रै बनाइएको वाटो ।

टन्कनु-अ० क्रि० [टनटन] १. घाउ-खटिराहरू खूबसित दुख्नु; बल्कनु; भवाउनु । २. कसिनु; बेसरी तानिनु ।

टन्काइ-ना० [टन्काउ+आइ] टन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टन्काइ-ना० [टन्क+आइ] टन्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टन्काइनु-स० क्रि० [टन्काउ+इ+नु] कसेर बाँधिनु; ('टन्काउनु'-को क० क्रि०) ।

टन्काउनु-स० क्रि० [टन्क+आउ+नु] कसेर बाँध्नु; मस्काउनु; ('टन्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

टन्किइनु-अ० क्रि० [टन्कि+इ+नु] भवाउनु; ('टन्किनु'-को भा० क्रि०) ।

टन्किनु-अ० क्रि० [टन्क+इ+नु] १. टन्कनु । २. खूबसित दुख्नु; भवाउनु; ('टन्कनु'-को भा० क्रि०) ।

टन्ट-कपाले-वि० [टन्टा+कपाल] नचाहिँदो टन्टा बोकेर हिँड्ने; अर्काको दुःख आफ्ना कपालमा थापेर हिँड्ने ।

टन्टलापुर-ना० [टनटन+पुर्पुरो] ज्यादा चर्को; प्रचण्ड (घाम) ।

टन्टा-ना० [सं० ट्वल] १. झोंज; झमेला । २. नचाहिँदो कामको बोझ ।

टन्न-क्रि० यो० [ने०] १. भरिभराउ हुने किसिम; टनाटन हुने किसिम । २. अघाउने किसिम; गलगिज्ज । ३. घण्टा आदिमा आघात लागेर बज्ने किसिम । ४. रक्सी आदि मादक पदार्थले चूर हुने किसिम ।

टप-ना० [अं० टप] कानका लोतीमा लाउने एक किसिमको सानो गहना ।

टप-ना० [अं० टाप] बग्गी, तामदान आदिको ढाल्न, उठाउन हुने छत ।

टप-ना० [अं० टप] साइकल, सन-साइकल, बग्गी आदिका पाङ्ग्रामाथि जडिने ढकनी ।

टपवक्क-क्रि० यो० [ने०] १. झट्ट टिप्ने किसिम; टप्काउने किसिम । २. थोपो चुहुने किसिम; टप्प । ३. टाँसिने किसिम ।

टपटप-क्रि० यो० [ने०] १. थोपा-थोपा गरी चुहुने किसिम; तपतप । २. धमाधम टिप्ने किसिम ।

टपटपी-क्रि० यो० [टपटप+ई] १. धमाधम टिप्ने किसिम; टपटप । २. थोपा-थोपा गरी चुहुने किसिम; तपटपी ।

टपटप्ती-टलक

टपटप्ती-क्रि० यो० [टपटप+ती] टपटपी; टपाटप ।
 टपरी-ना० [ने०] सिक्काले गाँसेर बनाएको पातको थाल-
 जस्तो भाँडो; ठहर ।
 टपरे-वि० [टपरी+ए] टपरी सह्याने; पुरोहित्याइँ गर्ने;
 टपरीमा हालेका सीधाबाट मात्र जीविका गर्ने ।
 टपरी-ना० [टपरी] टपरी ।
 टपट्ट्याँ-ना० [ने०] अध्ययन वा ज्ञान नभए तापनि बठ्याइँ-
 बाट आफूमा पाण्डित्य देखाउन खोज्ने; लाल-बुझक्कड़ ।
 टपाइ-ना० [टप्+आइ] टप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टपाइनु-स० क्रि० [टपाउ+इ+नु] टप्न वा उछिन्न लाइनु;
 ('टपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 टपाउनु-स० क्रि० [टप्+आउ+नु] टप्न लाउनु; उछिन्न
 लाउनु; ('टप्नु'-को क० क्रि०) ।
 टपाटप-क्रि० यो० [टपटप] घमाघम टप्ने किसिम;
 टपटप्ती ।
 टपिनु-स० क्रि० [टप्+इ+नु] अरूलाई उछिनेर अगाडि
 पुगिनु; ('टप्नु'-को क० क्रि०) ।
 टप्कनु-अ० क्रि० [टपटप+नु] १. थोपा-थोपा गरी चुहुनु;
 बूँद-बूँद गर्नु । २. उछिन्न; टप्नु । ३. नाघ्नु; फड्कनु ।
 टप्काइ-ना० [टप्क+आइ] टप्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टप्काइ-ना० [टप्काउ+आइ] टप्काउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 टप्काइनु-स० क्रि० [टप्काउ+इ+नु] टप्क टपेर लगिनु;
 ('टप्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 टप्काउनु-स० क्रि० [टप्क+आउ+नु] १. टप्क टपेर
 लानु; हात-लागी गर्नु; उडाउनु । २. चोर्नु; हरण गर्नु ।
 ३. थोपा गिराउनु; बूँद चुहाउनु ।
 टप्किनु-अ० क्रि० [टप्क+इ+नु] १. टप्कनु । २. थोपा-थोपा
 गरी चुहिनु; ('टप्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 टप्क्याइ-ना० [टप्कि+याइ] टप्किने किसिम, क्रिया वा
 भाव; टप्काइ ।
 टप्नु-स० क्रि० [सं० टिप्+नु] १. अरूलाई उछिनेर अगाडि
 पुगनु । २. नाघ्नु; फड्कनु । ३. अरूलाई नटेर्नु; नगन्नु ।
 टप्प-क्रि० यो० [ने०] १. थोपो चुहुने किसिम; टप्क । २.
 टप्ने किसिम । ३. टप्काउने किसिम । ४. टाँस्ने किसिम ।
 ५. एक्कासि थामिने किसिम । ६. फल आदि झर्ने किसिम ।
 ७. अकस्मात् आइपुग्ने किसिम ।
 टप्पा-ना० [अ० तबकः] १. प्रगन्नाको एक हिस्सा; सानो
 भू-भाग । २. दुइ गाउँका बीचको मैदान । ३. ढिस्को;
 डाँडो ।
 टप्फा-ना० [ने०] अर्काको अनुहार, चाल-चलन, छाँट-काँट
 आदिबाट मतलब बुझ्ने चतुःपार्श्व ।
 टप्फू-ना० [टप्फा] टप्फा ।
 टब-ना० [अ०] पानी हाल्ने खुला मुख हुने एक किसिमको
 ठूलो भाँडो ।

टमक्क-क्रि० यो० [टम्म] टम्म मिल्ने वा कसिने किसिम;
 टिमिक्क ।
 टमटम-ना० [अ० टैन्डम] अगला-अगला दुइ पाङ्ग्रा र एउटा-
 मात्र घोडा लाग्ने एक किसिमको हल्का बग्गी ।
 टमटम-क्रि० यो० [ने०] फूर्तिसाथ हिँड्ने किसिम ।
 टमाटम-क्रि० यो० [टम्म] भरिभराउ हुने किसिम; टनाटन ।
 टमाटर-ना० [अ० टोमैटो] गोलभेंडा ।
 टमोटे-ना० [तमौटे] तमौटे ।
 टम्म-क्रि० यो० [ने०] १. ठिक्क मिल्ने किसिम । २. टाँसिने
 किसिम । ३. बन्द हुने किसिम । ४. भरिने किसिम; भरि-
 भराउ हुने किसिम; टन्न ।
 टम्माटम्मी-क्रि० यो० [टम्म+टम्म] भरिभराउ हुने किसिम;
 टनाटन ।
 टराइ-ना० [टर्+आइ] टर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टराइ-ना० [टार+आइ] टार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टराइनु-स० क्रि० [टराउ+इ+नु] टार्न लाइनु; ('टराउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 टराउनु-स० क्रि० [टार्+आउ+नु] टार्न लाउनु; ('टार्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 टरिनु-अ० क्रि० [टर्+इ+नु] बितेर गइनु; ('टर्नु'-को
 भा० क्रि०) ।
 टर्की-ना० [अ०] गिनीफोर ।
 टर्च-ना० [अ० टर्च] व्याटरीद्वारा बल्ने हाते बत्ती; व्याटरी ।
 टर्नु-अ० क्रि० [टल्+नु] १. समय बितेर जानु; गुञ्जनु;
 टल्नु । २. काम चल्नु; निर्वाह हुनु ।
 टर्टर-क्रि० यो० [अनु०] १. भ्यागुत्तो कराउने किसिम ।
 २. तमाखु तान्दा हुक्काबाट शब्द आउने किसिम;
 ट्वार्-ट्वार् ।
 टर्इनु-अ० क्रि० [टर्+इ+नु] टर्ने होइनु; ('टर्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 टर्नु-अ० क्रि० [टर्+इ+नु] १. टर्ने स्वादको हुनु ।
 २. अरूका रायमा नमिल्नु; टेढिनु ।
 टर्ने-ना० [ने०] १. काँचो हलुवाबेद, हर्ने आदिको जस्तो
 स्वाद; छ रसमध्ये एक; कषाय । (वि०) २. त्यस्तो
 स्वादको । ३. अर्काको रायमा नमिल्ने; रूखो वा ठर्ने
 मिजासको ।
 टर्न्याइ-ना० [टर्+याइ] टर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टर्न्याइनु-स० क्रि० [टर्न्याउ+इ+नु] टर्ने पारिनु; ('टर्न्याउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 टर्न्याउनु-स० क्रि० [टर्+याउ+नु] टर्ने पार्नु; ('टर्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 टर्न्याहट-ना० [टर्+याहट] टर्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
 टर्न्याइ ।
 टलक-ना० [टक] १. चमक; चहक; झलक । २. सूर्य,
 बत्ती आदिको प्रकाश पानी, काँच आदिमा परी फर्केर आएको

प्रतिबिम्ब वा तेज ।

टलक-टलक-क्रि० यो० [टलक+टलक] वार-वार टल्किरहने
किसिम; झलक्क-झलक्क ।

टलक्क-क्रि० यो० [टलक] टल्कने किसिम; टिलिक्क;
झलक्क ।

टलटल-क्रि० यो० [न०] १. सूर्य, बत्ती आदिको प्रकाश पानी,
ऐना आदिमा पर्दा टल्कने किसिम; टलक्क-टलक्क । २.
एकनाससित भाव-हीन भई हेर्ने किसिम; क्वारक्वारती ।

टलटलती-क्रि० यो० [टलटल+ती] टलटली ।

टलटली-क्रि० यो० [टलटल+ई] टल्किरहने किसिम;
टलटल ।

टलपल-क्रि० यो० [ने०] १. हल्का तरङ्ग उठी पानी हल्लने
किसिम । २. त्यसरी हल्लिएको पानीमा उत्रेका डुङ्गा
आदि हल्लने किसिम; ढलपल । ३. गहभरि आँसु हुने किसिम ।
टलपलाइ-ना० [टलपलाउ+आइ] टलपलाउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

टलपलाइनु-अ० क्रि० [टलपलाउ+इ+नु] टलपल होइनु;
(‘टलपलाउनु’-को भा० क्रि०) ।

टलपलाउनु-अ० क्रि० [टलपल+आउ+नु] १. हल्का तरङ्ग
उठी पानी हल्लनु; टलपल हुनु । २. त्यसरी हल्लिएको
पानीमाथि उत्रेका डुङ्गा आदि हल्लनु; ढलपलाउनु । ३.
गहभरि आँसु भएर चल्नु ।

टलपलिइनु-अ० क्रि० [टलपलि+इ+नु] टलपल होइनु;
(‘टलपलिनु’-को भा० क्रि०) ।

टलपलिनु-अ० क्रि० [टलपल+इ+नु] टलपलाउनु ।

टलपल्याइ-ना० [टलपलि+याइ] टलपलिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

टलाइ-ना० [टाल्+आइ] फाटेका वस्तुहरू टाल्न किसिम,
क्रिया वा भाव ।

टलाइ-ना० [टाल्+आइ] पन्छाउने वा टाल्ने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

टलाइनु-स० क्रि० [टलाउ+इ+नु] टराइनु; (‘टलाउनु’-
को क० क्रि०) ।

टलाइनु-स० क्रि० [टलाउ+इ+नु] फाटेका ठाउँहरू
टाल्न लाइनु; (‘टलाउनु’-को क० क्रि०) ।

टलाउनु-स० क्रि० [टाल्+आउ+नु] फाटेका वस्तु टाल्न
लाउनु; (‘टाल्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

टलाउनु-स० क्रि० [टल्+आउ+नु] टराउनु; (‘टल्नु’-को
प्रे० क्रि०) ।

टलिनु-अ० क्रि० [टल्+इ+नु] टरिनु; (‘टल्नु’-को भा०
क्रि०) ।

टल्कनु-अ० क्रि० [टलक] १. टलक निस्कनु; झल्कनु;
चम्कनु । २. चिल्लो हुनु; चिल्लो हुनु; खस्रोपन हट्नु ।

टल्काइ-ना० [टल्क+आइ] टल्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
झल्काइ ।

टल्काइ-ना० [टल्काउ+आइ] टल्काउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

टल्काइनु-स० क्रि० [टल्काउ+इ+नु] टलक निकालिनु;
झल्काइनु; (‘टल्काउनु’-को क० क्रि०) ।

टल्काउनु-स० क्रि० [टल्क+आउ+नु] टलक निकाल्नु;
टिलिक्क पार्नु; झल्काउनु ।

टल्किनु-अ० क्रि० [टल्क+इ+नु] १. टल्कनु । २. टलक
निस्कनु; झल्किनु; (‘टल्कनु’-को भा० क्रि०) ।

टल्क्याइ-ना० [टल्क+याइ] टल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टल्नु-अ० क्रि० [सं० टल्+नु] टर्नु; पन्छनु; हट्नु ।

ट-वर्ग-ना० [सं०] ट, ठ, ड, ढ तथा ण-यी पाँच वर्गको
समूह ।

टसक-ना० [टसक्क] टस्को ।

टसक्क-क्रि० यो० [ने०] १. भैँसा चाक टेकाएर बस्ने किसिम;
टक्कक । २. मन नपरीकन कर-बलले ढोग्ने किसिम;
टस्क्याउने किसिम; टस्स । ३. मन नपरीकन कुनै वस्तु
अगिलितर राखिदिने किसिम ।

टसर-ना० [प्रा०] बाक्लो र दह्रो एक प्रकारको सूती
कपडा; तसर ।

टस्को-ना० [टसक्क] मन नपरीकन गरेको ढोग; कर-बलले
गरेको ढोग ।

टस्क्याइ-ना० [टस्क्याउ+आइ] टस्क्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव; टस्स्याइ ।

टस्क्याइनु-स० क्रि० [टस्क्याउ+इ+नु] मन नपरीकन राखिनु
वा दिइनु; (‘टस्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।

टस्क्याउनु-स० क्रि० [टस्को+याउ+नु] १. मन नपरीकन
राख्नु वा दिनु । २. मन नपरीकन ढोग्नु; टस्स्याउनु ।

टस्स-क्रि० यो० [ने०] १. कर-बलले ढोग्ने किसिम; टसक्क ।
२. जमीनमा चाक टेकाएर बस्ने किसिम; टसुक्क ।

टस्स्याइ-ना० [टस्स्याउ+आइ] टस्स्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव; टस्क्याइ ।

टस्स्याइनु-स० क्रि० [टस्स्याउ+इ+नु] मन नपरीकन टीको
लगाइनु; (‘टस्स्याउनु’-को क० क्रि०) ।

टस्स्याउनु-स० क्रि० [टस्स+याउ+नु] १. मन नपरी-नपरी
टीको लाइदिनु । २. हतपतसँग टीको लाउनु वा टाँस्नु ।
३. रीसले वा हेला गरी दिनु । ४. मन नपरीकन ढोग्नु;
टस्क्याउनु ।

टहकिइनु-अ० क्रि० [टहकि+इ+नु] थिग्रिइनु; (‘टहकिनु’-
को भा० क्रि०) ।

टहकिनु-अ० क्रि० [प्रा० तर+इ+नु] पानी, घिउ, तेल आदि
तरल पदार्थ राखिछोड्दा कसर तल बसी सञ्जलिनु; सफा
हुनु; तहरिनु; थिग्रिनु ।

टहक्याइ-ना० [टहकि+याइ] टहकिने किसिम, क्रिया वा
भाव; तहक्याइ ।

टहक्याइ-ना० [टहक्याउ+आइ] टहक्याउने किसिम, क्रिया

वा भाव; तह-याइ ।

टहक्याइनु-स० क्रि० [टहक्याउ+इ+नु] टहकिने पारिनु;
(‘टहक्याउनु’-को क० क्रि०) ।

टहक्याउनु-स० क्रि० [टहकि+याउ+नु] टहकिने पारुनु;
तह-याउनु; थिग्याउनु; (‘टहकिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

टहटह-क्रि० यो० [ने०] स्वच्छ जून लाग्ने किसिम; झलमल्ल ।

टहरो-ना० [सं० टड्क्] तलो नभएको लामो छाप्रो; धेरै जना
वस्न हुने लामो कटेरो ।

टहल-ना० [?] सेवा-शुश्रूषा; सुसार; चाकरी ।

टहलाइ-ना० [टहल्+आइ] टहल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टहलाइ-ना० [टहलाउ+आइ] टहलाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

टहलाइनु-स० क्रि० [टहलाउ+इ+नु] घुम-फिर गराइनु;
(‘टहलाउनु’-को क० क्रि०) ।

टहलाउनु-स० क्रि० [टहल्+आउ+नु] घुम-फिर गराउनु;
डुलाउनु; (‘टहल्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

टहलिनु-अ० क्रि० [टहल्+इ+नु] १. टहल्नु । २. घुम-फिर
गरिनु; (‘टहल्नु’-को भा० क्रि०) ।

टहलु-वि० [टहलुवा] टहल गर्ने; टहलुवा ।

टहलुवा-वि० [टहल्+उवा] १. टहल गर्ने; सेवा गर्ने । (ना०)
२. टहल गर्ने व्यक्ति; सेवक । ३. निम्नतम कक्षाको
एक सरकारी दर्जा; अर्दली ।

टहल्नु-अ० क्रि० [सं० टल्+नु] मन बहलाउनका निम्ति
यता-उति विस्तारै-विस्तारै घुम्नु; घुम-फिर गर्नु; डुल्नु ।

टा-वि० [वटा] सङ्ख्या-त्राचक शब्दको पछि लागेर थान-
गिन्ती ब्रुझाउने शब्द; ‘वटा’-को संक्षिप्त रूप ।

टाँक-ना० [सं० टङ्क] कोट, कमीज आदिको खुला अंश
बन्द गर्ने धातु, सीपी, काठ प्लास्टिक आदिको विभिन्न
आकारको सानो साधन; बटन ।

टाँका-ना० [सं० टङ्क] १. सिउँदाको फड्को । २. धातुका
टुक्राहरू जोड्ने रसायन । ३. कलम, निब आदिको चुच्चो
परेको अवयव ।

टाँकिनु-स० क्रि० [टाँक्+इ+नु] टाँका लाइनु; (‘टाँक्नु’-
को क० क्रि०) ।

टाँकी-ना० [सं० कुताला] १. टुप्पामा दुइ भाग लागेजस्ता
पात हुने, प्याजी रङ्गका ठूला-ठूला फूल र लामा-लामा
कोसा हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको कोसा ।

टाँक्नु-स० क्रि० [टाँका+नु] १. टाँका लाउनु; ठूलूला
फड्का गरेर सिउनु । २. दर्ता गर्नु; दर्नु । ३. नाउँहरू
टिप्नु; नामाङ्कित गर्नु । ४. पथर, धातु आदिमा नाम,
बुद्दा आदि खोप्नु ।

टाँग-ना० [सं० टङ्ग] खुट्टो; गोडो ।

टाँग-टुँग-ना० [टाँग+टुँग (फाँ०)] यता-उति टाँग्ने काम ।

टाँगल-ना० [सं० तुरङ्गल] एक जातको होचो कदको घोडा;
पहाडी टट्टु ।

टाँगन-वि० [टाँग] अग्लो र पातलो; सुइँखुट्टे ।

टाँगा-ना० [टमटम] दुइ पाङ्ग्रामा गुड्ने; एउटा घोडाले तानेर
दगुराउने एक किसिमको सानो वग्गी; टमटम ।

टाँगिनु-स० क्रि० [टाँग+इ+नु] झुन्ड्याइनु; (‘टाँगनु’-
को क० क्रि०) ।

टाँगिनु-स० क्रि० [टाँग+इ+नु] टाँकिनु; (‘टाँगनु’-को
क० क्रि०) ।

टाँगो-ना० [प्रा० टङ्गो] १. जग्गा-जमीन आदि नान्ने लामो
लट्टी । २. लामो घोचो; धारो । ३. बल्छी झुन्ड्याउने
लामो लट्टी ।

टाँगो-ना० [सं० टङ्क] फलाम आदि धातुका पातामा ठोकेर
प्वाल पार्दा तलतिर राखिने, बीचमा प्वाल भएको फलाम-
को साधन ।

टाँगु-स० क्रि० [प्रा० टङ्कुअ+नु] १. फिँजाएर झुन्ड्याउनु;
लट्काउनु । २. आल-टाल गर्नु; सुस्ती गर्नु । ३. छाला
काढ्नु ।

टाँगु-स० क्रि० [टाँक+नु] टाँक्नु ।

टाँचा-ना० [सं० टङ्कण] काट्ने निश्चय भएका रूखमा
लगाइने सरकारिया छाप वा चिह्न ।

टाँडे-ना० [सं० स्थाणु] १. चार वटा खामा गाडेर वा भित्तामा
कपेर माथि फल्याक वा बाँसका कप्टेराहरू बिछ्याई माल-
सामान राख्न वा मानिस सुत्नका लागि बनाइएको एक
किसिमको मचान । २. मुर्दा हालेर लैजाने खट; शव-यान;
अर्थी । ३. वस्तुहरू राख्दा राम्ररी तह नमिली परेको छिद्र ।

टाँडे-वि० [टाँड+ए] १. टाँड-सम्बन्धी; टाँडको । २. टाँड
परेको ।

टाँडे-जात्रा-ना० [टाँडे+जात्रा] दाह-संस्कारका निम्ति
मुर्दालाई मसानमा लैजाने यात्रा; शव-यात्रा; मलाम ।

टाँपो-ना० [नेवा० ताँफ] गाग्राका आकारको, पेट र घाँटी
सानो हुने, टुटीदार, कस्वाजत्रो, पानी पिउने भाँडो; एक
किसिमको कस्वा ।

टाँस-ना० [टाँस्] व्यक्तिविशेषलाई वा सर्व-साधारण जनता-
लाई कुनै कुरो सूचित गर्नका निम्ति सरकारद्वारा लेखोट
टाँस्ने काम; टाँस-पुर्जी गर्नु ।

टाँस-पुर्जी-ना० [टाँस+पुर्जी] सरकारका तर्फबाट व्यक्ति-
विशेषलाई वा सर्व-साधारण जनतालाई कुनै कुरो सूचित
गर्नका निम्ति टाँसिने पुर्जी; टाँस गरेको पुर्जी ।

टाँसिनु-अ० क्रि० [टाँस्+इ+नु] १. दुइ भिन्न वस्तु जोडिनु;
ढेसिनु । २. लस्सादार पदार्थले दुइ भिन्न वस्तु एकसाथ
मिसिनु । ३. गाँसिनु । ४. इच्छा वा मन नपर्दा वस्तु वा
व्यक्ति आइपर्नु । (स० क्रि०) ५. लस्सादार पदार्थले दुइ
वा धेरै वस्तुहरू जोडिनु; (‘टाँस्नु’-को क० क्रि०) ।

टाँसो-ना० [टाँस्] मन नपरेको वस्तु वा व्यक्ति कर-कापसँग
आइलाग्नु; अनिच्छित रूपमा ग्रहण गर्नुपरेको कुनै वस्तु
वा व्यक्ति ।

टाँस्नु-स० क्रि० [सं० तंस+नु] १. लस्सादार पदार्थले दुइ भिन्न वस्तुलाई जोर्नु; नछुटिने गरी मिलाउनु। २. सँगै राख्नु; जोर्नु। ३. गाँस्नु। ४. आफूमाथि आइपरेको इयाउलो अरुतिर पन्छाउनु; टाँसो लगाउनु।
 टाँस्नुई-क्रि० यो० [अनु०] अपान-वायु निस्कँदा शब्द आउने किसिम।
 टाँस्नुई-ना० [ने०] अलि-अलि ज्ञान; थोर-बहुत विद्वत्ता; पल्लव-ग्राही पाण्डित्य।
 टाँस्नुई-ना० [ने०] फाईफुट्टी; चुरीफुरी।
 टाँस्नुई-ना० [टाँस्नुई] टाँस्नुई।
 टाँस्नु-ना० [अं०] १. पदवी; उपाधि। २. पुस्तक वा लेखको नाम; शीषक। ३. जिल्दा; मुख-पृष्ठ।
 टाँस्नु-ना० [अं०] १. छापनका निमित्तका सीसाको ढलुवा अक्षर; अक्षर छापने सीसा वा पीतलको छाप। २. टाँस्नु-राइटरद्वारा छापने काम।
 टाँस्नु-राइटर-ना० [अं०] एक-एक गरी अक्षरहरू छापने एक प्रसिद्ध यन्त्र।
 टाँस्नु-ना० [अं०] टाँस्नु-राइटर चलाउने व्यक्ति।
 टाँस्नु-ना० [अं० टाँस्नु] म्यादी ज्वर।
 टाँस्नु-ना० [अं०] १. समय; बखत। २. मौका; याम।
 टाँस्नु-टेबुल-ना० [अं०] विभिन्न काम गर्ने समय निर्धारित गरी लेखिएको पञ्जिका।
 टाँस्नु-पीस-ना० [अं०] टेबिलमा राख्ने एक किसिमको घडी।
 टाँस्नु-ना० [अं०] छाना छाउने एक प्रकारको विदेशी छाँटको ठूलो झिगटी।
 टाँस्नु-ना० [अं० नेक-टाँस्नु] यूरोपीय ढङ्गका पोशाकमा घाँटीमा मुर्काउनी पारी झुन्ड्याएर लगाइने एक किसिमको फित्ता।
 टाँस्नु-वि० [टाँस्नु+ए] १. ठूलो टाँस्नु हुने; घन-टाँस्नु। २. ठूलो पदवीमा रहेको; प्रतिष्ठित। ३. प्रमुख; मुख्य।
 टाँस्नु-ना० [सं० तालुक] शरीरका घाँटीमाथिको मुख्य अवयव; शिर; माथ।
 टाँस्नु-हल-ना० [अं० टाँस्नु-हल] सभा, बैठक आदि गर्नाका निमित्त शहरमा बनाइएको सार्वजनिक भवन; मजलिस-घर।
 टाँस्नु-क्रि० यो० [ने०] १. जसो-तसो; यसो-उसो; हा-हु। २. ठीक-ठाक; टाँस्नु-टुकन। ३. दुइ वस्तु परस्परमा ठक्कर खाँदा शब्द आउने किसिम। ४. ठाडा र तेर्सो दुइ-दुइ धर्का तानी बीच-बीचमा आफ्ना-आफ्ना चिह्न राखेर दुइ जनाले खेल्ने एक खेल।
 टाँस्नु-टुकन-क्रि० यो० [ने०] १. टाँस्नु। २. गाई-जात्रामा केटा-केटीहरूले लट्टी जुधाई खेल्ने खेल; हनुमान्-नाच। ३. सानो-तिनो माल-मत्ता। ४. थोर-बहुत खानेकुरो। ५. सानो-तिनो काम-कुरो।
 टाँस्नु-ना० [नेवा० ताकुचा] खेत रोप्नाका निमित्त ड्याड फाँड्ने र हिल्याउने काम।
 टाँस्नु-ना० [टाँस्नु+ई] सानो टाँस्नु।

टाँस्नु-ना० [टाँस्नु] १. पर्वतको टुप्पो; शिखर; चुचुरो। २. गजूर; घुरी।
 टाँस्नु-अ० क्रि० [टाँस्नु+इ+नु] दुब्लाइनु; ('टाँस्नु'-को भा० क्रि०)।
 टाँस्नु-अ० क्रि० [ने०] १. पीरले दुब्लाउनु; ख्याउटिनु। २. विकसित हुन नसक्नु।
 टाँस्नु-वि० [टाँस्नु+ए] टाँस्नुएको; पीरले दुब्लाएको; ख्याउटे भएको।
 टाँस्नु-ना० [टाँस्नु+याइ] टाँस्नुने किसिम, क्रिया वा भाव।
 टाँस्नु-ना० [टाँस्नु+आइ] टाँस्नुने किसिम, क्रिया वा भाव।
 टाँस्नु-स० क्रि० [टाँस्नु+याउ+नु] टाँस्नुने पार्नु; ('टाँस्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 टाँस्नु-ना० [टाँस्नु] टाँस्नु।
 टाँस्नु-क्रि० यो० [टाँस्नु] टाँस्नुग।
 टाँस्नु-क्रि० यो० [अनु०] घण्टहरू बज्दा शब्द आउने किसिम।
 टाँस्नु-ना० [टाँस्नु] टाँस्नु।
 टाँस्नु-स० क्रि० [टाँस्नु+इ+नु] टाँस्नुनु; ('टाँस्नु'-को क० क्रि०)।
 टाँस्नु-ना० [सं०] कामुक व्यक्ति।
 टाँस्नु-स० क्रि० [टाँस्नु+नु] टाँस्नु।
 टाँस्नु-ना० [सं० तन्तु] १. सन वा पाटका धागाले बनाइएको एक किसिमको खस्रो र बाक्लो कपडा। २. बैठकमा बिछ्याउनाका निमित्तको विभिन्न किसिमका बुट्टा भएको पालिशदार मोटो एक प्रकारको कपडा। ३. पसलमा साह्र बस्ने बिछ्याउना वा ठाउँ; पसलेको आसन। (वि०) ४. गरीब भएको; तन्नम भएको। ५. दुबलो; पातलो।
 टाँस्नु-ना० [टाँस्नु] १. बाँसका कप्टेराले बनेको पर्दा; फरिरी। २. छिनभरको विश्राम।
 टाँस्नु-वि० [टाँस्नु+ए] १. टाँस्नु भएको; टाँस्नु-पाटे। २. दाग भएको; दागी।
 टाँस्नु-पाङ्ग्रे-वि० [टाँस्नु+पाङ्ग्रे] टाँस्नु र पाङ्ग्रे भएको; टाँस्नु-पाटे; झाले-माले।
 टाँस्नु-पाटे-ना० [टाँस्नु+पाटे] टाँस्नु र पाटा भएको; लम्स्याइलो र बाटुला किसिमका बुट्टा परेको; टाँस्नु-पाङ्ग्रे।
 टाँस्नु-सिमी-ना० [टाँस्नु+सिमी] १. बाटुला किसिमका पात हुने, थेंप्चा कोसा फल्ने, एक जातका सिमीको लहरो। २. त्यसैको कोसा वा कोसाभिन्न फल्ने दाना।
 टाँस्नु-ना० [ने०] चेप्टो कोसो (टटेलो, तरवारे-सिमी, टाँकी आदिको कोसो)।
 टाँस्नु-ना० [प्रा० टिप्पी] १. दाग; कलङ्क। २. घाउ-खटिरा निको भइसकेपछि बसेको दाग; खत। ३. चिह्न। ४. रोटी वा जमीनको तुच्छार्थ-बोधक शब्द।

टाट्नु-ना० [टाट्नु] टाट्नु ।
 टाट्नु-ना० [टाट्नु] टाट्नु ।
 टाट्ने-वि० [टाट्+ने] टाट् उल्टेको; बिग्रेको (व्यापारी वा साहू) ।
 टाट्नु-ना० [टाट्] गाई-वस्तुलाई खुवाउनाका निमित्त घाँस-पराङ्ग हालिदिने ठाउँ ।
 टाठो-वि० [सं० तत्पर] १. बाठो; टठिलो; चलाक । २. फूर्तिलो । ३. चर्को (नून) ।
 टाडरी-ना० [सं० पाटली] १. छेउमा काँडा हुने लामा र ठूला पात, सेतो र रातो मिसिएका फूल र राता गोल फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल । (यसका राता, सेता र काला फलफल्ने-तीन भेद छन् ।)
 टाढा-क्रि० यो० [ने०] १. दुइ स्थान, काल, सम्बन्ध आदिका विचारले हुने ठूलो अन्तर; धेरै पर; दूर । (ना०) २. असामीप्य । (वि०) ३. धेरै परको; नजीक नभएको ।
 टाप-ना० [सं० स्थापन] घोडाका गोडाको टेक्ने अवयव; घोडाको खुर ।
 टाप-टिप-ना० [(फाँ०) टाप+टिप्] १. धेरै-थोरै टिप्ने काम । २. सानो-तिनो चोरी ।
 टापटिपे-वि० [टाप-टिप+ए] १. टाप-टिप चोरी गर्ने; सानो-तिनो वस्तु चोर्ने । २. धेरै-थोरै टिप्ने ।
 टापु-ना० [टाकुरो] १. पर्वतको चुचुरो; शिखर । २. सानो टापू; द्वीप ।
 टापू-ना० [सं० ट] चारैतिर पानीले घेरिएको भू-भाग; द्वीप ।
 टापु-ना० [टट्टी] कुखुरा, बट्टाई आदि चराहरू हाल्ने कोक्रो ।
 टामटुम-क्रि० यो० [ने०] १. किफायतसाथ काम चलाउने किसिम; टाकटुक । २. कसिकसाउ वा तम्तयार हुने किसिम; ठीक-ठाक ।
 टायस-ना० [टाइम] टाइम ।
 टायर-ने० [अं०] मोटर, साइकल आदिका पाङ्ग्रामा लाग्ने रबरको खोलजस्तो साधनविशेष ।
 टायल-ना० [टाइल] टाइल ।
 टार-ना० [सं० ट] १. वर्षेको पानीबाट मात्र खेती लाग्ने जमीन; कुलो नलाग्ने ऊँचो ठाउँको जग्गा । २. समथर जग्गा; मदान ।
 टार-ना० [सं] १. घोडा । २. कुटुनी ।
 टारिनु-सं० क्रि० [टार्+इ+नु] जसरी-तसरी काम चलाइनु; ('टार्नु'-को क० क्रि०) ।
 टारी-वि० [टार+ई] वर्षेका पानीको भरले मात्र खेती हुने; टारको (जग्गा) ।
 टार्नु-सं० क्रि० [टर्+नु] १. जसरी-तसरी काम चलाउनु; निर्वाह गर्नु । २. आल-टाल गरेर फिसोल्नु । ३. कुनै युक्तिद्वारा कसैलाई नआउने पार्नु; पन्छाउनु । ४. व्यतीत गर्नु; गुजार्नु ।
 टाल-ना० [सं० अट्टीला] थुप्रो; रास ।

टालटिन-ना० [टालो] पातलो र मसिनु एक जातको कपडा ।
 टाल-टुल-ना० [टाल्+टुल (फाँ०)] १. फाटे-टुटेका ठाउँमा टालो हाली मरम्मत गर्नु; टालो हाल्नु । २. डुलो, घाँजो आदि टाली मरम्मत गर्नु; जीर्णोद्धार गर्नु ।
 टाल-टुल-ना० [टाल्+टुल (फाँ०)] आल-टाल गर्नु; फिसोल्ने काम ।
 टाला-टुली-ना० [टालो+टुली (फाँ०)] साना-तिना टाला-हरूको समुदाय ।
 टालिनु-सं० क्रि० [टाल्+इ+नु] टालो लाइनु; ('टाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 टालिनु-सं० क्रि० [टाल्+इ+नु] टारिनु; ('टाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 टालो-ना० [ने०] १. लुगाका फाटेका वा प्वाल परेका ठाउँमा छोपेर सिउने कपडाको टुक्रो । २. कपडाको सानो टुक्रो ।
 टाल्नु-सं० क्रि० [टालो+नु] फाटेको वा प्वाल परेको ठाउँ छोप्नु; टालो लाउनु; पौलो मार्नु ।
 टाल्नु-सं० क्रि० [टल्+नु] टार्नु; पन्छाउनु; हटाउनु ।
 टिउरी-ना० [टिप्री] टिप्री ।
 टिक-ना० [ने०] ठूलूला पात, र मसिना फल लाग्ने एक जातको रूख । (यसको काठ विशेषतः डुङ्गा बनाउनमा प्रयोग हुन्छ ।)
 टिकट-ना० [अं० टिकिट] कुनै विशेष काम गर्न वा कहीं जान-आउनका निमित्त प्रमाण-पत्रस्वरूप दिइने कागतको टुक्रो (हुलाकको टिकट, खेल-तमाशा हेर्ने टिकट, दान-दक्षिणा पाउनेहरूलाई दिइने टिकट, रेलको टिकट आदि) ।
 टिकट-दस्तूर-ना० [टिकट+दस्तूर] १. दश रुपियाँभन्दा बढी रकम सरकारमा बुझाउँदा लाग्ने दस्तूर (चार पैसा) । २. सरकारमा बुझाइने निवेदन-पत्र आदिमा दस्तूरबमोजिम टाँस्ने टिकट अथवा त्यसको मूल्य ।
 टिकटिक-क्रि० यो० [अनु०] १. घडी चलदा शब्द आउने किसिम । २. सानो कुनै वस्तुले ठोक्ता शब्द आउने किसिम ।
 टिकटिके-ना० [टिकटिक+ए] १. टिकटिक शब्द निकालेर बोल्ने फिस्टो-जातको सानो चरो । (वि०) २. टिक-टिक शब्द निकाल्ने ।
 टिकटिके-कीरो-ना० [टिकटिके+कीरो] उत्तानो पारी जमीन-मा राखिदिँदा टिक्क आवाज गरी उफ्रने कालो रङ्गको एक जातको सानो कीरो ।
 टिकटिके-छेपारो-ना० [टिकटिके+छेपारो] टिकटिक आवाज निकालेर पुच्छर हल्लाउने एक जातको छेपारो ।
 टिकटिके-भ्यागुतो-ना० [टिकटिके+भ्यागुतो] टिकटिक शब्द निकाली कराउने सानो एक जातको भ्यागुतो ।
 टिकन-बजी-ना० [नेवा० तिकँ-बजी] एक जातको असल पातलो चिउरा ।
 टिकाइ-ना० [टिक्+आइ] टिक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टिकाइनु-सं० क्रि० [टिकाउ+इ+नु] बसाइनु; ('टिका-

उनु'-को क० क्रि०) ।

टिकाउ-ना० [टिक्+आउ] धेरै दिन टिक्ने; खपुवा; टिकुवा; स्थायी ।

टिकाउनु-स० क्रि० [टिक्+आउ+नु] वसाउनु; टिक्न लाउनु; ('टिक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

टिकिनु-अ० क्रि० [टिक्+इ+नु] वसिनु; रहिनु; ('टिक्नु'-को भा० क्रि०) ।

टिकिया-ना० [टीको+इया] औषधि आदिको सानु बाटुलो चक्की ।

टिकुवा-वि० [टिक्+उवा] टिकाउ ।

टिक्की-ना० [टिक्] १. टिक्ने ठाउँ । २. जीविका; वृत्ति ।

टिक्नु-अ० क्रि० [सं० स्थित+नु] १. बस्नु; रहनु । २. अड्नु; ठहर्नु । ३. दिगो हुनु; स्थायी हुनु ।

टिङ्गर-वि० [टँगरो] टँगरो ।

टिङ्गरे-वि० [टँगरो] टँगरो ।

टिङ्गरो-वि० [टँगरो] १. एकलो; ठिङ्गो । २. ठुल्लो र अग्लो; टँगरो ।

टिङ्गडङ्ग-क्रि० यो० [ने०] ठुल्लो र अग्लो हुने किसिम ।

टिटिभ-ना० [सं०] हुटिठ्याउँ चरो ।

टिटिनु-अ० क्रि० [टिठि+इ+नु] टीठ-लाग्दो होइनु; माया-लाग्दो होइनु; ('टिठिनु'-को भा० क्रि०) ।

टिटिनु-अ० क्रि० [टीठ+इ+नु] १. टीठ-लाग्दो हुनु; माया-लाग्दो हुनु । २. लोभिनु ।

टिठ्याइ-ना० [टिठ्याउ+आइ] टिठ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टिठ्याइ-ना० [टिठि+याइ] टिठिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
टिठ्याइनु-स० क्रि० [टिठ्याउ+इ+नु] लोभ्याइनु; ('टिठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

टिठ्याउनु-स० क्रि० [टिठि+याउ+नु] लोभ्याउनु; लोभ-लाग्दो पार्नु; ('टिठिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

टिन-ना० [अं०] १. राँगले मोलम्बा गरेको फलामको पातलो पातो । २. त्यसैको ढ्वाङ वा बट्टा ।

टिनटिन-क्रि० यो० [अनु०] घण्टीहरू बज्ने किसिम ।

टिनटिन-क्रि० यो० [टिमिक्क] टिमिक्कएर हिँड्ने किसिम ।

टिनिक-क्रि० यो० [ने०] कसिने किसिम; टिमिक्क ।

टिनु-ना० [ने०] हूल; भीड; समूह ।

टिन्चर-ना० [अं० टिङ्कचर] घाउ, खटिरा वा सुनिएकोमा लाउने एक प्रसिद्ध तरल डाक्टरी औषधी ।

टिन्चर-आइडिन-ना० [अं० टिङ्कचर+आयोडिन] चोट-पटक वा सुनिएका ठाउँमा लाउने एक प्रसिद्ध डाक्टरी औषधी ।

टिन्न-क्रि० यो० [अनु०] १. घण्टी बज्ने किसिम । २. कसिने किसिम; टिमिक्क ।

टिप्-ना० [टिप्] १. नाम-नामैसी लेखिएको कागत; टिपोट । २. पोतामा लाग्ने एक किसिमको दस्तुर । ३. जन्मेको गते,

वार आदि छोटकरीमा लेखिएको कागत; टिप्पणी । ४. गन्जीफाका खेलमा दुइ चक्कीले एक चक्कीलाई जित्ने एक दाउ ।

टिप-टाप-ना० [टिप्+टाप (फाँ०)] १. साना-तिना वस्तुहरू टिप्ने काम; टाप-टिप । २. थोर-बहुत वस्तुहरू टिप्ने काम ।

टिपटिप-क्रि० यो० [अनु०] १. मसिना थोपा-थोपा पानी पर्दा वा झर्दा शब्द आउने किसिम । २. त्यस्तै कुनै शब्द हुने किसिम ।

टिपटिपे-वि० [टिपटिप+ए] १. टिपटिप आवाज गर्ने । (ना०) २. भाले-पोथी (टाँक) ।

टिपाइ-ना० [टिप्+आइ] टिप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टिपाइनु-स० क्रि० [टिपाउ+इ+नु] टिप्न लाइनु; ('टिपाउनु'-को क० क्रि०) ।

टिपाउनु-स० क्रि० [टिप्+आउ+नु] टिप्न लाउनु; ('टिप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

टिपिनु-स० क्रि० [टिप्+इ+नु] एक-एक गरी झिकिनु; ('टिप्नु'-को क० क्रि०) ।

टिपुवा-वि० [टिप्+उवा] १. टिपेको; टिपोट गरिएको । २. टिपेर सिएको । ३. एक-एक गरी लिइएको । ४. तेल-घिउमा भुटेको (तरकारी) ।

टिपेटा-ना० [ने०] सरकारले नै खर्च लगाई रूख कटानी गरी विक्री गरिने व्यवस्था ।

टिपोट-ना० [टिप्+ओट] १. छोटकरीमा टिपिएको लेख; टिप्पन । २. सङ्क्षेपमा लेख्ने काम; टिपाइ । ३. कलम-कलम छुट्ट्याई लेखेको छेस्ता । ४. एक किसिमको सिलाइ ।

टिप्नु-स० क्रि० [सं० वुट्+नु] १. कुनै वस्तु रहेका ठाउँबाट एक-एक गरी लिनु; एकपछि अर्को झिकनु । २. फूल वा फलहरू रूखबाट चुँड्नु । ३. एक-एक गरी रौंहरू उखेल्नु । ४. टप्काउनु; उडाउनु । ५. सवारको अनुशासन छोडेर ब्रेगले घोडा दौड्नु । ६. अकालि गरेका कुरालाई उछिनेर बोल्नु । ७. एक किसिमसँग सितनु । ८. व्यक्ति वा वस्तुहरूको नाम लेख्नु; टाँक्नु ।

टिप्पणी-ना० [सं०] १. गूढ अर्थको व्याख्या; टीका । २. सम्झनाका निमित्त लेखिने छोटकरी लेख । ३. कुनै व्यक्ति वा कार्यका विषयमा प्रकट गरिने सङ्क्षिप्त विचार । ४. सानो-तिनो घटनाका विषयमा पत्र-पत्रिकाका सम्पादकले आफ्नो विचार व्यक्त गरेको लेख । ५. सानो जन्म-पत्रिका; टिप्पन ।

टिप्पन-ना० [सं० टिप्पणी] १. छोटकरी चिह्ना; टिप्पणी । २. कुनै कार्यको सङ्क्षिप्त विवरण । ३. एक किसिमको सानो रसीद । ४. छेस्ताको टिपोट ।

टिप्पा-ना० [टुप्पो] १. ऊँचो ठाउँ; टुप्पो । २. शिखर; चुचुरो ।

टिप्पा-ना० [टिप्] तर-ताकिता; अति प्रेरणा ।

टिप्री-ना० [टिप्री] पहाडको टाकुरो; शिखर ।

स्पष्ट गरी लेखेको वाक्य; व्याख्या । २. टीको; तिलक । ३. थोप्लो । ४. दाग ।
 टीकाकार-ना० [सं०] कुनै ग्रन्थको व्याख्या लेख्ने व्यक्ति; व्याख्याकार ।
 टीका-टिप्पणी-ना० [सं०] १. प्रसङ्गवश आएका विषयको दोष-गुण छुट्याउने काम; आलोचना । २. चर्चा । ३. कुनै ग्रन्थको टीकामाथि गरिएको टीका ।
 टीकी-ना० [टीको+ई] १. सानो टीको । २. टीको (बाल-बोलीमा) ।
 टीको-ना० [सं० तिलक] १. देवताको प्रसादस्वरूप वा शोभाका निमित्त निधारमा लगाइने चन्दन, सिन्दूर, अबीर आदिको चिह्न; तिलक । २. आश्विन शुक्ल दशमीको दिन; विजया-दशमी ।
 टीको-टालो-ना० [टीको+टालो (फाँ०)] टीको लाउने काम ।
 टीठ-ना० [धीत] धीत; सन्तोष ।
 टीठ-ना० [सं० त्रस्त] १. दया; करुणा । २. लोभ; लालच ।
 टीठो-वि० [टीठ+ओ] टीठ-लाग्दो; माया-लाग्दो ।
 टीपकार-ना० [सं० टेपन+कार्य] गाह्लाका ईटहरूका जोर्नी-जोर्नीमा वज्र, सिमन्टी आदि लगाउने काम ।
 टीपकारी-ना० [टीपकारी] टीपकार ।
 टी०-बी०-ना० [अं० ट्यूवर्कल-वैसिल्लस] क्षय-रोग; राज-यक्ष्मा ।
 टीलो-ना० [ने०] मरेका दिनदेखि दश दिनसम्म मृतकका उद्देश्यले ढिकुरामा गरिने श्राद्धमा चढाइने फलामको दक्षिणा-भेटी ।
 टुङ्गाल-ना० [सं० तुण्ड] गाह्लामा टेकाई छड्के पारी राखिने पानी-बलो अड्याउने काठ ।
 टुङ्गिखेल-ना० [नेवा० तुनि+ख्य] कवाज खेल्ने मैदान ।
 टुङ्गे-ना० [टुङ्गे+ए] बाली नखाओस् भनी पशुका मुखमा लाइने पेरुङ्गो ।
 टुङ्गे-वि० [टुङ्गे+ए] १. लामा-लामा टुङ्गा हुने; झूसे । २. मुखाले ।
 टुङ्गे-ना० [सं० तुण्ड] १. जौ, गहुँ, धान आदिमा हुने झूस । २. मुखालेको मुख; चोथो । ३. चुच्चो ।
 टुङ्गिङ्गु-अ० क्रि० [टुङ्गि+ङ्गु+नु] फटाफट हिँड्नु; ('टुङ्गिङ्गु'-को भा० क्रि०) ।
 टुङ्गिङ्गु-अ० क्रि० [टुङ्गिङ्गु+ङ्गु+नु] १. फटाफट हिँड्नु; टुङ्गिङ्गुती हिँड्नु । २. मर्नु ।
 टुङ्ग्याइ-ना० [टुङ्गि+याइ] टुङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टुङ्ग्याइ-ना० [टुङ्ग्याउ+आइ] टुङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 टुङ्ग्याइनु-स० क्रि० [टुङ्ग्याउ+ङ्गु+नु] खूबसित कसेर बाँध्नु; ('टुङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।

टुङ्ग्याउनु-स० क्रि० [टुङ्गिङ्गु+याउ+नु] १. खूबसित कसेर बाँध्नु; टुङ्ग्याउनु । २. दाह-संस्कारका निमित्त मृतकलाई मसानमा लानु । ३. अपान-वायु छोड्नु । ४. कसेर लिनु; घड्याउनु ।
 टुङ्ग्याहट-ना० [टुङ्गि+याहट] टुङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव; टुङ्ग्याइ ।
 टुङ्गिङ्गु-क्रि० यो० [ने०] १. फूर्ति साथ लम्केर हिँड्ने किसिम; फटाफट । २. कसेर बाँध्ने किसिम । ३. अपान-वायु छुट्दा शब्द आउने किसिम । ४. लाम्खुट्टे आदि साना कीरा कराउने किसिम ।
 टुङ्गिङ्गुती-क्रि० यो० [टुङ्गिङ्गु+ती] १. कसेर बेसरी बाँध्ने किसिम । २. फटाफट ।
 टुङ्गल-ना० [अं० ट्वल] खेस-बुनोटले बुनेको बाक्लो नरम एक जातको सूती कपडा ।
 टुकटुक-क्रि० यो० [ने०] १. भर्खर हिँड्न लागेको बालक हिँड्ने किसिम । २. दुइ साना-साना वस्तु जुद्धा शब्द आउने किसिम ।
 टुकडा-ना० [टुक्रो] टुक्रो ।
 टुकडी-ना० [टुकडा+ई] सैनिकहरूको एक सानो विभाग; सानो दल ।
 टुकी-ना० [ट्वाक] मट्टी-तेलको बत्ती बाल्ने सानो भाँडो; बत्तीको डिविया ।
 टुकी-ना० [नेवा० तुकी] नेवार-जातका स्त्रीहरूले कानमा लहरै लाउने सुनको एक प्रकारको गहना ।
 टुकुचा-ना० [नेवा० तुकुचा] दुइ छानाका जोर्नीमा उत्तानो पारी राखिने डूँजस्तो एक प्रकारको झिगटी ।
 टुकुचा-ना० [नेवा० तुकुचा] काठमाडौँ शहरका बीचमा बग्ने एक सानो नदी; इक्षुमती ।
 टुकुटुकु-क्रि० यो० [ने०] सानो बालक हिँड्ने किसिम; टुकटुक ।
 टुकुनी-ना० [टूक] १. पाउभरिको तौल । २. आधा मानो भर्ने भाँडो । ३. जोख-तौलमा त्यतिको परिणाम; टूक । (वि०) ४. पाउभरिको । ५. आधा मानो ।
 टुक्का-ना० [टुक्रो] १. कुनै पद्य वा गीतको एक अंश । २. पद्य वा गीतको अन्तिम चरण । ३. पद्य वा गीतका अन्तिम दुइ चरणको समानता; अन्त्यानुप्रास । ४. व्यङ्ग्यार्थ-युक्त चमत्कारपूर्ण वाक्य । (उदा०-काम गर्ने कालू, मकै खाने भालू; आए आँप, गए झटारो इत्या० ।)
 टुक्रा-टाक्री-ना० [टुक्रो+टुक्रो+ई] साना-साना टुक्राहरूको समुदाय ।
 टुक्रिङ्गु-अ० क्रि० [टुक्रि+ङ्गु+नु] टुक्रा-टुक्रा होइनु; ('टुक्रिङ्गु'-को भा० क्रि०) ।
 टुक्रिनु-अ० क्रि० [टुक्रो+ङ्गु+नु] टुक्रा-टुक्रा हुनु; साना-साना भागमा छुट्नु ।
 टुकुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. दुइ पैताला र चाकले मात्र

दुक्रो-दुपुदुपु

टेकी बस्ने किसिम; उड्केला मारेर बस्ने किसिम । २.
ठाडो भएर रहने किसिम; टक्क ।
दुक्रो-ना० [सं० स्तोक्र] १. कुनै वस्तुबाट छुट्टिएको अंश;
दुक्रडा । (वि०) २. दुक्रिएको; खण्डित ।
दुक्र्याइ-ना० [दुक्रि+याइ] दुक्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
दुक्र्याइ-ना० [दुक्र्याउ+आइ] दुक्र्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
दुक्र्याइनु-स० क्रि० [दुक्र्याउ+इ+नु] दुक्रा-दुक्रा पारिनु;
(‘दुक्र्याउनु’-को क० क्रि०) ।
दुक्र्याउनु-स० क्रि० [दुक्रि+याउ+नु] दुक्रा-दुक्रा पार्नु;
खण्डित पार्नु; (‘दुक्रिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
दुखल-ना० [नेवा० तुखल] उखु पेलेर रस निकालेको छोक्रा;
खोइलो ।
दुङ्गिइनु-अ० क्रि० [दुङ्गि+इ+नु] दुङ्गो लागिनु; (‘दुङ्गिनु’-
को भा० क्रि०) ।
दुङ्गिनु-अ० क्रि० [दुङ्गो+इ+नु] १. दुङ्गो लाग्नु; निधो
हुनु । २. सिद्धिनु; समाप्त हुनु ।
दुङ्गो-ना० [सं० तुङ्ग] १. काम वा कुरोको निधो; निर्णय ।
२. सीमा; हद । ३. म्याद; अवधि ।
दुङ्ग्याइ-ना० [दुङ्ग्याउ+आइ] दुङ्ग्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
दुङ्ग्याइ-ना० [दुङ्गि+याइ] दुङ्गिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
दुङ्ग्याइनु-स० क्रि० [दुङ्ग्याउ+इ+नु] दुङ्गो लगाइनु;
(‘दुङ्ग्याउनु’-को क० क्रि०) ।
दुङ्ग्याउनु-स० क्रि० [दुङ्गि+याउ+नु] १. दुङ्गो लाउनु;
निधो गर्नु । २. सिद्ध्याउनु; समाप्त गर्नु; (‘दुङ्गिनु’-
को प्रे० क्रि०) ।
दुङ्गना-ना० [ने०] सारङ्गीका आकारको, चार वटा रेशमका
तार लागेको, भ्यागुताका छालाले मोहोरेको र जवाले बजा-
उने विशेष गरी लामाहरूमा प्रचलित एक लोक-बाजा ।
दुटाइ-ना० [दुट्+आइ] दुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
दुटाइ-ना० [दुटाउ+आइ] दुटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
दुटाइनु-स० क्रि० [दुटाउ+इ+नु] छुटाइनु; (‘दुटाउनु’-को
क० क्रि०) ।
दुटाउनु-स० क्रि० [दुट्+आउ+नु] १. छोड्नु; छुटाउनु ।
२. चुडाल्नु । ३. भाँच्नु । ४. सिलसिला भङ्ग गर्नु; क्रम
विगर्नु; (‘दुट्नु’-को प्रे० क्रि०) ।
दुटिनु-अ० क्रि० [दुट्+इ+नु] टूट् होइनु; छुटिनु; (‘दुट्नु’-
को भा० क्रि०) ।
दुटिलो-ना० [दुटिल्को] दुटिल्को ।
दुटिल्को-ना० [सं० दुण्डुक] शरीरमा ठक्कर लाग्दा सुनिएर
उठ्ने फोको; फुडुल्को; दुटुल्को ।
दुटी-ना० [दुटो+ई] सानो दुटो; कर्वा, कमण्डलु आदिको
दुटो ।

दुटी-धारो-ना० [दुटी+धारो] बटुवाहरूलाई पानी खुवाउनाका
निमित्त पानी भरेर राखिने दुटीवाल पुरानो किसिमको
धारो ।
दुटुल्को-ना० [दुटिल्को] दुटिल्को ।
दुटे-वि० [दुटी+ए] दुटी भएको; दुटीवाल ।
दुटो-ना० [सं० त्रोटि] १. कर्वा, टाँपो आदिमा जडिएको
पानी चुहाउने नली । २. कल-धाराको पानी खोल्ने र बन्द
गर्नेसमेतको पानी चुहने अवयव ।
दुट्टा-ना० [दुट्] व्यापारमा हुने नोक्सानी; घाटा; ड्याक;
हानि ।
दुट्टु-अ० क्रि० [दुट्+नु] १. टूट् हुनु; छुट्नु । २. छुट्टिनु;
अलग हुनु । ३. रोकिनु; बन्द हुनु ।
दुना-ना० [सं० तन्त्र] कुनै व्यक्तिलाई आफ्नो वश-वर्ती पार्न
गरिएको मन्त्र-तन्त्रको प्रयोग; मोहनी; अभिचार कर्म ।
दुना-मुना-ना० [दुना+मोहनी] दुना, मोहनी आदिको
समुदाय; अभिचार-सम्बन्धी कर्म ।
दुनी-ना० [सं० तुणि] १. साना-साना पात, सेता झुप्पाकार
फूल, हर्रोका आकारका फल हुने एक जातको वृक्ष । २.
त्यसैको फल; तुणि ।
दुन्न-क्रि० यो० [ने०] १. बेसरी खाँदा पेट फुल्ने किसिम;
डेलिने किसिम; टन्न; टिल्ल । २. खूबसित ढाडिने
किसिम ।
दुन्निइनु-अ० क्रि० [दुन्नि+इ+नु] टिल्लिइनु; (‘दुन्निनु’-
को भा० क्रि०) ।
दुन्निनु-अ० क्रि० [दुन्न+इ+नु] १. घेरै खाँदा पेट उक्सनु;
टिल्लिनु; डेलिनु । २. ढाडिने वा फुल्ने किसिम ।
दुन्याइ-ना० [दुन्नि+याइ] दुन्निने किसिम, क्रिया वा भाव;
टिल्ल्याइ ।
दुन्याइनु-स० क्रि० [दुन्याउ+इ+नु] दुन्न पारिनु;
(‘दुन्याउनु’-को क० क्रि०) ।
दुन्याउनु-स० क्रि० [दुन्नि+याउ+नु] पेट दुन्न पार्नु;
टिल्ल्याउनु; (‘दुन्निनु’-को प्रे० क्रि०) ।
दुन्याहा-वि० [दुना+याहा] दुना गर्ने; मोहनी लाउने ।
दुपी-ना० [दुप्पो] हिन्दू-धर्मानुसार शिरका बीचमा नखौरी
वा नकाटीकन राखिने रौं; शिखा; चूडा ।
दुपी-कट्टा-वि० [दुपी+कट्टा] १. दुपी काटेको; दुपी
नभएको । (ना०) २. दुपी काटेर संन्यास लिएको व्यक्ति
(जोगी, संन्यासी आदि) ।
दुपुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. हल्कासित राख्ने किसिम;
टक्क । २. कुनै वस्तु हातले उठाउने किसिम; टिप्ने
किसिम; टपक्क । ३. अकस्मात् आइपुग्ने किसिम;
दुप्लुक्क ।
दुपुदुपु-क्रि० यो० [ने०] १. फल, फूल आदि घमाधम टिप्ने
किसिम । २. थोपा-थोपा गरी चुहने किसिम; टपटप;
तुपुतुपु ।

दुप्पा-दुप्पी-ना० [दुप्पो+दुप्पी] साना-तिना हाँगा, दुप्पा आदिको समूह।

दुप्पिइनु-अ० क्रि० [दुप्पि+इ+नु] दुप्पामा पुगिनु; ('दुप्पिनु'-को भा० क्रि०)।

दुप्पिनु-अ० क्रि० [दुप्पो+इ+नु] १. दुप्पामा पुगनु। २. बढेर हृदयसम्म पुगनु। ३. धन, मान आदिका मदले मात्तिनु; बढे-चढेको हुनु।

दुप्पी-ना० [दुप्पी] दुप्पी।

दुप्पो-ना० [सं० तुण्ड] १. कुनै वस्तुको माथिल्लो भाग; अग्र भाग। २. पहाडको चुली; शिखर। (वि०) ३. बढे-चढेको; दुप्पिएको।

दुप्प्याइ-ना० [दुप्प्याउ+आइ] दुप्प्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

दुप्प्याइ-ना० [दुप्पि+याइ] दुप्पिने किसिम, क्रिया वा भाव; दुप्प्याहट।

दुप्प्याइनु-स० क्रि० [दुप्प्याउ+इ+नु] दुप्पामा पुन्याइनु; ('दुप्प्याउनु'-को क० क्रि०)।

दुप्प्याउनु-स० क्रि० [दुप्पो] १. दुप्पामा पुन्याउनु; माथि चढाउनु। २. मद चढाउनु; मत्त्याउनु; ('दुप्पिनु'-को प्रे० क्रि०)।

दुप्प्याहट-ना० [दुप्पि+याहट] दुप्पिने किसिम, क्रिया वा भाव; दुप्प्याइ।

दुप्लुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. अनायास देखापर्ने किसिम; अचानक आइपुग्ने किसिम। २. अकस्मात् भेट हुने किसिम; जम्का-भेट हुने किसिम।

दुमुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. टम्म मिल्ने किसिम; टिमिक्क। २. छरितो हुने वा छाँट मिल्ने किसिम; चिटिक्क।

दुमौटे-ना० [तमौटे] तमौटे।

दुमौटे-वि० [ने०] सानो चित्तको; छोटकरीसँग व्यवहार गर्ने; किफायती।

दुम्म-क्रि० यो० [टम्म] टम्म।

दुर्-क्रि० यो० [अनु०] १. हुक्का घुराउने किसिम; द्वार। २. छेर्ने किसिम; टिर्।

दुर्नु-अ० क्रि० [दुर्+नु] बेसरी बाँधनु; कसिनु।

दुर्-वि० [दुर्+ए] पन्यालो; तरल।

दुर्-हुक्का-ना० [दुर्+ए+हुक्का] सानो हुक्का।

दुर्-ना० [तुर्] पातलो झोल; बेस्वादको पानीजस्तो रस।

दुर्-ना० [दुर्] सानो हुक्का।

दुर्-याइ-ना० [दुर्-याउ+आइ] मस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; दुर्-याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

दुर्-याइ-ना० [दुर्-याउ+आइ] सानो हुक्का गुडगुडाउने किसिम, क्रिया वा भाव; दुर्-याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

दुर्-याइनु-स० क्रि० [दुर्-याउ+इ+नु] कसेर बाँधनु; ('दुर्-याउनु'-को क० क्रि०)।

दुर्-याइनु-स० क्रि० [दुर्-याउ+इ+नु] दुर् आवाज आउने

गरी हुक्का घुराइनु; ('दुर्-याउनु'-को क० क्रि०)।

दुर्-याउनु-स० क्रि० [ने०] बेसरी कसेर बाँधनु; मस्काउनु।

दुर्-याउनु-स० क्रि० [दुर्+याउ+नु] दुर् आवाज आउने गरी हुक्का घुराउनु।

दुलुक्क-क्रि० यो० [ने०] एक पल्टमात्र हेर्ने किसिम; पुलुक्क।

दुलुदुलु-क्रि० यो० [ने०] एक-टक लाएर हेरिरहने किसिम; क्वारकवारती; आशा, लाचारी आदिका साथ एक-टक हेरिरहने किसिम।

दुसाइ-ना० [दुसाउ+आइ] दुसाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

दुसाइनु-स० क्रि० [दुसाउ+इ+नु] दुसा हालिनु; ('दुसाउनु'-को क० क्रि०)।

दुसाउनु-अ० क्रि० [दुसो+आउ+न] दुसो हाल्नु; अड्कुर निस्कनु।

दुसाल-ना० [नेवा० तुसाल] उखु पेलने यन्त्र वा ठाउँ।

दुसुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. टुक्क। २. अड्कुर निस्कने किसिम; दुसाउने किसिम।

दुसो-ना० [ने०] १. बोट, बिरुवा, अन्न आदिको भर्खर उम्रेको कलिलो मुनु; अड्कुर; पिपिरो। २. निगाला, बाँस आदिको भर्खर उम्रेको तरकारी खाइने अड्कुर।

दुहुरो-वि० [ने०] १. आमा-बाबु मरेको। २. अनाथ; बिचरो; निस्सहाय।

दूक-ना० [सं० स्तोक] टुक्रो।

दूक-ना० [सं० तुङ्ग] जोख-तौल वा भराइको ठीक परिमाण; टुकुनी।

दूट-वि० [सं० वृट्] १. छुटेको; टुटेको। (ना०) २. टुट्टा; घाटा।

दूट-फूट-वि० [दूट+फूट] टुटे-फुटेको; भत्के-बिग्रेको; नोक्सान।

दूटल-फूटल-वि० [दूट+फूट] दूट-फूट।

दूपिन-ना० [अं० दूपिन] बिजुलीको तरङ्गलाई जोर्ने वा छुट्ट्याउने, दुइ कीलाजस्ता अवयव जडिएको साधन।

टेक-ना० [टेक्] १. हठ; आग्रह। २. अभिमान; घमण्ड। ३. प्रत्येक छन्दपछि भनिने गीतको चरण; गीतको स्थायी पद।

टेकन-ना० [टेक्] १. टेको; टेवा। २. बिसौना।

टेकर-ना० [अं०] कुकीं।

टेकाइ-ना० [टेक्+आइ] टेक्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

टेकाइनु-स० क्रि० [टेकाउ+इ+नु] टेक्न लाइनु; ('टेकाउनु'-को क० क्रि०)।

टेकाउनु-स० क्रि० [टेक्+आउ+नु] टेक्न लाउनु; ('टेक्नु'-को प्रे० क्रि०)।

टेकिनु-स० क्रि० [टेक्+इ+नु] खुट्टो हालिनु; ('टेक्नु'-को क० क्रि०)।

टेकी-वि० [टेक+ई] १. टेक गर्ने; हठी। २. घमण्डी;

टेको-टोकाहा

अभिमानी ।

टेको-ना० [टेक्+ओ] १. कुनै गह्रौं वस्तुलाई अड्याउने काठ, बाँस आदि; टेवा । २. विसीना ।

टेक्नु-स० क्रि० [सं० स्था+नु] १. खुट्टा हाल्नु; कुल्चनु; पाउ राख्नु । २. कुनै काम, कुरो वा प्रमाणका आडमा रहनु । ३. आधार लिनु ।

टेढो-ना० [ने०] कीलाहरू ठोक्ने काठको ठूलो मुङ्गो ।

टेढिइनु-अ० क्रि० [टेढि+इ+नु] टेढो होइनु; ('टेढिनु'-को भा० क्रि०) ।

टेढिनु-अ० क्रि० [टेढो+इ+नु] १. टेढो हुनु; बाङ्गिनु; वक्र हुनु । २. चिढिनु; रिसाउनु ।

टेढो-वि० [सं० टेर्] १. बाङ्गो; डेउढो; वक्र । २. कुटिल स्वभावको; मिलनसार नभएको ।

टेढो-मेढो-वि० [टेढो+मेढो (फा०)] बाङ्गो-टिङ्गो ।

टेढ्याइ-ना० [टेढि+याइ] टेढिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टेढ्याइ-ना० [टेढ्याउ+आइ] टेढ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टेढ्याइनु-स० क्रि० [टेढ्याउ+इ+नु] टेढो पारिनु; ('टेढ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

टेढ्याउनु-स० क्रि० [टेढि+आउ+नु] १. टेढो पार्नु; बङ्ग्याउनु । २. चिढाउनु; रीस उठाउनु ।

टेनिस-ना० [अं०] खरको भकुन्डोलाई जालीदार डन्डाले हानेर खेल्ने एक यूरोपीय खेल ।

टेन्डर-ना० [अं०] ठेक्कामा कुनै काम गर्न वा तोकिएको माल-सामान दिन ठेकदारले लेखिदिने आफ्नो दर-रेट ।

टेप्री-ना० [टेप्री] टेप्री ।

टेप्री-ना० [टोप्री] पुरुषका लिङ्गको अग्र भाग ।

टेबिल-ना० [अं० टेबुल] मेचमा बसेर लेख-पढ आदि गर्नका निमित्त बनाइएको चौकीजस्तो साधन ।

टेबिल-पोश-ना० [अं० टेबुल+पोश (फा०)] टेबिलमाथि शोभा वा संरक्षणका निमित्त बिछ्याइने कपडा; टेबिल-माथि हालिने तन्ना ।

टेबुल-ना० [अं०] टेबिल ।

टेबुल-पोश-ना० [टेबिल-पोश] टेबिल-पोश ।

टेमा-ना० [ने०] एक किसिमको डल्लो चाकु ।

टेमा-छुवा-ना० [टेमा+क्षोद (सं०)] चीनी झिकी बाँकी रहेको खुदो ।

टेर-वि० [सं०] आँखो टेढो भएको; डेढो ।

टेर-ना० [टेर्] १. टेर्ने काम; आज्ञा-पालन । २. वास्ता; परवाह । ३. अदब; अनुशासन ।

टेर-पुच्छर-ना० [टेर्+पुच्छर] १. वास्ता; परवाह । २. मान-मर्यादा; आदर-सत्कार ।

टेराइ-ना० [टेर्+आइ] टेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टेराइनु-स० क्रि० [टेराउ+इ+नु] टेर्ने लाइनु; ('टेराउनु'-को क० क्रि०) ।

टेराउनु-स० क्रि० [टेर्+आउ+नु] टेर्ने वा भनेको कुरो मान्न लाउनु; ('टेर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

टेरिनु-स० क्रि० [टेर्+इ+नु] भनेको कुरो मानिनु; ('टेर्नु'-को क० क्रि०) ।

टेर्नु-स० क्रि० [ने०] १. भनेको मान्नु; आज्ञा पालन गर्नु । २. अदब राख्नु; अनुशासन पालन गर्नु । ३. वास्ता राख्नु; परवाह गर्नु ।

टेलिग्राफ-ना० [अं०] एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा विजुलीका सहायताले तारद्वारा खबर पठाउने साधन; तार ।

टेलिग्राफ-ना० [अं०] तारद्वारा पठाइएको खबर; टेलिग्राफको खबर ।

टेलिफोन-ना० [अं०] टाढा-टाढाका ठाउँहरूबाट बोलेका कुराकानी तारका सम्बन्धबाट ओहोर-दोहोर गराउने यन्त्र ।

टेलीप्रिन्टर-ना० [अं०] तारद्वारा आएको खबर स्वयं छापने यन्त्र ।

टेलीविजन-ना० [अं०] बोल्ने मानिसको रूपसमेत देखिने रेडियोजस्तो यन्त्र ।

टेवा-ना० [टेक्] टेको ।

टैशोकोटो-ना० [?] जापानी-बाजा ।

टोक-ना० [टोक्] हप्की-दप्की ।

टोक-ना० [सं० स्तोक] एकनाससित भइरहेको कुनै काममा बाधा पर्ने गरी बोल्नु ।

टोकरी-ना० [हिं०] बाँसका चोयाले बनेको ढकीका आकारको भाँडो ।

टोकसाइ-ना० [टोकस्+आइ] टोकस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टोकसाइनु-स० क्रि० [टोकसाउ+इ+नु] टोकसो गराइनु; ('टोकसाउनु'-को क० क्रि०) ।

टोकसाउनु-स० क्रि० [टोकस्+आउ+नु] टोकस्न लाउनु; ('टोकस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

टोकसिनु-स० क्रि० [टोकस्+इ+नु] टोकसो गरिनु; ('टोकस्नु'-को क० क्रि०) ।

टोकसो-ना० [टोक्] मन नपरेका मानिसलाई विना-कसूरमा वार-वार गरेको गाली; ट्वाक-ट्वाक; कर-कर; कचकच ।

टोकस्नु-स० क्रि० [टोकसो] टोकसो गर्नु; विनाकारण गाली गर्नु ।

टोका-ना० [ने०] हात्तीलाई पिट्ने लट्टी ।

टोकाइ-ना० [टोक्+आइ] टोक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टोकाइनु-स० क्रि० [टोकाउ+इ+नु] टोक्न लाइनु; ('टोकाउनु'-को क० क्रि०) ।

टोकाउनु-स० क्रि० [टोक्+आउ+नु] टोक्न लाउनु; ('टोक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

टोकाहा-वि० [टोक्+आहा] १. टोक्ने स्वभावको । २. ग्रह-गतिअनुसार अरुलाई पिर्ने; पिराहा ।

टोकिनु-स० क्रि० [टोक्+इ+नु] दाँतले च्यापिनु; ('टोक्नु'-को क० क्रि०) ।

टोकुवा-वि० [टोक्+उवा] टोकाहा ।

टोकु-स० क्रि० [सं० वृट्+नु] १. कुनै खानेकुरो खानका निमित्त दाँतले टुक्र्याउनु; दाँतले च्यापेर लिनु । २. अरुलाई दुखाउन दाँतले च्याप्नु; दाह्लनु; दाँतले चिथर्नु । ३. डस्नु; डङ्क मर्नु । ४. टोकस्नु; कचकच गर्नु । ५. ग्रह-गतिअनुसार आफ्ना नजीकका सम्बन्धीलाई पिर्नु ।

टोक्ने-वि० [टोक्ने+ए] टोक्ने भएको; हापा भएको ।

टोक्ने-बाँस-ना० [टोक्ने+बाँस] प्याङ, पाथी आदि बनाउने एक जातको बाँस ।

टोक्ने-बेत-ना० [टोक्ने+बेत] एक जातको बेत ।

टोक्ने-ना० [ने०] कलिलो बाँसको बोक्ने; खवटो; हापा ।

टोटल-ना० [अं०] सबैको जम्मा; जम्माजम्मी; कुल सङ्ख्या ।

टोटा-ना० [सं० तुण्ड] बन्दूकमा भरेर पड्काइने बारूद, छर्छाँ वा गोली हालेको सानो नली; कारतूस ।

टोटावाल-वि० [टोटा+वाल] टोटा हालेर हाप्ने (बन्दूक) ।

टोङ्को-ना० [सं० कोटर] रूखमा परेको प्वाल; बूढो रूखमा परेको खोप्लो ।

टोप-ना० [टोपी] यूरोपीय ढाँचाको ठूलो टोपी ।

टोपल-टापल-ना० [टोपल्+टापल (फाँ०)] कुनै काम गरेजस्तो गर्नु; गरी टोपल्नु ।

टोपलाइ-ना० [टोपल्+आइ] टोपल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टोपलिनु-स० क्रि० [टोपल्+इ+नु] कुनै प्रयत्न गरेझैं मात्र गरिनु; ('टोपल्नु'-को क० क्रि०) ।

टोपल्नु-स० क्रि० [ने०] कुनै प्रयत्न गरेझैं मात्र गर्नु; देखा-बटो रूपमा मात्र कुनै काम वा कुरो गर्नु; आडम्बर गर्नु ।

टोपी-ना० [प्रा० टोपिआ] शिर छोप्नाका निमित्त विशेष प्रकारले सिइएको वस्त्र; शिरस्त्राण ।

टोप्रो-ना० [टोपी] १. ऐँसेलुको फल रहने गट्टो । २. आँलाको टुप्पो ।

टोल-ना० [सं० प्रतली] शहरको कुनै विभाग; शहरको एक खण्ड ।

टोला-ना० [टोल] टोल ।

टोलाइ-ना० [टोलाउ+आइ] टोलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

टोलाइनु-अ० क्रि० [टोलाउ+इ+नु] वाल्ल परिनु; ('टोलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

टोलाउनु-अ० क्रि० [ट्वाल्ल+आउ+नु] १. वाल्ल परेर हेर्नु; एकोहोरो हेरिरहनु । २. टोलो हुनु; बिलख-बन्दमा पर्नु; जिल्ल पर्नु ।

टोलिइनु-अ० क्रि० [टोलि+इ+नु] वाल्ल परिनु; टोलाइनु; ('टोलिनु'-को भा० क्रि०) ।

टोलिनु-अ० क्रि० [टोलाउ+नु] टोलाउनु ।

टोली-ना० [सं० स्तोक] डफ्फा; जमात; दल ।

टोले-वि० [टोल+ए] एकै टोलको; उही टोलको ।

टोली-वि० [टोलाउ+ओ] १. टोलाइरहने स्वभावको; एकोहोरो हेरिरहने । २. जिल्ल परेको; वाल्ल परेको ।

टोल्याइ-ना० [टोलि+याइ] टोलिने किसिम, क्रिया वा भाव; टोलाइ ।

टोस्ट-ना० [अं०] १. पाउरोटीका चाना आगामा सेकाएको खाद्य पदार्थ । २. कसैको सुस्वास्थ्य वा शुभ-कामनाका साथ पिइने सुरा, शरवत आदि; स्नेह-पान । ३. त्यस किसिमले शुभ-कामना गरिने व्यक्ति वा विषय ।

टोहो-ना० [ने०] अड्को; खोते ।

टौनु-ना० [ने०] बहिरो ।

टौवा-ना० [ने०] १. गाह्रो नलाई थाममात्र हालेर बनाइएको अग्लो मचान; ठाँटी । (वि०) २. खूब अग्लो; टङ्गरो ।

ट्याउँ-ट्याउँ-क्रि० यो० [अनु०] १. बोलिरहने किसिम; कुरा गरिरहने किसिम । २. कचकच गरिरहने किसिम ।

ट्याक-ना० [सं० टङ्क] सुन-चाँदीको बाक्लो चक्की ।

ट्याक-ट्याक-क्रि० यो० [अनु०] १. कुनै दुइ साना, साह्रा वस्तुहरू बराबर जुद्धा शब्द आउने किसिम । २. भनेको कुरो वा गरेको काम ठीक-ठीकसित मिल्दै जाने किसिम ।

ट्याक्क-क्रि० यो० [ने०] १. ठीकसँग मिल्ने किसिम; ठिक्क हुने किसिम; ठ्याक्क । २. दुइ साह्रा वस्तुहरू जुद्धा शब्द आउने किसिम ।

ट्याक्स-ना० [अं० टैक्स] कर; महसूल ।

ट्याक्सी-वि० [अं० टैक्सी] भाडामा राखिएको; भाडावाल (मोटर, रिक्सा आदि सवारी) ।

ट्याङ्क-ट्याङ्क-क्रि० यो० [अनु०] घण्टा, तख्ता-घडी आदि बज्ने किसिम; ट्वाङ-ट्वाङ ।

ट्याङ्क-प्वाल-ना० [सं० टङ्क+प्वाल] फोर्नाका निमित्त बारूद भरेर पड्काउन ठूलूला ढुङ्गामा पारेको प्वाल ।

ट्याङ्क-ना० [अं० टङ्क] अग्लो-होचो खराब बाटामा पनि जान सक्ने मेशीन-गन वा तोपले सुसज्जित एक किसिमको युद्ध-यान ।

ट्याङ्का-ना० [अं० ट्रङ्क] फलामे सन्दूक; ट्रङ्क ।

ट्याप्प-क्रि० यो० [ने०] १. टाँसिने किसिम; लस्सादार पदार्थद्वारा दुइ वस्तु मिल्ने किसिम; ट्याम्म । २. जोरिने किसिम; ठीकसित मिल्ने किसिम । ३. रोकिने किसिम; थुनिने किसिम ।

ट्याम्म-ट्याम्म-क्रि० यो० [अनु०] ट्याम्को वा त्यस्तै साना-साना बाजाहरू बज्ने किसिम ।

ट्याम्के-वि० [ट्याम्को+ए] १. ट्याम्को बजाउने वा भिर्ने । २. पुङ्को र भुँडे ।

ट्याम्को-ना० [ट्याम्म-ट्याम्म] दमाहाका आकारको, दुइ लट्टीले बजाइने एक किसिमको सानो बाजा ।

ट्याम्म-क्रि० यो० [ने०] १. जोडिने किसिम; टम्म । २. ठीक

सित मिलने किसिम; ठचाम्म । ३. थुनिने किसिम; बुजिने किसिम ।

टचाम्मटर-ना० [अं० टोमाटो] भण्टाको जस्तो भेट्नु र गोलभेंडाको जस्तो स्वाद हुने, बोटमा फल्ने एक जातको अण्डाकार फल ।

टचास्स-क्रि० यो० [ने०] १. मन नपरीकन ढोग्ने किसिम; कर-बलले ढोग्ने किसिम । २. रीसले राख्ने किसिम; ठचास्स । ३. टाँसिने किसिम; टचाप्प । ४. बस्ने किसिम; टुसुक । ५. अनिच्छापूर्वक टीको लाइदिने किसिम ।

टचूब-ना० [अं०] १. साइकल, मोटर आदिका पाङ्ग्रामा टाएरभित्र लगाइएर हावा भरिने साधन । २. काँच आदिको लामो, सम्म परेको खोक्रो ढुङ्गो ।

ट्रक-ना० [अं०] ठूलूला र गह्रुंगा मालहरू ओसाने एक किसिमको ठूलो मोटर ।

ट्रङ्क-ना० [अं०] फलामका पाताको सन्दूक ।

ट्रान्सफरमर-ना० [अं० ट्रान्सफॉर्मर] बिजुलीको पावर बढाउने एक यन्त्र ।

ट्रिब्यूनल-ना० [अं०] १. न्यायाधीशको आसन; न्यायाधिकरण । २. निर्धारित अख्तियार लिएर कुनै विशेष मामलाको निर्णय दिन नियुक्त व्यक्तिहरूको इजलास ।

ट्रेड-मार्क-ना० [अं०] व्यापारीले आफ्ना मालमा लगाउने विशेष चिह्न; व्यापार-चिह्न ।

ट्रेडिल-ना० [अं०] एक जनाले मात्र चलाउन हुने एक किसिमको छान्ने सानो यन्त्र ।

ट्रेन-ना० [अं०] रेल ।

ट्रेनिङ्ग-ना० [अं०] तालीम ।

ट्रवाँक-वि० [ने०] ज्यादा अमिलो; कडा अमिलो; चूक ।

ट्रवाँटी-ना० [नेवा० त्वाति] जमीनमुनि बसेर लगातार कराउने एक जातको बर्खे कीरो ।

ट्रवाक-ना० [प्रा० टोक्कण] काठ, टिन आदिको अन्न आदि भर्ने सानो भाँडो ।

ट्रवाक-ट्रवाक-क्रि० यो० [अनु०] १. कचकच गरिरहने किसिम; करकर । २. ठोक्ता वा काठहरू खोप्ता शब्द आउने किसिम ।

ट्रवाकल-ना० [नेवा० त्वाकऽ] १. कुनै गह्रुंगो वस्तु उठाउनाका निमित्त त्यसको तल हालिने ठेउको । २. अचानु ।

ट्रवाक्क-क्रि० यो० [ने०] १. ठिक्कसँग मिल्ने किसिम; टचाक्क । २. अचानक भेट हुने किसिम । ३. अमिलो, पिरो आदि पुगेर मीठो हुने किसिम । ४. अचार, तरकारी-हरू खाएर जिभ्रो फट्कादा शब्द आउने किसिम । ५. ठुङ्गने किसिम । ६. सानो-तिनो ढुङ्गो वा त्यस्तै अरु वस्तुले हान्दा शब्द आउने किसिम ।

ट्रवाङ-ट्रवाङ-क्रि० यो० [अनु०] टचाङ-टचाङ ।

ट्रवार-ट्रवार-क्रि० यो० [अनु०] १. हुक्का घुराउँदा शब्द आउने किसिम । २. भ्यागुतो आदि कराउने किसिम; ट्रवार-ट्रवार ।

ट्रवारट्रवारी-क्रि० यो० [ट्रवार-ट्रवार+ती] चाँड्चाँडो हुक्का घुराउँदा शब्द आउने किसिम; ट्रवार-ट्रवार ।

ट्रवार-क्रि० यो० [अनु०] १. हुक्का घुराउँदा शब्द आउने किसिम । २. भ्यागुतो आदि कराउने किसिम ।

ट्रवार-ट्रवार-क्रि० यो० [अनु०] ट्रवार-ट्रवार ।

ट्रवाल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. एकोहोरिएर हेरिरहने किसिम; टोलाइरहने किसिम । २. वाल्ल; जिल्ल ।

ठ

ठ-देवनागरी वर्ण-मालाको बाह्रौँ व्यञ्जन-वर्ण । ठ-वर्णको दोस्रो अक्षर । यसको उच्चारण मूर्द्धा-स्थानवाट हुन्छ ।

ठँडाइ-ना० [ठाँट्+आइ] ठाँट्ने वा ठाँट् पार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठकठक-क्रि० यो० [अनु०] १. हल्का किसिमले काठ आदिमा ठोक्ता शब्द आउने किसिम; ट्वाक-ट्वाक । २. जाडाले काम्ने किसिम; लुगलुग ।

ठकठकाइ-ना० [ठकठकाउ+आइ] ठकठकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठकठकाइनु-अ० क्रि० [ठकठकाउ+इ+नु] ठकठक काँपिनु; ('ठकठकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

ठकठकाउनु-अ० क्रि० [ठकठक+आउ+नु] १. जाडाले ठकठक काम्नु; लुगलुग काम्नु । (स० क्रि०) २. ठकठक शब्द आउने गरी ठोक्नु ।

ठकठकिइनु-अ० क्रि० [ठकठक+इ+नु] ठकठक काँपिनु; ('ठकठकिनु'-को भा० क्रि०) ।

ठकठकिनु-अ० क्रि० [ठकठक+इ+नु] ठकठक काँपिनु ।

ठकठकी-क्रि० यो० [ठकठक+ई] जाडाले काम्ने किसिम; लुगलुग ।

ठकठक्याइ-ना० [ठकठक+याइ] ठकठकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठकार-ना० [सं०] 'ठ'-अक्षर; ठ-वर्णको दोस्रो अक्षर ।

ठकुरी-ना० [सं० ठकुर] उच्च कक्षाका क्षत्रिय-जातिको एक वर्ग; क्षत्रिय-जातिको एक थर ।

ठक्क-क्रि० यो० [ने०] टक्क ।

ठक्कर-ना० [प्रा० टक्कर] १. ढुइ वस्तुको जुधाइ; ठोकर; धक्का । २. मनमा परेको चोट; मानसिक आघात । ३. गोता; हन्डर ।

ठक्कुर-ना० [सं०] देव-मूर्ति; प्रतिमा ।

ठग-वि० [प्रा०] १. धोखा दिएर वा छल गरेर अर्काको धन-माल लिने; ठग्ने । २. अनेक बहाना गरी काम-काज आदि नगर्ने वा छल्ने; ठगाहा ।

ठग-विद्या-ना० [प्रा० ठग+विद्या (सं०)] ठग्ने अकिल;
ठगी गर्ने उपाय ।
ठगाइ-ना० [ठग्+आइ] ठग्ने वा ठगिन किसिम, क्रिया वा भाव ।
ठगाइनु-स० क्रि० [ठगाउ+इ+नु] ठग्न लाइनु; ('ठगाउनु'-
को क० क्रि०) ।
ठगाउनु-स० क्रि० [ठग्+आउ+नु] ठग्न लाउनु; ठगी
गराउनु; ('ठगनु'-को प्रे० क्रि०) ।
ठगाहा-वि० [ठग+आहा] ठग्ने स्वभावको; ठग ।
ठगाहार-वि० [ठग+आहार] ठगी गरेर खाने; ठग; ठगाहा ।
ठगाहारी-ना० [ठगाहार+ई] ठगी ।
ठगिनु-स० क्रि० [ठग्+इ+नु] ठगी गरिनु; ('ठगनु'-को
क० क्रि०) ।
ठगी-ना० [ठग+ई] ठगको काम वा कौशल ।
ठगनु-स० क्रि० [ठग+नु] १. ठगी गर्नु; झूटो कुरो वा काम
गरी अरूको धन-माल लिनु । २. छकाउनु; धोखा दिनु ।
३. फकाई-फुल्याई अरूको धन वा माल लिनु; धुत्नु । ४.
उचितभन्दा बढ्ता नाफा खानु । ५. अनेक बहाना गरी काम
छल्नु ।
ठङ्कार-ना० [सं० टङ्कार] ठूलो स्वर; डाँको ।
ठङ्काराइ-ना० [ठङ्कार+आइ] ठङ्कारे किसिम, क्रिया वा
भाव ।
ठङ्कारिनु-स० क्रि० [ठङ्कार+इ+नु] ठङ्कार गरिनु;
('ठङ्कारनु'-को क० क्रि०) ।
ठङ्कार्नु-स० क्रि० [ठङ्कार+नु] ठङ्कार गर्नु; ठूलो स्वरले
बोल्नु; हप्काउनु ।
ठङ्ग्रङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. एकलो उभिने किसिम; ठिङ्ग ।
२. धातुका भाँडाहरू खस्ता शब्द आउने किसिम ।
ठङ्ग्रङ्ग-क्रि० यो० [ठङ्ग्रङ्ग] ठङ्ग्रङ्ग ।
ठटाइ-ना० [ठटाउ+आइ] ठटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
ठटाइनु-स० क्रि० [ठटाउ+इ+नु] खूबसित पिटिनु; ('ठटा-
उनु'-को क० क्रि०) ।
ठटाउनु-स० क्रि० [ठोक्+आउ+नु] १. जोरसित पिट्नु;
गोद्नु; ठोक्नु । २. धान, मकै आदि चुट्नु ।
ठटेउली-ना० [ठट्टा] १. ठट्टा; ख्याल । (वि०) २. ठट्टा गर्ने
स्वभावकी ।
ठटेउले-वि० [ठटेउलो+ए] ठट्टा गर्ने स्वभावको; ठट्टौलो ।
ठटेउलो-वि० [ठट्टा+एउलो] ठट्टा गर्ने स्वभावको; ठट्टौलो;
ख्याली ।
ठटेउल्याई-ना० [ठटेउलो+याई] ठटेउलो हुनाको भाव ।
ठट्टा-ना० [सं० टट्टरी] १. दिल-बहलाउनाका निमित्त
जिस्कने वा जिस्क्याउने काम; दिल्लगी; ख्याल । २.
खिसी; हँसी; उपहास ।
ठट्टाबाजी-ना० [ठट्टा+बाजी] हँसी-दिल्लगी; ख्याल-ठट्टा ।
ठट्टाक-ठट्टक-ना० [ठाकठुक] हल्का किसिमको झगडा;
ठाकठुक ।

ठट्टौली-ना० [ठटेउली] ठटेउली ।
ठट्टौले-वि० [ठटेउले] ठटेउले ।
ठट्टौलो-वि० [ठट्टा+औलो] ठटेउलो ।
ठट्टौल्याई-ना० [ठटेउल्याई] ठटेउल्याई ।
ठडिइनु-अ० क्रि० [ठडि+इ+नु] ठाडो होइनु; ('ठडिनु'-
को भा० क्रि०) ।
ठडिनु-अ० क्रि० [ठाडो+इ+नु] ठाडो हुनु; उभिनु; खडा
हुनु ।
ठडुल्लो-वि० [ठाडो+उल्लो] १. उभिने स्वभावको; नवस्ने;
ठाडे । (ना०) २. ठडेउरो ।
ठडेउरो-ना० [ठाडो+एउरो] जमीनमा गाडेर उम्याई बत्ती
बाल्ने पुरानो छाँटको पानस; ठडुल्लो ।
ठडेइवर-वि० [ठाडो+ईवर] १. रूखो स्वभावको; ठाडो
मिजासको । २. उभिरहने स्वभावको; ठडुल्लो ।
ठड्याइ-ना० [ठडि+याइ] ठडिने किसिम, क्रिया वा भाव;
उम्याइ ।
ठड्याइ-ना० [ठड्याउ+आइ] ठड्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव; उम्याइ ।
ठड्याइनु-स० क्रि० [ठड्याउ+इ+नु] ठाडो पारिनु;
('ठड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
ठड्याउनु-स० क्रि० [ठडि+याउ+नु] ठाडो पार्नु; उम्याउनु;
खडा गर्नु; ('ठडिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
ठड्यौरो-ना० [ठाडो+यौरो] ठडेउरो ।
ठन्क-क्रि० यो० [ने०] १. लट्टी, डन्डी आदि साह्रो वस्तु
भाँचिने किसिम; पटक्क । २. स्तम्भित हुने किसिम ।
ठनाठन-क्रि० यो० [अनु०] १. लट्टी, डन्डी आदि घमाघम
भाँच्ने किसिम । २. घमाघम रुपियाँ आदि पछारेर बजाउने
किसिम ।
ठन्कनु-अ० क्रि० [ठन्क+नु] १. ठाडो हुनु; स्तम्भित हुनु;
ठडिनु । २. रिसाएर हिँड्नु; फन्कनु । ३. ठन्क भाँचिनु ।
ठन्काइ-ना० [ठन्क+आइ] ठन्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
ठन्क्याइ ।
ठन्काइ-ना० [ठन्काउ+आइ] ठन्काउने किसिम, क्रिया वा
भाव; ठन्क्याइ ।
ठन्काइनु-स० क्रि० [ठन्काउ+इ+नु] ठाडो पारिनु;
('ठन्काउनु'-को क० क्रि०) ।
ठन्काउनु-स० क्रि० [ठन्क+आउ+नु] १. ठाडो पार्नु;
ठड्याउनु; स्तम्भित पार्नु । २. भाँच्नु; ठन्क पार्नु;
('ठन्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
ठन्किइनु-अ० क्रि० [ठन्कि+इ+नु] ठाडो होइनु; ('ठन्किनु'-
को भा० क्रि०) ।
ठन्किनु-अ० क्रि० [ठन्क+इ+नु] १. ठन्कनु । २. ठाडो
हुनु; ('ठन्कनु'-को भा० क्रि०) ।
ठन्क्याइ-ना० [ठन्क्याउ+आइ] ठन्क्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव; ठन्काइ ।

ठक्याइ-ना० [ठन्कि+याइ] ठन्किने किसिम, क्रिया वा भाव; ठन्काइ; ठक्याहट ।
 ठक्याइनु-स० क्रि० [ठन्काउ+इ+नु] ठन्काइनु; ('ठन्किनु'-को क० क्रि०) ।
 ठक्याउनु-स० क्रि० [ठन्कि+याउ+नु] ठन्काउनु; ('ठन्किनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ठक्याहट-ना० [ठन्कि+याहट] ठन्किने किसिम, क्रिया वा भाव; ठक्याइ ।
 ठन्डा-वि० [प्रा० ठन्ड] १. चिसो; तातो नभएको; शीतल । (ना०) २. जाडो; सर्दी; चिसोपन । ३. गर्मी हुँदै भएको आनन्द; शीतलता ।
 ठन्डा-राम-ना० [ठन्डा+राम] मृत्यु वा नाश बुझाउने शब्द; खतम ।
 ठन्डी-ना० [ठन्डा+ई] १. चिसोपन; सर्दी; जाडो । २. ओस ।
 ठप्-ना० [ठप्] चलिरहेको काम-कुरो बिलकुल बन्द हुनु; ठप् रोकनु ।
 ठप्-क्रि० यो० [ने०] बिलकुल बन्द हुने वा रोकिने किसिम; ठप् हुने किसिम ।
 ठमठम-क्रि० यो० [ने०] फूर्ति साथ हिँड्ने किसिम; कसिएर हिँड्ने किसिम; टमटम ।
 ठमठमाइ-ना० [ठमठमाउ+आइ] ठमठमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; ठमठमाहट ।
 ठमठमाइ-ना० [ठमठम+आइ] ठमठमिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठमठमाइनु-अ० क्रि० [ठमठमाउ+इ+नु] हट्टाकट्टा होइनु; ('ठमठमाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 ठमठमाउँदो-वि० [ठमठमाउ+आउँदो] ठमठमाएको; मोटो-घाटो र गठिलो; तन्दुरुस्त ।
 ठमठमाउनु-अ० क्रि० [ठमठम+आउ+नु] १. मोटो-घाटो र गठिलो हुनु; हट्टाकट्टा हुनु; तन्दुरुस्त हुनु । २. फूर्ति साथ हिँड्नु ।
 ठमठमाहट-ना० [ठमठमाउ+आहट] ठमठमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; ठमठमाइ ।
 ठमाइ-ना० [ठमाउ+आइ] ठम्याइ ।
 ठमाइनु-स० क्रि० [ठमाउ+इ+नु] ठम्याइनु; ('ठमाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ठमाउनु-स० क्रि० [ठम्याउ+नु] ठम्याउनु ।
 ठम्याइ-ना० [ठम्याउ+आइ] ठम्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठम्याइनु-स० क्रि० [ठम्याउ+इ+नु] निधो गरिनु; ('ठम्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ठम्याउनु-स० क्रि० [ने०] १. निधो गर्नु; निश्चय गर्नु । २. चिन्नु; पहिँचाउनु । ३. ठीकसित विचार गर्नु; ठमाउनु ।
 ठरिइनु-अ० क्रि० [ठरि+इ+नु] ठर्रो होइनु; ('ठरिनु'-

को भा० क्रि०) ।
 ठरिनु-अ० क्रि० [ठर्रो+इ+नु] ठर्रो हुनु; दह्लिनु; जरिनु ।
 ठर्रो-वि० [ठाडो] १. दह्लो; जर्रो । २. रूखो स्वभावको; ननुहेको; जर्खरिएको ।
 ठर्याइ-ना० [ठरि+याइ] ठरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठर्याइ-ना० [ठर्याउ+आइ] ठर्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठर्याइनु-स० क्रि० [ठर्याउ+इ+नु] ठर्रो पारिनु; ('ठर्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ठर्याउनु-स० क्रि० [ठरि+याउ+नु] ठर्रो पार्नु; दह्लो पार्नु; ('ठरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ठसक्क-क्रि० यो० [ने०] ठस्कने किसिम; ठस्स; ठुस्स ।
 ठसठस-क्रि० यो० [ने०] १. गह्वाउने किसिम; डुङ्गुङ्ग । २. कन्ने किसिम । ३. टोकस्ने वा घोच-पेच गर्ने किसिम । ४. ठुस्सिने किसिम ।
 ठसठसी-क्रि० यो० [ठसठस+ई] १. दुर्गन्ध आउने किसिम; ठसठस; डुङ्गुङ्गती । २. इच्छा-पूर्ति नहुँदा टोकस्ने किसिम । ३. कन्ने किसिम ।
 ठसठसती-क्रि० यो० [ठसठस+ती] ठसठसी ।
 ठसठसे-वि० [ठसठस+ए] ठसठस गर्ने स्वभावको ।
 ठसमस्स-क्रि० यो० [ने०] पल्लैटी मारेर आनन्द साथ बस्ने किसिम; ठसमस्स ।
 ठसाइ-ना० [ठास्+आइ] ठास्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठसाउनु-स० क्रि० [ठास्+आउनु] ठास्न लाउनु; ('ठास्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ठसाठस-क्रि० यो० [ठास्] अटाई-नअटाई भरिने वा भर्ने किसिम; अटेस-मटेस; टनाटन ।
 ठस्कनु-अ० क्रि० [ठस्स+नु] १. रीसको भाव देखाउनु; ठस्को-मस्को गर्नु; ठुस्स पर्नु । २. झर्कनु; झर्को मानेर बोल्नु ।
 ठस्काइ-ना० [ठस्क+आइ] ठस्कने किसिम, क्रिया वा भाव; ठस्क्याइ ।
 ठस्काइ-ना० [ठस्काउ+आइ] ठस्काउने किसिम वा क्रिया ।
 ठस्काइनु-स० क्रि० [ठस्काउ+इ+नु] अप्रसन्न पारिनु; ('ठस्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 ठस्काउनु-स० क्रि० [ठस्क+आउ+नु] १. अप्रसन्न पार्नु; ठुस्स पार्नु; ('ठस्कनु'-को प्रे० क्रि०) । २. अपान-वायु छोड्नु ।
 ठस्किइनु-अ० क्रि० [ठस्कि+इ+नु] ठुस्स पारिनु; ('ठस्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 ठस्किनु-अ० क्रि० [ठस्क+इ+नु] १. ठस्कनु । २. ठुस्स पारिनु; ('ठस्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 ठस्के-वि० [ठस्क+ए] ठस्कने स्वभावको ।
 ठस्को-ना० [ठस्क] रिसाएको भाव; बेखुशी ।
 ठस्को-मस्को-ना० [ठस्को+मस्को (फाँ०)] रिसाएको हाव-

मिल्ने किसिम ।

ठाकुर-ना० [सं० ठक्कुर] १. ईश्वर । २. मालिक ; स्वामी ।
३. पोइ ; पति ।

ठाकुर-पुरी-ना० [ठाकुर+पुरी] जगन्नाथ धाम ।

ठाङ्गिनु-अ० क्रि० [ठाङ्गि+इ+नु] ठङ्गिनु ; ('ठाङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।

ठाङ्गिनु-अ० क्रि० [ठाङ्गि+इ+नु] ठङ्गिनु ।

ठाङ्गी-नाच-ना० [ठाङ्गी+नाच] १. एक किसिमको लोक-नृत्य । २. बिल्कुल फुसत नहुनु ; दौडादीडी पर्नु ।

ठाङ्गी-बह-ना० [ठाङ्गी+बह] मुखबाट पानी आउने एक रोग ; बह ।

ठाङ्गी-सियार-ना० [ने०] नयाँ गोरुलाई सघाउनेका लागि तान्न लाउने साधन ; घिसा ।

ठाङ्गे-वि० [ठाङ्गे+ए] १. रूखो स्वभावको ; ठर्रो । २. असभ्य ; गँवार । ३. सोझै माथि उठेको ; ठाडो ।

ठाङ्गे-वि० [प्रा० ठङ्गे] १. उभिएको ; खडा । २. उत्तानो ; चित । ३. ठर्रो ; रूखो । ४. ननुहेको ; अविनीत । ५. नियम-पूर्वक नभई सोझै भएको (कारवाई, आदेश आदि) ।

ठान-ना० [सं० स्थान] बाँसको झाँग ; बाँस-धारी ।

ठाना-ना० [थाना] थाना ।

ठानिनु-स० क्रि० [ठान्+इ+नु] अनुमान गरिनु ; ('ठान्'-को क० क्रि०) ।

ठानेदार-ना० [थानेदार] थानेदार ।

ठान्नु-स० क्रि० [प्रा० ठा] १. अनुमान गर्नु ; सम्झनु । २. निश्चय गर्नु ; ठहराउनु । ३. चिन्ताउनु ; कामना गर्नु ।

ठाम-ना० [ठाउँ] ठाउँ ।

ठालु-वि० [ठूलो] १. गाउँ-घरमा प्रमुख ; प्रतिष्ठित (व्यक्ति) । २. हैकम भएको ; प्रभाव-शाली । ३. मुख्य ; प्रधान । ४. महाजन ; सेठ । (ना०) ५. धनी-मानी व्यक्ति ; हैकम भएको मानिस ।

ठासठुस-क्रि० यो० [ने०] ठस्याक-ठुसुक ।

ठासिनु-स० क्रि० [ठास्+इ+नु] अटाई-नअटाई हालिनु ; ('ठास्नु'-को क० क्रि०) ।

ठास्नु-स० क्रि० [सं० स्था+नु] १. अटाई-नअटाई हाल्नु ; खाँदनु ; कोच्नु । २. मैथुन गर्नु ।

ठाहिली-वि० [ठाहिलो+ई] १. जन्मका क्रमले पाँचौँ ; काहिलीपछिकी (बहिनी) । (ना०) २. ठाहिलाकी पत्नी ।

ठाहिलो-वि० [ने०] जन्मका क्रमले पाँचौँ ; काहिलोपछि जन्मेको (भाइ) ।

ठिङ्गुराइ-ना० [ठिङ्गुरो+आइ] ठिङ्गुराउने वा ठिङ्गुरने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठिङ्गुराइनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुराउ+इ+नु] ठिङ्गुरिन लाइनु ; ('ठिङ्गुराउनु'-को भा० क्रि०) ।

ठिङ्गुराउनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुरो+आउ+नु] ठिङ्गुरिनु ।

ठिङ्गुरिनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुरि+इ+नु] बोट-बिरुवाहरू सप्लाउन नसकिनु ; ('ठिङ्गुरिनु'-को भा० क्रि०) ।

ठिङ्गुरिनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुरो+इ+नु] १. मल, जलको अभावले वा शीतले बोट-बिरुवाहरू टुप्पादेखि सुक्दै आउनु ; सप्लाउन नसक्नु ; खिड्नु । २. जाडोले कक्रिनु ; कठ्याडिनु ।

ठिङ्गुरी-ना० [ने०] कठमहलको रकम ; काठका टुक्रा-टाक्री ।

ठिङ्गुरी-माल-ना० [ठिङ्गुरी+महल (अ०)] डेढ फुटदेखि तीन फुटसम्मका काठको मोटाइको तह वा कित्ता ।

ठिङ्गुरो-ना० [ठेउको] अपराधीका गोडा छिराई कैद गर्ने काठका दुइ फलकको साधन ; तुरुड ।

ठिङ्गुरो-ना० [ने०] १. सिन्ध र बलूचिस्तानका बीच रहेको हिङ्गलज प्रदेशमा हुने काँडावाल जङ्गली वृक्षको फल । २. त्यसैको साह्रो बीयाँ ।

ठिङ्गुरो-वि० [ठिङ्गुरो] एकलो ठाडो ; ठिङ्गुरो (रूख) ।

ठिङ्गु-याइ-ना० [ठिङ्गुरि+याइ] ठिङ्गुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठिङ्गु-याइ-ना० [ठिङ्गु-याउ+आइ] ठिङ्गु-याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठिङ्गु-याइनु-स० क्रि० [ठिङ्गु-याउ+इ+नु] ठिङ्गुरामा हालिनु ; ('ठिङ्गु-याउनु'-को क० क्रि०) ।

ठिङ्गु-याइनु-स० क्रि० [ठिङ्गु-याउ+इ+नु] ठिङ्गुरिने वा सप्लाउन नसक्ने पारिनु ; ('ठिङ्गु-याउनु'-को क० क्रि०) ।

ठिङ्गु-याउनु-स० क्रि० [ठिङ्गुरि+याउ+नु] ठिङ्गुरिने वा सप्लाउन नसक्ने पार्नु ; ('ठिङ्गुरिनु'-को क० क्रि०) ।

ठिङ्गु-याउनु-स० क्रि० [ठिङ्गुरो+याउ+नु] ठिङ्गुरामा हाल्नु ; तुरुडमा हाल्नु ।

ठिकठिक-क्रि० यो० [ने०] नचाहिँदा कुरामा पनि शङ्का गर्ने किसिम ; नाटीकुटी गर्ने किसिम ।

ठिकठिके-वि० [ठिकठिक+ए] ठिकठिक गर्ने स्वभावको ; कसै-द्वारा चित्त बुझाउन नसकिने स्वभावको ; नाटीकुटी गर्ने ।

ठिक्क-वि० [ठीक] ठीक ।

ठिक्काठिक्क-वि० [ठीकाठीक] ठीकाठीक ।

ठिक्कै-वि० [ठिक्क] मझौला दर्जाको ; उत्तम नभएको ; मध्यम श्रेणीको ।

ठिङ्गुराइ-ना० [ठिङ्गुराइ] ठिङ्गुराइ ।

ठिङ्गुराइनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुराइनु] ठिङ्गुराइनु ।

ठिङ्गुराउनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुराउनु] ठिङ्गुराउनु ।

ठिङ्गुरिनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुरिनु] ठिङ्गुरिनु ।

ठिङ्गुरिनु-अ० क्रि० [ठिङ्गुरिनु] ठिङ्गुरिनु ।

ठिङ्गुरी-ना० [ठिङ्गुरी] ठिङ्गुरी ।

ठिङ्गुरो-वि० [ठिङ्गुरो] ठिङ्गुरो ।

ठिङ्गु-याइ-ना० [ठिङ्गु-याइ] ठिङ्गु-याइ ।

ठिङ्गु-याइ-ना० [ठिङ्गु-याइ] ठिङ्गु-याइ ।

ठिङ्गु-याइनु-स० क्रि० [ठिङ्गु-याइनु] ठिङ्गु-याइनु ।

ठिङ्गु-याइनु-स० क्रि० [ठिङ्गु-याइनु] ठिङ्गु-याइनु ।

ठिङ्गु-याउनु-स० वि० [ठिङ्गु-याउनु] ठिङ्गु-याउनु ।
 ठिङ्ग-कि० यो० [प्रा० ठिअ] १. ठाडो उभिने किसिम;
 खडा रहने किसिम; ठङ्गुठङ्गु । २. एकलो हुने किसिम;
 ठिङ्गो हुने किसिम ।
 ठिङ्गा-ना० [प्रा० ठिअअ] लट्टी; लाठो ।
 ठिङ्गिनु-अ० कि० [ठिङ्गि+इ+नु] ठिङ्ग उभिनु;
 ('ठिङ्गिनु'-को भा० कि०) ।
 ठिङ्गिनु-अ० कि० [ठिङ्गो+इ+नु] १. ठिङ्ग उभिनु;
 एकलो ठाडो भएर रहनु । २. नम्र नहुनु; ननुहुनु । ३.
 एकलो हुनु; ठिङ्गो हुनु ।
 ठिङ्गे-वि० [ठिङ्गो+ए] ठिङ्गो ।
 ठिङ्गो-वि० [ठिङ्ग] १. स्वास्नी, छोरा, छोरी कोही नभएको;
 एकलो । २. सोझो उभिएको; ठाडो । ३. उभिइरहने
 स्वभावको; ठडुल्लो ।
 ठिङ्ग्याइ-ना० [ठिङ्गि+याइ] ठिङ्गिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 ठिङ्ग्याइ-ना० [ठिङ्ग्याउ+याइ] ठिङ्ग्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 ठिङ्ग्याइनु-स० कि० [ठिङ्ग्याउ+इ+नु] ठिङ्ग उभ्याइनु;
 ('ठिङ्ग्याउनु'-को क० कि०) ।
 ठिङ्ग्याउनु-स० कि० [ठिङ्गि+याउ+नु] ठिङ्ग उभ्याउनु;
 ('ठिङ्गिनु'-को प्रे० कि०) ।
 ठिङ्ग-कि० यो० [ठिङ्ग] ठिङ्ग ।
 ठिङ्गिनु-अ० कि० [ठिङ्गिनु] ठिङ्गिनु ।
 ठिङ्गे-वि० [ठिङ्गे] ठिङ्गे ।
 ठिङ्गो-वि० [ठिङ्गो] ठिङ्गो ।
 ठिङ्ग्याइ-ना० [ठिङ्ग्याइ] ठिङ्ग्याइ ।
 ठिङ्ग्याइनु-स० कि० [ठिङ्ग्याउ+इ+नु] ठिङ्ग्याइनु;
 ('ठिङ्ग्याउनु'-को क० कि०) ।
 ठिङ्ग्याउनु-स० कि० [ठिङ्गि+याउ+नु] ठिङ्ग्याउनु;
 ('ठिङ्गिनु'-को प्रे० कि०) ।
 ठिटा-ठिटी-ना० [ठिटो+ठिटी] १. केटा-केटी; लडका-
 लडकी । २. पट्टा-पट्टी; युवा-युवती ।
 ठिटी-ना० [ठिटो+ई] १. युवावस्थामा नपुगेकी केटी;
 किशोरी । २. नवयुवती; तरुणी ।
 ठिटो-ना० [ने०] भर्खरको तरुनो केटी; नवयुवक ।
 ठिटौली-ना० [ठिटो+औली] १. ठिटोपन; युवावस्था;
 जवानी । (वि०) २. ठिटोको; ठिटौले; किशोर-सम्बन्धी ।
 ठिटौले-वि० [ठिटो+औले] ठिटौली स्वभावको; जवान
 अवस्थाको ।
 ठिटौलो-ना० [ठिटौली] ठिटौली ।
 ठिङ्के-वि० [ठिङ्को+ए] छोटो र बलिया हात-गोडा हुने ।
 ठिङ्को-वि० [ने०] १. छोटो र बलिया हात-गोडा हुने ।
 (ना०) २. सजाय गर्नका निमित्त बाँध्ने काठको ठचौको ।
 ठिनामिना-ना० [न०] १. साना-साना केटा-केटी; भुरा-

भुरी । २. साना-तिना वस्तु ।
 ठिनी-ना० [ने०] जूवाका खेलमा खालेहरूले आफ्ना-
 आफ्ना दाउमा थाप्ने नियत रुपियाँ-पैसा ।
 ठिन्को-ना० [प्रा० ठुण्ठ] बाणको अगिल्लो तीखो भाग;
 बाणको टुप्पो ।
 ठिमाहा-वि० [ठिम्मल+आहा] १. दुइ भिन्न जातका स्त्री-
 पुरुषवाट जन्मेको; ठिम्मल; वर्ण-सङ्कर । २. बेगला-
 बेगलै अन्नका बीजवाट पैदा भएको (अन्न); नाभो ।
 ठिम्मल-वि० [ने०] ठिमाहा ।
 ठिम्म-वि० [ठिम्मल] ठिमाहा ।
 ठिहिरिनु-अ० कि० [ठिहिरि+इ+नु] ठिहियाइनु;
 ('ठिहिरिनु'-को भा० कि०) ।
 ठिहिरिनु-अ० कि० [ठिहिरो+इ+नु] ठिहियाउनु ।
 ठिहिरिंदो-वि० [ठिहिरि+इंदो] ठिहियाउने; अति चिसो ।
 ठिहिरो-ना० [प्रा० ठिर] १. जाडो; ठन्डी । २. तुषारो;
 शीत ।
 ठिहियाइ-ना० [ठिहियाउ+आइ] ठिहियाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 ठिहियाइ-ना० [ठिहिरि+याइ] ठिहिरिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 ठिहियाइनु-अ० कि० [ठिहियाउ+इ+नु] ठिहिरो
 लाग्नु; ठिहिरिनु; ('ठिहियाउनु'-को भा० कि०) ।
 ठिहियाउनु-अ० कि० [ठिहिरि+याउ+नु] जाडोले हात-
 गोडा झमझमाउनु; ठिहिरो लाग्नु; ठिहिरिनु ।
 ठिहियाहट-ना० [ठिहिरि+याहट] ठिहियाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव; ठिहियाइ ।
 ठीं-कि० यो० [अनु०] सिँगान पुछ्ता नाकवाट शब्द आउने
 किसिम; सीं ।
 ठींठीं-कि० यो० [ठीं+ठीं] १. गाई, गोरु आदि पशुहरू
 जुध्ने वेलामा शेखी गरी नाक बजाउने किसिम । २. छिक्दा
 शब्द आउने किसिम । ३. शेखी गर्ने किसिम; फुई गर्ने
 किसिम ।
 ठीक-वि० [सं० स्थित] १. जस्तो हुनुपर्छ उस्तो; भन्ने-
 जस्तो । २. उचित; मुनासिब । ३. मिल्दो; सुहाउँदो ।
 ४. शुद्ध । ५. दुरुस्त । ६. तह लागेको; स्थिति लागेको ।
 ७. पक्का; निश्चित ।
 ठीक-ठाक-ना० [ठीक+ठाक (फाँ०)] १. बर-बन्दोबस्त;
 आयोजन । २. पक्कापक्की; निश्चय । (वि०) ३.
 तम्तयार । ४. तन्दुरुस्त ।
 ठुंगाइ-ना० [ठुङ्ग+आइ] ठुङ्गे किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठुंगाइनु-स० कि० [ठुंगाउ+इ+नु] ठुङ्ग लाइनु; ('ठुंगा-
 उनु'-को क० कि०) ।
 ठुंगाउनु-स० कि० [ठुङ्ग+आउ+नु] ठुङ्ग लाउनु; ('ठुङ्गु'-
 को प्रे० कि०) ।
 ठुङ्गिनु-स० कि० [ठुङ्ग+इ+नु] चुच्चाले हानिनु; चरा-

द्वारा टोकिनु; ('ठुंगु'-को क० क्रि०) ।

ठुंगु-स० क्रि० [सं० तुण्डम+नु] १. चुच्चाका टुप्पाले हानु; चराले टोक्नु । २. चित्त दुख्ने गरी बार-बार भन्नु; घोच-पेच गर्नु; टोकस्नु ।

ठुङ्गुलो-ना० [ठुङ्गे] काठको ठूलो गिँड; ठुङ्गे; गिँडुलो ।
ठुङ्गे-वि० [ठुङ्गे+ए] १. दुर्वचन बोल्ने; दुर्मुखा । २. लामो चुच्चो भएको ।

ठुङ्गे-ना० [सं० तुण्ड] १. चुच्चो; ठुङ्गे; तुण्ड । २. चोथाले मुख; दुर्वचन बोल्ने मुख । ३. मुखलाई हेला गरेर भनिने शब्द ।

ठुङ्गे-ना० [ठुटो] रूख काटी जमीनमा बाँकी रहेको ठुटो; ठुङ्गुलो ।

ठुक्नु-अ० क्रि० [ठोकर+नु] १. रिसाएर ठूलो स्वरले बोल्नु; डुक्नु । (स० क्रि०) २. हकानु; हप्काउनु ।

ठुक्काइ-ना० [ठुक्+आइ] ठुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव; ठुक्काइ ।

ठुक्काइनु-स० क्रि० [ठुक्काउ+इ+नु] ठुक्न लाइनु; ('ठुक्काउनु'-को क० क्रि०) ।

ठुक्काउनु-स० क्रि० [ठुक्+आउ+नु] ठुक्न लाउनु; डुक्काउनु; ('ठुक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ठुक्किइनु-अ० क्रि० [ठुक्कि+इ+नु] रिसाएर ठूलो स्वरले बोल्नु; डुक्किनु; ('ठुक्किनु'-को भा० क्रि०) ।

ठुक्किनु-अ० क्रि० [ठुक्कि+इ+नु] १. ठुक्नु । २. ठूलो स्वरले बोल्नु; डुक्किनु; ('ठुक्किनु'-को भा० क्रि०) ।

ठुक्क्याइ-ना० [ठुक्कि+याइ] ठुक्किने किसिम, क्रिया वा भाव; ठुक्काइ ।

ठुङ्गाइ-ना० [ठुङ्गाइ] ठुङ्गाइ ।

ठुङ्गु-स० क्रि० [ठुङ्गु] ठुङ्गु ।

ठुटी-ना० [ठुटो+ई] १. विषवा स्त्री; राँड । २. स्त्री-जातिलाई गाली गर्दा भनिने शब्द ।

ठुटे-वि० [ठुटो+ए] १. केही अंश काटिएको लामो वस्तु । (ना०) २. कट्टू; जाँघे ।

ठुटो-ना० [प्रा० ठुण्ड] १. काटिएर वा भाँचिएर बाँकी रहेको रूखको अंश । २. काठको सानो गिँडुलो । ३. भाँचिएर बाँकी रहेको लामो वस्तुको अंश । ४. ढुङ्गे; लिँडो । (वि०) ५. ठुटे ।

ठुक्नु-अ० क्रि० [ठुक्को+इ+नु] ठुक्किनु ।

ठुक्काइ-ना० [ठुक्क+आइ] ठुक्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठुक्किइनु-अ० क्रि० [ठुक्कि+इ+नु] ठुक्किइनु; ('ठुक्किनु'-को भा० क्रि०) ।

ठुक्किनु-अ० क्रि० [ठुक्को+इ+नु] १. ठुक्किनु; भाँचिनु । २. छिनिनु; गिँडिनु ।

ठुक्को-ना० [प्रा० ठुण्ड] सानो र मोटो ठुक्को; कुङ्को ।

ठुक्क्याइ-ना० [ठुक्कि+याइ] ठुक्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठुक्क्याइ-ना० [ठुक्क्याउ+आइ] ठुक्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठुक्क्याइनु-स० क्रि० [ठुक्क्याउ+इ+नु] ठुक्क्याइनु; ('ठुक्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

ठुक्क्याउनु-स० क्रि० [ठुक्कि+याउ+नु] ठुक्का-ठुक्का पार्नु; ठुक्क्याउनु; गिँडिनु; ('ठुक्किनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ठुमरी-ना० [हि०] एक स्थायी र एक अन्तरामात्र हुने एक किसिमको गीत ।

ठुमुक्क-क्रि० यो० [न०] चिटिक्क; ठुमुक्क ।

ठुरी-ना० [ठुटो] छाप नलागेको डल्ले पैसा ।

ठुसठुस-क्रि० यो० [ने०] १. चित्त नबुझ्दा अलि-अलि रुने किसिम । २. अपानवायु छोड्ने किसिम । ३. गह्वाउने किसिम ।

ठुसठुसती-क्रि० यो० [ठुसठुस+ती] १. चित्त नबुझ्दा अलि-अलि रुने किसिम । २. बार-बार अपान-वायु छोड्ने किसिम; ठुसठुसी । ३. गह्वाउने किसिम ।

ठुसठुसी-क्रि० यो० [ठुसठुस+ई] ठुसठुसती ।

ठुस्स-क्रि० यो० [ने०] १. रीसले धुमधुमती परेर बस्ने किसिम; ठस्स; ठस्सक । २. विस्तारै अपान-वायु छोड्ने किसिम । ३. गह्वाउने किसिम; डुङ्ग ।

ठुस्सिइनु-अ० क्रि० [ठुस्सि+इ+नु] ठुस्स परिनु; ठस्किनु; ('ठुस्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

ठुस्सिनु-अ० क्रि० [ठुस्स+इ+नु] रीसले केही नबोली धुमधुमती बसिरहनु; ठुस्स पर्नु; ठस्कनु ।

ठुस्स्याइ-ना० [ठुस्सि+याइ] ठुस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठुस्स्याइ-ना० [ठुस्स्याउ+आइ] ठुस्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठुस्स्याइनु-स० क्रि० [ठुस्स्याउ+इ+नु] क्रुद्ध पारिनु; ('ठुस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

ठुस्स्याउनु-स० क्रि० [ठुस्सि+याउ+नु] १. क्रुद्ध पार्नु; रीस उठाउनु; जङ्ग्याउनु; ('ठुस्सिनु'-को प्रे० क्रि०) । २. अपान-वायु छोड्नु ।

ठुस्स्याहट-ना० [ठुस्सि+याहट] ठुस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव; ठुस्स्याइ ।

ठुँग-ना० [ठुँग] चिलाइ मानाका निमित्त दुइ हातका बूढी औँठाका नडले जुम्रो मारेझैँ गरी थिच्ने काम ।

ठूली-वि० [ठूलो+ई] १. पहिले जन्मेकी; जेठी । २. ठूलाकी स्वास्नी । ३. इज्जत, कद आदिले बढी ।

ठूली-आमा-ना० [ठूली+आमा] १. आमाकी दिदी । २. ठूला-बाबुकी स्त्री ।

ठूली-मा-ना० [ठूली+आमा] ठूली-आमा ।

ठूलो-वि० [सं० स्थूल] १. बडैमाको; ढब्बू; अजड्को । २. लमाइ, चौडाइ, उँचाइ वा आकारका हिसाबले बढी भएको । ३. पहिले जन्मेको; जेठो । ४. औकात, इज्जत,

शक्ति आदिमा बढ्ता भएको । ५. बढी महत्त्वको ।
 ठूलो-ओखती-ना० [ठूलो+ओखती] एक जातको प्रसिद्ध बूटी ।
 ठूलो-कागुनु-ना० [ठूलो+कागुनु] बोट र गेडा ठूला हुने एक जातको कागुनु ।
 ठूलो-कुरो-ना० [ठूलो+कुरो] १. लाम्चा पात, लामा-लामा कोसा, सेता फूल हुने एक जातको वृक्ष; कुटज । २. त्यसैको फल । (यसका दुइ भेद छन् । यसभित्रको बीज वा गेडालाई इन्द्र-जौ भन्दछन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, ज्वर-नाशक र अतिसारका रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
 ठूलो-केराउ-ना० [ठूलो+केराउ] सेता र ठूला गेडा हुने एक जातको केराउ; मटर ।
 ठूलो-गूँद-ना० [ठूलो+गूँद] ठूलो एक जातको गूँद (झार) ।
 ठूलो-ताप्रे-ना० [ठूलो+ताप्रे] १. पहुँला फूल र मकै-बोडीका जस्ता कोसा फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको कोसो; ठूलो जातको छिनछिने; कासमर्द ।
 ठूलो-तीते-पिँडालु-ना० [ठूलो+तीतो+पिँडालु] एउटै काण्डमा लाम्चा पातहरू हुने, टुप्पामा हरियो र खैरो मिसिएका फूल फुल्ने, जरामा छयापीजस्तो पोटी र त्यसमाथि कसुर-जस्तो दाना हुने, हिमालयमा हुने एक बूटी; जीवक । (आयुर्वेदमा यसको गुण पुष्टि-कारक, शुक्र-वर्द्धक, ज्वर-नाशक र ठन्डा बताइएको छ ।)
 ठूलो-बयर-ना० [ठूलो+बयर] १. लाम्चा पात, पहुँला फूल र लाम्चा, हरिया फल हुने एक काँडावाल लता । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण पौष्टिक, शुक्र-वर्द्धक र ठन्डा बताइएको छ ।)
 ठूलो-बाबु-ना० [ठूलो+बाबु] १. आमाका भिनाज्यू; ठूली-आमाका पति । २. बाबूका दाज्यू; जेठो-बाबु । ३. जेठो छोरो ।
 ठूलो-भण्टा-ना० [ठूलो+भण्टा] बोट र पातमा काँडा नहुने ठूलो हरियो एक जातको भण्टा ।
 ठूलो-भिँडा-ना० [ठूलो+भिँडा] ठूलो-भण्टा ।
 ठूलो-सिरु-ना० [ठूलो+सिरु] ठूलो एक जातको सिरु; इक्षु-दर्भा ।
 ठूलो-थुङ्गो-ना० [ठूलो+थुङ्गो] ठूलो एक जातको सय-पत्री ।
 ठूलो-याई-ना० [ठूलो+याई] ठूलो हुनाको भाव; बडप्पन ।
 ठेउको-ना० [ठेउ] काठको टुक्रो; गिँडुल्को ।
 ठेउला-ना० [ने०] जरो आई छालामा चिलाउने ठूलूला फोका उठ्ने सडकामक रोग; एक प्रकारको दादुरा; शीतला रोगको एक भेद ।
 ठेउलिनु-अ० क्रि० [ठेउलि+इ+नु] वाद-विवादमा हारिनु; ('ठेउलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 ठेउलिनु-अ० क्रि० [ने०] १. वाद-विवादमा हार्नु; नाजवाफ हुनु । २. ठक्कर खाएर पछि हट्नु ।
 ठेउल्याइ-ना० [ठेउलि+याइ] ठेउलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ठेउल्याइ-ना० [ठेउल्याउ+आइ] ठेउल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठेउल्याइनु-स० क्रि० [ठेउल्याउ+इ+नु] वाद-विवादमा हराइनु; ('ठेउल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ठेउल्याउनु-स० क्रि० [ठेउलि+याउ+नु] वाद-विवादमा हराउनु; नाजवाफ पार्नु; ('ठेउलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ठेउवा-ना० [ने०] चुच्चो, डँडालु र पुच्छरको मध्य भाग खैरो, कण्ठ गुलाफी र बाँकी शरीर नीलो हुने एक जातको पक्षी ।
 ठेक-ना० [ठेक्का] ठेक्का ।
 ठेकदार-ना० [ठेक+दार] ठेक लिने व्यक्ति; ठेकामा काम गर्ने व्यक्ति ।
 ठेकदारी-ना० [ठेकदार+ई] ठेकदारको काम वा पेशा ।
 ठेकन-ना० [ठेउको] १. गाँजा, कक्कड़ आदि खाने चिलिमका प्वालमा राखिने ढुङ्गो, माटो आदिको टुक्रो; ठेडी । २. टेवा, टेको आदिका मुनितिर ठोकिने चुकुल ।
 ठेकाइ-ना० [ठेक्+आइ] ठेक्के किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ठेकाइनु-स० क्रि० [ठेकाउ+इ+नु] ठेक्का लाइनु; ('ठेकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ठेकाउनु-स० क्रि० [ठेक्+आउ+नु] ठेक्का लाउनु; ठेक गराउनु; ('ठेक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ठेकाना-ना० [ठेगाना] ठेगाना ।
 ठेकिनु-स० क्रि० [ठेक्+इ+नु] ठेक गरिदिनु; ('ठेक्नु'-को क० क्रि०) ।
 ठेकी-ना० [ने०] घ्यू, तेल, दही, मही आदि सुमने काठको भाँडो ।
 ठेकी-ना० [ठेक+ई] १. ठेक्काको रकम । २. दै-दस्तूर ।
 ठेकी-फल-ना० [ठेकी+फल] १. खान हुने फल फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल ।
 ठेकी-भेटी-ना० [ठेक+भेटी] १. कुनै ठेक निश्चय गर्दा ठेक पाउनेले दिने दस्तूर । २. पहाड-पर्वतमा तालुकदारले रैती-लाई कुनै जग्गाको बहाली दिँदा लिने दस्तूर ।
 ठेकुवा-ना० [ने०] खजुरीजस्तो एक प्रकारको मिठाई ।
 ठेकुवा-वि० [ठेक्+उवा] १. ठेकिएको । २. ठेक्के ।
 ठेको-ना० [ठेकी+ओ] काठको ठूलो ठेकी ।
 ठेक्का-ना० [ठीक] १. नियत दर वा समयमा कुनै काम पूरा गर्ने कबूल; ठेक; इजहारा । २. प्रतिवर्ष नियत दै-दस्तूर वा तिरो बुझाउने जिम्मा । ३. त्यस किसिमले बुझाउने जिम्मा लिएको दस्तूर वा रकम ।
 ठेक्नु-स० क्रि० [ठेक+नु] कुनै कामका निम्ति म्याद, मानिस, रुपियाँ आदि नियत गर्नु; ठेक गरिदिनु; तोक्नु ।
 ठेगान-ना० [ठेगाना] ठेगाना ।
 ठेगाना-ना० [सं० स्थान] १. घर वा डेरा गरी बसेको ठाउँ; थात-थलो; पत्ता । २. ढुङ्गो; निश्चय; निधो । ३. थिति; थान्को । ४. बन्दोबस्त; प्रबन्ध ।

ड

ड-देवनागरी वर्ण-मालाको तेह्रौं व्यञ्जन-वर्ण । ट-वर्गको तेस्रो अक्षर । यसको उच्चारण मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ ।
 डँकाइ-ना० [डाँक्+आइ] डाँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव; फट्काइ ।
 डँकाइनु-स० क्रि० [डँकाउ+आइ+नु] डाँक्न लाइनु; ('डँकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डँकाउनु-स० क्रि० [डाँक्+आउ+नु] डाँक्न लाउनु; ('डाँक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डँकाहा-वि० [डाँक्+आहा] फड्कने; नाघ्ने ।
 डँटाइ-ना० [टाँट्+आइ] डाँट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डँटाइनु-स० क्रि० [डँटाउ+आइ+नु] डाँट्न लाइनु; ('डँटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डँटाउनु-स० क्रि० [डाँट्+आउ+नु] डाँट्न लाउनु; ('डाँट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डँडाइ-ना० [डाँड्+आइ] डाँड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डँडाइनु-स० क्रि० [डँडाउ+आइ+नु] डाँट्न लाइनु; ('डँडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डँडाउनु-स० क्रि० [डाँड्+आउ+नु] डाँड्न लाउनु; ('डाँड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डँडाक-वि० [डँडाल्नु] १. ठूलो; ढड्डू; घ्वाँक । २. अग्लो; धिरी ।
 डँडाली-ना० [डन्डी] झ्यालको कोटालदेखि मास्तिर हालिने तेर्सो डन्डी ।
 डँडाल्नी-ना० [डँडाली] डँडाली ।
 डँडाल्नु-ना० [ने०] खस्रो भूस ।
 डँडाल्नु-ना० [सं० दण्ड] शरीरको पछिल्लो भाग; पिठिउँ; ढाड ।
 डँडाल्नु-ना० [डँडाल्नु] डँडाल्नु ।
 डँडाल्नु-ना० [डँडाल्नु] डँडाल्नु ।
 डँडेल-ना० [डाँडी] डोली, पालकी, तामदान आदि बोक्ने व्यक्ति; डोले ।
 डँडेलधुरा-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी सिमानामा रहेको एक जिल्ला ।
 डँडेल-धुरा-ना० [डँडेल+धुरा] डोली, पालकी आदिको तेर्सो काठ ।
 डँडेलो-ना० [डाँडा] १. पराले घरका छानाको मुसी; डाँडा । २. चालेर बाँकी रहेको खस्रो भूस; डँडाल्नु ।
 डँड्याइ-ना० [डँड्याउ+आइ] डँड्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डँड्याइनु-स० क्रि० [डँड्याउ+इ+नु] छानामा डाँडा हालिनु; ('डँड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 डँड्याउनु-स० क्रि० [डाँडा+याउ+नु] छानामा डाँडा

हाल्नु; छानाका डाँडा बाँध्नु ।
 डँसाइ-ना० [डाँस्+आइ] डाँस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डँसाइनु-स० क्रि० [डँसाउ+आइ+नु] डाँस्न लाइनु; ('डँसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डँसाउनु-स० क्रि० [डाँस्+आउ+नु] डाँस्न लाउनु; ('डँस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डकमी-ना० [नेवा० दँकऽमि] गाह्रो लाउने कर्मी; घर बनाउने कालिगड ।
 डकाइ-ना० [डक्+आइ] डक्ने किसिम, क्रिया वा भाव; दबाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डकाइ-ना० [डाक्+आइ] डाक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डकाइनु-स० क्रि० [डकाउ+इ+नु] डक्न वा दमन गर्नु लाइनु; ('डकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डकाउनु-स० क्रि० [डक्+आउ+नु] दमन गराउनु; ('डक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डकार-ना० [सं०] 'ड'-अक्षर; ट-वर्गको तेस्रो अक्षर ।
 डकार-ना० [अनु०] पेटको वायुलाई घाँटीबाट निकाल्ने शारीरिक क्रिया; ऊर्ध्व-वायु ।
 डकाराइ-ना० [डकार+आइ] डकार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डकारिनु-अ० क्रि० [डकार्+इ+नु] डकार निकालिनु; ('डकार्नु'-को भा० क्रि०) ।
 डकार्नु-स० क्रि० [डकार+नु] १. पेटको वायु शब्दका साथ घाँटीबाट निकाल्नु; डकार निकाल्नु । २. पेटभरि खानु; अघाउन्जेल खानु ।
 डकिनु-स० क्रि० [डक्+इ+नु] दमन गरिनु; दबाइनु; ('डक्नु'-को क० क्रि०) ।
 डकुल्ल्याइ-ना० [डकुल्ल्याउ+आइ] डकुल्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डकुल्ल्याइनु-स० क्रि० [डकुल्ल्याउ+इ+नु] धेरै खाइनु; ('डकुल्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 डकुल्ल्याउनु-स० क्रि० [डकार+याउ+नु] १. अघाउन्जेल खानु; धेरै खानु । २. अर्काको धन-माल पचाउनु ।
 डकौती-ना० [डाँका+ती] १. डाँका मार्ने काम; डाँकाको काम । २. अर्काको धन-माल अनुचित तरीकाले बलपूर्वक लिनु ।
 डक्क-वि० [ने०] १. ग्वाम्म; एकमुस्ट । २. प्रशस्त; धेरै ।
 डक्कारी-ना० [सं०] चाण्डालको बाजा; एक किसिमको सारङ्गी ।
 डक्नु-स० क्रि० [सं० दमन+नु] कसैलाई दमन गर्नु; दबाउनु ।
 डगडग-क्रि० यो० [ने०] १. हल्लने किसिम; डगमगाउने किसिम; डगमग । २. काँप्ने किसिम ।

डगडगाइ-ना० [डगडगाउ+आइ] डगडगाउने किसिम, क्रिया वा भाव; डगमगाइ।

डगडगाइनु-अ० क्रि० [डगडगाउ+इ+नु] डगडग गरिनु; ('डगडगाउनु'-को भा० क्रि०)।

डगडगाउनु-अ० क्रि० [डगडग+आउ+नु] १. डगडग गर्नु; हल्लनु; डगमगाउनु। २. भुङ्ग्रो बनेर बेसरी आगो बल्नु।

डगडगिइनु-अ० क्रि० [डगडगि+इ+नु] डगडगाइनु; ('डगडगिनु'-को भा० क्रि०)।

डगडगिनु-अ० क्रि० [डगडग+इ+नु] डगडगाउनु।

डगडग्याइ-ना० [डगडगि+याइ] डगडगिने किसिम, क्रिया वा भाव; डगडग्याहट।

डगडग्याहट-ना० [डगडगि+याहट] डगडगिने किसिम, क्रिया वा भाव; डगडगाइ।

डगमग-क्रि० यो० [प्रा०] हल्लने किसिम; डगडग; ढलपल।

डगमगाइ-ना० [डगमगाउ+आइ] डगमगाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

डगमगाइनु-अ० क्रि० [डगमगाउ+इ+नु] डगमग गरिनु; ('डगमगाउनु'-को भा० क्रि०)।

डगमगाउनु-अ० क्रि० [डगमग+आउ+नु] १. डगमग गर्नु; डगडगाउनु; हल्लनु। २. काँप्नु। ३. आफ्ना ठाउँबाट खुस्कन खोज्नु; ढलमलाउनु।

डगमगिइनु-अ० क्रि० [डगमगि+इ+नु] डगमगाइनु; ('डगमगिनु'-को भा० क्रि०)।

डगमगिनु-अ० क्रि० [डगमग+इ+नु] डगमगाउनु।

डगमग्याइ-ना० [डगमगि+याइ] डगमगिने किसिम, क्रिया वा भाव; डगमगाइ।

डगमग्याइनु-स० क्रि० [डगमग्याउ+इ+नु] डगमग पारिनु; ('डगमग्याउनु'-को भा० क्रि०)।

डगमग्याउनु-स० क्रि० [डगमग्याइ+आउ+नु] डगमग पारिनु; ('डगमग्याइनु'-को प्रे० क्रि०)।

डगमग्याहट-ना० [डगमगि+याहट] डगमगिने किसिम, क्रिया वा भाव; डगमग्याइ।

डगर-ना० [डहर]-डहर।

डगाइ-ना० [डग्+आइ] डग्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

डगाइ-ना० [डगाउ+आइ] डगाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

डगाइनु-स० क्रि० [डगाउ+इ+नु] डग्न वा हल्लन लाइनु; ('डगाउनु'-को क० क्रि०)।

डगाउनु-स० क्रि० [डग्+आउ+नु] १. हल्लाउनु; कँपाउनु। २. आफ्नो ठाउँ, निश्चय, मत आदिबाट च्युत गराउनु; ('डगनु'-को प्रे० क्रि०)।

डगिनु-अ० क्रि० [डग्+इ+नु] हल्लिनु; डगमगाइनु; ('डगनु'-को भा० क्रि०)।

डगनु-अ० क्रि० [प्रा० डगमग+नु] १. हल्लनु; डगमगाउनु। २. ठाउँ छोड्नु; नअड्नु। ३. खुस्कनु; चुक्नु।

डङ्क-ना० [प्रा०] विच्छी, अरिङ्गाल आदिका पुच्छरका टुप्पा वा चाकमा हुने विषालु काँडा; खील।

डङ्का-ना० [प्रा० डण्डुक्का] एक किसिमको दमाहा।

डङ्किनी-ना० [सं० डाकिनी] १. स्त्री-जातिलाई गाली गर्दा भनिने शब्द; पिशाचिनी। २. बोक्सी; टुन्याही। ३. डाकिनी।

डङ्गरी-ना० [सं०] डल्ले-लौका।

डङ्गुर-ना० [प्रा० डुंगर] डुङ्गुर।

डङ्गोल-ना० [नेवा०] १. जग्गा, घर आदि नापी गर्ने व्यक्ति। २. नेवार-जातिको एक वर्ग।

डङ्गुर-ना० [डङ्गुर] डङ्गुर।

डटाइ-ना० [डट्+आइ] डट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

डटाइनु-स० क्रि० [डटाउ+इ+नु] डट्न लाइनु; ('डटाउनु'-को क० क्रि०)।

डटाउनु-स० क्रि० [डट्+आउ+नु] डट्न वा अड्न लाउनु; ('डट्नु'-को प्रे० क्रि०)।

डटिडटाउ-वि० [डट्+डट्+आउ] १. गहना, लुगा आदिले सुसज्जित; कसिकसाउ; सजिसजाउ। २. डटेर बसेको; ठाँटसित बसेको; रवाफसाथ बसेको।

डटिनु-अ० क्रि० [डट्+इ+नु] आफ्ना स्थान वा मतमा दृढतापूर्वक रहिनु; ('डट्नु'-को भा० क्रि०)।

डट्टा-ना० [डाँठ+गट्टा] हुक्काका सुमेरुको गट्टा।

डट्नु-अ० क्रि० [प्रा० डड्ढ+नु] १. आफ्ना स्थान वा मतमा दृढतापूर्वक रहनु; अड्नु। २. फूर्तिसाथ कुनै काम गर्नु। ३. फूर्तिसाथ बोल्नु; गड्कनु। ४. कसिकसाउ हुनु; ठाँटिनु।

डढाइ-ना० [डढाउ+आइ] डढाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

डढाइ-ना० [डढ्+आइ] डढ्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

डढाइनु-स० क्रि० [डढाउ+इ+नु] आगाले पोल्नु; ('डढाउनु'-को क० क्रि०)।

डढाउनु-स० क्रि० [डढ्+आउ+नु] १. आगाले पोल्नु; खाक गर्नु; खरानी पार्नु। २. भुटेका वा पकाएका वस्तुलाई धेरै आँच लाएर कालो पार्नु; खह्याउनु; ('डढ्नु'-को प्रे० क्रि०)। ३. चित्त दुखाउनु; चिढ्याउनु।

डढिनु-अ० क्रि० [डढ्+इ+नु] आगाले खाक होइनु; ('डढ्नु'-को भा० क्रि०)।

डढुल्लो-वि० [डढ्+ल्लो] डढ्नेको; डढुवा।

डढुवा-वि० [डढ्+उवा] डढ्नेको; बढ्ता पोलिएको।

डढेलो-ना० [डढ्+एलो] जङ्गल, खर आदिमा लागेको वा लगाइएको आगो।

डढ्नु-अ० क्रि० [प्रा० डड्ढ+नु] १. आगाले पोलिनु; खरानी हुनु; खाक हुनु। २. पकाएको वा भुटेको वस्तु आँच धेरै भएर खहरिनु। ३. चित्त दुख्नु।

डढ्चौली-ना० [डढ्+चौली] रोटी पकाइसकेपछि कराहीमा बाँकी रहेको तेल-घिउ; डढुल्लो तेल-घिउ।

डन्डी-डलर

डन्डी-ना० [डॉठ] साग-पात आदिको नरम डॉठ ।
 डन्ड-ताल-ना० [दण्ड+ताल] धातुका चिम्टामा मुजुरा
 वा मुन्द्रा लागेको एक किसिमको बाजा ।
 डन्डा-ना० [सं० दण्ड] ठूलो लट्ठी; लाठो ।
 डन्डिफोर-ना० [?] + स्फोट (सं०)] जवानीका अवस्थामा
 विशेष गरी मुखमा आउने साना-साना बिमिरा ।
 डन्डी-ना० [डन्डा+ई] धातु, काठ आदिको लट्ठीका आकारको
 वस्तु; सानो डन्डा ।
 डन्डी-बियो-ना० [डन्डी+बियो] लट्ठीले बियालाई ठ्याक
 लाएर खेलिने एक किसिमको खेल ।
 डफा-ना० [अ० दअफ] टोली; जमात; दल; समूह ।
 डबको-ना० [ने०] बैठक नहुने एक किसिमको ठूलो कटौरा;
 बटुको ।
 डबल-वि० [अं०] १. दुगुना; दोबर । (ना०) २. सय पैसा
 वा एक रुपियाँको नेपाली सिक्का ।
 डबलिनु-अ० क्रि० [डबलि+इ+नु] दोबर होइनु;
 ('डबलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 डबलिनु-अ० क्रि० [डबल+इ+नु] दोबर हुनु; डबल हुनु;
 दोहोरिनु; एकको दुइ हुनु ।
 डबली-ना० [नेवा० दबू] १. देव-देवीको पुरानो नाच
 नचाउन जमीनदेखि उठाई बनाइएको ठूलो चौतारो; रङ्ग-
 मञ्च । २. शहरका बीचको धेरै बाटाहरू जोरिने खुला
 ठाउँ ।
 डबल्याइ-ना० [डबलि+याइ] डबलिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 डबल्याइ-ना० [डबल्याउ+आइ] डबल्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 डबल्याइनु-स० क्रि० [डबल्याउ+इ+नु] डबल पारिनु;
 ('डबल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 डबल्याउनु-स० क्रि० [डबलि+याउ+नु] डबल पार्नु; एकको
 दुइ पार्नु; दोहोर्‍याउनु; ('डबलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डब्वल-वि० [अं० डबल] दोबर; दुगुना; डबल ।
 डब्बा-ना० [सं० डम्ब] १. विक्रो लाउन हुने सानो भाँडो;
 बट्टा । २. रेलगाडीको एउटा गाडी; डिब्बा ।
 डब्बू-ना० [डाडु] ठूलो डाडु ।
 डम्-ना० [सं०] डूम ।
 डमर-ना० [सं०] १. शत्रुलाई हप्की-दप्की लाएर तर्साउनु ।
 २. डराएर भान्नु । ३. विप्लव; आन्दोलन ।
 डमरु-ना० [सं०] बीचमा झीनो भई दुइतिरका फराकिला
 मुखमा छालाले मढेको, दुइ तुनामा झुन्डिएका गेडाले
 बजाइने एक किसिमको बाजा; डिवडिवे ।
 डमरु-ना० [सं० डमर] सिंह वा बाघको वन्चो ।
 डमरु-मध्य-ना० [सं०] दुइ ठूला-ठूला भू-खण्ड वा समुद्रलाई
 मिलाउने स्थल वा जलको साँगुरो भाग ।
 डमरु-यन्त्र-ना० [सं०] डमरुका आकारको अर्क सिक्के

एक यन्त्र ।

डम्कनु-अ० क्रि० [डम्क+नु] डम्किनु ।
 डम्काइ-ना० [डम्क+आइ] डम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डम्किनु-अ० क्रि० [डम्कि+इ+नु] टम्म होइनु; भरि-
 भराउ होइनु; ('डम्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 डम्किनु-अ० क्रि० [डम्क+इ+नु] १. टम्म भरिनु; भरि-
 भराउ हुनु; डम्कनु । २. पेट बोक्नु; गर्भ धारण गर्नु ।
 डम्क्याइ-ना० [डम्कि+याइ] डम्किने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 डम्क्याइ-ना० [डम्क्याउ+आइ] डम्क्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 डम्क्याइनु-स० क्रि० [डम्क्याउ+इ+नु] भरिभराउ पारिनु;
 ('डम्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 डम्क्याउनु-स० क्रि० [डम्कि+याउ+नु] भरिभराउ पार्नु;
 टनाटन भर्नु ।
 डम्फु-ना० [ने०] खैजडीजस्तो एक प्रकारको ठूलो बाजा ।
 डम्बर-वि० [सं०] १. प्रसिद्ध; विख्यात । (ना०) २. आडम्बर;
 ढाँचा । ३. विस्तार । ४. राशि ।
 डम्बरकुमारी-ना० [ने०] रङ्गी-चङ्गी बुट्टा छिपेको एक
 प्रकारको कपडा; नकली ढाका (जङ्गबहादुरकी छोरीका
 नामबाट) ।
 डम्बरे-ना० [ने०] १. लाम्चा, साना पात हुने, पहेँला फूल
 फुल्ने, हरिया, लाम्चा फल फल्ने, फेदैदेखि दुइ-तीन अमलका
 काँडा हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल । (यो
 अचार बनाएर खाने काममा लिइन्छ ।)
 डम्म-क्रि० यो० [ने०] १. भरिने किसिम; टम्म । २. डकार्ने
 किसिम । ३. मुड्कीले वा लाठाले हान्ने किसिम । ४.
 पछारिएर लड्ने किसिम; ड्याम्म ।
 डयनु-ना० [सं०] उड्नु; उडाइ; उडान ।
 डर-ना० [सं० दर] अनिष्टको आशङ्काबाट मनमा उत्पन्न
 हुने भाव; भय; त्रास ।
 डर-छेस्वा-वि० [डर+छेस्+उवा] डराउने स्वभावको;
 कातर; भीरु ।
 डरपोक-वि० [डर+पोको] डर-छेस्वा ।
 डर-भर-ना० [डर+भय] भय; त्रास ।
 डर-लाग्दो-वि० [डर+लाग्दो] डर उत्पन्न गर्ने; भयङ्कर;
 भयानक ।
 डराइ-ना० [डराउ+आइ] डराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डराइनु-अ० क्रि० [डराउ+इ+नु] डरको अनुभव गरिनु;
 ('डराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 डराउनु-अ० क्रि० [डर+आउ+नु] डरको अनुभव गर्नु;
 भय-भीत हुनु; त्रस्त हुनु ।
 डलक-ना० [सं०] डालो ।
 डलर-ना० [अं० डॅलर] करीब साढे सात रुपियाँ मूल्यको
 अमेरिकी सिक्का ।

डल्लक-ना० [सं०] डालो ।

डल्लिइनु-अ० क्रि० [डल्लि+इ+नु] डल्लो परिनु; ('डल्लिनु'-को भा० क्रि०) ।

डल्लिनु-अ० क्रि० [डल्ल+इ+नु] १. डल्लो पर्नु । २. कूँजो हुनु; खुम्चिनु । ३. लाचार हुनु; विवश हुनु । ४. थच्चिनु ।

डल्लैठो-ना० [डल्लो+एँठो] बीचमा प्वाल पारी लामो बीँड हालेको, डल्ला फोर्ने काठको साधन ।

डल्ले-वि० [डल्लो+ए] १. मोटो र होचो कदको; पुङ्को । २. डल्लो परेको ।

डल्ले-खजूर-ना० [डल्ले+खजूर] डल्लो जातको खजूर । (यसका साना र ठूला—दुई भेद छन् ।)

डल्ले-लौका-ना० [डल्ले+लौका] कुभिन्डाका आकारको फल हुने एक जातको लौका ।

डल्लो-ना० [प्रा० डल] १. माटो आदिको टुक्रो; ढिको । (वि०) २. गोलाकारको; बाटुलो ।

डल्ल्याँठो-ना० [डल्लैठो] डल्लैठो ।

डल्ल्याइ-ना० [डल्ल+याइ] डल्लिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डल्ल्याइ-ना० [डल्ल्याउ+आइ] डल्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डल्ल्याइनु-स० क्रि० [डल्ल्याउ+इ+नु] डल्लो पारिनु; ('डल्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

डल्ल्याउनु-स० क्रि० [डल्लि+याउ+नु] १. डल्लो पार्नु; बाटुलो पार्नु । २. विवश गराउनु; लाचार पार्नु । ३. थच्च्याउनु । ४. कूँजो पार्नु ।

डल्ल्याहट-ना० [डल्लि+याहट] डल्लिने किसिम, क्रिया वा भाव; डल्ल्याइ ।

डवल-ना० [डौल] ढाँचा; छाँट; डौल ।

डवित्थ-ना० [सं०] काठका हात्ती, घोडा आदि खेलौना ।

डसना-ना० [ने०] भित्र खो वा भूवा भरेको बाक्लो-चाक्लो बिछ्यौना ।

डसाइ-ना० [डस्+आइ] डस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डसाइनु-स० क्रि० [डसाउ+इ+नु] डस्न लाइनु; ('डसाउनु'-को क० क्रि०) ।

डसाउनु-स० क्रि० [डस्+आउ+नु] डस्न लाउनु; ('डस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

डसिनु-स० क्रि० [डस्+इ+नु] सर्पले टोकिनु; ('डस्नु'-को क० क्रि०) ।

डस्टर-ना० [अं०] १. बोर्डमा चकले लेखेको अक्षर भेट्ने साधन । २. धूलो झार्ने साधन ।

डस्नु-स० क्रि० [सं० दंश्+नु] १. सर्पले टोक्नु । २. बिच्छी आदिले डङ्क मार्नु । ३. डाँस्नु । ४. टोकस्नु ।

डस्स्याइनु-स० क्रि० [डस्स्याउ+इ+नु] ओछ्याइनु; ('डस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

डस्स्याउनु-स० क्रि० [डसना+याउ+नु] ओछ्याउनु; बिछ्याउनु ।

डहना-ना० [सं० दशन] लगाम झुन्ड्याइने, घोडाका मुख-भित्र रहने, फलामे काँढादार डन्डी ।

डहनु-अ० क्रि० [प्रा० डह+नु] १. डाह हुनु; भतभती पोल्नु; भवाउनु । २. पीरले मानसिक कष्ट हुनु ।

डहर-ना० [डोव] साङ्ग्रो वाटो; गोरेटो ।

डहाइ-ना० [डह+आइ] डहने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डहाइ-ना० [डहाउ+आइ] डहाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डहाइनु-स० क्रि० [डहाउ+आइ+नु] डाह गराउनु; ('डहाउनु'-को क० क्रि०) ।

डहाउनु-स० क्रि० [डह+आउ+नु] डाह गराउनु; ('डहनु'-को प्रे० क्रि०) ।

डहिनु-अ० क्रि० [डह+इ+नु] डाह होइनु; ('डहनु'-को भा० क्रि०) ।

डाँक-ना० [डाँक्] १. चिट्ठी-पत्रहरू आवत-जावत गर्ने सरकारी प्रबन्ध; हुलाक-व्यवस्था । २. लामो यात्रामा चाँडो पुग्नाका निमित्त थाकेका वाहनहरूलाई छोडी अर्को वाहन फेर्नु । ३. ठाउँ-ठाउँमा वासको प्रबन्ध गर्नाका निमित्त सवारीभन्दा पहिले जाने डफ्फा; पेशगी सवारी ।

डाँक-ना० [डाक्] लीलाम, घटिघटाउ, बढिबढाउ आदिमा मोल राख्ने वचन ।

डाँकखाना-ना० [डाँक+खाना] हुलाक अड्डा ।

डाँक-गाडी-ना० [डाँक+गाडी] १. हुलाक-सम्बन्धी चिट्ठी-पत्र ओसार्ने मोटर, रेल आदि सवारी । २. जङ्कशनहरूमा मात्र रोकिने शीघ्र-गामी मोटर, रेल आदि सवारी ।

डाँक-घर-ना० [डाँक+घर] डाँकखाना ।

डाँका-ना० [सं० दस्यु] १. धन-माल लुट्नेका निमित्त गरिने आक्रमण; डकैती । २. अरूको धन-माल लुट्ने व्यक्ति; डाँक् ।

डाँकिनु-स० क्रि० [डाँक्+इ+नु] उफेर नाघिनु; ('डाक्नु'-को क० क्रि०) ।

डाँक्-ना० [सं० दस्यु] डाँका ।

डाँके-वि० [डाँको+ए] ठूलो स्वरले बोल्ने; डाँको भएको ।

डाँको-ना० [सं० डाङ्क] १. ठूलो स्वर; ठूलो आवाज । २. रुवाइको ठूलो स्वर । ३. कुखुरो बास्नु ।

डाँक्नु-स० क्रि० [सं० ढौक्+नु] १. उफेर नाघ्नु; फट्क्नु । २. पार गर्नु; तर्नु । ३. धेरै हिँड्नु ।

डाँल्ले-वि० [डाँल्लो+ए] ठूलूला डाँठ भएको; डाँठे ।

डाँल्लो-ना० [डाँठ] उखु, साग आदिको डाँठ ।

डाँगो-ना० [सं० डिङ्गर] १. भाले कुकुर । (वि०) २. जवान र धिरी ।

डाँट-ना० [डाँट] १. हप्की; खप्की । २. डाँट्ने किसिम वा क्रिया; डँटाइ ।

डाँटिनु-स० क्रि० [डाँट्+इ+नु] धम्काइनु; ('डाँटनु'-को क० क्रि०) ।

डाँट्नु-स० क्रि० [सं० डाङ्क+नु] १. अरूलाई तर्साउन ठूलो

स्वरले गाली गर्नु; धम्काउनु। २. डुकनु; टोकस्नु।
 ३. निन्दा गर्नु; छास्नु।
 डाँठ-ना० [सं० दण्ड] बोट-विरुवा वा साग-पातको प्रकाण्ड;
 डाँठलो।
 डाँठे-वि० [डाँठ+ए] ठूलूला डाँठ भएको; डाँठे।
 डाँड-ना० [सं० दण्ड] १. जरीवाना। २. व्यर्थको खर्च।
 डाँडा-काँडा-ना० [डाँडो+काण्ड (सं०)] पहाड-पर्वत;
 डाँडाहरूको समूह वा शृङ्खला।
 डाँडिनु-सं० क्रि० [डाँड्+इ+नु] दण्ड गरिनु; ('डाँड्नु'-
 को क० क्रि०)।
 डाँडी-ना० [डाँडो+ई] डोलीको दरवार झुन्ड्याउने तेर्सो
 काठ।
 डाँडो-ना० [सं० दण्ड] १. पराल वा खरका छानाको मुसी।
 २. छाताको मसिनो फलामे डन्डी।
 डाँडो-ना० [प्रा० डुङ्गर] १. पर्वत; पहाड। २. अग्लो
 र ठूलो डील।
 डाँड्नु-सं० क्रि० [सं० दण्ड] १. डन्ड गर्नु; जरीवाना गर्नु।
 २. विनसितिमा खर्च गराउनु।
 डाँफ-ना० [ने०] टाढा-टाढा डोव गरी फट्केर सिउने क्रिया।
 डाँफे-ना० [ने०] १. मोनाल चरो। २. भाले कुखुरो।
 डाँवाडोल-वि० [डगमग+डोल] १. यता-उति डगमगाएको;
 अस्थिर; चञ्चल। २. जलाम्मे; जलमय।
 डाँस-ना० [सं० दंश] गाई-वस्तुलाई लाग्ने एक जातको
 ठूलो झींगो; जङ्गली झींगो।
 डाँसिनु-अ० क्रि० [डाँस्+इ+नु] अर्कालाई फर्काई-फुल्याई
 लिइनु; ('डाँस्नु'-को भा० क्रि०)।
 डाँस्नु-सं० क्रि० [डस्नु] १. अर्कालाई फर्काई-फुल्याई लिनु;
 डस्नु। २. घुत्नु; ठगनु।
 डाइनी-ना० [सं० डाकिनी] डड्किनी; बोक्सी।
 डाइनु-ना० [न०] ठेठ्ठनु; अटेनु।
 डाइनोमो-ना० [अं० डाइनेमो] विजुली पैदा गर्ने एक प्रकारको
 सानो यन्त्र।
 डाइभर-ना० [अं० ड्राइवर] १. मोटर, रेल आदि सवारी
 हाँक्ने व्यक्ति। २. खच्चर-गाडी हाँस्ने व्यक्ति।
 डाइरेक्टर-ना० [अं०] १. कुनै कामको प्रमुख सञ्चालक।
 २. कुनै सरकारी विभागको एक मुख्य अधिकारी; निर्देशक।
 डाक-ना० [सं०] १. निम्न कोटिको देव-योनि। २. साधक
 पुरुष। ३. साधनाका शक्तिले वताइएको कुनै कुरो।
 डाक-ना० [डाक्] डाक्ने क्रिया; बोलावट।
 डाक-बोलाउ-ना० [डाक्+बोलाउ] १. निम्तो; बोलावट।
 २. डाक्ने र बोलाउने काम।
 डाकिनी-ना० [सं०] १. कालीकी एक स्त्री-गण। २. एक
 पिशाचिनी। ३. बोक्सी; डाइनी।
 डाकिनु-सं० क्रि० [डाक्+इ+नु] बोलाइनु; ('डाक्नु'-को
 क० क्रि०)।

डाक्टर-ना० [अं० डॅक्टर] १. पाश्चात्य पद्धतिअनुसार
 चिकित्सा गर्ने चिकित्सक। २. कुनै विषयका विशिष्ट
 विद्वानलाई विश्व-विद्यालयले दिने उपाधि।
 डाक्टरी-ना० [अं० डॅक्टर+ई] पाश्चात्य आयुर्वेद; यूरोपीय
 चिकित्सा-शास्त्र।
 डाक्नु-सं० क्रि० [डाँको] १. 'आऊ' भन्नु; बोलाउनु; पुकार्नु।
 २. निम्तो गर्नु।
 डाङ्कृति-ना० [सं०] घण्ट, झ्याली आदिको शब्द।
 डाङ्ग्रे-ना० [ढ्याङ्ग्रे] १. धामी-झाँक्रीको विद्या सिक्ने
 व्यक्ति; धामी वा झाँक्रीको चेलो। (वि०) २. ठूलो;
 डँडाक; डाङ्ग्रे।
 डाङ्ग्रे-बेत-ना० [डाङ्ग्रे+बेत] एक जातको बेत।
 डाङ्ग्रे-सारी-ना० [ने०] एक जातको सारी; रूपी; सारिका।
 डाङ्ग्रे-ना० [ने०] १. कामीलाई हेलापूर्वक भनिने शब्द;
 कामीलाई गाली गर्ने शब्द। २. दुच्छर गाई-वस्तु।
 (वि०) ३. ठूलो; डँडाक।
 डाङ्नी-ना० [फा० दादन] बाली नकाट्दै त्यसको अन्दाज
 गरी कृषकलाई पेशगीका रूपमा दिइने मूल्य।
 डाडु-ना० [सं० दर्वी] तिहुन, तरकारी आदि उभाउने वा
 चलाउने साधनविशेष।
 डाढ-ना० [सं० दाह] अरुको उन्नति वा सुख-सम्पत्ति देखेर
 हुने ईर्ष्या; डाह।
 डाढिनु-सं० क्रि० [डाढ्+इ+नु] डाँसिनु; ('डाढ्नु'-को
 क० क्रि०)।
 डाढे-वि० [डाढ्+ए] १. डाढ गर्ने; आह्लिसे; ईर्ष्यालु। २.
 असन्तोषी।
 डाढ्नु-सं० क्रि० [डाढ्+नु] फर्काई-फुल्याई लिनु; डाँस्नु;
 घुत्नु।
 डाबर-ना० [दाग] १. खटिरो उठ्ने बखतमा शरीरमा देखिने
 रक्त-विकारको दाग। २. कुनै विषालु वस्तु लाग्दा वा
 बिस्दा शरीरमा उच्चिन्ने दाग।
 डाम-ना० [डाम्] १. घाँउ-खटिराको दाग; खत। २. चोट-
 पटकको चिह्न। ३. पाइलाको चिह्न; डोब। ४. कुनै वस्तुले
 कोमल स्थलमा थिच्ता पर्ने त्यसैका आकारको चिह्न।
 डामर-ना० [सं०] १. शिवजीद्वारा उपदेश दिइएको एक
 तन्त्र। २. हो-हल्ला। ३. विप्लव।
 डामल-ना० [डाम्] १. डाम्ने काम; धातुका तत्ताइएका
 मुद्रा आदिले शरीरमा डामेर चिह्न लगाउने काम।
 डामिनु-सं० क्रि० [डाम्+इ+नु] डामल गरिनु; ('डाम्नु'-
 को क० क्रि०)।
 डाम्नु-सं० क्रि० [सं० दाह+नु] १. शरीरमा तातेका फलामले
 कुनै किसिमको चिह्न लाउनु। २. डामल गर्नु। ३. साँढे
 छोड्नाका निमित्त त्यसका फिलामा तातेका फलामले चक्र
 र त्रिशूलको चिह्न लाउनु।
 डाम्नो-ना० [डाम्] १. डामिएको साँढे। २. गाई-वस्तुलाई

हेला गरी भनिने शब्द ।

डाभ्रो-वि० [ने०] भित्र गुदी वा गेडो नभएको; फोस्रो (कोसो, दाना आदि) ।

दायर-ना० [दायर] दायर ।

दायरी-ना० [अं०] दिनभर गरेका कामको सङ्क्षेपमा विवरण लेखिने पुस्तिका ।

दायल-ना० [अं०] अङ्क लेखिएको, माथिबाट सूई घुम्ने घडीको मुखको चक्का ।

डारिनु-स० क्रि० [डार्+इ+नु] हालिनु; ('डार्नु'-को क० क्रि०) ।

डार्नु-स० क्रि० [सं० दर्वी+नु] १. हाल्नु । २. झार्नु; फुराउनु ।

डाल-ना० [डौल] १. डौल । २. काम-काज नगरी ढाँचा-काँचा पार्नु । ३. आदत; बानी ।

डालिनु-अ० क्रि० [डालि+इ+नु] अल्लारिनु; ('डालिनु'-को भा० क्रि०) ।

डालिनु-अ० क्रि० [डाल+इ+नु] काम नगरी यता-उति लरखरिनु; अल्लारिनु ।

डाली-ना० [डालो+ई] सानो डालो ।

डाले-ना० [डालो+ए] १. प्रेत-क्रियाका निमित्त चाहिने सामान हालेको डालो बोकेर ढिकुरोमा लैजाने व्यक्ति । (वि०) २. डालोको । ३. डालो बोक्ने ।

डाले-वि० [डाल+ए] १. डाल देखाउने; ढाँचा-काँचा देखाउने । २. ठूलो शरीर भएको ।

डालो-ना० [सं० डल्लक] बाँस, निगाला आदिका चोयाले बुनेको, फराकिलो मुख हुने एक प्रकारको गहिरो भाँडो ।

डाह-ना० [प्रा०] १. मानसिक पीडा; चिन्ता; दाह । २. अर्काको उन्नति देख्न नसकेर भएको दुःख; डाढ़ ।

डाहा-ना० [डाह] डाह ।

डाहिल्ले-वि० [डाहिल्लो+ए] डाहिल्लो ।

डाहिल्लो-वि० [डाहा+इल्लो] डाही; ईर्ष्यालु ।

डाही-वि० [डाहा+ई] डाहा गर्ने स्वभावको; ईर्ष्यालु ।

डाहुक-ना० [सं०] हुट्टियाउँका आकारको, जलाशयका नजीक रहने एक जातको चरो ।

डिंगनु-ना० [ने०] गाई-वस्तु घपाउने लट्टी; गोठालाले हातमा लिने लौरो ।

डिङ्गरी-ना० [सं० डिङ्गर] हल्ला ।

डिङ्गो-ना० [ने०] १. जवान अवस्थाको गोरु । २. पशु; जन्तु । (वि०) ३. मूर्ख; लुन्ठ ।

डिक-ना० [ने०] बन्धकी; धितो; हँडिक ।

डिको-ना० [ने०] १. देवनागरी अक्षरका शिरमा तानिने धर्को । २. तेर्सो धर्को; तेर्सो रेखा ।

डिग-ना० [सं० दिक्] तोप, बन्दूक आदिको निशाना; लक्ष्य ।

डिग्री-ना० [अं० डिग्री] देवानी अड्डाबाट प्राप्त हुने जिता-पत्र ।

डिग्री-ना० [अं०] १. विश्व-विद्यालयको स्नातक वा त्यसभन्दा माथिका परीक्षामा उत्तीर्ण हुनेले पाउने पदवी । २. ताप-मान नाप्ने यन्त्र । ३. कोणको अंश ।

डिङ्गर-ना० [सं०] १. चाकर; नोकर । २. धूर्त मानिस; धोखेबाज व्यक्ति । ३. मोटो-घाटो व्यक्ति ।

डिङ्गना-ना० [ने०] लाठो; लट्टी ।

डिजाइन-ना० [अं०] बनोट; छाँट; ढाँचा ।

डिट्टो-ना० [सं० डित्थ] १. मुखियाभन्दा माथि, नायव-सुब्बाभन्दा तलको एक निजामती दर्जा; खरीदारसरहको दर्जा । २. नाइके; नायक ।

डिठ-ना० [दीठ] दीठ ।

डिण्डिभ-ना० [सं०] पानीमा बस्ने सर्प ।

डिण्डिम-ना० [सं०] १. एक प्रकारको ढोल । २. डिवडिवे ।

डिण्डिर-ना० [सं०] समुद्रको फीँज ।

डित्थ-ना० [सं०] १. काठको हात्ती । २. श्याम वर्णको, सुन्दर र विद्वान् युवक ।

डिपो-ना० [अं०] १. भण्डार; गोदाम । २. नयाँ सैनिकहरू भर्ना गर्ने र तालीम दिने स्थान ।

डिप्लोमा-ना० [अं०] दक्षताको प्रमाण-पत्र ।

डिबडिबे-ना० [अनु०] डमरु ।

डिबिया-ना० [डिब्बा+इया] १. बट्टा; डिब्बा । २. बत्ती बाल्ने सानो, बाटुलो किसिमको भाँडो; टुकी ।

डिब्बा-ना० [सं० डिम्ब] १. विक्रो भएको सानो भाँडो; बट्टा । २. रेलको डब्बा ।

डिभिजन-बेन्च-ना० [अं०] सिङ्गल-बेन्चले गरेका फैसला-माथि पुनर्विचार गर्ने अख्तियार भएको र फुल-बेन्चभन्दा कम अख्तियार भएको दुइ जना न्यायाधीशहरूको सभा; खण्ड-न्यायाधिकरण ।

डिमाई-ना० [अं०] अठार इन्च चौडाइ र बाईस इन्च लमाइ भएका कागतको नाप ।

डिम्किनु-अ० क्रि० [डिम्कि+इ+नु] डिम्किनु; ('डिम्किनु'-को भा० क्रि०) ।

डिम्किनु-अ० क्रि० [डिम्कि+नु] डिम्किनु ।

डिम्को-ना० [सं० डिम्] मुड्कीको हनाइ; मुक्का ।

डिम्क्याइ-ना० [डिम्कि+याइ] डिम्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डिम्क्याइ-ना० [डिम्क्याउ+आइ] डिम्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; मुक्क्याइ ।

डिम्क्याइनु-स० क्रि० [डिम्क्याउ+इ+नु] डिम्को दिइनु; ('डिम्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

डिम्क्याउनु-स० क्रि० [डिम्को+याउ+नु] डिम्को दिनु; मुक्क्याउनु; डिम्क्याउनु; मुड्कीले हान्नु ।

डिम्क्याहट-ना० [डिम्क्याउ+याहट] डिम्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; डिम्क्याइ ।

डिम्ब-ना० [सं०] १. डरले कराएको शब्द; चिच्छ्याहट ।

डिम्बा-डुन्डु

२. झगड़ा; कलह । ३. अण्डा; फुल । ४. बच्चो; बालक ।
 डिम्बा-ना० [सं० डिम्ब] चराको फुल; अण्डा ।
 डिम्बा-ना० [डिम्भ] डिम्मा ।
 डिम्बाहव-ना० [सं०] सामान्य युद्ध ।
 डिम्बिका-ना० [सं०] १. कामुक स्त्री; वेश्या । २. पानीको फोको ।
 डिम्भ-ना० [सं०] सानो बच्चो; बालक ।
 डिम्भक-ना० [सं०] सानो बच्चो; बालक ।
 डिम्भ-क्रि० यो० [सं० डिम्भ] मुक्काले हिर्काउने किसिम; डचाम्म ।
 डिम्मा-ना० [डिम्भ] १. मुड्कीको हनाइ; मुक्का । २. कुटाइ; पिटाइ ।
 डिम्भ्याइ-ना० [डिम्भ्याउ+आइ] डिम्भ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डिम्भ्याइनु-सं० क्रि० [डिम्भ्याउ+इ+नु] डिम्भ्याइनु; ('डिम्भ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 डिम्भ्याउनु-सं० क्रि० [डिम्भ्याउ+नु] डिम्भ्याउनु ।
 डिल-ना० [ने०] डील ।
 डिल्ली-ना० [दिल्ली] दिल्ली ।
 डिसमिस-ना० [अं०] खारिजी; बर्खासी ।
 डिसेम्बर-ना० [अं०] ईसवी वर्षको अन्तिम महीना; मङ्गसीर र पौष महीनाका बीचमा पर्ने ईसवी महीना ।
 डिस्पेन्सरी-ना० [अं०] औषधालय ।
 डिही-ना० [ने०] १. कसैको खानी, खुवा वा माना-चामलमा दरिएको पाखो जग्गा । २. एक जनाका अधिकारमा रहेको पाखो जमीन । ३. अग्लो समथर जमीन; डाँडो ।
 डोङ-ना० [सं० डिङ्गर] धाक; फाईफुट्टी ।
 डीन-ना० [सं०] उड्ने काम; उड़ाइ ।
 डील-ना० [ने०] १. पानी, पहिरो आदि रोकन र साँध-सिमाना छुट्ट्याउन बनाइने ठूलो आली; कान्छो । २. कद; शरीरको बनोट ।
 डील-डौल-ना० [डील+डौल] छाँट-काँट; आकार-प्रकार; कद ।
 डुँडाइ-ना० [डुँडाउ+आइ] डुँडाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुँडाइनु-अ० क्रि० [डुँडाउ+इ+नु] डुँडाउने होइनु; ('डुँडाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 डुँडाउनु-अ० क्रि० [सं० डाङ्क+आउ+नु] १. पोथीले भाले खोजेर वा भालेले पोथी खोजेर हिँड्नु; सम्भोगको इच्छाले यता-उति हिँड्नु । २. कराउँदै हिँड्नु ।
 डुँडलो-ना० [डुँडो] हर्षुङ्गो; हत्केलो (निन्दार्थमा) ।
 डुँडे-वि० [डुँडो+ए] डुँडो ।
 डुँडो-वि० [न०] १. औँला नभएको (हात वा गोडो) । २. हर्षुङ्गो वा हात नभएको । ३. छोटो हात भएको ।
 डुईया-ना० [डुईया] डुईया ।

डुकु-ना० [ने०] रायो, मूला आदिको फूलसहितको नरम डाँठ ।
 डुकू-वि० [डुलुवा] काम नगरी यता-उति डुलिरहने; बेइलमी; निरुद्योगी ।
 डुकू-लन्ठ-वि० [डुकू+लन्ठ] बेकारमा यता-उति हलिरहने; बेइलमी ।
 डुकनु-अ० क्रि० [डाँको+नु] १. साँढे, बाघ आदि कराउनु; गर्जनु । २. गर्वका साथ ठूलो स्वरले बोल्नु; ठूलो डाँको गरी बोल्नु ।
 डुक्राइ-ना० [डुकू+आइ] डुकने किसिम, क्रिया वा भाव; डुक्याइ ।
 डुक्राइनु-सं० क्रि० [डुक्राइ+इ+नु] डुकन लाइनु; ('डुक्राइनु'-को क० क्रि०) ।
 डुक्राइनु-सं० क्रि० [डुकू+आउ+नु] डुकन लाउनु; ('डुकनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डुक्रिनु-अ० क्रि० [डुक्रि+इ+नु] गर्जिनु; ('डुक्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 डुक्रिनु-अ० क्रि० [डुकू+इ+नु] १. डुकनु । २. गर्जिनु; ('डुकनु'-को भा० क्रि०) ।
 डुक्याइ-ना० [डुक्रि+याइ] डुकने किसिम, क्रिया वा भाव; डुक्राइ ।
 डुक्याइनु-सं० क्रि० [डुक्याउ+इ+नु] डुक्राइनु; ('डुक्याइनु'-को क० क्रि०) ।
 डुक्याउनु-सं० क्रि० [डुकू+याउ+नु] डुक्राइनु; ('डुकनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डुगडुग-क्रि० यो० [अनु०] डमरु, सानो दमाहा, ट्याम्को आदि बजाउँदा शब्द आउने किसिम ।
 डुगडुगी-ना० [डुगडुग] छालाले मढेको दमाहाजस्तो एक किसिमको सानो बाजा; ट्याम्को ।
 डुङ-डुङ-क्रि० यो० [ने०] सड्ने-गलेका वस्तुहरू नराम्रो किसिमले गल्लाउने किसिम; ठसठस ।
 डुङ-डुङ-क्रि० यो० [डुङ-डुङ+ई] डुङ-डुङती; ठसठसी ।
 डुङ-डुङती-क्रि० यो० [डुङ-डुङ+ती] डुङ-डुङ; ठसठसी ।
 डुङ्गा-ना० [सं० द्रोण] नौका; नाउ ।
 डुङ्गुर-ना० [प्रा० डुंगर] १. ठूलो थुप्रो; रास; डङ्गुर । (वि०) २. धेरै; प्रशस्त ।
 डुठो-ना० [न०] ईँट, डुङ्गा आदिको टुक्रो ।
 डुण्डुक-ना० [सं०] वन-डुण्डु ।
 डुण्डुभ-ना० [सं०] १. पानीमा रहने एक जातको निर्विष सर्प । २. डुम-सर्प ।
 डुण्डुल-ना० [सं०] एक जातको सानो लाटोकोसेरो ।
 डुण्डी-ना० [सं० डिमडिम] छाला मढेको ठोकेर बजाइने एक किसिमको बाजा । २. त्यो बाजा बजाएर सर्व-साधारणका जानकारीका लागि कुनै कुरो सूचित गर्ने काम ।
 डुण्डु-ना० [सं० डुण्डुक] लशुनका पोटीमा गहूँ घुसारेर

उमारिने, गहूँको बोटजस्तो एक जातको साग; साँखुले ।
 डुबाइ-ना० [डुब्+आइ] डुब्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुबाइ-ना० [डुबाउ+आइ] डुबाउन किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुबाइनु-स० क्रि० [डुबाउ+इ+नु] डुब्न लाइनु; ('डुबाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डुबाउनु-स० क्रि० [डुब्+आउ+नु] १. पानी वा तरल पदार्थ-भित्र पसाउनु; बुडाउनु । २. नाश गर्नु । ३. हृद खराब अवस्थासम्म पुऱ्याउनु; ('डुब्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डुबिनु-अ० क्रि० [डुब्+इ+नु] बुडिनु; ('डुब्नु'-को भा० क्रि०) ।
 डुबुल्की-ना० [डुब्] पानीमा डुब्ने काम; गोता; डुब्की ।
 डुब्की-ना० [डुब्] डुबुल्की ।
 डुब्नु-अ० क्रि० [सं० वुड्+नु] १. पानी वा तरल पदार्थभित्र पस्नु; बुड्नु । २. कुनै कार्यमा गडेर विचार गर्नु । ३. कुनै काम वा कुरोमा तल्लीन हुनु । ४. अन्तिम अवस्थामा पुग्नु । ५. पूरापूर नष्ट हुनु ।
 डुम-ना० [प्रा० डुम्] १. चाण्डाल; डोम । २. दमाई, जातिलाई हेलापूर्वक भनिने शब्द । ३. केटा-केटीका कुनै-कुनै खेलमा अछूत बनेको व्यक्ति ।
 डुम-काग-ना० [सं० द्रोण-काक] ढोले काग ।
 डुम-सर्प-ना० [सं० डुण्डुभ+सर्प] शरीरमा ठाडा धर्काहरू हुने एक जातको सर्प ।
 डुमे-ना० [डुम्+ए] दमाईलाई हेला गरी भनिने शब्द; डुम ।
 डुम्म-क्रि० यो० [ने०] १. धेरै खाएर वा वायु बढेर पेट फुल्ने किसिम; टुन्न । २. डिम्क्याउँदा शब्द आउने किसिम; डिम्म ।
 डुम्नी-ना० [सं० उदुम्बर] १. फूल नफुलीकनै अञ्जीर-जस्ता फल फल्ने, लाम्चा पात हुने, बरका जातको रुख । २. त्यसैको फल । (नदीका किनारमा हुने जातको डुम्नीको फल गोल हुन्छ ।)
 डुलन्ता-वि० [डुलन्ते] डुलन्ते ।
 डुलन्ते-वि० [डुल्+अन्ते] डुलिरहने स्वभावको; डुलुवा ।
 डुल-फिर-ना० [डुल्+फिर्] यता-उति डुल्ने काम; घुम-फिर ।
 डुलाइ-ना० [डुल्+आइ] डुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुलाइ-ना० [डुलाउ+आइ] डुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुलाइनु-स० क्रि० [डुलाउ+इ+नु] डुल्न लाइनु; ('डुलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डुलाउनु-स० क्रि० [डुल्+आउ+नु] डुल्न लाउनु; ('डुल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डुलि-ना० [सं०] पोथी कछुवा ।
 डुलिनु-अ० क्रि० [डुल्+इ+नु] यता-उति घुमिनु; ('डुल्नु'-को भा० क्रि०) ।
 डुलुवा-वि० [डुल्+उवा] डुलन्ते ।
 डुलवा-भूत-ना० [डुलुवा+भूत] १. हिडिस्टेका मानिस-

माथि अकस्मात् लाने एक किसिमको भूत । २. गुन्डो; रण्डीवाज ।
 डुल्की-ना० [सं० डोलन] केही उफ्रदै चारै ओटा खुट्टा छुट्टा-छुट्टै उठाएर दगुने घोडाको एक चाल ।
 डुल्नु-अ० क्रि० [प्रा० डुडुल+नु] १. यता-उति घुम्नु; घुम-फिर गर्नु । २. मन बहलाउनाका निमित्त यता-उति हिड्नु; टहल्नु ।
 डुहिया-ना० [नेवा० दुई] नेवार-जातिको एक वर्ग; पुतुवार ।
 डुहुरे-वि० [डुहुरो+ए] सानो गाँठीको; लुरे; डुहुरो ।
 डुहुरे-मूसो-ना० [डुहुरे+मूसो] सानो जातको मूसो ।
 डुहुरो-वि० [सं० दुर्वल] सानो कदको; डुहुरे; लुरे ।
 डूड-ना० [सं० द्रोण] १. पानी ल्याउन वा पठाउन हालिने कुलेसो वा ढुङ्गोजस्तो माटो, टिन आदिको वस्तु । २. नालको पानी निस्कने प्वाल; पनालो । ३. तोरीको खोस्टो । ४. गाई-भैंसीलाई भुस्सा, कुँडो आदि खुवाउने काठ वा धातुको भाँडो; क्वाण्डा ।
 डूम-ना० [डुम्] डुम ।
 डुमे-ना० [डुमे] डुमे ।
 डूस-ना० [अं० डूश] तरल औषधी गुद-द्वारबाट नलीद्वारा हाली दिसा खुलाउने एक उपचार ।
 डेउडा-वि० [डेडो] १. छड्के; टेढो । २. वाङ्गो । ३. दोठ्याङ् परेको ।
 डेउडी-ना० [सं० देहली] १. ढोका; द्वार । २. ढोकाअगाडिको ठाउँ; खड्गेली । ३. सडक घुमेको ठाउँ; मोड ।
 डेउढो-वि० [डेउडा] १. मिलनसार नभएको; अडभङ्ग्याहा । २. डेउडा (वाटो) ।
 डेक्ची-ना० [फा० देगचः] देक्ची ।
 डेग-ना० [डग्] पाइलो; कदम ।
 डेडे-वि० [डेडो+ए] डेडो ।
 डेडो-वि० [प्रा० डेर] १. टेढो; कर्क; वाङ्गो (आँखा) । २. आँखा टेढो हुने; टेढो गरी हेर्ने ।
 डेढ-वि० [सं० अर्धध] एक र आधा; साढे एक ।
 डेढ-अवकल-ना० [डेढ+अवकल] नचाहिँदो बढ्ता अवकल; लाल-बुझकडको बुद्धि ।
 डेढ-अवकली-वि० [डेढ+अवकल+ई] डेढ-अवकल लाउने ।
 डेढी-वि० [डेढ+ई] एक र आधा; डेढ ।
 डेपुटी-ना० [अं०] नायब (सचिव, कमिश्नर आदि) ।
 डेप्पा-वि० [नेवा० देपा] दाहिने हातभन्दा वायाँ हात बढ्ता चलाउने; देब्रे; वाउँटे ।
 डेबर-काँढो-ना० [? +काँढो] चाँगोका जस्ता पात, पहेंला गोल फूल, ठूला-ठूला काँडा हुने र मुन्तला-रङ्गको जरा हुने एक जातको लहरो ।
 डेब्रिइनु-अ० क्रि० [डेब्रि+इ+नु] डेब्रो होइनु; ('डेब्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 डेब्रिनु-अ० क्रि० [डेब्रो+नु] १. डेब्रो हुनु; वाउँटिनु ।

२. झगड़ा; कलह। ३. अण्डा; फुल। ४. बच्चो; बालक।
 डिम्बा-ना० [सं० डिम्ब] चराको फुल; अण्डा।
 डिम्बा-ना० [डिम्भ] डिम्भा।
 डिम्बाहव-ना० [सं०] सामान्य युद्ध।
 डिम्बिका-ना० [सं०] १. कामुक स्त्री; वेश्या। २. पानीको फोको।
 डिम्भ-ना० [सं०] सानो बच्चो; बालक।
 डिम्भक-ना० [सं०] सानो बच्चो; बालक।
 डिम्भ-क्रि० यो० [सं० डिम्] मुक्काले हिर्काउने किसिम; डचाम्भ।
 डिम्भा-ना० [डिम्भ] १. मुड्कोको हनाइ; मुक्का। २. कुटाइ; पिटाइ।
 डिम्भ्याइ-ना० [डिम्भ्याउ+आइ] डिम्भ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 डिम्भ्याइनु-सं० क्रि० [डिम्भ्याउ+इ+नु] डिम्भ्याइनु; ('डिम्भ्याउनु'-को क० क्रि०)।
 डिम्भ्याउनु-सं० क्रि० [डिम्भ्याउ+नु] डिम्भ्याउनु।
 डिल-ना० [ने०] डील।
 डिल्ली-ना० [दिल्ली] दिल्ली।
 डिसमिस-ना० [अं०] खारिजी; बर्खासी।
 डिसेम्बर-ना० [अं०] ईसवी वर्षको अन्तिम महीना; मङ्गसीर र पौष महीनाका बीचमा पर्ने ईसवी महीना।
 डिस्पेन्सरी-ना० [अं०] औषधालय।
 डिही-ना० [ने०] १. कसैको खानी, खुवा वा माना-चामलमा दरिएको पाखो जग्गा। २. एक जनाका अधिकारमा रहेको पाखो जमीन। ३. अग्लो समथर जमीन; डाँडो।
 डोङ-ना० [सं० डिङ्गर] धाक; फाईफुट्टी।
 डोन-ना० [सं०] उड्ने काम; उड़ाइ।
 डोल-ना० [ने०] १. पानी, पहिरो आदि रोकन र साँध-सिमाना छुट्ट्याउन बनाइने ठूलो आली; कान्दूलो। २. कद; शरीरको बोट।
 डोल-डौल-ना० [डोल+डौल] छाँट-काँट; आकार-प्रकार; कद।
 डुँडाइ-ना० [डुँडाउ+आइ] डुँडाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 डुँडाइनु-अ० क्रि० [डुँडाउ+इ+नु] डुँडाउने होइनु; ('डुँडाउनु'-को भा० क्रि०)।
 डुँडाउनु-अ० क्रि० [सं० डाङ्क+आउ+नु] १. पोथीले भाले खोजेर वा भालेले पोथी खोजेर हिँड्नु; सम्भोगको इच्छाले यता-उति हिँड्नु। २. कराउँदै हिँड्नु।
 डुँडलो-ना० [डुँडो] हर्षुङ्गो; हत्केलो (निन्दार्थमा)।
 डुँडु-वि० [डुँडो+ए] डुँडो।
 डुँडो-वि० [न०] १. ओँला नभएको (हात वा गोडो)। २. हर्षुङ्गो वा हात नभएको। ३. छोटो हात भएको।
 डुईया-ना० [डुईया] डुईया।

डुङु-ना० [ने०] रायो, मूला आदिको फूलसहितको नरम डाँठ।
 डुकू-वि० [डुलुवा] काम नगरी यता-उति डुलिरहने; बेइलमी; निरुद्योगी।
 डुकू-लन्ठ-वि० [डुकू+लन्ठ] बेकारमा यता-उति हलिरहने; बेइलमी।
 डुकनु-अ० क्रि० [डाँको+नु] १. साँढे, बाघ आदि कराउनु; गर्जनु। २. गर्वका साथ ठूलो स्वरले बोल्नु; ठूलो डाँको गरी बोल्नु।
 डुक्राइ-ना० [डुकू+आइ] डुकने किसिम, क्रिया वा भाव; डुक्याइ।
 डुक्राइनु-सं० क्रि० [डुक्राइ+इ+नु] डुकन लाइनु; ('डुक्राइनु'-को क० क्रि०)।
 डुक्राउनु-सं० क्रि० [डुकू+आउ+नु] डुकन लाउनु; ('डुकनु'-को प्रे० क्रि०)।
 डुक्रिनु-अ० क्रि० [डुक्रि+इ+नु] गर्जनु; ('डुक्रिनु'-को भा० क्रि०)।
 डुक्रिनु-अ० क्रि० [डुकू+इ+नु] १. डुकनु। २. गर्जनु; ('डुकनु'-को भा० क्रि०)।
 डुक्याइ-ना० [डुक्रि+याइ] डुक्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; डुक्राइ।
 डुक्याइनु-सं० क्रि० [डुक्याउ+इ+नु] डुक्राइनु; ('डुक्याइनु'-को क० क्रि०)।
 डुक्याउनु-सं० क्रि० [डुकू+याउ+नु] डुक्राइनु; ('डुकनु'-को प्रे० क्रि०)।
 डुगडुग-क्रि० यो० [अनु०] डमरु, सानो दमाहा, ट्याम्को आदि वजाउँदा शब्द आउने किसिम।
 डुगडुगी-ना० [डुगडुग] छालाले मढेको दमाहाजस्तो एक किसिमको सानो बाजा; ट्याम्को।
 डुङडुङ-क्रि० यो० [ने०] सड्ने-गलेका वस्तुहरू नराम्रो किसिमले गल्हाउने किसिम; ठसठस।
 डुङडुङो-क्रि० यो० [डुङडुङ+ई] डुङडुङ्ती; ठसठसी।
 डुङडुङती-क्रि० यो० [डुङडुङ+ती] डुङडुङ; ठसठसी।
 डुङ्गा-ना० [सं० द्रोण] नौका; नाउ।
 डुङ्गुर-ना० [प्रा० डुङ्गर] १. ठूलो थुप्रो; रास; डङ्गुर। (वि०) २. घेरै; प्रशस्त।
 डुठो-ना० [न०] ईँट, डुङ्गा आदिको टुक्रो।
 डुण्डुक-ना० [सं०] वन-डुण्डु।
 डुण्डुभ-ना० [सं०] १. पानीमा रहने एक जातको निर्विष सर्प। २. डुम-सर्प।
 डुण्डुल-ना० [सं०] एक जातको सानो लाटोकोसेरो।
 डुङ्डी-ना० [सं० डिमडिम] छाला मढेको ठोकेर वजाइने एक किसिमको बाजा। २. त्यो बाजा वजाएर सर्व-साधारणका जानकारीका लागि कुनै कुरो सूचित गर्ने काम।
 डुन्डु-ना० [सं० डुण्डुक] लशुनका पोटीमा गहूँ घुसाएर

उमारिने, गहूँको बोटजस्तो एक जातको साग; साँखुले ।
 डुबाइ-ना० [डुब्+आइ] डुब्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुबाइ-ना० [डुबाउ+आइ] डुबाउन किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुबाइनु-स० क्रि० [डुबाउ+इ+नु] डुब्न लाइनु; ('डुबाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डुबाउनु-स० क्रि० [डुब्+आउ+नु] १. पानी वा तरल पदार्थ-भित्र पसाउनु; बुडाउनु । २. नाश गर्नु । ३. हृद खराब अवस्थासम्म पुऱ्याउनु; ('डुब्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डुबिनु-अ० क्रि० [डुब्+इ+नु] बुडिनु; ('डुब्नु'-को भा० क्रि०) ।
 डुबुल्की-ना० [डुब्] पानीमा डुब्ने काम; गोता; डुक्की ।
 डुक्की-ना० [डुब्] डुबुल्की ।
 डुब्नु-अ० क्रि० [सं० वुड्+नु] १. पानी वा तरल पदार्थभित्र पस्नु; बुड्नु । २. कुनै कार्यमा गडेर विचार गर्नु । ३. कुनै काम वा कुरोमा तल्लीन हुनु । ४. अन्तिम अवस्थामा पुग्नु । ५. पूरापूर नष्ट हुनु ।
 डुम-ना० [प्रा० डुम्] १. चाण्डाल; डोम । २. दमाई, जातिलाई हेलापूर्वक भनिने शब्द । ३. केटा-केटीका कुनै-कुनै खेलमा अछूत बनेको व्यक्ति ।
 डुम-काग-ना० [सं० द्रोण-काक] ढोले काग ।
 डुम-सर्प-ना० [सं० डुण्डुभ+सर्प] शरीरमा ठाडा धर्काहरू हुने एक जातको सर्प ।
 डुमे-ना० [डुम+ए] दमाईलाई हेला गरी भनिने शब्द; डुम ।
 डुम्म-क्रि० यो० [ने०] १. घेरै खाएर वा वायु बढेर पेट फुल्ने किसिम; टुन्न । २. डिम्क्याउँदा शब्द आउने किसिम; डिम्म ।
 डुम्नी-ना० [सं० उदुम्बर] १. फूल नफुलीकनै अञ्जीर-जस्ता फल फल्ने, लाम्चा पात हुने, बरका जातको रूख । २. त्यसैको फल । (नदीका किनारमा हुने जातको डुम्नीको फल गोल हुन्छ ।)
 डुलन्ता-वि० [डुलन्ते] डुलन्ते ।
 डुलन्ते-वि० [डुल्+अन्ते] डुलिरहने स्वभावको; डुलुवा ।
 डुल-फिर-ना० [डुल्+फिर्] यता-उति डुल्ने काम; घुम-फिर ।
 डुलाइ-ना० [डुल्+आइ] डुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुलाइ-ना० [डुलाउ+आइ] डुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 डुलाइनु-स० क्रि० [डुलाउ+इ+नु] डुलन लाइनु; ('डुलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 डुलाउनु-स० क्रि० [डुल्+आउ+नु] डुलन लाउनु; ('डुलनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 डुलि-ना० [सं०] पोथी कछुवा ।
 डुलिनु-अ० क्रि० [डुल्+इ+नु] यता-उति घुमिनु; ('डुलनु'-को भा० क्रि०) ।
 डुलुवा-वि० [डुल्+उवा] डुलन्ते ।
 डुलुवा-भूत-ना० [डुलुवा+भूत] १. हिँडिरहेका मानिस-

माथि अकस्मात् लाग्ने एक किसिमको भूत । २. गुन्डो; रण्डीवाज ।
 डुल्की-ना० [सं० डोलन] केही उफ्रदै चारै ओटा खुट्टा छुट्टा-छुट्टै उठाएर दगुने घोडाको एक चाल ।
 डुल्लु-अ० क्रि० [प्रा० डुल्लु+नु] १. यता-उति घुम्नु; घुम-फिर गर्नु । २. मन वहलाउनाका निमित्त यता-उति हिँड्नु; टहल्नु ।
 डुहिया-ना० [नेवा० दुई] नेवार-जातिको एक वर्ग; पुतुवार ।
 डुहुरे-वि० [डुहुरो+ए] सानो गाँठीको; लुरे; डुहुरो ।
 डुहुरे-मूसो-ना० [डुहुरे+मूसो] सानो जातको मूसो ।
 डुहुरो-वि० [सं० दुर्वल] सानो कदको; डुहुरे; लुरे ।
 डूङ-ना० [सं० द्रोण] १. पानी ल्याउन वा पठाउन हालिने कुलेसो वा ढुङ्गोजस्तो माटो, टिन आदिको वस्तु । २. नालको पानी निस्कने प्वाल; पनालो । ३. तोरीको खोस्टो । ४. गाई-भैँसीलाई भुस्सा, कुँडो आदि खुवाउने काठ वा धातुको भाँडो; क्वाण्डा ।
 डूम-ना० [डुम] डुम ।
 डूमे-ना० [डुमे] डुमे ।
 डूस-ना० [अ० डूश] तरल औषधी गुद-द्वारबाट नलीद्वारा हाली दिसा खुलाउने एक उपचार ।
 डेउडा-वि० [डेडो] १. छड्के; टेढो । २. बाङ्गो । ३. दोठ्याङ् परेको ।
 डेउडी-ना० [सं० देहली] १. ढोका; द्वार । २. ढोकाअगाडिको ठाउँ; खड्गेली । ३. सडक घुमेको ठाउँ; मोड ।
 डेउढो-वि० [डेउढा] १. मिलनसार नभएको; अडभङ्ग्याहा । २. डेउढा (वाटो) ।
 डेक्ची-ना० [फा० देगचः] देक्ची ।
 डेग-ना० [डग्] पाइलो; कदम ।
 डेडे-वि० [डेडो+ए] डेडो ।
 डेडो-वि० [प्रा० डेर] १. टेढो; कर्को; बाङ्गो (आँखा) । २. आँखा टेढो हुने; टेढो गरी हेर्ने ।
 डेढ-वि० [सं० अध्यर्ध] एक र आधा; साढे एक ।
 डेढ-अक्कल-ना० [डेढ+अक्कल] नचाहिँदो बढ्ता अक्कल; लाल-बुझक्कडको बुद्धि ।
 डेढ-अक्कली-वि० [डेढ-अक्कल+ई] डेढ-अक्कल लाउने ।
 डेढी-वि० [डेढ+ई] एक र आधा; डेढ ।
 डेपुटी-ना० [अ०] नायब (सचिव, कमिश्नर आदि) ।
 डेप्पा-वि० [नेवा० देपा] दाहिने हातभन्दा बायाँ हात बढ्ता चलाउने; देब्रे; वाउँटे ।
 डेबर-काँढो-ना० [? +काँढो] चाँगोका जस्ता पात, पहेंला गोल फूल, ठूला-ठूला काँडा हुने र सुन्तला-रङ्गको जरा हुने एक जातको लहुरो ।
 डेब्रिइनु-अ० क्रि० [डेब्रि+इ+नु] डेब्रो होइनु; ('डेब्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 डेब्रिनु-अ० क्रि० [डेब्रो+नु] १. डेब्रो हुनु; वाउँटिनु ।

डेव्याइ-डोलाउनु

२. टेढो स्वभावको हुनु; टेढिनु ।

डेव्याइ-ना० [डेब्रि+आइ] डेब्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डेव्याइनु-स० क्रि० [डेव्याउ+इ+नु] डेब्रो पारिनु; ('डेव्याउनु'-को क० क्रि०) ।

डेव्याउनु-स० क्रि० [डेब्रि+याउ+नु] डेब्रो पार्नु; ('डेब्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

डेव्याहट-ना० [डेब्रि+याहट] डेब्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; डेव्याइ ।

डेब्रो-वि० [ने०] १. भनेको कुरो नबुझ्ने; एक थोक भन्दा अर्को थोक गर्ने; अधवेसो । २. अटेर; बाउँटो ।

डेम-ना० [सं०] डेम; डुम ।

डेरा-ना० [प्रा० डायल] केही दिन बसिने अरुको घर; अस्थायी वास-स्थान; भाडाको घर वा कोठो ।

डेरी-ना० [अं० डेयरी] गाई, भैंसी आदि पाल्ने र दूध, नौनी आदि बेच्ने ठाउँ ।

डेलिइनु-स० क्रि० [डेलि+इ+नु] पेट टुन्न हुने गरी खाइनु; ('डेलिनु'-को क० क्रि०) ।

डेलिनु-स० क्रि० [डेलि+नु] १. पेट टुन्न हुने गरी धेरै खानु; डकुल्याउनु । २. अघाउनु; तृप्त हुनु ।

डेली-ना० [सं० डल्लक] बाँसका चोया, बेत, छाला आदिको पेटारो ।

डेल्याइ-ना० [डेलि+याइ] डेलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डेस्क-ना० [अं०] लेख-पढ़ गर्नका निमित्तको एक किसिमको सानो टेबल ।

डोके-ना० [डोको+ए] डोको बोक्ने; डोको बोकेर जीविका गर्ने ।

डोकेसो-ना० [डोको+एसो] १. अडिन्चे लागेका वा पिराहा केटा-केटीलाई डोकाले छोपी पानी खन्याएर गरिने सजाय वा उपचार । २. चरा-चरुङ्गी पक्रने डोकाको पासो ।

डोको-ना० [सं० डल्लक] १. माल-ताल हालेर नाम्लो वा खकन लगाई पिठिउंमा बोकिने बाँस, निगाला आदिका चोयाले बुनेको, ठूलूला आँखा (प्वाल) परेको, सोलीका आकारको भाँडो । २. सरकारी हुलाक बोक्ने एक प्रकारको रकम । (यस्तो श्रम गर्नेलाई सरकारले अधि खेती गरी खान खानगीका रूपमा केही जग्गा दिन्थ्यो ।)

डोको-पानी-ना० [डोको+पानी] डोकेसो ।

डोटी-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी भागमा रहेको एक जिल्ला ।

डोटेल्-वि० [डोटी+एल्] १. डोटी जिल्लामा रहने; डोटी-निवासी । २. डोटी जिल्लाको; डोटी-सम्बन्धी ।

डोठ्याड-ना० [डोठ्याड] दोठ्याड ।

डोब-ना० [सं० डिम्] १. सियो, बन्चरो, हलो आदि हतियार लागेको चिह्न; हतियारको चोट; डाम; खत । २. चास (खेत) ।

डोबटी-ना० [ने०] एक जातको दुम्जाली खाँडी ।

डोबाइ-ना० [डोब+आइ] डोबने किसिम, क्रिया वा भाव ।
डोबिनु-स० क्रि० [डोब+इ+नु] डोब लाइनु; ('डोबनु'-को क० क्रि०) ।

डोबिल्को-ना० [डुबुल्की] सानो जलाशय; कूवा ।

डोबनु-स० क्रि० [डोब+नु] १. ठूलूला टाँका गरेर सिउनु; डोब लाउनु । २. घोच्नु; खिल्नु । ३. डुबाउनु; चोपल्नु । ४. चोट लाउनु; घाउ लाउनु । ५. चिह्न लाउनु ।

डोभ-ना० [डोब] डोब ।

डोम-ना० [सं० डेम] डूम; चाण्डाल ।

डोर-ना० [सं०] १. कुनै विशेष कामका निमित्त अड्डाबाट केही दिनका लागि खटाएर पठाइने कर्मचारीहरूको दल । २. त्यस दलको काम । ३. धागो; सूत । ४. तीर्थ-यात्राको प्रसङ्ग ।

डोरिनु-स० क्रि० [डोरो+इ+नु] समातेर हिँडिनु ।

डोरी-ना० [सं० डोर] बाबियो, पाट, धागो आदि बाटेर दुइ-तीन पयो लगाएको मोटो डोरो; लखाकी ।

डोरेंटो-ना० [डोरो+बाटो] सानो बाटो; गोरेटो ।

डोरे-वि० [डोरो+ए] १. डोरो भएको; डोरो-सम्बन्धी । २. धर्का-धर्की भएको ।

डोरो-ना० [सं० डोर] १. धर्को; रेखा । २. धागो; सूत । ३. रक्षा-बन्धन । ४. बाटो ।

डोर्चाटो-ना० [डोरेंटो] डोरेंटो ।

डोच्याइ-ना० [डोच्याउ+आइ] डोच्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डोच्याइ-ना० [डोरि+याइ] डोरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डोच्याइनु-स० क्रि० [डोच्याउ+इ+नु] समातेर हिँडाइनु; ('डोच्याउनु'-को क० क्रि०) ।

डोच्याउनु-स० क्रि० [डोरि+याउ+नु] १. राम्ररी हिँड्न नसक्नेलाई हात समातेर हिँडाउनु । २. कसैलाई आफ्ना पछिलाएर हिँडाउनु । ३. पशुलाई डोरीले बाँधी धिच्च्याउनु ।

डोल-ना० [डोली] दुइ डाँडाका बीचको लामो, सोतो जमीन ।

डोल-ना० [प्रा०] इनारबाट पानी झिक्ने डल्लो किसिमको भाँडो ।

डोला-ना० [डुलही] विवाह गर्नका निमित्त घरमा ल्याएर राखेकी कन्या ।

डोला-ना० [प्रा०] मानिसले बोक्ने एक किसिमको सवारी; डोली ।

डोलाइ-ना० [डोलाउ+आइ] डोलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डोलाइनु-स० क्रि० [डोलाउ+इ+नु] झुलाइनु; ('डोलाउनु'-को क० क्रि०) ।

डोलाउनु-स० क्रि० [सं० डोलन+आउ+नु] १. विस्तारै-विस्तारै हल्लाउनु; झुलाउनु । २. चमर, पङ्खा आदि हस्कनु । ३. कसिङ्गर वा मिश्रित वस्तुहरू छुट्ट्याउन अनाजहरू नाडलामा हाली विस्तारै हल्लाउनु ।

डोलाजी-ना० [दुलहा+जी] विवाह गर्नाका निमित्त घरमा ल्याएर राखिने वर वा वधू ।

डोलामी-ना० [डोलो] डोलो किसिमको लामो, सलक्क परेको चुलो ।

डोलिनु-अ० क्रि० [डोलि+इ+नु] डोलिने होइनु, ('डोलिनु'-को भा० क्रि०) ।

डोलिनु-अ० क्रि० [डोल+इ+नु] हल्लिनु; ('डोलनु'-को भा० क्रि०) ।

डोली-ना० [डोला+ई] मानिसद्वारा बोकिने एक किसिमको सवारी; डोला ।

डोले-ना० [डोली+ए] १. डोली बोक्ने व्यक्ति; डोली बोक्ने पेशा भएको मानिस । २. भान्सामा खानेकुरो ओसारने वा भाँडा माइने नोकर ।

डोलो-वि० [ने०] लामो र गोल; समरो (लट्टी, स्तम्भ आदि) ।

डोलो-नुँद-ना० [डोलो+गुँद] डोलो पात हुने एक जातको गुँद झार ।

डोलु-अ० क्रि० [सं० डोलन] हल्लनु; यता-उति झुलनु ।

डोल्याइ-ना० [डोल्याउ+आइ] डोल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डोल्याइनु-स० क्रि० [डोल्याउ+इ+नु] डोलो पारिनु; ('डोल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

डोल्याउनु-स० क्रि० [डोलो+याउ+नु] डोलो पार्नु; लाम्चो र गोल पार्नु ।

डोल्सी-ना० [डालो] माझमा गहिरो भई दुइ किनार उठेको खाल्डो; त्यस्तै लामो रेखा ।

डोहो-ना० [सं० दुर्लभ] १. खाँचो; हर्जा । २. कमी; न्यूनता ।

डोहो-ना० [सं० द्रोह] रीस; डाढ; ईर्ष्या ।

डौँठे-वि० [डाँठ] १. काम गर्ने सीप नभएको; ढङ्ग नभएको । २. ठाडो ।

डौँठे-निहुरो-ना० [डौँठे+निहुरो] ठूलूला डाँठ हुने एक जातको निहुरो ।

डौँडारिनु-अ० क्रि० [डौँडारि+इ+नु] काम-काज नगरी यता-उति डुलिनु; ('डौँडारिनु'-को भा० क्रि०) ।

डौँडारिनु-अ० क्रि० [ने०] १. काम-काज नगरी यता-उति डुलनु; ढौँटारिनु । २. फटफटाउँदै यता-उति घुम्नु ।

डौँडारे-वि० [डौँडारि+ए] १. काम गर्ने ढङ्ग नभएको; सीप नभएको । २. घुमुवा; डुलुवा । ३. अनुचित किसिमले खर्च गर्ने; जथाभावी खर्च गर्ने ।

डौँडारो-ना० [ने०] ठूलो प्वाल; भङ्खारो; भ्वाङ ।

डौँडान्याइ-ना० [डौँडान्याउ+आइ] डौँडान्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

डौँडान्याइन-स० क्रि० [डौँडान्याउ+इ+नु] यता-उति

डुलाइनु; ('डौँडान्याउनु'-को क० क्रि०) ।

डौँडान्याउनु-स० क्रि० [डौँडारि+याउ+नु] काम-न-काजसित यता-उति डुलाउनु; ('डौँडारिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

डौल-ना० [सं० देह] कुनै रचनाको बनोट; आकार-प्रकार; डवल ।

ड्याक-ना० [नेवा० घायेगु] व्यापारमा भएको हानि; नोक्सान; घाटा ।

ड्याङ-ना० [ने०] १. खेती लाउनाका निमित्त दुइतिर कुल्लो पारी बीचमा उठाइएको माटाको डील । (वि०) २. लट्क; निर्बुद्धि ।

डाङ-पाता-ना० [ड्याङ+पात] रूख, पात आदिमा गुँड बनाएर बस्ने, रातो भावको, ठूलो एक जातको कमिलो ।

ड्याम्म-क्रि० यो० [अनु०] १. पछारिने किसिम; ड्याङ-डाङड । २. मुक्काले हिर्काउने किसिम; ड्याम्म । ३. व्यापक रूपले ढाकिने किसिम; टम्म ।

ड्याम-ड्याम-ना० [अनु०] १. धमाधम मुक्क्याउने किसिम; ड्याम-ड्याम । २. एकपछि अर्को पछारिने किसिम ।

ड्यामड्यामती-क्रि० यो० [ड्याम-ड्याम+ती] ड्याम-ड्याम ।

ड्यास-ना० [अं० डाँश] हाइफेनजस्तो एक प्रकारको विराम-चिह्न; (—) यो चिह्न ।

ड्यौढा-वि० [डेउढा] डेउढा ।

ड्यौढी-ना० [डेउढी] डेउढी ।

ड्यौढो-वि० [डेउढो] डेउढो ।

ड्राइङ्ग-ना० [अं० ड्राइङ्ग] रेखा-चित्र बनाउने कला ।

ड्राप-ना० [अं० ड्रप-सीन] नाट्य-मञ्चको सबभन्दा अगाडिको पर्दा; प्रत्येक अङ्क समाप्त भएपछि खसालिने नाट्य-मञ्चको पर्दा ।

ड्राम-ना० [अं०] पानी आदि तरल पदार्थको साठी थोपाको परिमाण; आउन्सको आठौँ भाग ।

ड्रामा-ना० [अं०] नाटक ।

ड्रवाँ-ड्रवाँ-क्रि० यो० [अनु०] १. गाई-वस्तु कराउने किसिम । २. ठूलो स्वरले कराएर हिँड्ने किसिम; ठूलो डाँको छोडेर रने किसिम ।

ड्रवाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. पछारिने किसिम; ड्याम्म । २. झ्याल, ढोका आदि खुला हुने किसिम; उदाङ्ग ।

ड्रवाङ्ग्राङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] ड्रवाङ्गडाङ ।

ड्रवाङ्ग-क्रि० यो० [ड्रवाङ्ग] ड्रवाङ्ग ।

ड्रवाङ्गड्रवाङ्गती-क्रि० यो० [उदाङ्ग] झ्याल, ढोका आदि विलकुल खुला रहने किसिम ।

ड्रवाङ्गडाङ-क्रि० यो० [अनु०] जोडसित पछारिने किसिम; ड्याङ्ग ।

ड्र्याम्म-क्रि० यो० [अनु०] ड्याम्म ।

ढ

ढ-देवनागरी वर्ण-मालाको चौधौं व्यञ्जन-वर्ण । ट-वर्गको चौथो अक्षर । यसको उच्चारण मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ ।
 ढँटाइ-ना० [ढाँट्+आइ] ढाँट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढँटुवा-वि० [ढाँट्+उवा] ढाँट्ने स्वभावको; ढाँट्; फटाहा ।
 ढक-ना० [सं० आढक] धानी, पाउ, मन आदि तौलने सरकारी छाप लागेको साधन ।
 ढकढक-क्रि० यो० [अनु०] काठ, टिन आदिमा ठोक्दा शब्द आउने किसिम ।
 ढकढक्याइ-ना० [ढकढक्याउ+आइ] ढकढक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढकढक्याइनु-सं० क्रि० [ढकढक्याउ+इ+नु] ढकढक्याउने काम गरिनु; ('ढकढक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढकढक्याउनु-सं० क्रि० [ढकढक+याउ+नु] भाँडामा अन्न-पात आदि धेरै अटाउनाका निम्ति ढकढक आवाज आउने गरी हल्लाउनु ।
 ढकना-ना० [ढाक्+ना] ढाक्ने साधन; छपनी; विको ।
 ढकनी-ना० [ढकना+ई] सानो ढकना ।
 ढकनी-ना० [प्रा० ढङ्कन] ढङ्काएको चामल घिउमा भुटी, दूधमा फरफराउँदो गरी पकाएको खाद्य पदार्थ; चाभ्रे ।
 ढकने-ना० [ढकनी] ढकनी ।
 ढकमक्क-क्रि० यो० [ने०] १. प्रशस्त फूलहरू फुल्ने किसिम । २. राम्ररी ढाक्ने किसिम ।
 ढकाइ-ना० [ढाक्+आइ] ढाक्ने वा ढाकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढकाइनु-सं० क्रि० [ढकाउ+आइ+नु] ढाक्न लाइनु; ('ढकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढकाउनु-सं० क्रि० [ढाक्+आउ+नु] ढाक्न लाउनु; छोपाउनु; ('ढाक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ढकायो-ना० [ने०] ढाँठका टुप्पामा प्रायः तीन वटा पात हुने, घोगाका रूपमा पहेंला फूल फुल्ने एक जातको वृत्ति ।
 ढकिया-ना० [ढकी+इया] ढकी ।
 ढकी-ना० [नेवा० धकि] फल, फूल आदि हाल्ने, चोया आदिले बुनेको खुला मुखको भाँडो; ढक्की ।
 ढक्क-क्रि० यो० [ने०] भय वा अत्याहटले जीउ फुल्ने किसिम; मुटु बन्द हुन खोज्ने किसिम ।
 ढक्क-ना० [सं०] ठूलो भवन; दरवार ।
 ढक्कन-ना० [सं०] बन्द गर्नु; लाउनु (झ्याल, ढोका आदि) ।
 ढक्का-ना० [सं०] ठूलो ढोल; नगरा; दमाहा ।
 ढक्कारी-ना० [सं०] दुर्गाको एक रूप; तारा ।
 ढक्की-ना० [ढकी] ढकी ।
 ढङ्ग-ना० [ढाँचा] १. स्वभाव; वानी-बेहोर । २. सीप; निपुणता । ३. छाँट; ढाँचा । ४. किसिम; प्रकार ।

५. काम गर्ने पद्धति; शैली ।

ढङ्गिया-ना० [ने०] माछा पक्रन नदी-नालामा थापिने, बाँसका चोयाको, सोलीका आकारको पासो; एक किसिमको खुंगा ।

ढङ्गेन-ना० [ढङ्गी] १. धेरै ढुङ्गा भएको जग्गा; ढुङ्गेन । २. खर, काँस आदि घाँस उम्रेको पर्ती जग्गा ।

ढङ्गा-ना० [ढब्बू] ठूलो बही-खाता ।

ढङ्गी-ना० [प्रा० डम्भ] काँसका जस्ता लामा-लामा पात र रातो कल्कीजस्तो फूल हुने एक जातको घाँस; ठूलो एक जातको काँस ।

ढङ्गू-वि० [ढाङ्ग] खूब अग्लो र मोटो; ढाङ्गी ।

ढङ्गाइ-ना० [ढङ्गाउ+आइ] ढङ्गाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढङ्गाइ-ना० [ढङ्गाउ+आइ] ढङ्गाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढङ्गाइ-ना० [ढाङ्गि+याइ] ढाङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढङ्गाइनु-सं० क्रि० [ढङ्गाउ+इ+नु] धङ्ग-पकड गरिनु; ('ढङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।

ढङ्गाइनु-सं० क्रि० [ढङ्गाउ+इ+नु] ढाङ्गिने गराइनु; ('ढङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।

ढङ्गाउनु-सं० क्रि० [सं० धर्+याउ+नु] धङ्ग-पकड गर्नु; हङ्गाउनु ।

ढङ्गाउनु-सं० क्रि० [ढाङ्गि+याउ+नु] १. पानीमा राखेर फुलाउनु; भिजाउनु; ढाङ्गिने गराउनु । २. मन नपरीकन खुवाउनु । ३. पेट बोकाउनु; गर्भ-धारण गराउनु; ('ढाङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ढङ्गान-ना० [ढङ्गी] पानी नअड्ने जमीन; उब्जा नहुने जमीन ।

ढङ्गान-ना० [ढङ्गेन] ढङ्गेन ।

ढपाइ-ना० [ढाप+आइ] ढाप्ने किसिम, क्रिया वा भाव; ढकाइ ।

ढपाइनु-सं० क्रि० [ढपाउ+आइ+नु] ढाप्न वा छोप्न लाइनु; ('ढपाउनु'-को क० क्रि०) ।

ढपाउनु-सं० क्रि० [ढाप+आउ+नु] ढाप्न लाउनु; छोपाउनु; ('ढाप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ढपोट-ना० [अ० दफ्फात] १. विभिन्न रकमका आम्दानी-खर्च, नगदी-जिन्सी सबै फाँट खोली बही बुझाउने ठाउँमा रकमीले बुझाउने ठूलो बही । २. एक किसिमको वासिल-वाँकी ।

ढब-ना० [ढङ्ग] १. छाँट; ढाँचा । २. वानी-बेहोर; चाल-चलन । ३. काम गर्ने प्रणाली; ढङ्ग ।

ढब्बू-वि० [ने०] ज्यादै ठूलो; भद्दा किसिमको; बडेमाको ।

दमदम-क्रि० यो० [अनु०] १. रीसले वा आवेगमा खुट्टा वजारी हिँड्दा शब्द आउने किसिम । २. ढोल, नगरा आदि वजाउँदा शब्द आउने किसिम ।

दम्भ-क्रि० यो० [ने०] पछारिने वा लड्ने किसिम; दयाम्भ ।

ढरररदम-क्रि० यो० [अनु०] ढर-दम ।

ढर-क्रि० यो० [अनु०] १. दमाहा आदि बाजा वजाउँदा शब्द आउने किसिम । २. एकैसाथ धेरै तोप, बन्दूकहरू पड्काउँदा शब्द आउने किसिम । ३. ठूलो शब्दले अपान-वायु छोड्ने किसिम ।

ढर-दम-क्रि० यो० [अनु०] दमाहा आदि बाजा बज्ने किसिम ।

ढर्रा-ना० [सं० धारा] जमात; समूह; हुल; पर्रा ।

ढल-ना० [प्रा०] १. फोहर पानी बग्ने पनालो । २. कुलो; नहर ।

ढलक्क-क्रि० यो० [ढल्] ढल्कने किसिम ।

ढलपल-क्रि० यो० [ढलमल] टलपल ।

ढलपलाइ-ना० [ढलपलाउ+आइ] ढलपलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; टलपलाइ ।

ढलपलाइनु-अ० क्रि० [ढलपलाउ+इ+नु] टलपलाइनु; ('ढलपलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

ढलपलाउनु-अ० क्रि० [ढलपल+आउ+नु] टलपलाउनु ।

ढलमल-क्रि० यो० [प्रा० ढण्डल्लिअ] लड्न खोज्ने किसिम; ढलपल ।

ढलमलाइ-ना० [ढलमलाउ+आइ] ढलमलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढलमलाइनु-अ० क्रि० [ढलमलाउ+इ+नु] ढलमल गरिनु; ('ढलमलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

ढलमलाउनु-अ० क्रि० [ढलमल+आउ+नु] ढलमल गर्नु; लड्न खोज्नु; डगमगाउनु ।

ढलमलिइनु-अ० क्रि० [ढलमलि+इ+नु] ढलमलाइनु; ('ढलमलिनु'-को भा० क्रि०) ।

ढलमलिनु-अ० क्रि० [ढलमल+इ+नु] ढलमलाउनु ।

ढलाइ-ना० [ढल्+आइ] ढल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढलाइ-ना० [ढलाउ+आइ] १. ढलाउने किसिम, क्रिया वा भाव । २. ढाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढलाइनु-स० क्रि० [ढलाउ+इ+नु] ढल्न वा ढाल्न लाइनु; ('ढलाउनु'-को क० क्रि०) ।

ढलाउनु-स० क्रि० [ढल्+आउ+नु] ढल्न लाउनु; ढाल्नु; ('ढल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ढलाउनु-स० क्रि० [ढाल्+आउ+नु] १. ढाल्नु । २. ढाल्न लाउनु; ('ढाल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ढलान-ना० [ढाल्+आन] धातु, सिमन्टी आदि ढाल्ने काम; साँचामा जमाउने काम ।

ढलिनु-अ० क्रि० [ढल्+इ+नु] ठाडो भएर रहेको वस्तु लड्नु; ('ढल्नु'-को भा० क्रि०) ।

ढलीमली-क्रि० यो० [ढलमल] १. निस्फिक्रीसँग उपभोग

गर्ने किसिम; मनमाफिक काम लिने किसिम । २. मनपरी; जथाभावी । ३. लडी-बुडी गर्ने किसिम ।

ढलुवा-वि० [ढाल्+उवा] १. ढालेको; साँचोमा हालेर जमाएको; ढलौटे । २. ओरालो; भिरालो ।

ढलौट-ना० [ढाल्+औट] १. तामा र राँग मिलेर बन्ने एक प्रसिद्ध धातु । २. ढालेर बनाइएको वस्तु ।

ढलौटे-वि० [ढाल्+औटे] १. ढालेर बनाइएको; ढलुवा । २. ढलौट (धातुको) ।

ढल्कनु-अ० क्रि० [प्रा० ढल्+नु] १. ठाडो वस्तु केही निहुरनु; केही ढल्नु । २. नुहुनु; झुक्नु । ३. टेड्नु । ४. पक्ष लिनु । ५. समय बित्नु; गुज्नु । ६. लहसिनु; आसक्त हुनु ।

ढल्काइ-ना० [ढल्क+आइ] ढल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढल्काइ-ना० [ढल्काउ+आइ] ढल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढल्काइनु-स० क्रि० [ढल्काउ+इ+नु] ढल्कन लाउनु; झुकाइनु; ('ढल्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

ढल्काउनु-स० क्रि० [ढल्क+आउ+नु] १. निहुराउनु; झुकाउनु । २. ढलुवा पार्नु; ओरालो पार्नु । ३. आफ्ना मत वा सिद्धान्तमा ल्याउनु ।

ढल्किइनु-अ० क्रि० [ढल्कि+इ+नु] केही ढलिनु; ('ढल्किनु'-को भा० क्रि०) ।

ढल्किनु-अ० क्रि० [ढल्क+इ+नु] १. ढल्कनु । २. केही ढलिनु; ('ढल्कनु'-को भा० क्रि०) ।

ढल्की-मल्की-क्रि० यो० [ढल्क+मल्की (फाँ०)] १. आफ्ना सुरमा ढीलोसँग काम गर्नु; उपेक्षापूर्वक काम गर्नु । २. आनन्दसाथ हल्ली-हल्ली विस्तारै हिँड्नु ।

ढल्क्याइ-ना० [ढल्कि+याइ] ढल्किने वा ढल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; ढल्काइ ।

ढल्क्याहट-ना० [ढल्कि+याहट] ढल्किने किसिम, क्रिया वा भाव; ढल्क्याइ ।

ढल्नु-अ० क्रि० [प्रा० ढल्+नु] १. ठाडो भएर रहेको वस्तु लड्नु; पछारिनु । २. पल्टनु; सुत्नु; ढल्कनु । ३. हार्नु; पराजित हुनु । ४. समय बित्नु । ५. पानी तलतिर बग्नु । ६. पग्लेका धातु साँचोअनुसार विभिन्न आकारमा जम्नु । ७. मर्नु ।

ढसमस्स-क्रि० यो० [ने०] निस्फिक्रीसँग बस्ने किसिम; राम्ररी आसन जमाएर बस्ने किसिम ।

ढसरो-वि० [ढेसरो] ढेसरो ।

ढाँचा-ना० [सं० स्थाता] १. छाँट; बनोट । २. ठाँट; ३. नमूना । ४. किसिम; प्रकार । ५. आडम्बर; ढोंग ।

ढाँचा-काँचा-ना० [ढाँचा+काँचा (फाँ०)] १. ठाँट-वाँट; सजावट । २. चाल-चलन; चाला-माला । ३. आकार-प्रकार; छाँट ।

ढाँचावाल-वि० [ढाँचा+वाल] ढाँचा पार्ने; ठाँठिलो; ढाँची ।

ढाँची-ढिकुरो

ढाँची-वि० [ढाँचा+ई] ढाँचावाल ।

ढाँट-वि० [सं० धूँट] १. झूटो बोलने; ढँटुवा; फटाहा ।

२. झूटो; मिथ्या ।

ढाँट-ढँट-ना० [ढाँट+ढँट (फाँ०)] ढाँटने काम; छल-छाम ।

ढाँटिनु-स० क्रि० [ढाँट्+इ+नु] झूटो बोलिनु; ('ढाँटनु'-को क० क्रि०) ।

ढाँटनु-स० क्रि० [ढाँट्+नु] १. झूटो बोलनु; मिथ्या बोलनु ।

२. झूटो काम-कारवाई गर्नु । ३. छकाउनु; छत्र्याउनु ।

ढाँड-ना० [ढङ्गान] १. पानी नअड्ने र वाली नहुने जमीन; ढङ्गान । २. ढुङ्गा धेरै भएको जमीन; ढुङ्गेन ।

ढाक-ना० [ढाक्] लेखमा आएका महत्त्वपूर्ण व्यक्तिको नाउँ वा वाक्यको तलतिर आकर्षक पानाका निमित्त तानिने धर्को ।

ढाक-छोप-ना० [ढाक्+छोप्] १. ढाक्ने र छोप्ने काम; २. नराम्रो कुरो वा कामलाई राम्रो कुरो वा कामले छोप्ने काम; छोप-छाप ।

ढाकढाक-ढुकढुक-क्रि० यो० [अनु०] केही गल्लुंगो वस्तु खस्ता वा मानिसहरू उफ्रँदा शब्द आउने किसिम; ढाकढुक ।

ढाकढुक-क्रि० यो० [अनु०] गल्लुंगो वस्तु खस्ता वा घरमा मानिस हिँड्दा शब्द आउने किसिम; ढाकढाक-ढुकढुक ।

ढाकर-ना० [ने०] १. रुवो, सुर्ती आदिको बोरा-बन्दी ठूलो भारी; गाँठ । २. एक प्रकारको थेंचो डोको । ३. कुखुरा, च्याखुरा आदि चरा बोकेर लाने चोयाको पिँजरा ।

ढाका-ना० [सं० ढक्क] पहिले-पहिले ढाका प्रदेशमा बस्ने मूल्यवान् कपडा; काचोपी भरेको जस्तो रङ्ग-विरङ्गी बूट्टा हुने एक प्रकारको मिहीन कपडा ।

ढाकिनु-स० क्रि० [ढाक्+इ+नु] छोपिनु; ('ढाक्नु'-को क० क्रि०) ।

ढाक्नु-स० क्रि० [सं० ढक्कन] १. छोप्नु । २. व्याप्त गर्नु; फैलिनु । ३. ठाउँ लिनु; ओगट्नु । ४. बन्द गर्नु । ५. लुकाउनु । ६. भ्याउनु ।

ढाक्ने-ना० [ढाकर] १. ढाकर बोक्ने व्यक्ति; भरिया; भरौटे व्यक्ति । (वि०) २. जागीर नभएको ।

ढाठर-ना० [ने०] गाई-वस्तु थुन्ने टहरो ।

ढाङ्ग-ना० [घङ्ग] कम्मरपछाडिको शरीरको अवयव; पिठिउँ; कटि-पृष्ठ; मेरु-दण्ड ।

ढाङ्गस-ना० [सं० दृढ] १. धैर्य । २. आश्वासन; सान्त्वना । ३. भरौसा; सहारा; आङ्ग ।

ढाङ्गिनु-अ० क्रि० [ढाङ्गि+इ+नु] भिजिनु; ('ढाङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।

ढाङ्गिनु-अ० क्रि० [प्रा० ढढरिअ+नु] १. पानी वा ओसमा परेर फुल्नु; भिज्नु । २. खान-पान वा वायुका विकारले पेट फुल्नु; दुस्सिन् । ३. गलगिज्ज हुने गरी खानु ।

ढाङ्गी-वि० [ढाङ्ग+ई] १. ठूलो ढाङ्ग भएको; ढङ्गु । २. मोटो; हृष्ट-पुष्ट । ३. धनी; सम्पन्न । ४. ठालु । ५. ठूलो (जुम्रो आदि जन्तु) ।

ढाङ्ग-वि० [ढाङ्ग+ए] १. ठूलो ढाङ्ग भएको; ढङ्गु । (ना०)

२. भाले विरालो; ठूलो विरालो ।

ढाङ्गस-ना० [सं० दृढ] ढाङ्गस ।

ढापिनु-स० क्रि० [ढाप्+इ+नु] ढाकिनु; ('ढापनु'-को क० क्रि०) ।

ढापनु-स० क्रि० [ढाक्+नु] ढाक्नु; ओगट्नु ।

ढामरा-ना० [सं०] पोथी हाँस ।

ढाल-ना० [सं०] हतियारहरूको आघात रोक्ने, गँडाका छाला वा फलामको नाङ्गलाका आकारको साधन ।

ढालिनु-स० क्रि० [ढाल्+इ+नु] १. लडाइनु । २. ढाल्न लाइनु; ('ढाल्नु'-को क० क्रि०) ।

ढाली-ना० [सं०] ढाल लाउने योद्धा; ढाल धारण गर्ने सैनिक ।

ढाले-कटुस-ना० [ने०] एक जातको कटुस । (यसको फल भाइ-टीकाका दिन मसलाका रूपमा खाइन्छ ।)

ढाल्नु-स० क्रि० [ढल्+आउ+नु] १. ठडिएको वस्तु लडाउनु; ढलाउनु । २. पल्टाउनु; गुल्ट्याउनु । ३. हराउनु; परास्त गर्नु । ४. धातु, सिमन्टी आदि पगालेर वा मुखेर साँचामा हाली विभिन्न प्रकारका वस्तु बनाउनु । ५. कुनै सिद्धान्त वा विचारमा परिणत गर्नु ।

ढाल्पा-ना० [ढल+पाले] पानीका ढलको रक्षा गर्ने कर्मचारी ।

ढाँग-ना० [ढीक] टिसी; योनि-गुटिका ।

ढाँड-ना० [सं० धृष्ट] १. हठ; जिद्दी । (वि०) २. हठी; जिद्दीवाल; ढीठो ।

ढाँडी-ना० [ने०] सिङ्गो खुर्सानी; खुर्सानीको कोसो ।

ढाँडे-वि० [ढाँडो+ए] १. ढाँडो खाएर जीविका गर्ने । २. मूर्ख; निर्बुद्धि । ३. असभ्य; गँवार ।

ढाँडो-ना० [ने०] पानी उमाली पीठो हाली ओडालेर पकाएको खानेकुरो ।

ढाँड्याहा-वि० [ढाँड्+याहा] आफ्नै हठमा एकोहोरो लागिरहने; झुंज्याहा ।

ढिक-ना० [सं० ढिक्क] १. ढिस्कुरो; ढिस्को; थुम्को । २. ठूलो ठेलो । (वि०) ३. साह्रै ठूलो र बेकम्माको (साँढे) ।

ढिकानु-सर्वना० [ढिस्कानो] ढिस्कानो ।

ढिकानू-सर्वना० [ढिस्कानो] ढिस्कानो ।

ढिकानो-सर्वना० [ढिस्कानो] ढिस्कानो ।

ढिकी-ना० [प्रा० ढेका] मानिसले उभिएर गोडाले थिच्नै, छोड्दै गरी सञ्चालित गरेर धान कुट्ने काठको एक किसिमको यन्त्र ।

ढिकी-च्याउँ-क्रि० यो० [अनु०] १. धान कुट्दा ढिकीबाट आवाज आउने किसिम । (ना०) २. लामा-लामा खुट्टा हुने माकुराजस्तो एक जातको कीरो । (वि०) ३. ढीलो र ल्याङ्ग-ब्याङ्ग चालले काम गर्ने (व्यक्ति) ।

ढिकुरो-ना० [ढिको] १. माटाको ढिस्को; ढिस्कुरो । २. प्रेत-क्रियामा दश दिनसम्म पिण्ड दिइने वेदी; स्थण्डिल ।

ढिकुवा-ना० [ढिकी] कोलको एक अवयव ।
 ढिको-ना० [सं० ढिक] ठूलो डल्लो; ढेलो ।
 ढिङ-ना० [ढिङ्ग] ढिङ्ग ।
 ढिठ्याइँ-ना० [ढीठ+याइँ] ढीठो हुने क्रिया वा भाव;
 धृष्टता ।
 ढिपी-ना० [सं० धृष्ट] जिद्दी; हठ; धृष्टता ।
 ढिपीवाल-वि० [ढिपी+वाल] ढिपी गर्ने; जिद्दीवाल; हठी ।
 ढिम्नी-ना० [ढकनी] पेचवाल डन्डीमा कस्ने, बीचको
 प्वालभित्र पेच भएको चार वा छ-पाटे साधन ।
 ढिलाइ-ना० [ढिलाउ+आइ] ढिलाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 ढिलाइनु-सं० क्रि० [ढिलाउ+इ+नु] ढीलो होइनु;
 ('ढिलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढिलाउनु-अ० क्रि० [ढीलो+आउ+नु] १. ढीलो हुनु;
 विलम्ब हुनु । २. सुस्त हुनु; जुम्सो हुनु ।
 ढिल्याइ-ना० [ढिल्याउ+आइ] ढिल्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 ढिल्याइनु-सं० क्रि० [ढिल्याउ+इ+नु] ढीलो गरिनु;
 ('ढिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढिल्याउनु-सं० क्रि० [ढिलो+याउ+नु] ढीलो गर्नु; विलम्ब
 गर्नु; ढीलो पार्नु ।
 ढिस्कानु-सर्वना० [ढिस्कानो] ढिस्कानो ।
 ढिस्कानू-सर्वना० [ढिस्कानो] ढिस्कानो ।
 ढिस्कानो-सर्वना० [ने०] फलानो; अमुक; ढिकानो ।
 ढिस्कुरो-ना० [ढिक+उरो] माटा, ढुङ्गा आदिको थुप्रो;
 ढिस्को ।
 ढिस्को-ना० [ढिस्कुरो] ढिस्कुरो ।
 ढीक-ना० [सं० ढक्कन] झ्याल वा ढोकामा जडिएको कपाट ।
 ढीठो-वि० [सं० धृष्ट] १. पुक्खलो; धृष्ट । २. बोलनमा
 सिपालु; बाठो । ३. धक, सङ्कोच, लाज आदि नमान्ने ।
 ढील-ना० [ढिक] जुम्रा आदिको माउ; ठूलो जुम्रो ।
 ढील-वि० [प्रा० ढिल्ल] १. नकसिएको; खुकुलो । २.
 जुम्सो; ढीलो काम गर्ने ।
 ढीलो-वि० [प्रा० ढिल्ल] १. विलम्बसित काम गर्ने; जुम्सो ।
 (क्रि० यो०) २. अबेर; विर्यालो ।
 ढुङ्गाइ-ना० [ढुङ्ग+आइ] ढुङ्गेन किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढुङ्गाइनु-सं० क्रि० [ढुङ्गाउ+आइ+नु] ढुङ्गेन लाइनु;
 ('ढुङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढुङ्गाउनु-सं० क्रि० [ढुङ्ग+आउ+नु] ढुङ्गेन लाउनु; खोजी
 गराउनु; ('ढुङ्गेनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ढुङ्गेनु-सं० क्रि० [ढुङ्ग+इ+नु] खोजी गरिनु; ('ढुङ्गेनु'-को
 क० क्रि०) ।
 ढुङ्गी-ना० [ढुसी] ढुसी ।
 ढुङ्गेनु-सं० क्रि० [सं० ढण्डन+नु] खोजी गर्नु; खोज्नु ।
 ढुकढुक-क्रि० यो० [अनु०] १. डर, उत्कण्ठा आदिले मुटु

धड्कने किसिम । २. कुट्टा शब्द आउने किसिम ।
 ढुकढुक्याइ-ना० [ढुकढुक्याउ+आइ] ढुकढुक्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 ढुकढुक्याइनु-सं० क्रि० [ढुकढुक्याउ+इ+नु] ढिम्क्याइनु;
 ('ढुकढुक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढुकढुक्याउनु-सं० क्रि० [ढुकढुक+याउ+नु] ढुकढुक शब्द
 आउने गरी मुड्कीले हान्नु; ढुकढुक्याउनु; ढिम्क्याउनु ।
 ढुकना-ना० [ढुक+ना] आसले ढुक्ने काम; धर्ना; प्रतीक्षा ।
 ढुकन्ते-वि० [ढुक+अन्ते] अर्काको आस गरेर ढुकिरहने;
 ढुकुवा ।
 ढुकाइ-ना० [ढुक+आइ] ढुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढुकाइनु-सं० क्रि० [ढुकाउ+इ+नु] ढुकन लाइनु; ('ढुकाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 ढुकाउनु-सं० क्रि० [ढुक+आउ+नु] ढुकन लाउनु; ('ढुकनु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 ढुकिनु-सं० क्रि० [ढुक+इ+नु] पर्खेर बसिनु; ('ढुकनु'-
 को क० क्रि०) ।
 ढुकुटी-ना० [ने०] १. रुपियाँ-पैसा, सुन-चाँदी आदि नगद
 वस्तु राख्ने कोठा; तहबील; भण्डार । २. अन्न राख्नाका
 निमित्त कठवार ठोकेर बनाएको खण्ड वा कोठा ।
 ढुकुर-ना० [ने०] ढुकुर-ढुकुर शब्द गरेर कुँल्ने एक जातको
 चरो ।
 ढुकुवा-वि० [ढुक+उवा] ढुकन्ते ।
 ढुकक-क्रि० यो० [अनु०] १. मुड्कीले हान्दा शब्द आउने
 किसिम । २. निर्धक्क हुने किसिम । ३. भय, त्रास आदिले
 मुटु धड्कने किसिम । ४. डकार आउने किसिम (वाल-
 बोलीमा) ।
 ढुक्याइ-ना० [ढुक्याउ+आइ] ढुक्याउने वा मुड्कीले
 हान्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढुक्याइनु-सं० क्रि० [ढुक्याउ+इ+नु] ढुकढुक्याइनु;
 ('ढुक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढुक्याउनु-सं० क्रि० [ढुकक+याउ+नु] ढुकक शब्द आउने
 गरी मुड्कीले हान्नु; ढुकढुक्याउनु; मुक्क्याउनु ।
 ढुकनु-सं० क्रि० [प्रा० ढुकइ+नु] १. पर्खेर बस्नु; प्रतीक्षा
 गर्नु; बाटो हेर्नु । २. कुर्नु; धर्ना कस्नु । ३. आशामा बस्नु ।
 ढुङ्गा-फोर-ना० [ढुङ्गो+फोर] काला पखेटा, सेतो घाँटी,
 लामो चुच्चो, लामा-लामा खुट्टा हुने, जलाशयमा नजीकमा
 रहने एक जातको चरो; एक जातको सारस; भुँडी-फोर ।
 ढुङ्गे-वि० [ढुङ्गो+ए] ढुङ्गाले बनेको; ढुङ्गाको ।
 ढुङ्गे-च्याउ-ना० [ढुङ्गो+च्याउ] ढुङ्गामा उम्रने, कालो
 रङ्गको लामो डाँठ हुने, फुस्रो पृष्ठ-भूमिमा सेता टीका
 हुने टुसाका आकारको एक जातको च्याउ ।
 ढुङ्गे-धारो-ना० [ढुङ्गे+धारो] मूलबाट उम्रेको पानी
 खसाल्ने ढुङ्का आकारको ढुङ्गाको धारो ।
 ढुङ्गेन-वि० [ढुङ्गो+एन] ढङ्गे-ढुङ्गा भएको; धेरै ढुङ्गा

दुङ्गो-देस्सा

भएको (जमीन) ।

दुङ्गो-ना० [ने०] १. पत्थर; शिला; पाषाण । २. दुइ देशको सिमाना छुट्याउनाका निमित्त गाडिने वा बनाइने पाषाण आदिको चिह्न; लोँकिल ।

दुङ्ग्यान-ना० [दङ्गेन] दुङ्गेन ।

दुङ्ग्री-ना० [ने०] कानका बीचमा लाइने बुट्टादार एक प्रकारको गहना ।

दुङ्ग्री-ना० [दुङ्गो+ई] १. सानो दुङ्ग्री । २. आगो फुक्ने दुङ्ग्री; लोहोरी ।

दुङ्ग्री-प्वाँख-ना० [दुङ्गो+प्वाँख] चराका वचेराहरूको नयाँ उम्रेका प्वाँख ।

दुङ्ग्री-ना० [ने०] वाँस, पाता आदिको, भित्र खोक्रो भएको, नलीजस्तो वस्तु ।

दुटो-माटी-ना० [दुटो+माटी] भएभरका धन-मालको नाश; सर्वस्वको नाश; सिरी-खुरी ।

दुटेन-वि० [दुटो+एन] घेर दुटो भएको ।

दुटो-ना० [धूलो] मसिनो भूस; मिहिन भूस ।

दुट्यान-वि० [दुटेन] दुटेन ।

दुण्डन-ना० [सं०] खोज्ने काम; खोजी; अन्वेषण ।

दुनमुनाइ-ना० [दुनमुनि+याइ] दुनमुनिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दुनमुनाउनु-अ० क्रि० [दुनमुनि+आउ+नु] दुनमुनिनु ।

दुनमुनिइनु-अ० क्रि० [दुनमुनि+इ+नु] धरमराइनु; ('दुनमुनि'-को भा० क्रि०) ।

दुनमुनिनु-अ० क्रि० [प्रा० दण्डल्लिआ+इ+नु] १. रिंगटा लागेर वा अरु कुनै कारणवश दिमाग खलबलिई लड्न खोज्नु; धरमराउनु । २. धरमराएर लड्नु; वेहोश भएर पछार्नु ।

दुनमुनु-क्रि० यो० [प्रा० दण्डल्ल] १. बालक रमाउँदै वरि-परि घुमेर खेल्ने किसिम । २. दुनमुनिने किसिम ।

दुनमुन्याइ-ना० [दुनमुन्याउ+याइ] दुनमुन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दुनमुन्याइनु-स० क्रि० [दुनमुन्याउ+इ+नु] दुनमुनिने पारिनु; ('दुनमुन्याउनु'-को क० क्रि०) ।

दुनमुन्याउनु-स० क्रि० [दुनमुनि+याउ+नु] १. दुनमुनिने पार्नु; पिटेर वा लागू पदार्थ खुवाएर कसैलाई धरमर पार्नु । २. वेहोश पार्नु; मूर्च्छित पार्नु; ('दुनमुनिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

दुनमुन्याहट-ना० [दुनमुनि+याहट] दुनमुनिने किसिम, क्रिया वा भाव; दुनमुनाइ ।

दुन्यासो-ना० [ढोङ-नसो] ढोङ-नसो ।

दुर्-क्रि० यो० [अनु०] अपान-वायु छोड्ने किसिम; ढर् ।

दुवाइ-ना० [दुवाउ+आइ] १. दुवाउने किसिम, क्रिया वा भाव । २. त्यसको ज्याला ।

दुवाइनु-स० क्रि० [दुवाउ+इ+नु] ओसारिनु; ('दुवाउनु'-को क० क्रि०) ।

दुवाउनु-स० क्रि० [प्रा० ढोइअ+नु] माल-मत्ताहरू एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा बोकाएर लानु; ओसारनु ।

दुवानी-ना० [दुवाउ] १. दुवाउने काम; माल-मत्ताहरू ओसारने काम । २. दुवाउँदा लाग्ने ज्याला; धुलदाम ।

दुसी-ना० [ने०] ओस लाग्ने ठाउँमा कुनै वस्तु सड्दा उम्रने सेतो भूवा; ढुँडी ।

दुसी-कीरो-ना० [दुसी+कीरो] दुसी परेका ठाउँमा पैदा हुने एक किसिमको निर्धो, सेतो कीरो ।

दुस्स-क्रि० यो० [ने०] १. फुल्ने वा सुनिने किसिम । २. मुड्कीले हान्दा शब्द आउने किसिम; घुस्स ।

दुस्सा-ना० [दुस्स] मुक्काको हनाइ; मुड्की; घुस्सा ।

दुस्सिइनु-अ० क्रि० [दुस्सि+इ+नु] दुस्स परेर फुलिनु; ('दुस्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

दुस्सिनु-अ० क्रि० [दुस्सि+इ+नु] १. दुस्स परेर पेट फुल्नु; पेट ढाड्नु । २. पेट बोक्नु; गर्भ धारण गर्नु ।

दुस्स्याइ-ना० [दुस्सिने+आइ] दुस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव; पेट ढाड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दुस्स्याइ-ना० [दुस्स्याउ+आइ] दुस्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; पेट बोकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दुस्स्याइनु-स० क्रि० [दुस्स्याउ+इ+नु] दुस्सा दिइनु; ('दुस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

दुस्स्याउनु-स० क्रि० [दुस्सि+याउ+नु] १. पेट बोकाउनु; गर्भ धारण गराउनु । (अ० क्रि०) २. पेट बोक्नु; दुस्सिनु ।

३. दुस्सा दिनु; मुक्क्याउनु; डिम्क्याउनु ।

ढेढु-ना० [ने०] १. हात, गोडा, मुख र पुच्छर कालो हुने एक जातको वानर; लङ्गूर । २. ठूलो वानर । ३. भाले वानर ।

ढेडुवा-ना० [ढेढु+उवा] ढेढु ।

ढेप-ना० [ने०] दश ताउ नेपाली कागतको ठेली ।

ढेपाइ-ना० [ढेप्+आइ] ढेप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ढेपाइनु-स० क्रि० [ढेपाउ+इ+नु] ढेप्न वा मिच्च लाइनु; ('ढेपाउनु'-को क० क्रि०) ।

ढेपाउनु-स० क्रि० [ढेप्+आउ+नु] ढेप्न वा मिच्च लाउनु; ('ढेप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ढेपिनु-अ० क्रि० [ढेप्+इ+नु] १. टाँसिएर बस्नु; ढेस्सिनु । २. नजीक आउनु । (स० क्रि०) ३. थिचिनु; मिचिनु; ('ढेप्नु'-को क० क्रि०) ।

ढेप्नु-स० क्रि० [ने०] १. साँध-सिमाना मिच्नु । २. ठेल्नु; घचेट्नु; ढेपिनु ।

ढेबु-ना० [ने०] गंगडाको च्याप्ने हात ।

ढेर-ना० [घेरै] १. थुप्रो; रास । २. चाड; खात ।

ढेरी-ना० [ढेर] ढेर ।

ढेलो-ना० [ढिको] १. ठूलो डल्लो । २. चपरो; चोइलो ।

ढेसरो-वि० [ढब्बू] १. ढब्बू; भद्दा । २. वाक्लो; गाढा ।

ढेस्सा-ना० [ढ्यास्स] १. ढेस्सिने काम; घचेटेर बस्ने काम ।

२. मन नपरेको वस्तु टाँसो लाग्नु; हिल्ला लाग्नु ।
 ढेस्सिइनु-अ० क्रि० [ढेस्सि+इ+नु] ढेस्सा लाग्नु;
 ('ढेस्सिनु'-को भा० क्रि०) ।
 ढेस्सिनु-अ० क्रि० [ढेस्सा+इ+नु] ढेस्सा लाग्नु; टाँसिएर
 वस्नु; ढेपिनु ।
 ढेस्स्याइ-ना० [ढेस्सि+याइ] ढेस्सिने किसिम, क्रिया वा
 वा भाव ।
 ढेस्स्याइनु-स० क्रि० [ढेस्स्याउ+इ+नु] ढेस्सा लगाइनु;
 ('ढेस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढेस्स्याउनु-स० क्रि० [ढेस्सि+याउ+नु] ढेस्सा लगाउनु;
 ('ढेस्सिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ढेस्स्याहट-ना० [ढेस्सि+याहट] ढेस्सिने किसिम, क्रिया वा
 भाव; ढेस्स्याइ ।
 ढौंग-ना० [ढङ्ग] स्वाँग; आडम्बर; देखावटी काम वा कुरो ।
 ढौंगी-वि० [ढौंग+ई] ढौंग गर्ने; आडम्बरी ।
 ढोई-ना० [ने०] १. पोथी हात्ती; हस्तिनी । २. मोटी स्त्री ।
 ढोउनु-सं० क्रि० [प्रा० ढोइअ+नु] माल-मत्ताहरू एक
 ठाउँबाट अर्को ठाउँमा लैजानु; ओसारनु ।
 ढोक-ना० [ढोग] ढोग ।
 ढोक-भेट-ना० [ढोग-भेट] ढोग-भेट ।
 ढोकाइ-ना० [ढोक्+आइ] ढोगाइ ।
 ढोकाइनु-स० क्रि० [ढोकाउ+इ+नु] ढोक्न लाइनु;
 ढोगाइनु; ('ढोकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढोकाउनु-स० क्रि० [ढोक्+आउ+नु] ढोक्न लाउनु;
 ढोगाउनु; ('ढोक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ढोकिनु-स० क्रि० [ढोक्+इ+नु] ढोगिनु; ('ढोक्नु'-को
 क० क्रि०) ।
 ढोके-ना० [ढोको+ए] १. ढोकामा पालो बस्ने व्यक्ति;
 द्वार-पाल । २. ढोकाको; ढोका-सम्बन्धी ।
 ढोको-ना० [प्रा० ढङ्कण] १. घरमा भित्र-बाहिर गर्ने द्वार;
 दहिलो । २. दरबार वा महलको द्वार । ३. विशेष व्यक्ति-
 हरूको स्वागत गर्नाका निम्ति वा उत्सवमा सजिसजाउ
 गरेर बनाइने तोरण-द्वार । ४. शहरमा पस्ने र निस्कने
 ठाउँमा बनाएको द्वार; गोपुर ।
 ढोक्नु-स० क्रि० [ढोक्+नु] ढोग्नु ।
 ढोक्से-ना० [ने०] घ्याम्पाका आकारको चोयाको ठूलो भाँडो ।
 ढोग-ना० [ढोग्] १. ढोग्ने काम; दण्डवत् । २. नमस्कार;
 प्रणाम । ३. देवता वा पूज्य मानिसलाई ढोग-भेट गर्दा
 चढाइने भेटी वा उपहार ।
 ढोग-भेट-ना० [ढोग्+भेट] भेट्ने र ढोग्ने काम ।
 ढोगाइ-ना० [ढोग्+आइ] ढोग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढोगाइनु-स० क्रि० [ढोगाउ+इ+नु] ढोग्न लाइनु;
 ('ढोगाउनु'-को क० क्रि०) ।
 ढोगाउनु-स० क्रि० [ढोग्+आउ+नु] ढोग्न लाउनु;
 ('ढोग्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

ढोगिनु-स० क्रि० [ढोग्+इ+नु] दण्डवत् गरिनु; ('ढोग्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 ढोग्नु-स० क्रि० [सं० ढौकन+नु] १. देवता वा मान्य जनका
 पाउमा शिर राख्नु; दण्डवत् गर्नु । २. नमस्कार गर्नु;
 प्रणाम गर्नु ।
 ढोड-ना० [ढौंग] ढौंग ।
 ढोडी-वि० [ढौंगी] ढौंगी ।
 ढोड-ना० [सं० दण्ड] मकै, जुनेलो आदिको बोट ।
 ढोड-नसो-ना० [ढोड+नसो] कुर्कुच्चाको माथि देखिने
 मोटो नसो ।
 ढोडे-ना० [ढोड+ए] ढोड-सम्बन्धी; ढोडजस्तो ।
 ढोडे-उखु-ना० [ढोडे+उखु] ढोडे-ऊखु ।
 ढोडे-उनिउ-ना० [ढोडे+उनिउ] ठूलूला डाँठ हुने एक
 जातको उनिउ । (यसका डाँठको कलम बनाइन्छ ।)
 ढोडे-उन्यू-ना० [ढोडे-उनिउ] ढोडे-उनिउ ।
 ढोडे-ऊखु-ना० [ढोडे+ऊखु] आँखला मोटो हुने र रस कम
 हुने एक जातको ऊखु ।
 ढोडे-बन्सो-ना० [ढोडे+बन्सो] ठूलूला डाँठ हुने एक जातको
 बन्सो; घोडे-दूबो ।
 ढोया-ना० [ने०] बन्धक ।
 ढोल-ना० [सं०] दुवैतिर छालाले मोहोरेको मृदङ्गजस्तो
 एक किसिमको ठूलो बाजा ।
 ढोलक-ना० [सं०] ढोल ।
 ढोलकी-ना० [सं० ढोलक+ई] ढोल ।
 ढोलाई-ना० [ढोल्+आइ] ढोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 ढोलाईनु-स० क्रि० [ढोलाउ+इ+नु] पोखाइनु; ('ढोला-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 ढोलाउनु-स० क्रि० [ढोल्+आउ+नु] पोखाउनु;
 खत्याउनु; ('ढोल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 ढोलिनु-अ० क्रि० [ढोल्+इ+नु] पोखिनु; खत्तिनु; ('ढोल्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 ढोली-ना० [प्रा० ढोल्ल] दुइ सय वटा पानका पातको मूठो ।
 ढोले-ना० [ने०] एक जातको कालो जङ्गली कौवा ।
 ढोल्नु-स० क्रि० [ढोल्+नु] पानी, अनाज आदि प्रशस्त
 पोख्नु; खत्याउनु ।
 ढोसे-वि० [ढोसो+ए] ढोसो ।
 ढोसो-वि० [ढेसरो] मोटो र चाक्लो; ढ्याब्रो; ढोसे ।
 ढौँटारिइनु-अ० क्रि० [ढौँटारि+इ+नु] भौँटारिइनु;
 ('ढौँटारिनु'-को भा० क्रि०) ।
 ढौँटारिनु-अ० क्रि० [प्रा० ढोड्डर+इ+नु] विनाकाम
 यता-उति डुल्नु; भौँटारिनु ।
 ढौँटारो-ना० [ढौँटारि] विनसिति यता-उति डुल्नु; ढौँटा-
 रिने काम ।
 ढौकन-ना० [सं०] १. कोसेली; उपहार । २. घूस ।
 ढौकित-वि० [सं०] नजीक ल्याइएको; समीपमा ल्याइएको ।

ढचाक-णकार

ढचाक-ना० [ढिको] दुइ वा दुइभन्दा बढी पैसाका मूल्यको सिक्का (चार-पैसे ढचाक, पाँच-पैसे ढचाक आदि) ।
 ढचाके-वि० [ढचाक+ए] १. दुइ पैसा मोल पर्ने; एक ढचाक मूल्यको; दुइ-पैसे । २. ठूलो; ढब्बू ।
 ढचाक्क-क्रि० यो० [अनु०] ठूलो र गह्रुंगो वस्तु ठक्कर खाँदा शब्द आउने किसिम; ढवाक्क ।
 ढचाङ-ढचाङ-क्रि० यो० [अनु०] ढचाङ्गो, जस्ता, कठ-बार आदिमा ठोक्ता शब्द आउने किसिम ।
 ढचाङ-ढचाङ-ढुङढुङ-क्रि० यो० [अनु०] जस्ता, टिन, काठ आदि ठोक्ता शब्द आउने किसिम ।
 ढचाङढचाङती-क्रि० यो० [ढचाङढचाङ+ती] ढचाङ-ढचाङ ।
 ढचाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. तोप, बन्दूकहरू पड्काँदा शब्द आउने किसिम; ढचाङ्ग । २. गह्रुंगो र ठूलो वस्तु बजारिँदा शब्द आउने किसिम; ढचाक्क । ३. जोडसित पछारिने किसिम; इवाङ्ग्राङ्ग ।
 ढचाङ्ग्रे-वि० [ढचाङ्ग्रे+ए] १. ढचाङ्ग्रे बजाउने । (ना०) २. धामी; झाँक्री ।
 ढचाङ्ग्रे-ना० [सं० ढक्का] १. वीँड भएको, ठूलो डम्फूका आकारको मुख, घुंगुरिएका गजाले बजाइने एक किसिमको बाजा; धामी-झाँक्रीको विशेष बाजा । (वि०) २. ज्यादै ठूलो र ह्याङ्ग परेको (घर) ।
 ढचाङ्ग-क्रि० यो० [ढचाङ्ग] ढचाङ्ग ।
 ढचाप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. झ्याल-ढोकाहरू बन्द गर्ने किसिम । २. विक्रो, ढकना आदि लाउने किसिम । ३. छोप्ने किसिम; झ्याप्प । ३. सहसा ढेपिने किसिम ।
 ढचान्ने-वि० [ढचान्ने+ए] ढचान्ने ।
 ढचान्ने-वि० [ढब्बू] भदा किसिमको ठूलो; बडेमाको; ढचान्ने; ढब्बू ।
 ढचामढुम्-क्रि० यो० [अनु०] १. झ्याल-ढोकाहरू थुन्ने किसिम । २. तोप, बन्दूक आदि पड्काँदा शब्द आउने किसिम ।
 ढचामढुम्-क्रि० यो० [अनु०] झ्याल-ढोकाहरू बन्दा-बन्दी गर्ने किसिम; ढचामढुम् ।
 ढचाम-ढचाम-क्रि० यो० [अनु०] १. ढचाम-ढचाम । २. बन्दूक, तोप आदि पड्काँदा शब्द आउने किसिम ।

ढचामढचामती-क्रि० यो० [ढचाम-ढचाम+ती] ढचाम-ढचाम ।
 ढचाम्म-क्रि० यो० [अनु०] १. झ्याल-ढोकाहरू लाउने किसिम; ढचाप्प । २. तोप-बन्दूकहरू पड्काँदा शब्द आउने किसिम; ढचाङ्ग । ३. पछारिने किसिम; ढचाम्म । ४. पिठिउँमा मुड्कीले हान्दा शब्द आउने किसिम ।
 ढचान्ने-वि० [ढचान्ने] १. मोटो-घाटो र निर्बुद्धि; मन्द-बुद्धि; लठ्ठक; ढचान्ने । २. भदा; बेछाँटको ।
 ढचास्स-क्रि० यो० [अनु०] १. गह्रुंगो र ठूलो वस्तुको ठक्कर लाग्ने किसिम । २. ढेस्सिने किसिम; ढेपिने किसिम ।
 ढवाँक-वि० [ढब्बू] ज्यादै ठूलो; ढब्बू; डँडाक ।
 ढवाँके-वि० [ढवाँक+ए] ढवाँक ।
 ढवाँसे-वि० [ढवाँक] ढवाँक; ढवाँके ।
 ढवाई-ढवाई-क्रि० यो० [अनु०] डकार आउँदा वा अपान-वायु छुट्दा शब्द आउने किसिम ।
 ढवाईय-क्रि० यो० [अनु०] अपान-वायु छोड्दा शब्द आउने किसिम ।
 ढवाक्क-क्रि० यो० [अनु०] गह्रुंगो वस्तु विसाउँदा वा त्यसको ठक्कर लाग्दा शब्द आउने किसिम ।
 ढवाङ-ना० [ने०] १. तेल, मट्टी-तेल आदि हाल्ने टिनको बाक्स; टिन । २. पानीको ठूलो पाइप । ३. धतुराका फूलका आकारको टिनको शब्द-प्रसारक यन्त्र । (वि०) ४. ज्यादै ठूलो; ढड्डू ।
 ढवाङ-ढवाङ-क्रि० यो० [अनु०] १. ढचाङ-ढचाङ । २. इवाङ-इवाङ ।
 ढवाङ-ढवाङ-ढुङढुङ-क्रि० यो० [अनु०] ढचाङ-ढचाङ-ढुङढुङ ।
 ढवाङढवाङती-क्रि० यो० [ढवाङ-ढवाङ+ती] ढवाङ-ढवाङ ।
 ढवाङ-फूल-ना० [ढवाङ+फूल] तरवारका आकारका पात हुने, विभिन्न रङ्गका धतुराका आकारका फूल फुल्ने, एक जातको सुगन्धराज ।
 ढवाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] ढचाङ्ग ।
 ढवाङ्ग-क्रि० यो० [ढवाङ्ग] ढवाङ्ग ।
 ढचाम्म-क्रि० यो० [अनु०] ढचाम्म ।
 ढवार-क्रि० यो० [अनु०] ठूलो शब्द निस्कने गरी अपान-वायु छोड्ने किसिम; ढर ।
 ढवास्स-क्रि० यो० [अनु०] ढचास्स ।

ण

ण-देवनागरी वर्ण-मालाको पन्ध्रौं व्यञ्जन-वर्ण । ट-वर्गको अन्तिम अक्षर । यसको उच्चारण नासिका-स्थानबाट हुन्छ ।

णकार-ना० [सं०] 'ण'-अक्षर; ट-वर्गको अन्तिम अक्षर ।

त

त-देवनागरी वर्ण-मालाको सोह्रौं व्यञ्जन-वर्ण । त-वर्गको प्रथम अक्षर । यसको उच्चारण दन्त्य-स्थानबाट हुन्छ ।
 त-ना० [सं० तु] १. कुनै शब्द वा वाक्यलाई जोड दिनाका निमित्त प्रयोग हुने शब्द; ता; चाहिँ । (उदा०-त्यो काम त ठीक हो । फिर्ता आउँछ भने सापट दिनु त ठीक हो ।)
 २. अरुले गरेका कुरामा सही थापेर भनिने शब्द । (उदा०-त्यही त भनेको हुँ ।)
 त-सर्वना० [सं० त्वम्] मध्यम-पुरुष, एक-वचनमा प्रयोग हुने सर्वनाम शब्द; आफूभन्दा सानो मानिसका नामका सट्टामा प्रयोग गर्ने शब्द ।
 तँछाड-मछाड-ना० [तँ+छोड+म+छोड] प्रतिस्पर्धा-पूर्वक कुनै काम गर्नु; उछिन-पाछिन गर्ने काम; छोपाछोप बुझाउने शब्द ।
 तः-प्रत्यय० [सं०] शब्दका पछिलागेर त्यस क्रममा, त्यसो गरी, त्यस रूपमा, त्यसअनुसार आदि अर्थ बुझाउने एक प्रत्यय । (उदा०-फलतः, स्वभावतः, पूर्णतः, परिणामतः, प्रथमतः इत्या० ।)
 तक-ना० यो० [सं० अन्त] कुनै वस्तु वा कामको सीमा वा अवधि सूचित गर्ने शब्द; सम्म; तलक; पर्यन्त ।
 तकदीर-ना० [अ० तकदीर] भाग्य; प्रारब्ध ।
 तकदार-ना० [अ०] बाझाबाझ; भनावैरी; झगडा ।
 तकलीफ-ना० [अ० तकलीफ] १. कष्ट; दुःख; क्लेश ।
 २. हैरानी ।
 तकसीर-ना० [अ० तकसीर] १. दोष; अपराध । २. भूल; त्रुटि ।
 तकाइ-ना० [तक्+आइ] तग हालेर सिउने किसिम, क्रिया वा भाव; तगाइ ।
 तकाइ-ना० [ताक्+आइ] ताक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तकाइनु-स० क्रि० [तकाउ+इ+नु] तगाइनु; ('तकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 तकाइनु-स० क्रि० [ताक्+आइ+नु] ताक्न लाइनु; ('ताक्नु'-को क० क्रि०) ।
 तकाउनु-स० क्रि० [तक्+आउ+नु] तगाउनु; ('तक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तकाउनु-स० क्रि० [ताक्+आउ+नु] ताक्न लाउनु; ('ताक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तकार-ना० [सं०] 'त'-अक्षर; त-वर्गको प्रथम अक्षर ।
 तकनु-स० क्रि० [तक्+इ+नु] तगिनु; ('तक्नु'-को क० क्रि०) ।
 तकिया-ना० [फा० तकियः] शिरान हाँलाका निमित्त कपडाका थैलामा रूवो, भूवा आदि भरी बनाइएको साधन; सिहानी ।
 तकिल-वि० [सं०] छली; कपटी ।

तकुवा-वि० [तक्+उवा] तगुवा ।
 तकनु-स० क्रि० [तग्+नु] तग हालेर सिउनु; तगनु ।
 तकषा-ना० [तु० तम्षाः] विशेष प्रशंसनीय काम गर्ने व्यक्तिलाई सरकार वा संस्थाबाट दिइने कुनै किसिमको चिह्न भएको मुद्राजस्तो वस्तु; पदक ।
 तक-ना० [सं०] दही मथी नौनी झिकेर बाँकी रहेको पदार्थ; मही; मट्ठा ।
 तक-कूचिका-ना० [सं०] दूध फटाएर छोक्रा छट्ट्याएको पानी ।
 तक-पिण्ड-ना० [सं०] दूध फटाएर निकालेको छोक्रा; छेना ।
 तक-सार-ना० [सं०] मक्खन; नौनी ।
 तकट-ना० [सं०] मदानी ।
 तकसीर-ना० [अ० तकसीर] १. दोष; अपराध । २. भूल; त्रुटि; तकसीर ।
 तकक-ना० [सं०] १. आठ नागमध्ये एक । २. सिकर्मी ।
 तकण-ना० [सं०] ताछ्नु; खुर्कनु ।
 तकणी-ना० [सं०] काठ ताछ्ने ज्याभल; वसिला ।
 तकषा-ना० [सं०] सिकर्मी ।
 तकत-ना० [फा० तकतः] राज-गद्दी; राज-सिंहासन ।
 तकत-ना० [ने०] अनुकूल; पाही ।
 तकता-ना० [फा० तकतः] १. माल-सामान राख्नाका निमित्त भित्तामा ठोकेर राखेको फल्याक; भित्तामा फल्याक ठोकी बनाइएको एक किसिमको दर्राज; फल्याक । २. फूल रोपेको ड्याड ।
 तकता-ना० [तखता] तखता ।
 तग-ना० [तग्+अ] दुइ तह कपडाका बीचमा रूवो वा अस्तर हाली कोठा-कोठा पारेर सिइने एक किसिमको सिलाइ (भादगाउँले टोपी, सिरक, दोलाई आदिको सिलाइ) ।
 तगडा-वि० [तागत] १. प्रशस्त तागत भएको; बलवान्; मजबूत । २. तन्दुरुस्त; आरोग्य-युक्त ।
 तगण-ना० [सं०] दुइ गुरु र एक लघु हुने एक मात्रिक गण (SSI) ।
 गदीर-ना० [अ० तकदीर] तकदीर ।
 तगर-ना० [सं०] १. हल्का वास्ना आउने सेतो फूल फुल्ने, अम्बाका जस्ता साना-साना पात हुने, लामा-लामा फल फल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फूल ।
 तगर-ना० [सं०] टक्कर ।
 तगाइ-ना० [तग्+आइ] तग्ने किसिम, क्रिया वा भाव; एक किसिमको सिलाइ ।
 तगाइ-ना० [तग्+आइ] तग्ने किसिम, क्रिया वा भाव; टिकाइ ।
 तगाइनु-स० क्रि० [तगाउ+इ+नु] टिकाइनु; ('तगाउनु'-को क० क्रि०) ।

तगाइन-तडकिइन

तगाइन-स० क्रि० [तगाउ+इ+नु] तग्न वा तग हालेर
सिउन लाइन; ('तगाउनु'-को क० क्रि०) ।
तगाउनु-स० क्रि० [तग्+आउ+नु] टिकाउनु; ('तगनु'-को
प्रे० क्रि०) ।
तगाउनु-स० क्रि० [तग्+आउ+नु] तग्न वा तग हालेर
सिउनु लाउनु; ('तगनु'-को प्रे० क्रि०) ।
तगारो-ना० [ने०] १. पशुहरूलाई आउन नदिनाका निमित्त
गौँडा वा आवत-जावत गर्ने ठाउँमा भित्तो वा काठमा
प्वाल पारी छिराएको तेर्सो बार । २. गौँडो ।
तगिनु-स० क्रि० [तग्+इ+नु] तग हालेर सिइनु; ('तगनु'-
को क० क्रि०) ।
तगिनु-अ० क्रि० [तग्+इ+नु] टिकिनु; ('तगनु'-को
भा० क्रि०) ।
तगुवा-वि० [तग्+उवा] तग हालेर सिइएको; तगेर सिइएको ।
तगनु-स० क्रि० [सं० टङ्क+नु] दुइ तह कपडाका बीचमा खो
वा अस्तर हाली एक किसिमसित सिउनु; तग हालेर सिउनु ।
तगनु-अ० क्रि० [टिक्+नु] १. टिकनु; अड्नु । २. खप्नु; सहनु ।
तड-ना० [तङ्ग] चाड; खात ।
तड-वि० [फा०] तङ्ग; हैरान ।
तङ्क-ना० [सं०] १. दुःखी जीवन; कष्टमय जीवन ।
२. प्रियसंगको वियोगबाट हुने दुःख । ३. भय; त्रास ।
४. छिनु । ५. लाउने लुगा; वस्त्र ।
तङ्कन-ना० [सं०] कष्टमय जीवन; दुःखी जीवन ।
तङ्कन-वि० [फा०] १. दुःखित; हैरान; दिक्क । २.
साँघुरो; सड्कुचित । (ना०) ३. घोडाको जीन कस्ने
पटार वा पेटी ।
तङ्ग-ना० [तह] चाड; खात ।
तङ्गिन-ना० [तङ्गी] तङ्गी; चड ।
तङ्गिन-वि० [फा० तंगी] कङ्काल; तन्म; साह्रै गरीव ।
तङ्गी-ना० [तङ्ग] तङ्ग; खात ।
तङ्गनु-अ० क्रि० [तरान+नु] १. विरामी निको हुनु;
रोगले छोड्नु; सन्चो हुनु । २. तगडा हुनु; तन्दुरुस्त हुनु ।
तङ्गिइन-अ० क्रि० [ताडिप्र+इ+नु] १. विरामी निको
होइन; ('तङ्गिनु'-को भा० क्रि०) । २. तङ्गिनु ।
तङ्गिनु-अ० क्रि० [तङ्ग+इ+नु] तङ्गनु ।
तङ्गिइन-ना० [तङ्गिन] तङ्गिन; चाड ।
तङ्गिइन-वि० [तङ्गिन] कङ्काल; तन्म; तङ्गिन ।
तङ्गिनु-अ० क्रि० [तङ्ग+नु] तङ्गनु ।
तङ्गिनु-अ० क्रि० [तङ्ग+इ+नु] तङ्गिनु; ('तङ्गिनु'-
को भा० क्रि०) ।
तछाइ-ना० [ताछ्+आइ] ताछ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
तछाइन-स० क्रि० [तछाउ+इ+नु] ताछ्नु लाइन;
('तछाउनु'-को क० क्रि०) ।
तछाउनु-स० क्रि० [ताछ्+आउ+नु] ताछ्नु लाउनु;
('ताछ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

तछारिनु-स० क्रि० [तछार्+इ+नु] ताछिनु; ('तछानु'-
को क० क्रि०) ।
तछानु-स० क्रि० [ताछ्+नु] १. ताछ्नु; तिखानु । २. लछार-
पाटो लाउनु; खुत्त्याउनु ।
तछुवा-वि० [ताछ्+उवा] १. ताछिएको । (ना०) २. खसिपा ।
तजवीज-ना० [अ० तजवीज] १. बन्दोबस्त; प्रबन्ध । २.
फैसला; निर्णय । ३. सम्मति; राय ।
तट-ना० [सं०] नदीको किनारा; छेउ ।
तट-बन्ध-ना० [सं०] नदीको चौडाई सीमित पार्ने त्यसका
किनारामा उठाइएको पर्खाल; जल-बन्ध ।
तटस्थ-वि० [सं०] १. तटमा रहेको; किनारामा रहेको ।
२. नजीकमा रहेको; निकट-वर्ती । ३. कसैको पक्ष नलिने;
निष्पक्ष; निरपेक्ष ।
तटाक-ना० [सं०] तलाउ ।
तटिनी-ना० [सं०] नदी ।
तटी-ना० [सं०] तट; किनारा ।
तडक-भडक-ना० [तड्क+भडक] ठाँट-वाँट; रोब-खाफ ।
तडाग-ना० [सं०] १. तलाउ; सरोवर । २. जङ्गली पशु
फसाउने पाशो ।
तडातड-क्रि० यो० [तड्क] फूँतसाथ हिँड्ने किसिम; फटाफट ।
तडित्-ना० [सं०] १. बिजुली; विद्युत् । २. हिंसा ।
तडिङ्गर्भ-ना० [सं०] बादल; मेघ ।
तडिल्लता-ना० [सं०] अनेक शाखा भएर चम्कने बिजुली ।
तडी-तुमडी-ना० [(फा०) तडी+तुम्बो] सर्वस्व; सिरी-
खुरी; श्री-सम्पत्ति; झिटीमिटी ।
तडीपिञ्जर-ना० [सं० ताडन+पिञ्जर] साह्रै दुब्लो;
लौरी-पिजर ।
तड्कनु-अ० क्रि० [प्रा० तडतडा+नु] १. फूँतसाथ हिँड्नु;
फटाफट हिँड्नु; लम्कनु; तड्किनु । २. साह्रो किसिमले
बोल्नु; गर्जेर बोल्नु ।
तड्का-वि० [तड्क] १. साह्रो; चर्को; स्पष्ट (बोली) । २.
चर्को; तीक्ष्ण (स्वाद) ।
तड्काइ-ना० [तड्क+आइ] तड्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
तड्काइन-स० क्रि० [तड्काउ+इ+नु] फूँतिका साथ हिँडाउनु;
('तड्काउनु'-को क० क्रि०) ।
तड्काउनु-स० क्रि० [तड्क+आउ+नु] फूँतिका साथ
हिँडाइन; ('तड्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
तड्कातड्की-ना० [तड्का+तड्का+ई] १. भनाभन;
चर्कचर्की; वाझावाझ । २. फूँतसाथको हिँडाइ; तड्केर
हिँड्ने काम ।
तड्काबाजी-ना० [तड्का+बाजी] तड्कातड्की; तकरार;
वाझावाझ ।
तड्कारो-वि० [तड्का] १. साह्रो; चर्को; तड्का (स्वर) ।
२. स्पष्ट; खुलस्त ।
तड्किइन-अ० क्रि० [तड्कि+इ+नु] फूँतसाथ हिँड्नु;

(‘तड्किनु’-को भा० क्रि०) ।
 तड्किनु-अ० क्रि० [तड्क+इ+नु] १. फूर्तिसाथ हिँड्नु;
 (‘तड्कनु’-को भा० क्रि०) । २. तड्कनु ।
 तड्के-वि० [तड्क+ए] १. एकलै फटाफट हिँड्ने स्वभावको;
 तड्कने । २. अरुका रायमा नमिल्ने; एकोहोरो ।
 तड्कोरे-क्रि० यो० [सं० तत्काल] एका-विहानै; सबैरै;
 सखारै ।
 तड्क्याइ-ना० [तड्कि+याइ] तड्किने किसिम, क्रिया वा
 भाव; तड्काइ ।
 तड्क्याहट-ना० [तड्कि+याहट] तड्किने किसिम, क्रिया
 वा भाव; तड्क्याइ ।
 तड्पनु-अ० क्रि० [प्रा० तड्फड+नु] १. शारीरिक वा मान-
 सिक वेदनाले दुःखित हुनु; व्याकुल हुनु । २. अर्काले खाए-
 लाएको देखेर छटपटिनु । ३. चुकचुकाउनु; पछुताउ गर्नु ।
 तड्पाइ-ना० [तड्प+आइ] तड्पने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तड्पाइनु-स० क्रि० [तड्पाउ+इ+नु] तड्पन लाइनु;
 व्याकुल पारिनु; (‘तड्पाउनु’-को क० क्रि०) ।
 तड्पाउनु-स० क्रि० [तड्प+आउ+नु] व्याकुल पार्नु; तड्पन
 लाउनु; (‘तड्पनु’-को प्रे० क्रि०) ।
 तड्पिइनु-अ० क्रि० [तड्पि+इ+नु] व्याकुल होइनु;
 (‘तड्पिनु’-को भा० क्रि०) ।
 तड्पिनु-अ० क्रि० [तड्प+इ+नु] १. तड्पनु । २. वेदनाले
 दुःखित होइनु; (‘तड्पनु’-को भा० क्रि०) ।
 तण्डुरीण-ना० [सं०] १. चौलानी । २. कीरो; कीट । ३.
 क्रूरता; बर्बरता ।
 तण्डुल-ना० [सं०] चामल ।
 तण्डुलीक-ना० [सं०] लुँडेको साग; चौलाने ।
 तण्डुलीय-ना० [सं०] १. वायु-विडङ्ग । २. लुँडेको साग ।
 तत्-ना० [सं०] १. ब्रह्म । २. वायु । (सर्वना०) ३. त्यो; ऊ ।
 तत्-वि० [सं०] १. फैलिएको; विस्तृत । २. ढाकिएको;
 आच्छादित । (ना०) ३. तारद्वारा बज्ने बाजा ।
 तत्को-ना० [ने०] फतफत; झर्को-फर्को ।
 तत्को-फतको-ना० [ने०] तत्को-भतको ।
 तत्को-भतको-ना० [ने०] झर्को मानेर फतफताउने काम;
 झर्को-फर्को ।
 तताइ-ना० [तताउ+आइ] तताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तताइ-ना० [तात्+आइ] ताल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तताइनु-स० क्रि० [तताउ+इ+नु] तातो पारिनु; (‘तताउनु’-
 को क० क्रि०) ।
 तताउनु-स० क्रि० [तात्+आउ+नु] १. तातो पार्नु; गरम
 गर्नु । २. सेकाउनु; पिल्स्याउनु । ३. उत्तेजित पार्नु;
 प्रोत्साहन दिनु । ४. रीस उठाउनु; जङ्ग्याउनु; (‘तात्नु’-
 को प्रे० क्रि०) ।
 तति-ना० [सं०] १. श्रेणी; पङ्क्ति; ताँती । २. समूह ।
 ततिम्बा-ना० [ततिम्मा] ततिम्मा ।

ततिम्मा-ना० [अ० ततिम्मः] दोहो-याई-तेहो-याई लिइएको
 बयान; दोहोरो-तेहोरो सोध-पूछ ।
 तत्काल-क्रि० यो० [सं०] उसै वेला; त्यसै समयमा; तुरन्त;
 झट्ट ।
 तत्कालीन-वि० [सं०] त्यस समयको; उही वेलाको;
 तात्कालिक ।
 तत्क्षण-क्रि० यो० [सं०] उही वेला; तत्काल ।
 तत्तत्-सर्वना० [सं० तत्+तत्] उही-उही ।
 तत्त्व-ना० [सं०] १. वास्तविक स्थिति; यथार्थता । २.
 जगत्को मूल कारण । ३. सार वस्तु; सारांश । ४.
 परमात्मा; पर-ब्रह्म । ५. पञ्च-महाभूत ।
 तत्त्वज्ञ-वि० [सं०] १. तत्त्व वा यथार्थताको ज्ञाता; तत्त्व-
 ज्ञानी । २. ब्रह्म-ज्ञानी । ३. दार्शनिक ।
 तत्त्वज्ञान-ना० [सं०] ब्रह्म, आत्मा र सृष्टि आदिका
 सम्बन्धको यथार्थ ज्ञान; ब्रह्म-ज्ञान; मोक्ष-प्राप्त हुने ज्ञान ।
 तत्त्वज्ञानी-ना० [सं०] तत्त्व-ज्ञान भएको व्यक्ति; ब्रह्म-ज्ञानी ।
 तत्त्वतः-क्रि० यो० [सं०] यथार्थमा; वास्तवमा ।
 तत्त्वदर्शी-वि० [सं०] तत्त्व-ज्ञानी ।
 तत्त्वदृष्टि-ना० [सं०] तत्त्व-ज्ञान प्राप्त गर्ने दृष्टि ।
 तत्त्वनिष्ठ-वि० [सं०] आफ्नो सिद्धान्तमा दृढ रहने ।
 तत्त्वभाषी-वि० [सं०] सत्यवादी; यथार्थ-वक्ता ।
 तत्त्ववाद-ना० [सं०] दर्शन-शास्त्र-सम्बन्धी विचार; ब्रह्म-
 वाद ।
 तत्त्वविद्-वि० [सं०] तत्त्वज्ञ ।
 तत्त्वविद्या-ना० [सं०] दर्शन-शास्त्र; अध्यात्म-विद्या ।
 तत्त्ववेत्ता-वि० [सं०] १. तत्त्वज्ञ । २. दार्शनिक ।
 तत्त्वशास्त्र-ना० [सं०] दर्शन-शास्त्र ।
 तत्त्वविवधान-ना० [सं०] देख-रेख; निरीक्षण ।
 तत्त्वविवधानक-ना० [सं०] देख-रेख गर्ने व्यक्ति; निरीक्षक ।
 तत्त्वार्थ-ना० [सं०] जगत्को कारणभूत परमात्मा ।
 तत्पर-वि० [सं०] १. कुनै काम गर्न तयार भएको; तत्तयार;
 उद्यत । २. दक्ष; निपुण ।
 तत्परता-ना० [सं०] तत्पर हुनाको भाव; मुस्तैदी ।
 तत्परायण-वि० [सं०] एउटै कुरामा मन लगाउने; तल्लीन ।
 तत्पश्चात्-क्रि० यो० [सं०] त्यसपछि; तदुपरान्त ।
 तत्पुरुष-ना० [सं०] १. ईश्वर । २. व्याकरणअनुसार पछिल्लो
 पद प्रधान हुने एक समास । (उदा०-आधा-रात, भीख-
 मङ्गा, डर-छेल्वा, काम-लायक, घर-फुट्टा, घर-धन्दा,
 रतौंधी, घोड-चढी, नकाम आदि ।)
 तत्पाक-तुत्तक-क्रि० यो० [अनु०] केटा-केटीले तोते-बोली
 बोल्ने किसिम ।
 तत्र-ना० यो० [सं०] त्यहाँ; वहाँ ।
 तत्रत्य-वि० [सं०] त्यहाँको; त्यहाँ रहेको ।
 तत्रभवान्-संबो० [सं०] श्रीमान्; महोदय ।
 तत्सदृश-वि० [सं०] त्योजस्तो; त्यससमान; तत्सम ।

तत्सम-तत्काइ

तत्सम-वि० [सं०] १. त्योजस्तो; तत्सदृश। २. कुनै एक भाषाबाट जस्ताको-तस्तो रूपले अरु भाषामा आई चलेको (शब्द)।
 तथा-ना० [सं० तत्थ्य] निश्चय; निधो।
 तथा-वि० [सं०] १. त्योजस्तो; उस्तो। (संयो०) २. र; अनि।
 तथा-कथित-वि० [सं०] नाममात्रको; भनाउँदो।
 तथागत-ना० [सं०] बुद्धको एक नाम।
 तथापि-संयो० [सं०] त्यसो भए तापनि; तैपनि; तापनि।
 तथा-विध-वि० [सं०] त्यस किसिमको; त्यस प्रकारको।
 तथास्तु-ना० [सं०] कसैले केही कुरो माग्दा वा गर्दा 'त्यस्तै होस्' भनी आशीर्वाद दिने शब्द।
 तथैव-क्रि० यो० [सं०] उस्तै किसिमले; त्यसै गरी।
 तथोक्त-वि० [सं०] तथा-कथित।
 तथ्य-वि० [सं०] १. साँचो; सत्य। (ना०) २. सत्य; वास्तविकता।
 तथ्य-भाषी-वि० [सं०] तथ्य कुरो गर्ने; सत्य-वक्ता।
 तथ्यवादी-वि० [सं०] सत्यवादी; तथ्य-भाषी।
 तदनन्तर-क्रि० यो० [सं०] त्यसपछि; उसपछि।
 तदनुरूप-वि० [सं०] उस्तो; त्यस्तो; त्यहीजस्तो; त्यसै-जस्तो; उसैजस्तो।
 तदनुसार-वि० [सं०] उसैका अनुसार; उसै गरी।
 तदपि-क्रि० यो० [सं०] १. त्यो पनि; ऊसहित। (संयो०) २. तापनि; तथापि।
 तदर्थ-क्रि० यो० [सं०] त्यसनिमित्त; त्यस कारण।
 तदा-क्रि० यो० [सं०] त्यस समय; उस बेला।
 तदारू-ना० [अ०] १. अपराध, अपराधी वा दुर्घटनाका सम्बन्धमा गरिने विशेष खोजी। २. तत्परता।
 तदारु-ना० [अ० तदारू] तदारू।
 तदीय-वि० [सं०] त्यसको; उसको।
 तदुपरान्त-क्रि० यो० [सं०] त्यसपछि; तदनन्तर।
 तदुपरि-क्रि० यो० [सं०] त्यसमाथि; उसभन्दा माथि।
 तद्गुण-ना० [सं०] आफ्नो गुणलाई छोडेर अर्काको उत्तम गुण ग्रहण गरेको वर्णन गरिने एक अर्थालङ्कार।
 तद्देशीय-वि० [सं०] १. त्यस देशको; त्यो देश-सम्बन्धी। २. स्थानीय; क्षेत्रिय।
 तद्धन-वि० [सं०] कन्जुस; मक्खी-चूस।
 तद्धित-ना० [सं०] १. नाम शब्दमा लाग्ने एक किसिमको प्रत्यय। (वि०) २. त्यसको निमित्त उपयुक्त।
 तद्भव-वि० [सं०] १. उसबाट पैदा भएको; त्यसबाट उत्पन्न। (ना०) २. एक भाषाबाट केही रूप विकृत भएर अर्को भाषामा आएको शब्द।
 तद्-रूप-वि० [सं०] उस्तै प्रकारको; त्यस्तै।
 तद्-रूपता-ना० [सं०] सादृश्य; समानता।
 तद्वत्-वि० [सं०] त्यस्तै; उस्तै; सदृश।

तन-ना० [सं० तनु] जीउ; शरीर; देह।
 तनक्क-क्रि० यो० [तन्न] तानिने किसिम; तन्न।
 तनखा-ना० [तनखाह] तनखाह।
 तनखाह-ना० [फा० तनखाह] मासिक वेतन; तलब; किस्ता।
 तनतन-क्रि० यो० [ने०] धेरै पानी वा अरु पदार्थ पिउने किसिम; सनसन।
 तनतनती-क्रि० यो० [तनतन+ती] तनतन; तनतनी।
 तनतनी-क्रि० यो० [तनतन+ई] तनतन; तनतनती।
 तन-मन-ना० [तन+मन] १. शरीर र मन। २. जाँगर र उत्साह; शारीरिक र मानसिक शक्ति।
 तनय-ना० [सं०] छोरो; पुत्र।
 तनया-ना० [सं०] छोरी; पुत्री।
 तनहा-वि० [फा०] १. भएभरको सम्पत्ति सिद्धिएको; तन्म। २. एकलो।
 तना-ना० [सं० तन्नु] १. दौरा, भोटो आदि पोशाक ठीक ठाउँमा कस्ने कपडाको फित्ता; तुनु; तना। २. बर आदि रूखका हाँगा लट्की भईतिर आएको जरा।
 तनाइ-ना० [तान्+आइ] तान्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 तनाइनु-सं० क्रि० [तनाउ+आइ+नु] तान्न लाइनु; ('तनाउनु'-को क० क्रि०)।
 तनाउनु-सं० क्रि० [तान्+आउ+नु] तान्न लाउनु; ('तान्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 तनु-ना० [सं०] १. जीउ; शरीर; काय। २. रूप; आकार। ३. स्वभाव; प्रकृति। ४. छाला। (वि०) ५. दुब्लो; झीनो; पातलो। ६. अलिकति; थोरै।
 तनुक-वि० [सं०] साह्रै मसिनु; ज्यादा झीनो।
 तनुखा-ना० [ने०] खोजी-नीति; चासो।
 तनुच्छद-ना० [सं०] १. कवच। २. वस्त्र।
 तनुज-ना० [सं०] छोरो; पुत्र।
 तनुजा-ना० [सं०] छोरी; पुत्री।
 तनु-धारी-वि० [सं०] देह-धारी।
 तनु-भृत्-वि० [सं०] शरीर-धारी।
 तनु-मध्य-वि० [सं०] झीनो कमर भएको।
 तनु-रुह-ना० [सं०] रौं; रोम।
 तनु-लता-ना० [सं०] कोमल शरीर; सुकुमार देह; देह-लता।
 तनु-व्रण-ना० [सं०] शरीरमा आउने साना-तिना खटिरा।
 तने-वि० [तना+ए] १. तना भएको; तुनुवाल; तुने। २. तुनुजस्तो।
 तने-बोडी-ना० [तने+बोडी] लामा तरम कोसा हुने एक जातको बोडी; तुने-बोडी।
 तन्कनु-अ० क्रि० [तनक्क] १. बेसरी तानिनु; खिंचिनु। २. रिसाएर हिँड्नु; रिसले फटाफट हिँड्नु। ३. मर्नु।
 तन्काइ-ना० [तन्क+आइ] तन्कने किसिम, क्रिया वा भाव; तन्क्याइ।

तन्काइ-ना० [तन्काउ+आइ] तन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तन्काइनु-स० क्रि० [तन्काउ+इ+नु] तन्कन लाइनु; ('तन्कनु'-को क० क्रि०) ।

तन्काउनु-स० क्रि० [तन्क+आउ+नु] तन्कन लाउनु; ('तन्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

तन्किनु-अ० क्रि० [तन्क+इ+नु] १. तन्कनु । २. तनक्क तानिइनु; ('तन्कनु'-को भा० क्रि०) ।

तन्क्याइ-ना० [तन्कि+याइ] तन्किने किसिम, क्रिया वा भाव; तन्काइ ।

तन्क्याहट-ना० [तन्कि+याहट] तन्किने किसिम, क्रिया वा भाव; तन्क्याइ ।

तन्जेब-ना० [फा० तन्जेब] एक प्रकारको मिहीन सूती कपडा; उत्तम जातको मलमल ।

तन्त्र-मन्त्र-ना० [सं० तन्त्र+मन्त्र] तन्त्र-मन्त्र ।

तन्ति-ना० [सं०] १. रेखा; डोरो । २. गाई । ३. गाई बाँध्ने दाम्लो । ४. पङ्क्ति; ताँती ।

तन्तु-ना० [सं०] १. धागो; डोरो; सूत्र । २. माकुराको जालो । ३. सन्तान; सन्तति । ४. ताँती; पङ्क्ति ।

तन्तु-कार-ना० [सं०] १. लुगा बुन्ने व्यक्ति; जुलाहा । २. माकुरो ।

तन्तु-वाद्य-ना० [सं०] सितार, वीणा आदि तारद्वारा बज्ने बाजा ।

तन्तु-वाय-ना० [सं०] १. लुगा बुन्ने व्यक्ति; जुलाहा । २. माकुरो ।

तन्त्र-ना० [सं०] १. देव-देवीहरूको उपासना गर्ने एक रहस्यात्मक शास्त्र । २. झार-फूक गर्ने मन्त्र । ३. शासन गर्ने कुनै प्रणाली; शासन-पद्धति । ४. धागो; सूत्र । ५. परिवारको पालन-पोषण गर्ने काम ।

तन्त्रक-ना० [सं०] नयाँ कपडा ।

तन्त्र-मन्त्र-ना० [सं०] १. तन्त्र र मन्त्र । २. जादू; टुना । ३. झार-फूक ।

तन्त्रि-ना० [सं०] १. ताँती । २. वीणा । ३. विचित्र गुण भएकी स्त्री ।

तन्त्री-ना० [सं०] १. सितार; वीणा । २. वीणाको तार । ३. शरीरको नशा ।

तन्दुर-वि० [तन्म] तनहा ।

तन्दुरस्त-वि० [फा०] १. कुनै किसिमको रोग नभएको; नीरोग; स्वस्थ । २. तयार; तम्तयार; उद्यत ।

तन्दुरस्ती-ना० [फा०] आरोग्य; स्वास्थ्य; नीरोगीपन ।

तन्देह-वि० [फा० तनदेह] परिश्रमसाथ काम गर्ने ।

तन्देही-ना० [फा० तनदिही] १. मेहनत; परिश्रम । २. प्रयत्न; कोशिश ।

तन्द्र-वि० [सं० तन्त्र] १. थाकेको; थकित । (ना०) २. ताँती; पङ्क्ति ।

तन्द्रा-ना० [सं०] १. निद्राको पहिलो अवस्था; झकाइ; ऊँघ । २. चिन्ता, भय, शोक, रोग आदिबाट हुने हल्का बेहोशीजस्तो अवस्था ।

तन्द्रालु-वि० [सं०] १. थाकेको; क्लान्त । २. ऊँघ लागेको; तन्द्रा-युक्त ।

तन्द्रिल-वि० [सं०] ऊँघ लागेको; तन्द्रा-युक्त ।

तन्द्री-वि० [सं०] थाकेको; क्लान्त ।

तन्द्रुक-ना० [अ० तनूर] विशेष प्रकारले पकाएको मासु आदिको परिकार ।

तन्न-क्रि० यो० [तान्] तान्ने वा तानिने किसिम; तनक्क ।

तन्नम-वि० [अ० तनहा] तनहा; कङ्गाल; तन्दुर ।

तन्नम-भवति-वि० [तन्नम+भवति (सं०)] भएभरको सबै सम्पत्ति सिद्धिएको; तनहा ।

तन्ना-ना० [तान्] बिछ्याउनामाथि बिछ्याइने एक-सरो कपडा; टेविल, पलङ आदि माथि बिछ्याइने कपडा ।

तन्नेरी-वि० [सं० तरुण] जवान; तरुनो; युवक ।

तन्नेरो-ना० [तन्नेरी] तरुण युवक ।

तन्मनस्क-वि० [सं०] तन्मय; तल्लीन ।

तन्मय-वि० [सं०] दत्त-चित्त; तल्लीन ।

तन्मात्रा-ना० [सं०] पञ्च-महाभूतको मूल सूक्ष्म रूप ।

तन्वङ्गी-ना० [सं०] ढुल्लो, पातलो शरीर भएकी स्त्री ।

तन्वी-वि० [सं०] १. ढुल्लो; पातलो । २. कोमल शरीर भएकी ।

तपःकर-वि० [सं०] तप गर्ने; तपस्वी ।

तपःप्रभाव-ना० [सं०] तपस्याबाट प्राप्त अलौकिक शक्ति; तपको प्रभाव ।

तपःसाध्य-वि० [सं०] तपस्याबाट सिद्ध हुने ।

तपःस्थल-ना० [सं०] तप गर्ने ठाउँ; तपोभूमि ।

तप-ना० [सं०] १. विषय-वासनाबाट अलग गरी चित्तलाई शुद्ध गर्ने कष्ट-कर धार्मिक नियम; तपस्या । २. शरीर वा इन्द्रियलाई आफ्ना वशमा राख्ने धर्म । ३. माघ महीना । ४. पृथ्वीभन्दा माथिका सात लोकमध्ये एक । ५. ताप; गर्मी । ६. ग्रीष्म ऋतु । ७. ज्वर ।

तपतप-क्रि० यो० [ने०] एक-एक थोपा गरी चुहुने किसिम; एकपछि अर्को बूँद गिर्ने किसिम; टपटप ।

तपतपती-क्रि० यो० [तपतप+ती] तपतप; तपतपी ।

तपतपाइ-ना० [तपतपाउ+आइ] तपतपाउने किसिम, क्रिया वा भाव; तप्काइ ।

तपतपाइनु-अ० क्रि० [तपतपाउ+इ+नु] एक-एक थोपा गरी चुहाइनु; ('तपतपाउनु'-को भा० क्रि०) ।

तपतपाउनु-अ० क्रि० [सं० पत्+आउ+नु] एक-एक थोपा गरी चुहुनु; तप्कनु; तपतपिनु ।

तपतपिइनु-अ० क्रि० [तपतपि+इ+नु] तपतपाइनु; ('तपतपिनु'-को भा० क्रि०) ।

तपतपिनु-अ० क्रि० [तपतप+इ+नु] तपतप गरी थोपा

तपतपी-तप्त-मुद्रा

गिर्नु; तप्कनु; तपतपाउनु ।
 तपतपी-क्रि० यो० [तपतप+ई] तपतप; तपतपती ।
 तपतप्याइ-ना० [तपतपि+आइ] तपतपिने किसिम, क्रिया वा भाव; तपतपाइ ।
 तपन-ना० [सं०] १. गर्मी; ताप । २. सूर्य । ३. नायक-नायिकाले वियोगावस्थामा अनुभव गर्ने दुःख; ताप ।
 ४. ग्रीष्म ऋतु । ५. घाम । ६. मानसिक दुःख वा पीडा ।
 तपनांशु-ना० [सं०] सूर्य ।
 तपनी-ना० [सं० तपन] १. राप; हल्का ताप । २. मन्द ज्वर । ३. मानसिक दुःख वा पीडा; ताप ।
 तपश्चरण-ना० [सं०] तपस्या ।
 तपश्चर्या-ना० [सं०] तपस्या ।
 तपस-ना० [सं० तप] तप; तपस्या ।
 तपस-ना० [सं०] १. सूर्य । २. चन्द्रमा । ३. चरो ।
 तपसील-ना० [अ० तपसील] १. स्नेस्तामा तल लेखिएको विवरण; निम्न-लिखित फाँटवारी । २. विवरण; विस्तृत वर्णन ।
 तपस्य-ना० [सं०] १. फागुन महीना । २. तपश्चर्या । ३. अर्जुन ।
 तपस्या-ना० [सं०] १. तप । २. कुनै इच्छा-पूर्तिका निमित्त गरिने कष्टपूर्वकको प्रयत्न ।
 तपस्विनी-ना० [सं०] तपस्या गर्ने स्त्री ।
 तपस्वी-वि० [सं०] १. तपस्या गर्ने; तप गर्ने । २. दीन; दुःखी । ३. विचरो । (ना०) ४. नारद मुनि । ५. संन्यासी ।
 तपाइ-ना० [तप्+आइ] ताप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तपाइ-ना० [तप्+आइ] तप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तपाइ-ना० [तपाउ+आइ] तपाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तपाइनु-स० क्रि० [तपाउ+इ+नु] तताइनु; ('तपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 तपाइनु-स० क्रि० [तपाउ+इ+नु] ताप्न लाइनु; ('तपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 तपाउनु-स० क्रि० [तप्+आउ+नु] तताउनु; तप्त पार्नु; ('तप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तपाउनु-स० क्रि० [ताप्+आउ+नु] ताप्न लाउनु; उष्णता अनुभव गराउनु; ('ताप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तपाईं-सर्वना० [सं० त्वम्] आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिलाई प्रयोग गरिने मध्यम-पुरुष एक-वचनको सर्वनाम शब्द; 'तिमी'-को आदरार्थी शब्द ।
 तपिइनु-अ० क्रि० [तपि+इ+नु] तातिइनु; ('तपिनु'-को भा० क्रि०) ।
 तपित-वि० [सं०] तातेको; तप्त ।
 तपिनु-अ० क्रि० [तप्+इ+नु] गर्मीले तातिनु; ('तप्नु'-को भा० क्रि०) ।
 तपिनु-स० क्रि० [तप्+इ+नु] तपस्या गरिनु; ('तप्नु'-को क० क्रि०) ।

तपी-वि० [सं० तप+ई] तप गर्ने; तपस्वी ।
 तपेस-ना० [फा० तपिश] खुला ठूलो मुख हुने एक किसिमको पाकउने भाँडो ।
 तपोधन-वि० [सं०] तपस्या नै धन भएको; तपस्वी ।
 तपोनिष्ठ-वि० [सं०] तपमा निष्ठा भएको ।
 तपोबल-ना० [सं०] तपस्याबाट प्राप्त हुने शक्ति ।
 तपोभङ्ग-ना० [सं०] विघ्न-बाधाले तपस्या भङ्ग हुनु ।
 तपोभूमि-ना० [सं०] तप गर्ने ठाउँ; तपोवन ।
 तपोमय-वि० [सं०] १. तपस्या गर्ने; तपस्वी । (ना०) २. परमेश्वर ।
 तपोमूर्ति-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. तपस्वी ।
 तपोलोक-ना० [सं०] पृथ्वीभन्दा माथिका सात लोकमध्ये एक ।
 तपोवन-ना० [सं०] तपस्या गर्ने जङ्गल; तपोभूमि ।
 तपोवृद्ध-वि० [सं०] तपस्वीहरूमा मुख्य; तपस्याले श्रेष्ठ भएको ।
 तपोव्रत-ना० [सं०] तपस्या-सम्बन्धी व्रत ।
 तप्कनु-अ० क्रि० [तपक्क] थोपाहरू खस्नु; तपतप चुहुनु; तपतपाउनु ।
 तप्काइ-ना० [तप्क+आइ] तप्कने किसिम, क्रिया वा भाव; तपतपाइ ।
 तप्काइनु-स० क्रि० [तप्काउ+इ+नु] तप्कन लाइनु; ('तप्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 तप्काउनु-स० क्रि० [तप्क+आउ+नु] थोपाहरू खसाल्नु; ('तप्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तप्किइनु-अ० क्रि० [तप्कि+इ+नु] थोपाहरू खसिनु; ('तप्किनु'-को भा० क्रि०) ।
 तप्किनु-अ० क्रि० [तप्क+इ+नु] १. तप्कनु । २. तपतप चुहिनु; ('तप्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 तप्केनी-ना० [तप्क+नी] तप्केको थोपो; तपतप चुहेको बूँद ।
 तप्क्याइ-ना० [तप्कि+याइ] तप्किने किसिम, क्रिया वा भाव; तप्काइ ।
 तप्क्याहट-ना० [तप्कि+याहट] तप्किने किसिम, क्रिया वा भाव; तप्क्याइ ।
 तप्त-वि० [सं०] १. तातेको; तातो । २. दुःखित; पीडित । ३. क्रुद्ध; कुपित । ४. तपस्या गरेको ।
 तप्त-कूप-ना० [सं०] एक्काईस महानरकमध्ये एक ।
 तप्त-कृच्छ्र-ना० [सं०] प्रायश्चित्तका निमित्त बाह्र दिनसम्म गरिने एक व्रत ।
 तप्त-माष-ना० [सं०] तातो घिउ-तेलमा अभियुक्तको आँलो चोभेर गरिने सत्यासत्यको परीक्षा ।
 तप्त-मुद्रा-ना० [सं०] १. शङ्ख, चक्र आदिको चिह्न भएका धातुका ताता साँचाले शरीरमा डामिने शङ्ख, चक्र आदिको चिह्न । (वैष्णव-सम्प्रदायका मानिसहरूले यस किसिमको चिह्न धारण गर्दछन् ।) २. साँढेका पातामा डाम्ने मुद्रा ।

तप्नु-स० क्रि० [सं० तप+नु] तप गर्नु; तपस्या गर्नु।
तप्नु-अ० क्रि० [सं० तप्त+नु] १. गर्मीले तात्नु; तप्त हुनु।

२. मानसिक पीडा हुनु।

तप्पा-ना० [अ० तप्रीक] जिल्लाको सानो अंश।

तप्सिल-ना० [तपसील] तपसील।

तफात-ना० [तफावत] तफावत।

तफावत-ना० [अ० तफावत] अन्तर; फरक; तोफात।

तब-क्रि० यो० [सं० तदा] १. त्यस वेला; उस बखत। २.

त्यस कारण। ३. त्यसपछि; अनि। (संयो०) ४.

‘जब’-को पछि लागेर आउने संयोजक शब्द। (उदा०-जब कुनै देशका नागरिकहरूले आफ्ना राष्ट्रप्रति आफ्नो जिम्मेदारी वहन गर्दछन्, ‘तब’ तिनीहरू अधिकारका भागी हुन्छन्।) ५. अरुले गरेका कुरामा सही थापेर भनिने शब्द; त।

तबक-ना० [अ० तबक] सुन, चाँदी आदि धातुको पातलो पत्ती; धातुको कागजस्तो पातलो पत्र।

तबल-ना० [अ० तबल:] तबला।

तबलची-ना० [तबल+ची] तबला बजाउन निपुण व्यक्ति; तबला-वादक।

तबला-ना० [अ० तबल:] दुइ वटा एक साथ बजाइने, ताल दिने एक प्रसिद्ध बाजा। (यसमा दाहिने हातले बजाउनेलाई ‘तबला’ र बायाँ हातले बजाउनेलाई ‘बायाँ’ भनिन्छ।)

तबाह-वि० [फा०] १. बिलकुल नाश भएको; विनष्ट। २. तनाहा; तन्म।

तबाही-ना० [फा०] नाश; बरबादी; सत्यानाश।

तबीयत-ना० [अ०] १. मन; चित्त। २. स्वास्थ्य।

तबेला-ना० [अ० तबेल] घोडा बाँध्ने ठाउँ; अस्तबल; अश्व-शाला।

तबै-क्रि० यो० [तब+ए] त्यसै वेला; तब नै।

तबैतारे-ना० [ने०] अरुले गरेका कुरामा सही थापी भनिने शब्द।

तम-ना० [सं०] १. अन्धकार; अँध्यारो। २. तीन प्राकृतिक गुणमध्ये एक। ३. अज्ञान। ४. पाप। ५. क्रोध। ६. मोह। ७. राहु। ८. विशेषण शब्दका पछि लागेर दुइभन्दा बढी वस्तुका परिमाण वा गुणका तुलनामा सबभन्दा बढी बुझाउने शब्द। (उदा०-सुन्दरतम, अधिकतम इत्या०।)

तमक-ना० [सं० तम] १. जोश; आवेग। २. अभिमान; घमण्ड। ३. रीस; क्रोध।

तमतमाइ-ना० [तमतमाउ+आइ] तमतमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; उग्लाइ।

तमतमाइ-ना० [तमतमाउ+आइ] तमतमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; तिरमिराइ।

तमतमाइनु-अ० क्रि० [तमतमाउ+इ+नु] उग्लिनु; (‘तमतमाउनु’-को भा० क्रि०)।

तमतमाइनु-अ० क्रि० [तमतमाउ+इ+नु] गर्मी, क्रोध आदिले

मुखमा लाली चढ्नु; (‘तमतमाउनु’-को भा० क्रि०)।

तमतमाउँदो-वि० [तमतमाउ+उँदो] तमतमिंदो।

तमतमाउनु-अ० क्रि० [तमन+आउ+नु] १. उगाल आएर नमीठो स्वादको हुनु; उग्लनु; तमतमिंदो स्वादको हुनु।

२. मुख नमीठो हुनु; पचपचाउँदो हुनु।

तमतमाउनु-अ० क्रि० [सं० तम+आउ+नु] गर्मी, क्रोध आदिले मुखमा लाली चढ्नु।

तमतमाहट-ना० [तमतमाउ+आहट] तमतमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; तमतमाइ, क्रोध, गर्मी आदिले मुख रातो हुने भाव।

तमतमाहट-ना० [तमतमाउ+आहट] तमतमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; उग्लाइ।

तमतमिंदो-वि० [तमतमाउ+उँदो] उगाल आएर स्वाद बिग्रेको; उग्लेको; तमतमाउँदो।

तमन-ना० [तामा] ताँमाका भाँडा-वर्तन।

तमन्चा-ना० [तु० तमन्च:] पिस्तौल; रिभल्वर।

तमर-ना० [सं०] १. टिन। २. राँग।

तमस-ना० [सं०] १. अन्धकार; अँध्यारो। २. कृवा; इनार।

तमसुक-ना० [अ० तमस्सुक] ऋण लिनेले सापटी लिएको प्रमाणस्वरूप ऋण दिनेलाई लेखिदिने कागज; साहु असामीको लेन-देनको प्रमाण-पत्र।

तमस्विनी-ना० [सं०] १. रात; रजनी। २. हलेदो।

तमाखु-ना० [पुर्त० टोबैको] मसिनो पारी काटेको सुर्ती खुदोमा पकाई बनाइएको वस्तु। (यसलाई चिलिममा भर्री, हुक्कामा जडी यसको धूवाँ अम्मलका रूपमा सेवन गरिन्छ।)

तमाखू-ना० [तमाखु] तमाखु।

तमाखे-वि० [तमाखु+ए] तमाखुको अम्मली; धेरै तमाखु खाने।

तमादी-ना० [अ०] हृद-म्याद गुज्रको (तमसुक आदि)।

तमाम-वि० [अ०] १. सबै; सम्पूर्ण। २. समाप्त; खतम।

तमाप्ती-ना० [अ० तमाम+ई] समाप्त हुनाको भाव; समाप्ति।

तमाल-ना० [सं०] १. रातो फूल, झुप्पा-झुप्पा परी फल्ने फल, कालोपन लिएको सुर्तीका जस्ता ठूलूला पात हुने एक जातको बोट। २. सति-शाल।

तमाली-ना० [सं०] सिल्लीकान; ताम्रवल्ली।

तमाशा-ना० [अ० तमाश:] १. दिल बहलाउने दृश्य; मनोरञ्जक दृश्य। २. अनौठो खेल; अद्भुत क्रीडा। ३. रमिता; जात्रा।

तमाशे-वि० [तमासे] तमासे।

तमास-ना० [तमाशा] १. आश्चर्य; उदेक। २. किसिम; प्रकार।

तमासे-वि० [तमाशा+ए] १. तमाशा हेर्ने; तमाशाका दर्शक; जात्रे। २. कुनै घटनामा आफू नफसी तमाशा हेरेर बस्ने। ३. तमाशा देखाउने।

तमि-तरखरिडनु

तमि-ना० [सं०] १. रात; रात्रि। २. मोह; मूर्च्छा।
 तमिस्र-ना० [सं०] १. अन्धकार; तम। २. अज्ञान। ३. क्रोध।
 तमिस्र-पक्ष-ना० [सं०] कृष्ण-पक्ष।
 तमिस्रा-ना० [सं०] कृष्ण-पक्षको रात।
 तमीश-ना० [सं०] चन्द्रमा।
 तमेरो-ना० [तामा+एरो] तामाका भाँडा-वर्तन बनाउने जाति; तमौटे।
 तमोगुण-ना० [सं०] क्रोध, भ्रम, आलस्य आदिको कारण-भूत एक प्राकृतिक गुण; तीन प्राकृतिक गुणमध्ये एक।
 तमोगुणी-वि० [सं०] तमोगुण प्रधान भएको; तामसी।
 तमोघ्न-वि० [सं०] १. अन्धकार वा अज्ञानको नाश गर्ने। (ना०) २. अग्नि। ३. सूर्य। ४. चन्द्र। ५. विष्णु।
 तमोमय-वि० [सं०] १. तमोगुणी; तामसी। २. अज्ञानी। ३. अन्धकारपूर्ण।
 तमोर-ना० [ने०] कुम्भकर्ण हिमालबाट निस्केर अरुण नदीसित मिल्ने एक नदी; सप्त-कोसीमध्ये एक।
 तमोली-ना० [सं०] ताम्बूल पान बेच्ने व्यक्ति वा जाति; वरही।
 तमौटे-ना० [तामा+औटे] तामा-सम्बन्धी काम गर्ने एक जाति; ढलौटे भाँडा-वर्तन बनाउने जाति।
 तम्तयार-वि० [(फा०) तम्+तयार] १. तयार; उद्यत। २. ठीक-ठाक; दुरुस्त।
 तम्तयारी-ना० [तम्तयार+ई] तम्तयार हुने काम; तयारी।
 तम्बा-ना० [सं०] गाई।
 तम्बू-ना० [तान्] पाल; शामियाना।
 तम्सनु-अ० क्रि० [सं० तत्पर+नु] १. कुनै काम गर्न अगि सर्नु; तत्पर हुनु। २. साहस गर्नु; अट्नु; सहट्नु।
 तम्साइ-ना० [तम्स+आइ] तम्सने किसिम, क्रिया वा भाव; तम्स्याइ।
 तम्साइनु-स० क्रि० [तम्साउ+इ+नु] तम्सन लाइनु; ('तम्साउनु'-को क० क्रि०)।
 तम्साउनु-स० क्रि० [तम्स+आउ+नु] तम्सन लाउनु; तत्पर गराउनु; ('तम्सनु'-को प्रे० क्रि०)।
 तम्सिइनु-अ० क्रि० [तम्सि+इ+नु] कुनै काममा अगि सरिनु; ('तम्सिनु'-को भा० क्रि०)।
 तम्सिनु-अ० क्रि० [तम्स+इ+नु] १. तम्सनु। २. कुनै काम गर्न अगि सरिनु; ('तम्सनु'-को भा० क्रि०)।
 तम्स्याइ-ना० [तम्सि+याइ] तम्सिन किसिम, क्रिया वा भाव; तम्साइ।
 तम्स्याइ-ना० [तम्साउ+याइ] तम्साउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 तम्स्याहट-ना० [तम्सि+याहट] तम्सिने किसिम, क्रिया वा भाव; तम्स्याइ।
 तयँगा-ना० [नेवा०] ऊन मिसाएर बनाएको ओढ्ने वस्त्र; मलेदा।

तय-वि० [अ०] १. सिद्धिएको; समाप्त। २. निधो भएको; निश्चित।
 तयार-पान-ना० [सं० तैलङ्ग+पान] तैलङ्ग देशमा हुने एक जातको पान।
 तया-प्रत्यय० [सं०] शब्दका पछि लागेर त्यस क्रममा, त्यसो गरी, त्यसअनुसार, त्यस रूपमा आदि अर्थ बुझाउने एक प्रत्यय। (उदा०-फलतया, स्वभावतया, पूर्णतया इत्या०।)
 तयार-वि० [अ०] १. बनेर ठीक भएको; बनिबनाउ। २. ठीक; दुरुस्त। ३. तम्तयार; उद्यत।
 तयारी-ना० [तयार+ई] तयार हुने क्रिया वा भाव; दुरुस्ती; तत्परता।
 तर-ना० [तर्] १. उमालेको दूध सेलाउँदा सतहमा जम्ने बाक्लो पत्र; दूध-दहीमा माथि जम्ने सार पदार्थ; मलाई। २. पानी आदि तरल पदार्थका सतहमा उत्रिरहेको वस्तु। ३. तह; थान्को; थिति।
 तर-ना० [सं०] १. पार गर्ने काम; तराइ। २. बाटो। ३. हिँडाइ। ४. विशेषण शब्दका पछाडि लाग्दा आधिक्य बुझाउने एक प्रत्यय। (उदा०-लघुतर, गुरुतर, बृहत्तर आदि।)
 तर-संयो० [सं० तर्हि] त्यसो भए तापनि; किन्तु; परन्तु।
 तर-वि० [फा०] निश्चुक्क भिजेको; आर्द्र।
 तरक-ना० [फा० तर्कशर] धनु।
 तरकस-ना० [फा० तर्कश] बाण हालेर पिठिउँमा भिर्ने ठोक्रो।
 तरकारी-ना० [फा०] १. पकाएर खाइने फल, फूल, डाँठ, पात, कन्द आदि; साग-पात। २. नून, मसला, घिउ-तेल आदि हाली पकाएको साग-पात आदि।
 तरकीब-ना० [अ० तर्कीब] १. उपाय; युक्ति। २. सीप। ३. ढङ्ग; ढव।
 तरक्क-क्रि० यो० [ने०] १. आँसु चुहुने किसिम; तरल पदार्थ तहरिने किसिम। २. कर्क आँखाले हेर्ने किसिम; आँखा तर्ने किसिम।
 तरक्की-ना० [अ० तरक्की] वृद्धि; उन्नति।
 तरक्षु-ना० [सं०] चरी-बाघ।
 तरखर-ना० [सं० तत्पर] १. तत्परता; तयारी। २. कामको शुरू; कार्यारम्भ।
 तरखराइ-ना० [तरखराउ+आइ] तरखराउने किसिम, क्रिया वा भाव; तम्साइ।
 तरखराइनु-अ० क्रि० [तरखराउ+इ+नु] तरखर गरिनु; ('तरखराउनु'-को भा० क्रि०)।
 तरखराउनु-अ० क्रि० [तरखर+आउ+नु] तरखर गर्नु; तत्पर हुनु; तम्सिनु।
 तरखराहट-ना० [तरखराउ+आहट] तरखराउने किसिम, क्रिया वा भाव; तरखराइ।
 तरखरिडनु-अ० क्रि० [तरखरि+इ+नु] तरखराइनु; ('तरखरिनु'-को भा० क्रि०)।

तरखरिनु-अ० क्रि० [तरखरा+इ+नु] तरखराउनु।
 तरखन्याइ-ना० [तरखरि+याइ] तरखरिने किसिम, क्रिया वा भाव; तरखराइ।
 तरङ्ग-ना० [सं०] १. लहर; छाल। २. उत्साह वा आनन्द-को अवस्थामा उठ्ने विचार; उमङ्ग। ३. उफाई; फट्काइ। ४. यता-उति हल्लिनु। ५. छाँटा; बहुलट्टी।
 तरङ्ग-माली-ना० [सं०] समुद्र।
 तरङ्गायित-वि० [सं०] तरङ्ग-युक्त।
 तरङ्गिणी-ना० [सं०] नदी।
 तरङ्गित-वि० [सं०] लहर उठेको; छाल उठेको।
 तरङ्गी-वि० [सं०] १. छाल उठेको; तरङ्ग-युक्त। २. छाँटाहा; बहुलाहा।
 तरङ्ग्याहा-वि० [तरङ्गी+आहा] सनकी; तरङ्गी।
 तरज-ना० [फा० तर्ज] गानाको लय वा शैली।
 तरटी-ना० [सं०] कुकुरडाइनु।
 तरण-ना० [सं०] १. नदी तर्ने काम; तर्नु। २. डुङ्गा; नाउ। ३. निस्तार; उद्धार। ४. स्वर्ग।
 तरणि-ना० [सं०] १. सूर्य। २. किरण। ३. आँक।
 तरणी-ना० [सं०] १. डुङ्गा; नाउ। २. घिउ-कुमारी। ३. थल-कमल।
 तरण्ड-ना० [सं०] १. बल्लुका डोरीमा बाँधिने लट्टी। २. बहना; पतवार। ३. डुङ्गा।
 तर-ताकिता-ना० [(फाँ०) तर+ताकिता] ताकिता; प्रेरणा।
 तरतीब-ना० [अ०] १. माल-सामानहरू ठीक-ठीक ठाउँमा राख्ने काम; क्रम मिलाई राख्नु। २. उपाय; युक्ति।
 तरन-तारन-ना० [तर्+तार्] तर्ने र तार्ने काम; उद्धार; निस्तार।
 तरनपेट-ना० [अ० ट्रम्पेट] कवाज आदिमा सलामी दिने बाजा; बिगुल।
 तरपू-ना० [ने०] एक जातको घिरौलो।
 तरफ-ना० यो० [अ० तरफ] तिर; तर्फ; पट्टि।
 तरफदार-वि० [अ० तरफ+दार (फा०)] पक्ष लिने; सहायक।
 तरफदारी-ना० [तरफदार+ई] कसैको पक्ष लिने काम; पक्ष-पात।
 तरवर-ना० [तरखर] चञ्चलता; तुलबुलेपन।
 तरबराइ-ना० [तरबराउ+आइ] तरबराउने किसिम, क्रिया वा भाव; तरबराहट।
 तरबराइनु-अ० क्रि० [तरबराउ+इ+नु] तरवर गरिनु; ('तरबराउनु'-को भा० क्रि०)।
 तरबराउनु-अ० क्रि० [तरवर+आउ+नु] तरवर गर्नु; चञ्चल हुनु; सगसगाउनु; तरखरिनु।
 तरबराहट-ना० [तरबराउ+आहट] तरबराउने किसिम, तक्रिया वा भाव; तरबराइ।
 रिरबइनु-अ० क्रि० [तरवरि+इ+नु] तरबराइनु;

(‘तरखरिनु’-को भा० क्रि०)।
 तरवरिनु-अ० क्रि० [तरवर+इ+नु] तरबराउनु।
 तरबरे-वि० [तरवर+ए] तरवर गर्ने; चञ्चल; सगसगे।
 तरवर-क्रि० यो० [अनु०] जमीनमा रोपेका बीजहरू एक-साथ सबै उम्रने किसिम।
 तरबन्याइ-ना० [तरवरि+याइ] तरवरिने किसिम, क्रिया वा भाव; तरबराइ।
 तरबार-ना० [सं० तरवारि] तरवार; खड्ग।
 तरबूजो-ना० [फा० तरबूज] बल्लोटे जमीनमा हुने, फर्सीका जस्ता लहरामा फल्ने, फर्सीजस्तै ठूला-ठूला, भित्र सेतो, गुलाबी, पहुँलो वा रातो र गुलियो गुदी हुने एक जातको फल।
 तरर-क्रि० यो० [अनु०] पानी, आँसु, पसीना आदि तरल पदार्थ चुहुने किसिम; तर्र।
 तरर-क्रि० यो० [अनु०] तररर।
 तरल-वि० [सं०] १. पन्यालो; द्रव। २. चञ्चल; अस्थिर। (ना०) ३. हारका बीचको मणि।
 तरल-नयना-ना० [सं०] चपल नेत्र भएकी स्त्री।
 तरला-ना० [सं०] १. जौको माड। २. मदिरा। ३. माहुरी।
 तरवार-ना० [सं० तरवारि] धारिलो, लामो, पातलो, फलामको काट्ने हतियार; तलवार; खड्ग; असि।
 तरवारि-ना० [सं०] तरवार।
 तरवारे-वि० [तरवार+ए] १. तरवार-सम्बन्धी; तरवारको। २. तरवारका आकारको; तरवारजस्तो।
 तरवारे-फूल-ना० [तरवारे+फूल] तरवारका आकारका पात हुने बोटमा फुल्ने नीलो वा रातो एक जातको फूल।
 तरवारे-सिमी-ना० [तरवारे+सिमी] १. प्रत्येक भेट्नुमा तीन-तीन वटा पात हुने, राता फूल फुल्ने तरवारका आकारका कोसा फल्ने एक जातको लहरो। २. त्यसैको कोसो; खड्ग-शिम्वी।
 तरस्वान्-वि० [सं०] १. वेगवान्। २. शूर।
 तरस्वी-वि० [सं०] १. वेगवान्। २. बलियो; बलवान्। ३. साहसी। (ना०) ४. हल्कारो। ५. वीर। ६. वायु।
 तरह-ना० [अ०] १. प्रकार; किसिम; भाँति। २. ढङ्ग; ढब। ३. अवस्था; हाल।
 तराइ-ना० [तर्+आइ] छाला तर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 तराइ-ना० [तर्+आइ] नदी आदि तर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 तराइ-ना० [तर्+आइ] आँखा तर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; कर्काइ।
 तराइ-ना० [तार्+आइ] घिउ-तेलमा तरकारी तार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 तराइ-ना० [तार्+आ] नदी-नाला आदि तार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 तराइनु-स० क्रि० [तराउ+इ+नु] तर्न वा छाला काट्नु

तराइन-तर्क-शास्त्र

लाइन; ('तराइन'-को क० क्रि०) ।
 तराइन-स० क्रि० [तराउ+इ+नु] तर्न वा पार गर्न लाइन;
 ('तराइन'-को क० क्रि०) ।
 तराइन-स० क्रि० [तराउ+इ+नु] तर्न वा कर्क आँखाले
 हेर्न लाइन; ('तराइन'-को क० क्रि०) ।
 तराइन-स० क्रि० [तराउ+इ+नु] घिउ-तेलमा भुट्न लाइन;
 ('तराइन'-को क० क्रि०) ।
 तराइन-स० क्रि० [तराउ+इ+नु] तार्न वा पारगर्न लाइन;
 ('तराइन'-को क० क्रि०) ।
 तराई-ना० [तल] पहाडका फेदीको, ठूलो समतल भूमि ।
 तराउनु-स० क्रि० [तर्+आउ+नु] तर्न वा छाला काट्न
 लाउनु; ('तर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तराउनु-स० क्रि० [तर्+आउ+नु] तर्न वा पारगर्न लाउनु;
 ('तर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तराउनु-स० क्रि० [तर्+आउ+नु] आँखा तर्न लाउनु;
 ('तर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तराउनु-स० क्रि० [तर्+आउ+नु] घिउ-तेलमा भुट्न
 लाउनु; ('तर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तराउनु-स० क्रि० [तर्+आउ+नु] तार्न वा पार गर्न
 लाउनु; ('तर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तराजू-ना० [फा०] तौलने यन्त्र; तुलो; काँटा ।
 तरान-ना० [सं० त्राण] विरामी निको भइसकेपछि विस्तारै
 बढेर आउने तागत ।
 तराना-ना० [तान] १. सङ्गीतमा गीतका शब्दावलीको
 उच्चारण गर्नुभन्दा अघि स्वरको साधना गर्नाका निमित्त
 'तुम तानानाना' आदि शब्दको गायन । २. मनको एको-
 होरोपना । ३. धुन ।
 तरावट-ना० [तर+आवट] १. आर्द्र हुनाको भाव; आर्द्रता ।
 २. गीलोपन । ३. शीतलता । ४. पौष्टिक खाद्य पदार्थ ।
 तरावटी-ना० [तरावट+ई] १. ताकतदार वस्तु; पौष्टिक
 पदार्थ । २. मिठास; सरसता ।
 तरास-ना० [सं० त्रास] १. भय; त्रास । २. झस्को ।
 ३. कहाली ।
 तरि-ना० [सं०] १. नौका; डुङ्गा । २. लुगा-फाटो राख्ने
 सन्दूक । ३. कपडाको छेउ ।
 तरिक-ना० [सं०] १. डुङ्गा । २. डुङ्गामा तारेको महसूल
 लिने व्यक्ति; माझी ।
 तरि-तन्त्र-वि० [(फा०) तरि+तन्त्र] तन्त्रम; तनाहा ।
 तरिता-ना० [सं०] चोर-आँलो; तर्जनी आँलो ।
 तरिनु-स० क्रि० [तर्+इ+नु] छाला काट्नु; ('तर्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 तरिनु-स० क्रि० [तर्+इ+नु] खोला, नाला आदि पार
 गरिनु; ('तर्नु'-को क० क्रि०) ।
 तरिनु-स० क्रि० [तर्+इ+नु] कर्क आँखाले हेरिनु; ('तर्नु'-
 को क० क्रि०) ।

तरी-ना० [ने०] १. उखु, बाँस आदिका ढुङ्गा आँखाका
 बीचको भाग । २. आँखाले छुट्ट्याइएको आँलाको अंश ।
 ३. पाटा; तह; खण्ड ।
 तरीका-ना० [अ० तरीकः] १. विधि; रीति । २.
 चाल; व्यवहार । ३. उपाय; युक्ति । ४. किसिम;
 प्रकार ।
 तरु-ना० [सं०] रूख; बोट ।
 तरु-कोटर-ना० [सं०] रूखको टोड्को ।
 तरु-खण्ड-ना० [सं०] रूखहरूको समूह ।
 तरु-जीवन-ना० [सं०] रूखको जरा ।
 तरुण-वि० [सं०] १. तरुनो; जवान; युवक । २. नयाँ;
 नवीन । (ना०) ३. युवा पुरुष ।
 तरुण-ज्वर-ना० [सं०] एक हप्ताभन्दा कम नआउने ज्वर ।
 तरुणिमा-ना० [सं०] जवानी; तारुण्य ।
 तरुणी-ना० [सं०] १. नवयुवती; तरुनी । २. घिउ-
 कुमारी । ३. वज्र-दन्ती ।
 तरुनी-वि० [सं० तरुणी] तरुणी ।
 तरुनो-वि० [सं० तरुण] तरुण; जवान ।
 तरुन्याई-ना० [तरुनो+याई] तरुनो हुनाको भाव; तारुण्य ।
 तरु-मृग-ना० [सं०] बाँदर ।
 तरु-राज-ना० [सं०] १. पारिजात । २. कल्प-वृक्ष । ३.
 तालको वृक्ष ।
 तरुल-ना० [ने०] पानका जस्ता पात हुने, आलुजस्ता
 गिठा फल्ने एक किसिमका लहराको कन्द ।
 तरेली-ना० [तह] १. पत्र; तह । २. सिलसिला; क्रम ।
 तर्क-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुका विषयमा अज्ञात तत्त्वका
 कारण वा आपत्तिद्वारा निश्चय गर्ने युक्ति वा विचार;
 हेतुपूर्ण विवेचना । २. चमत्कारपूर्ण युक्ति ।
 तर्क-वि० [सं०] १. तर्क गर्ने; तर्क-शास्त्री । २. सोध-
 पूछ गर्ने ।
 तर्कण-ना० [सं०] तर्क गर्ने काम ।
 तर्कणा-ना० [सं०] तर्क गर्ने काम; विवेचना; तर्कना ।
 तर्कना-ना० [सं० तर्कणा] १. तर्क; सोच-विचार । २.
 उपाय; युक्ति ।
 तर्कनु-अ० क्रि० [तर] १. कसैलाई देखेको नदेखेझैं गरी
 हिँड्नु । २. छेउ लागेर हिँड्नु । ३. टेड्नु; रिसाएर
 हिँड्नु ।
 तर्कनु-अ० क्रि० [तान्] तानिनु; खिचिनु (नसा आदि) ।
 तर्कनु-अ० क्रि० [सं० तरल] पानी आदि तरल पदार्थ
 चुहुनु; निश्चय; तहरिनु ।
 तर्क-वितर्क-ना० [सं०] १. अनेक किसिमका तर्क । २. वाद-
 विवाद ।
 तर्क-विद्या-ना० [सं०] न्याय-शास्त्र ।
 तर्क-शास्त्र-ना० [सं०] तर्कका नियम, सिद्धान्त आदिको
 निरूपण गरिएको शास्त्र ।

तर्काइ-ना० [तर्क+आइ] तर्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
तनाइ; खिँचाइ (नसा आदिको) ।
तर्काइ-ना० [तर्क+आइ] पानी आदि तर्कने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
तर्काइ-ना० [तर्क+आइ] तर्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
रिसाएर हिँड्ने क्रिया ।
तर्काइ-ना० [तर्काउ+आइ] पानी आदि तर्काउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
तर्काइनु-स० क्रि० [तर्काउ+इ+नु] तर्कन वा तान्न लाइनु;
(‘तर्काउनु’-को क० क्रि०) ।
तर्काइनु-स० क्रि० [तर्काउ+इ+नु] निथारिनु; (‘तर्कनु’-
को क० क्रि०) ।
तर्काइनु-स० क्रि० [तर्काउ+इ+नु] नदेखेझँ गरी हिँडा-
इनु; (‘तर्काउनु’-को क० क्रि०) ।
तर्काउनु-स० क्रि० [तर्क+आउ+नु] तर्कन वा तान्न लाउनु;
(‘तर्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।
तर्काउनु-स० क्रि० [तर्क+आउ+नु] निथारुनु; तह्याउनु;
(‘तर्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।
तर्काउनु-स० क्रि० [तर्क+आउ+नु] नदेखेझँ गरी हिँडा-
उनु; (‘तर्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।
तर्कतर्की-ना० [तर्क+तर्क] परस्परमा रीसले आँखा
तर्ने काम ।
तर्कारी-ना० [तरकारी] तरकारी ।
तर्कित-वि० [सं०] १. तर्क गरिएको । २. अनुमान गरिएको;
अनुमित; अडकल गरिएको ।
तर्कनु-अ० क्रि० [तर्क+इ+नु] तर्कने वा तानिने होइनु;
(‘तर्कनु’-को भा० क्रि०) ।
तर्कनु-अ० क्रि० [तर्क+इ+नु] निथिनु; (‘तर्कनु’-को
भा० क्रि०) ।
तर्कनु-अ० क्रि० [तर्क+इ+नु] नदेखेझँ गरी हिँड्नु;
(‘तर्कनु’-को भा० क्रि०) ।
तर्की-वि० [सं०] १. तर्क गर्ने । २. मीमांसा गर्ने ।
तर्कु-ना० [सं०] १. कतुवा । २. चर्खाको सुइरो ।
तर्कुल्ले-ना० [ने०] उकारको चिह्न; (—) यो चिह्न ।
तर्को-ना० [तर्को] १. झर्को; तर्को । २. भुतभुताउनु;
करकर ।
तर्क्य-वि० [सं०] तर्क गर्न योग्य; विवेचनीय ।
तर्क्याइ-ना० [तर्क+याइ] तर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
तर्क्याहट-ना० [तर्क+याहट] तर्कने किसिम, क्रिया वा
भाव; तर्काइ ।
तर्जन-ना० [सं०] १. धम्काउनु; डर देखाउनु । २. हप्काउनु;
झपार्नु; डाँट्नु ।
तर्जना-ना० [सं०] तर्जन ।
तर्जनी-ना० [सं०] चोर-औलो ।
तर्जित-वि० [सं०] हप्काइएको; धम्काइएको ।

तर्जुमा-ना० [अ० तर्जुमः] १. बन्दोबस्त; प्रबन्ध । २.
मसौदा । ३. अनुवाद; उल्था ।
तर्णक-ना० [सं०] बाछो ।
तर्नु-स० क्रि० [उतार+नु] छाला काढ्नु; छाला तान्नु ।
तर्नु-स० क्रि० [सं० तृ+नु] १. खोला, नाला आदि पार
गर्नु । २. दुःख वा सङ्कटको अवस्था नाघ्नु । ३. पितृहरू
स्वर्ग जानु; मुक्त हुनु ।
तर्नु-स० क्रि० [तेर्सो+नु] रीसले टेढो आँखाले हेर्नु; कर्क
आँखाले हेर्नु ।
तर्पण-ना० [सं०] १. देवता, ऋषि र पितृहरूलाई तिल,
कुशसहित जल दिने काम; तिलाञ्जलि । २. तृप्त गर्ने
काम ।
तर्पनु-स० क्रि० [सं० तर्पण+नु] दान गर्नु; दिनु ।
तर्पाइ-ना० [तर्प+आइ] तर्पने किसिम, क्रिया वा भाव ।
तर्पाइनु-स० क्रि० [तर्पाउ+इ+नु] तर्पन लाइनु; (‘तर्पा-
उनु’-को क० क्रि०) ।
तर्पाउनु-स० क्रि० [तर्प+आउ+नु] तर्पन लाउनु; (‘तर्पनु’-
को क० क्रि०) ।
तर्पित-वि० [सं०] १. तृप्त गरिएको । २. तर्पण दिइएको ।
तर्पिनु-स० क्रि० [तर्प+इ+नु] दान गरिनु; (‘तर्पनु’-
को क० क्रि०) ।
तर्पी-वि० [सं०] १. तृप्त गर्ने । २. तर्पण दिने ।
तर्फ-ना० यो० [अ० तरफ] तरफ ।
तर्प्याक-तुरक-क्रि० यो० [ने०] थोरै दूध दिने पशु दुहुँदाको
किसिम; सानो-तिनो धारो वा सिकोँ झर्ने किसिम ।
तर-क्रि० यो० [अनु०] पानी, रस, आँसु आदि तरल पदार्थ
झीनो धारा गरी चुहुने किसिम ।
तर्लङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. झुन्डिने किसिम; तुर्लुङ्ग ।
२. पातलो झोल हुने किसिम; टङ्ग्रङ्ग ।
तर्लङ्ग-क्रि० यो० [तर्लङ्ग] तर्लङ्ग ।
तर्सनु-अ० क्रि० [सं० त्रस्+नु] १. त्रस्त हुनु; त्रास
लिनु; डराउनु । २. झस्किनु; झसङ्ग हुनु । ३. कहालिनु;
आत्तिनु ।
तर्साइ-ना० [तर्स+आइ] तर्सने किसिम, क्रिया वा भाव;
तर्स्याइ ।
तर्साइ-ना० [तर्साउ+आइ] तर्साउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
तर्साइनु-स० क्रि० [तर्साउ+इ+नु] त्रस्त पारिनु; (‘तर्सा-
उनु’-को क० क्रि०) ।
तर्साउनु-स० क्रि० [तर्स+आउ+नु] १. त्रस्त पार्नु;
भय-भीत पार्नु; डराउनु । २. झसङ्ग पार्नु; झस्काउनु;
(‘तर्सनु’-को प्रे० क्रि०) ।
तर्साउने-ना० [तर्स+आउ+नु+ए] भयप्रद काल्पनिक प्रेत-
योनि; हाउ ।
तर्साहा-वि० [तर्स+आहा] तर्सने किसिमको; दच्काहा ।

तर्सिनु-तसवीर

तर्सिनु-अ० क्रि० [तर्स+इ+नु] १. त्रस्त होइनु; ('तर्सनु'-को भा० क्रि०) । २. तर्सनु ।
 तर्सुवा-वि० [तर्स+उवा] तर्सने स्वभावको; दञ्कुवा; तर्सहा ।
 तर्स्याइ-ना० [तर्सि+याइ] तर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तर्स्याहट-ना० [तर्सि+याहट] तर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव; तर्स्याइ ।
 तल-ना० [सं०] १. तल्लो भाग; पिँध । २. जलाशयको भूँई । ३. पैतालो । ४. हत्केलो । ५. कुनै वस्तुको सतह । ६. तलका सात लोकमध्ये एक । (ना० यो०) ७. मनि; उँधो ।
 तलक-ना० यो० [तक] तक; सम्म; पर्यन्त ।
 तलतल-ना० [तलवल] अम्मलीलाई लाने अम्मलको तर्सना; अम्मल सेवन गर्ने इच्छा; तृष्णा ।
 तलब-ना० [अ०] १. तनखा; महीनावारी; वेतन । २. बोलावट । ३. आवश्यकता; माग ।
 तलबदार-वि० [अ० तलब+दार (फा०)] १. तलबमा काम गर्ने; जागीरदार । २. बोलाउने; डाक्ने ।
 तलबल-ना० [अ० तलब] १. भोक, प्यास आदिबाट भएको व्याकुलता; छटपटी । २. तरबर; चञ्चलता ।
 तलबलाइ-ना० [तलबलाउ+आइ] तलबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तलबलाइनु-अ० क्रि० [तलबलाउ+इ+नु] तलबल लागिनु; ('तलबलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 तलबलाउनु-अ० क्रि० [तलबल+आउ+नु] १. भोक, प्यास आदिले व्याकुल हुनु; तलबल लाग्नु; छटपटाउनु । २. हड्बडाउनु; चञ्चल हुनु ।
 तलबलाहट-ना० [तलबलाउ+आहट] तलबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; तलबलाइ ।
 तलबलिनु-अ० क्रि० [तलबलि+इ+नु] तलबलाइनु; ('तलबलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 तलबलिनु-अ० क्रि० [तलबल+इ+नु] तलबलाउनु ।
 तलबल्याइ-ना० [तलबलि+याइ] तलबलिने किसिम, क्रिया वा भाव; तलबलाइ ।
 तलबाना-वि० [फा० तलवानः] १. तलबको; तलब-सम्बन्धी । (ना०) २. अदालतमा गवाहहरूलाई डाक्न लाउनाका निमित्त लाग्ने रकम ।
 तलबी-वि० [तलब+ई] १. तलबको; वेतन-सम्बन्धी । २. तलब पाउने । ३. डाकिएको; माग गरिएको ।
 तल-माथि-ना० [तल+माथि] तल-वितल ।
 तलवार-ना० [तरवार] तरवार ।
 तल-वितल-ना० [सं०] १. तल-माथि; ऊच-नीच । २. भूल; गल्ती । ३. घटी-वढी ।
 तला-ना० [सं० तल] घर, मन्दिर आदिमा तल-माथिका विचारले छुट्टिएका खण्डहरू; छिँडी, मटान, चोटा बुङ्गल

आदि खण्ड ।

तलाउ-ना० [सं० तल्ल] पोखरी; जलाशय ।
 तलातल-ना० [सं०] तलका सात लोकमध्ये एक ।
 तलाश-ना० [तु०] खोज; अन्वेषण; अनुसन्धान ।
 तलाशी-ना० [तलाश+ई] लुकाइराखेको वस्तु सन्देह भएका ठाउँमा खोज्ने काम; खोजी ।
 तलास-ना० [फा० तराश] १. कपाल कोरी सम्म्याउने काम; तलास्ने काम । २. श्रृङ्गार; सजावट ।
 तलासाइ-ना० [तलास्+आइ] तलास्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 तलासिनु-स० क्रि० [तलास्+इ+नु] तलास गरिनु; ('तलास्नु'-को क० क्रि०) ।
 तलास्नु-स० क्रि० [तलास्+नु] १. कपाल कोरी सम्म्याउनु; तलास गर्नु । २. सजिसजाउ गर्नु; सिँगार्नु ।
 तलुवा-ना० [तल+उवा] जुत्ताको पैतालाको अवयव; जुत्ताको टेकिने अवयव ।
 तले-वि० [तला+ए] तला भएको; चोटो भएको ।
 तलेज्यू-ना० [सं० तुलजा+ज्यू] नेपालकी एक प्रसिद्ध देवी; तुलजा; राज्य-लक्ष्मी ।
 तलेत्रो-ना० [तल+एत्रो] डसना वा बिछ्याउनामनि बिछ्याइने सुकुल, सतरञ्जा आदि ।
 तले-सल्लो-ना० [तले+सल्लो] तलै-तला परेर हाँगा निस्कने र मसिना पात हुने एक जातको सल्लो ।
 तल्प-ना० [सं०] १. पलङ्ग; खाट; शय्या । २. पत्नी; भार्या ।
 तल्लिका-ना० [सं०] ताल्चाको साँचो; ताल ।
 तल्लीन-वि० [सं०] कुनै काममा एकाग्र भएर लाग्ने; निमग्न ।
 तल्लो-वि० [तल+लो] तलको; तलतिर रहेको; मनिको; निम्न ।
 तल्लिङ-ना० [अ० तहसील] ठेकिएको कूत लिनै गरी मोहीलाई जग्गा कमाउन दिने व्यक्ति; जग्गा-धनी ।
 तव-सर्वना० [सं०] तिम्रो ।
 तवर-ना० [अ० तौर] १. किसिम; भाँति; तरह । २. उपाय; युक्ति । ३. चाल-चलन; बानी-बेहोर ।
 तण्ट-वि० [सं०] ताछिएको; तिखारिएको ।
 तस-सर्वना० [त्यस] त्यस ।
 तसर-ना० [टसर] टसर ।
 तसवीर-ना० [अ० तस्वीर] तस्वीर ।
 तसर्थ-क्रि० यो० [त्यस+अर्थ] त्यस कारण; यस उसले; तस्मात् ।
 तसला-ना० [फा० तस्त] पिँध फराकिलो भई कोखा परेको, खुला मुख हुने, पीतल, तामा आदिको पकाउने भाँडो ।
 तसल्ल-ना० [अ० तहसील] १. तहसील । २. बन्दोबस्त; प्रबन्ध । ३. सर-सल्लाह ।
 तसवीर-ना० [अ० तस्वीर] तस्वीर ।

तसै-क्रि० यो० [त्यसो+ऐ] त्यसो नै; त्यसै।
 तस्कर-ना० [सं०] चोर।
 तस्वीर-ना० [अ० तस्वीर] तस्वीर।
 तस्मात्-क्रि० यो० [सं०] त्यस कारण; त्यसनिमित्त;
 तसर्थ।
 तस्मै-ना० [ने०] खीर; पायस।
 तस्वीर-ना० [अ०] १. कागज, कपड़ा आदिमा रङ्ग भरेर
 बनाइने कुनै वस्तु वा मानिसको आकृति; चित्र। २.
 क्यामराद्वारा खिचिएको चित्र; फोटो।
 तह-ना० [फा०] १. खात; चाड। २. पत्ती; पत्र। ३.
 उचित स्थान; स्थिति। ४. व्यवस्था; प्रबन्ध।
 तहकीकात-ना० [अ० तहकीक] निश्चय; पक्कापक्की; तय।
 तहखाना-ना० [फा० तहखानः] जमीनमुनि बनाइएको
 कोठा वा घर; ताइखाना।
 तह-बह-ना० [फा० तह+बह (फा०)] तह लगाउने काम;
 थिति-बिती; बन्दोबस्त।
 तहबील-ना० [अ० तहबील] तहबील।
 तहबीलदार-ना० [तहबीलदार] तहबीलदार।
 तहबीलदारी-ना० [तहबीलदारी] तहबीलदारी।
 तहरिनु-अ० क्रि० [तहरि+इ+नु] पानी चुहिनु; तर्किनु;
 ('तहरिनु'-को भा० क्रि०)।
 तहरिनु-अ० क्रि० [तर्क+इ+नु] भिजेका वस्तुबाट पानी
 एकोहोरिएर चुहुनु; तर्कनु।
 तहरीर-ना० [अ०] हाकिममनिको मुख्य कारिन्दा; निजा-
 मती कर्मचारीको एक दर्जा।
 तह-याइ-ना० [तह-याउ+आइ] तह-याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव; तर्काइ।
 तह-याइ-ना० [तहरि+याइ] तहरिने किसिम, क्रिया वा
 भाव; तर्काइ।
 तह-याइनु-स० क्रि० [तह-याउ+नु] पानी निथारिनु;
 ('तह-याउनु'-को क० क्रि०)।
 तह-याउनु-स० क्रि० [तहरि+याउ+नु] पानी निथार्नु;
 तर्काउनु; ('तहरिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 तहबील-ना० [अ०] १. अड्डा-अदालतको धन राख्ने
 ढुकुटी। २. कुनै कामका निमित्त कसैका जिम्मामा रहेको
 रुपियाँ।
 तहबीलदार-ना० [अ० तहबील+दार (फा०)] तहबीलको
 जिम्मा लिने कर्मचारी; तहबील-सम्बन्धी काम गर्ने निजामती
 कर्मचारीको एक दर्जा।
 तहबीलदारी-ना० [तहबीलदार+ई] तहबीलदारको काम
 वा पद।
 तहसील-ना० [अ०] १. उठती-पुठती गर्ने काम; असूल
 गर्ने काम। २. त्यस्तो काम गर्ने अड्डा।
 तहसीलदार-ना० [अ०] तहसील गर्ने व्यक्ति वा दर्जा;
 उठती-पुठती गर्ने कर्मचारी।

तहसीलदारी-ना० [अ०] तहसीलदारको काम वा दर्जा।
 तहाँ-ना० यो० [त्यहाँ] त्यहाँ।
 तहिले-क्रि० यो० [सं० तदा] त्यस वेला; त्यस समय।
 ता-ना० [त] त; चाहिँ।
 ता-प्रत्य० [सं०] विशेषण शब्दका पछिल्लिर जोरिने एक
 भाव-वाचक प्रत्यय। (उदा०-मानवता, उष्णता, पशुता
 आदि।)
 ताँगा-ना० [टाँगा] टाँगा; टमटम।
 ताँत-ना० [सं० तन्तु] पशुका आन्द्रा, नसा आदि बाटेर
 बनाइएको डोरी वा धागो।
 ताँती-ना० [सं० तति] पङ्क्ति; लहर; लाम।
 ताँदो-ना० [सं० तन्तु] धनुको डोरी; परिन्जो; प्रत्यञ्चा।
 ताँदो-ना० [ने०] १. चाँजो; बन्दोबस्त; सुर-सार। २.
 सम्बन्ध जोड्ने काम; नश्वर लाउनु।
 ताँबो-ना० [तामा] तामा।
 ताइखाना-ना० [तहखाना] तहखाना।
 ताइ-ताप्के-ना० [ताइ+ताप्के] ताई।
 ताई-ना० [फा० ताव] १. ताकत; शक्ति। २. पाई; फूर्ति।
 ताई-ना० [प्रा०] सेल, जिलेबी आदि पकाउने, पिँध सम्म
 परेको, सोझो बिट उठेको फलामे भाँडो।
 ताउ-ना० [प्रा० ताव] रोटी पकाउने, बाटुलो फलामे
 पातो; तावा।
 ताउ-ना० [फा० ताव] १. शेखी; घमण्ड। २. घमण्ड
 वा फूर्तिसाथ जुँगा मुसाने काम। ३. आँच; ताप।
 ४. तताएर लुगा सम्म्याउने फलामे साधन; एक किसिमको
 इस्त्री।
 ताउ-ना० [फा० ता] कागतको सिङ्गो पत्र।
 ताउर-माउर-ना० [ने०] तरखर; सुर-तार।
 ताउली-ना० [ताउलो+ई] सानो ताउलो।
 ताउलो-ना० [प्रा० ताव] भातपकाउने कसौंझीजस्तो भाँडो।
 ताक-ना० [ताक्] १. मौका; अवसर। २. समय; वेला।
 ३. उद्देश्य; लक्ष्य। ४. दृष्टि; हेराइ।
 ताक-ना० [अ० ताक] तखता।
 ताकत-ना० [अ० ताकत] बल; शक्ति; सामर्थ्य।
 ताक-तरह-ना० [ताक+तरह] कामको प्रारम्भ; सुर-
 सार; तरखर।
 ताकतदार-वि० [अ० ताकत+दार(फा०)] १. बलियो;
 भएको। २. ताकत दिने; तागतिलो; पौष्टिक।
 ताकतिलो-वि० [ताकत+इलो] १. ताकत भएको; शक्ति-
 शाली; बलियो। २. ताकत दिने; पौष्टिक।
 ताकाताक-ना० [ताक्+ताक्] परस्परमा ताक्ने काम;
 मौका छोपाछोप।
 ताकिता-ना० [अ० ताकीद] कुनै काम चाँडो गराउनाका
 निमित्त दिइने प्रेरणा।
 ताकिती-ना० [अ० ताकीदी] ताकिता।

ताकिनु-तान

ताकिनु-स० क्रि० [ताक्+इ+नु] लक्ष्य गरिनु; ('ताकुनु'-को क० क्रि०) ।
 ताकुनु-स० क्रि० [सं० तर्कण+नु] १. लक्ष्य गर्नु; निशाना सोझ्याउनु । २. एक-टक लाएर हेर्नु; नियाल्नु । ३. मौका पखिरहनु ।
 ताकमारु-ना० [ने०] चाँडै पाक्ने एक जातको धान ।
 तागत-ना० [ताकत] ताकत ।
 तागतदार-वि० [ताकतदार] ताकतदार ।
 तागतिलो-वि० [तागत+इलो] ताकतिलो ।
 तागा-ना० [प्रा० तग्ग] १. जनै; यज्ञोपवीत । २. धागो; सूत्र ।
 तागाधारी-ना० [तागा+धारी] १. जनै लाउने जाति; द्वि-जाति । (वि०) २. जनै लाउने ।
 तागो-तगारो-ना० [(फाँ०) तागो+तगारो] घर, जग्गाको साँध-सीमाना; गाँडो ।
 ताछ-तुछ-ना० [ताछ्+तुछ (फाँ०)] ताछ्ने र खुर्कने काम; ताछी-तुछी ।
 ताछिनु-स० क्रि० [ताछ्+इ+नु] कुनै वस्तुको बाहिरी भाग खर्किनु; ('ताछ्नु'-को क० क्रि०) ।
 ताछी-तुछी-ना० [ताछ्+तुछ] ताछ्नु-तुछ्नु ।
 ताछ्नु-स० क्रि० [सं० तक्ष+नु] १. हतियारद्वारा कुनै वस्तुको बाहिरी भाग खर्कनु; तछार्नु । २. बोक्रो फाल्नु; छोडाउनु । ३. खुत्याउनु; काढ्नु ।
 ताज-ना० [फा०] १. राज-मुकुट; शिर-पेच । २. गन्जी-फाको एक रङ्ग । (वि०) ३. असल; उम्दा ।
 ताजा-वि० [फा० ताजा] १. भर्खर तयार भएको; साजी (खानकुरो) । २. तत्काल टिपेको; नओइलाएको (फल-फूल) । ३. नयाँ । ४. बासी नभएको; आलो ।
 ताजी-ना० [फा० ताजी] १. अरब देशमा हुने एक जातको घोडा । २. एक जातको कुकुर ।
 ताजूष-ना० [ताजूव] ताजूव ।
 ताजूव-ना० [फा० तज्जुव] १. आश्चर्य; अचम्म । (वि०) २. अनौठो; विलक्षण ।
 ताडङ्कु-ना० [सं०] कानका लोतीमा लाउने एक किसिमको गहना ।
 ताङ-ना० [सं० ताल] हाँगा-विँगा नहुने टुप्पामा मात्र ठूल-ठूला पात हुने एक जातको रूख ।
 ताड-ना० [सं०] १. कुटाइ; प्रहार । २. पहाड ।
 ताडका-ना० [सं०] रामायण-प्रसिद्ध एक राक्षसी ।
 ताडन-ना० [सं०] ताडना ।
 ताडना-ना० [सं०] १. पिट्ने काम; कुटाइ; प्रहार । २. चोट; आघात । ३. हप्की; धम्की । ४. दण्ड; सजाय । ५. कष्ट दिनु; यातना दिनु । ६. अनुशासनमा राख्नु ।
 ताडनी-ना० [सं०] कोरी ।
 ताडनीय-वि० [सं०] ताडना दिन योग्य; दण्डनीय ।

ताड-पत्र-ना० [ताड्+पत्र] १. ताडको पात । २. कानका लोतीमा झुन्डिने गरी लाइने एक किसिमको गहना ।
 ताडित-वि० [सं०] ताडना गरिएको; दण्ड दिइएको ।
 ताडिनु-स० क्रि० [ताड्+इ+नु] ताडना दिनु; ('ताड्नु'-को क० क्रि०) ।
 ताडिनु-स० क्रि० [ताड्+इ+नु] गुप्त कुरो पत्ता लगाइनु; ('ताड्नु'-को क० क्रि०) ।
 ताडी-ना० [सं०] १. ताडको रूख । २. त्यसबाट निकालिने एक किसिमको मदिरा । ३. कानका लोतीमा लाइने एक प्रकारको गहना ।
 ताड्नु-स० क्रि० [सं० ताड+नु] कष्ट दिनु; सताउनु; ताडना दिनु ।
 ताड्नु-स० क्रि० [सं० तर्कण+नु] १. गुप्त कुरो पत्ता लाउनु । २. पारख गर्नु; जाँच्नु । ३. लख गर्नु; अडकल्नु ।
 ताण्डव-ना० [सं०] १. पुरुषको नाच । २. शिवको नृत्य । ३. उद्धत नृत्य ।
 तात-ना० [सं०] १. बाबु; पिता । २. आदरणीय व्यक्ति; पूज्य जन । ३. आफूभन्दा सानो व्यक्तिलाई सम्बोधन गर्ने शब्द । ४. छोरो ।
 ताति-ना० [सं०] १. छोरो; पुत्र । २. वंश-परम्परा ।
 तातिनु-अ० क्रि० [तात्+इ+नु] तातो होइनु; ('ताल्नु'-को भा० क्रि०) ।
 ताती-ना० [ने०] हिँड्ने क्रिया; हिँडाइ (बाल-बोलीमा) ।
 तातील-ना० [अ०] विदा; छुट्टी ।
 तातो-वि० [प्रा० तत्त] १. गरम; उष्ण; तप्त । २. न्यायो । (ना०) ३. गर्मी; उष्णता । ४. कामको हडबडी; चटारो ।
 तात्कालिक-वि० [सं०] तत्कालको; उही बखतको ।
 तात्तातो-वि० [तातो+तातो] १. अलि-अलि तातो; तातो-तातो । (क्रि० यो०) २. तत्काल; तुरुन्तै ।
 तात्त्विक-वि० [सं०] १. तत्त्व-सम्बन्धी । २. तत्त्व-ज्ञानले युक्त । ३. यथार्थ; वास्तविक । ४. कुनै महत्त्वपूर्ण गुण वा तत्त्वले युक्त ।
 तात्नु-अ० क्रि० [तातो+नु] १. तातो हुनु; गर्माउनु । २. रिसाउनु; झोकिनु । ३. तरखराउनु; तत्पर हुनु ।
 तात्पर्य-ना० [सं०] आशय; अभिप्राय; मतलब ।
 तात्पर्यार्थ-ना० [सं०] वाच्यार्थदेखि भिन्न अर्थ; व्यङ्ग्यार्थ ।
 तादात्म्य-ना० [सं०] एक वस्तु अर्को वस्तुसित मिलेर एक हुनु; अभेद-सम्बन्ध ।
 तादि-क्रि० यो० [सं० तद्दिन] १. धेरै अघि; पहिले नै । (ना०) २. बितेको समय ।
 तादृश-वि० [सं०] उस्तै; उही समानको ।
 तान-ना० [सं०] १. धागो; सूत्र । २. कपडा बुन्ने यन्त्र । ३. फैलाउनु; विस्तार । ४. मनको एकाग्रता; धुन । ५. तान्ने काम वा साधन । ६. सङ्गीतमा केही स्वरलाई एक-साथ गाउनु वा बजाउनु; आलाप; ताना । (यसमा एक-

स्वरको मात्र प्रयोगलाई आचिक, दुइको प्रयोगलाई गाथिक, तीनको प्रयोगलाई सामिक, चारकोलाई स्वरात्त, पाँचकोलाई औडव, छकोलाई षाडव र सातकोलाई सम्पूर्ण भन्दछन्।)

तानतान-तुनतुन-ना० [तान-तुन] १. घरायसी साना-तिना कामहरूमा दत्त-चित्त भएर लाग्नु; कोते-धन्दामा लाग्नु। २. तान-तुन।

तान-तुन-ना० [तान्+तुन (फा०)] १. तान्ने काम; खिँच्ने काम। २. बल्ल-तल्ल पुर्‍याउने काम; जेनतेन गरी पुर्‍याउनु।

तानपूरा-ना० [सं० तान+पूरा] गाउँदा स्वर दिने चार वटा तार लाग्ने, पर्दा नभएको सितारजस्तो एक बाजा।

तानखेन-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी क्षेत्रमा रहेको पाल्पा जिल्लाको सदर मुकाम।

ताना-ना० [सं०] १. लयको विस्तार; आलाप; तान। २. मनको लहड; धुन; एकाग्रता। ३. तन्द्रा।

ताना-ना० [अ० तानः] आक्षेप-युक्त बोलाइ; व्यङ्ग्य; छनक।

तानातान-ना० [तान्+तान्] परस्परमा एकले अर्कालाई तान्ने काम; खिँचातानी।

तानातानी-ना० [तानातान+ई] तानातान।

तानावाना-ना० [सं० तन्तु+वयन] १. कपडाको तान र बुनोट; लम्बाइ र चौडाइका सूतहरू। २. विशेषतः जङ्गी अधिकारीका फित्ता, पेटी आदि र वरदी।

तानामाना-ना० [तानावाना] जङ्गी वा निजामती जागीरदारको पगरी, पेटी, पोशाक आदि।

तानाशाह-ना० [फा०] निरङ्कुश शासक।

तानाशाही-वि० [फा०] राज्यको सारा अधिकार एउटै व्यक्तित्वमा रहने एक राज्य-व्यवस्था; अधिनायकवाद।

तानिनु-स० क्रि० [तान्+इ+नु] खिँच्नु; धिन्ध्याइनु; ('तान्नु'-को क० क्रि०)।

तानेमाने-ना० [ने०] १. सानो-तिनो काम-धन्दा। २. अल्याड-मल्याड काम।

तान्त्रिक-ना० [सं०] १. तन्त्र-मन्त्र जान्ने व्यक्ति; तन्त्रशास्त्रको ज्ञाता। २. तन्त्र-शास्त्रको प्रयोग गर्ने व्यक्ति। (वि०) ३. तन्त्र-सम्बन्धी; तन्त्र-शास्त्रको।

तान्द्रो-ना० [सं० तन्तु] १. पराल, घाँस, साग-पात आदिको एक पात वा बोट; त्यान्द्रो। २. कपडा, कागज आदिको धरो।

तान्नु-स० क्रि० [सं० तन्+नु] १. खिँच्नु; धिन्ध्याउनु; आकर्षित गर्नु। २. तन्काउनु। ३. आफ्ना पक्ष वा मतमा ल्याउनु। ४. थुत्नु।

ताप-ना० [सं०] १. तातोपन; गर्मी; उष्णता। २. मानसिक दुःख; पीर। ३. दुःख; पीडा। ४. ज्वर।

तापक-वि० [सं०] उष्णता उत्पन्न गर्ने; गर्मी चढाउने।

ताप-क्रम-ना० [सं०] उष्णताको घटी-बढी हुने क्रम।

ताप-त्रय-ना० [सं०] आध्यात्मिक, आधिदैविक र आधि-भौतिक-यी तीन दुःख।

तापन-ना० [सं०] १. अग्नि। २. सूर्य। ३. कामदेवका पाँच वाणमध्ये एक।

तापनि-संयो० [ता+पनि] त्यसो भए पनि; तैपनि; तथापि।

ताप-मान-ना० [सं०] शरीर वा वायु-मण्डलको तापको मात्रा।

ताप-मान-यन्त्र-ना० [सं०] डिग्री; थर्मामीटर।

तापस-ना० [सं०] १. तप गर्ने व्यक्ति; तपस्वी। २. वकुल्लो।

३. तेज-पात। (वि०) ४. तप-सम्बन्धी; तपस्याको।

तापसेक्षु-ना० [सं०] गेवरा-ऊखु।

तापित-वि० [सं०] तताइएको; तातो पारिएको।

तापिनु-स० क्रि० [ताप्+इ+नु] शरीरमा तातो लगाइनु; ('ताप्नु'-को क० क्रि०)।

तापी-वि० [सं०] १. ताप दिने; तताउने। २. दुःख दिने; पीडा दिने।

ताप्के-ना० [सं० तापक] तिहुन, तरकारी आदि पकाउने बाँड भएको फलामे भाँडो।

ताप्नु-स० क्रि० [सं० ताप+नु] १. घाम, आगो आदिबाट हुने उष्णता शरीरमा थाप्नु; शरीरमा तातो लाउनु। २. हावा वा शीतलताको सेवन गर्नु।

ताप्रे-ना० [ने०] मेथीका आकारका पात, पहेँला फूल, तने-बोडीजस्ता कोसा हुने एक जातको सानो बोट।

तावे-वि० [अ० तावः] वशीभूत; अधीनस्थ।

ताबेदार-वि० [अ० तावे+दार (फा०)] १. आज्ञाकारी। (ना०) २. सेवक; नोकर।

ताबेदारी-ना० [अ० तावे+दारी (फा०)] १. आज्ञा-पालन गर्नु। २. सेवा; नोकरी।

ताम-ना० [सं०] १. डर-लाग्दो वस्तु। २. दोष; त्रुटि। ३. चिन्ता; व्याकुलता। (वि०) ४. डर-लाग्दो; भयङ्कर।

तामचीन-ना० [अ० ताम+चीन (फा०)] १. फलामका भाँडा-वर्तनमा लगाइने चीनियाँ इनामेल; चीनियाँ रोगन। २. त्यो रोगन लगाइएका भाँडा-वर्तन।

तामदान-ना० [अ० ताम+दान (फा०)] मानिसले बोक्ने एक किसिमको सवारी; उल्लिन्काट।

तामरस-ना० [सं०] १. कमल। २. सुन। ३. तामा। ४. धतूरो।

तामस-ना० [सं०] १. सर्प। २. दुष्ट मानिस। ३. रीस। ४. एक मनु। ५. अन्धकार; घमन्ड; अभिमान। (वि०)

६. तमोगुण अधिक मात्रामा भएको; तमोगुणी।

तामसिक-वि० [सं०] तमोगुण-सम्बन्धी।

तामसी-वि० [सं०] तमोगुणी; अभिमानी।

तामा-ना० [सं० ताम्र] रातो रङ्गको एक प्रसिद्ध खनिज धातु; ताँवा; ताम्र।

तामा-ना० [ने०] १. बाँस, निगाला आदिको नरम टुसो।

तामा-कोसी-तारा

२. त्यो सिक्कीझैँ खाँदी अमिल्याएर बनाइएको खाद्य पदार्थ; भेसु ।

तामा-कोसी-ना० [तामा+कोसी] भोटमा मूल भई नेपालको पूर्वी क्षेत्रमा बग्ने एक नदी; सप्त-कोसीमध्ये एक ।

तामाङ-ना० [ने०] विशेष गरेर नेपालको उत्तर-पूर्वी पहाड़-प्रदेशमा रहने एक जाति ।

तामाङ-सेलो-ना० [तामाङ+सेलो] तामाङ-जातिले गाउने एक विशेष प्रकारको गीतको लय ।

तामा-पत्र-ना० [सं० ताम्र-पत्र] दान-पत्र आदि लेखेर दिइने तामाको पातो; ताम्र-पत्र ।

तामील-ना० [अ० तअमील] १. आज्ञा-पालन । २. कामको समाप्ति । ३. तयारी ।

तामीली-ना० [तामील+ई] तामील गर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तामे-वि० [तामा+ए] तामा-धातुको; ताम्र-सम्बन्धी; तामा-का रङ्गको; तामाजस्तो ।

तामे-ढुकुर-ना० [तामे+ढुकुर] ठूलो एक जातको ढुकुर ।

तामेल-ना० [अ० अतमील] तामील ।

तामेली-ना० [तामेल+ई] तामेल गर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तामेस-ना० [?] पन्छ वटा तार लागेको, तल्लो भाग मुजूरका पुच्छरझैँ उठेको गजाले रेटेर बजाइने इसराजजस्तो एक किसिमको बाजा ।

तामो-ना० [तामा] तामा (धातु) ।

ताम्बूल-ना० [सं०] १. पानको पात । २. खयर, चून, सुपारी, मसला आदि हाली बनाइएको पानको बीडा ।

ताम्बूल-बल्ली-ना० [सं०] पानको लहरो ।

ताम्बूल-वीटिका-ना० [सं०] पानको बीडा ।

ताम्बूलिक-ना० [सं०] पान बेच्ने व्यक्ति; बरही ।

ताम्बूली-ना० [सं०] पानको लहरो ।

ताम्र-ना० [सं०] १. एक प्रकारको रातो खनिज धातु; तामा । २. एक प्रकारको कुष्ठ रोग । (वि०) ३. तामाले बनेको । ४. तामा-रङ्गको ।

ताम्रक-ना० [सं०] तामा; ताम्र ।

ताम्रकार-ना० [सं०] तामा, पीतल आदिका भाँडा-वर्तन बनाएर जीविका गर्ने व्यक्ति वा जाति; ताम्रौटे ।

ताम्र-पत्र-ना० [सं०] तामा-पत्र ।

ताम्र-युग-ना० [सं०] मानिसहरूले तामाका औजार, भाँडा-कुँडा आदि उपयोगमा ल्याउन प्रारम्भ गरेको इतिहासको प्राचीन समय ।

ताम्र-बल्ली-ना० [सं०] रत्नाउलो झार ।

ताम्राई-ना० [सं०] काँसो; चरेस ।

ताम्रिङ-ना० [अ० टैम्बूरिन] खैँडीजस्तो, मुजुरा लागेको, एक बाजा ।

तायदात-ना० [अ० तअदाद] १. सङ्ख्या; गिनती । २.

जायजात; सर्वस्व ।

तायदाती-वि० [तायदात+ई] तायदात-सम्बन्धी; ताय-दातको ।

तायदाती-फारम-ना० [तायदाती+फारम] मुद्दा-सम्बन्धी प्रयोजनीय कागत-पत्रहरूको पञ्जिका ।

तार-ना० [सं०] १. धातुको मसिनु सूत । २. त्यस्तो सूतद्वारा बिजुलीका सहायताले साङ्केतिक आघातद्वारा एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा पठाइने समाचार; टेलिग्राम । ३. धागो; सूत्र । ४. अखण्ड परम्परा; क्रम । ५. कार्य-सिद्धिको योग । ६. सङ्गीतको उच्च स्वर; सप्तक । (वि०) ७. निर्मल; स्वच्छ ।

तार-ना० [सं० ताड] हाँगा-बिँगा केही नहुने, खम्बाजस्तो सोझो र लामो काण्डकाटुप्पामा ठूलूला पात हुने, घोगाको आकार परेर पहुँलो भावका फूल फुल्ने एक जातको रुख; ताड । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा र बल-वर्द्धक बताइएको छ । यसको रसको गुण मादक र वीर्य-वर्द्धक मानिएको छ ।)

तारक-ना० [सं०] १. नक्षत्र; तारा । २. आँखाको नानी । ३. तारो; निशाना । ४. महादेव । ५. कार्तिकेयले मारेको एक प्रसिद्ध राक्षस । ६. रामको षडक्षर मन्त्र (ॐ रामाय नमः) । ७. माझी; नाविक । (वि०) ८. पार लगाउने; तार्ने ।

तारका-ना० [सं०] १. नक्षत्र; तारा । २. उल्का । ३. आँखाको नानी ।

तारकासुर-ना० [सं०] कार्तिकेयले मारेको एक प्रसिद्ध असुर ।

तारकिणी-ना० [सं०] ताराहरू चम्केको रात ।

तारकेश-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

तारकेश्वर-ना० [सं०] शिव ।

तारण-ना० [सं०] १. पार लगाउने काम; तार्ने काम । २. उद्धार; निस्तार ।

तारतम्य-ना० [सं०] १. घटी-बढीको अन्तर; न्यूनाधिक्य । २. परिमाण, गुण आदिको पारस्परिक मिलान । ३. फरक; भिन्नता । ४. संयोग; चानस । ५. क्रम; सिलसिला ।

तारनतार-क्रि० यो० [तार+तार] फेरि-फेरि; बार-बार; लगातार; निरन्तर ।

तारपीन-ना० [अ० टरपेन्टाइन] सल्लाका खोटाको तेल; दियाल-तेल ।

तारल्य-ना० [सं०] १. पन्यालो हुनाको भाव; तरलता । २. चञ्चलता; चपलता । ३. कामुकता ।

तार-सप्तक-ना० [सं०] सङ्गीतमा स्वरहरूको सबभन्दा तीव्र उच्चारण हुने अवस्था ।

तार-सुर-ना० [सं० ताल+सुर] १. सुर-तार; तरखर; पूर्व-रङ्ग । २. व्यवस्था; प्रबन्ध ।

तारा-ना० [सं०] १. राती आकाशमा झल्कने प्रकाश-पिण्ड; नक्षत्र । २. सितारा । ३. आँखाको नानी; पुतली । ४. दश महाविद्यामध्ये एक; एक देवी । ५. बृहस्पतिकी पत्नी । ६. वालिकी स्त्री ।

तारा-गण-ना० [सं०] ताराहरूको समूह; तारा-मण्डल ।
 तारा-पति-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. बृहस्पति । ३. बालि ।
 ताराबाजी-ना० [ने०] थपड़ी बजाएर खेल्ने केटा-केटीको एक खेल ।
 ताराम-ना० [ने०] केटा-केटीको एक किसिमको खेल ।
 तारा-मण्डल-ना० [सं०] १. ताराहरूको समूह; नक्षत्र-मण्डल ।
 २. पहेँलो रङ्गको एक जातको ठूलो छत्राकार फूल ।
 तारित-वि० [सं०] १. पार लगाइएको; तारिएको ।
 २. उद्धार गरिएको ।
 तारिनु-स० क्रि० [तार+इ+नु] पार लाइनु; ('तार्नु'-को क० क्रि०) ।
 तारिनु-स० क्रि० [तार+इ+नु] घिउ-तेलमा भुटिनु; ('तार्नु'-को क० क्रि०) ।
 तारीख-ना० [फा० तारीख] १. महीनाको प्रत्येक दिन; गते; मिति । २. ईसवी महीनाको गते । ३. अड्डा-अदालतबाट झगडियालाई हाजिर हुनु भनी तोकिदिएको मिति ।
 तारीखवाला-ना० [तारीख+वाला] अड्डा-अदालतबाट तारीख तोकिएको झगडिया ।
 तारीफ-ना० [अ० तअरीफ] १. प्रशंसा; असल गुणहरूको बयान; सहानी । २. विवरण; वर्णन ।
 तारु-ना० [ने०] एक जातको चिल्लो र बलियो बाँस ।
 तारुण-वि० [सं०] तरुनो; जवान; युवा ।
 तारुण्य-वि० [सं०] जवानी; यौवन; युवावस्था ।
 तारे-वि० [तारा+ए] १. निधारमा सेतो टाटो भएको; चाँदे (पशु) । २. तारा भएको; तारा-युक्त । ३. ताराजस्तो ।
 तारे-वि० [तार+ए] तार भएको; तार लागेको ।
 तारे-भीर-ना० [तारो+भीर] ज्यादै अग्लो ठाडो भीर ।
 तारै-तार-क्रि० यो० [तार+तार] तारतार ।
 तारो-ना० [सं० तारा] बाण, गोली आदि अस्त्रको निशाना; लक्ष्य ।
 तार्किक-वि० [सं०] तर्क-शास्त्रको ज्ञाता; दार्शनिक; नैयायिक ।
 तार्क-जुरेली-ना० [ने०] एक जातको जुरेली ।
 तार्नु-स० क्रि० [सं० तारण] १. पार लाउनु; नदी, नालाहरूमा कुनै वस्तु वारि-पारि गराउनु । २. दुःख, सङ्कट-बाट उद्धार गर्नु । ३. पितृहरूलाई मुक्त पार्नु ।
 तार्नु-स० क्रि० [सं० तारण] पानी नहाली घिउ-तेल आदिमा तरकारी पकाउनु; घिउ-तेलमा भुटनु ।
 ताल-ना० [सं०] १. दुइ हत्केला जुधाएर निकालिने शब्द; थपड़ीको शब्द; ताली । २. हत्केलो । ३. तिघ्रा वा पाखुरा ठोकेर निकालिने शब्द (पहलमानले) । ४. चराहरूले पखेटा फटफटाउँदा निस्कने आवाज । ५. सङ्गीतमा नियत मात्रामा बजाइने ताली; सङ्गीतको यति; लोली । ६. ढोकाको आग्लो खोल्ने वा बन्द गर्ने फलामे साधन । ७. झ्याल-ढोकाको चौकोर कस्ताका निम्ति गाह्रोमा तेर्स्याएर राखिने लामो काठ । ८. झ्याम्टा; झ्याली । ९. ढङ्ग; ढब;

छाँट । १०. चोटि; पटक । ११. मौका; अवसर । १२. ताड्को रूख ।
 ताल-ना० [सं० तल्ल] प्राकृतिक पोखरी; झील; दह ।
 तालक-ना० [सं०] १. हरिताल । २. ताड्को रूख । ३. ताल्चा ।
 ताल-गाँठी-ना० [ताल+गाँठी] १. काम-काजको प्रबन्ध; बर-बन्दोवस्त । २. भित्री अभिप्राय; रहस्य ।
 ताल-द्वार-ना० [ताल+द्वार] झ्याल-ढोकाहरूका द्वार र तिनीहरूलाई बन्द गर्ने साधन; साँचो-मुचो; ताला-कुञ्जी ।
 ताल-पत्र-ना० [सं०] ताड्को पात; ताड-पत्र । (प्राचीन कालमा यसैमा ग्रन्थहरू लेखिन्थे) ।
 तालपर्णी-ना० [सं०] जङ्गलमा हुने एक जातको सूप; निर्जरा ।
 ताल-मखाना-ना० [ताल+मखाना] १. लामा-लामा पात हुने, डाँठ र हाँगाका बीच-बीचमा काँडादार गाँठा फल्ने, सेता वा नीला जूहीका आकारका फूल फुल्ने एक जातको बूटी । २. त्यसैको फल; कोकिलाक्ष । (आयुर्वेदमा यसको गुण बल एवं वीर्य-वर्द्धक र ठन्डा बताइएको छ) ।
 ताल-मान-ना० [सं० तल+मान] चित्र, मूर्ति आदि बनाउँदा आकृतिको ठीक-ठीक अनुपात मिलाउन बनाइने त्रिकोण, वृत्त आदि ।
 तालव्य-वि० [सं०] १. तालु-सम्बन्धी । (ना०) २. तालु-स्थानबाट उच्चारण हुने (वर्ण); इ, ई, च, छ, ज, झ, ञ, य, एवम् श—यी नौ वर्ण ।
 ताल-मुर-ना० [सं० ताल+स्वर] १. ताल र मुर । २. मुर-सार; कार्यारम्भ । ३. कामको रूप-रङ्ग; चाल-ढाल । ४. चाँजो-पाँचो; व्यवस्था ।
 ताला-ना० [सं० तालक] ताल्चा ।
 ताला-कुञ्जी-ना० [ताला+कुञ्जीका (सं०)] १. ताल्चा र साँचो । २. झ्याल-ढोकाहरू बन्द गरी ताल्चा मार्ने काम; ताल-द्वार; साँचो-मुचो ।
 तालाबाला-ना० [ने०] अत्यास ।
 तालिका-ना० [सं०] १. सूची; फेहरिस्त; लिस्ट । २. नामावली । ३. ताल्चाको साँचो । ४. करतल-ध्वनि; ताल ।
 तालिवर-वि० [अ० तालअ+वर (फा०)] १. धनाढ्य । २. धनी; भाग्यशाली ।
 ताली-ना० [सं०] १. थपड़ीको शब्द; ताल; कर-तल-ध्वनि । २. ताल्चा खोल्ने साँचो । ३. ताड्को रक्सी । ४. ताड्को रूख । ५. आँखाको लट्ठ्याइ ।
 तालीम-ना० [अ० तअलीम] अभ्यासका निमित्तको उपदेश; शिक्षा ।
 तालीमखाना-ना० [तालीम+खाना] तालीम गर्ने ठाउँ ।
 तालीमी-वि० [तालीम+ई] १. तालीम पाएको; शिक्षा पाएको । २. तालीम-सम्बन्धी ।
 तालीमे-ना० [तालीम+ए] १. गाना-बजानामा तालीम

तालीस-पत्र-तिथि

पाएकी दरबारिया सुसारे । (वि०) २. तालीम पाएको;
तालीमी ।
तालीस-पत्र-ना० [सं०] सुनपाती ।
तालु-ना० [सं०] १. मुखभित्रको माथिल्लो अवयव । २.
निधारदेखि टुपीसम्मको टाउकाको अवयव ।
तालुक-ना० [अ० तालुक] १. इलाका । २. सरोकार;
वास्ता; प्रयोजन । ३. तैनात ।
तालुकदार-ना० [तालुक+दार] १. तैनातवाला; तालुक-
वाला । २. गाउँको मुखिया; जिम्मावाल ।
तालुकदारी-ना० [तालुकदार+ई] १. तालुकदारको प्रथा,
काम वा दर्जा । २. तालुकदारको अधिकार-क्षेत्र ।
ताल्चा-ना० [सं० तालक] ढोका, सन्दूक आदि बन्द गर्नका
निमित्त अन्तरापमा लगाइने फलाम, पीतल आदिको
साँचाले खोल्ने र लाउने यन्त्र ।
ताल्चे-क्रि० यो० [तारो] गुच्चा आदिका खेलमा नगुडाईकन
ठाडै हात्ते किसिम ।
ताल्चे-झार-ना० [तालचा+झार] डाँठका आँखला-आँखला
फुकाएर परेलामा फेरि आँखला पसाली बालकहरूले तालचा
मारेजस्तै गरी खेल्ने एक झार ।
तावत्-क्रि० यो० [सं०] १. तबसम्म; त्यस समयसम्म । २.
त्यत्ति पर; त्यहाँसम्म ।
तावा-ना० [प्रा० ताव] ताउ ।
ताश-ना० [अ० तास] तास ।
तास-ना० [अ०] १. चाँदीका तारले बुनेको एक प्रकारको
बहु-मूल्य कपडा । २. पान, चीर, ईँट, सुरथका बुट्टा र बाद-
शाह, वजीर आदिमा चित्र भएको, वाउन्न पत्तिले खेल्ने
मोटो कागतका पत्ती ।
तासा-ना० [ने०] १. किन-भेल गरिसकेपछि किन्नेले पसलेसँग
मान्ने सानो-तिनो वस्तु; फोसा । (वि०) २. साह्रै ढुल्लो;
पातलो ।
तासा-ना० [अ० तासः] ट्याम्कोजस्तो, घाँटीमा भिरेर दुवै
हातले गजाले हानेर बजाइने एक किसिमको बाजा ।
तासीर-ना० [अ०] असर; प्रभाव ।
तासी-लाखा-ना० [तिध्वती] पच्चेन-लामा ।
तिड्डु-ना० [सं० तिन्दु] तिन्दु ।
तिउरी-ना० [तिउरे+ई] तिउरे ।
तिउरे-ना० [ने०] खुसानीका जस्ता लाम्चा पात हुने, विभिन्न
रङ्गका फूल फुल्ने, भाडका जस्ता गेडा फल्ने एक जातको
बोट; तिउरी; एक जातको मेहदी । (यसलाई कुटी अरु
मसला मिलाई नङ, हात, गोडा आदि रातो पार्नका
निमित्त लगाउँछन् ।)
तिक्खर-वि० [प्रा० तिक्खण] चर्को; कडा (स्वाद) ।
तिक्खरो-वि० [तिक्खर] तिक्खर ।
तिक्क-वि० [सं०] १. नीम, चिराइतो आदिका स्वादको;
तीतो । (ना०) २. तीतो स्वाद; छ रसमध्य एक ।

तिक्कता-ना० [सं०] तीतो हुनाको भाव; तीतोपन ।
तिक्क-विस्त्री-ना० [सं०] तीते-गोल-काँक्री ।
तिखाराइ-ना० [तिखार+आइ] तिखार्ने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
तिखारिनु-स० क्रि० [तिखार+इ+नु] तीखो पारिनु;
(‘तिखार्नु’-को क० क्रि०) ।
तिखार्नु-स० क्रि० [तीखो+नु] १. तीखो पार्नु; चुच्चे
तुल्याउनु । २. अरुलाई होच्याउनु; ह्याउनु । ३. तयार
पार्नु; सन्नद्ध पार्नु । ४. उत्तेजित पार्नु ।
तिख्याइ-ना० [तिख्याउ+आइ] तिख्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
तिख्याइनु-स० क्रि० [तिख्याउ+इ+नु] तीखो पारिनु;
(‘तिख्याउनु’-को क० क्रि०) ।
तिख्याउनु-स० क्रि० [तीखो+याउ+नु] १. तीखो पार्नु;
तिखार्नु । २. अवहेलनापूर्वक उत्तेजित पार्नु; चम्काउनु ।
तिगुना-वि० [तीन+गुना] तीन गुना; तेवर ।
तिग्म-वि० [सं०] १. तीव्र; तीक्ष्ण । २. प्रचण्ड; प्रखर ।
३. जल्दो-बल्दो । ४. पिरो । ५. रिसाहा । (ना०) ६. ताप;
राप । ७. पिरोपन ।
तिघ्रे-वि० [तिघ्रो+ए] ठूलूला र मोटा तिघ्रा हुने;
भुस-तिघ्रे ।
तिघ्रो-ना० [ने०] घुँडादेखि माथिको खुट्टाको अवयव;
जाँघ; जङ्घा ।
तिच्छर-वि० [तिक्खर] अलि-अलि तीतो; तीतो-तीतो;
नमीठो (स्वाद) ।
तिच्छरो-वि० [तिच्छर] तिच्छर ।
तितर-वितर-क्रि० यो० [सं० इतस्ततः] यत्र-तत्र छरिने
किसिम; छयान्न-व्यान्न; छितर-वितर ।
तितिक्षा-ना० [सं०] १. सदी-गर्मी, सुख-दुःख आदि सहने
शक्ति; सहिष्णुता । २. क्षमा; क्षान्ति ।
तितिक्षु-वि० [सं०] सहन-शील; सहने शक्ति भएको; क्षमा-
शील ।
तितीर्षा-ना० [सं०] तर्ने इच्छा; पार हुने इच्छा ।
तितीर्षु-वि० [सं०] तर्ने इच्छा गर्ने; पार लाग्ने इच्छा भएको ।
तितौरा-ना० [ने०] १. भिजाएको मुगो, चना आदि पिँधी
फाएर साना-साना डल्ला पारी सुकाएको तरकारी । २.
आँप, लप्सी, अमला आदिको लेदोमा नून, मसला वा चीनी
हाली साना-साना डल्ला पारी सुकाएको एक किसिमको
माडा ।
तित्तिरि-ना० [सं०] १. तित्री । २. यजुर्वेदको एक शाखा ।
३. नृत्यमा पाउ राख्ने एक ढङ्ग ।
तित्री-ना० [सं० तित्तिडी] अमिली ।
तित्री-ना० [सं० तित्तिरि] घाँटी रातो र अरु सम्पूर्ण शरीर
बट्टाईका रङ्गको हुने च्याखुरोजत्रो एक जातको पक्षी ।
तिथि-ना० [सं०] १. चन्द्रमाका कलाको घट्ने-बढ्ने क्रम-

अनुसार गणना गरिने महीनाका दिन; चान्द्र-मासका भिन्न-भिन्न दिन (परेवा, द्वितीया आदि) । २. मिति; दिन ।
 तिथि-पत्र-ना० [सं०] पात्रो; पञ्चाङ्ग ।
 तिन-सर्वना० [ती] विभक्ति लाम्दा हुने 'ती' शब्दको रूप ।
 तिना-धान-ना० [सं० तृणाक्ष+धान्य] १. जलाशयमा उम्रने, लामा-लामा जुँगा हुने एक जातको जङ्गली धान । २. त्यसैको फल ।
 तिनिश-ना० [सं०] साधन वृक्ष ।
 तिनी-सर्वना० [त्यो] 'त्यो' शब्दको बहु-वचन वा आदरार्थीमा प्रयोग गरिने रूप ।
 तिन्तिणी-ना० [सं०] अमीली; तित्री ।
 तिन्दु-ना० [सं०] १. लाम्चा, तीखा र खस्रा पात हुने, कालो बोक्रो हुने, सेता, साना फूल फुल्ने, पहेँला, गुलिया फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसैको फल ।
 तिन्दुक-ना० [सं०] तिन्दु ।
 तिष-ना० [ने०] माछा माने चोयाको साधन; खुँगा ।
 तिब्बत-ना० [मङ्गोल-टोबेट] नेपालको उत्तरी सिमानामा रहेको चीनको एक प्रदेश ।
 तिब्बती-वि० [तिब्बत+ई] १. तिब्बत-सम्बन्धी; तिब्बतको । २. तिब्बत-निवासी ।
 तिमि-ना० [सं०] १. साह्रै ठूलो आकारको एक जातको समुद्री माछो । २. समुद्र ।
 तिमिङ्गल-ना० [सं०] समुद्रमा रहने माछाका आकारको ठूलो, स्तन-पायी एक जातको जन्तु; तिमि नाम गरेको ठूलो माछोलाई पनि निल्ल सक्ने जन्तु; ह्वेल ।
 तिमिङ्गल-गिल-ना० [सं०] तिमिङ्गललाई पनि निल्लने एक जातको समुद्री स्तन-पायी जन्तु ।
 तिमिर-ना० [सं०] १. अन्धकार; अँध्यारो; तम । २. फलाममा लागेको खिया । ३. रतौँधी ।
 तिमिरभय-वि० [सं०] १. अन्धकारले छाएको; अँध्यारो । (ना०) २. ग्रहण । ३. राहु ।
 तिमिलो-ना० [ने०] १. ठूलूला, खस्रा पात हुने, सेतो बोक्रो हुने, काँधबाट निस्केकालहरामा खनिउँमा जस्ता फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसैको फल ।
 तिमि-सर्वना० [सं० त्वम्] मध्यम-पुरुष, एक-वचनमा प्रयोग हुने सर्वनाम शब्द; 'तै'-भन्दा एक तहमाथिको आदरार्थी शब्द ।
 तिम्रो-सर्वना० [तिमी+रो] 'तिमी'-को षष्ठी-विभक्तिको रूप; 'तेरो'-को आदरार्थी रूप ।
 तियाँ-वि० [तीन] तेवर; तीन गुना (हिसाबको दुनोट पद्धति-मात्र प्रयोग हुने शब्द) ।
 तिया-ना० [तीन] सोह्र कौडामा तीन, सात, एघार वा पन्ध्र कौडा ठाडा हुँदा पर्ने जूवाको एक दाउ ।
 तियाली-क्रि० यो० [तीन+पाली] तीन पटक; तीन चोटि ।
 तियो-ना० [तीन] १. तीन (दण्डी-वियो खेलको गणना) ।

२. तीन पर्दा वियो हास्ने तरीका ।
 तिर-ना० यो० [सं० तीर] तफ; पट्टि; पक्ष ।
 तिरताल-ना० [तिर+ताल] हरताल ।
 तिरन-तारन-ना० [तिरान+तारन (फाँ०)] सापटी लिएको धन-माल तिर्ने काम; तिरो-भरो; तिरो-तारो ।
 तिरमिर-क्रि० यो० [सं० तिमिर] १. कमजोरी वा अरु रोगबाट आँखाले स्पष्टसित नदेख्ने किसिम; तिरमिराउने किसिम; तिरिमिरी । २. ज्यादा चम्किलो वस्तु हेर्दा आँखाले ठम्याउन नसकिने किसिम । ३. झिसमिस; मिरमिर ।
 तिरमिराइ-ना० [तिरमिराउ+आइ] तिरमिराउने किसिम, क्रिया वा भाव; तिरमिर्याइ ।
 तिरमिराइनु-अ० क्रि० [तिरमिराउ+इ+नु] आँखा तिरमिर गरिनु; ('तिरमिराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 तिरमिराउनु-अ० क्रि० [तिरमिर+आउ+नु] १. नाताकत वा रोगवश आँखाले राम्ररी नदेख्नु; तिरमिर गर्नु; तिरमिरिनु । २. प्रकाशको तीव्रताले आँखाले ठम्याउन नसक्नु ।
 तिरमिराइनु-अ० क्रि० [तिरमिर+इ+नु] तिरमिराइनु; ('तिरमिरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 तिरमिरिनु-अ० क्रि० [तिरमिर+इ+नु] तिरमिराउनु ।
 तिरमिरे-वि० [तिमिर+ए] तिरमिर गर्ने; तिरमिर गरी टल्कने ।
 तिरमिर्याइ-ना० [तिरमिर+याइ] तिरमिरिने किसिम, क्रिया वा भाव; तिरमिर्याहट ।
 तिरमिर्याहट-ना० [तिरमिर+याहट] तिरमिरिने किसिम, क्रिया वा भाव; तिरमिराइ ।
 तिरस्करणी-ना० [सं०] १. पर्दा; जवनिका । २. अदृश्य हुने विद्या ।
 तिरस्कार-ना० [सं०] १. अपमान; अनादर । २. अवज्ञा । ३. उपेक्षा; बेवास्ता ।
 तिरस्कृत-वि० [सं०] १. तिरस्कार गरिएको; अपमानित । २. ढाकिएको; आच्छादित । ३. उपेक्षित ।
 तिराइ-ना० [तिर+आइ] तिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; चुकाइ ।
 तिराइनु-स० क्रि० [तिराउ+इ+नु] तिर्ने लाइनु; ('तिराउनु'-को क० क्रि०) ।
 तिराउनु-स० क्रि० [तिर+आउ+नु] तिर्ने लाउनु; ('तिर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 तिरान-ना० [तिर+आन] १. तिरो; कूत । २. तिर्ने काम; तिरो-भरो ।
 तिरिनु-स० क्रि० [तिर+इ+नु] पैँचो फिर्ता दिइनु; ('तिर्नु'-को क० क्रि०) ।
 तिरिमिरी-क्रि० यो० [तिरमिर] तिरमिर ।
 तिरुवा-वि० [तिर+उवा] १. तिर्ने; तिरो दिने । २. तिरो लागेको ।
 तिरुवा-बिर्ता-ना० [तिरुवा+बिर्ता] पोता-बिर्ता ।

तिरो-तिहुन

तिरो-ना० [तिर्+ओ] पोत; कूत; बाली ।
 तिरो-तारो-ना० [तिरो+तारो (फाँ०)] तिरो-भरो; तिरन-तारन ।
 तिरोधान-ना० [सं०] लुप्त हुनु; अन्तर्धान; लोप ।
 तिरो-भरो-ना० [तिर्+भर्] मोहीले तल्लिडलाई बाली तिर्ने काम; तिरो-तारो; तिरन-तारन ।
 तिरोहित-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको । २. लुप्त ।
 तिर्की-ना० [सं० त्रि] १. तासको तीन फुट्टी भएको चक्की; तीन फुट्टीवाला पत्ती । २. पच्चीसका खेलको एक दाउ ।
 तिर्खा-ना० [सं० तृषा] पानी पिउने इच्छा; प्यास; पिपासा ।
 तिर्खाइ-ना० [तिर्खाउ+आइ] तिर्खाउने क्रिया वा भाव ।
 तिर्खाइनु-अ० क्रि० [तिर्खाउ+इ+नु] तिर्खा लाग्नु; ('तिर्खाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 तिर्खाउनु-अ० क्रि० [तिर्खा+आउ+नु] तिर्खा लाग्नु; प्यास लाग्नु ।
 तिर्जा-ना० [तिरो] १. बाली उठाउने रसीद; मोहीसित तिरो उठाई दिइने निस्सा । २. पश्चिमी तराई क्षेत्रमा जग्गा-जमीनको नम्बरी-प्रथा लागू गर्दा त्यसलाई दिइएको नाम; नम्बरी-प्रथा ।
 तिर्नु-सं० क्रि० [सं० तृ+नु] १. सापटी लिएको वस्तु वा धन फिर्ता गर्नु; पैचो फिर्ता दिनु; रिन चुक्ती गर्नु । २. दण्ड वा जिताउरी बुझाउनु । ३. हर्जना दिनु; भर्ना दिनु । ४. अकालि आफूलाई गरेको असल वा खराब कामको बदला दिनु वा लिनु; प्रत्युपकार वा प्रतिशोध गर्नु ।
 तिर्यक्-वि० [सं०] १. तेर्सो; टेढो । (ना०) २. पशु । ३. पक्षी ।
 तिर्यग्गति-ना० [सं०] १. तेर्सो हिँडाइ; टेढो गति । २. पशु-योनिमा जन्म लिनु ।
 तिर्यग्योनि-ना० [सं०] पशु-पक्षीको योनि ।
 तिसर्ना-ना० [सं० तृष्णा] १. खाने वा पिउने इच्छा; तृष्णा । २. धोको; अभिलाषा ।
 तिल-ना० [सं०] १. लाम्चा पात, साना-साना, सेता वा नीला फूल, तीन पाटा परेका कोसा हुने एक जातको सानो बोट । २. त्यसैका कोसाभित्र फल्ने मसिना, थप्चा गेडा । (यी काला, सेता र खैरा—तीन रङ्गका हुन्छन् । यसबाट तेल निकालिन्छ । देव-पितृ-कार्यमा यसका दाना चढाइन्छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण बल, वीर्य, अग्नि, पित्त र दूध बढाउने बताइएको छ । कालो तिल सेतो र खैरोभन्दा विशेष गुण-फारी बताइएको छ ।)
 तिलक-ना० [सं०] १. चन्दन, केसर आदिको निधार, छाती र पाखुरामा लगाइने चिह्न; टीको । २. चन्दन । ३. राज्याभिषेक । ४. राज्याभिषेकमा युवराजलाई लगाइने टीको । ५. विवाहमा दुलही-पक्षकाले दुलहालाई टीका लगाई दिने द्रव्य । ६. शरीरमा हुने दाग; कोठी । ७. चुवा वृक्ष । ८. होम गरेर डढेका चरुका खरानीको टीको । (वि०) ९.

उत्तम; श्रेष्ठ । १०. शोभा, कीर्ति आदि बढाउने । (उदा०—रघुकुल-तिलक ।)
 तिलकन्द-ना० [सं०] एउटैमात्र कन्द हुने एक जातको फुस्रो रङ्गको ओल ।
 तिलक-मुद्रा-ना० [सं०] भक्तहरूले अपना शरीरमा चन्दनले लगाउने शङ्ख, चक्र आदिको चिह्न; टीको ।
 तिलकाने-ना० [तीन+काने] एक जातको झार ।
 तिलके-वि० [तिल्के] तिल्के ।
 तिल-चाँवले-वि० [तिल+चाँवल+ए] १. आधा फुलेर सेतो भएको र आधा नफुलेको छ्यासमिसे रौंको समूह । २. तिल र चामल मिसिँदा देखिने रङ्गको ।
 तिल-चामले-वि० [तिल-चाँवले] तिल-चाँवले ।
 तिल-पर्णी-ना० [सं०] मोरङ्गे-तिल ।
 तिल-वासिनी-ना० [सं०] राज-भोग धान ।
 तिलस्मी-वि० [अ० तिलिस्म+ई] जादू-सम्बन्धी ।
 तिलहरी-ना० [ने०] गलामा लाउने पोतेको बीचमा सुनको लामो गट्टा उनीएको गहना ।
 तिलाञ्जलि-ना० [सं०] मरेका मानिसका उद्देश्यले दिइने तिल-कुशसहितको जलाञ्जलि; तिलोदक ।
 तिलानी-ना० [तिल+पानी] कर्म-पात्र ।
 तिलिङ्गो-ना० [सं० तैलङ्ग] पल्टनिया सिपाही; कम्पु ।
 तिलोत्तमा-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक सुन्दरी अप्सरा ।
 तिलोदक-ना० [सं०] तिलाञ्जलि ।
 तिलौरा-वि० [ने०] कालो र सेतो मिसिएका रङ्गको घोडा ।
 तिलौरी-ना० [तिल+औरी] सखर पकाएर लट्टीको आकार पारी वा टुक्रा-टुक्रा पारी तिल टाँसेको खानेकुरो ।
 तिल्काने-वि० [तिलक+नान+ए] कानमा सेतो धर्का हुने (पशु) ।
 तिल्के-वि० [सं० तिलक+ए] १. निधारमा सेतो टाटो भएको (पशु) । २. झिल्के; चनमते ।
 तिल्के-ना० [ने०] एक जातको झार ।
 तिल्को-ना० [सं० तिलक+ओ] वसन्त ऋतुमा छत्राकार फूल फुल्ने एक जातको रूख; एक जातको पुन्नाग ।
 तिष्य-ना० [सं०] १. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; पुष्य नक्षत्र । २. पीष महीना । ३. कलि-युग ।
 तिष्यक-ना० [सं०] पीष महीना ।
 तिसी-ना० [सं० अतसी] १. लाम्चा पात, नीला फूल र तिल-जस्ता दाना हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको दाना; आलस । (यसबाट तेल निकालिन्छ ।)
 तिस्किलो-ना० [तीखो+कीलो] खोसने, काठ, बाँस आदिको सानो कीलो ।
 तिहार-ना० [सं० तिथि+वार] १. कार्तिक कृष्ण त्रयोदशी-देखि शुक्ल द्वितीयासम्म मनाइने चाड वा उत्सव; यम-पञ्चक । २. त्यो चाड मनाइने दिन ।
 तिहुन-ना० [सं० तेमन] भातसित मुखेर खाइने दाल वा

रसदार तरकारी ।

तिहुन-चखुवा-वि० [तिहुन+चखुवा] १. कहिले कतै, कहिले कतै खाने; तिहुन चख्ने । २. कहिले कुनै काम, कहिले कुनै काम गर्ने । ३. स्थिर भएर एक ठाउँमा कुनै काम नगर्ने ।

तिहुने-वि० [तिहुन+ए] १. धेरै तिहुन खाने । २. तिहुन पकाउने (भाँडो) ।

ती-सर्वना० [त्यो] १. प्रथम-पुरुष, बहु-वचनमा प्रयोग हुने सर्वनाम शब्द; 'त्यो'-को बहु-वचनको रूप । २. 'त्यो'-को आदरार्थी रूप ।

तीखो-वि० [प्रा० तिकखो] टुप्पो मसिनु भएको; चुच्चो परेको; तीक्ष्ण ।

तीक्ष्ण-वि० [सं०] १. तीखो; धारिलो । २. प्रखर; तीव्र । ३. उग्र; प्रचण्ड । ४. तिकखर स्वादको । ५. कर्कश; कटु । ६. सहिनसक्नु; असह्य ।

तीक्ष्ण-कन्द-ना० [सं०] प्याज ।

तीक्ष्णता-ना० [सं०] तीक्ष्ण हुनाको भाव; तीव्रता ।

तीक्ष्ण-दृष्टि-वि० [सं०] १. सूक्ष्म कुरामा पनि विचार पुऱ्याउन सक्ने; सूक्ष्म-दृष्टि । २. प्रबल दृष्टि-शक्ति भएको ।

तीक्ष्ण-फल-ना० [सं०] सिल्टिमुर ।

तीक्ष्ण-बुद्धि-ना० [सं०] प्रखर बुद्धि भएको; बुद्धिमान् ।

तीक्ष्ण-रस-ना० [सं०] जवाखार; यवक्षार ।

तीज-ना० [सं० तृतीया] १. भाद्र शुक्ल तृतीया; हरि-तालिका । २. त्यस दिन स्त्रीहरूले गाउने लोक-गीतको लय ।

तीजरो-ना० [तीन+जरो] तीन-तीन दिन बिराएर आउने काम-जरो ।

तीते-ना० [तीतो+ए] फापरका जस्ता गेडा फल्ने, भटमास-का जस्ता पात हुने, दूध आउने एक जातको झार ।

तीते-करेलो-ना० [तीते+करेलो] तीतो स्वाद हुने करेलो ।

तीते-गोल-काँकी-ना० [तीते+गोल-काँकी] तीतो स्वाद हुने एक जातको गोल-काँकी; तिक्त-बिम्बी ।

तीते-चिराइतो-ना० [तीते+चिराइतो] लाम्चा, ठूला-ठूला पात, तुलसीको जस्तो फूल र रातो डाँठ हुने एक जातको चिराइतो; भूनिम्ब । (आयुर्वेदमा यसको गुण ज्वर-नाशक, कृमि-नाशक र चर्म-रोगलाई फायदा गर्ने बताइएको छ ।)

तीते-नुम्बा-ना० [तीते+नुम्बा] तीतो स्वाद हुने एक जातको ठूलो नुम्बा; कटु-नुम्बी ।

तीते-पाती-ना० [तीते+पाती] गोदावरीका जस्ता पात र मञ्जरीका रूपमा फूल हुने, उत्कट गन्ध आउने, तीतो स्वादको एक जातको झार । (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, कफ-वात-नाशक बताइएको छ ।)

तीते-माछो-ना० [तीतो+माछो] भेलमा बगेर आउने, तीतो स्वाद हुने एक जातको माछो ।

तीतो-वि० [प्रा० तित्तो] १. नीम, चिराइतो आदिका स्वादको; तिक्त । (ना०) २. तिक्त स्वाद; छ रस-मध्ये एक ।

तीन-ना० [सं० त्रीणि] १. दुइ र एकको योग-सङ्ख्या; दुइपछिको सङ्ख्या (वि०) २. दुइ र एकको योग-फल ।

तीन-अन्नी-ना० [तीन+अन्नी] तीनन्नी ।

तीन-आँखे-ना० [तीन+आँखो+ए] तीन-तारे ।

तीन-काना-ना० [तीन+कानो (?)] तीन पोट पर्ने पासा-को एक दाउ ।

तीन-तारे-ना० [तीन+तारा+ए] १. आकाशमा लहरै तीन वटा देखिने मृगशिरा नक्षत्र मानिएका तारा; तीन-आँखे । (वि०) २. तीन वटा तारा भएको (बाजा) ।

तीन-तोले-ना० [तीन+तोला+ए] विवाहमा दुलहीका शिरमा हाल्ने तीन तोला सिन्दूर ।

तीन-त्रिलोक-ना० [तीन+त्रिलोक] १. स्वर्ग, मर्त्य र पाताल-यी तीन लोक । २. सारा संसार; तमाम जगत् ।

तीनन्नी-ना० [तीन+आना+ई] तीन आना मूल्यको सिक्का ।

तीन-पत्रे-ना० [तीन+पत्रे] १. ज्यामीरका जस्ता तीन-तीन पात हुने, ज्यामीरजस्तै अमीलो फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसको फल; थ्याच्चे ।

तीन-पाते-ना० [तीन+पात+ए] १. तीन वटामात्र पात गाँसेर बनाइने टपरी । २. तीन वटा पातमात्र हुने एक जातको झार; चरि-अमिलो । (वि०) ३. अति बाढो; बित्पाते ।

तीन-फटाका-ना० [तीन+फाट] वैष्णव-मतानुयायीहरूले लाउने ठाडो तीन-धर्को ढोको ।

तीन-शहर-ना० [तीन+शहर] नेपालका चार-भञ्ज्याङ-भित्र रहेका प्रसिद्ध तीन शहर—कान्तिपुर, ललितपुर र भक्तपुर ।

तीन-सरकार-ना० [तीन+सरकार] दुइ हजार सात साल-भन्दा पहिले भएका नेपालका राणा प्रधान-मन्त्रीहरूको एक उपाधि ।

तीर-ना० [सं०] १. नदीको किनारा; तट । २. छेउ; किनार ।

तीर-ना० [फा०] बाण; काँड ।

तीरन्दाज-ना० [फा० तीरन्दाज] बाण हान्ने व्यक्ति; धनुर्धारी ।

तीरन्दाजी-ना० [फा० तीरन्दाजी] बाण हान्ने क्रिया वा विद्या; धनुर्विद्या ।

तीर-भूमि-ना० [तीर+भूमि] नदीको बगर; अववाहिका ।

तीर-बर्ती-वि० [सं०] तीरमा रहेको; तटमा रहेको; किनारको ।

तीर्थ-ना० [सं०] १. भक्तहरू पूजा, दर्शन, स्नान आदि गर्न जाने पुण्य-स्थान । २. कुनै मन्दिर वा पुण्य-स्थान । ३. शास्त्र । ४. बङ्गालमा हुने संस्कृतका परीक्षाको एक

तीर्थ-काक-तुत्तुरी

उपाधि । ५. संन्यासीहरूको एक भेद ।

तीर्थ-काक-ना० [सं०] १. तीर्थमा दान लिएर जीविका गर्ने व्यक्ति । २. लोभी मानिस । ३. तीर्थको कौवा ।

तीर्थ-ङ्कर-ना० [सं०] १. जैनहरूका प्रधान उपास्य धर्माचार्य; जिन । २. विष्णु ।

तीर्थ-पुरोहित-ना० [सं०] तीर्थमा पौरोहित्य गर्ने ब्राह्मण; पण्डा ।

तीर्थ-यात्रा-ना० [सं०] धार्मिक फल-प्राप्तिका निमित्त तीर्थमा जानु; तीर्थाटन ।

तीर्थ-राज-ना० [सं०] प्रयाग ।

तीर्थ-वासी-वि० [सं०] तीर्थमा गएर बस्ने; तीर्थ-सेवी ।

तीर्थ-सेवी-वि० [सं०] धार्मिक भावनाले तीर्थमा गएर बस्ने; तीर्थ-वासी ।

तीर्थ-स्थान-ना० [सं०] तीर्थ; पुण्य-स्थान ।

तीर्थाटन-ना० [सं०] तीर्थ-यात्रा ।

तीर्थे-वि० [तीर्थ+ए] तीर्थ-सम्बन्धी; तीर्थ-स्थानको ।

तीर्थे-भाइ-ना० [तीर्थ+भाइ] तीर्थ जान साथी; तीर्थमा साथै जाने साथी ।

तीर्थे-भोज-ना० [तीर्थे+भोज] तीर्थाटन गरेर घर फर्केर आएका यात्रीले खुवाउने भोज ।

तीव्र-वि० [सं०] १. ज्यादै छिटो; चाँडो; शीघ्र । २. तीखो; तीक्ष्ण । ३. सहिनसक्नु; असह्य । ४. तीखो; कडा (स्वर) । ५. तिक्खर; चर्को (स्वाद) ।

तीव्र-गति-वि० [सं०] १. छिटो हिँड्ने; वेग-शील । (ना०) २. छिटो हिँडाइ; शीघ्र गति । ३. हावा ।

तीव्रता-ना० [सं०] तीव्र हुनाको भाव; प्रखरता ।

तीस-ना० [प्रा०] १. बीस र दशको योग-सङ्ख्या; ३०-को अङ्क । (वि०) २. बीस र दशका योग सङ्ख्याको ।

तीसौं-वि० [तीस+औं] गणनाका क्रमले तीस सङ्ख्यामा परेको; तीस अङ्कको ।

तुइक्याइ-ना० [तुइक्याउ+आइ] तुइक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तुइक्याइनु-स० क्रि० [तुइक्याउ+इ+नु] धमाधम पिड्नु; ('तुइक्याइनु'-को क० क्रि०) ।

तुइक्याउनु-स० क्रि० [तुइतुइ+याउ+नु] धमाधम पिड्नु; तुइतुइती पिड्नु ।

तुइतुइ-क्रि० यो० [अनु०] धमाधम पिड्ने किसिम; सनसन ।

तुइतुइती-क्रि० यो० [तुइतुइ+ती] तुइतुइ; सनसनी ।

तुइन-ना० [ने०] खोलाका वार-पार ठूलो लखाकी टांगी त्यसमा घुरो लगाएर झुन्डिएका डोरीमा बसी खोलो तर्ने साधन ।

तुक-ना० [टुक्का] श्लोकका पाउको अन्तिम पद वा अक्षरको एकता; अन्त्यानुप्रास ।

तुक-बन्दी-ना० [तुक+बन्धन] ध्वनि, गुण आदिको प्रयोजन

नराखी केवल तुक मिलाई कविता रच्नु; अन्त्यानुप्रास मिलाउनु; टुक्का जोर्नु ।

टुक्का-ना० [टुक्का] टुक्का ।

तुङ्ग-वि० [सं०] १. ऊँचो; अग्लो; उन्नत । २. उग्र; प्रचण्ड । ३. प्रधान; मुख्य । (ना०) ४. पर्वत; डाँडो ।

तुङ्गक-ना० [सं०] १. नागकेशर । २. पुन्नाग वृक्ष ।

तुङ्गमा-ना० [सं०] ऊँचाइ; अग्लाई ।

तुङ्गी-वि० [सं०] १. अग्लो; ऊँचो । (ना०) २. हलेदो । ३. रात । ४. वन-तुलसी । ५. बावरी ।

तुच्छ-वि० [सं०] १. हीन; क्षुद्र । २. नीच; छोटो; अधम । ३. अलिकति; थोरै । ४. सार-रहित; निःसत्त्व ।

तुच्छिइनु-अ० क्रि० [तुच्छि+इ+नु] तुच्छ बनिनु; ('तुच्छिनु'-को भा० क्रि०) ।

तुच्छिनु-अ० क्रि० [तुच्छ+इ+नु] १. तुच्छ बन्नु; नीच हुनु । २. हेला गरिनु; अपमानित हुनु ।

तुच्छ्याइ-ना० [तुच्छि+याइ] तुच्छिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तुच्छ्याइ-ना० [तुच्छ्याउ+आइ] तुच्छ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तुच्छ्याइनु-स० क्रि० [तुच्छ्याउ+इ+नु] तुच्छ पारिनु; ('तुच्छ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

तुच्छ्याउनु-स० क्रि० [तुच्छि+याउ+नु] तुच्छ पार्नु; हेला गर्नु; अपमान गर्नु; ('तुच्छिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

तुजुक-ना० [अ० तुजुक] शान; घमण्ड ।

तुणि-ना० [सं०] टुनी ।

तुण्ड-ना० [सं०] १. खाने मुख । २. थुतुनु । ३. चुच्चो । ४. हात्तीको सँड । ५. औजारको अगिल्लो भाग ।

तुण्डि-ना० [सं०] १. खाने मुख । २. चुच्चो । ३. थुतुनु । ४. नाभि । ५. गोल-काँक्री । ६. पीना ।

तुण्डिभ-वि० [सं०] नाइटो बाहिर निस्केको ।

तुण्डिल-वि० [सं०] १. धेरै बोल्ने; बतुरो । २. नाइटो बाहिर निस्केको । ३. भुँडीवाल ।

तुण्डी-वि० [सं०] १. खाने मुख भएको । २. चुच्चे । ३. थुतुनु भएको । ४. सँड भएको । (ना०) ५. गणेश ।

तुतुरो-ना० [अनु०] पुरुषेन्द्रिय; तुत्तुरो (वाल-बोलीमा) ।

तुत्थ-ना० [सं०] १. नीलो-तूथो । २. अग्नि ।

तुन-तान-ना० [तुन्+तान(फाँ०)] फाटेका पुराना लुगाहरू सिउने वा टाल्ने काम; टाल-टुल ।

तुनाइ-ना० [तुन्+आइ] तुन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तुनिनु-स० क्रि० [तुन्+इ+नु] टाल-टुल गरिनु; ('तुन्नु'-को क० क्रि०) ।

तुनु-ना० [तना] तनु ।

तुने-वि० [तुन्+ए] तुना भएको; तुनावाल ।

तुने-बोडी-ना० [तुन्+बोडी] तने-बोडी ।

तुत्तुरी-ना० [तुत्तुरो+ई] तुत्तुरो ।

तुन्तुरो-ना० [तुतुरो] तुतुरो ।

तुन्द-ना० [सं०] १. नाइटो; नाभि । २. पेट; उदर ।

तुन्दि-ना० [सं०] १. नाइटो; नाभि । २. पेट; उदर ।

तुन्दिक-वि० [सं०] ठलो पेट भएको; भुँडीवाल ।

तुन्दिल-वि० [सं०] १. भुँडीवाल; भुँडे । (ना०) २. गणेश ।

तुन्दी-ना० [सं०] १. नाभि । (वि०) २. भुँडीवाल ।

तुन्नु-सं० क्रि० [सं० तुन्नन+नु] फाटेका पुराना लुगा जोडेर वा टालेर सिउनु; टाल-टुल गर्नु ।

तुमडी-ना० [तुम्बा] भिक्षा माग्ने भाँडो; भिक्षा-पात्र ।

तुमुल-ना० [सं०] १. युद्धको कोलाहल-ध्वनि । २. भयङ्कर युद्ध ।

तुम्ब-ना० [सं०] एक जातको लौका; तुम्बा ।

तुम्बा-ना० [सं०] घाँटी सानो भएर पेट फुकेको एक जातको लौका । (जोगी-जङ्गम आदिले यसको जल-पात्र बनाउँछन् ।)

तुम्बिका-ना० [सं०] तुम्बा ।

तुम्बी-ना० [सं०] १. सानो तुम्बा । २. तुम्बा वा त्यसैका आकारको धातुको भाँडो । ३. पेट वा शरीरका अरु अङ्गमा भएको वात-विकार हटाउनाका निमित्त त्यस अङ्गमाथि बत्ती वाली छोप्ने भाँडो ।

तुम्बुरु-ना० [सं०] १. विष्णुका नजीक रहने एक प्रसिद्ध गायक गन्धर्व । २. धनियाँ । ३. टिमुर ।

तुम्बो-ना० [तुम्बा+ओ] १. सुकेका तुम्बाको भाँडो । २. भुँडी; पेट ।

तुम्लेट-ना० [अं० टम्ब्लर्] सैनिकहरूले भिर्ने पानीको भाँडो ।

तुर-क्रि० यो० [सं०] १. चाँडो; शीघ्र । (वि०) २. छिटो हिँड्ने; वेगवान् ।

तुरग-ना० [सं०] घोडा ।

तुरग-ब्रह्मचर्य-ना० [सं०] केवल स्त्री नपाउनाले लिइएको ब्रह्मचर्य ।

तुरग-ब्रह्मचारी-ना० [सं०] स्त्री नपाएर ब्रह्मचर्यमा रहेको व्यक्ति ।

तुरङ्ग-ना० [सं०] १. घोडा । २. मन; चित्त ।

तुरन्त-क्रि० यो० [तुरुन्त] तुरुन्त ।

तुरन्तातुरन्ती-क्रि० यो० [तुरन्त+तुरन्त+ई] तुरुन्तातुरुन्ती ।

तुरही-ना० [सं० तूर] फुकेर बजाउने एक किसिमको लामो बाजा; नरसिङ्घा ।

तुराइ-ना० [तुर्+आइ] तुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तुराइनु-सं० क्रि० [तुराइ+आइ+नु] तुर्न लाइनु; ('तुराइ-उनु'-को क० क्रि०) ।

तुराइनु-सं० क्रि० [तुर्+आइ+नु] तुर्न लाउनु; ('तुर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

तुरिनु-सं० क्रि० [तुर्+इ+नु] सिद्धयाइनु; ('तुर्नु'-को क० क्रि०) ।

तुरी-ना० [ने०] १. मृत; मृत् । २. मूत्रेन्द्रिय (बाल-बोलीमा) ।

तुरी-ना० [सं०] थुरी ।

तुरीय-वि० [सं०] १. चौथो; चतुर्थ । (ना०) २. प्राणीका चार अवस्थामध्ये अन्तिम अवस्था; भेद-ज्ञानको समाप्ति । भई आत्मा ब्रह्म-चैतन्य हुने योगको अवस्था; मोक्ष ।

३. मुखबाट उच्चारण हुँदाको वाणीको अवस्था; वैखरी ।

तुरुक्क-ना० [न०] आँसु वा अरु तरल पदार्थको सानो धारो एकै पटक खस्ने किसिम ।

तुरुङ्क-ना० [ने०] ठिगुरो ।

तुरुतुरु-क्रि० यो० [अनु०] आँसु, पानी आदि तरल पदार्थ बार-बार चुहुने किसिम; तुरुक्क-तुरुक्क ।

तुरुन्त-क्रि० यो० [सं० त्वरा] १. चाँडै; झट्ट; झटपट । २. तत्काल; उसै समय ।

तुरुन्तातुरुन्ती-क्रि० यो० [तुरुन्त+तुरुन्त+ई] जल्दाजल्दी; तत्काल ।

तुरुप-ना० [अं० ट्रम्प] कुनै एक रङ्गलाई प्रधान मानेर खेलिने तासको एक खेल । (प्रधान मानिएका रङ्गको सब-भन्दा सानो चक्कीले पनि अरु रङ्गका ठूला-ठूला पत्तीलाई जित्छ ।)

तुरुरु-क्रि० यो० [अनु०] पानी आदि पन्यालो पदार्थको झीनो धारो खस्ने किसिम ।

तुरुरु-क्रि० यो० [अनु०] तुरुरु ।

तुर्की-वि० [तु०] १. तुर्किस्तान (देश)-सम्बन्धी । (ना०) २. तुर्किस्तान देशको भाषा ।

तुर्के-ना० [तुर्की+ए] जाँड ।

तुर्की-ना० [तुर्क] १. पानी, दूध आदि तरल पदार्थको सानो धारो । २. थोरै; अलिकति (तरल पदार्थ) ।

तुर्क्याइ-ना० [तुर्क्याउ+आइ] तुर्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तुर्क्याइनु-सं० क्रि० [तुर्क्याउ+आइ+नु] पानी आदि तरल पदार्थ अलिकति चुहाइनु; ('तुर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

तुर्क्याउनु-सं० क्रि० [तुर्की+याउ+नु] १. अलिकति तरल पदार्थ चुहाउनु; तुर्की झार्नु । २. पिसाव फेर्नु ।

तुर्नु-सं० क्रि० [सं० तुरीय+नु] १. सिद्धयाउनु; समाप्त गर्नु; सक्नु । २. कुनै काम पूरा गर्नु; तामील गर्नु । ३. भरिनु; टम्म हुनु ।

तुर्य-वि० [सं०] चौथो; चतुर्थ ।

तुर्याश्रम-ना० [सं०] चतुर्थाश्रम; संन्यासाश्रम ।

तुर-क्रि० यो० [अनु०] तरल पदार्थको झीनो धारो झर्ने किसिम ।

तुर्लुङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. झुन्डिने किसिम; लट्किने किसिम । २. तिहुन-तर्कारी आदिको झोल पातलो हुने किसिम ।

तुर्लुङ्क-क्रि० यो० [तुर्लुङ्ग] तुर्लुङ्ग ।

तुलजा-ना० [सं०] तलेज्यू ।

तुलन-ना० [सं०] तौलनु; जोस्नु; वजन मिलाउनु ।

तुलना-तुहुनु

तुलना-ना० [सं०] १. गुण, मान, आकार आदिको हिसावले एक वस्तुलाई अर्को वस्तुसित दाँज्ने काम; दाँजो; समानता। २. तौलने काम; जोखाइ।
तुलनात्मक-वि० [सं०] कुनै अर्को वस्तुसित तुलना गरिएको; दाँजिएको।
तुलबुल-ना० [ने०] १. मनको तर्क-वितर्क; चञ्चलता; तुलबुली। २. चिन्ता; फिक्री। ३. हडबडी; हतपत।
तुलबुलाइ-ना० [तुलबुलाउ+आइ] तुलबुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; तुलबुल्याइ।
तुलबुलाउनु-अ० क्रि० [तुलबुल+आउ+नु] १. तुलबुल लाग्नु; तुलबुलिनु। २. चिन्तित हुनु। ३. हडबडाउनु; आत्तिनु।
तुलबुलाहट-ना० [तुलबुलाउ+आहट] तुलबुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; तुलबुलाइ।
तुलबुलिनु-अ० क्रि० [तुलबुल इ+नु] तुलबुली लाग्नु; तुलबुलाउनु।
तुलबुली-ना० [तुलबुल+ई] तुलबुल।
तुलबुल्याइ-ना० [तुलबुलि+याइ] तुलबुलिने किसिम, क्रिया वा भाव; तुलबुलाइ।
तुलबुल्याहट-ना० [तुलबुलि+याहट] तुलबुलिने किसिम, क्रिया वा भाव; तुलबुलाइ।
तुलसी-ना० [सं०] १. मञ्जरीमा सेता वा कलेजी रङ्गका साना-साना फूल फुल्ने सुगन्धी र पवित्र मानिएको एक जातको झार। (यो सेता र कलेजी रङ्गका फूल फुल्ने-दुई जातको हुन्छ। चतुर्मासमा गमला, मठ आदिमा उमारी यसको पूजा गर्छन्।) २. पुराण-प्रसिद्ध एक देवी।
तुला-ना० [सं०] १. तराजू; काँटा। २. तुलना; दाँजो। ३. तौलमा समानता; बराबरी। ४. बाह्र राशिमध्ये एक।
तुला-दान-ना० [सं०] दानीले आफ्नो शरीरका तौलको बराबर सुन, चाँदी, अन्न आदि तौलेर गर्ने दान।
तुला-धर-ना० [सं०] १. व्यापारी; बनियाँ। २. नेवार-जातिको एक वर्ग।
तुला-परीक्षा-ना० [सं०] तराजूमा एकातिर माटो र अर्को-तिर अभियुक्तलाई राखी एक पटक तौलेर अर्को पटक तौलदा त्यो व्यक्ति घटी देखिएमा अपराधी ठहराइने प्राचीन कालको एक परीक्षा-विधि।
तुलित-वि० [सं०] १. तौलिएको। २. समान; सदृश।
तुले-गाँडो-ना० [ने०] १. एउटा वास्ता हूलै मिलेर वास्त थाल्ने एक जातको चरो। (वि०) २. नमिल्दो वा नमुहाउँदो गरी लुगा, गहनाहरू लाउने। ३. बेमेलको; अमिल्दो; डेब्रो।
तुलो-ना० [सं० तुला] तराजू; काँटा; तुला।
तुल्य-वि० [सं०] १. बराबर; समान। २. अभिन्न; सदृश।
तुल्य-कक्ष-वि० [सं०] समान दर्जाको; बराबर कक्षाको।

तुल्य-कालीय-वि० [सं०] १. सम-कालीन; सम-सामयिक।
२. एकै उमेरको; बराबर उमेरको।
तुल्यता-ना० [सं०] बराबरी; समानता।
तुल्य-योगिता-ना० [सं०] उपमान र उपमेयको एकै धर्म वर्णन गरिने एक प्रसिद्ध काव्यालङ्कार।
तुल्याइ-ना० [तुल्याउ+आइ] तुल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
तुल्याइनु-स० क्रि० [तुल्याउ+आइ+नु] बनाइनु; ('तुल्याउनु'-को क० क्रि०)।
तुल्याउनु-स० क्रि० [सं० तुल्य+याउ+नु] १. कुनै वस्तु वा व्यक्तिलाई असल वा खराब पार्नु; बनाउनु। २. तयार पार्नु; जोर-जाम गर्नु।
तुवरक-ना० [सं०] समुद्र-फल।
तुवर-यावनाल-ना० [सं०] बाजुरो।
तुवरी-ना० [सं०] तोरी।
तुवाँलो-ना० [सं० तमाल] गर्मीका मौसममा कुइरोजस्तो भई आकाशमा उडिरहने धूलि-मण्डल।
तुष-ना० [सं०] १. भूस। २. फुलको खबटो। ३. बरौं।
तुषानल-ना० [सं०] १. भूसको आगो। २. भूस वा घाँस-परालका आगामा डढेर मर्ने प्राचीन कालको एक प्रायश्चित्त।
तुषार-ना० [सं०] १. तुसारो; हिउँ। २. चीनियाँ कपूर।
तुषारो-ना० [सं० तुषार] जाडाका मौसममा बिहान जमीनमा सेतै देखिने गरी जमेको शीत; हिउँ; ठाँटो।
तुष्ट-वि० [सं०] १. अघाएको; तृप्त। २. प्रसन्न; खुश।
तुष्टि-ना० [सं०] १. तृप्ति; सन्तोष। २. प्रसन्नता; खुशी।
तुस-ना० [सं० तुष] १. अवशेष। २. कसर। ३. मनको नमेटिने वैर-भाव; इबी।
तुसारो-ना० [तुषारो] तुषारो।
तुहाइ-ना० [तुहु+आइ] तुहुने किसिम, क्रिया वा भाव।
तुहाइ-ना० [तुहाउ+आइ] तुहाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
तुहाइनु-स० क्रि० [तुहाउ+इ+नु] गर्भ-पात गराइनु; ('तुहाउनु'-को क० क्रि०)।
तुहाउनु-स० क्रि० [तुहु] असमयमै गर्भ गिराउनु; गर्भ-पात गराउनु।
तुहिन-ना० [तुइन] तुइन।
तुहिन-ना० [सं०] १. तुषारो; हिउँ। २. जून; चन्द्र-किरण।
तुहिनांशु-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. कपूर।
तुहिनाचल-ना० [सं०] हिमालय पर्वत।
तुहिनु-अ० क्रि० [तुहु] तुहुनु।
तुहुनु-अ० क्रि० [सं० तुह+नु] १. समय नपुगीकुनै बच्चा जन्मनु; गर्भ-पात हुनु; अधिग्रो जानु। २. साबिकभन्दा खर्च घटाई कुनै काम-काज गर्नु। ३. तुच्छ हुनु; तुच्छिनु।

४. डोरीहरू तानिएर लामो हुनु; लच्छनु।
 तुहेत्रो-ना० [तुहु+एत्रो] १. तुहेको बच्चा; अधिग्रो।
 २. बच्चा तुहेको गाई-वस्तु।
 तूखल-ना० [नेवा० तुखऽ] दुखल; रस निचोरिसकेको
 ऊखुको छोको; खोस्टो।
 तूण-ना० [सं०] बाण हाल्ने भाँडो; ठोक्रो।
 तूणी-ना० [सं०] ठोक्रो।
 तूणीर-ना० [सं०] ठोक्रो।
 तूत-ना० [सं०] किम्बु।
 तूथो-ना० [सं० तुथ] नीलो-तूथो।
 तूफान-ना० [अ० तूफान] १. आँधी-बेहरी। २. ठूलो बाढी;
 भेल। ३. ठूलो आपत्ति।
 तूबर-ना० [सं०] १. सीङ नभएको साँढे। २. जुंगा नभएको
 पुरुष। ३. नपुंसक; सिंगारु।
 तूर-ना० [सं०] तुरही।
 तूर्ण-वि० [सं०] १. छिटो; चाँडो। (क्रि० यो०)
 २. चाँडै; झट्ट।
 तूर्ध-ना० [सं०] तुरही।
 तूल-ना० [सं०] १. कपास; रूवो। २. रातो रङ्गको एक
 जातको कपडा। ३. स्त्री-जातिले कपालमा लाउने धागो।
 तूलिका-ना० [सं०] १. चित्र-कारको कूची; रङ्ग भर्ने
 बुरुश। २. तकिया। ३. बर्मा (औजार)।
 तूष्णीक-वि० [सं०] चूपचाप लागेर बस्ने; मौनी।
 तूष्णीम्-क्रि० यो० [सं०] चूपचाप; नबोलीकन।
 तूण-ना० [सं०] बोक्रो र गुदी नछुट्ने उद्भिद्; घाँस
 (दूबो, कुश, ढड्डी, मोथे, बाँस, आदि)।
 तूण-कुङ्कुम-ना० [सं०] कुङ्कुम-पाती।
 तूण-कुटीर-ना० [सं०] घाँस-पातले बनेको छाप्रो; झुपडी।
 तूण-जलौका-ना० [सं०] घाँसमा हुने, जूको हिँडेझैँ हिँड्ने,
 हरियो, एक जातको छ-खुट्टे कीरो।
 तूणमय-वि० [सं०] घाँसले बनेको; तूण-निर्मित।
 तूण-राज-ना० [सं०] १. ताड़। २. नरिवलको बोट।
 ३. खजूरको बोट।
 तूणवत्-वि० [सं०] १. घाँसबराबर; * तूणसमान। २.
 अत्यन्त तुच्छ; क्षुद्र।
 तूतीय-वि० [सं०] तेस्रो।
 तूतीयक-ना० [सं०] तीन-तीन दिनमा आउने ज्वर।
 तूतीय-प्रकृति-ना० [सं०] नपुंसक; हिजडा।
 तूतीयश-ना० [सं०] तीन खण्डको एक खण्ड; तीन भागको
 एक भाग।
 तूतीया-ना० [सं०] १. चान्द्र-मासका प्रत्येक पक्षको तेस्रो
 तिथि; तूतीय तिथि। २. व्याकरणमा करण कारण।
 तूतीया-तत्पुरुष-ना० [सं०] पूर्व पदमा करण कारकको
 विभक्ति लाग्ने तत्पुरुष समाजको एक भेद।
 तूतीयाश्रम-ना० [सं०] तेस्रो आश्रम; वानप्रस्थाश्रम।

तूप्त-वि० [सं०] १. अघाएको; सन्तुष्ट। २. प्रसन्न; खुशी।
 तूप्ति-ना० [सं०] १. तूप्त हुनु; सन्तुष्टि। २. प्रसन्नता;
 खुशी।
 तूषा-न० [सं०] १. तिर्खा; प्यास। २. ठूलो इच्छा; अभि-
 लाषा। ३. लोभ; लालच।
 तूषालु-वि० [सं०] तिर्खाएको; प्यासो; तूषित।
 तूषित-वि० [सं०] तिर्खा लागेको; प्यासो; तूषालु।
 तूष्णा-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु प्राप्त गर्ने तीव्र इच्छा;
 तिसना। २. प्यास; तिर्खा। ३. लोभ।
 तूष्णालु-वि० [सं०] १. तूष्णाले युक्त; तिसना भएको।
 २. प्यासो; तूषित। ३. लोभी।
 तेइस-ना० [तेईस] तेईस।
 तेइसौं-वि० [तेईसौं] तेईसौं।
 तेईस-ना० [प्रा० तेवीस] १. बीस र तीनको योग-सङ्ख्या;
 २३-अङ्क। (वि०) २. बीस र तीनका योग-सङ्ख्याको।
 तेईसौं-वि० [तेईस+औं] गन्दै जाँदा तेईस सङ्ख्यामा
 परेको; तेईस सङ्ख्याको।
 तेज-वि० [फा० तेज] १. छिटो हिँड्ने; शीघ्र-गामी।
 २. तीक्ष्ण बुद्धिको। ३. फूर्तिलो; छिटो-छरितो।
 तेज-ना० [सं०] १. प्रकाश; कान्ति; दीप्ति। २. पराक्रम;
 बल। ३. वीर्य। ४. सार; तत्त्व। ५. ताप; गर्मी।
 ६. प्रताप। ७. पञ्च-महाभूतमध्ये एक; अग्नि। ८. वेग।
 तेज-पत्र-ना० [सं०] तेज-पात।
 तेज-पात-ना० [सं०] दालचीनीका जातको एक प्रकारको
 रूखको पात। (यो पात औषधीमा र तरकारीहरूलाई
 सुवासित गर्नमा प्रयोग गरिन्छ।)
 तेज-फल-ना० [सं०] सिलिटमुर।
 तेजमूल-ना० [सं०] लामा काण्डका टुप्पामा मात्र हाँगा-
 बिँगा र लामा-लामा पात हुने एक जातको वृक्ष; तेजोवती।
 तेजवती-ना० [सं०] तेजमूल; तेजोवती।
 तेजवान्-वि० [सं०] १. तेज-युक्त; तेजिलो; तेजस्वी।
 २. बलवान्; वीर्यवान्।
 तेजस्वान्-वि० [सं०] तेज-युक्त; तेजस्वी।
 तेजस्विता-ना० [सं०] तेजस्वी हुनाको भाव।
 तेजस्विनी-ना० [सं०] १. तेज भएकी स्त्री; तेज-युक्त स्त्री।
 २. माल-कागुनु। (वि०) ३. तेज भएकी; तेजिली (स्त्री)।
 तेजस्वी-वि० [सं०] १. तेज भएको; तेजवान्। २. बलवान्;
 शक्ति-शाली। ३. प्रतापी। ४. प्रभाव-शाली।
 तेजाब-ना० [फा० तेजाब] धातुहरू गलाउने शक्ति भएको
 तरल क्षार पदार्थ।
 तेजाबी-वि० [फा० तेजाबी] १. तेजाब-सम्बन्धी। २.
 तेजाबबाट तयार पारिएको।
 तेजाबी-सुन-ना० [तेजाबी+सुन] तेजाबले शुद्ध तुल्याइ-
 एको सुन।
 तेजारत-ना० [अ० तिजारत] १. रुपियाँ-पैसा, सुन-चाँदी

तेजिलो-तेहरचाइ

आदिको नगद व्यापार । २. व्याज, घिउखानी आदि लिनै गरी रुपियाँ-पैसा लेन-देन गर्ने काम । ३. त्यस्तो काम गर्ने सरकारी अड्डा ।

तेजिलो-वि० [फा० तेज+इलो] छिटो; तेज ।

तेजिलो-वि० [सं० तेज+इलो] तेज भएको; चहकिलो; तेजस्वी ।

तेजी-वि० [तेज+ई] तेज भएको; तेजिलो ।

तेजोभङ्ग-ना० [सं०] अपमान; बेइज्जती ।

तेजोमय-वि० [सं०] १. तेज-युक्त; तेजस्वी । २. ज्योतिर्मय; कान्तिमान् ।

तेजोमूर्ति-ना० [सं०] १. सूर्य । (वि०) २. तेजस्वी; तेजवान् ।

तेजोरूप-ना० [सं०] १. चैतन्य-रूप ब्रह्म । (वि०) २. तेजवान्; तेजस्वी ।

तेजोवती-ना० [सं०] तेजमूल ।

तेजोवध-ना० [सं०] तेजको नाश; शानको विनाश ।

तेजोवान्-वि० [सं०] तेजिलो; तेज-युक्त; तेजस्वी ।

तेजोहत-वि० [सं०] तेज नष्ट भएको; फूति हराएको ।

तेते-ना० [तेल] तेल (वाल-बोलीमा) ।

तेत्तीस-ना० [सं० त्रयत्रिंशत्] १. तीस र तीनको योग-सङ्ख्या; ३३-अङ्क । (वि०) २. तीस र तीनका योग-सङ्ख्याको; एघारको तीन गुना ।

तेत्तीसौं-वि० [तेत्तीस+औं] गणनाका क्रमले तेत्तीस सङ्ख्यामा परेको; तेत्तीस सङ्ख्याको ।

तेवर-वि० [तीन+दोवर] तीन दोवर; तीन गुना; तिगुना ।

तेब्रिनु-अ० क्रि० [तेवर+इ+नु] १. तेवर हुनु; तीन गुना हुनु । २. तीन पटक कुनै काम हुनु; तेहेरिनु ।

तेव्याइ-ना० [तेव्याउ+आइ] तेव्याउने क्रिया वा भाव ।

तेव्याइ-ना० [तेब्रि+याइ] तेब्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तेव्याइनु-स० क्रि० [तेव्याउ+इ+नु] तेवर पारिनु; ('तेव्याउनु'-को क० क्रि०) ।

तेव्याउनु-स० क्रि० [तेवरि+याउ+नु] १. तिगुना पार्नु; तेवर तुल्याउनु । २. तेह्याउनु ।

तेमन-ना० [सं०] तिहुन; दाल ।

तेर-ना० [प्रा०] १. दश र तीनको योग-सङ्ख्या; १३-अङ्क; तेह्र । (वि०) २. दश र तीनका योग-सङ्ख्याको ।

तेरोज-ना० [अ० तह्रीर] १. मजबून; सारांश । २. जम्माजम्मी; टोटल ।

तेरो-सर्वना० [तँ+रो] 'तँ'-को पष्ठी-विभक्तिको रूप ।

तेरो-मेरो-ना० [तेरो+मेरो] स्वत्व वा अधिकार-सम्बन्धी विवाद ।

तेरौं-वि० [तेर+औं] गणनाका क्रमले तेह्र सङ्ख्यामा परेको; तेह्र सङ्ख्याको; तेह्रौं ।

तेर्पाई-वि० [तेर्पे] अलि-अलि ओरालो परेको; ढलुवा; थोर-बहुत भिरालो; दमस्याइलो ।

तेर्पे-वि० [तेर्सो] तेर्पाई ।

तेर्सिनु-अ० क्रि० [तेर्सो+इ+नु] १. तेर्सो पर्नु; पसारिनु । २. तेर्सो हिँड्नु । ३. तेर्सो बढ्नु । ४. मोटाउनु; मन नपरेको मानिस आउनु । ५. मर्नु ।

तेर्सो-वि० [प्रा० तिरिच्छी] १. पसारिएको; लम्पसार परेको; तेर्सिएको । २. उकालो-ओरालो नभएको; सम्म परेको ।

तेर्स्याइ-ना० [तेर्स्याउ+आइ] तेर्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तेर्स्याइ-ना० [तेर्सि+याइ] तेर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तेर्स्याइनु-स० क्रि० [तेर्स्याउ+इ+नु] तेर्सो पारिनु; ('तेर्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

तेर्स्याउनु-स० क्रि० [तेर्सो+याउ+नु] १. तेर्सो पारेर राख्नु; सुताउनु; पसार्नु । २. मन नपरीकन आउनु वा जानु ।

तेल-ना० [सं० तैल] १. तिल, तोरी, अँडीर, बदाम आदि पेलेर निकालिने चिल्लो तरल पदार्थ । २. मट्टी-तेल, पेट्रोल आदि खानिबाट निस्कने तरल पदार्थ ।

तेलकासा-ना० [नेवा०] केटा-केटीको एक प्रकारको खेल ।

तेलहन-ना० [सं० तैल+धान्य] तेल निस्कने अन्न (तिल, तोरी आदि) ।

तेलारी-ना० [तेल+आरी] १. तेल लाउने काम; तेलको मालिश; तैल मर्दन । (वि०) २. तेल-सम्बन्धी ।

तेलिया-वि० [तेल+इया] १. तेल-सम्बन्धी; तेलको । २. तेलजस्तो; तेलका रङ्गको ।

तेलिया-ईँट-ना० [तेलिया+ईँट] तेलका सम्पर्कबाट बनाइने एक प्रकारको बलियो चिल्लो ईँट ।

तेलिया-झार-ना० [तेलिया+झार] फल, फूल केही नलाग्ने, साना-साना, लाम्चा, चिल्ला पात हुने, पानी-खेतमा उम्रने एक जातको झार ।

तेलिया-मास-ना० [तेलिया+मास] चिल्लो टल्कने एक जातको मास ।

तेलिया-साँप-ना० [तेलिया+साँप] कालो, ज्यादा चिल्लो एक जातको विषालु सर्प ।

तेलिया-हीरा-ना० [तेलिया+हीरा] रङ्ग-विरङ्गी आभा दिने पातलो काँटको हीरा ।

तेली-ना० [सं० तैली] तेल पेलने र बिक्री गर्ने पेशा भएको एक जाति ।

तेस्रो-वि० [सं० तिस्र] गणनाका क्रमले तीनमा परेको; दोस्रोपछिको ।

तेहरिनु-अ० क्रि० [तेहरो+नु] तेहेरिनु ।

तेहरो-वि० [तेहेरो] तेहेरो ।

तेह्याइ-ना० [तेह्याउ+आइ] तेह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तेह्याइ-ना० [तेहरि+याइ] तेहरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तेह-याइन-सं० क्रि० [तेह-याउ+इ+नु] तेह-याइन; ('तेह-याउनु'-को क० क्रि०) ।

तेह-याउनु-सं० क्रि० [तेह-याउ+नु] तेह-याउनु ।

तेहेरिनु-अ० क्रि० [तेहेरो+इ+नु] १. तीन पटक कुनै काम हुनु; तीन चोटि दोहोरिनु । २. तीन-दोबर हुनु; तेब्रिनु । ३. तीन-सरो हुनु ।

तेहेरो-वि० [तीन+सरो] १. तीन तह भएको; तीन-सरो । २. तेवर; तिगुना । (क्रि० यो०) ३. तीन पटक; तीन फेर ।

तेह-याइ-ना० [तेह-याउ+आइ] तेह-याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तेह-याइ-ना० [तेहेरि+याइ] तेहेरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तेह-याइन-सं० क्रि० [तेह-याउ+इ+नु] तेहेरो पारिनु; ('तेह-याउनु' को क० क्रि०) ।

तेह-याउनु-सं० क्रि० [तेहेरि+याउ+नु] १. तीन पटक कुनै काम गर्नु; तीन चोटि पूरा गर्नु । २. तीन-सरो पार्नु; तेह-याउनु ।

तेह-ना० [प्रा० तेर] तेर ।

तेह-वि० [प्रा० तेर+औं] तेरौं ।

तेह-ते-वि० [सं० तीरभुक्ति] तिरहुत-प्रदेशको निवासी ।

तै-संयो० [तव] १. तैपनि; तथापि । २. तब ।

तैकात-ना० [तहकीकात] १. निश्चय; तहकीकात । २. खोज; अन्वेषण ।

तैक्ष्ण-ना० [सं०] १. तीक्ष्ण हुनाको भाव; तीक्ष्णता । २. तिक्रूर हुनाको भाव ।

तैजस-वि० [सं०] १. चम्किलो; तेजिलो । २. तेज-सम्बन्धी । ३. साहसी । (ना०) ४. चम्किलो पदार्थ । ५. घिउ । ६. पराक्रम ।

तैतिल-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रानुसार एघार कर्ममध्ये एक ।

तै-तै-संयो० [तै+तै] केही काम गर्ने भइसकेपछि वा गरिसकेपछि अरु बढी काम गर्ने आँट्दा निश्चय गरी भनिने शब्द । (उदा०-आधा काम गरिसकियो, तै-तै सिध्याइ-हालौं ।)

तैत्तिरीय-ना० [सं०] १. कृष्ण-यजुर्वेदको एक शाखा । २. तित्रो-सम्बन्धी ।

तैनात-ना० [अ० तअयुनात] १. तालुक; हैकम । २. नियुक्ति ।

तैनातवाला-वि० [तैनात+वाला (फा०)] तैनात लिएको व्यक्ति; तालुकवाला ।

तैपनि-संयो० [सं० तथापि] तर पनि; तापनि; तै; तथापि ।

तैमिर-ना० [सं०] १. सूर्य अस्ताएपछि आँखा नदेख्ने एक रोग; रतौँधी । (वि०) २. तिमिर-सम्बन्धी ।

तैमिरिक-वि० [सं०] १. राती आँखा नदेख्ने; रतौँधी

लागेको । २. तिमिर-सम्बन्धी ।

तैयार-वि० [अ०] तयार ।

तैयारी-ना० [अ० तैयार+ई] तयारी ।

तैरिणी-ना० [सं०] मेहदी ।

तैथिक-वि० [सं०] १. तीर्थ-सम्बन्धी । २. तीर्थ-यात्री । (ना०) ३. शास्त्र-कार । ४. तीर्थमा दान लिने व्यक्ति ।

तैल-ना० [सं०] १. तिलको तेल । २. कुनै प्रकारको तेल ।

तैल-कन्द-ना० [सं०] मलुको ।

तैलकार-ना० [सं०] तेली ।

तैल-चित्र-ना० [सं०] तैल-मिश्रित रङ्गबाट तयार गरिएको चित्र ।

तैल-द्रोणी-ना० [सं०] मानिसजति लामो तेल हाल्ने एक प्रकारको प्राचीन कालको भाँडो । (यसमा उपचारका निम्ति रोगी वा सङ्ग नदिनाका निम्ति मृत-देह राखिन्थ्यो ।)

तैल-धान्य-ना० [सं०] तेल निस्कने अन्न; तेलहन (तिल, तोरी, सरसिङ्ग आदि) ।

तैल-फल-ना० [सं०] चिउली ।

तैल-यन्त्र-ना० [सं०] तेल पेलने यन्त्र; साल; कोल ।

तैल-शाला-ना० [सं०] तेल पेलने ठाउँ; साल ।

तैलाक्त-वि० [सं०] तेलमा मुछिएको; तेलमा डुबेको ।

तैलाभ्यङ्ग-ना० [सं०] शरीरमा तेल घस्ने काम; मालिश ।

तैलिक-ना० [सं०] १. तेली । (वि०) २. तेल-सम्बन्धी ।

तैलिनी-ना० [सं०] बत्ती ।

तैली-ना० [सं०] १. तेली । (वि०) २. तेलको; तैल-सम्बन्धी ।

तैल्वन-ना० [न०] एक जातको सुपारी ।

तैष-ना० [सं०] पौष महीना ।

तोक-ना० [सं०] १. छोरा-छोरी; सन्तान । २. सानो बच्चो; बालक ।

तोक-ना० [अ० तौक्रीअ] १. अनिश्चित वा सन्देहास्पद कुनै विषयमा अधिकारपूर्वक गरिने निश्चय; निर्णय । २. रिपोर्ट, विन्ति-पत्र आदिमा अधिकारीले लेखिदिने निर्णय; आदेश ।

तोकक-न० [सं०] चातक; खेवा ।

तोकाइ-ना० [तोक्+आइ] तोक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तोकाइन-सं० क्रि० [तोकाउ+इ+नु] तोक्न लाइन; ('तोकाउनु'-को क० क्रि०)

तोकाउनु-सं० क्रि० [तोक्+आउ+नु] तोक्न लाउनु; ('तोक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

तोकिनु-सं० क्रि० [तोक्+इ+नु] किटिनु; ('तोक्नु'-को क० क्रि०) ।

तोकुवा-वि० [तोक्+उवा] १. किटान गरिएको; तोकिएको । २. निश्चित रूपमा अह्नाइएको ।

तोकनु-सं० क्रि० [तोक+नु] १. किटानका साथ भन्नु; किट्नु । २. निश्चय गर्नु; निधो गर्नु । ३. नियुक्त गर्नु ।

तोक्म-तोशदान

तोक्म-ना० [सं०] १. जी, गहू आदिको अङ्कुर। २. गहू, जी आदिको हरियो वालो।
तोक्मा-ना० [ने०] भरियाले भारी अङ्काउने, तेसों हातो भएको लट्ठी; आडा।
तोक्क-ना० [सं०] हरियो-जई।
तोटक-ना० [सं०] प्रत्येक पाउमा चार सगण (115) हुने एक वर्ण-वृत्त।
तोङ-ना० [तोङ्+अ] १. परस्परको बलाबल; जोड। २. मानसिक चोट। ३. कागत तोड़ी बनाएको डोब। ४. फाटो; तोड़िम। ५. फोर्ने वा भत्काउने काम। ६. वेग।
तोङन-ना० [सं०] १. चिर्नु; फार्नु। २. चोट लगाउनु।
तोङ-फोङ-ना० [तोङ्+फोर्] १. कुनै काम-कुरोको निश्चय; निधो; छिना-फाना। २. जोर-फोर। ३. बिगाने-भत्काउने काम।
तोङ-मोङ-ना० [तोङ्+मोङ्] १. तोङ्ने र बझ्याउने काम। २. कागत, कपडा आदि कच्याक-कुचुक पार्ने काम।
तोडा-ना० [?] १. जागीस्दारका पगरीका वरि-परि किनारामा जडिने सुन वा चाँदीको सिक्री। २. रुपियाँ हाल्ने थैली। ३. मोफसलका अड्डाहरूले मुलुकीखाना चलान गरी पठाउने रुपियाँ।
तोडाइ-ना० [तोङ्+आइ] तोङ्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
तोडाइनु-स० क्रि० [तोडाउ+इ+नु] तोङ्ने लाइनु; ('तोडाउनु'-को क० क्रि०)।
तोडाउनु-स० क्रि० [तोङ्+आउ+नु] तोङ्ने वा भाँच्न लाउनु; ('तोङ्नु'-को प्रे० क्रि०)।
तोङ्निनु-स० क्रि० [तोङ्+इ+नु] भाँच्नु; ('तोङ्नु'-को क० क्रि०)।
तोङ्गि-ना० [तोङ्] प्रेम, मित्रता आदिमा पर्ने फाटो; मनो-मालिन्य; तोयो-मोयो।
तोङ्नु-स० क्रि० [सं० तोङन+नु] १. भाँच्नु; टुक्र्याउनु। २. छिनाल्नु; चुँडाल्नु। ३. कागत पट्याएर डोब बसाल्नु। ४. लेन-देनको छिना-फाना गर्नु। ५. टुङ्ग्याउनु। ६. कसैलाई रीस उठाउनु; चिढ्याउनु।
तोङ्ग्या-ना० [तोङ्गि] तोङ्गि।
तोते-वि० [सं० त्रुट्] स्पष्ट नभएको; अस्पष्ट (बोली)।
तोते-बोली-ना० [तोते+बोली] भर्खर बोल्न लागेका केटा-केटीको अस्पष्ट बोली।
तोत्र-ना० [सं०] पशुहरू धपाउने लट्ठी; चाबुक।
तोदन-ना० [सं०] १. पीडा; दुःख। २. अङ्कुर।
तोप-ना० [तु०] ढुङ् ठूलूला पाङ्ग्राका बीचमा ठूलो नाल लागेको, गोला हात्ते युद्धको अस्त्र।
तोपखाना-ना० [तु० तोप+खाना (फा०)] तोपहरू राख्ने ठाउँ।
तोप-चरो-ना० [तोप+चरो] रुखमा तलतिर फर्केको थैलो-जस्तो गुँड बनाउने, भंगेरोजत्रो एक जातको चरो; सुजेरो।

तोप-तिघ्रे-वि० [तोप+तिघ्रे] तोप-तिघ्रे।
तोप-तिघ्रे-वि० [तोप+तिघ्रे] ठूलूला तिघ्रा भएको; भुस-तिघ्रे।
तोफात-ना० [तफावत] तफावत।
तोबा-ना० [फा० तौबः] १. भविष्यमा कुनै अनुचित काम नगर्ने प्रतिज्ञा। २. कायल; हैरानी। ३. कामको झोंज; दिक्कत।
तोमर-ना० [सं०] भालाजस्तो एक प्रकारको अस्त्र।
तोय-ना० [सं०] १. पानी; जल। २. पूर्वाषाढा नक्षत्र।
तोय-कृच्छ्र-ना० [सं०] महीना दिनसम्म पानीमात्र पिएर रहने एक कठिन व्रत।
तोय-धर-ना० [सं०] १. बादल; मेघ। २. तलाउ।
तोयधि-ना० [सं०] सागर; समुद्र।
तोयो-मोय-ना० [सं० त्वया+मया] तेरो-मेरोको विवाद।
तोय-मोयो-ना० [तोय+मोय] तोय-मोय।
तोरण-ना० [सं०] १. उत्सवमा शोभाका निमित्त खम्बा, पखाल आदिमा सजाइने ध्वजा-पताका, माला आदि। २. विवाह, व्रत-बन्ध आदिका मण्डपमा बेरिने, आँप, चाँप, पीपल आदिका पात, फूल र चित्रहरू उनेको माला। ३. दरबारको बाहिरी ढोका। ४. कुनै उत्सवमा सजिसजाउका साथ बनाइने अस्थायी ढोका। ५. देव-मन्दिरका ढोका-माथि राखिने विभिन्न मूर्ति भएको सुन, चाँदी आदि धातु वा काठको अर्ध-वृत्ताकार फलक। ६. देव-देवीका प्रसाद-स्वरूप गलामा धारण गरिने सूत्र।
तोरण-द्वार-ना० [सं०] मूल ढोका।
तोरियाँ-ना० [ने०] तरकारी खाइने, लामो, हरियो एक जातको प्रसिद्ध फल; घिरौँलो।
तोरी-ना० [सं० तुवरी] १. ससिउँका जस्ता पात, पहेँला फूल, लामा, मसिना कोसा फल्ने एक साग। २. त्यसैका कोसाभित्र फल्ने रायाका जस्ता दाना। (यसका अनेक जात छन्। आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, अग्नि-वर्द्धक र कफ-नाशक बताइएको छ। यसका दानाबाट तेल निकालिन्छ।)
तोरी-गाँड-ना० [तले+गाँड] ठूलो गाँडमाथि सानो पिङ्को उठेको गाँड।
तोरी-गाँडो-वि० [तोरी-गाँड+ई] १. तोरी गाँड हुने; गँडहा। (ना०) २. कालो र सेतो मिसिएका रङ्गको एक जातको चरो।
तोरी-चरो-ना० [तोरी+चरो] असौजे-चरो।
तोल-ना० [सं०] १. तराजू; तुला। २. एक तोलाको तौल। ३. तौल; वजन।
तोलक-ना० [सं०] एक तोलाको तौल।
तोला-ना० [सं० तोलक] सय वा छयान्नब्बे लालको परिमाण; एक पाउको बीसौँ भाग।
तोशक-ना० [तु०] डसना; लम्पट।
तोशदान-ना० [फा० तोशः+दान] १. यात्री वा सैनिकहरूले

बाटाको सामल हात्ने थैलो । २. सैनिकहरूले कारतूस हालेर बाँध्ने छालाको पेटी ।

तोशाखाना-ना० [तु० तोशा+खानः (फा०)] सरकारी जङ्गी-पोशाक आदि राख्ने भँडार-घर ।

तोष-ना० [सं०] १. अघाउने वा इच्छा-पूर्ति हुने भाव; तुष्टि; सन्तोष; तृप्ति । २. प्रसन्नता; आनन्द ।

तोषक-वि० [सं०] सन्तुष्ट गर्ने; तृप्त पार्ने ।

तोषण-ना० [सं०] तृप्ति; सन्तोष ।

तोषित-वि० [सं०] तृप्त गरिएको ।

तोस-ना० [अ० तूस] एक प्रकारको मिहीन ऊनी कपडा ।

तोसाखाना-ना० [तोशाखाना] तोशाखाना ।

तोस्रो-ना० [ने०] दाम्लो, डोरी आदिको लुँडी बाट्ने बाँस, काठ आदिको साधन ।

तौर-ना० [अ०] तवर; तरीका; प्रकार; ढङ्ग ।

तौर्य-ना० [सं०] १. ढोल, मृदङ्ग आदि बाजा । २. तिनीहरू बजेको शब्द ।

तौर्यत्रिक-ना० [सं०] नाच-गानसहित बाजा बजाउनु ।

तौल-ना० [सं०] १. तुलो; तराजू । २. कुनै पदार्थको वजन; परिमाण ।

तौलनु-स० क्रि० [तौल+नु] १. तौल गर्नु; जोल्नु । २. तुलना गर्नु; दाँज्नु । ३. मानिसको आनी-बानी थाहा पाउनु; पहिचान्नु । ४. मानिसको बुद्धि, हैसियत आदि थाहा पाउनु; ताड्नु ।

तौलाइ-ना० [तौल+आइ] तौलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

तौलाइनु-स० क्रि० [तौलाउ+इ+नु] तौलन लाइनु; ('तौलाउनु'-को क० क्रि०) ।

तौलाउनु-स० क्रि० [तौल+आउ+नु] तौलन लाउनु; ('तौलनु'-को प्रे० क्रि०) ।

तौलिनु-स० क्रि० [तौल+इ+नु] तौल गरिनु; ('तौलनु'-को क० क्रि०) ।

तौलिया-ना० [अं० टँवेल] १. विशेष प्रकारका बुनोटको, आङ्ग पुछ्ने, खस्रो रुमाल । २. त्यस्तै कपडाको ओढ्ने वस्त्र ।

तौली-ना० [ने०] मझौला खालको एक जातको धान ।

तौलीहवा-ना० [ने०] नेपालको दक्षिणी क्षेत्रमा रहेको खजहनी र स्यूराज जिल्लाको सदर मुकाम ।

त्यक्त-वि० [सं०] त्याग गरिएको; छोडिएको ।

त्यक्त-प्राण-वि० [सं०] जीवनको आशा छोडिसकेको; मुमूर्षु ।

त्यक्तव्य-वि० [सं०] त्याग गर्न लायक; छोड्न योग्य ।

त्यक्ता-वि० [सं०] छोड्ने; त्याग गर्ने ।

त्यक्ताग्नि-ना० [सं०] १. आगोद्वारा पकइएको वस्तु नखाने ।

२. अग्नि-होत्र त्याग गरेको (ब्राह्मण) ।

त्यक्तात्मा-वि० [सं०] निराश; हताश ।

त्यजन-ना० [सं०] छोड्ने काम; त्याग ।

त्यजनीय-वि० [सं०] छोड्न योग्य; त्याग गर्न योग्य ।

त्यजित-वि० [सं०] छोडिएको; त्यागिएको ।

त्यज्यमान-वि० [सं०] छोडिएको; त्यागिएको ।

त्यता-ना० यो० [सं० तत्र] त्यहाँ; उता; त्यसपट्टि ।

त्यति-वि० [त्यो+जति] १. त्योजति; उति । २. थोरै; अलिकति ।

त्यतिको-वि० [त्यति+को] १. त्यति धेरै; त्यत्तिको । २. त्योजति; उत्तिको ।

त्यत्ति-वि० [त्यो+जति] १. त्योजति; ठीक त्यति । २. थोरै; अलिकति ।

त्यत्तिको-वि० [त्यत्ति+को] १. त्योजतिको; उत्तिको । २. त्यति धेरै; त्यो विघ्न ।

त्यत्रो-वि० [त्यो+जत्रो] त्योजत्रो; उत्रो; उति ठूलो ।

त्यस-सर्वना० [त्यो०] विभक्ति लाग्दा हुने 'त्यो'-को रूप ।

त्यसरी-क्रि० यो० [त्यसो+अरी] त्यस किसिमले; त्यसो गरी ।

त्यसै-क्रि० यो० [त्यसो+नै] १. त्यसो नै; उसै । २. विना-कामले; विनाकारण ।

त्यसो-वि० [त्यो+जस्तो] त्योजस्तो; उस्तो; त्यस किसिमको ।

त्यस्तरी-क्रि० यो० [त्यसो+तरी] त्यसरी; त्यस किसिमले ।

त्यस्तो-वि० [त्यो+जस्तो] त्योजस्तो; उस्तो; त्यस किसिमको ।

त्यहाँ-ना० यो० [सं० तत्र] त्यता; वहाँ; उता ।

त्यही-क्रि० यो० [त्यहाँ+नै] १. त्यहाँ नै; त्यसै ठाउँमा । २. त्यसै समयमा; त्यसै बखतमा ।

त्यही-सर्वना० [त्यो+नै] त्यो नै; उही नै; त्यै ।

त्याग-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुमा भएको आफ्नो स्वत्त्व छोड्ने काम; उत्सर्ग । २. सांसारिक विषय-वासनाहरू देखि विरक्त रहने काम । ३. अर्काको हित-साधनका निम्ति आफ्नो सुख वा स्वार्थ छोड्ने काम । ४. कुनै पद वा स्थानलाई छोड्नु ।

त्याग-पत्र-ना० [सं०] कुनै पद वा स्थान छोड्न लेखिएको कागत; राजीनामा; इस्तीफा ।

त्यागलुङ-ना० [ने०] तरकारी खाइने एक जातको कन्द; बन-तरुल ।

त्याग-शील-वि० [सं०] त्यागी ।

त्यागिनु-स० क्रि० [त्याग्+इ+नु] त्याग गरिनु; ('त्यागनु'-को क० क्रि०) ।

त्यागी-वि० [सं०] स्वार्थ, सांसारिक सुख, वैभव आदि छोड्ने; त्याग गर्ने ।

त्यागु-स० क्रि० [सं० त्याग+नु] १. त्याग गर्नु; हक छोड्नु; लागनास्ति गर्नु । २. फाल्नु; मिल्काउनु ।

त्याजित-वि० [सं०] छोडिएको; परित्याग गराइएको ।

त्याज्य-वि० [सं०] छोड्न योग्य; त्याग गर्न लायक ।

त्यान्द्रो-ना० [सं० तन्नु] १. घाँस, पराल आदिको बोट; तृण; तान्द्रो । २. घागो ।

त्यारं-त्रिगुणित

त्यारं-क्रि० यो० [अनु०] कपड़ा, कागज आदि च्यातिंदा
शब्द आउने किसिम; ध्यारं; च्यारं ।
त्यूरी-ना० [तिउरी] तिउरी ।
त्यूरे-ना० [तिउरे] तिउरे ।
त्यै-सर्वना० [त्यही] त्यही; त्यो नै ।
त्यो-सर्वना० [सं० तत्] १. प्रथम-पुरुष, एक-वचनमा प्रयोग
हुने सर्वनाम शब्द; ऊ । २. सामुन्नेको वस्तुलाई ओल्या-
उंदा प्रयोग गरिने शब्द ।
त्र-‘त्’ र ‘र’-को संयुक्त रूप । देवनागरी वर्ण-मालामा यसको
स्वतन्त्र रूप पनि मानिएको छ । यसको उच्चारण दन्त-
मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ ।
त्रपा-ना० [सं०] १. लाज; लज्जा । २. कुलटा; व्यभि-
चारिणी स्त्री । ३. कीर्ति; यश ।
त्रपित-वि० [सं०] १. लज्जित; लाज मानेको । २. नम्र;
विनयी ।
त्रपु-ना० [सं०] सीसा; राँग ।
त्रय-वि० [सं०] तीन ।
त्रयी-ना० [सं०] १. तीनको समुदाय । २. ऋक्, यजु र
साम—यी तीन वेदको समूह । ३. ब्रह्मा, विष्णु र
महेश्वर—यी तीन देवताको समूह ।
त्रयोदश-वि० [सं०] तेह्र; दश र तीनको संयोग ।
त्रयोदशी-ना० [सं०] कुनै पक्षको तेह्रौँ तिथि; द्वादशी-
पछिको तिथि ।
त्रसन-ना० [सं०] १. भय; डर; त्रास । २. चिन्ता;
व्याकुलता ।
त्रस-रेणु-ना० [सं०] छिद्रबाट भित्र पसेका घाममा देखिने
उडिरहेका सूक्ष्म कण ।
त्रसित-वि० [सं०] डराइएको; भय-भीत ।
त्रस्त-वि० [सं०] १. डराएको; भय-भीत; त्रसित । २. कष्टमा
परेको; पीडित । ३. घबडाएको; आत्तिएको ।
त्राटक-ना० [सं०] योगका छ कर्ममध्ये एक; कुनै बिन्दुमा
अनिमेष दृष्टि दिने काम ।
त्राण-ना० [सं०] १. भयका कारणको निवारण; रक्षा;
बचाउ । २. आश्रय; सहारा ।
त्राणक-वि० [सं०] १. रक्षा गर्ने; रक्षक । २. आश्रय दिने ।
त्रात-वि० [सं०] बचाइएको; रक्षित ।
त्रातव्य-वि० [सं०] रक्षा गर्न योग्य; रक्षणीय ।
त्राता-वि० [सं०] बचाउने; रक्षक ।
त्रायमाणा-ना० [सं०] मुडिलो फल ।
त्रास-ना० [सं०] १. डर; भय । २. कष्ट; तकलीफ ।
त्रासक-वि० [सं०] तर्साउने; भय-भीत पार्ने ।
त्रासन-ना० [सं०] तर्साउने वा त्रस्त पार्ने काम ।
त्रासित-वि० [सं०] तर्साइएको; डर देखाइएको ।
त्रासी-वि० [सं०] भय दिने; त्रास दिने ।
त्राहि-वि० वा० [सं०] अपना रक्षाका निमित्त कसैसित प्रार्थना

गर्ने क्रिया; गुहार; दुहाइ ।
त्राहि-त्राहि-ना० [सं०] ज्यादै डराउने काम; थरहरी ।
त्राहि-माम्-ना० [सं०] १. आफ्नो बचाउका निमित्त गुहार्ने
शब्द; गुहार; दुहाइ । २. थरहरी; त्रस्त ।
त्रि-वि० [सं०] तीन । (यो शब्द अरू शब्दका अगाडि जोडिएर
प्रयोग हुन्छ । उदा०—त्रिकाल, त्रिलोक, त्रिदेव आदि) ।
त्रिश-वि० [सं०] तीसौँ ।
त्रिशत्-वि० [सं०] तीस ।
त्रिक-ना० [सं०] १. तीन वस्तुको समूह । २. मेरु-दण्डको
तल्लो भाग । ३. तीन दोबाटो । ४. त्रिफला । ५. त्रिमधु ।
६. त्रिकटु । (वि०) ७. तेहरो । ८. तीन प्रतिशत ।
त्रिकटु-ना० [सं०] सूठो, मरीच र पिप्ला—यी तीन वस्तुको
समुदाय ।
त्रिकर्मा-वि० [सं०] १. दान, यज्ञ र अध्ययन—यी तीन
कर्म गर्ने । (ना०) २. द्विज ।
त्रिकाण्डी-वि० [सं०] १. तीन वटा काण्ड भएको । (ना०)
२. कर्म, उपामना र ज्ञान—यी तीन कुराको वर्णन गरिएको
ग्रन्थ; वेद ।
त्रिकाल-ना० [सं०] १. भूत, भविष्यत् र वर्तमान—यी तीन
काल । २. प्रातः, मध्याह्न र सायं—यी तीन समय ।
त्रिकालज्ञ-वि० [सं०] भूत, भविष्यत् र वर्तमान—यी तीनै
कालका कुरा जान्ने; त्रिकाल जान्ने ।
त्रिकाल-दर्शक-वि० [सं०] भूत, भविष्यत् र वर्तमान—यी
तीनै कालका कुरा जान्ने; त्रिकालज्ञ ।
त्रिकाल-दर्शी-वि० [सं०] त्रिकालज्ञ ।
त्रिकूटी-ना० [सं० त्रि+कूट+ई] १. शङ्ख, अर्घ, धारा-पात्र
आदि राख्ने, तीन खुट्टा भएको पूजाको भाँडो; त्रिखुटी ।
२. दुइ आँखी-भुइँका बीचभन्दा केही माथिको स्थान ।
त्रिकोण-ना० [सं०] १. तीन कुना परेको क्षेत्र; त्रिभुज । २.
योनि; भग । ३. जन्म-कुण्डलीमा लग्न-स्थानदेखि पाँचौँ
र नवौँ स्थान । (वि०) ४. तीन कुना परेको; तीन-कुने ।
त्रिकोण-भित्ति-ना० [सं०] विशेषतः त्रिकोणका रेखा र
कोणहरू-सम्बन्धी गणित-शास्त्रको एक अङ्ग ।
त्रिक्षार-ना० [सं०] जवाखार, सज्जी-खार र स्वाग—यी
तीन वस्तुको समुदाय ।
त्रिखुटी-ना० [त्रिकूटी] त्रिकूटी ।
त्रिगण-ना० [सं०] धर्म, अर्थ र काम—यी तीन कुराको
समुदाय ।
त्रिगुण-ना० [सं०] १. सत्त्व, रज र तम—यी तीन गुणको
समुदाय । (वि०) २. सत्त्व, रज र तम—यी तीनै गुणले
युक्त । ३. तीन गुना; तेवर ।
त्रिगुणातीत-वि० [सं०] सत्त्व, रज र तम—यी तीनै गुण-
हरूले रहित भएको; निर्गुण ।
त्रिगुणित-वि० [सं०] १. तीन सङ्ख्याले गुणन गरिएको । २.
तीन दोवर पारिएको ।

त्रिचालिस-ना० [त्रिचालीस] त्रिचालीस ।
 त्रिचालिसीं-वि० [त्रिचालीसीं] त्रिचालीसीं ।
 त्रिचालीस-ना० [सं० त्रिचत्वारिंशत्] १. चालीस र तीनको योग-सङ्ख्या; ४३-अङ्क । (वि०) २. चालीस र तीनका योग-सङ्ख्याको ।
 त्रिचालीसीं-वि० [त्रिचालीस+औं] गणनाका क्रमले त्रिचालीसमा परेको; त्रिचालीस सङ्ख्याको ।
 त्रिज्या-ना० [सं०] वृत्तका परिधिदेखि केन्द्रसम्मका सोझो रेखा; व्यासार्द्ध ।
 त्रिताल-ना० [सं०] गानाको एक ताल ।
 त्रितालिस-ना० [त्रितालीस] त्रितालीस ।
 त्रितालिसीं-वि० [त्रितालीसीं] त्रितालीसीं ।
 त्रितालीस-ना० [त्रिचालीस] त्रिचालीस ।
 त्रितालीसीं-वि० [त्रिचालीसीं] त्रिचालीसीं ।
 त्रिदण्ड-ना० [सं०] १. संन्यासीहरूले लिने बाँसको एक प्रकारको दण्ड; संन्यासाश्रमको चिह्न । २. मन, वचन र शरीर—यी तीनको संयमन ।
 त्रिदण्डी-ना० [सं०] १. वचन, मन र शरीरलाई वशमा राख्ने व्यक्ति; संन्यासी । २. जनै; यज्ञोपवीत ।
 त्रिदश-ना० [सं०] देवता ।
 त्रिदशालय-ना० [सं०] १. सुमेरु पर्वत । २. स्वर्ग ।
 त्रिदेव-ना० [सं०] ब्रह्मा, विष्णु र महेश्वर—यी तीन देवताको समूह ।
 त्रिदोष-ना० [सं०] १. वात, पित्त र कफ—यी तीन दोष । २. यी तीनैका प्रकोपबाट हुने रोग; सन्निपात ।
 त्रिधा-क्रि० यो० [सं०] तीन प्रकारले; तीन किसिमसँग ।
 त्रिधार-ना० [सं०] तीन पाटा परेका डाँठ हुने, डाँठका टुप्पामा ठूलूला सेता फूल फुल्ने एक जातको सिउँडी ।
 त्रिनगर-ना० [सं०] नेपालको दक्षिण-पश्चिम सिमानामा रहेका कैलाली-कञ्चनपुर जिल्लाको सदर मुकाम ।
 त्रिनेत्र-ना० [सं०] शिव ।
 त्रिपट-ना० [सं०] कुनै बनिबनाउ काठ घाम-पानी आदिले बाङ्गिनु; पसाङ्गिनु ।
 त्रिपथ-ना० [सं०] १. ज्ञान, कर्म र उपासना—यी तीन मार्ग । २. आकाश, पृथ्वी र पाताल—यी तीन स्थान । ३. तीन दोबाटो ।
 त्रिपथगा-ना० [सं०] गङ्गा ।
 त्रिपद-ना० [सं०] १. त्रिपाई । २. तीन वटा पद वा शब्दको समूह । (वि०) ३. तीन खुट्टा वा पद भएको ।
 त्रिपदा-ना० [सं०] गायत्री ।
 त्रिपन्न-ना० [प्रा० त्रिपन्न] १. पचास र तीनको योग-सङ्ख्या; ५३-अङ्क । (वि०) २. पचास र तीनका योग-सङ्ख्याको ।
 त्रिपत्नी-वि० [त्रिपत्न+औं] गन्दै जाँदा त्रिपत्न सङ्ख्यामा परेको; त्रिपत्न सङ्ख्याको ।
 त्रिपाई-ना० [सं० त्रिपाद] प्रायः तीन वटा खुट्टा हुने, एक

जनामात्र वस्ने मेच; अड्डेसा नभएको एक प्रकारको मेच; स्टूल ।
 त्रिपासा-ना० [त्रि+पासा] १. क्रमशः एक, दुई, पाँच र छ बिन्दु भएका, चार पाटा परेका हस्ति-हाड्का टुक्रा । २. त्यसद्वारा खेल्ने खेल ।
 त्रिपिटक-ना० [सं०] विनय, अभिधम्म र सुत्त पिटकमा विभक्त भएको बौद्धहरूको मूल धर्म-ग्रन्थ ।
 त्रिपिब-ना० [सं०] पानी पिउन लाग्दा दुवै कान पानीमा चोबलिने एक जातको बाख्रो ।
 त्रिपिष्ट-ना० [सं०] १. स्वर्ग । २. आकाश ।
 त्रिपुण्ड्र-ना० [सं०] शैवहरूले निधारमा लगाउने भस्मका तीन रेखा ।
 त्रिपुर-सुन्दरी-ना० [सं०] दुर्गा ।
 त्रिपुरारि-ना० [सं०] महादेव ।
 त्रिपुरुष-ना० [सं०] पिता, पितामह र प्रपितामह—यी तीन पुरुषको समूह ।
 त्रिफला-ना० [सं०] हरो, वरो र अमला—यी तीन फलहरूको समूह ।
 त्रिबली-ना० [सं०] पेटमा पर्ने सौन्दर्य-सूचक तीन रेखा ।
 त्रिभुज-ना० [सं०] तीन वटा सरल रेखाले घेरिएको क्षेत्र; त्रिकोण ।
 त्रिभुवन-ना० [सं०] स्वर्ग, मर्त्य र पाताल—यी तीन भुवनको समुदाय ।
 त्रिभुवन-पुरस्कार-ना० [सं०] आजीवन साहित्य, कला वा विज्ञानका क्षेत्रमा प्रेरणा-दायक साधना गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई नेपाल एकेडेमीले दिने सर्वोच्च पुरस्कार । (श्री ५ महाराजाधिराज त्रिभुवन-वीर-विक्रम-शाह-देवका पुण्य स्मृतिमा यो दस हजार रुपियाँको पुरस्कार प्रमाण-पत्रका साथ नेपाल एकेडेमीको वार्षिक समारोहका अवसरमा श्री ५ महाराजधिराज (चान्सलर, नेपाल एकेडेमी)-का बाहुलीबाट प्रदान गरिन्छ ।)
 त्रिभुवन-वीर-विक्रम-शाह-देव-ना० [सं० त्रिभुवन+वीर+विक्रम+साह+देव (सं०)] सं० १९६८-देखि २०११-सम्म नेपालको राज-गद्दीमा विराजमान हुने र नेपालमा प्रजातन्त्रको प्रवर्तन गर्ने महाराजाधिराज ।
 त्रिभधु-ना० [सं०] घिउ, चीनी र मह—यी तीन पदार्थको समूह ।
 त्रिमात्रिक-वि० [सं०] तीन मात्रा भएको; प्लुत (ध्वनि) ।
 त्रिमूर्ति-ना० [सं०] १. ब्रह्मा, विष्णु र महेश्वर—यी तीन देवता । २. सूर्य ।
 त्रियान-ना० [सं०] बौद्ध धर्म-अन्तर्गतका महायान, हीनयान र मध्यमयान—यी तीन यानको समूह ।
 त्रियान्नब्बे-ना० [सं० त्रिनवति] १. नब्बे र तीनको योग-सङ्ख्या; ९३-अङ्क । (वि०) २. नब्बे र तीनका योग-सङ्ख्याको ।

त्रियान्नब्बेयौ-रत्वक्

त्रियान्नब्बेयौ-वि० [त्रियान्नब्बे+यौ] गणनाका क्रमले त्रिया-
न्नब्बेको सङ्ख्यामा परेको; त्रियान्नब्बे सङ्ख्याको ।
त्रियामा-ना० [सं०] १. रात्रि । २. हलेदो । ३. यमुना ।
त्रियासियों-वि० [त्रियासी+यौ] गणनाका क्रमले त्रियासी
सङ्ख्यामा परेको; त्रियासी सङ्ख्याको ।
त्रियासी-ना० [सं० व्यशीति] १. असी र तीनको योग-सङ्ख्या;
८३-अङ्क । (वि०) २. असी र तीनका योग-सङ्ख्याको ।
त्रियुग-ना० [सं०] १. सत्य, त्रेता र द्वापर—यी तीन युगको
समूह । २. वसन्त, वर्षा र शरद्—यी तीन ऋतु । ३. तीन
पुस्ता ।
त्रिरत्न-ना० [सं०] बुद्ध, धर्म र सङ्घ—यी तीनको समूह ।
त्रिरात्र-ना० [सं०] तीन रात, तीन दिनको समय ।
त्रिलघु-ना० [सं०] तीनै मात्रा लघु भएको एक गण; नगण ।
त्रिलवण-ना० [सं०] सिंघे, सावरी र विरेनूनको समूह ।
त्रिलोक-ना० [सं०] स्वर्ग, मर्त्य र पाताल—यी तीन लोक ।
त्रिलोक-नाथ-ना० [सं०] १. तीनै लोकका मालिक;
परमेश्वर । २. सूर्य ।
त्रिलोकेश-ना० [सं०] १. स्वर्ग, मर्त्य र पातालका मालिक;
परमेश्वर । २. सूर्य ।
त्रिलोचन-ना० [सं०] शिव ।
त्रिलोह-ना० [सं०] सुन, चाँदी र तामा—यी तीन धातुको
समूह ।
त्रिविध-वि० [सं०] १. तीन प्रकारको । २. तीन प्रकारले ।
त्रिविष्टप-ना० [सं०] स्वर्ग ।
त्रिवृत्त-ना० [सं०] निसोथ लता ।
त्रिवेणी-ना० [सं०] १. तीन नदीको सङ्गम-स्थान । २. प्रयाग
तीर्थ (गङ्गा, यमुना र सरस्वतीको सङ्गम) । ३. नेपालको
पाल्ही जिल्लामा पर्ने काली, त्रिशूली र मस्याङ्दीको सङ्गम-
स्थल ।
त्रिशक्ति-ना० [सं०] १. इच्छा, ज्ञान र क्रिया—यी तीन
ईश्वरीय शक्ति । २. तान्त्रिक मतानुसार काली, तारा र
त्रिपुरा—यी तीन देवीको समूह । ३. गायत्री ।
त्रिशक्ति-पट्ट-ना० [सं०] आठ वटा कला वा कुना परेको,
बीचमा खुकुरीको चिह्न भएको, सुन वा चाँदीको नेपालको
एक राष्ट्रिय तक्मा । [यसका विशेष प्रकारका दुइ र
पहिलोदेखि चौथोसम्म जम्मा यी छ श्रेणी हुन्छन्—अतुल-
ज्योतिर्मय-त्रिशक्ति-पट्ट (महाविपति र अधिपतिले
धारण गर्ने), सुविख्यात-त्रिशक्ति-पट्ट (पहिलो दर्जा),
विख्यात-त्रिशक्ति-पट्ट (दोस्रो दर्जा), ख्यात-त्रिशक्ति-पट्ट
(तेस्रो दर्जा), र त्रिशक्ति-पट्ट (चौथो दर्जा) ।]
त्रिशूल-ना० [सं०] तीन चुच्चा परेको, शिवजीको प्रधान शस्त्र ।
त्रिशूली-ना० [सं०] १. शिव । २. साँढे । ३. नेपालको मध्य
भागमा बग्ने र गोसाइँ-कुण्डबाट निस्की त्रिवेणीमा काली
गण्डकीमा मिल्ने, एक प्रसिद्ध नदी ।
त्रिषष्टि-ना० [सं०] त्रिसष्टी ।

त्रिसष्टि-ना० [त्रिसष्टी] त्रिसष्टी ।
त्रिसष्टियों-वि० [त्रिसष्टि+यौ] गन्दै जाँदा त्रिसष्टी
सङ्ख्यामा पुगेको; त्रिसष्टी सङ्ख्याको ।
त्रिसष्टी-ना० [सं० त्रिषष्टि] १. साठी र तीनको योग-
सङ्ख्या; ६३-अङ्क । (वि०) २. साठी र तीनका योग-
सङ्ख्याको ।
त्रिसन्धि-ना० [सं०] जवाकुसुमजस्तो एक जातको फूल ।
त्रिसन्ध्य-ना० [सं०] प्रातः, मध्याह्न र सायं—यी तीन काल ।
त्रिसप्तति-ना० [सं०] त्रिहत्तर ।
त्रिसाला-ना० [सं० त्रि+साल (फा०)] तीन वर्षको हद
राखेर गरिएको काम-कारवाई ।
त्रिस्थली-ना० [सं०] काशी, गया र प्रयाग—यी तीन
पुण्य-स्थान ।
त्रिहत्तर-ना० [सं० त्रिसप्तति] १. सत्तरी र तीनको योग-
सङ्ख्या; ७३-अङ्क । (वि०) २. सत्तरी र तीनका
योग-सङ्ख्याको ।
त्रिहत्तरौं-वि० [त्रिहत्तर+औं] गणनाका क्रमले त्रिहत्तर
सङ्ख्यामा परेको; त्रिहत्तर सङ्ख्याको ।
त्रिहत्ती-ना० [सं० त्रि+हस्त] १. तीन हात लामो गज वा
चौडाइ भएको कपडा । (वि०) २. तीन हात लामो ।
त्रुटि-ना० [सं०] १. भूल; चूक । २. कमी; न्यूनता । ३.
समयको सूक्ष्म विभाग; दुइ क्षणको समय ।
त्रुटित-वि० [सं०] १. भौँचिएको; खण्डित । २. चुँडिएको ।
३. छूट भएको; छुटेको । ४. भूल भएको; त्रुटि भएको ।
त्रेता-युग-ना० [सं०] चार युगमध्ये दोस्रो युग । (यस युगको
अवधि १२,९६,००० वर्ष मानिएको छ ।)
त्रेताग्नि-ना० [सं०] दक्षिण, गार्हपत्य र आहवनीय—यी
तीन अग्निको समूह ।
त्रैकालिक-वि० [सं०] त्रिकाल-सम्बन्धी ।
त्रैमासिक-वि० [सं०] १. तीन महीनाको । २. तीन-तीन
महीनामा हुने ।
त्रैराशिक-ना० [सं०] तीन ज्ञात राशिका सहायताबाट चौथो
अज्ञात राशिको पत्तो लगाइने गणितको एक क्रिया ।
त्रैलोक्य-ना० [सं०] त्रिलोक ।
त्रोटक-ना० [सं०] शृङ्गार-रस-प्रधान भई देवता र मनुष्य—
दुवै किसिमका पात्र हुने र प्रत्येक अङ्कमा विदूषक हुने
पाँच, सात, आठ वा नौ अङ्कको एक उपरूपक ।
त्र्यम्बक-ना० [सं०] तीन नेत्र भएका देवता; शिव ।
त्र्यशीति-ना० [सं०] त्रियासी ।
त्र्याहिक-ना० [सं०] तीन-तीन दिनमा आउने जरो ।
त्व-अव्य० [सं०] शब्दका पछाडि लागेर त्यसको भाव वा गुण
बुझाउने एक शब्द । (उदा०—स्वत्व, निजत्व, पितृत्व, मनु-
ष्यत्व इत्या० ।)
त्वक्-ना० [सं०] १. छाला; चर्म । २. बोक्रो । ३. पाँच
ज्ञानेन्द्रियमध्ये एक । ४. दालचीनी ।

त्वक्-क्षीरी-ना० [सं०] वंश-लोचन ।
 त्वक्-सार-ना० [सं०] बाँस ।
 त्वगिन्द्रिय-ना० [सं०] स्पर्शेन्द्रिय; छाला ।
 त्वङ्मय-वि० [सं०] छालाले बनेको ।
 त्वच्-ना० [सं०] १. छाला; चर्म । २. बोक्रो । ३. पाँच
 ज्ञानेन्द्रियमध्ये एक । ४. दालचीनी ।
 त्वच्च-ना० [सं०] त्वच् ।
 त्वचा-ना० [सं०] छाला; चर्म ।
 त्वदीय-वि० [सं०] तिम्नो ।
 त्वस्-सर्वना० [सं०] तिमी ।
 त्वरा-क्रि० यो० [सं०] चाँडो; छिटो ।

त्वरित-वि० [सं०] १. तीव्र गतिले हिँड्ने; वेगवान् ।
 (क्रि० यो०) २. छिटो चालले; शीघ्रतापूर्वक ।
 त्वष्टा-ना० [सं०] १. देवताका कारीगर; विश्व-कर्मा ।
 २. अष्ट प्रजा-पतिमध्ये एक ।
 त्वारारा-क्रि० यो० [अनु०] पानी वा पन्यालो पदार्थको
 धारो खस्ता शब्द आउने किसिम ।
 त्वारं-क्रि० यो० [अनु०] पानी आदि पन्यालो पदार्थको
 धारो खस्ता शब्द आउने किसिम ।
 त्विट्-ना० [सं०] १. प्रभा; आभा । २. कान्ति; द्युति ।
 त्वरु-ना० [सं०] तलवारको मोठ; खड्ग-मुष्टि ।

थ

थ-देवनागरी वर्ण-मालाको सत्रौँ व्यञ्जन-वर्ण । त-वर्गको
 दोस्रो अक्षर । यसको उच्चारण दन्त्य-स्थानबाट हुन्छ ।
 थ-चुकु-ना० [नेवा०] अडेसो ।
 थई-ना० यो० [ने०] १. सित; सँग; साथ । २. नजीक;
 निकट; समीप (पुरानो प्रयोग) ।
 थकथक-ना० [ने०] पछुताउ; चुकचुकी; पश्चात्ताप ।
 थकथकाइ-ना० [थकथकाउ+आइ] थकथकाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 थकथकाइनु-अ० क्रि० [थकथकाउ+इ+नु] थकथक गरिनु;
 ('थकथकाउनु'-को क क्रि०) ।
 थकथकाउनु-अ० क्रि० [थकथक+आउ+नु] थकथक गर्नु;
 पछुताउनु; चुकचुकाउनु ।
 थकथकी-ना० [थकथक+ई] थकथक ।
 थकथके-वि० [थकथक+ए] थकथक गर्ने; पछुताउने ।
 थकाइ-ना० [थकाउ+आइ] थकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थकाइ-ना० [थाक्+आइ] १. थाक्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव । २. ग्लानि; थकावट ।
 थकाइनु-स० क्रि० [थकाउ+इ+नु] थकित पार्नु; ('थका-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 थकाउनु-स० क्रि० [थाक्+आउ+नु] थकित पार्नु; लस्त
 तुल्याउनु; ('थाक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 थकार-ना० [सं०] 'थ'-अक्षर; त-वर्गको द्वितीय वर्ण ।
 थकाली-ना० [थाक(एक क्षेत्र)] १. नेपालका उत्तर-पश्चिमी
 इलाकामा पर्ने थाक क्षेत्रको निवासी । २. (वि०) थाक
 (प्रदेश)-को; थाक-सम्बन्धी ।
 थकाली-ना० [नेवा०] कुलमा सबभन्दा बूढो; कुलको अगुवा
 व्यक्ति ।
 थकावट-ना० [थाक्+आवट] थकाइ; ग्लानि ।
 थकित-वि० [थाक्] थाकेको; थकाइ लागेको; लस्त ।
 थकुल्लो-ना० [थाङनो] थाङनो विछ्याउना; थाङनै-
 थाङनाले बनाएको लम्पट ।

थकुल्लो-ना० [ने०] १. जुम्ला जिल्लाका केटी माइतीका
 घरमा छँदा पानी चल्नेसम्मका जातसित करणीमा विग्रेको
 जानी-जानी विवाह गरी ल्याएकी स्वास्नीबाट जन्मेका
 सन्तान । २. रजपूत जातका विधवा वा कन्याले पानीसम्म
 चल्ने जातसित करणीमा विग्रेर वा दश-नामी संन्यासी
 र मतवाली जातका विधवा र अर्कासित विग्रेका बाहुनीलाई
 रजपूतले राखी उनीहरूबाट जन्मेका सन्तान । (वि०) ३.
 रद्दी; बेकम्मा ।
 थकुवा-वि० [थाक्+उवा] दूध दिन छाडेको; थाकेको
 (गाई-भैँसी) ।
 थकौटो-वि० [थाक्+औटो] थाक्न आँटेको; थाक्ने वेला
 भएको (गाई-भैँसी); बकेर्नु ।
 थकौली-ना० [ने०] नाङ्गलाले झैँ दुवै हातले समाती
 माछा पक्रने एक प्रकारको जाल ।
 थक्क-थक्क-क्रि० यो० [थकथक] १. पछुताउने किसिम;
 पश्चात्ताप गर्ने किसिम । (ना०) २. पछुताउ; पश्चात्ताप ।
 थक्रनु-स० क्रि० [थाँक्रो+नु] १. लट्टा परेको कपाल थाँक्राले
 कोर्नु; लट्टा फोर्नु । २. तानको धागो थाँक्राले सम्म्याउनु ।
 थक्राइ-ना० [थक्र+आइ] थक्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थक्सिनी-ना० [थाक्से+नी] थाक्से-जातकी स्त्री; थक्सेनी ।
 थक्सेनी-ना० [थाक्से+नी] थक्सिनी ।
 थङथिलो-वि० [थिलथिलो] थिलथिलो ।
 थङ्गन-ना० [थाङनो] थाङनो ।
 थङ्गनिनु-अ० क्रि० [थाङने+इ+नु] १. विरामी हुनु;
 थाङनामा पर्नु; थला पर्नु । २. ढीलो हुनु; विलम्ब हुनु ।
 थङ्ग्याइ-ना० [थङ्गनि+याइ] थङ्गनिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 थङ्ग्याइ-ना० [थङ्ग्याउ+आइ] थङ्ग्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 थङ्ग्याइनु-स० क्रि० [थङ्ग्याउ+इ+नु] थङ्ग्याउने काम
 गरिनु; ('थङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।

थङ्ग्याउनु-थप्प्याइनु

थङ्ग्याउनु-सं क्रि० [थङ्ग्याउ+नु] १. थाङ्गनामा सुताउनु ।
 २. थाङ्गनोजस्तो पार्नु; थोत्र्याउनु । ३. झुक्क्याउनु; छका-
 उनु । ४. आल-टाल गर्नु; सुस्ती गर्नु ।
 थङ्ग्याहट-ना० [थङ्गि+याहट] थङ्गिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 थक्क-क्रि० यो० [ने०] चाँक टेकाएर बस्ने किसिम;
 थ्याच्च ।
 थक्क्याहट-ना० [थच्चा+आहट] थच्चारिने किसिम, क्रिया
 वा भाव; थच्चाराइ ।
 थच्चाराइ-ना० [थच्चा+आइ] १. थच्चारिने किसिम, क्रिया वा
 भाव; थच्च्याइ । २. थच्चारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थच्चारिनु-अ० क्रि० [थच्चा+इ+नु] चिप्लिएर वा ठक्कर
 खाएर थक्क बसिनु; थच्चिनु; ('थच्चारि'-को
 भा० क्रि०) ।
 थच्चारिनु-सं क्रि० [सं० स्थापन+नु] जवर्दस्तीसित बसाउनु;
 थच्च्याउनु; थक्क बसाउनु ।
 थच्चिनु-अ० क्रि० [थच्चि+इ+नु] थ्याच्च बसिनु;
 ('थच्चिनु'-को भा० क्रि०) ।
 थच्चिनु-अ० क्रि० [सं० स्थापन+इ+नु] १. थ्याच्च बस्नु;
 नरात्रोसँग बस्नु । २. थच्चारिनु । ३. बस्नुको निन्दार्थक
 शब्द ।
 थच्च्याइ-ना० [थच्चि+याइ] थच्चिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 थच्च्याइ-ना० [थच्च्याउ+आइ] थच्च्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 थच्च्याइनु-सं क्रि० [थच्च्याउ+इ+नु] थच्चारिनु;
 ('थच्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थच्च्याउनु-सं क्रि० [थच्चि+याउ+नु] १. बल-जफत गरी
 बसाउनु; थच्चारिनु । २. अपमानपूर्वक बसाउनु; ('थच्चिनु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 थनरो-ना० [ने०] आगो चलाउने, टुप्पो घुमेको डन्डीजस्तो
 काँको औजार ।
 थनौरो-ना० [थुन+औरो] कलवाँडो; थुनौरो ।
 थन्किनु-अ० क्रि० [थान्को+इ+नु] १. उचित ठाउँमा
 सुरक्षित रहनु; थान्को लाग्नु । २. उपेक्षित भएर रहनु ।
 थन्क्याइ-ना० [थन्कि+याइ] थन्किने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 थन्क्याइ-ना० [थन्क्याउ+आइ] थन्क्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 थन्क्याइनु-सं क्रि० [थन्क्याउ+इ+नु] थान्को लगाइनु;
 ('थन्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थन्क्याउनु-सं क्रि० [थन्कि+याउ+नु] १. ठीक ठाउँमा
 सुरक्षित राख्नु; थान्को लगाउनु; थिति लाउनु । २. काम
 नलिई राखिदोइनु ।
 थप-ना० [सं० स्थापन] १. थपेको वस्तु; बढाएको परिमाण

वा वस्तु । २. थप्ने काम; बढाउने काम । (वि०)
 ३. थपिएको; थपुवा ।
 थपक्क-क्रि० यो० [सं० स्थापन] १. विस्तारै वा सुरक्षापूर्वक
 राख्ने किसिम । २. बस्ने किसिम; थपुक्क । ३. यता-उति
 नलागी कुनै काम गर्ने किसिम; खुक्क । ४. आनेकाने
 नगरी आउने वा जाने किसिम ।
 थप-घट-ना० [थप+घट] थप्ने र घटाउने काम; कम-बेसी ।
 थपङ्गी-ना० [थप्पङ्ग] १. शब्द आउने गरी दुइ हत्केला जुघानेउ
 काम । २. त्यसको शब्द; ताली ।
 थपङ्ग्याइ-ना० [थप्पङ्ग+याइ] थपङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 थपङ्ग्याइनु-सं क्रि० [थपङ्ग्याउ+इ+नु] थप्प्याइनु ।
 थपङ्ग्याउनु-सं क्रि० [थप्पङ्ग+आउ+नु] थप्प्याउनु ।
 थपथप-क्रि० यो० [सं० स्थापन] धमाधम राख्ने वा बसाउने
 किसिम; थपथपी; थपाथप ।
 थपथपती-क्रि० यो० [थपथप+ती] थपथपी; थपाथप ।
 थपथपी-क्रि० यो० [थपथप+ई] थपथपती; थपाथप ।
 थपथाप-ना० [थप+थप] थोर-बहुत थप्ने काम; धेर-थोर
 थप ।
 थपन-थापन-ना० [थप्+थप्] थप्ने काम; थपथाप ।
 थपना-ना० [सं० स्थापना] १. देव-देवीको प्रतिमा प्रतिष्ठा-
 पूर्वक कुनै स्थानमा राख्नु; स्थापना । २. काम-कुरो केही
 गर्न नजान्ने वा नसक्ने, अधिकारमात्र लिएको व्यक्ति ।
 थपनी-ना० [थप+नी] १. थप्ने काम; थपाइ । २. थप्ने
 वस्तु; थप ।
 थपस-ना० [ने०] खोट; दोष ।
 थपाइ-ना० [थप्+आइ] थप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थपाइ-ना० [थपाउ+आइ] थपाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थपाइनु-सं क्रि० [थपाउ+इ+नु] थप्न लगाइनु; ('थपा-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 थपाउनु-सं क्रि० [थप्+आउ+नु] थप्न लाउनु; थप
 गराउनु; ('थप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 थपाथप-ना० [थप+थप] १. धमाधम थप्ने काम; फेरि-
 फेरि थप्ने काम । (क्रि० यो०) २. धमाधम राख्ने वा बस्ने
 काम; थपथपी ।
 थपिनु-सं क्रि० [थप्+इ+नु] थप गरिनु; ('थप्नु'-को
 क० क्रि०) ।
 थपुवा-वि० [थप+उवा] थपेको; थप गरिको; थप ।
 थप्नु-सं क्रि० [थप+नु] १. थप गर्नु; अरु बढाउनु; मात्रा
 वा परिमाण बढाउनु । २. जोड्नु ।
 थप्पङ्ग-ना० [थ्याप्प] लपेटाको प्रहार; चङ्कन; थप्पा ।
 थप्पा-ना० [थप्पङ्ग] थप्पङ्ग ।
 थप्प्याइ-ना० [थप्प्याउ+आइ] थप्प्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 थप्प्याइनु-सं क्रि० [थप्प्याउ+आइ+नु] थप्पा दिइनु;

(‘थप्प्याउनु’-को क० क्रि०) ।

थप्प्याउनु-स० क्रि० [थप्पा+याउ+नु] थप्पा दिनु; थप्पड्ढे हात्नु ।

थप्पाइ-ना० [थाम्+आइ] थाम्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थप्पाइनु-स० क्रि० [थप्पाउ+आइ+नु] थप्पाउनु लाइनु; (‘थप्पाउनु’-को क० क्रि०) ।

थप्पाउनु-स० क्रि० [थाम्+आउ+नु] थाम्ने लाउनु; (‘थाम्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

थप्पौती-ना० [थाम्+औती] १. काम गरिरहेका मानिसलाई साविकबमोजिम काम गर्न दिनु; साविकमा गरिआएको कामको म्याद थाम्नु । २. थाम्ने काम ।

थप्पवा-ना० [सं० स्तम्भ] १. केराको खम्बा; केराको स्तम्भ । २. थाम्; स्तम्भ ।

थर-ना० [सं० स्थल] १. कुल-परम्पराबाट आएको नाम; वंश-परम्परागत नाम; उपनाम । २. किसिम; प्रकार । ३. कुनै थरीका मातहतको आवादी ।

थरक-ना० [सं० स्थगन] १. सुस्ताउने वा थकाइ मार्ने काम । २. ओथाउने काम; सेलाउने काम ।

थर-घर-ना० [थर+घर] १. थर र घर । २. डङ्गोलको नाइके । ३. जग्गा नापी गर्ने कारिन्दा । ४. एकै थर भएका मानिसहरूको गठ वा त्यसको प्रतिनिधि । ५. पुर्खाहरूको निवास-स्थान; कुल-घर ।

थरथर-क्रि० यो० [प्रा०] १. डर, जाडो वा रोगले काम्ने किसिम; थुरथुर । २. हल्लने किसिम ।

थरथरती-क्रि० यो० [थरथर+ती] थरथर; थरथरी ।

थरथराइ-ना० [थरथराउ+आइ] थरथराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थरथराइनु-स० क्रि० [थरथराउ+इ+नु] थरथर काँपिनु; (‘थरथराउनु’-को क० क्रि०) ।

थरथराउनु-अ० क्रि० [थरथर+आउ+नु] १. थरथरी काम्नु; हल्लनु । २. डराउनु; थर्कमान हुनु ।

थरथराहट-ना० [थरथराउ+आहट] थरथराउने किसिम, क्रिया वा भाव; थरथराइ ।

थरथरी-क्रि० यो० [थरथर+ई] थरथर; थुरथुर ।

थरहरी-वि० [प्रा० थरहरिअ] १. डरले कामेको; त्रासले कामेको । (ना०) २. आपत्तिको आशङ्काबाट भएको डर ।

थरी-ना० [थर+ई] किसिम; प्रकार ।

थरी-ना० [ने०] गाउँका मुखियामनिको सरकारी कर्मचारी ।

थरुनी-ना० [थारु+नी] थारु-जातकी स्त्री ।

थर्कनु-अ० क्रि० [प्रा० थरथर+नु] १. काम्नु; हल्लनु; थर्किनु । २. डराउनु; थरहरी हुनु ।

थर्कमान-वि० [प्रा० थरथराअमाण] डरले थरथर कामेको; थरहरी; त्रस्त ।

थर्काइ-ना० [थर्क+आइ] थर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थर्काइ-ना० [थर्काउ+आइ] थर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थर्काइनु-स० क्रि० [थर्काउ+आइ+नु] तर्साइनु; हल्लाइनु; (‘थर्काउनु’-को क० क्रि०) ।

थर्काउनु-स० क्रि० [थर्क+आउ+नु] १. कमाउनु; हल्लाउनु । २. डर देखाउनु; तर्साउनु ।

थर्किनु-अ० क्रि० [थर्क+इ+नु] काँपिनु; (‘थर्कनु’-को भा० क्रि०) ।

थर्की-ना० [ने०] पासा, पच्चीस आदि खेल्दा गोटी राखेर चाल्ने, विभिन्न रङ्गका चार-चार कुने खण्ड परेको कपडाको साधन ।

थर्की-ना० [थर्क+ओ] थर्कने काम; कँपाइ; कम्पन ।

थर्क्याइ-ना० [थर्क+याइ] थर्किने किसिम, क्रिया वा भाव; थर्काइ ।

थर्क्याहट-ना० [थर्क+याहट] थर्किने किसिम, क्रिया वा भाव; थर्क्याइ ।

थर्ड-वि० [अं०] तेस्रो; तृतीय ।

थर्ड-क्लास-ना० [अं०] १. तेस्रो दर्जा; तृतीय कक्षा । (वि०) २. बेकम्मा; रद्दी ।

थर्थरे-वि० [थरथर+ए] शरीर काम्ने रोग लागेको; थरथर काम्ने ।

थर्पु-ना० [ने०] बाटा-घाटामा बनाइएको अस्थायी हिउँदे छाप्रो ।

थर्भस-ना० [अं०] भित्र हालेका वस्तुको तातोपन वा चिसोपन धेरै समयसम्म अडिरहने एक किसिमको भाँडो ।

थर्भामीटर-ना० [अं०] ज्वर वा गर्मीको तापमान नाप्ने यन्त्र; डिग्री ।

थर्-क्रि० यो० [थरथर] थर्कने किसिम; काम्ने किसिम ।

थल-ना० [सं० स्थल] जमीन; स्थल-भूमि ।

थल-कमल-ना० [सं० स्थल-कमल] १. कटहरका जस्ता पात हुने, सेतो कमलका जस्ता ठूलूला सुगन्धी फूल फुल्ने एक जातको रूख । २. त्यसैको फूल ।

थलथल-क्रि० यो० [दलदल] १. ज्यादै हिलो वा गीलो हुने किसिम; दलदल । २. शरीरका लुँदा वा त्यस्तै अरु वस्तु हल्लने किसिम ।

थलथले-वि० [थलथल+ए] १. थलथल परेको; गीलो; दलदल (जमीन) । (ना०) २. ज्यादा मोटाउँदा हल्लने शरीरको मासु । ३. बेसरी पकाएको छालासमेतका मासुको एक परिकार ।

थलहरा-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी भागमा रहेको एक सामन्त-राज्य ।

थला-ना० [सं० स्थल] १. विरामीको ओछ्यान; रोग-शय्या; पथारा । २. अघिदेखि बसिआएको ठाउँ; साविक बसेको थलो ।

थलाइ-ना० [थाल्+आइ] थाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थलिनु-थाप्नु

थलिनु-अ० क्रि० [थला+इ+नु] थला पर्नु; हिङ्गुल गर्न नसक्ने विरामी हुनु ।

थलिया-ना० [थाल+इया] थाल; थाली ।

थली-ना० [सं० स्थली] ऊँचो ठाउँको समथर भूमि; बस्ती वस्न लायक जमीन ।

थलो-ना० [सं० स्थल] १. ठाउँ; थात । २. पहिलेदेखि बसेको ठाउँ; थला । ३. ढिकुरो ।

थल्याइ-ना० [थलि+याइ] थलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थल्याउनु-स० क्रि० [थलि+याउ+नु] थला पार्नु; रोगले उठ्न नसक्ने पार्नु ।

थसुल्लो-वि० [थासो+ल्लो] १. ठूला-ठूला नितम्ब भएको; चाके । (ना०) २. फिलो; चाक; नितम्ब ।

थस्स्याइ-न० [थस्स्याउ+आइ] थस्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थस्स्याउनु-स० क्रि० [थासो+याउ+नु] १. मन नपरीकन धेरै थुप्याइदिनु । २. दिसा गर्नु (निन्दार्थमा) ।

थाँक्रे-घाँस-ना० [थाँक्रो+घाँस] पातको नसाबाट थाँक्रो बग्ने एक प्रकारको घाँस ।

थाँक्रे-बेत-ना० [थाँक्रो+बेत] एक जातको बेत ।

थाँक्रे-सल्लो-ना० [थाँक्रो+सल्लो] एक जातको सल्लो ।

थाँक्रो-ना० [ने०] १. काँक्रा, घिर्छोला आदिका लहरा चढाउन उम्याउने झिक्को भएको बाँस, काठ आदि । २. कपालका लामा-लामा रौंमा परेका लट्ठा फोर्न उपयोग गरिने सिक्काको कूचो जस्तो साधन । ३. कपडा बुन्दा तानका धागा सम्म्याउने साधन ।

थाँबल-ना० [थाउलो] पानी अड्याउन बोट-बिरुवाको वरिपरि लगाइन डील; आली ।

थाइसिस-ना० [अं०] क्षय-रोग ।

थाउलो-ना० [सं० स्थल] १. जमीनको सानो टुक्रो; थोरै जमीन । २. लिप-पोत गर्दा छुटेको सूखा जमीन; राँटो ।

थाकल-ना० [ने०] फेदैदेखि निस्केका ठूला र लामा काँडा-वाल पात हुने, भूवादार फूल फुल्ने र हरिया लाम्चा काँडादार फल फल्ने एक जातको झार; ब्रह्मदण्डी । (यसका राता, पहुँला, नीला आदि रङ्गका फूल फुल्ने अनेक जात छन् ।)

थाकिनु-अ० क्रि० [थाक्+इ+नु] थकित होइनु; ('थाक्नु'-को भा० क्रि०) ।

थाक्नु-अ० क्रि० [प्रा० थक्क+नु] १. थकित हुनु; परिश्रमले लस्त हुनु । २. गाई-वस्तुले दूध दिन छोड्नु ।

थाक्रो-ना० [ने०] थाँक्रो ।

थाक्से-ना० [थाक् (प्रदेश)] थाक्-प्रदेशको वासिन्दा; थकाली ।

थाङ्गो-ना० [थाम] काठहरू उम्याई बीचमा बाँधेका आग्लामा हालेको मकैको कुनित ।

थाङ्गनिनु-अ० क्रि० [थाङ्गनो+इ+नु] १. थाङ्गनो हुनु; जीर्ण हुनु । २. ज्वर विग्रनु; कचमचिनु (घाउ, जरो आदि) ।

३. धिङ्ग्याहा हुनु ।

थाङ्गने-वि० [थाङ्गनो+ए] १. थाङ्गना लाउने; फाटे-टुटेका लुगा लाउने । २. थाङ्गनामा बस्ने वा सुत्ने (रोगी, बालक आदि) । ३. थेचरो । ४. जुम्सो; ढीलो । ५. रद्दी; बेकम्मा ।

थाङ्गनो-ना० [ने०] १. थोत्रो कपडा; जीर्ण वस्त्र; कन्था । २. केटा-केटीको बिछ्याउना । ३. बिछ्याउना; शय्या । (वि०) ४. थेचरो; थाङ्गने ।

थाट-ना० [?] राग-रागिनीलाई व्यक्त गर्ने स्वरहरूको योग; मेल । (थाट छत्तीस वा बहत्तर प्रकारका मानिएका छन् । किन्तु, हाल बिलावल, कल्याण, खमाज, भैरव, पूर्वी, मारवा, काफी, आसावरी, भैरवी र टोडी-यी दश थाट-मात्र अर्थावर्तमा प्रचलित छन् ।)

थात-ना० [सं० स्थान] रहने ठाउँ; स्थायी रूपमा बस्ने ठाउँ; थलो; वास-स्थान ।

थात-थलो-ना० [थात+थलो] १. कुल-परम्परादेखि बसि-आएको ठाउँ; स्थायी वास-स्थान । २. घर-द्वार; थात-वास ।

थात-वास-ना० [थात+वास] स्थायी वास-स्थान; थात थलो ।

थाती-ना० [सं० स्थित] १. धरौटी; जमानत । २. नासो । ३. जगरा ।

थाती-थुनुवा-ना० [थाती+थुनुवा] विवाद-ग्रस्त जग्गा-जमीनमा, सरकारद्वारा गरिने वालीको रोक्का; थारो गाड्ने काम ।

थान-ना० [सं० स्थान] १. देव-देवीहरूको मन्दिर; देवल । २. ठाउँ; स्थान । ३. बाँसको झाड्ड ।

थान-ना० [हिं०] १. कुनै निश्चित लम्बाइको कपडाको टुक्रो; कपडाको सिङ्गो फर्दा । २. गोटा; अदद ।

थाना-ना० [सं० स्थान] पुलीस-चौकी; पुलीस-अड्डा; ठाना ।

थाना-पति-ना० [सं० स्थान-पति] कुनै स्थानका प्रमुख देवता; क्षेत्र-पाल ।

थानेदार-आ० [थाना+दार] थानाको अफिसर; ठानेदार ।

थान्को-ना० [सं० स्थान] १. ठीक ठाउँमा सुरक्षित राख्ने काम; थन्क्याउने काम । २. थन्किने काम; पडिरहने काम ।

थान्को-मान्को-ना० [थन्को+मान्को (फाँ०)] थन्क्याउने वा हिफाजतसाथ राख्ने काम ।

थापना-ना० [सं० स्थापना] १. देवताहरूको प्रतिमा थाप्ने क्रिया; थपना; स्थापना । (वि०) २. थापेको; स्थापित ।

थापाचिनियाँ-ना० [ने०] १. रोपेका तीन महीनामा पाक्ने एक जातको पहुँलो धान । २. त्यसैको चामल ।

थापाथाप-ना० [थाप्+थाप्] १. तँछाड-मछाड गरी थाप्ने काम । २. परस्परमा थाप्ने काम ।

थापिनु-स० क्रि० [थाप्+इ+नु] स्थापना गरिनु; ('थाप्नु'-को क० क्रि०) ।

थाप्नु-स० क्रि० [सं० स्थापन+नु] १. देव-प्रतिमा प्रतिष्ठा-

पूर्वक नियत स्थानमा राख्नु; थापना गर्नु । २. कसैले केही चीज दिन लाग्दा हात, पोल्टो, थैलो आदि फैलाउनु; लिनाका निम्ति हात, भाँडो आदि पसारु । ३. जूवा आदिका खेलमा रुपियाँ-पैसा दाउमा राख्नु ।

थाप्रो-ना० [थुप्रो] गोबर, विष्ठा आदिको थुप्रो; थासो ।

थाप्ले-वि० [थाप्लो+ए] १. थाप्लामा बोक्ने; थाप्लामा लाउने । २. ठूलो थाप्लो हुने ३. भाग्य-शाली; भाग्यमानी ।

थाप्लो-ना० [ने०] १. टाउको; शिर; माथ । २. खप्पर । ३. टुप्पो; शिखर; चुचुरो । ४. भाग्य; पुर्पुरो; प्रारब्ध ।

थाम-ना० [सं० स्तम्भ] खम्बा; खामो; स्तम्भ ।

थाम-खुट्टे-वि० [थाम+खुट्टे] रोगले सुनिएर थामजस्तो ठूलो खुट्टो हुने; हात्ती-पाइले ।

थाम-थुम-ना० [थाम्+थुम(फाँ०)] कुनै युक्तिले रोकिराख्ने काम; थामिराख्ने काम; थाम-पुर ।

थाम-पुर-ना० [थाम्+पुर] थाम-थुम ।

थामिनु-अ० क्रि० [थाम्+इ+नु] १. रोकिनु; अडिनु । (स०क्रि०) २. थाम्ने काम गरिनु; ('थाम्नु'-को क०क्रि०) ।

थामी-ना० [ने०] नेपालको पर्वतीय प्रदेशमा रहने एक जाति ।

थाम्नु-स० क्रि० [सं० स्तम्भ+नु] १. रोक-थाम गर्नु; रोकनु; छेक्नु; अड्याउनु । २. कायम गर्नु । ३. थमौती गर्नु ।

थाम्मर-थुम्मर-ना० [ने०] मोटो-घाटो; हृष्ट-पुष्ट ।

थार-ना० [थारल] थारल ।

थारखरी-ना० [ने०] ढुङ्गी ।

थारल-ना० [ने०] भैँसीजस्तो एक जातको जङ्गली मृग ।

थारी-वि० [सं० स्तरी] छोरा-छोरी नपाउने; बैला; बाँझी ।

थारु-ना० [सं० थेर] नेपाल तराई र भित्री मधेशमा बस्ने एक जाति ।

थारो-ना० [थाती] १. सरकारद्वारा रोकका गरिएको कुनै ठाउँमा खामो गाडी वा रूखका हाँगामा झुन्ड्याइएको ढुङ्गाको चिह्न; सरकारी रोककाको चिह्न । २. बाली कुनै मानिस बस्न खेतमा बनाइएको सानो छाप्रो ।

थारो-ना० [थारी] बाँझो ।

थाल-ना० [सं० स्थाली] छोटो विट भएको, बाटुलो, खुला, खाना खाने भाँडो; थलिया ।

थालनी-ना० [थाल्+नी] थालनी ।

थाला-ना० [सं० स्थल] आलवाल ।

थालिनु-स० क्रि० [थाल्+इ+नु] शुरू गरिनु; ('थाल्नु'-को क०क्रि०) ।

थालिम-वि० [सं० स्थल] होचो-अग्लो नभएको; सम्म परेको; समथर; करालो नभएको ।

थाली-ना० [थाल+ई] १. सानो थाल । २. पूजाको काममा प्रयोग गरिने प्रायः तामाको सानो थाल ।

थालनी-ना० [थाल्+नी] शुरू; आरम्भ ।

थाल्नु-स० क्रि० [न०] कुनै काम शुरू गर्नु; आरम्भ गर्नु ।

थासे-वि० [थासो+ए] मोटो र भद्दा शरीर भएकी; ठूलो नितम्ब भएकी ।

थासो-ना० [थाप्रो] १. गोबर, गीलो माटो, विष्ठा आदिको ठूलो थुप्रो; थाप्रो; थुस्तो २. ठूलो नितम्ब ।

थाह-ना० [प्रा०] १. ज्ञान; जानकारी । २. पत्तो; खबर ।

थाह-सुद्धी-ना० [थाह+सुद्धी] जानकारी; ज्ञान ।

थाहा-ना० [प्रा० थाह] थाह ।

थाहा-सुद्धी-ना० [थाह+सुद्धी] थाह-सुद्धी ।

थिउँ-थिउँ-क्रि० यो० [ने०] विस्तारो-विस्तारो; थड्याएर; आस्ते-आस्ते ।

थिएटर-ना० [अं०] नाटक; ठेटर ।

थिग्रनु-अ० क्रि० [सं० स्थिर] थिग्रिनु ।

थिग्रिनु-अ० क्रि० [थिग्र+इ+नु] थिग्रने काम होइनु; थिग्रिनु; ('थिग्रनु'-को भा० क्रि०) ।

थिग्राइ-ना० [थिग्र+आइ] थिग्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थिग्राइनु-स० क्रि० [थिग्र+आइ+नु] थिग्रन लाइनु; थिग्याइनु; ('थिग्राउनु'-को क०क्रि०) ।

थिग्राउनु-स० क्रि० [थिग्र+आउ+नु] थिग्रन लाउनु; थिग्याउनु; ('थिग्रनु'-को प्रे० क्रि०) ।

थिग्रिनु-अ० क्रि० [सं० स्थिर+इ+नु] पानी, तेल आदितरल पदार्थमा मिसिएका कसर वा छोक्राहरू पिँधमा गएर बस्नु; थिग्रिनी बस्नु ।

थिग्रिनी-ना० [थिग्रि+एनी] थिग्रिएको वस्तु; थिग्रो ।

थिग्रो-ना० [थिग्रि+ओ] १. पानी, तेल आदि तरल पदार्थको पिँधमा जमेको कसर वा छोक्रा; थिग्रिएको वस्तु; थिग्रिनी । २. बचे-खुचेको वस्तु । ३. बाँकी रहेको सम्पत्ति; अवशिष्ट पूँजी ।

थिग्याइ-ना० [थिग्रि+याइ] थिग्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थिग्याइ-ना० [थिग्याउ+आइ] थिग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थिग्याइनु-स० क्रि० [थिग्याउ+आइ+नु] थिग्रिने पार्नु; ('थिग्याउनु'-को क०क्रि०) ।

थिग्याउनु-स० क्रि० [थिग्रि+याउ+नु] थिग्रो वसाउनु; थिग्रिनी छुट्याउनु ।

थिच-थाच-ना० [थिच्+थाच (फाँ०)] थिच्ने काम; किचाइ ।

थिचाइ-ना० [थिच्+आइ] थिच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

थिचाइनु-स० क्रि० [थिचाउ+इ+नु] थिच्च लाइनु; ('थिचाउनु'-को क०क्रि०) ।

थिचाउनु-स० क्रि० [थिच्+आउ+नु] थिच्च लाउनु; किचाउनु; ('थिच्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

थिचाथिच-ना० [थिच्+थिच्] १. परस्परमा एकले अकालाई थिच्ने काम; किचाकिच । २. धमाधम थिच्ने काम ।

थिचान-ना० [थिच्+आन] थिच्ने काम; थिचाइ; थिचो ।

थिचाहा-थुङ्ग

थिचाहा-वि० [थिच्+आहा] थिचो-मिचो गर्ने ।
 थिचिनु-स० क्रि० [थिच्+इ+नु] किचिनु; थिच्ने काम गरिनु; ('थिच्नु'-को क० क्रि०) ।
 थिचो-मिचो-ना० [थिच्+मिच्] बेसरी थिच्ने वा थिचिने काम; खूबसित किच्ने वा किचिने काम ।
 थिचो-ना० [थिच्+ओ] थिचान ।
 थिचो-मिचो-ना० [थिच्+मिच्] १. अरुको अधिकार मिच्ने काम; अन्याय । २. बल-जफत; जोर-जुलुम ।
 थिच्नु-स० क्रि० [सं० स्थिरा+नु] १. किच्नु; अँचेटनु; पेलनु । २. चेप्टो हुने गरी कुट्नु । ३. थिचो-मिचो गर्नु; मिच्नु; दबाउनु ।
 थिति-ना० [सं० स्थिति] १. स्थिति; रीति । २. नियम; रूल । ३. व्यवस्था; प्रवन्ध । ४. थात्को ।
 थिति-बिती-ना० [थिति+बिती (फाँ०)] थिति-रीति; रीति-स्थिति ।
 थिति-रीति-ना० [सं० स्थिति+रीति] परम्परागत रीति-रिवाज; रीति-स्थिति; थिति-बिती ।
 थिर-वि० [सं० स्थिर] स्थिर ।
 थिरिनु-अ० क्रि० [थिरी+नु] १. उभिनु; खड़ा हुनु । २. टिक्नु; अड्नु ।
 थिरी-ना० [सं० स्थिर] उभिने काम; उभ्याइ (बाल-बोलीमा) ।
 थिच्याइ-ना० [थिरि+आइ] थिरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थिलथिलिनु-अ० क्रि० [थिलथिलो+इ+नु] थिलथिलो हुनु; शिथिल हुनु ।
 थिलथिलो-वि० [ने०] थिची-मिची, श्रम वा कुट-पिटबाट शिथिल भएको; ग्लानि भएको; लस्त; थडथिलो (शरीर) ।
 थिलथिल्याइ-ना० [थिलथिलि+याइ] थिलथिलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थिलथिल्याइ-ना० [थिलथिल्याउ+आइ] थिलथिल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थिलथिल्याइनु-स० क्रि० [थिलथिल्याउ+इ+नु] थिलथिलो पारिनु; ('थिलथिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थिलथिल्याउनु-स० क्रि० [थिलथिलि+याउ+नु] थिलथिलो पार्नु; शिथिल पार्नु ।
 थिहिरिनु-अ० क्रि० [सं० स्थिर] थिग्रिनु ।
 थिहियाइ-ना० [थिहिरि+याइ] थिहिरिने किसिम, क्रिया वा भाव; थिग्याइ ।
 थिहियाइ-ना० [थिहियाउ+आइ] थिहियाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थिहियाउनु-स० क्रि० [थिहिरि+याउ+नु] थिग्याउनु ।
 थुंगनी-ना० [थुंग्+नी] मासु आदि पदार्थ थुंग्ने काठको ठ्याँको; अचानु ।

थुंगाइ-ना० [थुडाइ] थुडाइ ।
 थुंगुवा-वि० [थुडुवा] थुडुवा ।
 थुंग-वि० [थुंगो+ए] थुंगा-थुंगा परेको; ठूठूला थुंगा हुने ।
 थुंगो-ना० [प्रा० थवय] १. फूलको गुच्छो; फूलको मूठो । २. सिङ्गो फूल ।
 थुंगु-स० क्रि० [थुङ्ग+नु] थुङ्गनु ।
 थुङ्गक-क्रि० यो० [थुङ्ग] थुङ्गक; थुङ्ग्य ।
 थुङ्ग्य-ना० [थुङ्गक] थुङ्गने किसिम; थुङ्गक; थुङ्ग ।
 थुङ्गथुङ्गी-ना० [थुङ्ग+थुङ्ग] मुखमा थूक, कफ आदि आएर थुङ्गने इच्छा हुनु ।
 थुकाइ-ना० [थुङ्ग+आइ] थुङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थुकाइनु-स० क्रि० [थुकाउ+इ+नु] थुङ्गन लाइनु; ('थुकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 थुकाउनु-स० क्रि० [थुङ्ग+आउ+नु] थुङ्गन लाउनु; ('थुङ्गनु'-को क० क्रि०) ।
 थुकाथुङ्ग-ना० [थुङ्ग+थुङ्ग] परस्परमा एकले अर्कोलाई थुङ्गने काम; परस्परको थुकाइ ।
 थुकिनु-स० क्रि० [थुङ्ग+इ+नु] थूक फालिनु; ('थुङ्गनु'-को क० क्रि०) ।
 थुङ्ग-ना० [प्रा०] १. थुङ्गने किसिम; थुङ्गदा शब्द आउने किसिम । २. निन्दा वा धिक्कार गर्दा भनिने शब्द; थुङ्ग्य ।
 थुङ्गु-स० क्रि० [प्रा० थुङ्गक+नु] १. कफ, राल आदि मुखबाट फाल्नु; थूक फाल्नु । २. मुखमा रहेको वस्तु बाहिर निकाल्नु । ३. घृणा गर्नु; धिक्कार्नु ।
 थुङ्गुवा-वि० [थुङ्ग+उवा] थुङ्गिरहने स्वभावको; थुङ्गने ।
 थुङ्गथुङ्ग्याइ-ना० [थुङ्गथुङ्ग्याउ+आइ] थुङ्गथुङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; थुङ्ग्याइ ।
 थुङ्गथुङ्ग्याइनु-स० क्रि० [थुङ्गथुङ्ग्याउ+इ+नु] थुङ्गिनु; ('थुङ्गथुङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थुङ्गथुङ्ग्याउनु-स० क्रि० [थुङ्ग+थुङ्ग्याउ+नु] १. बेसरी थुङ्गनु; अचानुमा हालेर मासुका चोक्टाहरू मसिनु गरी काट्नु । २. टोकस्नु ।
 थुङ्गनी-ना० [थुङ्गनी] थुङ्गनी ।
 थुङ्ग्याइ-ना० [थुङ्ग+आइ] थुङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थुङ्ग्याइनु-स० क्रि० [थुङ्ग्याउ+इ+नु] थुङ्गन लाइनु; ('थुङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थुङ्ग्याउनु-स० क्रि० [थुङ्ग+आउ+नु] थुङ्गन लाउनु; ('थुङ्गनु'-को प्र० क्रि०) ।
 थुङ्गिनु-स० क्रि० [थुङ्ग+इ+नु] थुङ्गने काम गरिनु; ('थुङ्गनु'-को क० क्रि०) ।
 थुङ्गुवा-वि० [थुङ्ग+उवा] थुङ्गेको; थुङ्गनीमा राखेर मसिनु पारी काटेको ।
 थुङ्गु-स० क्रि० [थुङ्ग+नु] १. मासु आदि पदार्थलाई अचानुमा हालेर खुकुरी आदि हतियारले मसिनु हुने गरी काट्नु; थुङ्गथुङ्ग्याउनु । २. नचाहिँदो कुरामा गाली

गरिरहनु; वचनले घोच्नु; ठुंगनु; टोकस्नु ।
 थुचुक्क-क्रि० यो० [थचक्क] थचक्क; थ्याच्च ।
 थुच्च-क्रि० यो० [ने०] थुचुक्क ।
 थुडन-ना० [सं०] १. ढकना; विको। २. झपेटो; वेष्टन ।
 थुताइ-ना० [थुत्+आइ] थुत्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थुताइनु-स० क्रि० [थुताउ+इ+नु] थुत्न लाइनु; ('थुताउनु'-को क० क्रि०) ।
 थुताउनु-स० क्रि० [थुत्+आउ+नु] थुत्न लाउनु; ('थुत्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 थुतिनु-स० क्रि० [थुत्+इ+नु] झिकिनु; निकालिनु; ('थुत्नु'-को क० क्रि०) ।
 थुतुनु-ना० [सं० तुण्ड] १. पशु-जातिको मुख । २. मानिसको मुख; चोथो (निन्दार्थमा) ।
 थुतुने-वि० [थुतुनो+ए] १. चोथाले; मुखाले । २. थुतुनु भएको ।
 थुतुनो-ना० [थुतुनु] थुतुनु ।
 थुत्कार-ना० [सं०] १. थुक्ने काम; थुकाइ । २. थुक्दा आउने शब्द; थुक्क ।
 थुत्त-क्रि० यो० [ने०] थुत्ने किसिम; झट्ट झिकने वा तान्ने किसिम; फुत्त ।
 थुत्तु-स० क्रि० [थुत्त+नु] १. रहेका ठाउँबाट वेगले झिकनु; झट्ट निकाल्नु । २. कुनै व्यक्तिबाट गुप्त कुराहरू निकाल्नु । ३. तान्नु; खिच्नु ।
 थुन-ना० [सं० स्तन] कल्चौँडामा झुन्डिएको दूध निस्कने लुकेन; दूधको मुन्टो; स्तन ।
 थुना-ना० [थुन्] १. थुन्ने वा थुनिने काम; कैद । २. बन्दी-गृह ।
 थुनाइ-ना० [थुन्+आइ] थुन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थुनाइनु-स० क्रि० [थुनाउ+इ+नु] थुन्न लाइनु; ('थुनाउनु'-को क० क्रि०) ।
 थुनाउनु-स० क्रि० [थुन्+आउ+नु] थुन्न लाउनु; ('थुन्नु'-को प्र० क्रि०) ।
 थुनिनु-अ० क्रि० [थुन्+इ+नु] १. थुनामा पर्नु; बन्देजमा पर्नु । (स० क्रि०) २. रोकिनु; छेकिनु; ('थुन्नु'-को क० क्रि०) । ३. बग्न नपाउनु; अवरुद्ध हुनु; बुजिनु ।
 थुनिलो-ना० [थुन+इलो] दूध जमेर थुन पाक्ने एक रोग ।
 थुनुवा-वि० [थुन्+उवा] १. थुनिएको; थुनामा परेको । (ना०) २. रोकका; रोकवट ।
 थुनौरो-ना० [थुन+औरो] कल्चौँडो; थनौरो ।
 थुन्चे-ना० [थुन्से] थुन्से ।
 थुन्नु-स० क्रि० [सं० थुङ्+नु] १. थुनामा राख्नु; कैद गर्नु । २. बन्द गर्नु; टाल्नु । ३. पानी बग्न नदिनु; रोकनु ।
 थुन्से-ना० [ने०] बाँस, निगाला आदिका चोयाको, आँखा वा प्वाल नभएको, डोकोजस्तो भाँडो ।
 थुपडी-ना० [थुप्रो] थुप्रो ।

थुपराइ-ना० [थुपार्+आइ] थुपार्ने किसिम, क्रिया वा भाव; थुप्याइ ।
 थुपारिनु-स० क्रि० [थुपार्+आइ+नु] कसैद्वारा थुप्रिने गराइनु; थुप्रो पारिनु; ('थुपार्नु'-को क० क्रि०) ।
 थुपार्नु-स० क्रि० [थुप्रो+नु] थुप्याउनु ।
 थुपान्याइ-ना० [थुपारि+याइ] थुपारिने किसिम, क्रिया वा भाव; थुप्याइ ।
 थुपक्क-क्रि० यो० [थपक्क] १. विस्तारै बस्ने किसिम । २. विस्तारै राख्ने किसिम; थपक्क । ३. आनाकानी नगरीकन कुनै काम गर्ने किसिम; खुस्कक ।
 थुप्रनु-अ० क्रि० [थुप्रि+नु] थुप्रिनु ।
 थुप्राइ-ना० [थुप्र+आइ] थुप्रने किसिम, क्रिया वा भाव; थुप्याइ ।
 थुप्रिनु-अ० क्रि० [थुप्रो+इ+नु] १. थुप्रो लाग्नु; रास लाग्नु; थुप्रनु । २. एकत्रित हुनु; जमघट हुनु ।
 थुप्रो-ना० [सं० स्तूप] १. वस्तुहरूको समूह; रास; डङ्गुर । (वि) २. घेरै ।
 थुप्याइ-ना० [थुप्याउ+आइ] थुप्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; थुपान्याइ ।
 थुप्याइ-ना० [थुप्रि+याइ] थुप्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; थुप्राइ ।
 थुप्याउनु-स० क्रि० [थुप्रि+आउ+नु] १. थुप्रो लाउनु; रास लाउनु; रस्याउनु; थुपार्नु । २. सङ्ग्रह गर्नु; जम्मा गर्नु । ३. दिसा गर्नु ।
 थुम-ना० [थूम] थूम ।
 थुमथुम्याइ-ना० [थुमथुम्याउ+आइ] थुमथुम्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थुमथुम्याइनु-स० क्रि० [थुमथुम्याउ+आइ+नु] थुमथुम्याउने काम गरिनु; ('थुमथुम्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थुमथुम्याउनु-स० क्रि० [ने०] १. केटा-केटीलाई फुल्याउनु वा सुताउनु जीउमा विस्तारै-विस्तारै घाप दिनु । २. थाम-थुम लाउनु; येनकेन चित्त बुझाएर अलमल्याउनु ।
 थुमथुम्याहट-ना० [थुमथुम्याउ+आहट] थुमथुम्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; थुमथुम्याइ ।
 थुमल-ना० [थूम+अमल] १. थूम । २. थूमले चर्चेको इलाका ।
 थुमा-ना० [फा० दुम्बः] भाले भेडो ।
 थुमाली-वि० [थुम+आली] थुम वा पर्वतको शिखरमा बस्ने; लेकाली ।
 थुम्काथुम्की-ना० [थुम्को+थुम्को+ई] साना-ठूला थुम्का-हरूको समुदाय ।
 थुम्किलो-वि० [थुम्को+इलो] थुम्को परेको; साना-साना चुचुराहरू भएको; थुम्क्याइलो; थुम्क्यैलो ।
 थुम्के-वि० [थुम्को+ए] थुम्क्यैलो ।
 थुम्को-ना० [थुप्रो] १. सानो-तिनो डाँडो; ढिस्कुरो । २.

थुम्क्याइलो-थोतो

चुली; शिखर ।
 थुम्क्याइलो-वि० [थुम्को+इलो] थुम्किलो ।
 थुम्क्यालो-वि० [थुम्को+इलो] थुम्कै-थुम्का परेको; धेरै
 थुम्का भएको; थुम्कै ।
 थुम्क-क्रि० यो० [थुम्क] कसैलाई निन्दा गरेर थुम्कने किसिम;
 थुम्क्य; थुम्क ।
 थुर-ना० [प्रा० थुड] रूखको सुकेको हाँगो ।
 थुरथुर-क्रि० यो० [थुरथुर] थुरथुर ।
 थुरथुरती-क्रि० यो० [थुरथुर+ती] थुरथुर ।
 थुरथुराइन-अ० क्रि० [थुरथुराउ+इ+नु] थुरथुर काँपिनु;
 थुरथुर कामिनु; ('थुरथुराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 थुरथुराउनु-अ० क्रि० [थुरथुर+आउ+नु] थुरथुर काँपनु;
 थुरथुर काम्नु ।
 थुरथुरी-क्रि० यो० [थुरथुर+ई] थुरथुर ।
 थुराइ-ना० [थुर+आइ] थुनेँ किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थुरी-ना० [सं० तुरी] तानमा लुगा बुन्दा धागो छिराउने
 दुवैतिर चुच्चा परेको लाम्चो साधन ।
 थुनु-स० क्रि० [सं० थूर्व+नु] बेसरी गाली गर्नु; टोकस्नु;
 थुड्नु ।
 थुपी-ना० [खुपी] सानो खुपी; खुपी ।
 थुपी-ना० [ने०] घिउ-तेल चलाउने सानो डाडु; थुमी ।
 थुमी-ना० [थुपी] घिउ-तेल चलाउने सानो डाडु; थुपी ।
 थुम्सो-ना० [थासो] गोबर, विष्ठा आदिको थुप्रो; थासो ।
 थुम्स्याइ-ना० [थुम्स्याउ+आइ] थुम्स्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 थुम्स्याइन-स० क्रि० [थुम्स्याउ+आइ+नु] थुम्सो लाइन;
 ('थुम्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थुम्स्याउनु-स० क्रि० [थुम्स्याउ+नु] थुम्सो लाउनु;
 थुम्स्याउनु ।
 थू-क्रि० यो० [थुक्क] थुम्कने किसिम; थुक्क ।
 थूक-ना० [प्रा० थुक्क] १. मुखभित्र उम्रने वाक्लो पानी ।
 २. राल ।
 थूकदानी-ना० [थूक+दानी] थुम्कने भाँडो; पीकदानी ।
 थूकृत-ना० [सं०] १. थुम्कने काम; थुक्कार । २. थुक्दा
 निकस्ने शब्द; थुक्क ।
 थून-ना० [थुन] थुन; स्तन ।
 थूम-ना० [थुम्को] १. पहाडी जिल्ला-अन्तर्गतको एक सानो
 इलाका । २. थुम्को; डिस्कुरो ।
 थेगाइ-ना० [थेग्+आइ] थेग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थेगो-ना० [सं० स्थगन] कुनै-कुनै मानिसले कुरा गर्दा
 बीच-बीचमा दोहोर्‍याइने निरर्थक शब्द ।
 थेगनु-स० क्रि० [प्रा० थेअ+नु] १. पुग्ने गर्नु; धान्नु । (अ०
 क्रि०) २. खप्नु; टिक्नु । ३. जिनतित आखिरी अवस्था-
 सम्म अडिग्रहनु ।
 थेचरिनु-अ० क्रि० [थेचरो+इ+नु] थेचरो हुनु; अटेर हुनु ।

थेचरो-वि० [थेग्] गाली वा धम्की जति दिए पनि परवाह
 नगर्ने; अटेर; थेच्चर ।
 थेच्च्याइ-ना० [थेचरि+याइ] थेचरिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 थेच्चर-वि० [थेचरो] थेचरो ।
 थेत्तर-वि० [थेच्चर] थेच्चर ।
 थेवे-ना० [थेवे] थेवे ।
 थेप्चिनु-अ० क्रि० [थिचि+नु] थेप्चो पर्नु; चेप्तिनु ।
 थेप्चे-वि० [थेप्चो+ए] १. थेप्चो; थ्याच्च परेको । २.
 नाक थेप्चो भएको; नेपे । (ना०) ३. ज्यामीरका जातको
 चेप्टो अमिलो फल; तीन-पत्रे ।
 थेप्चो-वि० [थ्याच्च] चेप्टिएको; चेप्टो परेको; थ्याच्च
 परेको ।
 थेप्च्याइ-ना० [थेप्चि+याइ] थेप्चिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 थेप्च्याइ-ना० [थेप्च्याउ+आइ] थेप्च्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव; चेप्ट्याइ ।
 थेप्च्याइन-स० क्रि० [थेप्च्याउ+आइ+नु] थेप्चो पारिनु;
 ('थेप्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थेप्च्याउनु-स० क्रि० [थेप्चि+आउ+नु] थेप्चो पार्नु;
 चेप्ट्याउनु; ('थेप्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 थेवे-ना० [ने०] आँप, तिल आदि कुटेर बनाएको दबदबे
 अचार; एक किसिमको चटनी ।
 थैथै-ना० [ने०] बालखहरूलाई हातमा उचाली खेलाउँदा
 भन्ने शब्द; थैया-थैया ।
 थैया-थैया-ना० [थैथै] १. थैथै । २. नाचमा ताल दिँदा
 उच्चारण गरिने शब्द ।
 थैली-ना० [थैलो+ई] १. सानो थैलो । २. साहूको धन;
 पूँजी । ३. ऋण; कर्जा । ४. लागत रुपियाँ; मूल-धन ।
 थैलो-ना० [प्रा० थइआ] रुपियाँ-पैसा वा माल-मत्ता हाल्ने,
 कपडा आदि सिएर बनाइएको खुला मुखको भाँडो; झोला ।
 थैल्याइ-ना० [थैल्याउ+आइ] थैल्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 थैल्याइन-स० क्रि० [थैल्याउ+आइ+नु] थैलो भरिनु;
 ('थैल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थैल्याउनु-स० क्रि० [थैला+याउ+नु] १. थैलो भर्नु; थैला-
 भरि हाल्नु । २. गर्भ-धारण गराउनु ।
 थोक-ना० [प्रा० थोक्क] १. प्रकार; थरी; किसिम । २.
 एकै थरीमा रहने मानिसको बस्ती । ३. चीज; वस्तु ।
 थोक-ना० [सं० स्तोमक] बेच्नाका निमित्तको ढक्क माल;
 एकै-मुस्ट बेच्ने चीज ।
 थोक-व्यापारी-ना० [थोक+व्यापारी] धेरै-धेरै माल बिक्री
 गर्ने व्यापारी; ढक्कढक्कै माल बेच्ने व्यापारी ।
 थोते-वि० [थोतो+ए] थोतो ।
 थोतो-वि० [सं० वृट्] १. दाँत नभएको । २. बीच-बीचमा

दाना नभएको; थोत्रो (मकै) ।
 थोत्रिइनु-अ० क्रि० [थोत्रि+इ+नु] थोत्रो होइनु; ('थोत्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 थोत्रिनु-अ० क्रि० [थोत्रो+इ+नु] १. थोत्रो हुनु; झुत्रिनु; जीर्ण हुनु । २. बेकम्मा हुनु; रद्दी हुनु । ३. बूढो हुनु ।
 थोत्रो-वि० [सं० वृट्] १. पुरानो; जीर्ण । २. फाटेको; झुत्रो । ३. बेकम्मा; रद्दी । ४. बीज नभएको; थोतो (फल) ।
 थोत्रो-मोत्रो-वि० [थोत्रो+मोत्रो(फाँ०)] १. भत्के-विग्रेको; फाटे-टुटेको । २. झुत्रो-मुत्रो ।
 थोत्र्याइ-ना० [थोत्र्याउ+आइ] थोत्र्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थोत्र्याइ-ना० [थोत्रि+याइ] थोत्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थोत्र्याइनु-स० क्रि० [थोत्र्याउ+इ+नु] थोत्रो पारिनु; ('थोत्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 थोत्र्याउनु-स० क्रि० [थोत्रि+याउ+नु] थोत्रो पार्नु; जीर्ण तुल्याउनु; झुत्र्याउनु; ('थोत्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 थोपर-थापर-ना० [थोपर्+थापर(फाँ०)] लेदो पदार्थ बाक्लो गरी लगाउने काम; थोपर्ने काम ।
 थोपराइ-ना० [थोपर्+आइ] थोपर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 थोपर्नु-स० क्रि० [थुप्रो+नु] १. औषधि, लेप आदि बाक्लो पारेर लाउनु । २. गोबर, माटो आदि हिलो टाँस्नु । ३. एकमाथि अर्को लुगा आदि लाउनु वा राख्नु ।
 थोपाराइ-ना० [थोपर्+आइ] थोपान क्रिया वा भाव ।
 थोपार्नु-स० क्रि० [थोपर्+नु] थोपर्नु ।
 थोपो-ना० [सं० पत्] १. एक पटकमा टप्कने पानी आदि

तरल पदार्थको अंश; थोप्लो; बूँद; बिन्दु । २. थोरै; अलिकति (पन्यालो पदार्थ) ।
 थोप्ला-थाप्ली-ना० [थोप्लो+थोप्ली] साना र ठूला थोप्लाहरूको समूह ।
 थोप्ली-ना० [थोप्लो+ई] सानो थोप्लो; थोपो ।
 थोप्ले-वि० [थोप्लो+ए] थोप्ला-थोप्ला परेको ।
 थोप्लो-ना० [थोपो] १. तरल पदार्थको ठूलो थोपो; ठूलो बूँद । २. शिर-बिन्दु; अनुस्वार ।
 थोर-वि० [प्रा० थोअ] थोरै; अलिकति; अल्प ।
 थोर-बहुत-वि० [थोर+बहुत] घेर-थोर; अलिकति; केही ।
 थोरे-ना० [ने०] दूध खान छोड्देखि नवियाउन्जेलसम्मका अवस्थाको भैंसीकी पाडी ।
 थोरै-वि० [थोर+ऐ] थोर ।
 थ्याच्च-क्रि० यो० [ने०] १. चाकले टेकेर बस्ने किसिम; थचक्क । २. चेष्टिने किसिम; थेप्चो हुने किसिम । ३. थिच्ने वा थिचिने किसिम ।
 थ्याप्चो-वि० [थेप्चो] थेप्चो ।
 थ्याप्प-क्रि० यो० [सं० स्था] गीलो पदार्थ टाँस्ने किसिम; थोपर्ने किसिम ।
 थ्याप्सो-वि० [ने०] अमङ्गल; अशुभ ।
 थ्यार्र-क्रि० यो० [अनु०] १. फुटेका वा चिरिएका बाँस, काठ आदि ठक्कर लाग्दा शब्द आउने किसिम । २. थर्कने किसिम ।
 थ्वात्त-क्रि० यो० [ने०] थुत्ने किसिम; थुत्त ।
 थ्वाप्प-क्रि० यो० [ने०] १. थोपो झर्ने किसिम; टप्कने किसिम । २. गीलो पदार्थ टाँसिने किसिम ।
 थ्वास्स-क्रि० यो० [ने०] थुस्सो लाउने किसिम; थुस्स्याउने किसिम ।

द

द-देवनागरी वर्ण-मालाको अठारौँ व्यञ्जन वर्ण । त-वर्गको तेस्रो अक्षर । यसको उच्चारण दन्त्य-स्थानबाट हुन्छ ।
 द-वि० [सं०] अरु नाम शब्दका पछि लागेर 'दिने' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-जलद, सुखद, पुत्रद इत्या० ।)
 दँगाली-वि० [दाङ+आली] १. दाङ-सम्बन्धी; दाङको । (ना०) २. दाङ जिल्लाको निवासी ।
 दँजाइ-ना० [दाँज्+आइ] दाँज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दँजाइनु-स० क्रि० [दँजाउ+इ+नु] दाँज्नु लाइनु; ('दँजाउनु'-को क० क्रि०) ।
 दँजाउनु-स० क्रि० [दाँज्+आउ+नु] दाँज्नु लाउनु; ('दाँज्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 दँतार-ना० [दाँत+आर] १. लामा र ठूला दाह्रा भएको हात्ती । (वि०) २. ठूला र लामा दाँत हुने; दाह्रे । ३. धुतार; धुताहा ।
 दँतुली-ना० [दाँत+उली] १. दाँत तलतिर फर्केको ढोई;

लकुना । (वि०) २. ओठदेखि बाहिर दाँत निस्केकी; छ्वाँके ।
 दँतुली-वि० [सं० दन्तुर] १. ओठभन्दा बाहिर दाँत निस्केको; छ्वाँके । (ना०) २. दँतार हात्ती ।
 दँहेरो-ना० [दाइँ+एरो] दाइँ गर्ने खतालो; दाइँको ज्यामी ।
 दंश-ना० [सं०] १. दाँतले टोकेको घाउ; दन्त-क्षत । २. दाँतले टोकनु; डस्ने काम । ३. डाँस । ४. दाँत । ५. बिच्छी आदिको डङ्का ।
 दंशक-वि० [सं०] १. टोकने । २. डस्ने ।
 दंशन-ना० [सं०] १. टोकने काम; टोकाइ । २. डस्ने काम; डसाइ ।
 दंशित-वि० [सं०] १. टोकिएको । २. डसिएको ।
 दंशी-वि० [सं०] १. टोकने । २. डस्ने ।
 दंशूक-वि० [सं०] १. टोकने स्वभाव भएको । २. डस्ने प्रवृत्तिको ।

दंडा-ना० [सं०] ठूलो वा मोटो दाँत; दाहो ।

दंडाल-वि० [सं०] दाह्रा भएको; दाहे ।

दंडिक-वि० [सं०] दाह्रा हुने; दाहे ।

दंडी-वि० [सं०] १. दाह्रा हुने; दाहे । (ना०) २. सुँगुर; बँदेल । ३. एक जातको सर्प ।

दंसो-ना० [प्रा०] १. न्यूनतम परिमाण; लेश । २. गाई-वस्तुलाई लाग्ने एक जातको झींगो; डाँस ।

दकार-ना० [सं०] 'द'-अक्षर; त-वर्गको तेस्रो अक्षर ।

दक्खन-ना० [सं० दक्षिण] उत्तरका सामुन्नेको दिशा; दक्षिण ।

दक्ष-वि० [सं०] १. कुनै काम सरलतापूर्वक र छिटो गर्ने शक्ति भएको; निपुण; कुशल । २. दाहिने; दायाँ । (ना०) ३. आठ प्रजा-पतिमध्ये एक ।

दक्ष-कन्या-ना० [सं०] शिवजीकी प्रथम पत्नी; सती देवी ।

दक्षिण-ना० [सं०] १. उदाउन लागेको सूर्यतिर मुख फर्काएर उभेदा दाहिनेतिर पर्ने दिशा; दक्खन दिशा । (वि०) २. दाहिने; दायाँ; अपसव्य । ३. कुनै काम सिद्ध गर्नमा सहायक; अनुकूल । ४. निपुण; दक्ष । ५. चतुर । ६. घर पत्नीहरूमा समान अनुराग राख्ने काव्योक्त नायक । ७. प्रदक्षिणा ।

दक्षिण-कालिका-ना० [सं०] १. काठमाडौँ शहरदेखि दक्षिण दिशामा रहेको एक प्रसिद्ध काली । २. शिवजीका छातीमा दाहिने पाउले टेकेकी काली । ३. तान्त्रिकहरूले उपासना गर्ने एक देवी ।

दक्षिण-काली-ना० [सं०] दक्षिण-कालिका ।

दक्षिण-पन्थ-ना० [सं०] १. उग्रवादी वा क्रान्ति-कारी मतका विरुद्ध क्रमिक, वैधानिक र सरलतरीकाले विकास गर्ने राजनीतिको पक्ष वा सिद्धान्त । २. दक्षिण-मार्ग ।

दक्षिण-पन्थी-वि० [सं०] १. दक्षिण-पन्थको; दक्षिण-पन्थ-सम्बन्धी । २. दक्षिण-पन्थको अनुयायी ।

दक्षिण-मार्ग-ना० [सं०] १. वेद-विहित धर्म मान्ने सम्प्रदाय । २. दक्षिण-पन्थ ।

दक्षिण-मार्गी-वि० [सं०] १. दक्षिण-मार्गमा विश्वास गर्ने; दक्षिण-मार्गको अनुयायी । २. दक्षिण-मार्ग-सम्बन्धी; दक्षिण-मार्गको ।

दक्षिणा-ना० [सं०] १. यज्ञ-याज्ञादि गरिसकेपछि ब्राह्मणलाई दिइने द्रव्य । २. अरु स्त्रीका साथ सम्बन्ध राख्ने नायक-लाई पनि हादिक प्रेम गर्ने नायिका । ३. यज्ञकी पत्नी ।

दक्षिणाग्नि-ना० [सं०] गार्हपत्य अग्निका दक्षिणपट्टि राखिने अग्नि; गृहस्थीका तीन अग्निमध्ये एक ।

दक्षिणाचार-ना० [सं०] वैदिक पद्धतिअनुसार पञ्चामृत-द्वारा देवी वा शक्तिको पूजा गर्ने सम्प्रदाय; शाक्त सम्प्रदायको एक भेद ।

दक्षिणाचारी-वि० [सं०] दक्षिणाचार सम्प्रदायको अनुयायी ।

दक्षिणायन-ना० [सं०] १. कर्क-रेखादेखि दक्षिण मकर-

रेखासम्मको सूर्यको गति । २. सूर्य कर्क-रेखाबाट दक्षिण-तिर लाग्ने छ महीनाको समय; श्रावण सङ्क्रान्तिदेखि पौष मसान्तसम्मको समय । (वि०) ३. दक्षिणपट्टिको ।

दक्षिणावर्त-वि० [सं०] १. दाहिनेतिर फर्केको; दाहिनेतिर घुमेको । २. दक्षिण दिशामा रहेको । (ना०) ३. दाहिने-शङ्ख ।

दक्षिणी-वि० [सं०] १. दक्षिण दिशाको; दक्षिण दिशा-सम्बन्धी । २. दक्षिण देशको; दक्षिण देश-सम्बन्धी । ३. दक्षिणका देशको निवासी; दक्षिणात्य । ४. मराठा-जाति ।

दखल-ना० [अ० दखल] १. कब्जा; अधिकार । २. हस्त-क्षेप; हात हाल्ने काम । ३. निपुणता; कौशल ।

दखल-ना० [प्रा० दखल] पहुँच; प्रवेश; ज्ञान ।

दगल-फसल-ना० [दङ्गा-फसाद] दङ्गा-फसाद ।

दगल्चिनु-अ० क्रि० [दगल्चि+इ+नु] दगल्चो होइनु; ('दगल्चिनु'-को भा० क्रि०) ।

दगल्चिनु-अ० क्रि० [दगल्चो+इ+नु] १. दगल्चो हुनु; अधकल्चो हुनु । २. अलि-अलि दलिनु; कुड्किनु ।

दगल्चो-वि० [अधकल्चो] १. अपूरो; अधकल्चो । २. राम्ररी नदिएको; अलि-अलि दलिएको ।

दगल्च्याइ-ना० [दगल्च्याउ+आइ] दगल्च्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दगल्च्याइ-ना० [दगल्चि+याइ] दगल्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दगल्च्याइनु-स० क्रि० [दगल्च्याउ+इ+नु] दगल्चो पारिनु; ('दगल्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।

दगल्च्याउनु-स० क्रि० [दगल्चि+याउ+नु] १. दगल्चो पार्नु; अधकल्चो पार्नु । २. अलि-अलि दलनु; मकमक्याउनु; ('दगल्चिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

दगा-ना० [अ० दगा] १. छल; कपट; धोखा । २. ईबी; रीस; दागा ।

दगाइ-ना० [दाग्+आइ] दाग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दगाइनु-स० क्रि० [दगाउ+इ+नु] तोप, बन्दूक आदि पड्काइनु; ('दगाउनु'-को क० क्रि०) ।

दगाउनु-स० क्रि० [दाग्+आउ+नु] तोप, बन्दूक आदि पड्काउनु; ('दाग्नु'-को क० क्रि०) ।

दगाबाज-वि० [फा० दगाबाज] दगा गर्ने; धोखेबाज; कपटी ।

दगाबाजी-ना० [फा०] दगा गर्ने काम; धोखाबाजी; कपट ।

दगुराइ-ना० [दगुराउ+आइ] दगुराउने किसिम, क्रिया वा भाव; दुगुराइ ।

दगुराइ-ना० [दगुर्+आइ] दगुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दगुराउनु-स० क्रि० [दगुर्+आउ+नु] १. दगुर्नु लाउनु; दौडाउनु; ('दगुर्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. चोर्नु; चोरी गर्नु ।

दगुरादगुर-ना० [दगुर+दगुर] १. यता-उति दगुरे काम; दौड़ादौड़। २. हतपत; चटारो।
 दगुरिनु-अ० क्रि० [दगुर+इ+नु] दुगुरिनु; ('दगुरिनु'-को भा० क्रि०)।
 दगुरिनु-अ० क्रि० [दगुर+नु] दुगुरिनु।
 दग्ध-वि० [सं०] १. डढ़ेको; जलेको। २. दुःख पाएको; दुःखित।
 दग्धा-ना० [सं०] खागसी वृक्ष।
 दग्धाक्षर-ना० [सं०] पिङ्गलानुसार छन्दका प्रारम्भमा राख्न निषिद्ध गरिएका अक्षर (झ, ह, र, भ तथा ष)।
 दगु-अ० क्रि० [प्रा० दग्ध+नु] तोप, बन्दूक आदि पड्कनु।
 दड-ना० [फा० दंग] दङ्ग।
 दडदड-क्रि० यो० [अनु०] १. खुट्टा बजारेर हिँडा शब्द आउने किसिम। २. मोटो र नरम वस्तुमा लट्टीले वा मुड्कीले हान्दा शब्द आउने किसिम। ३. लगातार तोप, बन्दूक आदि पड्कने किसिम। ४. धमाधम पछारिने किसिम।
 दडदडती-क्रि० यो० [दडदड+ती] दडदड।
 दडदडी-क्रि० यो० [दडदड+ई] दडदडती।
 दड-दास-वि० [दङ्ग-दास] दङ्ग-दास।
 दडाली-वि० [दङ्गाली] दङ्गाली।
 दङ्ग-ना० [सं० मृदङ्ग] दुवैतिर छालाले मढेको, एकापट्टिको छालामा मुछेको पीठो टाँसेर बजाइने एक किसिमको ढोल-जस्तो बाजा।
 दङ्ग-वि० [फा०] १. छक्क; चकित; विस्मित। २. खुश; प्रसन्न।
 दङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. तोप, बन्दूक आदि पड्कँदा शब्द आउने किसिम; ढ्याङ्ग। २. पछारिने किसिम; ड्याम्म।
 दङ्ग-दास-वि० [फा० दंग+दास(फाँ०)] १. खूब खुशी भएको; दङ्ग परेको। २. छक्क परेको; आश्चर्य-चकित।
 दङ्गल-ना० [फा०] १. मानिसहरूको भीड़; हल; जन-समूह। २. दङ्गा भएको ठाउँ; झगडा भएको ठाउँ। ३. कठिन परिस्थितिको अनुभव।
 दङ्गा-ना० [फा० दङ्गल] १. झगडा; कलह; बाझाबाझ। २. उपद्रव; उत्पात।
 दङ्गादङ्गी-वि० [दङ्ग+दङ्ग+ई] १. अति खुशी भएको; दङ्ग-दास भएको। (ना०) २. प्रसन्नता; हर्षोल्लास।
 दङ्गा-फसाद-ना० [दङ्गा+फसाद] १. उपद्रव; उत्पात। २. बाझाबाझ; कलह। ३. मार-पीट; कुटा-मारी।
 दङ्गे-वि० [दङ्गा+ए] दङ्गा गर्ने स्वभावको; झगडालु।
 दङ्ग्याइ-ना० [दङ्ग] दङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दङ्ग्याइनु-स० क्रि० [दङ्ग्याउ+इ+नु] दङ्ग्याउने काम गरिनु; दङ्गामा पारिनु; ('दङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०)।
 दङ्ग्याउनु-स० क्रि० [दङ्गा+याउ+नु] १. हूल-दङ्गामा

पार्नु। २. दङ्गलमा पार्नु; झमेला वा झगडामा पार्नु।
 दङ्ग्याउनु-स० क्रि० [दङ्ग्याउ+नु] खूब खुशी पार्नु; दङ्ग पार्नु; रिझाउनु।
 दङ्ग्याहा-वि० [दङ्गा+याहा] दङ्गा गर्ने स्वभावको; दङ्गे; झगडालु।
 दक्कनु-अ० क्रि० [दक्+नु] १. तर्सनु; झस्कनु। २. आत्तिनु। ३. भड्कनु।
 दक्काइ-ना० [दक्क+आइ] दक्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दक्काइ-ना० [दक्काउ+आइ] दक्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दक्काइनु-स० क्रि० [दक्काउ+इ+नु] झस्काइनु; ('दक्काउनु'-को क० क्रि०)।
 दक्काउनु-स० क्रि० [दक्क+आउ+नु] १. तर्साउनु; झस्काउनु। २. अत्याउनु। ३. भड्काउनु।
 दक्काहा-वि० [दक्क+आहा] दक्कने स्वभावको; तर्सने स्वभावको।
 दक्किनु-अ० क्रि० [दक्क+इ+नु] १. दक्कनु। २. तर्सिनु; ('दक्किनु'-को भा० क्रि०)।
 दक्किलो-वि० [दक्क+इलो] दक्कने स्वभावको; दक्काहा।
 दक्क्याइ-ना० [दक्कि+याइ] दक्किने किसिम, क्रिया वा भाव; दक्काइ।
 दक्क्याहट-ना० [दक्कि+याहट] दक्किने किसिम, क्रिया वा भाव; दक्क्याइ।
 दण्ड-ना० [सं०] १. लट्टी; लाठो। २. डाँठ। ३. अपराधी-लाई गरिने शारीरिक वा आर्थिक सजाय। ४. हर्जाना; क्षति-पूर्ति। ५. कुनै वस्तुमा लागेको वीँड। ६. चौबीस मिनेट वा सात पलको समय। ७. चार हात-खुट्टाले टेकी वार-वार छातीले भई छोई गरिने कसरत।
 दण्डक-ना० [सं०] १. लट्टी; दण्ड। २. हरिस। ३. छव्वीस अक्षरभन्दा बढी अक्षर हुने छन्दको एक भेद। ४. दण्डकारण्य।
 दण्डकारण्य-ना० [सं०] रामचन्द्र वन-वास गर्न जाँदा वसेको एक प्रसिद्ध वन; विन्ध्य-पर्वतदेखि गोदावरीसम्मको जङ्गल।
 दण्ड-कुण्ड-ना० [सं० दण्ड+कुण्ड(फाँ०)] दण्ड; सजाय; जरीवाना।
 दण्ड-ग्रहण-ना० [सं०] संन्यास लिने काम; संन्यास-ग्रहण।
 दण्ड-धर-ना० [सं०] १. यमराज। २. शासन-कर्ता; शासक। ३. संन्यासी; दण्डी। ४. चोवदार। (वि०) ५. हातमा लट्टी लिने।
 दण्ड-नायक-ना० [सं०] १. अपराधीलाई दण्ड दिने अधिकारी; न्यायाधीश। २. सेना-पति।
 दण्ड-नीति-ना० [सं०] १. दण्डद्वारा आफ्ना अधीनमा राख्ने नीति; शत्रुलाई वश गर्ने चार नीतिमध्ये एक। २. दण्ड-शास्त्र।

दण्डनीय-दन्काइन

दण्डनीय-वि० [सं०] दण्ड दिन योग्य; सजाय दिन लायक ।
 दण्ड-पाणि-ना० [सं०] १. हातमा लट्टी लिन व्यक्ति ।
 २. यमराज । ३. चोबदार । ४. भैरवको एक रूप ।
 दण्ड-बैठक-ना० [दण्ड+बस्] कसरतका लागि दण्ड पेलने र
 धमाधम उठ्ते-बस्ते गर्ने क्रिया ।
 दण्ड-मत्स्य-ना० [सं०] लामो र झीनो एक जातको माछो ।
 दण्डवत्-ना० [सं०] पृथ्वीमा लम्पसार परेर गरिने नमस्कार;
 साष्टाङ्ग-प्रणाम ।
 दण्ड-विधान-ना० [सं०] १. अपराधीहरूलाई दण्ड दिने विवरण
 लेखिएको नियम वा विधान; दण्ड-विधि । २. फौजदारी
 कानून; दण्ड-संहिता ।
 दण्ड-विधि-ना० [सं०] दण्ड-विधान ।
 दण्ड-शास्त्र-ना० [सं०] दण्ड-नीति; न्याय-नीति ।
 दण्ड-संहिता-ना० [सं०] फौजदारी कानून; दण्ड-विधान ।
 दण्डादण्डी-ना० [दण्ड+दण्ड+ई] परस्परमा दण्ड प्रहार
 गर्ने काम; मार-पीट; पिटापीट ।
 दण्डापूप-न्याय-ना० [सं०] एउटा कुराको दृष्टान्तबाट
 अर्को कुरो सिद्ध गर्ने तर्क-प्रणाली ।
 दण्डा-वि० [सं०] दण्ड पाउन योग्य ।
 दण्डालय-ना० [सं०] न्यायालय ।
 दण्डिक-ना० [सं०] १. लट्टी लिने; दण्ड-ग्रहण गर्ने ।
 २. पुलीस-कर्मचारी । ३. पहरदार ।
 दण्डित-वि० [सं०] दण्ड गरिएको; सजाय दिइएको; दण्ड
 पाएको ।
 दण्डी-वि० [सं०] १. लट्टी लिने; दण्ड धारण गर्ने । (ना०)
 २. फलाम, काठ आदिको सानो लट्टी; डाँडी । ३. हातमा
 बाँसको विशेष प्रकारको दण्ड लिने संन्यासीको एक
 सम्प्रदाय ।
 दण्डी-बियो-ना० [सं० दण्डी+बियो] दण्डी र बियोद्वारा
 खेल्ने, केटा-केटीको एक खेल ।
 दण्ड्य-वि० [सं०] दण्ड दिन योग्य; दण्डनीय ।
 दतार-ना० [दँतार] दँतार ।
 दत्तिवन-ना० [प्रा० दत्तवन] १. दाँत सफा गर्ने काठको
 टुक्रो । २. अपामार्ग ।
 दत्त-वि० [सं०] १. दिइएको; प्रदान गरिको । (ना०)
 २. सङ्कल्प गरेर दिइएको दान । ३. दत्तात्रेय । ४. धर्म-पुत्र ।
 दत्तक-ना० [सं०] सन्तान नहुनेले शास्त्रानुसार ग्रहण गरेको
 छोरो; धर्म-पुत्र ।
 दत्तक-ग्रहण-ना० [सं०] छोरा-छोरी नहुनेले अर्काको छोरो-
 वा छोरी लिएर आफ्नो तुल्याउने काम वा विधि; धर्म-
 पुत्र वा धर्म-पुत्री पाल्ने काम ।
 दत्तक-ग्राही-वि० [सं०] दत्तक पाल्ने; धर्म-पुत्र ग्रहण गर्ने ।
 दत्त-चित्त-वि० [सं० दत्त+चित्त] कुनै कार्यमा तल्लीन
 भएको; एकाग्र; एक-चित्त ।
 दत्त-दृष्टि-वि० [सं०] कुनै वस्तुमा दृष्टि लगाउने ।

दत्तात्रेय-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक महात्मा; विष्णुका
 चौबीस अवतारमध्ये एक ।
 ददा-ना० [तु० ददह] केटा-केटीहरूको हेर-विचार गर्न
 राखिएको नोकर; धरालो ।
 दद्रु-ना० [सं०] दाद रोग ।
 दधि-ना० [सं०] १. दही । २. वस्त्र ।
 दधि-पुष्पी-ना० [सं०] काउछे-सिमी ।
 दधीच-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक ऋषि; दधीचि ।
 दधीचि-ना० [सं०] दधीच ।
 दनक-ना० [ने०] लट्टी, मुक्का आदिको चोट; प्रहार ।
 दनदन-क्रि० यो० [ने०] १. खूबसित आगो बल्ने किसिम;
 दन्कने किसिम; दनदनी । २. तोप, बन्दूक आदिका गोला-
 गोलीहरू छुट्ने किसिम ।
 दनदनती-क्रि० यो० [दनदन+ती] दनदन; दनदनी ।
 दनदनाइ-ना० [दनदनाउ+आइ] दनदनाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव; दनदनाहट ।
 दनदनाइनु-अ० क्रि० [दनदनाउ+इ+नु] दनदन आगो
 बलनु; ('दनदनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 दनदनाउनु-अ० क्रि० [दनदन+आउ+नु] १. दनदन आगो
 बलनु; दन्कनु । २. बने-सप्रेको हुनु; अभ्युदय भएको हुनु ।
 ३. खूब तेजस्वी र राम्रो हुनु ।
 दनदनाहट-ना० [दनदनाउ+आहट] दनदनाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव; दनदनाइ ।
 दनदनी-क्रि० यो० [दनदन+ई] दनदन; दनदनती ।
 दनवार-ना० [दनुवार] दनुवार ।
 दनादन-क्रि० यो० [अनु०] १. फूर्तिसाथ कुनै काम धमाधम
 गर्ने किसिम; धड़ाधड़ । २. धमाधम पिट्ने किसिम ।
 ३. धमाधम तोप, बन्दूक आदिका गोला-गोली छोड्ने
 किसिम ।
 दनासो-ना० [दाँत+आसो] दाँत रहने मुखभित्रको अवयव;
 गिजा ।
 दनुज-ना० [सं०] दानव; असुर ।
 दनुवार-ना० [ने०] नेपालको पहाडी प्रदेशमा बस्ने एक
 जाति ।
 दनेउरो-ना० [सं० दण्ड+उरो] सोझो आकारको एक
 प्रकारको सेल ।
 दन्कनु-अ० क्रि० [दनदन+नु] खूबसित आगो बलनु; दन-
 दनती आगो बलनु; दनदनाउनु ।
 दन्काइ-ना० [दन्क+आइ] दन्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दन्काइ-ना० [दन्काउ+आइ] दन्काउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 दन्काइनु-स० क्रि० [दन्काउ+इ+नु] दन्काउने काम गरिनु;
 पिटिनु; ('दन्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 दन्काइनु-स० क्रि० [दन्काउ+इ+नु] दनदन आगो बालिनु;
 'दन्काउनु'-को क० क्रि०) ।

दन्काउनु-स० क्रि० [दनक+आउ+नु] लट्टी, मुक्का आदिले पिट्नु; दनक दिनु ।

दन्काउनु-स० क्रि० [दन्क+आउ+नु] १. दनदनी आगो बाल्नु; ह्वारह्वारती आगो बाल्नु । २. बेसरी खानु ।

३. तोप आदि पड्काउनु । ४. कुनै काम फूर्तिस/थ गर्नु ।
दन्किनु-अ० क्रि० [दन्क+इ+नु] १. दन्कनु । २. बलिनु;
(‘दन्कनु’-को भा० क्रि०) ।

दन्को-ना० [दन्क+ओ] दन्केको आगो; आगोको ज्वाला ।

दन्कोट-ना० [दन्क+ओट] दनदनी आगो बाल्ने काम;
दन्काइ ।

दन्क्याइ-ना० [दन्कि+याइ] दन्किने किसिम, क्रिया वा भाव; दन्काइ ।

दन्त-ना० [सं०] १. दाँत । २. हात्तीको दाह्ला । ३. बत्तीसको सङ्ख्या ।

दन्त-काष्ठ-ना० [सं०] दतिवन ।

दन्त-क्षत-ना० [सं०] काम-केलिमा गरिएको दाँतको चोट;
दाँतले टोकेको चिह्न ।

दन्त-घर्ष-ना० [सं०] दाह्ला किट्नु ।

दन्त-घात-ना० [सं०] दाँतले टोकनु ।

दन्त-च्छद-ना० [सं०] ओठ; ओष्ठ ।

दन्त-द्वार-ना० [सं०] दुइ दाँतका बीचको प्वाल ।

दन्त-द्वारी-ना० [सं०] दुइ दाँतका बीचको छिद्र ।

दन्त-द्वारे-वि० [सं० दन्त-द्वार+ए] दन्त-द्वार भएको;
दाँतहरूका बीच-बीचमा प्वाल भएको ।

दन्त-धावन-ना० [सं०] १. दाँत माइने काम । २. दतिवन ।

दन्त-पत्र-ना० [सं०] कानमा लाउने एक प्रकारको गहना ।

दन्त-फल-ना० [सं०] निर्मली फल ।

दन्त-बजान-ना० [सं० दन्त+बजाउ+आन] दाह्ला किटेर झगडा गर्ने काम ।

दन्त-बजान-ना० [सं० दन्त+बाझ] दाह्ला किटी-किटी गरेको झगडा; ठूलो बाझाबाझ ।

दन्त-बीज-ना० [सं०] अनार; दारिम ।

दन्त-शूल-ना० [सं०] दाँत दुख्ने रोग ।

दन्त-हर्ष-ना० [सं०] दाँतमा चिसो वा तातो वस्तु पर्दा सिरिङ्ग हुने रोग ।

दन्ताघात-ना० [सं०] दाँतले टोकनु; दाँतको आघात ।

दन्तादन्ति-ना० [सं०] लडाइँ वा झगडामा एकले अर्कोलाई दाँतले टोकनु ।

दन्तायुध-ना० [सं०] दाँत नै हतियार भएको हिंस्रक प्राणी (हात्ती, सुँगुर आदि) ।

दन्तावल-ना० [सं०] हात्ती ।

दन्तावली-ना० [सं०] दाँतको पङ्क्ति ।

दन्ती-वि० [सं०] १. दाँत भएको; दन्त हुने । (ना०)
२. हात्ती । ३. गणेश । ४. अँडोरको बोट । ५. जमालगोटा;
जयपाल ।

दन्तीस-ना० [अ० डेन्टिस्ट] दाँतको औषधी गर्ने डाक्टर वा चिकित्सक ।

दन्तुर-वि० [सं०] १. ओठभन्दा बाहिर दाँत निस्केको; छुवाँके । २. लामा-लामा दाँत हुने; दाह्ले ।

दन्ते-वि० [सं० दन्त्य] १. दाँतको; दन्त-सम्बन्धी । २. दन्त-स्थानवाट उच्चारण हुने; दन्त-स्थानी ।

दन्ते-कथा-ना० [दन्ते+कथा] दन्त्य-कथा ।

दन्तोलूखलिक-ना० [सं०] खाने अन्नहरू ढिकी वा जाँतोमा कुटन-पिँधन नगरी दाँतले चपाएर खाने व्रत लिएको साधु ।

दन्तोष्ठ्य-वि० [सं०] दन्त-स्थान र ओष्ठ-स्थान-सम्बन्धी ।
(उच्चारण हुने वर्ण, ‘व’-अक्षर ।)

दन्त्य-वि० [सं०] १. दन्त-स्थानवाट उच्चारण हुने (त, थ, द, ध, न, ल, एवम् स) । २. दाँतको; दाँत-सम्बन्धी ।

दन्त्य-कथा-ना० [सं०] काल्पनिक कथा; कपोल-कल्पित कथा; सुन्ने कथा ।

दन्न-क्रि० यो० [ने०] १. आगो दन्केर बल्ने किसिम । २. तोप, बन्दूक आदि पड्कँदा शब्द आउने किसिम ।

दन्त्योरो-ना० [दनेउरो] दनेउरो ।

दपाइ-ना० [दाप्+आइ] दाप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दपेटा-ना० [दपेट्+आ] १. दपेट्ने वा दपेटिने काम; डाँट; धम्की । २. लखेट्ने वा लखेटिने काम; लघार्नु ।

दपेटाइ-ना० [दपेट्+आइ] दपेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दपेटाइनु-स० क्रि० [दपेटाउ+आइ+नु] दपेट्नु लाइनु;
(‘दपेटाइनु’-को क० क्रि०) ।

दपेटाइनु-स० क्रि० [दपेट्+आउ+नु] दपेट्नु लाउनु;
(‘दपेट्नु’-को प्र० क्रि०) ।

दपेटिनु-स० क्रि० [दपेट्+इ+नु] डाँटिनु; छ्यासिनु; (‘दपेट्नु’-को क० क्रि०) ।

दपेट्नु-स० क्रि० [दवाउ+नु] १. डाँट्नु; छ्यास्नु । २. लखेट्नु; लघार्नु; पीछा गर्नु ।

दपोट-ना० [दपेट्] १. सरकारिया जग्गाको तिरो नतिरी लुकाई-छिपाई खाने काम । २. अर्काको धन-माल दवाएर आफ्ना अधीनमा गर्ने काम ।

दप्कनु-अ० क्रि० [दक्+नु] १. लुकेझैँ गर्नु; लुक्न खोज्नु । २. दब्नु; लुक्नु । ३. हच्कनु; दच्कनु; पछि हट्नु ।

दप्काइ-ना० [दप्क+आइ] १. दप्कने किसिम, क्रिया वा भाव; दवाई । २. दप्कने किसिम, क्रिया वा भाव; हप्काइ; दपेटाइ ।

दप्काइ-ना० [दप्काउ+आइ] दप्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दप्काइनु-स० क्रि० [दप्काउ+इ+नु] १. लुकाइनु । २. दप्की लाइनु; (‘दप्काइनु’-को क० क्रि०) ।

दप्काउनु-स० क्रि० [दप्क+आउ+नु] १. लुकाउनु; छिपाउनु । २. ढाक्नु; छोप्नु ।

दक्काउनु-दमना

दक्काउनु-सं क्रि० [दक्की+आउ+नु] १. दक्की लाउनु; हक्काउनु; धक्काउनु। २. लखेट्नु; दपेट्नु। ३. दक्काउनु; हक्काउनु।

दक्किनु-अ० क्रि० [दक्क+इ+नु] १. दक्किनु। २. लुक्न खोजिनु; ('दक्किनु'-को भा० क्रि०)।

दक्की-ना० [दपेट्+ई] १. दपेट्ने काम; डाँट; हक्की। २. लखेट्ने काम; दपेटा।

दक्क्याइ-ना० [दक्कि+याइ] दक्किने किसिम, क्रिया वा भाव।

दक्का-ना० [अ० दक्का] १. लेख वा उक्तिको एक अंश। २. ऐनको एक अंश; धारा। ३. पटक; चोटि।

दक्कतर-ना० [फा० दक्कतर] कुनै किसिमको सञ्चटनको काम-काज-सम्बन्धी लेखा-पढी गर्ने ठाउँ; अड्डा; अफिस; कार्यालय।

दक्कतरी-ना० [फा० दक्कतरी] १. किताबको जिल्दा-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति। २. दक्कतरका कागज-पत्रमा रूल ताँचे वा यस्तै अरु काम गर्ने तल्लो दर्जाको कर्मचारी।

दक्कदक्क-क्रि० यो० [ने०] ज्यादा लेसाइलो वा हिलो भएर हल्लने किसिम; थलथल; दलदल।

दक्कदक्का-ना० [अ० दक्कदक्क] १. चक्ककी; बढिबढाउ। २. रोक्क-रक्का; शान; हैकम।

दक्कदक्काइ-ना० [दक्कदक्काउ+आइ] दक्कदक्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।

दक्कदक्काउँदो-वि० [दक्कदक्क+आउँदो] झोल-चोकटा नछुट्टि-एको; दक्कदक्क परेको; लक्कदक्को।

दक्कदक्काउनु-अ० क्रि० [दक्कदक्क+आउ+नु] दक्कदक्क हिलो हुनु; दलदल हुनु।

दक्कदक्किनु-अ० क्रि० [दक्कदक्काउ+इ+नु] दक्कदक्क हिलो होइनु; ('दक्कदक्काउनु'-को भा० क्रि०)।

दक्कदक्के-वि० [दक्कदक्क+ए] दक्कदक्क परेको; थलथले; दक्कदक्काउँदो (हिलो वा लेदो)।

दक्कदक्के-ना० [ने०] १. सिमालीका जस्ता पात, धनियाँका जस्ता फूल, हरिया ठूला फल हुने एक जातको वृक्ष। २. त्यसको फल।

दक्काइ-ना० [दक्+आइ] दक्कने किसिम, क्रिया वा भाव।

दक्काइ-ना० [दक्काउ+आइ] दक्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।

दक्काइ-ना० [दाक्+आइ] दाक्कने किसिम, क्रिया वा भाव।

दक्काइनु-सं क्रि० [दक्काउ+इ+नु] लुकाइनु; ('दक्काउनु'-को क्रि०)।

दक्काइनु-सं क्रि० [दक्काउ+आइ+नु] थिचाइनु; मिचाइनु; ('दक्काउनु'-को क्रि०)।

दक्काउ-ना० [दक्+आउ] १. दक्काउने काम; दमन; ऍच। २. थिचाइ; भार। ३. च्याप्ने काम; चेप।

दक्काउनु-सं क्रि० [दक्+आउ+नु] लुकाउनु; छिपाउनु; ('दक्कनु'-को प्रे० क्रि०)।

दक्काउनु-सं क्रि० [दाक्+आउ+नु] १. थिच्नु; मिच्नु। २. हेप्नु। ३. गाड्नु। ४. थिच्न लाउनु; मिच्न लाउनु; ('दाक्कनु'-को प्रे० क्रि०)।

दक्काव-ना० [दक्काउ] दक्काउ।

दक्कासक्किनु-ना० [सं० द्वि+विन्दु] शब्दका पछिल्लिर लगाइने दुइ विन्दु; विसर्ग।

दक्किनु-अ० क्रि० [दक्+इ+नु] लुकिनु; छिपिनु; ('दक्कनु'-को भा० क्रि०)।

दक्कनु-अ० क्रि० [सं० दमन+नु] १. लुक्नु; छिप्नु; बेपत्ता हुनु। २. थिच्नु; किच्नु। ३. मान-मर्यादा आदिमा घटी हुनु। ४. डुब्नु। ५. लक्नु; निहुरनु।

दक्क-ना० [फा०] १. रोगले वा श्रमले छिटो-छिटो चलेको सास। २. श्वास-प्रश्वास; प्राण-वायु। ३. धक्कीको रोग; स्वाँ-स्वाँ आउने रोग। ४. घडी आदि यन्त्रको कमानी कस्नु। ५. शक्ति; ताकत।

दक्क-ना० [सं०] १. दण्ड; सजाय। २. बाह्य इन्द्रियहरूलाई वशमा राख्नु; इन्द्रिय-निग्रह। ३. कुकर्महरूदेखि मनलाई अलग राख्नु।

दक्क-ना० [सं० दामिनी] चक्क; चहक्क; चक्कचमाहट।

दक्क-ना० [दक्को] हिँड्दा आउने पैतालाको शब्द; दक्को।

दक्कक्के-ना० [ने०] पहिरो, भित्तो, कान्छो आदि सूखा ठाउँमा उम्रने, कलेजी रङ्गको मसिनु डाँठ र पछिल्लिर सेतो धूलो हुने, टुप्पा धुमेका लाम्चा पात हुने एक जातको भैँँ-झार। (आयुर्वेदमा यसको गुण आन्द्रा-सम्बन्धी रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ।)

दक्क-कल-ना० [दक्क+कल] आग-लागी हुँदा आगो निभाउने यन्त्र; वारुण-यन्त्र।

दक्क-कमानी-ना० [दक्क+कमानी] घडी, फोनोग्राफ आदि यन्त्र चलाउन शक्ति-सञ्चय गर्ने कमानी।

दक्ककाने-ना० [दक्कक्के] दक्कक्के।

दक्क-चुल्ली-ना० [दक्क-चूली] दक्क-चूली।

दक्क-चुल्लो-ना० [दक्क+चुल्लो] गोल, कोइला, भूस आदि वाल्ने चुल्लो।

दक्क-चूली-ना० [दक्क-चूली] दक्क-चूली।

दक्क-चूलो-ना० [दक्क-चुल्लो] दक्क-चुल्लो।

दक्कडो-ना० [सं० द्रविण] एक पैसाको चौथाइ मोलको एक प्राचीन सिक्का; चुनदाम।

दक्कन-ना० [सं०] १. थिचो-मिचो गर्ने काम; दक्काउ। २. थिच्ने काम; पेलाइ। ३. दण्ड; सजाय। ४. इन्द्रिय निग्रह; दम। ५. दमना फूल। ६. कुण्ड।

दक्कनगरा-ना० [दक्काहा+नगरा] ज्यादा ठूलो नगर।

दक्कन-शील-वि० [सं०] १. दमन गर्ने स्वभावको। २. दमन हुने वा दक्कने स्वभावको। ३. लचिलो; लचकदार।

दक्कना-ना० [सं० दमन] १. गोदावरीका जस्ता मसिना पात हुने, मसिना पहुँला फूल फुल्ने एक जातको बोट।

२. त्यसैको फूल; दमन ।
 दमनीय-वि० [सं०] १. दमन गर्न योग्य; वश-वर्ती तुल्याउन योग्य । २. दमन गर्न सकिने; दंनै किसिमको ।
 दम-पच-ना० [दवाउ+पच] १. कसैको माल लिएर नदिनु; पचाउने काम । २. भागनु; पलायन ।
 दमयन्ती-ना० [सं०] विदर्भ देशका राजा भीमसेनकी कन्या; राजा नलकी रानी ।
 दमस्याइलो-वि० [ने०] अलि-अलि ओरालो परेको; तर्पे ।
 दमाइ-गेडो-ना० [दमाहा+गेडो] १. हिउँदमा राता गेडाहरू फल्ने एक जातको काँडावाल बोट । २. त्यसैको फल वा गेडो ।
 दमाइ-ना० [दमाहा] विवाह, व्रत-बन्ध आदिमा बाजा बजाउने र लुगा सिउने पेशा भएको एक जाति; नगर्ची ।
 दमार-ना० [ने०] जङ्गलका बीचको औलिया ठाउँ; खोंच ।
 दमाहा-ना० [फा० दमामा] पिँध तीखो भएको भिउँदजस्तो तामाको भाँडोमा छालाले मोहोरेको, गजाले बजाइने एक किसिमको बाजा; सानो नगरा ।
 दमाहा-ना० [सं० दमन] १. दमनाका जस्ता फूल फुल्ने, पहाडी प्रदेशमा हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल; दमौरो ।
 दमिनी-ना० [दमाइ+नी] १. दमाइ-जातकी स्त्री । २. दमाइकी स्वास्नी; दमेना ।
 दमेना-ना० [दमाइ+एना] दमिनी ।
 दमौरो-ना० [सं० दमन] पाकेपछि कालो हुने, पहाडी प्रदेशमा फल्ने एक जातको गुलियो फल ।
 दम्कनु-अ० क्रि० [दम्क+नु] दम्कनु ।
 दम्कन्ने-ना० [ने०] मसिनो कालो डाँठ, उनिउका जस्ता पात र पातका पछिल्लि र सेतो धूलो हुने एक जातको झार; एक जातको उनिउ ।
 दम्काइ-ना० [दम्क+आइ] दम्कने किसिम, क्रिया वा भाव; दम्क्याइ ।
 दम्काइ-ना० [दम्काउ+आइ] दम्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दम्काइनु-स० क्रि० [दम्काउ+आइ+नु] दम्काइनु; लुकाइनु; दबाइनु; ('दम्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 दम्काउनु-स० क्रि० [दम्क+आउ+नु] दम्काउनु; लुकाउनु; दबाउनु; ('दम्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 दम्किनु-अ० क्रि० [दम्क+इ+नु] दम्किनु; ('दम्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 दम्को-ना० [ने०] १. हिँड्दा आउने पैतालाको शब्द; दमक । २. कुकुच्चो वर्ज्जदा भित्र दुख्ने एक रोग । ३. झस्को; हुप ।
 दम्क्याइ-ना० [दम्क+याइ] दम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दम्पती-ना० [सं०] लोग्ने र स्वास्नीको जोडी; जोई-पोइ;

पति-पत्नी ।
 दम्भ-ना० [सं०] १. झूटो अभिमान; घमन्ड । २. आडम्बर; देखावट । ३. कपट; छल । ४. इन्द्रको वज्र ।
 दम्भक-वि० [सं०] दम्भ गर्ने; दम्भी ।
 दम्भन-ना० [सं०] अभिमान गर्नु; शेखी गर्नु ।
 दम्भी-वि० [सं०] दम्भ गर्ने; मिथ्या अभिमानी ।
 दम्भोलि-ना० [सं०] १. इन्द्रको वज्र । २. हीरा ।
 दम्भ-वि० [सं०] १. दमन गर्न सकिने; दमनीय । २. दमन गर्न योग्य ।
 दयनीय-वि० [सं०] १. दया गर्न योग्य । २. दुःखी; दीन-हीन ।
 दयालो-ना० [ने०] १. छेउमा दाँती परेका पात हुने, झुप्पाका रूपमा साना-साना गेडा फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल । (यसका काला गेडा हुने र सेता गेडा हुने-दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ज्वर, पित्त, दाह, मुखको गन्ध र वात-नाशक बताइएको छ ।)
 दया-ना० [सं०] अर्काको दुःख देखेर दुःखी हुने वा त्यसको उद्धार गर्ने मनोभाव; माया; कृपा; सहानुभूति ।
 दया-दान-ना० [सं०] १. भीख; भिक्षा । २. दया; कृपा ।
 दया-दृष्टि-ना० [सं०] दयापूर्ण दृष्टि; कृपा-दृष्टि ।
 दया-धर्म-ना० [सं०] १. दयापूर्वकको धर्म । २. दया र धर्म । ३. धर्म-कर्म; धार्मिक कृत्य ।
 दया-निधान-ना० [सं०] दया-निधि ।
 दया-निधि-ना० [सं०] १. अत्यन्त दयालु व्यक्ति; दया-निधान । २. ईश्वर ।
 दया-पात्र-ना० [सं०] १. दया गरिने व्यक्ति; दयाको पात्र । (वि०) २. दया गर्न योग्य; दयनीय ।
 दयामय-वि० [सं०] १. दयाले भरिपूर्ण; दयालु; दयावान् । (ना०) २. ईश्वर ।
 दयाद्र-वि० [सं०] दयापूर्ण; दयालु; दयावान् ।
 दयालु-वि० [सं०] दया भएको; दयावान्; दया-शील ।
 दयावन्त-वि० [सं०] दयालु; कृपालु ।
 दयावान्-वि० [सं०] मनमा दया भएको; दयालु ।
 दया-वीर-ना० [सं०] १. अति दया-शील व्यक्ति; दयालु पुरुष । २. साहित्यमा वीर-रसका चार भेदमध्ये एक ।
 दया-शील-वि० [सं०] दयावान्; दयालु ।
 दया-सागर-ना० [सं०] दयालु व्यक्ति; दयावान् पुरुष ।
 दयित-ना० [सं०] १. मन परेको मानिस; प्रिय व्यक्ति । २. पति; प्रियतम ।
 दयिता-ना० [सं०] १. मन परेकी स्त्री; प्रेयसी; प्रियतमा । २. पत्नी ।
 दर-ना० [फा०] १. कुनै वस्तुको निश्चित परिमाण वा एक प्रतिको मूल्य; भाउ; रेट । २. मोल; मूल्य ।
 दर-ना० [ने०] १. तीजको अगिल्ला दिन बेलुका स्त्रीहरूले खाने विशेष भोजन । २. आइ ।

दर-ना० [सं०] १. डर; भय। २. चिन्तु; चिराइ। ३. प्वाल; ठूलो। (वि०) ४. थोरै; अल्प।
 दर-ना० [फा०] ढोका; द्वार।
 दरकस-ना० [दर+कस्] १. दर-भाउ; दर-रेट। २. मोल-तोल गरी दर निर्धारण गर्नु; मूल्य-निर्धारण।
 दरकार-वि० [फा०] १. आवश्यक; जरूरी। (ना०) २. आवश्यकता।
 दरखरिइनु-अ० क्रि० [दरखरि+इ+नु] दरखरिने काम होइनु; कोरिइनु; ('दरखरिनु'-को भा० क्रि०)।
 दरखरिनु-अ० क्रि० [दरफरि+नु] १. कोरिनु; कोपरिनु। २. पाछिनु।
 दरखन्याइ-ना० [दरखन्याउ+आइ] दरखन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; दरफन्याइ।
 दरखन्याइ-ना० [दरखरि+याइ] दरखरिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दरखन्याइनु-स० क्रि० [दरखन्याउ+इ+नु] कोरिनु; कोपरिनु; ('दरखन्याउनु'-को क० क्रि०)।
 दरखन्याउनु-स० क्रि० [दरखरि+याउ+नु] १. कोर्नु; फहराउनु; कोपर्नु। २. दहन्याउनु; पाछ्नु; दरफन्याउनु। ३. खस्रो पारेर पिँध्नु; मोटा टुक्रा हुने गरी दल्नु।
 दरखास्त-ना० [फा० दरखास्त] कुनै काम-कुरोको माग गरी लेखेर दिइने पत्र; निवेदन-पत्र; प्रार्थना-पत्र।
 दरगाह-ना० [फा०] १. ईश्वरको ढोका वा दरबार। २. ईश्वरीय न्यायालय।
 दरजा-ना० [दर्जा] दर्जा।
 दरजी-ना० [फा० दर्जी] दर्जी।
 दरदाम-ना० [दर+दाम] १. दर-भाउ; मोल-तोल। २. खर्च भएका कलमको फाँट।
 दरपीठ-ना० [फा० दर+पीठ (सं०)] कुनै अड्डा-सम्बन्धी कागत-पत्रका पीठमा पदाधिकारीले लेखेको मत वा तोक।
 दरफरिइनु-अ० क्रि० [दरफरि+इ+नु] दरफरिने काम होइनु; कोपरिइनु; ('दरफरिनु'-को भा० क्रि०)।
 दरफरिनु-अ० क्रि० [सं० दार+स्फालन] १. कोरिनु; कोपरिनु। २. पाछिनु; दरखरिनु।
 दरफन्याइ-ना० [दरफरि+याइ] दरफरिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दरफन्याइ-ना० [दरफन्याउ+आइ] दरफन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; दरखन्याइ।
 दरफन्याइनु-स० क्रि० [दरफन्याउ+इ+नु] दरफन्याइनु; ('दरफन्याउनु'-को क० क्रि०)।
 दरफन्याउनु-स० क्रि० [दरफरि+आउ+नु] दरफन्याउनु।
 दरबन्दी-ना० [फा०] १. कुनै पदका निमित्त ठेकिएको तलब; खानगी। २. कुनै कामका निमित्त नियमित रूपले ठेकिएको नगद, जिन्सी आदि।
 दरबान-ना० [फा०] ढोके; द्वार-पाल; दर्वट।

दरबानी-ना० [फा०] दरबानको पेशा वा काम।
 दरबार-ना० [दर्वर] दर्बर।
 दरबार-ना० [फा०] १. राजाको महल; राज-दरबार; राज-प्रासाद। २. भवन; महल। ३. राजा तथा भारादारहरू-सहितको ठूलो सभा; राज-सभा।
 दरबारिया-वि० [दरबार+इया] १. दरबार-सम्बन्धी; दर-वारी। २. दरबारमा काम गर्ने; दरबारमा नोकरी गर्ने। ३. दरबारको जस्तो।
 दरबारी-वि० [फा०] दरबार-सम्बन्धी; दरबारिया।
 दर-भाउ-ना० [दर+भाउ] दर; भाउ; दर-रेट।
 दरमाहा-ना० [फा०] महीनावारी; मासिक वेतन; तलब।
 दर-रेट-ना० [दर+रेट] दर-भाउ।
 दरवाजा-ना० [फा० दरवाज:] ढोका; द्वार।
 दर-साविक-ना० [दर+साविक] पहिले-पहिलेको नियम; पुरानो रीति-थिति।
 दरसुको-वि० [सं० दर+शुष्क] अलि-अलि सुकेको; अखिएको।
 दरा-ना० [सं० दर] गाउँहरूको समूह; जिल्लाको एक सानो विभाग।
 दराइ-ना० [दर्+आइ] दर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दराइनु-स० क्रि० [दराउ+इ+नु] दर्ता गराइनु; ('दरा-उनु'-को क० क्रि०)।
 दराउनु-स० क्रि० [दर्+आउ+नु] दर्न लाउनु; दर्ता गरा-उनु; ('दर्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 दराज-ना० [फा० दराज] ढुङ्गा द्वार लागेको, भित्रपट्टि माल-सामानहरू राख्ने तखताहरू भएको, ठाडो सन्दूक-जस्तो वस्तु; आलमारी।
 दरार-ना० [सं० दर] जमीन, भित्तो, काठ आदि फुटेर परेको लामो प्वाल; चिरो।
 दराल-ना० [ने०] एक जातको कपडा।
 दरिद्र-वि० [सं०] निर्धन; गरीब; कङ्गाल।
 दरिद्रता-ना० [सं०] दरिद्र हुनाको भाव; निर्धनता; गरीबी।
 दरिद्र-नारायण-ना० [सं०] १. दरिद्रका रूपमा रहने वा मानिने नारायण। २. निर्धन; दरिद्र।
 दरिद्रा-ना० [सं०] लक्ष्मीकी दिदी; निऋति।
 दरिद्री-वि० [दरिद्र+ई] दरिद्र।
 दरिद्रचाई-ना० [दरिद्री+याई] दरिद्र हुनाको भाव; दारिद्र्य।
 दरिनु-स० क्रि० [दर्+इ+नु] दर्ता गरिनु; ('दर्नु'-को क० क्रि०)।
 दरिनु-अ० क्रि० [दरि+नु] दरिनु।
 दरिया-ना० [फा०] १. नदी; खोलो। २. समुद्र। ३. समुद्रका किनारमा हुने एक जातको साह्रो र ठूलो नरिवल; दरिवल। (जोगी-संन्यासीहरू यसका खप्परको भिक्षा-पात्र बनाउँछन्।)

दरिबल-ना० [दरिया] दरिया ।

दरी-ना० [सं० स्तर] मोटो धागोले बुनेको रङ्गी-चङ्गी विछ्याउना; शतरञ्जा ।

दरी-ना० [सं०] गुफा; कन्दरा ।

दरेस-ना० [फा० दरेज] गौनजस्तो एक प्रकारको मसिनु कपडा ।

दरेस-ना० [सं० दर] भित्तो, जमीन आदि फाटेर परेको चिरो; दरार ।

दरो-वि० [दह्रो] दह्रो ।

दर्कनु-अ० क्रि० [दर्] मुसल-धारे पानी पर्नु; ठूलो पानी पर्नु; धारा झर्नु ।

दर्काइ-ना० [दर्क+आइ] दर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दर्काइ-ना० [दर्क+आइ] दर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दर्काइनु-स० क्रि० [दर्काउ+इ+नु] दर्कन लाइनु; ('दर्काउनु'-को क० क्रि०) ।

दर्काउनु-स० क्रि० [दर्क+आउ+नु] बेसरी पानी पार्नु; मुसल-धारे पानी बसाउनु; ('दर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

दर्कर-ना० [दरकार] दरकार ।

दर्किनु-अ० क्रि० [दर्क+इ+नु] १. मुसल-धारे पानी परिनु; ('दर्कनु'-को भा० क्रि०) । २. दर्कनु ।

दर्के-वि० [दर्क+ए] बेसरी बसेको; दर्केको; मुसल-धारे (पानी) ।

दर्को-ना० [दर्क] १. बेसरी परेको पानी; दर्केको पानी; मुसल-धारे वर्षा । २. वृष्टिको ठूलो वेग ।

दर्याइ-ना० [दर्क+याइ] दर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दर्याहट-ना० [दर्क+याहट] दर्कने किसिम, क्रिया वा भाव; दर्याइ ।

दर्ख-याइ-ना० [दर्ख-याउ+आइ] दरख-याइ ।

दर्ख-याइनु-स० क्रि० [दर्ख-याइनु] दरख-याइनु ।

दर्ख-याउनु-स० क्रि० [दर्ख-याउनु] दरख-याउनु ।

दर्खास्त-ना० [दर्खास्त] दरखास्त ।

दर्ज-ना० [अ० डजन] बाह्र वटा वस्तुको समूह ।

दर्जन-ना० [ने०] बाघ हिँड्ने वाटामा बाघ मार्नाका निमित्त दायौ-बायाँ सोझ्याएर राखिने भरेका बन्दूकहरू ।

दर्जा-ना० [अ० दर्जः] १. श्रेणी; कक्षा; स्तर । २. सरकारी वा संस्थाका कर्मचारीहरूको पद; ओहदा । ३. मान; पदवी ।

दर्जावाल-वि० [दर्जा+वाल] उच्च दर्जा पाएको; मान पाएको ।

दर्जी-ना० [फा० दर्जी] लुगा सिउने पेशा भएको व्यक्ति; सूचीकार ।

दर्ता-ना० [दर्] दर्ने काम; दराइ ।

दर्तावाल-वि० [दर्ता+वाल] जग्गा-जमीन आफ्ना नाउँमा दर्ता भएको; जग्गाको धनी; जग्गामा स्वामित्व भएको ।

दर्व-ना० [फा०] १. पीडा; वेदना; व्यथा । २. दुःख; कष्ट;

तकलीफ । ३. सहानुभूति । ४. खेपेको दुःख-शान्तिका निमित्त दिइने कुनै किसिमको धन ।

दर्द-दर्माहा-ना० [फा० दर्द+दरमाह] खेपेको दुःख-शान्तिका निमित्त दिइने मासिक धन ।

दर्दुर-ना० [सं०] भ्यागुतो ।

दर्नु-स० क्रि० [फा० दर्ज+नु] १. दर्ता गर्नु; सेस्तामा चढाउनु । २. नम्बर चढाउनु; टाँक्नु । ३. नियुक्ति गर्नु; ठेक्नु ।

दर्प-ना० [सं०] १. घमन्ड; अभिमान; गर्व । २. अहङ्कार-युक्त क्रोध । ३. उच्छृङ्खलता; उद्वण्डता ।

दर्पण-ना० [सं०] ऐना; आरसी ।

दर्पित-वि० [सं०] दर्प-युक्त; अहङ्कारी; दर्पी ।

दर्पी-वि० [सं०] दर्प गर्ने; शेखीवाल; अभिमानी ।

दर्फ-याइ-ना० [दर्फ-याइ] दरफ-याइ ।

दर्फ-याउनु-स० क्रि० [दर्फ-याउनु] दरफ-याउनु ।

दर्बर-ना० [सं० दरण] मानिसलाई सुताएर लैजानाका निमित्त डाँडीका काठमा झोलुङ्गो जस्तो पारी झुन्डाइने कपडा; दरवार ।

दर्बारिया-वि० [दर्वारिया] दरवारिया ।

दर्बिलो-वि० [दह्रो] १. दह्रो; ठर्रो । २. वलियो; मजबूत ।

दर्भ-ना० [सं०] कुश ।

दर्भ-संस्तर-ना० [सं०] कुशको आसनी; कुशासन ।

दर्याइ-ना० [दर्याउ+आइ] दर्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; दह्याइ ।

दर्याइ-ना० [दरि+याइ] दरिने किसिम, क्रिया वा भाव; दह्याइ ।

दर्याउनु-स० क्रि० [दह्याउनु] दह्याउनु ।

दर्दा-ना० [सं० दर] १. जिल्लाको एक सानो विभाग । २. दुइ पहाडका बीचको साझ्यो बाटो ।

दर्वट-ना० [सं०] १. गाउँका चौकीमा बस्ने पुलीस । २. ढोके; दरवान ।

दर्विका-ना० [सं०] डाडु ।

दर्वी-ना० [सं०] १. डाडु । २. चमचा । ३. सर्पको फणा ।

दर्वी-कर-ना० [सं०] सर्प ।

दर्श-ना० [सं०] १. दर्शन; अवलोकन । २. दृश्य । ३. औंसी; अमावस्या । ४. अमावास्याका दिन गरिने यज्ञ ।

दर्शक-वि० [सं०] १. देख्ने; हेर्ने; दर्शन गर्ने । २. निरीक्षक; द्रष्टा । ३. देखाउने; दर्शाउने । ४. कुनै खेल-तमाशाहरू हेर्ने; तमासे ।

दर्शन-ना० [सं०] १. देख्ने काम; हेराइ; अवलोकन । २. कुनै देवता, देव-मूर्ति अथवा मान्य जनसित हुने साक्षात्कार; भक्ति वा नम्रतापूर्वकको भेट । ३. देखापर्ने आकार वा स्वरूप । ४. प्रकृति, आत्मा, परमात्मा, जीवनको लक्ष्य आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र; दर्शन-शास्त्र । ५. पदार्थको धर्म, कार्य-कारण-सम्बन्ध आदिको बोध हुने

दर्शन-दुङ्गो-दशक

विद्या । ६. बुद्धि ।
 दर्शन-दुङ्गो-ना० [सं० दर्शन (?) + दुङ्गो] साहो र प्रायः
 सेतो रङ्गको एक जातको दुङ्गो ।
 दर्शन-भेटी-ना० [दर्शन + भेटी] दर्शन गर्न राखिने भेटी;
 दर्शनी ।
 दर्शन-शास्त्र-ना० [सं०] प्रकृति, आत्मा, परमात्मा र
 जीवनको अन्तिम लक्ष्य आदि विषयको विवेचना गरिएको
 शास्त्र; तत्त्व-ज्ञान गराउने शास्त्र ।
 दर्शनी-ना० [दर्शन + ई] दर्शन गर्न राखिने भेटी; दर्शन-भेटी ।
 दर्शनीय-वि० [सं०] १. हेर्न योग्य; दर्शन गर्न योग्य । २.
 सुन्दर; मनोहर ।
 दर्शयिता-ना० [सं०] देखाउने; दर्शन गराउने ।
 दर्श-श्राद्ध-ना० [सं०] अमावास्याका दिन गरिने श्राद्ध ।
 दर्शाइ-ना० [दर्शाउ + आइ] दर्शाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव; देखाइ ।
 दर्शाइनु-स० क्रि० [दर्शाउ + इ + नु] देखाइनु; ('दर्शाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 दर्शाउनु-स० क्रि० [सं० दर्शन + आउ + नु] देखाउनु; प्रदर्शन
 गर्नु ।
 दर्शित-वि० [सं०] १. देखाइएको । २. प्रकट गरिएको;
 प्रदर्शित ।
 दर्शो-वि० [सं०] १. देख्ने; हेर्ने । २. देखाउने ।
 दर्शनी-ना० [सं० सुदर्शना] पानका पातका आकारका खूब
 ठूला-ठूला चिल्ला पात हुने एक वृष्टी; सुदर्शना । (आयुर्वेदमा
 यसको गुण गरम र कफ, वात, सुज नाश गर्ने बताइएको
 छ ।)
 दल-ना० [सं०] १. अन्नका गेडामा जोडिएर रहेका दुइ समान
 फल्यौटा; दाल । २. फूलको पत्ती । ३. पात; पत्र ।
 ४. समूह; जमात । ५. मण्डली; गुट; पार्टी । ६.
 सेनाको एक विभाग । ७. म्यान; दाप ।
 दलदल-ना० [सं० दलाढ्य] १. गहिरो हिलो; धाप;
 थलथले ठाउँ । २. हिलो; पङ्क ।
 दलदले-वि० [दलदल + ए] दलदल भएको; थलथले;
 धापिलो ।
 दलन-ना० [सं०] १. पिँध्नु; दलनु । २. घोट्नु; रगेड्नु ।
 ३. नाश; संहार ।
 दल-पति-ना० [सं०] कुनै दल वा गठको मुख्य नायक ।
 दल-बन्दी-ना० [सं० दल + बन्धन] आफ्नो-आफ्नो सिद्धान्त-
 अनुसारको भिन्न-भिन्न दल बाँध्नु; गुट खडा गर्नु ।
 दल-बल-ना० [सं०] १. लावा-लश्कर; फौज । २. साथी,
 नोकर, अनुयायी आदिको समूह ।
 दलहन-ना० [सं० दल + धान्य] दाल-जातिको अन्न (मास,
 मुगी, केराउ आदि) ।
 दला-ना० [सं० दल] दाप; म्यान ।
 दलाइ-ना० [दल् + आइ] दल्ने किसिम क्रिया वा भाव ।

दलाइनु-स० क्रि० [दलाउ + इ + नु] दलन लाइनु; ('दला-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 दलाई-लाभा-ना० [मङ्गोल] पहिलेको व्यवस्थाअनुसार
 तिब्बत देशका धर्म-गुरु र मुख्य शासक । (ईसवी
 सोह्रौं शताब्दीदेखि चीनका मङ्गोल शासकहरूले यो
 उपाधि दिएका थिए ।)
 दलाउनु-स० क्रि० [दल् + आउ + नु] दलन लाउनु; ('दलनु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 दलाढ्य-ना० [सं०] नदीका किनारको हिलो; दलदल;
 धाप ।
 दलान-ना० [फा० दालान] गाह्लाको सट्टा थामहरू हाली
 खुला गरी बनाइएको छिडी ।
 दलाल-ना० [अ० दल्लाल] खरीद-बिक्रीमा कित्ते र बैच्ने-
 हरुका कुरा मिलाई बीचमा नाफा खाने व्यक्ति ।
 दलाली-ना० [अ० दल्लाली] १. दलालको काम वा पेशा ।
 २. दलालले लिने नाफा ।
 दलित-वि० [सं०] १. फल्यौटा पारिएको; दलिएको ।
 २. थिचिएको; कुल्चिएको । ३. नष्ट गरिएको ।
 दलित-वर्ग-ना० [सं०] अरु जातिहरूसरह अधिकार
 प्राप्त नभएको निम्न जाति; सामाजिक दृष्टिले पिछ-
 ङिएको जाति ।
 दलित-ना० [सं० धरण] घरको चोटो अड्याउने निदाल वा
 सत्तरीमाथि अड्याइने लामो तेर्सो काठ ।
 दलित-स० क्रि० [दल् + इ + नु] दाल पारिनु; ('दलनु'-को
 क० क्रि०) ।
 दली-वि० [सं०] १. दल-युक्त; पत्र भएको । २. दल-बल
 भएको; दल-पति ।
 दलील-ना० [अ०] १. तर्क; युक्ति । २. सोच; विचार ।
 ३. वाद-विवाद; बहस ।
 दलेल-ना० [अ० ड्रिल] नयाँ भर्ना भएका सिपाहीहरूको
 तालीम; कवाजको अभ्यास ।
 दलेली-ना० [दलेल + ई] १. तालीम; शिक्षा । २. रफत;
 अभ्यास ।
 दलनु-स० क्रि० [सं० दल् + नु] १. मास, केराउ, मुगी आदि
 अन्न फल्यौटा पर्ने गरी जाँतामा पिँध्नु; दाल पार्नु । २.
 रगेड्नु; माड्नु । ३. घस्नु; पोत्नु । ४. काममा जोत्नु;
 लडाउनु ।
 दव-ना० [सं०] १. वन; जङ्गल । २. जङ्गलमा आफ-से-
 आफ लागेको आगो; डढेलो; दावानल ।
 दवथु-ना० [सं०] १. दाह; जलन । २. सन्ताप; डाह ।
 दवाग्नि-ना० [सं०] डढेलो; दावानल ।
 दश-ना० [सं०] १. आठ र दुइको योग-सङ्ख्या; नौपछिको
 सङ्ख्या । (वि०) २. नौ र एकका योग-सङ्ख्याको ।
 दशक-ना० [सं०] १. दश वटा वस्तुको समूह । २. दश
 वर्षको समूह ।

दश-कन्धर-ना० [सं०] रावण ।

दश-कर्म-ना० [सं०] १. गर्भाधानदेखि विवाहसम्मका, द्वि-जातिका संस्कार (गर्भाधान, पुंसवन, सिमन्तोन्नयन, जात-कर्म, निष्क्रमण, नाम-करण, अन्न-प्राशन, चूडा, उप-नयन र विवाह) । २. खन-जोतदेखि लिएर वाली काटु-न्येलसम्म गर्नुपर्ने खेतीको क्रिया-कलाप ।

दश-गात्र-ना० [सं०] १. मरेका दिनदेखि दश दिनसम्म गरिने मृतकको कर्म । २. मृतकका उद्देश्यले दिइएका पिण्डद्वारा बन्ने शिर, आँखा, कान आदि शरीरका दश अवयव ।

दश-ग्रीव-ना० [सं०] रावण ।

दशति-ना० [सं०] सय; शत ।

दश-दान-ना० [सं०] प्रायः मर्न लागेका समयमा गर्ने दश वस्तुहरूको दान (गाई, तिल, सुन, भूमि, घिउ, कपडा, चाँदी, नून, सखर र फलाम) ।

दश-दिक्पाल-ना० [सं०] दश दिशाका अधिष्ठाता देवता [इन्द्र (पूर्व), अग्नि (अग्नि-कोण), यम (दक्षिण), निर्ऋति (नैऋत्य-कोण), वरुण (पश्चिम), मरुत् (वायु-कोण), उत्तर (कुबेर), ईश (ईशान-कोण), ब्रह्मा (ऊर्ध्व-दिशा) र अन्तन्त (अधो-दिशा)] ।

दश-दिने-वि० [दश+दिने] १. दश रात सूतक लाग्ने (बन्धु) । २. दश दिनको; दश दिन-सम्बन्धी ।

दश-दुइ-ना० [दश+दुइ] दुइ पासामा पन्जा-पन्जा र एउटामा हुवा पर्दा हुने पासाको एक दाउ ।

दशधा-क्रि० यो० [सं०] १. दश प्रकारले; दश किसिमले । २. दश भागमा ।

दशन-ना० [सं०] १. दाँत; दन्त । २. दाँतले टोक्नु; डस्नु । ३. कवच ।

दश-नाम-ना० [सं०] संन्यासीहरूका दश भेद (तीर्थ, आश्रम, वन, अरण्य, गिरि, पर्वत, सागर, सरस्वती, भारती र पुरी) ।

दश-नामी-ना० [सं०] १. संन्यासीको एक सम्प्रदाय । (वि०) २. दश-नाम-सम्बन्धी; दश-नाममध्येको ।

दशनावरण-ना० [सं०] ओठ; ओष्ठ ।

दशनावली-ना० [सं०] दाँतको पङ्क्ति; दाँतको लहर ।

दश-पोट-ना० [दश+पोट] दुइ पासामा पाँच-पाँच र एक पासामा पोटमात्र पर्दा हुने पासाको एक दाउ ।

दशम-वि० [सं०] दशौँ ।

दशमलव-ना० [सं०] गणितमा पूर्णाङ्कभन्दा न्यून राशिलाई दश वा दशौँदका क्रमअनुसार राख्ने एक पद्धति; दश वा दशले विभाजित हुने हर भएको भिन्न ।

दश-महाविद्या-ना० [सं०] तन्त्रोक्त दश देवी (काली, तारा, षोडशी, भुवनेश्वरी, भैरवी, छिन्न-मस्ता, धूमावती, बगलामुखी, मातङ्गी र कमलात्मिका) ।

दशमांश-ना० [सं०] दश खण्डको एक खण्ड ।

दशमिक-वि० [सं०] १. दश सङ्ख्या-सम्बन्धी । २. दशका क्रममा विभाजित हुने ।

दशमी-ना० [सं०] १. चान्द्र-मासका दुवै पक्षको दशौँ तिथि । २. नव्वे वर्षभन्दा बढी उमेर; मरणावस्था ।

दशरथ-ना० [सं०] सूर्य-वंशी एक प्रसिद्ध राजा; रामचन्द्रका पिता ।

दश-रूपक-ना० [सं०] १. दश प्रकारका रूपक (नाट्य)-हरूको वर्णन गरिएको धनञ्जय-कृत ग्रन्थ । २. नाटक, प्रकरण, भाण, व्यायोग, समवकार, डिम, ईहामृग, अङ्क, वीथी र प्रहसन—रूपकका यी दश भेद ।

दशहरा-ना० [सं०] ज्येष्ठ शुक्ल दशमी ।

दशा-ना० [सं०] १. अवस्था; हालत; स्थिति । २. मानिसको जीवित अवस्था । ३. ज्योतिष-शास्त्रानुसार ग्रहहरूको भिन्न-भिन्न भोग-काल । ४. खराब दिन; विपत्तिको अवस्था ।

५. पूर्व-रागका दश दशा (अभिलाषा, चिन्ता, स्मरण, गुण-कथन, उद्वेग, प्रलाप, उन्माद, व्याधि, जडता र मरण) ।

६. विप्रलम्भ शृङ्गारका दश काम-दशा (असौष्टव, ताप, पाण्डुता, दुर्बलता, अरुचि, धैर्यको अभाव, अनालम्बनता, तन्मयता, उन्माद र मूर्च्छा) ।

दशाङ्ग-वि० [सं० दश] दश दोबर; दश गुना (दुनोटमा) ।

दशाङ्ग-ना० [सं०] मह, ठूलो मोथे, घिउ, चन्दन, गोकुल-धूप, अगरु, शिलाजित्, शालधूप, सखर र पहुँलो ससिउ—यी दश पदार्थ मिलाएर बनाइने धूप ।

दशानन-ना० [सं०] रावण ।

दशावतार-ना० [सं०] विष्णुका मुख्य दश अवतार (मत्स्य, कच्छप, वराह, नृसिंह, वामन, परशुराम, राम, कृष्ण, बुद्ध र कल्कि) ।

दशाह-ना० [सं०] १. दश दिनको समय । २. मृत-सूतकको दशौँ दिन ।

दशाहा-ना० [सं० दशाह] मरेका दश दिनसम्म जूठो लाग्ने नातादार; दश-दिने बन्धु-वर्ग ।

दशौँ-ना० [दसैँ] दसैँ ।

दशौँ-वि० [दश+औँ] गन्दै जाँदा दशका सङ्ख्यामा परेको; दश सङ्ख्याको ।

दशौँद-ना० [दसौँद] दसौँद ।

दशौँदी-वि० [दसौँदी] दसौँदी ।

दस-ना० [सं० दश] दश ।

दसखत-ना० [फा० दस्तखत] दस्तखत ।

दसाङ्ग-वि० [दशाङ्ग] दशाङ्ग ।

दसाहा-ना० [दशाहा] दशाहा ।

दसी-ना० [सं० दशित] १. प्रमाणस्वरूप चोरबाट बरामद भएको चोरीको माल । २. सबूत; प्रमाण । ३. गवाह; साक्षी ।

दसैँ-ना० [सं० दशमी] १. आश्विन शुक्ल दशमी; विजया-दशमी । २. आश्विन शुक्ल सप्तमीदेखि दशमीका दिन-

दसौं-दाँवल

सम्म मनाइने एक ठूलो चाड । ३. चैत्र शुक्ल अष्टमी । ४. त्यस दिन मनाइने चाड ।
 दसौं-वि० [दस+औं] दशौं ।
 दसौं द-ना० [सं० दशांश] दश खण्डको एक खण्ड; सयकड़ा दश; दशांश (व्याज, कमिसन आदि) ।
 दसौंदी-वि० [दसौं+ई] दश भागको एक भागको; दसौंद दरको (व्याज, कमिसन आदि) ।
 दस्त-ना० [फा० दस्तखत] दस्तखत ।
 दस्त-ना० [फा०] १. पातलो दिसा; पखाला । २. हात; हस्त ।
 दस्तकारी-ना० [फा०] हातले बनाएको कलापूर्ण वस्तु; हातको कालिगड़ी ।
 दस्तखत-ना० [फा० दस्तखत] आफ्नो हातले लेखेको आफ्नो नाम; सही; हस्ताक्षर ।
 दस्तूर-ना० [फा०] १. रीति; चलन; प्रथा । २. नियम; विधि । ३. कायदा; तरीका । ४. दस्तूरी ।
 दस्तूरी-ना० [फा०] दस्तूरबमोजिम दिने वा लिने द्रव्य ।
 दस्यु-ना० [सं०] १. लुटेरा; डाँकू; चोर । २. राक्षस; असुर । ३. अनार्य; म्लेच्छ । ४. कमारो; दास ।
 दह-ना० [सं० हृद] १. नदीमा प्रशस्त गहिरो भई पानी जमेको ठाउँ । २. पोखरी; कुण्ड ।
 दहन-ना० [सं०] १. पोल्ने काम; जलन; दाह । २. आगो; अग्नि ।
 दहनोय-वि० [सं०] पोल्न योग्य; जलाउन योग्य; जलाउन सकिने; जलन-शील ।
 दहनोपल-ना० [सं०] सूर्य-कान्त मणि ।
 दहर-ना० [फा० दह] ताश, गन्जीफा आदिको दश फुट्टी भएको चक्की ।
 दहरिनु-अ० क्रि० [दरफरिनु] दरफरिनु ।
 दह्याइ-ना० [दहरि+याइ] दहरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दह्याइ-ना० [दह्याउ+आइ] दह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दह्याइनु-स० क्रि० [दह्याउ+इ+नु] छाला खुइलिने गरी कोरिनु; ('दह्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 दह्याइनु-स० क्रि० [दह्याउ+इ+नु] घुर्की लाइनु; ('दह्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 दह्याउनु-स० क्रि० [दरख्याउ+नु] खस्रो वस्तुले छाला खुइलिने गरी कोर्नु; पाछ्नु; दरफ्याउनु ।
 दह्याउनु-स० क्रि० [दह्याउ] घुर्की लाउनु; घुर्क्याउनु ।
 दहशत-ना० [फा० दहशत] १. शङ्का; सन्देह । २. डर; भय ।
 दहि-ना० [प्रा०] दूध जमाएर बनाइएको खाद्य पदार्थ; दधि ।
 दहि-चिउरे-वि० [दहि+चिउरा+ए] सानो-तिनो कुराको

लाभमा जे पनि गर्न तयार हुने; छोटो ।
 दहि-ठेको-ना० [दहि+ठेको] विवाहमा दही हालेर जन्तमा लाने ठेको; कागे-ठेकी ।
 दहिले-ठेलो-ना० [दहिलो+ठेलो] दहिलाका मुनितिर रहन तेर्सो मोटो काठ; सँघार-ठेलो ।
 दहिलो-ना० [सं० देहली] ढोका; द्वार ।
 दही-ना० [प्रा० दहि] दहि ।
 दह्य-वि० [सं०] १. पोल्न योग्य । २. वल्न योग्य ।
 दह्लिनु-अ० क्रि० [दह्यो+इ+नु] १. दह्यो हुनु; ठर्रो हुनु । २. अटेर हुनु; नटेर्नु । ३. छिप्पिनु; जरखरिनु ।
 दह्लिलो-वि० [दह्यो+इलो] दह्यो; दहिलो ।
 दह्यो-वि० [सं० दृढ] १. बलियो; मजबूत । २. ठर्रो; दहिलो । ३. बलियो आँट भएको । ४. आफ्नो सिद्धान्तबाट विचलित नहुने ।
 दह्याइ-ना० [दह्याउ+आइ] दह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दह्याइ-ना० [दह्याउ+याइ] दह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दह्याइनु-स० क्रि० [दह्याउ+आइ+नु] दह्यो पारिनु; ('दह्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 दह्याउनु-स० क्रि० [दह्याउ+याउ+नु] १. दह्यो पार्नु; दहिलो तुल्याउनु । २. बलियो पार्नु; मजबूत पार्नु ।
 दा-वि० [सं०] शब्दको पछाडि लागेर 'दिने' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-प्राणदा, पुत्रदा ।)
 दाँज-ना० [दाँज] तुलना; बराबरी; दाँजो ।
 दाँजिनु-स० क्रि० [दाँज्+इ+नु] दाँजो गरिनु; ('दाँज्नु'-को क० क्रि०) ।
 दाँजो-ना० [दाँज+ओ] दाँजने काम; तुलना; दाँज ।
 दाँज्नु-स० क्रि० [ने०] १. तुलना गर्नु; दाँजो गर्नु । २. उपमा दिनु; दृष्टान्त दिनु ।
 दाँत-ना० [सं० दन्त] १. खाने वस्तु चपाउने, मुखभित्रको पङ्क्ति-बद्ध हाडका अवयव; दन्त । २. अन्न विघ्नका निमित्त घट्ट, जाँतो आदिका ढुङ्गामा मसिनु पारेर काटिएको भाग ।
 दाँती-ना० [दाँत+ई] १. करौंती, कल-पुर्जा आदिका छेउमा हुने दाँतजस्तो पङ्क्ति । २. छानोको छेउ; छानाबाट पानी चुहुने किनारा । ३. खोपी खेल्ने प्वालको छेउ ।
 दाँते-वि० [दाँत+ए] १. लामा-लामा दाँत भएको; दाँहे । २. दाँत-सम्बन्धी; दाँतको ।
 दाँते-ओखर-ना० [दाँत+ओखर] पातलो बोक्रो र धेरै गुदी हुने एक असल जातको ओखर ।
 दाँते-गुहु-ना० [दाँते+गुहु] दाँतमा जम्ने मैल; दन्त-मल ।
 दाँदे-ना० [दाँते] १. घानका बीउको माटो पन्छाउने काँटे-काँटा लागेको डल्ल्याँठोजस्तो साधन । २. रोपाईँमा खेत हिल्याउने र माटो सम्म्याउने हलाको काँटादार अवयव ।
 दाँवल-ना० [दाँजो] बराबर उमेरका व्यक्ति; दाँतर;

जोड़ा ।

दाँवली-ना० [सं० दाम] चरा फसाउने डोरीको एक किसिमको पासो ।

दाइँ-ना० [दाउ] १. गोखुट्टारा अनाजका बोटहरू कुल्चाई अनाज झार्ने काम । २. कुल्ची-मिल्ची; माइ-मुइ । ३. बेअदबीसित गरेको काम-कारवाई । ४. मनपरी काम; ढलीमली गर्ने काम ।

दाइ-ना० [दाज्यू] दाज्यू-भाइमा आफूभन्दा जेठो व्यक्ति; दाज्यू ।

दाइजो-ना० [प्रा० दायज्जो] विवाहमा दुलहीका बाबुले दुलहीलाई दिएर पठाउने धन-माल ।

दाइजो-बितर्ता-ना० [दाइजो+बितर्ता] राजाले छोरी-बेटीलाई दाइजो दिएको बितर्ता

दाइन-स० क्रि० [दाउ+इ+नु] नारिनु; हलो जोतिनु; ('दाउनु'-को क० क्रि०) ।

दाउ-ना० [सं० दाय] १. कौडाका खेलमा पर्ने तिया, चौका आदि । २. पासाका खेलमा हुने पोटा-बाह्र, कच्चे-बाह्र, चरी-पन्जा, सत्र आदि । ३. कुनै काम सजिलोसित गर्ने मौका; अवसर । ४. पहलमानी खेलमा एकले अर्कोलाई पछार्ने युक्ति; पेच ।

दाउन-ना० [ने०] सेल, पन्जाबी, फीनी आदि पकाउँदा राम्ररी उक्साउनाका निमित्त फाएर पीठामा मिलाइने घिस; साठो ।

दाउनी-ना० [दाइँ] दाइँ ।

दाउनु-स० क्रि० [सं० दमन+नु] १. गोरुलाई हलो तान्न लाउनु; हलो जोताउनु; नार्नु । २. खसी पार्नु; सुमर्नु ।

दाउ-पेच-ना० [दाउ+पेच] १. अरुलाई हराउने युक्ति । २. जाल-झेल; छल-छाम ।

दाउरा-ना० [सं० दारु] बालनाका निमित्तको काठ; समिधा; इन्धन ।

दाउरे-ना० [दाउरा+ए] १. दाउरा बेचेर जीविका गर्ने व्यक्ति । (वि०) २. दाउरा बेच्ने; दाउरा खेप्ने । ३. पातलो र अग्लो; सिकटे ।

दाउरो-ना० [दाउरा] १. दाउरा । (वि०) २. सिकटे; सिट्टो ।

दाक्षायणी-ना० [सं०] १. दक्ष प्रजा-पतिकी पुत्री; सती । २. दुर्गा ।

दाक्षिणात्य-वि० [सं०] १. दक्षिण दिशाको; दक्षिणपट्टिको । २. विन्ध्याचल पर्वतदेखि दक्षिण दिशाको ।

दाक्षिण्य-ना० [सं०] १. कौशल; दक्षता । २. अनुकूलता । ३. उदारता; दिने वृत्ति । ४. सरलता । (वि०) ५. दक्षिण-सम्बन्धी ।

दाख-ना० [सं० द्राक्षा] १. लहरोमा झुप्पा-झुप्पा भएर फल्ने एक जातको गुलियो फल; अङ्गूर । २. मुनक्का । ३. किशमिश ।

दाखिल-वि० [फा० दाखिल] १. आइपुगेको; उपस्थित; हाजिर; प्राप्त । २. दिइएको; बुझाइएको ।

दाखिल-खारिज-ना० [फा० दाखिल+खारिज] सरकारी सेस्तामा एउटाका नाममा दरिएको जग्गा-जमीन आदिको हक अर्काका नाममा गर्ने काम; नाउँसारी ।

दाखिला-ना० [अ० दाखिल:] १. दाखिल हुने काम; उपस्थिति । २. दाखिल भएको नगद, जिन्सी आदि ।

दाग-ना० [सं० दग्ध] पोल्ने काम; जलाउने काम ।

दाग-ना० [फा० दाग] १. टाटो; कलङ्क; धब्बा । २. दोष; अभियोग । ३. जाँच्नाका निमित्त कसीमा सुन घोटेर लगाइएको रेखा । ४. पोलेको चिह्न ।

दाग-बस्ती-ना० [दाग+वस्ती] दाह-संस्कारका निमित्त छोरा वा नजीकका नातादारले शवका मुखमा राख्ने वस्ती ।

दागा-ना० [दगा] ईर्ष्या; रीस; ईर्षी; दगा ।

दागिनु-स० क्रि० [दाग+इ+नु] दाग्ने काम होइनु; आगो लगाइनु; ('दागनु'-को क० क्रि०) ।

दागी-वि० [दाग+ई] १. दाग भएको; दाग लागेको । २. एक किसिमको खोटो (मोहर) । ३. दोषी; अभियुक्त; कलङ्कित ।

दागनु-स० क्रि० [दाग+नु] १. आगो लाउनु; आगो सल्काउनु । २. बन्दूक, तोप आदि पड्काउनु ।

दागनु-स० क्रि० [ताक्+नु] १. ताकेर हेर्नु; ठम्याएर हेर्नु । २. निशाना लाउनु; लक्ष्य गर्नु । ३. इच्छा गर्नु; आँखा गाड्नु ।

दाघ-ना० [सं०] गर्मी; ताप ।

दाजी-ना० [दाइ+जी] दाज्यू ।

दाजु-ना० [दाज्यू] दाज्यू ।

दाजु-भाइ-ना० [दाजु+भाइ] दाज्यू-भाइ ।

दाज्यू-ना० [सं० दायद+ज्यू] भाइ-भाइमा आफूभन्दा पहिले जन्मेको व्यक्ति; दाइ; दाजु ।

दाज्यू-भाइ-ना० [दाज्यू+भाइ] १. एउटै आमाका छोराहरू; सहोदर दाज्यू र भाइ । २. बन्धु-वर्ग; फुकी ।

दाज्यै-ना० [दाज्यू+ऐ] दाज्यूको आदर बुझाउने शब्द; दाज्यैज्यू ।

दाज्यैज्यू-ना० [दाज्यै+ज्यू] दाज्यूको आदर-सूचक शब्द ।

दाडिम-ना० [सं०] दारिम ।

दाडिम्ब-ना० [सं०] अनारको बोट ।

दाढा-ना० [सं०] १. दाह्या; दण्ड्रा । २. समूह ।

दाढिका-ना० [सं०] १. दाह्या; दाढी । २. दाँत; दन्त ।

दाढी-ना० [सं० दाढिका] दाह्या ।

दाढीवाल-वि० [दाढी+वाल] दाह्यावाल ।

दातव्य-वि० [सं०] १. दिन योग्य । २. दान-सम्बन्धी ।

दाता-वि० [सं०] १. दिने । २. दान गर्ने; दानी । ३. उदार ।

दाति-ना० [सं०] १. दिने काम । २. वितरण; बाँड्नु ।

दातृता-ना० [सं०] दाता हुनाको भाव; दातृत्व ।

दातृत्व-दाम

दातृत्व-ना० [सं०] दाता हुनाको भाव; दान-शीलता; दातृता ।
 दातृह-ना० [सं०] १. काकाकुल; चातक । २. पानी-कौवा । ३. बादल; मेघ ।
 दात्र-ना० [सं०] हँसिया ।
 दात्री-वि० [सं०] १. दिने; दाता । २. दान गर्ने; दानी । ३. हँसिया ।
 दाद-ना० [सं०] दद्रु छालामा खस्रो र चिलाउने चक्का परेर हुने एक सांसर्गिक रोग ।
 दादरा-ना० [?] एक प्रकारको गीतको लय ।
 दादा-ना० [दाइ] १. दाइ; दाज्यू (बाल-बोलीमा) । २. कमारोको आदर-सूचक शब्द ।
 दादुरा-ना० [सं०] दद्रु साना-साना विमिरा उठ्ने एक किसिमको चर्म-रोग; शीतलाको एक भेद ।
 दादै-क्रि० यो० [फा० दादनः+ऐ] भर्पाई लैख्दा शुरूमा लेखिने शब्द; भर्पाई जनाउने शब्द ।
 दान-ना० [सं०] १. आफ्नो हकको धन-माल अर्काका हकमा गरिदिनु । २. दिने काम । ३. धार्मिक भावनाले गरीब-गुरुवालाई अन्न, वस्त्र, द्रव्य आदि दिनु । ४. कुश-तिल-जलसहित सङ्कल्प गरेर ब्राह्मणलाई धन-माल दिने काम । ५. चन्दा । ६. खैरात ।
 दान-प्रत्य० [फा०] नाम शब्दका पछाडि लागेर त्यो वस्तु राखिने पात्रको अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-फूलदान ।)
 दानक-ना० [सं०] तुच्छ दान; कुत्सित दान ।
 दान-दातव्य-वि० [सं०] सङ्कल्प गरेर वा त्यसै दिइएको (धन-माल) ।
 दान-धर्म-ना० [सं०] १. दान र अरु पुण्य-कर्म । २. दान दिएर हुने धर्म; दान-पुण्य ।
 दान-पति-ना० [सं०] अति दानी व्यक्ति ।
 दान-पत्र-ना० [सं०] कसैलाई कुनै सम्पत्ति दान गरी दिएको प्रमाणस्वरूप लेखेर दिइने कागज आदिको लेख ।
 दान-पात्र-ना० [सं०] दान दिन योग्य व्यक्ति ।
 दान-प्रतिष्ठा-ना० [सं०] दान गरिसकेपछि त्यसको न्यूनताको पूर्ति गर्नका निमित्त दिइने दक्षिणा ।
 दान-यज्ञ-ना० [सं०] दान दिएर गरिने धर्म ।
 दानव-ना० [सं०] कश्यपकी दनु नाम गरेकी पत्नीबाट पैदा भएका सन्तान; राक्षस; असुर ।
 दानव-गुरु-ना० [सं०] दानवका गुरु; शुक्राचार्य ।
 दानवारि-ना० [सं०] १. देवता । २. विष्णु । ३. हात्तीको मद ।
 दानवी-वि० [सं०] १. दानव-सम्बन्धी; दानवको; आसुरी । (ना०) २. राक्षस-जातिकी स्त्री; राक्षसी ।
 दान-वीर-ना० [सं०] १. अत्यन्त दानी व्यक्ति; दान-पति । २. साहित्यमा वीर-रसको एक भेदको प्रधान नायक ।
 दान-शील-वि० [सं०] अत्यन्त दानी; खूब दान दिने ।

दान-शूर-वि० [सं०] अति दानी; दान-शील ।
 दान-शौण्ड-वि० [सं०] अत्यन्त दानी; उदार ।
 दाना-ना० [फा० दानः] १. अनाजको बीज; बीयाँ । २. पशु-पक्षिहरूको खुराक । ३. अन्न; अनाज । ४. गेडो ।
 दानादार-वि० [फा०] दानेदार ।
 दाना-पानी-ना० [दाना+पानी] १. खान-पान; अन्न-जल । २. भरण-पोषणको बन्दोबस्त; जीविका । ३. बसोबासको संयोग । ४. आयु; जिन्दगी ।
 दानी-वि० [सं०] १. दान गर्ने; दिने; दाता । २. उदार; फुक्का दिल भएको ।
 दानी-प्रत्य० [फा०] नाम शब्दका पछाडि लागेर त्यो वस्तु राख्ने पात्रको अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-दीपदानी, थूकदानी ।)
 दानीय-वि० [सं०] १. दान गर्न योग्य । २. दान दिन योग्य ।
 दाने-वि० [दान+ए] १. दान गरिने; दान गर्न लायक । २. दान गरेको; दिइएको (धन-माल) । ३. दान लिने; दान-पात्र । ४. रद्दी; बेकम्मा ।
 दानेदार-वि० [फा०] १. दाना भएको; दाना-दाना परेको । २. पौरख भएको; खूबी भएको ।
 दान्त-वि० [सं०] १. दाँत-सम्बन्धी । २. बाह्य इन्द्रिय-हरूलाई वशमा राखेको; संयमी । ३. शान्त; धीर । ४. उदार; दाता ।
 दान्ति-ना० [सं०] १. आत्म-संयम; इन्द्रिय-दमन । २. विनय-शीलता ।
 दान्तिक-वि० [सं०] १. हात्तीका दाँतले बनेको; हात्तीका दाँतको । २. दाँतले बनेको; दाँतको । ३. दाँत-सम्बन्धी ।
 दाप-ना० [सं० दा] खुकुरी, तरवार आदिको खोल; म्यान; कोश ।
 दापा-ना० [नेवा०] दुवैतिर छालाले मढेको र खरी लागेको ढोलकजस्तो एक प्रकारको बाजा ।
 दापिनु-स० क्रि० [दाप्+इ+नु] सताइनु; ('दाप्नु'-को क० क्रि०) ।
 दाप्चा-ना० [ने०] फोसा; तासा ।
 दाप्नु-स० क्रि० [दाव्] १. दुःख दिनु; सताउनु; ग्रस्त गर्नु; धड्नु । २. मिच्नु; दाबु (गोडा) ।
 दाबिनु-स० क्रि० [दाव्+इ+नु] मिच्नु; मलिनु; ('दाबु'-को क० क्रि०) ।
 दाबिलो-ना० [ने०] कुसाकठीका आकारको धातु वा काठको एक किसिमको पन्यू ।
 दाबी-ना० [अ० दावा] कुनै वस्तुमा आफ्नो हकको जिकिर गर्नु; दावा ।
 दाबु-स० क्रि० [सं० दमन] १. मिच्नु; मल्नु; मर्दन गर्नु (गोडा, जीउ आदि) । २. थिच्नु; दबाउनु । ३. च्याप्नु; दाप्नु; अँठ्याउनु । ४. दुःख दिनु ।
 दाम-ना० [सं० द्रम] १. रुपियाँ-पैसा; द्रव्य । २. एक

पैसाको चौथो भाग; फुका-दाम । ३. मोल; मूल्य ।
 दाम-ना० [सं०] दाम्लो ।
 दाम-काम-ना० [दाम+काम] १. रुपियाँ-पैसाको काम । २. मोल-तोल ।
 दाम-कामे-ना० [दाम-काम+ए] १. रुपियाँ-पैसाको काम गर्ने व्यक्ति । (वि०) २. मोल-तोल गर्ने; दाम-काम गर्ने ।
 दामपाते-ना० [ने०] अबिजालाको जस्तो बाटुलो पात हुने एक किसिमको लहरे घाँस ।
 दामल-ना० [अ० दायम-उल-ह्वस] ठूलूला अपराधीलाई खोप्नु, मुड्नु गरी जन्म-कैदसमेत गर्ने सजाय ।
 दामल-ना० [दाँवल] दाँवल ।
 दामली-ना० [दाम्लो] पक्रिने प्राणीलाई बाँधी राख्ने एक किसिमको पासो ।
 दामासाही-ना० [दाम+साजा] कुनै सामूहिक रकम त्यसका हकदारहरूले बराबर गरी बाँडी लिने वा दिने व्यवस्था; भाग-शान्ति ।
 दामिनी-ना० [सं०] १. बिजुली; विद्युत् । २. शिरमा लाउने स्त्रीहरूको एक किसिमको गहना ।
 दामी-वि० [दाम+ई] धेरै मोल पर्ने; मूल्यवान्; बहु मूल्य ।
 दामोदर-ना० [सं०] १. कृष्ण । २. नारायण ।
 दामोदर-पाँडे-ना० [सं० दामोदर+पाण्डेय] ईसवी १८०१ संवत्मा नेपालका प्रथम प्रधान-मन्त्री हुने एक प्रसिद्ध व्यक्ति ।
 दाम्पत्य-ना० [सं०] १. पति-पत्नीको सम्बन्ध । २. दम्पती-सम्बन्धी कृत्य । (वि०) ३. दम्पतीको; पति-पत्नी-सम्बन्धी ।
 दाम्भिक-वि० [सं०] दम्भ गर्ने; ढेँगी; आडम्बर गर्ने ।
 दाम्रो-वि० [डाम्रो] डाम्रो ।
 दाम्लो-ना० [सं० दाम] पशुलाई बाँध्ने डोरी ।
 दाय-ना० [सं०] १. अरूलाई दिइने धन; दातव्य धन । २. अंशियारहरूमा बाँडिने पैतृक सम्पत्ति । ३. दान, दाइजो, वकस आदि दिइने सम्पत्ति ।
 दायक-वि० [सं०] १. दिने; दाता । २. उत्तराधिकारी; दायाद ।
 दाय-बन्धु-ना० [सं०] अंशियार दाजु-भाइ ।
 दाय-भाग-ना० [सं०] उत्तराधिकारीहरूमा बाँडिने पैतृक सम्पत्तिको अंश ।
 दायर-वि० [अ०] १. चलिरहेको; जारी (मुद्दा-मामिला आदि) । (ना०) २. मुद्दा-मामिला अदालतमा पेश गर्नु ।
 दायौ-वि० [सं० दक्षिण] १. दाहिने; अपसव्य; दक्षिण । २. अनुकूल; सहयोगी ।
 दायौ-बायाँ-ना० यो० [दायाँ+बायाँ] १. दायाँ र बायाँ । २. यता-उति; अगल-बगल ।
 दायाद-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्तिको मृत्युपछि त्यसको सम्पत्तिको अधिकारी हुने व्यक्ति; उत्तराधिकारी ।

२. छोरो; पुत्र । ३. भाइ-बन्धु ।
 दायादा-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्तिको मृत्युपछि त्यसको सम्पत्ति पाउने स्त्री; उत्तराधिकारिणी । २. छोरी; पुत्री ।
 दायित्व-ना० [सं०] कुनै काम-कुरोमा उत्तरदायी हुनाको भाव; जिम्मेदारी ।
 दायी-वि० [सं०] १. दिने; दायक । २. उत्तरदायी; जिम्मेवार ।
 दार-प्रत्य० [फा०] अरू शब्दका पछाडि लागेर 'भएको' वा 'युक्त' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-ईमानदार, वफादार इत्या० ।)
 दार-ना० [प्रा० दढ] ठेकी, आरी आदि बनाइने रातो रङ्गको एक जातको बलियो काठ ।
 दार-ना० [ने०] १. कद; डील-डौल; आकार-प्रकार । २. बानी; लत; आदत ।
 दार-ना० [सं०] १. चिर्नु; फार्नु । २. चिरो; घाँजो ।
 दारक-ना० [सं०] १. बालक; बच्चा । २. छोरो; पुत्र । (वि०) ३. चिर्ने; फार्ने ।
 दार-कर्म-ना० [सं०] विवाह ।
 दार-ग्रहण-ना० [सं०] विवाह ।
 दारण-ना० [सं०] १. चिर्ने काम; चिरो पार्नु । २. चिर-फार गर्ने औजार । ३. निर्मली फल ।
 दार-परिग्रह-ना० [सं०] विवाह; पाणि-ग्रहण ।
 दारा-ना० [सं०] पत्नी; भार्या ।
 दाराइ-ना० [सं० दार+आइ] दानै किसिम, क्रिया वा भाव दाह्राइ ।
 दाराइनु-सं० क्रि० [दाराउ+आइ+नु] दानै लाइनु; ('दाराउनु'-को क० क्रि०) ।
 दाराउनु-सं० क्रि० [दार्+आउ+नु] दानै लाउनु; ('दानु'-को प्रे० क्रि०) ।
 दारिका-ना० [सं०] छोरी; पुत्री ।
 दारित-वि० [सं०] चिरिएको; चिरा परेको ।
 दारिद्र्य-ना० [सं०] दरिद्र हुनाको भाव; दरिद्रता; गरीबी ।
 दारिनु-सं० क्रि० [दार्+इ+नु] दाहिनु; ('दानु'-को क० क्रि०) ।
 दारिम-ना० [सं० दाडिम] भित्र रसदार गेडाहरू धेरै हुने एक प्रकारको फल; अनार; दाडिम ।
 दारिह-सं० क्रि० [दार्+इ+नु] दाहिनु; ('दाह्नु'-को क० क्रि०) ।
 दारी-प्रत्य० [फा० दार+ई] अरू शब्दका पछाडि लागेर 'हुनाको भाव' वा 'युक्तता' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-ईमानदारी, वफादारी इत्या० ।)
 दारी-ना० [सं०] १. चिरो; घाँजो । २. पैताला फुट्ने एक रोग; हरिनास ।
 दारु-ना० [सं०] १. काठ; काष्ठ । २. देवदारु । ३. सिकर्मी । ४. उदार व्यक्ति । (वि०) ५. दानी; दाता । ६. तत्काल

दारुक-दाहिने

चिरिने वा फुटने ।

दारुक-ना० [सं०] १. देवदारु वृक्ष; सल्लो । २. कृष्णका सारथी ।

दारुका-ना० [सं०] कठ-पुतली ।

दारुण-वि० [सं०] १. कड़ा; कठोर । २. निर्दय; निष्ठुर । ३. भयानक; भयङ्कर । ४. उग्र; घोर । ५. तीव्र । ६. कपाउने ।

दारुण्य-ना० [सं०] दारुण हुनाको भाव; कठोरता ।

दारु-पुत्री-ना० [सं०] काठको पुतली; कठ-पुतली ।

दारु-यन्त्र-ना० [सं०] १. काठको यन्त्र । २. कठ-पुतली ।

दारु-योषा-ना० [सं०] कठ-पुतली ।

दारुहरिद्रा-ना० [सं०] जमानेमान्द्रो ।

दारु-हस्त-ना० [सं०] काठको चमचा वा डाडु ।

दारोगा-ना० [फा० दारोगः] प्रबन्धक; व्यवस्थापक (हात्ती-सार, अस्तबल आदिको) ।

दाढ्य-ना० [सं०] दृढ हुनाको भाव; दृढता ।

दादुर-ना० [सं०] १. दाहिने-शङ्ख । २. पानी । (वि०) ३. भ्यागुतो-सम्बन्धी ।

दानु-स० क्रि० [दाह+नु] दाहनु ।

दावाघाट-ना० [सं०] लाह्राँचे ।

दार्शनिक-ना० [सं०] १. दर्शन-शास्त्रको ज्ञाता; तत्त्व-वेत्ता । (वि०) २. दर्शन-शास्त्र-सम्बन्धी ।

दृष्टान्त-वि० [सं०] १. दृष्टान्त भएको; उदाहरणले युक्त । २. दृष्टान्त-सम्बन्धी । ३. दृष्टान्त दिएर बुझाइएको ।

दाह-स० क्रि० [दाह+नु] दाहनु ।

दाह्राइ-ना० [दाह+आइ] दाहने किसिम, क्रिया वा भाव; दाह्राइ ।

दाह्राइनु-स० क्रि० [दाह्राइ+आइ+नु] दाहन लाइनु; ('दाह्राइनु'-को क० क्रि०) ।

दाह्राउनु-स० क्रि० [दाह्रा+आउ+नु] दाहन लाइनु; ('दाह्रा'-को प्रे० क्रि०) ।

दाल-ना० [सं० दल] १. मास, रहर, चना आदि अनाजको फल्याँटो । २. त्यो पकाएको खानेकुरो; तिहुन ।

दाल-केराउ-ना० [दाल+केराउ] केराउका जातको एक किसिमको दाल; खेसरी ।

दालचीनी-ना० [सं० दारु+चीन (देश)] १. वास्ना आउने पात र गुच्छाकार फूल फुल्ने एक जातको सुगन्धी वृक्ष । २. मसला, औषधी आदिमा प्रयोग हुने त्यसैको गुलियो, पिरो र सुगन्धी वोटो ।

दालुके-निहुरो-ना० [ने०] एक जातको निहुरो ।

दाव-ना० [सं०] १. वन; जङ्गल । २. डढेलो; वनमा लागेको आगो । ३. पीडा; क्लेश ।

दावा-ना० [सं० दाव] रोगले वा खान नपाएर पेट सुक्नु ।

दावा-ना० [अ०] कुनै वस्तुमाथि आफ्नो अधिकारको जिकिर गर्नु; हक देखाउनु; दावी ।

दावाग्नि-ना० [सं०] डढेलो; दावानल ।

दावादार-वि० [अ० दाव+दार (फा०)] दावेदार ।

दावानल-ना० [सं०] जङ्गलमा लागेको आगो; डढेलो ।

दावित-वि० [सं०] १. दुःखित; पीडित । २. थिचो-मिचोमा परेको ।

दावेदार-वि० [दावा+ए+दार] दावा गर्ने; दावादार ।

दाश-ना० [सं०] १. माझी; धीवर । २. नोकर; दास ।

दाशरथि-ना० [सं०] दशरथका छोरा (रामचन्द्र, भरत आदि) ।

दास-ना० [सं०] १. किनेको नोकर; कमारो । २. नोकर; चाकर । ३. माझी; धीवर ।

दासक-ना० [सं०] दास ।

दास-ग्राम-ना० [सं०] माझीहरूको गाउँ ।

दासता-ना० [सं०] दास हुनाको भाव; दासत्व; गुलामी ।

दासत्व-ना० [सं०] कमारो हुनाको भाव; दासता ।

दासानुदास-ना० [सं०] १. दासको पनि दास । २. अत्यन्त क्षुद्र नोकर । ३. विनम्र सेवक; विनीत नोकर ।

दासी-ना० [सं०] १. किनेकी नोकरी; कमारी । २. चाकरी; नोकरी ।

दासेय-ना० [सं०] दासीको छोरो; दास-वंशमा उत्पन्न ।

दासेरक-ना० [सं०] १. दासीको छोरो; दासी-पुत्र । २. ऊँट । ३. माझी; धीवर ।

दास्ती-ना० [सं० दासता] १. मिहिनेत; परिश्रम । २. दासत्व; दासता ।

दास्य-ना० [सं०] १. भक्तिका नौ भेदमध्ये एक । २. दासता ।

दाह-ना० [सं०] १. पोल्नु; जलाउनु । २. मुर्दा जलाउने काम; शव-संस्कार । ३. जलन; ताप । ४. अत्यन्त दुःख; सन्ताप । ५. डाहा; ईर्ष्या ।

दाहक-वि० [सं०] १. पोल्ने; जलाउने । २. टट्टाउने; भवाउने । ३. दाग-वत्ती दिने । (ना०) ४. अग्नि । ५. चितु ।

दाह-कर्म-ना० [सं०] मुर्दा पोल्ने काम; दाह-संस्कार ।

दाह-काष्ठ-ना० [सं०] मुर्दा जलाउने दाउरा (श्रीखण्ड अगरु आदि) ।

दाह-क्रिया-ना० [सं०] दाह-संस्कार ।

दाह-ज्वर-ना० [सं०] शरीर ज्यादा तातेर आउने एक प्रकारको जरो; भुङ्ग्रे-जरो ।

दाहन-ना० [सं०] १. पोल्ने काम; दाह गर्ने काम । २. अत्यन्त दुःख दिनु; पीडा दिनु ।

दाह-संस्कार-ना० [सं०] मुर्दा जलाउने काम; दाह-कर्म ।

दाह-स्थल-ना० [सं०] मसान; श्मशान ।

दाह-हर-ना० [सं०] उशीर ।

दाहिनू-वि० [दाहिनो] दाहिनो ।

दाहिने-वि० [दाहिनो+ए] १. दाहिनेतिरको; दायाँ; दक्षिण । २. ईकार (ी) । ३. अनुकूल; सदी; सव्य ।

दाहिने-हात-ना० [दाहिने+हात] १. कुनै व्यक्तिको विशेष काम गर्ने व्यक्ति; हितैषी। २. दायाँ हात।
 दाहिने-वर्त-वि० [सं० दक्षिणावर्त] १. दाहिनेतिर घुमेको; दक्षिणावर्त। (ना०) २. दाहिने-शङ्ख।
 दाहिने-शङ्ख-ना० [दाहिने+शङ्ख] दाहिनेतिरबाट रेखाहरू घुमेको शङ्ख; दक्षिणावर्त शङ्ख।
 दाहिनो-वि० [प्रा० दाहिणो] १. दायाँ; दाहिने; दक्षिण। (ना०) २. दीर्घ ईकार (१)।
 दाही-वि० [सं० दाहिका] १. दाह गर्ने; जलाउने। २. कष्ट दिने; पीडा गर्ने।
 दाह्य-वि० [सं०] जलाउन योग्य; पोल्न योग्य।
 दाहनु-सं० क्रि० [दाहो+नु] दाहलै एक किसिमसँग टोक्नु; दाँतले चिथोर्नु।
 दाहइ-ना० [दाह+आइ] दाहने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दाहइनु-सं० क्रि० [दाहउ+आइ+नु] दाहन लाइनु; ('दाहनु'-को क० क्रि०)।
 दाहाउनु-सं० क्रि० [दाह+आउ+नु] दाहन लाइनु; ('दाहनु'-को प्रे० क्रि०)।
 दाहिइनु-सं० क्रि० [दाहि+इ+नु] दाहिने काम होइनु; ('दाहिनु'-को क० क्रि०)।
 दाहिनु-सं० क्रि० [दाह+इ+नु] दाहलै टोकिनु; ('दाहनु'-को क० क्रि०)।
 दाही-ना० [दाही] गालादेखि चिउँडोसम्म उम्रने रौं; दाही।
 दाहीवाल-वि० [दाही+वाल] लामा-लामा दाही हुने; लामो पारी दाही पालेको।
 दाहे-वि० [दाहो+ए] १. लामा र ठूला दाँत हुने; दाहा हुने। २. उछिट्टिएको दाँत हुने; छर्वाँके।
 दाहे-हात-ना० [सं० दार+ए+हात] अरुलाई शाप दिँदा काटेको जस्तो अभिनय गर्ने हातको मुद्रा।
 दाहो-ना० [सं० दंष्ट्रा] १. लामो र ठूलो दाँत; दंष्ट्रा। २. हात्ती, बँदेल आदिका मुखबाहिर निस्केको लामो दाँत। ३. हिंस्रक प्राणीका मुखका दायाँ-बायाँ हुने ठूला र लामा दाँत। ४. उछिट्टिएको दाँत।
 दिइनु-सं० क्रि० [दि+इ+नु] आफूसँग भएको वस्तु अरुलाई बुझाइनु; ('दिनु'-को क० क्रि०)।
 दिउँसो-ना० [दिउसो] दिउसो।
 दिउरी-ना० [दिउरो+ई] सानो खालको ताप्के; दिउरे।
 दिउरे-ना० [दिउरो+ए] दिउरी; दिउरो।
 दिउरो-ना० [ने०] एक प्रकारको सानो ताप्के; दिउरी।
 दिउल-ना० [सं० द्वि+दल] मास, रहर, केराउ, चना आदिको फग्ल्याँटो; दाल।
 दिउसो-ना० [सं० दिवस] १. बिहान र बेलुकाका बीच दिनको समय; दुइ साँझका बीचको समय। (क्रि० यो०) २. त्यस समयमा; दिनमा।

दिक्-ना० [सं०] दिशा।
 दिक्-वि० [अ० दिक्] १. दिक्क; हैरान; दिक्दार। २. पीर परेको; चिन्तित; विह्वल। (ना०) ३. चिन्ता; पीर; सुर्ता।
 दिक्क-ना० [अ० दिक्] दिक्क।
 दिक्कत-ना० [अ० दिक्कत] १. दिक् हुनाको भाव; हैरानी; परेशानी। २. कठिनाइ; मुश्किल।
 दिक्करी-ना० [सं०] दिगज।
 दिक्कत-ना० [सं०] १. दिशाहरूको समुदाय; दिक्कमण्डल। २. क्षितिज।
 दिक्दार-वि० [अ० दिक्+दार(फा०)] १. दिक्क; खिन्न। २. पीर परेको; चिन्तित।
 दिक्दारी-ना० [दिक्+दारी] दिक्दार हुनाको भाव; मनको ताप; शोक; खिन्नता।
 दिक्पति-ना० [सं०] दिक्पाल।
 दिक्पाल-ना० [सं०] पुराणअनुसार दश दिशाका रक्षक देवताहरू (पूर्व दिशाका इन्द्र, आग्नेय दिशाका अग्नि, दक्षिण दिशाका यम, नैऋत्य दिशाका नैऋत, पश्चिम दिशाका वरुण, वायव्य दिशाका मरुत्, उत्तर दिशाका कुबेर, ईशान दिशाका ईश, आकाशका ब्रह्मा र पातालका अनन्त)।
 दिक्प्रेक्षण-ना० [सं०] चारैतिर हेर्नु।
 दिक्शूल-ना० [सं०] कुनै विशेष दिशातिर जान निषेध गरिएको दिन। (शुक्र र शनि-वारका दिन पश्चिम, मङ्गल र बुध-वारका दिन उत्तर, शनि र सोम-वारका दिन पूर्व तथा बृहस्पति-वारका दिन दक्षिण दिशातिर फलित-ज्योतिष शास्त्रानुसार दिक्शूल मानिएको छ)।
 दिक्साधन-ना० [सं०] दिशा थाहा पाउने साधन; कम्पास।
 दिगन्त-ना० [सं०] १. दिशाको छेउ; दिशाको अन्त। २. आकाशको छेउ; क्षितिज। ३. चारै दिशा। ४. दश दिशा।
 दिगन्तर-ना० [सं०] १. दुइ दिशाका बीचको ठाउँ; दुइ दिशाको मध्य। २. उपदिशा।
 दिगमिग-ना० [ने०] खानेकुरोमा कुनै किसिमको दोष देखिँदा घीन लाग्ने किसिम; दिगमिगाउने किसिम।
 दिगमिगाइ-ना० [दिगमिगाउ+आइ] दिगमिगाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दिगमिगाइनु-अ० क्रि० [दिगमिगाउ+इ+नु] दिगमिग लाग्नु; ('दिगमिगाउनु'-को भा० क्रि०)।
 दिगमिगाउनु-अ० क्रि० [दिगमिग+आउ+नु] खानेकुरोमा दोष देखेर वा शङ्का लागेर घीन उत्पन्न हुनु; दिगमिग लाग्नु; घिनाउनु।
 दिगमिगाहट-ना० [दिगमिगाउ+आहट] दिगमिगाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दिगमिगिङ्गु-अ० क्रि० [दिगमिगि+इ+नु] दिगमिग

दिगमिगिनु-दिनाङ्क

लागिनु; ('दिगमिगिनु'-को भा० क्रि०) ।
 दिगमिगिनु-अ० क्रि० [दिगमिगी+इ+नु] दिगमिग लाग्नु;
 दिगमिगाउनु ।
 दिगमिगी-ना० [दिगमिग] दिगमिग; धीन ।
 दिगमिग्याइ-ना० [दिगमिगि+याइ] दिगमिगिने किसिम,
 क्रिया वा भाव; दिगमिग्याहट ।
 दिगमिग्याहट-ना० [दिगमिगि+याहट] दिगमिगिने किसिम,
 क्रिया वा भाव; दिगमिग्याइ ।
 दिगम्बर-वि० [सं०] १. नाङ्गो; नग्न । २. ठूलो । ३.
 मोटो-घाटो । (ना०) ४. शिव । ५. जैन मतानुयायी-
 हरूको एक सम्प्रदाय । ६. नागो; लुगा नलाउने एक थरी
 जोगी । ७. अँध्यारो; अन्धकार ।
 दिगम्बरी-ना० [सं०] दुर्गा; काली ।
 दिगाधिप-ना० [सं०] दिक्पाल ।
 दिगो-वि० [सं० दीर्घ] १. धेरै दिनसम्म रहने; चिर-
 स्थायी; खपुवा । (ना०) २. स्थिर ।
 दिग्गज-ना० [सं०] १. पुराणअनुसार आठ दिशामा रही
 पृथ्वीलाई थामिराख्ने हात्तीहरू (ऐरावत, पुण्डरीक,
 वामन, कुमुद, अञ्जन, पुष्पदन्त, सार्वभौम र सुप्रतीक) ।
 (वि०) २. अति ठूलो; साह्रै ठूलो; महान् ।
 दिग्दर्शक-वि० [सं०] १. दिशा देखाउने; दिशा जनाउने ।
 २. सामान्य परिचय वा ज्ञान गराउने । ३. उदाहरण
 देखाउने; नमूना देखाउने; दिग्दर्शन गराउने ।
 दिग्दर्शक-यन्त्र-ना० [सं०] दिशाको ज्ञान गराउने यन्त्र;
 कम्पास ।
 दिग्दर्शन-ना० [सं०] १. सामान्य परिचय; सामान्य ज्ञान ।
 २. उदाहरणस्वरूप देखाइएको वस्तु; नमूना । ३. दिशा
 देखाउने काम ।
 दिग्दाह-ना० [सं०] सन्ध्याका समयमा दिशाहरूमा आगो
 लागेजस्तो गरी रातो देखिने एक प्राकृतिक घटना; सगर
 डड्ने काम वा दृश्य ।
 दिग्देवता-ना० [सं०] दिक्पाल ।
 दिग्ध-वि० [सं०] १. लिपिएको; लिप्त । २. विष लगाएको;
 विपाक्त ।
 दिग्भ्रम-ना० [सं०] दिशा भुल्नु; दिशा छुट्ट्याउन नसक्ने
 हुनु ।
 दिग्वस्त्र-ना० [सं०] दिगम्बर ।
 दिग्विजय-ना० [सं०] १. राजाहरूले आफ्नो प्रतिष्ठा स्थापित
 गर्न देश-देशान्तरमा गई युद्ध गरी जित्ने काम । २. विद्वान्ले
 देश-देशान्तर घुमी शास्त्रार्थमा जित्ने काम ।
 दिग्विजयी-वि० [सं०] दिग्विजय गर्ने ।
 दिङ्क-ना० [सं०] जुम्रा आदि साना कीराको फुल; लीखो ।
 दिङ्मण्डल-ना० [सं०] दिक्चक्र ।
 दिङ्ग-ना० [दिदी+ज्यू] दिदीलाई सम्मानपूर्वक भनिने
 शब्द ।

दिति-ना० [सं०] १. कश्यप प्रजा-पतिकी पत्नी; दैत्यहरूकी
 आमा । २. कुनै वस्तुको दुइ वा दुइभन्दा बढी टुक्रा गर्ने
 काम । ३. दिने व्यक्ति; दाता ।
 दित्सा-ना० [सं०] दिने इच्छा; दान गर्ने इच्छा ।
 दित्सु-वि० [सं०] दिन इच्छा गर्ने; दान गर्न इच्छुक ।
 दिदी-ना० [सं० दायादी] १. आफूभन्दा पहिले जन्मेकी स्त्री;
 जेठी भगिनी । २. जेठी सौता । ३. जेठानी । ४. जेठानकी
 स्वास्नी । (वि०) ५. पहिले जन्मेकी ।
 दिदृक्षा-ना० [सं०] हेर्ने इच्छा ।
 दिदृक्षु-वि० [सं०] हेर्न इच्छा गर्ने; दर्शनको अभिलाषी ।
 दिधिषु-ना० [सं०] एक जनासित विवाह भइसकेकी स्त्रीसित
 विवाह गर्ने पुरुष; पुनर्भू-पति ।
 दिधिषू-ना० [सं०] १. दोस्रो विवाह भएकी स्त्री; द्विरूढा;
 पुनर्भू । २. दिदीको विवाह नहुँदै विवाह भएकी स्त्री ।
 दिधिषू-पति-ना० [सं०] भाउज्यू राख्ने पुरुष; भाउज्यू-
 लाई स्वास्नी तुल्याउने पुरुष ।
 दिन-ना० [सं०] १. सूर्य उदाएदेखि अस्ताउन्जेलसम्मको
 समय; दिउँसो; दिवस । २. एक सूर्योदयदेखि अर्को
 सूर्योदय नहुन्जेलसम्मको समय; चौबीस घण्टा वा आठ
 प्रहरको समय; रोज; मिति । ३. समय; काल; बखत ।
 ४. नियत समय; उपयुक्त काल । ५. निर्धारित विशेष
 समय; निश्चित अवधि । ६. दिन-दशा ।
 दिन-कटनी-ना० [दिन+काट्] दिन बियाँल्ने कम; बसी-
 बियाँलो; दिन काट्ने काम ।
 दिनकर-ना० [सं०] १. सूर्य । २. आँक ।
 दिन-गन्ती-ना० [दिन+गन्ती] दिनको गणना; प्रतिदिनको
 हिसाब ।
 दिन-चर्या-ना० [सं०] १. दिनभरमा गरिने काम; नित्य-
 कर्म । २. दिनभरको कार्य-क्रम ।
 दिनचारी-ना० [सं०] सूर्य ।
 दिन-दशा-ना० [सं० दिन+दशा] ज्योतिष-शास्त्रानुसार ग्रह-
 नक्षत्रको स्थितिबाट मानिसलाई हुने दैनिक शुभाशुभ फल;
 ग्रह-गतिको प्रभावले मानिसलाई लाग्ने दैनिक दशा ।
 दिन-नाथ-ना० [सं०] सूर्य ।
 दिन-मणि-ना० [सं०] सूर्य ।
 दिन-मल-ना० [सं०] महीना; मास ।
 दिन-मान-ना० [सं०] सूर्योदयदेखि सूर्यास्तसम्मको समय ।
 दिन-मुख-ना० [सं०] बिहानको समय; प्रातःकाल ।
 दिन-यौवन-ना० [सं०] मध्याह्नको समय ।
 दिन-रात-क्रि० यो० [दिन+रात] १. रात र दिन; अहोरात्र ।
 २. हरबखत; सधैं; निरन्तर ।
 दिन-शेष-ना० [सं०] साँझ; सायङ्काल ।
 दिनहुँ-ना० [सं० दिन+अहन्] दिन-दिन; प्रतिदिन ।
 दिनाई-ना० [हि०] दाद ।
 दिनाङ्क-ना० [सं०] मिति; तारीख ।

दिनात्यय-ना० [सं०] सूर्यास्त ।
 दिनाधीश-ना० [सं०] सूर्य ।
 दिनान्त-ना० [सं०] साँझ; सायङ्काल ।
 दिनान्तक-ना० [सं०] अन्धकार ।
 दिवान्ध-वि० [सं०] १. दिउँसो आँखा नदेख्ने; दिवान्ध ।
 (ना०) २. लाटोकोसेरो ।
 दिनिका-ना० [सं०] एक दिनको ज्याला; दिनभरको मजदूरी ।
 दिनु-संक्रि० [सं० दा+नु] १. आफूसँग भएको वस्तु अरुलाई बुझाउनु; सुम्पनु । २. दान गर्नु; अर्पण गर्नु । ३. टर्क्याउनु; चढाउनु । ४. कुनै क्रियाका साथ लागी अनुमति, अधिकार, उपेक्षा आदि बुझाउने एक क्रिया । (यो जोडिँदा ईकारान्त शब्द इकारान्त हुन्छ । (उदा०-खाइदिनु, गरिदिनु, भनिदिनु, आदि ।)
 दिने-वि० [दिन+ए] दिनको; दिन-सम्बन्धी ।
 दिनेश-ना० [सं०] सूर्य ।
 दिनीधी-ना० [दिन+आँधो+ई] दिउँसो आँखा नदेख्ने एक रोग; दिवान्ध हुने रोग ।
 दिपाङ-ताल-ना० [ने०] नेपालको पोखरा जिल्लामा रहेको एक ताल ।
 दिमाग-ना० [अ० दिमाग] १. गिदी; मस्तिष्क; मगज ।
 २. मानसिक शक्ति; बुद्धि । ३. अभिमान; घमण्ड; शेखी ।
 दिमागदार-वि० [अ० दिमाग+दार (फा०)] १. दिमाग भएको; समझदार । २. घमण्डी; दिमागी ।
 दिमागी-वि० [अ० दिमागी] १. दिमाग-सम्बन्धी; मस्तिष्कको ।
 २. अभिमानी; घमण्डी । ३. दिमाग भएको; समझदार ।
 दियाल-तेल-ना० [दियालो+तेल] दियालाको खोटोबाट बग्ने तेल; तारपीन तेल ।
 दियाले-वि० [दियालो+ए] दियालो-सम्बन्धी; दियालाको ।
 दियाले-काठ-ना० [दियाले+काठ] एक जातको सल्लो, खोटे-सल्लो ।
 दियाले-चरो-ना० [दियाले+चरो] एक जातको चरो ।
 दियाले-च्याउ-ना० [दियालो+च्याउ] जमीनमा उम्रने, पहुँलो रङ्गको छोटो डाँठ हुने डल्लाकार एक जातको खान हुने च्याउ ।
 दियालो-ना० [सं० दीप+आलोक] खोटे-सल्लाको चुरो ।
 (यो वालेर बत्तीको काम लिइन्छ ।)
 दिया-सलाई-ना० [सं० दीप+शलाका] सलाई ।
 दियो-ना० [सं० दीप] १. तिल, तोरी आदिको तेल हाली बत्ती बाल्ने धातु वा माटाको भाँडो; दीप-दानी । २. बत्ती; दीपक ।
 दिल-ना० [फा०] १. मन; चित्त; अन्तःकरण । २. हृदय; मुटु ।
 दिल-खुश-वि० [फा०] मनलाई प्रसन्न पार्ने; दिललाई

आनन्द दिने ।
 दिलचस्प-वि० [फा०] मनपर्दो; मनोरञ्जक; मनोहर; चित्ताकर्षक ।
 दिलचस्पी-ना० [फा०] १. अभिरुचि; इच्छा; रुचि ।
 २. मनलाई आकृष्ट गर्ने कुनै वस्तुमा भएको गुण; चित्ताकर्षक गुण वा भाव ।
 दिलदार-वि० [फा०] १. उदार; दाता; मनस्वी । २. रसिक; गुण-ग्राही । ३. प्रेमी ।
 दिल-बहलाउ-ना० [दिल+बहलाउ] १. दिल बहलाउने काम; मनोरञ्जन । २. लहङ्गाबाजी; आमोद-प्रमोद ।
 दिल-बहार-ना० [फा०] १. दिल-बहलाउ; आमोद-प्रमोद ।
 २. मनोहर चीज । ३. एक किसिमको रङ्ग । (वि०) ४. मनोरञ्जक; चित्ताकर्षक ।
 दिलरबा-ना० [फा०] १. सितारजस्तो, रेटेर बजाउने र सोह्र तार हुने एक प्रकारको बाजा । २. प्रेमिका ।
 दिलाइ-ना० [दिलाउ+आइ] दिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दिलाइनु-सं० क्रि० [दिलाउ+इ+नु] दिन लाइनु; ('दिलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 दिलाउनु-सं० क्रि० [दि+लाउ+नु] दिन लाउनु; प्राप्त गराउनु; ('दिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 दिलाप-ना० [नेवा०] बेतालले छुट्ट्याइने खापाका बीचको खण्ड ।
 दिलासा-ना० [फा० दिल+आशा (सं०)] १. आश्वासन; ढाडस । २. आङ्ग-भरोसा; भरोसा । ३. सान्त्वना ।
 दिलोज्यान-ना० [दिल+ज्यान] सकेसम्मको प्रयत्न; हर सम्भव कोशिश; तन-मन ।
 दिल्लगी-ना० [फा०] मन बहलाउने वा हँसाउने कुरो; ख्याल-ठट्टा ।
 दिल्लगीबाज-ना० [दिल्लगी+बाज (फा०)] हँसी-दिल्लगी गर्ने व्यक्ति; ठट्टायौलो मानिस ।
 दिल्लगीबाजी-ना० [दिल्लगी+बाजा (फा०)+ई] हाँस-खेल; दिल्लगी; ख्याल-ठट्टा ।
 दिल्ली-ना० [प्रा० ढिल्ली] भारत देशको राजधानी ।
 दिव-ना० [सं०] १. स्वर्ग । २. आकाश । ३. दिन । ४. जङ्गल ।
 दिवङ्गत-वि० [सं०] १. स्वर्ग-वास भएको; स्वर्गारोहण गरेको । २. मृत; मृत्यु भएको ।
 दिवङ्गम-वि० [सं०] स्वर्ग जाने; स्वर्ग-गामी ।
 दिवस-ना० [सं०] दिन; दिउँसोको समय; वासर ।
 दिवा-ना० [सं०] दिन; दिवस ।
 दिवाइ-ना० [दि+आइ] दिने किसिम, क्रिया वा भाव; देवाइ; सुम्पाइ ।
 दिवाकर-ना० [सं०] सूर्य ।
 दिवा-कीर्ति-ना० [सं०] १. चाण्डाल । २. नाऊ । ३. लाटो-

दिवान्ध-दीधिति

कोसेरो ।

दिवान्ध-वि० [सं०] १. दिउँसो आँखाले नदेख्ने; दिर्नौधी भएको । (ना०) २. लाटोकोसेरो । ३. दिर्नौधीको रोग ।
दिवभिसारिका-ना० [सं०] प्रेमीसित दिउँसै भेट गर्न सङ्केत-स्थानमा जाने नायिका ।

दिवालगीर-ना० [फा० दीवारगीर] बत्ती वा अरु वस्तुहरू राख्नाका निमित्त भित्तामा जडिएको तख्ता ।

दिवाला-ना० [हिं०] ऋण तिर्न नसक्ने गरी गिरेको आर्थिक अवस्था; टाट उल्टेको अवस्था ।

दिवाल्या-वि० [हिं०] दिवाला पल्टेको; टाट उल्टेको ।

दिवाशय-वि० [सं०] दिउँसो सुत्ने ।

दिवा-स्वप्न-ना० [सं०] १. दिउँसो जाग्रत अवस्थामै मनमा उठ्ने स्वप्नजस्ता अनेक असम्भव कल्पना । २. दिउँसो सुत्नु । ३. दिउँसै स्वप्न देख्नु ।

दिव्य-वि० [सं०] १. स्वर्ग-सम्बन्धी; स्वर्गीय । २. आकाशको; आकाश-सम्बन्धी । ३. अलौकिक । ४. दैवी; देवोचित । ५. चहकिलो; प्रकाशमान । ६. अति सुन्दर; भव्य । ७. असल; उत्तम । (ना०) ८. तीन प्रकारका नायक-मध्ये एक (इन्द्र, राम, कृष्ण आदि) । ९. मानिसलाई दोषी वा निर्दोष छुट्ट्याउन अग्नि, जल, विष आदिद्वारा गरिने एक प्राचीन परीक्षा । १०. किरिया; शपथ । ११. आकाशमा हुने एक उत्पात ।

दिव्य-चक्षु-ना० [सं०] १. गुप्त वा अदृश्य वस्तु देख्न सक्ने अलौकिक दृष्टि; दिव्य-दृष्टि; ज्ञान-दृष्टि । (वि०) २. राम्रा आँखा हुने । ३. अन्धो; प्रज्ञा-चक्षु ।

दिव्य-दृष्टि-ना० [सं०] दिव्य-चक्षु ।

दिव्य-नारी-ना० [सं०] स्वर्गीय स्त्री; अप्सरा ।

दिव्य-पञ्चासृत-ना० [सं०] दूध, दही, घिउ, महर चीनी-यी पाँच पदार्थबाट तयार हुने अमृत ।

दिव्य-परीक्षा-ना० [सं०] प्राचीन कालमा अभियुक्तको दोष छ वा छैन भनी जाँच्नाका निमित्त उसलाई आगो वा पानीमा हाली अथवा उसमा विष-प्रयोग गरी अथवा हिंस्रक जन्तुका अगाडि राखी बाँचेमा निर्दोष र मरे वा मारिएमा दोषी ठहराइने भाग्यवादी परीक्षा ।

दिव्य-पुरुष-ना० [सं०] अलौकिक पुरुष; स्वर्गीय पुरुष (देवता, यक्ष, गन्धर्व आदि) ।

दिव्य-रत्न-ना० [सं०] मनले चिताएको कुरा पुन्याउने कल्पित मणि; चिन्तामणि ।

दिव्य-रथ-ना० [सं०] देवताहरूको विमान ।

दिव्य-रत्न-ना० [सं०] पारो ।

दिव्य-वस्त्र-ना० [सं०] १. सूर्यको प्रकाश । २. तारा-मण्डल फूल । (वि०) ३. राम्रो लुगा लाउने ।

दिव्य-वाक्य-ना० [सं०] आकाश-वाणी ।

दिव्य-सरित्-ना० [सं०] आकाश-नङ्गा ।

दिव्य-स्त्री-ना० [सं०] १. अप्सरा । २. देवाङ्गना ।

दिव्यांशु-ना० [सं०] सूर्य ।

दिव्या-ना० [सं०] १. लोकोत्तर गुणले युक्त नायिका; नायिकाका तीन भेदमध्ये एक । २. अमला ।

दिव्याङ्गना-ना० [सं०] १. स्वर्गीय स्त्री; अप्सरा । २. देवताका स्त्री; देव-वधू ।

दिव्यादिव्य-ना० [सं०] १. तीन प्रकारका नायकमध्ये एक । २. देवताका गुणले युक्त मनुष्य । (उदा०-अर्जुन, नल, अभिमन्यु आदि ।)

दिव्यास्त्र-ना० [सं०] १. देवताले प्रयोग गर्ने अस्त्र । २. मन्त्र-बलले चलाइने हतियार । (उदा०-आग्नेय, ब्रह्म, वायव्य आदि ।)

दिव्यौषधि-ना० [सं०] मनःशिला ।

दिश-ना० [सं०] दिशा ।

दिशा-ना० [सं०] १. तिर; तर्फ । २. क्षितिज-मण्डलका कल्पित चार विभाग (पूर्व, पश्चिम, दक्षिण र उत्तर) । ३. दश-दिशा ।

दिशावकाश-ना० [सं०] १. दुइ दिशाका बीचको भाग । २. उपदिशा ।

दिश्य-वि० [सं०] दिशा-सम्बन्धी; दिशाको ।

दिष्ट-ना० [सं०] १. भाग्य; प्रारब्ध । २. आदेश; आज्ञा । ३. उद्देश्य । ४. समय । (वि०) ५. नियत; निश्चित ।

दिसा-ना० [ने०] झाडा; विष्ठा; गुहु ।

दीक्षक-ना० [सं०] दीक्षा दिने व्यक्ति; दीक्षा-गुरु; मन्त्र सुनाउने गुरु ।

दीक्षण-ना० [सं०] दीक्षा दिने काम ।

दीक्षा-ना० [सं०] १. सङ्कल्पपूर्वक गरिने कुनै यज्ञको अनुष्ठान; यजन । २. गुरु वा आचार्यबाट दिइने मन्त्रोपदेश । ३. तन्त्रोक्त विधिले कुनै देवताको मन्त्र-ग्रहण गर्ने काम । ४. उपनयन संस्कार ।

दीक्षा-गुरु-ना० [सं०] दीक्षा-मन्त्र सुनाउने गुरु ।

दीक्षान्त-ना० [सं०] १. गरेका यज्ञको त्रुटिको शान्ति गर्नाका निमित्त गरिने अवभृथ स्नान; यज्ञान्त-स्नान । २. कुनै विश्व-विद्यालयको अध्ययन-अवधिको समाप्ति; अध्ययनको समाप्ति ।

दीक्षान्त-भाषण-ना० [सं०] कुनै विश्व-विद्यालयस्नाले तर्क-हल्लाई उपाधि वा प्रमाण-पत्र वितरण गर्ने समयमा प्रमुख व्यक्तिद्वारा दिइने भाषण ।

दीक्षान्त-समारोह-ना० [सं०] कुनै विश्व-विद्यालयले आफ्ना स्नातकहरूलाई उपाधि वा प्रमाण-पत्र वितरण गर्ने अवसरको महोत्सव; समावर्तन ।

दीक्षित-वि० [सं०] १. दीक्षा लिएको; दीक्षा प्राप्त गरेको । २. सङ्कल्पपूर्वक यज्ञ आरम्भ गर्ने ।

दीठ-ना० [प्रा० डिठ्ठि] १. दृष्टि; हेराइ । २. आँखा; नजर ।

दीधिति-ना० [सं०] १. किरण; रश्मि । २. ओँलो ।

दीन-वि० [सं०] १. निर्धन; दरिद्र। २. दुःखी। ३. सन्तप्त।
 ४. नम्र; विनीत। ५. दयनीय।
 दीनता-ना० [सं०] दीन हुनाको भाव; दरिद्रता; दैन्य।
 दीन-दयालु-वि० [सं०] १. दीन-दुःखीहरूउपर दया गर्ने।
 (ना०) २. परमेश्वर।
 दीन-नाथ-ना० [सं०] दुःखीहरूका रक्षक; ईश्वर।
 दीन-बन्धु-वि० [सं०] १. दीन-दुःखीहरूको सहायता गर्ने।
 (ना०) २. परमेश्वर।
 दीन-वत्सल-वि० [सं०] दीन-दयालु।
 दीनानाथ-वि० [दीन-नाथ] दीन-नाथ।
 दीनार-ना० [सं०] १. सुनको सिक्का; असर्फी। २. सुनको
 गहना।
 दीप-ना० [सं०] १. बत्ती; दीपक। २. चिराक; मशाल।
 ३. कुनै कुल वा वर्गको श्रेष्ठ पुरुष।
 दीपक-ना० [सं०] १. बत्ती; दीप। २. प्रस्तुत र अप्रस्तुत
 वस्तुको एउटै धर्म वर्णन गरिने एक काव्यालङ्कार।
 ३. मध्यम तीव्र गरेर निषाद वर्जित गरी बाँकी स्वरहरू-
 लाई शुद्ध रूपमा ल्याई शास्त्रानुसार रात्रिको प्रथम प्रहर
 र वसन्त ऋतुमा हर समयमा गाइने षाडव जातिको एक
 राग। (वि०) ४. उज्ज्वल पार्ने; तेजिलो पार्ने।
 दीप-किट्ट-ना० [सं०] मोसो।
 दीप-कूपी-ना० [सं०] बत्ती बाल्ने भाँडो; टुकी।
 दीपङ्कुर-ना० [सं०] मध्य-कालमा भारतबाट नेपाल हुँदै
 भोटमा गई जीवन बिताउने तन्त्रवादी बौद्धाचार्य।
 दीप-दान-ना० [सं०] आराध्य देवताका अगिल्लिर बत्ती
 बाल्नु; आरती गर्नु।
 दीप-दानी-ना० [सं० दीप+दानी] बत्ती बाल्ने भाँडो; पानस।
 दीपन-ना० [सं०] १. उज्यालो पार्ने काम; प्रकाशमान
 पार्ने काम। २. पेटको अग्नि प्रदीप्त गर्ने काम; पाचन-
 शक्ति बढाउने काम। ३. उत्तेजित गर्नु।
 दीपनीय-वि० [सं०] १. उज्यालो पार्न योग्य; प्रकाशमान
 तुल्याउन लायक। २. उत्तेजित गर्न योग्य; तेजिलो पार्न
 योग्य।
 दीप-माला-ना० [सं०] बत्तीको पङ्क्ति वा श्रेणि; दीपावली।
 दीप-मालिका-ना० [सं०] १. दीप-माला। २. दीपावली।
 दीप-शिखा-ना० [सं०] बत्तीको ज्वाला।
 दीप-स्तम्भ-ना० [सं०] १. पानस; दीपाधार। २. फेददेखि
 टुप्पोसम्म चारैतिर अनेक बत्ती बाल्नाका निमित्त बनाएको
 दीपाकार स्तूप। ३. जहाजको मार्ग-निर्देशन गर्न वा खतरा-
 बाट जोगाउनाका निमित्त बत्ती बालिने अग्लो स्तम्भ;
 प्रकाश-स्तम्भ।
 दीपाङ्कुर-ना० [सं०] बत्तीको ज्वाला; दीप-शिखा।
 दीपाधार-ना० [सं०] पानस; दीप-स्तम्भ।
 दीपावलि-ना० [सं०] दीपावली।
 दीपावली-ना० [सं०] १. बत्तीको पङ्क्ति; दीप-माला।

२. कार्तिक कृष्ण औंसीका दिन घर-घरमा बत्ती बालेर
 मनाइने उत्सव। ३. खुशीयालीका अवसरमा धेरै बत्तीहरू
 बालेर मनाइने उत्सव।
 दीपिका-ना० [सं०] सानो बत्ती।
 दीपित-वि० [सं०] १. दीप्त; प्रज्ज्वलित। २. उत्तेजित।
 दीपी-वि० [सं०] १. जल्दो; बलेको। २. उज्ज्वल।
 दीपोत्सव-ना० [सं०] दीपावली।
 दीप्त-वि० [सं०] १. बलेको; प्रदीप्त। २. चहकिलो;
 चम्किलो। (ना०) ३. सुन। ४. अग्नि।
 दीप्तिमान्-वि० [सं०] १. दीप्ति-युक्त; प्रकाशमान। २.
 कान्ति-युक्त; तेजस्वी।
 दीप्ति-ना० [सं०] १. प्रभा; द्युति; चमक। २. कान्ति;
 तेज। ३. शोभा; छवि।
 दीप्तोपल-ना० [सं०] सूर्य-कान्त मणि।
 दीप्यमान्-वि० [सं०] प्रकाशमान; उज्ज्वल।
 दीप्र-वि० [सं०] १. चम्किलो; प्रकाशमान। (ना०)
 २. अग्नि।
 दीयत-ना० [अ०] ज्यान-भारासित मारिनेका परिवारले लिने
 दण्डस्वरूप धन; ज्यानको हर्जाना रकम।
 दीर्घ-वि० [सं०] १. लामो; लम्बा; विस्तृत। २. ठूलो;
 विशाल।
 दीर्घ-काय-वि० [सं०] ज्यादै ठूलो; बडैमाको; विशाल।
 दीर्घ-जीवी-वि० [सं०] धेरैदिनसम्म बाँच्ने; चिरञ्जीवी;
 दीर्घायु।
 दीर्घ-तपा-वि० [सं०] धेरै कालसम्म तपस्या गरेको।
 दीर्घ-निःश्वास-ना० [सं०] शोक वा दुःखको कारणले निस्कने
 लामो श्वास; सुस्केरो।
 दीर्घ-निद्रा-ना० [सं०] चिर-निद्रा; महानिद्रा; मृत्यु।
 दीर्घ-बाहु-वि० [सं०] घुँडासम्म पुग्ने लामा-लामा हात हुने;
 आजानु-बाहु।
 दीर्घ-रोहिष्क-ना० [सं०] रानी-बाबियो।
 दीर्घ-शङ्का-ना० [सं०] दिसा गर्ने काम; विष्ठा-त्याग।
 दीर्घ-सत्र-ना० [सं०] १. धेरै दिनसम्म भइरहने यज्ञ।
 २. जीवनभर गरिने अग्नि-होत्र। (वि०) ३. हरेक काम
 ढीलोसँग गर्ने; जुस्तो; दीर्घ-सूत्री।
 दीर्घ-सूत्रता-ना० [सं०] दीर्घ-सूत्री हुनाको भाव; जुस्त्याइ;
 ढीलोपन।
 दीर्घ-सूत्री-वि० [सं०] जुनसुकै काम पनि ज्यादै ढीलोसित
 गर्ने; जुस्तो।
 दीर्घ-सेवा-पट्ट-ना० [सं०] नियत अवधिसम्म अविच्छिन्न
 रूपले सेवा गर्ने सरकारी कर्मचारीलाई दिइने नेपालको
 एक राष्ट्रिय तक्मा। (यो तक्मा जङ्गी कर्मचारीले पच्चीस
 वर्ष र निजामती कर्मचारीले छत्तीस वर्ष निरवच्छिन्न
 सेवामा रहेपछि पाउँछन्।)
 दीर्घ-स्वर-ना० [सं०] दुइ मात्रा भएको स्वर (आ, ई, ऊ,

दीर्घाकार-दुः-जिभ्रे

ऋ, लृ, ए, ऐ, ओ, औ, अं तथा अः)।
 दीर्घाकार-वि० [सं०] बडेमाको; ठूलो आकारको।
 दीर्घायु-वि० [सं०] लामो आयु भएको; धेरै दिनसम्म बाँच्ने;
 चिर-जीवी।
 दीर्घायुष्य-वि० [सं०] दीर्घायु।
 दीर्घिका-ना० [सं०] १. सानो तलाउ; जलाशय। २. कूवा;
 पनेरो।
 दीर्घ-वि० [सं०] १. फाटेको; च्यातिएको। २. टुटेको;
 फुटेको।
 दीवानी-ना० [फा०] १. धन-माल-सम्बन्धी मुद्दा-मामिला
 हेर्ने अड्डा; देवानी। २. धन-माल-सम्बन्धी मुद्दा।
 दुः-अव्य० [सं०] नाम शब्दका अगाडि लागेर खराब, निन्दित
 आदि अर्थ बुझाउने एक उपसर्ग। (उदा०-दुःस्वप्न, दुः-
 शासन इत्या०।)
 दुःख-ना० [सं०] १. कष्ट; क्लेश। २. पीडा; वेदना।
 दुःख-कर-वि० [सं०] दुःख दिने; दुःख-दायक।
 दुःख-त्रय-ना० [सं०] आधिभौतिक, आधिदैविक र आध्या-
 त्मिक-यी तीन प्रकारका दुःख।
 दुःखद-वि० [सं०] दुःख दिने; दुःख-दायी।
 दुःख-दायक-वि० [सं०] दुःख दिने; दुःख-कर।
 दुःखदायी-वि० [सं०] दुःख-दायक; दुःख-कर।
 दुःखपूर्ण-वि० [सं०] दुःखले परिपूर्ण; दुःखमय।
 दुःख-प्रद-वि० [सं०] दुःखद।
 दुःख-प्राय-वि० [सं०] अधिक मात्रामा दुःख भएको; दुःख-
 पूर्ण।
 दुःख-बहुल-वि० [सं०] धेरै दुःख पाएको; दुःख-प्राय; दुःख-
 पूर्ण।
 दुःखमय-वि० [सं०] दुःखै-दुःखले भरेको; दुःखपूर्ण।
 दुःख-लभ्य-वि० [सं०] मुश्किलले मात्र पाउन सकिने; दुर्लभ;
 दुष्प्राप्य।
 दुःख-लोक-ना० [सं०] संसार; जगत्।
 दुःख-शान्ति-क्रि० यो० [सं०] १. दुःख गरेअनुसार; मिहिनेत-
 अनुसार। (ना०) २. पारिश्रमिक; ज्याला।
 दुःख-शील-वि० [सं०] धेरै दुःख भोगेको; दुःखको धेरै अनुभव
 गरिसकेको।
 दुःख-सागर-ना० [सं०] १. दुःखको समुद्र। २. संसार।
 दुःख-साध्य-वि० [सं०] कठिनसित मात्र सिद्ध गर्न सकिने;
 दुःसाध्य।
 दुःखातीत-वि० [सं०] दुःखबाट मुक्त भएको; सदा सुखी।
 दुःखान्त-वि० [सं०] १. दुःखपूर्ण अन्त भएको; दुःखमय
 परिणाम भएको। २. अन्तिम घटना दुःख-पूर्ण वा कष्ट-रस-
 युक्त भएको (नाटक, कहानी आदि)। (ना०) ३. दुःखको
 अन्त; दुःखको समाप्ति।
 दुःखान्वित-वि० [सं०] दुःखमा परेको; दुःखार्त।
 दुःखायतन-ना० [सं०] संसार; जगत्।

दुःखार्त-वि० [सं०] कष्टमा परेको; दुःखी।
 दुःखित-वि० [सं०] दुःख पाएको; दुःखी; पीडित; हैरान।
 दुःखिनी-वि० [सं०] दुःखमा परेकी; दुःखी (स्त्री)।
 दुःखी-वि० [सं०] कष्ट पाएको; दुःखित।
 दुःखी-दरिद्र-ना० [सं०] दीन-हीन; गरीब-गुहवा।
 दुःखी-दरिद्री-वि० [दुःखी-दरिद्र] दुःखी-दरिद्र।
 दुःशकुन-ना० [सं०] खराब शकुन; अनिष्ट-सूचक लक्षण।
 दुःशासन-वि० [सं०] १. मुश्किलसित मात्र वशमा आउने।
 (ना०) २. खराब शासन। ३. दुर्योधनको एक भाइ।
 दुःशील-वि० [सं०] १. खराब बानी-बेहोरको; खराब स्वभाव-
 को। २. उद्धत। ३. पापी; दुराचारी।
 दुःश्रव-वि० [सं०] १. सुन्दा अप्रिय लाग्ने; कर्ण-कटु। (ना०)
 २. सुन्दा कानमा कटु वा अप्रिय लाग्ने काव्यको एक दोष।
 दुष्कर-वि० [सं०] कठिनसित गर्न सकिने; दुःसाध्य।
 दुःसङ्ग-ना० [सं०] खराब सङ्गत; कुसङ्गति।
 दुःसह-वि० [सं०] सहिनसक्नु; असह्य; सहन कठिन।
 दुःसाध-वि० [सं०] दुःसाध्य।
 दुःसाध्य-वि० [सं०] १. मुश्किलसित मात्र सिद्ध गर्न सकिने;
 दुष्कर। २. असाध्य।
 दुःसाहस-ना० [सं०] १. असम्भव वा दुष्कर काम गर्न
 देखाइएको साहस। २. व्यर्थको साहस। ३. गर्न नहुने
 कुरोमा गरिएको आँट; अनुचित साहस। ४. धृष्टता।
 दुःसाहसिक-वि० [सं०] १. साहस गर्न नहुने (काम)। २. अनै-
 तिक वा अधार्मिक काम-कुरोमा साहस गर्ने। (ना०) ३.
 डाँकू। ४. चोर। ५. दुश्चरित्र व्यक्ति; पर-स्त्री-गामी।
 दुःसाहसी-वि० [सं०] दुःसाहस गर्ने; व्यर्थको काममा आँट
 देखाउने।
 दुःस्थ-वि० [सं०] १. अवस्था खराब भएको; दुर्दशामा परेको।
 २. गरीब; निर्धन। ३. मूर्ख।
 दुःस्पर्श-वि० [सं०] १. छुन नहुने; अछूत; छुन अयोग्य।
 २. छुन नसकिने। (ना०) ३. काउछो। ४. थाकल।
 दुःस्पर्शा-ना० [सं०] १. काउछो। २. सिस्नु। ३. थाकल।
 दुःस्वप्न-ना० [सं०] १. खराब स्वप्न; खराब फल दिने
 सपना। २. गर्न नसक्ने वा हुन नसक्ने काम-कुरोको
 कामना।
 दुःस्वभाव-वि० [सं०] १. खराब स्वभावको; दुःशील;
 दुष्ट। (ना०) २. खराब स्वभाव; दुष्ट-प्रकृति।
 दुइ-ना० [प्रा०] १. एक र एकको योग-सङ्ख्या; २-को अङ्क।
 (वि०) २. एक र एकका जम्मा सङ्ख्याको।
 दुइ-चम्के-ना० [दुइ+चम्को+ए] सट्टा-पट्टा गरेर गरिने विवाह;
 छोरी-बेटी साटेर गरिने विवाह।
 दुइ-छापे-वि० [दुइ+छाप+ए] श्री ३ महाराज र कमान्डर-
 इन्-चीफका छाप लागेको (सनद)।
 दुइ-जिभ्रे-वि० [दुइ+जिभ्रे+ए] १. कुरो वा बोलीको ठेगान
 नभएको; जमान बदल्ने। २. दुइटा जिभ्रा हुने। (ना०) ३. सर्प

दुइटा-वि० [दुइ+वटा] दुइ वटा ।
 दुइ-मुखे-वि० [दुइ+मुख+ए] १. दुइटा मुख हुने (सर्प, रुद्राक्ष आदि) । २. बोलीको ठेगान नभएको; दुइ-जिभ्रे ।
 दुइ-सुरे-वि० [दुइ+सुर+ए] १. दो-भन गर्ने; चित्त स्थिर नभएको । २. कुनै कुरा पनि निश्चय गर्न नसक्ने ।
 दुई-ना० [दुइ] दुइ ।
 दुकान-ना० [फा०] पसल ।
 दुकानदार-ना० [फा०] पसले ।
 दुकानदारी-ना० [फा०] १. दुकानदारको पेशा वा काम । (वि०) २. दुकानदार-सम्बन्धी ।
 दुकूल-ना० [सं०] १. पछ्यौरा । २. कपडा । ३. रेशमी वस्त्र ।
 दुख-ना० [सं० दुःख] दुःख ।
 दुख-जिलो-ना० [सं० दुःख+जीवन] दुःखसँग जीविका गर्ने काम; जसो-तसो निर्वाह गर्ने काम ।
 दुखाइ-ना० [दुखाउ+आइ] दुख्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दुखाइ-ना० [दुख्+आइ] दुखाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 दुखाइनु-सं० क्रि० [दुखाउ+इ+नु] दुख्ने गराइनु; यातना दिनु; ('दुखाउनु'-को क० क्रि०) ।
 दुखाउनु-सं० क्रि० [दुख्+आउ+नु] दुख्ने गराउनु; पीडा दिनु; यातना दिनु; ('दुख्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 दुखिनु-अ० क्रि० [दुख्+इ+नु] दुःख होइनु; पीडा होइनु; ('दुख्नु'-को भा० क्रि०) ।
 दुखी-वि० [सं० दुःखी] दुःखी ।
 दुखेसो-ना० [दुःख+एसो] १. मानसिक दुःख । २. दुःखका कुराहरू । ३. दुख-जिलो; दुःखी जीवन ।
 दुख्नु-अ० क्रि० [दुःख+नु] १. मानसिक वा शारीरिक कष्ट हुनु; पीडा हुनु; दुःख हुनु । २. बिरामी हुनु ।
 दुख्याहा-वि० [दुःख+याहा] १. दुःख-जिलो गरेर जीवन-निर्वाह गर्ने; दुःखी जीवन बिताउने । २. अभागी; भाग्यहीन ।
 दुगुना-वि० [दुइ+गुना] दुइ गुना; दोबर ।
 दुगुराइ-ना० [दुगुर+आइ] दुगुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; दौडाइ ।
 दुगुराइ-ना० [दुगुराउ+आइ] दुगुराउने किसिम, क्रिया वा भाव; दौडाइ ।
 दुगुराइनु-सं० क्रि० [दुगुराउ+आइ+नु] दौडाइनु; कुदाइनु; ('दुगुराउनु'-को क० क्रि०) ।
 दुगुराउनु-सं० क्रि० [दुगुर+आउ+नु] १. दौडाउनु; कुदाउनु । २. भगाउनु ।
 दुगुरादुगर-ना० [दुगुर+दुगुर] दगुरादगुर; दौडादौडा ।
 दुगुरिनु-अ० क्रि० [दुगुर+इ+नु] दौडिनु; कुदिनु; ('दुगुर्नु'-को भा० क्रि०) ।
 दुगुर्नु-अ० क्रि० [सं० द्रुत+गति] द्रुत गतिले हिँड्नु; दौड्नु; कुद्नु ।

दुग्ध-ना० [सं०] १. दूध । (वि०) २. दुहेको ।
 दुग्ध-फेनी-ना० [सं०] गोठाले-साग ।
 दुग्ध-समुद्र-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध सात समुद्रमध्ये एक; क्षीर-सागर ।
 दुग्धिका-ना० [सं०] दूधे-झार ।
 दुग्धी-वि० [सं०] १. दूध भएको; दुग्ध-युक्त । (ना०) २. दूधे-घाँस ।
 दुडुडुडु-क्रि० यो० [अनु०] १. लट्टीले वा मुड्की बेसरी हाँसे वा ठटाउने किसिम । २. त्यसरी हान्दा शब्द आउने किसिम । ३. शब्द आउने गरी धमाधम हिँड्ने किसिम । ४. तोप, बन्दूक आदि धमाधम पड्कने किसिम । ५. धमाधम लड्ने वा पछारिने किसिम ।
 दुडुडुडुती-क्रि० यो० [दुडुडुडु+ती] दुडुडुडु ।
 दुडुडुडुङ्गी-क्रि० यो० [दुडुडुडु+ई] दुडुडुडु ।
 दुच्छर-वि० [सं० दुश्चर] १. मुखाले; दुर्मुखा । २. दुष्ट स्वभावको ।
 दुण्डुक-वि० [सं०] १. वेईमान; दुष्ट । २. छली; कपटी ।
 दुण्डुभ-ना० [सं०] प्रायः जलमा बस्ने एक जातको निविष सर्प; दुण्डुभ ।
 दुडु-ना० [सं० दुग्ध] दूध (बाल-बोलीमा) ।
 दुद्रुम-ना० [सं०] प्याजको हरियो बोट ।
 दुधालु-वि० [सं० दुग्धालु] १. धेरै दूध आउने; दुधिलो । २. प्रशस्त दूध दिने ।
 दुधिलो-वि० [दूध+इलो] १. दूध आउने; दूध भएको । (ना०) २. नपाकेको अन्न; काँचो वा हरियो अनाज । ३. दूध निस्कने एक प्रकारको झार; दूधे । ४. पातबाट दूध निस्कने एक प्रकारको रूख ।
 दुना-वि० [दुगुना] दुगुना; दोबर ।
 दुनाइ-ना० [दुना] दुनोट ।
 दुनिइनु-अ० क्रि० [दुनि+इ+नु] पसाङ्गिइनु; ('दुनिनु'-को भा० क्रि०) ।
 दुनिनु-अ० क्रि० [दुना+इ+नु] १. पसाङ्गिनु; बाङ्गिनु । २. दोब्रिनु; दोहोरो हुनु ।
 दुनियाँ-ना० [अ० दुनिया] १. सर्व-साधारण जनता; प्रजा; रैती । २. जगत्; संसार ।
 दुनियाँदार-ना० [अ० दुनियादार] प्रजा-गण; रैती ।
 दुनियाँदारी-ना० [अ० दुनियादारी] १. दुनियाँदार हुनाको भाव । २. सांसारिक व्यवहार ।
 दुनिया-ना० [अ०] दुनियाँ ।
 दुनियादार-ना० [अ०] दुनियाँदार ।
 दुनियादारी-ना० [अ०] दुनियाँदारी ।
 दुनु-ना० [सं० द्रोण] १. पातले बनाइएको कचौराजस्तो पात्र; पातको कटोरा । २. खोचो । ३. दुइ पात जोडी दुइ छेउमा मात्र खुटेर बनाएको कचौराजस्तो पात्र ।
 दुनोट-ना० [दुना+ओट] कुनै सङ्ख्यालाई एक, दुइ, तीन

दुन्दुभ-दुरालभ

आदिका क्रमले गुणन गरेका राशिहरूको सिलसिला वा माला; दुनाइ; पहाडा।
 दुन्दुभ-ना० [सं०] दुन्दुभि।
 दुन्दुभि-ना० [सं०] १. ठूलो दमाहा; नगरा। २. रामायण-प्रसिद्ध एक राक्षस।
 दुन्याइ-ना० [दुन्याउ+आइ] दुन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दुन्याइ-ना० [दुनि+आइ] दुनिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दुन्याइनु-सं० क्रि० [दुन्याउ+इ+नु] बङ्ग्याइनु; ('दुनिनु'-को क० क्रि०)।
 दुन्याउनु-सं० क्रि० [दुनि+याउ+नु] १. बङ्ग्याउनु; निहुराउनु। २. दोब्ब्याउनु; पट्याउनु; ('दुनिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 दुपट्टा-ना० [सं० द्वि+पट्ट] १. दोपट्टा; पछेउरा। (वि०) २. दुइ पत्र भएको; दुइ फर्दा भएको (ओढ्ने वस्त्र)।
 दुविधा-ना० [सं० द्विविध] दोधार; दोठ्याउ; द्विविधा।
 दुव्लाइ-ना० [दुव्लाउ+आइ] दुव्लाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 दुव्लाइनु-अ० क्रि० [दुव्लाउ+आइ+नु] दुव्लो होइनु; ('दुव्लाउनु'-को भा० क्रि०)।
 दुव्लाउनु-अ० क्रि० [दुव्लो+याउ+नु] १. शरीरको मासु घट्नु; दुव्लो हुनु। २. कमजोर हुनु; निर्धो हुनु।
 दुव्लो-वि० [प्रा० दुव्वलो] १. शरीरमा मासु कम भएको; सिकटे; ख्याउटे। २. निर्धो; निर्बल; कमजोर।
 दुबो-ना० [ने०] छालामा सेता टाटा हुने एक किसिमको श्वेत-कुष्ठ; पाण्डु-रोग।
 दुम-ना० [फा०] पुच्छर।
 दुमो-ना० [दुम+ओ] १. कसैलाई केही वस्तु दिँदा घरको सह नजाओस् भन्ने हेतुले झिकेर राखिने केही अंश। २. जगेडा; अवशेष। ३. ज्यादा थोरै अंश।
 दुम्ची-ना० [फा० दुमची] घोडाको पुच्छरमा अड्काइने, काठीको अवयव।
 दुम्जा-ना० [ने०] नेपालका पूर्व-दुइ (२)-नम्बर इलाकाको, रोसी खोला र सुनकोसीका दोभानमा रहेको एक बस्ती।
 दुम्जाली-वि० [दुम्जा+आली] १. दुम्जा-सम्बन्धी; दुम्जाको। २. दुम्जामा बनेको (खाँडी)। ३. दुम्जा प्रदेशको निवासी।
 दुम्बा-ना० [फा० दुम्ब] जाँताको फल्याँटोजस्तो पुच्छर हुने एक जातको भेडो।
 दुम्सी-ना० [सं० दंश्] जीउभरि टाटा-पाटा परेका काँढै-काँढा हुने एक जातको जङ्गली जन्तु।
 दुम्स्यैलो-वि० [दम्स्याइलो] दम्स्याइलो।
 दुर्-उप० [सं०] नाम शब्द र क्रियाका अगित्तिर लाग्ने एक उपसर्ग। (यसले दोष, खराबी, कठोरता, निन्दा, निषेध, दुःख आदि बुझाउँछ। उदा०-दुर्बुद्धि, दुश्चरित्र, दुर्लभ, दुस्तर इत्या०।)

दुरतिक्रमण-वि० [सं०] १. नाघ्न वा अतिक्रमण गर्ने मुश्किल पर्ने। २. नाघ्न नसकिने; दुर्लभ।
 दुरत्यय-वि० [सं०] तरिनसक्नु; दुस्तर।
 दुर-दुर-ना० [सं० दूर+दूर] मन नपरेर टाढा हटाउने शब्द; तिरस्कार बुझाउने शब्द।
 दुरदृष्ट-ना० [सं०] १. दुर्भाग्य; अभाग। २. पाप।
 दुरधिगम-वि० [सं०] १. कठिनसित मात्र पाउन सकिने; दुष्प्राप्य। २. मुश्किलले मात्र बुझिने; दुर्ज्ञेय।
 दुरन्त-वि० [सं०] १. खराब परिणाम भएको; अन्त्यमा खराब हुने; अशुभ। २. अपार; अनन्त। ३. ठूलो; बडेमाको। ४. दुर्गम; दुस्तर। ५. घोर; भीषण। ६. अति गम्भीर; दुर्ज्ञेय। ७. दुष्ट; खल।
 दुरन्वय-वि० [सं०] १. कठिनसित मात्र बुझिने; दुर्ज्ञेय; दुर्बोध। २. पछि लाग्न नसकिने वा मुश्किल पर्ने।
 दुरभिसन्धि-ना० [सं०] खराब उद्देश्य लिएर गरिएको गुप्त सल्लाह; कुचक्र; षड्यन्त्र।
 दुरवग्रह-वि० [सं०] १. रोकन वा काबूमा ल्याउन कठिन पर्ने; नियन्त्रण गर्न मुश्किल पर्ने। (ना०) २. हठ; जिद्दी।
 दुरवस्थ-वि० [सं०] खराब अवस्थामा रहेको।
 दुरवस्था-ना० [सं०] १. खराब हालत; दुर्दशा; हीनावस्था। २. दुर्गति।
 दुराक्रन्द-वि० [सं०] डाँको छोडेर रुने; ठूलो स्वरले रुने।
 दुराक्रम-वि० [सं०] मुश्किलले जित्न सकिने; दुर्ज्ञेय।
 दुराक्रमण-ना० [सं०] १. कपटपूर्ण आक्रमण। २. जान नसकिने ठाउँ।
 दुरागम-ना० [सं०] अनुचित किसिमले प्राप्त हुनु।
 दुराग्रह-ना० [सं०] अनुचित तरिकाले कुनै कुरोमा हठ लिनु; जिद्दी।
 दुराग्रही-वि० [सं०] दुराग्रह गर्ने; हठी; जिद्दीवाल।
 दुराचरण-ना० [सं०] खराब चाल-चलन; दुराचार।
 दुराचार-ना० [सं०] १. खराब आचरण; निन्दनीय आचार। (वि०) २. खराब आचार भएको; दुराचारी।
 दुराचारी-वि० [सं०] खराब चाल-चलन भएको; दुराचार गर्ने; कुकर्मी।
 दुरात्मा-वि० [सं०] मनमा कालो भएको; नीच प्रकृतिको; खराब स्वभावको।
 दुराधर्ष-वि० [सं०] १. कठिनसित दमन गर्न वा वशमा ल्याउन सकिने। २. विकट; प्रचण्ड; उग्र। (ना०) ३. पहुँलो ससिउँ। ४. विष्णु।
 दुराप-वि० [सं०] मुश्किलले पाउन सकिने; दुष्प्राप्य।
 दुराराध्य-वि० [सं०] खुशी तुल्याउन मुश्किल पर्ने; आराधना गर्न कठिन पर्ने।
 दुरारोह-वि० [सं०] १. चढ्न कठिन पर्ने; मुश्किलसित उक्लन सकिने। (ना०) २. ताडको रूख।
 दुरालभ-वि० [सं०] दुरालम्भ।

दुरालभा-ना० [सं०] दुरालम्भा ।
 दुरालम्भ-वि० [सं०] पाउन कठिन; दुष्प्राप्य ।
 दुरालम्भा-ना० [सं०] मसिना पात, साना कलेजी रङ्गका फूल, लामा-लामा काँडा हुने, हिमालयमा पाइने एक जातको बूटी ।
 दुरालाप-ना० [सं०] १. खराब कुरो; नचाहिँदो कुरो । २. गाली; दुर्वचन ।
 दुरालोक-वि० [सं०] १. कठिनसित मात्र देख्न वा चिन्न सकिने । (ना०) २. आँखा तिरमिराउने चहक; प्रचण्ड तेज ।
 दुराशय-ना० [सं०] १. खराब आशय; कुत्सित अभिप्राय । २. खराब आशय भएको मानिस; दुरात्मा । (वि०) ३. मनमा कालो भएको; नीयत खराब भएको; कपटी ।
 दुराश-ना० [सं०] १. पूरा नहुने आशा; असम्भव कुरोको आशा । २. खराब कुरोको इच्छा ।
 दुरित-ना० [सं०] १. पाप; पातक । २. सङ्कट । (वि०) ३. कठिन । ४. पापी ।
 दुरिष्ट-ना० [सं०] १. अर्काको हानि वा अनिष्ट चिताएर गरिने यज्ञ; अभिचार-सम्बन्धी कर्म । २. अभिशाप; शाप ।
 दुरिष्टि-ना० [सं०] शास्त्रले निषिद्ध गरेको यज्ञ; दुरिष्ट ।
 दुरस्तर-ना० [सं०] १. खराब जवाब । (वि०) २. सजिलैसित उत्तर दिन नसकिने ।
 दुरवित-ना० [सं०] दुर्वचन ।
 दुरूपयोग-ना० [सं०] १. अनुचित उपयोग; खराब काममा भएको उपयोग । २. नचाहिँदा कुरामा गरिएको खर्च ।
 दुरस्त-वि० [फा०] १. उस्तै; सदृश । २. ठीक-ठाक; तम्तयारी; ठीक । ३. टूट-फूट नभएको; जस्ताको-तस्तो । ४. उचित; मुनासिब ।
 दुरस्ती-ना० [फा०] दुरस्त गर्ने काम वा भाव; तम्तयारी ।
 दुरुह-वि० [सं०] कठिनसित मात्र बुझिने; दुर्ज्ञेय ।
 दुरोदर-ना० [सं०] १. जूवा; घूत । २. जुवाड़े; घूत-कार ।
 दुर्ग-ना० [सं०] १. किल्ला; गढी; कोट । २. कठिन मार्ग; दुर्गम बाटो । (वि०) ३. दुर्बोध । ४. दुर्गम ।
 दुर्गत-वि० [सं०] १. दुर्गतिमा परेको; खराब अवस्थाको । २. दीन; दुःखी ।
 दुर्गति-ना० [सं०] १. खराब गति; अपगति; दुर्दशा । २. दुःख; कष्ट ।
 दुर्गन्ध-ना० [सं०] नमिठो गन्ध; खराब गन्ध ।
 दुर्गन्धी-वि० [सं०] अप्रिय हरक आउने; गल्लाउने; दुर्गन्ध भएको ।
 दुर्ग-पति-ना० [सं०] दुर्गको अध्यक्ष; गढीको प्रधान अधिकारी ।
 दुर्ग-पाल-ना० [सं०] किल्लाको रक्षा गर्ने व्यक्ति ।
 दुर्गन्ध-वि० [सं०] १. कठिनसित मात्र जान सकिने; पुनः कठिन (ठाउँ) । २. जान्न गाह्रो; दुर्ज्ञेय । ३. कठिन; विकट ।

दुर्गन्धी-वि० [सं०] जान कठिन पर्ने; दुर्गम ।
 दुर्ग-ना० [सं०] १. आदि शक्ति; देवी । २. अनेक असुर-हरूको नाश गर्ने प्रसिद्ध एक देवी । ३. नौ वर्षकी कन्या ।
 दुर्गध्यक्ष-ना० [सं०] दुर्ग-पति ।
 दुर्गुण-ना० [सं०] खराब गुण; दोष ।
 दुर्गुणी-वि० [सं०] खराब गुण भएको; दुर्गुण-युक्त; दोषी ।
 दुर्गोत्सव-ना० [सं०] शारदीय नव-रात्रमा मनाइने दुर्गाको उत्सव; बड़ा-दसैँ ।
 दुर्ग्रह-वि० [सं०] १. कठिनसित समाउन सकिने । २. मुश्किलले पाउन सकिने; दुष्प्राप्य । ३. झट्ट जान्न नसकिने; दुर्ज्ञेय ।
 दुर्घट-वि० [सं०] सजिलैसित हुन नसक्ने; कठिन; दुःसाध्य ।
 दुर्घटना-ना० [सं०] शोकपूर्ण र कष्टपूर्ण आकस्मिक घटना; अशुभ घटना ।
 दुर्घात-ना० [सं०] नराम्रो किसिमसित लागेको ठक्कर; आघात ।
 दुर्छे-वि० [दुच्छर] १. दुष्ट; दुर्जन । २. दुर्वचन बोल्ने; मुखाले । ३. लात्तीले हात्ते; लताहा (पशु) ।
 दुर्छर्चाई-ना० [दुर्छे+याई] दुर्छे हुनाको भाव; दुष्टचाई ।
 दुर्जन-वि० [सं०] १. दुष्ट स्वभावको; अरुलाई दुःख दिने स्वभावको; बदमाश । (ना०) २. दुष्ट मानिस; खल ।
 दुर्जय-वि० [सं०] जित्न कठिन पर्ने ।
 दुर्ज्ञेय-वि० [सं०] झट्ट वा सजिलोसँग बुझ्न नसकिने; दुर्बोध ।
 दुर्दम-वि० [सं०] सजिलैसित दमन गर्न वा वशमा ल्याउन नसकिने; दुर्दमनीय ।
 दुर्दमन-ना० [सं०] दुर्दमनीय ।
 दुर्दमनीय-वि० [सं०] सुगमतापूर्वक दमन गर्न नसकिने; अदम्य; दुर्दम ।
 दुर्दम्य-वि० [सं०] दुर्दमनीय ।
 दुर्दशा-ना० [सं०] खराब अवस्था; विपत्तिको अवस्था; दुर्गति ।
 दुर्दान्त-वि० [सं०] दुर्दमनीय ।
 दुर्दिन-ना० [सं०] १. खराब दिन; अनिष्ट-कारक दिन । २. बदलीको दिन; बादल लागेको दिन । ३. वृष्टि; वर्षा । ४. विपत्काल ।
 दुर्दिवस-ना० [सं०] दुर्दिन ।
 दुर्दैव-ना० [सं०] अभाग; दुर्भाग्य ।
 दुर्धर-वि० [सं०] १. सजिलैसित समाउन नसकिने । (ना०) २. पारो ।
 दुर्धर्ष-वि० [सं०] १. सुगमतापूर्वक जित्न नसकिने; दुर्जय । २. प्रबल; उग्र ।
 दुर्नय-ना० [सं०] १. खराब नीति; कुनीति । २. अविनय ।
 दुर्नय-ना० [सं०] कुख्याति; बदनामी; अपवाद ।
 दुर्नामी-वि० [दुर्नाम+ई] दुर्नाम भएको; बदनाम; कुख्यात ।
 दुर्निग्रह-वि० [सं०] सजिलैसित वशमा ल्याउन नसकिने; अदम्य ।

दुर्निमित्त-दुर्बृत्त

दुर्निमित्त-ना० [सं०] खराब शकुन; अपशकुन; अलच्छित्त ।
 दुर्निवार-वि० [सं०] १. निवारण गर्न मुस्किल पर्ने; सजिलैसित
 हटाउन नसकिने । २. अवश्य हुने; नभइरहने ।
 दुर्निवार्य-वि० [सं०] दुर्निवार ।
 दुर्नीति-ना० [सं०] खराब आचरण; कुनीति; अनाचार ।
 दुर्बच्चा-ना० [ने०] एक प्रकारको गहना ।
 दुर्बल-वि० [सं०] १. बल नभएको; निर्धो; शक्ति-हीन । २.
 दुब्लो; कृश । ३. शिथिल ।
 दुर्बुद्धि-वि० [सं०] १. खराब बुद्धि भएको; बुद्धि बिग्रेको ।
 २. बुद्धि नभएको; बुद्धि-हीन ।
 दुर्बोध-वि० [सं०] १. बुझाउन नसकिने; अवृझ । २. सजिलै-
 सित बुझ्न नसकिने; दुर्ज्ञेय; दुरूह ।
 दुर्भाग-वि० [सं०] अभागी; हत-भाग्य ।
 दुर्भागा-वि० [सं०] १. अभागिनी । (ना०) २. पतिको मन
 नपरेकी स्त्री । ३. दुष्ट स्वभावकी स्त्री ।
 दुर्भार-वि० [सं०] १. सजिलैसित बोक्न नसकिने । २. सुगमता-
 पूर्वक भरण-पोषण गर्न नसकिने । ३. गह्रौं ।
 दुर्भाग्य-ना० [सं०] १. दुःखी कर्म; प्रतिकूल भाग्य । (वि०)
 २. भाग्य नभएको; प्रारब्ध-हीन ।
 दुर्भाव-ना० [सं०] १. खराब भाव; कुभाव । २. तुच्छ विचार ।
 दुर्भावना-ना० [सं०] खराब भावना; दुर्भाव; कुविचार ।
 दुर्भाव्य-वि० [सं०] मनले सहसा कल्पना गर्न नसकिने ।
 दुर्भिक्ष-ना० [सं०] अन्न दुर्लभ हुने समय; अकाल; अनिकाल ।
 दुर्भेद-वि० [सं०] १. छेड्न मुस्किल पर्ने; दुर्भेद । २.
 सजिलैसित पार गर्न नसकिने; तर्न नसकिने ।
 दुर्भेद-वि० [सं०] मुस्किलसित भेदन गर्न सकिने; छिचोल्न
 गाह्रो; दुर्भेद; दुर्भेद्य ।
 दुर्भेद्य-वि० [सं०] १. सुगमतापूर्वक छिचोल्न नसकिने; भेदन
 गर्न मुस्किल पर्ने; दुर्भेद । २. सहजै पार गर्न नसकिने । ३.
 दृढ़; मजबूत । ४. सहसा फोर्न नसकिने ।
 दुर्भति-वि० [सं०] १. दुष्ट; दुर्जन । २. मूर्ख; मन्द-बुद्धि ।
 (ना०) ३. खराब मति; कुबुद्धि । ४. एक संवत्सरको नाम ।
 दुर्भद-वि० [सं०] घमन्डी; मदान्ध ।
 दुर्भना-वि० [सं०] १. मनमा कालो भएको; दुष्ट स्वभावको;
 कपटी । २. उदास; खिन्न; दिक्दार ।
 दुर्भनुष्य-ना० [सं०] दुष्ट मानिस; खल ।
 दुर्भन्त्रणा-ना० [सं०] खराब सल्लाह; खराब राय ।
 दुर्भरण-ना० [सं०] खराब मरण; अकाल-मृत्यु ।
 दुर्भयादि-वि० [सं०] मर्यादा नभएको; दुर्शील ।
 दुर्भवं-वि० [सं०] सहन नसकिने वा कठिन पर्ने; दुःसह ।
 दुर्भल्लिका-ना० [सं०] हास्य-रस-प्रधान, चार अङ्क हुने एक
 उपरूपक ।
 दुर्भल्ली-ना० [सं०] दुर्भल्लिका ।
 दुर्भिन्न-ना० [सं०] १. खराब मित्र । २. शत्रु; वैरी ।
 दुर्भिल-वि० [सं०] मेल नभएको; बेमेलको ।

दुर्मुख-वि० [सं०] १. नराम्रो अनुहारको; कुरूप । २. मुखाले;
 चोथाले । (ना०) ३. घोडा । ४. साठी संवत्सरमध्ये एक ।
 दुर्मुखा-वि० [सं०] १. दुर्बचन बोल्ने । २. वझुवा; मुखाले;
 झगडालु । ३. नराम्रो अनुहारको; कुरूप ।
 दुर्मुहूर्त-ना० [सं०] खराब मुहूर्त; कुसाइत ।
 दुर्मुधा-वि० [सं०] मूर्ख; मन्द-बुद्धि ।
 दुर्मुश-ना० [सं०] कुख्याति; अपयश; बदनामी ।
 दुर्योग-ना० [सं०] खराब योग; कुसाइत ।
 दुर्योधन-ना० [सं०] १. धृतराष्ट्रको जेठो छोरो । (वि०) २.
 ठूलोला युद्धमा पनि धैर्यपूर्वक युद्ध गर्ने । ३. अजेय ।
 दुर्योनि-वि० [सं०] नीच जातिको; नीच कुलको ।
 दुर्लक्ष्य-वि० [सं०] १. मुस्किलले मात्र देखिन; प्रायः अदृश्य ।
 (ना०) २. खराब उद्देश्य; कुनियत ।
 दुर्लङ्घ्य-वि० [सं०] सजिलैसित नाघ्न नसकिने; लङ्घन
 गर्न कठिन; मुस्किलले मात्र उल्लङ्घन वा अतिक्रमण
 गर्न सकिने ।
 दुर्लभ-वि० [सं०] सितिमिति नपाइने; मुस्किलले मात्र
 पाइने; दुष्प्राप्य ।
 दुर्लक्ष्य-वि० [सं०] सितिमिति बुझ्न नसकिने लेख भएको;
 सजिलैसित पढ्न नसकिने अक्षर भएको (कागज-पत्र) ।
 दुर्बच-ना० [सं०] १. रूखो बोली; कटु वचन । २. गाली ।
 (वि०) ३. कठिनसित मात्र भन्न सकिने; बोल्न मुस्किल
 पर्ने ।
 दुर्बचन-ना० [सं०] १. नराम्रो बोली; बिझ्ने वचन; कटु
 वचन । २. गाली; सराप ।
 दुर्बर्ण-ना० [सं०] १. चाँदी; रजत । २. खराब अक्षर ।
 (वि०) ३. खराब रङ्गको । ४. श्वेत कुष्ठ भएको ।
 दुर्बह-वि० [सं०] १. बोक्न कठिन पर्ने । २. दुःसह; असह्य ।
 दुर्वाक्-ना० [सं०] १. दुर्बचन; कटु वचन । (वि०) २.
 कटु-भाषी ।
 दुर्वाच्य-वि० [सं०] १. बोल्न नहुने; कुवाच्य । २. कठोर;
 निष्ठुर । (ना०) ३. गाली । ४. दुर्बचन ।
 दुर्वासना-ना० [सं०] १. खराब वासना; मनको कुप्रवृत्ति;
 कुवासना । २. पूरा हुन नसक्ने इच्छा । ३. चित्तमा गड्ढा
 विषयको कुसंस्कार ।
 दुर्वासा-ना० [सं०] १. पुराण-प्रसिद्ध एक ऋषि । २. अति
 क्रोधी मानिस ।
 दुर्बिदग्ध-वि० [सं०] मूर्खतावश अभिमानले मात्तिको;
 वृथाभिमानि ।
 दुर्बिनय-ना० [सं०] विनयको अभाव; अविनय; औद्धत्य ।
 दुर्बिनीत-वि० [सं०] १. विनय नभएको; अविनीत । २.
 हठी ।
 दुर्बिपाक-ना० [सं०] कुपरिणाम; दुष्परिणाम ।
 दुर्बृत्त-वि० [सं०] १. खराब आचरण भएको; दुराचारी ।
 (ना०) २. खराब चाल-चलन; निन्दित आचरण ।

दुर्वृत्ति-ना० [सं०] १. खराब वृत्ति; नराम्रो पेशा । २. दुराचरण । ३. छल; धोखा ।
 दुर्वृष्टि-ना० [सं०] सूखा; अनावृष्टि; अकाल ।
 दुर्व्यवस्था-ना० [सं०] खराब व्यवस्था; कुप्रबन्ध ।
 दुर्व्यवहार-ना० [सं०] खराब व्यवहार; अनुचित व्यवहार ।
 दुर्व्यसन-ना० [सं०] १. कुलत; खराब आदत । २. कुनै खराब वस्तु सेवन गर्ने वानी ।
 दुर्व्यसनी-वि० [सं०] दुर्व्यसनमा लागेको; कुलतमा लागेको ।
 दुर्व्रत-वि० [सं०] नियम वा आज्ञाको पालन नगर्ने; अनु-शासन-हीन ।
 दुर्हृद्-ना० [सं०] १. शत्रु; वैरी । (वि०) २. कुटिल हृदय भएको; दुष्टात्मा ।
 दुर्हृदय-वि० [सं०] दुष्ट हृदय भएको; दुरात्मा; कुटिल ।
 दुर्लहाजी-ना० [दुर्लहो+जी] १. धनी-मानीहरूले आफ्नी छोरी दिनाका निमित्त झिकाएको वर; डोलाजी । २. घर-ज्वाइँ ।
 दुर्लही-ना० [सं०] दुहिता १. विवाहकी कन्या । २. स्वास्नी; पत्नी । ३. बुहारी; वधू ।
 दुर्लहो-ना० [दुर्लही+ओ] १. विवाह गर्ने व्यक्ति; वर । २. पोइ; पति ।
 दुर्लान-ना० [दुर्लही+आन] नयाँ दुर्लही । (यो शब्द विवाहमा मात्र प्रयोग गरिन्छ । उदा०-दुर्लान फर्काउनु ।)
 दुर्लाल-घाट-ना० [ने०] इन्द्रावती र सुनकोसीको सङ्गम ।
 दुर्लो-ना० [ने०] १. प्वाल । २. सुइ; गुफा । ३. डौँडारो; भङ्खारो ।
 दुर्वन्नी-ना० [दुइ+आना+ई] भारतीय दुइ आनाको सिक्का; आठ-पैसे भारतीय मुद्रा ।
 दुवा-ना० [दुइ+उवा] १. तास, गन्जीफा आदिको दुइ फुट्टी भएको पत्ती । २. पासा, पच्चीस आदि खेलमा दुइ पोटेको दाउ ।
 दुवाल-ना० [ने०] तेल हाल्ने काठको ठूलो भाँडो ।
 दुवाली-ना० [दुवालो+ई] खोलो एकोहोच्याएर माछा मार्ने थाप्ने पासो; एक किसिमको ढडिया; द्वाली ।
 दुवै-क्रि० यो० [दुइ+ऐ] दुइ वटा नै; दुइटै ।
 दुवो-ना० [प्रा० दुइ] दण्डी-बियोका खेलमा 'दुइ'-लाई भन्ने शब्द ।
 दुश्चर-वि० [सं०] कठिनसित मात्र गर्न सकिने; कष्ट-साध्य; दुष्कर ।
 दुश्चरित-वि० [सं०] १. खराब आचरण भएको; दुश्चरित्र; चरित्र-हीन । (ना०) २. खराब आचरण; दुराचार । ३. पाप; दुष्कृत ।
 दुश्चरित्र-वि० [सं०] १. खराब चरित्र भएको; चरित्र-हीन । (ना०) २. खराब चरित्र ।
 दुश्चिकित्स्य-वि० [सं०] चिकित्सा गर्न सजिलो नभएको; दुःसाध्य (रोग) ।

दुश्चेष्टा-ना० [सं०] खराब चेष्टा; कुचेष्टा ।
 दुश्चेष्टित-ना० [सं०] खराब काम; निन्द्य कर्म; कुकर्म ।
 दुश्मन-ना० [फा०] शत्रु; वैरी ।
 दुश्मनी-ना० [फा०] शत्रुता; वैर-भाव; मनोमालिन्य ।
 दुश्शील-वि० [सं०] खराब स्वभावको; दुर्मर्याद ।
 दुष्कर-ना० [सं०] १. कठिन कार्य; मुश्किलको काम । (वि०) २. कठिन; कष्ट-साध्य ।
 दुष्कर्म-ना० [सं०] १. खराब काम; कुत्सित कर्म; कुकर्म । २. पाप; अपराध ।
 दुष्कर्मा-वि० [सं०] १. दुष्कर्म गर्ने; कुकर्मी । २. पापी; अपराधी ।
 दुष्कर्मा-वि० [सं०] १. दुष्कर्म गर्ने; कुकर्मी । २. पापी; अपराधी ।
 दुष्कर्म-वि० [सं०] १. दुष्कर्म गर्ने; कुकर्मी । २. पापी; अपराधी ।
 दुष्काल-ना० [सं०] १. खराब समय; कुसमय । २. अनिकाल; दुर्भिक्ष । ३. प्रलय ।
 दुष्कीर्ति-ना० [सं०] कुख्याति; अपयश; बदनामी ।
 दुष्कुल-ना० [सं०] १. नीच घराना; तुच्छ कुल । (वि०) २. नीच कुलको; तल्लो घरानाको ।
 दुष्कुलीन-वि० [सं०] नीच कुलमा उत्पन्न भएको; निम्न कुलको ।
 दुष्कुलेय-वि० [सं०] दुष्कुलीन ।
 दुष्कृत-ना० [सं०] १. खराब काम; दुष्कृत्य; कुकर्म । २. पाप; अपराध ।
 दुष्कृति-ना० [सं०] १. पाप । (वि०) २. कुकर्मी; दुष्कर्मा । ३. पापी ।
 दुष्कृती-वि० [सं०] १. कुकर्मी । २. पापी ।
 दुष्कृत्य-ना० [सं०] १. खराब काम; कुकर्म । २. पाप; अपराध ।
 दुष्ट-वि० [सं०] १. अर्कालाई दुःख दिने स्वभावको; दुर्जन; दुराचारी । २. दोषी; अपराधी । ३. दोष-युक्त; दूषित; विटुलो । ४. छुच्चो ।
 दुष्ट-चेता-वि० [सं०] दुष्ट स्वभावको; दुर्जन ।
 दुष्टता-ना० [सं०] दुष्ट हुनाको भाव; दुष्टचाई; क्षुद्रता ।
 दुष्ट-बुद्धि-वि० [सं०] दुष्टचाई गर्ने बुद्धि भएको; दुष्ट स्वभावको ।
 दुष्टा-वि० [सं०] १. दुष्ट स्वभावको । (ना०) २. असती; वेश्या; कुलटा ।
 दुष्टाचार-ना० [सं०] खराब आचरण; दुराचार ।
 दुष्टाचारी-वि० [सं०] दुष्ट आचार भएको; दुराचारी ।
 दुष्टात्मा-वि० [सं०] दुरात्मा; दुष्ट स्वभावको ।
 दुष्टचाई-ना० [दुष्ट+याई] दुष्ट हुनाको भाव; दुष्टता ।
 दुष्परिग्रह-वि० [सं०] १. कठिनसित मात्र पकन सकिने । २. खराब पत्नी भएको ।
 दुष्पक्ष-वि० [सं०] छुन नसकिने; छुन मुश्किल पर्ने ।
 दुष्पक्षा-ना० [सं०] १. सिस्नु । २. काउछो । ३. विहीँ ।

दुष्पार-दूधे-बिराली

दुष्पार-वि० [सं०] १. पार गर्न मुश्किल पर्ने । २. दुष्कर । ३. दुःसाध्य ।

दुष्प्रकृति-ना० [सं०] १. खराब प्रकृति; दुष्ट स्वभाव । (वि०) २. खराब स्वभावको; नीच प्रकृतिको ।

दुष्प्रवृत्ति-ना० [सं०] १. खराब स्वभाव; दुष्प्रकृति । (वि०) २. दुष्ट स्वभावको; खराब प्रवृत्तिको ।

दुष्प्राप्य-वि० [सं०] पाउन कठिन पर्ने; मुश्किलसित पाइने ।
दुष्प्रेक्ष्य-वि० [सं०] १. सजिलैसित हेर्ने नसकिने; स्थिर दृष्टि लाउन नसकिने । २. हेर्ने सहसा आँट गर्न नसकिने । ३. भयङ्कर; भीषण ।

दुष्पुण्य-ना० [सं०] पुरु-वंशका एक प्रसिद्ध राजा; शकुन्तलाका पति ।

दुसाध-वि० [सं० दुष्ट] दुष्ट; दुर्जन ।

दुसाध-ना० [ने०] नेपालको तराई-क्षेत्रमा बस्ने एक जाति ।

दुस्तर-वि० [सं०] पार गर्न नसकिने; तर्न मुश्किल पर्ने ।

दुस्त्यज-वि० [सं०] सितिमिति छोड्न नसकिने; त्याग्न गाह्रो पर्ने ।

दुस्थिति-ना० [सं०] खराब स्थिति; दुरवस्था ।

दुस्सह-वि० [सं०] दुःसह ।

दुहाइ-ना० [दुहु+आइ] दुहुने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दुहाइनु-स० क्रि० [दुराउ+इ+नु] दुहुन लाइनु; ('दुहाउनु'-को क० क्रि०) ।

दुहाई-वि० वो० [सं० द्वि+आह्वान] आफ्नो रक्षाका निम्ति ठूलो स्वरले अरुलाई बोलाउने शब्द; गुहार ।

दुहाउनु-स० क्रि० [दुहु+आउ+नु] दुहुन लाउनु; ('दुहुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

दुहिता-ना० [सं०] १. छोरी; पुत्री । २. विवाहमा दुलहा र दुलहीका शिरमाथि राखेर लाजा भुटिने कपडा ।

दुहितृ-पति-ना० [सं०] छोरी-ज्वाइँ; जामाता ।

दुहिनु-स० क्रि० [दुहु+इ+नु] थुनबाट दूध निकालिनु; ('दुहुनु'-को क० क्रि०) ।

दुहुनी-वि० [दु+नी] दूध दिने; बियाएको; नथाकेको (गाई-वस्तु) ।

दुहुनु-स० क्रि० [सं० दुह्+नु] १. गाई-वस्तुको थुन निचोरेर दूध निकाल्नु । २. कुरो धुत्नु । ३. वाटिएको घागो फुकाउन हातले सेप्नु ।

दुहुनू-वि० [सं० दोहन] दुहुनी ।

दूत-ना० [सं०] १. खबरहरू ओहोर-दोहोर गर्ने व्यक्ति; समाचार-वाहक; चर । (दूत तीन प्रकारका हुन्छन्- विमृष्यार्थ, भित्तार्थ र शासन-हारक) । २. राजनीतिक कार्यका निमित्त एक राष्ट्रबाट अर्को राष्ट्रमा गएर बस्ने राज-प्रतिनिधि; राज-दूत । ३. प्रेमी-प्रेमिकाको सन्देश ओहोर-दोहोर गर्ने व्यक्ति । ४. यताको कुरा उता लगेर परस्पर झगडा गराउने व्यक्ति; छुल्याहा ।

दूतत्व-ना० [सं०] १. दूतको काम । २. दूत हुनाको काम,

धर्म वा भाव ।

दूतावास-ना० [सं०] राज-दूत, वाणिज्य-दूत आदि राज-प्रतिनिधि रहने ठाउँ ।

दूतिका-ना० [सं०] दूती ।

दूती-ना० [सं०] प्रेमी र प्रेमिकाका सन्देशहरू ओसार-पसार गर्ने स्त्री; कुटुनी ।

दूध-ना० [सं० दुग्ध] १. स्तन-पायी प्राणीका स्त्री-जातिका स्तनबाट बच्चालाई खुवाउन निस्कने सेतो तरल पदार्थ; दुग्ध । २. स्त्री-जातिका छातीमा हुने दुई मांस-पिण्ड; स्तन । ३. पुरुष-जातिका त्यस्तै अवयव । ४. फल, रूख, घाँस आदिबाट निस्कने सेतो चोब ।

दूध-कटुवा-वि० [दूध+कटुवा] कुनै कारणवश पूरा समय-सम्म आमाको दूध खान नपाएको (बालक) ।

दूध-कैँवरा-ना० [दूध+कैँवरा] सेतो फूल फुल्ने एक जातको कैँवरा ।

दूध-कोसी-ना० [दूध+कोसी] महालङ्गूर हिमालबाट निस्की दुलाल-घाटमा सुनकोसीसँग मिसिने एक नदी; सप्त-कोसीमध्ये एक ।

दूध-गाभो-ना० [दूध+गाभो] शुद्ध सेतो रङ्गको एक जातको गाभो (फूल) ।

दूध-मुखे-वि० [दूध+मुख+ए] आमाको दूध खान छोडि-नसकेको; दूधे (बालक) ।

दूध-राज-ना० [दूध+राज] १. तीन महीनामा पाक्ने, खूब सेतो चामल हुने एक जातको धान । २. सेतो शरीर, कालो टाउको, लामो कल्कीजस्तो पुच्छर हुने सानो एक जातको चरो ।

दूधे-वि० [दूध+ए] १. दूध-सम्बन्धी; दूधको । २. दूध खाने (बालक) । (ना०) ३. सेल पकाउँदा राम्ररी उक्सा-उनका निमित्त पीठोमा रस मिसाइने एक जातको बोट । ४. फापरका जस्ता गेडा हुने, बाटुला पात हुने, दूध निस्कने एक जातको झार; तीते; दुधिलो ।

दूधे-खरी-ना० [दूधे+खरी] सेतो रङ्गको एक जातको खरी ।

दूधे-घाँस-ना० [दूधे+घाँस] दुग्धी ।

दूधे-च्याउ-ना० [दूधे+च्याउ] रूखमा उम्रने, फुसो पहेँलो रङ्गको, खान हुने एक जातको च्याउ ।

दूधे-झार-ना० [दूधे+झार] १. चारैतिर करौँतीका धार-जस्ता किनार भएका खस्रा पात हुने, सेता गुच्छाकार फूल फुल्ने, हरिया साना-साना फल फल्ने र डाँठ, पात आदि चुँड्यो भने दूध निस्कने एक जातको सानो झार । (आयुर्वेदमा यसको गुण शुक्र-वर्द्धक, गर्भ स्थिर गराउने र गरम बताइएको छ ।) २. पीपलका जस्ता मसिना पात, चिल्लो डाँठ, राता-सेता फूल, नालुका जस्ता दाना हुने र डाँठ, पातबाट दूध निस्कने एक बर्खे-झार; तीते झार ।

दूधे-बिराली-ना० [दूधे+बिराली] १. विदारी-कन्दका जातको दूध निस्कने एक लता । २. त्यसको कन्द ।

दूधे-भाई-ना० [दूधे+भाई] धाई-आमाको छोरो; बुबको छोरो ।

दूधे-मरुई-ना० [सं० दुग्ध+मोरट] १. लाम्चा ठूला-ठूला पात, सेता फूल, प्रशस्त दूध निस्कने लाम्चा फल हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल; मोरट ।

दूधे-लहरो-ना० [दूधे+लहरो] १. लाम्चा पात र फल हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल । (यसका कालो र सेतो—दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यिनीहरूको गुण कुष्ठ, जरो र प्रदर रोग नाश गर्ने बताइएको छ ।)

दून-ना० [दुनु] दुइ पहाडका बीचको समतल जमीन; खाँच; खाल्टो ।

दूबो-ना० [सं० दूवी] लामा, मसिना पात हुने, चार केलामा मसिना, सेता फूल फुल्ने र आँखलैपिच्छे हाँगा हाल्ने एक जातको लहरे भई झार । (यसका अनेक प्रकार छन् । यसलाई फूल-जातको जस्तै र पवित्र मानिएको छ । यो विशेष गरेर गणशलाई चढाइन्छ ।)

दूर-क्रि० यो० [सं०] देश, स्थान, काल, सम्बन्ध आदिका विचारले धेरै अन्तरमा; टाढा ।

दूर-गामी-वि० [सं०] टाढा जाने; धेरै पर पुग्ने ।

दूर-दर्शक-ना० [सं०] १. पण्डित; विद्वान् । (वि०) २. टाढासम्म देख्ने; दूरसम्म देख्न सक्ने । ३. पछिका कुराको विचार गर्ने ।

दूर-दर्शक-यन्त्र-ना० [सं०] दूरबीन ।

दूर-दर्शिता-ना० [सं०] १. धेरै पछिका कुराको विचार गर्ने गुण वा शक्ति । २. दूर-दर्शी हुनाको भाव ।

दूर-दर्शी-वि० [सं०] १. धेरै पछि हुने कुराको विचार गर्ने; भविष्य-चिन्तक । (ना०) २. गिद्ध । ३. पण्डित ।

दूर-दुहाई-ना० [दूर+दुहाई] १. डराएर पर भाग्ने काम । २. कुनै काम फेरि नगर्ने प्रतिज्ञा गर्ने काम; चेतने काम; कायल । (वि०) ३. त्रस्त; भय-भीत ।

दूर-दृष्टि-ना० [सं०] भविष्यका कुराको विचार गर्ने गुण वा शक्ति; दूर-दर्शिता ।

दूर-निरीक्षक-ना० [सं०] दूरबीन ।

दूरबीन-ना० [फा०] टाढाको वस्तु नजीक, स्पष्ट र ठूलो देखाउने यन्त्र; दूर-वीक्षण यन्त्र ।

दूर-वर्ती-वि० [सं०] धेरै पर रहेको; दूर-स्थित; दूरस्थ ।

दूर-वीक्षण-ना० [सं०] १. दूरबीन । २. टाढा हेर्ने काम ।

दूरस्थ-वि० [सं०] टाढा रहेको; दूर-वर्ती ।

दूर-स्थित-वि० [सं०] दूर रहेको; दूर-वर्ती ।

दूरागत-वि० [सं०] टाढाबाट आएको; दूरदेखि आइपुगेको ।

दूरान्तरित-वि० [सं०] टाढा रहेको; दूरस्थ ।

दूरान्वय-ना० [सं०] १. कर्ता र क्रिया, विशेष्य र विशेषण आदि एक-अर्काबाट धेरै टाढा रहनु । २. साहित्यिक रचनाको एक दोष ।

दूरी-ना० [दूर+ई] दुइ वस्तुका बीचको स्थान; अन्तर ।

दूर्वा-ना० [सं०] दूवो ।

दूषक-वि० [सं०] १. अर्कामाथि दोषारोप गर्ने; दोष लाउने । २. निन्दा गर्ने । (ना०) ३. दोषारोप गर्ने व्यक्ति; दोष लाउने मानिस । ४. दुष्ट व्यक्ति ।

दूषण-ना० [सं०] १. दोष; अवगुण; दुर्गुण । २. दोष लाउने क्रिया वा भाव; दोषारोपण । ३. रावणको एक भाइ ।

दूषणीय-वि० [सं०] दोष लाउन सकिने; दोषारोपण गर्न योग्य ।

दूषिका-ना० [सं०] आँखाको मल; चिप्रा ।

दूषित-वि० [सं०] १. दोष भएको; दोष-युक्त; दोषी । २. खराब; कुत्सित । ३. भ्रष्ट; नष्ट ।

दूषी-ना० [सं०] चिप्रा ।

दूष्य-वि० [सं०] १. दोष लगाउन योग्य; दोषारोपण गर्न लायक । २. तिरस्कार गर्न योग्य; निन्दनीय । ३. तुच्छ; नीच । (ना०) ४. कपडा; वस्त्र । ५. पाल ।

दृक्-ना० [सं०] १. आँखा; नजर; नेत्र । २. हेर्ने काम; दृष्टि । ३. ज्ञान ।

दृक्-ना० [सं०] प्वाल; छिद्र ।

दृक्-कर्ण-ना० [सं०] सर्प ।

दृक्-क्षेप-ना० [सं०] आँखा लाउनु; अवलोकन ।

दृक्-पथ-ना० [सं०] आँखाले देखिने ठाउँ; दृष्टि-पथ ।

दृक्-पात-ना० [सं०] दृष्टि-क्षेप ।

दृक्-शक्ति-ना० [सं०] १. प्रकाश-रूप चैतन्य । २. आत्मा ।

दृगञ्चल-ना० [सं०] १. आँखाको ढकनी; पलक । २. कटाक्ष ।

दृग्गोचर-वि० [सं०] आँखाअगिल्लिरको; सामुन्नेको ।

दृढ-वि० [सं०] १. अचल; मजबूत; अडिग । २. बलियो; बलिष्ठ । ३. पुष्ट; मोटो । ४. कडा; कठोर । ५. टिकाउ; स्थायी । ६. पक्का; निश्चित । ७. आफ्नो वचन वा सिद्धान्तमा स्थिर रहने ।

दृढ-कर्मा-वि० [सं०] दृढतापूर्वक आफ्नो काममा लाग्ने; आफ्नो लक्ष्यबाट विचलित नहुने ।

दृढ-कारी-वि० [सं०] दृढ निश्चय गर्ने; आफ्नो सिद्धान्तमा पक्का ।

दृढ-चेता-वि० [सं०] कडा दिलको; स्थिर विचारको ।

दृढता-ना० [सं०] दृढ हुनाको भाव; मजबूती ।

दृढत्व-ना० [सं०] दृढ हुनाको भाव; दृढता ।

दृढ-निश्चय-ना० [सं०] १. पक्कापक्की; स्थिर निश्चय । (वि०) २. आफ्नो विचार वा सङ्कल्पमा स्थिर; स्थिर-प्रतिज्ञ ।

दृढ-प्रतिज्ञ-वि० [सं०] आफ्नो प्रतिज्ञामा अटल रहने; स्थिर-प्रतिज्ञ ।

दृढ-व्रत-वि० [सं०] आफ्नो सङ्कल्पमा दृढ रहने; दृढ-प्रतिज्ञ; दृढ-निश्चय ।

दृढसन्ध-देखाउनु

दृढसन्ध-वि० [सं०] आफ्नो सङ्कल्पमा पक्का रहेको; दृढ-प्रतिज्ञ; सत्य-सन्ध ।

दृढ-सन्धि-वि० [सं०] जोरिएर वा मिलेर एक जीउ भएको; जोर्नी मजबूत भएको ।

दृढाङ्ग-वि० [सं०] १. शरीर बलियो भएको; मजबूत जीउ भएको । (ना०) २. हीरा ।

दृढ-वि० [सं०] आदर गरिएको; सम्मानित ।

दृढता-ना० [सं०] जीरा ।

दृढि-ना० [सं०] १. छाला; चर्म । २. छालाको भाँडो; सिजिया । ३. गाई-गोरु आदिका गलामा झुन्डिएको छाला; माल ।

दृढ-वि० [सं०] १. उग्र; प्रचण्ड । २. तेजिलो; उज्ज्वल । ३. घमन्डी; शेखीवाल । ४. हर्षित ।

दृढ-वि० [सं०] १. घमन्डी; शेखीवाल । २. बलियो; बलवान् ।

दृष्ट-ना० [सं०] १. आँखा; नजर । २. देख्ने शक्ति; दृष्टि । ३. बोध; ज्ञान ।

दृश्य-वि० [सं०] १. हेर्न योग्य; दर्शनीय । २. सुन्दर; रमणीय । ३. ज्ञान योग्य; ज्ञातव्य । (ना०) ४. हेर्न योग्य प्राकृतिक वा कृत्रिम स्थल, घटना, वस्तु आदि । ५. अभिनय-काव्य; नाटक । ६. नाटकका रङ्ग-मञ्चमा एक पर्दा लागेदेखि अर्को पर्दा नबदलिएसम्मको अभिनय ।

दृश्य-काव्य-ना० [सं०] अभिनय गर्न सकिने काव्य; रूपक ।

दृश्यमान-वि० [सं०] १. देखिएको; दृष्टि-गोचर भएको । २. चहकिलो; उज्ज्वल ।

दृषद्-ना० [सं०] दुङ्गो; पत्थर; शिला ।

दृष्ट-वि० [सं०] १. देखिएको; दृष्टि-गोचर भएको । २. जानिएको; ज्ञात । ३. प्रत्यक्ष । (ना०) ४. अनुभव; अनुभूति । ५. दर्शन; अवलोकन । ६. साक्षात्कार ।

दृष्ट-रजा-ना० [सं०] रजस्वला भएकी कन्या ।

दृष्टान्त-ना० [सं०] १. उदाहरण । २. उपमान र उपमेयका साधारण धर्मको वर्णन गरिने एक अर्थालङ्कार ।

दृष्टार्थ-वि० [सं०] १. अर्थ स्पष्ट भएको; माने लाग्ने । २. व्यावहारिक ।

दृष्टि-ना० [सं०] १. हेर्ने काम; अवलोकन । २. आँखा; नेत्र; नजर; नयन । ३. देख्ने शक्ति । ४. विचार; राय । ५. उद्देश्य । ६. कुनै वस्तु पाउने आशाले हेर्नु । ७. बोक्सी, डाइनी आदिको हेराइ; कुदृष्टि ।

दृष्टि-कोण-ना० [सं०] १. कुनै कुरामा विचार गर्ने तरिका; सोच्ने ढङ्ग । २. कुनै विषयमा प्रतिपादन गरिएको कसैको मत; कसैले आफ्नै किसिमले मनन गरी निश्चय गरेको राय । ३. हेर्ने वा देख्ने ढङ्ग ।

दृष्टि-क्षेप-ना० [सं०] हेर्ने काम; अवलोकन; दृष्टि-पात ।

दृष्टिगत-वि० [सं०] १. देखिएको; देखा परेको । २. आँखा-अगित्तरको; प्रत्यक्ष ।

दृष्टि-गोचर-वि० [सं०] १. आँखाद्वारा देखिएको; दृष्टिगत । २. सामुन्नेको; प्रत्यक्ष ।

दृष्टि-दोष-ना० [सं०] हेर्दा भएको भूल; दृष्टिको भूल ।

दृष्टि-निपात-ना० [सं०] दृष्टि-पात ।

दृष्टि-पथ-ना० [सं०] आँखाले देखिने ठाउँ; आँखाअगित्तरको क्षेत्र ।

दृष्टि-पात-ना० [सं०] हेर्ने काम; नजर लाउनु; अवलोकन; दृष्टि-क्षेप ।

दृष्टि-पूत-वि० [सं०] १. हेर्दा शुद्ध देखिने; आँखाले ठीक ठहराएको । २. हेर्दा मात्र पनि आँखा पवित्र हुने ।

दृष्टि-बन्धक-ना० [सं०] व्याज नबुझाएमा धितो चलन गर्ने गरी राखिएको बन्धकी ।

दृष्टि-विक्षेप-ना० [सं०] १. टेढो आँखाले हेर्नु; कटाक्षले हेर्नु । २. दृष्टि-पात ।

दृष्टि-विभ्रम-ना० [सं०] प्रेमपूर्ण हेराइ ।

देउ-ना० [सं० देव] देव; देउता ।

देउता-ना० [सं० देवता] देवता ।

देउ-तीर्थ-ना० [देउ+तीर्थ] देउताको मन्दिर भएको ठाउँ वा तीर्थ; पुण्य-स्थान; धाम ।

देउदुरा-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी पहाडी क्षेत्रमा प्रचलित लोक-गीतको एक लय ।

देउनिगालो-ना० [सं० देवनाल] लेकमा हुने ठूलो एक जातको निगालो । (यसका साना र ठूला—दुइ जात छन् ।)

देउरानी-ना० [देवरानी] देवरानी ।

देउराली-ना० [सं० देवराली] १. वन-देवी । २. पहाडको उकालो सकिने ठाउँ; भञ्ज्याङ्ग ।

देउसी-ना० [सं० देव+आशिस्] १. कार्तिक शुक्ल प्रतिपदा-का दिन बेलुकी गाइने गाथा । २. त्यो गाथा गाएर मान्ने काम ।

देउसे-ना० [देउसी+ए] देउसीको गाथा गाउने वा देउसी मान्ने व्यक्ति ।

देक्ची-ना० [फा० देगच:] अलिकति बिट फर्केको, ठाडो, फराकिलो, पकाउने भाँडो ।

देख-रेख-ना० [देख्+रक्षा (सं०)] हेर-विचार; रेख-देख; निगरानी; व्यवस्था ।

देखा-क्रि० यो० [देख्+आ] १. सामुन्ने; सम्मुख । २. देखेर; अनुकरण गरेर । (ना०) ३. देखिने ठाउँ; सामुन्नेको ठाउँ ।

देखाइ-ना० [देखाउ+आइ] देखाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

देखाइ-ना० [देख्+आइ] देख्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

देखाइनु-सं० क्रि० [देखाउ+इ+नु] देख्ने पारिनु; ('देखाउनु'-को क० क्रि०) ।

देखाउनु-सं० क्रि० [देख्+आउ+नु] १. देख्ने पार्नु; आँखा-अगित्तर पार्नु; नजर गराउनु; ('देख्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. बुझाउनु; सम्झाउनु; विदित गराउनु; सूचित गर्नु;

ज्ञात गराउनु । ३. निर्देश गर्नु । ४. वैद्य, ज्योतिषी, धामी-
 हल्लाई नाडी, चिना आदिको विचार गर्न लाउनु ।
 देखादेख-ना० [देख्+देख्] १. परस्परमा देख्ने काम; हेरा-
 हेर । (क्रि० यो०) २. देस्तादेस्तै; हेदहिदै ।
 देखादेखी-क्रि० यो० [देखादेख+ई] देस्तादेस्तै; हेदहिदै ।
 देखान-ना० [देख्+आन] अर्काको दुःख खुशी भएर हेर्नु;
 अर्कालाई भएको कष्टको तमाशा हेर्नु ।
 देखावट-ना० [देखाउ+आवट] १. देखाउनाको भाव । २.
 बाहिरी रोव-रवाफ; आडम्बर ।
 देखावटी-वि० [देखावट+ई] देखावटको; देखौवा; आड-
 म्बरपूर्ण; बनावटी; नकली ।
 देखासिकी-ना० [देखासिको+ई] देखासिको ।
 देखासिको-ना० [देखा+सिको] अर्काले गरेको देखेर आफूले
 पनि त्यसै गर्न सिक्ने काम; सिको; अनुकरण; नकल ।
 देखि-विभ० [ने०] १. पञ्चमी विभक्तिको रूप; बाट;
 देखिन्; द्वारा । २. सित; सँग ।
 देखिन्-विभ० [देखि] बाट; देखि ।
 देखिनु-स० क्रि० [देख्+इ+नु] देख्ने काम गरिनु; हेरिनु;
 ('देख्नु'-को क० क्रि०) ।
 देखौवा-वि० [देख्+औवा] देखावटी; आडम्बरपूर्ण;
 बनावटी ।
 देख्नु-स० क्रि० [सं० दृश्+नु] १. आँखाद्वारा कुनै व्यक्ति वा
 वस्तुको रूप-रङ्ग, आकार-प्रकार आदिको ज्ञान प्राप्त गर्नु;
 हेर्नु; अवलोकन गर्नु । २. ठान्नु; विचार गर्नु ।
 देदीप्यमान-वि० [सं०] खूब चम्किलो; जाज्वल्यमान ।
 देन-ना० [दि] १. दिनाको क्रिया वा भाव । २. दिइएको
 वस्तु ।
 देब्रे-वि० [ने०] १. बायाँ; बाउँ; सव्य । २. प्रतिकूल;
 विरुद्ध ।
 देय-वि० [सं०] दिन योग्य; दातव्य ।
 देव-ना० [सं०] १. देउता; देवता । २. पूज्य व्यक्ति । ३.
 मान्य जनलाई आदरपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द । ४. राजा-
 लाई आदरपूर्वक गरिने सम्बोधन । ५. ब्राह्मणको एक
 उपाधि ।
 देव-ऋण-ना० [सं०] देवताले मनुष्यलाई गरेका उपकारको
 ऋण । (यसबाट मुक्त हुन यज्ञ, व्रत आदि गरिन्छ ।)
 देव-कन्या-ना० [सं०] १. देवताकी पुत्री; देवी । २.
 अत्यन्त सुन्दरी स्त्री ।
 देव-कर्म-ना० [सं०] देवताहरूलाई प्रसन्न पार्नका निम्ति
 गरिने यज्ञ, पूजा आदि; देव-कार्य ।
 देव-कल्प-वि० [सं०] देवताका कोटिमा पुगेको; देवतातुल्य ।
 देव-काण्ड-ना० [सं०] देव-कर्म ।
 देव-कार्य-ना० [सं०] देव-कर्म ।
 देव-काष्ठ-ना० [सं०] देवदार ।
 देवकी-ना० [सं०] वसुदेवकी पत्नी र कृष्णकी आमा ।

देवकीय-वि० [सं०] देवताको; देवता-सम्बन्धी ।
 देव-कुल-ना० [सं०] १. मन्दिर; देवालय । २. देवताहरूको
 समुदाय । ३. देव-जाति ।
 देव-गण-ना० [सं०] १. देवताहरूको समूह; देव-वर्ग । २.
 देवताका अनुचर; देवताका गण । ३. अश्विनी आदि
 नक्षत्रहरूको समूह ।
 देव-गणिका-ना० [सं०] अप्सरा ।
 देव-गति-ना० [सं०] मृत्युपछि देव-योनि प्राप्त हुने सद्गति;
 स्वर्ग-लाभ ।
 देव-गायक-ना० [सं०] गन्धर्व ।
 देव-गुरु-ना० [सं०] १. कश्यप प्रजा-पति । २. बृहस्पति ।
 देव-गृह-ना० [सं०] मन्दिर; देवालय ।
 देव-चर्या-ना० [सं०] देवताको पूजा-आजा ।
 देव-चिकित्सक-ना० [सं०] अश्विनी-कुमार ।
 देव-जाति-ना० [सं०] देव-योनि । (विद्याधर, अप्सरा, यक्ष,
 राक्षस, गन्धर्व, किन्नर, पिशाच, गुह्यक, सिद्ध र भूत—
 यी दश देव-जातिमा गनिन्छन् ।)
 देव-तरु-ना० [सं०] मन्दार, पारिजात, सन्तान, कल्प-वृक्ष
 र हरि-चन्दन-यी पाँच वृक्ष; सुर-तरु ।
 देव-तर्पण-ना० [सं०] देवताहरूको उद्देश्यले गरिने तर्पण ।
 देवता-ना० [सं०] १. स्वर्गमा रहने अमर प्राणी; देउता;
 देव; सुर । २. देउताको मूर्ति; देव-प्रतिमा । ३. बाहुन;
 ब्राह्मण । ४. राजा । ५. सज्जन; साधु; सोझो मानिस ।
 देव-तीर्थ-ना० [सं०] १. देव-देवीको पूजा गर्ने उपयुक्त समय ।
 २. माझी-औलाको टुप्पो । ३. औलाहरूका टुप्पा । ४.
 देउ-तीर्थ ।
 देव-त्रयी-ना० [सं०] ब्रह्मा, विष्णु र महेश्वर-यी तीन
 देवताको समूह ।
 देवत्व-ना० [सं०] देवता हुनाको भाव; देवतामा हुने गुण ।
 देव-दत्त-वि० [सं०] १. देवतालाई चढाइएको वा समर्पण
 गरिएको । २. देवताले दिएको; देवताबाट पाइएको ।
 देवदारु-ना० [सं०] सल्लो; दियालाको बोट; देवार ।
 देवदाली-ना० [सं०] बन्-तोरियाँ ।
 देव-दूत-ना० [सं०] देवता वा ईश्वरका दूत ।
 देव-दूती-ना० [सं०] बन्-बिमिरो ।
 देव-द्रुम-ना० [सं०] देव-तरु ।
 देव-देवता-ना० [सं०] देवताहरूको समुदाय ।
 देव-द्रोणी-ना० [सं०] बुइ डल्ला खण्टिएका फूल फुल्ने,
 फिक्का हरियो द्रोण-पुष्प; ठूलो जातको द्रोण-पुष्प ।
 देव-धाम-ना० [सं०] तीर्थ-स्थान; देव-स्थल ।
 देव-धेनु-ना० [सं०] कामधेनु ।
 देव-नदी-ना० [सं०] गङ्गा ।
 देवनागरी-ना० [सं०] अचेल सामान्यतया संस्कृत, नेपाली,
 हिन्दी, मराठी आदि भाषा लेखिने लिपि; नेपालको राष्ट्र-
 लिपि ।

देवनाल-देवानुचर

देवनाल-ना० [सं०] देउनिगालो ।

देव-निन्दक-वि० [सं०] देवताहरूको निन्दा गर्ने; नास्तिक ।

देव-निर्मित-वि० [सं०] १. देवताले बनाएको; देवताद्वारा रचिएको । २. प्राकृतिक ।

देव-पथ-ना० [सं०] १. देवताका मन्दिरमा जाने बाटो ।

२. आकाश-मार्ग । ३. आकाश ।

देव-पर-वि० [सं०] दुःख वा निरुत्साहमा भएर देवताका भरोसामा परेको व्यक्ति ।

देव-पशु-ना० [सं०] देवताका नाममा छोडिएको पशु ।

देव-पात्र-ना० [सं०] अग्नि ।

देव-पाद-ना० [सं०] राजालाई आदरपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द ।

देव-पालित-वि० [सं०] देवताद्वारा रक्षा गरिएको ।

देव-पुर-ना० [सं०] इन्द्रको नगर; अमरावती ।

देव-पुरी-ना० [सं०] देव-पुर ।

देव-प्रतिकृति-ना० [सं०] देव-प्रतिमा ।

देव-प्रतिमा-ना० [सं०] देवताको मूर्ति ।

देव-वधू-ना० [सं०] १. देवताकी स्त्री; देवी । २. अप्सरा ।

देव-ब्राह्मण-ना० [सं०] देवताको पूजा गरेर जीविका चलाउने ब्राह्मण; पूजाहारी ।

देव-भवन-ना० [सं०] १. देव-मन्दिर । २. पीपल । ३. स्वर्ग ।

देव-भाषा-ना० [सं०] देवताको भाषा; संस्कृत ।

देव-भूषि-ना० [सं०] स्वर्ग ।

देव-मणि-ना० [सं०] १. सूर्य । २. कौस्तुभ मणि । ३. घोडाका गर्दनमा हुने रौंको भुमरी ।

देव-मन्दिर-ना० [सं०] देवताको मूर्ति रहेको स्थान; देवल; देवालय ।

देव-माता-ना० [सं०] देवताहरूकी आमा; अदिति ।

देव-मातृक-वि० [सं०] वर्षाको पानीले मात्र खेती लाग्ने; टारी (जमीन) ।

देव-माया-ना० [सं०] देवताहरूको माया; जीवहरूलाई बन्धनमा पार्ने अविद्या-रूप ईश्वरीय मोह ।

देव-मुनि-ना० [सं०] नारद ।

देव-मूर्ति-ना० [सं०] १. देवताको मूर्ति; देव-प्रतिमा । २. देवतातुल्य व्यक्ति ।

देव-यज्ञ-ना० [सं०] गृहस्थहरूले नित्यप्रति गर्ने पञ्च-यज्ञ-मध्ये एक ।

देव-यात्रा-ना० [सं०] देवताको सवारी चलाइएको यात्रा; देवताको जात्रा ।

देव-यान-ना० [सं०] १. शरीरबाट निस्केर जीवात्माले ब्रह्म-लोक जाने मार्ग । २. विमान ।

देवयानी-ना० [सं०] शुक्राचार्यकी छोरी; ययातिकी जेठी रानी ।

देव-युग-ना० [सं०] सत्य-युग ।

देव-योनि-ना० [सं०] १. स्वर्ग, अन्तरिक्ष आदिमा रहने,

देवताका कोटिमा गनिने जीव (अप्सरा, यक्ष, गन्धर्व, किन्नर आदि) । २. देव-जाति ।

देवर-ना० [सं०] पोइको भाइ ।

देव-राज-ना० [सं०] इन्द्र ।

देवरानी-ना० [देवर+नी] देवरकी पत्नी; देउरानी ।

देवर्षि-ना० [सं०] देवताहरूमा ऋषि; देव-कल्प ऋषि (नारद, अत्रि, मरिचि, भरद्वाज, पुलस्त्य, पुलह, ऋतु र भृगु) ।

देवल-ना० [सं० देवालय] देवताको मूर्ति रहेको मन्दिर; देवालय ।

देवल-ना० [सं०] १. देवताको पूजा गरेर जीविका गर्ने व्यक्ति; पूजाहारी; पण्डा । २. धार्मिक व्यक्ति । ३. नारद मुनि । ४. एक प्रसिद्ध ऋषि ।

देवलक-ना० [सं०] पूजा-कोठे; पूजारी ।

देव-लोक-ना० [सं०] देवताहरू रहने लोक; स्वर्ग ।

देव-वधू-ना० [सं०] १. देवी । २. अप्सरा ।

देव-वर्त्म-ना० [सं०] आकाश ।

देव-वाणी-ना० [सं०] १. संस्कृत भाषा । २. आकाश-वाणी ।

देव-शिल्पी-ना० [सं०] देवताका कालिगड; विश्व-कर्मा ।

देव-शुनी-ना० [सं०] देवताकी कुकुर्नी; सरमा ।

देव-सभा-ना० [सं०] १. देवताहरूको सभा; सुधर्मा । २. राज-सभा ।

देव-सायुज्य-ना० [सं०] देवतामा लीन हुनु; देवत्वमा मिल्नु ।

देव-स्थल-ना० [सं०] देवता रहेको स्थान; पुण्य-स्थान ।

देव-स्थान-ना० [सं०] १. स्वर्ग । २. मन्दिर; देवालय ।

देवस्व-ना० [सं०] देवतालाई चढाइएको सम्पत्ति ।

देवांश-ना० [सं०] १. देवताको भाग । २. देवताको अंश लिएर जन्मेको व्यक्ति; देवताको अंशावतार ।

देवाइ-ना० [दि+आइ] दिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

देवागार-ना० [सं०] देवल; मन्दिर; देवालय ।

देवाङ्गना-ना० [सं०] १. देवताकी स्त्री । २. अप्सरा ।

देवातिदेव-ना० [सं०] १. विष्णु । २. शिव ।

देवात्मा-ना० [सं०] १. देवस्वरूप; देवतातुल्य । २. पीपल ।

देवाधिदेव-ना० [सं०] १. विष्णु । २. शिव ।

देवाधिप-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. इन्द्र ।

देवान-ना० [अ० दीवान] राजाका सल्लाहकार; मन्त्री; सचिव; अमात्य ।

देवानाम्प्रिय-ना० [सं०] १. देवताहरूको प्रिय वस्तु । २. वोको । ३. मूर्ख व्यक्ति ।

देवानी-वि० [फा० दीवानी] १. धन-माल-सम्बन्धी मुद्दा-मामिलाको विचार गर्ने (अदालत), फौजदारी मुद्दाबाहेक अरु मुद्दा हेर्ने (अदालत) । २. धन-माल-सम्बन्धी; फौजदारी विषयबाहेकको अरु (मुद्दा-मामिला) ।

देवानुचर-ना० [सं०] १. देवताहरूका पछि लाग्ने विद्याधर, यक्ष आदि देव-योनि । २. देवताका सेवक ।

देवानुयायी-ना० [सं०] देवानुचर ।
 देवान्न-ना० [सं०] १. अमृत । २. चरु ।
 देवायुध-ना० [सं०] १. देवताको अस्त्र; दिव्यास्त्र । २. इन्द्र-धनु ।
 देवार-ना० [सं० देवदारु] झुप्पा-झुप्पा परेका पात हुने खोटो निस्कने एक जातको वृक्ष; एक जातको सल्लो; देवदारु । (यो चिल्लो र खस्रो-दुई प्रकारको हुन्छ । खस्रो देवादारमा ठूलो खस्रो फल फल्छ ।)
 देवाराधना-ना० [सं०] देवतालाई प्रसन्न गर्नका निम्ति गरिने पूजा, पाठ, यज्ञ आदि ।
 देवारि-ना० [सं०] १. देवताको शत्रु । २. असुर; दैत्य ।
 देवार्चन-ना० [सं०] देवताको पूजा; देवार्चना ।
 देवार्चना-ना० [सं०] देवताको पूजा; देवार्चन ।
 देवार्पण-ना० [सं०] देवतालाई कुनै वस्तु चढाउने काम; देवतालाई अर्पण गर्ने काम ।
 देवालय-ना० [सं०] १. देव-मन्दिर; देवल । २. स्वर्ग ।
 देवाली-ना० [सं०] कुल-परम्परादेखि मानिआएका देवतालाई नियत समयमा गरिने पूजा ।
 देवी-ना० [सं०] १. देवताकी स्त्री; देवाङ्गना । २. राज्याभिषेकका अवसरमा राजाका साथ सिंहासनमा बसेकी रानी; पटुरानी । ३. सुशीला र सदाचारिणी स्त्री; श्रीमती । ४. स्त्रीका नामका पछि लाने एक सामान्य उपनाम ।
 देवी-घाट-ना० [देवी+घाट] नेपालको एक प्रसिद्ध तीर्थ-स्थान ।
 देवी-पुराण-ना० [सं०] दुर्गा देवीको माहात्म्य आदि वर्णन गरिएको एक पुराण ।
 देवी-भागवत-ना० [सं०] भगवती दुर्गाको माहात्म्य वर्णन गरिएको भागवत ।
 देवेन्द्र-ना० [सं०] देवताका अधिपति; इन्द्र ।
 देश-ना० [सं०] १. अनेक प्रान्त, शहर र गाउँहरूसहितको विशिष्ट भू-भाग; मुलुक । २. एक शासक वा शासनका अन्तर्गतको भू-भाग; राष्ट्र । ३. ठाउँ; स्थान ।
 देशज-वि० [सं०] १. देशमा उत्पन्न भएको । २. बोल-चालका भाषामा स्वतः उत्पन्न भएको (शब्द) ।
 देश-देशावर-ना० [देश+देशावर] अनेक देश र विदेशहरूको समुदाय; देशान्तर; देशावर ।
 देश-धर्म-ना० [सं०] १. कुनै देशमा प्रचलित आचार-विचार; देशावर । २. देशानुसारको धर्म ।
 देशना-ना० [सं०] उपदेश; शिक्षा ।
 देश-निकाला-ना० [देश+निकाला] विशिष्ट अपराधमा अपराधीलाई देशबाट निकाला गर्ने सजाय; निर्वासन-दण्ड ।
 देश-विदेश-ना० [सं०] १. देश र विदेश; देशान्तर । २. देशावर ।
 देशाचार-ना० [सं०] कुनै देशमा प्रचलित विशेष रीति-रिवाज; आचार-व्यवहार; देश-धर्म ।

देशाटन-ना० [सं०] विभिन्न देशहरूमा भ्रमण गर्नु; देश-देशावर घुम्नु ।
 देशान-ना० [देश+आन] अरु देशहरूबाट सस्वा भएर आएको रोग; महामारी; रुढी ।
 देशान्तर-ना० [सं०] १. अर्को देश; पर-देश; विदेश । २. पृथ्वीका मान-चित्रमा उत्तर-दक्षिण तानिएको शून्य-सङ्ख्या अङ्कित सर्व-मान्य रेखादेखि पूर्व र पश्चिमको अन्तर ।
 देशान्तरी-वि० [सं०] देशान्तरको; पर-देशी; विदेशी ।
 देशावर-ना० [सं० देश+वर(फा०)] अरुको देश; विदेश; पर-देश; देशान्तर ।
 देशी-वि० [सं० देशीय] १. देशको; मुलुकको; देशीय । २. अरु देशको; विदेशी ।
 देशी-गुँद-ना० [देशी+गुँद] कालो भावको एक जातको गुँद । (यसका डाँठको गुन्द्री बनाइन्छ ।)
 देशीय-वि० [सं०] देशको; देश-सम्बन्धी ।
 देसाँद-ना० [देशान] महामारी; देसान ।
 देसान-ना० [देशान] देशान ।
 देसिल्ला-ना० [सं० देशीय] ठूला-ठूला पात हुने एक जातको पान; ह्लेसणीया ।
 देह-ना० [सं०] १. जीउ; शरीर । २. जीवन; जिन्दगी ।
 देहज-ना० [सं०] १. छोरो । २. कामदेव ।
 देह-त्याग-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
 देह-धारी-ना० [सं०] शरीर धारण गर्ने जीव; शरीरी; प्राणी ।
 देह-पात-ना० [सं०] देहान्त; मृत्यु ।
 देहम्भर-वि० [सं०] केवल आफ्नो पेट भर्नमात्र प्रयत्न गर्ने; उदरम्भर ।
 देह-यात्रा-ना० [सं०] १. मरण; मृत्यु । २. भरण-पोषण; जीविका । ३. भोजन ।
 देहरा-ना० [सं० देह] जीवन; जिन्दगी ।
 देहलि-ना० [सं०] देहली ।
 देहली-ना० [सं०] १. ढोका; दहिलो । २. सँघार-ठेलो ।
 देहली-दीप-ना० [सं०] १. भित्र र बाहिर—दुवैतिर उज्यालो पार्नका निम्ति ढोकामा राखिएको बत्ती । २. एउटै शब्दको दुइतिर अर्थ लाग्ने एक अर्थालङ्कार ।
 देहली-दीपक-न्याय-ना० [सं०] भित्र र बाहिर उज्यालो पार्न ढोकामा राखिएको बत्तीजस्तै दुवैतर्फ लाग्ने शब्द, कुरो वा तर्क ।
 देहा-ना० [देहाय] देहाय ।
 देहात-ना० [फा०] १. गाउँ; ग्राम । २. तराई; कञ्छाङ्ग ।
 देहाती-वि० [देहात+ई] १. देहात-सम्बन्धी । २. देहातमा बस्ने; गाउँले । ३. कञ्छाङ्गिया; काँठे ।
 देहान्त-ना० [सं०] मृत्यु; देहावसान ।
 देहाय-ना० [अ० दफ्आत] तपसीलवारका प्रत्येक रकम-कलमको ठाउँ; तपसील ।

देहावरण-दोखी

देहावरण-ना० [सं०] १. कवच । २. लुगा; वस्त्र ।
 देहावसान-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
 देही-वि० [सं०] १. शरीर भएको; शरीर-धारी । (ना०)
 २. प्राणी; जीव । ३. आत्मा ।
 देहेश्वर-ना० [सं०] देहको मालिक; आत्मा ।
 दैतेय-ना० [सं०] १. दितिका सन्तान; दैता । २. असुर ।
 दैत्य-ना० [सं०] १. दितिका सन्तान; असुर । २. ठूलो
 जीउको र बलवान् मनुष्य । ३. दुराचारी; दुष्ट व्यक्ति ।
 दैत्य-गुरु-ना० [सं०] शुक्राचार्य ।
 दैत्य-पति-ना० [सं०] हिरण्य-कशिपु ।
 दैत्यारि-ना० [सं०] १. दैत्यका शत्रु । २. विष्णु । ३. देवता ।
 दै-दस्तूर-ना० [फा०] दै+दस्तूर १. पहिलेदेखि चलि-
 आएको रीति-रिवाज; परम्परागत दस्तूर । २. रीति-
 रिवाजअनुसार लिइने वा दिइने वस्तु वा नगद ।
 दैन-ना० [सं०] १. दीन हुनाको भाव; दीनता; गरीबी ।
 (वि०) २. दिन-सम्बन्धी; दिनको ।
 दैनन्दिन-वि० [सं०] १. प्रतिदिनको; दिनहुँको । (क्रि०यो०)
 २. प्रतिदिन; दिनहुँ ।
 दैनन्दिनी-वि० [सं०] १. प्रतिदिनको; दिनहुँको । (ना०)
 २. प्रतिदिनका घटना वा विशेष कुरा लेखिने पुस्तिका;
 डायरी ।
 दैनिक-वि० [सं०] १. प्रतिदिनको; हरेक दिनको । २.
 प्रतिदिन वा नित्यप्रति हुने; दैनिकी ।
 दैनिकी-वि० [सं०] प्रतिदिनको; दैनिक ।
 दैन्य-ना० [सं०] १. दीनता; दरिद्रता । २. कायरता ।
 दैया-ना० [सं०] दायद हक; अधिकार ।
 दैयादार-वि० [दैया+दार] हकदार; अधिकारवाला;
 हकवाला ।
 दैर्घ्य-ना० [सं०] दीर्घ हुनाको भाव; लम्बाइ ।
 दैलेख-ना० [ने०] १. नेपालका पश्चिमी क्षेत्रमा रहेको
 एक जिल्ला । २. दुल्लु, दैलेख र सुर्खेत—यी तीनै जिल्लाको
 मुख्य वस्ती ।
 दैले-ठेलो-ना० [दहिले-ठेलो] दहिले-ठेलो ।
 दैलो-ना० [दहिलो] दहिलो ।
 दैव-वि० [सं०] १. देवता-सम्बन्धी । २. देवता वा ईश्वरबाट
 भएको । (ना०) ३. भाग्य; प्रारब्ध । ४. ईश्वर । ५.
 आकाश ।
 दैव-कृत-वि० [सं०] १. ईश्वरले गरेको; दैवी । २. भाग्यले
 भएको; प्रारब्धबाट भएको ।
 दैव-कोविद-ना० [सं०] ज्योतिषी ।
 दैव-गति-ना० [सं०] १. ईश्वरीय प्रेरणा । २. भाग्य;
 प्रारब्ध ।
 दैवज्ञ-ना० [सं०] ज्योतिषी; गणक ।
 दैवत-ना० [सं०] १. देवता । २. देवताहरूको समूह । (वि०)
 ३. देवता-सम्बन्धी ।

दैव-तन्त्र-वि० [सं०] भाग्यले भएको; प्रारब्धले पाएको ।
 दैव-दुर्विपाक-ना० [सं०] भाग्य-हीनता; दुर्भाग्य ।
 दैव-दोष-ना० [सं०] भाग्य-हीनता ।
 दैवपर-वि० [सं०] भाग्यका भरमा रहेको; भाग्यवादी ।
 दैव-वश-क्रि० यो० [सं०] संयोगले; अकस्मात्; अचानक ।
 दैव-वशात्-क्रि० यो० [सं०] संयोग-वश; अकस्मात्; दैव-
 वश; भाग्य-वश ।
 दैव-वाणी-ना० [सं०] आकाश-वाणी ।
 दैववादी-वि० [सं०] १. भाग्यका भरोसामा रहने; दैवपर;
 भाग्यवादी । २. अल्सी; निरुद्योगी ।
 दैव-विद्-ना० [सं०] ज्योतिषी ।
 दैव-विवाह-ना० [सं०] ज्योतिष्टोम आदि यज्ञमा ऋत्विज्
 पुरोहितलाई अलङ्कृता कन्या विवाह गरेर दिनु; आठ
 प्रकारका विवाहमध्ये एक ।
 दैव-श्राद्ध-ना० [सं०] देवताहरूका उद्देश्यले गरिने श्राद्ध ।
 दैव-हीन-वि० [सं०] अभागी; भाग्य-हीन ।
 दैवागत-वि० [सं०] अकस्मात् भएको; आकस्मिक ।
 दैवात्-क्रि० यो० [सं०] १. अकस्मात्; अचानक; अपर्शट ।
 २. भाग्यले; दैव-वश ।
 दैवात्यय-ना० [सं०] दैवी उत्पात; आकस्मिक अनर्थ ।
 दैवाधीन-वि० [सं०] भाग्यले हुने; भाग्यका अधीन रहेको ।
 दैवायत्त-वि० [सं०] भाग्य-वश हुने; दैवाधीन ।
 दैविक-वि० [सं०] १. देवता-सम्बन्धी; दैवी । २. देवताका
 निमित्त गरिएको । ३. देवताले गरेको । ४. भाग्यले
 गरेको ।
 दैवी-वि० [सं०] १. देवता-सम्बन्धी; देवताको । २. देवता-
 हरूद्वारा भएको । ३. आकस्मिक; अचानकको । ४.
 भाग्यले भएको । (ना०) ५. दैव-विवाहद्वारा विवाह
 गरिएकी स्त्री । ६. ज्योतिषी ।
 दैवोपहत-वि० [सं०] भाग्यले ठगिएको; अभागी ।
 दैहिक-वि० [सं०] १. देह-सम्बन्धी; शारीरिक । २. देहबाट
 उत्पन्न भएको; देह-जनित ।
 दैह्य-वि० [सं०] १. शारीरिक । (ना०) २. आत्मा ।
 दोः-ना० [सं०] हात; बाहु ।
 दो-ना० [सं०] द्वि दुइ ।
 दोकड़ा-ना० [ने०] एकातिर मात्र कड़ा लागेको ठोजस्तो
 सानो एक किसिमको ताउलो ।
 दोकड़ा-ना० [दुइ+जोडा] १. एकसाथ भएका दुइ वस्तु;
 जोडा । २. एक पैसाको चतुर्थांश; एक दाम ।
 दोकला-ना० [दुइ+कला] दुइ जना; जोई-पोइ; दम्पती ।
 दोकान-ना० [फा०] दुकान दुकान; पसल ।
 दोकानदार-ना० [फा०] दुकानदार पसले; दुकानदार ।
 दोख-ना० [सं०] दोष ज्वर बिग्रेर हुने एक किसिमको रोग;
 एक प्रकारको सन्निपात ।
 दोखी-वि० [सं०] दोषी अभागी; प्रारब्ध-हीन ।

दोचन्दा-वि० [फा० दोचन्द] दोहोरो; डबल (तिरो, जरी-
वाना आदि) ।

दोचा-ना० [ने०] भोटेहरूले लाउने घुँडासम्म आउने एक
किसिमको ऊनी जुता ।

दोछायौं-ना० [दो+छाया] दुइतिरबाट आउने प्रकाशका
कारणबाट स्पष्ट नदेखिने गरी परेको छाया ।

दोजाई-वि० [दो+जीउ] दोजिया; गर्भवती ।

दोजिया-वि० [दो+जीउ+आ] गर्भिणी; गर्भवती; दोजाई ।

दोटा-वि० [दुइटा] दुइटा ।

दोठ्याङ-ना० [दो+ठेगान] १. असजिलो अवस्था; कठिन
स्थिति । २. यो गर्ह कि त्यो गर्ह हुनु; दोधार ।

दोदन्त-ना० [दो+दन्त] जूवाका खेलमा सोह्र कौडीमध्ये
दुइ कौडीमात्र उताना पर्दा हुने एक दाउ ।

दोधक-ना० [सं०] तीन भगण र अन्तमा दुइ गुरु हुने एक
वार्णिक छन्द ।

दोधार-ना० [दो+धार] १. यसो गर्ह कि त्यसो गर्ह हुनु;
दोठ्याङ । २. सन्देह; संशय । ३. बीच; मध्य ।

दोधारे-वि० [दोधार+ए] १. दुइतिर ढल्केको; दोधारमा
परेको । २. निश्चय नभएको । ३. बीचको; मध्य-वर्ती ।

४. दुइतिर धार भएको (खङ्ग, तलवार आदि) ।

दोपट्टा-ना० [दुपट्टा] दुपट्टा ।

दोपहर-ना० [दो+प्रहर] दोस्रो प्रहर; मध्याह्न; दिनको
मध्य-भाग ।

दोपहरिया-ना० [दोपहर+इया] १. दिनको दोस्रो प्रहरमा
मात्र फुल्ने एक जातको फूल । (वि०) २. दोपहर-सम्बन्धी ।

दोपहरे-फूल-ना० [दोपहर+ए+फूल] बकाइनाका जस्ता पात
हुने, सानो बोटमा फुल्ने एक जातको सानो फूल । (यो
रातो, पहेँलो, सेतो र नीलो—चार थरीको हुन्छ ।)

दोपाया-वि० [दो+पाउ] दुइटा खुट्टाले हिँड्ने; दुइ-खुट्टे
द्विपद ।

दोबर-वि० [दो+वार (सं०)] दुइ गुना; डबल; दुगुना ।

दोबरिनु-अ० क्रि० [दोबरि+इ+नु] दोबर होइनु;
(‘दोबरिनु’-को भा० क्रि०) ।

दोबरिनु-अ० क्रि० [दोबर+इ+नु] १. दोबर हुनु; डबिलनु ।
२. दोबरी हुनु ।

दोबरी-वि० [दोबर+ई] दुइ तह भएको; दुइ-सरो; भित्री र
बाहिरी—दुइटै भएको ।

दोब्याइ-ना० [दोब्याउ+आइ] दोब्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

दोब्याइनु-स० क्रि० [दोब्याउ+आइ+नु] दोबर पारिनु;
(‘दोब्याउनु’-को क० क्रि०) ।

दोब्याउनु-स० क्रि० [दोबरि+याउ+नु] दोबर पार्नु;
(‘दोबरिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

दोब्याइ-ना० [दोबरि+याइ] दोबरिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

दोबाच-ना० [ने०] दण्डी-वियोका खेलको एक दाउ ।

दोबाटे-वि० [दो बाटो+ए] १. दोबाटामा बस्ने ।
२. दोबाटाको । ३. हाट, बजार, गाउँ आदिमा पसल थाप्ने ।

दोबाटो-ना० [दो+बाटो] दुइटा बाटो जोरिएको ठाउँ; दुइ
वा दुइभन्दा बढी बाटाहरू फाटेको वा जोरिएको ठाउँ ।

दोब्रिनु-अ० क्रि० [दोब्रि+इ+नु] दुइ-सरो होइनु;
(‘दोब्रिनु’-को भा० क्रि०) ।

दोब्रिनु-अ० क्रि० [दोबर+इ+नु] १. दुइ-सरो हुनु; दोबरी
हुनु । २. दोबर हुनु; डबिलनु ।

दोब्याइ-ना० [दोब्याउ+आइ] दोब्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

दोब्याइ-ना० [दोब्रि+याइ] दोब्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दोब्याइनु-स० क्रि० [दोब्याउ+आइ+नु] दोबर पारिनु;
डबल्याइनु; (‘दोब्याउनु’-को क० क्रि०) ।

दोब्याउनु-स० क्रि० [दोब्रि+याउ+नु] १. दोबर पार्नु;
डबल्याउनु । २. दुइ सरो बनाउनु; दोबरी पार्नु; (‘दोब्रिनु’-
को प्रे० क्रि०) । ३. सताउनु; दुःख दिनु (खान नदिएर) ।

दोभान-ना० [दो+मुहान] दुइ नदी मिसिएको ठाउँ; दुइ
नदीको सङ्गम-स्थल ।

दोभासे-वि० [दो+भाषा+ए] १. दुइ भाषा जान्ने; दुइ
भाषाको ज्ञाता । (ना०) २. दुइ भिन्न भाषा-भाषी व्यक्ति-
हरूका बीच एउटाले बोलेको कुरो अर्कोलाई अनुवाद
गरी बुझाउने व्यक्ति; दोभासे ।

दोमन-ना० [दो+मन] १. यसो गर्ह कि उसो गर्ह हुनु;
दोधार; द्विविधा । २. सन्देह; संशय ।

दोमने-वि० [दो-मन+ए] दो-मन भएको; दोधारे ।

दोभासे-वि० [सं० द्वि+मिश्रण] १. दुइ जातिका मिश्रणबाट
जन्मेको; सङ्कर । २. दुइ किसिमका पदार्थ वा तत्त्व
मिसिएको ।

दोभासे-वि० [दो+भासे] १. दुइ भाषा जान्ने । २. यतापनि
उतापनि सम्बन्ध राख्ने; दुइतिर सम्पर्क जोड्ने । (ना०)
३. दुइ भिन्न भाषा-भाषीहरूका बीच एकले बोलेको कुरो
अनुवाद गरी अर्कोलाई सम्झाउने व्यक्ति; दोभासे ।

दोयस-वि० [फा०] दोस्रो श्रेणीको; मध्यम कक्षाको ।

दोरङ्गा-वि० [दो+रङ्ग+आ] दुइ रङ्ग भएको; दुइ-रङ्गी ।

दोरङ्गा-ना० [फा० दारोगः] दारोगा ।

दो-लख-ना० [दो+लख] वर्णका शिरमाथि लगाइने दुइ
लख; ऐकार (९) ।

दो-लख-कन्ना-ना० [दो-लख+कान्दानी] वर्णका साथ लाग्ने
औकार; दुइ लख र कान्दानी (१) ।

दोलखा-ना० [ने०] नेपालको पूर्व-दुइ(२)-नम्बर इलाकाको
मुख्य बस्ती ।

दोलन-ना० [सं०] झुलु; हल्लनु ।

दोला-ना० [सं०] १. डोली । २. पीड ।

दोलाई-ना० [दो+रुई] दुइ तह कपडाका बीचमा खा हाली

दोलाजी-दोहोरो

तगेर बनाइएको को एक किसिमको ओढ्ने; पातलो सिरकजस्तो ओढ्ने।

दोलाजी-ना० [दुलहा+जी] डोलाजी।

दोलायमान-वि० [सं०] १. झुलेको; हल्लिएको। २. अस्थिर।

३. दो-मन; दो-धार।

दोलायित-वि० [सं०] हल्लाइएको; झुलाइएको।

दोलिका-ना० [सं०] १. डोली। २. पीड।

दोलित-वि० [सं०] हल्लिएको; दोलायमान।

डोली-ना० [सं०] डोली।

दोष-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तुमा भएको खराब कुरो; ऐब; अवगुण। २. खोट; अत्तो। ३. दाग; कलङ्क। ४. कसर; मिसावट। ५. अपराध; कसूर। ६. अभियोग; लाञ्छना। ७. भूल; त्रुटि; अशुद्धि। ८. पाप; पातक। ९. आयुर्वेदानुसार शरीरमा रहने वात, पित्त र कफको प्रकोप। १०. गुणको वा रसको अपकृष्ट गर्ने काव्यको त्रुटि।

दोष-ग्राही-वि० [सं०] दुष्ट; दुर्जन।

दोषज्ञ-वि० [सं०] १. विद्वान्; मनीषी। (ना०) २. पण्डित।

दोष-त्रय-ना० [सं०] वात, पित्त र कफ-यी तीनको दोष।

दोष-दृष्टि-वि० [सं०] अर्काको दोषमात्र खोज्ने; छिद्रा-न्वेपी।

दोषण-ना० [सं०] दोष लगाउनु; दोषारोप।

दोषल-वि० [सं०] दोष भएको; दोष-युक्त।

दोषा-ना० [सं०] १. रात; रात्रि। २. साँझ। ३. हात।

दोषाकर-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. दोषको खानि।

दोषारोप-ना० [सं०] दोष लगाउने काम; अभियोग लगाउने काम।

दोषारोपण-ना० [सं०] दोष लगाउने काम; दोषारोप।

दोषी-वि० [सं०] १. दोष भएको; कलङ्की। २. दोष लागेको; दागी; खोटो।

दोसल्ला-ना० [सं० द्विशट] दुइ फर्दा भएको, किनारामा कारचोवी बुट्टा भएको, एक प्रकारको ऊनी मूल्यवान् ओढ्ने।

दोसाँध-ना० [दो+साँध] १. दुइ राज्यको भू-भाग छुट्ट्याउने साँध; सिमाना। २. दुइ थरी जग्गा छुट्ट्याउने साँध; सीमा। ३. द्विविधा; दोधार। ४. दुइ भिन्न थरीका अधिकार, अवस्था, स्थिति आदिको बीच।

दोसाँधे-वि० [दोसाँध+ए] १. दोसाँधमा रहेको। २. दोसाँध-सम्बन्धी; दोसाँधको।

दोसामिसी-वि० [ने०] परस्परमा अर्कोले गरौस् भनी कुनै काममा सुस्ती देखाउनु।

दोस्त-ना० [फा०] साथी; मित्र।

दोस्ताना-ना० [फा० दोस्तानः] मित्रता; दोस्ती।

दोस्ती-ना० [फा०] १. दोस्ताना; मित्रता। २. मित्र; साथी; मीत।

दोस्त्रा-दर्जाका-कारिन्दा-नु० [ने०] नेपाल सरकारको निम्नतम दर्जाको कारिन्दा; जूनियर-क्लर्क।

दोस्त्रो-वि० [सं० द्वितीय] १. पहिलोभन्दा पछिको; एक-पछिको। २. अर्को; अरू।

दोहटिया-वि० [दुइ+हट+इया] दुइ भिन्न देशहरूमा घर-घार भएको; दोहट्या।

दोहट्या-वि० [दोहटिया] दोहटिया।

दोहद-ना० [सं०] १. गर्भवती स्त्रीको इच्छा। २. गर्भ।

दोहदवती-ना० [सं०] कुनै वस्तुको इच्छा गर्ने गर्भवती स्त्री।

दोहदी-वि० [सं०] दोहद भएकी; दोहदवती।

दोहन-ना० [सं०] १. दूध दुहुने काम। २. गबुवा। ३. बौद्धिक, आर्थिक आदि दृष्टिले कसैको शोषण गर्ने काम।

दोहनी-ना० [सं०] १. दूध दुहुने भाँडो; गबुवा। २. दुहुने काम।

दोहरिडनु-अ० क्रि० [दोहरि+इ+नु] दोहोरो होइनु; ('दोहरिनु'-को भा० क्रि०)।

दोहरिनु-अ० क्रि० [दोहोरो+इ+नु] दोहोरिनु।

दोहोरो-वि० [दोहोरो] दोहोरो।

दोह्याइ-ना० [दोहरि+याइ] दोहरिने किसिम, क्रिया वा भाव; दोहोच्याइ।

दोह्याइ-ना० [दोह्याउ+आइ] दोह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; दोहोच्याइ।

दोह्याइनु-स० क्रि० [दोह्याउ+इ+नु] दोहोच्याइनु; ('दोह्याउनु'-को क० क्रि०)।

दोह्याउनु-स० क्रि० [दोहरि+याउ+नु] दोहोच्याउनु; ('दोहरिनु'-को प्रे० क्रि०)।

दोहल-ना० [सं०] १. इच्छा; कामना। २. गर्भिणीको इच्छा; दोहद।

दोहलवती-ना० [सं०] दोहदवती।

दोहा-ना० [हि०] तेह र एघारका क्रमले एक पङ्क्तिमा जम्मा चौबीस मात्रा हुने दुइ पङ्क्तिको एक छन्द।

दोहित-वि० [सं०] दुहिएको; दोहन गरिएको।

दोहोरिडनु-अ० क्रि० [दोहोरि+इ+नु] दोहोरो होइनु; ('दोहोरिनु'-को भा० क्रि०)।

दोहोरिनु-अ० क्रि० [दोहोरो+इ+नु] १. दोहोरो हुनु; अर्ग पटक हुनु। २. डबल पर्नु; डबलिनु। ३. दोब्रिनु; दुई सरो हुनु।

दोहोरो-वि० [दोहोरो] १. विवाहमा जन्तीहरूलाई बेलुका र बिहान दुलहीका तर्फबाट खुवाइने (भोजन)।

२. दुलहा वा दुलही—कुनै एक तर्फबाट उभय पक्षमा लगाइने (खर्च)। ३. दुवैतिरको; दुवैतिरबाट।

दोहोरे-ना० [दोहोरो] दुइ जना परस्पर सम्मुख पर्ने गरी उभिएर दुवैले आलो-पालोसँग मचाएर खेल्ने पीडको खेल।

दोहोरो-वि० [दोवर+ओ] १. दुइ पटकको; डबल; दुगुना।

२. दुइ सरो; दोवरी ।

दोहो-याइ-ना० [दोहोरि+याइ] दोहोरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दोहो-याइ-ना० [दोहो-याउ+आइ] दोहो-याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दोहो-याइनु-स० क्रि० [दोहो-याउ+इ+नु] दोहोरो गरिनु; ('दोहो-याउनु'-को क० क्रि०) ।

दोहो-याउनु-स० क्रि० [दोहोरि+याउ+नु] १. दुइ पटक गर्नु; दोहोरो गर्नु । २. डबल्याउनु; दोहोरो पार्नु ।

दोहोलो-ना० [दुहाई] १. कुनै काम फेरि गर्ने हिम्मत नआउने गरी चेत्ने काम; तोबा । २. आच्छु-आछु; हायल-कायल ।

दोह्य-वि० [सं०] १. दुहुन योग्य । (ना०) २. दूध ।

दोशील्य-ना० [सं०] दुःशील हुनाको भाव; दुःशीलता ।

दौतर-ना० [सं० दम्य+वत्सर] समान उमेर; सम-वयस्क व्यक्ति ।

दौतरी-ना० [दौतर+ई] १. बराबर उमेरको साथी; उमेर-मिल्दो दोस्त । (वि०) २. एकै उमेरका; सम-वयस्क । ३. एकै दाँवलका ।

दौड-ना० [सं० धावन] १. दौडने काम; कुदाइ । २. मनको ताक; तर्क ।

दौड-धूप-ना० [दौड+धपेड़ी] १. कुनै काम फत्ते गर्नका निमित्त यता-उति गई प्रयत्न गर्ने काम । २. भौँतारिने काम; भ्रमण ।

दौडनु-अ० क्रि० [दौड+नु] १. वेगसाथ जानु; कुदनु; दगुनु । २. भागनु; सुइकुच्चा ठोक्नु ।

दौडाइ-ना० [दौड+आइ] दौडने किसिम, क्रिया वा भाव; कुदाइ ।

दौडाइ-ना० [दौडाउ+आइ] दौडाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

दौडाइनु-स० क्रि० [दौडाउ+इ+नु] छिटो हिँडाइनु; कुदाइनु; ('दौडाउनु'-को क० क्रि०) ।

दौडाउनु-स० क्रि० [दौड+आउ+नु] १. छिटो गतिले हिँडाउनु; कुदाउनु । २. भगाउनु; सुइकुच्चा ठोकाउनु; ('दौडनु'-को प्रे० क्रि०) । ३. चोर्नु । ४. बेकाममा हिँडाउनु; झुलाउनु ।

दौडादौड-ना० [दौड+दौड] १. यता-उति दगुने काम; दौड-धूप; दगुरादगुर । २. हडबड; हतपत ।

दौडादौडी-ना० [दौडादौड+ई] दौडादौड; दगुरादगुर ।

दौडाहा-ना० [अ० दौर+आहा] १. आफ्ना मातहतका इलाकाहरूको देख-रेख गर्नका निमित्त अधिकारीहरू घुम्न जाने काम; दौरा । २. हैजा; कलेरा । (वि०) ३. दौडने स्वभावको ।

दौडिनु-अ० क्रि० [दौड+इ+नु] वेगसाथ गइनु; ('दौडनु'-को भा० क्रि०) ।

दौत्य-ना० [सं०] १. दूतको काम वा भाव; दूतत्व । २.

सन्देश ।

दौरा-ना० [दोवर] लवेदा; मयल-पोश ।

दौरा-ना० [अ० दौर] १. यता-उति घुम्ने काम; भ्रमण ।

२. जाँच-पड़ताल वा निरीक्षणका निमित्त अधिकारी-वर्ग आफ्नो इलाकामा घुम्नु; दौडाहा ।

दौरात्म्य-ना० [सं०] दुरात्मा हुनाको भाव; दुर्जनता; दौर्जन्य ।

दौर्गत्य-ना० [सं०] १. दरिद्रता; निर्धनता । २. दुःख; कष्ट । ३. अभाग्य । ४. दुर्गति हुनाको भाव ।

दौर्गन्ध्य-ना० [सं०] दुर्गन्धको भाव ।

दौर्जन्य-ना० [सं०] दुर्जन हुनाको भाव; दुर्जनता; दुष्टता ।

दौर्जिवित्य-ना० [सं०] दुःखी जीवन; कष्टमय जीवन ।

दौर्बल्य-ना० [सं०] दुर्बल हुनाको भाव; दुर्बलता; कमजोरी ।

दौर्भाग्य-ना० [सं०] अभागी हुनाको भाव; दुर्भाग्य ।

दौर्मनस्य-ना० [सं०] १. मानसिक कष्ट । २. दुष्टता; दुर्जनता ।

दौर्नृत्त-ना० [सं०] दुराचारी हुनाको भाव ।

दौर्हर्द-ना० [सं०] १. दुष्ट हृदय हुनाको भाव; दुष्टचाई । २. शत्रुता; वैर-भाव ।

दौर्हृद-ना० [सं०] १. दुष्टतापूर्ण हृदय हुनाको भाव; कुटिलता । २. शत्रुता । ३. गर्भ । ४. गर्भवती स्त्रीको इच्छा; दोहद ।

दौर्हृदय-ना० [सं०] १. मनको खराब भावना । २. शत्रुता ।

दौलत-ना० [अ०] धन; द्रव्य ।

दौलत-ना० [अ० दौलत] १. बुद्धि वा योग्यता; हविगत; पुरुषार्थ; बुद्धि-वर्कत । २. दौलत ।

दौवारिक-ना० [सं०] ढोके; द्वार-पाल ।

दौवारिकी-ना० [सं०] स्त्री द्वार-पाल ।

दौश्चर्य-ना० [सं०] १. दुश्चरित्र हुनाको भाव; दुराचरण । २. दुष्कर्म । ३. दुष्टता ।

दौकुल-वि० [सं०] दुष्कुलमा जन्म भएको; नीच कुलमा जन्मेको ।

दौष्ट्य-ना० [सं०] दुष्ट हुनाको भाव; दुष्टता ।

दौहित्र-ना० [सं०] १. छोरीको छोरो; छोरीपट्टिको नाति । २. गाईको घिउ । ३. तिल । ४. तलवार ।

दौहित्रायण-ना० [सं०] दौहित्रको छोरो; छोरीतिरको पनाति ।

दौहित्री-ना० [सं०] छोरीकी छोरी; छोरीपट्टिकी नातिनी ।

द्यु-ना० [सं०] १. दिन; दिवस । २. स्वर्ग । ३. आकाश । ४. अग्नि ।

द्युति-ना० [सं०] १. शोभा; छवि । २. दीप्ति; कान्ति; ३. लावण्य । ४. रश्मि; किरण ।

द्युतिमा-ना० [सं०] कान्ति; प्रभा ।

द्युतिमान्-वि० [सं०] द्युति भएको; प्रकाशमान ।

द्यु-मणि-ना० [सं०] सूर्य ।

द्युमान्-वि० [सं०] कान्ति-युक्त; प्रकाशमान ।

द्युम्न-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति । २. कान्ति; प्रभा ।

छूत-द्रोण-पुष्प

३. प्रेरणा ।

छूत-ना० [सं०] रुपियाँ-पैसा बाजी थापेर खेलिने खेल;
जूवा ।

छूत-कर-ना० [सं०] जुवाडी ।

छूत-कार-ना० [सं०] जूवा खेलाउने व्यक्ति; खाले ।

छूत-क्रीडा-ना० [सं०] जूवाको खेल ।

छूत-पूर्णमा-ना० [सं०] आश्विन शुक्ल पूर्णिमा ।

छूत-प्रतिपदा-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल प्रतिपदा ।

छूत-फलक-ना० [सं०] पासा, पच्चीस, बुद्धि-चाल आदि
दाउ थापेर खेलिने खेलको थर्की आदि साधन ।

छूत-वृत्ति-ना० [सं०] जूवामात्र खेलेर गरिने जीविका ।

द्यो-ना० [सं०] १. स्वर्ग । २. आकाश ।

द्योत-ना० [सं०] १. प्रकाश । २. धाम । ३. ताप ।

द्योतक-वि० [सं०] १. प्रकाश गर्ने; प्रकाशक । २. जनाउने;
सूचक ।द्योतन-ना० [सं०] १. प्रकाश; कान्ति । २. प्रकाश गर्नु;
प्रकाशन । ३. सूचना दिने काम । ४. बत्ती; दीप ।

द्योतमान्-वि० [सं०] प्रकाशमान ।

द्योतित-वि० [सं०] प्रकाशित ।

द्यौ-ना० [सं०] १. स्वर्ग । २. आकाश । ३. दिन । ४. प्रकाश ।
५. अग्नि ।

द्यौता-ना० [देउता] देउता ।

द्यौ-तीर्थ-ना० [देउ-तीर्थ] देउ-तीर्थ ।

द्यौघाट-ना० [देवी-घाट] देवी-घाट; गण्डकी नदीको एक
प्रसिद्ध घाट ।

द्यौनिगालो-ना० [देउनिगालो] देउनिगालो ।

द्यौरानी-ना० [देवरानी] देवरानी ।

द्यौराली-ना० [देउराली] देउराली ।

द्यौसी-ना० [देउसी] देउसी ।

द्यौसे-ना० [देउसे] देउसे ।

द्रव-ना० [सं०] १. पन्यालो हुनु; पग्लनु । २. पन्यालो वस्तु;
तरल पदार्थ । ३. चुहुनु । ४. बग्ननु । ५. भाग्ननु; पलायन ।
(वि०) ६. पन्यालो; तरल ।द्रवण-ना० [सं०] १. पग्लनु; तरल हुनु । २. बग्ननु । ३. चुहुनु ।
४. दया लाग्नु ।

द्रव-शील-वि० [सं०] १. पग्लने । २. बग्ने ।

द्रविड-ना० [सं०] १. दक्षिण-भारतको एक क्षेत्र । २. त्यस
प्रदेशका निवासी । ३. आन्ध्र, कर्णाट, गुर्जर, द्रविड र
महाराष्ट्र—यी पाँच ब्राह्मण-वर्ग ।द्रविड-प्राणायाम-ना० [सं०] कुनै काम सजिलो र सोझो
तरीकाले नगरी गाह्रो र घुमाउरो तरीकाले गर्नु ।द्रविण-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति । २. सुन । ३. बल;
पराक्रम । ४. वस्तु; पदार्थ ।द्रवीभूत-वि० [सं०] १. पग्लेको; पन्यालो भएको; गलेको ।
२. दयालु; दयार्द्र ।द्रव्य-ना० [सं०] १. वस्तु; पदार्थ । २. अरु माल तयार
गर्ने सामग्री; उपकरण । ३. क्रिया र गुण अथवा केवल
गुणमात्रको आश्रय भएको पदार्थ । (वैशेषिक दर्शन-
अनुसार पृथ्वी, जल, तेज, वायु, आकाश, काल, दिक्,
आत्मा र मन—यी नौ वस्तु ।) ४. धन; सम्पत्ति । ५.
औषधी । ६. गुँद । ७. लाहा । ८. मदिरा । ९. धातु ।

द्रव्य-पिचास-वि० [सं० द्रव्य-पिशाच] द्रव्य-पिशाच ।

द्रव्य-पिशाच-वि० [सं०] प्रशस्त पैसा भएर पनि खर्च नगर्ने;
किरन्टोकी; अति कन्जुस ।

द्रव्यवान्-वि० [सं०] धनवान्; धनी ।

द्रव्य-शाह-ना० [सं०] गोरखामा १५५९-मा शाह-वंशको
शासन कायम गरी १५७० ईसवीसम्म राज्य गर्ने, वर्तमान
श्री ५ महाराजाधिराजका पूर्वज ।

द्रव्यार्जन-ना० [सं०] धन कमाउनु; धनोपार्जन ।

द्रष्टव्य-वि० [सं०] १. देख्न योग्य; हेर्न लायक; दर्शनीय ।
२. देखाउन लायक । ३. हेर्दा राम्रो लाग्ने ।

द्रष्टा-वि० [सं०] देख्ने; हेर्ने; दर्शक ।

द्रह-ना० [सं०] साह्रै गहिरो प्राकृतिक पोखरी; दह ।

द्राक्षा-ना० [सं०] दाख; अङ्गूर ।

द्राव-ना० [सं०] १. द्रव हुनाको भाव; पन्यालोपन । २.
बग्ननु । ३. जानु; गमन ।द्रावक-वि० [सं०] १. पगाल्ने; पन्यालो पार्ने । २. बगाउने ।
३. दया गर्ने ।द्रावण-ना० [सं०] १. द्रव हुने क्रिया वा भाव; गाल्ने
वा गल्ने काम; पग्लने वा पगाल्ने काम । २. भगाउनु;
पलायन गराउनु ।

द्राविका-ना० [सं०] राल; थूक ।

द्रावित-वि० [सं०] १. पगालिएको; गालेको । २. भगाएको ।

द्रु-ना० [सं०] १. रूख; वृक्ष । २. हाँगो; शाखा ।

द्रुत-वि० [सं०] १. चाँडो; छिटो; शीघ्र । २. छिटो हिँड्ने;
शीघ्र-गामी । ३. दौड्नेको; भागेको । ४. पग्लेको; द्रवीभूत ।द्रुत-गति-वि० [सं०] १. चाँडो हिँड्ने; शीघ्र-गामी । (ना०)
२. छिटो गति; तीव्र गति ।

द्रुत-गामी-वि० [सं०] छिटो हिँड्ने; शीघ्र-गामी ।

द्रुत-विलम्बित-ना० [सं०] प्रत्येक चरणमा क्रमशः नगण,
भगण, भगण र गण—यी चार गण भएका चार चरण हुने
एक वार्षिक छन्द ।

द्रुम-ना० [सं०] १. रूख; वृक्ष । २. पारिजात । ३. कुबेर ।

द्रोण-ना० [सं०] १. काठको भाँडो । २. दुनु । ३. बत्तीस
सेरको एक प्राचीन तौल । ४. द्रोणाचार्य । ५. द्रोणाचल ।
६. डुङ्गा; नौका ।द्रोण-काक-ना० [सं०] सर्वाङ्ग कालो हुने एक जातको ठूलो
काग; डुम-काग; ढोले काग ।द्रोण-पुष्प-ना० [सं०] प्रत्येक हाँगाका टुप्पामा डल्लो पुष्प-
कोश हुने र त्यसका बीचमा दुइ पात र सेता साना-साना

फूल हुने, पाखामा उम्रने एक जातको वूटी; गुम्बा।
(एउटा पुष्प-कोशमाथि अर्को पुष्प-कोश लाग्नेलाई
देव-द्रोणी र एकोहोरोमात्र पुष्प-कोश हुनेलाई द्रोण-पुष्पी
भन्दछन्। आयुर्वेदमा यसको गुण स्मृति-कारक र
पित्त-नाशक बताइएको छ।)

द्रोण-पुष्पी-ना० [सं०] एक जातको द्रोण-पुष्प।

द्रोणाचल-ना० [सं०] रामायण-प्रसिद्ध एक पर्वत।

द्रोणाचार्य-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध पाण्डव र कौरव-
हरूका गुरु, विद्वान् एवं वीर ब्राह्मण।

द्रोणी-ना० [सं०] १. डुङ्गा; नौका। २. दुनु। ३. काठको
एक प्रकारको भाँडो।

द्रोह-ना० [सं०] १. अर्काको अनिष्ट चिताउनु; द्वेष। २.
प्रतिहिंसाको भावना। ३. वैर-भाव; शत्रुता।

द्रोही-वि० [सं०] १. द्रोह गर्ने; अरूको अहित चिताउने।
(ना०) २. द्रोह गर्ने व्यक्ति। ३. विद्रोही।

द्रौपदी-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध राजा द्रुपदकी छोरी;
पञ्च-पाण्डवकी रानी।

द्वन्द-ना० [सं०] १. युगल; मिथुन। २. जोड़ा; प्रतिद्वन्द्वी।
३. दुइ जनाको लड्ने; झगडा।

द्वन्द-ना० [सं०] १. जोड़ा; युगल; युग्म। २. लोग्ने-स्वास्ती;
दम्पती। ३. दुइ परस्पर विरोधी तत्त्वको जोड़ा। (उदा०—
सुख-दुःख, शीत-उष्ण, पाप-पुण्य आदि।) ४. दुइ जनाको
युद्ध। ५. कलह; झगडा; सङ्घर्ष। ६. रहस्य; गुप्त कुरो।
७. व्याकरण-प्रसिद्ध एक समास। (उदा०—सीता-राम,
दुटी-माटी इत्या०।)

द्वन्द-चर-वि० [सं०] १. जोड़ा मिलेर हिँड्ने; युग्म-चारी।
(ना०) २. चलेवा।

द्वन्द-चारी-वि० [सं०] द्वन्द-चर।

द्वन्द-युद्ध-ना० [सं०] दुइ जनाको पारस्परिक युद्ध।

द्वन्द्वी-वि० [सं०] १. जोड़ा पार्ने; युग्म बनाउने। २. परस्पर
विरोधी। (उदा०—सुख र दुःख, पाप र पुण्य आदि।)
३. झगडालु।

द्वय-वि० [सं०] १. दुइ; दुइटा। (ना०) २. जोड़ा; युग्म।

द्वयर्थक-ना० [सं०] १. दुइ अर्थ लाग्ने। २. दुवैतिर अर्थ
लाग्ने; उभयार्थी।

द्वाःस्थ-ना० [सं०] ढोके; द्वार-पाल।

द्वादश-वि० [सं०] बाह्र।

द्वादशाक्षर-ना० [सं०] विष्णुको बाह्र अक्षर भएको एक
मन्त्र (ॐ नमो भगवते वासुदेवाय)।

द्वादशाक्षरी-वि० [सं०] बाह्र अक्षर भएको (मन्त्र)।

द्वादशात्मा-ना० [सं०] १. सूर्य। २. आँक।

द्वादशाह-ना० [सं०] १. बाह्र दिनको समुदाय। २. बाह्र
दिनसम्म गरिने एक यज्ञ। ३. मरेको बाह्र दिनका दिन
गरिने श्राद्ध; बाह्रौँ; सपिण्डी।

द्वादशी-ना० [सं०] शुक्ल वा कृष्ण-पक्षको बाह्रौँ तिथि;

एकादशीका भोलिपल्टको तिथि; पूर्णातिथि।

द्वापर-ना० [सं०] १. सत्य आदि चार युगमध्ये तेस्रो युग।
२. सन्देह; संशय।

द्वार-ना० [सं०] १. ढोका; दहिलो। २. ढोका बन्द गर्ने र
खोल्ने फर्ल्याटो; खापा। ३. शरीरका इन्द्रियहरूको छिद्र।
४. मुहान; निर्गम-स्थान। ५. कुनै काम गर्ने नियत वा
सजिलो उपाय; युक्ति। ६. वन-विभागको क्षेत्रीय अड्डा।

द्वारका-ना० [सं०] द्वारिका।

द्वार-पाल-ना० [सं०] ढोके; द्वार-रक्षक।

द्वार-पालक-ना० [सं०] द्वार-पाल।

द्वार-यन्त्र-ना० [सं०] १. ताल्चा। २. छेस्कनी।

द्वार-रक्षक-ना० [सं०] ढोके; द्वार-पाल।

द्वारा-विभ० [सं०] द्वार तर्फबाट; मार्फत; बाट।

द्वारिका-ना० [सं०] श्री-कृष्णले बसालेको, भारतको काठिया-
वाड़ प्रदेशमा रहेको एक प्राचीन नगरी; हिन्दूहरूका सात
पुरीमध्ये एक; चार-धाममध्ये एक।

द्वारे-ना० [सं०] द्वार+ए १. अन्तःपुरका केटी-सुसारेहरूको
नाइकिनी। २. गाउँको एक किसिमको मुखिया। ३. ढोके;
द्वार-पाल।

द्वाल-ना० [दुवाल] दुवाल।

द्वाली-ना० [दुवाली] दुवाली।

द्विः-क्रि० यो० [सं०] दुइ पटक; दुइ चोटि।

द्वि-वि० [सं०] दुइ; एक र एकको जम्मा।

द्विगु-ना० [सं०] १. पहिलो पद सङ्ख्या-वाचक हुने कर्मधारय-
समास। (उदा०—पञ्चमी, त्रिशूल, पञ्चमाङ्गी इत्या०।)
(वि०) २. दुइटा गाईको घनी।

द्वि-गुण-वि० [सं०] दुगुना; दोबर।

द्वि-गुणित-वि० [सं०] दुगुना गरिएको; दोब्बाइएको।

द्वि-चरण-ना० [सं०] द्वि-पद-प्राणी; दुइटा गोड़ा हुने जीव।

द्विज-ना० [सं०] १. दुइ पटक जन्मेको प्राणी। २. फुलबाट
पैदाहुने प्राणी; अण्डज (पक्षी, सर्प आदि)। ३. यज्ञोपवीत-
संस्कार गरिने हिन्दूहरूको वर्ग (ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य)।
४. ब्राह्मण। ५. चन्द्रमा। ६. दाँत। ७. धनियाँ।

द्वि-जन्मा-वि० [सं०] दुइ पटक जन्म लिने (ब्राह्मण, क्षत्रिय,
वैश्य, दाँत, पक्षी, चन्द्र आदि)।

द्विज-पति-ना० [सं०] १. ब्राह्मण। २. चन्द्रमा। ३. गरुड।
४. शेष-नाग।

द्विज-बन्धु-ना० [सं०] कर्म-हीन द्विज।

द्विज-राज-ना० [सं०] १. ब्राह्मण। २. चन्द्रमा। ३. गरुड।

द्वि-जाति-ना० [सं०] द्विज।

द्वि-जानि-ना० [सं०] दुइटा स्वास्नी हुने पुरुष।

द्वि-जिह्व-ना० [सं०] १. सर्प। २. छुल्याहा; छुस्कर। ३.
मूख; खल।

द्विजोत्तम-ना० [सं०] ब्राह्मण।

द्विद्-ना० [सं०] शत्रु; दुश्मन।

द्वितीय-द्वैधी-भाव

५३२

द्वितीय-वि० [सं०] १. दोस्रो। २. अर्को।
 द्वितीयक-वि० [सं०] दोस्रो।
 द्वितीया-ना० [सं०] १. कृष्ण वा शुक्ल-पक्षको दोस्रो तिथि;
 प्रतिपदापछिको तिथि। २. स्वास्ती; पत्नी।
 द्वितीयाश्रम-ना० [सं०] गृहस्थाश्रम; चार आश्रममध्ये
 दोस्रो आश्रम।
 द्वित्व-ना० [सं०] १. दुइटा हुनाको भाव; दोहोरो हुनाको
 भाव। २. युग्म; जोड़ा। ३. दुइको सङ्ख्या।
 द्वि-दल-ना० [सं०] दुइ पत्र भएर उम्रने; दुइ दल हुने
 (केराउ, चना आदि)।
 द्वि-वि० [सं०] दुइ खण्डमा विभाजित; दुइ भागमा
 विभक्त।
 द्विधा-क्रि० यो० [सं०] १. दुइ प्रकारले; दुइ किसिमले।
 २. दुइ भागमा; दुइ खण्डमा।
 द्विप-ना० [सं०] १. हात्ती। २. नागकेसर।
 द्वि-पथ-ना० [सं०] दुइ बाटो मिलेको ठाउँ; दोबाटो।
 द्वि-पद-वि० [सं०] १. दुइटा खुट्टा हुने। (ना०) २. दुइटा
 खुट्टा हुने प्राणी।
 द्वि-पदा-ना० [सं०] दुइ चरणमात्र हुने एक प्रकारको छन्द;
 ऋचा।
 द्वि-पदी-ना० [सं०] १. दुइ चरणमात्र हुने एक प्रकारको
 गीति छन्द। २. एक प्रकारको मात्रिक वृत्त।
 द्वि-पाद-ना० [सं०] द्वि-पद।
 द्वि-पायी-ना० [सं०] हात्ती।
 द्वि-भाषी-ना० [सं०] दो-भासे; दो-भासे।
 द्वि-विन्दु-ना० [सं०] विसर्ग; दबासविन्दु; (:)।
 द्वि-भुज-वि० [सं०] १. दुइटा हात हुने; दुइ भुजा भएको।
 (ना०) २. कुना; कोण।
 द्वि-भू-वि० [सं०] दुइ-तले।
 द्वि-मात्र-वि० [सं०] दुइ मात्रा हुने; दीर्घ (वर्ण)।
 द्वि-मुख-वि० [सं०] १. दुइटा मुख हुने। (ना०) २. एक
 जातको सर्प।
 द्वि-मुखा-ना० [सं०] जूको।
 द्वि-मुखी-ना० [सं०] १. बाछाको दुइ खुट्टा र मुखमात्र बाहिर
 निस्केर बियाउन लागेकी गाई। (वि०) २. दुवैपट्टि
 मुख भएको।
 द्वि-रद-वि० [सं०] १. दुइटा दाँत हुने। (ना०) २. हात्ती।
 द्वि-रसन-ना० [सं०] १. सर्प। (वि०) २. दुइटा जिभ्रा
 हुने; दुइ-जिभ्रे।
 द्विरागमन-ना० [सं०] १. विवाह भएपछि दोस्रो पटक वधूले
 आफ्नो घरमा आउनु। २. दोस्रो पटक आउनु; पुनरा-
 गमन।
 द्विरुत-वि० [सं०] १. दुइ पटक भनिएको; दोहो-न्याएर
 भनिएको। २. दुइ किसिमले उल्लेख गरिएको।
 द्विरुत-ना० [सं०] १. पहिले भनिसकिएको कुरो फेरि भन्नु;

दोहो-न्याएर भन्नु; पुनरुतित। २. काव्यको एक दोष।
 द्विरूढा-ना० [सं०] प्रथम विवाहित पुरुष मरेर वा उसलाई
 छोडेर द्वितीय विवाह गर्ने स्त्री।
 द्वि-रेफ-ना० [सं०] भ्रमर।
 द्वि-वचन-ना० [सं०] व्याकरणमा दुइटालाई बुझाउने
 वचन।
 द्वि-विध-वि० [सं०] दुइ प्रकारको; दुइ किसिमले।
 द्विविधा-ना० [सं० द्वि-विध] दोधार; दोठ्याङ्क; सन्देह।
 द्वि-शीर्ष-वि० [सं०] १. दुइटा शिर हुने; दुइ-टाउके। (ना०)
 २. अग्नि।
 द्वि-हृदया-ना० [सं०] दोजाई; गर्भवती स्त्री।
 द्वीप-ना० [सं०] १. चारैतिर पानीले घेरिएको भू-भाग;
 टापू। २. पुराणअनुसार पृथ्वीका सात विभाग (जम्बू,
 प्लक्ष, कुश, शाल्मली, क्रौञ्च, शाक र पुष्कर)।
 द्वीपान्तर-वच्चा-ना० [सं०] १. कुरुरडाइनुका जस्ता पात,
 ठूलो खैरो कन्द, र नङ्गा हुने एक जातको काँडादार लहरो।
 २. त्यसैको कन्द।
 द्वीपी-ना० [सं०] १. बाघ। २. चितुवा।
 द्वेष-ना० [सं०] १. मन नपरेको व्यक्ति वा वस्तुको अहित
 गर्ने मानसिक प्रवृत्ति; डाह; ईर्ष्या। २. दुश्मनी; शत्रुता।
 द्वेषण-ना० [सं०] १. द्वेष गर्ने काम; घृणा। २. शत्रु; दुश्मन।
 द्वेषी-वि० [सं०] १. द्वेष गर्ने। (ना०) २. शत्रु; वैरी।
 द्वेष्या-वि० [सं०] १. द्वेष गर्ने; द्वेषी। (ना०) २. वैरी;
 शत्रु।
 द्वेष्य-वि० [सं०] १. द्वेष गर्ने योग्य। (ना०) २. द्वेषको
 पात्र; शत्रु।
 द्वैगुणिक-वि० [सं०] १. दुगुना व्याज लिने; डबल व्याज
 लिने। (ना०) २. सयकड़ा सय नै व्याज लिने साहू।
 द्वैत-ना० [सं०] १. दुइटा हुनाको भाव। २. जोड़ा; युगल।
 ३. आफ्नो र अर्कोको भिन्नताको भाव; भेद-भाव।
 द्वैतवाद-ना० [सं०] आत्मा र परमात्मा अथवा जीव र ईश्वर-
 लाई भिन्न-भिन्न तत्त्व मान्ने एक दार्शनिक सिद्धान्त;
 वेदान्तको एक शाखा।
 द्वैतवादी-वि० [सं०] द्वैतवादको अनुयायी।
 द्वैध-ना० [सं०] १. दुइ प्रकारको हुनाको भाव। २. अन्तर;
 भिन्नता। ३. परस्परमा विरोध हुनाको भाव। ४. सन्देह;
 शङ्का। ५. राजनीतिमा अर्को राष्ट्रसँग व्यवहार गर्दा मुख्य
 उद्देश्यलाई गुप्त राखेर गौण उद्देश्यलाई प्रकट गर्नु।
 द्वैध-शासन-ना० [सं०] १. दुइ भिन्न वर्गमा सत्ता विभक्त
 भएको शासन-प्रणाली। २. दुइटा राजा वा अधिकारीले
 एकै समयमा एकै देश वा क्षेत्रमा शासन गर्नु।
 द्वैधीकरण-ना० [सं०] दुइ भागमा विभक्त गर्नु; दुइ खण्डमा
 छुट्टिनु वा छुट्ट्याउनु।
 द्वैधी-भाव-ना० [सं०] १. दुइ प्रकारको हुनाको भाव; द्वैध।
 २. भिन्न एक विचार र बाहिर अर्को विचार हुनु। ३.

द्विविधा; दोधार ।

द्वैप-वि० [सं०] १. द्वीप-सम्बन्धी; टापूको । (ना०) २. वाघको छाला ।

द्वैपायन-ना० [सं०] महाभारत, पुराण आदि ग्रन्थहरूका रचयिता वेद-व्यास ।

द्वैमातुर-ना० [सं०] १. गणेश । २. जरासन्ध । (वि०)

३. दुइटा आमा हुने ।

द्वैविध्य-ना० [सं०] १. दुइ किसिमको हुनाको भाव । २. भिन्नता; फरक ।

द्वैहायन-ना० [सं०] दुइ वर्षको समय ।

द्वयर्थ-वि० [सं०] दुइटा अर्थ भएको; दुइ अर्थ लाग्ने ।

द्वयर्थक-वि० [सं०] दुइटा अर्थ लाग्ने; द्वयर्थ ।

ध

ध-देवनागरी वर्ण-मालाको उन्नाइसौं व्यञ्जन-वर्ण । त-वर्गको चौथो अक्षर । यसको उच्चारण दन्त्य-स्थानबाट हुन्छ ।

धक-ना० [धाक] डर, सङ्कोच, लाज, अदब आदिबाट मनमा उत्पन्न हुने कातरपन ।

धकधक-क्रि० यो० [अनु०] मुटु हल्लने किसिम वा मुटु हल्लँदा शब्द आउने किसिम; धुकधुक ।

धकाइ-ना० [धकाउ+आइ] धकाउने किसिम, क्रिया वा भाव; धक मान्नाको भाव ।

धकाइ-ना० [धकाउ+आइ] धकाउने किसिम, क्रिया वा भाव; लामो सास फेर्नाको भाव ।

धकाइनु-अ० क्रि० [धकाउ+इ+नु] धक लाग्नु; ('धकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

धकाइनु-अ० क्रि० [धकाउ+इ+नु] दम बढ्नु; स्वाँ-स्वाँ गरिनु; ('धकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

धकाइनु-स० क्रि० [धकाउ+इ+नु] धक्कन लाइनु; ('धकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

धकाउनु-अ० क्रि० [धक+आउ+नु] धक लाग्नु; अदब मान्नु; सङ्कोच मान्नु ।

धकाउनु-अ० क्रि० [धक्+आउ+नु] परिश्रम, गर्मी, रोग आदिले लामा-लामा सास फेर्नु; स्वाँ-स्वाँ गर्नु; दम बढ्नु ।

धकार-ना० [सं०] 'ध'-अक्षर; दन्त्य-स्थानबाट उच्चारण हुने त-वर्गको चौथो अक्षर ।

धकिनु-अ० क्रि० [धक+इ+नु] धक मानिनु ।

धकुवा-वि० [धक्+उवा] दम बढेको; धकाउने; धक्कीको रोग भएको ।

धकेरा-ना० [धक्] गर्मी वा परिश्रमबाट बढेको श्वास-प्रश्वास; दम; स्वाँ-स्वाँ ।

धकेला-ना० [धकेल्+आ] धक्का; धकेल्ने काम ।

धकेलाइ-ना० [धकेल्+आइ] धकेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; धक्क्याइ ।

धकेलाइनु-स० क्रि० [धकेलाउ+इ+नु] धकेल्न लाइनु; ('धकेलाउनु'-को क० क्रि०) ।

धकेलाउनु-स० क्रि० [धकेल्+आउ+नु] धकेल्न लाउनु; ('धकेल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

धकेलाधकेल-ना० [धकेल्+धकेल्] परस्परमा धकेल्ने काम; धचेटाधचेट; पेलापेल ।

धकेलिनु-स० क्रि० [धकेल्+इ+नु] धक्का दिइनु; धचेटिनु; ('धकेल्नु'-को क० क्रि०) ।

धकेल्नु-स० क्रि० [धक्का+नु] धक्का दिनु; धचेट्नु; धक्क्याउनु ।

धक्कमधक्का-ना० [धक्का+धक्का] धक्काधक्की; धकेला-धकेल ।

धक्का-ना० [सं० धक्क] १. एक वस्तु अर्को वस्तुसँग जोड्न सक्ने; ठक्कर । २. धकेल्ने काम; धक्क्याइ । ३. दुःख, शोक, हानि आदिबाट भएको मानसिक आघात ।

धक्काधक्की-ना० [धक्का+धक्का+ई] परस्परमा धक्का लाग्ने काम; धक्कमधक्का; धकेलाधकेल ।

धक्काधार-ना० [धक्क] धक्का ।

धक्कु-ना० [धाक] फोसो धाक; बोक्ने फूर्ति ।

धक्क्याइ-ना० [धक्क्याउ+आइ] धक्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; धकेलाइ ।

धक्क्याइनु-स० क्रि० [धक्क्याउ+इ+नु] धक्का दिइनु; ('धक्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

धक्क्याउनु-स० क्रि० [धक्का+याउ+नु] १. धक्का दिनु; धकेल्नु । २. सिद्ध्याउनु । ३. पन्छाउनु ।

धक्नु-अ० क्रि० [धक्क] परिश्रम वा गर्मीले दम बढ्नु; स्वाँ-स्वाँ हुनु ।

धज-ना० [सं० ध्वज] १. शेखी; तुजुक; घमण्ड । २. ठाँट-बाँट; तडक-भडक ।

धजिलो-वि० [धज+इलो] १. शेखीवाल; घमण्डी । २. ठाँटिलो; भडकिलो ।

धजो-ना० [सं० ध्वज] १. ध्वजा; झन्डा । २. पताका । ३. धरो; धुर्को ।

धङ-ना० [प्रा० धङ] टाउको, हात र खुट्टाबाहेकको शरीर ।

धङकन-ना० [धङक] मुटुको कम्प; धङ्काइ ।

धङ-पकङ-ना० [धङ्+पकङ] धङ्ने र पक्ने काम; कडाइका साथ ताकिता गर्ने वा समाउने काम; सिकिस्ती ।

धङाइ-ना० [धङ्+आइ] धङ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

धङाइनु-स० क्रि० [धङाउ+आइ+नु] धङ्गन ल.इनु; ('धङाउनु'-को क० क्रि०) ।

धङाउनु-स० क्रि० [धङ्+आउ+नु] धङ्गन लाउनु; ('धङ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

धडाधड़-धनाइनु

धडाधड़-क्रि० यो० [अनु०] धमाधम; खराखर; नरो-
किईकन ।

धड़िनु-अ० क्रि० [धड़ि+इ+नु] धड़िने काम होइनु;
(‘धड़िनु’-को भा० क्रि०) ।

धड़िनु-अ० क्रि० [धड़ि+इ+नु] ग्रस्त गर्नु; (‘धड़िनु’-को क०
क्रि०) ।

धड़कनु-अ० क्रि० [धकधक+नु] डर वा परिश्रमले मुटु
छिटो-छिटो चलनु; मुटु ढुकढुक गर्नु; मुटु हानु ।

धड़काइ-ना० [धड़काउ+आइ] धड़काउने किसिम वा क्रिया ।

धड़काइ-ना० [धड़क+आइ] धड़कने किसिम वा क्रिया ।

धड़काइनु-स० क्रि० [धड़क+आइ+नु] १. धड़कने काम
गरिनु । २. धड़काउने काम गरिनु ।

धड़काउनु-स० क्रि० [धड़क+आउ+नु] धड़कने तुल्याउनु
(‘धड़कनु’-को प्रे० क्रि०) ।

धड़काउनु-स० क्रि० [धडाधड़] १. कुनै काम उत्साहपूर्वक
गर्नु । २. समाप्त गर्नु; सिद्ध्यउनु ।

धड़किनु-अ० क्रि० [धड़क+इ+नु] १. धड़कनु । २. धड़कने
होइनु; (‘धड़कनु’-को भा० क्रि०) ।

धड़क्याइ-ना० [धड़कि+याइ] धड़किने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

धड़नु-स० क्रि० [सं० धर+नु] १. रोगले ग्रस्त गर्नु; सिकिस्त
पार्नु । २. आक्रमण गर्नु । ३. धड़-पकड़ गर्नु; कड़ाइका
साथ पक्रनु ।

धड़चाइ-ना० [धड़ि+याइ] धड़िने किसिम, क्रिया वा भाव ।

धड़चाम्म-क्रि० यो० [अनु०] १. ठूलो र गह्रुंगो वस्तु माथि-
वाट खसेर वजारिँदा शब्द आउने किसिम । २. पछारिँदा
वा लड्दा शब्द आउने किसिम; ढचाम्म । ३. तोप, बन्दूक
आदि पड्काँदा शब्द आउने किसिम ।

धत्-ना० [सं० धूत] १. तिरस्कारपूर्वक पर हटाउँदा भनिने
शब्द । २. खराब काम गर्ने वा भन्ने व्यक्तिलाई भनिने
शब्द; धुत् ।

धताइ-ना० [धताउ+आइ] धताउने किसिम, क्रिया वा
भाव; धतुराइ ।

धताइनु-अ० क्रि० [धताउ+आइ+नु] धतुराइनु;
(‘धताउनु’-को क० क्रि०) ।

धताउनु-अ० क्रि० [धतुराइ] धतुराइनु ।

धतुङ्गो-वि० [धतुराइ] १. अर्ध-सिल्ली; अर्ध-विक्षिप्त । २.
उटपटाङ; उटुङ्ग्याहा ।

धतुराइ-ना० [धतुराइ+आइ] धतुराइने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

धतुराइनु-स० क्रि० [धतुराइ+इ+नु] जथाभावी बोलिनु;
(‘धतुराइनु’-को क० क्रि०) ।

धतुराइनु-अ० क्रि० [धतुरो+आउ+नु] मादक वस्तु खाएर
जथाभावी बोलनु; बहुराइएर बकबकाउनु ।

धतुरो-ना० [सं० धतूर] नरम किसिमको काँदुँ-काँदा भएका

डल्ला फल फल्ने, कुना-कुना परेका ठूलूला पात हुने एक
जातको बोट; धतूर । (यो सेतो, पहेँलो, रातो, नीलो र
कालो फूल फूलने-पाँच प्रकारको हुन्छ । यी सबैका गुण
प्रायः समान छन् । आयुर्वेदमा यिनीहरूको गुण मादक,
गरम र विषालु बताइएको छ । कालोचाहिँ विशेष गुण-
कारक हुन्छ ।)

धत्तेरी-ना० [धत्+तेरो+ई] १. नचाहिँदो वा खराब काम
गर्नेलाई हप्काउने शब्द; धत् । २. पश्चात्ताप वा दिक्क
मानेर भनिने शब्द ।

धन-ना० [सं०] १. भौतिक सुख दिने साधन-भूत द्रव्य;
वित्त । २. रुपियाँ-पैसा, सुन, चाँदी आदि; दौलत । ३.
चल-अचल सम्पत्ति; श्री-सम्पत्ति । ४. एकै किसिमका
उपयुक्त र मूल्यवान् वस्तुहरूको समुदाय (गो-धन,
विद्या-धन आदि) । ५. कुनै वस्तुसित विनिमय गर्न सकिने
पदार्थ । ६. प्रिय व्यक्ति । ७. गणितमा जोड्ने चिह्न
(+) । ८. मूल पूँजी ।

धनकुटा-ना० [ने०] नेपालको पूर्वी पहाडी क्षेत्रमा रहेको
एक प्रसिद्ध जिल्ला वा त्यस प्रदेशको सदर मुकाम ।

धन-कुबेर-वि० [सं०] अति धनी ।

धन-जमानी-ना० [धन+जमानी] १. असामीले बुझाउनुपर्ने
रकम वा पूरा गर्नुपर्ने काम नगरेमा आफूले सो रकम
बुझाउँला भनी गर्ने कबूल । २. त्यस्तो कबूल गर्ने व्यक्ति ।
३. जमानत राखिएको रकम ।

धनञ्जय-ना० [सं०] १. प्राणीका शरीरको पोषक वायु ।
२. अर्जुन । ३. अग्नि ।

धनतले-वाराही-ना० [?+सं०] ललितपुर शहरका
इलाकामा रहेको एक वाराही; चार-वाराहीमध्ये एक ।

धनद-वि० [सं०] १. धन दिने; सम्पत्ति दिने । २. उदार;
दाता । (ना०) ३. कुबेर ।

धन-धान्य-ना० [सं०] धन, अन्न आदि; श्री-सम्पत्ति ।

धन-पति-ना० [सं०] १. कुबेर । २. खजान्ची । ३. धनी
व्यक्ति ।

धन-पिशाच-ना० [सं०] द्रव्य-पिशाच ।

धन-मत्त-वि० [सं० धन+मत्त] धनले मात्तिएको; सम्पत्तिको
धमन्ड भएको ।

धन-राशि-ना० [सं०] १. धनको समूह; धनको थुप्रो । २.
वाह्य राशिमध्ये एक ।

धनवान्-वि० [सं०] धनी; धनाढ्य; अमीर ।

धन-शाली-वि० [सं०] धनी; धनवान् ।

धन-सम्पत्ति-ना० [सं०] धन; सम्पत्ति; श्री-सम्पत्ति ।

धनसार-ना० [सं० धान्य+शाला] अनाज राख्ने ढुकुटी;
रसद-गोदाम ।

धनाइ-ना० [धान्+आइ] धान्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

धनाइनु-स० क्रि० [धनाउ+आइ+नु] धान्न लाइनु;
(‘धनाउनु’-को क० क्रि०) ।

धनाउनु-स० क्रि० [धान्+भाउ+नु] धान्न लाउनु; धान्ने तुल्याउनु; ('धान्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 धनाढ्य-वि० [सं०] खूब धनी; धन-कुबेर; तालिवर ।
 धनाधिप-ना० [सं०] कुबेर ।
 धनाध्यक्ष-ना० [सं०] १. कुबेर । २. खजान्ची ।
 धनार्थी-वि० [सं०] धनको कामना गर्ने; सम्पत्तिको इच्छा गर्ने; धनेच्छु ।
 धनाश्री-ना० [सं०] १. दिनका समयमा गाइने वीर-रस-प्रधान एक रागिनी । २. रुद्राक्षका आकारको, साना-साना दानाको माला लाइने एक जातको फल ।
 धनिक-वि० [सं०] १. धनी; धनवान् । (ना०) २. धनी व्यक्ति । ३. ऋण दिने व्यक्ति; साहू । ४. स्वामी; पति ।
 धनियौ-ना० [सं० धन्या] १. साना-साना पात हुने, दुइ फलकमा छुट्टिने दाना फल्ने, अचार पारेर खाइने एक जातको सुगन्धी साग । २. मसलामा प्रयोग हुने त्यसैको गेडा वा फल ।
 धनिष्ठा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक ।
 धनी-वि० [सं०] १. धेरै धन हुने; धनवान् । २. अरुलाई रुपियाँ-पैसा सापटी दिने; साहू । ३. मालिक; स्वामी । (ना०) ४. धनवान् व्यक्ति । ५. युवती स्त्री ।
 धनी-बोटी-ना० [धनी] मोहीबाट जग्गा-धनीले पाउने अन्न-भाग; तल्लिडले पाउने जग्गाका उज्जनीको भाग ।
 धनी-मानी-वि० [सं०] धन र प्रतिष्ठा भएको; धनी र प्रतिष्ठित ।
 धनु-ना० [सं०] १. बाँस वा फलामका कण्टेरालाई केही नुहाएर दुइ टुप्पामा परिन्जो बाँधी बनाइएको बाण हान्ने शस्त्र । २. धनुस्का आकारको एक प्रकारको गुलेली । ३. बाह्र राशिमध्ये एक । ४. धनुस्का आकारको कपास फड्कने साधन ।
 धनु-बाँस-ना० [धनु+बाँस] मोटो र लामो एक जातको बाँस । (प्राचीन कालमा यसको धनु बनाइन्थ्यो) ।
 धनुर्गुण-ना० [सं०] धनुको ताँदो; प्रत्यञ्चा; परिन्जो ।
 धनुर्धर-ना० [सं०] १. धनु लिने व्यक्ति; धनुर्धारी । २. धनु चलाउनमा निपुण व्यक्ति ।
 धनुर्धारी-वि० [सं०] १. धनु धारण गर्ने; धनु लिने । २. धनु चलाउनमा निपुण । (ना०) ३. धनु लिने व्यक्ति; धनुर्धर ।
 धनुर्वारि-ना० [सं०] शरीर कुप्रिने एक प्रकारको रोग; धनुष्टङ्कार ।
 धनुर्विद्या-ना० [सं०] धनु चलाउने कला सिकाउने विद्या; धनु-सम्बन्धी विद्या ।
 धनुर्वेद-ना० [सं०] धनु र अरु अस्त्र-शस्त्र चलाउने विधिको वर्णन गरिएको, यजुर्वेदको एक उपवेद ।
 धनुष्कार-ना० [सं०] धनु बनाउने व्यक्ति ।
 धनुष्टङ्कार-ना० [सं०] १. धनु चलाउँदा आउने शब्द ।

२. धाउ-खटिरा विषावत् हुनाले गर्दन, पिठिउँ आदि कुप्रिएर शरीर धनुजस्तो बन्ने एक रोग; धनुर्वारि ।
 धनुमान्-ना० [सं०] धनु धारण गर्ने व्यक्ति; धनुर्धर ।
 धनुस्-ना० [सं०] धनु ।
 धनेश-ना० [सं०] धनेश्वर ।
 धनेश्वर-ना० [सं०] १. कुबेर । २. खजान्ची ।
 धनेस-ना० [ने०] चुच्चो र गर्धन लामो हुने एक जातको चरो । (यसको तेल वात-रोगमा प्रयोग गरिन्छ) ।
 धन्दा-ना० [धन्वा] १. कुनै काम बिग्ला कि भनेर लिएको चिन्ता; पीर; फिक्री । २. शोक; सुर्ता । ३. काम; धन्वा । ४. घरेलु काम-काज ।
 धन्धा-ना० [सं० धनदा] १. जीविकाको निमित्त गरिने काम; रोजगार; पेशा । २. उद्योग; उद्यम । ३. काम; कार्य ।
 धन्य-वि० [सं०] १. प्रशंसा गर्ने योग्य; प्रशंसनीय; सुकृति । (वि० बो०) २. असल वा बहादुरीको काम गर्ने व्यक्तिलाई प्रशंसापूर्वक भनिने शब्द । (ना०) ३. धनियौ ।
 धन्यम्मन्य-वि० [सं०] आफूलाई धन्य र भाग्यवान् ठान्ने ।
 धन्यवाद-ना० [सं०] १. उपकार, अनुग्रह आदि गरेका सट्टामा कृतज्ञता प्रगट गरेर भनिने शब्द । २. साधुवाद; प्रशंसा ।
 धन्या-ना० [सं०] १. धाई; धाई-आमा; उपमात्ता । २. अमला । ३. धनियौ । (वि०) ४. प्रशंसा गर्ने योग्य; पुण्यवती (स्त्री) ।
 धन्व-ना० [सं०] १. मरु-भूमि । २. आकाश ।
 धन्वन्-ना० [सं०] दबदबे वृक्ष ।
 धन्वन्तरि-ना० [सं०] १. आयुर्वेद-शास्त्रका प्रवर्तक आचार्य; देवताका वैद्य । २. भगवान् विष्णुका चौबीस अवतार-मध्ये एक । ३. समुद्र-मन्थन गर्दा निस्केका चौध रत्नमध्ये एक । ४. राजा विक्रमादित्यका सभामा रहेका नव-रत्न (विद्वान्)-मध्ये एक ।
 धन्वी-वि० [सं०] १. धनुस् धारण गर्ने; धनुर्धारी । (ना०) २. धनुर्धर । ३. अर्जुन । ४. राम ।
 धपक्क-क्रि० यो० [ने०] १. बत्ती, आगो आदि एकदम बल्ने वा निम्ने किसिम; धप्प । २. लुगा, गहना आदिले झकिझकाउ हुने किसिम ।
 धपाइ-ना० [धपाउ+आइ] धपाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धपाइनु-स० क्रि० [धपाउ+इ+नु] लगारिनु; लखेटिनु; ('धपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 धपाउनु-स० क्रि० [सं० धावन+आउ+नु] १. कुनै ठाउँबाट कसैलाई हटाउनु; लगानु; लखेट्नु । २. देश-निकाला गर्नु; निर्वासित गर्नु ।
 धपेडिनु-अ० क्रि० [धपेडी+इ+नु] हिँडाइ वा कुनै कामबाट ज्यादा थाक्नु; धपेडी पर्नु ।
 धपेडी-ना० [धपेरी] धपेरी ।
 धपेरिनु-अ० क्रि० [धपेरी+नु] धपेडिनु ।

घपेरी-धर-पकड़

५३६

घपेरी-ना० [घाउ] घेरै हिँडाइ वा वढ्ता कासवाट भएको
अत्यधिक परिश्रम; धावा; धामा।

घपोट-ना० [अ० दफ्आत] ठपोट।

घप्प-क्रि० यो० [ने०] १. एकाएक आगो, बत्ती आदि
बल्ने वा निम्ने किसिम; भक्क; घपक्क। २. लुगा, गहना
आदिले झकिझकाउ हुँदा सौन्दर्य वृद्धि हुने किसिम।

घव्वा-ना० [हिं०] १. दाग; टाटो। २. दोष; कलङ्क।

घमन-ना० [सं०] १. आगो फुक्ने काम। २. खल्लाँती चलाउने
व्यवित।

घमनी-ना० [सं०] १. हृदयवाट विभिन्न अङ्गमा रगत जाने
नाडी; शिरा। २. गर्दन; गला। ३. नरकट।

घमाधम-क्रि० यो० [ने०] कुनै काम नटुटाईकन गर्ने किसिम;
घड़ाघड़; लगातार; निरन्तर।

घमिनी-ना० [धामी+नी] १. धामीको काम गर्ने स्त्री। २.
धामीकी स्त्री।

घमिरो-ना० [ने०] काठ, कागज वा माटो आदिमा लाग्ने
खैरो कमिलाजस्तो एक जातको कीरो।

घमिलिनु-अ० क्रि० [घमिलि+इ+नु] घमिलो होइनु;
(‘घमिलिनु’-को भा० क्रि०)।

घमिलिनु-अ० क्रि० [घमिलो+इ+नु] १. पानी आदि तरल
पदार्थ मैलिनु; घमिलो हुनु। २. राम्ररी नदेखिने हुनु;
नठमिनु। ३. उज्यालो, चमक आदि कम हुनु। ४. मनमा
शङ्का उत्पन्न हुनु। ५. स्नेह, प्रेम आदि कम हुनु।

घमिलो-वि० [सं० धूमल] १. धूलो, कसि झर आदि परेर मैलो
भएको; घमिलिएको (पानी आदि तरल पदार्थ)। २.
राम्ररी नदेखिने; अस्पष्ट। ३. घ्वाँसे रङ्गको; भूरो।
४. उज्जर नभएको; फुत्तो। ५. स्वच्छ नभएको; सङ्ग्लो
नभएको।

घमित्याइ-ना० [घमिलि+आइ] घमिलिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

घमित्याइ-ना० [घमित्याउ+आइ] घमित्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव।

घमित्याइनु-सं० क्रि० [घमित्याउ+इ+नु] घमिलो पारिनु;
(‘घमित्याउनु’-को क० क्रि०)।

घमित्याउनु-सं० क्रि० [घमिलि+याउ+नु] १. पानी आदि
तरल पदार्थ मैल्याउनु; घमिलो पार्नु; (‘घमिलिनु’-को
प्रे० क्रि०)। २. राम्ररी नदेखिने पार्नु। ३. मनमा शङ्का
उत्पन्न गराउनु। ४. स्वच्छ वस्तु, परिस्थिति आदि दूषित
पार्नु।

घमेल-ना० [धामी] धामीको काम वा पेशा।

घमेली-ना० [घमेल+ई] कुनै काममा एकाग्र भएर लाग्नु;
दत्त-चित्त हुनु।

घमेलो-ना० [घमेली] घमेली।

घम्काइ-ना० [धम्काउ+आइ] धम्काउने किसिम, क्रिया वा
भाव।

धम्काइनु-सं० क्रि० [धम्काउ+इ+नु] धम्की दिइनु;
(‘धम्काउनु’-को क० क्रि०)।

धम्काउनु-सं० क्रि० [धम्की+आउ+नु] धम्की दिनु; हप्का-
उनु; हकानु; डाँटनु।

धम्किनु-अ० क्रि० [धम्कि+इ+नु] धम्कीको डर होइनु;
(‘धम्किनु’-को भा० क्रि०)।

धम्किनु-अ० क्रि० [धम्की+इ+नु] धम्कीको डर हुनु;
दम्कनु; हक्कनु।

धम्की-ना० [सं० धम्] १. दण्ड दिने वा अनिष्ट गर्ने डर
देखाउनु; दप्की। २. डाँट; खप्की।

धम्की-ना० [सं० धमन] स्वाँ-स्वाँ आउने रोग; दमको व्यथा।

धम्क्याइ-ना० [धम्कि+याइ] धम्किने किसिम, क्रिया वा भाव।

धम्क्याहट-ना० [धम्कि+याहट] १. धम्किने किसिम, क्रिया
वा भाव। २. धम्की; हप्की।

धम्सरधूस-वि० [ने०] मोटो-घाटो र अग्लो; ठूलो जीउ-
डालको; भुस-तिघ्रे।

धम्मिल-ना० [सं०] १. चुल्ठो; केश-कलाप। २. फूल,
गहना आदिले सजाइएको कपाल।

धयैरो-ना० [सं० धातकी] १. साना-साना पात र राता फूल
हुने एक जातको बोट। २. त्यसैको फूल। (आयुर्वेदमा
यसको गुण अतिसार र विष-नाशक बताइएको छ।)

धर-ना० [सं० धृ] १. बाध्य भएर गर्नुपर्ने कुनै काम गरिसके-
पछि हुने शान्ति; सुख। २. छुटकारा; मुक्ति। ३. धैर्य।
४. शरम।

धर-ना० [प्रा०] कपड़ा, कागत आदिको लामो टुक्रो; धुरो;
धरो।

धर-वि० [सं०] १. धारण गर्ने; लिने; ग्रहण गर्ने। (ना०)
२. पर्वत। ३. कच्छप-रूप-धारी विष्णु।

धर-छाड़ा-वि० [धर+छाड़ा] १. धैर्य टुटेको; हताश भएको।
२. शरम-छाड़ा।

धरण-वि० [सं०] १. धारण गर्ने। २. पालन-पोषण गर्ने।
३. बोक्ने; वहन गर्ने।

धरणि-ना० [सं०] धरणी।

धरणी-ना० [सं०] १. पृथ्वी। २. नसा; नाडी।

धरणी-कन्द-ना० [सं०] बन-तरुल।

धरणी-धर-ना० [सं०] १. शेष-नाग। २. महाकच्छप।
३. पर्वत। ४. विष्णु। ५. दिग्गज।

धरणी-पति-ना० [सं०] राजा।

धरणीश्वर-ना० [सं०] १. राजा; भू-पति। २. शिव।

धरती-ना० [सं० धरित्री] पृथ्वी; धरित्री।

धरती-पुत्र-ना० [धरती+पुत्र] १. मानिस; मनुष्य। २.
मृत्तिकापुत्र। ३. जीव; प्राणी।

धरना-ना० [प्रा० धरणा] धर्ना।

धर-पकड़-ना० [धर्+पकड़] १. धड़-पकड़। २. धमाधम
पक्ने काम (अभियुक्तहरूलाई)।

धरसर-क्रि० यो० [ने०] १. कमजोरीले वा रिगटा लागेर लड्न खोज्ने किसिम । (ना०) २. दोधार ।
 धरमराइ-ना० [धरमराउ+आइ] धरमराउने किसिम, क्रिया वा भाव; धरमराहट ।
 धरमराइनु-अ० क्रि० [धरमराउ+इ+नु] धरमर होइनु; ('धरमराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 धरमराउनु-अ० क्रि० [धरमर+आउ+नु] १. धरमर हुनु; लकपकाउनु; ढुनुमुनिनु । २. आफ्नो सिद्धान्त वा विचारमा अड्न नसक्नु । ३. दोधारमा पर्नु ।
 धरमराहट-ना० [धरमराउ+आहट] धरमराउने किसिम, क्रिया वा भाव; धरमराइ ।
 धरमरिइनु-अ० क्रि० [धरमरि+इ+नु] धरमराइनु; ('धरमरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 धरमरिनु-अ० क्रि० [धरमर+इ+नु] धरमराउनु ।
 धरमन्याइ-ना० [धरमरि+याइ] धरमरिने किसिम, क्रिया वा भाव; धरमन्याहट ।
 धरमन्याहट-ना० [धरमरि+याहट] धरमरिने किसिम, क्रिया वा भाव; धरमन्याइ ।
 धरहरा-ना० [प्रा० धरहरो] भित्रपट्टि सिँढी भएको, ज्यादा अग्लो, स्तम्भजस्तो इमारत; मीनार ।
 धरा-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती । २. दुनियाँ; संसार । ३. नसा; नाडी । ४. गर्भाशय ।
 धराइ-ना० [धर्+आइ] धर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धराइनु-स० क्रि० [धर्+आइ+नु] धर्न लाइनु; ('धर्नु'-को क० क्रि०) ।
 धराउनु-स० क्रि० [धर्+आउ+नु] धर्न लाउनु; ('धर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 धरा-तल-ना० [सं०] १. सतह; तल । २. पृथ्वी । ३. क्षेत्र-फल ।
 धरात्मज-ना० [सं०] १. पृथ्वी-पुत्र; मङ्गल-ग्रह । २. नरका-सुर ।
 धरात्मजा-ना० [सं०] सीता ।
 धराधर-ना० [सं०] १. शेष-नाग । २. महाकिच्छप । ३. पहाड । ४. विष्णु ।
 धराधिप-ना० [सं०] राजा ।
 धराधीश-ना० [सं०] राजा ।
 धरान-ना० [ने०] नेपालको पूर्वी तराई-क्षेत्रमा रहेको एक बस्ती ।
 धराप-ना० [सं० धर] १. प्राणीहरूलाई पक्रनाका निमित्त थापिने खाडल, डोरी, पासो, खोर आदि साधन । २. जोखिमी वस्तु ।
 धरापिलो-वि० [धराप+इलो] धरापजस्तो डर-लाग्दो; खतरनाक ।
 धरालो-वि० [सं० धारण] १. केटा-केटीको हेर-विचार गर्ने व्यक्ति; बालकको संरक्षक । २. ददा; धाई ।

धराशायी-वि० [सं०] १. जमीनमा पछारिएको; लड्को । २. मरेको ।
 धरित्री-ना० [सं०] पृथ्वी; धरती ।
 धरिनु-स० क्रि० [धर्+इ+नु] धारण गरिनु; ('धर्नु'-को क० क्रि०) ।
 धरो-ना० [प्रा० धर+ओ] धर; धुरो; धुर्को; धजो ।
 धरोट-ना० [धर्+ओट] १. चाहिएका वेलामा फिर्ता लिने गरी कसैलाई विश्वासपूर्वक राख्न दिइएको वस्तु; नासो । २. सापट लिएका रुपियाँको जमानतका रूपमा राखिएको वस्तु; धितो; धरोटी ।
 धरोटी-ना० [धरोट] धरोट ।
 धरोधर्म-ना० [सं० धर्म+धरण] कुनै काम-कुरोमा अरुलाई विश्वास दिलाउनाका निमित्त धर्मलाई साक्षी राखेर गरिने शपथ; धर्म भाक्ने काम ।
 धरौट-ना० [धरोट] धरोट ।
 धरौटी-ना० [धरोटी] धरोटी ।
 धर्कनु-अ० क्रि० [धरो+नु] धरो पर्नु; च्यातिनु ।
 धर्काइ-ना० [धर्क+आइ] १. धर्कने किसिम, क्रिया वा भाव । २. धर्को पार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धर्काइनु-स० क्रि० [धर्काउ+इ+नु] धरो पारेर च्यातिनु; ('धर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 धर्काउनु-स० क्रि० [धर्क+आउ+नु] लामो टुक्रो हुने गरी च्यात्नु; धरो पारेर च्यात्नु ।
 धर्का-धर्को-ना० [धर्को+धर्को+ई] धेरै धर्का; धर्काहरूका समूह ।
 धर्किनु-अ० क्रि० [धर्क+इ+नु] १. धरो परिनु; ('धर्कनु'-को भा० क्रि०) । २. धर्कनु ।
 धर्को-वि० [धर्को+ए] धर्का-धर्की परेको; डोरे ।
 धर्को-मृग-ना० [धर्को+मृग] खैरो शरीरमा सेता धर्का हुने, भेडाका जस्ता घुमेका लामा सीड हुने एक जातको मृग ।
 धर्को-ना० [प्रा० धर] रेखा; डोरो; धर्सो ।
 धर्ता-ना० [सं०] धारण गर्ने व्यक्ति; भार वहन गर्ने व्यक्ति ।
 धर्ती-ना० [धरती] धरती ।
 धर्तुर-ना० [सं०] धतुरो ।
 धर्त्र-ना० [सं०] १. धर; गृह । २. टेको; अड्डो । ३. यज्ञ ।
 धर्ता-ना० [प्रा० धरणा] १. कुनै काम सिद्ध गनका निमित्त नछोडीकन गर्ने काम; प्यादा । २. आशाले दुक्ने काम । ३. बाटो हेर्ने काम; प्रतीक्षा । ४. हात्ती बाँध्ने साँझलो ।
 धर्नु-स० क्रि० [सं० धृ+नु] १. धारण गर्नु; लिनु । २. राख्नु । ३. थगनु; थाम्नु ।
 धर्म-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तुमा सधैं रहने मूल वृत्ति; स्वभाव; प्रकृति । २. गुण; वृत्ति । ३. स्वर्गादि शुभ फल दिने पुण्य-कर्म । ४. कुनै जाति, वर्ग, पद आदिको निमित्त निर्धारित कार्य वा व्यवहार; कर्तव्य । ५. सदाचार । ६. पुण्य; सत्कर्म । ७. ईश्वर वा सद्गति-प्राप्तिका निमित्त

धर्म-कर्म-धर्मराज

कुनै महापुरुषले चलाएको मत; सम्प्रदाय ।
 धर्म-कर्म-ना० [सं०] कुनै धर्म-ग्रन्थमा वर्णन गरिएको आवश्यक कर्म; पुण्य-कर्म; धर्म-कार्य ।
 धर्म-काम-वि० [सं०] कर्तव्य-बुद्धिबाट धार्मिक कार्य गर्ने ।
 धर्म-कार्य-ना० [सं०] धार्मिक कृति; पुण्य-कर्म ।
 धर्म-कील-ना० [सं०] राज-शासन ।
 धर्म-कृच्छ्र-ना० [सं०] धर्मका दृष्टिले कुनै काम गर्नु उचित वा अनुचित लाग्दा उत्पन्न हुने द्विविधा; धर्म-सङ्कट ।
 धर्म-कोश-ना० [सं०] १. धर्म-शास्त्रहरूको समूह । २. कर्तव्य वा नियमहरूको समुदाय ।
 धर्म-क्षेत्र-ना० [सं०] कुरु-क्षेत्र ।
 धर्म-ग्रन्थ-ना० [सं०] १. कुनै जातीय वा सामाजिक आचार, व्यवहार, उपासना आदिका नियमहरू लेखिएको ग्रन्थ; धर्मविशेषको आधारभूत ग्रन्थ; धर्म-शास्त्र । २. धार्मिक श्रद्धा-युक्त कुनै ग्रन्थ; पुराण आदि ।
 धर्म-चक्र-ना० [सं०] १. धर्मको समुदाय । २. चारैतिर गरिएको धर्मको प्रचार ।
 धर्म-चर्या-ना० [सं०] धर्मको आचरण; धर्म-पालन ।
 धर्म-चारी-ना० [सं०] १. तपस्वी । २. संन्यासी । (वि०) ३. धर्म-शास्त्रानुसार आचरण गर्ने ।
 धर्म-चिन्तन-ना० [सं०] धर्म-सम्बन्धी विषयहरूको मनन; धार्मिक कुराहरूको विचार ।
 धर्म-चिन्ता-ना० [सं०] धर्म-चिन्तन ।
 धर्म-च्युत-वि० [सं०] आफ्ना धर्मबाट च्युत भएको; धर्म-बाट पतित भएको ।
 धर्मज्ञ-वि० [सं०] धर्म ज्ञान्ने; धर्म-विद् ।
 धर्मतः-क्रि० यो० [सं०] धर्मानुसार; धर्मका दृष्टिले; धर्म-पूर्वक ।
 धर्म-त्याग-ना० [सं०] धर्म छोड्नु; धर्मबाट विश्वास हटाउनु ।
 धर्म-त्राता-ना० [सं०] धर्मको रक्षा गर्ने व्यक्ति; धर्म-रक्षक ।
 धर्मद-वि० [सं०] १. आफूले कमाएको धर्म अरूलाई दिने; धर्म-दाता । २. पुण्य प्राप्त गराउने ।
 धर्म-दान-ना० [सं०] निष्काम गरिने दान; सात्त्विक भावनाले गरिएको दान ।
 धर्म-दारा-ना० [सं०] धर्म-पत्नी ।
 धर्म-द्रोही-वि० [सं०] १. धर्ममा अनास्था गर्ने; नास्तिक । (ना०) २. राक्षस; असुर ।
 धर्म-ध्वज-ना० [सं०] देखावटी धर्म गर्ने व्यक्ति; धर्मको आडम्बर गर्ने व्यक्ति; ढोंगी; पाखण्डी ।
 धर्म-ध्वजी-ना० [सं०] धर्म-ध्वज ।
 धर्म-निष्ठ-वि० [सं०] धर्ममा आस्था भएको; धर्म-परायण; धार्मिक ।
 धर्म-पट्ट-ना० [सं०] १. राजा वा गमाधिकारले दिएको धर्म-सम्बन्धी व्यवस्था-पत्र । २. धर्म वा देवी-देवतालाई साक्षी राखीकन कुनै विषयमा गरिएको सम्झौता-पत्र;

धर्म-पत्र ।

धर्म-पत्नी-ना० [सं०] धर्म-शास्त्रानुसार विवाह गरिएको स्त्री; विवाहिता स्त्री ।

धर्म-पत्र-ना० [सं०] १. धर्म वा देवी-देवतालाई साक्षी राखीकन परस्परको विश्वासका निमित्त लेखिएको कागज-पत्र । २. धर्म-सम्बन्धी व्यवस्था लेखिएको कागज; धर्म-पट्ट । ३. डुम्री वृक्ष ।

धर्म-पथ-ना० [सं०] धर्म-ग्रन्थहरूद्वारा अनुमोदित अथवा तिनीहरूले देखाएको आचरण ।

धर्मपर-वि० [सं०] धार्मिक आचरण गर्ने; धर्म-परायण ।

धर्म-परायण-वि० [सं०] १. धर्ममा श्रद्धा भएको; धर्म-निष्ठ । २. धार्मिक आचरण गर्ने; धर्ममा लागेको ।

धर्म-परिणाम-ना० [सं०] १. योग-शास्त्रानुसार पञ्च-महाभूत र इन्द्रियहरूको एउटा रूप वा स्थितिबाट अर्को रूप वा स्थितिमा परिणत हुने वृत्ति; एक धर्मबाट निवृत्त भएपछि अर्को धर्मको प्राप्ति । २. धर्म-परिवर्तन । ३. धर्मको पालना-बाट हुने असल परिणाम ।

धर्म-पाल-वि० [सं०] धर्मको रक्षा गर्ने; धर्म-रक्षक ।

धर्म-पुत्र-ना० [सं०] १. छोरो नहुनेले आफ्नो छोरोसमान गरी पालेको अर्काको छोरो; धर्म-शास्त्रानुसार तुल्याइएको दत्तकका रूपमा ल्याइएको छोरो । २. युधिष्ठिर ।

धर्म-पुत्री-ना० [सं०] १. धर्म-शास्त्रानुसार आफ्नी छोरी तुल्याई पालिएको अर्काको छोरी; दत्तक-पुत्री । २. धर्म-पुत्र ।

धर्म-पुरी-ना० [सं०] १. यम-पुरी । २. न्यायालय ।

धर्म-पुस्तक-ना० [सं०] धर्म-ग्रन्थ ।

धर्म-प्राण-वि० [सं०] धर्मलाई प्राणसमान प्यारो मान्ने; धर्मात्मा ।

धर्म-बुद्धि-ना० [सं०] १. धर्ममा लागेको बुद्धि; धार्मिक बुद्धि । २. धर्म र अधर्मको विवेक गर्ने बुद्धि; पाप-पुण्यको विचार ।

धर्म-भकारी-ना० [धर्म+भकारी] १. गाउँ-घरमा आपत्-विपत् परेकावेलामा खर्च गर्ने गरी जम्मा गरी राखिएको नगदी वा जिन्सी सामूहिक सम्पत्ति । २. अनिकाल परेका वेलामा खर्च गर्नका निमित्त राखिएको सरकारी धनसार ।
 धर्म-भीरु-वि० [सं०] धर्म छुट्छ कि भनी डराउने; अधर्म-देखि डराउने ।

धर्म-भ्रष्ट-वि० [सं०] धर्मबाट नष्ट भएको; पतित ।

धर्म-युग-ना० [सं०] सत्य-युग ।

धर्म-युद्ध-ना० [सं०] १. छल-कपट नगरीकन युद्ध-सम्बन्धी नियम-कानूनअनुसार गरिने युद्ध; न्यायपूर्ण युद्ध । २. धर्मको रक्षाका निमित्त गरिने युद्ध ।

धर्म-रक्षक-वि० [सं०] धर्मको रक्षा गर्ने; धर्म-त्राता ।

धर्म-रत-वि० [सं०] १. धर्ममा लागेको; धर्ममा तल्लीन; धर्म-परायण । २. न्याय-परायण ।

धर्म-रति-वि० [सं०] धर्म-रत ।

धर्मराज-ना० [सं०] १. युधिष्ठिर । २. यमराज । ३.

राजा । ४. बुद्ध देव ।
 धर्म-रोधी-वि० [सं०] धर्म-विरुद्ध; अन्यायपूर्ण ।
 धर्मलुप्तोपमा-ना० [सं०] साधारण धर्मको उपादान नगरिएको उपमालङ्कारको एक भेद ।
 धर्म-वत्सल-वि० [सं०] धर्म प्यारो भएको; धर्मिष्ठ ।
 धर्म-वर्ती-वि० [सं०] धर्मको पालन गर्ने; धर्मानुकूल आचरण गर्ने ।
 धर्मवान्-वि० [सं०] धर्मात्मा; धर्मिष्ठ ।
 धर्म-विद्-वि० [सं०] धर्मको ज्ञाता; धर्मज्ञ ।
 धर्म-वीर-ना० [सं०] १. धर्म-सम्बन्धी अत्यन्त कठिन कार्य गर्नेमा पनि प्रछि नहट्ने व्यक्ति (हरिश्चन्द्र, शिव आदि) । २. साहित्यमा वीर-रसका चार भेदमध्ये एक ।
 धर्म-वृद्ध-वि० [सं०] १. धर्मचरणका दृष्टिले श्रेष्ठ । २. धेरै धर्म-कार्य गरेको ।
 धर्म-शाला-ना० [सं०] बटुवा, यात्री वा गरीबहरूलाई बस्नाका निम्ति बाटा-घाटा वा तीर्थ-स्थानमा बनाइने घर; पाटी-पौवा ।
 धर्म-शास्त्र-ना० [सं०] कुनै समाजको व्यवस्थाका निमित्त नीति र सदाचार-सम्बन्धी नियमहरू लेखिएको ग्रन्थ ।
 धर्म-शास्त्री-ना० [सं०] धर्म-शास्त्रका विद्वान्; धर्म-शास्त्रका ज्ञाता ।
 धर्म-शील-वि० [सं०] धर्म गर्ने प्रवृत्तिको; धार्मिक स्वभावको ।
 धर्म-संहिता-ना० [सं०] धार्मिक वा सामाजिक नियमहरूको वर्गीकरण गरिएको ग्रन्थ ।
 धर्म-सङ्कट-ना० [सं०] १. एक दृष्टिले धर्म र अर्को दृष्टिले पाप हुने कुनै काम गर्नुपरेको अवस्था; धर्म-कृच्छ्र । २. धर्म-पालन गर्न वा धर्म बचाउन मुश्किल परेको अवस्था ।
 धर्म-सभा-ना० [सं०] १. न्यायालय । २. धार्मिक विषय-हरूमा छलफल गर्न बस्ने सभा ।
 धर्मचरण-ना० [सं०] १. धार्मिक वा पुण्य-कार्य गर्नु । २. धर्म-शास्त्रानुसार आचरण गर्नु ।
 धर्मचार्य-ना० [सं०] १. धर्मको शिक्षा दिने गुरु । २. कुनै धार्मिक सम्प्रदायका प्रणेता वा आचार्य ।
 धर्मात्मा-वि० [सं०] धर्म गर्ने; धर्म-शील; धार्मिक ।
 धर्माधिकरण-ना० [सं०] १. न्यायालय । २. न्यायाधीश ।
 धर्माधिकरणिक-ना० [सं०] १. धर्माधिकारी । २. न्यायाधीश ।
 धर्माधिकरणी-ना० [सं०] न्यायाधीश ।
 धर्माधिकार-ना० [सं०] १. धर्म र अधर्मको निर्णय गर्ने सरकारी अधिकारी । २. न्यायाधीश । ३. दानको प्रबन्ध गर्नका निम्ति नियुक्त राज-कर्मचारी; दानाध्यक्ष ।
 धर्माधिकारी-ना० [सं०] धर्माधिकार ।
 धर्माधिष्ठान-ना० [सं०] धर्माधिकारीको कार्यालय ।
 धर्माध्यक्ष-ना० [सं०] १. न्यायाधीश । २. धर्माधिकारी । ३. विष्णु ।
 धर्मान्तर-ना० [सं०] आफ्नो पुर्खौली धर्मदेखि अतिरिक्त

- धर्म; अर्को धर्म ।
 धर्मान्ध-वि० [सं०] आफ्नो धर्ममा अन्ध श्रद्धा राखेर अर्को धर्मप्रति तिरस्कार वा द्वेषको भाव राख्ने ।
 धर्मरिण्य-ना० [सं०] तपोवन; तपोभूमि ।
 धर्मार्थ-क्रि० यो० [सं०] धर्मको निमित्त; धर्मका लागि ।
 धर्मवितार-ना० [सं०] १. साक्षात् धर्मको रूप; परम धर्म-शील व्यक्ति; अत्यन्त धर्मात्मा । २. एक आदर-सूचक सम्बोधन । ३. युधिष्ठिर ।
 धर्मासन-ना० [सं०] धर्म र अधर्मको निर्णय गर्न बस्ने आसन; न्यायाधीशको आसन ।
 धर्मिणी-ना० [सं०] १. पत्नी; स्वास्ती । (वि०) २. धर्म गर्ने (स्त्री) ।
 धर्मिष्ठ-वि० [सं०] धर्मात्मा ।
 धर्मो-वि० [सं०] १. धर्म गर्ने; पुण्यात्मा । २. कुनै विशिष्ट धर्म वा वृत्ति भएको । ३. कुनै मत वा धर्मको अनुयायी । (ना०) ४. कुनै धर्म वा वृत्ति भएको वस्तु । ५. धार्मिक व्यक्ति ।
 धर्मोन्मत्त-वि० [सं०] धर्मान्ध ।
 धर्मोन्माद-ना० [सं०] १. धर्म-सम्बन्धी काम वा विचारमा उन्मत्त रहनु । २. आफ्नो धर्मलाई सम्पन्न तुल्याउन अरु धर्मको विनाश गर्ने उन्माद ।
 धर्मोपाध्याय-ना० [सं०] पुरोहित ।
 धर्म्य-वि० [सं०] धर्मको अनुकूल; धर्म वा न्याय-युक्त ।
 धर्षण-ना० [सं०] १. अपमान; मान-हानि । २. आक्रमण; धावा । ३. दमन गर्नु; दबाउनु ।
 धर्षणी-ना० [सं०] वेश्या; कुलटा ।
 धर्षित-वि० [सं०] १. अनादर गरिएको; अपमानित । २. दमन गरिएको; दबाइएको ।
 धर्षो-ना० [धर्को] १. धर्को; रेखा । २. पात, डाँठ आदिको नसो वा पातलो चाम्रो बोक्रो ।
 धव-ना० [सं०] १. बड्घयौँरो । २. लोपे; पति । ३. स्वामी; मालिक ।
 धवल-वि० [सं०] १. सेतो; श्वेत । २. स्वच्छ; निर्मल । ३. सुन्दर; मनोहर ।
 धवल-पाण्डु-ना० [सं०] सेतो-ढुकुर ।
 धवलगिरि-ना० [सं०] नेपालको बाग्लुङ जिल्लामा रहेको २६७९५ फूट अग्लो एक प्रसिद्ध पहाड ।
 धवलमा-ना० [सं०] सेतोपन सेतो हुनाको भाव ।
 धसाइ-ना० [धस्+आइ] धस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धसाइनु-स० क्रि० [धसाउ+इ+नु] धस्न लाइनु; ('धसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 धसाउनु-स० क्रि० [धस्+आउ+नु] धस्न लाउनु; ('धस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 धसान-ना० [धस्+आन] १. धस्ने काम; धसाइ । २. भासिने जमीन; भास । ३. धाप; दलदल ।

धसिगर-धात्री-विद्या

५४०

धसिगर-वि० [धसिङ्गर] धसिङ्गर ।
 धसिगरे-वि० [धसिगर+ए] धसिङ्गरे ।
 धसिगरे-ना० [ने०] १. साना-साना खस्रा पात हुने, चुत्राका जस्ता तर दुर्गन्धी काला गेडा फल्ने एक जातको बोट ।
 २. त्यसैको फल ।
 धसिङ्गर-वि० [सं० धूसर+इङ्गर] कालो र मोटो-घाटो; धुस्रो-फुस्रो; धसिङ्गरे ।
 धसिङ्गरे-वि० [धसिङ्गर+ए] कालो र मोटो-घाटो; फुस्रो कालो; धसिङ्गर ।
 धसिङ्गरे-ना० [ने०] १. धसिगरे बोट । २. त्यसैको फल ।
 धसिनु-स० क्रि० [धस्+इ+नु] रगेडिनु; ('धस्तु'-को क० क्रि०) ।
 धस्कनु-अ० क्रि० [धस्+नु] धसिएर फाट्न आँटनु; खिड्नु; जीर्ण हुनु (लुगा-फाटो आदि) ।
 धस्काइ-ना० [धस्क+आइ] धस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धस्काइनु-स० क्रि० [धस्काउ+आइ+नु] धस्कन लाइनु; खियाइनु; ('धस्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 धस्काउनु-स० क्रि० [धस्क+आउ+नु] १. धस्कन लाउनु; खियाउनु; ('धस्कनु'-को प्रे० क्रि०) । २. फूर्तिसाथ लेख्नु । ३. फूर्तिसाथ माइनु (भाँडा-वर्तन आदि) ।
 धस्कनु-स० क्रि० [धस्क+इ+नु] १. धस्कनु । २. घोटिनु; ('धस्कनु'-को क० क्रि०) ।
 धस्क्याइ-ना० [धस्क+आइ] धस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धस्तु-स० क्रि० [सं० धृप्+नु] १. रगेड्नु; घोट्नु । २. थिच्नु; ठेल्नु (धुँडा आदिले) । ३. रोप्नु; घोच्नु (छुरा आदिले) । ४. खूबसित काम जोताउनु; सुमर्नु । ५. उपभोग गर्नु; ६. गाडिनु, भासिनु ।
 धस्त्याइ-ना० [धसि+याइ] धसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धस्त्रा-ना० [अ० दहशत] १. शङ्का; सन्देह । २. डर; भय ।
 धस्त्रो-ना० [धस्रो] साग-पातहरूमा हुने पातलो बोक्रो वा नसो; धस्रो ।
 धा-प्रत्य० [सं०] सङ्ख्या-वाचक शब्दका पछिल्लिर जोडिएर प्रकार, खण्ड, चोटि आदि बुझाउने प्रत्यय । (उदा०-बहुधा, शतधा आदि) ।
 धाँगर-ना० [ने०] १. तराई-प्रदेशमा बस्ने एक जाति । (वि०) २. ठूलो जीउ-डालको; ढङ्ङू; धिरी ।
 धाँजो-ना० [धस्रो] जमीन, भित्तो आदिमा परेको चिरो; धाँदो ।
 धाँदो-ना० [धाँजो] धाँजो ।
 धाइनु-स० क्रि० [धाउ+इ+नु] धाउने काम गरिनु; ('धाउनु'-को क० क्रि०) ।
 धाइरो-ना० [सं० धातकी] धयैरो; धातकी ।
 धाइलरी-ना० [ने०] गट्टा खेल्दा भनिने एक बोली ।

धाई-ना० [प्रा०] बालकलाई दूध खुवाउने र स्याहार-सुसार गर्ने स्त्री; उपमाता ।
 धाई-आत्मा-ना० [धाई+आमा] धाई ।
 धाउ-ना० [सं० धातु] खानीबाट निस्केको कोरा धातु ।
 धाउनु-स० क्रि० [सं० धाव्+आउ+नु] कुनै काम सिद्ध गर्न बार-बार जानु; टाढादेखि धेरै पटक जानु वा आउनु ।
 धाउनी-ना० [धाउ+नी] बार-बार कुनै ठाउँमा जाने काम; धाउने काम ।
 धाक-ना० [सं०] १. बोक्रे रवाफ; आडम्बर । २. प्रसिद्धि । ३. प्रभाव; हैकम । ४. खम्बा । ५. साँढे ।
 धाक-धुक-ना० [धाक+धुक (फाँ०)] धाक-पाक; फाई-फुट्टी ।
 धाक-पाक-ना० [धाक+पाक (फाँ०)] धाक-रवाफ; रोव-रवाफ ।
 धाक-रवाफ-ना० [धाक+रवाफ] रोव-रवाफ ।
 धाकी-वि० [धाक+ई] धाक लाउने; बोक्रे आडम्बर देखाउने ।
 धागो-ना० [तागा] १. सूत; डोरो; सूत्र । २. स्त्री-जातिले चुलामा लाउने जरी-बत्तू आदि लागेको सूतहरूको गुच्छो ।
 धाङर-ना० [धांगर] धांगर ।
 धातकी-ना० [सं०] धयैरो ।
 धात-धुत-ना० [(फाँ०) धात+धुत्] धुत्ने काम; धुत-धात ।
 धातविक-वि० [सं०] १. धातु-सम्बन्धी; धातुको । २. धातुले बनेको ।
 धाता-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. विष्णु । ३. शिव । ४. सूर्यका बाह्य रूपमध्ये एक । ५. रक्षक । (वि०) ६. पालन गर्ने; पालक । ७. रक्षा गर्ने; संरक्षक । ८. धारण गर्ने ।
 धातु-ना० [सं०] १. सुन, चाँदी, फलाम, तामा आदि अपार-दर्शक, चहकिलो खनिज पदार्थ । २. रस, रक्त, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा र शुक्र-शरीरमा भएका यी सात तत्त्व । ३. शुक्र; वीर्य । ४. भूत-तत्त्व (पञ्च-महाभूत, पञ्च-तन्मात्रा) । ५. क्रियाको मूल स्वरूप । (उदा०-खा, जा, गर् आदि) । ६. परमात्मा ।
 धातु-क्षय-ना० [सं०] शरीरको वीर्य नष्ट हुने प्रमेह-सम्बन्धी रोग ।
 धातु-मल-ना० [सं०] १. शरीरमा रहेका धातुहरूको मलका रूपमा रहेका नङ, कपाल, सिंगान, काने-गुजी, चिप्रा आदि तत्त्व । २. फलाम, तामा आदिको कीट ।
 धातुवाद-ना० [सं०] रासायनिक प्रक्रियाबाट सुन, चाँदी आदि बनाउने विद्या ।
 धात्री-ना० [सं०] १. धाई; उपमाता । २. पृथ्वी । ३. अमला । ४. गायत्री देवी । ५. गङ्गा ।
 धात्रीपत्र-ना० [सं०] भैरुम्पाती ।
 धात्री-विद्या-ना० [सं०] स्त्रीलाई प्रसव गराउने र बालकको पालन-पोषण गर्ने विद्या ।

धात्वर्थ-ना० [सं०] कुनै शब्दको धातुबाट निस्कने मूल अर्थ ।
 धान-ना० [सं० धान्य] १. लामा-लामा पात हुने, सेता मसिना फूल फुल्ने, नलका टुप्पामा घेरै दाना भएको वाला लाग्ने, प्रायः असार महीनामा खेतमा रोपिने एक प्रसिद्ध अन्नको बोट । २. त्यसै बोटमा फल्ने अन्न; धान्य । (यसका अनेक जात हुन्छन् ।)

धानक-ना० [सं०] धनियाँ ।

धान-गोदाम-ना० [धान+गोदाम] धान आदि अन्न राख्ने सरकारी गोदाम; धनसार ।

धान-चमरा-ना० [धान+चमर+आ] मकैको बोटमा घोगा लाग्नुभन्दा पहिले निस्कने चमरजस्तो फूल ।

धान-चरी-ना० [धान+चरी] मूसो ।

धान-नाच-ना० [धान+नाच] धानको बाली काट्ने वेलामा नाचिने रोदीजस्तो एक किसिमको लोक-नाच ।

धानिनु-सं० क्रि० [धान्+इ+नु] अड़्याइनु; ('धानु'-को क० क्रि०) ।

धानी-ना० [धान+ई] १. धानको बोटजस्तो हरियो रङ्ग । (वि०) २. त्यस्तो रङ्गको ।

धानुष्क-ना० [सं०] १. धनुर्धारी व्यक्ति; धनुर्धर । २. धनु चलाउने व्यक्ति ।

धाने-व्याज-ना० [धान+व्याज] व्याजका रूपमा लिइने धान; जिन्सी व्याज ।

धानु-सं० क्रि० [सं० धारण+नु] १. थाम्नु; अड़्याउनु । २. थेग्न; पुग्न । ३. टिक्नु; खप्नु । ४. निर्वाह गर्नु । ५. भ्याउनु ।

धान्य-ना० [सं०] १. धान । २. अन्न; अनाज । ३. धनियाँ ।

धान्य-कल्क-ना० [सं०] धानका गेडाको बोक्रो; भूस ।

धान्य-कूट-ना० [सं०] १. धानको थुप्रो । २. धनसार ।

धान्य-पञ्चक-ना० [सं०] १. शालि, ब्रोहि, शूक, शिबी र क्षुद्र-यी पाँच प्रकारका धान । २. वैद्यक शास्त्रानुसार आमातिसार तथा उदर-शूलमा प्रयोग गरिने एक औषधि ।

धान्याम्ल-ना० [सं०] चामलका पीठामा कोदो आदि हाली बनाइने एक प्रकारको काञ्जिक मद्य ।

धाप-ना० [सं० धार] गहिरो हिलो; दलदल ।

धाप-ना० [सं० धावन] १. खोपी, डन्डी-बियो आदिका खेलमा हान्दा हालिने फड्को । २. स्यावासी, धन्यवाद आदि दिँदा वा पशुहरूलाई शान्त गर्नका निम्ति पिठिउँमा दिइने चपेटाको हल्का प्रहार ।

धापिड्नु-अ० क्रि० [धाप्+इ+नु] ज्यादा थाकिनु; ('धापिनु'-को भा० क्रि०) ।

धापिनु-अ० क्रि० [धाप्+इ+नु] ज्यादा हिँडाइ वा कडा कामबाट ज्यादा थाक्नु; क्लान्त हुनु; धपेड्नु ।

धापिनु-अ० क्रि० [धाप्+इ+नु] धाप लिइनु; ('धाप्नु'-को क० क्रि०) ।

धाप्नु-सं० क्रि० [धाप्+नु] १. खोपी, दण्डी-बियो आदिका

खेलमा हान्न फड्कनु; धाप लिनु । २. कुनै असल काम-गरेबापत स्यावासी दिँदै पिठिउँमा लपेटाले हल्का-सँग हान्नु; धाप दिनु । ३. पशुहरूलाई शान्त गराउनका निम्ति लपेटाले पिठिउँमा हान्नु ।

धाम-ना० [सं०] १. घर; गृह । २. वास-स्थान; अधिष्ठान । ३. शरीर; जीउ । ४. शोभा । ५. किरण; तेज । ६. देवता रहेको ठाउँ; देव-स्थल । ७. पुण्य-स्थान; तीर्थ । ८. जगन्नाथ पुरी, रामेश्वर, द्वारका र बदरिकाश्रम-हिन्दूहरूका प्रसिद्ध यी चार तीर्थ ।

धामन-ना० [सं० धामिणी] पुच्छरमा अत्यन्त भयानक विष हुने एक जातको अत्यन्त विषालु सर्प ।

धाम्ना-ना० [सं० धावन] १. कडा परिश्रम; मिहिनेत । २. कठिनाइ; मुश्किल ।

धामिणी-ना० [सं०] धामन सर्प ।

धामी-ना० [प्रा० धम्मि] मन्त्र-तन्त्रद्वारा आफ्ना शरीरमा कुनै देवता वा भूत, प्रेत आदिको आवेश गराएर भूत, प्रेत, बोकसी आदिको बाधा हटाउने व्यक्ति; झाँक्री ।

धार-ना० [सं०] १. जम्मा गरिराखेको वर्षा-कालको पानी । २. पानी आदिको बगाइ; प्रवाह । ३. अचानक परेको मुसल-धारे पानी । ४. असिना । ५. ऋण । ६. सीमा । ७. हतियारको काट्ने तीखो अवयव; किनारा । ८. रेखा; डोरो । ९. बीच; मध्य; अन्तर ।

धारक-वि० [सं०] १. धारण गर्ने । २. छेक्ने; रोक्ने । ३. ऋण लिने; ऋणी । ४. कलश । ५. सन्दूक ।

धारण-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु ग्रहण गर्नु; बोक्नु । २. शरीरमा लाउनु; पहिरनु । ३. उधारो वा ऋण लिनु । ४. सुरक्षित राख्नु । ५. सम्झनु; स्मरण गर्नु ।

धारणा-ना० [सं०] १. धारण गर्ने क्रिया वा भाव । २. मनमा लिनु; स्मरण गर्नु । ३. बुद्धि; सम्झना । ४. कुनै विषय-प्रतिको विचार; निश्चित मत । ५. योगका आठ अङ्ग-मध्ये एक ।

धारणीय-वि० [सं०] धारण गर्न योग्य ।

धारधुर-ना० [अनु०] तातो तरल पदार्थहरू सेलाउनाका निमित्त वा दुइ तरल पदार्थ मिलाउनाका निमित्त एक भाँडोबाट क्रमशः अर्को भाँडोमा धारोलाई खन्याउने क्रिया ।

धारयिता-वि० [सं०] धारण गर्ने; धारक ।

धारयित्री-वि० [सं०] १. धारण गर्ने (स्त्री) । (ना०) २. पृथ्वी ।

धार-ना० [सं०] १. पन्यालो पदार्थको निरन्तर बहाइ; प्रवाह; धार । २. बराबर चलिरहेको कुनै कुरोको क्रम । ३. अति वृष्टि । ४. घोडाको गति । ५. छहरो; छाँगो; झरना । ६. खुकुरी, तलवार आदि हतियारको काट्ने अवयव; धार । ७. दफा; खण्ड (ऐन-कानूनको) । ८. पानी खस्ने पाइप, डुँड आदि; धारो ।

धारा-कोशातकी-धिरी

धारा-कोशातकी-ना० [सं०] पाटे-तोरियाँ ।
 धारा-गृह-ना० [सं०] फोहरा भएको घर ।
 धारा-प्रवाह-ना० [सं०] १. धाराजस्तै अविच्छिन्न गतिले खसिरहने वा चलिरहने । (क्रि० यो०) २. अविराम गतिले; नरोकिईकन ।
 धारा-वर्षण-ना० [सं०] अविरल वृष्टि; महावृष्टि ।
 धारावाहिक-वि० [सं०] १. अविरल गतिको; अविच्छिन्न रूपमा चलेको । २. एकपछि अर्कोको क्रममा; क्रमशः (लेख आदिको प्रकाशन) ।
 धारावाही-वि० [सं०] धारावाहिक ।
 धारा-सम्पात-ना० [सं०] अविरल वर्षा; महावृष्टि ।
 धारिणी-ना० [सं०] १. पृथ्वी । (वि०) २. धारण गर्ने (स्त्री) ।
 धारित-वि० [सं०] १. धारण गरिएको । २. सम्झिएको; स्मरण गरिएको । ३. पहिरिएको; लाइएको ।
 धारिलो-वि० [धार+इलो] तीखो धार भएको; खूब लाग्ने ।
 धारी-वि० [सं०] १. अरु शब्दको पछि लागेर 'धारण गर्ने' अर्थमा प्रयोग हुने शब्द । (उदा०-जीव-धारी, जटा-धारी आदि) । २. पढेका कुरा सम्झिराख्ने शक्ति भएको; धारण-शक्ति भएको । ३. ऋणी; असामी ।
 धारे-वि० [धार+ए] धार भएको; धारजस्तो; धारको; धार-सम्बन्धी ।
 धारो-ना० [सं० धारा] १. डुँड, टुटी आदिबाट निरन्तर खसेको पानीको प्रवाह । २. पानी खस्ने टुटी, डुँड, पाइप आदि; धारा । ३. लगातारको आवत-जावत; धुइरो ।
 धारोष्ण-वि० [सं०] दुहेर चिसो नभइसकेको; थुनको तातो नसेलाएको (दूध) ।
 धार्तराष्ट्र-ना० [सं०] १. चुच्चो र खुट्टा काला हुने एक जातको हाँस । २. धृतराष्ट्रका वंशज ।
 धार्नी-ना० [सं० धारणी] १. बाह्र पाउ वा तीन सेरको तौल वा ढक । (वि०) २. त्यति तौलको ।
 धार्मिक-वि० [सं०] १. धर्म-सम्बन्धी; धर्म-विषयक । २. धर्म गर्ने; धर्मात्मा; धर्म-शील ।
 धार्य-वि० [सं०] १. धारण गर्न योग्य; धारणीय । २. सम्झन योग्य; स्मरणीय । (भा०) ३. पोशाक; वस्त्र ।
 धाष्टर्च-ना० [सं०] धृष्ट हुनाको भाव; अटेरपन; धृष्टता ।
 धावक-ना० [सं०] १. धोवी । २. हल्कारो; दूत । ३. संस्कृत भाषाका एक प्रसिद्ध कवि । (वि०) ४. धुने (लुगा आदि) । ५. दौड्ने ।
 धावन-ना० [सं०] १. दौड्ने काम । २. हल्कारो; दूत । ३. धुनु । ४. कुनै वस्तु सफा गर्ने वा धुने चीज ।
 धावनी-ना० [सं०] १. चाल्ने-सिस्नु; पृश्निपर्णी । २. कण्ट-कारी । ३. धर्येराको फूल ।
 धावन्ती-वि० [सं० धावन] धाएर वा परिश्रम गरेर हुने; धामा गर्नुपर्ने (खेती) ।

धावा-ना० [सं० धावन] १. आक्रमण; चढाइ; हमला । २. कुनै काम सिद्ध गर्नका निम्ति यता-उति दौडी गरिएको परिश्रम; दौड-धूप । ३. बर्ता परिश्रम; धपेडी ।
 धावित-वि० [सं०] १. धोइएको; सफा गरिएको । २. दौडेको । ३. गएको ।
 धिक्-वि० बो० [सं०] १. तिरस्कार, अनादर, घृणा आदि, बुझाउने शब्द । २. निन्दा ।
 धिक्कार-वि० बो० [सं०] घृणा, निन्दा वा अनादर गरेर भनिने शब्द; धिक् ।
 धिक्काराइ-ना० [धिक्कार+आइ] धिक्कार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धिक्कारिनु-सं० क्रि० [धिक्कारि+इ+नु] धिक्कार भनिनु; ('धिक्कार्नु'-को क० क्रि०) ।
 धिक्कार्नु-सं० क्रि० [धिक्कार+नु] कुनै खराब काम गर्ने-लाई निन्दा गर्नु; धिक्कार भन्नु ।
 धिक्कृत-वि० [सं०] धिक्कार गरिएको; तिरस्कृत ।
 धिङ्ग्याइ-ना० [धिङ्ग्याहा+याइ] धिङ्ग्याहा हुनाको भाव; धिङ्ग्याहापन ।
 धिङ्ग्याहा-वि० [ने०] १. अर्काको चित्त नबुझ्ने किसिमबाट वा ढीलो गरी कुनै काम गर्ने; जुम्सो; लोकतो । २. आफ्नै जिद्दीमात्र गर्ने; जिद्दीवाल ।
 धिङ्ग्याइ-ना० [धिङ्ग्याइ] धिङ्ग्याइ ।
 धिङ्ग्याहा-ना० [धिङ्ग्याहा] धिङ्ग्याहा ।
 धित-धरान-ना० [धैर्य+धारण] विश्वासको भाव; ईमानदार हुनाको भाव; ईमानदारी ।
 धितो-ना० [सं० धृति] असामीले लिएका धनबापत साह्र-लाई तमसुकमा लेखिदिएको घर, जग्गा आदि; हँडिक; धरोट ।
 धिपधिप-क्रि० यो० [ने०] १. बत्ती, आगो आदि बार-बार बल्ने र निम्ने किसिम । २. ज्यादै मन्द रूपमा बत्ती, आगो आदि बलिरहने किसिम ।
 धिपधिपाइ-ना० [धिपधिपाउ+आइ] धिपधिपाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 धिपधिपाइनु-अ० क्रि० [धिपधिपाउ+इ+नु] धिपधिप गरी बत्ती आदि बलिनु; ('धिपधिपाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 धिपधिपाउनु-अ० क्रि० [धिपधिप+आउ+नु] धिपधिप गरेर सानो बत्ती, आगो आदि बल्नु ।
 धिपधिपे-वि० [धिपधिप+ए] मधुरो किसिमसित बलेको; धिपधिप गरी बलेको; पिलपिले (बत्ती, आगो आदि) ।
 धिपिक्क-क्रि० यो० [ने०] आगो, बत्ती आदि एकदम ज्वाला उठेर बल्ने वा तुरुन्तै निम्ने किसिम; धप्प; धपक्क ।
 धिप्को-ना० [धिपिक्क] धिपिक्क बलेको पहिलो ज्वाला ।
 धिराज-ना० [सं० अधिराज] महाराजाधिराज ।
 धिरो-ना० [ने०] १. दुइ-तीन आँखला छेडी बनाइएको पानी हाल्ने बाँसको भाँडो; पानी ओसार्ने बाँसको ढुङ्ग्रो ।

(वि०) २. अति दुबलो र अग्लो; टिङ्गरो।
 धिवषणा-ना० [सं०] १. बुद्धि; प्रज्ञा। २. वाक्शक्ति। ३. स्तुति।
 धी-ना० [सं०] १. बुद्धि; प्रज्ञा। २. मन; चित्त। ३. ज्ञान; समझ। ४. कर्म।
 धीत-वि० [सं०] १. पिइएको; पान गरिएको। २. आराधना गरिएको; स्तुति गरिएको। ३. विचार गरिएको। (ना०) ४. प्यास; तिर्खा। ५. ईमान। ६. अभिलाषा; इच्छा।
 धीत-धरान-ना० [धितो+धर+आन] १. राखन-धरनमा विश्वास। २. चोरी नगर्ने काम।
 धीति-ना० [सं०] १. पिउने काम; पान। २. प्यास।
 धीमा-ना० [नेवा०] दुइतिर छालाले मढेको, एकापट्टि गजो र अर्कोपट्टि हातले बजाइने, ज्यापूहरूले बजाउने एक किसिमको ठूलो बाजा।
 धीमा-वि० [सं० मध्यम] १. बिस्तारै हिँड्ने; मन्द गतिको। २. मध्यम; मन्द; (स्वर)। ३. कम वेगको; वेग-रहित। ४. बिस्तारो; मधुरो।
 धीमान्-वि० [सं०] १. बुद्धिमान्; प्रज्ञावान्। (ना०) २. बृहस्पति।
 धीर-वि० [सं०] १. दृढ र शान्त चित्त भएको; धैर्य-शाली। २. गम्भीर। ३. मन्द।
 धीर-चेता-वि० [सं०] मन बलियो भएको; स्थिर-चित्त।
 धीर-प्रशान्त-वि० [सं०] वीर र शान्त प्रकृतिको (नायक)।
 धीरता-ना० [सं०] १. धीरहुनाको भाव; धैर्य। २. स्थिरता। ३. सन्तोष।
 धीरत्व-ना० [सं०] धीरता।
 धीर-ललित-वि० [सं०] धीरता र वीरताका साथै निश्चिन्तता र विलासिताका गुण भएको (नायक)।
 धीरा-वि० [सं०] नायकमा पर-स्त्री-समागमका चिह्न देखेर व्यङ्ग्यपूर्वक कोप प्रकट गर्ने (नायिका)।
 धीराधीरा-वि० [सं०] रीसले रुँदै नायकको चित्त-वृत्तिलाई विचलित तुल्याउने (नायिका)।
 धीरोदात्त-वि० [सं०] साहित्य-शास्त्रानुसार दयालु, क्षमा-शील, बलवान्, धीर, योद्धा र आत्म-श्लाघा-रहित (नायक)।
 धीरोद्धत-वि० [सं०] प्रचण्ड, चञ्चल, अहङ्कारी, आत्म-श्लाघी र अर्काको गर्व सहन नसक्ने (नायक)।
 धीवर-ना० [सं०] १. माझी; मलाहा। २. फलाम।
 धीवरक-ना० [सं०] माझी; मलाहा।
 धुआँ-ना० [धूवाँ] धूवाँ।
 धुआँधार-वि० [धुआँ+धार] ठूलो वेग वा धारा, प्रवाह-युक्त।
 धुआँकस-ना० [धूवाँ+कश] धूवाँ-कश।
 धुइँधुइँ-क्रि० यो० [सं० ढुण्डुल्ल] लागिपरेर कुनै वस्तु खोज्ने किसिम; धुइँधुइँती।
 धुइँधुइँती-क्रि० यो० [धुइँधुइँ+ती] धुइँ-पत्ता लगाएर खोज्ने किसिम; धुइँधुइँ।

धुइँ-पत्ता-ना० [धुइँधुइँ+पत्ता] लागिपरेर खोज्ने काम; धुइँधुइँती खोज्ने काम।
 धुइँरिइनु-अ० क्रि० [धुइँरि+इ+नु] धुइँरो लागिनु; ('धुइँरिनु'-को भा० क्रि०)।
 धुइँरिनु-अ० क्रि० [धुइँरो+इ+नु] १. सबैतिरबाट मानिस-हरू एकै ठाउँमा जम्मा हुन आउनु; धुइँरो लाग्नु; भीड लाग्नु। २. एउटैमाथि धेरै जना जाइलाग्नु।
 धुइँरो-ना० [धारो] १. ताँती; धारो। २. फौज; भीड।
 धुइँयाइ-ना० [धुइँरि+याइ] धुइँरिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 धुइँयाइ-ना० [धुइँयाउ+आइ] धुइँयाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 धुइँयाइनु-स० क्रि० [धुइँयाउ+इ+नु] धुइँरो लगाइनु; ('धुइँयाउनु'-को क० क्रि०)।
 धुइँयाउनु-स० क्रि० [धुइँरि+याउ+नु] धुइँरो लगाउनु; एकै ठाउँमा धेरै जनाको जमघट गराउनु; ('धुइँरिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 धुक-चुक-ना० [धुकधुक+चुक (फाँ०)] शङ्का; संशय; सन्देह।
 धुकचुकाइ-ना० [धुकचुकाउ+आइ] धुकचुकाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 धुकचुकाइनु-स० क्रि० [धुकचुकाउ+आइ+नु] धुकचुक लागिनु; ('धुकचुकाउनु'-को क० क्रि०)।
 धुकचुकाउनु-अ० क्रि० [धुक-चुक+आउ+नु] धुकचुक लाग्नु; सन्देहमा पर्नु।
 धुकचुकाहट-ना० [धुकचुकाउ+आहट] धुकचुकाउने किसिम, क्रिया वा भाव; धुकचुकाइ।
 धुकचुकी-ना० [धुक-चुक+ई] धुक-चुक।
 धुकचुके-वि० [धुक-चुक+ए] धुक-चुक मान्ने; हिचकिचाउने।
 धुकधुक-क्रि० यो० [अनु०] मुटु चल्दा शब्द आउने किसिम; ढुक्ढुक।
 धुकधुकी-ना० [धुकधुक+ई] १. मुटुको गति; मुटुको ढङ्कन। २. प्राण; ज्यान। ३. हृदय।
 धुजा-ना० [सं० ध्वजा] १. धरो; धुकी। २. चिरो; टुको (कपडा, कागत् आदिको)।
 धुजाधाती-ना० [सं० ध्वजा+पताका] धुजा-धुजा परेको; चिल्लो परेको।
 धुत्-वि० [सं० धूत्] धत्।
 धुत्-धात-ना० [धुत्+धात (फाँ०)] कुरो वा धन-माल अर्कासँग फुल्काउने काम; धुत्ने काम; धात-धुत्।
 धुताइ-ना० [धुत्+आइ] धुत्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 धुताइनु-स० क्रि० [धुताउ+आइ+नु] धुत्न लाइनु; ('धुताउनु'-को क० क्रि०)।
 धुताउनु-स० क्रि० [धुत्+आउ+नु] धुत्न लाउनु; ('धुत्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 धुतार-वि० [धुत्+आर] अर्कासँग धन-माल वा कुरो धुत्ने

धुताहा-धुपिस

स्वभावको; धुताहा ।

धुताहा-वि० [धुत्+आहा] धुतार ।

धुतिनु-स० क्रि० [धुत्+इ+नु] धुत्ने काम गरिनु; ('धुत्नु'-को क० क्रि०) ।

धुतुवा-वि० [धुत्+उवा] धुतार; धुताहा ।

धुत्नु-स० क्रि० [सं० धूर्त+नु] १. फकाई-फुल्याई वा कुनै स्वार्थ देखाई अर्काको धन-माल लिनु । २. रहस्यको कुरो प्रकट गराउनु; फुल्काउनु । ३. तान्नु; खिँच्नु ।

धुन-ना० [सं० धु] १. विशिष्ट लय, अथवा स्वर-क्रमले गाइने गीतको रीति; गानाको विशेष स्वर-कम्पन । (वि०) २. हल्लाइएको; कम्पित गराइएको ।

धुन-ना० [सं० ध्यान] १. कुनै काम एक-चित्तका साथ गर्ने प्रवृत्ति; एकाग्रता । २. मनको लहड्; ताना । ३. सोच-विचार । ४. चिन्ता; फिक्री । ५. सकेसम्मको प्रयत्न; भरमगद्वर ।

धुन-चक्कर-ना० [सं० धूम-चक्र] धूम-चक्र ।

धुना-ना० [धु] १. धुने काम; धुवाइ । २. धुवाइको पटक ।

धुनाइ-ना० [धुन्+आइ] धुन्ने किसिम, क्रिया, भाव वा पटक ।

धुनि-ना० [सं०] नदी ।

धुनिनु-स० क्रि० [धुन्+इ+नु] कपास फड्किनु; ('धुन्नु'-को क० क्रि०) ।

धुनियाँ-ना० [धुन्+इयाँ] कपास फड्कने पेशा भएको व्यक्ति वा जाति ।

धुनी-ना० [सं०] नदी ।

धुनी-ना० [सं० धूमी] १. साधु-संन्यासीहरूले तापनाका निमित्त वा तपश्चर्याका निमित्त बाल्ने आगो । २. सधैं आगो वालिरहने अगेनु ।

धुनी-फानी-ना० [धुन+फानी (अ०)] घरायसी काम-कुरोमा हुने व्यस्तता; घरेलु काममा भएको तल्लीनता ।

धुनु-स० क्रि० [सं० धाव्] फोहर-मैलाहरू पानी वा अन्य तरल पदार्थले सफा गर्नु; पखाल्नु; प्रक्षालन गर्नु ।

धुन्धुकारि-ना० [सं०] १. पुराण-प्रसिद्ध एक उद्दण्ड व्यक्ति । २. बदमाश व्यक्ति; उल्लू मानिस । ३. खराब छोरो; कपूत ।

धुन्नु-स० क्रि० [सं० धुनन+नु] कपास फड्कनु ।

धुपौरे-ना० [धुपौरो+ए] १. अल्लाई खुशी पार्न नअह्लाईकुनै अर्काका साना-तिना काम गरी हिँड्ने व्यक्ति । (वि०) २. वेमत्तलवको; सरोकार नभएको (व्यक्ति) । ३. धूप हाल्ने वा धुपौरो चलाउने ।

धुपौरो-ना० [सं० धूप+औरो] आगो हालेर धूप सल्काउने भाँडो; धूप-पात्र ।

धुमधुमती-क्रि० यो० [धुम्म+धुम्म+ती] १. रीसले बोल-चाल केही नगरी अँध्यारो मुख लाई वसिरहने किसिम; धुम्म । २. कुनै वस्तु वा प्राणी थुप्रिएर रहने किसिम ।

धुम्म-क्रि० यो० [प्रा०] १. रीसले अँध्यारो मुख लाई बोल-चाल केही नगरी वसिरहने किसिम; धुमधुमती । २. आकाशमा

चारैतिर बादलले ढाक्ने किसिम ।

धुम्मिइनु-अ० क्रि० [धुम्मि+इ+नु] धुम्म पारिनु; ('धुम्मिनु'-को भा० क्रि०) ।

धुम्मिनु-अ० क्रि० [धुम्म+इ+नु] १. रीसले वा पीरले धुम-धुमती परेर बस्नु; धुम्म पर्नु । २. आकाशमा बादल टम्म लाग्नु । ३. धुमधुमती परेर रहनु ।

धुम्म्याइ-ना० [सं० धुम्मि+याइ] धुम्मिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

धुम्म्याइनु-स० क्रि० [धुम्म्याउ+आइ+नु] धुम्म पारिनु; ('धुम्म्याउनु'-को क० क्रि०) ।

धुम्म्याउनु-स० क्रि० [धुम्मि+याउ+नु] धुम्म पार्नु; ('धुम्मिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

धुम्साखान-ना० [सं० ध्वंसन] ठूलो झगडा; घमासान युद्ध ।

धुर-ना० [सं०] १. गाडी, रथ, बग्गी आदिका पाङ्गा अड्ने तेर्सो आंगो; धुरा । २. बैलका काँधमा रहने जुवा । ३. भारी; बोझ । ४. धुराका छेउमा रहने बियो । ५. उच्च भूमि; टाकुरो । ६. शीर्ष वा सर्वोच्च स्थान ।

धुर-ना० [सं० धुर] जमीनको एक परिमाण; एक कट्टाको बीसौँ भाग ।

धुरन्धर-वि० [सं०] १. भार वहन गर्ने । २. अभिभारा लिने । ३. सद्गुण-सम्पन्न; प्रकाण्ड विद्वान् । ४. प्रधान; मुख्य; अग्र-गण्य । ५. पारङ्गत; पोख्त । ६. जोत्न योग्य (गोरु) ।

धुरा-ना० [सं० धुर] १. रथ, बग्गी आदिमा लाग्ने दुइ घोडा वा बैलका बीच रहने लामो डन्डा ।

धुरा-ना० [धुइरो] एकमाथिको अरु मदत; सहायकहरूको हूल ।

धुरिनु-अ० क्रि० [धुइरि+नु] १. धुइरो लाग्नु; धुइरिनु । २. हूल मिलेर आउनु; धुरा उठ्नु ।

धुरी-ना० [सं० धुर] १. छानाको सबभन्दा माथिल्लो कोप्रो परेको भाग; छानाका दुइ पाटाको जोर्नी । २. त्यस ठाउँमा राख्ने टायल, टिन आदिको कोप्रो परेको साधन ।

धुरीण-वि० [सं०] १. श्रेष्ठ; प्रमुख; अग्र-गण्य । २. धुरन्धर । ३. भारी बोक्ने । ४. जुवामा नार्न योग्य; जोत्न लायक (गोरु) ।

धुरी-बलो-ना० [धुरी+बलो] धुरी अड्याउने निदाल ।

धुरुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. साह्रै रुवाउने वा दुःख दिने किसिम । २. आँसु चुहाएर रुने किसिम ।

धुरुधुरु-क्रि० यो० [अनु०] साह्रै चित्त दुख्दा आँसु चुहाएर रुने किसिम ।

धुरो-ना० [धुरो] धुरो ।

धुर्का-पानी-ना० [धुर्को+पानी] १. दुःख; हैरानी । २. आँसु ।

धुर्को-ना० [धुर्को] १. कपडा, कागज आदिको लामो टुक्रो; धुरो । २. धर्को; धर्सो ।

धूर्त्याई-ना० [सं० धूर्त+याई] धूर्त हुनाको भाव; धूर्तता ।

धुपिस-ना० [धूलो+पिस्] बाटो ठोक्ने फलामे गह्रौँ र बाटुलो

औजार; बेन्चा।

धूर्य-वि० [सं०] १. अग्र-गण्य; धुरन्धर। २. श्रेष्ठ; मुख्य।
३. भारी बोक्न योग्य। ४. जोत्न लायक। (ना०) ५.
हिमालयमा हुने लशुनजस्तो एक ओषधि, ऋषभ। ६.
विष्णु। ७. गोरु।

धुन्याइ-ना० [धुरि+याइ] धुरिने किसिम, क्रिया वा भाव;
धुइ-न्याइ।

धुरी-ना० [सं० धूलि] दिल्लगी; हँसी; खिसी।

धुर्सुल-ना० [ने०] १. फुला पात र सेता फूल हुने एक
जातको लता। (यसको फूल मन्दिर, तोरण आदि सिँगान
प्रयोग गरिन्छ।) २. त्यसैको फूल।

धुसैली-ना० [ने०] भूवादार नरम ठूलूला पात हुने, काँसका
कोपिलाका आकारका भूवादार धेरै फूल फुल्ने एक जातको
घाँस।

धुलदाम-ना० [धुवाइ+दाम] बोकाइको ज्याला;
भरिया-ज्याला।

धुलाइ-ना० [धु+लाउ+आइ] १. धुलाउने किसिम, क्रिया,
भाव वा पटक; धुवाइ। २. धोएको ज्याला।

धुलाइनु-स० क्रि० [धुलाउ+आइ+नु] धुन लाइनु;
(‘धुलाउनु’-को क० क्रि०)।

धुलाउनु-स० क्रि० [धु+लाउ+नु] धुन लाउनु; (‘धुनु’-को
प्रे० क्रि०)।

धुलिइनु-अ० क्रि० [धुलि+इ+नु] धूलो होइनु; (‘धुलिनु’-
को भा० क्रि०)।

धुलिखेल-ना० [ने०] नेपालको पूर्व-एक (१)-नम्बर जिल्लाको
मुख्य बस्ती।

धुलिनु-अ० क्रि० [धूलो+इ+नु] १. धूलो हुनु; चूर्ण हुनु।
२. रद्दी हुनु; बेकम्मा हुनु। ३. नष्ट हुनु।

धुलौटो-ना० [धूलो+औटो] माटाको मसिनु धूलो छरेर
सिन्को वा खरीले कोरेर अक्षर लेख्ने एक किसिमको पाटी।

धुल्याइ-ना० [धुलि+याइ] धुलिने किसिम, क्रिया वा भाव।

धुल्याइ-ना० [धुल्याउ+याइ] धुल्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव।

धुल्याइनु-स० क्रि० [धुल्याउ+इ+नु] धूलो पारिनु; (‘धुलिनु’-
को क० क्रि०)।

धुल्याउनु-स० क्रि० [धुलि+याउ+नु] १. मिहीन पार्नु;
धूलो पार्नु; धूलो-पीठो तुल्याउनु। २. रद्दी पार्नु; बेकम्मा
तुल्याउनु।

धुल्याहा-ना० [धूलो+आहा] किताब, कागत-पत्र आदि
नोक्सान गर्ने एक जातको कीरो।

धुवाँ-ना० [धूवाँ] धूवाँ।

धुवाँइनु-स० क्रि० [धुवाँउ+इ+नु] धूवाँ निकालिनु;
(‘धुवाँउनु’-को क० क्रि०)।

धुवाँउनु-स० क्रि० [धुवाँ+आउ+नु] १. धूवाँ निकाल्नु;
धूवाँ पार्नु। २. आगो बाल्नु। (अ० क्रि०) ३. धूवाँ उठ्नु;

धूवाँ निस्कनु।

धुवा-वि० [धु+उवा] धोइएको; धोएर सफा गरिएको।
धुवा-ना० [सं० ध्रुव] गीत वा कविताका प्रत्येक छन्दपछि
दोहो-न्याएर भनिने चरण; टेक।

धुवाइ-ना० [धु+वाइ] १. धुने किसिम, क्रिया वा भाव।
२. कपडा आदि धोएको ज्याला; धुलाइ।

धुवाइ-ना० [धुवाउ+आइ] धुवाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
धुवाइनु-स० क्रि० [धुवाउ+आइ+नु] धुन लाइनु; धोवा-
इनु; (‘धुवाउनु’-को क० क्रि०)।

धुवाउनु-स० क्रि० [धु+आउ+नु] धुन लाउनु; धोवाउनु;
(‘धुनु’-को प्रे० क्रि०)।

धुवान-ना० [धु+आन] धुवाइको पटक; धुना।

धुवित्र-ना० [सं०] यज्ञको अग्नि फुक्ने मृग-चर्मको खलाँती।

धुस्तुर-ना० [सं०] धतूरो।

धुस्तु-ना० [सं० धुस्तु] १. परालका खजमजिएका टुक्रा-
टाक्रीहरूको थुप्रो। (वि०) २. लेधनो; थाङ्गनो।

धुसु-ना० [सं० धूसर] भूवादार नरम पात हुने, मसिना
सेता फूल फुल्ने एक जातको रूख।

धुस्रो-ना० [धुस्रो+ए] १. नारान-पातीका जस्ता भूवादार
पात र सेता फूल हुने एक जातको बोट। (वि०) २.

फुस्रो रङ्गको; फुस्रे। ३. चिल्लो वा स्निग्धता नभएको।

धुस्रो-ना० [सं० धूसर] १. धूवाँसे रङ्ग; फुस्रो रङ्ग। (वि०)
२. त्यस रङ्गको। ३. चिल्लो वा स्निग्धता नभएको।

धुस्रो-फुस्रो-वि० [धुस्रो+फुस्रो] १. धूलो लागेर फुस्रो भएको।
२. चिल्लो नभएको; स्निग्धता-हीन।

धुस्सा-ना० [सं० द्विशाट] मोटो जातको ऊनी ओढ्ने वस्त्र।
धूआँ-ना० [धूवाँ] धूवाँ।

धूआँ-कस-ना० [धूआँ+कस] धूवाँ-कस।
धूत-वि० [सं०] १. हल्लाइएको; आन्दोलित। २. छोडिएको;
त्यक्त। ३. धम्काइएको; हप्काइएको।

धूता-ना० [सं०] पत्नी।

धूनन-ना० [सं०] १. हल्लनु; कम्पन। २. हावा; वायु। ३.
क्षोभ।

धूप-ना० [सं०] आगोमा सत्काएर धूवाँद्वारा सुवास फिँजाइने
सुगन्धी द्रव्य।

धूप-ना० [सं० धूप] घाम।

धूप-घडी-ना० [धूप+घडी] घाम छँदा कुनै कोलो अथवा
अरु कुनै त्यस्तै छाया पार्ने पदार्थले पारेका छायाले समय
सूचित गर्ने एक किसिमको समय-निर्देशक यन्त्र।

धूप-छायाँ-ना० [धूप+छाया] १. प्रकाशको टलक पदा
विभिन्न रङ्गको आभा देखिने एक प्रकारको रँगाइ वा
वुनोट। २. दुःख र सुखको परिस्थिति।

धूप-दान-ना० [सं० धूप+दान] धूप सत्काएर राख्ने भाँडो;
धूपारो; धूप-पात्र।

धूप-दानी-ना० [सं० धूप+दानी] धूपदान; धूपारो।

धूप-धुवाँर-धेरै

५४६

धूप-धुवाँर-ना० [धूप+धुवाँ] धूप बाल्ने काम; धूप सल्काउने काम ।
 धूपन-ना० [सं०] धूप बाल्ने काम ।
 धूप-पात्र-ना० [सं०] धूप बाल्ने भाँडो; धुपौरो ।
 धूपित-वि० [सं०] १. धूपद्वारा बास्ना आउने पारिएको ।
 २. तप्त; तताइएको । ३. थाकेको; थकित ।
 धूपी-ना० [सं० धूप] १. मसिना पात, सेता साना-साना फूल, हरिया गोल फल हुने र काण्डमा खैरो र बाक्लो बोको हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको काठ । (यसको चूर्णको धूप बनाइन्छ र यसलाई घोटेर चन्दनको काम पनि लिइन्छ ।)
 धूम-ना० [सं०] १. धूवाँ; धूम्र । २. कुहिरो । ३. बादल । ४. ठूलो झगडा; रडाको । (क्रि० यो०) ५. अचाक्ली; उधुम ।
 धूम-केतु-ना० [सं०] १. पुच्छे-तारो; उल्का । २. अग्नि; आगो ।
 धूम-चक्र-ना० [सं०] १. चक्राकार परेको धूवाँ; धूम-मण्डल ।
 २. ठूलो झगडा; रडाको । (क्रि० यो०) ३. धूमधाम ।
 धूमधाम-क्रि० यो० [सं० धूम+धाम] १. अत्यन्त; ज्यादा; ज्यादा । (वि०) २. धेरै; खूब; प्रशस्त । (ना०) ३. ठूलो आयोजना; रम-रमिता ।
 धूम-पान-ना० [सं०] धूम्र-पान ।
 धूम-पोत-ना० [सं०] जहाज; अग्नि-बोट ।
 धूम-वाराही-ना० [सं०] काठमाडौँदेखि उत्तरतिर विशाल-नगरमा रहेको एक वाराही; चार-वाराहीमध्ये एक ।
 धूम्रावती-ना० [सं०] दश-महाविद्यामध्ये एक ।
 धूमिका-ना० [सं०] कुहिरो ।
 धूम्याट-ना० [सं०] चिभे चरो ।
 धूम्र-ना० [सं०] १. धूवाँ; धुआँ । २. ध्वाँसो । ३. ध्वाँसे रङ्ग । (वि०) ४. त्यस रङ्गको; धुस्रो ।
 धूम्र-पत्रा-ना० [सं०] सानु-विरी ।
 धूम्र-पान-ना० [सं०] चुरोट, तमाखु, गाँजा आदिको धूवाँको सकोँ मुखले तानेर सेवन गर्ने काम ।
 धूर्जटि-ना० [सं०] शिव; महादेव ।
 धूर्त-वि० [सं०] १. छटेल; छट्टू । २. छली; कपटी । ३. ठग; वञ्चक । ४. धोखेबाज ।
 धूर्तता-ना० [सं०] धूर्त हुनाको भाव; धोखेबाजी ।
 धूर्वह-वि० [सं०] १. भारी बोक्ने; भार-वाहक । २. कार्य-भार सम्हाल्ने । (ना०) ३. भरिया । ४. गोरु ।
 धूर्वी-ना० [सं०] रथ, वग्गी आदिको अगिल्लो भाग; वम ।
 धूल-ना० [सं० धूलि] धूलो ।
 धूलि-ना० [सं० धूलि] धूलो; चूर्ण; रज ।
 धूलि-धूसर-वि० [सं०] धूलो लागेर फुस्रो देखिएको वा तुल्याइएको ।
 धूलि-धूसरित-वि० [सं०] धूलि-धूसर ।
 धूलि-पटल-ना० [सं०] तुवाँलो ।

धूल-दर्शन-ना० [धूलो+ए+दर्शन] तीर्थ-यात्रामा जाने यात्रीले हिँडेर जाँदा गोडामा लागेको धूलो नपुछीकनै वा कतै विश्राम नगरीकन सोझै मन्दिरमा पुगेर गरिने देवी-देवताको दर्शन ।
 धूलो-ना० [सं० धूलि] १. मिहीन वस्तु; चूर्ण; धूलि । २. बढार्दा निस्कने कसिङ्गर । ३. छारो ।
 धूलो-पीठो-वि० [धूलो+पीठो] अत्यन्त मसिनो, चूर्ण ।
 धूलो-मूलो-ना० [धूलो+मूलो (फाँ०)] कसिङ्गर ।
 धूवाँ-ना० [सं० धूम] आगो बाल्दा निस्कने मोसो मिसिएको एक किसिमको कालो रङ्गको बाफ; धुआँ; धूम्र ।
 धूवाँ-कश-ना० [धूवाँ+कश (फाँ०)] १. धूवाँ बाहिर निकाल्नाका निमित्तको प्वाल वा ढुङ्ग्रो; चिमनी । २. एक प्रकारको सानो जहाज; अग्नि-बोट ।
 धूसर-वि० [सं०] १. माटाका रङ्गको; खाकी । २. धूलो लागेर फुस्रो भएको । ३. फुस्रो रङ्गको ।
 धूसरित-वि० [सं०] १. धूलो लागेको । २. ध्वाँसे रङ्गको; धूसर । ३. उज्जर नभएको; फुस्रो पारिएको ।
 धूस्तुर-ना० [सं०] धतूरो ।
 धूस्तूर-ना० [सं०] धतूरो ।
 धृत-वि० [सं०] १. समाप्तिएको; फक्रिएको । २. आफ्ना अधिकारमा राखिएको । ३. राखिएको; स्थापित । ४. धारण गरिएको ।
 धृतराष्ट्र-ना० [सं०] १. महाभारत-प्रसिद्ध एक जन्मान्ध राजा; दुर्योधनका पिता । २. एक नाग ।
 धृतात्मा-वि० [सं०] १. मन बलियो भएको; स्थिर-चित्त; धीर । (ना०) २. विष्णु ।
 धृति-ना० [सं०] १. समाउने क्रिया; ग्रहण गर्ने काम । २. धारण । ३. धैर्य । ४. स्थिरता । ५. सोह्र मातृकामध्ये एक । ६. ज्योतिष-शास्त्रानुसार एक योग ।
 धृतिमान्-वि० [सं०] धैर्य भएको; धैर्य-शाली; धीर ।
 धृष्ट-वि० [सं०] १. ढीठो; पुक्खलो । २. अशिष्ट; गँवार । ३. निर्लज्ज । (ना०) ४. आफूले गरेका अपराधको नायिका-द्वारातिरस्कार सहेर पनि नायिकाको पछेटा लागिरहने नायक; धीरोद्धत नायक ।
 धृष्टता-ना० [सं०] १. धृष्ट हुनाको भाव; उद्दण्डता । २. निर्लज्जता । ३. निर्दयता ।
 धेनु-ना० [सं०] १. भर्खर बियाएकी गाई; दुहुनु गाई । २. गाई । ३. पृथ्वी ।
 धेनुका-ना० [सं०] १. दुहुनु गाई; धेनु । २. हस्तिनी स्त्री । ३. पोथी पशु । ४. कृष्णले मारेको एक दैत्य ।
 धेय-वि० [सं०] १. धारण गर्ने योग्य; धार्य; धारणीय । २. पोषण गर्ने योग्य; पोष्य । ३. पिउन योग्य; पेय ।
 धेर-वि० [धेरै] धेरै; ज्यादा ।
 धेर-थोर-ना० [धेर+थोर] थोर-बहुत ।
 धेरै-वि० [प्रा० धेइ] प्रशस्त; ज्यादा; बहुत; निकै ।

धेरैजसो-क्रि० यो० [धेरै+जसो] प्रायः; प्रायशः; बहुधा ।
धेँसे-वि० [धेँसो+ए] ध्वाँसोजस्तो कालो; साह्रै कालो;
ध्वाँस ।

धेँसो-ना० [ध्वाँसो] ध्वाँसो ।

धैर्य-ना० [सं०] १. सङ्कट वा कठिनाइका समयमा मनमा
लिइने स्थिरता; धीरता । २. शान्ति । ३. खामस ।

धैवत-ना० [सं०] सङ्गीतका सात स्वरमध्ये एक । (यसलाई
सङ्क्षेपमा 'ध' भनिन्छ । यसमा ४०५ नाद-लहरी हुन्छन् ।)
धोआइ-ना० [धु+आइ] धुने किसिम, क्रिया वा भाव;
धुवाइ ।

धोआइ-ना० [धोआउ+आइ] धोआउने किसिम, क्रिया वा
भाव; धुवाइ ।

धोआइनु-स० क्रि० [धोआउ+आइ+नु] धुन लाइनु;
धोवाइनु; ('धोआउनु'-को क० क्रि०) ।

धोआउनु-स० क्रि० [धु+आउ+नु] धुन लाउनु; धोवाउनु;
('धुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

धोइनु-स० क्रि० [धु+इ+नु] धुने काम गरिनु; ('धुनु'-को
क० क्रि०) ।

धोइ-फोइ-ना० [धु+फुनु] १. स्पष्टता; यथार्थता । २. मनो-
मालिन्य भएका विषयमा स्पष्टतापूर्वक कुरा गर्नु ।

धोइ-धाई-ना० [धु+धाइ (फाँ०)] धुने वा सफा गर्ने काम;
धोई-पखाली ।

धोइ-पखाली-ना० [धु+पखाल्] १. धुने र पखाल्ने काम;
धोइ-धाई । २. थोरै आम्दानीबाट जीविका गर्ने काम । ३.
भएभरका काम वा लेन-देनको फछ्योट ।

धोका-ना० [धोखा] धोखा ।

धोकाइ-ना० [धोक्+आइ] धोक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
धोकाइनु-स० क्रि० [धोकाउ+इ+नु] धोक्न लाइनु;
('धोक्नु'-को क० क्रि०) ।

धोकाउनु-स० क्रि० [धोक्+आउ+नु] धोक्न लाउनु;
('धोक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

धोकाबाज-वि० [धोखेबाज] धोखा दिने; बेईमानी गर्ने;
धोखेबाज ।

धोकाबाजी-ना० [धोखेबाजी] १. धोखा दिने काम; धोखे-
बाजको काम । २. बेईमानी । ३. कपट; छल ।

धोकाहा-वि० [धोक्+आहा] १. धेरै पिउने वा खाने;
धोक्ने । २. धेरै खुवाउने वा पियाउने ।

धोकिनु-स० क्रि० [धोक्+इ+नु] धेरै खाइनु वा पिइनु;
('धोक्नु'-को क० क्रि०) ।

धोक्ने-गोदाम-ना० [धोखा+गोदाम] विशेष आवश्यकता वा
अभाव भएका बखतमा मात्र चलाउने गरी राखिएको माल-
सामान, अन्न-पात आदिको गोदाम ।

धोको-ना० [धोक्+ओ] १. मनको प्रबल इच्छा; चाह ।
२. धीत ।

धोक्नु-स० क्रि० [सं० ढीक+नु] १. इच्छा लागेको वस्तु

खुवसित खानु वा पिउनु । २. व्यर्थमा खर्च गर्नु; फजूल
खर्च गर्नु । ३. जाँड-रक्सी आदि खानु (निन्दार्थमा) ।

धोक्ने-वि० [धोक्ने+ए] १. धोक्ने बोक्ने । २. भद्दा र मोटो
कदको; धोक्नेजस्तो । ३. ठूलूला मोहोता हुने; ह्वाङ्ग्रे
(सुख्वाल) । (ना०) ४. तिर्जा खरीद गर्ने ठेकदार ।

धोक्ने-सुख्वाल-ना० [धोक्ने+सुख्वाल] ठूलूला मोहोता हुने
एक किसिमको सुख्वाल; पाइजामा ।

धोक्ने-ना० [सं० ढौकनीय] अनाजहरू भरेर बोक्ने टाट
आदिको ठूलो थैलो ।

धोक्नेचाइ-ना० [धोक्नेचाउ+आइ] धोक्नेचाउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

धोक्नेचाइनु-स० क्रि० [धोक्नेचाउ+इ+नु] बेसरी खाइनु;
('धोक्नेचाउनु'-को क० क्रि०) ।

धोक्नेचाउनु-स० क्रि० [धोक्ने+चाउ+नु] बेसरी खानु; पेटमा
अटाई-नअटाई खानु; कण्ठचाउनु ।

धोखा-ना० [सं० धूकता] १. अरूलाई झुक्क्याउने मिथ्या
व्यवहार; झूठो काम-कारवाई । २. छल; कपट । ३.
बेईमानी ।

धोखाबाज-वि० [धोखा+बाज] धोकाबाज ।

धोखाबाजी-ना० [धोखाबाज+ई] धोकाबाजी ।

धोखेबाज-वि० [धोखा+बाज] धोकाबाज ।

धोखेबाजी-ना० [धोखेबाज+ई] धोकाबाजी ।

धोती-ना० [सं० धृ] १. कमरदेखि मनि बेरेर लाइने
नसिइएको वस्त्र । २. कछाड । ३. लगाँटी । ४. स्त्री-
जातिले लाउने सारी, फरिया आदि ।

धोती-सरो-ना० [ने०] पानी-सरोजस्तो एक जातको
बिरुवा ।

धोते-चरो-ना० [ने०] पहेँलो र खैरो रङ्गको एक जातको
चरो ।

धोत्रिइनु-अ० क्रि० [धोत्रि+इ+नु] धोत्रो होइनु; ('धोत्रिनु'-
को भा० क्रि०) ।

धोत्रिनु-अ० क्रि० [धोत्रो+इ+नु] १. पुरानो र खोक्रो हुनु;
धोत्रो पस्नु (रूख आदिमा) । २. जवानी चढ्दा स्वर
बिग्रेर ठूलो हुनु । ३. सदी आदिले कण्ठमा कुनै विकार हुँदा
स्वर मोटो हुनु ।

धोत्रो-ना० [धोक्रो] १. रूख, मूला आदिको भित्र हुने खोक्रोपन;
भित्र परेको ठूलो प्वाल । (वि०) २. भित्र खाली
भएको; खोक्रो । ३. जवानीले स्वर बिग्रेर ठूलो भएको;
धोत्रिएको (स्वर) ।

धोत्र्याइ-ना० [धोत्रि+याइ] धोत्रिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

धोत्र्याइ-ना० [धोत्र्याउ+आइ] धोत्र्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

धोत्र्याइनु-स० क्रि० [धोत्र्याउ+आइ+नु] धोत्रो पारिनु;
('धोत्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।

धोत्र्याउनु-ध्वज

५४६

धोत्र्याउनु-स० क्रि० [धोत्रि+याउ+नु] धोत्रो पार्नु;
(‘धोत्रिनु’-को क० क्रि०) ।
धोविनी-ना० [धोवी+इनी] १. धोबी-जातकी स्त्री । २.
कालो र सेतो मिसिएको रङ्गको, भैँरोजत्रो एक जातको
चरो ।
धोवी-ना० [धु] १. कपडा धुने पेशा भएको एक जाति ।
२. धोविनी चरो ।
धोरण-ना० [सं०] १. सवारी; यान । २. छिटो गति;
तीव्र गमन । ३. वाहन । ४. घोडाको एक चाल ।
धोरणी-ना० [सं०] अविच्छिन्न क्रम; पङ्क्ति; ताँती ।
धोवाइनु-स० क्रि० [धोवाउ+आइ+नु] धुन लाइनु;
(‘धोवाउनु’-को क० क्रि०) ।
धोवाउनु-स० क्रि० [धु+आउ+नु] धुन लाउनु; (‘धुनु’-
को प्रे० क्रि०) ।
धौका-ना० [नेवा०] दहीका कहतारा खप्टेर राख्नाका निम्ति
वनाइएको बाँसका कप्टेराको तीन कुना परेको साधन;
विडो ।
धौत-वि० [सं०] १. धोइएको; पखालिएको । २. सेतो;
सफा । ३. चम्किलो; दीप्त । (ना०) ४. चाँदी ।
धौति-ना० [सं०] १. शरीरका भित्री अवयव सफा पार्ने
उद्देश्यले करीब चार अङ्गुल चौडा र पन्ध्र हात लामो
भिजेको कपडालेले फेरि बाहिर निकाल्ने, हठ-योगको
एक क्रिया । २. त्यस्तो गर्ने कपडाको धरो ।
धौधौ-ना० [ने०] मुडिकल; कठिना ।
धौरेय-वि० [सं०] धुरा धारण गर्ने योग्य; नार्न लायक ।
धौर्त्य-ना० [सं०] धूर्त हुनाको भाव; धूर्तता ।
धौलागिरि-ना० [धवलगिरि] धवलगिरि ।
ध्माकार-ना० [सं०] कौ; लौह-कार ।
ध्याउनु-ना० [सं० ध्यान] १. रात-दिनको चिन्तन; हमेशाको
ध्यान; जपना । २. मनको एकमात्र ठूलो इच्छा; धोको ।
ध्यात-वि० [सं०] ध्यान गरिएको; सोचिएको ।
ध्यातव्य-वि० [सं०] ध्यान गर्न योग्य; विचार गर्न लायक;
व्येय ।
ध्याता-वि० [सं०] ध्यान गर्ने; ध्यानी ।
ध्यान-ना० [सं०] १. कुनै काम वा कुरोमा मन तल्लीन
भएर लाग्ने क्रिया वा भाव । २. एकाग्र चित्तले गरेको
देवताको आराधना । ३. चित्तको विचार गर्ने वा ग्रहण
गर्ने शक्ति । ४. चेत; खयाल । ५. बोध; ज्ञान । ६. समझ;
बुद्धि । ७. स्मृति; सम्झना; याद । ८. चित्तको एकाग्रता ।
९. विचार; मनन ।
ध्यान-गम्य-वि० [सं०] ध्यानले प्राप्त गर्न सकिने ।
ध्यान-निष्ठ-वि० [सं०] ध्यानमा एकाग्र भएको; ध्यानमा
लीन; ध्यान-मग्न ।
ध्यान-पर-वि० [सं०] ध्यान-निष्ठ ।
ध्यान-मग्न-वि० [सं०] ध्यान-निष्ठ ।

ध्यान-योग-ना० [सं०] ध्यान प्रधान भएको योग; प्रशान्त
योग ।
ध्यान-रत-वि० [सं०] ध्यान-निष्ठ ।
ध्यानसिङ्गे-वि० [ने०] कपट-जूवाका निमित्तको कैफत
भएको (कौडो) ।
ध्यानस्थ-वि० [सं०] ध्यान-निष्ठ ।
ध्यानावस्थित-वि० [सं०] ध्यान-मग्न; ध्यान-निष्ठ ।
ध्यानी-वि० [सं०] ध्यान गर्ने; समाधिमा बस्ने ।
ध्याप-ध्याप-क्रि० यो० [अनु०] १. बार-बार बत्ती निम्न
खोज्ने किसिम; धिपधिप । २. खुट्टा बजारेर हिँड्दा
शब्द आउने किसिम ।
ध्याप-ध्यापे-वि० [ध्याप-ध्याप+ए] निम्न खोज्ने; ध्याप-
ध्याप गर्ने; धिपधिपे (बत्ती) ।
ध्याप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. बत्ती, आगो आदि सहसा
निम्ने किसिम । २. गीलो वस्तु जमीनमा बजारिँदा शब्द
आउने किसिम ।
ध्यार-धुर-क्रि० यो० [अनु०] कपडा, कागज आदि च्यात्दा
शब्द आउने किसिम ।
ध्यार-क्रि० यो० [अनु०] कपडा च्यात्दा शब्द आउने किसिम;
ध्वार ।
ध्येय-वि० [सं०] १. ध्यान गर्न योग्य । (ना०) २. ध्यानको
विषय । ३. लक्ष्य; उद्देश्य ।
ध्रुव-वि० [सं०] १. सधैं एउटै ठाउँ वा अवस्थामा रहने;
स्थिर; अचल । २. निस्सन्देह; निश्चित; पक्का ।
(ना०) ३. भगवान्का भक्त, राजा उत्तानपादका जेठा
छोरा । ४. उत्तरी आकाशमा सधैं एकै स्थानमा स्थिर
रहने भनी प्रसिद्ध एक तारो । ५. पृथ्वीको उत्तर र दक्षिण-
का छेउ । ६. आकाश । ७. कीलो । ८. पहाड । ९. ज्योति-
षशास्त्रानुसार एक योग ।
ध्रुव-तारा-ना० [सं०] उत्तरतिर सधैं एकै स्थानमा रहेको
देखिने एक प्रसिद्ध तारो ।
ध्रुव-दर्शक-ना० [सं०] १. सप्तर्षि-मण्डल । २. सधैं
उत्तरपट्टि मात्र सूर्य फर्कने दिशा-सूचक यन्त्र; कम्पास ।
ध्रुव-पद-ना० [सं०] १. प्रायः स्तुतिहरू गाइने सङ्गीतको
एक लय । २. सङ्गीतमा बार-बार गाइने कविताको
कुनै एक चरण; टेक ।
ध्वंस-ना० [सं०] नाश; विनाश ।
ध्वंसक-वि० [सं०] नाश गर्ने; विध्वंसक ।
ध्वंसन-ना० [सं०] १. नाश गर्ने काम; ध्वस्त पार्नु । २.
क्षय; विनाश ।
ध्वंसावशेष-ना० [सं०] नाश भएर बाँकी रहेको अंश ।
ध्वंसित-वि० [सं०] नाश भएको; ध्वस्त ।
ध्वंसी-वि० [सं०] १. नाश गर्ने; ध्वस्त पार्ने । २. विनष्ट
हुने; नश्वर ।
ध्वज-ना० [सं०] १. कुनै संस्था वा विशिष्ट व्यक्तिको

चिह्नस्वरूप, प्रायशः झन्डाका शिरसा झुन्ड्याइने कपडा;
झन्डा; ध्वजा; पताका । २. चिह्न; निशान । ३.
पुरुषेन्द्रिय । ४. श्रेष्ठ; प्रमुख ।
ध्वज-दण्ड-ना० [सं०] झन्डा झुन्ड्याइने डन्डा; ध्वज-यष्टि ।
ध्वज-पट-ना० [सं०] ध्वजा; झन्डा ।
ध्वज-भङ्ग-ना० [सं०] १. झन्डा झिक्नु; लिङ्गो ढाल्नु ।
२. नपुंसकता ।
ध्वज-यष्टि-ना० [सं०] झन्डाको डन्डा; ध्वज-दण्ड ।
ध्वजवान्-वि० [सं०] १. ध्वजा भएको; झन्डावाल । २.
चिह्न भएको ।
ध्वजांशुक-ना० [सं०] झन्डाको कपडा ।
ध्वजा-ना० [सं०] ध्वज; झन्डा ।
ध्वजारोपण-ना० [सं०] झन्डा गाड्ने काम; ध्वजा
उभ्याउने काम ।
ध्वजिनी-ना० [सं०] सेना; फौज ।
ध्वजी-वि० [सं०] १. ध्वजा भएको; झन्डावाल । २.
कुनै किसिमको चिह्न भएको; चिह्नित । ३. ढोंगी;
पाखण्डी ।
ध्वजोत्तोलन-ना० [सं०] झन्डा फहराउने काम; ध्वजा
गाड्ने काम ।
ध्वजोत्थान-ना० [सं०] १. झन्डा गाड्ने काम; ध्वजा
फहराउने क्रिया । २. इन्द्र-यात्रा, विस्केट आदिको लिङ्गो
उभ्याउने उत्सव ।
ध्वनन-ना० [सं०] ध्वनि निकाल्नु; शब्द गर्नु ।
ध्वनि-ना० [सं०] १. शब्द; आवाज । २. ठूलो र खाली
ठाउँमा कराउँदा वा शब्द गर्दा फर्केर आउने आवाज;
प्रतिध्वनि । ३. कुनै कथन वा उक्तिको वाच्यार्थ वा
शब्दार्थलाई छोडेर त्यसमा लुकेको गूढ वा व्यङ्ग्यार्थ;
झल्केको अर्थ; गूढार्थ ।

ध्वनि-काव्य-ना० [सं०] व्यङ्ग्य-प्रधान काव्य; ध्वन्यात्मक
काव्य ।
ध्वनित-वि० [सं०] १. ध्वनिको रूपमा व्यक्त भएको;
व्यञ्जित । २. शब्द निस्केको ।
ध्वनि-प्रसारक-यन्त्र-ना० [सं०] माइक्रोफोन ।
ध्वनि-विकार-ना० [सं०] भय, शोक आदिबाट परिवर्तित
हुने कण्ठ-स्वर ।
ध्वनि-विस्तारक-यन्त्र-ना० [सं०] माइक्रोफोन ।
ध्वन्य-वि० [सं०] ध्वनि निस्कन योग्य ।
ध्वन्यात्मक-वि० [सं०] १. ध्वनि भएको; ध्वनिमय ।
२. ध्वनि-प्रधान भएको; व्यङ्ग्यमय (काव्य) ।
ध्वन्यार्थ-ना० [सं०] व्यञ्जना-वृत्तिद्वारा बोध हुने अर्थ;
व्यङ्ग्यार्थ ।
ध्वस्त-वि० [सं०] भत्केको; नाश भएको; नष्ट-भ्रष्ट;
सखाप भएको ।
ध्वाँसे-वि० [ध्वाँसो+ए] ध्वाँसोजस्तो रङ्गको; कालो ।
ध्वाँसो-वि० [धूवाँ] १. धूवाँको कण; धूम-कण । २.
धँसो; मोसो ।
ध्वाङ्क्ष-ना० [सं०] १. कौवा; काग । २. सारस । ३.
भिक्षु; संन्यासी । ४. निर्लज्ज मानिस ।
ध्वाङ्ग्रे-वि० [ध्वाङ्] भद्दा र कद नमिलेको; लर्दू; धिरी ।
ध्वान-ना० [सं०] १. शब्द; आवाज । २. गुञ्जन ।
ध्वान्त-ना० [सं०] १. अन्धकार; अँध्यारो; तम । २.
सधैं अँध्यारो रहने एक नरक ।
ध्वान्ताराति-ना० [सं०] १. सूर्य । २. चन्द्र । ३. अग्नि ।
४. श्वेत वर्ण ।
ध्वार-क्रि० यो० [अनु०] १. पानीको धारो खस्दा शब्द
आउने किसिम । २. कपडा, कागद च्यात्दा शब्द आउने
किसिम; ध्यार ।

न

न-देवनागरी वर्ण-मालाको बीसौं व्यञ्जन-वर्ण । त-वर्गको
अन्तिम वा पाँचौं अक्षर । यसको उच्चारण दन्त्य-स्थान र
नासिका-स्थानबाट हुन्छ ।
न-अव्य० [सं०] १. क्रियाको अगाडि, पछाडि वा बीचमा
आएर निषेध बुझाउने शब्द । (उदा०-नगर्नु, नखानु, गर्दिन,
भन्दिन, खाँदैन होला, गर्दैनथ्यो इत्या० ।) २. विशेषण
शब्दको अगाडि लागेर उल्टो अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-
नराम्रो, नजाती इत्या० ।) ३. कार्य, विषय आदिको अभाव
वा निषेध बुझाउने शब्द; अहँ; नाइ । (संयो०) ४. दुइ शब्द
वा वाक्यको बीचमा प्रयोग भएर दुवैलाई जोड दिने शब्द ।
(उदा०-रुनु-न-हाँस्नु, -देख्नु-न-सुन्नु इत्या० ।) ५. शब्द
वा वाक्यलाई जोड दिन प्रयोग हुने शब्द । (उदा०-पढ्ने
भए राम्ररी पढ्नु, जाने भए गइहाल्नु ।) ६. प्रश्न

गर्ने वा सही थपाउँदा वाक्यको पछिल्लिर-प्रयोग गरिने
शब्द । (उदा० । यो त ठीक छ न ?)
नकच्चरिड्नु-अ० क्रि० [नकच्चरि+इ+नु] नकच्चरो
होइनु; ('नकच्चरिनु'-को भा० क्रि०) ।
नकच्चरिनु-अ० क्रि० [नकच्चरो+इ+नु] नकच्चरो हुनु;
निर्लज्ज हुनु ।
नकच्चरो-वि० [नाक+कर्तन (सं०)] लाज नभएको;
निर्लज्ज; बेशरम ।
नकच्च-याई-ना० [नकच्चरो+याई] नकच्चरो तुल्याउनाको
वा हुनाको भाव ।
नकच्च-याइ-ना० [नकच्चरि+याइ] नकच्चरिने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
नकच्च-याड्नु-स० क्रि० [नकच्च-याड्+आइ+नु] लज्जित

नकच्च-याउनु-नक्षत्र-वृष्टि

५५०

पारिनु; ('नकच्च-याउनु'-को क० क्रि०) ।
 नकच्च-याउनु-स० क्रि० [नकच्चरि+याउ+नु] १. अरू-
 लाई शरम लाग्ने पारिनु; लज्जित गराउनु; ('नकच्चरिनु'-
 को प्रे० क्रि०) । २. जानेको कुरोलाई नजानेजस्तो
 गरी सोध्नु; बूझ पचाएर भन्नु ।
 नकच्च-याहट-ना० [नकच्चरि+याहट] नकच्चरिने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 नकटो-वि० [नाक+काट्+ओ] १. नाक काटिएको; नेप्टो ।
 २. छाँट नमिलेको; बेछाँटको । ३. नकच्चरो; निर्लज्ज ।
 नकड़ा-वि० [नाक] गोरुका नाकमा हुने एक रोग ।
 नकबजनी-ना० [अ० नक्रब+जनी (फा०)] भित्तो फोरेर
 चोर्ने काम ।
 नकरा-वि० [नकटो] १. झूटो; ढँटुवा । २. कच्चा;
 बेप्रमाणको ।
 नकल-ना० [अ० नकल] १. कुनै वस्तुको आकार-प्रकार
 मिलाएर तयार गरिएको अर्को वस्तु; अनुकृति । २. कुनै
 काम देखेर त्यसैबमोजिम गर्नु; देखासिकी; अनुकरण ।
 ३. कुनै मूल लेख जस्ताको-तस्तो सारेको कागत्; प्रतिलिपि;
 सकलको उतार । ४. अभिनय । ५. स्वाँग; ढोंग ।
 ६. अनावश्यक शृङ्गार । ७. ढाँचा-काँचा; नकल-
 शकल ।
 नकल-शकल-ना० [नकल+शकल] नकल-शकल ।
 नकली-वि० [अ० नकली] १. अरू मालको नकल गरी
 बनाइएको; बनावटी; कृत्रिम । २. कमसल; कच्ची ।
 ३. जाली; खोटो । ४. नकल गर्ने; स्वाँगी । ५. नकल
 पार्ने (स्त्री) ।
 नकले-वि० [नकल+ए] १. नकल गर्ने; नकल पार्ने ।
 २. ढाँचा पार्ने; ढाँची । ३. ढोंगी; आडम्बरी । ४.
 नकल-शकल परेको वा गर्ने ।
 नकश-ना० [अ० नकश] १. गन्जीफा । २. रुपियाँ-पैसा
 थापेर खेल्ने ताशको एक खेल ।
 नकाइ-ना० [नकाउ+आइ] नकाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 नकाइनु-स० क्रि० [नकाउ+आइ+नु] अनकनाइनु;
 ('नकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 नकाउनु-स० क्रि० [सं० नकार+आउ+नु] कुनै काम वा
 कुरो स्वीकार गर्न असजिलो मान्नु; अनकनाउनु ।
 नकाब-ना० [अ० निक्काब] मुख छोप्न लगाइने कपडा;
 घुम्टो ।
 नकार-ना० [सं०] १. 'न'-अक्षर । २. निषेध ।
 नकारात्मक-वि० [सं०] कुनै कुरो नमान्ने वा नगर्ने निश्चय
 गरेको; निषेधात्मक; अस्वीकृतिमूलक (कथन वा उत्तर) ।
 नकुल-ना० [सं०] १. न्याउरी-मूसो । २. पाँच पाण्डव-
 मध्ये एक ।
 नक्कल-ना० [अ० नकल] नकल ।

नक्कल-शकल-ना० [नक्कल+शकल] १. उताउलो
 शृङ्गार; बदता ठाँट-बाँट । २. स्वाँग; आडम्बर ।
 नक्कली-वि० [नक्कल+ई] १. नक्कली । २. नक्कले ।
 नक्कले-वि० [नक्कल+ए] नक्कल पार्ने; नक्कले ।
 नक्काशी-ना० [अ० नक्काशी] धातु, काठ, पत्थर आदि
 कुँदेर बेल-बुट्टा बनाउने काम वा विद्या ।
 नक्काशीदार-वि० [फा० नक्काशीदार] नक्काशीदार ।
 नक्कासी-ना० [अ० नक्काशी] नक्काशी ।
 नक्कासीदार-वि० [नक्कासी+दार] नक्कासी भरेको;
 बेल-बुट्टा बनाइएको ।
 नक्खी-ना० [सं० नख] सितार, तानपूरा आदि तारका बाजा
 बजाउँदा चोर-औँलाका टुप्पामा लाउने तारको साधन ।
 नक्त-ना० [सं०] १. सन्ध्या हुन आँटेको समय; दिनको
 चौथो वा अन्तिम प्रहर । २. रात । ३. शिव ।
 नक्त-चर-वि० [सं०] रात्रि-चर ।
 नक्त-भोजन-ना० [सं०] व्रतका उद्देश्यले गरिने रात्रि-
 भोजन ।
 नक्त-भोजी-वि० [सं०] राती भोजन गर्ने; नक्त-व्रत लिने ।
 नक्त-व्रत-ना० [सं०] राती तारा हेरेरमात्र भोजन गर्ने एक
 व्रत; राती पूजा गर्ने व्रत ।
 नक्र-ना० [सं०] गोही; ग्राह ।
 नक्शा-ना० [अ० नक्शः] १. रेखाद्वारा तयार गरिएको चित्र;
 रेखा-चित्र । २. तस्वीर; चित्र । ३. आकृति; आकार ।
 ४. देश, शहर, नदी, पहाड, समुद्र आदिको सङ्केतसहित
 लेखिएको पृथ्वी वा खगोलको चित्र; मान-चित्र; भू-चित्र ।
 नक्षत्र-ना० [सं०] १. तारा । २. चन्द्रमाको मार्गमा
 देखिने, सौर-जगत्देखि पृथक् रहेका सत्ताईस ताराहरूको
 समूह (अश्विनी, भरणी, कृत्तिका, रोहिणी, मृगशिरा,
 आर्द्रा, पुनर्वसु, पुष्य (तिष्य), अश्लेषा, मघा, पूर्वाफाल्गुनी,
 उत्तराफाल्गुनी, हस्त, चित्रा, स्वाती, विशाखा, अनुराधा,
 ज्येष्ठा, मूल, पूर्वाषाढा, उत्तराषाढा, श्रवण, धनिष्ठा,
 शतभिषा, पूर्व-भाद्रपद, उत्तर-भाद्रपद र रेवती) । ३.
 ज्योतिष-शास्त्रअनुसार मनुष्यका असल-खराब अवस्थाका
 अधिष्ठाता ताराहरू ।
 नक्षत्र-चक्र-ना० [सं०] १. राशि-चक्र । २. तान्त्रिकहरूले
 पूजा गर्ने एक चक्र ।
 नक्षत्र-पति-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 नक्षत्र-पथ-ना० [सं०] नक्षत्र-मार्ग; आकाश ।
 नक्षत्र-मार्ग-ना० [सं०] नक्षत्रहरूले भ्रमण गर्ने मार्ग; नक्षत्र-
 पथ ।
 नक्षत्र-माला-ना० [सं०] १. सत्ताईस दाना मोतीको माला ।
 २. सत्ताईस नक्षत्रहरूको समुदाय । ३. एक नक्षत्रका
 साथ देखिने ताराहरूको समूह ।
 नक्षत्र-विद्या-ना० [सं०] ज्योतिष विद्या ।
 नक्षत्र-वृष्टि-ना० [सं०] १. तारा खस्नु । २. उत्का-पात ।

नक्षत्र-शूल-ना० [सं०] फलित-ज्योतिष-शास्त्रानुसार कुनै दिशामा जानुपर्दा विचार गरिने नक्षत्रमा रहने दुष्काल ।
 नक्षत्र-सूचक-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्र नपढीकनै ज्योतिषी बनेको व्यक्ति; अयोग्य ज्योतिषी ।
 नक्षत्रिय-वि० [सं०] नक्षत्र-सम्बन्धी; नक्षत्रको ।
 नख-ना० [सं०] १. नङ; नङ्ग्रा । २. नखी । ३. खण्ड; टुक्रो ।
 नख-क्षत-ना० [सं०] १. नङ गडेको चिह्न; नङको डाम । २. पुरुषहरूले स्त्रीहरूको कुच-मर्दन गर्दा स्तन आदिमा लाग्ने नङको चिह्न ।
 नखर-ना० [सं०] नङ; नख ।
 नखरझाउलो-वि० [नखरा] नाक-मुख नचाएर नकल पारी कुरा गर्ने; नखरा पार्ने; उत्ताउलो स्वभावको ।
 नखरा-ना० [फा० नखरः] १. चढ्दो जवानीमा हुने चुलबुलेपन; छालेपन; हाव-भाव । २. बहाना; निहुँ ।
 नखरायुध-ना० [सं०] नखायुध ।
 नखरे-वि० [नखरा+ए] नखरा गर्ने ।
 नख-विष-ना० [सं०] १. नङमा विष हुने जीव (मानिस, कुरुर, बाँदर, विरालो आदि) । २. नङमा हुने एक प्रकारको विष ।
 नखाघात-ना० [सं०] नङले कोपरेको घाउ; नङको आघात; नख-क्षत ।
 नखायुध-ना० [सं०] १. नङ्गाले आघात गर्ने प्राणी । २. सिंह । ३. व्याघ्र । ४. कुखुरो ।
 नखी-वि० [सं०] १. लामा-लामा नङ्ग्रा हुने । २. नङ्ग्रा नै हतियार हुने; नखायुध । (ना०) ३. एक सुगन्ध-द्रव्य ।
 नग-ना० [सं०] १. पहाड; पर्वत । २. रूख; वृक्ष । ३. सर्प । ४. सूर्य ।
 नगण-ना० [सं०] पिङ्गल-सूत्रानुसार तीन लघु मात्रा हुने एक गण (॥॥) ।
 नगण्य-वि० [सं०] १. गणना गर्न अयोग्य; गन्तीमा नआउने । २. तुच्छ; निकृष्ट ।
 नगद-ना० [अ० नगद] १. सिक्का रूपको धन; रुपियाँ-पैसा आदि । २. उत्तम; श्रेष्ठ । ३. बहु-मूल्य ।
 नगदी-ना० [नगद+ई] १. नगद; सिक्का । (वि०) २. तुरुन्त नगदका रूपमा परिणत हुन सक्ने ।
 नगर-ना० [सं०] बजारसहित धेरै मानिसको बस्ती भएको ठाउँ; शहर; पुर ।
 नगर-नायिका-ना० [सं०] वेश्या; रण्डी ।
 नगर-पाल-ना० [सं०] नगरको रक्षा गर्ने व्यक्ति; नगर-रक्षी ।
 नगर-पालिका-ना० [सं०] नगरको सर-सफाइ, स्वास्थ्य, सडक, भवन, जल, बत्ती आदिको प्रबन्ध मिलाउने, वैधानिक आधारमा सङ्घटित संस्था; म्युनिसिपलिटि ।
 नगर-प्रहरी-ना० [सं०] नगरको रक्षा गर्न नियुक्त पुलिसको

विशेष विभाग ।

नगर-रक्षी-ना० [सं०] नगर-पाल ।
 नगरा-ना० [फा० नग्नकारः] ठूलो दमाहा; डङ्का ।
 नगरी-ना० [सं०] नगर; शहर ।
 नगर्ची-ना० [नगरा+ची] १. नगरा बजाउने व्यक्ति । २. दमाईको मान बुझाउने शब्द ।
 नगाधिप-ना० [सं०] १. हिमालय । २. सुमेरु ।
 नगीच-ना० यो० [नजीक] नजीक; समीप; निकट ।
 नगेन्द्र-ना० [सं०] १. हिमालय । २. सुमेरु ।
 नग्न-वि० [सं०] १. नाङ्गो; दिगम्बर; निर्वस्त्र । २. आवर नभएको । ३. लुकाइ-छिपाइ नभएको; यथार्थ; खसो-खास (सत्य कुरो आदि) ।
 नग्न-नृत्य-ना० [सं०] नङ्गा-नाच ।
 नग्न-सत्य-ना० [सं०] अप्रिय तर यथार्थ कुरो ।
 नग्न-ना० [सं०] १. कुच र रज नभएको कन्या । (वि०) २. नाङ्गी; निर्वस्त्र (स्त्री) । ३. निर्लज्ज (स्त्री) ।
 नघाइ-ना० [नाघ्+आइ] नाघ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 नघाइनु-सं० क्रि० [नघाउ+आइ+नु] नाघ्न लाइनु; ('नघा-उनु'-को क० क्रि०) ।
 नघाउनु-सं० क्रि० [नाघ्+आउ+नु] नाघ्न लाउनु; ('नाघ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 नङ-ना० [सं० नख] १. औँलाका टुप्पामा हुने एक किसिम-को पातलो हाड; नख; नङ्ग्रा । २. टाप; खुर आदि ।
 नङछुरी-ना० [नङ+सुर+ई] १. नङनिर औँलाका टुप्पामा ठिह्याउँदा हुने पीडा; नङसुरी । २. नङका दायाँ-बायाँ कुनामा निस्कने मसिनु छेस्कोजस्तो अवयव । ३. नङका कुना पाक्ने एक रोग ।
 नङपुरी-ना० [नङछुरी] नङछुरी ।
 नङिनी-ना० [नङ+नी] १. नङ काट्ने एक किसिमको हतियार; नहरनी । २. नाङ्ग-जातिकी स्त्री ।
 नङ्ग-ना० [सं०] जार; उपपति ।
 नङ्गा-वि० [सं० नग्न] १. लुगा-फाटो केही नलगाएको; नाङ्गो; नग्न; दिगम्बर । २. धन-जन केही नभएको । ३. लुच्चो; निर्लज्ज ।
 नङ्गा-झार-वि० [नङ्गा+झार] नाङ्गे-झार ।
 नङ्गा-नाच-ना० [नङ्गा+नाच] निर्लज्जतापूर्वक मनपरी ढङ्गले दोषपूर्ण काम गर्नु; जथाभावी गाली वा आचरण गर्नु ।
 नङ्गिनु-अ० क्रि० [नङ्गि+इ+नु] नाङ्गो होइनु; ('नङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।
 नङ्गिनु-अ० क्रि० [नाङ्गो+नु] १. नाङ्गो हुनु; निर्वस्त्र हुनु । २. खोस्टिनु ।
 नङ्गी-वि० [नाङ्गी+ई] १. नग्न (स्त्री); निर्वस्त्र (स्त्री) । २. दाप वा म्यानबाट झिकिएको (तरवार, खुकुरी आदि) ।
 नङ्गेठो-ना० [नङ्गा] भेट्नु भाँची सहन्याएको मकैको घोगो ।

नङ्ग्याइ-नत्थो

५५२

नङ्ग्याइ-ना० [नाङ्गि+आइ] १. नाङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव। २. निर्लज्जता; नीचता।
 नङ्ग्याइ-ना० [नङ्ग्याउ+आइ] नङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 नङ्ग्याइनु-स० क्रि० [नङ्ग्याउ+आइ+नु] नाङ्गो पारिनु; ('नङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०)।
 नङ्ग्याउनु-स० क्रि० [नाङ्गि+याउ+नु] १. नाङ्गो पार्नु; निर्वस्त्र तुल्याउनु। २. बोक्रो, खोस्टो आदि झिक्नु; खोस्ट्याउनु। ३. भएभरको सम्पत्ति लिनु; सिरी-खुरी पार्नु।
 नङ्ग्याहट-ना० [नङ्गि+याहट] १. नङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव; नङ्ग्याइ। २. निर्लज्जता।
 नङ्ग्या-ना० [नङ] १. लामा-लामा गरी पालिएका नङ। २. पशु-पक्षीहरूको डोलो नङ। ३. थाँक्रोलाई समाउने लहरोको नङजस्तो अवयव; हत्यौरो।
 नङ्ग्यो-ना० [नङ्ग्या] नङ्ग्या।
 नङ्गिनु-अ० क्रि० [नङ्गिनु] नङ्गिनु।
 नङ्ग्याइ-ना० [नङ्ग्याउ+आइ] नङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; नङ्ग्याइ।
 नङ्ग्याइ-ना० [नङ्गि+याइ] १. नङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव। २. नीचता; दुष्टता; नङ्ग्याइ।
 नङ्ग्याइनु-स० क्रि० [नङ्ग्याउ+आइ+नु] नङ्ग्याइनु; ('नङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०)।
 नङ्ग्याउनु-स० क्रि० [नङ्गि+याउ+नु] नङ्ग्याउनु; ('नङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 नङ्ग्याहट-ना० [नङ्गि+याहट] १. नङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव। २. निर्लज्जता; नीचता।
 नचनी-ना० [नाच्] १. लट्केको लावा; रामदाना। २. नचरी; नर्तकी।
 नचरी-ना० [नाच्] १. नाच्। २. नाच्ने स्त्री; नर्तकी।
 नचरो-ना० [नाच्] नर्तक; नटुवा।
 नचाइ-ना० [नाच्+आइ] नाच्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 नचाइ-ना० [नचाउ+आइ] नचाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 नचाइनु-स० क्रि० [नचाउ+आइ+नु] नाच्न लाइनु; ('नचाउनु'-को क० क्रि०)।
 नचाउनु-स० क्रि० [नाच्+आउ+नु] १. नाच्न लाउनु; नृत्य गराउनु। २. कसैलाई बार-बार नचाहिंदो किसिमले हिँडाएर दुःख दिनु। ३. यता-उति चलाउनु। ४. इच्छा-अनुसार काम गराउनु; सञ्चालन गर्नु। ५. घुमाउनु।
 नचुवा-वि० [नाच्+उवा] १. नाच्ने। २. नृत्य गर्ने। (ना०)
 ३. नाच्ने पेशा भएको व्यक्ति; नटुवा; नट।
 नचुवी-ना० [नाचुवा+ई] १. नाच्ने स्त्री। २. नटी; नचरी।
 नछुने-वि० [ने०] १. रजस्वला; रजवती। २. स्पर्श नगर्ने।
 ३. छुन नहुने।
 नजर-ना० [अ० नजर] १. आँखा; नेत्र; नयन। २. हेर्ने

काम; हेराइ; दृष्टि। ३. रेख-देख; निगरानी।
 नजर-बन्द-वि० [अ० नजर+बन्द (फा०)] १. कुनै निश्चित वा नियत ठाउँबाट बाहिर निस्कन नपाउने गरी नियन्त्रणमा राखिएको (व्यक्ति); नजर-बन्दीमा राखिएको। २. इन्द्र-जालद्वारा दर्शकको हेर्ने शक्तिलाई वशमा पारिएको।
 नजर-बन्दी-ना० [अ० नजर+बन्दी (फा०)] १. कुनै निश्चित स्थानबाट बाहिर निस्कन नपाउने गरी गरिएको एक किसिमको कैद। २. इन्द्र-जालद्वारा दर्शकको हेर्ने शक्तिलाई वशमा पार्ने क्रिया।
 नजराना-ना० [अ० नजराना] कोसेली; सौगात; भेट; उपहार।
 नजीक-ना० यो० [फा० नजदीक] नगीच; निकट; समीप।
 नजीर-ना० [अ० नजीर] उपमा; उदाहरण; दृष्टान्त।
 नञ्-उप० [सं०] १. क्रिया, विशेषण आदि शब्दका अगाडि लागेर निषेधात्मक अर्थ बुझाउने एक अव्यय। (अरु शब्दका साथ जोरिँदा यसको रूप 'अ' वा 'अन्' हुन्छ)।
 २. तत्पुरुष समासको एक भेद।
 नट-ना० [सं०] नाच्ने पेशा भएको व्यक्ति; नटुवा; नचरी।
 नट-राज-ना० [सं०] १. कृष्ण। २. शिव। ३. कुशल नट।
 नटी-ना० [सं०] नाच्ने पेशा भएकी स्त्री; नटुवी; नचरी।
 नटुक-ना० [सं० नट] कातेको धागो वेर्ने चर्खाको लामो सुइरो।
 नटुवा-ना० [सं० नट+उवा] नचुवा; नट।
 नटेश्वर-ना० [सं०] शिव।
 नड-ना० [सं०] नर्कट।
 नत-वि० [सं०] १. नुहेको; निहुरेको। २. नम्र; विनीत।
 ३. बाङ्गो; टेढो।
 नत-मस्तक-वि० [सं०] १. शिर झुकेको; नुहेको। २. विवश; लाचार; लज्जित।
 नताङ्गी-ना० [सं०] नारी; स्त्री।
 नति-ना० [सं०] १. नम्र हुनु; झुकनु। २. नमस्कार; प्रणाम।
 ३. विनय; नम्रता।
 नतीजा-ना० [अ० नतीजः] परिणाम; फल।
 नत्थ-ना० [प्रा० णत्था] १. नाकमा लाउने मुन्द्रोजस्तो एक किसिमको गहना। २. गोरु, राँगो आदिका नाकमा लाउने मुन्द्रो, डोरी आदि।
 नत्थिइनु-अ० क्रि० [नत्थि+इ+नु] नत्थ लागिनु; ('नत्थिनु'-को भा० क्रि०)।
 नत्थिनु-अ० क्रि० [नत्थ+इ+नु] १. नाकमा मुन्द्रो, डोरी आदि लाग्नु; नत्थ लाग्नु। २. जोल्डिनु; अलझनु। ३. कुनै काम गर्न विवश हुनु; बाध्य हुनु। ४. नत्थमा समातेर घिच्चिनु।
 नत्थी-ना० [नत्थि] १. कागत-पत्रहरू डोरी, धागो, पिन आदिले अलझाउने काम; नत्थ्याउने काम। २. गोरु, राँगो आदिका नाकमा लाउने मुन्द्रोसहितको डोरी; नत्थ।

नत्थ्याइ-ना० [नत्थ्याउ+आइ] नत्थ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नत्थ्याइ-ना० [नत्थि+याइ] नत्थिने किसिम, क्रिया वा भाव; नत्थ्याहट ।

नत्थ्याइनु-स० क्रि० [नत्थ्याउ+आइ+नु] नत्थ लगाइनु; ('नत्थ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

नत्थ्याउनु-स० क्रि० [नत्थि+याउ+नु] १. नत्थ लगाउनु; नत्थी लाउनु । २. कागत-पत्रहरूलाई परस्परमा अल्झाउनु । ३. विवश गराउनु; बाध्य पार्नु; ('नत्थिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

नत्थ्याहट-ना० [नत्थि+याहट] नत्थिने किसिम, क्रिया वा भाव; नत्थ्याइ ।

नत्र-संयो० [सं० नतु] होइन भने; अन्यथा ।

नथाइ-ना० [नाथ्+आइ] नाथने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नथाइ-ना० [नत्थि+आइ] नाथिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नथाइनु-स० क्रि० [नथाउ+इ+नु] नाथन वा नाक छेड्न लाइनु; ('नथाउनु'-को क० क्रि०) ।

नथाउनु-स० क्रि० [नाथ्+आउ+नु] नाथन वा नाक छेड्न लाउनु; ('नाथनु'-को क० क्रि०) ।

नद-ना० [सं०] पुलिङ्ग-वाचक नदी ।

नदथु-ना० [सं०] १. साँढे, बाघ आदिको गर्जन । २. ठूलो स्वर; भयानक अवाज ।

नदारत-ना० [फा० नदारद] नदारद ।

नदारद-ना० [फा०] १. मौजूद नहुनु; अविद्यमानता । २. अभाव; शून्यता ।

नदिका-ना० [सं०] सानो नदी; खहरे ।

नदी-ना० [सं०] १. कुनै पर्वत, दह आदिबाट निस्केर निश्चित स्थानबाट बगी आफै वा अरु जल-प्रवाहमा मिसिएर समुद्रमा मिसिने प्राकृतिक जल-प्रवाह । २. ठूलो खोला वा नाला ।

नदी-काट-ना० [नदी+काट] नदीले काटेको वा पुरेको जमीन; बगर ।

नदी-कान्त-ना० [सं०] समुद्र ।

नदीज-वि० [सं०] १. नदीबाट उत्पन्न हुने । (ना०) २. भीष्म पितामह ।

नदी-पति-ना० [सं०] समुद्र ।

नदी-भल्लातक-ना० [सं०] काग-भलायो ।

नदी-मातृक-वि० [सं०] नदीको पानीले सिँचाइ हुने (जमीन) ।

नदी-मुख-ना० [सं०] समुद्र वा अरु नदीसित मिसिने कुनै नदीको चुहान ।

नदीश-ना० [सं०] समुद्र ।

नद्ध-वि० [सं०] १. बाँधिएको; बद्ध । २. ढाकिएको । ३. मिलाइएको ।

नद्य-वि० [सं०] नदी-सम्बन्धी; नदीको ।

ननन्द-ना० [सं०] पतिको बहिनी; नन्द ।

ननान्द-ना० [सं०] पोइकी बहिनी; नन्द ।

ननिको-खटिरो-ना० [न+निको+खटिरो] सार्की-खटिरो ।

नन्खटाई-ना० [फा० नानखटाई] बिस्कुटजस्तो कमलो, गुलियो एक प्रकारको रोटी ।

नन्-गजेटेड-ना० [अं०] निजामती सेवामा गजेटेडभन्दा तलको (दर्जा); गजेटमा उल्लेख नहुने वा नभएको ।

नन्द-ना० [सं० ननन्द] पोइकी बहिनी ।

नन्द-ना० [सं०] १. हर्ष; प्रसन्नता । २. परमेश्वर । ३. पुराणअनुसार नौ निधिमध्ये एक । ४. विष्णु । ५. छोरो । ६. कृष्णलाई पाल्ने बाबु । ७. विष्णुको खड्ग । ८. कौटिल्यले नाश गरेको एक प्राचीन राज-वंश ।

नन्दक-वि० [सं०] १. प्रसन्न गर्ने; हर्षित पार्ने । २. सन्तोष-प्रद । (ना०) ३. विष्णुको खड्ग ।

नन्दन-ना० [सं०] १. स्वर्गको वर्गचा; इन्द्रको उपवन । २. छोरो । ३. शिव । ४. विष्णु । ५. बादल । (वि०) ६. आनन्द दिने; प्रसन्न पार्ने ।

नन्दा-ना० [सं०] १. दुवै पक्षका प्रतिपदा, पष्ठी वा एकादशी तिथि । २. आनन्द; हर्ष । ३. दुर्गाको एकरूप । ४. सम्पत्ति; धन ।

नन्दि-ना० [सं०] १. आनन्द; हर्ष । २. परमेश्वर । ३. शिवको वाहन; वसाहा; साँढे; नन्दी । ४. शिवको द्वार-पाल । ५. शिवको एक गण ।

नन्दिनी-ना० [सं०] १. छोरी; पुत्री । २. दुर्गा । ३. गङ्गा । ४. नन्द । ५. वसिष्ठकी एक गाई; कामधेनु । ६. पत्नी; भार्या ।

नन्दी-ना० [सं०] नन्दि ।

नन्दी-गण-ना० [सं०] १. शिवको द्वार-पाल; वसाहा । २. साँढे ।

नन्दी-मुख-ना० [सं०] मुडुलो-गह्र ।

नन्दी-वृक्ष-ना० [सं०] लहरे-पीपल ।

नन्दीश्वर-ना० [सं०] १. शिव । २. शिवजीको मुख्य गण ।

नन्दे-ज्वाइँ-ना० [नन्द+ए+ज्वाइँ] नन्दे-भाइ ।

नन्दे-भाइ-ना० [नन्द+ए+भाइ] नन्दका पति; नन्दे-ज्वाइँ ।

नपना-ना० [नाप] १. नाप; नापो । २. नमूना; उदाहरण ।

नपाइ-ना० [नाप्+आइ] नाप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नपाइनु-स० क्रि० [नपाउ+आइ+नु] नाप्न लाइनु; ('नपाउनु'-को क० क्रि०) ।

नपाउनु-स० क्रि० [नाप्+आउ+नु] नाप्न लाउनु; नापी गराउनु; ('नाप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

नपुंस-ना० [सं०] नपुंसक ।

नपुंसक-ना० [सं०] १. स्त्री पुरुष नछुट्टिएको प्राणी; हिजड़ा । २. आँट नभएको व्यक्ति; हिम्मत नभएको मानिस । ३. जननेन्द्रिय नभएको वा निष्क्रिय भएको व्यक्ति ।

नपुंसकता-ना० [सं०] १. नपुंसक हुनाको भाव; हिजड़ापन । २. नपुंसक हुने एक रोग ।

नपुंसकत्व-नयन

५५४

नपुंसकत्व-ना० [सं०] नपुंसक हुनाको भाव; नपुंसकता ।
 नप्ता-ना० [सं०] नाति; छोरो वा छोरीको छोरो ।
 नप्त्री-ना० [सं०] छोरा वा छोरीकी छोरी; नातिनी ।
 नफरत-ना० [अ० नफरत] अनिच्छा; घृणा ।
 नफा-ना० [अ० नफा] व्यापार वा लेन-देनबाट भएको
 आम्दानी; लाभ; नाफा ।
 नफाइस-ना० [नफा] नफा; लाभ ।
 नफाखोर-वि० [नफा+खोर] अनुचित लाभ उठाउने;
 बढ्ता नाफा खाने ।
 नफाखोरी-ना० [नफाखोर+ई] अनुचित नफा लिने काम;
 नफाखोरको काम ।
 नब्बे-ना० [प्रा० णउइ] १. असी र दशको योग-सङ्ख्या;
 ९०-को अङ्क । (वि०) २. असी र दशका योग-
 सङ्ख्याको ।
 नब्बेयौं-वि० [नब्बे+यौं] गणनाका क्रमले नब्बे सङ्ख्यामा
 परेको; नब्बे सङ्ख्याको ।
 नभ-ना० [सं०] १. अकाश; आकाश; गगन । २. श्रावण
 महीना । ३. बादल; मेघ । ४. पानी ।
 नभ-चर-वि० [सं० नभ+चर] नभश्चर ।
 नभन्दै-संयो० [न+भन्] पहिले आफूले कल्पना गरेको कुरो
 सत्य निस्कँदा प्रयोग गरिने शब्द । (उदा०-मैले जस्तो
 सोचेको थिएँ, नभन्दै त्यस्तै भयो ।)
 नभश्चर-वि० [सं०] १. आकाश-मार्गले हिँड्ने । (ना०)
 २. पक्षी । ३. अकाश-मार्गले हिँड्ने देवता, गन्धर्व आदि ।
 ४. बादल । ५. वायु ।
 नभोग-वि० [सं०] १. आकाशमा विचरण गर्ने; आकाश-
 चारी । (ना०) २. पक्षी । ३. देवता, गन्धर्व आदि ।
 नभोदृष्टि-वि० [सं०] आकाशतिर फर्केको आँखा हुने;
 अवकासे ।
 नभोनदी-ना० [सं०] आकाश-गङ्गा ।
 नभोमणि-ना० [सं०] सूर्य ।
 नभोमण्डल-ना० [सं०] आकाश-मण्डल ।
 नमः-ना० [सं०] १. नमस्कार; प्रणाम । २. त्याग; छोड्ने
 काम । ३. अन्न । ४. वज्र ।
 नमक-ना० [फा०] १. नून; निमक । २. दाना-पानी;
 जीविका ।
 नमक-हराम-वि० [फा० नमक+हराम (अ०)] जसको
 अन्न खाएको छ उसैको द्रोह गर्ने; कृतघ्न ।
 नमक-हरामी-ना० [फा० नमक+हरामी (अ०)] स्वामी
 वा पालकको द्रोह गर्ने काम; कृतघ्नता ।
 नमत-वि० [सं०] १. नुहेको; झुकेको; नत । २. नम्र; विनयी ।
 ३. बाङ्गो; टेढो । (ना०) ४. अभिनेता; नट । ५. धूर्वा ।
 ६. स्वामी । ७. मेघ ।
 नमन-ना० [सं०] १. नमस्कार गर्नु; प्रणाम गर्नु; ढोग ।
 २. निहुरनु; नुहुनु । ३. विनय; नम्रता ।

नमनीय-वि० [सं०] १. नमस्कार गर्न योग्य; प्रणाम गर्न
 लायक; आदरणीय; पूज्य । २. निहुराउन वा झुकाउन
 सकिने ।
 नमसित-वि० [सं०] नमस्कार गरिएको; पूजित ।
 नमस्कार-ना० [सं०] १. निहुरेर आदरपूर्वक अभिवादन
 गर्नु; प्रणाम; ढोग । २. मान्य जन वा मित्रलाई दुइ हात
 जोरेर आदर देखाउनु ।
 नमस्कार्य-वि० [सं०] नमस्कार गर्न योग्य; आदरणीय ।
 नमस्कृत-वि० [सं०] नमस्कार गरिएको; प्रणाम गरिएको ।
 नमस्कृत्य-ना० [सं०] नमस्कार गर्ने काम; प्रणाम गर्नु ।
 नमस्ते-वि० बो० [सं०] 'तपाईँलाई नमस्कार छ' भन्ने अर्थ
 बुझाउने शब्द ।
 नमस्य-वि० [सं०] १. पूज्य; आदरणीय । २. नम्र; विनयी ।
 नमस्या-ना० [सं०] पूजा; अर्चा ।
 नमाज-ना० [फा० नमाज] मुसलमानहरूले धर्मानुसार
 प्रतिदिन पाँच पटक गर्ने ईश्वर-प्रार्थना ।
 नमाजी-वि० [फा० नमाजी] नियमपूर्वक नमाज पढ्ने ।
 नमित-वि० [सं०] झुकेको; नुहेको; निहुरेको; नत ।
 नमुग-ना० [नेवा०] कीलो उखेलने दुइ जिभ्रा भएको
 एक किमिसको घन ।
 नमूना-ना० [फा०] १. कुनै वस्तुको गुण, आकार-प्रकार आदि
 ज्ञानाका निमित्त शिकिएको वा बनाइएको थोरै अंश;
 बान्की । २. उदाहरण; दृष्टान्त ।
 नमेरु-ना० [सं०] १. रुद्राक्षको बोट । २. पुत्राग वृक्ष ।
 नमेरो-ना० [नाभो] नाभो ।
 नमोगुरु-ना० [सं०] १. आध्यात्मिक शिक्षा दिने गुरु । २.
 ब्राह्मण ।
 नम्बर-ना० [अ०] १. सङ्ख्या; अङ्क । २. अदत; थान ।
 ३. रोल; क्रम ।
 नम्बरी-वि० [नम्बर+ई] १. नम्बर भएको; नम्बर लागेको ।
 २. उत्तम जातको; उम्दा (सुन) । (ना०) ३. विशिष्ट
 पण्डितहरूलाई सरकारबाट दिइने इज्जत वा मान । ४.
 सय रुपियाँको नोट; नम्बरी-नोट ।
 नम्बरी-नोट-ना० [नम्बरी+नोट] सय रुपियाँको नोट ।
 नम्बु-ना० [ने०] भोटे जातिले लाउने दौराजस्तो लुगा ।
 नम्य-वि० [सं०] नमस्कार गर्न योग्य; नमस्य ।
 नम्र-वि० [सं०] १. नुहेको; निहुरेको; विनीत । २. नम्र
 मिजासको; विनम्र; शिष्ट ।
 नय-ना० [सं०] १. लैजाने वा नेतृत्व गर्ने काम । २. नीति ।
 ३. नम्रता; विनय । ४. सिद्धान्त; मत । ५. व्यवहार ।
 ६. न्याय । ७. राजनीति ।
 नय-कोविद-वि० [सं०] नीति-शास्त्रको ज्ञाता; नीतिज्ञ ।
 नय-चक्षु-वि० [सं०] दूर-दर्शी; नीतिज्ञ ।
 नयज्ञ-वि० [सं०] नीतिज्ञ ।
 नयन-ना० [सं०] १. लैजाने वा नेतृत्व गर्ने काम । २. शासन

गर्नु । ३. विताउनु; यापन । ४. आँखा; नेत्र ।
 नयन-गोचर-वि० [सं०] आँखाअगिल्लिरको; दृष्टि-गोचर ।
 नयनच्छद-ना० [सं०] आँखाको ढकनी; पलक ।
 नयन-जल-ना० [सं०] आँसु; अश्रु ।
 नयन-पट-ना० [सं०] आँखाको ढकनी; पलक ।
 नयन-पथ-ना० [सं०] आँखाअगाडिको ठाउँ; दृष्टि-पथ ।
 नयन-पुट-ना० [सं०] १. आँखाको गेडो । २. आँखाको खाल्डो ।
 नयन-विषय-ना० [सं०] १. देखिएको वस्तु; दृश्य वस्तु ।
 २. दृष्टि-पथ । ३. क्षितिज ।
 नयना-ना० [सं०] आँखाको पुतली; नानी ।
 नयनाभिराम-वि० [सं०] १. अति सुन्दर; मनोहर; प्रिय-दर्शन । (ना०) २. चन्द्रमा ।
 नय-नेता-ना० [सं०] राजनीतिक नेता ।
 नयनोत्सव-ना० [सं०] १. बत्ती; दीपक । २. राम्रो वस्तु; मनोहर वस्तु ।
 नयनोपान्त-ना० [सं०] आँखाको कुनु ।
 नय-विद्-वि० [सं०] नीति वा कानूनको ज्ञाता; न्याय-शास्त्रको ज्ञाता ।
 नय-शास्त्र-ना० [सं०] १. राजनीति-शास्त्र । २. नीति-सम्बन्धी शास्त्र । ३. कानून वा विधान-सम्बन्धी शास्त्र ।
 नय-शाली-वि० [सं०] १. विनयी; नम्र । २. सदाचारी ।
 नय-शील-वि० [सं०] १. नीति-शास्त्रको ज्ञाता; नीतिज्ञ ।
 २. विनीत; नम्र ।
 नयन-वि० [सं० नव] १. व्यवहारमा नआएको वा भर्खर व्यवहारमा प्रयुक्त भएको; नौलो; नवीन । २. हालैको; भर्खरको । ३. हालसालै मात्र पत्ता लागेको । ४. अनुभव-हीन; सिकारु; कोरा ।
 नर-ना० [सं०] १. मानिस; मनुष्य । २. भाले; पुरुष । ३. विष्णु । ४. शिव । ५. अर्जुन । ६. विष्णुका चौबीस अवतार-मध्ये एक । ७. सेवक । ८. ढिम्मीको भित्रपट्टि पेच काट्ने हतियार । (वि०) ९. पुरुष-जातिको; भाले (प्राणी) ।
 नरक-ना० [सं०] १. धार्मिक सिद्धान्तअनुसार पापी वा दुराचारीहरूलाई मरेपछि सजाय दिइने ठाउँ । २. विष्ठा; मल । ३. दुःखसाथ जीविका गर्नुपर्ने ठाउँ; पीडा वा कष्ट हुने ठाउँ ।
 नरक-कुण्ड-ना० [सं०] पापीहरूलाई यातना दिइने नरकको एक खाल्टो ।
 नरक-चतुर्दशी-ना० [सं०] कार्तिक कृष्ण चतुर्दशी ।
 नरक-भूमि-ना० [सं०] यम-पुरी ।
 नरकामुर-ना० [सं०] पुराणअनुसार पृथ्वीको एक छोरो ।
 नर-कीलक-ना० [सं०] गुरुको हत्या गर्ने व्यक्ति ।
 नर-केशरी-ना० [सं०] १. श्रेष्ठ व्यक्ति; पराक्रमी मनुष्य ।
 २. नृसिंह ।
 नरखट-ना० [ने०] खान-पानमा गरिने नाटीकुटी ।

नरखटे-वि० [नरखट+ए] नरखट गर्ने; नाटीकुटी गर्ने ।
 नर-देव-ना० [सं०] राजा; नृप ।
 नर-नाथ-ना० [सं०] राजा; नरेश ।
 नर-नारायण-ना० [सं०] १. कृष्ण र अर्जुन । २. विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये एक; नर र नारायण नामक, विष्णुका अवतार मानिएका दुई ऋषि ।
 नर-नारी-ना० [सं०] १. स्त्री-पुरुष । २. अर्जुनकी स्त्री; द्रौपदी ।
 नर-पति-ना० [सं०] राजा ।
 नर-पशु-ना० [सं०] पशुको गुण भएको मानिस; पशुतुल्य व्यक्ति ।
 नरपाल-ना० [सं०] राजा ।
 नर-पिशाच-ना० [सं०] पिशाचको जस्तो स्वभाव भएको मानिस; दुष्ट मानिस; दुर्जन ।
 नर-पुङ्गव-ना० [सं०] श्रेष्ठ मनुष्य ।
 नर-पुर-ना० [सं०] नर-लोक; मर्त्य-लोक ।
 नर-बलि-ना० [सं०] मानिसको हत्या गरेर दिइने बलि; मानिसको बलि ।
 नर-भक्षी-वि० [सं०] १. मानिसलाई खाने । (ना०) २. राक्षस ।
 नरभू-ना० [सं०] भारत-वर्ष ।
 नरम-वि० [सं० नम्र] कमलो; मुलायम; नम्र ।
 नरम-तेल-ना० [नरम+तेल] घाउ-खटिरा सुकेपछि लाउने एक किसिमको मलहमजस्तो तेल ।
 नर-मानिका-ना० [सं०] पुरुषका जस्ता ब्राह्मी-जुंगा भएकी स्त्री; पोटा ।
 नर-माला-ना० [सं०] मानिसका खप्परको माला; मुण्ड-माला ।
 नरमी-ना० [नरम+ई] नम्रता; कोमलता ।
 नर-मेघ-ना० [सं०] १. मानिसको बलि दिएर गरिने यज्ञ ।
 २. ठूलो जन-संहार हुने युद्ध ।
 नर-धन्त्र-ना० [सं०] धूप-घड़ी ।
 नर-यान-ना० [सं०] १. मानिसले बोक्ने वा तान्ने सवारी (डोली, पालकी, रिक्शा आदि) । २. नर-वाहन ।
 नर-लोक-ना० [सं०] १. मानिसहरूको लोक; मनुष्य-लोक; मर्त्य-लोक; संसार । २. मानिसहरूको समूह; जन-समुदाय ।
 नर-वर-ना० [सं०] श्रेष्ठ मानिस ।
 नर-वाहन-ना० [सं०] १. कुबेर । २. नर-यान ।
 नर-वीर-ना० [सं०] वीर पुरुष; योद्धा ।
 नर-व्याघ्र-ना० [सं०] श्रेष्ठ पुरुष; नर-शार्दूल ।
 नर-शार्दूल-ना० [सं०] नर-व्याघ्र ।
 नर-सिंह-ना० [सं०] १. पुरुषमध्ये श्रेष्ठ; श्रेष्ठ पुरुष । २. विष्णुका दश अवतारमध्ये एक; नृसिंह ।
 नरसिङ्गा-ना० [सं० नर्द+शृङ्ग] करनालका आकारको, मुखले फुकेर बजाइने एक किसिमको लामो बाजा ।

नर-हत्या-नव-कुमारी

५५६

नर-हत्या-ना० [सं०] मानिस मार्ने काम; मानिसको हत्या ।
 नर-हरि-ना० [सं०] नृसिंह ।
 नराइ-ना० [नार्+आइ] नारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 नराइनु-सं० क्रि० [नराउ+आइ+नु] नराउने काम गरिनु;
 ('नराउनु'-को क० क्रि०) ।
 नराउनु-सं० क्रि० [नार्+आउ+नु] नार्न लाउनु; ('नार्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 नराङ्ग-ना० [सं०] पुरुषेन्द्रिय ।
 नराधम-ना० [सं०] मानिसमध्ये अधम; नीच प्रवृत्तिको
 मानिस ।
 नराधिप-ना० [सं०] राजा ।
 नराधिपति-ना० [सं०] राजा ।
 नरायण-ना० [सं०] विष्णु ।
 नरिचो-ना० [सं० नारीक] छेउमा दाँत-दाँत परेका लाम्चा
 पात हुने, पहुँला फूल फुल्ने, राम-तोरियाँका आकारका
 कोसा फल्ने एक जातको सानो बोट; काल-शाक । (आयु-
 वेदमा यसको गुण अग्नि-वर्द्धक, रुचि-कारक र श्राद्धमा
 पवित्र मानिएको छ । यसका बोक्राको कागत बनाइन्छ ।)
 नरिवल-ना० [सं० नारिकेल] १. खजूरका जस्ता पात, पहुँला
 लामा-लामा फूल र ठूला-ठूला दाना हुने तारका जातको
 बोट । २. त्यसैको फल ।
 नरी-ना० [सं०] स्त्री; नारी ।
 नरेन्द्र-ना० [सं०] १. राजा; नरेश । २. विष-वैद्य ।
 नरेन्द्र-देव-ना० [सं०] आठौँ शताब्दीमा नेपालमा शासन गर्ने
 एक राजा ।
 नरेश-ना० [सं०] राजा; नृप ।
 नरेश्वर-ना० [सं०] राजा; नरेश ।
 नरोत्तम-ना० [सं०] १. श्रेष्ठ मानिस । २. विष्णु ।
 नर्कट-ना० [सं० नल] निगालाका जातको एक प्रकारको बोट ।
 नर्कुट-ना० [सं०] नाक ।
 नर्त-वि० [सं०] १. नाच्ने; नटुवा । (ना०) २. नाच;
 नृत्य ।
 नर्तक-ना० [सं०] १. नाच्ने पेशा भएको व्यक्ति; नटुवा ।
 २. नाच्ने व्यक्ति । ३. अभिनेता । ४. शिव । ५. मयूर ।
 ६. राजा ।
 नर्तकी-ना० [सं०] १. नाच्ने पेशा भएकी स्त्री; नचुवी ।
 २. अभिनेत्री ।
 नर्तन-ना० [सं०] नाच्ने काम; नाच; नृत्य ।
 नर्तन-प्रिय-वि० [सं०] १. नाचन वा नाच हेर्न मन पराउने ।
 (ना०) २. शिव । ३. मयूर ।
 नर्तन-शाला-ना० [सं०] नृत्य-शाला ।
 नर्तयिता-वि० [सं०] १. नचाउने; नाच गराउने । २. नाच
 सिकाउने ।
 नर्तित-वि० [सं०] १. नचाइएको । २. नाचिएको ।
 नर्व-वि० [सं०] गर्जने; गर्जन गर्ने; डुक्ने ।

नर्वन-ना० [सं०] ठूलो स्वरले कराउनु; गर्जन ।
 नर्वित-वि० [सं०] गर्जेको; गर्जित ।
 नर्वी-वि० [सं०] गर्जन गर्ने; गर्जने ।
 नर्म-ना० [सं०] हाँस-खेल; विनोद; परिहास ।
 नर्मद-वि० [सं०] १. हँसाउने; दिल्लगी गर्ने । (ना०)
 २. ठट्ठालो व्यक्ति; विदूषक ।
 नर्मदा-ना० [सं०] १. भारतको मध्य-प्रदेशको एक नदी;
 हिन्दूहरूका पवित्र मानिएका प्रसिद्ध सात नदीहरूमध्ये
 एक । (वि०) २. आनन्द दिने (स्त्री) ।
 नर्मदेश्वर-ना० [सं०] नर्मदा नदीमा पाइने शिव-लिङ्ग ।
 नर्मल-स्कूल-ना० [अं०] स्वदेशी भाषाका शिक्षकहरूलाई
 शिक्षण-कला सिकाउने विद्यालय ।
 नर्म-सचिव-ना० [सं०] राजालाई हँसाउने र प्रसन्न गराउने
 निमित्त साथमा रहने व्यक्ति; विदूषक ।
 नर्म-सुहृद्-ना० [सं०] राजाको मनोविनोद गराउने निमित्त
 साथ रहने व्यक्ति; विदूषक; नर्म-सचिव ।
 नर्स-ना० [अं०] अस्पतालमा रोगीहरूको स्याहार-सुसार
 गर्न नियुक्त व्यक्ति; रोगीको सुसारे ।
 नर्सिङ-विष-ना० [सं० नर+हिसक+विष] हलाहल विष ।
 नल-ना० [सं०] १. नर्कट । २. नली; ढुङ्ग्रो । ३. कमलको
 डाँठ । ४. अनाजहरू छुट्ट्याइएको धान, कोदो आदिको
 हरियो बोट; वाङ्ग्रा । ५. कुलो; ढल । ६. पुराण-प्रसिद्ध
 निषध देशका चन्द्र-वंशी एक राजा । ७. रामका सेनाको
 एक वानर । ८. पेटभित्रको पिसाब निस्कने नली ।
 नलक-ना० [सं०] भित्र मासी हुने पाखुरो, नली-खुट्टो
 आदिको खोक्रो हाड ।
 नलिका-ना० [सं०] १. झीनो नली । २. महारङ्गी बूटी ।
 नलिनी-ना० [सं०] १. कमलिनी । २. धेरै कमल फुलेको
 तलाउ ।
 नली-ना० [सं० नल] १. पातलो ढुङ्ग्रो । २. धातु, माटो
 आदिको पानी ल्याउने वा पठाउने डुङ्ग; पाइप । ३. हुक्का-
 बाट धूवाँ तान्ने खप्तरी, निगालो, सत्ति-शाल, रबड़
 आदिको लामो ढुङ्ग्रो ।
 नली-खुट्टो-ना० [नली+खुट्टो] घुँडादेखि गोली-गाँठासम्मको
 खुट्टाको अवयव ।
 नली-हाड-ना० [नली+हाड] नली-खुट्टाको हाड ।
 नलुवा-ना० [सं० नल] धान, कोदो आदि अन्नको हरियो
 बोट; नल; वाङ्ग्रा ।
 नल्व-ना० [सं०] चार सय हातको जमीनको नाप ।
 नव-वि० [सं०] १. नयाँ; नौलो; नवीन । २. भर्खरको;
 हालैको । (ना०) ३. आठ र एकको योग-सङ्ख्या; नौ ।
 नव-कुञ्जर-ना० [सं०] नौरङ्गी प्राणी ।
 नव-कुमारी-ना० [सं०] नव-रात्रमा पूजा गरिने कुमारिका,
 त्रिमूर्ति, कल्याणी, रोहिणी, काली, चण्डिका, साम्भवी,
 दुर्गा र सुभद्रा-यी नौ कुमारी ।

नव-खण्ड-ना० [सं०] भारत, इलावृत्त, किम्पुरुष, भद्र, केतु-
माल, हरि, हिरण्य, रम्य र कुश—पृथ्वीका यी नौ विभाग ।
नव-ग्रह-ना० [सं०] सूर्य, चन्द्र, मङ्गल, बुध, गुरु, शुक्र, शनि,
राहु र केतु—यी नौ ग्रह ।
नव-छिद्र-ना० [सं०] प्राणीका शरीरका नौ वटा द्वार (दुइ
आँखा, दुइ कान, दुइ नाकका प्वाल, मुख, गुद-द्वार र लिङ्ग
वा भग) ।
नव-जात-वि० [सं०] भर्खर जन्मेको ।
नवति-ना० [सं०] १. नव्वेको सङ्ख्या; ९०-अङ्क । (वि०)
२. नव्वे ।
नव-दुर्गा-ना० [सं०] नव-रात्रमा पूजा गरिने शैल-पुत्री, ब्रह्मा-
चारिणी, चन्द्रघण्टा, कूष्माण्डा, स्कन्द-माता, कात्यायनी,
काल-रात्री, महागौरी र सिद्धिदा-दुर्गा देवीका यी नौ रूप ।
नव-द्वार-ना० [सं०] नव-छिद्र ।
नवधा-क्रि० यो० [सं०] १. नौ प्रकारले; नौ किसिमले ।
२. नौ भागमा; नौ खण्डमा ।
नव-धातु-ना० [सं०] सुन, चाँदी, फलाम, सीसा, तामा, राँग,
तीक्ष्णक (पारो), काँसो र कान्त लौह (चुम्बक)—यी नौ
प्रकारका धातु ।
नवधा-भक्ति-ना० [सं०] नौ प्रकारले गरिने वा नौ प्रकार-
का भक्ति (श्रवण, कीर्तन, स्मरण, पाद-सेवन, अर्चन,
वन्दन, सख्य, दास्य र आत्म-निवेदन) ।
नव-निधि-ना० [सं०] कुबेरका नौ वटा निधि (पद्म महापद्म,
शङ्ख, मकर, कच्छप, मुकुन्द, कुन्द, नील र खर्व) ।
नवनी-ना० [सं०] ताजा मक्खन; नौनी; नवनीत ।
नवनीत-ना० [सं०] ताजा मक्खन; नवनी; नौनी ।
नव-पत्रिका-ना० [सं०] फूल-पातीका दिन भित्र्याइने बेल,
केरा, अशोक, अनार, धान्य, हलेदो, कर्चुर (ठूलो
जातको पिँडालु), मान-कर्चुर र जयन्ती—यी नौ प्रकारका
बोटका पात ।
नव-प्रसूता-ना० [सं०] भर्खर बच्चो जन्माएकी स्त्री; आली
सुत्केरी ।
नव-भक्ति-ना० [सं०] नवधा-भक्ति ।
नवस-वि० [सं०] गणनाका क्रमले नौ सङ्ख्यामा परेको;
नवौँ ।
नव-मल्लिका-ना० [सं०] १. चमेलीको फूल । २. नव-
मालिका ।
नव-मालिका-ना० [सं०] चमेलीका जातको एक फूल ।
नवमी-ना० [सं०] चान्द्र-मासका दुवै पक्षको नवौँ तिथि;
अष्टमीपछिको तिथि ।
नवयुवक-ना० [सं०] भर्खरको तरुनो; नौजवान ।
नवयुवती-ना० [सं०] भर्खरकी तरुणी; युवती स्त्री ।
नवयुवा-ना० [सं०] नौजवान; नवयुवक ।
नवयौवन-ना० [सं०] चह्रदो जवानी; भर्खर चढेको यौवन ।
नवयौवना-ना० [सं०] चह्रदो उमेरकी स्त्री; नवयुवती;

ठोसे-तरुनी ।

नव-रत्न-ना० [सं०] १. मोती, पन्ना, माणिक, गोमेद, हीरा,
मूगा, लसुने, पद्म-राग र नीर—यी नौ प्रकारका रत्न ।
२. धन्वन्तरी, क्षपणक, अमरसिंह, शङ्खु, वेतालभट्ट, घट-
खर्पर, कालिदास, बराहमिहिर र विररुचि-विक्रमादित्यका
सभाका यी नौ जना पण्डित । ३. भगवान्दास, मानसिंह,
फैजी, अबुल-फज्जल, अब्दुरहीम खानखाना, टोडरमल,
अब्दुल कादिर बदायूनी, वीरबल र तानसेन—अकबरका
दरबारका यी नौ प्रसिद्ध व्यक्ति ।
नव-रस-ना० [सं०] १. शृङ्गार, हास्य, कर्षण, रौद्र, वीर,
भयानक, वीभत्स, अद्भुत र शान्त—साहित्य-प्रसिद्ध यी नौ
प्रकारका रस । २. एक प्रसिद्ध आयुर्वेदीय औषधि ।
नव-रात्र-ना० [सं०] नव-रात्रि ।
नव-रात्रि-ना० [सं०] नव-रात्री ।
नव-रात्री-ना० [सं०] १. आश्विन शुक्ल परेवादेखि नवमी-
सम्मका नौ दिन । २. चैत्र शुक्ल प्रतिपदादेखि नवमी-
सम्मका नौ दिन । (यी दिनहरूमा नव-दुर्गाको विशेष व्रत,
पूजा, उत्सव आदि हुन्छन्) ।
नव-वधू-ना० [सं०] नयाँ दुलही; नव-विवाहिता स्त्री ।
नव-वरिका-ना० [सं०] नव-वधू ।
नव-शक्ति-ना० [सं०] प्रभा, माया, जया, सूक्ष्मा, विशुद्धा,
नन्दिनी, सुप्रभा, विजया र सर्वसिद्धिदा—यी नौ प्रकारका
शक्ति ।
नव-श्राद्ध-ना० [सं०] प्रेतका उद्देश्यले मरेका एघार दिनसम्म
गरिने श्राद्ध ।
नव-सङ्गम-ना० [सं०] नयाँ पति-पत्नीको प्रथम समागम;
दुलहा-दुलहीको पहिलो मिलन ।
नवाङ्क-वि० [नव] नौ-दोबर; नौ-गुना (दुनोटमा) ।
नवान्न-ना० [सं०] १. खेत वा खलाबाट घरमा आएको
नयाँ अन्न । २. भर्खर काटेको अन्न ।
नवाफ-ना० [नवाब] नवाब ।
नवाब-ना० [अ० नवाब] १. कुनै प्रदेशका शासनका निमित्त
नियुक्त गरिएको मुगल बादशाहको प्रतिनिधि । २. धनवान् ।
३. मुसलमानहरूलाई सरकारले दिने एक उपाधि । (वि०)
४. रवाफका साथ बस्ने; ठाँट-बाँटसँग रहने ।
नवाबी-ना० [नवाब+ई] १. नवाबको पद वा काम । २.
नवाबको जस्तो भङ्किलो रहन-सहन; अमीरी चाल ।
नवार-वि० [सं० नवतर] १. नयाँ; ताजा । २. जवान;
तरुनो ।
नवाह-ना० [सं०] १. नौ दिन । २. नवौँ दिन । ३. नौ दिनमा
समाप्त हुने रामायण, देवी-भागवत आदिको पारायण ।
नवीकरण-ना० [सं०] १. नयाँ तुल्याउनु; नयाँ पार्नु ।
२. अवधि बितिसकेको कुनै काम-कुरालाई वैध रूपमा
फेरि लागू गर्नु ।
नवीन-वि० [सं०] नयाँ; नौलो; नूतन ।

नवीनीकरण-नाइटे

५५८

नवीनीकरण-ना० [सं०] नवीकरण ।

नवोढा-ना० [सं०] १. नयाँ दुलही; नव-विवाहिता स्त्री ।

२. युवती; नवयौवना । ३. लज्जा वा भयले नायकका नजीक नजाने, यौवन प्राप्त भएकी मुग्धा नायिका ।

नवोदक-ना० [सं०] १. पहिलो वर्षा भएको पानी । २.

मूलबाट पहिले निस्केको पानी ।

नव्य-वि० [सं०] १. नयाँ; नवीन; ताजा । २. स्तुति गर्न योग्य; स्तुत्य ।

नव्य-न्याय-ना० [सं०] न्याय-वैशेषिक शास्त्रमा नवीन दृष्टिले विचार गरी तयार भई चलेको न्याय-शास्त्रको एक परिपाटी । (यो परिपाटी श्री गङ्गेश उपाध्यायको 'तत्त्व-चिन्तामणि' नामक ग्रन्थबाट प्रारम्भ हुन्छ ।)

नशा-ना० [अ० नशाऽ] १. लागू वस्तु; अम्मल । २. अम्मल लागेको अवस्था; लागू पदार्थले होश बिग्रिएको अवस्था ।

३. लत; अम्मल । ४. घमण्ड; अभिमान ।

नशाबाज-वि० [अ० नशाऽ+बाज (फा०)] नशा खाने; अम्मली; नशेबाज ।

नशेबाज-वि० [अ० नशः+बाज (फा०)] नशा खाने आदत बसेको; अम्मली; नशाबाज ।

नश्वर-ना० [फा०] चिर-फार गर्ने सानो चक्कू ।

नश्वर-वि० [सं०] १. नाश हुने; नाशवान् । २. चाँडै नष्ट हुने; क्षण-भङ्गुर ।

नश्वरता-ना० [सं०] नाशवान् हुनाको भाव ।

नष्ट-वि० [सं०] १. नाश भएको; बिग्रिएको; ध्वस्त । २. नदेखिएको; लुप्त । ३. अधम; नीच । ४. निष्फल; व्यर्थ ।

नष्ट-चन्द्र-ना० [सं०] भाद्र महीनाका दुवै पक्षका चौथीको चन्द्रमा । (यी दिनका रात्रिमा चन्द्रमा हेर्नु निषिद्ध मानिएको छ ।)

नष्ट-चित्त-वि० [सं०] बहुला; पागल ।

नष्ट-चेतन-वि० [सं०] बेहोश; अचेत; मूर्च्छित ।

नष्ट-चेष्ट-वि० [सं०] १. मूर्च्छित; बेहोश । २. गति रोकिएको; निश्चेष्ट ।

नष्टता-ना० [सं०] नष्ट हुनाको भाव ।

नष्ट-दृष्टि-वि० [सं०] आँखा बन्द भएको; अन्धो ।

नष्ट-प्रभ-वि० [सं०] तेज-हीन; कान्ति-रहित; हत-प्रभ ।

नष्ट-बुद्धि-वि० [सं०] बुद्धि-हीन; मूर्ख ।

नष्ट-भ्रष्ट-वि० [सं०] भत्के-बिग्रिएको; बिलकुल नाश भएको; भताभुङ्ग ।

नष्टा-ना० [सं०] १. रण्डी; वेश्या । २. व्यभिचारिणी ।

नष्टात्मा-वि० [सं०] अधम; नीच ।

नष्टि-ना० [सं०] नाश ।

नष्टेन्दुकला-ना० [सं०] १. प्रतिपदा; परेवा । २. औंसी; आमावस्या ।

नष्टेन्द्रिय-वि० [सं०] इन्द्रिय शिथिल भएको ।

नस-ना० [सं० नस्त] अम्मल वा औपधिका रूपमा नाकभित्र

हालने सुती ।

नस-ना० [नसो] गाह्रोमा दलिन अड्याउनाका निम्ति तेर्सो पारी हालने काठ ।

नसीब-ना० [अ०] भाग्य; प्रारब्ध ।

नसीहत-ना० [अ०] १. काम बिगारेकोमा आइन्दाका निम्ति सावधान रहने खप्की; चेतावनी । २. हप्की; धम्की ।

नसो-ना० [सं० स्नायु] १. शरीरमा रक्त-संचालन हुने तन्तु; रक्त-वाहिनी नाडी । २. शरीरका मांस-पेशीहरूलाई जोड्ने तन्तु । ३. साग-पातहरूमा फिँजिएर रहने तन्तु ।

नस्त-ना० [सं०] १. नाक । २. नस ।

नस्तक-ना० [सं०] पशुहरूका नाश्रामा पारिने प्वाल ।

नस्तर-ना० [फा० नस्तर] १. गुप्त व्यवहार; अरुले सुईको नपाउने किसिमको काम-कारवाई । २. सुराग; सूत्र ।

नस्ता-ना० [सं०] नाश्रोमा पारिएको प्वाल ।

नस्तित-वि० [सं०] नत्थी लगाइएको; नत्थ्याइएको (गोरु, राँगे आदि) ।

नस्त्र-ना० [नस्तर] नस्तर ।

नस्य-ना० [सं०] १. नस । २. नाकको रौं; नाथे । (वि०) ३. नाक-सम्बन्धी; नाकको ।

नस्या-ना० [सं०] १. नाक; नासिका । २. नत्थी लाउने नाकको प्वाल । ३. नत्थी ।

नहर-ना० [नौ] नौ फुटी भएको ताश, गन्जीफा आदिको पत्ती ।

नहर-ना० [फा० नह्र] खेतहरूमा पानी पटाउन वा जल-यात्रा गर्नका निम्ति बनाइएको पानीको स्रोत; ठूलो कुलो ।

नहर-ना० [नसो] शरीरका नसाबाट बनेको एक किसिमको बलियो धागो ।

नहरनी-ना० [सं० नख-हरणी] नङ काट्ने नाऊको हतियार; नङ्गिनी ।

नहिँ-ना० [सं० नहि] नाहिँ ।

नहि-ना० [सं०] निषेध वा बेमन्जुरी बुझाउने शब्द; अहँ; नाइँ ।

ना-अव्य० [सं०] निषेध वा अस्वीकृति-सूचक शब्द; न; नाहिँ; नाइँ ।

ना-प्रत्य० [फा०] निषेध, विरोध, आदि बुझाउने एक प्रत्यय । (उदा०—नासमझ, नामन्जुरी इत्या० ।)

नाइँ-ना० [सं० नहि] निषेध वा अस्वीकृति बुझाउने शब्द; नाहिँ; अहँ ।

नाइँ-नास्ति-ना० [सं० नहि+नास्ति] निषेध वा बेमन्जुरी बुझाउने शब्द; अस्वीकृति ।

नाइकिनी-ना० [नाइके+इनी] नैकिनी ।

नाइके-ना० [सं० नायक] १. ज्यामी, खेतालाहरूलाई काम लगाउने वा निर्देश गर्ने व्यक्ति; नायक । २. कुनै दल वा समूहको अगुवा व्यक्ति; नेता ।

नाइकेनी-ना० [नाइके+नी] नैकिनी ।

नाइटे-वि० [नाइटे+ए] नाइटे. बाहिर निस्केको; नाइटे

उछिट्टिएको ।

नाइटे-ज्यामीर-ना० [नाइटो+ज्यामीर] काठे-ज्यामीर ।

नाइटो-ना० [सं० नाडि] जरायुज प्राणीको गर्भावस्थामा नाल जोरिने पेटका माझको खाल्टो; नाभि ।

नाइट्रोजन-ना० [अं०] रङ्ग, स्वाद र गन्ध नभएको एक प्रकारको ग्याँस ।

नाउँ-ना० [सं० नाम] नाम ।

नाउँ-नामासी-ना० [नाम-नामासी] नाम-नामासी ।

नाउँ-नामेसी-ना० [नाम-नामासी] नाम-नामासी ।

नाउँरियँ-ना० [ने०] मालिङ्गो निगालो, घोडाका पुच्छरका रौं र भेडाका आन्द्राले बनाइएको गोठालाहरूको एक किसिमको बाजा ।

नाउ-ना० [सं० नौ] नौका; ढुङ्गा ।

नाउ-बुडी-ना० [नाउ+बुङ्+ई] पानीभित्र-भित्रै डुबेर खेल्ने एक किसिमको पौडी; नाक-बुडी ।

नाउम्मेद-वि० [फा०] निराश; हतोत्साह ।

नाउम्मेदी-ना० [फा०] निराशा ।

नाऊ-ना० [सं० नापित] कपाल र नङ काट्ने पेशा गर्ने एक जाति; हजाम ।

नाक-ना० [सं० नासिका] १. ओठमाथि रहेको सुँधने र सास फेर्ने इन्द्रिय; नासिका । २. इज्जत; प्रतिष्ठा; मान ।

नाक-ना० [सं०] १. आकाश; अन्तरिक्ष । २. स्वर्ग ।

नाककोरे-ना० [नाक+कोर] धनियाँका जस्ता कुना-कुना परेका पात, पहुँला फूल र झुसिला गोल फल हुने एक जातको भई-झार । (यो खाँदा नाकमा पीरो राग लाग्दछ । आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, रुचि-कारक र अग्नि-वर्द्धक बताइएको छ ।)

नाक-बुडी-ना० [नाक+बुङ्+ई] डुबुली; नाउ-बुडी ।

नाका-ना० [नाक] १. दुइ बाटो फाट्ने ठाउँ; मुहान; दोबाटो । २. शहरभित्र पस्ने मुख वा ठाउँ; प्रवेश-स्थान ।

नाकिमा-ना० [ने०] बोटका फेदैदेखि ठूलूला पात लाग्ने, कोसाका आकारका फूल फुल्ने, पहरामा उम्रने एक जातको बोट । (यसका पात गाई-वस्तुले खान्छन् । फूलको तरकारी खाइन्छ र जरा तमाखुमा मिलाएर खाइन्छ ।)

नाकु-ना० [सं०] १. धमिरो; बल्मीक । २. पर्वत ।

नाकुली-ना० [सं०] तीन-तीन वटा लाम्चा साना पात एक साथ लाग्ने एक जातको बूटी । (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम त्रिदोष र विष-नाशक बताइएको छ ।)

नाके-वि० [नाक+ए] १. लामो वा ठूलो नाक हुने । २. नाक-सम्बन्धी; नाकको । ३. नाकबाट ध्वनि निकालेर बोल्ने ।

नाक्षत्र-वि० [सं०] नक्षत्र-सम्बन्धी ।

नाखुश-वि० [फा०] खुशी नभएको; अप्रसन्न ।

नाखुशी-ना० [फा०] खुशी नहुनु; अप्रसन्नता ।

नाग-ना० [सं०] १. सर्प; लाम्कीरो । २. वासुकि, तक्षक,

कुलिक, कर्कोटक, पद्म, शङ्खचूड, महापद्म र धनञ्जय—यी आठ नाग । ३. हात्ती । ४. राँग । ५. सीसा । ६. पान; ताम्बूल । ७. वादल । ८. आठको सङ्ख्या । ९. एक प्राचीन राज-वंश ।

नाग-कन्या-ना० [सं०] १. नाग-जातिकी कन्या । २. माथिको आधा शरीर स्त्रीको र तल्लो आधा शरीर नागको हुने एक काल्पनिक जीव ।

नागकेशर-ना० [सं०] १. पहुँलो केशर हुने सेतो सुगन्धी फूल र अशोकका जस्ता मसिना पात हुने एक जातको रूख । २. त्यसैको फूल; नागेश्वरी ।

नाग-दन्त-ना० [सं०] १. हात्तीको दाँत । २. भित्तामा गाडिएको कीलो ।

नागदन्ती-ना० [सं०] घिउ-कुमारीका पातका आकारका पात, सेता फूल र खैरो जरो हुने एक जातको बूटी । (आयुर्वेदमा यसको गुण विष-नाशक, घाउ-खटिराको नाश गर्ने र रुचि-कारक बताइएको छ ।)

नाग-पञ्चमी-ना० [सं०] श्रावण शुक्ल पञ्चमी । (यस दिन नागको पूजा गरिन्छ ।)

नाग-पाश-ना० [सं०] वरुणको हतियारस्वरूपको पाश; प्राचीन कालको एक प्रकारको पासो ।

नाग-पुर-ना० [सं०] पाताल ।

नाग-पुष्प-ना० [सं०] १. नागकेशर । २. पुन्नाग वृक्ष । ३. चाँप वृक्ष ।

नाग-फणी-ना० [सं०] १. जोगीहरूले फुकेर बजाउने एक प्रकारको बाजा । २. लामा-लामा काँडा र ठूला, बाक्ला दल हुने र दलका टुप्पामा लाम्चा फल र फलमाथि पहुँला फूल फुल्ने एक प्रकारको सिउँडी; मदिसे-काँढो ।

नाग-बला-ना० [सं०] रूतो-बलु ।

नाग-बेली-ना० [सं० नाग-बल्ली] १. पानको लहरो; नाग-बल्ली । २. सर्प हिँडेझैँ बाङ्गो-टिङ्गो परेको रेखा, बुट्टा आदि ।

नाग-बेले-वि० [सं० नाग+बल्ली] सर्पजस्तो बाङ्गो-टिङ्गो भएको चाल ।

नाग-यष्टि-ना० [सं०] पोखरीका बीचमा गाडिएको नागका आकारको खम्बा ।

नागर-वि० [सं०] १. नगर-सम्बन्धी; नागरिक । २. शहरमा रहने; शहरिया । ३. सम्पत्ति; शिष्ट । ४. चतुर; चलाक । (ना०) ५. देवर । ६. सूठो । ७. मोथे । ८. सुत्तला ।

नागरक-ना० [सं०] १. कारीगर; शिल्पी । २. चोर । ३. नगरको रक्षा गर्ने राज-कर्मचारी ।

नागरङ्ग-ना० [सं०] सुत्तला ।

नागरमुस्ता-ना० [सं०] मोथे ।

नागरमोथे-ना० [सं० नागरमुस्ता] एक जातको मोथे ।

नाग-राज-ना० [सं०] १. शेष-नाग । २. छन्द-शास्त्रका प्रवर्तक पिङ्गलाचार्य । ३. ऐरावत हात्ती ।

नागरिक-वि० [सं०] १. नगर-सम्बन्धी; नगरको । २.

नागरिक-अधिकार-नाटकीय

५६०

शहरमा बस्ने; शहरिया । ३. सभ्य; शिष्ट । ४. बाठो; चतुरो । (ना०) ५. कुनै देश वा राष्ट्रको विधानअनुसार सामाजिक र राजनीतिक अधिकार प्राप्त भएको व्यक्ति; नागरिक-अधिकार-प्राप्त व्यक्ति ।

नागरिक-अधिकार-ना० [सं०] कुनै देश वा राष्ट्रको विधान-अनुसार सर्व-साधारण नागरिकले पाउने अधिकार ।

नागरिकता-ना० [सं०] १. नागरिक हुनाको भाव । २. नागरिक जीवन ।

नागरिक-हक-ना० [सं० नागरिक+हक] नागरिक-अधिकार ।

नागरी-ना० [सं०] १. शहरिया स्त्री; नगर-निवासिनी (स्त्री) । २. स्त्री; नारी । ३. पोथी पशु । ४. देवनागरी लिपि ।

नागल-ना० [सं० नाग] थाम, निदाल, खसिपा आदिका छेउमा कुना मारेर पारिने खोल्सो ।

नाग-लोक-ना० [सं०] पाताल ।

नाग-बल्लरी-ना० [सं०] पानको लहरो; ताम्बूल ।

नाग-बल्ली-ना० [सं०] पानको लता; ताम्बूल ।

नाग-हृद-ना० [सं०] नेपालको राजधानी काठमाडौँ रहेको, चार-भञ्ज्याङभित्रका खाल्टाको पौराणिक नाउँ ।

नागा-ना० [नाङ्गो] सधैं नाङ्गो रहने एक शैव सम्प्रदाय ।

नागा-ना० [सं० नाग] भारतको उत्तर-पूर्वी क्षेत्रमा रहने एक जाति ।

नागार्जुन-ना० [सं०] १. भारतको विदर्भ प्रदेशमा जन्मेका बौद्ध दर्शनका एक प्रमुख आचार्य । २. काठमाडौँको बालाज्यूनिर टुङ्गिने एक पर्वत-शृङ्खला । ३. चौरासी-सिद्धमध्ये एक ।

नागिनी-ना० [सं०] १. पोथी सर्प; सर्पिणी । २. पिठिउँमा नाग-बेली रोम-रेखा हुने स्त्री ।

नागेश-ना० [सं०] १. शेष-नाग । २. पतञ्जलि ।

नागेश्वरी-ना० [सं० नागेश्वर] नागेश्वर ।

नागेश्वरी-ना० [सं०] साना, लाम्चा, चिल्ला पात, पहेँला, बाटुला, सुगन्धी फूल र नाशपातीजत्रा फल फल्ने एक जातको वृक्ष । (यसका वीयाँबाट तेल निकालिन्छ ।)

नागो-वि० [नाङ्गो] स्त्री-पुत्रादि कोही नभएको; परिवार-हीन; नङ्गा ।

नागोल-ना० [नागल] नागल ।

नाघिनु-स० क्रि० [नाघ्+इ+नु] फड्किनु; ('नाघ्नु'-को क० क्रि०) ।

नाघ्नु-स० क्रि० [सं० लङ्घन+नु] १. कुनै वस्तुलाई मुनितिर पारी जानु; फट्कनु । २. भनेको नमान्नु; नटेर्नु । ३. क्रम बिगार्नु; सिलसिला तोड्नु । ४. उछिन्नु; पन्साउनु ।

नाङ्गिइनु-अ० क्रि० [नाङ्गि+इ+नु] नङ्गिइनु; ('नाङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।

नाङ्गिनु-अ० क्रि० [नाङ्गो+इ+नु] नङ्गिनु ।

नाङ्गे-वि० [नाङ्गो+ए] नाङ्गो ।

नाङ्गे-झार-वि० [नाङ्गे+झार] श्री-सम्पत्ति केही नभएको;

कङ्गाल ।

नाङ्गो-भुतुङ्गो-वि० [नाङ्गो+भूत] बिलकुल नाङ्गो; निर्वस्त्र ।

नाङ्गो-वि० [सं० नग्न] १. शरीरमा लुगा-फाटो केही नभएको; नग्न; दिगम्बर । २. जहान-परिवार कोही नभएको; ठिङ्गो; नङ्गा ।

नाङ्गली-ना० [नाङ्गलो+ई] सानो नाङ्गलो ।

नाङ्गले-वि० [नाङ्गलो+ए] १. नाङ्गलो-सम्बन्धी । २. नाङ्गलामा माल-सामान हाली बेच्ने । (ना०) ३. नाङ्गला-को व्यापारी ।

नाङ्गले-माछो-ना० [नाङ्गले+माछो] सानो टाउको, बाटुलो शरीरका वरि-परि पखेटा हुने, खैरो रङ्गको एक जातको माछो ।

नाङ्गलो-ना० [ने०] अनाजहरू निफन्ने, बाँसका चोयाले बनेको ठूलो थालका आकारको साधन; सूपो ।

नाच-ना० [सं० नृत्य] १. सङ्गीतका ताल र लयमा हाव-भाव देखाउँदै हात, गोडा, जीउ चलाउनु; नाच्ने काम; नृत्य । २. नाट्य; नाटक । ३. खुशी भएर उफर्नु ।

नाच-कीर्तन-ना० [नाच+कीर्तन] नृत्यका साथ गरिने कीर्तन; नाच-गान; नाच र कीर्तन ।

नाच-गान-ना० [नाच+गान] नाच्ने र गाउने काम; नाच र गाना ।

नाच-घर-ना० [नाच+घर] नाच-गान गर्ने घर; नाट्य-शाला; नृत्य-शाला ।

नाचिनु-अ० क्रि० [नाच्+इ+नु] नाच गरिनु; ('नाच्नु'-को भा० क्रि०) ।

नाच्नु-अ० क्रि० [नाच्+नु] १. नाच गर्नु; नृत्य गर्नु । २. यता-उति हिँड्नु; भौँतारिनु; लरखराउनु । ३. अरूका इच्छा वा इशाराअनुसार चल्नु; अरूका निर्देशअनुसार सञ्चालित हुनु । ४. घुम्नु; रिड्नु ।

नाजायज-वि० [अ० नाजायज] १. जायज नभएको; अनुचित; बेमुनासिव । २. अवैध; गैरकानूनी ।

नाजुक-वि० [फा०] १. निर्धो; कमजोर । २. कोमल; कमलो । ३. हानि वा अनिष्टको आशङ्का भएको (अवस्था) ।

नाजोर-वि० [फा० नाजोर] कमजोर; निर्धो ।

नाटक-ना० [सं०] १. अभिनेताहरूले वेव-भूषामा रही हाव-भाव र कथोपकथनद्वारा रङ्ग-मञ्चमा गर्ने चरित्र, घटना आदिको प्रदर्शन; अभिनय । २. त्यसरी प्रदर्शन गर्ने चरित्र वा घटना लेखिएको ग्रन्थ; दृश्य-काव्य । ३. पाँचदेखि दश अङ्कसम्म हुने, प्रख्यात धीरोदात्त दिव्य वा अदिव्य नायक हुने, पञ्च-सन्धिले युक्त र वीरादि रस-युक्त दश-रूपको एक भेद ।

नाटक-कार-ना० [सं०] नाटकको लेखक; दृश्य-काव्यको रचयिता ।

नाटकीय-वि० [सं०] १. नाटक-सम्बन्धी; नाटकको । २. नाटकजस्तो । ३. नाटकमा घटनाको परिवर्तनजस्तै

भएको (कार्य) ।

नाटिका-ना० [सं०] चार अङ्क हुने, दृश्य-काव्यको एक भेद ।
नाडीकुटी-ना० [ने०] १. चोखी-नीति वा धार्मिक काममा
गरिने अनेक शङ्का-उपशङ्का; बढ्ता वा नचाहिँदो चोखी-
नीति गर्न खोज्नु । २. नचाहिँदो स्वाँग; ढोंग ।

नाट्य-ना० [सं०] १. नृत्य; नाच; नटको काम । २. अभि-
नय; हाव-भाव । ३. बहाना; नकल ।

नाट्य-कार-ना० [सं०] १. नाटक गर्ने व्यक्ति; नट । २.
नाटक-कार ।

नाट्य-रासक-ना० [सं०] ताल, लय धेरै भएको, उदात्त
नायक, वासक-सज्जा नायिका, पीठ-मर्द उपनायक र शृङ्गार
वा हास्य-रस-युक्त एक किसिमको एकाङ्की उपरूपक ।

नाट्य-शाला-ना० [सं०] नाटक खेल्ने घर वा स्थान; नाच-
घर ।

नाट्य-शास्त्र-ना० [सं०] १. नृत्य, गीत, अभिनय आदि
सिकाउने विद्या । २. भरत-मुनिले बनाएको एक प्राचीन
नाट्य-ग्रन्थ ।

नाट्यागार-ना० [सं०] नाट्य-शाला ।

नाट्यालङ्कार-ना० [सं०] नाटकको शोभा बढाउने र त्यसका
रसको परिपोषण गर्ने तेत्तीस प्रकारका अलङ्कार (आशी-
र्वाद, अक्रेद, कपट, अक्षमा, गर्व, उद्यम, आश्रय, उत्प्रासन,
स्पृहा, क्षोभ, पश्चात्ताप, उपयति, आशंसा, अध्यवसाय,
विसर्प, उल्लेख, उत्तेजन, परीवाद, नीति, अर्थ-विशेषण,
प्रोत्साहन, सहाय्य, अभिमान, अनुवृत्ति, उत्कीर्तन, याचना,
परिहार, निवेदन, प्रवर्तन, आख्यान, युक्ति, प्रहर्ष र उप-
देशन) ।

नाट्योक्ति-ना० [सं०] नाटकको संवाद-योजनामा प्रकाश्य
वा गोप्य रूपमा भनिने नाटकीय विधान । (यसका पाँच
भेद छन्-श्राव्य, स्वगत, जनान्तिक, आकाश-भाषित र
नेपथ्य-कथन ।)

नाठे-ना० [नाठी+ए] नाठी खेलाउने स्त्री; व्यभिचारिणी स्त्री ।
नाठी-ना० [प्रा० णट्ठा] १. गुप्त किसिमले राखेको पोइ;
जार । २. उपपति; पर-पुरुष ।

नाडि-ना० [सं०] नाडी ।

नाडिकेल-ना० [सं०] नखिल ।

नाडी-ना० [सं०] १. शरीरभित्र रगत बग्ने नली; रक्त-वाही
नसो । २. घमनी; शिरा । ३. हल्केलाको फेद; नारी;
मणि-बन्ध । ४. छ क्षणको एक काल-मान । ५. ज्योतिष-
शास्त्रानुसार वर-वधूको राशि-गणनामा कल्पित चक्रको
नक्षत्र-समूह । ६. मर्म-स्थल । ७. योग-शास्त्रानुसार
इडा, पिङ्गला र सुषुम्ना-यी तीन ।

नाडी-तिक्त-ना० [सं०] बकैनु ।

नाडी-परीक्षा-ना० [सं०] रोगको निदान गर्नका निमित्त
वैद्यले रोगीको नाडीको गति जाँच्ने काम ।

नाडीहिङ्गु-ना० [सं०] जिम्बू बूटी ।

नाता-ना० [सं० ज्ञाति] १. जन्म वा विवाह आदिबाट
भएको सम्बन्ध; पारिवारिक सम्बन्ध; साहिनु । २. स्नेह;
माया । ३. कुनै काम-कुरो वा संसर्गबाट हुने सम्बन्ध ।

नाताकत-वि० [अ० नाताकत] ताकत नभएको; दुर्बल;
कमजोर ।

नाताकती-ना० [अ० नातकती] ताकत नहुनु; निर्बलता;
कमजोरी ।

नाता-कुटुम्ब-ना० [नाता+कुटुम्ब (सं०)] बन्धु-वर्ग;
नातेदार-वर्ग; नाता-गोता ।

नातागत-वि० [नाताकत] नाताकत ।

नातागती-ना० [नाताकती] नाताकती ।

नाता-गोता-ना० [नाता+गोती] १. गोत्रीय सम्बन्ध; ज्ञाति-
सम्बन्ध । २. एकै गोत्रका बन्धु-वर्ग; सगोत्री दाजु-
भाइ । ३. नाता ।

नातादार-वि० [नाता+दार] नाता पर्ने; साहिनु पर्ने; बान्धव ।

नातादारी-ना० [नातादार+ई] १. नातादारको सम्बन्ध ।
२. नातादार हुने भाव ।

नाति-ना० [सं० नप्ता] छोरा वा छोरीको छोरो; नप्ता ।
नाति-नातिना-ना० [नाति+नातिनी] नाति र नातिनी-
हरूको समुदाय ।

नातिनी-ना० [सं० नप्ती] छोरा वा छोरीकी छोरी; नप्ती ।
नातिने-वि० [नातिने+ए] नाति वा नातिनीका सम्बन्धबाट
भएको (ज्वाइँ, बुहारी इत्या०) ।

नातिने-ज्वाइँ-ना० [नातिने+ज्वाइँ] नातिनीको पोइ ।

नातिने-बुहारी-ना० [नातिने+बुहारी] नातिकी पत्नी ।

नाती-ना० [नाति] नाति ।

नातेदार-वि० [नातादार] नातादार ।

नातेदारी-ना० [नातादारी] नातादारी ।

नातो-ना० [नाता] नाता ।

नातो-ना० [सं० नेत्र] १. टाउकोमा बाँध्ने रुमाल । २.
कुनै भाँडोका मुखमा बेर्ने ढालो ।

नाथ-ना० [सं०] १. स्वामी; मालिक । २. पति; पोइ ।
३. मत्स्येन्द्रनाथका मतानुयायी साधुहरूको एक उपाधि ।
४. गोरु, राँगो आदिका नाकमा लाउने डोरी; नत्थी ।

नाथिनु-स० क्रि० [नाथ्+इ+नु] नाथ्ने काम गरिनु;
(‘नाथु’-को क० क्रि०) ।

नाथू-ना० [नाथे] १. कसैलाई हेला, घृणा वा तिरस्कार गर्न
भनिने शब्द; नाथे । (वि०) २. तुच्छ; नीच; जाबो ।

नाथू-रामे-ना० [नाथू+राम+ए] हेला वा तिरस्कार गर्न
कसैलाई भनिने शब्द; नाथू; नाथे ।

नाथे-ना० [नाथो] १. नाकभित्र उम्रने रौं । २. घृणा वा
तिरस्कारपूर्वक कसैलाई भन्ने शब्द; नाथू । (वि०) ३.
तुच्छ; नीच; जाबो ।

नाथु-स० क्रि० [सं० नाथ्+नु] १. नत्थी लाउनाका निमित्त
गोरु, राँगो आदिको नाक छेड्नु । २. नाथीका प्वालमा

मुन्द्रो, डोरी आदि हाल्नु ।

नाथी-ना० [नाथी+ई] १. सियोको प्वाल; धागो उत्रे सियोको प्वाल । २. नाकभित्रको सन्धि-स्थान; नाथो । ३. पुरुषको जननेन्द्रियभित्रको पातलो छाला ।

नाथो-ना० [नाक] नाकका दुइ प्वालका बीचको पर्दा ।

नाद-ना० [सं०] १. शब्द; ध्वनि । २. वर्णको अव्यक्त मूल रूप । ३. अव्यक्त शब्द । ४. ठूलो शब्द; गर्जन । ५. अनुनासिक वर्ण । ६. सङ्गीत शास्त्रअनुसार हृदयमा नाभि-स्थानभन्दा माथि रहेको ब्रह्म-स्थानबाट वायुका सहायताले उत्पन्न भई मुखबाट प्रकाशित हुने ध्वनि ।

नाद-ब्रह्म-ना० [सं०] शब्द-रूप ब्रह्म; प्रणव ।

नाद-लहरी-ना० [सं०] सङ्गीत शास्त्रअनुसार कुनै स्वर वा श्रुतिका ध्वनिमा हुने कम्पनका तरङ्ग ।

नादान-वि० [फा०] १. हिम्मत नभएको; नामर्द । २. मूर्ख; नासमझ । ३. जावो; तुच्छ ।

नादानी-ना० [फा०] १. नादान हुनाको भाव; नामर्दी । २. मूर्खता; अज्ञान । ३. तुच्छता ।

नादिरशाह-ना० [अ०] फारस देशका एक नृशंस बादशाह ।

नादिरशाही-ना० [अ०] पार्श्विक अत्याचार; भयानक हत्या-काण्ड ।

नादी-वि० [सं०] १. नाद गर्ने; शब्द निकाल्ने । २. गर्जने; डुक्ने । ३. वज्ने ।

नादेयी-वि० [सं०] १. नदी-सम्बन्धी । (ना०) २. नदीमा हुने वस्तु । ३. जल-वेत । ४. सुन्तला । ५. वैजयन्ती फूल ।

नानक-ना० [?] सिक्ख-सम्प्रदायका आदि गुरु; पन्जाबका एक प्रसिद्ध महात्मा ।

नानक-पन्थ-ना० [नानक+पन्थ] गुरु नानकले चलाएको सम्प्रदाय; सिक्ख-धर्म ।

नानक-पन्थी-वि० [नानक-पन्थ+ई] १. नानक-पन्थको अनुयायी । (ना०) २. सिक्ख ।

नानखताई-ना० [फा०] नखटाई ।

नाना-ना० [ने०] लुगा; वस्त्र (बाल-बोलीमा) ।

नाना-वि० [सं०] विभिन्न; अनेक; किसिम-किसिमको ।

नानाबली-वि० [सं० नाना-विध] अनेक किसिमको; थरी-थरीको; भाँति-भाँतिको ।

नाना-विध-वि० [सं०] १. अनेक प्रकारको; विविध । (क्रि० यो०) २. अनेक प्रकारले; विभिन्न किसिमबाट ।

नानार्थ-वि० [सं०] १. अनेक अर्थ भएको; धेरै माने लाग्ने । २. धेरै प्रकारका काममा आउन सक्ने; विभिन्न किसिमका उपयोगमा आउने ।

नानी-ना० [ने०] १. केटा-केटी वा आफूभन्दा कम उमेरका-लाई स्नेहपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द । २. बच्चा; बालक । ३. दरबारिया सुमारे; केटी । ४. आँखाको पुतली ।

नानी-साहेब-ना० [नानी+साहेब] राजा-महाराजा वा राणा-शासकहरूले राखेको रखौटी स्वास्नीलाई दिइने

एक दर्जा ।

नान्दी-ना० [सं०] १. समृद्धि; अभ्युदय । २. नाटक शुरू गर्नुभन्दा पहिले सूत्रधारले पढ्ने आशीर्वादात्मक श्लोक; मङ्गलाचरण ।

नान्दी-मुख-ना० [सं०] विवाह, व्रत-बन्ध आदि शुभ कार्यका आरम्भमा गरिने माङ्गलिक श्राद्ध ।

नान्दी-श्राद्ध-ना० [सं०] विवाह, व्रत-बन्ध आदि शुभ कार्य प्रारम्भ गर्नुभन्दा पहिले गरिने श्राद्ध ।

नाप-ना० [नाप्] १. कुनै वस्तुको लम्बाइ, चौडाइ, ऊँचाइ आदिको परिमाण; नापो; माप । २. नाप्ने काम; नपाइ । ३. नाप्ने साधन (गज, फुट आदि) ।

नाप-जोख-ना० [नाप्+जोख] नाप्ने र जोख्ने काम; नाप-तौल ।

नाप-तौल-ना० [नाप्+तौल] नाप र तौल; नाप-जोख ।

नापसन्द-वि० [फा०] पसन्द नभएको; मन नपरेको; अप्रिय; अरुचि-कर ।

नापित-ना० [सं०] नाऊ; हजाम ।

नापित्य-ना० [सं०] हजामको पेशा वा काम ।

नापितु-अ० क्रि० [नाप्+इ+नु] १. नापो लिनु; ('नाप्नु'-को भा० क्रि०) । २. बढे-चढेको हुनु; चम्कनु; मात्तिनु ।

नापी-ना० [नाप्+ई] १. जग्गा-जमीन आदि नाप्ने काम; नाप लिने काम । २. जग्गा-जमीन नाप्ने व्यक्तिहरूको डफा वा दल ।

नापो-ना० [नाप्+ओ] नाप ।

नाप्नु-स० क्रि० [सं० मापन] १. नापो लिनु; नापी गर्नु । २. जोख्नु; भर्नु; परिमाणको निर्णय गर्नु । ३. 'खूब गरिस्' भनी व्यङ्ग्य गर्नु; खुत्याउनु ।

नाफा-ना० [अ० नफअ] व्यापार वा लेन-देनबाट भएको आम्दानी; नफा; लाभ ।

नाफाखोर-वि० [नाफा+खोर] नफाखोर ।

नाफाखोरी-ना० [नाफाखोर+ई] नफाखोरी ।

नाफारी-वि० [नाफा+आहारी] धेरै नाफा खाने; नाफाखोर ।

नाबालक-ना० [अ० नाबालिग] १. बालक; बच्चा । २.

उमेर नपुगेको केटो वा केटी; ठिटो वा ठिटी । ३. निजामती, जङ्गी आदि सेवा, निर्वाचन, उत्तराधिकार, विवाह आदि सम्बन्धी ऐनमा बालिग हुन निर्धारित उमेर नपुगेको व्यक्ति । (वि०) ४. अबोध; अनजान ।

नाबालक-ना० [नाबालक] नाबालक ।

नाबालिग-वि० [अ० नाबालिग] १. कुनै काम गर्न निर्धारित उमेर नपुगेको; केटा-केटी अवस्थाको । २. नाबालक-अवस्थाको ।

नाभि-ना० [सं०] १. नाइटो । २. पाङ्ग्राका बीचको, घुरा छिराउने प्वाल । ३. प्रधान; मुखिया । ४. कस्तूरी; बिना । ५. मुष्क । ६. लिङ्ग (ग्राह आदिको) । ७.

काठ आदिको चुरी । ८. कुनै वस्तुको केन्द्रीय भाग ।
नाभिच्छेदन-ना० [सं०] नाल काट्ने क्रिया; नाल बेडाउनु ।
नाभि-जन्मा-ना० [सं०] ब्रह्मा ।
नाभो-ना० [ने०] बाली काटिसकेपछि त्यसैको जराबाट उम्रेका वा झरेका बीजबाट उम्रेको अन्न; ठिम्मल अनाज ।
नास-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तुलाई बुझाउने वा बोलाउने शब्द; नाउँ; संज्ञा । २. यश वा कीर्ति; प्रसिद्धि ।
नासक-वि० [सं०] नाउँ गरेको; नाउँको ।
नास-करण-ना० [सं०] १. बच्चाको नाम राख्ने संस्कार । २. नाम राख्ने काम ।
नास-कर्म-ना० [सं०] नाम-करण-संस्कार ।
नास-कीर्तन-ना० [सं०] ईश्वरका नामको जप वा भजन ।
नासतः-क्रि० यो० [सं०] १. नामले; नामद्वारा । २. नाम-अनुसार ।
नासदार-वि० [नाम+दार] नाउँ चलेको; प्रसिद्ध ।
नास-धातु-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार नाम शब्दबाट बनाइएको धातु वा क्रिया (रोगाउनु, घिनाउनु, डराउनु आदि) ।
नास-धारक-वि० [सं०] १. नामअनुसारको काम नगर्ने । २. नाउँमात्रको ।
नास-धारी-वि० [सं०] १. नाउँ गरेको; नामको; नामक । २. भनाउँदो; नाम-धारक; तथाकथित ।
नास-नामासी-ना० [सं० नाम+नामूस (फा०)] कुनै व्यक्ति-को नाउँ, थर, वतन आदि; नाउँ र ठेगाना ।
नास-निर्देश-ना० [सं०] नाम लिनु; नामको उल्लेख गर्नु ।
नास-निशान-ना० [नाम+निशान] नाम-निशाना ।
नास-निशाना-ना० [नाम+निशाना] १. नाम र निशाना; नाउँ र चिन्नु । २. अत्तो-पत्तो; थाहा-सुद्धी । ३. नाम-ठेगाना ।
नासन्जूर-वि० [फा०] मन्जूर नभएको; बेमन्जूर; अस्वीकृत ।
नासन्जुरी-ना० [फा०] मन्जूर नगर्नु; अस्वीकृति ।
नासमात्र-वि० [सं०] १. नामभरको; ज्यादै थोरै; अत्यल्प । २. भनाउँदो; तथाकथित ।
नास-माला-ना० [सं०] नामहरूको तालिका; नामावली ।
नास-मुद्रा-ना० [सं०] १. नाउँ लेखिएको ओंठी । २. नाम खोपिएको छाप ।
नास-योगी-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार सर्वनाम, विशेषण आदिसँग विभक्ति जोडिएसँगै मिल्ने र आफ्नो केही स्वतन्त्र अर्थ पनि हुने अव्यय । (उदा०-घरतिर, वनसम्म, हामीसित, उतापट्टि इत्या० ।)
नासर्द-वि० [फा०] १. पुंस्त्व नभएको; नपुंसक । २. कायर; डर-छेहवा । ३. ह्रस्वा । ४. लाछी ।
नासर्दी-ना० [फा०] १. नामर्द हुनाको भाव; नपुंसकता । २. कायरता; डर-छेहवापन ।

नामर्दी-दण्ड-ना० [नामर्दी+दण्ड] पोइल गएको स्वास्ती-लाई, अड्डा-अदालत भइसकेपछि पनि आफ्नी स्वास्तीका रूपमा ल्याउनेलाई लाने एक आर्थिक दण्ड ।
नाम-वाचक-वि० [सं०] नाम बुझाउने; व्यक्ति-वाचक (संज्ञा) ।
नाम-शेष-वि० [सं०] १. नाउँमात्र बाँकी रहेको । २. मरेको; मृत ।
नामा-ना० [फा० नामः] १. पत्र; चिट्ठी । २. रसीद आदि कुनै किसिमको लेखोट । (उदा०-पहुँचनामा, वारिसनामा ।
नामाङ्कित-वि० [सं०] १. नाउँ लेखिएको; नाम खोपिएको । २. कुनै काम वा पदका निमित्त नाउँ लेखिएको ।
नामानुशासन-ना० [सं०] नामहरूको शब्द-कोश ।
नामान्तर-ना० [सं०] १. अर्को नाम । २. उपनाम ।
नामावली-ना० [सं०] एक किसिमका व्यक्ति वा वस्तुहरूका नामहरूको सूची; नामहरूको तालिका ।
नामी-वि० [नाम+ई] १. नाम चलेको; कहलिएको; नामुद । २. प्रसिद्ध; प्रख्यात । ३. नाम भएको; नामक ।
नामुद-वि० [फा० नामजद] नाउँ चलेको; प्रसिद्ध; नामी ।
नामुद्दार-वि० [नामुद+दार] नामी; नामुद; प्रसिद्ध ।
नामेट-ना० [नाम+मेट] १. नाम-निशाना नहुनु; बिल्कुल अभाव । २. सर्वनाश ।
नाम्जा-ना० [ने०] नेपालको जुम्ला जिल्लामा पर्ने, भोटतिर आवत-जावत गर्ने १६२२० फीट अग्लो एक घाटी ।
नाम्जो-ना० [ने०] १. पाटको धोक्रो वा थैलो । २. ऊपर जमीन; बाँझो जग्गा ।
नाम्लो-ना० [ने०] पिठिउँमा बोकेको भारी अड्याउनाका निमित्त थाप्लामा लाउने चेष्टो पातो भएको डोरी; भारी बोक्ने डोरी ।
नायक-ना० [सं०] १. कुनै कार्य-सिद्धिका निमित्त जन-समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्ति; नाइके; नेता । २. बाटो देखाउने व्यक्ति; पथ-प्रदर्शक । ३. स्वामी; मालिक । ४. दश सेना-पतिमाथिको सेना-पति । ५. कुनै जन-समुदायको अग्र-गण्य व्यक्ति; अगुवा; प्रमुख । ६. साहित्यमा श्रृङ्गारको आलम्बन वा साधक भएको रूप-यौवन-सम्पन्न पुरुष; नाटक वा काव्यमा प्रधान रूपले चरित्र वर्णन गरिएको पुरुष । (नायकका चार प्रधान भेद हुन्छन्-धीरोदात्त, धीरोद्धत, धीरललित र धीरप्रशान्त । यी चारका पनि दक्षिण, धृष्ट, अनुकूल र शठ-यी चारले सोह्र भेद छन् । यिनका पनि उत्तम, मध्यम र अधम तीन-तीन भेदले जम्मा अठचालीस भेद हुन्छन् ।) ७. हारका बीचमा जडिएको मणि; सुमेरु ।
नायकत्व-ना० [सं०] १. नायक हुनाको भाव । २. नायकको काम ।
नायब-ना० [अ०] १. मुख्य हाकिममनिको कर्मचारी; सहायक कामदार । २. कुनै दर्जाको अगित्तिर लागी त्यसभन्दा एक तह कम बुझाउने शब्द । (उदा०-नायब-

सुब्बा, नायब-मुखिया आदि।) ३. कसैको असमर्थ अवस्थामा वा अनुपस्थितिमा उसको प्रतिनिधि भई काम गर्ने व्यक्ति।
नायब-डिठ्ठा-ना० [नायब+डिठ्ठा] मुखियादेखि माथि र डिठ्ठाभन्दा तलको एक निजामती दर्जा।
नायब-मुखिया-ना० [नायब+मुखिया] बहीदारभन्दा माथि मुखियाभन्दा तलको एक निजामती दर्जा।
नायब-राइटर-ना० [नायब+राइटर] बहीदारभन्दा माथि र राइटरभन्दा मुनिको एक निजामती दर्जा।
नायब-सुब्बा-ना० [नायब+सुब्बा] खरीदारभन्दा माथि र पूरा सुब्बाभन्दा तलको एक निजामती दर्जा।
नायिका-ना० [सं०] १. काव्य, नाटक आदिमा मुख्य रूपले चरित्र वर्णन गरिएको स्त्री; शृङ्गार-रसको आलम्बनभूत रूप, गुण, यौवनले युक्त स्त्री; नायककी पत्नी। (साहित्यमा नायिका आठ प्रकारका हुन्छन्—स्वाधीन-भर्तृका, खण्डिता, अभिसारिका, कलहान्तरिता, विप्रलब्धा, प्रोषित-भर्तृका, वासक-सज्जा, र विरहोत्कण्ठिता।)
नारक-वि० [सं०] १. नरक-सम्बन्धी; नारकीय। (ना०) २. नरक। ३. नरकमा परेको जीव।
नारकी-वि० [सं०] १. नरकमा परेको; नरक-भोगी। २. नरकमा जान योग्य; पापी।
नारकीय-वि० [सं०] १. नरक-सम्बन्धी; नरकको। २. नरक-भोगीजस्तो। ३. अति नीच; निकृष्ट; अति अधम।
नारङ्ग-ना० [सं०] १. सुन्तला। २. गाजर। ३. जुम्ल्याहा प्राणी।
नारद-ना० [सं०] १. एक प्रसिद्ध देवर्षि; ब्रह्माका दश पुत्र-मध्ये एक। २. एक जनाको कुरो अर्कोलाई लगाई झगडा पार्ने व्यक्ति; छुल्याहा मानिस। ३. कुरौटे मानिस।
नारद-पुराण-ना० [सं०] सनकादि कुमारहरूद्वारा नारदलाई उपदेश गरिएको कथा वर्णन गरिएको एक पुराण; अठार महापुराणमध्ये एक।
नारदीय-वि० [सं०] नारद-सम्बन्धी; नारदको।
नारन-ना० [सं०] १. नारायण; विष्णु। २. ज्वाइँलाई आदरपूर्वक भनिने शब्द।
नारन-पाती-ना० [नारन+पाती] १. भूवादर पात र मसिना झुप्पादार वास्ना आउने फूल हुने एक जातको रूख। २. त्यसैको पात वा फूल।
नारन-शिव-ना० [नारन+शिव] कसैलाई दुःख हुँदा दया गरी ईश्वर पुकार्ने शब्द।
नारसिंह-वि० [सं०] १. नारसिंह-सम्बन्धी। (ना०) २. नारसिंह-रूप धारण गर्ने विष्णु।
नारा-ना० [अ० नअरः] १. ठूलो आवाज; घोष। २. कुनै संस्था वा व्यक्तिहरूले सार्वजनिक रूपमा गरेको माग, विचार, सिद्धान्त आदिको घोष।
नारा-ना० [सं० नाल] जुवाका सोइलामा झुन्ड्याइएका, गोह बाँध्ने डोरी; जोतारो।

नारा-ना० [ने०] हिउँ पग्लेका बखतमा नेपाल र भोटका बीच आवत-जावत गर्ने हुम्ला जिल्लामा पर्ने १६०८५ फीट अग्लो एक घाटी। (यसै बाटोबाट हुम्ला कर्नाली नदी बग्दछ।)
नाराइ-ना० [नार+आइ] नार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
नाराच-ना० [सं०] १. फलामे बाण; फलामको तीर। २. जल-हस्ती।
नाराज-वि० [फा० नाराज] अप्रसन्न; रुष्ट; बेखुश।
नाराजी-ना० [फा० नाराजी] बेखुशी; अप्रसन्नता।
नारायण-ना० [सं०] १. विष्णु; हरि। २. भगवान्; ईश्वर।
नारायण-पाती-ना० [सं० नारायण+पाती] नारान-पाती।
नारायण-बलि-ना० [सं०] अगति परी मरेका वा बेपत्ता हुँदा मरेको निश्चय भएका व्यक्तिको और्ध्वदेहिक क्रिया गर्नका निमित्त ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, इन्द्र र यमको पूजा गरी मृतकको प्रायश्चित्त स्वरूप गरिने संस्कार।
नारायण-हिटी-दरबार-ना० [सं० नारायण+हिटी (नेवा०) दरबार (फा०)] नेपालका श्री ५ महाराजाधिराजको दरबार; काठमाडौँ-स्थित राज-दरबार।
नारायणी-ना० [सं०] १. लक्ष्मी। २. दुर्गा। ३. गङ्गा। ४. नेपालका सप्त-गण्डकी मिलेर भारतमा पुगेपछि हुने यसको नाम। ५. कृष्णको सेना।
नारिकेर-ना० [सं०] नारिकेल; नरिवल।
नारिकेरी-ना० [सं०] नरिवल; नारिकेली।
नारिकेल-ना० [सं०] नारिकेर; नरिवल।
नारिकेली-ना० [सं०] नरिवल; नारिकेरी।
नारिनु-अ० क्रि० [नार+इ+नु] १. जोरिएर रहनु; एकत्रित हुनु; जुट्नु। २. गोह जुवामा जोतिनु; ('नार्नु'-को क० क्रि०)।
नारी-ना० [सं०] आइमाई; स्त्री।
नारी-ना० [सं० नाडी] हत्केलाको फेद; नाडी।
नारी-ना० [नार] घोडाका मुखभित्र हालिने लगामको एक काँडादार फलामे अवयव; कविका।
नारी-रत्न-ना० [सं०] नारीरूपी रत्न; अति गुणवती स्त्री।
नारो-ना० [नारा] नारा; जोतारो।
नार्नु-स० क्रि० [नारा+नु] १. जोतनाका निमित्त गोहहरूका काँधमा जुवा राखी नाराले बाँध्नु; नारा कस्नु। २. गोह जोत्नु। ३. जम्मा गर्नु; जुटाउनु। ४. बग्गीमा घोडा जोत्नु।
नाल-ना० [सं०] १. घरको फोहर फाल्ने ठाउँ; रछान। २. कमलको डाँठ। ३. नली; ढुङ्ग्रो। ४. डूँड; पाइप। ५. बालकका नाभिको आन्द्रो; साल; औँरो। ६. बन्दूक, तोप आदिको गोली निस्कने नली। ७. बन्दूक आदिको गोटा वा थान। ८. थाम वा गाहोले छुट्याइने घरको खण्ड।

नाल-ना० [ने०] कोदालीको टाउको र पाताका बीचको बाङ्गो भाग ।

नाल-ना० [अ० नअल] १. घोडाका टापमा वा जुत्ताका कुर्कुच्चामा ठोकिने अर्ध-चन्द्राकार फलामे साधन । २. जूवाको खाल थाप्नेले लिने खालको बहाल वा दस्तूर । ३. एक सरकारी रकम ।

नाल-बन्दी-ना० [अ० नाल+बन्दी (फा०)] १. घोडाको टापमा नाल ठोक्ने काम । २. त्यो काम गर्ने पेशा भएको व्यक्ति ।

नाला-ना० [नेवा०] आगो झिकने दाबिलोजस्तो साधन ।

नाला-ना० [सं०] १. सानो खोलो; खहरे । २. कुलो; नहर । ३. ढल ।

नालायक-वि० [फा० नालायक] १. लायक नभएको; अयोग्य । २. नीच; अधम ।

नालायकी-ना० [फा० नालायकी] नालायक हुनाको भाव; अयोग्यता ।

नालिक-ना० [सं०] १. कमल; पद्म । २. राँगो । ३. एक प्रकारको बाँसुरी ।

नालिका-ना० [सं०] १. कमलको डाँठ । २. हात्तीलाई सधाउने अङ्कुश । ३. छालाको कोर्दा । ४. डुँड ।

नालिश-ना० [फा०] न्यायालयमा वा अधिकारीसमक्ष गरिने दुःख वा अन्यायको उजूर; फिराद; इजहार ।

नाली-ना० [नाल+ई] नाल; फोहर पानी बग्ने ढल ।

नालीबेली-क्रि० यो० [नाडी+बेली] विस्तारपूर्वक कुनै कुरोको वर्णन गर्ने किसिम ।

नालु-ना० [सं० नल] एक किसिमको सन; पाट ।

नाविक-ना० [सं०] १. डुङ्गा चलाउने व्यक्ति वा जाति; माझी; मल्लाह । २. नाउमा बसी यात्रा गर्ने व्यक्ति ।

नावी-ना० [सं०] माझी; नाविक ।

नाव्य-वि० [सं०] १. नाउद्वारा पार गर्नुपर्ने; डुङ्गाद्वारा तरिने । (ना०) २. नाउ चलन योग्य पानी । ३. नयाँपन; नवीनता ।

नाश-ना० [सं०] बिलकुल विग्रनु; बरबादी; विध्वंस; विनाश ।

नाशक-वि० [सं०] १. नाश गर्ने; नष्ट गर्ने; नाश-कारी । २. मार्ने; वध गर्ने । ३. हटाउने ।

नाश-कारी-वि० [सं०] नाश गर्ने; नाशक ।

नाशन-ना० [सं०] नाश गर्ने काम ।

नाशपाती-ना० [फा०] १. पीपलका जस्ता पात हुने, सेता फूल फुल्ने, ठूलूला फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसको फल । (यो भिन्न-भिन्न जातको हुन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण वायु-नाशक र शुक्र-वर्द्धक बताइएको छ ।)

नाश-बिगार-ना० [नाश+बिगार] १. नाश र बिगार; बरबादी । २. अभिचारपूर्ण कुदृष्टि ।

नाशवान्-वि० [सं०] नाश हुने; नश्वर; अनित्य ।

नाशित-वि० [सं०] नाश गरिएको; नष्ट गरिएको ।

नाशिइनु-अ० क्रि० [नाशि+इ+नु] नासिइनु; ('नाशिनु'-को भा० क्रि०) ।

नाशिनु-अ० क्रि० [नाश+इ+नु] नासिनु ।

नाशी-वि० [सं०] १. नाश गर्ने; नाशक । २. नाश हुने; नश्वर ।

नाशनु-स० क्रि० [सं० नाश+नु] नास्तु ।

नाश्य-वि० [सं०] १. नाश गर्न योग्य । २. नष्ट गर्न सकिने ।

नासत्य-ना० [सं०] अश्विनी-कुमार ।

नासमझ-वि० [ना+समझ] समझ नभएको; बुद्धि-हीन; मूर्ख ।

नासमझी-ना० [नासमझ+ई] नासमझ हुनाको भाव; मूर्खता ।

नासा-ना० [सं०] १. नाक; नासिका । २. सुँघ्ने इन्द्रिय; घ्राणेन्द्रिय ।

नासा-रन्ध्र-ना० [सं०] नाकको प्वाल ।

नासिका-ना० [सं०] १. नाक । २. सुँघ्ने इन्द्रिय; घ्राणेन्द्रिय ।

नासिनु-अ० क्रि० [नास्+इ+नु] १. नाश हुनु; विग्रनु । २. बरबाद हुनु; लथालिङ्ग हुनु । ३. मासिनु; खर्च हुनु । ४. नाश गरिनु; ('नास्तु'-को क० क्रि०) ।

नासो-ना० [प्रा० णासो] १. पछि फिर्ता लिने गरी कसैलाई राख्न दिइएको वस्तु । २. धरोट ।

नास्ति-ना० [सं०] बिलकुल नभएको वा 'छैन' भन्ने अर्थ बुझाउने शब्द ।

नास्तिक-वि० [सं०] १. ईश्वर, देवता, पर-लोक, पुनर्जन्म आदिको अस्तित्व नमान्ने । २. वेदलाई नमान्ने वा वेदको निन्दा गर्ने ।

नास्तिकता-ना० [सं०] १. नास्तिक हुनाको भाव । २. ईश्वर, पर-लोक, पुनर्जन्म आदि नमान्ने सिद्धान्त ।

नास्तिकत्व-ना० [सं०] नास्तिकता ।

नास्तिक-दर्शन-ना० [सं०] ईश्वर, पर-लोक, पुनर्जन्म आदिको अस्तित्व नमान्ने दर्शन (चार्वाक, योगाचार, जैन, माध्यमिक, सौत्रान्तिक र वैभाषिक दर्शन) ।

नास्तिक्य-ना० [सं०] नास्तिकता ।

नास्तिवाद-ना० [सं०] नास्तिकताको सिद्धान्त ।

नास्तु-स० क्रि० [सं० नाश+नु] १. नाश गर्नु; विगानु । २. बरबाद गर्नु; लथालिङ्ग पार्नु । ३. खर्च गर्नु; मास्तु; सिद्ध्याउनु । ४. अभिचार-क्रियाद्वारा कुदृष्टि लाउनु; चोखे लाउनु ।

नास्पाती-ना० [फा० नाशपाती] नाशपाती ।

नास्य-वि० [सं०] १. नाकको; नाक-सम्बन्धी । २. नाकबाट उत्पन्न हुने ।

नाहक-क्रि० यो० [अ० नाहक] बिनसिति; वृथा; व्यर्थ; अनाहक ।

नाहि-अव्य० [सं० नहि] अभाव वा अस्वीकृति बुझाउने शब्द; नाई ।

नि-अव्य० [ने०] वाक्य वा शब्दको पछिल्लिर प्रयोग भई
तिनीहरूलाई जोड दिने वा प्रश्न गर्ने शब्द । (उदा०-
यो त कस्तो डर-लाग्दो रहेछ नि ! ठीकै छ नि ! इत्या० ।)
नि-उप० [सं०] शब्दको अगिल्लिर लागेर विशेष अर्थ बुझाउने
उपसर्ग । (उदा०-निकर, निपतित, निग्रह, निर्देश आदि ।)
निःकपट-वि० [सं०] कपट नभएको; निष्कपट ।
निःकासित-वि० [सं०] निकालिएको; निष्कासित ।
निःक्रामित-वि० [सं०] निष्क्रामित ।
निःक्षत्र-वि० [सं०] क्षत्रिय नभएको (देश) ।
निःक्षेप-ना० [सं०] निक्षेप ।
निःछल-वि० [सं०] निश्छल ।
निःपक्ष-वि० [सं०] निष्पक्ष ।
निःपाप-वि० [सं०] निष्पाप ।
निःप्रभ-वि० [सं०] कान्ति-हीन; निष्प्रभ ।
निःप्रयोजन-वि० [सं०] निष्प्रयोजन ।
निःशङ्क-वि० [सं०] १. शङ्का नभएको; सन्देह-रहित ।
निश्शङ्क । २. नडराउने; निडर ।
निःशत्रु-वि० [सं०] शत्रु नभएको; शत्रु-हीन ।
निःशब्द-वि० [सं०] १. शब्द नभएको; ध्वनि-रहित;
नीरव । २. शब्द निकाल्ने; नबोल्ने; मौन ।
निःशस्त्र-वि० [सं०] निश्शस्त्र ।
निःशस्त्रीकरण-ना० [सं०] निश्शस्त्रीकरण ।
निःशस्त्रीकृत-वि० [सं०] निश्शस्त्रीकृत ।
निःशेष-वि० [सं०] कति पनि बाँकी नरहेको; शेष नरहेको;
समाप्त ।
निःशोक-वि० [सं०] शोक वा चिन्ता नभएको ।
निःश्रेणी-ना० [सं०] भन्याङ; सिँदी ।
निःश्रेयस-ना० [सं०] १. मुक्ति; मोक्ष । २. मङ्गल; कल्याण ।
३. भक्ति । ४. विज्ञान ।
निःश्वसन-ना० [सं०] बाहिर निस्केको सास ।
निःश्वास-ना० [सं०] १. नाकबाट वायु निस्कनु; सास
बाहिर निस्कनु । २. लामो सास; सुस्केरा ।
निःसङ्कोच-क्रि० यो० [सं०] सङ्कोच नगरीकन; निस्सङ्कोच ।
निःसङ्ग-वि० [सं०] निस्सङ्ग ।
निःसत्त्व-वि० [सं०] निस्सत्त्व ।
निःसन्तान-वि० [सं०] निस्सन्तान ।
निःसन्देह-वि० [सं०] निस्सन्देह ।
निःसपत्न-वि० [सं०] निस्सपत्न ।
निःसरण-ना० [सं०] निस्सरण ।
निःसार-वि० [सं०] निस्सार ।
निःसारण-ना० [सं०] निस्सारण ।
निःसारित-वि० [सं०] निस्सारित ।
निःसीम-वि० [सं०] निस्सीम ।
निःसृत-वि० [सं०] निस्सृत ।
निःस्नेह-वि० [सं०] निस्स्नेह ।

निःस्पन्द-वि० [सं०] निस्स्पन्द ।
निःस्पृह-वि० [सं०] निस्स्पृह ।
निःस्रव-वि० [सं०] निस्स्रव ।
निःस्व-वि० [सं०] निस्स्व ।
निःस्वार्थ-वि० [सं०] निस्स्वार्थ ।
निःश्रुति-ना० [सं०] १. दक्षिण-पश्चिम कोणकी अधिष्ठात्री
देवी । २. अलक्ष्मी; दरिद्रा देवी । ३. विपत्ति; सङ्कट ।
४. क्षय; नाश ।
निकञ्जिका-ना० [सं०] अङ्गुल ।
निकट-ना० यो० [सं०] १. नजीक; समीप; पास । (वि०)
२. नजीकको; वरको ।
निकटता-ना० [सं०] निकट हुनाको भाव; सामीप्य ।
निकट-वर्ती-वि० [सं०] नजीकमा रहेको; समीपको ।
निकटस्थ-वि० [सं०] समीपमा रहेको; निकट-वर्ती ।
निकम्मा-वि० [सं०] निष्कर्ष १. काम नलाग्ने; बेकामको;
बेकम्मा । २. नालायक; अयोग्य ।
निकर-ना० [सं०] १. समूह; जमात । २. थुप्रो; राशि ।
३. निधि; कोश ।
निकर्तन-ना० [सं०] काट्नु ।
निकर्षण-ना० [सं०] १. मैदान; चौर । २. आँगन; चोक ।
३. पर्ती जमीन ।
निकल-ना० [अं०] सिक्का आदि बनाइने, चुम्बकले तात्ने
एक सेतो धातु ।
निकलबास-ना० [निकाला-बास] निकाला-बास ।
निकलवास-ना० [निकाला-बास] निकाला-बास ।
निकष-ना० [सं०] १. कसी; कसौटी । २. हतियारमा शान
लाउने ढुङ्गो; षाण-चक्र ।
निकषोपल-ना० [सं०] १. हतियारमा शान लाउने ढुङ्गाको
चक्का । २. कसी ।
निकानन्द-ना० [निको+आनन्द] १. आनन्द; सन्तो;
सुविस्ता । (वि०) २. निर्विघ्न ।
निकाय-ना० [सं०] १. समूह; समुदाय । २. समूह-अन्तर्गतको
एक पूर्ण खण्ड; एकाई । ३. वास-स्थान । ४. शरीर । ५.
निशाना; लक्ष्य ।
निकाय्य-ना० [सं०] घर; गृह ।
निकार-ना० [सं०] १. अनादर; अवज्ञा; तिरस्कार । २.
हार; पराजय । ३. द्वेष । ४. वध; हत्या ।
निकाला-ना० [निकाल्+आ] निकाल्ने काम; निकाला-
वास; निष्कासन ।
निकालाइ-ना० [निकाल्+आइ] निकाल्ने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
निकाला-बास-ना० [निकाल+बास] निकाला-बास ।
निकाला-वास-ना० [निकाला+वास] कुनै देश; ठाउँ, काम-
काज आदिबाट निकालिनु; निकाला; निष्कासन;
निकाली-बास ।

निकालिनु-स० क्रि० [निकाल्+इ+नु] बाहिर झिकिनु;
(‘निकाल्नु’-को क० क्रि०) ।

निकाल्नु-स० क्रि० [निस्क+नु] १. भित्रबाट बाहिर झिकनु वा पठाउनु; निकासुनु । २. कुनै देश, ठाउँ, संस्था, काम-काज आदिबाट निकाला गर्नु; धपाउनु; निष्कासन गर्नु । ३. बन्धनबाट मुक्त गर्नु; उकास्नु । ४. प्रकट गर्नु; प्रकाश गर्नु । ५. नयाँ कुरो वा वस्तुको आविष्कार गर्नु । ६. देखाउनु (छाँट, ढाँचा आदि) । ७. कुनै पदार्थमा बुट्टा वा बान्की झिकनु ।

निकास-ना० [सं० निष्कास] १. निस्कने ठाउँ; बाहिर जाने वा भित्र आउने बाटो । २. गाउँ वा शहरको बाहिरी खुला जग्गा । ३. नाल, पानी आदि निस्कने ठाउँ; ढल । ४. वचन; उकास ।

निकास-ना० [निकास्+आ] १. सरकारद्वारा कसैलाई कुनै कुरो दिने स्वीकृति; मन्जुरीको आदेश । २. तोक; आदेश । ३. बाहिर पठाउनु; निकासी ।

निकासाइ-ना० [निकास्+आइ] निकासने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निकास-पुकासा-ना० [निकास+पुकासा (फाँ०)] निकास; आदेश; निकासी-पुकासी ।

निकासिनु-स० क्रि० [निकास्+इ+नु] दुःख वा बन्धनबाट मुक्त गरिनु; (‘निकास्नु’-को क० क्रि०) ।

निकासी-ना० [सं० निष्कास] १. बाहिर निकाल्ने काम; निकासने काम । २. विदेशमा स्वदेशको माल-मत्ता पठाउने काम; निर्यात । ३. निकासको आदेश ।

निकासी-पिकासी-ना० [निकासी+पिकासी (फाँ०)] निकासी-पुकासी ।

निकासी-पुकासी-ना० [निकासी+पुकासी (फाँ०)] निकास गराउने वा गर्ने काम; आदेश दिने वा लिने काम; निकास-पुकासा ।

निकासी-पैठारी-ना० [निकासी+पैठारी] निकासी र पैठारी; आयात-निर्यात ।

निकासुनु-स० क्रि० [सं० निष्कास+नु] १. दुःख वा बन्धनबाट मुक्त गर्नु । २. बाहिर निकाल्नु; झिकनु । ३. उकास्नु ।
निकुञ्ज-ना० [सं०] १. लताहरू र घना वृक्षहरू भएको ठाउँ । २. लता-गृह; लता-मण्डप ।

निकुञ्जिका-ना० [सं०] अङ्गुल वृक्ष ।

निकुटो-वि० [ने०] कन्जुस; कृपण ।

निकृत्त-वि० [सं०] १. निकालिएको; बहिष्कृत । २. बदनाम गरिएको ।

निकृति-ना० [सं०] १. बहिष्कार । २. तिरस्कार ।

निकृत्त-वि० [सं०] जरैदेखि काटिएको ।

निकृन्तन-ना० [सं०] काट्ने काम; छेदन ।

निकृष्ट-वि० [सं०] १. जाति, आचार आदिबाट हीन भएको । २. नीच; अधम । ३. तुच्छ; हेय ।

निकृष्टता-ना० [सं०] निकृष्ट हुनाको भाव; हीनता ।

निकेतन-ना० [सं०] १. घर; वास-स्थान । २. प्याज ।

निकै-वि० [निको+ऐ] १. धेरै; प्रशस्त । २. निको नै; असलै; बेसै । (क्रि० यो०) ३. धेरै नै; प्रशस्तै; खूबै ।
निको-वि० [सं० निवत्त] १. असल; जाती; बेस । २. मन परेको; प्रिय; रुचि-कर । ३. सन्चो; आराम; आरोग्य-प्राप्त ।

निकोचक-ना० [सं०] चिरगोजा ।

निकोर्सि-क्रि० यो० [निर्पसि] निर्पसि; पसिको भोलिपल्ट; आजसमेत आगामी चौथो दिन ।

निक्खर-वि० [सं० निष्कल] १. भिस्कट वा दोष नभएको; शुद्ध; चोखो । २. दाग वा अरु रङ्ग नभएको; एकै रङ्गको; निखरा ।

निक्खुर-वि० [निखुर] निखुर ।

निक्कलनु-अ० क्रि० [निस्क] १. बाहिर आउनु; निस्कनु । २. देश, ठाउँ, संस्था, काम-काज आदिबाट बाहिर हुनु । ३. बन्धन-मुक्त हुनु । ४. उत्पन्न हुनु; पैदा हुनु । ५. देखा पर्नु । ६. उम्रनु; टुसाउनु । ७. बुट्टा, बान्की आदि पर्नु ।

निक्काइ-ना० [निक्कल+आइ] निक्कलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निक्कलनु-अ० क्रि० [निक्कल+इ+नु] १. बाहिर आइनु; निस्कनु; (‘निक्कलनु’-को भा० क्रि०) । २. निस्कनु ।

निक्काण-ना० [सं०] वीणा आदि तारका वाजाको शब्द ।

निक्षिप्त-वि० [सं०] १. फालिएको । २. धरोट राखिएको ।

निक्षेप-ना० [सं०] १. फ्याँक्ने काम; फाल्नु । २. राख्ने काम । ३. धरोट राख्ने काम । ४. लगाउनु (आँखा) ।

निक्षेपक-वि० [सं०] १. फ्याँक्ने; फाल्ने; निक्षेप गर्ने । २. राख्ने । ३. धरोटी राख्ने ।

निक्षेपण-ना० [सं०] १. फ्याँक्नु; फाल्नु; निक्षेप गर्नु । २. राख्नु । ३. धरोटी राख्ने काम ।

निक्षेपित-वि० [सं०] १. फालिएको; मिल्काइएको; निक्षेप गरिएको । २. धरोटी राखिएको ।

निक्षेपी-वि० [सं०] १. फाल्ने; फ्याँक्ने; निक्षेप गर्ने । २. धरोटी राख्ने ।

निक्षेप्ता-ना० [सं०] १. मिल्काउने व्यक्ति; फ्याँक्ने मानिस । २. धरोटी राख्ने व्यक्ति ।

निक्सारी-वि० [निकास] निकास गर्ने काम ।

निखट्ट-वि० [सं० निकृष्ट] १. खराब बानी-बेहोरले गर्दा कतै टिक्न वा कसैसित मिल्न नसकेको । २. बेकम्मा; निकम्मा ।

निखनन-ना० [सं०] १. खन्ने काम; खोदनु । २. गाड्नु ।

निखनाइ-ना० [निखन्+आइ] निखन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निखनाइनु-स० क्रि० [निखनाउ+आइ+नु] निखन्ने लाइनु; (‘निखनाउनु’-को क० क्रि०) ।

निखनाउनु-स० क्रि० [निखन्+आउ+नु] निखन्न लाइनु;
(‘निखन्नु’-को प्रे० क्रि०) ।
निखनिनु-स० क्रि० [निखन्+इ+नु] बन्धकी राखिएको वस्तु
रुपियाँ तिरेर फिर्ता लिइनु; (‘निखन्नु’-को क० क्रि०) ।
निखन्नु-स० क्रि० [सं० निष्क्रय+नु] १. बन्धकी राखिएको
वस्तु रुपियाँ तिरेर फिर्ता लिनु । २. बेचिसकेको जग्गा-
जमीन, घर आदि हकवालाले दाम तिरी फिर्ता लिनु ।
निखरा-वि० [निखर] निखर ।
निखर्व-ना० [सं०] १. दश हजार करोडको सङ्ख्या । (वि०)
२. दश हजार करोड । ३. बाउन्ने; पुडके ।
निखलाम-ना० [सं० निस्वादन] केही पनि नखानु; भोकै
रहनु; निराहार ।
निखात-वि० [सं०] १. खनेको; खोस्नेको । २. गाडेको ।
निखार-ना० [सं० निकार] निखेर बाँकी रहेको वस्तु;
निथार; थिग्रेनी ।
निखाराइ-ना० [निखार्+आइ] निखार्ने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
निखारिनु-स० क्रि० [निखार्+इ+नु] सिद्ध्याइनु;
(‘निखार्नु’-को क० क्रि०) ।
निखार्नु-स० क्रि० [निखार्+नु] सिद्ध्याउनु; खङ्गार पार्नु ।
निखित्ते-ना० [सं० निषिद्ध] १. विशेष अनुष्ठानका निमित्त
कुनै वस्तु वा आचरणको परित्याग । २. निषेध ।
निखिल-वि० [सं०] सम्पूर्ण; अखिल; तमाम ।
निखुनी-वि० [नि+खुनी] खुनी नभएको; खोट नलागेको;
निर्दोष; वेदाग ।
निखुर-वि० [निखरा] दाग वा अर्को रङ्ग नभएको; शुद्ध
एक रङ्गको; निखरा ।
निखुल्कनु-अ० क्रि० [सं० निःशल्क+नु] निफुल्कनु ।
निखुल्किनु-अ० क्रि० [निखुल्क+इ+नु] निखुल्कनु ।
निछानु-अ० क्रि० [सं० निष्कृ] १. अलि-अलि गरेर भए-
भएको सकिनु; रित्तिनु; निःशेष हुनु; सिद्धिनु । २. स्वच्छ
हुनु ।
निछाई-ना० [निख+आइ] निखने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
निछिनु-अ० क्रि० [निख+इ+नु] रित्तिइनु; (‘निखनु’-
को भा० क्रि०) ।
निगड-ना० [सं०] १. हात्ती बाँध्ने सिक्री । २. नेल ।
निगम-ना० [सं०] १. वेद । २. वेदको कुनै अंश । ३. वाटो;
मार्ग । ४. बजार; हाट । ५. कुनै निश्चित कार्य पूरा गर्नका
निमित्त खडा गरिएको स्वतन्त्र अस्तित्व-युक्त संस्था ।
निगर-ना० [सं०] १. निल्ने काम; भक्षण । २. यज्ञको
धूवाँ ।
निगरण-ना० [सं०] १. निल्ने काम; भक्षण । २. यज्ञको
धूवाँ ।
निगरानी-ना० [फा०] देख-रेख; हेर-विचार; निरीक्षण ।

निगार-ना० [निथार] छानेको जाँड; चुहाएको जाँड ।
निगार-ना० [सं०] निल्ने काम; भक्षण ।
निगाले-वि० [निगालो+ए] १. निगालो-सम्बन्धी; निगाला-
को । २. निगालाजस्तो झीनो ।
निगाले-उखु-ना० [निगाले+उखु] निगाले-ऊखु ।
निगाले-ऊखु-ना० [निगाले+ऊखु] झीनो एक जातको ऊखु ।
निगाले-चितुवा-ना० [निगाले+चितुवा] सानो एक जातको
चितुवा; चरी-बाघ ।
निगाले-झाँप्रो-ना० [निगाले+झाँक्रो] निगालाको जस्तो
पात हुने एक जङ्गली घाँस ।
निगालो-ना० [सं० यावनाल] कलम, नली आदि बनाइने
एक जातको मसिनु बाँस; शर ।
निगाह-ना० [फा०] १. दया-दृष्टि; मेहरबानी । २. दया;
कृपा ।
निगीर्ण-वि० [सं०] १. निलिएको; भक्षण गरिएको । २.
अन्तर्भाव भएको ।
निगुरो-ना० [निहुरो] निहुरो ।
निगूढ-वि० [सं०] १. अति गुप्त; रहस्यपूर्ण । (ना०) २.
जङ्गली मुगी ।
निगूहन-ना० [सं०] लुकाउनु; छिपाउनु; गोपन ।
निगूहीत-वि० [सं०] १. समातिएको; पक्रिएको । २.
घेरिएको । ३. पीडित । ४. दण्डित ।
निगेदिभ-ना० [अं०] १. प्रकाश र छाया उल्टो देखिने
फोटोग्राफको प्लेट । २. बिजुलीका दुई तत्त्वमध्ये एक ।
(वि०) ३. बिब्ल्याँटो । ४. निषेधात्मक ।
निग्रह-ना० [सं०] १. रोकने काम; रोक; अवरोध । २.
नियन्त्रण । ३. दण्ड; सजाय । ४. पीडा; यातना । ५.
बन्धन; कैद । ६. दान दिइएको वस्तु फिर्ता लिँदा दिइने
त्यसको मूल्य ।
निग्रहण-ना० [सं०] १. रोकने काम; रोक; अवरोध । २.
दण्ड दिने काम ।
निग्रह-स्थान-ना० [सं०] वाद-विवाद वा शास्त्रार्थमा असङ्गत
कुरो गरी जित्न खोज्नेलाई मूर्ख साबित गरी चूप लाग्न
बाध्य गराउने स्थान ।
निग्रही-वि० [सं०] १. निग्रह गर्ने; बन्द गर्ने । २. दमन गर्ने ।
निग्राहक-ना० [सं०] अपराधीहरूलाई न्याय-विरुद्ध दण्ड
दिने ।
निघण्टु-ना० [सं०] १. शब्दहरूका पर्यायहरू सङ्ग्रह गरिएको
कोश । २. वैदिक शब्द-कोश ।
निघृष्ट-वि० [सं०] घोटिएको; रगेडिएको ।
निघ्न-वि० [सं०] १. वशमा पारिएको; अधीनस्थ । २. गुणन
गरिएको; गुणित ।
निचय-ना० [सं०] १. समूह; समुदाय । २. जम्मा गर्नु;
सञ्चय । ३. निश्चय ।
निचराइ-ना० [निचर+आइ] निचर्ने किसिम, क्रिया वा

भाव; निचोराइ।
 निचराइन-स० क्रि० [निचराउ+आइ+नु] निचर्न लाइन;
 ('निचराउनु'-को क० क्रि०)।
 निचराउनु-स० क्रि० [निचर्+आउ+नु] निचर्न लाउनु;
 ('निचर्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 निचरिनु-अ० क्रि० [निचोर्+इ+नु] १. छिहिलिनु;
 पात्तिनु; इतरिनु। २. थिचिएर रस निस्कनु; निचोरिनु।
 ३. शोषित हुनु; ('निचर्नु'-को भा० क्रि०)। ४. विक-
 सित हुनु; नपाउनु।
 निचर्नु-स० क्रि० [निचोर्] निचोर्नु।
 निचर्न्याइ-ना० [निचरि+याइ] निचरिने किसिम, क्रिया वा
 भाव; निचराइ; निचर्न्याहट।
 निचर्न्याहट-ना० [निचरि+याहट] निचरिने किसिम, क्रिया
 वा भाव; निचर्न्याइ।
 निचित-वि० [सं०] १. जम्मा गरिएको; सञ्चित।
 २. ढाकिएको; व्याप्त।
 निचुल-ना० [सं०] वेत।
 निचोड-ना० [निचोर्] निचोर्।
 निचोर्-ना० [निचोर्] १. निष्कर्ष; परिणाम। २. आखिर;
 अन्त्य। ३. सारांश; तेरीज।
 निचोराइ-ना० [निचोर्+आइ] निचोर्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 निचोराइन-स० क्रि० [निचोराउ+आइ+नु] निचोर्न
 लाइन; ('निचोर्नु'-को क० क्रि०)।
 निचोराउनु-स० क्रि० [निचोर्+आउ+नु] निचोर्न लाउनु;
 ('निचोर्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 निचोरिनु-स० क्रि० [निचोर्+इ+नु] निचरिनु; ('निचोर्नु'-
 को क० क्रि०)।
 निचोर्नु-स० क्रि० [सं० निक्षर्+नु] १. थिचेर रस निकाल्नु;
 अँठ्याएर रस चुहाउनु। २. थिच्नु; पेलनु। ३. निथार्नु;
 भएभरको झिक्नु।
 निचोर्न्याइ-ना० [निचोर्+याइ] निचोर्ने किसिम, क्रिया
 वा भाव; निचोर्न्याहट।
 निचोर्न्याहट-ना० [निचोर्+याहट] निचोर्ने किसिम,
 क्रिया वा भाव; निचोर्न्याइ।
 निचोल-ना० [सं०] १. ओढ्ने वस्त्र; पछ्यौरा। २. ढाक्ने
 कपडा। ३. तन्ना।
 निचोलक-ना० [सं०] १. चोलो; भोटो। २. कवच।
 निछाइ-ना० [निछाउ+आइ] निछाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 निछाइन-अ० क्रि० [निछाउ+इ+नु] नीच मारिनु;
 ('निछाउनु'-को भा० क्रि०)।
 निछाउनु-अ० क्रि० [सं० नीच] १. नीच मर्नु; उपेक्षा
 गर्नु। २. विलम्ब गर्नु; ढिलाउनु। ३. आलस्य गर्नु।
 निछ्याम-ना० [ने०] १. सन्नाटा; सूनसान। २. मध्याह्न।

निज-सर्वना० [सं०] १. आफू; स्वयं। २. सो; ऐजन।
 (वि०) ३. आफ्नो; स्वकीय। ४. मुख्य; प्रधान।
 ५. ठीक; यथार्थ।
 निजामती-ना० [अ० निजामत+ई] प्रशासकीय र अदालती;
 जङ्गीवाहेकको; सिभिल (कर्मचारी, अड्डा आदि)।
 निजायत-ना० [सं० निज] आपनोतर्फको काम; निजी काम;
 घरायस।
 निजायती-वि० [निजायत+ई] निजायतको; घरेलु; निजी;
 घरायसी।
 निजी-वि० [सं० निज+ई] १. आफ्नो; स्वकीय; निजायती।
 २. कुनै एक व्यक्ति वा वर्गसित मात्र सम्बन्ध भएको;
 व्यक्तिगत। ३. आफ्नोमात्र हुकको।
 निजी-सचिव-ना० [निजी+सचिव] विशिष्ट अधिकारीका
 साथमा रही सहायकका रूपमा काम गर्ने सचिव; प्राइभेट-
 सेक्रेटरी।
 निजु-क्रि० यो० [सं० नित्य] सधैं; नित्य; हमेशा।
 निजोर-वि० [नि+जोर] नाजोर; कमजोर।
 निटिल-ना० [सं०] निधार; पुर्पुरो; ललाट।
 निट्टा-वि० [सं० निष्ठुर] १. रूखो; खस्रो (जवाफ)।
 २. निक्कुर।
 निठुर-वि० [सं० निष्ठुर] नीठुर।
 निठुरी-वि० [सं० निष्ठुर] नीठुरी।
 निठुर्याई-ना० [निठुर+याई] निठुर हुनाको भाव;
 निष्ठुरता।
 निडर-वि० [सं० नि+दर] डरनभएको; भय नमान्ने; शूरो।
 नितम्ब-ना० [सं०] कम्मरदेखि मनिको शरीरको पछिल्लो
 अवयव; चाक; पुट्टा।
 नितम्ब-बिम्ब-ना० [सं०] गोलाकार नितम्ब; बाटुलो चाक।
 नितम्बिनी-ना० [सं०] १. ठूलो र राम्रो नितम्ब भएकी
 स्त्री; नवयौवना सुन्दरी स्त्री। २. स्त्री; आइमाई।
 (वि०) ३. ठूलो नितम्ब हुने।
 नितम्बी-वि० [सं०] ठूलो नितम्ब हुने; चाके।
 नितराम्-वि० [सं०] १. ज्यादा; धेरै; अति। (क्रि० यो०)
 २. सधैं; हमेशा।
 नितान्त-क्रि० यो० [सं०] १. अत्यन्त; अत्यधिक। २. बिल-
 कुल; सर्वथा।
 नित्य-क्रि० यो० [सं०] १. दिनदिनै; दिनहुँ; प्रतिदिन।
 २. सधैं; सर्वदा। ३. ईश्वर। ४. आत्मा। (वि०)
 ५. कहिल्यै नाश नहुने; अविनाशी।
 नित्य-कर्म-ना० [सं०] १. प्रतिदिनको काम; दैनिक कर्म।
 २. शौच, स्नान, पूजा-पाठ आदि दिन-दिनै गरिने काम।
 नित्य-कृत्य-ना० [सं०] नित्य-कर्म।
 नित्य-क्रिया-ना० [सं०] नित्य-कर्म।
 नित्यता-ना० [सं०] नित्य हुनाको भाव; अविनाशिता।
 नित्यत्व-ना० [सं०] नित्य हुनाको भाव; अविनाशिता।

नित्य-दान-निधो

५७०

नित्य-दान-ना० [सं०] प्रतिदिन गरिने दान; नित्यप्रतिको दान।

नित्य-नैमित्तिक-कर्म-वि० [सं०] १. नित्य र नैमित्तिक कर्म। (उदा०-प्रायश्चित्त, पर्व-श्राद्ध आदि।) २. नित्य-कर्म र संयोग-वश आइपरेका कामहरू।

नित्यप्रति-क्रि० यो० [सं०] प्रतिदिन; दिनहुँ।

नित्य-यज्ञ-ना० [सं०] दिन-दिनै गरिने यज्ञ; नित्यप्रति गरिने यज्ञ।

नित्यशः-क्रि० यो० [सं०] प्रतिदिन; दिनहुँ; हर-रोज।

नित्यानन्द-ना० [सं०] १. सधैं भइरहने आनन्द। (वि०) २. सदा आनन्दसँग रहने।

नित्योदित-वि० [सं०] सदा-उदय भइरहने।

नित्रेनी-ना० [सं० निस्त्राण] धेरै हिँडेर वा परिश्रमले भएको शरीरको ग्लानि; थकावट।

नित्र्यान्न-क्रि० यो० [नित्रेनी] नित्रेनी हुने किसिम; लस्त हुने किसिम; ग्लानि हुने किसिम।

निथाचूर-क्रि० यो० [निथाचूर्ण] निथाचूर्ण।

निथाचूर्ण-क्रि० यो० [निश्रुक्क+चूर्ण] खूबसित भिज्ने किसिम; निश्रुक्क; सतचूर्ण।

निथार-ना० [प्रा० णित्यार] निथरेर बाँकी रहेको वस्तु; अवशेष।

निथार-पित्यार-ना० [निथार+पित्यार (फाँ०)] निथरेर वचे-खुचेको वस्तु; अवशेष।

निथाराइ-ना० [निथार+आइ] निथार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

निथारिनु-सं० क्रि० [निथार+इ+नु] पानी आदि तरल पदार्थ जम्मै चुहाइनु; बगाइनु; ('निथार्नु'-को भा० क्रि०)।

निथार्नु-सं० क्रि० [निथार+नु] पानी आदि तरल पदार्थ जम्मै चुहाउनु वा बगाउनु।

निथनु-अ० क्रि० [निथार+नु] पानी आदि तरल पदार्थ जम्मै चुहुनु वा वगनु; निथनु; टहकिनु।

निथ्राइ-ना० [निथ्र+आइ] निथ्रने किसिम, क्रिया वा भाव।

निथ्रिनु-अ० क्रि० [निथ्र+इ+नु] १. निथ्रनु। २. निथ्रिनु; ('निथ्रनु'-को भा० क्रि०)।

निथ्रक्क-क्रि० यो० [ने०] पानी वा पसीनाले सर्वाङ्ग भिज्ने किसिम; निथाचूर्ण।

निथ्रेनी-ना० [निथ्र+एनी] निथ्रेर बाँकी रहेको थिथ्रेनी; निथार।

निथ्र्याइ-ना० [निथ्रि+याइ] निथ्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; निथ्राइ।

निथ्र्याइनु-सं० क्रि० [निथ्र्याउ+आइ+नु] निथारिनु; ('निथ्र्याउनु'-को भा० क्रि०)।

निथ्र्याउनु-सं० क्रि० [निथ्र+याउ+नु] निथार्नु।

निदर्शक-वि० [सं०] देखाउने; प्रदर्शक।

निदर्शन-ना० [सं०] १. देखाउने काम; प्रदर्शन। २. उदाहरण; उपमा; दृष्टान्त।

निदर्शना-ना० [सं०] दुइ भिन्न पदार्थहरूमा भिन्नता भए तापनि उपमाद्वारा तिनीहरूका सम्बन्धको कल्पना गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार।

निदाइनु-अ० क्रि० [निदाउ+इ+नु] निद्रामा परिनु; सुतिनु; ('निदाउनु'-को भा० क्रि०)।

निदाउनु-अ० क्रि० [सं० निद्रा+आउ+नु] १. निद्रामा पर्नु; सुत्नु; भुसुलिनु। २. हात, गोडा आदिमा रक्त-सञ्चार बन्द भई झमझमाउनु।

निदाउरो-वि० [निदाउ+आउरो] भोक, प्यास वा थकाइले मलिन; अँध्यारो (मुख, व्यक्ति आदि)।

निदाघ-ना० [सं०] १. गर्मी; उष्णता। २. ग्रीष्म ऋतु।

निदान-ना० [सं०] १. आदिकारण; मुख्य हेतु। २. रोगीका रोगको निर्णय; रोग खुट्ट्याउनु। ३. निचोर; आखिर; अवसान। ४. शुद्धता। ५. बाछाको दाम्लो।

निदाल-ना० [नेवा० निना] दलिनहरू अड्याउनाका निम्ति दुइ गाह्लाका बीचमा राखिने काठ, फलाम आदिको सत्तरी।

निदिष्ट-वि० [सं०] देखाइएको; निर्दिष्ट।

निदेश-ना० [सं०] १. आज्ञा; आदेश। २. कथन; उक्ति। ३. सामीप्य।

निद्रा-ना० [सं०] प्राणीहरूका जीवित अवस्थाका बीच-बीचमा अधिकांश चेतना-वृत्ति रोकिएर निश्चेष्ट भई शारीरिक, मानसिक आदि विश्राम प्राप्त भएको अवस्था; निदाएको अवस्था; नीद; सुप्ति।

निद्रालु-वि० [सं०] १. धेरै सुत्ने; सुताहा। २. निद्रालागेको; निद्राले ग्रस्त।

निद्रित-वि० [सं०] निदाएको; सुतेको; सुप्त।

निद्रन्द-वि० [सं०] सन्देह-रहित।

निधन-ना० [सं०] १. नाश; विध्वंस। २. मृत्यु; मरण। ३. अन्त; समाप्ति। (वि०) ४. गरीब; दरिद्र; निर्धन।

निधन-क्रिया-ना० [सं०] अन्त्येष्टि-क्रिया।

निधार-ना० [प्रा० निलाड] आँखी-भौँदेखि माथि कपाल-सम्मको मुख (वदन)-को अवयव; पुर्पुरो; ललाट; चाँदो।

निधि-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु अधिक मात्रामा भएको ठाउँ; खानि। २. गडल धन। ३. कुबेरका नौ रत्न (पद्म, महा-पद्म, शङ्ख, मकर, कच्छप, मुकुन्द, कुन्द, नील र खर्व)। ४. समुद्र।

निधिनी-ना० [ने०] वन-झाँकी-जातकी स्त्री; स्त्री वन-झाँकी।

निधि-पति-ना० [सं०] कुबेर।

निधुवन-ना० [सं०] १. मैथुन। २. क्रीडा; केलि। ३. आमोद-प्रमोद।

निधो-ना० [सं० निर्णय] निश्चय; निर्णय; पक्कापक्की।

निध्याइ-ना० [निध्याउ+आइ] निध्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निध्याइनु-स० क्रि० [निध्याउ+इ+नु] निधो गरिनु;
(‘निध्याउनु’-को क० क्रि०) ।

निध्याउनु-स० क्रि० [निधो+याउ+नु] सोध-पूछ गरी पक्कापक्की पार्नु; निधो गर्नु; निश्चय गर्नु ।

निनद-ना० [सं०] शब्द; आवाज ।

निनाद-ना० [सं०] शब्द; ध्वनि ।

निनादित-वि० [सं०] शब्द निस्केको; ध्वनित ।

निनादी-वि० [सं०] शब्द गर्ने; ध्वनि निकाल्ने ।

निनाल-ना० [नेवा० निना] निदाल ।

निनी-ना० [सं० निद्रा] सुत्ने काम; निद्रा; चिउँ (बाल-बोलीमा) ।

निन्दक-वि० [सं०] निन्दा गर्ने; अर्काको दुर्गुण गाउने ।

निन्दन-ना० [सं०] निन्दा गर्नु; निन्दा गर्ने काम ।

निन्दनीय-वि० [सं०] निन्दा गर्न योग्य; तिरस्कार गर्न लायक; गर्ह्य ।

निन्दा-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तुका दोषको वर्णन; दोष-कथन । २. झूटो दोष देखाउनु; कलङ्क प्रकट गर्नु । ३. तिरस्कार; हेला; घृणा । ४. अपवाद; बदनामी ।

निन्दित-वि० [सं०] निन्दा गरिएको; तिरस्कृत ।

निन्दु-ना० [सं०] १. मरेको बच्चा जन्माउने स्त्री । २. छोरा-छोरी मर्ने स्त्री; मृत-वत्सा ।

निन्दो-चर्चो-ना० [निन्दा+चर्चा] १. अर्काको खराब कुराको नचाहिँदो चर्चा; नचाहिँदा कुराको खोजी-नीति; चेवा-चर्चा । २. बदरूवाइँ; बदनामी ।

निन्द्य-वि० [सं०] निन्दा गर्न योग्य; निन्दनीय ।

निन्द्रा-ना० [सं० निद्रा] निद्रा ।

निन्द्रालु-वि० [सं० निद्रालु] निद्रालु ।

निन्याउरो-वि० [निदाउरो] निदाउरो ।

निप-ना० [सं०] १. कदमको रूख । २. पानीको घड़ा ।

निपतन-ना० [सं०] तल आउनु; झर्नु; गिर्नु ।

निपतित-वि० [सं०] तल झरेको; खसेको ।

निपर्सि-क्रि० यो० [सं० नि+परस्व] पर्सिको भोलिपल्ट; निकोर्सि ।

निपात-ना० [सं०] १. खस्नु; गिर्नु; पतन । २. अधः-पतन । ३. नाश; सखाप ।

निपातन-ना० [सं०] १. खस्ने काम; पतन । २. पिट्नु; चुट्नु । ३. नाश गर्नु ।

निपातित-वि० [सं०] १. खसालिएको; गिराइएको । २. नाश गरिएको; विनष्ट ।

निपान-ना० [सं०] १. पोखरी; तलाउ । २. कूवा; कूप । ३. दूध दुह्ने भाँडो ।

निपीडक-वि० [सं०] १. अति दुःख दिने; कष्ट दिने । २. माड्ने; मर्दन गर्ने । ३. पेलने; थिच्ने ।

निपीडन-ना० [सं०] १. अत्यधिक दुःख दिनु । २. निचोर्नु; माड्नु ।

निपीडित-वि० [सं०] १. अति पीडित । २. दबाइएको; थिचिएको । ३. पेलिएको । ४. मर्दन गरिएको ।

निपुण-वि० [सं०] १. सिपालु; काममा चतुर; कुशल । २. ठीक ।

निपुणता-ना० [सं०] निपुण हुनाको भाव; दक्षता; कार्य-कुशलता ।

निष्ठनु-अ० क्रि० [प्रा० निवट्ण] निवट्नु ।

निफन-नाफन-ना० [निफन्+नाफन (फाँ०)] निफन्ने काम ।

निफनाइ-ना० [निफन्+आइ] निफन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निफनाइनु-स० क्रि० [निफनाउ+आइ+नु] निफन्न लाइनु;
(‘निफनाउनु’-को क० क्रि०) ।

निफनाउनु-स० क्रि० [निफन्+आउ+नु] निफन्न लाउनु;
(‘निफन्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

निफनिनु-स० क्रि० [निफन्+इ+नु] निफन्ने काम गरिनु;
(‘निफन्नु’-को क० क्रि०) ।

निफन्नु-स० क्रि० [सं० निष्पू+नु] १. नाङ्गलामा हाली चलाएर अन्न आदिमा मिसिएको धूलो, कसिझर, भूस आदि छुट्ट्याउनु । २. अर्काको कुरा काट्नु; निन्दो-चर्चा गर्नु ।

निफर-वि० [सं० निर्वल] कमजोर; निर्धो; नाजुक ।

निफुल्कनु-अ० क्रि० [सं० निःशल्क] बढे-चढेको हुनु; मात्तिनु; पात्तिनु; फुर्कनु ।

निफुल्काइ-ना० [निफुल्क+आइ] निफुल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निफुल्किइनु-अ० क्रि० [निफुल्क+इ+नु] बढे-चढेको होइनु; (‘निफुल्किनु’-को भा० क्रि०) ।

निफुल्किनु-अ० क्रि० [निफुल्क+आइ+नु] १. निफुल्कनु । २. बढे-चढेको होइनु; (‘निफुल्कनु’-को भा० क्रि०) ।

निफुल्क्याइ-ना० [निफुल्क+याइ] निफुल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; निफुल्क्याहट ।

निफुल्क्याइ-ना० [निफुल्क्याउ+आइ] निफुल्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निफुल्क्याइनु-स० क्रि० [निफुल्क्याउ+आइ+नु] निफुल्कने पारिनु; (‘निफुल्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।

निफुल्क्याउनु-स० क्रि० [निफुल्क+याउ+नु] १. निफुल्कने पार्नु । २. पुलपुल्याउनु; मत्त्याउनु; (‘निफुल्किनु’-को प्रे० क्रि०) । ३. उपहास वा व्यङ्ग्यपूर्वक कसैलाई ‘खूब गरिस्’ भन्नु; खुत्याउनु ।

निफुल्क्याहट-ना० [निफुल्क+याहट] निफुल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; निफुल्क्याइ ।

निब-ना० [अं०] होल्डर वा फाउन्टेन-पेनहरूमा जडेर लेख्ने धातुको टाँका भएको अवयव ।

निबद्ध-वि० [सं०] १. बाँधिएको; बद्ध । २. गाँसिएको;

निबन्ध-निमित्त-कारण

५७२

उनिएको । ३. लेखिएको; लिखित । ४. जडिएको; जटित ।
निबन्ध-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा सम्बन्धित मत, विचार, सिद्धान्त आदिको तुलनात्मक र पाण्डित्यपूर्ण विवेचना गरिएको भावना-युक्त लेख । २. राम्ररी बाँध्ने काम; बन्धन ।
निबन्धन-ना० [सं०] १. बाँध्ने काम; बन्धन । २. लेख; रचना । ३. रोकने काम; अवरोध ।
निबिड-वि० [सं०] १. बाक्लो; घना । २. कठिन ।
निबुवा-ना० [सं० निम्बूक] लाम्चो किसिमको एक प्रकारको अमिलो ठूलो फल ।
निब्टु-अ० क्रि० [प्रा० निबट्टण+नु] १. कुनै काम, कुरो आदि सिद्धिनु; तामेल हुनु । २. काम-कुरोबाट फुर्सद पाउनु ।
निब्टाइ-ना० [निब्ट+आइ] निब्टने किसिम, क्रिया वा भाव; निब्ट्याइ ।
निब्टाइनु-स० क्रि० [निब्टाइ+आइ+नु] तामेल गराइनु; ('निब्टाइनु'-को क० क्रि०) ।
निब्टाउनु-स० क्रि० [निब्ट+आउ+नु] तामेल गराउनु; ('निब्टनु'-को प्रे० क्रि०) ।
निब्टिनु-अ० क्रि० [निब्ट+इ+नु] १. निब्टनु । २. तामेल होइनु; ('निब्टनु'-को भा० क्रि०) ।
निब्ट्याइ-ना० [निब्ट्याउ+आइ] निब्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
निब्ट्याइ-ना० [निब्टि+याइ] निब्टिने किसिम, क्रिया वा भाव; निब्टाइ ।
निब्ट्याइनु-स० क्रि० [निब्ट्याउ+आइ+नु] निब्टिने पारिनु; ('निब्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
निब्ट्याउनु-स० क्रि० [निब्टि+याउ+नु] १. कुनै काम, कुरो आदि सिद्ध्याउनु; तामेल गर्नु । २. खतम गर्नु; समाप्त गर्नु; ('निब्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
निभ-वि० [सं०] १. समान; तुल्य । २. साह्रै तेजिलो; अति चम्किलो ।
निभा-ना० [ने०] एक जातको बाँस ।
निभाइ-ना० [निभ्+आइ] निभ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
निभाइ-ना० [निभाउ+आइ] निभाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
निभाइनु-स० क्रि० [निभाउ+इ+नु] निभ्न लाइनु; ('निभाउनु'-को क० क्रि०) ।
निभाउनु-स० क्रि० [निभ्+आउ+नु] १. बत्ती, आगो आदि मार्नु; निभ्ने पार्नु । २. निस्तेज गराउनु; मलिन पार्नु । ३. मार्नु । ४. काम सिद्ध गर्नु; तामेल गर्नु; ('निभ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
निभ्नु-अ० क्रि० [निभ्+इ+नु] आगो, बत्ती आदि बल्न छोड्नु; ('निभ्नु'-को भा० क्रि०) ।
निभूत-वि० [सं०] १. राखिएको । २. निश्चल; स्थिर । ३. लुकेको; गुप्त । ४. नम्र; विनीत । ५. शान्त; धीर । ६. भरेको; भरिभराउ ।

निभ्नु-अ० क्रि० [सं० निर्वणि+नु] १. आगो, बत्ती आदि मार्नु; बल्न छोड्नु । २. सिद्धिनु; समाप्त हुनु; टुड्गिनु (झगडा आदि) । ३. तेज घट्नु; निस्तेज हुनु । ४. मार्नु; मृत्यु हुनु ।
निमक-ना० [फा० नमक] १. नून; लवण । २. सरकार, मालिक आदिबाट पाएको अन्न-पानी; जीविका; नमक ।
निमक-हराम-वि० [निमक+हराम] निमकको सोझो नगर्ने; कृतघ्न; नमक-हराम ।
निमक-हरामी-ना० [निमक-हराम+ई] निमक-हरामको काम वा भाव; कृतघ्नता ।
निमक-हलाल-वि० [निमक+हलाल(अ०)] निमकको सोझो चिताउने; कृतज्ञ ।
निमग्न-वि० [सं०] १. डुबेको; मग्न । २. तल्लीन; तन्मय ।
निमज्जन-ना० [सं०] गोता लाउनु; डुबुल्की मार्नु ।
निमज्जित-वि० [सं०] डुबेको ।
निमठाइ-ना० [निमठ्+आइ] निमठ्ने किसिम, क्रिया वा भाव; निमोठाइ ।
निमठिनु-अ० क्रि० [निमठ्+इ+नु] १. बाटिनु; बटारिनु; २. बाड्नु; टेडिनु । ३. मेलमा नआउनु । ४. निमोठिनु; ('निमठ्नु'-को क० क्रि०) ।
निमठ्नु-स० क्रि० [निमोठ्+नु] निमोठ्नु ।
निमठ्याइ-ना० [निमठि+याइ] निमठिने किसिम, क्रिया वा भाव; निमोठ्याइ ।
निमठ्याइनु-स० क्रि० [निमठ्याउ+आइ+नु] निमठ्नु लाइनु; ('निमठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
निमठ्याउनु-स० क्रि० [निमठ्+याउ+नु] निमोठ्याउनु; ('निमठ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
निमठ्याहट-ना० [निमठि+याहट] निमठिने किसिम, क्रिया वा भाव; निमठ्याइ ।
निमन-ना० [सं० नियमन] १. निको; सन्चो; आराम । (वि०) २. सफा; चोखो । ३. बेस; असल ।
निमन्त्रक-वि० [सं०] निमन्त्रणा गर्ने; निम्तो दिने; बोलाउने ।
निमन्त्रण-ना० [सं०] निम्तो; निमन्त्रणा ।
निमन्त्रण-पत्र-ना० [सं०] निमन्त्रणा-पत्र ।
निमन्त्रणा-ना० [सं०] भोज, उत्सव, आदि काममा कसैलाई नियत समयमा आउन गरिएको अनुरोध; निम्तो ।
निमन्त्रणा-पत्र-ना० [सं०] निमन्त्रणा लेखिएको पत्र ।
निमन्त्रित-वि० [सं०] निम्तो गरिएको; बोलाइएको ।
निमारो-ना० [ने०] तिमिलो ।
निमिट्यान्न-ना० [निमिट्यान्न] बिलकुल नहुनु; अभाव; समाप्ति ।
निमित्त-ना० [सं०] १. कारण; हेतु । २. साधन-भूत कारण । ३. लक्ष्य; उद्देश्य । ४. शकुन; लक्षण । (अव्य०) ५. लागि; निम्ति ।
निमित्त-कारण-ना० [सं०] समवायी र असमवायी कारण-

देखि भिन्न कारण । (उदा०-घडा बनाउनलाई कुह्याले, चक्र आदि ।)

निमित्त्याहु-ना० [नामेट] निमित्त्याहु ।

निमिष-ना० [सं०] १. आँखा झिम्म गर्नु; पलक मार्नु । २. झिम्म गर्दा लाग्ने समय; क्षण ।

निमीलित-वि० [सं०] १. चिम्लिएको; बन्द गरिएको (आँखो) । २. मृत; मरेको ।

निमुखा-वि० [नि+मुख+आ] अज्ञान, धक, लाज डर आदिका कारणले मौकामा बोलन नसक्ने; सीधा-साधा ।

निमेक-ना० [निमक] १. नून; निमक । २. ज्याला; पारिश्रमिक । ३. लग; मेलो ।

निमेकी-वि० [निमेक+ई] ज्यालादार; ज्यामी ।

निमेष-ना० [सं०] १. आँखा झिम्म गर्नु; पलक मार्नु । २. आँखा झिम्म गर्दाको समय; क्षण ।

निमेषण-ना० [सं०] आँखा झिम्म गर्नु ।

निमोठाइ-ना० [निमोठ्+आइ] निमोठ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निमोठ्नु-अ० क्रि० [निमोठ्+इ+नु] १. निमोठ्नु । (सं० क्रि०) २. निमोठ्ने होइनु; ('निमोठ्नु'-को क० क्रि०) ।

निमोठ्नु-सं० क्रि० [प्रा० निम्मोडण+नु] १. बेसरी समातेर बाटिने गरी घुमाउनु; बटार्नु । २. मुट्टो भाँच्नु । ३. बटारेर भाँच्नु । ४. बटारेर निचोर्नु (कपडा आदि) । (अ० क्रि०) ५. आन्द्रा बटारिएजस्तै गरी पेट दुख्नु; उमेठ्नु ।

निमोठ्याइ-ना० [निमोठि+याइ] निमोठिने किसिम, क्रिया वा भाव; निमोठ्याइ ।

निमोठ्याइनु-सं० क्रि० [निमोठ्याउ+आइ+नु] निमोठ्याइनु; ('निमोठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

निमोठ्याउनु-सं० क्रि० [निमोठ्+याउ+नु] निमोठ्याउनु ।

निमोठ्याहुट-ना० [निमोठि+याहुट] निमोठिने किसिम, क्रिया वा भाव; निमोठ्याहुट ।

निमोनियाँ-ना० [अं० न्यूमोनियाँ] छातीभित्र चिसो पसेर फोक्सोमा सूज भई दम र तीव्र ज्वर हुने एक रोग ।

निम्की-ना० [निमक+ई] १. नून हाली बनाइएको मैदाको एक प्रकारको रोटी । २. कागतीमा नून, बिरेनून र मसला हाली वा नहाली बनाएको एक प्रकारको अचार ।

निम्छरो-ना० [ने०] एकलास; सूनसान ।

निम्ठिइनु-अ० क्रि० [निम्ठि+इ+नु] निम्ठो होइनु; ('निम्ठिनु'-को भा० क्रि०) ।

निम्ठिनु-अ० क्रि० [निम्ठो+इ+नु] बिटसम्म भरिनु; निम्ठो हुनु ।

निम्ठो-ना० [निमोठ्] माना, पाथी आदिमा बिटसम्मको भराइ; झुसी काटी बिटसम्म पारेको भराइ ।

निम्ठ्याइ-ना० [निम्ठ्याउ+आइ] निम्ठ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निम्ठ्याइ-ना० [निम्ठि+याइ] निम्ठिने किसिम, क्रिया वा

भाव ।

निम्ठ्याइनु-सं० क्रि० [निम्ठ्याउ+आइ+नु] बिटसम्म आउने गरी भरिनु; ('निम्ठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

निम्ठ्याउनु-सं० क्रि० [निम्ठो+याउ+नु] बिटसम्म आउने गरी भरिनु; निम्ठो पारी भरिनु ।

निम्तनु-सं० क्रि० [निम्तो+नु] निम्तो गर्नु; निम्त्याउनु ।

निम्ताइ-ना० [निम्त+आइ] निम्तने किसिम, क्रिया वा भाव; निम्त्याइ ।

निम्तारो-वि० [निम्तो+आरो] निम्तो गरिएको; निमन्त्रित ।

निम्ति-ना० यो० [सं० निमित्त] लागि; खातिर; निमित्त ।

निम्तिनु-सं० क्रि० [निम्त+इ+नु] निम्तो गरिनु; ('निम्तनु'-को क० क्रि०) ।

निम्तो-ना० [सं० निमन्त्रण] कुनै समारोह, भोज, उत्सव आदिमा सम्मिलित हुन कसैलाई बोलाउने काम; निमन्त्रणा ।

निम्त्याइ-ना० [निम्त्याउ+आइ] निम्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निम्त्याइनु-सं० क्रि० [निम्त्याउ+आइ+नु] निम्तो गरिनु; ('निम्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

निम्त्याउनु-सं० क्रि० [निम्त+याउ+नु] निम्तो गर्नु; निमन्त्रणा गर्नु; बोलाउनु ।

निम्न-वि० [सं०] १. तलतिरको; तल्लो । २. गहिरो; गभीर ।

निम्नगा-ना० [सं०] नदी ।

निम्न-लिखित-वि० [सं०] तल लेखिएको; निम्नाङ्कित ।

निम्नाङ्कित-वि० [सं०] तल लेखिएको; निम्न-लिखित ।

निम्नोन्नत-वि० [सं०] होचो-अग्लो; अड्के-खड्के (जमीन) ।

निम्ब-ना० [सं०] नीम (बोट) ।

निम्बार्क-ना० [सं०] १. एक प्रसिद्ध वैष्णव आचार्य । २. उनैले चलाएको मत ।

निम्बू-ना० [सं०] १. निबुवा । २. कागती ।

निम्बूक-ना० [सं०] १. निबुवा । २. कागती ।

नियत-वि० [सं०] १. नियम, प्रथा, बन्देज आदिद्वारा निश्चय गरिएको; नियम-बद्ध । २. तोकिएको; तय गरिएको; निश्चित; निर्धारित । (ना०) ३. नियुक्त गर्ने काम ।

नियतात्मा-वि० [सं०] आफूमा नियन्त्रण राख्ने; संयमी; जितेन्द्रिय ।

नियति-ना० [सं०] १. नियत हुनाको क्रिया वा भाव । २. नियमन । ३. भाग्य; प्रारब्ध । ४. आत्म-संयम । ५. भवितव्यता । ६. प्रकृति ।

नियतिवाद-ना० [सं०] भाग्यवाद ।

नियतिवादी-वि० [सं०] भाग्यवादी ।

नियतेन्द्रिय-वि० [सं०] इन्द्रियहरूलाई वशमा राख्ने; जितेन्द्रिय ।

नियन्तव्य-वि० [सं०] नियममा राख्न योग्य; नियमन गर्ने लायक ।
 नियन्ता-वि० [सं०] १. नियमन गर्ने; नियन्त्रणमा राख्ने; व्यवस्थापक । २. शासक । ३. शिक्षक । (ना०) ४. सञ्चालक । ५. माहुते । ६. परमेश्वर ।
 नियन्त्रण-ना० [सं०] १. नियम वा कुनै किसिमको बन्धनमा राख्नु; व्यवस्थित गर्नु । २. आफ्ना अधीनमा राखेर वा आफ्ना देख-रेखमा कुनै कार्य वा व्यापार सञ्चालन गर्नु ।
 नियन्त्रित-वि० [सं०] नियन्त्रणमा राखिएको; व्यवस्थित; नियम-बद्ध ।
 नियम-ना० [सं०] १. नीति, विधि, धर्म आदिद्वारा कुनै व्यवहार वा आचरणका विषयमा निश्चय गरिएको सिद्धान्त; रूल; कायदा । २. ऐनका अन्तर्गतको कार्य-सञ्चालनको विधि; सवाल । ३. परम्परागत रीति वा व्यवस्था । ४. पवित्रता, सन्तोष, तपस्या, स्वाध्याय र ईश्वर-चिन्तन गरिने योगका आठ अङ्गमध्ये एक ।
 नियमन-ना० [सं०] १. नियममा राख्ने काम; नियम-बद्ध गर्नु । २. वंशमा राख्ने काम; नियन्त्रण । ३. दमन; निग्रह ।
 नियम-निष्ठा-ना० [सं०] नियममा कट्टर रहनु; नियममा आस्था राख्नु ।
 नियम-यत्र-ना० [सं०] नियमावली ।
 नियमपर-वि० [सं०] नियमको पालन गर्ने; नियममा रहेको ।
 नियम-बद्ध-वि० [सं०] १. नियममा बाँधिएको वा व्यवस्थित गरिएको । २. नियमअनुसार चल्ने वा हुने ।
 नियमित-वि० [सं०] १. नियममा बाँधिएको; नियम-बद्ध । २. नियमवमोजिम; कायदाअनुसार । ३. निश्चित । ४. बराबर ठीक-ठीक समयमा भइरहने ।
 नियमो-वि० [सं०] नियममा रहने; नियमअनुसार चल्ने ।
 नियम-ना० [सं० न्याय] न्याय ।
 नियामक-ना० [सं०] १. नियम बनाउने; नियम बाँच्ने । २. प्रबन्ध गर्ने; व्यवस्थापक । ३. नियमन गर्ने; नियन्ता । ४. माझी; मल्लाह । ५. सारथी ।
 नियालाइ-ना० [नियाल्+आइ] नियाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 नियालिनु-स० क्रि० [नियाल्+इ+नु] गडेर हेरिनु; ('नियाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 नियाल्नु-स० क्रि० [सं० निरीक्षण+नु] गडेर हेर्नु; ठम्याउनु ।
 नियुक्त-वि० [सं०] १. लगाइएको; नियोजित । २. जोतिएको । ३. भर्ना गरिएको; भर्ती गरिएको । ४. प्रेरणा दिइएको; प्रेरित ।
 नियुक्ति-ना० [सं०] नियुक्त गर्ने काम; भर्ना; भर्ती ।
 नियुत-ना० [सं०] १. एक लाखको सङ्ख्या । २. दश लाखको सङ्ख्या । (वि०) ३. एक लाखको । ४. दश लाखको ।
 नियोक्ता-वि० [सं०] नियुक्त गर्ने; नियोजक ।
 नियोग-ना० [सं०] १. काममा लगाउनु; प्रवृत्त गर्नु । २.

नियुक्त गर्नु । ३. प्रेरणा दिनु । ४. आज्ञा ।
 नियोगी-वि० [सं०] १. नियुक्त गरिएको; काममा लगाइएको । २. नियोग गर्ने ।
 नियोजक-ना० [सं०] काममा लगाउने व्यक्ति; नियोक्ता ।
 नियोजन-ना० [सं०] काममा लाउनु; नियुक्त गर्नु ।
 नियोजित-वि० [सं०] काममा लगाइएको; नियुक्त ।
 निर्-उप० [सं०] शब्दका अगिल्लिएर लागेर विभिन्न अर्थ बुझाउने एक उपसर्ग ।
 निरंश-वि० [सं०] अंश नपाउने; अंशबाट वञ्चित भएको ।
 निर-ना० यो० [सं० निकट] नजीक; नेर; समीप ।
 निरक्षर-वि० [सं०] १. अक्षर नजान्ने; अपढ़; अपठित । २. मूर्ख; गँवार ।
 निरक्षर-भट्टाचार्य-ना० [सं०] अक्षर नजान्ने व्यक्ति; अपठित मानिस; मूर्ख ।
 निरख-ना० [फा० निख] दर; भाउ ।
 निरग्नि-वि० [सं०] अग्नि-होत्र नगर्ने; अग्नि-होत्र गर्न छोडेको ।
 निरध-वि० [सं०] पाप नभएको; निष्पाप ।
 निरङ्कुश-वि० [सं०] अङ्कुश-नियन्त्रण वा प्रतिबन्ध नभएको; कुनै किसिमको बन्धन नभएको; स्वेच्छाचारी ।
 निरङ्ग-वि० [सं०] १. कुनै एक अङ्ग नभएको; अङ्ग-हीन । २. मिसावट नभएको; शुद्ध ।
 निरञ्जन-वि० [सं०] १. गाजल नलाएको; अञ्जन-रहित । २. दोष नभएको; निष्कल्मष । (ना०) ३. परमात्मा ।
 निरञ्जनी-ना० [सं०] संन्यासीहरूको एक सम्प्रदाय ।
 निरत-वि० [सं०] कुनै काममा लागेको; तल्लीन; तन्मय ।
 निरति-ना० [सं०] १. अतिशय रति; अधिक अनुराग । २. लीन हुनाको भाव; तल्लीनता ।
 निरनुनासिक-वि० [सं०] अनुनासिक नभएको; उच्चारण गर्दा नासिका-स्थानसँग सम्बन्ध नहुने ।
 निरन्तर-वि० [सं०] १. बीचमा अन्तर नपरेको; अविच्छिन्न । २. लगातार हुने; बराबर हुने । ३. नित्य; स्थायी । (क्रि० यो०) ४. एकपछि अर्को; लगातार ।
 निरन्तराल-वि० [सं०] बीचमा अन्तर नभएको; निरवकाश ।
 निरन्वय-वि० [सं०] १. सन्तान नभएको; निस्सन्तान । २. असम्बद्ध । ३. असङ्गत ।
 निरपत्रप-वि० [सं०] लाज नभएको; निर्लज्ज; पात्तिको ।
 निरपराध-वि० [सं०] १. अपराध नगरेको; बेकसूर; निर्दोष । (क्रि० यो०) २. कुनै अपराध नगरीकन; बेकसूरमा ।
 निरपराधी-वि० [सं० निरपराध] निरपराध ।
 निरपवाद-वि० [सं०] १. निर्दोष; निष्कलङ्क । २. सबै ठाउँमा समान रूपले लागू हुने ।
 निरप-शालि-ना० [सं०] झिनुवा धान ।
 निरपेक्ष-वि० [सं०] १. कुनै कुरोको चाहना नगर्ने; अपेक्षा

नगर्ने । २. आफ्नै भरोसामा रहेको; स्वावलम्बी । ३. आशा, तृष्णा आदिबाट मुक्त; विरक्त । ४. कुनै कुरोको परवाह नगर्ने; उदासीन; तटस्थ ।
 निरपेक्षा-ना० [सं०] १. उपेक्षा । २. उदासीनता ।
 निरपेक्षित-वि० [सं०] अपेक्षा नगरिएको; वास्ता नराखिएको; उपेक्षित ।
 निरपेक्षी-वि० [सं०] १. उपेक्षा गर्ने; परवाह नगर्ने । २. उदासीन ।
 निरभिमान-वि० [सं०] अभिमान नभएको; घमण्ड-रहित ।
 निरभिमानी-वि० [सं०] निरभिमान ।
 निरभिलाष-वि० [सं०] कुनै कुरोको चाह नगर्ने; इच्छा नगर्ने; निरीह ।
 निरय-ना० [सं०] नरक ।
 निरगल-वि० [सं०] १. आग्लो नलागेको । २. कुनै किसिमको रोक वा नियन्त्रण नलागेको; प्रतिबन्ध-रहित । ३. गति वा प्रवाह नरोकिएको; स्वच्छन्द । ४. निर्विघ्न ।
 निरर्थ-वि० [सं०] निरर्थक ।
 निरर्थक-वि० [सं०] १. कुनै अर्थ नभएको; बेमतलबको । २. वास्ता नभएको; निष्प्रयोजनको । ३. व्यर्थ; बेकम्मा । (ना०) ४. छन्द-पूर्तिका निमित्त अर्थ नभएका शब्दहरू प्रयोग गर्दा हुने काव्यको एक दोष ।
 निरलस-वि० [सं०] आलस्य नभएको; जागरिलो ।
 निरवकाश-वि० [सं०] अवकाश नभएको; अवकाश-रहित ।
 निरवग्रह-वि० [सं०] १. प्रतिबन्ध नलागेको; निरगल । २. बाधा-रहित; निर्विघ्न । ३. खड्गेरी नपरेको ।
 निरवच्छिन्न-वि० [सं०] सिलसिला वा क्रम भङ्ग नभएको; निरन्तर; अविच्छिन्न; लगातार ।
 निरवद्य-वि० [सं०] १. दोष-रहित; निर्दोष । २. उत्कृष्ट; उत्तम ।
 निरवधि-वि० [सं०] अवधि वा सीमा नभएको; अपार; असीम ।
 निरवयव-वि० [सं०] १. अवयव नभएको; अङ्ग-रहित । २. निराकार ।
 निरवलम्ब-वि० [सं०] १. कोही सहारा नभएको; निस्सहाय । २. निराश्रय ।
 निरवशेष-वि० [सं०] समस्त; सम्पूर्ण ।
 निरव्यय-वि० [सं०] नाश नहुने; अविनाशी ।
 निरशन-वि० [सं०] १. नखाएको; निराहार । (ना०) २. केही नखानु; उपवास; लङ्घन ।
 निरस-वि० [सं०] १. रस नभएको; विरस; नीरस । २. स्वाद नभएको; बेस्वादको । ३. सार नभएको; सारहीन । ४. रूखो-सूखो । ५. विरक्त ।
 निरसन-ना० [सं०] १. फाल्नु; फ्याँक्नु । २. निकाल्नु । ३. नाश गर्नु ।
 निरस्त-वि० [सं०] १. फालिएको; फ्याँकिएको । २. त्याग

गरिएको; त्यक्त । ३. निकालिएको । ४. नाश गरिएको । ५. नभएको; रहित ।
 निरस्त्र-वि० [सं०] हतियार नभएको; निःशस्त्र ।
 निरस्त्रीकरण-ना० [सं०] निरस्त्र पार्ने काम ।
 निरस्त्रीकृत-वि० [सं०] निरस्त्र पारिएको ।
 निरस्थ-वि० [सं०] हाड नभएको ।
 निरहङ्कार-वि० [सं०] अहङ्कार नभएको; निरभिमान ।
 निरहङ्कृत-वि० [सं०] निरहङ्कार ।
 निराकरण-ना० [सं०] १. हटाउनु; निकाल्नु । २. सोच-विचार गरी कुनै कुरोको निर्णय गर्नु; विवेकपूर्वक परिणाम निकाल्नु । ३. खण्डन ।
 निराकाङ्क्षी-वि० [सं०] आकाङ्क्षा नभएको; निरपेक्ष; इच्छा-रहित ।
 निराकाङ्क्षी-वि० [सं०] आकाङ्क्षा नभएको; निस्पृह; अनिच्छुक ।
 निराकार-वि० [सं०] १. आकार नभएको; रूप नभएको । २. कुरूप; नराम्रो । (ना०) ३. ब्रह्म; ईश्वर । ४. आकाश ।
 निराकाश-वि० [सं०] अलंकृति पनि खाली स्थान नभएको; ठोस; घना ।
 निराकुल-वि० [सं०] १. नडराएको; निडर; निर्भय । २. शान्त; धीर ।
 निराकृत-वि० [सं०] निराकरण गरिएको ।
 निराकृति-ना० [सं०] १. निराकरण । (वि०) २. विना-आकारको; निराकार । ३. नराम्रो; कुरूप ।
 निराकृती-वि० [सं०] निराकरण गर्ने ।
 निराक्रन्द-वि० [सं०] १. कराएको सुन्ने मानिस नभएको (स्थान) । २. रक्षा वा सहायता गर्ने नभएको (स्थान) । ३. बोलाएको वा कराएको नसुन्ने । ४. रक्षक वा सहायक नभएको । ५. बोलाएको वा कराएको नसुनिने । ६. सहायक नभएको ।
 निराग-वि० [सं०] १. राग-रहित; विराग । २. पाप-रहित; निरपराध ।
 निरातङ्क-वि० [सं०] १. भय नभएको; निडर । २. नीरोग; स्वस्थ ।
 निरादर-वि० [सं०] १. आदर नभएको; आदर-रहित । २. अपमान-जनक । (ना०) ३. अपमान; अनादर; बेइज्जती ।
 निराधार-वि० [सं०] १. आधार नभएको; आश्रय-रहित । २. सहारा नभएको; निस्सहाय । ३. प्रमाणबाट सिद्ध हुन नसक्ने; प्रमाण नभएको । ४. जीविकाको बाटो नभएको ।
 निरापद्-वि० [सं०] आपद् नभएको; निर्विघ्न; सुरक्षित ।
 निरामय-वि० [सं०] १. रोग नभएको; नीरोग; तन्दुरुस्त । २. निर्दोष; निर्मल । (ना०) ३. जङ्गली बाख्रो ।
 निरामिष-वि० [सं०] १. मासु नभएको; मांस-रहित । २.

मासु नखाने । ३. आमिष-रहित ।
 निरालम्ब-वि० [सं०] १. सहारा नभएको; निराधार ।
 २. निराश्रय । (ना०) ३. ब्रह्म ।
 निरालस्य-वि० [सं०] आलस्य नभएको; आलस्य-रहित ।
 निराला-ना० [सं०] १. कुनै मानिस नभएको ठाउँ; एकान्त स्थान । (वि०) २. कुनै मानिस वा बस्ती नभएको; निर्जन ।
 ३. एकदेखि अरु भिन्न किसिमको अरु केही वा कुनै नभएको; आफ्नै ढङ्गको । ४. अद्भुत; विलक्षण । ५. अपूर्व ।
 निरावरण-वि० [सं०] १. आवरण नभएको; खुला । २. नाङ्गो ।
 निरावृत-वि० [सं०] नढाकिएको; खुला ।
 निराश-वि० [सं०] १. आशा नभएको; आशा-रहित । २. उमेद नभएको ।
 निराशा-ना० [सं०] आशाको अभाव; आस मर्नु ।
 निराश्रय-वि० [सं०] १. आश्रय नभएको; आधार-हीन ।
 २. असहाय । ३. निर्लिप्त ।
 निराहार-ना० [सं०] १. केही पनि नखानु; व्रत बस्नु; लङ्घन; अनशन । (वि०) २. केही नखाएको; भोको ।
 निरीक्षक-ना० [सं०] निरीक्षण गर्ने व्यक्ति; ध्यानपूर्वक हेर्ने व्यक्ति ।
 निरीक्षण-ना० [सं०] १. देख-रेख गर्नु; गडेर हेर्ने काम ।
 २. जाँच गर्नु; परीक्षण ।
 निरीक्षणीय-वि० [सं०] निरीक्षण गर्न योग्य; अवलोकनीय ।
 निरीक्षित-वि० [सं०] १. देख-रेख गरिएको; निरीक्षण गरिएको । २. जाँचिएको; परीक्षा गरिएको ।
 निरीक्ष्य-वि० [सं०] निरीक्षण गर्न योग्य; देख-रेख गर्न योग्य ।
 निरीक्ष्यमाण-वि० [सं०] निरीक्षण गरिन लागेको; देख-रेख गरिन लागेको ।
 निरीश्वर-वि० [सं०] १. ईश्वरीय अस्तित्वको खण्डन भएको; ईश्वर छैन भन्ने प्रतिपादन गरिएको । २. ईश्वर नमान्ने; नास्तिक ।
 निरीश्वरवाद-ना० [सं०] ईश्वर छैन भन्ने सिद्धान्त; अनीश्वरवाद; नास्तिकवाद ।
 निरीश्वरवादी-वि० [सं०] निरीश्वरवादको अनुयायी; अनीश्वरवादी ।
 निरीह-वि० [सं०] १. कुनै कुराको इच्छा नभएको; उदासीन; विरक्त । २. चेतन-शील नभएको; चेष्टा-रहित । ३. उद्योग नगर्ने; अनुद्यमी ।
 निरीहता-ना० [सं०] निरीह हुनाको भाव; चेष्टा-हीनता ।
 निरीहा-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुको चाहना नहुनु; विरक्ति ।
 २. चेष्टाको अभाव; अकर्मण्यता ।
 निरुक्त-वि० [सं०] १. निश्चित रूपले भनिएको; पक्का-पक्की गरिएको । (ना०) २. वेदका छ अङ्गमध्ये एक । ३. शब्दको व्युत्पत्ति र मूल रूपको व्याख्या गरिएको व्याकरण-

को एक अङ्ग ।
 निरुक्ति-ना० [सं०] १. कुनै पद वा वाक्यको पूर्व-विवेचन-सहितको व्याख्या । २. शब्दको व्युत्पत्ति । ३. कुनै शब्दको युक्ति-सङ्गत तर मन-गढन्त अर्थ गर्दा पर्ने एक काव्यालङ्कार ।
 निरुच्छ्वास-वि० [सं०] सास नफेर्ने; श्वास-प्रश्वास बन्द भएको ।
 निरुत्तर-वि० [सं०] १. उत्तर दिन नसक्ने; नाजवाफ । २. चूप; मौन ।
 निरुत्तरदायी-वि० [सं०] उत्तरदायित्व नभएको; गैर-जिम्मेदार ।
 निरुत्साह-वि० [सं०] १. उत्साह नभएको; उत्साह-रहित । (ना०) २. उत्साह नहुनु ।
 निरुत्सुक-वि० [सं०] उत्सुक नभएको; उत्सुकता-रहित ।
 निरुद्देश्य-वि० [सं०] उद्देश्य नभएको; लक्ष्य-हीन ।
 निरुद्ध-वि० [सं०] रोकिएको; निरोध गरिएको ।
 निरुद्यम-वि० [सं०] १. उद्योग नगर्ने; अनुद्योगी । २. अल्सी; जाँगर-मरुवा । (ना०) ३. उद्यमको अभाव ।
 निरुद्यमी-वि० [सं०] निरुद्यम ।
 निरुद्योग-वि० [सं०] १. उद्योग नगर्ने; अनुद्योगी । २. अल्सी ।
 निरुद्योगी-वि० [सं०] निरुद्यमी ।
 निरुपद्रव-वि० [सं०] उपद्रव वा विघ्न नभएको; निर्विघ्न ।
 निरुपपत्ति-वि० [सं०] उपपत्ति नभएको; व्युत्पत्ति-रहित ।
 निरुपम-वि० [सं०] उपमा दिन नसकिने; बेजोड; अनुलनीय ।
 निरुपमान-वि० [सं०] १. उपमान नभएको । २. जोड़ा नभएको; अनुपम; अद्वितीय ।
 निरुपाय-वि० [सं०] १. उपाय नभएको; युक्ति-रहित ।
 २. उपाय नलाग्ने ।
 निरुद्ध-वि० [सं०] १. उत्पन्न । २. प्रसिद्ध; विख्यात । ३. विवाह नभएको; अविवाहित ।
 निरुद्ध-लक्षणा-ना० [सं०] शब्दको प्रसिद्ध अर्थ नै रूढ हुने एक लक्षणा ।
 निरुद्धा-ना० [सं०] १. निरुद्ध-लक्षणा । (वि०) २. अविवाहिता; कुमारी ।
 निरुद्धि-ना० [सं०] १. प्रसिद्धि; ख्याति । २. निपुणता ।
 ३. निरुद्ध-लक्षणा ।
 निरूपक-वि० [सं०] निरूपण गर्ने ।
 निरूपण-ना० [सं०] १. सोच-विचारसाथ गरिने निर्णय ।
 विवेकपूर्वकको निश्चय । २. खोज्नु; अन्वेषण । ३. आलोक; प्रकाश ।
 निरूपित-वि० [सं०] निरूपण गरिएको ।
 निरूप्य-वि० [सं०] निरूपण गर्न योग्य ।
 निरोगी-वि० [सं०] निरोग रोग नभएको; निरोग ।
 निरोध-ना० [सं०] १. रोक; रोकावट; प्रतिबन्ध । २. बीचमा रोकने वा छेक्ने वस्तु; अवरोध । ३. घेरा । ४. नाश ।

निरोधक-वि० [सं०] रोकने; निरोध गर्ने ।
 निरोधन-ना० [सं०] रोक; रोकावट ।
 निरोधी-वि० [सं०] रोकने; निरोध गर्ने ।
 निरुद्धि-ना० [सं०] १. नैर्द्धत्य दिशाकी अधिष्ठात्री देवी ।
 २. राक्षसी । ३. मृत्यु । ४. दरिद्रता ।
 निर्गत-वि० [सं०] बाहिर गएको; निस्केको ।
 निर्गन्ध-वि० [सं०] गन्ध-रहित; बास्ना नभएको ।
 निर्गम-ना० [सं०] १. बाहिर जानु; निस्कनु । २. निस्कने
 द्वार; निकास ।
 निर्गमन-ना० [सं०] १. निस्कने काम; बाहिर जानु । २.
 निस्कने बाटो; द्वार ।
 निर्गर्व-वि० [सं०] गर्व नभएको; अभिमान-रहित ।
 निर्गुण-वि० [सं०] १. सत्त्व, रज र तम-यीतीनै गुण नभएको;
 गुण-रहित । २. असल गुण नभएको । ३. डोरी नभएको ।
 (ना०) ४. परमात्मा । ५. भजनको एक विभाग ।
 निर्गुण्डी-ना० [सं०] एक-एक डाँठमा साना-साना पाँच-पाँच
 वटा पात लाग्ने, सेता, पहेँला, नीला रङ्गका मञ्जरी-
 रूपमा फूल फुल्ने एक जातको बोट; सिन्दुरे ।
 निर्घात-ना० [सं०] १. नाश; ध्वंस । २. आँधी; तूफान ।
 ३. आघात; प्रहार । (क्रि० यो०) ४. धूमधामसँग;
 बेसरी ।
 निर्घिनी-वि० [सं०] निर्घृण+ई १. इज्जत नभएको । २. दया
 नभएको; निर्दय । ३. नीच; तुच्छ । ४. घीन नमान्ने ।
 निर्घृण-वि० [सं०] १. इज्जत नभएको; निर्घिनी । २. निर्दय;
 निष्ठुर । ३. लाज नभएको; बेशरम । ४. नीच; तु छ ।
 निर्घृणा-ना० [सं०] १. निर्दयता; निष्ठुरता । २. धृष्टता ।
 निर्घृणी-वि० [निर्घृण+ई] निर्घिनी ।
 निर्घोष-ना० [सं०] १. शब्द; नाद । (वि०) २. शब्द-रहित ।
 निर्छलो-वि० [सं०] निर्+छल+ओ १. लाज नभएको;
 बेशरम । २. छल-कपट नगर्ने ।
 निर्जन-वि० [सं०] १. कोही नभएको; एकान्त; सूनसान ।
 (ना०) २. मरु-भूमि ।
 निर्जर-वि० [सं०] १. कहिल्यै बूढो नहुने; सधैं तरुनो भइ-
 रहने । (ना०) २. देवता । ३. अमृत ।
 निर्जरा-ना० [सं०] १. गुर्जो । २. तालपर्णी ।
 निर्जल-वि० [सं०] १. पानी नभएको; जल-रहित । २. पानी
 पिउन पनि निषेध गरिएको (व्रत) । (ना०) ३. मरु-भूमि ।
 निर्जला-ना० [सं०] कार्तिक महीनाभर पानी पनि नखाई-
 कन तीर्थमा बसेर गरिने एक व्रत ।
 निर्जला-एकादशी-ना० [सं०] ज्येष्ठ शुक्ल एकादशी ।
 निर्जीव-वि० [सं०] १. जीव वा प्राण नभएको; मरेको;
 मृत । २. अशक्त; निर्बल ।
 निर्झर-ना० [सं०] झरना; छहरो; प्रपात ।
 निर्झरिणी-ना० [सं०] झरनाबाट निस्केको नदी; निर्झरी ।
 निर्झरी-ना० [सं०] १. झरनाबाट निस्केको नदी । २.

झरना भएको पहाड ।
 निर्णय-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा राम्ररी विचार गरेर
 त्यसका विभिन्न पक्षमा एक पक्षलाई उचित ठहराउनु ।
 २. निश्चय; निधो । ३. कुनै विवादमा मध्यस्थको मत;
 फैसला ।
 निर्णयन-ना० [सं०] निश्चय गर्नु; निर्णय गर्ने काम ।
 निर्णायक-वि० [सं०] १. निर्णय गर्ने; निश्चय गर्ने । २.
 टुङ्गो लगाउने ।
 निर्णीत-वि० [सं०] निर्णय गरिएको; निश्चित ।
 निर्णता-वि० [सं०] निर्णय गर्ने; निर्णायक ।
 निर्दन्त-वि० [सं०] दाँत नभएको; विनादाँतको ।
 निर्दम्भ-वि० [सं०] दम्भ नभएको; निरभिमानी ।
 निर्दय-वि० [सं०] दया नभएको; निष्ठुर ।
 निर्दयता-ना० [सं०] निर्दय हुनाको भाव; निष्ठुरता ।
 निर्दयी-वि० [सं०] १. दया नभएको; निष्ठुर; निर्दय । २.
 उग्र; प्रचण्ड ।
 निर्दिष्ट-वि० [सं०] १. निर्देश गरिएको; तोकिएको;
 ठहराइएको; बताइएको । २. निर्णय गरिएको; निश्चित ।
 निर्देश-ना० [सं०] १. विशेष रूपले कुनै काम-कुरो भन्नु
 वा गर्नु; आज्ञा; आदेश । २. देखाउनु । ३. उल्लेख ।
 ४. वर्णन; वृत्तान्त ।
 निर्देशक-वि० [सं०] १. निर्देश गर्ने; आज्ञा दिने । (ना०)
 २. डाइरेक्टर ।
 निर्देशन-ना० [सं०] निर्देश दिने काम ।
 निर्देशन-मन्त्री-ना० [सं०] निर्देशन-विभागका मन्त्री ।
 निर्देशन-विभाग-ना० [सं०] विभिन्न सार्वजनिक संस्था
 अथवा राष्ट्रिय शक्तिलाई सञ्चालित गरी राष्ट्रिय
 निर्माणको काममा लगाउने सरकारी विभाग ।
 निर्दिष्टा-वि० [सं०] निर्देश गर्ने; निर्देशक ।
 निर्दो-वि० [निर्दो] निर्दो ।
 निर्दोष-वि० [सं०] १. दोष नभएको; निष्कलङ्क; दोष-
 रहित । २. निरपराध ।
 निर्दोषता-ना० [सं०] निर्दोष हुनाको भाव; निष्कलङ्कता ।
 निर्दोषी-वि० [सं०] निर्दोष ।
 निर्द्वन्द-वि० [सं०] १. प्रतिद्वन्द्वी नभएको; विरोधी नभएको;
 निर्द्वन्द्व । २. स्वच्छन्द । ३. राग, द्वेष, मान, अपमान आदि-
 देखि निवृत्त ।
 निर्द्वन्द-वि० [सं०] १. हर्ष-विषाद, शीत-उष्ण आदि द्वन्द्वहरू
 नभएको । २. प्रतिद्वन्द्वी नभएको । ३. स्वच्छन्द ।
 निर्धक्क-वि० [सं०] निर्+धक्क १. धक्क नमान्ने; डर वा
 सङ्कोच नमान्ने । २. निश्शङ्क । (क्रि० यो०) ३. धक्क
 नमान्ने; निस्फिक्रीसँग ।
 निर्धन-वि० [सं०] धन नभएको; दरिद्र ।
 निर्धनता-ना० [सं०] निर्धन हुनाको भाव; दरिद्रता ।
 निर्धारण-ना० [सं०] १. ठहराउनु; ठहर गर्नु । २. निर्णय;

निर्धारित-निलिप्त

५७६

निश्चय । ३. छान्नु; रोज्नु ।
 निर्धारित-वि० [सं०] तोक्रिएको; निर्धारण गरिएको;
 निश्चित ।
 निर्धो-वि० [सं० निर्धन] १. बल नभएको; कमजोर । २.
 बलियो नभएको; नाजुक । ३. गरीब; दरिद्र ।
 निर्निमेष-वि० [सं०] १. आँखा झिम्म नगर्ने; पलक नमार्ने ।
 (क्रि० यो०) २. आँखा झिम्म नगरीकन; एक-टक लाएर ।
 निर्वन्ध-ना० [सं०] १. आग्रह; हठ । २. रोक; रोकावट ।
 निर्वल-वि० [सं०] बल नभएको; दुर्बल; शक्ति-हीन ।
 निर्वलता-ना० [सं०] निर्वल हुनाको भाव; दुर्बलता; कम-
 जोरी ।
 निर्वाङ्ग-वि० [सं० निर्वास+अङ्ग] नाङ्गो; नग्न; निर्वस्त्र;
 दिगम्बर ।
 निर्वाध-वि० [सं०] १. बाधा वा रोकावट नभएको;
 प्रतिबन्ध-रहित । २. निर्जन; एकान्त ।
 निर्विषी-ना० [सं० निर्विषा] १. लामा-लामा पाँच-पाँच खण्ड
 परेका ठूला-ठूला पात हुने र मोथेजस्तो कन्द हुने हिमा-
 लयमा पाइने एक जातको बूटी; निर्विषा । २. त्यसैको कन्द
 वा जरो । (यसका सेतो र रातो कन्द हुने दुई जात छन् ।
 आयुर्वेदमा यसको गुण विष-नाशक र रक्त-दोष नाश गर्ने
 बताइएको छ ।)
 निर्वृक्क-वि० [ने०] केही पनि नभएको; कङ्काल ।
 निर्वृद्धि-वि० [सं०] बुद्धि नभएको; बुद्धि-हीन; मूर्ख ।
 निर्बोध-वि० [सं०] विलकुल ज्ञान नभएको; अबोध;
 अज्ञानी ।
 निर्व्याजी-वि० [निर्+व्याज+ई] व्याज नलाग्ने; सूद
 नलाग्ने ।
 निर्भत्सन-ना० [सं०] १. अनिष्ट वा सजाय दिने हप्की;
 चेतावनी । २. निन्दा; तिरस्कार ।
 निर्भत्सना-ना० [सं०] निर्भत्सन ।
 निर्भय-वि० [सं०] १. कसैको भय नमान्ने; निडर । २.
 सुरक्षित; निरापद ।
 निर्भयता-ना० [सं०] निर्भय हुनाको भाव ।
 निर्भर-वि० [सं०] १. भरिएको; भरिभराउ; पूर्ण । २.
 मिलेको; संयुक्त । ३. भरोसामा रहेको; आश्रित; अव-
 लम्बित । ४. खूब; ज्यादा; अत्यन्त ।
 निर्भीक-वि० [सं०] डर नभएको; निडर ।
 निर्भीकता-ना० [सं०] निर्भीक हुनाको भाव; निर्भयता ।
 निर्भ्रम-वि० [सं०] भ्रम-रहित; भ्रान्ति नभएको ।
 निर्भ्रान्ति-वि० [सं०] भ्रममा नपरेको; निर्भ्रम ।
 निर्भ्रान्ति-ना० [सं०] निर्भ्रान्ति हुने भाव ।
 निर्मक्षिक-वि० [सं०] एकान्त; निर्जन; सूनसान (स्थान) ।
 निर्मत्सर-वि० [सं०] राग-द्वेष नभएको; ईर्ष्या-रहित ।
 निर्मम-वि० [सं०] १. ममता नभएको । २. वासना नभएको ।
 ३. निर्दय; निष्ठुर ।

निर्मल-वि० [सं०] १. मल नभएको; दोष-रहित । २. शुद्ध;
 पवित्र । (ना०) ३. देवतालाई समर्पण गरेको वस्तु । ४.
 देवतालाई नुहाइएको जल; निर्माल्य ।
 निर्मली-ना० [सं० निर्मल] १. लाम्चा ठूला पात, सेता फूल र
 बाटुला थप्चा फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।
 (आयुर्वेदमा यसको गुण शूल-नाशक, आँखालाई हित गर्ने
 र पानीलाई सफा गर्ने बताइएको छ ।)
 निर्मलोपल-ना० [सं०] स्फटिक ।
 निर्माण-ना० [सं०] १. बनाउने काम; रचना । २. भवन ।
 निर्माण-विद्या-ना० [सं०] घर, भवन आदि बनाउने विद्या;
 वास्तु-विद्या ।
 निर्माणात्मक-वि० [सं०] निर्माण-सम्बन्धी; रचनात्मक ।
 निर्माता-वि० [सं०] बनाउने; रचयिता ।
 निर्माया-वि० [सं०] माया वा स्नेह नभएको; प्रेम नभएको ।
 निर्माल्य-ना० [सं०] १. कुनै देवतालाई चढाइएको वस्तु;
 प्रसाद । २. देवतालाई नुहाएको जल; निर्मल ।
 निर्मित-वि० [सं०] बनाइएको; रचित ।
 निर्मुक्त-वि० [सं०] रात्ररी छुटकारा पाएको; मोक्ष भएको ।
 निर्मुक्ति-ना० [सं०] छुटकारा; मुक्ति ।
 निर्मूल-वि० [सं०] १. जरो नभएको; मूल-रहित । २. जरै-
 देखि उखेलिएको; मूलसमेत नष्ट गरिएको ।
 निर्मूलन-ना० [सं०] १. निर्मूल गर्ने काम । २. विनाश ।
 निर्मर्क-ना० [सं०] १. सर्पले छोडेको काँचुली । २. छोड्नु;
 त्याग्नु । ३. अत्तर-छाला ।
 निर्मोक्ष-ना० [सं०] पूर्ण मोक्ष; निर्मुक्ति ।
 निर्मोचन-ना० [सं०] छुटकारा; मुक्ति ।
 निर्मोह-वि० [सं०] १. मोह वा ममता नभएको । २. निष्ठुर ।
 निर्मोही-वि० [सं० निर्मोह] निर्मोह ।
 निर्याण-ना० [सं०] १. बाहिर जानु; निस्कनु । २. प्राण
 जानु । ३. मोक्ष । ४. पशुका खुट्टामा बाँध्ने दाम्लो; खुट्टैसो ।
 निर्यात-वि० [सं०] १. बाहिर गएको; निस्केको । २. देशबाट
 बाहिर पठाइएको (माल) । (ना०) ३. आफ्नो देशबाट
 अरु देशमा माल-सामान पठाउने काम ।
 निर्यात-कर-ना० [सं०] निर्यात भएका मालमा लागेको कर;
 निकासी गर्ने मालमा लागेको महसूल ।
 निर्यातन-ना० [सं०] १. बदला लिनु; साटो फेर्नु; प्रति-
 शोध । २. धरोट राखिएको माल फिर्ता दिनु । ३. ऋण
 तिर्नु ।
 निर्यास-ना० [सं०] १. रूखबाट निस्कने गुँद; चोप । २.
 काँडा; क्वाथ ।
 निर्लज्ज-वि० [सं०] लाज नभएको; बेशरम; नकन्चरो ।
 निर्लज्जता-ना० [सं०] निर्लज्ज हुनाको भाव; बेशरमी ।
 निर्लिप्त-वि० [सं०] १. राग, द्वेष आदिबाट मुक्त भएको;
 कुनै विषयमा आसक्ति नभएको । २. कसैसित कुनै सम्बन्ध
 नभएको; लिप्त नभएको; स्वतन्त्र ।

निलेप-वि० [सं०] विषय-वासनाबाट अलग रहेको; निर्लिप्त ।
 निर्लोभ-वि० [सं०] लोभ नभएको; सन्तोषी ।
 निर्वंश-वि० [सं०] वंश वा सन्तान नभएको; निस्सन्तान ।
 निर्वस्त्र-वि० [सं०] कुनै लुगा नलगाएको; दिगम्बर ।
 निर्वचन-वि० [सं०] चूप रहेको; मौन ।
 निर्वाचक-ना० [सं०] निर्वाचन गर्ने व्यक्ति ।
 निर्वाचन-ना० [सं०] भोट वा मत-प्रथाद्वारा कुनै कामका निमित्त धेरैमा कुनै एकलाई प्रतिनिधिका रूपमा छान्ने काम; चुनाव ।
 निर्वाचन-अधिकारी-ना० [सं०] निर्वाचनमा विशेष रेख-देख गर्ने खटिएको अधिकारी; रिटर्निङ्ग-अफिसर ।
 निर्वाचन-अफिसर-ना० [निर्वाचन+अफिसर] निर्वाचन-अधिकारी ।
 निर्वाचन-उम्मेदवार-ना० [सं० निर्वाचन + उम्मीदवार (फा०)] निर्वाचन वा चुनाव लड्ने उम्मेदवार ।
 निर्वाचन-एजेन्ट-ना० [सं० निर्वाचन+एजेन्ट (अं०)] निर्वाचन वा चुनावका काममा उम्मेदवारले आफ्नो हितको हेर-विचार गर्ने खटाएर पठाउने आफ्नो प्रतिनिधि ।
 निर्वाचन-क्षेत्र-ना० [सं०] निर्वाचनमा एउटा प्रतिनिधि छान्न तोकिएको क्षेत्र ।
 निर्वाचित-वि० [सं०] भोट वा मतद्वारा रोजिएको; निर्वाचन गरिएको; चुनिएको ।
 निर्वाण-वि० [सं०] १. निभेको; बलन छोडेको (आगो; बत्ती आदि) । २. मरेको; मृत । ३. मोक्ष प्राप्त भएको; मुक्त । (ना०) ४. निभ्नु । ५. मोक्ष; मुक्ति ।
 निर्वास-ना० [सं०] १. देशबाट निकाल्ने काम; देश-निकाला । २. मार्ने काम ।
 निर्वासन-ना० [सं०] १. देश-निकाला; देशबाट निकाल्ने काम । २. मार्ने काम; हिंसा ।
 निर्वासित-वि० [सं०] देशबाट निकालिएको; देश-निकाला गरिएको; धपाइएको ।
 निर्वास्य-वि० [सं०] निर्वासन गर्न योग्य; निकाला गर्न लायक ।
 निर्वाह-ना० [सं०] १. पहिलेदेखि चलिआएको काम भइरहनु । २. काम पूरा गर्नु; समाप्ति । ३. पालन; गुजारा । ४. जीविका ।
 निर्विकल्प-वि० [सं०] १. विकल्प नभएको । २. स्थिर; निश्चित ।
 निर्विकल्पक-ना० [सं०] वेदान्त-शास्त्रानुसार ज्ञाता र ज्ञेयको भेद नभई दुवै एक हुने अवस्था ।
 निर्विकल्पक-समाधि-ना० [सं०] ज्ञेय, ज्ञान, ज्ञाता आदिको भेद नभई ज्ञानात्मक सच्चिदानन्द ब्रह्मबाहेक अरु केही प्रत्यक्ष नहुने एक समाधि ।
 निर्विकार-वि० [सं०] १. विकार नभएको । २. अपरिवर्तित ।
 निर्विकास-वि० [सं०] नफुलेको; नफुकेको; विकसित

नभएको ।

निर्विघ्न-वि० [सं०] १. बाधा वा विघ्न नभएको; विघ्न-रहित । (क्रि० यो०) २. बाधा, अड्काउ केही नभईकन; विनाविघ्नले ।
 निर्विचार-वि० [सं०] १. विचार नभएको । (ना०) २. योग-शास्त्रानुसार सूक्ष्म आलम्बनमा तन्मय हुँदा आलम्बनको नाम र सङ्केत आदिको ज्ञान नभई केवल आकारको मात्र ज्ञान हुने सवीज समाधि ।
 निर्वितर्क-वि० [सं०] तर्क गर्न नसकिने; विवाद गर्न नसकिने ।
 निर्विद्य-वि० [सं०] नपढेको; अपढ; अपठित ।
 निर्विरोध-वि० [सं०] १. विरोध नभएको । (क्रि० यो०) २. विरोध नभईकन ।
 निर्विवाद-वि० [सं०] विवाद नभएको; विनाझगडाको; विनाविवाद ठीक मानिएको ।
 निर्विवेक-वि० [सं०] विवेक नभएको; विवेक-हीन ।
 निर्विष-वि० [सं०] विष नभएको; विष-हीन ।
 निर्विषा-ना० [सं०] निर्विषी ।
 निर्वीज-वि० [सं०] १. बीउ नभएको; बीज-रहित । २. कारण नभएको; विनाकारणको । ३. नपुंसक; हिजड़ा ।
 निर्वीज-समाधि-ना० [सं०] बीज वा आलम्बन विलीन हुने समाधिको एक अवस्था ।
 निर्वीजा-ना० [सं०] सानो जातको दाख; किशमिश ।
 निर्वीरा-ना० [सं०] पति र पुत्र नभएको स्त्री; अवीरा ।
 निर्वीर्य-वि० [सं०] १. वीर्य नभएको; शक्ति-हीन । २. नपुंसक ।
 निर्वृत्त-वि० [सं०] सिद्धिएको; समाप्त; निष्पन्न ।
 निर्वृत्ति-ना० [सं०] निष्पत्ति ।
 निर्वेग-वि० [सं०] वेग-रहित; स्थिर ।
 निर्वेतन-वि० [सं०] तलब नपाउने; अवैतनिक ।
 निर्वेद-ना० [सं०] १. खेद; दुःख । २. परचात्ताप; पछुतो । ३. वैराग्य ।
 निर्वैर-वि० [सं०] वैर-भाव नभएको; शत्रुता-रहित ।
 निर्व्यलीक-वि० [सं०] कपट नभएको; छल-छाम नभएको ।
 निर्व्यजि-वि० [सं०] छल-कपट नभएको; निष्कपट ।
 निलय-ना० [सं०] १. वास-स्थान; घर । २. गुँड । ३. नाश; विनाश ।
 निलाइ-ना० [निल्+आइ] निल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 निलाइनु-सं० क्रि० [निलाउ+आइ+नु] निलन लाइनु; ('निलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 निलाउनु-सं० क्रि० [निल्+आउ+नु] निलन लाउनु; ('निल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 निलिनु-सं० क्रि० [निल्+इ+नु] घाँटीबाट भित्र छिराइनु; ('निल्नु'-को क० क्रि०) ।
 निल्लु-सं० क्रि० [सं० निगलण+नु] मुखमा हालेर घाँटीबाट तल छिराउनु; खानु ।

निवपन-निश्चेतन

५८०

निवपन-ना० [सं०] १. पितृका उद्देश्यले गरिने दान ।
 २. छर्नु; रोप्नु (बीउ आदि)
 निवसति-ना० [सं०] वास-स्थान; घर ।
 निवसथ-ना० [सं०] गाउँ; ग्राम ।
 निवसन-ना० [सं०] १. वस्त्र; लुगा । २. वास-स्थान; घर ।
 निवह-ना० [सं०] १. समूह; समुदाय । २. सात वायुमध्ये एक ।
 निवार-ना० [सं०] व्रत वस्ता खाइने एक जातको अन्न; नाभो ।
 निवारक-वि० [सं०] रोकने; निवारण गर्ने ।
 निवारक-नजरबन्द-ना० [सं०] निवारक+नजरबन्द (फा०)]
 राष्ट्रको सुरक्षाका लागि कसैलाई केही समयको निमित्त
 ऐनबमोजिम थुनामा राख्नु ।
 निवारण-ना० [सं०] १. रोक; छेक्ने काम; रोकावट । २.
 हटाउने काम; पन्छाउने काम; अपसारण ।
 निवारणीय-वि० [सं०] निवारण गर्न लायक; निवारण
 गर्न सकिने ।
 निवास-ना० [सं०] १. रहने काम; बस्ने काम । २. स्थान;
 घर; आश्रम । ३. वास बस्नु । ४. कपडा; वस्त्र ।
 निवासन-ना० [सं०] १. घर; गृह । २. केही समयको निमित्त
 कहाँ रहनु । ३. डेरा; वास ।
 निवास-स्थान-ना० [सं०] १. रहने-बस्ने ठाउँ; घर; वास-
 स्थान । २. डेरा ।
 निवासी-वि० [सं०] १. निवास गर्ने; रहने । २. लुगा लाउने;
 वस्त्र धारण गर्ने ।
 निविड-वि० [सं०] १. बाक्लो; घना । २. घोर; भयङ्कर ।
 निविष्ट-वि० [सं०] १. वसेको; स्थित । २. घुसेको; पसेको ।
 ३. एकाग्र ।
 निवीत-ना० [सं०] १. जनै; यज्ञोपवीत । २. ओढ्ने
 वस्त्र; पछ्यौरा ।
 निवृत्त-वि० [सं०] १. फर्केको; फिरेको । २. सिद्धचाइएको;
 समाप्त । ३. छुटकारा वा अवकाश पाएको; मुक्त । ४.
 विरक्त; त्यागी ।
 निवृत्ति-ना० [सं०] १. मुक्ति; छुटकारा । २. छोड्नु;
 पन्छनु । ३. समाप्ति ।
 निवेदक-वि० [सं०] निवेदन गर्ने; प्रार्थी ।
 निवेदन-ना० [सं०] १. नम्रतापूर्वक कसैसित केही कुरो गर्नु;
 विन्ति; प्रार्थना । २. चढाउनु; समर्पण ।
 निवेदन-पत्र-ना० [सं०] कुनै किसिमको निवेदन वा प्रार्थना
 लेखिएको कागज; विन्ति-पत्र; दर्खास्त ।
 निवेदित-वि० [सं०] १. निवेदन गरिएको; प्रार्थना गरिएको ।
 २. चढाइएको; समर्पित ।
 निवेश-ना० [सं०] १. पस्ने काम; प्रवेश । २. वास-स्थान ।
 घर । ३. विवाह ।
 निशा-ना० [सं०] १. रात; रात्रि । २. हलेदो ।

निशा-कर-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. कुखुरो । ३. शिव ।
 निशाचर-वि० [सं०] १. राती हिँड्ने- (ना०) २. राक्षस ।
 ३. स्याल । ४. लाटोकोसेरो । ५. चखेवा । ६. भूत ।
 ७. चोर । ८. कुलटा स्त्री । ९. पिशाच ।
 निशाचरी-ना० [सं०] १. राक्षसी । २. व्यभिचारिणी स्त्री ।
 ३. अभिसारिका ।
 निशान-ना० [फा०] १. कुनै वस्तु थाहा पाउन सकिने लक्षण;
 चिह्न; चिन्नु । २. पल्टनिया झन्डा बोक्ने व्यक्ति वा त्यस्तो
 दर्जा ।
 निशाना-ना० [फा० निशान:] १. शस्त्र, अस्त्र आदिले ताकेर
 हानिने चिन्नु; तारो; लक्ष्य । २. चिन्नु; चिह्न ।
 निशान्त-ना० [सं०] १. रात्रिको अन्त-काल; रातको चौथो
 प्रहर । २. बिहानको समय; प्रभात-काल । ३. घर; गृह ।
 निशान्ध-वि० [सं०] राती आँखा नदेख्ने; रतींधी लागेको ।
 निशा-मुख-ना० [सं०] सन्ध्या-काल; सायङ्काल ।
 निशि-ना० [सं०] १. सिमसार जमीनमा हुने ठूलो एक
 जातको काँस । २. रात; रात्रि ।
 निशित-वि० [सं०] १. धारिलो; तीखो; तीक्ष्ण । (ना०)
 २. फलाम ।
 निशि-दिन-क्रि० यो० [सं०] रात-दिन; अहोरात्र ।
 निशोथ-ना० [सं०] १. आधा रात; मध्य रात्रि । २. सुत्ने
 वेला । ३. रात्रि; रात । ४. भागवतअनुसार रात्रिको
 एक कल्पित पुत्र ।
 निशोथिनी-ना० [सं०] रात ।
 निशोथ-ना० [सं० निशोत्रा] पानका आकारका पात, हरिया
 फूल, खैरा फल हुने एक जातको लता । (यसका हरिया
 डाँठमा सेता, काला र राता धर्का हुने-तीन जात छन् ।
 आयुर्वेदमा यसको गुण रेचक, गरम, वायु-नाशक र
 पेटको रोग नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 निश्चन्द्र-वि० [सं०] १. चन्द्रमा नभएको । २. तेज नभ-
 एको; निस्तेज ।
 निश्चय-ना० [सं०] १. सन्देह-रहित ज्ञान । २. विश्वास ।
 ३. निर्णय; निधो; पक्का । ४. सभा, समिति आदिले
 विधिपूर्वक ठहराएको कुरो । ५. दृढ विचार । ६. अरु
 विषयलाई निषेध गरेर प्रकृत वा यथार्थ विषयको स्थापना
 गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।
 निश्चयतः-क्रि० यो० [सं०] निश्चयहुनै ।
 निश्चयात्मक-वि० [सं०] १. निश्चय भएको; निश्चित । २.
 सन्देह नभएको; असन्दिग्ध । ३. ठीक ।
 निश्चल-वि० [सं०] १. हल-चल नगर्ने; अचल; स्थिर । २.
 नबदलिने; अपरिवर्तनीय ।
 निश्चित-वि० [सं०] १. निश्चय भएको; निर्णीत; निर्धारित ।
 २. हेर-फेर नहुने; पक्का ।
 निश्चिन्त-वि० [सं०] चिन्ता नभएको; निस्फिक्रीको ।
 निश्चेतन-वि० [सं०] चेतना नभएको; बेहोश; मूर्च्छित ।

निश्चेष्ट-वि० [सं०] १. चेष्टा नभएको; अचेत; बेहोश।
 २. अचल; स्थिर।
 निश्छल-वि० [सं०] छल-कपट नगर्ने वा नभएको; निष्कपट।
 निश्चेष्टिका-ना० [सं०] बुकि फूल।
 निश्चेष्टी-ना० [सं०] सिँदी; भन्थाड।
 निश्वास-ना० [सं०] १. नाक वा मुखबाट निस्केको सास।
 २. प्राण-वायु नाकबाट बाहिर निस्कने क्रिया। ३. लामो सास। ४. उच्छ्वास।
 निश्शङ्क-वि० [सं०] १. शङ्का नभएको; सन्देह-रहित। २. निडर; निर्भय।
 निश्शब्द-वि [सं०] निःशब्द।
 निश्शस्त्र-वि० [सं०] शस्त्र नभएको।
 निश्शस्त्रीकरण-वि० [सं०] शस्त्र नभएको पार्नु; विना-हतियारको पार्नु।
 निश्शस्त्रीकृत-वि० [सं०] विनाहतियारको तुल्याइएको।
 निश्शेष-वि० [सं०] १. शेष नरहेको; नबचेको। २. सिद्धि-एको; समाप्त।
 निषङ्ग-ना० [सं०] १. ठोक्रो। २. खड्ग। ३. ऐक्य; मेल।
 निषङ्गी-वि० [सं०] १. ठोक्रो भिरेको। २. धनु धारण गरेको; धनुर्धारी। ३. खड्ग धारण गर्ने।
 निषण्ण-वि० [सं०] १. बसेको; स्थित। २. सहारा पाएको।
 निषाद-ना० [सं०] १. एक प्राचीन अनार्य जाति। २. सङ्गीतका सात स्वरमध्ये एक। (यसलाई सङ्क्षेपमा 'नि' भनिन्छ। यसमा ४५० नाद-लहरी हुन्छन्।)
 निषादी-ना० [सं०] माहुते।
 निषिद्ध-वि० [सं०] १. निषेध गरिएको; रोक लगाइएको; वर्जित। २. निम्न कोटिको। ३. दूषित। ४. खराब।
 निषूदन-वि० [सं०] मार्ने; बध गर्ने।
 निषेक-ना० [सं०] १. गर्भाधान। २. वीर्य; शुक्र। ३. चुहुनु।
 निषेचन-ना० [सं०] १. सेचन गर्नु; छर्कनु। २. भिजाउनु; आर्द्र पार्नु।
 निषेध-ना० [सं०] १. रोक लगाउने काम; मनाई। २. बाधा; प्रतिबन्ध।
 निषेधक-वि० [सं०] निषेध गर्ने; मनाई गर्ने।
 निषेधात्मक-वि० [सं०] १. निषेध गरिएको; मनाई गरिएको।
 २. अस्वीकृत वा अभाव बुझाउने; नकारात्मक।
 निषेधाधिकार-ना० [सं०] कुनै प्रस्तावित वा उद्दिष्ट कार्यलाई अमान्य वा अस्वीकार गरेर रोक्ने अधिकार; भिडो।
 निष्क-ना० [सं०] प्राचीन कालको सुनको एक प्रकारको सिक्का।
 निष्कण्टक-वि० [सं०] विघ्न, बाधा आदि केही नभएको; निर्विघ्न।
 निष्कपट-वि० [सं०] कपट नभएको; छल-छाम नभएको; सोझो।
 निष्कर-वि० [सं०] कर नलागेको।

निष्कण्ठ-वि० [सं०] दया नभएको; कष्ट-रहित; निष्ठुर।
 निष्कर्म-वि० [सं०] लागिपरेर काम नगर्ने; एकाग्र भएर काम नगर्ने।
 निष्कर्मण्य-वि० [सं०] १. कर्म वा काम नगर्ने; अकर्मण्य।
 २. काम नलाग्ने; निकम्मा।
 निष्कर्मा-वि० [सं०] १. तल्लीन भएर काम नगर्ने; चित्त लगाएर काम नगर्ने। २. निकम्मा; रद्दी।
 निष्कर्ष-ना० [सं०] १. निचोड; सार; तत्त्व। २. निश्चय; निधो। ३. विचार वा विवेचनाबाट आखिरमा निस्केको सिद्धान्त। ४. परिणाम; नतीजा।
 निष्कल-वि० [सं०] १. कुनै अङ्ग वा भाग नष्ट भएको; टूट-फूट भएको। २. कला नभएको। ३. वीर्य-रहित।
 निष्कलङ्क-वि० [सं०] कलङ्क नभएको; निर्दोष।
 निष्काम-वि० [सं०] १. कुनै प्रकारको कामना वा आसक्ति नभएको। २. कुनै फलको इच्छा नगरीकन गरिएको (काम)।
 निष्काम-कर्म-ना० [सं०] कुनै किसिमको फलको लोभ वा कामना नगरीकन गरिएको कर्म।
 निष्कारण-वि० [सं०] १. कारण नभएको; हेतुविनाको। २. बिनसित; अकारण।
 निष्कास-ना० [सं०] १. बाहिर पठाउने काम; निकाल्नु। २. घर, महल आदिको बाहिर निस्केको भाग (बादली, बरन्डा आदि)।
 निष्कासन-ना० [सं०] बाहिर निकाल्नु; निकाला गर्नु।
 निष्कासित-वि० [सं०] बाहिर पठाइएको; निकालिएको; बहिष्कृत।
 निष्किञ्चन-वि० [सं०] दरिद्र; निर्धन; अकिञ्चन।
 निष्किल्बिष-वि० [सं०] पाप नभएको; निष्पाप।
 निष्कुट-ना० [सं०] १. घरवरि-परिको बगैँचा। २. अन्तःपुर। ३. ढोका; द्वार।
 निष्कुल-वि० [सं०] कुल नष्ट भएको; वंश मासिएको।
 निष्कुलीन-वि० [सं०] नीच कुलको; दुष्कुलको।
 निष्कृत-वि० [सं०] १. निकालिएको; निष्कासित। २. छुटेको; मुक्त।
 निष्कृति-ना० [सं०] छुटकारा; मुक्ति।
 निष्कृप-वि० [सं०] कृपा वा दया नभएको; निर्दय।
 निष्कृष्ट-वि० [सं०] १. निचोरेर निकालिएको। २. सारभूत।
 निष्क्रम-वि० [सं०] १. विनाक्रमको; सिलसिला नमिलेको। (ना०) २. निस्कने काम; निक्कल। ३. निष्क्रमण-संस्कार। ४. पतित हुनु।
 निष्क्रमण-ना० [सं०] १. बाहिर जानु; निस्कने काम। २. बालकलाई पहिलो पटक बाहिर निकाल्ने संस्कार।
 निष्क्रय-ना० [सं०] १. किन्ने काम; खरीद। २. कुनै वस्तुका बदलामा दिइने द्रव्य; निग्रह। ३. विनिमय; साट-फेर। ४. तलब; वेतन।
 निष्क्रान्त-वि० [सं०] निस्केको; बाहिर गएको; निष्क्रमण

निष्क्रामित-निसृत

५८२

भएको ।

निष्क्रामित-वि० [सं०] १. निकालिएको; निष्क्रामित । २. हटाइएको । ३. दबाइएको ।

निष्क्रिय-वि० [सं०] १. कुनै क्रिया वा चेष्टा नभएको; निश्चेष्ट; क्रिया-रहित । २. कुनै काम-काज नगर्ने; अकर्मण्य ।

निष्क्रियता-ना० [सं०] निष्क्रिय हुनाको भाव; अकर्मण्यता ।

निष्क्रिय-प्रतिरोध-ना० [सं०] अह्राएको काम नगरी आफूलाई अनुचित लागको कुनै आज्ञाको विरोध गर्नु ।

निष्कलेश-वि० [सं०] कलेश-रहित; दुःख नभएको ।

निष्ठ-वि० [सं०] १. ठहराएको; स्थिर गरिएको । २. काममा लागेको; कार्य-तत्पर । ३. मान्य जनमा निष्ठा, श्रद्धा भक्ति आदि राख्ने ।

निष्ठा-ना० [सं०] १. मान्य जन वा विशिष्ट कर्ममा भएको भक्ति-भाव; श्रद्धा; आस्था । २. विश्वास; निस्सन्देह बुद्धि । ३. स्थिति; आधार ।

निष्ठा-कर्म-ना० [सं०] १. आचार-विचार; चोखी-नीति । २. धार्मिक कार्य ।

निष्ठावान्-वि० [सं०] निष्ठा भएको; श्रद्धालु ।

निष्ठित-वि० [सं०] १. निष्ठा भएको; श्रद्धालु । २. स्थिर रहेको; दृढ ।

निष्ठिवन-ना० [सं०] १. थूक; कफ । २. थुक्ने काम ।

निष्ठुर-वि० [सं०] १. कठोर हृदय भएको; निर्दय; क्रूर । २. कठोर; कड़ा ।

निष्ठुरता-ना० [सं०] निष्ठुर हुनाको भाव; क्रूरता; निर्दयता ।

निष्ण-वि० [सं०] १. कुनै विषयमा पूरा ज्ञान भएको; विशेषज्ञ । २. कुशल; प्रवीण ।

निष्णात-वि० [सं०] निष्ण ।

निष्पक्ष-वि० [सं०] कुनै पनि पक्षमा नलागेको; पक्षपात नगर्ने; तटस्थ ।

निष्पक्षता-ना० [सं०] निष्पक्ष हुनाको भाव; पक्षपाती नहुनाको भाव; उदासीनता ।

निष्पत्ति-ना० [सं०] १. उत्पत्ति । २. सिद्धिनु; समाप्ति । ३. निर्वह ।

निष्पन्द-वि० [सं०] स्पन्दन वा गति नभएको; स्थिर ।

निष्पन्न-वि० [सं०] १. सिद्धिएको; समाप्त । २. उत्पन्न ।

निष्परिग्रह-वि० [सं०] १. विवाह नभएको; अविवाहित । २. दान नलिने; निष्प्रतिग्रह । ३. विषय-वासनामा आसक्त नभएको । (ना०) ४. दण्ड, कमण्डलु आदि नलिने संन्यासी ।

निष्पादन-ना० [सं०] १. कुनै काम पूरा गर्नु; तामेल गर्नु ।

२. आज्ञा पालन गर्नु; आदेश मान्नु । ३. उत्पन्न गर्नु ।

निष्पादित-वि० [सं०] १. पूरा गरिएको; तामेल भएको (काम) । २. उत्पादन गरिएको ।

निष्पाप-वि० [सं०] पाप नभएको; निष्कल्मष ।

निष्पाव-ना० [सं०] १. भटमास । २. नाङ्गलो आदिले हुम्केर अन्नको भूस आदि उड़ाउनु ।

निष्पीडन-ना० [सं०] निचोर्ने काम; रस चुहुने गरी थिच्ने काम ।

निष्पुत्र-वि० [सं०] छोरो नभएको; अपुतो ।

निष्पुरुष-वि० [सं०] पुंसत्व नभएको; नपुंसक ।

निष्पेखण-ना० [सं०] पिँध्ने काम; पिँधाइ ।

निष्पौरुष-वि० [सं०] पुरुषार्थ नभएको ।

निष्प्रताप-वि० [सं०] प्रताप नभएको ।

निष्प्रतिग्रह-वि० [सं०] दान नलिने; निष्परिग्रह ।

निष्प्रतिकार-वि० [सं०] बदला लिन नसकिने; विरोध गर्न नसकिने; प्रतिकार गर्न नसकिने ।

निष्प्रतिभ-वि० [सं०] प्रतिभा नभएको; बुद्धि-हीन ।

निष्प्रभ-वि० [सं०] प्रभा वा प्रकाश नभएको; निस्तेज ।

निष्प्रयोजन-वि० [सं०] १. प्रयोजन नभएको; व्यर्थको ।

२. कुनै मतलब नभएको । ३. निस्स्वार्थ । (क्रि० यो०)

४. विनसिति; व्यर्थमा ।

निष्प्राण-वि० [सं०] १. प्राण नभएको; ज्यान नभएको । २. निस्तेज ।

निष्फल-वि० [सं०] १. फल वा परिणाम नभएको । २. व्यर्थ; निरर्थक । ३. फल नलागेको । ४. निर्वीर्य । ५. निर्वीज ।

निस्-उप० [सं०] शब्दका अगित्तिर लागेर विभिन्न अर्थको बोध गराउने एक उपसर्ग ।

निसर्ग-ना० [सं०] १. प्रकृति; स्वभाव । २. रूप; आकार । ३. दान । ४. सृष्टि । ५. त्याग ।

निसान-ना० [फा० निशान] निशान ।

निसाना-ना० [निशाना] निशाना ।

निसाफ-ना० [अ० इन्साफ] इन्साफ ।

निसाफी-वि० [निसाफ+ई] निसाफ गर्ने; इन्साफ गर्ने; न्यायी ।

निसासिडनु-अ० क्रि० [निसासि+इ+नु] निसासिने होइन; ('निसासिनु'-को भा० क्रि०) ।

निसासिनु-अ० क्रि० [सं० निश्वास+इ+नु] १. सास रोकिनु; स्वास थुनिनु । २. आत्तिनु; अतालनु ।

निसासी-ना० [सं० निश्वास] १. सास रोकिने काम । २. अत्याहुट; आत्तिनु । ३. हडबडी; चटारो ।

निसास्याइ-ना० [निसास्याउ+आइ] निसास्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निसास्याइ-ना० [निसासि+आइ] निसासिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

निसास्याइनु-स० क्रि० [निसास्याउ+आइ+नु] सास रोकिनु; ('निसास्याउनु'-को क० क्रि०) ।

निसास्याउनु-स० क्रि० [निसासि+याउ+नु] १. सास रोक्नु; स्वास थुनु । २. निसासिने पार्नु; ('निसासिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

निसु-ना० [नेवा०] पराल टकटक्याउँदा निस्कने पात-पतिङ्गर; घुस्नु ।

निसृत-वि० [सं०] निक्कलेको; निस्केको ।

निसृष्ट-वि० [सं०] १. छोड़िएको; त्याग गरिएको । २. निकालिएको । ३. दिइएको; प्रदत्त ।
 निसृष्टार्थ-ना० [सं०] दुवै पक्षका कुरा वा अभिप्राय बुझेर स्वयं उक्ति-प्रत्युक्तिद्वारा कार्य सिद्ध गर्ने दूत; तीन प्रकारका दूतमध्ये एक ।
 निसोथ-ना० [सं० निसत] डाँठ र जरो औषधीका काममा प्रयोग गरिने एक जातको लता ।
 निसोथ-ना० [सं० निसृता] तीखा टुप्पा भएका बाटुला पात हुने, गोल फल फल्ने एक जातको लहरो ।
 निस्कनु-अ० क्रि० [सं० निष्कास+नु] १. बाहिर जानु; निक्कलनु । २. उत्पन्न हुनु; उम्रनु । ३. प्रकट हुनु; प्रकाशित हुनु ।
 निस्कनु-अ० क्रि० [निस्कइ+नु] १. निस्कनु । २. बाहिर गइनु; ('निस्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 निस्कैवल-वि० [सं० निस्+कैवल] १. केही पनि नभएको; निमित्तयान्न; निर्मूल । २. निर्दोष; शुद्ध ।
 निस्तत्त्व-वि० [सं०] तत्त्व नभएको; निस्सार ।
 निस्तन्द्र-वि० [सं०] १. तन्द्रा नभएको; जागरूक । २. अल्सी नभएको; जागरिलो ।
 निस्तब्ध-वि० [सं०] १. हल-चल केही नभएको; स्थिर । २. जड पदार्थजस्तो निश्चेष्ट । ३. शब्द वा आवाज केही नभएको; निश्शब्द ।
 निस्तब्धता-ना० [सं०] १. निस्तब्ध हुनाको भाव; स्तब्धता । २. शब्द नहुनाको भाव; सन्नाटा ।
 निस्तरण-ना० [सं०] १. पार हुने काम; तर्ने काम । २. छुटकारा; मुक्ति; निस्तार ।
 निस्तार-ना० [सं०] १. पार लाग्नु । २. छुटकारा; मुक्ति । ३. कुनै काम वा कुरोबाट धर पाउनु । ४. उपाय ।
 निस्तारक-वि० [सं०] १. निस्तार गर्ने; पार लाउने । २. मुक्ति दिने ।
 निस्तरण-ना० [सं०] १. पार लाउनु; तार्नु; उद्धार गर्नु । २. जित्नु; विजय प्राप्त गर्नु ।
 निस्तिडनु-अ० क्रि० [निस्ति+इ+नु] निस्ती होइनु; ('निस्तिनु'-को भा० क्रि०) ।
 निस्तिनु-अ० क्रि० [निस्ती+इ+नु] १. निस्ती हुनु; नमु-छिनु । २. उत्सुक हुनु; उत्कण्ठा हुनु । ३. न्यासो लाग्नु; निस्त्याहट लाग्नु ।
 निस्तुक-ना० [सं० निश्चय] पक्कापक्की; निधो; निश्चय ।
 निस्तोज-वि० [सं०] तेज नभएको; तेज-रहित ।
 निस्तो-वि० [सं० निस्तत्त्व] १. तिहुन, तरकारी, अचार आदि नभएको; बिनासितनको (खानेकुरो) । २. नमुछिएको; बुगुल्टो ।
 निस्त्याइ-ना० [निस्ति+याइ] निस्तिने किसिम, क्रिया वा भाव; निस्त्याहट ।
 निस्त्याइ-ना० [निस्त्याउ+आइ] निस्त्याउने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

निस्त्याउनु-सं० क्रि० [निस्ति+याउ+नु] १. उत्कण्ठित पार्नु । २. न्यासो तुल्याउनु ।
 निस्त्याहट-ना० [निस्ति+याहट] १. निस्तिने किसिम, क्रिया वा भाव; निस्त्याइ । २. उत्कण्ठा; न्यासो ।
 निस्त्रप-वि० [सं०] लाज नभएको; निर्लज्ज ।
 निस्त्रिश-वि० [सं०] १. निर्दय; निष्ठुर । (ना०) २. खड्ग; तरवार ।
 निस्त्रैगुण्य-वि० [सं०] सत्त्व, रज र तम-यी तीनै गुणले रहित; त्रिगुणातीत ।
 निस्पट्ट-वि० [सं० निस्+पट्ट] १. बिलकुल नदेखिने; गाढा (अन्धकार) । २. बिलकुल नदेख्ने; अन्धो (आँखा) । ३. ज्ञान, विवेक आदिले सर्वथा रहित ।
 निस्पन्द-वि० [सं० निस्पन्द] निस्पन्द ।
 निस्पृह-वि० [सं० निस्पृह] निस्पृह ।
 निस्पृह-ना० [सं०] चुहुनु; बग्नु ।
 निस्त्याइलो-वि० [न्यासो] उराठ-लाग्दो किसिमको ।
 निस्त्रव-ना० [सं०] १. भातको माइ । २. चुहुनु; क्षरण ।
 निस्त्राव-ना० [सं०] १. भातको माइ । २. चुहुनु; क्षरण ।
 निस्लोठ-वि० [सं० नि+लोठ] खूबसित जरो आएको; ज्वरले ग्रस्त ।
 निस्वन-ना० [सं०] शब्द; ध्वनि ।
 निस्वान-ना० [सं०] शब्द; ध्वनि ।
 निस्सङ्कोच-वि० [सं०] १. सङ्कोच नभएको । (क्रि० यो०) २. नहिचकिचाईकन; धक नमानीकन ।
 निस्सङ्ग-वि० [सं०] १. कसैसित सम्बन्ध नराख्ने । २. विषय-वासनादेखि अलग रहेको । ३. एकान्त; निर्जन । ४. एकलो ।
 निस्सत्त्व-वि० [सं०] १. सत्त्व नभएको; सार-हीन । २. कमजोर; शक्ति-हीन । ३. तुच्छ; नीच । ४. प्राण नभएको; प्राण-रहित ।
 निस्सन्तान-वि० [सं०] छोरा-छोरी नभएको; अप्रतो ।
 निस्सन्देह-वि० [सं०] १. सन्देह नभएको; निश्शङ्क । (क्रि० यो०) २. सन्देह नगरीकन; अवश्य; जरूर ।
 निस्सपत्न-वि० [सं०] शत्रु-रहित; अजात-शत्रु ।
 निस्सरण-ना० [सं०] १. निक्कलनु; निस्कनु । २. निस्कने बाटो; बाहिर जाने मार्ग ।
 निस्सहाय-वि० [सं०] कुनै सहारा नभएको; सहायक नभएको; असहाय ।
 निस्सा-ना० [फा० निशान] १. निशान; चिन् । २. प्रमाण; दसी ।
 निस्सार-वि० [सं०] १. सार नभएको; निस्तत्त्व । २. बेकार; बेकम्मा ।
 निस्सारण-ना० [सं०] निकाल्नु; बाहिर पठाउनु; बहिष्करण ।

निस्सारित-वि० [सं०] निकालिएको; बाहिर पठाइएको ।
 निस्सीम-वि० [सं०] १. सीमा नभएको; असीम; बेहद ।
 २. धेरै; ज्यादा; अधिक ।
 निस्सृत-वि० [सं०] निस्केको; बाहिर आएको ।
 निस्स्नेह-वि० [सं०] १. स्नेह वा प्रेम नभएको । २. चिल्लो पदार्थ नभएको; फुस्रो ।
 निस्स्पन्द-वि० [सं०] स्पन्दन वा कम्प नभएको ।
 निस्स्पृह-वि० [सं०] १. लोभ नभएको; निर्लोभ । २. वासना नभएको; त्यागी ।
 निस्स्रव-वि० [सं०] वचन; अवशेष ।
 निस्स्व-वि० [सं०] निर्धन; दरिद्र; कङ्काल ।
 निस्स्वादु-वि० [सं०] स्वाद नभएको; बेस्वादको ।
 निस्स्वार्थ-वि० [सं०] स्वार्थ नभएको; विनास्वार्थको ।
 निहत-वि० [सं०] १. मारिएको; वध गरिएको । २. नाश गरिएको; विनष्ट । ३. फ्याँकिएको ।
 निहतार्थ-ना० [सं०] दुइ अर्थ भएका शब्दको अप्रसिद्ध अर्थमा प्रयोग गर्दा हुने साहित्यको एक दोष ।
 निहन्ता-वि० [सं०] १. हनन गर्ने; प्रहार गर्ने । २. ज्यान लिने; वध गर्ने । ३. नाश गर्ने ।
 निहायत-वि० [अ०] १. खूब धेरै; अत्यन्त । (ना०) २. आखिर; अन्त्य । ३. हद; सीमा ।
 निहार-ना० [सं०] कुहिरो; नीहार ।
 निहारिका-ना० [सं०] नीहारिका ।
 निहाल-वि० [फा०] १. ज्यादा धनी; अलेख; धनाढ्य; सम्पन्न । २. सबै प्रकारले सन्तुष्ट र प्रसन्न ।
 निहित-वि० [सं०] १. राखिएको; स्थापित । २. दिइएको; सुम्पिएको । ३. हुलिएको; घुसाइको ।
 निहिन-ना० [ने०] धान काटेर सुकाउन थुप्याइएका मूठाहरू; धानका बोटको अँगालो ।
 निहुँ-ना० [प्रा० णिह] देखावटी कारण; बहाना; बिझो ।
 निहुँ-खोजाहा-वि० [निहुँ+खोज्+आहा] झगडा गर्न निहुँ खोज्ने ।
 निहुरनु-अ० क्रि० [प्रा० णिहुअ+नु] १. झुक्नु; नुहुनु । २. नम्र हुनु; विनयी हुनु; पस्नु । ३. ढोग्नु । ४. लाचार हुनु; नअड्नु; हार्नु ।
 निहुराइ-ना० [निहुर+आइ] निहुरने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 निहुराइ-ना० [निहुराइ+आइ] निहुराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 निहुराइनु-स० क्रि० [निहुराइ+आइ+नु] झुकाइनु; ('निहुराइनु'-को० क० क्रि०) ।
 निहुराउनु-स० क्रि० [निहुर+आउ+नु] १. झुकाउनु; नुहाउनु । २. गर्व तोड्नु; विनम्र पार्नु; ('निहुरनु'-को० प्रे० क्रि०) ।
 निहुरिनु-अ० क्रि० [निहुर+इ+नु] १. निहुरनु । २. झुकिनु; नुहिनु; ('निहुरनु'-को० भा० क्रि०) ।

निहुरो-ना० [निहुर] तरकारी र अचार खाइने एक जातको जङ्गली झार; एक जातका उनिउको टुसो ।
 निहुर्याइ-ना० [निहुरि+याइ] निहुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 निहुर्याहट-ना० [निहुरि+याहट] निहुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 निहोरा-ना० [सं० मनोहार] १. खुशामद; चाकडी । २. बित्त-भाउ; प्रार्थना । ३. अनुनय-विनय ।
 निह्व-ना० [सं०] १. लुकाउनु; छिपाउनु । २. स्वीकार नगर्नु । ३. अविश्वास । ४. सन्देह । ५. बहाना । ६. रहस्य ।
 निह्वति-ना० [सं०] जानेको कुरो नबताउनु; कपटपूर्ण आचरण ।
 निह्लाद-ना० [सं०] स्वर; आवाज ।
 नी-अव्य० [नि] नि ।
 नीकाश-वि० [सं०] समान; सदृश; तुल्य ।
 नीच-वि० [सं०] १. जाति, गुण, धर्म आदिका दृष्टिले तल्लो श्रेणीको; क्षुद्र; तुच्छ । २. अधम; निकृष्ट । ३. बाउन्ने; बाम-पुड्के । (ना०) ४. तुच्छ व्यक्ति । ५. कुनै काम-कुरोलाई तुच्छ सम्झी देखाइने उपेक्षा ।
 नीच-मारा-वि० [नीच+मारा] १. काममा मन नलगाउने; जाँगर-मरुवा । २. अल्सी ।
 नीचो-वि० [सं० नीच] १. होचो; गहिरो । २. चुत्थो; तुच्छ ।
 नीठुर-वि० [सं० निष्ठुर] निष्ठुर; क्रूर ।
 नीठुरी-वि० [सं० निष्ठुर+ई] नीठुर ।
 नीड-ना० [सं०] १. रहने ठाउँ; आश्रय । २. गुँड । ३. पलङ्ग ।
 नीत-वि० [सं०] १. लगिएको; पुन्याइएको । २. बितेको; विगत । ३. ग्रहण गरिएको ।
 नीति-ना० [सं०] १. लोक-व्यवहार चलाउनाका निमित्त नियत गरिएको आचार; आचार-पद्धति । २. सरकार, संस्था आदिले आफ्नो कार्य-सञ्चालन गर्नका निमित्त निश्चित गरेको रीति; कार्य-पद्धति । ३. कुनै काम सञ्चालन गर्ने आधारभूत सिद्धान्त । ४. उपाय; युक्ति । ५. लैजाने काम । ६. राज्यले गर्ने चार प्रमुख उपाय (साम, दान, भेद र दण्ड) ।
 नीति-कुशल-वि० [सं०] नीति जान्ने; नीतिज्ञ; नीति-अनुसार काम गर्न सिपालु ।
 नीतिज्ञ-वि० [सं०] नीति जान्ने; नीति-कुशल ।
 नीतिमान्-वि० [सं०] १. नीतिको पालन गर्ने; नीति-परायण । २. सदाचारी ।
 नीतिवादी-वि० [सं०] नीतिअनुसार काम गर्ने; नीतिमान् ।
 नीति-विज्ञान-ना० [सं०] नीति-शास्त्र ।
 नीति-विद्-वि० [सं०] नीतिज्ञ ।

नीति-शास्त्र-ना० [सं०] १. देश, काल, पात्र आदिको विचार गरेर सम्पूर्ण जनताले गर्नुपर्ने आचरणको विवरण लेखिएको शास्त्र । २. राजनीति-शास्त्र ।

नीद-ना० [सं० निद्रा] निद्रा ।

नीध-ना० [सं०] १. घरको पाली । २. वन; जङ्गल । ३. पाङ्ग्राको घेरो ।

नीम-ना० [सं० निम्ब] बकाइनका जस्ता पात हुने, खैरा मसिना फूल फुल्ने, ज्यादै तीता, खिर्नीका आकारका फल फल्ने एक जातको रूख । (आयुर्वेदमा यसको गुण खटिरा, कीरा, विष, वात, पित्त र कफ-नाशक बताइएको छ ।)

नीयत-ना० [अ०] १. आन्तरिक लक्ष्य; भित्री उद्देश्य । २. आशय; मनसाय; इच्छा ।

नीर-ना० [सं० नील] १. नीलो रङ्ग । २. नीलो रङ्गको एक प्रकारको मणि; नील-मणि ।

नीर-ना० [सं०] १. पानी; जल । २. रस; झोल ।

नीर-ना० [सं० नीली] बाटुला किसिमका साना-साना पात, प्याजी रङ्गका फूल, लामाकोसा फल्ने एक जातको सानो बोट; नीली । (यसका साना र ठूला दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण पेट-सम्बन्धी रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ । यसबाट नीलो रङ्ग प्राप्त हुन्छ ।)

नीरज-वि० [सं०] १. पानीबाट उत्पन्न हुने । (ना०) २. कमल । ३. मोती । ४. उशीर । ५. जल-विडाल ।

नीरद-ना० [सं०] बादल ।

नीरधि-ना० [सं०] समुद्र ।

नीर-बिरालो-ना० [सं० नीर+बिरालो] मूसाको जस्तो थुत्तु हुने नीलो रङ्गको एक जातको जङ्गली बिरालो ।

नीरव-वि० [सं०] १. शब्द नभएको; निश्शब्द । २. शब्द ननिकाल्ने ।

नीरस-वि० [सं०] १. रस नभएको; रस-हीन; रूखो । २. स्वाद नभएको; बेस्वादको । ३. चाख-लाग्दो वा चित्ताकर्षक नभएको ।

नीराजन-ना० [सं०] १. पूजा गरिसकेपछि गरिने देवताको आरती । २. विजय-यात्राका निमित्त हतियारहरूमा शान लाउने काम ।

नीराजना-ना० [सं०] नीराजन ।

नीरोग-वि० [सं०] रोग नभएको; सारसौंदो; तन्दुरुस्त । निरोगी ।

नील-ना० [सं०] १. नीलो रङ्ग; गहिरो आसमानी रङ्ग । २. नीलो रङ्ग बनाउने एक प्रसिद्ध बोट; नीर । ३. सय अरबको सङ्ख्या । ४. कुबेरका नौ निधिमध्ये एक । ५. नीलो-तूथो । ६. शरीरमा चोट-पटक लागी रगत फुट्न नसक्दा बस्ने नीलो दाग; नील-डाम । ७. नील-मणि । (वि०) ८. नीलो रङ्गको ।

नीलक-ना० [सं०] १. भमरो; भ्रमर । २. काँचो नून । ३. कालो घोडा ।

नील-कण्ठ-वि० [सं०] १. गला नीलो हुने । (ना०) २. मयूर । ३. ठयीवा । ४. शिव ।

नील-कण्ठ-नारायण-ना० [सं०] काठमाडौँ-इलाकाका उत्तरमा रहेका एक नारायण; बूढा-नीलकण्ठ ।

नील-कमल-ना० [सं०] नीलो रङ्गको कमल ।

नील-काँटा-ना० [सं० नील+कण्टक] साना-साना पात हुने, ठूलो-केराउका दानाजत्रा सुन्तला-रङ्गका झुप्पादार दाना फल्ने र प्रायः नीला रङ्गका फूल फुल्ने काँडादार एक जातको बोट । (यो प्रायः खेत-बारीमा बार वार्ने काममा लगाइन्छ ।)

नील-कान्त-ना० [सं०] १. हिम-प्रदेशमा हुने, टाउको, घाँटी र छाती कालो तथा पुच्छर नीलो हुने एक जातको चरो । २. विष्णु । ३. एक प्रकारको मणि; नीर ।

नील-क्रान्ता-ना० [सं०] विष्णु-क्रान्ता; अपराजिता ।

नील-क्रौञ्च-ना० [सं०] नील वर्ण र घाँटी लामो हुने एक जातको कन्याङ्कुष्ट ।

नील-गाई-ना० [नील+गाई] गाईका जस्ता कान, छोटो र बाङ्गो सीङ, गर्दनमा काला र छोटो रौं, घाँटीमा लामो रौंको गुच्छो हुने, बराँठको जस्तो रङ्ग हुने एक जातको मृग ।

नील-चरी-ना० [नील+चरी] सम्पूर्ण शरीर नीलो हुने चिभेजत्रो एक जातको चरो । (यसको विष्ठा पनि नीलो हुन्छ ।)

नील-डाम-ना० [सं० नील+डाम] चोट-पटक लाग्दा रगत फुट्न नसकी शरीरमा पर्ने नीलो दाग; नीलो डाम ।

नील-पद्म-ना० [सं०] नील-कमल ।

नील-पौर-ना० [सं०] चुनि-उखु ।

नील-मणि-ना० [सं०] एक प्रकारको नीलो मणि; नीर ।

नील-माष-ना० [सं०] तेलिया-मास ।

नील-रत्न-ना० [सं०] नील-मणि ।

नील-वल्ली-ना० [सं०] ऐँजेरु ।

नील-वाराही-ना० [सं०] काठमाडौँ उपत्यकाको ठिमी-शहरको उत्तरतिर रहेकी वाराही; चार-वाराही-मध्ये एक ।

नील-बीज-ना० [सं०] नीलो-विजय-सार ।

नील-वृक्ष-ना० [सं०] प्रेमघण्टे वृक्ष ।

नील-वृष-ना० [सं०] पितृका उद्देश्यले यज्ञ गरेर छोडिने साँढे ।

नीला-ना० [सं०] १. कालीकी एक शक्ति । २. नीलो झींगो । ३. नीलो रङ्ग बनाइने एक जातको लता । ४. नीलो जातको पुनर्नवा ।

नीलाक्ष-वि० [सं०] १. नीलो आँखा हुने । (ना०) २. राज-हंस ।

नीलाञ्जन-ना० [सं०] १. नीलो-तूथो । २. सुरमा ।

नीलाञ्जना-ना० [सं०] १. बिजुली । २. कालो जातको कपास ।

नीलाम्बर-नूने

५८६

नीलाम्बर-वि० [सं०] १. नीलो वस्त्र लाउने । (ना०)
 २. नीलो कपडा । ३. बलराम । ४. शनैश्चर । ५. राक्षस ।
 नीलाम्बुज-ना० [सं०] नीलो रङ्गको कमल ।
 नीलाम्मे-वि० [सं० नीलमय] सर्वत्र नीलो भएको; नीलै-
 नीलो ।
 नीलाम्ली-ना० [सं०] नीलो-सति-बयर ।
 नीलालु-ना० [सं०] काली-ढकायो ।
 नीलिमा-ना० [सं०] १. नीलो रङ्ग । २. नीलोपन ।
 नीली-ना० [सं०] नीर बोट ।
 नीलो-ना० [सं० नील] १. आकाशको जस्तो गाढा रङ्ग;
 नीर; नील रङ्ग । (वि०) २. त्यस रङ्गको ।
 नीलो-तूथो-ना० [सं० नील+तुथ] तामाको उपधातु;
 तामाको नीलो क्षार वा लवण ।
 नीलोत्पल-ना० [सं०] नीलो कमल ।
 नीलोपल-ना० [सं०] नील-मणि ।
 नीलो-विजय-सार-ना० [नीलो+विजय+सार] नीलो काठ
 हुने एक जातको विजय-सार ।
 नीलो-सति-बयर-ना० [नीलो+सति-बयर] नीलो रङ्गको एक
 जातको सति-बयर ।
 नीलो-सहचर-ना० [सं०] नीलो फूल फुल्ने एक जातको
 सहचर बूटी ।
 नीवार-ना० [सं०] १. तिना-धान । २. नाभोवाट उत्पन्न
 धान ।
 नीवी-ना० [सं०] १. फरियाको मुजो । २. धोती वा फरियाको
 मुजो बाँध्ने डोरी; ईजार । ३. गूठीका रूपमा राखिएको
 सम्पत्ति ।
 नीहार-ना० [सं०] १. कुहिरो । २. बरफ; हिउ ।
 नीहारिका-ना० [सं०] अँधेरी रातमा आकाशमा सेतो कुहि-
 राको धारजस्तो देखिने नक्षत्र-पुञ्ज; स्वर्ग-झा ।
 नुकता-ना० [अ० नुकतः] १. विशेष उच्चारण बुझाउनाका
 निमित्त अक्षरका मुन्तिर दिइने थोप्लो; अक्षरको तल
 लगाइने बिन्दु । २. बिन्दु; थोप्लो ।
 नुस्खा-ना० [अ० नुस्खः] नुस्खा ।
 नुत-वि० [सं०] १. नमस्कार गरिएको; नमस्कृत; वन्दित ।
 २. स्तुति गरिएको; स्तुत ।
 नुति-ना० [सं०] १. नमस्कार; प्रणाम । २. स्तुति; वन्दना ।
 नुनिलो-वि० [नून+इलो] नून भएको; नूनको स्वाद आउने ।
 नुनु-ना० [ने०] सुत्ने काम वा निद्रा; चिउँ; निनी (बाल-
 बोलीमा) ।
 नुवाकोट-ना० [सं० नव+कोट] १. नेपालका पश्चिम-
 चार (४)-नम्बर जिल्लाको मुख्य बस्ती र सदरमुकाम ।
 (यसलाई पल्लो नुवाकोट पनि भन्दछन् ।) २. नेपालको
 पश्चिम-एक (१)-नम्बर जिल्लाको एक इलाका र त्यसैको
 सदर मुकाम ।
 नुवाशी-ना० [सं० नवान्न] नयाँ अन्न आएपछि देव, पितृका

उद्देश्यले यज्ञ, पूजा आदि गरी दही र नयाँ चामल सुखी
 देव-पितृहरूलाई चढाई खाने वस्तु ।
 नुस्खा-ना० [अ० नुस्खः] चिकित्सकले रोगीका निमित्त
 औषधि र त्यसको सेवन गर्ने विधि लेखिदिएको
 कागत ।
 नुहाइ-ना० [नुहाउ+आइ] नुहाउने किसिम, क्रिया वा भाव;
 निहुराइ ।
 नुहाइ-ना० [नुहाउ+आइ] नुहाउने किसिम, क्रिया वा भाव;
 स्नान गराइ ।
 नुहाइ-ना० [नुहु+आइ] नुहुने किसिम, क्रिया वा भाव;
 झुकाइ ।
 नुहाइनु-स० क्रि० [नुहाउ+आइ+नु] निहुराइनु; ('नुहाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 नुहाइनु-अ० क्रि० [नुहाउ+आइ+नु] स्नान गरिनु; ('नुहा-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 नुहाउनु-स० क्रि० [नुहु+आउ+नु] १. निहुराउनु; झुकाउनु;
 तलतिर फर्काउनु । २. लच्काउनु; बढ्याउनु । ३.
 नम्र पार्नु; गर्व तोड्नु; ('नुहुनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 नुहाउनु-स० क्रि० [सं० स्नान+आउ+नु] पानीले शरीर
 पखाल्नु; स्नान गर्नु ।
 नुहिनु-अ० क्रि० [नुहु+इ+नु] १. नुहुनु । २. झुकिनु;
 ('नुहुनु'-को भा० क्रि०) ।
 नुहुनु-अ० क्रि० [निहुर+नु] १. निहुरनु; झुक्नु । २. नम्र
 हुनु; विनयी हुनु । ३. नीचो हुनु; नत-मस्तक हुनु ।
 नुह्याइ-ना० [नुहि+याइ] नुहिने किसिम, क्रिया वा भाव;
 झुकाइ ।
 नूतन-वि० [सं०] १. नयाँ; नवीन । २. हालैको; ताजा ।
 ३. अनौठो; अपूर्व ।
 नूतनता-ना० [सं०] नूतन हुनाको भाव; नवीनता ।
 नूतनत्व-ना० [सं०] नयाँपन; नवीनता ।
 नूतन-वि० [सं०] नयाँ; नूतन ।
 नून-ना० [सं० लवण] पानीबाट वा खानिबाट निस्कने एक
 प्रकारको क्षार पदार्थ; निमक; लवण । (विशेषतः भोजन-
 मा एक विशेष प्रकारको स्वाद उत्पन्न गराउनाका निमित्त
 यसको प्रयोग गरिन्छ ।)
 नून-चूक-ना० [नून+चूक] १. नून र चूक । २. चोट
 माथि थपिएको चोट; वेदनाउपरको वेदना ।
 नून-ढिकी-ना० [नून+ढिको+ई] १. टुप्पातिर फराकिला
 भएका लाम्बा पात हुने, पहुँला फूल फुल्ने र हरिया साना
 फल फल्ने एक जातको भई-झार; घोली । (आयुर्वेदमा
 यसको गुण आँखाको रोग, कुष्ठ र खटिरा नाश गर्ने बता-
 इएको छ ।) २. नूनको ढिकोजस्तो गहकिलो वस्तु ।
 नूनम्-क्रि० यो० [सं०] निश्चयले; अवश्य नै ।
 नूने-वि० [नून+ए] १. नूनको; नून-सम्बन्धी । २. नून
 हालेको ।

नूने-जाउलो-ना० [नूने+जाउलो] नून, बेसार आदि हाली पकाएको जाउलो ।

नूपुर-ना० [सं०] पाउजेव ।

नूर-ना० [अ०] १. तेज; ज्योति; प्रकाश । २. कान्ति; शोभा ।

नृ-ना० [सं०] १. नर; मनुष्य । २. मनुष्य-जाति । ३. धूपघडीका मध्यमा जडिने कीलो ।

नृ-केशरी-ना० [सं०] १. नृसिंह । २. पराक्रमी व्यक्ति ।

नृत्त-ना० [सं०] ताल, लय आदिका साथ गरिने शास्त्रीय पद्धतिको नाच; नर्तन ।

नृत्य-ना० [सं०] गीतका पदका अनुरूप भाव देखाई नाच्नु ।

नृत्य-शाला-ना० [सं०] नाच्ने ठाउँ वा घर; नाच-घर ।

नृप-ना० [सं०] राजा; नरेश ।

नृपति-ना० [सं०] राजा; नृप ।

नृ-पशु-ना० [सं०] १. पशुतुल्य मानिस । २. महामूर्ख मानिस । ३. दुष्ट व्यक्ति; दुर्जन ।

नृपाल-ना० [सं०] राजा; नृप ।

नृशंस-वि० [सं०] १. निर्दयतापूर्वक अरूलाई सताउने; क्रूर; निर्दय । २. अत्याचारी ।

नृशंसता-ना० [सं०] नृशंस हुनाको भाव; निर्दयता; क्रूरता ।

नृ-शास्त्र-ना० [सं०] मनुष्यको जाति-सम्बन्धी शास्त्र ।

नृसिंह-ना० [सं०] १. सिंहको रूप धारण गरेका विष्णु; विष्णुका दश अवतारमध्ये एक । २. पराक्रमी व्यक्ति; वीर ।

नृसिंह-चतुर्दशी-ना० [सं०] वैशाख शुक्ल चतुर्दशी ।

नृसिंह-पुराण-ना० [सं०] नृसिंहको माहात्म्य वर्णन गरिएको एक उपपुराण ।

नेउको-ना० [नेफा] फरियाको मास्तिरपट्टि गाँसिने सानो धुर्को; नेफा ।

नेक-वि० [फा०] १. असल; बेस; उत्तम । २. शिष्ट; सज्जन ।

नेक-नाम-वि० [फा०] नाउँ चलेको; प्रख्यात; यशस्वी ।

नेक-नामी-ना० [फा०] १. सुख्याति; प्रसिद्धि । २. कीर्ति; यश ।

नेक-नीयत-वि० [फा० नेक+नीयत (अ०)] १. असल नीयतको; राम्रो उद्देश्य भएको । २. असल विचारको; ईमानदार ।

नेकी-ना० [फा०] १. भलाइ; असल व्यवहार । २. सौजन्य; शिष्टता ।

नेकु-ना० [नेवा० नेकू] फुकेर बजाइने, भैंसीका सीडको एक किसिमको बाजा ।

नेग-ना० [सं० नियम] विवाह, व्रत-बन्ध आदि शुभ कार्यमा कार्य-कर्ता र इष्ट-मित्रहरूलाई दिइने दस्तूर वा पुरस्कार ।

नेगी-ना० [नेग+ई] १. नेग पाउन योग्य व्यक्ति । (वि०) २. नेग पाउने; नेग लिने ।

नेगी-जोगी-ना० [नेगी+जोगी] नेग पाउने व्यक्तिहरूको समूह; नेगीहरूको समुदाय ।

नेटो-ना० [प्रा० नेट्टो] १. आँखाले देखिनेसम्मको टाढाको ठाउँ; दृष्टि-गोचर हुनेसम्मको ठाउँ । २. पहाडको शिखर; डाँडाको माथिल्लो भाग; भञ्ज्याङ ।

नेठिनु-अ० क्रि० [नेठ्+इ+नु] मात्तिनु; निफुत्किनु; निमोठिनु; ('नेठ्नु'-को भा० क्रि०) ।

नेठ्नु-स० क्रि० [निमठ्+नु] शक्तिले भेटेसम्म अनिष्ट गर्नु (आक्षेपको भनाइमा); खुत्याउनु; खुल्काउनु ।

नेठ्याइ-ना० [नेठ्+याइ] नेठिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नेता-ना० [सं०] १. कुनै दल वा जन-समुदायलाई बाटो देखाउने व्यक्ति; अगुवा; नायक । २. लैजाने व्यक्ति । ३. मालिक; स्वामी । ४. नायक । ५. मालाको सुमेर्नी ।

नेति-विरालो-ना० [नाइटो+विरालो] नाभिनिर कस्तूरी-मृगको जस्तो सुगन्धी विना हुने एक जातको विरालो ।

नेती-ना० [सं० नेत्र] मधानीको डोरी ।

नेती-धोती-ना० [सं० नेती+धौति] मुखबाट कपडाको धुर्को पेटमा पुर्‍याई पेट सफा गर्ने हठ-योगको एक क्रिया ।

नेतृत्व-ना० [सं०] १. नेता हुनाको भाव । २. नेताको काम वा पद; नायकत्व ।

नेत्र-ना० [सं०] १. आँखा; नजर । २. बाँस, ऊखु आदिको आँखो; आँखो । ३. मही मथ्ने डोरी; नेती ।

नेत्र-कनीनिका-ना० [सं०] आँखाको नानी; पुतली ।

नेत्र-कोष-ना० [सं०] आँखाको पटल ।

नेत्रच्छद-ना० [सं०] पलक ।

नेत्र-जल-ना० [सं०] आँसु; अश्रु ।

नेत्र-मल-ना० [सं०] चिप्रा ।

नेत्र-रोम-ना० [सं०] परेला ।

नेत्राश्रु-ना० [सं०] आँसु ।

नेत्री-ना० [सं०] १. जन-समुदाय वा दलको नेतृत्व गर्ने (स्त्री); स्त्री-नेता । २. लक्ष्मी ।

नेदिष्ठ-वि० [सं०] १. अति निकट; निकटतम । २. ज्यादा; अधिक ।

नेपच्यून-ना० [अ०] सूर्यदेखि सबै ग्रहभन्दा टाढा रहेको, सौर-मण्डलको एक ग्रह ।

नेपथ्य-ना० [सं०] १. नाट्य-शालामा अभिनेताहरूले पोशाक परिवर्तन गर्ने र श्रृङ्गार गर्ने कोठो । २. नाच-गान गर्ने ठाउँ । ३. वेश-भूषा ।

नेपराइ-ना० [नेपर+आइ] नेपर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नेपरिनु-अ० क्रि० [नेपर+इ+नु] १. पुरुषेन्द्रियको अगिल्लो छाला पछिल्लिर तानिनु । २. मात्तिनु; निफुत्किनु; ('नेपर्नु'-को क० क्रि०) ।

नेपर्नु-स० क्रि० [ने०] १. पुरुषेन्द्रियको अगिल्लो भागको छाला फर्काउनु । २. मात्तिनु; निफुत्किनु ।

नेप-याइ-नैकधा

नेप-याइ-ना० [नेपरि+याइ] नेपरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नेप-याहट-ना० [नेपरि+याहट] नेपरिने किसिम, क्रिया वा भाव; नेप-याइ ।

नेपाल-ना० [सं०] एशिया महादेशमा हिमालय पर्वतको वारि-पारि किंजिएर स्थित एक राष्ट्र; चीनको तिब्बत प्रदेश र भारतका बीचमा रहेको सार्वभौम सत्ता-सम्पन्न एक देश ।

नेपाल-तारा-ना० [सं०] सोह्र कला वा कुना परेको, बीचमा षट्कोण र त्रिशूल भएको, सुन-चाँदीले बनेको, नेपालको एक राष्ट्रिय तक्मा । (यसका विशिष्ट दुइ र पहिलोदेखि पाचौँ-सम्म जम्मा यी सात श्रेणी छन्—प्रोज्ज्वल-नेपाल-तारा (महाधिपति र अधिपतिको), सुप्रदीप्त-मान्यवर-नेपाल-तारा, प्रदीप्त-मान्यवर-नेपाल-तारा, मान्यवर-नेपाल-तारा, मान्य-नेपाल-तारा र नेपाल-तारा । सामान्यतः जङ्गी विषयमा महत्त्वपूर्ण काम गर्नेहरूलाई यो तक्मा प्रदान गरिन्छ ।)

नेपाल-निम्ब-ना० [सं०] चिराइतो ।

नेपाल-प्रताप-वर्द्धक-ना० [सं०] दुइ इन्चको वृत्ताकारमा चार कला वा कुना निस्केको, बीचमा त्रिशूलको चिह्न र वृत्तमा 'जननीजन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी' लेखिएको, नेपालको एक राष्ट्रिय तक्मा । (यसको केवल एउटै किसिम वा श्रेणी हुन्छ ।)

नेपाली-वि० [सं०] १. नेपाल-सम्बन्धी; नेपालको । २.

नेपालमा रहने; नेपाल-वासी । (ना०) ३. मनःशिला;

मैनसिल । ४. सङ्घिया । ५. नेवारीको वृक्ष; शेफाली ।

नेपाली-कागत-ना० [नेपाली+कागत] नरिचो, सिस्नु, अल्लो आदि वोटका पाटबाट नेपालमै तयार गरिने एक किसिमको कागत ।

नेपाली-चिराइतो-ना० [नेपाली+चिराइतो] नेपालमा मात्र हुने, लामा-लामा पात, रातो डाँठ र सेता फूल हुने एक जातको चिराइतो; नेपाल-निम्ब । (आयुर्वेदमा यसको गुण ज्वर-नाशक, रुचि-कारक र ठन्डा बताइएको छ ।)

नेपाले-वि० [नेपाल+ए] नेपालको; नेपाली ।

नेपुल-ना० [अ० निप्पर] जुतामा फुलीको प्वाल पार्ने साँचो ।

नेपे-वि० [नेप्टे] १. नेप्टे । (ना०) २. बाघ ।

नेपो-वि० [नेप्टो] नेप्टो ।

नेप्टिङ्गु-अ० क्रि० [नेप्टि+ङ्गु+नु] नेप्टो होइनु; ('नेप्टिनु'-को भा० क्रि०) ।

नेप्टिनु-अ० क्रि० [नेप्टो+नु] नेप्टो हुनु; थपिनु; चेप्टिनु (नाक) ।

नेप्टे-वि० [नेप्टो+ए] नेप्टो; नेपे ।

नेप्टो-वि० [ने०] थपिनु नाक हुने; नाक चेप्टिएको; नेपो ।

नेप्ट्याइ-ना० [नेप्टि+याइ] नेप्टिने किसिम, क्रिया वा भाव; चेप्ट्याइ ।

नेप्ट्याइ-ना० [नेप्ट्याउ+आइ] नेप्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

नेप्ट्याइनु-स० क्रि० [नेप्टि+याउ+नु] नेप्टो पारिनु; ('नेप्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

नेप्ट्याउनु-स० क्रि० [नेप्टि+याउ+नु] नेप्टो पार्नु; चेप्ट्याउनु; थपिनु; ('नेप्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

नेप्याइ-ना० [नेप्याउ+आइ] नेप्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; नेपराइ ।

नेप्याइनु-स० क्रि० [नेप्याउ+आइ+नु] नेपरिनु; ('नेप्याउनु'-को क० क्रि०) ।

नेप्याउनु-स० क्रि० [नेपर्+याउ+नु] नेपर्नु ।

नेफा-ना० [फा० नेफः] १. सुरुवाल, पेटीकोट आदिमा ईजार हाल्न दोब्ब्याएर सिइएको ठाउँ; ईजार-घर । २. नेउको ।

नेभारो-ना० [ने०] भोगटे ।

नेमि-ना० [सं०] १. पाङ्ग्राजस्तो बाटुलो चक्का । २. घेरा । ३. इनारका जगमा हालिने चक्का ।

नेमुनि-ना० [सं०] नेपालको प्राचीन वंशावलीहरूमा प्रसिद्ध एक मुनि । (यिनैका नामबाट यस देशको नाम 'नेपाल' रहेको हो भन्ने कसै-कसैको भनाइ छ ।)

नेर-ना० यो० [निर] निर; निकट ।

नेरि-ना० यो० [नेर] नेर ।

नेल-ना० [सं० निगड] कैदीका गोडामा लाइने एक किसिमको फलामे कड़ा ।

नेवर-ना० [सं० नूपुर] पाउजेब ।

नेवार-ना० [नेवा० नेवा] नेपालको एक जाति ।

नेवारी-वि० [नेवार+ई] नेवार-सम्बन्धी; नेवार-जातिको ।

नेवारी-ना० [सं०] १. कुन्दका जस्ता पात र साना-साना, सेता सुगन्धी फूल हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फूल; नेवाली; नवमल्लिका ।

नेवारे-वि० [नेवार+ए] नेवार-जातिको; नेवारी ।

नेवाली-ना० [सं०] नेवारी; नवमल्लिका ।

नेष्टु-ना० [सं०] माटो, ढुङ्गो आदिको सानो टुक्रो ।

नेहुर-ना० [ने०] हिमालयको उच्च प्रदेशमा हुने एक जातको भेडो ।

नै-ना० [ने०] कुनै शब्दलाई जोड दिनाका निमित्त त्यस शब्दका पछिल्लिर प्रयोग गरिने शब्द । (उदा०—मैले अधि नै भनिसकेँ ।)

नैःश्रेयस-वि० [सं०] १. कल्याण गर्ने । २. मोक्ष-दायक ।

नैःस्व-ना० [सं०] निर्धनता; गरीबी ।

नैक-वि० [सं०] एकभन्दा बढ्ता; धेरै; अधिक ।

नैकटिक-वि० [सं०] १. नजीकमा रहेको; नगीचको; निकट-वर्ती । (ना०) २. भिक्षुक; संन्यासी ।

नैकट्य-ना० [सं०] निकट हुनाको भाव; सामीप्य ।

नैकधा-क्रि० यो० [सं०] धेरै किसिमले; अनेकतरहले ।

नैकाउन-ना० [नाइके] नाइकेले पाउने दस्तूर; नाइकेको भाग ।

नैकिनी-ना० [नाइकेनी] १. नाइकेकी स्त्री; नाइकेनी । २. नाइके स्त्री । ३. भान्साकी नाइके स्त्री ।

नैकृतिक-वि० [सं०] १. अर्काको अपकार गरेर आफ्नो स्वार्थ सिद्ध गर्ने; स्वार्थी । २. दुष्ट; दुर्जन ।

नैगम-वि० [सं०] १. निगम-सम्बन्धी; निगमको । (ना०) २. उपनिषद् ।

नैचा-ना० [फा० नेचः] हुक्काको एक किसिमको घुंगुरिएको नली ।

नैचिकी-ना० [सं०] असल जातकी गाई ।

नैज-वि० [सं०] आफ्नो; निजी ।

नैतिक-वि० [सं०] नीति-सम्बन्धी; नीतिको ।

नैत्य-वि० [सं०] १. नित्य हुने; प्रतिदिन हुने । (ना०) २. नित्य-कर्म ।

नैत्यक-वि० [सं०] १. नियमित रूपले हुने । २. अनिवार्य ।

नैदानिक-वि० [सं०] निदान-शास्त्रको ज्ञाता; निदान-सम्बन्धी ग्रन्थ पढ्ने ।

नैनकिल्ला-ना० [अ० लङ्ग+कल्लंथ] एक प्रकारको सेतो सूती कपडा ।

नैनसूत-ना० [सं० नयन+सुख] एक प्रकारको सेतो असल जातको सूती कपडा ।

नैनी-ना० [नाऊ+नी] १. नाऊ-जातकी स्त्री । २. नडिनी ।

नैनू-ना० [सं० नयन] परेवाका आँखाजस्ता बुट्टा हुने एक जातको कपडा ।

नैपाल-वि० [सं०] १. नेपालको; नेपाल-सम्बन्धी । (ना०) २. नेपाल देश । ३. एक प्रकारको ऊखु ।

नैपालिक-वि० [सं०] १. नेपालमा पैदा भएको; नेपालमा उत्पन्न । (ना०) २. तामा धातु । ३. राठी; पाखी ।

नैपुण्य-ना० [सं०] निपुण हुनाको भाव; कुशलता; कौशल ।

नैमित्तिक-वि० [सं०] १. कुनै निमित्त वा कारणद्वारा गरिने; कुनै विशेष प्रयोजनले गरिने । २. निमित्त वा शकुन जात्रे । ३. आकस्मिक ।

नैयायिक-ना० [सं०] न्याय-शास्त्रको विद्वान्; न्याय-वेत्ता ।

नैरन्तर्य-ना० [सं०] निरन्तर हुनाको भाव; अविच्छिन्नता ।

नैराश्य-ना० [सं०] निराश हुनाको भाव; निराशा ।

नैऋत-वि० [सं०] निर्ऋति-सम्बन्धी ।

नैऋती-ना० [सं०] १. दक्षिण-पश्चिमको कुनु । २. दुर्गा ।

नैऋत्य-ना० [सं०] १. दक्षिण र पश्चिम दिशाका बीचको कुनु । २. त्यस दिशाको अधिष्ठात्री देवी ।

नैवेद-ना० [सं० नैवेद्य] देवतालाई भोग लगाइएको खाद्य पदार्थ; नैवेद्य; भोग ।

नैवेद्य-ना० [सं०] नैवेद्य ।

नैश्च्येयस-वि० [सं०] नैश्च्येयस ।

नैषध-ना० [सं०] १. निषध देशका राजा । २. नल र

दमयन्तीको चरित्र वर्णन गरिएको श्री-हर्ष-रचित एक महाकाव्य । (वि०) ३. निषध देश-सम्बन्धी ।

नैष्कर्म्य-ना० [सं०] १. निष्क्रियता; अकर्मण्यता । २. अत्सी हुनाको भाव; आलस्य । ३. आसक्ति र फलको कामना नगरीकन गरिएको कर्म ।

नैष्ठिक-वि० [सं०] निष्ठा भएको; निष्ठा-कर्म गर्ने ।

नैसर्गिक-वि० [सं०] निसर्ग वा प्रकृति-सम्बन्धी; प्राकृतिक; स्वाभाविक ।

नौकर-ना० [फा० नौकर] १. कुनै काम गर्नका निमित्त तलब दिएर राखिएको मानिस; वैतनिक कर्मचारी । २. चाकर; सेवक । ३. कमारो; दास ।

नौकर-शाही-ना० [फा० नौकर-शाही] नौकर-शाही ।

नौकरान-ना० [नौकर+आन] नौकरहरूको समुदाय; नौकर-चाकरहरू ।

नौकरी-ना० [नौकर+ई] १. नौकरको काम; सेवा । २. तलब लिएर गरिएको काम; जागीर ।

नोक्सान-ना० [अ० नुकसान] १. हानि; क्षति । २. कमी; न्यूनता । ३. घाटा; डचाक ।

नोक्सानी-ना० [नोक्सान+ई] १. नोक्सान; हानि । २. टुट्टा; घाटा । (वि०) ३. बिग्रने किसिमको; नोक्सान हुने ।

नोख-वि० [अनोखा] १. असल; बेस; उत्तम । २. अनौठो; अद्भुत ।

नोट-ना० [अं०] १. एक, पाँच, दश, सय आदि रुपियाँ मूल्यका, नगदीका रूपमा चल्ने, सरकार वा बैङ्कले चलाएको एक किसिमको कागत । २. कुनै कुरो सम्झनाका निमित्त लेखिएको छोटकरी लेख; टिप्पणी । ३. कुनै ग्रन्थ, वाक्य वा शब्दको अर्थ स्पष्ट गरी लेखिएको ग्रन्थ वा वाक्य; आशय वा अर्थ प्रकट गर्ने लेख; टीका ।

नोट-बुक-ना० [अं०] कुनै कुरो सम्झनाका निमित्त टिपोट लेख्ने पुस्तिका; टीप्पणी लेख्ने पुस्तिका ।

नोटिस-ना० [अं०] १. सूचना; विज्ञप्ति । २. विज्ञापन; इश्तिहार ।

नोदना-ना० [सं०] प्रेरणा ।

नोदयिता-वि० [सं०] प्रेरणा दिने; प्रोत्साहन दिने ।

नो-बटाँ-ना० [नेवा० नबताँ] थाम, खसिपा आदि चार-पाटे काठको सुर हेर्ने फलामे सामान ।

नोबेल-पुरस्कार-ना० [(व्यक्ति) नोबेल+पुरस्कार (सं०)] भौतिक-विज्ञान, रसायन-शास्त्र, शरीर-विज्ञान वा औषध-विज्ञान, साहित्य र शान्तिका लागि प्रतिवर्ष छुट्टा-छुट्टै दिइने विश्व-विख्यात पुरस्कार । (स्वेडेन देशका एल्फ्रेड बर्नहार्ड नोबेल नामक रसायन-शास्त्री तथा इन्जिनियरले राखेका गुठीबाट दिइने यो पुरस्कार सन् १० दिसम्बर, १९०१ ईसवीदेखि दिइँदैछ । यो पुरस्कार प्राप्त गर्ने व्यक्तिलाई सम्बन्धित स्वर्ण-पदक, उपाधि-पत्र र गुठीको

आयनुसार तीसदेखि चालीस हजार डलरको नगद पुरस्कार दिइन्छ ।)

नौभेम्बर-ना० [अं०] ईसवी वर्ष-चक्रको एघारौँ महीना; कार्तिक र मङ्सिर महीनाभित्र पर्ने ईसवी वर्षको तीस दिनको एक महीना ।

नौल-ना० [नेवा० नो] १. दुइ टुप्पामा खर्पन वा अरु भारी झुन्डचाई काँधमा बोकिने बाँस वा काठको साधन । २. लिउन, वज्रा आदि लाएका ठाउँमा सम्भ्याउने वा घोट्ने काठको साधन ।

नौ-ना० [सं० नव] १. आठ र एकको योग-सङ्ख्या; १-को अङ्क; नव । (वि०) २. आठ र एकका योग-सङ्ख्याको ।

नौ-ना० [सं०] १. नाउ; डुङ्गा । २. जहाज ।

नौकर-ना० [फा०] नोकर ।

नौकर-शाही-ना० [फा०] वेतन-भोगी कर्मचारीहरूद्वारा नै सञ्चालित शासन-प्रबन्ध ।

नौकरी-ना० [फा०] नोकरी ।

नौ-कर्म-ना० [सं०] मल्लाहको काम; माझीको पेशा ।

नौका-ना० [सं०] १. नाउ; डुङ्गा । २. पोत; जहाज ।

नौ-गेडी-ना० [नौ+गेडी] नौ वटा सुनका बुट्टेदार गेडी बीच-बीचमा उनेको पोते, मूगा आदिको माला ।

नौजवान-वि० [फा०] १. तरुनो; चढ्दो उमेरको । (ना०) २. नवयुवक ।

नौजवानी-ना० [फा०] नयाँ जवानी; नवयौवन ।

नौनी-ना० [सं० नवनी] दही वा दूध मथेर झिकिएको सार; मक्खन; काँचो वा नखारेको घिउ ।

नौबत-ना० [फा०] १. खराब हालत; दुर्दशा । २. हैरानी । ३. दरबार वा मन्दिरका मुख्य ढोकामा नियमित रूपमा बजाइने माङ्गलिक बाजा ।

नौबतखाना-ना० [फा० नौबत-खाना] दरबार वा मन्दिरका मुख्य ढोकामाथि रहेको, दिनहुँ माङ्गलिक बाजा बजाइने कोठा ।

नौबत-ना० [फा० नौबत] नौबत ।

नौबती-बाजा-ना० [फा० नौबत+बाजा] मङ्गल-सूचक एक प्राचीन किसिमको शाही बाजा ।

नौरङ्गी-वि० [नौ+रङ्गी] १. नौ वा धेरै रङ्गको; अनेक रङ्गको । २. धेरै किसिमको; नाना भाँतिको । (ना०) ३. टाउको कुखुराको, हात मान्छेको, पुच्छर सर्पको र यस्तै अरु विभिन्न अङ्ग विभिन्न प्राणीको हुने कल्पना गरिएको एक प्राणी; नवकुञ्जर ।

नौरथा-ना० [सं० नव-रात्र] नव-रात्री ।

नौली-वि० [नौली+ई] १. भर्खर घरमा आएकी; नयाँ (स्त्री) । २. भर्खर परिचित भएकी । ३. परिचित न-भएकी (स्त्री) ।

नौलो-वि० [सं० नव] १. नयाँ; नूतन; नवीन । २. भर्खर

परिचय भएको । ३. अपरिचित; अज्ञात । ४. पहिले नदेखे वा नसुनेको ।

नौ-शक्ति-ना० [सं०] नौ-सेनाको शक्ति ।

नौसादर-ना० [फा० नौसादर] फस्को र तीक्ष्ण एक प्रकारको क्षार पदार्थ ।

नौसिन्दा-ना० [फा० नवीसिन्द:] सबभन्दा तल्लो दर्जाको कारिन्दा; लेखनदास कारिन्दा ।

नौ-सेना-ना० [सं०] समुद्री लडाइँ गर्ने सेना; समुद्री जहाजमा बसी युद्ध गर्ने सेना; जल-सेना ।

नौ-सेना-पति-ना० [सं०] नौ-सेनाको अध्यक्ष ।

नौ-सैनिक-ना० [सं०] नौ-सेनाको सिपाही ।

न्यग्रोध-ना० [सं०] १. बरको रूख । २. विष्णु । ३. शिव ।

न्यग्रोध-परिमण्डला-ना० [सं०] साह्रा स्तन, ठूला नितम्ब, झीनो कमर भएकी स्त्री; उत्तम लक्षणले युक्त स्त्री ।

न्यङ्क-ना० [सं०] बाह्रसिङ्गा मृग ।

न्यस्त-वि० [सं०] १. राखिएको; स्थापित । २. फालिएको; मिल्काइएको । ३. हालिएको; घुसाइएको ।

न्यस्त-देह-वि० [सं०] मरेको; मृत ।

न्याउँ-क्रि० यो० [अनु०] १. बिरालो, न्याउलो, मयूर आदि कराउने किसिम; म्याउँ । २. बिरालो (बाल-बोलीमा) ।

न्याउरी-ना० [सं० नकुल] सर्प र मूसा मार्नमा प्रसिद्ध लोखेकजस्तो एक जातको प्राणी; एक जातको जङ्गली मूसो ।

न्याउरी-मूसो-ना० [न्याउरी+मूसो] सर्प र मूसोलाई मार्ने एक जातको मूसो; न्याउरी ।

न्याउरो-ना० [न्याउ] बिरालाको बच्चा ।

न्याउली-बाजा-ना० [न्याउली+बाजा] तीन वटा नलीबाट स्वर आइरहने, चौथो नलीमा बाँसुरीका जस्ता विभिन्न स्वरका प्वालहरू हुने र पाँचौँ नलीबाट फुकेर एक थैलोमा हावा भरी बजाइने एक किसिमको बाजा; बैग-पाइप ।

न्याउलो-ना० [न्याउँ] पहेँलो चुच्चो, नीलो टाउको, हरियो पुच्छर र रातो भुँडी हुने एक जातको चरो ।

न्याक-न्याक-क्रि० यो० [ड्याक-ड्याक] ड्याक-ड्याक ।

न्याय-न्याक-नुकनुक-ना० [ने०] ड्याक-ड्याक-डुकडुक ।

न्यानू-वि० [न्यानो] न्यानो ।

न्यानो-वि० [सं० निदाघ] जाडो हट्टी तातो अनुभव भएको; सन्धो किसिमको गरम ।

न्याय-ना० [सं०] १. उचित वा नियमानुकूल कुरो; मनासिब कुरो; इन्साफ । २. मुद्दा-मामिलामा अधिकार-अनधिकार आदि कुरोको विचारपूर्वक निर्णय गर्नु; फैसला । ३. कुनै वस्तुको यथार्थ ज्ञानका निमित्त मत वा विचारको उचित विवेचना गर्ने शास्त्र; छ दर्शनमध्ये एक; तर्क-शास्त्र । ४. दृष्टान्तस्वरूपको लोकोक्ति । (उदा०-काक-तालीय न्याय, देहली-दीपक-न्याय आदि ।) ५. नीति ।

न्याय-कर्ता-वि० [सं०] न्याय गर्ने; इन्साफ गर्ने; निर्णायक ।

न्यायतः-क्रि० यो० [सं०] न्यायको अनुसार; इन्साफ-बमोजिम ।
 न्यायपर-वि० [सं०] न्यायअनुसार आचरण गर्ने; इन्साफी; न्यायी ।
 न्यायपरता-ना० [सं०] न्यायी हुनाको भाव ।
 न्याय-परायण-वि० [सं०] न्यायी; इन्साफी; न्यायपर ।
 न्याय-परायणता-ना० [सं०] न्याय-परायण हुनाको भाव; न्यायपरता ।
 न्याय-प्रिय-वि० [सं०] इन्साफी; न्यायी ।
 न्याय-वर्ती-वि० [सं०] न्यायपर; न्यायी ।
 न्याय-शील-वि० [सं०] न्यायपर; न्यायी ।
 न्याय-शुल्क-ना० [सं०] न्यायालयमा कुनै मुद्दा दायर गर्दा बुझाउनुपर्ने दस्तूरी; कोर्ट-फी ।
 न्याय-सङ्गत-वि० [सं०] न्यायअनुसारको; न्यायोचित ।
 न्याय-सभा-ना० [सं०] १. अदालत; न्यायालय । २. कुनै विषयको निर्णय गर्न बसेको सभा ।
 न्यायाधिकरण-ना० [सं०] ट्रिब्यूनल ।
 न्यायाधीश-ना० [सं०] मुद्दा-मामिला वा विवादको यथार्थ निर्णय गर्ने अधिकारी; न्यायालयका प्रमुख अधिकारी; न्याय-कर्ता; जज ।
 न्यायालय-ना० [सं०] सरकारतर्फबाट न्याय-निर्साफ हुने ठाउँ; न्यायाधीशले मुद्दा-मामिलाको इन्साफ गर्ने ठाउँ वा अड्डा; अदालत ।
 न्यायी-वि० [सं०] न्यायअनुसार आचरण गर्ने; नीति-अनुसार चल्ने; न्याय-शील ।
 न्यायोचित-वि० [सं०] न्यायअनुसार उचित; न्याय-पूर्वकको ।
 न्यास-ना० [सं०] १. राख्नु; स्थापन । २. धरोट; निक्षेप । ३. छोड्नु; त्याग । ४. चिह्न; निशाना । ५. तान्त्रिक

पद्धतिअनुसार देवताका विभिन्न अङ्गलाई सम्झेर मन्त्र पढी आफ्ना शरीरका अङ्गहरू छुने काम । ६. गायनको समाप्तिमा प्रयोग हुने स्वर ।
 न्यास-धारी-वि० [सं०] धरोटी राख्ने ।
 न्यासिक-वि० [सं०] धरोटी लिने ।
 न्यासी-ना० [सं०] १. संन्यासी । (वि०) २. त्यागी ।
 न्यासिनु-अ० क्रि० [न्यासि+इ+नु] न्यासो लागिनु; ('न्यासिनु'-को भा० क्रि०) ।
 न्यासिनु-अ० क्रि० [न्यासो+इ+नु] न्यासो लाग्नु; निस्त्याहट लाग्नु; निस्तिनु ।
 न्यासो-वि० [सं०] निराश्रय । १. प्रिय जनको बिछोडबाट हुने उराठ-लागदो भाव; दिक्दारी । २. कुनै साथी नहुँदा हुने खिन्नता; एकलो हुँदा लाग्ने दिक्दारी ।
 न्याहुर-ना० [ने०] कस्तूरी मृगको जस्तो भुत्ला हुने एक जातको लेकाली वाखोजस्तो जनावर ।
 न्युब्ज-वि० [सं०] १. तलतिर मुख फर्केको; घोसे । २. घोप्टो । ३. कुप्रो ।
 न्यून-वि० [सं०] १. कम; थोरै । २. नीच; क्षुद्र ।
 न्यूनता-ना० [सं०] १. न्यूनहुनाको भाव; कमी । २. हीनता; क्षुद्रता ।
 न्यूनाधिक-वि० [सं०] घटी-बढी; थोर-बहुत ।
 न्यूनाधिक्य-ना० [सं०] न्यूनाधिक हुनाको भाव; घटी-बढी हुनाको भाव ।
 न्यौको-ना० [नेउको] नेउको ।
 न्वागी-ना० [नुवागी] नुवागी ।
 न्वारन-ना० [सं० नाम-करण] बालक जन्मेका एघारौँ दिनमा गरिने संस्कार; नाम-करण; द्वि-जातिका षोडश-कर्ममध्ये एक ।
 न्वारान-ना० [न्वारन] न्वारन ।

प

प-देवनागरी वर्ण-मालाको एक्काईसौँ व्यञ्जन-वर्ण । प-वर्ग-को प्रथम अक्षर । यसको उच्चारण ओष्ठ-स्थानबाट हुन्छ ।
 पँजाइ-ना० [पाँज्+आइ] पाँज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पँज्याइ-ना० [पँज्याउ+आइ] पँज्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पँज्याउनु-स० क्रि० [पँज्याउ+आइ+नु] पाँजा पारिनु; ('पँज्याउनु'-को क० क्रि०)
 यँज्याउनु-स० क्रि० [पाँजो+याउ+नु] घान, कोदो आदिका बीउ उखेलेर पाँजा पार्नु; पाँजा बनाउनु ।
 पँडाइ-ना० [पाँद्+आइ] पाँद्ने किसिम, क्रिया वा भाव; पँजाइ ।
 पँदाइनु-स० क्रि० [पँदाउ+आइ+नु] पाँद्न लाइनु; पँजा-इनु; ('पँदाउनु'-को क० क्रि०) ।

पँदाउनु-स० क्रि० [पाँद्+आउ+नु] पाँद्न लाउनु; ('पाँद्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 पँधरो-ना० [पधुरो] छुँदा पटपट शब्द निकाल्ने, दुर्गन्धी, एक जातको कालो कीरो; पडुवा कीरो ।
 पँधरो-ना० [पनेरो] पनेरो ।
 पँधेर्नी-ना० [पँधेरो+नी] पनेर्नी ।
 पउन-ना० [सं० पवन] १. सास; श्वास; प्राण-वायु । २. वायु ।
 पकड़-ना० [पकड़] १. पकड़ने काम वा भाव; पकाउ । २. हठ; जिद्दी । ३. सङ्गीतमा रागको स्वरूप प्रदर्शित गर्ने केही मुख्य स्वरहरूको समुदाय ।
 पकड़ाउ-ना० [पकड़+आउ] १. पकड़ने काम; समाल्ने भाव; पकड़ । २. गिरफ्तारी; पकाउ ।

पकपक-क्रि० यो० [ने०] पकपकी ।

पकपकती-क्रि० यो० [पकपक+ती] पकपकी ।

पकपकी-क्रि० यो० [ने०] १. भोक-प्यास वा कष्टले मुख बाउने किसिम । २. धमाधम काम गर्ने किसिम; खुरुखुरु । ३. पकापक गर्ने किसिम । ४. पाप्रो आदि धमाधम उष्कने वा उष्काउने किसिम ।

पकला-ना० [ने०] सुकेका गोबरको थासो; वन-गुइँठा ।

पकाइ-ना० [पकाउ+आइ] पकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पकाइ-ना० [पाक्+आइ] पाक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पकाइनु-स० क्रि० [पकाउ+आइ+नु] परिपक्व पारिनु; ('पकाउनु'-को क० क्रि०) ।

पकाउनु-स० क्रि० [पाक्+आउ+नु] १. आगोको आँचद्वारा खानेकुरो गलाउनु वा परिपक्व पार्नु; रिँध्नु । २. फल-फूलहरू खान योग्य पार्नु; पाक्ने पार्नु । ३. खटिरा, फोका आदिलाई कुनै उपचारद्वारा पीप भरिने पार्नु । ४. नोकरी वा काम-काज गरेको ज्याला पाउन पार्नु; ('पाक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

पकापक-क्रि० यो० [ने०] १. धमाधम खाने किसिम; कपाकप । २. धमाधम काम गर्ने किसिम । ३. धमाधम गर्ने किसिम । ४. पाप्रो आदि धमाधम उष्कने वा उष्काउने किसिम ।

पकापकी-क्रि० यो० [पकापक+ई] पकापक ।

पकार-ना० [सं०] 'प'-अक्षर; प-वर्गको प्रथम वर्ण ।

पकुवा-वि० [सं० पक्क] १. पाकेको; पकाएर तयार भएको । २. पाक्ने किसिमको । (ना०) ३. विशेष किसिमले पकाएको मासु आदिको परिकार; कवाफ; पक्कु ।

पकौडी-ना० [सं० पक्क+वटी] साग-पात आदि बेसन वा मासको पीठोमा मुछी घिउ-तेलमा पकाएको फुरौला-जस्तो खाद्य पदार्थ ।

पक्क-क्रि० यो० [ने०] १. आश्चर्य, विस्मय, अज्ञान-वश टोलाएर हेर्ने किसिम; जिल्ल । २. उष्कने किसिम; पक्कक । ३. मुख बाउने किसिम । ४. सोच-विचार नगरी एकाएक बोल्ने किसिम; प्वाक्क । ५. सहसा गर्ने किसिम ।

पक्कण-ना० [सं०] चाण्डालको घर वा बस्ती ।

पक्का-ना० [सं० पक्क] १. निधो; निश्चय । (वि०) २. पाकेको; पाको । ३. होशियार; सावधान । ४. पोख्त; सिपालु । ५. बलियो; मजबूत ।

पक्कापक्की-ना० [पक्क+पक्का] दृढ निश्चय; खतोखात ।

पक्कु-ना० [सं० पक्क] विशेष प्रकारले पकाइएको मासु, आलु आदिको परिकार; कवाफ; पक्कुवा ।

पक्की-वि० [पक्का+ई] १. रँगापछि रङ्ग नजाने; पक्का (रङ्ग) । २. पाको ईँटले बनेको (घर, चौक आदि) । ३. ढुङ्गा, कङ्क्रीट आदि पेलेर बनाएको (वाटो) । ४. पक्का; असल ।

पक्क्याइ-ना० [पक्क्याउ+आइ] पक्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पक्क्याइनु-स० क्रि० [पक्क्याउ+आइ+नु] धमाधम खाइनु; ('पक्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

पक्क्याउनु-स० क्रि० [पकापक+याउ+नु] धमाधम खानु; पकापक खानु; गफल्क्याउनु ।

पक्डनु-स० क्रि० [पक्क+नु] १. पक्कनु; समात्नु । २. गाँज्नु; झम्टनु । ३. पक्काउ गर्नु; गिरफ्तार गर्नु ।

पक्डाइ-ना० [पक्क+आइ] पक्कने किसिम, क्रिया वा भाव; पक्काइ ।

पक्डाइनु-स० क्रि० [पक्काउ+आइ+नु] पक्कन लाइनु; पक्काइनु; ('पक्काउनु'-को क० क्रि०) ।

पक्डाउनु-स० क्रि० [पक्क+आउ+नु] पक्काउनु; ('पक्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

पक्डिनु-स० क्रि० [पक्क+इ+नु] पक्किनु; ('पक्कनु'-को क० क्रि०) ।

पक्ता-वि० [सं०] पकाउने; परिपक्व गराउने ।

पक्ति-ना० [सं०] १. पकाउने काम । २. प्रसिद्धि; यश ।

पक्त्रस-वि० [सं०] पकाइएको; पक्क ।

पक्कनु-स० क्रि० [सं० प्रकर्ष] १. समात्नु; पक्कनु; अँठ्याउनु । २. गाँज्नु; झम्टनु । ३. लिनु; ग्रहण गर्नु । ४. सरकारले कुनै काम-कारवाईका निमित्त कसैलाई कडाइका साथ पुलीस आदि द्वारा बोलाउनु; पक्काउ गर्नु; गिरफ्तार गर्नु । ५. सरकार वा साहूको असूल गर्नुपर्ने धन कडाइका साथ असूल गर्न खोज्नु । ६. आश्रय लिनु; सहारा लिनु ।

पक्काइ-ना० [पक्क+आइ] पक्कने किसिम, क्रिया वा भाव; पक्काइ ।

पक्काइनु-स० क्रि० [पक्काउ+आइ+नु] पक्कन लाइनु; ('पक्काउनु'-को क० क्रि०) ।

पक्काउ-ना० [पक्क+आउ] १. पक्कने काम; समात्ने काम । २. पक्काउ; गिरफ्तारी ।

पक्काउनु-स० क्रि० [पक्क+आउ+नु] पक्कन लाउनु; ('पक्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

पक्किनु-स० क्रि० [पक्क+इ+नु] समात्तिनु; ('पक्कनु'-को क० क्रि०) ।

पक्कक-क्रि० यो० [ने०] १. पाप्रो, बोक्रो आदि उष्कने किसिम; पक्क । २. जरैदेखि उखेलिने किसिम । ३. सहसा गर्ने किसिम ।

पक्क-वि० [सं०] १. पाकेको; परिपक्व । २. पकाइएको । ३. अनुभवी; भुक्त भोगी । ४. पक्का; दृढ । ५. पुष्ट; पूर्ण रूपले विकसित । ६. फुलेको वा सेतो भएको (राँ) । (ना०) ७. पकाइएको खानेकुरो; पक्वान्न ।

पक्कता-ना० [सं०] पक्क हुनाको भाव; परिपक्वता ।

पक्वान्न-ना० [सं०] १. पकाइएको अन्न; पाकेको खाने

कुरो । २. आगोमा पकाइएको खाद्य पदार्थ (रोटी, भात आदि) ।

पक्वाशय-ना० [सं०] खाएको पदार्थ पच्ने पेटभित्रको थैली; पाकस्थली ।

पक्ष-ना० [सं०] १. चरोको उड्ने अवयव; पखेटा । २. ढोकाको खापा; द्वार । ३. कुनै वस्तुको दायाँ वा बायाँको अवयव; पार्श्व । ४. कुनै वस्तुको आधा भाग । ५. प्रति-पदादेखि औँसी वा पूर्णिमासम्मका पन्ध्र दिन; चान्द्र-मासको आधा महीना । ६. कुनै विषयका दुइ वा धेरै तत्त्व-हरू वा दलहरूमध्ये कुनै एक । ७. झगडा वा विवाद गर्नेहरूमध्ये कुनै एक व्यक्ति वा दल । ८. सहायक वा समान वर्गको जमात । ९. बाणका फेदमा लागेको प्वाँख । १०. नदीको किनारा; तट । (ना० यो०) ११. तिर; तर्फ; पट्टि ।

पक्ष-ग्रहण-ना० [सं०] १. कुनै विषयका अनेक पक्षमध्ये एक पक्षतिर लाग्नु । २. एकै महीनाका शुक्ल र कृष्ण—दुवै पक्षमा लागेको ग्रहण ।

पक्ष-द्वार-ना० [सं०] मूल ढोकादेखि अतिरिक्त ढोका; जस्केलो ।

पक्ष-धर-ना० [सं०] विभिन्न पक्षमध्ये एक पक्षमा लाग्ने व्यक्ति ।

पक्षपात-ना० [सं०] औचित्य वा न्यायको विवेक नगरी कुनै एउटा पक्षमा लाग्ने प्रवृत्ति; एक पक्षको समर्थन; तरफदारी; पन-पक्ष ।

पक्षपातिता-ना० [सं०] पक्षपाती हुनाको भाव; तरफ-दारी; पक्ष-ग्रहण ।

पक्षपाती-वि० [सं०] पक्षपात गर्ने; पन-पक्षमा लाग्ने; तरफ-दार ।

पक्ष-पोषण-वि० [सं०] १. कुनै पक्षको समर्थक; तरफदार । (ना०) २. विवादमा आफ्ना पक्षका कुराको पुष्टि गर्ने काम ।

पक्षवात-ना० [सं०] शरीरको दायाँ वा बायाँ आधा अङ्ग नचल्ने वा निश्चेष्ट हुने एक रोग; लकवा ।

पक्षाघात-ना० [सं०] शरीरको बायाँ वा दायाँ अङ्ग चेतन-हीन हुने एक किसिमको वात-रोग; पक्षवात ।

पक्षान्तर-ना० [सं०] अर्को पक्ष; भिन्न पक्ष ।

पक्षाभास-ना० [सं०] हेत्वाभास-युक्त तर्क; सिद्धान्ताभास ।

पक्षिणी-ना० [सं०] १. दुइ दिनका बीचको रात । २. पोथी चरो; चरी । ३. पूर्णिमा ।

पक्षी-ना० [सं०] १. चरो; पक्षी । २. पक्ष लिने व्यक्ति; तरफदार । (वि०) ३. पक्ष-सम्बन्धी; पक्षको । ४. पखेटा भएको ।

पक्षीय-वि० [सं०] पक्ष-सम्बन्धी; पक्षको ।

पक्षी-राज-ना० [सं०] गरुड ।

पक्षी-विज्ञान-ना० [सं०] चराहरूको रहन-सहन र स्वभावको

-विवेचना गरिएको शास्त्र; पक्षी-शास्त्र ।

पक्षी-शाला-ना० [सं०] १. चिड़ियाखाना; चिड़िया-घर ।

२. चरोको गुँड । ३. पिँजरा ।

पक्षी-शास्त्र-ना० [सं०] पक्षी-विज्ञान ।

पक्ष्म-ना० [सं०] १. आँखाको परेला । २. फूलको केसर । ३. पखेटा ।

पक्ष्म-यूका-ना० [सं०] चमजुप्रो ।

पक्ष्मल-वि० [सं०] लामा र राम्रा परेला भएको ।

पक्ष्य-वि० [सं०] १. एक पक्षमा हुनु । २. तरफदार; पक्षी ।

पख-ना० यो० [सं० पक्ष] तिर; ताक; याममा ।

पखवाज-ना० [सं० पक्ष + वाद्य] सानो मृदङ्गजस्तो एक प्रकारको बाजा; पखावज ।

पखवाजी-ना० [पखवाज + ई] पखवाज बजाउनमा सिपालु व्यक्ति; पखवाज बजाउने व्यक्ति ।

पखाल-पुखुल-ना० [पखाल् + पुखुल (फाँ०)] १. पखाल्ने काम; खकाल्ने काम । २. दही, मही आदिको अवशेष ।

पखाला-ना० [पखाल्] पातलो दिसा; झाडा ।

पखालाइ-ना० [पखाल् + आइ] पखाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; खकालाइ ।

पखालिनु-स० क्रि० [पखाल् + इ + नु] धोइनु; ('पखाल्नु'-को क० क्रि०) ।

पखाल्नु-स० क्रि० [प्रा० पखाल् + नु] १. पानीले कुनै वस्तु सफा गर्नु; धुनु; खकाल्नु । २. कुरा काट्नु; बदनाम गर्नु ।

पखावज-ना० [पखवाज] पखवाज ।

पखिनी-ना० [पाखे + इनी] १. पाखामा रहने स्त्री; पाखेकी स्त्री । (वि०) २. असभ्य; गँवार (स्त्री) ।

पखेटा-ना० [प्रा० पख] चराको उड्ने अवयव; पक्ष ।

पखेटो-ना० [पाखो] सानो पाखो; फगटै-फगटा परेको जमीन ।

पखेनी-ना० [पाखे + एनी] पखिनी ।

पखेरू-ना० [प्रा० पखी] चरो; पक्षी; पक्षी ।

पखेरो-ना० [पाखो + एरो] वरि-परि अग्लो भई बीचमा गहिरो भएको जमीन; सुकैँ-सुकैँ परेको जमीन; पाखो ।

पखौण्ड-ना० [सं०] बाङ्गे-काठ वृक्ष ।

पख्नु-अ० क्रि० [पख] १. पखनु; बाटो हेर्नु; प्रतीक्षा गर्नु । २. धैर्यसाथ बस्नु ।

पगरी-ना० [सं० पट्टक] १. टोपीको साटो शिरमा बेहोर लाइने कपडा; फेटा । २. विवाहका दुलहा र पुराण भन्ने पण्डितले शिरमा लाउने एक किसिमको टोपी । ३. सरकारी कर्म-चारीहरूले लाउने चाँद-तोडासहितको एक प्रकारको टोपी । ४. सरकारी मान ।

पगला-वि० [पागल] पागल ।

पगहा-ना० [सं० प्रग्रह] टाढा जान नहुने र वरि-परि चर्न हुने गरी पशुलाई बाँधिने लामो डोरी; पघा ।

पगार-पचन

५६४

पगार-ना० [पग्र] थुनबाट खुलस्तसित दूध रसाएर आउनु;
पग्रने काम वा किसिम ।
पगाराइ-ना० [पगार्+आइ] पगार्ने किसिम, क्रिया वा
भाव; पघाराइ ।
पगारिनु-स० क्रि० [पगार्+इ+नु] पघारिनु; ('पगार्नु'-
को क० क्रि०) ।
पगारो-ना० [पघारो] पघारो ।
पगार्नु-स० क्रि० [पघार] पघार्नु ।
पगालाइ-ना० [पगाल्+आइ] पगाल्ने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
पगालिनु-स० क्रि० [पगाल्+इ+नु] पग्यालो पारिनु;
गालिनु; ('पगाल्नु'-को क० क्रि०) ।
पगाल्नु-स० क्रि० [पगल्+नु] १. डल्लो वा घन पदार्थलाई
तरल रूपमा परिणत पार्नु; पग्यालो पार्नु; गाल्नु;
(‘पगल्नु’-को प्रे० क्रि०) । २. मनमा दया उत्पन्न
गराउनु । ३. मनलाई आकर्षित पार्नु ।
पग्रनु-अ० क्रि० [पग्र+नु] पग्रनु ।
पग्राइ-ना० [पग्र+आइ] पग्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
पग्राइ-ना० [पगार्+आइ] पगार्ने किसिम वा क्रिया ।
पग्रिनु-अ० क्रि० [पग्र+इ+नु] १. पग्रिनु; ('पग्रनु'-को भा०
क्रि०) । २. पग्रनु ।
पग्याइ-ना० [पग्रि+याइ] १. पग्रिने किसिम, क्रिया वा
भाव; पघ्राइ । २. पगार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
पग्लनु-अ० क्रि० [सं० प्र+गल्+नु] १. घन वा डल्लो पदार्थ
गर्मीले गर्दा तरल रूपमा परिणत हुनु; द्रवीभूत हुनु; गल्नु ।
२. मनमा दया उत्पन्न हुनु; करुणा उत्पन्न हुनु । ३. मन
आकर्षित हुनु ।
पग्लाइ-ना० [पगल्+आइ] पगल्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
गलाइ ।
पग्लाइ-ना० [पगाल्+आइ] पगाल्ने किसिम वा क्रिया ।
पग्लिँदो-वि० [ने० पगल्+इँदो] पीतल, तामा आदि धातुका
भाँडामा अमिलो खानेकुरो धेरै बेर रहँदा विग्रिएको; तमत-
मिँदो (स्वाद) ।
पग्लिनु-अ० क्रि० [पगल्+इ+नु] १. तरल रूपमा परिणत
होइनु; ('पगल्नु'-को भा० क्रि०) । २. पग्लनु ।
पग्ल्याँटो-ना० [फग्ल्याँटो] फग्ल्याँटो ।
पग्ल्याइ-ना० [पग्लि+याइ] पग्लिने किसिम, क्रिया वा
भाव; पग्लाइ ।
पग्लाइ-ना० [पगाल्+आइ] पगलाउने किसिम वा क्रिया ।
पग्ल्याहट-ना० [पग्लि+याहट] पग्लिने किसिम, क्रिया
वा भाव; पग्ल्याइ ।
पघा-ना० [पगहा] पगहा ।
पघार-ना० [पघ्र] पगार ।
पघाराइ-ना० [पघार्+आइ] पघार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
पघारिनु-स० क्रि० [पघार्+इ+नु] थुनमा दूध जम्मा

पारिनु; ('पघार्नु'-को क० क्रि०) ।
पघारो-ना० [पघार] दूध पघार्नाका निमित्त थुनमा लाउने
स्निग्ध पदार्थ ।
पघार्नु-स० क्रि० [पघ्र+नु] गाई-वस्तुका थुनमा दूध सजिलै-
सित आउने पार्नु; दुहुनाका निमित्त थुनमा दूध जम्मा
पार्नु ।
पघ्रनु-अ० क्रि० [पगल्+नु] १. थुनमा दूध एकत्रित हुनु;
थुनमा दूध रसाउनु । २. थुनबाट प्रशस्त दूध निस्कनु ।
पघ्राइ-ना० [पघ्र+आइ] पघ्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
पघ्राइ-ना० [पघार्+आइ] पघार्ने किसिम वा क्रिया ।
पघ्रिनु-अ० क्रि० [पघ्र] १. पघ्रनु । २. थुनमा दूध एकत्रित
होइनु; ('पघ्रनु'-को भा० क्रि०) ।
पघ्याइ-ना० [पघ्रि+याइ] पघ्रिने किसिम, क्रिया वा भाव;
पघ्राइ ।
पङ्क-ना० [सं०] १. माटाको लेदो; हिलो । २. धाप; दलदल
३. दबदबे पदार्थ; लेप । ४. पाप ।
पङ्कज-ना० [सं०] १. कमल; पद्म । २. सारस चरो ।
(वि०) ३. हिलोमा उत्पन्न हुने ।
पङ्कजासन-ना० [सं०] ब्रह्मा ।
पङ्किल-वि० [सं०] १. हिलो भएको; हिले; पङ्क-युक्त ।
२. मैलो ।
पङ्केह-ना० [सं०] कमल; पद्म; पङ्कज ।
पङ्क्ति-ना० [सं०] १. लाम; लहर; ताँती । २. अक्षरको
लहर; हरफ । ३. दश-दश अक्षरका चार पाउ हुने एक
प्रकारको वैदिक छन्द ।
पङ्क्ति-बद्ध-वि० [सं०] पङ्क्तिमा मिलाइएको; क्रम
मिलाइएको; सिलसिला ठीक पारिएको ।
पङ्क्त-ना० [सं० पक्ष] पखेटा ।
पङ्क्ता-ना० [पङ्क्त] हावा हम्कने साधन; हावाको वेग उत्पन्न
गर्ने उपकरण ।
पङ्क्ती-ना० [पङ्क्त+ई] चरो; पखेरु; पक्षी ।
पङ्गु-वि० [सं०] गोडा बेकाम भई हिँड्-डुल गर्न नसक्ने;
लङ्गडो ।
पङ्गुता-ना० [सं०] पङ्गु वा लङ्गडो हुनाको भाव ।
पङ्गुत्व-ना० [सं०] पङ्गु हुनाको भाव; पङ्गुता ।
पङ्गुल-वि० [सं०] लङ्गडो; पङ्गु ।
पच-ना० [पच्] १. पच्ने काम; पाचन । २. लिएको
(घन-माल) फिर्ता नगर्नु ।
पच-वि० [सं० पञ्च] पाँच ।
पचका-ना० [पिचकारी] पानी आदि पग्यालो पदार्थ भरेर
टाढासम्म पुग्ने गरी छर्कने ढुङ्गाका आकारको साधन;
पिचकारी ।
पचवक्-क्रि० यो० [ने०] कुच्चिने वा किच्चिने किसिम ।
पचन-ना० [सं०] १. पकाउने काम । २. पकाउने साधन ।
३. पकाउने व्यक्ति । ४. अग्नि ।

पचनागार-ना० [सं०] भान्सा-घर; पाक-शाला ।

पचनी-ना० [पच] पचाउने काम; पच; हजम ।

पचनीय-वि० [सं०] पकाउन योग्य; पकाउन सकिने ।

पचपच-क्रि० यो० [ने०] १. रुघा, ज्वर आदिले मुख नमीठो हुने किसिम; मुखको स्वाद बिग्रने किसिम । २. धमाधम किरिया हाल्ने किसिम ।

पचपचती-क्रि० यो० [पचपच+ती] पचपची ।

पचपचाइ-ना० [पचपचाउ+आइ] पचपचाउने किसिम, क्रिया वा भाव; पचपचाहट ।

पचपचाइनु-अ० क्रि० [पचपचाउ+आइ+नु] पचपचाउँदो होइनु; ('पचपचाउनु'-को भा० क्रि०) ।

पचपचाउँदो-वि० [पचपचाउ+दो] १. पचपचाएको; नमीठो स्वादको । २. पानी, पिप आदि बगिरहने (घाउ-खटिरा) ।

पचपचाउनु-अ० क्रि० [पचपच+आउ+नु] १. रुघा, जरो आदिबाट मुखको स्वाद बिग्रनु; पचपचाउँदो हुनु । २. घाउ-खटिराहरू बिग्रेर पानी निस्किरहनु ।

पचपचाहट-ना० [पचपचाउ+आहट] पचपचाउने किसिम, क्रिया वा भाव; पचपचाइ ।

पचपच्ची-क्रि० यो० [पचपच+ई] १. धमाधम किरिया हाल्ने किसिम; पचपच । २. मुखको स्वाद बिग्रने किसिम; पचपचाउने किसिम ।

पचपन्न-ना० [सं० पञ्चपञ्चाशत्] १. पचास र पाँचको योग-सङ्ख्या; ५५-को अङ्क । (वि०) २. पचास र पाँचका योग-सङ्ख्याको ।

पचपन्नौ-वि० [पचपन्न+औं] गणनाका क्रमले पचपन्न सङ्ख्यामा परेको; पचपन्न सङ्ख्याको ।

पचभैया-ना० [पच+भैया] एकसाथ हिँड्ने भनी प्रसिद्ध पाँच वटा भूतहरूको एक विशेष समुदाय ।

पचमेल-ना० [पच+मेल] पाँच थोक मिसिएको मिठाई वा मसलाको समुदाय ।

पचरङ्गी-वि० [पच+रङ्गी] पाँच प्रकारका रङ्ग वा बुट्टा भएको; पञ्च-रङ्ग ।

पचहत्तर-ना० [प्रा० पंचहत्तरी] १. सत्तरी र पाँचको जम्मा सङ्ख्या; ७५-को अङ्क । (वि०) २. सत्तरी र पाँचका योग-सङ्ख्याको ।

पचहत्तरौं-वि० [पचहत्तर+औं] गन्दै जाँदा पचहत्तरसङ्ख्यामा पुगेको; पचहत्तर सङ्ख्याको ।

पचाइ-ना० [पच+आइ] पच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पचाइ-ना० [पचाउ+आइ] पचाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पचाइनु-स० क्रि० [पचाउ+आइ+नु] हजम पारिनु; ('पचाउनु'-को क० क्रि०) ।

पचाउनु-स० क्रि० [पच+आउ+नु] १. खाएका पदार्थको पेटभित्र परिपाक गर्नु; हजम गर्नु । २. अर्काको लिइराखेको वस्तु नदिनु; पच गर्नु ।

पचाउरे-वि० [ने०] १. एक किसिमको चाउरे । २. चाउरे शब्दका पछाडि त्यसै अर्थमा प्रयोग गरिने एक शब्द ।

पचान्नब्बे-ना० [पञ्चान्नब्बे] पञ्चान्नब्बे ।

पचान्नब्बेयौं-वि० [पञ्चान्नब्बेयौं] पञ्चान्नब्बेयौं ।

पचापच-क्रि० यो० [पचपच] कति पनि धक नमानी धमाधम किरिया हाल्ने किसिम; पचपच ।

पचाशियौं-वि० [पचाशी+यौं] पचाशियौं ।

पचाशी-ना० [प्रा० पंचाशीति] पचासी ।

पचास-ना० [प्रा० पचास] १. चालीस र दशको योग-सङ्ख्या; ५०-को अङ्क । (वि०) २. चालीस र दशका योगको ।

पचासियौं-वि० [पचासी+यौं] गणनाका क्रमले पचासी सङ्ख्यामा परेको; पचासी सङ्ख्याको ।

पचासी-ना० [प्रा० पंचारीति] १. असी र पाँचको योग-सङ्ख्या; ८५-को अङ्क । (वि०) २. असी र पाँचका योग-सङ्ख्याको ।

पचासी-वि० [पचास+औं] गन्दै जाँदा पचासका सङ्ख्यामा पुगेको; पचास सङ्ख्याको ।

पचाहा-वि० [पचाउ+आहा] १. अर्काको धन-माल लिएर फिर्ता नदिने स्वभावको; पचाउने स्वभावको । २. जानेका कुरा पनि नजानेझैं गर्ने; बूझ पेलाहा । ३. हेपाहा ।

पचिनु-अ० क्रि० [पच+इ+नु] हजम होइनु; पच्ने होइनु; ('पचनु'-को भा० क्रि०) ।

पचीस-ना० [पच्चीस] पच्चीस ।

पचीसौं-वि० [पच्चीसौं] पच्चीसौं ।

पचेटा-ना० [ने०] घपेड़ी; घामा ।

पचेलिम्-वि० [सं०] १. चाँडो पाक्ने; सजिलोसित पाक्ने । २. आफैँ पाक्ने । (ना०) ३. अग्नि । ४. सूर्य ।

पच्काराइ-ना० [पच्कार्+आइ] पच्कार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पच्कारिनु-स० क्रि० [पच्कार्+इ+नु] भन्न नहुने कुरो प्याच्च भनिनु; ('पच्कार्नु'-को क० क्रि०) ।

पच्कार्नु-स० क्रि० [प्याच्च+नु] १. समाजमा धक नमानीकन अर्काको दोष वा गुण स्पष्ट रूपमा भन्नु; भन्न नहुने कुरो पनि प्याच्च भन्नु । २. तोकेर भन्नु । ३. अश्लील शब्द वा कुरो बोल्नु ।

पच्चीस-ना० [सं० पञ्चविंशति] १. बीस र दशको योग-सङ्ख्या; २५-को अङ्क । २. चारतिर फिँजिएका, आठ-आठ कोठा हुने तीन-तीन लहरका चार वटा पाटा भएको थर्कीमा विभिन्न चार रङ्गका चार-चार वटा गोटी लिएर सात वटा कौडाले खेलिने एक प्रकारको खेल । (वि०) ३. बीस र पाँचका योगको ।

पच्चीसौं-वि० [पच्चीस+औं] गणनाको क्रमले पच्चीस सङ्ख्यामा परेको; पच्चीस सङ्ख्याको ।

पञ्च-वि० [सं० पञ्] १. पचेको; पाक भएको। २. प्रौढ भएको; पोख्त भएको।

पच्छिम-ना० [प्रा०] पूर्व दिशाको विपरीत दिशा; पश्चिम।
पच्छिम-एक (१)-नम्बर-ना० [पच्छिम+एक+नम्बर] काठमाडौँदेखि पश्चिमपट्टि नुवाकोट, धादिङ लामीडाँडा, सल्यान आदि क्षेत्रहरू पर्ने एक इलाका।

पच्छिम-चार (४)-नम्बर-ना० [पच्छिम+चार+नम्बर] पच्छिम-तीन (३)-नम्बर इलाकादेखि पश्चिमपट्टिका भिकोट, ग्रहौँ, सतौँ आदि क्षेत्रहरू भएको इलाका। (यसको मुख्य मुकाम पल्लो नुवाकोट हो।)

पच्छिम-तीन (३)-नम्बर-ना० [पच्छिम+तीन+नम्बर] पश्चिम-दुइ-नम्बर इलाका र पच्छिम-चार-नम्बर इलाकाको बीचमा पर्ने लमजुङ, कास्की, तनहुँ आदि क्षेत्र भएको इलाका। (यसको मुख्य बस्ती पोखरा हो।)

पच्छिम-दुइ (२)-नम्बर-ना० [पच्छिम+दुइ+नम्बर] पश्चिम-एक (१)-नम्बर इलाका र पश्चिम-तीन (३)-नम्बर इलाकाको बीचमा पर्ने, मुख्य बस्ती गोर्खा भएको एक इलाका।

पच्छिमा-वि० [पच्छिम+आ] १. पच्छिम-सम्बन्धी; पच्छिमको; पश्चिमी। २. पच्छिम दिशातिर रहने; पश्चिमी प्रदेशको (बासिन्दा)। ३. काठमाडौँदेखि पश्चिमको।

पच्छिमे-वि० [पच्छिम+ए] पच्छिमा।

पच्छे-ना० [सं० पक्ष] १. शुक्ल वा कृष्ण-पक्ष। २. पक्षपात; तरफदारी; पन-पक्ष।

पच्छेपात-ना० [सं० पक्षपात] पक्षपात।

पच्छेपाती-वि० [सं० पक्षपाती] पक्षपाती।

पञ्चु-अ० क्रि० [सं० पञ्] १. खाएको पदार्थ परिपक्व भएर रसको रूपमा परिणत हुनु; हजम हुनु। २. लिएको वस्तु फर्काउन नपर्ने हुनु; पच हुनु। ३. कुनै वस्तु अर्को वस्तुमा गाभिएर समाप्त हुनु; लीन हुनु।

पच्याड-ना० [ने०] होचो-अग्लो र ढुङ्गाहरू भएको असजिलो बाटो; राम्ररी नबनेको वा भत्के-विग्रको अड्के-खड्के बाटो।

पछुताइ-ना० [पश्चात्ताप] पछुतो।

पछुताउ-ना० [पछुताउ] पछुताउ।

पछुताइनु-स० क्रि० [पछुताइ+नु] पछुताइनु।

पछुताउनु-स० क्रि० [पछुताउ+नु] पछुताउनु।

पछवार-ना० [पछि+वार] १. नाउलाई यता-उता घुमाउन नाउका पछिल्लि लगाइने साधन; पतवार २. पछुवा।

पछाइ-ना० [पाछ्+आइ] १. पाछ्ने किसिम, क्रिया वा भाव। २. पाछ्ने किसिम वा क्रिया।

पछाइ-ना० [पछाउ+आइ] पछाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

पछाइनु-अ० क्रि० [पछाउ+आइ+नु] पछि होइनु; ('पछाउनु'-को भा० क्रि०)।

पछाउनु-स० क्रि० [पाछ्+आउ+नु] पाछ्नु लाउनु; ('पाछ्नु'-को प्रे० क्रि०)।

पछाउनु-अ० क्रि० [पछि+आउ+नु] १. पछि हुनु; पछाइनु पर्नु। २. ढीलो हुनु; विलम्ब हुनु। ३. पछि लाग्नु। ४. पछेटा लाग्नु।

पछाइ-ना० [पछाइ] १. शरीरको पछिल्लो अवयव। २. हात्ती-घोडा, गाई-वस्तु आदिको पछिल्लिरका खुट्टा बाँध्ने डोरी।

पछाइ-ना० [पछार्] १. पछारिने किसिम वा क्रिया। २. पछार्ने वा लडाउने किसिम वा क्रिया।

पछाइ-ना० यो० [सं० पश्चात्] पछिल्लिर; पछि; पश्चात्।
पछाइनु-अ० क्रि० [पछाइ+इ+नु] पछाइ परिनु; पछि होइनु; ('पछाइनु'-को क० क्रि०)।

पछाइनु-अ० क्रि० [पछाइ+नु] पछाइ पर्नु; पछि हुनु।

पछार-ना० [पछार्] १. पछार्ने काम; लडाउने काम। २. सफा गर्नेका निमित्त ढुङ्गा आदिमा लुगा-फाटो पछार्ने काम।

पछाराइ-ना० [पछार्+आइ] १. पछार्ने किसिम, क्रिया वा भाव। २. पछारिने किसिम वा क्रिया।

पछारिनु-अ० क्रि० [पछार+इ+नु] १. भुइँमा लड्नु; लोट्नु। (सं० क्रि०) २. भइँमा लडाइनु; ('पछार्नु'-को क० क्रि०)।

पछार्नु-स० क्रि० [प्रा० पछाइ] १. भुइँमा लडाउनु; गिराउनु; लोटाउनु; ढाल्नु। २. साबुन, सोडा आदि नलगाईकन पानीमा मात्र लुगा धुनु; लुगा सफा गर्नका निमित्त भिजाएर बजार्नु। ३. जित्नु; पराजित गर्नु।

पछान्याइ-ना० [पछारि+याइ] पछारिने किसिम, क्रिया वा भाव।

पछि-ना० यो० [प्रा० पछा] १. पछाइ; पछिल्लिर; पश्चात्। (क्रि० यो०) २. समय बिताएर; पछिबाट।

पछिउँड-क्रि० यो० [पछाइ] पछिबाट; पछिउँडै।

पछिउँडै-क्रि० यो० [पछि+उँडै] पछिबाट; समय बिताएर; पश्चात्।

पछितो-ना० [सं० पश्चात्ताप] पहिले आफूले गरेको भूलमा मानेको अफसोस; थकथकी; पश्चात्ताप।

पछिल्लिर-ना० यो० [पछि+तिर] पछाइपट्टि; पिठिउँतिर।

पछिल्लो-वि० [पछि+ल्लो] पछाइपट्टिको; पछिल्लिरको।

पछुताइ-ना० [पछुताउ+आइ] पछुताउने किसिम, क्रिया वा भाव; थकथकाइ।

पछुताइनु-स० क्रि० [पछुताउ+आइ+नु] पछुताउ गरिनु; ('पछुताउनु'-को क० क्रि०)।

पछुताउ-ना० [सं० पश्चात्ताप] पछितो; पश्चात्ताप।

पछुताउनु-स० क्रि० [पछुताउ+नु] पछुताउ गर्नु; पछुतो मान्नु; थकथकाउनु; चुकचुकाउनु।

पछुतो-ना० [पछितो] पछुताउ; पछितो; पश्चात्ताप।

पछुवा-वि० [पछि+उवा] १. पछाइ रहने; पछाइको।

(ना०) २. हात्तीका सवारीमा पछिल्लि उभिने माहुते-मनिको व्यक्ति ।

पछेउरा-ना० [पछ्यौरा] पछेउरो ।

पछेउरो-ना० [पछ्यौरो] पछ्यौरो ।

पछेटा-ना० [पछेडा] पछेडा ।

पछेडा-ना० [पछि] पछि लाग्ने काम; पीछा ।

पछोड-ना० [पछाडि] कडी लगाई हात्तीको पछिल्लि कस्ने डोरी ।

पछौटे-वि० [पछि+औटे] १. पछि परेको; पछिबाट भएको । २. पछि पाक्ने (वाली) । ३. पछि लाग्ने (व्यक्ति) ।

पछ्याइ-ना० [पछ्याउ+आइ] पछ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पछ्याइनु-स० क्रि० [पछ्याउ+आइ+नु] पछि लाग्नु; पीछा गरिनु; ('पछ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

पछ्याउनु-स० क्रि० [पछि+आउ+नु] १. पछि लाग्नु; पीछा गर्नु । २. केटा-केटी, पशु आदिले प्यारो गरेर पछि लाग्नु; रत्तिनु ।

पछ्यौरा-ना० [पछ्यौरो] पछ्यौरो ।

पछ्यौरो-ना० [सं० पक्ष+औरो] ओढ्ने वस्त्र; दुपट्टा; उत्तरीय ।

पजनी-ना० [फा० पा+जनी] सरकारी कर्मचारीहरूको काम-अनुसार थमौती, खारिजी, सख्या, बढुवा आदि गर्ने काम ।

पञ्च-ना० [सं०] १. पाँचको सङ्ख्या । २. पाँच वा बढी भलादमीहरूको समुदाय; पञ्च-भलादमी । (वि०) ३. चार र एकको योग-सङ्ख्याको; पाँच ।

पञ्चक-ना० [सं०] १. एकै प्रकारका पाँच वस्तुहरूको समुदाय । २. धनिष्ठादेखि रेवतीसम्मका पाँच नक्षत्र । ३. कार्तिक कृष्ण त्रयोदशीदेखि शुक्ल द्वितीयासम्मका पाँच दिन; यम-पञ्चक । ४. कार्तिक शुक्ल एकादशी देखि पञ्चमीसम्मका पाँच दिनको समय; भीष्म-पञ्चक । (वि०) ५. पाँच अङ्ग भएको ।

पञ्च-कन्या-ना० [सं०] सधैं कन्या मानिने पाँच वटी स्त्री (अहल्या, द्रौपदी, कुन्ती, तारा र मन्दोदरी) ।

पञ्च-कर्म-ना० [सं०] जप, होम, तर्पण, रुद्राभिषेक र ब्राह्मण-भोजन-यी पाँच पुण्य-कर्म ।

पञ्च-कल्याण-ना० [सं०] टाउको र खुट्टाहरू सेता हुने रक्त वा कृष्ण वर्णको घोडा ।

पञ्च-किर्ती-वि० [सं० पञ्च-कृति] पञ्च-कृति ।

पञ्च-कृति-वि० [सं०] पञ्च-भलादमीले ठहराएको; पञ्च-किर्ती (कुनै वस्तुको मोल) ।

पञ्च-क्लेश-ना० [सं०] योग-शास्त्रानुसार पाँच प्रकारका क्लेशहरू (अविद्या, अस्मिता, राग, द्वेष र अभिनिवेश) ।

पञ्च-खत-ना० [सं० पञ्च+खत] साबित भएमा ज्यान-सजाय हुने, दामल हुने, मुड्निने, घटी जातमा मिलाई खोपिने र जात पतित हुने-यी पाँच किसिमका दण्ड हुने खत वा

अपराध ।

पञ्च-गव्य-ना० [सं०] गार्दो दूध, दही, घिउ, गुँत र गोबर मिलाई बनाइएको पवित्र वस्तु; ब्रह्म-कूर्च ।

पञ्च-गुण-ना० [सं०] १. पाँच प्रकारका गुणहरू (शब्द, स्पर्श, रूप, रस र गन्ध) । (वि०) २. पाँच गुना; पाँच-दोबर ।

पञ्च-गौड-ना० [सं०] विन्ध्यका उत्तर भागमा बस्ने ब्राह्मणहरूका पाँच वर्ग (सारस्वत, कान्यकुब्ज, गौड, मैथिल र औत्कल) ।

पञ्च-चामर-ना० [सं०] प्रत्येक चरणमा लघु-गुरु, लघु-गुरु-मात्र हुने सोह्र-सोह्र अक्षरका चार चरण हुने वार्णिक छन्दको एक भेद ।

पञ्च-तत्त्व-ना० [सं०] १. पाँच प्राकृतिक तत्त्व (पृथ्वी, जल, तेज, वायु र आकाश) । २. पञ्च-मकार ।

पञ्च-तन्त्र-ना० [सं०] नीति-सम्बन्धी अनेक कथाहरू लेखिएको एक प्रसिद्ध संस्कृत ग्रन्थ ।

पञ्च-तन्मात्र-ना० [सं०] पञ्च-महाभूतको उत्पत्ति गर्ने अति सूक्ष्म र अतीन्द्रिय तत्त्व ।

पञ्च-दश-ना० [सं०] १. पन्ध्रको सङ्ख्या । (वि०) २. दश र पाँचका योग-सङ्ख्याको; पन्ध्र ।

पञ्च-दशी-ना० [सं०] १. पूर्णिमा । २. अमावस्या । ३. वेदान्तको एक प्रसिद्ध ग्रन्थ ।

पञ्च-द्रविड-ना० [सं०] १. विन्ध्य पर्वतको दक्षिण भागमा बस्ने पाँच वर्गका ब्राह्मणहरूको समुदाय (महाराष्ट्र, तैलङ्ग, कर्णाट, गुर्जर र द्रविड) । २. विन्ध्य पर्वतभन्दा दक्षिण-तिर बोलिने पाँच प्रधान भाषा (तामिल, कन्नड, तेलगु, मलयालम र सिंहली) ।

पञ्च-नख-वि० [सं०] १. पाँच वटा नङ् हुने (जीव) । (ना०) २. हात्ती । ३. कछुवा । ४. बाघ ।

पञ्च-नद-ना० [सं०] १. पन्जाव प्रदेशमा बग्ने झेलम, घ्यास, रावी, चिनाव र सतलज-यी पाँच नदीहरूको समूह । २. पन्जाव प्रदेश । ३. किरणा, धूतपापा, सरस्वती, गङ्गा र यमुना-यी पाँच नदीहरूको समुदाय ।

पञ्च-पखाल-ना० [(फा०) पञ्च+पखाला] १. ज्यादा पातलो दिसा; पखाला । २. छताछुल्ल भएर पोखिएको पन्यालो वस्तु ।

पञ्च-पर्व-ना० [सं०] अष्टमी, चतुर्दशी, पूर्णिमा, अमावास्या र रवि-सङ्क्रान्ति-यी पाँच तिथिकादिन ।

पञ्च-पाण्डव-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध पाण्डुका पाँच छोराहरूको समूह (युधिष्ठिर, भीमसेन, अर्जुन, नकुल र सहदेव) ।

पञ्च-पात्र-ना० [सं०] १. पाँच वटा पात्र वा भाँडाको समूह । २. पूजा-आजामा आचमन गर्नका निमित्त वा देवतालाई चढाउनाका निमित्त शुद्ध जल राखिने भाँडो ।

पञ्च-पाला-ना० [पञ्च+पाला] १. पाँच वा सात खण्ड

पञ्च-पिता-पञ्चासृत

५६८

भएको पूजा-सामा हाल्ने थाली । २. धेरै खण्ड भएको, विभिन्न प्रकारका मसलाहरू हाल्ने भाँडो; सन्जोगे ।

पञ्च-पिता-ना० [सं०] पाँच प्रकारका पिता (बाबु, गुरु, ससुरो, अन्न-दाता र भय-त्राता) ।

पञ्च-प्राण-ना० [सं०] शरीरमा रहने पाँच प्रकारका वायु (प्राण, अपान, समान, उदान र व्यान) ।

पञ्च-बुद्ध-ना० [सं०] १. पाँच अलौकिक बुद्धहरूको समूह (वैरोचन, अक्षोभ्य, अमिताभ, रत्नसम्भव र अमोघ-सिद्धि) । २. पुराण-प्रसिद्ध पाँच बुद्धहरूको समूह (विपस्वी, शिखी, क्रकुच्छन्द, कनकमुनि र काश्यप) ।

पञ्च-भलादमी-ना० [पञ्च+भलादमी] कुनै काम-कुरो मिलाउनाका निमित्त जम्मा भएका पाँच जना वा सोभन्दा बढी सङ्ख्याका भलादमीहरूको समुदाय; पञ्च ।

पञ्चम-वि० [सं०] १. पाचौँ । २. सङ्गीतका सात स्वरहरू-मध्ये एक । (यसलाई सङ्क्षेपमा 'प' भनिन्छ । यसमा ३६० नाद-लहरी हुन्छन् ।)

पञ्च-मकार-ना० [सं०] वाम-मार्गीहरूका मतानुसार मद्य, मांस, मत्स्य, मुद्रा र मैथुन-यी पाँच म-बाट शुरु हुने शब्द वा वस्तु ।

पञ्च-महापातक-ना० [सं०] पाँच प्रकारका महापातक (ब्रह्म-हत्या, सुरा-पान, चोरी, गुरु-स्त्री-गमन र ती चार महा-पातकीका साथको सहवास) ।

पञ्च-महाभूत-ना० [सं०] पृथ्वी, जल, तेज, वायु र आकाश-यी पाँच तत्त्व ।

पञ्च-महायज्ञ-ना० [सं०] गृहस्थीका घरमा नित्य गरिने पाँच प्रकारका महायज्ञ [स्वाध्याय (ब्रह्म-यज्ञ), होम (देव-यज्ञ), वलिवैश्वदेव (भूत-यज्ञ), पिण्ड-क्रिया (पितृ-यज्ञ) र अतिथि-पूजन (नृ-यज्ञ)] ।

पञ्च-महाव्याधि-ना० [सं०] पाँच प्रकारका भयानक रोग (अर्श, यक्ष्मा, कुष्ठ, प्रमेह र उन्माद) ।

पञ्च-महाव्रत-ना० [सं०] अहिंसा, सूनृत, अस्तेय, ब्रह्मचर्य र अपरिग्रह ।

पञ्चमाङ्ग-ना० [सं०] आधुनिक राजनीतिमा शत्रुका राज्यमा उपद्रव मचाउन र त्यहाँको भेद लिनाका निमित्त तयार गरिएको वा नियुक्त दल ।

पञ्चमाङ्गी-ना० [सं०] कुनै देशको पञ्चमाङ्गमा नियुक्त भएर त्यहाँ उपद्रव मचाउने र त्यहाँको गुप्त रहस्य पत्ता लगाउने व्यक्ति ।

पञ्चमी-ना० [सं०] चान्द्र-मासका दुवै पक्षका पाँचौँ तिथि; चौथीपछिको तिथि ।

पञ्चमी-कारक-ना० [सं०] अपादान कारक ।

पञ्च-रङ्ग-ना० [सं०] १. पाँच प्रकारका रङ्ग वा वस्तु । (वि०) २. पञ्चरङ्गी ।

पञ्च-रत्न-ना० [सं०] १. पाँच प्रकारका रत्न (नीर, हीरा, पद्मराग-मणि, मोती र मूगा) । २. पाँच प्रकारका प्रसिद्ध

धातुहरूको समुदाय (सुन, चाँदी, तामा, फलाम र पीतल) ।

पञ्च-लौह-ना० [सं०] १. सुन, चाँदी, तामा, राँग र सीसा-यी पाँच धातु । २. ती पाँच धातुका योगबाट बनेको धातु ।

पञ्च-विंशती-ना० [सं०] १. पञ्चीसको सङ्ख्या । (वि०) २. बीस र पाँचको योग; पञ्चीस ।

पञ्च-शस्य-ना० [सं०] धान, मुगी, तिल, मास र जौ-यी पाँच प्रकारका अनाज ।

पञ्च-शील-ना० [सं०] १. बौद्ध-धर्मअनुसार गृहस्थीमा रहेका बौद्ध उपासकहरूले पालन गर्नुपर्ने पाँच वटा शील वा नियम-हरू (हिंसा नगर्नु, चोरी नगर्नु, झूटो नबोल्नु, मद्य-पान नगर्नु र ब्रह्मचर्यमा रहनु) । २. इन्डोनेशिया देशको बान्डुङ्ग नामक शहरमा अप्रिल १९५५ ईसवी सालमा भएको एशिया र अफ्रिकाका अनेक राष्ट्रहरूको सम्मेलनमा राष्ट्रहरूका पारस्परिक हितका लागि स्वीकार गरिएका यी पाँच मुख्य सिद्धान्तहरू—क्षेत्रीय अक्षुण्णता र सार्व-भौमिकताको पारस्परिक सम्मान, पारस्परिक अनाक्रमण, एक अर्काका देशीय समस्याहरूमा हस्त-क्षेप नगर्ने, समानता र पारस्परिक हित, तथा शान्तिपूर्ण सह-अस्तित्व ।

पञ्च-सन्धि-ना० [सं०] १. व्याकरणअनुसार पाँच प्रकारका सन्धि (स्वर-सन्धि, व्यञ्जन-सन्धि, विसर्ग-सन्धि, स्वादि-सन्धि र प्रकृति-भाव) । २. नाटकका पाँच सन्धिहरू (मुख, प्रतिमुख, गर्भ, विमर्श र निर्वहण) ।

पञ्च-स्कन्ध-ना० [सं०] बौद्ध दर्शनअनुसार रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञान-यी पाँच गुणहरूको समुदाय ।

पञ्च-स्नान-ना० [सं०] हात-गोडा र मुख-धुने काम ।

पञ्चाक्षर-वि० [सं०] १. पाँच अक्षर भएको । (ना०) २. 'नमः शिवाय'-यी पाँच अक्षरको मन्त्र ।

पञ्चाक्षरी-वि० [सं०] पाँच वटा अक्षर भएको; पाँच अक्षर-मात्र हुने (मन्त्र) ।

पञ्चाग्नि-ना० [सं०] १. अन्वाहार्य, गार्हपत्य, आहवनीय, आवसथ्य र पचन-यी पाँच प्रकारका अग्नि । २. चारैतिर आगो बालेर मध्याह्न कालका घाममा बसेर गरिने एक प्रकारको तपस्या ।

पञ्चाङ्ग-ना० [सं०] १. पाँच अङ्ग भएको वस्तु । २. रूखका पाँच अङ्गको समुदाय (जरा, बोक्रो, पात, फूल र फल) । ३. कुनै संवत्सरका गते, वार, तिथि, नक्षत्र, कर्ण आदि क्रमशः लेखिएको पुस्तिका; पात्रो ।

पञ्चानब्बे-ना० [पञ्चानब्बे] पञ्चानब्बे ।

पञ्चानब्बेयौ-वि० [पञ्चानब्बे+यौ] पञ्चानब्बेयौ ।

पञ्चात्रब्बे-ना० [प्रा० पञ्चाणउइ] १. नब्बे र पाँचको योग-सङ्ख्या; ९५-को अङ्क । (वि०) २. नब्बे र पाँचका योग-सङ्ख्याको ।

पञ्चात्रब्बेयौ-वि० [पञ्चात्रब्बे+यौ] गणनाको क्रमले पञ्चात्रब्बे सङ्ख्यामा परेको; पञ्चात्रब्बे सङ्ख्याको ।

पञ्चामृत-ना० [सं०] १. पाँच प्रकारका अमृतहरूको समुदाय ।

२. देव-पितृ-कार्यमा चढाउनाका निमित्त गाईको दूध, दही र घिउ तथा महर र चीनी मिलाई बनाइएको पदार्थ ।

पञ्चायत-ना० [सं०] १. कुनै विवाद वा मुद्दा-मामिला आदि छिन्नाका निमित्त जम्मा भएका वा चुनिएका व्यक्तिहरूको व्यवस्था वा कार्य । २. गाउँ, नगर, अञ्चल, राष्ट्र आदिको सञ्चालनका निमित्त चुनिएका वा निर्वाचित पञ्चहरूको सङ्घटन, त्यसको पद्धति वा व्यवस्था; पञ्चहरूको सभा ।

पञ्चायतन-ना० [सं०] पाँच देवताका प्रतिमाहरूको समुदाय ।

पञ्चायती-वि० [सं०] १. पञ्चायतको; पञ्चायत-सम्बन्धी । २. धेरै जनाको साझाको; गोद्वाराको; सर्व-साधारणको ।

पञ्चाशत-ना० [सं०] १. पचास सङ्ख्याको । (वि०) २. चालीस र दशको योग-सङ्ख्याको; पचास ।

पञ्चे-वि० [पाँच+ए] दुनोटमा पाँच-दोबर; पाँच-गुना ।

पञ्चेन्द्रिय-ना० [सं०] १. बाह्य जगत्को ज्ञान गराउने पाँच इन्द्रियहरूको समुदाय (आँखा, कान, नाक, जिभ्रो र छाला) । २. पाँच कर्मेन्द्रियहरूको समूह (वाक्, पाणि, पाद, मल-द्वार र मूत्र-द्वार) ।

पञ्चेषु-ना० [सं०] कामदेव ।

पञ्चैबाजा-ना० [पञ्च+बाजा] दमाई, कुस्ले, आदिले शुभ कार्यमा बजाउने पुराना किसिमका पाँच थरी बाजाको समूह ।

पञ्चोपचार-ना० [सं०] गन्ध, पुष्प, धूप, दीप र नैवेद्य-यी पाँच प्रकारका पूजाका सामान ।

पञ्जर-ना० [सं०] १. चरा पाल्ने खोर; पिँजरा । २. शरीरका हाडहरूको आकृति; कङ्काल । ३. शरीर; देह ।

पञ्जि-ना० [सं०] हिंसा वा विवरण लेख्ने पुस्तिका; बही ।

पञ्जिका-ना० [सं०] १. प्रत्येक शब्दको स्पष्ट रूपमा अर्थ लेखिएको टीका; विशद् टीका । २. पञ्चाङ्ग; पात्रो । ३. आय-व्यय लेख्ने पुस्तिका; बही । ४. दर्ता-कापी; रजिस्टर । ५. विषयको सूची; विषय-सूची ।

पञ्जिल-ना० [सं० पञ्जि] १. पछि प्रमाण लाग्ने किसिमले लेखी राखिएका कागद-पत्र । २. पात्रो; पञ्चाङ्ग ।

पञ्जी-ना० [सं०] पञ्जि ।

पञ्ज-ना० [पञ्जा] दुइ पासामा दुवा-दुवा र एक पासामा पोटा पर्दा हुने पासाका खेलको एक दाउ ।

पट-ना० [सं०] १. कपडा; वस्त्र । २. चित्र लेख्ने कपडा वा कागदको टुक्राको । ३. पर्दा । ४. तस्वीर; चित्र ।

पट-वि० [सं०] १. केही नजान्ने (मूर्ख) । २. समतल (मैदान) ।

पटक-क्रि० यो० [ने०] चोटि; पल्ट; फेर ।

पटका-ना० [पङ्क] भईमा बजार्दा बन्दूक पङ्काएको जस्तो आवाज आउने एक किसिमको आतशबाजी ।

पटके-वि० [पटक+ए] १. एक पटकमात्र हुने; एकै चोटि-मात्र हुने । २. एक वा धेरै पटक कुनै अपराधमा साबित

भइसकेको ।

पटक्क-क्रि० यो० [ने०] १. बिल्कुल; ठ्याम्मै; कत्ति पनि । २. भाँचिने किसिम; ठनक्क । ३. मर्ने किसिम; खुत्रुक्क ।

पटट-क्रि० यो० [अनु०] बन्दूकहरू एकपछि अर्को लगातार पङ्कने किसिम ।

पटपट-क्रि० यो० [अनु०] १. लट्ठी आदि घमाघम भाँचिने किसिम । २. फुट्ने किसिम । ३. बन्दूकहरू पङ्कदा शब्द आउने किसिम । ४. पटपटाउने किसिम । ५. एकपछि अर्को मर्ने किसिम ।

पटपटती-क्रि० यो० [पटपट+ती] पटपट ।

पटपटाइ-ना० [पटपटाउ+आइ] पटपटाउने किसिम, क्रिया वा भाव; पटपटाहट ।

पटपटाइनु-अ० क्रि० [पटपटाउ+आइ+नु] पटपट शब्द गरिनु; ('पटपटाउनु'-को भा० क्रि०) ।

पटपटाउनु-अ० क्रि० [पटपट+आउ+नु] १. पटपट शब्द गर्नु; पट्कनु । २. भटभटाउनु; फलाक्नु । ३. अस्पष्ट शब्द बोल्नु ।

पटपटाहट-ना० [पटपटाउ+आहट] पटपटाउने किसिम, क्रिया वा भाव; पटपटाइ ।

पटपटिइनु-अ० क्रि० [पटपटि+इ+नु] पटपटाइनु; ('पटपटिनु'-को भा० क्रि०) ।

पटपटिनु-अ० क्रि० [पटपट+इ+नु] पटपटाउनु ।

पटपटी-क्रि० यो० [पटपट+ई] पटपट; पटपटती ।

पटपटे-ना० [पटपट+ए] १. मोटो जातको द्वबो; घोडे-द्वबो । २. एक जातको रूख; भालू-काठ । (यसको काठ विशेष गरेर खुकुरीको बीँड बनाउने काममा आउँछ ।) (वि०) ३. पटपट शब्द गर्ने । ४. भटभटाउने; फटफटे ।

पटपट्याइ-ना० [पटपटि+याइ] पटपटिने किसिम, क्रिया वा भाव; पटपटाइ ।

पटपट्याहट-ना० [पटपटि+याहट] पटपटिने किसिम, क्रिया वा भाव; पटपट्याइ ।

पट-बाँझो-ना० [पट+बाँझो] कहिले पनि खन-जोत नगरिएको बाँझो जमीन ।

पट-मूर्ख-वि० [पट+मूर्ख] महामूर्ख; अति मूर्ख ।

पटमेरो-ना० [ने०] बाटुला किसिमका पात, सेता फूल र काला साना गेडा फल्ने एक जातको रूख; कुटमिरो ।

पट-मैदान-ना० [पट+मैदान] १. सम्म परेको फराकिलो मैदान; खुला मैदान । २. रूखहरू केही नभएको मैदान । ३. बाँझो मैदान ।

पटरानी-ना० [सं० पट्ट+राज्ञी] राजाका साथ राज्याभिषेक भएकी रानी; बड़ा-महारानी; पट्ट-महिषी ।

पटरी-ना० [सं० पट्ट] १. रेलका लीकमनि बिछ्याइएको काठ वा फलाम । २. फल्याक । ३. रेल आदिको लीक । ४. इन्ची आदिका नापका चिह्न भएको काठ आदिको नाप्ने साधन ।

पटल-पट्ट

पटल-ना० [सं०] १. छानु; छादन; छत। २. ढाक्ने वस्तु; पर्दा; आवरण। ३. तह; पत्र। ४. आँखाको पलक।
 ५. ग्रन्थको अध्याय; परिच्छेद। ६. समूह; जमात।
 पटवारी-ना० [सं० पट्टवाला+ई] मौजाको जमीन र त्यसको उठतीको हिसाब राख्ने सरकारी कर्मचारी।
 पटह-ना० [सं०] नगरा; ठूलो दमाहा।
 पटाइ-ना० [पट्+आइ] पट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 पटाइ-ना० [पटाउ+आइ] पटाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 पटाइनु-स० क्रि० [पटाउ+आइ+नु] खेत-बारीमा पानी लाइनु; ('पटाउनु'-को क० क्रि०)।
 पटाउनु-स० क्रि० [पट्+आउ+नु] १. खेत-बारीमा पानी लाउनु; सिञ्चन गर्नु। २. काम सिद्ध गर्नु; कार्य पूरा गर्नु। ३. खाल्टो पुर्नु; सम्म पार्नु।
 पटाक्षेप-ना० [सं०] नाटकमा एउटा दृश्य समाप्त भएपछि पर्दा खसाल्ने काम; जवनिका खसाउने काम।
 पटाङ्गिनी-ना० [सं० पट्ट+अङ्गन+ई] घरका अगिल्टिर बनाइएको खुला मैदान; आँगन।
 पटापट-क्रि० यो० [ने०] १. कुनै काम फूर्तिसाथ धमाधम गर्ने किसिम; चटाचट; भटाभट। २. पट्कने किसिम; प्रटपटी। ३. धमाधम पिट्ने किसिम। ४. एकपछि अर्को गर्ने किसिम।
 पटार-ना० [सं० पट्ट] १. पेटीजस्तो पारी बुनेको फित्ता। २. घोडाको काठी कस्ने पेटी। ३. लुगा-फाटो आदिले सुसज्जित हुने काम।
 पटाराइ-ना० [पटार्+आइ] पटार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 पटारिनु-स० क्रि० [पटार्+इ+नु] सिँगारिनु; ('पटार्नु'-को क० क्रि०)।
 पटार्नु-स० क्रि० [पटार्+नु] सिँगार्नु; सजाउनु; श्रृङ्गार पार्नु (वस्त्रादिले)।
 पटासी-ना० [सं० पटि] रातो किनारा हुने, विशेष गरी नेवार-जातिले लाउने एक किसिमको कालो रङ्गको फरिया।
 पटाहा-ना० [प्रा० पट्ट] १. घरका ढोकाको दायाँ-बायाँ बनाइएको बस्ने ठाउँ; पिँढी; दलान। २. काठको फलैँचा।
 पटि-ना० [सं०] १. रङ्गीन कपडा। २. रङ्ग-मञ्चको पर्दा; जवनिका। ३. सायर; भीत।
 पटिनु-अ० क्रि० [पट्+इ+नु] काम सिद्ध होइनु; ('पट्नु'-को भा० क्रि०)।
 पटिमा-ना० [सं०] १. पटुता; चातुर्य; निपुणता। २. तीव्रता। ३. रूखोपन; कर्कशता।
 पट्ट-वि० [सं०] १. कुशल; निपुण; दक्ष। २. चलाक; चतुर। ३. उग्र; प्रचण्ड; ४. निष्ठुर; निर्दय। ५. स्पष्ट (वक्ता)।
 पट्टका-ना० [सं० पट्टिका] कम्मरमा बाँच्ने कपडा; कमर-बन्दी।
 पट्टता-ना० [सं०] पट्ट हुनाको भाव; कौशल; दक्षता।

पट्टत्व-ना० [सं०] पट्ट हुनाको भाव; दक्षता।
 पट्टलिका-ना० [सं०] तयर-पान।
 पट्टवा-ना० [सं० पट्टआ] तीन-तीन वटा मिलेका जस्ता पात, राता फूल, रातै डाँठ हुने र फूलभित्र फापरजस्ता गेडा फल्ने एक जातको सानो बोट। (यसैको बोको सड़ाएर पाट बनाइन्छ।)
 पट्टवा-ना० [सं० पट्ट+उवा] धागो, पोते, जरी आदिको काम गर्ने एक वर्ग वा जाति।
 पट्टेर-वि० [सं० पत्र] १. प्रशस्त; ज्यादा। (ना०) २. घुइँचो; भीड़।
 पट्टेलो-ना० [सं० पटल] एक प्रकारको ठूलो डुङ्गा।
 पट्टोल-ना० [सं०] १. एक प्रकारको कपडा। २. परवर फल।
 पट्टोलक-ना० [सं०] घुँगी; सीपी।
 पट्टकनु-अ० क्रि० [पट्ट्याक्क+नु] १. तोप, बन्दूक आदि चलेर शब्द निस्कनु; पटपट शब्द निस्कनु; पटपटाउनु। (स० क्रि०) २. समाजमा भन्न नहुने कुरो प्याच्च भन्नु; पच्कानु। ३. जमीनमा लडाउनु; पछार्नु।
 पट्टकाइ-ना० [पट्क+आइ] पट्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 पट्टकाइ-ना० [पट्टकाउ+आइ] पट्टकाउने किसिम, क्रिया वा भाव; पड्काइ।
 पट्टकाइनु-स० क्रि० [पट्टकाउ+आइ+नु] तोप, बन्दूक, पट्टका आदिको आवाज निकालिनु; ('पट्टकाउनु'-को क० क्रि०)।
 पट्टकाउनु-स० क्रि० [पट्क+आउ+नु] १. तोप, बन्दूक, पट्टका आदिको आवाज निकाल्नु; पड्काउनु। २. गालामा लबटाले हिकारिनु; थप्याउनु; चड्काउनु। ३. भाँच्नु। ४. रवाफका साथ कुनै काम गर्नु। ५. अर्काको धन-माल अनुचित तरीकाले पचाउनु; हड्पनु।
 पट्टकारो-वि० [पट्क+आरो] स्पष्ट; टड्कारो (स्वर)।
 पट्टकिनु-अ० क्रि० [पट्क+इ+नु] १. पट्कनु। २. पटपट शब्द निस्कनु; ('पट्कनु'-को भा० क्रि०)।
 पट्टके-वि० [पट्क+ए] १. कसैको धक नमानी आफूले जानेको कुरो निर्धक्कसँग भन्ने; स्पष्ट-वक्ता। (ना०) २. अचानक ठहरै मर्ने एक किसिमको रोग; एक किसिमको देसान।
 पट्टक्याइ-ना० [पट्कि+याइ] पट्टकिने किसिम, क्रिया वा भाव; पट्टकाइ।
 पट्टक्याहट-ना० [पट्कि+याहट] पट्टकिने किसिम, क्रिया वा भाव; पट्टक्याइ।
 पट्ट-ना० [सं०] १. अँगारले कालो लगाई खरीले लेख्ने काठको फल्याक; पाटी। २. पिरा; पिकी। ३. राजाज्ञा, दान-पत्र आदि लेखिएको धातु, शिला, छाला, कागज आदिको पातो वा पत्र। ४. ढाल। ५. पगरी। ६. वस्त्र; कपडा। ७. राज-सिंहासन। ८. रेशम। ९. पदक; तक्मा। (वि०) १०. प्रधान; मुख्य।
 पट्ट-क्रि० यो० [अनु०] १. एकदम फुट्ने किसिम। २. भाँचिने किसिम; पटक्क। ३. एकाएक मर्ने किसिम; भुत्तक्क।

४. सहसा कुनै काम-कुरो गर्ने वा हुने किसिम । ५. विलकुल; एकदम ।
 पट्टन-ना० [सं०] शहर; नगर; पत्तन ।
 पट्टनी-ना० [सं०] शहर; नगरी; पत्तनी ।
 पट्ट-बन्धा-ना० [सं०] पट्ट-रानी; बड़ा-महारानी ।
 पट्ट-महिषी-ना० [सं०] पटरानी ।
 पट्ट-राज्ञी-ना० [सं०] पटरानी ।
 पट्टरानी-ना० [सं० पट्ट-राज्ञी] पटरानी; पट्ट-राज्ञी पट्ट-बन्धा ।
 पट्ट-महारानी-ना० [सं० पट्ट+महारानी] पट्ट-बन्धा ।
 पट्टल-ना० [सं०] १. पर्दा; आवरण । २. आँखामा बाँध्ने रुमाल ।
 पट्ट-वस्त्र-ना० [सं०] सन-पाटको कपड़ा ।
 पट्टाशुक-ना० [सं०] सन-पाटको कपड़ा ।
 पट्टा-ना० [सं० पट्ट] १. सरकारले ठेकदारलाई ठेक्काबमोजिम काम गर्न दिएको अधिकार-पत्र; बहाली-पुर्जी । २. तरवारको खोल; म्यान । ३. तरवारको युद्ध-अभ्यास गर्ने एक प्रकारको लट्टी । ४. छालाको पेटी । ५. साहू-महाजनको एक प्रकारको व्यापार । ६. छाला, धातु, कपड़ा आदिको फित्ताजस्तो वस्तु ।
 पट्टाइ-ना० [पट्टाउ+आइ] पट्टाउने किसिम, क्रिया वा भाव; उच्चाट; उराठ-लाग्दोपन ।
 पट्टाइनु-अ० क्रि० [पट्टाउ+आइ+नु] उराठ लाग्नु; ('पट्टाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 पट्टाउनु-अ० क्रि० [ने०] १. एकै ठाउँमा धेरै बेर बसिरहँदा वा एउटै काम गरिरहँदा उच्चाट लाग्नु; उराठ लाग्नु । २. आलस्य लाग्नु ।
 पट्टि-ना० यो० [ने०] १. तिर; तर्फ । २. पक्ष ।
 पट्टिका-ना० [सं०] १. पाटी । २. कपड़ाको टुक्रो । ३. प्रमाण-पत्र ।
 पट्टिश-ना० [सं०] भाला ।
 पट्टी-ना० [सं० पट्टिका] १. कपड़ाको टुक्रो; धरो; धुको । २. घाउ-खटिरामा औषधी लाई टाँस्ने वा बाँध्ने कपड़ा ।
 पट्टी-ना० [सं०] १. लेख्ने पाटी । २. छाला, धातु, कपड़ा आदिको धरो । ३. सिपाहीहरूको सानो टोली ।
 पट्टोलिका-ना० [सं०] अधिकार-पत्र; पट्टा ।
 पट्ट-ना० [सं० पट्ट] एक प्रकारको ऊनी कपड़ा ।
 पट्ट-ना० [सं० पट्ट] मीठो बोल्ने एक जातको चरो; सुगा ।
 पट्ट्याइ-ना० [पट्ट्याउ+आइ] पट्ट्याउने वा तह पार्ने किसिम वा क्रिया ।
 पट्ट्याइनु-स० क्रि० [पट्ट्याउ+आइ+नु] कागज, कपड़ा आदि दोब्याउनु; ('पट्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 पट्ट्याउनु-स० क्रि० [सं० पत्र] लुगा, कागज आदिलाई दोब्याएर तह-तह पार्नु ।
 पट्ट्याहट-ना० [पट्ट्याउ+आहट] पट्ट्याइ; उच्चाट ।

पट्टा-ना० [प्रा० पट्ट] सुनीला वा रूपाँला रङ्गका तारले बनेको फित्ता ।
 पट्टी-वि० [पट्टो+ई] तरुणी; युवती ।
 पट्टो-वि० [सं० पट्ट] १. तरुनो; जवान; युवा । (ना०) २. भाले हात्ती ।
 पट्टु-अ० क्रि० [सं० पट्ट+नु] १. काम सिद्ध हुनु; तामेल हुनु; निवट्नु । २. मेल हुनु; मिलाप हुनु । ३. खेत-वारीमा पानी पुग्नु; सिञ्चित हुनु ।
 पट्याँस-ना० [ने०] १. नाङ्गलामा अनाजहरू निफन्दा पिँधमा ओल्लाले हान्दा निस्कने शब्द । २. निफन्दा एक तरिका ।
 पट्याइ-ना० [पट्याइ] पट्याइ ।
 पट्याइ-ना० [पट्याउ+आइ] पट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पट्याइनु-स० क्रि० [पट्याउ+आइ+नु] कागज, कपड़ा आदि दोब्याउनु; ('पट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 पट्याउनु-स० क्रि० [सं० पत्र+याउ+नु] कागज, कपड़ा आदि दोब्याउनु; दोबर-तेवर पारी तह लाउनु ।
 पट्याक-पुटुक-क्रि० यो० [अनु०] १. पटपट शब्द आउने गरी भाँचिने वा फुट्ने किसिम । २. मकै, भटमास आदि भुट्दा पटकने किसिम । ३. पानीका छिटा पर्ने किसिम ।
 पट्याक-क्रि० यो० [अनु०] १. सहसा भाँचिने किसिम; पटक । २. सहसा फुट्ने किसिम; पट्ट ।
 पट्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पट्याङ्ग ।
 पट्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पट्याङ्ग ।
 पठन-ना० [सं०] १. पढ्ने काम; अव्ययन । २. उल्लेख ।
 पठन-पाठन-ना० [सं०] पढ्ने र पढाउने काम; अव्यापन; लेख-पढ ।
 पठन-शील-वि० [सं०] खूब पढ्ने; पढैया ।
 पठनीय-वि० [सं०] पढ्न योग्य; पाठ गर्न योग्य ।
 पठाइ-ना० [पठाउ+आइ] पठाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पठाइनु-स० क्रि० [पठाउ+आइ+नु] कुनै ठाउँमा जान प्रेरणा दिनु; ('पठाउनु'-को क० क्रि०) ।
 पठाउनु-स० क्रि० [प्रा० पट्टाव+आउ+नु] १. कुनै ठाउँमा जान प्रेरणा दिनु; कतै पुग्न आज्ञा दिनु । २. पुन्याउन लाउनु । ३. विदा गर्नु; अन्धाउनु । ४. लकाउनु ।
 पठित-वि० [सं०] पढे-लेखेको; विद्या हासिल गरेको ।
 पठुवा-ना० [ने०] हरियो बोटसमेत कुनै लगाईगुम्याएको रहल-पहल धान ।
 पठो-ना० [पाठो+एग्रो] भेडा-बाख्राको दूध छुटेको पाठो; ठूलो पाठो ।
 पडाइ-ना० [पड्+आइ] पड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पडिनु-अ० क्रि० [पड्+इ+नु] उपयोगमा नआई रहिरहनु; ('पड्नु'-को भा० क्रि०) ।
 पडोस-ना० [सं० प्रतिवेश] घरको वर-परको ठाउँ; छिमेक ।

पड़ोसी-पतनोन्मुख

६०२

पड़ोसी-वि० [पड़ोस+ई] छिमेकी; छिमेकमा बस्ने (व्यक्ति) ।

पड्कनु-अ० क्रि० [पट्क] पट्कनु ।

पड्काइ-ना० [पड्क+आइ] पड्कने किसिम, क्रिया वा भाव; पट्काइ ।

पड्काइ-ना० [पड्काउ+आइ] पड्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; पट्काइ ।

पड्काइनु-स० क्रि० [पड्काउ+आइ+नु] पड्कन लाइनु; ('पड्काउनु'-को क० क्रि०) ।

पड्काउनु-स० क्रि० [पट्काउ] पट्काउनु ।

पड्किनु-अ० क्रि० [पट्कि] पट्किनु; ('पड्कनु'-को भा० क्रि०) ।

पड्के-ना० [ने०] सेता भावका, खस्रा, तीन-चार अमल चौड़ा पात हुने, सेतो बोक्रो हुने निर्धो एक जातको बोट ।

पड्के-ना० [पट्के] पट्के ।

पड्क्याइ-ना० [पड्कि+याइ] पड्किने किसिम, क्रिया वा भाव; पट्क्याइ ।

पड्क्याहट-ना० [पड्कि+याहट] पड्किने किसिम, क्रिया वा भाव; पड्क्याइ ।

पड्नु-अ० क्रि० [प्रा० पडपा+नु] उपयोगमा नआई रहिरहनु; मिल्किएको जस्तो भइरहनु ।

पड्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. तोप, बन्दूक, आदि पड्कने किसिम; पट्याङ्ग । २. अकस्मात् भाँचिने वा फुट्ने किसिम । ३. गालामा लपेटाले बेसरी हान्ने वा हान्दा शब्द आउने किसिम ।

पड्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] पड्याङ्ग ।

पड्न्ता-वि० [पड्+अन्ता] पड्नेया; पड्न्ते ।

पड्न्ते-वि० [पड्+अन्ते] पड्नेया ।

पडाइ-ना० [पड्+आइ] पड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पडाइ-ना० [पडाउ+आइ] पडाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पडाइनु-स० क्रि० [पडाउ+आइ+नु] पड्नु लाइनु; ('पडाउनु'-को क० क्रि०) ।

पडाउनु-स० क्रि० [पड्+आउ+नु] १. पुस्तक वा लेखमा लेखिएका कुराहरूको बोध गराउनु; पुस्तकका कुरा बुझाउनु । २. विद्याभ्यास गराउनु; विद्या हासिल गराउनु । ३. ज्ञान गराउनु; सिकाउनु; ('पड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

पड्नु-स० क्रि० [पड्+इ+नु] अध्ययन गरिनु; पाठ गरिनु; ('पड्नु'-को क० क्रि०) ।

पड्नेया-ना० [पड्+ऐया] खूब मेहनत गरेर पड्ने; अध्ययन-शील ।

पड्नु-स० क्रि० [सं० पठ्] १. पुस्तक वा लेखमा लेखिएका कुराको ज्ञान हुने गरी पाठ गर्नु; पाठ घोकनु; विद्याभ्यास गर्नु; अध्ययन गर्नु । २. वाचुनु; पाठ गर्नु । ३. सिकनु; जान्नु ।

पण-ना० [सं०] १. बाजी राखेर वा होड थापी खेलिने खेल;

जूवा । २. बाजी । ३. ज्याला; मजदूरी । ४. इनाम । ५. रुपियाँ-पैसा । ६. प्रतिज्ञा; शर्त ।

पण-बन्ध-ना० [सं०] १. बाजी थाप्नु । २. प्रतिज्ञा गर्नु; प्रण गर्नु ।

पण्डा-ना० [सं०] १. सत् र असत् कुराको विवेक गर्ने बुद्धि; विवेक-शक्ति । २. विद्या । ३. तीर्थ, मन्दिर वा घाटमा धार्मिक कृत्य गराउने ब्राह्मण; तीर्थ-पुरोहित; गङ्गा-पुत्र ।

पण्डित-ना० [सं०] १. शास्त्रको तात्पर्य बुझ्ने विद्वान्; शास्त्र-वेत्ता । २. सत् र असत् छुट्ट्याउने बुद्धि भएको व्यक्ति । ३. संस्कृतको विद्वान् । ४. ब्राह्मणको आदर-सूचक शब्द । (वि०) ५. विद्वान् । ६. निपुण; कुशल ।

पण्डितमानी-वि० [सं०] आफूलाई ठूलो विद्वान् ठान्ने ।

पण्डितम्मन्य-वि० [सं०] आफूलाई ठूलो विद्वान् सम्झने; पण्डितमानी ।

पण्डित-राज-ना० [सं०] १. ठूलो विद्वान्; धुरन्धर विद्वान् । २. ठूला पण्डितलाई दिइने एक उपाधि ।

पण्डित्याइ-ना० [सं० पण्डित+याइ] पण्डित वा विद्वान् हुनाको भाव; पाण्डित्य; विद्वत्ता ।

पण्य-वि० [सं०] १. खरीद-बिक्री गर्ने योग्य । (ना०) २. खरीद वा बिक्री गर्ने वस्तु । ३. हाट; बजार ।

पण्य-दासी-ना० [सं०] पैसा लिएर अर्काको नोकरी गर्ने स्त्री ।

पण्य-योषित-ना० [सं०] वेश्या; कुलटा ।

पण्य-वीथि-ना० [सं०] १. बजार; हाट । २. पसल ।

पण्य-शाला-ना० [सं०] १. बजार; हाट । २. पसल ।

पण्याजीव-ना० [सं०] १. पसले; व्यापारी । २. दलाल ।

पतङ्ग-ना० [सं०] १. सूर्य । २. चरो; पक्षी । ३. सलह । ४. विष्णु । ५. झोँगो । ६. बाण । ७. चङ्गा ।

पतङ्गिका-ना० [सं०] १. सानो एक जातको पक्षी । २. मौरी । ३. पुतली (उड्ने) ।

पतञ्जलि-ना० [सं०] महाभाष्य-कार एक मुनि ।

पतत्-वि० [सं०] १. खस्न लागेको; खसिरहेको । २. ओर्लन लागेको । (ना०) ३. चरो; पक्षी ।

पतत्-प्रकर्ष-ना० [सं०] वाक्यमा क्रमशः शब्दको शैथिल्य हुँदै जाने काव्यको एक दोष ।

पतत्र-ना० [सं०] १. सवारी; यान । २. पखेटा ।

पतत्रि-ना० [सं०] १. चरो; पक्षी । २. बाण । ३. घोडा ।

पतन-ना० [सं०] १. माथिबाट तल खस्ने काम; गिर्नु । २. उन्नत अवस्था, वैभव, पद, मर्यादा आदिबाट तल झर्नु; अवनति; घर्कनु । ३. जाति-च्युत हुनु । ४. नाश; ध्वंस ।

५. मृत्यु ।

पतन-शील-वि० [सं०] पतन हुँदै गएको; पतनोन्मुख ।

पतनीय-वि० [सं०] पतन हुन योग्य; पतित हुन लायक ।

पतनोन्मुख-वि० [सं०] पतन हुन लागेको; पतन-शील; पतन-तिर ढल्केको ।

पतपत-क्रि० यो० [अनु०] धूवाँ निस्कने किसिम; धुवाँउने किसिम; पुतपुत ।
 पतपती-क्रि० यो० [पतपत+ई] पतपत ।
 पतरी-ना० [पातर] वेस्या; पातर ।
 पतरी-ना० [पात] १. टपरी । २. साह्रै पुरानो टालेको वस्तु ।
 पतला-वि० [प्रा० पात्तड] पातलो ।
 पतलाइ-ना० [पतल्याइ] पातलो पन; पतल्याइ ।
 पतलून-ना० [अ० पैन्टलून] खुकुला र सोझा मोहोता हुने, ईजार नबाँधिने, यूरोपीय ढाँचाको एक किसिमको सुस्वाल ।
 पतल्याइ-ना० [पतल्याउ+आइ] पतल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पतल्याइनु-स० क्रि० [पतल्याउ+याइ+नु] पातलो पारिनु; ('पतल्याउनु'-को क० क्रि) ।
 पतल्याउनु-स० क्रि० [पातलो+याउ+नु] १. पातलो पार्नु; पतला पार्नु । २. पत्थालो पार्नु; तरल बनाउनु ।
 पतवार-ना० [सं० पत+वार] १. बहना; नाउ ख्याउने दाबिलोजस्तो साधन । २. नाउलाई यता-उति घुमाउनका निमित्त नाउका पछिल्लिर लगाइने साधनविशेष; पछवार ।
 पता-ना० [सं० इयत्ता] १. ठेगाना; वतन । २. चिट्ठी आदि ठीक ठाउँमा पुर्‍याउनका निमित्त खाम आदिमा बाहिरपट्टि लेखिने नाम, ठाउँ, आदि । ३. परिस्थितिको ज्ञान; पत्तो । ४. भेद; रहस्य ।
 पताकांशुक-ना० [सं०] झन्डा; ध्वज ।
 पताका-ना० [सं०] १. झन्डा; ध्वज । २. चिह्न; निशान । ३. नाटकमा एक विशिष्ट स्थल; पताका-स्थानक ।
 पताका-स्थानक-ना० [सं०] विचार गरिएको विषय वा प्रस्तुत प्रसङ्गसँग मेल खाने अर्को विषय वा प्रसङ्ग उपस्थित हुने, नाटकको स्थल ।
 पताकी-वि० [सं०] १. पताका भएको; झन्डावाला । २. पताका लिने । (ना०) ३. रथ ।
 पताल-ना० [सं० पाताल] पाताल ।
 पतासी-ना० [पटासी] पटासी ।
 पतिङ्गर-ना० [पतिङ्गर] पतिङ्गर ।
 पतिङ्गरा-ना० [सं०] १. अपना इच्छानुसार पति वरण गर्ने कन्या; स्वयंवर । २. कालो जीरा ।
 पति-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुको धनी; स्वामी । २. कुनै विवाहिता स्त्रीको लोग्ने; कान्त । ३. शासक । ४. पाशु-पत दर्शनानुसार अपरिमित ज्ञान-शक्ति र प्रभु-शक्तिले युक्त जगत्को सृष्टि, स्थिति र संहारका कारणभूत महेश्वर । ५. इज्जत; आबरू । ६. मान; प्रतिष्ठा । ७. जरा; मूल ।
 पति-कामा-ना० [सं०] पतिको कामना गर्ने स्त्री ।
 पति-धातिनी-ना० [सं०] १. पतिलाई मान्ने स्त्री । २. ज्योतिष वा सामुद्रिक शास्त्रानुसार विधवा हुने योग वा लक्षण भएकी स्त्री ।

पतिङ्गर-ना० [पतिङ्गर] पतिङ्गर ।
 पतिङ्गर-ना० [पात+इङ्गर] १. सुकेर झरेका पात; पत्कर । २. सुकेका झार-पातहरूको समूह ।
 पतित-वि० [सं०] १. खसेको; गिरेको । २. जाति, धर्म आदिबाट च्युत । ३. आचार-भ्रष्ट । ४. महापापी; पातकी । ५. नीच; अधम ।
 पतित-पावन-वि० [सं०] १. पतितहरूको उद्धार गर्ने । (ना०) २. ईश्वर । ३. सगुण ब्रह्म ।
 पतितव्य-वि० [सं०] पतन हुन योग्य; पतित हुने ।
 पति-देवता-ना० [सं०] १. अपना पतिलाई देवताझैँ मान्ने स्त्री; पतिव्रता स्त्री । २. पतिरूपी देवता ।
 पति-धर्म-ना० [सं०] १. पतिप्रति गर्नुपर्ने स्त्रीको कर्तव्य । २. पत्नीप्रति पतिले गर्नुपर्ने कर्तव्य ।
 पतिया-ना० [सं० पतित+इया] जात-भातबाट पतित भएका मानिसले आफ्नो जात-भातमा मिल्नाका निमित्त गर्ने शुद्धि; प्रायश्चित्त ।
 पतिया-पुर्जी-ना० [पतिया+पुर्जी] जातबाट पतित भएका मानिसलाई आफ्नो जातमा मिल्नाका निमित्त सरकारले दिने पुर्जी ।
 पतिवती-वि० [सं०] पति जिउँदै भएकी (स्त्री); सधवा; सौभाग्यवती ।
 पतिवत्नी-वि० [सं०] पति जीवित भएकी (स्त्री); सधवा ।
 पति-व्रत-ना० [सं०] पत्नीको आफ्ना पतिप्रतिको अनन्य भक्ति र प्रेम; पातिव्रत्य ।
 पतिव्रता-ना० [सं०] पतिमा अनुराग र भक्ति गर्ने स्त्री; सती; साध्वी ।
 पती-ना० [सं० प्रतिष्ठा] इज्जत; आबरू; हुर्मत ।
 पतेरो-ना० [पात+एरो] पातमा लाग्ने, पातैका रङ्गको एक जातको गह्वाउने कीरो ।
 पत्कर-ना० [सं० पत्रक] सुकेर रूखबाट झरेका पात; पतिङ्गर ।
 पत्तन-ना० [सं०] १. शहर; नगर । २. मृदङ्ग ।
 पत्तनी-ना० [सं०] नगरी; शहर ।
 पत्ता-ना० [प्रा० पत्त] १. पात; पत्र । २. ताश, गन्जीफा आदिको चक्की ।
 पत्ता-ना० [पता] १. पता; ठेगाना । २. थाहा; ज्ञान ।
 पत्ताइ-ना० [पत्ताउ+आइ] पत्ताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पत्ताइनु-अ० क्रि० [पत्ताउ+आइ+नु] पातका रूपमा परिणत होइनु; ('पत्ताउनु'-को भा० क्रि०) ।
 पत्ताउनु-अ० क्रि० [पात+आउ+नु] १. कोपिलो पात-रूपमा परिणत हुनु । २. पातजस्तो हलुङ्गो भई यता-उति उड्नु वा लाग्नु; वत्ताउनु ।
 पत्तातोल-ना० [पत्ता+तोड्] बेपत्ता हुनु; पत्तो नलाग्नु ।
 पत्ताल-ना० [सं० पाताल] पाताल ।
 पत्ति-ना० [सं०] १. पैदल हिँड्ने यात्री । २. पैदल सिपाही;

पदाति । ३. योद्धा; वीर । ४. एक रथ, एक हात्ती, तीन घोड़ा र पाँच पैदल हुने सेनाको सबभन्दा सानो विभाग ।
 पत्ती-ना० [सं० पत्र] १. कागत, कपड़ा आदिको टुक्रो; पत्र ।
 २. सानो पात । ३. फूलको पत्र वा दल । ४. ताश, गन्जीफा आदिको चक्की; पत्ता ।
 पत्तु-ना० [सं० पत्र] रुपियाँ-पैसा; सिक्का (तुच्छार्थमा) ।
 पत्तो-ना० [पत्ता] पत्ता ।
 पत्त्याइ-ना० [पात्ति+याइ] पात्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पत्त्याहट-ना० [पात्ति+आहट] पात्तिने किसिम, क्रिया वा भाव; मत्त्याइ ।
 पत्थर-ना० [प्रा०] १. ढुङ्गो; शिला; पाषाण । २. हीरा, यूँ, पन्ना आदि रत्न ।
 पत्थरकाला-ना० [फा० पर्कालः] पुरानो एक प्रकारको बन्दूक ।
 पत्थर-कुडकुम-ना० [पत्थर+कुडकुम] नदी-नालाका किनारमा रहेका ढुङ्गाका अन्तरमा उम्रने, बास्ना आउने एक जातको बूटी; शैलेय ।
 पत्थर-कोइला-ना० [पत्थर+कोइला] कोइलाजस्तो बल्ने एक प्रकारको खनिज पदार्थ ।
 पत्थरिलो-वि० [पत्थर+इलो] पत्थर धेरै भएको; ढुङ्गेन; पत्थ्रेन (जमीन) ।
 पत्थरी-ना० [पत्थर+ई] १. ढुङ्गाका भाँडा-कुँडा; ढुङ्गाका थाल, रिकावी, कटौरा आदि । २. मूत्राशयमा पत्थरजस्तै साह्रो वस्तु जम्ने एक रोग ।
 पत्थर-यान-ना० [पत्थर+यान] ढुङ्गै-ढुङ्गा भएको जमीन; पथ्रेन ।
 पत्थ्रेन-वि० [पत्थर] पत्थरिलो; ढुङ्गेन ।
 पत्नी-ना० [सं०] विधिपूर्वक विवाह गरी ल्याइएकी स्त्री; विवाहिता स्त्री; स्वास्नी; भार्या ।
 पत्नी-व्रत-ना० [सं०] विवाहिता स्त्रीबाहेक अरु कुनै स्त्रीसँग रति-सम्बन्ध नराख्ने व्रत ।
 पत्त्याइ-ना० [पत्त्याउ+आइ] पत्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पत्त्याइनु-सं० क्रि० [पत्त्याउ+आइ+नु] पत्त्यार गरिनु; ('पत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 पत्त्याउनु-सं० क्रि० [पत्त्यार+याउ+नु] १. पत्त्यार गर्नु । २. विश्वास मान्नु । ३. साँचो सम्झनु । ४. निश्चय गर्नु ।
 पत्त्यार-ना० [सं० प्रत्यय] १. विश्वास; प्रतीति । २. भरोसा; आइ । ३. निश्चय ।
 पत्र-ना० [सं०] १. बोट-बिरुवाको पात; पत्ती; दल । २. चिट्ठी । ३. कागत; कागज । ४. कुनै विषयको प्रामाणिक लेख लेखिएको कागत, धातु, सिला आदिको पातो (दान-पत्र, शिला-पत्र, तामा-पत्र आदि) । ५. समाचार-पत्र; अखबार । ६. पुस्तक, कापी आदिको पातो; पाना । ७. सवारी; यान । ८. बाणको मोठमा लागको प्वाँख ।

९. तह; खात । १०. फूलका पत्र वा दल । ११. एकमाथि अर्को थपिएको खात; तह ।
 पत्र-कार-ना० [सं०] समाचार-पत्रका निमित्त लेख, समाचार आदि सङ्कलन गर्ने, लेख्ने आदि पेशा भएका व्यक्ति; पत्र-पत्रिका-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति ।
 पत्रकारिता-ना० [सं०] १. पत्र-कार हुनाको भाव । २. पत्र-कारको काम वा गुण ।
 पत्र-पुट-ना० [सं०] पातको भाँडो; ढुनु ।
 पत्र-पुष्प-ना० [सं०] १. सत्कार वा पूजाका सामान्य सामग्री । २. रातो तुलसी । ३. पात र फूलको समूह ।
 पत्र-भङ्ग-ना० [सं०] स्त्रीहरूले गाला, छाती, आदिमा बनाउने चन्दन, कस्तूरी आदिको बेल-बुट्टा ।
 पत्रम्-पुष्पम्-ना० [सं०] १. मान्य जनलाई श्रद्धापूर्वक दिइने वस्तु; साधारण उपहार (विनयार्थमा) । २. येन-केन सन्तुष्ट पार्नाका निमित्त कसैलाई दिइने थोर-बहुत चीज । ३. कुनै काम छोटकरी तवरले वा किफायतसाथ सिद्धचाउनु ।
 पत्र-मञ्जूषा-ना० [सं०] हुलाकद्वारा चिट्ठी अन्यत्र पठाउने चिट्ठी खसाल्ने बाकस ।
 पत्र-रचना-ना० [सं०] पत्र-भङ्ग ।
 पत्र-वल्लरी-ना० [सं०] पत्र-भङ्ग ।
 पत्र-वाहक-ना० [सं०] १. चिट्ठी लैजाने व्यक्ति; चिट्ठी पुर्‍याउने मानिस । २. हल्कारो; हुलाकी । ३. पक्षी । ४. बाण ।
 पत्र-व्यवहार-ना० [सं०] आपसमा चिट्ठी-पत्रहरू लेखेर पठाउने काम; लेखा-पढी; पत्राचार ।
 पत्र-शाक-ना० [सं०] पातै-पातमात्र हुने तरकारी ।
 पत्र-शिरा-ना० [सं०] पातको नसो ।
 पत्राङ्ग-ना० [सं०] १. रातो चन्दन; रक्त-चन्दन । २. भोज-पत्र । ३. कमल-गट्टा । ४. पुतली (उड्ने) ।
 पत्राञ्जन-ना० [सं०] मसी ।
 पत्राचार-ना० [सं०] पत्र-व्यवहार ।
 पत्रावली-ना० [सं०] १. पातहरूको पङ्क्ति वा श्रेणी । २. चिट्ठी-पत्रहरूको क्रम-वद्ध समूह ।
 पत्रिका-ना० [सं०] १. नियत समयमा प्रकाशित हुने स्त्री-लिङ्ग-वाची नाम भएका मासिक, पाक्षिक, साप्ताहिक प्रकाशन आदि । २. चिट्ठी-पत्र वा अन्य कुनै विषयको प्रधानता भएको पत्र । ३. चिन्ता; टिप्पण । ४. आश्विन शुक्ल सप्तमीका दिन दुर्गा-पूजाका निमित्त उत्सव गरेर भित्र्याइने बेल, केरा, उखु, फूल आदि; फूल-पाती ।
 पत्री-वि० [सं०] १. पत्र भएको; पत्तीदार । २. प्वाँख भएको (ना०) ३. चिट्ठी; पत्र । ४. सानो लेख । ५. पत्रिका । ६. चिन्ता; जन्म-पत्र । ७. तेज-पात ।
 पत्र-वि० [सं० पत्र] १. सुमर्दा-सुमर्दा पुरानो र बेकम्मा भएको; थोत्रो । २. रद्दी; बेकम्मा ।

पत्रे-वि० [पत्र+ए] १. पत्र भएको; पत्रदार। २. तह-तह भएको; पत्र-पत्र परेको।
 पथ-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग। २. कार्य-पद्धति; कार्य-प्रणाली।
 पथ-ना० [सं० पथ्य] रोगीका निमित्तको उपयुक्त खाने-कुरो; पथ्य।
 पथ-गामी-वि० [सं०] १. बटुवा; पथिक। २. अनुयायी; अनुगामी।
 पथचारी-वि० [सं०] १. बटुवा; पथिक। २. अनुयायी; अनुगामी।
 पथ-दर्शक-ना० [सं०] बाटो देखाउने व्यक्ति; पथ-प्रदर्शक।
 पथ-परहेज-ना० [पथ+परहेज] रोगीले गर्नुपर्ने आहार-विहारको संयम; मुख बार्ने काम।
 पथ-प्रदर्शक-ना० [सं०] बाटो देखाउने व्यक्ति; मार्ग-दर्शक।
 पथारा-ना० [प्रा० पथार] १. रोगीको बिछ्याउना; रोग-शय्या। २. रोगीको थला परेको अवस्था; रोगीको उठ्न नसक्ने अवस्था।
 पथाराइ-ना० [पथार्+आइ] पथार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 पथारिनु-स० क्रि० [पथार्+इ+नु] रोटी बेलिनु; ('पथार्नु'-को क० क्रि०)।
 पथार्नु-स० क्रि० [प्रा० पथार+नु] १. रोटी बेलिनु; रोटी बनाउनु। २. गीलो गोबरले गुइँठा बनाउनु।
 पथिक-ना० [सं०] बाटो हिँड्ने व्यक्ति; बटुवा; मुसाफिर।
 पथिका-ना० [सं०] मुनक्का।
 पथिकाश्रम-ना० [सं०] पथिकहरूलाई वास दिनाका उद्देश्यले बनाइएको घर; पाटी-पौवा; धर्म-शाला।
 पथिल-ना० [सं०] पथिक।
 पथी-ना० [सं० पथिन्] बटुवा; पथिक।
 पथ्य-ना० [सं०] १. विरामीलाई खुवाइने हल्का खाना। २. उपयुक्त आहार। (वि०) ३. लाभ-दायक; गुण-कारी (आहार, औषधि आदि)।
 पथ्यापथ्य-वि० [सं०] हित-कर र अहित-कर।
 पद-ना० [सं०] १. गोडा; खुट्टो। २. पाइलो; कदम। ३. श्लोकको चरण; पाउ। ४. योग्यता, काम वा महत्त्व-अनुसारको नियत स्थान; दर्जा। ५. पदवी; उपाधि। ६. स्थिति; अवस्था। ७. ठाउँ; स्थान। ८. विभक्ति र प्रत्ययसहितको शब्द; वाक्यको कुनै अंश। ९. व्यवसाय; पेशा। १०. मोक्ष; मुक्ति। ११. दान गरिने छाता, जुत्ता, लट्टी, औँठी, कमण्डलु, पाक-पात्र, ताम्र-पात्र, जनै, द्रव्य, पकाएको खानेकुरो, काँचो अन्न, आसन र वस्त्र-यी तेह्र वस्तुहरूको समूह।
 पदक-ना० [सं०] १. पूजा गर्नका निमित्त बनाइएको देवता-का चरणको प्रति-मूर्ति। २. कुनै असल काम गरेबापत पुरस्कार वा सम्मानका रूपमा दिइने सुन, चाँदी, तामा, फलाम आदि धातुको गोल वा अरु आकारको विशेष

टुक्रो; मेडल; तक्मा। ३. वेदको पद-पाठ गर्न प्रवीण व्यक्ति। ४. ओहदा; दर्जा।
 पद-चिह्न-ना० [सं०] पैतालाको चिह्न; पाइलो।
 पदच्छेद-ना० [सं०] कुनै वाक्य वा वाक्यांशका पदहरू छुट्ट्याउने काम।
 पद-च्युत-वि० [सं०] आफ्नो पदबाट हटाइएको; नोकरी वा दर्जाबाट खोसिएको।
 पद-च्युति-ना० [सं०] पद वा दर्जाबाट हटाउने काम वा भाव; पद-च्युत गर्ने काम।
 पद-तल-ना० [सं०] १. पैतालो। २. जुत्ताको तलुवा।
 पद-त्याग-ना० [सं०] आफ्नू पद वा दर्जा त्याग गर्ने काम; जागीर छोड्ने काम।
 पद-त्राण-ना० [सं०] जुत्ता; उपानह।
 पद-दलित-वि० [सं०] १. खुट्टाले कुल्चिएको। २. दबाएर दीन-हीन तुल्याइएको।
 पद-दान-ना० [सं०] ताम्र-पात्र, जनै, औँठी, वस्त्र, लट्टी, कमण्डलु, पाक-पात्र, छाता, जुत्ता, द्रव्य, पकाएको अन्न, काँचो अन्न र आसन-यी तेह्र वस्तु मिलाएर गरिने दान। (प्रायः यो दान मृतकका उद्देश्यले मरेका तेह्रौं दिनका दिने गरिन्छ।)
 पद-न्यास-ना० [सं०] १. पाउ राख्नु; गोडाले टेक्नु। २. पाउको चिह्न; पाइलो। ३. कुनै लेख वा स्तनामा मिलाएर पदहरू राख्नु।
 पद-भेद-ना० [सं०] शब्द-भेद।
 पदमचालु-ना० [सं० पद्मचारिणी] १. कर्कलाका आकारका ठूला पात, खैरा फल, हरियोमा खैरा र पहेँला टीका परेका फूल र पहेँलो ठूलो कन्द हुने हिमालयका लेकतिर पाइने एक बूटी। २. त्यसैको अमिलो र ठूलो कन्द। (आयुर्वेदमा यसको गुण अजीर्ण, अतिसार, अरुचि नाश गर्ने र हल्का जुलाव हुने बताइएको छ।)
 पद-मैत्री-ना० [सं०] कुनै लेख वा छन्दमा एकै किसिमका चमत्कारपूर्ण पदहरूको योजना; अनुप्रास।
 पद-योजना-ना० [सं०] कुनै कविता वा लेखमा उपयुक्त हुने पदहरू छानी-छानीकन राख्ने काम।
 पदवि-ना० [सं०] पदवी।
 पद-विच्छेद-ना० [सं०] समास वा सन्धि भएका पदहरूलाई छुट्ट्याउने काम।
 पद-विराम-ना० [सं०] पद्य वा गद्यमा गरिने विराम वा यति।
 पदवी-ना० [सं०] १. कुनै योग्य व्यक्तिलाई सरकार वा कुनै संस्थाबाट दिइने प्रतिष्ठा-सूचक पद; उपाधि। २. दर्जा; ओहदा। ३. बाटो; मार्ग। ४. चलन; पद्धति। ५. ठाउँ; स्थान।
 पद-व्याख्या-ना० [सं०] कुनै शब्द वा पदको भेद, वचन, लिङ्ग, पुरुष र वाक्यमा त्यसको अन्य शब्दका साथ रहेको सम्बन्ध बताउने काम।

पद्धति-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग । २. कुनै काम गर्ने सिलसिलेवार नियम; कार्य-प्रणाली । ३. विधि; तरीका; रीति; रिवाज; परिपाटी । ४. कुनै कर्म वा संस्कारको विधि-विधान लेखिएको पुस्तक ।

पद्म-वि० [पाद] १. पदुवा; पधुरो; पद्म । २. बेकम्मा; रद्दी । ३. लाछी ।

पद्म-ना० [सं०] १. कमलको फूल । २. कमलको बोट । ३. सामुद्रिक शास्त्रानुसार हल्केला वा पैतालामा हुने सौभाग्य-सूचक चिह्न । ४. विष्णुको एक हतियार । ५. कुबेरका नौ निधिमध्ये एक । ६. हात्तीको सुँड वा कपोलमा बनाइने चित्र । ७. अष्ट नागमध्ये एक । ८. गणितमा १००००००००००००००००००००-को सङ्ख्या । ९. अठार पुराणमध्ये एक । १०. एक योगासन; पद्मासन ।

पद्मक-ना० [सं०] धूपी वृक्ष ।

पद्म-कन्द-ना० [सं०] कमलको जरा ।

पद्म-कर्णिका-ना० [सं०] कमलका फूलका बीचको गद्दो; कमलको बीज-कोश ।

पद्म-काष्ठ-ना० [सं०] पैयुँ ।

पद्म-किञ्जल्क-ना० [सं०] कमलको केशर; पद्म-केशर ।

पद्म-केशर-ना० [सं०] कमलको फूलभित्र हुने सुगन्धी सूत्र; कमलको केशर ।

पद्म-कोश-ना० [सं०] कमलको बीज-कोष; पद्म-कर्णिका ।

पद्म-चारिणी-ना० [सं०] १. पदमचालनु । २. शमी । ३. सय-पत्रीको फूल ।

पद्मज-ना० [सं०] ब्रह्मा ।

पद्मजा-ना० [सं०] लक्ष्मी (देवी) ।

पद्म-तन्तु-ना० [सं०] कमलको नाल; मृणाल ।

पद्म-नाभ-ना० [सं०] १. विष्णु । २. शत्रुले प्रहार गरेका अस्त्रलाई रोक्ने मन्त्र ।

पद्म-निधि-ना० [सं०] कुबेरका नौ निधिमध्ये एक ।

पद्म-नेत्र-वि० [सं०] कमलका दलजस्ता आँखा हुने; कमल-पत्राक्ष ।

पद्म-पत्राक्ष-वि० [सं०] कमलका पत्रजस्ता आँखा भएको; कमल-नेत्र ।

पद्म-पाणि-वि० [सं०] १. कमल हातमा लिने । (ना०) २. ब्रह्मा । ३. विष्णु । ४. लोकेश्वर, बोधि-सत्त्व आदिको एक विशेष मुद्रा ।

पद्म-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक ।

पद्म-बन्ध-ना० [सं०] कमलका फूलको आकार पारी अक्षरहरू लेखिएको एक चित्र-काव्य ।

पद्म-बन्धु-ना० [सं०] १. सूर्य । २. भ्रमर ।

पद्म-बीज-ना० [सं०] पद्म-बीज; कमल-गद्दा ।

पद्म-राग-ना० [सं०] एक किसिमको बहु-मूल्य रातो मणि; माणिक्य ।

पद्म-रेखा-ना० [सं०] सामुद्रिक शास्त्रानुसार हल्केलामा हुने,
पद्म का आकारको, सौभाग्य-सूचक रेखा ।

पद्म-लोचन-वि० [सं०] कमलका दलजस्ता आँखा हुने ।

पद्म-वीज-ना० [सं०] कमल-गट्टा ।

पद्मसम्भव-ना० [सं०] अतिसाभन्दा पहिले भारतबाट
नेपाल भई तिब्बत गएर बौद्ध धर्मको अनुशासन गर्ने एक
प्रसिद्ध भिक्षु ।

पद्मा-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. ल्वाङ । ३. सय-पत्री ।

पद्माकर-ना० [सं०] १. जलाशय; पोखरी । २. कमल
फुलेको पोखरी । ३. कमलको समूह ।

पद्माक्ष-ना० [सं०] १. कमल-गट्टा; पद्म-वीज । २. विष्णु ।
३. सूर्य । (वि०) ४. कमलका दलको बान्कीका आँखा हुने ।

पद्मालया-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. ल्वाङ ।

पद्मासन-ना० [सं०] १. दुवै पैतालामाथि पर्ने गरी पल्लेटी
मारेको आसन; एक प्रकारको योगासन । २. ब्रह्मा ।

पद्मिनी-ना० [सं०] १. कमलिनी । २. कमल फुलेको
जलाशय; ३. लक्ष्मी । ४. कोक-शास्त्रानुसार चार
प्रकारका स्त्रीमध्ये एक स्त्री; सर्वोत्तम कोटिकी स्त्री;
अति कोमलाङ्गी, सुशीला, रूपवती र पतिव्रता स्त्री ।

पद्मी-वि० [सं०] १. कमल भएको; पद्म-युक्त । (ना०)
२. हात्ती । ३. विष्णु ।

पद्य-ना० [सं०] १. नियमित मात्रा वा वर्ण भएको वाक्य-
रचना; श्लोक-बद्ध लेख; छन्दमा लेखिएको कविता ।
२. चार चरण भएको छन्द । (वि०) ३. पद-सम्बन्धी;
शब्द-सम्बन्धी ।

पद्यमय-वि० [सं०] पद्यमा लेखिएको; पद्यात्मक; छन्दोबद्ध ।

पद्या-ना० [सं०] १. गोरेटो । २. सड़कका दाय्राँ-बायाँका पेटो ।

पद्यात्मक-वि० [सं०] पद्यमा लेखिएको; पद्यमय ।

पधारिनु-अ० क्रि० [पछारि+नु] १. लड्नु; लोड्नु; पछारिनु ।
२. थला पर्नु ।

पधान्याइ-ना० [पधारि+याइ] पधारिने किसिम, क्रिया वा
भाव; पछान्याइ ।

पधुरो-वि० [पद्धू+उरो] पदुवा; पद्धू ।

पधेरो-ना० [ने०] पातमा लाग्ने एक जातको कीरो ।

पन-प्रत्य० [सं० प्रण] भाव-वाचक शब्द बनाउनाका निमित्त
गुण-वाचक वा जाति-वाचक शब्दका पछाडि जोडिने एक
प्रत्यय; पना; ता । (उदा०-राप्त्रोपन, भेडोपन आदि ।)

पन-ना० [सं० प्र+नय] पक्षपात; पन-पच्छे ।

पनडुब्बी-ना० [पानी+डुब्+ई] पानीभित्र-भित्रै चलनसक्ने
एक किसिमको जहाज ।

पन-पक्ष-ना० [पन+पक्ष] विवेक वा न्यायको विचार नगरी
कसैको पक्ष लिने काम; ओड़; पन-पच्छे; पक्षपात ।

पन-पच्छे-ना० [पन+पच्छे] पन-पक्ष ।

पनस-ना० [सं०] १. कटहर । २. काँडो; कण्टक ।

पना-प्रत्य० [पन] १. पन । (ना०) २. विशेषता ।

पनाति-ना० [सं० परनाप्त्] नाति वा नातिनीको छोरो;
छोरा वा छोरीको नाति ।

पनातिनी-ना० [पनाति+नी] नाति वा नातिनीकी छोरी;
छोरा वा छोरीकी नातिनी ।

पनातिने-जुवाई-ना० [पनातिनी+ए+जुवाई] पनातिनीको
पति ।

पनातिने-बुहारी-ना० [पनातिनी+ए+बुहारी] पनातिकी
पत्नी ।

पनाती-ना० [पनाति] पनाति ।

पनालो-ना० [सं० प्रणाली] पानी बग्ने नल; डूँड; ढल ।

पनि-क्रि० यो० [ने०] समेत; सहित; लगायत ।

पनिउ-ना० [सं० परिवेषणी] भात चलाउने वा पस्कने
दाबिलोजस्तो साधन ।

पनीर-ना० [फा०] १. दूध फटाएर बनाइएको छोक्रा;
छेना । २. पानी निचोरिएको दही ।

पनेर-ना० [ने०] १. लाम्चा र ठूला पात, पहुँला फूल, खैरा
गोल फल हुने सानो एक जातको काँडादार बोट । २.
त्यसैको फल ।

पनेरू-ना० [ने०] १. आलू-बखडाजत्रो एक जातको नीलो
रङ्गको फल । २. ब्राह्मण-जातिको एक थर ।

पनेरो-ना० [पानी+एरो] पानी-घाट; कूवा ।

पनेरो-ना० [पधेरो] पधेरो ।

पनेनी-ना० [पनेरो+नी] पनेरामा पानी लिन जाने स्त्री ।

पनेला-ना० [पानी] गाढा कालो र टल्कने एक जातको कपडा ।

पनेलो-ना० [पन्यालो] पन्यालो ।

पनौतो-वि० [पानी+औतो] खेती गर्न पानी लाग्ने (जमीन) ।

पनौनी-ना० [पाउ+औनी] हराएको वस्तु पाइदिएबापत
दिइने इनाम ।

पन्च-ना० [अं०] छाला, कागत आदिमा सानो बाटुलो प्वाल
पार्ने साधन वा यन्त्र ।

पन्चड-ना० [पन्चर] पन्चर ।

पन्चर-ना० [अं० पङ्कचर] १. मोटर, साइकल आदिको ट्यूब
प्वाल पर्ने वा फुट्ने काम । २. रबर आदिको ट्यूबमा
परेको प्वाल ।

पन्चेन-लामा-ना० [तिब्बती] तिब्बतको तासी-लुम्पो नामक
गुम्बाका प्रधान धर्म-गुरु; तासी-लामा ।

पन्छाइ-ना० [पन्छाउ+आइ] पन्छाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पन्छाइ-ना० [पन्छि+आइ] पन्छिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पन्छाइनु-सं० क्रि० [पन्छाउ+आइ+नु] पर पुन्याइनु;
(‘पन्छाउनु’-को क० क्रि०) ।

पन्छाउनु-सं० क्रि० [पन्साउ+आउ+नु] १. पर पुन्याउनु;
हटाउनु । २. पर सार्नु; अलग राख्नु । ३. मन नपरीकन
दिनु । ४. कुनै काम जसरी-तसरी सिद्ध्याउनु ।

पन्छिइनु-अं० क्रि० [पन्छि+इ+नु] पर सरिनु; (‘पन्छिनु’-
को भा० क्रि०) ।

पन्थिनु-परःपुरुष

६०८

पन्थिनु-अ० क्रि० [पन्सि+नु] १. मन नपरेको काम वा कुरा-
बाट पर सन्नु; हट्नु । २. अलग हुनु; छुट्नु । ३. टर्नु ।
४. नछुने हुनु ।

पन्थी-ना० [सं० पक्षी] चरो; पङ्खी; पक्षी ।

पन्थ्याइ-ना० [पन्थि+याइ] पन्थिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पन्थ्याहट-ना० [पन्थि+याहट] पन्थिने किसिम, क्रिया वा
भाव; पन्थ्याइ ।

पन्जा-ना० [फा० पन्जः] १. हात वा गोडाका पाँच आँलाको
समूह । २. पाँच आँलासहितको हत्केलो; लबटो; पाँजा ।
३. पाँच आँलासहित हत्केलामा लाउने एक किसिमको वस्त्र
वा खोल । ४. ताश वा गन्जीफाको पाँच फुटीवाला पत्ती ।
५. जूवामा कौडाको एक दाउ (पाँच, नौ र एकको
ठाडो हुँदा पर्ने दाउ) । ६. पासाका खेलमा दुइपासामा
दुवा-दुवा र एक पासामा पोट पर्दा हुने एक दाउ ।

पन्जाब-ना० [फा०] भारतको उत्तर-पूर्वी भागमा पर्ने,
भारत र पाकिस्तानका विभाजित भएको एक प्रदेश ।

पन्जाबी-ना० [फा०] १. बीचमा साठो हाली पत्रै-पत्र पारी
बीचमा चिरा-चिरा पारेर घिउमा पकाएको मैदाको एक
किसिमको रोटी । २. पन्जाब प्रदेशको निवासी । (वि०)
३. पन्जाब प्रदेशको; पन्जाब प्रदेश-सम्बन्धी ।

पन्डर-ना० [सं० पाण्डुर] १. पानका आकारका पात, भेट्ना-
तिर गट्टाजस्तो हुने सेता फूल, काला गोल साना फल
र राता धर्का भएको हरियो डाँठ हुने एक जातको लहरो ।
२. त्यसैको फूल । (आयुर्वेदमा यसको गुण खटिरा नाश गर्ने
र आँखालाई हित गर्ने बताइएको छ ।)

पन्तरो-ना० [ने०] पोको; कुटुरो ।

पन्थ-ना० [सं० पन्था] १. बाटो; मार्ग । २. सम्प्रदाय;
धर्म । ३. मत; सिद्धान्त ।

पन्थी-वि० [पन्थ+ई] १. बाटोमा हिँड्ने (यात्री) । २.
कुनै सम्प्रदायको अनुयायी ।

पन्ध्र-ना० [पन्ध्र] पन्ध्र ।

पन्ध्रौं-वि० [पन्ध्र+औं] पन्ध्रौं ।

पन्ध्र-ना० [सं० पञ्चदश] १. दश र पाँचको योग-सङ्ख्या;
१५-अङ्क । (वि०) २. दश र पाँच का योग-सङ्ख्याको ।

पन्ध्रौं-वि० [पन्ध्र+औं] गणनाको क्रमले पन्ध्र सङ्ख्यामा
परेको; पन्ध्र सङ्ख्याको ।

पन्नग-ना० [सं०] सर्प ।

पन्ना-ना० [प्रा० पण्ण] पाना; पातो ।

पन्ना-ना० [ने०] चतुर; निपुण ।

पपन्ना-ना० [सं० पर्ण] हरियो रङ्गको एक जातको बहु-मूल्य रत्न ।

पन्थालो-वि० [पानी+आलो] पानी, दूध आदि जस्तो पातलो;
द्रव; तरल ।

पन्थू-ना० [पनिउँ] पनिउँ ।

पन्थी-ना० [पनिउँ] पनिउँ ।

पन्साइ-ना० [पन्साउ+आइ] पन्साउने किसिम वा क्रिया ।

पन्साइनु-सं० क्रि० [पन्साउ+आइ+नु] पर सारिनु; ('पन्सा-
उनु'-को क० क्रि०) ।

पन्साउनु-सं० क्रि० [पर+सार+नु] १. पर सार्नु; हटाउनु; पन्छा-
उनु । २. अलग राख्नु; छुट्ट्याउनु । ३. मन नपरेका काम-कुरा
वा व्यक्तिलाई कुनै प्रकारले हटाउनु; पन्छाउनु । ४. देवता,
भूत-प्रेत आदिका निमित्त कुनै वस्तु छुट्ट्याएर राख्नु ।

पन्सिइनु-अ० क्रि० [पन्सि+इ+नु] पर सारिनु; ('पन्सिनु'-
को भा० क्रि०) ।

पन्सिनु-अ० क्रि० [पन्साउ+इ+नु] १. पर सार्नु; छुट्टिनु ।
२. हट्नु; टाढा पुग्नु । ३. टर्नु; पन्थिनु ।

पन्स्याइ-ना० [पन्सि+याइ] पन्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पपरी-ना० [ने०] चमेरो पक्षी ।

पपि-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

पपिता-ना० [पबिता] अँडीरको जस्तो बोटमा फल्ने, खान
हुने, एक जातको प्रसिद्ध फल; मेवा ।

पपी-ना० [सं०] १. सूर्य । २. चन्द्रमा ।

पबिता-ना० [सं० पारेवत] मेवा; पपिता ।

पबितो-वि० [पवल] बढ्ता; औधी; पवल ।

पन्लिक-ना० [अं०] १. जनता; जन-साधारण; सर्व-साधारण ।
(वि०) २. सार्वजनिक; जनताको ।

पन्लिक-सभिस-कमिशन-ना० [अं०] लोक-सेवा-आयोग ।

पम्प-ना० [अं०] १. पानीको नल; पाइप । २. बाइसकल,
मोटर आदिका टचबम हावा भर्ने साधन । ३. पचका;
पिचकारी । ४. फित्ता बाँध्न नपर्ने एक छाँटको खुला
किसिमको जुत्ता ।

पम्फा-ना० [ने०] मसिनु भूवाजस्तो एक जातको लेकाली फूल ।

पय-ना० [सं०] १. दूध; दुग्ध । २. पानी; जल । ३. शुक;
वीर्य । ४. अन्न; आहार । ५. शक्ति; सामर्थ्य ।

पयठ-ना० [पैठ] पैठ ।

पयर-ना० [प्रा० पय] पाउ; पर्द; पाद ।

पयस्य-वि० [सं०] १. दूधबाट बनेको । २. दूधको; दूध-
सम्बन्धी । ३. पानीको ।

पयस्या-ना० [सं०] दही ।

पयस्विनी-ना० [सं०] १. नदी । २. दुहुनू गाई । ३. बाखी ।

पयो-ना० [ने०] डोरीको तह; आँठो ।

पयोधर-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. स्तन; कुच ।
३. मोथे । ४. नरिवल ।

पयोधा-ना० [सं०] १. समुद्र । २. बादल । ३. जलाशय ।

पयोधि-ना० [सं०] १. समुद्र । २. जलाशय ।

पयोव्रत-ना० [सं०] उत्तम सन्तान-प्राप्तिका निमित्त महीना
दिनसम्म दूधमात्र पिएर गरिने एक व्रत ।

परःपुंसा-ना० [सं०] आफ्ना पतिदेखि असन्तुष्ट भएर पर-
पुरुषसित प्रेम गर्ने स्त्री ।

परःपुरुष-ना० [सं०] सर्व-साधारण मानिसभन्दा गुण, शक्ति
आदि बढ्ता भएको व्यक्ति ।

परःश्च-क्रि० यो० [सं०] पर्सी; भोलिको भोलिलपट ।
 पर-वि० [सं०] १. आफूदेखि भिन्न; पराई; अर्को; अन्य ।
 २. अर्काको; पराईको । ३. पछिको । (ना०) ४. शत्रु;
 वैरी । (क्रि० यो०) ५. टाढा; दूर । (प्रत्य०) ६.
 शब्दका अन्तमा लागेर निमग्न, लीन, उद्यत आदि अर्थ
 बुझाउने एक प्रत्यय । (उदा०-तत्पर, स्वार्थपर इत्या० ।)
 परक-प्रत्य० [सं०] शब्दका अन्तमा लागेर 'पछि लाग्ने' अर्थ
 बुझाउने एक प्रत्यय । (उदा०-बुद्धिपरक, विष्णुपरक ।)
 पर-काय-प्रवेश-[सं०] अर्काका मृत शरीरमा योग-बलले
 आफ्नो आत्मा प्रवेश गराउने काम ।
 परकाल-ना० [फा० परकार] गोलाइ वा वृत्ताकार रेखा
 खिच्ने एक औजार; कर्काटो ।
 परकीय-वि० [सं०] अर्काको; अन्य जनको; पराईको ।
 परकीया-ना० [सं०] पर-पुरुषसित गुप्त रूपले प्रेम गर्ने नायिका;
 नायिकाका मुख्य दुइ भेदमध्ये एक ।
 परक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. निमोठिने वा निमोठ्ने किसिम;
 बटारिने वा बटार्ने किसिम । २. भाँचिने वा भाँच्ने
 किसिम । ३. तरकारी आदि भुट्ने किसिम ।
 पर-क्षेत्र-ना० [सं०] १. अर्काको शरीर । २. अर्काको जमीन ।
 ३. अर्काकी स्त्री; पर-स्त्री ।
 परगन्ना-ना० [फा० पर्गनः] धेरै गाउँ सम्मिलित भएको
 भू-भाग; प्रगन्ना ।
 परगेलाइ-ना० [परगेल्+आइ] परगेल्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 परगेलाइनु-स० क्रि० [परगेलाउ+आइ+नु] परगेल्न
 लाइनु; ('परगेलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 परगेलाउनु-स० क्रि० [परगेल्+आउ+नु] परगेल्न लाउनु;
 ('परगेल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 परगेलिनु-स० क्रि० [परगेल्+आइ+नु] नाउँ तोकेर बोला-
 इनु; ('परगेल्नु'-को क० क्रि०) ।
 परगेल्नु-स० क्रि० [ने०] १. नाउँ तोकेर बोलाउनु; नाउँ
 किट्नु । २. केलाउनु; छान्नु ।
 पर-चक्र-ना० [सं०] १. शत्रुको राष्ट्र वा सेना । २. शत्रुको
 आक्रमण; छ प्रकारका ईतिमव्ये एक ।
 परचक्री-वि० [सं०] १. अर्काको; पराई । (ना०) २.
 आफन्तदेखि अतिरिक्त व्यक्ति; पराई मानिस ।
 परच्छन्द-वि० [सं०] अर्काका अधीनमा रहेको; पराधीन ।
 परच्छन्दानुवर्ती-वि० [सं०] अर्काका इच्छाअनुसार काम गर्ने;
 पराधीन ।
 पर-जात-वि० [सं०] १. अर्काबाट उत्पन्न भएको; अन्यज ।
 २. अर्काद्वारा पालिएको । (ना०) ३. नोकर । ४. कोइली ।
 परञ्च-अव्य० [सं०] १. अरु पनि । २. तर पनि; तैपनि;
 तापनि ।
 परञ्ज-ना० [सं०] तेल पेलने कोल; साल ।
 परञ्जय-वि० [सं०] १. शत्रुलाई जित्ने । (ना०) २. वरुण ।

परतः-क्रि० यो० [सं०] १. अर्कासितबाट; अल्बाट । २.
 शत्रूबाट । ३. पछि; भविष्यमा ।
 पर-तन्त्र-वि० [सं०] अर्काका अधीनमा रहेको; पराधीन ।
 परत्र-क्रि० यो० [सं०] १. अर्को ठाउँमा; अन्य स्थानमा ।
 २. पर-लोकमा । ३. पछि । (ना०) ४. पर-लोक;
 पुनर्जन्म ।
 परथन-ना० [पथार्+अन्] रोटी बेलदा लाउने पीठो ।
 परदा-ना० [फा० पर्दः] पर्दा ।
 परदा-फाश-ना० [फा० पर्द+फाश] १. दोष प्रकट हुनु वा
 गर्नु । २. गुप्त रहस्य खोल्नु; भण्डाफोर ।
 पर-दारा-ना० [सं०] अर्काकी पत्नी; पर-स्त्री ।
 परदारी-वि० [सं०] पर-स्त्री गमन गर्ने; व्यभिचारी ।
 पर-देवता-ना० [सं०] पर-ब्रह्म ।
 पर-देश-ना० [सं०] १. आफ्नो देशदेखि भिन्न देश; अर्काको
 देश; विदेश । २. आफू बसेको भन्दा टाढाको कुनै ठाउँ ।
 पर-देशी-वि० [पर-देश+ई] १. पर-देशको; विदेशी । २.
 अर्काको देशमा रहने; विदेशमा बस्ने । ३. प्रवासी ।
 पर-द्रोह-ना० [सं०] अर्काको द्रोह; अर्कासितको वैर-भाव ।
 पर-द्रोही-वि० [सं०] अर्कासँग द्रोह गर्ने; शत्रुता गर्ने ।
 पर-धन-ना० [सं०] अर्काको धन; पराईको सम्पत्ति ।
 पर-धर्म-ना० [सं०] अर्काको धर्म; अन्य धर्म ।
 पर-धाम-ना० [सं०] १. वैकुण्ठ । २. परमेश्वर । ३. विष्णु ।
 परन्तु-संयो० [सं०] १. तर; किन्तु । (क्रि० यो०) २. पछि;
 अन्तमा; आखिरमा ।
 पर-पक्ष-ना० [सं०] १. अर्काको पक्ष; विरोधी-पक्ष । २.
 विरोधी मत ।
 पर-पजनी-ना० [फा० पर+पजनी] पजनी ।
 परपर-क्रि० यो० [अनु०] १. घिउ-तेलमा तरकारीहरू
 भुट्दा शब्द आउने किसिम । २. धमाधम निमोठिएर वा
 बटारिएर भाँचिने किसिम । ३. बिँगठिने किसिम । ४.
 टिमुर आदि खाँदा जिभामा रमरमी लाग्ने किसिम;
 रमरम ।
 परपरती-क्रि० यो० [परपर+ती] परपर ।
 परपरिइनु-अ० क्रि० [परपर+इ+नु] परपन्याइनु; ('पर-
 परिनु'-को भा० क्रि०) ।
 परपरिनु-अ० क्रि० [ने०] निमोठिनु; बिभिन्दिनु; मेलमा
 नआउनु ।
 परपरिनु-अ० क्रि० [परपर+इ+नु] परपन्याउनु ।
 परपरी-क्रि० यो० [परपर+ई] परपर; परपरी ।
 परपन्याइ-ना० [परपन्याउ+आइ] परपन्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 परपन्याइ-ना० [परपरि+याइ] परपरिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 परपन्याइनु-अ० क्रि० [परपन्याउ+आइ+नु] जिभामा रम-
 रम लागिनु; ('परपन्याउनु'-को भा० क्रि०) ।

परपरचाउनु-परम्परित-रूपक

६१०

परप-याउनु-अ० क्रि० [परपरि+याउ+नु] टिमुर, पिरिया आदि खाँदा जिभ्रामा रमरमी लाग्नु; एक किसिमको पीरो अनुभव हुनु; परपर गर्नु ।
 परप-याहट-ना० [परपरि+याहट] परपरिने किसिम, क्रिया वा भाव; परप-याइ ।
 पर-पाक-ना० [सं०] अर्काका निमित्त वा पञ्च-महायज्ञका निमित्त खानेकुरो पकाउनु ।
 पर-पीडक-वि० [सं०] अर्कालाई दुःख दिने; अर्कालाई पीडा दिने ।
 पर-पीडन-ना० [सं०] अर्कालाई दुःख दिने काम ।
 पर-पुरुष-ना० [सं०] १. स्त्रीहरूका निमित्त आफ्ना पति-वाहेकको पुरुष । २. पर-ब्रह्म ।
 पर-पुष्ट-वि० [सं०] १. अर्काले पालन-पोषण गरेको; अर्का-द्वारा पालिएको । (ना०) २. कोइली ।
 पर-पुष्टा-ना० [सं०] १. वेश्या; रण्डी । २. ऐजेरु ।
 पर-प्रपौत्र-ना० [सं०] पनातिको छोरो; जनाति ।
 पर-प्रेष्य-ना० [सं०] नोकर ।
 पर-प्रेष्या-ना० [सं०] नोकरी; दासी ।
 पर-ब्रह्म-ना० [सं०] निर्गुण, निराकार र उपाधि-रहित ब्रह्म ।
 पर-भव-ना० [सं०] अर्को जन्म; पुनर्जन्म ।
 पर-भाग्योपजीवी-वि० [सं०] अर्काको कमाइ वा अन्न खाएर जीविका गर्ने ।
 पर-भूत-वि० [सं०] १. अर्काले पालेको । (ना०) २. कोइली ।
 परम-वि० [सं०] १. सबभन्दा; पहिलेको; आदिको; आद्य । २. सबभन्दा उत्तम; उत्कृष्ट । ३. सबैमा प्रधान; मुख्य । ४. सबभन्दा ठूलो; सबैमध्ये महान् । ५. ज्यादा; अति ।
 परम-गति-ना० [सं०] मरेपछिको उत्तम गति; मुक्ति; मोक्ष ।
 परम-तत्त्व-ना० [सं०] मूल-तत्त्व; ब्रह्म ।
 परम-धाम-ना० [सं०] १. स्वर्ग; वैकुण्ठ । २. पर-लोक । ३. मृत्यु; मरण ।
 परम-पद-ना० [सं०] १. सबभन्दा उच्च स्थान वा पद । २. मुक्ति; मोक्ष ।
 परम-पिता-ना० [सं०] परमेश्वर ।
 परम-पुरुष-ना० [सं०] १. परमेश्वर । २. विष्णु ।
 परम-भट्टा-ना० [सं०] परम-भट्टारक] कमारा-कमारी किन-वच गर्दा बेच्नेले किन्नेलाई लेखिदिने कागत ।
 परम-भट्टारक-ना० [सं०] ठूला राजाहरूको एक प्राचीन उपाधि ।
 पर-मर्मज्ञ-वि० [सं०] अर्काको रहस्य जान्ने ।
 परमर्षि-ना० [सं०] उच्च कोटिका ऋषि ।
 परम-हंस-ना० [सं०] १. संन्यासीको एक वर्ग वा पद । २. परमेश्वर । ३. महात्मा ।
 परमाक्षर-ना० [सं०] अक्षर; प्रणव ।
 परमाङ्गना-ना० [सं०] उत्तम स्त्री ।

परमाङ्गी-ना० [फा० परवानगी] १. राजाको वा उच्च सरकारी अधिकारीको आज्ञा; प्रमाङ्गी; हुकुम । २. आज्ञा; आदेश । ३. अनुमति ।
 परमाणु-ना० [सं०] १. कुनै पदार्थको अति सूक्ष्म कण; अत्यन्त सानो कण । २. कुनै भौतिक पदार्थको निर्माण गर्ने सबभन्दा सूक्ष्म तत्त्व ।
 परमाणु-वम-ना० [सं०] परमाणु+वम (अं०)] परमाणुको रचनामा निहित शक्तिलाई एकत्रित गरी तयार गरिएको शक्ति-शाली एक प्रकारको वम ।
 परमाणुवाद-ना० [सं०] संसारको सम्पूर्ण सृष्टि परमाणु-बाटै बनेको हो भनी मान्ने एक दार्शनिक सिद्धान्त (यसका आदि प्रवर्तक महामुनि कणाद हुन् ।)
 परमाणुवादी-वि० [सं०] परमाणुवादको अनुयायी ।
 परमात्मा-ना० [सं०] परमेश्वर; पर-ब्रह्म ।
 परमादेश-ना० [सं०] तल्लो अदालत, संस्था, अधिकारी आदिलाई कुनै विशिष्ट काम गर्नका लागि सर्वोच्च-अदालतले दिने आदेश ।
 परमानन्द-ना० [सं०] १. ब्रह्मको साक्षात्कार वा त्यसको ज्ञानको सुख; ब्रह्मानन्द । २. पर-ब्रह्म; ईश्वर । ३. अत्यन्त आनन्द ।
 परमायु-ना० [सं०] जीवनको अन्तिम आयु; सर्वाधिक आयु ।
 परमार्थ-ना० [सं०] १. सबभन्दा महत्त्वपूर्ण वस्तु; सर्वोत्कृष्ट सत्ता । २. परोपकार । ३. मोक्ष; मुक्ति । ४. यथार्थ तत्त्व ।
 परमार्थवादी-वि० [सं०] वेदान्ती; तत्त्वज्ञ ।
 परमार्थ-विद्-वि० [सं०] ब्रह्म-ज्ञानी; दार्शनिक ।
 परमार्थी-वि० [सं०] १. परमार्थ जान्न वा प्राप्त गर्न इच्छुक । २. मोक्षको इच्छा गर्ने; मुमुक्षु ।
 परमेश-ना० [सं०] परमेश्वर ।
 परमेश्वर-ना० [सं०] जगत्को सृष्टि, स्थिति र प्रलय-कर्ता; परमात्मा; पर-ब्रह्म; ईश्वर ।
 परमेश्वरी-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. महामाया ।
 परमेष्ठी-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. शिव । ३. अग्नि ।
 परम्पद-ना० [सं०] १. उत्तम पद । २. वैकुण्ठ । ३. मोक्ष ।
 परम्पर-वि० [सं०] १. क्रमैले आएको; सिलसिलेवार । (ना०) २. छोरा, नाति, पनाति आदिको क्रम ।
 परम्परा-ना० [सं०] १. पहिलेदेखि चलिआएको सिलसिला; अविच्छिन्न क्रम; अनुक्रम । २. क्रम-वद्ध समूह; पङ्क्ति । ३. प्रथा; प्रणाली; पद्धति । ४. वंश; सन्तति ।
 परम्परागत-वि० [सं०] १. पहिलेदेखि चलिआएको; परम्पराबाट आएको । २. क्रमैसँग आएको; क्रमागत ।
 परम्परित-वि० [सं०] परम्परा भएको; सिलसिला भएको ।
 परम्परित-रूपक-ना० [सं०] एउटालाई गरेको आरोप अर्कोमा पर्न जाने, रूपक अलङ्कारको एक भेद ।

परम्परीण-वि० [सं०] वंश-परम्पराबाट चलिआएको; पर-
म्परागत ।
परल-वि० [पर] १. परेको; तयार गर्दा वा खरीद गर्दा लागेको;
पर्ता (मोल) । (ना०) २. खरीद गरेको मोल; साउँ ।
पर-लोक-ना० [सं०] १. मृत्युपछि प्राणीहरूको आत्मा जाने
स्वर्ग आदि लोक । २. मृत्यु; मरण ।
पर-लोक-गणन-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
पर-लोक-प्राप्ति-ना० [सं०] पर-लोक-वास ।
पर-लोक-वास-ना० [सं०] मृत्यु; मरण (आदरार्थमा) ।
पर-लोक-वासी-वि० [सं०] पर-लोक-वास भएको; मृत
(आदरार्थमा) ।
परवर-ना० [सं० पटोल] लहरामा फल्ने, गोल-काँक्रीका
आकारको, तरकारी खाइने एक जातको हरियो फल ।
परवर-वि० [फा०] पालन गर्ने; पालक । (यौगिक शब्दको
अन्तमा प्रयोग हुने । उदा०-गरीब-परवर ।)
परवरिश-ना० [फा०] पालन-पोषण; परवस्ती ।
पर-वर्ती-वि० [सं०] पछि रहेको; पछि हुने ।
पर-वश-वि० [सं०] अर्काका अधीनमा परेको; पराधीन ।
पर-वशता-ना० [सं०] पर-वश हुनाको भाव; पराधीनता ।
पर-वश्य-वि० [सं०] पर-वश ।
पर-वश्यता-ना० [सं०] पर-वश्य हुनाको भाव; पर-वशता ।
परवस्ती-ना० [फा० परवरिश] १. पालन-पोषण । २.
जीवन-वृत्ति; जीविका ।
परवा-ना० [फा०] १. चिन्ता । २. खाँचो; वास्ता;
प्रयोजन । ३. ध्यान । ४. भरोसा; परवाह ।
पर-वाद-ना० [सं०] १. किवदन्ती; हल्ला । २. निन्दा;
अपवाद ।
परवान-वि० [सं०] पर-वश; पराधीन ।
परवाह-ना० [फा० परवा] १. चिन्ता; फिक्री । २. वास्ता;
प्रयोजन । ३. सोच-विचार; खयाल ।
परशु-ना० [सं०] बन्चरो; कुठार ।
परशु-राम-ना० [सं०] जमदग्नि ऋषिका छोरा; विष्णुका
दश अवतारमध्ये एक ।
पर-स्त्री-ना० [सं०] पुरुषहरूका निमित्त आफ्नी पत्नीबाहेक
अरू स्त्री; अर्काकी स्त्री ।
परस्पर-क्रि० यो० [सं०] १. एक अर्काका साथ; आपसमा;
आफू-आफूमा । (ना०) २. आफू-आफू; आफन्त;
आपस ।
परस्परोपमा-ना० [सं०] उपमालङ्कारको एक भेद; उपमे-
योपमा ।
परश्वध-ना० [सं०] बन्चरो; परशु ।
परस्व-ना० [सं०] अर्काको सम्पत्ति; अरूको धन ।
पर-हित-ना० [सं०] १. अरूको हित; अर्काको भलाइ ।
(वि०) २. अरूको हित गर्ने; परोपकारी ।
परहेज-ना० [फा० परहेज] १. बिरामीले हानि-कारक वस्तु

नखाने काम; मुख बार्ने काम; कुपथ्य नखाने काम ।
परहेजी-वि० [परहेज+ई] १. परहेज गर्ने; परहेजमा बस्ने ।
२. परहेज-सम्बन्धी; परहेजको ।
परा-उप० [सं०] १. शब्दको अगलितर लाग्ने एक उपसर्ग ।
(ना०) २. मूलाधारमा रहेको नाद-रूपिणी वाणी ।
३. ब्रह्म-विद्या । ४. गङ्गा ।
पराइ-ना० [पर+आइ] पर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
पराइ-ना० [पराउ+आइ] पराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
पराइनु-स० क्रि० [पराउ+आइ+नु] पर्ने लाइनु; ('परा-
उनु'-को क० क्रि०) ।
पराई-वि० [सं० पर] १. अर्काको; अन्य जनको; बिरानो ।
(ना०) २. आफन्तबाहेकको व्यक्ति; परचक्री ।
पराउनु-स० क्रि० [पर आउ+नु] १. पार्नु; ('पर्नु'-को प्रे०
क्रि०); पार्न लाउनु । २. पर्नु ।
पराकाष्ठा-ना० [सं०] अन्तिम सीमा; चरम सीमा; हृद ।
पराक्रम-ना० [सं०] १. बल; शक्ति । २. पुरुषार्थ; पौरख ।
३. बहादुरी; वीरता । ४. चढाइ; आक्रमण ।
पराक्रमी-वि० [सं०] पराक्रम भएको; पुरुषार्थी; वीर;
पौरखी ।
पराक्रान्त-वि० [सं०] १. शक्ति-शाली; वीर । २. उत्साही ।
३. आक्रमण गरिएको; आक्रान्त ।
पराग-ना० [सं०] १. फूलका भित्र हुने सुगन्धी धूलो; पुष्प-
रज । २. नुहाउनुभन्दा पहिले शरीरमा घसिने सुगन्धी
चूर्ण । ३. चन्दन ।
पराग-केसर-ना० [सं०] फूलका बीचमा पराग टाँसिएर रहने
सूत्र ।
परागत-वि० [सं०] १. मरेको; मृत । २. लपेटिएको; बेह्लि-
एको । ३. फलिएको ।
पराधी-क्रि० यो० [सं० पर+आधी] आजँदो तेस्रो वर्ष;
आधीपछिको वर्ष ।
पराङ्मुख-वि० [सं०] १. विपरीत दिशातिर मुख फर्काएको;
विमुख । २. प्रतिकूल ।
पराजय-ना० [सं०] हार्ने काम; हार ।
पराजित-वि० [सं०] पराजय भएको; हारेको ।
परात्पर-वि० [सं०] १. सबभन्दा परको । २. सर्व-श्रेष्ठ ।
(ना०) ३. परमात्मा । ४. विष्णु ।
परात्मा-ना० [सं०] परमात्मा ।
पराधीन-वि० [सं०] अर्काका अधीनमा रहेको; पर-तन्त्र;
पर-वश ।
पराधीनता-ना० [सं०] पराधीन हुनाको भाव; पर-वशता ।
परान्त-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
परान्न-ना० [सं०] १. अरूले दिएको अन्न वा भोजन । २.
अरूको अन्न ।
परान्नभोजी-वि० [सं०] अकलि दिएको अन्न वा भोजन खाएर
निर्वाह गर्ने; परोपजीवी ।

परिकीर्ण-वि० [सं०] १. चारैतिर फैलएको; फिँजिएको ।
 २. घेरिएको; परिवेष्टित । ३. भरिएको ।
 परिकीर्तन-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा व्यक्तिको अधिक प्रशंसा गर्नु ।
 परिकोप-ना० [सं०] ठूलो कोप; प्रचण्ड क्रोध ।
 परिक्रम-ना० [सं०] १. चारैतिर घुम्नु; प्रदक्षिणा । २. टहल्नु; यता-उति हिँड्नु । ३. क्रम; सिलसिला ।
 परिक्रमण-ना० [सं०] परिक्रम ।
 परिक्रमा-ना० [सं०] १. चारैतिर घुम्नु; परिक्रम । २. देवताका मूर्ति, मन्दिर वा पुण्य-क्षेत्रका चारैतिर भक्तिका साथ घुम्नु; प्रदक्षिणा ।
 परिक्रय-ना० [सं०] १. ज्याला; मजदूरी । २. भाडा; बहाल । ३. खरीद । ४. सट्टा-पट्टा गरेर माल लिने काम ।
 परिक्रान्त-वि० [सं०] कुल्चिएको; पदार्पण गरिएको (ठाउँ) ।
 परिक्रिया-ना० [सं०] १. घेर्ने काम; घेरा दिनु । २. ध्यान; मनोयोग ।
 परिवलान्त-वि० [सं०] ज्यादै थाकेको; अति थकित ।
 परिवलष्ट-वि० [सं०] १. ज्यादै थाकेको; थकित । (ना०) २. परिश्रम; तकलीफ ।
 परिवलेद-ना० [सं०] आर्द्रता ।
 परिक्षत-वि० [सं०] १. ज्यादै बिग्रेको; नष्ट । २. घेरै घाउ लागेको; क्षत ।
 परिक्षय-ना० [सं०] नाश; बरबादी ।
 परिक्षालन-ना० [सं०] राम्रोसँग धुनु; पखाल्नु ।
 परिक्षिप्त-वि० [सं०] १. यता-उति फ्याँकिएको; फालिएको । २. फैलिएको; प्रकीर्ण । ३. घेरिएको । ४. छोडिएको; त्यक्त ।
 परिक्षीण-वि० [सं०] १. अति दुबलो; क्षीण । २. बिग्रेको; नष्ट-भ्रष्ट । ३. हराएको; लुप्त । ४. निर्धन ।
 परिक्षीव-वि० [सं०] ज्यादै मात लागेको; उन्मत्त ।
 परिक्षेप-ना० [सं०] १. यता-उति डुल्नु; टहल्नु । २. फैलाउनु; फिँजाउनु । ३. फाल्नु; मिल्काउनु । ४. घेर्नु; छेक्नु ।
 परिक्षा-ना० [सं०] नगर वा किल्लालाई दुर्गम बनाउनाका निमित्त चारैतिर खनिएको खाल्टो ।
 परिक्षात-ना० [सं०] परिक्षा ।
 परिक्षिन्न-वि० [सं०] दुःख पाएको; कष्टले पीडित ।
 परिक्षेद-ना० [सं०] ज्यादै थकाइ; ठूलो ग्लानि ।
 परिक्ष्यात-वि० [सं०] ज्यादै प्रसिद्ध; विख्यात ।
 परिक्ष्याति-ना० [सं०] विशेष प्रसिद्धि ।
 परिगणन-ना० [सं०] गन्ने काम; गणना; गिनती ।
 परिगणना-ना० [सं०] परिगणन ।
 परिगणनीय-वि० [सं०] गन्न योग्य; गणना गर्न योग्य ।
 परिगणित-वि० [सं०] १. गणना गरिएको; गनिएको; गणनामा आएको । २. अनुसूचीमा दरिएको (जाति वा

वर्ग) ।
 परिगत-वि० [सं०] १. घेरिएको; आवेष्टित । २. ढाकिएको; व्याप्त । ३. जानिएको; ज्ञात । ४. बितेको; विगत । ५. मरेको; मृत ।
 परिगम-ना० [सं०] १. घेर्नु; आवेष्टित गर्नु । २. व्याप्त गर्नु । ३. प्राप्त गर्नु । ४. जान्नु ।
 परिगभिक-वि० [सं०] गभिणीको दूध पिउँदा हुने एक रोग ।
 परिगवित-वि० [सं०] ज्यादा शेखी गर्ने; अति घमन्डी ।
 परिगर्हण-ना० [सं०] ठूलो निन्दा ।
 परिगलित-वि० [सं०] १. घेरै गलेको; घेरै पलेको । २. चुहेको; बगेको । ३. लुप्त ।
 परिगहन-वि० [सं०] १. अति गहिरो; अत्यन्त गहन । २. घेरै बाक्लो; घना ।
 परिगुणित-वि० [सं०] १. लुकाइएको; छिपाइएको । २. ढाकिएको; छोपिएको । ३. बेहिएको; लपेटिएको ।
 परिगूढ-वि० [सं०] अति गूढ; अत्यन्त गुप्त ।
 परिगृहीत-वि० [सं०] १. ग्रहण गरिएको; स्वीकृत । २. पाएको; प्राप्त । ३. समातिएको; पकडिएको ।
 परिगृहीता-वि० [सं०] १. विवाह भएकी; विवाहिता । (ना०) २. पोइ; पति । ३. सहायक व्यक्ति ।
 परिग्रह-ना० [सं०] १. लिनु; ग्रहण गर्नु । २. स्वीकृति; मन्जूरी । ३. घेर्नु; परिवेष्टित । ४. विवाह । ५. स्वास्नी; पत्नी । ६. परिवार; जहान ।
 परिग्रहण-ना० [सं०] १. लिनु; स्वीकार गर्नु । २. पहिरनु; धारण गर्नु ।
 परिग्राह्य-वि० [सं०] लिन हुने; स्वीकार गर्न लायक ।
 परिघ-ना० [सं०] १. ढोका बन्द गर्ने आग्लो; बिरेआग्लो । २. मुद्गर । ३. भाला । ४. बाण । ५. घोडा । ६. ढोका । ७. घर । ८. पानीको घडा । ९. ज्योतिष-शास्त्रानुसार सत्ताईस योगमध्ये एक ।
 परिघट्टन-ना० [सं०] चारतिर घुमाईकन घोट्नु ।
 परिघट्टित-वि० [सं०] बेसरी घोटिएको; खूब रगडिएको ।
 परिघात-ना० [सं०] १. वध; हत्या । २. प्रहार; हनन । ३. नाश गर्नु; नष्ट पार्नु । ४. उल्लङ्घन ।
 परिघाती-वि० [सं०] १. मार्ने; वध गर्ने; हत्यारो । २. नष्ट गर्ने; नाश गर्ने ।
 परिघृष्ट-वि० [सं०] बसरी घोटिएको ।
 परिघोष-ना० [सं०] १. ठूलो आवाज; भयानक गर्जना । २. अनुचित कुरो ।
 परिड-ना० [ने०] १. एक जातको बेत । २. एक जातको बाँस ।
 परिचपल-वि० [सं०] अति चञ्चल; ज्यादै चपल ।
 परिचय-ना० [सं०] १. राम्ररी जान्ने काम; जान-पहिचान; चिना-जानी; चिना-पर्ची । २. राम्ररी जम्मा गर्नु; एकत्र पार्नु ।

परिचय-पट्ट-परिज्ञान

६१४

परिचय-पट्ट-ना० [सं०] कुनै व्यक्ति, संस्था, पसल आदिका नाम अथवा अरू कुनै विषयको विवरण लेखी सार्वजनिक सूचनाका निमित्त टाँगिएको धातु, काठ आदिको फलक; साइनबोर्ड ।

परिचय-पत्र-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्तिको परिचय लेखिएको पत्र । २. कुनै वस्तु वा संस्थाको उद्देश्य, कार्य-प्रणाली आदिको विस्तृत विवरण लेखिएको पुस्तिका वा पत्र ।

परिचर-ना० [सं०] १. नोकर; सेवक; भृत्य । २. रोगीको सेवा-सुश्रूषा गर्ने व्यक्ति ।

परिचरण-ना० [सं०] सेवा; परिचर्या ।

परिचरणीय-वि० [सं०] सेवा गर्न योग्य; परिचरण गर्न लायक ।

परिचरितव्य-वि० [सं०] सेवा गर्न लायक; परिचरणीय ।

परिचरिता-ना० [सं०] परिचर्या गर्ने व्यक्ति; सेवक; नोकर ।

परिचरी-ना० [सं०] नोकरी; दासी ।

परिचर्या-ना० [सं०] १. सेवा; टहल । २. रोगीको सुश्रूषा ।

परिचायक-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तुको परिचय गराउने व्यक्ति; परिचय दिने मानिस वा साधन । २. बताउने व्यक्ति । (वि०) ३. कुनै कुरो, घटना आदिको जनाउ दिने ।

परिचार-ना० [सं०] १. सेवा; टहल । २. यता-उत्ति घुम-फिर गर्ने ठाउँ । ३. सेवक ।

परिचारक-ना० [सं०] १. सेवक; नोकर; भृत्य । २. रोगीको सेवा-सुश्रूषा गर्ने व्यक्ति । ३. देवताको मन्दिर-सम्बन्धी कार्य वा प्रबन्ध गर्ने व्यक्ति । ४. स्थाहार-सम्भार गर्ने व्यक्ति ।

परिचारण-ना० [सं०] १. सेवा । २. घुम-फिर गर्नु; टहल्नु । ३. सह्यार ।

परिचारिक-ना० [सं०] परिचारक ।

परिचारिका-ना० [सं०] १. नोकरी; सेविका । २. परिचर्या वा सुश्रूषा गर्ने स्त्री ।

परिचारित-ना० [सं०] खेल; क्रीडा; मनोविनोद ।

परिचारी-ना० [सं०] परिचारक ।

परिचार्य-वि० [सं०] १. सेवा गर्न योग्य; सेव्य । २. सह्यार गर्न योग्य ।

परिचालक-वि० [सं०] १. परिचालन गर्ने; चलाउने । २. हल्लाउने । ३. चारैतिर घुम-फिर गर्ने । ४. कुनै कार्यको सञ्चालन गर्ने; सञ्चालक ।

परिचालन-ना० [सं०] १. हल्लाउनु; ङगाउनु । २. कुनै संस्था वा कार्यको प्रबन्ध गरी चलाउनु; सञ्चालन । ३. हिँड-डुल गराउनु ।

परिचालित-वि० [सं०] १. चलाइएको; सञ्चालन गरिएको । २. हल्लाइएको; ङोलाइएको । ३. हिँडाइएको ।

परिचित-वि० [सं०] १. परिचय भएको; जान-पहिचान भएको । २. थाहा पाइएको; ज्ञात । ३. थुप्याइएको;

एकत्रित ।

परिचिति-ना० [सं०] परिचय; चिन-जान ।

परिचिन्तन-ना० [सं०] १. सम्झना गर्नु; स्मरण गर्नु । २. सोच्नु; विचार गर्नु । ३. फिक्री गर्नु; चिन्ता गर्नु ।

परिचिह्नित-वि० [सं०] १. हस्ताक्षर गरिएको; दस्तखत गरिएको । २. छाप वा चिह्न लगाइएको ।

परिचुम्बन-ना० [सं०] प्रेमपूर्वक चुम्बन गर्नु; स्वाइँ खानु ।

परिचुम्बित-वि० [सं०] प्रेमपूर्वक स्वाइँ खाइएको; चुम्बन गरिएको ।

परिचय-वि० [सं०] १. जान्न योग्य; थाहा पाउन लायक ।

२. परिचय गर्न योग्य; जान-पहिचान गर्न लायक । ३. सञ्चय गर्न योग्य; थुप्याउन योग्य ।

परिच्छद-ना० [सं०] १. माथिबाट ढाक्ने कपडा; आच्छादन ।

२. लुगा; पोशाक । ३. राजाको अगि वा पछि लाग्ने अनुचर । ४. परिजन; परिवार ।

परिच्छन्द-ना० [सं०] वस्त्र; पोशाक ।

परिच्छन्न-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको । २. लुगा लगाएको; वस्त्र धारण गरेको ।

परिच्छिन्ति-ना० [सं०] १. निर्धारित सीमा; अवधि । २. दुइ वस्तुलाई छुट्ट्याउनु । ३. विभाजन ।

परिच्छिन्न-वि० [सं०] १. सीमित; परिमित । २. बाँडिएको; विभक्त ।

परिच्छेद-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुको खण्ड पार्नु; विभाजन । २. ग्रन्थको कुनै एक विषयको चर्चा गरिएको अंश; अध्याय; खण्ड; प्रकरण । ३. सीमा; अवधि । ४. निर्णय; निश्चय (सत्य-असत्य आदिको) ।

परिच्छेदक-वि० [सं०] १. सीमा वा अवधि निर्धारण गर्ने । २. अलग पार्ने; विभाजक ।

परिच्छेदन-ना० [सं०] १. काट्नु; टुक्र्याउनु; चिर्नु । २. पुस्तकको अध्याय; परिच्छेद ।

परिच्छेद्य-ना० [सं०] १. छुट्ट्याउन योग्य; विभाज्य । २. नाप-तौल गर्न योग्य; परिमेय ।

परिच्युत-वि० [सं०] खसेको; गिरेको; च्युत; पतित ।

परिच्युति-ना० [सं०] गिर्नु; पतन ।

परिजन-ना० [सं०] आश्रयमा रहेका व्यक्ति; परिवार; जहान ।

परिजपित-वि० [सं०] १. जप गरिएको । २. बार-बार सम्झिएको; जपना गरिएको ।

परिजात-वि० [सं०] १. जन्मेको; उत्पन्न । २. विकसित ।

परिज्ञात-वि० [सं०] राम्ररी थाहा पाइएको; निश्चित रूपमा ज्ञात भएको ।

परिज्ञाता-वि० [सं०] १. राम्रोसित जान्ने; खूब थाहा पाउने । २. परिचय पाउने; चिन्ने ।

परिज्ञान-ना० [सं०] १. राम्रोसित भएको ज्ञान; सम्यक् ज्ञान । २. सूक्ष्म ज्ञान । ३. परिचय; जान-पहिचान ।

परिणत-वि० [सं०] १. खूब झुकेको; नुहेको। २. नम्र; विनीत। ३. एक रूपबाट अर्को रूपमा आएको; रूपान्तर भएको। ४. पाकेको; परिपक्व। ५. पचेको; हजम भएको। ६. उमेर छिप्पिएको; प्रौढ।

परिणति-ना० [सं०] १. झुक्नु; नुहुनु। २. नम्र हुनु; विनम्रता। ३. एक रूपबाट अर्को रूप लिने काम; रूपान्तर हुनु। ४. पाक्नु; परिपक्व हुनु। ५. पच्नु; परिपाक। ६. प्रौढ हुनु। ७. बुढ्याइँ; वाढ्दकथ। ८. अन्त; समाप्ति। ९. परिणाम; निष्कर्ष।

परिणद्ध-वि० [सं०] १. बाँधिएको; वेहिएको। २. विशाल; विस्तृत।

परिणमन-ना० [सं०] रूपान्तर हुनु; रूप बदल्नु।

परिणय-ना० [सं०] विवाह।

परिणयन-ना० [सं०] विवाह गर्नु।

परिणाम-ना० [सं०] १. कुनै कामको निचोरमा हुने निष्कर्ष; फल; नतीजा। २. बदल्ने काम; परिवर्तन। ३. विकार; रूपान्तर। ४. विकास; वृद्धि। ५. समाप्त हुनु; वित्तु। ६. उपमेयको काम उपमानद्वारा गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार।

परिणामतः-क्रि० यो० [सं०] परिणामका रूपमा; फलतः।

परिणाम-दर्शी-वि० [सं०] १. कुनै कामको पछि हुने परिणाम पहिलेबाटै जान्ने। २. फल वा परिणामको पहिले नै विचार गरेर काम गर्ने; दूर-दर्शी।

परिणामी-वि० [सं०] परिणाम हुने; नतीजा निस्कने।

परिणायक-ना० [सं०] १. नेता; अगुवा। २. पति।

परिणाह-ना० [सं०] विस्तार; विशालता।

परिणाहवान्-वि० [सं०] फैलिएको; विस्तृत।

परिणीत-वि० [सं०] १. विवाह भइसकेको; विवाहित। २. समाप्त; पूर्ण।

परिणीता-वि० [सं०] विवाह भएकी; विवाहिता।

परिणेत-ना० [सं०] पति; स्वामी।

परिणेत्या-वि० [सं०] विवाह गर्ने योग्य (कन्या)।

परितः-ना० [सं०] चौरफ; चारैतिर; सबैतिर।

परितप्त-वि० [सं०] १. खूब तातेको; उत्तप्त। २. अति दुःखित; सन्तप्त।

परितप्त-ना० [सं०] १. ज्यादा तातो हुने काम। २. अत्यन्त ठूलो ताप। ३. दुःख; सन्ताप।

परिताप-ना० [सं०] १. अत्यधिक ताप; अति गरमी। २. ज्यादा दुःख; क्लेश। ३. शोक। ४. पछुतो; पश्चात्ताप।

परितापी-वि० [सं०] १. अति तातो; उग्र ताप भएको। २. दुःखित; सन्ताप-युक्त। ३. अति दुःख-कर। ४. अत्यन्त कष्ट दिने।

परितिवत्-वि० [सं०] ज्यादा तीतो।

परितुष्ट-वि० [सं०] १. परम सन्तुष्ट; खूब सन्तोष भएको। २. प्रसन्न; खुश।

परितुष्टि-ना० [सं०] १. पूर्ण सन्तोष; परितोष। २. हर्ष;

आह्लाद।

परितृप्त-वि० [सं०] १. अघाएको; खूब तृप्त। २. सन्तुष्ट।
परितृप्ति-ना० [सं०] १. परितृप्त हुने क्रिया वा भाव; खूब अघाउनु। २. सन्तोष; तुष्टि।

परितोष-ना० [सं०] १. सन्तोष; तुष्टि। २. अघाउनु; तृप्ति। ३. कुनै काम-कुरो सफल हुँदा हुने आनन्द।

परितोषक-वि० [सं०] १. सन्तुष्ट पार्ने। २. खुशी तुल्याउने।

परितोषण-ना० [सं०] कसैलाई परितोष गर्ने क्रिया; परितुष्टि।

परितोषी-वि० [सं०] सन्तोषी; परितोष-युक्त।

परित्यक्त-वि० [सं०] छोडिएको; त्यागिएको।

परित्यक्ता-वि० [सं०] छोडिएको; त्यागिएको।

परित्यजन-ना० [सं०] १. परित्याग गर्ने काम; त्याग्ने काम। २. मिल्काउनु; फाल्नु।

परित्यज्य-वि० [सं०] १. परित्याग गर्न सकिने। २. परित्याग गर्न लायक।

परित्याग-ना० [सं०] १. पूरा तवरले त्याग्ने काम; पूर्ण त्याग। २. उदारता।

परित्यागी-वि० [सं०] आफ्नो अधिकार वा स्वत्व पूरा तवरले छोड्ने; परित्याग गर्ने।

परित्याज्य-वि० [सं०] पूरा तवरले छोड्न योग्य; परित्याग गर्न योग्य।

परित्रस्त-वि० [सं०] साह्रै डराएको; अति त्रस्त।

परित्राण-ना० [सं०] १. आपत् परेकाको रक्षा गर्ने काम; बचाउ। २. पूर्ण रक्षा। ३. आत्म-रक्षा। ४. आश्रय; सहारा। ५. शरीरका रौं।

परित्रात-वि० [सं०] रात्ररी रक्षा गरिएको; सुरक्षित।

परित्राता-वि० [सं०] परित्राण गर्ने।

परित्रात-ना० [सं०] ठूलो त्रास; अत्यधिक भय।

परिदग्ध-वि० [सं०] डढेको; पिल्सिएको।

परिदर्शन-ना० [सं०] रात्ररी देख्नु; सम्यक् दर्शन।

परिदष्ट-वि० [सं०] १. डसिएको; टोक्रिएको। २. टुक्रा-टुक्रा पारिएको; टुक्र्याइएको।

परिदहन-ना० [सं०] १. बेसरी जलाउनु; खूब पोल्नु। २. आगो लाउनु।

परिदान-ना० [सं०] १. साट-फेर; विनिमय। २. फिर्ता दिनु; फर्काउनु। ३. भक्ति; अनुरक्ति।

परिदाह-ना० [सं०] १. प्रचण्ड ताप; अति ठूलो दाह। २. अत्यधिक मानसिक दुःख; तीव्र सन्ताप।

परिवृढ-वि० [सं०] अति दृढ।

परिवेव-ना० [सं०] ज्यादा विलाप गर्नु; ज्यादा रुनु।

परिवेवन-ना० [सं०] खूब विलाप गर्नु; कल्पेर रुनु।

परिदृष्टा-वि० [सं०] परिदर्शन गर्ने; प्रदर्शक।

परिधान-ना० [सं०] १. चारैतिरबाट घेर्नु; परिवेष्टन।

२. लुगा-फाटो; वस्त्र। ३. लुगा लाउने काम।

परिधानीय-परिपाल्य

परिधानीय-वि० [सं०] लाउन योग्य; पहिरन लायक।
 परिघायक-ना० [सं०] १. छोप्ने वस्तु; आवरण। २. घेर्ने वस्तु। ३. घेरा।
 परिघारण-ना० [सं०] १. सहनु; सहन गर्नु। २. थाप्नु; अड्याउनु।
 परिघावन-ना० [सं०] १. दौडनु; कुद्नु। २. पीछा गर्नु; पछि लाग्नु। ३. धुनु; पखाल्नु।
 परिघावी-वि० [सं०] दौड्ने; कुद्ने।
 परिधि-ना० [सं०] १. चारैतिर लगाइएको बार; चौतर्फको घेरा। २. वृत्तको सबभन्दा बाहिरपट्टिको पूर्ण रेखा; वृत्त बनाउने वक्र रेखा; वृत्ताकार रेखा। ३. विस्तार; व्याप्ति। ४. सूर्य, चन्द्र आदि ग्रहको वरि-परि कहिले-काहीँ देखिने बाटुलो घेरा; परिवेश; मण्डल; सभा। ५. यज्ञ-कुण्डका तीनतिर ठोकिने कीला। ६. परि-क्रमा गर्ने मार्ग। ७. हृद; सीमा।
 परिधिक-वि० [सं०] १. परिधि-सम्बन्धी; परिधिभित्रको। २. कुनै हृदसम्म अधिकार भएको (व्यक्ति)।
 परिधूसर-वि० [सं०] धुस्रो-फुस्रो; धूलि-धूसर।
 परिधेय-वि० [सं०] १. लाउन योग्य; पहिरन लायक। (ना०) २. पोशाक; वस्त्र।
 परिध्वंस-ना० [सं०] १. विनाश; बर्बादी। २. जाति-पतित हुनु; जाति-च्युत हुनु।
 परिन्दन-वि० [सं०] सन्तोष-जनक; सन्तोषप्रद।
 परिनिर्वाण-ना० [सं०] पूर्ण निर्वाण; मोक्ष।
 परिनिवृत्ति-ना० [सं०] मुक्ति; मोक्ष।
 परिनिष्ठा-ना० [सं०] १. चरम सीमा; पराकाष्ठा। २. पूर्ण ज्ञान। ३. पर्यवसान।
 परिनिष्ठित-वि० [सं०] पूर्णतया निपुण; पूर्ण कुशल।
 परिनु-अ० क्रि० [पर+इ+नु] खसिनु; ('पर्नु'-को भा० क्रि०)।
 परिनैष्ठिक-वि० [सं०] १. सर्व-श्रेष्ठ; सर्वोत्तम। २. सर्वोच्च; सर्वोपरि।
 परिन्जो-ना० [सं० प्रत्यञ्चा] धनु वा गुल्लिमा लाइने डोरी वा चोयाको साधन; ताँदो; प्रत्यञ्चा।
 परिन्यास-ना० [सं०] १. कुनै वाक्यको अर्थ पूरा गर्ने काम। २. विशय अर्थ पूरा हुने काव्यको घटना वा स्थल।
 परिपक्व-वि० [सं०] १. राम्ररी पाकेको; पूर्णतया पक्व। २. राम्ररी पचेको। ३. राम्ररी विकसित भइसकेको; प्रौढ; पाको (बुद्धि, ज्ञान आदि)। ४. भुक्त-भोगी; अनुभवी। ५. कुशल; प्रवीण। ६. निश्चित; निर्णीत।
 परिपक्वता-ना० [सं०] परिपक्व हुनाको भाव।
 परिपण-ना० [सं०] मूल-धन; पूँजी।
 परिपणन-ना० [सं०] १. बाजी लगाउने काम; होड थाप्नु। २. कबूल गर्नु; प्रतिज्ञा गर्नु।
 परिपणित-वि० [सं०] १. कबूल गरिएको; प्रतिज्ञा गरिएको।

२. बाजी लगाइएको; होड थापिएको।
 परिपतन-ना० [सं०] चारैतिर उड्ने क्रिया।
 परिपत्र-ना० [सं०] १. विचार, सूचना आदिका निमित्त सम्बन्धित घेरै व्यक्ति वा संस्थाहरूलाई एकै बेहोराको पठाइने पत्र; सर्कुलर। २. कुनै संस्था वा दलको उद्देश्य, विचार, कार्य-प्रणाली, सङ्घटनका मूल नियम आदि लेखिएको पत्र। ३. कुनै विषयमा कुनै संस्था वा दलले प्रकट गरेको सम्मति वा विचार।
 परिपन-ना० [सं०] मूल-धन; पूँजी।
 परिपन्च-वि० [सं० प्रपञ्च] चाँजो-पाँजो; प्रपञ्च; परिपाठ।
 परिपन्चे-वि० [परिपन्च+ए] परिपन्च गर्ने; परिपाठे।
 परिपन्थ-ना० [सं०] १. बाटो छेक्ने व्यक्ति। २. शत्रु।
 परिपन्थक-ना० [सं०] बाटो छेक्ने मानिस; परिपन्थी।
 परिपन्थी-वि० [सं०] १. मार्ग छेक्ने। २. प्रतिकूल आचरण गर्ने; विरुद्ध आचरण गर्ने। (ना०) ३. शत्रु; दुश्मन।
 परिपाक-ना० [सं०] १. राम्ररी पाक्नु वा पकाउनु। २. पच्नु; हजम हुनु। ३. पूर्णतया विकसित हुनु; प्रौढता। ४. परिणाम; फल। ५. निपुणता; दक्षता।
 परिपाचन-ना० [सं०] १. राम्रोसँग पच्नु; परिपाक हुनु। (वि०) २. राम्ररी पचेको।
 परिपाचित-वि० [सं०] १. राम्रोसँग पकाइएको। २. खूब-सित पचाइएको।
 परिपाटि-ना० [सं०] परिपाटी।
 परिपाटिल-वि० [सं०] पहुँलो भाव लिएको रातो (रङ्ग)।
 परिपाटी-ना० [सं०] १. पहिलेदेखि चलिआएको क्रम; सिलसिला। २. प्रणाली; पद्धति; प्रथा। ३. तरीका; रीति। ४. ढङ्ग; ढाँचा। ५. शैली; मेलो।
 परिपाठ-ना० [सं०] १. कुरा मिलाएर विस्तृत रूपमा उल्लेख गर्नु वा पाठ गर्नु। २. सीप; कला। ३. चाँजो; परिपाटी।
 परिपाठे-वि० [परिपाठ+ए] परिपाठ गर्ने; प्रपञ्ची।
 परिपाण्डमा-ना० [सं०] १. ज्यादा सेतोपन। २. गाढा पहुँलोपन।
 परिपाण्डुर-वि० [सं०] खूब सेतो; निक्खुर सेतो; अति सेतो।
 परिपालक-ना० [सं०] पालन-पोषण गर्ने व्यक्ति; परिपालन गर्ने व्यक्ति; संरक्षक।
 परिपालन-ना० [सं०] १. राम्रोसित पाल्नु; पालन-पोषण गर्नु। २. रक्षा गर्नु; संरक्षण।
 परिपालना-ना० [सं०] परिपालन।
 परिपालनीय-वि० [सं०] १. परिपालन गर्न योग्य; भरण-पोषण गर्न योग्य। २. रक्षा गर्न योग्य।
 परिपालयिता-वि० [सं०] परिपालन गर्ने; प्रतिपाल गर्ने।
 परिपाल्य-वि० [सं०] परिपालन गर्न योग्य।

परिपिटक-ना० [सं०] सीसा ।
 परिपीडन-ना० [सं०] १. ठूलो पीडा दिनु; ज्यादै दुःख दिनु; पिरोलु । २. दबाउनु; थिचो-मिचो गर्नु ।
 परिपीडित-वि० [सं०] अति पीडित ।
 परिपीवर-वि० [सं०] अति मोटो; ज्यादै स्थूल ।
 परिपुष्ट-वि० [सं०] १. राम्ररी पालन-पोषण गरिएको । २. अति पुष्ट; हृष्ट-पुष्ट ।
 परिपूजन-ना० [सं०] सम्यक् पूजा ।
 परिपूजित-वि० [सं०] राम्रोसँग पूजा गरिएको; उपासित ।
 परिपूत-वि० [सं०] १. राम्ररी शुद्ध गरिएको । २. अति पवित्र ।
 परिपूरक-वि० [सं०] १. परिपूर्ण पाने; पूरा गर्ने । २. राम्ररी भर्ने; निम्न्याउने ।
 परिपूरण-ना० [सं०] १. परिपूर्ण गर्नु । २. राम्ररी भर्ने क्रिया । ३. समाप्त गर्नु ।
 परिपूरणीय-वि० [सं०] परिपूर्ण गर्न योग्य ।
 परिपूरित-वि० [सं०] १. परिपूर्ण गरिएको; पूरा गरिएको । २. पूरा भरिएको ।
 परिपूर्ण-वि० [सं०] १. राम्ररी भरिएको; भरिभराउ । २. पूरा गरिएको; पूर्ण । ३. सन्तुष्ट; तृप्त ।
 परिपूर्ण-ना० [सं०] पूर्ण-चन्द्र ।
 परिपूर्ति-ना० [सं०] सम्यक् पूर्ति ।
 परिपृच्छ-ना० [सं०] सोध्ने काम; प्रश्न ।
 परिपृच्छक-वि० [सं०] १. प्रश्न गर्ने; सोध्ने । २. जिज्ञासु ।
 परिपृच्छनिका-ना० [सं०] वाद-विवादको विषय ।
 परिपृच्छा-ना० [सं०] १. प्रश्न; सवाल । २. जिज्ञासा ।
 परिपेलव-वि० [सं०] अति कोमल; साह्रै कमलो ।
 परिपेल्ल-ना० [सं०] एक जातको मोथे ।
 परिपोष-ना० [सं०] १. पालन-पोषण । २. पूर्ण पुष्टि वा वृद्धि । ३. पौष्टिक पदार्थ ।
 परिपोषण-ना० [सं०] १. परिपुष्ट गर्नु । २. बढाउनु; वृद्धि गर्नु । ३. राम्रो स्याहार-सम्भार ।
 परिप्रश्न-ना० [सं०] १. प्रश्न; सवाल । २. जिज्ञासा ।
 परिप्राप्ति-ना० [सं०] पाउनु; प्राप्त हुनु ।
 परिप्रेषण-ना० [सं०] १. पठाउनु । २. निकाल्नु; निर्वासन । ३. दूत, हल्कारा आदिलाई चारैतिर पठाउनु ।
 परिप्रेषित-वि० [सं०] १. पठाइएको । २. निकालिएको; निर्वासित । ३. त्यागिएको; त्यक्त ।
 परिप्रेष्य-वि० [सं०] १. पठाउन योग्य । (ना०) २. नोकर; भृत्य । ३. हल्कारो ।
 परिप्लव-ना० [सं०] १. पीड्नु; पीडी खेल्नु । २. नाउ; डुङ्गा । ३. बाढी । ४. अत्याचार ।
 परिप्लावित-वि० [सं०] १. पानी आदिले बेसरी भिजेको । २. चुर्लुम्म डुबेको; प्लावित ।
 परिप्लुत-वि० [सं०] १. चुर्लुम्म डुबेको; प्लावित । २.

खूबसित भिजेको; आर्द्र ।
 परिप्लुष्ट-वि० [सं०] बेसरी जलेको; सल्केको; बलेको ।
 परिप्लोष-ना० [सं०] १. बल्नु; जल्नु । २. मनको ताप; चिन्ता ।
 परिफुल्ल-वि० [सं०] राम्ररी फुलेको; प्रफुल्ल ।
 परिबन्ध-ना० [सं०] परि+बन्ध १. कारण; हेतु; बेहोरा । २. रोकावट; प्रतिबन्ध । ३. घटना-चक्रबाट कुनै किसिमले स्वतः आइपर्ने काम वा कुरो ।
 परिबन्ध-ना० [सं०] १. कसेर बाँध्ने काम । २. रोकावट; प्रतिबन्ध ।
 परिबन्धन-ना० [सं०] कसेर बाँध्ने काम ।
 परिवर्हण-ना० [सं०] १. अनुचर-वर्ग । २. पोशाक; वेश-भूषा । ३. पूजा; उपासना ।
 परिबाधा-ना० [सं०] १. तकलीफ; कष्ट । २. श्रम; मिहिनेत ।
 परिवृहण-ना० [सं०] १. अभ्युदय; संवृद्धि । २. अरु ग्रन्थलाई पुष्टि वा पूर्ण गर्ने ग्रन्थ; पूरक ग्रन्थ ।
 परिवृहित-वि० [सं०] बढाइएको; वृद्धि गरिएको ।
 परिवोध-ना० [सं०] यथार्थ बोध; यथार्थ ज्ञान ।
 परिवोधन-ना० [सं०] हप्की-दप्की गरेर कुकर्म गर्न लागेका-लाई रोक्नु; नसीहत; चेतावनी ।
 परिवोधना-ना० [सं०] परिवोधन ।
 परिभक्षण-ना० [सं०] सबै खानु; भएभरको जम्मै भक्षण गर्नु ।
 परिभङ्ग-ना० [सं०] टुक्रा-टुक्रा पर्नु वा पार्नु; टुक्रिनु वा टुक्र्याउनु ।
 परिभर्त्सन-ना० [सं०] हप्काउनु; डाँट्नु; छास्नु ।
 परिभव-ना० [सं०] १. अनादर; तिरस्कार । २. पराजय; हार ।
 परिभवन-ना० [सं०] हेला गर्नु; तिरस्कार गर्नु ।
 परिभाव-ना० [सं०] अनादर; तिरस्कार ।
 परिभावन-ना० [सं०] १. भेट हुने काम; संयोग । २. विचार गर्नु; मनन गर्नु ।
 परिभावना-ना० [सं०] गढेर विचार गर्नु; गम्भीरतापूर्वक सोच्नु ।
 परिभावित-वि० [सं०] १. टम्म मिलेको; संयुक्त । २. खूब सोचिएको; राम्ररी विचार गरिएको । ३. व्याप्त ।
 परिभावी-वि० [सं०] अनादर गरिएको; तिरस्कृत ।
 परिभावुक-वि० [सं०] हेला गर्ने; अनादर गर्ने ।
 परिभाषण-ना० [सं०] १. कुराकानी; वार्तालाप । २. गाली गर्नु; दुर्वचन बोल्नु ।
 परिभाषा-ना० [सं०] १. कुनै शब्द वा पदको अर्थ वा भाव स्पष्ट गरिएको कथन; व्याख्या । २. कुनै वस्तुको स्वरूप, गुण, वैशिष्ट्य आदिको यथार्थ ज्ञान गराउने लक्षण । ३. कुनै शास्त्र वा विद्याका क्षेत्रमा विशिष्ट अर्थमा प्रयोग

परिभाषित-परिमोक्षण

६१८

हुने शब्द; पारिभाषिक शब्द । ४. आफूले प्रयोग गर्नाका निमित्त शास्त्र-कारहरूले रचेका विशिष्ट संज्ञा । ५. कुरा-कानी; वार्तालाप । ६. टीका ।

परिभाषित-वि० [सं०] १. स्पष्ट गरी भनिएको; खुलासासँग कहिएको; व्याख्या गरिएको । २. परिभाषा बनाइएको ।

परिभाषी-वि० [सं०] १. बोल्ने; भाषण गर्ने । २. परिभाषा गर्ने ।

परिभाष्य-वि० [सं०] भन्न योग्य; कथनीय ।

परिभुक्त-वि० [सं०] १. भोगिएको; अनुभव गरिएको । २. उपभोग गरिएको; उपभुक्त ।

परिभू-वि० [सं०] चारैतिरबाट घेर्ने; आवेष्टित गर्ने ।

परिभूत-वि० [सं०] अनादर गरिएको; तिरस्कृत ।

परिभूत-ना० [सं० परिभूति] अनादर; तिरस्कार ।

परिभूषण-ना० [सं०] १. राम्ररी सजाउनु; शृङ्गार गर्नु । २. कुनै एक प्रदेशको आम्दानी विपक्षी देशलाई दिएर गरिएको सन्धि ।

परिभूषित-वि० [सं०] राम्ररी सजाइएको; सिँगारिएको ।

परिभेद-ना० [सं०] १. शस्त्र आदिको चोट । २. घाउ ।

परिभोक्ता-वि० [सं०] विनाअधिकार अर्काको वस्तु उपभोग गर्ने ।

परिभोग-ना० [सं०] १. भोग गर्ने काम; उपभोग । २. मैथुन; स्त्री-प्रसङ्ग । ३. कुनै वस्तु विनाअधिकार भोग-चलन गर्नु ।

परिभ्रंश-ना० [सं०] १. खस्नु; गिर्नु; पतन । २. भाग्न; पलायन ।

परिभ्रम-ना० [सं०] १. यता-उति घुम्नु; चैतर्फ घुम्नु । २. घुमाउरो तरीकाले कुनै कुरो भन्नु । ३. भ्रम; भूल । ४. कुनै वस्तुको प्रसिद्ध नाउँ नलिएर गुण, सम्बन्ध, उपयोग आदिद्वारा त्यसको सङ्केत गर्नु ।

परिभ्रमण-ना० [सं०] १. चारैतिर घुम्नु; चक्कर खानु । २. यता-उति जानु; टहल्नु । ३. परिधि; घेरो ।

परिभ्रष्ट-वि० [सं०] १. खसेको; पतित । २. हराइएको; बेपत्ता भएको । ३. भागेको; पलायित ।

परिभ्राट-ना० [सं० परिभ्राज्] १. मुश्किल; कठिनाई । २. कष्ट; हैरानी । ३. अभिमारा । ४. काम-काजको भीड । ५. ठूलो आयोजना ।

परिमण्डल-वि० [सं०] १. वाटुलो; गोल; वृत्ताकार । (ना०) २. घेरो; वृत्त । ३. गोलाकार पिण्ड; गोलक । ४. परिधि ।

परिमण्डलता-ना० [सं०] गोलाइ ।

परिमण्डलित-वि० [सं०] गोलाकार पारिएको ।

परिमन्थर-वि० [सं०] ज्यादै ढीलो; अति मन्द ।

परिमन्द-वि० [सं०] १. अतिशय ढीलो; अति मन्द । २. ज्यादै कम; थोरै । ३. साह्रै सानो ।

परिमन्यु-वि० [सं०] अति क्रोधी; मापाको ।

परिमर्द-ना० [सं०] १. बेसरी घोट्ने काम; रगोडाइ । २. नाश गर्नु; विनाश । ३. खूबसित माड्नु ।

परिमर्दन-ना० [सं०] परिमर्द ।

परिमर्श-ना० [सं०] १. छुनु; स्पर्श । २. विचार गर्नु ।

परिमर्ष-ना० [सं०] १. ईर्ष्या । २. क्रोध ।

परिमल-ना० [सं०] १. कुडकुम, चन्दन आदि घोट्टेर बनाइएको सुगन्धी पदार्थ । २. सुगन्ध; सुवास । ३. मैथुन । ४. दाग; कलङ्क । ५. पण्डितहरूको समूह ।

परिमलित-वि० [सं०] १. सुवासित; सुगन्धित । २. सौन्दर्य भ्रष्ट भएको । ३. भ्रष्ट ।

परिमाण-ना० [सं०] गह्रुँगोपन, विस्तार, घनत्व आदिको मान; नाप-तौल; विस्तार; मात्रा ।

परिमाणक-ना० [सं०] नाप; तौल; परिमाण ।

परिमाता-वि० [सं०] १. तौलने; तौल गर्ने । २. नाप्ने ।

परिमाथी-वि० [सं०] कष्ट दिने; दुख दिने ।

परिमार्ग-ना० [सं०] १. खोज्नु; अन्वेषण । २. सफा गर्नु । ३. छुनु; स्पर्श ।

परिमार्जक-वि० [सं०] १. धुने; पखाल्ने । २. सफा गर्ने ।

परिमार्जन-ना० [सं०] १. राम्ररी धुनु; पखाल्नु । २. सफा गर्नु; स्वच्छ पार्नु । ३. दोष, त्रुटि आदि हटाई ठीक गर्नु ।

परिमार्जित-वि० [सं०] १. राम्ररी धोइएको; सफासित पखालिएको । २. राम्ररी सफा गरिएको; स्वच्छ पारिएको । दोष वा त्रुटिहरू राम्ररी हटाई ठीक गरिएको ।

परिमित-वि० [सं०] १. नापिएको; नापो लिएको । २. तौल गरिएको; तौलिएको । ३. परिमाणमा घटी वा बढी नभएको; ठीक मात्राको । ४. थोरै; अल्प । ५. सामान्य; मामूली । ६. सीमित ।

परिमितायु-वि० [सं०] आयु थोरै हुने; अल्पायु ।

परिमिताहार-वि० [सं०] थोरै खाने; अल्पाहारी ।

परिमिति-ना० [सं०] १. परिमाण; नापो । २. अवधि । ३. सीमा ।

परिमिलन-ना० [सं०] १. भेट हुनु; संयोग; मिलन । २. छुनु; स्पर्श ।

परिमिलित-वि० [सं०] राम्ररी मिलेको; संयुक्त ।

परिमुक्त-वि० [सं०] राम्ररी छुटकारा पाएको; मुक्त ।

परिमुक्ति-ना० [सं०] छुटकारा; मुक्ति ।

परिमुग्ध-वि० [सं०] अति मनोहर; सुन्दर ।

परिमेय-वि० [सं०] १. नाप्न योग्य । २. तौलन योग्य । ३. नाप, तौल वा गिनती गर्न सकिने । ४. थोरै; अल्प । ५. सीमित ।

परिमोक्ष-ना० [सं०] १. पूर्ण मुक्ति; निर्वाण । २. छोड्नु; परित्याग । ३. दिसा गर्नु; मल-त्याग । ४. विष्णु ।

परिमोक्षण-ना० [सं०] १. मोक्ष हुनु; मुक्त हुनु । २. छोड्नु; त्याग गर्नु । ३. दिसा गर्नु; मल-त्याग । ४. नेती-घोतीद्वारा शरीरका भित्री अवयव सफा गर्नु ।

परिमोष-ना० [सं०] १. चोरी । २. डकैती ।
 परिमोषक-ना० [सं०] १. चोर । २. डाँकू ।
 परिमोषी-ना० [सं०] १. चोर । २. डाँकू ।
 परिम्लान-वि० [सं०] १. निन्याउरो; झ्याउरो । २. ओइलाएको ।
 परिम्लायी-वि० [सं०] १. निन्याउरो; मलिन । २. ओइलाएको । (ना०) ३. आँखाको नानीमा हुने एक रोग; तैमिरिक । (यस रोगको रोगीले सर्वत्र पहुँलो वा तिरमिर उज्यालो देख्छ ।)
 परियार-ना० [सं० परिवार] १. परिवार । २. दमाइँको एक थर ।
 परिरक्षक-वि० [सं०] सबैतिरबाट रक्षा गर्ने; संरक्षक ।
 परिरक्षण-ना० [सं०] १. सबै किसिमले रक्षा गर्नु; संरक्षण । २. रेख-देख; हेर-विचार ।
 परिरक्षणीय-वि० [सं०] राम्ररी रक्षा गर्न योग्य; रक्षणीय ।
 परिरक्षित-वि० [सं०] सबैतिरबाट रक्षा गरिएको; संरक्षित ।
 परिरक्षिता-वि० [सं०] पूरा तवरले रक्षा गर्ने; संरक्षक; अभिभावक ।
 परिरक्षी-वि० [सं०] परिरक्षक ।
 परिरक्ष्य-वि० [सं०] परिरक्षणीय ।
 परिरम्भ-ना० [सं०] अँगालो हाल्नु; आलिङ्गन ।
 परिरम्भण-ना० [सं०] अँगालो; आलिङ्गन ।
 परिरोध-ना० [सं०] रोक; रोकबाट; बाधा ।
 परिलघु-वि० [सं०] १. साह्रै सानो; अति क्षुद्र । २. हलुङ्गो; हल्का । ३. चाँडो; छिटो ।
 परिलङ्घन-ना० [सं०] नाघ्नु; उल्लङ्घन ।
 परिलिखित-वि० [सं०] चारैतिर रेखा आदिले घेरिएको; वृत्तले घेरिएको ।
 परिलुप्त-वि० [सं०] १. सबैतिरबाट बिग्रेको; क्षति-ग्रस्त । २. हराएको; लुप्त ।
 परिलून-वि० [सं०] काटिएको; छुट्ट्याइएको ।
 परिलेख-ना० [सं०] रेखा-चित्र; खाका ।
 परिवञ्चना-ना० [सं०] १. धोखा दिनु; छल्नु । २. ठगनु ।
 परिवत्सर-ना० [सं०] पूरा वर्ष ।
 परिवदन-ना० [सं०] १. दोष देखाउनु । २. निन्दा गर्नु ।
 परिवपन-ना० [सं०] खौरनु; मुण्डन गर्नु ।
 परिवर्जन-ना० [सं०] १. छोड्नु; त्याग्नु । २. मार्नु ।
 परिवर्जनीय-वि० [सं०] त्याग्न योग्य; त्याज्य ।
 परिवर्जित-वि० [सं०] त्यागिएको; त्यक्त ।
 परिवर्त-ना० [सं०] १. घुम्नु; चक्कर खानु । २. कुनै काल वा युगको समाप्ति; युगको अन्त । ३. साट-फेर; सट्टा-पट्टा । ४. परिच्छेद ।
 परिवर्तक-वि० [सं०] १. घुम्ने; चक्कर खाने । २. घुमाउने । ३. सट्टा-पट्टा गर्ने; विनिमय गर्ने । ४. युगको अन्त गर्ने; नयाँ युग शुरू गर्ने ।

परिवर्तन-ना० [सं०] १. एक रूपबाट अर्को रूपमा बदल्नु; रूपान्तर हुनु; हेर-फेर; अदली-बदली । २. उपयोगिताको विचार गरी कुनै वस्तुलाई बढाउनु वा कुनै अंशलाई नयाँ रूप दिनु; सुधारनु । ३. साट-फेर गर्नु; विनिमय । ४. फेरो; चक्कर । ५. चक्कर लाउनु; परिभ्रमण । ६. वर्किनु-फर्किनु । ७. कुनै काल वा युगको अन्त भई नयाँ युग आउनु ।
 परिवर्तनीय-वि० [सं०] परिवर्तन गर्न योग्य; हेर-फेर गर्न लायक ।
 परिवर्तित-वि० [सं०] १. परिवर्तन गरिएको; अदल-बदल गरिएको । २. सट्टा-पट्टा गरिएको । ३. घुमाइएको । ४. फर्केको; फिरेको ।
 परिवर्तिनी-ना० [सं०] १. भाद्र शुक्ल एकादशी । (वि०) २. घुम्ने; चक्कर लगाउने; परिवर्तन-शील ।
 परिवर्ती-वि० [सं०] १. परिवर्तन हुने; हेर-फेर हुने । २. घुम्ने; चक्कर खाने । ३. साट-फेर हुने; विनिमय हुने ।
 परिवर्तुल-वि० [सं०] एकदम गोल; बाटुलो ।
 परिवर्धन-ना० [सं०] राम्ररी बढ्नु; परिवृद्धि ।
 परिवर्धित-वि० [सं०] बढेको वा बढाइएको ।
 परिवर्ह-ना० [सं०] १. छत्र, चमर आदि राज-चिह्न । २. घर वा कोठाको सर-सामान । ३. माल-मत्ता; माल-सामान ।
 परिवसथ-ना० [सं०] गाउँ; ग्राम ।
 परिवाद-ना० [सं०] निन्दा; हेला ।
 परिवादक-वि० [सं०] १. निन्दा गर्ने; निन्दक । २. मुद्दा लड्ने; वादी । ३. वीणा बजाउने ।
 परिवादिनी-ना० [सं०] सितार; वीणा ।
 परिवादी-वि० [सं०] निन्दा गर्ने; अपवाद फिँजाउने ।
 परिवाप-ना० [सं०] १. रोप्नु; वपन । २. कपाल खौरनु; मुण्डन । ३. पोखरी; जलाशय । ४. घरका माल-मत्ता । ५. खट्टे; लावा ।
 परिवापण-ना० [सं०] खौरनु; मुण्डन ।
 परिवापित-वि० [सं०] खौरिएको; मुण्डित ।
 परिवार-ना० [सं०] १. एउटै भान्सामा खाने घरका मानिसहरू; जहान । २. नाता-कुटुम्ब; नातेदार व्यक्ति-हरूको समूह । ३. सजातीय व्यक्तिहरूको समूह । ४. एउटै काममा लागेका वा एउटै स्थितिमा रहेका व्यक्तिहरूको समूह; वर्ग । ५. आश्रित जन; परिजन । ६. कुनै राजा वा धनवान्का आश्रयमा रहने मानिसहरूको समुदाय; दल-बल; परिषद् । ७. ढाक्ने वस्तु; आवरण । ८. म्यान; दाप; खोल ।
 परिवारण-ना० [सं०] १. ढाक्ने काम । २. आवरण । ३. म्यान; दाप ।
 परिवारित-वि० [सं०] घेरिएको; आवेष्टित ।
 परिवाह-ना० [सं०] १. निकास; ढल । २. चारैतिरबाट पानी बग्नु । ३. पानीको भेल ।

परिवाही-परिश्रुत

६२०

परिवाही-वि० [सं०] १. मड़ारिएर बग्ने। २. बाँध, तट आदि नाघेर बग्ने।

परिविजित-वि० [सं०] पङ्खा हम्किएको।

परिवित्त-ना० [सं०] दाजुको विवाह नगरीकन विवाह भएको भाइ; दाजुको भन्दा पहिले विवाह भएको भाइ।

परिवित्ति-ना० [सं०] परिवित्त।

परिविद्ध-वि० [सं०] १. चारैतिरबाट वा बेसरी छेडिएको; वरि-परिबाट प्वाल पारिएको। (ना०) २. कुबेर।

परिविहार-ना० [सं०] यता-उति घुम्नु; टहल्नु।

परिवीत-ना० [सं०] १. ब्रह्माको घनु। (वि०) २. परिवेष्टित; घेरिएको; आवेष्टित।

परिवृद्ध-वि० [सं०] मजबूत; दृढ।

परिवृत-वि० [सं०] १. बेहिएको; लपेटिएको। २. छोपिएको; ढाकिएको। ३. थाहा पाइएको; ज्ञात।

परिवृत्ति-ना० [सं०] घेर्नु; आवेष्टित गर्नु।

परिवृत्त-वि० [सं०] १. घुमाइएको। २. फर्काइएको। ३. बदलिएको। ४. घेरिएको; आवेष्टित। (ना०) ५. आलिङ्गन।

परिवृत्ति-ना० [सं०] १. घुम्ने काम; फेरो लाउने काम। २. घेरो; आवेष्टन। ३. अदल-बदल; परिवर्तन। ४. सट्टा-पट्टा; विनिमय। ५. घटी र बढी वस्तुको परस्पर साट-फेर गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार। ६. एक शब्दका स्थानमा उही अर्थको बोध गराउन अर्को शब्द प्रयोग गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार।

परिवृद्ध-वि० [सं०] खूब बढेको; राम्रोसँग बढेको।

परिवृद्धि-ना० [सं०] पूर्ण वृद्धि; सम्यक् वृद्धि।

परिवेत्ता-ना० [सं०] १. दाजुको विवाह नगरी विवाह गर्ने भाइ। २. दाजुले भन्दा पहिले अग्नि-होत्र ग्रहण गर्ने भाइ।

परिवेद-ना० [सं०] यथार्थ ज्ञान।

परिवेदन-ना० [सं०] १. दाजुभन्दा पहिले भाइले विवाह गर्नु वा अग्नि-होत्र लिनु। २. पूरापूर जानकारी; पूर्ण ज्ञान।

परिवेदना-ना० [सं०] १. बुद्धिमानी; बुद्धिमत्ता। २. दूर-दर्शिता।

परिवेश-ना० [सं०] परिवेष।

परिवेष-ना० [सं०] १. चारैतिरबाट घेर्ने काम; वेष्टन। २. सूर्य वा चन्द्रमाका चारैतिर कहिले-काहीँ देखिने एक प्रकारको मण्डल; सभा। ३. परिधि; सीमा।

परिवेषक-वि० [सं०] खानेकुरो पस्कने।

परिवेषण-ना० [सं०] १. भोजन पस्कनु। २. घेर्ने काम; घेरा दिने काम। ३. सूर्य वा चन्द्रमाका चारैतिर कहिले-काहीँ देखिने मण्डल; सभा। ४. परिधि।

परिवेष्टन-ना० [सं०] १. वरि-परिबाट घेर्ने काम। २. ढाक्ने वस्तु; आवरण। ३. घेरा; परिधि।

परिवेष्टा-ना० [सं०] १. भोजन पस्कने व्यक्ति। २. डाडु; पन्यौ।

परिवेष्टित-वि० [सं०] १. चारैतिरबाट घेरिएको। २. ढाकिएको; आच्छादित।

परिवेष्ट-वि० [सं०] पस्कन योग्य।

परिव्यक्त-वि० [सं०] राम्रोसँग व्यक्त भएको; अति स्पष्ट।

परिव्यय-ना० [सं०] खर्च; व्यय।

परिव्रज्या-ना० [सं०] १. यत्र-तत्र घुम्नु; भ्रमण। २. तपस्या। ३. संन्यास।

परिव्राज-ना० [सं०] १. घर-बार छोडेर चतुर्थाश्रम ग्रहण गर्ने व्यक्ति; संन्यासी। २. सधैं भ्रमण गरिरहने संन्यासी।

परिव्राजक-ना० [सं०] परिव्राज।

परिव्राट्-ना० [सं०] परिव्राज।

परिशङ्की-वि० [सं०] आशङ्का गर्ने; सशङ्क।

परिश्रावत-वि० [सं०] सधैं एकै रूपमा रहने; एकनास रहिरहने।

परिशीलन-ना० [सं०] १. कुनै विषयको राम्ररी अध्ययन गर्नु; मननपूर्वकको अध्ययन। २. छुनु; स्पर्श।

परिशीलित-वि० [सं०] विचारपूर्वक अध्ययन गरिएको; परिशीलन गरिएको।

परिशिष्ट-वि० [सं०] १. बाँकी रहेको; शेष; अवशिष्ट। (ना०) २. पुस्तक, लेख आदिको छूट भएको अंश; पूरक अंश।

परिशुद्ध-वि० [सं०] पूर्णतया शुद्ध; अति शुद्ध।

परिशुद्धि-ना० [सं०] १. पूर्ण शुद्धि। २. छुटकारा; मुक्ति।

परिशुष्क-वि० [सं०] १. एकदम सूखा; अति शुष्क। २. ओइलाएको। ३. रस नभएको; नीरस।

परिशून्य-वि० [सं०] बिलकुल खाली; रिक्त।

परिशेष-ना० [सं०] १. बचे-खुचेको वस्तु; अवशेष। २. समाप्ति।

परिशोध-ना० [सं०] १. राम्रोसित भएको शुद्धि; संशोधन। २. ऋण आदि तिर्नु; अऋणी बन्नु।

परिशोधन-ना० [सं०] १. राम्ररी शुद्ध गर्ने काम; संशोधन। २. ऋण तिर्ने काम।

परिशोष-ना० [सं०] ज्यादाै सुक्नु; अति शुष्क हुनु।

परिश्रम-ना० [सं०] १. थकाइ लाग्ने गरी गरिने काम; उद्यम; मेहनत। २. थकाइ; श्रम; क्लान्ति।

परिश्रमी-वि० [सं०] परिश्रम गर्ने; मेहनती।

परिश्रय-ना० [सं०] १. आश्रय; रक्षा हुने स्थान। २. सभा; परिषद्।

परिश्रान्त-वि० [सं०] साह्रै थाकेको; अति थकित।

परिश्रान्ति-ना० [सं०] अत्यधिक थकाइ; ज्यादा ग्लानि।

परिश्रित-वि० [सं०] १. आश्रयमा रहेको; आश्रित। २. चौतर्फबाट घेरिएको।

परिश्रुत-वि० [सं०] खूब नाम चलेको; प्रसिद्ध; विख्यात; विश्रुत।

परिश्रुत-ना० [सं०] १. उमङ्ग; जोश। २. रक्सी; मदिरा।

परिश्लेष-वि० [सं०] १. राम्ररी जोड़िएको; खूब टाँसिएको। २. अँगालो हालिएको; आलिङ्गित।
 परिश्लेष-ना० [सं०] अँगालो; आलिङ्गन।
 परिषद्-ना० [सं०] १. प्राचीन कालमा राजाहरूले कुनै विषयमा विचार गर्नाका निमित्त बोलाउने विद्वान्हरूको सभा; विद्वत्सभा। २. सभा; समिति। ३. चुनिएका व्यक्तिहरूको सभा। ४. समूह; मण्डली।
 परिषद्-ना० [सं०] सभाको सदस्य; सभासद्।
 परिषद्य-ना० [सं०] सभासद्।
 परिषिक्त-वि० [सं०] पानीले सेचन गरिएको; सिञ्चित।
 परिषेक-ना० [सं०] सेचन गर्ने काम; सिञ्चन।
 परिषेचक-वि० [सं०] १. सिञ्चन गर्ने; पानी लाउने। २. पानी छर्कने; सेचन गर्ने।
 परिषेचन-ना० [सं०] १. पानी छर्कनु; सेचन गर्नु। २. पानी लाउनु; सिञ्चन।
 परिष्कन्न-वि० [सं०] १. अकालि पालेको; अरूले पालन-पोषण गरेको। २. अरूले पालेको व्यक्ति; पोष्य-पुत्र।
 परिष्कर-ना० [सं०] सजाउने काम; श्रृङ्गार।
 परिष्कार-ना० [सं०] १. संस्कार; शुद्धि। २. स्वच्छता; निर्मलता। ३. अलङ्कार; आभूषण। ४. सिंगार; सजावट।
 परिष्कृत-वि० [सं०] १. परिष्कार गरिएको; सुधारिएको। २. शुद्ध पारिएको; संशोधित।
 परिष्कृति-ना० [सं०] १. शुद्ध पार्नु; सफा गर्नु। २. सजाउनु; श्रृङ्गार गर्नु।
 परिष्क्रिया-ना० [सं०] १. सजाउने काम; श्रृङ्गार। २. शुद्ध पार्नु; शोधन।
 परिष्यन्द-ना० [सं०] १. बग्ने काम; प्रवाह। २. नदी। ३. आर्द्रता।
 परिष्यन्दी-वि० [सं०] बग्ने; प्रवाह-शील।
 परिष्वङ्ग-ना० [सं०] अँगालो; आलिङ्गन।
 परिष्वक्त-वि० [सं०] आलिङ्गन गरिएको; अङ्गमाल गरिएको।
 परिसङ्ख्या-ना० [सं०] १. गिनती; गणना। २. एक ठाउँबाट कुनै वस्तुलाई निषेध गरेर अर्को स्थानमा स्थापन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार।
 परिसङ्ख्यान-ना० [सं०] १. गिनती; गणना। २. ठीक अनुमान।
 परिसञ्चित-वि० [सं०] सञ्चय गरिएको; सञ्चित।
 परिसभ्य-ना० [सं०] सभाको सदस्य; सभासद्।
 परिसमापन-ना० [सं०] सिद्धयाउनु; समाप्त गर्नु।
 परिसमाप्त-वि० [सं०] बिलकुल सिद्धिएको।
 परिसमाप्ति-ना० [सं०] पूर्ण समाप्ति।
 परिसमूहन-ना० [सं०] १. जम्मा गर्नु; एकत्रित पार्नु। २. यज्ञमा समिधा होम्नु। ३. यज्ञ-वेदीका चारैतिर जलले मार्जन गर्नु।

परिसर-ना० [सं०] १. नदी, शहर, पर्वत आदिका आस-पासको जमीन। २. नियम; विधान। ३. छिमेक।
 परिसरण-ना० [सं०] चारैतिर घुम्नु; पर्यटन।
 परिसर्प-ना० [सं०] १. वरि-परि घुम-फिर गर्नु; पर्यटन। २. पीछा गर्नु। ३. घेर्नु; आवेष्टन।
 परिसर्पण-ना० [सं०] यता-उति घुम्नु; घुम-फिर गर्नु।
 परिसान्त्वन-ना० [सं०] सान्त्वना दिनु।
 परिसार-ना० [सं०] चारैतिर जानु वा घुम्नु।
 परिसारक-वि० [सं०] चारैतिर जाने वा भ्रमण गर्ने।
 परिसीमा-ना० [सं०] १. चारैतिरको सीमा; चौहद्दी। २. अन्तिम सीमा; पराकाष्ठा।
 परिसेवना-ना० [सं०] विशेष सेवा।
 परिस्तर-ना० [सं०] १. फैलाउनु; फिँजाउनु। २. जम्मा गर्नु। ३. घेर्नु; घेरा हाल्नु।
 परिस्तरण-ना० [सं०] १. फिँजाउनु; बिछाउनु। २. छर्कनु; छर्नु। ३. आवरण।
 परिस्तीर्ण-वि० [सं०] १. फैलाइएको; फिँजाइएको। २. ढाकिएको; आच्छादित।
 परिस्थान-ना० [सं०] वास-स्थान।
 परिस्थिति-ना० [सं०] १. कुनै घटना, काम आदिको वास्तविक वा तर्क-सङ्गत अवस्था। २. कुनै देश, संस्था वा व्यक्तिको हालत; स्थिति; अवस्था।
 परिस्पन्दन-ना० [सं०] ज्यादै काँप्नु; अति कम्पित हुनु।
 परिस्फुट-वि० [सं०] १. स्पष्ट; खुलस्त। २. राम्ररी विकसित भएको।
 परिस्फुरण-ना० [सं०] १. टुसो निस्कनु; कोपिला पलाउनु। २. काँप्नु; कम्पन। ३. सम्झना; स्मरण।
 परिस्त्रव-ना० [सं०] १. चारैतिरबाट चुहुनु; टप्कनु। २. बग्नु; प्रवाहित हुनु।
 परिस्त्राव-ना० [सं०] १. बेसरी वा चारैतिरबाट चुहुनु। २. बच्चा जन्मनु।
 परिहत-वि० [सं०] १. खुकुलो पारिएको। २. मारिएको।
 परिहरण-ना० [सं०] १. खोस्नु; अपहरण। २. छोड्नु; परित्याग। ३. हटाउनु; पन्साउनु।
 परिहरणीय-वि० [सं०] १. खोसेर लिन योग्य; अपहरण गर्न सकिने। २. छोड्न योग्य; त्याज्य।
 परिहसित-वि० [सं०] १. हाँसेको। २. परिहास गरिएको।
 परिहस्त-ना० [सं०] १. बाला; चुरो। २. औँठी।
 परिहाण-ना० [सं०] १. नोक्सान सहनु; हानि सहनु। २. हानि; घाटा।
 परिहाणि-ना० [सं०] १. नोक्सान; घाटा। २. हास। ३. त्याग; छोड्नु।
 परिहानि-ना० [सं०] परिहाणि।
 परिहार-ना० [सं०] १. छोड्ने काम; त्याग। २. दोष वा अनिष्टका कुरा हटाउनु। ३. युद्धमा लुटिएको धन-

परिहारक-परोक्षार्थ

६२२

सम्पत्ति । ४. खण्डन । ५. कुनै कुकृत्यको प्रायश्चित्त गर्नु ।
 परिहारक-वि० [सं०] परिहारग नै; परिहारी ।
 परिहारी-वि० [सं०] १. परिहरण गर्ने; अपहरण गर्ने ।
 (ना०) २. त्यागनु; छोड्नु । ३. हटाउनु; निवारण ।
 परिहार्य-वि० [सं०] १. परिहरण गर्न सकिने । २. त्याग्न सकिने; परित्यज्य । ३. हटाउन सकिने; निवारणीय ।
 परिहास-ना० [सं०] १. हाँसो; ठट्टा; उपहास; दिल्लगी ।
 २. खेल; क्रीडा; मनोविनोद ।
 परिहासक-वि० [सं०] उपहास गर्ने; ठट्टा गर्ने; दिल्लगी गर्ने ।
 परिहास्य-वि० [सं०] परिहास गर्न योग्य ।
 परिहृत-वि० [सं०] १. छोडिएको; त्यागिएको । २. हटाइएको; पन्छाइएको । ३. खोसिएको; अपहरण गरिएको ।
 ४. नष्ट गरिएको । ५. लुकाइएको; छिपाइएको ।
 परिहृति-ना० [सं०] त्यागनु; छोड्नु ।
 परी-ना० [फा०] १. पखेटा हुने एक कल्पित सुन्दरी स्त्री-जाति । २. अति राम्री स्त्री; परम सुन्दरी युवती ।
 परी-ना० [पारा] १. थरी; प्रकार । २. तरीका; कायदा ।
 परी-ना० [सं० परि] १. सविस्तर वर्णन; व्याख्या । २. लम्बे-चौड़े कुरा; बेला-विस्तार ।
 परीक्षक-वि० [सं०] परीक्षा गर्ने; जाँच लिने; जाँचक ।
 परीक्षण-ना० [सं०] १. परीक्षा लिने काम; जाँच गर्ने काम । २. पारख गर्ने काम ।
 परीक्षा-ना० [सं०] १. योग्यता, विशेषता, सामर्थ्य, गुण आदिको स्तर निर्णय गर्नका निमित्त ठीकसित पारख गर्ने काम; जाँच्ने काम; जाँच । २. कुनै वस्तुको गुण, दोष आदिको अनुभव गर्नका निमित्त गरिएको प्रयोग ।
 ३. प्राचीन न्यायालयमा अभियुक्त वा साक्षीको सच्चाइ जाँच्ने क्रिया; दिव्य-परीक्षा । ४. तर्क, प्रमाण आदिबाट कुनै वस्तुको यथार्थ तत्त्वको निरूपण गर्ने काम ।
 परीक्षार्थी-ना० [सं०] जाँच दिने व्यक्ति; परीक्षा दिन चाहने व्यक्ति ।
 परीक्षित-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध अर्जुनको नाति, अभिमन्युको छोरो ।
 परीक्षित-वि० [सं०] परीक्षा गरिएको; जाँचिएको ।
 परीक्ष्य-वि० [सं०] परीक्षा लिन लायक; जाँचन योग्य ।
 परीणाह-ना० [सं०] गाउँका नजीकमा छोडिएको सार्वजनिक मैदान ।
 परीप्ता-ना० [सं०] १. पाउने इच्छा; प्राप्त गर्ने आशा ।
 २. शीघ्रता ।
 परीभाव-ना० [सं०] अनादर; तिरस्कार ।
 परहृत्-क्रि० यो० [सं०] पोहर; गत वर्ष ।
 परुष-वि० [सं०] १. कठोर; कड़ा । २. रूखो; कर्कश; अप्रिय । ३. तीव्र; उग्र । ४. निष्ठुर; निर्दय । ५. नीरस; रस-हीन ।

परुषाक्षर-वि० [सं०] १. कड़ा वा रूखो शब्द प्रयोग गरिएको ।
 २. कड़ा वा कर्कश शब्द प्रयोग गर्ने ।
 परुषा-वृत्ति-ना० [सं०] वीर-रसलाई उपयुक्त, ओज-गुण-प्रधान, ट-वर्गीय द्वित्व तथा संयुक्त वर्ण, रेफ, श, ष आदि कठोर वर्ण र लामा-लामा समास-युक्त काव्यको रचना गर्ने एक रीति; काव्यका तीन वृत्तिमध्ये एक ।
 परुषोक्ति-ना० [सं०] निष्ठुर वचन; कटु वचन ।
 परुषक-ना० [सं०] १. स्याल-फुस्रो । २. फाल्सा ।
 परेखिया-ना० [पारख+इया] १. पारखी । २. अड्डाखानामा रत्नहरू र अरु विशेष वस्तुहरूको पारख गर्न राखिने सरकारी कर्मचारी ।
 परेठ-ना० [अं० परेड] परेड ।
 परेड-ना० [अं०] सैनिकहरूको तालीम वा शिक्षा; कवायद ।
 परेत-ना० [सं०] १. प्रेत । २. मरेको; मृत ।
 परेत-भूमि-ना० [सं०] मसान; श्मशान ।
 परेत-राट्-ना० [सं०] यमराज ।
 परेत-वास-ना० [सं०] मसान; श्मशान ।
 परेता-ना० [ने०] सार्कीले छाला पिट्दा तलतिर राख्ने ढुङ्गो ।
 परेता-ना० [सं० परित] चङ्गाको धागो बेने एक प्रकारको लट्टाई ।
 परेती-ना० [परेता+ई०] सानो किसिमको परेता ।
 परेद्यु-क्रि० यो० [सं०] अर्को दिन; भोलिपल्ट ।
 परेली-ना० [ने०] विशेषतः कृषकहरूले मिलेर एक दिन एक जनाकहाँ काम गरी अर्को दिन अर्काका घरमा पहिलोचाहिँले पनि गई काम सगाउनु; परम; बोझ ।
 परेली-ना० [परेलो] स्वास्नीको मान-बोधक शब्द; विवाहिता स्त्री ।
 परेलो-ना० [सं० पटल] आँखाका डीलमा उम्रेका रौं ।
 परेवा-ना० [सं० पारावत] ढुकुरजस्तो, केही ठूलो, विभिन्न रङ्ग र जातको एक प्रसिद्ध पक्षी; पारावत ।
 परेवा-ना० [सं० प्रतिपदा] शुक्ल वा कृष्ण पक्षको पहिलो तिथि; प्रतिपदा ।
 परेशान-वि० [फा०] हैरान; व्याकुल; उद्विग्न ।
 परेशानी-ना० [फा०] १. उद्विग्नता; व्याकुलता । २. हैरानी ।
 परेष्टु-ना० [सं०] धेरै पटक बियाइसकेकी गाई ।
 परोक्ष-दोष-ना० [सं०] न्यायालयमा अनुचित वा अशिष्ट वयान दिएको अपराध ।
 परोक्ष-वि० [सं०] १. आँखाका अगिल्लिर नभएको; अप्रत्यक्ष । २. साफ-साफ वा सोझै नभनी घुमाउरो तरिकाले भनिएको । ३. छिपेको; गुप्त । (ना०) ४. अनुपस्थिति; अभाव । ५. ओट; आड । ६. व्याकरणमा पूर्ण भूत-काल । ७. उपमान ।
 परोक्षार्थ-ना० [सं०] अर्थ वा अभिप्राय रहस्यपूर्ण भएको;

अर्थ गम्भीर भएको ।

परोढा-ना० [सं०] १. अर्काकी पत्नी । २. परकीया नायिका ।

परोत्कर्ष-ना० [सं०] अर्काको उन्नति वा वृद्धि ।

परोपकार-ना० [सं०] अर्काको उपकार; पराईको भलो हुने काम ।

परोपकारक-वि० [सं०] अर्काको हित गर्ने; परोपकारी ।

परोपकारी-वि० [सं०] अर्काको उपकार गर्ने; अरूको भलो हुने काम गर्ने ।

परोपकृत-वि० [सं०] अरूद्वारा उपकार गरिएको; अरूबाट हित गरिएको ।

परोपजीवी-वि० [सं०] अर्काले दिएको खाएर जीविका गर्ने; परान्नभोजी ।

परोपदेश-ना० [सं०] अरूलाई मात्र उपदेश दिनु; अर्कालाई अर्ती दिनु ।

परोक्ष-ना० [सं०] साङ्गो कीरो ।

परौठा-ना० [सं० पत्र] मुखको पीठो बेलेर घिउ दली त्यसलाई पत्र-पत्र पारी पुट्याई, फेरि बेलेर तावामा घिउ हाली पकाएको रोटी ।

पर्कटी-ना० [सं०] पाखरीको बोट ।

पर्खनु-स० क्रि० [सं० प्रतीक्ष+नु] १. गर्न लागेको कुनै काम रोक्नु वा थाप्नु; गति-रोध गर्नु । २. पर्खनु; बाटो हेर्नु; हुक्नु; प्रतीक्षा गर्नु ।

पर्खाइ-ना० [पर्ख+आइ] पर्खने किसिम, क्रिया या भाव; हुकाइ ।

पर्खाइ-ना० [पर्खाउ+आइ] पर्खाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पर्खाइनु-स० क्रि० [पर्खाउ+आइ+नु] पर्खन लाइनु; ('पर्खाउनु'-को क० क्रि०) ।

पर्खाउनु-स० क्रि० [पर्ख+आउ+नु] पर्खन लाउनु; ('पर्खनु'-को क० क्रि०) ।

पर्खाल-ना० [सं० परिखा] १. ईँट, ढुङ्गा आदिले अग्लो पारेर बनाएको बार । २. गाह्रो ।

पर्खनु-स० क्रि० [पर्ख+इ+नु] १. गति-रोध गरिनु; ('पर्खनु'-को क० क्रि०) । २. पर्खनु ।

पर्चा-ना० [फा० पर्च:] १. प्रचार गर्नका निमित्त कुनै कुरो लेखिएको कागजको टुक्रो; विज्ञापनको पुर्जा; सूचना-पत्र । २. अड्डा-अदालतबाट दिइने तारीखको पुर्जा । ३. विशेष अवस्थामा लेखिने मुद्दा-मामिलाको टिप्पणी । ४. फैसला ।

पर्चाबाजी-ना० [पर्चा+बाजी] पर्चा बाँड्ने काम ।

पर्जन्य-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. वर्षा; झरी । ३. मेघको गर्जन । ४. इन्द्र । ५. विष्णु ।

पर्ण-ना० [सं०] १. बोट-बिरुवाको पात; पत्र । २. पान । ३. पखेटा । ४. बाणमा लाइने प्वाँख । ५. पलाशको

बोट ।

पर्ण-कुटी-ना० [सं०] घाँस-पात आदिले बनाइएको छाप्रो ।

पर्ण-कुटीर-ना० [सं०] पर्ण-कुटी ।

पर्ण-रूह-ना० [सं०] वसन्त ऋतु ।

पर्ण-लता-ना० [सं०] पानको लहरो ।

पर्ण-वीटिका-ना० [सं०] पानको बीडा ।

पर्ण-शर-ना० [सं०] बेपत्ता भई मरेकाको उद्देश्यले कुशको पुतला बनाई दाह-संस्कारदेखि तेह्र दिनसम्म गरिने क्रिया; नारायण-बलि ।

पर्ण-शव-ना० [सं०] लाश बेपत्ता भएको मृतकको ओर्ध्व-देहिक क्रिया गर्नका निमित्त दाह-संस्कारका लागि बनाइने कुशको पुतला ।

पर्ण-शय्या-ना० [सं०] पातै-पातको बिछ्याउना ।

पर्ण-शाला-ना० [सं०] पर्ण-कुटीर ।

पर्णसि-ना० [सं०] १. पोखरीका बीचमा बनाइएको घर । २. कमल । ३. साग-पात ।

पर्णाशन-ना० [सं०] पातमात्र खाएर बस्ने एक व्रत ।

पर्णिक-ना० [सं०] पात बेच्ने पेशा भएको व्यक्ति ।

पर्णी-ना० [सं०] बोट; वृक्ष ।

पर्ती-ना० [पर्] परल; परेको; मोल; साउँ ।

पर्ती-ना० [पर्ती] पर्ती ।

पर्ती-वि० [सं० पत्र] आवाद नभएको; बाँझो; पर्ती (जमीन) ।

पर्द-ना० [सं०] १. रौँहरूको समूह । २. अपान-वायु ।

पर्दन-ना० [सं०] अपान-वायु छोड्नु ।

पर्दा-ना० [फा० पर्द:] १. कुनै वस्तुलाई छेक्नाका निमित्त टाँगिएको कपडा; छेका-बार । २. नाटकका अङ्क वा दृश्य समाप्त हुँदा उठाइने वा खसालिने कपडा; जवनिका । ३. स्त्रीहरूबाहिर निस्कँदा देखा नपर्ने प्रथा । ४. मर्यादा; इज्जत । ५. आँखाको नानीमा रोग-वश जम्ने सेतो पत्र; जालो । ६. हार्मोनियम, पेनू आदि बाजा बजाउँदा आँलाले थिच्ने अवयवहरू । ७. पुराना छाँटका मयल-पोशमा छातीनिर चिरेर बनाइएको छाँट ।

पर्दा-नशीन-वि० [पर्दा+नशी (फा०)] पर्दाभित्र बस्ने; पर्दामा रहने; पर्दा गर्ने ।

पर्दावाल-वि० [पर्दा+वाल] १. पर्दा भएको; पर्दा-युक्त । २. पर्दाभित्र रहेको वा रहने । (ना०) ३. छातीनिर चिरी सेतो देखिने गरी बनाइएको पुरानो छाँटको मयल-पोश ।

पर्दानी-ना० [सं० परि+आ धान+ई] टुप्पामा फलामको कापा जडिएको डोली अडाउने साधन ।

पर्नु-अ० क्रि० [सं० पत्] १. खस्नु; झर्नु; गिर्नु । २. आइलाग्नु । ३. संयुक्त हुनु; मिल्नु । ४. आवश्यक हुनु; जरूरत हुनु । ५. बल्नु । ६. संयोग-वश हुनु; अकस्मात् हुनु । ७. ठीक-ठाक हुनु; तयार हुनु । ८. कुनै काम गर्ने स्थिति हुनु । (उदा०-मलाई सधैं अड्डा-

पर्य-परलंक

खाना जानुपर्दछ ।)
 पर्य-ना० [सं०] १. घर; गृह । २. हरियो वा नयाँ घाँस ।
 ३. लङ्गडोलाई एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा लैजाने साधन । ४. लङ्गडोले हिँड्दा सहायता लिने लट्टी वा काठको एक किसिमको साधन ।
 पर्यट-ना० [सं०] १. पित्तपापडा । २. पापड । ३. कैरवा ।
 पर्यटी-ना० [सं०] १. पापड । २. गोपी-चन्दन । ३. आयुर्वेदमा प्रसिद्ध एक रसौषध ।
 पर्य-ना० [ने०] परस्परमा आलो-पालोसित एकले अर्काको काम गरिदिने रीति; परेली; पालो; बोझ ।
 पर्याक-पुरुक-क्रि० यो० [अनु०] १. तरकारीहरू घिउ-तेलमा भुट्ने किसिम । २. साना-तिना वस्तुहरू निमोठ्दा शब्द आउने किसिम; मर्याक-मुरुक ।
 पर्यङ्क-ना० [सं०] पलङ्ग; खाट ।
 पर्यटक-ना० [सं०] देश-विदेश घुम्ने; भ्रमण गर्ने ।
 पर्यटन-ना० [सं०] चारैतिर घुम्ने काम; घुम-फिर; भ्रमण ।
 पर्यनुयोग-ना० [सं०] कुनै उक्ति वा बयानलाई झुट्टा साबित गर्न गरिएको सोध-पूछ ।
 पर्यन्त-क्रि० यो० [सं०] १. तक; समय; तलक । (वि०) २. सीमित । (ना०) ३. अन्तिम सीमा; हद । ४. अन्त; आखिर ।
 पर्यन्त-भूमि-ना० [सं०] नदी, पर्वत, नगर आदिका आस-पासको भूमि ।
 पर्यन्तिका-ना० [सं०] १. असल गुणको अभाव वा नाश । २. नैतिक पतन ।
 पर्य-बन्धन-ना० [सं०] कपडाले पिठिउं र घुँडा बाँधेर बस्ने एक आसन ।
 पर्यवसान-ना० [सं०] १. अन्त; समाप्ति । २. निश्चय; निधो ।
 पर्यवसित-वि० [सं०] १. सिद्धिएको; समाप्त । २. निधो भएको; निश्चित । ३. नष्ट ।
 पर्यवेक्षक-ना० [सं०] १. जाँच-बुझ गर्ने व्यक्ति; खोज-खबर गर्ने मानिस । २. रेख-देख गर्ने व्यक्ति; निरीक्षक । ३. जाँचकी ।
 पर्यवेक्षण-ना० [सं०] १. कुनै कामको देख-रेख गर्नु; निगरानी । २. राम्ररी विचार गरी हेर्नु; निरीक्षण ।
 पर्यस्त-वि० [सं०] १. पर्याँकिएको; मिल्काइएको । २. हटाइएको । ३. निकालिएको ।
 पर्यस्तापहनुति-ना० [सं०] उपमानका गुणलाई छिपाएर उपमेयमा आरोप गर्दा हुने अपहनुति अलङ्कारको एक भेद ।
 पर्याकुल-वि० [सं०] १. ज्यादै घबराएको; व्याकुल । २. क्षुब्ध; उत्तेजित ।
 पर्याण-ना० [सं०] घोडाको काठी ।
 पर्याप्त-वि० [सं०] १. चाहिएजति; प्रशस्त; यथेष्ट;

काफी । २. पाइएको; प्राप्त । ३. समर्थ ।
 पर्याप्ति-ना० [सं०] १. पर्याप्त हुनाको भाव; यथेष्टता । २. प्राप्ति । ३. योग्यता । ४. सामर्थ्य ।
 पर्याय-ना० [सं०] १. समान अर्थ बुझाउने शब्द; एउटै अर्थ बुझाउने अर्को शब्द; समानार्थक शब्द । २. अनुक्रम; सिलसिला । ३. एउटा वस्तुको क्रमैसित अनेक आश्रय वा अनेक वस्तुहरू एउटैमा आश्रित हुने वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थलङ्कार ।
 पर्याय-वाचक-वि० [सं०] समान अर्थ बुझाउने; एउटै अर्थ बुझाउने; समानार्थक ।
 पर्याय-वाची-वि० [सं०] पर्याय-वाचक ।
 पर्यायोक्ति-ना० [सं०] कुनै कुरो सोझै नभनेर घुमाउरो पारी वा चमत्कारपूर्ण रूपले वर्णन गर्दा हुने एक अर्थलङ्कार ।
 पर्यालोकन-ना० [सं०] राम्ररी हेर्ने काम; सम्यक् अवलोकन ।
 पर्यालोचन-ना० [सं०] कुनै वस्तुका दोष-गुण वा सबै अङ्गको राम्ररी विचार गर्नु; समीक्षा ।
 पर्यालोचना-ना० [सं०] पर्यालोचन ।
 पर्यावर्तन-ना० [सं०] फर्केर आउनु; फिर्नु ।
 पर्युक्षण-ना० [सं०] देव-पितृका कार्यमा सबैतिर पानी छर्कने काम ।
 पर्युत्सुक-वि० [सं०] १. अति उत्सुक । २. उदास; खिन्न । ३. व्याकुल; क्षुब्ध ।
 पर्युदय-ना० [सं०] सूर्य उदाउनै लागेको समय ।
 पर्युपासक-वि० [सं०] उपासना गर्ने; पूजक ।
 पर्युपासन-ना० [सं०] १. उपासना; पूजा । २. मैत्री; सद्भावना ।
 पर्युप्त-वि० [सं०] रोपिएको; बीउ राखिएको ।
 पर्युप्ति-ना० [सं०] रोप्ने काम; रोपाइँ ।
 पर्युषण-ना० [सं०] १. पूजन; उपासना । २. सेवा; दहल ।
 पर्युषित-वि० [सं०] १. बासी । २. मूर्ख । ३. घमन्डी ।
 पर्येषणा-ना० [सं०] १. तर्क आदिबाट गरिएको छान-बीन । २. खोज; अन्वेषण । ३. पूजा । ४. सत्कार ।
 पर्येष्टि-ना० [सं०] १. खोज; अन्वेषण । २. सोध-पूछ ।
 परं-क्रि० यो० [अनु०] १. साना-साना दानाहरू तातेका घिउ-तेलमा हाल्दा सहसा शब्द आउने किसिम; परपर । २. पुस्तक, लेख आदि नरोकीकन बाच्ने किसिम; हर्; खर् । ३. धेरै बन्दूकहरू लगातार पट्कने किसिम ।
 परन्-ना० [परं] १. धारा-प्रवाह; अविच्छिन्न गति; ढर्ल; परी । २. ताँती; घुइरो ।
 परी-ना० [परं] परन् ।
 परलंक-क्रि० यो० [ने०] १. पल्टने किसिम; टाउकोले टेकेर फर्कने किसिम; पुरलंक । २. आँखा पल्टाउने

किसिम; रीस वा आवेगमा ठूला-ठूला आँखाले हेर्ने किसिम ।
 पर्व-ना० [सं०] १. धर्म-कार्य वा उत्सव आदि गर्ने समय;
 पुण्य-काल । २. चतुर्दशी, अष्टमी, अमावास्या, पूर्णिमा
 र सङ्क्रान्ति आदि पुण्य-दिन । ३. चातुमास्य । ४.
 उत्सव; चाड । ५. कुनै काम गर्ने विशिष्ट दिन । ६.
 मीका; अवसर । ७. चन्द्र वा सूर्यको ग्रहण । ८. दुइ वस्तु
 वा दुइ अङ्ग जोडिएको ठाउँ; जोर्नी; सन्धि । ९.
 आँलाका जोर्नीले छुट्ट्याइएको खण्ड । १०. खण्ड;
 टुक्रो । ११. कुनै विशेष घटना । १२. हूल-मूल; घुइँचो ।
 १३. महाभारत ग्रन्थको खण्ड ।

पर्वक-ना० [सं०] घुँडाको जोर्नी ।

पर्व-काल-ना० [सं०] १. कुनै पर्व परेको समय । २.
 कुनै तिथिको उदय-काल । ३. सूर्य वा चन्द्रमा ग्रहण
 लागेको समय ।

पर्वण-ना० [सं०] पूरा गर्ने काम; पूर्ति गर्ने काम ।

पर्वणी-ना० [सं०] १. पूर्णिमा । २. प्रतिपदा । ३. उत्सव;
 चाड ।

पर्वत-ना० [सं०] १. पहाड; डाँडो । २. चट्टान । ३.
 वेद-प्रसिद्ध एक देवर्षि । ४. दश-नामी संन्यासीहरूको
 एक भेद ।

पर्वत-द्राक्षा-ना० [सं०] पर्वते-दाख ।

पर्वत-नन्दिनी-ना० [सं०] पार्वती ।

पर्वत-माला-ना० [सं०] पहाडहरूको पङ्क्ति; पर्वत-श्रेणी ।

पर्वत-राज-ना० [सं०] हिमालय पर्वत ।

पर्वतिया-वि० [सं० पर्वतीय] पर्वतीय प्रदेशमा रहने; पर्वते;
 पहाडिया ।

पर्वतीय-वि० [सं०] १. पर्वत-सम्बन्धी; पहाडी । २.
 पहाडी प्रदेशमा रहने; पर्वते ।

पर्वतृण-ना० [सं०] कुरकुरे घाँस ।

पर्वते-वि० [पर्वत+ए] पर्वतिया; पर्वतीय ।

पर्वते-दाख-ना० [पर्वते+दाख] एक जातको दाख; पर्वत-
 द्राक्षा ।

पर्वतेश्वर-ना० [सं०] हिमालय पर्वत ।

पर्व-पात-ना० [पर्व+पात(फाँ०)] पर्वको दिन; चाड-बाड ।

पर्व-मूल-ना० [सं०] चतुर्दशी र अमावास्या वा पूर्णिमाको
 मध्य-काल ।

पर्व-सन्धि-ना० [सं०] पूर्णिमा अथवा अमावास्या र प्रतिपदाका
 बीचको समय; अमावास्या र पूर्णिमाको अन्त-काल;
 चन्द्र-ग्रहण वा सूर्य-ग्रहण लाने काल ।

पर्वस्फोट-ना० [सं०] आँला पड्काउने क्रिया ।

पर्वह-ना० [फा० परवा] परवाह ।

पशु-ना० [सं०] परशु ।

पर्सनल-सेक्रेटरी-ना० [अं०] स्वकीय-सचिव ।

पर्सनु-अ० क्रि० [सं० पृषत्+नु] १. बलि दिने वेलाका पशुका
 जीउमा छर्किदिएको पानी त्यस पशुले टकटक्याउनु; पर्सनु ।

२. विवाहका अवसरमा, पत्रिका-प्रवेश आदिमा आएका
 मानिस वा ल्याएका वस्तुहरूलाई दही, अक्षता आदि
 छर्कनु ।

पर्साइ-ना० [पर्स+आइ] पर्सने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पर्साइनु-स० क्रि० [पर्साइ+आइ+नु] पर्सन लाइनु;
 ('पर्साइनु'-को क० क्रि०) ।

पर्साउनु-स० क्रि० [पर्स+आउ+नु] पर्सन लाउनु; ('पर्सनु'-
 को प्रे० क्रि०) ।

पर्सि-क्रि० यो० [सं० परश्च] आउँदो तेस्रो दिन; भोलिको
 भोलिपल्ट ।

पर्सिइनु-अ० क्रि० [पर्सि+इ+नु] पर्सिने होइनु; ('पर्सिनु'-
 को भा० क्रि०) ।

पर्सनु-अ० क्रि० [पर्स+इ+नु] १. पर्सनु । २. पर्सने होइनु;
 ('पर्सनु'-को भा० क्रि०) ।

पर्स्यइ-ना० [पर्सि+याइ] पर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव;
 पर्साइ ।

पर्स्यहिट-ना० [पर्सि+याहट] पर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव;
 पर्स्यइ ।

पल-ना० [सं०] १. साठी विपल वा चौबीस सेकेन्डको समय;
 पला । २. साह्रै थोरै समय; अति अल्प समय; छिन ।
 ३. चार कर्षको एक प्राचीन तौल । ४. तराजू; तुलो ।
 ५. मासु; मांस । ६. धानको सुकेको बोट; पराल ।

पलक-ना० [सं० पला] १. छिन; क्षण । २. एक पटक
 आँखा झिम गर्दा लाग्ने समय । ३. आँखाको ढकनी ।

पलङ-ना० [पलङ्ग] पलङ्ग ।

पलङ्ग-ना० [सं० पल्यङ्क] १. सुत्ने खाट । २. बिछ्याउना;
 शय्या ।

पलट-ना० [प्रा० पलट्ट] पलट्ने काम; पल्टा ।

पलटो-ना० [ने०] साकीले छाला पिट्दा तलतिर हाल्ने
 ढुङ्गो ।

पलट्ट-क्रि० यो० [प्रा०] पलट्ने वा पल्टाउने किसिम; फर्काउने
 वा उल्टाउने किसिम; कोल्टो फर्कने किसिम ।

पलल-ना० [सं०] १. मासु; मांस । २. हिलो ।

पलाँस-ना० [सं०] पलाश; किशुक ।

पलाँसी-ना० [नेवा०] गुम्बजहरू बनाउँदा पल्ला राख्ने काठ
 आदि ।

पला-ना० [सं० पल] १. चौबीस सेकेन्डको समय; पल ।
 २. अति अल्प समय; छिन । ३. तराजूको वस्तु वा ढक
 हाल्ने थालजस्तो भाँडो; पल्ला ।

पलाइ-ना० [पलाउ+आइ] पलाउने किसिम, क्रिया वा भाव;
 पल्लाइ ।

पलाइ-ना० [पाल्+आइ] पाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पलाइनु-स० क्रि० [पलाउ+आइ+नु] पल्लाइनु; ('पलाउनु'-
 को क० क्रि०) ।

पलाउनु-अ० क्रि० [पल्लाउ] पल्लाउनु ।

पलाण्डु-पल्टनु

पलाण्डु-ना० [सं०] प्याज ।

पलान्न-ना० [सं०] पुलाउ ।

पलापिनु-अ० क्रि० [सं० प्रलाप+इ+नु] मात्तिनु; पात्तिनु;
सर-सल्लाहमा नआउनु ।

पलाप्याइ-ना० [पलापि+याइ] पलापिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

पलायक-वि० [सं०] भाग्ने; भगुवा ।

पलायन-ना० [सं०] डराएर भाग्नु; सुइकुच्चा ठोक्नु ।

पलायनवाद-ना० [सं० पलायन+वाद] १. गाह्रो-साइओ
परिआएका बखतमा आफ्नो सिद्धान्तमा स्थिर रही त्यसको
मुकाबिला नगर्ने वा पलायन गर्ने सिद्धान्त । २. संसारका
वास्तविक समस्यासित द्वन्द्व गरीतिन लाई जित्ने साहस
नदेखाएर समस्या वा संसारबाट भागेर कुनै सुखद काल्पनिक
स्थितिमा पुग्ने आकाङ्क्षा गर्ने एक साहित्यिक सिद्धान्त ।

पलायनवादी-वि० [पलायनवाद+ई] पलायनवादको अनुयायी ।

पलायमान-वि० [सं०] भागिरहेको ।

पलायित-वि० [सं०] भागेको; सुइकुच्चा ठोकेको; भगुवा ।

पलायी-वि० [सं०] डराएर भाग्ने; भगुवा ।

पलाल-ना० [सं०] गेडा झारेको धानको सुकेको बोट; पराल ।

पलाश-ना० [सं०] १. सुगाका ठुंडाका आकारका फूल फुल्ने,
कोइरालाका जस्ता पात हुने, लामा खैरा रङ्गका फल
फल्ने एक जातको बोट; पलाँस; किशुका । (यो रातो, सेतो,
पहेँलो र नीलो फूल फुल्ने चार प्रकारका हुन्छन् ।) २.
त्यसैको फूल । ३. बोट-बिरुवाको पात; पत्र । ४. राक्षस ।
५. काठको नरम वा कलिलो भाग ।

पलाशी-ना० [सं०] पुरनी लहुरो ।

पलिनी-ना० [सं०] १. कपाल सेतै भई फुलेकी बूढी स्त्री ।
२. पहिलो बेत बियाउन गर्भिणी भएकी गाई ।

पलित-वि० [सं०] १. बूढो; वृद्ध । २. फुलेको; सेतो (रौं वा
कपाल) ।

पलिता-ना० [पलेसो] बदला; सट्टा ।

पलिसी-ना० [अ० पॅलिसी] १. नीति । २. झूटो वा अप्रिय
कुरोलाई पनि युक्तिपूर्वक आफूलाई अनुकूल पर्ने गरी भन्नु
वा गर्नु । ३. पुलस्त्याइ ।

पलुवा-वि० [पाल+उवा] पालेको; पालिएको ।

पलुवो-ना० [ने०] तिहुन-तरकारीको झोल बाक्लो पानाका
निम्ति हालिने पीठो, मसला आदि ।

पल्लेटी-ना० [सं० पर्यस्ति] पद्मासनजस्तो एक प्रसिद्ध र
प्रचलित आसन; ब्रह्मासन ।

पल्लेटी-ना० [सं० फलक] जाँतो, घट्ट आदिको एउटा फलक;
पर्ल्यौंटी ।

पलेसो-ना० [ने०] बदला; सट्टा; हजाना ।

पलौनी-ना० [पाल+औनी] गाई-वस्तु पालेबापत पाल्नेलाई
पशुका धनीले दिने खर्च ।

पल्कनु-अ० क्रि० [सं० परिचयन] १. खान-पिउनमा वा कुनै

काम-कुरो गर्नमा लोभिएर बार-बार लागिपर्नु; लोभिनु ।

२. एक चोटि लाभ उठाइसकेका काममा बार-बार
लाग्न इच्छुक हुनु । ३. लहसिनु; आसक्त हुनु ।

पल्काइ-ना० [पल्क+आइ] पल्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
पल्क्याइ ।

पल्काइनु-स० क्रि० [पल्काउ+आइ+नु] पल्कन लाइनु;
(‘पल्काउनु’-को क० क्रि०) ।

पल्काउनु-स० क्रि० [पल्को+आउ+नु] पल्कन लाउनु;
लोभ्याउनु; (‘पल्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।

पल्किनु-अ० क्रि० [पल्क+इ+नु] १. पल्कनु । २. पल्कने
होइनु; (‘पल्कनु’-को भा० क्रि०) ।

पल्क्याइ-ना० [पल्कि+याइ] पल्किने किसिम, क्रिया वा
भाव; पल्काइ ।

पल्क्याहट-ना० [पल्कि+याहट] पल्किने किसिम, क्रिया वा
भाव; पल्क्याइ ।

पल्ट-ना० यो० [पटक] १. पटक; चोटि; फेर । (क्रि० यो०)
२. अरू शब्दका पछि लागेर मौका, अवसर आदिको अर्थ
बुझाउने शब्द । (उदा०-भोलिपल्ट, उसपल्ट आदि) ।

पल्टन-ना० [अ० प्लेटून] १. सेनाको कम्पनीभन्दा सानो
विभाग । २. सेना; फौज ।

पल्टनबाजी-ना० [पल्ट+बाजी] १. टाउकाले टेकेर पल्टने
काम । २. उल्टिने काम; पल्टा खाने काम । ३. गुड्ने
काम; बलड्याइ ।

पल्टनिया-वि० [पल्टन+इया] १. पल्टन-सम्बन्धी; फौजी ।
(ना०) २. फौजी जवान; सिपाही; सैनिक ।

पल्टनु-अ० क्रि० [पल्ट+नु] १. लेट्नु; सुत्नु । २. ढल्नु;
लड्नु । ३. पल्टा खानु । ४. उल्टिनु; फर्कनु । ५. कोल्टो
फर्कनु । ६. गुड्नु ।

पल्टा-ना० [प्रा० पलट्ट] १. पलट; पलट्याइ । २. सङ्गीतमा
तानको एक टुक्रो; तानका स्वरहरूलाई क्रमशः एक, दुई,
तीन आदि स्वरमा पुर्‍याउँदै फेरि पल्टेर वा फर्केर अगिल्ला
वा पछिल्ला एक-एक वा अनेक स्वरलाई क्रमशः छोड्दै र
क्रमैले अन्य स्वरहरूलाई गाँस्दै गाउनु वा बजाउनु । (स्वरका
यस्ता क्रमिक घटी-बढीले गर्दा जम्मा ५०४० पल्टाका रूप
हुन जान्छन् ।)

पल्टाइ-ना० [पल्ट+आइ] पल्टने किसिम, क्रिया वा भाव ।
पल्टाइ-ना० [पल्टाउ+आइ] पल्टाउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

पल्टाइनु-स० क्रि० [पल्टाउ+आइ+नु] पल्टन लाइनु;
(‘पल्टाउनु’-को क० क्रि०) ।

पल्टाउनु-स० क्रि० [पल्ट+आउ+नु] १. फर्काउनु; उल्टा-
उनु । २. सुताउनु; लेटाउनु । ३. ढाल्नु; लडाउनु ।
४. कोल्टो फर्काउनु; पल्टा खुवाउनु । ५. गुडाउनु ।

पल्टिनु-अ० क्रि० [पल्ट+इ+नु] १. पल्टनु । २. पल्टने
होइनु; (‘पल्टनु’-को भा० क्रि०) ।

पल्टचाइ-ना० [पल्टि+याइ] पल्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पल्टचाड-ना० [पल्टा] पल्टा; पलट; बल्डचाड ।
 पल्टचाहट-ना० [पल्टि+याहट] पल्टिने किसिम, क्रिया वा भाव; पल्टचाइ ।
 पल्यङ्ग-ना० [सं०] १. पलङ्ग; खाट । २. विछ्याउना; शय्या ।
 पल्ययन-ना० [सं०] काठी ।
 पल्याक-पुलुक-क्रि० यो० [अनु०] डर, उत्सुकता, आकाङ्क्षा आदिले यता-उति हेर्ने किसिम ।
 पल्लव-ना० [सं०] १. नयाँ निस्केको पात; कमलो पात; पालुवा । २. हातमा लाउने वाला; कङ्कण । ३. कामुक; लम्पट ।
 पल्लव-ग्राहिता-ना० [सं०] कुनै विषयको अत्यन्त साधारण ज्ञान ।
 पल्लव-ग्राही-वि० [सं०] कुनै विषयमा पूर्ण ज्ञान नभएको; अपूरो जानकारी भएको; केवल बाहिरी वा मोटा-मोटी ज्ञान भएको ।
 पल्लव-ग्राही-पाण्डित्य-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा भएको अपूरो ज्ञान; कुनै विषयको बाहिरी वा मोटा-मोटी जानकारी । २. टपरटुइयाँ ज्ञान ।
 पल्लवाङ्कुर-ना० [सं०] १. शाखा; हाँगो । २. नयाँ निस्केको पालुवाको टुसो ।
 पल्लवित-वि० [सं०] १. नयाँ पात लागेको; पालुवा चढेको । २. लहलहाउँदो । ३. विस्तृत; विशाल । ४. रोमाञ्च भएको; रोमाञ्चित ।
 पल्लवी-वि० [सं०] १. नयाँ पालुवा चढेको; पल्लव लागेको । (ना०) ३. वृक्ष; रूख ।
 पल्ला-ना० [सं० पल्लव] १. सिरक, डसना आदि मोहोर्ने कपडा । २. धोको सिउने टाटजस्तो कपडाको टुक्रो ।
 पल्ला-ना० [पला] १. तराजूको डन्डीका दुइ टुप्पामा झुन्डिएको, ढक वा तौलिने वस्तु राखिने भाँडो; पला । २. ढोकाको खापा; द्वार ।
 पल्लि-ना० [सं०] पल्ली ।
 पल्लिका-ना० [सं०] पल्ली ।
 पल्लिवाह-ना० [सं०] अर्थुङ्गे घाँस ।
 पल्ली-ना० [सं०] १. सानो गाउँ । २. छाप्री; झुपडी । ३. माउसुली । ४. एक जातको लता ।
 पल्लो-वि० [पर+ल्लो] १. परको; टाढाको; परतिरको । २. अर्को; अरु ।
 पल्लो-किरात-ना० [पल्लो+किरात] नेपालका पूर्वी भागमा रहेका धनकुटा, म्याङलुङ, चैनपुर, ताप्लेजुङ आदि बस्ती-सहितको एक इलाका ।
 पल्वल-ना० [सं०] सानो पोखरी; सानो जलाशय ।
 पवटा-ना० [ने०] भित्र चाँवल नभएको सग्लो धान; फोसो धान; डाम्रो धान ।

पवन-ना० [सं०] १. हावा; वायु; समीर । २. सास; स्वास । ३. प्राण-वायु । ४. शुद्धि; सफाइ । (वि०) ५. शुद्ध; पावन ।
 पवन-चक्र-ना० [सं०] हावाको भुमरी; चक्र-वात ।
 पवन-पुत्र-ना० [सं०] १. हनुमान । २. भीमसेन ।
 पवन-व्याधि-ना० [सं०] वात-रोग; वाय ।
 पवनाशन-ना० [सं०] सर्प; साँप ।
 पवमान-ना० [सं०] १. हावा; पवन । २. गार्हपत्य-अग्नि ।
 प-वर्ग-ना० [सं०] प, फ, ब, भ तथा म-यी पाँच वर्ण; 'प'-देखि 'म'-सम्मका वर्णको समुदाय ।
 पवल-वि० [प्रा०] धेरै; प्रशस्त; पर्याप्त; यथेष्ट ।
 पवारी-ना० [ने०] एक जातको झार ।
 पवि-ना० [सं०] १. वज्र; कुलिश । २. विजुली (आकाशमा चम्कने) ।
 पवित-वि० [सं०] १. शुद्ध गरिएको; शोधित । (ना०) २. मरीच । ३. खुसानी ।
 पवित्र-वि० [सं०] १. फोहर-मैलानभएको; निर्मल; स्वच्छ । २. शुद्ध; पुनीत । (ना०) ३. श्राद्धमा प्रयोग गरिने कुशका तीन त्यान्द्राको ग्रन्थि ।
 पवित्रता-ना० [सं०] पवित्र हुनाको भाव; विशुद्धि; स्वच्छता ।
 पवित्र-धान्य-ना० [सं०] जौ ।
 पवित्रा-ना० [सं०] १. तुलसी । २. पीपल । ३. हलेदो । ४. श्रावण शुक्ल एकादशी ।
 पवित्रात्मा-वि० [सं०] १. आत्मा पवित्र भएको; अन्तःकरण शुद्ध भएको; शुद्धात्मा ।
 पवित्रित-वि० [सं०] पवित्र पारिएको; शुद्ध पारिएको ।
 पवित्री-वि० [सं०] १. पवित्र पार्ने; शुद्ध पार्ने । २. शुद्ध; निर्मल ।
 पवै-ना० [सं० उपोदकी] पानका जस्ता नरम पात हुने, कलेजी रङ्गका फूल फुल्ने उपोदकी-जातको एक लता । (यसको तरकारी प्रायः ऋषि-पञ्चमी का दिन ब्रतीले खान्छन् ।)
 पशम-ना० [फा० पश्म] १. नरम असल जातको ऊन; पश्म । २. उपस्थको रौं । ३. साह्रै तुच्छ वस्तु ।
 पशमीना-ना० [फा० पश्मीना] पश्मीना ।
 पशव्य-वि० [सं०] १. पशुका निमित्त उपयुक्त । २. पशु-सम्बन्धी; पशुविक ।
 पशु-ना० [सं०] १. चार खुट्टा हुने पुच्छर भएको जन्तु; चौपाया; जनावर । २. बलि दिइने जनावर । ३. मूर्ख; विवेक-हीन व्यक्ति । ४. जीव; प्राणी ।
 पशु-कर्म-ना० [सं०] १. यज्ञमा गरिने पशुको बलिदान । २. मैथुन ।
 पशु-गायत्री-ना० [सं०] बलि दिइने पशुका कानमा सुनाउने एक मन्त्र ।
 पशु-घात-ना० [सं०] १. बलिमा पशुको वध गर्नु । २. पशुको हत्या ।

पशु-चर-ना० [सं०] १. पशुहरू चर्ने ठाउँ; गौ-चर । २. पशुहरूले चर्ने घाँस ।
 पशु-चर्या-ना० [सं०] १. पशुको जस्तो निर्लज्ज व्यवहार । २. मैथुन ।
 पशु-चिकित्सक-ना० [सं०] पशुहरूको चिकित्सा गर्ने व्यक्ति; पशु-वैद्य ।
 पशु-चिकित्सा-ना० [सं०] १. पशुहरूको चिकित्सा गर्ने विषय भएको शास्त्र । २. पशुहरूको उपचार गर्ने काम ।
 पशु-चिकित्सालय-ना० [सं०] पशुहरूको औषधि गर्ने ठाउँ; पशुको अस्पताल ।
 पशुता-ना० [सं०] पशु हुनाको भाव; पशुत्व ।
 पशुत्व-ना० [सं०] पशुपन; पशुता ।
 पशु-पति-ना० [सं०] १. काठमाडौँमा रहेको एक प्रसिद्ध शिवको मूर्ति । २. शिव; महादेव ।
 पशु-पालक-ना० [सं०] पशुहरू पालेर जीविका गर्ने व्यक्ति; पशु पाल्ने पेशा भएको मानिस ।
 पशु-पालन-ना० [सं०] जीविकाको निमित्त पशु पाल्ने काम; पशु पाल्ने पेशा ।
 पशु-पाश-ना० [सं०] १. पशुरूपी जीवहरूको बन्धन । २. बलि दिइने पशुलाई बाँध्ने डोरी ।
 पशुबन-सर्पन-ना० [सं० पशुवत्+सरण्ड] पोइल गएको स्वास्नीलाई फर्काई ल्याएर फेरि स्वास्नी तुल्याई राख्ने लोग्नेलाई लाग्ने दण्ड ।
 पशु-भाव-ना० [सं०] पशुत्व; पाशविकता ।
 पशु-यज्ञ-ना० [सं०] पशुकोबलि दिएर गरिने यज्ञ ।
 पशु-राज-ना० [सं०] सिंह ।
 पशु-वाक्य-ना० [सं०] १. मनको कुरो; व्यक्त नगरिएको कुरो । २. पशु, पक्षीहरूको वाणी ।
 पशु-वैद्य-ना० [सं०] पशु-चिकित्सक ।
 पश्चात्-क्रि० यो० [सं०] १. पछिबाट; भविष्यमा । २. आखिरमा; अन्ततोगत्वा । ३. पश्चिमबाट; पश्चिमतिर ।
 पश्चात्ताप-ना० [सं०] आफूले गरिसकेका कार्यबाट उत्पन्न हुने मानसिक खेद; पछुतो; थकथकी ।
 पश्चात्तापी-वि० [सं०] पछुतो गर्ने; पश्चात्ताप गर्ने ।
 पश्चार्द्ध-ना० [सं०] १. पछिल्लो आधा भाग । २. पश्चिमी भाग ।
 पश्चार्ध-ना० [सं०] पश्चार्द्ध ।
 पश्चिम-वि० [सं०] १. सबभन्दा पछिको; पछिल्लो । २. अन्तिम; आखिरी । (ना) ३. सूर्य अस्ताउने दिशा; पूर्वको विपरीत दिशा; पच्छिम ।
 पश्चिम-एक (१)-नम्बर-ना० [पश्चिम+एक+नम्बर] पच्छिम-एक (१)-नम्बर ।
 पश्चिम-क्रिया-ना० [सं०] अन्येषिष्ट क्रिया; और्ध्वदेहिक ।
 पश्चिम-चार (४)-नम्बर-ना० [पश्चिम+चार+नम्बर]

पच्छिम-चार (४)-नम्बर ।
 पश्चिम-तीन (३)-नम्बर-ना० [पश्चिम+तीन+नम्बर] पच्छिम-तीन (३)-नम्बर ।
 पश्चिम-दुइ (२)-नम्बर-ना० [पश्चिम+दुइ+नम्बर] पच्छिम-दुइ (२)-नम्बर ।
 पश्चिमा-ना० [सं०] १. पच्छिम; पश्चिम । (वि०) २. पश्चिम दिशा-सम्बन्धी; पच्छिमको; पश्चिमी । ३. पश्चिम दिशामा रहने; पश्चिमे; पच्छिमा ।
 पश्चिमाचल-ना० [सं०] पुराणअनुसार सूर्य अस्ताउने पर्वत; अस्ताचल ।
 पश्चिमाञ्चल-ना० [सं०] १. पश्चिमपट्टिको छेउ; पश्चिमी सिमाना । २. पश्चिमतिरको क्षेत्र ।
 पश्चिमार्द्ध-ना० [सं०] पछिल्लो आधा भाग; पछिको आधा हिस्सा ।
 पश्चिमार्ध-ना० [सं०] पश्चिमार्द्ध ।
 पश्चिमी-वि० [पश्चिम+ई] १. पश्चिम दिशाको; पश्चिमा । २. यूरोपीय; यूरोप-सम्बन्धी ।
 पश्चिमे-वि० [पश्चिम+ए] पश्चिमा ।
 पश्चिमोत्तर-वि० [सं०] पश्चिम र उत्तर दिशाका बीचमा रहेको दिशाको; वायव्य कोणको ।
 पश्चिमोत्तरा-ना० [सं०] उत्तर र पश्चिम दिशाका बीचको दिशा; वायव्य कोण; एक उपदिशा ।
 पश्म-ना० [फा०] १. दोसल्ला, गल-बन्दी आदि बनाउने असल जातको नरम ऊन; च्याङग्राको भूवा । २. उपस्थको रौं; पशम । ३. ज्यादै तुच्छ वस्तु ।
 पश्मीना-ना० [फा० पश्मीनः] १. दोसल्ला, गल-बन्दी आदि बनाउने असल जातको मुलायम भूवा वा ऊन; पश्म । २. त्यसबाट बनेको कपडा ।
 पश्यतोहर-वि० [सं०] देखादेखी कुनै वस्तु चोर्ने ।
 पश्यन्ती-ना० [सं०] १. मूलाधारबाट उठेर हृदयमा पुग्ने नादको अवस्था वा स्वरूप । २. वेद्या ।
 पसन्द-ना० [फा०] १. इच्छा; रुचि । (वि०) २. मन परेको; इच्छा लागेको ।
 पसर-ना० [प्रा०] १. औँलाहरू एक साथ खुम्च्याई बनाएको हत्केलाको खाल्टो । (वि०) २. त्यसमा अटाउने परिमाणको (वस्तु) ।
 पसल-ना० [नेवा० पसः] माल-मत्ताहरू बिक्री हुने ठाउँ; दुकान ।
 पसले-ना० [पसल+ए] पसल थाप्ने व्यक्ति; पसलको धनी; दुकानदार; व्यापारी ।
 पसांगिनु-अ० क्रि० [सं० प्रसित+इ+नु] १. काठहरू घाम, हावा आदिले सुकेर खुम्चिनु; सुकेर साँघुरिनु; पसाङ्गिनु । २. काठहरू सुकेर बाँझो हुनु; टेढिनु; त्रिपट हुनु ।
 पसांग्याइ-ना० [पसांगि+याइ] पसांगिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पसाइ-ना० [पस्+आइ] पस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पसाइ-ना० [पसाउ+आइ] पसाउने किसिम, क्रिया वा भाव; घुसाइ ।
 पसाइ-ना० [पसाउ+आइ] पसाउने किसिम, क्रिया वा भाव; बाला, घोगा आदि निस्कने किसिम ।
 पसाइनु-स० क्रि० [पसाउ+आइ+नु] पस्न लाइनु; ('पसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 पसाइनु-अ० क्रि० [पसाउ+आइ+नु] भातबाट माइ काढिनु; ('पसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 पसाइनु-स० क्रि० [पसाउ+इ+नु] पस्न लाइनु; ('पसाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 पसाउनु-अ० क्रि० [सं० पप्+आउ+नु] भातबाट माइ काढ्नु ।
 पसाउनु-स० क्रि० [पस्] १. भित्र पठाउनु; छिराउनु; घुसानु; ('पस्नु'-को प्र० क्रि०) । २. सम्मिलित गराउनु; समेल गराउनु ।
 पसाउनु-अ० क्रि० [प्रा० पसवइ+नु] १. अन्नका बोटमा बाला, घोगा आदि निस्कनु; बाला लाग्नु । २. अन्नका बाला-भित्र गेडा उत्पन्न हुनु ।
 पसाङ्गिनु-अ० क्रि० [पसाङ्गि] पसाङ्गिनु ।
 पसाङ्ग्याइ-ना० [पसाङ्गि+याइ] पसाङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव; मसाङ्ग्याइ ।
 पसाङ्गिनु-अ० क्रि० [सं० प्रसृ] १. घाउ, खटिराहरूबाट पीप, पानी आदि निस्कन छोड्नु; मसाङ्गिनु । २. सेप्री हुनु; चाउरिनु । ३. पसाङ्गिनु ।
 पसाङ्ग्याइ-ना० [पसाङ्गि+याइ] पसाङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव; पसाङ्ग्याइ ।
 पसान्नी-ना० [सं० प्र+स्विद्] १. जमीनबाट पानी रसाउनु; पानी उम्र्नु । २. कुनै ठोस वा घन पदार्थमा मिलेको द्रव पदार्थ गर्मी वा अरु कुनै कारणले रसाएर बाहिर निस्कनु ।
 पसाराइ-ना० [पसार+आइ] पसारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पसारिनु-अ० क्रि० [पसार+इ+नु] १. सुत्नु; लेट्नु; लम-तन्न भएर तेर्सिनु; ('पसारिनु'-को भा० क्रि०) । २. पसारिने काम गरिनु; ('पसारिनु'-को क० क्रि०) ।
 पसारो-वि० [पसार] १. जता-ततै छरिएको; यता-उति फिँजिएको; छिरलो । २. सह्यालिनसक्नु ।
 पसारु-स० क्रि० [प्रा० पसार+नु] १. फैलाउनु; फिँजाउनु । २. सुताउनु; लडाउनु । ३. ढाल्नु । ४. तेस्योउनु ।
 पसास्याइ-ना० [पसारि+याइ] पसारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पसास्याहट-ना० [पसारि+याहट] पसारिने किसिम, क्रिया वा भाव; पसास्याइ ।
 पसालाइ-ना० [पसाल्+आइ] पसाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; पसाइ ।

पसालिनु-स० क्रि० [पसाल्+इ+नु] घुसारिनु; ('पसाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 पसाल्नु-स० क्रि० [पस्+आल्+नु] १. पसाउनु; घुसाउनु; हुल्नु; घुसानु । २. कोच्नु; खाँदिनु ।
 पसिनु-स० क्रि० [पस्+इ+नु] भित्र गइनु; ('पस्नु'-को क० क्रि०) ।
 पसीना-ना० [सं० प्रस्वेद] १. गर्मी वा परिश्रमले शरीरबाट निस्कने पानी; प्रस्वेद । २. वाफबाट निस्केको पानी ।
 पसेरी-ना० [पाँच+सेर+ई] १. पाँच सेरको तौल; मनको आठौँ भाग । २. पाँच सेरको ढक ।
 पस्कनु-स० क्रि० [सं० परिवेषण+नु] पाकेको खानेकुरो खानका निमित्त थाल आदिमा हाल्नु; रच्नु ।
 पस्काइ-ना० [पस्क+आइ] पस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पस्काइनु-स० क्रि० [पस्काउ+आइ+नु] पस्कन लाइनु; ('पस्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 पस्काउनु-स० क्रि० [पस्क+आउ+नु] पस्कन लाउनु; ('पस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 पस्कनु-स० क्रि० [पस्क+इ+नु] पस्कने काम गरिनु; ('पस्कनु'-को क० क्रि०) ।
 पस्टन-ना० [सं० शपथ] किरिया; शपथ; कसम ।
 पस्तु-स० क्रि० [प्रा० पसवइ+नु] १. भित्र जानु; छिर्नु; घुस्नु; प्रवेश गर्नु । २. सामेल हुनु; सम्मिलित हुनु । ३. फस्नु; अल्लिनु ।
 पस्थौटो-ना० [पस्+औटो] टाँकवा घुँडी छिराउन लुगामा बनाइएको प्वाल ।
 पत्ननु-अ० क्रि० [सं० प्रसृ+नु] १. पसारिनु; लम्पसार पर्नु; सुत्नु । २. शरण पर्नु; पाउ पर्नु ।
 पस्नाइ-ना० [पस्नि+आइ] पस्निने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पस्निनु-अ० क्रि० [पस्+इ+नु] पस्नु ।
 पस्स्याइ-ना० [पस्नि+याइ] पस्निने किसिम, क्रिया वा भाव; पस्नाइ ।
 पस्स्याहट-ना० [पस्नि+याहट] पस्निने किसिम, क्रिया वा भाव; पस्स्याइ ।
 पहर-ना० [प्रा०] १. अहोरात्रको आठौँ भाग; तीन घण्टाको समय; प्रहर । २. पहार ।
 पहरा-ना० [सं० प्रहर] १. कुनै वस्तु वा व्यक्तिका रेख-देख, रक्षा आदिका निमित्त अथवा त्यसलाई निर्दिष्ट स्थानबाट अन्त जान नदिनाका निमित्त मानिस नियुक्त गर्ने काम । २. रखबारी; निगरानी; देख-रेख ।
 पहरी-ना० [ने०] डाला, नाङ्गला आदि बुन्ने पेशा गर्ने, पहाडी प्रान्तमा बस्ने एक जाति ।
 पहरी-वि० [प्रा०] प्रहर-प्रहरमा पालो बस्ने; प्रहरी ।
 पहरदार-ना० [पहरा+दार] पहरेदार ।
 पहरेदार-ना० [पहरा+दार] पहरा दिने व्यक्ति; निगरानी गर्ने पाले ।

पहरो-पहेले

६३०

पहरो-ना० [सं० प्रस्तर] १. ठाडो र अग्लो पत्थरिलो भीर;
पहरो। २. ठाकुरो।

पहल-ना० [पहर] कुनै काम गर्ने ठीक अवसर; मौका।

पहलमान-ना० [फा० पहलवान] पहलवान।

पहलमानी-ना० [फा० पहलवानी] पहलवानी।

पहलवान-ना० [फा०] १. कुस्ती खेल्ने कसरती व्यक्ति;
मल्ल। २. हृष्ट-पुष्ट र बलवान् व्यक्ति।

पहलवानी-ना० [फा०] १. कुस्ती खेल्ने काम वा पेशा;
मल्ल-वृत्ति। २. पहलवान हुनाको भाव।

पहलिया-वि० [पहल+इया] १. मौकाअनुसार काम गर्न
जान्ने; पहल जान्ने; अवसरवादी। २. आफ्नो अनुकूल
दाउ पर्ने गरी पासा हाक्न जान्ने।

पहाड-ना० [सं० पाषाण] १. जमीनको सतहभन्दा धेरै माथि-
सम्म उठेको माटो, पत्थर आदिको प्राकृतिक थुप्रो; पर्वत;
डाँडो। २. कुनै वस्तुको ठूलो थुप्रो; रास। ३. अति कठिन
काम; दुष्कर कार्य।

पहाडा-ना० [सं० प्रस्तर] कुनै अङ्कका गुणन-फलको क्रमिक
सूची; दुनोट।

पहाडिया-वि० [पहाड+इया] १. पहाड-सम्बन्धी; पर्वतिया।
२. पहाडमा रहने वा हुने; पहाडी।

पहाडी-वि० [पहाड+ई] पहाडिया।

पहाडे-वि० [पहाड+ए] पहाडी; पर्वते।

पहार-ना० [पहर] १. घाम। २. घामको ताप; सूर्यबाट
आउने तातोपन।

पहारिलो-वि० [पहार+इलो] १. पहार लाग्ने; घाम लाग्ने।
२. न्यानो; रापिलो (घाम)।

पहिचान-ना० [सं० प्रत्यभिज्ञान] १. चिह्न-जानी; परिचय।
२. कुनै वस्तुको गुण, मूल्य आदि जान्ने काम; पारख।
३. जाँच-बुझ।

पहिचानिनु-सं० क्रि० [पहिचान्+इ+नु] पहिचान गरिनु;
(‘पहिचान्’-को क० क्रि०)।

पहिचान्नु-सं० क्रि० [पहिचान+नु] १. चिन्नु; पहिचान गर्नु।
२. पारख गर्नु; ताड्नु।

पहिया-ना० [प्रा० पहा] पाङ्गो; चक्र।

पहिरन-ना० [सं० परिधान] लुगा, गहना आदि लाउने
काम; पहिरने काम; परिधान।

पहिरनु-सं० क्रि० [पहिरन] १. शरीरमा लुगा, गहना आदि
लाउनु; वस्त्र वा आभूषण धारण गर्नु। २. भिर्नु।

पहिराइ-ना० [पहिर+आइ] पहिरने किसिम, क्रिया वा भाव।

पहिराइ-ना० [पहिराइ+आइ] पहिराइने किसिम, क्रिया
वा भाव।

पहिराइनु-सं० क्रि० [पहिराइ+आइ+नु] पहिरन लाइनु;
(‘पहिराइनु’-को क० क्रि०)।

पहिराइनु-सं० क्रि० [पहिर+आउ+नु] पहिरन लाउनु;
(‘पहिरनु’-को प्रे० क्रि०)।

पहिरिनु-सं० क्रि० [पहिर+इ+नु] वस्त्र वा आभूषण धारण
गरिनु; (‘पहिरनु’-को क० क्रि०)।

पहिरौ-ना० [पहरो] १. पहाड भत्केर बनेको भीर; पहरो।
२. पहाड भत्केर खसेको ढुङ्गा, माटो आदिको समूह।

पहिला-वि० [पहिलो] पहिलो।

पहिला-दर्जाका-कारिन्दा-ना० [पहिला + दर्जा + का +
कारिन्दा] राइटर, मुखिया, विचारीसरहको एक सरकारी
दर्जा; सिनियर-क्लर्क।

पहिलिनु-अ० क्रि० [पहिल्याउ] १. फेला पार्नु; भेटिनु। २.
चिनिनु।

पहिली-वि० [पहिलो+ई] प्रथम; अगिकी (स्त्री)।

पहिले-क्रि० यो० [पहिलो+ए] १. अगि; शुरूमा। २.
उहिले; प्राचीन कालमा। ३. अगाडि।

पहिलो-वि० [प्रा०] १. गणनाका क्रमले एकको स्थानमा
पर्ने; शुरूको; अगिल्लो; प्रथम। २. कुनै प्रतिस्पर्धामा
सर्वप्रथम हुने।

पहिल्याइ-ना० [पहिलि+याइ] पहिलिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

पहिल्याइ-ना० [पहिल्याउ+आइ] पहिल्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव।

पहिल्याउनु-सं० क्रि० [पहिचान्] १. फेला पार्नु; भेटाउनु।
२. चिन्नु; पहिचान्नु।

पहिल्यै-क्रि० यो० [पहिले+ऐ] पहिले नै; अघि नै।

पहुँच-ना० [प्रा० पहुँच] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तु कतै पुग्नु।
२. कुनै ठाउँसम्मको गमन। ३. कुनै व्यक्ति वा वस्तु
पुगेको सूचना। ४. कुनै ठाउँ वा विषयसम्म पुग्ने शक्ति;
गति; प्रवेश। ५. कुनै कुरो राम्ररी बुझ्ने शक्ति।
६. चिन-जान; परिचय।

पहुँचनामा-ना० [पहुँच+नामा] पठाएको व्यक्ति वा वस्तु
नियत स्थानमा पुगेको प्रमाणस्वरूप प्राप्त हुने र सीद; पहुँच।

पहुँचनु-अ० क्रि० [पहुँच] पठाएको वस्तु वा मानिस नियत
स्थानमा पुग्नु; दाखिल हुनु।

पहुँचाइ-ना० [पहुँच+आइ] पहुँचने किसिम, क्रिया वा
भाव।

पहुँचाइ-ना० [पहुँचाउ+आइ] पहुँचाउने किसिम, क्रिया वा
भाव।

पहुँचाउनु-सं० क्रि० [पहुँच+आउ+नु] पुग्ने गराउनु;
पुर्‍याउनु।

पहेँलपित्त-ना० [पहेँलो+पित्त] पित्त बिग्रेर सारा शरीर
पहेँलो हुने रोग; कमल-पित्त; कामला।

पहेँलपुर-वि० [पहेँलो+पुर] सर्वत्र पहेँलो भएको; पहेँलाम्मे।

पहेँलाम्मे-वि० [सं० पीत+मय] पहेँलपुर।

पहेँलिनु-अ० क्रि० [पहेँलो+इ+नु] पहेँलो हुनु; पीत रङ्गको
हुनु।

पहेँले-वि० [पहेँलो+ए] १. पहेँलो भएको; पहेँलो वर्णको।

(ना०) २. सम्पूर्ण शरीर पहेँलो हुने एक रोग; कमल-पित्त ।
 पहेँलो-ना० [प्रा० पीअल] १. सुन, बेसार आदिको जस्तो रङ्ग; पीत । (वि०) २. त्यस्तो रङ्गको ।
 पहेँलो-अगर-ना० [पहेँलो+अगर] पहेँलो काठ हुने एक-जातको अगर ।
 पहेँलो-केवडा-ना० [पहेँलो+केवडा] पहेँलो फूल र डाँठ हुने एक जातको केवडा ।
 पहेँलो-धाम-ना० [पहेँलो+धाम] सायङ्कालको ताप-हीन सूर्यको प्रकाश ।
 पहेँलो-चना-ना० [पहेँलो+चना] पहेँलो एक जातको चना; गौर-चणक; काबुली-चना ।
 पहेँलो-बलु-ना० [पहेँलो+बलु] छेउमा दाँत परेका, साना-साना पीपलका पातका आकारका पात हुने, पहेँलो फूल फुल्ने र साना-साना फल फल्ने एक जातको झार; महाबला । (आयुर्वेदमा यसको गुण धातु-सम्बन्धी रोगलाई फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
 पहेँलो-मार्सी-ना० [पहेँलो+मार्सी] १. पहेँलो बोक्रा हुने एक उत्तम जातको धान । २. त्यसैको चामल ।
 पहेँलो-मुगी-ना० [पहेँलो+मुगी] शरद्-कालमा-पाक्ने एक जातको मुगी ।
 पहेँलो-सहचर-ना० [पहेँलो+सहचर] पहेँलो फूल फुल्ने एक जातको सहचर बूटी ।
 पहेँलो-सूर्य-भक्ति-ना० [पहेँलो+सूर्य-भक्ति] पहेँलो फूल फुल्ने एक प्रकारको सूर्य-भक्ति ।
 पहेँल्याइ-ना० [पहेँल्याउ+आइ] पहेँल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पहेँल्याइ-ना० [पहेँलि+आइ] पहेँलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पहेँल्याउनु-स० क्रि० [पहेँल्याउ+आइ+नु] पहेँलो पारिनु; ('पहेँल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 पहेँल्याउनु-स० क्रि० [पहेँलो+याउ+नु] पहेँलो पार्नु; पहेँलो रङ्गको तुल्याउनु ।
 पहेली-ना० [सं० प्रहेलिका] १. भ्रमात्मक वा धुमाउरो किसिमले दिएका लक्षणका आधारमा कुनै वस्तुको नाउँ वा उत्तर दिनुपर्ने जटिल शब्द वा वाक्य; उत्तर लुकेको प्रश्न; कूट; प्रहेलिका । २. हतपत बुझ्न नसकिने जटिल कुरो; कठिन समस्या ।
 पहाइ-ना० [पहाउ+आइ] पहाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पहाइनु-अ० क्रि० [पहाउ+आइ+नु] पालुवा हालिनु; ('पहाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 पहाउनु-अ० क्रि० [सं० पल्लव+आउ+नु] १. पालुवा हाल्नु; पल्लवित हुनु; टुसाउनु; पलाउनु । २. घाउ, खटिरा आदिमा मासु भरिएर-आउनु । ३. दुःखी अवस्था-

बाट सुखी अवस्थातिर लाग्नु । ४. थकाइ हराएर शरीर तन्दुरुस्त वा स्वस्थ हुनु । ५. खुशी हुनु; प्रसन्न हुनु ।
 पाँगो-ना० [सं० पङ्क] १. बाढीले बगाएर ल्याएको मसिनो मलिलो माटो । २. ईट पार्दा साँचोमा लाउने फोस्रो मसिनो माटो ।
 पाँच-ना० [सं० पञ्च] १. चार र एकको योग-सङ्ख्या; ५-को अङ्क । (वि०) २. चार र एकका योग-सङ्ख्याको ।
 पाँच-अङ्गुले-ना० [पाँच+अङ्गुल+ए] १. हर्षङ्गाका आकारको एक बूटी; कर-ज्योड़ी । (वि०) २. पाँच अङ्गुलका परिमाणको । ३. पाँच वटा औँला हुने ।
 पाँच-औँले-ना० [पाँच+औँलो+ए] पाँच-अङ्गुले ।
 पाँच-तीन-ना० [पाँच+तीन] एक पासामा पन्जा, अर्कोमा दुवा र अर्कोमा पोटमात्र पर्दा हुने एक दाउ; पासामा आठको दाउ ।
 पाँच-सरकार-ना० [पञ्च+सरकार] नेपालका श्री ५ महाराजा-धिराज ।
 पाँचौँ-वि० [पाँच+औँ] गणनाका क्रमले पाँचका सङ्ख्यामा पुगेको; पाँच सङ्ख्याको ।
 पाँजिनु-स० क्रि० [पाँज्+इ+नु] पाँजाहरू फिँजाइनु; ('पाँज्नु'-को क० क्रि०) ।
 पाँजो-ना० [पन्जा] बीउ, घाँस आदिको मुट्ठीभरको नबाँधेको मूठो ।
 पाँजु-स० क्रि० [पाँजो+आउ+नु] १. खेतमा धान आदिका बीउका पाँजाहरू फिँजाउनु; पाँदु । २. फैलाउनु; फिँजाउनु ।
 पाँडे-ना० [सं० पाण्ड्य ?] ब्राह्मण र क्षत्रियहरूको एक थर वा वर्ग ।
 पाँडे-कुरो-ना० [पाँडे+कुरो] १. नाउँ नलिई कसैका उपर गरिने घोच-पेचका कुरा; छनक । २. आपसमा आदर वा अनादरका शब्दहरू प्रयोग नगरीकन गरिने कुरो ।
 पाँडे-गाली-ना० [पाँडे+गाली] नाउँ नतोकीकन कसैका उपर गरिएको गाली; आक्षेप ।
 पाँडे-पजनी-ना० [पाँडे+पजनी] योग्यायोग्यको विचार नगरी विशेषतः परिचित व्यक्तिहरूको मान-हानि हुने गरी गरिने पजनी ।
 पाँडे-बोली-ना० [पाँडे+बोली] पाँडे-कुरो ।
 पाँती-ना० [सं० पङ्क्ति] लहर; लाम; पङ्क्ति ।
 पाँदु-स० क्रि० [पाँज्] पाँज्नु ।
 पाँसुलो-ना० [सं० पांसुल] गोडो; खुट्टो (निन्दा वा तुच्छताको बोलीमा) ।
 पांशु-ना० [सं०] १. धूलो; धूलि । २. बालुवा । ३. गोबरको मल ।
 पांशुल-वि० [सं०] १. धूलो लागेको; धूलि-धूसर । २. अपवित्र; अशुद्ध । ३. लम्पट; व्यभिचारी । (ना०) ४. व्यभिचारी पुरुष ।

पांशुला-पाक्य

- पांशुला-ना० [सं०] १. व्यभिचारिणी स्त्री; पुंश्चली।
२. रजस्वला स्त्री। ३. पृथ्वी।
- पांशु-ना० [सं०] पांशु।
- पांशुल-ना० [सं०] पांशुल।
- पांशुला-ना० [सं०] पांशुला।
- पाइका-ना० [अं०] बाह्य प्वाइन्टको छान्ने टाइप।
- पाइखाना-ना० [फा० पायखाना] १. दिसा-पिसाब गर्ने ठाउँ वा घर; चर्पी। २. विष्ठा; मल।
- पाइजामा-ना० [फा० पायजामः] १. ठूलूला बाहुला हुने एक प्रकारको खुकुलो सुरुवाल। २. सुरुवाल।
- पाइतो-ना० [पाइलो] १. आफ्नो घर छोडी अन्यत्र प्रस्थान गर्ने साइत। २. पर-देश जाने मानिस साइतमा आफू निस्कन नसक्दा ठीक साइतमा प्रस्थान गराइने जनै, सुपारी आदि माङ्गलिक वस्तु।
- पाइन-ना० [पानी] १. हात-हतियार वा धातुका वस्तुहरू कडा पानाका निमित्त चढाइने पानी। २. सामर्थ्य; शक्ति।
- पाइनु-स० क्रि० [पाउ+इ+नु] प्राप्त गरिनु; ('पाउनु'-को क० क्रि०)।
- पाइप-ना० [अं०] १. पानी ल्याउने वा लैजाने फलाम, माटो आदिको नली; ढुङ्ग। २. ढुङ्गो। ३. चुरोट वा सुर्ती हालेर घुम्र-पान गर्ने सानो नलीजस्तो साधन।
- पाइलो-ना० [सं० पाद-तल] १. पैतालो; पाद-तल। २. पैतालाको चिह्न; पैतालाको डाम। ३. कदम; फट्को।
- पाई-ना० [पाइन] १. शक्ति; सामर्थ्य; ताकत। २. पाइन; पानी। ३. स्फूर्ति; ओज।
- पाई-ना० [सं० पाद] १. भारतीय एक पैसाको तेस्रो भाग। २. वाक्य पूरा भएपछि दिइने ठाडो धर्को; पूर्ण-विराम चिह्न।
- पाउ-ना० [सं० पाद] १. गोडो; खुट्टो; पाद। २. श्लोक वा पद्यको एक चरण। ३. चौथो भाग; चतुर्थांश। ४. बीस तोलाको तौल वा त्यति तौलने ढक। (वि०) ५. चार छटाक वा बीस तोलाका वजनको।
- पाउजेब-ना० [फा० पाय+जेब] घुंगुराहरू लागेको, स्त्री-जातिले पाउमालाउने चाँदी, सुन आदिको एक प्रकारको गहना; नूपुर।
- पाउडर-ना० [अं०] १. चेहरा वा शरीरको सौन्दर्य बढाउनाका निमित्त घसिने एक प्रसिद्ध चूर्ण। २. धूलो; चूर्ण।
- पाउ-दान-ना० [पाउ+दान (फा०)] १. पाउ राख्नाका निमित्त बनाइएको वस्तु वा स्थान। २. मेच, कुर्सी आदिका मनि पाउ राख्नाका निमित्त राखिने चौकी। ३. सवारीमा चढ्दा टेक्ने सवारीको अवयव। ४. गद्दर-पोश।
- पाउनु-स० क्रि० [प्रा० पाउण+नु] १. कुनै वस्तु आफ्ना अधिकारमा हुनु; प्राप्त हुनु। २. हराएको वस्तु फेला पर्नु; भेटाउनु। ३. अनायास कुनै वस्तु फेला पर्नु। ४. सुख-

- दुःखको अनुभव गर्नु। ५. सक्नु; समर्थ हुनु। ६. जन्मा-उनु; पैदा गर्नु। ७. भोजन गर्नु; खाना खानु।
- पाउन्ड-ना० [अं०] १. करीब आधा सेरको एक अङ्ग्रेजी तौल। २. बीस शिलिङ्गबराबर मूल्यको एक अङ्ग्रेजी मुद्रा।
- पाउ-पोश-ना० [फा० पाय-पोश] जुत्ता; उपानह।
- पाउरोटी-ना० [पूर्त० पाव+रोटी] एक प्रकारको खूब उबसेको, खमीर हालेको रोटी।
- पाउ-लागी-ना० [पाउ+लाग्+ई] ब्राह्मण-जातिलाई अरु जातिले गर्ने नमस्कार; ढोग।
- पाउसो-ना० [ने०] एक जातको बूटी।
- पाक-ना० [सं०] १. पकाउने क्रिया। २. पकाएको अन्न; पक्वान्न। ३. चासनीमा मिलाएर बनाइएको औषधि। ४. खाएको वस्तु पच्ने क्रिया; पाचन। ५. श्राद्धमा पिण्ड-दानका निमित्त पकाइएको खीर वा भात। ६. पाग। (वि०) ७. पाकेको; परिपक्व।
- पाकपुक-ना० [ने०] १. हल्का किसिमले कुट-पिट गर्ने काम; पाट-पीट। २. हा-हो गरेर काम सिद्ध गर्नु; कामको तामेली।
- पाकल-पुकल-ना० [ने०] १. भूईँमा हात राखी मुड्किले हानी खेल्ने केटा-केटीको एक खेल। (वि०) २. हृष्ट-पुष्ट (बालक)।
- पाक-शाला-ना० [सं०] खानेकुरो पकाउने ठाउँ वा घर; भान्सा।
- पाकस्थली-ना० [सं०] खाएको वस्तु रहने, पेटभित्रको थैलो; पक्वाशय।
- पाकिनु-अ० क्रि० [पाक्+इ+नु] पाक होइनु; ('पाक्नु'-को भा० क्रि०)।
- पाकिस्तान-ना० [फा०] एशिया महाद्वीपमा रहेको, एक स्वतन्त्र देश। (यो भारतको पूर्व र पश्चिममा पर्ने गरी दुइ प्रदेशमा बाँडिएको छ।)
- पाकिस्तानी-वि० [फा०] १. पाकिस्तान देशको। २. पाकिस्तानमा रहने।
- पाकुक्-वि० [सं०] खानेकुरो पकाउने; पाचक।
- पाकेट-ना० [अं० पॅकेट] जेब; गोजी; खल्ली।
- पाकेट-मार-ना० [पाकेट+मार्] बगली-मारा; पाकेट-मारा।
- पाकेट-मारा-ना० [पाकेट+मारा] बगली-मारा।
- पाको-वि० [सं० पक्व] १. पाकेको; परिपाक भएको; परिपक्व। २. प्रौढ; बूढो। ३. अनुभवी; जानिफकार।
- पाक्कपुक्क-ना० [पाकपुक्क] पाकपुक्क।
- पाक्नु-अ० क्रि० [पाक्+नु] १. पाक पुग्नु; परिपाक हुनु। २. फलहरू पुष्ट र नरम भई खान योग्य हुनु; परिपक्व हुनु। ३. घाउ, खटिरा आदिमा पीप भरिनु। ४. ज्याला, तलब आदि पाउने हुनु। ५. चित्त दुख्नु; पि्रिनु। ६. मनुष्य-का रौं सेता हुनु।
- पाक्य-वि० [सं०] पकाउन योग्य; पकाउनुपर्ने।

पाक्षिक-वि० [सं०] १. पक्ष-सम्बन्धी; पक्षको। २. प्रत्येक पक्षमा प्रकाशित हुने (पत्र-पत्रिका आदि)।

पाखण्ड-ना० [सं०] १. वेद-विरुद्ध आचरण गर्ने व्यक्ति। २. देखावटी भक्ति; पूजा-पाठ आदिको आडम्बर; ढोंग। ३. छल; धोखा। ४. धूर्तता।

पाखण्डी-वि० [सं०] १. बनावटी धार्मिकता वा भक्ति देखाउने; ढोंगी; आडम्बर गर्ने। २. धोखेबाज; छली। ३. धूर्त।

पाखनभेद-ना० [सं० पाषाणभेद] पाषाणभेद।

पाखरी-ना० [सं० पाटली] तरवारका आकारका कलेजी रङ्गका फल फल्ने, सेता वा राता रङ्गका फूल फुल्ने, चाँप-का जस्ता पात हुने एक जातको वृक्ष; पाडरी।

पाखानभेद-ना० [सं० पाषाणभेद] पाषाणभेद।

पाखा-वितर्ता-ना० [पाखो+वितर्ता] संवत् १९६२-मा सरकार-बाट हरण गरी बाँकी रहेको वितर्ता।

पाखा-भित्ता-ना० [पाखो+भित्ति] १. घाँच; पहाडको फेदी। २. डाँडोको छेउ-छाउ।

पाखी-ना० [ने०] धेरै भूवा उठेको, बाक्लो, खस्रो, ऊनी-ओढ्ने वस्त्र।

पाखुरी-ना० [पाखुरो+ई] १. सानो पाखुरो। २. रोटे-पीडमा बस्दा दुइ हातले समाउने ठाडो काठ।

पाखुरे-वि० [पाखुरो+ए] १. आफ्नै हातले काम गर्ने; अपना बाहु-बलले जीविका गर्ने। २. मोहीले पनि खेती गर्न दिएको अर्को मोही; पाखुरे-मोही। ३. बलिया पाखुरा हुने।

पाखुरे-मोही-ना० [पाखुरे+मोही] मोहियानी हक भएका मोहीसँग मगनीमा जग्गा कमाउन लिने मोही; मोहीको पनि मोही।

पाखुरो-ना० [सं० प्रवेष्ट] हर्षुङ्गामाथिदेखि कुमसम्मको हातको भाग; बाहु।

पाखे-वि० [पाखो+ए] १. असभ्य; गँवार; अशिष्ट। २. पाखोमा बस्ने; पाखोमा हुने; पाखो-सम्बन्धी।

पाखो-ना० [सं० पक्ष] १. भिरालो जग्गा; तेप्रे परेको जमीन। २. पानी नलाग्ने जग्गा; धानको खेती नलाग्ने जमीन। ३. पहाडका फेदीको जग्गा; भित्ति। ४. पायक नपरेको; कोल्टो (ठाउँ)।

पाग-ना० [पगरी] १. सम्मानपूर्वक दिइएको वस्तु। २. पगरी।

पाग-ना० [सं० पाक] हलुवाई-रोटीहरू डुबाउनाका निमित्त चीनी पकाएको झोल वा लेदो; चासनी; पाक।

पागल-ना० [ने०] गदहाको बच्चो।

पागल-वि० [सं०] बहुलाहा; सनकी; विक्षिप्त।

पागलखाना-ना० [सं० पागल+खाना] पागलहरूलाई औषधि गर्नाका निमित्त राखिने घर वा ठाउँ।

पागलपन-ना० [पागल+पन] पागल हुनाको भाव; बहुलाहा-पन; विक्षिप्तता।

पागुर-ना० [सं० पुनर्गिलन] पशुहरूले पहिले निलिसकेको घाँस-पराल उकेलेर फेरि चपाउने काम; उग्राउने काम।

पाङ्क्त-वि० [सं०] पङ्क्त-सम्बन्धी; पङ्क्तको।

पाङ्क्तेय-वि० [सं०] पङ्क्तमा मिल्ने; पङ्क्तको।

पाङ्ग्रे-वि० [पाङ्ग्रे+ए] १. पाङ्ग्रे भएको; पाङ्ग्रावाल।

२. शरीरमा चक्राकार टाटा भएको; टाटे-पाङ्ग्रे (पशु)।

पाङ्ग्रे-ना० [सं० पाद+अङ्घ्रि] १. रथ, बग्गी, मोटर आदि सवारीको गुड्ने चक्को; पहिया। २. साना-साना पात, पहुँला लामा फूल, लामा-लामा कोसा हुने एक जातको लहरो। ३. त्यसैका कोसाभित्र फल्ने बाटुलो वीर्या; लेकपाङ्ग्रे; महाकरञ्ज। (आयुर्वेदमा यसको गुण छाला-सम्बन्धी रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ।)

पाङ्गुर-ना० [ने०] चौँरे-कोदो।

पाङ्गुरे-वि० [पाङ्गुर+ए] १. कोदो खाने; कोदे। २. असभ्य; पाखे।

पाचक-वि० [सं०] १. पकाउने; पाक तयार पार्ने। २. पचाउने; परिपाक पार्ने। (ना०) ३. खाएको वस्तु पचाउने आयुर्वेदीय क्षार-युक्त औषधि। ४. भान्से; सूपकार।

पाचन-ना० [सं०] १. पकाउने काम; पक्व पार्ने क्रिया। २. पचाउने काम। ३. आम अथवा अपक्व भोजनलाई पचाउने औषधि।

पाचनीय-वि० [सं०] १. पकाउन योग्य। २. पचाउन योग्य।

पाचयिता-वि० [सं०] १. पकाउने; पाचक। २. पचाउने; हजम गर्ने।

पाची-ना० [सं०] लाम्चा पात, मञ्जरीका रूपमा मसिना खैरा फूल हुने एक जातको लहरो वा साग। (आयुर्वेदमा यसको गुण वात-विकार, खटिरा र छाला-सम्बन्धी रोग नाश गर्ने बताइएको छ।)

पाचुके-ना० [नेवा०] विवाहिता स्त्री-पुरुषको सम्बन्ध-विच्छेद; पार-पाचुके।

पाच्छै-ना० [ची० पाइछाय] रायोको साग।

पाच्य-वि० [सं०] १. पकाउन योग्य; पाक्य। २. पचाउन योग्य; परिपाक गर्न सकिने।

पाछिनु-सं० क्रि० [पाछ्+इ+नु] छाला कोरिनु; ('पाछ्नु'-को क० क्रि०)।

पाछ्नु-सं० क्रि० [प्रा० पच्छण+नु] बाँस, नर्कट, मकै आदिका पातमा हुने धारले छाला खोस्याउनु; दरखच्याउनु; छाला कोर्नु।

पाजी-ना० [ने०] गधाको बच्चो।

पाजी-वि० [फा० पा] १. दुष्ट; दुर्जन। २. नीच; तुच्छ।

पाजीपन-ना० [पाजी+पन] पाजी हुनाको भाव; दुष्टता।

पाञ्च-वि० [सं०] पाँच।

पाञ्चजन्य-ना० [सं०] १. हातले समाउने ठाउँमा पाँच वटा औँलाका डोबजस्ता रेखाहरू हुने शङ्ख। २. कृष्णको शङ्ख।

पाञ्च-भौतिक-वि० [सं०] पञ्च-महाभूतको; पञ्च-महा-भूतले बनेको।

पाञ्चायन-पाठो

६३४

पाञ्चायन-ना० [सं०] हिन्दूहरूका प्रमुख पाँच देवताहरूको समुदाय (गणेश, सूर्य, देवी, शिव र विष्णु) ।
 पाञ्चाल-ना० [सं०] १. अचेलको पन्जाब प्रदेशमा पर्ने एक प्राचीन देश । २. त्यस देशका निवासी ।
 पाञ्चाली-ना० [सं०] १. पुतली; खेलौना । २. साहित्यमा एक प्रकारको रीति । ३. पाण्डवहरूकी स्त्री; द्रौपदी ।
 पाट-ना० [सं० पट] १. सन; नालु । २. रेशम । ३. रेशमको सूत । ४. रेशमी कपडा । ५. कपडा; वस्त्र ।
 पाट-ना० [सं०] फैलावट; विस्तार ।
 पाटच्चर-ना० [सं०] १. चोर । २. डाँकू ।
 पाटन-ना० [सं० पट्टन] नेपालका चार-भञ्ज्याङ्गभित्र रहेका प्रसिद्ध तीन शहरमध्ये एक; ललितपुर ।
 पाट-पीट-ना० [(फाँ०) पाट+पिट] १. हल्का किसिमको पिटाइ; पीट-पाट; पाकपुक । २. थिचो-मिचो; जोर-जुलुम ।
 पाट-पुट-ना० [पाट-पीट] पाट-पीट ।
 पाटल-ना० [सं०] १. गुलाबी रङ्ग । २. पाखरीको रूख । ३. त्यसैको फूल । ४. गुलाबको फूल । (वि०) ५. लाल; गुलाबी ।
 पाटला-ना० [सं०] पाङ्गरीको बोट ।
 पाटलित-वि० [सं०] रातो रङ्गमा रंगाइएको ।
 पाटलिक-ना० [सं०] विद्यार्थी; शिष्य ।
 पाटलिमा-ना० [सं०] गुलाबी रङ्गको भाव; गुलाबीपन ।
 पाटली-ना० [सं०] पाङ्गरीको बोट ।
 पाटव-ना० [सं०] १. पटुता; दक्षता; कौशल । २. तीक्ष्णता । ३. तीव्रता ।
 पाटविक-वि० [सं०] १. कुशल; दक्ष । २. चलाक; धूर्त ।
 पाटा-ना० [सं० पट्ट] १. धातुका भाँडाहरू पिट्दा बसेको घनको डाम । २. दुइ कुनाका बीचको सोझो रेखा वा विस्तार । ३. चेप्टो वस्तुको एकातिरको भाग ।
 पाटी-ना० [सं० पट्टिका] केटा-केटीलाई अक्षर लेखाउने काठको फल्याक; काठको सिलेट ।
 पाटी-ना० [सं०] १. पद्धति; प्रणाली; परिपाटी । २. रीति । ३. अङ्क-गणित । ४. पङ्क्ति ।
 पाटी-ना० [सं० पट्ट] बटुवाहरूलाई विश्राम गर्नका निमित्त बाटामा बनाइएको घर; धर्म-शाला ।
 पाटी-गणित-ना० [सं०] गणित-शास्त्र ।
 पाटीर-ना० [सं०] १. चन्दन । २. खेत; मैदान । ३. हलो ।
 पाटे-वि० [पाटा+ए] १. पाटा परेको; पाटावाल । २. चेप्टो ।
 पाटे-अल्सी-वि० [पट्ट+अल्सी] ज्यादा अल्सी; अति अल्सी ।
 पाटे-घिरौलो-ना० [पाटे+घिरौलो] पाटे-तोरियाँ ।
 पाटे-जूको-ना० [पाटे+जूको] जङ्गलमा हुने चेप्टो र ठूलो जातको जूको ।
 पाटे-तोरियाँ-ना० [पाटे+तोरियाँ] १. पीपलका पातका

आकारका ठूलूला पात हुने, पहेँला फूल फुल्ने, पाटा-पाटा परेका घिरौलाजस्ता लामा फल फल्ने, नङ्गा भएको एक लता । २. त्यसैको फल; पाटे-घिरौलो; झिगनी-तोरियाँ । (आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कारक, बल-वर्द्धक र पथ्य बताइएको छ ।)
 पाटो-ना० [सं० पट्ट] १. बारीको विशाल चकला; सतह मिलेको फराकिलो जग्गा । २. दुइ कुनाका बीचको भूमि; पाटा ।
 पाठ-ना० [सं०] १. पढ्ने क्रिया; पढाइ । २. नियम वा विधिपूर्वक कुनै धर्म-ग्रन्थ पढ्ने काम । ३. पढ्ने वा पढाउने विषय । ४. एक पटकमा पढाइने अंश; सन्था । ५. बान्नु; पढ्नु । ६. अर्ती; उपदेश । ७. पद्धति; प्रणाली ।
 पाठक-ना० [सं०] १. पढ्ने व्यक्ति; पाठ गर्ने व्यक्ति । २. छात्र; विद्यार्थी । ३. अध्यापक; गुरु । ४. कथा-वाचक । ५. ब्राह्मण-जातिको एक थर ।
 पाठन-ना० [सं०] पढाउने काम; अध्यापन ।
 पाठनीय-वि० [सं०] पढाउन योग्य; पाठ्य ।
 पाठ-भेद-ना० [सं०] एकै पुस्तकका दुइ वा दुइभन्दा बढी प्रतिमा लेखिएका शब्द, वाक्य आदिमा देखिएको भिन्नता; पाठान्तर ।
 पाठ-शाला-ना० [सं०] विद्यार्थीहरूलाई शिक्षा दिने ठाउँ; विद्यालय; स्कूल ।
 पाठ-शालिनी-ना० [सं०] मैना; सारिका ।
 पाठ-शालीय-वि० [सं०] पाठ-शाला सम्बन्धी; पाठ-शालाको ।
 पाठा-ना० [सं०] ठूलो एक जातको बाटुल्पाते ।
 पाठान्तर-ना० [सं०] पाठ-भेद ।
 पाठालय-ना० [सं०] पाठ-शाला ।
 पाठावली-ना० [सं०] १. पाठहरूको क्रम-बद्ध समूह । २. विद्यार्थीहरूलाई पढाउन योग्य पाठहरूको सङ्ग्रह भएको पुस्तक ।
 पाठित-वि० [सं०] पढाइएको ।
 पाठी-वि० [सं०] १. पाठ गर्ने; बान्ने । २. पढ्ने; अध्ययन गर्ने; पाठक । ३. पढिसकेको ।
 पाठी-ना० [पाठो+ई] भेडा, बाख्रा, सुँगुर आदिको पोथी बच्चो ।
 पाठीन-ना० [सं०] १. सौँसजस्तो लामो थुतुनो हुने एक जातको माछो । २. अध्ययन-अध्यापन गर्ने व्यक्ति । ३. पुराण आदिको वाचक ।
 पाठेघर-ना० [पाठो+घर] गर्भमा बालक रहने, स्त्रीहरूका पेटभित्र रहेको थैली; गर्भाशय ।
 पाठेभाइ-ना० [पाठ+ए+भाइ] एउटै पाठ पढ्ने साथी; सहपाठी; साध्यायी ।
 पाठो-ना० [प्रा० पट्टाइ] भेडा, बाख्रा, मृग आदिको भाले बच्चो ।

पाठ्य-वि० [सं०] १. पढ़न योग्य; पठनीय। २. पढ़ाउन योग्य; पाठनीय।
 पाठ्य-क्रम-ना० [सं०] कुनै कक्षामा पढ़ाउनाका निमित्त निर्धारित गरिएका अंश वा विषयहरूको क्रम।
 पाठ्य-ग्रन्थ-ना० [सं०] पाठ्य-पुस्तक।
 पाठ्य-पुस्तक-ना० [सं०] पाठशालामा विद्यार्थीहरूलाई नियमित रूपले पढ़ाइने पुस्तक; कुनै कक्षामा पढ़ाउन निर्धारित पुस्तक; पाठ्य-ग्रन्थ।
 पाङ्गरी-ना० [सं० पाटली] पाखरी।
 पाङ्गी-ना० [पाङ्गो+ई] भैंसीको पोथी बच्चो।
 पाङ्गो-ना० [सं० पण्ठीही] भैंसीको भाले बच्चो; बच्चो; रांगो।
 पाङ्गी-नीम-ना० [पहाङ्गी+नीम] एक जातको नीम; कैडर्य।
 पाणि-ना० [सं०] १. हात; हस्त। २. बजार; हाट।
 पाणि-गृहीत-वि० [सं०] विवाह भएको; विवाहित।
 पाणि-ग्रह-ना० [सं०] १. विवाहका समयमा पुरुषले स्त्रीको हात विधिपूर्वक समात्ने काम। २. विवाह।
 पाणि-ग्रहण-ना० [सं०] विवाह।
 पाणि-ग्रहीता-ना० [सं०] लग्ने; पति।
 पाणि-ग्राहक-ना० [सं०] लग्ने; पति।
 पाणि-तल-ना० [सं०] हत्केलो।
 पाणिनी-ना० [सं०] संस्कृत व्याकरणका आचार्य एक प्रसिद्ध मुनि।
 पाणिनीय-वि० [सं०] १. पाणिनि-सम्बन्धी। २. पाणिनिले बनाएको।
 पाण्डव-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध पाण्डुका पाँच छोरा; पञ्च-पाण्डव।
 पाण्डित्य-ना० [सं०] १. पण्डित हुनाको भाव। २. पण्डित्याई; विद्वत्ता।
 पाण्डु-ना० [सं०] १. केही रातो भावको पहुँलो रङ्ग। २. सेतो रङ्ग। ३. सम्पूर्ण शरीर सेतो हुने एक रोग। ४. श्वेत-कुष्ठ। ५. महाभारत-प्रसिद्ध एक राजा; पाण्डवका बाबु।
 पाण्डु-लिपि-ना० [सं०] १. पुस्तक वा लेखको हस्त-लिखित प्रति; हस्त-लिखित पुस्तक वा पत्र। २. खेसा; मसौदा; पाण्डु-लेख।
 पाण्डु-लेख-ना० [सं०] पछि काट-छाँट गर्ने हुने गरी लेखिएको कागत, पत्र वा रेखा-चित्र; मसौदा; खेसा।
 पाण्डु-लेखक-ना० [सं०] १. हातले पुस्तक, कागत-पत्र आदि लेख्ने व्यक्ति। २. कुनै लेखको पूर्व-रूप तयार गर्ने व्यक्ति।
 पाण्डु-लेखन-ना० [सं०] पाण्डु-लिपि लेख्ने काम।
 पाण्डु-लेख्य-ना० [सं०] पाण्डु-लेख।
 पाण्डुर-ना० [सं०] १. सेतो रङ्ग। २. पहुँलो रङ्ग। ३. पाण्डु रोग। (वि०) ४. पहुँलो भावको सेतो।
 पात-ना० [सं०] १. खस्ने काम; पतन। २. नाश। ३.

मृत्यु। ४. प्रहार।
 पात-ना० [प्रा० पत्त] वोट, विस्वा आदिका हाँगाबाट निस्कने हरियो, पातलो अवयव; पत्र।
 पातक-ना० [सं०] पाप; कुकर्म; किल्बिष; अध।
 पातकी-वि० [सं०] १. पापी; कुकर्मी। २. अपराधी। (ना०) ३. ऐनबमोजिम दामल भएको लग्ने वास्वास्नीबाट जन्मेको सन्तान।
 पातञ्जल-वि० [सं०] १. पतञ्जलि-सम्बन्धी; पतञ्जलिको। २. पतञ्जलिले बनाएको। (ना०) ३. योग-दर्शन।
 पातन-ना० [सं०] १. खसाल्ने क्रिया। २. ढाल्नु; लडाउनु।
 पातनीय-वि० [सं०] खसाल्न योग्य; पातन गर्न सकिने।
 पात-पतिङ्गर-ना० [पात+पतिङ्गर] झरेका पात आदिको समूह।
 पातयिता-वि० [सं०] १. खसाल्ने; पतन गराउने। २. लडाउने; ढाल्ने।
 पातर-ना० [सं० पातिली] रण्डी; फुँडी; वेश्या।
 पातरनी-ना० [पातर+नी] पातर; रण्डी।
 पातल-ना० [सं० पत्रिन्] लेकको घना जङ्गल।
 पातलिङ्गु-अ० क्रि० [पातलि+इ+नु] पातलो होइनु; ('पातलिनु'-को भा० क्रि०)।
 पातलिनु-अ० क्रि० [पातलो+इ+नु] १. पातलो हुनु; मोटाइ कम हुनु। २. पन्यालो हुनु; तरल हुनु। ३. भीड कम हुनु; घुईचो कम हुनु।
 पातली-वि० [पातलो+ई] १. पातलो शरीर भएकी; चिट्ट परेकी; राम्रो सानो जीउकी। २. दुब्ली; सिकटे। ३. हकुवा, पठुवा आदिका कुनिउँमा पिञ्जरीभन्दा माथिको पातलो फेरो।
 पातले-दुकुर-ना० [पातले+दुकुर] एक जातको दुकुर।
 पातले-निहुरो-ना० [पातले+निहुरो] एक जातको निहुरो।
 पातले-रोटी-ना० [पातले+रोटी] पातलो गरी पकाइएको, चामलका पीठाको एक प्रकारको रोटी; पातलो किसिमको बाबर।
 पातले-सिस्नु-ना० [पातले+सिस्नु] एक जातको सिस्नु।
 पातलो-वि० [प्रा० पातल] १. पन्यालो; तरल; द्रव। २. बाक्लो नभएको; चेटो; मोटाइ कम भएको; पतला। ३. दुबलो; सिकटे। ४. विरल।
 पातल्याइ-ना० [पातलि+याइ] पातलिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 पाता-ना० [पातो] पातो।
 पाता-वि० [सं०] १. रक्षा गर्ने; रक्षा। २. पिउने।
 पाताल-ना० [सं०] १. पुराणअनुसार पृथ्वीका तलतिर रहेका सात लोकमा सबभन्दा तल्लो लोक; पत्ताल; नाग-लोक। २. पृथ्वीभन्दा तलको कुनै लोक। ३. घर बनेको वा बनाउने जग्गा।
 पाताल-यन्त्र-ना० [सं०] धातु गलाउने र अर्क, तेल आदि

पाताल-वासी-पादप

६३६

तयार गर्ने एक यन्त्र ।
 पाताल-वासी-ना० [सं०] १. दैत्य; दानव । २. नाग ।
 पातित-वि० [सं०] १. खसालिएको; गिराइएको । २. लडाइएको; ढालिएको ।
 पातित्य-ना० [सं०] १. पतित हुनाको भाव । २. जाति-च्युत हुनाको भाव ।
 पातिली-ना० [सं०] १. जाल; पासो । २. माटाको भाँडो; हाँडी । ३. स्त्री ।
 पातिव्रत-ना० [सं०] पातिव्रत्य ।
 पातिव्रत्य-ना० [सं०] १. पतिव्रता हुनाको भाव । २. पतिव्रता स्त्रीको धर्म ।
 पाती-वि० [सं०] १. खस्ने; गिर्ने; झर्ने । २. खसाल्ने । ३. ढाल्ने; लडाउने ।
 पाती-ना० [पात+ई] १. पात; पत्र । २. देवतालाई चढाएको फूल-प्रसाद । ३. पितृ-प्रसाद पहिराउँदा पुरोहितले पढ्ने मन्त्र । ४. धन्यवादका बदलाको आक्षेप ।
 पाते-झुलो-ना० [पात+झुलो] ऋद्धि लता ।
 पाते-वि० [पातो+ए] १. पात भएको; पातको; पात-सम्बन्धी । २. पाता परेको; पाता-सम्बन्धी ।
 पातो-ना० [सं० पट्टा] १. फलाम, तामा, पीतल आदि धातुको पातलो पत्र; पाता । २. कोदालो, कोदाली आदिका नालमनिको पातलो र धारिलो खन्ने वा काट्ने अवयव । ३. तमाखु टाँसेर चिलिमभित्र घोट्याइने माटाको चक्का । ४. चुली पारी बनाइएको नाम्लाको चेष्टो अवयव ।
 पातो-ना० [सं० पृष्ठ] १. कुमदेखि कमरसम्मको शरीरको पछिल्लो अवयव; शरीरको पृष्ठ-भाग । २. पुस्तक, पुस्तिका आदिको पत्र; पाना ।
 पात्तिङ्गु-अ० क्रि० [पात्ति+ङ्गु] मात्तिङ्गु; ('पात्तिङ्गु'-को भा० क्रि०) ।
 पात्तिङ्गु-अ० क्रि० [सं० पति+ङ्गु] १. मात्तिङ्गु; इतरिङ्गु । २. छिहिलिङ्गु; निर्लज्ज हुनु । ३. फुरफुरिङ्गु; फुकिनु ।
 पात्य-वि० [सं०] १. खसाल्न योग्य । २. दण्ड-जरीवाना गर्ने योग्य । ३. प्रहार गर्ने योग्य ।
 पात्र-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु राख्ने आधार; भाँडो; बर्तन । २. केही वस्तु पाउन वा लिन योग्य व्यक्ति; सत्कार, पूजा आदि गर्ने योग्य मानिस । ३. नाटकमा अभिनय गर्ने व्यक्ति; अभिनेता; नट । ४. काव्य, नाटक आदिमा चरित्र वर्णन गरिने नायक । ५. योग्यता । (वि०) ६. अधिकार दिन वा पाउन योग्य ।
 पात्रक-ना० [सं०] सानो भाँडो ।
 पात्रता-ना० [सं०] १. पात्र हुने अवस्था वा भाव । २. कुनै कामको निमित्त रोजिन वा कुनै पदमा नियुक्त हुन लायक योग्यता वा गुण ।
 पात्रत्व-ना० [सं०] पात्रता ।

पात्रासादन-ना० [सं०] यज्ञ-पात्रहरू क्रमशः उचित स्थानमा राख्नु ।
 पात्रेबहुल-ना० [सं०] खाने वेला मा मात्र साथ लाग्ने र अगि-पछि कुनै काम नदिने व्यक्ति ।
 पात्रो-ना० [सं०] कुनै संवत्सरका गते, वार, तिथि आदि लेखिएको पुस्तिका; पञ्चाङ्ग ।
 पाथ-ना० [सं०] १. जल । २. वायु । ३. अग्नि । ४. सूर्य । ५. आकाश ।
 पाथी-ना० [सं० प्रस्थ] १. आठ माना भन्ने भाँडो; आठ मानाको परिमाण नाप्ने भाँडो । (वि०) २. आठ माना परिमाणको (वस्तु) । ३. मुरीका बीसौं अंशको ।
 पाथे-भाइ-ना० [पाथेय+भाइ] १. एउटै कामको हिस्सा बेहोर्ने व्यक्तिहरू; हिस्सेदार । २. एउटै खलाको मोही ।
 पाथेय-ना० [सं०] १. बाटामा बटुवाले खाने खानेकुरो; सामल । २. बाटो-खर्च ।
 पाथेय-श्राद्ध-ना० [सं०] मृतकका उद्देश्यले मरेका सातौं र बाह्रौं दिन गरिने श्राद्ध ।
 पाद-ना० [सं०] १. पाउ; चरण; गोडा । २. श्लोक वा पद्यको पाउ; पद; चरण । ३. कुनै वस्तुको चौथो भाग; चतुर्थांश । ४. पुस्तकको प्रकरण । ५. कुनै वस्तुको तल्लो भाग; पिँध । ६. जरा; जङ्ग; मूल । ७. ठूला पर्वतका नजीकको सानो डाँडो । ८. भाग; हिस्सा; अंश । ९. किरण । १०. स्तम्भ; खम्बा ।
 पाद-ना० [सं० पर्द] अपान-वायु; अधोवायु ।
 पाद-कटक-ना० [सं०] पाउजेब; नूपुर ।
 पाद-कमल-ना० [सं०] १. कमलजस्ता नरम र राता पाउ; चरण-कमल । २. गोडा; पाउ (आदरार्थमा) ।
 पाद-क्षेप-ना० [सं०] १. पाइलो राख्नु; टेक्नु । २. गोडा चाल्नु; हिँड्नु ।
 पाद-चार-ना० [सं०] पैदल जानु; हिँडेर जानु ।
 पाद-चारी-वि० [सं०] १. पैदल जाने; हिँड्ने । (ना०) २. पैदल सेना ।
 पादज-ना० [सं०] शूद्र ।
 पाद-जल-ना० [सं०] देवता वा मान्य जनका पाउ धोएको जल; पादोदक; चरणोदक ।
 पाद-टिप्पणी-ना० [सं०] पाद-टीका ।
 पाद-टीका-ना० [सं०] कुनै ग्रन्थमा पृष्ठको तलतिर सूचना, निर्देश, व्याख्या आदिका निमित्त लेखिएको टिप्पणी; पाद-टिप्पणी ।
 पाद-तल-ना० [सं०] पैतालो; तलुवा ।
 पाद-त्राण-ना० [सं०] जुता; उपनह ।
 पाद-दलित-वि० [सं०] १. गोडाले कुल्चिएको । २. थिचिएको; दबाइएको । ३. पराजित; अपमानित ।
 पाद-न्यास-ना० [सं०] पाइलो हाल्नु; टेक्नु ।
 पादप-ना० [सं०] बोट; रूख; वृक्ष ।

पाद-पङ्कज-ना० [सं०] पाद-कमल ।
 पाद-पथ-ना० [सं०] गोरेटो ।
 पाद-पद्धति-ना० [सं०] गोरेटो ।
 पाद-पद्म-ना० [सं०] पाद-कमल ।
 पाद-पीठ-ना० [सं०] सिंहासनका मुन्तिर पाउ राख्नाका निमित्त राखिने सानो चौकी; उपधानी ।
 पाद-पूरण-ना० [सं०] १. कुनै अपूरो श्लोकको पाउ पूरा गर्नु । २. निरर्थक वा अनावश्यक शब्दहरू राखेर पनि छन्दको पूर्ति गर्ने काम ।
 पाद-प्रणाम-ना० [सं०] १. साष्टाङ्ग प्रणाम; दण्डवत् । २. ढोग्नु; ढोग दिनु ।
 पाद-रज्जु-ना० [सं०] पशुको खुट्टो बाँध्ने डोरी ।
 पादरी-ना० [पूर्त० पाद्रे] ईसाई धर्मावलम्बीहरूका पुरोहित वा धर्माचार्य ।
 पाद-लग्न-वि० [सं०] १. पाउमा लागेको; गोड़ामा परेको । २. शरणमा आएको; शरणार्थी ।
 पाद-वन्दन-ना० [सं०] पाउ छोएर नमस्कार गर्नु; दण्डवत् ।
 पाद-वल्मीक-ना० [सं०] खुट्टा सुनिने एक किसिमको रोग; थाम-खुट्टे रोग; हात्ती-पाइले ।
 पाद-विराम-ना० [सं०] वाक्यमा पद वा वाक्यांशलाई छुट्याउने र विश्राम दिने चिह्न; कमा (,) ।
 पाद-सेवन-ना० [सं०] १. पाउ छुनु । २. सेवा-सुश्रूषा ।
 पाद-सेवा-ना० [सं०] पाद-सेवन ।
 पाद-हत-वि० [सं०] १. लट्याइएको; लात हानिएको । २. हেলা गरिएको; उपेक्षित ।
 पाद-हीन-वि० [सं०] १. खुट्टो नभएको । २. कुनै चरण वा पाउ नभएको (श्लोक) ।
 पादाति-ना० [सं०] पैदल सिपाही; पदाति ।
 पादान्त-ना० [सं०] श्लोक वा पद्यको अन्तिम अंश ।
 पादारविन्द-ना० [सं०] चरण-कमल ।
 पादार्पण-ना० [सं०] पदार्पण ।
 पादिनु-सं० क्रि० [पाद+इ+नु] अपान-वायु छोड्नु; ('पादन्'-को क० क्रि०) ।
 पादी-वि० [सं०] १. खुट्टो भएको; चरण भएको । २. चार चरण वा पाउ भएको । (ना०) ३. जल र थल—दुवैमा हिँड्ने जन्तु (गोही, कछुवा, भ्यागुतो आदि) ।
 पादुरु-वि० [सं०] पैदल जाने; हिँड्ने ।
 पादुका-ना० [सं०] १. जुता । २. खराउ ।
 पादोदक-ना० [सं०] चरणोदक ।
 पादन्-सं० क्रि० [पाद+न्] अपान-वायु छोड्नु ।
 पाद्य-वि० [सं०] १. गोड़ा-सम्बन्धी; चरणको । (ना०) २. पूज्य व्यक्तिको पाउ धुने जल ।
 पाद्यार्घ-ना० [सं०] १. हात-पाउ धुने जल । २. पूजाका सामग्री । ३. पूजाका निमित्तको द्रव्य ।

पाद्यार्घ-ना० [सं०] पाद्यार्घ ।
 पान-ना० [सं०] १. पिउने काम; पन्यालो पदार्थ निले काम । २. पिउने पदार्थ; पेय पदार्थ । ३. मदिरा । ४. चुम्बन; म्बाई ।
 पान-ना० [फा०] १. पीपलका पातका आकारका पात हुने एक प्रसिद्ध लता; ताम्बूली । २. त्यसैको पात । (आयुर्वेदमा यसको गुण रक्त-वर्द्धक, कफ-नाशक, बल-वर्द्धक र रुचि-कारक बताइएको छ ।) ३. खयर, चून, सुपारी आदि हाली बनाएको पानको बीडा । ४. पानकै पातका आकारका राता फुट्टी वा बुट्टा हुने खेल्ने ताशको एक विभाग ।
 पान-गोष्ठी-ना० [सं०] पान-गोष्ठिका ।
 पान-गोष्ठिका-ना० [सं०] मद्य, चिया आदि पिउनाका निमित्त एकत्र भएका मानिसहरूको गोष्ठी ।
 पान-दान-ना० [पान+दान] पान र त्यसका मसलाहरू हाल्ने भाँडो ।
 पान-दुइ-ना० [पाँच+दुइ] एक पासामा पन्जा, दुइ पासामा पोट-पोट पर्दा हुने पासाका खेलको एक दाउ; सात ।
 पान-पाते-ना० [पान+पाते] १. पानका पातका आकारका पात हुने एक जातको लहरो । (वि०) २. पानका पात-का आकारको; पानको पातजस्तो ।
 पान-पात्र-ना० [सं०] जाँड, रक्सी आदि अम्मल पिउने भाँडो; चषक ।
 पान-फूल-ना० [पान+फूल] सानो-तिनो कोसेली; अल्प उपहार (विनयार्थमा) ।
 पान-बट्टा-ना० [पान+बट्टा] पान र खाने मसलाहरू हाल्ने विशेष प्रकारको बट्टा ।
 पान-बुट्टे-वि० [पान+बुट्टे] पानको पातका आकारको बुट्टा भएको; पान-पाते बुट्टा भएको ।
 पान-भूमि-ना० [सं०] मदिरा पिउने ठाउँ; भट्टी ।
 पान-मण्डल-ना० [सं०] मदिरा पान गर्ने मानिसहरूको मण्डली ।
 पानरत-वि० [सं०] जाँड, रक्सी आदि अम्मल पिउने आदत बसेको; जँड्याहा ।
 पानस-ना० [फा० फ्रान्स] तेलको बत्ती बालिने ठाडो अग्लो पुरानो छाँटको दियो ।
 पाना-ना० [पन्ना] पुस्तक, पुस्तिका आदिको पत्र; पन्ना; पातो ।
 पानिसरो-ना० [ने०] १. अदुवाका जस्ता पात र बोट हुने, डाँठका टुप्पामा सुन्तला-रङ्गका फूल फुल्ने र हरियो फल फल्ने एक जातको बूटी । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण चर्म-सम्बन्धी रोग र कुष्ठ रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ । श्रावण सङ्क्रान्तिका दिन लूतो फाल्दा कण्डारकको पूजा गर्दा यसको फूल चढाइन्छ ।)
 पानी-ना० [प्रा० पाणिज] १. नदी, इनार, कूवा आदि

पानी-अमला-पाप

६३८

१. बादलबाट प्राप्त हुने प्रसिद्ध तरल पदार्थ; जल; नीर ।
 २. झोल; रस । ३. जिभ्रो, आँखा, घाउ आदिबाट बग्ने तरल पदार्थ । ४. झरी; वर्षा; वृष्टि । ५. तेज; कान्ति । ६. टलक; चमक; पाइन । ७. मान; प्रतिष्ठा । ८. पुरुषार्थ; वीरता । ९. अभिमान; ताई; घमण्ड । १०. वर्ष; साल । (उदा०-दुई पानी खाएको काठ, रूख आदि ।) ११. जल-वायु
पानी-अमला-ना० [पानी+अमला] १. उनिउका पात-जस्ता लामा-लामा पात हुने, जरामा रसिला खैरा फल फल्ने एक जातको झार । २. त्यसैको फल; भई-अमला । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा र धातु-सम्बन्धी रोग नाश गर्ने बताइएको छ ।)
पानी-आन्द्रे-वि० [पानी+आन्द्रे+ए] पानी-मरुवा; कायर; कातर ।
पानी-करेलो-ना० [पानी+करेलो] सिमसारमा हुने एक जातको करेलो ।
पानी-कल-ना० [पानी+कल] १. पानीको प्रवाह वा वेगबाट चल्ने कल; घट्ट । २. इनार, कूवा आदिको पानी माथि तान्ने एक प्रकारको धारो । ३. पानीको प्रवाह-बाट चल्ने कल ।
पानी-काग-ना० [पानी+काग] जलाशयको नजीकमा रहने एक जातको काग ।
पानी-कौवा-ना० [पानी+कौवा] पानी-काग ।
पानी-घडी-ना० [पानी+घडी] जल-यन्त्र ।
पानी-घाट-ना० [पानी+घाट] पनेरो; कूवा; जलाशय ।
पानी-चरी-ना० [पानी+चरी] पानीमा गोता खाने एक जातको चरो ।
पानी-जूको-ना० [पानी+जूको] पानीमा रहने ठूलो एक जातको जूको ।
पानी-झ्याउ-ना० [पानी+झ्याउ] जलाशयमा उम्रने एक जातको कुकुरेजस्तो झ्याउ ।
पानी-ढलो-ना० [पानी+ढल] पानी बगेर जाने भिरालो वा तर्पे परेको जग्गा ।
पानी-ढिकी-ना० [पानी+ढिकी] १. पानीको प्रवाहले चल्ने एक किसिमको यन्त्र । २. त्यस्ता यन्त्रले टक मारेको सिक्का ।
पानी-ढुकुर-ना० [पानी+ढुकुर] जलाशयका नजीकमा रहने एक जातको ढुकुर ।
पानी-तोरी-ना० [पानी+तोरी] ठूलो दाना हुने एक जातको तोरी; आफलतोरी ।
पानीदार-वि० [पानी+दार] १. चमकदार । २. इज्जतदार । ३. साहसी । ४. तेजिलो । ५. आत्म-सम्मान भएको ।
पानी-दूबो-ना० [पानी+दूबो] करौंते झार ।
पानी-पनेरो-ना० [पानी+पनेरो] ज्यादै आवत-जावत भएको ठाउँ ।

पानी-फल-ना० [पानी+फल] सिंगड़ा ।
पानी-फोको-ना० [पानी+फोको] प्रसवका समयमा बालक जन्मनुभन्दा पहिले निस्कने पानीको थैलो ।
पानी-बलो-ना० [पानी+बलो] छानाका छेउमा रहने तेर्सो, लामो काठ; दाँतीमाथिको बलो ।
पानी-बाराबार-ना० [पानी+बाराबार] परस्परको ठूलो विरोध; परस्परमा भएको वैर-भावको पराकाष्ठा ।
पानी-बिरालो-ना० [पानी+बिरालो] पानीमा बस्ने, बिरालोजस्तो एक जातको प्राणी; ओद ।
पानी-मरुवा-ना० [पानी+मरुवा] पानी-आन्द्रे; नामद ।
पानीय-वि० [सं०] १. पिउन योग्य । २. बचाउन लायक; रक्षणीय । (ना०) ३. पानी; जल ।
पानीय-शाला-ना० [सं०] बटुवाहरूलाई पानी पियाउने ठाउँ; पौ-शाला ।
पानीयालु-ना० [सं०] जलुको ।
पानी-रोटी-ना० [पानी+रोटी] उम्लेका पानीमा पीठोका साना-साना रोटीजस्ता टुक्राहरू हाली पकाइएको दबदबे खाद्य पदार्थ ।
पानी-लट्टे-ना० [पानी+लट्टे] सिमसार भूमिमा हुने एक जातको लट्टे; सिम-लट्टे ।
पानी-लहरो-ना० [पानी+लहरो] दाखका जस्ता पात हुने, साना-साना सेता फूल फुल्ने एक जातको लता; अमृत-सवा । (आयुर्वेदमा यसको गुण विष, खटिरा र कुष्ठ रोग नाशक बताइएको छ ।)
पानी-लुँडे-ना० [पानी+लुँडे] सिमसार जग्गा वा पोखरीमा हुने एक जातको लुँडे साग ।
पानी-शिरीष-ना० [सं०] बाटुला किसिमका साना-साना पात, सेता मसिना फूल र लामा कोसा हुने, पानीका नजीक-का पहरामा उम्रने एक जातको झार; अम्बु-शिरीषिका ।
पानी-सर्प-ना० [पानी+सर्प] प्रायः पानीमा रहने एक जातको सर्प ।
पानी-साज-ना० [पानी+साज] हलुङ्गो काठ हुने एक जातको साज ।
पानी-सिवाली-ना० [पानी+सिवाली] पानीका किनारमा रहेका ढुङ्गाका छेउमा उम्रने एक जातको झ्याउ । (आयुर्वेदमा यसको गुण अति ठन्डा र गर्मीबाट आएको खटिरा नाश गर्ने बताइएको छ ।)
पानी-हाँस-ना० [पानी+हाँस] विशेष गरेर पानीमै बस्ने र राम्ररी उड्न सक्ने एक जातको हाँस ।
पान्थ-ना० [सं०] १. बटुवा; पथिक । २. प्रवासी ।
पान्थ-निवास-ना० [सं०] पाटी; पौवा; धर्म-शाला ।
पान्थ-शाला-ना० [सं०] धर्म-शाला ।
पाप-ना० [सं०] १. यस लोकमा खराब सम्झिने र पर-लोकमा अशुभ फल दिने काम; कुकर्म; पातक । २. खराब कामको फल; कुकर्मको परिणाम । ३. अपराध; कसूर ।

४. कुकर्म गर्ने विचार; खराब नीयत । ५. व्यर्थको झन्झट; झमेला । ६. हिंसा ।

पाप-कर-वि० [सं०] पाप गर्ने; पातकी ।

पाप-कर्म-ना० [सं०] पाप लाग्ने काम; कुकर्म ।

पाप-कर्मा-वि० [सं०] पापी ।

पाप-कर्मी-वि० [सं०] पापी ।

पाप-कारी-वि० [सं०] पाप गर्ने; पापी ।

पाप-ग्रह-ना० [सं०] १. ज्योतिष-शास्त्रानुसार शनि, मङ्गल, राहु, केतु र सूर्य अथवा यिनीहरूका साथमा रहेको बुध ग्रह । २. अशुभ ग्रह ।

पापघ्न-वि० [सं०] पापको नाश गर्ने ।

पाप-चेत-वि० [सं०] १. मनमा सधैंभरि पाप लिइरहने; दुरात्मा; दुष्ट । २. कुभलो चिन्ताउने ।

पाप - ० [सं० पर्पट] मास, मुगी आदिका दाल पिँघेर मस आदि हाली बेलेर पातलो पारी बनाइएको एक प्रक. ो खाद्य पदार्थ । (यो आलू, साबूदाना आदिको पनि बनाइन्छ ।)

पापङ्गी-ना० [पाप्रो] पाप्राका आकारमा बन्ने एक प्रकारको हलुवाई-रोटी ।

पाप-दृष्टि-ना० [सं०] अरूको खराबी गर्ने नीयतको हेराइ; कुदृष्टि ।

पाप-नाशक-वि० [सं०] पापको नाश गर्ने ।

पाप-नाशन-वि० [सं०] १. पापको नाश गर्ने । (ना०) २. प्रायश्चित्त । ३. विष्णु । ४. शिव ।

पाप-नाशिनी-वि० [सं०] १. पापको नाश गर्ने (नदी, देवी आदि) । (ना०) २. बैजनी रंगका नसा हुने एक जातको तुलसी । ३. शमी वृक्ष ।

पाप-नाशी-वि० [सं०] पाप नष्ट गर्ने; पाप-नाशक ।

पाप-पुरुष-ना० [सं०] १. हमेशा पाप गरिरहने व्यक्ति; पापी मानिस । २. तन्त्र-शास्त्रानुसार आफ्ना देब्रे कोखामा कल्पना गरिने पापमय पुरुष । ३. पुराणानुसार परमात्माले संसारको दमन गर्न उत्पन्न गरेको पापमय एक पुरुष ।

पाप-बुद्धि-वि० [सं०] सधैंभरि पापमा मात्र प्रवृत्त हुने; दुरात्मा; पाप-मति ।

पाप-मति-वि० [सं०] पाप-बुद्धि ।

पाप-मुक्त-वि० [सं०] पाप छुटेको; निष्पाप ।

पाप-मोचन-ना० [सं०] पाप नष्ट गर्ने काम; पाप छुटाउने काम ।

पाप-मोचनी-ना० [सं०] १. चैत्र कृष्ण एकादशी । (वि०) २. पाप-नाशिनी ।

पाप-योनि-ना० [सं०] पाप-कर्मबाट प्राप्त हुने योनि; निन्दित योनि (पशु, पक्षी, वृक्ष आदिको योनि) ।

पाप-लोक-ना० [सं०] पापीहरूलाई प्राप्त हुने लोक; नरक ।

पाप-शील-वि० [सं०] पाप गर्ने स्वभाव भएको; पाप-कर्ममा

लागिरहने ।

पाप-शोधन-ना० [सं०] १. पापको नाश गर्नु; पापबाट शुद्ध हुनु । २. तीर्थ-स्नान ।

पाप-सङ्कल्प-वि० [सं०] १. पाप गर्ने विचार लिएको । २. पापात्मा ।

पाप-हर-वि० [सं०] पापको नाश गर्ने; पाप-नाशी ।

पापहा-वि० [सं०] पापको नाश गर्ने; पाप-हर ।

पापा-ना० [ने०] रोटी; मिठाई (बाल-बोलीमा) ।

पापाङ्ककुशा-ना० [सं०] आश्विन शुक्ल एकादशी ।

पापाचार-ना० [सं०] पाप-युक्त काम; दुराचार ।

पापात्मा-वि० [सं०] सधैंभरि पाप-कर्ममा लागि रहने; पापी ।

पापाधम-वि० [सं०] महापापी ।

पापाशय-वि० [सं०] मनमा पाप भएको; दुरात्मा ।

पापिष्ठ-वि० [सं०] अति पापी; अत्यन्त पातकी ।

पापी-वि० [सं०] १. पाप-कर्म गर्ने; अनाचारी । २. निर्दय; निष्ठुर; दुष्ट । (ना०) ३. पाप गर्ने व्यक्ति ।

पाप्रे-वि० [पाप्रो+ए] पाप्रो भएको; पाप्रा-पाप्रा परेको ।

पाप्रो-ना० [सं० पर्पट] १. कुनै वस्तुको सुकेर वा उक्सेर छुट्टिने बाहिरी तह; पत्र । २. छाला । ३. बोक्रो ।

पाप्मर-वि० [सं०] १. दुष्ट; दुर्जन । २. मूर्ख; नासमझ । ३. कातर; कायर । ४. असहाय ।

पाप्मा-ना० [सं०] लूतोको रोग ।

पायक-वि० [फा०] अनुकूल; काम-काज गर्न सजिलो पर्ने (ठाउँ) ।

पायखाना-ना० [फा० पायखाना] चर्पी; पाइखाना ।

पायजामा-ना० [फा० पायजामः] पाइजामा ।

पायन-ना० [सं०] पिउने काम; पान-क्रिया ।

पायन्ट-ना० [पैन्ट] खुकुलो सुरुवालजस्तो यूरोपीय पोशाक; पतलून; पैन्ट ।

पायस-वि० [सं०] १. दूध-सम्बन्धी; दूधको । २. पानी-सम्बन्धी; पानीको । (ना०) ३. दूधमा पकाएको खाद्य पदार्थ; खीर ।

पायी-वि० [सं०] पिउने; पान गर्ने ।

पायु-ना० [सं०] गुद-द्वार ।

पार-ना० [सं०] १. नदी, समुद्र आदिको पल्लो किनारा; पारी; पल्लो तीर । २. आखिरी छेउ; अन्तिम किनारा ।

३. हद; अन्तिम सीमा । ४. कुनै कामको समाप्ति; सिद्धि । ५. छुटकारा; उद्धार । ६. अनुकरण; नकल ।

७. हाव-भाव ।

पारक्य-वि० [सं०] १. पर-लोकका निमित्त असल गर्ने ।

२. अर्काको हित हुने । ३. अर्काको; पराईको ।

पारख-ना० [प्रा० परिक्षा] १. कुनै वस्तुको गुण-दोष वा असल-कमसल छुट्ट्याउने काम; परीक्षा । २. असल-कमसल छुट्ट्याउने बुद्धि; विवेक ।

पारखी-पारिपाश्व

६४०

पारखी-वि० [पारख+ई] पारख गर्ने; असल-कमसल वा दोष-गुणको जाँच गर्ने; परीक्षक ।
पारग-वि० [सं०] १. पार हुने; पार लाग्ने । २. कुनै विद्या वा शास्त्रको पूरापूर ज्ञान प्राप्त गरेको ।
पारगत-वि० [सं०] १. पार लागेको; पार भएको । २. कुनै शास्त्र वा विद्यामा पूरापूर ज्ञान हासिल गरेको; पारङ्गत ।
पार-नामी-वि० [सं०] पार जाने; पार लागेको; पारङ्गत ।
पारङ्गत-वि० [सं०] १. पार लागेको । २. कुनै शास्त्र वा विद्या-सम्बन्धी ज्ञान पूर्ण रूपले हासिल गरेको, कुनै विषयको विशिष्ट विद्वान् भएको; पारगत ।
पारण-ना० [सं०] १. व्रत, उपवास आदिको दोस्रो दिन गरिने प्रथम भोज र तत्सम्बन्धी कृत्य । २. तृप्ति; सन्तोष । ३. समाप्ति । ४. पढ्ने काम; पाठ ।
पारणा-ना० [सं०] पारण ।
पारणीय-वि० [सं०] पूरा गर्न योग्य ।
पारतन्त्र्य-ना० [सं०] पर-तन्त्र हुनाको भाव; पर-तन्त्रता; पराधीनता ।
पारत्रिक-वि० [सं०] १. परत्र-सम्बन्धी; पारलौकिक । २. मरेपछि उत्तम गति दिने; पर-लोक सुधाने (कार्य) ।
पारद-ना० [सं०] पारो ।
पार-दर्शक-वि० [सं०] वार-पार देखिने; काँच, स्फटिक, पानी आदिजस्तो स्वच्छ (पदार्थ) ।
पार-दर्शी-वि० [सं०] १. पल्लोपट्टिसम्म देख्ने । २. टाढा-सम्मको कुरो देख्ने; दूर-दर्शी । ३. बुद्धिमान्; चतुर ।
पार-दृष्टि-वि० [सं०] १. दूर-दर्शी । २. कुनै वस्तुको पूर्ण ज्ञान प्राप्त गर्ने; पारङ्गत ।
पार-पत्र-ना० [सं०] १. कमारा-कमारीलाई दासत्वबाट मुक्त गर्दा मालिकले लेखिदिने प्रमाण-पत्र । २. लोग्ने र स्वास्नीको सम्बन्ध-विच्छेद गर्दा परस्परमा लेखिदिने कागत; पार-पाचुकेको कागत-पत्र; त्याग-पत्र । ३. राहदानी ।
पार-पाचुके-ना० [पार+पाचुके] पति-पत्नीमा गरिने सम्बन्ध विच्छेद; पाचुके ।
पारमाणविक-वि० [सं०] परमाणु-सम्बन्धी; परमाणुको ।
पारमार्थिक-वि० [सं०] १. परमार्थ-सम्बन्धी । २. पर-मार्थ सिद्ध हुने ।
पारमार्थ्य-ना० [सं०] परम सत्य ।
पारमिक-वि० [सं०] सबभन्दा ठूलो; सर्व-श्रेष्ठ ।
पारमित-वि० [सं०] पार लागेको; पारङ्गत ।
पारम्परीण-वि० [सं०] परम्परादेखि चलिआएको; परम्परा-गत; क्रमागत ।
पारम्परीय-वि० [सं०] परम्परागत; क्रमागत ।
पारम्पर्य-ना० [सं०] कुल वा वंश-परम्परा ।
पारलोक्य-वि० [सं०] पर-लोक-सम्बन्धी; पारलौकिक ।

पारलौकिक-वि० [सं०] १. पर-लोक-सम्बन्धी; पर-लोक-को । (ना०) २. अन्त्येष्टि क्रिया ।
पारवश्य-ना० [सं०] पर-वशता; पर-तन्त्रता ।
पारस-ना० [सं० स्पर्श] पारस-मणि ।
पारस-मणि-ना० [सं० स्पर्श+मणि] १. फलामलाई छुवाउँदा फलाम सुन हुने एक कल्पित मणि । २. अति उत्तम वस्तु ।
पारसी-ना० [सं० पारसीक] १. फारस देशका प्राचीन निवासी । २. जरदुस्तका अनुयायी ।
पारस्परिक-वि० [सं०] आफसको; परस्परको; आपसी ।
पारा-ना० [सं० प्रकार] १. प्रकार; किसिम; छाँट । २. तरीका; कायदा; ढङ्ग ।
पारायण-ना० [सं०] १. कुनै ग्रन्थको आद्योपान्त गरिने पाठ । २. समाप्ति; पूर्णता ।
पारायणिक-वि० [सं०] १. पारायण गर्ने; सम्पूर्ण पाठ गर्ने । २. पुराण आदि बाच्ने; वाचक । (ना०) ३. छात्र; विद्यार्थी ।
पारावत-ना० [सं०] १. परेवा; कपोत । २. बाँदर । ३. पर्वत ।
पारावार-ना० [सं०] १. दुवै किनारा; वल्लो र पल्लो-दुवै तट । २. समुद्र; सागर । ३. लेखो-जोखो; गणना ।
पारावारीण-वि० [सं०] १. कुनै वस्तुको एक किनाराबाट अर्को किनारासम्म पुगेको । २. कुनै विषय वा शास्त्रको पूर्ण ज्ञान प्राप्त गरेको । ३. समुद्र-गामी ।
पाराशर-ना० [सं०] १. पराशर मुनिका छोरा; वेद-व्यास । (वि०) २. पराशरद्वारा रचित ।
पाराशरि-ना० [सं०] १. शुकदेव । २. वेद-व्यास ।
पारि-ना० [सं० पार] पल्लो किनार; पार ।
पारिजात-ना० [सं०] १. खस्रा पात, मसिना, सेता सुगन्धी फूल फुल्ने एक जातको रूख । २. सुन्तला रङ्गको भेट्नु र सेता मसिना सुगन्धी दल हुने त्यसैको फूल । ३. पाँच देव-तहमध्ये एक ।
पारिजात-ना० [फा० परवाज] खुट्टामा पनि ठूलूला प्वाँख हुने एक जातको परेवा ।
पारित-वि० [सं०] १. नियमअनुसार पास भएको (प्रस्ताव, विधेयक आदि) । २. परिणाम निस्केको । ३. उत्तीर्ण भएको ।
पारितोषिक-वि० [सं०] १. सन्तुष्ट पार्ने । २. खुशी पार्ने; प्रसन्न गर्ने । (ना०) ३. कठिन वा प्रशंसनीय काम गर्ने व्यक्तिलाई प्रोत्साहनका निमित्त दिइने कुनै वस्तु; पुरस्कार; इनाम ।
पारिनु-सं० क्रि० [पार+इ+नु] पर्ने गराइनु; ('पारु' को० क० क्रि०) ।
पारिपाश्व-ना० [सं०] १. अनुचर; नोकर । २. अङ्ग-रक्षक ।

पारिपार्श्विक-ना० [सं०] १. सेवक; नोकर। २. नाटकमा स्थापकको सहायक नट।
 पारिप्लव-वि० [सं०] १. चञ्चल; छुकछुके। २. क्षुब्ध; आकुल। (ना०) ३. नाउ; डुङ्गा।
 पारिभद्र-ना० [सं०] फलेदो।
 पारिभाषिक-वि० [सं०] १. साङ्केतिक रूपले विशेष अर्थ बुझाउने; विशिष्ट अर्थमा प्रयोग हुने (शब्द)। २. परिभाषाको; परिभाषा-सम्बन्धी। ३. प्रचलित। ४. सामान्य।
 पारिमाण्य-ना० [सं०] परिधि; घेरा।
 पारिमित्य-ना० [सं०] सीमा; हद।
 पारिव्राजक-ना० [सं०] संन्यास।
 पारिव्राज्य-ना० [सं०] परिव्राजकको काम वा भाव; संन्यास।
 पारिश्रमिक-ना० [सं०] परिश्रम गरेका बदलामा पाइने वा दिइने धन; ज्याला; मजदूरी।
 पारिषद-ना० [सं०] १. परिषद्-सम्बन्धी; परिषद्को। (ना०) २. परिषद्को सदस्य; सभासद्। ३. अनुचर; गण।
 पारीन्द्र-ना० [सं०] सिंह।
 पारी-ना० [सं० पार] पार; पारि।
 पारी-ना० [सं० पाट] धोती, सारी आदिको किनारा।
 पारुष्य-ना० [सं०] १. कठोरता; कड़ापन। २. रूखोपन; कर्कशता।
 पारे-घर्ती-ना० [पार+घर्ती] पार गरिदिएको दास; दासत्व-बाट मुक्त कमारी।
 पारेवत-ना० [सं०] पविता; मेवा।
 पारो-ना० [ने०] खुकुरी, हँसिया आदि हतियारका बीँडमा पस्ने तीखो भाग।
 पारो-ना० [सं० पारद] सेतो, चम्किलो र गह्रौँ, तरल रूपमा रहने एक प्रसिद्ध धातु।
 पार्क-ना० [अं०] उपवन; बगैँचा।
 पार्टी-ना० [अं०] १. दल; मण्डली; राजनीतिक संस्था। २. खान-पान गर्ने गोष्ठी; प्रीति-भोज।
 पार्थक्य-ना० [सं०] १. पृथक् हुनाको भाव; भिन्नता; भेद; अन्तर। २. बिछोड; वियोग।
 पार्थव-ना० [सं०] १. पृथु हुनाको भाव; स्थूलता। (वि०) २. पृथु-सम्बन्धी।
 पार्थिव-वि० [सं०] १. पृथ्वी-सम्बन्धी; पृथ्वीको। २. पृथ्वीबाट उत्पन्न भएको; सांसारिक; भौतिक। (ना०) ३. माटाको भाँडो। ४. माटाको शिव-शिङ्ग। ५. एक संवत्सर। ६. सांसारिक पदार्थ; जड पदार्थ। ७. शरीर। ८. राजा।
 पार्तु-सं० क्रि० [पर्+आर+तु] १. पर्ने गराउनु; पर्ने तुल्याउनु। २. गराउनु; तुल्याउनु। ३. तयार गर्नु;

बनाउनु। ४. अनुकूल बनाउनु; ठीक गराउनु। ५. मौका छोप्नु। ६. सल्काउनु; बाल्नु। ७. फुल, वच्चा आदि पैदा गर्नु। ८. औपधिको प्रयोग गर्नु; सेवन गराउनु। ९. दिलाउनु; प्राप्त गराउनु। १०. गिराउनु; झार्नु। ११. लगाउनु (मुट्टा आदि)। १२. हाल्नु (शब्द, बोली आदि)।
 पार्थन्तिक-वि० [सं०] अन्तिम; आखिरको।
 पार्लियामेन्ट-ना० [अं०] संसद्।
 पार्वण-वि० [सं०] १. कुनै पर्व वा अमावास्याका दिन गरिने। (ना०) २. पर्वमा गरिने श्राद्ध; आश्विन कृष्णपक्षमा गरिने श्राद्ध; सोह्र-श्राद्ध।
 पार्वतिक-ना० [सं०] पर्वत-माला।
 पार्वती-ना० [सं०] हिमालय पर्वतकी छोरी; शिवकी अर्द्धाङ्गिनी; गौरी।
 पार्वतीय-वि० [सं०] पर्वतीय।
 पार्वतेय-वि० [सं०] पर्वतबाट उत्पन्न।
 पार्श्व-ना० [सं०] १. शरीर वा कुनै वस्तुको दायाँ वा बायाँ भाग। २. नजीकको ठाउँ; छर-छिमेकको स्थान। ३. सामीप्य।
 पार्श्व-चर-वि० [सं०] १. साथमा रहने; नजीकमा रहने। (ना०) २. अनुचर; नोकर।
 पार्श्व-टिप्पणी-ना० [सं०] कुनै लेख वा पुस्तकको फट्केमा लेखिएको टिप्पणी।
 पार्श्व-द्वार-ना० [सं०] जस्केलो।
 पार्श्व-वर्ती-वि० [सं०] १. साथमा रहने; नजीक रहने; सहचर। (ना०) २. परिचारक। ३. नोकर।
 पार्श्व-शीर्षक-ना० [सं०] कुनै ग्रन्थ, लेख आदिमा पार्श्वमा लेखिएको शीर्षक।
 पार्श्वस्थ-वि० [सं०] १. नजीकमा रहेको; पार्श्व-वर्ती। (ना०) २. सहचर; साथी।
 पार्षद-ना० [सं०] परिषद्; सभा।
 पार्षद-ना० [सं०] १. परिषद्को सदस्य; सभासद्। २. परिचारक; सेवक। ३. अनुचर; गण।
 पार्ष्णि-ना० [सं०] १. कुर्कुच्चो। २. सेनाको पछिल्लो भाग। ३. पिठिउँ। ४. गोडामा लागेको ठक्कर। ५. वेश्या; रण्डी।
 पार्सल-ना० [अं०] हुलाक, रेल, मोटर, हवाई-जहाज आदि-बाट कहीं पठाइने माल-सत्ताको पोको; प्यालिन्दा।
 पाल-ना० [सं०] १. रक्षा गर्ने व्यक्ति; रक्षक। २. गोठालो। ३. राजा।
 पाल-ना० [सं० पटल] १. कुनै ठाउँमा अस्थायी वास बस्नाका निमित्त वा अरु कुनै कामका निमित्त बनाइएको कपडाको घर। २. हावाको वेगले नाउ हिँडाउनाका निमित्त नाउको मस्तूलमा झुन्ड्याइने पर्दा। ३. एक प्रसिद्ध राज-वंश। ४. पालकी, बग्गी आदिमाथि लगाइने झूल।

पालक-पाशव

६४२

५. फल-फूल पकाउनाका निमित्त गुम्स्याएर राख्ने एक तरीका ।
- पालक-ना०** [सं०] १. पालन गर्ने व्यक्ति; रक्षक । २. राजा । ३. गोठालो । (वि०) ४. पालन गर्ने; पाल्ने ।
- पालकाव्य-ना०** [सं०] १. हात्ती, घोडा आदि प्राणी-सम्बन्धी लक्षणको निरूपण गरिएको शास्त्र । २. त्यसै शास्त्रका निर्माता एक ऋषि ।
- पालकी-ना०** [सं० पत्यङ्क] मानिसले बोकेर लाने एक विशिष्ट सवारी; म्याना ।
- पालङ्क-ना०** [सं०] पालुङ्गाको साग ।
- पालङ्गी-ना०** [सं०] १. पालुङ्गाको साग । २. गोल-काँकी ।
- पालन-ना०** [सं०] १. खान-लाउन दिएर गरिने रक्षा; भरण-पोषण; पाल्ने काम । २. आज्ञा, निर्देश, वचन, कर्तव्य आदिका अनुसार काम गर्नु; पालना । ३. जीविका वा मनोरञ्जनका निमित्त पशु-पक्षीहरू पाल्ने काम ।
- पालना-ना०** [सं० पालन] पालन ।
- पालनीय-वि०** [सं०] पालन योग्य; पालन गर्न लायक ।
- पाल-पुल-ना०** [पोल-पाल] पोल-पाल ।
- पालयिता-वि०** [सं०] पालन गर्ने; पाल्ने; पालक ।
- पाला-ना०** [फा० पियालः] कटौराका आकारको माटाको सानो भाँडो ।
- पालि-ना०** [सं०] १. पङ्क्ति; श्रेणी । २. गालाको माथिल्लो भाग । ३. किनारा; छेउ । ४. कानको उठेको भाग । ५. पुल । ६. काख । ७. लाम्छो छाँटको तलाउ ।
- पालित-वि०** [सं०] १. पालिएको; पालन गरिएको । २. रक्षित ।
- पालिनु-सं०** क्रि० [पाल्+इ+नु] भरण-पोषण गरिनु; ('पाल्नु'-को क० क्रि०) ।
- पालिश-ना०** [अ० पॅलिश] १. चमक; टलक । २. छाला, धातु आदिका वस्तुहरू टल्काउने मसला ।
- पाली-ना०** [पालो] १. पालो; पटक; फेरा । २. समय; वखत ।
- पाली-ना०** [सं०] १. बौद्ध ग्रन्थहरू लेखिएको एक प्राचीन भाषा । २. पालि ।
- पाली-ना०** [सं०] घरको माथिल्लो मुख्य छानाभन्दा तल, गाल्छोवाट झिकेको सानो छानु; अर्माली ।
- पालुङ्गे-च्याउ-ना०** [पालुङ्गो+ए+च्याउ] खैरो रङ्गको, छत्राकार, खान हुने एक जातको च्याउ ।
- पालुङ्गो-ना०** [सं० पालङ्क] रातो, कमलो जरा हुने, कमलो एक जातको साग । (यो रातो डाँठ हुने र हरियो डाँठ हुने—दुई थरीको हुन्छ । रातो डाँठ हुनेलाई गोब्रे-पालुङ्गो र हरियो डाँठ हुनेलाई पाटने-पालुङ्गो भन्दछन् ।)

- पालुवा-ना०** [सं० पल्लव] बोट-बिरुवाहरूमा नयाँ पलाएको पात; मुनो; पल्लव ।
- पाले-ना०** [पालो+ए] १. पालो बस्ने व्यक्ति । २. पहरेदार; चौकीदार । ३. अड्डाखानाको अर्दली ।
- पालो-ना०** [प्रा० पालअ] रखवारी; पहरा ।
- पालो-ना०** [सं० पालि] १. चोटि; पटक । २. क्रम; सिल-सिला । २. क्रमले वा नियमले कुनै काम गर्ने अधिकार; पाली ।
- पाल्की-ना०** [पालकी] पालकी ।
- पाल्नु-सं०** क्रि० [सं० पाल्] १. खान-लाउन दिएर कसैलाई अपना घरमा राख्नु; भरण-पोषण गर्नु; प्रतिपाल गर्नु । २. मनोविनोद वा जीविकाको निमित्त पशु-पक्षी आदिलाई खान-पिन दिएर राख्नु । ३. आज्ञा, कर्तव्य, अर्ती आदि-अनुसार चल्नु; पालना गर्नु; मात्रु; अनुशासनमा रहनु । ४. सह्यार गर्नु; सुसार गर्नु । ५. रौं, नङ, रोग आदिलाई राखिछोड्नु ।
- पाल्नु-अ०** क्रि० [पाउ+लागनु] १. कुनै मान्य व्यक्ति आउनु; पदार्पण गर्नु । २. आदरणीय व्यक्ति जानु; फर्कनु ।
- पाल्पा-ना०** [ने०] नेपालका मध्य-पश्चिमी पहाडी भागमा रहेको एक जिल्ला ।
- पाल्य-वि०** [सं०] पालन योग्य; पालन गर्न लायक ।
- पाल्सी-कुरो-ना०** [अ० पॅलिसी+कुरो] १. अकलि नबुझ्ने गरी शब्दका अक्षर तल-माथि पारी गरिने कुरो । २. व्यङ्ग्य; छनक ।
- पावक-ना०** [सं०] १. आगो; अग्नि । २. सूर्य । ३. बिजुली (बादलको) । ४. सदाचार । (वि०) ५. शुद्ध गर्ने; पवित्र पार्ने ।
- पावन-वि०** [सं०] १. शुद्ध; पवित्र । २. पापबाट मुक्त गर्ने । ३. पवित्र पार्ने; शुद्ध गर्ने । (ना०) ४. अग्नि । ५. प्रायश्चित्त । ६. जल । ७. गोबर । ८. रुद्राक्ष ।
- पावर-ना०** [अ०] १. शक्ति; सामर्थ्य । २. अधिकार; हक । ३. मेशिन चलाउने शक्ति । ४. विद्युत्-शक्ति ।
- पावर-हाउस-ना०** [अ०] वितरण गर्नका निमित्त बिजुली पैदा गर्ने घर; बिजुली-घर ।
- पाश-ना०** [सं०] १. अरुलाई फसाउने, सुकाउनी पारेको धेरै फेरो भएको डोरी; पासो; प्राचीन कालको जाल-जस्तो एक अस्त्र । २. पशु-पक्षीहरू फँसाउने जाल; फन्दा । ३. कुनै किसिमको बन्धन । ४. डोरी । ५. पासो ।
- पाशक-ना०** [सं०] १. पासो । २. पाश; पासो ।
- पाश-क्रीडा-ना०** [सं०] जूवा; द्यूत ।
- पाश-बन्धक-ना०** [सं०] चरा-चुरुङ्गी समाउने पेशा भएको मानिस ।
- पाश-बन्धन-ना०** [सं०] जाल; फन्दा ।
- पाशव-वि०** [सं०] पशु-सम्बन्धी; पाशविक ।

पाशविक-वि० [सं०] १. पशु-सम्बन्धी; पशुको। २. पशुको जस्तो।

पाशिक-ना० [सं०] चरा-चुरुङ्गीको शिकारी; व्याधा।

पाशित-वि० [सं०] पाशमा फसेको; पासोमा परेको।

पाशी-वि० [सं०] १. पाशालिने; पासो धारण गर्ने। (ना०) २. वरुण। ३. यम। ४. व्याधा।

पाशुपत-वि० [सं०] १. पशु-पति-सम्बन्धी; पशु-पतिको। (ना०) २. पशु-पति वा शिवको उपासक। ३. एक प्रकारको शैव सम्प्रदाय। ४. शिवजीले बताएको भनी प्रसिद्ध एक तन्त्र। ५. अथर्व वेदको एक उपनिषद्।

पाशुपत-दर्शन-ना० [सं०] सबै जीवहरूलाई पशु र तिनीहरूका अधीश्वर शिव मानिने एक प्रसिद्ध दर्शन-शास्त्र।

पाशुपतास्त्र-ना० [सं०] महादेवबाट अर्जुनले पाएको एक भीषण अस्त्र।

पाशो-ना० [सं० पाश] पासो।

पाश्चात्य-वि० [सं०] १. पश्चिम दिशाको; पश्चिमी। २. पछिल्लो; पछिल्लिरको। ३. पश्चिम दिशातिर रहने। ४. पश्चिमी महादेश (यूरोप र अमेरिका) अथवा सुदूर पश्चिमका देशसित सम्बन्ध राख्ने वा सुदूर पश्चिमी देशमा बस्ने।

पाश्चात्यीकरण-ना० [सं०] कुनै देश, जाति वा विषयलाई पाश्चात्य ढङ्गको बनाउनु।

पाषण्ड-वि० [सं०] पाषण्ड।

पाषण्डी-वि० [सं०] पाषण्डी।

पाषाण-ना० [सं०] ढुङ्गो; पत्थर; शिला।

पाषाण-दारक-ना० [सं०] छिनु; टङ्क।

पाषाणभेद-ना० [सं०] १. बाटुला किसिमका ठूला-ठूला पात हुने, सेता वा राता फूल फुल्ने एक जातको बूटी। २. त्यसैको कन्द वा जरो। (यसका चार किसिम छन्। आयुर्वेदमा यसको गुण धातु बढ्ने, मूत्र-कृच्छ्र, पत्थरी रोगलाई नाश गर्ने र योनि-सम्बन्धी रोग-नाशक बताइएको छ।)

पाषाणभेदी-ना० [सं०] पाषाणभेद।

पाषाण-रोग-ना० [सं०] पत्थरीको रोग।

पाषाण-हृदय-वि० [सं०] पत्थरजस्तो कठोर हृदय भएको; निष्ठुर; निर्दय।

पास-ना० यो० [सं० पार्श्व] १. नजीक; निकट; समीप। २. साथ; संग; सित। (ना०) ३. सामीप्य; निकटता।

पास-ना० [अं०] १. परीक्षा वा कुनै काममा सफल हुनु; जाँचमा उत्तीर्ण हुने काम; सफलता। २. पार हुनु; छिर्नु। ३. प्रतिबन्ध लागेका ठाउँमा बिनारोक-टोक जानाका निमित्त दिइने टिकट। (वि०) ४. निपुण; दक्ष। ५. स्वीकृत; मञ्जूर।

पास-ना० [सं० पाश] पाश।

पास-पोर्ट-ना० [अं०] विदेशमा जानाका निमित्त सरकारसँग लिइने अनुमति-पत्र; राहदानी।

पास-बुक-ना० [अं०] वैङ्कमा रुपियाँ जम्मा गर्नेलाई वैङ्कले रुपियाँको हर-हिसाव लेखिदिने पुस्तिका।

पासा-ना० [प्रा०] १. पच्चीस-खेलका जस्ता थर्कीमा गोटी चालेर खेलिने खेलमा गुड्गुएर हात्ने हस्ति-हाड वा काठको, छ, पाँच, दुइ र एक बिन्दु हुने, लाम्बो चार-पाटे टुक्रो। २. त्यसैको खेल। (यो खेल प्रायः तीन वटा पासाले खेलिन्छ।)

पासो-ना० [ने०] बन्चरो, कोदालो आदिको टाउको।

पासो-ना० [सं० पार्श्व] गाई-वस्तुका दायाँ वा बायाँतिरका दुइ थुनको समूह; कल्चोँडाको दायाँ वा बायाँ भाग।

पासो-ना० [सं० पाश] १. पशु-पक्षी वा मानिसलाई फसाउने सुकाउती पारेको डोरी; पाश; जाल। २. बाघ, भालू आदि जन्तुहरूलाई थुन्ने खोर; घराप। ३. अल्को; झन्डट।

पास्नी-ना० [सं० प्राशन] बालकहरूलाई पहिलो पल्ट अन्न खुवाउने संस्कार; अन्न-प्राशन।

पाहा-ना० [ने०] १. ठूलो जातको भ्यागुतो; व्याड। (वि०) २. सुताहा; सुतुवा। ३. फूर्ति नभएको; जुम्सो।

पाहार-ना० [सं० प्रभाकर] घाम; सूर्यको राप।

पाहारिलो-वि० [पाहार+इलो] घाम लाग्ने ठाउँ; पाहार भएको ठाउँ।

पाहि-वि० वो० [सं०] आफ्नो रक्षाका निमित्त अरुसित मदत माग्दा प्रयोग गरिने शब्द; गुहार।

पाहिक-वि० [पायक] पायक।

पाही-वि० [पाहीक] पाहीक।

पाहीक-वि० [फा० पायक] अनुकूल; काम-काज गर्न सजिलो पर्ने (ठाउँ)।

पाहुना-ना० [पाहुनु] पाहुनु।

पाहुना-घर-ना० [पाहुना+घर] पाहुनाहरूका निमित्त बनाइएको घर; अतिथि-निवास; अतिथि-शाला।

पाहुना-पाछा-ना० [पाहुना+पीछा] पाहुनाहरूको समुदाय।

पाहुनु-ना० [प्रा० पाहुण] घरमा वास बस्ने गरी वा केही समयका निमित्त आएको, सत्कार गर्न योग्य इष्ट-मित्र वा कुनै अपरिचित व्यक्ति; अतिथि; अभ्यागत।

पाहुर-ना० [पागुर] पागुर।

पाहुर-ना० [ने०] कोसेली; सौगात; नजराना; उपहार।

पिँजड़ा-ना० [पिँजरा] पिँजरा।

पिँजरा-ना० [सं० पिञ्जर] बाँसका छेस्का, तार आदिले बनेको, चरा-चुरुङ्गी पाल्ने खोर; पिँजड़ा।

पिँडालु-ना० [सं० पिण्डालु] कर्कलाको गानु; कर्कलाका जरामा फल्ने आलुजस्तो कन्द।

पिँडाल्ने-ना० [पिँडालु] सिमसारमा हुने एक जातको कर्कलो; सानो जातको कर्कलो।

पिँडो-ना० [सं० पिण्ड] गाई-गोरुलाई खुवाउन पीठो र सखर मिलाई डल्लो पारेको दाना।

पिंडौलो-पिच्छे

६४४

पिंडौलो-ना० [सं० पिण्ड] घुंड़ादेखि मनि नली-खुट्टाको पछित्तिर रहेको मांसल भाग ।
 पिंढी-ना० [पींढी] पींढी ।
 पिंढी-सांढे-ना० [पिंढी+सांढे] आफ्ना घरमा मात्र फूर्ति देखाउने, अन्त केही बोल्न वा गर्न नसक्ने व्यक्ति ।
 पिंढ-ना० [पिंढ] पिंढ ।
 पिंदाइ-ना० [पिंद्+आइ] पिंद्ने किसिम, क्रिया वा भाव; पिंदाइ ।
 पिंदाइनु-स० क्रि० [पिंदाउ+आउ+नु] पिंद्न लाइनु; ('पिंदाउनु'-को क० क्रि०) ।
 पिंदाउनु-स० क्रि० [पिंद्+आउ+नु] पिंद्न लाउनु; ('पिंद्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 पिंदिनु-स० क्रि० [पिंद्+इ+नु] पिंदिनु; ('पिंद्नु'-को क० क्रि०) ।
 पिंद्नु-स० क्रि० [पिंद्+नु] पिंद्नु ।
 पिंघ-ना० [सं० पीठ] १. कुनै वस्तुको सबभन्दा तल्लो भाग; जमीनमा टेकिने भाग । २. तल्लो सतह; भूईँ । ३. चाक; नितम्ब ।
 पिंघाइ-ना० [पिंघ्+आइ] पिंघ्ने किसिम, क्रिया वा भाव; पिंघाइ ।
 पिंघाइनु-स० क्रि० [पिंघाउ+आइ+नु] पिंघ्न लाइनु; ('पिंघाउनु'-को क० क्रि०) ।
 पिंाउनु-ना० [पिंघ्+आउ+नु] पिंघ्न लाउनु; ('पिंघ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 पिंघिनु-स० क्रि० [पिंघ्+इ+नु] पिंघिनु; चूर्ण पारिनु; ('पिंघ्नु'-को क० क्रि०) ।
 पिंघ्नु-स० क्रि० [सं० पिष्+नु] १. घट्ट, खल, सिलौटो आदिमा राखी अनाजहरूको पीठो पार्नु; चूर्ण पार्नु; पिस्नु । २. हेप्नु; दमन गर्नु; थिचो-मिचो पार्नु ।
 पिंघाइ-ना० [पिउ+आइ] पिउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पिंघाइ-ना० [पिआउ+आइ] पिआउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पिंघाइनु-स० क्रि० [पिआउ+आइ+नु] पिउन लाइनु; ('पिआउनु'-को क० क्रि०) ।
 पिंघाउनु-स० क्रि० [पिउ+आउ+नु] पिउन लाउनु; ('पिउनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 पिइनु-स० क्रि० [पिउ+इ+नु] तरल पदार्थ निलिनु; घुट्-क्याइनु; ('पिउनु'-को क० क्रि०) ।
 पिउठ-ना० [अं० पिभँट] १. सिपाहीभन्दा एक तह माथिको जङ्गी दर्जा । २. त्यस दर्जामा रहेको व्यक्ति ।
 पिउन-ना० [अं०] १. चिट्ठी-पत्रहरू पुर्‍याउने निजामती निम्न दर्जा । २. त्यस दर्जामा रहेको व्यक्ति; हल्कारो; हुलाकी । ३. अड्डाखानाको सिपाही; अर्दली ।
 पिउनु-बुक-ना० [अं०] चिट्ठी-पत्र बुझाउँदा भर्पाई गराउने पुस्तिका ।

पिउनु-स० क्रि० [सं० पिव्+नु] १. पानी, दूध आदि तरल पदार्थ निल्नु; घुट्क्याउनु; पान गर्नु । २. चुरोट, तमाखु आदिको धूवाँ सेवन गर्नु; धूम्र-पान गर्नु ।
 पिउरी-ना० [सं० पञ्जी] धागो, बत्ती आदि काल बनाइएको, फट्केका कपासको लामो लुको ।
 पिउरो-ना० [ने०] एक जातको सानो चरो ।
 पिउसो-ना० [फा० पशः] १. फोहर ठाउँमा हुने भुसुनुभन्दा पनि सानो एक जातको उड्ने कीरो । २. सानो निर्धो बालक; अजान बालक ।
 पिक-ना० [सं०] कोइली; कोकिल ।
 पिक-ना० [अं०] डल्ल्याँठाका आकारको, दुइतिर दुइ किसिमका चुच्चा हुने, खन्ने फलामे हतियार ।
 पिकाङ्ग-ना० [सं०] चातक ।
 पिङ्ग-ना० [सं०] १. फुस्रो वा कैलो रङ्ग; खैरो रङ्ग । (वि०) २. खैरो रङ्गको; कैलो ।
 पिङ्गल-ना० [सं०] १. कैलो वर्ण; पिङ्ग वर्ण । २. अग्नि । ३. बाँदर । ४. छन्द-शास्त्रका आचार्य प्रसिद्ध एक मुनि । (वि०) ५. कैलो । ६. पहेँलो ।
 पिङ्गल-सूत्र-ना० [सं०] पिङ्गल मुनिले बनाएको छन्द-शास्त्र ।
 पिच-ना० [अं०] अलकतराका किसिमको, विशेषतः सडक बनाउने काममा उपयोग गरिने, कालो, तापले पग्लने एक लेसाइलो पदार्थ ।
 पिचकारी-ना० [पिच्च+कारी (सं०)] पचका ।
 पिचण्ड-ना० [सं०] पेट; उदर ।
 पिचण्डक-वि० [सं०] धेरै खाने; खन्चुवा ।
 पिचण्डिल-वि० [सं०] ठूलो पेट हुने; भुँडीवाल ।
 पिचपिच-क्रि० यो० [पिच्च+पिच्च] १. वार-वार थुकिरहने किसिम; पिच्च-पिच्च । २. लेसाइलो पदार्थ थोरै-थोरै निस्किरहने किसिम ।
 पिचपिचे-वि० [पिचपिच+ए] १. वार-वार थुकिरहने; पिचपिच थुक्ने । (ना०) २. वार-वार थुक्नुपर्ने रोग ।
 पिचा-ना० [सं० पिट०] बाँसका मसिना चोयाले बनेको, उझिन्डो नलागेको, कँडालीजस्तो भाँडो ।
 पिचास-ना० [प्रा०] पिशाच ।
 पिचिक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. तरल वा लेदो पदार्थ निचोरिएर वेगसित निस्कने किसिम; पिच्च । २. थुक्ने किसिम ।
 पिच्च-क्रि० यो० [अनु०] पिचिक्क ।
 पिच्छ-ना० [सं०] १. पुच्छर; पुच्छ । २. कल्की; शिखा । ३. प्वाँख ।
 पिच्छल-वि० [सं०] चिप्लो ।
 पिच्छिल-वि० [सं०] १. चिप्लो । २. पुच्छर भएको । ३. कल्की भएको । (ना०) ४. माइ ।
 पिच्छिल-बीज-ना० [सं०] लीची फल ।
 पिच्छे-ना० यो० [सं० पश्चात्] प्रत्येक; जनही; प्रतिव्यक्ति ।

पिञ्जर-ना० [सं०] १. पिंजरा। २. पहुँलो रङ्ग। ३. कैलो रङ्ग। ४. सुन; सुवर्ण। ५. शरीरका हाडहरूको पिंजरा; अस्थि-पञ्जर; कङ्काल। (वि०) ६. पहुँलो। ७. कैलो।

पिञ्जरा-ना० [सं० पिञ्जर] पिंजरा।

पिञ्जरी-ना० [सं० पिञ्जर] हकुवा, पठुवा आदिको कुनिउँ लाउँदा सबैभन्दा तल भईमा बिछ्याइने दुइ झटनीको मात्र फेरो।

पिञ्जुष-ना० [सं०] कानको मल; काने-गुजी।

पिञ्जेट-ना० [सं०] आँखाको मल; चिप्रा।

पिट-ना० [सं०] १. पेटारो। २. सन्दूक।

पिटक-ना० [सं०] १. पेटारो; बेतको सन्दूक। २. भकारी। ३. ग्रन्थको कुनै भाग; खण्ड। ४. खटिरो।

पिट-पाट-ना० [पिट+पाट (फाँ०)] पिट्ने किसिम, क्रिया वा भाव; पाट-पीट।

पिटपिट-क्रि० यो० [अनु०] १. सिमसिमे पानी पर्ने वा पर्दा शब्द आउने किसिम। २. छस्का, सिक्का आदि भाँचिने वा भाँचिदा शब्द आउने किसिम।

पिटपिट्याइ-ना० [पिटपिट्याउ+आइ] पिटपिट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

पिटपिट्याइनु-स० क्रि० [पिटपिट्याउ+आइ+नु] सिमसिम पानी परिनु; ('पिटपिट्याउनु'-को भा० क्रि०)।

पिटपिट्याउनु-अ० क्रि० [पिटपिट+याउ+नु] मसिनु वा थोर-बहुत पानी पर्नु; सिमसिम पानी पर्नु।

पिटपिट्याहट-ना० [पिटपिट्याउ+आहट] पिटपिट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; पिटपिट्याइ।

पिट्याइ-ना० [पिट+आइ] १. पिट्ने किसिम, क्रिया वा भाव; चुटाइ। २. प्रहार; चोट।

पिट्याइनु-स० क्रि० [पिट्याउ+आइ+नु] पिट्ने लाइनु; ('पिट्नु'-को क० क्रि०)।

पिट्याउनु-स० क्रि० [पिट+आउ+नु] पिट्ने लाउनु; चुटाउनु; ('पिट्नु'-को प्रे० क्रि०)।

पिट्यापिट-ना० [पिट+पिट] १. धमाधम पिट्ने काम। २. परस्परमा पिट्ने काम।

पिटिक्क-क्रि० यो० [अनु०] सानो-तिनो वस्तु भाँचिने वा भाँचिदा शब्द आउने किसिम; पिट्ट।

पिटिनु-स० क्रि० [पिट+इ+नु] कुटिनु; चुटिनु; ('पिट्नु'-को क० क्रि०)।

पिटो-पाटो-क्रि० यो० [पिट+ई+पाटो (फाँ०)] पिट-पाट गरेर; पिटिकन।

पिटोपिटो-क्रि० यो० [अनु०] साना-तिना वस्तुहरू धमाधम भाँचिने वा भाँचिदा शब्द आउने किसिम; पिट्ट-पिट्ट।

पिट्ट-क्रि० यो० [अनु०] पिटिक्क।

पिट्टू-वि० [पीठ] १. पछि लाग्ने; अनुगामी। (ना०) २. विचार नगरीकन कसैको पछि लाग्ने व्यक्ति। ३. पृष्ठ-पोषक व्यक्ति; सहायक।

पिट्नु-स० क्रि० [प्रा० पिट्+नु] १. कुट्नु; चुट्नु; प्रहार गर्नु। २. ठोक्नु; हाल्नु; ठटाउनु। ३. जित्नु; विजय प्राप्त गर्नु। ४. झ्याली बजाउनु। ५. हल्ला मचाउनु। ६. व्यापक प्रचार गर्नु।

पिठर-ना० [सं०] १. एक प्रकारको घर वा कोठा। २. कसौडी। ३. मोथे। ४. मघानी।

पिठाउली-ना० [ने०] १. एक जातको मसिनो बयर; सति-बयर। २. नाशपाती, स्याउ आदिको खूब पाकेको गुदी।

पिठिउँ-ना० [प्रा० पिट्] शरीरको पछाडिको भाग; पीठ; पृष्ठ भाग; पिठ्यू।

पिठिया-ना० [सं० पीठ] तराईका गाउँमा हप्ताको एक-दुइ पल्ट लाग्ने वजार; हाट।

पिठौली-ना० [पिठाउली] पिठाउली।

पिठ्यू-ना० [पिठिउँ] पिठिउँ।

पिडा-ना० [पाङ्गो] जङ्गली भैंसीको वच्चो; अर्नाको वच्चो।

पिडार-ना० [सं० पिण्डार] १. लाम्चा पात, सेता फूल र पहुँल्ल फल फल्ने एक जातको वृक्ष। २. त्यसैको फल; पिण्डार।

पिङ्को-ना० [सं० पिटक] खटिरो वा सानो-तिनो पिलो।

पिण्ड-ना० [सं०] १. गोल वस्तु; खँदिलो डल्लो। २. श्राद्धमा पितृका उद्देश्यले दिइने भात वा जौका पीठाको डल्लो। ३. मन नपरीकन दिइएको खानेकुरो। ४. शरीर; देह। ५. गाँस। (वि०) ६. खँदिलो; ठोस; सघन।

पिण्ड-कन्द-ना० [सं०] पिँडालु।

पिण्ड-खर्जुरिका-ना० [सं०] सानु जातको डल्ले-खजूर।

पिण्ड-गुडुची-ना० [सं०] गुन्दर-गानु।

पिण्डज-ना० [सं०] गर्भबाट पिण्ड वा शरीरका रूपमा जन्मने प्राणी; जरायुज।

पिण्डद-वि० [सं०] १. पिण्ड दिने; पिण्ड-दान गर्ने। २. खान-लाउन दिने; पाल्ने; पालक। (ना०) ३. पिण्ड-दान गर्ने व्यक्ति; छोरो।

पिण्ड-दान-ना० [सं०] पितृहरूका उद्देश्यले पिण्ड दिने काम; श्राद्धमा पितृहरूलाई पिण्ड दिने काम।

पिण्ड-भाक्-ना० [सं०] पिण्ड पाउने पितृ।

पिण्ड-यज्ञ-ना० [सं०] पितृ-यज्ञ; श्राद्ध।

पिण्ड-लोप-ना० [सं०] १. पिण्ड-दाता नहुनु। २. पिण्ड-दान नहुनु।

पिण्डाकार-वि० [सं०] गोल; गोलाकार।

पिण्डार-ना० [सं०] पिडार वृक्ष।

पिण्डालु-ना० [सं०] कर्कलाको गानु; पिँडालु।

पिण्डी-ना० [सं०] सानो पिण्ड; सानो डल्लो।

पिण्डोपजीवी-वि० [सं०] अकलि दिएको अन्न खाएर जीविका गर्ने।

पिता-ना० [सं०] आफूलाई जन्माउने व्यक्ति; बाबु; जनक।

पिताम-ना० [ने०] शक्ति; सामर्थ्य; ताकत।

पितामह-ना० [सं०] १. बाबु वा आमाको बाबु; बाजे।

पूर्व आरम्भ

पितामही-पितले

२. ब्रह्मा ।

पितामही-ना० [सं०] बाबुकी आमा; बज्यै; पितृ-प्रसू ।

पितृवक्-क्रि० यो० [अनु०] १. गीलो वा दबदबे वस्तु निचोरिएर थोरै निस्कने किसिम; पिचिक्क । २. थोरै दिसा हुने किसिम । ३. चरा-चुरङ्गीले बिस्ट्याउने किसिम; पित्त; लित्त; लित्तिक ।

पितृपितृ-क्रि० यो० [अनु०] १. निचोरिएर गीलो पदार्थ थोर-बहुत निस्किएरहने किसिम । २. थोरै-थोरै दिसा भइरहने किसिम; अलि-अलि चुहुने किसिम ।

पितृ-ना० [सं०] १. स्वर्गीय बाबु-बाजेहरू; दिवङ्गत पूर्वज । २. प्रेतत्वबाट मुक्त भएका स्वर्गीय पूर्वज ।

पितृ-ऋण-ना० [सं०] धर्म-शास्त्रानुसार तीन ऋणमध्ये एक । (छोरो जन्माएपछि मानिस पितृ-ऋणबाट मुक्त हुन्छ ।)

पितृक-वि० [सं०] पिताको; पैतृक ।

पितृ-कर्म-ना० [सं०] पितृहरूका उद्देश्यले गरिने कर्म (तर्पण, श्राद्ध आदि ।)

पितृ-कानन-ना० [सं०] श्मशान ।

पितृ-कार्य-ना० [सं०] पितृ-कर्म ।

पितृ-कुल-ना० [सं०] पिताको वंश; बाबुतर्फका नातादार ।

पितृ-कृत्य-ना० [सं०] पितृ-कर्म ।

पितृ-क्रिया-ना० [सं०] पितृ-कर्म ।

पितृ-गण-ना० [सं०] मरीचि मुनिका छोराहरू (अग्नि-प्लात्त, सोमपा आदि) ।

पितृ-गृह-ना० [सं०] १. स्त्री-जातिका निम्ति बाबुको घर; माइती । २. मसान ।

पितृ-घात-ना० [सं०] पितृ-हत्या ।

पितृ-घातक-वि० [सं०] पितृ-घाती ।

पितृ-घाती-वि० [सं०] बाबुको हत्या गर्ने; पितृ-घातक ।

पितृ-तर्पण-ना० [सं०] पितृहरूका उद्देश्यले गरिने तर्पण ।

पितृता-ना० [सं०] पिता हुनाको भाव; पितृत्व ।

पितृ-तिथि-ना० [सं०] अमावास्या ।

पितृ-तीर्थ-ना० [सं०] १. गया तीर्थ । २. चोर-औलो र बूढी-औलाका बीचको हक्केलाको भाग ।

पितृत्व-ना० [सं०] पिता हुनाको भाव; पितृता ।

पितृ-दान-ना० [सं०] पितृहरूका उद्देश्यले गरिने दान ।

पितृ-दाय-ना० [सं०] पिताबाट प्राप्त सम्पत्ति; पैतृक सम्पत्ति ।

पितृ-दिन-ना० [सं०] अमावास्या ।

पितृ-देव-ना० [सं०] १. पिता रूपी देवता । २. पितृ-गण । (वि०) ३. पितालाई देवतातुल्य मान्ने ।

पितृ-पक्ष-ना० [सं०] १. आश्विन कृष्ण-पक्ष; सोह्र-श्राद्ध । २. बाबुको कुल; पितृ-कुल ।

पितृ-प्रसू-ना० [सं०] १. बज्यै; पितामही । २. सन्ध्या-काल ।

पितृ-प्राप्त-वि० [सं०] पिताबाट पाएको ।

६४६

पितृ-भक्त-वि० [सं०] बाबुको भक्त; पिताको आज्ञा पालन गर्ने ।

पितृ-भक्ति-ना० [सं०] पिताउपरको भक्ति; पिताप्रतिको आदर र सेवा-भाव ।

पितृ-भोजन-ना० [सं०] १. पितृहरूलाई मन पर्ने भोजन । २. मास ।

पितृ-भ्राता-ना० [सं०] १. जेठो-बाबु; पितृव्य । २. कान्छो-बाबु; काका ।

पितृ-यज्ञ-ना० [सं०] पितृ-तर्पण ।

पितृ-राज-ना० [सं०] यमराज ।

पितृ-लोक-ना० [सं०] पितृहरू बस्ने लोक; पितृहरूको लोक ।

पितृव्य-ना० [सं०] जेठो-बाबु वा कान्छो-बाबु ।

पितृ-श्राद्ध-ना० [सं०] पितृहरूका उद्देश्यले गरिने श्राद्ध ।

पितृ-ध्वसा-ना० [सं०] फुपू ।

पितृ-ध्वनीय-ना० [सं०] फुपूका छोरा; भानिज-दाइ वा भानिज-भाइ ।

पितृ-स्थानीय-वि० [सं०] अभिभावक; संरक्षक ।

पितृ-स्वसा-ना० [सं०] बाबुकी दिदी वा बहिनी; फुपू ।

पितृ-हत्या-ना० [सं०] पिताको हत्या ।

पितृ-ना० [सं०] पित्त शरीरभित्र पित्त रहने थैली; पित्तको थैली ।

पित्त-क्रि० यो० [अनु०] गीलो पदार्थ निचोरिएर वा थिचिएर थोरै निस्कने किसिम; लित्त ।

पित्त-ना० [सं०] १. शरीरभित्र यकृतमा बन्ने, खाएको वस्तु पचाउन सहायता गर्ने पहेँलो तरल पदार्थ । २. वैद्य-शास्त्रानुसार त्रिदोषमध्ये एक ।

पित्त-कर-वि० [सं०] पित्त बढाउने; पित्त उत्पन्न गर्ने ।

पित्त-कोष-ना० [सं०] पित्त रहने थैली; पित्ताशय ।

पित्तघ्न-वि० [सं०] १. पित्तलाई नाश गर्ने । (ना०) २. पित्त शमन गर्ने आयुर्वेदीय एक औषधि ।

पित्त-ज्वर-ना० [सं०] पित्त-प्रकोप भएर आउने ज्वर ।

पित्तपापड़ा-ना० [सं०] पित्त+पर्पट नीलो वा सेतो फूल फुल्ने एक जातको वनस्पति ।

पित्त-प्रकृति-वि० [सं०] पित्तको प्रधानता भएको; पित्त बढ्ने स्वभावको ।

पित्त-प्रकोप-ना० [सं०] पित्त बढ्नु; पित्त कुपित हुनु ।

पित्तल-वि० [सं०] १. पित्त धेरै भएको । २. पित्त बढाउने । (ना०) ३. पीतल धातु । ४. भोज-पत्र । ५. हरताल ।

पित्तले-वि० [पित्तल+ए] १. पित्तलको; पित्तल-सम्बन्धी । २. पित्तल धातुले बनेको; पीतले ।

पित्ताशय-ना० [सं०] शरीरभित्र पित्त रहने ठाउँ; पित्त-कोष ।

पित्तले-वि० [सं०] पित्तले १. पीतलको; पित्तल-सम्बन्धी;

पित्तले । २. पीतल धातुबाट बनेको; पीतले । ३. पित्तको रोग भएको; पहुँल-पित्त । ४. हात-खुट्टा झीना र पेट ठूलो भएको; कमजोर ।

पिञ्च-वि० [सं०] पिता-सम्बन्धी; पिताको; पैतृक ।

पिधान-ना० [सं०] १. ढाक्ने काम । २. आवरण; पर्दा । ३. ढकना; विक्रो । ४. तरवार, खुकुरी आदिको दाप; म्यान । ५. ढोकाको द्वार; खापा ।

पिधानक-ना० [सं०] १. दाप; म्यान; कोष । २. ढकना ।

पिधायक-वि० [सं०] १. ढाक्ने; छोप्ने । २. लुकाउने; छिपाउने । (ना०) ३. दाप; म्यान ।

पिन-ना० [अं०] कागत-पत्रहरू नत्थी गर्ने सियोजस्तो धातुको मसिन् कीलो; आलपिन ।

पिनद्ध-वि० [सं०] १. लगाएको; पहिरेको; धारण गरेको । २. बाँधेको; बद्ध । ३. छोपेको; आच्छादित । ४. प्वाल पारिएको; छेडिएको ।

पिनाक-ना० [सं०] १. शिवको धनु; अजगव । २. धनु । ३. त्रिशूल ।

पिनाकी-ना० [सं०] शिव ।

पिनास-ना० [सं० पीनस] पीनास ।

पिनासे-वि० [पिनास+ए] पीनासे ।

पिन्चे-वि० [ने०] पिलपिल आँसु चुहाइरहने; रुन्चे ।

पिपरमिन्ट-ना० [अं० पिप्परमिन्ट] १. बाबरीका जातिको एक झार; पुदीना । २. त्यसको सार । ३. चीनी वा मिश्रीमा पुदीना आदिको सार मिलाई साना-साना टुक्रा पारी बनाएको एक प्रकारको मिठाई ।

पिपरमेन्ट-ना० [अं० पिपमिन्ट] पिपरमिन्ट ।

पिपलमेन्ट-ना० [अं० पिपरमिन्ट] पिपरमिन्ट ।

पिपा-ना० [लैटिन] भरिया वा टहलुवाको काम गर्ने पल्ट-निया निम्न श्रेणीको जागीरदार ।

पिपासा-ना० [सं०] १. पिउने इच्छा; तिर्खा; प्यास । २. लोभ; लालच ।

पिपासित-वि० [सं०] प्यास लागेको; तृषित ।

पिपासी-वि० [सं०] प्यास लागेको; तृषित ।

पिपासु-वि० [सं०] १. पिउने इच्छा गर्ने; पिपासी । २. लोभी; लालची ।

पिपिरी-ना० [ने०] बजाउँदा मुखभित्र हाल्ने सनईको एक अवयव ।

पिपिरी-ना० [ने०] १. आँकुरो; मुनो; टुसो । २. एक जातको चरो ।

पिपीलिका-ना० [सं०] कमिलो ।

पिप्पल-ना० [सं०] पीपलको वृक्ष ।

पिप्पल-पाते-वि० [पिप्पल+पात+ए] १. पीपलका पातका आकारको । (ना०) २. पीपलको जस्तो पात हुने एक जातको लहरो । ३. कुनै सिद्धान्तमा नअड्ने; अवसरवादी ।

पिप्पलि-ना० [सं०] १. पानका जस्ता पात, पिरा र किम्बु-

जस्ता फल हुने एक जातको लता । २. त्यसैको फल; पिप्ला ।

पिप्पली-ना० [सं०] पिप्पलि ।

पिप्पली-मूल-ना० [सं०] पिप्लाको जरो; पिप्ला-मूल ।

पिप्ला-ना० [सं० पिप्पलि] १. पानका जस्ता पात र पिरा स्वादका किम्बुजस्ता फल हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल; पिप्पलि ।

पिप्ला-मूल-ना० [पिप्ला+मूल] पिप्लाका लहरोको जरा; पिप्पली-मूल ।

पिप्सिङ्ग-ना० [अं० पाइप] दूध, शरबत आदि सासद्वारा तानेर पिउने नली ।

पिप्सो-ना० [पिउसो] पिउसो ।

पियाइ-ना० [पिउ+याइ] पिउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पियाइ-ना० [पियाउ+आइ] पियाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पियाइनु-स० क्रि० [पियाउ+आइ+नु] पिउन लाइनु; ('पियाउनु'-को क० क्रि०) ।

पियाउनु-स० क्रि० [पिउ+याउ+नु] पिउन लाउनु; ('पिउनु'-को प्रे० क्रि०) ।

पियाउनु-स० क्रि० [पिउ+याउ+नु] १. पिउन लाउनु; दूध, पानी आदि तरल पदार्थ खुवाउनु । २. चुरोट, तमाखु, आदि सेवन गराउनु; खुवाउनु । ३. छुस्काइँ लाउनु; चुक्ली लाउनु ।

पियानो-ना० [अं०] ठूलो हारमोनियमजस्तो एक किसिमको बाजा ।

पियाल-ना० [सं०] १. चिरौंजीको बोट । २. त्यसैको फल ।

पिर-ना० [ने०] डन्डी-बियोका खेलमा सातको सङ्ख्या ।

पिर-पिराउ-ना० [पिर्+पिर्] १. अफाप; बिगार । २. दुःख; पीडा ।

पिरपिरे-ना० [अनु०] एक प्रकारको बाजा ।

पिरलाइ-ना० [पिरल्+आइ] १. पिरल्ले किसिम, क्रिया वा भाव; पिरोलाइ । २. पिरल्ले किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिरलाइनु-स० क्रि० [पिरलाउ+आइ+नु] पिरोला उनु; ('पिरलाउनु'-को क० क्रि०) ।

पिरलाउनु-स० क्रि० [पिरल्+आउ+नु] पिरल्ले लाउनु; ('पिरल्लु'-को प्रे० क्रि०) ।

पिरलाहा-वि० [पिरल्+आहा] पिराहा ।

पिरलिङ्ग-अ० क्रि० [पिरलि+इ+नु] पीर लिङ्ग; चिन्ता गरिनु; ('पिरलिनु'-को क० क्रि०) ।

पिरलिनु-अ० क्रि० [पीर+लि+नु] पीर लिनु; चिन्ता गर्नु; पिरिनु ।

पिरलो-ना० [पीर] १. मानसिक ताप; पीर । २. झिज्याउने काम; पिरोल्ले काम । ३. टोकसो ।

पिरल्लु-स० क्रि० [पिरोल्लु+नु] पिरोल्लु ।

पिरल्याइ-पिलिक्क

६४८

पिरल्याइ-ना० [पिरलि+याइ] पिरलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिरल्याहट-ना० [पिरलि+याहट] पिरलिने किसिम, क्रिया वा भाव; पिरल्याइ ।

पिरा-ना० [सं० पीठ] काठको फल्याकजस्तो बस्ने आसन; पिका; पिरुका ।

पिराइ-ना० [पिर्+आइ] पिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिराइ-ना० [पिराउ+आइ] पिराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिराइनु-सं० क्रि० [पिराउ+आइ+नु] पिरलो पारिनु; ('पिराउनु'-को क० क्रि०) ।

पिराउनु-सं० क्रि० [पिर्+आउ+नु] १. पिरलो पार्नु; पीर पार्नु । २. सताउनु; हैरान गर्नु । ३. अफाप गर्नु ।

पिराहा-वि० [पिर्+आहा] १. पिर्ने स्वभावको; पिरोल्ने; पिरोलाहा । २. नफान्ने; अफाप । ३. जन्मेका समयको ग्रह-गतिअनुसार पिर्ने ग्रह भएको ।

पिरिनु-अ० क्रि० [पिर्+इ+नु] १. पीर लिनु; चिन्ता लिनु । (सं० क्रि०) २. दुःख दिइनु; ('पिर्नु'-को क० क्रि०) ।

पिरिया-ना० [परपर] लामा पात, मसिना सेता वा राता फूल र किम्बुजस्ता परपन्याउने पिरा फल फल्ने प्रायः सिमसारमा उम्रने एक जातको झार; पिरें ।

पिरुका-ना० [पिरा] पिरा ।

पिरे-ना० [ने०] एक जातको भ्यागुतो । (कुनै जातिका मानिसहरू यसलाई खान्छन् ।)

पिरो-ना० [ने०] १. खुर्सानी, मरीच, पिप्ला आदिको स्वाद; कटु-रस; षड्-रसमध्ये एक । (वि०) २. त्यसै स्वादको ।

पिरोलाइ-ना० [पिरोल्+आइ] पिरोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिरोलाइ-ना० [पिरोलि+आइ] पिरोलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिरोलाहा-वि० [पिरोल्+आहा] पिराहा ।

पिरोलिनु-अ० क्रि० [पिरोल्+इ+नु] पिरलिनु ।

पिरोलो-ना० [पिरलो] पिरलो ।

पिरोलु-सं० क्रि० [पिरलो+नु] १. पिरलो गर्नु; पिर्नु । २. कुनै कुरो बार-बार गरेर कष्ट दिनु; कचकच गर्नु । ३. दुःख दिनु; सताउनु । ४. टोकस्नु; टोकसो गर्नु । ५. पोल्नु; डढाउनु ।

पिरोल्याइ-ना० [पिरोल्+याइ] पिरोलिने किसिम, क्रिया वा भाव; पिरल्याइ ।

पिरोल्याहट-ना० [पिरोलि+याहट] पिरोलिने किसिम, क्रिया वा भाव; पिरल्याइ ।

पिरुका-ना० [पिरा] पिरा ।

पिर्नु-सं० क्रि० [पीर+नु] १. दुःख दिनु; पिरोलु । २. झिजोल्नु; झिज्याउनु । ३. नफान्नु; अफाप हुनु ।

पिर्न्याइ-ना० [पिर्+याइ] पिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिर्न्याइ-ना० [पिर्+याइ] पिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिर्ने-ना० [पिरिया] पिरिया झार ।

पिलिक्क-क्रि० यो० [ने०] आँखा पल्टाउने किसिम (मूच्छी पर्दा वा मर्दा) ।

पिलिन्धरे-वि० [ने०] १. रोगी; विरामी । २. दुब्लो; सिकटे । ३. कमजोर; दुबल । ४. रुन्चे; पिन्चे ।

पिलपिल-क्रि० यो० [ने०] १. सानो-तिनो कारणले आँसु निकाली रोइरहने किसिम । २. आगो वा बत्ती मधुरोसँग बल्ने किसिम; धिपधिप । ३. ज्यादै टाढा रहेका वस्तुहरू देखिने वा झल्किरहने किसिम ।

पिलपिलाइ-ना० [पिलपिलाउ+आइ] पिलपिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिलपिलाइनु-अ० क्रि० [पिलपिलाउ+आइ+नु] पिलपिल गरिनु; आँसु चुहाइनु; ('पिलपिलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

पिलपिलाउँदो-वि० [पिलपिल+आउँदो] १. दयनीय अवस्थाको; माया-लाग्दो । २. पिलपिल गरी बलेको (बत्ती, आगो आदि) ।

पिलपिलाउनु-अ० क्रि० [पिलपिल+आउ+नु] १. पिलपिल हुनु; आँसु चुहाउनु । २. मन्द रूपले बल्नु । ३. ज्यादै टाढाको वस्तु अलि-अलि देखिनु वा झल्कनु ।

पिलपिलाहट-ना० [पिलापिलाउ+आहट] पिलपिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; पिलपिलाइ ।

पिलपिलिइनु-अ० क्रि० [पिलपिल+इ+नु] पिलपिलाइनु; ('पिलपिलिनु'-को भा० क्रि०) ।

पिलपिलिनु-अ० क्रि० [पिलपिल+इ+नु] १. पिलपिल आँसु चुहाउनु; पिलपिलाउनु । २. बत्ती, आगो आदि मन्द रूपले बल्नु । ३. टाढाको वस्तु अलि-अलि देखिनु ।

पिलपिले-वि० [पिलपिल+ए] १. पिलपिल गरी बलेको; मन्द किसिमले बलेको । २. पिलपिल गर्ने स्वभावको ।

पिलपिल्याइ-ना० [पिलपिलि+याइ] पिलपिलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिलपिल्याहट-ना० [पिलपिलि+आहट] पिलपिलिने किसिम, क्रिया वा भाव; पिलपिल्याइ ।

पिला-ना० [ने०] विवाहका समयमा छोरीलाई दाइजोका साथ दिइने पेटारोजस्तो भाँडो ।

पिलाइ-ना० [पिलाउ+आइ] पिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिलाइनु-सं० क्रि० [पिलाउ+आइ+नु] पिउन लाइनु; पियाइनु; ('पिलाउनु'-को क० क्रि०) ।

पिलाउनु-सं० क्रि० [पिउ+लाउ+नु] १. पिउन लाउनु; पियाउनु; ('पिउनु'-को प्रे० क्रि०) । २. हान्नु; ठोक्नु (गोली आदि) ।

पिलिक्क-क्रि० यो० [ने०] १. आगो, बत्ती आदि सहसा मन्द रूपमा बल्ने किसिम । २. सानो-तिनो कुरामा झट्ट आँसु चुहाउने किसिम ।

पिलित्त-क्रि० यो० [अनु०] निचोरिएर वा थिचिएर लेदो पदार्थ थोरै निस्कने किसिम; लित्त ।

पिलिनु-अ० क्रि० [पिरि+नु] १. पीर मान्नु; चिन्ता लिनु; पिरिनु । २. पिलपिल रुनु; पिलपिलाउनु ।

पिलिनु-अ० क्रि० [पेल्] १. घाउ, खटिरा वा चोट-पटक लागेका ठाउँमा भित्र-भित्रै रगत, पीप आदि जम्नु । २. थिचिनु; पेलिनु ।

पिलिपिली-क्रि० यो० [पिलपिल] पिलपिल ।

पिलु-ना० [सं०] हल्का तीतो र पीरो स्वादको फल फल्ने एक जातको वृक्ष ।

पिले-वि० [पिलो+ए] पिलो खटिरो आएको ।

पिलो-ना० [फिलो] चाकमा आउने एक किसिमको खटिरो; फिलामा आउने खटिरो ।

पिल्याइ-ना० [पिलि+याइ] पिल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिल्याइ-ना० [पिलि+याइ] पिलिने किसिम, क्रिया वा भाव; थिचाइ ।

पिल्याइ-ना० [पिलि+याइ] पिलिने किसिम, क्रिया वा भाव; पिन्याइ ।

पिल्याइनु-स० क्रि० [पिल्याउ+आइ+नु] गीलो पार्नका निमित्त फलहरू दल्नु; ('पिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

पिल्याइनु-स० क्रि० [पिल्याउ+आइ+नु] पिराइनु; ('पिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

पिल्याउनु-स० क्रि० [पेल्+याउ+नु] ज्यामीर, निबुवा आदि फलहरू रस निकाल्नाका लागि मल्नु; गीलो पार्नु; दल्नु; गिल्याउनु ।

पिल्याउनु-स० क्रि० [पिलि+याउ+नु] पिराइनु; ('पिलिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

पिल्याहट-ना० [पिलि+याहट] पिलिने किसिम, क्रिया वा भाव; पिन्याइ ।

पिल्याहट-ना० [पिलि+याहट] पिलिने किसिम, क्रिया वा भाव; थिचाइ ।

पिल्सिइनु-अ० क्रि० [पिल्सि+इ+नु] आगाको आँचले भित्र-भित्रै केही अंशमा पाकिनु; ('पिल्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

पिल्सिनु-अ० क्रि० [पोल्+इ+नु] १. आगाको आँचले सेकिएर भित्र-भित्रै केही पाक्नु । २. अलि-अलि उड्नु । ३. मनमा पीर हुनु; चिन्तित हुनु ।

पिल्स्याइ-ना० [पिल्सि+याइ] पिल्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिल्स्याइ-ना० [पिल्स्याउ+आइ] पिल्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिल्स्याइनु-स० क्रि० [पिल्स्याउ+आइ+नु] पिल्सिन लाइनु; ('पिल्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

पिल्स्याउनु-स० क्रि० [पिल्सि+याउ+नु] १. आगोमा सेकाएर भित्र-भित्रै केही पाक्ने पार्नु । २. थोर-बहुत पोल्नु ।

३. मानसिक कष्ट दिनु ।

पिल्स्याहट-ना० [पिल्सि+याहट] पिल्सिने किसिम, क्रिया वा भाव; पिल्स्याइ ।

पिशङ्ग-ना० [सं०] १. रातो भावको फुस्रो रङ्ग । (वि०) २. त्यस रङ्गको ।

पिशाच-ना० [सं०] १. दश देव-जातिमध्ये एक देव-योनि; निम्न कोटिको र वीभत्स कर्म गर्ने हीन देव-योनि; भूत, प्रेत आदि । २. दुष्ट मानिस ।

पिशाचक-ना० [सं०] पिशाच ।

पिशाचकी-ना० [सं०] कुबेर ।

पिशाच-भाषा-ना० [सं०] पैशाची भाषा ।

पिशाचिका-ना० [सं०] १. स्त्री पिशाच । २. एक प्रकारको जटामसी ।

पिशाची-ना० [सं०] स्त्री पिशाच; पिशाचिका ।

पिशित-ना० [सं०] मासु; मांस ।

पिशिता-ना० [सं०] जटामसी ।

पिशिताशन-ना० [सं०] १. राक्षस । २. मासु खाने व्यक्ति । ३. पिशाच ।

पिशुन-ना० [सं०] १. चुकली हाल्ने व्यक्ति; छुल्याहा मानिस । २. रूवो । ३. नारद । ४. कौवा । (वि०) ५. छुल्याहा । ६. नीच; क्षुद्र । ७. क्रूर ।

पिष्ट-वि० [सं०] १. पिँधिएको; चूर्ण पारिएको । २. निचोरिएको । (ना०) ३. पिँधेको वस्तु; पीठो ।

पिष्टक-ना० [सं०] पिँधेका वस्तुबाट तयार गरिएको खाने-कुरो; पीठोले बनेको खानेकुरो ।

पिष्टप-ना० [सं०] लोक; भुवन ।

पिष्ट-पेषण-वि० [सं०] १. पिँधिएको वस्तुलाई फेरि पिँध्नु; दोहोर्न्याएर पिँध्नु । २. गरिसकेका काम वा भनिसकेका कुरालाई फेरि दोहोर्न्याउनु ।

पिष्टात-ना० [सं०] १. अबीर । २. सुगन्धी चूर्ण ।

पिष्टि-ना० [सं०] पीठो; आँटा ।

पिष्टिक-ना० [सं०] वंश-लोचन ।

पिसाइ-ना० [पिस्+आइ] पिस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पिसाइनु-स० क्रि० [पिसाउ+आइ+नु] पिस्न लाइनु; ('पिसाउनु'-को क० क्रि०) ।

पिसाउनु-स० क्रि० [पिस्+आउ+नु] पिस्न लाउनु; ('पिस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

पिसाच-ना० [सं० पिशाच] पिशाच ।

पिसाप-ना० [फा० पेशाब] पिसाब ।

पिसाब-ना० [फा० पेशाब] मूत; पेशाब; मूत्र ।

पिसाबखाना-ना० [फा० पेशाबखाना] पेशाबखाना ।

पिस्ता-ना० [फा० पिस्त:] पेस्ता ।

पिस्तोल-ना० [अं० पिस्टल] बन्दूकका जातिको, सानो, च्याप्टो, एक हातले चलाइने शस्त्र; तमन्चा ।

पिसिनु-स० क्रि० [पिस्+इ+नु] पिँधिनु; ('पिस्नु'-को

पिस्तु-पीर

क० क्रि०) ।

पिस्तु-स० क्रि० [सं० पिप्+नु] १. पिँधु । २. तारा, गन्जीफा आदि फेट्नु र बाँड्नु ।

पिहित-वि० [सं०] ढाकिएको; छोपिएको; आच्छादित ।

पी-क्रि० यो० [अनु०] १. सनई आदि बाजा बज्ने किसिम । २. साना-साना बालकहरू रुने किसिम ।

पीढी-ना० [सं० पीठी] घरका अगित्तिर बनाइएको पाली-मुनिको पेटो ।

पीँद-ना० [पिँध] पिँध ।

पीँध-ना० [सं० पीठ] पिँध ।

पीक-ना० [सं० पिच्च] पान, सुर्ती आदि खाएर थुक्ने थूक ।

पीकदान-ना० [पीक+दान] पान खाएर पीक थुक्ने भाँडो; पीक थुक्ने भाँडो; पीकदानी ।

पीकदानी-ना० [पीकदान+ई] पीकदान ।

पीङ-ना० [प्रा० पेंखोल] १. रूखका हाँगामा वा चारतिर चार वटा बाँस गाडी तिनका टुप्पामा बाँधिएका गरालामा डोरी झुन्ड्याई झुलेर खेल्ने साधन । २. त्यस साधनमा बसी झुलेर खेल्ने खेल ।

पीछा-ना० [सं० पश्चात्] १. कसैलाई समाल्ने, मार्ने वा कुनै किसिमको हानि पुऱ्याउने पछि लाग्ने काम; लखेट्ने काम; पछेडा । २. पछि लाग्नु; पछि-पछि जानु; शरण ।

पीछे-ना० यो० [पिच्छे] पिच्छे ।

पीट-पाट-ना० [पिट+पाट (फाँ०)] पाट-पीट ।

पीठ-ना [सं०] १. काठ, ढुङ्गा, धातु आदिको आसन; पिरा; पिकी । २. विद्यार्थीहरूले पढ्ने ठाउँ । ३. सिंहासन । ४. कुनै विशिष्ट वा पवित्र स्थान । ५. देवता वा देव-प्रतिमा अड्याउने आधार । ६. देव-स्थल ।

पीठ-ना० [प्रा० पिठ्ठ] गर्दनदेखि कमरसम्मको शरीरको पछिल्लो भाग; पिठ्ठिउँ; पृष्ठ ।

पीठक-ना० [सं०] आसन; चौको ।

पीठमर्द-ना० [सं०] १. आफ्ना कुराका चातुर्यले नायिकाको मान-मोचन गर्ने जान्ने नायकको मित्र; नायकका चार सखामध्ये एक । २. नटीलाई नाच सिकाउने उस्ताद ।

पीठिका-ना० [सं०] १. पिरा; पिकी; चौको । २. देव-मूर्ति वा खम्बाको आधार । ३. ग्रन्थको परिच्छेद; अध्याय । ४. पुस्ता; पीढ़ी ।

पीठो-ना० [प्रा० पिठ्ठो] १. अनाजहरू पिँधेको चूर्ण; अन्नको चूर्ण; पिष्ट । २. धूलो; चूर्ण ।

पीडक-वि० [सं०] दुःख दिने; पीडा दिने ।

पीडन-ना० [सं०] १. पीडा दिने काम; दुःख दिने काम; सताउने काम । २. पेल्नु; थिच्नु । ३. अत्याचार गर्नु; अन्याय गर्नु । ४. राम्ररी समाउनु; अँठ्याउनु ।

पीडनीय-वि० [सं०] १. पीडा दिन योग्य; दुःख दिन योग्य । २. दबाउन योग्य; थिच्न लायक ।

पीडा-ना० [सं०] १. शारीरिक वा मानसिक दुःखको अनुभव;

वेदना; व्यथा । २. तकलीफ; कष्ट । ३. रोग; व्याधि । ४. बाधा; अडकाउ ।

पीडा-कर-वि० [सं०] दुःख दिने; दुःख-दायक ।

पीडित-वि० [सं०] १. पीडा दिइएको; सताइएको; दुःखित; ग्रस्त । २. दबाइएको; थिचिएको । ३. सिकिस्ते पारिएको ।

पीढी-ना० [सं० पीठी] कुल-परम्परामा कसैका बाबु, बाजे आदि अथवा छोरा, नाति आदिको विचारबाट क्रम प्राप्त कुनै स्थान; पुस्ता ।

पीत-वि० [सं०] १. सुन, बेसार, हरताल आदिका रङ्गको; पहेँलो । २. पिइएको; पान गरिएको । ३. पिउने; पान गर्ने । (ना०) ४. पहेँलो रङ्ग । ५. कैलो रङ्ग ।

पीत-चन्दन-ना० [सं०] पहेँलो एक जातको श्रीखण्ड ।

पीत-मणि-ना० [सं०] पुष्पराग मणि ।

पीत-मूली-ना० [सं०] पदमचाल्नु ।

पीतल-ना० [सं०] तामा र जस्ताको संयोगबाट बनेको एक प्रसिद्ध पहेँलो उप धातु; पित्तल ।

पीतले-वि० [पीतल+ए] पित्तले; पित्ले ।

पीत-शाल-ना० [सं०] आसन वृक्ष ।

पीताम्बर-ना० [सं०] १. पहेँलो वस्त्र । २. पूजा-पाठ, श्राद्ध आदि गर्दा लगाइने एक प्रकारको पहेँलो रेशमी धोती । ३. विष्णु । ४. अभिनेता; नर्तक । (वि०) ५. पहेँलो वस्त्र लाउने ।

पीन-वि० [सं०] १. मोटो; स्थूल । २. पुष्ट । ३. ठूलो; विशाल ।

पीनस-ना० [सं०] रुघा बिग्रेर गन्ध थाहा पाउने शक्ति नष्ट हुने नाकको एक प्रसिद्ध रोग; पीनास ।

पीना-ना० [सं० पिण्याक] तोरी, तिल आदि पेलेर तेल झिकेको सिट्टी; छोक्रा; खली-पीना ।

पीनास-ना० [सं० पीनस] रुघा बिग्रेर गन्ध थाहा पाउने शक्ति नष्ट हुने नाकको एक प्रसिद्ध रोग; पीनस ।

पीनासे-वि० [पीनास+ए] १. पीनासको रोग लागेको । २. साह्रै दुबलो ।

पीप-ना० [सं० पूय] पाकेका घाउ-खटिराबाट निस्कने सिँघानजस्तो विषाक्त पदार्थ ।

पीपल-ना० [सं० पिप्पल] १. पानका आकारका पात, साना-साना गोल फल हुने, बरका जातको एक प्रसिद्ध वृक्ष; पिप्पल; अश्वत्थ । २. त्यसैको फल ।

पीपल-पाते-ना० [पीपल+पाते] पिप्पल-पाते ।

पीपा-ना० [पुर्त०] काठ, धातु आदिको ठूलो, गोल र लाम्चो किसिमको भाँडो ।

पीयूष-ना० [सं०] १. अमृत; सुधा । २. दूध । ३. बियाएका सात दिनभित्रको गाईको बिगौते दूध ।

पीर-ना० [सं० पीडा] १. मानसिक ताप; चिन्ता; पिरलो । २. डन्डी-बियो, गट्टा आदिका खेलमा बाजी हानेलाई

जितनेले लाउने कुनै किसिमको कर वा दण्ड ।
 पीर-ना० [फा०] १. मुसलमानहरूका सिद्ध; महात्मा ।
 २. मुसलमानहरूका धर्म-गुरु ।
 पीर-पिराउ-ना० [पीर+पीर+आउ] १. पिरलो । २. पीर ।
 ३. मर्का । ४. पिर्ने क्रिया वा भाव । ५. पिरिने क्रिया वा भाव ।
 पीरा-ना० [सं० पीठ] पिरा; पिरा ।
 पीलु-ना० [सं०] दाँते-ओखर ।
 पीवर-वि० [सं०] १. मोटो; स्थूल । २. भद्दा; बडेमाको ।
 पुँडे-वि० [पुँडो+ए] सर्वाङ्ग एक रङ्गको भई निधारदेखि थुनोसम्म मात्र भिन्न रङ्ग भएको; पुँडोभएको (गाई-वस्तु) ।
 पुँडो-ना० [सं० पुण्ड्र] गाई-वस्तुको सर्वाङ्ग एक रङ्गको भई केवल निधारदेखि थुनोसम्मको अगिल्लो भागमा मात्र भएको सेतो वा अरु रङ्गको टाटो ।
 पुँडो-ना० यो० [पुँडो] पुँडो ।
 पुँडो-ना० यो० [प्रा० पुडो] १. पट्टि; तिर । (क्रि० यो०) २. टाढा; दूर; पर ।
 पुं-ना० [सं०] १. भाले प्राणी; पुरुष । २. मनुष्य; नर । ३. नोकर । ४. पुंलिङ्ग-वाची शब्द ।
 पुंघ्वज-ना० [सं०] १. भालेपन; पुरुषत्व । २. पुरुषको जननेन्द्रिय ।
 पुंरत्न-ना० [सं०] श्रेष्ठ पुरुष; पुरुष-रत्न ।
 पुंलिङ्ग-ना० [सं०] १. पुरुषको चिह्न; शिश्न । (वि०) २. पुरुष-वाची; पुल्लिङ्ग (शब्द) ।
 पुंवत्-वि० [सं०] १. पुरुषजस्तो । (क्रि० यो०) २. पुरुषका ढङ्गले; पुरुषलेझैं ।
 पुंश्चली-ना० [सं०] फुँडी; वेश्या ।
 पुंश्चलीय-ना० [सं०] वेश्याको छोरो ।
 पुंश्चलू-ना० [सं०] वेश्या; कुलटा ।
 पुंश्चिह्न-ना० [सं०] पुरुषेन्द्रिय; शिश्न ।
 पुंसत्व-ना० [सं०] १. पुरुष हुनाको भाव । २. पौरुष; सामर्थ्य ।
 पुंसवत्-वि० [सं०] १. पुरुषजस्तो; पुंवत् । (क्रि० यो०) २. पुरुषका किसिमले; पुरुषका ढङ्गले ।
 पुंसवन-ना० [सं०] गर्भ धारण भएका तेस्रा महीनामा गरिने द्वि-जातिका षोडश-संस्कारमध्ये एक; गर्भिणीले छोरो पावस भनी गरिने संस्कार ।
 पुंसवान्-वि० [सं०] छोरो भएको; पुत्रवान् ।
 पुंस्त्व-ना० [सं०] १. पुरुषको भाव; पुरुषत्व । २. स्त्री-समागम र सन्तान-उत्पत्ति गर्न सक्ने शक्ति । ३. साहस; हिम्मत । ४. वीर्य; पराक्रम । ५. पुल्लिङ्ग ।
 पुकपुक-क्रि० यो० [पुक+पुक] कसैलाई हल्का किसिमले मुड्की, डल्ला आदिले हान्ने वा हान्दा शब्द आउने किसिम; पुक्क ।

पुकपुक्काइ-ना० [पुकपुक्काउ+आइ] पुकपुक्काउने, किंसाप, क्रिया वा भाव ।
 पुकपुक्काइनु-सं० क्रि० [पुकपुक्काउ+आइ+नु] पुकपुक हानिनु; ('पुकपुक्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 पुकपुक्काउनु-सं० क्रि० [पुकपुक+याउ+नु] पुकपुक गरी हान्नु; कुनै वस्तुले पुक्क-पुक्क हान्नु; पुक्क्याउनु ।
 पुकार-ना० [सं० प्रकुश] १. कसैको नाउँ लिएर बोलाउनु; टाढाबाट सुन्ने गरी कसैको नाउँ लिनु । २. रक्षा वा सहायताका लागि अरुलाई बोलाउनु; दुहाई । ३. विन्ति-भाउ; प्रार्थना । ४. फिराद; उजूर ।
 पुकारा-ना० [पुकार] पुकार ।
 पुकाराइ-ना० [पुकार+आइ] पुकार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पुकारिनु-सं० क्रि० [पुकार+इ+नु] नाउँ लिएर बोलाइनु; ('पुकार्नु'-को क० क्रि०) ।
 पुकार्नु-सं० क्रि० [पुकार+नु] १. कसैको नाउँ काढेर बोलाउनु; नाउँ लिएर बोलाउनु; ह्वार्नु । २. रक्षा वा सहायताका निम्ति बोलाउनु; गुहार्नु । ३. पुकारा गर्नु; प्रार्थना गर्नु । ४. फिराद गर्नु ।
 पुकुपुकु-क्रि० यो० [अनु०] १. धमाधम विस्तारै पिट्ने किसिम; पुकपुक । २. धमाधम खाने किसिम; कुपुकुपु । ३. खन्ने किसिम । ४. उप्काउने किसिम । ५. धमाधम मर्ने किसिम ।
 पुक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. कसैलाई मुड्की, डल्लो आदिले हल्का तवरले हान्ने वा कुट्ने किसिम । २. उक्सने किसिम; भुक्क ।
 पुक्कश-ना० [सं०] १. चाण्डाल । २. एक वर्ण-सङ्कर जाति । ३. अधम व्यक्ति ।
 पुक्क्याइ-ना० [पुक्क्याउ+आइ] पुक्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पुक्क्याइनु-सं० क्रि० [पुक्क्याउ+आइ+नु] पुक्क हानिनु; ('पुक्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 पुक्क्याउनु-सं० क्रि० [पुक्क+याउ+नु] १. हल्का किसिम-सँग मुक्का वा अरु वस्तुले हान्नु; पुक्कहान्नु; पुकपुक्काउनु । २. पुकुपुकु खानु; खप्प्याउनु ।
 पुक्कल-वि० [सं० पुक्कल] १. कुरा गर्न सिसालु; मिजा-सिलो; ढीठो । २. बाठो; चतुर ।
 पुक्कलो-वि० [पुक्कल] पुक्कल ।
 पुग-नपुग-वि० [पुग्+न+पुग्] पुगिहाल्ने वा केही नपुग्ने-जस्तो; पुगेस-पुगेस; लगभग पुग्लाजस्तो ।
 पुगाइ-ना० [पुग्+आइ] पुग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पुगिनु-अ० क्रि० [पुग्+इ+नु] लक्षित स्थानमा उपस्थित होइनु; ('पुग्नु'-को भा० क्रि०) ।
 पुगी-सरी-क्रि० यो० [पुग्+सर्दो] धन, मान आदिले सम्पन्न भएर; उन्नति हुँदै; अभ्युदय भएर ।

पुगेस-पुगेस-पुट-पाक

६५२

पुगेस-पुगेस-वि० [पुग्+पुग्] अलिकतिले मात्र नपुगेको;
झन्डै पुगेको; पुग-नपुग ।

पुगनु-अ० क्रि० [सं० प्र+ग्रह] १. एक ठाउँबाट प्रस्थान
गरी अर्को ठाउँमा प्रस्तुत हुनु; लक्षित स्थानमा उपस्थित
हुनु । २. पठाएका ठाउँमा कुनै वस्तु दाखिल हुनु; पहुँचनु ।
३. कुनै कामका निमित्त माल-मत्ता वा वस्तुको परिमाण
ठिक हुनु; प्रशस्त हुनु । ४. एक अवस्थाबाट अर्को
अवस्थामा परिवर्तित हुनु । ५. इच्छा गरेको कुरो पूर्ण
हुनु; चिताएको कुरो प्राप्त हुनु । ६. कसैको दाँजो वा
बराबरीमा आउनु; भेट्नु । ७. पर्याप्त हुनु; सम्पन्न
हुनु ।

पुङ-ना० [ने०] जाँड, रक्सी आदि हाल्ने माटाको घँटो जस्तो
भाँडो ।

पुङमाड-ना० [ने०] १. मुख र पिँघ खुला भएको ढुङ्ग्रो-
जस्तो भाँडो । (वि०) २. बेकम्माको; रद्दी । ३. हुस्सू;
मूर्ख । ४. सम्पत्ति केही नभएको; कङ्गाल ।

पुङमाडे-ना० [पुङमाड+ए] कुनै सिद्धान्त नभएको रद्दी
मानिस; बेकामको मानिस ।

पुङ्गव-ना० [सं०] १. साँढे; बयल । २. कुनै वर्ग वा समुदाय-
को श्रेष्ठ व्यक्ति (समासान्तमा मात्र प्रयोग हुने) ।
(उदा०-नर-पुङ्गव, वीर-पुङ्गव इत्या० ।)

पुच्छ-ना० [सं०] १. पुच्छर । २. कुनै वस्तुको पछिल्लो
भाग ।

पुच्छ-कण्ठक-ना० [सं०] बिच्छी ।

पुच्छर-ना० [सं० पुच्छ] १. पशु-पक्षी वा कीराहरूका शरीरको
पछिल्लो भागबाट निस्केको लामो अवयव; पुच्छ;
लाङ्गल । २. कुनै वस्तुको पछिल्लो भाग; पुछार ।
(वि०) ३. अर्काको पछि लाग्ने । ४. तुच्छ; नीच ।

पुच्छे-वि० [पुच्छर+ए] १. पुच्छर भएको; पुच्छर हुने ।
२. पुछारमा गरेको; तलतिर गरेको (हस्ताक्षर) ।

पुच्छे-तारो-ना० [पुच्छे+तारो] कहिले-काहीँ देखिने पछि-
तिर पुच्छर जस्तो लामो धूँवाँ वा ज्वाला हुने तारो; उत्का;
धूम-केतु । (यो देखियो भने अनिष्ट मानिन्छ ।)

पुछनी-ना० [पुछ्+नी] पुछ्ने काम; सोधनी; प्रश्न ।

पुछनी-वि० [पुछ्+नी] पुछ्ने वा सफा पार्ने वस्तु वा साधन;
पुछाउनी ।

पुछ-पाछ-ना० [पुछ्+पाछ (फाँ०)] पुछ्ने काम; कपडा,
कागज आदिले घसारेर सफा गर्ने काम ।

पुछाइ-ना० [पुछ्+आइ] पुछ्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
मेटाइ ।

पुछाइ-ना० [पुछ्+आइ] पुछ्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
सोधाइ ।

पुछाइनु-स० क्रि० [पुछाइ+आइ+नु] पुछ्नु वा मेट्नु
लाइनु; ('पुछाइनु'-को क० क्रि०) ।

पुछाइनु-स० क्रि० [पुछाइ+आइ+नु] पुछ्नु वा सोध्नु

लाइनु; ('पुछाइनु'-को क० क्रि०) ।

पुछाइनु-स० क्रि० [पुछ्+आइ+नु] पुछ्नु वा सोध्नु लाइनु;
(‘पुछ्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

पुछाइनु-स० क्रि० [पुछ्+आइ+नु] पुछ्नु वा मेट्नु लाइनु;
(‘पुछ्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

पुछाइनी-ना० [पुछ्+आउनी] १. पुछ्ने; मेट्ने । २. आँसु
पुछ्ने वा सन्तोष गराउने (वस्तु) ।

पुछार-ना० [पुच्छर] १. पछिल्लो भाग; पछाडिको अंश ।
२. तल्लो भाग । ३. अन्तिम स्थान; आखिरी ठाउँ ।

पुछारी-ना० [पुछ्+आरी] १. सोध्ने काम; पुछनी । २.
वास्ता; प्रयोजन ।

पुछिनु-स० क्रि० [पुछ्+इ+नु] पुछ्ने काम गरिनु; दलेर सफा
गरिनु; ('पुछ्नु'-को क० क्रि०) ।

पुछिनु-स० क्रि० [पुछ्+इ+नु] सोधिनु; ('पुछ्नु'-को
क० क्रि०) ।

पुछ्वा-वि० [पुछ्+उवा] पुछ्ने; पुछेको; पुछाउनी ।

पुछौनी-वि० [पुछाउनी] पुछाउनी ।

पुछ्नु-स० क्रि० [सं० प्रोञ्छन+नु] १. कुनै वस्तुमा लागेको
पदार्थ रगेडेर फाल्नु; घसारेर फाल्नु । २. मेट्नु; हटाउनु ।

पुछ्नु-स० क्रि० [सं० पृच्छ] १. सोध्नु; प्रश्न गर्नु । २. वास्ता
गर्नु; चाह गर्नु ।

पुजाइ-ना० [पुज्+आइ] पुज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पुजाइ-ना० [पुजाउ+आइ] पुजाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पुजाइनु-स० क्रि० [पुजाउ+आइ+नु] पूजा गराइनु; ('पुजा-
उनु'-को क० क्रि०) ।

पुजाउनु-स० क्रि० [पुज्+आउ+नु] पूजा गर्न लाउनु;
पुज्नु लाउनु; ('पुज्नु'-को प्र० क्रि०) ।

पुजारी-ना० [पूजारी] पूजारी ।

पुजिनु-स० क्रि० [पुज्+इ+नु] पूजा गरिनु; ('पुज्नु'-को
क० क्रि०) ।

पुज्नु-स० क्रि० [सं० पूज्] १. पूजा गर्नु; अर्चना गर्नु । २.
सम्मान गर्नु; सत्कार गर्नु; मान-भाउ गर्नु ।

पुज्ज-ना० [सं०] १. समूह; समुदाय । २. थुप्रो; रास ।

पुज्जि-ना० [सं०] थुप्रो; रास; राशि; समूह ।

पुज्जित-वि० [सं०] थुप्याइएको; रास लगाइएको;
धेरै मात्रामा जम्मा गरिएको ।

पुट-ना० [सं०] १. औषधि भस्म गर्ने कटौराका आकारको
पात्र । २. त्यस्तो भाँडोमा राखी औषधी भस्म गर्ने

काम । ३. कटौरा वा दुनाका आकारको भाँडो । ४.
ढकना । ५. दुनु । ६. अँजुली । ७. कोसा । ८. दाप ।

९. खोल ।

पुट-पाक-ना० [सं०] १. औषधिलाई जामुनु, बर आदिका
पातले बेह्लेर गीलो माटोले पोतेर डल्लो पारी पकाउने

एक क्रिया । २. दुइटा पालाभिन्न औषधि राखेर माटोले
पोती पकाले पोल्ने एक क्रिया ।

पुट-भेदन-ना० [सं०] नगर; शहर।

पुटिका-ना० [सं०] १. औषधी आदिको पुडिया; पुरिया।
२. अलैंची। ३. सानो पोको; पुत्तुरो।

पुटित-वि० [सं०] १. पिंघेको; पिसेको। २. फाटेको;
च्यातिएको। ३. खुम्चिएको; सङ्कुचित। ४. बन्द गरिएको।
५. पुट-पाक गरिएको। ६. अघि र पछि कुनै मन्त्र पढेर
गरिने (श्लोकको पाठ आदि)।

पुटी-ना० [सं०] १. सानो दुनु। २. पुडिया। ३. लँगीटी।

पुटीन-ना० [अ० पुटी] खापामा ऐना अङ्चाउनाका
निमित्त वा प्वाल-छिद्रहरू टालनाका निमित्त प्रयोग गरिने
मसला।

पुटु-वि० [सं० पट] पुस्तक बाँध्ने बासाको फित्ता वा तुनु।
पुटुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. उक्सने किसिम; पुट्ट। २. सानो-
तिनो वस्तु सहसा भाँचिने वा फुट्ने किसिम; पट्ट।
४. सानो र राम्रो हुने किसिम; पुटुक्क हुने किसिम।

पुटुपुटु-क्रि० यो० [ने०] १. मीठो बोलीमा केटा-केटीले
नथकाईकन बोल्ने किसिम। २. कुनै कोमल र सानो वस्तु
धमाधम भाँचिने वा भाँचिँदा शब्द आउने किसिम।

पुटे-देउता-ना० [पोटे-देउता] पोटे-देउता।

पुट्ट-क्रि० यो० [ने०] पुटुक्क।

पुट्टा-ना० [प्रा० पिट्ट] चाकदेखि मास्तिरको मांसल भाग;
फिलो।

पुठ-ना० [सं० पुट] १. आङ्ग; भरोसा। २. पृष्ठ-पोषण।
३. उत्तेजना; प्रेरणा।

पुडिया-ना० [प्रा०] औषधि वा अरु कुनै वस्तु बेहिएको
कागतको सानो पोको; पुरिया।

पुडो-ना० [पूरी] पूरी रोटी।

पुड्के-वि० [पुड्को+ए] होचो कदको; पुड्को।

पुड्को-वि० [सं० पुटी] १. होचो कदको; अग्लो नभएको।
२. डल्ले; गर्चो। ३. बाउन्ने; बाम-पुड्के।

पुणे-ऊखु-ना० [सं० पुण्ड्रक + इक्षु] फुस्रो रङ्गको डाँठ हुने
एक जातको मोटो ऊखु; पुण्ड्रक।

पुण्ड-ना० [सं०] तिलक; टीको।

पुण्डरीक-ना० [सं०] १. सेतो कमल। २. सेतो छाता। ३.
पुराणअनुसार अग्नि-कोणका दिग्गज। ४. सिंह; शेर।
५. टीको; तिलक। ६. अग्नि।

पुण्डरीकाक्ष-वि० [सं०] १. कमलका पत्रजस्ता आँखा हुने।
(ना०) २. विष्णु।

पुण्ड्र-ना० [सं०] १. ऊखु। २. कमल। ३. टीको; तिलक।

पुण्ड्रक-ना० [सं०] १. पुणे-ऊखु। २. सम्प्रदाय-गत टीको;
तिलक। ३. माघवी लता।

पुण्य-ना० [सं०] १. असल काम वा परोपकारबाट प्राप्त हुने
शुभ फल। २. धार्मिक दृष्टिबाट शुभ फल दिने काम;
धर्म-कार्य। ३. ज्योतिषअनुसार लग्नदेखि नवौँ स्थान।
(वि०) ४. पवित्र; शुद्ध। ५. शुभ; असल।

पुण्य-कर्ता-वि० [सं०] पुण्य गर्ने; धार्मिक कार्य गर्ने।

पुण्य-कर्म-ना० [सं०] पुण्य प्राप्त हुने काम; धर्म हुने काम;
धर्म-कार्य।

पुण्य-कर्मा-वि० [सं०] पुण्य-कर्म गर्ने; धार्मिक कार्य गर्ने।

पुण्य-काल-ना० [सं०] १. दान, पुण्य अथवा पवित्र कार्य
गर्ने समय। २. प्रातःकाल।

पुण्य-कीर्ति-वि० [सं०] १. कीर्ति वर्णन गर्नलि पुण्य प्राप्त
हुने। २. असल कुरामा प्रसिद्ध; विख्यात (राम, कृष्ण
आदि)।

पुण्य-कृत-वि० [सं०] पुण्य गर्ने; पुण्य-कर्म गर्ने।

पुण्य-कृत्य-ना० [सं०] पुण्य प्राप्त हुने काम; पुण्य-कर्म।

पुण्य-क्षेत्र-ना० [सं०] १. पुण्य प्राप्त हुने स्थान; तीर्थ-स्थान।
२. आर्यावर्त।

पुण्य-तिथि-ना० [सं०] पुण्य वा शुभ कार्य गर्ने तिथि; औंसी,
पूर्णिमा, द्वादशी आदि तिथि; पुण्य-दिन।

पुण्य-दिन-ना० [सं०] पुण्य-तिथि।

पुण्य-फल-ना० [सं०] असल कामबाट प्राप्त हुने फल; शुभ
कर्मको फल।

पुण्य-भूमि-ना० [सं०] १. पवित्र स्थान; तीर्थ-स्थान। २.
आर्यावर्त। ३. पुत्रवती स्त्री।

पुण्य-योग-ना० [सं०] पूर्व-जन्ममा गरिएका पुण्यको फल।

पुण्य-लोक-ना० [सं०] स्वर्ग।

पुण्य-शील-वि० [सं०] पुण्य-कर्ममा लागेको; शुभ-कर्ममा
प्रवृत्त; धर्म-परायण।

पुण्य-श्लोक-वि० [सं०] १. उत्तम कीर्ति भएको; पवित्र
चरित्र वा आचरण भएको। (ना०) २. युधिष्ठिर।
३. नल। ४. विष्णु।

पुण्य-श्लोका-वि० [सं०] १. पवित्र चरित्र भएकी (स्त्री)।
२. (ना०) प्रातःकालमा स्मरण गर्ने लायक स्त्री (सीता,
द्रौपदी आदि)।

पुण्य-स्थान-ना० [सं०] १. तीर्थ-स्थान। २. ज्योतिषअनुसार
जन्म-लग्नदेखि नवम स्थान।

पुण्यात्मा-वि० [सं०] धर्मात्मा; पुण्य-शील।

पुण्यार्थ-ना० [सं०] धर्मार्थ।

पुण्यार्थ-निधि-ना० [सं०] कुनै धार्मिक कार्य वा परोपकारका
निमित्त राखिएको सम्पत्ति वा गूठी।

पुण्याह-ना० [सं०] १. पुण्य-दिन; पुण्य-तिथि। २. आनन्द-
मङ्गलको दिन; सुदिन।

पुण्याह-वाचन-ना० [सं०] कुनै धार्मिक कृत्यको आरम्भमा
ब्राह्मणद्वारा 'पुण्याह' शब्दको तीन पटक उच्चारण गरिनु।

पुण्योदय-ना० [सं०] पहिले गरिएका धर्मले गर्दा भाग्यको
उदय हुनु; सौभाग्यको उदय।

पुतपुत-क्रि० यो० [अनु०] अलि-अलि धुवाँ आउने किसिम;
राम्ररी बलन नसकी धुवाँउने किसिम।

पुतपुताइ-ना० [पुतपुताउ+आइ] पुतपुताउने किसिम, क्रिया

पुतपुताइनु-पुत्वार

वा भाव ।

पुतपुताइनु-अ० क्रि० [पुतपुताउ+आइ+नु] पुतपुत धुवाँइनु ।
पुतपुताउनु-अ० क्रि० [पुतपुत+आउ+नु] राम्ररी बलन
नसकी धूवाँ निस्कनु; पुतपुत धुवाँउनु; पुतपुतिनु ।

पुतपुताहट-ना० [पुतपुत+आहट] पुतपुताउने किसिम,
क्रिया वा भाव; पुतपुताइ ।

पुतपुतिइनु-अ० क्रि० [पुतपुति+इ+नु] पुतपुताइनु; ('पुत-
पुतिनु'-को भा० क्रि०) ।

पुतपुतिनु-अ० क्रि० [पुतपुत+इ+नु] पुतपुताउनु ।

पुतपुती-क्रि० यो० [पुतपुत+ई] पुतपुत ।

पुतपुत्याइ-ना० [पुतपुति+याइ] पुतपुतिने किसिम, क्रिया वा
भाव; पुतपुताइ ।

पुतपुत्याहट-ना० [पुतपुति+आहट] पुतपुतिने किसिम, क्रिया
वा भाव; पुतपुताइ ।

पुतला-ना० [सं० पुत्तल] १. घाँस, पराल, कुश आदिले बनेको
कुनै व्यक्ति को आकृति । २. पञ्चकमा मरेकाका साथमा
वा विदेशमा मर्नेका शवको प्रतिनिधिका रूपमा दाह गरिने
कुशको मूर्ति ।

पुतली-ना० [सं० पुत्तली] काठ, धातु, कपडा आदिको, मनुष्यका
आकारको खेलौना ।

पुतली-ना० [सं० पुत्तिका] १. अनेक रङ्ग-बिरङ्गको हुने, पुष्प-
पराग खाने उड्ने कीरो । २. धानमा लाग्ने सेतो एक जातको
कीरो । ३. आँखाका बीचमा हुने कालो भाग; नानी । ४.
घोडाका टापका बीचको पिण्ड; म्यागुती । ५. झ्याल-
ढोकाका द्वार बन्द गर्नाका निमित्त लगाइने चुकुल । ६. पुतली
फूल । ७. डाँठसहित धानका बालाको विभिन्न आकारमा
बनाइएको झुप्पो । ८. चार-कुने, टपरी आदिका बिटमा
शोभाका निमित्त भरिने तीन कुना परेका बुट्टा ।

पुतली-फूल-ना० [पुतली+फूल] विभिन्न रङ्गमा फुल्ने एक
जातको बस्ने फूल ।

पुतुवार-ना० [सं० पुत्र] नेवार-जातिको एक वर्ग; डुङ्गा-
सरहको एक जाति; पुत्वार । (यस वर्गलाई श्री ५ महा-
राजाधिराज पृथ्वीनारायण-शाहले नुवाकोटका युद्धमा
यो उपाधि दिएको हो ।)

पुतौरो-ना० [पूती+औरो] स्त्रीको जननेन्द्रिय; योनि ।

पुत्को-ना० [ने०] सानो एक जातको माहुरी ।

पुत्तल-ना० [सं०] पुतला ।

पुत्तल-दहन-ना० [सं०] १. मृतकको लाश बेपत्ता हुँदा
त्यसको प्रतिनिधिका रूपमा कुशको पुतली बनाई पोल्ने
संस्कार । २. कसैको निन्दा वा तिरष्कार गर्न घाँस, पराल
आदिको पुतला बनाई दाह गर्ने काम ।

पुत्तलिका-ना० [सं०] पुतली (खेलौना) ।

पुत्तली-ना० [सं०] पुतली (खेलौना) ।

पुत्ताइ-ना० [पुत्ताउ+आइ] पुत्ताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पुत्ताइनु-अ० क्रि० [पुत्ताउ+आइ+नु] पुतपुताइनु; ('पुत्ता-

उनु'-को भा० क्रि०) ।

पुत्ताउनु-अ० क्रि० [पुतपुताउ] १. राम्रोसँग नबली धूवाँमात्र
आउनु; पुतपुताउनु । २. रीसले भित्र-भित्रै मुरमुरिनु ।

पुत्तिका-ना० [सं०] १. धानमा लाग्ने सेतो कीरो । २. रङ्ग-
बिरङ्गका पखेटा हुने कीरो; पुतली । ३. एक जातको
माहुरी ।

पुत्र-ना० [सं०] छोरो; पुत ।

पुत्रक-ना० [सं०] १. छोरो; पुत्र । २. सलह । ३. पुतली
(खेलौना) । ४. एक बलवान् जङ्गली जन्तु; शरभ । ५.
बदमाश ।

पुत्रञ्जीव-ना० [सं०] १. साना-साना पात, मसिना हरिया
फूल, गोल फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल;
पुत्रञ्जीवी ।

पुत्रञ्जीवक-ना० [सं०] पुत्रञ्जीव ।

पुत्रञ्जीवी-ना० [सं०] पुत्रञ्जीव ।

पुत्रदा-ना० [सं०] १. ऐरेलु । २. सेतो विहीँ; कण्टकारी ।
३. जीवन्ती लता । ४. हिँगुवा वृक्ष ।

पुत्रदात्री-ना० [सं०] राजवेली फूल वा त्यसको बोट ।

पुत्रवती-वि० [सं०] छोरो भएकी; पुत्र भएकी (स्त्री) ।

पुत्र-बधू-ना० [सं०] आफ्नो छोरोकी पत्नी ।

पुत्रवान्-वि० [सं०] पुत्र भएको; छोरो भएको ।

पुत्रादिनी-ना० [सं०] १. आफ्नो छोरोलाई खाने स्त्री ।
२. सर्पिणी ।

पुत्रादी-वि० [सं०] आफ्ना बच्चाहरूलाई खाने (सर्प आदि
प्राणी) ।

पुत्रार्थी-वि० [सं०] पुत्रको इच्छा गर्ने; छोरो पाउन इच्छुक ।

पुत्रिका-वि० [सं०] १. छोरी; पुत्री । २. छोराका
स्थानमा र छोरेजस्तो गरी पालिएको छोरी । ३. पुतली;
पुत्तल । ४. मूर्ति ।

पुत्रिका-पुत्र-ना० [सं०] छोरीको छोरो; छोरीपट्टिको नाति ।

पुत्रिणी-ना० [सं०] छोरो भएकी; पुत्रवती ।

पुत्रिय-वि० [सं०] पुत्रको; पुत्र-सम्बन्धी ।

पुत्री-ना० [सं०] १. छोरी । २. दुर्गा ।

पुत्रीय-वि० [सं०] छोराको; पुत्र-सम्बन्धी ।

पुत्रेष्टि-वि० [सं०] छोरो पाउने इच्छा गरी गरिने (यज्ञ) ।

पुत्रय-वि० [सं०] पुत्रको; पुत्र-सम्बन्धी ।

पुत्ले-वि० [पुतली+ए] निवारमा सेतो टाटो भएको; तारे;
चाँदे ।

पुत्ले-पाङ्ग्रे-वि० [पुत्ले+पाङ्ग्रे] झालेमाले; टाटे-पाङ्ग्रे ।

पुत्लो-ना० [पुतली] १. लुगा-फाटाको टुक्रो; चिल्यो ।

२. कुनै मानिसप्रति मारण, मोहन, उच्चाटन आदि
गर्नाका निमित्त धामी, झाँकी वा वोक्सीहरूले सङ्ग्रह
गर्ने, मानिसले लाएको कपडा । ३. होश; चेतना ।

पुत्लो-ना० [सं० पुत्र] केराका बोटको टुसो, मुनु वा गुभो ।

पुत्वार-ना० [पुतुवार] १. पोते, तिलहरी उन्ने र घागो

आदि बाँध्ने पेशा गर्ने एक जाति । २. पुतुवार ।
 पुदीना-ना० [फा० पोदीना] बाबरी झार ।
 पुद्गल-ना० [सं०] १. परमाणु । २. शरीर । ३. आत्मा ।
 ४. शिव । (वि०) ५. सुन्दर; मनोहर ।
 पुनः-क्रि० यो० [सं०] अर्को पल्ट; फेरि ।
 पुनः-पुनः-क्रि० यो० [सं०] फेरि-फेरि; बारम्बार ।
 पुनरपि-क्रि० यो० [सं०] १. फेरि पनि । २. बार-बार ।
 पुनरागत-वि० [सं०] फेरि आएको; फर्केर आएको ।
 पुनरागम-ना० [सं०] १. फेरि आउनु; फर्केर आउनु ।
 २. पुनर्जन्म ।
 पुनरागमन-ना० [सं०] पुनरागम ।
 पुनरावर्त-ना० [सं०] १. फर्केर आउनु; फेरि आउनु ।
 २. फेरि जन्म लिनु; पुनर्जन्म ग्रहण गर्नु । ३. दोहोरिनु
 (पाठ, कथन आदि) ।
 पुनरावर्तक-वि० [सं०] १. फेरि-फेरि आउने; पुनः-पुनः
 आउने; बार-बार आउने । २. पुनरावर्तन गर्ने ।
 पुनरावर्ती-वि० [सं०] १. फेरि-फेरि जन्म ग्रहण गर्ने; पुनर्जन्म
 लिने । २. पुनरावर्तन गर्ने ।
 पुनरावृत्त-वि० [सं०] १. दोहोर्न्याइएको । २. संसारमा
 फेरि आएको । ३. फर्केको ।
 पुनरावृत्ति-ना० [सं०] १. दोहोर्न्याउने काम; आवृत्ति गर्नु ।
 २. पुनर्जन्म लिनु । ३. फर्केर आउनु ।
 पुनरुक्त-वि० [सं०] फेरि भनिएको; दोहोर्न्याएर कहिएको ।
 पुनरुक्तवदाभास-ना० [सं०] शब्द नदोहोरीकन पनि दोहो-
 रिएको जस्तो भान पर्दा हुने एक शब्दालङ्कार ।
 पुनरुक्ति-ना० [सं०] १. कुनै कुरा दोहोर्न्याएर भन्नु;
 भनिसकेको कुरा फेरि भन्नु । २. एउटै शब्द वा कुरालाई
 दोहोर्न्याई-तेहर्न्याई भन्दा पर्ने साहित्यको एक दोष ।
 पुनरुत्थान-ना० [सं०] १. फेरि उठ्नु । २. फेरि उत्थान हुनु;
 पुनः उत्थिति हुनु ।
 पुनरुत्थानवाद-ना० [सं०] हटाइसकेको कुनै पद्धतिलाई फेरि
 जाग्रत गर्ने सिद्धान्त ।
 पुनरुत्थानवादी-वि० [सं०] पुनरुत्थानवादको अनुयायी ।
 पुनरुत्पत्ति-ना० [सं०] फेरि उत्पन्न हुनु; पुनः जन्म लिनु ।
 पुनर्जन्म-ना० [सं०] मरेर फेरि जन्म लिनु; पुनः शरीर
 धारण गर्नु ।
 पुनर्जन्मवाद-ना० [सं०] पुनर्जन्ममा विश्वास गर्ने सिद्धान्त;
 जन्मान्तरवाद ।
 पुनर्जन्मवादी-वि० [सं०] पुनर्जन्ममा विश्वास गर्ने; जन्मान्तर-
 वादी ।
 पुनर्जन्मा-ना० [सं०] १. ब्राह्मण । २. फेरि जन्म लिने
 प्राणी । ३. द्विज ।
 पुनर्जाति-वि० [सं०] फेरि जन्मेको; पुनः जन्म लिएको ।
 पुनर्जीवन-ना० [सं०] पुनर्जन्म ।
 पुनर्जीवित-वि० [सं०] पुनर्जीवन प्राप्त गरेको; पुनर्जन्म

पाएको ।

पुनर्नवा-ना० [सं०] लाम्चा पात हुने, साना-साना फूल फुल्ने
 तरकारी खाइने एक झार । (यो सेतो डाँठ र फूल हुने,
 रातो डाँठ र रातै फूल हुने रनीलो डाँठ र नीलै फूल हुने-
 तीन प्रकारको हुन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, पत्य-
 रीको रोग र नेत्र-रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 पुनर्भव-ना० [सं०] १. फेरि शरीर धारण गर्नु; फेरि जन्म
 लिनु । २. नड । (वि०) ३. फेरि जन्म लिएको ।
 पुनर्भू-ना० [सं०] पहिलेको लोग्ने मरी फेरि विवाह गरेकी
 स्त्री; द्विरूढा ।
 पुनर्भू-पति-ना० [सं०] दिधिषू-पति ।
 पुनर्भोग-ना० [सं०] पहिले गरेका कर्मअनुसार सुख वा
 दुःखको फल भोग्नु ।
 पुनर्वसु-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक ।
 पुनर्वार-क्रि० यो० [सं०] अर्को पल्ट; फेरि ।
 पुनर्विवाह-ना० [सं०] अर्को पल्ट गरेको विवाह ।
 पुनश्चवर्ण-ना० [सं०] उग्राउने काम; पागुर ।
 पुनीत-वि० [सं०] १. पवित्र; पावन; शुद्ध । २. पवित्र
 गरिएको ।
 पुन्टे-वि० [पुन्टो+ए] राम्रो, प्यारो र सानो कदको; पुटुक्क
 परेको ।
 पुन्टो-वि० [सं० पुटी] पुन्टे ।
 पुन्तुरो-ना० [पन्तुरो] पन्तुरो; पोको ।
 पुनक्षत्र-ना० [सं०] पुरुष नक्षत्र । (यो नक्षत्रका स्थितिमा
 पुत्र जन्मन्छन् ।)
 पुन्नाग-ना० [सं०] १. साना बाटुला पात, गुच्छाकार फल र
 सुगन्धी फूल हुने एक जातको वृक्ष; एक जातको चाँप ।
 २. श्रेष्ठ पुरुष । ३. सेतो हात्ती । ४. सेतो कमल । ५.
 जाइफल ।
 पुष्फुस-ना० [सं०] १. फोक्सो । २. कमलको बीज-कोश ।
 पुमान्-ना० [सं०] पुरुष; भाले प्राणी ।
 पुरः-ना० [सं०] अगित्तिर; सामुन्ने; मुखेन्जी ।
 पुरःस्थ-वि० [सं०] अगित्तिर रहेको; दृष्टि-गोचर ।
 पुर-ना० [सं०] १. शहर; नगर । २. घर; गृह । ३. शरीर;
 देह । ४. अन्तःपुर । ५. लोक; भुवन । ६. थुप्रो; राशि ।
 पुरजा-ना० [फा० पुर्जः] पुर्जा ।
 पुरञ्जन-ना० [सं०] १. आत्मा । २. वरुण ।
 पुरञ्जनी-ना० [सं०] बुद्धि; समझ; प्रज्ञा ।
 पुरतः-ना० यो० [सं०] अगाडि; सामुन्ने ।
 पुर-तोरण-ना० [सं०] शहरको बाहिरी ढोका ।
 पुर-द्वार-ना० [सं०] शहरमा प्रवेश गर्ने मूल ढोका; गोपुर ।
 पुरनी-ना० [सं० सुपर्णी] लाम्चा पात, काला गोल फल र
 राता डाँठ हुने एक जातको लहरो; सुपर्णी; पलाशी ।
 (आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कारक र पथ्य बताइएको छ ।)
 पुरनी-ना० [पुर+नी] लुगामा भरेको बुट्टा ।

पुरन्दर-पुरुष

६५६

पुरन्दर-ना० [सं०] १. इन्द्र। २. शिव। ३. अग्नि।
४. चोर।

पुरन्ध्री-ना० [सं०] पति र पुत्रसहितकी स्त्री; लोग्ने र
छोरा-छोरी भएकी स्त्री।

पुर-पार-ना० [पुर्+पार (फाँ०)] १. खाल्टाहरू पुर्ने काम;
भर्ने काम। २. गाड्ने काम।

पुर-वासी-ना० [सं०] शहरका वासिन्दा; शहरिया।

पुरश्चरण-ना० [सं०] १. कुनै कार्य-सिद्धिका निमित्त गरिएको
अनुष्ठान। २. कुनै अभीष्ट कार्य-सिद्धिका निमित्त गरिने
जप, पाठ आदि। ३. मन्त्र-सिद्धिका निमित्त गरिने जप।

पुरश्चर्या-ना० [सं०] पुरश्चरण।

पुरस्करण-ना० [सं०] १. अगाडि राख्नु; सामुन्ने राख्नु।
२. पूरा गर्नु।

पुरस्कार-ना० [सं०] १. अगाडि राख्नु। २. आदर; सम्मान।
३. इनाम; पारितोषिक। ४. पारिश्रमिक; मजदूरी।
५. स्वीकृति।

पुरस्कृत-वि० [सं०] १. अगाडि राखिएको; सामुन्ने गरिएको।
२. आदर गरिएको; सम्मानित। ३. पुरस्कार पाएको;
इनाम पाएको।

पुरस्कृत्या-ना० [सं०] १. कुनै कार्यको आरम्भिक कृत्य।
२. आदर गर्नु; सम्मान गर्नु।

पुरस्तात्-ना० यो० [सं०] १. अगाडि; सामुन्ने; अगिल्लि।
(क्रि० यो०) २. पहिले; शुरुमा। ३. पूर्व दिशातिर।
४. आखिरमा; अन्तमा।

पुरस्सर-वि० [सं०] अगि लाग्ने; अगुवा; अग्र-गामी।

पुरा-क्रि० यो० [सं०] १. पहिले; प्राचीन कालमा। (वि०)
२. पुरानू; प्राचीन; अतीतको। (ना०) ३. पूर्व दिशा।

पुरा-ना० [प्रा० पुड] एक जनाले खाइसकेपछि खाएकै पात्रमा
बाँकी रहेको खाना; अवशिष्ट भोजन; उच्छिष्ट।

पुराइ-ना० [पुर्+आइ] पुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

पुराइनु-स० क्रि० [पुराउ+आइ+नु] पुर्न लाइनु; ('पुरा-
उनु'-को क० क्रि०)।

पुराउनु-स० क्रि० [पुर्+आउ+नु] पुर्न लाउनु; ('पुर्नु'-
को प्रे० क्रि०)।

पुरा-कल्प-ना० [सं०] प्राचीन युग; प्राचीन समय।

पुराण-वि० [सं०] १. पुरानो; प्राचीन। २. थोत्रो; जीर्ण।
(ना०) ३. परम्परादेखि चलिआएका मनुष्य, देवता,
दानव आदिका कथा। ४. सृष्टि, स्थिति, लय तथा प्राचीन
ऋषि, मन्वन्तर, राज-वंश आदिका वृत्तान्त र देवी-देवता,
तीर्थ आदिका माहात्म्य वर्णन गरिएका प्रसिद्ध अठार हिन्दू
धर्म-ग्रन्थ वा आख्यान। ५. अठारको सङ्ख्या।

पुरातत्त्व-ना० [सं०] पुराना कला एवं संस्कृतिको अनुसन्धान
तथा अध्ययनसँग सम्बन्ध राख्ने विशेष प्रकारको विद्या।

पुरातत्त्वज्ञ-ना० [सं०] पुरातत्त्वको विशेषज्ञ; पुरातत्त्व-
सम्बन्धी ज्ञान भएको व्यक्ति; पुरातत्त्व-विद्।

पुरातत्त्व-विद्-वि० [सं०] पुरातत्त्वज्ञ।

पुरातन-वि० [सं०] १. पुरानो; प्राचीन। २. आदि कालको;
आद्य। ३. थोत्रो; जीर्ण। (ना०) ४. विष्णु।

पुरातात्विक-वि० [सं०] पुरातत्त्वको; पुरातत्त्व-सम्बन्धी।
पुरानिया-वि० [पुरानो+इया] १. पुरानो; अधिदेखिको।
२. अनुभवी; जानिफकार।

पुरानू-वि० [पुरानो] पुरानो।

पुरानो-वि० [सं० पुराण] १. धेरै समयअघिको; पहिलेको;
प्राचीन। २. धेरै दिनदेखि चलन-चलती भएको। ३.
थोत्रो; जीर्ण। ४. अनुभवी; पुरानिया।

पुरा-पात-ना० [पुरा+पात (फाँ०)] खाएर बाँकी रहेको
जूठो; पुरा।

पुरा-विद्-वि० [सं०] १. पुराना कुराहरूको ज्ञान भएको।
२. प्राचीन इतिहासको ज्ञाता। ३. पुरातत्त्वको ज्ञाता;
पुरातत्त्व-विद्।

पुरा-वृत्त-ना० [सं०] १. प्राचीन कुरा। २. इतिहास।
(वि०) ३. पुरानो; प्राचीन।

पुरि-ना० [सं०] पुरी; नगरी।

पुरिनु-अ० क्रि० [पुर्+इ+नु] १. खाल्टो वा गहिरो ठाउँ
भरिनु। २. छोपिनु; ढाकिनु। ३. प्रशस्त धन-माल
पाउनु। ४. घाउ-खटिरामा मासु भरिनु; ('पुर्नु'-को
भा० क्रि०)।

पुरिया-ना० [पुडिया] पुडिया।

पुरी-ना० [सं०] १. शहर; नगर। २. भारतको उड़ीसा
प्रदेश-स्थित जगन्नाथ धाम। ३. दश-नामी संन्यासीहरूको
एक वर्ग।

पुरी-ना० [पूरी] पूरी (रोटी)।

पुरीष-ना० [सं०] १. बिच्छा; मल। २. कसिङ्गर।

पुरीषोत्सर्ग-ना० [सं०] दिसा गर्नु; मल-त्याग।

पुरु-ना० [सं०] १. देव-लोक; स्वर्ग। २. राक्षस। ३.
शरीर। ४. एक प्राचीन राजा; ययातिका एक छोरा।

पुरुक-क्रि० यो० [ने०] १. साग-पात आदि तेल-घिउमा
भुट्ने वा भुट्ता शब्द आउने किसिम। २. साना-तिना
साग-पातहरू निमोठेर भाँच्ने वा भाँच्ता शब्द आउने
किसिम।

पुरुखा-ना० [सं० पुरुष] वंशका पूर्व-पुरुष; पूर्वज; पुर्खा;
बाबु, बाजे, बराज्यू आदि।

पुषवा-वि० [पुर्+उवा] पुरेको; भरिएको; पुरिएको।

पुषवा-ना० [सं० पुर] गिलासका आकारको माटाको भाँडो;
माटाको एक किसिमको गिलास।

पुरुष-ना० [सं०] १. लोग्ने-मानिस; नर। (काम-शास्त्रानुसार
पुरुष चार प्रकारका मानिएका छन्—शशक, मृग, वृषभ
र अश्व।) २. लोग्ने; पति। ३. मानव-जाति। ४.
भाले-जाति; भाले प्राणी। ५. साङ्ख्य शास्त्रानुसार
प्रकृतिदेखि भिन्न अपरिणामी कर्ता; आत्मा। ६. विष्णु।

७ सूर्य । ८. जीव । ९. शिव । १०. व्याकरणानुसार तीन प्रकारका पुरुष (प्रथम-पुरुष, मध्यम-पुरुष र उत्तम-पुरुष) । (वि०) ११. भाले ।

पुरुष-रत्न-ना० [सं०] श्रेष्ठ पुरुष ।

पुरुषत्व-ना० [सं०] १. पुरुषको भाव; पौरुष; पुंस्त्व । २. पुरुषार्थ; पराक्रम ।

पुरुष-शीर्ष-ना० [सं०] चोरले घरमा प्वाल पारी आफू पस्नु-भन्दा पहिले पसाउने मनुष्यका टाउकाका आकारको काठको मूर्ति ।

पुरुष-सिंह-ना० [सं०] १. सिंहजस्तो पराक्रमी मानिस । २. नृसिंह ।

पुरुष-सूक्त-ना० [सं०] ऋग्वेदको पुरुष-विषयक एक सूक्त ।

पुरुषाधम-ना० [सं०] नीच मनुष्य; नराधम ।

पुरुषायित-ना० [सं०] १. पुरुषको जस्तो आचरण । २. एक रति-बन्ध; विपरीत सुरत । (वि०) ३. पुरुषको जस्तो आचरण गर्ने ।

पुरुषार्थ-ना० [सं०] १. मनुष्य-जीवनको परम लक्ष्य । २. पराक्रम; पौरुष; पौरख । ३. सामर्थ्य; शक्ति । ४. उद्योग । (यी चार प्रकारका पुरुषार्थ हुन्-धर्म, अर्थ, काम र मोक्ष ।

पुरुषार्थी-वि० [सं०] १. पुरुषार्थ गर्ने; पौरखी; पराक्रमी । २. उद्योगी । ३. परिश्रमी । ४. बलवान्; शक्ति-शाली ।

पुरुषेन्द्र-ना० [सं०] १. राजा; नरेन्द्र । २. श्रेष्ठ पुरुष ।

पुरुषेन्द्रिय-ना० [सं०] पुरुषको जननेन्द्रिय; शिवन ।

पुरुषोत्तम-ना० [सं०] १. श्रेष्ठ पुरुष । २. विष्णु । ३. कृष्ण । ४. जगन्नाथ । ५. मल-मास ।

पुरुषोत्तम-मास-ना० [सं०] अधिक मास; मल-मास ।

पुरूरवा-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक सोम-वंशी राजा; उर्वशीका पति ।

पुरेत-ना० [सं०] पुरोहित ।

पुरेत्याई-ना० [पुरेत+याई] पुरेतले गर्ने काम; पुरोहित्याई ।

पुरोग-वि० [सं०] पुरोगामी ।

पुरोगामी-वि० [सं०] अगि लाग्ने; अगुवा ।

पुरोडाश-ना० [सं०] यज्ञमा आहुति दिनाका निमित्त पकाइने चाँवलको एक किसिमको रोटी ।

पुरोधा-ना० [सं०] पुरेत; पुरोहित ।

पुरोहित-ना० [सं०] यजमानका घरमा कर्म-काण्ड-सम्बन्धी काम र संस्कारहरू गराउने ब्राह्मण; पुरेत ।

पुरोहित्याई-ना० [पुरोहित+याई] १. पुरोहितको काम वा पेशा; पुरेत्याई । २. पुरोहितको भाव; पौरोहित्य ।

पुर्खा-ना० [पुरुखा] १. पुरुखा । २. नचाहिँदो किसिमले आफ्नो बुझ्नुक्याई देखाउने व्यक्ति ।

पुर्खौली-वि० [पुर्खा+औली] १. पुरुखाको; पूर्वजको । (ना०) २. पुर्खाहरूको जीवनी; पुस्तावारी; वंशावली । ३. बेली-विस्तार ।

पुर्जा-ना० [फा० पुर्जः] १. साना-तिना कुराको टिपोट भएको कागत । २. सानो चिट्ठी; पत्र । ३. यन्त्रहरूको कुनै अङ्ग । ४. अंश; भाग । ५. पुर्जी ।

पुर्जी-ना० [पुर्जा] एक अड्डाले अर्को अड्डालाई वा कुनै व्यक्तिलाई लेखेको पत्र; लेखोट ।

पुर्तगाली-वि० [पुर्तगाल (देश)+ई] १. पुर्तगाल देश-सम्बन्धी । (ना०) २. त्यस देशको भाषा ।

पुर्नु-अ० क्रि० [सं० पूरण+नु] १. खाल्टो भर्नु; खाइल वा गहिरो ठाउँमा माटो आदि हाली उकास्नु । २. कुनै वस्तु खाल्टोमा हाली माटो आदिले छोप्नु । ३. ढाक्नु; छोप्नु । ४. पोस्नु; धन-माल आदि प्रशस्त दिनु ।

पुर्ने-ना० [सं० पूर्णिमा] पूर्णिमा ।

पुर्पक्ष-ना० [सं० पूर्वपक्ष] १. बहस; छलफल । २. निर्णय; निधो ।

पुर्पछे-ना० [पुर्पक्ष] पुर्पक्ष ।

पुर्पुरो-ना० [ने०] १. निधार; कनाल । २. भाग्य; प्रारब्ध ।

पुर्विया-वि० [पुर्विया] पुर्विया ।

पुर्वेली-ना० [सं० पूर्ववली] पुर्वेली ।

पुर्वौली-ना० [पुर्वेली] पुर्वौली ।

पुर्याइ-ना० [पुरि+याइ] पुरिने किसिम; क्रिया वा भाव ।

पुर्याइ-ना० [पुर्याउ+आइ] पुर्याउने किसिम; क्रिया वा भाव ।

पुर्याइनु-स० क्रि० [पुर्याउ+आइ+नु] पुर्ने गराइनु; ('पुर्याउनु'-को क० क्रि०) ।

पुर्याउनु-स० क्रि० [पुर्+याउ+नु] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तुलाई एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा प्रस्तुत गराउनु; पुर्ने गराउनु; पहुँचाउनु । २. बाटामा विघ्न नपरोस् भनी कुनै व्यक्ति वा वस्तुको रक्षाका निमित्त साथ जानु । ३. एक अवस्थाबाट अर्को अवस्थामा परिवर्तित गर्नु । ४. कुनै कामका निमित्त सीमित साधन ठिक्क पार्नु; जसो-तसो गरेर टार्नु । ५. इच्छा-पूर्ति गर्नु; कामना पूरा गर्नु । ६. पूरा गर्नु; पूर्ण गर्नु (आदर, सम्मान आदि) ।

पुर्-क्रि० यो० [अनु०] अपान-वायु निस्कने वा निस्कँदा शब्द आउने किसिम ।

पुर्लुक्क-क्रि० यो० [ने०] पल्टने किसिम; पल्टनबाजी खाने किसिम; पर्लुक्क ।

पुर्विया-वि० [सं० पूर्वीय] १. पूर्व दिशाको; पूर्वीय । २. पूर्वतिरको; पूर्व दिशाप्रति रहने; पौर्याय । (ना०) ३. उपाध्याय ब्राह्मण ।

पुर्वौली-ना० [सं० पूर्व+औली] पुर्वौली ।

पुल-ना० [फा०] नदी-नाला आदि पार गर्नका निमित्त बारि-पारि गाडिएका खम्बाका आधारमा बनाइएको बाटो; पक्की साँघु; सेतु ।

पुल-ना० [सं०] घाँसको थुप्रो; तृण-राशि ।

पुलक-पुष्कर

६५८

- पुलक-ना०** [सं०] १. प्रेम, हर्ष, भय आदिको उद्देगबाट शरीरका रौहरु ठाडा हुनु; रोमाञ्च । २. एक जातको मणि । ३. खनिज पदार्थ । ४. रत्नमा हुने दोष । ६. हरताल । ६. रक्सी आदि खाने काँच आदिको गिलास । ७. रायोको एक प्रकारको मसला ।
- पुलकावलि-ना०** [सं०] प्रेम वा हर्षबाट भएको रोमाञ्च ।
- पुलकित-वि०** [सं०] प्रेम वा हर्षले रौं ठाडा-ठाडा भएको; रोमाञ्चित ।
- पुलपुल-ना०** [सं० पालन] छोरा-छोरीलाई मात्तिने गरी बढ्ता प्यारो गर्ने काम; लाड-प्यार ।
- पुलपुलिङ्ग-अ०** क्रि० [पुलपुलि+इ+नु] लाड-प्यारले बानी बिग्रिनु; ('पुलपुलिनु'-को भा० क्रि०) ।
- पुलपुलिनु-अ०** क्रि० [पुलपुल+इ+नु] १. आमा-बाबुको बढ्ता लाड-प्यारले केटा-केटीको बानी बिग्रनु । २. मात्तिनु; पात्तिनु ।
- पुलपुल्याइ-ना०** [पुलपुलि+आइ] पुलपुलिने किसिम, क्रिया वा भाव; मत्त्याइ ।
- पुलपुल्याइ-ना०** [पुलपुल्याउ+आइ] पुलपुल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
- पुलपुल्याइनु-स०** क्रि० [पुलपुल्याउ+आइ+नु] बढ्ता लाड-प्यार गरिनु; बढ्ता माया गरिनु; ('पुलपुल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
- पुलपुल्याउनु-स०** क्रि० [पुलपुल+याउ+नु] १. केटा-केटी लाई बढ्ता माया गर्नु; लाड-प्यार गर्नु । २. मत्त्याउनु; पात्तिने पार्नु ।
- पुलपुल्याहट-ना०** [पुलपुलि+आहट] पुलपुलिने किसिम, क्रिया वा भाव; पुलपुल्याइ ।
- पुलस्त्य-ना०** [सं०] ब्रह्माका पुत्र एक प्राचीन ऋषि; सप्त-ऋषिमध्ये एक ।
- पुलस्त्याइ-ना०** [पुष्ट्याइ] १. अर्काको कुरो लाउने काम; सिपाइत; सिपारत; चुक्ली । २. कसैका विषयमा गरिएको खुशामद; सिफारिश ।
- पुलह-ना०** [सं०] ब्रह्माका मानस-पुत्रहरू मध्ये एक; सप्तर्षि-मध्ये एक ।
- पुला-ना०** [सं० पुलक] १. मूठो; कल्ली । २. पोको ।
- पुलाइ-ना०** [पुल्+आइ] पुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
- पुलाउ-ना०** [सं० पुलाक] भिजाएको चामल र मासु घिउ-तेलमा पकाएको खाद्य पदार्थ; मांसोदन ।
- पुलाक-ना०** [सं०] १. पकाएको चामल; आत । २. खराब किसिमको अन्न । ३. लघुत्व । ४. पुलाउ ।
- पुलिक-ना०** [सं० पुलक] गहनाहरू उजिल्याउने एक प्रकारको पत्थर; बलक ।
- पुलिन्दा-ना०** [सं० पूल] पार्सल ।
- पुलिस-ना०** [अं० पुलीस] पुलीस ।
- पुली-चक्का-ना०** [अं० पुली+चक्का] लोता लागेर मेशीन

- घुमाउने चक्का ।
- पुलीस-ना०** [अं०] जनताका जीउ-धनको रक्षा गर्न र देशमा शान्ति कायम गर्न नियुक्त गरिएको सरकारी कर्मचारी ।
- पुलीस-अड्डा-ना०** [पुलीस+अड्डा] पुलीस-चौकी ।
- पुलीस-चौकी-ना०** [पुलीस+चौकी] ठाउँ-ठाउँमा सुरक्षाका निमित्त पुलिसहरू रहने अड्डा ।
- पुलीस-विभाग-ना०** [पुलीस+विभाग] जनताका ज्यू-धनको रक्षा गर्न र देशमा शान्ति कायम गर्न तथा अपराध एवं अपराधीहरूको पत्ता लगाउने एक सरकारी विभाग ।
- पुलुक्क-क्रि०** यो० [ने०] १. एकै पटक हेर्ने किसिम; टुलुक्क । २. आँखा खोल्ने किसिम ।
- पुलुपुलु-क्रि०** यो० [ने०] एक-टक लाएर हेरिरहने किसिम; टुलुटुलु ।
- पुल्कस-ना०** [सं०] मनुका अनुसार बाबु ब्राह्मण र आमा क्षत्रिय भई उत्पन्न हुने एक सङ्कर जाति ।
- पुल्टिस-ना०** [अ० पोल्टिस्] घाउ-खटिरा पकाउन वा बसाउन लगाइने बाक्लो लेप ।
- पुलठो-ना०** [सं० पुला] १. दुइ जनामा फाटो पानाका निमित्त भए-नभएका कुरा लाउनु; चुक्ली लाउनु । २. राँको; अगुल्टो ।
- पुलु-अ०** क्रि० [नेवा० पुलेगु] १. गुच्चाको खेलमा घ्वाइले सीमाना वा गट्टी नाघ्नु । २. बिग्रनु; नाश हुनु । ३. मर्नु ।
- पुल्लिङ्ग-ना०** [सं०] पुल्लिङ्ग ।
- पुवा-ना०** [पूवा] पूवा ।
- पुवाँले-वि०** [पुवाँलो+ए] पुवाँलोजस्तो रातो रङ्गको ।
- पुवाँलो-ना०** [प्रा० पवाल] नकली मूगा ।
- पुवाँलो-ना०** [पोल्] थाहा नपाउने गरी कपडामा लागेको आगो ।
- पुवाँलो-ना०** [सं० प्रणाल] यज्ञको अग्निमा धारा-पात्रबाट घिउको धारो चुहाउने काम ।
- पुवालपाते-ना०** [ने०] एकातिर सेतो र अर्कातिर हरियो पात हुने एक जातको बोट ।
- पुश्ती-ना०** [फा०] १. पुस्तकका जिल्दको पीठमा लगाइने छाला । २. कागत पत्रमा बाहिरपट्टि बेर्ने वा लगाइने जिल्द । ३. जिल्द बाँध्दा जिल्द र पुस्तकका बीचमा टाँसिने कागत ।
- पुश्तैनी-वि०** [फा०] १. धेरै पुस्तादेखि चलिआएको । २. धेरै पीढीसम्म चलने ।
- पुषित-वि०** [सं०] पोषण गरिएको; पोषित ।
- पुष्कर-ना०** [सं०] १. पोखरी; जलाशय; सरोवर । २. पानी । ३. हात्तीका सुँडको अगिल्लो भाग । ४. कमल । ५. बाण । ६. युद्ध । ७. सूर्य । ८. पुराणअनुसार सात द्वीपमध्ये एक । ९. भारत-स्थित एक प्रसिद्ध तीर्थ । १०. आकाश ।

पुष्कर-मूल-ना० [सं०] १. जलाशयमा हुने एक औषधी ।
 २. कमलको जरा । ३. कुटकी ।
 पुष्करिणी-ना० [सं०] १. ढोई; हस्तिनी । २. तलाउ;
 पोखरी ।
 पुष्कल-वि० [सं०] १. श्रेष्ठ; उत्तम । २. सुन्दर; मनो-
 हर । ३. धेरै; प्रचुर । ४. भरपूर; परिपूर्ण । (ना०)
 ५. भिक्षुकलाई दिइने चार गाँसको भिक्षा ।
 पुष्ट-वि० [सं०] १. पोटिलो; मोटो । २. बलियो;
 बलिष्ठ । ३. पालेको; पोषित । ४. बलियो र मोटो
 तुल्याउने; बल-वर्द्धक; पौष्टिक । ५. दृढ; मजबूत ।
 पुष्टकारी-ना० [सं०] शरीरलाई मोटो-घाटो पार्ने औषधी;
 पौष्टिक औषधी ।
 पुष्टता-ना० [सं०] पुष्ट हुनाको भाव; पुष्टचाई ।
 पुष्टाई-ना० [सं० पुष्ट] बल-वर्द्धक औषधी; पौष्टिक पदार्थ ।
 पुष्टि-ना० [सं०] १. पुष्ट हुनु; मोटो हुनु । २. बलि-
 ष्ठ हुनु । ३. पोषण । ४. पहिले भनिएको कुनै कुरोलाई
 पक्का गर्न फेरि अर्को कुनै कुरो भन्नु; समर्थन ।
 पुष्टि-कर-वि० [सं०] पुष्ट पार्ने; बल-वर्द्धक ।
 पुष्टि-कारक-वि० [सं०] पुष्टि-कर ।
 पुष्प-ना० [सं०] १. फूल; कुसुम । २. ऋतुमती स्त्रीको
 रज । ३. पुष्पराज मणि ।
 पुष्पक-ना० [सं०] १. फूल; पुष्प । २. कुवेरको विमान ।
 ३. एक नेत्र-रोग; फूलो ।
 पुष्प-काल-ना० [सं०] १. वसन्त ऋतु । ३. स्त्री-रजोवती
 हुने समय ।
 पुष्प-धन्वा-ना० [सं०] कामदेव ।
 पुष्प-बाण-ना० [सं०] कामदेव ।
 पुष्प-रज-ना० [सं०] पराग ।
 पुष्प-रथ-ना० [सं०] १. घुम-फिर गर्ने वा उत्सव आदिमा
 बसेर हिँड्ने सजिसजाउ गरिएको रथ ।
 पुष्प-रस-ना० [सं०] फूलको रस; मकरन्द ।
 पुष्पराग-ना० [सं०] पुष्पराज ।
 पुष्पराज-ना० [सं०] प्रायः हल्का पहेंलो रङ्गको हुने एक
 जातको मणि ।
 पुष्प-रेणु-ना० [सं०] पराग ।
 पुष्प-लाव-ना० [सं०] माली ।
 पुष्पलावी-ना० [सं०] मालिनी ।
 पुष्प-लिङ्-ना० [सं०] भ्रमर ।
 पुष्पवती-ना० [सं०] नछुने भएकी स्त्री; रजोवती ।
 पुष्प-वाटिका-ना० [सं०] फूल-बारी; बगैँचा ।
 पुष्प-वृष्टि-ना० [सं०] फूलको वर्षा ।
 पुष्प-शय्या-ना० [सं०] फूलको बिछ्याउना; फूलहरू
 ओछ्याइएको बिछ्याउना ।
 पुष्प-शाक-ना० [सं०] तरकारी, अचार आदि खाइने फूल
 (कोइरालो, सिमल, अगस्ति आदि) ।

पुष्प-समय-ना० [सं०] वसन्त ऋतु ।
 पुष्प-सार-ना० [सं०] १. मकरन्द । २. अत्तर; खुशबू ।
 पुष्पागम-ना० [सं०] वसन्त ऋतु ।
 पुष्पाजीव-ना० [सं०] माली ।
 पुष्पाञ्जन-ना० [सं०] पीतलको हरियो कसमा औषधी
 मिलाई बनाइने एक प्रकारको गाजल ।
 पुष्पाञ्जलि-ना० [सं०] देवता वा पूज्य व्यक्तिलाई चढा-
 उनाका निमित्तको अञ्जलिमा लिइएको फूल ।
 पुष्पायुध-ना० [सं०] कामदेव ।
 पुष्पिणी-ना० [सं०] रजोवती स्त्री ।
 पुष्पिका-ना० [सं०] १. अध्यायमा वर्णन गरिएका प्रसङ्गको
 समाप्तिको सूचना गरिएको, अध्यायको अन्तिम भाग वा
 वाक्य । २. पुस्तकका अन्तमा लेखकको नाम, पुस्तक
 लेखिएको समय, स्थान आदिको उल्लेख सहित लेखिएको
 वाक्य वा श्लोक । ३. दाँतको मल । ४. लिङ्गको मल ।
 पुष्पित-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित । २. फूल
 लागेको ।
 पुष्पी-वि० [सं०] फूलले युक्त; फूल लागेको ।
 पुष्पोद्यान-ना० [सं०] फूल-बारी; पुष्प-वाटिका ।
 पुष्पोपजीवी-ना० [सं०] माली ।
 पुष्प-ना० [सं०] १. एक प्रसिद्ध नक्षत्र । २. पोष महीना ।
 पुसाजु-ना० [पुसाज्यू] पुसाज्यू ।
 पुसाज्यू-ना० [पुसै+ज्यू] फुपाज्यू; फुपूका पति; पुसै ।
 पुसै-ना० [ने०] फुपाज्यू; पुसाज्यू ।
 पुस्टाइ-ना० [पुस्टाउ+आइ] पुस्टाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 पुस्टाइनु-अ० क्रि० [पुस्टाउ + आइ + नु] पुष्ट होइनु;
 ('पुस्टाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 पुस्टाउनु-अ० क्रि० [पुस्टि+आउ+नु] पुस्टिनु ।
 पुस्टिइनु-अ० क्रि० [पुस्टि+इ+नु] पुष्ट होइनु; मोटाइनु;
 ('पुस्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
 पुस्टिनु-अ० क्रि० [सं० पुष्टि+नु] पुष्ट हुनु; मोटाउनु ।
 पुस्टचाई-ना० [पुष्ट+याई] १. पुष्ट हुनाको भाव । २. पुष्ट
 पार्नको क्रिया वा भाव । ३. पुष्ट पार्ने काम, कुरो वा विषय ।
 ४. पुष्ट पार्ने वा हुने विषय । ५. समर्थन; अनुमोदन ।
 पुस्टचाइ-ना० [पुष्टि+याइ] पुस्टिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 पुस्टचाइ-ना० [पुस्टचाउ+आइ] पुस्टचाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 पुस्टचाइनु-स० क्रि० [पुस्टचाउ+आइ+नु] पुष्ट पारिनु;
 ('पुस्टचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 पुस्टचाउनु-स० क्रि० [सं० पुष्टि+याउ+नु] पुष्ट पार्नु;
 हुष्ट-पुष्ट तुल्याउनु ।
 पुस्त-ना० [सं०] १. हस्त-लिखित पुस्तक । २. शिल्पकारी;
 कारीगरी ।

पुस्तक-पूतात्मा

६६०

पुस्तक-ना० [सं०] पढ़न, पढ़ाउन वा पाठ गर्न, गराउन अनेक विचार, विवेचना, भावना, कल्पना वा ज्ञानका कुराहरू लेखिएको वा छापिएको ग्रन्थ; किताब ।

पुस्तकखाना-ना० [पुस्तक+खाना] पुस्तकालय ।

पुस्तकागार-ना० [सं०] १. पुस्तकालय । २. पुस्तकको भण्डार ।

पुस्तकालय-ना० [सं०] विभिन्न विषयका पुस्तकहरू सङ्ग्रह गरी राखिएको घर वा ठाउँ ।

पुस्तकास्तरण-ना० [सं०] पुस्तकको बासा वा जिल्द ।

पुस्ता-ना० [फा० पुस्त] वंश-परम्पराको श्रेणी; बाबु, बाजे, बराजु आदि र छोरो, नाति, पनाति आदिको पूर्वापर क्रम ।

पुस्तान-पुस्ता-ना० [पुस्ता+पुस्ता] धेरै पुस्ता; धेरै पीढी ।

पुस्तावारी-ना० [पुस्ता+वारी] पुस्त्याली; वंशावली ।

पुस्तिका-ना० [सं०] सानो पुस्तक; सानो-तिनो किताब ।

पुस्ती-ना० [सं०] १. हस्त-लिखित पुस्तक; हातले लेखिएको ग्रन्थ । २. ग्रन्थ; किताब ।

पुस्तैनी-वि० [फा० पुस्तैनी] पुस्तैनी ।

पुस्त्याली-वि० [पुस्ता+औली] १. पुस्ताको; पीढी-पीढीको । (ना०) २. पुस्तावारी; वंशावली ।

पुहुन-ना० [पुहुनी] पुहुनी-जातको मानिस; अछूत व्यक्ति ।

पुहुनी-ना० [ने०] पुहुन्की पाउने जाति; पौनी ।

पुहुन्की-ना० [पुहुनी] घरमा आई काम गरेर जाँदा बेलुका दमाई, सार्की कामी आदि जातले पाउने सीधा वा दस्तूरी ।

पू-क्रि० यो० [अनु०] शङ्ख आदि फुक्दा शब्द आउने किसिम ।

पू-ना० [पिउँ] पिउनु (बाल-बोलीमा) ।

पूँजी-ना० [सं० पुञ्जि] १. जीवन-निर्वाहका आवश्यकता-बाट जोगिएको धन; सञ्चित धन; बचत धन । २. कुनै व्यवसायमा लगाएको धन; साउँ; मूल-धन । ३. रुपियाँ-पैसा; नगद; सम्पत्ति; द्रव्य । ४. योग्यता; खूबी ।

पूँजी-पति-ना० [पूँजी+पति] १. कुनै उद्योग वा व्यवसायमा पूँजी लगाउने व्यक्ति; उद्योग-पति । २. धनी व्यक्ति; महाजन ।

पूँजीवाद-ना० [पूँजी+वाद] उत्पादित साधनहरूमा पूँजी कै सर्वोपरि अधिकार मान्ने सिद्धान्त ।

पूँजीवादी-वि० [पूँजीवाद+ई] पूँजीवादको अनुयायी ।

पूग-ना० [सं०] १. सुपारीको वृक्ष वा फल । २. राशि; थुप्रो । ३. सङ्घ; संस्था ।

पूगी-ना० [सं०] सुपारीको वृक्ष वा फल ।

पूछ-पाछ-ना० [सं० पूच्छ+पाछ (फाँ०)] सोध-पूछ; सोध-साध ।

पूजक-वि० [सं०] १. पूजा गर्ने; पुज्ने । (ना०) २. पूजा गर्ने व्यक्ति; उपासक । ३. पूजाहारी ।

पूजन-ना० [सं०] १. पूजा गर्ने काम; पुज्ने काम; अर्चना । २. आदर; सत्कार ।

पूजनीय-वि० [सं०] १. पूजा गर्न योग्य; पूज्य । २. आदर गर्न योग्य; सम्मान गर्न लायक ।

पूजयितव्य-वि० [सं०] पूजा गर्न योग्य; पूजनीय ।

पूजा-ना० [सं०] १. देवी-देवतालाई प्रसन्न पार्न वा आफ्नो अनुकूल पार्न श्रद्धा-भक्तिपूर्वक गरिने कार्य । २. देव-देवीलाई जल, फूल, अक्षता, नैवेद्य आदि चढाएर गरिने धार्मिक कार्य; अर्चा । ३. आदर; मान-भाउ । ४. कसै-लाई प्रसन्न वा अनुकूल पार्नाका निमित्त केही वस्तु दिनु । ५. दण्ड; सजाय ।

पूजा-आजा-ना० [पूजा+अर्चा] पूजा-पाठ; पूजा गर्ने काम ।

पूजा-कोठा-ना० [पूजा+कोठा] घरमा देवताको पूजा गर्ने नियत स्थान वा कोठो ।

पूजा-कोठे-ना० [पूजा+कोठा+ए] पूजा-कोठाको काम गर्ने कामदार; पूजाहारी ।

पूजा-गृह-ना० [सं०] पूजा गर्ने घर वा कोठो; पूजा-कोठा ।

पूजा-पाठ-ना० [सं०] देव-देवीलाई प्रसन्न पार्नाका निमित्त गरिने पूजा, स्तोत्र-पाठ आदि धार्मिक कार्य ।

पूजारी-ना० [पूजाहारी] पूजाहारी ।

पूजार्ह-वि० [सं०] १. पूजा गर्न योग्य; पूजनीय । २. सत्कार गर्न योग्य; मान्य ।

पूजा-सामा-ना० [पूजा+सामान] पूजा गर्ने सर-सामान; पूजोपकरण ।

पूजा-सामान-ना० [पूजा+सामान] पूजा-सामान ।

पूजाहारी-ना० [सं०] जागीर वा कुनै किसिमको देवस्वको आम्दानी खाएर जीविकाको निमित्त देवताको पूजा गर्ने व्यक्ति; देवताको पूजा गरी देवस्व खाएर जीविका गर्ने व्यक्ति ।

पूजित-वि० [सं०] १. पूजा गरिएको; अर्चित । २. सत्कार गरिएको; सम्मानित ।

पूजितव्य-वि० [सं०] पूजा गर्न योग्य; पूजनीय ।

पूजोपकरण-ना० [सं०] पूजा गर्ने सर-सामान; पूजा-सामान ।

पूज्य-वि० [सं०] १. पूजा गर्न योग्य; पूज्य लायक; पूजनीय । २. मान्य; आदरणीय । (ना०) ३. आमा, बाबु, गुरु आदि सम्मान्य व्यक्ति ।

पूज्यता-ना० [सं०] पूज्य हुनाको भाव ।

पूज्य-पाद-ना० [सं०] पाउको पूजा गर्न योग्य; अति पूज्य ।

पूज्यमान-वि० [सं०] पूजा गरिराखेको; पूजित भइरहेको ।

पूड़ी-ना० [पूरी] पूरी रोटी ।

पूत-वि० [सं०] १. शुद्ध; पवित्र । (ना०) २. सत्य; साँचोपन ।

पूत-ना० [प्रा० पुत्त] छोरो; पुत्र ।

पूतना-ना० [सं०] १. बालक कृष्णलाई मार्न कंसले पठाएकी एक राक्षसी । २. निद्रा नलाग्ने रप खाला लाग्ने बालकको एक रोग । ३. एक योगिनी ।

पूतात्मा-वि० [सं०] १. अन्तःकरण शब्द भएको; हृदयमा

कलुष नभएको । (ना०) २. विष्णु ।
पूति-ना० [सं०] १. पवित्रता; शुद्धता । २. दुर्गन्ध; खराब वासना ।
पूतिक-ना० [सं०] १. विष्ठा; मल । (वि०) २. गह्वा-उत्ते; दुर्गन्धी ।
पूति-गन्ध-ना० [सं०] दुर्गन्ध-युक्त; गह्वाउत्ते; दुर्गन्धी ।
पूतिघास-ना० [सं०] नेति-विरालो ।
पूती-ना० [प्रा० पुत्तिका] स्त्रीको जननेन्द्रिय; योनि ।
पूतु-ना० [पूती] बालिकाको मूत्रेन्द्रिय ।
पूप-ना० [सं०] पूवा ।
पूय-ना० [सं०] घाउ, खटिरा सङ्गेर निस्कने पहुँलो लेसाइलो पदार्थ; पीप ।
पूरक-वि० [सं०] १. पूरा गर्ने; पूर्ण गर्ने । २. सन्तुष्ट पार्ने; तुष्ट पार्ने । (ना०) ३. एक प्रकारको प्राणायाम । ४. कुनै वस्तुको कमी वा त्रुटि पूरा गर्नका निमित्त पछि-बाट थप गरिने अंश ।
पूरण-ना० [सं०] १. पूरा गर्ने काम; पूर्ण गर्ने क्रिया । २. भर्ने काम; भरिभराउ पार्नु ।
पूरणीय-वि० [सं०] पूरा गर्न योग्य; पूर्ण पार्न लायक ।
पूरयिता-वि० [सं०] पूरा गर्ने; पूर्ण पार्ने ।
पूरा-वि० [सं० पूर्ण] १. सारा; समस्त; सम्पूर्ण । २. आफ्ना सब अङ्ग-प्रत्यङ्ग वा अंशले युक्त भएको । ३. सग्लो; सिङ्गो । ४. पुग्दो; यथेष्ट; पर्याप्त । ५. सफल; सिद्ध । ६. अधूरो नभएको; पूर्ण ।
पूरापूर-वि० [पूरा+पूरा] १. भरिभराउ; टनाटन । २. चाहिएजति; यथेष्ट । ३. सपूर्ण; समस्त ।
पूरिका-ना० [सं०] कचौड़ी रोटी ।
पूरित-वि० [सं०] १. पूरा गरिएको; पूर्ण पारिएको । २. भरिएको; भरिभराउ । ३. पुरेको । ४. अघाएको; तृप्त ।
पूरी-ना० [सं० पूलिका] बेलेर घिउमा पकाएको एक प्रकारको गहुँका पीठाको रोटी; खरो गरी पकाएको स्वारी ।
पूरु-ना० [सं०] १. मनुष्य । २. ययाति र शर्मिष्ठाका छोरा एक चन्द्र-वंशी राजा ।
पूरुष-ना० [सं०] पुरुष ।
पूर्ण-वि० [सं०] १. सबै अङ्ग वा अंशले युक्त; पूरा । २. सिङ्गो; सग्लो; अखण्ड । ३. भरिएको; भरिभराउ । ४. पूरा गरिएको; सिद्ध गरिएको । ५. समाप्त; सम्पन्न । ६. सफल । ७. यथेष्ट; पर्याप्त । ८. बितेको; अतीत । ९. सन्तुष्ट; तृप्त । १०. इच्छा पूरा भएको । (ना०) ११. ईश्वर; ब्रह्म ।
पूर्ण-काम-वि० [सं०] सबै इच्छा वा कामना पूरा भएको; परितुष्ट ।
पूर्ण-कुम्भ-ना० [सं०] जलले भरिएको घड़ा; पूर्ण कलश ।

पूर्ण-चन्द्र-ना० [सं०] पूर्णिमाको चन्द्रमा ।
पूर्णतः-क्रि० यो० [सं०] पूर्ण रूपले; पूरा तवरले; पूर्णतया ।
पूर्णतया-क्रि० यो० [सं०] पूर्ण रूपले; पूर्णतः ।
पूर्ण-न्यायाधिकरण-ना० [सं०] फुल-वेन्च ।
पूर्ण-पात्र-ना० [सं०] १. कुनै शुभ कर्ममा दान गरिने चामल, सुपारी, पैसा आदिले भरिएको प्याङ, टपरी आदि । २. पुत्र जन्मेको खुशीयालीमा सेवकहरूलाई दिइने स्वामीका वस्त्र, आभूषण आदि ।
पूर्ण-प्रज्ञ-वि० [सं०] परम ज्ञानी ।
पूर्ण-मानस-वि० [सं०] सन्तुष्ट ।
पूर्णमासी-ना० [सं०] पूर्णिमा ।
पूर्ण-यौवन-वि० [सं०] नौजवान; नवयुवक ।
पूर्ण-विराम-ना० [सं०] एक वाक्य पूरा हुँदा दिइने विराम-चिह्न; पाई (।) ।
पूर्ण-श्री-वि० [सं०] १. धन-धान्यले पूर्ण; सुसम्पन्न । २. श्रीले परिपूर्ण भएको ।
पूर्णा-ना० [सं०] पञ्चमी, दशमी, अमावास्या र पूर्णिमा—यी चार तिथि ।
पूर्णाङ्क-ना० [सं०] १. पूरा सङ्ख्या; पूर्ण अङ्क । २. भिन्न वा दशमलवमा हर-अङ्कले विभाजित हुने राशि । ३. कुनै प्रश्न वा प्रश्न-पत्रको निर्धारित सम्पूर्ण अङ्क ।
पूर्णायु-ना० [सं०] १. पूरा आयु । २. मनुष्यको सय वर्षको आयु । (वि०) ३. सय वर्ष बाँच्ने; सय वर्षको आयु भएको ।
पूर्णावतार-ना० [सं०] सम्पूर्ण ईश्वरीय कलाले युक्त भएको अवतार ।
पूर्णाहुति-ना० [सं०] १. यज्ञको समाप्तिमा गरिने आहुति; होम-कर्मको अन्तिम आहुति । २. कुनै कामको पूरक अंश; अपुग वा कमी पूरा गर्ने अंश ।
पूर्णिमा-ना० [सं०] चान्द्र-मासका शुक्ल पक्षको अन्तिम तिथि ।
पूर्णिमासी-ना० [सं०] पूर्णिमा ।
पूर्णन्दु-ना० [सं०] सोह्रै कलाले युक्त चन्द्रमा; पूर्ण-चन्द्र; पूर्णिमाको चन्द्रमा ।
पूर्णपमा-ना० [सं०] उपमान, उपमेय, वाचक र साधारण धर्मले युक्त भएको उपमालङ्कार ।
पूर्त-वि० [सं०] १. पूरा गरिएको; पूर्ण । २. ढाकिएको; आच्छादित । ३. पालिएको; रक्षित । (ना०) ४. पूरा गर्नु ।
पूति-ना० [सं०] १. पूरा गर्ने काम; पूरण । २. आरम्भ गरेको काम समाप्त गर्नु । ३. कमी वा अभाव पूरा गर्ने काम । ४. सन्तुष्टि; तृप्ति ।
पूर्य-वि० [सं०] पूरा गर्न योग्य; पूरणीय ।
पूर्व-ना० [सं०] १. सूर्य उदाउने दिशा; पश्चिमको विपरीत दिशा । २. पुरखा; पूर्वज । ३. अगिल्लो हिस्सा; अनु-भाग । (वि०) ४. सूर्य उदाउने दिशाको; पूर्वीय ।

पूर्व-एक (१)-नम्बर-पूर्व-रूप

६६२

५. पहिलो; अगिल्लो; प्रथम । ६. जेठो; जेष्ठ ।
 ७. अगाडिको; अगिल्लिरको । ८. पुरानो; प्राचीन ।
 ९. पहिले भनिएको । (क्रि० यो०) १०. पहिले; अगि ।
पूर्व-एक (१)-नम्बर-ना० [पूर्व+एक+नम्बर] भक्तपुर-
 देखि पूर्वतिरका बनेपा, धुलिखेल, सिन्धु-पाल्चोक, काभ्रे-
 पलान्चोक आदि बस्तीहरूसहितको एक इलाका ।
पूर्वक-क्रि० यो० [सं०] साथ; सहित (नाम शब्दको पछाडि
 प्रयोग हुने) । (उदा०-कृपापूर्वक, भक्तिपूर्वक इत्या० ।)
पूर्व-कथित-वि० [सं०] पहिले भनिएको; अगि भनिएको ।
पूर्व-कर्म-ना० [सं०] १. पहिलो काम; प्रथम कार्य । २.
 पूर्व-जन्मको कर्म । ३. तयारी ।
पूर्व-काय-ना० [सं०] नाइटोदेखि माथितिरको शरीरको भाग ।
पूर्व-काल-ना० [सं०] १. पुरानो समय; प्राचीन काल ।
 २. बितेको समय; अतीत काल । (वि०) ३. प्राचीन काल-
 को; पहिलेको ।
पूर्व-कालिक-वि० [सं०] १. पहिलेका समयको; प्राचीन-
 कालको । २. पुरानो; प्राचीन ।
पूर्व-कालीन-वि० [सं०] पूर्व-कालिक ।
पूर्व-काष्ठा-ना० [सं०] पूर्व दिशा ।
पूर्व-कृत-वि० [सं०] पहिले गरिएको ।
पूर्व-गामी-वि० [सं०] १. पहिले जाने; अगि हिँड्ने । २.
 पहिलेको; अगाडिको । ३. पूर्व दिशातिर जाने ।
पूर्व-जन्म-वि० [सं०] पूर्व-गामी ।
पूर्व-चार (४)-नम्बर-ना० [पूर्व+चार+नम्बर] पूर्व-तीन
 (३)-नम्बरदेखि पूर्वपट्टिका भोजपुर, खोटाङ, दिङ्ला
 आदि बस्तीहरूसहितको एक इलाका ।
पूर्व-चोदित-वि० [सं०] पहिले कहिएको; पूर्वोक्त ।
पूर्वज-वि० [सं०] १. पहिले जन्मेको; पहिले उत्पत्ति भएको ।
 (ना०) २. पुरुखा; पूर्व-पुरुष । ३. दाजु; अग्रज ।
पूर्व-जन्म-ना० [सं०] वर्तमान जन्मभन्दा अगिल्लो
 जन्म; पहिलेको जन्म ।
पूर्व-जन्मा-ना० [सं०] १. दाजु । २. ब्राह्मण ।
पूर्वजा-ना० [सं०] पहिले जन्मेकी स्त्री; दिदी ।
पूर्व-ज्ञान-ना० [सं०] १. पूर्व-जन्मको ज्ञान । २. पूर्व-
 जन्ममा उपार्जित ज्ञान ।
पूर्वतः-क्रि० यो० [सं०] १. पहिलेदेखि; प्रथमतः । २.
 अगाडि; सामुन्ने । ३. पूर्व दिशामा; पूर्वतिर ।
पूर्व-तीन (३)-नम्बर-ना० [पूर्व+तीन+नम्बर] पूर्व-दुइ
 (२) नम्बर र पूर्व-चार (४)-नम्बर इलाकाका बीचमा पर्ने
 ओखलढुङ्गा, चिसाङ्खु, ऐंसेलुखर्क, माने-भञ्ज्याङ आदि
 बस्तीहरूसहितको एक इलाका ।
पूर्व-दिक्-ना० [सं०] पूर्व दिशा ।
पूर्व-दिक्-पति-ना० [सं०] इन्द्र ।
पूर्व-दिन-ना० [सं०] १. दिनको मध्याह्नभन्दा पहिलेको
 समय; दिनको अगिल्लो समय । २. अगिल्लो दिन ।

पूर्व-दिष्ट-ना० [सं०] १. प्रारम्भअनुसार निश्चित भएको
 सुख, दुःख आदि । (वि०) २. पहिले गरिएको; पूर्व-
 विहित ।
पूर्व-दुइ (२)-नम्बर-ना० [पूर्व+दुइ+नम्बर] पूर्व-एक (१)-
 नम्बर र पूर्व-तीन (३)-नम्बर जिल्लाका बीचमा पर्ने
 रामेछाप, चरीकोट, मेलुङ, दोलखा आदि बस्तीहरूसहितको
 एक इलाका ।
पूर्व-दुष्कृत-ना० [सं०] पूर्व जन्ममा गरेको कुकृत्य ।
पूर्व-देव-ना० [सं०] १. प्राचीन देवता । २. पितृ । ३.
 दैत्य; दानव ।
पूर्व-निश्चित-वि० [सं०] पहिले नै निश्चय गरिएको; अगि-
 बाटै निश्चित गरिएको ।
पूर्व-पक्ष-ना० [सं०] १. अगिल्लो हिस्सा । २. कुनै शास्त्रका
 विषयमा गरिएको चर्चा; प्रश्न । ३. नालिश; फिराद ।
 ४. कृष्ण-पक्ष ।
पूर्व-पक्षी-वि० [सं०] पूर्व-पक्ष उपस्थित गर्ने ।
पूर्व-पद-ना० [सं०] १. समासमा पहिलो पद; समस्त
 पदहरूमा पहिलो शब्द । २. पहिलो स्थान । ३. पहिले
 आएको पद ।
पूर्व-पर्वत-ना० [सं०] उदयाचल ।
पूर्व-पितामह-ना० [सं०] १. पुरुखा; पूर्वज । २. वराज्य;
 प्रपितामह ।
पूर्व-पीठिका-ना० [सं०] १. पहिलो पीठिका; पूर्वाद्धि । २.
 मूल कथा प्रारम्भ हुनुभन्दा अगिका घटना बुझाउन लेखि-
 एको कुनै ग्रन्थको अंश; उपोद्घात ।
पूर्व-पुरुष-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. पुरुखा ।
पूर्व-फाल्गुनी-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; पूर्वा-
 फाल्गुनी ।
पूर्व-भाग-ना० [सं०] अगिल्लो वा माथिल्लो भाग ।
पूर्व-भाद्रपदा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; पूर्वा-
 भाद्रपद ।
पूर्व-भूत-वि० [सं०] पहिले भएको; भूत-पूर्व ।
पूर्व-मीमांसा-ना० [सं०] कर्मकाण्डहरूको तात्त्विक विवेचना
 गरिएको, मीमांसा-दर्शनको एक भाग । (यसका कर्ता
 जैमिनी मुनि हुन् ।)
पूर्व-रङ्ग-ना० [सं०] १. नाटकको प्रारम्भमा विघ्न-शान्तिका
 निमित्त नटद्वारा गरिने प्रार्थना । २. तार-सुर ।
पूर्व-राग-ना० [सं०] नायक-नायिकामा श्रवण, दर्शन आदि
 कारणबाट भेट हुनुभन्दा पहिले हुने अनुराग ।
पूर्व-रात्र-ना० [सं०] १. रात्रिको प्रथम भाग; रातको
 पहिलो प्रहर । २. अगिल्लो रात ।
पूर्व-रूप-ना० [सं०] १. पहिलेको रूप; पहिले भएको रूप ।
 २. कुनै कुरो वा घटना हुनुभन्दा पहिले देखिएको त्यसको
 लक्षण । ३. रोगको प्रारम्भिक लक्षण । ४. आगम-
 सूचक लक्षण । ५. कसैको विनष्ट गुण, रूप, वैभव आदि ।

फेरि प्राप्त भएको वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार ।
 पूर्ववत्-क्रि० यो० [सं०] पहिलेजस्तै; अगिझै ।
 पूर्व-वय-ना० [सं०] बाल्यावस्था ।
 पूर्व-वयस-ना० [सं०] बाल्यावस्था ।
 पूर्व-वर्ती-वि० [सं०] १. पहिलेको । २. पहिले भइसकेको ।
 पूर्ववाद-ना० [सं०] वादीले गरेको दावा वा लाएको अभि-
 योग; नालिश ।
 पूर्ववादी-ना० [सं०] नालिश दिने व्यक्ति; वादी ।
 पूर्व-विद्-वि० [सं०] १. पुराना कुराहरू जान्ने; पुरा-विद् ।
 २. इतिहास, पुरातत्त्व आदिको ज्ञाता ।
 पूर्व-विहित-वि० [सं०] पहिले गरिएको; पूर्व-दिष्टा ।
 पूर्व-वृत्त-ना० [सं०] १. पुरानो कुरो; प्राचीन वृत्तान्त ।
 २. इतिहास । ३. पुरातत्त्व-सम्बन्धी कुरो ।
 पूर्व-वृत्तान्त-ना० [सं०] १. पुरानो कथा; पुर्व्याली । २.
 भूमिका । ३. पूर्व-पीठिका; उपोद्घात । ४. पहिलेको
 वृत्तान्त ।
 पूर्व-सञ्चित-वि० [सं०] पहिले सञ्चय गरिएको ।
 पूर्व-सन्ध्या-ना० [सं०] प्रातःकाल ।
 पूर्व-स्थिति-ना० [सं०] पहिलेको अवस्था; पूर्वावस्था ।
 पूर्वा-ना० [सं०] पूर्व-दिशा ।
 पूर्वाङ्ग-ना० [सं०] कुनै शुभ कर्म गर्दा प्रारम्भमा गरिने
 कृत्य; पूर्व-कर्म ।
 पूर्वाचल-ना० [सं०] उदयाचल ।
 पूर्वाञ्चल-ना० [सं०] १. पूर्वी छेउ; पूर्वपट्टिको किनार;
 पूर्वीय सिमाना । २. पूर्वपट्टिको अञ्चल वा क्षेत्र ।
 पूर्वापर-वि० [सं०] १. अगि र पछिको; अगिल्लो र
 पछिल्लो । २. पूर्व र पश्चिमको । (ना०) ३. प्रमाण
 र प्रमेय ।
 पूर्वापर्य-ना० [सं०] पूर्वापरको भाव ।
 पूर्वा-फाल्गुनी-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; पूर्व-
 फाल्गुनी ।
 पूर्वा-भाद्रपदा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; पूर्व-
 भाद्रपदा ।
 पूर्वाभिमुख-वि० [सं०] १. पूर्वतिर मुख फर्केको । (क्रि०
 यो०) २. पूर्व दिशातिर ।
 पूर्वाभ्यास-ना० [सं०] पहिले गरिएको अभ्यास; पहिलेको
 रफत ।
 पूर्वाजित-वि० [सं०] पहिले कमाएको; अगि उपार्जन गरेको ।
 पूर्वार्ध-ना० [सं०] पूर्वार्द्ध ।
 पूर्वार्द्ध-ना० [सं०] दुइ बराबर भागमा पहिलो आधा भाग;
 अगिल्लो आधा भाग ।
 पूर्वावस्था-ना० [सं०] पहिलेको अवस्था; पूर्व-स्थिति ।
 पूर्वाषाढा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक ।
 पूर्वाह-ना० [सं०] पूर्वाह्न ।
 पूर्वाह्न-ना० [सं०] दिनको पहिलो भाग; दिनका पहिला

हुइ प्रहर; पूर्वाह्न ।
 पूर्वाह्निक-वि० [सं०] १. पूर्वाह्न-सम्बन्धी । (ना०) २.
 दिनको पहिलो भागमा गरिने कर्म ।
 पूर्वाह्न-ना [पूर्वाह्न] पूर्वाह्न ।
 पूर्विया-वि० [सं०] १. पूर्व दिशाको; पूर्वीय । २. पूर्व
 दिशामा रहेको; पूर्वी प्रदेशको । ३. पूर्विया ।
 पूर्वी-वि० [सं०] पुरानो; प्राचीन ।
 पूर्वी-वि० [सं०] पूर्वीय । १. पूर्व दिशाको; पूर्वीय । २. एशियाली ।
 पूर्वीण-वि० [सं०] १. पुरातन; प्राचीन । २. पुस्तैनी;
 पैतृक ।
 पूर्वो-वि० [सं०] १. पूर्व दिशाको; पूर्वी । २. एशियाली ।
 पूर्वोत्तर-वि० [सं०] पश्चिमी ।
 पूर्वोद्युः-क्रि० यो० [सं०] १. अगिल्लो दिन; एक दिन अगाडि ।
 (ना०) २. प्रातःकाल । ३. मङ्गसीर, पूस, माघ र फागुन
 महीनाका कृष्ण-पक्षका सप्तमीका दिन गरिने श्राद्ध ।
 पूर्वोक्त-वि० [सं०] पहिले भनिएको; पूर्व-कथित ।
 पूर्वोत्तर-वि० [सं०] १. उत्तर-पूर्वी; उत्तर र पूर्वको ।
 (ना०) २. उत्तर र पूर्व दिशाका बीचको दिशा; ईशान
 कोण ।
 पूर्वोत्तरा-ना० [सं०] पूर्व र उत्तरका बीचको दिशा; ईशान
 कोण ।
 पूर्वोदित-वि० [सं०] १. पूर्वोक्त । २. पहिले उदाएको । ३.
 पूर्वतिर उदाएको ।
 पूर्व-ना० [सं०] फोस्रो दाना; पोगटो ।
 पूर्वा-ना० [सं०] पूष रयालेको पीठो घिउमा भुटेर बनाइने
 एक किसिमको खाद्य पदार्थ ।
 पूस-ना० [सं०] पौष । पौष महीना ।
 पूव-वि० [सं०] १. मिलेको; टाँसिएको; जोरिएको;
 मिश्रित । २. बाँधिएको; बद्ध ।
 पूच्छक-वि० [सं०] सोध्ने; प्रश्न गर्ने ।
 पूच्छन-ना० [सं०] सोध्ने काम; प्रश्न गर्ने काम ।
 पूच्छा-ना० [सं०] प्रश्न; सवाल ।
 पूतना-ना० [सं०] १. सेना; फौज । २. युद्ध; लडाइँ ।
 पूथक्-क्रि० यो० [सं०] अलग; छुट्टा; भिन्न ।
 पूथक्करण-ना० [सं०] १. छुट्ट्याउने काम; अलग गर्ने
 क्रिया । २. विश्लेषण ।
 पूथक्क्या-ना० [सं०] पूथक्करण ।
 पूथक्ता-ना० [सं०] पूथक् हुनाको भाव; भिन्नता ।
 पूथक्त्व-ना० [सं०] पूथक्ता; भिन्नता ।
 पूथगात्मता-ना० [सं०] १. भेद; अन्तर; भिन्नता । २.
 निर्णय । ३. विरक्ति; वैराग्य ।
 पूथवी-ना० [सं०] पृथ्वी ।
 पूथा-ना० [सं०] पाण्डवकी आमा; कुन्ती ।
 पूथिका-ना० [सं०] १. कनसुल्लो । २. खजुरो ।
 पूथिवी-ना० [सं०] पृथ्वी ।

पृथु-पैची

६६४

पृथु-वि० [सं०] १. फराकिलो; विस्तृत । २. विशाल; महान् । (ना०) ३. अग्नि । ४. विष्णु । ५. इक्ष्वाकु-वंशका एक राजा ।

पृथुक-ना० [सं०] १. शिशु; बालक । २. चिउरा ।

पृथु-कीर्ति-वि० [सं०] ठूलो कीर्ति भएको; महान् यशस्वी ।

पृथुल-वि० [सं०] १. ठूलो; महान् । २. मोटो; स्थूल । ३. विशाल; विस्तीर्ण ।

पृथुलाक्ष-वि० [सं०] ठूलूला आँखा भएको ।

पृथुलाधीश-ना० [सं०] विशाल राज्यका राजा; ठूला राजा ।

पृथुली-ना० [सं०] जिम्बु; हिङ्गामुपत्री ।

पृथूदर-वि० [सं०] १. ठूलो पेट भएको । २. भुँडे । (ना०) ३. भ्यागुतो ।

पृथ्विका-ना० [सं०] काल-जीरो ।

पृथ्वी-ना० [सं०] १. मनुष्यहरू रहेको सौर-जगतको ग्रह । २. ढुङ्गा, माटो आदिले बनेको, पृथ्वीको बाहिरी तह; भूमि; धरती । ३. पञ्च-महाभूतमध्ये एक । ४. माटो; मृत्तिका ।

पृथ्वी-कम्प-ना० [सं०] भइँचालो; भू-कम्प ।

पृथ्वी-गृह-ना० [सं०] गुफा ।

पृथ्वी-धर-ना० [सं०] १. पर्वत; पहाड । २. शेष-नाग । ३. कछुवा । ४. दिग्गज ।

पृथ्वीनारायण-शाह-ना० [पृथ्वी + नारायण + शाह] सन् १७६८-७५ ईसवीमा काठमाडौँको राजगद्दीमा बसी नेपालको शासन गर्ने, वर्तमान नेपाल-राष्ट्रका जन्म-दाता, शाह-वंशका प्रसिद्ध राजा; बडा-महाराज ।

पृथ्वी-पति-ना० [सं०] राजा; भू-पति ।

पृथ्वी-पुत्र-ना० [सं०] मङ्गल-ग्रह ।

पृथ्वी-मण्डल-ना० [सं०] भू-मण्डल ।

पृथ्वीश-ना० [सं०] राजा ।

पृदाकु-ना० [सं०] १. बाघ । २. चितुवा । ३. सर्प । ४. बिच्छी ।

पश्निपर्णी-ना० [सं०] लाम्चा र तीखा पात, सेता फूल र खैरा थोप्चा फल हुने एक बूटी । (आयुर्वेदमा यसको गुण वात, उन्माद र ज्वरलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)

पृषत्-ना० [सं०] १. थोपो; बूँद; बिन्दु । २. चित्तल ।

पृष्ट-वि० [सं०] १. सोधिएको; प्रश्न गरिएको । २. सेचन गरिएको; सिक्ता ।

पृष्टि-ना० [सं०] १. सोध्ने काम; पुछ्ने क्रिया । २. स्पर्श ।

पृष्ठ-ना० [सं०] १. पिठिउँ; शरीरको पछिल्लो भाग; ढँडाल्नु । २. कुनै वस्तुको माथिल्लो भाग । ३. पुस्तक वा कागज-पत्रको एक पट्टिको भाग । ४. पछिल्लो भाग ।

पृष्ठक-ना० [सं०] पिठिउँ; पछिल्लो भाग ।

पृष्ठ-गामी-वि० [सं०] पछि-पछि हिँड्ने; अनुयायी ।

पृष्ठतः-क्रि० यो० [सं०] १. पछिल्लर; पछाडि । २.

पछिल्लिरबाट । ३. पिठिउँमा । ४. पृष्ठमा; पृष्ठअनुसार ।

पृष्ठ-देश-ना० [सं०] १. पछिल्लो भाग; पृष्ठ-भाग । २. पिठिउँ ।

पृष्ठ-पोषक-ना० [सं०] सहायक; मददगार ।

पृष्ठ-पोषण-ना० [सं०] सहायता; मदद ।

पृष्ठ-भाग-ना० [सं०] पछिल्लो भाग; पिठिउँ ।

पृष्ठ-भूमि-ना० [सं०] १. पछिल्लो भाग; पछिल्लिरको हिस्सा । २. कुनै वस्तुको तल्लो भूमि; पिँध । ३. कुनै विशेष कुरा वा घटनाको रूप स्पष्टसँग देखाउने तिनी-हरूको पहिलेको परिस्थिति; कुनै घटनाको आधारभूत पुरानो कुरो । ४. अङ्कित दृश्य वा घटनाको आधार । ५. मूर्ति वा चित्रको सबभन्दा पछिल्लो भाग; पृष्ठिका ।

पृष्ठ-वंश-ना० [सं०] मेरु-दण्ड; ढाड ।

पृष्ठास्थि-ना० [सं०] मेरु-दण्ड ।

प्रेरु-ना० [सं०] बन-अदुवा ।

पृष्ठिका-ना० [सं०] १. अङ्कित दृश्य वा घटनाको आधार । २. मूर्ति वा चित्रको सबभन्दा पछिल्लो भाग । ३. कुनै विशेष कुरा वा घटनाको रूप स्पष्टसँग देखाउन तिनी-हरूको पहिलेको परिस्थिति; पृष्ठ-भूमि ।

पेङ्कर-ना० [ने०] खेती लाउन र जान-आउन सार्ने मुस्किल पर्ने भीर-वारी ।

पेच-ना० [फा०] १. झन्झट; बखेडा । २. चलाकी; धूर्तता । ३. छनक; व्यङ्ग्य । ४. बेहिएको डाँडो-डोल्सी परेको, घुमाएर कस्ने एक प्रकारको कीलो । ५. भित्री वैमनस्य; गुप्त षड्यन्त्र । ६. कुनै डन्डी वा नलीमा ढिम्प्री कस्ताका निमित्त बनाइएको फनफनी घुमेको रेखा; गुना । ७. कुस्ती खेल्दा अरुलाई पछार्ने युक्ति । कुनै स्पर्धामा अरुलाई पराजित पार्ने विशेष युक्ति । ८. चङ्गा उडाएर लडाउँदा दुइ पक्षका चङ्गाका धागाहरू जोल्ठिने क्रिया । ९. पगरीको अगिल्लिर शोभाका निमित्त जडिएको आभूषण; कल्की; शिर-पेच ।

पेचक-ना० [सं०] १. लाटोकोसेरो । २. हात्तीका पुच्छरको फेद । ३. पलङ्ग ।

पेच-कश-ना० [फा०] पेच-कीलो घुमाई-घुमाईकन कस्ने एक औजार; मार्तोल ।

पेच-कीलो-ना० [पेच + कीलो] घुमाई-घुमाईकन कस्ने एक प्रकारको कीलो; पेच ।

पेचदार-वि० [फा०] पेच भएको; पेचवाल ।

पेच-पाच-ना० [पेच + पाच (फा०)] १. जाल-झेल; झेल-बखेडा । २. छेड-छाड; धोच-पेच । ३. पेच ।

पेचवाल-वि० [फा०] पेच भएको; पेचदार ।

पेचिलो-वि० [पेच + इलो] १. पेच भएको; पेचवाल । २. चालबाज; धूर्ततापूर्ण । ३. चालबाजी गर्ने; धूर्त; बखेडा गर्ने; जाली । ४. सोझो वा सुगम नभएको । ५. घुमाउरो ।

पेची-वि० [पेच + ई] १. पेच लडाउने; बखेडा गर्ने; जाली ।

२. चालवाजी; धूर्त ।

पेज-ना० [अं०] पुस्तक वा कागत-पत्रको एकपट्टिको भाग; पृष्ठ ।

पेट-ना० [सं०] १. थैलो; झोला । २. पेटारो; सन्दूक । ३. समूह; राशि । ४. थप्पड़; मुक्का । ५. छातीदेखि मनि वस्तिदेखि माथिको शरीरको अवयव; भुँडी । ६. खाएको वस्तु जम्मा हुने शरीरभित्रको थैली; उदर; आमाशय; पाकस्थली । ७. गर्भ; गर्भाशय । ८. मन; दिल; अन्तःकरण । ९. खोको वस्तुको भित्री भाग ।

पेटक-ना० [सं०] १. थैलो; झोला । २. पेटारो; सन्दूक ।

पेट-पाला-वि० [पेट+पाल] केवल खानेकै घन्दामा लागेको ।

पेट-मारा-ना० [पेट+मारा] नखाई, नलाईकनै धन सङ्ग्रह गर्ने; लोभी; कृपण ।

पेटारी-ना० [सं० पेट+आरी] बाँस, वेत आदिका चोयाले बनेको सानो सन्दूक ।

पेटारे-वि० [पेट] शरीर एक रङ्गको र पेटमात्र अर्को रङ्गको हुने (बाख्रो, पाठो आदि) ।

पेटारो-ना० [पेटारी] ठूलो किसिमको पेटारी ।

पेटाहा-वि० [पेट+आहा] १. भित्र-भित्रै अर्काको अनिष्ट गर्न खोज्ने; कपटी । २. अर्काका कुरा भने दुहुने, आफ्ना कुरा नभन्ने स्वभावको ।

पेटिका-ना० [सं०] सानो पेटारो; सानो सन्दूक ।

पेटिया-ना० [पेट+इया] कुनै भारादार वा कुलीन व्यक्तिका असमर्थ परिवारलाई जीवन-निर्वाहको निमित्त सरकारबाट दिइने जग्गा-जमीन ।

पेटी-ना० [पेट] १. कमरमा बाँध्ने छाला, कपडा आदिको फित्ता; कमर-पेटी; कमर-बन्दी । २. पटार; लोता । ३. तानामाना । ४. घरको वरि-परि बलेनीभित्र उठाएको डील; पिँढी । ५. सड़कका छेउमा, मानिसहरू पैदल हिँड्नाका निमित्त उठाएर बनाएको डील ।

पेटी-ना० [सं०] सानो पेटारो; पेटिका; सानो सन्दूक ।

पेटीकोट-ना० [अं०] स्त्रीहरूले साडीका भित्रपट्टि लाउने जामाजस्तो पोशाक ।

पेटुवा-वि० [पेट+उवा] धेरै खाने; खन्चुवा; लाट्टे ।

पेटेन्ट-ना० [अं०] १. कुनै नयाँ वस्तुको उत्पादन वा बिक्री गर्न सरकारद्वारा प्राप्त हुने एकाधिकारको स्वीकृति । (वि०) २. त्यस्तो एकाधिकार वा रजिस्टर भएको (वस्तु) ।

पेटे-भोटो-ना० [पेट+भोटो] बाहुला, फेर आदि नभएको एक प्रकारको भोटो ।

पेट्रोमैक्स-ना० [अं०] मँटुल बत्ती ।

पेट्रोल-ना० [अं०] १. मोटर र अरू यन्त्रहरू चलाउने मट्टी-तेल-जस्तो एक प्रसिद्ध खनिज पदार्थ । २. सैनिकहरूले यता-उति घुमी-घुमीकन दिने पहरा । ३. त्यसरी पहरा दिने सिपाही ।

पेडा-ना० [सं० पिण्ड] खुवा र चीनी मिलाई बनाइने एक प्रसिद्ध बाटुलो थेंचो मिठाई ।

पेनू-ना० [अं० पियानो] ठूलो हारमोनियमजस्तो, मेचमा बसी गोडाले दम दिएर दुइ हातले बजाउने एक प्रकारको बाजा; पियानो ।

पेन्चिस-ना० [अं० प्लायर्स] समातेर तान्ने, कस्ने र साना-तिना तारहरू काट्ने सनासोका आकारको एक प्रकारको ज्याभल ।

पेन्शन-ना० [अं०] निर्धारित समयसम्म नोकरी गरिसकेका जागीरदारको जागीर छुटेपछि सरकारबाट दिइने भत्ता; अनुवृत्ति ।

पेन्शनीयर-ना० [अं०] अनुवृत्ति पाउने व्यक्ति; नोकरीको हद्द पुगेपछि भत्ता पाउने कर्मचारी; अनुवृत्ति-धारी ।

पेन्सिल-ना० [अं०] १. सिलेटमा लेख्ने दुङ्गाको कलम । २. सीसा-कलम ।

पेपर-ना० [अं०] १. कागत । २. अखबार; समाचार-पत्र । ३. प्रश्न-पत्र । ४. कागजमा सूती लपेटेर बीडीको आकार पारी बनाएको एक प्रकारको चुरोट ।

पेपर-वेट-ना० [अं०] कागत-पत्रहरू नउड्नु भनी थिचि-राख्ने शीशा, पत्थर आदिको गह्रुंगो साधन ।

पेय-वि० [सं०] १. पिउन योग्य; पिइने । (ना०) २. पिइने पदार्थ; पिउन हुने तरल पदार्थ । ३. पानी; जल । ४. दूध ।

पेरु-ना० [पेरु (देश)?] चुच्चोको तलसम्म झुन्डिने लामो सिउर हुने एक जातको कुखुरो ।

पेरुङ्गो-ना० [ने०] बाँसका चोयाको, लाम्चो, चेप्टो, ठूला-ठूला प्वाल वा आँखै-आँखा भएको भाँडो ।

पेरोल-ना० [अं०] १. प्यारोल । २. कुनै विशेष कामका लागि केही समयका निमित्त बाहिर जानुपर्दा थुनामा रहेका व्यक्तिले यति दिनभित्र फेरि थुनामा फर्की आउँला भनी दिएको वचन ।

पेलक-ना० [सं०] अण्ड-कोष ।

पेलव-वि० [सं०] १. सुकुमार; कोमल । २. दुब्लो; पातलो ।

पेला-ना० [पेल] १. कुनै काम चाँडो गराउनाका निमित्त गरिएको आग्रह वा प्रेरणा; ताकिता । २. कुनै काम चाँडो गराउन कर लाउनु; कर-काप ।

पेलाइ-ना० [पेल+आइ] पेलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पेलाइनु-सं० क्रि० [पेलाउ+आइ+नु] पेलन लाइनु; ('पेलु'-को क० क्रि०) ।

पेलाउनु-सं० क्रि० [पेल+आउ+नु] पेलन लाउनु; ('पेलु'-को प्रे० क्रि०) ।

पेलाहा-वि० [पेल+आहा] पेलने स्वभावको; मिचाहा; हेपाहा ।

पेलिनु-सं० क्रि० [पेल+इ+नु] पेलने काम गरिनु; ('पेलु'-को क० क्रि०) ।

पेलुवा-वि० [पेल+उवा] १. पेलेर बनाइएको; पेलेर तयार गरिएको । २. पेलाहा; हेपाहा ।

पेल्लु-पैठ

६६६

पेल्लु-स० क्रि० [प्रा० पेल्ल+नु] १. यन्त्रले खूबसित निचोर्नु
वा थिचु। २. घचेट्नु; ठेल्लु। ३. दवाउनु; थिचु।
४. अँठ्याउनु; च्याप्नु। ५. थिचो-मिचो गर्नु; बल-प्रयोग
गर्नु। ६. नटेर्नु; अवज्ञा गर्नु।
पेवा-ना० [ने०] १. स्वास्ती-मानिसको आफैले कमाएको वा
माइतीवाहेक अरु कसैले दिएको श्री-सम्पत्ति; स्त्री-धन।
२. कमारा-कमारीको सम्पत्ति।
पेश-ना० यो० [फा०] १. अगाडि; सामुन्ने; मुखेन्जी। (ना०)
२. अगाडि ल्याउने काम; उपस्थित गर्ने क्रिया। ३. जाहेरी।
पेशगी-ना० [फा०] १. कसैलाई कुनै काम गराउँदा वा
कुनै वस्तु किन्ने निश्चय गर्दा पहिलेबाट दिइने निश्चित
पारिश्रमिक वा मूल्यको केही अंश; बैना; अग्रिम।
२. कार्य वा समय पूरा भई पाक्नुभन्दा पहिले लिइने तलब,
पारिश्रमिक आदि। ३. पर-देश वा सफरमा जाँदा प्रस्थान
गर्नुभन्दा पहिले पठाइने माल-सामान, कर्मचारी आदि।
पेशल-वि० [सं०] १. कमलो; कोमल। २. झीनो; कृश।
३. सुन्दर; मनोहर। ४. कुशल; दक्ष। ५. धूर्त।
पेशा-ना० [फा०] जीविकाको निमित्त गरिने काम; इलम;
व्यवसाय; उद्यम।
पेशाब-ना० [फा०] मूत; पिसाब; मूत्र।
पेशाबखाना-ना० [फा० पेशाबखाना] पिसाब गर्न बनाइएको
ठाउँ; पिसाब गर्ने ठाउँ।
पेशि-ना० [सं०] १. शरीरमा रहने मांस-पिण्ड। २. फुल;
अण्डा। ३. कोपिला।
पेशि-कोश-ना० [सं०] चराको फुल; अण्डा।
पेशी-ना० [फा०] हाकिमका अगाडि मुद्दा-मामिला आदि
पेश गर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
पेशु-सं० क्रि० [पेश+नु] १. उपस्थित गराउनु; पेस्नु।
२. सामने तुल्याउनु। ३. जाहेर गर्नु।
पेष-ना० [सं०] पिँच्ने काम; पिस्ने क्रिया।
पेषक-वि० [सं०] १. पिँच्ने; पिस्ने। (ना०) २. पिँच्ने यन्त्र।
पेषण-ना० [सं०] पिँच्ने काम; पिस्ने काम।
पेषणी-ना० [सं०] पिँच्ने साधन; जाँतो, घट्ट, सिलौटो आदि।
पेष्टा-वि० [सं०] पिँच्ने; पिस्ने; पेषक।
पेसा-ना० [फा० पेशा] पेशा।
पेसाइ-ना० [पेस्+आइ] पेस्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
पेसाइनु-सं० क्रि० [पेसाउ+आइ+नु] पेस्न लाइनु;
(‘पेसाउनु’-को क० क्रि०)
पेसाउनु-सं० क्रि० [पेस्+आउ+नु] पेस्न लाउनु; (‘पेस्नु’-
को प्रे० क्रि०)।
पेसिनु-सं० क्रि० [पेस्+इ+नु] १. पेश गरिनु; (‘पेस्नु’-को
क० क्रि०)। (अ० क्रि०) २. टाँसिन खोज्नु; मिलन खोज्नु।
३. लहसिनु; झ्याम्मिनु।
पेसुवा-वि० [पेस्+उवा] टाँसो लगाइएको; कर-कापसित
घुसाइएको वा पेसिएको।

पेस्की-ना० [फा० पेशगी] पेशगी।
पेस्ता-ना० [फा० पिस्तः] हरिया रङ्गका साना-साना दाना
हुने एक प्रसिद्ध खाने मसला।
पेस्नु-सं० क्रि० [सं० प्रेष] १. बोक्सीहरूले छौँडा पठाउनु
वा रोग लगाइदिनु। २. जबर्जस्ती घुसाउनु; टाँसो लाउनु।
पेस्याइ-ना० [पेसि+आइ] पेसिने किसिम, क्रिया वा भाव।
पेस्याहट-ना० [पेसि+याहट] पेसिने किसिम, क्रिया वा भाव।
पैचो-ना० [सं० प्रतियच्छ] केही समय काम लिई फिर्ता दिने
गरी कसैसित कुनै वस्तु वा धन लिने काम; सापट; ऋण।
पैतालिस-ना० [पैतालीस] पैतालीस।
पैतालीसौ-वि० [पैतालीसौ] पैतालीसौ।
पैतालीस-ना० [प्रा० पंचतालीस] १. चालीस र पाँचको
योग-सङ्ख्या; ४५-अङ्क। (वि०) २. चालीस र
पाँच सङ्ख्याका योगको।
पैतालीसौ-वि० [पैतालीस+औ] गणनाका क्रमले पैतालीस
सङ्ख्यामा पुगेको; पैतालीस सङ्ख्याको।
पैतीस-ना० [प्रा० पंचतीस] १. तीस र पाँचको योग-सङ्ख्या;
३५-अङ्क। (वि०) २. तीस र पाँच सङ्ख्याका योगको।
पैतीसौ-वि० [पैतीस+औ] गणनाका क्रमले पैतीस सङ्ख्यामा
पुगेको; पैतीस सङ्ख्याको।
पैलेटी-ना० [ने०] सानो कालो फल फल्ने एक जातको
बिरुवा।
पैसट्टि-ना० [पैसट्टी] पैसट्टी।
पैसट्टियो-वि० [पैसट्टी+औ] गणनाका क्रमले पैसट्टी सङ्ख्या-
मा पुगेको; पैसट्टी सङ्ख्याको।
पैसट्टी-ना० [प्रा० पंचसट्टि] १. साठी र पाँचको योग-
सङ्ख्या; ६५-अङ्क। (वि०) २. साठी र पाँच सङ्ख्याका
योगको।
पैजनी-ना० [फा० पायेजन+ई] पाउमा लाउने एक प्रकारको
गहना; पैरा; पाउजेब।
पैटिइनु-अ० क्रि० [पैटि+इ+नु] शुरू होइनु; थालिनु;
(‘पैटिनु’-को भा० क्रि०)।
पैटिनु-अ० क्रि० [ने०] १. शुरू हुनु; थालिनु। २. उपयोगमा
आउनु; खर्चिनु।
पैट्याइ-ना० [पैट्याउ+आइ] पैट्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव।
पैट्याइ-ना० [पैटि+आइ] पैटिने किसिम, क्रिया वा भाव।
पैट्याइनु-सं० क्रि० [पैट्याउ+इ+नु] शुरू गरिनु; (‘पैट्या-
उनु’-को क० क्रि०)।
पैट्याउनु-सं० क्रि० [पैटि+याउ+नु] १. शुरू गराउनु;
थाल्न लाउनु; उठान गराउनु; (‘पैटिनु’-को प्रे० क्रि०)।
(अ० क्रि०) २. खर्च गर्न थाल्नु; उपयोगमा ल्याउनु
लाग्नु।
पैठ-ना० [सं० प्रतिष्ठ] १. आइ; सहारा; आधार। २.
ठेलने काम; पेलाइ।

पैठ-ना० [सं० पृष्ठ] नगद पैसा अगिल्लिरनथापी गुप्त तवरले लेन-देन गर्ने गरी खेलिने एक प्रकारको जूवा ।
 पैठ-ना० [प्रा० पड्ड] प्रवेश; पस्ने काम ।
 पैठारी-ना० [पैठ+आरी] विदेशबाट माल-मत्ताहरू झिकाउने काम; आयात ।
 पैठ्याइ-ना० [पैठ्याउ+आइ] पैठ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पैठ्याइनु-सं० क्रि० [पैठ्याउ+आइ+नु] पसाइनु; ('पैठ्याउनु' को क० क्रि०) ।
 पैठ्याउनु-सं० क्रि० [पैठ+याउ+नु] पसाउनु; घुसाउनु; प्रवेश गराउनु ।
 पैतालौ-ना० [सं० पाद+तल] पाउको भुइँमा टेकिने भाग; पाद-तल ।
 पैतृक-वि० [सं०] १. पिताको; बाबुको । २. पितृ-सम्बन्धी । ३. पुरुषाको; पुरुषौली । ४. बाबु-बाजेबाट प्राप्त; पूर्वज-बाट प्राप्त । (ना०) ५. पितृहरूका उद्देश्यले गरिने श्राद्ध; पितृ-यज्ञ ।
 पैतृस्वसेय-ना० [सं०] फुपूको छोरो; भानिज-दाइ वा भानिज-भाइ ।
 पैत्त-वि० [सं०] पैत्तिक ।
 पत्तिक-वि० [सं०] पित्तको प्रकोपबाट उत्पन्न; पित्त-जनित (रोग) ।
 पैत्र-वि० [सं०] १. पितृ-सम्बन्धी; पैतृक । (ना०) २. चोर-औँला र बूढी औँठाका बीचको हत्केलाको भाग ।
 पैदल-वि० [सं० पदाति] १. गोडाले हिँड्ने; विनासवारी हिँड्ने । (क्रि० यो०) २. गोडाले; खुट्टाले (हिँड्नु) । (ना०) ३. गोडैले हिँड्ने वा सवारीमा नचढेको सिपाही; पदाति । ४. बुद्धि-चालका खेलको एक थरी गोटी ।
 पैदा-वि० [फा०] १. जन्मेको; उत्पन्न । २. प्रकट; आविर्भूत; घटित । ३. तयार गरिएको; बनाइएको । ४. कमाइएको; अर्जित; प्राप्त ।
 पैदाइश-ना० [फा०] उत्पत्ति; प्रादुर्भाव ।
 पैदाइशी-वि० [फा०] १. उत्पादन गरिएको; पैदाइश गरिएको । २. जन्मेदेखिको ।
 पैदावार-ना० [फा०] उब्जनी; पैदावारी; उत्पादन ।
 पैदावारी-ना० [फा०] जग्गा-जमीनमा उब्जेको बाली; उत्पादन; उब्जनी ।
 पैन-ना० [पानी] पाई ।
 पैन-ना० [सं० प्रणाल] कुलो; नहर ।
 पैनी-ना० [सं० प्रणाली] सानो किसिमको पैन ।
 पैनी-ना० [ने०] रक्सी पार्दा चुहेको रक्सी थाप्ने भाँडो ।
 पैन्ट-ना० [अं० पैन्टालून] पतलून ।
 पैसाइश-ना० [फा०] जग्गा-जमीन आदि नाप्ने काम; नापी ।
 पैसाना-ना० [फा०] १. नाप्ने औजार वा साधन । २. नक्शा आदि बनाउँदा ठूलो विस्तारलाई सानो स्थानमा

अङ्कित गर्न मानिएको अनुपात ।
 पैयाँ-ना० [प्रा० पाए] १. पाउ; पैर । २. पाङ्ग्रा । ३. घोडाको छिटो हिँड्ने एक चाल ।
 पैयुँ-ना० [सं० पद्मक] साना मसिना पात र खान हुने राता फल हुने, आरुका जस्ता फूल फुल्ने, भुजा-पातको जस्तो बोटो हुने एक जातको वृक्ष ।
 पैर-ना० [पयर] पयर; गोडा ।
 पैरवी-ना० [फा०] १. मुद्दा-मामिलामा गरिने आफ्नो पक्षको समर्थन; पक्ष-पोषण । २. कुनै काम सफल पार्नका निमित्त गरिने प्रयत्न ।
 पैरा-ना० [पयर] गोडामा लाउने एक प्रकारको गहना; पैजनी ।
 पैरो-ना० [पहिरो] पहिरो ।
 पैले-वि० [पहिले] पहिले ।
 पैलो-वि० [पहिलो] पहिलो ।
 पैशाच-विवाह-ना० [सं०] सुतिरहेकी वा मदोन्मत्त कन्यालाई हरण गरेर गरिने विवाह; आठ प्रकारका विवाहमध्ये एक ।
 पैशाचिक-वि० [सं०] १. पिशाचको; पिशाच-सम्बन्धी । २. क्रूरता पूर्ण; कठोर ।
 पैशाची-ना० [सं०] १. प्राकृत भाषाको एक भेद । २. रात्रि ।
 पैशाच्य-ना० [सं०] पिशाचको जस्तो स्वभाव; क्रूर स्वभाव ।
 पैशुन-ना० [सं०] पैशुन्य ।
 पैशुन्य-ना० [सं०] १. छुस्केरो; छुस्पाई; चुक्ली । २. दुष्टता ।
 पैष्टिक-वि० [सं०] १. पीठोबाट बनेको; पीठाको । (ना०) २. पीठोबाट बनेको रोटी, पूरी, स्वारी आदि । ३. पीठोबाट तयार हुने एक प्रकारको मदिरा ।
 पैसां-ना० [सं० पणाश] १. रुपियाँका सय खण्डको एक खण्ड मूल्यको पित्तल, तामा आदिको सिक्का; आनाको चतुर्थांश मूल्यको सिक्का । २. नगद धन; सम्पत्ति ।
 पैसावाल-वि० [पैसा+वाल] धेरै धन हुने; धनी; सम्पत्ति-शाली ।
 पैसे-वि० [पैसा+ए] १. पैसाको; पैसा-सम्बन्धी । २. एक पैसा मूल्यको ।
 पैहो-ना० [पहिरो] पहिरो ।
 पो-ना० [ने०] कुनै शब्द वा वाक्यलाई जोड दिँदा र निश्चयात्मक रूपले भन्दा वा ठम्याउँदा प्रयोग गरिने शब्द; दुइ कुरामध्ये एकलाई जोड दिँदा वा किटेर भन्दा प्रयोग गर्ने शब्द । (उदा०-योभन्दा त्यो पो राम्रो रहेछ । मैले यहाँ आउन पो भनेको थिएँ । इत्या० ।)
 पोइ-ना० [प्रा०] पइ लग्ने; खसम; पति ।
 पोइल-ना० [पोइ] १. बाबुले विधिपूर्वक विवाह गरी नदिईकनै स्त्री आफू-खुशी गएको पोइको घर । २. त्यसरी गरेको विवाह ।

पोइले-पोतराइ

६६८

- पोइले-वि०** [पोइल+ए] नाठो पोइ भएकी; धेरै पोइ भएकी।
पोके-वि० [पोको+ए] १. पोको बोक्ने। २. शरीरमा फुकु-
 न्डो भएको; पोको निस्केको। ३. पोकाको; पोको-
 सम्बन्धी।
पोके-वैद्य-ना० [पोके+वैद्य] प्रायः जडी-बूटीबाट बन्ने
 औषधिहरू बेच्ने वा तिनीहरूको प्रयोग गर्ने वैद्य; निम्न
 कक्षाको वैद्य।
पोको-ना० [सं० पोटलिका] कुनै वस्तु भित्रपट्टि हाली बाँधेको
 वा बेहेको कपडा, कागत आदिको डल्लो; गठरी; पन्तरो।
पोको-पन्तरो-ना० [पोको+पन्तरो] साना-ठूला पोकाहरूको
 समुदाय।
पोक्ती-ना० [पौंती] बिक्रो भएको एक प्रकारको ढकी; पौंती।
पोख-वि० [ने०] १. रद्दी; बेकम्मा। (ना०) २. ऊपर
 जग्गा।
पोख-ढोल-ना० [पोख+ढोल] १. पोख्ने र ढोलने काम।
 (वि०) २. पोखिएको; छरिएको।
पोखर-मूल-ना० [सं० पुष्कर-मूल] कमलको जरा; पुष्कर-
 मूल।
पोखरा-ना० [प्रा० पोक्खर] १. ठूलो पोखरी; तलाउ।
 २. नेपालका पश्चिम-तीन (३)-नम्बर इलाकाको सदर
 मुकाम। (यहाँ वेगनाश ताल, रूपा ताल आदि ताल
 छन्।) ३. पायखाना; चर्पी।
पोखरी-ना० [प्रा० पोक्खरी] तलाउ; जलाशय।
पोखरो-ना० [पोखरी] १. सानो-तिनो पोखरी। २.
 गहिरो जग्गा।
पोखाइ-ना० [पोख्+आइ] १. पोख्ने किसिम, क्रिया वा
 भाव। २. पोखिने किसिम, क्रिया वा भाव।
पोखाइनु-स० क्रि० [पोखाउ+आइ+नु] पोख्न लाइनु;
 ('पोखाउनु'-को क० क्रि०)।
पोखाउनु-स० क्रि० [पोख्+आउनु] पोख्न लाउनु; ('पोख्नु'-
 को प्रे० क्रि०)।
पोखिनु-अ० क्रि० [पोख्+इ+नु] १. राखेका भाँडाबाट पानी,
 अनाज आदि भूँइमा खस्नु; ढोलिनु। २. छरिनु; छिरोलिनु।
 (स० क्रि०) ३. पोख्ने काम गरिनु; ('पोख्नु'-को क० क्रि०)।
पोख्त-वि० [फा० पुख्तः] १. निपुण; दक्ष। २. अनुभवी;
 कुशल। ३. पक्का; दृढ; बलियो।
पोख्नु-स० क्रि० [सं० प्रोक्ष्+नु] १. खन्याउनु; ढोलुनु।
 २. छर्नु; पसारो पार्नु; छिरलो पार्नु।
पोख्याइ-ना० [पोखि+आइ] पोख्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
पोगटो-ना० [फोगटो] भित्र चामल नभएको सेप्रो धान;
 फोस्रो धान।
पोच-ना० [अं० पाउच] फुल फोरी त्यसको पहेँलो पदार्थ सग्लै
 रहने गरी घिउ-तेलमा पकाएको खाद्य पदार्थ।
पोट-ना० [प्रा० पव] त्रिपासा, पच्चीस आदिका खेलमा एक
 फुट्टी।

- पोट-बाह्र-ना०** [पोट+बाह्र] १. दुइ पासामा छक्का-छक्का
 र एक पासामा पोटमात्र पर्दा हुने एक दाउ; पौवाह्र।
 २. आँटेको वा इच्छा गरेको कुरो पुग्नु; इष्ट-सिद्धि।
पोटलिका-ना० [सं०] १. सानो पोको; पुन्तरो। २. नीम,
 जौ, सर्सिउँ, सर्वोषधी आदि हालेको, जन्मोत्सवका दिन
 हातमा बाँध्ने पोको।
पोटवाल-वि० [फा० पोतःदार] १. खूब धनी; धनाढ्य।
 २. खजान्ची; कोषाध्यक्ष।
पोटा-ना० [सं०] १. पुरुषका लक्षणहरू भएकी स्त्री; जुंगा-
 दाह्री भएकी स्त्री। २. नपुंसक; हिजडा। ३. दासी।
पोटाइ-ना० [पोटाउ+आइ] पोटाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
पोटाइनु-अ० क्रि० [पोटाउ+आइ+नु] पुष्ट होइनु;
 ('पोटाउनु'-को भा० क्रि०)।
पोटाउनु-अ० क्रि० [सं० पुष्ट+आउ+नु] १. कोथोबाट
 धानको बाला निस्कन खोज्नु। २. पुष्ट भएर आउनु।
 ३. पुष्ट पर्नु; उक्सनु।
पोटाश-ना० [अं०] बोट-बिरुवाको खरानीबाट वा खनिज
 पदार्थबाट निकालिने एक प्रकारको क्षार-पदार्थ।
पोटास-ना० [अं० पोटासियम-परमैंगनेट] पानी हाल्दा
 घोलिएर रातो पार्ने, कालो रङ्गको कनिकाजस्तो एक
 कीटाणु-नाशक औषधि।
पोटिलो-वि० [सं० पुष्ट+इलो] १. पेटको वा बीचको भाग
 उक्सेको। २. पोटाएको; पुष्ट।
पोटी-ना० [प्रा० पुट्ट] १. लशुन, प्याज आदिको गानु।
 २. लशुनको केस्रो।
पोटी-ना० [अं० पोटिको] घरमा गाँसेर बाहिर निकाली
 बनाइएको कौसीजस्तो घरको भाग।
पोट-खीर-ना० [ने०] दूधमा भात-हालेर पकाएको खीर।
पोटे-देउता-ना० [ने०] ढुङ्गे-धारो, टुटी-धारो आदिका
 मनितिर स्थापित गरिने देवताको मूर्ति। (यो प्रायशः
 राजा भगीरथको मूर्ति हुन्छ।)
पोटे-धारो-ना० [ने०] बटुवालाई पानी पियाउनका निम्ति
 बनाइएको टुटी-धारो।
पोडे-ना० [नेवा० पोच्या] नेवार-जातिको एक वर्ग;
 चाण्डालको एक भेद।
पोडे-ना० [पोडे] पोडे।
पोत-ना० [पोता] जग्गाको कर; तिरो; कूत।
पोत-ना० [सं०] १. बच्चो; शिशु। २. दश वर्ष उमेरको
 हात्ती। ३. नाउ; डुङ्गा। ४. जहाज। ५. कपडा; वस्त्र।
 ६. जग।
पोतक-ना० [सं०] पशुको बच्चो।
पोतन-वि० [सं०] पवित्र; शुद्ध।
पोत-पात-ना० [पोत्+पात (फाँ०)] पोत्ने काम; लिप-पोत।
पोतराइ-ना० [पोतर+आइ] पोतर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

पोतरिनु-स० क्रि० [पोत्+इ+नु] पोतिनु; लिपिनु; ('पोत्'-'को क० क्रि०) ।
 पोत्तु-स० क्रि० [पोत्+नु] १. पोत्तु; लिप्नु । २. लतपत्या-
 उनु; थोपनु ।
 पोत-वाह-ना० [सं०] नाउ चलाउने व्यक्ति; मल्लाह ।
 पोता-ना० [फा० फ़ोतः] तिरो; भूमि-कर; पोत ।
 पोता-अड्डा-ना० [पोता+अड्डा] पोता असूल गर्ने अड्डा ।
 पोताइ-ना० [पोत्+आइ] पोत्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पोताइनु-स० क्रि० [पोताउ+आइ+नु] पोत्न लाइनु;
 ('पोताउनु'-को क० क्रि०) ।
 पोताउनु-स० क्रि० [पोत्+आउ+नु] पोत्न लाउनु; ('पोत्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 पोता-बिर्ता-ना० [पोता+बिर्ता] आंशिक पोता तिरुपने
 बिर्ता जग्गा; केही पोता लागेको बिर्ता जग्गा ।
 पोतारी-ना० [पोतो+आरी] पोत्तका निम्ति माटो, गोबर
 आदि राख्ने भाँडो; पोत्ने वस्तु राख्ने भाँडो ।
 पोतिनु-स० क्रि० [पोत्+इ+नु] लिपिनु; लिप्तिनु; ('पोत्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 पोत्ने-ना० [प्रा० पोता] सधवा स्त्रीहरूले गलामा लगाउने,
 विभिन्न रङ्गका काँचका साना-साना दानाको सौभाग्य-
 सूचक माला ।
 पोतेला-ना० [ने०] खेत-बारीमा कान्हा भत्की वा अरु
 कुनै कारण-वश कान्हामुनि निस्केको जमीन; ग्वाक ।
 पोतो-ना० [पोत्] १. पोत्ने लुँडो । २. पोतेका ठाउँमा देखिने
 अर्ध-वृत्ताकार रेखा; पोतेको निशाना । ३. दुइ मुखे चूलाका
 बीचमा रहने अवयव; पौडो । ४. मुखमा बसेको चायाको
 दाग । ५. कालो दाग; कालिमा ।
 पोत्नु-स० क्रि० [प्रा० पुत्+नु] १. गीलो वा लेसाइलो दबदबे
 पदार्थ अरु वस्तुमाथि लगाउनु; लिप्नु; लिप्सनु । २.
 घसानु; पोत्नु । ३. विभूत, मोसो, चन्दन आदि बेसरी
 दल्नु वा घस्नु ।
 पोथी-ना० [प्रा० पोत्थिआ] पुस्तक; किताब; ग्रन्थ ।
 पोथी-ना० [प्रा० पुत्तिआ] पशु वा पक्षीको स्त्री-जाति ।
 पोथ्रो-ना० [सं० पोत्] १. सानो-तिनो रूख; बूटो; बिरुवा ।
 २. चल्लो; बच्चो ।
 पोप-ना० [अं०] ईसाई धर्मका प्रधान आचार्य ।
 पोपतिया-ना० [ने०] हिउँ पग्लेको मौसममा भोट रनेपालका
 बीच यातायात गर्ने एक बाटो । (यसै मार्गबाट अरुन
 नदी बग्दछ ।)
 पोथो-ना० [पयो] पयो ।
 पोरो-ना० [ने०] मधानीको चार पाटा परेको मथ्ने तल्लो
 भाग ।
 पोरो-ना० [प्वाल] नाकको प्वाल ।
 पोल्-ना० [पोल्] १. अर्काको गोप्य कुरो खोल्ने काम;
 पोल्ने काम । २. अभियुक्तले अरु अपराधी देखाउने काम ।

३. चुक्ली; छुल्याइँ ।
 पोल-पाल-ना० [पोल्+पाल (फाँ०)] १. पोल गर्ने काम ।
 २. पोल्ने काम; डढाउने काम ।
 पोलाइ-ना० [पोल्+आइ] पोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 पोलाइनु-स० क्रि० [पोलाउ+आइ+नु] पोल्न लाइनु;
 ('पोलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 पोलाउनु-स० क्रि० [पोल्+आउ+नु] पोल्न लाउनु; ('पोल्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 पोलाहा-वि० [पोल्+आहा] १. पोल गर्ने स्वभावको; पोल्ने ।
 २. छुल्याहा; चुक्ली-खोर ।
 पोलिङ्ग-ना० [अं०] १. निर्वाचनमा भोट दिनु; मत-पत्र
 खसाल्नु । (वि०) २. निर्वाचनमा मत दिने (भाँडो
 स्थल, केन्द्र आदि) । ३. निर्वाचन-सम्बन्धी (एजेन्ट,
 अफिसर आदि) ।
 पोलिङ्ग-अफिसर-ना० [अं०] निर्वाचनमा मतदाताहरूको
 नामावली मिलाई मत-पत्र दिने काम गर्ने प्रिसाइडिङ्ग-
 अफिसरमनिको एक अफिसर ।
 पोलिङ्ग-एजेन्ट-ना० [अं०] निर्वाचनका उम्मेदवारहरूले
 बूथमा काम गर्नका निमित्त राखेको सहायक प्रतिनिधि ।
 पोलिङ्ग-बूथ-ना० [अं०] निर्वाचनमा मतदाताहरूले मत-पत्र
 खसाल्ने ठाउँ ।
 पोलिनु-स० क्रि० [पोल्+इ+नु] १. डढाउनु; सल्काइनु ।
 २. पोल गरिनु; ('पोल्नु'-को क० क्रि०) ।
 पोलो-ना० [सं० पूल्] अरिङ्गल, माहुरी आदिको गुँड वा गोलो ।
 पोलो-ना० [पोल्] १. पीर; चिन्ता । २. हड्बडी; चटारो ।
 पोल्टो-ना० [सं० पटल] केही वस्तु हाल्नाका निमित्त लाएका
 दौरा, पटुका आदि लुगा खुम्च्याई बनाएको कोप्रो भाग ।
 पोल्ट्याइ-ना० [पोल्ट्याउ+आइ] पोल्ट्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 पोल्ट्याइनु-स० क्रि० [पोल्ट्याउ+आइ+नु] पोल्टो परिनु;
 पोल्टामा हालिनु; ('पोल्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 पोल्ट्याउनु-स० क्रि० [पोल्टो+याउ+नु] पोल्टामा कुनै
 वस्तु हाल्नु; पोल्टो भर्नु ।
 पोलु-स० क्रि० [प्रा० पउल्ल+नु] १. डढाउनु;
 सल्काउनु; जलाउनु । २. पिल्ल्याउनु । ३. आगोमा हालेर
 एक किसिमसित पकाउनु । ४. पिरो पदार्थ हातमा वा
 शरीरमा लाग्दा भवाउनु । ५. रोग-वश शरीरमा दाह
 पैदा हुनु; जलन हुनु । ६. घाउ-खटिरा आदि भवाउनु;
 टट्टाउनु । ७. डाह हुनु; चिन्ताले पीडित हुनु । ८. अरुका
 गोप्य कुरा खोल्नु; पोल गर्नु । ९. अभियुक्तले आफूसँग
 शरीक भएका अरु अपराधी देखाउनु वा बताउनु ।
 १०. चुक्ली लाउनु; छुस्केरा लाउनु ।
 पोश-ना० [फा०] १. लुगा-फाटो; वस्त्र । २. ढाक्ने वा
 छोप्ने वस्तु । (वि०) ३. लगाउने; धारण गर्ने ।
 पोशाक-ना० [फा०] लगाउने लुगा; पहिर्ने कपडा; वस्त्र;

पोशाकखाना-पौडी

६७०

परिधान ।

पोशाकखाना-ना० [फा० पोशाक-खानः] सैनिकहरूको पोशाक राख्ने ठाउँ वा घर ।

पोशाके-वि० [पोशाक+ए] १. पोशाक पहिराउने (व्यक्ति) ।
२. पोशाकको वा पोशाक-सम्बन्धी काम गर्ने (व्यक्ति) ।

पोष-ना० [सं०] १. पोस्ने काम; पालन; पोषण । २. पुष्टि; पुष्ट्याई । ३. ताकत बढाउने वा मोटाउने औषधी ।

पोषक-वि० [सं०] १. पालन-पोषण गर्ने; संरक्षक । २. बढाउने; वर्द्धक । ३. बल वा ताकत बढाउने । ४. सहायक ।
पोषण-ना० [सं०] १. सुखपूर्वक जीवन बिताउन कसैलाई सहायता गर्नु; पालना । २. बढाउनु; वर्द्धन । ३. कुनै कुरोको पुष्टि गर्नु; समर्थन गर्नु ।

पोषयिता-वि० [सं०] १. पोषण गर्ने; पालक । (ना०) २. आफ्ना संरक्षणमा राख्ने व्यक्ति; अभिभावक ।

पोषित-वि० [सं०] पोषण गरिएको; पालिएको ।

पोषिता-वि० [सं०] पोषण गर्ने; पोषक ।

पोषी-वि० [सं०] पोषण गर्ने; पोषक ।

पोष्टा-वि० [सं०] पोषण गर्ने; पोषक ।

पोष्टी-ना० [सं० पुस्तिका] पञ्जिका; फेहरिस्त ।

पोष्य-वि० [सं०] १. पोषण गर्ने योग्य; पालन योग्य ।
२. पालेको; पालित ।

पोष्य-पुत्र-ना० [सं०] छोरोसमान गरी पालेको व्यक्ति; दत्तक-पुत्र ।

पोष्य-वर्ग-ना० [सं०] आफूले पालन-पोषण गर्नुपर्ने मानिस-हरू; आमा, बाबु, छोरा, छोरी आदिको समूह ।

पोस-ना० [सं० पोष] पोष ।

पोसाइ-ना० [पोस्+आइ] पोस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पोसाइनु-स० क्रि० [पोसाउ+आइ+नु] पोस्न लाइनु; ('पोसाउनु'-को क० क्रि०) ।

पोसाउनु-स० क्रि० [पोस्+आउ+नु] पोस्न लाउनु; ('पोस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

पोसिनु-अ० क्रि० [पोस्+इ+नु] १. पोस लाग्नु; मोटाउनु । (स० क्रि०) २. पालिनु; पालन-पोषण गरिनु; ('पोस्नु'-को क० क्रि०) ।

पोसिलो-वि० [पोस+इलो] पोस लाग्ने; पौष्टिक ।

पोस्ट-ना० [अ०] १. डाँक; हुलाक । २. पद; दर्जा । ३. ठाउँ; स्थान ।

पोस्ट-अफिस-ना० [अ० पोस्ट-अफिस] हुलाक-अड्डा; डाँक-खाना ।

पोस्ट-कार्ड-ना० [अ०] चिट्ठी लेख्ने वाक्लो लाम्चो चार कुना परेको कार्ड; चिट्ठी-पत्र लेख्ने वाक्लो कार्ड ।

पोस्ट-बक्स-ना० [अ० पोस्ट-बक्स] चिट्ठी खसाल्नाको निमित्त राखिएको बाकस; पत्र-मञ्जूपा ।

पोस्ट-मर्टम-ना० [अ० पोस्ट-मर्टम] आत्म-हत्या वा दुर्घटनामा परी मर्नेको लाश जाँच्ने काम ।

पोस्ट-मास्टर-ना० [अ०] पोस्ट-अफिसको प्रधान कर्मचारी ।

पोस्ट-मैन-ना० [अ०] घर-घरमा चिट्ठी पुर्‍याउने पोस्ट-अफिसको कर्मचारी; हुलाकी ।

पोस्टर-ना० [अ०] सर्व-साधारणको जानकारीका निमित्त भित्तामा टाँस्ने ठूलूला अक्षर वा चित्र भएको कागज ।

पोस्टाचार्य-ना० [अ० पोस्ट+आचार्य (सं०)] आचार्य पास गरेर तीन वर्षसम्म अध्ययन गरी विशिष्ट परीक्षामा उत्तीर्ण भएपछि प्राप्त हुने एक उपाधि । (यो उपाधि वाराणसीको सरकारी संस्कृत कलेजबाट दिइन्छ ।)

पोस्ता-ना० [फा० पोस्त] १. अफीमको बोट । २. अफीमको फल ।

पोस्ती-ना० [फा० पुस्ती] पुस्ती ।

पोस्नु-स० क्रि० [सं० पुष्+नु] १. कुनै मन परेका व्यक्तिलाई धन-माल आदि खूब दिनु । २. पाल्नु; पालन-पोषण गर्नु । ३. ह्वाट-पुष्ट पार्नु; मोटो पार्नु ।

पोस्याइ-ना० [पोसि+याइ] पोसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पोहर-ना० [पोहोर] पोहोर ।

पोहोटा-ना० [पवटा] पवटा ।

पोहोर-ना० [सं० परुत्] १. बितेको वर्ष; अगिल्लो साल; गत वर्ष । (क्रि० यो०) २. बितेको सालमा; विगत वर्षमा ।

पौजा-ना० [पन्जा] औँलासहितको हत्केलो ।

पौठा-ना० [सं० प्रकोष्ठ] हातको नारी; मणि-बन्ध ।

पौठा-ना० [पुढा] पुढा; फिलो ।

पौठा-जोरी-ना० [पौठा+जोरी] परस्परमा नारी अँठचाउँदै छुटाउँदै गरी दुइ जनाले खेल्ने एक खेल ।

पौँती-ना० [ने०] बिको हुने एक प्रकारको ढकी ।

पौँचलेय-ना० [सं०] वेश्याको छोरो; कुलटाको पुत्र ।

पौँचल्य-ना० [सं०] व्यभिचार ।

पौगण्ड-ना० [सं०] १. पाँच वर्षदेखि दश वर्षसम्मको केटा-केटीको अवस्था । (वि०) २. पाँचदेखि दश वर्षसम्मको अवस्थाको ।

पौडनु-अ० क्रि० [सं० प्लवन+नु] १. हात-गोडा चलाएर पानीमा उत्रेर खेल्नु वा जानु; पौडी खेल्नु । २. पानीमा उत्रनु (काठ आदि) ।

पौडाइ-ना० [पौड+आइ] पौड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पौडाइनु-स० क्रि० [पौडाउ+आइ+नु] पौड्न लाइनु; ('पौडाउनु'-को क० क्रि०) ।

पौडाउनु-स० क्रि० [पौड+आउ+नु] पौड्न लाउनु; ('पौडनु'-को प्रे० क्रि०) ।

पौडिनु-अ० क्रि० [पौड+इ+नु] १. पौडी खेल्नु; ('पौडनु'-को भा० क्रि०) । २. पौड्नु ।

पौडी-ना० [पौड+ई] हात-खुट्टा चलाई पानीमा उत्रने काम; पौड्ने काम ।

पौडो-ना० [ने०] पोतो ।

पौड्याइ-ना० [पौडि+याइ] पौडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

पौत्र-वि० [सं०] १. पुत्र-सम्बन्धी; पुत्रको । (ना०) २. छोरोको छोरो; नाति ।

पौत्रिक-वि० [सं०] १. पुत्र-सम्बन्धी । २. पौत्र-सम्बन्धी ।

पौत्रिकेय-ना० [सं०] १. छोरोतुल्य गरी पालेको छोरोको छोरो । २. छोरोको छोरो; दौहित्र ।

पौत्री-ना० [सं०] छोराकी छोरी; नातिनी ।

पौन-ना० [सं० पवन] सास; प्राण-वायु ।

पौनी-ना० [पुहुनी] पुहुनी ।

पौने-वि० [प्रा० पाओन] कुनै सङ्ख्या वा परिमाणको तीन-चौथाइ; चार खण्डमध्ये तीन खण्ड ।

पौवा-ना० [नेवा०] कागत, कपडा आदिमा देव-देवीहरूको चित्र लेखिएको एक किसिमको चित्र-पट ।

पौवाह-ना० [पोट-वाह] पोट-वाह ।

पौर-वि० [सं०] १. नगर-सम्बन्धी; शहरको । (ना०) २. नगर-निवासी; शहरिया; नागरिक ।

पौरख-ना० [सं० पौरख] १. पुरुषार्थ; पराक्रम । २. शक्ति; सामर्थ्य ।

पौरखी-वि० [पौरख+ई] १. पौरख भएको; पुरुषार्थी; पराक्रमी । २. खूबी भएको; शक्ति-शाली ।

पौरस्त्य-वि० [सं०] १. अगिल्लो; सामुन्नेको । २. प्रथम; आद्य । ३. पूर्वको; प्राच्य ।

पौराण-वि० [सं०] १. पुरानो; प्राचीन कालको । २. पहिलेको । ३. पुराण-सम्बन्धी ।

पौराणिक-वि० [सं०] १. प्राचीन; पुरातन । २. पुराण-सम्बन्धी; पुराणको । ३. पुराण जान्ने । (ना०) ४. पुराण जान्ने व्यक्ति । ५. पुराण-वाचक । ६. व्यास ।

पौरुष-वि० [सं०] १. पुरुष-सम्बन्धी; पुरुषको । (ना०) २. पुरुषको भाव; पुरुषत्व । ३. पौरख; पुरुषार्थ; पराक्रम । ४. उद्यम ।

पौरुषेय-वि० [सं०] १. पुरुष-सम्बन्धी; पौरुष । २. मानिसले बनाएको; मानवीय; मनुष्य-कृत । ३. आध्यात्मिक । (ना०) ४. मनुष्यको समूह । ५. पुरुषको काम ।

पौरुष्य-ना० [सं०] साहस; हिम्मत ।

पौरोधस-ना० [सं०] १. पुरोहितको पद । २. पुरोहितको काम ।

पौरोभाग्य-ना० [सं०] १. अर्काको दोष खोज्ने काम; छिद्रा-न्वेषण । २. ईर्ष्या; द्वेष । ३. दुष्कर्म ।

पौरोहित्य-ना० [सं०] पुरोहितको काम; पुरोहित्याइ ।

पौर्णमास-वि० [सं०] १. पूर्णिमा-सम्बन्धी । (ना०) २. पूर्णिमाका दिन गरिने एक यज्ञ । ३. पूर्णिमा ।

पौर्णमासिक-वि० [सं०] १. पूर्णिमा-सम्बन्धी । २. पूर्णिमाको दिन हुने ।

पौर्णमासी-ना० [सं०] पूर्णिमा ।

पौर्णमास्य-ना० [सं०] पूर्णिमाका दिन गरिने एक यज्ञ ।

पौर्णिमा-ना० [सं०] पूर्णिमा ।

पौर्व-वि० [सं०] १. पहिलेको; प्राचीन । २. पूर्व दिशाको; पूर्वीय ।

पौर्वदेहिक-वि० [सं०] पौर्वदेहिक ।

पौर्वदेहिक-वि० [सं०] १. पूर्व-जन्म-सम्बन्धी; अगिल्ला जन्मको । २. पहिलो जन्ममा गरेको; पूर्व-जन्म-कृत ।

पौर्वत्य-वि० [सं०] १. पूर्व दिशाको; पूर्वी । २. एशिया महादेशको ।

पौर्वार्थ-ना० [सं०] १. अगाडि र पछाडिको सम्बन्ध । २. पूर्वापरको भाव । ३. अनुक्रम ।

पौर्वाहिक-वि० [सं०] १. पूर्वाह्न-सम्बन्धी । २. पूर्वाह्नमा गरिने ।

पौर्वाहिकी-वि० [सं०] पूर्वाह्न-सम्बन्धी (स्त्री) ।

पौर्विक-वि० [सं०] १. पहिलेको; प्राचीन । २. पैतृक ।

पौल-वि० [प्रा० पवल] पवल ।

पौलो-ना० [ने०] भाँडाको मुख वा छिद्र थुन्ने ठेङ्गी ।

पौवा-ना० [सं० प्रपा] पानीसमेतको बन्देबस्त भएको पाटी; पौशाला ।

पौवाली-ना० [पौवा+आली] पौवाको हेर-विचार गर्ने व्यक्ति; पौशालाको संरक्षक ।

पौशाला-ना० [सं० प्यू+शाला] बटुवाहरूलाई पानी खुवाउने ठाउँ वा घर ।

पौष-ना० [सं०] मङ्सिर र माघका बीचमा पर्ने महीना; पूस ।

पौषी-वि० [सं०] १. पौष महीनाको (पूर्णिमा) । २. पौष-सम्बन्धी ।

पौष्करिणी-ना० [सं०] कमल फुलेको पोखरी; पुष्करिणी ।

पौष्कल्य-ना० [सं०] १. प्रचुरता; अधिकता । २. पूर्ण वृद्धि ।

पौष्टिक-वि० [सं०] १. पुष्ट पार्ने; पुष्टि-कर; शक्ति-वर्द्धक । (ना०) २. धन, जन आदिको वृद्धि गर्ने कर्म ।

प्याँ-क्रि० यो० [अनु०] १. सनई आदि बाजा बज्ने किसिम । २. केटा-केटी सहसा रुने वा रुँदा शब्द आउने किसिम ।

प्याइ-ना० [प्यू+आइ] प्यूने किसिम, क्रिया वा भाव ।

प्याक-ना० [अं० पैक] कुनै वस्तु वा माल-ताल भाँडोमा हाली बन्द गर्ने काम ।

प्याक-प्याक-क्रि० यो० [ने०] १. भोक, प्यास, गर्मी आदिले मुख सुक्ने किसिम । २. प्राण जाने बेलामा मुख बाउने किसिम । ३. तर-ताकिता गर्ने किसिम; कर-काप लाउने किसिम; न्याख-न्याख ।

प्याकप्याकती-क्रि० यो० [प्याक-प्याक+ती] प्याक-प्याक ।

प्याकप्याकी-क्रि० यो० [प्याक-प्याक+ई] प्याक-प्याक ।

प्याकिस-वि० [अं० पैकज] १. थन्क्याउनु; चलन-चलतीमा नल्याउने गरी कतै राख्नु । २. थुनामा पर्नु; कैद पर्नु ।

प्याकेट-ना० [अं० पैकेट] सानो-तिनो पोको; पन्तरो ।

प्याक्क-प्रकम्पी

६७२

प्याक्क-क्रि० यो० [ने०] १. बिस्तारै हिकाउने किसिम; पुक्क। २. फुट्ने किसिम; पट्ट। ३. सोच-विचार नगरी बोल्ने किसिम; प्याच्च। ४. पक्क; जिल्ल; वाल्ल। ५. सहसा मर्ने किसिम; भुतुक्क।

प्याङ-ना० [ने०] बाँसका गिद्राको बट्टा।

प्याङ-पाथी-ना० [प्याङ+पाथी] आठ माना वा एक पाथी भर्ने बाँसका गिद्राको भाँडो।

प्याङ्गर-ना० [ने०] वाली-नाली नलाग्ने कफल जमीन।

प्याच्च-क्रि० यो० [ने०] सोच-विचार नगरी बोल्ने किसिम; प्याक्क।

प्याज-ना० [फा० प्याज] तरकारी, मसला र औषधीका काममा आउने एक प्रकारको उत्कट गन्ध भएको एक प्रसिद्ध कन्द। (यो पहुँलो, सेतो र रातो बोक्रा हुने तीन थरीको हुन्छ। आयुर्वेदमा यसको गुण अग्नि-वर्द्धक, वीर्य-वर्द्धक, रुचि-कारक र ठन्डा मानिएको छ।)

प्याजी-वि० [फा०] सुकेका प्याजका बोक्राका रङ्गको; रातो र नीलो मिसिएको हल्का रङ्गको।

प्याट्ट-क्रि० यो० [ने०] १. हल्कासित लपेटा, लट्टी आदिले हात्ते किसिम; बिस्तारै हिकाउने किसिम। २. फुट्ने किसिम; प्याक्क। ३. विचार नगरीकन बोल्ने किसिम; प्याच्च।

प्याड-ना० [अ० पैड] १. चिट्ठी, पत्र आदि लेख्ने कागजको एक किसिमको ठेली। २. छाप लाउनाका निमित्त मसीले भिजाएर राखिएको मोटो कपडा आदिको बाक्लो तह; छापदानी।

प्यादा-ना० [फा० पियादः] १. पैदल सिपाही; पदाति। २. दूत; हलकारो। ३. कुनै किसिमसित मतलब हासिल गर्नका निमित्त कसैका पछि लाने काम; पीछा। ४. बुद्धि-चालका खेलमा सोझो एक घरमात्र हिँड्ने एक थरी गोटी; पैदल।

प्यानू-वि० [नेवा०] १. लोसो; जुम्सो। २. घिङ्ग्याहा; लोकतो।

प्यानो-वि० [प्यानू] प्यानू।

प्यार-ना० [सं० प्रिय] १. प्रेम; प्रीति; मुहब्बत। २. स्नेह; माया। ३. प्रेम-सूचक चुम्बन, स्पर्श आदि।

प्यारा-ना० [अ० पैराग्राफ] प्याराग्राफ।

प्याराग्राफ-ना० [अ० पैराग्राफ] कुनै एक वृंदाको विवेचना गरिएको लेख आदिको अंश; कण्डिका; प्रघट्टक।

प्याराशूट-ना० [अ० पैराशूट] उडिरहेको हवाई-जहाज आदि अग्लो ठाउँबाट सुरक्षित रूपमा उत्रनका लागि उपयोग गरिने छाताजस्तो साधन।

प्यारिस-ना० [अ० पेरिस] फ्रान्स देशको राजधानी।

प्यारी-वि० [प्यारो+ई] १. मन परेकी (स्त्री)। २. प्रियतमा; प्रिया।

प्यारो-वि० [सं० प्रिय] मन-परेको; प्रिय; प्रेम-पात्र।

प्यारोल-ना० [अ० पेरोल] रातमा हिँड्ने सरकारी कर्मचारी-

हल्लाई चौकीका सिपाही वा पुलीसहरूले नरोकुन भन्नाका निमित्त दिइने साङ्केतिक शब्द।

प्यार-क्रि० यो० [अनु०] पातलो दिसाका साथ अपान-वायु छुट्टा शब्द आउने किसिम।

प्याला-ना० [फा० पियालः] सानो कटौरा; दूध, चिया आदि पिउने कटौराजस्तो भाँडो।

प्यास-ना० [प्रा० पिपासा] १. पानी पिउने इच्छा; तिर्खा; तृषा; पिपासा। २. प्रबल इच्छा; कामना; तृष्णा।

प्यासा-वि० [प्यासो] प्यासो।

प्यासेन्जर-ना० [अ० पैसेन्जर] यात्री; मुसाफिर।

प्यासेन्जर-गाडी-ना० [प्यासेन्जर+गाडी] १. प्रायः सबै स्टेशनमा रोकिने र बिस्तारै चल्ने, यात्रीहरू ओसारने गाडी। २. मुसाफिरहरूको यातायात गराउने रेल।

प्यासो-वि० [प्यास+ओ] १. प्यास लागेको; तिर्खाएको; तृषित। २. धोको भएको; कुनै कुराको प्रबल इच्छा गर्ने; प्यासा।

प्यूठान-ना० [ने०] नेपालका सल्ल्यान र गुल्मी जिल्लाका बीचमा रहेको एक जिल्ला। (कर्णाली प्रदेशको मुख्य मुकाम यही हो। यसै जिल्लामा नेपालको प्रसिद्ध तीर्थ-मुक्ति-क्षेत्र पर्दछ।)

प्यूठान-वि० [प्यूठान+ए] १. प्यूठान-सम्बन्धी; प्यूठानको। २. प्यूठानमा हुने। ३. प्यूठानको निवासी।

प्यूठान-मूला-ना० [प्यूठान+मूला] ठूलो एक प्रकारको मूला।

प्यून-ना० [पिउन] पिउन।

प्यून-बुक-ना० [पिउन-बुक] पिउन-बुक।

प्यून-सं० क्रि० [पिउ] पिउनु।

प्युरी-ना० [पिउरी] पिउरी।

प्युरो-ना० [पिउरो] पिउरो।

प्यूसो-ना० [पिउसो] पिउसो।

प्र-उप० [सं०] शब्दको अगिल्लिर लागेर विभिन्न अर्थ बुझाउने एक उपसर्ग।

प्रकट-वि० [सं०] १. अगिल्लिर भएको; प्रत्यक्ष। २. खुलासा; स्पष्ट। ३. निस्केको; प्रादुर्भाव भएको। ४. उत्पन्न; जन्मेको।

प्रकटित-वि० [सं०] प्रकट भएको वा गरिएको; प्रकाशित।

प्रकटीकरण-ना० [सं०] प्रकट गर्ने वा हुने क्रिया।

प्रकथन-ना० [सं०] १. पहिले भनिएका कुरा वा गरिएका कामको पुष्टि। २. गनथन।

प्रकम्प-ना० [सं०] काम; कम्प।

प्रकम्पन-ना० [सं०] १. काम छुट्नु; काँप्नु। २. आँधी। (वि०) ३. काँपाउने। ४. हल्लाउने।

प्रकम्पित-वि० [सं०] १. काँपेको; कम्प छुटेको। २. हल्लेको। ३. काँपाइएको। ४. हल्लाइएको।

प्रकम्पी-वि० [सं०] १. हल्लने। २. काँप्ने; कम्पित हुने।

प्रकर-ना० [सं०] १. समूह; राशि। २. सहायता; मदत।
३. मैत्री।

प्रकरण-ना० [सं०] १. निर्माण; रचना। २. वर्णन; प्रति-
पादन। ३. प्रसङ्ग; सिलसिला; सन्दर्भ। ४. कुनै एक
विषयको प्रतिपादन गरिएको ग्रन्थको विभाग; परिच्छेद।
५. कुनै शास्त्रीय सिद्धान्तको प्रतिपादन गरिएको ग्रन्थ।
६. दृश्य-काव्यको एक भेद।

प्रकरी-ना० [सं०] १. नाटकमा एक प्रकारको प्रासङ्गिक कथा-
वस्तु। २. एक प्रकारको गाना।

प्रकर्ष-ना० [सं०] १. उत्तमता; उत्कृष्टता; उत्कर्ष। २.
प्रचुरता; आधिक्य। ३. धिच्च्याउने काम। ४. विस्तार।

प्रकर्षक-वि० [सं०] तात्ने; धिच्च्याउने।

प्रकर्षण-ना० [सं०] १. तात्ने काम; धिच्च्याउने क्रिया।
२. प्रकर्ष; उत्कर्ष। ३. आधिक्य।

प्रकर्षित-वि० [सं०] तानिएको; खिचिएको।

प्रकला-ना० [सं०] कला (समय)-को आँठो भाग।

प्रकल्पना-ना० [सं०] नियत गर्नु; स्थिर गर्नु।

प्रकल्पित-वि० [सं०] १. नियत गरिएको; स्थिर गरिएको।
२. बनाइएको; निर्मित। ३. कल्पना गरिएको।

प्रकाण्ड-ना० [सं०] १. रूख; वृक्ष। २. रूखको फेददेखि
हाँगा फाट्ने ठाउँसम्मको अवयव। ३. हाँगा; शाखा।
४. काँध; स्कन्ध। (वि०) ५. सर्व-श्रेष्ठ; सर्वोत्कृष्ट।
६. अति ठूलो; महान्। ७. उत्तम।

प्रकाम-वि० [सं०] १. प्रशस्त; काफी; पर्याप्त। २. इच्छा-
अनुसारको। (ना०) ३. कामना; इच्छा।

प्रकार-ना० [सं०] १. थरी; किसिम; भाँति। २. ढङ्ग;
ढाँचा। ३. तरीका; प्रणाली। ४. सादृश्य।

प्रकारान्तर-ना० [सं०] अर्को प्रकार; भिन्न किसिम।

प्रकाश-ना० [सं०] १. उज्याला पदार्थबाट निस्कने र वस्तु-
हरूको रूप आँखालाई प्रत्यक्ष गराउने तत्त्व; उज्यालो;
तेज; आलोक। २. घाम; धूप। ३. प्रकट हुनु; आविर्भाव।
४. पुस्तकको खण्ड। ५. खुलस्तसँग बुझ्नु; स्पष्ट हुनु।
६. प्रसिद्धि; ख्याति। (वि०) ७. उज्ज्वल; तेजिलो।
८. स्पष्ट; खुलस्त। ९. प्रकट; प्रत्यक्ष। १०. फुलेको;
विकसित।

प्रकाशक-वि० [सं०] १. प्रकाश गर्ने। २. प्रकट गर्ने। (ना०)
३. समाचार-पत्र वा पुस्तकहरू सर्व-साधारणमा विक्री-
वितरण गर्ने वा गराउने व्यक्ति।

प्रकाशकीय-वि० [सं०] १. प्रकाशक-सम्बन्धी; प्रकाशकको।
(ना०) २. कुनै पुस्तक वा पत्र-पत्रिकामा प्रकाशकका
तर्फबाट लेखिएको वक्तव्य, लेख वा भूमिका।

प्रकाशन-ना० [सं०] १. प्रकाशित गर्ने काम। २. प्रकाशित
गरिएको ग्रन्थ; प्रकाशित पुस्तक, पत्रिका आदि। ३.
छापिएका पुस्तक-पुस्तिकाहरू जन-साधारणलाई उपलब्ध
गराउने काम। ४. सूचना दिने काम; विज्ञापन।

प्रकाशमान-वि० [सं०] १. चम्केको; प्रकाश-युक्त; द्योतमान
२. प्रसिद्ध; विख्यात।

प्रकाशवान्-वि० [सं०] प्रकाश-युक्त; प्रकाशमान।

प्रकाश-स्तम्भ-ना० [सं०] दीप-स्तम्भ।

प्रकाशात्मक-वि० [सं०] चम्किलो; तेजिलो।

प्रकाशात्मा-वि० [सं०] १. चम्किलो; दीप्तिमान्। (ना०)
२. सूर्य। ३. शिव।

प्रकाशित-वि० [सं०] १. प्रकाश-युक्त; चहकिलो। २.
प्रकट गरिएको; प्रकटित। ३. उज्यालो पारिएको।
४. छापिएर जनताका सामुन्ने आएको (पुस्तक, पुस्तिका
आदि)।

प्रकाशी-वि० [सं०] १. प्रकाश-युक्त; चहकिलो। २. प्रकाश
गन; प्रकाशक।

प्रकाश्य-वि० [सं०] १. प्रकाश गर्न योग्य। २. प्रकट गर्न
योग्य। ३. छपाउन वा प्रकाशन गर्न योग्य (पुस्तक-पुस्तिका
आदि)।

प्रकिरण-ना० [सं०] १. छर्नु; फिँजाउनु। २. मिश्रण।

प्रकीर्ण-वि० [सं०] १. छरिएको; फिँजिएको; छिरोलिएको।
२. मिसिएको; मिश्रित। ३. सिलसिला नमिलेको;
असम्बद्ध। ४. फुटकर। (ना०) ५. पुस्तक वा ग्रन्थको
परिच्छेद; अध्याय; प्रकरण। ६. अनेक थरीका वस्तुको
मिश्रण। ७. छिरोलुनु; छर्नु।

प्रकीर्णक-ना० [सं०] १. चँवर। २. घोडाका शिरमा लगाउने
कल्की। ३. फुटकर वस्तुको सङ्ग्रह।

प्रकीर्तन-ना० [सं०] १. प्रशंसा; स्तुति। २. घोषणा।

प्रकीर्तना-ना० [सं०] उल्लेख गर्नु; नाम लिनु।

प्रकीर्ति-ना० [सं०] १. प्रशंसा; गुण-वर्णन। २. ख्याति;
प्रसिद्धि। ३. घोषणा।

प्रकीर्तित-वि० [सं०] १. प्रशंसा गरिएको; तारीफ गरि-
एको। २. घोषणा गरिएको।

प्रकीर्त्य-वि० [सं०] १. फिँजाउन योग्य; फैलाउन सकिने।
२. छर्न लायक। ३. मिसाउन हुने।

प्रकुपित-वि० [सं०] खूब रिसाएको; अति कुपित।

प्रकृत-वि० [सं०] १. आरम्भ गरिएको; शुरू गरिएको।
२. वास्तविक; यथार्थ। ३. प्रसङ्गमा आएको; प्रकरण-
प्राप्त। ४. सम्पन्न। ५. नैसर्गिक; स्वाभाविक।

प्रकृतार्थ-वि० [सं०] १. यथार्थ अभिप्राय। २. अभिधावाट
हुने अर्थ।

प्रकृति-ना० [सं०] १. वस्तु वा व्यक्तिको मूल गुण;
स्वभाव। २. अनेक रूपात्मक जगत्को विकास गर्ने र
त्यसको दृश्य रूपमा देखिने मूल शक्ति; जगत्को उत्पत्तिको
कारण-रूप मूल तत्त्व। ३. माया; ईश्वरीय प्रपञ्च। ४.
पञ्च-महाभूत। ५. स्वामी, अमात्य, सुहृद् आदि राज्याङ्ग।
६. प्रजा।

प्रकृतिज-वि० [सं०] १. सहज; स्वाभाविक। २. प्रकृति-

प्रकृति-भाव-प्रगल्भ

वाट उत्पन्न ।

प्रकृति-भाव-ना० [सं०] मूल रूप; अविकृत रूप ।

प्रकृति-मण्डल-ना० [सं०] १. स्वामी, अमात्य, सुहृद्, कोष, राष्ट्र, दुर्ग र बल—यी सात राज्याङ्ग । २. प्रजा-वर्ग ।

प्रकृति-विज्ञान-ना० [सं०] प्राकृतिक विषयहरूको विवेचना गरिएको विज्ञान; प्रकृति-शास्त्र ।

प्रकृति-शास्त्र-ना० [सं०] प्रकृति-विज्ञान ।

प्रकृति-सिद्ध-वि० [सं०] सहज; स्वाभाविक; नैसर्गिक ।

प्रकृति-सुभग-वि० [सं०] स्वभावैले सुन्दर; सहज सुन्दर ।

प्रकृतिस्थ-वि० [सं०] आफ्नो मूल स्वभाव वा स्वरूपमा रहेको; स्वाभाविक ।

प्रकृत्या-क्रि० यो० [सं०] स्वभावैले; स्वभावतः ।

प्रकृष्ट-वि० [सं०] १. उत्तम; श्रेष्ठ; उत्कृष्ट । २. तानिएको; धिच्य्याइएको । ३. जोतिएको । ४. मुख्य; प्रधान ।

प्रकृष्टता-ना० [सं०] प्रकृष्ट हुनाको भाव; उत्तमता ।

प्रकोप-ना० [सं०] १. अत्यधिक कोप । २. उत्तेजना; जोश । ३. रोगको प्रबलता ।

प्रकोपन-ना० [सं०] १. कुपित गराउने काम; क्रुद्ध पार्नु । २. उत्तेजित पार्नु ।

प्रकोपित-वि० [सं०] रीस उठाइएको; क्रुद्ध पारिएको ।

प्रकोष्ठ-ना० [सं०] १. कुहुनुदेखि हर्षुङ्गोसम्मको हातको अवयव । २. ठूलो ढोकाका नजीकको कोठो । ३. ठूलो आँगन । ४. भित्री कोठो ।

प्रकोष्ठक-ना० [सं०] दरवारका मुख्य ढोकाका नजीकको कोठो ।

प्रखर-वि० [सं०] १. अति तीक्ष्ण । (ना०) २. घोडा वा हात्तीको कवच । ३. कुकुर । ४. खच्चर ।

प्रक्रम-ना० [सं०] १. कदम; पाइलो । २. क्रम; सिल-सिला । ३. अवसर; मौका । ४. आरम्भ; उपक्रम ।

प्रक्रम-भङ्ग-ना० [सं०] कुनै वर्णनमा आरम्भ गरिएको क्रम आदिको पछिसम्म ठीक-ठीक पालन नहुँदा हुने काव्यको एक दोष ।

प्रक्रान्त-वि० [सं०] १. आरम्भ गरिएको; आरब्ध । २. प्रसङ्गवाट आएको; प्रासङ्गिक । (ना०) ३. यात्राको आरम्भ ।

प्रक्रिया-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु बन्ने, निस्कने वा हुने क्रिया वा प्रणाली । २. सिलसिला; क्रम; प्रकरण । ३. ग्रन्थ वा पुस्तकको आरम्भिक अध्याय । ४. विधि; तरीका ।

प्रक्रीड-ना० [सं०] खेल; क्रीडा ।

प्रविलम्ब-वि० [सं०] १. भिजेको; आर्द्र । २. दयार्द्र ।

प्रवलेद-ना० [सं०] भिज्नाको भाव; आर्द्रता ।

प्रवण-ना० [सं०] वीणाको व्वनि वा झङ्कार ।

प्रवण-ना० [सं०] प्रवण ।

प्रक्वाथ-ना० [सं०] उमाल्नु ।

प्रक्षय-ना० [सं०] नाश; बरबादी ।

प्रक्षरण-ना० [सं०] चुहुनु; झर्नु ।

प्रक्षालन-ना० [सं०] १. धुनु; पखाल्नु । २. नुहाउनु; स्नान गर्नु ।

प्रक्षालित-वि० [सं०] १. धोइएको; पखालिएको । २. शुद्ध पारिएको । ३. प्रायश्चित्त गराइएको ।

प्रक्षिप्त-वि० [सं०] १. फालिएको; फ्याँकिएको । २. थपिएको; थप गरिएको ।

प्रक्षुण्ण-वि० [सं०] १. कुटिएको; पिँधिएको । २. चूर्ण पारिएको । ३. चोट लगाइएको ।

प्रक्षेप-ना० [सं०] १. फ्याँक्ने काम; मिल्काउने काम । २. छर्ने काम; छिरल्ने काम । ३. थप्नु; मिलाउनु । ४. कुनै पुस्तकमा पछिबाट थपिएको अंश; क्षेपक । ५. राख्नु; हाल्नु (गोडा आदि) ।

प्रक्षेपण-ना० [सं०] १. फ्याँक्नु; फाल्नु । २. थप्नु; गाँस्नु ।

प्रखर-वि० [सं०] १. कडा स्वभावको; कठोर । २. प्रचण्ड; उग्र । ३. अति उष्ण ।

प्रखरता-ना० [सं०] १. प्रखर हुनाको भाव; तीक्ष्णता । २. उग्रता; प्रचण्डता ।

प्रखल-वि० [सं०] अति दुष्ट ।

प्रख्या-ना० [सं०] १. विशिष्ट ख्याति; सुप्रसिद्धि । २. समता; समानता ।

प्रख्यात-वि० [सं०] १. अति प्रसिद्ध; विख्यात । २. प्रसन्न; सुखी ।

प्रख्याति-ना० [सं०] १. विशिष्ट ख्याति; सुप्रसिद्धि । २. प्रशंसा; तारीफ ।

प्रख्यापन-ना० [सं०] १. प्रसिद्ध पार्नु; प्रचार गर्नु । २. सूचना दिनु ।

प्रगण्ड-ना० [सं०] काँधदेखि कुहुनुसम्मको हातको भाग; पाखुरो ।

प्रगत-वि० [सं०] १. पहिले गएको; अगाडि गएको । २. अलग भएको; छुट्टिएको ।

प्रगति-ना० [सं०] १. अगाडि बढ्नु; अगि सर्नु; अग्रसर हुनु । २. उन्नति ।

प्रगतिवाद-ना० [सं०] समाज, साहित्य आदिलाई उत्तरोत्तर अगाडि बढाउँदै लानुमा नै हित मान्ने सिद्धान्त ।

प्रगतिवादी-वि० [सं०] प्रगतिवादको अनुयायी ।

प्रगति-शील-वि० [सं०] अगाडि बढ्ने; अग्रसर हुने ।

प्रगन्ना-ना० [फा० पर्गनः] धेरै गाउँहरू भएको भू-भाग ।

प्रगल्भ-वि० [सं०] १. प्रतिभा भएको; प्रतिभावान् ।

२. मौकाअनुसार काम-कुरो गर्न सक्ने बुद्धि भएको; प्रत्युत्पन्न-मति । ३. चतुरो; होशियार । ४. निर्भय;

निडर । ५. उद्धत; उद्दण्ड ।

प्रगल्भता-ना० [सं०] १. प्रगल्भ हुनाको भाव । २. प्रतिभा-शालिता । ३. निर्भयता । ४. उद्दण्डता । ५. बुद्धि-मत्ता । ६. धृष्टता ।

प्रगल्भा-ना० [सं०] १. काम-कुरो गर्नमा नदक्कने साहसी स्त्री । २. प्रौढा नायिका ।

प्रगल्भित-वि० [सं०] १. प्रसिद्ध; विख्यात । २. घमन्डी ।
प्रगाढ-वि० [सं०] १. ज्यादै गाढा; गम्भीर । २. धेरै; अत्यधिक । ३. भिजेको; आर्द्र । ४. दृढ; मजबूत । ५. कठिन ।

प्रगामी-वि० [सं०] प्रस्थान गर्ने ।

प्रगुण-वि० [सं०] १. असल गुण भएको; गुणी । २. सीधा; सोझो । ३. कुशल; दक्ष । ४. अनुकूल ।

प्रगृहीत-वि० [सं०] १. राम्ररी ग्रहण गरिएको । २. बेसरी समातिएको । ३. सन्धिको प्रयोजन नराखी उच्चारण गरिएको ।

प्रग्रह-ना० [सं०] १. ग्रहण गर्नु; लिनु । २. समाल्नु; पकड्नु । ३. लगाम । ४. पधा ।

प्रग्रहण-ना० [सं०] १. ग्रहण गर्ने काम । २. समाल्ने काम । ३. लगाम । ४. बन्धन ।

प्रघटक-ना० [सं०] १. नियम । २. सिद्धान्त । ३. आदेश ।

प्रघट्टक-ना० [सं०] १. नियम । २. सिद्धान्त । ३. प्यारा-ग्राफ; अनुच्छेद । ४. प्रकरण ।

प्रघन-ना० [सं०] घरका ढोकाअगिल्लिरको जमीन; खज्जेली; बरन्डा ।

प्रघर्षण-ना० [सं०] घँगाह (वोट) ।

प्रघात-ना० [सं०] १. मार्नु; मारण । २. युद्ध ।

प्रघान-ना० [सं०] प्रघन ।

प्रचण्ड-वि० [सं०] १. अति तीव्र; प्रखर । २. बलवान्; प्रबल । ३. अति रिसाहा; क्रोधी । ४. साहसी; आँटिलो । ५. भयङ्कर; डर-लाग्दो । ६. असह्य; दुःसह । ७. अति तेजस्वी ।

प्रचय-ना० [सं०] १. फल वा फूल टिप्नु । २. जम्मा गर्नु; सङ्ग्रह गर्नु । ३. थुप्रो; रास ।

प्रचर-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग । २. चलन; रीति ।

प्रचरण-ना० [सं०] घुम-फिर गर्नु; विचरण ।

प्रचरित-वि० [सं०] प्रचार भएको; प्रचलित ।

प्रचलन-ना० [सं०] १. हल्लनु; काम्नु । २. हिँड-डुल गर्नु । ३. चलन-चलती; चलन । ४. पलायन । ५. प्रथा; रिवाज ।

प्रचलित-वि० [सं०] १. चलन-चलतीमा आएको; प्रचलनको; व्यवहारमा चलिरहेको । हल्लिएको ।

प्रचाय-ना० [सं०] प्रचय ।

प्रचार-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु वा कुरो निरन्तर वा व्यापक रूपले व्यवहारमा आउनु; बराबर उपयोग हुनु । २. कुनै विषय, मत वा कुरो जन-साधारणलाई थाहा दिनु;

विज्ञापन गर्नु । ३. प्रकट हुनु । ४. घुम-फिर गर्नु ।

प्रचारक-वि० [सं०] १. प्रचार गर्ने । २. फैलाउने ।

प्रचारण-ना० [सं०] प्रचार गर्ने क्रिया ।

प्रचारित-वि० [सं०] प्रचार गरिएको; प्रसिद्ध गरिएको ।

प्रचारी-वि० [सं०] प्रचार गर्ने; प्रचारक ।

प्रचालन-ना० [सं०] चलाउने क्रिया; सञ्चालन ।

प्रचालित-वि० [सं०] चलेको वा चलाइएको; प्रचारित गरिएको ।

प्रचित-वि० [सं०] जम्मा गरिएको; थुप्प्याइएको ।

प्रचुर-वि० [सं०] १. धेरै; प्रशस्त; ज्यादा । २. अति ठूलो । ३. भरिभराउ; परिपूर्ण ।

प्रचुरता-ना० [सं०] प्रचुर हुनाको भाव; आधिक्य ।

प्रचेता-ना० [सं०] १. वरुण । २. राजा प्राचीनवर्हिका दश पुत्र । (वि०) ३. बुद्धिमान्; चतुर । ४. सङ्ग्रह गर्ने । ५. जम्मा गर्ने व्यक्ति; चयन गर्ने व्यक्ति । ६. सारथि ।

प्रचोदक-वि० [सं०] प्रेरणा दिने; प्रेरक ।

प्रचोदन-ना० [सं०] १. प्रेरणा; उत्तेजना । २. प्रवृत्ति । ३. आदेश । ४. नियम ।

प्रचोदित-वि० [सं०] १. प्रेरणा दिइएको; प्रेरित । २. उत्तेजित गरिएको । ३. पठाइएको । ४. निर्देश दिइएको । ५. निश्चय गरिएको ।

प्रच्छद-ना० [सं०] १. ढाक्ने वस्तु; आच्छादन । २. तन्ना; टेबिल-पोश आदि ।

प्रच्छद-पट-ना० [सं०] १. ढाक्ने वा ओढ्ने कपडा । २. तन्ना, टेबिल-पोश आदि ।

प्रच्छन्न-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको; आच्छा-दित । २. छिपेको; लुकेको ।

प्रच्छादक-वि० [सं०] १. ढाक्ने; छोप्ने । २. लुकाउने ।

प्रच्छादन-ना० [सं०] १. ढाक्ने काम; छोप्ने क्रिया । २. छिपाउनु; लुकाउनु । ३. ओढ्ने वस्त्र; पछ्यौरा । ४. ढाक्ने कपडा; तन्ना ।

प्रच्छादित-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको । २. लुकाएको; छिपाइएको ।

प्रच्छेदन-ना० [सं०] काट्नु; टुक्र्याउनु ।

प्रच्यव-ना० [सं०] १. चुहुनु; टप्कनु । २. खस्नु; गिर्नु । ३. नाश हुनु । ४. फर्केर आउनु ।

प्रच्यवन-ना० [सं०] १. चुहुनु; गिर्नु । २. खस्नु; पतन । ३. पछि हट्नु ।

प्रच्युत-वि० [सं०] १. खसेको; पतित । २. चुहेको; टप्केको; रसाएको । ३. निष्कासित ।

प्रच्युति-ना० [सं०] १. आफ्ना स्थान वा पदबाट च्युत हुनु; पतन । २. हानि; नोक्सानी ।

प्रजन-ना० [सं०] १. गर्भाधानका निमित्त पशुका भाले र पोथी मिसाउनु । २. जन उत्पन्न गर्नु; जन्माउनु ।

प्रजनन-प्रणम्य

६७६

३. जन्म-दाता; जनक ।
 प्रजनन-ना० [सं०] १. सन्तान उत्पन्न गर्नु; जन्माउनु ।
 २. जन्म; उत्पत्ति । ३. गर्भाधानका निमित्त पोथी पशुसित भाले लाउनु ।
 प्रजनयिता-वि० [सं०] १. जन्माउने; उत्पन्न गर्ने । (ना०)
 २. पिता; जनक ।
 प्रजनिका-ना० [सं०] माता ।
 प्रजल्प-ना० [सं०] बिनाकामको कुरो; गफ ।
 प्रजल्पन-ना० [सं०] १. कुराकानी; वार्तालाप । २. गफ ।
 ३. बकवाद ।
 प्रजल्पित-वि० [सं०] १. भनिएको; कहिएको । २. गफ हाँकिएको । ३. बकवाद गरिएको ।
 प्रजा-ना० [सं०] १. सन्तान; सन्तति । २. कुनै राजा-द्वारा शासित जनता । ३. कुनै राज्य वा राष्ट्रमा रहेको जन-समूह; रैती । ४. प्राणी ।
 प्रजागर-ना० [सं०] १. निद्रा नपर्नु; अनिद्रा । २. सचेत रहनु; सावधान हुनु; सतर्कता ।
 प्रजागरण-ना० [सं०] १. जागा रहनु; जागरण । २. सचेत रहनु; सतर्कता ।
 प्रजागल्ब-वि० [सं०] १. जागा रहेको । २. सावधान ।
 प्रजात-वि० [सं०] उत्पन्न; जन्मेको ।
 प्रजा-तन्त्र-ना० [सं०] १. सन्तान; सन्तति । २. कुल; वंश । ३. वंश-परम्परा ।
 प्रजा-तन्त्र-ना० [सं०] प्रजा वा प्रजाका प्रतिनिधिहरूद्वारा चलाइने शासन-व्यवस्था; प्रजाका प्रतिनिधिहरूद्वारा चल्ने शासन-प्रणाली ।
 प्रजा-तन्त्रवाद-ना० [सं०] प्रजा-तन्त्रको सिद्धान्त ।
 प्रजा-तन्त्रवादी-ना० [सं०] प्रजा-तन्त्रवादको अनुयायी ।
 प्रजा-तन्त्र-श्री-पद-ना० [सं०] स्वर्गीय श्री ५ महाराजाधिराज त्रिभुवन-वीर-विक्रम-शाह-देवको चित्र भएको, नेपालको एक राष्ट्रिय तस्मा । (यसका विशिष्ट दुइ र पहिलोदेखि चौथा दर्जासम्मका गरी जम्मा छ भेद हुन्छन् ।)
 प्रजा-तन्त्रात्मक-वि० [सं०] प्रजा वा प्रजाका प्रतिनिधि-हरूको सत्ता प्रधान भएको; प्रजा-सत्तात्मक (शासन-प्रणाली) ।
 प्रजा-तन्त्रिक-वि० [सं०] प्रजा-तन्त्री ।
 प्रजा-तन्त्री-वि० [सं०] प्रजातन्त्रको; प्रजा-तन्त्र-सम्बन्धी ।
 प्रजा-तान्त्रिक-वि० [सं०] प्रजा-तन्त्रको; प्रजा-तन्त्र-सम्बन्धी; प्रजा-तन्त्री ।
 प्रजा-पति-ना० [सं०] १. सृष्टिका रचयिता; सृष्टि-कर्ता; ब्रह्मा । २. दश आदि ब्रह्माका दश पुत्र । ३. मनु । ४. सूर्य । ५. राजा । ६. पिता; जनक ।
 प्रजा-पालक-ना० [सं०] प्रजाको भलो गर्ने राजा ।
 प्रजावती-ना० [सं०] १. भाउजू । २. छोरा-छोरी भएकी स्त्री । ३. गर्भिणी ।

- प्रजा-सत्ता-ना० [सं०] प्रजा-तन्त्र ।
 प्रजा-सत्तात्मक-वि० [सं०] प्रजा-तन्त्रात्मक ।
 प्रजीवन-ना० [सं०] जीविका ।
 प्रज्ञ-वि० [सं०] १. बुद्धिमान्; मतिमान् । २. विद्वान्; पण्डित ।
 प्रज्ञप्ति-ना० [सं०] १. जनाउ दिने काम; सूचना दिने काम । २. सूचना-पत्र; विज्ञप्ति । ३. सङ्केत; इशारा ।
 प्रज्ञा-ना० [सं०] १. सबै कुरा बुझ्न सक्ने मानसिक शक्ति; बुद्धि; ज्ञान । २. विवेक । ३. सरस्वती ।
 प्रज्ञा-चक्षु-ना० [सं०] १. मानसिक दृष्टि प्रबल भएको व्यक्ति; ज्ञान-चक्षु । (वि०) २. ठूलो विद्वान्; ज्ञानी । ३. अन्धो ।
 प्रज्ञात-वि० [सं०] १. चिनिएको; जानिएको; परिचित । २. स्पष्ट; सफा । ३. प्रसिद्ध; विख्यात ।
 प्रज्ञात्मा-वि० [सं०] परम बुद्धिमान् ।
 प्रज्ञापक-वि० [सं०] सूचना दिने; सूचक ।
 प्रज्ञापन-ना० [सं०] १. जनाउ दिनु; सूचित गर्नु । २. जनाउ; सूचना ।
 प्रज्ञापन-पत्र-ना० [सं०] १. कुनै कुराको विवरणसहितको साधिकार जनाउ दिने पत्र । २. व्यापारीहरूले विदेश-बाट माल झिकाउन त्यससम्बन्धमा चाहिनेजति सबै विवरण खुलाई सम्बन्धित सरकारी विभागमा दिइने औपचारिक पत्र ।
 प्रज्ञा-पारमिता-ना० [सं०] बौद्ध-धर्मअनुसार सर्वज्ञता वा ज्ञान-पूर्णता ।
 प्रज्ञावान्-वि० [सं०] चतुर; बुद्धिमान् ।
 प्रज्ञा-वृद्ध-वि० [सं०] विशिष्ट बुद्धिमान्; आफ्ना बुद्धि-ले आदर पाउने ।
 प्रज्ञा-शील-वि० [सं०] बुद्धिमान्; समझदार ।
 प्रज्ञा-हीन-वि० [सं०] बुद्धि-हीन; मूर्ख ।
 प्रज्वलन-ना० [सं०] राख्ने बल्नु; दन्कनु; ज्वलन ।
 प्रज्वलित-वि० [सं०] १. खूबसित बलेको; दन्केको; हुस्-हुरी बलेको । २. चम्किलो; तेजिलो ।
 प्रण-ना० [सं०] पण] दृढ निश्चय; प्रतिज्ञा ।
 प्रणत-वि० [सं०] १. नुहेको; निहुरेको; विनीत । २. ढोग्न निहुरेको; प्रणाम गर्न झुकेको । ३. नम्र; विनय-शील । ४. चतुर; निपुण । ५. शरणागत ।
 प्रणत-पाल-ना० [सं०] दीन-दुःखी वा भक्तको रक्षा गर्ने व्यक्ति ।
 प्रणत-पालक-ना० [सं०] प्रणत-पाल ।
 प्रणति-ना० [सं०] १. झुक्ने क्रिया; निहुरनु । २. प्रणाम; नमस्कार । ३. नम्रता; विनय । ४. निवेदन; प्रार्थना ।
 प्रणमन-ना० [सं०] १. झुक्नु; नुहुनु । २. प्रणाम गर्नु; ढोग दिनु ।
 प्रणम्य-वि० [सं०] नमस्कार गर्न योग्य; प्रणाम गर्न योग्य ।

प्रणय-ना० [सं०] १. प्रेमपूर्वक गरिएको प्रार्थना; प्रीति-युक्त निवेदन । २. प्रेम; प्रीति । ३. विश्वास; पत्यार । ४. श्रद्धा ।

प्रणय-कलह-ना० [सं०] १. नायक र नायिकाको प्रेम-विषयक आपसी झगडा । २. नायक-नायिकाले प्रेमका विषयमा एक अर्कादेखि अप्रसन्न हुनु ।

प्रणय-कोप-ना० [सं०] नायकप्रति नायिकाको बनावटी क्रोध ।

प्रणयन-ना० [सं०] १. लैजानु; लानु । २. रचना; निर्माण । ३. लेख्नु ।

प्रणय-भङ्ग-ना० [सं०] १. प्रेम टुट्नु; प्रीति भङ्ग हुनु । २. विश्वास-घात ।

प्रणय-वचन-ना० [सं०] प्रेमपूर्ण वचन; मीठो बोली ।

प्रणयिता-ना० [सं०] प्रणयी हुनाको भाव; अनुरक्ति ।

प्रणयिनी-वि० [सं०] १. प्रेम गर्ने स्त्री; प्रेमिका । २. पत्नी; कान्ता ।

प्रणयी-वि० [सं०] १. प्रेम गर्ने; अनुरागी । २. प्रणय-युक्त; प्रणय-शील । ३. चाहने; इच्छुक । (ना०) ४. प्रेम गर्ने व्यक्ति; प्रेमी । ५. लग्ने; पति । ६. मित्र ।

प्रणव-ना० [सं०] १. ॐ; ॐ-ध्वनि । २. परमेश्वर । ३. मृदङ्ग ।

प्रणष्ट-वि० [सं०] विलकुल नष्ट भएको; विनष्ट ।

प्रणाद-ना० [सं०] १. ठूलो आवाज; कोलाहल । २. गर्जना । ३. खुशी हुँदा ठूलो स्वरले कराइने शब्द ।

प्रणाम-ना० [सं०] १. झुक्नु; नुहुनु । २. निहुरेर नमस्कार गर्नु; दण्डवत् ।

प्रणामाञ्जलि-ना० [सं०] दुइ हात जोरेर गरिने प्रणाम; कर-वद्ध प्रणाम ।

प्रणामी-वि० [सं०] प्रणाम गर्ने; झुकेर नमस्कार गर्ने ।

प्रणाल-ना० [सं०] १. पानी बग्ने डुँड; नाली; कुलो; ढल । २. नली; पाइप । ३. परम्परा; प्रथा ।

प्रणालिका-ना० [सं०] १. डुँड; नली । २. अविच्छिन्न क्रम ।

प्रणाली-ना० [सं०] १. पानी आउने वा जाने नली; पाइप; डुँड । २. दुइ ठूलो जल-मार्गलाई जोड्ने सानो जल-स्रोत । ३. कुनै काम गर्ने उचित वा विधिपूर्वकको मार्ग वा साधन । ४. युक्ति; तरीका । ५. रीति; प्रथा । ६. पद्धति ।

प्रणिधान-ना० [सं०] १. राख्नु; बिसाउनु । २. समाधि । ३. अत्यन्त ठूलो भक्ति । ४. मनको एकाग्रता; ध्यान । ५. ठूलो वा महान् प्रयत्न ।

प्रणिधि-ना० [सं०] १. विशेष कार्यका निमित्त राज्यले पठाउने दूत । २. गुप्त रूपले काम गर्ने दूत; गुप्त-चर । ३. प्रार्थना; निवेदन । ४. मनको एकाग्रता । ५. तत्परता ।

प्रणिनाद-ना० [सं०] ठूलो शब्द; घोर ध्वनि ।

प्रणिपात-ना० [सं०] शिर झुकाएर नमस्कार गर्नु; प्रणाम गर्नु ।

प्रणिहित-वि० [सं०] १. राखिएको; स्थापित । २. बुझा-इएको; सुम्पिएको । ३. गुप्त रूपमा पत्ता लगाइएको ।

प्रणीत-वि० [सं०] १. बनाइएको; निर्मित; रचित । २. पठाइएको; प्रेषित । ३. ल्याइएको । ४. फालि-एको; पर्याँकिएको ।

प्रणेज-ना० [सं०] धुनु; पखाल्नु ।

प्रणेता-ना० [सं०] १. बनाउने व्यक्ति; निर्माण गर्ने मानिस; रचयिता । २. बाटो देखाउने व्यक्ति; नेता । ३. पुस्तक लेख्ने व्यक्ति; लेखक; ग्रन्थ-कार । ४. कुनै सिद्धान्त वा मतको प्रवर्तक ।

प्रणय-वि० [सं०] १. लैजान योग्य; लान लायक । २. बाटो देखाउन योग्य ।

प्रणोद-ना० [सं०] १. प्रेरित गर्नु । २. हौक्नु । ३. सुझाउ दिनु ।

प्रणोदित-वि० [सं०] १. प्रेरणा गरिएको; प्रेरित । २. हाँकिएको; सुझाउ दिइएको ।

प्रतनु-वि० [सं०] १. सानो पातलो शरीर भएको; दुबलो । २. सानो; सूक्ष्म ।

प्रतप्त-वि० [सं०] १. खूब तातेको; सन्तप्त । २. सताइ-एको; पीडित ।

प्रतान-ना० [सं०] लहराको नङ्गो; अङ्कुर ।

प्रताप-ना० [सं०] १. विरोधी वा शत्रुहरूलाई दबाउन सक्ने शक्ति; वीरता आदिको प्रभाव । २. राजाको प्रभुत्व-द्वारा उत्पन्न तेज । ३. पौरुष; वीरता ।

प्रतापमल्ल-ना० [सं०] सत्रौँ शताब्दीमा काठमाडौँमा शासन गर्ने एक प्रसिद्ध राजा । (यिनी विद्या र कलामा रुचि-लिन्थे । काठमाडौँको रानी-पोखरी यिनैले बनाएका हुन् ।)

प्रतापवान्-वि० [सं०] प्रताप भएको; प्रतापी ।

प्रतापी-वि० [सं०] १. ठूलो प्रताप भएको; प्रतापवान् । २. दुःख दिने; सताउने ।

प्रतारक-वि० [सं०] १. ठग; वञ्चक । २. धूर्त; चलाक ।

प्रतारण-ना० [सं०] ठगी; वञ्चना ।

प्रतारणा-ना० [सं०] ठगी; वञ्चना ।

प्रतारित-वि० [सं०] ठगिएको; वञ्चित ।

प्रति-ना० यो० [सं०] १. तिर; तर्फ । २. माथि; उपर । (क्रि० यो०) ३. सम्बन्धमा; विषयमा; निमित्त; बारे ।

४. गोटा; थान; अदत । ५. पुस्तक-पुस्तिका वा समा-चार-पत्रको सङ्ख्या । ६. प्रतिविम्ब; छाया ।

प्रति-उप० [सं०] शब्दका अगितिर लागेर अनेक अर्थ बुझा-उने एक उपसर्ग ।

प्रतिकञ्चुक-ना० [सं०] विपक्षी; शत्रु ।

प्रतिकर्तव्य-वि० [सं०] १. बदला तिर्ने योग्य (ऋण) । २. प्रतिकार गर्ने योग्य ।

प्रतिकर्ता-प्रतिज्ञा

६७६

प्रतिकर्ता-वि० [सं०] १. अपकारको बदला लिने; प्रतिशोध लिने । २. प्रतिकार गर्ने ।
 प्रतिकर्म-ना० [सं०] बदला; प्रतिकार ।
 प्रतिकार-ना० [सं०] १. बदला लिनु; साटो फेर्नु । २. अरुले गरेका अपकारको बदलामा गरिने अपकार; प्रत्यपकार । ३. चिकित्सा; उपचार । ४. जवाफ; उत्तर ।
 प्रतिकारक-वि० [सं०] प्रतिकार गर्ने; प्रतिकारी ।
 प्रतिकारी-वि० [सं०] प्रतिकार गर्ने ।
 प्रतिकार्य-वि० [सं०] १. तिर्न योग्य; प्रतिकर्तव्य (ऋण) । २. प्रतिकार गर्ने योग्य ।
 प्रतिकूल-वि० [सं०] १. अनुकूल नभएको; उल्टो; विपरीत; विरुद्ध । २. प्रतिपक्षी; विरोधी ।
 प्रतिकूल-कारी-वि० [सं०] प्रतिकूल आचरण गर्ने; विरोधी ।
 प्रतिकूलता-ना० [प्रतिकूल+ता] प्रतिकूल हुनाको भाव; विपरीतता ।
 प्रतिकूलत्व-ना० [सं०] प्रतिकूलता ।
 प्रतिकृत-वि० [सं०] १. प्रतिकार वा प्रतिशोध गरिएको; साटो फेरिएको । (ना०) २. प्रतिकार; विरोध ।
 प्रतिकृति-ना० [सं०] १. प्रतिमा; प्रतिमूर्ति । २. तस्वीर; चित्र । ३. प्रतिबिम्ब; छाया । ४. बदला; साटो; प्रतिकार ।
 प्रतिकोप-ना० [सं०] विरोधीप्रतिको क्रोध ।
 प्रतिक्रम-ना० [सं०] उल्टो क्रम; विपरीत क्रम ।
 प्रतिक्रान्ति-ना० [सं०] क्रान्तिको विरुद्ध गरिएको क्रान्ति ।
 प्रतिक्रान्तिकारी-वि० [सं०] प्रतिक्रान्ति गर्ने ।
 प्रतिक्रान्तिवाद-ना० [सं०] क्रान्तिको विरुद्ध क्रान्ति गर्ने सिद्धान्त ।
 प्रतिक्रान्तिवादी-वि० [सं०] प्रतिक्रान्ति गर्ने सिद्धान्तको; प्रतिक्रान्तिवादको अनुयायी ।
 प्रतिक्रिया-ना० [सं०] १. प्रतिकार; बदला । २. कुनै घटना वा क्रिया हुँदा त्यसको फलस्वरूप हुने क्रिया वा भावना; कुनै कार्यको परिणामस्वरूप हुने कार्य वा उत्पन्न हुने भावना । ३. विरुद्ध वा विपरीततामा हुने कार्य; विरोध ।
 प्रतिक्रियात्मक-वि० [सं०] प्रतिक्रियाको भावना भएको; प्रतिक्रिया-जनित ।
 प्रतिक्रियावाद-ना० [सं०] भइरहेको कार्यमा सुधार वा परिवर्तन गर्न चाहने सिद्धान्त; प्रगति-शीलताको समर्थक वा विरोधी सिद्धान्त ।
 प्रतिक्रियावादी-वि० [सं०] उन्नति, सुधार आदिको विरुद्ध वा विपरीत आचरण गर्ने सिद्धान्त भएको; प्रतिक्रियावादको अनुयायी ।
 प्रतिक्रोध-ना० [सं०] क्रोधप्रति गरिने क्रोध; रिसाहामाथिको रिस ।
 प्रतिक्रिषण-क्रि० यो० [सं०] प्रत्येक क्षणमा; हमेशा; निरन्तर ।

प्रतिक्षिप्त-वि० [सं०] १. पठाइएको; प्रेषित । २. रोकिएको । ३. फालिएको । ४. निन्दित ।
 प्रतिक्षेप-ना० [सं०] १. फर्काउनु । २. रोकनु । ३. तिरस्कार गर्नु ।
 प्रतिख्यात-वि० [सं०] प्रख्यात; प्रसिद्ध ।
 प्रतिख्याति-ना० [सं०] प्रसिद्धि; ख्याति ।
 प्रतिगत-वि० [सं०] फर्केको; फिरेको ।
 प्रतिगमन-ना० [सं०] फर्कनु; फिर्नु ।
 प्रतिगर्जना-ना० [सं०] कसैको गर्जनाको उत्तरमा गरिएको गर्जना ।
 प्रतिगर्हित-वि० [सं०] अति निन्दित ।
 प्रतिगामी-वि० [सं०] १. प्रतिगमन गर्ने; फर्कने । २. उन्नतिको विपरीत आचरण गर्ने । ३. प्रतिक्रियावादी ।
 प्रतिगृहीत-वि० [सं०] १. लिइएको; ग्रहण गरिएको । २. स्वीकृत । ३. विवाह भएको ।
 प्रतिग्रह-ना० [सं०] १. लिनु; ग्रहण गर्नु । २. स्वीकार गर्नु । ३. दान लिनु । ४. उपहार; भेट । ५. दान । ६. विवाह ।
 प्रतिग्रहण-ना० [सं०] १. दान लिनु; प्रतिग्रह गर्नु । २. स्वीकार गर्नु ।
 प्रतिग्रही-वि० [सं०] १. दान लिने । २. स्वीकार गर्ने ।
 प्रतिग्रहिता-वि० [सं०] प्रतिग्रही ।
 प्रतिग्राह-ना० [सं०] १. दान लिनु । २. स्वीकार गर्नु ।
 प्रतिग्राहक-वि० [सं०] प्रतिग्राही ।
 प्रतिग्राही-वि० [सं०] प्रतिग्रही ।
 प्रतिग्राह्य-वि० [सं०] १. ग्रहण गर्ने योग्य; लिन लायक । २. स्वीकार गर्ने योग्य ।
 प्रतिघ-ना० [सं०] १. रोकावट; बाधा । २. रिस; क्रोध । ३. लडाइँ; युद्ध ।
 प्रतिघात-ना० [सं०] १. आघातका बदलामा हुने वा गरिने आघात । २. रोकावट; बाधा । ३. मार्नु; वध । ४. निवारण ।
 प्रतिघातक-वि० [सं०] प्रतिघात गर्ने ।
 प्रतिघातन-ना० [सं०] मार्नु; वध ।
 प्रतिघाती-वि० [सं०] १. प्रतिघात गर्ने; प्रतिघातक । २. विरोध गर्ने; विरोधी । ३. प्रतिद्वन्द्वी । ४. बाधक ।
 प्रतिचिन्तन-ना० [सं०] बार-बार विचार गर्नु; फेरि-फेरि सोच्नु ।
 प्रतिच्छवि-ना० [सं०] १. प्रतिबिम्ब; छाया । २. तस्वीर; चित्र ।
 प्रतिच्छाया-ना० [सं०] १. चित्र; तस्वीर । २. छाया; प्रतिबिम्ब । ३. प्रतिमा; मूर्ति ।
 प्रतिज्ञा-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्न वा नगर्न गरिएको दृढ निश्चय; कबूल; प्रण । २. किरिया; शपथ । ३. स्वीकृति; मन्जुरी ।

प्रतिज्ञात-वि० [सं०] १. प्रतिज्ञा गरिएको; कबूल गरिएको ।
 २. भनिएको । ३. स्वीकार गरिएको; स्वीकृत ।
 प्रतिज्ञा-पत्र-ना० [सं०] कुनै किसिमको प्रतिज्ञा लेखिएको
 कागत; कबूलियतनामा ।
 प्रतिज्ञा-पालन-ना० [सं०] गरेको प्रतिज्ञा पूरा गर्नु; कबूल
 पुन्याउनु ।
 प्रतिज्ञा-भङ्ग-ना० [सं०] प्रतिज्ञा पूरा नगर्नु; कबूल पूरा
 नगर्नु ।
 प्रतिदत्त-वि० [सं०] बदला दिइएको; सट्टा भर्ना दिइएको ।
 प्रतिदान-ना० [सं०] १. आफूले लिएको कुनै वस्तुका बदलामा
 अर्को वस्तु दिनु; सट्टा-भर्ना दिनु । २. धरौटी राखेको
 वस्तु फिर्ता दिनु ।
 प्रतिदिन-क्रि० यो० [सं०] दिनहुँ; हर रोज; प्रत्येक दिनमा ।
 प्रतिद्वन्द्व-ना० [सं०] १. दुइ समान व्यक्तिहरूको परस्परको
 विरोध वा झगडा । २. प्रतिद्वन्द्वीको पक्ष; विरोधी व्यक्ति ।
 प्रतिद्वन्द्विता-ना० [सं०] १. प्रतिद्वन्द्वी हुनाको भाव । २. दुइ
 समान व्यक्तिको विरोध वा झगडा; प्रतियोगिता ।
 प्रतिद्वन्द्वी-वि० [सं०] १. सामुन्ने आएर विरोध गर्ने; मुका-
 विला गर्ने; प्रतिस्पर्धी । २. विपक्षी; विरोधी ।
 प्रतिध्वनन-ना० [सं०] प्रतिध्वनि हुनु ।
 प्रतिध्वनि-ना० [सं०] १. आफ्नो उत्पत्ति-स्थानबाट गएर
 अन्त कहीं ठक्कर खाई फर्केर फेरि वहीँ सुनिने शब्द; प्रति-
 शब्द; घन्काइ । २. अर्काको भाव वा विचारलाई उत्तै
 किसिमले दोहोर्‍याउनु । ३. शब्दले व्याप्त हुनु; घन्कनु ।
 प्रतिध्वनित-वि० [सं०] प्रतिध्वनि निस्केको; घन्केको ।
 प्रतिध्वान-ना० [सं०] प्रतिध्वनि ।
 प्रतिनव-वि० [सं०] नयाँ; नवीन; नूतन ।
 प्रतिनाद-ना० [सं०] प्रतिध्वनि ।
 प्रतिनादित-वि० [सं०] प्रतिनाद निस्केको; प्रतिध्वनित ।
 प्रतिनायक-ना० [सं०] नाटक वा काव्यमा मुख्य नायकको
 प्रतिद्वन्द्वी नायक ।
 प्रतिनिधि-ना० [सं०] १. प्रतिमा; प्रतिमूर्ति । २. कुनै व्यक्तिले
 गर्नुपर्ने काम गर्न नियुक्त अर्को व्यक्ति; वारीस; स्थानापन्न
 व्यक्ति । ३. कुनै ठाउँ, वर्ग, समाज आदिले चुनेको वा
 विश्वास गरिएको नेतृत्व गर्ने व्यक्ति ।
 प्रतिनिधित्व-ना० [सं०] प्रतिनिधिको भाव वा काम ।
 प्रतिनिधि-पत्र-ना० [सं०] कुनै व्यक्तिलाई आफ्नो प्रतिनिधि-
 का रूपमा कुनै सभा, समाज आदिमा उपस्थित भएर काम
 गर्न लेखिदिएको अधिकार-पत्र; वारिसनामा ।
 प्रतिनिधि-सत्ता-ना० [सं०] प्रजाका प्रतिनिधिहरूको
 शासन ।
 प्रतिनिधि-सत्तात्मक-वि० [सं०] प्रजाका प्रतिनिधिहरूको
 सत्ता भएको (शासन-प्रणाली) ।
 प्रतिनिधि-सभा-ना० [सं०] प्रतिनिधि-सत्तात्मक राज्यमा
 जनताबाट रोजिएका प्रतिनिधिहरूको सभा; लोक-सभा ।

प्रतिनियम-ना० [सं०] सामान्य नियम वा व्यवस्था ।
 प्रतिनियुक्त-वि० [सं०] प्रतिनिधि अथवा अधीनस्थ अधि-
 कारीका रूपमा कसैलाई नियुक्त गरेको वा पठाएको ।
 प्रतिनियुक्ति-ना० [सं०] प्रतिनियुक्त गर्ने काम ।
 प्रतिनिविष्ट-वि० [सं०] दृढ भएको; जमेको ।
 प्रतिपक्ष-ना० [सं०] १. विरोधी पक्ष; विपक्ष । २. विरोधी;
 शत्रु । ३. प्रतिवादी ।
 प्रतिपक्षता-ना० [सं०] प्रतिपक्ष हुनाको भाव; विरोध ।
 प्रतिपक्षी-ना० [सं०] शत्रु; विपक्षी; विरोधी व्यक्ति ।
 प्रतिपत्ति-ना० [सं०] १. पाउनु; प्राप्त गर्नु; प्राप्ति । २.
 ज्ञान; बोध । ३. अनुमान; अङ्कल । ४. प्रतिपादन;
 निरूपण । ५. मान्नु; स्वीकार गर्नु । ६. आदर; सम्मान ।
 ७. कार्य-रूपमा परिणत गर्नु ।
 प्रतिपद्-ना० [सं०] प्रतिपदा; परेवा तिथि ।
 प्रतिपद-क्रि० यो० [सं०] पाइला-पाइलामा; हरेक पाइलामा;
 पद-पदमा ।
 प्रतिपदा-ना० [सं०] कृष्ण वा शुक्ल-पक्षको पहिलो तिथि;
 परेवा तिथि ।
 प्रतिपन्न-वि० [सं०] १. पाएको; प्राप्त । २. जानिएको;
 अवगत । ३. स्वीकार गरिएको; अङ्गीकृत । ४. प्रमाणित ।
 ५. निश्चित । ६. भरिभराउ । ७. शरणागत ।
 प्रतिपादक-वि० [सं०] १. राम्ररी सम्झाउने; बुझाएर भन्ने;
 प्रतिपादन गर्ने । २. निरूपण गर्ने । ३. पूरा गर्ने । ४.
 समर्थन गर्ने; पुष्टि गर्ने ।
 प्रतिपादन-ना० [सं०] १. राम्रोसित बुझाएर कुनै कुरो
 भन्नु; बोध गराउनु । २. प्रमाणपूर्वक आफ्नो मतको
 समर्थन गर्नु; पुष्टि गर्नु । ३. दान । ४. पुरस्कार ।
 ५. पूरा गर्नु ।
 प्रतिपादयिता-वि० [सं०] १. प्रतिपादन गर्ने; व्याख्या गर्ने ।
 २. शिक्षा दिने । ३. सम्झाउने; बुझाउने । ४. दिने;
 दाता ।
 प्रतिपादित-वि० [सं०] १. दिइएको; प्रदत्त । २. खुलस्त-
 सँग बुझाइएको; स्पष्टसँग भनिएको । ३. प्रमाणित;
 निरूपित ।
 प्रतिपाद्य-वि० [सं०] १. सम्झाउन योग्य; बुझाउन योग्य ।
 २. निरूपण गर्ने योग्य; प्रमाणित गर्ने योग्य । ३. दिन
 योग्य; दातव्य । (ना०) ४. रेखा-गणितमा प्रमाणित
 गरिने कुनै सिद्धान्त ।
 प्रतिपाल-वि० [सं०] १. पालन-पोषण गर्ने व्यक्ति; पालक ।
 (ना०) २. पालन-पोषण; प्रतिपालन ।
 प्रतिपालक-वि० [सं०] १. पालन गर्ने; पाल्ने; पालक ।
 २. रक्षक ।
 प्रतिपालन-ना० [सं०] १. पालन गर्नु; पाल्ने क्रिया । २.
 रक्षा गर्नु ।
 प्रतिपालनीय-वि० [सं०] प्रतिपाल गर्न योग्य ।

प्रतिपालित-प्रतिमुद्रा

- प्रतिपालित-वि० [सं०]** १. पालिएको; प्रतिपाल गरिएको ।
 २. रक्षा गरिएको; रक्षित ।
- प्रतिपाल्य-वि० [सं०]** १. पालन योग्य; प्रतिपाल गर्न लायक ।
 २. रक्षा गर्न योग्य; रक्षणीय ।
- प्रतिपीडन-ना० [सं०]** पीडा दिनु; कष्ट दिनु ।
- प्रतिपुरुष-ना० [सं०]** १. अर्काको स्थानापन्न भएर काम गर्ने व्यक्ति; प्रतिनिधि । २. साथी । ३. चोरले भित्तो फोरेर भित्र पस्नुभन्दा पहिले घरका मानिस विउँझै छन् कि, छैनन् भनी विचार गर्ने पसाल्ने काठको मूर्ति । ४. प्रतिमा; मूर्ति ।
- प्रतिप्रणाम-ना० [सं०]** प्रणामको उत्तरमा गरिने प्रणाम; ढोग फर्काउने काम ।
- प्रतिप्रदान-ना० [सं०]** लिएको वस्तु फर्काउनु; फिर्ता दिनु ।
- प्रतिप्रस्थान-ना० [सं०]** शत्रुको पक्षमा जानु; विरोधी पक्षमा मिल्नु ।
- प्रतिप्रहार-ना० [सं०]** प्रहारको बदलामा गरिने प्रहार ।
- प्रतिफल-ना० [सं०]** १. कसैसँग लिएका वस्तुको सट्टामा दिइने वस्तु; हर्जाना । २. गरिएको गुण वा अवगुणको अनुरूप शुभ वा अशुभ परिणाम । ३. प्रतिबिम्ब; छाया । ४. परिणाम; नतीजा ।
- प्रतिफलित-वि० [सं०]** १. प्रतिबिम्बित । २. बदला लिइएको; प्रतिकृत ।
- प्रतिबद्ध-वि० [सं०]** १. बाँधिएको; बन्धन लगाइएको । २. शर्त वा कबूल गराइएको । ३. प्रतिबन्ध लगाइएको ।
- प्रतिबन्ध-ना० [सं०]** १. बाँध्ने क्रिया; बन्धन । २. रोक; रोकावट; अवरोध । ३. विघ्न; बाधा । ४. कुनै कुरो वा काममा लगाइएको शर्त ।
- प्रतिबन्धक-वि० [सं०]** १. बाँध्ने । २. रोकने वा बाधा पुऱ्याउने; प्रतिबन्ध लगाउने । ३. हाँगो; शाखा ।
- प्रतिबल-वि० [सं०]** १. समान बल भएको; जोडा । (ना०) २. शत्रु । ३. प्रतिद्वन्द्वी ।
- प्रतिबाधक-वि० [सं०]** १. रोकने; बाधा पार्ने । २. सताउने; कष्ट दिने ।
- प्रतिबाधित-वि० [सं०]** १. बाँधिएको; बाधित । २. सताइएको; पीडित । ३. हटाइएको; निवारण गरिएको ।
- प्रतिबाधी-वि० [सं०]** १. रोकने; बाधा पुऱ्याउने । २. दुःख दिने; सताउने ।
- प्रतिबिम्ब-ना० [सं०]** १. कुनै वस्तुमा प्रकाश पर्दा अर्कापट्टि पर्ने त्यसैका आकारको ओझेल; छाया । २. ऐना, पानी आदिमा देखिने व्यक्ति वा वस्तुको आकृति । ३. मूर्ति; प्रतिमा । ४. चित्र; तस्वीर । ५. ऐना; दर्पण ।
- प्रतिबिम्बक-वि० [सं०]** १. प्रतिबिम्ब पार्ने । २. झञ्झको लाउने । ३. छायाजस्तै पछि लाग्ने ।
- प्रतिबिम्बन-ना० [सं०]** १. छाया पर्नु; प्रतिबिम्ब देखिनु । २. नकल गर्नु; अनुकरण ।

- प्रतिबिम्बवाद-ना० [सं०]** १. प्राणीलाई ईश्वरको प्रतिबिम्ब मान्ने एक सिद्धान्त । २. कवि वा कलाकारले वस्तु-जगत्को प्रतिबिम्बमात्र उपस्थित गर्न सक्तछ अथवा गर्नुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त ।
- प्रतिबिम्बित-वि० [सं०]** छाया परेको; प्रतिबिम्ब परेको ।
- प्रतिबुद्ध-वि० [सं०]** १. सचेत रहेको; जाग्रत । २. जानिएको; ज्ञात । ३. फुलेको; विकसित । ४. प्रसिद्ध; प्रख्यात ।
- प्रतिबोध-ना० [सं०]** १. जाग्रत रहनु; जागरण । २. ज्ञान ।
- प्रतिबोधक-वि० [सं०]** १. जाग्रत गराउने । २. ज्ञान गराउने; प्रबोधक ।
- प्रतिबोधन-ना० [सं०]** १. जाग्रत गराउनु । २. ज्ञान गराउनु ।
- प्रतिबोधित-वि० [सं०]** १. जाग्रत गराइएको । २. ज्ञान गराइएको; बोध गराइएको ।
- प्रतिबोधी-वि० [सं०]** १. जाग्रत गराउने । २. ज्ञान दिने ।
- प्रतिभय-ना० [सं०]** डर; भय ।
- प्रतिभा-ना० [सं०]** १. बुद्धि; समझ । २. कुनै काम विशेष योग्यतापूर्वक गर्न सक्ने, मानिसको स्वाभाविक मानसिक शक्ति; नैसर्गिक बौद्धिक शक्ति । ३. प्रभा; चमक; दीप्ति । ४. अनुहार । ५. साहस ।
- प्रतिभावान्-वि० [सं०]** प्रतिभा-शाली ।
- प्रतिभा-शाली-वि० [सं०]** प्रतिभा भएको; प्रतिभा-युक्त ।
- प्रतिभाषा-ना० [सं०]** उत्तर; जवाब ।
- प्रतिभास-ना० [सं०]** १. प्रकाश । २. आभास; भान । ३. भ्रम । ४. मिथ्या ज्ञान ।
- प्रतिभू-ना० [सं०]** जमानी बस्नु ।
- प्रतिभेद-ना० [सं०]** १. विभाग गर्नु; विभाजन । २. रहस्य खोल्नु; भेद खोल्नु ।
- प्रतिभेदन-ना० [सं०]** १. चिर्नु; फार्नु । २. विभाग गर्नु ।
- प्रतिमल्ल-ना० [सं०]** १. कुस्ती खेल्ने पहलमानको जोडा । २. प्रतिद्वन्द्वी ।
- प्रतिमा-ना० [सं०]** १. कसैको स्वरूपअनुसार बनाइएको मूर्ति; तस्वीर; अनुकृति । २. माटो, ढुङ्गो, काठ, धातु आदिको देवताको मूर्ति । ३. कुनै देवताको पूजाका निमित्त राखिने सुनको टुक्रो । ४. छाया; प्रतिबिम्ब । ५. कुनै मुख्य पदार्थ वा व्यक्तिको अभावमा त्यस्तै कुनै अर्को पदार्थ वा व्यक्तिको स्थापन वर्णन गर्दा हुने एक काव्यालङ्कार ।
- प्रतिमान-ना० [सं०]** १. छाया; प्रतिबिम्ब । २. समानता; सादृश्य । ३. तौल । ४. प्रतिमा; मूर्ति । ५. नमूना । ६. आदर्श; उदाहरण; दृष्टान्त ।
- प्रतिमास-क्रि० यो० [सं०]** हरेक महीनामा; महीनापिच्छे ।
- प्रतिमुख-ना० [सं०]** १. नाटकका पाँच सन्धिमध्ये एक । २. मुखको छाया; चेहराको प्रतिबिम्ब । ३. उत्तर; जवाब । (वि०) ४. अधिलिप्त रहेको; सम्मुखको ।
- प्रतिमुद्रा-ना० [सं०]** मुद्राको छाप ।

प्रतिमूर्ति-ना० [सं०] १. कसैको अनुरूप जस्ताको-तस्तो बनेको मूर्ति; प्रतिमा । २. पत्थर, काठ, धातु आदिले बनेको देवताको मूर्ति । ३. एकै रूप वा अनुहारको वस्तु वा व्यक्ति ।
 प्रतिमोचन-ना० [सं०] बन्धनबाट मुक्त हुनु; मोचन ।
 प्रतियोग-ना० [सं०] १. परस्पर विरोधी पदार्थहरूको सम्बन्ध; विरोधको सम्बन्ध । २. विरोध; शत्रुता । ३. सामना; मुकाबिला ।
 प्रतियोगिता-ना० [सं०] १. कुनै काममा कसैलाई जित्ने प्रयत्न; प्रतिद्वन्द्विता; दाँजो । २. धेरै मानिसमा प्रत्येकले आफू सफल हुन गर्ने प्रयत्न ।
 प्रतियोगितात्मक-वि० [सं०] प्रतियोगिता-सम्बन्धी प्रतियोगिता-युक्त ।
 प्रतियोगिता-परीक्षा-ना० [सं०] कुनै काम वा पदमा नियुक्त गर्नाका लागि गरिने अनेक उम्मेदवारहरूको योग्यताको जाँच ।
 प्रतियोगी-ना० [सं०] १. बल वा योग्यतामा दाँजिन आउने व्यक्ति; प्रतिद्वन्द्वी । २. विरोधी व्यक्ति; शत्रु; वैरी । ३. बाधा दिने व्यक्ति; बाधक तत्त्व । (वि०) ४. बराबरीको; समान । ५. विरोधी ।
 प्रतियोगी-वि० [सं०] बराबरीमा लड्ने; प्रतिद्वन्द्वी ।
 प्रतियोद्धा-वि० [सं०] मुकाबिला गर्ने; प्रतिद्वन्द्वी ।
 प्रतिरक्षण-ना० [सं०] प्रतिरक्षा ।
 प्रतिरक्षा-ना० [सं०] कुनै किसिमको आक्रमण वा खराबीबाट आफू वा आफ्ना पक्षलाई बचाउने काम; प्रतिरक्षण ।
 प्रतिरथ-ना० [सं०] प्रतियोद्धा; प्रतिद्वन्द्वी ।
 प्रतिरम्भ-ना० [सं०] रीस; क्रोध ।
 प्रतिरुद्ध-वि० [सं०] १. रोकिएको; अवरुद्ध । २. बाधा पुऱ्याइएको; प्रतिबन्ध लगाइएको । ३. घेरिएको ।
 प्रतिरूप-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तुसित रूप वा आकृतिमा मिल्ने अर्को व्यक्ति वा वस्तु । २. प्रतिमा; मूर्ति । ३. तस्वीर; चित्र; नकल । ४. नमूना ।
 प्रतिरूपक-ना० [सं०] १. प्रतिबिम्ब; छाया । २. मूर्ति; प्रतिमा । ३. चित्र; तस्वीर । ४. जाली वा कृत्रिम पत्र, सिक्का आदि ।
 प्रतिरोद्धा-वि० [सं०] प्रतिरोधक ।
 प्रतिरोध-ना० [सं०] १. रोक; रोकबाट; बाधा । २. प्रतिबन्ध । ३. विरोध ।
 प्रतिरोधक-वि० [सं०] १. प्रतिरोध गर्ने; रोकने । (ना०) २. प्रतिरोध गर्ने व्यक्ति । ३. डाँकू ।
 प्रतिरोधन-ना० [सं०] प्रतिरोध हुने वा गर्ने क्रिया ।
 प्रतिरोधित-वि० [सं०] प्रतिरोध गरिएको ।
 प्रतिरोधी-वि० [सं०] प्रतिरोध गर्ने; प्रतिरोधक ।
 प्रतिलाभ-ना० [सं०] फेरि प्राप्त गर्नु ।
 प्रतिलिपि-ना० [सं०] कुनै लेख, तस्वीर आदि सारिएको नकल ।
 प्रतिलोम-वि० [सं०] १. उल्टो; विपरीत । २. जाति-

विरुद्ध । ३. अधम; नीच । ४. बायाँ; प्रतिकूल ।
 प्रतिलोमज-वि० [सं०] भिन्न-भिन्न जातिका आमा-बाबुबाट जन्मेको; वर्ण-सङ्कर ।
 प्रतिवक्ता-वि० [सं०] उत्तर दिने; जवाफ दिने ।
 प्रतिवचन-ना० [सं०] १. जवाब; उत्तर । २. प्रतिध्वनि ।
 प्रतिवस्तु-ना० [सं०] १. रूप आदिमा अरू कुनै वस्तुसित मिल्ने अर्को वस्तु; सदृश वस्तु । २. कुनै वस्तुका बदलामा दिइने अर्को वस्तु । ३. उपमान ।
 प्रतिवस्तूपमा-ना० [सं०] उपमेय र उपमानको साधारण धर्म भिन्न-भिन्न वाक्यमा वर्णन गर्दा हुने एक काव्यालङ्कार ।
 प्रतिवाक्य-ना० [सं०] १. उत्तर; जवाफ । २. विरोधी वाक्य ।
 प्रतिवात-ना० [सं०] प्रतिकूल हावा ।
 प्रतिवाद-ना० [सं०] १. कसैको मत, कथन वा अभियोगलाई मिथ्या वा अयथार्थ सिद्ध गर्ने उत्तर; वादीका कुराको जवाफ । २. विरोध; खण्डन ।
 प्रतिवादित-ना० [सं०] प्रतिवाद गर्ने भाव वा काम ।
 प्रतिवादी-ना० [सं०] १. प्रतिवाद गर्ने व्यक्ति; वादीका कुराका विरोधमा उत्तर दिने व्यक्ति; वादीको झगडिया । २. खण्डन गर्ने व्यक्ति; विरोध गर्ने व्यक्ति । ३. वादीका कुराको जवाफ लेखिएको पत्र; प्रत्युत्तर पत्र । ४. विरोधी; शत्रु ।
 प्रतिविम्ब-ना० [सं०] प्रतिबिम्ब ।
 प्रतिविम्बक-ना० [सं०] प्रतिबिम्बक ।
 प्रतिविम्बन-ना० [सं०] प्रतिबिम्बन ।
 प्रतिविम्बवाद-ना० [सं०] प्रतिबिम्बवाद ।
 प्रतिविम्बित-वि० [सं०] प्रतिबिम्बित ।
 प्रतिवेश-ना० [सं०] १. छिमेक । २. छिमेकी ।
 प्रतिवेशी-ना० [सं०] गाउँले; छिमेकी ।
 प्रतिवेदम-ना० [सं०] आफ्ना घरवरि-परिका घर; छिमेकका घर ।
 प्रतिवेश-ना० [सं०] छिमेकी ।
 प्रतिशत-क्रि० यो० [सं०] हर-एक सयमा; सय-सयमा; सयकडा ।
 प्रतिशब्द-ना० [सं०] १. प्रतिध्वनि; घन्काइ । २. समान अर्थ बुझाउने अर्को शब्द; पर्याय । (क्रि० यो०) ३. शब्द-शब्दमा; प्रत्येक शब्दमा ।
 प्रतिशाप-ना० [सं०] शापको बदलामा दिइने शाप ।
 प्रतिशोध-ना० [सं०] कुनै कार्य वा कुराको बदला लिनाका निमित्त गरिएको काम; साटो फेर्ने काम; प्रतिकार ।
 प्रतिश्याय-ना० [सं०] रूषा ।
 प्रतिश्रव-ना० [सं०] १. प्रतिज्ञा; कबूल । २. प्रतिध्वनि ।
 प्रतिश्रवण-ना० [सं०] १. सुन्नु; श्रवण । २. प्रतिज्ञा गर्नु; कबूल गर्नु ।
 प्रतिश्रुत-वि० [सं०] १. प्रतिज्ञा गरिएको; कबूल गरिएको । २. सुनिएको ।
 प्रतिश्रुति-ना० [सं०] १. प्रतिज्ञा; कबूल । २. प्रतिध्वनि ।

प्रतिषेध-प्रत्यक्ष

प्रतिषेध-ना० [सं०] १. निषेध; मनाई। २. हटाउने काम; निवारण। ३. खण्डन। ४. विशेष अभिप्राय सूचित गरी कुनै प्रसिद्ध निषेध वा अन्तरको वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार। ५. चलिरहेको कुनै कारवाई अधिकारभन्दा बाहिरको भएमा सर्वोच्च-अदालतले मातहतका अड्डा-अदालत वा सम्बन्धित व्यक्तिहरूलाई सो कारवाई रोक्नाका निमित्त दिने आदेश।

प्रतिषेधक-वि० [सं०] प्रतिषेध गर्ने।

प्रतिष्ठा-वि० [सं०] प्रसिद्ध; प्रख्यात।

प्रतिष्ठा-ना० [सं०] १. राख्ने काम; स्थापन। २. मान-मर्यादा; मान-भाउ। ३. यश; कीर्ति। ४. इज्जत; आबरू। ५. आदर; सत्कार।

प्रतिष्ठान-ना० [सं०] स्थापना गर्नु; थाप्नु।

प्रतिष्ठा-पत्र-ना० [सं०] कसैको आदर-सम्मान वा प्रतिष्ठा सूचित गर्नका निमित्त दिइने पत्र; सम्मान-पत्र।

प्रतिष्ठापन-ना० [सं०] १. स्थापित गर्ने काम; थाप्ने काम। २. देव-प्रतिमा आदि स्थापना गर्ने काम।

प्रतिष्ठापित-वि० [सं०] प्रतिष्ठापन गरिएको।

प्रतिष्ठावान्-वि० [सं०] १. प्रतिष्ठा भएको; मान-मर्यादा भएको; इज्जतदार। २. गौरव-शाली।

प्रतिष्ठित-वि० [सं०] १. प्रतिष्ठा भएको; इज्जतदार; प्रतिष्ठावान्। २. स्थापना गरिएको; स्थापित। ३. प्रसिद्ध; विख्यात।

प्रतिसंवत्सर-क्रि० यो० [सं०] प्रतिवर्ष; हरेक साल।

प्रतिसंविद्-वि० [सं०] कुनै विषयको साङ्गोपाङ्ग ज्ञान।

प्रतिसंस्कार-ना० [सं०] मरम्मत; जीर्णोद्धार।

प्रतिसंहरण-ना० [सं०] १. दिइएको कुनै आज्ञा वा वस्तु फिर्ता लिनु। २. खारेजी।

प्रतिसंहार-ना० [सं०] १. फिर्ता लिनु। २. ह्रास; न्यूनता।

प्रतिसन्देश-ना० [सं०] समाचारको उत्तरमा दिइएको समाचार।

प्रतिसन्धान-ना० [सं०] १. जोड्नु; मिलाउनु। २. खोज; अनुसन्धान। ३. धनुमा बाण चढाउनु। ४. प्रशंसा। ५. आत्म-संयम।

प्रतिस्पर्धा-ना० [सं०] होड; प्रतियोगिता; प्रतिद्वन्द्विता।

प्रतिस्पर्धी-ना० [सं०] प्रतिस्पर्धी गर्ने व्यक्ति; प्रतिद्वन्द्वी।

प्रतिस्पर्धा-ना० [सं०] प्रतिस्पर्धी।

प्रतिस्पर्धी-ना० [सं०] प्रतिस्पर्धी।

प्रतिहत-वि० [सं०] १. रोकिएको; अवरुद्ध। २. ठक्कर लागेको; चोट खाएको। ३. हटाइएको।

प्रतिहनन-ना० [सं०] प्रहारको बदलामा गरिएको प्रहार।

प्रतिहस्त-ना० [सं०] वारिस; प्रतिनिधि।

प्रतिहार-ना० [सं०] १. ढोके; द्वार-पाल। २. चोबदार। ३. ढोका; द्वार।

प्रतिहारी-ना० [सं०] १. द्वार-पालको काम गर्ने स्त्री; ढोके

स्त्री। २. द्वार-पाल।

प्रतिहिंसा-ना० [सं०] १. हिंसाका बदलामा गरिने हिंसा। २. मनमा हिंसाको भाव लिएर शत्रुताको बदला लिनु।

प्रतीक-वि० [सं०] १. चिह्न; लक्षण; निशाना। २. मुख; चेहरा। ३. आकृति; स्वरूप। ४. मूर्ति; प्रतिमा। ५. कसैको बदलामा काम लिनाका निमित्त राखिएको वस्तु; प्रतिरूप। ६. कुनै मन्त्र वा वाक्यको पूर्ण अर्थ बोध गराउने पहिलो शब्द। (वि०) ७. प्रतिकूल; विरुद्ध। ८. उल्टो; विलोम।

प्रतीकार-ना० [सं०] प्रतिकार।

प्रतीक्ष-वि० [सं०] प्रतीक्षक।

प्रतीक्षक-वि० [सं०] प्रतीक्षा गर्ने; बाटो हेर्ने।

प्रतीक्षण-ना० [सं०] प्रतीक्षा गर्नु; पर्खनु।

प्रतीक्षा-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति अथवा समय आउने वा कुनै घटना हुने आशामा बस्नु; कुन काम हुने वा कुनै मानिस आउने आशामा रहनु; पर्खनु; बाटो हेर्नु। २. पूजा; सम्मान।

प्रतीक्षित-वि० [सं०] १. प्रतीक्षा गरिएको; पर्खिएको। २. विचार गरिएको; सोचिएको।

प्रतीक्ष्य-वि० [सं०] १. प्रतीक्षा गर्न योग्य; पर्खन लायक। २. सोच-विचार गर्न लायक। ३. माननीय; पूज्य।

प्रतीची-ना० [सं०] पश्चिम दिशा।

प्रतीचीन-वि० [सं०] १. पश्चिम दिशाको; पश्चिमी; पार्श्वात्य। २. पछिको; भविष्यको।

प्रतीच्य-वि० [सं०] पश्चिमको; पश्चिमी।

प्रतीत-वि० [सं०] १. जानिएको; ज्ञात; विदित। २. विश्वास गरिएको; विश्वस्त। ३. मनमा धारणा वा निश्चय गरिएको। ४. सिद्ध; सावित। ५. प्रसन्न। ६. सम्मानित। ७. प्रसिद्ध।

प्रतीति-ना० [सं०] १. ज्ञान; बोध। २. मनमा लागेको धारणा वा विश्वास। ३. आदर। ४. आनन्द; प्रसन्नता। ५. प्रसिद्धि।

प्रतीप-वि० [सं०] १. प्रतिकूल; विरुद्ध। २. उल्टो; विपरीत। ३. विमुख। (ना०) ४. प्रसिद्ध उपमानलाई उपमेय बनाएर वा उपमानलाई उपमेयद्वारा निरादर गराएर वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार।

प्रतीयमान-वि० [सं०] १. वास्तविक नभए पनि वास्तविक-जस्तो भान पर्ने (रूप); झञ्झल्को लाग्ने; प्रतीत हुने। २. व्यञ्जनाद्वारा प्रकट हुने (अर्थ)।

प्रतीली-ना० [सं०] शहरका बीचको ठूलो सडक; मूल सडक।

प्रत्त-वि० [सं०] दिइएको; प्रदत्त।

प्रत्न-वि० [सं०] १. पुरानो; प्राचीन। २. परम्परागत।

प्रत्न-तत्त्व-ना० [सं०] पुरातत्त्व।

प्रत्यक्ष-वि० [सं०] १. आँखाअगिल्लिरको; आँखाले देखिने। २. इन्द्रियद्वारा थाहा पाइने। ३. स्पष्ट; खुलस्त; साफ। ४. नियम, परिपाटी आदिका विचारले सोझो; घुमाउरो

नभएको। (ना०) ५. न्याय-शास्त्रअनुसार इन्द्रिय र अर्थको सन्निकर्षबाट उत्पन्न हुने ज्ञान; चार प्रकारका प्रमाण-मध्ये एक। (ना० यो०) ६. आँखाको अगिल्लिर; सामुन्ने। (क्रि० यो०) ७. स्पष्टसँग; साफ-साफ।

प्रत्यक्ष-ज्ञान-ना० [सं०] इन्द्रिय र विषयको सन्निकर्षबाट हुने ज्ञान।

प्रत्यक्षतः-क्रि० [यो० सं०] प्रत्यक्ष रूपले; प्रत्यक्ष रूपमा; प्रत्यक्ष नै।

प्रत्यक्षतया-क्रि० यो० [सं०] प्रत्यक्षतः।

प्रत्यक्षता-ना० [सं०] प्रत्यक्ष हुनाको भाव।

प्रत्यक्षत्व-ना० [सं०] प्रत्यक्ष हुनाको भाव; प्रत्यक्षता।

प्रत्यक्ष-दर्शन-ना० [सं०] साक्षात् आफ्नै आँखाले कुनै घटना वा वस्तु देख्नु।

प्रत्यक्ष-दर्शी-वि० [सं०] १. आफ्नै आँखाले कुनै घटना देख्ने। (ना०) २. साक्षी; गवाही।

प्रत्यक्ष-दृष्ट-वि० [सं०] प्रत्यक्ष रूपमा देखिएको; आफ्नै आँखाले देखेको।

प्रत्यक्ष-प्रमाण-ना० [सं०] आफ्नै आँखाले देखेको प्रमाण; प्रत्यक्ष देखिएको सबूत।

प्रत्यक्षवाद-ना० [सं०] केवल प्रत्यक्ष वा दृश्य कुरोलाई प्रामाणिक वा वास्तविक मानी त्यसको मूल अदृश्य वा अज्ञात कारणको वास्ता नराख्ने एक दार्शनिक सिद्धान्त।

प्रत्यक्षवादी-वि० [सं०] प्रत्यक्षवादको अनुयायी।

प्रत्यक्ष-शासन-ना० [सं०] १. संसद्, मन्त्रि-मण्डल अथवा शासन-प्रणालीका त्यस्तै अन्य अङ्ग-प्रत्यङ्गका माध्यमद्वारा शासन नगरी राष्ट्रको सर्वोच्च सत्ताले स्वयमेव शासन गर्नु। २. राजा, राष्ट्र-पति वा केन्द्रीय सरकारले राष्ट्र वा कुनै प्रदेशको शासन स्वयं सोझै गर्नु।

प्रत्यक्ष-सिद्ध-वि० [सं०] प्रत्यक्ष-प्रमाणद्वारा सिद्ध भएको।

प्रत्यक्षी-वि० [सं०] कुनै कुरो वा घटना खास आफ्नै आँखाले देख्ने; प्रत्यक्ष देख्ने; प्रत्यक्ष-दर्शी।

प्रत्यक्षीकरण-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा विषयको प्रत्यक्ष-ज्ञान गर्ने काम; साक्षात्कार गर्ने क्रिया।

प्रत्यक्षीकृत-वि० [सं०] प्रत्यक्ष-ज्ञान गरिएको; साक्षात्कार गरिएको; आफ्नै आँखाले देखिएको।

प्रत्यक्षीभूत-वि० [सं०] प्रत्यक्ष भइसकेको।

प्रत्यग्र-वि० [सं०] १. नयाँ; नूतन। २. ताजा। ३. शुद्ध।

प्रत्यङ्ग-ना० [सं०] १. शरीरको कुनै गौण अङ्ग; शरीरका साना-तिना अङ्ग। २. अव्याय; परिच्छेद।

प्रत्यङ्मुख-वि० [सं०] पश्चिमतिर फर्केको।

प्रत्यञ्चा-ना० [सं० प्रत्यञ्च] धनुको डोरी; ताँदो; परिजो।

प्रत्यञ्चित-वि० [सं०] सम्मानित; पूजित।

प्रत्यनन्तर-वि० [सं०] १. नजीकमा रहेको; निकट-वर्ती।

२. कसैका स्थान वा पदमा त्यसका पछि नियुक्त हुने

(व्यक्ति); रोलवाला; उत्तराधिकारी।

प्रत्यनीक-ना० [सं०] १. शत्रु; दुश्मन। २. विरोधी; प्रतिपक्षी। ३. शत्रुको केही खराबी वा हानि गर्ने नसक्दा त्यसका पक्षकाको अपकार गरेको वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार। (वि०) ४. विपक्षी; विरोधी।

प्रत्यन्त-वि० [सं०] १. नजीकको; समीपको। (ना०) २. सीमा।

प्रत्यपकार-ना० [सं०] अपकारका बदलामा गरिएको अपकार।

प्रत्यभिज्ञा-ना० [सं०] १. पहिले देखेका वस्तु, व्यक्ति आदिलाई पछि फेरि देख्दा तीसित सम्बन्धित अधिका वस्तु वा घटनाको स्मरण; स्मृतिको सहायताबाट उत्पन्न हुने ज्ञान। २. जीवात्मा र परमात्मा-दुवैको अभेदको ज्ञान।

प्रत्यभिज्ञात-वि० [सं०] १. चिनिएको; परिचित। २. प्रत्यभिज्ञा भएको।

प्रत्यभिज्ञान-ना० [सं०] १. चिह्ना-जानी; परिचय। २. पहिले देखेको व्यक्ति वा त्यससमान वस्तुलाई देख्दा पहिले देखेका व्यक्ति वा वस्तुलाई सम्झनु।

प्रत्यभियुक्त-वि० [सं०] अभियोग लगाएका बदलामा अभियोग लगाइएको; प्रत्यभियोग लगाइएको।

प्रत्यभियोग-ना० [सं०] अभियोगका बदलामा लगाइएको अभियोग; अभियुक्त वा प्रतिवादीले वादीलाई लगाएको अभियोग।

प्रत्यभिवाद-ना० [सं०] १. प्रणाम गर्ने लाई दिइने आशीर्वाद। २. प्रणामको बदलामा गरिएको प्रणाम।

प्रत्यभिवादन-ना० [सं०] प्रत्यभिवाद।

प्रत्यय-ना० [सं०] १. विश्वास; प्रतीति। २. सबूत; प्रमाण। ३. कुनै धातु वा मूल शब्दको अन्तमा लागेर विशेष अर्थ जनाउने शब्द। (उदा०-रातो+पन=रातोपन, बही+दार=बहीदार, कलम+दान=कलम-दान, नर+त्व=नरत्व, दूध+आलु=दुधालु इत्या०।) ४. बुद्धि; समझ। ५. चिह्न; लक्षण।

प्रत्यर्थी-ना० [सं०] १. शत्रु; वैरी। २. प्रतिवादी; विपक्षी।

प्रत्यर्पण-ना० [सं०] लिएको वस्तु फिर्ता दिनु।

प्रत्यर्पित-वि० [सं०] फिर्ता गरिएको; फर्काइएको।

प्रत्यवाय-ना० [सं०] १. घट्नु; ह्रास। २. बाधा। ३. सन्ध्या, उपासना आदि विहित नित्य-कर्म नगर्नाले हुने पाप। ४. दुष्कृत; पाप। ५. विरोध। ६. अपकार; हानि।

प्रत्यवायी-वि० [सं०] १. शास्त्र-विहित सन्ध्या, उपासना आदि नित्य-कर्म नगर्ने। २. पापी; दुष्कर्मी।

प्रत्यवेक्षण-ना० [सं०] कुनै कुराको देख-रेख गर्नु; निरीक्षण।

प्रत्याख्यात-वि० [सं०] १. मन्जूर नगरिएको; अस्वीकृत। २. खण्डन गरिएको। ३. मनाई गरिएको; निषिद्ध।

प्रत्याख्यान-ना० [सं०] १. नामन्जुरी; अस्वीकृति। २. कुनै सिद्धान्त वा विषयको खण्डन; निराकरण। ३. उपेक्षा। ४. विरोध।

प्रत्यागत-प्रथित

प्रत्यागत-वि० [सं०] फर्केर आएको; फिरेको।
 प्रत्यागम-ना० [सं०] फर्केर आउनु; प्रत्यागमन।
 प्रत्यागमन-ना० [सं०] फर्केर आउने काम; फिर्ता आउने काम।
 प्रत्याघात-ना० [सं०] आघातको बदलामा गरिने आघात।
 प्रत्यादेश-ना० [सं०] १. आज्ञा; आदेश। २. लज्जित पार्नु।
 ३. खण्डन; निराकरण। ४. नामन्जुरी; अस्वीकृति।
 ५. माथिल्ला तहका अधिकारीले दिएको कुनै आदेशलाई मध्य-वर्ती अधिकारीले पुनः आफ्ना तल्ला तहका अधिकारीलाई दिएको आदेश।
 प्रत्यानयन-ना० [सं०] कसैलाई दिएको वस्तु फर्काएर ल्याउनु; फिर्ता लिनु।
 प्रत्यानीत-वि० [सं०] फर्काएर ल्याइएको; फिर्ता लिइएको।
 प्रत्यालीढ-ना० [सं०] बायाँ गोडो अगाडि र दायाँ गोडो पछाडि पारी बाण हान्ने एक आसन।
 प्रत्यावर्तन-ना० [सं०] फर्केर आउनु; प्रत्यागमन।
 प्रत्यासङ्ग-ना० [सं०] संयोग; सम्बन्ध।
 प्रत्यासत्ति-ना० [सं०] १. नजीक हुनाको भाव; निकटता।
 २. निकटताको सम्बन्ध।
 प्रत्यासन्न-वि० [सं०] १. नजीकको; समीपमा रहेको; निकट-वर्ती। २. सम्बद्ध।
 प्रत्यासन्न-भरण-वि० [सं०] मर्न लागेको; प्राण जान आँटेको।
 प्रत्याहत-वि० [सं०] १. हटाइएको; दूर गरिएको। २. नामन्जूर गरिएको; अस्वीकृत।
 प्रत्याहार-ना० [सं०] १. इन्द्रियहरूलाई विषय-वासनाबाट हटाएर चित्त एकाग्र गर्ने एक साधना; योगका आठ अङ्ग-मध्ये एक; इन्द्रिय-निग्रह। २. प्रतिकार। ३. पछाडि धिच्याउनु।
 प्रत्याहत-वि० [सं०] १. पछिल्लिर तानिएको; पछाडि-पट्टि धिच्याइएको। २. रोकिएको।
 प्रत्युक्त-वि० [सं०] उत्तर दिइएको; जवाब दिइएको।
 प्रत्युक्ति-ना० [सं०] जवाफ; उत्तर।
 प्रत्युच्चार-ना० [सं०] दोहोर्न्याएर भन्नु; पुनरुक्ति।
 प्रत्युच्चारण-ना० [सं०] फेरि भन्नु; दोहोर्न्याएर भन्नु; पुनरुक्ति।
 प्रत्युज्जीवन-ना० [सं०] फेरि बाँचेर आउनु; पुनः बौरनु; पुनर्जीवन प्राप्त हुनु।
 प्रत्युत्-क्रि० यो० [सं०] १. त्यसको उल्टो; बरु; वरन्।
 २. तर; किन्तु; परन्तु।
 प्रत्युत्तर-ना० [सं०] जवाब आएपछि दिइएको जवाब; उत्तरको उत्तर।
 प्रत्युत्थान-ना० [सं०] १. मान्य वा पूज्य व्यक्ति आउँदा सम्मानका निमित्त उठ्नु; अभ्युत्थान। २. कसैका विरोधमा उठ्नु; विरोध गर्न तयार हुनु। ३. लडाइँ गर्न तयार हुनु।

प्रत्युत्थित-वि० [सं०] १. कुनै मान्य व्यक्तिको आगमनमा सम्मान प्रकट गर्न उठेको। २. कुनै शत्रुको सामना गर्ने तयार भएको।
 प्रत्युत्पन्न-वि० [सं०] १. फेरि उत्पन्न भएको। २. तत्काल उत्पन्न भएको। ३. ठीक समयमा उपस्थित हुने।
 प्रत्युत्पन्न-मति-वि० [सं०] १. मौकामा वा तत्काल युक्ति-सङ्गत उत्तर वा उपाय गर्न सक्ने बुद्धि भएको; प्रतिभा-शाली; तीक्ष्ण बुद्धि भएको। २. साहसी।
 प्रत्युद्गत-वि० [सं०] सम्मान्य अतिथि आउँदा सम्मान गर्ने उठेर गएको।
 प्रत्युद्गम-ना० [सं०] प्रत्युद्गमन।
 प्रत्युद्गमन-ना० [सं०] कुनै मान्य व्यक्ति आउँदा आफ्ना आसनबाट उठेर गई स्वागत गर्नु।
 प्रत्युपकार-ना० [सं०] उपकारका बदलामा गरिएको उपकार।
 प्रत्युपकारी-वि० [सं०] अर्काले गरेका उपकारका बदलामा उपकार गर्ने; प्रत्युपकार गर्ने।
 प्रत्युपलब्ध-वि० [सं०] फेरि पाइएको; पुनः उपलब्ध भएको।
 प्रत्युष-ना० [सं०] विहानको समय; उषःकाल।
 प्रत्युष-ना० [सं०] १. प्रभात; उषःकाल। २. सूर्य। ४. आठ वसुहरूमध्ये एक।
 प्रत्युह-ना० [सं०] विघ्न; बाधा।
 प्रत्येक-वि० [सं०] दुइ वा दुइभन्दा बढी वस्तु वा व्यक्ति-हरूमा एक-एक; हर-एक; प्रतिव्यक्ति वा प्रतिवस्तु।
 प्रथम-वि० [सं०] १. गणनाका क्रममा सबभन्दा पहिले आउने; पहिलो। २. सबभन्दा असल; सर्व-श्रेष्ठ। ३. ४. प्रधान; मुख्य। (क्रि० यो०) ५. पहिले; अगाडि।
 प्रथम-कल्प-ना० [सं०] १. गर्न लायक सबभन्दा उत्तम उपाय। २. मुख्य नियम।
 प्रथम-कारक-ना० [सं०] पहिलो कारक; कर्तृकारक।
 प्रथमज-वि० [सं०] पहिले जन्मेको; जेठो; अग्रज।
 प्रथमतः-क्रि० यो० [सं०] सबभन्दा पहिले; पहिले-पहिले।
 प्रथमतया-क्रि० यो० [सं०] प्रथमतः।
 प्रथम-पुरुष-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार कुनै काम गर्ने वा बोल्ने व्यक्तिलाई सूचित गर्ने नाम वा सर्वनाम शब्द।
 प्रथम-वय-ना० [सं०] बाल्यावस्था।
 प्रथमा-ना० [सं०] व्याकरणमा कर्तृकारक।
 प्रथमार्द्ध-ना० [सं०] दुइ समान भागमा पहिलो आधा भाग; पूर्वार्द्ध।
 प्रथमार्ध-ना० [सं०] प्रथमार्द्ध।
 प्रथमाश्रम-ना० [सं०] ब्रह्मचर्याश्रम।
 प्रथा-ना० [सं०] १. प्रसिद्धि; ख्याति। २. धेरै दिनदेखि वा परम्परादेखि चलिआएको रीति; परम्परागत परिपाटी; चलन।
 प्रथित-वि० [सं०] १. प्रसिद्ध; विख्यात। २. फैलिएको; विस्तृत।

प्रथितालुकी-ना० [सं०] रातो-सक्कर-खण्ड ।

प्रथिमा-ना० [सं०] ठूलो हुनाको भाव; स्थूलता ।

प्रद-वि० [सं०] अरू शब्दका पछि लागेर दिने अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०—मुखप्रद, हर्षप्रद आदि ।)

प्रदक्षिण-ना० [सं०] प्रदक्षिणा ।

प्रदक्षिणा-ना० [सं०] १. भक्तिपूर्वक कुनै देव-मूर्तिलाई दाहिने पारेर चारैतिर घुम्नु; परिक्रमा । २. कुनै वस्तु वा व्यक्तिका चारैतिर घुम्नु ।

प्रदग्ध-वि० [सं०] खूब डड्डेको; खाक भएको ।

प्रदत्त-वि० [सं०] दिइएको ।

प्रदर-ना० [सं०] १. गर्भशय्याबाट लेस्याइलो तरल पदार्थ निस्कने स्त्रीहरूको एक रोग । २. चिरिनु; फाट्नु ।

प्रदर्शक-वि० [सं०] १. देखाउने; प्रदर्शन गराउने । २. देख्ने; दर्शक । ३. बताउने ।

प्रदर्शन-ना० [सं०] १. देखाउने काम; देखाउनु । २. सिकाउनु । ३. जनताको सहानुभूति प्राप्त गर्ने वा सरकारको दृष्टि आकर्षित गर्ने सामूहिक रूपमा कुनै विषयमा जुलूस, नारा आदिद्वारा असन्तोष वा आफ्नो विचार प्रकट गर्नु ।

प्रदर्शनी-ना० [सं०] जन-साधारणलाई देखाउनाका निमित्त विभिन्न प्रकारका वस्तुहरू सुसज्जित पारी राखेको ठाउँ; विभिन्न प्रकारका वस्तुहरू प्रदर्शित गर्ने ठाउँ ।

प्रदर्शित-वि० [सं०] १. देखाइएको; प्रदर्शन गरिएको । २. बताइएको; जनाइएको ।

प्रदर्शनी-ना० [सं०] प्रदर्शनी ।

प्रदर्शी-वि० [सं०] १. देखाउने; दर्शन गराउने । २. देख्ने; दर्शक ।

प्रदान-ना० [सं०] दिने काम; दान ।

प्रदीप-ना० [सं०] १. बत्ती; दीपक । २. कुनै विषय स्पष्ट गर्ने ग्रन्थ । ३. कुनै वंश वा कुलको नाम राख्ने वा त्यसलाई उज्ज्वल पार्ने व्यक्ति ।

प्रदीपक-वि० [सं०] १. उज्यालो पार्ने; प्रकाशित पार्ने । २. स्पष्ट गर्ने । (ना०) ३. बत्ती ।

प्रदीपन-ना० [सं०] १. उज्यालो पार्ने काम; प्रकाशित पार्नु । २. उत्तेजित गर्नु । ३. पाँच-पाँच कुना परेका पहेंला र हरिया रङ्ग मिसिएका पात, राता फूल, खैरा कन्द हुने र रातो दूध निस्कने, हिमालयको लेकमा पाइने एक जातको बिषालु बूटी ।

प्रदीपिका-ना० [सं०] १. सानो बत्ती । २. अर्थ वा विषय स्पष्ट गर्ने सानो पुस्तिका ।

प्रदीप्त-वि० [सं०] १. बलेको; दीप्त । २. प्रकाश-युक्त । प्रकाशमान । ३. उत्तेजित ।

प्रदीप्त-मान्यवर-नेपाल-तारा-ना० [सं०] दोस्रो दर्जाको नेपाल-ताराको तक्मा ।

प्रदीप्ति-ना० [सं०] १. प्रकाश; दीप्ति । २. चमक; प्रभा ।

प्रदूषण-ना० [सं०] दोष-युक्त पार्नु; दूषित गर्नु ।

प्रदेय-वि० [सं०] १. दिन योग्य; दान गर्न लायक । २. उपहार; नजराना ।

प्रदेश-ना० [सं०] १. भाषा, रीति, आवहवा, प्रशासन आदिको दृष्टिले छुट्ट्याइएको, देशको एक ठूलो भाग; प्रान्त । २. ठाउँ; स्थान । ३. अङ्ग; अवयव । ४. कुनै भू-भाग ।

प्रदेशन-ना० [सं०] १. देखाउने काम; निदश । २. परामर्श; सल्लाह ।

प्रदेशित-वि० [सं०] १. देखाइएको; दर्शित । २. बताइएको ।

प्रदेशिनी-ना० [सं०] चोर-औलो; तर्जनी ।

प्रदेशीय-वि० [सं०] प्रदेशको; प्रान्तको; प्रान्त-सम्बन्धी ।

प्रदेष्टा-वि० [सं०] प्रदेशन गर्ने; निर्देशक ।

प्रदोष-ना० [सं०] १. सूर्य अस्ताउने समय; सन्ध्या-काल । २. प्रत्येक पक्षका त्रयोदशीका दिन उपवास बसेर सन्ध्या-कालमा शिवको पूजा गर्ने एक व्रत । ३. ठूलो दोष । ४. रातको पहिलो प्रहर ।

प्रदोह-ना० [सं०] दूध दुहुनु ।

प्रद्युम्न-ना० [सं०] १. कामदेव । २. कृष्णका जेठा छोरा ।

प्रद्योत-ना० [सं०] १. किरण; रश्मि । २. चमक; दीप्ति ।

प्रद्योतन-ना० [सं०] १. चम्कनु; प्रकाशमान हुनु । २. दीप्ति; प्रभा ।

प्रधन-ना० [सं०] लडाइँ; युद्ध ।

प्रधान-वि० [सं०] १. सबभन्दा ठूलो; सर्व-श्रेष्ठ; मुख्य । २. मुखिया; ठालु । (ना०) ३. सचिव; मन्त्री । ४. कुनै संस्था वा विभागको मुख्य अधिकारी; अध्यक्ष । ५. नेवार-जातिको एक थर ।

प्रधान-कार्यालय-ना० [सं०] सरकार वा कुनै सङ्घटनका शाखाहरूको सञ्चालन गर्ने मुख्य कार्यालय; केन्द्रीय कार्यालय ।

प्रधान-धातु-ना० [सं०] शुक्र; वीर्य ।

प्रधानतः-क्रि० यो० [सं०] प्रधान रूपमा; मुख्यतः ।

प्रधानतया-क्रि० यो० [सं०] प्रधानतः ।

प्रधानता-ना० [सं०] प्रधान हुनाको भाव ।

प्रधान-मन्त्री-ना० [सं०] कुनै राष्ट्रको सबभन्दा ठूलो मन्त्री; मन्त्रि-मण्डलको अध्यक्ष ।

प्रधानाङ्ग-ना० [सं०] १. शरीर वा अरू वस्तुको मुख्य अङ्ग । २. कुनै राज्यको प्रधान अधिकारी । ३. नेवार-जातिको एक थर ।

प्रधानाध्यापक-ना० [सं०] कुनै स्कूल वा पाठ-शालाको मुख्य अध्यापक ।

प्रधानामात्य-ना० [सं०] मुख्य अमात्य; प्रधान-मन्त्री । मुख्य-मन्त्री ।

प्रध्वंस-ना० [सं०] विनाश; विध्वंस ।

प्रध्वंसन-ना० [सं०] प्रध्वंस गर्ने क्रिया वा भाव ।

प्रनप्ता-ना० [सं०] पनाति; नातिको छोरो ।

प्रनष्ठ-वि० [सं०] १. नाश भएको; विनष्ट । २. हराएको;

प्रपञ्च-प्रभु

लुप्त ।

प्रपञ्च-ना० [सं०] १. संसारको जञ्जाल; भव-चक्र । २. विस्तार; फैलावट । ३. झेल-बखेडा । ४. आडम्बर; ढोंग । ५. झोंज; झमेला । ६. छल; कपट । ७. प्रबन्ध; बन्दोबस्त ।

प्रपञ्ची-वि० [सं०] १. प्रपञ्च रच्ने; ढोंगी; आडम्बरी । २. छली; कपटी । ३. घेरै झोंज भएको ।

प्रपन्न-वि० [सं०] १. आइपुगेको । २. शरणमा आएको; शरणागत ।

प्रपा-ना० [सं०] १. पानी पियाउने ठाउँ; पौशाला । २. पनेरो; कूवा ।

पात-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु ठाउँ तल खस्ने अग्लो ठाउँ; पहिराको शिखरभाग । २. झरना; निर्झर । ३. किनारा; तट । ४. खस्तु; गिर्नु ।

प्रपा-पालिका-ना० [सं०] पौशाला चलाउने स्त्री ।

प्रपितामह-ना० [सं०] १. बाजे वा वज्रैयाका बाबु; बूढा-बाजे । २. पर-ब्रह्म ।

प्रपितामही-ना० [सं०] आमा वा बाबुकी वज्रैया; बूढी-वज्रैया ।

प्रपीडक-वि० [सं०] पीडा दिने; पीडक ।

प्रपीडन-ना० [सं०] पीडा दिने काम; सताउनु ।

प्रपूरण-ना० [सं०] पूरा गर्ने काम ।

प्रपौण्डरीक-ना० [सं०] गुन-केसरी फूल ।

प्रपौत्र-ना० [सं०] नातिको छोरो; पनाति ।

प्रपौत्री-ना० [सं०] नातिकी छोरी; पनातिनी ।

प्रफुल्ल-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित । २. फूल लागेको; फूल भएको । ३. खुशी भएको; प्रसन्न ।

प्रफुल्ल-वदन-वि० [सं०] हँसिलो मुख भएको; हँस-मुख ।

प्रफुल्लित-वि० [सं०] प्रफुल्ल ।

प्रबन्ध-ना० [सं०] १. कुनै काम ठीकसित गर्ने व्यवस्था; इन्तिजाम; बन्दोबस्त । २. आयोजना । ३. गद्य अथवा पद्यमा लेखिएको सिद्धान्त-प्रधान लेख ।

प्रबन्धक-वि० [सं०] प्रबन्ध वा बन्दोबस्त गर्ने; प्रबन्ध-कर्ता ।

प्रबन्ध-कर्ता-वि० [सं०] प्रबन्ध गर्ने; बन्दोबस्त गर्ने; प्रबन्धक ।

प्रबन्ध-कल्पना-ना० [सं०] केही सत्य र केही काल्पनिक कुरा-हरू मिलाई लेखिएको रचना; कथा ।

प्रबन्ध-कारिणी-वि० [सं०] कुनै सभा, समाज वा आयोजनको सवै प्रबन्ध मिलाउने (समिति) ।

प्रबल-वि० [सं०] १. खूब बलियो; बलिष्ठ । २. प्रचण्ड । उग्र । ३. घोर; भयङ्कर ।

प्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु-ना० [सं०] तेस्रो श्रेणीको गोरखा-दक्षिण-बाहुको तक्मा ।

प्रबल्लिका-ना० [सं०] पहेली; प्रहेलिका ।

प्रवाल-ना० [सं०] १. पालुवा; पल्लव । २. मूगा । ३. वीणाको दण्ड ।

प्रबुद्ध-वि० [सं०] १. सचेत; जाग्रत । २. बिउँझेको; होशमा

रहेको । ३. रात्ररी बुझेको । ४. ज्ञानी । ५. फुलेको; विकसित ।

प्रबोध-ना० [सं०] १. यथार्थ ज्ञान; तत्त्व-ज्ञान । २. सचेत हुनु; जागरण । ३. बिउँझनु; निद्रा खुल्नु । ४. फुल्नु; विकसित हुनु ।

प्रबोधक-वि० [सं०] १. जाग्रत गराउने; सचेत पार्ने । २. बिउँझाउने । ३. ज्ञान दिने ।

प्रबोधन-ना० [सं०] प्रबोध ।

प्रबोधनी-ना० [सं०] प्रबोधिनी ।

प्रबोधित-वि० [सं०] प्रबुद्ध गरिएको ।

प्रबोधिनी-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल-पक्षको एकादशी ।

प्रभञ्जन-ना० [सं०] १. बिगानु; नाश गर्नु । २. बेगसित चलेको हावा; आँधी ।

प्रभव-ना० [सं०] १. उत्पत्ति; जन्म । २. उत्पत्तिको कारण । ३. साठी संवत्सरमध्ये एक । ४. सृष्टि; संसार ।

प्रभा-ना० [सं०] १. आभा; चमक; दीप्ति । २. किरण; तेज ।

प्रभाकर-ना० [सं०] १. सूर्य । २. चन्द्रमा ।

प्रभात-ना० [सं०] विहानको समय; प्रातःकाल ।

प्रभात-फेरी ना० [सं०] प्रभात+फिर् कुनै कुरोको प्रचार गर्न वा उत्सव मनाउन एका-विहानै दल बाँधेर नारा लगाउँदै वा गाना-बजाना गर्दै घुम्नु ।

प्रभाती-ना० [सं०] विहानी-पखका समयमा गाइने एक प्रकारको गीत ।

प्रभा-मण्डल-ना० [सं०] १. देवता वा दिव्य पुरुषहरूका मुखका वा शरीरका चारैतिर हुने प्रकाशको घेरो; बिम्ब । २. तेज-पुञ्जका वरि-परिको मण्डल; प्रकाश-मण्डल ।

प्रभाव-ना० [सं०] १. कुनै क्रिया वा घटनाबाट वस्तु, कुरा आदिमा हुने परिणाम; असर । २. कुनै व्यक्तिको शक्ति, सम्मान, अधिकार, पराक्रम आदिबाट अरु व्यक्ति, घटना, कामहरूमा हुने परिणाम । ३. सामर्थ्य; शक्ति । ४. प्रादुर्भाव; उत्पत्ति ।

प्रभाववान्-वि० [सं०] १. प्रभाव भएको; शक्ति-शाली । २. प्रतापी ।

प्रभाव-शाली-वि० [सं०] प्रभाव भएको; प्रभाववान् ।

प्रभावान्-वि० [सं०] प्रभा भएको; दीप्ति-युक्त ।

प्रभावान्वित-वि० [सं०] प्रभाव परेको; प्रभावित ।

प्रभावित-वि० [सं०] प्रभाव परेको; असर परेको ।

प्रभावी-वि० [सं०] प्रभाव भएको; प्रभाववान् ।

प्रभास-ना० [सं०] १. प्रकाश; दीप्ति; ज्योति । २. हिन्दूहरूको एक तीर्थ; सोम-तीर्थ ।

प्रभास्वर-वि० [सं०] खूब तेजिलो; दीप्ति-युक्त ।

प्रभु-ना० [सं०] १. मालिक; स्वामी । २. ईश्वर; परमात्मा । ३. शासक । ४. सर्वोच्च अधिकारी । ५. विष्णु । ६. शिव । ७. राजा, स्वामी वा श्रेष्ठ पुरुषलाई

गरिने एक सम्बोधन ।

प्रभुता-ना० [सं०] प्रभुत्व ।

प्रभुत्व-ना० [सं०] १. प्रभुको भाव । २. अधिकार; स्वामित्व ।
३. महत्त्व; गौरव । ४. वैभव; ऐश्वर्य ।

प्रभु-भक्त-वि० [सं०] स्वामीको सच्चा सेवक; ईश्वरको भक्त ।

प्रभु-भक्ति-ना० [सं०] ईश्वर वा मालिकउपरको भक्ति ।

प्रभु-शक्ति-ना० [सं०] १. कोश र सेनाको बल । २. पूर्ण-प्रभुत्व; परम सत्ता । ३. प्रभु-सत्ता ।

प्रभु-सत्ता-ना० [सं०] आफ्नो कार्य-क्षेत्रमा पूर्ण स्वतन्त्र भएको, देश, राज्य, आदिको सर्वोच्च सत्ता वा अधिकार; प्रभु-शक्ति ।

प्रभूत-वि० [सं०] १. भइसकेको; भूत । २. उत्पन्न । ३. ज्यादा; प्रशस्त; अधिक ।

प्रभृति-क्रि० यो० [सं०] १. इत्यादि; हरू; आदि । २. लगायत; समेत ।

प्रभेद-ना० [सं०] १. भेद; भिन्नता । २. अन्तर; फरक ।

प्रभ्रंश-ना० [सं०] खस्नु; गिर्नु ।

प्रभ्रष्ट-वि० [सं०] १. खसेको; गिरेको । २. टुक्रिएको; खण्डित ।

प्रमत्त-वि० [सं०] १. नशा लागेको; मात लागेको । २. बहुलाएको; पागल भएको; विक्षिप्त । ३. असावधान; प्रमाद-युक्त । ४. घमण्डले फुलेको ।

प्रमत्तता-ना० [सं०] प्रमत्त हुनाको भाव ।

प्रमथन-ना० [सं०] १. मथ्ने काम; मथन । २. हत्या; वध । ३. नाश ।

प्रमथित-वि० [सं०] राम्ररीम थिएको ।

प्रमद-वि० [सं०] १. अधिक मद भएको; मद-मत्त । २. उग्र; प्रचण्ड । ३. असावधान । (ना०) ४. आनन्द; प्रसन्नता ।

प्रमद-कानन-ना० [सं०] रानीका साथ राजाले विहार गर्ने उपवन ।

प्रमदा-ना० [सं०] सुन्दरी स्त्री; रूपवती युवती ।

प्रमा-ना० [सं०] १. यथार्थ ज्ञान । २. नापो; मान ।

प्रमाङ्गी-ना० [परमाङ्गी] परमाङ्गी ।

प्रमाण-ना० [सं०] १. कुनै कुरो सिद्ध गर्ने वस्तु वा कथन; सबूत; दसी । (प्रमाण चार प्रकारका छन्-प्रत्यक्ष, अनुमान, शब्द र उपमान ।) २. कुनै वस्तुको यथार्थ ज्ञान हुने साधन । ३. परिमाण; मात्रा । ४. प्रमाणद्वारा कुनै कुरो प्रत्यक्ष सिद्ध गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार । ५. सत्यता; यथार्थता ।

प्रमाणतः-क्रि० यो० [सं०] प्रमाणअनुसार; प्रमाणको निमित्त; प्रमाणलाई ।

प्रमाण-पत्र-ना० [सं०] १. कुनै कुरोको प्रमाण मानिने पत्र वा लेख । २. कुनै परीक्षामा उत्तीर्ण भएको प्रमाणस्वरूप

दिइने पत्र; सर्टिफिकेट ।

प्रमाणभूत-वि० [सं०] कुनै कुरोको प्रमाण मानिएको ।

प्रमाणिक-वि० [सं०] प्रामाणिक ।

प्रमाणित-वि० [सं०] प्रमाणद्वारा सिद्ध भएको; प्रमाण-सिद्ध ।

प्रमाता-ना० [सं०] १. प्रमाको ज्ञान भएको व्यक्ति । २. आत्मा वा चेतन । ३. साक्षी; गवाही ।

प्रमातामह-ना० [सं०] आमाका बाजे ।

प्रमातामही-ना० [सं०] आमाकी वज्यै ।

प्रमाथ-ना० [सं०] १. मथ्ने काम; मथन । २. बलपूर्वक हरण गर्नु; बलात्कार । ३. अत्याचार; उत्पीडन । ४. वध; हत्या ।

प्रमाथी-वि० [सं०] १. मथ्ने; मथन गर्ने । २. बलपूर्वक हरण गर्ने; बलात्कार गर्ने । ३. सताउने; पीडक । ४. मार्ने; हत्यारो ।

प्रमाद-ना० [सं०] १. अकर्तव्यलाई कर्तव्य र कर्तव्यलाई अकर्तव्य सम्झेर गरिएको काम । २. भूल; चूक । ३. भ्रम; भ्रान्ति । ४. मद; नशा । ५. उन्माद; बहुलट्टी । ६. घमण्ड ।

प्रमादवान्-वि० [सं०] प्रमाद गर्ने; प्रमादी ।

प्रमादी-वि० [सं०] १. प्रमाद गर्ने; प्रमादवान् । २. उन्मत्त; विक्षिप्त ।

प्रमापक-वि० [सं०] १. प्रमाणित गर्ने । २. नाप्ने; जोख्ने ।

प्रमार्जक-वि० [सं०] १. धुने; पखाल्ने । २. पुछ्ने; मेट्ने । ३. बढाउने ।

प्रमार्जन-ना० [सं०] १. राम्ररी धुनु; खूब सफा गर्नु । २. पुछ्नु; मेट्नु । ३. बढाउनु ।

प्रमित-वि० [सं०] १. यथार्थ ज्ञान भएको । २. थोरै; अल्प । ३. नापिएको । ४. प्रमाणद्वारा सिद्ध गरिएको; प्रमाणित ।

प्रमिति-ना० [सं०] १. कुनै प्रमाणद्वारा प्राप्त यथार्थ ज्ञान; प्रमा । २. माप; नाप ।

प्रमीलन-ना० [सं०] १. आँखा बन्द गर्नु । २. उँघ्नु ।

प्रमीला-ना० [सं०] १. उँघ; तन्द्रा । २. शिथिलता; क्लान्ति ।

प्रमीलित-वि० [सं०] उँघेको; तन्द्रामा परेको ।

प्रमुख-वि० [सं०] १. पहिलो; प्रथम । २. मुख्य; प्रधान । ३. सम्मान्य; प्रतिष्ठित । (ना०) ४. सम्मान्य व्यक्ति । ५. समूह ।

प्रमुख-सचिव-ना० [सं०] सरकार वा प्रशासन-सम्बन्धी विभागको प्रधान-सचिव; प्रिन्सिपल-सेक्रेटरी ।

प्रमुग्ध-वि० [सं०] १. मूर्च्छा परेको; अचेत । २. हत-बुद्धि । ३. अति सुन्दर ।

प्रमुद्-वि० [सं०] १. खुशी भएको; हर्षित । (ना०) २. ठूलो हर्ष ।

प्रमुदित-वि० [सं०] ज्यादा खुशी भएको; अति प्रसन्न ।

प्रमुदित-हृदय-वि० [सं०] आन्तरिक प्रसन्नता भएको; चित्त प्रसन्न भएको ।

प्रमृष्ट-प्रलम्भन

- प्रमृष्ट-वि०** [सं०] १. धोइएको; सफा गरिएको। २. पुछिएको; माझिएको।
- प्रमेय-वि०** [सं०] १. प्रमाणको विषय भएको। २. प्रमा वा यथार्थ ज्ञान गर्न योग्य। ३. कुनै प्रमाणद्वारा यथार्थ ज्ञान हुन सक्ने। ४. नाप्न सकिने।
- प्रमेह-ना०** [सं०] पिसाबसँग मिसिएर वा त्यसै पनि शुक्र बगिरहने एक रोग।
- प्रमेही-वि०** [सं०] प्रमेह रोग लागेको।
- प्रमोद-ना०** [सं०] १. हर्ष; सुख; आनन्द। २. एक संवत्सर।
- प्रमोद-वच-ना०** [सं०] मनोरञ्जन गर्ने बगैँचा; क्रीडा-कानन।
- प्रमोदित-वि०** [सं०] प्रमोद-युक्त; प्रसन्न।
- प्रमोदी-वि०** [सं०] प्रसन्न पार्ने; हर्षित गराउने।
- प्रमोशन-ना०** [अ०] उन्नति; तरक्की।
- प्रमोह-ना०** [सं०] १. मोह; मूर्च्छा। २. मूर्खता।
- प्रमोहन-ना०** [सं०] १. मोह पार्नु; मोहनी लाउनु। २. मूर्च्छा पार्नु; बेहोश तुल्याउनु।
- प्रमोहित-वि०** [सं०] १. मोहमा पारिएको। २. मूर्च्छित तुल्याइएको।
- प्रम्लान-वि०** [सं०] १. ओइलाएको; म्लान। २. निन्याउरो; अँध्यारो।
- प्रयत्न-वि०** [सं०] १. इन्द्रियहरूलाई वशमा राखेको। २. तपस्याले पवित्र भएको। ३. प्रयत्न-शील। ४. नम्र। ५. सावधान।
- प्रयत्नात्मा-वि०** [सं०] इन्द्रियहरूलाई जितेको; जितेन्द्रिय।
- प्रयत्न-ना०** [सं०] १. कुनै काम वा उद्देश्य सिद्ध गर्नका निमित्त गरिने उद्योग; प्रयास; कोशिश। २. व्याकरण-अनुसार वर्णहरूको उच्चारण गर्नमा सहायता गर्ने श्वास, जिभ्रो, कण्ठ आदिको व्यापार।
- प्रयत्नवान्-वि०** [सं०] प्रयत्न गर्ने; प्रयत्न-शील।
- प्रयत्न-शील-वि०** [सं०] प्रयत्न गर्ने; कोशिशमा लागेको; प्रयत्नवान्।
- प्रयाग-ना०** [सं०] गङ्गा र यमुनाको सङ्गम भएको, भारत-स्थित हिन्दूहरूको एक मुख्य तीर्थ; तीर्थ-राज।
- प्रयाण-ना०** [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानु; प्रस्थान; यात्रा। २. युद्धका निमित्त गरिएको प्रस्थान; चढाइ। ३. शुरु; आरम्भ। ४. यस लोकबाट विदा हुनु; मर्नु। ५. जनावरको पिठिउँ।
- प्रयाण-काल-ना०** [सं०] १. प्रस्थान गर्ने समय। २. मृत्यु-को समय।
- प्रयात-वि०** [सं०] १. प्रस्थान गरेको; प्रस्थित। २. गएको; गत। ३. मरेको; मृत। (ना०) ४. रातीको युद्ध। ५. पहाड वा चट्टानको उच्च किनारा; प्रपात।
- प्रयास-ना०** [सं०] १. प्रयत्न; कोशिश। २. श्रम; आयास।

- प्रयासी-वि०** [सं०] प्रयास गर्ने; प्रयत्न-शील।
- प्रयुक्त-वि०** [सं०] १. प्रयोग गरिएको; उपयोगमाल्याइएको। २. जोतिएको; नारिएको। ३. कुनै काममा लगाइएको। ४. मिलाइएको।
- प्रयोक्ता-वि०** [सं०] १. प्रयोग गर्ने; उपयोग गर्ने। २. कुनै काममा लगाउने; प्रेरक।
- प्रयोग-ना०** [सं०] १. कुनै वस्तु काममा लगाउनु; उपयोग; व्यवहार। २. नीति, नियम, सिद्धान्त आदि सक्रिय पार्नु। ३. कुनै किसिमको शस्त्र-अस्त्र चलाउनु। ४. मारण, मोहन, उच्चाटन, वशीकरण आदिका निमित्त मन्त्रको उपयोग गर्नु। ५. दृष्टान्त; उदाहरण। ६. शुरु; आरम्भ।
- प्रयोग-विधि-ना०** [सं०] कुनै वस्तु, नीति आदिको प्रयोग गर्ने विधि।
- प्रयोजक-वि०** [सं०] १. प्रयोग गर्ने; काममा लगाउने; प्रेरक। (ना०) २. प्रयोग गर्ने व्यक्ति; प्रयोग-कर्ता। ३. जोड्ने व्यक्ति; मिलाउने व्यक्ति। ४. प्रेरणा दिने व्यक्ति।
- प्रयोजन-ना०** [सं०] १. प्रवृत्तिको कारणभूत अभिप्राय; उद्देश्य; आवश्यकता। २. अर्थ; मतलब; काम। ३. कारण; हेतु। ४. उपयोग; व्यवहार।
- प्रयोजनवती-लक्षणा-ना०** [सं०] साहित्यमा कुनै विशिष्ट प्रयोजन-सिद्धिका निमित्त वाच्यार्थदेखि भिन्न अर्थ निस्कने लक्षणा।
- प्रयोजनीय-वि०** [सं०] प्रयोजन भएको; उपयोगी; जरूरत भएको; आवश्यक।
- प्रयोज्य-वि०** [सं०] प्रयोग गर्न योग्य; काममा लगाउन लायक।
- प्ररुद्ध-वि०** [सं०] १. उम्रेको; उत्पन्न। २. खूब बढेको। ३. तलसम्म पुगेको (जरा)।
- प्ररोह-ना०** [सं०] १. अङ्कुर; टुसो। २. नयाँ पात वा हाँगो। ३. चढ्ने काम; आरोह। ४. उम्रनु; उत्पन्न हुनु।
- प्रलयन-ना०** [सं०] १. कुराकानी; वातालाप। २. बकवाद; प्रलाप।
- प्रलपित-वि०** [सं०] १. भनिएको; कथित। २. निवेदन गरिएको। ३. प्रलाप गरिएको।
- प्रलम्ब-वि०** [सं०] १. झुन्डिएको; लट्केको। २. अतिलामो। (ना०) ३. झुन्डिने काम; लट्काइ। ४. हाँगो; शाखा। ५. बलरामले मारेको एक राक्षस।
- प्रलम्बन-ना०** [सं०] झुन्डिनु; लट्कनु।
- प्रलम्ब-बाहु-वि०** [सं०] लामा-लामा हात हुने; आजानु-बाहु।
- प्रलम्बित-वि०** [सं०] झुन्डिएको; लट्केको।
- प्रलम्बी-वि०** [सं०] १. झुन्डिने; लट्कने। २. सहारा लिने।
- प्रलम्भ-ना०** [सं०] १. लाभ; उपलब्धि। २. छल; धोखा।
- प्रलम्भन-ना०** [सं०] धोखा; छल-कपट।

प्रलय-ना० [सं०] १. लय हुनु; विलीन हुनु। २. संसारमा देखिने नाना रूपहरू प्रकृतिमा लीन हुनु; सृष्टिको सर्वनाश हुनु। ३. विनाश; विध्वंस। ४. मृत्यु।
 प्रलय-कर-वि० [सं०] प्रलय गर्ने; प्रलयङ्कर।
 प्रलय-कारी-वि० [सं०] प्रलय गर्ने; प्रलयङ्कर।
 प्रलय-काल-ना० [सं०] संसारको सृष्टिको नाश हुने समय।
 प्रलयङ्कर-वि० [सं०] प्रलय गर्ने; प्रलय-कारी।
 प्रलाप-ना० [सं०] १. बहुलाको जस्तो व्यर्थको कुरो; बकवाद; निरर्थक कथन। २. दुःख प्रकट गरी र्नु; विलाप। ३. ज्वरको आवेगमा जथाभावी बोल्नु; बेहोशीमा मनपरी भन्नु।
 प्रलापक-वि० [सं०] प्रलाप गर्ने; बकवादी।
 प्रलापी-वि० [सं०] प्रलाप गर्ने; बकवादी।
 प्रलुब्ध-वि० [सं०] प्रलोभित।
 प्रलेप-ना० [सं०] १. घाउ-खटिरामा मलहम लगाउनु; लेप। २. घाउ-खटिरामा लगाउने मलहम। ३. मुख वा शरीरमा घस्ने गीलो पदार्थ।
 प्रलेपन-ना० [सं०] १. घाउ-खटिरामा मलहम लगाउने काम। २. लेप लगाउनु। ३. लिप्नु; पोल्नु।
 प्रलेहन-ना० [सं०] चाट्नु; जिभ्रो लगाएर खानु।
 प्रलोभ-ना० [सं०] १. अधिक लोभ; लालच। २. लोभ्याउनु; प्रलोभन।
 प्रलोभक-वि० [सं०] लोभ्याउने; प्रलोभन देखाउने।
 प्रलोभन-ना० [सं०] १. लोभ्याउने काम; लालच देखाउने काम। २. लोभ्याउने वस्तु।
 प्रलोभित-वि० [सं०] लोभिएको; प्रलोभनमा परेको; प्रलुब्ध।
 प्रलोभी-वि० [सं०] लोभी; लालची; प्रलोभनमा पर्ने।
 प्रवक्ता-वि० [सं०] १. राम्ररी बोध गराएर भन्ने; वक्ता; प्रवचन दिने। (ना०) २. कुनै संस्था वा सङ्घटनका तर्फबाट आधिकारिक रूपमा कुनै कुरो भन्ने व्यक्ति।
 प्रवचन-ना० [सं०] १. राम्ररी सम्झाएर भन्नु; अर्थ बुझाएर भन्नु। २. वेद, पुराण आदिको उपदेश गर्नु। ३. धार्मिक, नैतिक आदि विषयमा गरिने भाषण; व्याख्यान।
 प्रवचनीय-वि० [सं०] प्रवचन गर्न योग्य।
 प्रवञ्चक-वि० [सं०] ठग; धूर्त; धोखेबाज।
 प्रवञ्चन-ना० [सं०] ठगनु; ठगी गर्नु; धोखा दिनु।
 प्रवञ्चना-ना० [सं०] ठगी; धोखेबाजी; धूर्तता।
 प्रवञ्चित-वि० [सं०] ठगिएको; धोखा दिइएको।
 प्रवर-वि० [सं०] १. मुख्य; प्रधान; श्रेष्ठ। २. जेठो; ज्येष्ठ। (ना०) ३. आह्वान; पुकार। ४. वंश; कुल। ५. गोत्र-प्रवर्तक ऋषि। ६. सन्तान।
 प्रवर-समिति-ना० [सं०] संसद्मा उपस्थित कुनै विधेयक, प्रस्ताव आदिमा विचार गरी त्यसमा आवश्यक संशोधन आदि गरेर फेरि संसद्मा पेश गर्ने संसद्द्वारा नियुक्त वा

निर्वाचित संसद्का सदस्यहरूको समिति।
 प्रवर्तक-वि० [सं०] १. कुनै काममा लगाउने; प्रवृत्त गर्ने। २. शुरू गर्ने; आरम्भ गर्ने। ३. कुनै काम चलाउने; जारी राख्ने। ४. आविष्कार गर्ने। (ना०) ५. नाटकमा सूत्रधार-द्वारा वर्तमान कथाको वर्णन र पात्रहरूको प्रवेश देखाइने प्रस्तावनाको एक भेद।
 प्रवर्तन-ना० [सं०] १. कसैलाई कुनै काममा लगाउनु; प्रवृत्त गर्नु। २. शुरू गर्नु; थाल्नु। ३. कुनै काम चलाउनु; जारी राख्नु।
 प्रवर्द्धन-ना० [सं०] बढ्ने क्रिया; वृद्धि।
 प्रवर्धन-ना० [सं०] प्रवर्द्धन।
 प्रवर्णन-ना० [सं०] १. वर्ण; वृष्टि। २. किष्किन्धाका समीपमा रहेको रामायण-प्रसिद्ध एक पर्वत।
 प्रवसन-ना० [सं०] १. विदेशमा जानु; पर-देश-यात्रा। २. मर्नु; मरण।
 प्रवस्ती-ना० [परवस्ती] परवस्ती।
 प्रवह-ना० [सं०] १. प्रवाह; धारा; जल-स्रोत। २. सात प्रकारका वायुमध्ये एक।
 प्रवहण-ना० [सं०] १. पर्दा भएको बग्गी, पालकी आदि सवारी। २. जहाज। ३. छोरीको विवाह गरिदिनु; कन्या-दान।
 प्रवह्नी-ना० [सं०] पहेली; प्रहेलिका।
 प्रवात-ना० [सं०] १. स्वच्छ हावा; ताजा हावा। २. आँधी।
 प्रवाद-ना० [सं०] १. बोल्नु। २. व्यक्त गर्नु; प्रकट गर्नु। ३. किवदन्ती; जन-श्रुति। ४. कुराकानी; वार्तालाप।
 प्रवादक-वि० [सं०] बाजा बजाउने; वाद्य-वादक।
 प्रवार-ना० [सं०] १. ओढ्ने वस्त्र; पछ्यौरा। २. आच्छादन।
 प्रवारण-ना० [सं०] १. रोक; मनाई; निषेध। २. इच्छा पूर्ण गर्नु।
 प्रवाल-ना० [सं०] १. मूगा; विद्रुम। २. पालुवा; पल्लव; प्रवाल।
 प्रवास-ना० [सं०] १. पर-देशमा रहनु; विदेशको वास। २. पर-देश जानु; विदेशिनु।
 प्रवासन-ना० [सं०] १. बाहिर जानु; निस्कनु। २. देश-निकाला; देश-निष्कासन। ३. वध।
 प्रवासित-वि० [सं०] देश-निकाला गरिएको; देश-निष्कासित।
 प्रवासी-वि० [सं०] पर-देशमा बस्ने; पर-देशी।
 प्रवाह-ना० [सं०] १. पानी बग्नु; पानीको धार। २. बगेको पानी। ३. पानीले कुनै वस्तु बगाउनु। ४. कुनै वस्तु वा कामको अटूट क्रम; अखण्ड परम्परा। ५. घटना-क्रम।
 प्रवाहक-वि० [सं०] १. राम्रोसित बोक्ने। २. बगाउने।
 प्रवाहित-वि० [सं०] १. बगाइएको; बगेको। २. ओसारिएको।
 प्रवाहिनी-ना० [सं०] नदी।
 प्रवाही-वि० [सं०] १. बग्ने; प्रवाह-युक्त। २. लैजाने;

प्रविष्ट-प्रश्न

६६०

- लाने । ३. चलाउने ।
 प्रविष्ट-वि० [सं०] पसेको; घुसेको ।
 प्रवीण-वि० [सं०] सिपालु; निपुण; कुशल ।
 प्रवीणता-ना० [सं०] प्रवीण हुनाको भाव; कुशलता ।
 प्रवीर-ना० [सं०] १. सुयोग्य वीर । (वि०) २. अति बलियो । ३. उत्तम ।
 प्रवृत्त-वि० [सं०] १. कुनै काममा लागेको; रत । २. तयार; उद्यत । ३. शुरु भएको; आरब्ध ।
 प्रवृत्ति-ना० [सं०] १. बग्ने क्रिया; प्रवाह । २. कुनै कुरो वा काममा मन लाग्नु; कुनै विषयमा चित्त आकृष्ट हुनु । ३. इन्द्रियहरू आफ्नो-आफ्नो विषयमा निरत हुनु; सांसारिक विषयहरूमा आसक्ति हुनु । ४. वार्ता; वृत्तान्त । ५. चाल-चलन; आचार-विचार ।
 प्रवृद्ध-वि० [सं०] १. अतिशय वृद्धि भएको । २. ज्यादै बढेको वा उन्नत भएको । ३. प्रौढ़ । ४. घमन्डी । ५. उग्र । ६. विशाल ।
 प्रवेपन-ना० [सं०] काम्नु; कम्पित हुनु ।
 प्रवेश-ना० [सं०] १. भित्र जानु; पस्नु । २. कुनै क्षेत्र, वर्ग आदिमा नियमपूर्वक जानु । ३. कुनै विषय वा शास्त्र-सम्बन्धी ज्ञान । ४. कुनै काममा संलग्न हुनु ।
 प्रवेशक-ना० [सं०] १. प्रवेश गराउने माध्यम । २. कुरा-कानीबाट कुनै घटना वा कथाको परिचय गराइने नाटकको बीचको स्थल ।
 प्रवेशन-ना० [सं०] १. प्रवेश गराउने काम; भित्र्याउनु । २. मूल ढोका । ३. स्त्री-सङ्गम ।
 प्रवेश-पत्र-ना० [सं०] कुनै ठाउँमा प्रवेश गर्ने अधिकार लेखिएको पत्र ।
 प्रवेश-शुल्क-ना० [सं०] कुनै संस्था वा ठाउँमा प्रवेश गर्नका निमित्त लाग्ने द्रव्य ।
 प्रवेशिका-ना० [सं०] १. प्रवेश-पत्र; पास । २. प्रवेश-शुल्क । ३. हाई-स्कूलको अन्तिम परीक्षा; विश्व-विद्यालयमा प्रवेश गर्नका निमित्त पास गर्नुपर्ने परीक्षा ।
 प्रवेशित-वि० [सं०] १. पसेको; प्रवेश गरेको; प्रविष्ट । २. प्रवेश गराइएको; हुलिएको ।
 प्रवेष्ट-ना० [सं०] १. हात; बाहु । २. हात्तीको सूँड ।
 प्रवेष्टक-ना० [सं०] दायाँ हात; दाहिने बाहु ।
 प्रवेष्टा-वि० [सं०] प्रवेश गर्ने वा गराउने ।
 प्रव्रजित-वि० [सं०] १. संन्यास ग्रहण गरेको; जोगी भएको । २. विदेश गएको । (ना०) ३. संन्यासी ।
 प्रव्रज्या-ना० [सं०] १. संन्यास । २. देश-त्याग; विदेश-गमन ।
 प्रव्राजक-ना० [सं०] संन्यासी ।
 प्रव्राट्-ना० [सं०] संन्यासी; परित्राट् ।
 प्रशंसक-वि० [सं०] प्रशंसा गर्ने; स्तुति गर्ने ।
 प्रशंसन-ना० [सं०] प्रशंसा गर्नु; गुण गाउनु ।

- प्रशंसनीय-वि० [सं०] प्रशंसा गर्न योग्य; तारीफ गर्न लायक ।
 प्रशंसा-ना० [सं०] कसैको गुण गाउनु; तारीफ; स्तुति ।
 प्रशंसित-वि० [सं०] प्रशंसा गरिएको; तारीफ गरिएको ।
 प्रशंसी-वि० [सं०] प्रशंसा गर्ने; प्रशंसक ।
 प्रशंस्य-वि० [सं०] प्रशंसा गर्न लायक; गुण गाउन योग्य ।
 प्रशम-ना० [सं०] १. शान्ति; शमन । २. नाश । ३. अवसान; अन्त ।
 प्रशमन-ना० [सं०] १. शान्त गर्नु; शमन गर्नु । २. नाश गर्नु । ३. रोग हटाउनु ।
 प्रशस्त-वि० [सं०] १. प्रशंसा गरिएको; प्रशंसित । २. प्रशंसा गर्न योग्य; प्रशंसनीय । ३. असल; उत्तम । ४. विशाल विस्तृत । ५. धेरै; औधी; ज्यादा ।
 प्रशस्ति-ना० [सं०] १. प्रशंसा; तारीफ; स्तुति । २. कुनै राजाको वंश, कीर्ति, प्रशंसा आदिको वर्णन भएको वाक्य; ताम्र-पत्र; शिला-पत्र आदिमा लेखिने राजाहरूको प्रशंसा-सूचक वाक्य । ३. ग्रन्थका कर्ता, विषय, काल आदिको उल्लेख गरिएको आदि र अन्त्यका पङ्क्ति ।
 प्रशस्य-वि० [सं०] प्रशंसा गर्न योग्य; प्रशंसनीय ।
 प्रशाखा-ना० [सं०] हाँगाबाट निस्केको हाँगो; शाखाको शाखा ।
 प्रशान्त-वि० [सं०] १. शान्त । २. निश्चल; स्थिर । ३. वशमा राखिएको । ४. मरेको; मृत । (ना०) ५. एशिया र अमेरिकाका बीचमा पर्ने महासागर ।
 प्रशान्त-चित्त-वि० [सं०] चित्त शान्त भएको ।
 प्रशासक-ना० [सं०] राज्यको शासन वा प्रबन्ध गर्ने व्यक्ति; शासन-कर्ता ।
 प्रशासकीय-वि० [सं०] १. प्रशासकको; प्रशासक-सम्बन्धी । २. प्रशासनको; प्रशासन-सम्बन्धी ।
 प्रशासन-ना० [सं०] १. राज्यका परिचालनको प्रबन्ध; शासनको काम । २. शिष्यहरूलाई दिइने सदाचारको शिक्षा ।
 प्रशासनिक-वि० [सं०] राज्य-प्रबन्ध वा प्रशासनसित सम्बन्ध भएको; प्रशासनीय ।
 प्रशासनीय-वि० [सं०] १. प्रशासन-सम्बन्धी; प्रशासनिक । २. प्रशासन गर्न योग्य ।
 प्रशासित-वि० [सं०] १. शासन गरिएको । २. उपदेश दिइएको ।
 प्रशास्ता-ना० [सं०] प्रशासक ।
 प्रशिक्षण-ना० [सं०] पेशा वा कला-कौशलको क्रियात्मक रूपमा दिइने शिक्षा ।
 प्रशिक्षा-ना० [सं०] प्रशिक्षण ।
 प्रशिक्षित-वि० [सं०] १. कुनै प्रकारको प्रशिक्षण पाएको । २. विशेष किसिमले सिकाएर तयार पारिएको ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. कुनै कुरो जान्न वा जाँच्नाका निमित्त सोच्ने काम; सोधनी; सोध-पूछ । २. सोधिएको कुरो;

सवाल । ३. विचारणीय विषय; समस्या ।
 प्रश्न-पत्र-ना० [सं०] परीक्षार्थीहरूलाई सोधिने प्रश्नहरू लेखिएको पत्र ।
 प्रश्न-वाचक-चिह्न-ना० [सं०] प्रश्न-युक्त वाक्यका अन्तमा लगाइने चिह्न; (?) ।
 प्रश्नोत्तर-ना० [सं०] १. सवाल-जवाफ; प्रश्न र उत्तर ।
 २. प्रश्न र त्यसको उत्तर साथमै हुने एक अर्थालङ्कार ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. विनय; नम्रता । २. प्रीति । ३. आश्रय; सहारा ।
 प्रश्न-ना० [सं०] प्रश्न ।
 प्रश्न-वि० [सं०] १. नम्र; विनीत । २. शिष्ट; सज्जन ।
 ३. प्रश्रय लिने; आश्रय लिने ।
 प्रश्न-वि० [सं०] विनीत; नम्र ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. घनिष्ठ सम्बन्ध । २. स्वर-वर्णको सन्धि ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. नाकबाट बाहिर निस्केको सास । २. सास बाहिर निस्कने क्रिया ।
 प्रश्न-वि० [सं०] स्पष्ट] खुलस्त; स्पष्ट ।
 प्रश्न-वि० [सं०] सोध्न योग्य; प्रश्न गर्न लायक ।
 प्रश्न-वि० [सं०] सोध्ने; प्रश्न गर्ने; प्रश्न-कर्ता ।
 प्रश्न-वि० [सं०] १. अगित्तर उभिएको; सामुन्ने खडा भएको । २. प्रधान; मुख्य । ३. अगुवा; नेता ।
 प्रश्न-ना० [सं०] जुवामा प्रथम-प्रथम नारिएको जवान गोरु ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. सम्बन्ध; संसर्ग । २. अनुराग; आसक्ति । ३. स्त्री-पुरुषको समागम; मैथुन । ४. सिलसिला; क्रम; सन्दर्भ । ५. प्रकरण; अध्याय । ६. चर्चा; वार्तालाप ।
 ७. अवसर; मौका ।
 प्रश्न-वि० [सं०] १. प्रसन्न-युक्त । २. प्रेम गर्ने; अनुरागी ।
 प्रश्न-वि० [सं०] १. सन्तोष-युक्त; तुष्ट । २. खुश; हर्ष-युक्त; दङ्ग । ३. स्वच्छ; निर्मल ।
 प्रश्न-ना० [सं०] प्रसन्न हुनाको भाव ।
 प्रश्न-वि० [सं०] सधैं प्रसन्न रहने; सन्तुष्ट ।
 प्रश्न-ना० [सं०] जबर्जस्ती; बलात्कार ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. अगाडि बढ्नु; अग्रसर हुनु । २. फैलावट; विस्तार । ३. वेग; प्रवाह । ४. समूह; राशि ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. अगाडि बढ्नु; अगि लाग्नु । २. फिँजाउनु; फैलाउनु । ३. शत्रुलाई घेर्नु ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. अगाडि बढ्नु; अगि लाग्नु । २. पस्नु; घुस्नु । ३. फिँज्नु ।
 प्रश्न-ना० [सं०] १. बच्चा जन्मनु; बालक पैदा हुनु; प्रसूति ।
 २. उत्पत्ति; जन्म । ३. सन्तान; सन्तति । ४. फल । ५. फूल ।
 प्रश्न-गृह-ना० [सं०] बच्चा जन्माउने घर; प्रसूति-गृह ।
 प्रश्न-ना० [सं०] बालक जन्माउनु ।
 प्रश्न-ना० [सं०] प्रसव-वेदनाले पीडित स्त्री ।

प्रसव-वेदना-ना० [सं०] सुत्केरी हुँदा स्त्रीलाई हुने पीडा; बच्चा जन्मने वेलामा स्त्रीलाई हुने पीडा ।
 प्रसव-व्यथा-ना० [सं०] छोरा-छोरी जन्माउनुभन्दा पहिले गर्भवती स्त्रीका पेटमा हुने पीडा ।
 प्रसव-स्थली-ना० [सं०] १. आमा; माता । २. उत्पत्ति-स्थान ।
 प्रसव-स्थान-ना० [सं०] १. बच्चा जन्मेको ठाउँ । २. गुँड ।
 प्रसविता-ना० [सं०] जनक; पिता ।
 प्रसवित्री-ना० [सं०] जननी; माता ।
 प्रसविनी-वि० [सं०] जन्माउने; जन्म दिने ।
 प्रसवी-वि० [सं०] जन्म दिने; जन्माउने ।
 प्रसह्य-कि० यो० [सं०] जबर्जस्तीसित; बलपूर्वक; बलात् ।
 प्रसाद-ना० [सं०] १. हर्ष; प्रसन्नता । २. कृपा; अनुग्रह ।
 ३. स्वच्छता; निर्मलता । ४. देवतालाई चढाइएको वस्तु ।
 ५. देवता वा पूज्य जनले प्रसन्न भएर भक्तहरूलाई बाँड्ने खानेकुरो । ६. काव्य वा रचनालाई सरल र सुबोध पार्ने काव्यको एक गुण । ७. निगाह; मेहरबानी; कृपा ।
 प्रसाद-पात्र-ना० [सं०] कृपा-पात्र ।
 प्रसादी-ना० [प्रसाद+ई] १. देव-देवीलाई चढाइएको फल, फूल, नैवेद्य आदि । २. स्वच्छ खाना; पवित्र भोजन ।
 प्रसाधक-वि० [सं०] १. सजाउने; शृङ्गार गर्ने । २. कुनै काम सम्पन्न गर्ने; सिद्ध गर्ने । (ना०) ३. राजालाई वस्त्र, आभूषण आदि पहिराउने सेवक; पोशाके ।
 प्रसाधन-ना० [सं०] १. शृङ्गार; सजावट । २. शृङ्गार गर्नु ।
 ३. कार्य सिद्ध गर्नु; सम्पादन । ४. कपाल कोर्नु ।
 प्रसाधनी-ना० [सं०] काङ्गियो ।
 प्रसाधिका-ना० [सं०] शृङ्गार गरिदिने सेविका ।
 प्रसाधित-वि० [सं०] १. शृङ्गार गरिएको; सजिसजाउ पारिएको; अलङ्कृत । २. पूरा गरिएको; सम्पादित ।
 प्रसार-ना० [सं०] १. फैलने क्रिया; पसारो पर्ने काम । २. यता-उति जानु वा फिँज्नु; सञ्चार । ३. रेडियो आदि-द्वारा कुनै कुरो सर्वत्र फिँजाउनु । ४. कुनै विषयको व्यापक चर्चा ।
 प्रसारक-वि० [सं०] फैलाउने; फिँजाउने; पसारो पार्ने ।
 प्रसारण-ना० [सं०] प्रसार गर्ने क्रिया; व्यापक रूपमा फिँजाउने वा प्रचार गर्ने काम ।
 प्रसारणी-ना० [सं०] विरी ।
 प्रसारिणी-वि० [सं०] फैलाउने; प्रसार गर्ने ।
 प्रसारित-वि० [सं०] फैलाइएको; प्रसार गरिएको ।
 प्रसारी-वि० [सं०] १. फैलने; प्रसार हुने । २. निक्लने ।
 प्रसार्य-वि० [सं०] प्रसार गर्ने योग्य; फैलाउन वा प्रचार गर्न योग्य ।
 प्रसिद्ध-वि० [सं०] १. सबैजसोले थाहा पाएको; धेरैले जानेको; कहलिएको; विख्यात । २. सजाइएको; अलङ्कृत ।
 प्रसिद्ध-प्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु-ना० [सं०] दोस्रो दर्जाको

प्रसिद्धि-प्रसवण

गोरखा-दक्षिण-बाहुको तक्मा ।

प्रसिद्धि-ना० [सं०] प्रसिद्ध हुनाको भाव; ख्याति ।

प्रसुप्त-वि० [सं०] १. निदाएको; सुतेको; गाढ निद्रामा परेको । २. निष्क्रिय; निश्चेष्ट ।

प्रसुप्ति-ना० [सं०] १. गाढ निद्रा । २. निचेष्टता ।

प्रसू-वि० [सं०] १. जन्माउने; जन्म दिने । (ना०) २. आमा; जननी ।

प्रसूत-वि० [सं०] १. जन्माइएको । २. जन्मेको; उत्पन्न ।

प्रसूता-ना० [सं०] बालक जन्माएकी स्त्री; सुत्केरी ।

प्रसूति-ना० [सं०] १. बालक जन्माउने क्रिया; प्रसव । २. उत्पत्ति; जन्म । ३. सन्तान; सन्तति । ४. सुत्केरी; प्रसूता ।

प्रसूतिका-ना० [सं०] सुत्केरी; प्रसूता ।

प्रसूति-गृह-ना० [सं०] बालक जन्माउने घर; सुत्केरीको कोठा वा घर; प्रसव-गृह ।

प्रसूति-ज्वर-ना० [सं०] सुत्केरी हुँदा आउने ज्वर ।

प्रसूति-वायु-ना० [सं०] प्रसव-कालमा गर्भाशयमा उत्पन्न हुने वायु ।

प्रसून-वि० [सं०] १. जन्मेको; उत्पन्न । (ना०) २. फूल । ३. फल ।

प्रसृत-वि० [सं०] १. अगाडि बढेको । २. फिँजिएको; फैलाइएको ।

प्रस्तर-ना० [सं०] १. ढुङ्गो; पत्थर; पाषाण । २. बिछ्याउना; ओछ्यान । ३. फूल, पात आदिको शय्या; पुष्प-शय्या । ४. मैदान; समतल भूमि ।

प्रस्तरण-ना० [सं०] १. बिछ्याउना; ओछ्यान । २. आसन ।

प्रस्तार-ना० [सं०] १. फैलाउनु; फिँजाउनु । २. ढकना । ३. फूल, पात आदिको शय्या । ४. बिछ्याउना । ५. मैदान । ६. छन्द-शास्त्रअनुसार छन्दको भेद, सङ्ख्या र रूप थाहा पाउने एक क्रिया ।

प्रस्ताव-ना० [सं०] १. उठाइएको प्रसङ्ग; प्रस्तुत चर्चा । २. कुनै कार्य सम्पादन गर्नका निमित्त प्रस्तुत गरिएको विचार । ३. योजना, कार्य-प्रणाली आदिका सम्बन्धमा कुनै सभा, समाज आदिमा स्वीकृतिका निमित्त उपस्थित गरिएको विचार । ४. आरम्भ; शुरु । ५. भूमिका; प्रस्तावना ।

प्रस्तावक-वि० [सं०] १. प्रस्ताव राख्ने । (ना०) २. सभा वा समाजमा स्वीकृतिका निमित्त कुनै प्रस्ताव उपस्थित गर्ने व्यक्ति ।

प्रस्तावना-ना० [सं०] १. आरम्भ; शुरु । २. पुस्तकको भूमिका; उपेक्षात; प्राक्कथन । ३. नाटकमा मुख्य कथाको अभिनय हुनुभन्दा पहिले विषय-परिचय गराउनाका निमित्त उठाइएको प्रसङ्ग ।

प्रस्तावित-वि० [सं०] १. प्रस्ताव राखिएको; योजना गरिएको । २. शुरु गरिएको; आरम्भ गरिएको । ३.

वर्णित; कथित ।

प्रस्तुत-वि० [सं०] १. तयार; उद्यत; तत्पर । २. विचार-विमर्श, स्वीकृति वा काम गर्नका निमित्त पेश गरिएको; प्रस्तावित । ३. उपस्थित; हाजिर । ४. तयार पारिएको; बनिबनाउ । ५. भनिएको; कथित; उक्त । ६. स्तुति गरिएको; प्रशंसित । ७. चर्चा भएको; प्रासङ्गिक । ८. शुरु गरिएको; आरम्भ । ९. उपमेय ।

प्रस्तुताङ्कुर-ना० [सं०] एउटा प्रस्तुत विषयमा गरिएको कुरो अर्को प्रस्तुत वस्तुमा घट्ता हुने एक अर्थालङ्कार ।

प्रस्थ-ना० [सं०] पाथी ।

प्रस्थान-ना० [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानु; गमन; यात्रा । २. ठीक मुहूर्तमा आफू यात्राका निमित्त निस्कन नसक्ता जनै, सुपारी, वस्त्र आदि साइतमा निकाल्नु; साइत सार्नु । ३. युद्धको निमित्त यात्रा शुरु गर्नु ।

प्रस्थापन-ना० [सं०] १. प्रस्थान गर्नु; खाना हुनु वा गर्नु । २. पठाउनु । ३. स्थापन ।

प्रस्थापना-ना० [सं०] १. पठाउनु; प्रेषण । २. स्थापन । ३. सिद्ध गर्नु; प्रमाणित गर्नु । ४. दौत्य कार्यमा पठाउनु ।

प्रस्थापित-वि० [सं०] १. विशेष रूपमा स्थापित । २. पठाइएको; प्रेषित ।

प्रस्थायी-वि० [सं०] कतै जाने; प्रस्थान गर्ने ।

प्रस्थित-वि० [सं०] १. प्रस्थान गरेको; गएको । २. प्रस्थान गर्न तैयार परेको । ३. विशेष रूपमा स्थित; दृढ भएर रहेको ।

प्रस्थिति-ना० [सं०] प्रस्थान; यात्रा ।

प्रस्नव-ना० [सं०] टप्कनु; चुहनु; रसाउनु ।

प्रस्नुत-वि० [सं०] चुहने; टप्कने ।

प्रस्नुषा-ना० [सं०] नातिने-बुहारी ।

प्रस्पन्दन-ना० [सं०] प्रकम्पन ।

प्रस्फुट-वि० [सं०] १. फुलेको; प्रफुल्ल; विकसित । २. प्रकट; स्पष्ट ।

प्रस्फुटन-ना० [सं०] १. फुल्नु; विकसित हुनु । २. प्रकट हुनु ।

प्रस्फुरण-ना० [सं०] १. निस्कनु; प्रकट हुनु । २. फुल्नु; विकसित हुनु; फुर्नु । ३. चम्कनु; प्रकाशित हुनु । ४. काम्नु; कम्पन । ५. फरफराउनु ।

प्रस्फुरित-वि० [सं०] १. काँपेको; कम्पित । २. फरफराएको; फुरेको ।

प्रस्फोटन-ना० [सं०] १. फुट्नु । २. फुल्नु; विकसित हुनु । ३. प्रकट गर्नु; प्रकाश गर्नु । ४. निफट्नु ।

प्रस्पन्द-ना० [सं०] चुहनु; टप्कनु; क्षरण ।

प्रस्पन्दन-ना० [सं०] चुहनु; क्षरण ।

प्रसव-ना० [सं०] १. लगातार चुहनु; चुहिरहनु; रसाउनु । २. प्रवाह; धारा ।

प्रसवण-ना० [सं०] १. निरन्तर धारो लाग्नु; चुहिरहनु ।

२. स्तनवाट निस्करहेको दूध । ३. झरना; छहरो ।
 प्रलाव-ना० [सं०] १. चुहुने क्रिया; क्षरण । २. पिसाव;
 मूत्र । ३. भात छड्कँदा उम्लेको माड ।
 प्रस्तुत-वि० [सं०] चुहेको; रसाएको; क्षरित ।
 प्रस्वाप-ना० [सं०] १. सुत्ने काम; निदाउने काम । २.
 स्वप्न ।
 प्रस्वापन-ना० [सं०] सुताउनु ।
 प्रस्विन्न-वि० [सं०] पसीना आएको ।
 प्रस्वेद-ना० [सं०] पसीना ।
 प्रस्वेदित-वि० [सं०] पसीना आएको ।
 प्रस्वेदी-वि० [सं०] पसीनाले तर भएको; पसीनाले भिजेको ।
 प्रहत-वि० [सं०] १. प्रहार गरिएको; आहत । २. मारिएको;
 निहत । ३. ठोकिएको; हानिएको ।
 प्रहति-ना० [सं०] आघात; चोट ।
 प्रहर-ना० [सं०] दिन-रातको आठ भागको एक भाग;
 अहोरात्रको आठौं भाग; तीन घण्टाको समय; पहर ।
 प्रहरक-ना० [सं०] पहरेदार; प्रहरी ।
 प्रहरण-ना० [सं०] १. खोस्नु; बलपूर्वक लिनु । २. प्रहार;
 आघात । ३. आक्रमण ।
 प्रहरी-ना० [सं०] १. एक-एक प्रहरमा बदलिने पाले;
 पहरेदार ।
 प्रहर्ता-वि० [सं०] १. प्रहार गर्ने; आघात गर्ने । २. लडाका;
 योद्धा ।
 प्रहर्ष-ना० [सं०] ठूलो हर्ष; अत्यधिक प्रसन्नता ।
 प्रहर्षण-ना० [सं०] १. हर्ष; प्रसन्नता । २. हर्षबाट उत्पन्न
 भएको रोमाञ्च । ३. इच्छा-पूर्ति हुनु । ४. प्रयत्न नगरीकन
 अभीष्ट-सिद्धि भएको वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार ।
 प्रहर्षित-वि० [सं०] १. हर्षित; प्रसन्न । २. रोमाञ्च भएको;
 पुलकित ।
 प्रहसन-ना० [सं०] १. ठूलो हाँसो । २. ठट्टा; दिलगी;
 परिहास । ३. हास्य-रस-प्रधान एक किसिमको रूपक ।
 प्रहसित-वि० [सं०] १. खूबसित हाँसेको । २. हाँसो गरिएको;
 परिहास गरिएको ।
 प्रहस्त-ना० [सं०] १. पन्जा; हत्केलो । २. रावणको एक
 मन्त्री ।
 प्रहार-ना० [सं०] १. हतियारहरूले हान्ने काम; हिकाने
 क्रिया; आघात । २. वध गर्नु; मारण ।
 प्रहारक-वि० [सं०] प्रहार गर्ने; आघात गर्ने ।
 प्रहारी-वि० [सं०] १. प्रहार गर्ने; प्रहारक । २. आक्रमण-
 कारी । ३. योद्धा ।
 प्रहार्य-वि० [सं०] १. प्रहार गर्न योग्य । २. हरण गर्न योग्य ।
 प्रहास-ना० [सं०] १. खित्का छुटेको हाँसो; अट्टहास । २.
 तिरस्कार; हेला । ३. छनक; व्यङ्ग्योक्ति ।
 प्रहासक-वि० [सं०] हाँसाउने ।
 प्रहासी-वि० [सं०] १. खित्का छोडेर हाँस्ने; प्रहास गर्ने ।

(ना०) २. विद्वषक ।
 प्रहित-वि० [सं०] १. हानिएको; प्रहार गरिएको (अस्त्र) ।
 २. पठाइएको; प्रेषित । ३. फैलाइएको ।
 प्रहत-वि० [सं०] १. प्रहार गरिएको; आहत । २. पर्याकिएको;
 हानिएको (अस्त्र आदि) ।
 प्रहृष्ट-वि० [सं०] अति प्रसन्न; प्रमुदित ।
 प्रहृष्ट-चित्त-वि० [सं०] खूब खुशी भएको; अति प्रसन्न ।
 प्रहेलि-ना० [सं०] पहेली; प्रहेलिका ।
 प्रहेलिका-ना० [सं०] पहेली ।
 प्रह्लाद-ना० [सं०] १. अतिशय आनन्द; अत्यधिक प्रसन्नता ।
 २. प्रमोद । ३. हिरण्य-कशिपुको छोरो ।
 प्रह्लादक-वि० [सं०] आनन्द दिने; हर्ष गराउने ।
 प्रह्लादन-ना० [सं०] १. खुशी पार्नु; प्रसन्न तुल्याउनु । (वि०)
 २. खुशी पार्ने; आनन्द दिने ।
 प्रह्लादित-वि० [सं०] प्रसन्न गरिएको; खुशी तुल्याइएको ।
 प्रह्लादी-वि० [सं०] प्रसन्न पार्ने ।
 प्राशु-वि० [सं०] १. अग्लो; ऊँचो । २. लामो; लम्बा ।
 प्राइज-ना० [अं०] पुरस्कार; इनाम ।
 प्राइभेट-वि० [अं०] १. आफ्नू; निजी; स्वकीय । २. व्यक्ति-
 गत । ३. अर्कालाई सुनाउन वा थाहा दिन नहुने; गोप-
 नीय । ४. सरकारसित सम्बन्ध नभएको; गैर-सरकारी ।
 प्राइभेट-सेक्रेटरी-ना० [अं०] कुनै ठूलो ओहदामा रहेका
 व्यक्तिको पत्र-व्यवहार र अन्य व्यक्तिगत कार्य गर्न सहा-
 यता गर्ने कर्मचारी; निजी-सचिव ।
 प्राइम-मिनिस्टर-ना० [अं०] प्रधान-मन्त्री ।
 प्राइम-मिनिस्टरी-ना० [अं०] प्राइम-मिनिस्टरको पद वा
 काम ।
 प्राइमर-ना० [अं०] १. प्राथमिक पाठशालाका प्रारम्भिक
 कक्षामा पढाइने पुस्तक । २. कुनै विषयको प्रारम्भिक
 ज्ञानका निमित्त मोटा-मोटी कुरा लेखिएको पुस्तक ।
 प्राइमरी-वि० [अं०] प्रारम्भिक; प्राथमिक ।
 प्राइमरी-स्कूल-ना० [अं०] प्रारम्भिक शिक्षा दिइने स्कूल;
 प्राथमिक पाठशाला ।
 प्राक्-वि० [सं०] १. अगित्तिरको; सामुन्नेको । २. पहिलेको;
 पहिलो । ३. पूर्वको; पूर्वीय । (क्रि० यो०) ४. पहिले;
 अगि ।
 प्राकट्य-ना० [सं०] प्रकट हुनाको भाव ।
 प्राकरणिक-वि० [सं०] १. प्रकरण भएको; प्रकरण-प्राप्त ।
 २. प्रकरण-सम्बन्धी ।
 प्राकार-ना० [सं०] शहर वा किलाका रक्षाका निमित्त
 चारैतिर लगाइएको अग्लो पर्खाल ।
 प्राकृत-वि० [सं०] १. प्रकृति-सम्बन्धी; प्रकृतिको;
 प्राकृतिक । २. संस्कार नभएको; असंस्कृत । ३. सहज;
 स्वाभाविक । ४. सामान्य; साधारण । (ना०) ५.
 जन-साधारणमा संस्कृत भाषा प्रचलन हुनुभन्दा पछि

प्राकृतिक-प्राणान्त

लोक-भाषाका रूपमा चलेको भाषा । (यसका सात प्रधान भेद छन्—मागधी, आवन्ती, प्राच्य, शौरसेनी, अर्ध-मागधी, बाह्यिक र दाक्षिणात्य ।)

प्राकृतिक-वि० [सं०] १. प्रकृति-सम्बन्धी; प्रकृतिको । २. सहज; स्वाभाविक । ३. प्रकृतिबाट उत्पन्न; नैसर्गिक । ४. भौतिक; सांसारिक ।

प्राक्कथन-ना० [सं०] भूमिका; प्रस्तावना ।

प्राक्कर्म-ना० [सं०] पूर्व-जन्मको कर्म ।

प्राक्काल-ना० [सं०] १. पहिलेको समय; पूर्व-काल । २. प्राचीन काल ।

प्राक्कालिक-वि० [सं०] प्राक्कालीन ।

प्राक्कालीन-वि० [सं०] पहिलेको; पुरानो; प्राचीन ।

प्राक्कतन-वि० [सं०] १. पहिलेको; प्राचीन । २. पूर्व-जन्मको । (ना०) ३. भाग्य; प्रारब्ध ।

प्राक्कथ-ना० [सं०] प्रखर हुनाको भाव; प्रखरता; प्रचण्डता ।

प्राक्कल्म-ना० [सं०] प्रगल्भ हुनाको भाव; प्रगल्भता ।

प्रागैतिहासिक-वि० [सं०] इतिहासमा वर्णन गरिएका समय-भन्दा पहिलेका समयको; क्रम-वद्ध इतिहासभन्दा पूर्व-कालको ।

प्राघुणिक-ना० [सं०] पाहुनु; अतिथि ।

प्राङ्गण-ना० [सं०] १. आँगन; चौक । २. सानो ढोल ।

प्राचण्ड्य-ना० [सं०] प्रचण्ड हुनाको भाव; प्रचण्डता ।

प्राची-ना० [सं०] पूर्व दिशा ।

प्राचीन-वि० [सं०] १. पूर्वको; पूर्वीय; पौर्वात्य । २. पहिलेको; पुरानो ।

प्राचीनता-ना० [सं०] प्राचीन हुनाको भाव ।

प्राचीनानीत-ना० [सं०] श्राद्धमा दाहिने काँधमा लगाइने जने ।

प्राचीर-ना० [सं०] शहर, किला आदिको रक्षाका निमित्त चौतर्फ बनाइएको अग्लो पर्खाल ।

प्राचुर्य-ना० [सं०] प्रचुर हुनाको भाव; प्रचुरता; आधिक्य ।

प्राच्य-वि० [सं०] १. पूर्वको; पूर्वीय । २. पहिलेको; पुरानो । ३. सामनेको; अगिल्लो ।

प्राजापत्य-वि० [सं०] १. प्रजा-पति-सम्बन्धी; प्रजा-पतिको । (ना०) २. बाह्र दिनमा सम्पन्न हुने एक व्रत । ३. धर्म-शास्त्रअनुसार आठ प्रकारका विवाहमध्ये एक ।

प्राजापत्य-विवाह-ना० [सं०] बाबु वा अभिभावकले कन्या-दान गरी दिइने विवाह; आठ प्रकारका विवाहमध्ये एक ।

प्राज्ञ-वि० [सं०] १. बुद्धिमान् । २. सिपालु; चतुर; दक्ष । ३. पण्डित; विज्ञ; विद्वान् ।

प्राज्ञ-मन्य-वि० [सं०] आफूलाई विद्वान् वा खूब बुद्धिमान् सम्झने ।

प्राज्ञी-ना० [सं०] बुद्धिमती स्त्री; विदुषी ।

प्राञ्जलि-वि० [सं०] १. हात जोड्नेको; वद्धाञ्जलि । (ना०) २. अञ्जली; अञ्जलि ।

प्राञ्जली-ना० [सं०] प्राञ्जलि ।

प्राङ्गविवक-ना० [सं०] १. न्यायाधीश । २. कुनै किसिमको न्याय गर्नका निमित्त राजाले नियुक्त गरेको व्यक्ति ।

प्राण-ना० [सं०] १. हावा; वायु । २. शरीरभित्र रहेको जीवनाधार वायु; शरीरभित्रको पञ्च प्राण-वायु (प्राण, अपान, व्यान, समान र उदान) । ३. सास; स्वास । ४. ज्ञान; जीवन । ५. जीव; आत्मा । ६. शक्ति; सामर्थ्य । ७. पर-ब्रह्म । ८. ज्यादै प्रिय वस्तु ।

प्राण-कण्ठ-ना० [सं०] मर्ने वेलामा हुने कण्ठ ।

प्राण-घात-ना० [सं०] मार्नु; जीव-हत्या गर्नु; ज्ञान लिनु ।

प्राण-घातक-वि० [सं०] प्राण लिने; ज्ञान-मारा ।

प्राण-त्याग-ना० [सं०] मरण; मृत्यु ।

प्राणद-ना० [सं०] १. पानी । २. रगत; रक्त ।

प्राण-दण्ड-ना० [सं०] ज्ञान-सजाय ।

प्राण-दाता-वि० [सं०] कसैको प्राण बचाउने; जीव-दान दिने ।

प्राण-दान-ना० [सं०] कसैलाई मृत्युबाट बचाउनु; जीव-दान ।

प्राण-धन-ना० [सं०] प्राणसमान प्यारो वस्तु वा व्यक्ति; अत्यन्त प्रिय वस्तु वा व्यक्ति ।

प्राण-धारण-ना० [सं०] १. जीव धारण गर्ने क्रिया; जीवन-निर्वाह । २. जीवन-शक्ति ।

प्राण-धारी-ना० [सं०] जीव; प्राणी ।

प्राण-नाथ-ना० [सं०] १. लोने; पति । २. प्रेमी; प्रियतम । ३. यमराज ।

प्राण-पण-ना० [सं०] ज्ञानको बाजी ।

प्राण-प्यारो-ना० [प्राण+प्यारो] प्राणसमान प्यारो व्यक्ति वा वस्तु; अत्यन्त प्रिय व्यक्ति वा वस्तु ।

प्राण-प्यारी-ना० [प्राण+प्यारी] प्राणसमान प्यारो भएकी; अति प्रिय (स्त्री) ।

प्राण-प्रतिष्ठा-ना० [सं०] कुनै नयाँ देव-प्रतिमाको स्थापना गरेर पूजा गर्नुभन्दा पहिले मन्त्रद्वारा त्यसमा देवताको आवाहन गर्नु ।

प्राण-प्रिय-वि० [सं०] १. प्राणसमान प्यारो; परम प्रिय; प्रियतम । (ना०) २. पति; स्वामी ।

प्राण-वायु-ना० [सं०] शरीरभित्र रहेका प्राणको आधार-रूपी वायु; जीवनाधार वायु; प्राण ।

प्राण-हारी-वि० [सं०] १. प्राण लिने; प्राण हरण गर्ने । (ना०) २. विष ।

प्राण-सङ्कट-ना० [सं०] १. प्राण जाने आपत्ति; ज्ञान जाने भय । २. ठूलो सङ्कट ।

प्राणाधार-ना० [सं०] १. जीवनको सहारा वा अवलम्ब । २. पति; प्रियतम ।

प्राणान्त-ना० [सं०] १. मृत्यु; मरण । २. ठूलो सङ्कट; प्राण-सङ्कट ।

प्राणान्तक-वि० [सं०] १. प्राण हरण गर्ने; ज्यान लिने। (ना०) २. यमराज।
 प्राणायाम-ना० [सं०] श्वास-प्रश्वासका गतिको नियमन; योगका आठ अङ्गमध्ये एक।
 प्राणायामी-वि० [सं०] प्राणायाम गर्ने।
 प्राणी-वि० [सं०] १. प्राण भएको; प्राण-युक्त। (ना०) २. जीव-जन्तु; जीव-धारी। ३. मनुष्य।
 प्राणेश्वर-ना० [सं०] १. पति; स्वामी। २. प्रेमी; प्रियतम। ३. एक प्रसिद्ध आयुर्वेदीय औषधि। (प्रायः यसको प्रयोग शरीरको ज्यादा शिथिलताको अवस्थामा गरिन्छ।)
 प्राणेश्वरी-ना० [सं०] पत्नी; प्रियतमा।
 प्राणोत्सर्ग-ना० [सं०] प्राण-त्याग; मृत्यु।
 प्रातः-ना० [सं०] १. बिहानी-पखको समय; प्रातःकाल। (क्रि० यो०) २. सबैरै; सखारै।
 प्रातःकर्म-ना० [सं०] प्रातःकालमा गरिने नित्य-कर्म; प्रातः-कृत्य (शौच, स्नान, पूजा, पाठ, ईश-प्रार्थना आदि)।
 प्रातःकाल-ना० [सं०] बिहानको समय; प्रभात।
 प्रातःकालिक-वि० [सं०] प्रातःकालीन।
 प्रातःकालीन-वि० [सं०] प्रातःकालको; प्रभातको।
 प्रातःकृत्य-ना० [सं०] प्रातःकर्म।
 प्रातःसन्ध्या-ना० [सं०] १. बिहान गरिने सन्ध्या-कर्म। २. बिहानको समय।
 प्रातःस्नान-ना० [सं०] बिहान गरिने स्नान।
 प्रातःस्मरण-ना० [सं०] प्रातःकालमा गरिने देवता वा पूज्य व्यक्तिको स्मरण।
 प्रातःस्मरणीय-वि० [सं०] प्रातःकालमा स्मरण गर्न योग्य; पुण्य-चरित; पुण्य-श्लोक।
 प्रातिकूल्य-ना० [सं०] प्रतिकूल हुनाको भाव; प्रतिकूलता।
 प्रातिभासिक-वि० [सं०] १. प्रतिभा-सम्बन्धी; प्रतिभाको। २. प्रतिभाबाट उत्पन्न भएको; प्रतिभा-जन्य।
 प्राथमिक-वि० [सं०] १. शुरुको; प्रारम्भिक। २. पहिलेको; प्रथम। ३. सबभन्दा बढी महत्त्वको; मुख्य। ४. सबभन्दा पहिले हुने।
 प्राथमिकता-ना० [सं०] १. प्राथमिक हुनाको भाव। २. कुनै व्यक्ति वा वस्तुलाई कुनै कार्यका निमित्त प्राप्त हुने पहिलो स्थान वा अवसर; अग्रधिकार।
 प्राथम्य-ना० [सं०] प्रथम हुनाको भाव।
 प्रादुर्भाव-ना० [सं०] १. प्रकट हुनु; प्रकाश। २. उत्पन्न हुनु; उत्पत्ति। ३. पृथ्वीमा देवता प्रकट हुनु।
 प्रादुर्भूत-वि० [सं०] १. प्रादुर्भाव भएको; प्रकट भएको। २. उत्पन्न; पैदा भएको।
 प्रादेश-ना० [सं०] १. बूढी-औलाको टुप्पोदेखि चोर-औलाको टुप्पोसम्मको नापो; कुरेत। २. प्रदेश; प्रान्त। ३. स्थान।
 प्रादेशिक-वि० [सं०] १. प्रदेश-सम्बन्धी; प्रदेशको। २. कुनै

प्रदेशको भित्री भागसित सम्बन्ध राख्ने; प्रदेश-अन्तर्गत-को। ३. स्थानीय। (ना०) ४. कुनै प्रदेशको शासक।
 प्रादेशिकता-ना० [सं०] १. प्रादेशिक हुनाको भाव। २. आफ्नै प्रदेशको मात्र मोहक पक्षपात; प्रान्तीयता।
 प्राधान्य-ना० [सं०] १. प्रधान हुनाको भाव; प्रधानता। २. श्रेष्ठता; मुख्यता। ३. मुख्य कारण।
 प्राधीत-वि० [सं०] राम्ररी अध्ययन गराइएको वा गरेको।
 प्रान्त-ना० [सं०] १. छेउ; किनार। २. सीमा; हद्द। ३. कुनै देशको एक ठूलो विभाग; प्रदेश। ४. अनेक जिला-हरूलाई मिलाई बनाइएको प्रशासनिक क्षेत्र।
 प्रान्त-पति-ना० [सं०] १. प्रान्तको शासक; गभर्नर। २. कुनै संस्था वा संघटनको प्रान्तीय शाखाको मुख्य अधिकारी।
 प्रान्त-पाल-ना० [सं०] प्रान्तको मुख्य शासक।
 प्रान्तर-ना० [सं०] १. जल, वृक्ष आदि केही नभएको लामो बाटो। २. वन; जङ्गल।
 प्रान्तिक-वि० [सं०] प्रान्तको; प्रान्तीय।
 प्रान्तीय-वि० [सं०] प्रान्त-सम्बन्धी; प्रान्तको; प्रान्तिक।
 प्रान्तीयता-ना० [सं०] १. आफ्नै प्रान्तप्रतिको मात्र मोह वा पक्षपात। २. प्रान्तीय हुनाको भाव।
 प्रान्तीय-सरकार-ना० [सं०] केन्द्रीय-सरकारको अन्तर्गत कुनै एक प्रान्तको शासन-व्यवस्था गर्ने सरकार।
 प्रापक-वि० [सं०] १. पाउने; प्राप्त गर्ने। २. पुऱ्याउने; पठाउने। ३. प्राप्त गराउने।
 प्रापण-ना० [सं०] १. प्राप्त गर्नु; पाउनु। २. प्राप्त गराउनु; पुऱ्याउनु।
 प्रापणिक-ना० [सं०] व्यापारी।
 प्रापणीय-वि० [सं०] १. प्राप्त गर्न योग्य; प्राप्य। २. पुऱ्याउन योग्य।
 प्रापयिता-वि० [सं०] प्राप्त गर्ने; पाउने।
 प्राप्त-वि० [सं०] १. पाइएको; मिलेको; उपलब्ध। २. आइपुगेको; उपस्थित।
 प्राप्त-काल-वि० [सं०] १. समयको; समयोचित। (ना०) २. उचित समय; उपयुक्त अवसर। ३. मृत्युको समय। ४. विवाहको समय।
 प्राप्त-मनोरथ-वि० [सं०] मनोरथ पूर्ण भएको; इच्छा पुगेको।
 प्राप्त-यौवन-वि० [सं०] जवानी चढेको; तरुनो; युवा।
 प्राप्तर्तु-ना० [सं०] रजवती भएकी स्त्री।
 प्राप्तव्य-वि० [सं०] १. पाउन योग्य; प्राप्त गर्न लायक; पाउनु पर्ने; प्राप्य। २. फल; परिणाम।
 प्राप्ति-ना० [सं०] १. पाउनु; प्राप्त हुनु। २. फायदा; लाभ। ३. कुनै वस्तु आइपुगनु। ४. आठ प्रकारका ऐश्वर्य वा अष्ट-सिद्धिमध्ये एक।
 प्राप्य-वि० [सं०] १. पाउन योग्य; प्राप्त गर्न योग्य। २. पाउनु पर्ने; पाइने; प्राप्त हुने।

प्राबल्य-प्रियंवदा

६६६

प्राबल्य-ना० [सं०] प्रबल हुनाको भाव; प्रबलता ।
 प्रामाणिक-वि० [सं०] १. प्रमाण-सम्बन्धी; प्रमाणको । २. प्रमाणबाट सिद्ध भएको; सबूतबाट ठहरिएको । ३. कुनै कुरोको प्रमाण भएको; प्रमाणस्वरूप । ४. ठीक; सत्य ।
 प्रामाण्य-ना० [सं०] प्रमाणको भाव ।
 प्रायः-क्रि० यो० [सं०] १. धेरैजस्तो; अकसर; अधिकतर; बहुधा । (वि०) २. लगभग; करीब-करीब ।
 प्राय-वि० [सं०] १. समासको अन्त्यमा प्रयोग भई 'तुल्य' वा 'समान' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-नष्टप्राय, कष्टप्राय आदि ।) (ना०) २. मृत्यु । ३. कुनै इष्ट-सिद्धिका निमित्त अनशन बस्नु । ४. सबभन्दा ठूलो अंश वा भाग । ५. आधिक्य; विपुलता । ६. जीवनको अवस्था ।
 प्रायद्वीप-ना० [सं० प्रायोद्वीप] तीनतिर पानीले घेरिएको स्थल-भाग; प्रायोद्वीप ।
 प्रायशः-क्रि० यो० [सं०] अकसर; धेरैजस्तो; बहुधा; प्रायः ।
 प्रायश्चित्त-ना० [सं०] गरेका पापको दोष हटाउनका निमित्त गरिने शास्त्र-विहित धार्मिक कृत्य ।
 प्रायश्चित्ति-ना० [सं०] प्रायश्चित्त ।
 प्रायश्चित्तिक-वि० [सं०] १. प्रायश्चित्त गरिएको । २. प्रायश्चित्त-सम्बन्धी ।
 प्रायश्चित्ती-वि० [सं०] प्रायश्चित्त गर्ने ।
 प्रायिक-वि० [सं०] प्रायः हुने; अकसर हुने ।
 प्रायोगिक-वि० [सं०] १. प्रयोग हुने । २. क्रियात्मक; व्यावहारिक । ३. प्रयोग-सम्बन्धी ।
 प्रायोद्वीप-ना० [सं०] प्रायद्वीप ।
 प्रायोपवेश-ना० [सं०] मर्नाका निमित्त गरिने अनशन; आमरण अनशन ।
 प्रायोपवेशी-वि० [सं०] प्रायोपवेश गर्ने; अनशन-कारी ।
 प्रारब्ध-वि० [सं०] १. आरम्भ गरिएको; थालिएको; आरब्ध । (ना०) २. भाग्य; किस्मत । ३. पूर्व-जन्मका कर्मको फल ।
 प्रारब्धी-वि० [सं०] भाग्यवान्; प्रारब्ध भएको ।
 प्रारम्भ-ना० [सं०] १. शुरु; आरम्भ । २. प्रयत्न ।
 प्रारम्भण-ना० [सं०] आरम्भ गर्नु; थाल्नु ।
 प्रारम्भिक-वि० [सं०] १. शुरुको; प्रारम्भको । २. आरम्भमा हुने; ; सबभन्दा पहिले हुने ।
 प्रारूप-ना० [सं० प्राग्+रूप] १. पहिलेको रूप; अधिको रूप । २. मसौदा; खेसा ।
 प्रार्थक-ना० [सं०] १. प्रार्थना गर्ने; प्रार्थयिता; प्रार्थी; याचक । (ना०) २. कन्या मान्ने व्यक्ति । ३. वर ।
 प्रार्थन-ना० [सं०] प्रार्थना ।
 प्रार्थना-ना० [सं०] १. कसैसित केही कुरो माग्नु; याचना । २. नम्र निवेदन; विन्ति-भाउ । ३. ईश्वरको पुकार; वन्दना ।
 प्रार्थना-पत्र-ना० [सं०] कुनै किसिमको प्रार्थना लेखिएको पत्र;

निवेदन-पत्र; दखिस्त ।
 प्रार्थनीय-वि० [सं०] प्रार्थना गर्न योग्य; याचनीय ।
 प्रार्थयितव्य-वि० [सं०] प्रार्थना गर्न लायक; माग्न लायक; याचनीय ।
 प्रार्थयिता-वि० [सं०] प्रार्थना गर्ने; प्रार्थी; याचक ।
 प्रार्थित-वि० [सं०] प्रार्थना गरिएको; मागिएको; याचित ।
 प्रार्थी-वि० [सं०] प्रार्थना गर्ने; प्रार्थयिता ।
 प्रार्थ्य-वि० [सं०] प्रार्थना गर्न योग्य ।
 प्रालम्ब-वि० [सं०] १. लट्किएको; झुन्डिएको । (ना०) २. लट्केको वस्तु ।
 प्रालेय-ना० [सं०] हिउँ; बरफ ।
 प्रावारक-ना० [सं०] १. ओढ्ने वस्त्र; पछ्यौरो । २. छोप्ने वस्त्र; आवरण ।
 प्रावास-वि० [सं०] प्रवास-सम्बन्धी; प्रवासको ।
 प्राविधिक-वि० [सं०] कुनै किसिमको विज्ञान, शिल्प, कला आदि सम्बन्धी ।
 प्राविधिज्ञ-ना० [सं०] कुनै किसिमको विज्ञान, शिल्प, कला आदि जान्ने व्यक्ति ।
 प्रावीण्य-ना० [सं०] प्रवीण हुनाको भाव; कुशलता ।
 प्रावृट्-ना० [सं०] वर्षा ऋतु ।
 प्राशन-ना० [सं०] १. खुवाउनु । २. खानु । ३. भोजन ।
 प्राशस्त्य-ना० [सं०] प्रशस्त हुनाको भाव; प्रशस्तता ।
 प्राश्निक-ना० [सं०] १. प्रश्न गर्ने व्यक्ति; प्रश्न-कर्ता । २. सभाको कारवाई गर्ने व्यक्ति; सभ्य । ३. पञ्च । ४. साक्षी ।
 प्रास-ना० [सं०] एक प्रकारको भाला ।
 प्रासङ्गिक-वि० [सं०] १. प्रसङ्ग-सम्बन्धी; प्रसङ्गको । २. प्रसङ्गबाट आएको; प्रसङ्ग-प्राप्त ।
 प्रासाद-ना० [सं०] १. राजाको दरबार; राज-भवन; महल । २. ठूलो दरबार; विशाल भवन । ३. देवालय; मन्दिर । ४. ठूलो भवनको छत ।
 प्रासादीय-वि० [सं०] प्रासाद-सम्बन्धी; प्रासादको ।
 प्रासूतिक-वि० [सं०] प्रसूति-सम्बन्धी; प्रसव-सम्बन्धी ।
 प्राहारिक-वि० [सं०] १. पहरा बस्ने; पहरेदार; पाले । २. प्रहर-सम्बन्धी ।
 प्राहुण-ना० [सं०] पाहुनु; अतिथि ।
 प्राह्ण-ना० [सं०] दिनको पूर्व भाग; पूर्वाह्ण ।
 प्रिन्टर-ना० [अं०] छापने व्यक्ति वा साधन; मुद्रक ।
 प्रिन्टिङ्ग-ना० [अं०] छापने काम; छपाइ; मुद्रण ।
 प्रिन्सिपल-ना० [अं०] कुनै कलेज वा महाविद्यालयका सर्वोच्च अध्यापक ।
 प्रिन्सिपल-वि० [अं०] मुख्य; प्रधान ।
 प्रिन्सिपल-सेक्रेटरी-ना० [अं०] प्रमुख-सचिव ।
 प्रियंवद-वि० [सं०] १. मीठो वचन बोल्ने; प्रिय-भाषी । (ना०) २. पक्षी ।
 प्रियंवदा-वि० [सं०] मीठो बोल्ने; मधुर-भाषिणी (स्त्री) ।

प्रिय-वि० [सं०] १. प्यारो; मन परेको प्रेम; भएको। २. राम्रो; सुन्दर; मनोहर। ३. निको लाग्ने; जाती लाग्ने। (ना०) ४. स्वामी; पति। ५. प्रेमी; प्रेमिका। ६. हित।
 प्रिय-काङ्क्षी-वि० [सं०] भलो चाहने; शुभाभिलाषी।
 प्रियङ्कर-वि० [सं०] १. खुशी पार्ने; प्रसन्न-कारक। २. प्यारो गर्ने; प्रेम गर्ने। ३. हित गर्ने।
 प्रियङ्करी-ना० [सं०] १. सेतो कण्टकारी; ठूलो जातको बिही। २. बृहत् जीवन्ती।
 प्रियङ्गु-ना० [सं०] १. कागुनु। २. कुटकी। ३. रायो। ४. कालो दाना हुने दयाँलो।
 प्रिय-जन-ना० [सं०] प्यारो व्यक्ति; प्रेम-पात्र।
 प्रियतम-वि० [सं०] १. सबभन्दा प्यारो; अत्यन्त प्रिय। (ना०) २. स्वामी; पति।
 प्रियतमा-वि० [सं०] १. सबभन्दा प्यारी; अत्यन्त प्यारी। (ना०) २. पत्नी। ३. प्रेमिका।
 प्रियता-ना० [सं०] १. प्रिय हुनाको भाव। २. प्रेम।
 प्रिय-दर्शन-वि० [सं०] खूब राम्रो देखिने; मनोहर; सुन्दर।
 प्रिय-दर्शी-वि० [सं०] १. सबैलाई स्नेहको दृष्टिले हेर्ने। २. मनोहर; सुन्दर।
 प्रिय-पात्र-वि० [सं०] प्यारो व्यक्ति; मन परेको मानिस।
 प्रिय-भाषण-ना० [सं०] मीठो बोली; मधुर वचन।
 प्रिय-भाषी-वि० [सं०] मीठो बोली बोल्ने; प्रिय वचन बोल्ने।
 प्रिय-वक्ता-वि० [सं०] १. प्रिय वचन बोल्ने; मधुर-भाषी। २. चिल्लो कुरा गर्ने; चापलूस।
 प्रिय-वचन-ना० [सं०] मीठो वचन; प्यारो बोली।
 प्रिय-वादी-वि० [सं०] प्यारो लाग्ने कुरा भन्ने; मीठो बोल्ने।
 प्रिय-सङ्गमन-ना० [सं०] प्रेमी र प्रेमिका भेट्ने ठाउँ।
 प्रिया-ना० [सं०] १. स्वास्नी; पत्नी; भार्या। २. प्रेमिका।
 प्रियोक्ति-ना० [सं०] १. मीठो बोली; प्रिय-वचन। २. चिल्लो कुरा; फकाउने कुरा; चापलूसी।
 प्रिसाइडिङ्ग-अफिसर-ना० [अं०] १. अध्यक्षता गर्ने अफिसर। २. निर्वाचनका अवसरमा आफ्ना अधिकार-क्षेत्र-भित्रका निर्वाचन-केन्द्रहरूमा आदेश र निर्णय दिने अधिकारसाथ नियुक्त सरकारी अफिसर।
 प्रीत-वि० [सं०] १. प्रीति-युक्त; प्रेमपूर्ण। २. प्रसन्न; सन्तुष्ट।
 प्रीति-ना० [सं०] १. प्रेम; स्नेह; अनुराग; प्यार। २. हर्ष; प्रसन्नता। ३. सन्तोष; तृप्ति।
 प्रीति-भोज-ना० [सं०] प्रिय-जनहरू सम्मिलित भएर प्रेम-पूर्वक गरिने भोजन।
 प्रूफ-ना० [अं०] १. छापाखानामा पुस्तक, पुस्तिका आदि छाप्नुभन्दा पहिले कम्पोज गर्दा भएको अशुद्धि संशोधन गर्नका निमित्त छापिएको नमूना। २. प्रमाण; सबूत।
 प्रूफ-रीडर-ना० [अं०] १. प्रूफमा रहेको अशुद्धि संशोधन गर्ने व्यक्ति; प्रूफ-रीडिङ गर्ने काम।
 प्रूफ-रीडिङ-ना० [अं०] प्रूफमा भएका अशुद्धिहरू

सच्याउने काम।
 प्रेक्षक-वि० [सं०] देख्ने; हेर्ने; दर्शक।
 प्रेक्षण-ना० [सं०] १. हेर्नु; देख्नु। २. आँखा; नेत्र। ३. तमाशा; दृश्य।
 प्रेक्षणीय-वि० [सं०] हेर्न योग्य; दर्शनीय।
 प्रेक्षा-ना० [सं०] १. हेर्नु; देख्नु। २. दृश्य। ३. बुद्धि; प्रज्ञा। ४. शोभा।
 प्रेक्षित-वि० [सं०] देखिएको; हेरिएको।
 प्रेङ्खण-ना० [सं०] १. झुल्नु; हल्लनु। २. डोली।
 प्रेङ्खा-ना० [सं०] १. डोली। २. पीड।
 प्रेत-वि० [सं०] १. मरेको; मृत। (ना०) २. मानिस मरेपछि प्राप्त हुने कल्पित योनि। ३. मृतक व्यक्तिको आत्मा; मृतात्मा। ४. पिशाचको जस्तो एक योनि। ५. भयङ्कर आकारको मानिस। ६. साह्रै कन्जुस व्यक्ति। ७. दुष्ट मानिस।
 प्रेत-कर्म-ना० [सं०] मृतकका उद्देश्यले गरिने दाह-संस्कार-देखि सपिण्डीसम्मका कृत्य।
 प्रेत-कार्य-ना० [सं०] प्रेत-कर्म।
 प्रेत-कृत्य-ना० [सं०] प्रेत-कर्म।
 प्रेत-गृह-ना० [सं०] मसान; श्मशान।
 प्रेतता-ना० [सं०] प्रेतत्व।
 प्रेतत्व-ना० [सं०] १. प्रेतको अवस्था वा धर्म। २. मृत्यु।
 प्रेत-देह-ना० [सं०] मरेका समयदेखि सपिण्डीसम्म मृतकका आत्मालाई प्राप्त हुने शरीर।
 प्रेत-पिण्ड-ना० [सं०] दाह-संस्कार गरेदेखि सपिण्डीसम्म प्रेतका उद्देश्यले दिइने पिण्ड।
 प्रेत-भूमि-ना० [सं०] मसान; श्मशान।
 प्रेत-लोक-ना० [सं०] यम-लोक।
 प्रेत-विद्या-ना० [सं०] मृतकको आत्मालाई बोलाएर त्यससित प्रश्नोत्तर गर्ने विद्या।
 प्रेत-श्राद्ध-ना० [सं०] दाह-संस्कार गरेदेखि वर्ष दिनसम्म मृतकका उद्देश्यले गरिने श्राद्ध।
 प्रेताशौच-ना० [सं०] मरेकाको आशौच; मान्छे मर्दा लाग्ने जूठो।
 प्रेत्य-ना० [सं०] पर-लोक।
 प्रेम-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा वस्तु जाती लागेर त्यो सधैं आफ्ना साथमा रहोस् भन्ने मनोवृत्ति; अनुराग। २. प्रायशः रूप, गुण, स्वभाव, सामीप्य अथवा काम-वासनाका कारण-वश हुने स्त्री-पुरुषको पारस्परिक अनुराग; प्यार; प्रीति। ३. कृपा; दया।
 प्रेमकटारी-ना० [ने०] सुर्ती, गाँजा आदि काट्ने, बक्राकार धारिलो फलामे साधन।
 प्रेमधक्के-ना० [ने०] ठूला-ठूला लाम्चा पात हुने हिमालयमा उम्रने एक जातको रूख; नील-वृक्ष।
 प्रेम-पात्र-वि० [सं०] १. मन परेको; प्यारो। (ना०) २. प्यारो मानिस; प्रिय व्यक्ति।

प्रेम-पाश-प्रोषित-पतिका

प्रेम-पाश-ना० [सं०] प्रेमको बन्धन; प्रेमको आकर्षण ।
 प्रेम-बन्धन-ना० [सं०] प्रेम-पाश ।
 प्रेमालाप-ना० [सं०] १. प्रेमपूर्वक गरिने कुराकानी । २. प्रेमी व्यक्तिहरूका आपस्तका प्रेम-सम्बन्धी कुराकानी ।
 प्रेमालिङ्गन-ना० [सं०] १. प्रेमपूर्वक गरिने आलिङ्गन; प्रेमपूर्वकको अङ्कमाल । २. नायक-नायिकाको पारस्परिक अङ्कमाल ।
 प्रेमाशु-ना० [सं०] प्रेमीसित भेट हुँदा आउने आँसु; हर्षाश्रु ।
 प्रेमास्पद-वि० [सं०] प्रेम-पात्र; प्रेमी ।
 प्रेमिका-ना० [सं०] प्रेम भएकी स्त्री; प्रेयसी ।
 प्रेमी-ना० [सं०] १. प्रेम गर्ने व्यक्ति । (वि०) २. प्रेम-युक्त; प्रेम भएको ।
 प्रेय-वि० [सं०] १. अति प्यारो; अत्यन्त प्रिय । (ना०) २. प्रिय वस्तु; राम्रो लाग्ने वस्तु ।
 प्रेयसी-ना० [सं०] १. प्रेमिका; प्रियतमा । २. पत्नी ।
 प्रेरक-वि० [सं०] १. प्रेरणा गर्ने; उत्तेजक । २. पठाउने । ठेल्ने ।
 प्रेरणा-ना० [सं०] १. कसैलाई कुनै काममा प्रवृत्त गराउनु; कसैलाई कुनै काम अह्ताउनु । २. पेलो; उत्तेजना ।
 प्रेरणार्थक-क्रिया-ना० [सं०] व्याकरणमा क्रियाको व्यापार कसैको प्रेरणाबाट भएको सूचित गर्ने क्रियाको एक रूप । (उदा०-गराउनु, लेखाउनु इत्या० ।)
 प्रेरणीय-वि० [सं०] प्रेरणा लिन वा दिन लायक ।
 प्रेरित-वि० [सं०] प्रेरणा गरिएको; काममा प्रवृत्त गरिएको ।
 प्रेषक-वि० [सं०] पठाउने ।
 प्रेषण-ना० [सं०] १. पठाउनु । २. प्रेरणा गर्नु ।
 प्रेषणीय-वि० [सं०] १. पठाउन योग्य । २. प्रेरणादि न योग्य ।
 प्रेषित-वि० [सं०] १. पठाइएको । २. प्रेरणा गरिएको ।
 प्रेषितव्य-वि० [सं०] १. पठाउन योग्य; प्रेषित गर्न योग्य । २. प्रेरणा दिन योग्य ।
 प्रेष्ठ-वि० [सं०] १. ज्यादै प्यारो; अत्यन्त प्रिय । (ना०) २. प्रियतम ।
 प्रेष्य-वि० [सं०] १. पठाउन योग्य । २. प्रेरणा गर्न योग्य । (ना०) ३. नोकर; चाकर । ४. दूत ।
 प्रेष्यता-ना० [सं०] १. दासत्व । २. दूतको भाव; दूतत्व ।
 प्रेस-ना० [अं०] १. पुस्तक, पुस्तिका, पर्चा आदि छाप्ने कल; अक्षर, चित्र आदि छाप्ने मेशिन । २. पुस्तक, पुस्तिका आदि छाप्ने कारखाना; छापाखाना । ३. कुनै वस्तु थिच्ने वा अँचेट्ने कल । ४. समाचार-पत्र; पत्र-पत्रिका ।
 प्रेस-रिपोर्टर-ना० [अं०] समाचार-पत्रहरूका निमित्त खबर-हरू एकत्र गर्ने व्यक्ति ।
 प्रेस-वक्तव्य-ना० [अं० प्रेस+वक्तव्य (सं०)] पत्र-पत्रिकामा छाप्नाका निमित्त दिइएको वक्तव्य ।
 प्रेस-सम्मेलन-ना० [अं० प्रेस+सम्मेलन (सं०)] कुनै

विषयको प्रचार, स्पष्टीकरण आदिका निमित्त पत्र-प्रतिनिधिहरूलाई भेला गराई गरिएको सम्मेलन ।
 प्रेस-सचिव-ना० [अं० प्रेस+सचिव (सं०)] राज-दरबार वा कुनै विशेष व्यक्तिको पत्र-पत्रिकामा पठाउने समाचार वा अन्य प्रकाशन-सम्बन्धी काम गर्ने सचिव; प्रेस-सेक्रेटरी ।
 प्रेस-सेक्रेटरी-ना० [अं०] प्रेस-सचिव ।
 प्रेसिडेन्ट-ना० [अं०] १. कुनै सभा वा समितिको प्रधान व्यक्ति; सभा-पति; अध्यक्ष । २. गण-तान्त्रिक राज्यको राष्ट्र-पति ।
 प्रैक्टिस-ना० [अं०] १. अभ्यास; रफत । २. डाक्टर, वकील आदिले उपचार अथवा बहस गर्ने काम ।
 प्रोक्त-वि० [सं०] भनिएको; उक्त ।
 प्रोक्षण-ना० [सं०] १. छर्कनु; सेचन गर्नु । २. पशु-वध गर्नु । ३. बलिको पशुलाई पानी छर्कनु; पर्सनु । ४. पुछ्नु; मेट्नु ।
 प्रोक्षित-वि० [सं०] १. पानी छर्किएको; सेचन गरिएको । २. बलि दिइएको; बलिदान गरिएको ।
 प्रोग्राम-ना० [अं०] कार्य-क्रम ।
 प्रोज्ज्वल-वि० [सं०] खूब चम्किलो; तेजस्वी ।
 प्रोज्ज्वल-नेपाल-तारा-ना० [सं०] विशिष्ट श्रेणीको नेपाल-तारा तर्कमा ।
 प्रोज्छन-ना० [सं०] पुछ्नु ।
 प्रोत-वि० [सं०] १. राम्ररी टाँसिएको; टम्म मिलेको । २. सिइएको; गाँसिएको । ३. लुकेको ।
 प्रोत्कट-वि० [सं०] अति उत्कट ।
 प्रोत्फुल्ल-वि० [सं०] १. राम्ररी फुलेको; फक्केको; पूर्ण विकसित । २. हाँसेको; प्रसन्न ।
 प्रोत्साह-ना० [सं०] प्रबल उत्साह; ठूलो उम्मेद ।
 प्रोत्साहक-वि० [सं०] उत्साह बढाउने; प्रोत्साहन दिने ।
 प्रोत्साहन-ना० [सं०] उत्साह बढाउने काम; हिम्मत गराउनु; उत्तेजित पार्नु ।
 प्रोत्साहित-वि० [सं०] उत्साह बढाइएको; प्रोत्साहन दिइएको; उत्तेजित गरिएको ।
 प्रोथ-वि० [सं०] १. प्रसिद्ध । २. भयानक । ३. स्थापित । (ना०) ४. घोडा, सुँगुर आदिका नाकको अगिल्लो भाग; थुतुनु । ५. कमर ।
 प्रोद्दीप्त-वि० [सं०] १. खूब बलेको; प्रज्वलित । २. खूब उज्यालो पारिएको ।
 प्रोद्यत-वि० [सं०] १. उठाइएको; उन्नत । २. उद्यमी । ३. उजाइएको ।
 प्रोन्नत-वि० [सं०] ज्यादै अग्लो; अति उन्नत ।
 प्रोफेसर-ना० [अं०] १. कुनै विश्व-विद्यालय वा कलेजका अध्यापकको एक दर्जा । २. प्राध्यापक ।
 प्रोषित-वि० [सं०] पर-देश गएको; प्रवासी ।
 प्रोषित-पतिका-ना० [सं०] पति पर-देश गएकाले दुःखित

भएकी स्त्री; प्रोषित-भर्तृका ।
 प्रोषित-भर्तृका-ना० [सं०] प्रोषित-पत्निका ।
 प्रोष्ठ-ना० [सं०] १. गाई । २. साँढे ।
 प्रोष्ठ-पदा-ना० [सं०] पूर्व-भाद्रपदा र उत्तर-भाद्रपदा नक्षत्र ।
 प्रोष्ठ-पदी-ना० [सं०] भाद्र महीनाको पूर्णिमा ।
 प्रोष्ण-वि० [सं०] अति उष्ण ।
 प्रौढ-वि० [सं०] १. रात्ररी बढेको; प्रवृद्ध । २. युवावस्था नाघेको; तीसदेखि पचास वर्षभित्रका अवस्थाको । अनुभव-युक्त । ३. पुष्ट; परिपक्व । ४. निपुण; होशियार । ५. अनुभवी । ६. विवाहित । ७. बलियो ।
 प्रौढता-ना० [सं०] प्रौढ हुनाको भाव ।
 प्रौढत्व-ना० [सं०] प्रौढ हुनाको भाव; प्रौढता ।
 प्रौढा-ना० [सं०] १. तरुण अवस्था नाघेकी स्त्री; तीस-देखि पचास वर्षभित्रको उमेर भएकी स्त्री । २. शृङ्गार-रसअनुसार काम-कला आदिमा सुचतुर स्त्री ।
 प्रौढा-अधीरा-ना० [सं०] आफ्ना नायकमा पर-स्त्री-समा-गमका चिह्नहरू देखेर प्रत्यक्ष क्रोध गर्ने नायिका ।
 प्रौढा-धीरा-ना० [सं०] आफ्ना नायकमा पर-नायिकाका साथ भएका विलासका चिह्नहरू देखेर प्रत्यक्ष कोप नगरी व्यङ्ग्यपूर्वक कोप गर्ने प्रौढा नायिका ।
 प्रौढा-धीराधीरा-ना० [सं०] आफ्ना नायकमा अन्य नायिका-सँगको समागमका चिह्नहरू प्रत्यक्ष देखेर केही व्यङ्ग्य-रूपमा र केही प्रत्यक्ष रूपमा कोप प्रकट गर्ने प्रौढा नायिका ।
 प्रौढि-ना० [सं०] १. शक्ति; सामर्थ्य । २. पूर्ण वृद्धि; परि-पक्वता; प्रौढता । ३. साहस । ४. धृष्टता ।
 प्रौढोक्ति-ना० [सं०] १. प्रबल उक्ति । २. उत्कर्षको कारण नभईकन पनि उत्कर्षको कारणको कल्पना गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार ।
 प्लक्ष-ना० [सं०] काभ्रो ।
 प्लव-ना० [सं०] १. पौड्ने काम; पौडी । २. उफनु; कुद्नु । ३. सानो नाउ; डुङ्गा । ४. साठी संवत्सरमध्ये एक ।
 प्लवन-ना० [सं०] १. पौड्नु; पौडी खेलनु । २. उफनु । ३. फालहाल्नु ।
 प्लवङ्ग-ना० [सं०] बाँदर ।
 प्लान-ना० [अं०] कुनै काम गर्नका निम्ति पहिलेबाटै तयार पारिएको योजना ।
 प्लाव-ना० [सं०] १. बाढी आउनु । २. डुब्नु । ३. डुबुल्की; गोता ।

प्लावन-ना० [सं०] १. बाढी । २. डुब्नु; डुबुल्की मार्नु । ३. जल-प्रलय ।
 प्लावित-वि० [सं०] १. पानीमा डुबेको । २. जल-भग्न; जलाम्मे ।
 प्लावी-वि० [सं०] १. मडारिएर बग्ने । २. डुवाउने ।
 प्लास्टिक-ना० [अं०] विभिन्न उपयोगमा आउने, एक रासा-यनिक पदार्थ । (यसका अनेक प्रकारका वस्तु तयार गरिन्छन् ।)
 प्लिहा-ना० [सं०] फियो ।
 प्लुत-वि० [सं०] १. पानी आदिले ढाकिएको; जलाम्मे । २. उफेको । ३. तीन मात्रा भएको (स्वर वा वर्ण) । (ना०) ४. डुब्नु; भिज्नु । ५. उफनु ।
 प्लुत-गति-ना० [सं०] उफ्नी-उफ्नी हिँड्नु ।
 प्लुष-ना० [सं०] दाह; जलन ।
 प्लुष्ट-वि० [सं०] डढेको; दग्ध ।
 प्लेग-ना० [अं०] १. जाडो महीनामा फैलिने एक भयङ्कर सङ्क्रामक रोग । २. कुनै किसिमको भयङ्कर सङ्क्रामक रोग; महामारी; रूढी; देसान ।
 प्लेट-ना० [अं०] १. एक किसिमको ठलो रिकापी । २. फोटोको निगेटिभ आउने काँच आदिको पत्र ।
 प्लेटफार्म-ना० [अं०] १. रेलका स्टेशनमा बनेको लामो पेटी । २. मञ्च ।
 प्लेटिनम-ना० [अं०] विशेष रूपमा कडा र गह्रौँहुने सेतो रङ्गको एक बहु-मूल्य धातु ।
 प्लोष-ना० [सं०] १. डढ्नु; दग्ध हुनु । २. दाह; जलन ।
 प्लाव-ना० [सं० पुङ्ख] चराका पखेटाको भुल्ला ।
 प्वाले-वि० [पुंवाले] पुवाले ।
 प्वालो-ना० [पुवालो] पुवालो ।
 प्वाकल-ना० [नेवा० प्वाकः] खोपिल्टो; खोप्लो ।
 प्वाक्क-क्रि० यो० [ने०] १. हल्का किसिमले हिँकाउने किसिम । २. फुट्ने किसिम । ३. सोच-विचार नगरी बोल्ने किसिम; पक्क ।
 प्वाक्क-क्रि० यो० [ने०] १. उफ्कने किसिम । २. उखे-लिने किसिम । ३. सहसा मर्ने किसिम ।
 प्वाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] माटाका भाँडाहरू सहसा फुट्ने वा फुट्ता शब्द आउने किसिम ।
 प्वाङ्ग-क्रि० यो० [प्वाङ्ग] प्वाङ्ग ।
 प्वाल-ना० [सं० प्लाव] १. दुलो; छिद्र । २. अन्तर; घाँदो ।

फ

फ-देवनागरी वर्ण-मालाको बाइसौँ व्यञ्जन-वर्ण । प-वर्गको दोस्रो अक्षर । यसको उच्चारण ओष्ठ-स्थानबाट हुन्छ ।
 फँकाइ-ना० [फाँक्+आइ] फक्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; फक्क्याइ ।
 फँक्क्याइनु-स० क्रि० [फाँक्+आइ+नु] फक्क्याइनु ।

फँक्क्याउनु-स० क्रि० [फाँक्+आउ+नु] फक्क्याउनु ।
 फँजाइ-ना० [फाँज्+आइ] फाँज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फँजाइनु-स० क्रि० [फाँजाउ+आइ+नु] फाँज् लानु; ('फँजाउनु'-को क० क्रि०) ।
 फँजाउनु-स० क्रि० [फाँज्+आउ+नु] फाँज् लानु;

फँडाइ-फक्क्याइनु

(‘फाँज्नु’-को प्रे० क्रि० ।)

फँडाइ-ना० [फाँड्+आइ] फाँड्ने वा फाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फँडाइ-ना० [फाँड्+आइ] फाँड्ने वा छिमल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फँडाइनु-स० क्रि० [फँडाउ+आइ+नु] फाँड्नु लाइनु; (‘फँडाउनु’-को क० क्रि०) ।

फँडाइनु-स० क्रि० [फँडाउ+आइ+नु] रुखहरू काट्नु वा उखेल्नु लाइनु; (‘फँडाउनु’-को क० क्रि०) ।

फँडाउनु-स० क्रि० [फाँड्+आउ+नु] फाँड्नु वा फाउनु लाउनु; (‘फाँड्नु’-को क० क्रि०) ।

फँडाउनु-स० क्रि० [फाँड्+आउ+नु] रुखहरू काट्नु वा उखेल्नु लाउनु; (‘फाँड्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

फँडोर-ना० [सं० फलेन्द्र] जामुनु ।

फँदाइ-ना० [फाँड्+आइ] फाँड्ने वा उफेर नाघ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फँदाइ-ना० [फाँड्+आइ] फाँड्ने किसिम, क्रिया वा भाव; फसाइ ।

फँदाइनु-स० क्रि० [फँदाउ+आइ+नु] फाँड्नु वा उफेर नाघ्नु लाइनु; (‘फँदाउनु’-को क० क्रि०) ।

फँदाइनु-स० क्रि० [फँदाउ+आइ+नु] फाँड्नु वा फसाउनु लाइनु; (‘फँदाउनु’-को क० क्रि०) ।

फँदाउनु-स० क्रि० [फाँड्+आउ+नु] फाँड्नु वा नाघ्नु लाउनु; (‘फाँड्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

फँदाउनु-स० क्रि० [फाँड्+आउ+नु] फाँड्नु वा फसाउनु लाउनु; (‘फाँड्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

फकड़ा-ना० [फक्कड़] चिलिममा गाँजा, कक्कड़ भरी सर्को तानुभन्दा पहिले गरिने लय-वद्ध गाँजाको स्तुति वा गाथा ।

फकत-क्रि० यो० [अ० फकत] मात्र; केवल; सिर्फ; खालि ।

फकफक-क्रि० यो० [ने०] १. लेसाइलो वा लस्सादार न-भई बुरबुराउँदो हुने किसिम; फकफकाउँदो हुने किसिम ।

फकफकी । २. धमाधम फाँको हालेर खाने किसिम; फकाफक । ३. सरासर कुनै काम गर्ने किसिम; खुरुखुरु ।

४. इन्जिनबाट धूवाँ, बाफ आदि निस्कँदा शब्द आउने किसिम ।

फकफकती-क्रि० यो० [फकफक+ती] फकफक ।

फकफकाइ-ना० [फकफकाउ+आइ] फकफकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फकफकाइनु-अ० क्रि० [फकफकाउ+आइ+नु] १. फकफक परिनु; (‘फकफकाउनु’-को भा० क्रि०) । (स० क्रि०)

२. फकफक शब्द निकालिनु; (‘फकफकाउनु’-को क० क्रि०) ।

फकफकाउँदो-वि० [फकफक+आउँदो] फकफक परेको; बुरबुराउँदो ।

फकफकाउनु-अ० क्रि० [फकफक+आउ+नु] १. लस्सा वा लेसाइलो भाव नभई बुरबुराउँदो हुनु; फकफक पर्नु । (स० क्रि०) २. फकफक शब्द निकाल्नु ।

फकफकिइनु-अ० क्रि० [फकफकि+इ+नु] फकफकाइनु; (‘फकफकाउनु’-को भा० क्रि०) ।

फकफकिनु-अ० क्रि० [फकफक+इ+नु] फकफकाउनु ।

फकफकी-क्रि० यो० [फकफक+ई] फकफक ।

फकफक्याइ-ना० [फकफकि+आइ] फकफकिने किसिम, क्रिया वा भाव; फकफकाइ ।

फकफक्याहट-ना० [फकफकि+आहट] फकफकिने किसिम, क्रिया वा भाव; फकफक्याइ ।

फकाइ-ना० [फकाउ+आइ] फकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फकाइनु-स० क्रि० [फकाउ+आइ+नु] फुस्त्याइनु; (‘फकाउनु’-को क० क्रि०) ।

फकाउनु-स० क्रि० [ने०] १. फुस्त्याउनु । २. फुल्याउनु; सान्त्वना दिनु । ३. लहस्याउनु; मनाउनु । ४. लोभ्याउनु; लोभमा फसाउनु ।

फकाफक-क्रि० यो० [फकफक] १. धमाधम फाँको हालेर खाने किसिम; फकफकी । २. फकफक शब्द निकाल्ने किसिम ।

फकार-ना० [सं०] ‘फ’-अक्षर; प-वर्गको दोस्रो अक्षर ।

फकावट-ना० [फकाउ+आवट] १. फकिने काम; फकाइ; फक्याहट । २. फकाउने काम ।

फकिइनु-अ० क्रि० [फकि+इ+नु] फुस्त्याहटमा लागिनु; (‘फकिनु’-को भा० क्रि०) ।

फकिनु-अ० क्रि० [फकाउ+इ+नु] अर्काका फुस्त्याहटमा लाग्नु; फकाइएको हुनु ।

फकीर-ना० [अ० फकीर] १. योगी; संन्यासी; संसार-त्यागी व्यक्ति । २. भीख-मङ्ग्रा; भिखारी; भिक्षुक । ३. निर्धन व्यक्ति ।

फकीरी-वि० [फकीर+ई] १. फकीर-सम्बन्धी; फकीरको । (ना०) २. फकीरको अवस्था वा भाव ।

फकुन्डो-ना० [फुकुन्डो] फुकुन्डो ।

फकुल्लो-वि० [फकाउ+उल्लो] १. बुद्धि नभएको । २. फकिने स्वभावको; फकावटमा लाग्ने ।

फकौटे-वि० [फकि+औटे] फकाउने; फुस्त्याउने ।

फक्कड़-ना० [फकीर] १. फकड़ा गाउने व्यक्ति । २. फकीर ।

फक्किका-ना० [सं०] १. शास्त्रार्थमा कठिन स्थललाई स्पष्ट गर्नाका निमित्त उपस्थित गरिने पूर्व-पक्ष । २. घोखा; कपट ।

फक्याइ-ना० [फकि+याइ] फकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फक्याइ-ना० [फक्याउ+आइ] फकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फक्क्याइ-ना० [फक्क्याउ+आइ] फक्क्याउने वा फाँको हाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फक्क्याइनु-स० क्रि० [फक्क्याउ+आइ+नु] फाँको मारिनु;

(‘फक्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।

फक्क्याउनु-स० क्रि० [फाँको+याउ+नु] १. फाँको मारुनु; फुको वस्तु फकाफक खानु । २. केसा छुट्ट्याउनु ।

फक्क्याहट-ना० [फकि+याहट] फकिने किसिम, क्रिया वा भाव; फुस्त्याहट ।

फक्कक-क्रि० यो० [फक] फकने किसिम ।

फकनु-अ० क्रि० [सं० प्रफुल्ल] रात्ररी फुलनु; ढकमक्क फुलनु; फकिनु; पूर्ण रूपले विकसित हुनु ।

फकाइ-ना० [फक+आइ] फकने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फकाइ-ना० [फकाउ+आइ] फकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फकाइनु-स० क्रि० [फकाउ+आइ+नु] फकने पारिनु; (‘फकाउनु’-को क० क्रि०) ।

फकाउनु-अ० क्रि० [फक+आउ+नु] १. फकनु । २. फकने पारुनु; (‘फकनु’-को प्रे० क्रि०) ।

फकास-ना० [ने०] लामो तीखो चुच्चो हुने, हिमालयका लेकहरूमा पाइने एक जातको डाँफेजस्तो चरो ।

फकिनु-अ० क्रि० [फक+इ+नु] १. फकनु; फकाउनु । २. ढकमक्क फुलिनु; (‘फकनु’-को भा० क्रि०) ।

फक्याइ-ना० [फकि+याइ] फकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फक्लेटो-ना० [फग्ल्याँटो] फग्ल्याँटो ।

फक्ल्याँटो-ना० [फग्ल्याँटो] फग्ल्याँटो ।

फगटो-ना० [सं० फलक] खेतको सानो-सानो गह्वो; फोगटो ।

फगत-क्रि० यो० [फकत] फकत ।

फगल्टा-क्रि० यो० [फगत] १. बिनाकाममा; बेकाममा; व्यर्थ । (ना०) २. बिनसित्तिको काम; व्यर्थको काम ।

फगेटो-ना० [ने०] एक जातको सानो माछो ।

फग्लेटो-ना० [फग्ल्याँटो] फग्ल्याँटो ।

फग्ल्याँटो-ना० [फयाक] १. अन्नका दानाको आधा भाग; फयाक; फलक । २. जाँतो, घट्टा आदिको एक चक्का ।

फक्चे-ना० [फछर्थोट] बाँकी नराखी ऋण तिर्ने काम; चुक्ती; फछर्थोट ।

फक्च्याइ-ना० [फक्च्याउ+आइ] फक्च्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फक्च्याइनु-स० क्रि० [फक्च्याउ+आइ+नु] फक्चे पारिनु; (‘फक्च्याउनु’-को क० क्रि०) ।

फक्च्याउनु-स० क्रि० [फक्चे+याउ+नु] फक्चे पारुनु; ऋण चुक्ती पारुनु; चुक्तायाउनु; फछर्थोट ।

फक्च्याक-फुक्चुक-ना० [फक्चे+फुक्चुक (फाँ०)] फक्चे ।

फक्छे-ना० [फक्चे] फक्चे ।

फक्छ्याइ-ना० [फक्छ्याउ+आइ] फक्छ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; फक्छ्याइ ।

फक्छ्याइनु-स० क्रि० [फक्छ्याउ+आइ+नु] फक्छ्याइनु; (‘फक्छ्याउनु’-को क० क्रि०) ।

फक्छ्याउनु-स० क्रि० [फक्छे+याउ+नु] फक्छ्याउनु ।

फजीत-ना० [अ० फजीहत] १. हैरानी; बेचैनी । २. आपत; विपत्ति; सङ्कट ।

फजीती-ना० [फजीत+ई] १. फसाद; मुश्किल । २. दुर्दशा; दुर्गति । ३. हैरानी; सास्ती ।

फजीयत-ना० [अ० फजीहत] फजीत ।

फजूल-वि० [अ० फजूल] १. व्यर्थको; बिनसित्तिको । २. आवश्यकताभन्दा बढी; अतिरिक्त (खर्च) ।

फजूल-खर्ची-वि० [फजूल+खर्च+ई] व्यर्थमा खर्च गर्ने; नाहकमा खर्च गर्ने ।

फट-ना० [सं०] १. तन्त्र-शास्त्रअनुसार मन्त्रका साथ प्रयोग गरिने एक शब्द । २. अवमर्षण, अङ्ग-न्यास, कर-न्यास आदिको एक अनुकरण शब्द ।

फट-ना० [ने०] १. हार; पराजय । (वि०) २. अलग्ग; फुट्टा; छुट्टा ।

फटक्क-क्रि० यो० [ने०] फट्कने किसिम; उफ्रेर नाच्ने किसिम ।

फटफट-क्रि० यो० [अनु०] १. चराहरूले पखेटा हल्लाउँदा शब्द निस्कने किसिम; भ्याट-भ्याट । २. पशुहरूले कान हल्लाउँदा शब्द निस्कने किसिम; फ्याट-फ्याट । ३. कुनै किसिमका आपतमा परेर तुलबुलाउने किसिम; फत्र्याक-फत्र्याक । ४. लामा-लामा फट्का गरेर हिँड्ने किसिम; फटाफट । ५. चाँडो-चाँडो कुनै काम-कुरो गर्ने किसिम ।

फटफटती-क्रि० यो० [फटफट] फटफट ।

फटफटाइ-ना० [फटफटाउ+आइ] फटफटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फटफटाइनु-अ० क्रि० [फटफटा+आइ+नु] फटफट आवाज निकालिनु; (‘फटफटाउनु’-को भा० क्रि०) ।

फटफटाउनु-अ० क्रि० [फटफट+आउ+नु] १. चराहरूले पखेटा वा पशुहरूले कान हल्लाउँदा शब्द निस्कनु; फटफट आवाज-आउनु । २. हडबडमा पर्नु; हतपताउनु । ३. तुलबुलाउनु; फक्याक-फक्याक पर्नु; छटपटाउनु ।

फटफटिइनु-अ० क्रि० [फटफटि+इ+नु] हडबडाइनु; (‘फट-फटिनु’-को भा० क्रि०) ।

फटफटिनु-अ० क्रि० [फटफट+आइ+नु] १. हडबडाउनु; हतपताउनु । २. तुलबुलाउनु; फक्याक-फक्याक पर्नु; ३. कुनै काम-कुरोबाट अलग हुन खोज्नु ।

फटफटो-क्रि० यो० [फटफट+ई] फटफट ।

फटफट्याइ-ना० [फटफटि+याइ] फटफटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फटा-ना० [सं०] सर्पको फणा ।

फटाइ-ना० [फटाउ+आइ] फटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फटाइ-ना० [फाट्+आइ] फाट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फटाइनु-स० क्रि० [फटाउ+आइ+नु] छुट्ट्याइनु; (‘फटा-उनु’-को क० क्रि०) ।

फटाउनु-फटक्क

७०२

फटाउनु-स० क्रि० [फाट्+आउ+नु] १. घाँदो पार्नु; फाट्ने पार्नु; ('फाँट्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. मिलेका दुइ वा अधिक वस्तुहरूलाई अलग पार्नु; छुट्ट्याउनु । ३. मेल भएका दुइ जनामा वेमेल गराउनु; फाटो पार्नु । ४. फार्नु; च्यात्नु । ५. चिरा पार्नु; घाँदो पार्नु ।
फटाटोष-ना० [सं०] १. सर्पले फणा फिँजाउनु । २. धम्की; हप्की । ३. आडम्बर ।
फटाफट-क्रि० यो० [फटफट] १. लामा-लामा फट्का गरी चाँडो-चाँडो हिँड्ने किसिम; फटफट । २. कुनै काम-कुरो चाँडो-चाँडो गर्ने किसिम; चटाचट ।
फटाहा-वि० [सं० फट+आहा] १. बढाएर धेरै कुरो गर्ने; धेरै गफ हाँक्ने । २. झूटो बोल्ने; ढँटुवा ।
फटिक-ना० [सं० स्फटिक] काँचजस्तो पार-दर्शी एक प्रकारको पत्थर; स्फटिक ।
फटेङ्ग्रो-ना० [फट्क+एङ्ग्रो] उफ्री फट्केर हिँड्ने एक प्रकारको कीरो ।
फट्कनु-स० क्रि० [फटक्क+नु] १. उफ्रेर नाघ्नु; फटक्क नाघ्नु । २. फट्को मार्नु । ३. धनुद्वारा खा सफा गर्नु । ४. अन्नहरू नाङ्गलामा हालेर निफन्नु । ५. लुगा आदि पछारी त्यसमा रहेको पानीको अंश झट्कारेर फ्याँक्नु । (अ० क्रि०) ६. उफ्रेर जानु; फट्को हाल्नु । ७. उछिट्नु; उस्कनु ।
फट्काइ-ना० [फट्क+आइ] फट्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फट्काइनु-स० क्रि० [फट्काउ+आइ+नु] फट्कन लाइनु; ('फट्काउनु'-को क० क्रि०) ।
फट्काउनु-स० क्रि० [फट्क+आउ+नु] फट्कन लाउनु; ('फट्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
फट्कार-ना० [फट्कार्] १. फट्कार्ने काम; डाँट्ने काम; हप्की । २. लुगा टकटक्याउने काम; झट्कार ।
फट्काराइ-ना० [फट्कार्+आइ] फट्कार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फट्कारिनु-स० क्रि० [फट्कार्+इ+नु] डाँटिनु; ('फट्कार्नु'-को क० क्रि०) ।
फट्कार्नु-स० क्रि० [फटफट] १. डाँट्नु; झाँट्नु । २. लुगा टकटक्याउनु; झट्कार्नु । ३. अमिलो, पिरो आदि चर्को स्वाद पाउँदा एक किसिमले जिभ्रो वजाउनु ।
फट्किनु-स० क्रि० [फट्क+इ+नु] उफ्रेर नाघिनु; ('फट्कनु'-को क० क्रि०) ।
फट्किरी-ना० [सं० स्फटिका] पग्लिदो स्वादको मिस्रीजस्तो, एक प्रकारको खनिज क्षार पदार्थ ।
फट्के-ना० [फट्को+ए] १. काठको हिउँदै पुल; साँघु । २. गाई-वस्तु पस्न नहुने र मानिसमात्र फट्केर जान हुने गरी गाँडोमा लगाइएको वार । ३. जग्गा-जमीन, कागज-पत्र आदिको एउटै तह, पत्र आदिमा भए तापनि क्रम छुट्टिएर रहेको अंश वा भाग । (वि०) ४. फट्को-सम्बन्धी । ५.

फट्केर हिँड्ने; फट्केर गर्ने वा गरिने ।
फट्को-ना० [फट्क] १. हिँड्दा एक पटक सारेको पाइलो; एक पाइलो । २. फट्कँदा ढाकिएको ठाउँ । ३. एक पटकको फट्काइ ।
फट्ट-क्रि० यो० [ने०] १. फट्कने किसिम; उफ्रेर नाघ्ने किसिम । २. फुट्टा हुने किसिम । ३. कुनै काम झट्ट गर्ने किसिम ।
फट्टा-वि० [फाट्] १. फाट्को; च्यातिएको । २. रद्दी गरिएका (कागज-पत्र) । ३. कागज आदि फार्ने वा च्यात्ने काम ।
फट्टाइ-ना० [फट्टाउ+आइ] फट्टाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फट्टाइनु-स० क्रि० [फट्टाउ+आइ+नु] छुट्ट्याइनु; ('फट्टाउनु'-को क० क्रि०) ।
फट्टाउनु-स० क्रि० [फटाउ+नु] १. जोरिएका दुइ वस्तुलाई अलग पार्नु; छुट्ट्याउनु; फटाउनु । (अ० क्रि०) २. चिरिनु; चर्कनु; घाँदो पार्नु ।
फट्टिक-वि० [फटाहा] फटाहा ।
फट्टिक-ना० [सं० स्फटिक] फट्टिक ।
फट्टी-वि० [फट्टीक] फट्टीक ।
फट्टीक-वि० [फटाहा] फटाहा ।
फट्याइ-ना० [फटाहा+याइ] ढाँट्ने काम; फटाहाले गर्ने काम; अर्कालाई झुक्क्याउने वा धोखा दिने काम ।
फट्याक्क-क्रि० यो० [ने०] फट्कने किसिम; फटक्क ।
फट्याङ्ग्रो-ना० [फटेङ्ग्रो] फटेङ्ग्रो ।
फङ्कनु-स० क्रि० [फट्कनु] फट्कनु ।
फङ्काइ-ना० [फङ्क+आइ] फट्काइ ।
फङ्काइनु-स० क्रि० [फङ्क+आइ+नु] फट्काइनु; ('फङ्काउनु'-को क० क्रि०) ।
फङ्काउनु-स० क्रि० [फङ्क+आउ+नु] फङ्काउनु; ('फङ्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
फङ्किनु-स० क्रि० [फङ्क+इ+नु] फट्किनु; ('फङ्कनु'-को क० क्रि०) ।
फङ्को-ना० [फङ्को] फट्को ।
फण-ना० [सं०] फणा ।
फणा-ना० [सं०] विशेष जातिका सर्पको फिँजाएर छत्राकार पारिएको टाउको ।
फणिर-ना० [सं० फलेन्द्र] १. नीलो लाम्चो फल फल्ने, सेतो मसिनु फूल फुल्ने एक जातको वृक्ष; महाजम्बू । २. त्यसैको फल; जामुनु; फँडीर ।
फणी-ना० [सं०] सर्प ।
फणीन्द्र-ना० [सं०] १. शेष-नाग । २. ठूलो सर्प ।
फणी-मुख-ना० [सं०] टुप्पो चेप्टो भएको एक किसिमको, लामो हतियार; गल; खन्ती ।
फतक्क-क्रि० यो० [ने०] १. ज्यादा पाकेर वा गलेर गीलो

हुने किसिम । २. ज्यादा परिश्रमले थाक्ने किसिम; लस्त ।
फतफत-क्रि० यो० [ने०] १. अरुलाई दिक्क लाग्ने वा मन नपर्ने गरी बार-बार केही भनिरहने किसिम; कचकच; गनगन; फतर-फतर । २. एकलै बोलिरहने किसिम; प्रलाप गर्ने किसिम । ३. खूबसित पाक्ने किसिम; छड्कने किसिम । ४. ज्यादा पाकेर वा सडेर झर्ने किसिम ।
फतफताइ-ना० [फतफताउ+आइ] फतफताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फतफताइनु-अ० क्रि० [फतफताउ+आइ+नु] फतफत गरिनु; ('फतफताउनु'-को भा० क्रि०) ।
फतफताउनु-अ० क्रि० [फतफत+आउ+नु] १. अरुलाई मन नपर्ने गरी कुनै कुरो भनिरहनु; फतफत गर्नु; कच-कच गर्नु । २. एकलै कुनै कुरो गरिरहनु; प्रलाप गर्नु ।
फतफती-क्रि० यो० [फतफत+ई] १. ज्यादा पाकेर वा सडेर धमाधम झर्ने किसिम । २. छड्केर बेसरी पाक्ने किसिम ।
फतफते-वि० [फतफत+ए] फतफत गर्ने; फतफताउने; फतरो ।
फतर-फतर-क्रि० यो० [फतफत] फतफत; कचकच ।
फतरिइनु-अ० क्रि० [फतरि+इ+नु] फतफताइनु; ('फतरिनु'-को भा० क्रि०) ।
फतरिनु-अ० क्रि० [फतरो+इ+नु] १. नचाहिँदा कुरा धेरै गर्नु । २. फतफताउनु ।
फतरे-वि० [फतरो] फतरो ।
फतरे-ना० [ने०] साना-साना पात हुने एक जातको बोट । (यसको पात लपेटेर सनाईझैँ बजाइन्छ ।)
फतरो-वि० [ने०] नचाहिँदा धेरै कुरा गर्ने; फतफते; कुराटे ।
फतय्याइ-ना० [फतरि+याइ] फतरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फतलाइ-ना० [फतल्+आइ] फतल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फतलनु-स० क्रि० [फतल्+इ+नु] फतल्ने काम गरिनु; ('फतलनु'-को क० क्रि०) ।
फतलनु-स० क्रि० [फाउ] फाउनु; फेडनु; फाँड्नु ।
फताल्लिनु-स० क्रि० [फतल्+इ+नु] फतलिनु ।
फताफत-क्रि० यो० [फतफत] एकपछि अर्को खस्ने किसिम; एक-एक गरेर झर्ने किसिम ।
फतुरो-वि० [फतरो] फतरो ।
फतूर-ना० [अ० फतूर] दोष; अभियोग; खोट; फतूर ।
फतौरो-वि० [फतरो] फतरो ।
फत्कनु-अ० क्रि० [फतफत+नु] फतफत पाक्नु; छड्कनु ।
फत्काइ-ना० [फत्क+आइ] फत्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फत्काइ-ना० [फत्काउ+आइ] फत्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फत्काइनु-स० क्रि० [फत्काउ+आइ+नु] फतफत शब्द आउने गरी पकाइनु; छड्काइनु; ('फत्काउनु'-को क० क्रि०) ।
फत्काउनु-स० क्रि० [फत्क+आउ+नु] बाक्लो लेदो पदार्थ फतफत शब्द आउने गरी पकाउनु ।
फत्किनु-अ० क्रि० [फत्क+इ+नु] फतफत पाकिनु; छड-

किनु; ('फत्कनु'-को भा० क्रि०) ।
फत्को-ना० [फत्क] एक पटकको फत्काइ ।
फत्त-क्रि० यो० [ने०] १. फतक्क । २. झर्ने वा खस्ने अथवा झर्दा वा खस्ता शब्द आउने किसिम ।
फत्तफी-ना० [ने०] कटुसका जत्रा पात हुने, एक जातको बोट ।
फत्तु-ना० [अ० फत्तुही] १. प्रायः बाहुला नहुने एक प्रकारको भोटो; एक प्रकारको दौरा । २. थोत्रो लुगा; फ्याङलो ।
फत्तूर-ना० [फत्तूर] फत्तूर ।
फत्त-ना० [अ० फतह] १. सफलता; सिद्धि । २. विजय; जीत ।
फत्त्याक-फुत्तुक-क्रि० यो० [ने०] १. ज्यादा पाक्ने वा गल्ने किसिम । २. सड्ने किसिम; फत्त्याक-फुत्तुक ।
फत्तक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. शरीर वा हात-गोडा गल्ने किसिम; लस्त हुने किसिम । २. कुनै वस्तु सहसा खस्ने किसिम ।
फत्त्याक-फत्त्याक-क्रि० यो० [ने०] १. मरणान्त कष्टले उफ्रिदै-पछारिँदै गर्ने किसिम । २. फसाद पर्दा यसो गहँ कि उसो गहँ हुने किसिम; आच्छु-आच्छु । ३. धमाधम झर्ने किसिम ।
फत्त्याक-फुत्तुक-क्रि० यो० [ने०] १. उफ्री-उफ्री खेल्ने किसिम । २. अलि-अलि उफर्ने किसिम ।
फत्त्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. कुनै वस्तु गल्ने किसिम । २. थकित हुने किसिम ।
फत्त्याक-फुत्तुक-क्रि० यो० [ने०] फत्त्याक-फुत्तुक ।
फनक्क-क्रि० यो० [ने०] १. घुम्ने वा घुमाउने किसिम । २. रिसाउने किसिम; फन्कने किसिम; झनक्क ।
फनफन-क्रि० यो० [ने०] धेरै पटक घुम्ने किसिम; धेरै फत्का लाउने किसिम ।
फनफनती-क्रि० यो० [फनफन+ती] फनफन; फनफनी ।
फनफनाइ-ना० [फनफनाउ+आइ] फनफनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फनफनाइनु-अ० क्रि० [फनफनाउ+आइ+नु] फनफन घुमिनु; ('फनफनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
फनफनाउनु-अ० क्रि० [फनफन+आउ+नु] १. फनफन घुम्नु; रिङ्गनु; परिक्रमा गर्नु । २. रिसाउनु; फन्कनु ।
फनफनाहट-ना० [फनफनाउ+आहट] फनफनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फनफनिइनु-अ० क्रि० [फनफनि+आइ+नु] फनफनाइनु; ('फनफनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
फनफनिनु-अ० क्रि० [फनफन+इ+नु] फनफनाउनु ।
फनफनी-क्रि० यो० [फनफन] फनफन ।
फनफने-वि० [फनफन+ए] १. फनफन घुम्ने; रिङ्गने । २. रिसाउने; फन्कने । (ना०) ३. रिँगटा ।
फनफन्याइ-ना० [फनफनि+याइ] फनफनिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फनफन्याहट-फर्कनु

७०४

फनफन्याहट-ना० [फनफनि+याहट] फनफनिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फन्कनु-अ० क्रि० [फनक्क+नु] रीसले मन्टो बटार्नु; रिसाउनु ।

फन्काइ-ना० [फन्क+आइ] फन्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फन्काइ-ना० [फन्काउ+आइ] फन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फन्काइनु-स० क्रि० [फन्काउ+आइ+नु] फन्को लाइनु; रिंगाइनु; ('फन्काउनु'-को क० क्रि०) ।

फन्काउनु-स० क्रि० [फन्को+आउ+नु] फन्को लाउनु; रिंगाउनु; घुमाउनु ।

फन्किनु-अ० क्रि० [फन्क+इ+नु] १. फन्कनु । २. रीसले मन्टो बटारिनु; ('फन्कनु'-को भा० क्रि०) ।

फन्को-ना० [फन्क्] १. एक पटकको घुमाइ; फेरो; चक्कर । २. क्रोध; रोस ।

फन्क्याइ-ना० [फन्कि+याइ] फन्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फन्क्याहट-ना० [फन्कि+याहट] फन्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फन्ड-ना० [अ०] कुनै विशेष कामका निम्ति छुट्ट्याइएको धन; पूँजी ।

फन्दा-ना० [फा० फन्द] १. छल; कपट; धोखा । २. बन्धन । ३. पासो । ४. दुःख; कष्ट ।

फयल-वि० [फैलि] १. फिँजिएको; विस्तृत; फराकिलो । २. हल्ला-खल्ला भएको; प्रचार भएको (खबर) ।

फर-ना० [सं० फलक] ढाल ।

फरक-ना० [अ० फर्क] १. भिन्नता; पार्थक्य । २. तोफात; अन्तर । (वि०) ३. भिन्न; अलग ।

फरक्क-क्रि० यो० [फर्क] झट्ट फर्कने किसिम ।

फरजी-ना० [फा० फरजीन] बुद्धि-चालका खेलको मन्त्री (गोटी) ।

फरफर-क्रि० यो० [सं० स्फुर] १. कपडा, कागज आदि हावाले फरफराउने किसिम । २. जीउको कुनै अंश फुर्ने किसिम; स्फुरण हुने किसिम ।

फरफरती-क्रि० यो० [फरफर] फरफर ।

फरफराइ-ना० [फरफराउ+आइ] फरफराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फरफराइनु-अ० क्रि० [फरफराउ+आइ+नु] फरफर चलिनु; ('फरफराउनु'-को भा० क्रि०) ।

फरफराउँदो-वि० [फरक-फरक+आउँदो] अन्नका गेडा वा सिता पाक्ता गोलो भई नटाँसिएको ।

फरफराउनु-अ० क्रि० [फरफर+आउ+नु] १. हावाले कपडा, कागज आदि हल्लनु; फरफर गरेर चल्नु । २. शरीरको कुनै अंश फुर्नु; अङ्ग-स्फुरण हुनु ।

फरफराहट-ना० [फरफराउ+आहट] फरफराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फरफरी-क्रि० यो० [फरफर+ई] फरफर ।

फरफरे-वि० [फरफर+ए] १. फरफर गरेर हल्लने; फरफराइरहने । २. फटफटाउने; फटफटे । ३. पत्रहरू आपस्तमा जोडिएको एक प्रकारको पुरानो पुस्तक; ठ्या-सफू ।

फरमाइश-ना० [फा० फरमाइश] फर्माइश ।

फरमाइशी-वि० [फा० फरमाइशी] फर्माइशी ।

फराँस-ना० [अ० फलस] ताशको एक किसिमको खेल ।

फराइ-ना० [फार्+आइ] फार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फराइनु-स० क्रि० [फराउ+आइ+नु] फराउन लाइनु; ('फराउनु'-को क० क्रि०) ।

फराउनु-स० क्रि० [फार्+आउ+नु] फार्ने लाउनु; ('फार्नु'-को क० क्रि०) ।

फराक-वि० [फरक] अलग; भिन्न; छुट्टा । (उदा०-धर्म फराक हुनु ।)

फराक-वि० [फा० फराख] १. फराकिलो; विस्तृत । २. चौडा ।

फराकत-ना० [अ० फरागत] फरागत ।

फराकिलो-वि० [फराक+इलो] धेरै फराक भएको; विस्तृत ।

फरागत-ना० [अ० फरागत] १. छुटकारा; मुक्ति । २. बेफिक्रीपना; निश्चिन्तता ।

फरार-वि० [अ० फरार] भागेको; बेपत्ता भएको ।

फरास-ना० [अ० फराश] फराश ।

फरासखाना-ना० [फराशखाना] फराशखाना ।

फरासिलो-वि० [फा० फराख+इलो] १. मीठो बोली बोल्ने; रसिलो बोली-वचनको । २. स्पष्ट-वक्ता । ३. उदार ।

फरासी-ना० [?] प्रायः फरिया लाउने एक जातको गज कपडा ।

फरिको-ना० [ने०] छाप्राहरूमा लाउने बाँस, निगाला आदिले बनेको ढोका ।

फरिफाछे-ना० [फरिफासे] फरिफासे ।

फरिफासे-ना० [फा० फारिग+फासे] फासे ।

फरिया-ना० [प्रा० फालिअ] स्त्रीहरूले कमरदेखि गोली-गाँठासम्म ढाक्ने गरी लाउने, नेफा आदि भएको, मुजा पारेको धोती; एक प्रकारको सारी ।

फरई-ना० [सं० स्फुर] सिरौँलाको खट्टे ।

फरेब-ना० [फा० फिरेब] १. फतूर; दोष । २. छल-कपट; जाल-झेल ।

फरेबी-वि० [फरेब+ई] १. फरेब लाउने; फतूर लाउने । २. जाली; जाल-झेल गर्ने । ३. फटाहा ।

फर्कनु-अ० क्रि० [फिर्+नु] १. प्रस्थान गरेकै ठाउँतिर आउनु; फिर्नु; प्रत्यागमन गर्नु । २. प्रस्थान गरेका दिशातिर सम्मुख पर्नु; शरीरसमेत वा टाउकोमात्र

पछाडितिर घुम्नु । ३. पल्टनु; उल्टिनु । ४. गइसकेको वा गुमिसकेको वस्तु फेरि प्राप्त हुनु ।
फर्काइ-ना० [फर्क+आइ] फर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फर्काइ-ना० [फर्काउ+आइ] फर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फर्काइनु-स० क्रि० [फर्काउ+आइ+नु] फर्कन लाइनु; ('फर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
फर्काउनु-स० क्रि० [फर्क+आउ+नु] १. फर्कन लाउनु; फिर्ता ल्याउनु; फिराउनु; ('फर्कनु'-को प्रे० क्रि०) । २. बर्काइ-फर्काइ पार्नु; उल्टो-सुल्टो पार्नु । ३. फिर्ता दिनु ।
फर्कनु-अ० क्रि० [फर्क+इ+नु] फर्केर आइनु; फिरनु; ('फर्कनु'-को भा० क्रि०) ।
फर्छिनु-अ० क्रि० [फर्छे+नु] फर्छिनु ।
फर्छिनु-अ० क्रि० [फर्छि+इ+नु] फर्छिनु; ('फर्छिनु'-को भा० क्रि०) ।
फर्छ्याइ-ना० [फर्छ्याउ+आइ] फर्छ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फर्छ्याइ-ना० [फर्छि+आइ] फर्छिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फर्छ्याइनु-स० क्रि० [फर्छ्याउ+आइ+नु] फर्छ्याइनु; ('फर्छ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
फर्छ्याउनु-स० क्रि० [फर्छे+याउ+नु] फर्छ्याउनु ।
फर्छ्यौट-ना० [फर्छे+औट] फर्छ्याउने काम; फर्छे गर्ने काम; छिना-फाना ।
फर्द-ना० [अ० फर्द] १. कागज, कपडा आदिको सग्लो टुक्रो; फर्दा । २. पल्ला । ३. पत्र । ४. कुनै कुरो लेखिएको लामो कागज । ४. एकलो; एकमात्र ।
फर्दा-ना० [फा० फर्द] फर्द ।
फर्दावाल-वि० [फर्दा+वाल] ठूलो फर्दा वा फेर भएको (लुगा) ।
फर्मा-ना० [अ० फर्म] १. एक पटकमा प्रेसमा पेजको छापिने कागजको सिङ्गो ताउ वा कम्पोज गरेका टाइपहरूको विस्तार । २. ढाँचा ।
फर्माइ-ना० [फर्माउ+आइ] फर्माउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फर्माइनु-स० क्रि० [फर्माउ+आइ+नु] आज्ञा दिइनु; अह्माइनु; ('फर्माउनु'-को क० क्रि०) ।
फर्माइश-ना० [फा० फरमाइश] १. कुनै वस्तु ल्याउन, बनाउन वा कुनै काम गर्न दिइने आज्ञा; अह्मोट । २. फर्माएर गराइएको विशेष किसिमको काम । ३. फर्माउने काम ।
फर्माइशी-वि० [फा० फरमाइशी] १. विशेष रूपले आज्ञा दिएर मगाएको वा तयार गराइएको; फर्माइश गरेर बनाइएको । २. विशेष किसिमको; असल ।
फर्माउनु-स० क्रि० [फर्माइश+नु] १. आज्ञा दिनु; अह्माउनु । २. विशेष किसिमले बनाउन लाउनु; फर्माइश गर्नु । ३.

नभएका कुरा बनाउनु ।
फर्न्याक-फुक्क-क्रि० यो० [ने०] खुशी भएर फूत्तिसाथ यता-उति हिँड्ने किसिम; फुकिएर हिँड्ने किसिम ।
फर्न-क्रि० यो० [ने०] १. फरफराउने किसिम । २. फुक्ने किसिम । ३. फुर्ने किसिम ।
फर्नाश-ना० [अ० फर्नाश] विछ्याउना-सम्बन्धी काम गर्ने नोकर ।
फर्नाखाना-ना० [फर्नाश+खाना] विछ्याउना र अरु आसन-सम्बन्धी काम गर्ने अड्डा ।
फर्लक्क-क्रि० यो० [ने०] १. फर्कने वा पल्टने किसिम; पलक्क । २. दुइ फाल्लेटा छुट्टिने किसिम ।
फर्लङ्ग-ना० [अ० फर्लङ्ग] जमीन नाप्ने २२० गजको अङ्ग्रेजी नाप; मीलको आठौँ भाग ।
फर्श-ना० [अ० फर्श] १. विछ्याउना; ओछ्यान । २. पक्का गरी बनाइएको समतल भूमि ।
फर्शी-ना० [अ०] १. ठूलो किसिमको हुक्का । २. फर्श-सम्बन्धी; फर्शको ।
फर्स-ना० [फर्श] फर्श ।
फर्सा-ना० [सं० परशु] चेप्टो मुख भएको एक प्रकारको बन्चरो; कुठार ।
फर्सिनु-अ० क्रि० [फर्सि+इ+नु] फार्से होइनु; ('फर्सिनु'-को भा० क्रि०) ।
फर्सिनु-अ० क्रि० [फार्से+इ+नु] १. फार्से हुनु; लेन-देनको हिसाब चुक्ती हुनु । २. कुनै काम-कुरो समाप्त हुनु; सिद्धिनु ।
फर्सी-ना० [नेवा० फर्सि] घण्टका आकारको पहेँलो फूल फुल्ने, लहरामा फल्ने, कुम्भिन्डोजस्तो एक जातको ठूलो फल ।
फर्स्याइ-ना० [फर्स्याउ+आइ] फर्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फर्स्याइ-ना० [फर्सि+याइ] फर्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फर्स्याइनु-स० क्रि० [फर्स्याउ+आइ+नु] फार्से गरिनु; ('फर्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।
फर्स्याउनु-स० क्रि० [फर्सि+याउ+नु] फार्से गर्नु; लेन-देनको हिसाब छिना-फाना गर्नु; फर्छ्यौट गर्नु; ('फर्सिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
फर्स्यौट-ना० [फार्से+औट] लेन-देन वा खरीद-बिक्रीको हिसाब चुक्ती गर्ने काम; फर्स्याउने काम ।
फल-ना० [सं०] १. बोट, विस्वाहरूमा लाग्ने गुदी भएको बीज-कोश; फल्ने वस्तु । २. परिणाम; नतीजा; लाभ । ३. कर्मअनुसार प्राप्त हुने सुख वा दुःखको भोग । ४. गणित-क्रियाबाट प्राप्त अङ्क; उत्तर । ५. उद्देश्य; प्रयोजन । ६. बाण, भाला आदिको अगिल्लो धारिलो भाग । ७. अण्ड-कोश; मुश्क ।
फलक-ना० [सं०] १. काठको फल्याक; फलेक । २. फिलो;

फल-कपूर-फसक

नितम्ब । ३. कागत, कपड़ा आदिको पत्र वा ताउ । ४. ढाल ।

५. हत्केलो ।

फल-कपूर-ना० [फल+कपूर] कङ्काल ।

फलतः-क्रि० यो० [सं०] फलस्वरूप; परिणामतः ।

फलतया-क्रि० यो० [सं०] फलतः ।

फल-प्राप्ति-ना० [सं०] अभीष्टको सिद्धि; सफलता ।

फल-फूल-ना० [फल+फूल] १. फलहरूको समुदाय । २. फल र फूलको समुदाय ।

फल-मूल-ना० [सं०] फल र कन्द ।

फलवान्-वि० [सं०] फल भएको; फल-युक्त ।

फल-भुक्ति-ना० [सं०] सत्कर्मको फल बताउने वाक्य ।

फल-हीन-वि० [सं०] फल-रहित; निष्फल; विफल ।

फलाँट-ना० [ने०] कटुसका जस्ता फल फल्ने, साना-साना पात हुने, बलियो र गह्रौँ काठ हुने एक जातको रूख ।

फलाँसी-ना० [फाली] एक किसिमको राम्रो ।

फलाइ-ना० [फल्+आइ] फल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; ढिकीमा कुट्ने काम ।

फलाइ-ना० [फल्+आइ] फल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; फल लाग्ने काम ।

फलाइ-ना० [फलाउ+आइ] फलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फलाइनु-स० क्रि० [फलाउ+आइ+नु] अनाजहरू ढिकीमा कुटाइनु; ('फलाउनु'-को क० क्रि०) ।

फलाइनु-स० क्रि० [फलाउ+आइ+नु] फल्ने गराइनु; फल लाग्ने पारिनु; ('फलाउनु'-को क० क्रि०) ।

फलाउनु-स० क्रि० [फल्+आउ+नु] १. फल्ने गराउनु; फल लाग्ने पार्नु । २. सिद्ध गर्नु; सफल पार्नु । ३. झुन्ड्याउनु; ('फल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

फलाउनु-स० क्रि० [फल्+आउ+नु] अनाजहरू ढिकीमा कुटाउनु; ('फल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

फलाकाइ-ना० [फलाक्+आइ] फलाक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फलाकाइक्षा-ना० [सं०] फलको कामना; फलको इच्छा ।

फलाकिनु-अ० क्रि० [फलाक्+इ+नु] भट्ट्याइनु; ('फलाक्नु'-को भा० क्रि०) ।

फलाक्नु-अ० क्रि० [ने०] ठूलो स्वरले कुनै कुरो भन्नु; कराएर बोल्नु; भट्ट्याउनु ।

फलाटिन-ना० [अ० फलानेल] एक प्रकारको भूवादार् नरम कपड़ा ।

फलादेश-ना० [सं०] ग्रह-गतिअनुसारको शुभाशुभ फल बताउनु ।

फलानू-सर्वना० [फलानो] फलानो ।

फलानो-सर्वना० [अ० फुलाँ] कुनै अकथित वा अनिश्चित व्यक्ति वा वस्तु; अमुक; ढिकानो ।

फलाम-ना० [ने०] कालो र साह्रो एक प्रसिद्ध खनिज धातु;

लोहा; लौह ।

फलाम-वि० [फलाम+ए] फलामको; फलामले बनेको ।

फलालेन-ना० [अ० फलानेल] फलाटिन ।

फलालो-वि० [फल] फलले भरिपूर्ण न भएको; थोतौ, फोस्रो केही नभएको (बालो, घोगो, कोसो आदि) ।

फलावाङ-ना० [ने०] नेपालको सल्लयान जिल्लामा रहेको एक राज्य ।

फलाहार-ना० [सं०] फल-मूलको आहार; व्रत वस्दा खाइने फल-फूलको खाना ।

फलाहारी-वि० [सं०] फल-मूलमात्र खाने; फलाहार गर्ने ।

फलित-वि० [सं०] फलेको; फल लागेको; सफल ।

फलित-ज्योतिष-ना० [सं०] ग्रह-नक्षत्रहरूका स्थितिबाट शुभ-अशुभ फल बताइने ज्योतिषको एक अङ्ग ।

फलितु-अ० क्रि० [फल्+इ+नु] फल लागिनु; ('फल्नु'-को भा० क्रि०) ।

फलितु-स० क्रि० [फल्+इ+नु] अन्नहरू ढिकी आदिमा कुटिनु; ('फल्नु'-को क० क्रि०) ।

फलिकाप-वि० [फल+फाप] १. राम्ररी फापेको; अनुकूल परेको । २. उन्नति; अभ्युदय । ३. सिद्धि । ४. अनुकूलता ।

फलियो-ना० [फल्याक] लेख्ने पाटी; धूलौटो ।

फली-ना० [सं० फाल] रन्दामा लगाइने फाली; रन्दाको धार ।

फली-वि० [सं०] फल भएको; फल-युक्त ।

फलीभूत-वि० [सं०] फल-रूपमा परिणत भएको; फलित ।

फलीश-ना० [सं०] काठे-पीपल ।

फलुवा-वि० [फल्+उवा] ढुटो, भूस आदि जाने गरी कुटिएको; फलेको ।

फलेक-ना० [सं० फलक] काठ आदिको पातलो, लाम्चो र चौड़ा टुक्रो ।

फलेदो-ना० [ने०] रातो फूल फुल्ने र सिमीजस्तो कोसा फल्ने; एक जातको काँडावाल बोट । (यसका काठको प्रायः खुकुरीको दाप बनाइन्छ ।)

फलैचा-ना० [फलेक] १. भित्तामा जोरेर बनाइएको एक प्रकारको खाट । २. टाँड ।

फलु-वि० [सं०] १. सार नभएको; निस्सार । २. निरर्थक; बेकम्मा । (ना०) ३. गया-तीर्थको एक प्रसिद्ध नदी ।

फलनु-अ० क्रि० [सं० फल्+नु] १. फल लाग्नु; बोट-बिरुवामा फल उत्पन्न हुनु । २. उत्पन्न हुनु; पैदा हुनु । ३. सिद्ध हुनु; सफल हुनु । ४. झुन्डिनु ।

फलनु-स० क्रि० [सं० फाल्+नु] ओखल, ढिकी आदिमा कुटेर अन्नमा रहेको ढुटो, भूस आदि सफा गर्नु; ढुटो, भूस आदि फाल्न अन्नहरू ओखल, ढिकी आदिमा कुट्नु ।

फल्याक-ना० [फलेक] फलेक ।

फसक-क्रि० यो० [ने०] १. फुस्कने किसिम; खुस्स । २. फस्को वस्तु फुट्ने किसिम ।

फसफस-क्रि० यो० [ने०] १. फस्को वस्तु धमाधम फुट्ने किसिम । २. निदाउने किसिम ।

फसफसती-क्रि० यो० [ने०] फसफसी ।

फसफसी-क्रि० यो० [ने०] १. धमाधम; सरासर । २. फस्को वस्तु धमाधम फुट्ने किसिम । ३. मस्तसँग निदाउने किसिम ।

फसफसे-वि० [फसफस+ए] फसफसी फुट्ने; फस्को ।

फसल-ना० [अ० फसल] खेत-बारीको उब्जनी; बाली ।

फसाइ-ना० [फस्+आइ] फस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फसाइ-ना० [फसाउ+आइ] फसाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फसाइनु-स० क्रि० [फसाउ+आइ+नु] जालमा पारिनु; ('फसाउनु'-को क० क्रि०) ।

फसाउनु-स० क्रि० [फस्+आउ+नु] १. जालमा पार्नु; पासोमा अल्झाउनु; ('फस्नु'-को क० क्रि०) । २. धोखा दिनु; झुक्क्याउनु । ३. अल्झाउनु; अड्काउनु । ४. आफ्नो मतमा ल्याउनु । ५. कुव्यसनमा प्रवृत्त गराउनु । ६. व्यापार, व्यवसाय वा कुनै किसिमको काममा धन, मन वा व्यक्तिलाई लगाउनु ।

फसाद-ना० [अ० फसाद] अष्टेरो अवस्था; असजिलो स्थिति ।

फसाफस-क्रि० यो० [ने०] फसफसी ।

फसाफसी-क्रि० यो० [फसाफस] फसाफस ।

फसिनु-अ० क्रि० [फस्+इ+नु] पासोमा परिनु; ('फस्नु'-को भा० क्रि०) ।

फसेल-वि० [फसल] प्रवास्त; ज्यादा; धेरै ।

फसेला-ना० [फसला] फसला ।

फस्कनु-अ० क्रि० [फस्को+नु] फस्को वस्तु हल्का किसिमले फुट्नु; फस्स टुट्नु ।

फस्काइ-ना० [फस्क+आइ] फस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फस्कनु-अ० क्रि० [फस्क+इ+नु] फस्को वस्तु हल्का किसिमले फुट्नु; ('फस्कनु'-को भा० क्रि०) ।

फस्को-वि० [ने०] १. हल्का चोटले फुट्ने वा भाँचिने किसिमको; कमलो । २. कसेर नबाटिएको; खुकुलो ।

फस्ट-वि० [अ० फस्ट] १. पहिलो; प्रथम । २. असल; उम्दा ।

फस्ट-क्लास-ना० [अ० फस्ट-क्लास] १. प्रथम श्रेणी; पहिलो कक्षा । (वि०) २. अति उत्तम ।

फस्टाइ-ना० [फस्टाइ+आइ] फस्टाइने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फस्टाइनु-अ० क्रि० [फस्टाइ+आइ+नु] पुष्ट होइनु; ('फस्टाइनु'-को भा० क्रि०) ।

फस्टाउनु-अ० क्रि० [ने०] १. मोटो हुनु; मोटाउनु । २. पोटिलो हुनु; पुष्ट हुनु । ३. विकसित हुनु; मौलाउनु ।

फस्नु-अ० क्रि० [सं० पाश+नु] १. पासोमा पर्नु; जालमा अल्झनु । २. अल्झनु; अड्कनु । ३. धोखामा पर्नु । ४.

फकिनु; फकाइमा पर्नु । ५. कुव्यसनमा लाग्नु । ६. भासिनु; धसिनु ।

फस्याङ-फुसुङ-ना० [ने०] १. यता-उतिका कुरा गरी अल-मल्याउने काम । २. फकाउने काम । ३. साना-तिना माल-मत्ता; खव्याक-खुनुक । ४. सार-हीन काम-कुरो ।

फस्योल-ना० [फसेल] फसेल ।

फहराइ-ना० [फहराइ+आइ] फहराइने किसिम, क्रिया वा भाव; कोपराइ ।

फहराइ-ना० [फहराइ+आइ] फहराइने किसिम, क्रिया वा भाव; फरफराइ ।

फहराइनु-स० क्रि० [फहराइ+आइ+नु] फरफराइनु ('फहराइनु'-को क० क्रि०) ।

फहराइनु-स० क्रि० [फहराइ+आइ+नु] नड, काँडा आदिले कोरिनु; ('फहराइनु'-को क० क्रि०) ।

फहराइनु-स० क्रि० [फरफर+आउ+नु] फरफराउनु ।

फहराइनु-स० क्रि० [फार+आउ+नु] नड, काँडा आदिले कोर्नु वा चिथोर्नु; कोपर्नु ।

फहराइहट-ना० [फहराइ+आहट] फहराइने किसिम, क्रिया वा भाव; चिथोराइ ।

फा-ना० [फाल्] फाल्ने काम; मिल्काउने काम (बाल-बोलीमा) ।

फा-ना० [प्रा० फलही] १. अत्तरको सिक्कामा शोभाका निमित्त फूलका आकृतिमा बेहिनै कपासको डल्लो । २. मुखमा पाउडर आदि घस्ने भूवा आदि ।

फाँक-ना० [फाँको] १. एक पटक मुखमा हालिने चिउरा, खट्टे आदिको गाँस; फाँको । २. एक पटक मुखमा हालिने सुतीको अंश ।

फाँक-मुट्टी-ना० [फाँक+मुट्टी] थोर-बहुत भुटे-कुटेको खानेकुरो ।

फाँकिइनु-अ० क्रि० [फाँकि+इ+नु] अगि सरेर कुरो गरिनु; ('फाँकिनु'-को भा० क्रि०) ।

फाँकिनु-अ० क्रि० [ने०] अगि-अगि सरेर कुरो गर्नु; धेरै कुरा गर्नु ।

फाँकिनु-स० क्रि० [फाँक्+इ+नु] फाँको हालिनु; ('फाँक्नु'-को क० क्रि०) ।

फाँकी-ना० [सं० फक्क्] १. गीत, श्लोक आदिको छन्द वा यति । २. शब्दको पछिल्लिर वा अगिल्लिर लागेर आउने प्रायः उस्तै किसिमको निरर्थक शब्द । (उदा०-दाल-साल, पखाल-पुखुल, धाक-साक इत्या० ।)

फाँकी-ना० [फाँक] फाँक ।

फाँक्नु-स० क्रि० [फाँक+नु] फाँको हाल्नु; फक्क्याउनु ।

फाँच-ना० [ने०] १. फैलावट; विस्तार । २. बाह्रभिन्नको ठाउँ । ३. पिँधको फैलावट । ४. बीचको वा पेटको फैलावट; फाँज ।

फाँचे-वि० [फाँचे+ए] ठूलोला स्तन भएकी (स्त्री) ।

फाँचो-फातफुत्त

७०८

फाँचो-ना० [फाँच] १. ठूलो पोको । २. रुपियाँ-पैसा आदिको थैलो । ३. ठूलो कल्चाँडो ।

फाँज-ना० [फाँच] फाँच ।

फाँज्नु-स० क्रि० [फिँज्+नु] फिँजाउनु; फैलाउनु; पाँज्नु ।

फाँट-ना० [ने०] १. खेत-खेतको चापट मैदान । २. विभाग; खण्ड । ३. कित्ता; थान ।

फाँटवाला-वि० [फाँट+वाला] कुनै फाँटको जिम्मा लिएको; विभागीय ।

फाँटवारी-ना० [फाँट+वारी] १. फिरिस्त; सूची; विवरण । २. विषय-विभाजन ।

फाँड-फुँड-ना० [फाँड+फुँड (फाँ०)] फाँड्ने काम; फँडाइ ।

फाँड्नु-स० क्रि० [फाँड्+इ+नु] फाँडो पारिनु; ('फाँड्नु'-को क० क्रि०) ।

फाँड्नु-स० क्रि० [फाँड्+इ+नु] जङ्गल छिमलिनु; ('फाँड्नु'-को क० क्रि०) ।

फाँडो-ना० [ने०] जानी-वुझीकन कसैलाई लगाइदिएको नचाहिँदो टन्टा; नहुँदो कुरो ।

फाँडो-ना० [सं० फाणि] १. पकाएर पातलो वा लेदो पारी बनाइएको खाना; खोले; माइ । (वि०) २. माइजस्तो पातलो; दवदवे ।

फाँड्नु-स० क्रि० [फाँडो+नु] फाँडो पार्नु; फाउनु; फेट्नु ।

फाँड्नु-स० क्रि० [प्रा० फाड] १. रूखहरू काट्नु र उखेल्नु; जङ्गल छिमल्नु; उजार्नु । २. बाली वा झाँग मास्नु ।

फाँद-ना० [फन्दा] जङ्गली हात्ती फसाउने मोटो डोरीको पासो; फन्दा ।

फाँद-ना० [फाँद] १. फड्कने काम; एक चोटि उफ्रेर नाघ्न सकिने जग्गा; फाँच; फट्को । २. फैलावट; विस्तार ।

फाँदिनु-स० क्रि० [फाँद+इ+नु] उफ्रेर नाघिनु; ('फाँदनु'-को क० क्रि०) ।

फाँदिलो-वि० [फाँद+इलो] फराकिलो; विस्तृत ।

फाँदनु-स० क्रि० [सं० फणन+नु] उफ्रेर नाघ्नु; फट्कनु; बुर्कुसी मार्नु ।

फाँदनु-स० क्रि० [फाँद+नु] फन्दामा पार्नु; फसाउनु ।

फाँसो-ना० [पासो] १. फसाउने वस्तु; पासो । २. पासोमा झुन्ड्याएर मार्ने सजाय; झुन्ड्याएर मार्ने दण्ड । ३. झन्झट; झमेला; मन नपरेको काम वा कुरो ।

फाँड्फुट्टी-ना० [ने०] धाक; झूठो रवाफ; आडम्बर ।

फाँड्फुट्टे-वि० [फाँड्फुट्टी+ए] फाँड्फुट्टी गर्ने; धाक लाउने ।

फाँद-ना० [अ० फायदः] १. लाभ; नाफा । २. मतलब हासिल हुनु; कार्य-सिद्धि । ३. असल परिणाम ।

फाँड्नु-स० क्रि० [फाँड्+इ+नु] फेट्नु; ('फाँड्नु'-को क० क्रि०) ।

फाँडल-ना० [अ०] १. कागज-पत्रहरू सुरक्षित राख्ने जिल्द-जस्तो साधन । २. क्रमसँग राखिएको कागज-पत्रहरूको समूह; मिसिल ।

फाउ-ना० [प्रा० फाइ] फोसा; तासा ।

फाउनु-स० क्रि० [सं० फाणि] १. पानीमा पीठो हाली लस्सा आउने गरी फेट्नु; फेट्नु । २. घोल्नु; हुँडल्नु ।

फाउन्टेन-पेन-ना० [अ०] मसी भर्ने हुने एक प्रकारको कलम ।

फाकन-ना० [नेवा० फकँ] कर्कलो ।

फाक-फूक-ना० [(फाँ०) फाक+फुक] भूत, प्रेत आदिको बाधा हटाउन गरिने तन्त्र-मन्त्रको प्रयोग; झार-फूक ।

फाकफूके-वि० [फाक-फूक+ए] फाक-फूक गर्ने; झार-फूके ।

फागु-ना० [फागुन] १. फागुन शुक्ल अष्टमीदेखि पूर्णिमा-सम्म परस्परमा रङ्ग, अबीर आदि लगाई मनाइने उत्सव; होली; होलिकोत्सव । २. त्यस अवसरमा गाइने विशेष प्रकारको गीत । ३. सल्लाका फूलको पहेंलो पराग ।

फागुन-ना० [सं० फाल्गुन] फाल्गुन महीना ।

फागुने-वि० [फागुन+ए] १. बेकम्मा; रद्दी । २. फागुन-सम्बन्धी ।

फागुर-ना० [पागुर] पागुर ।

फाडफुड-क्रि० यो० [ने०] १. कुनै वस्तुका सबै अवयवहरू छुट्ट्याउने किसिम; फाडलाड-फुडलुड । २. कुनै वस्तु रद्दी हुने गरी भत्काउने किसिम; नष्ट पार्ने किसिम ।

फाडलाड-फुडलुड-क्रि० यो० [ने०] फाडफुड ।

फाङ्गफुङ्ग-क्रि० यो० [फाडफुड] फाडफुड ।

फाजिल-वि० [अ० फाजिल] आवश्यकताभन्दा बढी; अघेलो (खर्च) ।

फाटका-ना० [सं० पण्य] कुनै निश्चित समयमा कुनै वस्तुको दर अनुमानले निर्धारित गरी सो वस्तु त्यस समयमा त्यस मोलमा किन्न वा बेच्न गरिने करार ।

फाट-फुट-वि० [फाट्+फुट्] १. चानचुन; थोर-बहुत । (क्रि० यो०) २. एक-दुइ वटामात्र देखापर्ने किसिम; फाट्ट-फुट्ट ।

फाटफुटे-वि० [फाट-फुट+ए] १. चानचुने; सानो-तिनो । २. अपूरो; अपूर्ण । ३. फुटकर ।

फाट-फुट्ट-क्रि० यो० [फाट-फुट] सबै जना एकै चोटि उठ्ने वा निस्कने किसिम ।

फाट्नु-अ० क्रि० [फाट्+इ+नु] धाँदो पार्नु; ('फाट्नु'-को भा० क्रि०) ।

फाटो-ना० [फाट्] १. चित्तको बेमेल; फूट । २. राय बाझ्नु; मत-भेद ।

फाट्ट-फुट्ट-वि० [फाट-फुट] फाट-फुट ।

फाट्नु-अ० क्रि० [प्रा० फट्+नु] १. धाँदो पर्नु; चिरिनु ।

२. च्यातिनु । ३. धस्कनु; खिड्नु । ४. अलग हुनु; छुट्नु ।

५. हाँगा निस्कनु; शाखा छुट्नु । ६. झोल र छोक्रा छुट्नु ।

७. मत नमिल्नु; राय बाझ्नु ।

फाणित-ना० [सं०] चासनी; सिका; पाग ।

फातफुत्त-क्रि० यो० [फ्यात्त+फुत्त] १. लेदो पदार्थ एकै चोटि खस्ने किसिम; खत्तिने किसिम । २. पेटमा

भएभरको मयल निस्कने किसिम ।

फाद-ना० [फन्दा] फन्दा; बन्धन ।

फानस-ना० [फानूस] फानूस ।

फानूस-ना० [फा० फानूस] एक डन्डीमा जडिएका काँचका एक वा अनेक कमल वा गिलासका आकारका बत्ती बालने विशेष प्रकारको साधन ।

फाप-वि० [फाप्] १. दुःख-पीर केही नहुने; फाप्ने; सुभो; छुकी । (ना०) २. फाप्ने अवस्था वा स्थिति ।

फापर-ना० [ने०] १. पानका आकारका लाम्चा पात, प्याजी रङ्गका फूल, तीन-कुने खैरा दाना र राता डाँठ हुने एक जातको सानो बोट । २. त्यसैको तीन-कुने फल वा अन्न ।

फापर-चरी-ना० [फापर+चरी] फापरका खेतमा चर्ने भैँगेरोभन्दा केही सानो र लाम्चो एक जातको चरो ।

फापिनु-अ० क्रि० [फाप्+इ+नु] फाप होइनु; ('फाप्नु'-को भा० क्रि०) ।

फाप्नु-अ० क्रि० [प्रा० फव्वीह+नु] पीर-पिराउ नभएको हुनु; फलिफाप भएको हुनु; फाप हुनु; सुम्नु ।

फाप्ने-वि० [फापर+ए] १. फापर खाएर जीवीका गर्ने । २. कोर्काली; असभ्य ।

फाप्ने-चरो-ना० [फापर-चरी] फापर-चरी ।

फाम-ना० [ने०] १. दही-दूध राख्ने काठको भाँडो । २. काठको पाथी ।

फायदा-ना० [फाइदा] फाइदा ।

फायर-ना० [अ०] बन्दूक, तोप आदि हान्ने काम; गोली चलाउने काम ।

फारक-ना० [फारख] फारख ।

फारकत-ना० [फारखती] फारखती ।

फारकती-ना० [फारखती] फारखती ।

फारख-ना० [अ० फारिख] १. बही बुझाइसकेपछि रकमीले पाउने छुटकारा; रकम-कलमबाट पाइएको छुट्टी । २. काम-काजबाट पाइएको फुर्सत; अवकाश ।

फारखत-ना० [फारखती] फारखती ।

फारखती-ना० [अ० फारिख+खती] कसैका जिम्मामा रहेका सबै नगदी वा जिन्सी बुझेर लिई प्रमाणस्वरूप लेखिदिने कागत; बही बुझाइसकेपछि रकमीलाई बुझ्ने अड्डाले लेखिदिने कागत ।

फार-धरती-ना० [फार्+धरती] ठूलो सङ्कट; विषम परिस्थिति ।

फार-फेर-ना० [(फाँ०) फार+फेर] फेर-फार ।

फार-फोर-ना० [फार्+फोर] फोर-फार ।

फारम-ना० [अ० फर्म] आवश्यक स्थलमा केही विवरण पछि भर्नाका निमित्त स्थान छोडिएको निर्धारित ढाँचाले तयार गरिएको पत्र ।

फारसी-वि० [फा० फारसी] १. फारस देशको । (ना०) २. त्यस देशको भाषा ।

फारा-ना० [सं० फाल] योनिको डील; भगोष्ठ ।

फाराम-ना० [फारम] फारम ।

फारो-ना० [ने०] १. किफायत; खर्चको कमी; परिमित खर्च । २. कुनै वस्तुको किफायत ।

फारो-तिनो-ना० [फारो+तिनो (फाँ०)] परिमित वस्तुले पुर्‍याउने काम; फारो गर्ने काम ।

फाछे-ना० [फासे] फासे ।

फार्नु-स० क्रि० [सं० स्फट्] १. चिरेर टुक्रा पार्नु; चिरो पार्नु । २. फटाउनु; छुट्ट्याउनु । ३. धस्काउनु; रद्दी पार्नु ।

फार्से-ना० [अ० फारिस्] १. खरीद-विक्रीको टुङ्गो; छिना-फाना; सुक्री-विक्री । २. लेन-देनको चुक्ती; फछ्यौँट ।

फाल-ना० [सं०] हलाका टुप्पामा जडिएको तीखो फलामे साधन; फाली ।

फाल-ना० [सं० फाल] १. लामो फट्को । २. अग्लो ठाउँ-बाट उफेर तलतिर झर्ने काम ।

फाल-ना० [ने०] मौका; अवसर ।

फालसा-ना० [सं० पल्लव] १. खस्रा ठूला-ठूला पात, पहेँला फूल र भित्र एक वा दुई बीज भएको काफलको जस्तो स्वाद र पीपलको जस्तो फल हुने एक वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

फालहलाइ-ना० [फालहाल्+आइ] फालहाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; फालहालाइ ।

फालहलाइनु-स० क्रि० [फालहालाउ+आइ+नु] फालहाल्न लाइनु, ('फालहालाउनु'-को क० क्रि०) ।

फालहलाउनु-स० क्रि० [फालहाल्+आउ+नु] फालहाल्न लाउनु; ('फालहाल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

फालहालाइ-ना० [फालहाल्+आइ] फालहाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फालहालिनु-अ० क्रि० [फालहाल्+इ+नु] हामफालिनु; ('फालहाल्नु'-को भा० क्रि०) ।

फालहाल्नु-अ० क्रि० [फाल+हाल्+नु] अग्लो ठाउँबाट तलतिर उफेर झर्नु; हामफाल्नु ।

फालाफाल-ना० [फाल्+फाल] १. बेथितिसित यता-उति फाल्ने काम । २. परस्परमा फाल्ने काम; फ्याँकाफ्याँक । (वि०) ३. आफल-ताफल; छेलेखेलो; प्रशस्त ।

फालिनु-स० क्रि० [फाल्+इ+नु] फ्याँकिनु; ('फाल्नु'-को क० क्रि०) ।

फाली-ना० [ने०] गाई-भैँसी दुहुँदा लात्ती नहानोस् भनी खुट्टा बाँध्ने डोरी; छाँद ।

फाली-ना० [सं०] १. हलाका टुप्पामा जडिएको तीखो फलामे अवयव । २. रन्दाको काट्ने फलामे अवयव ।

फाल्गुन-ना० [सं०] संवत्सरको एघारौँ महीना; माघ र चैत्र महीनाका बीचको महीना; फागुन ।

फाल्गुनी-ना० [सं०] १. फाल्गुन शुक्ल पूर्णिमा । २. पूर्वा-फाल्गुनी वा उत्तरा-फाल्गुनी नक्षत्र ।

फाल्टू-वि० [सं० पुर्त० फाल्टो] १. रद्दी; बेकम्मा । २. नचाहिँदो;

फाल्त्-फिरफिरे

७१०

अनावश्यक । ३. उनाऊ; बेकामको । ४. चानचुने; खुद्रा; फुटकर ।
 फाल्त्-वि० [फाल्त्] फाल्त् ।
 फाल्त्-स० क्रि० [सं० स्फाल्+नु] १. फ्याँक्नु; मिल्काउनु ।
 २. हुन्याउनु; हुत्त्याउनु । ३. नलिनु; त्यागनु ।
 फाल्सो-ना० [ने०] १. रगत जमेको ढेलो । २. लुगा-फाटाको सानो-तिनो टुक्रो ।
 फावा-ना० [फाउ] फाउ ।
 फास-न-फूस-ना० [फाँ० फास+न+फुस्सा] फास-फूस ।
 फास-फूस-ना० [(फाँ०) फास+फुस्सा] विनामहत्त्वको भई कुनै कुरो त्यसै बिलाउने काम, फास्स-न-फुस्स; केही-न-केही ।
 फासफूस-वि० [फास-फूस+ए] कत्ति महत्त्व नभएको; फास्स-न-फुस्सको ।
 फास्टो-ना० [ने०] झन्झट; झमेला ।
 फास्स-न-फुस्स-ना० [ने०] फास-फूस ।
 फाहा-ना० [फा] अत्तर आदिको फा ।
 फिजाइ-ना० [फिज्+आइ] फिज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फिजाइ-ना० [फिजाउ+आइ] फिजाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फिजाइनु-स० क्रि० [फिजाउ+आइ+नु] फैलाइनु; ('फिजाउनु'-को क० क्रि०) ।
 फिजाउनु-स० क्रि० [फिज्+आउ+नु] १. फिज्नु; फैलाउनु ।
 २. छर्नु । ३. प्रचार गर्नु; प्रसिद्ध तुल्याउनु; ('फिज्नु'-को क० क्रि०) ।
 फिजिइनु-अ० क्रि० [फिजि+इ+नु] फैलिइनु; ('फिजिनु'-को भा० क्रि०) ।
 फिजिनु-अ० क्रि० [फिज्+इ+नु] १. फैलिनु । २. फिजिने होइनु; ('फिज्नु'-को भा० क्रि०) ।
 फिज्नु-स० क्रि० [सं० प्रसृ] १. फैलाउनु; फिजाउनु । २. धेरै जमीन ढाक्ने गरी फैलाउनु; बिस्कुन पार्नु । ३. नाम चलाउनु; प्रख्यात पार्नु ।
 फिक-ना० [पीक] पान चपाएर थुक्ने थूक; पीक ।
 फिकदानी-ना० [पीकदानी] पीकदानी ।
 फिकदार-ना० [फिक+दार] राजाको फिकदानी-सम्बन्धी काम गर्ने नोकर ।
 फिकदार-बिर्ता-ना० [फिकदार+बिर्ता] फिकदार वा नोकर-हल्लाई राजाबाट बक्सिएको बिर्ता जग्गा ।
 फिक्का-वि० [प्रा० अपिक्का] १. स्वाद नभएको; खल्लो ।
 २. उज्जर नभएको; हल्का (रङ्ग) । ३. मलिन; अँध्यारो (मुख) । ४. कम महत्त्वको । ५. खिन्नता ।
 फिक्री-ना० [अ० फ्रिक] १. चिन्ता; सुर्ता । २. वास्ता; परवाह ।
 फिटन-ना० [फिटिन] फिटिन ।
 फिटाइ-ना० [फिट्+आइ] फिट्ने किसिम, क्रिया वा भाव;

फेटाइ ।
 फिटाइनु-स० क्रि० [फिटाउ+आइ+नु] फिट्नु लाइनु; फेटाइनु; ('फिटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 फिटाउनु-स० क्रि० [फिट्+आउ+नु] फिट्नु लाउनु; फेटाउनु; ('फिट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 फिटिन-ना० [अं०] चार पाङ्ग्रा हुने, एक वा दुई घोडाले तान्ने टपवाल खुला र हल्का किसिमको वगी ।
 फिटिनु-स० क्रि० [फिट्+इ+नु] फाइनु; फेटिनु; ('फिट्नु'-को क० क्रि०) ।
 फिट्किरी-ना० [फट्किरी] फट्किरी ।
 फिट्टे-वि० [फुट्टा] परिवार नभएको; एकलो; ठिङ्गो; मलौटो ।
 फिट्नु-स० क्रि० [प्रा० फेड+नु] १. पन्यालो पदार्थमा केही वस्तु हाली मिलाउनाका निमित्त घुमाई-घुमाई चलाउनु; फाउनु; फेट्नु । २. चाडका ताश, गन्जीफा आदिका चक्कीलाई तल-माथि पार्नु; तलास्नु ।
 फितलो-वि० [प्रा० फिट्ट] १. दह्रो नभएको; लुलो । २. निर्धो; शिथिल ।
 फितक्क-क्रि० यो० [ने०] फतक्क ।
 फित्कौली-ना० [फितलो] साना-तिना ढुङ्गा वा मट्याङ्गा हात्ते बाँसको पातलो कप्टेरो ।
 फित्ता-ना० [पुर्त० फित्ता] चौडाइ कम भएको तुनुजस्तो लामो कपडा; फीता ।
 फिनाइल-ना० [फिनेल] फिनेल ।
 फिनेल-ना० [अं० फिनोएल्] विषालु कीटाणुहरू नाश गर्ने उत्कट गन्ध हुने एक किसिमको ओषधि ।
 फिपी-ना० [ने०] बाँस, वेत आदिका चोयाले बुनेको बिको भएको एक किसिमको भाँडो; चोयाको बट्टा ।
 फियो-ना० [सं० प्लीहा] पाकस्थलीसँगै बायाँतर्फ हुने पेट-भित्रको एक अवयव ।
 फिरङ्ग-ना० [सं०] १. यूरोप महादेश । २. गर्मीबाट हुने एक रोग; भिरङ्गी ।
 फिरङ्गी-ना० [सं०] १. फिरङ्ग महादेशको निवासी; अङ्ग्रेज; गोरा; यूरोपियन । २. फिरङ्ग रोग लागेको व्यक्ति ।
 फिरन्ता-वि० [फिर+अन्ता] १. एकै ठाउँमा घर-बार गरेर नबस्ने; डुलुवा । (ना०) २. पर-देशी; यात्री । ३. जोगी; संन्यासी ।
 फिरन्ते-वि० [फिरन्ता+ए] १. फिरन्ता । (ना०) २. जोगी; संन्यासी ।
 फिरफिर-क्रि० यो० [ने०] १. हलुका हावले साना-तिना कागत, कपडा, पात आदि हल्लने किसिम; फरफर । २. मन्द हावा चल्ने किसिम ।
 फिरफिरे-वि० [फिरफिर+ए] १. फिरफिर हल्लने वा चल्ने । (ना०) २. पुतलीजस्तो एक जातको कीरो । ३. हावाको

वेगले घुम्ने कागत, टिन आदिको पङ्खाका आकारको खेलौना । ४. लामाले असिना रोकनाका निमित्त ठाउँ-ठाउँमा गाड्ने बाँसको पुतली ।

फिराइ-ना० [फिर+आइ] फिर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फिराइ-ना० [फिराइ+आइ] फिराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फिराइनु-स० क्रि० [फिराइ+आइ+नु] डुलाइनु; घुमाइनु; ('फिराउनु'-को क० क्रि०) ।

फिराउनु-स० क्रि० [फिर+आउ+नु] १. डुलाउनु; घुमाउनु; ('फिर्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. फिँजाउनु; फैलाउनु (हल्ला, चर्चा आदि) ।

फिराद-ना० [फा० फरियाद] अधिकारीका समक्ष गरिने न्यायको प्रार्थना; नालिश ।

फिराद-पत्र-ना० [फिराद+पत्र] फिराद लेखिएको पत्र; नालिश-पत्र; इजहार ।

फिरादी-वि० [फिराद+ई] फिराद गर्ने; उजूर गर्ने ।

फिरादी-पत्र-ना० [फिरादी+पत्र] फिराद-पत्र ।

फिरिनु-अ० क्रि० [फिर्+इ+नु] फिर्ता आइनु; फर्किनु; ('फिर्नु'-को भा० क्रि०) ।

फिरिस्त-ना० [अ० फरिस्त] धेरै वस्तुहरूको नामावली, विवरण आदि अङ्कित गरिएको पुस्तिका वा पत्र; तालिका; सूची ।

फिरोजा-ना० [फा० फिरोज:] हरियो भाव लिएको नीलो रङ्गको एक प्रकारको बहु-मूल्य रत्न; यूँ ।

फिर्ने-ना० [फिर्ने] घट्टको पुतली ।

फिर्ता-ना० [फिर्] फर्कने वा फर्काउने काम; फिर्ती हुनु ।

फिर्ती-वि० [फिर्ता] फर्कने; फिर्ता आउने ।

फिर्ती-रसीद-ना० [फिर्ती+रसीद] कुनै वस्तु पठाएका ठाउँमा पुगेको प्रमाणस्वरूप फिर्ता आउने रसीद ।

फिर्नु-अ० क्रि० [फा० फेरण+नु] १. फिर्ता आउनु; फर्कनु । २. परिवर्तन हुनु; बदलिनु; उल्टिनु । ३. डुल्नु; घुम्-फिर गर्नु । ४. त्याग गर्नु (दिसा, पिसाब आदि) ।

फिलिङ्गी-वि० [फिरङ्गी] फिरङ्गी ।

फिलिङ्गी-वि० [सं० फिरङ्गी] आँखा र कपाल कैलो भई जीउ गोरो भएकी; कैली (स्त्री) ।

फिलिङ्गे-बाँस-ना० [ने०] एक जातको बाँस ।

फिलिङ्गे-ना० [सं० स्फुलिङ्ग] बल्दो गोल; बलेको कोइला ।

फिलुङ्गे-ना० [ने०] हरिया पातमा अरु रङ्गका थोप्ला-थाप्ला हुने एक जातको झार ।

फिलो-ना० [सं० स्फिक्] चाकका दुइतिरका चक्का; पुट्टा ।

फिल्म-ना० [अं०] फोटो खिच्ने प्लास्टिक आदिको पत्र ।

फिस-वि० [ने०] अति तुच्छ; फुस्सा ।

फिसफिस-क्रि० यो० [फस्को] १. बलियो बुनोट नभएका कपडाका सिलाइनिर फुस्कने किसिम; फस्को कपडा उध्रने वा फाट्ने किसिम । २. फस्को वस्तु टूट-फूट हुने

किसिम । ३. मसिनो पानी पर्ने किसिम; सिमसिम ।

फिसफिसे-वि० [फिसफिस+ए] १. फिसफिस फुस्कने किसिमको; निर्वो; पातलो (कपडा) । २. मसिनो किसिमसँग परेको; सिमसिमे (पानी) ।

फिसोलाइ-ना० [फिसोल्+आइ] फिसोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फिसोलिनु-स० क्रि० [फिसोल्+इ+नु] आल-टाल गरेर झुलाइनु; ('फिसोल्नु'-को क० क्रि०) ।

फिसोलु-स० क्रि० [फिसफिस+नु] १. आल-टाल गरेर झुलाउनु; अलमल्याउनु; यता-उति गरेर विताउनु । २. फास-फूस पार्नु । ३. वन्न वा सप्रन नदिनु ।

फिसौटो-ना० [फिस्टो] सानो वस्तु; तुच्छ चीज ।

फिस्टे-वि० [फिस्टो+ए] फिस्टोजस्तो सानो; अति सानो ।

फिस्टी-ना० [ने०] भँगेरोभन्दा सानो एक जातको चरो ।

फिस्सू-वि० [फिस] सबैभन्दा पछि परेको; पछिल्लो; ख्वाँट्टा ।

फिस्से-वि० [फिस्सू] फिस्सू ।

फी-अव्य० [अं०] जनही; प्रत्येक; अपुङ्गी ।

फी-ना० [अं०] १. मेहनताना; फीस । २. दस्तूर ।

फीज-ना० [सं० फेन] १. पानीका साना-साना फोकाहरूको समुदाय । २. गाज; फेन ।

फीका-वि० [फिक्का] फिक्का ।

फीट-ना० [अं०] 'फुट'-को बहु-वचन ।

फीता-ना० [फित्ता] फित्ता ।

फीनी-ना० [प्रा० फीणिया] नचिरेको पन्जाबीजस्तो एक प्रकारको रोटी ।

फीलवान-ना० [फा० फीलवान] माहुते ।

फील्ड-मार्शल-ना० [अं०] मर्यादा-क्रममा कमान्डर-इन-चीफभन्दा माथि हुने एक जङ्गी उपाधि ।

फीस-ना० [अं० फी] १. शिक्षक, डाक्टर, वैद्य आदिलाई दिइने पारिश्रमिक; मेहनताना । २. कुनै कामका निमित्त लाग्ने दस्तूर; शुल्क ।

फुँकाइ-ना० [फुँक्+आइ] फुँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुँकिनु-स० क्रि० [फुँक्+इ+नु] गाई-वस्तुले हात्त खोजेर नाक-मुखबाट फुँक्क शब्द निकालिनु; ('फुँक्नु'-को क० क्रि०)

फुँक्क-क्रि० यो० [सं० फूत्कार] रिसाएका गाई-वस्तुले हात्त लाग्दा नाकबाट शब्द निकाल्ने किसिम; फूँ ।

फुँक्नु-स० क्रि० [फुँक्क+नु] गाई-वस्तुले हात्त खोज्दा नाक-मुखबाट फुँक्क शब्द निकाल्नु ।

फुँगवा-ना० [नेवा०] पानी-बलोमाथि तेर्सो रहने काठ ।

फुँडो-ना० [प्रा० फुडिअ] पातर; रण्डी; वेश्या ।

फुँडुको-ना० [प्रा० फोड] फुकुडो; टुटिस्को ।

फुँडो-वि० [फुँडो] रण्डीबाज; बेसुल्लो ।

फुँदा-ना० [सं० फुल्ल] १. झप्पा; झल्लर । २. किनारा; छेउ । ३. नरात्रो कुरोलाई पनि रात्रो पार्नाका निमित्त

फुआ-फुड्डने

लगाइने विशेषण ।

फुआ-ना० [फुप्] फुप् ।

फुई-ना० [फक्] शेखी; घमन्ड ।

फुईकी-ना० [फक्] १. हावाको झोक्का; बतासको वेग ।
२. हल्ला; चुइकी ।

फुई-ना० [ने०] १. आगो वा पोल्ने वस्तु । २. आगोले पोल्ने काम (बाल-बोलीमा) ।

फुई-ना० [प्रा० फुक्कार] १. कुहिराको रूपमा रहेको जल-कण । २. घाँस, रौं आदिमा शीतपर्दादेखिने सूक्ष्म जल-कण ।

फुकन्ता-व० [फक्+अन्ता] उडन्ता; फुकाहा ।

फुकाइ-ना० [फक्+आइ] फुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
फू-फू गर्ने काम ।

फुकाइ-ना० [फक्+आइ] फुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
फुस्काइ ।

फुकाइ-ना० [फक्+आइ] फुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव;
वेथितिसँग खर्च गर्ने काम ।

फुकाइ-ना० [फुकाउ+आइ] धागो, डोरी आदि फुकाउने
किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुकाइनु-स० क्रि० [फुकाउ+आइ+नु] फुक्न वा फू-फू गर्न
लाइनु; ('फुकाउनु'-को क० क्रि०) ।

फुकाइनु-स० क्रि० [फुकाउ+आइ+नु] फुस्काइनु; ('फुका-
उनु'-को क० क्रि०) ।

फुकाउनी-ना० [फक्+आउनी] मूत्राशय ।

फुकाउनु-स० क्रि० [फक्+आउ+नु] १. धागो, डोरी आदिको
गाँठो खोल्नु; फुनु; फुस्काउनु । २. बाधा-अड्काउ हटाउनु;
(‘फुक्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

फुकाउनु-स० क्रि० [फक्+आउ+नु] फुक्न वा फू-फू गर्न
लाउनु; ('फुक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

फुकाउरो-वि० [फक्+आउरो] बेकारमा धेरै खर्च गर्ने
स्वभावको; फुकाहा ।

फुकादास-ना० [ने०] एक दाम मूल्यको सिक्का; पैसाको
चतुर्थांश मूल्यको सिक्का ।

फुकालाइ-ना० [फुकाल्+आइ] १. फुकाल्ने किसिम, क्रिया
वा भाव । २. फुकालिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुकालिनु-स० क्रि० [फुकाल्+इ+नु] फुकाइनु; ('फुकाल्नु'-
को क० क्रि०) ।

फुकाल्नु-स० क्रि० [फक्+आल्+नु] १. फुकाउनु; फुनु ।
२. जीउमा लाएका लुगा-गहना आदि झिक्नु । ३. जडिएको
वस्तु उखेल्नु । ४. कसैसित कुनै वस्तु युक्तिसित लिनु;
खुस्काउनु ।

फुकाहा-वि० [फक्+आहा] फुकाउरो ।

फुकिनु-स० क्रि० [फक्+इ+नु] मुखबाट वेगसित हावा
छोड्नु; ('फुक्नु'-को क० क्रि०) ।

फुकिनु-अ० क्रि० [फक्+इ+नु] फुस्किनु; ('फुक्नु'-को
भा० क्रि०) ।

फुकी-ना० [नेवा०] धेरै पुस्ताका दाजु-भाइ; बन्धु-वर्ग ।

फुकुन्डो-ना० [फुडुल्को] शरीरमा रोग-वश आएको मांस-
पिण्ड वा पानी भरिएको फोको ।

फुकुन्डे-वि० [फुकुन्डो+ए] फुकुन्डो भएको; फुकुन्डो परेको;
फोके ।

फुकुवा-वि० [फक्+उवा] बाधा-अड्काउ फुकेको; प्रतिबन्ध
हटेको वा हटाइएको ।

फुको-वि० [फुक्का] १. तरल पदार्थ नपरेको; बुको; बुरबुरो ।
२. घिउ-तेल आदि चिल्लो नपरेको; सूखा; फुस्रो । ३.

सितन, तरकारी आदि नभएको; निस्तो ।

फुकौरो-वि० [फुकाउरो] फुकाउरो ।

फुक्का-वि० [फक्] १. फुकेको; बन्धनबाट मुक्त भएको ।
२. स्वतन्त्र; स्वाधीन; आफू-खुशी । ३. फुक्की ।

फुक्की-ना० [फुक्का] केटा-केटीका खेलमा खेल स्थगित राख्ने
साङ्केतिक शब्द ।

फुक्नु-स० क्रि० [प्रा० फुक्क+नु] १. मुख अलिकति खुला
राखेर वेगसित हावा छोड्नु; फू-फू गर्नु । २. सासले कुनै
हलुङ्गो वस्तु उडाउनु । ३. रोग शान्त गर्नका निमित्त
मन्त्र पढेर फू-फू गर्नु; झार-फूक गर्नु । ४. सासको वेगले
आगो बाल्नु; सासले आगो सल्काउनु । ५. शङ्ख आदि
बजाउनु । ६. कानमा गुप्त कुरा गर्नु । ७. होच्याउनु;
नचाहिँदो निन्दा गर्नु ।

फुक्नु-अ० क्रि० [फुस्क+नु] १. डोरी, धागो आदिको गाँठो
खुस्कुनु; फुस्कुनु । २. बन्धन खुल्नु; बन्देजबाट मुक्त हुनु ।
३. बाधा-अड्काउ हट्नु; प्रतिबन्ध खुल्नु । ४. आवश्यक-
भन्दा बढी खर्च गर्नु; सम्पत्ति उडाउनु ।

फुक्लनु-अ० क्रि० [फुकाल्+नु] कुनै वस्तु जोडिएको वा
जडिएका ठाउँबाट छुट्नु; उखेलिनु; खुस्कुनु ।

फुक्लाइ-ना० [फुक्ल+आइ] फुक्लने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुक्लिनु-अ० क्रि० [फुक्ल+इ+नु] उखेलिनु; खुस्किनु;
(‘फुक्लनु’-को भा० क्रि०) ।

फुक्लो-वि० [फुको] फुको ।

फुड-ना० [फा० फुहम] सम्झना; स्मरण; स्मृति ।

फुड-ना० [प्रा० फुग] भोटो, चोलो आदिका फेरमा गाँसिने
कपडा ।

फुड्कार-ना० [सं०] सर्प आदिको फूत्कार ।

फुङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. चेहरा, रङ आदि निस्तेज हुने
किसिम; फिक्का पर्ने किसिम । २. रुख-पात केही नभई
खुला हुने किसिम ।

फुङ्गिन-वि० [फक्] १. निर्धन; गरीब; तन्म । २. फुकाउरो;
फुकाहा ।

फुङ्गिने-वि० [फुङ्गिन+ए] निर्धन; कङ्गाल ।

फुडङ्ग-क्रि० यो० [फुङ्ग] फुङ्ग ।

फुड्डिन-वि० [फुङ्गिन] फुङ्गिन ।

फुड्डिने-वि० [फुङ्गिने] फुङ्गिने !

फुचुनु-वि० [फुचुनो] फुचुनो ।
 फुचुनु-वि० [फुचुनो] फुचुनो ।
 फुचुनो-वि० [फुचो] सानो; फुचो (केटा-केटी) ।
 फुच्चा-फाच्ची-ना० [फुचो+फाच्ची (फाँ०)] साना-
 साना केटा-केटी; भुरा-भुरी ।
 फुच्ची-ना० [फुचो+ई] १. कान्छामा गुँड लाउने भँगेरो-
 जस्तो एक जातको चरो । २. सानी केटी; बच्ची ।
 फुच्चे-वि० [फुचो+ए] फुचो ।
 फुच्चो-वि० [बच्चो] बच्चो; सानो (केटो) ।
 फुट-ना० [अं०] १. लमाइ, चौडाइ आदि नाप्ने बाह्र
 इन्चीको नापो । २. बाह्र इन्चीको नाप; गजको तृतीयांश
 भाग ।
 फुटकर-वि० [सं० स्फुट+कर] १. चानचुन; खुद्रा । २.
 नमिलेको; बेमेलको । ३. अलग; भिन्न ।
 फुट-नोट-ना० [अं०] पुस्तकका पत्रको तलतिर दिइने टिप्पणी;
 पाद-टिप्पणी ।
 फुट-पाथ-ना० [अं०] १. सडकका दायाँ-बायाँ मानिस हिँड्न
 बनाइएको पेटो । २. गोरेटो ।
 फुट-फाट-ना० [फुट्+फाट्] टूट-फूट ।
 फुट-बल-ना० [अं० फुट-बल] गोडाले हानेर खेल्ने ठूलो
 किसिमको भुकुन्डो ।
 फुटा-ना० [ने०] कपासको बीयाँ; ज्यापु ।
 फुटाइ-ना० [फुट्+आइ] फुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुटाइ-ना० [फुटाउ+आइ] फुटाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव; फोराइ ।
 फुटाइनु-स० क्रि० [फुटाउ+आइ+नु] फुट्न लाइनु; ('फुटा-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 फुटाउनु-स० क्रि० [फुट्+आउ+नु] १. टुक्रा पार्नु; टुक्र्या-
 उनु; फोर्नु; फुटाल्नु; ('फुट्नु'-को प्रे० क्रि०) । २.
 चर्काउनु; धाँदो पार्नु । ३. मेल भएकालाई छुट्ट्याउनु;
 बेमेल गराउनु; फूट गराउनु ।
 फुटालिनु-स० क्रि० [फुटाल्+इ+नु] फोरिनु; ('फुटाल्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 फुटाल्नु-स० क्रि० [फुट्+आल्+नु] फोर्नु; फुटाउनु ।
 फुटिनु-अ० क्रि० [फुट्+इ+नु] टुक्रा परिनु; ('फुट्नु'-
 को भा० क्रि०) ।
 फुट्ट-क्रि० यो० [फुट्] १. उछिट्टिने किसिम; उफर्ने किसिम ।
 (वि०) २. फुट्टा; भिन्न ।
 फुट्टा-वि० [सं० स्फुट] १. फौज वा समूहदेखि भिन्न; अलग;
 एकलो; ठिङ्गो । २. जोडा नभएको; बिजोडा । (ना०)
 ३. दुइ पासामा पोटा-पोटा र एक पासामा दुवा पर्दा हुने
 पासामा खेलको एक दाउ; चार फुट्टीको दाउ ।
 फुट्टी-ना० [ने०] १. बिन्दु; थोप्लो । २. पासा, ताश आदिमा
 एक्का, दुवा आदिको साङ्केतिक चिह्न । ३. न्यूनतम परि-
 माण; लेश ।

फुट्टो-ना० [फुट्टा] एकलो; ठिङ्गो; छुट्टो ।
 फुट्टु-अ० क्रि० [सं० स्फुटन+नु] १. टुक्रा पर्नु; टुक्रिनु;
 टुट्नु । २. चर्कनु; चिरिनु । ३. पाकेका खटिरा, फोका
 आदिका मुख खुल्नु । ४. मिलेका वस्तुहरू अलग हुनु;
 छुट्टिनु । ५. प्वाल पर्नु; छिद्र पर्नु । ६. बेमेल हुनु; फूट हुनु ।
 फुतफुत-क्रि० यो० [ने०] १. एक-एक गरेर पस्ने वा निस्कने
 किसिम । २. धमाधम फाल्ने किसिम; एक-एक गरी
 मिल्काउने किसिम; फुत-फुत ।
 फुतफुती-क्रि० यो० [फुतफुत] फुतफुत ।
 फुतुफुतु-क्रि० यो० [ने०] १. धमाधम निस्कने वा पस्ने
 किसिम । २. थोपो-थोपो गरेर वा एक-एक गरेर खस्ने वा
 वा खसाल्ने किसिम ।
 फुत्कनु-अ० क्रि० [फुत्+नु] १. उम्कनु; छुट्नु । २. फुस्कनु;
 खुस्कनु । ३. निस्कनु; बाहिर आउनु ।
 फुत्काइ-ना० [फुत्क+आइ] फुत्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुत्काइ-ना० [फुत्काउ+आइ] फुत्काउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 फुत्काइनु-स० क्रि० [फुत्काउ+आइ+नु] फुत्कन लाइनु;
 ('फुत्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुत्काउनु-स० क्रि० [फुत्क+आउ+नु] फुत्कन लाउनु;
 उम्काउनु; ('फुत्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 फुत्कार-ना० [सं०] फुत्कार ।
 फुत्किनु-अ० क्रि० [फुत्क+इ+नु] १. फुत्कनु । २. उम्किनु;
 ('फुत्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 फुत्त-क्रि० यो० [ने०] १. एक्कासि निस्कने वा पस्ने किसिम ।
 २. सहसा मिल्काउने किसिम; फाल्ने किसिम । ३. फड्कने
 किसिम; नाघ्ने किसिम । ४. चिप्लिएर उछिट्टिने किसिम ।
 फुत्तुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. सहसा खस्ने किसिम; खुत्तुक्क ।
 २. उफर्ने किसिम; बुल्लुक्क ।
 फुनु-स० क्रि० [फुक्+नु] १. धापो, डोरी आदिको गाँठो वा
 बन्धन खोल्नु; फुकाउनु; फुकाल्नु । २. बाधा-अड्काउ
 हटाउनु ।
 फुने-ना० [नेवा० फोने] माग्ने काम; मग्नी ।
 फुपाजु-ना० [फुपाज्यू] फुपाज्यू ।
 फुपाज्यू-ना० [फुपू] फुपूका पति ।
 फुपू-ना० [प्रा० पिउच्चा] बाबुकी दिदी वा बहिनी ।
 फुपू-सासू-ना० [फुपू+सासू] पति वा पत्नीको फुपू; ससु-
 राकी बहिनी वा दिदी ।
 फुफुस-ना० [सं०] फोक्सो ।
 फुमडी-ना० [ने०] अभाव; शून्यता; रिक्तता ।
 फुरफुर-क्रि० यां० [फुर्क] १. कसैबाट आफ्नो प्रशंसा सुन्दा
 मस्त हुने किसिम; फुरफुरिने किसिम; फुर्किने किसिम ।
 २. खुशी हुने किसिम; दङ्ग पर्ने किसिम ।
 फुरफुरिनु-अ० क्रि० [फुरफुरि+इ+नु] फुर्किनु; ('फुर-
 फुरिनु'-को भा० क्रि०) ।

फुरफुरिनु-फुसंत

७१४

फुरफुरिनु-अ० क्रि० [फुरफुर+इ+नु] अरुले आफनो प्रशंसा गरेको सुन्दा फुरक्क पर्नु; फुकिनु ।
 फुरफुरे-वि० [फुरफुर+ए] १. फुरफुरिने; फुर्क्याहटमा लाग्ने स्वभावको । २. धाक लाउने; धाकी ।
 फुरफुर्क्याइ-ना० [फुरफुरि+याइ] फुरफुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुरफुर्क्याइ-ना० [फुरफुर्क्याउ+आइ] फुरफुर्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुरफुर्क्याइनु-स० क्रि० [फुरफुर्क्याउ+आइ+नु] फुरक्क पारिनु; फुर्क्याइनु; ('फुरफुर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुरफुर्क्याउनु-स० क्रि० [फुरफुर+याउ+नु] फुरक्क पार्नु; फुर्क्याउनु; ('फुरफुरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 फुरफुर्क्याहट-ना० [फुरफुरि+याहट] फुरफुरिने किसिम, क्रिया वा भाव; फुरफुर्क्याइ ।
 फुरसत-ना० [अ० फुरसत] फुसंत ।
 फुराइ-ना० [फुर्+आइ] १. फुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; स्मरण हुने काम । २. फुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; घिउ-तेल वा आगामा भुटिने काम ।
 फुराइ-ना० [फुराइ+आइ] फुराइने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुराइनु-स० क्रि० [फुराइ+आइ+नु] घिउ-तेलमा ज्वानु, मेथी आदि पड्काइनु; ('फुराइनु'-को क० क्रि०) ।
 फुराइनु-स० क्रि० [फुर्+आउ+नु] १. घिउ-तेलमा ज्वानु, मेथी, खुसानी आदि पड्काउनु; फुलाउनु ।
 फुरिनु-अ० क्रि० [फुर्+इ+नु] १. मौकामा उपयुक्त विचार आइनु; ('फुर्नु'-को भा० क्रि०) । २. मस्तिष्कमा विचार उत्पन्न गराइनु ।
 फुरिनु-अ० क्रि० [फुर्+इ+नु] घिउ-तेलमा सुकेको वस्तु पाकेर फुलिनु; ('फुर्नु'-को भा० क्रि०) ।
 फुर-ना० [ने०] प्रायः भोटे-जातिले उपयोग गर्ने काठको वटुको ।
 फुरक्क-क्रि० यो० [फुर्क] १. आफ्नो प्रशंसा सुनेर दङ्ग पर्ने किसिम; फुर्कने किसिम । २. खूब खुशी हुने किसिम; दङ्ग पर्ने किसिम ।
 फुरङ्ग-क्रि० यो० [फुर्क] १. साह्रै खुशी हुने किसिम; फुरक्क; दङ्ग । २. घमण्डले फुल्ने किसिम ।
 फुरौलो-ना० [फुर्+औलो] घिउ-तेलमा पकाएको विशेष गरी मासका पीठाको डल्लो रोटी ।
 फुर्कनु-अ० क्रि० [अ० फुर्क] १. खुशी भएर गम्कनु; फुरक्क पर्नु; फुकिनु । २. घमण्डले फुल्नु; अभिमान गर्नु ।
 फुर्काइ-ना० [फुर्क+आइ] फुर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुर्काइ-ना० [फुर्काउ+आइ] फुर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुर्काइनु-स० क्रि० [फुर्काउ+इ+नु] फुर्कन लाइनु; फुरक्क पारिनु; ('फुर्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुर्काउनु-स० क्रि० [फुर्क+आउ+नु] फुरक्क पार्नु; फुर-

फुर्क्याउनु; ('फुर्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 फुर्किनु-अ० क्रि० [फुर्क+आ+नु] १. फुरक्क पर्नु; फुरफुरिनु । २. फुरक्क पारिनु; ('फुर्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 फुर्के-वि० [फुर्को+ए] १. फुर्को भएको; फुर्का परेको । २. पुच्छरका टुप्पाका रौं सेता भएको (पशु) ।
 फुर्के-बन्सो-ना० [फुर्को+ए+बन्सो] टुप्पामा प्याजी रङ्गका जुंगा हुने एक जातको बन्सो घाँस ।
 फुर्को-ना० [ने०] १. स्त्री-जातिले कपालमा लाउने धागाको छेउमा हुने झुप्पो । २. गल-बन्दी, पछ्यौरा, ईजार आदिका छेउमा हुने झल्लर वा झुप्पो । ३. धरो; धुर्को ।
 फुर्क्याइ-ना० [फुर्क+याइ] फुर्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुर्क्याइ-ना० [फुर्क्याउ+आइ] फुर्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुर्क्याइनु-स० क्रि० [फुर्क्याउ+आइ+नु] फुरक्क पारिनु; ('फुर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुर्क्याउनु-स० क्रि० [फुर्क+याउ+नु] फुरक्क पार्नु; फुरफुर्क्याउनु; ('फुर्किनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 फुर्क्याहट-ना० [फुर्क+याहट] फुर्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुर्ती-ना० [फूर्ति] फूर्ति ।
 फूर्तिलो-वि० [फूर्ती+इलो] फूर्ति भएको; फूर्तिलो ।
 फूर्तीवाल-वि० [फूर्तिवाल] फूर्तिवाल ।
 फुर्नु-अ० क्रि० [सं० स्फुर्+नु] १. मौकामा उपयुक्त विचार झट्ट आउनु । २. सम्झनु; स्मरण हुनु । ३. फरफर चल्नु; फरफराउनु । ४. आगो वा घिउ-तेलमा भुटिनु; सुकेको वस्तु घिउ-तेलमा पाकेर फुल्नु ।
 फुर्माइ-ना० [फुर्माउ+आइ] फुर्माउने किसिम, क्रिया वा भाव; फुर्माइ ।
 फुर्माइनु-स० क्रि० [फुर्माउ+आइ+नु] फुर्माइनु; ('फुर्माउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुर्माइस-ना० [फा० फुर्माइस] १. बढ्ता खर्च; खुशीयालीको खर्च । २. कुनै कुरो विशेष रूपले बनाउन वा ल्याउनको निमित्त दिइने आज्ञा ।
 फुर्माइसी-वि० [फुर्माइस+ई] फुर्माइस गरिएको; फुर्माइएको ।
 फुर्माउनु-स० क्रि० [फुर्माउ+नु] फुर्माउनु ।
 फुर्-क्रि० यो० [अनु०] १. हावामा कागत, पात, चरा आदि उड्ने किसिम । २. मुखमा पानी हाली फुक्ता शब्द आउने किसिम । ३. घिउ-तेलमा कुनै वस्तु फुर्ने वा फुर्दा शब्द आउने किसिम ।
 फुर्लुङ-ना० [ने०] १. मुख सानो भई पेट फुकेको, माछा हाल्ने चोयाको भाँडो । २. कँडालीजस्तो झुन्ड्याउने चोयाको सानो भाँडो ।
 फुर्लुङ्ग-क्रि० यो० [ने०] फुरङ्ग; दङ्ग; फुरक्क ।
 फुसंत-ना० [अ० फुरसत] कामबाट खाली भएको समय; काम नभएको समय; अवकाश ।

फुसद-ना० [फुसत] फुसत ।

फुल-ना० [प्रा०] चरा-चुरङ्गी, माछा आदि जन्मने गोलाकार पिण्ड; अण्डा; अण्ड ।

फुल-कोर्ट-ना० [अं०] इन्साफ गर्ने कामवाहेक अरू कामका निमित्त बसेको प्रधान न्यायाधीश र अरू न्यायाधीश-हरूको सभा ।

फुलझडी-ना० [फूलझरी] फूलझरी ।

फुल-बेन्च-ना० [अं०] प्रधान न्यायाधीशसहित तीन वा तीन-भन्दा बढी न्यायाधीशहरूको सभा; पूर्ण-न्यायाधिकरण ।

फुलाइ-ना० [फुल्+आइ] फुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुलाइनु-स० क्रि० [फुलाउ+आइ+नु] फुल्न लाइनु; ('फुलाउनु'-को क० क्रि०) ।

फुलाउनु-स० क्रि० [फुल्+आउ+नु] फुल्न लाउनु; ('फुल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

फुलिनु-अ० क्रि० [फुल्+इ+नु] फूलको कोपिला फुट्नु; ('फुल्नु'-को भा० क्रि०) ।

फुलेल-वि० [फुल्] प्रसन्न; दङ्ग; खुशी ।

फुलेल-ना० [फुल्+तेल] कुनै फूलको बास्ना आउने तेल; सुगन्धी तेल ।

फुल्का-ना० [फुल्] आगामा सेकेर पकाएको पातलो किसिमको रोटी ।

फुल्चोकी-ना० [सं० फुल्लोच्च] काठमाडौँ-उपत्यकाको दक्षिण-पट्टिको पहाड । (यहाँ फुल्चोकी देवीको मेला लाग्दछ ।)

फुल्नु-अ० क्रि० [सं० फुल्+नु] १. फूलको कोपिला फुट्नु; फक्रनु; विकसित हुनु । २. सुनिनु; स्थूल हुनु । ३. उक्कनु; भुक्नु हुनु । ४. गमक्क पर्नु; गम्कनु । ५. धुमधुमती पर्नु; धुम्मनु । ६. मनुष्यका रौं सेता हुनु ।

फुल्याइ-ना० [फुल्याउ+आइ] फुल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुल्याइनु-स० क्रि० [फुल्याउ+आइ+नु] सान्त्वना दिइनु; ('फुल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

फुल्याउनु-स० क्रि० [सं० फुल्+याउ+नु] १. दुःख, शोक, रोग आदि परेकालाई भरोसा दिनु; सान्त्वना दिनु । २. रोएकालाई शान्त गराउनु; सम्झाउनु; फुस्त्याउनु ।

फुल्ल-वि० [सं०] १. फुलेको; प्रफुल्ल; विकसित । २. प्रसन्न; हर्षित । (ना०) ३. फूल; पुष्प ।

फुसफुस-क्रि० यो० [अनु०] १. मसिनु पानी पर्ने किसिम; सिमसिम । २. फुस्कने किसिम । ३. हावा खुस्कने किसिम । ४. आपान-वायु छोड्ने किसिम । ५. फस्को वस्तु फुट्ने किसिम; फसफस ।

फुसफुसती-क्रि० यो० [फुसफुस+ती] फुसफुस ।

फुसफुसी-क्रि० यो० [फुसफुस+ई] फुसफुस ।

फुसफुसे-वि० [फुसफुस+ए] १. फुसफुस फुस्कने किसिमको; खुस्कने किसिमको । २. फिसफिसे; रिमरिमे (पानी) । ३. फको ।

फुसी-ना० [प्रा० फुसिअ] १. वीर्य; शुक्र । २. गुप्तेन्द्रियमा जम्ने मल ।

फुसुफुसु-क्रि० यो० [फुस्स+फुस्स] १. फुस्कने किसिम; खुस्कने किसिम । २. सुस्सुस्सु । ३. निद्राशब्द आपान-वायु छोड्ने किसिम । ४. निदाउने किसिम ।

फुसुल्टिइनु-अ० क्रि० [फुसुल्टि+इ+नु] भुसुल्टिइनु; ('फुसुल्टिनु'-को भा० क्रि०) ।

फुसुल्टिनु-अ० क्रि० [फुसुफुसु+इ+नु] १. भुसुल्टिनु । २. निदाउनु ।

फुसुल्ट्याइ-ना० [फुसुल्टि+याइ] फुसुल्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुसुल्ट्याइ-ना० [फुसुल्ट्याउ+आइ] फुसुल्ट्याउने किसिम, क्रिया का भाव ।

फुसुल्ट्याउनु-स० क्रि० [फुसुल्टि+याइ+नु] धोखामा पार्नु; छल्नु; ठगनु; ('फुसुल्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

फुसुल्ट्याइनु-स० क्रि० [फुसुल्ट्याउ+आइ+नु] धोखामा पारिनु; ('फुसुल्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

फुस्कनु-अ० क्रि० [प्रा० फुसुल+नु] १. फुक्नु; खुस्कनु । २. कामबाट फुसत पाउनु; फुक्का हुनु । ३. छुट्नु; उम्कनु ।

फुस्काइ-ना० [फुस्क+आइ] फुस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फुस्काइनु-स० क्रि० [फुस्काउ+आइ+नु] फुस्कन वा फुक्न लाइनु; ('फुस्काउनु'-को क० क्रि०) ।

फुस्काउनु-स० क्रि० [फुस्क+आउ+नु] फकाउनु; खुस्काउनु; ('फुस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

फुस्किनु-अ० क्रि० [फुस्क+इ+नु] १. फुकिनु; खुस्किनु; ('फुस्कनु'-को भा० क्रि०) । २. फुस्कनु ।

फुस्टा-ना० [फुट्टा] पासाका खेलको चार फुट्टीवाला दाउ; फुट्टा ।

फुसिइनु-अ० क्रि० [फुसि+इ+नु] फुसो होइनु; ('फुसिनु'-को भा० क्रि०) ।

फुसिनु-अ० क्रि० [फुसो+इ+नु] १. फुसो हुनु; चिल्लोपन हराउनु । २. हिस्सिनु; लाभ वा प्राप्तिदेखि वञ्चित हुनु ।

फुसो-वि० [ने०] १. चिल्लो नभएको; बुरबुराउँदो; फुसि-एको । २. सेतो भावको कैलो; खैरो । (ना०) ३. संन्यासीलाई निन्दा गरेर भनिने शब्द ।

फुली-राँड-ना० [फुसो+ई+राँड] छोरो नभएकी विधवा स्त्री ।

फुल्लुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. सोच-विचार नगरीकन वा नहिचकिचाईकन दिने किसिम; खुक्क । २. गुप्त तवरले कुनै काम गर्ने किसिम । ३. कुरो फुस्काउने किसिम ।

४. गाँठो फुक्ने वा फुकाउने किसिम ।

फुस्ने-वि० [फुसो+ए] १. फुसो; चिल्लो नभएको । (ना०) २. जोगी (निन्दार्थमा) ।

फुस्ने-केरा-ना० [फुस्ने+केरा] फुसो रङ्गको एक जातको केरा ।

फुस्ने-चाँप-ना० [फुस्ने+चाँप] फुसो रङ्गको एक जातको चाँप ।

फुस्याइ-फूल-पाती

फुस्याइ-ना० [फुस्ति+याइ] फुस्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुस्याइ-ना० [फुस्याउ+आइ] फुस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुस्याइनु-स० क्रि० [फुस्याउ+आइ+नु] फुस्ती पारिनु; ('फुस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुस्याउनु-स० क्रि० [फुस्ती+याउ+नु] १. फुस्ती पार्नु; चिल्लोपन हटाई रख्याउनु; ('फुस्तिनु'-को प्रे० क्रि०) । २. लाभदेखि वञ्चित पार्नु; हिस्स्याउनु ।
 फुस्याहट-ना० [फुस्ति+याहट] फुस्तिने किसिम, क्रिया वा भाव; फुस्याइ ।
 फुस्लिइनु-अ० क्रि० [फुस्लि+इ+नु] फकिइनु; ('फुस्लिनु'-को भा० क्रि०) ।
 फुस्लिनु-अ० क्रि० [फुलि+नु] कसका मीठा-मीठा कुराले फुक्क पर्नु; फकिनु; फकिनु ।
 फुस्त्याइ-ना० [फुस्त्याउ+आइ] फुस्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुस्त्याइ-ना० [फुस्लि+आइ] फुस्लिने किसिम, क्रिया वा भाव; फुस्त्याहट ।
 फुस्त्याइनु-स० क्रि० [फुस्त्याउ+आइ+नु] फकाइनु; ('फुस्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुस्त्याउनु-स० क्रि० [फुस्लि+याउ+नु] मीठा-मीठा कुरा गरेर आफ्नो अनुकूल पार्नु; फकाउनु; फुर्क्याउनु; ('फुस्लिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 फुस्त्याहट-ना० [फुस्लि+याहट] फुस्लिने किसिम, क्रिया वा भाव; फुस्त्याइ ।
 फुस्त-क्रि० यो० [अनु०] १. फुस्कने किसिम; खुस्कने किसिम । २. निश्शब्द अपान-वायु छुट्ने किसिम । ३. हावा खुस्कने किसिम । (वि०) ४. फुस्ता । ५. गमक्क; मक्क ।
 फुस्ता-ना० [फुस्त] केही पनि नहुनु; शून्य ।
 फुस्तिइनु-अ० क्रि० [फुस्ति+इ+नु] फुस्ती होइनु; ('फुस्तिनु'-को भा० क्रि०) ।
 फुस्तिनु-अ० क्रि० [फुस्ता+इ+नु] फुस्ता हुनु; जिल्लिनु ।
 फुस्त्याइ-ना० [फुस्त्याउ+आइ] फुस्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुस्त्याइ-ना० [फुस्ति+याइ] फुस्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुस्त्याइनु-स० क्रि० [फुस्त्याउ+आइ+नु] फुस्ता पारिनु; ('फुस्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 फुस्त्याउनु-स० क्रि० [फुस्ता+याउ+नु] फुस्ता पार्नु; जिल्ल्याउनु; भुस्त्याउनु; ('फुस्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 फुस्त्याहट-ना० [फुस्ति+याहट] फुस्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फुहारा-ना० [अ० फुव्वारः] जमीनमा जडेका पाइपबाट माथिसम्म पुग्ने गरी वेगसित निस्केको जल-धारा; फोहोरा ।

७१६
 फू-क्रि० यो० [अनु०] १. रिसाएका गाई-वस्तुले हात खोज्दा नाकबाट शब्द निकाल्ने किसिम; फूक्क । २. सर्पको फूत्कार ।
 फू-क्रि० यो० [अनु०] १. थोरै मुख बाएर जोडसित हावा छोड्ने किसिम; फुक्ने किसिम । (ना०) २. झार-फूक; फूक-फाक (बाल-बोलीमा) ।
 फूक-फाक-ना० [फूक्+फाक (फाँ०)] फुक्ने काम; फाक-फूक; झार-फूक ।
 फूचा-फाची-ना० [फूचो+फुच्ची] फूचा-फाच्ची ।
 फूची-वि० [फूचो+ई] फूच्ची ।
 फूचे-वि० [फूचो+ए] फूच्चे ।
 फूचो-वि० [फूचो] बच्चो; फूचो ।
 फूट-ना० [सं० स्फुटन] १. विरोध वा वैमनस्यबाट हुने बेमेल; फाटो । २. फूट-काँक्रो ।
 फूट-काँक्रो-ना० [फूट+काँक्रो] १. काँक्राको जस्तो पात, पहेँलो फूल र काँक्रैजस्तो लाम्चो फल फल्ने, नङ्ग्रा हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल ।
 फूत्कार-ना० [सं०] १. रीसले वेगसित मुख वा नाकबाट निकाल्ने शब्द; फूक्क । २. सर्पको फुङ्कार ।
 फूकृति-ना० [सं०] फूत्कार ।
 फूमन्तर-ना० [फू+मन्त्र] १. जादू; इन्द्र-जाल । २. अचम्म लाग्ने गरी कुनै काम झट्ट हुनु । ३. बेपत्ता; गायब ।
 फूर्ति-ना० [सं० स्फूर्ति] १. झटपट काम गर्ने शक्ति; जाँग-रिलोपन । २. उमङ्ग; उत्साह । ३. चहल-पहल; हाई-फाई । ४. घमन्ड; शेखी । ५. तेज; स्फूर्ति ।
 फूर्तिलो-वि० [फूर्ति+लो] १. फूर्ति भएको; फूर्तिवाल । २. काम-काजमा छिटो; जाँगरिलो ।
 फूर्तिवाल-वि० [फूर्ति+वाल] फूर्ति भएको; फूर्तिलो ।
 फूल-ना० [सं० फुल्ल] १. बोट-बिरुवामा फल लाग्नुभन्दा पहिले निस्कने मनोहर अङ्ग; फुलेको कोपिलो; पुष्प; कुसुम । २. भुट्टा फुलेको मकै, धान आदिको दाना; लावा । ३. स्त्रीहरूले शिरमा लाउने बाटुलो ठूलो सुनको गहना; शिर-फूल । ४. ल्वाङको गोटा ।
 फूल-कीलो-ना० [फूल+कीलो] ल्वाङ-कीलो ।
 फूल-कोपी-ना० [फूल+कोपी] काउली; फूल-गोभी ।
 फूल-कोबी-ना० [फूल+कोबी] फूल-कोपी ।
 फूल-खरानी-ना० [फूल+खरानी] अँगारको भाग पचेर सेतो भएको नरम र स्वच्छ खरानी; भस्म; विगूत ।
 फूल-गोभी-ना० [फूल+गोभी] फूल-कोपी ।
 फूलझरी-ना० [फूल+झरी] फूलका आकारमा झिल्का निस्कने एक प्रकारको आतशबाजी ।
 फूल-दान-ना० [फूल+दान] शोभाका निमित्त फूलहरूको गुच्छो राख्ने काँच, धातु, माटो आदिको भाँडो ।
 फूल-दानी-ना० [फूल+दानी] फूल-दान ।
 फूल-पाती-ना० [फूल+पाती] १. फूल र पात; पत्र-पुष्प ।

२. आश्विन शुक्ल सप्तमीका दिन दुर्गा-पूजाका निमित्त भित्र्याइने पत्र, पुष्प, विल्व आदि ।
फूल-बारी-ना० [फूल+बारी] फूल लाएको बगैँचा; पुष्प-वाटिका ।
फूलस्केप-ना० [अ० फूलस-कैप] कागजको एक नापो । (यो १२×१५ वा १२ $\frac{३}{४}$ + १६ इन्चीको हुन्छ ।)
फूली-ना० [फूल+ई] १. स्त्रीहरूले नाकमा लाउने, सानो फूलका आकारको गहना । २. जुत्ता, पेटी, फुट-बल आदिको फित्ता घुसाने प्वालमा जडिने धातुको अवयव ।
फूले-वि० [फूलो+ए] आँखामा फूलो परेको ।
फूलो-ना० [फूल] आँखाका नानीमा सेतो दाग लाग्ने एक रोग ।
फूलो-ना० [ने०] तेल पेलनाका निमित्त बनाइएको तोरीको धूलो ।
फूलो-ना० [सं० पुलाक] पकाएका भाँडामा बसेको भातका सिताको दाग ।
फूस-ना० [सं० तुष] सुकेको घाँस; खर ।
फेका-ना० [ने०] भाषण, नाच-गान आदिको समाप्तिमा दिइने प्रशंसा-सूचक ताली ।
फेचो-ना० [ने०] १. तेल पेलन तयार पारिएको फूलो माड्ने काम । २. तेल पेलने कोल ।
फेट-ना० [फाँट] १. घेरो; गिर्दा । २. टोल ।
फेटा-ना० [सं० फटा] शिरमा टोपीका सट्टा वेह्लेर बाँध्ने कपडा; एक किसिमको पगरी; शाफा ।
फेटाइ-ना० [फेट्+आइ] फेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फेटाइनु-सं० क्रि० [फेटाउ+आइ+नु] फेट्न लाइनु; ('फेटाउनु'-को क० क्रि०) ।
फेटाउनु-सं० क्रि० [फेट्+आउ+नु] फेट्न लाउनु; फिटाउनु; ('फेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
फेटिनु-सं० क्रि० [फेट्+इ+नु] फिटिनु; ('फेट्नु'-को क० क्रि०) ।
फेट्नु-सं० क्रि० [प्रा० फेड+नु] फिट्नु; फाउनु; धोल्नु ।
फेण-ना० [सं०] फीज; फेन ।
फेत-ना० [अ० फ्रदं] कविता वा श्लोकको पहिलो चरण वा पाउ ।
फेद-ना० [सं० पाद] १. रूखको जरानिरको भाग; वृक्षको तल्लो भाग । २. शुरु; आरम्भ ।
फेदी-ना० [फेद+ई] १. पहाडको तल्लो भाग । २. उपत्यका; बेँसी ।
फेन-ना० [सं०] पानी, तेल, साबुन आदिका साना-साना फोकाहरूको समूह; फीज; गाज ।
फेनक-ना० [सं०] १. फीज; फेन । २. एक प्रकारको मिठाई ।
फेनिका-ना० [सं०] फीनी रोटी ।
फेनिल-वि० [सं०] फीज भएको ।

फेन्सी-वि० [अं० फैन्सी] १. राम्रो र निर्वो । २. भङ्किलो (माल) ।
फेन्नुअरी-ना० [अं०] सामान्यतया अट्टाईस दिन हुने ईसवी वर्षको दोस्रो महीना; माघ र फाल्गुनको बीचमा पर्ने ईसवी महीना । (प्रत्येक चौथो वर्षमा यो महीना उनन्तीस दिनको हुन्छ ।)
फेर-ना० [फेरो] १. फेरो; चक्कर । २. मयल-पोश, कमीज आदिको कमरमनि झुन्डिने भाग ।
फेर-क्रि० यो० [फेरा] फेरा ।
फेर-ना० [फेर्] १. फेरक; अन्तर; भेद । २. उल्टो । ३. छल; कपट; बखेडा । ४. उलट-पलट; हेर-फेर ।
फेर-फार-ना० [फेर्+फार (फाँ०)] अदली-बदली; हेर-फेर; साट-फेर; परिवर्तन ।
फेरा-क्रि० यो० [फेरि] पटक; पलट; बाजि ।
फेराइ-ना० [फेर+आइ] फेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फेराइनु-सं० क्रि० [फेराउ+आइ+नु] फेर्ने लाइनु; ('फेराउनु'-को क० क्रि०) ।
फेराउनु-सं० क्रि० [फेर्+आउ+नु] फेर्ने लाउनु; ('फेर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
फेरार-ना० [अ० फ्रिरार] भागेको; फरार ।
फेरि-क्रि० यो० [प्रा० फिर्] १. अर्को पटक; पुनः; अझ । २. अरु; अर्को । (संयो०) ३. अनि; अझ पनि ।
फेरी-ना० [फिर्] १. गोरख-मतानुयायी साधुहरूले राती एक किसिमको गाथा गाई हरिणका सीडको बाजा बजाउँदै भिक्षाका निमित्त गाउँ-घरमा घुम्ने काम । २. व्यापारीहरूले मालहरू विक्री गर्न साथमा लिई यता-उति घुम्ने काम । ३. कुनै स्थलको चारैतिर घुम्ने काम; प्रदक्षिणा ।
फेरी-ना० [अं०] १. नाउ, डुङ्गा आदिबाट पारि जाने ठाउँ; नदी-तर्ने घाट । २. नदी आदि तर्ने उपयोग गरिने नाउ वा अन्य कुनै त्यस्तै साधन ।
फेरो-ना० [प्रा० फेरण] १. चक्कर; फन्को; घुमाइ । २. अँगालोभरको नाप । (वि०) ३. घुमाउरो; घुमेको ।
फेर्नु-सं० क्रि० [प्रा० फेरण+नु] १. बदल्नु; सट्टा-पट्टा गर्नु; परिवर्तन गर्नु । २. उल्टाउनु; पल्टाउनु । ३. बदला लिनु । ४. जप-माला घुमाउनु । ५. घोडा आदिलाई मण्डलाकार गतिमा घुमाउनु; कावा खुवाउनु । ६. त्याग गर्नु (दिसा, पिसाव आदि) ।
फेल-वि० [अं०] १. असफल; अनुत्तीर्ण (परीक्षामा) । (ना०) २. असफलता ।
फेल-जमानी-ना० [अ० फेल-जामिन] १. कसैले कबुलेको कुनै काम पूरा गराउने कबूल गरेर बसिने जमानी । २. असल चाल-चलनको जमानत ।
फेला-ना० [सं० लभ्] खोजेको कुनै वस्तु भेट्नुको काम; भेट्ने काम; प्राप्ति ।
फेवा-ताल-ना० [ने०] नेपालको पश्चिम-तीन (३)-नम्बर

फेशन-फोस्व्याइ

जिल्ला-अन्तर्गत पोखरामा रहेको एक ताल ।
फेशन-ना० [अं० फेशन] श्रृङ्गार, सजावट आदि गर्ने नयाँ र राम्रो तरीका; श्रृङ्गारको ढाँचा ।
फेशनेबुल-वि० [अं० फेशनेबुल] नयाँ फेशनको; नयाँ ढङ्गले सजिसजाउ भएको; ठाँटिलो ।
फेहरिस्त-ना० [फा० फेहरिस्त] सूची; तालिका ।
फैल-वि० [फयल] फयल ।
फैलनु-अ० क्रि० [प्रा० पयल्ल] १. फैलिनु; फिँजिनु । २. प्रचार हुनु; विख्यात हुनु ।
फैलाइ-ना० [फैलाउ+आइ] फैलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फैलाइ-ना० [फैल+आइ] फैलने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फैलाइनु-स० क्रि० [फैलाउ+आइ+नु] फिँजाइनु; ('फैलाउनु'-को क० क्रि०) ।
फैलाउ-ना० [फैल+आउ] १. फैलएको परिमाण; फराक; फैलावट; विस्तार । २. प्रचार ।
फैलाउनु-स० क्रि० [फैल+आउ+नु] १. फिँजाउनु; फिँज्नु; पसार्नु । २. छर्नु । ३. प्रचार गर्नु; सर्वत्र प्रसिद्ध पार्नु ।
फैलावट-ना० [फैलाउ+आवट] फैलाउ ।
फैलिनु-अ० क्रि० [फैल+इ+नु] १. फिँजिनु; फिँजारिनु; फैलनु । २. सर्वत्र प्रचार हुनु; प्रसिद्ध हुनु । ३. फैलने होइनु; ('फैलनु'-को भा० क्रि०) ।
फैसला-ना० [अ० फ़ैसल:] १. वादी र प्रतिवादीका बीचमा उपस्थित विवादको निर्णय । २. कुनै मुद्दा-मामिलामा अदालतले गरेको अन्तिम निर्णय । ३. निर्णय ।
फोइनु-स० क्रि० [फु+इ+नु] फुकाइनु; ('फुनु'-को क० क्रि०) ।
फोके-वि० [फोको+ए] शरीरमा फोको भएको; फुकुन्डे ।
फोको-ना० [सं० स्फोट] १. शरीरमा उठेको म.सुभित्र पानी वा पीप भरिएको पिण्ड; खटिरो । २. फुकुन्डे; फुडुल्को । ३. पानी आदि पन्यालो पदार्थमा भित्र हावा पसेर उठ्ने डल्लो; बुद्बुद ।
फोक्से-वि० [फोक्सो+ए] १. फोक्सोजस्तो फुलेको; उक्सेको । २. सुनिएर पहुँलो देखिएको (अनुहार) ।
फोक्सो-ना० [सं० फुफ्फुस] प्राणीहरूको छातीभित्र, हुने सास फेर्ने अवयव; फुफ्फुस ।
फोग-ना० [सं०] काँडे-लुँडे ।
फोगटिया-वि० [पुर्त० फोगुइटे] बेकामको; व्यर्थको ।
फोगटो-ना [ने०] खेत-वारीको सानो गरो वा पाटो ।
फोगल्टो-ना० [पुर्त० फोगुइटे] बिनसित्तिको काम-कुरो; बेकार कुरो वा वस्तु; बेपर्वाक ।
फोटो-ना० [अं० फोटोग्राफ] आधुनिक वैज्ञानिक तरिकाले क्यामराले खिचेको तस्वीर; छाया-चित्र ।
फोटोग्राफ-ना० [अं०] फोटो; छाया-चित्र ।
फोटोग्राफर-ना० [अं०] फोटो खिच्ने काम गर्ने व्यक्ति ।
फोटोग्राफी-ना० [अं०] फोटो खिच्ने विद्या वा कला ।

फोडा-ना० [प्रा० फोड] खटिरो ।
फोडाइ-ना० [फोड्+आइ] फोड्ने किसिम, क्रिया वा भाव; फोराइ ।
फोडाइनु-स० क्रि० [फोडाउ+आइ+नु] फोड्न लाइनु; फोराइनु; ('फोडाउनु'-को क० क्रि०) ।
फोडाउनु-स० क्रि० [फोड्+आउ+नु] फोड्न लाउनु; फोराउनु; ('फोड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
फोडिनु-स० क्रि० [फोड्+इ+नु] फोरिनु; ('फोड्नु'-को क० क्रि०) ।
फोड्नु-स० क्रि० [सं० स्फोटन] फोर्नु ।
फोण्डालु-ना० [सं०] पयाक्से ।
फोन-ना० [अं०] १. टेलिफोन । २. फोनोग्राफ ।
फोनोग्राफ-ना० [अं०] रेकर्डमा भरेको गाना-बजानाहरू बजाउने यन्त्र; ग्रामोफोन ।
फोर-फार-ना० [फोर्+फार्] फोर्ने वा भत्काउने काम ।
फोराइ-ना० [फोर्+आइ] फोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फोराइनु-स० क्रि० [फोराउ+आइ+नु] फोर्न लाइनु; ('फोराउनु'-को क० क्रि०) ।
फोराउनु-स० क्रि० [फोर्+आउ+नु] फोर्न लाउनु; ('फोर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
फोराफोर-ना० [फोर्+फोर्] १. परस्परमा फोर्ने काम । २. धमाधम फोर्ने काम ।
फोरिनु-स० क्रि० [फोर्+इ+नु] फुटालिनु; ('फोर्नु'-को क० क्रि०) ।
फोरो-ना० [पोरो] पोरो ।
फोर्नु-स० क्रि० [सं० स्फोटन+नु] १. फुटाल्नु; फुटाउनु; फोड्नु । २. चिर्नु; फटाउनु । ३. छुट्ट्याउनु; अलग पार्नु ।
फोसा-ना० [नेवा० फुसा] १. कुनै चीज खरीद गरेपछि सित्तै मागिने सानो-तिनो वस्तु; तासा । २. विनाप्रयासको आम्दानी; विनामूल्यमा उपलब्ध वस्तु ।
फोसी-ना० [नेवा०] बिट फर्केको, प्रायः पेट र मुख बराबर हुने, तामा वा पीतलको ठूलो ठाडो भाँडो ।
फोस्निनु-अ० क्रि० [फोस्नो+इ+नु] १. फोस्नो हुनु; बिना गुदीको हुनु । २. आशा पूर्ण नहुनु; हिस्सिनु ।
फोस्ने-वि० [फोस्नो+ए] फोस्नो ।
फोस्नो-ना० [फुस्नो] १. खस्रो पात, झुप्पाकार सेतो फूल साना-साना गुलिया काला गेडा हुने एक जातको बोट । (यसको वोक्राबाट पाट बन्दछ र पात गाई-वस्तुलाई खुवाइन्छ ।) २. त्यसैको फल ।
फोस्नो-वि० [फुस्ना] १. भित्र सार तत्त्व नभएको; गुदी नभएको; निस्सार । २. बेकम्मा; रद्दी ।
फोस्व्याइ-ना० [फोस्नि+याइ] फोस्निने किसिम, क्रिया वा भाव ।
फोस्व्याइ-ना० [फोस्व्याउ+आइ] फोस्व्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

फोस्याइनु-स० क्रि० [फोसि+याइ+नु] १. फोसो पारिनु; निस्सार पारिनु । २. आशा पूर्ण नगरिनु ।
 फोस्याउनु-स० क्रि० [फोसि+याउ+नु] १. फोसो पारुनु; ('फोसिनु'-को प्रे० क्रि०) । २. आशा पूर्ण नगरु ।
 फोस्याहट-ना० [फोसि+याहट] फोसिने किसिम, क्रिया वा भाव; फोस्याइ ।
 फोहर-वि० [फोहोर] फोहोर ।
 फोहरी-वि० [फोहर+ई] फोहोरी ।
 फोहोर-वि० [सं० पव] १. मैलो; मलिन । २. सफा नभएको । ३. घीन-लाग्दो; मन नपर्दो । ४. अश्लील; लाज-भाँडको । (ना०) ५. विष्ठा, नल आदि घीन-लाग्दा वस्तु ।
 फोहोरा-ना० [फुहारा] फुहारा ।
 फोहोरी-वि० [फोहोर+ई] १. फोहोर गर्ने; सफा-सुगंध नगर्ने । २. अशुद्ध; अपवित्र । ३. अश्लील; लाज-भाँड । ४. मैलो; मलिन ।
 फौज-ना० [अ० फौज] १. सेना; पलटन । २. हूल; जमात; बथान ।
 फौजदारी-ना० [अ० फौजदारी] १. झगडा, मार-पीट, चोरी-डकैती आदिको मुद्दा हेर्ने अदालत । २. मार-पीट, चोरी-डकैती आदिको मुद्दा वा घटना ।
 फौजी-वि० [फा० फौजी] फौज-सम्बन्धी; सैनिक ।
 फौती-ना० [अ० फौत] मृत्यु; मरण ।
 फौदाली-वि० [फौज+आली] चाँडै-चाँडै र धेरै बेत बियाउने (स्त्री, बाख्री, गाई आदि) ।
 फौ-बन्जार-ना० [फा० फौतः+वाणिज्य+कर(सं०)] स्थायी पसल नभई थैला आदिमा थोरै माल-मत्ता लिएर घुमी-घुमी बेच्ने व्यापारी ।
 फौ-बन्जारी-ना० [फौ-बन्जार+ई] फौ-बन्जारको काम वा पेशा ।
 फ्याँकाइ-ना० [फ्याँक्+आइ] फ्याँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 फ्याँकाफ्याँक-क्रि० यो० [फ्याँक्+फ्याँक्] १. परस्परमा फ्याँक्ने काम; फालाफाल । २. धमाधम फाल्ने किसिम ।
 फ्याँकिनु-स० क्रि० [फ्याँक्+इ+नु] फालिनु; ('फ्याँक्नु'-को क० क्रि०) ।
 फ्याँक्नु-स० क्रि० [प्रा० पेखण+नु] १. फाल्नु; मिल्काउनु; अफाल्नु । २. वेगसित हाक्नु; हुत्प्याउनु । ३. छोड्नु; त्याग्नु ।
 फ्याउरी-ना० [ने०] अनाजहरू सुकाउँदा फिँजाउने वा उठाउने, काठका पातामा बीँड लागेको चाँदेजस्तो साधन; खुई ।
 फ्याउरो-ना० [सं० फेर] स्यालका जातको सानो हिंस्रक जन्तु ।
 फ्याउसे-ना० [फ्याउसो] फ्याउसो ।
 फ्याउसो-ना० [फ्यावसे] डन्ठीमा फूल फुल्ने, कर्कलाको जस्तो

पात हुने एक जातको विषालु बोट; जङ्गली कर्कलो ।
 फ्याक-ना० [सं० फलक] १. कुनै वस्तु चिरेको भाग; फल्याँटो । २. टुक्रो ।
 फ्याक्क-क्रि० यो० [ने०] चिरेर दुइ फग्लेँटा पार्ने किसिम ।
 फ्याक्से-ना० [सं० फोण्डालु] कर्कलाको जस्तो पात, घोगाका आकारको पहुँलो फूल, रातो कन्द हुने र अरु रूखमा उम्रने एक जातको कर्कलो ।
 फ्याड-फ्याड-क्रि० यो० [अनु०] १. धमाधम काट्ने वा फाँड्ने किसिम; फ्याडफ्याडती । २. बेपरवाहीसँग सरासर हिँड्ने किसिम; फटाफट ।
 फ्याँडफ्याँडती-क्रि० यो० [फ्याड-फ्याड+ती] फ्याड-फ्याड ।
 फ्याँडफ्याँडो-क्रि० यो० [फ्याड-फ्याड+ई] फ्याड-फ्याड ।
 फ्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. धारिलो वस्तुले हात्ने किसिम; खुकुरी, तरवार आदिले हिकाउने किसिम । २. उदाङ्ग पर्ने किसिम; छर्लङ्ग ।
 फ्याङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] फ्याङ्ग ।
 फ्याङलो-ना० [ने०] सानो-तिनो थोत्रो-मोत्रो लुगा-फाटो वा बिछ्याउना ।
 फ्याट-फ्याट-क्रि० यो० [अनु०] फटफट ।
 फ्याटफ्याटे-ना० [फ्याट-फ्याट+ए] चट्टी; चप्पल ।
 फ्याट्ट-क्रि० यो० [अनु०] १. सोच-विचार केही नगरी बोल्ने किसिम । २. सहसा कुनै काम हुने वा गर्ने किसिम ।
 फ्यात-फ्यात-क्रि० यो० [अनु०] १. लेदो पदार्थ छड्कने वा उम्ल्ने किसिम । २. गीला वस्तुहरू वार-वार खस्ने किसिम ।
 फ्यातफ्याते-वि० [फ्यात-फ्यात+ए] लेदो; दबदब ।
 फ्यात्त-क्रि० यो० [अनु०] १. कुनै गीलो वस्तु जमीनमा खस्ने वा खस्ता शब्द आउने किसिम । २. फाल्ने किसिम ।
 फ्यात्लो-ना० [ने०] फ्यात-फ्यात गरी पाकेको बाक्लो खोले; लेदो; भ्यात्लो ।
 फ्यात्लो-ना० [फ्याङलो] सानो-तिनो बिछ्याउना ।
 फ्यार-फ्यार-क्रि० यो० [अनु०] चराहरूले पखेटा टक-टक्याउने किसिम; फ्यार-फ्यार ।
 फ्यार-क्रि० यो० [अनु०] १. चराहरूले पखेटा टकटक्याउन चलाउने वा चलाउँदा शब्द आउने किसिम; फर । २. कुनै वस्तु फरिँ फिँजाउने किसिम ।
 फ्यास्स-क्रि० यो० [अनु०] १. फुस्कने किसिम; खुस्कने किसिम; फुस्स । २. व्यर्थ जाने किसिम; फुस्सा हुने किसिम । ३. फस्को वस्तु फुट्ने वा फुट्ता शब्द आउने किसिम ।
 फ्यूज-ना० [अं०] बिजुलीको अत्यधिक तापले पग्लेर गल्ने गरी बिजुलीका प्रवाह-मार्गमा जडिएको विशष किसिमको धातुको तार ।
 फ्रक-ना० [अं० फ्रँक] मीम-पोशाक ।
 फ्रान्स-ना० [फ्रे०] यूरोपको एक प्रसिद्ध देश ।

फ्रान्सिसी-बकबकाउनु

- फ्रान्सिसी-वि० [फ्रान्स] १. फ्रान्स देश-सम्बन्धी; फ्रान्सको ।
 २. फ्रान्समा उत्पन्न ।
 फ्री-वि० [अं०] १. स्वतन्त्र; स्वाधीन । २. सित्तै; पैसा
 वा शुल्क नलान्ने । ३. बाधा-अडकाउ केही नभएको ।
 फ्रुबोड्याचु-ना० [ने०] हिउँ पलेका वेलामा नेपाल र तिब्बतका
 बीच आवत-जावत गर्ने एक घाटी ।
 फ्रेज-ना० [अं०] वाक्यांश ।
 फ्रेन्च-वि० [अं०] १. फ्रान्सको; फ्रान्सिसी; फ्रान्स देश-
 सम्बन्धी । २. फ्रान्स देशको भाषा । ३. फ्रान्स देशका
 निवासी ।
 फ्रेम-ना० [अं०] तस्वीर, ऐना आदिको चौतर्फी बार; चौकोस ।

- ७२०
 फ्वाँक-वि० [ने०] १. बेफ्वाँक; नाहक; व्यर्थ । २. पैठ (जूवा) ।
 फ्वाँ-फ्वाँ-क्रि० यो० [अनु०] निद्रामा लामा-लामा सास
 फेर्ने किसिम ।
 फ्वाँय-ना० [ने०] १. फुस्सा । (वि०) २. झुटो; मिथ्या ।
 फ्वाड-फ्वाड-क्रि० यो० [अनु०] काँच वा माटाका भाँडाहरू
 धमाधम फुट्ने किसिम ।
 फ्वाडफ्वाड्ती-क्रि० यो० [फ्वाड-फ्वाड+ती] फ्वाड-फ्वाड ।
 फ्वाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] काँच वा माटाका भाँडाहरू
 एक्कासि फुट्ने किसिम; प्वाङ्ग ।
 फ्वाडङ-क्रि० यो० [फ्वाङ्ग] फ्वाङ्ग ।
 फ्वास्स-क्रि० यो० [अनु०] प्यास्स ।

ब

- ब-देवनागरी वर्ण-मालाको तेईसौं व्यञ्जन-वर्ण । प-वर्गको
 तेस्रो अक्षर । यसको उच्चारण ओष्ठ-स्थानबाट हुन्छ ।
 बँझिनु-अ० क्रि० [बँझि+इ+नु] बाँझिनु; ('बँझिनु'-को
 भा० क्रि०) ।
 बँझिनु-अ० क्रि० [बाँझो+इ+नु] बाँझिनु ।
 बँझ्याइ-ना० [बँझ्याउ+आइ] बँझ्याउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 बँझ्याइ-ना० [बँझि+याइ] बँझिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बँझ्याइ-ना० [बाँझि+याइ] बाँझिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बँझ्याइनु-स० क्रि० [बँझ्याउ+आइ+नु] बाँझो पारिनु;
 ('बँझ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 बँझ्याउनु-स० क्रि० [बँझि+याउ+नु] १. बाली-नाली केही
 नलगाई खेत-बारी बाँझो राख्नु; बाँझो पार्नु । २. औषधीका
 प्रयोगले कोखलाई गर्भ नरहने पार्नु; बन्ध्या तुल्याउनु ।
 बँडाइ-ना० [बाँड्+आइ] बाँड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बँडाइनु-स० क्रि० [बाँड्+आइ+नु] बाँड्न लाइनु;
 ('बँडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बँडाउनु-स० क्रि० [बाँड्+आइ+नु] बाँड्न लाइनु;
 ('बाँड्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बँदिया-ना० [ने०] छाना उचरेको पुरानो खर, पराल आदि ।
 बँदेल-ना० [बनेल] बनेल ।
 बँधाइ-ना० [बाँध्+आइ] बाँध्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बँधाइनु-स० क्रि० [बँधाउ+आइ+नु] बाँध्न लाउनु;
 ('बँधाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बँधाउनु-स० क्रि० [बाँध्+आउ+नु] बाँध्न लाउनु; ('बाँध्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 बँधितिनी-ना० [बँधिनी] बँधिनी ।
 बँधितेनी-ना० [बँधिनी] बँधिनी ।
 बँधिनी-ना० [बाँधा+इनी] रुपियाँ सापट लिएवापत बन्धक
 वसेकी स्त्री; बँधितेनी; स्त्री बाँधा ।
 बँधुवा-वि० [बाँध्+उवा] १. बाँधिएको; बन्धनमा राखिएको ।

२. बाँधेर पालेको । (ना०) ३. वर्षको एकै पटक लिने स्थिति
 बाँधेको जग्गा-जमीन, खानगी आदिको आम्दानी । ४. निय-
 मित तरीकाले कुनै वस्तु वा रकम लिने वा दिने व्यवस्था ।
 बँधेराइ-ना० [बँधेर+आइ] बँधेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बँधेरिनु-अ० क्रि० [बँधेर+इ+नु] काम-काजमा व्यस्त
 हुनु; काममा अलमलिनु; ('बँधेरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 बँधेरिनु-स० क्रि० [बाँध्+नु] १. काममा व्यस्त तुल्याउनु;
 काम-काजमा अलमल्याउनु । २. बाँध्नु ।
 बँधे-याइ-ना० [बँधेरि+याइ] बँधेरिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 बँधे-याउनु-स० क्रि० [बँधेर+याउ+नु] काममा व्यस्त पार्नु;
 ('बँधेरिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बक-ना० [सं०] १. बकुल्लो । २. ठग; बञ्चक ।
 बकची-ना० [सं० बाकुची] चर्म-रोगको ओषधीमा प्रयोग
 गरिने एक वूटी ।
 बक-ध्यान-ना० [सं०] स्वार्थ-सिद्धिका निमित्त बकुल्लो-
 जस्तै चूपचाप लागेर बस्नु; बक-व्रत ।
 बक-ध्यानी-वि० [सं०] बक-ध्यान गर्ने; बक-व्रती ।
 बक-पत्र-ना० [बक्+पत्र] मुद्दामा साक्षीले बकेका कुरा
 लेखिएको कागत; बयान लेखिएको कागत ।
 बक-पुष्प-ना० [सं०] १. बकुल्लोका आकारको सेतो फूल
 फुल्ने, फुस्रो लाम्चो पात हुने एक जातको बोट ।
 २. त्यसैको फूल ।
 बकबक-ना० [बक्+बक्] नचाहिँदो कुरो; व्यर्थको बकवाद ।
 बकबकाइ-ना० [बकबकाउ+आइ] बकबकाउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 बकबकाइनु-अ० क्रि० [बकबकाउ+आइ+नु] बकबक गरिनु;
 ('बकबकाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 बकबकाउनु-अ० क्रि० [बकबक+आउ+नु] १. नचाहिँदा
 धेरै कुरा बोल्नु; बकबक गर्नु । २. मनपरी
 बोल्नु; जयवा-तयवा बोल्नु ।

वकवके-वि० [वकवक+ए] नचाहिँदा धेरै कुरा गर्ने स्वभावको; वकवक गर्ने।
 वक-भवत-ना० [सं०] देखीवा भवित वा आचरण गर्ने व्यक्ति; ढोंगी भवत।
 वकरे-ना० [अ० वकर+ए] खसी, वोका आदि काटेर मासु बेच्ने पेशा भएको मानिस; मासु-पसले; वगरे।
 वकवाद-ना० [वक्+वाद] १. अर्कालाई खराब हुने कुरो; वदखाई। २. नचाहिँदो कुरो; वकवक।
 वकवादी-वि० [वकवाद+ई] १. वकवाद गर्ने; अर्काको वदखाई गर्ने। २. वकवक गर्ने; वकवकाउने।
 वक-वृत्ति-ना० [सं०] १. अनेक किसिमको ढोंग रचेर ठगी गर्ने काम; वक-व्रत। (वि०) २. वकुल्ला-भगत; वक-व्रती।
 वक-वेदान्ती-वि० [सं०] आफूले केही तत्त्व नबुझी अरूलाई ठग्नका निमित्त वेदान्त ज्ञान; आडम्बरी वेदान्ती।
 वक-व्रत-ना० [सं०] देखीवा व्रत; ढोंगी आचरण; ढोंग।
 वक-व्रती-वि० [सं०] वकुल्लाको जस्तो ध्यान गर्ने; साधुको वेशमा रहेको कपटी; ढोंगी; आडम्बरी।
 वकस-ना० [फा० वरुश] खुशी भएर कसैलाई केही चीज दिने काम; इनाम; वकिसस; पुरस्कार।
 वकाइ-ना० [वक्+आइ] वकने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वकाइ-ना० [वकाउ+आइ] वकाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वकाइनु-सं० क्रि० [वकाउ+आइ+नु] वकन लाइनु; ('वकाउनु'-को क० क्रि०)।
 वकाइनु-ना० [ने०] नीमका जस्ता पात, कलेजी रङ्गका फूल र झुप्पा-झुप्पा परेका पहेँला, तीता साना-साना फल हुने एक जातको रूख; एक जातको नीम; महानिम्ब। (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, कीरा, कुष्ठ र विष-नाशक तथा ठन्डा मानिएको छ।)
 वकाउनु-सं० क्रि० [वक्+आउ+नु] सोध-पूछ गरेर कसैलाई केही कुरो भन्न लाउनु; वकन लाउनु; बयान गराउनु; ('वकनु'-को प्रे० क्रि०)।
 वकार-ना० [सं०] 'व'-अक्षर; प-वर्गको तेस्रो वर्ण।
 वकावली-ना० [सं०] १. हलेदाको जस्तो पात र सेतो सुगन्धी फूल फुल्ने एक जातको बिरुवा। २. त्यसैको फूल।
 वकितम्-ना० [वक्] वकेको वा बोलेको कुरो।
 वकिनु-सं० क्रि० [वक्+इ+नु] आफ्नै मुखले कुनै कुरो भनिनु; ('वकनु'-को क० क्रि०)।
 वकुची-ना० [सं० बाकुची] साना-साना लाम्चा पात हुने, गुलाबी रङ्गको फूल फुल्ने, बाटुलो चेप्टो कालो कड़ा फल फल्ने एक जातको बिरुवा। (आयुर्वेदीय औषधिमा यसको प्रयोग हुन्छ।)
 वकुल्ला-ना० [अ० वाकलः] १. लाम्चा साना पात हुने, आँखलापिच्छे कोसा फल्ने, कोसा र त्यसभित्र हुने थेंप्चा

गेडाको तरकारी खाइने एक जातको वोट। २. त्यसैका कोसा वा गेडा।
 वकुल्ला-ना० [सं०] १. खुसानीका जस्ता, सेता, सुगन्धी फूल र सुन्तला-रङ्गका केही लाम्चा साना फल हुने एक जातको रूख; मौलश्री। २. त्यसैको फूल।
 वकुल-पुष्प-ना० [सं०] मौलसिरी।
 वकुल्ला-व्याड-वि० [वकुल्ला+व्याड] वकुल्ला-भगत।
 वकुल्ला-भगत-वि० [वकुल्ला+भक्त] साधुको वेशमा रहेको कपटी; ढोंगी; आडम्बरी; वकुल्ला-व्याड; धर्म-ध्वजी।
 वकुल्लो-ना० [सं० वक+उल्लो] चुच्चो, घाँटी र खुट्टा लामा हुने, पुच्छर साह्रै छोटो हुने सेतो रङ्गको एक प्रसिद्ध पक्षी।
 वकेर्नु-वि० [वकेर्नु] वकेर्नु।
 वकेर्नु-वि० [वकेर्नु] वकेर्नु।
 वकेर्नु-वि० [सं० वक्कयिणी] १. दूध थाक्ने बेला भएकी दुहुनु (गाई-भैँसी)। (ना०) २. त्यसैको बाछो वा पाइो।
 वकैनु-ना० [वकाइनु] वकाइनु।
 वकैया-ना० [सं० वक्तिका] १. बाङ्गो-टिङ्गो वोट र खैरो बोक्रा हुने एक जातको धान। २. त्यसैको चामल।
 वक्खु-ना० [ने०] १. मोटो ऊनी कपडाको, लामो कोटजस्तो वस्त्र। २. जूवामा ताल मारिसकेपछि घाइते नभएका च्याँखेले थापेको धन। (क्रि० यो०) ३. विनसिति; निष्प्रयोजन; व्यर्थ।
 वक्ची-ना० [सं० वाकूची] साना-साना लाम्चा पात, काला रङ्गका बाटुला चेप्टा कड़ा फल र झुप्पा परेका गुलाबी रङ्गका फूल हुने एक वूटी; वाकूची। (आयुर्वेदमा यसको गुण छाला-सम्बन्धी रोग र खटिरालाई नाश गर्ने बताइएको छ।)
 वक्नु-सं० क्रि० [प्रा० वग्] १. आफ्नै मुखले कुनै कुरा भन्नु; प्रत्यक्ष भन्नु। २. बयान गर्नु। ३. बेहोशीमा कुनै कुरा भन्नु; बखराउनु।
 वक्यौता-वि० [वाँकी+औत+आ] १. असूल गर्न वाँकी रहेको (वाली, माल-पोत आदि)। २. बूझ-बुझारथ गर्न वाँकी रहेको; काम-कारवाई गर्न वाँकी रहेको।
 वक्कम-ना० [अं०] कोट, कमीज आदिको कुनै अवयव दह्रो पार्नाका निमित्त भित्र लगाइने ठर्रो कपडा।
 वक्सनु-सं० क्रि० [वक्स] १. वकस दिनु; कसैदेखि खुशी भएर केही वस्तु दिनु। २. ठूला-बडाले केही वस्तु दिनु; वक्सिनु। ३. क्रिया-पदका पछिल्लर लागेर विशेष सम्मान बुझाउने शब्द। (उदा०-गरिबक्सनु, लेखिबक्सनु आदि।)
 वक्साइ-ना० [वक्स+आइ] वक्सने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वक्साइ-ना० [वक्साउ+आइ] वक्साउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वक्साइनु-सं० क्रि० [वक्साउ+आइ+नु] वक्सन लाइनु; ('वक्साउनु'-को क० क्रि०)।

बक्सानु-बग्ने

७२२

बक्सानु-ना० [बक्स+आउनी] १. दुइ झगडियाले मिलापत्र गरेबापत लाग्ने सरकारी दस्तुर। २. बक्स पाए-बापत लाग्ने दस्तुर।
 बक्सानु-स० क्रि० [बक्स+आउ+नु] १. उच्च अधिकारीको स्वीकृति लिनु; आदेश गराउनु। २. बक्सन लाउनु; ('बक्सनु'-को प्रे० क्रि०)।
 बक्सनु-स० क्रि० [बक्स] १. बक्सिन दिनु; बक्सनु। २. बक्स दिनु; ('बक्सनु'-को क० क्रि०)।
 बक्सिन-ना० [फा० बक्सिन] बक्स।
 बक्सिन-ना० [फा० बक्सिन] बक्स।
 बक्स्यौनी-ना० [बक्सानुनी] बक्सानुनी।
 बखत-ना० [अ० बख्त] १. समय; वेला; जमाना। २. अवसर; मौका।
 बखता-ना० [सं० भक्त] भुटेर बोक्ता छुट्याइएको चना, भटमास, केराउ आदि।
 बखान-ना० [प्रा० बखान] १. बयान; वर्णन। २. तारीफ; प्रशंसा।
 बखानिया-वि० [बखान+इया] कहलिएको; बखान चलेको; प्रसिद्ध।
 बखानु-स० क्रि० [बखान+नु] बखान गर्नु; बयान गर्नु तारीफ गर्नु; प्रशंसा गर्नु।
 बखिया-ना० [फा० बखियः] १. टाँका लगाएको कपडामा पछिबाट सिङ्गेने मसिनु सिलाइ। २. फेरोका छेउमा गरिने सिलाइ।
 बखेडा-ना० [सं० व्याखेप] १. झगडा; कलह; कचिङ्गल। २. झमेला; टन्टा। ३. हैरानी; कठिनाइ। ४. झगडा गर्ने निहुँ; खिचोला।
 बखेड्या-वि० [बखेडा+इया] बखेडा गर्ने स्वभावको; टन्टा मचाउने स्वभावको।
 बखेत्रो-ना० [बाख्यो+एत्रो] चुत्थो किसिमको बाख्यो।
 बख्तर-ना० [फा० बख्तर] फलामको सिक्रीले बनेको, लडाइँमा योद्धाहरूले लाउने वस्त्र।
 बगबगी-ना० [ने०] बिगबिगी; चकचकी; बाहुल्य।
 बगम्फुस-वि० [ने०] १. निरर्थक धेरै कुरा गर्ने; नचाहिँदा धेरै कुरा गर्ने। २. सार-हीन; निरर्थक।
 बगर-ना० [अ० बह] १. नदीका दायाँ-बायाँको बलौटे जमीन; बलौटे वा ढुङ्गेन जमीन। २. नदीले छोडेको ठाउँ।
 बगरे-वि० [बकरे] बकरे।
 बगन्याल्ल-क्रि० यो० [ने०] बगिरल्ल; छयान्न-ब्यान्न।
 बगल-ना० [फा० बगल] १. काखी; कोखो; पार्श्व। २. नजीक; समीप। (ना० यो०) ३. आस-पास; वरि-परि; छेउ-छाउ।
 बगला-मुखी-ना० [सं०] आफ्ना विरोधीको वाक्-शक्ति बन्द गर्नका निमित्त तान्त्रिकहरूले आराधना गर्ने एक प्रसिद्ध देवी; दश-महाविद्यामध्ये एक।

बगलिन-ना० [अ० बकल] जुत्ता लगाउँदा सजिलो पार्नाका निमित्त कुर्कुच्चानिर घुसारिने पातो।
 बगली-ना० [फा० बगली] खल्ली; जेब।
 बगली-मारा-ना० [बगली+मार्+आ] बगलीको धन चोर्ने चोर; पाकेट-मारा।
 बगाइ-ना० [बग्+आइ] बग्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बगाइ-ना० [बगाउ+आइ] बगाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बगाइनु-स० क्रि० [बगाउ+इ+नु] बग्न लाइनु; ('बगाउनु'-को क० क्रि०)।
 बगाउनु-स० क्रि० [बग्+आउ+नु] १. बग्न लाउनु; प्रवाहित गर्नु। २. जल-प्रवाहको साथ-साथ कुनै वस्तु पठाउनु। ३. कसैलाई सापट दिएको वस्तु फिर्ता लिन नसक्नु। ४. बेकाममा धेरै खर्चनु; धन उडाउनु; ('बग्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 बगाल-ना० [प्रा० बग] पशु वा पक्षीहरूको समूह; बथान।
 बगालिन-अ० क्रि० [बगाल+इ+नु] १. बगालमा मिलेर हिँड्नु; बथानमा मिल्नु। २. बिहिलिनु; बाटो विराउनु। ३. भाले-पोथी मिसिनु।
 बगाले-वि० [बगाल+ए] १. धेरै पाठा-पाठी जन्माउने (बाख्री, भेडी आदि)। २. बगालमा बस्ने वा हिँड्ने। ३. बगालको; बगाल-सम्बन्धी।
 बगिनु-स० क्रि० [बग्+इ+नु] प्रवाहित होइनु; बहिनु; ('बग्नु'-को क० क्रि०)।
 बगिरल्ल-क्रि० यो० [ने०] बेथितिसँग यता-उति छरिएर रहने किसिम; छयान्न-ब्यान्न; बगन्याल्ल।
 बगुन्द्र-वि० [बग्] धेरै; प्रशस्त।
 बगुन्द्र-वि० [बगुन्द्र] बगुन्द्र।
 बगुवा-वि० [बग्+उवा] बग्ने; बगेर जाने।
 बगेरी-ना० [सं० वात्तिका] फिस्टोजस्तो एक जातको चरो।
 बगैँचा-ना० [फा० बागचः] फल-फूलहरू लगाइएको बारी; फूल-बारी; वाटिका।
 बगैँचे-ना० [बगैँचा+ए] १. बगैँचा-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; माली; बागवान। (वि०) २. बगैँचाको; बगैँचा-सम्बन्धी।
 बगौ-ना० [अ० बोगी] कोठाजस्तो बस्ने ठाउँ भएको, घोडाले तान्ने एक किसिमको सवारी।
 बगु-स० क्रि० [प्रा० बग+नु] १. पानी आदि पन्यालो पदार्थ तलतिर सदैव जानु; बहनु; प्रवाहित हुनु। २. बग्ने पानीको प्रवाहका साथ-साथ जानु। ३. लेस्याइलो वा तरल पदार्थ निस्कनु। ४. तरल पदार्थ धाराको रूपमा निस्कनु। ५. चिप्लिएर सर्नु। ६. सर्प आदि घस्रने प्राणी हिँड्नु। ७. अर्काको बहकावटमा लाग्नु; बहकिनु। ८. साहित्य, सङ्गीत आदिका रसमा निमग्न हुनु।
 बग्ने-वि० [बग्+ए] १. बगेर जाने; प्रवाहित हुने। (ना०) २. घस्रेर हिँड्ने प्राणी। ३. सर्प।

बग्रेठो-ना० [बगर] खोलाले बगाएर ल्याई तीरमा फालेको काठ ।

बग्रेन-ना० [बग्नान] बग्नान ।

बग्नान-ना० [बगर] नदीका किनारको जमीन; गेग्रान भएको बगरको जमीन ।

बघम्बर-ना० [सं० व्याघ्राम्बर] १. ओछ्याउने वा ओढ्ने काम लिइने बाघको छाला । २. बाघका छालामा जस्ता बुट्टा भएको कपडा ।

बघम्बर-ना० [बघम्बर] बघम्बर ।

बघानु-सं० क्रि० [सं० अवधार+नु] १. तिहुन, तरकारी आदि बास्ना आउने वस्तुहरूले झान्नु; घिउ-तेलमा फुराएको वस्तु तिहुन-तरकारीमा हाल्नु । २. शेखी गर्नु; फाई-फुट्टी लाउनु ।

बघिनी-ना० [बाघ+इनी] पोथी बाघ; बघेनी ।

बघेनी-ना० [बाघ+एनी] बघिनी ।

बघैचा-ना० [बगैचा] बगैचा ।

बघैचे-ना० [बगैचे] बगैचे ।

बङ्ग-ना० [बैङ्ग] बैङ्ग ।

बङ्गला-ना० [सं० वङ्ग (प्रदेश)] १. चारैतिर खुला भएको सानो हावादार घर । २. घरको माथिल्लो तलामा बनाइने हावादार कोठा । ३. बङ्गाल देशको भाषा । (वि०) ४. बङ्गाल देशको ।

बङ्गारो-ना० [ने०] खाएको वस्तु चपाउने, दन्त-पङ्क्तिको अन्तिम भागमा रहेको दाँत ।

बङ्गाल-ना० [सं० वङ्ग] भारतको पूर्वमा रहेको राज्य वा प्रदेश । (यो प्रदेश भारत र पाकिस्तानमा विभाजित छ ।)

बङ्गिनु-अ० क्रि० [बाङ्गो+इ+नु] बाङ्गिनु ।

बङ्ग्याइ-ना० [बाङ्गि+याइ] बङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बङ्ग्याइ-ना० [बङ्गि+याइ] बाङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बङ्ग्याइ-ना० [बङ्ग्याउ+आइ] बङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बङ्ग्याइनु-सं० क्रि० [बङ्ग्याउ+आइ+नु] बाङ्गो पारिनु; ('बङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।

बङ्ग्याउनु-सं० क्रि० [बङ्गि+याउ+नु] बाङ्गो पार्नु; टेढ्याउनु; ('बङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

बचकना-वि० [फा० बचगानः] १. बालकको; बालकहरूलाई शोभा दिने । २. सानो खालको; सानो-तिनो । ३. बालक-सम्बन्धी ।

बचकाना-वि० [फा० बचगानः] बचकना ।

बचत-ना० [बच्] १. खर्च गरेर बाँकी रहेको धन वा कुनै वस्तु; बचे-खुचेको धन वा चीज । २. नाफा; लाभ । (वि०) ३. बाँकी रहेको; शेष रहेको ।

बचन-ना० [सं० वचन] १. वचन; बोली । २. प्रतिज्ञा;

वादा ।

बचपन-ना० [बच्चा+पन] लडकपन; बाल्यावस्था ।

बचरो-ना० [बच्चो+एरो] चराको बच्चो; बच्चो पक्षी ।

बचाइ-ना० [बच्+आइ] बच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बचाइ-ना० [बाच्+आइ] बाच्ने किसिम, क्रिया वा भाव; पाठ गर्ने काम ।

बचाइ-ना० [बचाउ+आइ] बचाउने किसिम क्रिया वा भाव; रक्षा गर्नाको भाव ।

बचाइनु-सं० क्रि० [बचाउ+आइ+नु] जोगाइनु; बचाउ गरिनु; ('बचाउनु'-को क० क्रि०) ।

बचाउ-ना० [बच्+आउ] बचाउने काम; रक्षा; हिफाजत ।

बचाउनु-सं० क्रि० [बच्+आउ+नु] १. दुःख, सङ्कट, खतरा आदिबाट जोगाइनु; बचाउ गर्नु; रक्षा गर्नु । २. प्राण-रक्षा गर्नु; ज्यान जानबाट रोक्नु । ३. कुनै किसिमको खराब कुरो हुनुबाट रोक्नु; जोगाइनु । ४. उबारनु; शेष राख्नु ।

बचावट-ना० [बच्+आवट] १. बच्ने काम; बचाउ; रक्षा । २. बचाउने काम, रक्षा गर्ने काम ।

बचिनु-अ० क्रि० [बच्+इ+नु] जोगिनु; रक्षित होइनु; ('बच्नु'-को भा० क्रि०) ।

बचे-खुचेको-वि० [बच्+खुचेको (फा०)] बाँकी रहेको; उत्रेको; शेष रहेको ।

बचेरो-ना० [बच्चो+एरो] चराको बच्चो; बचरो ।

बचोट-ना० [बच्+ओट] १. बचाउनु; रक्षा गर्नु । २. उभार्नु शेष राख्नु । ३. शेष रहेको अंश ।

बच्चनु-सं० क्रि० [ने०] खोपीको खेलमा चिनुभित्र वा खाल्डामा घ्वाइँ फाल्नु ।

बच्चाइ-ना० [बच्च+आइ] बच्चने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बच्चा-बच्ची-ना० [बच्चो+बच्चो+ई] बालक-बालिका-हरूको समूह; बाल-बच्चा ।

बच्चो-ना० [प्रा० बच्छ] १. कुनै प्राणीको भर्खर जन्मेको शिशु; नव-जात शिशु । २. बालक; केटो । (वि०) ३. उमेरमा साह्रै सानो ।

बच्छी-वि० [नेवा०] १. आघा; अर्ध । २. सजियाँ; साजा । (ना०) २. आघा भाग ।

बच्छ्यु-ना० [ने०] अरिङ्गालका जातको एक प्रकारको विषालु खील गाड्ने कीरो ।

बच्नु-अ० क्रि० [बाच्+इ+नु] १. दुःख, सङ्कट, खतरा, खराब आदत आदिबाट जोगिनु; रक्षित हुनु । २. बाँच्नु; जिउँदो रहनु । ३. कुनै किसिमले खराब कुरोबाट अलग हुनु; जोगिनु । ४. खर्च गरेर बाँकी रहनु; उत्रनु; शेष रहनु ।

बछेडो-ना० [प्रा० बच्छ] घोडाको बच्चो ।

बजर-ना० [बजरङ्ग] बजर-मात ।

बजरङ्ग-ना० [फा० बदरङ्ग] १. तासका खेलमा बोलेको रङ्ग (तुरुप-को रङ्ग) देखि अतिरिक्त अरु तीन रङ्गका

बजर-मात-बटारिनु

७२४

चक्की । २. पासा, पच्चीस आदि खेलका अप्रधान रङ्ग (कालो र हरियो रङ्ग)-का गोटी; कुरङ्ग ।
बजर-मात-ना० [बजरङ्ग+मात] १. पासाका खेलमा बजरङ्गबाट भएको मात; बजर । २. ठूलो जीत; विजय ।
बजाइ-ना० [बज्+आइ] बज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बजाइ-ना० [बजाउ+आइ] बजाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बजाइनु-स० क्रि० [बजाउ+आइ+नु] घण्टा, बाजा आदिबाट शब्द निकाल्नु; ('बजाउनु'-को क० क्रि०) ।
बजाउनु-स० क्रि० [बज्+आउ+नु] १. घण्टा, शङ्ख आदि-बाट शब्द निकाल्नु; फुकेर वा हानेर बाजाहरूबाट वा अरु कुनै बज्ने वस्तुबाट आवाज निकाल्नु; ('बज्नु'-को क० क्रि०) । २. ठोक्नु; पिट्नु; ठटाउनु । ३. खूब खानु; प्रशस्त खानु । ४. हात-लागी गर्नु; चप्काउनु ।
बजान-ना० [बजाउ+आन] बजाउने काम; बाजा आदिबाट शब्द निकाल्ने काम ।
बजार-ना० [फा० बाजार] १. विभिन्न वस्तुहरूका पसलहरू भएको ठाउँ; पसलहरूको समुदाय; हाट । २. पसल; दुकान । ३. माल-मत्ताहरू खरीद-बिक्री हुने ठाउँ ।
बजाराइ-ना० [बजार+आइ] बजारने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बजारिनु-अ० क्रि० [बजार+इ+नु] बेगसित भूईँमा खस्नु; पछारिनु; ('बजारु'-को भा० क्रि०) ।
बजारिया-वि० [बजार+इया] १. बजारको; बजारसित सम्बन्ध भएको । २. साधारण; सामान्य; फर्माइशी नभएको ।
बजारु-स० क्रि० [वज्+नु] १. बज्ने गरी जोडसित राख्नु वा फ्याँक्नु; थर्चार्नु । २. विपत्ति, दोष आदि अरुमाथि हाल्नु ।
बजिनी-ना० [वजिया+नी] १. कमारी; दासी । २. स्वास्ती-मानिसलाई गाली गर्ने शब्द ।
बजिनु-अ० क्रि० [वज्+इ+नु] घण्टा, बाजा आदिबाट शब्द निस्कनु; ('बज्नु'-को भा० क्रि०) ।
बजिया-ना० [सं० वृजिन] १. कमारो; दास । २. निन्दा-पूर्वक कसैलाई भन्ने शब्द ।
बजीर-ना० [अ० वजीर] १. ताश, बुद्धि-चाल, गन्जीफा, आदिमा बादशाहभन्दा तलको एक चक्की; मीम वा गुलाम । २. अमात्य; सचिव । ३. बुद्धि-चाल, ताश, गन्जीफा आदिका खेलमा प्रधान हुन आएको कुनै गोटी वा चक्की ।
बजे-क्रि० यो० [वज्] घडीको कुनै निश्चित समयमा; घडीमा वज्दा; वजेपछि ।
बजेट-ना० [अं०] आगामी समयका कामका निमित्त भिन्न-भिन्न विभाग वा कार्यका निमित्त अन्जाम गरिएको आय-व्ययको लेखा; भविष्यमा हुने आय-व्ययको अनु-मानित लेखा; आय-व्ययिक ।

बजेवा-ना० [ने०] हरियो घाँटी, अकासी रङ्गको डङ्गल, खैरो पुच्छर र पखेटा हुने एक जातको जङ्गली परेवा ।
बजै-ना० [वज्यै] वज्यै ।
बज्नु-अ० क्रि० [प्रा० वज्जई+नु] १. घण्टा, बाजा आदिबाट शब्द निस्कनु; कुनै वस्तुमा ठक्कर लाग्दा शब्द आउनु । २. घन्क्नु; रन्क्नु । ३. घडीद्वारा समय सूचित हुनु ।
बज्य-ना० [वज्यै] १. बाबु वा आमाकी आमा; वज्यै । २. क्षत्रिय-स्त्रीहरूले ब्राह्मणीहरूलाई मानपूर्वक भन्ने शब्द ।
बज्यै-ना० [वाजे] १. आमा वा बाबुकी आमा; पितामही; मातामही । २. सासू । ३. ब्राह्मणीको आदरार्थी सम्बोधन ।
वज्र-ना० [सं० वज्र] वज्र ।
वज्र-दन्ती-ना० [सं० वज्रदन्ती] वज्रदन्ती ।
वज्रनु-अ० क्रि० [सं० वज्र+नु] जोडसित ठक्कर खानु; जोरसँग ठोकिनु; बजारिनु ।
वज्र-पात-ना० [सं० वज्र-पात] वज्र-पात ।
वज्र-लेप-ना० [सं० वज्र-लेप] वज्र-लेप ।
वज्राँठ-ना० [सं० वज्रद्रुमी] बलियो काठ हुने एक जातको रूख ।
वज्राइ-ना० [वज्र+आइ] वज्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
वज्रिनु-अ० क्रि० [वज्र+इ+नु] जोडसित ठक्कर खाइनु; ('वज्रनु'-को भा० क्रि०) ।
वझाइ-ना० [वाझ्+आइ] वाझ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
वझाइ-ना० [वझाउ+आइ] वझाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
वझाइन-स० क्रि० [वझाउ+आइ+नु] वाझ्ने वा मत-भेद गर्ने लाइनु; ('वझाउनु'-को क० क्रि०) ।
वझाउनु-स० क्रि० [वाझ्+आउ+नु] १. वाझ्ने वा राय नमिल्ने पार्नु; ('वाझ्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. जोल्ड्याउनु; फसाउनु । ३. आफनासाथ तानेर वा आकर्षित पारेर ल्याउनु ।
वझाइ-ना० [ने०] नेपालको डोटी जिल्ला-अन्तर्गत एक राज्य ।
वझुवा-वि० [वाझ्+उवा] वाझ्ने स्वभावको; झगडालु ।
वझौटे-वि० [वाझ्+औटे] झगडालु; वझुवा ।
बटन-ना० [अं०] १. बिजुलीको करेन्ट खोल्ने र बन्द गर्ने स्विचमा जडिएको, आँलाले पक्रने साधन । २. टाँक ।
बटाइ-ना० [वाट्+आइ] १. बाट्ने किसिम, क्रिया वा भाव । २. बाटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बटान-ना० [नेवा० बर्ता] कुना वा सतह मिलेको छ वा छैन भनी जाँच्ने साधन ।
बटान-ना० [वाट्+आन] बटाइ ।
बटाम-ना० [नेवा० बर्ता] बटान ।
बटाराइ-ना० [बटार्+आइ] १. बटार्ने किसिम, क्रिया वा भाव । २. बटारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बटारिनु-अ० क्रि० [बटार्+इ+नु] १. निमोठिनु; बाटिनु । २. टेढो हुनु; बाङ्गिनु । ३. वाउठिनु; धिँगठिनु; ('बटार्नु'-

को भा० क्रि०) ।

बटानु-स० क्रि० [वाट्+आर+नु] १. निमोठ्नु; वाट्नु ।

२. बाटुलो वा डल्लो पार्नु; गोलाकार पार्नु ।

३. टेढ्याउनु; बाङ्गो पार्नु ।

बटालियन-ना० [अं०] कम्पनीभन्दा ठूलो र रेजिमेन्टभन्दा सानो, पैदल सेनाको एक विभाग ।

बटो-ना० [सं० बटो] गोली; बरी ।

बटुको-ना० [बटुको+ई] सानो बटुको; कचौरी ।

बटुको-ना० [प्रा० बटु] कटौरा ।

बटुल-बाटुल-ना० [बटुल्+बटुल्] बटुल्ने काम; सोहोर-साहर ।

बटुलाइ-ना० [बटुल्+आइ] बटुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बटुलिनु-स० क्रि० [बटुल्+इ+नु] छरिएका वस्तुहरू जम्मा गरिनु; ('बटुल्नु'-को क० क्रि०) ।

बटुल्नु-स० क्रि० [प्रा० बटुल्+नु] १. छरिएका वस्तुहरू जम्मा गर्नु; समेट्नु; एकत्रित पार्नु । २. ल्याउनु । ३. थुप्याउनु; सङ्ग्रह गर्नु ।

बटुवा-ना० [बाटो+उवा] बाटो हिँड्ने मानिस; पथिक; यात्री ।

बटुवा-ना० [प्रा० बटु] भित्र खण्ड-खण्ड भएको एक प्रकारको गोलाकार थैलो ।

बटुवा-वि० [वाट्+उवा] १. बाटोको; बाटिएको । २. बाट्ने डोरी आदि ।

बटुवारे-ना० [बटुवा+वारे] बटुवा; पथिक ।

बटे-ना० [बटुको] कचौरा; बटुको (बाल-बोलीमा) ।

बटर्नु-ना० [वाट्] दाम्लो, डोरी आदि बाट्ता पोथो बेर्ने सानो लड्डी; बनीटो ।

बटैया-ना० [बाँड्+ऐया] जग्गा धनी र मोहीले बाली बाँड्ने काम वा प्रथा ।

बटौली-ना० [ने०] बुटौल ।

बट्टा-ना० [प्रा० वाट्] १. रुपियाँ, पैसा, नोट आदि साट्ता लाग्ने दस्तूरी; कुनै माल साट्फेर गर्दा त्यसको मूल्यबाट काटेर लिइने रकम । २. घाटा; नोक्सान । ३. दाग ।

बट्टा-ना० [सं० बटक] कुनै वस्तु राख्ने बिको भएको सानो भाँडो; डिब्बा ।

बट्टाई-ना० [प्रा० बट्टा] तिथिका रङ्गको, भँगेरोभन्दा केही ठूलो एक जातको पक्षी । (शौकीनहरूले लडाउनाका निमित्त पनि यसलाई पाल्छन् ।)

बठ्याइ-ना० [बाठो+याइ] १. बाठो हुनाको भाव; चलाकी; चतुन्याइ । २. चालबाजी ।

बडघर-ना० [बडो+घर] जेठ-रैती ।

बडधरौरो-ना० [बडो+धरौरो] १. लाम्चा र ठूला पात, सेता फूल र भण्डाका आकारका साना फल फल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

बडप्पन-ना० [बडो+पन] १. श्रेष्ठ वा ठूलो हुनाको भाव ।

२. महत्त्व; गौरव ।

बडबड-ना० [प्रा०] वरवर; वकवक ।

बडबडाइ-ना० [बडबडाउ+आइ] बडबडाउने किसिम, क्रिया वा भाव; वरवराइ ।

बडबडाइनु-अ० क्रि० [बडबडाउ+आइ+नु] वरवराइनु; ('बडबडाउनु'-को भा० क्रि०) ।

बडबडाउनु-अ० क्रि० [बडबड+आउ+नु] वरवराउनु ।

बडबडाहट-ना० [बडबडाउ+आहट] बडबडाउने किसिम, क्रिया वा भाव; वरवराहट ।

बडबडे-वि० [बडबड+ए] बडबडाउने; वरवरे ।

बडबिहीँ-ना० [बडो+बिहीँ] १. ठूला र लाम्चा पात, सेता फूल र झुप्पाका रूपमा हरिया फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

बडवा-ना० [सं०] १. घोड़ी । २. अश्विनी नक्षत्र । ३. कमारी; दासी ।

बडवाग्नि-ना० [सं०] बडवानल ।

बडवानल-ना० [सं०] समुद्रभित्र बल्ने अग्नि; बडवाग्नि ।

बडहर-ना० [प्रा० बडह+फल] १. पहेँलो रङ्गको बाटुलो फूल फुल्ने, गुलियो र अमिलो मिसिएको फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसैको फल ।

बडा-वि० [बडो] बडो ।

बडा-काजी-ना० [बडा+काजी] नेपाल सरकारको पुरानो सर्वोच्च निजामती दर्जा ।

बडा-गुरुज्यू-ना० [बडा+गुरु+ज्यू] राज-गुरु ।

बडादमी-ना० [बडो+आदमी] १. ठूलो प्रतिष्ठा भएको व्यक्ति । २. भलादमी ।

बडा-दसैँ-ना० [बडा+दसैँ] विजया-दशमी; दसैँ ।

बडा-पत्र-ना० [बडा+पत्र] १. राजाबाट कसैलाई भएको हुकुमको ठाडो कागत । २. कुनै अत्यन्त उच्च व्यक्ति वा सङ्घटनद्वारा विशेष महत्त्वपूर्ण आज्ञा वा निर्णय दिइएको पत्र ।

बडा-महाराज-ना० [बडा+महाराज] श्री५ महाराजाधिराज पृथ्वीनारायण-शाहलाई बुझाउने आदर-वाचक शब्द ।

बडा-महाराजाधिराज-ना० [बडा+महाराजाधिराज] बडा महाराज; पृथ्वीनारायण-शाह ।

बडा-महारानी-ना० [बडा+महारानी] १. श्री५ महाराजाधिराजकी पट्ट-महारानी । २. महाराजकी मुख्य रानी ।

बडा-हाकिम-ना० [बडा+हाकिम] जिल्लाको सर्वोच्च निजामती अधिकारी ।

बडिश-ना० [सं०] बल्छी ।

बडो-गार्ड-ना० [अं० बडो-गार्ड] अङ्ग-रक्षक ।

बडोमा-वि० [बडोमा] बडोमा ।

बडेर-ना० [ने०] १. बेत-लौरीका जस्ता पात, राता फूल, काला फल र खैरो कन्द हुने एक वृत्ती । २. त्यसैको फल ।

बडो-वि० [प्रा० बडो] १. ज्यादै ठूलो; विशाल । (क्रि०

बड़ोमा-बतुरो

७२६

यो०) २. खूब; अति । ३. कसैलाई उपेक्षापूर्वक हप्काउने शब्द । (उदा०-बड़ो यहाँ फूँति लाउँछस्, उता आफ्नै घरमा के भइरहेको छ? थाहा छैन।) (ना०) ४. भलादमी; बड़ादमी ।
बड़ोमा-वि० [प्रा० बड़ो+मान (सं०)] साह्रै ठूलो; अजडको; विशाल ।
बड़कौलो-ना० [बकौलो] बकौला ।
बड़कौल्याइ-ना० [बड़कौल्याउ+आइ] बड़कौल्याउने, किसिम, क्रिया वा भाव; बकौल्याइ ।
बड़कौल्याइनु-स० क्रि० [बड़कौल्याउ+आइ+नु] बकौल्याइनु; ('बड़कौल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
बड़कौल्याउनु-स० क्रि० [बड़कौलो+याउ+नु] बकौल्याउनु ।
बड़-वि० [प्रा० बड़] १. बड़ता; बड़ी । २. बड़को; धेरै ।
बड़-करार-ना० [बड़+करार] सरकारी ठेक्का, तिरो आदि बड़ी तिर्ने प्रतिज्ञा ।
बड़ाई-ना० [सं० बड़+आइ] १. तोप-बन्दूकहरू पड्काउने काम । २. हर्षको उत्सव ।
बड़ाइ-ना० [बड़+आइ] बड़ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बड़ाइनु-स० क्रि० [बड़ाउ+आइ+नु] बड़न लाइनु; वृद्धि गराइनु; ('बड़ाउनु'-को क० क्रि०) ।
बड़ाउ-ना० [बड़+आउ] वृद्धि; विस्तार ।
बड़ाउनु-स० क्रि० [बड़+आउ+नु] बड़न लाउनु; वृद्धि गराउनु; ('बड़नु'-को प्रे० क्रि०) ।
बड़ाबड़-ना० [बड़+बड़] १. धमाधम बड़ने काम । २. लीलाम, ठेक्का आदिमा एकले भन्दा अर्कोले बड़ी मोल तिर्ने कबूल गर्ने काम ।
बड़ाबड़ी-ना० [बड़ाबड़+ई] बड़ाबड़ ।
बड़ार-कुँडार-ना० [बड़ार+कुँडार (फाँ०)] धूलो, कसिङ्गरहरू सफा गर्ने कूचो लाउने काम; बड़ार्ने काम ।
बड़ाराइ-ना० [बड़ार+आइ] बड़ार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बड़ारिनु-स० क्रि० [बड़ार+इ+नु] कूचो लाइनु; ('बड़ार्नु'-को क० क्रि०) ।
बड़ारु-ना० [बड़ार+उ] कूचो लाउने काम; बड़ार्ने काम ।
 (प्रायः 'झाडू' शब्दका साथमा यसको प्रयोग हुन्छ ।)
बड़ार्नु-स० क्रि० [सं० बड़ानी+नु] कूचाले धूलो, कसिङ्गर आदि हटाउनु; कूचो लाउनु ।
बड़ालु-वि० [बड़+आलु] १. बड़ने जातको; बड़ने किसिमको । २. ठूलो भएको; सप्रेको ।
बड़िनु-अ० क्रि० [बड़+इ+नु] बड़ने होइनु; ('बड़नु'-को भा० क्रि०) ।
बड़िबड़ाउ-ना० [बड़ी+बड़ाउ] १. धमाधम बड़ने काम; वृद्धि । २. धन, मान आदि उत्तरोत्तर बड़ने काम ।
बड़िया-वि० [प्रा० बड़िइ] असल; उम्दा; उत्तम ।
बड़ी-वि० [प्रा० बड़िइ] बड़ता; अधिक; धेरै ।
बड़ुवा-वि० [बड़+उवा] बड़ने किसिमको; बड़को; बड़ालु ।

बड़ेर-ना० [ने०] बड़ेर बूटी ।
बड़ता-वि० [प्रा० बड़] १. बड़ी; अधिक । २. अर्धेलो ।
बड़ती-ना० [बड़+ती] १. बड़ने काम; वृद्धि; अधिकता । २. बड़िबड़ाउ; उत्पत्ति ।
बड़नु-अ० क्रि० [प्रा० बड़+नु] १. आकार वा परिमाणमा पहिलेभन्दा बड़ता हुनु; अधिक हुनु । २. गणना, नाप-तौल आदिमा अधिक हुनु । ३. मूल्य, अधिकार, योग्यता, सामर्थ्य आदिमा वृद्धि हुनु । ४. मद-मत्त हुनु; मात्तिनु; टुप्पिनु । ५. अगि सर्नु । ६. सङ्ग्रालिनु; फैलिनु । ७. झाँगिनु; मौलाउनु ।
बताइ-ना० [बताउ+आइ] बताउने वा भन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बताइ-ना० [बताउ+आइ] बताउने किसिम, क्रिया वा भाव; बताइ ।
बताइनु-स० क्रि० [बताउ+आइ+नु] भन्न लाउनु; बयान गराउनु; ('बताउनु'-को क० क्रि०) ।
बताइनु-स० क्रि० [बताउ+आइ+नु] अन्नमा मिसिएको धूलो, कसिङ्गरहरू नाङ्गलाले हम्की उड़ाइनु; बताइनु; ('बताउनु'-को क० क्रि०) ।
बताउनु-स० क्रि० [सं० वार्ता+आउ+नु] १. कुनै कुरो भन्नु; बयान गर्नु । २. सम्झाउनु; जनाउनु । ३. कुरो खोल्नु; कुरो प्रकट गर्नु ।
बताउनु-स० क्रि० [सं० वात+आउ+नु] अन्नमा मिसिएको धूलो, कसिङ्गरहरूलाई अन्नको धारो लाएर नाङ्गलाले हम्की उड़ाउनु; बताउनु ।
बतास-ना० [सं० वात] हावा; वायु; समीर ।
बतासा-ना० [सं० वात+सह] भित्र खोक्रो हुने, चीनीको एक प्रकारको मिठाई ।
बतासिइनु-अ० क्रि० [बतासि+इ+नु] बतासमा परिनु; हावाका झोकामा परिनु; ('बतासिनु'-को भा० क्रि०) ।
बतासिनु-अ० क्रि० [बतास+इ+नु] १. बतासमा पर्नु; हावाका झोकामा पर्नु । २. हावाका साथ-साथै उड्नु; बताउनु । ३. फुलबाट बच्चा पैदा नहुनु । ४. अर्को हाहामा लाग्नु; हल्लामा हिँड्नु ।
बतासिलो-वि० [बतास+इलो] बतास लाग्ने; हावा लाग्ने (ठाउँ) ।
बतासी-ना० [नेवा०] पाखोको दलिन ।
बतासे-वि० [बतास+ए] १. भित्र हावामात्र भएको; सार नभएको । २. बतासले न उड्ने; हलुङ्गो र पातलो । ३. चल्ला वा बच्चा नहुने; निर्बीज (फुल) ।
बतास्याइ-ना० [बतासि+याइ] बतासिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बतिया-ना० [प्रा० बत्तिआ] सापट लिएको अनाज; अनाजको सापटी ।
बतुरो-वि० [वात+उरो] धेरै कुरा गर्ने बानी परेको; कुरौटे ।

बतूरो-वि० [बतूरो] बतूरो ।
 बतूरो-वि० [बतूरो] बतूरो ।
 बत्ता-ना० [सं० वट] खलको लाम्चो लोहोरो ।
 बत्ताइ-ना० [बत्ताउ+आइ] बत्ताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बत्ताइनु-अ० क्रि० [बत्ताउ+आइ+नु] हावाका साथै उडेर गइनु; ('बत्ताइनु'-को भा० क्रि०) ।
 बत्ताउनु-अ० क्रि० [सं० वात] १. हावाका साथै उडेर जानु; बतासिनु । २. अत्तो-पत्तो नहुनु; बेपत्ता हुनु । ३. गएका ठाउँबाट नफर्कनु; उताको उतै हुनु । (सं० क्रि०) ४. अन्नमा मिसिएको कसिङ्गर हावाद्वारा उडाउनु ।
 बत्तिस-ना० [बत्तीस] बत्तीस ।
 बत्तिसा-ना० [बत्तीसा] बत्तीसा ।
 बत्तिसौ-वि० [बत्तीसौ] बत्तीसौ ।
 बत्ती-ना० [प्रा० वत्ति] १. तेलमा भिजाई बालनाका निमित्त धागो बाटी दोब्ब्याएर बनाइएको त्यान्द्रो । २. लालटीन, लम्फा आदिको फित्ता; कपडाको धुको । ३. दियो; दीप । ४. चिराक; मशाल । ५. विजुली,मैन-बत्ती, लालटिन आदि प्रकाश उत्पन्न गर्ने साधन ।
 बत्ती-चिरा-ना० [बत्ती+चिरो] चिरा-फाराका काममा प्रयोग गरिने ज्यादा पातलो एक जातको कपडा ।
 बत्तीस-ना० [प्रा०] १. तीस र दुइको योग-सङ्ख्या; ३२-अङ्क । (वि०) २. तीस र दुइका योग-सङ्ख्याको ।
 बत्तीस-लक्षण-ना० [बत्तीस+लक्षण (सं०)] विशिष्ट व्यक्ति-हरूमा हुने भनी प्रसिद्ध बत्तीस लक्षणहरू । [(१) पद्मा-सनमा बस्ता वृत्ताकार आसन हुनु, (२) आँला लामा-लामा हुनु, (३) आँलाका कापका छाला विशेष बढ्ता र आँला जोड्दा टम्म मिल्ने हुनु, (४) छाला नरम हुनु र वृद्धावस्थामा पनि युवाको जस्तो श्री हुनु, (५) सात प्रकारले शरीर सुवासित हुनु, (६) हरिणका जस्ता फिला हुनु, (७) गुप्ताङ्गहरू हात्तीका अण्ड-कोषजस्तै गुप्त भएका हुनु, (८) शरीरको माथिल्लो भाग सिंहको जस्तो सलक्क परेको हुनु, (९) शरीरका विभिन्न अङ्ग सुगठित हुनु, (१०) काँध पुष्ट, चौडा र गोल हुनु, (११) पाखुरा राम्ररी फर्कने र पातला एवं तलसम्म पुग्ने हुनु, (१२) पाखुरा लामा हुनु, (१३) सम्पूर्ण शरीर तेजोमय वृत्तले युक्त हुनु, (१४) शङ्ख-समान घाँटी हुनु, (१५) सोझो र सिंहको जस्तो चिउँडो हुनु, (१६) चौतीस दाँत हुनु, (१७) उज्ज्वल र छिद्र नभएका दन्त-पङ्क्ति हुनु, (१८) स्वच्छ र परस्परमा मिलेका दाँत हुनु, (१९) बङ्गारा स्वच्छ र सुन्दर हुनु, (२०) जिभ्रो लामो हुनु, (२१) विभिन्न सूक्ष्मातिसूक्ष्म स्वाद लिने शक्ति हुनु, (२२) भँगेराको जस्तो स्वर हुनु, (२३) ब्रह्माको जस्तो मौलिक र ज्ञान-पूर्ण वाणी हुनु, (२४) आँखी-भौं साँढेका जस्ता र नील-कमलका रङ्गका हुनु, (२५) दुइ आँखी-भौंका बीच कोमल रोम-रेखा हुनु, (२६) पगरीजस्तो

मिलेको र राम्रो कफाल हुनु, (२७) शुद्ध सुनजस्तो प्रदीप्त शरीर हुनु, (२८) प्रबल व्यक्तित्व (अग्रसत्त्व) हुनु, (२९) शरीरमा धेरै र परस्पर नटाँसिएका नरम र दाहिनेतिर घुमेका रौं हुनु, (३०) नीलमणिजस्ता काला र टल्कने केश हुनु (३१) न्यग्रोध-परिमण्डल हुनु र (३२) विष्णुको जस्तो दृढ स्वभाव हुनु] ।
 बत्तीसा-ना० [बत्तीस] १. बत्तीस प्रकारका जडी-बूटी, मसला आदि मिलाएर बनाइएको, सुत्केरीलाई खुवाईने एक पोष्टिक औषधि । (वि०) २. धेरै किसिमका कुरा गर्न जान्ने; छत्तीसा; विप्लव ।
 बत्तीसौ-वि० [बत्तीस+औं] गणनाको क्रमले बत्तीस सङ्ख्यामा परेको; बत्तीस सङ्ख्याको ।
 बतू-ना० [कलावतू] धागोमा बेरिएको सुन, चाँदी आदि-को मसिनु तार; धागामा बेहिएको एक किसिमको जरी ।
 बथान-ना० [सं० अवस्थान] १. पशु वा पक्षीहरूको समूह; बगाल । २. मानिसहरूको समूह; फौज ।
 बथानाइ-ना० [बथान्+आइ] बथाने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बथानिनु-अ० क्रि० [बथान्+आइ+नु] पर्खेर बसिनु; ('बथानु'-को भा० क्रि०) ।
 बथानु-अ० क्रि० [बथान+नु] १. पर्खेर बस्नु; ढुक्नु । २. बथानमा मिलेर जानाका निमित्त पर्खनु ।
 बथुवा-ना० [सं० ब्रास्तुक] बेथेको साग ।
 बथ्याहा-वि० [बात+आहा] वात रोग लागेको; वातुल ।
 बद-वि० [फा०] १. खराब । २. शब्दका अगाडि लागेर खराबी वा भ्रष्टताको अर्थ बुझाउने एक विशेषण-वाची शब्द । (उदा०-बदचलन, बदनामी, बदखाई इत्या० ।)
 बदरखाई-ना० [फा० बदखाही] अर्काको निन्दा वा अहित हुने कुरा; बदनामी ।
 बदखाही-ना० [फा० बदखाही] बदखाई ।
 बद-चलन-वि० [बद+चलन] खराब चाल-चलनको; दुश्चरित्र ।
 बद-नाम-वि० [फा०] सबैद्वारा निन्दा गरिएको; कुख्यात ।
 बद-नामी-ना० [फा०] बदखाई; निन्दा; अपकीर्ति ।
 बद-नीयत-वि० [फा०] १. नीयत खराब भएको; मनमा कपट भएको । २. बेईमान; धोखेवाज । ३. दुराचारी ।
 बद-नीयती-ना० [फा०] बद-नीयत हुनाको भाव; बेईमानी ।
 बदमाश-वि० [फा०] १. खराब कामबाट जीविका चलाउने; दुष्कर्मी । २. खराब चाल-चलनको; दुराचारी । ३. दुष्ट; दुश्चरित्र ।
 बदमाशी-ना० [फा०] १. बदमाशको काम; दुष्कर्म । २. दुष्टता; दुर्वृत्ति । ३. व्यभिचार; लप्पटता ।
 बदर-वि० [फा०] १. सदर नगरिएको; अस्वीकृत । २. प्रमाणमा नलिइएको । ३. खारिज ।
 बदरङ्ग-ना० [फा०] बजरङ्ग ।
 बदरिकाश्रम-ना० [सं०] हिमालयमा रहेको, हिन्दूहरूको एक

बदरी-बन-गधा

७२८

प्रसिद्ध तीर्थ; चार-धाममध्ये एक ।
 बदरी-ना० [सं०] बथर फल ।
 बदरी-नारायण-ना० [सं०] बदरिकाश्रममा रहेको नारायण-को मूर्ति ।
 बदल-ना० [अ०] बदल्ने वा बदलिने काम; हेर-फेर; परिवर्तन ।
 बदला-ना० [अ० बदल] १. एक वस्तुका सट्टामा अर्को वस्तु दिने काम; सट्टा-भर्ना; क्षति-पूर्ति । २. सट्टा-पट्टा; साट-फेर । ३. एक वस्तुका सट्टामा दिइने अर्को वस्तु; हर्जनामा दिइएको माल । ४. एक जनाले गरेको असल वा खराब कामको उत्तरमा अर्कोले गर्ने त्यस्तै काम; प्रतिकार ।
 बदलाइ-ना० [बदल्+आइ] बदल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बदलाइनु-स० क्रि० [बदलाउ+आइ+नु] बदल्न लाइनु; ('बदलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बदलाउनु-स० क्रि० [बदल्+आउ+नु] बदल्न लाउनु; ('बदल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बदलिनु-अ० क्रि० [बदल्+इ+नु] १. अदल-बदल हुनु; हेर-फेर हुनु । २. एक थोकको अरु थोक हुनु; साट-फेर हुनु । ३. उल्टिनु; उल्टा-पाल्टी हुनु । ४. हेर-फेर होइनु; ('बदल्नु'-को भा० क्रि०) ।
 बदली-ना० [वादल] किंजिएर आकाश ढाकेको वादल; घटा ।
 बदली-ना० [बदल+ई] १. बदल्ने काम; परिवर्तन । २. साट-फेर; सट्टा-पट्टा ।
 बदल्नु-स० क्रि० [बदल्+नु] १. एकको बदलामा अर्को राख्नु; साट-फेर गर्नु; फेर्नु; बदल्नु । २. काम-कुरा हेर-फेर गर्नु; परिवर्तन गर्नु । ३. उल्टाउनु ।
 बदहजमी-ना० [फा० बदहजमी] अपच; अजीर्ण ।
 बदाम-ना० [फा० बादाम] १. जरामा कोसाका रूपमा फल्ने एक जातको फल । २. कागजी-बदाम ।
 बदामी-ना० [बदाम+ई] १. बदामको जस्तो रङ्ग; पहेँलो भावको रातो रङ्ग । (वि०) २. बदामको जस्तो रङ्गको । ३. कागजी-बदामका आकारको ।
 बदी-ना० [?] चान्द्र-मासको कृष्ण-पक्ष ।
 बदी-ना० [फा०] १. खराबी । २. पाप ।
 बद्ध-वि० [सं०] १. बाँधिएको; बाँधेको । २. सांसारिक बन्धन-मा परेको । ३. नियमित; निर्धारित ।
 बद्ध-कोष्ठ-वि० [सं०] कब्जियत भएको; कोष्ठ-बद्धताको रोग लागेको ।
 बद्ध-परिकर-वि० [सं०] कुनै काम गर्न तमसिएको; कमर कसेको ।
 बद्ध-प्रतिज्ञ-वि० [सं०] प्रतिज्ञा गरेको; वचन-बद्ध ।
 बद्ध-मुष्टि-वि० [सं०] १. मुट्टी बाँधेको; मुट्टी कसेको । २. कसैलाई केही दिन हात उठाउन नसक्ने; कन्जुस ।
 बद्ध-मूल-वि० [सं० बद्ध] दृढ; अटल; स्थिर ।
 बद्ध-राग-वि० [सं०] अनुरक्त; आसक्त ।

बद्ध-वैर-ना० [सं०] मनमा रहेको इबी; पुरानो रीस ।
 बद्धाञ्जलि-वि० [सं०] कसैलाई सम्मान गर्न हात जोरेको; जुम्ला हात गरेको ।
 बद्धानुराग-वि० [सं०] प्रेममा फसेको; आसक्त; अनुरक्त ।
 बदलनु-स० क्रि० [बदल्] बदल्नु ।
 बदलाइ-ना० [बदल्+आइ] बदल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; बदलाइ ।
 बदलाइनु-स० क्रि० [बदलाउ+इ+नु] बदल्न लाइनु; ('बदलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बदलाउनु-स० क्रि० [बदल्+आउ+नु] बदल्न लाउनु; ('बदल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बदलिनु-स० क्रि० [बदला+इ+नु] १. एकका बदलामा अर्को राखिनु वा हुनु; साट-फेर हुनु; फेरिनु । २. काम-कुरा हेर-फेर हुनु; परिवर्तन हुनु । ३. उल्टिनु ।
 बदल्याइ-ना० [बदलि+याइ] बदलिने किसिम, क्रिया वा भाव; बदल्याइ ।
 बधाई-ना० [सं० वर्धन] १. आफ्ना इष्ट-मित्र वा साथीहरूको सफलतामा प्रकट गरिने हर्ष; हर्षोद्गार । २. साधुवाद; धन्यवाद; स्याबासी । ३. प्रशंसा; तारीफ ।
 बधिक-वि० [सं० बधक] मान्ने; हत्यारो ।
 बधिर-वि० [सं०] बहिरो ।
 बधिरता-ना० [सं०] बहिरो हुनाको भाव ।
 बधू-ना० [सं०] १. बुहारी । २. पत्नी ।
 बधूटी-ना० [सं०] बधूटी ।
 बन-ना० [सं० वन] जङ्गल; वन ।
 बन-अदुवा-ना० [बन+अदुवा] एकलेबीरका जस्ता पात हुने, कालो कन्द हुने एक जातको अदुवा; पेउनु ।
 बन-कपूर-ना० [बन+कपूर] कङ्काल ।
 बनकर-ना० [वनकर] वनकर ।
 बन-करेलो-ना० [बन+करेलो] १. फर्सीका जस्ता पात, सेता ठूला फूल, नरम काँदै-काँडा भएको रातो लाम्बो फल र ठूलो कन्द हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल; झूसे-करेलो । (आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कारक; अग्नि-वर्द्धक र रक्त-वर्द्धक बताइएको छ । यसको कन्दको गुण अर्श र योनि-सम्बन्धी रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 बन-कर्कलो-ना० [बन+कर्कलो] जङ्गली कर्कलो; जलुको ।
 बनकस-ना० [सं० वन+कर] जङ्गली घाँस-पात ल्याउँदा तिर्नुपर्ने सरकारी रकम ।
 बनकस-ना० [सं० वन+काश] बाबियो ।
 बन-केरा-ना० [बन+केरा] जङ्गलमा हुने एक जातको केरा । (यो जातको केरा काङ्गियो नछुट्टिई एकै घरीमा लहर लाग्छ ।)
 बन-कोदो-ना० [बन+कोदो] जङ्गलमा हुने एक जातको कोदो; पाङ्कुर ।
 बन-गधा-ना० [बन+गधा] राधे-पाटे शरीर हुने, बनमा रहने

एक जातको गधा; जङ्गली गधा।

वन-गहत-ना० [वन+गहत] १. गहतकै जस्ता पात, हरियो लामो घोगे झारको जस्तो फूल, झुप्पा-झुप्पा परेर कोसा फल्ने एक जातको लहरो। २. त्यसकोसाभित्रको गेडा वा अन्न। (आयुर्वेदमा यसको गुण नेत्र-रोगमा हित गर्ने र ठन्डा बताइएको छ।)

वन-गुईठा-ना० [वन+गुईठा] जङ्गलमा गाईले गोब्याएर सुकेको गोबर; पकला।

वन-गोभी-ना० [वन+गोभी] गोजिह्विका; गाइ-जिभ्रे झार।

वन-चम्सूर-ना० [वन+चम्सूर] वन-चम्सूर।

वन-चम्सूर-ना० [वन+चम्सूर] जङ्गली चम्सूर।

वन-जन्तु-ना० [सं० वन+जन्तु] वनमा हुने प्राणी; जङ्गली जनावर।

वन-जाँच-ना० [वन+जाँच] वन-सम्बन्धी काम गर्ने अड्डा।

वन-झाँक्री-ना० [वन+झाँक्री] १. हिमालयमा रहने, ठूलो, मनुष्यका आकारको हुने भनी प्रसिद्ध प्राणी। २. येती; हिम-मानव।

वन-डुन्डु-ना० [वन+डुन्डु] प्याजी रङ्गको फूल फुल्ने जङ्गली डुन्डु साग।

वन-तरल-ना० [वन+तरल] लाम्चा पात र नीलो लामो कन्द हुने एक जातको तरल; जङ्गली तरल।

वन-तोरियाँ-ना० [वन+तोरियाँ] १. बाटुला किसिमका पात, पहेँला फूल, झूसे-करेलाकाजस्ता फल हुने एक जातको लहरो। २. त्यसको फल; जङ्गली घिरौँलो।

वन-नून-ढिकी-ना० [वन+नून-ढिकी] बढ्ता क्षार हुने एक जातको नून-ढिकी झार।

वन-पवै-ना० [वन+पवै] एक जातको जङ्गली पवै; वन-उपोदकी।

वन-पाले-ना० [वन+पाले] वनको रक्षा वा हेर-विचार गर्ने प्रहरी।

वन-पिप्ला-ना० [वन+पिप्ला] जङ्गली पिप्ला। (यो सानो र ठूलो—दुई जातको हुन्छ।)

वन-बनेलो-ना० [वन+वन+एलो] वन र वनमा हुने वस्तु।

वन-बिमिरो-ना० [वन+बिमिरो] वनमा हुने एक जातको बिमिरो।

वन-बिरालो-ना० [वन+बिरालो] बिरालाका जातको, वनमा हुने एक प्राणी; जङ्गली बिरालो।

वन-बेथे-ना० [वन+बेथे] पालुङ्गाका आकारका साना-साना पात, सेता फूल, मसिना गेडा हुने जङ्गली बेथे।

वन-बेली-ना० [वन+बेली] वोटमा काँढा हुने र काला साना-साना फल फल्ने, सेता फूल फुल्ने एक जातको बेली।

वन-भंगेरो-ना० [वन+भंगेरो] टाउको र डँडाल्नो रातो, भुँडी सेतो र बाँकी शरीर खैरो हुने, जङ्गलमा रहने एक जातको भंगेरो।

वन-भतेर-ना० [वन+भतेर] सफरमा गई खाइने भोज; सफरको भोज।

वन-भात-ना० [वन+भात] वन-भतेर।

वन-मान्छे-ना० [वन+मान्छे] वनमा रहने, मानिसजस्तो एक प्राणी।

वन-मास-ना० [वन+मास] १. मासकै जस्ता पात र फूल तथा केही लामा कोसा हुने एक जातको लहरो। २. त्यसैको गेडा; माषपर्णी। (आयुर्वेदमा यसको गुण बल र शुक्र बढाउने बताइएको छ।)

वन-मूगी-ना० [वन+मूगी] १. मूगीकै जस्ता तर केही ठूला पात, कोसा र फूल हुने एक जातको लहरो। २. त्यसैको गेडा; मुद्गपर्णी।

वन-मूला-ना० [वन+मूला] मूलाकै जस्ता लामा पात, लाम्चा र ठूला प्याजी रङ्गका फूल हुने एक जातको मूला; गोठाले मूला; रावन्ने-मूला।

वन-सिलाम-ना० [वन+सिलाम] एक जातको सिलाम जङ्गली सिलाम।

वन-हलेदो-ना० [वन+हलेदो] लामा-लामा पात, तह-तह परेका राता फूल र अदुवाको जस्तो कन्द हुने एक जातको हलेदो; वन-हरिद्रा।

वनाइ-ना० [वन्+आइ] वन्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

वनाइ-ना० [वनाउ+आइ] वनाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

वनाइनु-सं० क्रि० [वनाउ+आइ+नु] वनिवनाउ पारिनु; 'वनाउनु'-को क० क्रि०।

वनाउनु-सं० क्रि० [वन्+आउ+नु] १. वनिवनाउ पार्नु; रचना गर्नु; निर्माण गर्नु। २. मरम्मत गर्नु; जीर्णोद्धार गर्नु। ३. तुल्याउनु; तयार पार्नु; ('वन्नु'-को प्रे० क्रि०)।

४. कल्पना गर्नु; अजमाउनु। ५. पद, मर्यादा, मान, स्थिति आदिमा उँभो लगाउनु; उन्नत पार्नु।

वनात-ना० [वाना] कोट, जङ्गी-पोशाक, जुता आदि सिउने एक प्रकारको बाक्लो ऊनी कपडा; बराँत।

वनारस-ना० [सं० वाराणसी] काशी; वाराणसी।

वनावट-ना० [वन्+आवट] १. वनाउने क्रिया; वनोट; रचना। २. ढोङ; आडम्बर। ३. बान्की।

वनावटी-वि० [वनावट+ई] १. देखावटी; ढोंगी। २. नवकली; कृत्रिम।

बनिवनाउ-वि० [वन्+वनाउ] १. वनेर तयार भएको; राम्ररी बनिस्केको। २. ठीक-ठाक; तम्तयार। (ना०) ३. बढिबढाउ; उन्नति।

बनियौ-ना० [सं० वणिक्] १. पसले; व्यापारी। २. व्यापार गर्ने एक जाति।

बनी-ना० [सं० अह्वी] ज्याला; मजदूरी; पारिश्रमिक।

बनुवा-वि० [वन+उवा] वनको; जङ्गली; वनैया।

बनेल-ना० [वन+एल] सुँगुरका जातको जङ्गली प्राणी; जङ्गली सुँगुर; बँदेल; बराह।

बनैया-बन्धकी

बनैया-वि० [वन+ऐया] वनको; वनुवा; जङ्गली।
 बनोट-ना० [वन्+ओट] १. वस्त्रे वा बनाउने क्रिया वा भाव; वनावट; रचना; सृजना। २. चेहराको रचना; मुखाकृति। ३. कल्पना; अजमाइस।
 बनोट-ना० [वनोट] बनोट।
 बनोटो-ना० [वनाउ+औटो] बटेनु।
 बन्चरो-ना० [ने०] रूख, काठ आदि काट्ने वा ताछ्ने एक प्रसिद्ध हतियार; परशु।
 बन्च-याइ-ना० [बन्च-याउ+आइ] बन्च-याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बन्च-याइनु-स० क्रि० [बन्च-याउ+आइ+नु] कर-बलले ढोगिनु; ('बन्च-याउनु'को क० क्रि०)।
 बन्च-याउनु-स० क्रि० [बन्चरो+याउ+नु] १. मन नपरीकन ढोग्नु; कर-बलले ढोग्नु; टस्क्याउनु। २. मन नपरेका व्यक्तिलाई हातले काटेको जस्तो गरी देखाउनु; दाह्ने हात लाउनु।
 बन्जर-ना० [सं० बन्ध्य] ऊसर जमीन; बन्जार।
 बन्जार-ना० [बन्जर] बाली-नाली केही नउम्रने जमीन; ऊसर जमीन।
 बन्जार-ना० [सं० वणिज्] घोडा, बैल वा आफ्नै काँधमा माल-ताल लिएर यत्र-तत्र हिँड्दै व्यापार गर्ने व्यापारी; धोक्ने व्यापारी।
 बन्डल-ना० [अं०] पोको; पुलिन्दा।
 बन्डा-ना० [वाँड] १. वाँड्ने काम; भाग लाउने काम। २. अंश; हिस्सा।
 बन्डा-चुन्डा-ना० [वाँड्+चूँड] कुनै वस्तु आपसमा भाग-शान्ति वाँड्ने काम; वाँड्-चूँड।
 बन्डा-पत्र-ना० [बन्डा+पत्र] अशियारहरूले परस्परमा वाँडी लिएका अंशको फाँट लेखिएको कागत; अंश-बन्डाको कागत।
 बन्द-वि० [फा०] १. चारैतिरबाट रोकिएको; थुनिएको। २. विको लगाइएको; छोपिएको। ३. थुनामा परेको; बन्धनमा परेको। (ना०) ४. रोक; रोकावट; छेक-थुन। ५. कागतको आधा ताउ। ६. कुनै काम वा कुरो नहुनु।
 बन्द-कोपी-ना० [बन्द+कोपी] बन्दा-गोभी।
 बन्द-कोबी-ना० [बन्द+कोबी] बन्दा-गोभी।
 बन्दगी-ना० [फा०] १. भक्तिपूर्वकको ईश्वरको बन्दना। २. ढोग; प्रणाम। ३. सेवा; द्युथूपा।
 बन्द-गोबी-ना० [बन्द+गोभी] बन्दा-गोभी।
 बन्द-गोभी-ना० [बन्द+गोभी] बन्दा-गोभी।
 बन्दर-ना० [सं० वानर] बाँदर; वानर।
 बन्दर-ना० [फा०] बन्दर-गाह।
 बन्दर-गाह-ना० [फा०] पानी-जहाज अड्डा समुद्र-किनारको घाट; पानी-जहाजको स्टेसन।

बन्दर-घुर्की-ना० [बन्दर+घुर्की] अरुलाई त्रास देखाउनका निमित्त मात्र देखाइने धम्की; देखावटी धम्की।
 बन्द-सवाल-ना० [बन्द+सवाल] कारण-वश अड्डामा हाजिर हुन नसक्ने व्यक्तिसित कुनै अड्डाले लिखित प्रश्नावली पठाई लिने उत्तर।
 बन्दा-ना० [सं० बद्ध] बन्दा-गोभी।
 बन्दा-कोपी-ना० [बन्दा+कोपी] बन्दा-गोभी।
 बन्दा-कोबी-ना० [बन्दा+कोबी] बन्दा-गोभी।
 बन्दा-गोबी-ना० [बन्दा+गोभी] बन्दा-गोभी।
 बन्दा-गोभी-ना० [बन्दा+गोभी] बाटुला पातै-पात खण्टिएर कडा डल्लो परेको, तरकारी खाइने एक जातको वनस्पति; बन्द-कोपी; बन्दा।
 बन्दा-बन्दी-ना० [बन्द+बन्द] १. झ्याल-ढोकाहरू सबै बन्द हुनु; विलकुल बन्द हुने काम। (वि०) २. विलकुल बन्द।
 बन्दि-ना० [सं०] कैद; थुना; बन्धन।
 बन्दी-ना० [सं० बन्ध] स्त्रीहरूले शिरमा लाउने एक वा अनेक लहर हुने र निधारमा जडाउको झुप्पो हुने एक किसिमको गहना; शिर-बन्दी।
 बन्दी-ना० [सं०] १. राजाहरूको स्तुति-गान गर्ने व्यक्ति; चारण। २. थुनुवा; कैदी।
 बन्दी-ना० [बन्द+ई] नाम शब्दका पछि लागेर 'बन्द गरिएको', 'आधारमा', 'क्रममा' आदि अर्थ बुझाउने शब्द। (उदा०-बोरा-बन्दी, खाम-बन्दी, रैबन्दी, वर्ष-बन्दी इत्या०।)
 बन्दीखान-ना० [बन्दीखाना] बन्दीखाना।
 बन्दीखाना-ना० [बन्दी+खाना] १. झ्यालखान; जेलखाना; कैदखाना। २. थुनुवालाई राख्ने घर।
 बन्दी-गृह-ना० [सं०] बन्दीखाना।
 बन्दीपुर-ना० [ने०] नेपालको पश्चिम-तीन (३)-नम्बर-इलाकामा पर्ने एक मुख्य बस्ती।
 बन्दी-प्रत्यक्षीकरण-ना० [सं०] तोकिएका काम-कारवाई गर्न थुनामा परेको कुनै व्यक्तिलाई न्यायाधीश वा अदालतका समक्ष उपस्थित गर्न दिइएको आदेश।
 बन्दूक-ना० [अ० बन्दूक] गोली भरेर चलाइने एक प्रसिद्ध शस्त्र।
 बन्देज-ना० [सं० बन्धन] १. थिति; रीति; नियम। २. रोकावट; प्रतिबन्ध। ३. हैकम; तैनात।
 बन्दोबस्त-ना० [फा०] प्रबन्ध; व्यवस्था; इन्तिजाम।
 बन्ध-ना० [सं०] १. बाँध्ने काम; बन्धन। २. बाँध्ने वस्तु। ३. कैद; थुना। ४. बाँध।
 बन्धक-वि० [सं०] १. बाँध्ने। (ना०) २. डोरी; बन्धन। ३. बाँध। ४. रुपियाँ-पैसा सापट लिएर राखिएको धितो; बाँधा।
 बन्धकी-वि० [बन्धक+ई] बन्धक परेको; ऋण लिएवापत धितो राखिएको।

बन्धकी-ना० [सं०] १. वेद्या; रण्डी। २. बन्ध्या स्त्री।
 बन्धन-ना० [सं०] १. बाँधने काम। २. डोरी आदि बाँधने साधन।
 ३. झ्यालखाना; बन्दी-गृह। ४. रोकावट; प्रतिबन्ध।
 ५. शरीरको जोर्नी; सन्धि। ६. फल, पात आदिको भेट्नु।
 बन्धन-ग्रन्थि-ना० [सं०] १. डोरी वा पाशको गाँठो।
 २. शरीरका अवयवहरूको जोर्नी।
 बन्धन-पाता-ना० [बन्धन+पाता] माल-मत्ता राख्ने बाकस
 कस्ने फलामे पाता।
 बन्धन-स्तम्भ-ना० [सं०] पशुहरू बाँध्ने कीलो।
 बन्धन-स्थान-ना० [सं०] १. तबेला; अस्तबल। २. गोठ;
 गौ-शाला।
 बन्धनी-ना० [सं०] १. शरीरका अवयवहरूलाई मिलाई
 बाँध्ने नसो। २. डोरी आदि बाँध्ने साधन।
 बन्धनीय-वि० [सं०] १. बाँध्न योग्य। (ना०) २. पुल।
 बन्धित-वि० [सं०] १. बाँधिएको; बन्धनमा परेको। (ना०)
 २. बाँझी स्त्री; बन्ध्या स्त्री।
 बन्धी-वि० [सं०] बाँधिएको; बन्धनमा परेको; बन्दी।
 बन्धु-ना० [सं०] १. दाजु-भाइ; फुकी; सगोत्र; जाति।
 २. इष्ट-मित्र; आत्मीय जन। ३. साथी; मित्र। ४.
 सहायक।
 बन्धु-बन्धव-ना० [सं०] दाजु-भाइ; बन्धु-वर्ग।
 बन्धु-वर्ग-ना० [सं०] दाजु-भाइहरूको समुदाय; फुकी।
 बन्धुता-ना० [सं०] बन्धु हुनाको भाव; बन्धुत्व।
 बन्धुत्व-ना० [सं०] बन्धु हुनाको भाव; बन्धुता।
 बन्धुर-ना० [सं०] १. शिर-पेच; मुकुट। २. हाँस। ३. सारस।
 ४. योनि। (वि०) ५. सुन्दर; मनोहर। ६. होचो-
 अग्लो परेको।
 बन्धुल-ना० [सं०] १. वेद्याको छोरो; रण्डीको छोरो।
 (वि०) २. सुन्दर; मनोहर। ३. झुकेको; निहुरेको।
 बन्धेज-ना० [बन्धेज] बन्धेज।
 बन्ध्य-वि० [सं०] १. बाँध्न योग्य; बन्धनीय। २. फल
 नलाग्ने (रूख)। ३. बाँझो।
 बन्ध्या-ना० [सं०] शारीरिक दोषले गर्दा सन्तान उत्पन्न
 गर्न नसक्ने स्त्री; बाँझी स्त्री।
 बन्ध्या-कर्कटी-ना० [सं०] ऐरेलु।
 बन्ध्या-पुत्र-ना० [सं०] हुन नसक्ने कुरो; असम्भव कुरो।
 बन्नु-अ० क्रि० [प्रा० वण्णणा] १. बनिबनाउ हुनु;
 रचिनु; तयार हुनु। २. मरम्मत हुनु; जीर्णोद्धार
 हुनु। ३. पद, मर्यादा, अधिकार, स्थिति आदिमा उँभो
 लाग्नु; सप्रनु; उन्नति हुनु। ४. काम सिद्ध हुनु; कार्य-
 सिद्धि हुनु। ५. बढ्ता योग्य वा गम्भीर भाव देखाउनु;
 बुज्जुबुझाई देखाउनु।
 बन्सो-ना० [सं० वंश] १. दूबाका जस्ता लामा र तीखा
 पात, केस्रै-केस्रा परेका झुप्पाकार फल हुने र आँखलैपिच्छे
 हाँगा हाल्ने एक भई-झार; मन्थानक। २. वंश। ३. लेश:

सूक्ष्म अंश।

बपौती-ना० [बाबु+औती] बाबुले छोडेर गएको धन-सम्पत्ति;
 पैतृक सम्पत्ति।
 बफाइ-ना० [बफाउ+आइ] बफाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बफाइनु-स० क्रि० [बफाउ+आइ+नु] बाफद्वारा उस्तिनिनु;
 ('बफाउनु'-को क० क्रि०)।
 बफाउनु-स० क्रि० [बाफ+आउ+नु] १. बाफको उष्णताबाट
 पकाउनु; बाफद्वारा उस्तिनु; खँगार्नु।
 बब-ना० [बुबु] गाई (वाल-बोलीमा)।
 बबुर-ना० [प्रा० बव्वूल] मसिना, नरम, पहेँला, साना गोल
 फूल फुल्ने, छिनछिनेका जस्ता लामा कोसा फल्ने काँदै-काँडा
 भएको एक जातको रूख; बबूर। (यो ठूलो र सानो-दुई
 जातको हुन्छ।)
 बबुरो-वि० [बरो] बिचरो; बरो; दयनीय।
 बबुल-ना० [बबुर] बबुर; बबूल; बबूर।
 बबूर-ना० [बबुर] बबुर।
 बबूल-ना० [बबुर] बबुर; बबूर।
 बभ्रु-वि० [सं०] १. गाढा खैरो। (ना०) २. न्याउरी-
 मूसो। ३. गाढा खैरो रङ्ग। ४. शिव।
 बम्-ना० [सं० उँ] १. शिवजीलाई प्रसन्न तुल्याउनाका
 निमित्त उच्चारण गरिने शब्द; प्रणव; उँ। २. साधु-
 संन्यासीहरूले भिक्षा माग्न आउँदा भन्ने शब्द।
 बम-ना० [सं० वंश] बग्गी, गाडा आदिमा लागेका घोडा वा
 बैलहरूका बीचमा रहने लामो काठ।
 बम-ना० [अं० बँम्ब] भित्र विस्फोटक पदार्थ भरिएको कुनै
 आकार-प्रकारको गोला; शत्रुको संहार वा विनाश गर्न
 प्रयोग गरिने एक ध्वंसक अस्त्र।
 बम-गोला-ना० [बम+गोला] भित्र विस्फोटक पदार्थहरू
 भरिएको विध्वंसक अस्त्र; बम।
 बमन-ना० [सं० वमन] बान्त; वमन।
 बमोजिम-ना० यो० [फा० बमूजिब] अनुसार; मुताबिक;
 सरह।
 बम्कनु-अ० क्रि० [बम] रीसको आवेगमा ठूलो स्वरले
 गर्जनु; कुल्नु।
 बम्काइ-ना० [बम्क+आइ] बम्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
 कुलाई।
 बम्काइनु-स० क्रि० [बम्काउ+आइ+नु] बम्कन लाइनु;
 ('बम्काउनु'-को क० क्रि०)।
 बम्काउनु-स० क्रि० [बम्क+आउ+नु] बम्कन लाउनु;
 ('बम्कनु'-को प्रे० क्रि०)।
 बम्किनु-अ० क्रि० [बम्क+इ+नु] १. बम्कनु। २. कुल्नु;
 ('बम्कनु'-को भा० क्रि०)।
 बम्क्याइ-ना० [बम्कि+याइ] बम्किने किसिम, क्रिया वा भाव;
 बम्काइ।
 बम्क्याहट-ना० [बम्कि+याहट] बम्किने किसिम, क्रिया वा

बम्फसेल-बरबराइन

भाव ।

बम्फसेल-वि० [फा० व+फस्ल (अ०)] छेलो-खेलो;
आफल-ताफल; प्रशस्त ।बम्बईसन-ना० [ने०] खुवा र चासनी भुटेर रातो पारी बनाइ-
एको, बर्फीझैँ थाल आदिमा ढालेर तयार पारिएको एक
जातको मिठाई ।बम्बम्-ना० [वम्+वम्] जोगी-संन्यासीहरूले भिक्षा माग्दा
भन्ने शब्द ।

बम्बार्ड-ना० [अं० बम्बार्ड] बम-गोला प्रहार गर्ने काम ।

बम्बू-ना० [अं० बूम] लुगा-फाटाका सिउनी वा जोर्नीमा
लगाइने कपडाको घुरो ।बम्भोला-ना० [वम+भोला] १. महादेव; शिव । २.
अत्यन्त सोझो स्वभावको व्यक्ति ।बम्मे-वि० [?] १. थाती; जगेडा । २. बन्दा-बन्दी
(विशेष गरी सैनिकहरूको तलब-सम्बन्धी विषयमा
प्रचलित शब्द) ।बयर-ना० [सं० बदर] अमलाजत्रो एक प्रकारको फल ।
(यो अनेक किसिम र स्वादको हुन्छ ।)बयल-ना० [सं० बय] धान, गहुँ आदिका बालीमा हावा
लाग्दा देखिने तरङ्ग; बयली ।

बयल-ना० [वल] वैल ।

बयल-गाडा-ना० [बयल+गाडा] वैल-गाडा; गो-यान ।

बयलपाते-वि० [सं० बय+उत्पात+ए] १. बिप्ताते; छाले;
बयल्ल । २. बयल खेल्ने वेलाका धान-गहुँका बोट ।बयलिनु-अ० क्रि० [सं० विकल] १. खाँदैर बनाइने अचार,
सिन्की आदिको अमिलो स्वाद विग्रो सड्न तयार हुनु;
स्वाद विग्रनु । २. दुश्चरित्र भएर हिँड्नु; छिहिलिनु ।बयली-ना० [बयल+ई] धान, गहुँ, आदिको बालीमा हावा
लाग्दा उठ्ने लहर; बयल ।बयल्याइ-ना० [बयलि+याइ] बयलिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।बयल्याइनु-स० क्रि० [बयल्याउ+आइ+नु] बयलिने पारिनु;
(‘बयल्याउनु’-को क० क्रि०) ।बयल्याउनु-स० क्रि० [बयलि+याउ+नु] बयलिने पार्नु;
(‘बयलिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

बयल्ल-वि० [सं० बय] उच्छृङ्खल; छयल्ल; छाले ।

बयल्ले-वि० [बयल्ल+ए] बयल्ल ।

बयसट्टी-ना० [प्रा० बासट्टि] १. साठी र दुइको योग-सङ्ख्या;
६२-को अङ्क । (वि०) २. साठी र दुइका योग-सङ्ख्याको;
बासट्टी ।बयसट्टी-वि० [बयसट्टि+यी] गन्दै लाँदा बयसट्टीको
सङ्ख्यामा पुगेको; बयसट्टी सङ्ख्याको ।बयान-ना० [अ०] १. बखान; वर्णन; विवरण । २.
प्रशंसा; तारीफ । ३. अड्डा-अदालतमा साक्षी वा अभियुक्त-
हरूले दिने अपराध वा मुद्दा-सम्बन्धी वक्तव्य । ४. कुनै

विषयमा सम्बन्धित व्यक्तिले दिने विवरण ।

बयानबन्ने-ना० [सं० द्विनवति] १. नव्वे र दुइको योग-सङ्ख्या;
९२-को अङ्क । (वि०) २. नव्वे र दुइका योग-सङ्ख्याको ।बयानबन्ने-वि० [बयानबन्ने+यी] गणनाको क्रमले बयानबन्ने
सङ्ख्यामा पुगेको; बयानबन्ने सङ्ख्याको ।

बयालिस-ना० [बयालीस] बयालीस ।

बयालिसी-वि० [बयालीसी] बयालीसी ।

बयालीस-ना० [सं० द्विचत्वारिंशत्] १. चालीस र दुइको
योग-सङ्ख्या; ४२-को अङ्क । (वि०) २. चालीस र दुइका
योग-सङ्ख्याको ।बयालीसी-वि० [बयालीस+आँ] गणनाका क्रमले बयालीस
सङ्ख्यामा पुगेको; बयालीस सङ्ख्याको ।बयासी-वि० [बयासी+यी] गणनाका क्रमले बयासी
सङ्ख्यामा पुगेको; बयासी सङ्ख्याको ।बयासी-ना० [प्रा० बिअसी] १. असी र दुइको योग-सङ्ख्या;
८२-को अङ्क । (वि०) २. असी र दुइका योग-सङ्ख्याको ।बर-ना० [सं० बट] हाँगाबाट लहरा निस्केर भइँमा गाडिई
जरा हाल्ने राता बाटुला फल फल्ने, पीपलका जातको एक
प्रसिद्ध वृक्ष; बट ।बरकरार-वि० [फा० बरकरार] १. राम्ररी स्थापित गरिएको ।
२. दृढ । ३. वर्तमान । ४. उपस्थित ।

बरखास-वि० [बरखास्त] बरखास्त ।

बरखासी-ना० [बरखास+ई] बरखास हुने वा गर्ने काम;
खारेजी ।बरखास्त-वि० [फा० बरखास्त] १. नोकरी आदिबाट
खोसिएको; खोसुवा; खारिज गरिएको । २. कुनै
चलिरहेको वैठक, इजलास आदिको विसर्जन ।बरखिलाफ-वि० [अ० बरखिलाफ] १. विरुद्ध; प्रतिकूल ।
२. उल्टो ।बरखी-ना० [सं० वार्षिकी] १. मानिस मरेका वर्ष दिनमा
गरिने श्राद्ध । २. बाबु, आमा वा पति मर्दा वर्ष दिनसम्म
छोरो वा पत्नीले पालन गर्नु पर्ने नियम ।बरताव-ना० [सं० वर्तन] कसैसित गरिने काम-कुराको
व्यवहार ।बरन्डा-ना० [सं० वरण्ड] घरमा बाहिर निकालेर बनाइएको
छानासहितको अवयव; बार्दली ।

बरफ-ना० [फा० बर्फ] ठन्डा गरी जमाएको पानी ।

बरफिलो-वि० [बरफ+इलो] बर्फिलो ।

बरबर-ना० [ने०] १. बेहोशीका अवस्था वा निद्रामा बोल्ने
काम; बड़बड़; प्रलाप । (क्रि० यो०) २. लगातार आँसु,
पानी, साना-तिना गेडा आदि चुहुने वा झर्ने किसिम ।

बरबरती-क्रि० यो० [बरबर+ती] बरबरी ।

बरबराइ-ना० [बरबराउ+आइ] बरबराउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

बरबराइन-अ० क्रि० [बरबराउ+इ+नु] बरबर गरिनु;

बड़बड़ाइनु; ('बरबराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 बरबराउनु-अ० क्रि० [बरवर+आइ+नु] १. बेहोशीका अवस्था वा निद्रामा बोलनु; बरवर गर्नु; बड़बड़ाउनु; प्रलाप गर्नु । २. फतफताउनु; भटभटाउनु । ३. थोपा, गेडा आदि झर्नु ।
 बरबराहट-ना० [बरबराउ+आहट] बरबराउने किसिम, क्रिया वा भाव; बरबराइ ।
 बरबरी-क्रि० यो० [बरवर+ई] १. आँसु चुहाउने किसिम; बरवर । २. साना-साना दाना, थोपा आदि खस्ने वा छर्ने किसिम; बर्कने किसिम ।
 बर-बन्दोबस्त-ना० [(फा०) बर+बन्दोबस्त] बन्दोबस्त; इन्तिजाम; प्रबन्ध ।
 बरबरे-वि० [बरवर+ए] बरबराउने स्वभावको; बड़बड़े ।
 बरबाद-वि० [फा०] १. बिप्रेको; नासिएको; विनष्ट । २. बेथितिसित रहेको; भताभुङ्ग ।
 बरबादी-ना० [फा०] बरबाद हुने भाव; नाश; विनाश ।
 बर-बेवहार-ना० [(फा०) बर+बेवहार] बेवहार; व्यवहार ।
 बरही-ना० [सं० वृ] १. पान-सम्बन्धी काम गर्ने एक जाति; बरै । २. पान-पसले; पानको व्यापारी ।
 बराँठ-ना० [अ० बर्राँठ] १. सोझो सीड, छोटो पुच्छर, खैरो वर्ण र प्रायः मोटो हुने एक जातको मृग; शम्बर । (वि०) २. हृष्ट-पुष्ट र बलियो; हट्टाकट्टा । ३. गर्भ धारण नगरेकी युवती; बैला (स्त्री) ।
 बराँठिइनु-अ० क्रि० [बराँठ+इ+नु] बराँठजस्तै मोटाइनु; ('बराँठिनु'-को भा० क्रि०) ।
 बराँठिनु-अ० क्रि० [बराँठ+इ+नु] १. बराँठजस्तै मोटाउनु; खूब हृष्ट-पुष्ट हुनु; अथुलाउनु । २. उमेर पुगिसकेर पनि गर्भ धारण नगर्नु; बैलिनु ।
 बराँठ्याइ-ना० [बराँठ+याइ] बराँठिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बराँत-ना० [बनात] बनात ।
 बरा-ना० [सं० वराक] बिचरो; बबुरो ।
 बराइ-ना० [वर्+आइ] बर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; स्वयंवर गर्ने काम ।
 बराइ-ना० [वर्+आइ] बार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बराइनु-सं० क्रि० [बराउ+आइ+नु] कन्याद्वारा वर रोजाइनु; ('बराउनु'-को क० क्रि०) ।
 बराउनु-सं० क्रि० [वर्+आउ+नु] कन्याद्वारा वर रोज्न लाउनु; ('बर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बराज्यू-ना० [बाजे+ज्यू] १. बाजेका पिता; बाबुका बाजे । २. चार-पाँच पुस्तामाथिका पुर्खाहरू ।
 बराज्यै-ना० [बराज्यू] बराज्यू ।
 बरानी-ना० [बहुरानी] कमारा-कमारीले आफूभन्दा कम उमेरका मालिककी स्त्रीलाई सम्बोधन गर्ने शब्द ।
 बराबर-वि० [फा०] १. समान; तुल्य; सदृश । २. होचो-

अग्लो नभएको; समतल । (क्रि० यो०) ३. निरन्तर; लगातार; सधैं; हमेशा । ४. प्रायः; अक्सर ।
 बराबरी-ना० [फा०] बराबर हुनाको भाव; समानता; तुल्यता ।
 बराबद-ना० [फा०] चोरिएको वा हराएको वस्तु फेला पर्नु; बेपत्ता भएको माल-मत्ता वा प्राणी खान-तलासीबाट निस्कनु ।
 बरालाइ-ना० [बराल्+आइ] १. बराल्ने किसिम, क्रिया वा भाव । २. बरालिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बरालिनु-अ० क्रि० [बराल्] १. अर्काको बहकावटमा लाग्नु; बहकिनु । २. बेकाममा यता-उति हिँड्नु; अल्लारिनु । ३. खराब सङ्गतमा लाग्नु; कुसङ्गतमा फस्नु ।
 बरालिनु-सं० क्रि० [बराल्+इ+नु] बहकाइनु; ('बराल्नु'-को क० क्रि०) ।
 बराल्नु-सं० क्रि० [बयल्ल+नु] १. खराब काममा प्रवृत्त गराउनु; बहकाउनु । २. बेकाममा यता-उति हिँडाउनु । ३. खराब सङ्गतमा लगाउनु; कुसङ्गतमा फसाउनु ।
 बराल्याइ-ना० [बरालि+याइ] बरालिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बराह-ना० [सं० वराह] वराह ।
 बराहा-वि० [बरावर] अधियाँ; साजा; बच्छी ।
 बरिनु-सं० क्रि० [वर्+इ+नु] कन्याद्वारा वर रोजिनु; ('बर्नु'-को क० क्रि०) ।
 बरियो-ना० [सं० वरत्रा] नाम्लाको डोरी ।
 बरियाँत-ना० [सं० वर-यात्रा] विवाहमा वरका साथ कन्याका पिताका घरमा जाने मानिसहरूको समूह; जन्ती; वर-यात्री ।
 बरियाँती-वि० [बरियाँत+ई] बरियाँतमा जाने; जन्ती जाने ।
 बरी-ना० [सं० वटी] १. औषधीको गोली; वटी । २. साना-साना डल्ला पारी तयार गरिएको खाद्य पदार्थ ।
 बह-संयो० [सं० वर] १. त्यसोभन्दा त । २. अथवा; वा; यद्वा ।
 बहवाल-ना० [अ० बर्राँठ] १. सीड मोटा हुने एक जातको लेकाली ठूलो भेडो । २. भाले भेडो; भेडाको साँढे ।
 बरेलो-ना० [ने०] परवरजस्तो तरकारी खाइने एक जातको फल; चुन्चे-करेलो ।
 बरै-ना० [बरही] बरही ।
 बरो-वि० [बरा] बरा; बिचरो; बबुरो ।
 बरोबर-वि० [बराबर] १. बराबर; समान; तुल्य; समकक्ष । (क्रि० यो०) २. वार-वार; फेरि-फेरि; पुनः-पुनः । ३. प्रायः ।
 बरोबरी-ना० [बरोबर+ई] बराबरी; तुल्यता; समानता ।
 बर्कत-ना० [अ० बरकत] १. बल; ताकत; सामर्थ्य । २. आधिक्य । ३. लाभ । ४. उन्नति; अभ्युदय ।

वर्कती-वि० [वर्कत+ई] वर्कत भएको; शक्ति-शाली।
 वर्कनदास-ना० [अ० वर्क+अन्दाज (फा०)] १. बेकम्मा भएर खारीज भएको; बरखास्त। २. सिपाही; सैनिक।
 वर्कनु-अ० क्रि० [वर्क+लो+नु] १. दाना-दाना वस्तु खस्नु; गेडाहरू पोखिनु। २. दानाहरू छरिनु; छिरलिनु।
 वर्कर-ना० [सं०] बाखाको बच्चो; पाठो।
 वर्काइ-ना० [वर्क+आइ] वर्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वर्काइ-ना० [वर्काउ+आइ] वर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वर्काइनु-स० क्रि० [वर्काउ+इ+नु] गेडाहरू खसालिनु वा छरिनु; ('वर्काउनु'-को क० क्रि०)।
 वर्काउनु-स० क्रि० [वर्क+आउ+नु] १. साना-साना दानाहरू छर्नु; छिरलो पार्नु। २. बीउ छर्नु।
 वर्किनु-अ० क्रि० [वर्क+इ+नु] १. गेडाहरू खसिनु; ('वर्कनु'-को भा० क्रि०)। २. वर्कनु।
 वर्को-ना० [सं० वृत्] एक-सरो पछेउरा; मजेत्रो।
 वर्कोलो-ना० [सं० वर्कर+ओलो] भेडा, बाखा आदिको गोली परेको विष्टा।
 वर्कोल्याइ-ना० [वर्कोल्याउ+आइ] वर्कोल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वर्कोल्याइनु-स० क्रि० [वर्कोल्याउ+आइ+नु] भेडा-बाखा आदिले हगिनु; ('वर्कोल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 वर्कोल्याउनु-स० क्रि० [वर्कोलो+याउ+नु] भेडा, बाखा आदिले हगनु; वर्कोला हगनु।
 वर्क्याइ-ना० [वर्क+याइ] वर्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वर्क्याइ-ना० [वर्क+याहट] वर्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वर्ख-ना० [सं० वर्ष] १. साल; वर्ष। २. उमेर; आयु।
 वर्खा-ना० [सं० वर्षा] वर्षा।
 वर्खास-वि० [वरखास्त] वरखास्त।
 वर्खासिन-ना० [सं० वर्षाशन] वर्षाशन।
 वर्खास्त-वि० [फा० वरखास्त] वरखास्त।
 वर्खासी-ना० [वर्खास+ई] वरखासी।
 वर्खिनु-अ० क्रि० [वर्खा+इ+नु] वर्खाभिर रहनु; वर्षा-कालभर रहनु।
 वर्खी-ना० [वरखी] वरखी।
 वर्खे-वि० [वर्खा+ए] १. वर्खा-सम्बन्धी; वर्षाको। २. वर्षा ऋतुमा हुने वा प्रयोग गरिने।
 वर्ख्याइ-ना० [वर्ख्याउ+आइ] वर्ख्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वर्ख्याइ-ना० [वर्खि+याइ] वर्खिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 वर्ख्याउनु-स० क्रि० [वर्खि+याउ+नु] कुनै काम-कुरो वर्खाभिर स्थगित राख्नु; वर्षा-कालभरि थामेर राख्नु।
 वर्छी-ना० [सं० व्रचन] भाला।
 वर्छी-ना० [वर्छी+ई] भाला।
 वर्त-ना० [सं० व्रत] १. व्रत। २. उपवास।

वर्तन-ना० [सं० वर्तन] १. खाने-पिउने वस्तुहरू हाल्ने माटो, धातु आदिको भाँडो; पात्र। २. बत्ती बाल्ने तेल।
 वर्तनु-अ० क्रि० [सं० वृत्] बाँच्नु; जीवित रहनु; जीवन-निर्वाह गर्नु।
 वर्तमन-ना० [सं० व्रतबन्ध] व्रत-बन्ध।
 वर्ता-वि० [वर्द्धता] बढ्ता।
 वर्तालु-वि० [वर्त+आलु] व्रत बसेको; उपवास बसेको; व्रती।
 वर्दा-ना० [सं० बलिबर्द] गोरु।
 वर्दी-ना० [वरदी] वरदी।
 वर्दुल-ना० [सं० वर्तुल] प्वाल पार्ने ज्याभल; बर्मा; झीर।
 वर्धन्ने-ना० [ने०] दीर्घ उकारको चिह्न; (०) यो चिह्न।
 वर्नु-स० क्रि० [सं० वरण+नु] १. कन्याले वर रोज्नु; पति-वरण गर्नु; स्वयंवर गर्नु। २. स्वीकार गर्नु; मन्जूर गर्नु। ३. ठेक्नु।
 वर्फ-ना० [फा० वर्फ] वरफ।
 वर्फिलो-वि० [वर्फ+इलो] वरफै-बरफले ढाकिएको; हिउँले परिपूर्ण।
 वर्फी-ना० [फा० बर्फ] खुवा, चीनी आदि पकाएर थालमा जमाई पछि काटेर झिकिने एक किसिमको मिठाई।
 वर्बट-ना० [सं०] ठूलो जातको मास।
 वर्बर-वि० [सं०] १. असभ्य; जङ्गली; वर्वर। २. अनार्य। ३. घुंगुरिएको (रौं)। (ना०) ४. जङ्गली जाति। ५. घुंगुरिएको कपाल।
 वर्बरता-ना० [सं०] वर्बर हुनाको भाव; असभ्यता; वर्वरता।
 वर्बुर-ना० [सं०] बबुरको बोट।
 वर्बुर-ना० [सं०] बबुर।
 वर्बरी-ना० [सं०] बाबरी; वन-तुलसी।
 वर्मा-ना० [फा० वर्म:] काठमा प्वाल पार्ने एक प्रकारको औजार।
 वर्मा-ना० [सं० ब्रह्म-देश] भारत र पाकिस्तानको पूर्वपट्टि रहेको एक देश।
 वर्मी-वि० [वर्मा+ई] वर्मेली।
 वर्मेली-वि० [वर्मा+एली] वर्माको; वर्मा-सम्बन्धी।
 वर-क्रि० यो० [अनु०] १. गेडा-गेडीहरू झर्ने वा झर्दा शब्द आउने किसिम; वर्कने किसिम। २. आँसु वा पानीका थोपाहरू झर्ने वा झर्दा शब्द आउने किसिम।
 वर्रो-ना० [सं० विभीतक] १. ठूलूला पात, मञ्जरीका रूपमा साना-साना हरिया फूल र पहेँला गोल फल हुने एक वृक्ष। २. त्यसैको फल; त्रिफलाका तीन फलमध्ये एक। (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ-नाशक र आँखालाई हित गर्ने बताइएको छ।)
 वर्स-ना० [सं० वर्ष] १. साल; वर्ष; वर्ख। २. उमेर; आयु।
 वर्सनु-अ० क्रि० [सं० वर्षा+नु] १. पानी पर्नु; वृष्टि हुनु।

२. दानाहरू खस्नु; बर्कनु । ३. खस्नु; झर्नु । ४. परा छुट्नु ।
बर्साइ-ना० [बर्स+आइ] बर्सने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बर्साइ-ना० [बर्साउ+आइ] बर्साउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बर्साइनु-स० क्रि० [बर्साउ+आइ+नु] वृष्टि गराइनु; ('बर्साउनु'-को क० क्रि०) ।
बर्साउनु-स० क्रि० [बर्स+आउ+नु] १. पानी पार्नु; वृष्टि गराउनु । २. थोपा वा गेडा बेसरी खसाल्नु; झार्नु । ३. छेलो-खेलो हुने गरी दिनु; प्रशस्त दिनु । ४. धेरै वस्तुहरू पानी परेझैँ खसाल्नु ; ('बर्सनु'-को प्रे० क्रि०) ।
बर्साति-ना० [सं० वर्षा] १. पानी ज्यादा पर्ने महीना; श्रावण र भाद्र महीना; वर्षा-काल । २. वृष्टि; वर्षा ।
बर्साती-ना० [बर्सा+ती] १. वर्षेको पानीबाट बच्नाका निमित्त लाइने खुकुलो कोटजस्तो एक प्रकारको लुगा । २. पानी छिर्न नसक्ने गरी विशेष किसिमले बनाइएको कपडा । (वि०) ३. वर्षा ऋतुमा हुने; बर्सातिको ।
बर्सादि-ना० [बर्साति] बर्साति ।
बर्सादी-ना० [बर्साती] बर्साती ।
बर्सनु-अ० क्रि० [बर्स+इ+नु] पानी परिनु; ('बर्सनु'-को भा० क्रि०) ।
बर्सनि-क्रि० यो० [बर्स+एनी] हरेक वर्षमा; प्रतिवर्ष; सालिन्दा ।
बर्सादी-ना० [वर्ष-बन्दी] वर्ष-वर्ष दिनमा लिने वा दिने रकम; प्रतिवर्ष लिने-दिने गरिआएको नगद वा जिन्सी; वर्ष-बन्दी ।
बर्स्यौँलो-ना० [वर्षा+औलो] वर्षा-कालमा हुने, जमीनमनि रहने जूकाजस्तो कीरो; गँडेउलो ।
बल-ना० [सं०] १. शक्ति; ताकत । २. सेना; सैन्य । ३. वीर्य; शुक्र । ४. आइ; भरोसा । ५. बलराम ।
बल-ना० [सं० बलक्ष] चित्र लेख्ने वा घर आदिमा पोल्ने काममा उपयोग गरिने सेतो धूलो वा रङ्ग ।
बल-ना० [अं० बल] १. भकुन्डो । २. फुट-बल ।
बल-ना० [सं० बलि] अप्सानी; बलि ।
बलक-ना० [सं० बलक्ष] १. सुन-चाँदीका गहना, भाँडा आदिमा घोट्टेर टलक निकाल्ने एक किसिमको पत्थर; पुलिक । २. बल (धूलो वा रङ्ग) ।
बलक-बलक-क्रि० यो० [ने०] १. घाउ-खटिराहरूमा पीप भरिएर टन्कने किसिम; टन्क-टन्क; बलकने किसिम । २. उत्तेजित हुनु; चञ्चल हुनु ।
बलक्ष-वि० [सं०] १. सेतो; श्वेत । २. चन्द्रमा ।
बल-जफत-ना० [बल+जफत] जबरदस्ती; बल-मिचाइ; बलात्कार ।
बल-जफती-ना० [बल+जफती] बल-जफत ।
बल-जफत-ना० [बल-जफत] बल-जफत ।
बल-जफती-ना० [बल-जफती] बल-जफती ।
बल-तल-क्रि० यो० [बल+तल (फाँ०)] १. बल गरेर;

बलपूर्वक । २. मुश्किलसित; बल-तल ।
बलदेव-ना० [सं०] १. बलराम । २. वायु ।
बलवल-ना० [सं० बल+वल] १. उत्ताउलो स्वभाव; उच्छृङ्खलता । २. बकबक ।
बलबलाइ-ना० [बलबलाउ+आइ] बलबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बलबलाइनु-अ० क्रि० [बलबलाउ+आइ+नु] चञ्चल होइनु; ('बलबलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
बलबलाउनु-अ० क्रि० [बलवल+आउ+नु] १. चञ्चल हुनु; उच्छृङ्खल हुनु । २. बकबक गर्नु; नचाहिँदा वर्ता कुरा गर्नु ।
बलबलाहट-ना० [बलबलाउ+आहट] बलबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; बलबलाइ ।
बलबलिइनु-अ० क्रि० [बलबलि+इ+नु] बलबलाइनु; ('बलबलिनु'-को भा० क्रि०) ।
बलबलिनु-अ० क्रि० [बलबलि+इ+नु] बलबलाउनु ।
बलबले-वि० [बल-बल+ए] १. छुकछुके; चकचके । २. बलबल गर्ने; बकबके ।
बलबल्याइ-ना० [बलबलि+याइ] बलबलिने किसिम, क्रिया वा भाव; बलबलाइ ।
बलबल्याहट-ना० [बलबलि+याहट] बलबलिने किसिम, क्रिया वा भाव; बलबल्याइ ।
बलभद्र-ना० [सं०] १. बलवान् व्यक्ति । २. बलराम ।
बल-मिचाइ-ना० [बल+मिचाइ] बलले थिचो-मिचो गर्ने काम; बल-जफती; जबरदस्ती ।
बलराम-ना० [सं०] कृष्णका दाजु; बलदेव ।
बलवा-ना० [फा०] १. दङ्गा; विप्लव; हूल-हुज्जत । २. विद्रोह ।
बलवान्-वि० [सं०] बल भएको; शक्ति-शाली; बली ।
बल-शाली-वि० [सं०] बलियो; बलवान् ।
बला-ना० [सं०] लडाइँका समयमा भोक-प्यास हटाउने एक विद्या ।
बला-ना० [अ०] १. आपत्ति; विपत्ति । २. दुःख; कष्ट । ३. रोग; व्याधि । (वि०) ४. घोर; अत्यन्त ।
बला-ना० [सं०] बलुझार ।
बलाइ-ना० [बल्+आइ] बल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बलाइ-ना० [बाल्+आइ] बाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बलाक-ना० [सं०] बकुल्लो ।
बलाका-ना० [सं०] १. पोथी बकुल्लो । २. बकुल्लाको तौँती । ३. कामुक स्त्री ।
बलाढ्य-वि० [सं०] बलियो; बलवान् ।
बलात्-क्रि० यो० [सं०] बल-जफत गरेर; बलपूर्वक ।
बलात्कार-ना० [सं०] १. जबरदस्ती गर्नु; बल-प्रयोग । २. कुनै स्त्रीको इच्छाका विरुद्ध बलपूर्वक सम्भोग गर्नु; सत्तित्व नष्ट गर्नु । ३. अन्याय; अत्याचार ।

बलात्कृत-बलड्याड

बलात्कृत-वि० [सं०] बलात्कार गरिएको; जबरदस्ती गरिएको ।
 बलाध्यक्ष-ना० [सं०] सेना-पति ।
 बलाबल-ना० [सं०] १. दुइ पक्षका मानिसहरूको तुलनात्मक बल र निर्बलता । २. दुइ थरीका बलको प्रतिस्पर्धा; विंचातानी ।
 बलाहक-ना० [सं०] १. मेघ; बादल । २. पर्वत; पहाड । ३. बकुल्लो ।
 बलि-ना० [सं०] १. देवतालाई चढाईने खाद्य पदार्थ; नैवेद्य । २. देवताका निम्ति भोग दिइने पशु । ३. पूजा, होम आदिमा क्षेत्र-पाललाई चढाईने अन्न । ४. भोजन गर्नुभन्दा पहिले देव-पितृका उद्देश्यले चढाईने अन्न; अप्सानी । ५. काग, कुकुर आदिलाई दिइने आहार । ६. पञ्च-महायज्ञमध्ये एक; भूत-यज्ञ । ७. भूमि-कर; माल-पोत । ८. पेटका लुँदाका बीचको रेखा वा चाउरी । ९. पुराण-प्रसिद्ध एक दैत्य-राज । (यिनैलाई छलन भगवान् विष्णुले वामन अवतार लिनुभएको थियो ।)
 बलि-कर्म-ना० [सं०] १. पञ्च-महायज्ञमध्ये एक; भूत-यज्ञ । २. पूजा ।
 बलि-दान-ना० [सं०] १. देव-देवीका उद्देश्यले पशु-वध गर्नु; पशु-बलि दिनु । २. देवताको पूजा गर्नु । ३. त्याग; उत्सर्ग ।
 बलिनु-अ० क्रि० [बल्+इ+नु] आगाको ज्वाला उठिनु; ('बल्नु'-को भा० क्रि०) ।
 बलिन्द्र-वि० [बलेनी] १. पानी पर्दा बलेनीबाट चुहुने पानीको धाराजस्तो; निरन्तर चुहेको (धारा) । २. बरबर चुहेको आँसुको (धारा) ।
 बलि-पशु-ना० [सं०] देवताका उद्देश्यले काटिने वा छोडिने पशु; भोग दिइने पशु ।
 बलि-पुष्ट-ना० [सं०] कौवा ।
 बलियो-वि० [सं० वलीय] १. बल भएको; बलवान्; बलिष्ठ । २. हतपती नविग्रने; मजबूत; खप्ने । ३. धन, जन आदिले सम्पन्न ।
 बलि-वैश्वदेव-ना० [सं०] भूत-यज्ञ ।
 बलिश-ना० [सं०] बल्छी ।
 बलिष्ठ-वि० [सं०] १. बलवान्; बलियो; शक्ति-शाली । (ना०) २. ऊँट ।
 बलि-सद्व-ना० [सं०] पाताल लोक ।
 बली-वि० [सं०] १. बलियो; बलिष्ठ । (ना०) २. छालामा परेको चाउरी वा लुँदो । ३. राँगो । ४. बँदेल । ५. ऊँट । ६. बैल । ७. योद्धा । ८. बलि ।
 बलीक-ना० [सं०] छानाको छेउ; दाँती ।
 बलीवर्द-ना० [सं०] १. साँढे । २. बैल ।
 बलु-ना० [सं० बाल] पानीमा रहने रौंजस्तो मसिनुर लामो एक जातको कीरो । (यसले वेष्टिएर गाई-वस्तुको पुच्छर

'काटिदिन्छ ।)

बलु-ना० [सं० बला] बाटुला किसिमका पात, पहेँला फूल र हरिया साना-साना फल हुने एक जातको झार; बला । (यसका पहेँला, काला आदि अनेक भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण बल, वीर्य एवम् रगत बढाउने र ठन्डा बताइएको छ ।)
 बलैसी-ना० [बलीक] छानाको किनारबाट खसेको पानी पर्ने ठाउँ; बलेनी झरेर पर्ने ठाउँ ।
 बलेखो-ना० [बलि+बाखो] १. भेडो वा बाखो । २. नवियाएकी बाखी; कुमार-पाठी । ३. बलि दिइने पशु; बलि-पशु ।
 बलेनी-ना० [बलीक] छानाको किनारबाट झरेको पानी ।
 बलो-ना० [सं० बलभि] धुरीमा, छानाको बीचमा र छानाको दाँतीमाथि तेर्सो रहने लामो काठ; मुसी वा डाँडा अड्याउने तेर्सो काठ (धुरी-बलो, कुम-बलो र पानी-बलो) ।
 बलौटे-वि० [बलौटो+ए] बालुवा धेरै भएको; बलौटो ।
 बलौटो-वि० [बालुवा+औटो] बालुवा धेरै भएको; बलौटे (जमीन) ।
 बल्कनु-अ० क्रि० [बल्क+बल्क+नु] घाउ-खटिराहरू बल्क-बल्क गरेर टन्कनु ।
 बल्काइ-ना० [बल्क+आइ] बल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बल्किनु-अ० क्रि० [बल्क+इ+नु] घाउ-खटिराहरू बल्क-बल्क गरेर टन्किनु; ('बल्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 बल्छी-ना० [सं० बलिश] धागामा झुन्ड्याएर, माछा बल्झाउने फलामे अड्कुश; बल्सी ।
 बल्छे-काँढो-ना० [बल्छी+काँढो] माथितिर फर्केका काँढे-काँढा हुने एक जातको लहरो ।
 बल्झनु-अ० क्रि० [बल्छी] १. बल्छीमा पर्नु; जालमा फस्नु; पाशोमा पर्नु । २. अल्झनु; अड्कनु । ३. गर्भ रहनु । ४. जूवामा च्याँखे दाउ लाग्नु । ५. आइपर्नु; जुट्नु ।
 बल्झाइ-ना० [बल्झ+आइ] बल्झने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बल्झाई-ना० [बल्झाउ+आइ] बल्झाउने किसिम, क्रिया वा भाव; अल्झाइ ।
 बल्झाउनु-स० क्रि० [बल्झ+आउ+नु] १. बल्छीमा पार्नु; जालमा फसाउनु; पाशोमा पार्नु । २. अल्झाउनु; अड्काउनु । ३. च्याँखेमा लगाएका पैसाले अरु पैसा जित्नु; ('बल्झनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बल्झनु-अ० क्रि० [बल्झ+इ+नु] १. बल्छीमा पर्नु; जालमा पर्नु; पाशोमा पर्नु; बल्झनु । २. अल्झनु; अड्कनु । ३. गर्भ रहनु । ४. जूवामा पैसा फस्नु; ('बल्झनु'-को भा० क्रि०) ।
 बल्झ्याइ-ना० [बल्झ+याइ] बल्झने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बलड्याड-ना० [ने०] १. पल्टनवाजी; पल्टा । २. वाड; असफलता ।

बल्ल्याङ्ग्रे-वि० [बल्ल्याङ्ग्रे+ए] १. ठूलूला आँखा भएको ।
 २. आँखा बाहिर निस्केको; आँखले ।
 बल्ल्याङ्ग्रे-ना० [ने०] १. लहरामा फल्ने, ठूलूला गेडा हुने सिमीजस्तो एक प्रकारको फल । (सुत्केरीलाई खुवाउने बत्तीसा औषधिमा यसको प्रयोग हुन्छ ।) २. बाहिर निस्केको ठूलो आँखो ।
 बल्ल्याङ्ग्रे-ना० [ने०] १. गाढा प्याजी रङ्गका फूल र लामालामा कोसा हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैका कोसामा फल्ने दाना; धृत-करञ्ज । (आयुर्वेदमा यसको गुण वात र छाला-सम्बन्धी रोगको नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 बल्लु-अ० क्रि० [सं० ज्वलन्+नु] १. आगाको ज्वाला उठ्नु; धिक्को उठ्नु; दन्कनु; सल्कनु । २. जल्दो-बल्दो हुनु; प्रतापी हुनु । ३. भाग्य चम्कनु । ४. आगो, बत्ती आदिबाट प्रकाश निस्कने हुनु ।
 बल्ल-ना० [अं०] बिजुलीको प्रकाश उत्पन्न गर्ने काँचको प्रसिद्ध साधन; चिम ।
 बल्ल्याङ्ग्रे-ना० [बल्ल्याङ्ग्रे+आइ] बल्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बल्ल्याङ्ग्रे-सं० क्रि० [बल्ल्याङ्ग्रे+आइ+नु] धान, कोदो आदि अन्नका बालाहरू बीचका निमित्त छानेर काट्नु; ('बल्ल्याङ्ग्रे'-को क० क्रि०) ।
 बल्ल्याङ्ग्रे-सं० क्रि० [बाली+थाउ+नु] धान, कोदो आदि अन्नका बालाहरू बीचका निमित्त छानेर काट्नु ।
 बल्ल-क्रि० यो० [बल] १. बल गरेर; कुन किसिमले; मुश्किल-सँग; हा-हु । २. धेरै समयपछि; धेरै कालमा ।
 बल्ल-तल्ल-क्रि० यो० [बल्ल+तल्ल (फाँ०)] बडो मुश्किलका साथ; कठिनसित; बल-तल गरेर; बल्ल-बल्ल ।
 बल्ल-बल्ल-क्रि० यो० [बल्ल+बल्ल] बल्ल-तल्ल; मुश्किलका साथ; कुनै किसिमले ।
 बल्लव-ना० [सं०] १. गोठालो; गोप । २. भान्से; पाचक ।
 बल्लव-ना० [सं०] बाबियो ।
 बल्लसी-ना० [बल्लसी] बल्लसी ।
 बल्ल-ना० [सं०] ज्योतिषका करणहरूमध्ये पहिलो करण ।
 बल्लासीर-ना० [अं०] अर्श रोग; अलकाई ।
 बल्लय-वि० [सं०] तरुनो बाछो; कोरलो बाछो ।
 बल्लयणी-ना० [सं०] बकेर्नु गाई ।
 बल्लयनी-ना० [सं०] बल्लयणी ।
 बल्ल-वि० [फा०] १. यथेष्ट; भरपूर । २. पर्याप्त; काफी । (वि० वो) ३. भयो, पुग्यो, ठीक आदि बुझाउने शब्द ।
 बल्ल-ना० [अं०] यात्रीहरू ओसाने, छाना, झ्याल, ढोका र बस्ने सीट आदि भएको एक प्रकारको ठूलो मोटर ।
 बल्ल-उठ-ना० [बल्ल+उठ] १. साथ-साथमा रहने-बस्ने काम; साथको रहन-सहन; बसाउठी । २. आवत-जावत । ३. बोल-चाल; हिम-चिम । ४. सजाय वा व्यायामका निमित्त वार-वार बस्ने र उठ्ने काम ।

बसन्त-ना० [सं० वसन्त] वसन्त ऋतु ।
 बसन्ती-ना० [सं० वासन्ती] १. जूहीका जस्ता पात हुने, कुन्दका जस्ता लामा डाँठमा सेता फूल फुल्ने र अण्डाकार काला फल फल्ने एक जातको लता । २. त्यसैको फूल; वासन्ती । (वि०) ३. पाकेका कागतीको वोक्राको जस्तो पहुँलो (रङ्ग) । ४. पहुँलो ।
 बसाई-ना० [बस्+आइ] एक देश वा गाउँ छोडी अर्को देश वा गाउँमा गरिने बसोबास ।
 बसाई-ना० [बस्+आइ] बस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बसाई-ना० [बसाउ+आइ] बसाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बसाई-ना० [बसाउ+आइ] बसाउने वा गह्वाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बसाइनु-सं० क्रि० [बसाउ+आइ+नु] बस्न लाइनु; ('बसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बसाइनु-अं० क्रि० [बसाउ+आइ+नु] सडेर नमीठो वास्ना आइनु; ('बसाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 बसाउनु-सं० क्रि० [बस्+आउ+नु] १. आसनमा स्थिर गराउनु; बस्न लाउनु; स्थापना गर्नु । २. बसोबास गराउनु; बसाल्नु । ३. थिति लाउनु; नियम मिलाउनु; ('बस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बसाउनु-अं० क्रि० [सं० वास+आउ+नु] सडेर नमीठो वास्ना आउनु; गह्वाउनु ।
 बसाउठी-ना० [बस्+उठ] साथ-साथको रहन-सहन; बस-उठ ।
 बसाहा-ना० [प्रा० बसह] १. महादेवको वाहन; वृषभ । २. गौ-चर, महादेवका देवल अगाडि आदि स्थानमा राखिएको साँढेको ढुङ्गे मूर्ति ।
 बसिनु-अं० क्रि० [बस्+इ+नु] आसनमा स्थिर होइनु; ('बस्नु'-को भा० क्रि०) ।
 बसिबसाई-ना० [बस्+बसाइ] सुबिस्तासँग बस्ने काम; आनन्दसाथ रहन काम; बसिबसाउ ।
 बसिबसाउ-ना० [बस्+बसाउ] बसिबसाइ ।
 बसिला-ना० [सं० वासि] काठ ताछ्ने कुटो जस्तो हतियार; बसुला ।
 बसुला-ना० [बसिला] बसिला ।
 बसोबास-ना० [सं० वास+आवास] १. रहने-बस्ने ठाउँ; निवास-स्थान । २. धेरैजसो जाने-बस्ने काम; रासो-बासो; बसोबासो ।
 बसोबासो-ना० [बसोबास] बसोबास ।
 बसौधी-ना० [हि०] दूधको तरमा चीनी, सुकुमेल आदि हाली बनाइएको एक प्रकारको खानेकुरो ।
 बस्ता-ना० [फा० बस्त:] पुस्तक, बही-खाता आदि बाँच्ने वा बेर्ने कपडा ।
 बस्ती-ना० [सं० वसती] १. घरहरू भएको ठाउँ; आबादी । २. गाउँ; ग्राम । ३. घर ।

बस्तु-बहालगिरी

बस्तु-ना० [सं० वस्तु] १. वस्तु। २. गार्ड, भैंसी आदि घरेलु पशु; वस्तु-भाउ।
 वस्तु-भाउ-ना० [वस्तु+भाउ] गार्ड-भैंसीहरूको समुदाय; गार्ड-वस्तु।
 वस्तु-अ० क्रि० [सं० वस्+नु] १. कुनै आसनमा चाक अड्याएर ठहर्नु; चाक टेकाउनु। २. निवास गर्नु; वसोवास गर्नु। ३. रहनु; टिक्नु; ठहर्नु। ४. नियममा रहनु; थिति मिल्नु। ५. क्रम वा सिलसिलामा मिल्नु।
 वस्तु-ना० [वस्+औटो] १. विवाहमा दुलहालाई बसाउने आसन। २. चकटी आदि आसन। ३. विवाहमा दमाई-लाई दिइने कपडा आदि दस्तूरी।
 बह-ना० [प्रा०] १. पेट दुखेर मुखमा पानी आइरहने एक रोग; एक प्रकारको शूल। २. मनको पीर; आन्तरिक वेदना।
 बहकनु-अ० क्रि० [सं० बह्+नु] काम-न-काजसित यता-उत्ति लाग्नु; बरालिनु; बहकिनु।
 बहकाइ-ना० [बहक+आइ] बहकने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बहकाइ-ना० [बहकाउ+आइ] बहकाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बहकाइनु-स० क्रि० [बहकाउ+आइ+नु] बरालिनु; ('बहकाउनु'-को क० क्रि०)।
 बहकाउ-ना० [बहकाउ] बहकाउने वा बहकिने काम; बहकावट।
 बहकाउनु-स० क्रि० [बहक+आउ+नु] १. अरूलाई नचाहिंदो काम-कुरामा लगाउनु; बराल्नु। २. बहकाउमा लगाउनु।
 बहकावट-ना० [बहकाउ+आवट] बहकाउ।
 बहकिइनु-अ० क्रि० [बहकि+इ+नु] बरालिनु; ('बहकिनु'-को भा० क्रि०)।
 बहकिनु-अ० क्रि० [बहक+इ+नु] १. विनाकामले यता-उत्ति लाग्नु; बरालिनु। २. विदेसिनु। ३. अर्काका बहकावटमा लाग्नु; लहै-लहैमा लाग्नु।
 बहक्याइ-ना० [बहकि+याइ] बहकिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बहक्याहट-ना० [बहकि+याहट] बहकिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बहत्तर-ना० [प्रा० बहत्तरि] १. सत्तरी र दुइको योग-सङ्ख्या; ७२-को अङ्क। (वि०) २. सत्तरी र दुइका योग-सङ्ख्याको।
 बहत्तरौं-वि० [बहत्तर+औं] गणनाका क्रमले बहत्तर सङ्ख्यामा परेको; बहत्तर सङ्ख्याको।
 बहना-ना० [बह] १. डुङ्गा खियाउने काठको दाबिलोजस्तो साधन। २. पतवार।
 बहनु-अ० क्रि० [सं० बह्+नु] १. पानी आदि तरल पदार्थ तलतिर जानु; बग्नु। २. हावा चल्नु; बतास लाग्नु।
 बहर-ना० [सं० वृषभ] नसुमरेको गोरु; नडामेको साँढे।
 बहरी-ना० [बोहोरी] बोहोरी।

बहल-वि० [सं०] १. मजबूत; दृढ। २. धेरै; प्रशस्त। ३. मोटो; स्थूल। ४. फराकिलो; विस्तृत।
 बहलाइ-ना० [बहलाउ+आइ] बहलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बहलाइनु-स० क्रि० [बहलाउ+आइ+नु] मनलाई आनन्दित पारिनु; ('बहलाउनु'-को क० क्रि०)।
 बहलाउ-वि० [सं० बह्+आउ] १. मनलाई प्रसन्न पार्ने; आनन्द दिने। २. दुःख आदिबाट मनलाई आनन्दतिर लैजानु।
 बहलाउनु-स० क्रि० [बहलाउ+नु] १. मनलाई आनन्दित पार्नु; प्रसन्न तुल्याउनु। २. दुःख विसार्नु। (अ० क्रि०) ३. प्रसन्न हुनु; आनन्दित हुनु।
 बहस-ना० [अ०] कुनै विषयलाई प्रमाणित गर्नका निमित्त गरिने उक्ति-प्रत्युक्ति; सवाल-जवाफ; वाद-विवाद; खण्डन-मण्डन।
 बहाइ-ना० [बह+आइ] बहने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बहाइ-ना० [बहाउ+आइ] बहाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 बहाइनु-स० क्रि० [बहाउ+आइ+नु] बगाइनु; ('बहाउनु'-को क० क्रि०)।
 बहाउ-ना० [बहाउ] बहने वा बहाउने क्रिया वा भाव; बगाइ; प्रवाह।
 बहाउनु-स० क्रि० [बह+आउ+नु] १. बगाउनु; प्रवाहित गराउनु। २. चुहाउनु। ३. बराल्नु।
 बहाइ-ना० [बहार] बहार।
 बहाइलो-वि० [बहाइ+इलो] रमाइलो; रमणीय।
 बहादुर-वि० [फा०] १. शूरो; वीर; पराक्रमी। २. आँटिलो; साहसी।
 बहादुर-शाह-ना० [बहादुर+शाह] अठारौं शताब्दीको आखिरीतिर श्री५ममहाराजाधिराज रणबहादुर शाहका राज्य-कालमा मुक्तियार भई नेपालको शासन गर्ने इतिहास-प्रसिद्ध एक पुरुष; बडा-महाराज पृथ्वीनारायण-शाहका एक छोरा।
 बहादुरी-ना० [फा०] वीरता; पराक्रम; शौर्य।
 बहादुरी-मेडल-ना० [बहादुरी+मेडल (अ०)] बहादुरीका साथ कुनै ठूलो काम गर्ने जङ्गी कर्मचारीलाई दिइने नेपालको एक राष्ट्रिय तक्मा।
 बहाना-ना० [फा०] देखीवा कारण; निहुँ; बनावटी हेतु।
 बहार-ना० [फा०] १. मनोविनोद; रम-रमिता; आमोद-प्रमोद। २. वसन्त ऋतु। ३. शोभा; रमणीयता।
 बहाल-ना० [फा०] १. आफ्ना पद वा स्थानमा पूर्ववत् रहने काम; कायम रहनु। २. नयाँ ओहदा, घर, जग्गा-जमीन आदि सम्हाल्ने काम। ३. घर, पसल आदिको उपयोग गरेबापत उपभोग गर्नेले धनीलाई दिनुपर्ने शुल्क; भाग।
 बहाल-ना० [सं० विहार] बौद्धहरूको मठ; विहार।
 बहालगिरी-वि० [फा० बहाल+गीर] बहालमा दिने-लिने

गरेको; भाडावाल; बालगिरी।

बहालवाला-वि० [बहाल+वाला] आपनो पद वा स्थानमा बहाल रहेको।

बहालिया-वि० [बहाल+इया] बहाल रहेको; बहालवाला।
बहाली-ना० [बहाल+ई] बहाल गर्ने काम; आपनो नयाँ पद, ओहदा, अधिकार आदि सम्हाल्ने काम।

बहाली-पुर्जा-ना० [बहाली+पुर्जा] नयाँ पद, ओहदा, हक आदि सम्हाल्ने अधिकार-पत्र; बहाली गर्न दिइने लिखित कागत।

बहिः-क्रि० यो० [सं०] बाहिर।

बहिता-ना० [सं बहिः] बाहिर-पाटो; निकला-वास।

बहिनी-ना० [प्रा० बहिणी] १. एउटै गर्भबाट आफूभन्दा पछि जन्मेकी स्त्री; बैह्नी; भगिनी। २. आफूभन्दा कम उमेरकी, जेठा-बाबु, कान्छा-बाबु, सानी-आमा, ठूली-आमा वा फुपूकी छोरी। ३. आफूभन्दा कम उमेरकी स्त्रीलाई स्नेहपूर्वक सम्बोधन गर्दा प्रयोग गरिने शब्द। ४. सालाकी स्त्री।

बहिनी-जुवाइँ-ना० [बहिनी+जुवाइँ] बहिनीका पति।

बहिनु-अ० क्रि० [बह+इ+नु] बगिनु; ('बहुनु'-को भा० क्रि०)।

बाहिर-ना० यो० [सं०] १. 'बहिस्'-को समास-गत रूप। २. बाहिरी; बाहिरको।

बाहिरङ्ग-ना० [सं०] १. शरीर, पदार्थ, क्षेत्र आदिको बाहिर-पट्टिको भाग; बाहिरी अङ्ग। (वि०) २. बाहिरको; बाहिरिया।

बाहिरिनु-अ० क्रि० [बाहिर+इ+नु] बाहिर जानु; निस्कनु; बाहिरिनु।

बाहिरिन्द्रिय-ना० [सं०] बाहिरी विषयहरूको अनुभव गर्ने इन्द्रिय (नाक, कान, आँखा आदि)।

बाहिरो-वि० [प्रा०] कानले नसुन्ने; बधिर।

बाहि-याइ-ना० [बाहिर+याइ] बाहिरिने किसिम, क्रिया वा भाव।

बाहिर्जगत्-ना० [सं०] दृष्टि-गोचर भएको जगत्; बाह्य जगत्; भौतिक जगत्।

बाहिर्देश-ना० [सं०] १. शहर वा गाउँदेखि बाहिरको स्थान २. पर-देश; विदेश।

बाहिर्भूत-वि० [सं०] १. बाहिर भएको; बाहिर-पाटो लागेको। २. निकालिएको; निष्कासित।

बाहिर्मनस्क-वि० [सं०] अन्यत्र मन लागेको; मन एकाग्र नभएको।

बाहिर्मुख-वि० [सं०] १. बाहिरी विषयमा मन लागेको; बाहिरतिर ध्यान गएको। २. कुनै विषयबाट विरत भएको; विमुख।

बाहिर्लपिका-ना० [सं०] प्रश्नभित्रै उत्तर नभएको पहेली; पद-योजनाभित्रै उत्तर नभएको प्रहेलिका; एक प्रकारको

कूट।

बाहिष्करण-ना० [सं०] १. बाहिर निकाल्ने काम; निष्कासन। २. छोड्ने काम; त्याग।

बाहिष्कार-ना० [सं०] १. बाहिर पठाउनु; निकाल्नु। २. जाति, समाज, वर्ग, संस्था आदिबाट अलग हुन वा गर्नु। ३. सम्बन्ध विच्छेद गर्नु। ४. छोड्नु; त्याग।

बाहिष्कृत-वि० [सं०] १. निकालिएको; बाहिष्कार गरिएको। २. त्यागिएको; परित्यक्त।

बाहिस्-ना० यो० [सं०] बाहिरको; बाहिरी।

बाही-ना० [अ० बयाज] १. आम्दानी-खर्चको हिसाव लेख्ने पुस्तक। २. सरकारी अड्डाखानाको आय-व्यय लेख्ने पुस्तक।

बाही-खाता-ना० [बाही+खाता] बाहीहरूको समुदाय।

बाहीदार-ना० [बाही+दार] १. अड्डाखानामा बाही-सम्बन्धी काम गर्ने कारिन्दा; नौसिन्दाभन्दा एक तह माथिको कारिन्दा वा दर्जा।

बाही-पत्र-ना० [बाही+पत्र] बाही-सम्बन्धी कागत-पत्र; स्याहा, ढपोट आदि।

बाहु-वि० [सं०] दुइभन्दा बढ्ता; धेरै; अनेक।

बाहुश-वि० [सं०] १. धेरै विषयको ज्ञाता। २. कुनै विषयका सम्बन्धमा धेरै कुरा जान्ने; विशेषज्ञ।

बाहुत-वि० [सं० बाहुतर] १. धेरै; ज्यादा। २. खूब; निकै।

बाहुतायत-ना० [सं० बाहुतर] धेरै हुनाको भाव; अधिकता।

बाहुत्व-ना० [सं०] धेरै हुनाको भाव; आधिक्य।

बाहुधा-क्रि० यो० [सं०] १. धेरैजसो; अक्सर; प्रायः।

२. अनेक प्रकारले; नाना प्रकारसित।

बाहुना-ना० [सं० बह.] लोहोटा।

बाहु-मत-वि० [सं०] १. अतिशय मान्य; पूज्य। (ना०) २. धेरैको भिन्न-भिन्न मत। ३. धेरैको एउटै मत वा राय। ४. कुनै सभा वा समितिका सदस्यहरूमध्ये आधा-भन्दा बढीको मत।

बाहु-मान्य-वि० [सं०] १. सम्माननीय; पूज्य। २. धेरैले मानेको वा आदर गरेको।

बाहु-मूत्र-ना० [सं०] १. धेरै पिसाब हुने एक रोग। (वि०) २. धेरै पिसाब हुने रोग लागेको।

बाहु-मूल्य-वि० [सं०] १. धेरै मोल पर्ने; कीमती। २. धेरै महत्त्वको।

बाहु-रङ्ग-वि० [सं०] १. अनेक रङ्ग भएको; रङ्गी-चङ्गी। २. अनेक किसिमको; नाना थरीको।

बाहु-रङ्गी-वि० [बाहु-रङ्ग+ई] १. धेरै थरी रङ्ग भएको; रङ्गी-चङ्गी। २. अनेक प्रकारका कौतुक देखिने। ३. बाहु-रूपी।

बाहु-रूपी-वि० [बाहु+रूपी] १. जन-साधारणलाई विभिन्न रूप देखाएर जीविका गर्ने; अनेक रूप धारण गर्ने। २. धेरै किसिमका चालबाजी गर्ने। ३. अनेक रूपको।

बाहुल-वि० [सं०] धेरै; बहुत; ज्यादा।

बहुलट्टी-बाँध-छाँद

बहुलट्टी-ना० [बहुला] बहुलाको भाव; पागलपन; छाँटा; सिल्लइपन ।

बहुलता-ना० [सं०] बहुल हुनाको भाव; अधिकता ।

बहुला-वि० [सं० वातुल] दिमाग बिग्रेको; बौलाहा; पागल; सिल्ली; छाँटाहा ।

बहुलाइ-ना० [बहुलाउ+आइ] बहुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव; छाँटाइ ।

बहुलाइनु-अ० क्रि० [बहुलाउ+आइ+नु] बहुला होइनु; ('बहुलाउनु'को क० क्रि०) ।

बहुलाउनु-अ० क्रि० [बहुला+आउ+नु] बहुला हुनु; बौलाउनु; छाँटाउनु ।

बहु-वचन-ना० [सं०] व्याकरण-शास्त्रअनुसार एकभन्दा अधिक वस्तु वा व्यक्तिलाई बुझाउने शब्द ।

बहु-विद्-वि० [सं०] अति ठूलो विद्वान्; बहुज्ञ ।

बहु-विध-वि० [सं०] १. अनेक प्रकारको; धेरै किसिमको । (क्रि० यो०) २. धेरै प्रकारले; अनेक किसिमले ।

बहुव्रीहि-ना० [सं०] जोडिएका पदको अभिधेयार्थलाई छोडी भिन्न अर्थ बुझाउने समासको एक भेद । (उदा०-लाम्खुट्टे, दुइ-जिम्मे, लम्बोदर इत्या० ।)

बहुश-क्रि० यो० [सं०] १. धेरै प्रकारले । २. प्रायः; अक्सर । (वि०) ३. धेरै; अधिक ।

बहु-श्रुत-वि० [सं०] १. अनेक किसिमका धेरै शास्त्रीय वा लौकिक चर्चाहरू सुनेको । २. धेरै कुरा सुनी जानकार भएको ।

बहु-सङ्ख्य-वि० [सं०] बहु-सङ्ख्यक ।

बहु-सङ्ख्यक-वि० [सं०] १. गणनामा धेरै भएको; धेरै सङ्ख्या भएको । २. आधामन्दा धेरै बढा भएको ।

बहू-ना० [सं० वधू] बहारी; दुलही ।

बहू-भतेर-ना० [बहू+भतेर] विवाहमा दुलही भित्र्याएका भोलिपल्ट इष्ट-मित्रहरूलाई खुवाउने भोज ।

बहूरानी-ना० [बहू+रानी] १. बहारी । २. बहारीलाई सम्मानपूर्वक भनिने शब्द ।

बाँ-क्रि० यो० [अनु०] १. गाई, गोरूहरू कराउने किसिम । (ना०) २. गाई (बाल-बोलीमा) ।

बाँक-ना० [बाँको] बाँको ।

बाँकटे-वि० [बाहाँ+कट्टा+ए] १. आधामात्र बाहुला भएको वा बाहुला नभएको । (ना०) २. पौडी खेल्ने एक शैली ।

बाँका-वि० [सं० वङ्क] १. बहादुर; वीर; साहसी । २. पट्टो ।

बाँकी-वि० [अ० बाक्की] १. खर्च गरेर वा उपयोग गरेर रहेको शेष; वचत; अवशिष्ट । २. हिसाबमा घटाएर आएको (अङ्क) । (ना०) ३. गणितमा घटाउने क्रिया ।

४. रकमीहरूले काम-काज गर्दा गफलत भएवापत तिर्नुपर्ने रकम ।

बाँके-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी तराईमा पर्ने एक जिल्ला ।

बाँके-वि० [सं० वक्र] लमाइको एक छेउबाट टेढो पारी

गाँसेको (घर) ।

बाँको-ना० [ने०] १. पिँडालुजस्तो ज्यादा कोक्याउने एक जातको कन्द । २. छाला काट्ने रामोजस्तो हतियार; बाँक ।

बाँगवा-ना० [ने०] पूर्व-तीन (३)-नम्बर इलाकामा पर्ने, हिउँ पलेका बखत नेपाल र तिब्बतका बीच आवत-जावत गर्ने हुने एक घाटी ।

बाँचिनु-अ० क्रि० [बाँच्+इ+नु] जिउँदो होइनु; ('बाँच्नु'-को भा० क्रि०) ।

बाँचुन्जेल-क्रि० यो० [बाँच्+उन्जेल] जीवित रहेसम्म; जीवन-कालपर्यन्त ।

बाँच्नु-अ० क्रि० [बच्+नु] १. जिउँदो रहनु वा हुनु; जीवित हुनु वा रहनु । २. जोगिनु; रक्षित रहनु । ३. बाँकी रहनु; शेष रहनु ।

बाँझ-ना० [सं० वञ्जुल] १. लाम्चो मसिनो पात हुने एक जातको रूख । २. खस्रो पात हुने एक जातको रूख । (यसको पात गाई-वस्तुलाई घाँस खुवाइन्छ ।)

बाँझिनु-अ० क्रि० [बाँझो+इ+नु] १. बाँझो हुनु; वँझिनु; अवादी नहुनु । २. गर्भ नरहनु; वैलिनु ।

बाँझी-वि० [बाँझो+ई] गर्भ धारण नगर्ने; वैला ।

बाँझो-वि० [सं० वन्ध्य] खन-जोत नभएको; अबाद नभएको; बाली-नाली नलाइएको ।

बाँड-ना० [बाँड्] बाँड्ने काम; आपसमा भाग लाउने काम ।

बाँड-चूँड-ना० [बाँड्+चूँड्] आपसमा भाग लाउने काम; बाँड्ने काम ।

बाँड-फाँट-ना० [बाँड्+फाँट] भिन्न-भिन्न खण्ड, फाँट, विभाग आदिमा बाँड्ने काम; फाँट छुट्ट्याउने काम ।

बाँडा-ना० [सं० वन्ध] बौद्ध मार्गी नेवार जातिको एक भेद ।

बाँडिनु-स० क्रि० [बाँड्+इ+नु] भाग लाइनु; ('बाँड्नु'-को क० क्रि०) ।

बाँड्नु-स० क्रि० [सं० वण्ड्] १. भाग लाउनु; बाँड्-चूँड गर्नु; बण्डा गर्नु । २. वितरण गर्नु ।

बाँदर-ना० [वानर] वानर ।

बाँदर-पुच्छे-ना० [बाँदर+पुच्छे] फेदैदेखि खटिएर बाक्लो-साँग पात लाग्ने, टुप्पामा बाँदरको पुच्छरजस्तो लामो सेतो गुभो हुने र गुभामा साना-साना पहेँला फूल फुल्ने हिमालयमा पाइने एक बूटी । (आयुर्वेदमा यसको गुण त्रिदोष-नाशक, अग्नि-वर्द्धक र रगतको विकार नाश गर्ने बताइएको छ ।)

बाँदरे-फल-ना० [बाँदर+ए+फल] १. मसिनु सेतो फूल फुल्ने, आरुजत्रो फल फल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

बाँध-ना० [सं० बन्ध] खोला-नालाबाट कुलामा पानी ल्याउन वा खोलाको पानी रोक्नाका निमित्त बनाइने बार वा डील ।

बाँध-छाँद-ना० [बाँध्+छाँद्] बाँध्ने र छाँद्ने काम; बाँध-वँध ।

बाँध-पैन-ना० [बाँध+पैन] बाँध र कुलो ।

बाँध-बुँध-ना० [बाँध+बुँध (फाँ०)] बाँधने काम; बाँध-छाँद ।

बाँधा-ना० [बन्धक] १. रुपियाँ लिएबापत बन्धक बसेको नोकर । २. बन्धक राखेको माल ।

बाँधिनु-स० क्रि० [बाँध्+इ+नु] मस्काइनु; ('बाँध्नु'-को क० क्रि०) ।

बाँध्नु-स० क्रि० [सं० बन्ध+नु] १. धागो, डोरी आदिले कुनै वस्तुलाई वेहरेर कस्नु; मस्काउनु; टन्काउनु । २. बन्धनमा राख्नु; बन्दी पार्नु । ३. नियम, प्रतिज्ञा, उपाय आदिले मर्यादामा राख्नु; नियममा राख्नु । ४. बेर्नु; घेर्नु । ५. क्रममा राख्नु; सिलसिला मिलाउनु । ६. मन्त्र पढेर न्यास गर्नु । ७. मन्त्र-बलले कुनै काम हुन नदिनु । ८. शस्त्र-अस्त्र धारण गर्नु । ९. बनाउनु; निर्माण गर्नु (बाँध, किल्ला आदि) ।

बाँस-ना० [सं० वंश] लाम्चा तीखा पात, सेता फूल, जौजस्ता फल, र बीच-बीचमा आँखला भएको खोक्रो डाँठ हुने एक जातको वोट । (आयुर्वेदमा यसको गुण मूत्र-कृच्छ्र, प्रमेह र अर्श रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)

बाँसुरी-ना० [सं० वंशी] एक छेउको प्वाल थुनेर त्यहीँ नजीकै तेस्रोतिर फुक्नाका निमित्त सानो प्वाल बनाइएको, स्वरका निमित्त छ वा सात प्वाल बनाएर तिनमाथि आँला राखी स्वर-परिवर्तन गरिने, ओठमा राखी दाहिने कुमतिर फर्काएर बजाइने बाँस, निगालो, काठ, धातु आदिका ढुङ्गाको एक किसिमको बाजा; वंशी ।

बाँसे-च्याउ-ना० [बाँस+ए+च्याउ] बाँसमा उम्रने खैरो रङ्गको लामो डाँठ र सानो छत्र हुने एक जातको च्याउ ।

बाँह-ना० [सं० बाहु] १. हात; भुजा; हस्त । २. कुम्ल्याएका दुइ हातभित्रको भाग; अँगालो ।

बाँह-ना० [बाहाँ] बाहाँ ।

बाः-वि० बो० [फा० वाह] प्रशंसा, विस्मय, हर्ष, जोश आदि-मा बोलिने शब्द; वाह ।

बाः बाः-वि० बो० [फा० वाह+वाह] प्रशंसा, स्यावासी वा हर्षमा उच्चारण गरिने शब्द; वाह-वाह ।

बा-ना० [बाबु] १. पिता; बुवा; बाबु । २. स्नेहपूर्वक कसैलाई सम्बोधन गर्ने शब्द । ३. प्रशंसा, स्यावासी, उपेक्षा व्यङ्ग्य आदिमा स्वयं आफै वा अरुलाई सम्बोधन गर्ने शब्द । (उदा०-यसरी त हुँदैन बा !)

बाइकाट-ना० [अं० बाँय-कट] १. कुनै समाज, वर्ग, संस्था आदिबाट अलग गरिने काम । २. बहिष्कार ।

बाइनु-स० क्रि० [बाउ+इ+नु] मुख खोलिनु; ('बाउनु'-को क० क्रि०) ।

बाइपङ्खी-वि० [सं० वायु-पक्ष] १. हावाजस्तै छिटो उड्ने वा दौड्ने (घोडा) । २. दन्त्य-कथामा प्रसिद्ध पखेटा भएको काल्पनिक घोडा ।

बाइफाला-वि० [ने०] बाइफाले ।

बाइफाले-वि० [ने०] उताउली; नखरमाउली; बयल्ल (स्त्री) ।

बाइबिल-ना० [अं०] ईसाईहरूको प्रसिद्ध धर्म-ग्रन्थ ।

बाइमात्रा-ना० [बायाँ+मात्रा] व्यञ्जन-वर्णमा लाग्ने इकारको चिह्न; (f) ।

बाइ-शूल-ना० [सं० वायु-शूल] वायु-शूल ।

बाइस-ना० [बाईस] बाईस ।

बाइसकल-ना० [बाइसिकिल] बाइसिकिल ।

बाइसिकिल-ना० [अं० बाइ-साइकिल] दुइ गोडाले चलाइने, दुइ-पाङ्ग्रे एक प्रसिद्ध सवारी; साइकल ।

बाइसे-राज्य-ना० [बाइस+ए+राज्य] मध्य-कालमा नेपालको कर्णाली नदीका क्षेत्रमा रहेका पुग-नपुग बाईस वटा साना-साना राज्यहरूको समूह ।

बाइसी-वि० [बाइस+औं] बाईसी ।

बाइस्कोप-ना० [अं०] सेतो पर्दामा देखाइने छायाको चल-चित्र ।

बाई-ना० [बाहाँ] स्त्रीहरूले नारीमा लाउने सुन-चाँदीको बाला; सुन-चाँदीको चुरा ।

बाईस-ना० [प्रा० बाइस] १. बीस र दुइको योग-सङ्ख्या; २२-को अङ्क । (वि०) २. बीस र दुइका योग-सङ्ख्याको ।

बाईस-धारा-ना० [बाईस+धारा] काठमाडौँको उत्तर बाला-ज्यूमा रहेको बाईस वटा धारा भएको एक प्रसिद्ध तीर्थ ।

बाईसी-वि० [बाईस+औं] गणनाको क्रमले बाईस सङ्ख्यामा पुगेको; बाईस सङ्ख्याको ।

बाउँ-वि० [सं० वाम] बायाँ; देब्रे; वाम ।

बाउँ-ना० [सं० बाहु] हात; बाहु ।

बाउँटिइनु-अ० क्रि० [बाउँटि+इ+नु] बाउँटो पारिनु; ('बाउँटिनु'-को भा० क्रि०) ।

बाउँटिनु-अ० क्रि० [बाउँटो+इ+नु] बाउँटो हुनु; टेढो स्वभावको हुनु; चिढिनु ।

बाउँटे-ना० [ने०] प्रसव भइसकेपछि गर्भाशयबाट निस्कने रगत, पानी आदि ।

बाउँटे-वि० [बाउँटो+ए] बाउँटो ।

बाउँटो-ना० [सं० वाम] १. कसैसित नमिल्ने स्वभावको; टेढो स्वभावको; कोक्याँटो । २. बायाँ हात चलाउने; डेप्पा ।

बाउँट्याइ-ना० [बाउँटि+याइ] बाउँटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बाउँट्याहट-ना० [बाउँटि+याहट] बाउँटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बाउँडिइनु-अ० क्रि० [बाउँडि+इ+नु] बाउँडो होइनु; ('बाउँडिनु'-को भा० क्रि०) ।

बाउँडिनु-अ० क्रि० [बाउँडो+इ+नु] १. बाउँडो हुनु; टेढिनु; बाउँटिनु । २. शरीरका जोर्नीमा जडता आई

बाउँडे-बाचकौ

दुख्ने गरी बटारिनु ।
 बाउँडे-वि० [बाउँटे] बाउँटे ।
 बाउँडो-वि० [बाउँटो] बाउँटो ।
 बाउँड्याइ-ना० [बाउँडि+याइ] बाउँडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बाउँ-हाते-वि० [बाउँ+हात] बायाँ हात बढ्ता चलाउने; डेप्पा ।
 बाउनु-सं० क्रि० [सं० व्याम] मुख खोल्नु; आँ गर्नु ।
 बाउन्न-ना० [सं० द्वा-पञ्चाशत्] १. पचास र दुइको योग-सङ्ख्या; ५२-को अङ्क । (वि०) २. पचास र दुइका योग-सङ्ख्याको ।
 बाउन्ने-वि० [सं० वामन्] पुङ्को; वाम-पुङ्के; गर्चो ।
 बाउन्नी-वि० [बाउन्न+औं] गणनाको क्रमले बाउन्न सङ्ख्यामा पुगेको; बाउन्न सङ्ख्याको ।
 बाउसे-ना० [बाउसो] १. रोपाईँ गर्दा खेतमा हिलो सम्म्याउने काम । २. हिलो सम्म्याउने व्यक्ति; लाठे ।
 बाउसो-ना० [ने०] कोदालो वा कोदाली ।
 बाकल-ना० [सं० बल्कल] १. निबुवा वा बिमिरो आदिको, बाहिरी बोकामित्रको बाकलो सेतो बोको । २. रुख आदिको बाहिरी बोकामित्रको अंश ।
 बाकस-ना० [अं० बॅक्स] सन्दूक ।
 बाकायदा-क्रि० यो० [फा० बा+कायदः (अ०)] कायदा-साथ; नियमानुसार ।
 बाकुपौ-ना० [नेवा०] प्राचीन चलनअनुसार कुनै सग्लो महत्त्वपूर्ण कागत-पत्र पछि कीर्ति हुन नपाओस् भन्ने उद्देश्यले च्याती सम्बन्धित व्यक्तिहरूले बाँडी लिएका टुक्रा । (यस्ता कागत-पत्रमध्ये संवत् १९४५ वैशाख ३० गतेदेखि अघि पाटन र भादगाउँको 'श्रीवत्स' भनी छाप लागेकोलाई मात्र ऐनले मान्यता दिइएको देखिन्छ ।)
 बाबलो-वि० [सं० बल] १. पातलो नभएको; मोटो । २. पन्यालोपन कम भएको; गाढा । ३. घनो; सघन । ४. खूबसित जमेको ।
 बाक्सी-ना० [ने०] १. कस; खिया । २. ढुँडी; दुसी ।
 बाखे-वि० [बाखो+ए] १. बाखा पाल्ने । २. बाखो-सम्बन्धी; बाखाको । ३. इज्जत नभएको ।
 बाखे-च्याउ-ना० [सं० बल्कल+च्याउ] पुरानो रुखमा उम्रने कालो एक जातको खान हुने च्याउ ।
 बाखो-ना० [सं०+वर्कर] १. एक प्रसिद्ध घर-पाला पशु; वर्कर; बोको । २. बोकाले पोथी ।
 बाग-ना० [सं० बल्गा] घोडाको लगाम; बाग-डोर ।
 बाग-ना० [अ० बाग] बगैँचा; बाटिका ।
 बाग-डोर-ना० [बाग+डोरी] १. घोडाको लगाम । २. कामको निर्देशन, सञ्चालन आदिको मुख्य अधिकार ।
 बागवान-ना० [अ० बाग+वान (फा०)] बगैँचा-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; बगैँचे; माली ।

बागबानी-ना० [अ० बाग+वानी (फा०)] बागवानको काम; मालीको पेशा ।
 बागियान-वि० [बागी] बागी; विद्रोही ।
 बागी-वि० [अ० बागी] विद्रोह गर्ने; विद्रोही ।
 बागुड-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी पहाडी क्षेत्रको एक जिल्ला ।
 बाघ-ना० [सं० व्याघ्र] १. सिंहका जातको बलवान् जङ्गली प्रसिद्ध हिंसक प्राणी; व्याघ्र । २. कारीगरको च्याप्ने एक औजार ।
 बाघ-चाल-ना० [बाघ+चाल] पच्चीस-कोठे थर्कीमा चार वटा बाघ र बीस वटा बाखा कल्पना गरी लिइएका चौबीस गोटीले खेलिने एक खेल ।
 बाघ-झमट-ना० [बाघ+झमट] बाघको जस्तो झम्टाइ; रीसले सहसा आइलाग्ने काम ।
 बाघ-बाजू-ना० [बाघ+बाजू] बाघका पाखुरामा हुने बाजूका आकारको झीनो हाड । (यो मङ्गल-कारक मानिन्छ ।)
 बाघ-मुखे-वि० [बाघ-मुख+ए] १. बाघको जस्तो मुख भएको । (ना०) २. एक जातको फूल । ३. असुराको फूल ।
 बाघे-वि० [बाघ+ए] १. बाघजस्तो । २. बाघका छालाजस्तो टाटे-पाटे । (ना०) ३. गाई-वस्तुलाई गोठालाले गाली गर्ने शब्द ।
 बाघे-खटिरो-ना० [बाघे+खटिरो] शरीरमा जनै रहने ठाउँमा आउने एक प्रकारको खटिरो; जनै-खटिरो । (यस खटिरातिर मुख फर्काई बाघको चित्र लेखिदियो भने निको हुन्छ भन्ने किंवदन्ती छ ।)
 बाङ्खुटे-वि० [बाङ्गो+खुटे] खुट्टा बाङ्गा हुने; खुट्टा बाङ्गो गरी टेकेर हिँड्ने; बाङ्खुरे ।
 बाङ्खुरे-वि० [बाङ्गो+खुर+ए] १. बाङ्गा खुर हुने; खुर बाङ्गा पारेर टेक्ने । २. बाङ्गा र झीना खुट्टा हुने; बाङ्खुटे । (ना०) ३. हाडहरू नरम हुने केटा-केटीहरूको एक रोग ।
 बाङ्गिनु-सं० क्रि० [बाङ्गि+इ+नु] बाङ्गो होइनु; ('बाङ्गिनु'-को क० क्रि०) ।
 बाङ्गिनु-अ० क्रि० [बाङ्गो+इ+नु] १. बाङ्गो हुनु; टेडिनु । २. दोब्रिनु । ३. बाउँटिनु; बाउँटो हुनु ।
 बाङ्गे-वि० [बाङ्गो+ए] बाङ्गो ।
 बाङ्गे-काठ-ना० [बाङ्गे+काठ] १. नीमका जस्ता पात, हरिया साना फूल र बाङ्गा-टिङ्गा मोटा भेटनाका दुइ टुप्पामा दुइ-दुइ वटा फुस्रा रङ्गाका गोल फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।
 बाङ्गो-वि० [सं० वक्र] सोझो नभएको; टेढो; कुटिल ।
 बाङ्गो-टिङ्गो-वि० [बाङ्गो+टेढो] धेरै ठाउँमा बाङ्गो भएको; बाँङ्गो-टेढो ।
 बाङ्गो-टेढो-वि० [बाङ्गो+टेढो] बाङ्गो; बाङ्गो-टिङ्गो ।
 बाचक-वि० [सं० वाचक] वाचक ।
 बाचकी-वि० [सं० वाचक] वाचक ।

बाचा-ना० [सं० वचन] कबूल; प्रतिज्ञा ।

बाचा-वि० [वच्] थोरै; अलिकति ।

बाचिनु-सं० क्रि० [वाच्+इ+नु] पाठ गरिनु; ('वाचु'-को क० क्रि०) ।

बाच्छो-ना० [बाछो] बाछो ।

बाच्छाई-बाजा-ना० [बादशाही+बाजा] धेरै मानिसिले एकै साथ मिलेर बजाउने यूरोपीय बाजाहरूको समुदाय ।

वाचु-सं० क्रि० [सं० वच्+नु] अक्षर वा पुस्तक-पुस्तिका पढ्नु; पाठ गर्नु; पारायण गर्नु ।

वाछिटा-ना० [वाङ्गो+छिटो] हावाले हुत्त्याएर ल्याएका पानीका छिटो ।

वाछो-ना० [प्रा० वच्छओ] गाईको वच्चो ।

बाज-ना० [फा० बाज] चीलजस्तो एक जातको हिंस्रक पक्षी ।

बाज-प्रत्य० [फा० बाज] नाम शब्दका अन्तमा लागेर त्यस कामको कर्ता वा शौकीन हुने अर्थ बुझाउने एक प्रत्यय । (उदा०-हुल्लइबाज, कबूतरबाज, रक्सीबाज इत्या० ।)

बाजरा-ना० [सं० वर्जरी] जुनेलाका जातको काला मसिना दाना हुने अन्न ।

बाजा-ना० [सं० वाद्य] फुकेर वा ठोकेर बजाइने यन्त्र; वाद्य । (मृदङ्ग, तबला, सितार, सनई आदि) ।

बाजि-क्रि० यो० [सं० वार] पटक; चोटि; पल्ट; फेर ।

बाजी-ना० [फा० बाजी] १. हार-जीत हुँदा रुपियाँ-पैसाको लेन-देन गरिने शर्त । २. कुनै शर्त लगाइएको शुरू-देखि आखिरीसम्मको खेल । ३. होड; प्रतिज्ञा; शर्त । ४. दाउ । ५. पल्टने काम; पल्टा; उल्टा । ६. तमाशा; जादूको खेल ।

बाजी-प्रत्य० [बाज+ई] नाम शब्दका अन्तमा लागेर त्यस कामको कर्ता वा शौकीन हुने भाव बुझाउने शब्द । (उदा०-नाराबाजी, धोखेबाजी, ठट्टाबाजी ।)

बाजीगर-ना० [फा० बाजीगर] चटकी; जादूगर ।

बाजी-साथ-ना० [फा० बाजी+मात (अ०)] मात भएर बाजी जित्ने वा हार्ने काम; होडमा भएको विजय वा पराजय ।

बाजुरा-ना० [ने०] नेपालको डोटी जिल्लाभित्र पर्ने एक सामन्त राज्य ।

बाजुरो-ना० [सं० वर्जरी] बाजरा ।

बाजू-ना० [फा० बाजू] पाखुरामा लाउने एक आभूषण; बाजू-बन्द ।

बाजू-बन्द-ना० [फा० बाजू+बन्द] बाजू ।

बाजे-ना० [बाबाजू] १. बाबु वा आमाका बाबु । २. ससुरो । २. ब्राह्मणको मान बुझाउने शब्द ।

बाजे-बराजू-ना० [बाजे+बराजू] बाबु, बाजे आदि पूर्व-पुरुष; पुर्खा ।

बाझाबाझ-ना० [बाझ+बाझ] परस्परमा बाझ्ने काम; भनावैरी; भनावन ।

बाझिनु-सं० क्रि० [बाझ+इ+नु] भनावैरी गरिनु; ('बाझु'-

को क० क्रि०) ।

बाझु-सं० क्रि० [प्रा० वज्ज+नु] १. परस्परमा निन्दा वा अपशब्दहरूको प्रयोग गरेर झगडा गर्नु; भनावैरी गर्नु; कलह गर्नु । २. राय नमिल्नु; मत-भेद हुनु । ३. लेख आदिमा तर्क वा प्रसङ्ग नमिल्नु ।

बाट-प्रत्य० [ने०] पञ्चमी विभक्तिको अर्थ बुझाउने प्रत्यय; देखि ।

बाटा-ना० [सं० वाट] फराक मुख भएको, बिट फर्केको पित्तल, तामा आदि घातुको गोल किसिमको भाँडो ।

बाटिनु-सं० क्रि० [वाट्+इ+नु] बटारिनु; ('वाट्नु'-को क० क्रि०) ।

बाटुलिनु-अ० क्रि० [बाटुलो+इ+नु] बाटुलो हुनु; गोला-कार पर्नु; कुँडुलिनु ।

बाटुलो-वि० [सं० वर्तुल] गोल; डल्लो ।

बाटुलो-मूला-ना० [बाटुलो+मूला] शलगमका आकारको एक जातको मूला ।

बाटुलपाते-ना० [बाटुलो+पाते] पीपलका पातका आकारका पात, पहेँला गोल फल र हरिया फूल हुने एक जातको लता । (यो सानो र ठूलो-दुइ जातको हुन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण वात, पित्त, दाह, अतिसार, शूल-नाशक र भाँचिएको हाड जोर्ने बताइएको छ ।)

बाटुल्याइ-ना० [बाटुलि+याइ] बाटुलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बाटो-ना० [सं० वाट] १. मानिसहरू हिँड्नाका निमित्त बनाइएको ठाउँ; सडक, गल्ली, गोरेटो आदि; मार्ग; पथ । २. तरीका; रीति; पद्धति । ३. वृत्ति; जीविका । ४. शुरू; आरम्भ ।

बाटो-घाटो-ना० [बाटो+घाट+ओ] बाटो; मार्ग ।

बाटु-सं० क्रि० [सं० वट्] १. धागो, तार, आदिलाई एक साथ मिलाई निमोठेर डोरी बनाउनु; बटार्नु । २. चुल्ही पार्नु । ३. निमोठ्नु ।

बाठो-वि० [प्रा० वट्] १. चलाक; चतुर; धूर्त । २. बुद्धि-वन्त; बुद्धिमान् । ३. बोलन सिपालु; बोल्छा; ढीठो ।

बाड-ना० [सं० वारङ्ग] तरवार, खुकुरी आदिको धार ।

बाडव-ना० [सं०] १. बडवानल । २. घोडीहरूको समुदाय ।

बाडुली-ना० [सं० वातुली] वात-विकारले घाँटीमा हिक्क-हिक्क हुने रोग; हिक्का ।

बाढ-ना० [बाढी] बाढी ।

बाढी-ना० [प्रा० वडिड] ज्यादा वर्षा हुँदा पानी बढेर आफ्नो नियत स्थान नाघी बगेको नदी-नालाको प्रवाह; भेल; बाढ ।

बाण-ना० [सं०] १. धनुमा लगाएर हानिने, तीखो टुप्पो र लामो बीँड भएको एक प्राचीन हतियार; तीर; शर; काँड । २. पाँचको सङ्ख्या । ३. राजा बलिका जेठा छोरा; बाणासुर ।

बाण-भट्ट-ना० [सं०] संस्कृत साहित्यमा प्रसिद्ध हर्ष-चरित

बाण-लिङ्ग-बापती

र कादम्बरी-काव्यका रचयिता एक महाकवि ।
बाण-लिङ्ग-ना० [सं०] १. शिव-लिङ्गको रूपमा पूजा गरिने, नर्मदा नदीमा पाइने एक किसिमको सेतो पत्थर । २. बाणको चिह्न-युक्त शिव-लिङ्ग ।
बात-ना० [सं० वार्ता] १. कुरो; वार्ता । २. वचन; बोली । ३. विषय; प्रसङ्ग । ४. समाचार; सन्देश । ५. दोषा-रोपण; अभियोग ।
बात-ना० [सं० बात] वायुको विकारबाट शरीरका जोर्नी-हरू सुनिएर दुख्ने एक रोग ।
बात-चीत-ना० [बात+चीत (फाँ०)] दुइ वा बढी मानिस-हरूका आपस्तका कुराकानी; वार्तालाप ।
बाता-ना० [सं० वर्तिका] डाँडो; भाटा; बार आदि बाँधनका निमित्त बनाइएको, बाँसको नछुट्टिएका चोयाको मूठो ।
बातिल-वि० [अ०] १. रद्दी गरिएको; खारिज गरिएको; बदर । २. बाहेक; बाद ।
बाती-ना० [प्रा० वत्ति] बत्ती ।
बातो-ना० [सं० वर्तिका] पिँधबाट रोपेर शासना दिने वा मार्ने एक प्रकारको हतियार; शूली ।
बातो-ना० [ने०] कोदाली वा कोदालोको पातो; बापट ।
बाथ-ना० [सं० वात] बात; वात रोग ।
बाथ-ना० [प्रा० वत्ति] वनेलो बोसो ।
बाद-वि० [फा०] होउ; रहू । (शब्दका पछि लागेर अभिलाषा वा इच्छा प्रकट गर्ने शब्द । उदा०-जिन्दावाद, मुर्दावाद आदि ।)
बाद-क्रि० यो० [अ० वअद] १. अनन्तर; पछि । (वि) २. छोड्नेको; सिवाय ।
बादरा-ना० [?] पहुँलो, सेतो, चम्किलो मसिनु चेटो तार । (यो तार कपडामा बुट्टा गर्ने काममा प्रयोग हुन्छ ।)
बादल-ना० [सं० वार्दल] १. पृथ्वीको जलबाट निस्केर आकाश-मा फैलिई पानी बसाउने बाफ; मेहरो; मेघ; वारिद । २. आँखामा लान्ने जालो ।
बादला-ना० [बादरा] बादरा ।
बादशाह-ना० [फा०] १. सम्राट्; चक्रवर्ती । २. ताश, गन्जीफा आदिको एक प्रमुख चक्की; राजाको चित्र भएको गन्जीफा, ताश आदिको पत्ती । ३. बुद्धि-चालको सबभन्दा प्रमुख गोटी ।
बादशाही-वि० [फा०] १. बादशाह-सम्बन्धी; बादशाहको । २. बादशाहलाई सुहाउँदो ।
बादशाही-बाजा-ना० [बादशाही+बाजा] अङ्ग्रेजी ढङ्गको एक थरी सामूहिक बाजा ।
बादी-वि० [फा०] १. वायुको विकार-सम्बन्धी । २. शरीरमा वायु बढाउने ।
बादी-ना० [सं० बादी] बादी ।
बाद्दे-ना० [सं० बाध्य] निश्चय; पक्का ।
बाध-ना० [सं०] १. रोक; रोकबाट; प्रतिबन्ध । २. कष्ट;

पीडा ।

बाधक-वि० [सं०] १. बाधा पुऱ्याउने; रोक लगाउने । २. विघ्न गर्ने ।
बाधन-ना० [सं०] १. बाधा पुऱ्याउनु; रोक लगाउनु । २. विरोध गर्नु; कष्ट दिनु ।
बाधा-ना० [सं०] १. अड्काउ; रोकबाट । २. विघ्न; खिचोला । ३. दुःख; पीडा । ४. भूत, प्रेत आदिका कारण-बाट हुने भय वा कष्ट ।
बाधित-वि० [सं०] बाधा पारिएको; रोक लगाइएको ।
बाधी-वि० [सं०] १. बाधा पार्ने । २. विघ्न गर्ने; हानि गर्ने ।
बाध्य-वि० [सं०] १. रोकिएको; रोक लगाइएको । २. विवश पारिएको; मजबूर तुल्याइएको । ३. विधि, नियम, आज्ञा आदिवारा बाँधिएको ।
बाध्यता-ना० [सं०] बाध्य हुनाको भाव; विवशता ।
बान-ना० [सं० वर्ण] १. चमक; टलक । २. आभा; कान्ति ।
बानगी-ना० [सं० वर्णन] १. नमूना; ढाँचा । २. आकार; प्रकार; बान्की ।
बानर-ना० [सं० बानर] बानर ।
बानर-पुच्छे-ना० [बानर+पुच्छे] बानर-पुच्छे ।
बाना-ना० [सं० वर्ण] १. वस्त्र; पोशाक । २. पहिरन; वेश-विन्यास । ३. स्वीकार गरेको धर्म वा रीति । ४. किसिम; प्रकार ।
बाना-ना० [सं० बाण] सैनिकले कम्मरमा झुन्ड्याउने, दुइतिर धार हुने एक किसिमको लामो शस्त्र; एक प्रकारको तरवार ।
बाना-ना० [सं० वयन] कपडाको गजपट्टिको बुनोट ।
बानादार-वि० [बाना+दार] १. बाना भएको; बानावाल । (ना०) २. पल्टनिया बाजा बजाउने जागीरदार ।
बानी-ना० [बन्] आदत; स्वभाव; लत; बेहोर ।
बानो-ना० [ने०] विशेष गरी तामाको, कर्नालजस्तो, शङ्खझैँ फुकेर बजाइने एक किसिमको झीनो बाजा ।
बान्की-ना० [बानगी] बानगी ।
बान्ता-ना० [सं० वान्त] खाए-पिएको वस्तु वा पेटमा रहेको वस्तु कुनै विकार परेर मुखबाट बाहिर निस्कनु; वमन; छान्द; वान्त ।
बान्धव-ना० [सं०] १. दाजु-भाइ; फुकी; बन्धु-वर्ग । २. नातेदार; सम्बन्धी । ३. इष्ट-मित्र; स्वजन ।
बाप-ना० [सं० वपु] बाबु; पिता; जनक ।
बापट-ना० [ने०] कोदाला-कोदालीमा कीलो ठोकी गाँसिएको पातो ।
बापत-ना० यो० [फा० बाबत] १. सम्बन्धमा; विषयमा । २. लागि; निमित्त । (ना०) ३. कसूर; दोष । ४. सट्टा; बदला ।
बापती-वि० [बापत+ई] १. बापत वा दोष लागेको; कसूर-वार; दोषी । २. चोरी, जारी आदि मुद्दामा अपराधी ठहरिएको; अपराधी ।

बाफ-ना० [सं० बाष्प] १. तातेको पानीबाट धूवाँको रूपमा निस्कने जल-कणको समूह; बाष्प। २. मानिसहरूको भीडबाट भएको तातोपन वा गर्मी।

बाफ-ना० [बाप] पिता; बाबु; बाप।

बाफिनु-अ० क्रि० [बाफ+इ+नु] १. बाफ निस्कनु; बाफ उठ्नु। २. मानिसहरूको भीडबाट गर्मी बढ्नु; गुम्सिनु। ३. बाफको गर्मीले पाक्नु; उसिनिनु।

बाफिलो-वि० [बाफ+इलो] १. बाफले भरिएको; धेरै बाफ भएको। २. गर्मी (ठाउँ)।

बाफ-रे-बाफ-वि० यो० [बाफ+रे+बाफ] आश्चर्य, विष्मय, दुःख आदिमा बोलिने शब्द।

बापता-ना० [फा० बापतः] एक किसिमको मोटो रेशमी कपडा।

बाबर-ना० [ने०] पातलो पारी घिउमा पकाएको, चामलका पीठाको एक किसिमको रोटी; पातले-रोटी।

बाबरनेट-ना० [बाबरलेट] बाबरलेट।

बाबरलेट-ना० [अ० बैबिनेट] प्रायः झूल, पर्दा आदिका काममा लिइने एक प्रकारको जालीदार मिहीन कपडा।

बाबरी-ना० [सं० बर्बरी] खस्रा पात, राता मसिना फूल र खूब बास्ना आउने एक जातको झार; पुदीना; बर्बरी। (आयु-वेदमा यसको गुण गरम, वायु-नाशक र पेट-सम्बन्धी रोग नाश गर्ने बताइएको छ।)

बाबा-ना० [फा०] १. बाबु वा बाबुजस्तै पूज्य व्यक्ति। २. छोरा-छोरीलाई प्यारी गरेर गरिने सम्बोधन। ३. साधु-संन्यासी वा पूज्य व्यक्तिलाई गरिने सम्बोधन। ४. साधु-संन्यासीले अरूलाई गर्ने सम्बोधन। (वि० बो०) ५. भय, त्रास, आश्चर्य आदि लाग्दा भनिने शब्द।

बाबाजी-ना० [बाबा+जी] १. साधु-संन्यासीहरूको मान-बोधक शब्द। २. साधु; संन्यासी।

बाबियो-ना० [सं० बल्वज] कुशका जस्ता, लामा-लामा तर झीना पात हुने, कोदाका बालाजस्ता झूसिला सेता फूल फुल्ने एक जातको झार। (यसको कूचो, डोरी आदि बनाइन्छ।)

बाबु-ना० [बाबा] १. पिता; बुवा; जनक। २. छोरा-छोरी वा त्यस्तै प्रिय व्यक्तिप्रति गरिने सम्बोधन; बाबा।

बाबु-बाजे-ना० [बाबु+बाजे] बाबु, बाजे आदि पूर्वज; पुर्खा।

बाबु-साहेब-ना० [बाबू-साहेब] बाबू-साहेब।

बाबू-ना० [बाबा] शिक्षित, भलादमी, शिष्ट र ठूला-बडा मानिसहरूलाई आरदपूर्वक भनिने शब्द।

बाबू-साहेब-ना० [बाबू+साहेब] १. ठकुरी वा राज-घरानाका साधारण व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक भनिने शब्द। २. धनी-मानीका लडकाहरूको मान-बोधक शब्द।

बाबै-बि० बो० [बाबा+ऐ] १. आश्चर्य, हर्ष, आशङ्का, डर आदिमा भनिने शब्द। २. आफूभन्दा सानालाई उपदेश दिँदा प्रयोग गरिने शब्द।

बाम-ना० [सं० वामि] सर्पका आकारको एक जातको माछो। **बाम-खुट्टे-वि०** [सं० वाम+खुट्टे] बायाँ खुट्टा अगि सारेर हिँड्ने।

बास-पुङ्के-वि० [सं० वामन+पुङ्के] ज्यादै पुङ्को; बाउन्ने।

बामेसराइ-ना० [बामेसर्+आइ] बामेसर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

बामेसराइनु-स० क्रि० [बामेसराउ+आइ+नु] बामेसर्न लाइनु; ('बामेसराउनु'-को क० क्रि०)।

बामेसराउनु-स० क्रि० [बामेसर्+आउ+नु] बामेसर्न लाउनु; ('बामेसर्नु'-को क० क्रि०)।

बामेसरिनु-अ० क्रि० [बामेसर्+इ+नु] चार हात-खुट्टा टेकेर हिँड्नु; ('बामेसर्नु'-को भा० क्रि०)।

बामेसर्नु-अ० क्रि० [बाहाँ+सर्नु] हिँड्न नजान्ने केटा-केटीले हात र घुँडाले टेकेर हिँड्नु; चार हात-खुट्टाले टेकेर हिँड्नु।

बाय-विडङ्ग-ना० [सं० विडङ्ग] १. वायु-विडङ्ग लता। २. त्यसैको फल।

बायाँ-वि० [सं० वाम] १. देब्रे; बाउँ; वाम। २. उल्टो; प्रतिकूल; विरुद्ध। (ना०) ३. देब्रे हातले बजाइने तबला।

बायु-ना० [सं० वायु] वायु।

बायु-पङ्खी-ना० [बायु+पङ्खी+ई] १. हावाजस्तै छिटो दगुर्ने; अति शीघ्र-गामी (घोडा)। २. दन्त्य-कथामा प्रसिद्ध पखेटा भएको एक काल्पनिक घोडा।

बायु-शूल-ना० [सं० वायु-शूल] वायु-शूल।

बार-ना० [सं० वार] १. कुनै ठाउँमा कोही नपसोस् भनी छेकनाका निमित्त लगाइएको काठ, बाँस आदिको छेका; घोचा आदि गाडी साटा बाँधेको छेका; एक किसिमको पर्खाल। २. समय; अवसर। ३. सप्ताहको कुनै दिन; वार। (उदा०-आदित्य-वार, सोम-वार आदि।) (क्रि० यो०) ४. पटक; चोटि; फेरा।

बारा-खडी-ना० [बाह्र-खरी] बाह्र-खरी।

बारा-खरी-ना० [बाह्र-खरी] बाह्र-खरी।

बारना-ना० [बार] १. अशुद्ध मानिएको खानेकुरो नखाने काम; अभोज्य भोजन बार्ने काम। २. संसर्गबाट भएका दोषको परिहार। ३. पथ-परहेज।

बार-बार-क्रि० यो० [सं० वार-वार] वार-वार।

बार-बुर-ना० [बार+बेर] बार-बेर।

बार-बेर-ना० [बार+बेर] १. बार्ने र बेर्ने काम। २. बार लाउने काम।

बारम्बार-क्रि० यो० [सं० वारंवार] बार-बार; वारंवार।

बारहदरी-ना० [फा० बाला+दरी] बार्दली।

बारा-ना० [सं० वटक] मास, मूगी आदिका पीठोको, बीचमा प्वाल पारी, घिउ-तेलमा पकाएको एक किसिमको रोटी।

बारा-ना० [बार] तसवीर, ऐना, झ्याल, ढोका आदिको

बाराबार-बाला

चौकोस; फ्रेम।

बाराबार-ना० [बार्+बार्] १. परस्परमा बार्ने काम (पानी, आवत-जावत आदि)। २. धमाधम बार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

बारिनु-स० क्रि० [बार्+इ+नु] बार लाइनु; ('बार्नु'-को क० क्रि०)।

बारी-ना० [सं० वाटिका] १. पाखा-बालीमात्र लाग्ने जग्गा; पाखो जग्गा। २. बगैँचा; वाटिका।

बारुले-वि० [बारुलो+ए] १. बारुलो-सम्बन्धी। २. बारुलाको जस्तो झीनो (कम्मर)।

बारुलो-ना० [सं० वरटा] अरिङ्गालका जातको सानो चिल्ले कीरो।

बारूत-ना० [तु०] बारूद।

बारूद-ना० [तु० बारूत] गन्धक, सोडा र अङ्गारको धूलो मिलाएर बनाइएको विस्फोटक चूर्ण।

बारूदखाना-ना० [बारूद+खाना] बारूद बनाउने वा राख्ने घर।

बारे-ना० यो० [फा० बार:] १. विषयमा; सम्बन्धमा; प्रसङ्गमा। (ना०) २. विषय; सम्बन्ध।

बार्दली-ना० [बारहदरी] घरको गाह्रोभन्दा बाहिर निकाली डन्डी, रेलिङ आदि हाली बनाइएको अंश; बारहदरी।

बार्निस्-ना० [अ० बारनिश] १. टल्काउनाका निमित्त काठ, छाला आदिमा लगाउने रोगन। २. रङ्ग-रोगनमा मिलाउने एक प्रकारको तेल।

बार्नु-स० क्रि० [सं० बार+नु] १. वरि-परिबाट घेर्नु; बार लाउनु; छेका लाउनु। २. रोक्नु; छेक्नु। ३. पथ-परहेज गर्नु; पथ्य खानु। ४. अभोज्य नखानु; बारना गर्नु। ५. आशीच मनाउनु। ६. नियमपूर्वक कुनै काम-कुरोको त्याग गर्नु।

बार्नेस-ना० [बार्निस्] बार्निस्।

बार्हस्पत्य-वि० [सं०] १. बृहस्पति-सम्बन्धी। (ना०) २. एक संवत्सर। ३. पुष्य नक्षत्र। ४. बृहस्पतिका जडवादी शिष्य।

बाल-ना० [सं०] १. बच्चो; बालक; शिशु। २. केश; रौं; कपाल। ३. जौ, गहुँ आदिको झूस। (वि०) ४. उमेर नपुगेको; कम उमेरको। ५. नासमझ; मूर्ख। ६. भर्खर जन्मेको वा उदाएको।

बालक-ना० [सं०] १. बच्चो; शिशु; लड्का। २. छोरो; पुत्र। ३. अनजान मानिस; मूर्ख व्यक्ति। ४. हात्तीको बच्चो।

बालकठी-ना० [नेवा० बल-कथी] तान लाउँदा धागाको बीच-बीचमा घुसाने लट्टीजस्तो साधन।

बाल-कमानी-ना० [बाल+कमानी] घडीको मसिनु रौंजस्तो कमानी।

बाल-काण्ड-ना० [सं०] रामचन्द्रको जन्म र बाल-लीला

वर्णन गरिएको रामायणको पहिलो खण्ड।

बाल-काल-ना० [सं०] बालकको अवस्था; बाल्यावस्था।

बालकीय-वि० [सं०] बालक-सम्बन्धी।

बालख-ना० [सं० बालक] बालक।

बालखिल्य-ना० [सं०] पुराणअनुसार ब्रह्माजीका रोम-कूपबाट उत्पन्न अङ्गुष्ठ-प्रमाणका साठी हजार ऋषिहरूको समूह।

बालगिरी-वि० [बहालगिरी] बहालमा दिने-लिने गरेको; भाडावाल; बहालगिरी (वस्तु)।

बाल-ग्रह-ना० [सं०] बालकहरूलाई दुःख दिने उपग्रह वा पिशाच। (यी नौ छन्-स्कन्द, स्कन्दापस्मार, शकुनी, रेवती, पूतना, गन्धपूतना, शीतपूतना, मुखमण्डिका र नैगमेय।)

बाल-चन्द्र-ना० [सं०] द्वितीयाको चन्द्रमा।

बाल-चर-ना० [सं०] बालकहरूलाई सच्चरित्रता, लोक-सेवा र स्वावलम्बन सिकाउने, सैनिक ढाँचाको शिक्षार्थी।

बाल-चर्या-ना० [सं०] बालकको स्याहार-सम्भार; शिशु-पालन।

बालटिन-ना० [बाल्टिन] बाल्टिन।

बालतङ्ग-ना० [फा० बाला+तङ्ग] घोडाको काठी कस्ने पटारमा जडिएको छाला।

बाल-तन्त्र-ना० [सं०] बालकहरूको लालन-पालन गर्ने प्रक्रिया; धात्री-कर्म।

बाल-तोड-ना० [बाल+तोड] रौंका जराको विकारबाट निस्कने एक प्रकारको खटिरो।

बाल-पोथ्रो-ना० [बाल+पोथ्रो] १. सानो बोट; बिरुवा; सानो-तिनो रूख। २. बाल-बच्चा; बाला-पोथरी।

बाल-पोष-ना० [सं०] बालकहरूलाई पोष लाग्ने औषधि; पुष्टकारी।

बाल-पोस-ना० [सं० बाल-पोष] बाल-पोष।

बाल-बच्चा-ना० [बाल+बच्चा] १. साना छोरा-छोरी; केटा-केटी। २. सन्तान; सन्तति। ३. जहान; परिवार।

बाल-ब्रह्मचारी-ना० [सं०] बालक-कालदेखि नै ब्रह्मचर्यमा रहेको व्यक्ति।

बाल-भोग-ना० [सं०] बाल कृष्णलाई बिहान चढाइने नैवेद्य।

बाल-रोग-ना० [सं०] १. विशेष गरी बालकहरूलाई हुने रोग। २. बाल-ग्रहद्वारा उत्पन्न हुने रोग।

बालव-ना० [सं०] ज्योतिषको एक करण।

बाल-विधवा-ना० [सं०] बाल्यावस्थामै विधवा भएकी स्त्री।

बाल-व्यंजन-ना० [सं०] चमर।

बाल-सङ्गाती-ना० [सं० बाल+सङ्गत+ई] १. बालक-काल-देखिको साथी। २. बालकको साथी।

बाल-सूर्य-ना० [सं० बाल-सूर्य] १. उदाउन लागेको सूर्य। २. लाल मणि।

बाला-ना० [सं०] १. बाह्र-तेह वर्षदेखि सोह्र-सत्र वर्ष-

सम्मका उमेरकी स्त्री; तरुणी; युवती । २. पत्नी; भार्या ।
 ३. स्त्री; नारी । ४. बालिका; केटी । ५. पुत्री; कन्या ।
 ६. हलेदो । ७. धिउ-कुमारी । ८. दश-महाविद्यामध्ये एक ।
बाला-ना० [सं० वलय] स्त्रीहरूले नारीमा लाउने सुन-चाँदीको मोटो चुराजस्तो गहना; सुन-चाँदीको चुरो ।
बाला-ना० [बालो] बालो ।
बाला-घर-ना० [बाल+घर] अनाथ बालकहरूलाई राख्ने घर; बालकहरूको अनाथालय ।
बाला-चतुर्दशी-ना० [सं०] मार्ग कृष्ण चतुर्दशी । (त्यस दिन पशु-पतिका वनमा शतबीज छर्ने चलन छ ।)
बालाज्यू-ना० [?] काठमाडौँको पश्चिममा रहेको, बाईस धारा भएको एक तीर्थ ।
बाला-पोथरी-ना० [बाल-पोथ्रो] साना-साना केटा-केटी ।
बालिका-ना० [सं०] १. सानो उमेरकी स्त्री; बच्ची; केटी ।
 २. कन्या; कुमारी । ३. छोरी; पुत्री ।
बालिग-वि० [अ० बालिग] वयस्क ।
बालिनु-स० क्रि० [बाल्+इ+नु] बल्ने गराइनु; ('बाल्नु'-को क० क्रि०) ।
बालिस्ट-ना० [फा० बालिश] अड्डेसा लाउने ठूलो तकिया ।
बाली-ना० [सं० बाल] १. खेत-बारीमा उब्जेको अन्न; फसल; खेती । २. मोहीले तल्लिड वा सरकारलाई बुझाउने कूत; पोत ।
बाली-नाली-ना० [बाली+नल (सं०)] खेतमा लगाइएको बाली; बाली-बिरुवा ।
बाली-बिरुवा-ना० [बाली+बिरुवा] खेत-बारीमा लगाइएको बाली; बाली-नाली ।
बालुका-ना० [सं०] बालुवा; ढुङ्गाको चूर्ण ।
बालुन-ना० [ने०] ढुङ्ग दलका मानिसहरूले परस्परमा मिलेर गाउने लोक-गीतको एक छन्द ।
बालुवा-ना० [सं० बालुका] ढुङ्गाका साना-साना कण; बालुका; रेत ।
बालूचरी-ना० [बालूचर (स्थान)+ई] एक जातको असल गाँजा ।
बालू-बुर्ज-ना० [बालुवा+बुरीदः (फा०)] खोलाले छोडेको बगर; खोलाले बगाएर ल्याएको बालुवा आदि थुप्रिएको जग्गा ।
बालूसाही-ना० [हि०] धिउमा पकाएर पागमा ढुबाई तयार गरिने मैदाको एक प्रकारको मिठाई ।
बालो-ना० [सं० बाल] १. धान, जौ, गहुँ आदिको झूससहितका फलहरूको झुप्पो । २. बालक; बच्चा ।
बाल्टिन-ना० [अ० बकेट+टिन] सोलीका आकारको, उज्जिन्डो लागेको, टिन, जस्ता, पीतल आदि धातुको भाँडो; बाल्टी ।
बाल्टी-ना० [पुर्त० बाल्डे] बाल्टिन ।
बाल्नु-स० क्रि० [बल्+नु] १. बल्ने गराउनु; सल्काउनु; जलाउनु । २. दन्काउनु; ज्वाला निकाल्नु ।

बाल्य-ना० [सं०] १. बालकको भाव; बचपन; लङ्कपन ।
 २. अज्ञान ।
बाष्प-ना० [सं०] १. बाफ । २. आँसु ।
बास-ना० [सं० वास] वास ।
बासक-ना० [सं० वासक] असुराका जातको एक प्रकारको बोट । (यसबाट आयुर्वेदीय अवलेह-औषधिहरू बनाइन्छ ।)
बासट्टि-ना० [प्रा०] बयासट्टी ।
बासट्टियो-वि० [बासट्टि+यो] बयासट्टियो ।
बासट्टी-ना० [प्रा० बासट्टि] बयासट्टी ।
बासमती-ना० [सं० वास+मती] बास्ना आउने चामल हुने एक उत्तम जातको धान ।
बासा-ना० [सं० वस्त्र] १. पुस्तक-पुस्तिका बाँध्ने कपडा; बस्ता; वेष्टन । २. सुती हाल्ने सानो थैली ।
बासिनु-अ० क्रि० [बास्+इ+नु] पक्षीहरू कराइनु; ('बास्नु'-को भा० क्रि०) ।
बासिन्दा-वि० [फा० बासिन्दः] कुनै ठाउँमा रहने; निवासी; रैथाने ।
बासिविदो-ना० [बास+विदा+ओ] धेरै दिनसम्म लगातार परिरहेको पानी बीचमा एक रात रोकिनु ।
बासी-ना० [सं० वासर] १. एक वा धेरै रात पुरानो; एक वा धेरै दिन पहिलेको । २. धेरै समय अधिको; ताजा नभएको (खाद्य पदार्थ आदि) ।
बास्ना-ना० [सं० वास] मीठो वास; सुगन्ध; खुशबू ।
बास्नु-अ० क्रि० [सं० वास्+नु] कुखुरा, तित्ता आदि चराहरू प्रहर-प्रहरमा बोल्नु; पक्षीहरू कराउनु ।
बाहाँ-ना० [सं० बाहु] हात; बाहु; भुजा ।
बाहाँ-कटे-ना० [बाहाँ+कट्टा+ए] बाँकटे ।
बाहाँ-जोरी-ना० [बाहाँ+जोर्+ई] १. अँगालो; अङ्कमाल; आलिङ्गन । २. कुस्ती; मल्ल-युद्ध ।
बाहान-ना० [फा० बाहम] पटक; पल्ट; चोटि ।
बाहाने-वि० [बाहान+ए] दोस्रो पटकमा पकाइएको; बाहान लाएको (खानेकुरो) ।
बाहिडा-वि० [सं० बहिर] १. बाहिरको (सरकारभन्दा) ।
 २. गैरकानूनी (टक, छाप, लाल-मोहर आदि) ।
बाहिर-ना० यो० [सं० बहिर] १. कुनै स्थान वा सीमाभन्दा पर; कुनै निश्चित ठाउँदेखि अलग; 'भिन्न'-को उल्टो ।
 २. पद, मर्यादा, अवस्थादेखि अलग; नियम, अनुशासन आदिदेखि भिन्न । ३. अरू ठाउँमा; अर्को गाउँ, शहर वा देशमा । (ना०) ४. कुनै निश्चित ठाउँ वा सीमादेखि भिन्न ठाउँ । (वि०) ५. अलग; भिन्न ।
बाहिर-पाटो-ना० [बाहिर+पट्टि] निकलबास; निकाला; निर्वासन ।
बाहिर-फेरा-ना० यो० [बाहिर+फेरो] १. शहरदेखि बाहिर; काँठतिर । २. बाहिरतिर ।
बाहिरिनु-अ० क्रि० [बाहिर+इ+नु] बाहिर निस्कनु;

बाहिरिया-बिउँझनु

बहिरिनु ।

बाहिरिया-वि० [बाहिर+इया] १. बाहिरको; बाहिरी; बाह्य । २. घरायसीभन्दा भिन्न; परचक्री । ३. विदेशी ।
बाहिरी-वि० [बाहिर+ई] १. बाहिरको; बाहिरिया । (ना०) २. लुगा-फाटाको बाहिरपट्टिको तह । ३. बाहिर-पट्टि वा सबभन्दा माथि लाउने लुगा ।
बाहिर्याइ-ना० [बाहिर+याइ] बाहिरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बाही-ना० [बाह्रां+ई] सुन-चाँदी आदिको चुरो; बाला ।

बाहु-ना० [सं०] हात; बाहुली; भुजा ।

बाहुज-ना० [सं०] क्षत्रिय ।

बाहुन-ना० [सं० ब्राह्मण] ब्राह्मण ।

बाहुन-चरो-ना० [बाहुन+विचरो] गरीब बाहुन; दुःखी ब्राह्मण; बाहुनी-चरी ।

बाहुनी-चरी-ना० [बाहुन-चरो] बाहुन-चरो ।

बाहुनी-चरी-ना० [ने०] कालो र सेतो मिसिएको रङ्गको, प्रायः खोलाका किनारमा देखिने, भँगेराजत्रो एक जातको चरो; खञ्जन ।

बाहु-बल-ना० [सं०] शारीरिक बल; पराक्रम; पुरुषार्थ ।

बाहु-युद्ध-ना० [सं०] कुस्ती; मल्ल-युद्ध ।

बाहुली-ना० [सं० बाहु] १. मान्य जनको हात; हातको आदर बुझाउने शब्द । २. सनासो ।

बाहुलो-ना० [सं० बाहु] हात-गोडा पसाउने लुगाको अवयव ।

बाहुल्य-ना० [सं०] धेरै हुनाको भाव; आधिक्य ।

बाहुवीर-ना० [सं०] बोहरी वृक्ष ।

बाहेक-ना० यो० [सं० बाहीक] १. बिना; सिवाय; अतिरिक्त । (वि०) २. भिन्न; अलग; पृथक् । (क्रि० यो०) ३. छोडेर; अलग गरेर ।

बाह्य-वि० [सं०] बाहिरको; बाहिरी ।

बाह्येन्द्रिय-ना० [सं०] बाहिरी विषयहरूको अनुभव गर्ने इन्द्रिय (आँखा, नाक, कान, जिभ्रो र छाला) ।

बाह्र-ना० [प्रा० बारस] १. दश र दुइको योग-सङ्ख्या; १२-को अङ्क । (वि०) २. दश र दुइका योग-सङ्ख्याको ।

बाह्र-खरी-ना० [प्रा० बार+अखरी] देवनागरी वर्ण-मालाका व्यञ्जन-वर्णका साथ अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ऐ, ओ, औ, अं र अः-यी बाह्र, स्वर-मात्राको रूपमा लगाएर बोल्ने वा लेख्ने प्रक्रिया ।

बाह्र-दुइ-ना० [बाह्र+दुइ] दुइ पासामा छक्का-छक्का र एक पासामा दुवा पर्दा हुने एक दाउ; चौध ।

बाह्र-भासे-वि० [बाह्र+मास+ए] १. बाह्रै महीना फल्ने वा फुल्ने । २. बैला भएकी; बराँठिएकी । (ना०) ३. बाह्रै महीनाको प्राकृतिक वर्णन गरिएको कविता । ४. चोर-जूवा; अवैधानिक जूवा । ५. चोर-जूवा खेल्ने व्यक्ति । ६. तीन कुना परेको, प्रायः कलेजी रङ्गको, बाह्रै

महीना फुल्ने एक जातको फूल । ७. बाह्रै महीनामा गाइने एक प्रकारको गीत ।

बाह्र-सत्तरी-वि० [बाह्र+सत्तरी] अनेक किसिमको; ओली-ओलीको; बाह्र-सत्ताईस (कुरा) ।

बाह्र-सत्ताईस-वि० [बाह्र+सत्ताईस] बाह्र-सत्तरी ।

बाह्रसिङ्गा-ना० [बाह्र+सीङ] हाँगै-हाँगा परेका लामा-लामा सीङ हुने एक जातको मृग; जरायो ।

बाह्रौं-वि० [बाह्र+औं] १. गणनाको क्रमले बाह्र सङ्ख्यामा पुगेको; बाह्र सङ्ख्याको । (ना०) २. मरेका बाह्र दिनमा मृतकको प्रेतत्व-निवृत्तिका निमित्त गरिने श्राद्ध; सपिण्डी ।

बि-उप० [सं० वि०] शब्दको अगाडि जोरिएर पार्थक्य, कार्य-विपरीतता, अंश, अन्तर, क्रम, प्रतिकुलता, अधिकता, निषेध, परिवर्तन आदिको अर्थ बुझाउने एक उपसर्ग ।

बिँगठिनु-अ० क्रि० [बिँगठि+इ+नु] बाउँटिनु; ('बिँग-ठिनु'-को भा० क्रि०) ।

बिँगठिनु-अ० क्रि० [बिँगो+नु] बाउँटिनु; बिभिन्डिनु; टेढिनु ।

बिँगठे-वि० [बिँगठो+ए] बिँगठो ।

बिँगठो-वि० [बिँगठि] बाउँटो; बिँगठ्याहा ।

बिँगठ्याइ-ना० [बिँगठि+याइ] १. बिँगठिने किसिम, क्रिया वा भाव । २. निहुँ; खोते; अड्को ।

बिँगठ्याहट-ना० [बिँगठि+याहट] बिँगठिने किसिम, क्रिया वा भाव; बिँगठ्याइ ।

बिँगठ्याहा-वि० [बिँगठि+याहा] बिँगठिने स्वभावको; बाउँटो; बिँगठो ।

बिँगो-ना० [सं० वृ] १. हाँगाबाट निस्केको हाँगो; सानो हाँगो; झिँजो । २. बाधा; अड्को; छेका । ३. निहुँ; खोते ।

बिँडो-ना० [प्रा० विट्ट] १. गाग्रा, घ्याम्पा आदिका पिँधमा राखिने घाँस-परालको चक्का । २. बाबु-बाजेको इज्जत; पुर्खाको प्रतिष्ठा । ३. बिनाचाँद-तोडाको पगरी । ४. पदवी; मान ।

बिउँ-ना० [बीउ] चामलमा मिसिएको धान ।

बिउँझनु-अ० क्रि० [प्रा० बिउँझइ+नु] १. निद्रा खुल्नु; जागा हुनु । २. बौरनु; बिउँतनु । ३. होश आउनु; सचेत हुनु ।

बिउँझाइ-ना० [बिउँझ+आइ] बिउँझने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिउँझाइ-ना० [बिउँझाउ+आइ] बिउँझाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिउँझाइनु-स० क्रि० [बिउँझाउ+इ+नु] निद्रा छुटाइनु; ('बिउँझाउनु'-को क० क्रि०) ।

बिउँझाउनु-स० क्रि० [बिउँझ+आउ+नु] १. निद्रा छुटाउनु; जागा गराउनु । २. होश फर्काउनु; सचेत पार्नु; ('बिउँझनु'-को प्रे० क्रि०) ।

बिउँझिनु-अ० क्रि० [बिउँझ+इ+नु] १. निद्रा खुलिनु;

(‘बिउँझनु’-को भा० क्रि०) । २. बिउँझनु ।
बिउँझो-वि० [बिउँझ+ओ] १. निद्रा खुलेको; जागा । २. होशमा रहेको; सचेत ।
बिउँतनु-अ० क्रि० [सं० विवृध्+नु] १. मृत वा बेहोश अवस्थाबाट चेतना वा होशमा आउनु; बौरनु । २. बिउँझनु; जागा हुनु ।
बिउँताइ-ना० [बिउँत+आइ] बिउँतने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बिउँताइ-ना० [बिउँताउ+आइ] बिउँताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बिउँताइनु-स० क्रि० [बिउँताउ+इ+नु] बेहोश अवस्थाबाट होशमा ल्याइनु; (‘बिउँताउनु’-को क० क्रि०) ।
बिउँताउनु-स० क्रि० [बिउँत+आउ+नु] १. मृत वा बेहोश अवस्थाबाट जीवन वा होशमा ल्याउनु; सचेत पार्नु । २. बिउँझाउनु; जगाउनु; (‘बिउँतनु’-को प्रे० क्रि०) ।
बिउँतिनु-अ० क्रि० [बिउँत+इ+नु] मृत वा बेहोश अवस्थाबाट होश वा चेतनामा आइनु; (‘बिउँतनु’-को भा० क्रि०) ।
बिकट-ना० [अ० पिकेट] रातमा सिपाहीहरूले दिने पहरा; रातको पहरा ।
बिकटे-वि० [बिकट+ए] राती पहरा बस्ने; बिकट बस्ने ।
बिकाइ-ना० [बिक्+आइ] बिकने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बिकाइनु-स० क्रि० [बिकाउ+इ+नु] बिक्री गरिनु; बेचिनु; (‘बिकाउनु’-को क० क्रि०) ।
बिकाउ-वि० [बिक्+आउ] बिक्री गर्ने; बेचिने; बिकने (माल इत्यादि) ।
बिकाउनु-स० क्रि० [बिक्+आउ+नु] १. बिक्री गर्नु; बेच्नु; (‘बिकनु’-को प्रे० क्रि०) २. व्यवहार वा काममा प्रयुक्त गर्नु । ३. बदनामी कमाउनु ।
बिकाम-ना० [वि+काम] काम नहुनु; बेकाम ।
बिकामी-वि० [बिकाम+ई] १. बिनाकामको; काम नभएको; बेकामी । २. काम नलान्ने; बेकम्मा ।
बिकिनु-अ० क्रि० [बिक्+इ+नु] बिक्री होइनु; (‘बिकनु’-को भा० क्रि०) ।
बिकुल-ना० [बिगुल] बिगुल ।
बिकुले-ना० [बिकुल+ए] बिगुले ।
बिकनु-अ० क्रि० [सं० विक्रय+नु] १. बिक्री हुनु; बेचिनु । २. व्यवहार वा काममा उपयोग हुनु । ३. पत्याइनु । ४. नाउँमा कलङ्क लाग्नु ।
बिक्री-ना० [सं० विक्रय] बेच्ने काम; व्यापार; विक्रय ।
बिक्री-कर-ना० [बिक्री+कर (सं०)] विक्रय-कर ।
बिख-ना० [सं० विष] विष; जहर ।
बिखटो-वि० [बिगठो] कसैसित नमिल्ने स्वभावको; बिख-इचाहा; बिगठो ।
बिखड्याइ-ना० [बिगठ्याइ] बिगठ्याइ ।

बिखड्याहा-वि० [बिखटो+आहा] अमिल्दो स्वभावको; बिखटो ।
बिखर्ची-वि० [व+खर्च+ई] खर्च गर्न रुपियाँ-पैसा नभएको; खर्च सिद्धिएको ।
बिखालु-वि० [बिख+आलु] बिख भएको; विषालु ।
बिखुम-ना० [अ० खम] गुम्बज ।
बिखेत-ना० [सं० विषाद] खेद; अफसोस; दुःख ।
बिगबिगी-क्रि० यो० [अ० बगावत] १. आतङ्क । २. उपद्रव-को बहुलता ।
बिगहट्टी-ना० [बिगहा+हट्ट (अ०)] १. जग्गा-जमीनको विधा, पोत आदिको लगत । २. बिघापिच्छे लाग्ने रकम ।
बिगहा-ना० [बिघा] बिघा ।
बिगार-ना० [सं० विकार] १. बरबादी; नाश; ध्वंस । २. अभिचार-सम्बन्धी कर्मबाट भएको दुःख; विकार ।
बिगाराइ-ना० [बिगार्+आइ] बिगार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बिगारिनु-स० क्रि० [बिगार्+इ+नु] बिगार गरिनु; (‘बिगार्नु’-को क० क्रि०) ।
बिगार्नु-स० क्रि० [सं० विकार] १. बिगार गर्नु; नाश गर्नु; टूट-फूट वा भताभुङ्ग पार्नु । २. खराब बानी, आचरण आदिमा प्रवृत्त गराउनु । ३. कसैको खराबी गर्नु; अपकार गर्नु । ४. जाति, धर्म आदिबाट च्युत गराउनु; पतित गर्नु । ५. कौमार्य वा सतीत्व-हरण गर्नु । ६. सड़ा-उनु; कुहाउनु ।
बिगुल-ना० [अ० व्यूगल] सेना वा पुलिसका जवानहरूलाई सङ्केत गर्नका निमित्त फुकेर बजाइने एक प्रकारको बाजा; बाच्छाई-बाजाका साथ बजाइने एक प्रकारको फुकेर बजाइने बाजा ।
बिगुले-ना० [बिगुल+ए] बिगुल बजाउने व्यक्ति; बिगुल बजाउने, पल्टनिया जवान ।
बिगूत-ना० [सं० विभूति] यज्ञ-कुण्डको खरानी; विभूत; विभूति ।
बिगूती-वि० [बिगूत+ई] बिगूत वा खरानीका रङ्गको; विभूति-रङ्गको ।
बिगो-ना० [बिगार] १. कसूर; अपराध; दोष । २. अनुचित किसिमले लिएको अर्काको धन । ३. बिगार; नाश । ४. बदमाशी; उपद्रव ।
बिगौती-ना० [प्रा० विआउरी] बिघौती ।
बिगौते-वि० [बिघौते] बिघौते ।
बिग्याहा-वि० [बिगो+याहा] बिगो गर्ने स्वभावको; उपद्रवी ।
बिग्रनु-अ० क्रि० [सं० विकार+नु] १. कुनै वस्तुको गुण, रूप आदिमा विकार हुनु; बरबाद हुनु; नासिनु । २. टूट-फूट वा भताभुङ्ग हुनु; भत्कनु । ३. कुनै वस्तु बनाउन लाग्दा चुकेर वा नजानेर नबन्नु; खड्बड हुनु । ४. खराब

बिग्राह-बिछयौना

अवस्थामा पर्नु; अवनति हुनु। ५. आफ्नो नीति, पद, पथ आदिबाट भ्रष्ट हुनु। ६. खराब बानी वा आचरणमा प्रवृत्त हुनु। ७. जाति, धर्म आदिबाट च्युत हुनु; पतित हुनु। ८. सड्नु; कुहुनु। ९. बदलिनु; परिवर्तन हुनु।
बिग्राह-ना० [बिग्र+आइ] बिग्रने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिग्रिनु-अ० क्रि० [बिग्र+इ+नु] बरबाद होइनु; नासिइनु; ('बिग्रनु'-को भा० क्रि०)।
बिघट्टी-ना० [बिगहट्टी] बिगहट्टी।
बिघा-ना० [प्रा० बिगह] जग्गा-जमीनको, बीस कट्टा वा विश्वाको नाप; करीब सवा तेह्र रोपनीको जमीनको परिमाण; नौ हातका लगाले लमाइ लगा एक, गज लगा एकको धुर एकका दरले बीस धुरको एक कट्टाका नापोले बीस कट्टाको जमीनको परिमाण।
बिघात-ना० [सं० बिघात] १. अति प्रेरणा; हत्ते हाल्नु। (क्रि० यो०) २. बिछट्ट; बेसरी।
बिघौती-ना० [सं० विक+औती] भर्खर बियाएकी गाईको पकाउँदा जमेको दूध।
बिघौते-वि० [बिघौती+ए] बिघौती-सम्बन्धी; बिघौतीको; बिघौतीजस्तो।
बिघौते-औलो-ना० [बिघौते+औलो] कार्तिक वा चैत्र महीनामा लाग्ने औलो।
बिघ्न-ना० [सं० विघ्न] १. बाधा; अड्काउ। (वि०) २. अति; अतिशय। (क्रि० यो०) ३. खूब; बिछट्ट; ज्यादा।
बिडठिनु-अ० क्रि० [विंगठि+नु] विंगठिनु।
बिडठे-वि० [विंगठे] विंगठे।
बिडठो-वि० [विंगठो] विंगठो।
बिडठ्याइ-ना० [विडठि+याइ] बिडठिने किसिम, क्रिया वा भाव; विंगठ्याइ।
बिडठ्याहट-ना० [विडठि+याहट] बिडठिने किसिम, क्रिया वा भाव; विंगठ्याहट।
बिडठ्याहा-वि० [विडठि+याहा] विंगठ्याहा।
बिङ्गो-ना० [सं० व्याज] १. बहाना; निहुँ। २. बिँगो।
बिङ्ग्याहा-वि० [बिङ्गो+याहा] बिङ्गो लगाउने; खोचे थाप्ने।
बिचरो-वि० [फा० बेचारः] १. बबुरो; निर्धो। २. अनाथ; टुहुरो।
बिचल्ली-ना० [बीच+रल्लि] १. ठूलो दुःख। २. आपत्ति; बिल्लवाठ; बिजोग।
बिचाराइ-ना० [बिचार+आइ] बिचार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिचारिनु-स० क्रि० [बिचार+इ+नु] बिचार गरिनु; ('बिचारु'-को क० क्रि०)।
बिचारी-ना० [बिचारी] बिचारी।
बिचारु-स० क्रि० [सं० बिचार+नु] बिचार गर्नु; मनन गर्नु; सोच्नु।

बिचेत-वि० [सं० विचेतस] चेत वा होश नभएको; अचेत; बेहोश।
बिच्चिनु-अ० क्रि० [बिच्चि] बिच्चिनु।
बिच्काइ-ना० [बिच्च+आइ] बिच्चने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिच्काइनु-स० क्रि० [बिच्काउ+इ+नु] दच्काइनु; ('बिच्काउनु'-को क० क्रि०)।
बिच्काउनु-स० क्रि० [बिच्च+आउ+नु] १. दच्काउनु; तर्साउनु। २. भड्काउनु; पराङ्मुख पार्नु।
बिच्चिनु-अ० क्रि० [सं० वि+चित्+नु] १. दच्चनु; तर्सनु; हच्चनु। २. भड्कनु; पराङ्मुख हुनु। ३. बिच्चने होइनु; ('बिच्चनु'-को भा० क्रि०)।
बिच्च्याइ-ना० [बिच्चि+याइ] बिच्चिने किसिम, क्रिया वा भाव; भड्काइ।
बिच्च्याइनु-स० क्रि० [बिच्च्याउ+इ+नु] तर्साइनु; दच्काइनु; ('बिच्च्याउनु'-को क० क्रि०)।
बिच्च्याउनु-स० क्रि० [बिच्चि+याउ+नु] १. तर्साउनु; दच्काउनु; बिच्काउनु। २. भड्काउनु; पराङ्मुख पार्नु।
बिच्च्याहट-ना० [बिच्चि+याहट] बिच्चिने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिच्च्याहा-वि० [बिच्चि+याहा] बिच्चिने स्वभावको; दच्काहा।
बिच्छो-ना० [प्रा० बिच्छुओ] १. पुच्छरमा रहेको डङ्कमा कड़ा विष हुने एक प्रकारको जन्तु; वृश्चिक। (वि०) २. अति बाठो।
बिच्छुक-ना० [सं० वि+छुक] अपशकुन; अलच्छिन; अमङ्गल।
बिच्छुकी-वि० [बिच्छुक+ई] बिच्छुक लाग्ने; अलच्छिनी (व्यक्ति)।
बिछट्ट-क्रि० यो० [सं० विशिष्ट] १. अति; अत्यन्त; ज्यादा। (वि०) २. धेरै; बिघात।
बिछन्द-वि० [सं० विच्छन्द] विच्छन्द।
बिछिनु-अ० क्रि० [बिछ्याउ] बिछ्याउने काम हुनु।
बिछोड-ना० [सं० वि+छुट] छुट्टिने काम; छुट्टिम; वियोग।
बिछ्याइ-ना० [बिछ्याउ+आइ] बिछ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिछ्याइनु-स० क्रि० [बिछ्याउ+इ+नु] बिछ्याउना लाइनु; ('बिछ्याउनु'-को क० क्रि०)।
बिछ्याउना-ना० [बिछ्याउ] बिछ्याउने वस्तु; ओछ्यान; डसना, राडी, लम्पट, सुकुल आदि।
बिछ्याउनु-स० क्रि० [सं० विस्तरण+आउ+नु] १. बिछ्याउना लाउनु; ओछ्याउनु। २. जमीनमा फिँजाउनु; फैलाउनु।
बिछ्याउने-ना० [बिछ्याउ] १. ओछ्याउने वस्तु; ओछ्यान; बिछ्यौना। २. ओछ्याउने काम गर्ने व्यक्ति वा साधन।
बिछ्यौना-ना० [बिछ्याउना] बिछ्याउना।

बिजन-ना० [सं० बीज] बीजहरूको समुदाय; विभिन्न थरीका बीजहरू।
बिजय-शाल-ना० [सं० बीजक+शाल] शालकै जस्ता पात हुने र काण्डमा घाउ लागेमा रातो रगतजस्तो चोब निस्कने एक जातको शाल वृक्ष; बिजय-सार। (यसका काठको गिलास, कटौरा आदि बनाइन्छ। आयुर्वेदमा यसको गुण कुष्ठ र प्रमेहको रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ।)
बिजय-सार-ना० [सं० बीजक+सार] बिजय-शाल।
बिजाई-ना० [फा० बेजा] १. बिगो; विद्युत्; उपद्रव। २. अन्याय; अत्याचार।
बिजात-ना० [सं० वि+जात] १. कम्ती जात; सानो जात। २. भिन्न जात।
बिजाती-वि० [सं० विजातीय] १. भिन्न जातको; अरु जातिको; विजातीय। २. तल्लो जातको; बिजात।
बिजुली-ना० [सं० विद्युत्] १. बादल लागेका बखत आकाशमा झिलिक्क देखिने प्रकाश; चपला। २. रासायनिक क्रिया वा चुम्बकीय शक्तिबाट उत्पन्न गरिने एक शक्ति; विद्युत्। (वि०) ३. खूब चलाक; धूर्त। ४. चहकिलो; चमकिलो। ५. अति छिटो दगुर्ने; द्रुत-गामी।
बिजुली-घर-ना० [बिजुली+घर] बिजुली पैदा गर्ने ठाउँ वा घर।
बिजुलो-ना० [सं० बीज] ज्यामीर, निबुवा आदि फलका केसाभिन्नको रसिलो दाना; फलको रस-कोश।
बिजुवा-ना० [ने०] झाँकी।
बिजुवा-ना० [विज्जू] बिज्जू।
बिजोग-ना० [सं० वियोग] १. ठूलो दुःख; बिचल्ली बिल्लबाठ। २. बिछोड; वियोग।
बिजोडा-वि० [सं० वि+जोडा] जोडा नमिलेको; जोडा नभएको; अगल्छो।
बिजोर-वि० [सं० वि+जोर] १. जोर नभएको; आधा पादर्ति बराबर नहुने; विषम (एक, तीन, पाँच, सात आदि)। २. बिजोडा।
बिज्जू-ना० [सं० बीज] १. बीजबाट पैदा भएको फल वा फूल; कलमी नगरिएका वृक्षबाट उत्पन्न फल वा फूल। (वि०) २. बीजबाट उम्रेको वा त्यसरी उम्रेका वृक्षमा फुलेको वा फलेको।
बिज्ञाइ-ना० [बिज्ञ+आइ] बिज्ञने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिज्ञाइन-अ० क्रि० [बिज्ञाउ+इ+नु] चस्किनु; ('बिज्ञा-उनु'-को भा० क्रि०)।
बिज्ञाउनु-अ० क्रि० [बिज्ञ+आउ+नु] १. काँच, काँढो आदिले घोच्चा र कसि झर्न आदि आँखामा पर्दा पीडा हुनु; चस्किनु। (सं० क्रि०) २. अर्काको चित्त दुखाउनु; कटु वचनले दुःखित पार्नु; ('बिज्ञु'-को प्रे० क्रि०)।
बिज्ञिनु-अ० क्रि० [बिज्ञ+इ+नु] काँढो आदि गडिनु; ('बिज्ञु'-को भा० क्रि०)।

बिज्ञु-अ० क्रि० [सं० विध्+नु] १. तीखो काँढो, सुइरो आदि शरीरमा घोपिनु; गड्नु; घोचिनु। २. कटु वचन, अनुचित काम आदिबाट मनमा दुःख हुनु; चित्त दुख्नु।
बिट-ना० [सं० वृत्त] १. भाँडा-वर्तनको मुखमा बाहिर फर्केको घेरो। २. कुनै वस्तुका छेउको घेरो।
बिटुलाइ-ना० [बिटुल्+आइ] बिटुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिटुलिनु-अ० क्रि० [बिटुलि+इ+नु] बिटुलो होइनु; ('बिटुलिनु'-को भा० क्रि०)।
बिटुलिनु-अ० क्रि० [बिटुलो+इ+नु] १. बिटुलो हुनु; जूठो हुनु। २. अशुद्ध हुनु; अपवित्र हुनु। ३. छूतछात हुनु; लसपसिनु।
बिटुलो-वि० [प्रा० विट्टालिअ] १. जूठो; उच्छिष्ट। २. अपवित्र; अशुद्ध।
बिटुलु-स० क्रि० [बिटुलो+नु] १. मुख जूठो पार्नु; थोरै खानु। २. बिटुलो पार्नु; जूठो पार्नु; बिटुलु।
बिटुल्याइ-ना० [बिटुल्याउ+आइ] बिटुल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिटुल्याइ-ना० [बिटुलि+याइ] बिटुलिने किसिम, क्रिया वा भाव।
बिटुल्याइन-स० क्रि० [बिटुल्याउ+इ+नु] बिटुलो पारिनु; ('बिटुल्याउनु'-को क० क्रि०)।
बिटुल्याउनु-स० क्रि० [बिटुलि+याउ+नु] बिटुलो पार्नु; बिटुलु; बिटुलु; ('बिटुलिनु'-को प्रे० क्रि०)।
बिटो-ना० [प्रा० विट्टी] काँधमा हाली वा काखी च्यापी बोक्ताका निमित्त पारेको घाँस, पराल आदिको मूठो।
बिटोलाइ-ना० [बिटोल्+आइ] बिटोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; बिटुलाइ।
बिटोलिनु-स० क्रि० [बिटोल्+इ+नु] बिटुलो पारिनु; ('बिटोल्नु'-को क० क्रि०)।
बिटोल्नु-स० क्रि० [बिटुलो+नु] बिटुलो पार्नु; बिटुलु।
बिठ्याइ-ना० [बे+ठ्याक] राय नमिल्नु; ठ्याक नमिल्नु।
बिडाल-ना० [सं०] बिरालो; मार्जार।
बिडाल-व्रतिक-वि० [सं०] ढोंगी; आडम्बरी।
बिडाल-व्रती-वि० [सं०] बिडाल-व्रतिक।
बिडालाक्ष-वि० [सं०] बिरालाका जस्ता आँखा हुने; कुहिरे।
बिडो-ना० [बिडो] बिडो।
बिडङ्ग-ना० [बे+डङ्ग] १. डङ्ग वा सीप नहुनु; छाँट, तरीका आदि नमिल्नु; बेडङ्ग। २. मेल नहुनु; बेमेल; बेडब।
बिडङ्गी-वि० [बिडङ्ग+ई] १. बिडङ्गको; डङ्ग नमिलेको; बिडङ्गचाहा २. एकोहोरो; हठी। ३. अनौठो; विचित्र।
बिडङ्ग्याहा-वि० [बिडङ्ग+याहा] बिडङ्गको; बिडङ्गी।
बितरा-वि० [सं० वि+स्तर] रहने-बस्ने ठाउँ नभएको; बिथात।

बितल-बिना

बितल-ना० [बितोल] बितोल ।

बितलब-बितर्ता-ना० [बे+तलब+बितर्ता] १. काम गरेबापत पाउनुपर्ने तलबका सट्टामा पाएको बितर्ता । २. सरकारमा तिरो-भरो गर्नु नपर्ने बितर्ता ।

बिताइ-ना० [बित्+आइ] बित्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिताइ-ना० [बिताउ+आइ] बिताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिताइनु-स० क्रि० [बिताउ+इ+नु] समय गुजारिनु; ('बिताउनु'-को क० क्रि०) ।

बिताउनु-स० क्रि० [बित्+आउ+नु] १. समय गुजार्नु; वेला घर्काउनु । २. बित्यास पार्नु; आपत पार्नु । ३. बरबाद गर्नु; विनाश गर्नु । ४. मर्नु; ('बित्नु'-को भा० क्रि०) ।

बितिनु-अ० क्रि० [बित्+इ+नु] समय गुजिनु; ('बित्नु'-को भा० क्रि०) ।

बितोइ-ना० [बे+तोइ] ठूलो वेग; बेतोइ ।

बितोल-ना० [सं० वितुलन] १. बरबादी; विनाश; बित्यास । २. भताभुङ्ग; गोलमाल ।

बित्ता-ना० [सं० वित्तस्ति] १. फैलाएका पन्जाका बूढी-आँलाका टुप्पादेखि कान्छी आँलाका टुप्पासम्मको लम्बाइ वा नापो; एक हातको आधा भाग । (वि०) २. त्यति नापको ।

बित्ता-ना० [बूता] बूता ।

बित्तिकै-क्रि० यो० [बित्] साथै; लगत्तै; तुरुन्तै ।

बित्ते-वि० [बित्ता+ए] बित्ताको; बित्ता भएको ।

बित्तो-वि० [बित्] बित्ने; हतपतको; हडबडीको ।

बित्नु-अ० क्रि० [प्रा० वित्त+नु] १. समय गुज्नु; वेला घर्कनु । २. अवेर हुनु; विलम्ब हुनु । ३. बित्यास पार्नु; आपत पार्नु । ४. मर्नु; मृत्यु हुनु । ५. बरबाद हुनु; नासिनु ।

बित्यात-ना० [सं० वि+उत्पात] १. धूर्तता; बठ्याइँ; चातुर्य । २. चाञ्चल्य ।

बित्याते-वि० [बित्यात+ए] १. ज्यादा चलाक; धूर्त; अति चतुरो । २. बाइफाले; चौताले ।

बित्यास-ना० [बित्] बरबादी; विनाश; बितोल; बिगार ।

बिथला-ना० [बिथोला] बिथोला ।

बिथलाइ-ना० [बिथल्+आइ] बिथल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; बिथोलाइ ।

बिथलाहा-ना० [बिथल्+आहा] बिथोलाहा ।

बिथलिनु-स० क्रि० [बिथल्+इ+नु] बिथोलिनु; ('बिथल्नु'-को क० क्रि०) ।

बिथलनु-स० क्रि० [बिथल्+नु] बिथोलनु ।

बिथल्याइ-ना० [बिथल्+याइ] बिथल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; बिथोल्याइ ।

बिथल्याहट-ना० [बिथलि+याहट] बिथलिने किसिम, क्रिया वा भाव; बिथोल्याहट ।

बिथल्याहा-वि० [बिथलि+याहा] बिथोल्ने; बिथोलाहा ।

बिथात-वि० [बि+थात] १. रहने-बस्ने ठाउँको ठेगान नभएको; थात-थलो नभएको । २. स्थिति वा व्यवस्था नभएको ।

बिथान्को-ना० [बि+थान्को] थान्को वा थिति नलाग्नु; बेथितिसित रहनु ।

बिथाहा-ना० [बि+थाहा] थाहा नहुनु वा नपाउनु; पत्तो नहुनु ।

बिथिति-ना० [बि+थिति] रीति-स्थिति नहुने अवस्था; बेथिति ।

बिथोला-ना० [बि+तल (सं०)] १. विघ्न; बाधा; खिचोला । २. रोक; रोकावट; प्रतिबन्ध ।

बिथोलाइ-ना० [बिथोल्+आइ] बिथोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिथोलाहा-वि० [बिथोल्+आहा] बिथोल्ने; काममा गड-बड गर्ने; भाँड्ने ।

बिथोलिनु-अ० क्रि० [बिथोल्+इ+नु] १. भाँडिनु; गड-बडिनु; बिथोला हुनु । २. बाधा पर्नु; रोकिनु; ('बिथोल्नु'-को भा० क्रि०) ।

बिथोल्नु-स० क्रि० [बिथोला+नु] १. भाँड्नु; बिथोला गर्नु; गडबड गर्नु; भाँजी हाल्नु । २. रोकावट गर्नु; बाधा गर्नु ।

बिथोल्याइ-ना० [बिथोल्+याइ] बिथोलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिथोल्याइ-ना० [बिथोल्+याइ] बिथोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिथोल्याहट-ना० [बिथोल्+याहट] १. बिथोलिने किसिम, क्रिया वा भाव । २. बिथोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बिथोल्याहा-वि० [बिथोल्+याहा] बिथोल्ने; बिथोलाहा ।

बिदा-ना० [अ० विदाअ] १. जाने अनुमति; प्रस्थानका निमित्त दिइने आज्ञा । २. छुट्टी; अवकाश । ३. छुटकारा; मुक्ति । ४. छुट्टीको दिन; तातील ।

बिदाइ-ना० [विदा+आइ] १. बिदा गर्ने वा हुने काम । २. बिदा हुने आज्ञा । ३. प्रस्थान गर्ने वेलामा दिइने बाटो-खर्च, उपहार आदि ।

बिदा-बारी-ना० [विदा+बारी (फाँ०)] बिदा गर्ने वा हुने काम; बिदाइ ।

बिदो-ना० [सं० विद्ध] रोकिनु; थामिनु ।

बिद्युत-ना० [सं० विद्युत्] उत्पात; उपद्रो; बिजाइँ ।

बिधुवा-वि० [सं० विधवा] पति मरेकी; राँडी; विधवा ।

बिधुवी-वि० [बिधुवा] बिधुवा ।

बिनसित्त-क्रि० यो० [बिना+सित्तँ] बिनाकाममा; सित्तँ; व्यर्थ; अकार्थ ।

बिना-ना० [ने०] कस्तूरी-मृगको नाभिमा हुने सुगन्धी द्रव्यको थैली; कस्तूरीको थैली; मृग-नाभि ।

बिना-ना० सो० [सं० विना] बिना ।

बिनाइ-ना० [बिन्+आइ] बिन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बिनाजी-ना० [नेवा०] बाटो वा ठाउँ छोड् भन्ने अर्थ बुझाउने शब्द ।
 बिनिनु-स० क्रि० [बिन्+इ+नु] १. केलाइनु; छानिनु; ('बिन्नु'-को क० क्रि०) । २. बिन्नु ।
 बिनु-ना० यो० [सं० बिना] नभईकन; बेगर; बिना ।
 बिन्डो-ना० [बिटो] 'रुपियाँ पैसाको तड; लक्कू ।
 बिन्ति-ना० [बिन्ती] बिन्ती ।
 बिन्ति-पत्र-ना० [बिन्ति+पत्र] बिन्ती-पत्र ।
 बिन्ति-भाउ-ना० [बिन्ती-भाउ] बिन्ती-भाउ ।
 बिन्ती-ना० [सं० विनति] प्रार्थना; निवेदन; विनति ।
 बिन्ती-पत्र-ना० [बिन्ती+पत्र] सरकारमा वा मान्य जनमा लेखिने पत्र; निवेदन-पत्र; प्रार्थना-पत्र ।
 बिन्ती-भाउ-ना० [सं० विनति+भाव] नम्र निवेदन; विनम्र प्रार्थना ।
 बिन्नु-ना० [सं०] १. थोपो; बूँद । २. थोप्लो; अनुस्वारको चिह्न । ३. गौण घटनाहरूको विस्तृत विवरण गरिएको नाटकको स्थल । ४. वीर्य ।
 बिन्द्र-ना० [सं० वृन्द] ज्ञाति-भाइ; बन्धु-वर्ग; बिन्द्रालो ।
 बिन्द्रालो-ना० [बिन्द्र+आलो] ज्ञाति-बन्धुहरूको समूह; बन्धु-वर्ग; बान्धव ।
 बिन्नु-स० क्रि० [सं० विचयन] १. छान्नु; केलाउनु; छान-बीन गर्नु । २. चुन्नु; रोज्नु ।
 बिपत्ती-वि० [बि+पत्ता] बेपत्ता ।
 बिपना-ना० [बि+सपना] बिउझेको अवस्था; जाग्रत अवस्था; ननिदाएको वेला ।
 बिप्लेटो-ना० [ने०] बिप्लेटो ।
 बिप्ल्याँटो-ना० [बिप्लेटो] बिप्ल्याँटो ।
 बिफर-ना० [सं० विस्फोटक] ज्वरका साथ सर्वाङ्ग शरीरमा आउने एक प्रकारको खटिरो; ठूलो र पाक्ने किसिमका खटिरा आउने जातको शीतलाको रोग ।
 बिप्लेटो-ना० [ने०] १. कपडा, कागत आदिको उल्टोपट्टिको भाग । (वि०) २. सल्ल्याँटोको विपरीत; उल्टो ।
 बिप्ल्याँटो-ना० [बिप्लेटो] बिप्लेटो ।
 बिभिन्दिनु-अ० क्रि० [बिभिन्डो+इ+नु] १. बाउँटिनु; टेढिनु । २. भाँडिनु; भड्कनु ।
 बिभिन्डो-वि० [सं० विभिन्न] अमिल्दो स्वभावको; बाउँटो; टेढो स्वभावको ।
 बिभिन्ड्याइ-ना० [बिभिन्डि+आइ] बिभिन्डिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बिभिन्ड्याइनु-स० क्रि० [बिभिन्ड्याउ+इ+नु] चिढ्याइनु; ('बिभिन्ड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 बिभिन्ड्याउनु-स० क्रि० [बिभिन्डि+याउ+नु] चिढ्याउनु; अप्रसन्न पार्नु; टेढ्याउनु; ('बिभिन्डिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बिभिन्ड्याहट-ना० [बिभिन्डि+याहट] बिभिन्डिने किसिम,

क्रिया वा भाव; बिभिन्ड्याइ ।
 बिभिन्ड्याहा-वि० [बिभिन्डि+याहा] बिभिन्डिने स्वभावको; बिभिन्डो ।
 बिभीषक-वि० [सं०] भय उत्पन्न गर्ने; डर पैदा गर्ने ।
 बिभीषिका-ना० [सं०] १. डर; भय । २. डर हुने कुरो; ठूलो त्रास उत्पन्न गर्ने वस्तु ।
 बिभूत-ना० [सं० विभूति] शिवजीले अङ्गमा लगाउने खरानी; शिवजीको प्रसाद-रूप भस्म; विभूति ।
 बिमठिनु-अ० क्रि० [बिंमठि+नु] बिंमठिनु ।
 बिमठो-वि० [बिंमठो] बिंमठो ।
 बिमठ्याइ-ना० [बिमठि+याइ] बिमठिने किसिम, क्रिया वा भाव; बिंमठ्याइ ।
 बिमठ्याइनु-स० क्रि० [बिमठ्याउ+आइ+नु] बिमठिने पारिनु; ('बिमठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 बिमठ्याउनु-स० क्रि० [बिमठि+आउ+नु] बिमठिने पारिनु; ('बिमठिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बिमठ्याहट-ना० [बिमठि+याहट] बिमठिने किसिम, क्रिया वा भाव; बिंमठ्याइ ।
 बिमठ्याहा-वि० [बिमठि+याहा] बिंमठ्याहा ।
 बिमाख-ना० [फा० बे-बाक्र] १. सर्वनाश; विनाश । २. चुक्ती; फछ्योट । (वि०) ३. बाँकी नराखी तिरिएको; चुक्याइएको ।
 बिमिरो-ना० [ने०] १. निबुवाजस्तो, बाक्लो बाक्ल हुने एक जातको ठूलो फल । २. कनिकाजत्रो भएर उठ्ने सानो खटिरो ।
 बिमेल-ना० [बि+मेल] बेमेल ।
 बिम्ब-ना० [सं०] १. प्रतिबिम्ब । २. प्रतिमा; प्रतिमूर्ति । ३. सूर्य वा चन्द्रमाको चारैतिर देखिने मण्डल । ४. आभास; झलक । ५. गोल-काँकी ।
 बिम्बक-ना० [सं०] १. सूर्य वा चन्द्रमाको मण्डल । २. गोल-काँकी ।
 बिम्ब-फल-ना० [सं०] गोल-काँकी ।
 बिम्बिका-ना० [सं०] १. सूर्य वा चन्द्रमाको मण्डल । २. गोल-काँकी ।
 बिम्बित-वि० [सं०] प्रतिबिम्बित ।
 बियाँलाइ-ना० [बियाँल्+आइ] बियाँल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बियाँलो-क्रि० यो० [सं० विलम्ब] १. अवेर; विलम्ब । २. अलमल ।
 बियाँल्लु-स० क्रि० [बियाँलो+नु] १. बियाँलो गर्नु; अवेर गर्नु; ढिल्याउनु । २. कुनै उपायले समय बिताउनु ।
 बियाइ-ना० [बियाउ+आइ] बियाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बियाइनु-अ० क्रि० [बियाउ+आइ+नु] बच्चा पैदा होइनु; ('बियाउनु'-को भा० क्रि०) ।

बियाउनु-बिरूप

बियाउनु-अ० क्रि० [प्रा० विआउरी+नु] बच्चा पैदा हुनु;
सन्तान पैदा हुनु (पशुको) ।
बियाउनु-अ० क्रि० [सं० विभाति+आउ+नु] उज्यालो हुनु;
प्रातःकाल हुनु; सूर्योदय हुनु ।
बियो-ना० [न०] १. डन्डी-बियाको खेलमा दण्डीले हात्ते
काठको छोटो टुक्रो । २. कोलको धुरीमा हालिने चुकुल ।
बिरक्तिउनु-अ० क्रि० [बिरक्ति+इ+नु] विरक्त होइनु;
खिन्न होइनु; ('बिरक्तिनु'-को भा० क्रि०) ।
बिरक्तिनु-अ० क्रि० [सं० विरक्त+इ+नु] विरक्त हुनु;
खिन्न हुनु; दिक्दार हुनु ।
बिरक्त्याइ-ना० [बिरक्ति+आइ] बिरक्तिने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
बिरक्त्याइनु-स० क्रि० [बिरक्त्याउ+इ+नु] विरक्त
पारिनु; खिन्न तुल्याइनु; ('बिरक्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।
बिरक्त्याउनु-स० क्रि० [बिरक्ति+आउ+नु] विरक्त पार्नु;
खिन्न तुल्याउनु; ('बिरक्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
बिरङ्ग-वि० [वि+रङ्ग] १. अनेक रङ्गको; रङ्गी-चङ्गी ।
२. कुरङ्ग; बजरङ्ग ।
बिरबिर-क्रि० यो० [ने०] मसिनो र हल्का पानी पर्ने किसिम;
सिमसिम ।
बिरबिरे-वि० [बिरबिर+ए] बिरबिर गरी परेको; सिमसिमे
(पानी) ।
बिरला-ना० यो० [सं० विरल] विरलाकोटी ।
बिरलाइ-ना० [बिरल्+आइ] बिरलने किसिम, क्रिया वा
भाव; विरोलाइ ।
बिरलाइनु-स० क्रि० [बिरलाउ+आइ+नु] बिरलन लाइनु;
(‘बिरलाउनु’-को क० क्रि०) ।
बिरलाउनु-स० क्रि० [बिरल्+आउ+नु] बिरलन लाउनु;
(‘बिरोलु’-को प्रे० क्रि०) ।
बिरलाकोटी-क्रि० यो० [सं० विरल+कोटि] १. कहीं-कहीं;
फाट्ट-फुट्ट । (वि०) २. ज्यादा कम; विरल ।
बिरलनु-सं० क्रि० [बिरल्+इ+नु] विरोलनु; ('बिरलनु'-
को क० क्रि०) ।
बिरलाहा-वि० [बिरोलाहा] विरोलाहा ।
बिरलनु-स० क्रि० [बिरोल] विरोलनु ।
बिरसिक्का-ना० [सं० वीर-शिक्षा] १. अर्कालाई छकाउने
मानिस; धूर्त व्यक्ति । २. एक प्रसिद्ध पुरानो ढङ्गको
उपन्यास ।
बिरसिलो-वि० [वि+रसिलो] १. रस नभएको; सूखा;
नीरस । २. मन नपर्दो; रूखो; ठर्रो ।
बिराइ-ना० [बिराउ+आइ] बिराउने किसिम, क्रिया वा
भाव; नयाँ जग्गा आबाद गर्ने काम ।
बिराइ-ना० [बिराउ+आइ] बिराउने किसिम, क्रिया वा
भाव; चुकाइ ।
बिराइनु-सं० क्रि० [बिराउ+आइ+नु] नयाँ जग्गामा खन-

जोत गरिनु; ('बिराउनु'-को क० क्रि०) ।
बिराइनु-सं० क्रि० [बिराउ+आइ+नु] बिराम गरिनु;
(‘बिराउनु’-को क० क्रि०) ।
बिराउनु-सं० क्रि० [ने०] नयाँ जग्गामा खेती गर्नु; जग्गा
आबाद गर्नु ।
बिराउनु-सं० क्रि० [प्रा० विराहिअ+आउ+नु] १. बिराम
गर्नु; कसूर गर्नु; अपराध गर्नु । २. भुल्नु; चुक्नु । ३.
टुटाउनु; छुटाउनु (क्रम आदि) ।
बिराजिनु-अ० क्रि० [बिराज्+इ+नु] विराजमान होइनु;
ससम्मान बसिनु; ('बिराज्नु'-को भा० क्रि०) ।
बिराजी-वि० [वि+राजी] राजी नभएको; बेखुश; बेमन्जूर ।
बिराजु-ना० [वि+राजा] वैरी राजा; शत्रु राजा ।
बिराज्नु-अ० क्रि० [सं० विराजमान+नु] विराजमान हुनु;
सम्मानपूर्वक बस्नु ।
बिरानु-वि० [बिरानो] बिरानो ।
बिरानो-वि० [फा० वीरानः] पराई; परचक्री; अर्को ।
बिराम-वि० [फा० वीमार] विसन्धो; आरामको उल्टो ।
बिराम-ना० [बिराउ] १. कसूर; अपराध; दोष । २.
भूल; चूक ।
बिरामी-वि० [फा० वीमार] रोगी; मधौर; अस्वस्थ ।
बिराली-ना० [ने०] धेरै आगो ताप्ता शरीरमा देखिने
टाटो ।
बिराले-ना० [ने०] १. थैलो बनाउनाका निम्ति कपडाको
एकापट्टि चुन्याई पारेको गाँठो । २. त्यस्तो गाँठो पारी
बनाइएको थैलो ।
बिराले-ना० [सं० विदालिका] १. लाम्चा ठूला पात, प्याजी
रङ्गका फूल, तरवारे-सिमोजस्ता कोसा र ठूला खैरा गाना
हुने एक जातको लता । २. त्यसैको गानु ।
बिरालो-ना० [सं० बिडाल] मूसा मान्ने र खाने एक प्रसिद्ध
जन्तु; मार्जार ।
बिरिनु-अ० क्रि० [बिराउ] १. बिराम हुनु; चुक्नु; भुल्नु ।
२. टुट्नु; छुट्नु (क्रम आदि) । ३. काममा त्रुटि हुनु;
चूक हुनु ।
बिरिमफूल-ना० [ने०] १. वरि-परि कालो भावको रङ्ग
हुने, डल्लो किसिमको र बास्ना आउने एक जातको धान ।
२. त्यसैको चामल ।
बिरी-ना० [ने०] ठूलूला पात, हरिया वा सेता फूल र
जामुनुजस्ता फल हुने एक जातको लता; प्रसारणी । (आयु-
वेदमा यसको गुण शुक्र-वर्द्धक, वायु-नाशक र पुष्टि-कारक
बताइएको छ ।)
बिरीत-ना० [वि+रीत] रीत नहुनु वा नपुग्नु; बेरीत;
अनरीत ।
बिश्वा-ना० [प्रा० वीरुहा] कलिलो र सानो बोट; बालक
वृक्ष; पोथ्रो ।
बिरूप-वि० [वि+रूप] कुरूप; नराम्रो ।

बिरेआगलो-ना० [सं० विवर+अर्गल] बन्द गरेका झ्याल-ढोका बाहिरबाट खोलन नसकिने पार्नाका निमित्त भित्र-तिरबाट हाल्ने, गाह्नामा जडिएको एक किसिमको लामो आगलो; गजबार।

बिरेनून-ना० [ने०] आयुर्वेदीय औषधिमा प्रयोग हुने, बास्ना आउने एक प्रकारको कालो नन।

बिरो-ना० [बीड़ा] बीड़ा।

बिरोलइ-ना० [बिरोल्+आइ] बिरोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

बिरोलइनु-स० क्रि० [बिरोलाउ+आइ+नु] बिरोल्न लाइनु; ('बिरोलाउनु'-को क० क्रि०)।

बिरोलाउनु-स० क्रि० [बिरोल्+आउ+नु] बिरोल्न लाउनु; ('बिरोल्नु'-को प्रे० क्रि०)।

बिरोलाहा-वि० [बिरोल्+आहा] अर्काको काम बिगार्ने; बिथोलाहा।

बिरोलिनु-स० क्रि० [बिरोल्+इ+नु] सरोबरगरी मुछिनु; ('बिरोल्नु'-को क० क्रि०)।

बिरोल्नु-स० क्रि० [सं० विलोड्+नु] १. सरोबरगरी मुछ्नु; साँध्नु; लरबन्ध्याउनु। २. खोतल्नु। ३. भाँड्नु; बिथोल्नु।

बिरौ-ना० [ने०] सिलामका जस्ता मसिना सेता दाना हुने एक प्रकारको अन्न; अफीमको दाना।

बिरौटो-ना० [बिराउ+औटो] बिराएको जग्गा; नयाँ आबाद गरेको जमीन।

बिक-वि० [बिको+ए] १. बिको भएको। २. बिको-जस्तो।

बिके-टोपी-ना० [बिके+टोपी] मास्तिर बीचमा गट्टो भएको नेपाली काचोबी टोपी।

बिको-ना० [ने०] भाँडा-बर्तनहरू छोप्ने साधन; ढकना।

बितर्-ना० [सं० वृत्ति] सरकारमा तिरो तिर्नु नपर्ने जग्गा। (उदा०-माफी-बितर्, कुश-बितर्, सुना-बितर्, सेवा-बितर् आदि।)

बित्तिवार-ना० [बित्तिवाल] बित्तिवाल।

बित्तिवाल-ना० [बित्ति+वाल] बित्तिको धनी।

बिबल-ना० [ने०] कानको लोतीमा लाउने नास्पातीका आकारको सुनको एक प्रकारको गहना।

बिसंनु-स० क्रि० [सं० विस्मृ+नु] सम्झना नहुनु; याद नरहनु; विस्मृत हुनु।

बिसाइ-ना० [बिस+आइ] बिसार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

बिसाइनु-स० क्रि० [बिसाइ+इ+नु] बिसार्न लाइनु; ('बिसाइनु'-को क० क्रि०)।

बिसाइनु-स० क्रि० [बिस+आउ+नु] बिसार्न लाउनु; ('बिसंनु'-को प्रे० क्रि०)।

बिसिनु-स० क्रि० [बिस+इ+नु] याद नरहनु; विस्मृत होइनु; ('बिसंनु'-को क० क्रि०)।

बिल-ना० [सं०] १. जमीन वा भित्तामा परेको प्वाल।

२. सर्प, मूसो आदिको ढुलो। ३. गुफा; गुहा।

बिल-ना० [अं०] १. चुक्ता गरिनका निमित्त मूल्य वा पारिश्रमिकको बेहोरा लेखिएको कागत। २. कानूनको मसौदा; विधेयक।

बिलकुल-वि० [अ०] १. सबै; सम्पूर्ण; भएभरको। (क्रि० यो०) २. एकदम; पूर्णतया।

बिलख-बन्द-वि० [प्रा० विलख] अक्क-न-क्क; जिल्ल; पक्क; वाल्ल।

बिलहना-ना० [बिलीना] बिलौना।

बिलाइ-ना० [बिलाउ+आइ] बिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

बिलाइनु-अ० क्रि० [बिलाउ+इ+नु] लोप होइनु; बेपत्ता होइनु; ('बिलाउनु'-को भा० क्रि०)।

बिलाउना-ना० [बिलौना] बिलौना।

बिलाउनु-अ० क्रि० [सं० विलोप+आउ+नु] १. लोप हुनु; अल्पनु; बेपत्ता हुनु। २. दुइ वस्तु एकसाथ मिल्नु; एक अर्कोसित विलीन हुनु। ३. पगल्नु; द्रवित हुनु।

बिलाउनी-ना० [बिलौनी] बिलौनी।

बिलाउने-ना० [ने०] नील-काँटाका जस्ता पात र साना-साना गडा फल्ने एक जातको बोट।

बिलायत-ना० [अ० विलायत] यूरोपको एक प्रसिद्ध देश; ब्रिटेन।

बिलायती-वि० [अ० विलायती] बिलायत-सम्बन्धी; बेला-यतको।

बिलाहारी-ना० [बिलो+आहारी] बिलोबाट जीविका गर्ने व्यक्ति।

बिलिनु-वि० [बिलिनो] बिलिनो।

बिलिनो-वि० [सं० विलवण] नून नपुगेको; नून कम भएको; अलिनो।

बिलो-ना० [ने०] शिकारमा मारेर ल्याइएको जन्तुको मासुको भाग।

बिलो-बाँडो-ना० [बिलो+बाँड] १. बिलो बाँड्ने काम। २. अंश वा भाग बाँड्ने काम।

बिलौना-ना० [प्रा० विलवण] रोई-रोई दुःख प्रकट गर्ने काम; विलाप; बिलहना।

बिलौनी-ना० [सं० विलवण] नौनी खादा निस्केको कसर।

बिल्टी-ना० [अं० बिलेट] चलान गर्नका निमित्त रेल, जहाज आदिमा माल-मत्ता बुझाउँदा दिइने रसीद।

बिल्पाते-वि० [वयल+पात+ए] कोमलाङ्गी; मृदुभाषिणी।

बिल्लवाठ-ना० [न०] १. बिचल्ली, बिजोग; दुर्दशा। २. उपेक्षित रूपमा यता-उति फिजिने काम।

बिल्ला-ना० [अं० बिलेट?] फौजी वा अन्य कुनै प्रकारका संस्थाका कामदारहरूले लाउने दर्जा आदिको सूचक

बिल्लौर-बिहान

कपड़ा आदिको चिह्न ।
 बिल्लौर-ना० [प्रा० वेलुरिअ] काँचजस्तो पार-दर्शक, एक जातको सेतो पत्थर; स्फटिक ।
 बिल्व-ना० [सं०] १. एक डाँठमा तीन-तीन वटा पात र साह्रो बाटुलो फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसैको फल; बेल ।
 बिवाई-ना० [सं० विपादिका] पैताला फुट्ने एक रोग; हनठि ।
 बिवाई-ना० [ने०] टुना; विगार ।
 बिस-ना० [सं०] कमलका डाँठको तन्तु ।
 बिस-कण्ठिका-ना० [सं०] १. एक प्रकारको बकुल्लो । २. सानो जातको सारस ।
 बिस-कुसुम-ना० [सं०] कमलको फूल; पद्म ।
 बिसन्चो-ना० [वि+सन्चो] सन्चोको अभाव; आराम नहुनु ।
 बिसम्भार-ना० [वि+सम्भार] सम्हालन नसक्नु; असम्भार ।
 बिसाइ-ना० [बिसाउ+आइ] बिसाउने किसिम, क्रिया वा भाव; विश्राम गर्ने काम ।
 बिसाइ-ना० [बिसाउ+आइ] बिसाउने किसिम, क्रिया वा भाव; घाउ-खटिरा बिग्रने क्रिया ।
 बिसाइत-ना० [वि+साइत] खराब साइत; कुसाइत ।
 बिसाइनु-स० क्रि० [बिसाउ+इ+नु] बोकेको भारी कहीं अड्याउनु; ('बिसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बिसाइनु-अ० क्रि० [बिसाउ+इ+नु] घाउ-खटिरामा विपालु वस्तु परेर बिग्रनु; ('बिसाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 बिसाउनु-स० क्रि० [सं० विश्राम+आउ+नु] १. बोकेको भारी वा बोझ सुस्ताउनाका निमित्त कहीं अड्याउनु । २. विश्राम गर्नु । ३. आफ्नो कामको अभिमारा अरुलाई वुझाउनु । ४. आफ्नो दुःख अरुलाई बताउनु; दुःख पोख्नु ।
 बिसाउनु-अ० क्रि० [सं० विप+आउ+नु] १. घाउ-खटिरामा विपालु वस्तु परेर बिग्रनु; एक किसिमले उकुच पल्टनु । २. शरीरमा झूस आदि विज्ञेय वा कुनै दाहक वस्तु लागेर जलन हुनु; चस्कुनु ।
 बिसासय-ना० [बीस+सय] एक सय बीस वर्ष (दीर्घायु होस् भनी आशीर्वाद दिँदा प्रयोग गरिने शब्द) ।
 बिसिद्धि-वि० [वि+सिद्धि(सं०)] सिद्धि अथवा सोह्रवत नभएको; असिद्धि ।
 बिसिनी-ना० [सं०] कमल; पद्म ।
 बिसुर-वि० [वि+सुर] बेसुर ।
 बिसेक-ना० [सं० विशेष] १. रोग वा व्यथाको केही कमी; थोर-बहुत आरामी । २. पहिलेभन्दा केही सुविधा; केही होलो । ३. थोरै; अल्प ।
 बिसे-च्याउ-ना० [विष+च्याउ] जमीनमा उम्रने, कालो रङ्गको, छत्राकार, खान नहुने एक जातको च्याउ ।

बिसौँद-ना० [बीसौँ+दर] सयकड़ा बीस; एक सयमा बीसको दर ।
 बिसौना-ना० [बिसाउ+औना] अड़ान; भारी बिसाउनाका निमित्त उपयोग गरिने ठाउँ वा साधन ।
 बिसौती-च्याउ-ना० [विष+औती+च्याउ] जमीनमा उम्रने, पहेँलो रङ्गको, गोलाकार, डाँठ नहुने र खान नहुने एक जातको च्याउ ।
 बिसौली-ना० [ने०] छ पाउको तौल; आधा धानी ।
 बिस्कुट-ना० [अं० बिस्कट] खमीर हाली बनाइएको, गुलियो वा नुनिलो स्वादको, यूरोपीय तरीकाको हल्का एक प्रकारको रोटी ।
 बिस्कुन-ना० [सं० बिस्करण] १. घाममा सुकाउनाका निमित्त भूईँमा फिँजाइएको अन्न । २. भूईँमा फैलाउने काम; जमीनमा फिँजाउने काम ।
 बिस्केट-ना० [सं० विश्व-केतु] १. नेपालको भक्तपुर शहरमा चैत्र मासान्तका दिन लिङ्गो उभ्याई वैशाख सङ्क्रान्तिका दिन ढालेर मनाइने एक प्रसिद्ध उत्सव वा यात्रा । २. त्यसै उत्सवमा उभ्याइने लिङ्गो ।
 बिस्टी-ना० [सं० विष्टा] साना पशु वा भँगेरा आदि चराको विष्टा ।
 बिस्ट्याइ-ना० [बिस्ट्याउ+आइ] बिस्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बिस्ट्याइनु-स० क्रि० [बिस्ट्याउ+इ+नु] चरा वा साना पशुद्वारा मल त्याग गरिनु; ('बिस्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 बिस्ट्याउनु-स० क्रि० [बिस्टी+याउ+नु] साना पशु वा चराले मल त्याग गर्नु; बिस्टी त्याग गर्नु ।
 बिस्तारो-वि० [सं० विस्तार] १. सुस्त; मन्द; सानो (स्वर) । (क्रि० यो०) २. ढीलो गरी; आस्ते-आस्ते; विलम्बसँग । (जा०) ३. फुसत; अवकाश ।
 बिस्तारै-क्रि० यो० [बिस्तारो+ए] बिस्तारोसँग; सुस्तरी ।
 बिस्तुर-ना० [ने०] १. अखण्ड क्रम; अविच्छिन्न सिलसिला । २. अन्तर; फरक । (वि०) ३. इच्छाअनुसार; इच्छामाफिक ।
 बिस्मात-ना० [सं० विषाद] १. अफसोस; खेद; खिन्नता । २. शोक; सन्ताप ।
 बिस्याहार-ना० [वि+स्याहार] स्याहारको अभाव; स्याहार-सम्भार नहुनु; बेस्याहार ।
 बिहा-ना० [सं० विवाह] विवाह; विहे ।
 बिहाइता-ना० [सं० विवाहिता] बिहाइते ।
 बिहाइते-वि० [सं० विवाहिता] विवाह गरेर ल्याएकी; व्याइते; विवाहिता ।
 बिहान-ना० [सं० विभात] १. दिनको पहिलो प्रहर; सबेर; वेहान; प्रातःकाल । (क्रि० यो०) २. प्रातःकालमा; सबेरै ।

बिहानी-पख-क्रि० यो० [बिहान+पख] बिहानको समयमा; बिहानतिर; प्रातःकालमा ।
 बिहावारी-ना० [बिहा+वारी] बिहा-वारी ।
 बिहा-वारी-ना० [बिहा+वारी (फाँ०)] १. विवाहको सम्बन्ध । २. विवाह ।
 बिहाल-ना० [बि+हाल] खराब हालत; बेहाल; बिचल्ली; दुर्दशा ।
 बिहावारी-ना० [बिहा-वारी] बिहा-वारी ।
 बिहिलिनु-अ० क्रि० [सं० वह्] कुनै बगालमा मिसिएर बेपत्ता हुनु ।
 बिहिल्याइ-ना० [बिहिलि+आइ] बिहिलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बिहिल्याइनु-स० क्रि० [बिहिल्याउ+इ+नु] कुनै बगालमा मिसाई बेपत्ता पारिनु; ('बिहिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 बिहिल्याउनु-स० क्रि० [बिहिलि+आउ+नु] कुनै बगालमा मिसाई बेपत्ता पार्नु ।
 बिही-ना० [सं० बृहती] १. काँढादार पात, नीला वा सेता फूल, तीता साना-साना राता वा सेता फल हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल । (बिही तीन प्रकारका छन् । नीला फूल र राता फल फल्नेलाई क्षविका, सेता फूल र हरिया दाना फल्ने, खुसानीका जस्ता पात हुनेलाई बृहती (साधारण बिही), र सेता फूल फुल्ने, चौर-बुट्टा-जस्ता पात हुने, हरियो भूमिमा सेता घर्सा-घर्सा भएका फल फल्नेलाई श्वेत-बृहती भन्दछन् । आयुर्वेदमा यसको गाजलले नेत्र-रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
 बिही-वार-ना० [सं० बृहस्पति-वार] बुध-वार र शुक्र-वारका बीचको वार वा दिन; बृहस्पति-वार ।
 बिहे-ना० [बिहा] बिहा; विवाह ।
 बीड-ना० [प्रा० बिट] १. तरवार, खुकुरी, चक्कु आदिको समाउने अवयव; मूठ । २. ताप्के, डाडु, पनिउँ आदिको समाउने लामो अवयव ।
 बीआड-ना० [प्रा०] धान, कोदो आदिको बीउ उमाने ठाउँ; ब्याड ।
 बीउ-ना० [प्रा० बीअ] १. बीज; बियाँ । २. हेतु; कारण । ३. आगाको सानो फिलिङ्गो । ४. दहीको जोरन ।
 बीच-ना० [प्रा० बिच्च] १. कुनै वस्तु वा क्षेत्रको मध्य भाग; माझ । २. दुइ वा धेरै वस्तुहरूको अन्तर; अवकाश । ३. अवसर; मौका ।
 बीचोबीच-ना० यो० [बीच+बीच] ठीक बीचमा; माझ-माझी ।
 बीज-ना० [सं०] १. बोट-बिरुवाको अङ्कुर उमाने, फल-फूल अन्न आदिको दाना; फल-फूलका बोट-बिरुवाको बीउ; बीयाँ । २. शूक्र; वीर्य । ३. मूल कारण; हेतु । ४. जरो; जड । ५. अव्यक्त सङ्ख्या-सूचक

सङ्केत; बीज-गणित । ६. देवतालाई प्रसन्न पार्ने अव्यक्त ध्वनि वा मन्त्र । ७. मन्त्रको मुख्य भाग वा अङ्ग ।
 बीजक-ना० [सं०] १. बीज; बीउ । २. पठाइएका माल-मत्ताको विवरण लेखिएको कागत ।
 बीज-कोश-ना० [सं०] बीज रहने फूलको अवयव ।
 बीज-गणित-ना० [सं०] अक्षर, अङ्क आदिको प्रतीकात्मक उपयोग गरी कुनै अज्ञात राशि पत्ता लगाउने गणितको एक शाखा ।
 बीज-पूरक-ना० [सं०] विमिरो फल ।
 बीज-पेशिका-ना० [सं०] अण्ड-कोश ।
 बीज-मन्त्र-ना० [सं०] कुनै देवताको उपासना गर्ने सङ्क्षिप्त मूल मन्त्र ।
 बीजाक्षर-ना० [सं०] मन्त्रको प्रथम अक्षर ।
 बीजाङ्कुर-न्याय-ना० [सं०] बीजबाट अङ्कुर र अङ्कुर-बाट बीजका उत्पत्तिको अनादि कालदेखिको परस्परमा आश्रित क्रमको प्रवाहको सिद्धान्त ।
 बीजू-ना० [बिज्जू] बिज्जू ।
 बीडा-ना० [सं० बीटिका] खयर, चून आदि मसला हाली पारेको पानका पातको पोको; खिल्ली ।
 बीडी-ना० [सं० बीटिका] पातमा सुर्ती लपेटेर बनाएको एक किसिमको चुरोट ।
 बीडो-ना० [सं० बीटी] तरवार वा खुकुरी भिर्नाका निमित्त कम्मरमा बाँधिने पेटी, रुमाल आदि ।
 बीन-ना० [?] लाम्चो तुम्बामा तलतिर बाँसुरी-का जस्ता दुइ नलीमा तीन-तीन वटा प्वाल भएको विशेष गरी सपेराले बजाउने बाजा ।
 बीभत्स-वि० [सं०] १. घीन-लागदो; घृणा उत्पन्न गराउने । २. कुहेको; सड्ने-गलेको । (ना०) ३. साहित्यमा रगत, मासु, हाड, मुर्दा आदि दुर्गन्धी पदार्थको वर्णन गर्दा मनमा घीन उत्पन्न हुने एक रस; नौ रसमध्ये एक । ४. घीन-लागदो वस्तु ।
 बीभत्सा-ना० [सं०] घीन; घृणा ।
 बीभत्सित-वि० [सं०] घीन मानिएको; घृणित; निन्दित ।
 बीभत्सु-ना० [सं०] अर्जुन ।
 बीमा-ना० [फा०] कुनै किसिमको हानि-नोक्सानी भएमा [डाकखानाले क्षति-पूर्ति गर्ने गरी पठाइने पत्र वा पार्सल ।
 बीमार-वि० [फा०] रोगी; बिरामी; अस्वस्थ ।
 बीमारी-ना० [फा०] रोग; व्यथा; व्याधि ।
 बीयाँ-ना० [प्रा० बीअ] १. चामलमा रहेको सग्लो धान । २. बीउ; बीज ।
 बीयाड-ना० [प्रा० बीआड] ब्याड ।
 बीर-ना० [सं० वीर] वीर ।
 बीस-ना० [सं० विशति] १. पन्ध्र र पाँचको जम्मा सङ्ख्या; २०-अङ्क । (वि०) २. दशको दोबर; पन्ध्र र पाँचका योग सङ्ख्याको ।

बीसे-बाइसे-बुच्चाइ

बीसे-बाइसे-वि० [बीस+ए+बाइस+ए] बीस वा बाइस वर्षको जवान; करीब बीस-बाइस वर्षको पढो ।

बीसौँ-वि० [बीस+औँ] गणनाका क्रमले बीस सङ्ख्यामा परेको; बीस सङ्ख्याको ।

बुङ्गल-ना० [बुङ्गल] बुङ्गल ।

बुङ्गल-वास-ना० [बुङ्गल+वास] बुङ्गल-वास ।

बुँदा-ना० [सं० बिन्दु] १. मुख्य कुरो; मूल विषय । २. वाद-विवादमा आफ्नो पक्षको समर्थन गर्ने लब्ज; प्रामाणिक कुरो । ३. कागत-पत्रमा लेखिएका कुराको मुख्य विषय ।

बुँदी-ना० [बुँद] १. थोपो; बुँद । २. झरी; वर्षा ।

बुङ्गल-ना० [नेवा० बङ्गल] घरको सबभन्दा माथिको तला; छानामनिको तला ।

बुङ्गल-वास-ना० [बुङ्गल+वास] अर्काको धन-माल लिए-खाएकोमा पक्राउको भयले लुक्नु ।

बुई-ना० [नेवा०] १. केटा-केटी बोक्ने काम । २. पिठिउँ; पीठ (वाल-बोलीमा) ।

बुक-ना० [अं०] १. पैसा तिरेर खेल-तमाशा, विमान आदिमा स्थान सुरक्षित पार्नु । २. माल-मत्ता चलान गर्ने दर्ता गराउनु । ३. पुस्तक ।

बुकची-ना० [तु० बुक्चः] सूचीकारको सियो, धागो, कँची आदि राख्ने थैली ।

बुकाइ-ना० [बुकाउ+आइ] बुकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुकाइनु-स० क्रि० [बुकाउ+इ+नु] फुको खानेकुरो फाँको मारिनु; ('बुकाउनु'-को क० क्रि०) ।

बुकाउनु-स० क्रि० [सं० भक्ष्+नु] १. फुको खानेकुरो फाँको मार्नु; फक्क्याउनु । २. मन नपरीकन सबै खानु ।

बुकिङ्ग-ना० [अं०] बुक गर्ने काम ।

बुकिफूल-ना० [ने०] १. भेट्नु नहुने लामा-लामा नरम भूवादार् पात र सेता नरम फूल हुने एक जातको बूटी । २. त्यसैको फूल; बुकेफूल ।

बुकुनी-ना० [प्रा० बुक्क] पिँधेको मिहीन धूलो; बुको पदार्थ; बुकुलो वस्तु ।

बुकुनु-ना० [ने०] १. सानो कुनिउँ । २. सानो साँढे । (वि०) ३. होचो; पुङ्को ।

बुकुरो-वि० [ने०] पुङ्को; होचो; बुचुरो ।

बुकुलो-वि० [बुको] नमुछिएको; रसिलो नभएको; बुको ।

बुकुवा-ना० [बुको+उवा] शरीरको मैल हटाउनाका निमित्त तोरी, रायो, बेसार आदि पिँधी बनाएको घस्ने पदार्थ ।

बुके-ना० [ने०] भूवादार् बाक्ला पात हुने र सेता फूल फुल्ने एक जातको भइँ-झार ।

बुकेफूल-ना० [ने०] बुकिफूल ।

बुको-वि० [प्रा० बुक्क] बुरबुराउँदो; बुरबुर गर्ने; बुर-बुरे (धूलो) ।

बुक्याइ-ना० [बुक्याउ+आइ] बुक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुक्याइनु-स० क्रि० [बुक्याउ+इ+नु] बुको वस्तु फाँको हालिनु; ('बुक्याउनु'-को क० क्रि०) ।

बुक्याउनु-स० क्रि० [बुकाउ+याउ+नु] बुको वस्तु फाँको हाल्नु; बुकाउनु; फक्क्याउनु ।

बुकक-ना० [सं०] १. हृदय । २. हृदयस्थ मांस-पिण्ड । ३. बोको ।

बुककन-ना० [सं०] कुकुर आदि जानवरको शब्द ।

बुककस-ना० [सं०] चाण्डाल ।

बुकक्याइ-ना० [बुक्याइ] बुक्याइ ।

बुकक्याइनु-स० क्रि० [बुक्याइनु] बुक्याइनु ।

बुकक्याउनु-स० क्रि० [बुक्याउनु] बुक्याउनु ।

बुख-ना० [अं० बकरम] मलमलजस्तो मसिनु र दहो एक जातको कपडा ।

बुगची-ना० [तु० बुक्चः] पोको; गठरो ।

बुङ्गिनु-अ० क्रि० [बुङ्गो+इ+नु] बुङ्गो हुनु; नङ्गिनु ।

बुङ्गो-ना० [ने०] १. केराको फूल । २. मकैको ठूलो खोस्टो ।

बुङ्गो-ना० [सं० निर्वाङ्ग] नाङ्गो; नग्न; निर्वाङ्ग ।

बुङ्ग्याइ-ना० [बुङ्ग्याउ+आइ] बुङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुङ्ग्याइ-ना० [बुङ्गि+आइ] बुङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बुङ्ग्याइनु-स० क्रि० [बुङ्ग्याउ+इ+नु] खोस्ट्याइनु; ('बुङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०) ।

बुङ्ग्याउनु-स० क्रि० [बुङ्गि+याउ+नु] १. पात, खोस्टा आदि छोडाउनु; खोस्ट्याउनु । २. बुङ्गो पार्नु; नङ्ग्याउनु; नग्न तुल्याउनु; ('बुङ्गिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

बुङ्गचे-वि० [बुङ्गो+ए] ग्याँचे; बुङ्गो ।

बुङ्गो-वि० [तु० बुक्चः] ग्याँचे; गठरो; पुङ्को ।

बुचुनु-ना० [बुकुनु] बुकुनु ।

बुचुरो-वि० [बुकुरो] बुकुरो ।

बुक्का-बुक्की-ना० [बुक्को+बुक्को+ई] साना-तिना बूटाहरू; बूटा-बूटी ।

बुक्को-ना० [ने०] १. झार-पातको झाम्टो; झाड । २. सानो बूटो । ३. सानो ढिस्को । ४. सानो थुम्को ।

बुच्चिनु-अ० क्रि० [बुच्चो+इ+नु] १. नाक, कान वा कुनै अङ्ग-प्रत्यङ्ग नभएको हुनु; बुच्चो हुनु । २. गहना फुकालिनु । ३. हाँगा-बिँगा छिमलिनु ।

बुच्चो-वि० [बुच्चो+ए] बुच्चो ।

बुच्चो-वि० [प्रा० विकुच्च] १. नाक, कान, टाउको, पुच्छर आदि अङ्ग-प्रत्यङ्गमध्ये कुनै अङ्ग वा प्रत्यङ्ग नभएको । २. गहना नभएको; गहना-गुरिया फुकालेको; रिस्तो । ३. हाँगा-बिँगा नभएको ।

बुच्च्याइ-ना० [बुच्चि+याइ] बुच्चिने किसिम, क्रिया वा

भाव ।

बुच्च्याइ-ना० [बुच्च्याउ+आइ] बुच्च्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुच्च्याइनु-स० क्रि० [बुच्च्याउ+इ+नु] बुच्चो पारिनु; ('बुच्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।

बुच्च्याउनु-स० क्रि० [बुच्चो+याउ+नु] १. नाक, कान, पुच्छर आदिमध्ये कुनै अङ्ग काट्नु; बुच्चो पार्नु । २. गहना फुकाल्नु । ३. नाङ्गो पार्नु; नङ्ग्याउनु । ४. हाँग-बिँगा छिमल्नु ।

बुजो-ना० [प्रा० वुज्जण] १. प्वाल थुन्ने लुँडो; ठेडी । २. खानेकुरोको ठूलो गाँस ।

बुजिनु-अ० क्रि० [बुजो+इ+नु] प्वाल बन्द हुनु; प्वाल थुनिनु; बुजो लाग्नु ।

बुजी-ना० [ने०] डर-लाग्दो वस्तु; गुजी; हाउ (बाल-बोलीमा) ।

बुज्जुक-वि० [बुज्जुग] बुज्जुग ।

बुज्जुक्क्याइ-ना० [बुज्जुक+याइ] बुज्जुक हुनाको भाव; बुज्जुकड हुनाको भाव ।

बुज्जुग-वि० [फा० बुजुर्ग] १. जानिफकार; बुज्जुकड । २. अनुभवी; ज्ञानमा पोख्त । ३. विचारवान्; समझदार । ४. पाको; वृद्ध ।

बुज्जुकड-वि० [बुज्जु] जानिफकार; बुज्जुग; समझदार ।

बुझाइ-ना० [बुझाउ+आइ] बुझाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुझाइनु-स० क्रि० [बुझाउ+इ+नु] स्पष्टसँग भनिनु; ('बुझाउनु'-को क० क्रि०) ।

बुझाउनु-स० क्रि० [बुझ्+आउ+नु] १. स्पष्टसँग भन्नु; सम्झाउनु; बोध गराउनु । २. जिम्मा दिनु; सुम्पनु । ३. तिर्नु; तिरो-भरो गर्नु । ४. असल वा खराब परिणामको उत्तरदायित्व बोक्नु; बेहोर्नु ।

बुझिनु-स० क्रि० [बुझ्+इ+नु] जानिनु; थाहा पाइनु; ('बुझ्नु'-को क० क्रि०) ।

बुझ्नु-स० क्रि० [प्रा० बुज्ज+नु] १. जान्नु; थाहा पाउनु; सम्झनु । २. विचार गर्नु; सोच्नु । ३. पत्ता लाग्नु । ४. जिम्मा लिनु । ५. असल गर्नु ।

बुटेन-ना० [बुट्यान] बुट्यान ।

बुटौल-ना० [ने०] नेपालको पाह्नी-माझखण्ड इलाकामा पर्ने एक बस्ती ।

बुट्टा-ना० [बूटो] कपडा, कागज, भित्तो आदिमा रङ, रेशम, धागो आदिले बनाइएको फूल, वृक्ष, मनुष्य आदिको आकृति ।

बुट्टे-वि० [बुट्टा+ए] बुट्टा भएको ।

बुट्ट्यान-ना० [बूटो] १. साना-तिना रूख वा बूटा-बूटी उम्रेको ठाउँ; सानो-तिनो जङ्गल । २. सानो-तिनो रूख;

बूटो; बुटेन ।

बुडाइ-ना० [बुड्+आइ] बुड्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुडाइनु-स० क्रि० [बुडाउ+आइ] बुडाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुडाइनु-स० क्रि० [बुडाउ+इ+नु] डुवाइनु; ('बुडाउनु'-को क० क्रि०) ।

बुडाउनु-स० क्रि० [बुड्+आउ+नु] १. डुवाउनु; चोबल्नु । २. विगार्नु; सर्वनाश पार्नु ।

बुडिनु-अ० क्रि० [बुड्+इ+नु] डुविनु; ('बुड्नु'-को भा० क्रि०) ।

बुडुल्की-ना० [बुड्] डुबुल्की; गोता ।

बुडुवा-ना० [बुड्+उवा] धाप भएको जमीन; दलदल भएको भूमि ।

बुड्नु-अ० क्रि० [प्रा० बुड्ड+नु] १. डुब्नु । २. डुबुल्की मार्नु; गोता लाग्नु । ३. सर्वनाश हुनु; विग्रनु ।

बुढन्ती-ना० [बूढो] बूढो अवस्थाको चिह्न; वृद्धावस्थाको चिह्न ।

बुढिया-ना० [बूढो+इया] १. वृद्धा स्त्री; बूढी । २. घरकी माउ । ३. पत्नी ।

बुढी-ना० [ने०] अडुवा, हलेदो आदि रोपेर बोट उम्रिसके-पछि बोटबाट भाँचेर झिकिने बीउ; गानु ।

बुढेउली-ना० [बुढ्यौली] बुढ्यौली ।

बुढेत्रो-ना० [ने०] १. टाटे-सिमीजस्ता कोसा फल्ने एक जातको लहरो । २. त्यसैको कोसो ।

बुढेस-काल-ना० [बूढो+एस+काल] बूढो अवस्था; बुढ्याइ; बुढ्यौली ।

बुढौती-ना० [बूढो+औती] बुढ्यौली; बुढ्याइ ।

बुढ्याइ-ना० [बूढो+याइ] बूढो हुनाको भाव; बुढ्यौली ।

बुढ्यौली-ना० [बूढो+औली] बूढो अवस्था; बुढेस-काल; वृद्धावस्था ।

बुतात-ना० [अ० बूतात] बूतात ।

बुत्तिनु-अ० क्रि० [सं० वृत्त] खाएर सिद्धिनु; खाएर बाँकी नरहनु ।

बुत्ता-ना० [बूता] बूता ।

बुत्याइ-ना० [बुत्याउ+आइ] बुत्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुत्याइनु-स० क्रि० [बुत्याउ+इ+नु] येनकेन खाइसकिनु; ('बुत्याउनु'-को क० क्रि०) ।

बुत्याउनु-स० क्रि० [बुति+याउ+नु] १. येनकेन खाइसक्नु; जसरी-तसरी खाएर सिद्ध्याउनु । २. मन परेका वा कुटुम्बहरूलाई कुनै वस्तुले पुर्‍याउनु; प्रिय वा आफन्तले पाउने गराउनु ।

बुधुना-ना० [ने०] टाउको ठूलो हुने एक जातको माछो ।

बुद्ध-वि० [सं०] १. जानेको; बुझेको । २. बिउझेको; जाग्रत । ३. देखेको । ४. बुद्धिमान् । (ना०) ५. पण्डित । ६. बौद्ध धर्मका प्रवर्तक एक महात्मा । (यिनको जन्म

बुद्ध-धर्म-बुद्ध

नेपालका तराई-क्षेत्रको लुम्बिनीमा भएको थियो ।)
 ७. विष्णुका दशावतारमध्ये एक ।
 बुद्ध-धर्म-ना० [सं० बुद्ध+धर्म] बुद्धले चलाएको धर्म;
 बौद्ध धर्म ।
 बुद्धत्व-ना० [सं०] बुद्धको पदवी; बुद्ध-पद ।
 बुद्ध-पुराण-ना० [सं०] बुद्धको माहात्म्य वर्णन गरिएको एक
 पुराण ।
 बुद्धागम-ना० [सं०] बौद्ध धर्मका सिद्धान्त र यम-नियम ।
 बुद्धि-ना० [सं०] १. सोच-विचार गर्ने र निश्चय गर्ने मान-
 सिक शक्ति; प्रज्ञा; मति । २. समझ; अवकल । ३.
 बुझ्ने शक्ति; ज्ञान ।
 बुद्धि-कृत-वि० [सं०] सोच-विचार गरीकन गरिएको;
 बुद्धिपूर्वकको ।
 बुद्धि-कौशल-ना० [सं०] चलाकी; चतुर्न्याइ ।
 बुद्धि-गम्य-वि० [सं०] बुझ्न सकिने; बोध-गम्य ।
 बुद्धि-चाल-ना० [बुद्धि+चाल] विभिन्न क्रममा चालिने
 दुइ पृथक् रङ्गका आठ-आठ मोहरा र आठ-आठै वटा
 प्यादा लिएर आठ-आठ कोठाका आठ लहर भएको
 चार-पाटे थर्कीजस्तो साधनमा युद्धमा सेनाको सञ्चालन
 गरेको अनुकरण गरी खेल्ने एक प्रसिद्ध खेल ।
 बुद्धि-जीवी-वि० [सं०] बौद्धिक कामबाट जीविका गर्ने;
 बुद्धिले जीविका गर्ने ।
 बुद्धिमत्ता-ना० [सं०] बुद्धिमानी; समझदारी ।
 बुद्धि-बल-ना० [सं०] १. बुद्धिको बल; बौद्धिक शक्ति ।
 २. बुद्धि-चाल ।
 बुद्धिमान्-वि० [सं०] बुद्धि भएको; समझदार ।
 बुद्धिमानो-ना० [सं०] बुद्धिमान् हुनाको भाव; बुद्धिमत्ता;
 समझदारी ।
 बुद्धिबन्त-वि० [सं० बुद्धिमान्] बुद्धिमान् ।
 बुद्धि-हीन-वि० [सं०] बुद्धि नभएको; निर्वुद्धि ।
 बुद्धीन्द्रिय-ना० [सं०] १. ज्ञानेन्द्रिय । २. मन ।
 बुद्ध-वि० [बोधो] १. बुद्धि नभएको; बोधो; नासमझ ।
 २. मौकामा काम नलाग्ने; बेकम्मा ।
 बुद्बुद-ना० [सं०] १. पानीको फोको । २. पाँच रातको
 गर्भ ।
 बुध-ना० [सं०] १. पण्डित; विद्वान् । २. बुद्धिमान् व्यक्ति ।
 ३. देवता । ४. सूर्यको सबभन्दा नजीक रहेको एक ग्रह ।
 बुध-जन-ना० [सं०] पण्डित; विद्वान् ।
 बुध-वार-ना० [सं०] मङ्गल-वार र बृहस्पति-वारको बीचमा
 पर्ने दिन ।
 बुध-दासर-ना० [सं०] बुध-वार ।
 बुनाइ-ना० [बुन्+आइ] बुन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बुनाइनु-स० क्रि० [बुनाउ+इ+नु] बुन्नु लाइनु; ('बुनाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 बुनाउनु-स० क्रि० [बुन्+आउ+नु] बुन्नु लाउनु; ('बुन्नु'-

को प्रे० क्रि०) ।
 बुनिनु-स० क्रि० [बुन्+इ+नु] यन्त्र वा हातद्वारा धागोबाट
 कपडा तयार गरिनु; ('बुन्नु'-को क० क्रि०) ।
 बुनियाद-ना० [फा०] १. जरो; मूल । २. जग; आधार ।
 ३. वास्तविकता ।
 बुनियादी-वि० [फा०] १. बुनियाद वा मूलसित सम्बन्ध
 भएको । २. आधार-रूप ।
 बुनोट-ना० [बुन्+ओट] बुन्नाको किसिम; बुनाइ ।
 बुनौट-ना० [बुनोट] बुनोट ।
 बुन्नु-स० क्रि० [सं० वयन+नु] १. यन्त्र वा हातद्वारा धागोबाट
 कपडा तयार गर्नु; कपडा, मोजा, स्वीटर आदि बनाउनु ।
 २. सुकुल, गुन्द्री, डोको, डालो, जाल आदि तयार गर्नु ।
 बुबा-ना० [बाबु] बाबु; पिता ।
 बुबु-ना० [ने०] दूध (बाल-बोलीमा) ।
 बुबु-ना० [बुबु] दूध खुवाउने धाई; दूध-धाई ।
 बुभुक्षा-ना० [सं०] खाने इच्छा; भोक; क्षुधा ।
 बुभुक्षित-वि० [सं०] भोकाएको; भोको ।
 बुभुक्षु-वि० [सं०] भोको; क्षुधित ।
 बुभुत्सा-ना० [सं०] जान्ने इच्छा; जिज्ञासा ।
 बुभुत्सु-वि० [सं०] जान्ने इच्छा गर्ने; जिज्ञासु ।
 बुरबुर-क्रि० यो० [फ० बुरादः] १. फुको वा धूलो पदार्थ
 खस्ने किसिम । २. बुरबुराउँदो हुने किसिम; चुको हुने
 किसिम ।
 बुरबुरती-क्रि० यो० [बुरबुर+ती] बुरबुराउँदो धूलो पदार्थ
 खस्ने किसिम; बुरबुर ।
 बुरबुराइ-ना० [बुरबुराउ+आइ] बुरबुराउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 बुरबुराइनु-अ० क्रि० [बुरबुराउ+इ+नु] बुरबुरिनु; ('बुर-
 बुराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 बुरबुराउँदो-वि० [बुरबुर+आउँदो] बुरबुर गर्ने; बुरबुरे ।
 बुरबुराउनु-अ० क्रि० [बुरबुर+आउ+नु] १. बुरबुरिनु ।
 (स० क्रि०) २. बुरबुर गरेर झार्नु । ३. कुनै वस्तुलाई
 पिँघो वा माडी धूलो पार्नु ।
 बुरबुरिनु-अ० क्रि० [बुरबुर+इ+नु] १. बुरबुर गरेर
 झार्नु; फुको वा धूलो पदार्थ खस्नु । २. बुरबुराउँदो हुनु;
 चुको हुनु ।
 बुरबुरिनु-स० क्रि० [बुरबुराउ+आइ+नु] बुरबुर गरेर
 झारिनु; ('बुरबुराउनु'-को क० क्रि०) ।
 बुरबुरे-वि० [बुरबुर+ए] बुरबुर गर्ने; बुरबुराउँदो ।
 बुरबुन्याइ-ना० [बुरबुरि+याइ] बुरबुरिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 बुरबुन्याइ-ना० [बुरबुराउ+आइ] बुरबुराउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 बुरुक्क-क्रि० यो० [ने०] उफ्रने किसिम; बुरुक्क ।
 बुरुच-ना० [फा० बुर्द] बट्टाईकै बाजी लगाएर बट्टाई लडाउने

एक पद्धति ।

बृह-ना० [अ० ब्रह्म] १. धूलो ज्ञाने, दाँत माइने, कपाल कोर्ने आदि काम लाग्ने रौं, तार आदिको साधन । २. तस्वीर लेख्ने, रङ्ग भर्ने आदि काम गर्ने एक प्रकारको कलम; कूची ।

बुर्का-ना० [अ० बुर्कः] मुसलमान स्त्रीहरूले सर्वाङ्ग ढाक्ने गरी लाउने एक प्रकारको खोलजस्तो वस्त्र ।

बुर्काइ-ना० [बुर्काउ+आइ] बुर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बुर्काइनु-स० क्रि० [बुर्काउ+इ+नु] दानादार वस्तु छरिनु; ('बुर्काउनु'-को क० क्रि०) ।

बुर्काउनु-स० क्रि० [बुर्काउ+आउ+नु] दानादार वस्तु छर्नु; बर्काउनु; बुर्क्याउनु ।

बुर्की-ना० [बुर्कुर] मुर्दा लाँदा बाटामा छरिने वा शवका छातीमा राखिने धान, लावा, चामल आदि ।

बुर्कुन्चे-वि० [बुर्कुन्चो+ए] बुर्कुन्चो ।

बुर्कुन्चो-वि० [बुर्कुन्चो] बुर्कुन्चो; बुर्को; पुङ्को ।

बुर्कुसी-ना० [सं० वेग+कुर्दन] उफ्री-उफ्री दौड्ने काम; लामो-लामो फट्का हालेर दौड्ने काम ।

बुर्क्याइ-ना० [बुर्क्याउ+आइ] बुर्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; बुर्काइ ।

बुर्क्याइनु-स० क्रि० [बुर्क्याउ+इ+नु] बुर्काइनु; ('बुर्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

बुर्क्याउनु-स० क्रि० [बुर्काउ+नु] बुर्काउनु ।

बुर्चे-वि० [बुर्चो+ए] बुर्चो ।

बुर्चो-वि० [बुर्चुरो] बुर्चुरो; बुर्कुन्चो; ग्याँचे ।

बुर्जा-ना० [अ० बुर्ज] घरका माथिल्ला तलामा चारैतिर खुला गरी बनाइएको कोठा ।

बुर्जुवा-वि० [अं० बूर्जवा:] १. मध्य-वित्त-वर्गको । २. कम्युनिस्ट सिद्धान्तअनुसार अनुदार अथवा परम्परावादी विचारको ।

बुर्लुक्क-क्रि० यो० [ने०] उफर्ने वा फट्कने किसिम ।

बुलन्द-वि० [फा० बलन्द] १. ठूलो; उच्च (स्वर) । २. खूब राम्रो वा असल ।

बुलबुल-ना० [अ०] जुरेली चरो ।

बुलबुली-ना० [बुलबुल+ई] अगाडिका रौं लामो राखेर कपाल काट्ने एक तरीका ।

बुलाकी-ना० [तु० बुलाक] १. नाकमा लाउने मोती आदि उनेको सुनको मुन्द्रोजस्तो गहना । २. सारङ्गीको फूली ।

बुलिन-ना० [अं० बुलियन] जङ्गी-पोशाकका कुममा लाउने फलामे जाली ।

बुवा-ना० [बुबा] बुबा ।

बुश-शर्ट-ना० [अं०] कमीजको जस्तो कलर र बाहुला हुने, अगाडि खुला हुने र टाँक लाउने, कोटका छाँटको एक किसिमको पोशाक ।

बुष-ना० [सं०] बुस ।

बुस-ना० [सं०] १. भुस । २. कसिङ्गर । ३. सुकेको गोबर ।
बुहारी-ना० [प्रा० बहू] १. छोराकी पत्नी; बधू । २. छोरो, भाइ, भतिजो आदि नाता पर्नेकी स्त्री ।

बुहारी-झार-ना० [बुहारी+झार] लज्जावती झार ।

बुहार्तन-ना० [बुहारी+अर्तन (सं०)] १. बुहारीले सहनु-पर्ने सासू-ससुराको दबाउ; सासू-ससुराको अनुशासन । २. बुहारीले गर्नुपर्ने घर-धन्दा ।

बूँद-ना० [सं० बिन्दु] थोपो; छिटो; बिन्दु ।

बूँदा-ना० [बुँदा] बुँदा ।

बूझ-ना० [प्रा० बुज्झ] १. थाहा; समझ; ज्ञान । २. आशय; अभिप्राय । ३. विचार; गौर ।

बूझ-पचाहा-वि० [बूझ+पचाहा] बुझेर पनि नबुझेजस्तो गर्ने; बूझ पचाउने ।

बूझ-पच्ची-ना० [बूझ+पचाउ] बूझ पचाउने काम; जान्नेको कुरो नजान्ने गर्ने काम ।

बूझ-पेलाहा-वि० [बूझ+पेलाहा] जानी-बुझीकन पनि नटेरेर काम गर्ने ।

बूझ-बुझारथ-ना० [बुझ्+बुझाउ] १. साविकवाला कर्मचारीले बहालवाला कर्मचारीलाई आफ्ना जिम्मामा रहेका सरकारी माल-मत्ताहरू बुझाउने काम । २. कुनै काम-कुराका विषयमा यथार्थ ज्ञान हासिल गर्नका निमित्त सोध-पूछ वा जाँच-बुझ गर्नु ।

बूट-ना० [अं०] गोली-गाँठाभन्दा माथिसम्म आउने एक किसिमको जुता ।

बूटा-बूटी-ना० [बूटो+बूटो+ई] साना-तिता बोटहरू; बुक्का-बुक्की ।

बूटी-ना० [सं० विटप] १. औषधिको काममा आउने झार-पात; वनौषधि । २. फूल नफुलीकन फल लाग्ने एक जातको रूख । ३. भाइ । ४. ओखती; औषधि । ५. केटा-केटीको रक्षाका निमित्त बाँधिदिने सानो जन्तु ।

टे-वि० [बूटो+ए] जङ्गली; असम्भ ।

बूटो-ना० [सं० विटप] सानो बोट; बिस्वा; पोथ्रो; बटेन ।

बूठ-ना० [बूट] बूट ।

बूढा-काजी-ना० [बूढो+काजी] श्री ५ महाराजाधिराज रणबहादुर-शाह र श्री ५ महाराजाधिराज गीर्वाण-युद्ध-विक्रम-शाह-देवका राज्य-कालमा पश्चिमी क्षेत्र विजय गर्न जाने प्रसिद्ध काजी अमरसिंह थापालाई सामान्य रूपले बुझाउने पदवी ।

बूढा-नील-कण्ठ-ना० [बूढा+नील+कण्ठ] काठमाडौँको उत्तर भागमा रहेका एक प्रसिद्ध नारायण ।

बूढा-बा-ना० [बूढा+बा] बूढो मानिसलाई आदरपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द ।

बूढा-बाजे-ना० [बूढा+बाजे] १. वृद्ध ब्राह्मण । २. वूढा व्यक्तिलाई आदरपूर्वक भनिने शब्द । ३. बाजेका बाबु;

बूढ़ा-बूढ़ी-बेक्याइ

- बराज्य । ४. पूर्व-पुरुष; पुर्खा । ५. ससुरका बाबु ।
 बूढ़ा-बूढ़ी-ना० [बूढ़ा+बूढ़ी] १. बूढ़ो र बूढ़ी । २. लोग्ने-
 स्वास्नी; पति-पत्नी; दम्पती ।
 बूढ़ा-मावली-ना० [बूढ़ा+मावली] बाबु वा आमाको मावली ।
 बूढ़ी-वि० [बूढ़ो+ई] १. धेरै उमेर पुगेको; वृद्धा । (ना०)
 २. स्वास्नी; पत्नी ।
 बूढ़ी-औलो-ना० [बूढ़ी+औलो] हात वा गोडाको सबभन्दा
 मोटो औलो; औलो ।
 बूढ़ी-बज्य-ना० [बूढ़ी+बज्यै] १. बज्यैकी सासू वा आमा ।
 २. प्रमातामही वा प्रपितामही । ३. वृद्धा ब्राह्मणीलाई
 आदरपूर्वक भनिने शब्द ।
 बूढ़ी-माउ-ना० [बूढ़ी+माउ] १. घरकी सबभन्दा बूढ़ी वा
 गृहस्थीका सबै कामको मुख्य सञ्चालन गर्ने स्त्री । २.
 केटा-केटीका खलहरूमा मुख्य हुने एक खेलाडी ।
 बूढ़ी-मासी-ना० [बूढ़ी+मासी] १. लामा-लामा जुँघा वा
 झुस हुने रातो रङ्गको एक जातको धान । २. त्यसैको
 चामल; जुँघे-मासी ।
 बूढ़ी-रुढि-ना० [बूढ़ी+रुढि] शास्त्रीय आधार नभए तापनि
 पहिलेदेखि चलिआएको भनी मानिएको रीति-रिवाज;
 परम्परागत चाल-चलन; कुल-धर्म ।
 बूढ़ो-वि० [प्रा० बुड्ढो] १. उमेर धेरै पुगिसकेको; वृद्ध ।
 (ना०) २. पति; लोग्ने ।
 बूढ़ो-पाको-वि० [बूढ़ो+पाको] बूढ़ो र पाको; जानिफकार;
 अनुभवी ।
 बूता-ना० [सं० वित्त] खूबी; शक्ति; सामर्थ्य ।
 बूतात-ना० [अ०] १. घर-खर्चको हिसाब । २. जीविकाका
 लागि दिइने धन वा वस्तु । ३. पारिश्रमिकका रूपमा
 दिइने जिन्सी वस्तु ।
 बूथ-ना० [अं०] चुनावमा मत-पत्र खसाल्ने नियत ठाउँ ।
 बृहण-वि० [सं०] पुष्टि-कारक; पोषक ।
 बृहत्-वि० [सं०] १. ठूलो; बडैमाको; विशाल । २. बलियो;
 बलिष्ठ ।
 बृहती-ना० [सं०] १. ठूलो वीणा । २. नारदको वीणा ।
 ३. कण्टकारी । ४. प्रत्येक पाउमा नौ-नौ वटा अक्षर हुने
 एक वर्ण-वृत्त ।
 बृहत्कथा-ना० [सं०] गुणाढ्य कविले पैशाची भाषामा रचना
 गरेका कहानीहरूको एक प्रसिद्ध पुस्तक ।
 बृहस्पति-ना० [सं०] १. देवताका गुरु; एक प्रसिद्ध वैदिक
 देवता । २. सौर-जगत्को एक प्रसिद्ध ग्रह ।
 बृहस्पति-वार-ना० [सं०] बुध-वार र शुक्र-वारका बीचमा
 पर्ने दिन; पाँचौं वार ।
 बे-उप० [फा०] १. अरु शब्दका अगितर लागेर विपरीत,
 निषेध वा अभाव अर्थ बुझाउने एक उपसर्ग । (उदा०-
 बेकाम, बेकाइदा, बेइन्साफ, बेपवाँक आदि ।) (ना० यो०)
 २. बिना ।

- बैसी-ना० [सं० व्यास] पहाड-पर्वतका मुनितिरको जमीनको
 फाँट; फेदी; उपत्यका ।
 बेअदब-वि० [बेअदब] बेअदब ।
 बेअदब-वि० [फा०] मान्य जनको आदर नगर्ने; अदब नभ-
 एको; अशिष्ट ।
 बेअदबी-ना० [फा०] अदब नहुनाको भाव; अशिष्टता;
 अविनय ।
 बेइन्साफ-ना० [फा० बेइन्साफ] इन्साफ नहुनु; अन्याय ।
 बेइन्साफी-वि० [बेइन्साफ+ई] बेइन्साफ गर्ने; अन्यायी ।
 बेइज्जत-ना० [फा० बेइज्जत] अपमान; अनादर; इज्जत
 नहुनु ।
 बेइज्जती-ना० [फा० बेइज्जती] १. इज्जत नहुनु । २.
 अप्रतिष्ठा; अपमान ।
 बेइन्तिजाम-ना० [बे+इन्तिजाम] इन्तिजाम नहुनु; कुप्रबन्ध ।
 बेइलम-ना० [फा० बेइलम] १. इलम नहुनु; रोजगार वा पेशा
 नहुनु । २. विद्या नहुनु; पढे-लेखेको नहुनु ।
 बेइलमी-वि० [फा० बेइलमी] १. इलम नभएको; कुनै उद्योग
 नगर्ने । २. नपढेको; अनपढ़ ।
 बेइलाका-वि० [बे+इलाका] १. इलाकादेखि भिन्नको;
 इलाकाबाहिरको । (ना०) २. अर्को इलाका; भिन्न
 इलाका ।
 बेईमान-वि० [फा०] ईमान नभएको; लेन-देनमा सच्चाइ
 नभएको; अविश्वासी ।
 बेईमानी-ना० [फा०] १. ईमान वा धर्मको विचार नहुनु;
 अधर्म । २. छल; कपट; अनाचार ।
 बेउजूर-वि० [फा० बेउज्र] उजूर नलाग्ने; बिनाउजूरको ।
 बेकदर-ना० [फा० बे+कदर (अ०)] प्रतिष्ठा वा कदर
 नहुनु; अनादर; अपमान ।
 बेकम्मा-वि० [बेकाम] काम नलाग्ने; निकम्मा; अनुपयोगी ।
 बेकसूर-वि० [बे+कसूर] १. कसूर नभएको; निर्दोष; निर-
 पराध । (ना०) २. कसूरको अभाव; निर्दोषता ।
 बेकाइदा-वि० [बेकायदा] बेकायदा ।
 बेकाम-वि० [फा० बे+काम] १. काम नभएको; बेकार;
 बिनाकामको । (ना०) २. काम नहुनु ।
 बेकामी-वि० [बेकाम+ई] बेकाम ।
 बेकायदा-वि० [(फा०) बे+कायदः (अ०)] १. नियम-
 विरुद्ध; अनियमित । (ना०) २. नियम-विरुद्ध
 काम-कुरो ।
 बेकार-वि० [फा०] १. कुनै काममा नलागेको; बेइलमी;
 निरुद्योगी । (ना०) २. काम नहुनु; बेकाम । (क्रि०
 यो०) ३. बिनाकाम; बिनसिति; व्यर्थ ।
 बेकारी-ना० [फा०] बेकार हुनु; काम नपाउनु ।
 बेकूफ-वि० [फा० बेवकूफ] बेवकूफ ।
 बेकूफी-ना० [फा० बेवकूफी] बेवकूफी ।
 बेक्याइ-ना० [वक्त्याउ+आइ] बेक्याउने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

वेक्याइनु-स० क्रि० [वेक्याउ+इ+नु] पक्षपात गरिनु;
(‘वेक्याउनु’-को क० क्रि०) ।

वेक्याउनु-स० क्रि० [सं० व्यक्तित+याउ+नु] पक्षपात गर्नु;
पक्ष लिनु ।

बेख-ना० [अ० वक्फ] सरकारबाट कसैलाई रीझवापत
दिइएको माफी जग्गा; माफी-बित्ति ।

बेखबर-वि० [फा० बेखबर] १. बेपत्ता; पत्ता नभएको । २.
बेहोश; अचेत । ३. बेसूर ।

बेख-बित्ति-ना० [बेख+बित्ति] माफी-बित्ति ।

बेखर्ची-वि० [बे+खर्च+ई] बिखर्ची ।

बेखुश-वि० [बे+खुश] १. अप्रसन्न; सन्तुष्ट नभएको ।
२. रिसाएको ।

बेगर-ना० यो० [सं० विलग] १. बाहेक; बिना; सिवाय ।
(वि०) २. पृथक्; भिन्न ।

बेगल-वि० [सं० विलग] भिन्न; पृथक्; अर्को ।

बेगला-बेगलै-क्रि० यो० [बेगल+बेगल] छुट्टाछुट्टै; भिन्ना-
भिन्नै ।

बेगार-ना० [फा०] १. ज्याला नदिई वा थोरै ज्याला दिई
काम लाउनु । २. मन नलगाईकन गरेको काम ।

बेगारी-ना० [फा०] १. बेगारमा काम गर्ने मान्छे; बिना-
ज्यालाका खेताला वा ज्यामी । २. बेगारको काम ।

बेगिन्ती-वि० [बे+गिन्ती] १. गनिसक्नु; अनगिन्ती;
असङ्ख्य । २. चौपट्ट; असाध्य; अत्यन्त ।

बेगलाबगल-क्रि० यो० [बेगला-बेगलै] बेगला-बेगलै ।

बेगलिनु-अ० क्रि० [बेगलि+इ+नु] बेगल होइनु; छुट्टिइनु;
(‘बेगलिनु’-को भा० क्रि०) ।

बेगलिनु-अ० क्रि० [बेगलो+इ+नु] बेगलो हुनु; वालल पर्नु;
जिल्लिनु ।

बेगलिनु-अ० क्रि० [बेगल+इ+नु] बेगल हुनु; अलग हुनु;
छुट्टिनु ।

बेगलै-क्रि० यो० [बेगल+ऐ] छुट्टै; भिन्नै; अलग नै ।

बेगलो-वि० [बेगल] बेगल; भिन्न; पृथक्; छुट्टै ।

बेगलो-वि० [सं० विकल] १. कामको सूर नपाउने; अलमल
परेको; जिल्लिएको । २. बेसूरको; बेढङ्गको ।

बेगल्याइ-ना० [बेगल्याउ+आइ] बेगलाउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

बेगल्याइ-ना० [बेगलि+आइ] बेगलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बेगल्याइनु-स० क्रि० [बेगल्याउ+इ+नु] बेगल पारिनु;
छुट्ट्याइनु; (‘बेगल्याउनु’-को क० क्रि०) ।

बेगल्याउनु-स० क्रि० [बेगलि+याउ+नु] बेगल पार्नु; भिन्न
पार्नु; छुट्ट्याउनु; (‘बेगलिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

बेच-बिखन-ना० [बेच्+बिक्] बेच्ने काम; बिक्री ।

बेचाइ-ना० [बेच्+आइ] बेच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बेचाइनु-स० क्रि० [बेचाउ+इ+नु] बेच्न लाइनु; (‘बेचा-

उनु’-को क० क्रि०) ।

बेचाउनु-स० क्रि० [बेच्+आउ+नु] बेच्न लाउनु; (‘बेच्नु’-
को प्रे० क्रि०) ।

बेचाहा-वि० [बेच्+आहा] बेच्ने; बिक्री गर्ने ।

बेचिनु-स० क्रि० [बेच्+इ+नु] बिक्री गरिनु; (‘बेच्नु’-को
क० क्रि०) ।

बेचुवा-वि० [बेच्+उवा] १. बेचिएको; बिक्री भएको ।
२. बेच्ने; बेचाहा ।

बेचैन-वि० [फा०] १. सुख-शान्ति नभएको; व्याकुल ।
२. उराठ-लाग्दो; उदास ।

बेचैनी-ना० [फा०] व्याकुलता; आराम वा प्रसन्नताको
अभाव ।

बेच्नु-स० क्रि० [प्रा० वेच्चई+नु] मोल लिएर कुनै वस्तु
अरूलाई आफ्नो हक छुटाई दिनु; बिक्री गर्नु ।

बेछन्द-वि० [बे+छन्द] १. छन्द-न-वन्दको; बेढङ्गको ।
२. छाँट-काँट नमिलेको ।

बेजान्ता-वि० [फा० बे+जाबितः(अ०)] १. नियम-विरुद्ध;
बेकाइदा । (ना०) २. अन्याय; बेइन्साफी ।

बेजो-ना० [ने०] १. बदला; हर्जाना; मेजो । २. आम्दानी-
खर्चको बराबरी ।

बेजोड-वि० [बे+जोड] बरोबरी वा समानतामा मिल्ने कोही
नभएको; अद्वितीय ।

बेजोडा-वि० [बेजोड] बेजोड ।

बेटरी-ना० [अ० बैटरी] १. टोली; मण्डली; जमात; दल ।
२. तोप चलाउने मानिस, सर-सामान आदिको समुदाय ।

३. मोटर, रेडियो आदिमा जडिने, बिजुली पैदा गर्ने यन्त्र ।

बेटा-ना० [सं० वटु] छोरो; पुत्र ।

बेटो-ना० [बेटा+ई] छोरी; पुत्री ।

बेठन-ना० [सं० वेष्टन] १. पुस्तक, पुस्तिका आदि बाँच्ने
कपडा; बासा; बस्ता । २. कुनै वस्तु बेर्ने कपडा ।

३. कसैको पछि लागेर जीविका गर्ने व्यक्ति; अनुचर ।

बेठी-ना० [प्रा० विट्ठि] १. रैकर, बित्ति आदि किसिमका
जग्गा कमाउने मोहीले सरकार वा तल्लिडलाई बुझाउनु-
पर्ने रकम वा खेताला । २. बाजा बजाई, भोज खुवाई
रोपाइँमा गरिने उत्सव ।

बेठीक-वि० [बे+ठीक] ठीक नभएको; अनुचित; बेमुनासिब ।

बेठेगान-वि० [फा० बे+ठेगान] १. ठेगाना नभएको;
बेथितिको । २. असङ्ख्य; अनगिन्ती ।

बेड-ना० [अं०] बिछ्याउना; शय्या ।

बेडा-ना० [सं० वेडा] १. डुङ्गा वा जहाजहरूको समूह ।
२. जञ्जाल; झमेला ।

बेडी-ना० [सं० वलय] अपराधीका गोडामा ठोक्ने फलामका
कल्लिजस्ता साधन; नेल ।

बेडौल-वि० [बे+डौल] छाँट-काँट नमिलेको; भद्दा; कुरूप ।

बेढङ्ग-वि० [बे+ढङ्ग] १. ढङ्ग नभएको; बेढङ्गी । २.

राम्रोसित थिति नलगाएको; अव्यवस्थित । ३. भद्दा; कुरूप ।

बेढङ्गी-वि० [बेढङ्ग+ई] १. ढङ्ग नभएको; बेढङ्गको; रङ्ग-न-ढङ्गको; अर्धङ्गी । २. ढङ्ग नमिलेको; बेढव ।

बेढव-वि० [बे+ढव] १. ढाँचा नमिलेको; बेढङ्गको । २. बनावट नमिलेको; भद्दा । ३. अनौठो; विलक्षण ।

बेढाइ-ना० [बेढाइ+आइ] बेढाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बेढाइनु-स० क्रि० [बेढाइ+इ+नु] बोट-बिरुवाहरू छाँट्नु;
(‘बेढाउनु’-को क० क्रि०) ।

बेढाउनु-स० क्रि० [ब्याड+नु] १. बोट-बिरुवाहरू छाँट्नु;
बढी उम्रेका बोटहरू उखेल्नु । २. बालकको नाल काट्नु ।
३. काट-मार गर्नु; छप्काउनु ।

बेत-ना० [सं० वेत्र] १. बाँसका जस्ता पात र आँखला हुने
जलाशयको नजीकमा उम्रने एक जातको लता । (यसका
चोयाबाट मेच, उल्लिन्काठ, सन्दूक आदि बन्दछन् ।)
२. त्यसैको डाँठको लट्टी । (वि०) ३. चाम्रो; बलियो ।

बेत-ना० [व्याउ] सुत्केरी हुनाको पटक; बियाउनाको पटक
(पशुको) ।

बेतलबी-वि० [बे+तलव+ई] तलव नपाउने; बिनातलव-
को; अवैतनिक ।

बेत-लौरी-ना० [बेत+लौरी] सेता फूल फुल्ने, अदुवाका
जस्ता पात र कन्द हुने एक जातको बोट ।

बेतारको-तार-ना० [बेतार+को+तार] तारको सहायता-
बिना विद्युत्-शक्तिद्वारा पठाइने तार; आकाश-वाणी ।

बेताल-ना० [बे+ताल] १. सङ्गीतमा ताल नमिल्नु; ताल-
चुक्नु । (वि०) २. बेढङ्ग; बेछाँट ।

बेताल-ना० [नेवा०] दिलापहरूलाई छुट्ट्याउने वा अड्याउने
खापाका बीचको तेर्सो खसिपा ।

बेतालुक-वि० [बे+तालुक] १. तालुकभित्र नपरेको; तालुक-
बाहिरको; अधिकार-क्षेत्रभन्दा बाहिरको । २. सरोकार
नभएको; वास्ता नभएको ।

बेताले-वि० [बेताल+ए] १. धेरै कुरा गर्न जान्ने; बेसारे;
वित्पाते । २. ताल वा ढङ्ग नमिलेको; अडभङ्ग्याहा ।

बेतै-वि० [बेत+ए] बियाएकी (गाई आदि) ।

बेतोड-ना० [(फा०) बे+तोड] १. ठूलो वेग; शीघ्र गति;
तोड । (क्रि० यो०) २. शीघ्र गतिले; छिटोसँग ।

बेथा-ना० [सं० व्यथा] १. रोग; व्यथा । २. सुत्केरी हुने
अवस्थाको पीडा; प्रसव-वेदना ।

बेथिति-ना० [बे+थिति] थिति नमिल्नु; विथिति; बेजाब्ता;
कुप्रबन्ध; अस्त-व्यस्तता ।

बेथु-ना० [बेथ] बेथे ।

बेथे-ना० [सं० वास्तुक] तर्कारी खाइने एक जातको साग;
बथुवा; बेथु ।

बेदखल-वि० [(फा०) बे+दखल (अ०)] १. दखल,
कब्जा, अधिकार आदिबाट हटाइएको; अधिकार-च्युत ।

२. दखल नभएको; अधिकारमा नभएको ।

बेदखली-ना० [फा० बेदखल+ई] दखल, कब्जा, अधिकार
आदिबाट वञ्चित हुने वा गर्ने काम; बेदखल हुने वा
गर्ने काम वा अवस्था ।

बेदस्तूर-वि० [बे+दस्तूर] दस्तूरमा नमिल्ने वा नभएको;
बेरीत ।

बेदाग-वि० [फा० बेदाग] १. दाग वा खोट नभएको; निष्क-
लङ्क; निर्दोष । २. कसूर नभएको; निरपराध ।

बेदाना-वि० [बे+दाना] १. भित्र दाना वा बीयाँ नभएको ।
(ना०) २. असल एक जातको अनार ।

बेदास-वि० [फा०] १. विनामूल्यको; सित्तैको । २. मूल्य
तोक्न नसकिने; अमूल्य ।

बेधङ्क-वि० [बे+धङ्क] १. कसैको धक वा भय नमान्ने;
धक्का-धार नभएको; निस्फिक्री । (क्रि० यो०) २.
धक वा भय नमान्ने; निस्फिक्रीसँग ।

बेधाइ-ना० [बेध्+आइ] बेध्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बेधाइनु-स० क्रि० [बेधाइ+इ+नु] बेध्न लाइनु; (‘बेधा-
उनु’-को क० क्रि०) ।

बेधाउनु-स० क्रि० [बेध्+आउ+नु] बेध्न लाउनु; (‘बेध्नु’-
को प्रे० क्रि०) ।

बेध्नु-स० क्रि० [बेध्+इ+नु] प्वाल पारिनु; (‘बेध्नु’-को
क० क्रि०) ।

बेध्नु-स० क्रि० [सं० विध्] १. प्वाल पार्नु; छेड्नु । २.
रोप्नु; घोच्नु । ३. तारो हात्तु; निशाना मार्नु ।

बेन-ना० [अ० बैन्ड] बैन्ड बाजा; बादशाही-बाजा ।

बेनामी-वि० [बे+नाम+ई] पठाउने वा लेख्नेको नाम
नभएको; गुप्त-नाम (चिट्ठी-पत्र) ।

बेन्च-ना० [अ०] १. काठ, फलाम आदिको धेरै जना बस्न
हुन एक किसिमको लामो मेच । २. न्यायाधीशको आसन ।
३. न्यायाधीशहरूको समुदाय ।

बेन्चा-ना० [फा० बेलच:] बाटो ठोकने लामो बीड हुने, जाँताको
चक्काजस्तो, फलामे औजार; धुपिस ।

बेन्जु-ना० [अ० बेन्जो] बेन्जो ।

बन्जो-ना० [अ०] चारदेखि आठसम्म तार लागेको, जवाले
बजाइने एक किसिमको तार-वाद्य ।

बेपत्ता-वि० [बे+पत्ता] १. पत्ता नभएको; विपत्ता । २.
अत्तो-पत्तो नभएको; अथाह । ३. छेउ-टुप्पो नभएको ।

बेपरवाह-वि० [फा०] कुनै कुराको परवाह नभएको;
निस्फिक्री ।

बेपरवाही-ना० [बेपरवाह+ई] परवाह नगर्नु; लापरवाही ।

बेपर्दा-वि० [फा० बेपर्द:] १. पर्दा अथवा मर्यादा नभएको;
निर्लज्ज । (ना०) २. पर्दा नहुनु ।

बेपर्वाह-वि० [बेपरवाह] बेपरवाह ।

बेपर्वाही-ना० [बेपरवाही] बेपरवाही ।

बेपार-ना० [सं० व्यापार] माल-मत्ताहरू खरीद गरेर लाभ

उठाई विक्री गर्ने काम; व्यापार; वाणिज्य ।

बेपारी-ना० [सं० व्यापारी] बेपार गर्ने मानिस; व्यापारी ।

बेफाइदा-वि० [बेफायदा] बेफायदा ।

बेफायदा-वि० [फा०] १. फायदा नभएको; लाभ नभएको; व्यर्थको । (ना०) २. हानि; नोक्सानी ।

बेफिक्र-वि० [फा०] फिक्री नभएको; निश्चिन्त; बेपरवाह ।

बेफिक्री-ना० [फा०] फिक्री नहुनु; निश्चिन्तता ।

बेफवाँक-वि० [बे+फवाँक] १. बेमतलब; व्यर्थ; अकार्थ; फवाँक । (वि०) २. सित्तै; बिनसिति ।

बेवर्जित-वि० [सं० विवर्जित] बाहेक; अतिरिक्त ।

बेमजा-ना० [बे+मजा] बेमज्जा ।

बेमज्जा-ना० [बे+मज्जा] मज्जा नहुनु; नमज्जा; नरमाइलो ।

बेमतलब-वि० [अ०] मतलब नभएको; निरर्थक ।

बेमनासिब-वि० [फा० बे+मुनासिब (अ०)] बेमुनासिब ।

बेमरम्मत-वि० [फा० बे+मरम्मत (अ०)] मरम्मत नभएको; टुटे-फुटेको ।

बेमाख-ना० [फा० बे-बाक] बिमाख ।

बेमार-वि० [फा० बीमार] बिरामी; रोगी ।

बेमारी-ना० [फा० बीमारी] बीमारी ।

बेमालूम-वि० [फा० बे+मअलूम (अ०)] थाहा नभएको; अज्ञात; अविदित ।

बेमिजाज-वि० [फा० बे+मिजाज (अ०)] बेमिजास ।

बेमिजास-वि० [बे+मिजास] १. मिजास नमिल्ने; भिन्न मिजासको । २. नराम्रो मिजासको ।

बेमुनासिब-वि० [फा० बे+मुनासिब (अ०)] मुनासिब नभएको; अनुचित; बेठीक ।

बेमेल-वि० [फा० बे+मेल] १. मेल नखाने; जोडा नमिलेको । (ना०) २. फाटो; वैर-भाव ।

बेमौका-ना० [फा० बे+मौकः (अ०)] मौका 'नपरेको वेला; असमय; कुवेला ।

बेमौसिम-वि० [फा० बे+मौसिम (अ०)] एक मौसिमको चीज अर्को मौसिममा हुने; असामयिक; भिन्न ऋतुको ।

बेमौसिमी-वि० [बेमौसिम+ई] बेमौसिम; भिन्न ऋतुको; असामयिक ।

बेर-क्रि० यो० [सं० वेला] १. अबेर; ढीलो; विलम्ब । २. खेर; पल्ट । (उदा०-उतिबेर, अलिबेर ।)

बेर-बार-ना० [बेर्+बार] १. बेर्ने र बार्ने काम । २. लपेट्ने काम; घेर्ने काम ।

बेरस-वि० [बे+रस] १. रस नभएको; नीरस; विरस । २. स्वाद नभएको; बेस्वादको । ३. रूखो; बेमिजास ।

बेराइ-ना० [बेर्+आइ] बेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव; बेह्नाइ ।

बेराइनु-स० क्रि० [बेराउ+इ+नु] बेर्ने लाउनु; ('बेराउनु'-को क० क्रि०) ।

बेराउनु-स० क्रि० [बेर्+आउ+नु] बेर्ने लाउनु; ('बेर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

बेराजी-वि० [बे+राजी] राजी नभएको; विराजी ।

बेराजू-वि० [बेराजी] बेराजी; बिराजी ।

बेरासी-वि० [फा० बीमारी] बिरामी ।

बेरिनु-स० क्रि० [बेर्+इ+नु] बेह्लिनु; ('बेर्नु'-को क० क्रि०) ।

बेरीज-ना० [?] सेस्तामा जिन्सीका धेरै कलमको आम्दानी वा खर्चको जम्मा अङ्क ।

बेरीत-वि० [बे+रीत] १. रीत नमिलेको; बेथितिको । (ना०) २. रीत नहुनु वा नमिल्नु; अनरीत; बेरीति ।

बेरीति-ना० [बे+रीति] रीति वा कायदाको अभाव; अनरीति ।

बेरू-वि० [बे+रू] १. रू नभएको वा नगरिएको; रू गदा नमिलेको । २. हाजिर नभएको; अनुपस्थित ।

बेरुवा-वि० [बेह्नु] बेह्नु ।

बेरुवा-औँठी-ना० [बेरुवा+औँठी] बेह्नु-औँठी ।

बेरोक-टोक-क्रि० यो० [फा० बे+रोक-टोक] नरोकीकन; सरासर; बिनारोक-टोक ।

बेर्ना-ना० [बिर्ना] खुर्सानी, रायो आदिको सानो बोट; बिर्ना ।

बेर्नु-स० क्रि० [बेह्नु+नु] बेह्लनु ।

बेह्ल-ना० [ने०] १. दिसा वस्दा गुद-द्वारबाट आन्द्राजस्तो नली निस्कने एक रोग । २. गुद-द्वारबाट निस्कने मासुको नली ।

बेल-ना० [सं० विल्व] १. साह्रो, ठूलो, गोल फल फल्ने, प्रायः तीन-तीन वटा दल भएका लाम्चा पात हुने, सेता फूल फुल्ने एक जातको काँडावाल वृक्ष । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण हृदयलाई हित गर्ने, रुचि-कारक र पित्त-नाशक बताइएको छ । बेलको पात विशेष गरेर शिवजीलाई चढाइन्छ) ।

बेल-ना० [सं० वल्लि] १. लता; लहरो । २. त्यसै आकारको बुट्टा ।

बेलदार-वि० [बेल+दार] बेल-बुट्टा परेको; बेल-बुट्टा भएको ।

बेलन-ना० [सं० वलन] १. रोटी बेलने काठको गोल र लामो साधन; बेलना । २. छापाखानाको टाइपमा मसी लाउने बेलनाजस्तो लामो साधन । ३. फलाम, ढुङ्गा, काठ आदिको डोलो र लामो बेलने वा पेलने साधन ।

बेलना-ना० [बेलन] दायाँ-बायाँ बीँड भएको लोहोरोजस्तो, रोटी पथार्ने साधन; बेलन ।

बेलन्चे-ना० [बेलान्चे] बेलान्चे ।

बेल-पत्र-ना० [बेल+पत्र] बेलका रूखको पात ।

बेल-बुट्टा-ना० [बेल+बुट्टा] कागज, कपडा भित्ता, काठ, घातु आदिमा बनाएको लहरा र फूल-पात आदिका बुट्टा ।

बेला-ना० [सं० वेला] समय; वेला ।

बेला-ना० [ने०] आमखोरा, लोहोटा आदि पानी राख्ने भाँडो ।

बेला-बेस्वाद

बेला-ना० [अं० भिओला] चारवटा तार लागेको, गजोले रेटेर वजाइने एक किसिमको यूरोपीय बाजा ।
 बेलाइ-ना० [बेल्+आइ] बेलने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बेलाइनु-स० क्रि० [बेलाउ+इ+नु] बेलन लाइनु; ('बेला-उनु'-को क० क्रि०) ।
 बेलाउनु-स० क्रि० [बेल्+आउ+नु] बेलन लाउनु; पथान लाउनु; ('बेलनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बेलाज्जे-ना० [ने०] सिमसार जग्गामा उम्रने, नाककोरेका-जस्ता पात हुने एक जातको झार ।
 बेलायक-वि० [बे+लायक] १. लायक नभएको; नालायक; अयोग्य । २. अनुचित; बेमुनासिब ।
 बेलायत-ना० [विलायत] विलायत ।
 बेलायती-वि० [बेलायत+ई] विलायती ।
 बेलिनु-स० क्रि० [बेल्+इ+नु] रोटीहरू बनाउन बेलनाले पेलिनु; ('बेलनु'-को क० क्रि०) ।
 बेली-ना० [सं० वल्ली] १. साना-साना पात र सेता सुगन्धी फूल फुल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल ।
 बेली-विस्तार-ना० [सं० वल्ली+विस्तार] बेहोरा सबै बुझाएर गरिएको वर्णन; सविस्तार वर्णन ।
 बेलुका-ना० [सं० विकाल] १. घाम अस्ताएपछिको समय; साँझ; सायङ्काल । (क्रि० यो०) २. साँझ-पख; सन्ध्या-समयमा ।
 बेलुकी-क्रि० यो० [बेलुका+ई] १. साँझमा; सन्ध्या-कालमा । (ना०) २. बेलुका ।
 बेलुकी-पख-क्रि० यो० [बेलुकी+पख]
 बेलून-ना० [अं० बैलून] भित्र हावा वा ग्याँस भरेर आकाशमा उडाइने रबर वा अन्य पदार्थको थैलो वा घडाजस्तो वस्तु ।
 बेले-वि० [सं० वेला] तिथि, वार, नक्षत्र आदिको शुभाशुभ फल र प्रश्न-सम्बन्धी कुराहरू लेखिएको (पात्रो) ।
 बेले-वि० [बेलो+ए] बेलो भएको; लहरे ।
 बेलो-ना० [सं० वल्ली] लहरो; लता ।
 बेलौती-ना० [न०] अम्बा; लताम ।
 बेल्ड-ना० [अं०] १. कमर-पेट । २. पल्टनिया अफिसरहरूले जीउमा लाउने छाला वा पटारको फित्ता । ३. लोता । ४. कटि-बन्ध । ५. भौगोलिक वा अन्य कारणका आधारमा निर्धारित गरिएको लामो किसिमको साँध वा सीमा ।
 बेलनु-स० क्रि० [वलन] रोटी, पूरी आदि बनाउन बेलनाले पेलनु; पथानु ।
 बेवकूफ-वि० [फा० वेवकूफ] मूर्ख; नासमझ; बेकूफ ।
 बेवकूफी-ना० [फा० वेवकूफी] बेवकूफ हुनाको भाव; नासमझी; मूर्खता ।
 बेवारिस-वि० [बे+वारिस] १. वारिस नभएको; संरक्षक नभएको । २. माल-धनी नभएको; हकवाला नभएको । ३. उत्तराधिकारी नभएको ।
 बेवारिसी-वि० [बेवारिस+ई] बेवारिस ।

बेवास्ता-वि० [फा० बे+वासितः (अ०)] १. वास्ता वा सरोकार नभएको; बेमतलब । (ना०) २. वास्ता नहुनु; प्रयोजन नहुनु; सम्बन्ध नहुनु ।
 बेश-वि० [फा०] १. बेस; असल; बढिया । २. अधिक; धेरै ।
 बेशरम-वि० [फा० बे+शर्म (फा०)] शरम नभएको; नकच्चरो; निर्लज्ज ।
 बेशरमी-ना० [बेशरम+ई] १. बेशरम हुनाको भाव; निर्लज्जता । (वि०) २. शरम नभएको; निर्लज्ज ।
 बेशी-ना० [फा०] ज्यादा वा धेरै हुनाको भाव; आधिक्य ।
 बेस-वि० [फा० बेश] १. असल; उम्दा; उत्तम । २. भलो; सज्जन ।
 बेसन-ना० [सं० वेसन] चनाको पीठो ।
 बेसमझ-वि० [बे+समझ] समझ नभएको; विनासमझको ।
 बेसरी-क्रि० यो० [बेस+गरी] राम्ररी; खूबसित; अति नै; प्रशस्तै ।
 बेसाँध-वि० [बे+साँध] साँध वा मर्यादा नभएको; मर्यादा-रहित; सीमा-हीन ।
 बेसाइनु-स० क्रि० [बेसाउ+इ+नु] खरीद गरिनु; किनिनु; ('बेसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बेसाउनु-स० क्रि० [बेसाहा+आउ+नु] १. धान, चामल आदि अन्न खरीद गर्नु; किनु । २. झन्झट भिर्नु; दुःख पाउनु ।
 बेसाउनी-ना० [बेसाउ] बेसाउने काम; खरीद (अन्न आदि) ।
 बेसार-ना० [सं० वेसवार] हलेदो; हलेदाको धूलो ।
 बेसारे-वि० [बेसार+ए] १. लोलो-पोतो गर्न जान्ने; चिप्ले । २. बाँडाई चरो । ३. बेसारजस्तो पहेँलो ।
 बेसाहा-ना० [सं० व्यवसाय] १. बेसाएका अन्न आदि वस्तु । २. खरीद गरेको चीज ।
 बेसुर-वि० [फा० बे+सुर] सुर नमिलेको; बिनासुरको (गाना) ।
 बेसुर-वि० [बे+सुर] सुर वा कुन नमिलेको ।
 बेसुल्लो-ना० [बेश्या+उल्लो] फुँडो ।
 बेसूर-वि० [बे+सूर] सूरवाहोश नभएको; बेहोश; विचेत ।
 बेसौटी-ना० [बेसाउ+औटी] १. बेसाउने काम; बेसाउनी । २. बेसाहा; बेसाएको अन्न आदि ।
 बेसौटे-वि० [बेसौटी+ए] बेसाएको; किनेको; खरीद गरेको अन्न आदि ।
 बेसौनी-ना० [बेसाउ+औना+ई] १. बेसाउने काम; बेसौटी । २. बेसाएको अन्न; बेसाहा ।
 बेसौरी-वि० [फा० बे+शऊर (अ०)+ई] सौर नभएको; अशिष्ट; असभ्य ।
 बेस्याहार-वि० [बे+स्याहार] १. स्याहार नगरिएको; स्याहार नपुगेको २. स्याहार गर्न नसकिने ।
 बेसम्भार-वि० [बे+सम्भार] १. सम्भार गर्न नसकिएको; सम्भार नपुगेको । २. सम्हाल्न नसकिने ।
 बेस्वाद-वि० [फा० बे+स्वाद] १. स्वाद नभएको;

विनास्वादको । २. रस नभएको; बिरसिलो ।
 बेस्से-ना० [वेश्या] वेश्या ।
 बेहक-वि० [ब+हक] १. हक नपुगनु; अधिकार नहुनु ।
 २. नाहक ।
 बेहद-वि० [फा०] १. हद नभएको; असीम । २. अपरिमित;
 अपार । ३. ज्यादा; धेरै ।
 बेहान-ना० [बिहान] बिहान ।
 बेहानी-पख-क्रि० यो० [बेहान+पख] बेहानको समयमा;
 बिहानी-पख ।
 बेहाल-वि० [फा०] १. व्याकुल; विकल । २. खराब अवस्थामा
 परेको ।
 बेहिसाब-वि० [फा० बे+हिसाब (अ०)] १. हिसाब
 गरिनसक्नु; अनगिन्ती; अत्यन्त; धेरै । (ना०) २.
 अन्याय; बेइन्साफी ।
 बेहोर-ना० [सं० व्यवहार] स्वभाव; बानी; चाल-चलन ।
 बेहोरा-ना० [सं० व्यवहार] १. कुनै घटना-अन्तर्गतको एक-
 एक कुरा वा बुँदा; कुनै घटनाका प्रामाणिक कुराहरू । २.
 लेखाइको सिलसिला; लेखाइको तरीका ।
 बेहोराइ-ना० [बेहोर+आइ] बेहोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बेहोरिनु-स० क्रि० [बेहोर+इ+नु] दुःख-कष्ट धैर्यसाथ
 सहिनु; खपिनु; ('बेहोर्नु'-को क० क्रि०) ।
 बेहोर्नु-स० क्रि० [सं० व्यवहार+नु] १. परिआएका दुःख-
 कष्टहरू धैर्यसाथ सहनु; खप्नु । २. अभिभारा बोक्नु;
 कामको जिम्मा लिनु । २. कुन कामका निमित्त गर्नुपर्ने
 खर्चको जिम्मा लिनु । ४. सकार्नु; स्वीकार गर्नु ।
 बेहोश-वि० [फा०] १. होश नभएको; अचेत; मूर्च्छित ।
 (ना०) २. होशको अभाव; अचेतनता ।
 बेहोशी-ना० [फा०] १. बेहोश हुनाको भाव । (वि०)
 २. होश नभएको; बेहोश ।
 बेहनु-स० क्रि० [प्रा० वेढई+नु] १. धागो, कपडा आदिले
 कुनै वस्तुको चारैतिर फन्का मार्नु; लपेट्नु; वेष्टन गर्नु ।
 २. घेरा हाल्नु; घेर्नु । ३. ढुङ्गाको आकार पारी कपडा,
 कागत आदि पट्ट्याउनु ।
 बेह्नाइ-ना० [बेह्+आइ] बेह्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 बेह्नाइनु-स० क्रि० [बेह्नाउ+इ+नु] बेह्ने वा लपेट्ने लाइनु;
 ('बेह्नाउनु'-को क० क्रि०) ।
 बेह्नाउनु-स० क्रि० [बेह्+आउ+नु] बेह्ने लाउनु; लपेटा-
 उनु; ('बेह्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 बेह्निनु-स० क्रि० [बेह्+इ+नु] लपेटिनु; ('बेह्नु'-को
 क० क्रि०) ।
 बेह्नुवा-वि० [बेह्+उवा] ब्रेहिएको; लपेटिएको ।
 बेह्नुवा-औंठी-ना० [बेह्नुवा+औंठी] सुन-चाँदी आदि धातु-
 को तार बेह्ने बनाएको एक किसिमको औंठी ।
 बैस-ना० [सं० वय] उमेर; यौवन; जवानी ।
 बैस-ना० [ने०] लामा-लामा पात र लहराजस्ता लकैका

हाँगा हुने, प्रायः खोलाका तीरमा हुने एक जातको वृक्ष ।
 बैसालु-वि० [बैस+आलु] यौवन भएको; युवक वा युवती ।
 बैग-पाइप-ना० [अं०] न्याउली-वाजा ।
 बैगनी-ना० [बैजनी] बैजनी ।
 बैगुन-ना० [सं० वि०+गुण] १. खराब गुण; अवगुण । २.
 बेफायदा गर्ने वस्तु । ३. कुफत; कुपथ्य ।
 बैगुनी-वि० [बैगुन+ई] १. अकलि गरेको गुन वा उपकार
 नसम्झने; कृतघ्न । २. खराब गुण भएको; बेफायदा गर्ने ।
 बैङ्क-ना० [अं०] रुपियाँ-पैसाको लेन-देन, तिजारत आदि गर्ने
 विशेष प्रकारको सङ्घटन ।
 बैजनी-ना० [सं० वङ्गण] १. रातो र नीलो रङ्गको मिसावट-
 बाट बन्ने एक रङ्ग । (वि०) २. रातो र नीलो मिसिएका
 रङ्गको ।
 बैठक-ना० [प्रा० विट्ठ] १. आए-गएका मानिसहरूसँग
 भेट-घाट गर्ने कोठा । २. सभा, समिति आदिको एक पटक-
 को अधिवेशन । ३. भाँडा-वर्तनको, भईमा टेकिने पिँधको
 घेरो । ४. देव-प्रतिमाहरू बसाउने आसन ।
 बैठकी-ना० [प्रा० विट्ठ+ई] लगातार उठ-बस गर्ने एक
 किसिमको कसरत ।
 बैठके-ना० [बैठक+ए] बैठक सजाउने नोकर; बैठक-सम्बन्धी
 काम गर्ने नोकर ।
 बैठान-ना० [प्रा० विट्ठ] १. सिद्धि; दुङ्गो; समाप्ति । २.
 ठेगान; थिति ।
 बैठ्याइ-ना० [बैठ्याउ+आइ] बैठ्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 बैठ्याइनु-स० क्रि० [बैठ्याउ+इ+नु] बेसरी पिट्नु;
 ('बैठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 बैठ्याउनु-स० क्रि० [बैठान+याउ+नु] १. बेसरी पिट्नु;
 ठोक्नु; बजाउनु । २. मार्नु । ३. धन-माल हात-लागी
 गर्नु । ४. खूब खानु ।
 बैडाल-वि० [सं०] बिरालो-सम्बन्धी ।
 बैडाल-व्रत-ना० [सं०] धर्मको आडम्बर; ढोंग ।
 बैडाल-व्रती-वि० [सं०] धर्मको आडम्बर गर्ने; ढोंगी ।
 बैतडी-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी सिमानामा पर्ने एक
 पहाडी जिल्ला ।
 बैना-ना० [अ० बैआनः] कुनै वस्तु खरीद गर्न लाग्दा, बनाउन
 लाउँदा वा ठेक्का आदि कबूल गर्दा काम-कुरो पक्का-
 पक्की गर्नका निम्ति पहिलेबाट दिइने धन; पेशगी;
 सत्यङ्कार ।
 बैन्ड-ना० [अं०] बादशाही-वाजा; बेन ।
 बैराग-ना० [सं० वैराग] वैराग ।
 बैरागी-वि० [वैरागी] वैरागी ।
 बैराग्य-ना० [सं० वैराग्य] वैराग्य ।
 बैरिस्टर-ना० [अं०] ब्यारिस्टर ।
 बैरिस्टरी-ना० [अं० बैरिस्टर+ई] ब्यारिस्टरी ।

वैरी-ना० [सं० वैरी] वैरी ।

वैरुद्धे-ना० [सं० वैरुध्य] वैर-भाव; शत्रुता ।

वैरेक-ना० [अं०] व्यारेक ।

वैल-ना० [सं० वलीवर्द] वयल; गोरु ।

वैल-गाड़ा-ना० [वैल+गाड़ा] वैलले तान्ने गाड़ा ।

वैल-गाड़ी-ना० [वैल+गाड़ी] वैल-गाड़ा ।

वैला-ना० [सं० वन्ध्या] वैहा ।

वैह्ला-वि० [सं० वन्ध्या] १. उमेर पुगेर पनि गर्भ नरहने; नवियाउने; बाँझी; वन्ध्या; थारी । (ना०) २. तरुणी; युवती ।

वैह्लिनु-अ० क्रि० [वैह्ला+इ+नु] १. वैह्ला हुनु; बाँझी हुनु । २. यौवन चड्नु; उमेरदार हुनु (स्त्री) ।

वैह्ल्याइ-ना० [वैह्लि+याइ] वैह्लिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

वोकाइ-ना० [वोक्+आइ] वोक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
वोकाइनु-स० क्रि० [वोकाउ+इ+नु] वोक्न लाइनु; ('वोका-उनु'-को क० क्रि०) ।

वोकाउनु-स० क्रि० [वोक्+आउ+नु] वोक्न लाउनु; ('वोक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

वोकावोक्-ना० [वोक्+वोक्] १. परस्परमा वोक्ने काम ।
२. धमाधम वोक्ने क्रम ।

वोकाहा-वि० [वोक्+आहा] १. अर्काका मुद्दाको अभिभारा लिने; काँचे; कँध्याहा । २. वोक्ने; वहन गर्ने ।

वोकिनु-स० क्रि० [वोक्+इ+नु] भार उठाइनु; ('वोक्नु'-को क० क्रि०) ।

वोक्नु-वि० [वोक्+उवा] वोक्ने; वोकिने ।

वोके-वि० [वोको+ए] १. वोकाको जस्तो; वोकोजस्तो ।
२. पुङ्के; ग्याँचे । (ना०) ३. वोको ।

वोके-ना० [न०] १. लाम्चा पात, पाँच वटा लामा र घुमेका केला हुने खैरा फूल र लाम्चा फल हुने एक जातको लहरो ।
२. त्यसैको फल; इन्दीवरा ।

वोके-जीरा-ना० [सं० बुक्क+जीरक] सेतो र ठूलो जातको जीरा ।

वोके-टिमुर-ना० [वोके+टिमुर] एक जातको टिमुर ।

वोके-दाह्री-ना० [वोके+दाह्री] वोकाको जस्तो दाह्री; खातापाता नभई चिउँडामा मात्र उम्रेको दाह्री ।

वोके-लहरो-ना० [वोके+लहरो] एक जातको रूख; अजश्रु झी ।

वोको-ना० [प्रा० वोक्कड] वाखाको भाले; वोके ।

वोक्को-ना० [तु० बुक्कचः] सूचीकारको माल-मत्ता राख्ने थैली; सुजेरो ।

वोक्नु-स० क्रि० [प्रा० वोक्क+नु] १. कतै लैजानाका निमित्त बोझ वा भारी शरीरमा धारण गर्नु; भार उठाउनु; कुम्ल्याउनु । २. बूई चढाउनु; काँधमा हाल्नु । ३. उचाल्नु; उठाउनु । ४. जवाफदेही लिनु; अभिभारा वहन गर्नु ।

५. गर्भ धारण गर्नु ।

वोक्किनु-अ० क्रि० [वोको+इ+नु] १. आशा गरेको काम-कुरो नपाउनु वा नपुग्नु; हिस्सिनु । २. ठगिनु; वञ्चित हुनु । ३. निराश हुनु ।

वोक्के-वि० [वोको+ए] १. गुदी नभएको; निस्सार । २. वोक्रामात्र भएको । ३. देखौवा; आडम्बरमात्र भएको ।
४. वोक्राको; वोको-सम्बन्धी ।

वोक्के-धाक-ना० [वोक्के+धाक] देखौवा धाक; फोस्रो रवाफ; आडम्बर ।

वोक्के-मिजास-ना० [वोके+मिजास] १. मन नमिलेका मानिससँग गरिने बाहिरी राम्रो बोल-चाल; देखौवा मिजास । २. लोलो-पोतो ।

वोको-ना० [सं० वल्कल] १. बोट-बिरुवाको बाहिरी साह्रो तह; रूखको छाला; बल्कल । २. फलको गुदीबाहिरको भाग ।

वोक्सी-ना० [वोक्सो+ई] टुना-मुना गर्ने स्त्री; वोक्सेरो जान्ने स्त्री; डड्किनी; डाइनी ।

वोक्सेरो-ना० [वोक्सो] टुना-मुना; अभिचार; वोक्सीको-विद्या ।

वोक्सो-ना० [प्रा० वोक्कस] टुना-मुना वा अभिचार-सम्बन्धी काम जान्ने व्यक्ति; वोक्सेरो जान्ने व्यक्ति; टुन्याहा ।

वोझ-ना० [प्रा० वोज्झ] १. भारी; भार; बोझा; वजन ।
२. कार्य-भार; जिम्मेदारी ।

बोझा-ना० [बोझ] बोझ ।

बोझे-ना० [ने०] पर्मा ।

बोझो-ना० [सं० वचा] लामा-लामा पात र घोणाका आकारका फूल हुने, सिमसार जमीनमा उम्रने एक जातको घाँसका जरामा हुने, उत्कट गन्ध आउने एक कन्द । (यो रातो र सेतो-दुई थरीको हुन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण स्मृति-वर्द्धक र शुक्र-वर्द्धक बताइएको छ ।)

बोट-ना० [सं० वोटप] १. रूख; वृक्ष । २. सानो-तिनो रूख; बिरुवा; पोथ्रो ।

बोट-धयैरो-ना० [बोट+धयैरो] १. अम्बाका जस्ता, खस्ता, कुप्रो परेका पात हुने, खैरा भावका सेता फूल फुल्ने, काला, चिल्ला सिल-टिमुरजत्रा फूल फल्ने, सेतो वोको र पहेँलो भावको सेतो चुरो हुने, बलियो एक जातको वृक्ष; तेह जातमध्ये एक जातको वृक्ष । २. लाम्चा किसिमका, चिल्ला, केही कोप्रो परेका, काला, पात हुने, भित्रपट्टि भूवा हुने फल र केसा परेका लाम्चा, राता रङ्गका फूल हुने, भित्रको चुरो कालो र बलियो हुने एक जातको बोट; तेह जातका बोटमध्ये एक; बड-धयैरो । (यसका अरु पनि अनेक जात हुन्छन् ।)

बोटी-ना० [सं० वण्ट] १. मोही र तल्लिडले पाउने खेतीमा उब्जेका अन्नको भाग । २. भाग; अंश ।

बोटे-ना० [अं० वोट] डुङ्गा खियाउने व्यक्ति; माझी ।

बोड़ी-ना० [सं० वृत्तबीज] १. विभिन्न रङ्गका फूल फुल्ने, लामा-लामा कोसा फल्ने एक जातको लहरो । २. त्यसका कोसा वा कोसाभिन्न फल्ने अन्न । (यसका सेता, काला, राता, हरिया आदि रङ्गका कोसा र गेडा हुने अनेक जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, रुचि-कारक, रेचक, वायु-वर्द्धक र तृप्ति-कारक बताइएको छ ।)

बोतल-ना० [अ० बॅटल] लामो किसिमको ठूलो शीशी ।
बोतलची-वि० [बोतल+ची] बोतलबाज ।

बोतलबाज-वि० [बोतल+बाज] रक्सीबाज; बोतलची ।

बोता-ना० [सं० पोत] ऊँटको बच्चा ।

बोतो-ना० [बोहोतो] बोहोतो ।

बोद्धव्य-वि० [सं०] बुझ्न योग्य; जान्न योग्य; ज्ञातव्य ।

बोद्धा-वि० [सं०] जान्ने; बुझ्ने ।

बोध-ना० [सं०] १. जान्ने वा बुझ्ने क्रिया; जानकारी; ज्ञान । २. सान्त्वना । ३. धैर्य ।

बोधक-वि० [सं०] बोध गराउने; बुझाउने ।

बोध-गम्य-वि० [सं०] बुझ्न सकिने; समझमा आउन लायक ।

बोधन-ना० [सं०] १. बुझाउने काम; बताउने काम । २. बिउँझाउनु; जाग्रत गराउनु ।

बोधनीय-वि० [सं०] बुझाउन योग्य; बताउन योग्य ।

बोधयिता-वि० [सं०] १. बुझाउने; सम्झाउने । २. जगाउने ।

बोधि-ना० [सं०] १. समाधिको एक भेद । २. बोधि-वृक्ष ।

बोधित-वि० [सं०] १. बोध गराइएको; बुझाइएको । २. प्रबुद्ध; बोध भएको ।

बोधितव्य-वि० [सं०] १. बोध गराउन योग्य; बुझाउन लायक । २. बिउँझाउन योग्य ।

बोधि-वृक्ष-ना० [सं०] १. भारतको गया क्षेत्रमा रहेको एक प्रसिद्ध पीपलको बोट । (यसै बोटमनि महात्मा बुद्धले बुद्धत्व प्राप्त गरेका थिए ।) २. पीपलको बोट ।

बोधि-सत्त्व-ना० [सं०] बुद्ध बन्ने अधिकारी भइसकेको व्यक्ति; बुद्धत्व प्राप्त हुने निश्चय भइसकेको व्यक्ति ।

बोधी-वि० [सं०] १. बोध गराउने; बुझाउने । २. थाहा पाउने; जान्ने ।

बोधी-वि० [सं० अबोध] १. धार नभएको; भुत्ते । २. बेछाँटको; भद्दा । ३. बुद्ध; नासमझ । ४. तीव्र बुद्धि नभएको ।

बोध्य-वि० [सं०] १. बुझ्न योग्य; थाहा पाउन लायक । २. बताउन योग्य; बुझाउन लायक ।

बोर-ना० [प्रा० बोड] १. भात, भान्सा, पानी आदिमा भएको संसर्ग; छूतछात; भोर । (वि०) २. सम्हालि-नसक्नु; असम्भार ।

बोरा-ना० [फा० बोरिया] अनाज आदि हाल्ने टाटको ठूलो थैलो; धोक्रो ।

बोराइ-ना० [बोर्+आइ] बोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बोराइनु-सं० क्रि० [बोराउ+इ+नु] बोर्ने लाइनु; ('बोरा-

उनु'-को क० क्रि०) ।

बोराउनु-सं० क्रि० [बोर्+आउ+नु] बोर्ने लाउनु; ('बोर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

बोराहा-वि० [बोर्+आहा] भात-भान्सामा लसपस पार्ने; बोर्ने ।

बोरिनु-सं० क्रि० [बोर्+इ+नु] भात, भान्सा, आदिको छुवाछूतमा पारिनु; ('बोर्नु'-को क० क्रि०) ।

बोरो-ना० [बोरा] बोरा ।

बोर्ड-ना० [अ०] १. लेखेका सूचना, कागत-पत्र आदि टाँस्नाका निमित्त वा अक्षर, अङ्क आदि लेख्नाका निमित्तको काठको ठूलो फल्याक । २. कुनै विशेष काम गर्नका निमित्त गठन गरिएको समिति; कमिटी ।

बोर्डिङ्ग-हाउस-ना० [अ०] १. विशेष गरी छात्रहरूको भोजनालय; पाक-शाला । २. भोजनको व्यवस्था भएको छात्रावास ।

बोर्नु-सं० क्रि० [बोर्+नु] १. भात, भान्सा, पानी आदिको छुवाछूतमा पार्नु; सरोबर पार्नु । २. खराब काम-कुरामा फसाउनु; मुछ्नु ।

बोर्सी-ना० [सं० वह्ति+सि] एक किसिमको फलामे मकल; अटल ।

बोल-ना० [प्रा० बोल्ल] १. भनिएको कुरो; बोली; वचन । २. प्रतिज्ञा; कबूल । ३. सङ्गीतमा गाइने शब्दावली । ४. बाजाको ध्वनि ।

बोल-कबूल-ना० [बोल+कबूल] १. कबूल; प्रतिज्ञा; करार । २. बोल र कबूल गरिएको दर-भाउ, शर्त आदि ।

बोल-कबोल-ना० [बोल-कबूल] बोल-कबूल ।

बोलकड-वि० [बोल+अकड] १. राम्रोसित वा खूब बोल्न सक्ने; बोलेया । २. धक वा डर नमानीकन बोल्ने; ढीठो ।

बोल-चाल-ना० [बोल+चाल] १. कुराकानी; बात-चीत । २. साधारण व्यवहारको भाषा ।

बोल-बाला-ना० [अ० बोल+बाला (फा०)] चकचकी; दबदबा ।

बोल-वचन-ना० [बोल+वचन] बोली-वचन ।

बोलाइ-ना० [बोल्+आइ] बोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बोलाइ-ना० [बोलाउ+आइ] बोलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

बोलाइनु-सं० क्रि० [बोलाउ+इ+नु] 'आऊ' भनिनु; ('बोलाउनु'-को क० क्रि०) ।

बोलाउनु-सं० क्रि० [बोल्+आउ+नु] १. 'आऊ' भन्नु; डाक्नु; हपार्नु । २. निम्ता गर्नु; निम्त्याउनु । ३. बोल्न लाउनु; ('बोल्नु'-को प्रे० क्रि०) । ४. आपत्ता परेकालाई सान्त्वना दिनु; आङ्-भरोसा दिनु ।

बोलावट-ना० [बोलाउ+आवट] बोलाहट ।

बोलाहट-ना० [बोलाउ+आहट] १. बोलाउने काम; डाक्ने काम । २. निम्तो; निमन्त्रणा ।

बोलिनु-व्यारिस्टरी

बोलिनु-स० क्रि० [बोल+इ+नु] मुखबाट शब्द निकालिनु;
(‘बोलनु’-को क० क्रि०) । •
बोली-ना० [बोल+ई] १. मुखबाट निस्केको कुरो वा शब्द;
वाणी । २. लीलाम गर्ने र सकार्ने मानिसले बोलेको दाम;
डाँक । ३. बोल; वचन । ४. चरा-चुरुङ्गी कराएको आवाज;
पक्षीको शब्द । ५. समृद्ध भाषाका अन्तर्गतको कुनै क्षेत्र वा
वर्गमा प्रचलित सार्थक शब्द-समूह; कुरो ।
बोली-वचन-ना० [बोली+वचन] १. बोली र वचन; बोल-
चाल । २. कुराकानी गर्ने शैली वा ढङ्ग ।
बोलैया-वि० [बोल+ऐया] बोलक्कड़ ।
बोलनु-स० क्रि० [बोल+नु] १. मुखबाट शब्द निकाल्नु;
उच्चारण गर्नु । २. भन्नु; कहनु । ३. वचन दिनु; आज्ञा
दिनु । ४. बोल-चाल गर्नु; कुराकानी गर्नु । ५. चरा
वास्नु; पक्षी कराउनु ।
बोसी-ना० [ने०] काठको काम गर्ने एक जाति ।
बोसे-आन्द्रो-ना० [बोसें+आन्द्रो] बोसे टाँसिएको पेटको
एक आन्द्रो ।
बोसे-ना० [सं० वसा] शरीरभित्र हुने चिल्लो र सेतो पदार्थ;
मेद; वसा ।
बोहरी-ना० [सं० बाहुवीर] १. किनारामा कुना-कुना परेका
पात, सेता फूल र हरिया फल हुने एक जातको वृक्ष । २.
त्यसैको फल ।
बोहोतो-ना० [सं० वह+ओत+ओ] बाटुलो पारी सिन्काले
खुटेर बनाएको पातको भाँडो; एक प्रकारको दुनु; बोतो ।
बोहोरी-ना० [ने०] १. बाजजस्तो एक प्रकारको हिंस्रक
पक्षी । २. साना-साना पात र मसिना हरियो भावका
झुप्पाकार सेता फूल फुल्ने र साना-साना काला
दाना फल्ने एक जातको रूख; एक प्रकारको लोध । (यसको
फूल तर्कारी, अचार आदि बनाएर खाइन्छ ।)
बोडाई-ना० [ने०] घाम अस्ताएपछि नाच्ने ढुकुरजस्तो
एक जातको चरो; वसारे चरो ।
बौद्ध-वि० [सं०] १. बुद्ध-सम्बन्धी । २. बुद्धि-सम्बन्धी;
बौद्धिक । (ना०) ३. बुद्ध-धर्मको अनुयायी । ४. काठ-
माडौंको उत्तर-पूर्वपट्टि रहेको एक प्रसिद्ध तीर्थ-स्थान ।
बौद्ध धर्म-ना० [सं०] बुद्धले चलाएको धर्म; बुद्ध-धर्म ।
बौद्ध मत-ना० [सं०] बुद्धले चलाएको मत; बुद्ध-मत; बौद्ध
सम्प्रदाय ।
बौद्धिक-वि० [सं०] बुद्धि-सम्बन्धी; बुद्धिको; बुद्धिबाट हुने ।
बौरनु-अ० क्रि० [सं० बल+नु] १. विउँतनु; होश फर्कनु;
सुर आउनु । २. मरे-मरेजस्तो भएर बाँच्नु ।
बौराइ-ना० [बौर+आइ] बौरने किसिम, क्रिया वा भाव ।
बौराइनु-स० क्रि० [बौराइ+इ+नु] विउँताइनु; (‘बौराइनु’-
को क० क्रि०) ।
बौराइनु-स० क्रि० [बौर+आउ+नु] विउँताउनु; (‘बौरनु’-
को प्रे० क्रि०) ।

बौरिनु-अ० क्रि० [बौर+इ+नु] विउँतिनु; (‘बौरनु’-
को भा० क्रि०) ।
बौलट्टी-ना० [बहुलाहा] पागलपन; बहुलाहाको छाँट ।
बौलाइ-ना० [बौलाउ+आइ] बौलाउने किसिम, क्रिया वा
भाव; बहुलाइ ।
बौलाइनु-अ० क्रि० [बौलाउ+इ+नु] बौलाहा होइनु;
(‘बौलाउनु’-को भा० क्रि०) ।
बौलाउनु-अ० क्रि० [बौलाहा+आउ+नु] १. बौलाहा
हुनु; बहुलाउनु; छँटाउनु । २. भ्रममा पर्नु; भ्रमनाउनु ।
३. रीसले चूर हुनु; अति क्रुद्ध हुनु ।
बौलाहा-वि० [बहुला] बहुला; पागल; सन्काहा; विक्षिप्त ।
बौल्ला-वि० [बहुला] बहुला ।
बौल्लाइ-ना० [बौल्लाउ+आइ] बौल्लाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।
बौल्लाइनु-अ० क्रि० [बौल्लाउ+इ+नु] बौल्लाइनु ।
बौल्लाउनु-अ० क्रि० [बौल्ला+आउ+नु] बौल्लाउनु ।
ब्याँलो-क्रि० यो० [बियाँलो] बियाँलो ।
ब्याँसी-ना० [सं० व्यास] बैसी ।
ब्याइ-ना० [व्याउ+आइ] व्याउने किसिम, क्रिया वा भाव;
बियाइ ।
ब्याइनु-अ० क्रि० [बियाइनु] बियाइनु ।
ब्याउनु-अ० क्रि० [बियाउनु] बियाउनु ।
ब्याइता-वि० [बिहाइते] बिहाइते ।
ब्याइते-वि० [बिहाइते] बिहाइते ।
ब्याउनु-अ० क्रि० [बियाउनु] बियाउनु ।
ब्याग-ना० [अ० बैग] छाला, कपडा आदिको सानो थैलो
वा कन्तुर ।
ब्याङ-ना० [सं० भेक] ठूलो र खस्रो एक जातको भ्यागुतो ।
ब्याङ्क-ना० [अ० बैङ्क] बैङ्क ।
ब्याज-ना० [सं० व्याज] कसैलाई नगदी वा जिन्सी सापट
दिँदा मूल-धन नबुझाउन्जेल कबूलअनुसार लाग्ने रुपियाँ;
सूद ।
ब्याज-ना० [अ० बैज] १. जागीरदारहरूले दर्जाअनुसार
लागाउने सुन वा चाँदीको सरकारी चिह्न । २. कुनै लेख,
चित्र आदि भएको, लगा आदिमा लगाइने एक किसिमको
चिह्न ।
ब्याटरी-ना० [अ० बैटरी] १. रासायनिक पदार्थहरूको
योगबाट बिजुली उत्पन्न गर्ने एक यन्त्र । २. टर्चलाइट ।
३. तोपखाना ।
ब्याङ-ना० [प्रा० बीआड] बीउ राख्ने जमीन; बीआड ।
ब्याङ्गे-ना० [ब्याङ+ए] ब्याङ्गेको काम गर्ने व्यक्ति; ब्यू-
काढ्ने खेतालो ।
ब्यारिस्टर-ना० [अ०] बेलायतको एक उच्च वकालत-
परीक्षा पास गरेको वकील ।
ब्यारिस्टरी-ना० [अ० बैरिस्टर+ई] ब्यारिस्टरको काम;

उच्च कक्षाको वकालत ।

व्यारे-अव्य० [ने०] लाइ भएर निषेध वा समर्थनको भाव देखाउँदा प्रयोग गर्ने शब्द । (उदा०-होइन व्यारे, जिस्क्या-एको पो त ।)

व्यारेक-ना० [अ० बैरेक] फौज बस्ने विशेष घर; छाउनी ।

व्यालेट-पेपर-ना० [अ० बैलेट-पेपर] मत-पत्र; भोट दिन बनाइएको विशेष किसिमको पत्र ।

व्यालेट-बक्स-ना० [अ० बैलेट-बक्स] चुनावमा व्यालेट-पेपर खसाल्न राखिएको बक्स ।

व्यास-ना० [ने०] हिउँ पगल्ने मौसममा नेपाल र तिब्बतका बीच आवत-जावत गर्ने हुने एक घाटी । (यो घाटी डोटी जिल्लाको उत्तर-पश्चिमी कुनामा पर्दछ ।)

व्याहुली-ना० [व्याहुलो+ई] विवाहकी कन्या; दुलही; ब्यौली; बधू ।

व्याहुली-भतेर-ना० [व्याहुली+भतेर] जन्त आएका जन्ती-हरूलाई दुलहीको बाबुले बेलुका खुवाउने भोज ।

व्याहुलो-ना० [विहा+दुलहो] विवाहको वर; दुलहो ।

व्यू-ना० [बीउ] बीउ ।

व्यू-ना० [बिउँ] बिउँ ।

व्यूँझनु-स० क्रि० [बिउँझ+नु] बिउँझनु ।

व्यूँझाइ-ना० [व्यूँझ+आइ] व्यूँझने किसिम, क्रिया वा भाव ।

व्यूँझाइ-ना० [व्यूँझाउ+आइ] व्यूँझाउने किसिम, क्रिया वा भाव; बिउँझाइ ।

व्यूँझाउनु-स० क्रि० [बिउँझाउ] बिउँझाउनु ।

व्यूँझो-वि० [बिउँझो] बिउँझो ।

व्यूँतनु-अ० क्रि० [बिउँत] बिउँतनु ।

व्यूँताइ-ना० [व्यूँत+आइ] व्यूँतने किसिम, क्रिया वा भाव; बिउँताइ ।

व्यूँताइ-ना० [व्यूँताउ+आइ] व्यूँताउने किसिम, क्रिया वा भाव; बिउँताइ ।

व्यूँताउनु-स० क्रि० [व्यूँत+आउ+नु] बिउँताउनु ।

व्यौली-ना० [व्याहुली] व्याहुली ।

व्यौली-भतेर-ना० [व्याहुली-भतेर] व्याहुली-भतेर ।

व्यौलो-ना० [व्याहुलो] व्याहुलो ।

ब्रध्न-ना० [सं०] १. सूर्य । २. दिन; दिवस । ३. आँक; मन्दार । ४. रूखको जरो । ५. सीसा । ६. जस्ता ।

७. घोडा । ८. शिव । ९. ब्रह्मा ।

ब्रह्म-ना० [सं०] १. सत्, चित् र आनन्दस्वरूप जगत्को मूल तत्त्व; जगत्को मूल कारण भएको नित्य र महान् चेतना-शक्ति । २. ईश्वर; परमात्मा । ३. आत्मा । ४. ब्राह्मण । ५. ब्रह्मा । ६. वेद । ७. सत्य । ८. प्रणव ।

ब्रह्म-कन्या-ना० [सं०] १. सरस्वती । २. ब्राह्मी बूटी । ३. भृङ्गीराज ।

ब्रह्म-कर्म-ना० [सं०] ब्राह्मणको कर्म; वेद-विहित कर्म ।

ब्रह्म-कूर्च-ना० [सं०] १. प्रायश्चित्तका निमित्त गरिने एक व्रत । २. पञ्च-गव्य ।

ब्रह्म-ग्रन्थि-ना० [सं०] जनैमा बनाइने दोहोरो एक किसिमको गाँठो ।

ब्रह्मचर्य-ना० [सं०] स्त्री-प्रसङ्ग आदिबाट अलग रही केवल अध्ययन गरेर रहने एक व्रत; हिन्दूका चार आश्रममध्ये प्रथम आश्रम ।

ब्रह्मचर्याश्रम-ना० [सं०] ब्रह्मचर्यमा रही विद्या अध्ययन गर्ने आश्रम वा व्रत; चार आश्रममध्ये पहिलो आश्रम ।

ब्रह्म-चारिणी-ना० [सं०] १. ब्रह्मचर्य व्रतमा रहेकी स्त्री । २. दुर्गा । ३. पार्वती ।

ब्रह्म-चारी-ना० [सं०] ब्रह्मचर्य व्रत पालन गर्ने व्यक्ति; ब्रह्मचर्याश्रममा रहने व्यक्ति ।

ब्रह्मज्ञ-वि० [सं०] ब्रह्म-ज्ञानी ।

ब्रह्म-ज्ञान-ना० [सं०] ब्रह्म-सम्बन्धी ज्ञान; पारमार्थिक तत्त्वको ज्ञान ।

ब्रह्म-ज्ञानी-वि० [सं०] परमार्थ-तत्त्व ज्ञाने; ब्रह्म-ज्ञान भएको ।

ब्रह्मण्य-वि० [सं०] १. ब्रह्म-सम्बन्धी । २. ब्राह्मण-सम्बन्धी । ३. ब्राह्मणमा श्रद्धा राख्ने । ४. ब्राह्मणको योग्य । (ना०) ५. ब्रह्म-तेज ।

ब्रह्म-तत्त्व-ना० [सं०] ब्रह्मको सच्चा ज्ञान ।

ब्रह्म-तेज-ना० [सं०] १. ब्रह्मको तेज । २. ब्राह्मणको तेज । ३. ब्रह्मचर्य वा ब्रह्म-ज्ञानबाट उत्पन्न हुने तेज ।

ब्रह्मत्व-ना० [सं०] १. ब्रह्म हुनाको भाव । २. ब्राह्मणत्व ।

ब्रह्म-दण्ड-ना० [सं०] १. ब्राह्मणको अभिशाप । २. ब्रह्म-चारीले लिने लट्टी ।

ब्रह्मदण्डी-ना० [सं०] थाकल झार ।

ब्रह्म-द्रोही-वि० [सं०] ब्राह्मणको द्रोह गर्ने ।

ब्रह्म-निर्वाण-ना० [सं०] ब्रह्ममा लय हुने भाव; मोक्ष ।

ब्रह्म-निष्ठ-वि० [सं०] ब्रह्म-चिन्तनमा लागेको; ब्रह्म-ज्ञानी ।

ब्रह्म-पद-ना० [सं०] १. ब्रह्मत्व; मुक्ति । २. ब्राह्मणत्व ।

ब्रह्म-पवित्र-ना० [सं०] १. कुश । २. ब्रह्म-ग्रन्थि बनाइएको कुश ।

ब्रह्मपुत्र-ना० [सं०] १. पाँच खण्ड परेका पात, लामो भेटनामा राता फूल, कालो जरो हुने र हिमालयमा पाइने एक विष-बूटी । २. मानसरोवरबाट निस्की भारतको आसा प्रदेश हुँदै गङ्गामा मिल्ने एक नदी ।

ब्रह्म-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक ।

ब्रह्म-पुरी-ना० [सं०] १. ब्रह्म-लोक । २. ब्राह्मणको बस्ती ।

ब्रह्म-बन्धु-ना० [सं०] ब्राह्मणले गर्नु पर्ने कर्म नगर्ने ब्राह्मण; पतित ब्राह्मण; नाममात्रको ब्राह्मण ।

ब्रह्म-बल-ना० [सं०] तप आदिबाट प्राप्त शक्ति ।

ब्रह्म-बिन्दु-ना० [सं०] वेद-पाठ गर्दा मुखबाट निस्कने थूकको छिटो ।

ब्रह्म-यज्ञ-व्यासो

ब्रह्म-यज्ञ-ना० [सं०] वेदको अध्ययन-अध्यापन; वेदको पठन-पाठने; पञ्च-महायज्ञमध्ये एक।
 ब्रह्म-याग-ना० [सं०] वेद पढ्ने र पढाउने काम; वेदको पठन-पाठन।
 ब्रह्म-योग-ना० [सं०] ब्रह्म-साक्षात्कारको साधनभूत समाधि।
 ब्रह्म-रन्ध्र-ना० [सं०] तालुमा हुने भनी मानिएको एक छिद्र।
 ब्रह्म-रेखा-ना० [सं०] जीवहरूका ललाटमा ब्रह्माले लेखेको भाग्य-रेखा; ब्रह्म-लेखा।
 ब्रह्मर्षि-ना० [सं०] १. वसिष्ठ आदि मन्त्र-द्रष्टा ऋषि।
 २. ब्राह्मण ऋषि।
 ब्रह्म-लेखा-ना० [सं०] ब्रह्म-रेखा।
 ब्रह्म-लोक-ना० [सं०] ब्रह्माको लोक।
 ब्रह्म-वर्चस-ना० [सं०] ब्रह्मचर्य वा वेदाध्ययनबाट उत्पन्न तेज; ब्रह्म-तेज।
 ब्रह्मवाद-ना० [सं०] १. वेदको पठन-पाठन। २. सारा संसार ब्रह्मबाट उत्पन्न भएर ब्रह्ममै लय हुन्छ भन्ने सिद्धान्त; अद्वैतवाद।
 ब्रह्मवादी-वि० [सं०] १. वेदको पठन-पाठन गर्ने। २. वेदान्ती।
 ३. ब्रह्मवाद मान्ने।
 ब्रह्म-विद्-वि० [सं०] ब्रह्मको ज्ञान भएको; ब्रह्म-ज्ञानी।
 ब्रह्म-विद्या-ना० [सं०] ब्रह्म-ज्ञान; अध्यात्म-विद्या।
 ब्रह्म-वेत्ता-वि० [सं०] ब्रह्म-विद्; ब्रह्म-ज्ञानी।
 ब्रह्म-सूत्र-ना० [सं०] ब्रह्म-यज्ञ।
 ब्रह्म-सूत्र-ना० [सं०] १. जनै; यज्ञोपवीत। २. व्यास मुनिले बनाएको एक प्रसिद्ध दर्शन-ग्रन्थ।
 ब्रह्मस्व-ना० [सं०] ब्राह्मणको धन।
 ब्रह्म-हत्या-ना० [सं०] ब्राह्मणको हत्या।
 ब्रह्मा-ना० [सं०] ब्रह्मका तीन सगुण रूपमध्ये संसारको सृष्टि गर्ने रूप; त्रिदेवमध्ये एक; विरञ्चि; प्रजा-पति।
 ब्रह्माक्षर-ना० [सं०] ॐ-कार; प्रणव।
 ब्रह्माणी-ना० [सं०] १. ब्रह्माकी शक्ति। २. ब्रह्माकी पत्नी।
 ३. सरस्वती।
 ब्रह्माण्ड-ना० [सं०] १. तारा, ग्रह, नक्षत्र आदिले युक्त सम्पूर्ण विश्व; अनन्त लोकहरू र भुवनहरूले युक्त विश्व। २. खोपडी; कपाल।
 ब्रह्माण्ड-पुराण-ना० [सं०] अठार पुराणमध्ये एक।
 ब्रह्मानन्द-ना० [सं०] १. ब्रह्मको स्वरूपको अनुभवको आनन्द; ब्रह्म-ज्ञानबाट प्राप्त हुने तृप्ति। २. अपार अलौकिक आनन्द।
 ब्रह्मावर्त-ना० [सं०] सरस्वती र दृषद्वती नदीहरूका बीचमा रहेको क्षेत्र।
 ब्रह्मासन-ना० [सं०] ब्रह्मको चिन्तन गर्न बस्ने आसन।
 ब्रान्डी-ना० [अ० ब्रेन्डी] अङ्गूरबाट तयार हुने एक प्रकारको कड़ा रक्सी।

ब्राह्म-वि० [सं०] १. ब्रह्म-सम्बन्धी। २. ब्रह्मा-सम्बन्धी।
 ३. ब्राह्मण-सम्बन्धी। ४. वैदिक।
 ब्राह्मण-ना० [सं०] १. हिन्दू-धर्मअनुसार चार वर्णमध्ये पहिलो वर्ण; सर्व-श्रेष्ठ वर्ण वा जाति; बाहुन। २. त्यस वर्णको मनुष्य; अग्र-जन्मा; विप्र। ३. वेदको मन्त्र र संहितादेखि भिन्न भाग। ४. ब्रह्म-ज्ञान भएको व्यक्ति; ब्रह्मज्ञ।
 ब्राह्मणत्व-ना० [सं०] ब्राह्मण हुनाको भाव; ब्रह्मत्व।
 ब्राह्मण-ब्रुव-ना० [सं०] कर्म र संस्कारदेखि हीन भएको ब्राह्मण; पतित ब्राह्मण; बाहुन भनाउँदो।
 ब्राह्मण-भोजन-ना० [सं०] धर्मका निमित्त ब्राह्मणहरूलाई गराइने भोजन।
 ब्राह्मणी-ना० [सं०] ब्राह्मण-जातिकी स्त्री; बाहुनी।
 ब्राह्मण्य-ना० [सं०] १. ब्राह्मणको धर्म; ब्राह्मणत्व। (वि०)
 २. ब्राह्मणलाई सुहाउँदो।
 ब्राह्म-मुहूर्त-ना० [सं०] सूर्योदयभन्दा पहिलेका दुइ घडीको समय; प्रातःकाल।
 ब्राह्म-विवाह-ना० [सं०] वरलाई घरमा बोलाएर वस्त्र, आभूषणसहित कन्या-दान गरेर दिइने विवाह; धर्म-शास्त्रोक्त आठ प्रकारका विवाहमध्ये एक।
 ब्राह्मी-ना० [सं०] १. ब्रह्माकी शक्ति। २. सरस्वती। ३. दुर्गा। ४. एक प्राचीन लिपि (यसैबाट देवनागरी लिपिको उत्पत्ति भएको हो)। ५. मस्तिष्कलाई हित गर्ने भनी प्रसिद्ध। एक बूटी।
 ब्रिगेड-ना० [अं०] सेनाको एक विभाग।
 ब्रिगेडियर-ना० [अं०] १. ब्रिगेडको अफिसर। (वि) २. ब्रिगेडको; ब्रिगेड-सम्बन्धी।
 ब्रिगेडियर-जनरल-ना० [अं०] एक ब्रिगेडको सञ्चालक जनरल।
 ब्रिटिश-वि० [अं०] ब्रिटेनको; ब्रिटेन-सम्बन्धी; अङ्ग्रेजी।
 ब्रिटेन-ना० [अं०] बेलायत।
 ब्रुक-क्रि० यो० [ने०] उफने किसिम; बुलुक्क।
 ब्रुक-क्रि० यो० [ने०] बुलुक्क; बुरुक्क; ब्रुक।
 ब्रेक-ना० [अं०] मोटर, साइकल आदि सवारी वा कुनै यन्त्रलाई रोक्ने एक अवयव।
 ब्लक-ना० [अं० ब्लॉक] १. चित्र, अक्षर आदि छान्ने, तामा, जस्ता, काठ आदिको साँचो। २. कुनै क्षेत्रको निर्धारित खण्ड।
 ब्लटिङ्ग-ना० [अं० ब्लैटिङ्ग] मसी सोस्ने एक किसिमको कागत; सोख्ता; शोषणी।
 ब्लैक-मार्केट-ना० [अं०] कालो-बजार; चोर-बजार।
 ब्वाँसो-ना० [सं० वृक] १. गुद-द्वारबाट हात हालेर पशु-हरूको आन्द्रा झिकी मार्ने एक हिंसक पशु; जङ्गली कुरुर। २. चिप्ला कुरा गरी अरुको बिगार गर्ने व्यक्ति; धूर्त मानिस।

भ

भ-देवनागरी वर्ण-मालाको चौबीसौं व्यञ्जन-वर्ण । प-वर्गको चौथो अक्षर । यसको उच्चारण ओष्ठ-स्थानबाट हुन्छ ।
 भङ्गची-वि० [भाङ्+ची] भाङ्को अम्मली; भाङ् खाने लत बसेको ।
 भङ्गेरी-ना० [भङ्गेरो+ई] १. भङ्गेराको पोथी । (वि०) २. पुङ्की र पातली (स्त्री) ।
 भङ्गेरे-ना० [भङ्गेरो+ए] १. खैरो दाना हुने एक जातको धान । २. त्यसैको चामल ।
 भङ्गेरो-ना० [ने०] खैरो रङ्गको सानु एक जातको चरो ।
 भङ्ग्याहा-वि० [भाङ्+याहा] भाङ्को अम्मली; भाङ् खाने लत बसेको; भङ्गची ।
 भङ्गाइ-ना० [भाङ्+आइ] भाङ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भङ्गाइ-ना० [भाङ्+आइ] भाङ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भङ्गार-ना० [भङ्गार] भङ्गार ।
 भङ्गारखाल-ना० [भङ्गारखाल] भङ्गारखाल ।
 भङ्गारखाल-पर्व-ना० [भङ्गारखाल+पर्व] नेपालको इतिहास-प्रसिद्ध एक षड्यन्त्रको घटना । (यस षड्यन्त्रमा तत्कालीन प्रधान-मन्त्री जङ्गबहादुरलाई हनुमान्-ढोका-दरबारभित्रको भङ्गारखालमा भोजको निम्तो गरी उनको हत्या गर्ने योजना गरिएको थियो ।)
 भङ्गारी-ना० [भङ्गारी] भङ्गारी ।
 भङ्गारे-ना० [भङ्गार+ए] भङ्गारे ।
 भङ्गालो-ना० [भङ्गालु] भङ्गालु ।
 भङ्गालु-ना० [भङ्गी] पाठेघर; भङ्गालो; गर्भशय ।
 भङ्गिनी-ना० [भाङ्+इनी] १. भाङ्-जातिकी स्त्री । २. भाङ्गिएकी स्त्री; भाङ् स्त्री ।
 भङ्गुवा-वि० [भाङ्+उवा] १. काम-कुरो बिगाने; भाङ्-भैलो गर्ने; भाङ् । २. अश्लील व्यवहार गर्ने; फोहोरी कुरा बोल्ने । (ना०) ३. भाङ्को पेशा भएको (व्यक्ति) ।
 भङ्गेनी-ना० [भाङ्+एनी] भङ्गेनी ।
 भङ्गे-ना० [भङ्गे] भङ्गे ।
 भङ्गे-अमला-ना० [भङ्गे+अमला] पानी-अमला ।
 भङ्गे-कटहर-ना० [भङ्गे+कटहर] केतुकेका जस्ता पात हुने, अमिलो भावको गुलियो स्वाद हुने खस्रो एक प्रकारको फल; भङ्गे-कटहर ।
 भङ्गे-काफल-ना० [भङ्गे+काफल] साना-साना ऐंसेलुका जस्ता पात हुने भङ्गे-झारमा फल्ने काफलजस्तो रातो एक किसिमको फल ।
 भङ्गे-कुभिन्डो-ना० [भङ्गे+कुभिन्डो] भूमि-कुष्मान्ड; विदारी कन्द ।
 भङ्गे-खुट्टे-वि० [भङ्गे+खुट्टे] १. भङ्गेमा ठक्कर खाँदै जाने; उफ्री-उफ्री दौड्ने । २. गुड्ने; गुड्गुच्चे लाने ।

भङ्गे-चम्पा-ना० [भङ्गे+चम्पा] १. लसुनका जस्ता पात २ प्रायः रातो फूल फुल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल । ३. विभिन्न रङ्गका झिल्काहरू निस्कने एक प्रकारको आतशबाजी ।
 भङ्गे-चरी-ना० [भङ्गे+चरी] भङ्गे-जुरेली ।
 भङ्गे-चालो-ना० [भङ्गे+चल्] प्राकृतिक कारणबाट पृथ्वीको सतह हल्लनु; जमीन काँप्नु; भू-कम्प; भङ्गेचालो ।
 भङ्गे-जुरेली-ना० [भङ्गे+जुरेली] भङ्गे वा भित्तामा गुँड लाग्ने एक जातको जुरेली ।
 भङ्गे-झार-ना० [भङ्गे+झार] भङ्गेमा टाँसिएर फैलिने सानो जातको कुनै झार वा घाँस (दूबो, करौँते, अभिजालो आदि) ।
 भङ्गे-फट्टा-ना० [भङ्गे+फट्टा] भङ्गे-फट्टा ।
 भङ्गे-अ० क्रि० [हु+इ+नु] होइनु; ('हुनु'-को भा० क्रि०) ।
 भङ्गे-ना० [भङ्गे] भङ्गे ।
 भङ्गे-अमला-ना० [भङ्गे+अमला] पानी-अमला ।
 भङ्गे-कटहर-ना० [भङ्गे+कटहर] भङ्गे-कटहर ।
 भङ्गे-काफल-ना० [भङ्गे+काफल] भङ्गे-काफल ।
 भङ्गे-कुभिन्डो-ना० [भङ्गे+कुभिन्डो] भङ्गे-कुभिन्डो ।
 भङ्गे-खुट्टे-वि० [भङ्गे+खुट्टे] भङ्गे-खुट्टे ।
 भङ्गे-चम्पा-ना० [भङ्गे+चम्पा] भङ्गे-चम्पा ।
 भङ्गे-चरी-ना० [भङ्गे+चरी] भङ्गे-चरी ।
 भङ्गे-चालो-ना० [भङ्गेचालो] भङ्गेचालो ।
 भङ्गे-जुरेली-ना० [भङ्गे+जुरेली] भङ्गे-जुरेली ।
 भङ्गे-झार-ना० [भङ्गे+झार] भङ्गे-झार ।
 भङ्गे-फट्टा-वि० [भङ्गे+फट्टा] १. भङ्गे फोरेर निस्कने । २. कलमबाट उत्पन्न नभई बीजबाट उत्पन्न भएको (बोट, विरुवा) । ३. कुनै सम्बन्धी वा मित्रहरू नभएको (व्यक्ति) । ४. कुनै स्वाभाविक क्रम वा परम्परा नभई सहसा उत्पन्न भएको (व्यक्ति) ।
 भकभक-ना० [ने०] १. बोल्दा बीच-बीचमा रोकिने वा शब्द दोहोरिने एक आदत वा रोग । (क्रि० यो०) २. बेसरी उम्लेर बाफ निस्कने वा पाक्ने किसिम । ३. ठूलूला चपरा पल्टाएर खस्ने किसिम ।
 भकभकती-क्रि० यो० [भकभक+ती] भकभकी; भकभक ।
 भकभकाइ-ना० [भकभकाइ+आइ] भकभकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भकभकाउनु-अ० क्रि० [भकभक+आउ+नु] १. आदत वा रोगवश बोल्दा बोली बीच-बीचमा रोकिनु वा दोहोरिनु; भकभक गर्नु; भकभकिनु । २. उम्ली-उम्ली पाक्नु; भक-भक पाक्नु ।
 भकभकिनु-अ० क्रि० [भकभक+इ+नु] भकभक गर्नु;

भकभकी-भक्याइ

भकभकाउनु ।
 भकभकी-क्रि० यो० [भकभक+ई] १. खूबसित पाक्ने किसिम;
 भकभक । २. ठूला-ठूला चपरा झिकेर घमाघम खन्ने
 किसिम ।
 भकभके-वि० [भकभक+ए] बोल्दा भकभक गर्ने; भक-
 भकाउने ।
 भकभक्याइ-ना० [भकभक+आइ] भकभकिने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 भकभक्याहट-ना० [भकभक+याहट] भकभकिने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 भकाइ-ना० [भकाउ+आइ] भकाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 भकाइ-ना० [भाक्+आइ] भाक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भकाइनु-सं० क्रि० [भकाउ+इ+नु] भाक्न लाइनु; ('भका-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 भकाउनु-सं० क्रि० [भाक्+आउ+नु] १. अज्ञात सत्य कुरो
 अचानक मुखबाट निस्कनु । २. किरिया हाल्न लाउनु;
 शपथ गराउनु; ('भाक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 भकानु-ना० [सं० भग्न] १. ठूलो डल्लो वा चपरी । २. ठूलो
 गानु । ३. ज्यादै दुःख वा हर्ष हुँदा बोली नफुट्ने गरी घाँटी
 वा छातीमा रोकिएको सासको गाँठो ।
 भकानो-ना० [भकानु] भकानु ।
 भकाभक-क्रि० यो० [ने०] कुनै काम घमाघम गर्ने किसिम;
 घमाघम; खुरुखुरु ।
 भकार-ना० [सं०] 'भ'-अक्षर; प-वर्गको चौथो वर्ण ।
 भकारी-ना० [प्रा० वक्खार] १. बाँस, निगाला आदिका
 चोयाले मान्द्रोजस्तो बुनेको अन्न राख्ने ठूलो भाँडो ।
 २. त्यसरी बुनेको चित्रो । (वि०) ३. ठूलो जीउ
 हुने; भद्दा शरीर भएको (व्यक्ति) ।
 भकारो-ना० [ने०] गाई, भैंसी आदि पशुहरूको मल ।
 भकभिल्लो-ना० [ने०] १. नौ-नौ कुना परेका पात हुने,
 पहेँलो झुप्पाकार फूल फुल्ने, पिठीलीका जस्ता राता मसिना
 दाना फल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।
 भकुन्डिनु-अ० क्रि० [भकुन्डि+इ+नु] भकुन्डोझैँ गुडिनु;
 ('भकुन्डिनु'-को भा० क्रि०) ।
 भकुन्डिनु-अ० क्रि० [भकुन्डो+इ+नु] भकुन्डोझैँ गुड्नु;
 लड्ने-बुड्ने गर्नु ।
 भकुन्डे-वि० [भकुन्डो+ए] १. भकुन्डोजस्तो; भकुन्डाका
 आकारको । २. पुड्के; डल्ले ।
 भकुन्डो-ना० [सं० कन्दुक] १. हुत्थाएर वा गुडाएर खेलिने
 गोलाकार साधन; बल । (वि०) २. पुड्को र डल्लो
 जीउको ।
 भकुन्ड्याइ-ना० [भकुन्डि+याइ] भकुन्डिने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 भकुन्ड्याइ-ना० [भकुन्ड्याउ+आइ] भकुन्ड्याउने किसिम,

क्रिया वा भाव ।

भकुन्ड्याइनु-सं० क्रि० [भकुन्ड्याउ+इ+नु] भकुन्डोझैँ
 गुडाइनु; ('भकुन्ड्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 भकुन्ड्याउनु-सं० क्रि० [भकुन्डि+याउ+नु] १. भकुन्डोझैँ
 गुडाउनु । २. लात्तिले हानेर यत्र-तत्र लग्नु; लत्त्याउनु ।
 भकुराइ-ना० [भकुर+आइ] भकुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भकुरिनु-सं० क्रि० [भकुर+इ+नु] खूबसित पिटिनु;
 ('भकुर्नु'-को क० क्रि०) ।
 भकुर्नु-सं० क्रि० [सं० भक्ष] १. खूबसित पिट्नु; गोघ्नु;
 ठटाउनु । २. खूब खानु; बेसरी खानु ।
 भकुल्ले-वि० [भकुल्लो+ए] मोटो-घाटो; भकुल्लो ।
 भकुल्लो-वि० [ने०] १. मोटो-घाटो; हृष्ट-पुष्ट; थामर-
 थुमर; भुकुल्लो । (ना०) २. भात, ढिँडो आदिको ठूलो
 डल्लो वा चपरो ।
 भक्क-क्रि० यो० [ने०] उक्सने वा फुल्ने किसिम; भुक्क ।
 भक्कानु-ना० [ने०] भकानु ।
 भक्कासे-वि० [भकारी] बेछाँटको ठूलो; भद्दा ।
 भक्कु-ना० [सं० भक्त] भाद्र शुक्ल-पक्षमा राँगाको बलि
 दिइने भैरवी-नाचमा नाच्ने गण ।
 भक्कू-वि० [भकुल्लो] १. मोटो-घाटो र मूर्ख; बोधो; ना-
 समझ । २. डल्ले ।
 भक्खर-क्रि० यो० [भर्खर] भर्खर ।
 भक्खरको-वि० [भर्खरको] भर्खरको ।
 भक्त-वि० [सं०] १. ईश्वर वा देवताको भक्ति गर्ने; भक्तालु ।
 २. पूज्य वा ठूला व्यक्तिमा श्रद्धा राख्ने । ३. धार्मिक कार्यमा
 आस्था राख्ने; श्रद्धालु । ४. भाग लगाइएको; विभक्त ।
 (ना०) ५. उपासक; सेवक । ६. भात; भोजन ।
 भक्तपुर-ना० [सं०] काठमाडौँदेखि तीन कोस पूर्व रहेको
 एक प्रसिद्ध शहर; भादगाउँ; काठमाण्डू-उपत्यकाका
 तीन-शहरमध्ये एक ।
 भक्त-वत्सल-वि० [सं०] भक्तप्रति दया गर्ने ।
 भक्तालु-वि० [सं०] भक्ति गर्ने; श्रद्धालु; भक्त ।
 भक्ति-ना० [सं०] १. ईश्वर वा देवी-देवताप्रति हुने आस्था वा
 पूजाको भावना । २. कुनै पूज्य वा ठूला मानिसप्रति हुने
 श्रद्धा वा आदर-भाव । ३. सेवा; चाकरी । ४. विश्वास ।
 भक्ति-थापा-ना० [सं०] नेपालका एक इतिहास-प्रसिद्ध वीर
 सरदार । (१८१५ ईसवीमा मलाउँको युद्धमा अङ्ग्रेजहरूसित
 पराक्रमपूर्वक लड्दा-लड्दै यिनले वीर-गति प्राप्त गरे ।)
 भक्तिनी-ना० [भक्त+इनी] भक्ति गर्ने स्त्री; भक्त स्त्री;
 भक्तेनी ।
 भक्तिमान्-वि० [सं०] भक्त; भक्ति-युक्त ।
 भक्ति-मार्ग-ना० [सं०] ईश्वर वा देवी-देवताको भक्ति गरेर
 मोक्ष प्राप्त गर्ने उपाय ।
 भक्तेनी-ना० [भक्त+एनी] भक्तिनी ।
 भक्याइ-ना० [भक्याउ+आइ] भक्याउने किसिम, क्रिया वा

भाव ।

भक्याइनु-सं क्रि० [भक्याउ+इ+नु] ठूला-ठूला भकाना
उष्कने गरी खनिनु; ('भक्याउनु'-को क० क्रि०) ।

भक्याउनु-सं क्रि० [भकानो+याउ+नु] ठूला-ठूला भकाना
उष्कने गरी खनु; ठूला-ठूला ढेला उष्काउनु ।

भक्रन-वि० [भक्रन्त] १. ज्वर, महामारी आदि रोगले ग्रस्त
भई लडेको; थला परेको । (ना०) २. महामारीले
धेरै मानिसहरू मर्नु; भक्रन्त ।

भक्रन्त-ना० [सं० आक्रान्त] भक्रन ।

भक्ष-ना० [सं०] १. भोजन; खाना । २. खाने काम; भक्षण ।

भक्षक-वि० [सं०] १. खाने; भोजन गर्ने । २. नाश
गर्ने; विध्वंसक ।

भक्षण-ना० [सं०] खाने काम; भोजन गर्नु ।

भक्षणीय-वि० [सं०] खान योग्य; भोज्य ।

भक्षित-वि० [सं०] खाइएको; भक्षण गरिएको ।

भक्षी-वि० [सं०] खाने; भक्षण गर्ने ।

भक्ष्य-वि० [सं०] १. खान हुने; खान योग्य; भोज्य । (ना०)
२. खान योग्य वस्तु; भोज्य पदार्थ ।

भक्ष्याभक्ष्य-वि० [सं०] खान हुने र नहुने; खाद्य-अखाद्य
(पदार्थ) ।

भग-ना० [सं०] १. सम्पत्ति; ऐश्वर्य । २. सौभाग्य । ३.
स्त्रीको जननेन्द्रिय; योनि । ४. सूर्य ।

भगण-ना० [सं०] पहिले गुरु र पछि दुइ लघुहुने पिङ्गल-
शास्त्रको एक गण (SII) ।

भग-नासिका-ना० [सं०] भगाङ्कुर ।

भगन्दर-ना० [सं०] गुद-द्वारभित्र आउने एक प्रकारको खटिरो ।

भगवती-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. लक्ष्मी । ३. मान्य स्त्री ।

भगवद्-गीता-ना० [सं०] महाभारत-युद्धमा कुरु-क्षेत्रका
मैदानमा भगवान् कृष्णद्वारा अर्जुनलाई दिएको ज्ञान ।

भगवद्-भक्त-ना० [सं०] भगवान्को भक्त ।

भगवद्-भक्ति-ना० [सं०] भगवान्प्रतिको भक्ति ।

भगवान्-ना० [सं०] १. ईश्वर; परमात्मा । २. विष्णु ।

३. शिव । ४. बुद्ध । (वि०) ५. ऐश्वर्य-युक्त; सम्पत्ति-
वान् । ६. पूज्य; मान्य ।

भगाइ-ना० [भगाउ+आइ] भगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भगाइ-ना० [भाग्+आइ] भाग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भगाइनु-सं क्रि० [भगाउ+इ+नु] भाग्न लाइनु; ('भगा-
उनु'-को क० क्रि०) ।

भगाउनु-सं क्रि० [भाग्+आउ+नु] १. कसैलाई कहींबाट
भाग्न प्रवृत्त गराउनु; भाग्न लगाउनु; पलायन गराउनु;
(‘भाग्नु’-को प्रे० क्रि०) । २. स्त्री, वच्चा आदिलाई
उनका परिवारबाट छुट्याएर कतै लैजानु ।

भगाङ्कुर-ना० [सं०] १. भग-नासिका; योनि-गुटिका ।

२. अल्काइ; अर्श रोग ।

भगिनी-ना० [सं०] १. दिदी वा बहिनी । २. भाग्यवती स्त्री ।

भगिनी-पति-ना० [सं०] दिदी वा बहिनीका पति; बहिनी-
जुवाइँ वा भिनाजु ।

भगिनी-सुत-ना० [सं०] भानिज ।

भगीरथ-ना० [सं०] कठिन तपस्या गरी स्वर्गबाट पृथ्वीमा
गङ्गा ल्याउने एक प्रसिद्ध सूर्य-वंशी राजा ।

भगीरथ-प्रयत्न-ना० [सं०] १. ठूलो प्रयत्न; भारी प्रयत्न;
असाधारण प्रयास । २. राजा भगीरथले आफ्ना पुर्खा-
हरूलाई तार्न स्वर्गबाट गङ्गा ल्याउनाका निमित्त गरेको
जस्तो ठूलो र कठोर प्रयत्न ।

भगीरथ-सुता-ना० [सं०] गङ्गा ।

भगुवा-वि० [भाग्+उवा] १. भाग्ने वा भागेको; पलायित ।
२. कायर; लाछी ।

भगोष्ठ-ना० [सं०] योनिमा दुइतिरका डील ।

भग्न-ना० [सं०] १. भत्के-विप्रेको; टुटे-फुटेको । २. भागे-
को; पलायित ।

भग्न-प्रतिज्ञा-वि० [सं०] प्रतिज्ञा भङ्ग भएको; कबूल पूरा
नभएको ।

भग्न-मनोरथ-वि० [सं०] मनोरथ पूरा नभएको; इच्छा
नपुगेको ।

भग्न-व्रत-वि० [सं०] व्रत भङ्ग भएको; नियम नष्ट भएको;
सङ्कल्पमा बाधा परेको ।

भग्नावशेष-ना० [सं०] भत्की-बिग्री बाँकी रहेको अंश ।

भग्नोत्साह-वि० [सं०] उत्साह भङ्ग भएको; साहस टुटेको ।

भङ्गङ्गी-वि० [भाङ्ग+ङ्गी] भङ्गङ्गी ।

भङ्गारी-ना० [सं०] जङ्गली झींगो; डाँस ।

भङ्ग-ना० [सं०] १. टुट्ने काम; टुक्रिने काम । २. नाश;
ध्वंस । ३. नपुगु (निश्चय, प्रतिज्ञा, आशा आदि) । ४.
सभा, संस्था आदि विघटित हुने काम; विघटन । ५. टुक्रो;
खण्ड । ६. बाङ्गोपन; कुटिलता । ७. तरङ्ग; लहर ।
८. भाङ्ग ।

भङ्गरभाउलो-वि० [ने०] १. सोच-विचार नगरी जताततै
टेकेर हिँड्ने । २. उताउलो; उच्छृङ्खल ।

भङ्गा-ना० [सं०] भाङ्ग ।

भङ्गालो-ना० [सं० भङ्ग] कुनै खोलाबाट छुट्टिएर गएको
एक शाखा; नदीबाट फाटेर बगेको धारा ।

भङ्गी-ना० [सं०] भङ्गी ।

भङ्गित-ना० [सं० भङ्गी] १. भाखा; लय । २. भङ्गिमा ।

भङ्गिमा-ना० [सं०] १. टेढोपन; वक्रता । २. भाँचिनु;
टुक्रिनु । ३. व्यङ्ग्य । ४. स्त्रीहरूको हाव-भाव वा कोमल
चेष्टा आदि । ५. भावपूर्ण मुद्रा ।

भङ्गी-ना० [सं०] १. टेढोपन; कुटिलता । २. लहर;
तरङ्ग । ३. व्यङ्ग्य । ४. छल । ५. भाव-भङ्गी (वि०)

६. भङ्ग हुने; नाशवान् ।

भङ्गुर-वि० [सं०] १. तत्काल भङ्ग हुने; नाशवान् ।

२. टेढो; बाङ्गो ।

भङ्ग्याहा-भट्ट्याहा

भङ्ग्याहा-वि० [सं० भञ्ज] भाँड़-भैलो गर्ने; उपद्रवाहा ।
 भङ्गदालो-ना० [भ्वाङ्ग+आलो] भङ्गारो; भ्वाङ्ग ।
 भङ्ग्याहा-वि० [भाङ्ग+याहा] भङ्ग्याहा ।
 भ-चक्र-ना० [सं०] राशि-चक्र ।
 भजन-ना० [सं०] १. उपास्य देवता वा ईश्वरको नाम वार-वार लिने काम; नाम-कीर्तन । २. कुनै देवता वा ईश्वरको गुण वर्णन गरिएको गीत । ३. सेवा; उपासना ।
 ४. आफ्ना पतिको सेवा । ५. भाग; खण्ड; हिस्सा ।
 भजनथरी-ना० [भजन+थरी] कुनै मृतक व्यक्तिको शोक प्रकट गरेर गाइ-जात्रामा गेरुवा वस्त्र धारण गरी शहर घुम्दै आउने शोक-गीत वा त्यो गाउने मण्डली ।
 भजन-फल-ना० [सं०] गणितमा कुनै सङ्ख्याले अर्को सङ्ख्यालाई भाग गर्दा आएको पूर्ण सङ्ख्या; भागको परिणाम; भाग-फल; लब्धि ।
 भजनानन्दी-वि० [सं०] भजनमा मग्न हुने; भजन रुचाउने ।
 भजनियाँ-वि० [भजन+इयाँ] १. भजन गर्ने; देवताको नाम-कीर्तन गर्ने । (ना०) २. भजन गर्ने मण्डली; मेला, मन्दिर आदिमा खँजडी, कठ-ताल आदि बजाई देव-देवीको गाथा गाउने मण्डली ।
 भजनीय-वि० [सं०] भजन गर्न योग्य; स्तुत्य ।
 भजने-वि० [भजन+ए] भजनियाँ ।
 भजाइ-ना० [भज्+आइ] भज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भजाइ-ना० [भजाउ+आइ] १. भजाउने किसिम, क्रिया वा भाव । २. भजाउँदा लाग्ने दस्तुरी वा शुल्क; भजाउनी ।
 भजाइनु-स० क्रि० [भजाउ+इ+नु] सटही गरिनु; ('भजाउनु'-को क० क्रि०) ।
 भजाइनु-स० क्रि० [भजाउ+इ+नु] भज्ने लाइनु; ('भजाउनु'-को क० क्रि०) ।
 भजाउनी-ना० [भजाउ+नी] रुपियाँ, नोट आदि भजाउँदा लाग्ने दस्तुर; सटहीमा लिइने नाफा ।
 भजाउनु-स० क्रि० [सं० भञ्ज+आउ+नु] रुपियाँ, नोट आदिको खुद्रा पैसा साट्नु; सटही गर्नु ।
 भजाउनु-स० क्रि० [भज्+आउ+नु] भजन गराउनु; ('भज्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 भजिनु-स० क्रि० [भज्+इ+नु] भजन गरिनु; ('भज्नु'-को क० क्रि०) ।
 भज्नु-स० क्रि० [सं० भज्+नु] १. ईश्वर वा कुनै देवताको नाम-कीर्तन गर्नु; भजन गर्नु । २. भक्ति गर्नु; उपासना गर्नु । ३. सेवा गर्नु; चाकरी गर्नु । ४. पति मान्नु ।
 भञ्जक-वि० [सं०] भङ्ग गर्ने; विगान्ने; भत्काउने ।
 भञ्जन-ना० [सं०] १. भङ्ग गर्नु; विगान्नु; भत्काउनु । २. नाव; ध्वंस ।
 भञ्ज्याङ-ना० [सं० भञ्जन] दुइ चुचुराका बीचको गल्लेडो; गडमाथिको घाटी; देउराली ।
 भञ्ज्याङ-ना० [भञ्ज्याङ्ग] १. सिपाही; सैनिक ।

३. पहलवान; मल्ल ।
 भटभट-क्रि० यो० [ने०] १. अस्पष्ट वा असङ्गत कुरा बोल्ने किसिम; फतफत । २. अत्रहरू भुट्ता पड्की शब्द आउने किसिम ।
 भटभटाइ-ना० [भटभटाउ+आइ] भटभटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भटभटाइनु-अ० क्रि० [भटभटाउ+इ+नु] भटभट शब्द गरिनु; ('भटभटाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 भटभटाउनु-अ० क्रि० [भटभट+आउ+नु] १. भटभट शब्द गर्नु । २. अस्पष्ट रीतिले चाँडो-चाँडो बोल्नु; फतफटाउनु । ३. जथाभावी फलाक्नु ।
 भटमास-ना० [सं० भट्ट+मास] १. सिमीका जस्ता पात, साना-साना फूल, झुसिला कोसा हुने एक जातको सानो बोट । २. त्यसैका कोसामा फल्ने गेडा वा अन्न । (यसका रातो, सेतो, कालो आदि रङ्गका गेडा हुने अनेक जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, बल-वर्द्धक र शुक्र तथा आँखालाई खराब गर्ने बताइएको छ ।)
 भटमासे-वि० [भटमास+ए] १. दुख-जिलो गर्ने; दुःखसाथ जीवन-निर्वाह गर्ने । २. असभ्य; बेसौरी । ३. भटमासको; भटमास-सम्बन्धी ।
 भटाभट-क्रि० यो० [ने०] नरोकिईकन वा फूर्तिसाथ कुनै काम गर्ने किसिम; चटाचट; भकाभक ।
 भटाभटी-क्रि० यो० [भटाभट+ई] भटाभट ।
 भटार-भुटुर-ना० [भटार+भुटुर (फाँ०)] भटार्ने काम ।
 भटाराइ-ना० [भटार+आइ] भटार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भटारिनु-अ० क्रि० [भटार+इ+नु] गर्मीले वा निद्राको अभावले (आँखा) पोल्नु; (आँखा) बटारिनु; (आँखा) भटभटी डहनु ।
 भटार्नु-स० क्रि० [भुट्] १. भिजाएको चामल घिउमा भुट्नु । २. मुकुञ्चाउनु ।
 भटान्याइ-ना० [भटारि+याइ] भटारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भट्ट-ना० [सं०] १. प्रभुत्व; स्वामित्व । २. ब्राह्मण-जातिको एक थर । ३. दाक्षिणात्य ब्राह्मण । ४. भाट । ५. भटमास ।
 भट्टा-ना० [भट्टी] भट्टी ।
 भट्टार-वि० [सं०] भट्टारक ।
 भट्टारक-वि० [सं०] १. पूज्य; मान्य । (ना०) २. राजा । ३. देवता । ४. सूर्य ।
 भट्टारक-वासर-ना० [सं०] रवि-वार ।
 भट्टाल-ना० [भट्टा] भट्टा ।
 भट्टी-ना० [प्रा० भट्ट] १. जाँड-रक्सी बनाउने वा बेच्ने पसल । २. धातुहरू गाल्ने ठूलो अगेनु । ३. ईट पोल्ने ठूलो अवाल ।
 भट्टीवाल-ना० [भट्टी+वाल] भट्टीको धनी; भट्टीको मालिक ।
 भट्ट्याइ-ना० [भट्ट्याउ+आइ] भट्ट्याउने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

भट्ट्याइनु-स० क्रि० [भट्ट्याउ+इ+नु] घौसी, भजन, नारा आदिमा पहिलो लवज वा वाक्य भनिनु; ('भट्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

भट्ट्याउनु-स० क्रि० [सं० भण्+याउ+नु] १. घौसी, भजन, नारा आदिमा पहिलो लवज वा वाक्य भन्नु । २. मन नपदों वा असङ्गत कुरा ठूलो स्वरले भनिरहनु ।

भट्ट्याउने-ना० [भट्ट्याउ] भजन, घौसी, नारा आदिमा पहिलो चरण भन्ने व्यक्ति ।

भट्ट्याइ-ना० [भ्याउ+आइ] भट्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भट्ट्याइनु-स० क्रि० [भट्ट्याउ+इ+नु] धुरीमा हालेका डाँडाहरूलाई भाटा लाएर कसिनु; ('भट्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

भट्ट्याउनु-स० क्रि० [भाटो+याउ+नु] धुरीमा हालेका डाँडाहरूलाई भाटा लाएर कस्नु; भाटा हालेर डाँडाहरू बाँध्नु ।

भट्ट्याक-भट्ट्याक-क्रि० यो० [अनु०] १. नारी, मुटु आदि निरन्तर चलिरहने किसिम; ढुकढुक । २. पखेटा, खुट्टा आदि वेगले शब्द आउने गरी चलाउने किसिम ।

भट्ट्याक-भट्टुक-क्रि० यो० [अनु०] हरिया अन्नहरू भुँदा पड्कने वा पड्कँदा शब्द आउने किसिम ।

भड्क-ना० [प्रा० भडक्क] १. भड्किलो हुनाको भाव; चमक-दमक । २. ढाँचा; सज-धज ।

भड्कदार-वि० [भड्क+दार] भड्किलो; चमक-दमक भएको ।

भड्कनु-अ० क्रि० [सं० भय-कर] १. डरले उफ्रनु; तर्सनु; बिचिक्नु । २. भाग्नु; पलायन गर्नु । ३. बिभिन्डिनु; बाउँटेनु । ४. बाटो भुल्नु; पथ-भ्रष्ट हुनु । ५. भट्ट्याक-भट्ट्याक गर्नु; ढुकढुक गर्नु ।

भड्काइ-ना० [भड्क+आइ] भड्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भड्काइ-ना० [भड्काउ+आइ] भड्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भड्काइनु-स० क्रि० [भड्काउ+इ+नु] तर्साइनु; दक्काइनु; ('भड्काउनु'-को क० क्रि०) ।

भड्काउनु-स० क्रि० [भड्क+आउ+नु] १. तर्साउनु; दक्काउनु; बिचक्याउनु । २. भगाउनु; पलायन गराउनु । ३. बिभिन्ड्याउनु; टेढ्याउनु; ('भड्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

भड्किनु-अ० क्रि० [भड्क+इ+नु] १. भड्कनु । २. तर्सिनु; ('भड्कनु'-को भा० क्रि०) ।

भड्किलो-वि० [भड्क+इलो] १. बढ्ता ठाँट-बाँट भएको; भड्क भएको; ढाँची । २. चहकिलो; उज्ज्वल (रङ्ग) ।

भड्खारो-ना० [भ्वाङ्+खाल्टो] १. खाल्टो; भड्खालो; भ्वाङ् । २. विघ्न; बाधा ।

भड्खालो-ना० [भड्खारो] भड्खारो ।

भणन-ना० [सं०] १. भन्नु; कथन । २. वर्णन ।

भणित-वि० [सं०] भनिएको; कथित ।

भण्टा-ना० [सं० भण्टाकी] १. काँडा भएका ठूला-ठूला पात, प्याजी रङ्गका फूल र हिउँदे काँक्राका आकारका सेता, हरिया वा प्याजी रङ्गका फल हुने एक जातको सानो बोट । २. त्यसैको फल; भिँडा । (यसका सेता, हरिया, प्याजी आदि रङ्गका फल हुने अनेक जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कारक, वीर्य-वर्द्धक, ज्वर-नाशक, खोकी नाश गर्ने र पथ्य बताइएको छ ।)

भण्टाकी-ना० [सं०] भण्टा ।

भण्ड-वि० [सं०] १. फोहोर कुरा बोल्ने; अश्लील कुरा गर्ने; भाँड । २. पाखण्डी । ३. धूर्त ।

भण्ड-तपस्वी-ना० [सं०] देखीवा तपस्वी; ढोंगी साधु ।

भण्डार-ना० [सं० भण्डार] जिन्सी माल-मत्ता राख्ने ठाउँ; भँडार; ढुकुटी; कोश ।

भण्डारखाल-ना० [भण्डारा+खलो] राजा-महाराजाहरूको विशेष भोज-भतेर गर्ने उपवन ।

भण्डारा-ना० [भण्डार] साधु, संन्यासीहरूको भोज ।

भण्डारा-भाट-ना० [भण्डारा+भाट] नेपालका भाट-जातिको एक भेद ।

भण्डारी-ना० [भण्डार+ई] १. भण्डारको जिम्मा लिने व्यक्ति; भण्डार-सम्बन्धी काम गर्ने कामदार; भण्डारे । २. ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि जातिको एक थर ।

भण्डारे-ना० [भण्डार+ए] भण्डार-सम्बन्धी काम गर्ने कामदार; भण्डारी ।

भतक्क-क्रि० यो० [ने०] १. रीसले चूरहुने किसिम; भुत्तक्क । २. आगो, बत्ती आदि निम्ने किसिम ।

भतभत-क्रि० यो० [ने०] १. आगो, तातो वस्तु आदिले पोल्ने किसिम; डहने किसिम । २. घाउ-खटिरामा जलन हुने किसिम; भतभती । ३. भतफताउने किसिम; फतफत । ४. धमाधम गर्ने किसिम; भुत्तुभुत्तु ।

भतभताइ-ना० [भतभताउ+आइ] भतभताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भतभताइनु-स० क्रि० [भतभताउ+इ+नु] बड्बडाइनु; फतफताइनु; ('भतभताउनु'-को भा० क्रि०) ।

भतभताउनु-अ० क्रि० [भतभत+आउ+नु] १. फतफताउनु; बड्बडाउनु । २. घाउ-खटिरा आदिमा जलन हुनु; डहनु । ३. आगो, तातो वस्तु आदिले पोल्नु ।

भतभती-क्रि० यो० [भतभत+ई] भतभत ।

भताभत-क्रि० यो० [ने०] एकपछि अर्को गर्ने किसिम; भुत्तुभुत्तु ।

भताभुङ्ग-क्रि० यो० [भत्क+भङ्ग (सं०)] १. बरबाद हुने किसिम; नष्ट-भ्रष्ट हुने किसिम; लथालिङ्ग । (ना०) २. नाश; बरबादी ।

भताभुङ्गे-भनभनाउनु

- भताभुङ्गे-वि० [भताभुङ्ग+ए] १. भताभुङ्ग पार्ने; नष्ट-
अष्ट पार्ने। २. भताभुङ्ग।
- भतारिनु-अ० क्रि० [ने०] १. पछारिनु; लड्नु। २. हिलो,
धूलो आदि भएका फोहोर ठाउँमा ढसमस्स परेर बस्नु।
- भतान्याइ-ना० [भतारि+याइ] भतारिने किसिम, क्रिया
वा भाव।
- भताहा-ना० [भात+आहा] भात-भान्सामा मिल्ने बन्धु-
वर्ग; सजातीय नातादार।
- भतिज-ना० [भतिजो] आफूभन्दा जेठो भतिजोलाई मान-
पूर्वक भनिने शब्द।
- भतिजी-ना० [भतिजो+इ] दाजु वा भाइकी छोरी।
- भतिजो-ना० [सं० भ्रातृज] १. दाजु वा भाइको छोरो। २.
देवर वा जेठाजुको छोरो। ३. भदो।
- भतुवा-ना० [भात+उवा] १. भातमात्र खान पाउने विना-
तलबको नोकरी गर्ने व्यक्ति; भाते। (वि०) २. भातमात्र
खान पाउने नोकरी गर्ने। ३. भात-मारा। ४. अर्काका
घरमा मन नपर्ने गरी सित्तै खाएर बस्ने।
- भतेर-ना० [भात] १. धेरै मानिसले खाने ठूलो भोज। २.
धेरै खानेकुरो; प्रशस्त खाना।
- भत्कनु-अ० क्रि० [प्रा० भट्] १. घर, पर्खाल, पाखो आदि
फुटेर खस्नु; ढल्नु। २. विग्रनु; नासिनु।
- भत्कह-ना० [सं० भद्रकर] जन्ती आएको खबर लिएर
दुलहीका घर जाने दुलहातर्फको व्यक्ति।
- भत्काइ-ना० [भत्क+आइ] भत्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
- भत्काइ-ना० [भत्काउ+आइ] भत्काउने किसिम, क्रिया
वा भाव।
- भत्काइनु-स० क्रि० [भत्काउ+इ+नु] घर, पर्खाल आदि
लडाइनु; ('भत्काउनु'-को क० क्रि०)।
- भत्काउनु-स० क्रि० [भत्क+आउ+नु] १. घर, पर्खाल आदि
विगान्नु वा लडाउनु। २. विगान्नु; नाश गर्नु; ('भत्कनु'-
को प्रे० क्रि०)।
- भत्किनु-अ० क्रि० [भत्क+इ+नु] घर, पर्खाल आदि ढलिनु;
('भत्कनु'-को भा० क्रि०)।
- भत्खह-ना० [भत्कह] भत्कह।
- भत्ता-ना० [प्रा० भत्त] १. यात्रा, महँगी अथवा कुनै अतिरिक्त
कार्य वा अवस्थाका निमित्त कर्मचारीहरूलाई दिइने मासिक
वा दैनिक खर्च; तलबदेखि अतिरिक्त कुनै कार्यविशेषले
कर्मचारीले पाउने खर्च। २. असल काम गरेबापत कसै-
लाई दिइने जीवन-वृत्ति।
- भदन्त-वि० [सं०] १. पूजित; सम्मानित। (ना०) २.
बौद्ध भिक्षुहरूको प्रतिष्ठा-सूचक एक उपाधि। ३. बौद्ध
भिक्षु।
- भदाहा-ना० [भदो] १. स्त्रीका भाइ वा दाजुको छोरो;
भदो। २. सालो वा जेठानको छोरो।
- भदै-ना० [भदो+ऐ] १. स्त्रीका भाइ वा दाजुकी छोरी। २.

- साला वा जेठानकी छोरी।
- भदैया-ना० [भदो+इया] भदोमा पाक्ने वाली; भदौरे
वाली।
- भदो-ना० [सं० भ्रातृज] भदाहा।
- भदौ-ना० [सं० भाद्र] श्रावण र आश्विनका बीचको महीना;
भाद्र।
- भदौरे-वि० [भदो+रो+ऐ] १. भदौ महीनामा हुने; भदौको।
२. भदौमा बियाउने (गाई)।
- भद्दा-वि० [सं० अ+भद्र] छाँट नमिलेको ठूलो; छन्द-न-
बन्दको; कुरूप।
- भद्र-वि० [सं०] १. शिष्ट; सज्जन; सम्य। २. शुभ;
मङ्गल-कारी। ३. सुन्दर; मनोहर। ४. श्रेष्ठ; उत्तम।
(ना०) ५. मङ्गल; शुभ।
- भद्र-काली-ना० [सं०] दुर्गाको एक रूप।
- भद्रगोल-वि० [ने०] १. ठूलो अलमल; गन्जागोल। २.
काठमाडौँमा रहेको एक प्रसिद्ध झ्यालखान।
- भद्र-मुस्ता-ना० [सं०] ठूलो जातको मोथे।
- भद्रा-ना० [सं०] १. फलित-ज्योतिषअनुसार एक अशुभ
योग; द्वितीया, सप्तमी र द्वादशी तिथि। २. गाई। ३.
दुर्गा। ४. पृथ्वी।
- भद्राई-ना० [सं० भारद्वाज] जुरेलीजत्रो एक जातको चरो।
(अन्न-प्राशनमा यसको टाउको बालकलाई खुवाउने चलन
छ।)
- भद्राकरण-ना० [सं०] कपाल खौरनु; मुण्डन।
- भद्राकृति-वि० [सं०] भव्य आकृति भएको; सुन्दर।
- भद्राक्ष-ना० [सं०] रुद्राक्षजस्तो एक प्रकारको फलको गेडो।
(यसको जप-माला बनाइन्छ।)
- भद्राधिवास-भवन-ना० [सं०] नेपालका प्रसिद्ध लिच्छवि
राजा नरेन्द्रदेव र उनका उत्तराधिकारीहरूले बसी शासन
गरेको काठमाडौँ-उपत्यकाको एक प्रसिद्ध ऐतिहासिक
दरबार।
- भद्रायो-ना० [भद्राई] भद्राईभन्दा केही ठूलो एक जातको
मीठो बोल्ने चरो।
- भनक्क-क्रि० यो० [ने०] १. खूब तातेर सहसा रिसाउने
किसिम; रनक्क; झनक्क। २. मन्द र अस्पष्ट आवाज
आउने किसिम। ३. झींगा आदि भन्कने किसिम।
- भनन-क्रि० यो० [अनु०] भुनुनु।
- भनभन-क्रि० यो० [अनु०] १. झींगा, माहुरी आदि भन्कने
किसिम। २. एकोहोरो लागेर हिँड्ने किसिम।
- भनभनाइ-ना० [भनभनाउ+आइ] भनभनाउने किसिम,
क्रिया वा भाव।
- भनभनाइनु-अ० क्रि० [भनभनाउ+इ+नु] भनभन शब्द
गरिनु; ('भनभनाउनु'-को भा० क्रि०)।
- भनभनाउनु-अ० क्रि० [भनभन+आउ+नु] १. भनभन
शब्द गर्नु; भन्कनु। २. रीसले एकोहोरो लागेर हिँड्नु। ३.

रिसाएर अस्पष्ट शब्द बोलु ।

भनभनाहट-ना० [भनभनाउ+आहट] भनभनाउने किसिम, क्रिया वा भाव; भनभनाइ ।

भन-मुन-ना० [भन्+मुन्] कुनै काम सिद्ध गर्नका निमित्त कसैसित गरिने प्रार्थना; खुशामद; अनुरोध ।

भनाइ-ना० [भन्+आइ] १. भन्ने किसिम, क्रिया वा भाव । २. भन्नुको तात्पर्य; मतलब; कथन । ३. खप्की ।

भनाइनु-स० क्रि० [भन्+आइ+नु] भन्न लाइनु; ('भन्नु'-को क० क्रि०) ।

भनाउँदो-वि० [भनाउ+उँदो] नाममात्रको; भन्नुपर्ने; तथा-कथित ।

भनाउ-ना० [भन्+आउ] अवजस; गाल; भनौरी; अपवाद ।

भनाउनु-स० क्रि० [भन्+आउ+नु] भन्न लाउनु; ('भन्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

भनाभन-ना० [भन्+भन्] परस्परमा जथाभावी भन्ने काम; भनावैरी; बाझाबाझ ।

भनावैरी-ना० [भन्+वैरी] १. परस्परको भनाभनबाट भएको शत्रुता; बाझाबाझबाट भएको वैमनस्य । २. भनाभन; बाझाबाझ ।

भनिनु-स० क्रि० [भन्+इ+नु] बताइनु; कहिनु; ('भन्नु'-को क० क्रि०) ।

भने-संयो० [भन्+ए] 'कुनै काम वा कुरो भएमा' भन्ने अर्थ बुझाउने शब्द; त्यसो भए । (उदा०-पढ्यो भने विद्वान् होइन्छ ।)

भनौरी-ना० [भन्+औरा+ई] भनाउ; अपवाद ।

भन्कनु-अ० क्रि० [भनक्क+नु] भनक्क रिसाउनु; फन्कनु ।

भन्कनु-अ० क्रि० [भनभन+नु] १. झीँगा, माहुरी आदिले भनभन शब्द गर्नु; भनभनाउनु । २. कुनै वस्तुमा धेरै झीँगा, माहुरी आदि वस्तु; झीँगा आदि धुइरिनु ।

भन्काइ-ना० [भन्क+आइ] भन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; भुनभुनाइ ।

भन्काइ-ना० [भन्क+आइ] भन्कने किसिम, क्रिया वा भाव; फन्काइ ।

भन्काइ-ना० [भन्काउ+आइ] भन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भन्काइनु-स० क्रि० [भन्काउ+इ+नु] भन्कन वा भनभनाउन लाइनु; ('भन्काउनु'-को क० क्रि०) ।

भन्काइनु-स० क्रि० [भन्काउ+इ+नु] भनक्क रीस उठ्ने पारिनु; ('भन्काउनु'-को क० क्रि०) ।

भन्काउनु-स० क्रि० [भन्क+आउ+नु] १. जोश वा उमङ्गका साथ कुनै काम गर्नु । २. रीस उठाउनु; जङ्गयाउनु; ('भन्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

भन्काउनु-स० क्रि० [भन्क+आउ+नु] भन्कन वा भनभनाउनु लाउनु; ('भन्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

भन्कनु-अ० क्रि० [भन्क+इ+नु] भनभनाइनु; ('भन्कनु'-को भा० क्रि०) ।

भन्कनु-अ० क्रि० [भन्क+इ+नु] भनक्क रिसाइनु; ('भन्कनु'-को भा० क्रि०) ।

भन्के-वि० [भन्क+ए] भन्कने स्वभावको; रिसाहा ।

भन्ट्याङ-भुन्डुङ-क्रि० यो० [ने०] साना-साना केटा-केटी; बाल-बच्चा; चिची-भुँडी ।

भन्डाफोङ-ना० [भन्डाफोर] भन्डाफोर ।

भन्डाफोर-ना० [सं० भाण्ड+स्फोट] गुप्त रहस्य प्रकट हुनु; भेद खुल्नु ।

भन्ट्याङ-भुन्डुङ-ना० [ने०] भन्ट्याङ-भुन्डुङ ।

भन्दा-ना० यो० [भन्] कुनै दुइ वस्तुको तुलना गर्दा प्रयोग हुने शब्द; लेखा; अपेक्षा । (उदा०-त्योभन्दा यो राम्रो छ ।)

भन्नु-स० क्रि० [सं० भण्+नु] १. कुनै कुरो कसैलाई सुनाउनु; बताउनु; कहनु । २. मुखबाट शब्द निकाल्नु; उच्चारण गर्नु; बोलु । ३. आज्ञा दिनु; वचन दिनु । ४. वाचुनु; पढनु । ५. निन्दा गर्नु ।

भन्ने-वि० [भन्+ए] १. नाउँ गरेको; नामक । २. कहने ।

भन्सार-ना० [सं० भाण्डार] १. विदेशबाट पैठारी हुने र विदेशमा निकासी हुने माल-मत्तामा लाग्ने सरकारी कर असूल गर्ने अड्डा; आयात वा निर्यात हुने माल-मत्ताको कर असूल गर्ने अड्डा । २. निकासी वा पैठारी हुने मालमा लाग्ने कर; आयात वा निर्यातको कर ।

भबाइ-ना० [भबाउ+आइ] भबाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भबाइनु-अ० क्रि० [भबाउ+इ+नु] घाउ, खटिराहरू डहिनु; ('भबाउनु'-को भा० क्रि०) ।

भबाउनु-अ० क्रि० [भत्तभत्त+आउ+नु] घाउ, खटिराहरू डहनु; टट्टाउनु ।

भमरो-ना० [प्रा०] गैँडे-कीराका आकारको, उड्ने र फूल-हरूको रस चुस्ने एक जातको कालो कीरो; भ्रमर ।

भय-ना० [सं०] १. डर; त्रास; भीति । २. भयानक रसको स्थायी-भाव ।

भयङ्कर-वि० [सं०] डर-लाग्दो; भयानक; भयावह ।

भय-जनक-वि० [सं०] भय उत्पन्न गर्ने; भयङ्कर ।

भय-त्रस्त-वि० [सं०] साह्रै डराएको; भय-भीत; अति त्रस्त ।

भय-त्राता-वि० [सं०] भयबाट बचाउने; डर हटाउने ।

भयद-वि० [सं०] १. डर देखाउने; तर्साउने । २. डर-लाग्दो ।

भय-दर्शो-वि० [सं०] भयानक; भयङ्कर ।

भय-प्रद-वि० [सं०] डर-लाग्दो; भयङ्कर ।

भय-भीत-वि० [सं०] डराएको; त्रस्त ।

भय-शील-वि० [सं०] कातर; डरपोक; डर-छेल्वा ।

भय-विह्वल-वि० [सं०] भयले विह्वल भएको; भयाकुल ।

भयाकुल-भरिया

भयाकुल-वि० [सं०] डराएको; डरले आकुल भएको।
 भयाक्रान्त-वि० [सं०] साह्रै डराएको; अति त्रस्त।
 भयातुर-वि० [सं०] डरले आतुर भएको; भयाकुल।
 भयानक-वि० [सं०] १. डर-लाग्दो; भयङ्कर; भयावह।
 २. साहित्यका नौ रसहरूमध्ये एक।
 भयान्वित-वि० [सं०] डराएको; भय-भीत।
 भयावह-वि० [सं०] भयङ्कर; भयानक।
 भयो-वि० बो० [हु] १. निषेध, झिज्याहट, कुनै कामको
 अभाव, उपेक्षा, अविश्वास आदि बुझाउने शब्द; भो।
 २. 'हुनु' क्रियाका भूत-काल, प्रथम-पुरुष, एक-वचनको
 रूप। ३. पुग्यो।
 भर-ना० [सं०] १. आङ्ग; भरोसा; आधार; संहारा। २.
 भारी; भार। ३. अधिक्य; अधिकता। ४. समूह; समु-
 दाय। (वि०) ५. भरण-पोषण गर्ने; पालक। (ना०
 यो०) ६. नाम शब्दको अगिल्लिर वा पछिल्लिर लागेर
 सम्म, पर्यन्त, टनाटन, सर्वत्र आदि अर्थ बुझाउने शब्द;
 भरि। (उदा०-भरमुलुक; संसारभर इत्या०।)
 भरङ्ग-ना० [सं० भङ्ग] १. नाश; बरवादी; भङ्ग। (वि०)
 २. निराश। ३. उदास; दिक्दार।
 भरण-ना० [सं०] १. कसैको जीविकाका निमित्त आवश्यक
 वस्तुहरू दिनु; पालन-पोषण। २. भर्नु।
 भरण-पोषण-ना० [सं०] जीविकाको निमित्त आवश्यक वस्तु-
 हरू दिई पाल्ने काम; पालन-पोषण।
 भरणी-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये दोस्रो नक्षत्र।
 भरणीय-वि० [सं०] भरण गर्ने योग्य; पालनीय।
 भरत-ना० [सं०] १. शकुन्तलाको गर्भबाट उत्पन्न, राजा
 दुष्यन्तका छोरा। (यिनैको नामबाट हिन्दू-स्थानको नाम
 'भारत' रहेको हो।) २. कैकेयीको गर्भबाट जन्मेका,
 दशरथका छोरा। ३. नाट्य-शास्त्रका प्रवर्तक एक ऋषि।
 भरत-खण्ड-ना० [सं०] भारत; हिन्दू-स्थान।
 भरत-वाक्य-ना० [सं०] संस्कृत साहित्यका नाटकको आखिरमा
 गाइने आशीर्वादात्मक गान।
 भरथेग-ना० [भर्+थेग] सहायता; मद्दत।
 भरद्वाज-ना० [सं०] १. गोत्र-प्रवर्तक २ मन्त्र-द्रष्टा एक
 ऋषि। २. भद्राई चरो।
 भरपाई-ना० [भर्पाई] भर्पाई।
 भरपूर-वि० [भर्+पूर्ण] १. पूर्ण रूपले भरिएको; भरि-
 भराउ; परिपूर्ण। २. भरमार; यथेष्ट।
 भरभर-क्रि० यो० [अनु०] बल्दा दाउराका ज्वालाबाट
 हावा लाग्दा शब्द आउने किसिम।
 भरभराइ-ना० [भरभराउ+आइ] भरभराउने किसिम,
 क्रिया वा भाव।
 भरभराइनु-अ० क्रि० [भरभराउ+इ+नु] भरभराउने
 होइनु; भरभर शब्द निस्कनु; ('भरभराउनु'-को
 भा० क्रि०)।

भरभराउँदो-वि० [भरभर+आउँदो] धूम-रहित भई बलेको;
 झरझराउँदो (फिलिङ्गाहरूको समूह)।
 भरभराउनु-अ० क्रि० [भरभर+आउ+नु] १. हावा वा
 दाउराका दोषले ज्वालाबाट भरभर आवाज आउनु।
 २. भरभर शब्द निस्कनु।
 भरभित्तो-क्रि० यो० [भर+भित्तो] सकेसम्म; हृदयसम्म;
 यथाशक्य; भरमगदूर।
 भरमगदूर-क्रि० यो० [भरमौदुर] भरमौदुर।
 भरमार-वि० [भर+मार] धेरै; प्रशस्त; यथेष्ट।
 भरमौदूर-क्रि० यो० [भर+मकदूर (अ०)] सकभर;
 यथाशक्य; भरसक।
 भरशक्य-क्रि० यो० [सं०] भरसक।
 भरसक-क्रि० यो० [भर+सक] सकेसम्म; सकभर; यथा-
 शक्य।
 भराइ-ना० [भर्+आइ] भर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भराइ-ना० [भराउ+आइ] भराउने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 भराइनु-स० क्रि० [भराउ+इ+नु] भर्ने लाइनु; पुराइनु;
 ('भराउनु'-को क० क्रि०)।
 भराउनु-स० क्रि० [भर्+आउ+नु] १. खाल्टो, भाँडो
 आदि भर्ने लाउनु; पुराइनु वा भर्ने लाउनु। २. क्षति-पूर्ति
 गराउनु; तिराउनु। ३. नपुग पूरा गर्ने लाउनु। ४. रफू,
 बुट्टा आदि बनाउन लाउनु; ('भर्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 भराभर-वि० [भर्+भर्] १. भरिभराउ; भरिपूर्ण।
 (ना०) २. धमाधम भर्ने क्रिया।
 भराभर-क्रि० यो० [अनु०] धमाधम उठेर हिँड्ने किसिम।
 भरि-अव्य० [सं० भर] शब्दका पछिल्लिर लागेर जति,
 सम्म, पर्यन्त, भियाएसम्म, सम्पूर्ण आदि अर्थ बुझाउने
 शब्द। (उदा०-शक्तिभरि, भएभरि आदि।)
 भरि-वि० [भर] १. भरिपूर्ण; टनाटन; भरिभराउ।
 (क्रि० यो०) २. कुनै निश्चित सीमा वा समयसम्म;
 तक; भर। ३. परिपूर्ण गरिएको; पालित। ४. परिपूर्ण
 गर्ने; पालन गर्ने (स्त्री)। ५. सर्वत्र; सबै ठाउँमा।
 भरित-वि० [सं०] १. भरिएको; भरिभराउ; परिपूर्ण।
 २. भरण-पोषण गरिएको; पालित।
 भरिनु-स० क्रि० [भर्+इ+नु] भाँडा-बर्तनमा कुनै वस्तु
 भरी हालिनु; ('भर्नु'-को क० क्रि०)।
 भरिपूर्ण-वि० [भरी+पूर्ण] भरिभराउ; परिपूर्ण।
 भरिभण्ड-क्रि० यो० [भरि+भाण्ड(सं०)] १. छ्याल्ल-
 व्याल्ल; छ्यासमिस। २. जथाभावी; मनपरी।
 भरिभराउ-वि० [भरी+भराउ] पूर्ण रूपले भरिएको;
 टनाटन; परिपूर्ण।
 भरिभित्तो-क्रि० यो० [भरभित्तो] भरभित्तो।
 भरिया-ना० [भारी+इया] भारी बोक्ने पेशा भएको व्यक्ति;
 कुल्ली।

भरिलो-वि० [भर्+इलो] पोटिलो; पुष्ट; हृष्ट-पुष्ट।
 भरिशक्य-क्रि० यो० [भरि+शक्य (सं०)] सकभर;
 यथाशक्य; भरमीदूर।
 भरुवा-वि० [भर्+उवा] १. भर्नुपर्ने; भरिने। २. भरिए-
 को; हालिएको। ३. भर्ने; नाप्ने (माना-पाथी)।
 भरे-क्रि० यो० [ने०] १. दिनको पछिल्लो समयमा;
 बेलुकी-पख। २. पछि; भविष्यमा।
 भरेड-ना० [भन्याङ] भन्याङ।
 भरे-भोलि-क्रि० यो० [भरे+भोलि] १. अलिबेरपछि।
 २. एक-दुई दिनपछि। ३. निकट भविष्यमा।
 भरेली-ना० [भर+एलि] १. अन्न, फल, फूल आदिको परिपूर्ण
 अवस्था; पूर्ण रूपमा पाकेको अवस्था। (वि०) २. भरे-
 भोलि तयार हुने। ३. प्रशस्त।
 भरोस-ना० [भरोसा] भरोसा।
 भरोसा-ना० [सं० भर+आशा] १. कुनै काम अवश्य सिद्ध
 हुन्छ भन्ने विचार; आशा। २. आश्रय; सहारा; भर;
 आलम्बन। ३. दृढ विश्वास।
 भरौटे-ना० [भार+औटे] भारी बोक्ने पेशा भएको व्यक्ति;
 भरिया; कुल्ली।
 भरौटे-वि० [भर्+औटे] जथाभावी किसिमले चाहिने-
 नचाहिने मानिस वा पदार्थ घुसाउनु।
 भरौटे-वि० [भाडा+औटे] भाडा वा ज्यालामा ल्याइएको।
 भर्कनु-अ० क्रि० [भङ्क] भङ्कनु।
 भर्कनु-अ० क्रि० [भर्+नु] भर्नु उड्नु।
 भर्काई-ना० [भर्क+आइ] भर्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
 उडाइ।
 भर्काइ-ना० [भर्क+आइ] भर्कने किसिम, क्रिया वा भाव;
 भङ्काइ।
 भर्काइनु-स० क्रि० [भर्काउ+इ+नु] भर्नु उडाइनु; ('भर्का-
 उनु'-को क० क्रि०)।
 भर्काइनु-स० क्रि० [भर्काउ+इ+नु] भङ्काइनु; ('भर्काउनु'-
 को क० क्रि०)।
 भर्काउनु-स० क्रि० [भर्क+आउ+नु] भङ्काउनु; ('भर्कनु'-
 को प्रे० क्रि०)।
 भर्काउनु-स० क्रि० [भर्क+आउ+नु] भर्नु उडाउनु;
 ('भर्कनु'-को प्रे० क्रि०)।
 भर्कनु-अ० क्रि० [भर्क+इ+नु] भर्नु उड्नु; ('भर्कनु'-को
 भा० क्रि०)।
 भर्कनु-स० क्रि० [भर्क+इ+नु] भङ्कनु; ('भर्कनु'-को
 भा० क्रि०)।
 भर्खर-क्रि० यो० [ने०] थोरै समयअघि; केही बेरमात्र
 पहिले।
 भर्खरको-वि० [भर्खर+को] १. थोरै समय पहिलेको।
 २. भर्खर जवानी चढेको; नौजवान।
 भर्ग-ना० [सं०] १. शिव। २. ब्रह्मा।

भर्तव्य-वि० [सं०] भरण-पोषण गर्न योग्य; पालनीय।
 भर्ता-वि० [सं०] १. भरण-पोषण गर्ने (व्यक्ति); पालक।
 (ना०) २. स्वामी; मालिक। ३. लोग्ने; पति। ४. विष्णु।
 भर्ताल-ना० [भर्+ताल] जूवाको खेलमा च्याँखेलाई तिरिने
 रकम।
 भर्ती-ना० [भर्+ती] १. भर्ना; नियुक्ति। २. केहीदिनको
 निमित्त कुनै काममा हुने नियुक्ति।
 भर्तीवाल-वि० [भर्ती+वाल] गल्लावाल।
 भर्तृमती-ना० [सं०] लोग्ने भएकी स्त्री; सधवा स्त्री।
 भर्तृहरि-ना० [सं०] शृङ्गार-शतक, नीति-शतक, वैराग्य-
 शतक आदि संस्कृत ग्रन्थका रचयिता एक प्रसिद्ध राजा।
 भर्त्सक-वि० [सं०] १. भर्त्सना गर्ने; धम्की लाउने।
 २. गाली गर्ने।
 भर्त्सन-ना० [सं०] भर्त्सना।
 भर्त्सना-ना० [सं०] १. निन्दा; गाली। २. हप्की; धम्की।
 भर्त्सित-वि० [सं०] १. भर्त्सना गरिएको; तिरस्कृत;
 निन्दित। २. हप्काइएको; धम्काइएको।
 भर्ना-ना० [भर्] १. एक वस्तुका सट्टा अर्को वस्तु दिने काम;
 बदला; सट्टा। २. नपुग पूरा गर्ने काम। ३. कुनै काम, पद
 आदिमा मानिस नियुक्त गर्ने काम; भर्ती; नियुक्ति।
 भर्नी-ना० [भर्+नी] भर्ने भाँडो (माना, पाथी आदि)।
 भर्नु-स० क्रि० [सं० भृ+नु] १. भाँडामा कुनै वस्तु भरी
 हाल्नु; भरिपूर्ण पार्नु; पुर्नु। २. नपुग पूरा गर्नु; भर्ना
 गर्नु। ३. तिर्नु; क्षति-पूर्ति गर्नु। ४. रफू गर्नु; बुट्टा पार्नु।
 ५. भरण-पोषण गर्नु; पाल्नु।
 भर्पाई-ना० [भर्+पाउ] नगदी वा जिन्सी मालहरू बुझाउँदा
 बुझ्नेले बुझाउनेलाई प्रमाणस्वरूप लेखिदिने कागत;
 रसीद।
 भर्मन-ना० [सं० भ्रम] १. भूल; भ्रम। २. भाउन्न; रिंगटा।
 ३. पागलपन; बहुलट्टी।
 भर्मनाइ-ना० [भर्मनाउ+आइ] भर्मनाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 भर्मनाइनु-अ० क्रि० [भर्मनाउ+इ+नु] भूल होइनु;
 ('भर्मनाउनु'-को भा० क्रि०)।
 भर्मनाउनु-अ० क्रि० [भर्मन+आउ+नु] १. भूल हुनु; भ्रम-
 मा पर्नु। २. बौह्माउनु; छँटाउनु। ३. रिंगटा लाग्नु;
 भाउन्न हुनु। ४. घुम्नु; रिंग्नु। ५. छटपटी लाग्नु;
 छटपटाउनु।
 भन्याक-भुहड-क्रि० यो० [ने०] १. चराहरू एकसाथ उड्ने
 किसिम। २. घेरै मानिसहरू एकसाथ उड्ने किसिम।
 भन्याङ-ना० [ने०] १. घरमा तल-माथि गर्नाका निमित्त
 बनाएको, खुट्किलाहरू भएको साधन। २. अग्ला ठाउँमा
 आवत-जावत गर्नाका निमित्त बनेका खुट्किलाहरू; सिँदी;
 लिस्नु।
 भन्याङ-भुहड-क्रि० यो० [ने०] १. सबै एकै चोटि उड्ने वा

भर्-भवितव्य

उड्ने किसिम; भन्याक-भुल्क। (ना०) २. साना-साना केटा-केटी; भन्ट्याङ-भुन्टुङ।

भर्-क्रि० यो० [अनु०] १. पक्षीहरू उड्ने वा उड्दा शब्द आउने किसिम; भर्। २. शब्द आउने गरी हावा छुट्ने, आगो बल्ने, मोटर आदि चल्ने किसिम।

भर्साई-ना० [सं० भ्राष्ट्र] तातेको बालुवाद्वारा अन्नहरू भुट्ने एक प्रकारको ठूलो चूलो।

भर्सेली-ना० [भर्साई] चूहामाथिको सम्म परेको भाग; चूहामा बलेको आगाका ज्वाला निस्कने मुखवरि-परिको भाग।

भर्सेलो-ना० [भर्सेली] भर्सेली।

भर्स्याइ-ना० [भर्स्याउ+आइ] भर्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

भर्स्याइनु-स० क्रि० [भर्स्याउ+इ+नु] पकाएको भाँडो भर्सेलीमा राखी पाकेका वस्तुको थरक मारिनु; ('भर्स्याउनु'-को क० क्रि०)।

भर्स्याउनु-स० क्रि० [भर्सेली+याउ+नु] पकाएको अन्न भर्सेलीमा वा भुङ्ग्रामा राखेर राम्ररी पाक्न दिनु; थरक मारुनु; ओयाउनु।

भल-ना० [भल] १. पानी पर्दा पाखामा बगेको पानी; पाखामा बगेको बाढी। २. रगत आँसु आदिको धारो।

भलक-ना० [भल] भुल्क।

भलभले-ना० [भलभुले] भुलभुले।

भला-ना० [भलो] १. असल; बढिया। (संयो०) २. कुनै कार्यको आंशिक सफलतामा सन्तोष प्रकट गरेर बोलिने शब्द; तै। (उदा०-भला यति काम त भएछ।)

भलाइ-ना० [भलो+आइ] १. कसैलाई असल हुने काम; भलो काम; उपकार। २. हित; कल्याण।

भला-कुसारी-ना० [भलो+कुशल] १. टाढाबाट आएका वा धेरै दिनपछि भेट भएका मानिससित गरिने कुशल-प्रश्न; सन्धो-विसन्धो वा सुख-दुःखको सोधनी; क्षेम-कुशल। २. मैत्रीपूर्ण कुराकानी; वातलाप।

भलादमी-ना० [भलो+आदमी] १. भलो मानिस; शिष्ट व्यक्ति; सज्जन। २. गण्य-मान्य व्यक्ति।

भलायो-ना० [सं० भल्लातक] १. रछाय रङ्गका पात र काला फल हुने एक जातको रूख। २. त्यसैको फल। (जङ्गली भलायोको पात ठूलो र लामो हुन्छ। यो वृक्ष छुँदा धेरैजसो मानिसहरूलाई शरीरमा खटिरा उछल्छ। आयुर्वेदमा यसको गुण अग्नि-वर्द्धक, वीर्य-वर्द्धक, स्मृति-कारक, कोष्ठ-वर्द्धक रोगलाई फायदा गर्ने र कृमि-नाशक बताइएको छ।)

भली-भाँति-क्रि० यो० [भलो+भाँति] राम्रोसँग; राम्ररी; खूबसित।

भले-ना० [भल] १. खोपीका खेलमा पैसा बच्चाँदा भनिने शब्द। २. भल लाग्ने जमीन; भल पस्ने जग्गा।

भलो-वि० [प्रा० भल्ल] १. असल; उत्तम; श्रेष्ठ। २. सज्जन; गुणी। (ना०) ३. भलाइ; हित; कल्याण।

भल्कनु-अ० क्रि० [भल्को] भुल्कनु।

भल्काइ-ना० [भल्क+आइ] भल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; भुल्काइ।

भल्काइ-ना० [भल्काउ+आइ] भल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।

भल्काइनु-स० क्रि० [भल्काउ+इ+नु] भुल्काइनु; ('भल्काउनु'-को क० क्रि०)।

भल्काउनु-स० क्रि० [भल्क+आउ+नु] भुल्क्याउनु; उमाल्नु।

भल्को-ना० [भल] पानीको उम्लाइ; भुल्को।

भल्नु-स० क्रि० [भले+नु] बच्चाँनु; खोपीमा हाल्नु।

भल्ल-ना० [सं०] १. भाला। २. भालू। ३. भलायो वृक्ष।

भल्लक-ना० [सं०] १. भलायो वृक्ष। २. भालू।

भल्लुक-ना० [सं०] भालू।

भल्लूक-ना० [सं०] भालू।

भव-ना० [सं०] १. जन्म; उत्पत्ति। २. संसार; जगत्। ३. शिव। ४. मेघ। ५. कामदेव।

भव-चक्र-ना० [सं०] संसारमा बार-बार जन्म लिने र मर्ने क्रम; जन्म-मरणको क्रम।

भव-जल-ना० [सं०] भव-सागर।

भव-जाल-ना० [सं०] १. संसाररूपी जाल; माया-जाल। २. झन्झट; झमेला।

भवदीय-वि० [सं०] तपाईंको; यहाँको।

भवदीया-वि० [सं०] तपाईंकी; यहाँकी।

भवन-ना० [सं०] १. घर; गृह। २. महल; दरबार; प्रासाद। ३. इमारत। ४. जन्म; उत्पत्ति।

भवन्त-ना० [सं०] वर्तमान काल।

भविष्य-काल-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार कुनै काम पछि हुने वा गरिने अवस्था बुझाउने क्रिया-पदको रूप। २. भविष्यत्-काल।

भवं-बन्धन-ना० [सं०] संसार-रूपी बन्धन; सांसारिक मोह-को बन्धन।

भव-भय-ना० [सं०] संसारमा बार-बार जन्म लिनुपर्ने र मर्नु-पर्ने डर।

भव-भूति-ना० [सं०] १. ऐश्वर्य; सम्पत्ति। २. संस्कृत साहित्यमा प्रसिद्ध ग्रन्थ 'उत्तर राम-चरित', 'मालती-माधव' आदि नाटकका रचयिता एक प्रसिद्ध महाकवि।

भव-सागर-ना० [सं०] संसाररूपी समुद्र।

भव-सिन्धु-ना० [सं०] भव-सागर।

भवाटवी-ना० [सं०] संसार-रूपी जङ्गल।

भवान्-सर्व ना० [सं०] तपाईं; श्रीमान्; यहाँ।

भवितव्य-वि० [सं०] १. पछि हुने; भविष्यमा अवश्य हुने; भावी। (ना०) २. अकस्मात्को घटना; पहिलेदेखि

अनुमान वा कल्पना नगरिएको घटना ।
 भवितव्यता-ना० [सं०] १. अवश्य हुने काम वा कुरो । २. अचानकको घटना; पहिलेदेखि अनुमान वा कल्पना नगरिएको घटना । ३. भाग्य; प्रारब्ध ।
 भविता-वि० [सं०] पछि हुने; भविष्यमा हुने ।
 भविष्य-ना० [सं०] १. आउँदो समय; आगामी काल । (वि०) २. पछि हुने; भावी ।
 भविष्य-कथन-ना० [सं०] भविष्यत्-वाणी ।
 भविष्यत्-वि० [सं०] १. पछि हुने; भावी । (ना०) २. आगामी समय; भविष्य-काल ।
 भविष्यत्-काल-ना० [सं०] आउँदो समय; पछि आउने काल ।
 भविष्यत्-पुराण-ना० [सं०] भविष्य-पुराण ।
 भविष्यद्-वक्ता-ना० [सं०] १. पछि हुने कुरो भन्ने व्यक्ति; भविष्यमा हुने घटनाहरू पहिलेबाटै भन्ने व्यक्ति; भविष्य-वाणी गर्ने मानिस । २. ज्योतिषी ।
 भविष्यद्-वाणी-ना० [सं०] पहिलेबाटै भनिएको पछि हुने कुरो; भविष्य-कथन ।
 भविष्यद्वादी-ना० [सं०] भविष्यद्-वक्ता ।
 भविष्य-पुराण-ना० [सं०] भविष्यत्-कालमा हुने घटनाहरूको वर्णन गरिएको एक पुराण; अठार महापुराणमध्ये एक ।
 भविष्य-वक्ता-ना० [सं०] भविष्यद्-वक्ता ।
 भविष्य-वाणी-ना० [सं०] भविष्यद्-वाणी ।
 भव्य-वि० [सं०] १. देख्नेमा राम्रो र महान्; सज-धजको; शानदार । २. शुभ; मङ्गल-कारक । ३. योग्य; उपयुक्त । ४. शान्त; प्रसन्न । ५. पछि हुने; भावी । (ना०) ६. लीची फल ।
 भव्यता-ना० [सं०] भव्य हुनाको भाव ।
 भषक-ना० [सं०] कुकुर ।
 भषण-ना० [सं०] कुकुर भुकेको शब्द ।
 भसक्क-क्रि० यो० [भुसुक्क] भुसुक्क ।
 भसभस-क्रि० यो० [ने०] १. डड्ने किसिम । २. खुकुलो जमीन भस्कने किसिम; फसफस ।
 भसभसती-क्रि० यो० [भसभस+ती] भसभस ।
 भसभसी-क्रि० यो० [भसभस+ई] भसभसती ।
 भसरभूँडी-वि० [भसार] भसार ।
 भसाइ-ना० [भसाउ+आइ] भसाउनेकिसिम, क्रिया वा भाव ।
 भसाइ-ना० [भास्+आइ] भासिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भसाइनु-सं० क्रि० [भसाउ+इ+नु] जग्गा-जमीन खनेर गह्रियाइनु; ('भसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 भसाउनु-सं० क्रि० [भास्+आउ+नु] १. जग्गा जमीन-हरूको माटो फालेर गहिरो पार्नु; गह्रियाउनु; भास्नु । २. काठ आदि ठोकेर भुइँमा गाड्नु ।
 भसाभस-क्रि० यो० [भसभस] १. डड्ने किसिम । २. धमा-धम; सरासर ।
 भसार-वि० [सं० प्रसार] स्याहार-सम्भार गर्न नजान्ने;

अलपत्रे ।
 भसारे-वि० [भसार+ए] भसार ।
 भसानी-वि० [भसार+नी] स्याहार-सम्भार गर्न नजान्ने; फोहोरी (स्त्री) ।
 भसित-वि० [सं०] १. भस्म भएको; भस्मीभूत । (ना०) २. खरानी; भस्म ।
 भस्कनु-अ० क्रि० [भास्] फुको वा फस्को जमीन भासिनु ।
 भस्काइ-ना० [भस्क+आइ] भस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भस्काइ-ना० [भस्काउ+आइ] भस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भस्काइनु-सं० क्रि० [भस्काउ+इ+नु] भस्काइनु; ('भस्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 भस्काउनु-सं० क्रि० [भस्क+आउ+नु] १. भस्काउनु; भसाउनु । २. मास्नु; खूब खन्नु । ३. खूब काम गर्नु । ४. फुको वा फोसो जमीन थिचेर वा ठोकेर गह्रियाउनु वा भस्काउनु ।
 भस्कनु-अ० क्रि० [भस्क+इ+नु] भस्कनु ।
 भस्त्रा-ना० [सं०] कामी, कौ आदिको आगो फुक्ने साधन; खलाँती ।
 भस्म-ना० [सं०] १. खरानी; विभूत । २. विशेष तरीकाले रत्न, घातु, उपधातु आदि पोलेर बत्ताएको औषधि ।
 भस्मसात्-वि० [सं०] डढेर खरानी भएको; भस्मीभूत ।
 भस्माविशेष-वि० [सं०] डढेर खरानीको रूपमा मात्र बाँकी रहेको ।
 भस्मासुर-ना० [सं०] कसैको शिरमा हात राख्नेवित्तिकै भस्म गर्ने शक्ति शिवजीबाट प्राप्त गर्ने एक पुराण-प्रसिद्ध राक्षस ।
 भस्मीभूत-वि० [सं०] डढेर खरानी भएको; भस्म भएको; भस्मसात् ।
 भस्मे-ठुँडो-ना० [भस्म+ठुँडो] भस्मे-ठुटो ।
 भस्मे-ठुटो-ना० [भस्म+ठुटो] १. बलेर बाँकी रहेको ठुटो । २. साह्रै कालो मानिसलाई भनिने शब्द ।
 भस्पोट-ना० [भासि+ओट] भासिने किसिमको जमीन; गाडिने किसिमको जग्गा ।
 भा-ना० [सं०] १. चमक; दीप्ति । २. शोभा; कान्ति । ३. प्रतिच्छाया ।
 भाँग-ना० [सं० भङ्गा] भाङ्ग ।
 भाँचकुँच-ना० [भाँच्+कुँच्याउ] बेसरी कुँच्याउने वा भाँच्ने काम; तोड्ने काम; भाँच-भुँच ।
 भाँच-भुँच-ना० [भाँच्+भुँच (फाँ०)] भाँचकुँच ।
 भाँचाभाँच-ना० [भाँच्+भाँच्] धमाधम भाँच्ने काम ।
 भाँचिनु-अ० क्रि० [भाँच्+इ+नु] टुट्नु; टुक्रिनु; ठुन्किनु ।
 भाँची-ना० [भाँजी] भाँजी ।

भाँचीकुँची-भाखा

भाँचीकुँची-ना० [भाँचकुँच] भाँचकुँच ।

भाँची-ना० [पाँची] १. डन्डी-बियाको खेलमा पाँचको गणना ।

२. पाँची गणनामा बियो हान्ने तरीका । ३. झटारो ।

भाँचनु-स० क्रि० [सं० भञ्ज] १. तोड्नु । २. टुक्र्याउनु; ठुन्क्याउनु ।

भाँजा-ना० [सं० भञ्जन] जन्तुहरूलाई थिचेर मार्नाका निमित्त बाटाको दायाँ-बायाँ राखिने काठका मूढाहरूको साधन ।

भाँजी-ना० [भाँजो] भाँजो ।

भाँजो-ना० [सं० भञ्ज] कुनै काममा बाधा पुर्‍याउने काम; भाँजी; विघ्न; बाधा ।

भाँड-भैलो-ना० [भाँड+भेल+ओ] १. जयाभावी काम-कुरो । २. फोहोर कुरो; अश्लील वचन । ३. भाँड्ने काम वा कुरो; भाँडिउ ।

भाँडा-कुँडा-ना० [भाँडा+कुँडा (फाँ०)] भाँडाहरूको समुदाय; भाँडा-वर्तन; कसन-तमन ।

भाँडा-वर्तन-ना० [भाँडा+वर्तन] भाँडा-कुँडा ।

भाँडिउ-ना० [भाँड+निहुँ] भाँड्ने काम वा कुरो; भाँड्ने निहुँ । २. जयाभावी काम वा कुरो; भाँड-भैलो ।

भाँडिनु-अ० क्रि० [भाँड+इ+नु] १. खराब काम वा कुरामा लाग्नु; कुलतमा लाग्नु । २. बरालिनु; विभिन्डिनु । ३. काम-कुरा आदि बिग्रनु ।

भाँडो-ना० [सं० भाण्ड] १. वस्तुहरू राख्ने वा पकाउने घातु, माटा आदिको पात्र; वर्तन । २. पात्र ।

भाँडु-स० क्रि० [प्रा० भण्डइ+नु] १. काम-कुरो बिगार्नु; बिथोल्नु । २. खराब लतमा लगाउनु; बराल्नु । ३. भड्काउनु; विभिन्ड्याउनु ।

भाँड्यु-ना० [भाँडिउ] भाँडिउ ।

भाँत-ना० [भाँति] भाँति ।

भाँति-ना० [सं० भेद] १. किसिम; प्रकार; थरी । २. तरीका; पद्धति ।

भाँति-भूखण्ड-ना० [भाँति+भू+खण्ड] सकेसम्मको प्रयत्न; यथाशक्य कोशिश ।

भाइ-ना० [प्रा०] १. एउटै आमा-बाबुवाट जन्मेको आफू-भन्दा कान्छो व्यक्ति (पुरुष); भ्राता । २. त्यस्तै नाता वा स्नेह भएको आफूभन्दा कान्छो व्यक्ति । ३. एउटै बाबु-वाट जन्मेको आफूभन्दा कान्छो व्यक्ति (पुरुष) । ४. एउटै आमा-बाबु वा विभिन्न आमाहरूवाट आफ्नै बाबु द्वारा उत्पन्न जेठो वा कान्छो व्यक्ति (पुरुष) । ५. त्यस्तै आत्मीय व्यक्तिहरू ।

भाइ-टीका-ना० [भाइ+टीका] भ्रातृ-द्वितीया । यस दिन दिदी-बहिनीले यमराजको पूजा गरी दाजु-भाइलाई टीका लगाइदिन्छन् ।

भाइ-नाइके-ना० [भाइ+नाइके] नाइकेपछिको अधिकारी व्यक्ति; सहायक नाइके ।

भाइनु-अ० क्रि० [भाउ+इ+नु] मनमा कुनै कुरा वा विचार फुरिनु; ('भाउनु'-को भा० क्रि०) ।

भाइ-बुहारी-ना० [भाइ+बुहारी] १. भाइकी पत्नी । २. भाइ र बुहारी ।

भाइ-भारादार-ना० [भाइ+भारादार] राज-परिवारका व्यक्ति र उच्च कर्मचारी ।

भाइस-चान्सलर-ना० [अं०] विश्व-विद्यालय, एकेडेमी आदि संस्थाका चान्सलरको नायबका रूपमा काम गर्ने व्यक्ति; उपकुल-पति ।

भाइस-चेयर-मैन-ना० [अं०] चेयर-मैनको सहायक व्यक्ति; उपाध्यक्ष ।

भाइस-प्रेसिडेन्ट-ना० [अं०] प्रेसिडेन्टको सहायक व्यक्ति; उपसभा-पति; उपाध्यक्ष ।

भाइस-राय-ना० [अं० भाइस-रय] राजाको प्रतिनिधिका रूपमा कुनै उपनिवेशमा शासन गर्ने व्यक्ति ।

भाउँटो-ना० [ने०] १. आपत्ति; कठिनाई । २. झन्झट; टन्टा ।

भाउ-ना० [फा० बहा] कुनै वस्तु खरीद-बिक्री गर्ने प्रचलित वा निश्चित मूल्य; मोल; दर ।

भाउ-ना० [सं० भाव] १. नृत्य, गीत आदिमा आन्तरिक अभिप्राय वा विचार प्रकट गर्ने अङ्ग-प्रत्यङ्गको चेष्टा; नकल; हाउ-भाउ । २. आदर-सम्मान; मान-भाउ ।

भाउचर-ना० [अं०] नगद रुपियाँ-पैसा कहीं जिम्मा वा धरोट राख्दा त्यसको प्रमाणस्वरूप दिइने रसीद; रुपियाँ जम्मा गरेको वा दिएको प्रमाण-पत्र ।

भाउज्यू-ना० [प्रा० भाउज्जा] दाज्यूकी पत्नी ।

भाउनु-अ० क्रि० [सं० भा+नु] १. मनमा कुनै कुराको विचार आउनु; फुर्नु । २. भान हुनु; प्रतीति हुनु । ३. सुहाउनु; खुल्नु ।

भाउन्न-ना० [सं० भ्रम] भोक, रोग, गरमी, कमजोरी आदिले लाग्ने रिडटा; भर्मन ।

भाकभुक-ना० [ने०] १. हा-हो गरेर कुनै काम सिद्ध गर्नु । २. पिट-पाट; पाकपुक ।

भाकल-ना० [भाक्+अल] इष्ट-सिद्धिका निमित्त देव-देवीको कुनै किसिमको पूजा गर्ने प्रतिज्ञा ।

भाका-ना० [भाखा] भाखा ।

भाका-पत्र-ना० [भाका+पत्र] भाखा-पत्र ।

भाकिनु-स० क्रि० [भाक्+इ+नु] भाकल गरिनु; ('भाक्नु'-को क० क्रि०) ।

भाक्नु-स० क्रि० [सं० भाक्+नु] १. इष्ट-सिद्धिका निमित्त कुनै देव-देवीलाई कुनै किसिमको पूजा गर्ने प्रतिज्ञा गर्नु; भाकल गर्नु । २. किरिया खानु; शपथ ग्रहण गर्नु ।

भाखा-ना० [सं० भाष्] १. कुनै प्रतिज्ञा पूरा गर्ने म्याद; कबूल पूरा गर्ने अवधि । २. पढाइ वा गीतको लय । ३. भाषा ।

भाखा-खावा-ना० [भाखा+खावा (फाँ०)] भाखा; म्याद।
भाखा-पत्र-ना० [भाखा+पत्र] निश्चित समयभित्र कुनै काम-कुरो पूरा गर्दछु भन्ने कबूलियत लेखिएको पत्र; भाका लेखिएको पत्र।

भाग-ना० [सं०] १. खण्ड; हिस्सा; अंश। २. तरफदारी; पक्ष। ३. भाग्य; प्रारब्ध। ४. गणितमा कुनै राशि वा सङ्ख्यालाई निर्धारित खण्डमा बाँड्ने क्रिया। ५. अवयव; अङ्ग; छेउ; प्रान्त।

भाग-धेय-ना० [सं०] १. भाग; हिस्सा। २. भाग्य; प्रारब्ध। ३. राज-कर; राजस्व। ४. उत्तराधिकारी।

भाग-फल-ना० [सं०] गणितमा भाजकले भाज्यलाई भाग गर्दा प्राप्त हुने पूर्ण अङ्क; लब्धि; भजन-फल।

भाग-बन्डा-ना० [भाग+बन्डा] अंश वा भाग लगाउने काम।

भाग-भाक्-वि० [सं०] हिस्सेदार; अंशियार।

भागवत-ना० [सं०] १. विशेष रूपमा श्री-कृष्ण चन्द्रका कथाहरू वर्णन गरिएको एक पुराण; अठार महापुराण-मध्ये एक। (वि०) २. भगवत्-सम्बन्धी। ३. विष्णु-सम्बन्धी। ४. विष्णु-भक्त। ५. दैवी।

भाग-शान्ति-क्रि० यो० [भाग+शान्ति] दामासाहीले पाए-बमोजिम; भाग-बन्डामा आएअनुसार।

भागहार-ना० [भाग] गणितमा भाग गर्ने एक क्रिया।

भागाभाग-ना० [भाग+भाग] सबका सब मानिसहरू यत्र-तत्र भाग्ने काम; धेरै मानिसहरू भाग्ने काम।

भागार्ह-वि० [सं०] १. भाग लाउन योग्य; भाज्य। २. हिस्सेदार; अंशियार।

भागिनु-अ० क्रि० [भाग+इ+नु] पलायन गरिनु; ('भागनु'-को भा० क्रि०)।

भागिनेय-ना० [सं०] भानिज।

भागी-वि० [सं०] १. भाग पाउने; हिस्सेदार। २. भाग भएको; हिस्सा भएको। ३. भोग्ने; बेहोर्ने। (ना०) ४. हकदार; अधिकारी।

भागीरथी-ना० [सं०] गङ्गा।

भाग्ने-ना० [सं० भाग्य] भाग्य; तकदीर।

भाग्ने-जोग्ने-क्रि० यो० [भाग्य-जोग्य] भाग्य-जोग्य।

भागनु-अ० क्रि० [प्रा० भग्+नु] १. डराएर आफ्नो सुरक्षाका लागि कतै जानु; सुईकुच्चा ठोक्नु; पलायन गर्नु। २. दौड्नु; दगुर्नु। ३. बेपत्ता हुनु।

भाग्य-ना० [सं०] मनुष्यलाई सुख वा दुःखको भागी गराउने पूर्व-निश्चित दैवी विधान; प्रारब्ध; किस्मत; तकदीर।

भाग्य-जोग्य-क्रि० यो० [सं० भाग्य+योग] भाग्यअनुसार; तकदीरबमोजिम।

भाग्यमानी-वि० [सं० भाग्यवान्] सौभाग्य भएको; भाग्यवान्; भाग्य-शाली।

भाग्य-रेखा-ना० [सं०] १. सामुद्रिक शास्त्रअनुसार हत्के-लामा मणि-बन्धदेखि औलातिर गएको विशेष रेखा;

भाग्य सूचित गर्ने ठाडो रेखा। २. सञ्चित शुभाशुभ कर्मको फल-भोग; भाग्य-लेखा; विधिको रेखा।

भाग्य-लेखा-ना० [भाग्य+लेखा] भाग्यमा रहेको कुरो; प्रारब्धमा रहेको शुभ वा अशुभ परिणाम।

भाग्यवती-वि० [सं०] उत्तम भाग्य भएकी (स्त्री)।

भाग्य-वश-क्रि० यो० [सं० भाग्य-वशात्] भाग्य-वशात्।

भाग्य-वशात्-क्रि० यो० [सं०] भाग्यले; प्रारब्धअनुसार; भाग्य-वश; दैवात्।

भाग्यवाद-ना० [सं०] भाग्यअनुसार नै मानिसले सुख वा दुःख भोग्नुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त।

भाग्यवादी-वि० [सं०] भाग्यवादमा विश्वास गर्ने; भाग्यमा निर्भर रहने।

भाग्यवान्-वि० [सं०] भाग्यमानी; भाग्य-शाली।

भाग्य-विधाता-वि० [सं०] १. भाग्य निर्माण गर्ने; प्रारब्धका निर्माता। २. कसैको सुख-दुःखको कारणभूत व्यक्ति।

भाग्य-विपर्यय-ना० [सं०] भाग्य विपरीत हुनु; किस्मत खराब हुनु।

भाग्य-विप्लव-ना० [सं०] दुर्भाग्य; अभाग।

भाग्य-शाली-वि० [सं०] भाग्यवान्; भाग्यमानी।

भाग्य-सम्पद्-ना० [सं०] सौभाग्य।

भाग्य-हीन-वि० [सं०] १. अभागी; खराब भाग्य भएको। २. दुःखी।

भाग्याधीन-वि० [सं०] भाग्यको अधीनमा रहेको; भाग्यकै भरोसामा रहेको।

भाग्योदय-ना० [सं०] १. सौभाग्य खुल्नु; सौभाग्य आउनु। २. भाग्य-वश उन्नति हुँदै जानु।

भाङ-ना० [सं० भङ्गा] १. खाएमा नशा लाग्ने, गाँजाका जातको एक बोट। २. त्यसैको पात पिँधेर बनाइएको पेय पदार्थ; घोट्टा; भाँग।

भाङ-भुङ-ना० [सं० भङ्ग] १. माल-मत्ता बिगार्ने काम; तोड्-फोड्। २. पीट-पाट; पाकपुक। (वि०) ३. भत्ता-भुङ्ग; बरबाद।

भाङ-भुङ्गे-वि० [भाङ-भुङ+ए] १. भाङ-भुङ गर्ने स्वभावको। २. भाङ-भुङ्ग पार्ने।

भाङ-भुजो-ना० [भाङ्गो+भुजा] बाँकी केही नरहनु; पूर्ण समाप्ति; निश्चय हुनु।

भाङ्गो-सिस्नु-ना० [भाङ्गो+सिस्नु] पाटबाट भाङ्गो बनाइने एक जातको सिस्नु; अल्लो।

भाङ्गो-ना० [सं० भाङ्गक] पाटको एक प्रकारको खस्रो कपडा; टाट।

भाङ्गो-ना० [भाँजी] १. भाँजी; बाधा; विघ्न। २. अलझो; झमेला।

भाजक-ना० [सं०] १. गणितमा कुनै राशिलाई भाग गर्ने अङ्क। (वि०) २. भाग लगाउने; विभाजक।

भाजन-ना० [सं०] १. भाग लगाउने काम; बाँड्ने काम।

भाजित-भान्से

२. भाँडो; पात्र । ३. योग्य व्यक्ति; अधिकारी व्यक्ति ।
 ४. फोर्नु ।
 भाजित-वि० [सं०] भाग लगाइएको; विभक्त ।
 भाज्य-वि० [सं०] १. भाग लाउन योग्य; विभाज्य । (ना०)
 २. गणितमा भाजक अङ्कद्वारा भाग लिइने अङ्क ।
 भाट-ना० [सं० भट्ट] १. तीन लिङ्ग वा सोभन्दा बढीका जैसी जातले त्यस्तै जैसी वा खसकी छोरी विवाह गरी पैदा भएको सन्तान । २. राजा-महाराजा वा बडादमीहरूको स्तुति-गान गन एक जाति । ३. ब्राह्मण-जातिले संन्यासी-जातकी स्त्रीबाट जन्माएको सन्तान ।
 भाटक-ना० [सं०] भाडा; बहाल ।
 भाटभुट-ना० [(फाँ०) भाट+भुट] थोर-बहुत भुटनु; भुटभाट ।
 भाटा-ना० [?] घट्टै गएको समुद्रको तरङ्ग ।
 भाटी-ना० [भट्टी] १. कटकटिएको मैल बफाएर खुकुलो पार्नका निमित्त पकाउने भाँडो वा अगेनु । २. मसलाहरू हाली पकाएर कपडा धुने एक तरीका ।
 भाटो-ना० [ने०] घर छाउने, वार बार्ने आदि कामको बाँस वा काठको लामो र झीनो साटो ।
 भाडा-ना० [सं० भाटक] कुनै वस्तुको उपयोग गर्दा दिइने निश्चित धन; बहाल; किराया; महसूल ।
 भाडावाल-वि० [भाडा+वाल] भाडामा दिइने; भाडा लिएर उपभोग गर्न दिइने; किरायामा दिइने ।
 भाण-ना० [सं०] एउटै मात्र अङ्क हुने र हास्य-रस प्रधान हुने, दृश्य-काव्यको एक भेद ।
 भाण्ड-ना० [सं०] १. भाँडो; बर्तन । २. व्यापारको माल; विक्रीको वस्तु ।
 भाण्डागार-ना० [सं०] भण्डार; गोदाम; ढुकुटी ।
 भाण्डागारिक-ना० [सं०] भण्डारी ।
 भाण्डार-ना० [सं०] भण्डार ।
 भाण्डारिक-ना० [सं०] भण्डारी ।
 भाण्डारी-ना० [सं०] भण्डारी ।
 भाण्डीर-ना० [सं०] वरको बोट ।
 भात-ना० [प्रा० भत्त] १. चामल पकाएको खाद्य पदार्थ; भुजा । २. विहान र बलुका खाइने नियमित खाना ।
 भात-मारा-वि० [भात+मारा] १. बिनाकाम अर्काका घरमा गई खाएर बस्ने । २. भात खानका निमित्तमात्र अर्काका घरमा जाने; भाते ।
 भाति-ना० [सं०] १. प्रकाश; चमक; दीप्ति । २. ज्ञान ।
 भाती-ना० [सं० भस्त्रा] खलाँती ।
 भाते-वि० [भात+ए] १. भातमात्र खान पाउने र तलब नपाउने गरी नोकरी गर्ने; भतुवा । २. कुनै इलम नगरी बसी-बसी खाने; भात-मारा ।
 भाते-बेथु-ना० [भात+बेथु] ठूलो एक जातको बेथे साग ।
 भादगाउँ-ना० [सं० भक्त+ग्राम] भक्तपुर ।
 भाद्र-ना० [सं०] भदौ महीना ।

भाद्रपद-ना० [सं०] भाद्र महीना; भदौ ।
 भाद्रपदा-ना० [सं०] पूर्वा-भाद्रपदा र उत्तर-भाद्रपदा नक्षत्र ।
 भाद्रपदी-ना० [सं०] भाद्र महीनाको पूर्णिमा ।
 भान-ना० [सं०] १. कुनै प्रामाणिक आधार नभएको ज्ञान; प्रतीति; आभास । २. भ्रमपूर्ण धारणा; भ्रम । ३. प्रकाश; उज्यालो; दीप्ति ।
 भानिज-ना० [भान्जो] भान्जो ।
 भानिज-जेठाज्यू-ना० [भानिज+जेठाज्यू] पतिका भानिज-दाज्यु; फुपु-सासूको छोरो; भान्जेठाज्यू ।
 भानिज-दाइ-ना० [भानिज+दाइ] आफूभन्दा बढी उमेरको फुपुको छोरो; भान्दाइ ।
 भानिज-दाज्यू-ना० [भानिज+दाज्यू] भानिज-दाइ ।
 भानिज-बाबु-ना० [भानिज+बाबु] बाबुकी फुपुका छोराहरू ।
 भानिज-भाइ-ना० [भानिज+भाइ] आफूभन्दा कम उमेरको फुपुको छोरो ।
 भानु-ना० [सं०] १. सूर्य; रवि । २. किरण; प्रकाश । ३. राजा ।
 भानुभक्त-ना० [सं०] रामायण, प्रश्नोत्तर-माला, भक्त-माला, बधू-शिक्षा आदिका लेखक नेपालका आदि-कवि । (यिनको समय संवत् १८७५-१९२६-भित्र पर्दछ ।)
 भानेमुङ्गरो-ना० [ने०] डँडाल्नु, टाउको र पुच्छरमाथि पखेटाजस्तो हुने, छेपारोजस्तो एक जन्तु ।
 भान्छा-ना० [भान्सा] भान्सा ।
 भान्छे-ना० [भान्से] भान्से ।
 भान्जी-ना० [भान्जो+ई] १. दिदी वा बहिनीकी छोरी । २. नन्द वा आमाज्यूकी छोरी ।
 भान्जी-दिदी-ना० [भान्जी+दिदी] फुपुकी, आफूभन्दा जेठी छोरी ।
 भान्जी-बहिनी-ना० [भान्जी+बहिनी] फुपुकी, आफूभन्दा कान्छी छोरी ।
 भान्जी-बुहारी-ना० [भान्जी+बुहारी] भानिजकी पत्नी; दिदी वा बहिनीकी बुहारी ।
 भान्जी-भाउज्यू-ना० [भान्जी+भाउज्यू] भानिज-दाइकी पत्नी; फुपुकी बुहारी ।
 भान्जे-जुवाइँ-ना० [भान्जी+जुवाइँ] भान्जीको पति ।
 भान्जेठाज्यू-ना० [भानिज+जेठाज्यू] भानिज-जेठाज्यू ।
 भान्जो-ना० [प्रा० भाणेज्जो] १. दिदी वा बहिनीको छोरो । २. नन्द वा आमाज्यूको छोरो; भानिज ।
 भान्ज्यौल-ना० [प्रा० भाण्डइ] उपद्रव; भाँड-भैलो ।
 भान्दाइ-ना० [भानिज-दाइ] भानिज-दाइ ।
 भान्सा-ना० [सं० महानस] खानेकुरो आदि पकाउने ठाउँ; चूलाका वर-परको ठाउँ; भान्छा ।
 भान्सा-घर-ना० [भान्सा+घर] भात आदि पकाउने घर वा कोठो ।
 भान्से-ना० [भान्सा+ए] भान्साको काम गर्ने व्यक्ति;

खानेकुरो आदि पकाउने मानिस; भान्छे।
 भाप-ना० [सं० वाष्प] बाफ; वाष्प।
 भाफ-ना० [भाप] भाप।
 भाबर-ना० [सं० वप्र] १. पहाडका फेदीको अति गर्मी र औलो लाग्ने ठाउँ। २. उखरमाउलो गर्मी। ३. जीउभरि उठेका खटिरा वा रक्त-विकारका टाटा।
 भाभर-ना० [भाबर] भाबर।
 भामक-ना० [सं०] भिनाजु।
 भामा-ना० [सं०] रिसाही स्त्री; क्रोधी स्त्री।
 भाम्टो-ना० [भाउँटो] १. उत्पात; उपद्रव; भाम्लो। २. झन्झट; झमेला।
 भाम्लो-ना० [भाम्टो] भाम्टो।
 भार-ना० [सं०] १. बोझ; भारी। २. कामको जिम्मेदारी; अभिभारा। ३. पेरुङ्गामा माछा, पालुङ्गाको साग आदि हाली उखुमा बाँधेको, विवाह, व्रत-बन्ध आदिको माङ्गलिक वस्तुको भारी। ४. दाउरा सुकाउनाका निम्ति अगेनुमाथि दाउरा राख्न बनाएको टाँड।
 भारङ्गी-ना० [सं०] भूवादार नरम महुवाका जस्ता पात र सेता फूल हुने एक जातको बोट। (आयुर्वेदीय औषधिमा यसको प्रयोग हुन्छ।)
 भार-जीवी-ना० [सं०] भरिया; भार-वाहक; अर्का को भारी बोकेर पेट पाल्ने व्यक्ति।
 भारण्ड-ना० [सं०] दुइटा टाउका हुने, समुद्रका तटमा हुने भनी प्रसिद्ध एक काल्पनिक पक्षी।
 भारत-ना० [सं०] १. भारत-वर्ष। २. महाभारत ग्रन्थ। ३. भरतको वंशमा उत्पन्न व्यक्ति। ४. कठिनाइ; मुश्किल।
 भारत-ना० [सं० भारीट] भँगेरोजस्तो एक जातको चरो।
 भारत-वर्ष-ना० [सं०] जम्बू-द्वीपका नौ वर्षहरूमध्ये एक; आर्यावर्त।
 भारतवर्षीय-वि० [सं०] भारत-वर्ष-सम्बन्धी; भारतीय।
 भारती-ना० [सं०] १. भाषा; वाणी। २. सरस्वती। ३. नाटकका चार वृत्तिमध्ये एक। ४. ब्राह्मी बूटी। ५. संन्यासी-का दश भेदमध्ये एक।
 भारतीय-वि० [सं०] १. भारत-सम्बन्धी; भारतको। (ना०) २. भारतको निवासी।
 भारदार-ना० [भारादार] भारादार।
 भारद्वाज-ना० [सं०] १. भरद्वाज ऋषिको वंश। २. ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि जातिको एक गोत्र। ३. भद्राई चरो।
 भार-वाहक-ना० [सं०] १. भरिया; कुल्ली। २. भारी बोक्ने।
 भारा-ना० [सं० भार] १. उपकारको ऋण; कृतज्ञता। २. भारी; बोझ। ३. अभिभारा; जिम्मेदारी।
 भारादार-ना० [सं० भार+दार (फा०)] राज-सभाको सदस्य; उच्च राज-कर्मचारी।
 भारादारी-ना० [भारादार+ई] १. भारादारहरूको सभा; विशेष कुराको परामर्श गर्न बसेको उच्च राज-कर्मचारी-

हरूको बैठक। २. उच्च राज-कर्मचारीहरूका बीचको छलफल। ३. राणा-कालमा बनेको एक उच्च न्यायालय। (वि०) ४. भारादार-सम्बन्धी; भारादारको। ५. भारदार-लाई सुहाउने; भारदारको लायक।
 भारी-ना० [सं० भार] १. एक जना मानिसले बोक्ने बोझ; भार; बोझा। (वि०) २. गह्रुंगो; वजनदार। ३. ज्यादै ठूलो; महान्। ४. धेरै; अधिक।
 भारीट-ना० [सं०] भँगेरोजस्तो एक जातको चरो।
 भारण्ड-ना० [सं०] एक जातको पक्षी; भारण्ड।
 भारेभुरे-वि० [ने०] १. साधारण; सामान्य (मानिस)। २. निम्न कोटिको; तल्लो श्रेणीको। ३. चानचुने।
 भार्गव-ना० [सं०] १. भृगुको वंशमा उत्पन्न व्यक्ति। २. शुक्राचार्य। ३. परशुराम।
 भार्गी-ना० [सं०] चिन्डे वृक्ष।
 भार्या-ना० [सं०] विवाहिता स्त्री; स्वास्नी; पत्नी।
 भारभुरं-क्रि० यो० [अनु०] चरा-चुरुङ्गीहरू उड्ने वा उड्दा शब्द आउने किसिम।
 भाल-ना० [सं०] १. निधार; ललाट; माथ। २. प्रकाश; तेज। ४. अन्धकार।
 भाल-चन्द्र-ना० [सं०] शिव।
 भाल-लोचन-ना० [सं०] शिव।
 भाला-ना० [सं० भल्ल] बाणको जस्तो टुप्पो र लामो बीँड हुने, घोच्ने एक प्रकारको शस्त्र; बर्छा।
 भालुक-ना० [सं०] भालू।
 भालू-ना० [सं० भालुक] लामा-लामा झ्याप्ले रौं हुने एक जातको हिंस्रक वन्य जन्तु।
 भालू-आँखो-ना० [भालू+आँखो] बाँस, निगालो आदिको हाँगा निस्कनेपट्टिको आँखलाको भाग।
 भालू-काठ-ना० [भालू-कोठे] भालू-कोठे।
 भालू-कोठे-ना० [१] आठदेखि बीस इन्चीसम्म लामा र चार-देखि नौ इन्चीसम्म चौडा पात हुने, सेता फूल फुल्ने, चार-छ इन्ची ठूला फल फल्ने, महाभारत, पर्वत-मालामा उत्पन्न हुने ठूलो एक जातको सदा-बहार वृक्ष।
 भालू-गाँडे-ना० [भालू+गाँड+ए] भालू-गान्दे।
 भालू-गान्दे-ना० [भालू+गान्दो+ए] १. लाम्चा पात हुने, भित्र कदम्बको जस्तो बीज हुने, नासपातीका जस्ता ठूला-ठूला फल फल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैको फल; भालू-गाँडे। (यसका बीजको तेल औषधिको काममा प्रयोग गरिन्छ। यो अति विषालु हुन्छ।)
 भालू-थुने-वि० [भालू+थुन+ए] ठूला-ठूला थुन भएकी; कल्चौँडे।
 भालू-बिख-ना० [भालू+बिख] एक जातको विषालु बोट।
 भाले-ना० [सं० भद्र] १. पुरुष-जातिको प्राणी; मर्द जीव। २. विजयी व्यक्ति; सफल व्यक्ति। (वि०) ३. पुरुष-जातिको (पशु, पक्षी आदि)।

भाले-टिमुर-भाषा

भाले-टिमुर-ना० [भाले+टिमुर] गेडा नफल्ने एक जातको टिमुरको बोट ।

भाले-पोथी-ना० [भाले+पोथी] १. भाले र पोथी । २. एकै पदार्थका दुइ अवयव भएर एउटामा भएको छिद्रमा अर्कोको उठेको कुनै अवयव पसी लाग्ने कुनै पदार्थ (टाँक, ढिन्नी आदि) ।

भालेसुन-ना० [भाले+सुन] लोतीमा लाग्ने लाम्चो र चुच्चो परेको सुनको एक प्रकारको गहना ।

भाल्लुक-ना० [सं०] भालू ।

भाल्लुक-ना० [सं] भालू ।

भाव-ना० [सं०] १. हुनु; सत्ता; अस्तित्व । २. मनमा उत्पन्न हुने विचार; खयाल । ३. अभिप्राय; तात्पर्य; मतलब । ४. ईश्वर वा देवतामा हुने श्रद्धा; भावना; आस्था । ५. कसैलाई देखेर वा त्यससम्बन्धका कुराहरू सम्झँदा हुने मनोविकार । ६. हाउ-भाउ; चेष्टा । (यसका तीन भेद छन्-स्थायी, व्यभिचारी र सात्त्विक) । ७. सङ्गीत, नृत्य, नाटक आदिमा विषयको अभिप्राय व्यक्त गर्नाका निमित्त स्वर, नेत्र, मुख आदिको आकार परिवर्तन गर्नु ।

भावक-वि० [सं०] १. भावले युक्त । २. रसज्ञ । (ना०) ३. भाव; भावना । ४. साहित्य, कला आदिको मर्म बुझी त्यसको व्याख्या गर्न सक्ने व्यक्ति ।

भाव-गम्य-वि० [सं०] मनले जान्न योग्य; बुझ्न सकिने ।
भावन-ना० [सं०] १. निमित्त कारण । २. सृष्टि-कर्ता । (वि०) ३. उत्पादक । ४. प्रभाव पार्ने ।

भावनता-ना० [सं०] १. अनुभव र स्मृतिबाट उत्पन्न हुने मनोविकार; भाव । २. ध्यान; चिन्तन । ३. कल्पना । विचार । ४. कुनै काम गर्ने विचार; खयाल । ५. श्रद्धा; आस्था । ६. प्रेम; अनुराग । ७. कुनै तरल पदार्थको सुगन्ध र गुण आउने गरी कुनै शुष्क पदार्थ तरल पदार्थमा मिलाई खलमा घोट्नु ।

भावनतात्मक-वि० [सं] भावना-युक्त; भावनामय ।

भावनतामय-वि० [सं०] भावनाले युक्त ।

भाव-प्रधान-वि० [सं०] भावको प्रधानता भएको; प्रधान-रूपमा भाव रहेको ।

भाव-बोधक-वि० [सं०] भाव बुझाउने वा प्रकट गर्ने ।

भाव-भक्ति-ना० [सं०] १. ईश्वर वा देवताप्रतिको आस्था र भक्ति; श्रद्धा-भक्ति; भक्ति-भाव । २. आदर-सत्कार ।

भाव-भङ्गी-ना० [सं०] १. मनको भाव व्यक्त गर्ने शरीरको चेष्टा वा मुद्रा । २. भावको अभिव्यक्ति ।

भाव-वाचक-वि० [सं०] व्याकरणमा कुनै कुरोको भाव, धर्म, गुण आदिको बोध गराउने (संज्ञा, क्रिया आदि) ।

भाव-वाच्य-वि० [सं०] व्याकरणमा, वाक्यको उद्देश्य, कर्ता वा कर्म नभई भाव हुने (क्रियाको रूप) ।

भाव-व्यञ्जक-वि० [सं०] भाव-बोधक ।

भाव-शब्दलता-ना० [सं०] धेरै भावहरूको एकसाथ वर्णन

गर्दा पर्ने एक काव्यालङ्कार ।

भाव-शान्ति-ना० [सं०] मनमा नयाँ र विरोधी भाव उत्पन्न हुँदा पहिलेको भाव शान्त हुने एक काव्यालङ्कार ।

भाव-शुद्धि-ना० [सं०] मानसिक शुद्ध भावना; सद्भावना ।
भाव-शून्य-वि० [सं०] कुनै भाव वा कामना नभएको; अनासक्त ।

भावाभास-ना० [सं०] १. बनावटी भाव; कल्पित भाव ।
२. साहित्यमा अनुपयुक्त स्थानमा भाव देखाउनु ।

भावार्थ-ना० [सं०] शब्दपिच्छेको अर्थ लगाउन छोडेर सम्पूर्ण वाक्यको आशयमात्र प्रकट गरिएको अर्थ; तात्पर्य-मात्र बुझाउने अर्थ ।

भाविक-वि० [सं०] १. प्राकृतिक; स्वाभाविक । २. मर्मज्ञ; भावक । ३. भावनात्मक । (ना०) ४. भूत वा भविष्यत्-कालको घटनालाई वर्तमान कालको घटनाजस्तै वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।

भावित-वि० [सं०] १. सोच-विचार गरिएको; चिन्तित ।
२. मिलाइएको; मिश्रित । ३. शुद्ध गरिएको; शोधित ।
४. कुनै रसको भावना दिइएको; पुट दिइएको । ५. सुगन्धित ।

भावी-ना० [सं०] १. भविष्यत्-काल; आउँदो समय । २. पछि हुने कुरो; हुने-हुनामी; भवितव्यता । ३. भाग्य; तकदीर । (वि०) ४. पछि हुने; भविष्यमा हुने ।

भावुक-वि० [सं०] १. मनमा कोमल भाव सहजसित सञ्चार हुने; कोमल भावको शीघ्र असर पर्ने; कोमल-चित्त ।
२. सहृदय; रसज्ञ । ३. असल भावना लिने; उत्तम कुराको सोच-विचार गर्ने ।

भावुकता-ना० [सं०] भावुक हुनाको भाव ।

भावोदय-ना० [सं०] एक भावको शान्ति र अर्को भावको चमत्कारपूर्ण उदय भएको वर्णन गर्दा पर्ने एक काव्यालङ्कार ।

भावोद्दीपक-वि० [सं०] भावहरूलाई उत्तेजित गर्ने ।

भाव्य-वि० [सं०] १. पछि हुने; भावी । २. भावना गर्न योग्य; विचारणीय ।

भाषक-वि० [सं०] बोल्ने; कहने; बताउने ।

भाषण-ना० [सं०] १. कुराकानी; बात-चीत । २. धेरै मानिसका बीचमा विस्तारपूर्वक गरिने कुनै विषयको कथन; व्याख्यान; वक्तव्य; लेक्चर ।

भाषण-स्वतन्त्रता-ना० [सं०] ऐन-कानूनभित्र रही राज-नीतिक, सामाजिक, धार्मिक विषयहरूमा सर्व-साधारणका अगाडि आफ्नो मत प्रकट गर्ने सरकारबाट प्राप्त हुने स्वतन्त्रता; वाक्-स्वतन्त्रता ।

भाषा-ना० [सं०] १. मनको विचार अरु व्यक्तिमा प्रकट गर्ने सार्थक शब्द वा वाक्यहरूको समूह; भाव वा आशय प्रकट गर्ने सार्थक ध्वनि-समूह; वाणी । २. कुनै देशका निवासीहरूले बोल-चाल गर्ने साहित्य-युक्त प्रचलित शब्दावली । ३. व्यक्तिविशेषको लेख्ने र बोल्ने ढङ्ग; शैली । ४. परिभाषा । ५. सरस्वती ।

भाषा-तत्त्व-ना० [सं०] भाषा-विज्ञान ।

भाषान्तर-ना० [सं०] एक भाषाबाट अर्को भाषामा गरिएको अनुवाद; उल्था ।

भाषा-विज्ञान-ना० [सं०] भाषाको उत्पत्ति, विकास र पारस्परिक सम्बन्धको विवेचना गर्ने विज्ञान; भाषा-शास्त्र ।

भाषा-विद्-वि० [सं०] भाषा-विशेषज्ञ ।

भाषा-विशेषज्ञ-वि० [सं०] १. विभिन्न भाषाहरूको ज्ञाता; भाषा-विद् । २. भाषाको उत्पत्ति, विकास र त्यसका प्रवृत्तिहरूको विशेष ज्ञाता ।

भाषा-शास्त्र-ना० [सं०] भाषा-विज्ञान ।

भाषा-सम-ना० [सं०] एउटै वाक्यमा एकै अर्थ बुझाउने विभिन्न भाषाका शब्दहरूको योजना गर्दा हुने एक अर्थ-लङ्कार ।

भाषिक-वि० [सं०] भाषा-सम्बन्धी ।

भाषित-वि० [सं०] १. भनिएको; कथित; उक्त । (ना०) २. कथन; बोली ।

भाषी-वि० [सं०] बोल्ने; वक्ता ।

भाष्य-ना० [सं०] १. सूत्र वा मूल ग्रन्थको व्याख्या; विवृति । २. व्याख्या; टीका । (वि०) ३. बोल्न योग्य; कहन योग्य ।

भाष्यकार-ना० [सं०] भाष्य लेख्ने व्यक्ति; टीकाकार ।

भास्-ना० [सं०] १. चमक; दीप्ति । २. किरण; प्रकाश । ३. आभास । ४. प्रतिबिम्ब । ५. इच्छा ।

भास-ना० [सं० भाषा] भाषा ।

भास-ना० [सं० भ्रंश्] १. भासिने फुको वा खुकुलो ठाउँ; गाडिने ठाउँ । २. धाप; दलदल । ३. सिम; सिमसार ।

भास-ना० [सं०] १. चमक; दीप्ति । २. किरण । ३. इच्छा । ४. सेतो एक जातको गिद्ध पक्षी । ५. कालिदासभन्दा पहिले भएका एक प्रसिद्ध संस्कृत नाटक-कार । (यिनैले 'स्वप्नवासवदत्ता' नामक नाटक लेखेका हुन् ।)

भास-भूस-ना० [भस्म+भूस] १. कुनै काम-कुरो त्यसै बिलाएर वा हराएर जाने किसिम; फास-फुस । २. एकदम निम्नै किसिम ।

भासमान-वि० [सं०] १. थाहा पाइएको । २. देखिइएको । (ना०) ३. सूर्य ।

भासित-वि० [सं०] १. चम्किलो; प्रकाशमान । २. विचार वा कल्पनामा फुरेको ।

भासितु-अ० क्रि० [भास्+इ+तु] १. जग्गा-जमीनहरू गाडिनु । २. धाप, हिलो आदिमा डुब्नु; गड्नु । ३. उँधो लाग्नु; पतन हुनु । ४. भास्ने होइनु; ('भास्नु'-को भा० क्रि०) ।

भासुर-वि० [सं०] १. चम्किलो; दीप्तिमान् । २. भयङ्कर; भयानक । (ना०) ३. शूर; वीर

भासे-भूसे-वि० [भास-भूस+ए] भारेभुरे; चानचुने ।

भास्कर-ना० [सं०] १. सूर्य । २. अग्नि । ३. वीर । ४. सुवर्ण । ५. आँको बोट । ६. महादेव । ७. ज्योतिषका एक प्रसिद्ध आचार्य । (यी ईसवी वाह्रौं शताब्दीमा भएका थिए । यिनले लेखेका 'सिद्धान्त-शिरोमणि' आदि अनेक ग्रन्थ प्रसिद्ध छन् ।)

भास्कर्थ-ना० [सं०] धातु, पत्थर आदिको मूर्ति बनाउने कला ।

भास्नु-अ० क्रि० [सं० भास्+तु] १. मनमा उब्जनु; स्फुरण हुनु । २. बोध हुनु; ज्ञान हुनु । ३. भान हुनु; प्रतीत हुनु ।

भास्नु-स० क्रि० [सं० भ्रंश्+तु] जग्गा-जमीनको माटो झिकी गहिन्याउनु; खाल्टो पार्नु ।

भास्वत्-वि० [सं०] १. चहकिलो; दीप्तिमान् । (ना०) २. सूर्य । ३. वीर । ४. दीप्ति ।

भास्वर-वि० [सं०] १. चहकिलो; दीप्तिमान् । (ना०) २. सूर्य । ३. दिन ।

भिग्नुमा-ना० [ने०] एक जातको चरो ।

भिङ्गा-ना० [भण्टा] भण्टा ।

भिङ्गी-ना० [सं० भिङ्गी] १. राम-तोरियाँ । २. सानो एक जातको भण्टा ।

भिङ्गे-खुर्सानि-ना० [भिङ्गा+खुर्सानि] डल्लो र ठूलो एक जातको खुर्सानि; भ्याण्टे-खुर्सानि ।

भिउँट-ना० [नेवा० भेगऽ] बाटाका आकारको माटाको भाँडो; भ्यूँट ।

भिउँटे-वि० [भिउँट+ए] भिउँटजस्तो ठूलो; भिउँटका अकारको; भ्यूँटे (गाला, अनुहार) ।

भिक्षण-ना० [सं०] भिक्षा माग्ने काम; भीख माग्नु ।

भिक्षा-ना० [सं०] १. माग्ने काम; याचना । २. माग्नेलाई दिइने अन्न, द्रव्य आदि; भीख ।

भिक्षा-करण-ना० [सं०] भिक्षा माग्ने काम ।

भिक्षा-चर-ना० [सं०] भिखारी; भिक्षुक ।

भिक्षा-चर्या-ना० [सं०] भीख माग्ने काम; भिक्षा-वृत्ति ।

भिक्षा-जीवी-वि० [सं०] भिक्षा मागेर जीविका गर्ने; मगन्ते ।

भिक्षाटन-ना० [सं०] भीख माग्न घुम्नु; भिक्षा माग्दै हिँड्नु ।

भक्षान्न-ना० [सं०] १. भिक्षा मागेर पाएको अन्न । २. भिक्षा दिन राखिएको अन्न ।

भिक्षा-पात्र-ना० [सं०] १. भिक्षा माग्ने भाँडो; खप्पर । (वि०) २. भिक्षा माग्न योग्य व्यक्ति; भिक्षाको अधिकारी ।

भिक्षा-भाजन-ना० [सं०] भिक्षा-पात्र; भिक्षा-भाण्ड ।

भिक्षा-भाण्ड-ना० [सं०] भिक्षा माग्ने भाँडो; भिक्षा-पात्र ।

भिक्षा-भुक्-वि० [सं०] भिक्षा-जीवी ।

भिक्षार्थी-वि० [सं०] भिखारी; भिक्षुक ।

भिक्षार्ह-वि० [सं०] भीख दिन योग्य; भिक्षा-पात्र ।

भिक्षा-वृत्ति-ना० [सं०] भिक्षा मागेर गरिने निर्वाह; भीख-बाट गरिने जीविका ।

भिक्षाशी-भित्र्याइनु

भिक्षाशी-वि० [सं०] भिक्षा-जीवी।

भिक्षु-ना० [सं०] १. भिक्षा माग्ने व्यक्ति; भिक्षुक। २. बौद्ध संन्यासी। ३. संन्यासी।

भिक्षुक-ना० [सं०] १. संन्यासी; साधु; जोगी। (वि०) २. भिक्षा माग्ने; भिखारी। ३. गरीब; निर्धन।

भिक्षु-चर्या-ना० [सं०] १. भिक्षुकको जीवन; भिक्षा-वृत्ति। २. भिक्षुले पालन गर्नुपर्ने आचरण।

भिक्षुणी-ना० [सं०] संन्यास धर्म ग्रहण गरेकी स्त्री; स्त्री-भिक्षु।

भिक्षु-सङ्घ-ना० [सं०] १. भिक्षुकहरूको सङ्घ। २. बौद्ध भिक्षुहरूको सङ्घ।

भिक्षु-सङ्घाती-ना० [सं०] भिक्षुहरूले लाउने कपडा; चीवर।

भिखारी-वि० [भीख+आहारी] १. भीख माग्ने; भीख-मङ्गा; भिक्षुक। २. गरीब; निर्धन।

भिजाइ-ना० [भिज्+आइ] भिज्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

भिजाइ-ना० [भिजाउ+आइ] भिजाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

भिजाइनु-स० क्रि० [भिजाउ+इ+नु] पानी आदि तरल पदार्थले तर गराइनु; ('भिजाउनु'-को क० क्रि०)।

भिजाउनु-स० क्रि० [भिज्+आउ+नु] १. पानी आदि तरल पदार्थले तर गराउनु; निश्चुक्क पार्नु; रुझाउनु। २. अन्न-हरू पानीमा राखेर फुलाउनु; ढङ्चाउनु; ('भिज्नु'-को प्रे० क्रि०)।

भिजिटिङ्ग-कार्ड-ना० [अं०] आफ्नो परिचय दिनाका निमित्त अरुलाई दिइने आफ्नो नाम, दर्जा, ठेगाना आदि लेखिएको सानो एक किसिमको पत्र।

भिजिनु-अ० क्रि० [भिज्+इ+नु] तरल पदार्थले तर होइनु; ('भिज्नु'-को भा० क्रि०)।

भिज्नु-अ० क्रि० [सं० अभिमज्ज+नु] १. कुनै तरल पदार्थले तर हुनु; रुझ्नु; निश्चुक्क हुनु। २. अन्न आदि पानीमा परेर फुल्नु; ढाड्नु। ३. कुनै काममा तन्मय हुनु; दत्त-चित्त हुनु।

भिटासिन-ना० [अं०] खाद्योज।

भिटो-ना० [अं०] विशेषाधिकार।

भिटो-ना० [भित्तो] खेतमा लगाइने माटाको डील; चपरीको पर्खाल।

भिडन्त-ना० [भिड्+अन्त] भिड्ने काम; लड्नु।

भिडाइ-ना० [भिड्+आइ] भिड्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

भिडाइ-ना० [भिड्+आइ] भिडाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

भिडाइनु-स० क्रि० [भिडाउ+इ+नु] जुधाइनु; ('भिडाउनु'-को क० क्रि०)।

भिडाउनु-स० क्रि० [भिड्+आउ+नु] १. जुधाउनु; भिडन्त गराउनु; लडाउनु। २. दुइ थरीलाई साथमा राखी दाँज्नु; तुलना गर्नु। ३. मुठभेड् गराउनु। ४. रोहवरमा राख्नु।

५. टाँसो लगाउनु; जबरजस्ती जिम्मा लगाउनु।

भिडिनु-अ० क्रि० [भिड्+इ+नु] १. भिड्नु। २. जुध्नु; ('भिड्नु'-को भा० क्रि०)।

भिड्नु-अ० क्रि० [प्रा० भिड] १. जोड्नु; मिल्नु; भेटिनु। २. मुठभेड् हुनु; टकराउनु। ३. रुजू गरिनु। ४. दाँज्नु।

५. जोर-फोर गरिनु; रोहवरमा राखिनु। ६. जबरजस्ती वा मन नगरीकन जिम्मा लाग्नु। (स० क्रि०) ७. जुध्नु; मुकाबिला गर्नु; सामना गर्नु।

भिण्डी-ना० [सं०] राम-तोरियाँ।

भित्त-ना० [सं०] १. खण्ड; टुक्रो। २. भाग; हिस्सा। ३. भित्तो।

भित्ति-ना० [सं०] १. गाह्रो; भित्तो। २. जग। ३. खण्ड; टुक्रो। ४. चिरो; धाँदो।

भित्तिका-ना० [सं०] १. गाह्रो; भित्तो। २. माउसुली।

भित्तो-ना० [सं०] १. गाह्रो, पर्खाल आदिको पाखो। २. पहाडको फेदी; पर्वतको काख। ३. टुङ्गो; निधो। ४. सीमा; हद्द।

भिन्न-ना० यो० [सं० अभ्यन्तर] १. घर, बाकस, घेरा, परिधि आदिको गर्भमा; 'बाहिर'-को उल्टो; अभ्यन्तर। २. मर्यादा, परिमाण आदिको हद्द ननाघीकन। ३. बीच; माझ; मध्य। (ना०) ४. हृदय; दिल; अभ्यन्तर। ५. अन्तःपुर; जनानखाना।

भिन्न-अ० क्रि० [भिन्न+नु] भिन्न पस्नु; घुस्नु; छिर्नु; प्रवेश गर्नु; भित्रिनु।

भिन्नाइ-ना० [भिन्न+आइ] भिन्नने किसिम, क्रिया वा भाव; भित्र्याइ।

भिन्निनी-ना० [भिन्न+इनी] गुप्त रूपले राखिएकी स्वास्नी; रखौटी; भित्रेनी।

भिन्निनु-अ० क्रि० [भिन्न+इ+नु] भिन्न जानु; पस्नु; प्रवेश गर्नु; भित्रनु।

भिन्निया-वि० [भिन्न+इया] १. दिल मिलेको; विश्वास भएको। २. भित्रको; भित्री। (ना०) ३. कुनै घर वा परिवारको आत्मीय व्यक्ति।

भित्री-वि० [भिन्न+ई] १. भित्रपट्टिको; भित्र रहेको। २. प्रकट नभएको; गुप्त। (ना०) ३. लुगा-फाटाको भित्र-पट्टिको तह।

भिन्नेनी-ना० [भिन्न+एनी] भिन्निनी; रखौटी स्त्री।

भित्र्याँस-ना० [भिन्न+अंश] शरीरभित्रका मुटु, कलेजो आन्द्रो आदि अवयव।

भित्र्याइ-ना० [भिन्न+याइ] भिन्नने किसिम, क्रिया वा भाव; भित्राइ।

भित्र्याइ-ना० [भित्र्याउ+आइ] भित्र्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

भित्र्याइनु-स० क्रि० [भित्र्याउ+इ+नु] भित्र हुलिनु; ('भित्र्याउनु'-को क० क्रि०)।

भिऱ्याउनु-स० क्रि० [भिऱि+याउ+नु] १. भिऱ हुलुनु;
पसाउनु; प्रवेश गराउनु। २. भिऱ राखुनु; थन्क्याउनु।
भिदक-ना० [सं०] १. तलवार। २. वज्र। ३. हीरा। ४.
छेड्ने वा काट्ने साधन।
भिदुर-वि० [सं०] १. छेड्ने; घोच्ने। २. टुट्ने। (ना०)
३. इन्द्रको वज्र।
भिद्य-वि० [सं०] छेड्ने योग्य; घोप्ने योग्य।
भिना-ना० [भिनाज्यू] भिनाज्यू।
भिनाजु-ना० [भिनाज्यू] भिनाज्यू।
भिनाजु-ना० [भिनु] भिनु।
भिनाज्यू-ना० [सं० भगिनी+पति+ज्यू] दिदीका पति;
भिना; भगिनी-पति।
भिनु-ना० [सं० अम्यन्तर] नाशपाती, निबुवा आदि
फलको भिन्नपट्टिको कोयो; भिनाजु।
भिन्दिपाल-ना० [सं०] हातले फ्याँकेर प्रहार गरिने छोटो
डन्डीजस्तो एक प्रकारको हतियार।
भिन्न-वि० [सं०] १. अलग; छुट्टा; पृथक्। २. अर्को;
दोस्रो; अन्यत्री। ३. टुटेको; खण्डित। (ना०) ४. गणितमा
पूर्णाङ्कभन्दा न्यून सङ्ख्या। (यसमा रेखाभन्दा माथि वा
पहिले रहने सङ्ख्यालाई 'अंश' र तल वा पछि रहने
सङ्ख्यालाई 'हर' भन्दछन्।)
भिन्न-दर्शी-वि० [सं०] पन-पक्ष गर्ने; पक्षपाती।
भिन्न-देशीय-वि० [सं०] १. अर्को देशको; विदेशी। २.
अर्को क्षेत्रको; पर-देशी।
भिन्नता-ना० [सं०] भिन्न हुनाको भाव; पार्थक्य।
भिन्नाभिन्नै-क्रि० यो० [भिन्न+भिन्न+ऐ] अलग-अलग;
बेगलाबेगलै; छुट्टाछुट्टै।
भिन्नार्थ-वि० [सं०] १. भिन्न उद्देश्य भएको। २. बेगलै अर्थ
भएको। (ना०) ३. भिन्न अर्थ; छुट्टै अर्थ।
भिमल-वि० [सं० विह्वल] बेहोश; अचेतन।
भिमलाइ-ना० [भिमल्+आइ] भिमलने किसिम, क्रिया वा
भाव; भिमल्याइ।
भिमलितु-स० क्रि० [भिमल्+इ+नु] भिमल तुल्याइनु;
बेहोश पारिनु; ('भिमलितु'-को क० क्रि०)।
भिमलितु-अ० क्रि० [भिमल] अचेत पार्नु; बेहोश तुल्याउनु।
भिमल्याइ-ना० [भिमलि+याइ] भिमलितने किसिम, क्रिया
वा भाव; भिमलाइ।
भिमल्याइ-ना० [भिमल्याउ+आइ] भिमल्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव।
भिमल्याउनु-स० क्रि० [भियलि+आउ+नु] भिमलितने
पार्नु; ('भिमलितु'-को प्रे० क्रि०)।
भियाइ-ना० [भियाउ+याइ] भियाउने किसिम, क्रिया वा
भाव।
भियाउनु-स० क्रि० [भियाइ+नु] भ्याइनु; ('भ्याइनु'-
को क० क्रि०)

भियाउनु-स० क्रि० [भ्याउ+नु] भ्याउनु।
भिरङ्ग-ना० [भिरिङ्गी] भिरिङ्गी।
भिराइ-ना० [भिरानु+आइ] भिराउने किसिम, क्रिया वा
भाव।
भिराइ-ना० [भिर+आइ] भिरने किसिम क्रिया वा भाव।
भिराइनु-स० क्रि० [भिराइ+इ+नु] टाँसो लगाइनु;
('भिराइनु'-को क० क्रि०)।
भिराइनु-स० क्रि० [भिर+आउ+नु] १. मन नपरेको वा
बेकम्मा वस्तु कसैका जिम्मा लाउनु; टाँसो लाउनु;
भिडाउनु। २. भिरने लाउनु; धारण गराउनु; ('भिरनु'-
को प्रे० क्रि०)।
भिरालो-ना० [भीर+आलो] १. ओह्लालो; करालो। २.
भीर परेको।
भिरिङ्गी-ना० [सं० फिरङ्ग] रक्त-विकारले जतनेन्द्रियमा
खटिरा आउने एक प्रकारको सङ्क्रामक रोग; गर्मी-
खटिरो; भिरङ्ग; भिरङ्गी।
भिरितु-स० क्रि० [भिर+इ+नु] खुकुरी, तरवार आदि
धारण गरिनु; ('भिरितु'-को क० क्रि०)।
भिरिङ्गी-ना० [भिरिङ्गी] भिरिङ्गी।
भिरौलो-ना० [ने०] १. लाम्चा चिप्ला गेडा फल्ने, जुनेलो-
जस्तो एक जातको बोट। २. त्यसैको फल।
भिरौले-ना० [ने०] गरहडुवा वृक्ष।
भिरु-स० क्रि० [सं० भृ+नु] १. खुकुरी, तरवार, कलम,
आदि शरीरमा धारण गर्नु; वोक्नु। २. मन नपर्दो लुगा
आदि लाउनु। ३. अनिच्छापूर्वक कुनै काम-कुरो
स्वीकार गर्नु।
भिरु-ना० [सं०] एक प्रसिद्ध जङ्गली जाति। (यो प्राचीन
वीरजाति भारतका राजस्थान र विन्ध्य पर्वतका क्षेत्रमा
पाइन्छ।)
भिरुलो-ना० [सं०] लोधको रूख।
भिरु-ना० [सं०] १. वैद्य; चिकित्सक। २. उपचार।
भिरुम्बर-ना० [सं०] अश्विनी-कुमार।
भी-ना० [सं०] १. डर; भय; भीति। २. आशङ्का।
भीक-ना० [भीख] भीख।
भीक-मङ्गा-वि० [भीक+मङ्गा] भीख-मङ्गा।
भीख-ना० [प्रा० भिक्ख] माग्नेलाई दिइने अन्न, द्रव्य आदि;
भिक्षा।
भीखमङ्गा-वि० [भीख+मगन्ता] १. भीख माग्ने; मगन्ते;
भिक्षारी; भिक्षुक। २. गरीब; निर्धन; कङ्गाल।
भीड-ना० [प्रा०] १. घेरै मानिसहरूको घुइँचो; घचारो;
घन्चमन्च। २. हुल; फौज; बथान। ३. कामको
थिचो-मिचो।
भीड-भाड-ना० [भीड+भाड (फाँ०)] १. घुइँचो; घचारो;
घन्चमन्च। २. हुल-मूल; हुल्ला; ठेलमठेल।
भीडा-ना० [भीड] १. घुइँचो; भीड। २. झन्डट; झमेला।

भीत-भुई-खुट्टे

३. तकलीफ; असजिलोपन ।
 भीत-ना० [सं० भित्ति] पर्खालजस्तै गरी चारैतिर बाने,
 कपडाको बार; सायर ।
 भीत-वि० [सं०] डराएको; भय-भीत ।
 भीति-ना० [सं०] १. डर; भय । २. कम्प ।
 भीम-वि० [सं०] १. डर-लाग्दो; भयङ्कर । २. भीमसेन ।
 ३. शिव ।
 भीम-कर्मा-वि० [सं०] १. भयानक काम गर्ने । २. महापरा-
 कमी ।
 भीम-काय-वि० [सं०] ठूलो जीउ भएको; बडेमाको ।
 भीममल्ल-ना० [सं०] प्रतापमल्लका एक योद्धा मन्त्री ।
 (यिनले ल्हासामा नेपालको ठूलो व्यापार चलाएका थिए ।)
 भीमसेन-ना० [सं०] पाण्डुका छोरा, युधिष्ठिरका भाइ;
 पञ्च-पाण्डवमध्ये एक ।
 भीमसेन-थापा-ना० [सं० भीमसेन+थापा] संवत् १८३१-
 देखि ३४ वर्षसम्म नेपालको प्राइम-मिनिस्टरी चलाउने
 एक प्रसिद्ध भारादार । (यिनले सदर टुँडिखेल र घरहरा
 बनाएका हुन् । यिनैका पालामा अङ्ग्रेजसित नेपालको
 युद्ध भएको हो ।)
 भीमसेन-पाती-ना० [सं० भीमसेन+पाती] १. भूवादार्
 कमलो वास्ना आउने पात र उत्तीसका जस्ता लामा लुर्का
 परेका फूल फुल्ने एक जातको वोट । २. फूलका रूपमा
 देवतालाई चढाइने त्यसैको पात ।
 भीमसेनी-कपूर-ना० [भीमसेन+कपूर] एक किसिमको
 असल जातको कपूर ।
 भीर-ना० [सं० भित्ति] ठाडो करालो परेको ठाउँ; पहरा ।
 भीर-माहुरी-ना० [भीर+माहुरी] भीरमा गुँड बनाउने एक
 जातको माहुरी ।
 भीर-गौथली-ना० [भीर+गौथली] भीरमा गुँड लाउने एक
 जातको गौथली ।
 भीर-वि० [सं०] १. डरपोक; डर-छेक्वा । (ना०) २.
 डँडाल्नुदेखि पुन्छरसम्म लामा पखेटा हुने, वाम-माछोजस्तो
 एक जातको माछो । ३. स्त्री ।
 भीरक-ना० [सं०] १. लाटोकोसेरो । २. भालू । ३. स्याल ।
 ४. बाघ । ५. कालो एक जातको ऊखु ।
 भीरता-ना० [सं०] भीर हुनाको भाव; भय-शीलता ।
 भीषण-वि० [सं०] १. डर-लाग्दो; भयानक; भयङ्कर ।
 (ना०) २. भयानक रस (काव्यको) । ३. शिव ।
 भीषणता-ना० [सं०] भीषण हुनाको भाव ।
 भीषित-वि० [सं०] डराएको; त्रस्त ।
 भीष्म-वि० [सं०] १. भयङ्कर; भयानक । (ना०) २.
 महाभारत-प्रसिद्ध, बाल-ब्रह्मचारी, गङ्गाका पुत्र ।
 भीष्म-पञ्चक-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल एकादशीदेखि
 पूर्णिमासम्मका पाँच दिन ।

- भीष्म-पितामह-ना० [सं०] गङ्गाका गर्भबाट उत्पन्न भएका
 राजा शान्तनुका छोरा; भीष्म ।
 भीष्म-प्रतिज्ञा-ना० [सं०] १. कठोर प्रतिज्ञा; कठिन काम
 गर्ने कबूल । २. भीष्म-पितामहले गरेको जस्तो भीषण
 प्रतिज्ञा ।
 भुँडी-ना० [सं० भ्रूण] पेट; उदर ।
 भुँडी-फोर-ना० [भुँडी+फोर] लामा-लामा खुट्टा र लामो
 चुच्चो हुने, जलाशयका नजीक रहने एक जातको चरो;
 एक जातको सारस ।
 भुँडीवाल-वि० [भुँडी+वाल] ठूलो भुँडी हुने; भुँडे ।
 भुँडुल्के-वि० [भुँडुल्को+ए] १. भुँडुल्कोजस्तो; घँटे । २.
 पुङ्के; ग्याँचे ।
 भुँडुल्को-ना० [भुँडी] १. भुँड्को; घँटो; कुलिन । (वि०)
 २. पुङ्के; घँटे ।
 भुँडे-वि० [भुँडी+ए] १. ठूलो भुँडी हुने; भुँडीवाल; लाट्रे ।
 २. धेरै खाने ।
 भुँड्को-ना० [भुँडुल्को] भुँडुल्को ।
 भुँवरी-ना० [भुमरी] भुमरी ।
 भुँवरो-ना० [भमरो] भमरो; भ्रमर ।
 भुईँ-ना० [भूईँ] भूईँ ।
 भुईँ-अमला-ना० [भुईँ+अमला] भूईँ-अमला ।
 भुईँ-ऐसेलु-ना० [भुईँ+ऐसेलु] भूईँ-ऐसेलु ।
 भुईँ-कटहर-ना० [भुईँ+कटहर] भूईँ-कटहर ।
 भुईँ-काफल-ना० [भुईँ+काफल] भूईँ-काफल; कौवा-फल ।
 भुईँ-कुभिन्डो-ना० [भुईँ+कुभिन्डो] भूईँ-कुभिन्डो ।
 भूईँ-खुट्टे-वि० [भुईँ-खुट्टे] भूईँ-खुट्टे ।
 भूईँ-चम्पा-वि० [भुईँ-चम्पा] भूईँ-चम्पा ।
 भूईँ-चरी-ना० [भूईँ+चरी] भूईँ-जुरेली ।
 भूईँ-चालो-ना० [भूईँ+चाल] भूईँ-चालो; भू-कम्प ।
 भूईँ-जुरेली-ना० [भूईँ+जुरेली] भूईँ-जुरेली ।
 भूईँ-झार-ना० [भूईँ+झार] भूईँ-झार ।
 भूईँ-फट्टा-वि० [भूईँ+फट्टा] भूमि फोरेर निस्केको रूख;
 बीजद्वारा उम्रको रूख ।
 भूईँभूईँ-कि० यो० [अनु०] १. भमरा, माहुरी आदि उड्दा
 शब्द आउने किसिम; भूँ-भूँ । २. बार-बार अपान-बायु
 छोड्ने वा छोड्दा शब्द आउने किसिम ।
 भूईँ-ना० [भूईँ] भूईँ ।
 भूईँ-अमला-ना० [भूईँ+अमला] पानी-अमला ।
 भूईँ-ऐसेलु-ना० [भूईँ+ऐसेलु] १. भूवा भएका साना-साना
 पात, पिरियाका जस्ता मसिना राता फूल, काफलका
 जस्ता फल हुने एक जातको भूईँ-झार । २. त्यसैको फल ।
 भूईँ-कटहर-ना० [भूईँ+कटहर] भूईँ-कटहर ।
 भूईँ-काफल-ना० [भूईँ+काफल] भूईँ-काफल ।
 भूईँ-कुभिन्डो-ना० [भूईँ-कुभिन्डो] भूईँ-कुभिन्डो ।
 भूईँ-खुट्टे-वि० [भूईँ+खुट्टा+ए] भूईँ-खुट्टे ।

भुई-चम्पा-ना० [भुई+चम्पा] भई-चम्पा ।
 भुई-चरी-ना० [भुई+चरी] भई-चरी ।
 भुई-चालो-ना० [भईचालो] भईचालो ।
 भुई-जुरेली-ना० [भुई+जुरेली] भई-जुरेली ।
 भुई-झार-ना० [भुई+झार] भई-झार ।
 भुई-फट्टा-ना० [भुई+फट्टा] भुई-फट्टा ।
 भुक्भुक्-क्रि० यो० [अनु०] १. कुरुर भुक्ने वा भुक्दा शब्द आउने किसिम । २. मुड्की आदिले हान्दा शब्द आउने किसिम; भुक्भुकी ।
 भुक्भुक्ती-क्रि० यो० [भुक्भुक्+ती] भुक्का, लात्ती आदिले धमाधम हिकाउने वा हिकाउँदा शब्द आउने किसिम; भुक्भुकी ।
 भुक्भुकी-क्रि० यो० [भुक्भुक्+ई] भुक्भुक्ती ।
 भुकाइ-ना० [भुक्+आइ] भुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भुकाइनु-स० क्रि० [भुकाउ+इ+नु] भुक्न लाइनु; ('भुकाउनु'-को क० क्रि०) ।
 भुकाउनु-स० क्रि० [भुक्+आउ+नु] भुक्न लाउनु; ('भुक्नु'-को क० क्रि०) ।
 भुकिनु-स० क्रि० [भुक्+इ+नु] कुरुर कराइनु; ('भुक्नु'-को क० क्रि०) ।
 भुकुल्ल-क्रि० यो० [भुक्क] भुक्क ।
 भुकुल्ले-वि० [भुकुल्ले] भुकुल्ले ।
 भुकुल्लो-ना० [भुकुल्लो] भुकुल्लो ।
 भुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. उक्सने, सुनिने वा फुल्ने किसिम; भुकुल्लक । २. मुड्की आदिले हान्ने वा हान्दा शब्द आउने किसिम । ३. कुरुरले भुक्ने वा भुक्दा शब्द आउने किसिम ।
 भुक्त्त-वि० [सं०] १. खाएको । २. भोगेको; भोग गरेको; उपभुक्त्त ।
 भुक्त्त-भोग-वि० [सं०] भोग गरिसकेको; उपभुक्त्त ।
 भुक्त्त-भोगी-वि० [सं० भुक्त्त+भोगी] कुनै काम वा वस्तुको अनुभव गरिसकेको; अनुभवी ।
 भुक्त्तमान-ना० [सं० भुक्त्त+?] हैरानी; सास्ती; कष्ट ।
 भुक्त्ताइनु-स० क्रि० [भुक्त्ताउ+इ+नु] चुक्ती पारिनु; ('भुक्त्ताउनु'-को क० क्रि०) ।
 भुक्त्ताउनु-स० क्रि० [भुक्त्तान+आउ+नु] लेन-देनका काम-कारवाई सिद्ध्याउनु; चुक्ती पार्नु ।
 भुक्त्तान-ना० [सं० भुक्त्त] १. भोग गर्ने काम; भोग । २. लेन-देन चुक्ती गर्ने काम; फछर्छोट । ३. अनुभव ।
 भुक्त्ति-ना० [सं०] १. भोजन । २. भोग । ३. कब्जा; दखल ।
 भुक्त्तिइनु-अ० क्रि० [भुक्त्ति+इ+नु] परिआएको दुःख वा सुख सहनु; बेहोरिनु; ('भुक्त्तिनु'-को भा० क्रि०) ।
 भुक्त्तिनु-अ० क्रि० [सं० भुक्त्ति] परिआएको दुःख वा सुख सहनु; बेहोरिनु ।
 भुक्नु-स० क्रि० [प्रा० भुक्क] अपरिचित वा मन नपर्दो प्राणीलाई देख्दा कुरुर कराउनु; भुक्भुक् शब्द गर्नु;

धुक्नु ।

भुकुल्लक-क्रि० यो० [ने०] १. भुक्क । २. सहसा लड्ने वा मर्ने किसिम ।
 भुग्न-वि० [सं०] १. टेढो; वक्र । २. भाँचिएको; भग्न ।
 भुङ्गालो-ना० [भुङ्गो+आलो] १. ठूलो उपद्रव; उत्पात; विप्लव । २. दैवी दुर्घटना । ३. आगेको भुङ्गो ।
 भुङ्गिनु-अ० क्रि० [भुङ्गो+इ+नु] १. भुङ्गो बन्नु । २. दुःख वा सन्तापमा पर्नु । ३. भुङ्गालोमा पर्नु । ४. सुखको आशाले गरेको कामवाट दुःख आइपर्नु । ५. बोकिनु; हिस्सिनु ।
 भुङ्गो-वि० [भुङ्गो+ए] १. भुङ्गोमा पकाएको; भुङ्गोमा पाकेको । २. भुङ्गो-सम्बन्धी । ३. भुङ्गोजस्तो ।
 भुङ्गो-जरो-ना० [भुङ्गो+जरो] काम-जरो आइसकेपछि आउने जरो ।
 भुङ्गो-ना० [सं० अङ्गार] ज्वाला नभएको झरिलो आगो; फिलिङ्गाको थुप्रो ।
 भुङ्ग्याइ-ना० [भुङ्गि+याइ] भुङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भञ्चुक-वि० [सं० भूत+चूक] १. हुस्सू; वेक्कूफ । २. अध-बेसो । ३. अशिष्ट; असभ्य ।
 भुज-ना० [सं०] १. हात; बाहुली; हस्त । २. हात्तीको सूँड । २. हाँगो; शाखा । ४. रेखा-गणितमा कोण बनाउने सोझो रेखा ।
 भुजङ्ग-ना० [सं०] १. सर्प; साँप । २. जार; नाठो ।
 भुजङ्ग-प्रयात-ना० [सं०] चार वटा यगण हुने एक वार्षिक छन्द ।
 भुजङ्ग-भुक्-ना० [सं०] १. मयूर । २. गरुड ।
 भुजङ्गी-ना० [सं०] पोथी सर्प; सर्पिणी ।
 भुजा-ना० [सं०] १. हात; बाहुली । २. रेखा-गणितमा कोण बनाउने सरल रेखा ।
 भुजा-ना० [प्रा० भुज्जिअ] १. चिनियाँ-धानका चामलको सिरौला भुटेको खट्टे; अनदीको खट्टे । २. भात । ३. भुज ।
 भुजाइ-ना० [भुज्+आइ] भुज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भुजाइ-ना० [भुजाउ+आइ] भुजाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 भुजाइनु-स० क्रि० [भुजाउ+आइ+नु] भुजाउनु लाइनु; ('भुजाउनु'-को क० क्रि०) ।
 भुजाउनु-स० क्रि० [भुज्+आउ+नु] भुज्नु लाउनु; ('भुज्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 भुजान्तर-ना० [सं०] १. अँगालो; क्रोड । २. दुइ भुजाका बीचको स्थान ।
 भुजा-पत्र-ना० [सं० भूर्ज+पत्र] भुजा-पात ।
 भुजा-पात-ना० [सं० भूर्ज-पत्र] भोज-पात; भूर्ज-पत्र ।
 भुजङ्गो-ना० [ने०] विट नफर्केको, ठाडो, वाटाका आकार-

भुजुरी-भुत्तिनु

को पकाउने भाँडो; प्रायः तामा वा पित्तलको पकाउने एक किसिमको ठाँडो भाँडो ।

भुजुरी-ना० [प्रा० भुग्] १. कोरैसामा कोरेको वा मसिनो गरी काटेको मूला, कुभिन्डो, आलु आदिको चाना । २. त्यस्तै चानाको अचार ।

भुजुरी-ना० [भुजुरी] भुजुरी ।

भुज्जु-स० क्रि० [सं० भुज्] १. भोग वा अनुभव गर्नु; भुक्तिनु । २. बेहोर्नु । ३. गढेर काम गर्नु वा जानु ।

भुटन-ना० [भुट्] तरकारीहरू पकाउनाका निमित्तको घिउ-तेल ।

भुटभाट-ना० [भुट्+भाट (फाँ०)] भुट्ने काम ।

भुटभाट-ना० [भाटभुट] भाटभुट ।

भुटभुटिइनु-अ० क्रि० [भुटभुटि+इ+नु] मानसिक चिन्ताले व्याकुल होइनु; ('भुटभुटिनु'-को भा० क्रि०) ।

भुटभुटिनु-अ० क्रि० [भुटि+नु] मानसिक चिन्ताले व्याकुल हुनु; अति चिन्तित भई छटपटिनु; पिरिनु ।

भुटभुटी-ना० [भुटभुटि] मानसिक पीरले भएको छटपटी; व्याकुलता ।

भुटभुट्याइ-ना० [भुटभुटि+याइ] भुटभुटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भुटाइ-ना० [भुट्+आइ] भुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
भुटाइनु-स० क्रि० [भुटाउ+इ+नु] भुट्न लाइनु; ('भुटाउनु'-को क० क्रि०) ।

भुटाउनु-स० क्रि० [भुट्+आउ+नु] भुट्न लाउनु; ('भुट्नु'-को क० क्रि०) ।

भुटिनु-अ० क्रि० [भुट्+इ+नु] १. मानसिक चिन्ताले छटपटिनु; भुटभुटिनु । २. अनाजहरू फूल उठ्ने गरी सुक्खा पाक्नु । ३. घिउ-तेलमा मात्र तरकारीहरू पार्नु । ४. तोप, बन्दूक आदिका घेरै लागो वा गोलीहरूले मानिसहरू मर्नु; ('भुट्नु'-को क० क्रि०) ।

भुटीभाटी-ना० [भुट्+भाटी (फाँ०)] भुट्ने काम ।

भुट्वा-वि० [भुट्+उवा] घिउ-तेलमा भुटेको; तारेको ।

भुटे-कुटेको-वि० [भुट्+कुट्+को] भुटेको वा कुटेको (मकै, भटमास, चिउरा आदि खानेकुरो) ।

भुटो-ना० [भाउँटो] १. झन्झट; झमेला; टन्टा । २. भाउँटो; आपत्ति । ३. फिक्ती; चिन्ता ।

भुट्नु-स० क्रि० [सं० भ्रस्ज्+नु] १. मकै, भटमास, खट्टे आदि अनाज फूल उठ्ने गरी सुक्खा पकाउनु; अराल्नु । २. घिउ-तेलमा मात्र खरो पारी पकाउनु; तार्नु । ३. तोप, बन्दूक आदिका घेरै गोला वा गोलीहरूद्वारा मानिसलाई मार्नु ।

भुतभुत-ना० [ने०] १. रीसको झोकमा गरिने एकोहोरो गनगन; फतफत । (क्रि० यो०) २. रीसले भुतभुताउने किसिम । ३. भित्र-भित्रै भुङ्ग्यो सल्कने किसिम ।

भुतभुताइ-ना० [भुतभुताउ+आइ] भुतभुताउने किसिम,

क्रिया वा भाव ।

भुतभुताइनु-अ० क्रि० [भुतभुताउ+इ+नु] रीसको आवेगमा बडबडाइनु; ('भुतभुताउनु'-को भा० क्रि०) ।

भुतभुताउनु-अ० क्रि० [भुतभुत+आउ+नु] रीसको आवेगमा एकलै फतफताउनु; भुतभुताउनु; रीसले बडबडाउनु ।

भुतभुते-ना० [भुतभुत+ए] मसिनु गोल, भूस, छयाकन आदिको भुङ्ग्यो; खरानीभित्र-भित्रै बलेको आगो ।

भुतुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. रीसले चूर हुने किसिम । २. ज्यादै थकित हुने किसिम । ३. सहसा मर्ने किसिम; खुत्रुक्क ।

भुतुङ्गे-वि० [भुतुङ्गो+ए] भुतुङ्गो; नाङ्गे ।

भुतुङ्गो-वि० [भूत+नाङ्गो] नाङ्गो; निर्बाङ्ग; नग्न ।

भुतुभुतु-क्रि० यो० [ने०] धमाधम मर्ने किसिम; भुताभुत ।

भुतेग्रो-ना० [भूत+एग्रो] भूतले जस्तै दुःख दिने वस्तु; साह्रै दुःख दिने भेडो, बाख्यो आदि ।

भुत्क्याइ-ना० [भुत्क्याउ+आइ] भुत्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भुत्क्याइनु-स० क्रि० [भुत्क्याउ+इ+नु] भुत्क्या पारिनु; ('भुत्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

भुत्क्याउनु-स० क्रि० [भुत्क्याउ+याउ+नु] मार्नु; भुत्क्या पार्नु ।

भुत्तिइनु-अ० क्रि० [भुत्ति+इ+नु] भुत्ते होइनु; ('भुत्तिनु'-को भा० क्रि०) ।

भुत्तिनु-अ० क्रि० [भुत्ते+इ+नु] भुत्ते हुनु; धार मर्नु (हथियार आदिको) ।

भुत्ते-वि० [ने०] धारिलो नभएको; नलाग्ने; बोधो; मूढो (हथियार) ।

भुत्त्याइनु-स० क्रि० [भुत्त्याउ+इ+नु] भुत्ते पारिनु; ('भुत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

भुत्त्याउनु-स० क्रि० [भुत्ति+याउ+नु] भुत्ते पार्नु; धार मार्नु; ('भुत्तिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

भुत्रुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. थकाइले लस्त भएर बस्ने वा सुत्ने किसिम । २. मर्ने किसिम; खुत्रुक्क । ३. उफर्ने किसिम ।

भुत्रैसित-वि० वो० [भुत्रो+ए+सित] बेवास्ता वा उपेक्षा गरेर भनिने शब्द; यत्रैसित; कन्डैसित ।

भुत्रो-वि० [भुल्लो] १. केही-न-केही; फुस्सा; यत्रो (निन्दार्थ-मा) । २. शस्प ।

भुल्लावाल-वि० [भुल्लो+वाल] लामा-लामा भुल्ला भएको; भुल्ले; झ्यापुल्लो ।

भुल्लिइनु-अ० क्रि० [भुल्लि+इ+नु] नाङ्गो होइनु; ('भुल्लिनुको'-भा० क्रि०) ।

भुल्लिनु-अ० क्रि० [भुल्लो+इ+नु] १. नाङ्गो हुनु; नङ्गिनु । २. रउँ, भुल्ला आदि लुछिनु; खुइलिनु । ३. चित्थो हुनु; झुत्रिनु । ४. जागीर, मान, वैभव आदि खोसिनु ।

भुत्ले-वि० [भुत्लो+ए] भुत्ला भएको; भुत्लावाल।
 भुत्लो-ना० [भूवा] १. भूवा; रउँ। २. झुत्रो; चिलथो।
 ३. सानो टुक्रो वा थोरै वस्तु; दंसो।
 भुत्ल्याइ-ना० [भुत्लि+याइ] भुत्लिनै किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुत्ल्याइ-ना० [भुत्ल्याउ+आइ] भुत्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुत्ल्याइनु-स० क्रि० [भुत्ल्याउ+इ+नु] भुत्ला उखेलिनु; ('भुत्ल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 भुत्ल्याउनु-स० क्रि० [भुत्लि+याउ+नु] १. भुत्ला उखेलिनु; रउँ वा भूवा लुछ्नु। २. नाङ्गो पार्नु; नङ्ग्याउनु। ३. जगल्टा लुछ्नु; जगल्ट्याउनु। ४. मान, प्रतिष्ठा वैभव आदि खोज्नु। ५. फटाउनु; झुत्त्याउनु। ६. रउँ, भूवा आदि खजमज्याउनु; ('भुत्लिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 भुद्रुङ-ना० [ने०] ध्वंसे रङ्गको चीलजत्रो एक जातको हिंस्रक चरो।
 भुनभुन-क्रि० यो० [अनु०] १. भमरो, माहुरी, आदि उड्दा शब्द आउने किसिम; भनभन। २. चित्त दुखेर वा मन नपरेर एकलै कुनै कुरा बोलिरहने किसिम; भुतभुताउने किसिम।
 भुनभुनाइ-ना० [भुनभुनाउ+आइ] भुनभुनाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुनभुनाइनु-स० क्रि० [भुनभुनाउ+इ+नु] भमरा, माहुरी आदिद्वारा भुनभुन शब्द गरिनु; ('भुनभुनाउनु'-को क० क्रि०)।
 भुनभुनाउनु-अ० क्रि० [भुनभुन+आउ+नु] १. भमरा; माहुरी आदि कीराहरूले भुनभुन शब्द गर्नु। २. भुत-भुताउनु; भतभताउनु।
 भुनभुनाहट-ना० [भुनभुन+आहट] भुनभुनाउने किसिम, क्रिया वा भाव; भुनभुनाइ।
 भुनी-ना० [प्रा० भुँड] बनेल वा सुँगुरको पोथी।
 भुनुनु-क्रि० यो० [अनु०] झींगा, माहुरी आदि भुनभुनाउने वा भुनभुनाउँदा शब्द आउने किसिम; भुनभुन; भनभन।
 भुने-ना० [ने०] ठेकीका आकारको चोयाको एक किसिमको भाँडो।
 भुन्टा-भुन्टी-ना० [भुन्टो+भुन्टो+ई] साना-साना केटा-केटीहरूको समुदाय।
 भुन्टे-ना० [पुटे] १. सानो केटा-केटी। २. भुन्टो बच्चो।
 भुन्टो-वि० [भुन्टे] होचो कदको; पुङ्के।
 भुमरी-ना० [प्रा० भुमइ] पानी, हावा आदि घुमी-घुमी बगेको ठाउँ; हावा वा पानीको चक्कर; जलावर्त; भुंवरी।
 भुमरो-ना० [भमरो] भमरो; भुंवरो।
 भुरनहत्ते-ना० [सं० भ्रूण-हत्या] १. भ्रूण-हत्या। २. झ्या-उलो; झन्झट।
 भुरा-ना० [सं० भ्रूण] १. सानो केटी। २. साना-साना

माछा।

भुरा-भुरी-ना० [भुरा+भुरा+ई] १. साना-तिना केटा-केटी; बाल-बच्चा। २. जम्नाका बच्चाहरू।
 भुरक्क-क्रि० यो० [ने०] १. एकाएक उठ्ने किसिम; जुल्क। २. सहसा उठ्ने किसिम; भुरं।
 भुरङ-ना० [ने०] १. घागोले बेही झट्कारेर घुमाई खेलिने काठको खेलौना; लट्टू। (वि०) २. पुङ्के; डल्ले।
 भुरेभारे-वि० [भारेभुरे] भारेभुरे।
 भुरेमाछो-ना० [भरा+माछो] सानो एक जातको माछो।
 भुरो-ना० [भुरा] केटी; बच्चो।
 भुरकुट-ना० [सं० भ्रंस्+कुट] वेमाख; सर्वनाश; बरवादी; नष्ट-भ्रष्ट हुनु।
 भुर्न-हत्ते-ना० [भुरनहत्ते] भुरनहत्ते।
 भुर्-क्रि० यो० [अनु०] चरा-चुङ्गीहरू उड्ने वा उड्दा शब्द आउने किसिम।
 भुरा-ना० [ने०] १. इज्जत; आवरु; प्रतिष्ठा। २. गन्जीफाको खेलमा एक-एक चक्की फ्याँकी खाने एक दाउ।
 भुरा-ना० [अ० बराक्रि] एक जातको परेवा।
 भुलभुल-क्रि० यो० [सं० बुद्बुद] पानी, रगत आदि रोकिई-रोकिईकन निस्कने किसिम।
 भुलभुलाइ-ना० [भुलभुलाउ+आइ] भुलभुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुलभुलाइनु-अ० क्रि० [भुलभुलाउ+इ+नु] भुलभुल गरेर जमीनबाट पानी उम्रिनु; ('भुलभुलाउनु'-को भा० क्रि०)।
 भुलभुलाउनु-अ० क्रि० [भुलभुलि+आउ+नु] भुलभुल गरेर जमीनबाट पानी उम्रिनु; मूल फुटेर पानी आदि निस्कनु।
 भुलभुलिइनु-अ० क्रि० [भुलभुलि+इ+नु] भुलभुल गरेर पानी उम्रिनु; ('भुलभुलिनु'-को भा० क्रि०)।
 भुलभुलिनु-अ० क्रि० [भुलभुल+इ+नु] भुलभुल गरेर पानी उम्रिनु; भुलभुलाउनु।
 भुलभुले-वि० [भुलभुल+ए] १. भुलभुल गरी उम्रेको वा उम्लेको (पानी आदि तरल पदार्थ)। (ना०) २. त्यसरी कुनै तरल पदार्थ उम्रेको ठाउँ।
 भुलभुल्याहट-ना० [भुलभुलि+याहट] भुलभुलिनै किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुलाइ-ना० [भुल्+आइ] भुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुलाइ-ना० [भुलाउ+आइ] भुलाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुलाइनु-स० क्रि० [भुलाउ+इ+नु] अलमल्याइनु; ('भुलाउनु'-को क० क्रि०)।
 भुलाउनु-स० क्रि० [भुल्+आउ+नु] १. अलमल्याउनु; विर्साउनु। २. झुक्काउनु; छकाउनु। ३. आसक्त गराउनु; प्रेममा फसाउनु; ('भुल्नु'-को प्रे० क्रि०)।

भुलायो-भुस्सा

भुलायो-ना० [भुवा] १. रेशमको मूल्यवान् मोटो एक जातको नरम कपडा; अन्डी। २. भूवा उठाएर बुनेको कपडा।
 भुलिन-अ० क्रि० [भुल+इ+नु] भूलमा परिनु; ('भुलनु'-को भा० क्रि०)।
 भुलुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. दूध, पानी आदि उम्लने वा उम्लेर बग्ने किसिम। २. पानी आदि तरल पदार्थ भुलकोबाट सहसा निस्कने किसिम।
 भुलकुनु-अ० क्रि० [भुलुक्क+नु] १. दूध, पानी आदि तरल पदार्थ उम्लनु; भुलुक्क उम्लनु। २. रगत, पानी आदि तरल पदार्थ थोरै-थोरै गरी वेगले निस्कनु।
 भुल्काइ-ना० [भुल्क+आइ] भुल्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुल्काइ-ना० [भुल्काउ+आइ] भुल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुल्काइनु-स० क्रि० [भुल्काउ+इ+नु] भुलुक्क उमालिनु; ('भुल्काउनु'-को क० क्रि०)।
 भुल्काउनु-स० क्रि० [भुल्क+आउ+नु] भुलुक्क उमाल्नु; ('भुल्कनु'-को प्रे० क्रि०)।
 भुल्किनु-अ० क्रि० [भुल्क+इ+नु] भुलुक्क उम्लिनु; ('भुल्कनु'-को भा० क्रि०)।
 भुल्को-ना० [भल] १. दूध, पानी आदिको उमाल; उम्लाइ। २. तरल पदार्थ भुलुक्क निस्कने ठाउँ। ३. ज्यादा मल भएको जमीनका अंशमा सप्रेर उम्रेको वालीको गाँज।
 भुल्को-ना० [सं० उलूक] लाटोकोसेरो; उल्लू।
 भुल्क्याइ-ना० [भुल्क+याइ] भुल्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुल्क्याइ-ना० [भुल्क्याउ+आइ] भुल्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुल्क्याउनु-स० क्रि० [भुल्क+याउ+नु] भुल्काउनु।
 भुलनु-अ० क्रि० [भूल+नु] १. भूलमा पर्नु; चुक्नु। २. झुकिनु; छकिनु। ३. लहसिनु; आसक्त हुनु; लग्नू हुनु। (सं० क्रि०) ४. विर्सनु; नसम्झनु। ५. भूल गर्नु; गलती गर्नु; विराउनु।
 भुल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. जमीनबाट पानी उम्रने किसिम। २. उम्लने किसिम। ३. कुनै तरल पदार्थ सहसा निस्कने किसिम।
 भुवँरो-ना० [भुमरो] भुमरी।
 भुव-ना० [सं०] पृथ्वीभन्दा माथि मानिएका सात लोकमध्ये एक।
 भुवन-ना० [सं०] १. जगत्; संसार। २. पानी; जल। ३. जनता; दुनियाँ। ४. भू, भुव, स्व, मह आदि चौध लोक। ५. सृष्टि; निर्जना। ६. चौधको सङ्ख्या।
 भुवन-कोश-ना० [सं०] भू-मण्डल।
 भुवन-त्रय-ना० [सं०] स्वर्ग, मर्त्य र पाताल—यी तीन

लोक।

भुवनेश्वर-ना० [सं०] १. राजा। २. शिव।
 भुवनेश्वरी-ना० [सं०] दश-महाविद्यामध्ये एक देवी।
 भुवर्लोक-ना० [सं०] पृथ्वीमाथि मानिएका सात लोक-मध्ये एक।
 भुवल-ना० [सं० भू+भार] ठूलो दुःख; हैरानी; कष्ट; भुवस्तान।
 भुवस्तान-ना० [ने०] भुदल।
 भुवा-ना० [भूवा] भूवा।
 भुवादार-वि० [भुवा+दार] भूवादार।
 भुवादारी-ना० [भूवादारी] भूवादारी।
 भुस-ना० [प्रा०] १. धान, कोदो आदिका दानाको बाहिरी वोक्रो; भूस। २. केही पनि नपाउनु; प्राप्तिको अभाव; फुस्सा।
 भुस-तिघ्रे-वि० [सं० भृश+तिघ्रे] मोटा र खस्रा तिघ्रा भएको; तिघ्रे।
 भुस-तिघ्रे-वि० [भुस+तिघ्रे] मोटो-घाटो भईकन पनि बेकामको; हृष्ट-पुष्ट शरीरअनुसार काम नदिने।
 भुसाउरो-ना० [भुस्सा] भुस्सा काट्ने यन्त्र।
 भुसुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. विसर्ने किसिम। २. डड्ने किसिम। ३. भएभरको सब बिग्रने वा नाश हुने किसिम। ४. निदाउने किसिम; गाढ निद्रामा पर्ने किसिम। (ना०) ५. नाश; बरबादी।
 भुसुनु-ना० [भुस] फोहर-मैलामा हुने पिउसोजस्तो सानो कीरो।
 भुसुने-वि० [भुसुनु+ए] १. अति सानो; क्षुद्र। २. कम महत्त्वको।
 भुसुभुसु-क्रि० यो० [ने०] १. आगो बिस्तारै सल्कदै जाने किसिम। २. उड्ने किसिम। ३. उड्ने वा निदाउने किसिम।
 भुसुल्टिइनु-अ० क्रि० [भुसुल्टि+इ+नु] निदाइनु; ('भुसुल्टिनु'-को भा० क्रि०)।
 भुसुल्टिनु-अ० क्रि० [भुसुक्क+इ+नु] १. निदाउनु; सुत्नु। २. आशा गरे को वस्तु नपाइनु; ठगिनु; हिस्स्याउनु।
 भुसुल्ट्याइ-ना० [भुसुल्टि+याइ] भुसुल्टिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भुसुल्ट्याइ-ना० [भुसुल्ट्याउ+आइ] भुसुल्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; ठगाइ।
 भुसुल्ट्याउनु-स० क्रि० [भुसुल्टि+याउ+नु] कसैलाई आशा गरेको वस्तु नदिनु; हिस्स्याउनु।
 भुस्याहा-वि० [भुस+याहा] १. भूसजस्तै सार तत्त्व वा गुदी नभएको। २. खूबी वा सीप नभएको। ३. मान-भाउ नभएको।
 भुस्याहा-कुकुर-ना० [भुस्याहा+कुकुर] गल्ली-गल्लीमा घुम्ने छाडा एक जातको कुकुर।
 भुस्सा-ना० [सं० वस] गाई-वस्तुलाई ख्वाउन साना-साना

टुक्रा पारेको पराल ।

भुस्सिइनु-अ० क्रि० [भुस्सि+इ+नु] भित्र गुदी नभएको
गेडा फलनु; ('भुस्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

भुस्सिनु-अ० क्रि० [भुस+इ+नु] १. भित्र गुदी नभएको
गेडा फलनु; पोटे-पोटा फलनु । २. केही पनि नपाउनु;
बोक्रिनु । ३. ठगिनु ।

भुस्स्याइ-ना० [भुस्सि+याइ] भुस्सिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

भुस्स्याइ-मा० [भुस्साउ+आइ] भुस्स्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव; ठगाइ ।

भुस्स्याइनु-स० क्रि० [भुस्स्याउ+इ+नु] केही पनि नपाउने
पारिनु; ('भुस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

भुस्स्याउनु-स० क्रि० [भुस्सि+याउ+नु] केही पनि नपाउने
पारिनु; ('भुस्सिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

भू-ना० [सं०] १. भइँ; भूमि; धरती । २. ठाउँ; स्थान ।

भू-क्रि० यो० [अनु०] १. शङ्ख फुक्दा शब्द आउने किसिम ।
२. भमरा, माहुरी आदि कराउने वा कराउँदा शब्द
आउने किसिम ।

भू-भू-क्रि० यो० [अनु०] भमरा, माहुरी आदि कराउने
वा कराउँदा शब्द आउने किसिम ।

भूइ-ना० [प्रा० भूइ] भूइँ ।

भूइ-अमला-ना० [भूइ+अमला] भूइ-अमला ।

भूइ-ऐसैलु-ना० [भूइ+ऐसैलु] भूइ-ऐसैलु ।

भूइ-कटहर-ना० [भूइ+कटहर] भूइ-कटहर ।

भूइ-काफल-ना० [भूइ+काफल] भूइ-काफल ।

भूइ-कुभिन्डो-ना० [भूइ+कुभिन्डो] भूइ-कुभिन्डो ।

भूइ-खुट्टे-वि० [भूइ+खुट्टे] भूइ-खुट्टे ।

भूइ-चम्पा-ना० [भूइ+चम्पा] भूइ-चम्पा ।

भूइ-चरी-ना० [भूइ+चरी] भूइ-जुरेली ।

भूइ-चालो-ना० [भूइ+चल+ओ] भूइ-चालो; भू-कम्प ।

भूइ-जुरेली-ना० [भूइ+जुरेली] भूइ-जुरेली ।

भूइ-झार-ना० [भूइ+झार] भूइ-झार ।

भूइ-फट्टा-ना० [भूइ+फट्टा] भूइ-फट्टा ।

भूइ-ना० [प्रा० भूइ] १. पृथ्वीको सतह; भूइँ; भूमि;
जमीन । २. बिछ्याउना नभएको जमीन; खाली जमीन ।
३. कपडा कागत्, आदिमा बुट्टा, अक्षर आदि नभएको
ठाउँ; पृष्ठ-भूमि ।

भूइ-अमला-ना० [भूइ+अमला] पानी-अमला ।

भूइ-ऐसैलु-ना० [भूइ+ऐसैलु] भूइ-ऐसैलु ।

भूइ-कटहर-ना० [भूइ+कटहर] भूइ-कटहर ।

भूइ-काफल-ना० [भूइ+काफल] भूइ-काफल ।

भूइ-कुभिन्डो-ना० [भूइ+कुभिन्डो] भूइ-कुभिन्डो ।

भूइ-खुट्टे-वि० [भूइ+खुट्टे+ए] भूइ-खुट्टे ।

भूइ-चम्पा-ना० [भूइ+चम्पा] भूइ-चम्पा ।

भूइ-चरी-ना० [भूइ+चरी] भूइ-चरी ।

भूइ-जुरेली-ना० [भूइ+जुरेली] भूइ-जुरेली ।

भूइ-झार-ना० [भूइ+झार] भूइ-झार ।

भूइ-फट्टा-वि० [भूइ+फट्टा] भूइ-फट्टा ।

भू-कम्प-ना० [सं०] भूइ-चालो ।

भू-कर्चुदार-ना० [सं०] सानु-बोहरी ।

भू-कुष्माण्डी-ना० [सं०] भूइ-कुभिन्डो ।

भू-खण्ड-ना० [सं०] १. जमीनको टुक्रो । २. ठूलो झन्डटको
काम; कठिन काम । ३. ठूलो विघ्न-बाधा ।

भू-गर्भ-ना० [सं०] पृथ्वीको भित्री भाग; धरतीमनिको
अंश ।

भू-गर्भ-विद्या-ना० [सं०] भू-गर्भ-शास्त्र ।

भू-गर्भ-वेत्ता-ना० [सं०] भू-गर्भ-शास्त्रको ज्ञाता ।

भू-गर्भ-शास्त्र-ना० [सं०] पृथ्वीका बाहिरी र भित्री भाग
कुन-कुन तत्त्वले बनेका छन् र कुन रूपमा रहेका छन्-त्यस-
को विवेचना गरिएको शास्त्र ।

भू-गृह-ना० [सं०] घरको जमीनमनिको तला; ताइखाना ।

भू-गोल-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती । २. पृथ्वीका सतहमा
रहेका नदी, पहाड, देश आदि प्राकृतिक र राजनीतिक
रूपको व्याख्या गरिएको शास्त्र ।

भू-गोलक-ना० [सं०] भू-मण्डल ।

भू-चक्र-ना० [सं०] पृथ्वीको परिधि; विषुवत्-रेखा ।

भूत-वि० [सं०] १. हुने; भएको । २. बितेको; विगत । ३.
मिलेको । ४. समान; तुल्य । ५. उत्पन्न । (ना०) ६.
प्राणी; जीव । ७. पृथ्वी, जल, तेज, वायु र आकाश—
यी पाँच तत्त्व । ८. सृष्टिका सम्पूर्ण चेतन र अचेतन पदार्थ ।
९. बितेको समय; विगत काल । १०. व्याकरण-शास्त्र-
अनुसार कुनै काम समाप्त भएको बुझाउने क्रिया । ११.
मृत शरीर वा त्यसको आत्मा; भूतात्मा । १२. प्रेत;
पिशाच । १३. शिवको एक गण ।

भूत-काल-ना० [सं०] १. गएको समय; विगत काल । २.
व्याकरणमा कुनै काम भइसकेको बुझाउने क्रियाको रूप ।

भूतकालिक-वि० [सं०] भूत-कालको; भूत-काल बुझाउने ।

भूत-केश-ना० [सं०] १. सेतो ढुवो । २. मसिना चम्सुरका
जस्ता पात, राता मसिना झुप्पाकार फूल र फेदमा भुत्ला
हुने, लामा-लामा दुइटा मूलाका आकारका जरा हुने, अति
बास्ना आउने एक जातको बोट; एक जातको जटामासी;
गन्धमासी ।

भू-तत्त्व-विज्ञान-ना० [सं०] भू-तत्त्व-सम्बन्धी शास्त्र ।

भू-तत्त्व-विद्-ना० [सं०] भू-तत्त्व-शास्त्रको ज्ञाता ।

भू-तत्त्व-विद्या-ना० [सं०] भू-गर्भ-शास्त्र ।

भूत-पूर्व-वि० [सं०] १. वर्तमान समयभन्दा पहिलेको;
पूर्व कालको । २. पहिले कुनै पदमा रहेको, परन्तु वर्तमानमा
नरहेको (व्यक्ति) ।

भूत-प्रेत-ना० [सं०] भूत, प्रेत, पिशाच आदिको समुदाय;
अपपति परेका मनुष्यको तर्साउने आत्मा ।

भूत-यज्ञ-भूल-चूक

भूत-यज्ञ-ना० [सं०] गृहस्थीले प्रतिदिन गर्नुपर्ने यज्ञ; पञ्च-महायज्ञमध्ये एक; बलि-वैश्वदेव आदि।
 भूतल-ना० [सं०] १. पृथ्वीको सतह; धरा-तल; जमीन।
 २. पाताल।
 भूतवाद-ना० [सं०] भौतिकवाद।
 भूत-विद्या-ना० [सं०] १. भूत, प्रेत, पिशाच आदिबाट उत्पन्न हुने रोग-व्याधिको उपचार गर्ने विद्या। २. भूत-प्रेत-सम्बन्धी विद्या।
 भूत-शुद्धि-ना० [सं०] अनुष्ठान, पूजा आदि कार्यमा पहिले मन्त्रद्वारा गरिने शरीरको शुद्धि।
 भूताङ्कुश-ना० [सं०] गो-मुखी बूटी।
 भूतात्मा-ना० [सं०] १. मृत शरीर वा त्यसमा पहिले रहेको आत्मा। २. पार्थिव शरीर। ३. जीवात्मा। ४. परमात्मा।
 ५. प्रेत; पिशाच।
 भूतावेश-ना० [सं०] भूत-प्रेत लाग्नु; प्रेत-बाधा।
 भूति-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति; वैभव। २. खरानी; भस्म। ३. जन्म; उत्पत्ति। ४. बढ्नु; वृद्धि।
 भूतेज्या-ना० [सं०] भूतको पूजा।
 भूत्याहा-ना० [सं०] भूत+याहा १. भूत-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; झारफूके। (वि०) २. भूतले वास गरेको (घर, जग्गा आदि)।
 भू-देव-ना० [सं०] ब्राह्मण।
 भू-धर-ना० [सं०] १. पहाड; पर्वत। २. शेष-नाग। ३. कृष्ण।
 भू-घात्री-ना० [सं०] भइँ-अमला; पानी-अमला।
 भूनिम्ब-ना० [सं०] तीते-चिराइतो।
 भूप-ना० [सं०] १. राजा; महाराजा; भू-पति। २. बादशाह; सम्राट्।
 भू-पति-ना० [सं०] भूप; भू-पाल।
 भू-पाल-ना० [सं०] भूप; भू-पति।
 भूपेन्द्र-ना० [सं०] राजाहरूमा श्रेष्ठ राजा; सम्राट्।
 भू-भाग-ना० [सं०] भू-खण्ड।
 भू-भार-ना० [सं०] १. पृथ्वीको भार। २. ठूलो जिम्मेदारी।
 ३. ठूलो टन्टा; झमेला।
 भू-भौतिक-विज्ञान-ना० [सं०] भू-मण्डलका रचना-तत्त्व, रूप, गुण आदि-सम्बन्धी विज्ञान।
 भू-मण्डल-ना० [सं०] पृथ्वी; धरती।
 भू-मध्य-रेखा-ना० [सं०] दुइ ध्रुवका ठीक बीचमा पर्ने गरी पूर्व-पश्चिम फन्को मार्ने भनी पृथ्वीको वरिपरि कल्पना गरिएको एक भौगोलिक रेखा।
 भू-मध्य-सागर-ना० [सं०] यूरोप, अफ्रिका र एशियाका बीचमा रहेको एक समुद्र।
 भूमि-ना० [सं०] १. जमीन; जग्गा; भइँ। २. धरती; पृथ्वी। ३. ठाउँ; स्थान। ४. आधार; जग। ५. देश।
 ६. तला; खण्ड।

भूमि-कदम्ब-ना० [सं०] सानु एक जातको कदम्ब।
 भूमि-कन्द-ना० [सं०] १. लसुनका जस्ता पात र कन्द हुने, राता, पहुँला-विभिन्न रङ्गका घण्टका आकारका धेरै फूल फुल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैको फूल।
 भूमि-कम्प-ना० [सं०] भइँचालो; भू-कम्प।
 भूमिका-ना० [सं०] १. कुनै ग्रन्थका सम्बन्धमा ज्ञातव्य कुराहरू लेखिएको त्यसै ग्रन्थका आरम्भको वक्तव्य; प्रस्तावना; मुख-बन्ध। २. पृथ्वी; धरती। ३. रचना।
 ४. भेष वा रूप-परिवर्तन। ५. मूल विषयभन्दा अगि त्यसका सम्बन्धमा भनिने कुरा; प्राक्कथन। ६. वेदान्त-अनुसार चित्तका पाँच अवस्था (क्षिप्त, मूढ, विक्षिप्त, एकाग्र र निरुद्ध)।
 भूमि-कुष्माण्ड-ना० [सं०] भइँ-कुम्भिन्डो।
 भूमि-गृह-ना० [सं०] ताइखाना; भू-गृह।
 भूमि-जम्बू-ना० [सं०] सानु जातको जामुनु।
 भू-मिति-ना० [सं०] भूमि वा क्षेत्रको धरा-तलको नाप गर्ने वा नक्शा आदि बनाउने विज्ञान।
 भूमि-देवता-ना० [भूमि+देवता] भूमिका अधिष्ठातृ देवता।
 भूमी-ना० [सं०] भूमि।
 भूमे-ना० [सं०] भूमि] किसानहरूले खेत रोपिसकेपछि पूजा गर्ने देवता; भूमि-देवता।
 भूमे-भाग-ना० [भूमे+भाग] किसानहरूले खेतबाट बाली काटिसकेपछि खलैबाट छुट्ट्याइने भूमि-देवताको भाग।
 भूम्यामलकी-ना० [सं०] भइँ-अमला।
 भूयः-क्रि० यो० [सं०] १. फेरि; पुनः। २. अझ बढ्ता।
 भूयज्ञः-क्रि० यो० [सं०] धेरैजसो; प्रायशः।
 भूयसी-वि० [सं०] प्रशस्त; पर्याप्त; अधिक।
 भूयसी-दक्षिणा-ना० [सं०] कुनै मङ्गल कार्य वा धार्मिक कृत्य गरिसकेपछि ब्राह्मणहरूलाई दिइने दक्षिणा।
 भूयोभूयः-क्रि० यो० [सं०] फेरि-फेरि; बार-बार; पुनः-पुनः।
 भूरसी-ना० [सं०] भूयसी] धेरैतिर अलि-अलि गरेको खर्च; चानचुने खर्च।
 भूरि-वि० [सं०] १. ज्यादा; बहुत; अधिक। (ना०) २. ब्रह्मा।
 भूरुह-ना० [सं०] रूख; वृक्ष।
 भूरो-ना० [सं०] वभ्रू १. एक किसिमको फुस्रो रङ्ग; कैलो। (वि०) २. त्यस्तो रङ्गको; कैले।
 भूर्ज-ना० [सं०] भोज-पत्रको रूख।
 भूर्ज-पत्र-ना० [सं०] भोज-पात।
 भूर्लोक-ना० [सं०] मर्त्य-लोक; संसार।
 भूल-ना० [प्रा० भुल्ल] १. भुल्ने काम; भ्रम; चूक; गफलत। २. विराम; कसूर; दोष। ३. गलती; अशुद्धि; त्रुटि।
 ४. विसर्ने काम; विस्मृति।
 भूल-चूक-ना० [सं०] १. भूल र चूक; विराम र दोष। २. भूलबाट

भएको वृत्ति ।

भूल-भुलैया-ना० [भूल+भूल+ऐया] १. घुमाउरो कुरो; पेचिलो वा जालसाजीको कुरो । २. अलमलको वाटो हुने कुनै घर वा त्यस्तै कुनै रचना ।

भूलोक-ना० [सं०] मर्त्य-लोक ।

भूवा-ना० [प्रा० रुअ] १. मसिनो र नरम रउँ । २. सिमल, काँस आदिका फूलको नरम रवा ।

भूवादार-वि० [भूवा+दार] १. भूवा भएको; भूवा उठेको । (ना०) २. भूवाजस्तै धागो उठाएर बुनेको एक प्रकारको कपडा; भूवादारी ।

भूवादारी-ना० [भूवादार+ई] भूवाजस्तै धागो उठाएर बुनेको कपडा; भूवादार ।

भू-शमी-ना० [सं०] सानो जातको शमीको वृक्ष ।

भूषण-ना० [सं०] १. गहना; आभूषण । २. शोभा बढाउने वस्तु ।

भूषणीय-वि० [सं०] भूषित गर्न योग्य; सजाउन लायक ।

भूवा-ना० [सं०] १. गहना; अलङ्कार । २. सजावट; शृङ्गार ।

भूषित-वि० [सं०] गहना-नुरियाले सजाइएको; अलङ्कृत ।

भूष्य-वि० [सं०] सजाउन लायक; भूषणीय ।

भूस-ना० [भुस] भुस ।

भू-सारिका-ना० [सं०] मैना पक्षी ।

भूस्तूण-ना० [सं०] राम-कडैरा बूटी ।

भू-स्वामित्व-ना० [सं०] जमीनको स्वामित्व; भूमिमाथिको अधिकार ।

भू-स्वामी-ना० [सं०] १. जमीनको मालिक । २. श्राद्धमा दिइने सीधा ।

भूकुटि-ना० [सं०] भूकुटी ।

भूकुटी-ना० [सं०] १. आँखी-भौँ; भू । २. नेपालका एक प्राचीन राजा-अंशुवर्माकी छोरी । (यिनको विवाह तिब्बतका प्रतापी राजा सङ्-चन् गम्पोसित भएको थियो ।)

भृगु-ना० [सं०] १. ब्रह्माका मानस-पुत्र मानिएका गोत्र-प्रवर्तक एक ऋषि । २. शुक्राचार्य ।

भृङ्ग-ना० [सं०] भमरो; भ्रमर ।

भृङ्गच्छल्ली-ना० [सं०] बन-मूला ।

भृङ्गराज-ना० [सं०] १. पीरो र तीतो स्वाद हुने, आँखा र शिरको रोग नाश गर्ने एक जातको भई-झार । (यो तीन प्रकारको हुन्छ । चिल्ला, मसिना, लाम्चा पात र सेता फूल फुल्नेलाई सेतो भृङ्गराज, द्रोण-पुष्पका जस्ता पात र गोदा वरीजस्तो पहेँलो फूल फुल्नेलाई पहेँलो भृङ्गराज र नीलो गोदावरी जस्तो फूल फुल्नेलाई नीलो भृङ्गराज भन्दछन् ।) २. गाईवस्तुका डडाल्नामा बस्ने सर्वाङ्ग कालो वर्णको हुने एक जातको चरो ।

भृङ्गार-ना० [सं०] झारी ।

भृङ्गि-ना० [सं०] शिवको एक अनुचर; भृङ्गी ।

भृङ्गी-ना० [सं०] १. शिवको एक गण । २. भमराको पोथी ।

भृङ्गीराज-ना० [सं०] पहेँलो रातो फूल फुल्ने, मसिना पात हुने एक जातको भई-झार; भृङ्गराज ।

भृत-वि० [सं०] १. भरिएको; परिपूर्ण । २. पालन-पोषण गरिएको । (ना०) ३. दास; कमारो ।

भृतक-ना० [सं०] तलब लिएर काम गर्ने व्यक्ति; नोकर ।

भृतकाध्यापक-ना० [सं०] तलब लिई पढाउने शिक्षक; वैतनिक शिक्षक ।

भृति-ना० [सं०] १. भर्ने काम; भरण । २. सेवा; नोकरी । ३. ज्याला; मजदूरी । ४. वैतन; तलब । ५. मूल्य । ६. पालन-पोषण । ७. पत्नीलाई भरिदिएको माना-चामल । ८. वृत्ति ।

भृत्य-वि० [सं०] १. पालन-पोषण गर्न योग्य; पालनीय । (ना०) २. सेवक; नोकर ।

भृश-वि० [सं०] १. अतिशय; ज्यादा । २. प्रचण्ड; उग्र । ३. शक्ति-शाली ।

भृष्ट-वि० [सं०] भुटेको ।

भृष्टि-ना० [सं०] भुट्ने काम ।

भेउ-ना० [प्रा० भेअ] १. गुप्त रहस्य; भेद । २. थाह; बोध । ३. याद; होश ।

भेक-ना० [भेउ] १. नजीकको ठाउँ; छिमेक । २. हाता; इलाका ।

भेक-ना० [सं०] १. म्यागुतो । २. डर-छेस्वा मानिस ।

भेख-ना० [सं० वेश] भेष; वेश ।

भेग-ना० [भेक] भेक ।

भेट-ना० [प्रा० भिट्ट] १. भेट्ने काम; मुलाकात; मिलन; समागम । २. भेटी; दक्षिणा । ३. कोसेली; नजराना; उपहार ।

भेट-घाट-ना० [भेट+घाट (फाँ०)] भेट्ने काम; मलाकात; समागम ।

भेटाइ-ना० [भेट्+आइ] भेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भेटाइनु-सं० क्रि० [भेटाइ+आइ+नु] १. भेट गराइनु; ('भेटाइनु'-को क० क्रि०) । २. पाइनु; भेटाइनु ।

भेटाइनु-सं० क्रि० [भेट+आइ+नु] १. भेट गराउनु; ('भेट्नु'-को प्रे० क्रि०) २. भेटाइनु ।

भेटाइनु-सं० क्रि० [भेटाइ+आइ+नु] १. भेट होइनु २. फेला पारिनु; ('भेटाइनु'-को क० क्रि०) ।

भेटिनु-अ० क्रि० [भेट+इ+नु] १. भेट हुनु; भेट्नु; मिल्नु । २. पाउनु; प्राप्त हुनु । ३. हराएको वस्तु फेला पर्नु । (सं० क्रि०) ४. भेट गरिनु; ('भेट्नु'-को क० क्रि०) ।

भेटी-ना० [भेट+ई] देवता वा पूज्य व्यक्तिलाई आदरपूर्वक चढाइने नगद धन ।

भेटी-घाटी-ना० [भेटी+घाटी (फाँ०)] देवता वा पूज्य व्यक्तिलाई चढाइने रुपियाँ-पैसा ।

भेटाइ-ना० [भेटाइ+आइ] भेटाइने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भेटाइनु-सं० क्रि० [भेट्+आइ+नु] १. पहिले गएकालाई

भेद-भेदा

पछि जानेले भेदनु। २. पाउनु; हात-लागी गर्नु; प्राप्त गर्नु। ३. हराएको वस्तु पाउनु; फेला पार्नु। ४. बराबरीमा आउनु; सम-कक्षमा पुगनु।

भेद-सं क्रि० [भेद+नु] १. भेद गर्नु; मुलाकात गर्नु। २. पाउनु; प्राप्त गर्नु; भेटाउनु। ३. फेला पार्नु। (अ० क्रि०) ४. भेट हुनु; मिल्नु; मुलाकात हुनु। ५. पुगनु; पर्याप्त हुनु।

भेद-ना० [सं० वृत्त] फल, फूल, पात आदिका फेदमा हुने डाँठ; वृत्त।

भेद-ना० [सं०] भेडो; मेप।

भेडो-कुरो-ना० [भेडो+कुरो (भार)] १. लाम्चा पात र झूस भएका ठूला-ठूला फूल हुने एक जातको कुरो (झार)। २. त्यसैको फूल। (आयुर्वेदमा यसको गुण वात-नाशक र अग्नि-वर्द्धक बताइएको छ। यसको झुसिलो फल लुगा-फाटो र रौमा खूबसित टाँसिन्छ।)

भेडो-गाँठो-ना० [भेडो+गाँठो] १. एक बाघ र धेरै भेडाहरूको कल्पना गरी खेलिने केटा-केटीको एक खेल। २. सोच-विचार नगरी अर्काका पछि लाग्ने काम।

भेडो-ना० [सं० भेड] जीउमा बाक्लो रौ हुने प्रसिद्ध घर-पाला पशु; मेप।

भेड्किइनु-अ० क्रि० [भेड्कि+इ+नु] कुनै काम गर्ने वेला बित्न लाग्नु; ('भेड्किनु'-को भा० क्रि०)।

भेड्किनु-अ० क्रि० [भेड्+इ+नु] कुनै काम गर्न तोकिएको समय वा दिन साह्रै नजीक आइपुगनु; कुनै काम गर्ने वेला बित्न लाग्नु; अघेर वा पछि हुनु; घर्किनु।

भेड्क्याइ-ना० [भेड्कि+याइ] भेड्किने किसिम, क्रिया वा भाव।

भेड्क्याइ-ना० [भेड्क्याउ+आइ] भेड्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

भेड्क्याइनु-सं० क्रि० [भेड्क्याउ+आइ+नु] भेड्किने पारिनु; ('भेड्क्याउनु'-को क० क्रि०)।

भेड्क्याउनु-सं० क्रि० [भेड्कि+याउ+नु] फुसतसित काम गर्ने वेला गुजार्नु; कुनै काम गर्ने निश्चित समय अति नजीक पार्नु; अवकाश नराख्नु; ढीलो गर्नु।

भेड-ना० [सं०] भेडो।

भेण्डा-ना० [सं०] राम-तोरियाँ; भिण्डी।

भेत्ता-वि० [सं०] १. भेदन गर्ने; भेदने; छेड्ने। २. भेद खोल्ने; रहस्य प्रकट गर्ने।

भेद-ना० [सं०] १. फरक; अन्तर; भिन्नता। २. किसिम; प्रकार। ३. छेड्ने काम; प्वाल पार्ने काम। ४. फाटो; फूट; विरोध। ५. भित्री कुरो; रहस्य। ६. मर्म; तात्पर्य। ७. टुक्रो; खण्ड। ८. टुना; मोहनी।

भेदक-वि० [सं०] १. छेड्ने; भेदने। २. चिर्ने; फार्ने। ३. भेद गर्ने; अन्तर गर्ने। ४. रेचक।

भेदकतिशयोक्ति-ना० [सं०] अतिशयोक्ति अलङ्कारको एक

भेद।

भेद-ज्ञान-ना० [सं०] भिन्नताको ज्ञान; द्वैत-ज्ञान।

भेद-दर्शी-वि० [सं०] विश्वलाई पर-ब्रह्मदेखि भिन्न मान्ने; द्वैतवादी।

भेद-दृष्टि-वि० [सं०] १. भेद-दर्शी। (ना०) २. भेद-बुद्धि।

भेदन-ना० [सं०] १. काट्ने काम; छेदन। २. छेड्ने काम। ३. भेद गर्नु; अन्तर पार्नु। ४. रेचन।

भेद-बुद्धि-ना० [सं०] १. भेद देख्ने दृष्टि। (वि०) २. भेद-दर्शी।

भेद-भाव-ना० [सं०] १. प्रायः समान मानिएका व्यक्ति वा वस्तुहरूका बीच गरिने वा सम्झिने भेदको विचार; भेदको भावना। २. कुनै मानिससित असल र कुनै मानिससित खराब व्यवहार गर्नु; पन-पक्ष।

भेदवाद-ना० [सं०] द्वैतवाद।

भेदवादी-वि० [सं०] द्वैतवादी।

भेदाइ-ना० [भेद+आइ] भेदने किसिम, क्रिया वा भाव।

भेदाइनु-सं० क्रि० [भेदाउ+इ+नु] प्वाल पार्ने लाइनु; ('भेदाउनु'-को क० क्रि०)।

भेदाउनु-सं० क्रि० [भेद+आउ+नु] प्वाल पार्ने लाउनु; ('भेदनु'-को प्रे० क्रि०)।

भेदाहा-वि० [भेद+आहा] टुना-मोहनी गर्ने; टुन्याहा।

भेदित-वि० [सं०] १. काटिएको; भेदन गरिएको। २. प्वाल पारिएको; छेडिएको।

भेदिनु-सं० क्रि० [भेद+इ+नु] प्वाल पारिनु; ('भेदनु'-को क० क्रि०)।

भेदिया-ना० [भेद+इया] भेदी; गुप्त-चर।

भेदी-वि० [सं०] १. भेदन गर्ने; छेड्ने। २. टुना गर्ने; भेदाहा।

भेदी-ना० [सं० भेद+ई] जासूस; गुप्त-चर।

भेदुवा-वि० [भेद+उवा] टुना-मोहनी लाउने; भेदाहा; टुन्याहा।

भेदनु-सं० क्रि० [सं० भेद+नु] १. प्वाल पार्नु; छेड्नु। २. फोर्नु; फुटाल्नु। ३. चिर्नु; फार्नु; काट्नु; टुक्र्याउनु। ४. फूट गराउनु; फाटो पार्नु। ५. टुना गर्नु; मोहनी लाउनु; भेद हाल्नु।

भेद्य-वि० [सं०] १. प्वाल पार्ने योग्य; छेड्न योग्य। २. काट्न योग्य; भेदन गर्न योग्य।

भेरुण्ड-वि० [सं०] १. डर-लाग्दो; भयङ्कर। (ना०) २. गर्भ-धारण। ३. हिंस्रक जन्तु।

भेल-ना० [प्रा०] उर्लेर बगेको नदीको प्रवाह; बाढी।

भेल-वि० [सं०] १. डर-छेक्वा; कातर। २. मूर्ख; अज्ञानी। ३. अग्लो; उच्च। ४. चञ्चल। ५. लामो। ६. फूर्तिलो। (ना०) ७. नाउ; डुङ्गा। ८. नाउ वा जहाजहरूको समूह।

भेला-ना० [प्रा० भेल] धेरै जना एक ठाउँमा जम्मा हुने काम; एकत्र हुने काम।

भेला-ना० [फे० भेल] मसिनु भूवा उठेको एक प्रकारको कपडा ।
 भेश-ना० [सं० वेश] भेष ।
 भेशी-वि० [भेश+ई] भेसी; वेश-धारी ।
 भेष-ना० [सं० वेश] भेस ।
 भेषज-ना० [सं०] १. औषध; ओखती । २. उपचार । ३. जल ।
 भेष-धारी-वि० [सं० वेश-धारी] वेश-धारी ।
 भेषी-वि० [भेष+ई] वेश-धारी ।
 भेस-ना० [सं० वेश] १. पोशाक; वस्त्र । २. लबाइ; पहिरन; बाना । ३. अरुलाई छकाउना वा आफूलाई अरुले चिह्न नसकुन् भन्नाका निमित्त लगाएको वस्त्र; बनावटी वेश; भेख । ४. नाचमा कसैको अनुकरण गर्नका निमित्त बनाएको कृत्रिम रूप । ५. साधु-संन्यासीको पोशाक ।
 भेसी-वि० [भेस+ई] वेश-धारी ।
 भै-ना० [भूई] भूई ।
 भै-ऐसेलु-ना० [भै+ऐसेलु] भइ-ऐसेलु ।
 भै-कटहर-ना० [भै+कटहर] भइ-कटहर ।
 भै-काफल-ना० [भै+काफल] भइ-काफल ।
 भै-कुभिन्डो-ना० [भै+कुभिन्डो] भइ-कुभिन्डो ।
 भै-खुट्टे-वि० [भै+खुट्टे] भइ-खुट्टे ।
 भै-चम्पा-ना० [भै+चम्पा] भइ-चम्पा ।
 भै-चरी-ना० [भै+चरी] भइ-चरी ।
 भै-चालो-ना० [भइचालो] भइचालो; भू-कम्प ।
 भै-जुरेली-ना० [भै+जुरेली] भइ-जुरेली ।
 भै-झार-ना० [भै+झार] भइ-झार ।
 भै-फट्टा-ना० [भै+फट्टा] भइ-फट्टा ।
 भैमाल-ना० [सं० भू-माल] अग्लो भूमि; अग्लो, सम्म परेको भूमि; टार ।
 भैमाले-वि० [भैमाल+ए] १. भैमालमा बस्ने । २. पाखे; असभ्य । ३. बेसोहोमती; अशिष्ट । ४. नखुल्दो ।
 भैसी-ना० [सं० महिषी] राँगोको पोथी ।
 भैसे-चरी-ना० [भैसी+चरी] भैसीलाई बोलाउने शब्दझैँ 'हेइ-हेइ' गरी कराउने एक जातको चरो ।
 भैसे-च्याउ-ना० [भैसी+च्याउ] पुराना रूखमा उम्रने, खान हुने बाक्लो एक जातको च्याउ ।
 भैसे-दाद-ना० [भैसी+दाद] आहालको सम्पर्कबाट शरीरमा उछुने खस्रो एक प्रकारको दाद ।
 भैसे-पाहा-ना० [भैसी+पाहा] फोहोर पानी भएका पोखरी, अहाल आदिमा हुने ठूलो एक जातको भ्यागुतो ।
 भैक्ष-ना० [सं०] १. भीख; भिक्षा । २. भिखारी; भिक्षुक ।
 भैक्षक-ना० [सं०] भीख; भिक्षा ।
 भैक्ष-काल-ना० [सं०] भिक्षा माग्ने समय ।
 भैक्ष-चर्या-ना० [सं०] भीख माग्ने काम; भिक्षाटन ।
 भैक्ष-जीविका-ना० [सं०] भिक्षा मागेर जीविका गर्नु;

भिक्षाटनबाट जीवन-निर्वाह गर्नु ।
 भैक्ष-वृत्ति-ना० [सं०] भिक्षा मागेर जीविका गर्नु; भैक्ष-जीविका ।
 भैनु-अ० क्रि [भइनु] भइनु ।
 भैया-ना० [भाइ+ऐया] १. भाइ । २. भैयात ।
 भैयात-ना० [भैया] भाइ, भतिजा आदि बन्धु-वर्ग; दाजु-भाइ; बन्धु-वर्ग ।
 भैरव-वि० [सं०] १. भयानक; भयङ्कर । २. दुःखी; दीन । (ना०) ३. शिवको एक गण । ४. भय; त्रास । ५. औडव वा सम्पूर्णका भेदमध्ये ऋषभ र धैवत कोमल र बाँकी स्वर शुद्ध हुने, शास्त्रानुसार दिनको प्रथम प्रहरमा र विशेषतः शरद् ऋतुमा गाइने एक राग; सङ्गीतका छ रागमध्ये एक ।
 भैरव-पाती-ना० [भैरव+पाती] भैरम्पाती ।
 भैरवी-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. दश-महाविद्यामध्ये एक । ३. सङ्गीतमा एक रागिनी ।
 भैरवी-चक्र-ना० [सं०] पञ्च-मकारका विधिले भैरवी देवीको पूजा गर्न चक्राकार बसेको वाम-मार्गी तान्त्रिकहरूको मण्डली ।
 भैरवीय-वि० [सं०] भैरव-सम्बन्धी ।
 भैरम्पाती-ना० [भैरव+पाती] हिमालयमा हुने, धूपीका जस्ता मसिना पात र खैरो डाँठ हुने एक जातको सानो बोट; भैरव-पाती । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ, वात र क्षय-नाशक बताइएको छ ।)
 भैलिनी-ना० [भैलो+इनी] कार्तिक कृष्ण औंसीका दिन लक्ष्मीको गाथा गाउने स्त्री; भैलो खेल्ने स्त्री ।
 भैले-वि० [भैलो+ए] भैलो गाउने वा माग्ने ।
 भैलो-ना० [भलो] १. कार्तिक कृष्ण औंसीका दिन घर-घरमा डुल्दै गाइने एक विशेष प्रकारको गाथा । २. त्यो गाथा गाउँदै माग्ने काम ।
 भैषज-ना० [सं०] ओखती; औषध ।
 भैषज्य-ना० [सं०] १. चिकित्सा; उपचार । २. आरोग्य-दायक शक्ति ।
 भो-वि० बो० [भयो] १. घृणा, झिँज्याहट, अरुचि आदि बुझाउने शब्द । (उदा०-भो, तँ जाबाबाट पनि यो काम होला र) २. 'भयो' शब्दको सङ्क्षिप्त रूप । ३. पुग्यो; पर्याप्त भयो ।
 भो-वि० बो० [सं०] मान्य जनलाई गरिने एक सम्बोधन; हे ।
 भोँचा-ना० [नेवा०] सुन, चाँदी आदि गाल्ने भाँडो; घरिया; कृसीबल ।
 भोक-ना० [सं० बुभुक्षा] १. पेटमा आहारको आवश्यकताको अनुभव; खाने इच्छा; छुट्टे; क्षुधा । २. इच्छा: उत्कट अभिलाषा ।
 भोकाइ-ना० [भोकाउ+आइ] भोकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

भोकाइनु-भोटे

भोकाइनु-अ० क्रि० [भोकाउ+इ+नु] भोक लाग्नु;
(‘भोकाउनु’-को भा० क्रि०) ।
भोकाउनु-अ० क्रि० [भोक+आउ+नु] १. भोक लाग्नु;
खाने इच्छा हुनु । २. कुनै वस्तुको उत्कट इच्छा हुनु; भोगको
तीव्र इच्छा हुनु ।
भोको-वि० [भोक+ओ] १. नखाएको; खान नपाएको । २.
भोक लागेको; भोकाएको । ३. भोगको इच्छा भएको ।
भोक्तव्य-वि० [सं०] भोग गर्न योग्य; भोग्न लायक ।
भोक्ता-वि० [सं०] १. भोग गर्ने; भोग्ने । २. भोजन गर्ने;
खाने । ३. सहने; बेहोर्ने । ४. शासन गर्ने; शासक ।
(ना०) ५. राजा । ६. पति; भर्ता ।
भोग-ना० [सं०] १. सुख-दुःखको अनुभव गर्नु; भोग्ने काम ।
२. सुख-दुःखको अनुभव गर्ने शरीर । ३. पाप वा पुण्यको
फल; प्रारब्ध । ४. कुनै वस्तुबाट काम लिनु; उपयोग
गर्नु; चलन गर्नु । ५. एक राशिमा कुनै ग्रह रहने समय ।
६. खानु; भक्षण । ७. देवतालाई चढाइएको नैवेद्य ।
८. स्त्री-सम्भोग; मैथुन । ९. शासन; राज्य ।
भोग-चलन-ना० [भोग+चलन] कुनै वस्तुको उपयोग गर्ने
काम; चलन गर्ने काम ।
भोगटे-ना० [ने०] १. भित्र गुलियो, रसिलो बिजुला र बाक्लो
बोक्रा हुने ठूलो एक जातको फल । २. पाकेपछि सेता
साना-साना दाना झुप्पा परेर फल्ने, रक्सी पार्ने एक
जातको फल । ३. ठूला-ठूला बाटुला र नरम पात हुने,
झुप्पा-झुप्पा परेका सेता फूल फुल्ने, बाटुला सेता झुप्पा-
कार फल फल्ने एक जातको बोट । (यसका गेडा मुखमा
पन्यो भन्ने मुखमा खटिरा आउँछ ।)
भोग-बन्धक-ना० [सं०] सापटी दिएका रुपियाँको व्याजका
बदलामा बन्धक राखिएको माल नै साहूले भोग-चलन
गर्ने एक किसिमको बन्धक ।
भोग-बन्धकी-वि० [भोग+बन्धक+ई] १. भोग-बन्धकमा
परेको; भोग-बन्धकमा रहेको । (ना०) २. भोग-बन्धकको
तमसुक ।
भोगवती-ना० [सं०] १. पाताल-लोकमा बग्ने भनी प्रसिद्ध
एक नदी । २. नाग-लोक ।
भोग-विलास-ना० [सं०] शारीरिक वा इन्द्रिय-जन्य सुखको
अधिक भोग; भोग-मज्जा; ऐश-आराम ।
भोगाइ-ना० [भोग्+आइ] भोग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
भोगाइनु-स० क्रि० [भोगाउ+इ+नु] भोग्न लाइनु; (‘भोगा-
उनु’-को क० क्रि०) ।
भोगाउनु-स० क्रि० [भोग्+आउ+नु] भोग्न लाउनु;
(‘भोग्नु’-को प्रे० क्रि०) ।
भोगिनी-ना० [सं०] १. सपिणी । २. राजाकी उपपत्नी ।
भोगिनु-स० क्रि० [भोग्+इ+नु] सुख वा दुःखको अनुभव
गरिनु; (‘भोग्नु’-को क० क्रि०) ।
भोगी-वि० [सं०] १. धेरै सुख-दुःख भोगिसकेको; धेरै भोग

गरेको । २. इन्द्रियहरूको सुख चाहने; भोग-विलासमा
रत भएको; विषयासक्त; विलासी । ३. स्त्री-समागममा
रत । (ना०) ४. सर्प । ५. राजा । ६. आमोद-प्रमोदमा
रत भएको मानिस ।

भोग्नु-स० क्रि० [सं० भोग्+नु] १. सुख वा दुःखको अनु-
भव गर्नु वा ती खेप्नु । २. उपभोग गर्नु; भोग गर्नु । ३.
बेहोर्नु; सुमर्नु । ४. स्त्री-समागम गर्नु ।

भोग्य-वि० [सं०] भोग गर्न योग्य । (ना०) २. भोग गरिने
वस्तु ।

भोज-ना० [सं० भोजन] उत्सव, पर्व आदिमा धेरै मानिस
एकत्रित भएर खाने विशेष आयोजन; भतेर ।

भोज-ना० [सं०] एक प्रसिद्ध दानी, कवि र विद्वान् राजा ।
(यी भारतको मालवा-क्षेत्रका अन्तर्गत धारा नगरीका
परमार-वंशी राजा थिए । यिनको समय ईसवी एघारौँ
शताब्दी हो ।)

भोजन-ना० [सं०] १. खाने काम; भक्षण । २. खानेकुरो;
खाद्य पदार्थ । ३. भोज; भतेर ।

भोजनालय-ना० [सं०] १. भान्सा-घर । २. होटेल ।

भोजनीय-वि० [सं०] १. खान योग्य; भोज्य । २. भोजन
गराउन योग्य ।

भोज-पत्र-ना० [सं० भूर्ज-पत्र] १. कागजजस्ता पातला पत्र-
पत्र निस्कने बोक्रो हुने एक जातको रूख; चर्म-द्रुम; भोज-
पात । २. त्यसैको बोक्रो वा त्यसैको पत्र ।

भोज-पात-ना० [सं० भूर्ज-पत्र] १. पैयुँका जस्ता पात र लट्टेका
जस्ता फूल हुने र धेरै बोक्रा हुने एक जातको रूख । २.
त्यसैको बोक्रो । (प्राचीन कालमा यसमा ग्रन्थहरू लेखिन्थे ।)

भोजपुर-ना० [सं०] नेपालका पूर्व-चार (४)-नम्बर-इलाका-
को मुख्य वस्ती ।

भोजी-वि० [सं०] भोजन गर्ने; खाने (अरु शब्दको पछि
लागेरमात्र प्रयोग हुने) ।

भोजे-वि० [भोज+ए] भोज ज्यादै रुचाउने; भोज खोजेर
हिँड्ने ।

भोज्य-वि० [सं०] १. खान योग्य; भोजनीय । (ना०)
२. खाद्य पदार्थ; भोजन ।

भोज्य-काल-ना० [सं०] खाने वेला; भोजन गर्ने समय ।

भोट-ना० [अं०] कुनै व्यक्ति वा कुरोको निर्वाचन वा निर्णय-
का निमित्त दिइने राय; मत ।

भोट-ना० [सं०] नेपालको उत्तरीय सिमाना जोडिएको
एक देश; तिब्बत ।

भोटर-ना० [अं०] भोट दिने व्यक्ति; मत-दाता ।

भोटिङ्ग-ना० [अं०] भोट वा मत दिने काम; मत-दान ।

भोटी-ना० [ने०] कालो रङ्गको एक जातको हिले-माछो ।

भोटे-वि० [भोट+ई] १. भोटको; भोट-सम्बन्धी । २.
भोटमा बस्ने; तिब्बती । (ना०) ३. भोटमा बस्ने एक
प्रसिद्ध जाति । ४. त्यसै जातिको व्यक्ति ।

भोटे-खयर-ना० [भोटे+खयर] एक जातको खयर।
 भोटे-घोड़ा-ना० [भोटे+घोड़ा] भोटतिरबाट आउने, लामा र-
 बाक्ला रौ हुने एक जातको घोड़ा।
 भोटे-तालचा-ना० [भोटे+तालचा] खापाका खैमलहरूमा
 छिराएर लाउने लाम्चो र ठूलो किसिमको तालचा।
 भोटे-नून-ना० [भोटे+नून] भोटतिरबाट आउने एक प्रकार-
 को नून।
 भोटे-भेड़ो-ना० [भोटे+भेड़ो] भोटतिरबाट आउने ठूलूला
 सीड हुने एक जातको भेड़ो; म्याडलुङ्ग।
 भोटे-सेलो-ना० [भोटे+सेलो] भोटे-जातिले गाउने एक विशेष
 प्रकारका गीतको लय।
 भोटो-ना० [ने०] फेर नभएको, मयल-पोशजस्तो बान्कीको
 एक किसिमको पोशाक।
 भोटो-जात्रा-ना० [भोटो+जात्रा] ललितपुर-इलाकाको
 जाउलाखेल-क्षेत्रमा राता-मत्सेन्द्रनाथका रथबाट ऐतिहा-
 सिक भोटो देखाउने एक जात्रा।
 भोर-ना० [सं० विभावरी] १. प्रातःकाल; बिहानी-पखको
 समय। (क्रि० यो०) २. बिहानी-पख; सबेरै।
 भोर-ना० [सं० भ्रम] १. झुकान; भ्रम। २. हूल-मूल।
 ३. बोर; छुवाछूत। ४. भद्रगोल; गोलमाल।
 भोरस-ना० [भरोसा] सहारा; भरोसा; आधार।
 भोराइ-ना० [भोर्+आइ] भोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भोरिनु-सं० क्रि० [भोर्+इ+नु] भोर गरिनु; ('भोर्नु'-को
 क० क्रि०)।
 भोर्नु-सं० क्रि० [भोर्+नु] भोर गर्नु; बोर्नु; भद्रगोल पार्नु।
 भोर्लो-ना० [ने०] कोइरालाका जस्ता पात हुने, सेता फूल
 फुल्ने, लामा-लामा कोसा फल्ने एक जातको लहरो।
 (यसका पातले घुम छापिन्छ।)
 भोलेन्टियर-ना० [अं०] स्वयं-सेवक।
 भोला-ना० [प्रा०] १. सरल स्वभावको; सोझो; साधु।
 २. महादेव; शिव।
 भोला-नाथ-ना० [भोला+नाथ] १. शिव; शम्भु। २. ज्यादै
 सरल स्वभावको मानिस; अति सोझो व्यक्ति।
 भोला-भाला-वि० [भोला+भला] सीधा-साधा; निष्कपट।
 भोलि-क्रि० यो० [ने०] एक रातपछिको दिन; आज्जो
 दोस्रो दिन; अर्को दिन।
 भोलि-पल्ट-क्रि० यो० [भोलि+पल्ट] भोलिका दिनमा;
 अर्को दिनमा।
 भोल्तो-ना० [ने०] धनुषारीले नारी र औलामा लाउने
 छालाको साधन।
 भौ-ना० [सं० भ्रू] आँखी-भौ।
 भौतारिनु-अं० क्रि० [भौतार्+इ+नु] १. हैरानीसाथ यत्ता-
 उति दीङ्-धूप गरिनु; धेरै हिँड्-डुल गरिनु; लरखराइनु।
 २. हैरान होइनु; घापिनु; ('भौतार्नु'-को क० क्रि०)।
 भौतार्नु-सं० क्रि० [सं० भ्रमण] हैरानीसाथ घुम्नु; जथा-

भावी घुम्नु।
 भौतारिनु-ना० [भौतारि+याइ] भौतारिने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 भौत्वाल-ना० [ने०] बुझलमा हावा र धूवाँको आवत-
 जावतका निमित्त छानामा बनाइने अर्ध गोलाकार एक
 किसिमको झ्याल।
 भौरा-ना० [सं० भ्रमर] मुहालीजस्तो एक प्रकारको बाजा।
 भौगोलिक-वि० [सं०] भूगोल-सम्बन्धी।
 भौतिक-वि० [सं०] १. पञ्च-महाभूतबाट बनेको; पञ्च-
 महाभूत-सम्बन्धी। २. पार्थिव। ३. शरीर-सम्बन्धी।
 भौतिकवाद-ना० [सं०] आत्मा, ईश्वर आदि मानेर केवल
 भौतिक पदार्थलाई मात्र मुख्यता दिने सिद्धान्त।
 भौतिक-विज्ञान-ना० [सं०] भूत वा जड तत्त्वहरूका गुणको
 विवेचना गरिने विज्ञान; पदार्थ-विज्ञान।
 भौतिक-विद्या-ना० [सं०] १. इन्द्रजाल; जादूगरी। २.
 भौतिक-शास्त्र; भौतिक-विज्ञान। ३. मरेका मानिसका
 आत्मा अथवा भूत-प्रेत आदिको आवाहन गरी तिनीहरू-
 सित कुरा गर्ने विद्या। ४. भूत-प्रेतको बाधा हटाउने विद्या;
 झार-फूके-विद्या।
 भौतिक-शास्त्र-ना० [सं०] भौतिक-विज्ञान।
 भौम-वि० [सं०] १. भूमि-सम्बन्धी। २. भूमिबाट उत्पन्न।
 (ना०) ३. मङ्गल-ग्रह।
 भौम-वार-ना० [सं०] मङ्गल-वार।
 भौमिक-वि० [सं०] भूमि-सम्बन्धी।
 भ्याइ-ना० [भ्याउ+आइ] भ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 भ्याइनु-सं० क्रि० [भ्याउ+इ+नु] कुनै काम गर्ने समय
 पाइनु; ('भ्याउनु'-को क० क्रि०)।
 भ्याउनु-सं० क्रि० [प्रा० भिट्+नु] १. कुनै काम गर्ने समय
 पाउनु; फुर्सतले भेट्नु; भियाउनु। २. कुनै काम
 समाप्त गर्नु; सिद्ध्याउनु। ३. काममा ढीलो हुन नदिनु;
 यथासमयमा काम समाप्त गर्नु।
 भ्याउमुलो-ना० [ने०] हाप्सिलो।
 भ्याक-भ्याक-क्रि० यो० [अनु०] खुकुरी, बन्चरो आदिले
 धमाधम काट्ने किसिम; भ्याकभ्याकती।
 भ्याकभ्याकती-क्रि० यो० [भ्याक-भ्याक+ती] भ्याक-भ्याक।
 भ्याक-भ्याकी-क्रि० यो० [भ्याक-भ्याक+ई] भ्याक-भ्याक;
 भ्याकभ्याकती।
 भ्याकुर-ना० [ने०] १. लाम्चा पात, काला वा हरिया मसिना
 फूल, गिट्टा फल्ने, ठूलो बाटुलो सेतो वा नीलो कन्द हुने
 एक जातको लहरो। २. त्यसैको कन्द। (यसका सेतो
 नीलो, पहुँलो आदि रङ्गका कन्द हुने अनेक प्रकार छन्।)
 भ्याकुरो-ना० [ने०] १. बट्टाईजस्तो, केही ठूलो एक जातको
 चरो। (वि०) २. मोटो-घाटो र जुमो; ज्यामो।
 ३. अधबेसो; गोज्याङ्गो।
 भ्याक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. खुकुरी, कोदाली आदिले हात्ने

भ्याक्ते-भ्रष्टाचार

किसिम; प्याक्क। २. कुनै वस्तु खस्ता वा ठक्कर खाँदा शब्द आउने किसिम। १. पहाड़, कान्लो आदि लच्छने किसिम। ४. गह्रुंगो वा ठूलो वस्तु खस्ने वा खस्ता शब्द आउने किसिम; भ्यात्त।

भ्याक्ते-ना० [भ्यागुते] भ्यागुते।

भ्याक्से-ना० [ने०] १. गाँड आउने किसिमबाट ठूलो भएर बढेको गलो। २. बेछाँटको मोटो; भद्दा।

भ्यागुती-ना० [भ्यागुतो+ई] घोडाका टापका बीचमा हुने मांस-पिण्ड; पुतली।

भ्यागुते-ना० [ने०] गाई-वस्तुका गलामा खटिरा आउने एक रोग; भ्याक्ते।

भ्यागुतो-ना० [सं० भेक] वर्षा ऋतुमा यत्र-तत्र देखिने, जल र स्थलमा रहन सक्ने, उफ्री-उफ्री हिँड्ने एक प्रसिद्ध जन्तु; व्याड; पाहा; भेक।

भ्यागुर-ना० [भ्याकुर] भ्याकुर।

भ्याङलुङ-ना० [ने०] भोट-भेडो।

भ्याङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. गह्रुंगो वा ठूलो वस्तु लड्ने वा खस्ने किसिम; भ्याङल्याङ्ग। (वि०) २. ठूलो र फराकिलो।

भ्याङ्ग-क्रि० यो० [भ्याङ्ग] भ्याङ्ग।

भ्याङ्गले-वि० [ने०] १. बेछाँटसितको ठूलो; ह्वार्लाङ्गे। २. छिटो-छरितो नभएको; चिटक्क नपरेको।

भ्याङल्याङ्ग-वि० [ने०] भ्याङ्गले।

भ्याङल्याङ्ग-क्रि० यो० [ने०] गह्रुंगो र ठूलो वस्तु भूईँमा बजारिने वा बजारिँदा शब्द आउने किसिम; भ्याङ्ग।

भ्याङल्याङ्ग-क्रि० यो० [सं०] भ्याङल्याङ्ग।

भ्याट-भ्याट-क्रि० यो० [अनु०] १. चराले पखेटा चलाउन वा चलाउँदा शब्द आउने किसिम। २. मोटर-साइकल, सन-साइकल आदि चल्दा शब्द आउने किसिम।

भ्याटभ्याटे-वि० [भ्याट-भ्याट+ए] १. भ्याट-भ्याट गर्ने। (ना०) २. मोटर-साइकल; सन-साइकल।

भ्याण्टा-ना० [भण्टा] भण्टा।

भ्याण्टे-खुर्सानो-ना० [भ्याण्टा+खुर्सानो] भिँडे-खुर्सानो।

भ्यात-भ्यात-क्रि० यो० [अनु०] १. गीलो पदार्थ खस्ने वा खस्ता शब्द आउने किसिम। २. दबदबे पदार्थ पाक्ने वा छड्कने अथवा पाक्दा वा छड्कँदा शब्द आउने किसिम।

भ्यातभ्यात-क्रि० यो० [भ्यात-भ्यात+ती] भ्यात-भ्यात।

भ्यातभ्याती-क्रि० यो० [भ्यात-भ्यात+ई] भ्यात-भ्यात।

भ्यातल-ना० [भ्यातल] भ्यातल।

भ्यात्त-क्रि० यो० [अनु०] १. गीलो र गह्रुंगो वस्तु सहसा खस्ता शब्द आउने किसिम। २. कान्लो, पाखो आदि लच्छने किसिम; भ्याक्क।

भ्यात्तल-ना० [नेवा०] साग-पात, पीठो आदि मिसाई पकाइएको एक किसिमको दबदबे खानेकुरो; एक किसिमको खोले।

भ्यात्ले-वि० [भ्यातल+ए] १. भ्यातल खाने। २. भद्दा र मोटो (व्यक्ति); भ्याङ्गले। ३. फूतिलो वा छरितो नभएको।

भ्यात्लो-वि० [भ्यातल+ओ] भ्यात्ले।

भ्यार-क्रि० यो० [अनु०] भ्यार।

भ्यात्सी-ना० [नेवा०] गाह्हाबाट थाममा टेवा दिई धुरी अड्याउने तेस्रो ठूलो काठ।

भ्यास-भ्यास-क्रि० यो० [भास] १. खुकुलो वा गीलो जमीनमा क्रमशः गाडिँदै जाने किसिम। २. फस्को जमीन वा वस्तु फुट्दै जाने वा फुट्दै जाँदा शब्द आउने किसिम।

भ्यासभ्यास-क्रि० यो० [भ्यास-भ्यास+ती] भ्यास-भ्यास।

भ्यासभ्यासी-क्रि० यो० [भ्यास-भ्यास+ई] भ्यास-भ्यास।

भ्यास्स-क्रि० यो० [भास] १. खुकुलो वा गीलो जमीनमा सहसा गाडिँने किसिम। २. फस्को जमीन वा वस्तु सहसा फुट्ने किसिम।

भ्युँट-ना० [भिउँट] भिउँट।

भ्युँटे-वि० [भिउँटे] भिउँटे।

भ्रंश-ना० [सं०] १. खस्ने काम; पतन; ह्रास। २. नाश; ध्वंस। ३. मार्गबाट विचलित हुनु; पथ-भ्रष्ट हुनु।

भ्रंशन-ना० [सं०] १. तलतिर खस्नु; पतन। २. भ्रष्ट हुनु।

भ्रंशित-वि० [सं०] १. तलतिर खसेको; गिरेको। २. भ्रष्ट।

भ्रंशी-वि० [सं०] १. खस्ने; पतन हुने। २. नाश हुने; भ्रष्ट हुने। ३. नाश गर्ने।

भ्रंस-ना० [सं०] भ्रंश।

भ्रंसन-ना० [सं०] भ्रंशन।

भ्रज्जन-ना० [सं०] भुट्ने काम।

भ्रम-ना० [सं०] १. घुम्नु; चक्कर खानु। २. एक थोकको अर्को थोक सम्झनु; मिथ्या ज्ञान। ३. शङ्का; सन्देह। ४. भूल; चूक। ५. पानी वा हावाको भुँवरी।

भ्रम-जाल-ना० [सं०] माया-जाल; मोह-पाश।

भ्रमण-ना० [सं०] १. घुम-फिर गर्ने काम; डुल-फिर। २. यात्रा; देशाटन।

भ्रम-मूलक-वि० [सं०] भ्रमबाट उत्पन्न; भ्रम-जनित।

भ्रमर-ना० [सं०] १. भुँवरो; भमरो। २. कुह्यालेको चक्र।

भ्रमात्मक-वि० [सं०] १. भ्रम उत्पन्न गर्ने; भ्रम-मूलक। २. सन्देहास्पद; सन्दिग्ध।

भ्रमित-वि० [सं०] १. घुमेको; चक्कर खाएको। २. भ्रममा परेको।

भ्रमी-वि० [सं०] १. घुम्ने; चक्कर खाने। २. भ्रम-युक्त; भ्रममा परेको।

भ्रष्ट-वि० [सं०] १. तलतिर गिरेको; पतित। २. साह्रै खराब; दुषित। ३. खराब आचरणको; दुश्चरित्र। ४. विग्रेको; विनष्ट।

भ्रष्टा-ना० [सं०] कुलटा; दुश्चरित्र स्त्री।

भ्रष्टाचार-ना० [सं०] १. नीति, नियम आदिको विरुद्ध आचरण; अनाचार; दुराचार। २. सरकारी कर्मचारीले

घूस खानु, पक्षपात गर्नु र यस्तै अरु अनैतिक काम गर्नु ।
 (वि०) ३. आचरण विग्रेको; दुराचारी ।
 अष्टाचारी-वि० [सं०] अष्टाचार गर्ने ।
 अष्टाधिकार-वि० [सं०] अधिकारबाट च्युत भएको ।
 आता-ना० [सं०] १. सहोदर दाज्यू वा भाइ । २. एउटै बाबुका छोराहरू । ३. दाज्यू वा भाइ । ४. बन्धु-वर्ग ।
 ५. समान कक्षाका मानिसहरूलाई सम्बोधन गर्ने शब्द ।
 आतृक-वि० [सं०] दाजु वा भाइको ।
 आतृज-ना० [सं०] दाज्यू वा भाइको छोरो; भतिजो ।
 आतृ-जाया-ना० [सं०] दाजु वा भाइकी पत्नी; भाउज्यू वा बृहारी ।
 आतृत्व-ना० [सं०] दाजु-भाइको सम्बन्ध वा स्नेह; आतृ-भाव ।
 आतृ-द्वितीया-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल द्वितीया; यम-द्वितीया; भाइ-टीका ।
 आतृ-भाव-ना० [सं०] दाजु-भाइमा हुने प्रेम-भाव; दाजु-भाइको भाव वा स्नेह; आतृत्व ।
 आत्रेय-ना० [सं०] दाजु वा भाइको छोरो; भतिजो ।
 आन्त-वि० [सं०] १. आन्तिमा परेको; भुलेको । २. घुमेको; चक्कर खाएको ।
 आन्तापह्नुति-ना० [सं०] कसैलाई एक पदार्थमा अर्को पदार्थको भ्रम हुँदा त्यसलाई हटाउनाका निमित्त सत्य कुरो बताउँदा पर्ने एक काव्यालङ्कार; अपह्नुति अलङ्कारको एक भेद ।
 आन्ति-ना० [सं०] १. कुनै पदार्थ वा कुरो देखेर वा सुनेर अर्कै कुरोको भान पर्नु । २. चक्कर; भ्रमण । ३. पागलपन । ४. भूल; चूक । ५. उपमानलाई देख्दा उपमेयको भान हुँदा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।
 आन्तिमान्-वि० [सं०] १. आन्ति भएको; भ्रम-युक्त । २. घुमेको; चक्कर खाएको । (ना०) ३. आन्ति अर्थालङ्कार ।
 आमक-वि० [सं०] १. भ्रम पैदा गर्ने; भूल पार्ने । २. शङ्का उत्पन्न गर्ने । ३. घुमाउने ।
 आमरी-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रअनुसार एक योगिनी-दशा ।
 आमित-वि० [सं०] १. घुमाइएको; चक्कर खुवाइएको । २. भ्रममा पारिएको ।
 आब्द-ना० [सं०] १. आकाश । २. अन्न भुट्ने भाँडो ।

भ्रुकुश-ना० [सं०] स्त्रीका वेशमा नाच्ने नट ।
 भ्रुकुस-ना० [सं०] भ्रुकुश ।
 भ्रू-कुटि-ना० [सं०] भ्रू-कुटी ।
 भ्रू-कुटी-ना० [सं०] भ्रू-कुटी ।
 भ्रू-ना० [सं०] आँखी-भौं ।
 भ्रू-कुटि-ना० [सं०] भ्रू-कुटी ।
 भ्रू-कुटी-ना० [सं०] आँखी-भौं; भ्रूकुटी ।
 भ्रू-क्षेप-ना० [सं०] रीस वा रोक्ले आँखी-भौं टेढो पार्नु; भ्रू-भङ्ग ।
 भ्रूण-ना० [सं०] गर्भमा रहेको बच्चा; गर्भाशयमा रहेको शिशु ।
 भ्रूण-हत्या-ना० [सं०] १. गर्भे बालकको हत्या । २. साह्रै असजिलो काम; अठेरो काम ।
 भ्रू-भङ्ग-ना० [सं०] भ्रू-क्षेप ।
 भ्रू-मध्य-ना० [सं०] दुइ आँखी-भौंका बीचको स्थान ।
 भ्रू-विक्षेप-ना० [सं०] भ्रू-क्षेप; भ्रू-भङ्ग ।
 भ्रू-कि० यो० [अनु०] भ्रू-भङ्ग ।
 भ्रू-कि० यो० [अनु०] सहसा मोटरको हर्न बज्ने वा त्यस्तै अरु शब्द आउने किसिम ।
 भ्रू-ना० [सं०] ज्वाला] बढ्ता परिश्रम, क्रोध वा अन्य कुनै किसिमको आवेग आदिबाट शरीरमा उत्पन्न हुने ज्वाला ।
 भ्रू-कि० यो० [अनु०] भ्रू-भङ्ग; भ्रू-भङ्ग ।
 भ्रू-ना० [सं०] भङ्ग] १. ठूलो प्वाल । २. भङ्गारो; डोँडारो ।
 भ्रू-कि० यो० [अनु०] १. ठूलो वा गह्रौं वस्तु सहसा लड्दा, खस्दा वा त्यसले ठक्कर खाँदा शब्द आउने किसिम । २. बन्दूक, तोप आदि पड्कने किसिम । ३. ठूलो वा गह्रौं वस्तु सहसा लड्ने, खस्ने वा ठक्कर खाने किसिम ।
 भ्रू-कि० यो० [सं०] भ्रू-भङ्ग ।
 भ्रू-कि० यो० [अनु०] भ्रू-भङ्ग ।
 भ्रू-कि० यो० [अनु०] १. चराहरू एकै पल्ट उड्ने वा उड्दा शब्द आउने किसिम; भुर्र । २. छेर्दा वा अपान-वायु छोड्दा शब्द आउने किसिम; भ्यार्र ।
 भ्रू-कि० यो० [अनु०] १. सहसा उम्लने किसिम; ह्यास्स । २. खुकुलो धूलो, बालुवा आदिमा सहसा भासिने किसिम । ४. मसिनो धूलो, धूवाँ आदि सहसा उड्ने किसिम ।

म

म-देवनागरी वर्ण-मालाको पच्चीसौं व्यञ्जन-वर्ण । प-वर्णको अन्तिम अक्षर । यसको उच्चारण ओष्ठ-स्थान र नासिका-स्थानबाट हुन्छ ।
 म-सर्वना० [सं०] अहम्] उत्तम-पुरुष, एक-वचनमा प्रयोग हुने सर्वनाम शब्द; आफू; स्वयम् ।

मइन-ना० [प्रा० मयण] १. माहुरीका चाकाबाट प्राप्त हुने नरम चिल्लो पदार्थ; मैन । २. मट्टी-तेल तयार गर्दा निस्कने चिल्लो पदार्थ । (यसैबाट प्रायशः सस्तो किसिमको मैन-बत्ती तयार गरिन्छ ।)
 मइन-कपड़ा-ना० [मइन+कपड़ा] एक प्रकारको रोगन

मइन-फल-मखन

लगाइएको, पानी नछिर्ने कपडा ।

मइन-फल-ना० [सं०] १. पहेंला फूल फुल्ने, फुस्रा रङ्गका पात हुने, दारिमका आकारका फल फल्ने, काँडा हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल । (यसको बोको र फल आयुर्वेदीय औषधिमा प्रयोग हुन्छ ।)

मइन-बत्ती-ना० [मइन+बत्ती] बीचमा धागो हाली दण्डाकार बनाइएको मइनको बत्ती ।

मइमत्त-वि० [सं० मद-मत्त] धन, जन, यौवन आदिको घमण्डले मात्तिएको; मद-मत्त ।

मई-ना० [अं०] ईसवी वर्षको पाँचौं महीना; वैशाख र ज्येष्ठ महीनाभित्र पर्ने एकतीस दिन हुने एक महीना; मे ।

मकमकाइ-ना० [मकमकाउ+आइ] मकमकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मकमकाइनु-अ० क्रि० [मकमकाउ+इ+नु] जीउभित्र एक किसिमले दुखिनु; ('मकमकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

मकमकाउनु-अ० क्रि० [मकाउ+नु] जरो, सर्दी, वात आदिबाट शरीरका अङ्ग-प्रत्यङ्ग शिथिल भई दुख्नु; जीउभित्र एक किसिमले दुख्नु ।

मकमकिनु-अ० क्रि० [मकमकाउ+इ+नु] मकमकाउनु ।

मकमक्याइ-ना० [मकमकि+याइ] मकमकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मकमक्याइ-ना० [मकमक्याउ+आइ] मकमक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मकमक्याइनु-स० क्रि० [मकमक्याउ+इ+नु] दाँत नहुनेले दनासाद्वारा खानेजुरो चपाइनु; ('मकमक्याउनु'-को क० क्रि०) ।

मकमक्याउनु-स० क्रि० [ने०] दाँत नहुनेले दनासाद्वारा खानेजुरो चपाउनु; मकल्याक-मुक्लुक गरी खानु ।

मकमक्याहट-ना० [मकमकि+याहट] मकमकिने किसिम, क्रिया वा भाव; मकमक्याइ ।

मकमक्याहट-ना० [मकमक्याउ+आहट] मकमक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; मकमक्याइ ।

मकर-ना० [सं०] १. ग्राह । २. माछो । ३. बाह्र राशिमध्ये एक । ४. माघ महीना ।

मकरकाँची-ना० [ने०] तिउरेका आकारका गुलाबी वा सेता फूल फुल्ने, कलेजी रङ्गका छिटा भएका ऐसैलुका जस्ता पात हुने एक जातको भई-झार ।

मकर-क्रान्ति-ना० [सं०] मकर-रेखा ।

मकर-ध्वज-ना० [सं०] १. कामदेव । २. पारोवाट तयार हुने आयुर्वेदीय एक रसौषध ।

मकरन्द-ना० [सं०] १. फूलको रस; पुष्प-मधु । २. फूलको केसर; किञ्जल्क ।

मकर-राशि-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रअनुसार बाह्र राशिमध्ये एक ।

मकर-रेखा-ना० [सं०] विपुवत्-रेखादेखि साढे-तेत्तीस अंश

दक्षिणमा पर्ने भनी कल्पना गरिएको एक रेखा; मकर-क्रान्ति ।

मकर-सङ्क्रान्ति-ना० [सं०] माघ महीनाको सङ्क्रान्ति । (यसै दिनदेखि सूर्य उत्तरायण हुन्छन् ।)

मकल-ना० [नेवा०] आगो राख्ने माटाको एक छाँटको भाँडो; एक प्रकारको सानो अटल ।

मकाइ-ना० [मकाउ+आइ] मकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मकाइनु-अ० क्रि० [मकाउ+इ+नु] सङ्गन लागिनु; ('मकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

मकाउनु-अ० क्रि० [ने०] सर्दी, माटो, पानी आदिको सम्पर्कले कुनै वस्तु निर्धो वा जीर्ण हुनु; सङ्गन लाग्नु ।

मकार-ना० [सं०] 'म'-अक्षर; प-वर्गको अन्तिम अक्षर ।

मकिनु-अ० क्रि० [मकाउ+इ+नु] मकाउनु ।

मकालु-ना० [ने०] नेपालका पूर्वी जिल्ला धनकुटाको उत्तरीय सिमानामा रहेको कुम्भकर्ण हिमालको चुचुरो । (यसको शिखर २७७९० फीट अग्लो छ ।)

मकुट-ना० [सं०] मुकुट ।

मकुनु-ना० [सं० मनाक्] दाह्ला ननिस्केको जवान हात्ती ।

मकुन्डो-ना० [मुख] नाच्ने मानिसले मुखमा लाउने, देवी-देवता आदिको मुखका आकारको साधन; चेहराका आकारको साधन; मखुन्डो ।

मकुण्ड-ना० [सं०] मस्याङ ।

मकै-ना० [सं० मर्कटान्न] १. जुनेलाका जस्ता लामा-लामा पात, झुप्पाकार धान-चमरा, टुप्पामा जुँगा हुने घोगा फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैका घोगामा फल्ने अन्न । (यसका सेता, पहेंला, काला आदि गेडा हुने अनेक जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण बल-वर्द्धक र रुचि-कारक बताइएको छ ।)

मकै-कीरो-ना० [मकै+कीरो] मकै पाक्ने समयमा आउने एक जातको कीरो; लाटा ।

मकै-चरी-ना० [मकै+चरी] मकैमात्र खाएर जीविका गर्ने व्यक्ति ।

मकै-बोडी-ना० [मकै+बोडी] १. पानका जस्ता ठूलूला पात, रास्ता, नीला आदि विभिन्न रङ्गका फूल, प्रायः एक बित्ता लामा कोसा हुने, मकैका बारीमा लाइने एक जातको लत्ता । २. त्यसैका कोसा वा गेडा । (यसको दाल, तरकारी आदि खाइन्छ ।)

मकोई-ना० [सं० माची] १. खुर्सानीका जस्ता पात, पहेंला फूल, खैरा खोस्टाभित्र पहेंला गोल फल र डाँठका बीच-बीचमा गाँठा हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको खडाँरस फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण आँखालाई हित गर्ने बताइएको छ ।)

मख-वि० [फा० मस्त] आनन्द, हर्ष आदिमा लट्ठ; मस्त; दङ्ग ।

मखन-ना० [प्रा० मखण] मखन ।

मक्खी-ना० [प्रा० मक्खिअ] १. माखो; झींगो। २. काँक्रो, बदाम आदि खाँदा साथीलाई अङ्को थाप्नाका निमित्त लुकाइने केही अंश। ३. त्यसरी लुकाउने एक खेल।
 मक्खी-चूस-वि० [मक्खी+चुस्] १. कन्जुस; कृपण; द्रव्य-पिशाच। २. ज्यादै छुच्चो।
 मक्खी-बुट्टे-वि० [मक्खी+बुट्टा+ए] सेतो भूईँमा झींगाहरू बसेको जस्तो साना-साना बुट्टाहरू भएको (कपडा)।
 मक्काइ-ना० [मकि+याइ] मकिनै किसिम, क्रिया वा भाव।
 मक्कयाक-मुक्लुक-क्रि० यो० [अनु०] मकमक्काउने वा मक-मक्काउँदा शब्द आउने किसिम।
 मक्षिका-ना० [सं०] १. झींगो; माखो। २. माहुरी।
 मक्षिका-मल-ना० [सं०] मैत।
 मख-ना० [सं०] यज्ञ।
 मखन-ना० [प्रा० मक्खण] दही वा दूध मथेर निकालिने बाक्लो स्निग्ध पदार्थ; नौनी; नवनीत।
 मखन-ना० [मखाना] मखाना।
 मखन्डी-वि० [सं०] मखुन्डी।
 मखमल-ना० [अ० मखमल] एकापट्टि नरम भूवा हुने, असल एक जातको मोटो रेशमी कपडा।
 मखमली-ना० [मखमल+ई] १. लाम्बा पात, खस्ता राता वा सेता गोल फूल र रातो डाँठ हुने एक जातको बोट। २. त्यसैको फूल। (यसका राता र सेता-दुई जात छन्)। (वि०) ३. मखमल-सम्बन्धी। ४. मखमलजस्तो।
 मखमली-कीरो-ना० [मखमली+कीरो] इन्द्र-गोप।
 मखाना-ना० [सं० मखान्न] पानी वा सिमसार जग्गामा हुने एक जातको लहरो, त्यसैका गाँठामा फल्ने बीज। (भुटेर यसको बीज मसलाको रूपमा पनि खाइन्छ।)
 मखान्न-ना० [सं०] मखाना।
 मखुन्डी-वि० [मखुन्डी+ई] १. काम गर्ने ढङ्ग नभएको; सीप नभएको। २. मखुन्डी लाउने; मकुन्डी-धारी। ३. छद्म-वेशी।
 मखुन्डी-ना० [मकुन्डी] मकुन्डी।
 मखौरो-ना० [माखो+औरो] कागत्का धुर्का, घोडाका पुच्छरका रीँ आदि लट्टीका छेउमा बाँधी चमरजस्तो बनाएको झींगा घपाउने साधन।
 मख्याहा-ना० [माखो+आहा] मुखमा आउने कोठीजस्ता साना-साना काला दागहरूको समूह।
 मख्खे-ना० [ने०] चामल कुटेर वा पिँधेर बाँकी रहेको कनिका।
 मगज-ना० [अ० मगज] १. गिदी; मस्तिष्क। २. बुद्धि; अवकल; दिमाग।
 मगण-ना० [सं०] तीन गुरु हुने एक गण (९९९)।
 मगन-वि० [सं० मग्न] मग्न।
 मगन-मस्त-वि० [मग्न+मस्त] मग्न-मस्त।
 मगनी-ना० [माग्+अनी] १. मान्ने काम; याचना। २.

मागेर पाएको वस्तु।
 मगन्ता-वि० [माग्+अन्ता] १. मान्ने; मगन्ते; याचक। कङ्काल।
 मगन्ते-वि० [माग्+अन्ते] १. मगन्ता; याचक। २. कङ्काल; २. गरीब; फुङ्गिन।
 मगमग-क्रि० यो० [ने०] सुवास फैलिने किसिम; वास्ता आउने किसिम।
 मगमगती-क्रि० यो० [मगमग+ती] मगमग; मगमगी।
 मगमगी-क्रि० यो० [मगमग] मगमग।
 मगर-ना० [ने०] नेपालको विशेषतः मध्य-पश्चिमी पहाडी क्षेत्रमा रहने एक प्रसिद्ध जाति।
 मगरात-ना० [मगर+?] विशेष गरी मगर-जातिका मानिस-हरू बसेको क्षेत्र।
 मगही-वि० [प्रा०] १. मगध प्रदेश-सम्बन्धी; मागधी। २. असल एक जातको पान। (यो पान भारतको मगध प्रदेशमा हुन्छ।)
 मगाइ-ना० [मगाउ+आइ] मगाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मगाइ-ना० [माग्+आइ] मान्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मगाइनु-सं० क्रि० [मगाउ+इ+नु] मान्न लाइनु; ('मगाउनु'-को क० क्रि०)।
 मगाउनु-सं० क्रि० [माग्+आउ+नु] १. विदेश वा कुनै टाढाको ठाउँबाट माल-मत्ता पैठारी गर्नु; झिकाउनु। २. मान्न लाउनु; याचना गरानु; ('मान्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 मग्न-वि० [सं०] १. सुख वा आनन्दमा लट्ठ; मस्त। २. तन्मय; तल्लीन।
 मग्न-मस्त-वि० [मग्न+मस्त] सुख वा आनन्दमा मस्त भएको; आनन्द-विभोर।
 मघवा-ना० [सं०] इन्द्र।
 मघा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक।
 मघै-बङ्गला-ना० [सं० मागध+वङ्ग] लामा भेट्ना हुने एक जातको पान; अम्लसरा।
 मघैया-जीरा-ना० [सं० मागध+जीरक] एक जातको जीरा।
 मघै-साँची-ना० [मगही+साँची] बाटुला किसिमका पात हुने असल जातको पान; श्रीवाटी।
 मङ्किल-ना० [सं०] डढेलो; दावानल।
 मङ्गल-ना० [सं०] १. कल्याण, हित, भलाइ। २. सौर-जगतको एक प्रसिद्ध ग्रह; नव-ग्रहमध्ये एक; भौम। ३. मङ्गल-वार। ४. इच्छा गरेको कुरो पुग्नु; मनोरथको सिद्धि। ५. सौभाग्य। ६. शुभ शकुन। (वि०) ७. कल्याण-कारी; शुभ; भलो। ८. शुभ लक्षणले युक्त।
 मङ्गल-कर्म-ना० [सं०] कुनै कार्य सफलतापूर्वक सम्पन्न होस् भन्नाका निमित्त गरिने गणेश, सरस्वती आदिको प्रार्थना; माङ्गलिक कर्म।
 मङ्गल-कलश-ना० [सं०] १. कुनै शुभ कार्यमा मङ्गलका

मङ्गल-कामना-मन्त्रादि

निमित्त देवताका अगित्तिर राखिने जलपूर्ण घट। २. मङ्गल वा शुभ शकुनका निमित्त राखिने जलपूर्ण कलश।
मङ्गल-कामना-ना० [सं०] भलो चिताउने काम; शुभ-कामना।
मङ्गल-कारक-वि० [सं०] मङ्गल गर्ने; कल्याण-कारी।
मङ्गल-कारी-वि० [सं०] मङ्गल-कारक; कल्याण-कारी।
मङ्गल-कार्य-ना० [सं०] विवाह, व्रत-बन्ध आदि शुभ कार्य।
मङ्गल-गान-ना० [सं०] मङ्गलका अवसरमा गाइने गीत; मङ्गल-गीत; मङ्गलाचरण।
मङ्गल-गीत-ना० [सं०] मङ्गल-गान।
मङ्गल-ग्रह-ना० [सं०] १. सौर मण्डलको एक ग्रह; नव-ग्रह-मध्ये एक। २. शुभ ग्रह।
मङ्गल-घट-ना० [सं०] मङ्गल-कलश।
मङ्गलमय-वि० [सं०] १. मङ्गलस्वरूप; कल्याणमय। २. मङ्गलले परिपूर्ण। (ना०)। ३. परमेश्वर।
मङ्गल-वाद्य-ना० [सं०] शुभ अवसरमा बजाइने बाजा।
मङ्गल-वार-ना० [सं०] सोम-वार र बुध-वारका बीचको दिन; भौम-वार।
मङ्गल-वासर-ना० [सं०] मङ्गल-वार।
मङ्गल-सूत्र-ना० [सं०] १. कुनै देवताको प्रसादस्वरूप घाँटी वा नारीमा बाँधिने धागो। २. सधवा स्त्रीले गलामा लाउने सूत्र; एक किसिमको आभूषण।
मङ्गला-ना० [सं०] १. पार्वती; दुर्गा। २. पतिव्रता स्त्री। ३. सेतो ढुवो। ४. हल्लेदो।
मङ्गलाचरण-ना० [सं०] १. शुभ कार्यका प्रारम्भमा मङ्गल-कामना गरी पढिने कुनै देवताको स्तुति। २. ग्रन्थका आरम्भमा लेखिने माङ्गलिक श्लोक वा पद।
मङ्गलाचार-ना० [सं०] १. मङ्गल कार्य शुरू गर्दा गाइने गान। २. माङ्गलिक कार्य।
मङ्गलामुखी-ना० [सं०] वेश्या।
मङ्गलिनी-ना० [मङ्गल+इनी] मङ्गलेनी।
मङ्गलु-ना० [सं० मङ्गल+उ] मङ्गल कार्यमा गाइने गीत; मागल; मङ्गल-गान।
मङ्गलेनी-ना० [मङ्गल+एनी] विवाह, व्रत-बन्ध आदि शुभ कार्यमा मङ्गल-गान गर्ने स्त्री; मागल गाउने स्त्री।
मङ्गल्याग्रह-ना० [सं०] मलयागिरी वृक्ष।
मङ्गल-ना० [नेवा०] ढलको पानी छानेर पठाउने खाल्टो।
मङ्गोल-ना० [मङ्गोलिया (देश)] १. मध्य एशियामा रहने एक जाति। (वि०) २. त्यस जातिको।
मङ्गसीर-ना० [सं० मार्गशीर्ष] कार्तिक र पौषका बीचमा पर्ने महीना; मार्ग महीना।
मचक्क-क्रि० यो० [ने०] १. कुनै ठाउँमा गोडा अड्याएर टेक्ने किसिम; मजबूतीसित टेक्ने किसिम। २. गह्रौं वस्तु लच्छंदा शब्द आउने किसिम; मच्चावक।
मचक्-मचक्-क्रि० यो० [अनु०] पुरानो वा निर्धो घरमा

हिँड्दा दलिन आदि लच्छने वा लच्छंदा शब्द आउने किसिम; मचक्क।

मचमच-क्रि० यो० [ने०] १. राम्ररी टेकेर हिँड्ने किसिम। २. कपडा आदि धुँदा बेसरी मिच्ने किसिम। ३. पाउ दाबने किसिम। ४. लचिलो पदार्थमा भार पर्दा शब्द आउने किसिम।

मचमचती-क्रि० यो० [मचमच+ती] मचमच; मचमची।

मचमची-क्रि० यो० [मचमच+ई] मचमच।

मचाइ-ना० [मच्+आइ] मच्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

मचाइ-ना० [मचाउ+आइ] मचाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

मचाइनु-स० क्रि० [मचाउ+आइ+नु] फिँजाइनु (हल्ला आदि); उठाइनु (रडाको आदि); ('मचाउनु'-को क० क्रि०)।

मचाउनु-स० क्रि० [मच्+आउ+नु] फिँजाउनु (हल्ला आदि); उठाउनु (रडाको आदि); ('मच्नु'-को प्रे० क्रि०)।

मचान-ना० [सं० मच्च] १. खम्बाका आधारमा अग्लो गरी बनाइएको बस्ने ठाउँ; मच्च। २. घाँस, पराल आदि राख्न बनाइएको अग्लो टीवा।

मचिनु-अ० क्रि० [मच्+इ+नु] फिँजिनु (हल्ला आदि); ('मच्नु'-को भा० क्रि०)।

मचिया-ना० [सं० मच्च+इया] एक जना मानिसमात्र बस्न हुने खटियाका आकारको आसन।

मच्चनु-अ० क्रि० [मचक्क+नु] १. घरमा हिँड्दा त्यसमा लागेका दलिनहरू लच्केर मचक्-मचक् शब्द आउनु; मचक्क-मचक्क हुनु। २. गह्रौं वस्तु हल्लंदा केही लच्छनु वा निहुरनु। ३. सङ्कोच मान्नु; धक मान्नु।

मच्काइ-ना० [मच्च+आइ] मच्चने किसिम, क्रिया वा भाव।

मच्काइ-ना० [मच्काउ+आइ] मच्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।

मच्काइनु-स० क्रि० [मच्काउ+आइ+नु] मच्चने गरिनु; ('मच्काउनु'-को क० क्रि०)।

मच्काउनु-स० क्रि० [मच्च+आउ+नु] मच्चने पार्नु; लच्काउनु, निहुराउनु; ('मच्चनु'-को प्रे० क्रि०)।

मच्चिनु-अ० क्रि० [मच्च+इ+नु] मच्चने होइनु; ('मच्चनु'-को भा० क्रि०)।

मच्चनु-अ० क्रि० [प्रा० मच्चई] १. खूबसित हल्लनु; झुलनु; पीड आदि लामो चालमा डोल्नु। २. उमेदका साथ कुनै काममा लागिपर्नु; तरखराउनु। ३. चौचौ हुनु; उत्कण्ठित हुनु। ४. जोड-तोडका साथ मुद्दा-मामिला चर्कनु। ५. हल्ला चलनु; हल्ला-गुल्ला हुनु।

मच्चनु-अ० क्रि० [मच्च+नु] जोड-तोडका साथ फैलनु (हल्ला आदि); सर्कनु (मुद्दा, रडाको आदि)।

मच्चाइ-ना० [मच्चाउ+आइ] मच्चाउने किसिम, क्रिया वा

भाव ।

मच्चाइनु-स० क्रि० [मच्चाउ+इ+नु] खूबसित हल्लाइनु;
(‘मच्चाउनु’-को क० क्रि०) ।

मच्चाउनु-स० क्रि० [मच्च+आउ+नु] १. खूबसित
हल्लाउनु; बेसरी झुलाउनु । २. हल्ला चलाउनु; हो-हल्ला
गर्नु । ३. मुद्दा-मामिला आदि चर्काउनु । ४. चौचौ
पार्नु; उत्कण्ठित पार्नु ।

मच्चाभञ्जी-ना० [मच्चाउ+मच्चाउ] १. परस्परमा मच्चाउने
काम । २. धमाधम मच्चाउने काम ।

मच्चिनु-अ० क्रि० [मच्च+इ+नु] १. मच्चनु । २. झुलिनु;
(‘मच्चनु’-को भा० क्रि०) ।

मच्च्याइ-ना० [मच्चि+याइ] मच्चिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

मच्च्याहट-ना० [मच्चि+याहट] मच्चिने किसिम, क्रिया वा
भाव; मच्च्याइ ।

मच्छर-ना० [सं० मशक] लाम्खुट्टे ।

मच्याक-मुचुक-क्रि० यो० [अनु०] १. किच्ने वा मिच्ने किसिम;
कच्याक-कुचुक; मच्याक-मुचुक । २. लच्कने वा लच्कँदा
शब्द आउने किसिम ।

मच्याक-क्रि० यो० [मचक] मचक ।

मछाइनु-ना० [ने०] १. धसिङ्गरेका जस्ता पात र साना-
साना काला दाना हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल ।

मजदूर-ना० [फा० मजदूर] १. साधारण शारीरिक श्रम वा
काम गरेर जीवन-निर्वाह गर्ने व्यक्ति; कल-कारखानामा
साधारण शारीरिक काम गर्ने व्यक्ति; ज्यालामी । २.
भरिया; कुल्ली ।

मजदूरी-ना० [फा० मजदूरी] १. ज्याला; पारिश्रमिक;
मजुरी । २. मजदूरको काम वा पेशा ।

मजबूत-वि० [अ० मजबूत] १. बलियो; दृढ; पक्का । २.
बलवान्; बलिष्ठ ।

मजबूती-ना० [अ० मजबूती] १. बलियो हुनाको भाव;
दृढता । २. ताकत; बल । ३. साहस ।

मजबून-ना० [अ० मजमून] १. लेखको सारांश । २. लेख;
रचना ।

मजमून-ना० [अ० मजमून] मजबून ।

मजलिस-ना० [अ०] १. सभा; परिषद् । २. सभा-भवन;
बैठक ।

मजलिस-घर-ना० [मजलिस+घर] सभा-भवन ।

मजहब-ना० [अ० मजहब] १. धार्मिक सम्प्रदाय; मत;
पन्थ । २. धर्म ।

मजा-ना० [फा० मज:] १. आनन्द; रमाइलो; सुबिस्ता;
सुख; मज्जा । (वि०) २. बेस; उत्तम; राम्रो ।

मजाक-ना० [अ० मजाक] हँसी; ठट्टा; दिल्लगी ।

मजाको-वि० [मजा+को] १. आनन्द-दायक; रमाइलो ।
२. बेस; सुन्दर; राम्रो ।

मजाल-ना० [अ०] शक्ति; सामर्थ्य; ताकत ।

मजिस्ट्रेट-ना० [अ० मैजिस्ट्रेट] नगरको शासन-सम्बन्धी
काम गर्ने र फौजदारी मुद्दा-मामिलाहरू हेर्ने सरकारी
विशिष्ट अधिकारी; जिलाधीश ।

मजीठो-ना० [सं० मज्जिष्ठा] १. लाम्चा, पानका जस्ता पात,
अपामार्गको जस्तो डाँठ, पहेंला फूल र नीला, राता वा
अरु रङ्गका फल फल्ने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल ।
(आयुर्वेदमा यसका चार भेद बताइएका छन् र यसको गुण
ज्वर, कफ, विष र नेत्र-रोगलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)

मजीठो-ना० [प्रा० मज्जिष्ठा] मजीठो ।

मजुरा-ना० [सं० मज्जीर] साना-साना बाटुला काँसका
दुइ चक्का जुधाएर बनाइने बाजा; मुजुरा ।

मजूर-ना० [सं०] मुजूर ।

मजुरी-ना० [फा० मजदूरी] मजदूरी ।

मजेत्रो-ना० [ने०] स्वास्नी-मानिसले ओढ्ने सानो एक-सरो
पछ्यौरा; बर्को ।

मजेदार-वि० [फा० मजेदार] मजाको; आनन्द-दायक ।

मज्जन-ना० [सं०] १. डुबुल्की मार्नु; गोता लाउनु ।
२. नुहाउनु; स्नान ।

मज्जर-ना० [सं०] फुर्के-बन्सो घाँस ।

मज्जा-ना० [सं०] १. नली-हाडभित्र हुने सेतो गीलो पदार्थ;
मासी । २. बोट-बिरुवाको भित्रको सार अंश; चुरो ।

मज्जा-ना० [मजा] मजा ।

मझाइ-ना० [माझ+आइ] माझने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मझाइनु-स० क्रि० [मझाउ+इ+नु] माझ्ने लाइनु (‘मझा-
उनु’-को क० क्रि०) ।

मझाउनु-स० क्रि० [माझ+आउ+नु] माझ्ने लाउनु; (‘माझ्नु’-
को प्रे० क्रि०) ।

मझुवा-वि० [माझ+उवा] १. माझिएको; माझेर सफा
गरिएको । २. माझ्ने; माझेर सफा गर्ने ।

मझेरी-ना० [माझ+एरी] घरभित्र कोठाबाहेकको, छिडीको
जमीन; कोठा बारी बाँकी रहेको छिडीको जमीन; ओछ्यान,
चौको आदिबाहेकको भुइँ ।

मझौला-वि० [माझ+औला] आकार, गुण आदिमा ज्यादै घटी
वा बढी नभएको; मध्यम कक्षाको; बीचको ।

मच्च-ना० [सं०] १. खाट; पलङ्ग । २. सर्व-साधारण
जनताका समक्ष कुनै काम गर्नका निमित्त बनाइएको उच्च
मण्डप । ३. चौतारो । ४. सिंहासन; राज-गद्दी । ५. रङ्ग-
भूमि । ६. मचान ।

मच्चक-ना० [सं०] मच्च ।

मच्चिका-ना० [सं०] १. खटिया । २. मचिया । ३. सानो
मच्च ।

मज्जरित-वि० [सं०] मज्जरी लागेको; मज्जरी भएको ।

मज्जरी-ना० [सं०] बोट, बिरुवा, लहरा आदिमा नयाँ
निस्केको कमलो फूल; मुजुरो ।

मञ्जिमा-मङ्काउनु

मञ्जिमा-ना० [सं०] सुन्दरता; सौन्दर्य ।
 मञ्जिष्ट-ना० [सं०] मजीटो ।
 मञ्जिष्ठा-ना० [सं०] मजीटो ।
 मञ्जीर-ना० [सं०] पाउजेव; नूपुर ।
 मञ्जु-वि० [सं०] राम्रो; सुन्दर; मनोहर ।
 मञ्जु-गर्त-ना० [सं०] काठमाण्डू-उपत्यकाको एक प्राचीन नाम ।
 मञ्जु-घोष-ना० [सं०] १. मीठो बोली; मधुर वचन । २. एक बौद्ध आचार्य; मञ्जुश्री ।
 मञ्जु-देव-ना० [सं०] मञ्जु-घोष; मञ्जुश्री ।
 मञ्जुल-वि० [सं०] सुन्दर; मनोहर ।
 मञ्जुश्री-ना० [सं०] एक प्रसिद्ध बौद्ध आचार्य; मञ्जु-घोष ।
 (यिनैले चोभारको डाँडो काटी काठमाण्डू-उपत्यकाको पानी निकालेको किम्बदन्ती छ ।)
 मञ्जूषा-ना० [सं०] १. सानो पेटारो; सानो सन्दूस । २. मजीठो ।
 मटक-ना० [मटका] मटका ।
 मटका-ना० [मर्का] १. मर्का; मर्म । २. इच्छा; अभिलाषा ।
 मटकिलो-ना० [माटो+इलो] १. माटाको ढिस्को; माटाको थुप्रो । (वि०) २. माटाका रङ्गको । ३. माटो मिसिएको । ४. चहक नभएको ।
 मटक्क-क्रि० यो० [मर्क] १. बेसरी निमोठ्ने वा निचोर्ने किसिम । २. कुनै काम गर्न आँट्ने किसिम; मसक्क । ३. अरुचि हुने किसिम ।
 मटर-ना० [?] ठूलो दानाहुने सेतो केराउ; ठूलो-केराउ ।
 मतान-ना० [ने०] घरमा कोठाबाहिरको ठाउँ; तलामा कोठा नवारेको ठाउँ ।
 मटिनु-अ० क्रि० [माटि+नु] माटिनु ।
 मटिलो-वि० [माटो+इलो] ढुङ्गा, बालुवा आदि नभई मलिलो माटोमात्र भएको; मटेउलो (जमीन) ।
 मटो-तेल-ना० [सं०] मट्टी-तेल ।
 मटेउलो-वि० [मटो+एउलो] मटिलो; मटचौलो ।
 मटेङ्ग्रो-ना० [मटेङ्ग्रो] मट्याङ्ग्रो ।
 मट्टी-ना० [सं० मृत्तिका] १. माटो । २. मर्ने ठाउँ; मृत्यु-स्थान । ३. लाश; शव ।
 मट्टी-तेल-ना० [मट्टी+तेल] टुकी, लालटिन आदिमा बालिने प्रसिद्ध खनिज तरल पदार्थ; बाल्ने तेल ।
 मट्ठा-ना० [सं० मन्थन] मही ।
 मट्याइ-ना० [मट्याउ+आइ] मट्याउ किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मट्याइ-ना० [मटि+याइ] मटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मट्याइनु-स० क्रि० [मट्याउ+इ+नु] माटो पारिनु; ('मट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 मट्याउनु-स० क्रि० [मटि+याउ+नु] माटो पार्नु; माटो-जस्तो तुल्याउनु; ('माटिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

मट्याङ्ग्रो-ना० [माटो+याङ्ग्रो] माटाको सागो नोली; माटाको गुच्चा; मटेङ्ग्रो ।
 मटचौलो-वि० [माटो+चौलो] मटिलो ।
 मठ-ना० [सं०] १. जोगी-संन्यासीहरू रहने ठाउँ; साधु-संन्यासीहरूको आश्रम । २. अध्ययन गर्नका निमित्त विद्यार्थी-हरू बस्ने ठाउँ । ३. मन्दिर; देवालय । ४. तुलसी रोप्न अग्लो पारी बनाइएको चौको ।
 मठ-धारी-ना० [सं०] मठको प्रधान व्यक्ति; महन्त; मठाधीश ।
 मठाधीश-ना० [सं०] कुनै मठको मुख्य अधिकारी; महन्त ।
 मठ्या-वि० [नेवा० मथ्या] बाबुभन्दा घटी जातकी आमाबाट जन्मेको; वर्ण-सङ्कर; ठिम्मल; मठ्याहा ।
 मठ्याहा-वि० [मठ्या] मठ्या ।
 मडाइ-ना० [माइ+आइ] माइने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मडाइनु-स० क्रि० [मडाउ+आइ+नु] माइन् लाइनु; ('मडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 मडाउनु-स० क्रि० [माइ+आउ+नु] माइन् लाउनु; ('माइनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मडारिनु-अ० क्रि० [सं० मन्थन+नु] १. आकाशमा घना बादल खूबसित खेल्नु । २. नदीको पानी उर्ली-उर्ली बग्नु । ३. मनमा कुरा खेल्नु । ४. अर्काको उन्नति देखेर डाह हुनु; ईर्ष्या हुनु । ५. उमेठिनु; बटारिनु ।
 मडा-याइ-ना० [मडारि+याइ] मडारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मडिलो-ना० [ने०] १. घुम अड्याउनाका निमित्त टाउकामा लाइने डोरी । २. धानका साथ फल्ने गुदी नभएको दाना; मल्लिङो ।
 मडुवा-वि० [माइ+उवा] १. माइको; पेलको (छाला) । २. दाईं गरेको; माइेर झारेको (अन्न) ।
 मडुवा-ना० [माइ+उवा] माइ लगाएको; मड्याएको (कागत्, कपडा आदि) ।
 मडुवा-ना० [सं० मलिञ्जक] आँखलाबाट हाँगा हाल्ने एक जातको कोदो ।
 मडेउली-ना० [मङ्गलिनी] जन्तमा दुलहाका साथ मङ्गल-गीत गाउँदै जाने स्त्री; कल्स्यौलीकी साथी ।
 मडेल-ना० [मडेउली] मडेउलीको साथी ।
 मड्कनु-अ० क्रि० [सं० मर्दन+नु] कपडा, कागत् आदिको घोट, कलप, पालिस आदि बिग्रनु; घस् टनु; पुरानो-जस्तो भएर उज्जर नदेखिनु; मड्किनु ।
 मड्का-ना० [मर्का] मर्का ।
 मड्काइ-ना० [मड्क+आइ] मड्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मड्काइ-ना० [मड्काउ+आइ] मड्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मड्काइनु-स० क्रि० [मड्काउ+इ+नु] मड्कने पारिनु; ('मड्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 मड्काउनु-स० क्रि० [मड्क+आउ+नु] मड्कने पार्नु; मडकिलो तुल्याउनु; ('मड्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

मङ्किनु-अ० क्रि० [मङ्क+इ+नु] १. मङ्कनु । २. घस्टिनु;
(‘मङ्कनु’-को भा० क्रि०) ।
मङ्किलो-वि० [मङ्क+इलो] १. मङ्किएको; घस्टिएको ।
२. मटकिलो ।
मङ्क्याइ-ना० [मङ्कि+याइ] मङ्किने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
मङ्क्याइ-ना० [मङ्क्याउ+आइ] मङ्क्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव; घस्ट्याइ ।
मङ्क्याइनु-स० क्रि० [मङ्क्याउ+इ+नु] घस्ट्याइनु;
(‘मङ्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।
मङ्क्याउनु-स० क्रि० [मङ्क+याउ+नु] १. कपडा, कागत
आदिको घोट, कलप, पालिसहरू बिगार्नु; घस्ट्याउनु ।
२. माटाको जस्तो रङ्ग पार्नु । ३. उज्ज्वलता वा सुघरपना
नष्ट पार्नु ।
मङ्क्याइ-ना० [मङ्क्याउ+आइ] मङ्क्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
मङ्क्याइनु-स० क्रि० [मङ्क्याउ+इ+नु] कलप हालिनु;
(‘मङ्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।
मङ्क्याउनु-स० क्रि० [मङ्क+याउ+नु] कागत, कपडा
आदिमा दहो पार्न माङ्ग लगाउनु; कलप हाल्नु ।
मङ्क्याली-ना० [मङ्क्याली] मङ्क्याली ।
मङ्क्याइ-ना० [मङ्क+आइ] मङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मङ्क्याइनु-स० क्रि० [मङ्क्याउ+इ+नु] मङ्कन वा मोहोर्न लाइनु;
(‘मङ्क्याउनु’-को क० क्रि०) ।
मङ्क्याउनु-स० क्रि० [मङ्क+आउ+नु] मङ्कन वा मोहोर्न
लाउनु; (‘मङ्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।
मङ्किनु-स० क्रि० [मङ्क+इ+नु] मोहोरिनु; (‘मङ्कनु’-को
क० क्रि०) ।
मङ्कनु-स० क्रि० [सं० मङ्क+नु] १. छाला, कपडा आदि
लपेट्नु; मोहोर्नु । २. टाँस्नु; तबक आदि लाउनु ।
मणि-ना० [सं०] १. बहु-मूल्य चमकदार पत्थर; रत्न;
जवाहिरात । २. श्रेष्ठ र सुयोग्य व्यक्ति ।
मणि-पत्र-ना० [सं०] एक बोधि-सत्त्व ।
मणि-पूर-ना० [सं०] १. नाभि; नाइटो । २. अनेक रत्न-
हरू जडिएको चोली ।
मणि-बन्ध-ना० [सं०] हत्केला र पाखुराका बीचको भाग;
नारी ।
मण्ड-ना० [सं०] माङ्ग; खोले ।
मण्डन-ना० [सं०] १. सजाउने काम; श्रृङ्गार । २. गहना;
आभूषण । ३. युक्ति र प्रमाणद्वारा कुनै पक्षको पुष्टि गर्नु ।
मण्डन-मिश्र-ना० [सं०] शङ्कराचार्यसित शास्त्रार्थ गर्ने एक
प्रसिद्ध मीमांसक ।
मण्डप-ना० [सं०] १. सप्ताह, यज्ञ आदि शुभ कार्य गर्न चारै-
तिवाट बारेर बनाइएको स्थान । २. पूजा-घर; मन्दिर ।
३. चारैतिर खुला रहने गरी छाएर बनाइएको बस्ने ठाउँ ।

४. कुञ्ज ।

मण्डल-ना० [सं०] १. गोल परिधि; घेरा । २. सूर्य वा
चन्द्रमाका वरिपरि देखिने घेरो; विम्ब; सावा । ३.
वृत्ताकार । ४. समूह; जमात; मण्डली । ५. ऋग्वेदको
कुनै एक खण्ड । ६. टोल; महल्ला । ७. राज्यभित्रको
सानो भू-भाग ।
मण्डलाकार-वि० [सं०] बाटुलो आकारको; गोलाकार;
वृत्ताकार ।
मण्डलित-वि० [सं०] मण्डलाकार; वर्तुलाकार ।
मण्डली-ना० [सं० मण्डल+ई] १. सानो समूह; समाज ।
२. कुनै विशेष कार्य गर्नका निमित्त बनेको दल; जमात ।
३. कुनै जमात वा दलमा सर्व-श्रेष्ठ व्यक्ति । ४. धागोमा
काठ, ढुङ्गा आदि बाँधी परस्परमा अल्झाई खेल्नाका
निमित्त बनाइएको खेलौना ।
मण्डलेश्वर-ना० [सं०] एक मण्डलको शासक; सानू क्षेत्रको
राजा ।
मण्डित-वि० [सं०] सजाइएको; सजिसजाउ; भूषित ।
मण्डी-ना० [सं० मण्डन] खस्रो खालको बाक्लो ऊनी ओढ्ने
वस्त्र; धुस्सा ।
मण्डूक-ना० [सं०] भ्यागुतो; पाहा ।
मण्डूक-ब्राह्मी-ना० [सं०] घोडाप्रे ।
मण्डूर-ना० [सं०] फलाम गालेर निस्केको कसर; फलामको
कीट ।
मत-ना० [सं०] १. राय; विचार; सम्मति । २. धर्म ।
३. पन्थ; सम्प्रदाय । ४. आशय; अभिप्राय । ५. निर्वाचनमा
कुनै व्यक्ति वा पक्षलाई दिइने सम्मति; भोट ।
मत-गणना-ना० [सं०] निर्वाचनमा मत-पत्रहरू गन्ने काम;
भोटको गिन्ती ।
मतङ्ग-ना० [सं०] हात्ती ।
मत-दाता-ना० [सं०] निर्वाचनमा मत-दान गर्न अधिकार
भएको व्यक्ति; मत दिने व्यक्ति ।
मत-दान-ना० [सं०] निर्वाचनमा कुनै उम्मेदवारलाई मत
दिने काम; भोट दिने काम ।
मत-दान-केन्द्र-ना० [सं०] निर्वाचनमा मत दाताले मत
दिने स्थान; बूथ ।
मत-पत्र-ना० [सं०] निर्वाचनमा कुनै उम्मेदवारलाई रोज्न
मत-दाताले बाकसमा खसाल्ने सरकारी छाप लागेको
पत्र; प्रतिनिधि छान्ने टिकट; ब्यालेट-पेपर ।
मत-पेटिका-ना० [सं०] निर्वाचनमा मत-दाताले मत-पत्र
खसाल्ने बाकस; ब्यालेट-बक्स ।
मत-भेद-ना० [सं०] मत नमिल्नु; राय बाझ्नु; ठ्याक नमिल्नु ।
मतमताइ-ना० [मतमताउ+आइ] मतमताउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।
मतमताइनु-अ० क्रि० [मतमताउ+इ+नु] यीवनले मत
होइनु; (‘मतमताउनु’-को भा० क्रि०) ।

मतमताउनु-मत्स्येन्द्रनाथ

मतमताउनु-अ० क्रि० [सं० मत्त+मत्त+आउ+नु] १. यौवनले मत्त हुनु; बँस चढनु। २. धन, मान, उमेर आदिले मत्त हुनु; घमण्डले मात्तिनु।
 मत-मतान्तर-ना० [सं०] विभिन्न मत; अनेक मत।
 मतलब-ना० [अ०] १. आशय; तात्पर्य; अभिप्राय। २. अर्थ; माने; मनाइ। ३. स्वार्थ; आफ्नो हित। ४. उद्देश्य; लक्ष्य। ५. वास्ता; सम्बन्ध; प्रयोजन।
 मतलबी-वि० [मत्तलब+ई] आफ्नोमात्र मतलब सिद्ध गर्ने; स्वार्थी।
 मतवाला-वि० [सं० मत्त+वाला] १. नशा लागेको; मद-मत्त। २. मादक पदार्थ खाने। ३. विक्षिप्त; पागल।
 मतवाला-वि० [मत्त+वाला] कसैको मतमा लाग्ने; मतियार।
 मतवाली-ना० [मत्तवाला+ई] मदिरा खाने जाति; जाँड-रक्सी पिउने जाति।
 मत-सङ्ग्रह-ना० [सं०] कुनै विवादास्पद कुराका पक्ष वा विपक्षमा मत वा राय बुझ्ने गर्ने काम।
 मताधिकार-ना० [सं०] मत वा भोट दिने अधिकार; सम्मति दिने हक।
 मताधिकारी-ना० [सं०] निर्वाचनमा मत दिने अधिकार भएको; मताधिकार प्राप्त व्यक्ति।
 मतानुयायी-वि० [सं०] कुनै धार्मिक सम्प्रदाय वा कुनै व्यक्तिको मत मान्ने; मतावलम्बी।
 मतान्तर-ना० [सं०] १. अर्को मत। २. भिन्न सम्प्रदाय। ३. विरोधी राय।
 मताप-ना० [सं० मन्द+ताप] १. उग्र वा मन्द नभएको प्रकृति; सरल स्वभाव। २. घटी वा बढी नभएको चाल; एकनासको गति।
 मतापी-वि० [मताप+ई] १. सधैं एकनास चल्ने; मतापको। २. सुहाउँदो; उचित।
 मतावलम्बी-वि० [सं०] कुनै मत वा सम्प्रदायको अवलम्बन गर्ने; मतानुयायी।
 मति-ना० [सं०] १. बुद्धि; समझ; ज्ञान। २. राय; मत। ३. इच्छा।
 मति-भ्रम-ना० [सं०] बुद्धिको विभ्रम; बुद्धि विग्रनु।
 मति-मन्द-वि० [सं०] मन्द-बुद्धि; मूर्ख; नासमझ।
 मतिमान्-वि० [सं०] बुद्धिमान्; समझदार।
 मतियार-वि० [मत्त+इयार] अर्काका खराब मतमा लाने; कसैको खराब काममा शरीक वा सहायक हुने।
 मतियारी-ना० [मतियार+ई] कसैको खराब मतो वा रायमा मिल्ने काम; मतियार हुने काम।
 मति-विपर्यय-ना० [सं०] भ्रम; भ्रान्ति।
 मति-शाली-वि० [सं०] बुद्धिमान्; समझदार।
 मति-हीन-वि० [सं०] बुद्धि नभएको; नासमझ; मूर्ख।
 मतैक्य-ना० [सं०] मत मिल्नु; एकै मत हुनु; एकता।
 मतो-ना० [सं० मत] १. सल्लाह; परामर्श। २. मत;

राय। ३. समान विचार; मिल्दो विचार।
 मतो-जतो-ना० [मतो+जतो(फाँ०)] सर-सल्लाह; परामर्श; विचार-विमर्श।
 मत्कुण-ना० [सं०] १. उडुस। २. दाह्री-जुंगा नभएको पुरुष।
 मत्त-वि० [सं०] १. मात्तिको; बढे-चढेको; प्रमत्त। २. उन्मत्त; पागल। ३. घमण्डी; शेखीवाल। ४. अति प्रसन्न। (ना०) ५. मत्ता हात्ती। ६. धतूरो। ७. मतवाला।
 मत्तता-ना० [सं०] मत्त हुनाको भाव।
 मत्ता-ना० [सं० मत्त] १. गण्ड-स्थल फुटेर मद चुहेको हात्ती; जवान हात्ती। २. भाले हात्ती।
 मत्ताइ-ना० [मत्ताउ+आइ] मत्ताउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मत्ताइनु-अ० क्रि० [मत्ताउ+इ+नु] मत्त होइनु; ('मत्ता-उनु'-को भा० क्रि०)।
 मत्ताउनु-अ० क्रि० [सं० मत्त+आउ+नु] १. मत्त हुनु; मात्तिनु। २. मद चढनु; शेखी बढनु। ३. उन्मत्त हुनु; बहुलाउनु।
 मत्थर-वि० [सं० मत्थर] १. वेग वा झोक्का कम भएको; मन्द; सुस्त। २. मलिन; निस्तेज।
 मत्थाइ-ना० [मात्ति+याइ] मात्तिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मत्थाइ-ना० [मत्थाउ+आइ] मत्थाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मत्थाइनु-स० क्रि० [मत्थाउ+इ+नु] पुलपुल्याइनु; ('मत्थाउनु'-को क० क्रि०)।
 मत्थाउनु-स० क्रि० [मात्ति+याउ+नु] १. पुलपुल्याउनु; फुरफुन्याउनु। २. मद चढाउनु; उन्मत्त पार्नु।
 मत्थाहट-ना० [मात्ति+आहट] मात्तिने किसिम, क्रिया वा भाव; मत्थाइ।
 मत्थाहा-वि० [मतो+याहा] कसैका मतमा लागेको; मतियार।
 मत्सर-ना० [सं०] १. अर्काको भलाइ देख्न नसक्नु; डाह; जलन। २. क्रोध; द्वेष।
 मत्सरी-वि० [सं०] १. अर्काको उन्नति देख्न नसक्ने; द्वेषी। २. रिसाहा; क्रोधी।
 मत्स्य-ना० [सं०] १. माछो। २. दशावतारमध्ये एक।
 मत्स्य-गन्धा-ना० [सं०] १. व्यासकी आमा; सत्यवती। (वि०) २. माछाको जस्तो गन्ध हुने (स्त्री)।
 मत्स्य-जीवी-ना० [सं०] १. माझी। (वि०) २. माछा मारेर जीविका गर्ने।
 मत्स्य-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक।
 मत्स्याक्षी-ना० [सं०] कनिके-कुरो।
 मत्स्यावतार-ना० [सं०] दशावतारमध्ये पहिलो अवतार।
 मत्स्येन्द्रनाथ-ना० [सं०] १. गोरखनाथका गुरु; हठ-योगी एक प्रसिद्ध महात्मा। २. एक बोधिसत्त्व।

मथन-ना० [सं०] मथने काम; मथन।
 मथलारम्भ-ना० [ने०] धारधुर गर्ने काम; भद्रगोल पार्ने काम।
 मथाइ-ना० [मथ्+आइ] मथने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मथाइनु-स० क्रि० [मथाउ+इ+नु] मथन वा मथन गर्न लाइनु; ('मथाउनु'को क० क्रि०)।
 मथाउनु-स० क्रि० [मथ्+आउ+नु] मथन लाउनु; मथन गराउनु; ('मथनु'को प्रे० क्रि०)।
 मथिङ्गल-ना० [मथिङ्गल] मथिङ्गल।
 मथिङ्गल-ना० [प्रा० मथ्युलुङ्ग] गिदी; मस्तिष्क।
 मथित-वि० [सं०] १. मथिएको; मथन गरिएको। २. दुःख दिइएको; पीडित। ३. दलित।
 मथिनु-स० क्रि० [मथ्+इ+नु] सार पदार्थ छुट्टिने गरी हुँडलिनु; ('मथनु'को क० क्रि०)।
 मथुरा-ना० [सं०] मोक्ष-दायक सात पुरीमध्ये एक; हिन्दु-हरूको प्रसिद्ध एक तीर्थ।
 मथु-स० क्रि० [सं० मथ्+नु] १. सार पदार्थ छुट्टिने गरी हुँडलनु; मथन गर्नु। २. तत्त्व-ज्ञानका लागि शास्त्र वा ग्रन्थको राम्ररी अध्ययन गर्नु; मनन गर्नु।
 मद-ना० [सं०] १. मादक पदार्थको सेवनबाट उत्पन्न हुने मानसिक विकार; नशा। २. धन, मान, विद्या आदिको घमण्ड; अभिमान। ३. विशेषतः हात्तीको गण्ड-स्थलबाट निस्कने तरल पदार्थ। ४. दान। ५. जाँड; रक्सी; मदिरा; मद्य। ६. कस्तूरी। ७. वीर्य।
 मद-ना० [अ०] १. विभाग; फाँट। २. रकम।
 मद-कल-वि० [सं०] १. मद-मत्त; मदोन्मत्त। २. विस्तारै बोल्ने; मधुर स्वरको।
 मद-जल-ना० [सं०] हात्तीको गण्ड-स्थलबाट निस्केको जल; मद-वारि।
 मदत-ना० [अ० मदद] सहायता; सहारा; मदद।
 मदतगार-वि० [मददगार] मददगार।
 मदती-वि० [मदत+ई] मदत दिने; मददगार; सहायक।
 मदद-ना० [अ०] मदत; सहायता।
 मददगार-वि० [अ० मदद+गार (फा०)] १. मदत दिने सहायक। २. मतिपार; साथी।
 मदन-ना० [सं०] १. कामदेव। २. भुँवरो; भ्रमर। ३. मैना पक्षी। ४. प्रेम। ५. मइन-फल।
 मदन-गृह-ना० [सं०] भग; योनि।
 मदन-पुरस्कार-ना० [सं०] पुरस्कार-प्रतियोगितामा पठाइएका वर्षभरिका सर्वोत्तम ठहरिएका गद्य-साहित्य, पद्य-साहित्य, सामाजिक शास्त्र तथा दर्शन र विज्ञानका नेपाली कृतिमा दिइने नेपालको एक प्रसिद्ध पुरस्कार। (यो पुरस्कार स्वर्गवासी जनरल मदन शमशेर जङ्ग बहादुर राणाका नाममा एक गुठी राखी त्यसैका आयबाट निर्णायक-हरूका सुझावमा दिइन्छ। यसका उपर्युक्त चारै विषयका

पुरस्कार करीव चार-चार हजार रुपियाँका हुन्छन्।)
 मदनोत्सव-ना० [सं०] १. वसन्त ऋतुमा गरिने कामदेवको उत्सव। २. होली।
 मद-मत्त-वि० [सं०] १. धन, मान आदिको घमण्डले मात्तिएको; मदले मत्त। २. घमण्ड; शेखीवाल।
 मद-वारि-ना० [सं०] मद-जल।
 मदान्ध-वि० [सं०] मदले मात्तिएर विवेक-हीन भएको; मदोन्मत्त।
 मदिर-वि० [सं०] १. नशा लाग्ने। २. आनन्द दिने। ३. नयनाभिराम।
 मदिरा-ना० [सं०] जाँड, रक्सी आदि मादक पदार्थ; मद्य; शराब।
 मदिराक्षी-वि० [सं०] मदले लट्टिएका आँखा हुने (स्त्री); हेर्दा जाडूले जस्तो आकर्षण गर्ने आँखा भएकी (युवती)।
 मदिरा-गृह-ना० [सं०] जाँड-रक्सी बनाउने, बेच्ने वा बसेर खाने ठाउँ; भट्टी।
 मदिरालय-ना० [सं०] भट्टी; मदिरा-गृह।
 मदिरोन्मत्त-वि० [सं०] रक्सीका नशामा चूर भएको।
 मदिसे-वि० [मदेस+ए] १. मदेस-सम्बन्धी; मधेसको। २. मदेसमा बस्ने; मध्य-देशको निवासी।
 मदिसे-काँढो-ना० [मदिसे+काँढो] च्याप्टे-सिउँडी।
 मदिसे-बदाम-ना० [मदिसे+बदाम] कागजी-बदाम।
 मदिसे-सूप-ना० [मदिसे+सूप] बास्ना आउने, ठूलो जातको सूप।
 मदीय-वि० [सं०] मेरो; आफ्नो।
 मदेश-ना० [मदेस] मदेस।
 मदेस-ना० [सं० मध्य-देश] हिमालयदेखि दक्षिण, विन्ध्य-पर्वतदेखि पश्चिम, कुरु-क्षेत्रदेखि पूर्व र प्रयागदेखि पश्चिममा रहेको प्रदेशको पुरानो नाम; मध्य-देश।
 मदेसे-वि० [मदेस+ए] मदिसे।
 मदोन्मत्त-वि० [सं०] १. मदिराले मात्तिएको; नशाले चूर भएको; मदान्ध। २. धन, मान, अधिकार आदिले मत्त।
 मदत-ना० [मदत] मदत।
 मद्दी-वि० [मदत+ई] मदती।
 मद्य-ना० [सं०] १. मादक पदार्थ। २. मदिरा; शराब; सुरा।
 मद्य-वि० [सं०] जाँड-रक्सी पिउने; मदिरा पिउने; जँड्याहा।
 मद्य-पान-ना० [सं०] मदिरा पिउनु; शराब पिउनु।
 मद्य-पायी-वि० [सं०] मद्य-पान गर्ने; शराबी।
 मधानी-ना० [सं० मथ्यानी] दही, दूध आदि मथ्ने साधन; मथनी।
 मधाने-वि० [ने०] १. ठूलो। २. चाक्लो।
 मधाने-वि० [मधानी+ए] काम-कुरो बिथोल्ने; हुन्डर मच्चाउने।

मधुसे-मध्यम-वर्ग

मधुसे-वि० [मधुस+ए] मदिसे ।

मधुसे-काँढो-ना० [मधुसे+काँढो] मदिसे-काँढो ।

मधुसे-सूँप-ना० [मधुसे+सूँप] मदिसे-सूँप ।

मधु-ना० [सं०] १. मह। २. मकरन्द; पुष्प-रस। ३. गुलियो मदिरा। ४. वसन्त ऋतु। ५. चैत्र महीना। ६. अमृत। ७. जल; पानी। ८. महुवा। ९. विष्णुले मारेको एक दैत्य। १०. जेठीमधु। (वि०) ११. मीठो; मधुर।
मधुक-ना० [सं०] १. महुवाको रूख। २. जेठीमधु। ३. सीसा।

मधु-कण्ठ-ना० [सं०] कोइली।

मधु-कर-ना० [सं०] १. भँवरा; भ्रमर। २. कामी पुरुष; लम्पट व्यक्ति।

मधुकरी-ना० [सं०] १. पोथी भँवरो; भ्रमरी। २. भँवर; भ्रमर। ३. संन्यासी, भाट, भिक्षुकहरूलाई दिइने पकाइएका अन्नको भिक्षा।

मधु-कोश-ना० [सं०] माहुरीका महको घर।

मधु-तृण-ना० [सं०] ऊख।

मधु-नालिकेर-ना० [सं०] मानचङ्गी-नरिवल।

मधुप-ना० [सं०] १. भ्रमर; मधु-कर। २. देवता। ३. शराबी; मद्यप।

मधु-पर्क-ना० [सं०] मह, घिउ, चीनी र जल मिलाएर बनाइएको, देवता आदिलाई अर्पण गर्ने पदार्थ।

मधु-प्राशन-ना० [सं०] नव-जात शिशुलाई मह र घिउ चटाउने एक संस्कार।

मधु-विमिरो-ना० [सं० मधुर+विमिरो] ठूलो र गुलियो एक जातको विमिरो। (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, रुचि-कारक र शुक्र-वर्द्धक मानिएको छ।)

मधु-मक्षिका-ना० [सं०] माहुरी।

मधु-मक्षो-ना० [सं०] माहुरी।

मधुमती-ना० [सं०] योग-शास्त्रअनुसार रजोगुण र तमोगुण-को नाश भई सत्त्व-गुणको पूर्ण प्रकाश हुने मनको अवस्था।

मधुमय-वि० [सं०] मधु वा मिठासले भरिएको; गुलियो रसले भरिएको।

मधु-मल्लिका-ना० [सं०] मालती लता।

मधु-माधव-ना० [सं०] वसन्त ऋतुका दुइ महीना; चैत्र र वैशाख महीना।

मधु-मास-ना० [सं०] १. चैत्र महीना। २. वसन्तको समय।

मधु-मेह-ना० [सं०] पिशाबका साथ मधु निस्कने एक रोग; एक प्रकारको प्रमेह।

मधु-यष्टिका-ना० [सं०] जेठीमधु।

मधुर-वि० [सं०] १. मीठो; स्वादिष्ट। २. सुन्दा आनन्द आउने; मीठो (बोली)। ३. कोमल; मृदु। ४. हल्का; मधुरो; मन्द। (ना०) ५. मीठो स्वाद; मिठास।

मधुरता-ना० [सं०] मधुर हुनाको भाव; मिठास; माधुर्य।

मधुरत्व-ना० [सं०] मधुरता।

मधुर-भाषी-वि० [सं०] मीठो बोली बोल्ने; मृदु-भाषी।
मधुर-रस-वि० [सं०] १. मधुर रस भएको; मीठो। २. गुलियो।

मधुरिमा-ना० [सं०] १. मधुर हुनाको भाव। २. मधुरता; मिठास।

मधुरो-वि० [सं० मधुर] १. हल्का किसिमको; मत्थर; मन्द। २. मीठो; मधुर।

मधु-लिङ्-ना० [सं०] भ्रमरो; भ्रमर।

मधु-बीजपुर-ना० [सं०] मधु-विमिरो।

मधु-श्री-ना० [सं०] वसन्त ऋतुको शोभा; वसन्त-श्री।

मधु-सूदन-ना० [सं०] मधु नामक राक्षसलाई मार्ने विष्णु।

मधूक-ना० [सं०] १. महुवाको फूल। २. महुवाको रूख। ३. मुलेठी। ४. भ्रमर।

मधूलिका-ना० [सं०] १. जेठीमधु। २. गहुँबाट बनाएको खसी।

मधेश-ना० [सं० मध्य-देश] मदेस।

मधेशे-वि० [मधेश+ए] मदिसे।

मधेस-ना० [मधेश] मदेस।

मधेसे-वि० [मधेस+ए] मदिसे।

मधौर-वि० [मधौरो] मधौरो।

मधौरो-वि० [मधुर+औरो] रोगी; बिरामी; मधौर; अस्वस्थ।

मध्य-ना० [सं०] १. बीचको भाग; माझ; केन्द्र। २. कमर; कटि। ३. अन्तर; फरक। ४. दश अरवको सङ्ख्या। (वि०) ५. बीचको; माझको। ६. मध्यस्थ।

मध्य-काल-ना० [सं०] प्राचीन र आधुनिक कालका बीचको समय; मध्य-युग।

मध्य-कालीन-वि० [सं०] मध्य-युगको; मध्य-युगीन; प्राचीन र आधुनिक कालका बीचको; मोटा-मोटी ईसवी सन् सातौँ देखि सत्रौँ वा अठारौँ शताब्दीका बीचको।

मध्य-गत-वि० [सं०] बीचमा रहेको; मध्यस्थ।

मध्य-दिन-ना० [सं०] दिनको माझ; मध्याह्न।

मध्य-देश-ना० [सं०] १. मदेश। २. बीचको स्थान; केन्द्र।

मध्य-पूर्व-ना० [सं०] यूरोप-निवासीहरूका दृष्टिले एशियाको दक्षिण र पश्चिमी दिशाका बीचको भाग।

मध्यम-वि० [सं०] १. गुण, परिमाण आदिमा घटी-न-बढीको; मझौला; बीचको। २. माहिलो; जेठा र कान्छाका बीचको। (ना०) ३. सङ्गीतका सात स्वरमध्ये एक। (यसलाई सङ्क्षेपमा 'म' भनिन्छ। यसमा ३२० नाद-लहरी हुन्छन्।)

मध्यम-पुरुष-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार आफूले कुरा गरिरहेको वा आफ्नो कुरा सुनिरहेको मानिस; व्याकरण-अनुसार तीन पुरुषमध्ये एक।

मध्यम-लोक-ना० [सं०] पृथ्वी; भू-लोक; मर्त्य-लोक।

मध्यम-वयस्क-वि० [सं०] आधा उमेर बितेको; अधवैसै।

मध्यम-वर्ग-ना० [सं०] १. बौद्धिक दृष्टिले चेतन भए तापनि आर्थिक दृष्टिले पुगी-सरी नआउने श्रेणीका मानिसहरू;

मझौला स्तरका मानिसहरूको वर्ग । २. आर्थिक दृष्टिले बीचका श्रेणीका मानिसहरू ।

मध्यमा-ना० [सं०] १. पाँच औलामध्ये बीचको औलो; माझी औलो । २. नायकका दोष वा गुणअनुसार उसको आदर वा अपमान गर्ने स्त्री । ३. रजवती स्त्री । ४. मध्यम श्रेणीको परीक्षा ।

मध्य-युग-ना० [सं०] प्राचीन युग र आधुनिक युगका बीचको समय; एशिया र यूरोपका इतिहासको दृष्टिबाट लगभग ईसवी सातौँ शताब्दीदेखि सोह्रौँ-सत्रौँ शताब्दीसम्मको समय ; मध्य-काल ।

मध्य-युगीन-वि० [सं०] मध्य-युगको; मध्य-कालीन ।

मध्य-रात-ना० [सं०] रातका बीचको समय; आधा रात-को समय ।

मध्य-रात्र-ना० [सं०] आधा रातको समय; मध्य-रात्रि ।

मध्य-रात्रि-ना० [सं०] रातका बीचको समय; आधा रात-को समय ।

मध्य-लोक-ना० [सं०] मर्त्य-लोक; मनुष्य-लोक ।

मध्य-वयस्क-वि० [सं०] अर्धवृद्ध ।

मध्य-वर्ती-वि० [सं०] बीचमा रहेको; माझमा रहेको; मध्यस्थ ।

मध्य-वित्त-वर्ग-ना० [सं०] आर्थिक दृष्टिले मझौला स्थितिमा रहेका मानिसहरूको वर्ग; न धनी, न गरीब भएका मानिसहरूको वर्ग ।

मध्य-सप्तक-ना० [सं०] सङ्गीत-शास्त्रअनुसार स्वरहरूको सामान्य उच्चारण हुने अवस्था । (साधारण कुराकानी गर्दा मानिसका मुखबाट यसै सप्तकअनुसारका स्वर निस्कन्छ ।)

मध्यस्थ-वि० [सं०] १. बीचमा रहेको; माझको । २. तटस्थ; उदासीन । (ना०) ३. दुई पक्षका बीचमा रही कुनै विवादको निष्पक्ष निर्णय गर्ने व्यक्ति ।

मध्यस्थता-ना० [सं०] १. वाद-विवाद, मुद्दा-मामिला, खेल आदिमा दुई थरीका बीचमा रही हार-जीतको निर्णय गर्ने काम; मध्यस्थको काम । २. मध्यस्थ हुनाको भाव ।

मध्या-ना० [सं०] १. रजवती भइसकेकी केटी । २. माझी-औलो । ३. लज्जा र काम-वासना समान भएकी नायिका ।

मध्यासव-ना० [सं०] धेरैको फूल, पानी र महले बनाइने एक प्रकारको मद्य ।

मध्याह्न-ना० [सं०] दिनका बीचको समय; आधा दिन-को समय; दिनको माझ ।

मध्याह्नोत्तर-ना० [सं०] मध्याह्नपछिको समय; तेस्रो प्रहरको समय ।

मध्ये-ना० यो० [सं० मध्य] धेरै वा अनेकका बीचमा ।

मनःकल्पित-वि० [सं०] मनले कल्पना गरेको; मन-गढ़न्त ।

मध्वाचार्य-ना० [सं०] दक्षिण भारतमा भएका एक प्रसिद्ध वैष्णव मत-प्रवर्तक आचार्य ।

मनःकामना-ना० [सं०] १. मनको धोको; मानसिक इच्छा ।

२. नेपालका गोरखा जिल्लामा रहेकी एक प्रसिद्ध देवी ।

मनःपूत-वि० [सं०] मनले पवित्र मानेको ।

मनःशिल-ना० [सं०] मनःशिला ।

मनःशिला-ना० [सं०] शोधन गरेर आयुर्वेदीय औषधिमा प्रयोग गरिने माटोजस्तो पहुँलो रङ्गको एक खनिज पदार्थ; नेपाली । (यसलाई गुरु, वर्णकर, वीर्य-वर्द्धक र स्निग्ध बताइएको छ । विशेषतः यो औषधि नेपालको पहाडी प्रदेशमा पाइने हुनाले यसलाई 'नेपाली' पनि भनिन्छ ।)

मन-ना० [सं०] १. अनुभव, सङ्कल्प, इच्छा, बोध, विचार आदि गर्ने प्राणीको शक्ति; अन्तःकरण; दिल; चित्त । २. सङ्कल्प-विकल्प गर्ने अन्तःकरणको वृत्ति । ३. इच्छा; अभिलाषा । ४. इरादा; विचार ।

मन-ना० [सं० मान] चालीस सेर वजनको तौल वा परिमाण ।

मनकथ्ये-वि० [मन+कथ्] मनमा कथेको; मन-गढ़न्त ।

मनकान्छे-ना० [सं० मन+आकाङ्क्षा] मनको धोको; मानसिक इच्छा; मनोरथ ।

मनःकामना-ना० [सं०] १. मानसिक इच्छा; मनकान्छे । २. पश्चिम-दुइ (२)-नम्बर-इलाकामा रहेकी एक प्रसिद्ध भगवती ।

मनकारी-वि० [सं०] उदार मन भएको; फुक्का दिलको; दिलदार ।

मनखब-ना० [मन+?] खेती गर्न पाएको कुनै जग्गामा उत्पन्न भएको बालीबाट यति मनपिच्छे यति मनका अनुपातमा तल्लिङ्को भाग बुझाउँला भनी जग्गा कमाउन लिने व्यवस्था ।

मन-गढ़न्त-वि० [मन+गढ़न्त] मनले कल्पना गरेको; कपोल-कल्पित ।

मनग्ये-वि० [मनग्य] मनग्य; यथेष्ट ।

मनग्य-वि० [सं० मन+योग्य] मनले चिताएको जति; मनग्ये; प्रशस्त; पर्याप्त ।

मन-चिन्ते-वि० [सं० मन+चिन्तन] मनले चिताएको जस्तो वा जति; मनमाफिकको; इच्छाअनुसारको ।

मन-चिन्ते-झोली-ना० [मन-चिन्ते+झोली] मनले चिताएको चीज तुरुन्तै झिक्न सकिने, दन्त्य-कथा-प्रसिद्ध एक काल्पनिक झोली ।

मनतातो-वि० [सं० मन्द+तातो] अलि-अलि तातो; केही तातो ।

मनन-ना० [सं०] १. सोच्ने काम; गौड़; चिन्तन; विचार । २. अनुमान; अङ्कल ।

मनन-शील-वि० [सं०] मनन वा सोच-विचार गर्ने आदत भएको; विचार-शील ।

मननीय-वि० [सं०] मनन गर्न योग्य; विचारणीय ।

मन-पराइ-ना० [मन+पर+आइ] मन-पर्ने किसिम, क्रिया

मन-पराइनु-मनुष्यता

वा भाव ।

मन-पराइनु-अ० क्रि० [मन-पराउ+इ+नु] मन-पराउने काम होइनु; ('मन-पराउनु'-को क० क्रि० ।)
मन-पराउनु-स० क्रि० [मन+पर+आउ+नु] १. रुचि-कर हुनु; मनमाफिकको हुनु; मन-पर्नु ।
मनपरी-क्रि० यो० [मन+पर] १. जस्तो मन लाग्यो उस्तो ।
२. मनलागी; मनमानी; जथाभावी ।
मनपर्दी-क्रि० यो० [मन+पर] मनपरी; जथाभावी ।
मनपर्दी-वि० [मन+पर+दो] १. मनले चिताएको जस्तो; मनमाफिक । २. मन-परेको; दिल-मिल्दो । (क्रि० यो०)
३. जथाभावी ।
मन-पर्नु-स० क्रि० [मन+पर+नु] रुचि-कर हुनु; चित्त-बुझ्दो हुनु; मन-पराउनु ।
मनपाहा-ना० [ने०] जालीदार पन्जा, लामा-लामा खुट्टा र लाम्चो शरीर हुने एक जातको लेकाली भ्यागुतो ।
मन-पेट-ना० [मन+पेट] मनको आशय; आँत; पेट; भित्री अभिलाषा ।
मन-वहलाउ-ना० [मन+वहलाउ] मन प्रसन्न पार्ने काम ।
मनभोग-ना० [सं० मोहन+भोग] गहूँको पीठो घिउमा भुटी चीनी, दूध आदि मिलाई बनाइएको नरम खाद्य पदार्थ; हलुवा ।
मनमती-ना० [सं०] काठमाडौँ-उपत्यकाको ईशान कुनामा रहेको मणि-बूड पर्वतबाट निस्की बग्ने एक नदी; मनहरा ।
मन-मन-क्रि० यो० [मन+मन] मनैमा मात्र; भित्री दिलमा मात्र ।
मनमानी-क्रि० यो० [मन+मान्] मनपरी; मनलागी; जथाभावी ।
मन-मोज-ना० [मन+मोज] १. मनमाफिकको मोज; इच्छा-अनुसारको आनन्द । (वि०) २. मनले चिताएजस्तो; मनपर्दो ।
मन-मोजी-वि० [मन-मोज+ई] १. मन लागेजस्तो मोज गर्ने; मन-मोज गर्ने । २. आनन्दी; सुखी ।
मन-मौज-ना० [मन+मौज] मन-मोज ।
मन-मौजी-वि० [मन+मौज] मन-मोजी ।
मनलागी-क्रि० यो० [मन+लाग्] मन लागेजस्तो; मन-परी; मनमानी ।
मनश्चक्षु-ना० [सं०] भित्री आँखा; अन्तर्दृष्टि; विवेक; ज्ञान ।
मनसा-क्रि० यो० [सं०] मनले; मनद्वारा; मनबाट ।
मनसा-ना० [मनसाय] मनसाय ।
मनसाय-ना० [अ० मन्साय] १. कामना; इच्छा; मनसा; मनसूवा । २. उद्देश्य; अभिप्राय; तात्पर्य ।
मनसा-वाचा-कर्मणा-क्रि० यो० [सं०] मन, वचन र कर्म-द्वारा ।
मनसिज-ना० [सं०] कामदेव ।

मनसुवा-ना० [अ० मन्सूवः] मनसाय ।
मनस्वी-वि० [सं०] १. बुद्धिमान्; प्रतिभा-शाली । २. उच्च आशय भएको; ठूलो विचारको । ३. उदार; मनकारी । ४. चित्त स्थिर भएको ।
मनस्ताप-ना० [सं०] १. मनको पीर; मानसिक कष्ट । २. पछुतो; पश्चात्ताप ।
मनस्तोष-ना० [सं०] सन्तोष; मानसिक तृप्ति ।
मनहर-ना० [धनसार] धनसार ।
मनहरा-ना० [सं०] मनोहरा; मनोमती ।
मनाइ-ना० [मान्+आइ] मात्रै किसिम, क्रिया वा भाव ।
मनाइ-ना० [मनाउ+आइ] मनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मनाइनु-स० क्रि० [मनाउ+इ+नु] मात्र लाइनु; ('मनाउनु'-को क० क्रि०) ।
मनाई-ना० [अ० मनाही] रोक; रोकका; निषेध; नियन्त्रण; मनाही ।
मनाउनु-स० क्रि० [मान्+आउ+नु] १. मात्र लाउनु; चित्त बुझाउनु; राजी गराउनु; ('मान्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. खुशी पार्नु; फकाइ-फुल्याइ गर्नु । ३. सम्झाउनु; बुझाउनु । ४. हात-लिनु; आफ्नो पक्ष वा मतमा ल्याउनु । ५. हर्ष वा शोक मान्नु । ६. चाड-पर्वहरूको उत्सव गर्नु ।
मनाक्-वि० [सं०] थोरै; अलिकति; कम ।
मनासिब-ना० [अ० मुनासिब] उचित; योग्य; मुनासिब ।
मनाही-ना० [मनाई] मनाई; निषेध ।
मनि-ना० यो० [ने०] तल; मुनि; पिँधतिर ।
मनि-मनि-ना० [ने०] १. भेडा-बाख्रालाई बोलाउने शब्द; मुनि-मुनि । २. भेडा-बाख्रा (बाल-बोलीमा) ।
मनी-आर्डर-ना० [अं० मनी-अर्डर] डाँकद्वारा खुला रूपमा रुपियाँ-पैसा पठाउने व्यवस्था ।
मनीषा-ना० [सं०] बुद्धि; प्रज्ञा ।
मनीषी-वि० [सं०] १. पण्डित; विद्वान् । २. बुद्धिमान्; समझदार ।
मनु-ना० [सं०] १. मनुष्यका मूल पुरुष मानिएका, ब्रह्माजीका छोरा । (मनुचौधवटा मानिएकाछन्-स्वायम्भू, स्वारोचिष, उत्तम, तामस, रैवत, चाक्षुष, वैवस्वत, सावर्णी, दक्षसावर्णी, ब्रह्मसावर्णी, धर्मसावर्णी, रुद्रसावर्णी, देवसावर्णी र इन्द्र-सावर्णी) । २. मानिस; मनुष्य । ३. मन; अन्तःकरण ।
मनुज-ना० [सं०] मानिस; मनुष्य ।
मनुजाद-ना० [सं०] राक्षस ।
मनुजाधिप-ना० [सं०] राजा ।
मनुवा-ना० [सं० मानव] मानिस; मान्छे; मानव ।
मनुष्य-ना० [सं०] मानिस; मान्छे; मानव ।
मनुष्य-गणना-ना० [सं०] जन-गणना ।
मनुष्यता-ना० [सं०] १. मनुष्यको भाव; मनुष्यत्व । २. मानिसमा स्वाभाविक तवरले हुने दया, सौजन्य, सहृदयता,

बुद्धि आदि असल गुण; मानवता।
 मनुष्यत्व-ना० [सं०] मनुष्यता।
 मनुष्य-यज्ञ-ना० [सं०] अतिथि-सत्कार।
 मनुष्य-यान-ना० [सं०] १. मानिसद्वारा बोकिने सवारी।
 २. मनुष्यको सवारी।
 मनुष्य-लोक-ना० [सं०] पृथ्वी; मर्त्य-लोक।
 मनु-संहिता-ना० [सं०] मनु-स्मृति।
 मनुस्मृति-ना० [सं०] आदि मनुले रचेको धर्म-शास्त्र।
 मने-ना० [ने०] भेड़ा-बाखा वा तिनीहरूको पाठो (बाल-बोलीमा)।
 मनोकामना-ना० [सं०] मनःकामना। मनःकामना।
 मनोगत-वि० [सं०] मनमा रहेको; मनमा भएको।
 मनोज-ना० [सं०] कामदेव।
 मनोज्ञ-वि० [सं०] सुन्दर; मनोहर।
 मनोदशा-ना० [सं०] मनको दशा वा अवस्था।
 मनोद्वेग-ना० [सं०] उद्वेग।
 मनोनयन-ना० [सं०] १. रोज्नु; चुन्नु। २. आफ्नै इच्छाले कुनै व्यक्तिलाई कुनै पदमा नियुक्त गर्नु।
 मनोनिग्रह-ना० [सं०] मनका इच्छा वा वृत्तिहरूलाई रोक्ने काम; मनलाई वशमा राख्नु।
 मनोनीत-वि० [सं०] १. रोजिएको; चुनिएको; छानिएको।
 २. मन परेको; मनपर्दो। ३. कुनै व्यक्ति वा संस्थाद्वारा कुनै स्थान वा पदमा नियुक्त गर्नका निमित्त छानिएको।
 मनोभव-ना० [सं०] कामदेव।
 मनोभाव-ना० [सं०] मनको भाव वा आशय; अभिप्राय।
 मनोभिराम-ना० [सं०] सुन्दर; मनोहर।
 मनोमती-ना० [सं०] काठमाण्डू-उपत्यकामा बग्ने एक प्रसिद्ध नदी; मनहरा।
 मनोमय-वि० [सं०] १. मनले युक्त भएको। २. मन-सम्बन्धी; मानसिक।
 मनोमय-कोश-ना० [सं०] वेदान्त शास्त्र-अनुसार मन, अहङ्कार र कर्मेन्द्रियले युक्त भएको पाँच कोशमध्ये एक।
 मनोमल-ना० [सं०] ईर्ष्या, द्वेष, राग आदि मनका दूषित भाव; मनोविकार।
 मनोमान-ना० [सं०] मन+मान्। १. मनले मात्रै काम; चित्त बुझ्ने काम; दिलैदेखिको मन्जुरी। (क्रि० यो०)
 २. आफ्नै इच्छाले; खुशी-राजीसँग।
 मनोमालिन्ध-ना० [सं०] मन नमिल्नु; चित्त फाट्नु; फाटो; बेमेल।
 मनोयोग-ना० [सं०] कुनै काममा मन एकाग्र भएर लाग्नु; दत्त-चित्त हुनु; मनको एकाग्रता।
 मनोरञ्जक-वि० [सं०] मनलाई प्रसन्न पार्ने; खुशी तुल्याउने; मनोरम।
 मनोरञ्जकता-ना० [सं०] मनोरञ्जक हुनाको भाव; सुन्दरता।

मनोरञ्जन-ना० [सं०] दिल बहलाउने काम; मनोविनोद।
 मनोरञ्जन-कर-ना० [सं०] खेल-तमाशा आदि मनोविनोदका साधनहरूमा लाग्ने कर।
 मनोरथ-ना० [सं०] कामना; अभिलाषा; इच्छा; मनकान्छे।
 मनोरम-वि० [सं०] मनलाई रमाउने; मनोहर; सुन्दर।
 मनोरमा-ना० [सं०] १. सरस्वतीको एक नाम। २. गोरोचन।
 मनोराग-ना० [सं०] अनुराग; प्रेम।
 मनोराज्य-ना० [सं०] १. मन-रूपी राज्य। २. कल्पनामा उठेका सुखद अभिलाषा वा कल्पना।
 मनोवाञ्छा-ना० [सं०] मनको अभिलाषा; मनोकामना।
 मनोवाञ्छित-वि० [सं०] मनले चाहेको; इच्छित; अभिलषित।
 मनोविकार-ना० [सं०] मनमा उठ्ने तीव्र भावना वा आवेग।
 मनोविज्ञान-ना० [सं०] मनको वृत्ति वा मनमा उठ्ने विचार आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र; मानस-शास्त्र।
 मनोविनोद-ना० [सं०] मनोरञ्जन।
 मनोवेग-ना० [सं०] १. मनको वेग २. मनको उद्वेग।
 मनोविश्लेषण-ना० [सं०] मनमा उठेका कुरा वा विचार-हरूका कारण र त्यसका परिणामहरूको समीक्षा।
 मनोवृत्ति-ना० [सं०] १. मनको वृत्ति; चित्त-वृत्ति। २. मनोविकार।
 मनोवेग-ना० [सं०] मनको आवेग; मनोविकार।
 मनोवैकल्य-ना० [सं०] मनको विकलता; मानसिक विह्वलता।
 मनोवैज्ञानिक-वि० [सं०] १. मनोविज्ञान-सम्बन्धी। २. मनोविज्ञान-शास्त्रको ज्ञाता।
 मनोव्यथा-ना० [सं०] मनको ताप; चिन्ता; पीर।
 मनोहर-वि० [सं०] मनलाई लोभ्याउने; अति राम्रो; मनोरम।
 मनोहरा-ना० [सं०] १. मनोमती। (वि०) २. मनलाई लोभ्याउने (स्त्री)।
 मनोहारी-वि० [सं०] मनलाई राम्रो लाग्ने; मनोहर; सुन्दर।
 मनौती-ना० [मान्+औती] १. मनाउन वा चित्त बुझाउनाका निमित्त दिइने वस्तु। २. देव-देवीलाई कुनै मनोवाञ्छित काम पूरा भएमा पूजा आदिले सन्तुष्ट गर्ने प्रतिज्ञा; भाकल।
 मन्त्र-सं० क्रि० [सं०] मुच्+न्। १. भूत, प्रेत आदिका निमित्त दोबाटामा बलि दिनु; मन्त्र; पन्साउनु। २. मन-नपरीकन कसैलाई केही वस्तु दिनु।
 मन्त्राइ-ना० [मन्त्र+आइ] मन्त्रने किसिम, क्रिया वा भाव; मन्साइ।
 मन्त्राइनु-सं० क्रि० [मन्त्राइ+इ+नु] मन्साइनु; ('मन्त्रा-उनु'-को क० क्रि०)।
 मन्त्राउनु-सं० क्रि० [मन्त्र+आउ+नु] मन्त्रन लाउनु; मन्साउनु; ('मन्त्रनु'-को प्रे० क्रि०)।

मन्त्रिन्-मन्थानि

मन्त्रिन्-स० क्रि० [मन्त्र+इ+नु] मन्त्रिन्; ('मन्त्रिन्'-को क० क्रि०) ।
 मन्त्रन-ना० [सं० मन्त्र] दांत माइने धूलो; दांत सफा गर्ने चूर्ण; लेदो आदि पदार्थ ।
 मन्त्र-वि० [अ०] १. स्वीकार गरिएको; स्वीकृत । (ना०) २. स्वीकृति ।
 मन्त्र-नामा-ना० [अ०] कुनै कुरो मन्त्र गरिएको प्रमाण-स्वरूप लेखिदिएको कागत; स्वीकृति-पत्र ।
 मन्त्र-ना० [अ० मन्त्र+ई] सकार्ण काम; स्वीकृति ।
 मन्त्रिन्-अ० क्रि० [मुन्ति] मुन्तिन् ।
 मन्त्र-ठिगुरो-ना० [मुन्तो+ठिगुरो] मुन्ते-ठिगुरो ।
 मन्त्रो-ना० [मुन्तो] मुन्तो ।
 मन्त्र-चाइ-ना० [मन्त्रि+याइ] मन्त्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मन्त्र-चाइ-ना० [मन्त्रचाउ+आइ] मन्त्रचाउने किसिम, क्रिया वा भाव; मुन्त्रचाइ ।
 मन्त्र-चाइ-नु-स० क्रि० [मन्त्रचाउ+इ+नु] मुन्त्रचाइनु; ('मन्त्रचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 मन्त्र-चाउ-नु-स० क्रि० [मन्त्रि+याउ+नु] मुन्त्रचाउनु ।
 मन्त्र-चाह-ना० [मन्त्रि+याह] मन्त्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; मुन्त्रचाह ।
 मन्त्र-ना० [सं० मन्त्र] मन्त्र ।
 मन्त्र-तन्त्र-ना० [सं० मन्त्र-तन्त्र] मन्त्र-तन्त्र ।
 मन्त्र-राइ-ना० [मन्त्र+आइ] मन्त्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मन्त्र-नु-स० क्रि० [मन्त्र+नु] मन्त्रनु ।
 मन्त्र-वि० [सं०] १. मात्र योग्य; मान्य । (ना०) २. राय; मत । ३. विचार ।
 मन्त्रि-क्रि० यो० [मन्त्रि+तिर] तलतिर; मुन्त्रि ।
 मन्त्र-ना० [सं०] १. गुप्त कुरो; गोप्य वार्ता । २. सल्लाह; परामर्श; मन्त्रणा । ३. देव-देवीबाट अलौकिक शक्ति प्राप्त गर्नका निमित्त जपिने शब्द वा वाक्य । ४. वेदको संहिता भाग; ऋचा । ५. कुनै रोग अथवा भूत, प्रेतहरूको दोष वा सर्प, विच्छी आदिका विष शान्त गर्नका निमित्त झारफूकेले प्रयोग गर्ने शब्द वा शब्द-समूह ।
 मन्त्र-कार-ना० [सं०] मन्त्र बनाउने ऋषि; मन्त्र-द्रष्टा ।
 मन्त्र-गूढ-ना० [सं०] गुप्ती; जासूस; गुप्त-चर ।
 मन्त्र-ज्ञ-ना० [सं०] १. तन्त्र-मन्त्र गर्ने जान्ने व्यक्ति । २. पण्डित । ३. मन्त्री । ४. गुप्त-चर; जासूस ।
 मन्त्र-णा-ना० [सं०] १. सल्लाह; परामर्श । २. गुप्त कुरो ।
 मन्त्र-तन्त्र-ना० [सं०] मन्त्रको प्रयोग; मन्त्रने काम; झार-फूक; मन्त्र-तन्त्र ।
 मन्त्र-दाता-ना० [सं०] मन्त्र सुनाउने व्यक्ति; गुरु ।
 मन्त्र-द्रष्टा-ना० [सं०] मन्त्र-कार ।
 मन्त्र-नु-स० क्रि० [सं० मन्त्र+नु] १. मन्त्रको प्रयोग गर्नु;

मन्त्र-तन्त्र गर्नु; मन्त्रद्वारा कुनै काम गर्नु । २. झार-फूक गर्नु । ३. सल्लाह गर्नु; परामर्श गर्नु । ४. कुरो सिकाउनु; काने-खुसी गर्नु ।
 मन्त्र-पूत-वि० [सं०] मन्त्रद्वारा पवित्र गरिएको ।
 मन्त्र-मुग्ध-वि० [सं०] जादूद्वारा वश-वर्ती तुल्याइएको; मोहित पारिएको; मोहिनी लाइएको ।
 मन्त्र-विद्या-ना० [सं०] १. मन्त्र-तन्त्र-सम्बन्धी विद्या । २. झार-फूकको विद्या ।
 मन्त्र-वीज-ना० [सं०] १. मन्त्रको पहिलो अक्षर वा पद । २. मूल मन्त्र ।
 मन्त्र-संस्कार-ना० [सं०] १. मन्त्रद्वारा गरिने संस्कार । २. मन्त्र ग्रहण गर्न अधिकारी हुनाका निमित्त गरिने संस्कार । (जनन, जीवन, ताउन, बोधन, अभिषेक, विमलीकरण, अध्यापन, तर्पण, दीपन र गोपन) ।
 मन्त्र-संहिता-ना० [सं०] मन्त्रहरूको सङ्ग्रह भएको वेदको एक अंश ।
 मन्त्राइ-ना० [मन्त्र+आइ] मन्त्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मन्त्राइ-नु-स० क्रि० [मन्त्राउ+इ+नु] मन्त्रन लाइनु; ('मन्त्राउनु'-को क० क्रि०) ।
 मन्त्राउ-नु-स० क्रि० [मन्त्र+आउ+नु] मन्त्रन लाउनु; ('मन्त्रनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मन्त्रिणी-ना० [सं०] १. मन्त्रीको काम गर्ने स्त्री; परामर्श दिने स्त्री । २. मन्त्रीकी पत्नी ।
 मन्त्रित-वि० [सं०] १. मन्त्रद्वारा संस्कार गरिएको; अभि-मन्त्रित । २. सल्लाह दिइएको; परामर्श दिइएको ।
 मन्त्रित्व-ना० [सं०] मन्त्रीको पद वा कार्य ।
 मन्त्रिन्-स० क्रि० [मन्त्र+इ+नु] मन्त्रको प्रयोग गरिनु; ('मन्त्रनु'-को क० क्रि०) ।
 मन्त्रि-मण्डल-ना० [सं०] कुनै देश वा राज्यका मन्त्रीहरूको समुदाय; मन्त्रीहरूको परिषद्; क्याबिनेट ।
 मन्त्री-ना० [सं०] १. सल्लाह दिने; परामर्श-दाता । २. राज्यको कुनै विभागको सञ्चालन गर्ने प्रधान अधिकारी । ३. कुनै संस्था वा सरकारी विभागको नियत रूपमा काम चलाउने अधिकारी; सचिव; सेक्रेटरी ।
 मन्त्री-परिषद्-ना० [सं०] मन्त्रि-मण्डल ।
 मन्थ-ना० [सं०] १. मथ्ने काम; मन्थन । २. मधानी ।
 मन्थन-ना० [सं०] १. मथ्ने काम; हुँडल्नु; फेट्नु । २. मधानी । ३. अरणीबाट आगो पैदा गर्नु । ४. तत्त्व थाहा पाउनाका निमित्त बार-बार पढ्नु । ५. छान-बीन ।
 मन्थनी-ना० [सं०] १. दही मथ्ने ठेको । २. मधानी ।
 मन्थर-वि० [सं०] १. ढीलो; सुस्त; मन्द । २. टेढो; बाङ्गो ।
 मन्थान-ना० [सं०] १. मधानी । २. मन्दराचल पर्वत ।
 मन्थानक-ना० [सं०] बन्सो ।
 मन्थानी-ना० [सं०] १. मही मथ्ने भाँडो । २. मधानी ।

मन्थार-ना० [सं०] चमरको हावा ।

मन्द-वि० [सं०] १. ढीलो; सुस्त । २. वेग-रहित; विस्तार चलेको । ३. कम; मत्थर । ४. अल्सी; जुम्सो । ५. मूर्ख । ६. दुष्ट । (ना०) ७. शनैश्चर ।

मन्द-बुद्धि-वि० [सं०] बुद्धि नभएको; बुद्धि-हीन; मूर्ख ।

मन्द-भागी-वि० [सं०] अभागी; भाग्य-हीन ।

मन्द-भाग्य-वि० [सं०] भाग्य नभएको; हत-भाग्य ।

मन्द-मति-वि० [सं०] बुद्धि-हीन; निर्बुद्धि ।

मन्दाकिनी-ना० [सं०] १. पुराणअनुसार स्वर्गकी गङ्गा । २. आकाश-गङ्गा ।

मन्दाक्रान्ता-ना० [सं०] सत्र अक्षरको पाउ हुने एक वर्ण-वृत्त । (यसमा मगण, भगण, नगण, दुइ तगण र अन्तमा दुइ गुरु-वर्ण हुन्छन् ।)

मन्दाग्नि-ना० [सं०] खाएको पदार्थ परिपक्व नहुने एक रोग; अपच; अजीर्ण ।

मन्दार-ना० [सं०] १. नन्दन वनका प्रसिद्ध पाँच देव-तरुमध्ये एक । २. आँकको वोट; अर्क । ३. धतूरो ।

मन्दिर-न० [सं०] १. वास-स्थान; घर; गृह । २. देवालय; देवल । ३. छाउनी; शिविर ।

मन्दुरा-ना० [सं०] १. मन्द्रो; अरतबल । २. तबेला ।

मन्दोदरी-ना० [सं०] रावणकी पत्नी; मय दानवकी पत्नी ।

मन्द्र-वि० [सं०] १. गम्भीर । २. मनोहर; सुन्दर । ३. प्रसन्न; खुश । (ना०) ४. मन्द ध्वनि ।

मन्द्र-सप्तक-ना० [सं०] सङ्गीत-शास्त्रअनुसार स्वरहरूको सबभन्दा तल्लो वा मसिनो उच्चारण वा ध्वनि हुने अवस्था ।

मन्मथ-ना० [सं०] कामदेव ।

मन्मन-ना० [सं०] १. बिस्तारै सुस्त स्वरमा गरिने कुराकानी; काने-खुसी । २. कामदेव ।

मन्यु-ना० [सं०] १. क्रोध; रीस । २. दुःख; शोक । ३. दुर्दशा । ४. अहङ्कार । ५. स्तोत्र । ६. कर्म । ७. नीचता । ८. यज्ञ । ९. अग्नि । १०. शिव ।

मन्वन्तर-ना० [सं०] एउटा मनुको अधिकार-काल; एकहत्तर चतुर्युगको समय ।

मन्सनु-स० क्रि० [मन्छ+नु] मन्छनु ।

मन्सरा-ना० [ने०] १. पहुँलो भूस, लाम्बो दाना हुने मझौला खालको एक जातको धान । २. त्यसैको चामल ।

मन्साइ-ना० [मन्स+आइ] मन्सने किसिम, क्रिया वा भाव ; मन्छाइ ।

मन्साइनु-स० क्रि० [मन्साउ+इ+नु] मन्साउन लाइनु; मन्छाइनु; ('मन्साउनु'-को क० क्रि०)

मन्साउनु-स० क्रि० [मन्स+आउ+नु] मन्सन लाउनु; ('मन्सन'-को प्रे० क्रि०)

मन्साय-ना० [अ० मन्साअ] मनसाय ।

मन्सूबा-ना० [अ० मन्सूब:] मनसाय ।

मपाई-ना० [म] अर्काका दृष्टिमा आदरणीय नभए तापनि आफैले आफूलाई आदर जनाउने शब्द; आत्म-प्रशंसा-सूचक शब्द ।

मफत-क्रि० यो० [अ० मुफ्त] विनसित्ति; व्यर्थ; सित्तै ।

मफलर-ना० [अं०] शीतबाट शरीरको रक्षाका लागि गला, कान आदि छोप्न धारण गरिने, कम्ती फराकिलो हुने, लामो किसिमको वस्त्र; गल-बन्दी ।

मम-सर्वना० [सं०] मेरो; आफ्नो ।

ममता-ना० [सं०] १. आफ्नो सम्भन्ताको भाव; ममत्व । २. स्नेह; माया; अनुराग । ३. 'मै ठूलो हुँ' भन्ने घमण्ड; अहङ्कार ।

ममत्व-ना० [सं०] ममता ।

मय-ना० [सं०] १. अरु शब्दका पछित्तिर लागेर प्रचुरता, विकार, तद्-रूपता आदि बुझाउने प्रत्यय । (उदा०—जलमय, दुःखमय, निरामय आदि ।) २. महाभारत-प्रसिद्ध एक वैज्ञानिक दानव ।

मयल-ना० [ने०] केही सानो, टर्रो स्वादको एक जातको नाशपाती ।

मयल-ना० [सं० मल] १. शरीर, वस्त्र आदिमा जम्ने फोहर पदार्थ; मैला; मल । २. कस; कसर ।

मयल-पोश-ना० [अ० मयामिन+पोश (फा०)] घुँडासम्म आउने फेर र तुनाले कसेर जीउमा लाइने एक किसिमको पोशाक; दौरा; लबेदा ।

मयायु-ना० [सं० माया] सरकारले कसैलाई दया-माया गरी आयस्ता खान दिएको जग्गा वा भत्ता ।

मयालु-वि० [माया+आलु] माया गर्ने स्वभावको ।

मयुष्ट-ना० [सं०] मस्याङ ।

मयूख-ना० [सं०] १. किरण; प्रभा । २. शोभा । ३. शिखा । ४. ज्वाला ।

मयूर-ना० [सं०] मजूर ।

मयूर-शिखा-ना० [सं०] १. सहस्र-बूटी । २. भाले मयूरका टाउकामा हुने प्वाँखको सिउर ।

मर-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।

मरक-ना० [सं०] देसान; महामारी; रुढी ।

मरकत-ना० [सं०] पन्ना ।

मरक्क-क्रि० यो० [ने०] मर्कने वा मर्काउने किसिम; करक्क ।

मरन्च्यसि-वि० [सं० मरण+च्यसि] मर्लाजस्तो दुब्लो; अति दुब्लो ।

मरट्टी-ना० [?] शीशीका मुखमा लगाएको कागमा घोची घुमाएर झिकने घुमाउरो झीरजस्तो साधन ।

मरण-ना० [सं०] प्राण-त्याग गर्नु; मृत्यु ।

मरण-शील-वि० [सं०] मर्ने स्वभावको; मर्त्य ।

मरणान्त-वि० [सं०] मरणान्तक ।

मरणान्तक-वि० [सं०] मरेपछि मात्र अन्तहुने; मरुजेल-सम्मको ।

मरणाशौच-मरौट-बिर्ता

मरणाशौच-ना० [सं०] ज्ञाति-बन्धु मर्दा लाग्ने आशौच ।
 मरणासन्न-वि० [सं०] मर्न आँटेको; मरणोन्मुख; मर्न लागेको ।
 मरणोत्तर-वि० [सं०] मरेपछिको; मृत्युपछिको ।
 मरणोन्मुख-वि० [सं०] मर्न आँटेको; मरणासन्न ।
 मरमर-क्रि० यो० [सं०] १. खरो वस्तु चपाउने वा चपाउँदा शब्द आउने किसिम; मरमरी । २. सुकेका वस्तुहरू माड्ने वा माड्दा शब्द आउने किसिम ।
 मरमर-क्रि० यो० [ने०] अलि-अलि पिरो हुने किसिम; रमरम ।
 मरमरती-क्रि० यो० [मरमर+ती] मरमर; मरमरी ।
 मर-मरम्मत-ना० [(फाँ०) मर+मरम्मत] मरम्मत ।
 मरमरी-क्रि० यो० [मरमर+ई] मरमर; मरमती ।
 मर-मर्मत-ना० [(फाँ०) मर+मर्मत] मरम्मत ।
 मरमन्याइ-ना० [मरमन्याउ+आइ] मरमन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मरमन्याइनु-स० क्रि० [मरमन्याउ+इ+नु] मरमर शब्द आउने गरी चपाइनु; ('मरमन्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 मरमन्याउनु-स० क्रि० [मरमर+याउ+नु] १. मरमर शब्द आउने गरी चपाउनु । २. सुकेका वा झुरिएका वस्तुहरू मरमर शब्द आउने गरी माड्नु ।
 मर-मसला-ना० [(फाँ०) मर+मसला] मसलाहरूको समूह ।
 मर-मसाला-ना० [(फाँ०) मर+मसाला] मर-मसला ।
 मर-मोलाहिजा-ना० [(फाँ०) मर+मोलाहिजा] मोलाहिजा ।
 मरम्मत-ना० [अ०] कुनै वस्तुको भत्के-बिग्रेको वा टुटे-फुटेको अंश बनाउने काम; सुधार गर्ने काम; जीर्णोद्धार ।
 मरम्मती-ना० [फा०] १. मरम्मत गरिएको; जीर्णोद्धार गरेको । २. मरम्मत गर्न लायक ।
 मरहट्टी-ना० [प्रा०] ठूला-ठूला पात, टुप्पामा रातो भावका पहेंला लौसीका गेडाका आकारका फूल हुने एक जातको बूटी; महाराष्ट्री ।
 मराइ-ना० [मराउ+आइ] मराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मराइ-ना० [मर्+आइ] मर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मराइ-ना० [मार्+आइ] मार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मराइनु-स० क्रि० [मराउ+इ+नु] १. मर्न लगाइनु २. मार्न लाइनु; ('मराउनु'-को क० क्रि०) ।
 मराउनु-स० क्रि० [मर्+आउ+नु] मर्न लाउनु ('मर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मराउनु-स० क्रि० [मार्+आउ+नु] मार्न लाउनु; ('मार्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मराल-ना० [सं०] १. राज-हंस । २. घोडा ।
 मरिच-ना० [सं०] मरीच ।
 मरिनु-अ० क्रि० [मर्+इ+नु] प्राण त्याग गरिनु; ('मर्नु'-को भा० क्रि०) ।
 मरिमेटाइ-ना० [मरिमेट्+आइ] मरिमेट्ने किसिम, क्रिया

वा भाव ।
 मरिमेटाइनु-स० क्रि० [मरिमेट्+आइ+नु] मरिमेट्नु लाइनु; ('मरिमेटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 मरमेटाउनु-स० क्रि० [मरिमेट्+आउ+नु] मरिमेट्नु लाउनु; ('मरिमेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मरिमेटिनु-अ० क्रि० [मरिमेट्+इ+नु] मरिनु; प्राण दिइनु; ('मरिमेट्नु'-को भा० क्रि०) ।
 मरिमेट्नु-अ० क्रि० [मर्+मेट्+नु] १. मर्नु; प्राण दिनु । २. सकेसम्म दुःख गरेर काम गर्नु । ३. हत्ते हाल्नु ।
 मरीच-ना० [सं०] १. लाम्चा साना पात, साना गोल फल हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको पिरो गेडो वा फल । (यसका सेतो, खैरो र कालो गेडा हुने-तीन भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण, कफ, वात, कीरा र हृदय-रोग नाश गन, गरम, रुचि-कारक र अग्नि-वर्द्धक बताइएको छ ।)
 मरीचि-ना० [सं०] १. ब्रह्माका दश मानस-पुत्रमध्ये एक । २. किरण; प्रकाश । ३. मृग-तृष्णा ।
 मरीचिका-ना० [सं०] मृग-तृष्णा ।
 मरीची-वि० [सं०] १. किरण भएको; ज्योतिष्मान् । (ना०) २. सूर्य । ३. चन्द्र ।
 मरी-मरी-क्रि० यो० [मर्+मर्] मरिएलाजस्तो दुःख गरेर; खूब मेहनतसाथ; मरिमेटर ।
 मरु-ना० [सं०] पानी नभएको; बालुवै बालुवा भएको ठाउँ; मरु-भूमि ।
 मरुई-ना० [सं० मधुरा] १. लाम्चा पात, राता फूल, सेता टीका भएका हरिया फल र ठूलो कन्द हुने एक जातको लत्ता । (सेतो र कालो कन्द हुने-यसका दुइ जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण क्षय, पित्त, वात, डाह, जरो र कफको नाश गर्ने र शुक्र बढाउने बताइएको छ ।)
 मरुत्-ना० [सं०] १. हावा; वायु । २. प्राण । ३. देवता ।
 मरुत्वान्-ना० [सं०] १. इन्द्र । २. हनुमान् ।
 मरु-द्वीप-ना० [सं०] मरु-स्थलको बीचमा पानी भएको सानो उब्जाउ जमीन; शाद्वल ।
 मरु-भूमि-ना० [सं०] पानी नभएको बलौटे जमीन; मरु-स्थल ।
 मरुव-ना० [सं०] मरुवा बूटी ।
 मरुवा-वि० [मर्+उवा] १. मर्ने किसिमको । २. मरेर जाने; मृत्यु हुने । ३. मरेर खाली हुन आएको (खानगी) ।
 मरुवा-ना० [सं० मरुव] तुलसीका जस्ता-बाटुला पात, हरिया साना-साना गोल फलमा मसिना सेता फूल निस्कने, सुगन्धी एक जातको बूटी; बाबरी फूल । (आयुर्वेदमा यसको गुण विष, कृमि र कुष्ठ-नाशक बताइएको छ ।)
 मरु-स्थल-ना० [सं०] मरु-भूमि ।
 मरौट-बिर्ता-ना० [मर्+औट+बिर्ता] देशको भलाइका निमित्त मर्नेका सन्तानलाई सरकारबाट जीविकाका निमित्त दिइएको बिर्ता जमीन ।

मरौटे-वि० [मर्+औटे] १. मरेकाका निमित्तको; मृतकका उद्देश्यको। (ना०) २. मर्ने रोग; रूढी।
 मरौटे-ना० [मर्+औटे] मरेका मानिसका निमित्तको वस्तु; मृतकका उद्देश्यले दिइने वा दिइएको वस्तु।
 मर्कट-ना० [सं०] १. बाँदर; वानर। २. माकुरो। (वि०) ३. कन्जुस। ४. मरन्च्यासै।
 मर्कटान्न-ना० [सं०] मर्कै।
 मर्कनु-अ० क्रि० [सं० मर्] १. निमोठनु; बटारिनु। २. टेड्नु; बाङ्गिनु। ३. भाँचिएलाजस्तो भई शिथिल हुनु।
 मर्का-ना० [मर्क] १. हानि; नोकसान; खति। २. भित्री वेदना; मर्म; मड्का। ३. बाधा।
 मर्काइ-ना० [मर्क+आइ] मर्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मर्काइ-ना० [मर्काउ+आइ] मर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 मर्काइनु-सं० क्रि० [मर्काउ+इ+नु] मर्कन लाइनु; ('मर्काउनु'-को क० क्रि०)।
 मर्काउनु-सं० क्रि० [मर्क+आउ+नु] १. निमोठनु; बटार्नु। २. भाँचिएलाजस्तो पार्नु; बङ्ग्याउनु। ३. आलस्य वा थकाइ मेट्न आड तान्नु; जीउ एक किसिमसँग नचाउनु; ('मर्कनु'-को प्रे० क्रि०)।
 मर्किनु-अ० क्रि० [मर्क+इ+नु] मर्कने वा निमोठिने होइनु; ('मर्कनु'-को भा० क्रि०)।
 मर्की-ना० [ने०] १. रुघा-खोकी। २. वज्र ठोक्ने काठको मुड्यो।
 मर्चा-ना० [ने०] जाँड, रक्सी बनाउन सड़ाएका अन्नमा मिलाउने एक किसिमको मसला।
 मर्जी-ना० [अ० मरजी] १. आज्ञा; आदेश। २. अहोद। ३. स्वीकृति; मन्जुरी। ४. प्रजातन्त्र हुनुभन्दा पहिले प्राइम-मिनिस्टरभन्दा तलका उच्चाधिकारीहरूको आज्ञा। ५. इच्छा।
 मर्त्य-वि० [सं०] १. मर्ने स्वभावको; मरण-शील। (ना०) २. मानिस; मनुष्य।
 मर्त्य-धर्मा-वि० [सं०] मरण-शील।
 मर्त्य-लोक-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती। (ना०) २. संसार; दुनियाँ।
 मर्द-ना० [फा०] १. लोग्ने-मानिस; पुरुष। २. भाले; पुरुष-जाति। (वि०) ३. वीर; बहादुर; जमामर्द।
 मर्दन-ना० [सं०] १. तेल, बकुवा आदि घस्ने काम। २. माड्ने काम; मिच्ने काम। ३. नाश; ध्वंस।
 मर्दल-ना० [सं०] मृदङ्गजस्तो एक प्राचीन बाजा।
 मर्दाना-वि० [फा०] १. मर्द वा पुरुष-सम्बन्धी। २. लोग्ने-मानिसलाई सुहाउँदो; पुरुषोचित। ३. जमामर्द; वीर।
 मर्दित-वि० [सं०] माडिएको; मर्दन गरिएको।
 मर्दाइ-ना० [मर्द+याइ] १. मर्दको भाव; पुरुषत्व; पुंस्त्व। २. पराक्रम; वीरता।

मर्नु-अ० क्रि० [सं० मृ+नु] १. प्राण-त्याग गर्नु; पर-लोक हुनु; मृत्यु हुनु। २. साह्रै दुःख गरेर काम गर्नु; काममा मरिमेट्नु। ३. ज्यादा दुःखी हुनु; असह्य वेदना सहनु। ४. लाजले भुत्तुक हुनु; लज्जित हुनु। ५. मन-नपरीकन आउनु वा जानु। ६. सुक्नु; वैलाउनु (बोट, विहवा)। ७. खेलमा हार भई कुनै खेलाडी खेलबाट अलग हुनु। ८. पासा, पच्चीस आदि खेलमा कुनै गोटी अरु गोटीद्वारा खाइनु।
 मर्म-ना० [सं०] १. चोट लाग्दा साह्रै दुख्ने र मर्ने पनि सम्भावना हुने कोमल अङ्ग; मर्म-स्थल। २. शरीरको जोर्नी; सन्धि-स्थान। ३. रहस्य; भेद। ४. तात्पर्य; गूढार्थ। ५. भित्री वेदना; मर्का।
 मर्म-घाती-वि० [सं०] १. मर्म-स्थानमा आघात पुऱ्याउने; मर्मच्छेदन गर्ने। २. मनमा चोट पुऱ्याउने।
 मर्मच्छेद्-वि० [सं०] मर्मच्छेदी।
 मर्मच्छेदन-ना० [सं०] १. मर्ममा चोट पार्नु। २. चित्त दुख्ने गरी कसैलाई केही गर्नु वा भन्नु।
 मर्मच्छेदी-वि० [सं०] मर्म-भेदी।
 मर्मज्ञ-वि० [सं०] मर्म वा तत्त्व कुरो थाहा पाउने; रहस्यको ज्ञान भएको; तत्त्वज्ञ।
 मर्मत-ना० [अ० मरम्मत] मरम्मत।
 मर्म-भेद-ना० [सं०] १. रहस्यको उद्घाटन। २. मनमा चोट पुऱ्याउनु।
 मर्म-भेदी-वि० [सं०] १. मर्म-स्थलमा चोट पुऱ्याउने; मर्म-च्छेदी। २. अति पीडा दिने; दुःखद। ३. मनमा गड्ने; हृदयमा चोट लाग्ने। (ना०) ४. बाण।
 मर्मर-ना० [सं०] सुकेका पात-पतिङ्गरहरू चलाउँदा आउने किसिमको शब्द।
 मर्म-वचन-ना० [सं०] मर्म-वाक्य।
 मर्म-वाक्य-ना० [सं०] चित्त दुख्ने कुरो; दिलमा चोट लाग्ने वचन।
 मर्म-विद्-वि० [सं०] मर्मज्ञ।
 मर्म-वेधी-वि० [सं०] मर्म-भेदी।
 मर्म-स्थल-ना० [सं०] १. चोट लाग्दा साह्रै दुख्ने र ज्यान-सम्म पनि जाने शरीरको कुनै कोमल स्थान। २. सन्धि-स्थान।
 मर्म-स्थान-ना० [सं०] मर्म-स्थल।
 मर्म-स्पर्शी-वि० [सं०] १. दिलमा चोट लाग्ने; मर्म-भेदी। २. मनमा ज्यादा प्रभाव पार्ने।
 मर्माघात-ना० [सं०] मर्म-स्थलमा पुऱ्याइएको आघात; हृदयमा लागेको चोट।
 मर्मान्तक-वि० [सं०] हृदयमा चोट लाग्ने; मर्म-भेदी।
 मर्मान्तक-वि० [सं०] मर्मान्तक।
 मर्मावेषण-ना० [सं०] रहस्य पत्ता लगाउनु; तत्त्व कुरोको अन्वेषण।

मर्महत-मलुवा

मर्महत-वि० [सं०] हृदयमा ठूलो चोट लागेको; मर्मघात गरिएको ।

मर्मोद्घाटन-ना० [सं०] मर्म वा रहस्य खोल्ने काम ।

मन्याक-मन्याक-ना० [अनु०] काँक्रो, मूला आदि चपाउने वा चपाउँदा शब्द आउने किसिम ।

मन्याक-मुस्क-क्रि० यो० [अनु०] १. भाँचुँच गर्ने वा निमोठ्ने किसिम; कन्याक-कुस्क । २. चपाउने किसिम; मन्याक-मन्याक ।

मन्याक-क्रि० यो० [अनु०] १. सहसा मर्कने वा मर्काउने किसिम । २. सहसा भाँचिने वा भाँच्दा शब्द आउने किसिम । ३. चपाउने वा चपाउँदा शब्द आउने किसिम ।

मर्यादा-ना० [सं०] १. सीमा; हद । २. तट; किनारा । ३. अवधि; नियत समय । ४. रीति-स्थिति; चाल-चलन । ५. नियम; पद्धति । ६. प्रतिज्ञा; कबूल । ७. सदाचार । ८. प्रतिष्ठा; मान । ९. धर्म; आचरण ।

मर्यादा-पुरुषोत्तम-ना० [सं०] राम ।

मर्यादी-वि० [सं०] १. मर्यादाको पालन गर्ने; मर्यादाको उल्लङ्घन नगर्ने । २. सीमाभित्र रहेको ।

मर्वण-ना० [सं०] सहनु; क्षमा; क्षान्ति ।

मल-ना० [सं०] १. मयल; मैल । २. विष्ठा; गुहु । ३. शरीरबाट निस्कने सिँधान, काने-गुजी, चिप्रा आदि । ४. कीट; कस । ५. दोष; विकार । ६. पाप । ७. वाली-नाली सभार्नाका निमित्त माटोमा मिसाइने वस्तु ।

मल-द्वार-ना० [सं०] गुद-द्वार ।

मल-धात्री-ना० [सं०] गुहु-धाई ।

मलन-ना० [सं०] १. मल्ने काम; घस्नु । २. लिप्नु; पोत्नु ।

मलम-ना० [मलहम] मलहम ।

मलमल-ना० [सं० मलमलक] एक प्रकारको मिहीन कपडा ।

मलमलक-ना० [सं०] लँगौटी; कौपीन ।

मल-मास-ना० [सं०] अधिक-मास; पुरुषोत्तम महीना ।

मलय-ना० [सं०] १. मलय-गिरि । २. चन्दन; श्रीखण्ड ।

मलय-गिरि-ना० [सं०] मलयाचल ।

मलयज-ना० [सं०] १. श्रीखण्ड; चन्दन । २. दक्षिण दिशा-बाट आउने हावा ।

मलयागर-ना० [सं०] मलयागिरी वृक्ष ।

मलयागिरी-ना० [सं० मङ्गल्यागर] १. लाम्चा पात, सेता फूल, हरिया फल हुने र काण्ड सेतो हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल; मलयागर ।

मलयाचल-ना० [सं०] दक्षिण भारतमा रहेको एक पर्वत; मलय-गिरि । (यो पर्वत मैसूरको दक्षिण र द्रावन्कोरको पूर्वमा पर्दछ । यस पर्वतमा श्रीखण्डका वृक्ष प्रशस्त मात्रामा पाइन्छन् ।)

मलयानिल-ना० [सं०] मलयाचल पर्वतबाट आउने सुगन्धी हावा ।

मलसाँप्रो-ना० [ने०] खैरो र कालो रङ्गको, प्याउरोजस्तो

एक जातको हिंस्रक जन्तु ।

मलहम-ना० [अ०] घाउ-खटिरामा लगाउने लेप ।

मलाई-ना० [मल्+आइ] मल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मलाईनु-स० क्रि० [मलाई+इ+नु] मल्न वा मिच्न लाइनु; ('मलाईनु'-को क० क्रि०) ।

मलाई-ना० [?] दूधको तर ।

मलाईनु-स० क्रि० [मल्+आउ+नु] मल्न वा मिच्न लाउनु; ('मल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

मलाम-ना० [मसान] दाह-संस्कारका निमित्त मुर्दा मसानमा लैजाने काम; शव-यात्रा ।

मलामी-ना० [मलाम+ई] मलाम जाने व्यक्ति; शव-यात्राका साथ जाने व्यक्ति ।

मलायो-ना० [ने०] १. आँखलैपिच्छे लाम्चा किसिमका बाटुला पातहरू हुने, ठूलो-केराउका दानाजत्रा राता, गुलिया भावका अमिला गेडाका झुप्पा फल्ने, लेकमा हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल । (यसका गेडा खाइन्छ । त्यसको रसबाट चूक पनि बनाइन्छ ।)

मलावरोध-ना० [सं०] गोटा पर्नु; कब्जियत ।

मलाहा-ना० [अ० मल्लाह] डुङ्गा खियाउने र माछा मार्ने पेशा गर्ने एक जाति; माझी; मल्लाह ।

मलक्याई-ना० [मालिक+याई] मालिक हुनाको भाव वा अधिकार ।

मलिन-वि० [सं०] १. मैल भएको; मैलो; फोहोर । २. अँध्यारो; उज्ज्वल नभएको । ३. श्री-हीन; निस्तेज; स्लान । ४. कपटी । ५. पापी ।

मलिनता-ना० [सं०] १. मलिन हुनाको भाव । २. चिन्ता; खिन्नता ।

मलिनु-वि० [मल्+इ+नु] मल् पुगेको; मलिलो ।

मलिनु-वि० [सं० मलिन+उ] मलिन; धमिलो; अँध्यारो ।

मलिनु-स० क्रि० [मल्+इ+नु] जीउ वा गोडा मिचिनु; माडिनु; ('मल्नु'-को क० क्रि०) ।

मलिमस-वि० [सं०] १. कालो; कलसौंदो । २. पापी ।

मलिम्लुच-ना० [सं०] १. डाँकू; रहजनी गर्ने व्यक्ति । २. मल-मास ।

मलिलो-वि० [मल्+इलो] मल् भएको; धेरै उब्जा हुने; मउर्वर (माटो वा जमीन) ।

मलुको-वि० [मलुवा] कडा पाइन नभएको; मलुवा ।

मलुको-ना० [ने०] हिमालयमा हुने, कर्कलाका जस्ता केही लाम्चा पात, गानु र गाभा हुने एक जातको बोट; जलुकोको एक भेद । (आयुर्वेदमा यसको गुण धातु गाल्ने, पारोलाई स्तम्भित गर्ने र विष-नाशक बताइएको छ ।)

मलुवा-वि० [मल्+उवा] १. मलेको; माडिएको । २. माझिएको; मलेर टल्काइएको ।

मलुवा-वि० [सं० मल्+उवा] १. हल्का पाइन लगाइएको (हात हतियार) । २. कडा नभएको; हल्का स्वादको

(तमाखु) ।

मलेदा-ना० [अ० मलीदः] एक प्रकारको ऊनी बर्को; तयँगा ।
मलेदा-ना० [मल्] अक्षर खिइएर चिप्लो भएको मोहर (सिक्का) ।

मलेरिया-ना० [अ० मेलेरिया] औल ।

मलेवा-ना० [परेवा] जङ्गली एक जातको परेवा ।

मलोहो-ना० [ने०] खसी-बाख्राका मुखमा खटिरा उठ्ने एक रोग ।

मलौटो-वि० [ने०] जहान-परिवार कोही नभएको; एकलो; ठिङ्गो ।

मल्कनु-अ० क्रि० [ने०] १. फूर्ति वा जाँगरका साथ यता-उत्ति जानु; फन्याक-फुस्क गर्नु । २. मुलुकक देखा पर्नु; मुल्किनु ।

मल्काइ-ना० [मल्क+आइ] मल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मल्किनु-अ० क्रि० [मल्क+इ+नु] फूर्ति र जाँगरका साथ यता-उत्ति गइनु; ('मल्कनु'-को भा० क्रि०) ।

मल्को-ना० [ने०] १. फाइदा हुने काम वा कुरो । २. बढ्ने वा बच्ने काम ।

मल्को-ना० [सं० मूल] प्रवाह; धारा ।

मल्नु-सं० क्रि० [सं० मल्+नु] १. जीउ वा गोडा मिच्नु; माइनु । २. तेल बुकुवा आदि घस्नु; मालिश गर्नु । ३. माइनु; घोट्टेर वा दलेर मार्जन गर्नु । ४. कुन वस्तु मिलाउनाका निमित्त मुछ्नु ।

मल्याक-मिलिक-क्रि० यो० [ने०] १. आकाशमा बिजुली चम्कने किसिम । २. तुरुन्तै केही काम हुने किसिम; झटझुट ।

मल्याक-मुलुक-क्रि० यो० [ने०] १. जिज्ञासा, डर, शङ्का, आदिले यता-उत्ति हेर्ने किसिम; पल्याक-पुलुक । २. अर्काका आँखा छलेर माल-मत्ता तत्कालै बेपत्ता पार्ने किसिम ।

मल्ल-ना० [सं०] १. द्वन्द्व-युद्धमा निपुण व्यक्ति; पहलमान । २. नेपालको गण्डक-क्षेत्रमा रहने एक प्राचीन क्षत्रिय जाति ।

मल्ल-भूमि-ना० [सं०] १. मल्ल-युद्ध गर्ने ठाउँ; अखाड़ा । २. मल्लहरूको वास-स्थान ।

मल्ल-युद्ध-ना० [सं०] कुस्ती; द्वन्द्व-युद्ध ।

मल्ल-विद्या-ना० [सं०] कुस्ती लड्ने विद्या; पहलवानी विद्या ।

मल्ल-शाला-ना० [सं०] मल्ल-भूमि; अखाड़ा ।

मल्लार-ना० [सं०] मेघ रागकी एक रागिनी ।

मल्लाह-ना० [अ०] नाउ चलाउने र माछा मार्ने पेशा भएको एक जाति; माझी; कैवर्त ।

मल्लिङ्गो-ना० [ने०] भित्र गुदी नहुने, जीरोजस्तो फल फल्ने, धान-खेतमा हुने, बन्सोजस्तो एक झार ।

मल्लिका-ना० [सं०] बेलीजस्तो, सेतो र सुगन्धी एक जातको फूल ।

मल्लिकार्जुन-ना० [सं०] श्री-शैलमा रहेको शिवको एक

ज्योतिर्लिङ्ग ।

मल्ली-ना० [सं०] मल्लिका ।

मशक-ना० [सं०] १. लाम्खुट्टे । २. शरीरमा आउने कोठी, मुसो आदि ।

मशहूर-वि० [अ०] प्रसिद्ध; विख्यात; नामी ।

मशान-ना० [सं० श्मशान] मुर्दा जलाउने ठाउँ; श्मशान; चिहान ।

मशाने-वि० [मसान+ए] १. मसाने; मसान-सम्बन्धी । (ना०) २. जोगी; फुत्ने ।

मशाल-ना० [अ०] चिराख ।

मशाल-जुलूस-ना० [अ०] राती मशाल बालेर निस्कने जुलूस ।

मशक-ना० [फा०] मस्सक ।

मषि-ना० [सं०] मसी ।

मषी-ना० [सं०] मसी ।

मसक्क-क्रि० यो० [ने०] १. मस्कने वा मस्काउने किसिम; बलियो गरी बाँध्ने किसिम । २. कुनै काम निश्चयपूर्वक गर्न आँट्ने किसिम । ३. धक वा लाज मात्रै किसिम । ४. मस्कने किसिम; मुस्कुराउने किसिम ।

मसनद-ना० [अ० मसनद] मसलन्द ।

मसलन्द-ना० [अ० मसनद] १. तक्रियाको अड्डेस लिएर बस्ने ठाउँ । २. ठूलो किसिमको तक्रिया; बालिस्ट ।

मसलन्द-ना० [अ० मिसलेनियस] अड्डाखानामा कागत्, कलम मसी आदि खरीद गर्ने वा अन्य विविध फुटकर कामका निमित्तको खर्च ।

मसला-ना० [अ० मसालेह] १. तिहुन, तरकारी आदि परिकार स्वादिष्ट पार्न मिलाइने पदार्थ; जीरा, मरीच, ल्वाङ, जाइफल आदि विशिष्ट वस्तु । २. बदाम, काजू, पेस्ता, किशमिश आदि सुकाएका फलहरू । ३. कुनै विशेष कार्य गर्नका निमित्त तयार पारेको औषधिहरू वा रासायनिक वस्तुहरूको मिश्रण । ४. टर्च बालनाका निमित्त भित्र हालिने रासायनिक पदार्थ; व्याटरी । ५. प्रायः सडकका किनारामा लगाइने, सेता भूवादार् फूल फुल्ने, घण्टीका आकारका साना फल फल्ने एक जातको सुगन्धी फूल ।

मसविदा-ना० [अ० मसवद्दह] मसौदा; खेप्ता; प्रारूप ।
मसाङ्गिङ्गु-अ० क्रि० [मसाङ्गि+इ+नु] खुम्चिनु; ('मसाङ्गिङ्गु'-को भा० क्रि०) ।

मसाङ्गिङ्गु-अ० क्रि० [ने०] १. सुकेर चाउरिनु; खुम्चिनु; साँघुरिनु । २. लाजले मस्कनु । ३. मत्थर हुनु; कम हुनु (रोग आदिको वेग) ।

मसाङ्ग्याङ्गु-ना० [मसाङ्गि+याङ्गु] मसाङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मसाङ्ग्याङ्गु-सं० क्रि० [मसाङ्ग्याङ्गु+इ+नु] मत्थर पारिनु; ('मसाङ्ग्याङ्गु'-को क० क्रि०) ।

मसाङ्ग्याउनु-मस्यानी

मसाङ्ग्याउनु-सं क्रि० [मसाङ्गि+याउ+नु] मत्थर पार्नु;
(‘मसाङ्गिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

मसान-ना० [मशान] मशान; चिहान ।

मसाने-वि० [मसान+ए] १. मसान-सम्बन्धी; मसानको ।

२. मासनमा बस्ने; मशाने । (ना०) ३. जोगी; फुछे ।

मसाने-ना० [ने०] एक प्रकारको नजाती खटिरो; साकीं-
खटिरो ।

मसान्त-ना० [सं०मासान्त] महीनाको आखिरी दिन;
मासान्त ।

मसाराइ-ना० [मसार+आइ] मसाने किसिम, क्रिया वा
भाव; मुसाराइ ।

मसारिनु-सं क्रि० [मसार+इ+नु] मुसारिनु; (‘मसानु’-
को क० क्रि०) ।

मसानु-सं क्रि० [मुसार] मुसानु ।

मसाला-ना० [अ० मसालेह] मसला ।

मसि-ना० [सं०] मसी ।

मसि-जीवी-वि० [सं०] लेख्ने कामवाट जीविका गर्ने ।

मसि-धान-ना० [सं०] मसी-दानी; मसिनी ।

मसि-धानी-ना० [सं०] मसी-दानी; मसिनी ।

मसिनी-ना० [सं० मसी+इनी] मसी हाल्ने भाँडो; मसी-दानी ।

मसिनी-वि० [मसिनु+ई] १. मसिनो स्वरले बोल्ने; कोमल
स्वभावकी । २. चेपारे (स्त्री) ।

मसिनु-वि० [मसिनो] मसिनो ।

मसिनू-वि० [मसिनो] मसिनो ।

मसिनो-वि० [सं० मसृण] १. झीनो । २. मिहीन; मैदा;
मसिनु । ३. तीखो र मीठो; मधुर (स्वर) । ४.
चिप्लो; खस्रो नभएको । ५. पातलो (कपडा) ।
६. नरम; कोमल ।

मसिन्याइ-ना० [मसिन्याउ+आइ] मसिन्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

मसिन्याइनु-सं क्रि० [मसिन्याउ+इ+नु] मसिनो पारिनु;
(‘मसिन्याउनु’-को क० क्रि०) ।

मसिन्याउनु-सं क्रि० [मसिनो+याउ+नु] मसिनो पार्नु;
मसिनु तुल्याउनु ।

मसी-ना० [सं०] १. कलमले चोबेर वा कलममा भरैर लेख्ने
कालो, नीलो, रातो आदि रङ्ग । २. टाइप, ब्लक आदिमा
लगाएर छाप्ने रङ्ग ।

मसी-ना० [ने०] साना-साना त्वाङ-फूलजस्ता राता फूल
फुल्ने एक जातको सानो बोट; काक-जङ्घा ।

मसी-दान-ना० [मसी+दान] मसिनी; मसी-दानी ।

मसी-दानी-ना० [मसी+दानी] मसिनी; मसी-दान ।

मसीन-ना० [अं० मेशीन] मेशीन ।

मसुरो-ना० [सं० मसुर] मसुरो ।

मसूर-ना० [सं०] मसुरो ।

मसूरो-ना० [सं० मसूर] मसुरो ।

मसृण-वि० [सं०] १. चिल्लो; स्निग्ध । २. कमलो; मुलायम ।
३. मीठो; मधुर । ४. टल्कने; चिप्लो; चमकदार । ५.
मसिनु ।

मसौदा-ना० [अ० मसवद्दह] पछि छाँट-छुँट वा सुधार गरिने
लेख; खेसा; मसविदा; प्रालेख ।

मस्कनु-अ० क्रि० [मस्क+नु] १. कसिनु; टन्किनु । २.
लज्जापूर्वक मुस्कुराउनु । ३. धेरै बेर पाक्नु; बेसरी
पाक्नु (मकै, ढिँडो आदि) ।

मस्करी-ना० [सं०] १. संन्यासी; साधु । २. चन्द्रमा ।

मस्करी-ना० [मस्खरी] मस्खरी ।

मस्काइ-ना० [मस्क+आइ] मस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मस्काइ-ना० [मस्काउ+आइ] मस्काउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

मस्काइनु-सं क्रि० [मस्काउ+इ+नु] कसेर बाँधिनु; (‘मस्का-
उनु’-को क० क्रि०) ।

मस्काउनु-सं क्रि० [मस्क+आउ+नु] १. कसेर बाँध्नु;
टन्काउनु । २. खरो पारे भुट्नु (मकै, मटमास आदि) ।
३. खूबसित ओडाल्नु (ढिँडो) ।

मस्किनु-अ० क्रि० [मस्क+इ+नु] मस्कने वा कसिने होइनु;
(‘मस्कनु’-को भा० क्रि०) ।

मस्खरी-ना० [अ० मस्खरी] हँस्सी; दिल्लगी; ख्याल-
ठट्टा; परिहास ।

मस्जिद-ना० [अ० मसजिद] मुसलमानहरूको नमाज पढ्ने
भवन; मुसलमानहरूको उपासना-गृह ।

मस्त-वि० [फा०] १. नशा लागेको; मत्त; मदोन्मत्त । २.
निश्चिन्त; बेफिक्र । ३. आनन्दित; हर्षित । ४. यौवनले
परिपूर्ण; जवानीले मत्त । ५. तृप्त ।

मस्तक-ना० [सं०] १. शिर; टाउको । २. शिखर; चुचुरो ।

मस्त-राम-वि० [मस्त+राम (फा०)] आनन्दी; मग्न-मस्त ।

मस्ता-मस्ती-ना० [मस्त+मस्त] १. परस्परको आनन्द वा
खुशीयाली । २. मस्त ।

मस्तिष्क-ना० [सं०] १. गिदी; दिमाग; मगज । २. बुद्धि;
समझ । ३. विचार ।

मस्ती-ना० [फा०] १. मस्त हुनाको भाव; आनन्द । २.
नशा; उन्माद । ३. जवानीको जोश; जवानीको मात ।
४. मद । ५. तुजुक; घमन्ड ।

मस्तूल-ना० [पुर्त०] पाल बाँध्नाका निमित्त नाउ वा जहाजका
बीचमा गाडिएको लामो लट्ठा ।

मस्याइलो-वि० [मास+आइ+लो] लेसाइलो; लस्सादार ।

मस्याङ-ना० [सं० मयुष्ट] १. मासका जस्ता पात, बोडीका
जस्ता लाम्चा र झीना कोसा, पहेँला फूल हुने एक जातको
लहरो । २. त्यसैको कोसाभित्र फल्ने मासका जातको
अन्न । (आयुर्वेदमा यसको गुण रुचि-कारक र पथ्य
वताइएको छ ।)

मस्यानी-ना० [मसी+दानी] मसिनी ।

मस्यौटो-ना० [मास+औटो] मास भिजाएर पिँधेको लेदो ।
 मस्यौरा-ना० [मास+औरा] मसिनु पारी काटेको कर्कलो,
 कुभिन्डो आदि मिलाएको मस्यौटो वा त्यसैका साना-साना
 डल्ला पारी सुकाएको तरकारी खाइने बरी ।
 मस्यौरे-वि० [मस्यौरो+ए] मस्यौरा सुकाएको जस्तो देखिने
 गरी टीका-टीकी भई फिँजिएको ।
 मसक-ना० [फा० मशक] पानी हाल्ने छालाको ठूलो थैलो;
 मशक ।
 महँगो-ना० [महँगो+ई] १. महँगो हुनाको भाव; महँगोपन ।
 २. आवश्यक वस्तुहरूको कमी; दुर्लभता ।
 महँगो-वि० [सं० महार्घ] १. साधारण वा उचित मोल-
 भन्दा बढी मोलको; अधिक मूल्यको । २. चाहिएजति
 नपाइने; दुर्लभ । ३. धेरै मोल पर्ने; कीमती ।
 मह-ना० [प्रा० महु] माहुरीले फूलहरूबाट झिकी चाकामा
 सञ्चय गरिराख्ने गुलियो तरल पदार्थ; मधु ।
 मह-ना० [सं०] १. चमक; दीप्ति । २. उत्सव । ३. नैवेद्य ।
 ४. यज्ञ ।
 महक-ना० [?] बास्ना; गन्ध ।
 महकदार-वि० [महक+दार] महक भएको; सुगन्धी ।
 महकनु-अ० क्रि० [महक+नु] १. बास्ना आउनु । २.
 बसाउनु ।
 महकाइ-ना० [महकाउ+आइ] महकाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 महकाइनु-अ० क्रि० [महकाउ+इ+नु] महक वा बास्ना
 आउने-पारिनु; ('महकाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 महकाउनु-अ० क्रि० [महक+आउ+नु] १. महक आउनु;
 बास्ना आउनु । २. बास्ना आउने पार्नु । ३. बसाउनु;
 सड्केको जस्तो नमीठो बास्ना आउनु ।
 महकिनु-अ० क्रि० [महक+इ+नु] महकनु ।
 महज्जन-ना० [सं०] ठला-बडा मानिस; मान्य पुरुष ।
 महत्-वि० [सं०] १. ठूलो; महान् । २. श्रेष्ठ; उत्तम ।
 ३. अग्लो; उच्च । ४. प्रचण्ड; उग्र ।
 महतारी-ना० [सं० माता] आमा; माता ।
 महती-वि० [सं०] ठूलो; महान् ।
 महत्त्व-ना० [सं०] १. साङ्ख्य शास्त्रअनुसार प्रकृतिको
 प्रथम विकार; बुद्धि-तत्त्व । २. जीवात्मा ।
 महत्तम-वि० [सं०] सबभन्दा ठूलो ।
 महत्तम-समापवर्तक-ना० [सं०] दुइ वा बढी सङ्ख्याहरूले
 भाग लाग्न सक्ने सबभन्दा ठूलो सङ्ख्या ।
 महत्तर-वि० [सं०] १. गुण, परिमाण आदिका दृष्टिले दुइ
 पदार्थमा ठूलो । (ना०) २. प्रधान पुरुष । ३. गाउँको
 मुखिया ।
 महत्ता-ना० [सं०] १. ठूलो हुनाको भाव; महत्त्व । २.
 श्रेष्ठता; उत्तमता ।
 महत्त्र-ना० [सं०] १. ठूलो नाको भाव; महत्ता; विशालता ।

२. श्रेष्ठता; उत्तमता । ३. बढी आवश्यक हुनु; बढ्ता
 परिणाम निकाल्ने हुनु ।
 महत्त्वपूर्ण-वि० [सं०] विशेष महत्त्व भएको; विशेष
 उपयोगिता वा प्रभाव भएको ।
 महत्वाकाङ्क्षा-ना० [सं०] १. ठूलो वा महत्त्वपूर्ण कुराको
 आकाङ्क्षा । २. ठूलो कार्य गर्ने इच्छा; उच्चाकाङ्क्षा ।
 महत्वाकाङ्क्षी-वि० [सं०] महत्वाकाङ्क्षा गर्ने; उच्चाकाङ्क्षी ।
 महनीय-वि० [सं०] १. आदरणीय; मान्य; पूज्य । २.
 ठूलो; महान् ।
 महन्त-ना० [सं० महत्] साधु-समाज वा मठका अधिष्ठाता;
 मठाधीश ।
 महन्त्याइ-ना० [महन्त+याइ] महन्तको काम वा पद ।
 महफिल-ना० [अ० महफिल] १. सभा; गोष्ठी । २. नाच-
 गान हुने ठाउँ; बैठक ।
 महलौक-ना० [सं०] माथिका सात लोकमध्ये चौथो लोक ।
 महर्षि-ना० [सं०] १. ठूला ऋषि; श्रेष्ठ ऋषि । २. ब्रह्माका
 दश मानस-पुत्र ।
 महल-ना० [अ०] १. राजा-महाराजाहरू बस्ने सज्ज-धजका
 साथको ठूलो घर; दरबार; प्रासाद । २. अन्तःपुर ।
 ३. खाना; कोठा; खण्ड । ४. सिलसिलेवार; क्रम ।
 ५. मौका; अवसर; पहल ।
 महलो-ना० [मह+लो] १. खान हुने गुलियो रातो फल
 फल्ने एक जातको वृक्ष । (वि०) २. गुलियो ।
 महल्ला-ना० [अ० महल्लः] शहरको कुनै भाग; टोल ।
 महसूर-वि० [अ० मशहूर] १. मशहूर । २. बदमाश । ३.
 धूर्त । ४. निपुण ।
 महसूल-ना० [अ०] १. विशेष कार्यका निमित्त सरकार वा
 राज्यले उठाउने धन; कर । २. भाडा; बहाल । ३.
 दै-दस्तूर ।
 महसूस-वि० [अ०] अनुभव वा ज्ञान भएको; अनुभूत ।
 महा-ना० [सं० महत्] अरु शब्दको अगाडि लागेर प्रयोग
 हुने 'महत्' शब्दको रूप । (उदा०-महाकवि, महाकाय,
 महालेखा-परीक्षक आदि ।)
 महाकच्छप-ना० [सं०] १. पुराणअनुसार पृथ्वीको भार
 वहन गरेर रहेको कच्छप । २. विष्णुको कच्छप-अवतार ।
 महाकरञ्ज-ना० [सं०] पाङ्ग्राको लता ।
 महाकवि-ना० [सं०] १. ठूलो कवि; श्रेष्ठ कवि । २. महा-
 काव्यको रचयिता । ३. शुक्राचार्य ।
 महाकष्ट-ना० [सं०] १. अतिशय कष्ट; अति वेदना;
 ठूलो पीडा । २. दुःख; पीर ।
 महाकाय-वि० [सं०] १. ठूलो शरीर हुने । (ना०) २.
 हात्ती ।
 महाकाल-ना० [सं०] १. शिवको संहारकारी रूप; रुद्र ।
 २. काठमाडौँको टुँडिखेलमा रहेको एक भैरव । ३. अनन्त
 काल ।

महाकाली-महाप्रसाद

महाकाली-ना० [सं०] १. दुर्गाको एक रूप; रुद्राणी। २. नेपालको पश्चिमी सीमामा बग्ने एक ठूलो नदी।

महाकाव्य-ना० [सं०] १. साहित्य-शास्त्रअनुसार देवता वा क्षत्रिय धीरोदात्त गुणले युक्त नायक भएको, प्रधान एक रस भई अरु सबै रसको पनि समावेश भएको, आठ सर्गभन्दा बढ्दा सर्ग भएको ठूलो काव्य। २. नायकको विजय वा पराजयमा कुनै उन्नत जातिको उत्थान वा पतन समाविष्ट भएको, अनेक उपकथा र दिव्य एवं अदिव्य पात्रहरू भएको, विस्तृत एवं भव्य कथानक-युक्त छन्दोबद्ध काव्य।

महागुरु-ना० [सं०] आमा, बाबु वा आचार्य।

महागौरी-ना० [सं०] दुर्गा।

महाजन-ना० [सं०] १. ठूला-बडा मानिस; श्रेष्ठ पुरुष। २. धनवान् व्यक्ति। ३. रुपियाँ-पैसाको लेन-देन गर्ने साहू। ४. व्यापारी।

महाजनी-ना० [सं० महाजन+ई] महाजनको पेशा; रुपियाँ-पैसाको लेन-देन गर्ने व्यवसाय।

महाजाँच-ना० [महा+जाँच] जग्गा-जमीनको विस्तृत जाँच वा सर्भे।

महाजाल-ना० [सं०] १. ठूलो जाल। २. ठूलो झेल वा बखेडा।

महाज्ञानी-वि० [सं०] अति ठूला ज्ञानी।

महातल-ना० [सं०] तलतिरका सात लोकमध्ये पाँचौँ लोक।

महातिक्त-ना० [सं०] नीम।

महात्मा-ना० [सं०] १. अति उत्तम विचार वा स्वभाव भएको व्यक्ति; उच्चाशय पुरुष। २. साधु; सन्त। ३. महापुरुष। ४. सिद्ध पुरुष। ५. परमात्मा।

महादशा-ना० [सं०] मानिसको जीवन-कालमा ग्रहविशेषको निर्धारित भोग्य काल।

महादान-ना० [सं०] स्वर्ग-फल प्राप्त हुने तुला, कन्या, हात्ती आदि कुराको दान।

महादेव-ना० [सं०] शिव; शङ्कर।

महादेवी-ना० [सं०] १. दुर्गा; पार्वती। २. महारानी।

महादेश-ना० [सं०] महाद्वीप।

महाद्रुम-ना० [सं०] पीपलको बोट।

महाद्वीप-ना० [सं०] पृथ्वीका ठूला-ठूला सात वटा जमीनका विभागहरूमध्ये कुनै एक; महादेश।

महाधिपति-ना० [सं०] १. महाराज। २. सर्वोच्च स्वामी वा अधिकारी।

महाधिवेशन-ना० [सं०] विशेषतः राजनीतिक संस्थाहरूका जिल्ला-जिल्लाका प्रतिनिधिहरू भेला भई विधानानुसार निर्धारित रूपमा गरिने सर्वोच्च सम्मेलन।

महान्-वि० [सं०] ज्यादा ठूलो; महत्।

महानक-ना० [सं०] ठूलो नगर।

महानता-ना० [सं० महान्+ता] महान् हुनाको भाव; महत्ता।

महानदी-ना० [सं०] १. मूलबाट बगेर समुद्रसम्म पुग्ने र कहिले पनि नसुक्ने नदी। २. भारतको उडीसा राज्यमा बग्ने एक नदी।

महानरक-ना० [सं०] ठूला-ठूला एवकाईस नरकहरू (तामिस, अन्धतामिस, रौरव, महारौरव, नरक, महानरक, कालसूत्र, सञ्जीवन, महावीचि, तपन, प्रतापन, संहात, काकोल, कुड्मल, प्रतिमूर्त्तिक, लोहशङ्कु, ऋजीष, शाल्मली, वैतरणी, असिपत्रवन र लोहदारक)।

महानवमी-ना० [सं०] आश्विन शुक्ल नवमी।

महानल-ना० [सं०] ठूलो जातको देउनिगालो।

महानस-ना० [सं०] भान्सा-घर।

महानाटक-ना० [सं०] दश वटा अङ्कहरू र सबै शास्त्रीय लक्षणहरू भएको नाटक।

महानिद्रा-ना० [सं०] मृत्यु; मरण।

महानिम्ब-ना० [सं०] बकाइन।

महानिर्वाण-ना० [सं०] बौद्ध मतअनुसार बुद्ध वा अर्हत्लाई मात्र प्राप्त हुने उच्च कोटिको निर्वाण; परिनिर्वाण।

महानिशा-ना० [सं०] १. आधा रात। २. प्रलय-कालको रात्रि।

महानुभाव-वि० [सं०] ठूलो विचार भएको (आदरणीय व्यक्ति); महाशय।

महाने-ना० [ने०] माल, अमाल, बन-जाँच आदि अड्डाको दै-दस्तूर उठती-पुठती गर्ने र जग्गा-जमीन, बन-जङ्गलको रेख-देख गर्ने निम्न कक्षाको कर्मचारी वा दर्जा।

महान्धकार-ना० [सं०] १. घोर अन्धकार। २. ठूलो अज्ञान।

महापण्डित-वि० [सं०] ठूलो विद्वान्; महाप्राज्ञ।

महापथ-ना० [सं०] १. राज-पथ; राज-मार्ग। २. मृत्यु; मरण।

महापद्म-ना० [सं०] १. सय पद्मको सङ्ख्या। २. कुबेरका नौ निधिमध्ये एक। ३. सेतो कमल।

महापातक-ना० [सं०] पाँच प्रकारका ठूला-ठूला पाप; पञ्च-महापातक (ब्रह्म-हत्या, सुरा-पान, चोरी, गुरु-पत्नी-गमन र ती पाप गर्नेहरूसँगको सम्पर्क)।

महापातकी-वि० [सं०] महापातक गर्ने; पञ्च-महापातक गर्ने।

महापात्र-ना० [सं०] मृतक-कर्मको दान लिने ब्राह्मण; काट्टे; महाब्राह्मण।

महापाप-ना० [सं०] महापातक।

महापुराण-ना० [सं०] व्यासले रचेका अष्टादश पुराणहरूमध्ये कुनै एक।

महापुरुष-ना० [सं०] १. शक्ति-शाली मानिस; श्रेष्ठ पुरुष। २. परमेश्वर।

महाप्रभु-ना० [सं०] १. परमेश्वर। २. ठूला सिद्ध पुरुष।

महाप्रलय-ना० [सं०] ब्रह्माको आयु सिद्धिदा हुने सम्पूर्ण सृष्टिको नाश; सारा सृष्टिको नाश हुने प्रलय; कल्पान्त।

महाप्रसाद-ना० [सं०] १. कुनै देवताको प्रसाद। २. जगन्नाथ-जीलाई चढाइएको भात। ३. देवीलाई बलि दिइएको

बोकाको मासु ।

महाप्रस्थान-ना० [सं०] १. मृत्युको इच्छाले हिमालयमा जानु । २. मृत्यु; मरण ।

महाप्राज्ञ-वि० [सं०] १. ठूलो विद्वान्; महापण्डित । २. परम ज्ञानी ।

महाप्राण-ना० [सं०] १. व्याकरणअनुसार ख, छ, ठ, थ, फ, घ, झ, ढ, ध, भ, श, ष, स र ह—यी चौध वर्ण । २. ढोले । (वि०) ३. अति बलवान् ।

महाबल-वि० [सं०] अति बलियो; बलिष्ठ ।

महाबला-ना० [सं०] १. सहदेवी । २. पीपल । ३. पहुँलो-बलु ।

महाबाहु-वि० [सं०] १. लामा-लामा हात हुने; आजान-बाहु । (ना०) २. विष्णु ।

महाबोधि-ना० [सं०] बुद्ध देव ।

महाब्राह्मण-ना० [सं०] महापात्र ।

महाभाग-वि० [सं०] १. अत्यन्त भाग्यवान् । २. धर्मात्मा ।

महाभागवत-ना० [सं०] श्रीमद्भागवत पुराण ।

महाभारत-ना० [सं०] १. भरत-वंशको चरित्र र कौरव-पाण्डवको युद्धको वर्णन गरिएको व्यास-रचित प्रसिद्ध संस्कृत ग्रन्थ । २. कौरव र पाण्डवका बीच भएको प्रसिद्ध युद्ध । ३. ठूलो वा भयानक युद्ध; महायुद्ध । ४. ठूलो परिश्रम । ५. ज्यादा हैरानी । ६. नेपालको शिवालिक पर्वत-श्रेणी-देखि उत्तर र हिमालयको हिमाच्छादित पर्वत-श्रृङ्खला-देखि दक्षिणको पर्वत-श्रृङ्खला ।

महाभाष्य-ना० [सं०] पाणिनिका सूत्रहरूमा पतञ्जलिले गरेको प्रसिद्ध भाष्य; बृहत् भाष्य ।

महाभूत-ना० [सं०] १. पञ्च-महाभूतमध्ये एक । २. परमेश्वर ।

महामति-वि० [सं०] १. अति बुद्धिमान् । २. ठूलो विचार भएको ।

महामना-वि० [सं०] उदार र उच्च विचार भएको; महानुभाव ।

महामन्त्री-ना० [सं०] कुनै सार्वजनिक सङ्घ-संस्थाका कार्य-हरूको दैनिक सञ्चालन गर्ने सर्वोच्च अधिकारी; जनरल-सेक्रेटरी ।

महामहिम-वि० [सं०] ठूलो महिमा भएको; प्रतापी । (प्रायः राज-दूत, मन्त्री, प्रधान-न्यायाधीश आदिलाई सम्मानपूर्वक प्रयोग गरिने शब्द ।)

महामहोपाध्याय-ना० [सं०] १. ठूलो उपाध्याय । २. संस्कृत-का पण्डितलाई सरकारबाट प्रदान गरिने एक उपाधि ।

महामांस-ना० [सं०] १. मान्छेको मासु । २. गाईको मासु ।

महामात्य-ना० [सं०] प्रधान-मन्त्री ।

महामात्र-ना० [सं०] १. महामन्त्री; मुख्य-मन्त्री; प्रधान-मन्त्री । २. माहुते ।

महामान्य-वि० [सं०] अतिशय मान्य; परम माननीय; पूज्य ।

महामाया-ना० [सं०] १. जगत्की अधिष्ठात्री देवी; दुर्गा ।

२. प्रकृति ।

महामारी-ना० [सं०] हैजा, शीतला, प्लेग आदि सङ्क्रामक रोग; रूढी; देसान ।

महामुण्डी-ना० [सं०] गोरख-मुण्डी ।

महामूर्ख-वि० [सं०] अति मूर्ख; पट-मूर्ख ।

महामृत्युञ्जय-ना० [सं०] १. अकाल मृत्यु निवारण गर्नका निमित्त पाठ गरिने शिवको एक प्रसिद्ध मन्त्र । २. शिवको एक रूप ।

महामेदा-ना० [सं०] ठूलो ज्ञातको मेदा बूटी ।

महायज्ञ-ना० [सं०] वेदाध्ययन, अग्नि-होत्र, तर्पण, अतिथि-पूजन र भूत-बलि—यी पाँच यज्ञ ।

महायशा-वि० [सं०] परम कीर्ति-शाली; महायशस्वी ।

महायात्रा-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।

महायान-ना० [सं०] बौद्ध धर्मका तीन प्रमुख यान वा सम्प्रदायमध्ये एक ।

महायुद्ध-ना० [सं०] संसारका धेरै ठूला-ठूला राष्ट्रहरू पक्ष वा विपक्षमा लागेर गरिने ठूलो युद्ध; महासमर ।

महारङ्गी-ना० [सं०] महारङ्ग+ई १. सेता साना टीका-टीका परेका लामा पात हुने, बीचमा चँवरजस्तो फूल हुने र खैरा साना-साना फल फल्ने, हिमालयमा हुने एक जातको बूटी; नलिका । (आयुर्वेदमा यसको गुण पेट-सम्बन्धी रोग र पिशाप-सम्बन्धी रोगलाई नाश गर्ने र आँखाको हित गर्ने बताइएको छ ।) २. तेलमा डुबाउँदा तेलको रङ्ग रातो हुने र केश बढाउने भनी प्रसिद्ध एक बूटी ।

महारथ-ना० [सं०] महारथी ।

महारथी-ना० [सं०] १. महान् योद्धा; ठूलो वीर । २. कुनै विषयको प्रकाण्ड विद्वान् वा कुनै क्षेत्रको महान् नेता ।

महाराज-ना० [सं०] १. अनेक सामन्त र राजाहरूमाथिका शासन गर्ने ठूला राजा; श्रेष्ठ राजा । २. राजा, साधु, संन्यासी, गुरु आदिलाई आदरपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द ।

महाराजाधिराज-ना० [सं०] १. सबभन्दा ठूला राजा । २. राजाहरूका पनि राजा; बादशाह; सम्राट् ।

महाराज्ञी-ना० [सं०] महाराजकी प्रधान रानी; पट्टरानी; महारानी ।

महारत्रि-ना० [सं०] १. महाप्रलयको रात । २. आधा रात-पछिको दुई मुहूर्तको रात्रि-काल । ३. शिव-रात्रि ।

महारानी-ना० [सं०] महा+रानी १. महाराजकी रानी; ठूलो राज्यकी रानी; मुख्य रानी । २. राज-कुमारीको मान-बोधक शब्द । ३. युवराजाधिराज, युवराज, अधिराज-कुमार आदिका रानीहरू ।

महाराष्ट्री-ना० [सं०] मरहट्टी बूटी ।

महारुद्र-ना० [सं०] शिव ।

महारुद्री-ना० [सं०] एघार जना ब्राह्मणले प्रतिदिन एघार आवृतिका हिसाबले एघार दिनसम्म गर्ने रुद्रीको पाठ ।

महारोग-ना० [सं०] १. आठ प्रकारका असाध्य रोग (उन्माद,

महारोगी-महिष-वल्ली

क्षय, दम, कुष्ठ, मधु-मेह, पत्थरी, उदर-रोग र भगन्दर) ।
 २. कुष्ठ; कोह ।
 महारोगी-वि० [सं०] महारोग भएको; कोह्री ।
 महारौद्र-वि० [सं०] १. अति भयानक । (ना०) २. शिव ।
 महारौरव-ना० [सं०] महानरकहरूमध्ये एक ।
 महार्घ-वि० [सं०] १. महँगो । २. दामी; कीमती ।
 महार्घता-ना० [सं०] महँगी ।
 महार्घ्य-वि० [सं०] बहु-मूल्य; कीमती ।
 महार्णव-ना० [सं०] १. महासागर । २. शिव ।
 महार्ह-वि० [सं०] बहु-मूल्य; कीमती ।
 महालय-ना० [सं०] १. आश्विन कृष्ण-पक्ष; पितृ-पक्ष ।
 २. विष्णु । ३. विहार । ४. मन्दिर ।
 महालया-ना० [सं०] आश्विन कृष्ण औसी ।
 महालक्ष्मी-ना० [सं०] नारायणकी शक्ति; लक्ष्मी ।
 महालेखा-परीक्षक-ना० [सं०] राज्यको सबै विभागहरूको
 आम्दानी र खर्चको हिसाब जाँच्ने सर्वोच्च अधिकारी ।
 महालौह-ना० [सं०] चुम्बक ।
 महावराह-ना० [सं०] विष्णुको वराह अवतार ।
 महावाक्य-ना० [सं०] १. महत् अर्थ प्रकाशक वाक्य; 'अहं
 ब्रह्मास्मि', 'तत्त्वमसि' आदि उपनिषदका वाक्यहरू र त्यस्तै
 अरु वाक्य । २. धेरै वाक्यहरूको समूह । ३. अति महत्त्व-
 पूर्ण वाक्य ।
 महावात-ना० [सं०] आँधी; तूफान ।
 महावारुणी-ना० [सं०] चैत्र कृष्ण चतुर्दशीका दिन शतभिषा
 नक्षत्र र शनिश्चर-वार पर्दा हुने एक योग ।
 महाविद्या-ना० [सं०] तन्त्र-शास्त्रअनुसार दश वटी देवीहरू
 (काली; तारा, षोडशी, भुवनेश्वरी, भैरवी, छिन्न-मस्ता,
 धूमावती, वगला-मुखी, मातङ्गी र कमलात्मिका) ।
 महाविद्यालय-ना० [सं०] उच्च शिक्षा दिइने विद्यालय;
 कलेज ।
 महावीर-वि० [सं०] १. ठूलो वीर; योद्धा । (ना०)
 २. हनुमान् । ३. विष्णु । ४. सिंह । ५. चौबीसी वा अस्तिम
 जैन-तीर्थङ्कर ।
 महाव्याधी-ना० [सं०] महारोग ।
 महाव्याहृति-ना० [सं०] सात व्याहृतिहरूमध्ये पहिला तीन
 व्याहृति (भूर, भुवस् र स्वर) ।
 महाव्रत-ना० [सं०] १. बाह्य वर्षसम्म गरिने प्रायश्चित्त-
 स्वरूपको व्रत । २. कठोर व्रत; ठूलो व्रत ।
 महाव्रती-वि० [सं०] १. महाव्रत गर्ने । (ना०) २. संन्यासी
 ३. शिव ।
 महाशङ्ख-ना० [सं०] १. ठूलो शङ्ख । २. खप्पर; कपाल ।
 ३. सय शङ्खको शङ्ख्या । ४. कुवेरका नौ निधिमध्ये एक ।
 महाशक्ति-ना० [सं०] १. ठूलो शक्ति । २. दुर्गा । (वि०)
 ३. ठूलो शक्ति भएको; अति शक्ति-शाली ।
 महाशय-वि० [सं०] १. उच्च आशय, उद्देश्य वा विचार

भएको; महानुभाव । (ना०) २. उच्च विचार भएको
 व्यक्ति; सज्जन; महापुरुष । ३. समुद्र ।
 महाशालि-ना० [सं०] बूढी-मार्सी ।
 महाशून्य-ना० [सं०] आकाश ।
 महाश्रवण-ना० [सं०] बुद्ध ।
 महाश्वेता-ना० [सं०] १. सरस्वती । २. दुर्गा । ३. चीनी ।
 ४. बाण-भट्टले बनाएको कादम्बरी नामक गद्य-महाकाव्यकी
 उपनायिका; कादम्बरीकी सखी ।
 महाष्टमी-ना० [सं०] आश्विन शुक्ल अष्टमी ।
 महासफर-ना० [सं०] सहर माछो ।
 महासभा-ना० [सं०] १. संसद्को माथिल्लो सदन । २.
 संयुक्त-राष्ट्र-सङ्घको विशेष किसिमको ठूलो अधिवेशन ।
 २. ठूलो किसिमको सभा ।
 महासभासद्-ना० [सं०] महासभाको सदस्य ।
 महासमर-ना० [सं०] महायुद्ध ।
 महासमिति-ना० [सं०] विशेषतः राजनीतिक संस्थाका
 जिल्ला-जिल्लाका प्रतिनिधिहरूले आफूमध्येबाट निर्वाचन-
 द्वारा छानेका सदस्यहरूको सामूहिक सभा ।
 महासमुद्र-ना० [सं०] महासागर ।
 महासर्ग-ना० [सं०] महाप्रलयपछि हुने नयाँ सृष्टि ।
 महासागर-ना० [सं०] ठूलो सागर; महासमुद्र ।
 महासन्धिविग्रहिक-ना० [सं०] शत्रुका साथ सन्धि वा विग्रह
 गर्ने अधिकार भएको युद्ध-सचिव वा परराष्ट्र-मन्त्री ।
 महासाहसिक-वि० [सं०] १. अति साहसी । (ना०) २.
 बलपूर्वक अरुको धन-माल हरण गर्ने व्यक्ति; डाँकू ।
 महास्नान-ना० [सं०] विशेष विधिका साथ देव-देवीलाई
 गराइने स्नान ।
 महाहार-ना० [सं०] राजाहरूले राजकीय वेश-भूषाका साथ
 लगाउने विशेष प्रकारको हार ।
 महि-ना० [सं०] १. पृथ्वी । २. महिमा । ३. विज्ञान-शक्ति;
 महत्त्व ।
 महि-देव-ना० [सं०] ब्राह्मण ।
 महिमा-ना० [सं०] १. बखान; माहात्म्य; प्रशंसा । २.
 ख्याति; कीर्ति । ३. प्रभाव; प्रताप । ४. महत्ता । ५.
 अष्ट-सिद्धिमध्ये एक ।
 महिमा-मण्डित-वि० [सं०] महिमा-युक्त; महिमावान् ।
 महिमावान्-वि० [सं०] महिमा भएको; गौरव-शाली;
 प्रतापी ।
 महिला-ना० [सं०] १. स्त्री; नारी; आइमाई । २. भद्र
 नारी । ३. प्रियङ्गुलता ।
 महिष-ना० [सं०] १. राँगी । २. शास्त्रअनुसार अभिषिक्त
 राजा । ३. महिषासुर । ४. ठूला-ठूला कत्ला हुने ज्यादा
 मोटो एक जातको माछो ।
 महिषकन्द-ना० [सं०] भ्याकुर ।
 महिष-वल्ली-ना० [सं०] मसिना हरिया पात हुने दूध निस्कने

एक जातको वृक्ष ।

महिषासुर-ना० [सं०] मार्कण्डेय-पुराणअनुसार दुर्गाले मारेको, रांगाका आकारको एक असुर ।

महिषी-ना० [सं०] १. भैंसी । २. अभिषिक्त रानी; पट्टरानी ।

मही-ना० [प्रा० महिअ] दही मथेर नौनी झिकी बाँकी रहेको तरल पदार्थ; मट्ठा ।

मही-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती । २. माटो । ३. भू-सम्पत्ति; देश ।

मही-तल-ना० [सं०] पृथ्वी; संसार ।

मही-धर-ना० [सं०] १. पहाड; पर्वत । २. शेष-नाग ।

महीना-ना० [फा० महीनः] वर्षको बाह्रौं भाग; मास ।

महीनावारी-वि० [फा० महीनः+वारी] १. महीना-महीना-को; प्रत्येक महीनाको । (ना०) २. मासिक वेतन; तलब ।

महीप-ना० [सं०] राजा ।

मही-पति-ना० [सं०] राजा ।

मही-पाल-ना० [सं०] राजा ।

मही-पुत्र-ना० [सं०] १. मङ्गल-ग्रह । २. खेतीवाल; कृषक ।

महीरा-ना० [सं०] राजा ।

महुवर-ना० [प्रा० महुअर] इन्द्रजाली, सपेरा आदिले बजाउने तुम्बा भएको एक प्रकारको मुरली ।

महुवा-ना० [प्रा० महुआ] १. चिउलीजस्ता फल फल्ने, सेता फूल फुल्ने, सालका जस्ता ठूला-ठूला पात हुने एक जातको रुख; मधुक । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण वीर्य-वृद्धक र पुष्टि-कारक बताइएको छ । यसका फूलको रक्सी बनाइन्छ ।)

महेन्द्र-ना० [सं०] १. इन्द्र । २. एक प्रसिद्ध पर्वत; सात कुल-पर्वतमध्ये एक ।

महेन्द्रमल्ली-ना० [सं० महेन्द्रमल्ल+ई] १. महेन्द्रमल्लले सर्व-प्रथम छापेको मोहर । २. नेपाली मोहर वा डबल; नेपाली रुपियाँ ।

महेन्द्र-माला-ना० [सं०] सुन-चाँदीका मालासहितको, सर-कारले दिने, नेपालको सर्वोच्च एक राष्ट्रिय सम्मान-आभूषण ।

महेन्द्र-वीर-विक्रम-शाह-देव - ना० [महेन्द्र+वीर+विक्रम+शाह+देव] नेपालका वर्तमान श्री ५ महाराजाधिराज ।

महेश-ना० [सं०] १. शिव । २. परमेश्वर ।

महेश्वर-ना० [सं०] १. शिव । २. परमेश्वर ।

महेश्वरी-ना० [सं०] दुर्गा ।

महोत्सव-ना० [सं०] ठूलो उत्सव; सज-धजका साथको समारोह ।

महोत्साह-ना० [सं०] ठूलो उत्साह; ठूलो हौसला ।

महोदधि-ना० [सं०] महासागर ।

महोदय-ना० [सं०] ठूला वा मान्य जनलाई आदरपूर्वक गरिने सम्बोधन; महानुभाव; महाशय ।

महोपाध्याय-ना० [सं०] प्रधान अध्यापक ।

महोरस्क-वि० [सं०] ठूलो छाती भएको; विशाल वक्ष-स्थल भएको ।

महौष-ना० [सं०] १. पानीको ठूलो बाढी; पानीको ठूलो प्रवाह । २. ठूलो थुप्रो; राशि ।

महौषध-ना० [सं०] १. अति गुण-कारी औषध । २. सूठो । ३. पिप्ला । ४. लसुन । ५. वत्सनाभ ।

महौषधी-ना० [सं०] १. महास्तान, अभिषेक आदि गर्ने जलमा मिलाइने केही विशिष्ट औषधिहरूको समूह । २. लज्जावती बूटी । ३. दूबो । ४. सञ्जीवनी ।

महौषधि-ना० [सं०] १. सेतो कण्टकारी । २. ब्राह्मी । ३. कुटकी । ४. अतिबला ।

मा-ना० [सं०] १. अरु शब्दका पछि लागेर 'आमा' अर्थ बुझाउने शब्द; आमाको छोटकरी रूप । (उदा०-गुरुमा, सानीमा इत्या० ।) २. लक्ष्मी ।

मा-विभ० [सं० मध्य] कुनै शब्दका पछाडि लागेर 'त्यस-उपर', 'त्यसभित्र' आदि अर्थ बुझाउने शब्द; अधिकरण-कारक वा सप्तमी-विभक्तिको चिह्न वा रूप ।

मा-ना० [नेवा०] चौकोसको ठाडो खसिपा ।

मांस-ना० [सं०] १. प्राणीको शरीरमा हाड र छालाका बीचमा हुने नरम पदार्थ; मासु; आमिष । २. फलका बीयाँ र बीकाका बीचमा रहने नरम खाद्य-पदार्थ; गुदी ।

मांस-पेशी-ना० [सं०] शरीरभित्रको मांस-पिण्ड ।

मांस-भक्षी-वि० [सं०] मांसाहारी ।

मांस-भोजी-वि० [सं०] मांसाहारी ।

मांसल-वि० [सं०] १. मासुले भरिएको; मांसपूर्ण । २. मोटो-घाटो; पुष्ट । ३. बलवान्; बलिष्ठ ।

मांस-रोहिणी-ना० [सं०] ऐसेलु ।

मांसाशी-वि० [सं०] मांसाहारी ।

मांसाहारी-वि० [सं०] १. मासु खाने; मांस-भक्षी । २. मासुमात्र खाएर जीविका गर्ने । ३. हिंस्रक ।

मांसिक-ना० [सं०] मासु बेचेर जीविका गर्ने व्यक्ति; बकरे ।

मांसोपजीवी-ना० [सं०] मासु बेचेर जीविका गर्ने व्यक्ति; बकरे ।

माइक-ना० [अ० माइक्रोफोन] माइक्रोफोन ।

माइक्रोफोन-ना० [अ०] विद्युत्-क्रियाद्वारा ध्वनिलाई ठूलो पार्ने एक यन्त्र; ध्वनि-प्रसारक-यन्त्र ।

माइक्रोस्कोप-ना० [अ०] सूक्ष्म-दर्शक-यन्त्र ।

माइजू-ना० [माइज्यू] माइज्यू ।

माइज्यू-ना० [सं० मातुली+ज्यू] मामाकी पत्नी; आमाकी भाउजू वा भाइ-बुहारी ।

माइत-ना० [माइती] विवाहिता स्त्रीको आमा-बाबुको घर; नारीको पितृ-गृह; माइतीको घर ।

माइती-ना० [प्रा० माइ+ती] विवाहिता स्त्रीको पितृ-कुल ।

माइल-ना० [अ०] मील ।

माइली-वि० [माहिली] माहिली ।

माइलो-माझी-औलो

माइलो-वि० [माहिलो] माहिलो ।

माई-ना० [प्रा० माइ] १. आमा; माता । २. जोगिनी; स्त्री-संन्यासी । ३. देवी ।

माउ-ना० [ने०] लुगा-फाटो, कागज आदि खाने एक जातको कीरो ।

माउ-ना० [प्रा०] १. पशु, पक्षी, कीट-पतङ्ग आदिकी आमा । २. पोथी पशु । ३. घरको मुख्य व्यक्ति । (वि०) ४. श्रेष्ठ; मुख्य; ठालु ।

माउते-ना० [माहुते] माहुते ।

माउरी-ना० [माहुरी] माहुरी ।

माउसुली-ना० [सं० मुसली] घरमा हुने, भित्तामा टाँसिएर दगुने, झींगा, कीरा आदि खाने, छेपाराका जातको कीरो ।

माऊ-ना० [प्रा० माउ] माउ ।

माकन्दी-ना० [सं०] खिरौलो बूटी ।

माकल-ना० [सं० मर्कट] बाँदर ।

माकुम-ना० [अ० मौकूफ] १. रोक; रोक्का; अभाव । २. मनाई; निषेध ।

माकुरी-ना० [ने०] भाद्र शुक्ल पञ्चमीका दिन स्त्रीहरूले सप्तपिण्ड चढाउने एक जातको फूल ।

माकुरो-ना० [सं० मर्कट] पेटबाट एक प्रकारको तन्तु निकालेर जाल बनाई झींगा आदि साना-साना कीराहरू फसाउने एक जातको आठ-खुट्टे कीरो ।

माक्षिक-ना० [सं०] १. मह; मधु । २. सुनामक्खी । ३. रूपामक्खी ।

माखा-मुन्द्रो-ना० [माखा+मुन्द्रो] कानमा लाउने एक प्रकारको गहना ।

माखे-साङ्गलो-ना० [माखा+साङ्गलो] दुइतिरबाट च्यापेर बीचमा जकड्ने काम वा तरीका; उम्कन नसकिने कठिन अवस्था; अप्ठेरो अवस्था; असमञ्जस स्थिति ।

माखो-ना० [प्रा० मक्खिअ] झींगा ।

माग-ना० [माग्] १. माग्ने काम; याचना । २. अधिकार-पूर्वक मागिएको कुनै कुरो; आग्रहपूर्वक याचना गरेको कुरो । ३. कुनै कुराको विशेष चाहना वा आवश्यकता ।

माग-डोल-ना० [माग+डोल्] यत्ता-उत्ति डुलेर माग्ने काम; जे पाए पनि माग्ने काम ।

मागधी-ना० [सं०] १. मगध देशको प्राचीन प्राकृत भाषा । (वि०) २. मगध देश-सम्बन्धी ।

मागल-ना० [सं० मङ्गल] विवाह, व्रत-वन्ध आदि शुभ कार्यमा मङ्गल-कामना गरी गाइने गीत ।

मागिनु-सं० क्रि० [माग्+इ+नु] याचना गरिनु; ('माग्नु'-को क० क्रि०) ।

माग्नु-सं० क्रि० [प्रा० मग्+नु] १. गरीबले अन्न, वस्त्र, पैसा आदि पाउँ भन्नु; याचना गर्नु; भिक्षा गर्नु । २. कसैसित कुनै कुरो देउ भन्नु; ले भन्नु । ३. प्रार्थना गर्नु; माग गर्नु ।

माग्ने-वि० [माग्+ने] १. माग गर्ने; याचना गर्ने । (ना०) २. मागेर जीवन निर्वाह गर्ने व्यक्ति; मगन्ते; भिक्षुक । ३. नाम-शब्दको पछिल्लिर लागी कुनै कार्य-भागी भएको बुझाउने शब्द । (उदा०-पोलाइमाग्ने, बात लगाइमाग्ने, आदि ।)

माघ-ना० [सं०] १. पौषपछि र फाल्गुनभन्दा पहिले आउने महीना । २. शिशुपाल-वध महाकाव्यका रचयिता कवि ।

माघमा-ना० [सं०] १. गंगटाकी पोथी । २. काँक्रो ।

माघे-वि० [सं० माघ+ए] माघ महीनाको; माघ-सम्बन्धी ।

माड-जाड-ना० [माग्+जाड(फाँ०)] यत्ता-उत्ति गएर माग्ने काम; माड-जुड ।

माड-जुड-ना० [माड-जाड] माड-जाड ।

माड-मुड-ना० [माड-जुड] माड-जुड ।

माङ्गलिक-वि० [सं०] १. मङ्गल-सम्बन्धी । २. मङ्गल-सूचक; मङ्गल-जनक । (ना०) ३. नाटकमा मङ्गल-पाठ गर्ने पात्र ।

माङ्गल्य-वि० [सं०] १. मङ्गल-कारक; शुभ । (ना०) २. मङ्गलको भाव ।

माङ्गल्या-ना० [सं०] १. गोरौचन । २. शमी ।

माच-ना० [सं० मञ्च] घाँस, पराल आदि राख्नाका निमित्त बनाइएको अग्लो टाँड; टौवा; मचान ।

माचङ्गी-वि० [मानचङ्गी] मानचङ्गी ।

माछो-ना० [प्रा० मच्छ] १. साना-ठूला अनेक आकार, जाति र रङ्गका हुने प्रसिद्ध जल-जन्तु; मत्स्य; मीन । २. बन्द गरेका झ्याल-ढोका अड्याउने एक प्रकारको चुकुल ।

माजू-ना० [फा०] हाँगाबाट एक किसिमको गुँद निस्कने एक प्रकारको काँडादार झार ।

माजू-फल-ना० [फा० माजू+फल] माजू नामक बोटबाट निस्कने गुँदको डल्लो । (यो रँगाइ र औषधिका काममा प्रयोग हुन्छ ।)

माझ-ना० [प्रा० मज्झ] १. बीच; मध्य । २. दुइ वस्तुको अन्तर ।

माझा-ना० [सं० मज्जन] चङ्गा उडाउने धागो बलियो तुल्याउनाका निमित्त लगाइने सरस, काँचको धूलो आदि मसला ।

माझा-ना० [प्रा० मज्झ] हात्तीको पिठिउँमा कसेको, पछुवा अड्ने डोरी; मादा ।

माझामाझी-ना० यो० [माझ+माझ] ठीक बीचमा; बीचो-बीच ।

माझिनु-सं० क्रि० [माझ्+इ+नु] मार्जन गरिनु; ('माझ्नु'-को क० क्रि०) ।

माझी-ना० [प्रा० मज्झ] १. डुङ्गा खियाएर जीविका गर्ने एक जाति; मलाहा; मल्लाह । (वि०) २. माझको; बीचको ।

माझी-औलो-ना० [माझी+औलो] हात वा गोडाका पाँच

औलामध्ये बीचको औलो; चोर-औलो र साहिली औलोका बीचको औलो; कर्णिका।

माइनु-स० क्रि० [प्रा० मज्जइ+नु] १. भाँडा-कुँडामा लागेको मोसो, चिल्लो, जूठो आदि दलेर सफा गर्नु; मल्नु; मार्जन गर्नु। २. पखाल्नु; धुनु। ३. सफा गर्नु; स्वच्छ पार्नु।

माटिनु-अ० क्रि० [माटो+इ+नु] १. कुन वस्तु वा पदार्थ पुरानो भई गुण, रस, गन्ध आदि हराउनु; माटोजस्तो हुनु। २. सड्नु; बेकम्मा हुनु।

माटी-ना० [माटो] माटो; मट्टी।

माटीकोरे-ना० [माटी+कोर] १. खेती-पातीबाट जीविका गर्ने व्यक्ति; खेतीवाल; किसान। २. पहरुमा खोपेर गुँड लाउने, हरियो शरीर, रातो टाउको र तीखो चुच्चो भएको एक जातको चरो।

माटे-वि० [माटो+ए] १. माटाको; माटो-सम्बन्धी। २. माटो-सम्बन्धी काम गर्ने (व्यक्ति)। ३. रोग वा गर्भिणी भएर माटो खाने (स्त्री)।

माटो-ना० [सं० मृत्तिका] पृथ्वीको माथिल्लो सतह निर्मित हुने प्रसिद्ध पदार्थ; मट्टी; मृत्तिका।

माड-ना० [सं० मण्ड] १. गहुँ, जौ, चामल आदिको पीठो पकाएर, कागत आदि टाँस्नाका निम्ति बनाइएको लेदो पदार्थ। २. भात पकाउँदा निस्कने बाक्लो झोल। ३. बाक्लो गरी पीठो पकाएको खाद्य पदार्थ; खोले।

माड-ना० [सं०] जगर वृक्ष।

माड-मुड-ना० [माड+मुड (फाँ०)] बेसरी माड्ने काम; रगड्ने काम।

माडा-ना० [माड] लौसी, आँप, ऐँसेलु आदिको गुदी पातलो पारी सुकाएको खाद्य पदार्थ।

माडाशृङ्गी-ना० [सं० मेडाशृङ्गी] मेडाशृङ्गी।

माडिनु-स० क्रि० [माड+इ+नु] मलिन; ('माड्नु'-को क० क्रि०)।

माडी-ना० [सं० मण्डल] ठूलो फराकिलो जमीनको फाँट।

माडो-ना० [सं० मण्डप] विवाह, व्रत-बन्ध आदिको यज्ञ-मण्डप।

माड्नु-स० क्रि० [प्रा० मड्इ+नु] १. अँठ्याएर रगड्नु; मल्नु। २. अँठ्याउनु; बेसरी समात्नु। ३. कुल्ची-मिल्ची पार्नु; थिच-थाच गर्नु। ४. मिच्नु; दाबनु। ५. मल्नु; घस्नु।

माणक-ना० [सं०] मान-कन्द।

माणवक-ना० [सं०] १. बालक। २. मूर्ख व्यक्ति।

माणिक-ना० [सं०] गुलाबी वा रातो रङ्गको एक रत्न; पद्म-राग मणि; मानिक।

माणिक्य-ना० [सं०] माणिक।

माण्डलिक-ना० [सं०] कुनै मण्डल वा प्रान्तको शासक; कुनै ठूलो राजालाई कर तिर्ने सानो प्रदेशको शासक।

माण्डूक्य-ना० [सं०] दश मुख्य उपनिषद्हरूमध्ये एक।

मात-ना० [सं० माद] १. मदिरा; लागू पदार्थ; अम्मल।

२. धन, मान, यौवन आदिको घमण्ड। ३. जाँड, रक्सी आदि अम्मलबाट उत्पन्न हुने उन्माद; मद।

मात-ना० [अ०] हार; पराजय (विशेष गरेर बुद्धि-चाल आदि जस्ता खेल-प्रतियोगितामा)।

मातङ्ग-ना० [सं०] १. हात्ती। २. चाण्डाल। ३. किरात।

मातङ्गी-ना० [सं०] दश-महाविद्यामध्ये एक।

मातवर-वि० [माथवर] माथवर।

मातहत-वि० [अ०] १. अधीन वा आश्रयमा रहेको; अवी-नस्थ। (ना०) २. हाता; इलाका। ३. अम्बल।

माता-ना० [सं०] १. आमा; जननी। २. कुनै आदरणीया स्त्री। ३. गाई।

मातामह-ना० [सं०] आमाका बाबु; बाजे।

मातामी-ना० [अ०] आमाकी आमा; बज्यै।

मातुल-ना० [सं०] १. मामा। २. धतूरो।

मातुलानी-ना० [सं०] माइजू।

मातुली-ना० [सं०] माइजू।

मातुलिङ्ग-ना० [सं०] विमिरो।

मातुलुङ्ग-ना० [सं०] विमिरो।

मातुलेय-ना० [सं०] मामाको छोरो।

मातृक-वि० [सं०] माता-सम्बन्धी; माताको।

मातृका-ना० [सं०] १. आमा; जननी। २. धाई। ३. तन्त्र शास्त्र-अनुसार सात देवी (ब्राह्मी, माहेश्वरी, कौमारी, वैष्णवी, इन्द्राणी, चामुण्डा र वाराही)। ४. एक प्रकारका सोह्र वटी देवीहरूको वर्ग (गौरी, पद्मा, शची, मेघा, सावित्री, विजया, जया, देवसेना, स्वधा, स्वाहा, माता, लोक-मात, शान्ति, पुष्टि, धृति र स्वस्ति)। ५. वर्ण-माला।

मातृकुल-ना० [सं०] आमाको कुल; मावलीको वंश।

मातृगण-ना० [सं०] १. षोडश मातृका। २. सप्त-मातृका।

मातृघातक-वि० [सं०] आमाको हत्या गर्ने; मातृघाती।

मातृघाती-वि० [सं०] मातृघातक।

मातृत्व-ना० [सं०] आमा हुनाको भाव; माताको भाव।

मातृपक्ष-ना० [सं०] आमाको कुल; मातृकुल।

मातृभाषा-ना० [सं०] आमाको काखमा राखी सिकाएको भाषा; आफ्ना जन्म-स्थान वा घरमा बोलिने भाषा; स्व-भाषा।

मातृष्वसा-ना० [सं०] आमाकी दिदी वा बहिनी; सानी-आमा वा ठूली-आमा।

मातृष्वसेय-ना० [सं०] सानी-आमा वा ठूली-आमाको छोरो।

मातृष्वसेयी-ना० [सं०] सानी-आमा वा ठूली-आमाको छोरी।

मात्तिनु-अ० क्रि० [मात्त+इ+नु] १. मत्त हुनु; माद चढ्नु; उन्मत्त हुनु। २. पात्तिनु; इत्तरिनु। ३. जोरी खोज्नु; निहुँ खोज्नु। ४. पुलपुलिनु।

मात्तै-क्रि० यो० [सं० मात्र] मात्र नै; केवल; खालि।

मात्र-मान-चित्र

मात्र-क्रि० यो० [सं०] मात्र; केवल; खालि; मात्रै; सिर्फ।
 मात्रा-ना० [सं०] १. एक पटकमा उपयोग गरिने कुनै वस्तुको मान; परिमाण। २. एक पटकमा खाइने औषधिको परिमाण। ३. व्यञ्जन वर्णमा लाग्ने विभिन्न कुनै स्वर-सूचक चिह्न। ४. ह्रस्व वर्णको उच्चारणमा लाग्ने काल। ५. सङ्गीतमा ताल दिँदा समयको परिमाण।
 मात्रा-वृत्त-ना० [सं०] मात्रिक-छन्द।
 मात्रिक-वि० [सं०] १. मात्रा-सम्बन्धी। २. मात्राको विचार वा गणना भएको (छन्द)।
 मात्रिक-छन्द-ना० [सं०] वर्णको खयाल नगरी केवल मात्राहरूको गणनाबाट चरण मिलाइने एक प्रकारको छन्द; मात्रा-वृत्त।
 मात्सर्य-ना० [सं०] १. मत्सरको भाव। २. अर्काको उन्नति देखेर डाह गर्नु; ईर्ष्या; जलन।
 माथ-ना० [मात] मात; पराजय।
 माथ-ना० [माथा] शिर; माथा।
 माथवर-वि० [अ० मुअतवर] १. पूँजीवाल; सम्पन्न। २. पत्थार-लाग्दो; भरपर्दो; विश्वासी। ३. भलादमी; सज्जन।
 माथवरसिंह-ना० [माथवर+सिंह (सं०)] विक्रमी उन्नाइसौँ शताब्दीको आखिरीमा नेपालका प्रधान-मन्त्री हुने एक प्रसिद्ध पुरुष।
 माथा-ना० [सं० मस्तक] शिर; टाउको; माथ।
 माथा-पच्ची-ना० [माथा+पचित (सं०)] धेरै सोच-विचार गर्ने काम।
 माथि-ना० यो० [माथ] १. उँभो; उपर। २. अग्लो ठाउँमा; मास्तिर। ३. उच्च श्रेणीमा; उच्च कोटिमा। ४. अगि; पहिले (लेख, वक्तव्य आदिमा)। (ना०) ५. माथि-तिरको भाग वा ठाउँ; चोटो। ६. थप; अतिरिक्त।
 माथिल्लो-वि० [माथि+इल्लो] १. माथिको; उँभोको; उपल्लो। २. उच्च श्रेणीको; उच्च कक्षाको।
 माद-ना० [सं०] १. मादक पदार्थ; मदिरा; मद। २. नशा; लागू। ३. हर्ष; आनन्द। ४. अभिमान; घमण्ड।
 मादक-वि० [सं०] १. नशा लाग्ने; वेहोश पार्ने। २. आनन्द-दायक; हर्षप्रद।
 मादकता-ना० [सं०] मादक हुनाको भाव; नशा लाग्नाको भाव।
 मादन-ना० [सं०] १. नशा; मद। २. कामदेव। (वि०) ३. मादक।
 मादल-ना० [सं० मर्दल] ढोलकीजस्तो, लाम्चो एक प्रकारको बाजा।
 मादले-वि० [मादल+ए] १. मादलजस्तो। २. ठूलो; बडैमाको। ३. मादल बजाउने।
 मादा-ना० [सं० मध्य] हात्तीका पिठिउँमा कसेको पछुवा अड्ने ढोरी; माझा।

माधव-ना० [सं०] १. विष्णु। २. वसन्त ऋतु। ३. वैशाख महीना।
 माधवी-ना० [सं०] १. चमेलीजस्तो सुगन्धी सेतो फूल फुल्ने एक जातको लता; वासन्ती। २. महको मदिरा। ३. महको चीनी।
 माधुरी-ना० [सं०] १. मिठास; मधुरता। २. रक्सी; मदिरा।
 माधुर्य-ना० [सं०] १. मधुर हुनाको भाव; मिठास; मधुरता। २. सुन्दरता; लावण्य। ३. पाठकलाई आनन्द र सुगम लाग्ने काव्यको एक गुण।
 माध्य-वि० [सं०] मध्यको; बीचको।
 माध्यन्दिन-वि० [सं०] १. माझको; बीचको। (ना०) २. मध्याह्न; दोपहरको समय। ३. शुक्ल यजुर्वेदको एक शाखा।
 माध्यम-वि० [सं०] १. बीचको; मध्यको। (ना०) २. कार्य-सिद्ध गर्ने साधन वा उपाय; कुनै काम-कुरो सम्पन्न गर्ने साधन।
 माध्यमिक-वि० [सं०] १. मध्यको; बीचको। (ना०) २. बौद्ध धर्मको एक सम्प्रदाय।
 माध्याकर्षण-ना० [सं०] १. चारैतिरका सबै वस्तुहरूलाई केन्द्रतिर तान्ने शक्ति। २. गुरुत्वाकर्षण।
 माध्याह्निक-वि० [सं०] मध्याह्नको; दिउँसोको।
 माध्व-वि० [सं०] १. मधुबाट तयार भएको; महबाट बनेको। २. मीठो; मधुर। ३. माधव-सम्बन्धी। (ना०) ४. मध्वाचार्यले चलाएको एक वैष्णव सम्प्रदाय।
 माध्वी-ना० [सं०] १. रक्सी; मदिरा। २. माधवी लता।
 माध्वीक-ना० [सं०] १. मधुवाको रक्सी। २. दाखको मदिरा।
 मान-ना० [सं०] १. आदर; सम्मान; सत्कार। २. प्रतिष्ठा; इज्जत। ३. दर्जा; पदवी। ४. घमण्ड; अभिमान। ५. आत्म-सम्मान। ६. नायकको कुनै अपराध देखेर नायिका अप्रसन्न हुनु। ७. नाप; तौल; परिमाण।
 मान-कन्द-ना० [सं०] कर्कलाका आकारका ठूला-ठूला पात र गानुमात्र हुने एक जातको बूटी; माने। (आयुर्वेदमा यसको गुण गण्ड-माला-रोग-नाशक र अग्नि-वर्द्धक बताइएको छ।)
 माने-कर्चूर-ना० [सं०] मान-कन्द।
 मान-गृह-ना० [सं०] १. स्त्रीहरूले पति वा प्रेमीलाई रीस देखाएर बस्ने ठाउँ; कोप-भवन। २. नेपालका प्रसिद्ध लिच्छवि राजा मानदेवले बनाएको प्रख्यात दरबार।
 मानचङ्गी-वि० [?] सानो जातको (सुपारी र नरिवल)।
 मानचङ्गी-नरिवल-ना० [मानचङ्गी+नरिवल] साधारण नरिवलकै जस्ता पात, फूल, फल र काण्ड हुने सानो जातको नरिवल।
 मानचङ्गी-सुपारी-ना० [मानचङ्गी+सुपारी] सानो एक जातको सुपारी।
 मान-चित्र-ना० [सं०] १. नक्शा। २. भू-चित्र।

मान-दण्ड-ना० [सं०] नाप्ने लट्टी; माप-दण्ड ।

मानदेव-ना० [सं०] विक्रमी छैटौं शताब्दीको मध्यतिर शासन गर्ने नेपालका एक राजा । (यस नामका अरु पनि राजा भए तापनि यिनै मानदेव विशेष प्रख्यात छन् । यिनले मान-गृह, चाँगु-नारायणको मन्दिर आदि अनेक महत्त्वपूर्ण भवनहरूको निर्माण गराए ।)

माननीय-वि० [सं०] १. मान गर्न योग्य; मान्य; आदरणीय । २. मन्त्री, प्रधान-न्यायाधीश, संसदका सदस्य र सोसरहका अरु व्यक्तिहरूलाई सम्बोधन गर्दा प्रयोग गरिने आदर-सूचक शब्द ।

मान-पत्र-ना० [सं०] अभिनन्दन-पत्र ।

मान-भाउ-ना० [मान+भाउ] मान र कदर; प्रतिष्ठा; मान-मर्यादा ।

मान-मनितो-ना० [मान+मानित] १. आफ्नो सम्प्रदायले मानिआएका देव-देवीको पूजा । २. मान-भाउ ।

मान-मन्दिर-ना० [सं०] १. ग्रह-नक्षत्रहरू हेर्ने यन्त्रहरू राखिएको स्थान; वेध-शाला । २. स्त्रीहरू रिसाएर बस्ने ठाउँ; कोप-भवन ।

मान-मरावत-ना० [सं० मान+मरातिव (अ०)] मान र दर्जा; मान-मर्यादा ।

मान-मर्दन-ना० [सं०] घमण्ड तोड्नु; शेखी झार्नु ।

मान-मर्यादा-ना० [सं०] मान-भाउ ।

मान-मिजास-ना० [मान+मिजास] १. मान र मिजास; मान-भाउ । २. शिष्टाचार ।

मानव-ना० [सं०] १. मनुका सन्तान; मानिस; मनुष्य । (वि०) २. मनु-सम्बन्धी । ३. मानिसलाई सुहाउँदो; मनुष्योचित ।

मानवक-ना० [सं०] एक जातको सानु मेवा फल ।

मानवता-ना० [सं०] १. मनुष्य हुनाको भाव; मनुष्यत्व । २. मानिसमा स्वभावले हुने गुण, भावना, विशेषता आदिको समुदाय ।

मानवती-ना० [सं०] १. अभिमान गर्ने; मानिनी (स्त्री) । (वि०) २. आफ्ना नायकको अपराध देखेर रुष्ट हुने (नायिका) ।

मानव-धर्म-शास्त्र-ना० [सं०] मनु-संहिता; मनु-स्मृति ।

मानव-शास्त्र-ना० [सं०] मानिसको उत्पत्ति, विकास, विभेद आदिको विवेचना गर्ने शास्त्र ।

मानवी-ना० [सं०] स्त्री; नारी ।

मानवीय-वि० [सं०] मानव-सम्बन्धी; मानिस-सम्बन्धी ।

मानवेन्द्र-ना० [सं०] १. राजा; नृप । २. श्रेष्ठ पुरुष; उत्तम पुरुष ।

मानस-ना० [सं०] १. मन; चित्त; हृदय । २. मान-सरोवर ।

मानस-पुत्र-ना० [सं०] इच्छा वा मनबाट पैदा भएको पुत्र ।

मानसरोवर-ना० [सं०] १. हिमालयमा रहेको एक प्रसिद्ध र पवित्र ठूलो दह । २. हठ-योगअनुसार शरीरभित्रको

अमृत-कुण्ड मानिएको शून्य स्थान ।

मानस-विज्ञान-ना० [सं०] मनोविज्ञान ।

मानस-शास्त्र-ना० [सं०] मनोविज्ञान ।

मानसिक-वि० [सं०] मन-सम्बन्धी; मनको ।

मानसी-वि० [सं०] १. मनबाट उत्पन्न; चित्तको । (ना०) २. मन-मनै गरिने पूजा आदि ।

मानसु-ना० [ने०] नेपालको उत्तरीय सिमानामा रहेको एक हिम-चुली । (यो हिम-चुली पश्चिम-दुइ (२) र तीन (३)-नम्बर इलाकाको बीचमा पर्दछ ।)

मान-हानि-ना० [सं०] अपमान; वेइज्जती ।

माना-ना० [सं० मान] १. दश मूठी अन्न आदि भर्ने भाँडो; मानु (वि०) । २. त्यति परिमाण भएको ।

माना-चामल-ना० [माना+चामल] कसैलाई जीवन-निर्वाह-का निमित्त दिइने खर्च वा वृत्ति; पेटिया ।

माना-पाथी-ना० [माना+पाथी] १. अन्नपूर्णा-हिमालयको स्थानीय नाम । २. मानो र पाथी । ३. त्यति परिमाणको अन्न ।

मानिक-ना० [सं० माणिक] माणिक ।

मानित-वि० [सं०] मानिएको; सम्मानित; मान गरिएको ।

मानिता-ना० [सं०] १. गौरव; आत्माभिमान । २. मान-भाउ; मान-मर्यादा ।

मानिनी-वि० [सं०] मानवती ।

मानितु-स० क्रि० [मान्+इ+तु] मान गरिनु; आदर गरिनु; ('मान्'को क० क्रि०) ।

मानिस-ना० [सं० मनुष्य] मान्छे; मनुष्य ।

मानी-ना० [माने] घट्ट, जाँतो आदिका बीचमा हुने काठ, फलाम आदिको ठोसो; माने ।

मानी-वि० [सं०] १. मान भएको; प्रतिष्ठित; इज्जतदार । २. अहङ्कारी; घमण्डी । ३. मान गर्ने । (ना०) ४.

दुइ अँजुलि अन्न अटाउने प्राचीन कालको नाप्ने भाँडो ।

मानु-ना० [सं० मान] १. दश मूठी अनाज भर्ने वा नाप्ने भाँडो; चार चौथाई वा पाथीको अष्टमांश भर्ने भाँडो ।

२. त्यो भाँडोभरिको परिमाण; दश मूठी वा चार चौथाई-को परिमाण । ३. दाना-पानी; जीविकाको साधन ।

मानु-संयो० [मान्] जस्तो; समान; तुल्य ।

मानु-मूठी-ना० [मानु+मूठी] १. अलि-अलि अनाज; दुइ-चार मूठी; थोर-बहुत अन्न-पात । (ना०) २. कसैलाई जीविकाको निमित्त दिइने साधारण अन्न-पात वा खर्च ।

मानुष-वि० [सं०] १. मनुष्य-सम्बन्धी; मानव । (ना०) २. मानिस; मनुष्य ।

मानुषिक-वि० [सं०] मनुष्य-सम्बन्धी; मानवीय ।

मानुषी-ना० [सं०] स्वास्नी-मानिस; स्त्री; महिला ।

मानुष्य-ना० [सं०] १. मनुष्यता; मानवता । २. मनुष्य-जाति । (वि०) ३. मनुष्य-सम्बन्धी ।

मानुष्यक-ना० [सं०] मानुष्य ।

माने-ना० [सं० मान-कन्द] कर्कलाका जातको खान हुने एक

माने-मायावादी

बोट; जङ्गली कर्कलो; मान-कन्द ।
 माने-ना० [अ० मानी] अर्थ; मतलब; अभिप्राय ।
 माने-ना० [ने०] घट्ट, जाँता आदिका बीचमा हुने काठ वा फलामको ठेउको; मानी ।
 माने-ना० [सं० मणि-पद्म] बौद्ध धर्मानुयायीहरूले घुमाउने 'ॐ मणि पद्मे हुँ' लेखिएको धार्मिक साधन ।
 माने-वि० [मनो+ए] मानुको; माना-सम्बन्धी (परिमाण) ।
 माने-मधौह-वि० [माने+मधौह] विरामीको निहुँ गरी काम नगर्ने; ठग-विरामी ।
 मानो-ना० [मानु] दश मूठी अन्न भर्ने भाँडो; मानु ।
 मानो-संयो० [मानू] जस्तो; समान; तुल्य; मानु ।
 मान्छे-ना० [सं० मनुष्य] मानिस; मनुष्य; मानव ।
 मान्जन-ना० [सं० मान्य+जन] मान्य जन ।
 मान्द्री-ना० [मान्द्रो+ई] सानो मान्द्रो ।
 मान्द्रे-वि० [मान्द्रो+ए] १. मान्द्रोको जस्तो बुनोटको; मान्द्रो-जस्तो । २. बाक्लो खालको । ३. मान्द्रोको ।
 मान्द्रे-मेसो-ना० [मान्द्रे+मेसो] मान्द्रो बुन्दा चोयाको मिलाए-को लहरजस्तो मिलेको क्रम; सिलसिला; रोल; ताँती ।
 मान्द्रो-ना० [ने०] बाँसका फराकिला चोयाले विशेष प्रकारले बुनेको भकारीजस्तो वस्तु ।
 मान्द-ना० [सं०] १. मन्द हुनाको भाव । २. दुर्बलता; कमजोरी ।
 मान्धाता-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध सूर्य-वंशी एक चक्रवर्ती राजा ।
 मान्नु-सं० क्रि० [सं० मान] १. मान गर्नु; आदर गर्नु; मान-भाउ गर्नु । २. भक्ति गर्नु; सेवा गर्नु; भावना गर्नु । ३. पुज्नु । ४. सकार्नु; स्वीकार गर्नु । ५. ठीक ठान्नु; ठहराउनु । ६. आज्ञा पालन गर्नु; टेनु । ७. कदर गर्नु । ८. पत्याउनु; विश्वास गर्नु । ९. चाड, उत्सव आदि मनाउनु ।
 मान्य-वि० [सं०] मान गर्न योग्य; माननीय; आदरणीय ।
 मान्यता-ना० [सं०] १. मान्य हुनाको भाव । २. कुनै कुरा वा सिद्धान्तलाई मान्ने क्रिया वा भाव; अनुमोदन; मान्नु । ३. ठूलो संस्थाद्वारा सानु संस्था वा त्यसले गरेका काम-काजमा दिइने स्वीकृति ।
 मान्य-नेपाल-तारा-ना० [सं०] चौथो दर्जाको नेपाल-तारा तक्मा ।
 मान्यवर-नेपाल-तारा-ना० [सं०] तेस्रो दर्जाको नेपाल-तारा तक्मा ।
 माप-ना० [सं० मापन] १. नाप्ने क्रिया; नापो; मापन । २. कुनै वस्तु नाप्ने साधन ।
 मापक-ना० [सं०] १. नाप्ने भाँडो; नापो; माना, कुरुवा, पायी, गज, फुट आदि । २. ढक । ३. नाप्ने साधन ।
 मापन-ना० [सं०] नाप्ने काम; नाप-जोख ।
 मापाको-वि० [ने०] रिसाहा; जङ्ग्याहा; कड़ा स्वभावको ।

माफ-वि० [अ० मुआफ] १. क्षमा गरिएको; क्षमि । (ना०) २. अपराधी वा दोषीलाई सजाय नगर्नु; क्षमा । ३. लिनुपर्ने रकम छोडिदिनु; मिनाहा ।
 माफा-ना० [ने०] पाल्कीजस्तो एक किसिमको सवारी ।
 माफिक-ना० यो० [अ० मुआफिक] १. बमोजिम; अनुसार; सरह । (क्रि० यो०) २. निर्धारित अवस्था, परिमाण, गति आदिमा; मर्यादाअनुसार । (वि०) ३. विरुद्ध नभएको; अनुकूल ।
 माफी-ना० [अ० मुआफी] १. सजाय वा दण्डबाट मुक्त गर्ने काम । २. मिनहा; मुक्ति । (वि०) ३. रकम-कलम केही नलागेको; तिरोभरो नलाग्ने ।
 माफी-बितर्ता-ना० [माफी+बितर्ता] कुनै तिरो तिर्नु नपर्ने गरी दिइएको बितर्ता ।
 माम-ना० [ने०] भात (बाल-बोलीमा) ।
 मामला-ना० [अ० मुआमल:] मामिला ।
 मामा-ना० [सं० मातुल] आमाका भाइ वा दाज्यू; मातुल ।
 मामिम-ना० [अ० मामन] लोने-मानिसले लाउने गन्जीको छोट पारी सिएको वस्त्र ।
 मामिला-ना० [अ० मुआमल:] १. काम-कारवाई; पार-स्परिक व्यवहार । २. मुद्दा; मुकदमा; झगडा ।
 मामूली-वि० [अ० मअमूल] साधारण; सामान्य ।
 माम्रो-ना० [माम] भात, ढिँडो आदि पकाउँदा भाँडोमा टाँसिएर रहने खरो र कड़ा पात्रो ।
 माया-ना० [सं०] १. छल; धोखा; कपट । २. अज्ञान; मोह; अविद्या । ३. जादू; इन्द्र-जाल । ४. प्रपञ्चको कारणभूत परमेश्वरकी अव्यक्त बीज-रूप शक्ति । ५. लक्ष्मी । ६. दुर्गा । ७. धन; सम्पत्ति । ८. द्रया; कर्षणा । ९. स्नेह; प्रेम; अनुराग । १०. जीवलाई बन्धनमा राख्ने मोह-शक्ति । ११. गौतम बुद्धकी आमा । १२. लीला; खेल ।
 माया-जाल-ना० [सं०] १. माया-रूपी जाल; मोहको बन्धन । २. घर-गृहस्थीको जञ्जाल; गार्हस्थ्य झन्झट ।
 माया-देवी-ना० [सं०] गौतम बुद्धकी आमा ।
 माया-पाश-ना० [सं०] माया-जाल ।
 माया-पुरी-ना० [सं०] हिन्दूहरूका मोक्ष-दायक प्रसिद्ध सात पुरीमध्ये एक; हरि-द्वार ।
 माया-फल-ना० [सं०] माजु-फल ।
 माया-मोह-ना० [सं०] १. असुरहरूलाई मोहित गर्नका निम्ति विष्णुका शरीरबाट उत्पन्न भएको पुरुष । २. माया र मोह । ३. स्नेह; प्रेम ।
 माया-युद्ध-ना० [सं०] मायाको शक्तिद्वारा गरिने युद्ध ।
 मायावाद-ना० [सं०] ब्रह्म सत्य र जगत् मिथ्यामा न्ने सिद्धान्त; केवल ईश्वरलाई सत्य मानी सांसारिक पदार्थलाई माया अथवा भ्रममात्र मान्ने सिद्धान्त ।
 मायावादी-वि० [सं०] मायावादको अनुयायी ।

मायावी-वि० [सं०] १. माया गर्ने; इन्द्र-जाली । २. चतुरो; चलाक; धूर्त । ३. छली; कपटी । (ना०) ४. परमात्मा ।
 मायिक-वि० [सं०] १. मायाबाट बनेको; जादूबाट तयार भएको । २. माया-सम्बन्धी ।
 मायी-वि० [सं०] १. माया गर्ने; मायावी । २. जादूगर; चटकी । ३. पर-ब्रह्म ।
 मायूर-वि० [सं०] मयूरको; मयूर-सम्बन्धी ।
 मार-ना० [सं०] १. कामदेव । २. विघ्न; बाधा । ३. विष । ४. धतूरो ।
 मार-ना० [सं० मारण] १. मार्ने काम; वध । २. चोट; प्रहार । ३. हप्की; खप्की । ४. कामको भीड़; चटारो । ५. पर्याप्तता; आधिक्य ।
 मारक-वि० [सं०] १. मार्ने; ज्यान लिने । २. गुण, दोष आदिको प्रभाव दबाउने; गुण वा दोष नाश गर्ने । ३. दमन गर्ने ।
 मारकाट-ना० [मार+काट्] १. मार्ने र काट्ने काम । २. काट-मार; युद्ध ।
 मारकीन-ना० [अ० नैनकीन्] १. एक किसिमको छिपुवा जनाना बुट्टे धोती । २. केही खैरो भावको एक किसिमको सेतो र मोटो कपडा ।
 मारकेश-ना० [सं०] जन्म-कुण्डलीमा घातक मानिने ग्रहको एक योग ।
 मारण-ना० [सं०] १. मार्ने काम; ज्यान लिनु; वध । २. शत्रु-लाई नाश गर्ने एक तान्त्रिक प्रयोग । ३. भस्म गर्नु (धातु) ।
 मारपीट-ना० [मार+पिट्] मार-काट; मार-मुड्ग्री ।
 मारफत-ना० यो० [अ० मारफत] मार्फत ।
 मार-मुड्ग्री-ना० [मार+मुड्ग्री+ई] मार-पीट; मारामार; लाठी-मुड्ग्री ।
 मारा-ना० [मार+आ] नाम शब्दको पछिल्लो जोरिएर 'मार्ने' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-गरीब-मारा; ज्यान-मारा, बगली-मारा आदि ।) २. खेल, युद्ध आदिमा विपक्षीलाई परास्त गर्दा उपसाहपूर्वक भनिने शब्द; मार ।
 मारात्मक-वि० [सं०] घातक; ज्यान-मारा ।
 मारामार-ना० [मार+मार] १. परस्परमा पिटापिट गर्ने वा मार्ने काम; मार-पीट । २. भरपूर; पर्याप्त; यथेष्ट । ३. ठूलो भीड़; हूल । ४. काम-काजको भीड़ ।
 मारित-वि० [सं०] मारिएको; वध गरिएको ।
 मारिनु-स० क्रि० [मार+इ+नु] ज्यान लिइनु; ('मार्नु'-को क० क्रि०) ।
 मारिष-ना० [सं०] १. नाटकमा कुनै सम्मानित व्यक्तिलाई गरिने सम्बोधन । २. नाटकको सूत्रधार ।
 मारी-मेटी-ना० [मार+मेट्+ई] लेन-देनको चुक्ती; छिना-फाना; फछ्योट ।
 मारुत-ना० [सं०] १. हावा; समीर; वायु । २. वायुका अधि-ष्ठाता देवता । ३. श्वास; सास । ४. प्राण; ज्यान ।

मारुती-ना० [सं०] हनुमान् ।
 मारुनी-ना० [ने०] स्त्रीको वेश लिएर डम्फुका तालमा नाच्ने र गाउने नट ।
 मार्क-ना० [अं०] १. चिह्न; निशान । २. छाप; मार्का । ३. परीक्षामा प्राप्त हुने अङ्क ।
 मार्कण्डेय-ना० [सं०] मृकण्डु ऋषिका छोरा एक प्रसिद्ध ऋषि; आठ चिर-जीवीमध्ये एक ।
 मार्कण्डेय-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक ।
 मार्का-ना० [अं० मार्क] मार्क ।
 मार्केट-ना० [अं०] बजार; हाट ।
 मार्ग-ना० [सं०] १. बाटो; पथ । २. सम्प्रदाय; पन्थ; धर्म । ३. ग्रहको घुम्ने बाटो । ४. उपाय; साधन । ५. ढङ्ग; तरीका । ६. जीविकाको साधन; वृत्ति । ७. चाल-चलन । ८. मङ्गसीर महीना ।
 मार्गण-ना० [सं०] १. अन्वेषण; अनुसन्धान । २. मार्ग; याचना । ३. बाण । ४. मार्ग; मगन्ते ।
 मार्गदर्शक-वि० [सं०] बाटो देखाउने; पथ-प्रदर्शक ।
 मार्गदर्शन-ना० [सं०] १. बाटो देखाउने काम । २. उपाय बताउने काम । ३. नेतृत्व गर्ने काम ।
 मार्ग-रक्षक-वि० [सं०] बाटोको रक्षा गर्ने; मार्गको हेर-विचार गर्ने ।
 मार्गशिर-ना० [सं०] मङ्गसीर महीना; मार्ग महीना ।
 मार्गशीर्ष-ना० [सं०] मङ्गसीर महीना; मार्ग ।
 मार्गिक-वि० [सं०] १. बटुवा; पथिक; यात्री । २. शिकारी ।
 मार्गी-वि० [सं०] १. बटुवा; पथिक । २. मार्ग-दर्शक । ३. कुनै मार्ग वा सम्प्रदायमा लागेको ।
 मार्गी-वि० [सं०] १. मार्ग-सम्बन्धी; मार्गको । (ना०) २. सङ्गीत-शास्त्रअनुसार ब्रह्मा, भरत आदि सङ्गीतका प्राचीन आचार्यहरूले निर्धारित गरेका लक्षण र पद्धतिअनुसार चलेको शैली ।
 मार्च-ना० [अं०] १. फाल्गुन र चैत्रभित्र पर्ने ईसवी तेस्रो महीना । २. सेनाको प्रस्थान; कूच ।
 मार्जक-वि० [सं०] १. मार्जन गर्ने अभिषेक गर्ने । २. माइने; मल्ने; पखाल्ने ।
 मार्जन-ना० [सं०] १. शुद्ध गर्नु; पवित्र पार्नु । २. तीर्थको वा मन्त्रले पवित्र गरेको जल शरीरमा छर्नु । ३. भूल वा दोष हटाउनु; शोधन । ४. माइनु; मल्नु । ५. धुनु; पखाल्नु ।
 मार्जनी-ना० [सं०] कूच ।
 मार्जनीय-वि० [सं०] मार्जन गर्न योग्य ।
 मार्जार-ना० [सं०] बिरालो ।
 मार्जित-वि० [सं०] मझिएको; मार्जन गरिएको ।
 मार्जिन-ना० [अं०] १. लेख्दा वा छाप्टा दाय्या-बायाँ खाली छोडिने कागतको अंश । २. अन्तर; फरक ।
 मार्तण्ड-ना० [सं०] १. सूर्य । २. सुनामखी । ३. आँकको रूख ।

मार्तोल-मालिन्य

मार्तोल-ना० [पुर्त० मार्तली] पेच-कीला कस्ने पातलो मुख भएको औजार ।

मार्दङ्गक-वि० [सं०] मृदङ्ग बजाउने ।

मार्दव-ना० [सं०] १. मृदु हुनाको भाव; कोमलता । २.

अरुको दुःख देखेर दुःखित हुनु; चित्तको मृदुता ।

मार्द्विक-ना० [सं०] मुनक्का-दाखको रक्सी ।

मार्फत-ना० यो० [अ० मार्फत] द्वारा; बाट; तर्फबाट ।

मार्बल-ना० [अं०] सिङ्ग-मरमर ।

मार्बल-ना० [ने०] एक जातको शाली धान ।

मार्नु-सं० क्रि० [सं० मृ+नु] १. ज्यान लिनु; हत्या गर्नु ।

२. अन्याय गरेर सताउनु; अत्याचार गर्नु । ३. धन-माल पचाउनु; हडप गर्नु । ४. कुनै पदार्थमा रहेको खराब गुण वा असर नष्ट गर्नु; शोधन गर्नु । ५. लज्जित पार्नु । ६. जित्नु; हराउनु (खेलमा) ।

मार्मिक-वि० [सं०] १. मर्म-स्थानमा प्रभाव पर्ने; मर्म-स्पर्शी ।

२. वास्तविक कुरो बुझ्ने; मर्मज्ञ ।

मार्मिकता-ना० [सं०] मार्मिक हुनाको भाव ।

मार्ग-ना० [मार्] जूवा वा अन्य प्रतिस्पर्धाको खेलमा मार्ने वा जित्नेले गर्जनापूर्वक भन्ने शब्द; मारा ।

मार्शल-वि० [अं०] १. लडाईँको निमित्त उपयुक्त; युद्धोपयोगी । २. फौजी; जङ्गी । (ना०) ३. देशमा फौजको सबभन्दा ठलो अफिसर ।

मार्शल-ल-ना० [अं० मार्शल-ल] फौजी कानून; सैनिक व्यवस्था ।

माल-ना० [अ०] १. वस्तु; चीज-बीज; जिन्सी । २. धन; सम्पत्ति । ३. जग्गा-जमीनको पोत वा तिरो तहसील गर्ने अड्डा ।

माल-ना० [माला] गाई, गोरु, छेपारो आदिका घाँटीमा लट्कने छाला; गल-कम्बल ।

माल-ना० [ने०] खिइएर खाल्टो परेका वा पातलो भएका कल-पुर्जामा थपिने धातुको रसायन ।

माल-कागुनु-ना० [माल (देश)+कागुनु] १. लाम्चा पात हुने, मञ्जरीका आकारमा साना-साना फूल फुल्ने, केराउ-जत्रा पहेँला दाना फल्ने एक जातको लहुरो । २. त्यसैको फल । (यो ठूलो र सानो—दुइ थरीको हुन्छ ।)

मालकोश-ना० [सं०] ऋषभ र पञ्चम स्वर वर्जित हुने, गान्धार, धैवत र निपाद कोमल हुने, शास्त्रानुसार रात्रिको चौथो प्रहर र विशेषतः शिशिर ऋतुमा गाइने औडव जातिको एक राग ।

माल-गाडी-ना० [माल+गाडी] माल-मत्ता ओसाने रेल ।

माल-गुजारी-ना० [अ० माल+गुजारी (फा०)] सरकारमा बुझाउने जग्गा-जमीनको तिरो; भूमि-कर ।

माल-गोदाम-ना० [माल+गोदाम] रेल, जहाज आदिबाट आएको माल राख्ने ठाउँ; भन्सारको गोदाम ।

माल-चरो-ना० [माल (प्रदेश)+चरी] कन्याङ्कुरुङ; कौञ्च ।

माल-ताल-ना० [अ० माल+ताल (फा०)] मालहरूको

समुदाय; माल-मत्ता; जेतैमेते ।

मालती-ना० [सं०] १. दुइ-दुइ पात जोरिएका लाम्चा पात हुने, लाम्चै झुप्पाकार सुगन्धी सेता फूल फुल्ने एक जातको लता । २. त्यसैको फूल ।

मालदह-ना० [?] एक जातको असल आँप ।

माल-दाम्लो-ना० [माल+दाम्लो] दाईँ गर्दा सबै गोरुलाई एउटै जुवामा बाँध्ने एक किसिमको दाम्लो; नारा ।

मालदार-ना० [अ० माल+दार (फा०)] धनी; धनाढ्य ।

माल-धनी-ना० [माल+धनी] कुनै मालको हकदार; मालको धनी ।

मालपुवा-ना० [?+पूप (सं०)] गुलियो र मसलाहरू हाली गहुँको पीठो रयालेर घिउमा पकाइने एक प्रकारको बाक्लो रोटी ।

माल-पोत-ना० [माल+पोत] सरकारले असूल गर्ने जग्गा-जमीनको तिरो; माल; पोत; भूमि-कर ।

माल-भूमि-ना० [सं०] पर्वतका फेदीको भूमि; बैँसी ।

माल-भोग-ना० [?+भोग] १. असल एक जातको केरा । २. गाढा पहेँलो असल एक जातको धान । ३. त्यसैको चामल ।

माल-मत्ता-ना० [अ० माल+मुताअ] माल-ताल ।

मालश्री-ना० [सं० मालश्री] १. सायङ्कालमा गाइने एक रागिणी । २. दसैँ वा कुनै माङ्गलिक अवसरमा गाइने एक विशेष प्रकारको लय ।

माला-ना० [सं०] १. फूल, दाना आदि एउटै सूत्रमा उनेर घाँटीमा लाउन दुइ छेउ जोड्ने गोलाकार वस्तु; हार; माल्य । २. लहर; पङ्क्ति; ताँती ।

मालाकार-ना० [सं०] १. माली । (वि०) २. मालाका आकारको ।

माला-दीपक-ना० [सं०] साहित्यमा पहिले भनिसकिएका कुरा पछि-पछि उत्कर्षका कारण हुँदैजाने एक अर्थालङ्कार ।

माला-दूर्वा-ना० [सं०] लहरे-दूर्वा ।

मालामाल-वि० [माल+माल] धन-धान्यले पूर्ण; सम्पन्न; धनाढ्य ।

मालिक-ना० [अ०] १. स्वामी; पति । २. ईश्वर । ३. पति; लोग्ने । ४. कुनै वस्तुको हकदार; धनी ।

मालिका-ना० [सं०] सानो किसिमको माला ।

मालिकिनी-ना० [मालिक+नी] मालिकनी ।

मालिकनी-ना० [मालिक+नी] १. मालिककी स्त्री । २. स्त्री-मालिक ।

मालिक्याई-ना० [मालिक+याई] मालिकको भाव; स्वामित्व ।

मालिङ्गो-ना० [ने०] बलियो जातको लेकाली निगालो ।

मालिनी-ना० [सं०] १. माली जातकी स्त्री; मालीकी पत्नी । २. पन्ध्र अक्षरका चरण हुने एक किसिमको वार्षिक छन्द ।

मालिन्य-ना० [सं०] मलिन हुनाको भाव; मलिनता ।

मालिश-ना० [फा०] तेल, औषधि आदि घस्ने काम; मर्दन ।
माली-वि० [सं०] १. माला लाउने; माला पहिरने । (ना०)

२. बगैँचा-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; फूल बेचेर जीविका गर्ने व्यक्ति; मालाकार ।

मालूम-वि० [अ० मअलूम] १. थाहा पाइएको; ज्ञात; विदित । २. प्रकट ।

माले-वि० [झालेमाले] झालेमाले; छिरबिरे; टाटे-पाङ्ग्रे (पशु) ।

मालोपमा-ना० [सं०] एक उपमेयका अनेक उपमानहरूको वर्णन गरिने र प्रत्येक उपमानको भिन्न-भिन्न धर्म हुने उपमा अलङ्कारको एक भेद ।

माल्का-ना० [सं० माला] चर्खाको चक्का र सुइरोमा लाउने मोटो धागो ।

माल्टा-ना० [अ० (टापू)] १. सुन्तलाका जस्ता पात, रगत-जस्तो रातो रस, गुलियो, मोसमजस्तो फल हुने, एक जातको बोट । २. त्यसैको फल ।

माल्य-ना० [सं०] १. माला; हार । २. फूल; पुष्प ।

मावल-ना० [सं० मातृ-कुल] मामाको घर; मावली ।

मावल-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी क्षेत्रमा प्रचलित एक लोक-गीतको लय वा भाका ।

मावली-ना० [मावल+ई] १. मामाको वंश; मातृ-कुल; मामाका बन्धु-वर्ग । २. मामाको घर; मावल ।

माशा-ना० [फा०] आठ रत्तीको तौल; मासा ।

माष-ना० [सं०] दाल खाइने एक प्रसिद्ध अन्न; मास ।

माषपर्णी-ना० [सं०] बन-मास ।

माषा-ना० [सं०] मासा; माशा ।

मास-ना० [सं०] वर्षको बाह्रौँ भाग; महीना ।

मास-ना० [सं० माष] १. बाटुला किसिमका झुसिला पात, पहेँला फूल र लामा कोसा फल्ने एक जातको लहुरो । २. त्यसैका कोसाभित्र फल्ने दाल-जातिको अन्न । (यसका अनेक जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण पुष्टि-कारक, बल-वर्द्धक र शुक्र-वर्द्धक बताइएको छ ।)

मास-तमाम-ना० [सं० मास+तमाम (अ०)] सेस्तामा महीनाभरको काम वा त्यसको रिपोर्ट ।

मास-लहुरी-ना० [सं० मास+लहुरो+ई] लाम्चा पात र हरिया साना फूल हुने एक जातको भई-झार ।

मासा-ना० [फा० माशा] आठ रत्तीको तौल; एक तौलाको बाह्रौँ भाग; माशा ।

मासान्त-ना० [सं०] १. मासको अन्त; महीनाको आखिर । २. महीनाको आखिरी दिन । ३. अमावस्या ।

मासिक-वि० [सं०] १. मास-सम्बन्धी; महीनाको । २. प्रतिमास हुने; प्रत्येक महीनामा हुने । ३. महीनामा एक पटक निस्कने वा प्रकाशित हुने (पत्र, पुस्तिका आदि) । (ना०) ४. महीनावारी; वेतन । ५. मरेका वर्ष दिन-सम्म प्रतिमहीना गरिने श्राद्ध । ६. स्त्रीको रजोधर्म ।

मासिक-धर्म-ना० [सं०] स्त्रीहरूको प्रतिमास हुने रजोधर्म; ऋतु ।

मासिक-पत्र-ना० [सं०] महीना-महीनामा निस्कने पत्र; हरेक महीनामा एक पटक निस्कने पत्र ।

मासिक-पत्रिका-ना० [सं०] प्रतिमास निस्कने पत्रिका; महीनामा एक चोटि प्रकाशित हुने पत्रिका ।

मासिनु-अ० कि० [मास्+इ+नु] १. खर्च हुनु; व्यय हुनु; ह्यासिनु । २. कम हुनु; घट्नु । ३. मर्नु । ४. नष्ट हुनु । ५. मिल्नु । (सं० कि०) ६. खर्च गरिनु; ('मास्नु'-को क० कि०) ।

मासी-ना० [मासु] १. नली-हाडभित्र हुने बोसोजस्तो पदार्थ; मज्जा । २. आउँ; आम । ३. सामर्थ्य; खूबी ।

मासु-ना० [सं० मांस] १. प्राणीका शरीरमा हाड र छालाका बीचमा रहने नरम पदार्थ; मांस । २. फलमा कोया र बोका-का बीचमा रहने खाद्य पदार्थ; फलको गुदी । ३. पोशाकमा सिउनीभित्र रहेको जगोडा कपडा ।

मास्केवारी-ना० [सं० मासक+वार (फा०)] सेस्तामा महीनाभरी गरेका कामको सङ्क्षिप्त फाँटवारी ।

मास्टर-ना० [अ०] १. अङ्ग्रेजी ढङ्गले पढाउने शिक्षक; अङ्ग्रेजी ढङ्गका विद्यालयको अध्यापक । २. सूचीकार, सङ्गीत-कार आदिको मान-बोधक शब्द ।

मास्टरी-ना० [मास्टर+ई] मास्टरको काम वा पेशा ।

मास्तिर-ना० यो० [माथि+तिर] माथितिर; उँभोतिर ।

मास्नु-सं० कि० [सं० मृष्+नु] १. खर्च गर्नु; व्यय गर्नु; ह्यास्नु । २. खोटाउनु । ३. भजाउनु; सटही गर्नु । ४. दास बनाउनु; कमारो पार्नु । ५. मार्नु । ६. नष्ट गर्नु ।

माहात्म्य-ना० [सं०] १. महिमा; गुण-गान । २. गौरव; महत्त्व । ३. कुनै व्रत, स्नान, पूजन आदि धार्मिक कार्यको फल । ४. त्यसको वर्णन गरिएको रचना वा ग्रन्थ ।

माहिली-वि० [माहिलो+ई] १. दिदी-बहिनीहरूमा जन्मका क्रमले दोस्रो; जेठीभन्दा मनिकी; माइली । २. माहिलाकी (स्त्री) । ३. क्रम वा आकारमा प्रथम वा सबभन्दा ठूलो-भन्दा दोस्रो ।

माहिलो-वि० [प्रा० मज्झल्ल] १. दाजु-भाइहरूमा जन्मका क्रमले दोस्रो; जेठो र साहिलोका बीचको; माइलो । २. माहिलीको (लग्ने) । ३. क्रम वा आकारमा पहिलो वा सबभन्दा ठूलोभन्दा दोस्रो ।

माहुते-ना० [सं० महामात्र] हात्ती हाँक्ने मानिस; फीलवान ।

माहुर-ना० [ने०] विवाहमा पुरोहितले वर र वधूलाई लेखेर दिइने आशीर्वाद-पत्र ।

माहुर-ना० [सं० मधुपर्क] विवाहमा दुलाह र दुलहीले परस्परमा खुवाउने घिउ, मह र दही मिसाएको खाद्य पदार्थ; मधुपर्क ।

माहुर-ना० [सं० महावर्ण] स्त्रीहरूले नङ, पैताला आदि रँगाउने रातो रङ ।

माहुरी-मिति

माहुरी-ना० [प्रा० महुअरी] फूलहरूको रस चुसेर चाकामा महु पार्ने, ठूलो झीगाजस्तो एक जातको कीरो; मधु-कर; माउरी।

माहेश्वर-वि० [सं०] १. महेश्वर-सम्बन्धी। (ना०) २. महेश्वरको उपासक; शैव।

माहेश्वरी-ना० [सं०] १. दुर्गा। २. सात मातृकामध्ये एक। (वि०) ३. महेश्वर-सम्बन्धी।

मिक्स्चर-ना० [अं०] अनेक औषधि मिलाइएको पेय औषधि।

मिच-माच-ना० [मिच्+माच (फाँ०)] धमाधम वा बेसरी मिच्ने काम; किच-काच।

मिचाइ-ना० [मिच्+आइ] मिच्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

मिचाइनु-स० क्रि० [मिचाउ+इ+नु] मिच्न लाइनु; ('मिचाउनु'-को क० क्रि०)।

मिचाउनु-स० क्रि० [मिच्+आउ+नु] मिच्न लाउनु; ('मिच्नु'-को प्रे० क्रि०)।

मिचान-ना० [मिच्+आन] मिच्ने काम; मिचाइ।

मिचामिच-ना० [मिच्+मिच्] १. परस्परमा एकले अर्को-लाई मिच्ने काम। २. कामको भीड़; मिचो। ३. धमाधम मिच्ने काम।

मिचाहा-वि० [मिच्+आहा] १. मिच्ने स्वभावको; भनेको नटेर्ने; अटेर। २. हेपाहा। ३. चाप्ने; पेलाहा। ४. रीति-स्थिति नमाप्ने।

मिचिनु-स० क्रि० [मिच्+इ+नु] मलिन; दाबिनु; ('मिच्नु'-को क० क्रि०)।

मिचो-ना० [मिच्+ओ] १. काम-काजको भीड़। २. घुइँचो; हूल-मूल।

मिच्नु-स० क्रि० [सं० मर्दन+नु] १. मल्नु; दाबनु। २. थिच्नु; दबाउनु; ठेलु। ३. गिजोल्नु; माड्नु। ४. थिचो-मिचो गर्नु; दमन गर्नु। ५. नटेर्नु; वास्ता नराख्नु। ६. चाप्नु; सीमाको उल्लङ्घन गर्नु।

मिजाज-ना० [अ० मिजाज] मिजास।

मिजायसी-वि० [मिजासी] मिजासी; मिजासिलो।

मिजार-ना० [मिझार] मिझार।

मिजारी-ना० [मिजार+ई] मिझारी।

मिजारे-ना० [मिजार+ए] मिझारे।

मिजास-ना० [अ० मिजाज] १. वानी-बेहोर; शील-स्वभाव। २. राम्रो बोली-वचन र व्यवहार; शिष्टाचार। ३. स्वभाव; प्रकृति।

मिजासिलो-वि० [मिजास+इलो] राम्रो मिजास भएको; मिजासी।

मिजासी-वि० [मिजास+ई] राम्रो बोली-वचन र व्यवहार वा शिष्टाचार भएको; राम्रो मिजास भएको; मिजासिलो।

मिझार-ना० [ने०] १. सार्कीको मान-बोधक शब्द। २. गाउँको एक किसिमको मुखिया; तालुकदारभन्दा तल्लो

दर्जाको, गाउँमा कर उठाउने अधिकारी; मिझारे।

मिझारी-ना० [मिझार+ई] मिझारको काम वा पद।

मिझारे-ना० [ने०] मिझार।

मिटर-ना० [अं०] मीटर।

मिटिक-ना० [मिलिक्क] १. क्षण; छिन। २. आँखा झिम गर्ने काम; निमेष।

मिट्टी-ना० [मट्टी] मट्टी।

मिठाई-ना० [मीठो+आइ] मीठो वा गुलियो रोटी; हलुवाई-रोटी; मिष्टान्न।

मिठास-ना० [मीठो+आस] मीठो हुनाको भाव; गुलियोपन; माधुर्य।

मिठिनु-अ० क्रि० [मीठो+इ+नु] १. अकालि अमिलो वा मीठो वस्तु खाएको देख्दा मुखमा पानी उम्रनु; मुख रसाउनु। २. मीठो हुनु।

मिठ्याइ-ना० [मिठि+याइ] मिठिने किसिम, क्रिया वा भाव।

मिठ्याइ-ना० [मिठ्याउ+आइ] मिठ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

मिठ्याइनु-स० क्रि० [मिठ्याउ+इ+नु] मीठो वस्तु खाई मुख मीठो पारिनु; ('मिठ्याउनु'-को क० क्रि०)।

मिठ्याउनु-स० क्रि० [मिठि+याउ+नु] १. नमीठो वस्तु खाँदा बिग्रेको मुखलाई मीठो वस्तु खाई मीठो पार्नु। २. अकालि खाएको देखेर खान नपाउँदा त्यस वस्तुको स्वाद सम्झी जिभ्रो खेलाउनु; थूक निल्नु। ३. थोरै मीठो वस्तु खाई जिभ्रो ल्याप-ल्याप पार्नु।

मिडिल-वि० [अं०] बीचको; माध्यमिक।

मिडिल-स्कूल-ना० [अं०] माध्यमिक कक्षासम्म पढाइने स्कूल; माध्यमिक पाठशाला।

मित-वि० [सं०] १. थोरै; अलिकति। २. सीमा बाँधिएको; परिमित।

मित-भाषी-वि० [सं०] कम बोल्ने; अल्प-भाषी।

मित-व्यय-ना० [सं०] खर्च कम गर्नु; किफायत।

मित-व्ययिता-ना० [सं०] मित-व्ययी हुनाको भाव; किफायती हुनाको भाव।

मित-व्ययी-वि० [सं०] कम खर्च गर्ने; किफायतसाथ खर्च गर्ने।

मितार्थ-ना० [सं०] परिमित अर्थ भएको; सीमित अर्थ भएको।

मितार्थक-वि० [सं०] थोरै शब्द भनेर चातुर्यले आफ्नो काम सिद्ध गर्ने (दूत)।

मिताहार-वि० [सं०] १. थोरै खाने; धेरै खान नसक्ने वा नखाने। (ना०) २. परिमित आहार।

मिताहारी-वि० [सं०] थोरै वा परिमित खाना खाने; मिताहार।

मिति-ना० [सं०] १. मान; परिमाण। २. सीमा; हद। ३. समयको सीमा; म्याद; अवधि। ४. कुनै दिन तोक्नाका

निमित्त लेखिने साल, महीना, गते, वार आदि; तारीख ।
मितिनी-ना० [मीत+इनी] १. मितेरी लाएकी स्त्री;
 स्त्री-मीत । २. सँगिनी । ३. मीतकी पत्नी । ४. पत्नीकी
 मीत लाएकी सखी ।
मितिनी-बुहारी-ना० [मितिनी+बुहारी] मितिनीकी बुहारी ।
मितेनी-बुहारी-ना० [मीत+एनी+बुहारी] मीतकी बुहारी ।
मितेरी-ना० [मीत+एरी] मीतको भाव; मित्रता; दोस्तानी;
 मित्यारी ।
मित्यारी-ना० [मितेरी] मितेरी ।
मित्र-ना० [सं०] १. साथी; दोस्त; सँगी । २. सहायता गर्ने
 व्यक्ति; हित-चिन्तक । ३. मीत । ४. सूर्य ।
मित्रता-ना० [सं०] मित्रको भाव; मैत्री ।
मित्रत्व-ना० [सं०] मित्रता ।
मित्र-द्रोह-ना० [सं०] १. मित्रप्रतिको द्रोह वा विरोध ।
 २. मित्रलाई विश्वास-घात गर्नु वा धोखा दिनु ।
मित्र-द्रोही-वि० [सं०] मित्रलाई धोखा दिने; मित्रप्रतिको
 विश्वास-घाती ।
मित्रः-क्रि० यो० [सं०] परस्पर; आपस; अन्योन्य ।
मिथिला-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध जनक राजाको राज्य ।
मिथुन-ना० [सं०] १. स्त्री-पुरुषको जोडा; दम्पती ।
 २. स्त्रीस-मागम; मैथुन । ३. बाह्य राशिमध्ये एक ।
मिथुन-गाई-ना० [सं० मिथुन+गाई] जङ्गली गाई ।
मिथ्या-वि० [सं०] झूटो; असत्य ।
मिथ्याचार-ना० [सं०] १. कपटपूर्ण आचरण । २. कपटी
 व्यक्ति ।
मिथ्याचारी-वि० [सं०] मिथ्याचार गर्ने ।
मिथ्या-ज्ञान-ना० [सं०] भ्रम; भ्रान्ति ।
मिथ्या-दृष्टि-ना० [सं०] नास्तिकता ।
मिथ्यापवाद-ना० [सं०] झूटो अपवाद; मिथ्या आरोप ।
मिथ्या-भाषी-वि० [सं०] झूटो बोल्ने; असत्य-वादी ।
मिथ्याभियोग-ना० [सं०] झूटो अभियोग; मिथ्या दोषा-
 रोपण ।
मिथ्या-वादी-वि० [सं०] झूटो बोल्ने ।
मिनट-ना० [अं० मिनट] मिनट ।
मिनहा-वि० [अं०] १. घटाइएको; कम गरिएको । २.
 क्षमा गरिएको; माफ । (ना०) ३. असूल गर्नुपर्ने रकम
 कुनै कारण-वश छोडिदिनु ।
मिनिट-बूक-ना० [अं०] सभा, बैठक आदिमा भएका कार्य-
 हरूको सविस्तर विवरण लेख्ने पुस्तक ।
मिनिस्टर-ना० [अं०] मन्त्री; अमात्य ।
मिनिस्टरी-ना० [अं० मिनिस्ट्री] १. मिनिस्टरको काम वा
 पद । २. मन्त्रि-मण्डल ।
मिनेट-ना० [अं० मिनट] साठी सेकेन्डको समय; एक
 घण्टाको साठौँ भाग ।
मिन्जालिक-ना० [?] आबजमा खर्चको महल ।

मिन्ट-ना० [अं०] टकसार ।
मिमियाँ-ना० [फा० मोमियाई] चोट-पटक लागेका ठाउँमा
 लगाउने एक औषधि ।
मियाँ-ना० [ने०] धानको नाथ्री; चामलमा मिसिएर आउने
 कनिकाजस्तो भूस ।
मियाँ-ना० [फा०] मुसलमानको मान-बोधक शब्द ।
मियान-ना० [फा०] म्यान ।
मियाना-ना० [फा०] म्याना ।
मियो-ना० [सं० मेधि] १. दाईं गर्दा खलाका बीचमा गाडिने
 खम्बा । २. सभा, संस्था आदिको प्रधान व्यक्ति । ३.
 घरको माउ ।
मिरगी-ना० [मृगी] मृगी; छारे-रोग ।
मिरजाब-ना० [?] नक्खी ।
मिरमिच्चे-वि० [ने०] दुक्लो; पातलो; ख्याउटे ।
मिरमिर-क्रि० यो० [ने०] १. अलि-अलि उज्यालो हुने
 किसिम; रिमरिम; मिरमिरे । (ना०) २. अलि-अलि
 उज्यालो भएको विहानी-पखको समय ।
मिरमिरे-क्रि० यो० [मिरमिर+ए] मिरमिर ।
मिर्ग-ना० [सं० मृग] मृग ।
मिर्गाई-ना० [सं० मृग+गाई] नील-गाई ।
मिर्गालो-ना० [सं० मेरु+गोला] १. कम्मरनिर मेरु-दण्डका
 दायाँ-बायाँ रहने दुई मांस-पिण्ड । २. अण्ड-कोष ।
मिल-ना० [अं०] कारखाना ।
मिलजुल-ना० [मिल्+जुट] परस्परको मेल; मिले-मतो;
 मित्रता ।
मिलन-ना० [सं०] १. भेट; संयोग; मुलाकात । २. जम्मा
 हुनु; भेला हुनु । ३. मिल्नु; मिश्रण ।
मिलन-शील-वि० [सं०] मिलनसार ।
मिलनसार-वि० [मिलन+शील] सबैसित मिल्ने स्वभावको;
 मिलजुल गर्ने प्रकृतिको; मिलन-शील ।
मिलाइ-ना० [मिलाउ+आइ] मिलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मिलाइ-ना० [मिल्+आइ] मिल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मिलाइनु-सं० क्रि० [मिलाउ+इ+नु] एकसाथ जोड्नु;
 ('मिलाउनु'को क० क्रि०) ।
मिलाउनु-सं० क्रि० [मिल्+आउ+नु] १. एकसाथ जोड्नु;
 टाँस्नु । २. छयासमिस पार्नु; मिसाउनु । ३. भेट गराउनु ।
 ४. ठीक-ठाक पार्नु; प्रबन्ध गर्नु । ५. मेल गराउनु । ६.
 दुलहा र दुलहीका चिह्ना, टिप्पन वा ग्रह-दशाहरू दाँज्नु;
 वर-वधूका ग्रहहरू मिल्छन् कि मिल्दैनन् भनी हेर्नु । ७.
 समान गराउनु; ('मिल्नु'को प्रे० क्रि०) ।
मिलान-ना० [मिल्+आन] १. मेल; मिलाप । २. मिसिने
 काम; मिश्रण । ३. दाँज्ने काम; रुजू ।
मिलाप-ना० [मिल्] १. मेल; मित्रता । २. भेट; संयोग ।
 ३. सम्बन्ध ।
मिलापत्र-ना० [मिलाप+पत्र] झगडियाहरूले परस्परमा

मिलावट-मिसिल-फाँट

मिली झगड़ा छोड़ी लेखिदिने कागत ।
मिलावट-ना० [मिल्+आवट] १. मिलाउने काम; मिलान;
 मिश्रण । २. असल र खराब वस्तुको मिश्रण । ३. मिलाइने
 वस्तु; कसर ।
मिलिक्क-क्रि० यो० [ने०] १. एकै छिन देखा पर्ने किसिम;
 एकासि देखा परेर हराउने किसिम; झिलिक्क; झुलुक्क ।
 २. आँखा झिम गर्ने किसिम; झिमिक्क ।
मिलिटरी-वि० [अं०] १. सेना-सम्बन्धी; जङ्गी; फौजी ।
 (ना०) २. सेना; फौज ।
मिलिटरी-सेक्रेटरी-ना० [अं०] सैनिक-सचिव ।
मिलित-वि० [सं०] १. मिलेको; मिश्रित । ५. जोड़िएको;
 संयुक्त ।
मिलिनु-अ० क्रि० [मिल्+इ+नु] मिल्ने वा जोडिने होइनु;
 ('मिल्नु'-को भा० क्रि०) ।
मिलिन्द-ना० [सं०] भमरो; भ्रमर ।
मिलिशिया-ना० [अं० मिलिश] मिलिसिया ।
मिलिसिया-ना० [अं० मिलिश] जिल्ला-जिल्लामा सुरक्षाका
 निमित्त राखिएको, केही फौजी तालीम पाएको फौज ।
मिलीजुली-क्रि० यो० [मिलजुल+ई] आपसमा मिलजुल
 गरी; मिले-मतो गरी; मित्रता गरी ।
मिले-मतो-ना० [मिल्+मत+ओ] १. परस्परको मेल;
 आपस्तको मिलाप; मिलजुल । २. परस्परको मतो; सर-
 सल्लाह; परामर्श ।
मिल्काइ-ना० [मिल्काउ+आइ] मिल्काउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
मिल्काइनु-स० क्रि० [मिल्काउ+इ+नु] फ्याँकिनु; फालिनु;
 ('मिल्काउनु'-को क० क्रि०) ।
मिल्काउनु-स० क्रि० [प्रा० मिल्कइ+आउ+नु] १. फ्याँक्नु;
 फाल्नु । २. हुत्थाउनु; हुर्थाउनु । ३. छोड्नु; त्याग्नु ।
मिल्ती-ना० [मिल्+ती] मेल; मिलाप ।
मिल्दो-वि० [मिल्+दो] १. मिल्ने किसिमको; मिलनसार ।
 २. मनासिब; उचित । ३. सुहाउँदो ।
मिल्दोजुल्दो-वि० [मिलजुल+दो] १. परस्परमा मिल्ने;
 मिलनसार । २. सुहाउँदो; मिल्दो ।
मिल्नु-अ० क्रि० [सं०मिल्+नु] १. दुइ वा धेरै वस्तु एकसाथ
 जोड्नु; टाँसिनु । २. छयासमिस हुनु; मिसिनु । ३.
 भेट हुनु; भेटिनु । ४. एकत्र हुनु; जम्मा हुनु । ५. ठीक
 हुनु; दुस्त हुनु । ६. पाउनु; प्राप्त हुनु । ७. मेल हुनु;
 मिलाप हुनु । (स० क्रि०) ८. भेट गर्नु; मुलाकात गर्नु ।
 ९. मेल गर्नु; मित्रता गर्नु । १०. मेल खानु; बराबर हुनु ।
 ११. वर-वधूका चित्ता-टिप्पन वा ग्रह-गति ठीक वा पर-
 स्परमा अनुकूल हुनु ।
मिशन-ना० [अं०] १. कुनै विशिष्ट कार्यका निमित्त खटिएको
 प्रतिनिधि-मण्डल । २. विशिष्ट र निर्धारित काम ।
मिश्र-वि० [सं०] १. मिलेको वा मिलाइएको; मिश्रित ।

(ना०) २. ब्राह्मण वर्गको एक थर । ३. श्रेष्ठ पुरुष ।
मिश्रण-ना० [सं०] दुइ वा धेरै पदार्थ मिसाउने काम;
 मिसावट ।
मिश्रित-वि० [सं०] मिसाइएको; मिलाइएको; मिलावट
 भएको ।
मिष-ना० [सं०] १. छल; कपट । २. निहुँ; बहाना । ३.
 होड; स्पर्धा ।
मिष्ट-वि० [सं०] १. गुलियो; मीठो । २. स्वादिष्ट । (ना०)
 ३. मिठास; माधुर्य । ४. मिठाई; मिष्टान्न ।
मिष्ट-निम्बू-ना० [सं०] चाक्सी फल ।
मिष्ट-भाषी-वि० [सं०] मीठो बोली बोल्ने; मधुर-भाषी ।
मिष्टान्न-ना० [सं०] हलुवाई-रोटी; मिठाई ।
मिस-ना० [अं०] १. भूल; चूक; गल्ती । २. असफलता;
 कुमारी; कन्या । ३. विवाह वा पति नभएको स्त्री ।
मिस-मास-ना० [मिस्+मास (फाँ०)] धेरै किसिमका
 वस्तुहरू एकसाथ मिसिने काम; छयासमिस ।
मिसाइ-ना० [मिस्+आइ] मिसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मिसाइ-ना० [मिसाउ+आइ] मिसाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
मिसाइनु-स० क्रि० [मिसाउ+इ+नु] धेरै थरी वस्तुहरूलाई
 एकसाथमा मिलाइनु; ('मिसाउनु'-को क० क्रि०) ।
मिसाउनु-स० क्रि० [मिस्+आउ+नु] १. धेरै थरी वस्तु-
 हरूलाई एकसाथ मिलाउनु; छयासमिस पार्नु; सरोबरी
 गर्नु वा गराउनु; मिस्नु । २. सम्भोग गराउनु ।
मिसा-खत-ना० [नेवा० मिसा+खत] विवाह वा यौन-
 सम्बन्धका विषयमा स्त्री-जातिले लुकी-छिपी गरेका
 अभियोगमा लाग्ने खत ।
मिसावट-ना० [मिसाउ+आवट] १. मिसिने वा मिलाउने
 काम; मिश्रण; मिसाइ । २. कुनै वस्तुमा मिलाइएको
 अर्को वस्तु; मिसौट ।
मिसावटी-वि० [मिसावट+ई] मिसावट भएको; मिसौट
 गरिएको ।
मिसाहा-वि० [मिसाउ+आहा] १. मिसिएको; छयासमिस
 भएको । २. मिसाउने स्वभावको ।
मिसिनी-ना० [अं० मिस+नी] प्रसव गराउने र स्त्रीहरूको
 सामान्य ओखती-मूलो गर्ने नर्स अथवा त्योभन्दा माथिल्लो
 काम गर्ने स्त्री ।
मिसिनु-अ० क्रि० [मिस्+इ+नु] १. धेरै थरीका वस्तु
 एकसाथ मिल्नु; छयासमिस हुनु; मिश्रित हुनु । २.
 सम्मिलित हुनु; शरीक हुनु । ३. भाले-पोथीको समागम
 हुनु । (स० क्रि०) ४. मिसिने होइनु; ('मिस्नु'-को
 क० क्रि०) ।
मिसिल-ना० [अं०] कुनै विषयमा काररवाई भएका कागत-
 पत्रहरूको ठेली ।
मिसिल-फाँट-ना० [मिसिल+फाँट] काम सकिएका पुराना

कागत-पत्र राख्ने अड्डा।
 मिसी-ना० [फा०] दाँत माइने मन्जन; दन्त-मन्जन।
 मिसौट-ना० [मिस+औट] मिसावट।
 मिसौटे-वि० [मिस्+औटे] १. मिसाइएको। २. मिसाउने।
 मिस्कट-वि० [अ० मिक्स्ट] १. दुइ वा धेरै थरीका वस्तु मिसिएको; मिसौटे।
 मिस्टर-ना० [अ०] १. नाम वा पदको अगिल्लि लगाइने एक सम्मान-सूचक शब्द; श्री-युत। २. महाशय; महोदय।
 मिस्त्री-ना० [पुर्त० मेस्ट्रे] कालिगड; कर्मी।
 मिस्नु-स० क्रि० [सं० मिश्+नु] मिसाउनु।
 मिस्त्र-ना० [अ०] अफ्रिका महादेशको उत्तर-पूर्वी भागमा रहेको एक प्राचीन देश।
 मिस्त्री-ना० [मिस् (देश)+ई] १. चीनी पगाली डल्लो वा चक्कीका रूपमा बनाएको खाद्य पदार्थ। (वि०) २. मिस्त्र देशको।
 मिस्त्री-आँप-ना० [मिस्त्री+आँप] मिस्त्रीजस्तो गुलियो एक जातको असल आँप।
 मिहिनेत-ना० [अ० मेहनत] मेहनत।
 मिहिर-ना० [सं०] १. सूर्य। २. चन्द्रमा।
 मिही-ना० [मिहीन] मिहीन।
 मिहीन-वि० [सं० मसृण] १. मसिनु; मिही। २. धूलो; मैदा। ३. नरम; कोमल (स्वर) ३. सूक्ष्म। ४. सुकुमार (काम)।
 मिह्ला-ना० [मिनहा] मिनहा।
 मीटर-ना० [अ०] १. पानी, करेन्ट आदिको खर्च र मोटर, सन-साइकल आदिको गति नाप्ने यन्त्र। २. विस्तार वा लमाइ नाप्ने एक नापो। (यो ३९-३७ इन्चको हुन्छ।)
 मीठा-पानी-ना० [मीठो+पानी] फलको सेन्ट मिलाएर बोतलमा भरेको एक प्रकारको फीका शर्बत।
 मीठे-फापर-ना० [मीठो+फापर] गुलियो स्वाद हुने एक जातको फापर।
 मीठो-वि० [सं० मिष्ट] १. चीनी, मह आदिको जस्तो स्वादको; गुलियो; मधुर। २. मनपर्दो स्वादको; स्वादिलो; स्वादिष्ट। ३. प्यारो; प्रिय (बोली)। ४. मन पर्ने; रमाइलो (कुरो)। (ना०) ५. गुलियो स्वाद; मधुर स्वाद। ६. मनपर्दो वा इच्छा-लाग्दो स्वाद। ७. मनपर्दो स्वादको खाद्य पदार्थ।
 मीठो-पीठो-ना० [मीठो+पीठो] मीठो वा नमीठो खाना; परिस्थितिले जुराएको खानेकुरो।
 मीडियम-ना० [अ०] १. अठार इन्च गज र तेईस इन्च लमाइ भएका कागतको नाप। २. माध्यम। (वि०) ३. मझौला; मध्यम खालको।
 मीत-ना० [सं० मित्र] विधिपूर्वक बनाइएको साथी; सँगी; मित्र।
 मीत-छोरो-ना० [मीत+छोरो] मीतको छोरो।

मीत-बुहारी-ना० [मीत+बुहारी] १. मीतकी बुहारी; मितेनी-बुहारी। २. मितिनीकी बुहारी; मितिनी-बुहारी।
 मीन-ना० [सं०] १. माछो; मत्स्य। २. ज्योतिषका बाह्र राशिमध्ये एक।
 मीन-केतन-ना० [सं०] कामदेव।
 मीन-पचास-ना० [सं० मीन+पचास] मझौरीर एक्काईस गतेदेखि माघ दस गतेसम्मको जाडाको समय।
 मीना-ना० [फा०] सुन, चाँदी आदि धातुमा बुट्टा भर्ने एक प्रकारको रङ्ग।
 मीनाकारी-ना० [फा०] सुन, चाँदी आदि धातुमा मीनाले बुट्टा आदि बनाउने काम।
 मीनार-ना० [अ० मिनार] स्तम्भ-रूपमा बनेको उच्च इमारत; धरहरा।
 मीम-ना० [अ० मेडम] १. ताराको बाह्र फुटी सानिएको, रानीको चित्र भएको पत्ती; वजीर। २. यूरोपीय जातिकी स्त्री।
 मीम-पोशाक-ना० [मीम+पोशाक] टाँकवाल चोली र जामा जोरेर बनाइएको एक किसिमको जनाना पोशाक।
 मीमांसक-वि० [सं०] १. कुनै विषयको विवेचना वा मीमांसा गर्ने। (ना०) २. मीमांसा शास्त्रको पण्डित।
 मीमांसन-ना० [सं०] मीमांसा गर्ने काम; विवेचना।
 मीमांसा-ना० [सं०] १. अनुमान र तर्क-वितर्कबाट कुनै विषयको वास्तविकता वा तथ्य पत्ता लगाउने काम; तत्त्व-निर्णय; विवेचना। २. वैदिक कर्मकाण्डहरूको निरूपण र मन्त्रहरूको अर्थ-सम्बन्धी शङ्का-समाधान गरिएको एक दर्शन शास्त्र; षड्-दर्शनमध्ये एक।
 मीमांसित-वि० [सं०] मीमांसा गरिएको; विवेचना गरिएको।
 मीमांस्य-वि० [सं०] मीमांसा गर्ने योग्य।
 मीयाद-ना० [अ०] म्याद।
 मीयादी-वि० [अ०] म्यादी।
 मीर-ना० [फा०] १. सरदार। २. प्रधान। ३. खेलमा पहिला भएर जित्ने खेलाडी।
 मीर-सुब्बा-ना० [फा० मीर+सुब्बा] सुब्बाभन्दा माथि र सरदारभन्दा तलको एक उच्च निजामती दर्जा।
 मील-ना० [अ० माइल] सत्र सय साठी गज लमाइको नाप; करीब आधा कोसको लमाइ; माइल।
 मीलन-ना० [सं०] १. आँखा चिम्लनु। २. खुम्चिनु।
 मीलित-वि० [सं०] १. आँखा बन्द भएको; चिम्लेको। २. खुम्चेको; सङ्कुचित। (ना०) ३. उपमान र उपमेयको भेद नदेखिँदा हुने एक अर्थालङ्कार।
 मुअत्तल-वि० [अ०] अभियोग लाग्दा त्यसको अन्तिम निर्णय नहुन्जेल आफ्नो कामबाट हटाइएको (कर्मचारी)।
 मुआवजा-ना० [अ० मुआवजा] कुनै वस्तुका बदलामा दिइने अर्को वस्तु; साटो; हर्जाना; क्षति-पूर्ति।
 मुकदमा-ना० [अ० मुकदमा] मुद्दा; मामिला; झगडा।

मुकर-मुख-मण्डल

मुकर-ना० [फा० मुकरर] निश्चय; निधो।
 मुकरर-वि० [अ० मुकरर] १. ठहराएको; निश्चय गरिएको;
 निश्चित। २. खटाइएको; नियुक्त।
 मुकाबला-ना० [अ० मुकाबिल] १. सामना; मुकाबिला।
 २. मुठभेड; प्रतिद्वन्द्विता। ३. लडाईँ; युद्ध। ४. बराबरी;
 दाँजो। ५. विरोध।
 मुकाबिला-ना० [अ० मुकाबिल] १. प्रतिद्वन्द्विता; प्रति-
 स्पर्धा। २. लडाईँ; युद्ध। ३. समानता; बराबरी।
 मुकाम-ना० [अ० मुकाम] १. यात्रा वा भ्रमणमा जाँदा
 बाटामा बस्ने ठाउँ; वास; डेरा। २. विश्राम।
 मुकुट-ना० [सं०] देवता वा राजाले लगाउने विशेष प्रकारको
 शिरोभूषण; मुकुट।
 मुकुण्डो-ना० [मकुण्डो] मुकुण्डो।
 मुकुन्द-ना० [सं०] १. विष्णु। २. कृष्ण। ३. कुबेरका नौ
 निधिमध्ये एक।
 मुकुन्दक-ना० [सं०] १. प्याज। २. सठिया धान।
 मुकुन्दसेन-ना० [सं०] सं० १७७५-तिर पाल्पामा राज्य गर्ने
 एक प्रसिद्ध राजा।
 मुकुर-ना० [सं०] १. ऐना; दर्पण। २. कोपिलो।
 मुकुरिनु-अ० क्रि० [मकुरि+इ+नु] उकुस-मुकुस होइनु;
 ('मुकुरिनु'-को भा० क्रि०)।
 मुकुरिनु-अ० क्रि० [प्रा० मुक्कुरड+इ+नु] १. उकुस-मुकुस
 हुनु; ठेलमठेल हुनु। २. सानो भाँडोमा धेरै अन्न पकाउँदा
 खाँदिएर राम्ररी नपाक्नु; भटारिनु। ३. अररिनु; अन्याय
 आदि सहेर वस्नु।
 मुकुरो-ना० [वुकुरो] वुकुरो।
 मुकुयाइ-ना० [मुकुयाउ+इ] मुकुयाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 मुकुयाइ-ना० [मुकुरि+याइ] मुकुरिने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 मुकुयाइनु-स० क्रि० [मुकुयाउ+इ+नु] उकुस-मुकुस
 पारिनु; ('मुकुयाउनु'-को क० क्रि०)।
 मुकुयाउनु-स० क्रि० [मुकुरि+याउ+नु] सानो भाँडोमा
 धेरै अन्न खाँदिएर पकाउनु; उकुस-मुकुस पार्नु; भटार्नु।
 मुकुयाहट-ना० [मुकुरि+याहट] मुकुरिने किसिम, क्रिया
 वा भाव; मुकुयाइ।
 मुकुल-ना० [सं०] १. कोपिलो। २. शरीर। ३. आत्मा।
 मुकुलित-वि० [सं०] १. कोपिला लागेको। २. केही फुलेको;
 अलिकतिमात्र फलेको।
 मुक्का-ना० [सं० मुष्टिका] हात्ताकानिमित्त बाँधेको मुट्टी;
 घुस्ता; मुङ्की; मुक्की।
 मुक्का-मुक्की-ना० [मुक्का+मुक्की] परस्परमा मुक्काले
 हात्ते काम; पिटापिट।
 मुक्की-ना० [मुक्का+ई] मुक्का; मुङ्की।
 मुक्क्याइ-ना० [मुक्क्याउ+आइ] मुक्क्याउने किसिम,

क्रिया वा भाव।
 मुक्क्याइनु-स० क्रि० [मुक्क्याउ+इ+नु] मुक्काले हानिनु;
 ('मुक्क्याउनु'-को क० क्रि०)।
 मुक्क्याउनु-स० क्रि० [मुक्का+याउ+नु] मुक्काले हान्नु;
 मुङ्क्याउनु।
 मुक्त-वि० [सं०] १. मुक्ति पाएको; मोक्ष प्राप्त भएको।
 २. बन्धनबाट छुटेको; बन्धन-रहित। ३. फालिएको;
 मिल्काइएको। ४. खुला।
 मुक्त-कण्ठ-ना० [सं०] सङ्कोच नमानेको स्पष्ट रूपमा भन्नु।
 मुक्त-छन्द-ना० [सं०] मात्रा, वर्ण आदिको गणना नगरी
 उक्तिको वेगअनुसार चरणहरू छुट्याइने एक किसिमको
 छन्द।
 मुक्त-हस्त-वि० [सं०] १. उदार; दानी। (ना०) २. खुला
 हात।
 मुक्त-हृदय-वि० [सं०] उदार हृदय भएको।
 मुक्ता-ना० [सं०] १. मोती। २. वेश्या।
 मुक्ता-फल-ना० [सं०] मोती।
 मुक्ता-मणि-ना० [सं०] मोती।
 मुक्तात्मा-वि० [सं०] १. मोक्ष प्राप्त गरेको। २. आसक्ति-
 रहित।
 मुक्तावली-ना० [सं०] मोतीको माला।
 मुक्ति-ना० [सं०] १. बन्धनबाट छुट्ने काम; छुटकारा।
 २. धार्मिक विश्वासअनुसार बार-बार हुने जन्म-मरणको
 बन्धनबाट छुट्नु; मोक्ष। (यसका सालोक्य, सामीप्य,
 सारूप्य र सायुज्य-यी चार अवस्था हुन्छन्।) ३.
 स्वतन्त्रता; आजादी।
 मुक्तिका-ना० [सं०] मोती।
 मुक्ति-क्षेत्र-ना० [सं०] १. नेपालको बाग्लुङ जिल्लाको
 उत्तरीय क्षेत्रमा रहेको एक प्रसिद्ध तीर्थ-स्थान। (काली
 नदीको उद्गम-स्थान यही हो।) २. काशी।
 मुख-ना० [सं०] १. चेहरा; अनुहार; आनन। २. प्राणीहरूको
 बोल्ने र खाने अवयव। ३. कुनै वस्तुको अगिल्लो भाग;
 मोहडा। ४. आरम्भ; शुरु। ५. ढोका; द्वार। ६. नाटकका
 पाँच सन्धिमध्ये एक।
 मुख-तोड-वि० [मुख+तोड] मर्म पर्ने वा जवाब दिन नसक्ने
 गरी कसैलाई तुरुन्त दिइएको (उत्तर)।
 मुख-पट-ना० [सं०] घुम्टो; घुम्टी।
 मुख-पतित-वि० [सं०] आफ्नै मुखले आफूले गरेको कुनै
 अपराध स्वीकार गर्ने।
 मुख-पत्र-ना० [सं०] कुनै संस्था वा दलको विचार, सिद्धान्त
 तथा उद्देश्यको प्रतिपादन गर्ने सामयिक-पत्र।
 मुख-पृष्ठ-ना० [सं०] पुस्तक-पुस्तिका र पत्र-पत्रिकाको
 अगिल्लो वा बाहिरी पृष्ठ।
 मुख-बन्ध-ना० [सं०] ग्रन्थको प्रस्तावना; भूमिका।
 मुख-मण्डल-ना० [सं०] अनुहार; चेहरा।

मुखर-ना० [सं०] १. खूब बोल्ने स्वभावको। २. अप्रिय वचन बोल्ने; मुखाले। ३. वज्जे; शब्द गर्ने।

मुखरित-वि० [सं०] शब्द गर्ने; वज्जे।

मुख-शुद्धि-ना० [सं०] १. दत्तिवन, मन्जन आदिद्वारा मुख सफा गर्नु। २. भोजन गरिसकेपछि पान, सुपारी, ल्वाङ आदि खाएर मुख शुद्ध गर्नु। ३. मुख शुद्ध गर्ने वस्तु (पान, सुपारी आदि)।

मुख-श्री-ना० [सं०] मुखको शोभा; तेज; कान्ति।

मुखसारी-वि० [मुख+सार+ई] अर्काका झगडामा अगि सरेर बोल्ने; अर्काको वारेस भई बोल्ने; लाफे।

मुखाकृति-ना० [सं०] चेहरा; अनुहार।

मुखाग्नि-ना० [सं०] १. जङ्गलमा लागेको आग-लागी; डहेलो। २. यज्ञको अग्नि। ३. मुर्दाका मुखमा राखिने अग्नि; दाग-वत्ती।

मुखाग्र-वि० [सं०] कण्ठस्थ; कण्ठ भएको; कण्ठाग्र (विद्या)।

मुखापेक्षी-वि० [सं०] सहायता वा आश्रयको निमित्त अर्काको आशा गर्ने; पराश्रित।

मुखामुख-ना० [मुख+मुख] १. आश्चर्य, उत्कण्ठा, कौतुक आदि भावले परस्परमा मुख हेराहेर गर्नु। २. कुनै कुरो वा रहस्यको सङ्केत गर्न परस्परमा मुख हेराहेर गर्नु। (क्रि० यो०) ३. आमन्त्रे-सामन्त्रे; एक अर्काको सामन्त्रे।

मुखारी-ना० [मुख+आरी] मुख धुने काम।

मुखालु-ना० [सं०] राम-कसूर।

मुखाले-वि० [सं० मुखर+ए] बेअदबीसित बोल्ने; चोथाले; मुखर।

मुखिनी-ना० [मुखिया+इनी] १. मुखियाकी पत्नी; मुखेनी। २. मुख्य भएर काम-काज गर्ने स्त्री; नाइकेनी। ३. क्षत्रिय जातिकी स्त्रीको मान-बोधक शब्द।

मुखिन्जि-ना० यो० [मुखेन्जी] मुखेन्जी।

मुखिन्जेल-ना० यो० [मुख+इन्जेल] अगाडि; सामन्त्रे; मुखेन्जी।

मुखिया-ना० [सं० मुख्य+इया] १. राइटरभन्दा माथिल्लो, डिप्टाभन्दा तल्लो सरकारिया एक पद वा दर्जा। २. गाउँको तालुकदार। ३. क्षत्रियको मान-बोधक शब्द।

मुखी-वि० [सं०] १. मुख भएको। २. मुख फर्काएको; मुख गरेको।

मुखेनी-ना० [मुखिया+एनी] मुखिनी।

मुखेन्जी-ना० यो० [मुखिन्जेल] मुखिन्जेल।

मुख्तियार-ना० [अ० मुख्तार] १. नेपालका कमान्डर-इन-चीफ; चीफ साहेब (प्रजातन्त्र हुनुभन्दा अगिको)। २. प्रतिनिधि; वारेस।

मुख्तियारी-ना० [मुख्तियार+ई] मुख्तियारको काम वा दर्जा।

मुख्य-वि० [सं०] १. सबभन्दा ठूलो वा महत्त्वपूर्ण; प्रधान। २. आफ्नो वर्ग वा समाजमा सबभन्दा ठूलो; प्रमुख। ३. अगुवा; नेता।

मुख्यतः-क्रि० यो० [सं०] खास गरेर; विशेष गरेर; प्रधानतः।

मुख्य-सचिव-ना० [सं०] विभिन्न सरकारी विभागीय सचिव-हरूभन्दा माथि रहने सचिव; चीफ-सेक्रेटरी।

मुख्येली-ना० [मुखिया+एली] मुखियाको दर्जा वा काम।

मुगल-ना० [अ० मुगल] विक्रमी सोह्रौँ शताब्दीमा भारतमा राज्य गर्ने तातार देश-निवासी एक मुसलमान-जाति।

मुगलान-ना० [अ० मुगल+आन] १. मुगल-कालीन भारत; मोगलान। २. भारत।

मुगलानिया-वि० [मुगलान+इया] मुगलानको; मुगलान-सम्बन्धी; मोगलानिया।

मुगी-ना० [प्रा० मुग्ग] १. मासका जस्ता पात, पहेँला फूल र लामा-लामा कोसा हुने एक जातको लहरो। २. त्यसका कोसाभित्र फल्ने दाल-जातको अन्न; मुङ्ग। (यसका काला, फुस्रा, हरिया आदि अनेक जात छन्। आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, हलुका, कोष्ठ-वद्ध गर्ने र आँखालाई हित गर्ने बताइएको छ।)

मुग्दल-ना० [सं० मुद्ग+दल] मुगीका सूजीको एक प्रकार-को गुलियो हलुवाई-रोटी।

मुग्ध-वि० [सं०] १. मोहमा परेको; मोहित। २. भ्रममा परेको। ३. मूढ; मूर्ख। ४. आनन्दमा मस्त भएको।

मुग्ध-बुद्धि-वि० [सं०] १. मूर्ख; नासमझ। २. सीधा-साधा; सोझो; लट्क।

मुग्धा-ना० [सं०] यौवन प्राप्त भएकी सरल स्वभावकी नायिका।

मुङ्ग-ना० [ब्रा० मुग्ग] मुगी।

मुङ्ग्रे-केरा-ना० [मुङ्गग्रो+केरा] ठूला र मोटा कोसा हुने एक जातको केरा।

मुङ्ग्रेलो-ना० [?] ज्वानुका जस्ता काला गेडा हुने एक प्रकारको मसला।

मुङ्गग्रो-ना० [प्रा० मुग्गर] १. कपडा धुँदा पिट्ने वा कीला आदि ठोक्ने काठको औजार। २. एक किसिमको चेप्टो घन। ३. एक प्रकारको प्राचीन हतियार; मुद्गर।

मुचकुन्द-ना० [सं०] मुचुकुन्द।

मुचुकुन्द-ना० [सं०] १. केराका फलको गुदी झिकेपछिका बोक्राका आकारका, झूस भएका ठूलूला पहेँला बास्ना आउने फूल हुने, खस्रा ठूलूला पात हुने, लाम्चा खैरा फल फल्ने एक जातको वृक्ष। २. त्यसैको फूल। ३. राजा मान्धाताका पुत्र, एक तपस्वी राजा।

मुचुल्का-ना० [तु० मुचल्कः] १. कसैले कुनै काम-कारवाईको बयान लेखिदिएको कागज। २. कबूलियतनामा; प्रतिज्ञा-पत्र।

मुछ-माछ-ना० [मुछ्+माछ (फाँ०)] मुछ्ने काम।

मुछाइ-ना० [मुछ्+आइ] मुछ्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

मुछाइनु-सं० क्रि० [मुछाइ+इ+नु] मुछ्ने लाइनु; ('मुछा-उनु'-को क० क्रि०)।

मुछाउनु-मुडुले

मुछाउनु-स० क्रि० [मुछ्+आउ+नु] मुछ्न वा फतेल
लाउनु; ('मुछ्नु'-को प्रे० क्रि०)।

मुछिनु-स० क्रि० [मुछ्+इ+नु] पन्यालो पदार्थमा वस्तुहरू
मिलाई लेदो पारिनु; ('मुछ्नु'-को क० क्रि०)।

मुछ्नु-स० क्रि० [मृ+नु] १. पन्यालो पदार्थमा वस्तुहरू
मिलाई लेदो पार्नु; फतेलनु; फेट्नु। २. अपराध वा
दोषमा कसैलाई शरीक गर्नु; बोर्नु।

मुजिइनु-अ० क्रि० [मुजि+इ+नु] मुजा पारिनु; ('मुजिनु'-
को भा० क्रि०)।

मुजिनु-अ० क्रि० [मुजो+इ+नु] १. मुजा पर्नु; चाउरी
पर्नु। २. बाध्य हुनु; विवश हुनु।

मुजो-ना० [मुजो] १. गुद-द्वार। २. हेल गरेर गाली गर्ने
शब्द।

मुजुक्क-क्रि० यो० [मुजो] १. मुजा पर्ने किसिम; मुजिने
किसिम। २. चियाउने किसिम। ३. एकै ठाउँमा जम्मा
हुने किसिम।

मुजुरा-ना० [सं० मुज्] झ्याम्टाका आकारको काँसको एक
किसिमको सानो बाजा।

मुजुरा-ना० [मजुरा] मजुरा।

मुजुरो-ना० [मज्जरी] रूख, लहरा आदिमा लामो भेट्नामा
लागेका धेरै साना फूलहरूको समूह; मज्जरी।

मुजूर-ना० [सं० मयूर] पुच्छर र गर्दन लामो हुने, कल्की
भएको एक जातको प्रसिद्ध सुन्दर ठूलो पक्षी; मयूर।

मुजेत्रो-ना० [मजेत्रो] मजेत्रो।

मुजो-ना० [सं० समुच्चय] धोती, फरिया आदि चुन्याएर
पारेको गुजुटो वा पाटो।

मुज्याइ-ना० [मुज्याउ+आइ] मुज्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव।

मुज्याइ-ना० [मुजि+याइ] मुजिने किसिम, क्रिया वा भाव।

मुज्याइनु-स० क्रि० [मुज्याउ+इ+नु] मुजो पारिनु;
('मुज्याउनु'-को क० क्रि०)।

मुज्याउनु-स० क्रि० [मुजो] १. मुजो पार्नु; चुन्याउनु। २.
सासना दिनु; कष्ट दिनु। ३. बाध्य गर्नु।

मुज्ज-ना० [सं०] मूज।

मुटु-ना० [सं० मुष्टि?] १. शरीरमा छातीभित्र देब्रेपट्टि हुने,
शरीरभरि रक्त-सञ्चार गर्ने मांस-पिण्ड; हृदय। २. मुख्य
स्थान; केन्द्र।

मुटुरो-ना० [प्रा० मुट्ठो] सानो पोको; कुटुरो; पन्तरो।

मुटुयाइ-ना० [मुटुयाउ+आइ] मुटुयाउने किसिम, क्रिया
वा भाव।

मुटुयाइनु-स० क्रि० [मुटुयाउ+इ+नु] मुटुरो बनाइनु;
('मुटुयाउनु'-को क० क्रि०)।

मुटुयाउनु-स० क्रि० [मुटुरो+याउ+नु] मुटुरो बनाउनु;
पोको पार्नु।

मुट्टि-ना० [प्रा०] मुट्टी।

मुट्टो-ना० [प्रा० मुट्टि] १. हातका औँलाहरू मोडेर
हल्केलामा दबाउँदा बन्ने हातको मुद्रा; मूठी। २. त्यस मुद्रा-
भित्र अटाउने कुनै वस्तुको परिमाण। ३. ठाडो पारी
उभ्याएको मुड्कीजति अग्लो वा बाक्लो परिमाण।

मुट्टो-ना० [प्रा०] कागत, घाँस, पराल आदिको बिटो;
मूठो।

मुठभेट-ना० [मुठभेड] १. भिडन्त; मुक्का-मुक्की; हाना-
हान। २. एक्कासि भएको भेट; जम्का-भेट।

मुठभेड-ना० [मुट्टी+भिड] मुठभेट।

मुठल-ना० [न०] छानाको दाँतीनिर रहने फलेकजस्तो तेस्रो
लामो काठ।

मुठाराइ-ना० [मुठार+आइ] मुठार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

मुठारिनु-स० क्रि० [मुठार+इ+नु] सम्म पारेर काटिनु;
('मुठार्नु'-को क० क्रि०)।

मुठार्नु-स० क्रि० [सं० मुण्ड+नु] सम्म पारेर काट्नु;
तमिलेको भाग ताछ्नु।

मुठ्याइ-ना० [मुठ्याउ+आइ] मुठ्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव।

मुठ्याइनु-स० क्रि० [मुठ्याउ+इ+नु] मुट्टीले बेसरी
समाइनु; ('मुठ्याउनु'-को सं० क्रि०)।

मुठ्याउनु-स० क्रि० [मुट्टी+याउ+नु] १. मुट्टीले बेसरी
समाउनु; मुट्टीमा लिनु। २. मुट्टीमा अटाएसम्म झिक्नु
वा लिनु।

मुडाइ-ना० [मुड्+आइ] मुड्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

मुडाइनु-स० क्रि० [मुडाउ+इ+नु] मुड्ने वा कपाल खौरन
लाइनु; ('मुडाउनु'-को क० क्रि०)।

मुडाउनु-स० क्रि० [मुड्+आउ+नु] मुड्ने लाउनु; मुण्डन
गराउनु; ('मुड्नु'-को प्रे० क्रि०)।

मुडिनु-अ० क्रि० [मुड्+इ+नु] १. कपाल खौरिनु; मुण्डित
होइनु। २. ठूलो अपराध गरेबापत सरकारद्वारा अपराधी-
लाई चार-पाटे मुडाई जाति-च्युत गरिनु। ३. कसैको मत्त,
सिद्धान्त वा सल्लाहमा मिल्नु। ४. चेलो बन्नु। ५. ठगिनु;
धोखामा पर्नु। ६. जोगी बन्नु; संन्यास ग्रहण गर्नु। ७.
धार गर्नु; भुत्ते हुनु। (सं० क्रि०) ८. कपाल खौरिनु;
('मुड्नु'-को क० क्रि०)।

मुडिलो-ना० [ने०] १. खण्ड-खण्ड परेका बाटुला किसिमका
ठूला पात, पछिल्लिर लामो चुच्चो भएका नीला फूल
र खैरा फल हुने एक जातको बूटी। २. त्यसैको फल।

मुडी-हात-ना० [मुड्की+हात] मुट्टी पारेका हातको कुहुना-
देखि मुट्टीसम्मको नाप।

मुडुली-ना० [मुड्+उली] १. पोथी मृग; झाँककी पोथी।
२. पोथी मयूर। (वि०) ३. कपाल खौरेकी; मुडिएको
(स्त्री)।

मुडुले-वि० [मुडुलो+ए] १. मुडुलो। (ना०) २. जोगी;
संन्यासी (निन्दार्थमा)।

मुडुले-जौ-ना० [मुडुले+जौ] जुंगा वा झूस नहुने एक जातको जौ ।

मुडुलो-वि० [मुडु+उलो] १. टोपी नलाएको; शिर खुला भएको । २. कपाल खौरको; मुण्डन गरेको । ३. सीङ नभएको; बुच्चो ।

मुडुलो-गहूँ-ना० [मुडुलो+गहूँ] टुंडो नहुने एक जातको गहूँ ।
मुडुलो-ना० [मुडु+एलो] टाउकामा घुम अड्याउनाका निमित्त लाइने डोरी ।

मुडुकी-ना० [मुट्टी] कसिएको मुट्टी; मुक्की ।

मुडुको-ना० [सं० मुण्ड] काठको ठूलो टुक्रो; मूढो; गिँड ।

मुडुक्काइ-ना० [मुडुक्काउ+आइ] मुडुक्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; मुक्क्याइ ।

मुडुक्काइ-ना० [मुडुक्काउ+आइ] मुडुको पार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुडुक्काइनु-सं० क्रि० [मुडुक्काउ+इ+नु] मुडुकीले हान्नु; ('मुडुक्काउनु'-को क० क्रि०) ।

मुडुक्काइनु-सं० क्रि० [मुडुक्काउ+इ+नु] मुडुको पारिनु; ('मुडुक्काउनु'-को क० क्रि०) ।

मुडुक्काउनु-सं० क्रि० [मुडुको+याउ+नु] काठ आदिको मुडुको पारिनु; काठ आदिका हाँगा-बिँगा छिमलेर मुडुको बनाउनु ।

मुडुक्काउनु-सं० क्रि० [मुडुकी+याउ+नु] १. मुडुकीले हान्नु; मुक्क्याउनु; डिक्क्याउनु । २. हतियारको धार कुँड्याउनु; भुत्ते पार्नु ।

मुडुनु-सं० क्रि० [सं० मुण्ड+नु] १. कपाल खौरनु; मुण्डन गर्नु । २. संन्यास ग्रहण गराउनु; टोपी काटिदिनु । ३. आफ्नो मतमा ल्याउनु; चेलो बनाउनु । ४. जात-पतित गराउनु । ५. चोर-डाँकाले प्रशस्त धन चोर्नु । ६. ठगनु; ठगी गर्नु ।

मुडुनु-अ० क्रि० [मोड+नु] १. फर्कनु; एक दिशाबाट अर्को दिशातिर लाग्नु । २. दोब्रिनु ।

मुडुकाइ-ना० [मुडुकाउ+आइ] मुडुकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुडुकाइनु-सं० क्रि० [मुडुकाउ+इ+नु] हतियारको धार पारिनु; भुत्ते पारिनु; ('मुडुकाउनु'-को क० क्रि०) ।

मुडुकाउनु-सं० क्रि० [सं० मुडु+याउ+नु] हतियारको धार पार्नु; भुत्ते पार्नु ।

मुण्ड-ना० [सं०] १. टाउको; शिर । २. रउँ खौरको शिर; मुडुलो टाउको । ३. शरीरबाट छुट्टिएको टाउको; काटिएको शिर ।

मुण्डक-ना० [सं०] १. नाऊ; हजाम । २. शिर । ३. अथर्व-वेदको एक उपनिषद् ।

मुण्डन-ना० [सं०] १. कपाल खौरनु; मुडुने काम । २. द्वि-जातिको षोडश-संस्कारमध्ये एक ।

मुण्ड-माला-ना० [सं०] शिव र कालीका गलामा लगाइएको

शिरहरूको माला ।

मुण्ड-यव-ना० [सं०] मुडुले-जौ ।

मुण्ड-शालि-ना० [सं०] गुन्टे-मार्सी ।

मुण्डा-वि० [सं० मुण्ड] १. कपाल नभएको; मुडुलो । २. छानो नभएको । ३. डिको नभएको (अक्षर) । (ना०) ४. जोगी; संन्यासी ।

मुण्डा-ना० [सं०] जोगिनी; संन्यासिनी ।

मुण्डित-वि० [सं०] कपाल खौरिएको; मुण्डन गरेको; मुडुलो ।

मुण्डी-वि० [सं०] १. कपाल खौरको; मुण्डन गरेको । (ना०) २. जोगी; संन्यासी । ३. शिव । ४. नाऊ । ५. गोरखमुण्ड ।

मुताइ-ना० [मुत्+आइ] मुत्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुताइनु-सं० क्रि० [मुताउ+इ+नु] मुत्न लाइनु; ('मुताउनु'-को क० क्रि०) ।

मुताउनु-सं० क्रि० [मुत्+आउ+नु] १. मुत्न लाउनु; पिसाब गर्न लाउनु । २. कुस्तुर तुल्याउनु; ('मुत्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

मुताबिक-वि० [अ० मुताबिक] अनुसार; बमोजिम; माफिक; अनुरूप ।

मुताहा-वि० [मुत्+आहा] मुत्वा ।

मुत्तिनु-सं० क्रि० [मुत्+इ+नु] पिसाब फेरिनु; ('मुत्नु'-को क० क्रि०) ।

मुत्तु-ना० [मुत्ने] मूत्रेन्द्रिय ।

मुत्तुरो-ना० [मुत्] मूत्रेन्द्रिय; तुरी (बाल-बोलीमा) ।

मुत्तुवा-वि० [मुत्+उवा] १. कुठाउमा मुत्ने स्वभावको; मुताहा । २. डर-छेक्वा; कायर । ३. हर्खा ।

मुत्तु-सं० क्रि० [सं० मूत्र+नु] पिसाब फेर्नु ।

मुद्-ना० [सं०] १. हर्ष; आनन्द; प्रसन्नता । २. उमङ्ग; उत्साह ।

मुदित-वि० [सं०] १. आनन्दित; हर्षित । (ना०) २. आनन्द; हर्ष । ३. मैथुनोपयोगी एक प्रकारको आलिङ्गन ।

मुदिता-ना० [सं०] १. हर्ष; आनन्द । २. अकार्को सुख देखेर सुखी हुने चित्तको अवस्था ।

मुदिर-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. कामुक; लम्पट । ३. भ्यागुतो ।

मुद्ग-ना० [सं०] मुगी ।

मुद्गपर्णी-ना० [सं०] बन-मुगी ।

मुद्गर-ना० [सं०] १. पहलमानहरूले खेलाउने काठको एक किसिमको ठूलो हतियार; मुङ्गरो । २. घन । ३. प्राचीन कालको एक प्रकारको हतियार । ४. सुगन्ध-राज ।

मुद्गल-ना० [सं०] मुद्गर ।

मुद्दती-ना० [सं० मुण्ड] कुनै वर्ग वा समूहमा मुख्य; प्रमुख; प्रधान ।

मुद्दा-ना० [अ० मुद्दा] हक-बेहक वा न्याय-अन्याय छुट्याउने

मुद्रा-मुन्द्रो

अदालतमा परेको विवाद; झगडा; मामिला ।
 मुद्रा-वि० [मुद्रती] मुख्य; प्रधान; मुद्रती ।
 मुद्रक-वि० [सं०] १. छापने । (ना०) २. पत्र-पत्रिका, पुस्तक-पुस्तिका आदि छापने व्यक्ति ।
 मुद्रण-ना० [सं०] १. टाइप, ब्लक आदिद्वारा कागत कपडा-हरूमा छापने काम; छपाइ । २. बन्द गर्ने काम ।
 मुद्रण-यन्त्र-ना० [सं०] छापने मेशीन ।
 मुद्रण-स्वातन्त्र्य-ना० [सं०] गाली-गोफता, हिंसात्मक, अराष्ट्रवादी र नीति-विरुद्ध कुरावाहेक अरु सबै कुरा छापन पाउने स्वतन्त्रता ।
 मुद्रणालय-ना० [सं०] छपाखाना; प्रेस ।
 मुद्रा-ना० [सं०] १. नाम काटेको छाप; कसैको नाम खोपेको मोहर । २. नाउँ काटेको ओँठी । ३. रुपियाँ, पैसा आदि सिक्का । ४. छापनाका निमित्तको ढालेर बनाइएको सीसाको अक्षर; टाइप । ५. भक्तहरूले आफ्ना शरीरमा डाम्न लगाएको शङ्ख, चक्र आदिको चिह्न । ६. गोरख-मत्तानुयायी साधुले कानमा लाउने स्फटिक वा काठको गोलाकार कुण्डल । ७. तन्त्र-शास्त्रअनुसार देव-देवीका पूजामा गरिने ओँलाहरूको विन्यास । ८. आँखा, मुख, हात, आसन आदिको विशेष भाव-सूचक चेष्टा । ९. प्रकृत अर्थवाहेक पछि हुने अर्थ पनि सूचित गर्ने पद-युक्त अर्थालङ्कार ।
 मुद्राक्षर-ना० [सं०] १. छाप, ओँठी आदिमा खोपेको अक्षर । २. टाइप ।
 मुद्राङ्क-ना० [सं०] अक्षर वा कुनै किसिमको चित्र छापने धातु, रवर आदिको यन्त्र; छाप; मोहर ।
 मुद्राङ्कन-ना० [सं०] ब्लक, टाइप आदिद्वारा छापने काम ।
 मुद्राङ्कित-वि० [सं०] १. छाप लागेको; मोहर लागेको । २. छापेको ।
 मुद्रा-तत्त्व-ना० [सं०] पुराना सिक्काहरूको सहायताबाट कुनै देशको प्राचीन इतिहास, संस्कृति आदिको ज्ञान प्राप्त गर्ने विज्ञान ।
 मुद्रा-बाहुल्य-ना० [सं०] मुद्रा-स्फीति ।
 मुद्रा-यन्त्र-ना० [सं०] छापने मेशीन ।
 मुद्रा-विज्ञान-ना० [सं०] मुद्रा-शास्त्र ।
 मुद्रा-विस्फीति-ना० [सं०] मुद्रा-स्फीतिलाई साधारण स्थितिमा ल्याउनु ।
 मुद्रा-शास्त्र-ना० [सं०] मुद्रा-सम्बन्धी शास्त्र; मुद्रा-तत्त्व ।
 मुद्रा-स्फीति-ना० [सं०] क्रय-शक्तिको विचारले मुद्रा वा द्रव्यको मूल्य कम र त्यसको अनुपातमा वस्तुको मूल्य बढी हुने गरी ज्यादा मुद्रा प्रचलनमा आउने स्थिति; मुद्रा-बाहुल्य ।
 मुद्रिका-ना० [सं०] १. नाउँ खोपेको ओँठी । २. ओँठी । ३. छाप; मोहर । ४. सिक्का; मुद्रा ।
 मुद्रित-वि० [सं०] १. छापिएको; मुद्रण गरिएको । २. छाप लगाइएको; मोहर लगाइएको । ३. चारैतिरबाट घेरिएको;

वेष्टित । ४. मुख छोपिएको; मुखमा बुजो लगाइएको ।
 मुद्रा-क्रि० यो० [सं०] विनसिति; व्यर्थमा ।
 मुद्रका-ना० [अ० मुद्रकः] सुकाएको ठूलो जातको अङ्गूर; दाख; द्राक्षा ।
 मुना-ना० [मुन] मुनु ।
 मुनाफा-ना० [अ० मुनाफः] लाभ; नाफा ।
 मुनासिब-वि० [अ०] उचित; ठीक; मनासिब ।
 मुनि-क्रि० यो० [मनि] मनि; तल ।
 मुनि-ना० [सं०] १. ऋषि । २. तपस्वी । ३. बुद्ध । (वि०) ४. विचार-शील ।
 मुनि-पुङ्गव-ना० [सं०] श्रेष्ठ मुनि ।
 मुनि-मुनि-ना० [ने०] मनि-मनि ।
 मुनियौ-ना० [?] रछाय रङ्गको खैरो शरीरमा साना-साना सेता थोप्ला हुने, फिस्टोजत्रो एक जातको चरो ।
 मुनि-व्रत-ना० [सं०] तपस्या ।
 मुनी-ना० [ने०] बाख्रो, भेडो आदि (बाल-बोलीमा) ।
 मुनीन्द्र-ना० [सं०] १. मुनिहरूमा श्रेष्ठ । २. बुद्ध देव ।
 मुनीम-ना० [अ० मुनीव] आम्दनी-खर्च आदि लेखन नियुक्त गरिएको कर्मचारी; बहीदार ।
 मुनीमी-ना० [मुनीम+ई] १. मुनीमको काम वा पेशा । २. मुनीम हुनाको भाव ।
 मुनीश्वर-ना० [सं०] मुनीन्द्र ।
 मुनु-ना० [मुन्टो] १. बोट-बिरुवा वा लहरामा नयाँ निस्केको कोमल मुन्टो; पिपिरो; मुना । २. टुसो ।
 मुन्टिइनु-अ० क्रि० [मुन्टि+इ+नु] मुन्टोले टेकिनु; ('मुन्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
 मुन्टिनु-अ० क्रि० [मुन्टो+इ+नु] १. मुन्टोले टेक्नु; मन्टिनु । २. ठ्याँक खानु; घोकिनु । ३. बिभिन्डिनु; निमोठिनु ।
 मुन्टे-ठिँगुरो-ना० [मुन्टो+ठिँगुरो] १. मुन्टोमनिको हाड; गर्दनको हाड । २. गर्दनमा ठोक्ने एक प्रकारको ठिँगुरो ।
 मुन्टो-ना० [सं० मुण्ड] १. टाउको; शिर; माथ; मन्टो । २. बोट-बिरुवा वा लहराको टुप्पोको कोमल भाग; मुना । ३. दूधको थून वा त्यसको टुप्पो; चुचुक ।
 मुन्ट्याइ-ना० [मुन्टि+याइ] मुन्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मुन्ट्याइ-ना० [मुन्ट्याउ+आइ] मुन्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मुन्ट्याइनु-सं० क्रि० [मुन्ट्याउ+इ+नु] मुन्टोमा समातेर हुत्त्याइनु; ('मुन्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 मुन्ट्याउनु-सं० क्रि० [मुन्टि+याउ+नु] १. मुन्टोमा समातेर हुत्त्याउनु; घोक्र्याउनु; घोक्रे-सुत्ती लाउनु । २. मुन्टाको भर पार्नु; मुन्टाले टेकाउनु ।
 मुन्तला-ना० [ने०] अमलाजत्रो, मुन्तलाका जातको एक फल ।
 मुन्तिर-क्रि० यो० [मुनि+तिर] मनिस्तिर ।
 मुन्द्रो-ना० [मुन्द्रो+ई] १. स्त्रीहरूले विशेषतः कानमा लाउने एक प्रकारको गहना । २. सानो मुन्द्रो ।

मुन्द्रे-वि० [मुन्द्रे+ए] १. मुन्द्रो भएको; मुन्द्रो लाएको।
२. मुन्द्राको आकार परेको; मुन्द्राजस्तो।

मुन्द्रो-ना० [सं० मुद्रिका] १. तार, डन्डी आदि घुमाएर दुइ टुप्पा जोडी बनाएको गोलाकार वस्तु। २. त्यस्तै आकारको कानमा लाउने गहना। ३. औंठी। ४. कुण्डल।

मुन्शी-ना० [अ०] विशेषतः अरबी-फारसी भाषामा लेखा-पढी गर्ने सरकारी कर्मचारी।

मुन्शीखाना-ना० [मुन्शी+खान] नेपालमा प्रजातन्त्र हुनु-भन्दा अगि विशेषतः भारत-सरकारसित सम्बन्धित माम-लामा लेखा-पढी गर्ने अड्डा।

मुफ्त-वि० [फा० मुफ्त] १. बिनामूल्य; सित्तै। (क्रि० यो०)
२. बिनसित्ति; व्यर्थ; मफत।

मुबारक-वि० [अ०] शुभ; मङ्गल-कारी।

मुबारकबाद-ना० [अ० मुबारक+बाद(फा०)] १. बधाई; शुभ-कामना। २. हर्ष-बढाई; मङ्गल-उत्सव।

मुबारकबादी-ना० [मुबारकबाद+ई] मुबारकबाद भन्ने कार्य; बधाई दिनु।

मुमा-ना० [सं० मा] आमा; माता।

मुमुक्षा-ना० [सं०] मोक्षको इच्छा।

मुमुक्षु-वि० [सं०] १. मोक्षको अभिलाषा गर्ने। (ना०)
२. संन्यासी।

मुमूर्षा-ना० [सं०] मर्न इच्छा।

मुमूर्षु-वि० [सं०] १. मर्न आँटेको; मरणासन्न। २. मर्न इच्छा गर्ने।

मुरब्बा-ना० [अ० मुरब्बः] बफाएर वा उसिनेर चासनीमा डुबाएको फलको पाक।

मुरमुरिडनु-अ० क्रि० [मुरमुरि+इ+नु] भित्र-भित्रै रिसाइनु; ('मुरमुरिनु'-को भा० क्रि०)।

मुरमुरिनु-अ० क्रि० [सं० मुरमुरि+इ+नु] भित्र-भित्रै रिसाउनु; रीसले चूर हुनु।

मुरमुयाइ-ना० [मुरमुरि+याइ] मुरमुरिने किसिम, क्रिया वा भाव।

मुरमुयाइनु-सं० क्रि० [मुरमुयाइ+इ+नु] क्रुद्ध पारिनु; ('मुरमुयाइनु'-को क० क्रि०)।

मुरमुयाउनु-सं० क्रि० [मुरमुरि+याउ+नु] भित्र-भित्रै क्रुद्ध पार्नु; ('मुरमुरिनु'-को प्रे० क्रि०)।

मुरमुयाहट-ना० [मुरमुरि+याहट] मुरमुरिने किसिम, क्रिया वा भाव; मुरमुयाइ।

मुरली-ना० [सं०] एक टुप्पो ओठले च्यापी अर्को टुप्पो तलतिर पारी फुकेर बजाइने बाँस, तिगालो, धातु आदिका दुइग्राको, प्रायः छ वटा प्वालमा औँला राखी बजाइने एक किसिमको बाजा।

मुरली-मकै-ना० [मुरली+मकै] गेडा साना-साना हुने र भुट्टा खूब फूल उठ्ने एक जातको मकै।

मुरा-ना० [सं०] गद बूटी।

मुराद-ना० [अ०] १. कामना; मनोरथ। २. मनसुवा; इच्छा। ३. अभिप्राय; आशय।

मुरारि-ना० [सं०] कृष्ण।

मुरी-ना० [प्रा० मूड] १. अन्न आदिको बीस पाथीको परिमाण। २. जमीनको नापमा रोपनीको चतुर्थांश; जवा।

मुरुक-मुरुक-क्रि० यो० [अनु०] खरो वस्तु चपाउँदा वा किर्चिँदा शब्द आउने किसिम; मुरमुर।

मुरक्क-क्रि० यो० [अनु०] १. खरो वस्तु चपाउँदा वा किर्चिँदा शब्द आउने किसिम। २. सानो-तिनो वस्तु भाँच्ने वा भाँच्ता शब्द आउने किसिम।

मुरमुर-क्रि० यो० [अनु०] मुरुक-मुरुक।

मुर्कट्टा-वि० [मूड+कट्टा] १. टाउको काटिएको। (ना०)
२. टाउकोबिनाको एक थरीको प्रेत।

मुख्पाई-ना० [मूर्ख+याई] मूर्ख हुनाको भाव; मूर्खता।

मुर्चल-ना० [ने०] सिमानामा गाडिएको लट्ठा; लौकिल।

मुर्चुङ्गा-ना० [ने०] मुखले फुकेर बजाउने एक प्रकारको बाजा।

मुर्दा-ना० [फा० मुर्दः] १. प्राण नभएको शरीर; लाश; शव। (वि०) २. मरेको; मृत। ३. कुनै किसिमको शक्ति नभएको; शक्ति-हीन।

मुर्दाबाद-ना० [फा० मुर्दः+बाद] 'नाश होस्' भनेर नारा लाउने शब्द।

मुर्दासिङ्ग-ना० [फा० मुर्दारसिङ्ग] सीसा-भस्म र सिन्दूरबाट तयार गरिने एक औषधि।

मुर्मुर-ना० [सं०] भूँसको आगो।

मुर्फ-ना० [सं० मुर्ज] १. औँलाले च्याप्ने खराउको गट्टा। २. सितार, सारङ्गी आदिमा तार कस्ने साँचोजस्तो अवयव। ३. ढ्याङ्गोको बीँड; हातो।

मुर्दिनु-अ० क्रि० [मुर्दि+इ+नु] धेरै खाइनु; ('मुर्दिनु'-को भा० क्रि०)।

मुर्दिनु-अ० क्रि० [मुकुरी] १. धेरै खानु; अजीर्ण हुने गरी बढ्ता खानु। २. मुकुर्दिनु; खाँदिनु।

मुर्याइ-ना० [मुर्दि+याइ] मुर्दिने किसिम, क्रिया वा भाव।

मुर्याइ-ना० [मुर्याइ+आइ] मुर्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

मुर्याइनु-सं० क्रि० [मुर्याइ+इ+नु] अटाई-नअटाई हालिनु; ('मुर्याइनु'-को क० क्रि०)।

मुर्याउनु-सं० क्रि० [मुर्दि+याउ+नु] १. अटाई-नअटाई हाल्नु; खाँदी-खाँदी हाल्नु; कोच्नु। २. धेरै खुवाउनु; ('मुर्दिनु'-को प्रे० क्रि०)।

मुर्याहट-ना० [मुर्दि+याहट] मुर्दिने किसिम, क्रिया वा भाव; मुर्याइ।

मुलतबी-वि० [अ० मुलतबी] मुलतबी।

मुलन्धरे-ना० [मूला] तुच्छतापूर्वक गाली गर्ने शब्द; मूला।

मुलम्मा-ना० [अ० मुलमः] रासायनिक प्रक्रियाद्वारा कुनै धातुमा चढाइएको सुन, चाँदी आदिको पातलो तह;

मुलाइजा-मुसाफिरखाना

मोलम्बा ।

मुलाइजा-ना० [मुलाहिजा] मुलाहिजा ।

मुलाकात-ना० [अ० मुलाकात] १. भेट; मिलन; समागम ।

२. कुराकानी; बात-चीत ।

मुलायम-वि० [अ०] कमलो; नरम; कोमल ।

मुलारत्न-ना० [मूला+रत्न+ए] बेकम्मा मानिस; नालायक व्यक्ति ।

मुलाहिजा-ना० [अ० मुलाहज:] न्याय वा नियम छोडी कसैको पक्षपात गर्नु; पक्ष-पक्ष; तरफदारी; मोलाहिजा ।

मुलुक-ना० [अ० मुल्क] १. देश । २. राज्य । ३. प्रदेश; प्रान्त । ४. संसार; विश्व ।

मुलुकी-वि० [अ० मुल्की] मुलुकको; देश-सम्बन्धी ।

मुलुकीखाना-ना० [मुलुकी+खाना] देशभरको आम्दानी जम्मा हुने सरकारी दुकुटी ।

मुलुक्क-क्रि० यो० [ने०] क्षणभरमात्र देखापर्ने किसिम; झुलुक्क ।

मुलेठी-ना० [सं० मूल्यष्टी] जेठीमवु ।

मुल्किनु-अ० क्रि० [मुल्कि+इ+नु] मुलुक्क देखा परितु; ('मुल्किनु'-को भा० क्रि०) ।

मुल्किनु-अ० क्रि० [मुल्कि+इ+नु] क्षणभरमात्र देखा-पर्नु; मुलुक्क देखिनु ।

मुल्को-ना० [सं० मूल] १. पानी, धूवाँ, लश्कर आदिको प्रथम प्रवाह । २. पहिलो ज्वाला वा ज्योति; मुस्ली ।

मुल्क्याइ-ना० [मुल्कि+याइ] मुल्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुल्क्याइ-ना० [मुल्क्याउ+आइ] मुल्क्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुल्क्याइनु-सं० क्रि० [मुल्क्याउ+इ+नु] मुलुक्क देखाइनु ('मुल्क्याउनु'-को क० क्रि०) ।

मुल्क्याउनु-सं० क्रि० [मुल्कि+याउ+नु] १. मुलुक्क हेर्नु वा देखाउनु; झुल्क्याउनु । (अ० क्रि०) २. मुलुक्क देखा पर्नु; मुल्किनु ।

मुल्क्यान-ना० [मुल्कि+यान] एकै छिनमात्र देखा पर्ने काम; मुलुक्क देखा पर्नु ।

मुल्क्याहट-न० [मुल्कि+याहट] मुल्किने किसिम, क्रिया वा भाव; मुल्क्याइ ।

मुल्तवी-वि० [अ० मुल्तवी] पछि काररवाई गर्नका निमित्त रोकिराखेको; स्थगित ।

मुल्याहा-वि० [सं० मूल+याहा] १. मूल नक्षत्रमा जन्मेको । २. अरुलाई दुःख दिने वा पिर्ने स्वभावको; पिराहा । ३. मूला; मुलन्धरे ।

मुल्ला-ना० [अ०] अरबी-फारसी भाषाको ठूलो विद्वान् ।

मुशली-ना० [सं०] १. हलेदाको जस्तो जरा हुने एक जातको वूटी । (यो वनस्पति औषधिको काममा आउँछ र पुष्टि-कारक हुन्छ ।) २. बलराम ।

मुशली-कन्द-ना० [सं०] १. लामा-लामा पात र सेता फूल हुने एक वूटी । २. त्यसैको कन्द । (यसका काला र सेता-दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण पुष्टि-कारक, वीर्य-वर्द्धक र अलकाइको रोगमा फायदा गर्ने बताइएको छ ।)

मुश्क-ना० [फा०] कस्तूरी; मृग-नाभि ।

मुश्किल-वि० [अ०] १. कठिन; दुष्कर; कष्ट-साध्य । २. कष्टसाथ बुझ्नसकिने; क्लिष्ट । (ना०) ३. कठिनाइ ।

मुषली-कन्द-ना० [सं०] मुशली-कन्द ।

मुषा-ना० [सं०] घरिया; कुसीबल ।

मुषित-वि० [सं०] १. चोरिएको । २. ठगिएको; वञ्चित ।

मुष्क-सं० [सं०] १. अण्ड-कोष । २. चोर ।

मुष्कर-वि० [सं०] ठूलो मुष्क हुने; आँडे ।

मुष्टि-ना० [सं०] १. मुट्टी; मुड्की । २. मुक्का; घुस्सा । ३. मुट्टीभरको परिमाण । ४. तलवार, खुकुरी आदिको बीँड; मोठ ।

मुष्टि-भिक्षा-ना० [सं०] भिक्षुकलाई दिइने मुट्टीभरको अन्न ।

मुसब्बर-ना० [अ०] मुसावर ।

मुसमुन्द्रे-वि० [मुसमुन्द्रे+ए] मुसमुन्द्रे ।

मुसमुन्द्रे-वि० [सं० मुष्+मुद्रा] १. साधुजस्तो देखिने कपटी; लुकी-छिपी वा गुप्त तवरले अर्काको बिगार गर्ने । २. बूझ-पचाहा; पेटाहा ।

मुसमुस-क्रि० यो० [सं० मुष्] मीठो र मन्द किसिमको बास्ना आउने किसिम; सुगन्ध फैलिने किसिम; मगमग ।

मुसमुसे-वि० [मुसमुस+ए] मीठो र मन्द रूपमा फैलिएको; हल्का र मधुर (वास्ना) ।

मुसल-ना० [सं०] १. धान, चिउरा आदि कुट्ने काठको लामो साधन; लुसी । २. ढिकीको सामी जड्को अवयव । ३. प्राचीन कालको एक प्रकारको हतियार ।

मुसल-धार-ना० [सं०] मुसलजत्रो धारा; ठूलो धारा (बर्सेका पानीको) ।

मुसल-धारे-वि० [मुसल-धार+ए] मुसलजस्तो धारा भएको; ठूलो धाराका रूपमा बर्सेको (पानी) ।

मुसलमान-ना० [अ०] मुहम्मद साहेबले चलाएका सम्प्र-दायको अनुयायी-वर्ग; इस्लाम-धर्मको अनुयायी; मुस्लिम ।

मुसलमानी-वि० [अ०] मुसलमान-सम्बन्धी; मुसलमानको ।

मुसलिण्डी-ना० [सं० मुशली-कन्द] मुशली-कन्द ।

मुसली-ना० [सं०] मुशली ।

मुसली-कन्द-ना० [सं०] मुशली-कन्द ।

मुसाउरो-ना० [मूसो+आउरो] मूसो पक्रने एक किसिमको पासो; मूसा पक्रने खोर ।

मुसाकानी-ना० [मूसाकानी] मूसाकानी ।

मुसाफिर-ना० [अ० मुसाफिर] १. सफर वा भ्रमण गर्ने व्यक्ति; यात्री; बटुवा । २. पर-देशी ।

मुसाफिरखाना-ना० [अ० मुसाफिर+खाना (फा०)] मुसा-फिरहरू बस्न बनाइएको ठाउँ वा घर; धर्म-शाला ।

मुसाबर-ना० [अ० मुसब्बर] विशेष क्रियाद्वारा घिउ-कुमारिको रस वा दूध सुकाएर बनाइने एक औषधी ।

मुसाराइ-ना० [मुसार्+आइ] मुसाने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुसारिनु-स० क्रि० [मुसार्+इ+नु] जुंगा, दाह्री आदि तह लाइनु; ('मुसार्नु'-को क० क्रि०) ।

मुसार्नु-स० क्रि० [स० मृश+नु] १. जुंगा, दाह्री आदि तह लाउनु; सम्याउनु । २. सुमसुम्याउनु; सुमसुम्याएर तह लाउनु; मसार्नु ।

मुसी-ना० [नेवा०] घरको छानो अड्याउने लामो दलिन ।

मुसीबत-ना० [अ०] १. दुःख; कष्ट । २. विपत्ति; सङ्कट ।

मुसुक्क-क्रि० यो० [स० स्मि+कृ] शब्द ननिकाली ओठमा मात्र हाँस्ने किसिम; खिसिक्क; ईषत् हास्य ।

मुसुमुसाइ-ना० [मुसुमुसाउ+आइ] मुसुमुसाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुसुमुसाउनु-अ० क्रि० [मुसुमुसु+आउ+नु] मुसुमुसु हाँस्नु; मुस्कुराउनु ।

मुसुमुसु-क्रि० यो० [मुसुक्क] शब्द ननिकाली हाँस्ने किसिम; मुसुमुसाउने किसिम ।

मुसुरे-कटुस-ना० [मुसुरो+कटुस] एक जातको कटुस ।

मुसुरे-च्याउ-ना० [मुसुरो+च्याउ] खान हुने एक जातको च्याउ ।

मुसुरो-ना० [स० स्मश्रु] १. घोडाको उमेर सूचित गर्ने दाँत । २. दाँत उम्रने ठाउँ; दनासो ।

मुसुरो-ना० [स० मसूर] १. मसिना पात, नीला वा सेता फूल र साना-साना कोसा फल्ने एक जातको लहरो । २. त्यसैका कोसाभित्र फल्ने राता वा सेता दाना । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, कफ-पित्त-नाशक र पुष्टि-कारक बताइएको छ ।)

मुसुरो-ना० [स० मसूर] मुसुरो ।

मुसो-ना० [स० मांस-कील] साह्रो भई छालामा उठ्ने नपाक्ने एक किसिमको फुकुन्डो ।

मुसो-ना० [मूसो] मूसो ।

मसो-ना० [मोसो] मोसो ।

मुस्कान-ना० [मुस्कुराउ] मुस्कुराउने काम; मुसुक्क हाँस्नु; मुस्कुराहट ।

मुस्कुराइ-ना० [मुस्कुराउ+आइ] मुस्कुराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मुस्कुराइनु-अ० क्रि० [मुस्कुराउ+इ+नु] मुसुक्क हाँस्नु; ('मुस्कुराउनु'-को भा० क्रि०) ।

मुस्कुराउनु-अ० क्रि० [स० स्मि+कृ] मुसुक्क हाँस्नु; मुस्कान गर्नु ।

मुस्कुराहट-ना० [मुस्कुराउ+आहट] मुस्कुराउने किसिम, क्रिया वा भाव; मुस्कान ।

मुस्क्यान-ना० [मुस्कुराउ+यान] मुस्कान; मुस्कुराहट ।

मुस्ता-ना० [स०] मोथे ।

मुस्ताङ-ना० [ने०] नेपालको बागलुङ जिल्लाभित्र पर्ने एक इलाका ।

मुस्तैद-वि० [अ० मुस्तअद] १. तत्पर; तत्तयार । २. कटि-बद्ध ।

मुस्तैदी-ना० [मुस्तैद+ई] तत्परता; तयारी ।

मुस्लिण्डी-ना० [मूसो+लीङ्] १. ठूला पात, खैरा लाम्चा फल र फलका टुप्पामा साना फूल हुने एक जातको काँडे लहरो । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसका फलको गुण रुचि-कारक, अग्नि-वर्द्धक र आँखालाई हित गर्ने बताइएको छ ।)

मुस्लिम-ना० [अ०] १. मुसलमान । (वि०) २. मुसलमान-सम्बन्धी ।

मुस्लो-ना० [स० मुसल] १. आगाको लप्को; ज्वाला । २. धूवाँ, कुहिरो, बादल आदिको लहर । ३. पानीको ठूलो भुल्को वा भेल । ४. शरीरमा उठेको लोला; सुनिएर उठेको मासुको भाग । ५. पाखुरा, पिउँला, तिघ्रा आदिमा उठेको मांस-पेशी ।

मुहब्बत-ना० [अ०] प्रेम; प्रीति; माया ।

मुहब्बती-वि० [अ० मुहब्बत+ई] मुहब्बत गर्ने; मुहब्बत-सम्बन्धी ।

मुहम्मद-ना० [अ०] इस्लाम-धर्मका प्रवर्तक एक प्रसिद्ध व्यक्ति ।

मुहान-ना० [स० मुख+आन] १. खोला-नाला, ढुङ्गे-धारा आदिको पानी उम्रने ठाउँ; मूल । २. नहर, कुलो आदिको नदीबाट छुट्टिने ठाउँ ।

मुहार-ना० [प्रा० मुह+आर] मुख; अनुहार; मुहुड़ा (मान्य जनको) ।

मुहाली-ना० [प्रा० मुह+आली] सनईजस्तो, फुकेर बजाइने एक प्रकारको बाजा ।

महावरा-ना० [अ०] लक्षणा वा व्यञ्जनाद्वारा अर्थ बोध हुने वाक्यांश; वाक्यपद्धति ।

मुहु-क्रि० यो० [स०] वार-वार; पुनः-पुनः; फेरि-फेरि ।

मुहुटी-ना० [मुहुड़ा] १. मुहुड़ा । २. साँघ ।

मुहुड़ा-ना० [प्रा० मुह] १. कुनै वस्तुको अगिल्लो भाग; मोहड़ा । २. मुख; अनुहार; चेहरा । ३. घोडाका टाउकामा कसिने छालाको साज; शिर-द्वार ।

मुहुनी-ना० [स० मोहनी] मोहनी ।

मुहूर्त-ना० [स०] १. बाह्य क्षणको समय । २. दुइ घडी वा अठ्चालीस मिनेटको समय । ३. फलित-ज्योतिषअनुसार विवाह, व्रत-बन्ध, यात्रा आदि गर्नाका निमित्तको शुभ वा अशुभ काल; साइत; लगन ।

मूक-वि० [स०] लाटो ।

मूग-ना० [स० मुद्ग] मूगी ।

मूगा-ना० [प्रा० मुग्गा] समुद्रमा रहने एक जातका कीराले तयार गर्ने एक प्रकारको रातो रत्न । (यो औषधी र गहना आदिमा जडाउ गर्ने काममा आउँछ ।)

मूगी-मूलक

मूगी-ना० [प्रा० मुगी] मुगी ।

मज-ना० [सं० मुञ्ज] कुशका जस्ता पात र कांसको जस्तो सेतो फूल फुल्ने एक जातको झार; एक प्रकारको ढुङ्गी; मुञ्ज । (व्रत-बन्धमा यसका डोरीको कन्धनी लगाइन्छ । डोरी आदि बाट्ने काममा पनि यसको उपयोग हुन्छ ।)

मूठ-ना० [सं० मुष्टिः] १. कुनै हतियार वा औजारको, हातले समाउने ठाउँ; मुष्टि । २. बट्टाई मुठ्याउने काम । (वि०) ३. भएभरको; सबै ।

मूठी-ना० [मुठ्ठी] मुठ्ठी ।

मूठे-वि० [मूठो+ए] मूठो पारेको; मुठो बनाएको ।

मूठो-ना० [मुठ्ठी] मुठ्ठी ।

मूड-ना० [सं० मुण्ड] टाउको; शिर ।

मूड-गन्ती-ना० [मूड+गन्ती] १. प्रत्येक मानिसको गणना; व्यक्ति-व्यक्तिको गन्ती । (क्रि० यो०) २. जनही; मानिसपिच्छे ।

मूड-गन्ती-ना० [मूड+गन्ती] मूड-गन्ती ।

मूड-वि० [सं०] १. मूर्ख; बेवकूफ । २. मोहित; मुग्ध ।

मूड-बुद्धि-वि० [सं०] मूर्ख; नासमझ ।

मूढा-ना० [मूढो] डिवडिबेका आकारको एक किसिमको मेच ।

मूढात्मा-वि० [सं०] मूढ; मूर्ख ।

मूढो-ना० [अनु०] उसिनेको चामल भुटेको खट्टे; भुजा ।

मूढे-बल-ना० [सं० मूढ+बल] विनावुद्धिको शारीरिक बल; मूर्खाईको बल ।

मूढो-ना० [प्रा० मुड्डो] १. काठको ठूलो र मोटो टुक्रो; गिँड । (वि०) २. भुत्ते; नलाग्ने (हतियार) । ३. मूर्ख; मूढ ।

मूत-ना० [प्रा० मुत्त] खाएको तरल पदार्थ पेटमा पुगी पचेर प्राणीहरूका जननेन्द्रियबाट निस्कने विपाक्त तरल पदार्थ; पेशाब; मूत्र ।

मूत्र-ना० [सं०] मूत; पेशाब ।

मूत्र-कृच्छ्र-ना० [सं०] १. घरी-घरी थोरै-थोरै पिसाब हुने एक रोग । २. पत्यरी रोग ।

मूत्राशय-ना० [सं०] शरीरमा नाइटो र जननेन्द्रियका बीचमा रहने पेशाबको थैली; वस्तिस्थान ।

मूत्रेन्द्रिय-ना० [सं०] पिसाब फेर्ने इन्द्रिय; लिङ्ग वा भग ।

मूर्ख-वि० [सं०] १. बुद्धि नभएको वा बुद्धि ज्यादा कम भएको; नासमझ; बेवकूफ; मूढ । २. लेख-पढ्न नगरेको वा गर्न नजान्ने; अपढ; अशिक्षित ।

मूर्खता-ना० [सं०] मूर्ख हुनाको भाव ।

मूर्खत्व-ना० [सं०] मूर्खता ।

मूर्ख-मण्डल-ना० [सं०] मूर्खहरूको समुदाय; मूर्ख-मण्डली ।

मूर्ख-मण्डली-ना० [मूर्ख-मण्डल+ई] मूर्ख-मण्डल ।

मूर्च्छना-ना० [सं०] १. सङ्गीतका सातै स्वरको आरोह र अवरोहको क्रम; कुनै स्वरबाट उठान गरी सिलसिलेवार

एक-एक गरी पालैसित सातै स्वरको आरोह र अवरोह गर्नु । (सप्तकका सात स्वरअनुसार प्रत्येक ग्रामका सात-सात मूर्च्छना भएका हुनाले जम्मा २१ मूर्च्छना हुन्छन् ।)

२. मूर्च्छा ।

मूर्च्छा-ना० [सं०] रोग, भय, शोक आदिबाट प्राणी निश्चेष्ट भएको अवस्था; बेहोशी; मूर्च्छा; अचेतनता ।

मूर्च्छा-रोग-ना० [सं०] मूर्च्छा हुने रोग; छारे-रोग ।

मूर्च्छित-वि० [सं०] मूर्च्छा परेको; बेहोश भएको; अचेत ।

मूर्च्छा-ना० [सं० मूर्च्छा] मूर्च्छा ।

मूर्त-वि० [सं०] मूर्ति भएको; साकार; मूर्तिमान् ।

मूर्तता-ना० [सं०] मूर्त हुनाको भाव ।

मूर्ति-ना० [सं०] १. जीउ; शरीर । २. आकृति; स्वरूप । ३. विशेषतः देव-देवीका आकारको अनुरूप स्थापना गरिएको आकृति; प्रतिमा । ४. चित्र; तस्वीर । ५. साधु-संन्यासीको गणनाको आदर-वाची शब्द ।

मूर्ति-पूजक-वि० [सं०] मूर्ति वा प्रतिमाको पूर्जा गर्ने; मूर्ति-पूजा गर्ने ।

मूर्ति-पूजा-ना० [सं०] मूर्ति वा प्रतिमामा देव-देवीको भावना गरेर पूजा गर्ने काम; देव-प्रतिमाको पूजन ।

मूर्ति-भञ्जक-वि० [सं०] मूर्तिहरू फोर्ने; प्रतिमा विगान्ने ।

मूर्तिमान्-वि० [सं०] १. मूर्ति वा शरीरको रूपमा भएको; साकार । २. साक्षात्; प्रत्यक्ष ।

मूर्द्धन्य-वि० [सं०] १. मूर्द्धा-स्थानबाट उच्चारण हुने; मूर्द्ध-स्थानी । २. मूर्द्धा-सम्बन्धी । ३. श्रेष्ठतम; उच्चतम ।

मूर्द्ध-स्थानी-वि० [सं०] मूर्द्धन्य ।

मूर्द्धन्य-वर्ण-ना० [सं०] मूर्द्धा-स्थानबाट उच्चारण हुने अक्षर; देवनागरी वर्ण-मालामा ऋ, र, ष एवम् ट-वर्ग ।

मूर्द्धा-ना० [सं०] १. टाउको; शिर; मस्तक । २. मूखभित्र तालु र कण्ठका बीचको स्थान । ३. शिखा । ४. शिखर । ५. नेता ।

मूर्द्धाभिषिक्त-वि० [सं०] १. अभिषेक गरिएको । (ना०) २. राजा । ३. क्षत्रिय ।

मूर्द्धाभिषेक-ना० [सं०] राजाहरूलाई राज्यारोहणका समयमा गरिने अभिषेक ।

मूर्द्धन्य-वि० [सं०] मूर्द्धन्य ।

मूर्द्धा-ना० [सं०] मूर्द्धा ।

मूर्द्धाभिषिक्त-वि० [सं०] मूर्द्धाभिषिक्त ।

मूर्द्धाभिषेक-ना० [सं०] मूर्द्धाभिषेक ।

मूल-ना० [सं०] १. बोट, बिस्वा, लहरा आदिको जमीनमुनि रहने भाग; जरो । २. आलु, तरुल, मूला आदि जमीन-मुनि फल्ने वस्तु; कन्द । ३. आरम्भ वा उत्पत्ति भएको ठाउँ; मुहान । ४. फेद; जग । ५. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक । (वि०) ६. मुख्य; प्रधान । ७. सर्व-श्रेष्ठ ।

मूलक-वि० [सं०] १. अरु शब्दका पछाडि लागी 'मूलबाट उत्पन्न' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-भ्रान्ति-मूलक;

पाप-मूलक आदि ।) (ना०) २. मूला; कन्द ।
 मूल-कार-ना० [सं०] मूल ग्रन्थको लेखक ।
 मूल-कारिका-ना० [सं०] कुनै सूत्र-ग्रन्थको श्लोक-बद्ध विवृति ।
 मूलखर्क-ना० [ने०] एक किसिमको बर्खे झार; चिल्लंगे;
 खुसनि ।
 मूल-ग्रन्थ-ना० [सं०] ग्रन्थ-कारको मूल रचना ।
 मूल-च्छेद-ना० [सं०] जरैदेखि उखेल्ने काम; निर्मूल गर्नु ।
 मूल-च्छेदन-ना० [सं०] मूल-च्छेद ।
 मूलतः-क्रि० यो० [सं०] १. मूल रूपमा । २. आदि वा शुरूमा;
 प्रथमतः ।
 मूल-तत्त्व-ना० [सं०] १. आधारभूत सिद्धान्त । २. मूल
 पदार्थ । ३. कुनै पदार्थको निर्माण हुँदा उपयोग हुने तत्त्व ।
 मूल-धन-ना० [सं०] व्यापारमा लगाइएको धन; पूँजी ।
 मूल-पुरुष-ना० [सं०] १. कुनै वंशको आदि-पुरुष । २. ईश्वर ।
 मूलपोती-ना० [सं०] सानु-पवै ।
 मूल-प्रकृति-ना० [सं०] १. सत्त्व, रज र तमको साम्य
 हुने अवस्था । २. संसारको बीज शक्ति; आद्या शक्ति ।
 मूल-बाटो-ना० [मूल+बाटो] ठूलो र फराकिलो बाटो;
 सड़क; राज-मार्ग ।
 मूल-भूत-वि० [सं०] कुनै वस्तुको मूल वा तत्त्वसित सम्बन्ध
 भएको; आधार-रूप ।
 मूल-मन्त्र-ना० [सं०] १. मूल तत्त्व; रहस्य । २. कुनै विषय-
 को मुख्य कुरो ।
 मूल-स्थान-ना० [सं०] १. पूर्वजहरूको निवास-स्थान; पितृ-
 भूमि । २. कुनै वस्तुको सर्व-प्रथम उत्पत्ति भएको स्थान ।
 मूला-ना० [सं० मूल] तरकारी बनाएर वा काँचै खाइने
 लामो आकारको एक प्रसिद्ध कन्द; मूलक ।
 मूला-वि० [सं०] तुच्छ; क्षुद्र; नीच; मुलधरे ।
 मूलाधार-ना० [सं०] हठ-योगअनुसार जननेन्द्रिय र गुद-
 द्वारका बीचमा रहेको, शरीरका षट् चक्रमध्ये एक ।
 मूलिक-वि० [सं०] १. मूल-सम्बन्धी; मौलिक । २. मुख्य;
 प्रधान । (ना०) ३. कन्द-मूल खाएर निर्वाह गर्ने संन्यासी ।
 मूलिन्-वि० [सं०] १. मूलबाट उत्पन्न । (ना०) २. रूख;
 वृक्ष ।
 मूली-वि० [सं० मूल] १. मुख्य; प्रधान । (ना०) २.
 थकाली । ३. घरको मुख्य व्यक्ति; माउ ।
 मूल्य-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु खरीद गर्दा त्यसका बदलामा
 दिइने धन; मोल; दाम; कीमत । २. वेतन; पारिश्रमिक ।
 ३. उपयोगिता वा महत्त्व ।
 मूल्यवान्-वि० [सं०] धेरै मोल पर्ने; दामी; कीमती ।
 मूल्य-हीन-वि० [सं०] मूल्य वा महत्त्व नभएको; निकम्मा ।
 मूल्याङ्कन-ना० [सं०] १. मूल्य निर्धारित गर्ने काम; मोल
 तोक्ने काम । २. कुनै वस्तुको गुण, उपयोगिता, महत्त्व
 आदिको निर्णय गर्नु ।
 मूषक-ना० [सं०] १. मूसो । २. चोर । ३. ठग; वञ्चक ।

मूषा-ना० [सं०] १. घरिया; कुसीबल । २. मूसो ।
 मूषिक-ना० [सं०] १. मूसो । २. चोर ।
 मूसाकानी-ना० [सं० मूषाकरणी] सरताप्रे ।
 मूसाकाने-ना० [मूसा+कान] सरताप्रे ।
 मूसे-वि० [मूसा+ए] १. मूसाको; मूसा-सम्बन्धी । २. मूसाको
 जस्तो । ३. मूसाजस्तो ।
 मूसे-खरी-ना० [मूसे+खरी] द्वोका जस्ता पात र खैरा
 बाला हुने एक जातको खर ।
 मूसो-ना० [सं० मूषा] दुलामा बस्ने, अन्न खाने एक थरीको
 जन्तु; मूषक ।
 मृग-ना० [सं०] १. जङ्गली पशु; जनावर । २. हरिण ।
 ३. मृग-शिरा नक्षत्र । ४. काम-शास्त्रअनुसार चार
 प्रकारका पुरुषमध्ये एक ।
 मृग-धर-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 मृग-चर्म-ना० [सं०] हरिणको छाला ।
 मृग-तृष्णा-ना० [सं०] विशेषतः बलौटे जग्गामा कडा घाम
 लाग्दा कहिले-काहीँ देखिने जलको मिथ्या-प्रतीति; मृग-
 मरीचिका ।
 मृग-नयना-वि० [सं०] मृग-नयनी ।
 मृग-नयनी-वि० [सं०] मृगका जस्ता ठूला र बान्की परेका
 चञ्चल आँखा भएकी (स्त्री) ।
 मृग-नाभि-ना० [सं०] कस्तूरी; बिना ।
 मृग-मद-ना० [सं०] कस्तूरी ।
 मृग-मरीचिका-ना० [सं०] मृग-तृष्णा ।
 मृग-मातृका-ना० [सं०] १. सीङ नहुने र ठूलो पेट हुने एक
 जातको मृगको पोथी । २. कस्तूरी मृगको पोथी ।
 मृगया-ना० [सं०] शिकार; आखेट ।
 मृग-राज-ना० [सं०] १. सिंह । २. बाघ ।
 मृग-लाञ्छन-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 मृग-लोचना-वि० [सं०] मृगका जस्ता ठूला र बान्की परेका
 आँखा भएकी; मृग-नयना ।
 मृग-लोचनी-वि० [सं०] मृग-लोचना ।
 मृग-वारि-ना० [सं०] १. मृग-तृष्णामा देखिने पानी ।
 २. झूटो आशामा फसाउने वस्तु ।
 मृग-शिर-ना० [सं०] मृग-शिरा ।
 मृग-शिरा-ना० [सं०] सताईस नक्षत्रमध्ये पाँचौ नक्षत्र ।
 मृग-शीर्ष-ना० [सं०] मृग-शिरा ।
 मृगाक्षी-वि० [सं०] मृग-नयना ।
 मृगाङ्ग-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 मृगासन-ना० [सं०] मृगका छालाको आसन; मृग-चर्मको
 आसन ।
 मृगी-ना० [सं०] १. पोथी हरिण । २. काम-शास्त्रअनुसार
 स्त्रीहरूको एक भेद । ३. छारे-रोग; अपस्मारी ।
 मृगेन्द्र-ना० [सं०] १. सिंह । २. बाघ ।
 मूडा-ना० [सं०] गौरी; पार्वती ।

मृणाल-शेघ

मृणाल-ना० [सं०] कमलको डाँठ ।
 मृणालिका-ना० [सं०] कमलको नाल ।
 मृणालिनी-ना० [सं०] १. कमलको बोट; कमलिनी । २. कमलले परिपूर्ण ठाउँ ।
 मृणमय-वि० [सं०] माटोले बनेको; माटोको ।
 मृणमूर्ति-ना० [सं०] माटोको मूर्ति; माटोले बनेको मूर्ति ।
 मृत-वि० [सं०] १. मरेको; मृत्यु भएको । २. जीवन-शक्ति, उपयोगिता, क्रिया-शीलता, महत्त्व आदि केही नभएको । ३. मारण गरिएको; भस्म गरिएको (धातु) ।
 मृतक-ना० [सं०] १. मरेका प्राणीकी शरीर; लाश; मुर्दा । (वि०) २. मरेको; मृत ।
 मृत-कर्म-ना० [सं०] मरेका व्यक्तिको सद्गतिका निमित्त गरिने कृत्य; अन्त्येष्टि ।
 मृत-कल्प-वि० [सं०] मरेतुल्य भएको; मृत-प्राय ।
 मृत-प्राय-वि० [सं०] मरेजस्तो भएको; मृत-कल्प ।
 मृत-भर्तृका-ना० [सं०] पोइ मरेकी; विधवा ।
 मृत-भाषा-ना० [सं०] प्राचीन-कालमा कुनै ठाउँका सर्व-साधारण जनताले बोल्ने तर अहिले त्यसरी नबोलिने भाषा ।
 मृत-मातृक-वि० [सं०] आमा मरेको; दुहुरो ।
 मृत-वत्सा-वि० [सं०] १. छोरा-छोरी नबाँच्ने (स्त्री) । २. बाछा-बाछी नबाँच्ने (गाई) ।
 मृत-सञ्जीवन-वि० [सं०] मुर्दा बौराउने; मरेकालाई विउँताउने ।
 मृत-सञ्जीवनी-वि० [सं०] १. मुर्दा विउँताउने; मरेकालाई बचाउने (औषधि) । (ना०) २. मुर्दालाई बौराउन विद्या वा मन्त्र ।
 मृत-सूतक-ना० [सं०] आमा-बाबु, ज्ञाति-भाइहरू मर्दा लाग्ने आशौच वा जूठो ।
 मृत-स्नान-ना० [सं०] जठो लाग्ने नातादार मर्दा शुद्धिका निमित्त गरिने स्नान; खल्को ।
 मृतात्मा-ना० [सं०] १. मरेका व्यक्तिको आत्मा; प्रेतात्मा । (वि०) २. उत्साह, कर्मठता आदि नभएको (व्यक्ति) ।
 मृताशौच-ना० [सं०] आत्मीय जन मर्दा लाग्ने आशौच; मृतकको सूतक ।
 मृति-ना० [सं०] मरण; मृत्यु ।
 मृत्तिका-ना० [सं०] माटो; मट्टी ।
 मृत्तिका-पुत्र-ना० [सं०] किसान; कृषक; खेतीवाल ।
 मृत्यु-ना० [सं०] १. शरीरबाट प्राण निस्कनु; मर्नु; मरण । २. यमराज ।
 मृत्यु-कर-वि० [सं०] १. मृत्यु गराउने; मार्ने । (ना०) २. कुनै व्यक्ति मर्दा त्यसका सम्पत्तिमा लाग्ने सरकारी कर ।
 मृत्यु-काल-ना० [सं०] मर्ने बेला; मृत्यु हुने समय ।
 मृत्युञ्जय-वि० [सं०] १. मृत्युलाई जित्ने । (ना०) २. शिव । ३. अकाल-मृत्यु-निवारण गर्ने शिवको एक मन्त्र ।

मृत्यु-लोक-ना० [सं०] १. मर्त्य-लोक; भू-लोक । २. यम-लोक ।
 मृत्यु-शय्या-ना० [सं०] रोगी मर्ने शय्या; रोगीको अन्तिम शय्या ।
 मृत्यु-शुल्क-ना० [सं०] मृत्यु-कर ।
 मृत्सना-ना० [सं०] नरम मलिलो माटो ।
 मृद्-ना० [सं०] माटो; मट्टी ।
 मृदङ्ग-ना० [सं०] ढोलजस्तो एक प्रकारको बाजा ।
 मृदङ्गी-वि० [सं०] मृदङ्ग बजाउने ।
 मृदित-वि० [सं०] १. निचोरिएको । २. पिँधिएको । ३. मलिएको ।
 मृदु-वि० [सं०] १. नरम; कोमल; मुलायम । २. मीठो; मधुर (स्वर) । ३. मन्द; सुस्त (गति) ।
 मृदुता-ना० [सं०] मृदु हुनाको भाव; कोमलता ।
 मृदु-भाषी-वि० [सं०] मधुर-भाषी ।
 मृदुल-वि० [सं०] १. मृदु; कोमल । २. कृपालु; दयालु । ३. सुकुमार ।
 मृदुलता-ना० [सं०] मृदुल हुनाको भाव; मृदुता ।
 मृदुत्पल-ना० [सं०] नीलो कमल; नीलोत्पल ।
 मृद्वी-ना० [सं०] १. अङ्गूर; द्राक्षा । (वि०) २. कोमल अङ्ग भएकी (स्त्री) ।
 मृद्वीका-ना० [सं०] अङ्गूर; द्राक्षा ।
 मृन्मय-वि० [सं०] माटोले बनेको; माटोको ।
 मृषा-वि० [सं०] १. झूटो; मिथ्या । (क्रि० यो०) २. व्यर्थमा; अकारण नै; बिनसिति ।
 मृष्ट-वि० [सं०] १. सफा गरिएको; शोधित । २. विचार गरिएको । ३. छोइएको; स्पर्श गरिएको ।
 मृष्टि-ना० [सं०] १. शुद्ध गर्ने काम; शोधन । २. विमर्श । ३. छुने काम; स्पर्श ।
 मे-ना० [अं०] ईसवी महीनाको पाँचौँ महीना; मई ।
 मेक-ना० [सं०] बाख्रो ।
 मेख-ना० [सं० मक्ष] घमण्ड; अभिमान; तुजुक ।
 मेख-ना० [फा० मेख] १. कीलो । २. दुइ निदालका बीचको जोर्नीमा ठोकिने काठको कीलो ।
 मेखला-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुको मध्य भागलाई वरि-परि-बाट बेने डोरी, श्रृङ्खला, रेखा आदि । २. कन्धनी; कटि-सूत्र । ३. पर्वतको मध्य भाग । ४. साधु-संन्यासीहरूले लाउने एक प्रकारको अलखा ।
 मेखली-वि० [सं०] १. मेखला लाउने (ना०) २. पूर्वी । पहाडकाजिमीदारका स्त्रीहरूले लाउने एक विशेष प्रकारको वस्त्र ।
 मेगजीन-ना० [अं० मेगेजीन] १. तोप, बन्दूक, गोली-गट्टा आदि लडाईँका सामानहरू बनाउने वा राख्ने ठाउँ । २. राइफलमा जगेडाका रूपमा गोली भरिराख्ने बट्टाका आकारको अवयव । ३. पत्र-पत्रिका ।
 मेघ-ना० [सं०] १. बादल; मेहरो । २. कुहिरो । ३. समूह ।

४. मोथे । ५. गान्धार र धैवत वर्जित भई निषाद कोमल हुने, शास्त्रानुसार रात्रिको चौथो प्रहर, र वर्षा ऋतुमा हर समयमा गाउन हुने, औडव-जातिको एक राग ।
 मेघ-काल-ना० [सं०] वर्षा ऋतु ।
 मेघ-नाद-ना० [सं०] १. मेघको गर्जना । २. रावणको एक छोरो; इन्द्र-जित् ।
 मेघ-माला-ना० [सं०] बादलको ताँती ।
 मेघ-राज-ना० [सं०] इन्द्र ।
 मेघागम-ना० [सं०] १. वर्षा ऋतुको आरम्भ । २. वर्षा ऋतु ।
 मेघाच्छन्न-वि० [सं०] बादलले ढाकेको ।
 मेघाडम्बर-ना० [सं०] मेघको गर्जना; मेघ-नाद ।
 मेघ-ना० [फा० मेज] एक किसिमको अग्लो आसन; कुर्सी ।
 मेघक-वि० [सं०] १. कालो; कृष्ण वर्णको । २. अँध्यारो; अन्धकार । (ना०) ३. धूवाँ । ४. बादल ।
 मेघक-व्रीहि-ना० [सं०] कालो-बड़हरी धान ।
 मेछे-ना० [?] बेल्टमा किरिच घुसाने ठाउँ ।
 मेजबान-ना० [फा० मेजबान] मेजमान ।
 मेजबानी-ना० [फा० मेजबानी] मेजमानी ।
 मेजमान-ना० [फा० मेजबान] १. अतिथि-सत्कार गर्ने गृहस्थी ।
 २. विशेष काममा भोजन गराउनाका निमित्त पाहुना बोलाउने व्यक्ति ।
 मेजमानी-ना० [मेजमान+ई] १. मेजमानको काम । २. पाहुनालाई खुवाउने विशिष्ट भोजनको आयोजन ।
 मेजर-ना० [अं०] कप्तानभन्दा माथि लेफ्टिनेन्ट-कर्नलभन्दा मनिको एक सैनिक दर्जा ।
 मेजर-कप्तान-ना० [अं० मेजर-केप्टन] कप्तानभन्दा माथिको एक जङ्गी दर्जा ।
 मेजर-जनरल-ना० [अं०] पूरा कर्नलभन्दा माथिको जनरलको एक दर्जा ।
 मेजर-सूबेदार-ना० [मेजर+सूबेदार] सूबेदारभन्दा माथि सेकेन्ड-लेफ्टिनेन्टभन्दा तलको एक जङ्गी दर्जा ।
 मेजो-ना० [बेजो] बेजो ।
 मेठ-ना० [प्रा०] मेट्ने काम ।
 मेठ-माट-ना० [मेठ+माट (फा०)] मेट्ने काम ।
 मेठाइ-ना० [मेट्+आइ] मेट्ने वा मेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मेठाइनु-सं० क्रि० [मेठाउ+इ+नु] मेट्ने वा पुछ्ने लाइनु; ('मेठाउनु'-को क० क्रि०) ।
 मेठाउनु-सं० क्रि० [मेट्+आउ+नु] मेट्ने लाउनु; पुछाउनु; ('मेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मेटिनु-सं० क्रि० [मेट्+इ+नु] पुछिनु; नामेट गरिनु; ('मेट्नु'-को क० क्रि०) ।
 मेट्नु-सं० क्रि० [मेट्+नु] १. अक्षर, चित्र, चिह्न, दाग आदि घोटेर हटाउनु; पुछ्नु; नामेट गर्नु । २. फाल्नु; पर्याँक्नु; मिल्काउनु । ३. भोक, प्यास आदि हटाउनु; तृप्त गर्नु । ४. समाप्त गर्नु; अस्तित्वको लोप गर्नु ।

मेठ-ना० [मेख] थाममाथि निदालमनि रहने काठको ठेउको ।
 मेठ-ना० [अं० मेट] विशेषतः ज्यामीहरूको नाइके ।
 मेठ-बन्दी-ना० [सं० मण्डल+बन्ध] १. रकम-रकमका खर्चको हिसाव । २. कीला-कोइला गाडी लेखिएको बित्ती जग्गाको मुचुल्का-कागत ।
 मेडल-ना० [अं०] पदक; तक्मा ।
 मेडिकल-वि० [अं०] औषध-सम्बन्धी ।
 मेढाशृङ्गी-ना० [सं०] १. बाटुला किसिमका ठूला पात, राता फूल र लामा-लामा फल हुने एक जातको सानो बोट । २. त्यसैको फल; मेघशृङ्गी । (यसका वायाँपट्टिबाट रेखा घुमेको र दायाँपट्टिबाट रेखा घुमेको फल हुने-दुइ भेद छन् ।)
 मेथी-ना० [सं० मेथि] १. केराउका जस्ता पात हुने, सेता फूल फुल्ने, मसिना पहेँला दाना फल्ने साग । २. त्यसैको गोडा वा फल अथवा साग ।
 मेद-ना० [सं०] वोसो ।
 मेदस्वी-वि० [सं०] शरीरमा अधिक मात्रामा वोसो भएको; मोटो; थसुल्लो ।
 मेदा-ना० [सं०] १. अदुवाका जस्ता पात र कन्द हुने एक बूटी । २. त्यसैको कन्द । (सानो र ठूलो-यसका दुइ भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, रुचि-कारक, शुक्र-वर्द्धक, पित्त-नाशक र दूध बढाउने बताइएको छ ।)
 मेदागिरि-ना० [ने०] पुनर्नवाका जस्ता साना-साना पात, साना-साना नीला फूल र राता जरा हुने जातको एक बूटी; ब्राह्मी । (आयुर्वेदमा यसलाई आयु र मेधा-वर्द्धक मानिएको छ ।)
 मेदिनी-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती । २. संस्कृत शब्दको एक शब्द-कोष ।
 मेदुर-वि० [सं०] १. बाक्लो; मोटो । २. अति चिल्लो; स्निग्ध ।
 मेध-ना० [सं०] १. यज्ञ; होम । २. बलिका निमित्तको पशु ।
 मेधा-ना० [सं०] १. समझने शक्ति; स्मरण-शक्ति । २. बुद्धि; समझ । ३. बल; शक्ति ।
 मेधावान्-वि० [सं०] बुद्धिमान्; मेधावी ।
 मेधावी-वि० [सं०] १. बुद्धिमान्; समझदार । २. विद्वान्; पण्डित । (ना०) ३. सुगा ।
 मेध्य-वि० [सं०] १. यज्ञ-सम्बन्धी; यज्ञको । २. पवित्र; शुद्ध । ३. बुद्धि बढाउने । (ना०) ४. बोको । ५. जौ ।
 मेनका-ना० [सं०] शकुन्तलाकी आमा; एक अप्सरा ।
 मेन्डोलिन-ना० [फ्रे०] नाशपातीका आकारको तुम्बा र आठ वटा तार हुने, जवाले बजाइने एक प्रकारको बाजा ।
 मेन्धी-ना० [सं०] मेहदी ।
 मेम्बर-ना० [अं०] सदस्य ।
 मेमो-ना० [अं० मेमोरेन्डम] कुनै विषयमा भएका काररवाई स्पष्ट गर्नका निमित्त वा सम्झनाका निमित्त लेखिएको लेख ।
 मेरु-ना० [सं०] १. सुमेरु पर्वत । २. जप-मालामा सबभन्दा माथिको दाना; सुमेरु । ३. हारका बीचको मणि ।

मेरु-दण्ड-मैत्रेय

४. पीडको डोरी झुन्ड्याउने काठ । ५. छन्द-शास्त्रको एक प्रक्रिया । ६. पृथ्वीको सबभन्दा उत्तर र सबभन्दा दक्षिणमा रहेका केन्द्र; ध्रुव ।

मेरु-दण्ड-ना० [सं०] १. गर्दनदेखि गुद-द्वारसम्म गएको पिठिउँका बीचको ठाडो हाडहरूको पङ्क्ति; पृष्ठ-वंश । २. पृथ्वीको एक ध्रुवदेखि अर्को ध्रुवसम्म गएको सोझो कल्पित रेखा ।

मेरु-पृष्ठ-ना० [सं०] आकाश ।

मेरो-वि० [म+एरो] उत्तम-पुरुष, एक-वचन, षष्ठि-तत्पुरुष-को रूप; आफ्नो ।

मेल-ना० [सं०] १. भेट्ने काम; मिलाप; समागम । २. आपस्तको सद्भावना; मैत्री; मित्रता । ३. आफसमा एक-समान हुनु; मिल्नु । ४. मिश्रण; मिलावट । ५. ढङ्ग; छोट । ६. प्रकार; किसिम; तरह । ७. प्रीति; प्रेम । ८. थाट (सङ्गीतमा) ।

मेल-ना० [अं०] १. डाँक । २. डाँक-गाडी ।

मेलन-ना० [सं०] १. मिलन; समागम । २. समूह । ३. मेला ।

मेलन-ना० [सं०] १. मिलन; भेट । २. मिश्रण; मिलावट ।

मेल-मिलाप-ना० [मेल+मिलाप] मिलजुल; घनिष्ठता ।

मेला-ना० [सं०] १. मिलन; भेट; समागम । २. तीर्थ-स्थान, यात्रा वा उत्सवहरूमा हुने मानिसहरूको जमघट । ३. भीड; घुइँचो । ४. खेतीको काम; मेलो । ५. किसान, मजदूरहरूले छुट्ट्याएर लिने आफ्ना-आफ्ना कामको अंश वा अभिभारा ।

मेलापक-वि० [सं०] मिलाउने; भेट गराउने; मेल गराउने ।

मेल-पात-ना० [मेल+पात (फाँ०)] खेतीको काम-काज; मेलो ।

मेलो-ना० [मिल्] १. कामको सिलसिला; मेसो । २. एक जनाले दिनभरमा गर्ने काम ।

मेलो-मेसो-ना० [मेलो+मेसो] कामको सिलसिला; कार्य-क्रम ।

मेवा-ना० [फा० मेवः] १. अँडीरका जस्ता पात हुने, प्रायः हाँगा-विँगा केही नहुने, काला बीयाँ हुने गुलिया ठूला र लाम्चो फल फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल; पपिता । ३. काजू, बदाम आदि खाने मसला ।

मेशीन-ना० [अं०] कल-पुर्जाहरूले बनेको, काम छिटो गर्ने यन्त्र; कल ।

मेशीन-गन-ना० [अं०] धेरै गोलीहरू छिटो-छिटो चलाउने एक किसिमको बन्दूक ।

मेशीनरी-ना० [अं०] १. कुनै कारखानामा भएका मेशीन-हरूको समुदाय; यन्त्रहरूको समष्टि । २. कुनै यन्त्र वा वस्तुको पुर्जा; कल-पुर्जा । ३. कार्य-सञ्चालन गर्ने अङ्ग-प्रत्यङ्गहरूको समूह ।

मेघ-ना० [सं०] १. भेडो । २. बाह्र राशिमध्ये एक ।

मेघशृङ्गी-ना० [सं०] मेढाशृङ्गी ।

मेघशृङ्गी-ना० [सं०] मेढाशृङ्गी ।

मेघ-सङ्क्रान्ति-ना० [सं०] मेघ राशिमा सूर्यको प्रवेश हुने दिन; वैशाख-सङ्क्रान्ति ।

मेसु-ना० [ने०] बाँसका टुसा खाँदेर अमिल्याएको अचार; तामा ।

मेसो-ना० [ने०] १. कामको सिलसिला; कार्य-क्रम । २. भेट; रहस्य ।

मेह-ना० [सं०] १. मत; पिसाब । २. प्रमेह ।

मेहतर-ना० [फा०] फोहर-मैला सफा गर्ने वर्गको व्यक्ति; झाडू-बढारुको काम गर्ने जातिको व्यक्ति ।

मेहदी-ना० [सं० मेन्धी] साना, लाम्चा पात, पहेँला साना फूल र साना राता फल हुने एक जातको बोट; तैरिणी; मेन्धी । (यसका पात कुटेर हात-गोडा रँगान् स्त्रीहरू तितरीजस्तै लाउँछन् ।)

मेहन-ना० [सं०] १. मूत; मूत्र । २. लिङ्ग ।

मेहनत-ना० [अ० मिहनत] १. श्रम; मिहिनेत; प्रयास । २. कोशिश; उद्योग । ३. परिश्रम ।

मेहनताना-ना० [अ० मिहनतानः] मेहनत गरेबापत दिइने ज्याला; पारिश्रमिक ।

मेहनती-वि० [मेहनत+ई] मेहनत गर्ने; परिश्रमी ।

मेहमान-ना० [फा०] १. पाहुना; अतिथि । २. भोजनका निमित्त बोलाइएको व्यक्ति; भोजमा आमन्त्रित व्यक्ति ।

मेहमानी-ना० [फा०] १. मेहमान हुने क्रिया वा भाव । २. भोज ।

मेहरबान-वि० [फा० मेहबान] दयालु; कृपालु ।

मेहरबानी-ना० [फा० मेहबानी] १. कृपा; अनुग्रह; निगाह । २. दया; कृपा ।

मेहरो-ना० [सं० मेघ] १. मेघको समुदाय; मेघ-माला । २. परेका पानीको झोक्का ।

मैगाँठो-ना० [म्वार्ड+गाँठो] डोरी वा धागाका दुइ छेउ जोल्ड्याएर पारेको साधारण गाँठो; सुकाउनी नपारी बनाइएको गाँठो ।

मैझारो-ना० [ने०] कुनै ठूलो कामको समाप्ति वा पूर्ति ।

मैच-ना० [अं०] दुइ पक्षका खेलाडीहरूका बीच हुने फुट-बाल, क्रिकेट आदिको प्रतियोगितात्मक खेल ।

मैटर-ना० [अं०] १. कम्पोज गर्ने लेख, समाचार आदि; गुरुकापी । २. विषय ।

मैतालु-वि० [माइत+आलु] १. माइतबाट भर्खर आएको (बुहारी) । २. ज्यादै माइत बस्ने (स्त्री) । ३. पतिलाई छोडी माइतमा आई बसेर अर्को विवाह गर्न हुने (जात वा स्त्री) ।

मैत्र-वि० [सं०] मित्रको; मित्र-सम्बन्धी ।

मैत्रावरुण-ना० [सं०] १. अगस्त्य ऋषि । २. वसिष्ठ ऋषि ।

मैत्री-ना० [सं०] मित्रको भाव; मित्रता; दोस्ती ।

मैत्रेय-ना० [सं०] १. एक भविष्यत् बुद्ध । २. सूर्य । ३. एक

ऋषि।

मैत्र्य-ना० [सं०] मित्रता।

मैथिल-वि० [सं०] १. मिथिला देश-सम्बन्धी। २. मिथिला-निवासी। (ना०) ३. राजा जनक। ४. मिथिलाको भाषा।

मैथिली-ना० [सं०] १. सीता। २. मिथिला देशको भाषा।

मैथुन-ना० [सं०] १. स्त्री-पुरुषको समागम; सम्भोग। २. विवाह।

मैथुनिक-वि० [सं०] १. मैथुन-सम्बन्धी। २. मैथुन गर्ने; स्त्री-समागम गर्ने।

मैथुनी-वि० [सं०] मैथुन गर्ने।

मैदल-ना० [सं० मदन-फल] मैद-फल।

मैदा-ना० [फा० मैदः] १. मिहीन पीठो; मसिनो पीठो। (वि०) २. ज्यादै मिहीन; खूब मसिनो।

मैदान-ना० [फा०] १. खुला फराकिलो समतल भूमि; चउर। २. खेल, तमाशा आदि गर्ने फराकिलो जमीन। ३. अखाड़ा।

मैदी-ताल-ना० [ने०] नेपालको पश्चिम-एक (१)-नम्बर जिल्लामा रहेको एक ताल।

मैन-ना० [मइन] मइन।

मैन-कपडा-ना० [मैन+कपडा] मइन-कपडा।

मैन-फल-ना० [सं० मदन-फल] औषधिमा प्रयोग हुने ओखरजस्तो एक जातको फल।

मैन-बत्ती-ना० [मैन+बत्ती] मइन-बत्ती।

मैनसिल-ना० [सं० मनःशिला] केही पहेँलो रङ्गको एक खनिज द्रव्य; मनःशिला। (आयुर्वेदीय औषधिमा यस द्रव्यको उपयोग हुन्छ।)

मैना-ना० [सं० मदना] सारौँका आकारको, मनुष्यको बोली सिकन सक्ने एक प्रसिद्ध चरो; सारिका।

मैनाक-ना० [सं०] पुराणअनुसार हिमालयको छोरो मानिएको एक पर्वत।

मैन्दुल-ना० [अं० मैन्दल] १. मट्टी-तेल हाली हावा भरेर बालिने लालटिनजस्तो एक प्रकारको तेजिलो बत्ती; पेट्रो-मैक्स। २. त्यसैमा बालिने जाली।

मैफिल-ना० [अं० महफिल] महफिल।

मैमत्त-वि० [मइमत्त] मइमत्त।

मैयाँ-ना० [सं० मातृ] १. राज-कुमारी; राज-कन्या। २. छोरी-बेटीलाई स्नेहपूर्वक बोलाउन शब्द।

मैरी-ना० [मुडग्री+ई] सानो घन।

मैरेय-ना० [सं०] धेरैराको फूल, चाकु, अमला र बरौँ मिलाई बनाइने एक प्रकारको रक्सी।

मैरी-ना० [मञ्जरी] छिडी; मञ्जरी; भान्सामनिको जमीन।

मैल-ना० [मयल] मयल; मल।

मैला-ना० [मैल+आ] १. कसिङ्गर; फोहर। २. विष्ठा; मल।

मैलिङ्गु-अ० क्रि० [मैलि+इ+नु] मैलो होइनु; ('मैलिन'-को भा० क्रि०)।

मैलिन-अ० क्रि० [मैलो+इ+नु] १. मैलो हुनु; मैल वा फोहोर

लाग्नु। २. घसर-पसर हुनु।

मैलो-वि० [मैल+ओ] १. मैल भएको; मैल-युक्त। २. सुकिलो नभएको; मलिन।

मैल्याइ-ना० [मैलि+याइ] मैलिने किसिम, क्रिया वा भाव।

मैल्याइ-ना० [मैल्याउ+आइ] मैल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

मैल्याइनु-स० क्रि० [मैल्याउ+इ+नु] मैलो पारिनु; ('मैल्याउनु'-को क० क्रि०)।

मैल्याउनु-स० क्रि० [मैलि+याउ+नु] १. मैलो पार्नु; फोहर पार्नु। २. घस्ट्याउनु; ('मैलिन'-कोप्रे ० क्रि०)।

मैह्ना-ना० [महीना] महीना।

मैह्नावारी-ना० [महीनावारी] महीनावारी।

मोक्ष-ना० [सं०] १. बन्धनबाट छुट्नु; छुटकारा। २. जन्म-मरणको बन्धनबाट जीव वा प्राणी छुट्नु; मुक्ति; निर्वाण। ३. मृत्यु; मरण।

मोक्षदा-वि० [सं०] १. मुक्त गर्ने; मोक्ष दिने। (ना०) २. मार्ग शुक्ल एकादशी।

मोगलान-ना० [मुगलान] मुगलान।

मोगलानिया-वि० [मोगलान+इया] मुगलानिया।

मोघ-वि० [सं०] खेर जाने; व्यर्थ हुने; निरर्थक।

मोच-ना० [सं० मुच] बालक सुत्तै जाने एक रोग।

मोच-ना० [सं० मुञ्ज] बाबियोजस्तो एक प्रकारको घाँस।

मोचन-ना० [सं०] १. बन्धन, कष्ट आदिबाट छुट्ने काम; मुक्त हुनु वा गर्नु। २. हटाउनु; दूर गर्नु।

मोचा-मोची-ना० [मोचो+मोचो+ई] लड्का-लड्की; केटा-केटी।

मोचो-ना० [नेवा० मचा] १. लड्को; केटो। २. नोकर।

मोज-ना० [अं० मौज] १. सुख; आनन्द; मौज। २. मनको लहड; उमङ्ग।

मोज-मज्जा-ना० [मोज+मज्जा] मोज र मज्जा; सुख-चैन; मन-मोज; आमोद-प्रमोद।

मोजा-ना० [फा० मोजा] पैतालादेखि प्रायः पिँडौलासम्म हुलेर लाइने एक किसिमको वस्त्र।

मोजी-वि० [मोज+ई] मन लागेको आनन्द गर्ने; मोज गर्ने; आनन्दी; मग्न-मस्त।

मोटक-ना० [सं०] पितृ-कार्यमा प्रयोग गरिने विशेष किसिमले दोहोर्न्याएर बाटेको कुश।

मोटर-ना० [अं०] १. बिजुली, पेट्रोल, कोइला आदिबाट चलने यन्त्रलाई सञ्चालित गर्ने यन्त्र। २. त्यस्तो यन्त्रबाट चलने एक प्रसिद्ध सवारी।

मोटर-कार-ना० [अं०] मोटरबाट चलने विशेष किसिमको सवारी-गाडी।

मोटर-साइकिल-ना० [अं०] मोटर वा इन्जिनबाट चलने साइकिल; भ्याटभ्याटे।

मोटाइ-ना० [मोटाउ+आइ] १. मोटाउने किसिम, क्रिया वा

मोटाइन-मोलाइन

भाव । २. मोटोपनको परिमाण ।

मोटाइन-सं० क्रि० [मोटाउ+इ+नु] मोटो होइन; ('मोटाउनु'-को क० क्रि०) ।

मोटाउनु-अ० क्रि० [मोटा+आउ+नु] १. मोटो हुनु; हृष्ट-पुष्ट हुनु; स्थूल हुनु; अयुलाउनु । २. धनी हुनु; सम्पन्न हुनु ।

मोटा-मोटी-वि० [मोटा+मोटी] १. राम्रोसँग वा गहिरिएर नगरिएको; अन्दाजको (हिसाब) । २. सामान्य; साधारण ।

मोटो-वि० [प्रा० मुट्ट] १. शरीरमा धेरै मासु भएको; पुष्ट; स्थूल-काय । २. ठूलो घेरो वा चाड भएको । ३. खस्रो; मिहीन नभएको । ४. धनी; सम्पन्न । ५. बाक्लो; ढोसो । ६. स्थूल; सूक्ष्म नभएको (बुद्धि, काम आदि) ।

मोटो-घाटो-वि० [मोटो+घाटो (फाँ०)] हृष्ट-पुष्ट; मोटो; थाम्मर-थुम्मर ।

मोट्यायित-ना० [सं०] साहित्यमा प्रियतमका गुण, रूप आदिको प्रशंसा सुनेर मुग्ध भई अनुराग प्रकट गर्ने एक भाव ।

मोठ-ना० [सं० मुष्टि] १. तलवार, खुकुरी आदिको मुट्ठीले समाउने अवयव; मूठ; बीँड । २. धनुमा मुट्ठीले समाउने ठाउँ । ३. डक्क; एक-मुस्ट ।

मोड़-ना० [सं० मुर] घुमेको वा मोड़िएको ठाउँ; मोड़िने ठाउँ ।

मोड़ा-ना० [मोड़+आइ] मोड़ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मोड़ाइन-सं० क्रि० [मोड़ाउ+इ+नु] मोड़न लाइन; ('मोड़ाउनु'-को क० क्रि०) ।

मोड़ाउनु-सं० क्रि० [मोड़+आउ+नु] मोड़न लाउनु; ('मोड़नु'-को प्रे० क्रि०) ।

मोड़िनु-अ० क्रि० [मोड़] १. दिशा बदलेर जानु; घुमेर जानु । २. बाँझनु; टेढ़िनु । ३. दोब्जिनु । (सं० क्रि०) ४. बझ्याइनु; ('मोड़नु'-को क० क्रि०) ।

मोड़नु-सं० क्रि० [मोड़+नु] १. टेढ़्याउनु; बझ्याउनु । २. दिशा बदलेर जानु; घुमाउनु । ३. पट्ट्याउनु; दोब्ज्याउनु ।

मोतिया-ना० [मोती+इया] १. बाटुला किसिमका साना-साना पात र सुगन्धी सेता फूल हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फूल ।

मोतिया-बिन्दु-ना० [मोती-बिन्दु] मोती-बिन्दु ।

मोती-ना० [सं० मौक्तिक] समुद्रमा पाइने एक जातको सीपीवाट निस्कने एक प्रसिद्ध मूल्यवान् रत्न; मुक्ता-फल ।

मोती-चूर-ना० [मोती+चूर्ण] प्रायः चनाका मैदाको, जिलेबीज चिउमा पकाई पागमा डुवाएर बनाइने मसिना गेडा (मिठाई) ।

मोती-बिन्दु-ना० [मोती+बिन्दु] आँखाको पुतलीमा सेतो जालो जम्ने एक किसिमको रोग; मोतिया-बिन्दु ।

मोतीराम-भट्ट-ना० [मोती+राम+भट्ट] नेपाली साहित्यका आदि-कवि भानुभक्त आचार्यको जीवनी, गजेन्द्र-मोक्ष आदि ग्रन्थका लेखक एक प्रसिद्ध कवि ।

मोथे-ना० [सं० मुस्ता] कसुरका जस्ता पात, फूल र कन्द हुने

एक जातको झार; ठूलो एक जातको कसुर; नागरमुस्ता । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, अग्नि-वर्द्धक र ज्वर-नाशक बताइएको छ ।)

मोद-ना० [सं०] १. हर्ष; खुशी; आह्लाद । २. सुगन्ध ।

मोदक-ना० [सं०] १. लड्डू । (वि०) २. आनन्द दिने; हर्षप्रद ।

मोदन-ना० [सं०] १. हर्ष; आनन्द । २. सुगन्ध फैलिनु ।

मोदित-वि० [सं०] मुदित; प्रसन्न ।

मोनाल-ना० [ने०] १. शरीरमा अनेक रङ्ग हुने, च्याखुराजत्रो एक जातको सुन्दर पक्षी । २. खैरा पछेटामा सेता बाटुला साना-साना टीका हुने, गाढा रातो रङ्गको, कागभन्दा केही ठूलो शरीर हुने, हिमालयमा पाइने एक जातको सुन्दर पक्षी ।

मोनोग्राम-ना० [अं०] धेरै अक्षरहरू खण्ट्याएर बनाइएको सङ्क्षिप्त साङ्केतिक चिह्न ।

मोनो-टाइप-मेशीन-ना० [अं०] एक-एक टाइप ढाल्दै, क्रमशः कम्पोज गर्दैजाने मेशीन ।

मोबिल-ना० [अं०] कल-पुर्जाहरूमा स्निग्धताको निमित्त हालिने एक प्रकारको गाढा तेल ।

मोफसल-ना० [अ० मुफस्सल] १. नगर वा शहरदेखि बाहिरको ठाउँ । २. प्रान्त; जिल्ला । (वि०) ३. विस्तारपूर्ण; सविस्तर राजधानीभन्दा बाहिरको ।

मोमोचा-ना० [नेवा०] भित्र मासु, मसाला आदि हाली पकाएको गहुँका पीठाको खानेकुरो ।

मोरङ्गे-तिल-ना० [मोरङ्ग (जिल्ला)+ए+तिल] १. लाम्चा, गाढा हरिया पात, पहेँला फल र काल-जीराजस्ता फल हुने एक जातको तिल । २. त्यसैको फूल; झुसे-तिल ।

मोरचा-ना० [फा० मोरचः] १. किल्लाका रक्षाका निमित्त वरिपरि खनेर बनाइने खाल्टो । २. द्वन्द्व वा प्रतियोगितापूर्वक गरिने सामना । ३. कुनै किसिमको सङ्घर्षका लागि बनाइएको दृढ सङ्घटन ।

मोरचा-बन्दी-ना० [फा०] शत्रु वा विरोधीको सामना गर्न मोर्चा बनाउनु ।

मोरट-ना० [सं०] दूधे-मरुई ।

मोरी-ना० [मोरो+ई] स्त्रीहरूलाई गाली गर्ने शब्द ।

मोरो-ना० [मर्] १. मुर्दा; लाश । २. पुरुष-जातिलाई गाली गर्ने शब्द ।

मोर्चा-ना० [फा० मोरचः] मोरचा ।

मोर्चा-बन्दी-ना० [मोरचा-बन्दी] मोरचा-बन्दी ।

मोल-ना० [सं० मूल्य] मूल्य; दाम; कीमत ।

मोल-तोल-ना० [सं० मूल्य+तोल] किन-मेल गर्दा मोल घटाउने वा मिलाउने काम ।

मोलम्बा-ना० [अ० मुलम्मः] मुलम्मा ।

मोलाइ-ना० [मोल्+आइ] मोल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

मोलाइजा-न० [मुलाहिजा] मुलाहिजा ।

मोलाइन-सं० क्रि० [मोलाउ+इ+नु] मोलन लाइन; ('मोला-

उनु'-को क० क्रि०) ।
 मोलाउनु-स० क्रि० [मोल्+आउ+नु] मोलन लाउनु; ('मोल्नु'-को क० क्रि०) ।
 मोलाहिजा-ना० [मुजाहिजा] मुलाहिजा ।
 मोल्लिनु-स० क्रि० [मोल्+इ+नु] मोल-तोल गरिनु; ('मोल्नु'-को क० क्रि०) ।
 मोलनु-स० क्रि० [मोल्+नु] मोल-तोल गर्नु; मोल घटा-घट गर्नु; भाउको निश्चय गर्नु ।
 मोसम-ना० [पुर्व० मोजाम्बिक (देश)] चाक्सीजस्तो एक जातको फल ।
 मोसाइ-ना० [मोस्+आइ] मोस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मोसाइनु-स० क्रि० [मोसाउ+इ+नु] मोस्न वा ठग्न लाइनु; ('मोसाउनु'-को क० क्रि०) ।
 मोसाउनु-स० क्रि० [मोस्+आउ+नु] मोस्न वा ठग्न लाउनु; ('मोस्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मोसिनु-स० क्रि० [मोस्+इ+नु] एक जनाको हक मारेर अर्कालाई दिइनु; ('मोस्नु'-को क० क्रि०) ।
 मोसो-ना० [ने०] धूवाँका कणहरू जमेको धूलो; ध्वाँसो ।
 मोस्नु-स० क्रि० [सं० मुष्+नु] १. एक जनाको हक मारेर अर्कालाई दिनु । २. भाग नदिनु । ३. ठगनु; वञ्चना गर्नु ।
 मोह-ना० [सं०] १. अज्ञान; अविद्या । २. भ्रम; भ्रान्ति । ३. ईश्वरको ध्यान छोडेर शरीर र सांसारिक पदार्थलाईनै आफ्नो सर्वस्व सम्झनु । ४. प्रेम; प्यार । ५. लट्टिने काम; लहसिने काम । ६. मूर्च्छा; बेहोशी । ७. चित्ता, दुःख, भय, विरह आदिबाट सुद्धी-बुद्धि हराउनु ।
 मोहक-वि० [सं०] मोह गर्ने; मोहित पार्ने ।
 मोह-जाल-ना० [सं०] माया-जाल ।
 मोहडा-ना० [मुहुडा] १. मुख; चेहरा; अनुहार । २. सामुन्नेको भाग; अगिल्लो हिस्सा; मुहुडा । ३. घोडाका टाउकामा लगाउने लगाम आदि साज ।
 मोहताज-वि० [अ० मुहताज] दरिद्र; गरीब ।
 मोहताजखाना-ना० [मोहताज+खाना] खानेकुरो, वस्त्र आदिको व्यवस्थासाथ गरीब-गुरुवालाई बस्न बनाइएको घर ।
 मोहन-ना० [सं०] १. मोहित गर्ने काम । २. कसैलाई बेहोश वा मूर्च्छित पार्ने एक तान्त्रिक प्रयोग; मोहनी । ३. कृष्ण ।
 मोहन-शमशेर-ना० [सं० मोहन+शमशेर (फा०)] नेपालका अन्तिम श्री ३ महाराज ।
 मोहनास्त्र-ना० [सं०] शत्रुलाई मोहित वा मूर्च्छित पार्ने प्राचीन कालको एक अस्त्र ।
 मोह-निद्रा-ना० [सं०] १. कुनै भ्रमात्मक वा खराब कुराको प्रभावमा परेर वास्तविक स्थितिलाई भुल्नु । २. मोह-वश हुने अज्ञान । ३. मोहमा परी संज्ञा-हीन हुनु ।
 मोहनी-ना० [सं०] १. अरुलाई वशमा पार्ने मन्त्र वा विद्या; वशीकरण-विद्या; टुना; मुहुनी । २. माया; मोहित पार्ने

शक्ति । ३. विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये एक ।
 मोहनीय-वि० [सं०] मोह गर्न योग्य ।
 मोह-पाश-ना० [सं०] मोह-जाल ।
 मोहव्वत-ना० [अ० मुहव्वत] मुहव्वत ।
 मोहव्वती-वि० [मुहव्वत+ई] मुहव्वती ।
 मोहर-न० [फा० मुह] १. पचास पैसाको नेपाली मुद्रा । २. चाँदी वा सुनको सिक्का । ३. अक्षर, चिह्न आदि छान्ने साधन; छाप । ४. त्यसबाट छापिएको चिह्न ।
 मोहरा-ना० [फा० मोहर] बुद्धि-चालका मुख्य गोटी ।
 मोहराइ-ना० [मोहर+आइ] मोहर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 मोहराइनु-स० क्रि० [मोहर+इ+नु] मोहर्न लाइनु; ('मोहराइनु'-को क० क्रि०) ।
 मोहराइनु-स० क्रि० [मोहर+आउ+नु] मोहर्न लाउनु; ('मोहर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 मोहरिया-वि० [मोहर+इया] मोहोरिया ।
 मोहरी-ना० [मोहोरी] मोहोरी ।
 मोहर्नु-स० क्रि० [मोहोर्नु] मोहोर्नु ।
 मोहलत-ना० [अ०] १. फुसत; अवकाश । २. अवधि । ३. बखत; समय ।
 मोह-शास्त्र-ना० [सं०] मोह वा अज्ञान उत्पन्न गर्ने शास्त्र; मोहनी विद्या ।
 मोहित-वि० [सं०] १. मोहमा परेको; मुग्ध । २. लोभ्याइएको; लुब्ध । ३. कसैको रूप, गुण आदिवारा आकर्षित भएको वा त्यससित प्रेम गर्ने ।
 मोहिनी-वि० [सं०] १. मोहित पार्ने; मुग्ध पार्ने (स्त्री) । (ना०) २. मोहनी विद्या; वशीकरण मन्त्र । ३. विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये एक । ४. वैशाख शुक्ल एकादशी ।
 मोहिया-ना० [मोही+इया] मोहीको काम; किसानी ।
 मोहियानी-वि० [मोहिया+नी] मोहीको; मोही-सम्बन्धी ।
 मोहियानी-हक-ना० [मोहियानी+हक] तिरो-भरो गरेसम्म भू-स्वामी अथवा तल्लिडले खोस-मोस गर्न नपाउने गरी लिइएको जग्गा कमाउने मोहीको अधिकार ।
 मोही-ना० [सं० मही] कूत तिर्न कबूल गरी अर्काको जग्गा कमाउने व्यक्ति ।
 मोही-वि० [सं०] १. मोहित पार्ने; मोह-कारक । २. मोह-युक्त । ३. लोभी ।
 मोही-नाइके-ना० [मोही+नाइके] मोहीहरूसँग कूत वा तिरो उठ्ती-पुठ्ती गर्ने जग्गा-धनीको सिपाही ।
 मोही-लहरो-ना० [ने०] बाटुला र बाक्ला पात हुने सेतो रङ्गको एक जातको लहरो ।
 मोहोजी-ना० [अ० मरज] पोशाकका किनारामा लगाइने कपडाको धुर्को; सेप्टी; सन्जाप ।
 मोहोटिनु-अ० क्रि० [मोहोटि+इ+नु] धेरै खाएर अमन होइनु; ('मोहोटिनु'-को भा० क्रि०) ।
 मोहोटिनु-अ० क्रि० [ने०] कुनै वस्तु धेरै खाँदा फेरि खाने

मोहोटाइ-मौलिकता

इच्छा नहुनु; अमन हुनु ।
मोहोटाइ-ना० [मोहोटा+याइ] मोहोटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मोहोटाइनु-स० क्रि० [मोहोटाउ+इ+नु] मोहोटिने पारिनु; ('मोहोटाउनु'-को क० क्रि०) ।
मोहोटाउनु-स० क्रि० [मोहोटा+याउ+नु] मोहोटिने पारुनु; ('मोहोटाउनु'-को प्रे० क्रि०) ।
मोहोटाहट-ना० [मोहोटा+याहट] मोहोटिने किसिम, क्रिया वा भाव; अघाइ ।
मोहोतो-ना० [प्रा० मुहड] पोशाकहरूमा बाहुलाको मुख, दौरा, कमीज, कोट आदिमा नारीनिरको र सुरुवालमा गोली-गाँठातिरको छेउ ।
मोहोर-ना० [मोहर] मोहर ।
मोहोरङ्गे-ना० [ने०] पातमा बिइने झूसहरू हुने एक जातको झार ।
मोहोराइ-ना० [मोहोर्+आइ] मोहोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मोहोराइनु-स० क्रि० [मोहोराउ+इ+नु] मोहोर्ने लाइनु; ('मोहोराउनु'-को क० क्रि०) ।
मोहोराउनु-स० क्रि० [मोहोर्+आउ+नु] मोहोर्ने लाउनु; ('मोहोर्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
मोहोरिनु-स० क्रि० [मोहोर्+इ+नु] छाला, कपडा आदिले छोप्नु; ('मोहोर्नु'-को क० क्रि०) ।
मोहोरिया-वि० [मोहोर्+इया] मोहोर् वा छाप भएको; छापे; सन्द भएको ।
मोहोरी-ना० [मोहड़ा] तोप, बन्दूक आदिको गोला वा गोली निस्कने मुख ।
मोहोर्नु-स० क्रि० [सं० मण्डन+नु] छाला, कपडा, कागत, धातुका पत्र आदिले छोप्नु ।
मोहोली-ना० [मोहड़ा] बाली-नाली खान नहुने गरी पशुका मुखमा लाइदिने पेरुझोजस्तो साधन ।
मौका-ना० [अ० मौकः] १. उपयुक्त समय; अवसर । २. बखत; समय ।
मौक्तिक-ना० [सं०] मोती ।
मौख्य-ना० [सं०] मुखाले स्वभाव; मुखर हुनाको भाव ।
मौखिक-वि० [सं०] १. मुख-सम्बन्धी । २. मुख, वाणी वा उच्चारणसित सम्बन्ध भएको । ३. मुखले भनेको । ४. वचन दिइएको ।
मौग्ध्य-ना० [सं०] मुग्ध हुनाको भाव ।
मौज-ना० [० मौज] मौज ।
मौजा-ना० [अ० मौजः] १. गाउँ; ग्राम । २. जग्गा; जमीन । ३. जिल्ला वा इलाकाको हिस्सा; मौजे ।
मौजी-वि० [अ० मौज+ई] मौजी ।
मौजूद-वि० [अ०] १. उपस्थित; हाजिर; विद्यमान । २. अगितिर रहेको; सामुने रहेको । ३. प्रस्तुत; तयार ।

मौजे-ना० [मौजा+ए] मौजा ।
मौजेनी-ना० [मौजा+एनी] १. मौजाहरूको फिरिस्त; मौजा-हरूको रिपोर्ट । (क्रि० यो०) २. मौजापिच्छे; प्रतिमौजामा ।
मौज्यानी-ना० [मौजेनी] १. मौजेनी । (वि०) २. मौजा-सम्बन्धी ।
मौज्जी-ना० [सं०] मूजले बनेको, ब्राह्मणको कटि-सूत्र वा मेखला ।
मौज्जी-बन्धन-ना० [सं०] यज्ञोपवीत-संस्कार; व्रत-बन्ध ।
मौढ्य-ना० [सं०] मूढ हुनाको भाव ।
मौन-ना० [सं०] १. मौनीहरूको व्रत; नबोल्ने व्रत । २. चूप लाग्नु; नबोल्नु ।
मौन-व्रत-ना० [सं०] नबोल्ने व्रत ।
मौन-व्रती-वि० [सं०] नबोल्ने व्रत लिएको; मौन-व्रत लिएको ।
मौनी-वि० [सं०] १. मौन धारण गर्ने; मौन-व्रत लिने । (ना०) २. माघ महीनाको अमावस्या । ३. मुनि ।
मौरी-ना० [माहुरी] माहुरी ।
मौरो-ना० [ने०] धाप भएका जमीनमा उम्रने एक जातको घाँस ।
मौख्य-ना० [सं०] मुख हुनाको भाव ।
मौर्य-ना० [सं०] चन्द्रगुप्त मौर्यदेखि आरम्भ भएको, भारतको एक प्राचीन राज-वंश ।
मौर्वी-ना० [सं०] परिन्जो; प्रत्यञ्चा ।
मौल-वि० [सं०] मूलको; मौलिक ।
मौलनु-अ० क्रि० [मौलाउ] मौलाउनु ।
मौलवी-ना० [अ०] १. इस्लाम धर्म-शास्त्रका आचार्य । २. उर्दू, अरबी, फारसी आदि भाषा पढाउने शिक्षक ।
मौलश्री-ना० [सं० मौलि+श्री] बकुल; मौलसिरी ।
मौलसरी-ना० [सं० मौलि+श्री] मौलसिरी ।
मौलसिरी-ना० [सं० मौलि+श्री] साना-साना सुगन्धी सेता फूल फुल्ने, राता कटुसका गेडाजस्ता फल फल्ने एक जातको वृक्ष; बकुल; मौलश्री ।
मौलाइ-ना० [मौलाउ+आइ] मौलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
मौलाइनु-अ० क्रि० [मौलाउ+इ+नु] बोट-बिरुवाहरू सप्लाइनु; ('मौलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
मौलाउनु-अ० क्रि० [प्रा० मउल+आउ+नु] १. बोट, बिरुवा आदि खूब सप्रनु; सप्लाउनु । २. बढिबढाउनु; उन्नति हुनु ।
मौलि-ना० [सं०] १. चुचुरो; शिखर । २. टाउको; शिर । ३. शिखा; चूडा । ४. किरिट; मुकुट ।
मौलिक-वि० [सं०] १. मूल-सम्बन्धी । २. मूल तत्त्व वा सिद्धान्तसित सम्बन्ध भएको । ३. कसैको आधार, अनुवाद, नकल आदि केही नभएको (विचार, लेख आदि) ।
मौलिक-अधिकार-ना० [सं०] मौलिक-हक ।
मौलिकता-ना० [सं०] मौलिक हुनाको भाव ।

मौलिनु-अ० क्रि० [मौल+इ+नु] मौलाइनु; ('मौलनु'-को भा० क्रि०) ।

मौलि-मणि-ना० [सं०] १. मुकुटमा जडिएको मणि; शिरो-मणि । २. मस्तकमा धारण गरिने मणि ।

मौलिक-हक-ना० [मौलिक+हक] जीउ-धनको सुरक्षा, वैयक्तिक स्वतन्त्रता, कानूनी समानता, धार्मिक स्वतन्त्रता, वाक्, सङ्घटन, प्रकाशन आदिको स्वतन्त्रता आदिको सामान्य हक ।

मौली-ना० [सं०] १. पृथ्वी । (वि०) २. शिरमा मुकुट भएको ।

मौलो-ना० [सं० मौलि] १. कोतहरूमा पशु-वध गरिने ठाउँ-को कीलो । २. हात्ती बाँध्ने खम्बा; खमारी । ३. दाँइ गर्ने खलाका बीचमा गाड्ने थाम ।

मौसम-ना० [अ० मौसिम] मौसिम ।

मौसमी-वि० [अ० मौसिमी] मौसिमी ।

मौसर-ना० [मौका+औसर] मौका; अवसर ।

मौसिम-ना० [अ०] १. ऋतु । २. समय; बखत; याम । ३. कुनै किसिमको बाली-नाली लाउने वा पाक्ने समय ।

मौसिमी-वि० [अ०] १. मौसिमको; ऋतुको । २. बखत वा मौसिमको (फल-फूल आदि) ।

मौसूफ-वि० [अ० मौसूफ] १. प्रशंसा गरिएको; प्रशंसित । (सर्वना०) २. राजा-महाराजाहरूलाई बुझाउने एक-वचन प्रथम-पुरुषको सर्वनाम शब्द ।

मौहूर्तिक-वि० [सं०] १. मुहूर्त-सम्बन्धी । (ना०) २. ज्योतिषी; गणक ।

म्याँ-क्रि० यो० [अनु०] भेडा, बाख्रा आदि कराउने किसिम ।

म्याउँ-क्रि० यो० [अनु०] १. बिरालो कराउने किसिम । (ना०) २. बिरालो (बाल-बोलीमा) ।

म्याट्रिक-वि० [अ० मेट्रिक्स] १. दशमलव प्रणालीले नाप्ने

वा जोख्ने (पद्धति वा क्रम) । २. म्याट्रिकुलेशन ।

म्याट्रिकुलेशन-ना० [अ० मेट्रिकुलेशन] विश्व-विद्यालयमा प्रवेश गराउने प्रवेशिका परीक्षा ।

म्याद-ना० [अ० मीयाद] कुनै काम गर्ने नियत समय; अवधि; मीयाद ।

म्यादी-वि० [अ० मियादी] १. म्याद भएको; निश्चित अवधि भएको । २. तोकिएका म्यादसम्ममात्र रहने; अस्थायी; मीयादी ।

म्यादी-जरो-ना० [म्यादी-जरो] आँठे जरो; टाइफाइड ।

म्यान-ना० [फा० मियान] तरवारको दाप ।

म्याना-ना० [फा० मियान:] चार जना मानिसले बोक्ने; ठूलो सन्दूकका आकारको एक किसिमको सवारी; मियाना; पालकी ।

म्याप-ना० [अ० मैप] भू-चित्र; संसार वा देशहरूको नक्शा ।

म्यूजियम-ना० [अ०] कला, पुरातत्त्व, प्राणी-शास्त्र आदि सम्बन्धी वस्तुहरूको सङ्ग्रहालय; अजायब-घर ।

म्यूनिसिपल-वि० [अ०] नगर-पालिका-सम्बन्धी ।

म्यूनिसिपलटी-ना० [अ०] नगर-पालिका ।

म्रदिमा-ना० [सं०] मृदुता ।

म्लान-वि० [सं०] १. ओइलाएको । २. कमजोर; दुर्बल । ३. मलिन ।

म्लानता-ना० [सं०] म्लान हुनाको भाव ।

म्लान-मना-वि० [सं०] दिक्क भएको; अप्रसन्न; उदास ।

म्लानि-ना० [सं०] म्लानता ।

म्लेच्छ-वि० [सं०] १. संस्कृत भाषा नबोल्ने (जाति); अनार्य । २. आर्य-धर्मको पालन नगर्ने । ३. नीच; अधम । ४. पापी । ५. फोहरी ।

म्वाइ-ना० [सं० मुख] प्यारो गरेर कसैको कुनै अङ्ग चुम्ने काम; चुम्बन ।

य

य-देवनागरी वर्ण-मालाको छब्बीसौं व्यञ्जन-वर्ण । यो अन्तस्थ वर्ण हो । यसको उच्चारण तालु-स्थानबाट हुन्छ ।

यँचा-ना० [नेवा०] सुपारी, नरिवल आदि ताछ्ने कर्दजस्तो हतियार ।

यकार-ना० [सं०] 'य'-अक्षर; अन्तस्थ वर्णको प्रथम अक्षर ।

यकीन-ना० [अ० यक्कीन] १. निश्चय; निधो; पक्कापक्की । २. विश्वास; पत्यार ।

यकीनन-क्रि० यो० [अ० यक्कीनन्] अवश्य नै; निस्सन्देह ।

यकृत्-ना० [सं०] पेटभित्र दाहिनेतिर रहने र पित्त पैदा गर्ने एक थैली; फियो ।

यक्ष-ना० [सं०] १. एक देव-योनि । २. कुबेर ।

यक्ष-पति-ना० [सं०] कुबेर ।

यक्षमल्ल-ना० [सं०] संवत् १४८४-देखि १५३४-सम्म भक्त-

पुरलाई राजधानी तुल्याई राज्य गर्ने एक राजा ।

यक्ष-राज-ना० [सं०] कुबेर ।

यक्षिणी-ना० [सं०] १. यक्ष-जातिकी स्त्री । २. कुबेरकी स्त्री । ३. दुर्गाकी एक अनुचरी ।

यक्षी-ना० [सं०] यक्षिणी ।

यक्ष्मा-ना० [सं०] क्षय रोग ।

यक्ष्मी-वि० [सं०] यक्ष्मा रोग लागेको; क्षय-रोगी ।

यगण-ना० [सं०] छन्द-शास्त्रअनुसार पहिलो एक वर्ण लघु र बाँकी दुई वर्ण गुरु हुने एक गण (ISS) ।

यजन-ना० [सं०] यज्ञ गर्नु; होम गर्नु ।

यजमान-ना० [सं०] १. यज्ञ गर्ने; यष्टा । २. ब्राह्मण वा पुरोहितलाई दक्षिणा दिएर धार्मिक कृत्यहरू गराउने व्यक्ति; जजमान । ३. महादेवका अष्ट-मूर्तिमध्ये एक ।

यजमानक-यत्न-शील

यजमानक-ना० [सं०] यजमान ।

यजमानी-ना० [सं०] १. यजमानकी पत्नी । २. जजमानी ।

यजी-ना० [सं०] यज्ञ गर्ने व्यक्ति; होम गर्ने उपासक ।

यजुः-ना० [सं०] यजुर्वेद ।

यजुर्वेद-ना० [सं०] यज्ञ-यागादिको विस्तृत वर्णन गरिएको वेद; प्रसिद्ध चार वेदमध्ये एक । (यसका कृष्ण यजुर्वेद र शुक्ल यजुर्वेद-दुई भेद छन् ।)

यजुर्वेदी-वि० [सं०] यजुर्वेद जान्ने वा पढ्ने ।

यजुर्वेदीय-वि० [सं०] १. यजुर्वेद-सम्बन्धी । २. यजुर्वेदको ज्ञाता; यजुर्वेदी । ३. यजुर्वेदअनुसार कर्म गर्ने ।

यज्ञ-ना० [सं०] १. हवन, पूजन, जप आदि गरिने हिन्दू-जातिको एक वैदिक कृत्य; होम; याग । २. धार्मिक वा लोकोपकारक शुभ कार्य । ३. अग्नि देवता । ४. विष्णु ।

यज्ञ-कर्म-ना० [सं०] हवन गर्ने काम; यज्ञ ।

यज्ञ-कर्मा-वि० [सं०] यज्ञ गर्ने; होम गर्ने; याज्ञिक ।

यज्ञ-कुण्ड-ना० [सं०] हवन गर्ने अग्नि-कुण्ड ।

यज्ञ-पति-ना० [सं०] १. यजमान; यजमान । २. विष्णु ।

यज्ञ-पत्नी-ना० [सं०] १. यजमानकी स्त्री । २. यज्ञ-देवकी स्त्री; दक्षिणा । ३. पुराणअनुसार श्रीकृष्णलाई खानेकुरो लगिदिने याज्ञिक ब्राह्मणका पत्नीहरू ।

यज्ञ-पशु-ना० [सं०] यज्ञमा बलि दिइने पशु (घोडा, बोको आदि) ।

यज्ञ-पात्र-ना० [सं०] यज्ञमा उपयोग गरिने भाँडा-वर्तनहरू (सुरो, चमस आदि) ।

यज्ञ-भूमि-ना० [सं०] यज्ञ गर्ने ठाउँ; यज्ञ-क्षेत्र ।

यज्ञ-मण्डप-ना० [सं०] यज्ञ गर्नका निमित्तको मण्डप; यज्ञ-शाला ।

यज्ञ-शाला-ना० [सं०] यज्ञ-मण्डप ।

यज्ञ-शास्त्र-ना० [सं०] मीमांसा-शास्त्र ।

यज्ञ-शेष-ना० [सं०] यज्ञ गरेर बाँकी रहेको अवशिष्ट वस्तु ।

यज्ञ-सूत्र-ना० [सं०] जनै; यज्ञोपवीत ।

यज्ञागार-ना० [सं०] यज्ञ-शाला ।

यज्ञाङ्ग-ना० [सं०] १. यज्ञको सामग्री । २. उदुम्बर । ३. खयर ।

यज्ञिक-ना० [सं०] १. यज्ञ गरेर पाएको पुत्र । २. पलाशको वृक्ष ।

यज्ञीय-वि० [सं०] १. यज्ञ-सम्बन्धी । (ना०) २. उदुम्बर । ३. खयर ।

यज्ञेश-ना० [सं०] विष्णु ।

यज्ञेश्वर-ना० [सं०] विष्णु ।

यज्ञोपवीत-ना० [सं०] १. जनै; यज्ञ-सूत्र । २. उपनयन-संस्कार; व्रत-बन्ध ।

यज्ञोपवीत-संस्कार-ना० [सं०] व्रत-बन्ध; उपनयन-संस्कार ।

यज्वा-ना० [सं०] १. यज्ञ गर्ने यजमान । २. विष्णु ।

यत्-सर्वना० [सं०] जो ।

यतः-संयो० [सं०] यस कारण; अतः ।

यत्न-ना० [सं०] यत्न ।

यता-ना० यो० [प्रा० एत] १. यसतिर; आफूतिर; वर । २. उताको विपरीत । (उदा०-यता हामी लेख्ने थियौं, उता पानी पर्दै थियो ।)

यता-उता-ना० यो० [यता+उता] १. यता र उता; वरि-परि; यता-उत्ति; यत्र-तत्र । २. वर-पर; नजीकमा । (ना०) ३. हिनामिना; गोलमाल ।

यता-उत्ति-ना० यो० [यता+उता+ई] १. वरि-परि; दायाँ-बायाँ । २. जता-ततै; सर्वत्र । (ना०) ३. लट-पट । ४. अलमल । ५. हानि; नोक्सानी; हिनामिना; गोलमाल । (वि०) ६. अस्तव्यस्त ।

यति-ना० [सं०] १. योगी; संन्यासी; जोगी । २. ब्रह्म-चारी । ३. छन्द-शास्त्रअनुसार पद; वाक्य आदिमा विश्राम गर्ने ठाउँ; अङ्गन; विराम । ४. रोकनु ।

यति-वि० [प्रा० एत्तिअ] १. योजति; यस परिमाणको; यत्ति । २. ज्यादै धेरै वा ज्यादै थोरै ।

यतिको-वि० [यति+को] १. यति धेरै; खूब; प्रशस्त । २. योजतिको ।

यतिखेर-क्रि० यो० [यति+खेर] यतिखेर ।

यतिन्जेल-क्रि० यो० [यति+इन्जेल] यस समयसम्म; अहिलेसम्म; आजतकको लामो अवधिसम्म ।

यतिन्ज्याल-क्रि० यो० [यति+इन्ज्याल] यतिन्जेल ।

यति-भङ्ग-ना० [सं०] निश्चित स्थानमा यति नपार्दा हुने छन्दको एक दोष ।

यति-भ्रष्ट-वि० [सं०] यति भङ्ग भएको ।

यतीम-ना० [अ०] १. पितृ-हीन बालक । २. अनाथ ।

यतीमखाना-ना० [अ० यतीम+खाना (फा०)] अनाथालय; भरण-पोषणको व्यवस्थासाथ यतीमहरूलाई राख्ने ठाउँ ।

यत्किञ्चित्-वि० [सं०] अलिकति; केही; थोर-बहुत ।

यत्ता-ना० [सं० इयत्ता] यति भन्ने अन्दाज वा विचार; अङ्कल; अनुमान ।

यत्ति-वि० [यति] 'यति' शब्दलाई जोड दिइने शब्द; ज्यादै धेरै वा अति थोरै ।

यत्तिको-वि० [यत्ति+को] १. योजतिको; योसमानको; यतिको । २. धेरै; प्रशस्त । ३. थोरै; कम्ती ।

यत्तिखेर-क्रि० यो० [यत्ति+खेर] १. यसै वेला; यसै समयमा । २. यस समयमा; यस बखत वा अवसरमा ।

यत्तो-पत्तो-ना० [अत्तो-पत्तो] अत्तो-पत्तो ।

यत्न-ना० [सं०] १. जतन; हिफाजत । २. सञ्चय; सङ्ग्रह । ३. कोशिश; प्रयत्न; उद्योग ।

यत्नतः-क्रि० यो० [सं०] यत्न गरेर; यत्नका साथ; यत्न-पूर्वक ।

यत्नवान्-वि० [सं०] यत्न गर्ने; प्रयत्न-शील ।

यत्न-शील-वि० [सं०] यत्न वा कोशिश गर्ने स्वभावको;

यत्नवान् ।
 यत्र-ना० यो० [सं०] जहाँ; जुन ठाउँमा ।
 यत्र-तत्र-क्रि० यो० [सं०] १. जता-ततै; जहाँ-कहाँ; सर्वत्र ।
 २. ठाउँ-ठाउँमा; विभिन्न स्थानमा ।
 यत्रैसित-वि० वो० [यत्रो+ए+सित] बेवास्ता वा उपेक्षा गरेर भनिने शब्द; भुत्रैसित; कन्डैसित ।
 यत्रो-वि० [यो+जत्रो] १. योजत्रो; यस परिमाणको । (ना०) २. निराशा, असफलता, हतोत्साह भएको आदि सूचित गर्दा प्रयोग गरिने एक अश्लील शब्द । (उदा०- त्यो काम यत्रो पनि हुँदैन ।)
 यथांश-ना० [सं०] भागपुगदो अंश; भाग-शान्ति ।
 यथा-वि० [सं०] १. जस्तो । (क्रि० यो०) २. जुन प्रकारले; जसरी; जहाँसम्म; जतिसम्म ।
 यथा-कथित-वि० [सं०] पहिले भनिएअनुसार ।
 यथा-क्रम-क्रि० यो० [सं०] क्रमअनुसार; सिलसिला-बमोजिम ।
 यथा-क्षम-क्रि० यो० [सं०] शक्तिअनुसार; सकभर; बुद्धि, धन, बल आदिले भेटेसम्म ।
 यथा-तथ-वि० [सं०] यथा-तथ्य ।
 यथा-तथ्य-वि० [सं०] जस्ताको-तस्तो; यथार्थ रूपको ।
 यथानुपूर्व-क्रि० यो० [सं०] १. परम्पराअनुसार; क्रम-बमोजिम । २. पहिलेजस्तै ।
 यथा-पूर्व-वि० [सं०] १. पहिलेको जस्तो; जस्ताको-तस्तो । (क्रि० यो०) २. पहिलेकै किसिमले; पूर्ववत् ।
 यथा-भाग-वि० [सं०] भागअनुसार; भाग-शान्तिबमोजिम ।
 यथाभिप्रेत-वि० [सं०] यथाभिलषित ।
 यथाभिलषित-वि० [सं०] १. इच्छाको अनुरूप; अभिलाषा-अनुसारको । (क्रि० यो०) २. इच्छानुसारको ।
 यथाभीष्ट-वि० [सं०] यथाभिलषित ।
 यथा-योग्य-वि० [सं०] जस्तो उचित हुन्छ उस्तै; यथोचित; सुहाउँदो ।
 यथार्थ-वि० [सं०] १. जस्ताको-तस्तो; प्रकृत; वास्तविक । २. ठीक; उचित । ३. सत्य; खसोखास ।
 यथार्थतः-क्रि० यो० [सं०] वास्तवमा; वस्तुतः ।
 यथार्थता-ना० [सं०] यथार्थ हुनाको भाव; वास्तविकता ।
 यथार्थवाद-ना० [सं०] १. भौतिक जगत्को स्वतन्त्र सत्ता वा अस्तित्व मान्ने एक दार्शनिक सिद्धान्त । २. संसारमा जुन वस्तु जस्तो देखिन्छ उस्तै किसिमसँग ठीक-ठीक वर्णन गर्नुपर्छ भन्ने एक साहित्यिक सिद्धान्त ।
 यथार्थवादी-वि० [सं०] यथार्थवादको अनुयायी ।
 यथार्ह-वि० [सं०] यथोचित; सुहाउँदो; उपयुक्त ।
 यथावत्-वि० [सं०] जस्तो पहिले थियो उस्तै; पहिलेको जस्तो; पूर्ववत् ।
 यथावसर-क्रि० यो० [सं०] समयअनुसारको; मौकाअनुसारको ।

यथा-विधि-क्रि० यो० [सं०] विधिपूर्वक; नियमअनुसार ।
 यथा-शक्ति-वि० [सं०] शक्तिले भेटेसम्मको; यथा-शक्य; भरसक ।
 यथा-शक्य-क्रि० यो० [सं०] यथा-शक्ति; सकभर ।
 यथा-सङ्ख्य-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुहरूको वर्णन क्रमैसित गरेर पछिबाट ती सम्बन्धी वस्तुहरूको वर्णन पनि उही क्रमले गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार । २. सङ्ख्याअनुसार ।
 यथा-समय-क्रि० यो० [सं०] आवश्यक समयमा; नियत कालमा ।
 यथा-सम्भव-क्रि० यो० [सं०] हुन सकेसम्म; भियाएसम्म; भरसक ।
 यथा-साध्य-वि० [सं०] साध्य भएसम्म; यथा-सम्भव ।
 यथा-स्थान-ना० [सं०] ठीक ठाउँमा; उचित स्थानमा ।
 यथास्थित-वि० [सं०] १. पहिलेजस्तै रहेको; पूर्ववत् रहेको । २. जहाँको तहाँ नै रहेको ।
 यथेच्छ-वि० [सं०] इच्छाअनुसार; मनमाफिक; यथेष्ट ।
 यथेच्छाचार-ना० [सं०] इच्छाअनुसार काम गर्नु; स्वेच्छा-चार; मनमानी काम गर्नु ।
 यथेच्छाचारी-वि० [सं०] मन लागेजस्तो गर्ने; स्वेच्छा-चारी ।
 यथेप्सित-वि० [सं०] इच्छाअनुसार; यथेच्छ ।
 यथेष्ट-वि० [सं०] १. चाहिएजति; पर्याप्त । २. मनमाफिक; इच्छाबमोजिम ।
 यथेष्टाचरण-ना० [सं०] मन लागेको काम गर्नु; स्वेच्छाचार ।
 यथेष्टाचार-ना० [सं०] यथेष्टाचरण ।
 यथेष्टाचारी-वि० [सं०] मन लागेको काम गर्ने; स्वेच्छा-चारी ।
 यथोक्त-वि० [सं०] पहिले भनेजस्तो; कथनानुसार ।
 यथोचित-वि० [सं०] जस्तो वा जति उचित हुन्छ-उस्तै वा उति; यथायोग्य; समुचित ।
 यथोपयुक्त-वि० [सं०] जस्तो उपयुक्त हुन्छ त्यस्तो ।
 यदा-संयो० [सं०] १. जहिले; जुन समयमा; जब । २. जुन ठाउँमा; जहाँ ।
 यदा-कदा-ना० [सं०] कहिले-काहीं; कुनै-कुनै समयमा; आकल-झुकल ।
 यदि-संयो० [सं०] यसो हो भने ।
 यदि-चेत्-संयो० [सं०] यद्यपि ।
 यदीय-वि० [सं०] जसको ।
 यदु-ना० [सं०] राजा ययातिको जेठा छोरा । (यिनैबाट यदु-वंश चल्थो ।)
 यदु-वंश-ना० [सं०] यदुको वंश । (श्रीकृष्ण यसै वंशका थिए ।)
 यदृच्छया-क्रि० यो० [सं०] १. मन लागेका किसिमले; स्वेच्छया । २. अकस्मात्; संयोग-वश ।
 यदृच्छा-ना० [सं०] १. इच्छाअनुसारको व्यवहार; स्वेच्छा-चरण; मनमानीपन । २. आकस्मिक संयोग; अपर्ज्ञा ।

यद्-यष्टि

यद्-सर्वना० [सं०] यत्; जो ।
 यद्यपि-संयो० [सं०] यसो भए तापनि; हुनत ।
 यद्वा-संयो० [सं०] अथवा; वा ।
 यद्वा-तद्वा-क्रि० यो० [सं०] जयाभावी; मनपदौ ।
 यन्ता-ना० [सं०] १. शासन-प्रबन्ध गर्ने; शासक । २. सञ्चालक । ३. सारथी । ४. माहुते ।
 यन्त्र-ना० [सं०] १. तन्त्र-शास्त्रअनुसार अक्षर, चित्र आदि लेखिएको विशेष प्रकारको कोष्ठ; जन्तर। (अनिष्ट आदि-बाट रक्षाका निमित्त यो शरीरमा धारण गरिन्छ।) २. कल; मेसीन । ३. बाजा; वाद्य । ४. ताल्चा ।
 यन्त्रक-ना० [सं०] १. घाउमा बाँध्ने कपडाको धुर्को; पट्टी । २. यन्त्र चलाउने व्यक्ति ।
 यन्त्र-गृह-ना० [सं०] १. कारखाना । २. वेध-शाला ।
 यन्त्रण-ना० [सं०] १. नियन्त्रण; प्रतिबन्ध । २. बन्धन ।
 यन्त्रणा-ना० [सं०] सास्ती; यातना; पीडा ।
 यन्त्र-मन्त्र-ना० [सं०] १. टुना-मुना; मोहनी । २. झार-फूक । ३. मन्त्रपूर्वक जन्त्र बाँधिदिने काम ।
 यन्त्र-विद्या-ना० [सं०] यन्त्र चलाउने वा बनाउने विद्या ।
 यन्त्र-शाला-ना० [सं०] यन्त्र-गृह ।
 यन्त्रालय-ना० [सं०] धेरै यन्त्रहरू राखिएको ठाउँ ।
 यन्त्रित-वि० [सं०] १. यन्त्रद्वारा रोकिएको वा बन्द गरिएको । २. ताल्चा मारिएको । ३. बन्देज वा नियन्त्रणमा राखिएको; नियन्त्रित । ४. यन्त्र जडिएको ।
 यन्त्री-वि० [सं०] १. नियन्त्रण गर्ने; बन्देजमा राख्ने । २. तन्त्र-मन्त्र गर्ने; तान्त्रिक । ३. यन्त्र चलाउने । ४. बाजा बजाउने; वाद्य-वादक ।
 यम-ना० [सं०] १. मनुष्यलाई मरेपछि उसको पाप-पुण्यको फल दिने देवता; यमराज । २. जुम्ल्याहा; यमज । ३. मन, इन्द्रिय आदिलाई वशमा राख्नु; इन्द्रिय-निग्रह । ४. आठ अङ्गमध्ये एक ।
 यमक-ना० [सं०] एकै शब्द विभिन्न अर्थ बुझाउने गरी एकै वाक्य वा श्लोकमा बार-बार प्रयोग गर्दा पर्ने एक शब्दालङ्कार ।
 यमज-वि० [सं०] १. एउटै गर्भबाट एकसाथ जन्मेका (बच्चा-हरू) । (ना०) २. एउटै गर्भबाट एकसाथ जन्मेका बच्चाहरू; जुम्ल्याहा । ३. अश्विनी-कुमार ।
 यम-दण्ड-ना० [सं०] १. यमराजको दण्ड; काल-दण्ड । २. मानिसका निधारमा हुने दुइ प्रकारका रेखामध्ये एक ।
 यम-दूत-ना० [सं०] १. यमराजको दूत । २. काग ।
 यम-दूतक-ना० [सं०] यम-दूत ।
 यम-द्वार-ना० [सं०] मानिस मरेपछि जानुपर्ने यम-लोकको ढोका ।
 यम-द्वितीया-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल द्वितीया; भाइ-टीकाको दिन ।
 यम-धार-ना० [सं०] दुइतिर धार भएको तलवार ।

यमन-ना० [सं०] नियन्त्रण; प्रतिबन्ध ।
 यम-पञ्चक-ना० [सं०] कार्तिक कृष्ण त्रयोदशीदेखि शुक्ल द्वितीयासम्मका पाँच दिन; तिहारका पाँच दिन ।
 यम-पाश-ना० [सं०] १. यमराजको पाश । २. ठूलो दुःख; कठोर यातना ।
 यम-पुर-ना० [सं०] १. यम-लोक । २. नरक ।
 यम-पुरी-ना० [ना०] १. यम-लोक । २. नरक ।
 यम-यातना-ना० [सं०] नरकको दुःख; नारकीय यातना ।
 यमराज-ना० [सं०] मरेपछि मानिसका शुभाशुभ कार्यको फल दिने देवता; पितृ-लोकका अधिष्ठाता देवता; धर्मराज ।
 यमल-वि० [सं०] १. एकसाथ एउटै गर्भबाट जन्मेका; जुम्ल्याहा । (ना०) २. जोडा ।
 यम-लोक-ना० [सं०] १. जीव-धारीले मरेपछि जानुपर्ने लोक; यम-पुरी । २. नरक ।
 यमी-वि० [सं०] १. संयममा रहने; संयमी । (ना०) २. यमराजकी बहिनी; यमुना ।
 यमुना-ना० [सं०] १. यमराजकी बहिनी; यमी । २. उत्तर भारतमा बग्ने एक प्रसिद्ध नदी; जमुना ।
 यमुनोत्तरी-ना० [सं०] यमुना-नदीको उद्गम-स्थल ।
 ययाति-ना० [सं०] चन्द्र-वंशका एक पुराण-प्रसिद्ध राजा; शर्मिष्ठा र देवयानीका पति ।
 यव-ना० [सं०] १. जौ । २. जौका परिमाणको नाप वा तील । ३. हत्केला वा पैतालामा हुने जौका आकारको रेखा ।
 यव-क्षार-ना० [सं०] जौको बोट पोलेर निकालिने एक प्रकारको क्षार पदार्थ; जवाखार ।
 यवतिक्ता-ना० [सं०] सिउँडे लहरो ।
 यवन-ना० [सं०] १. यूनान देशको निवासी । २. मुसलमान । ३. वेग; शीघ्र गति । ४. घोडा ।
 यवनिका-ना० [सं०] नाटकको पर्दा; जवनिका ।
 यव-फल-ना० [सं०] १. बाँस । २. इन्द्र-जौ । ३. कुरो घाँस । ४. प्याज ।
 यविष्ठ-वि० [सं०] सबैभन्दा कम उमेरको; सबभन्दा कान्छो ।
 यश-ना० [सं०] १. असल कामबाट हुने सुख्याति; कीर्ति; सुनाम । २. प्रशंसा; तारीफ ।
 यशद-ना० [सं०] १. जस्ता धातु । (वि०) २. यशस्कर ।
 यशस्कर-वि० [सं०] यश वा प्रसिद्धि हुने ।
 यशस्वान्-वि० [सं०] यश भएको; यशस्वी ।
 यशस्वी-वि० [सं०] ठूलो यश प्राप्त भएको ।
 यशोगाथा-ना० [सं०] कसैका यशको प्रशंसा गर्नु ।
 यशोधरा-ना० [सं०] गौतम बुद्धकी पत्नी; गोपा ।
 यष्टा-वि० [सं०] यज्ञ गर्ने; ऋत्विक् ।
 यष्टि-ना० [सं०] १. लट्टी; ळाठो । २. हाँगो; शाखा ।

यष्टिका-ना० [सं०] सानो यष्टि ।
 यष्टि-मधु-ना० [सं०] जेठीमधु ।
 यष्टि-ना० [सं०] यष्टि ।
 यष्टी-मधु-ना० [सं०] जेठीमधु ।
 यस-सर्वना० [यो] विभक्ति जोरिँदा हुने 'यो'-को रूप ।
 यसउसले-संयो० [यस+उसले] यस कारण; यसनिमित्त ।
 यसरी-क्रि० यो० [यसो+गर्+ई] यस तरीकाले; यसो गरेर; यस किसिमले ।
 यसै-क्रि० यो० [यसो+ऐ] १. यसरी नै; यसो नै । २. यस किसिमले नै; यही तरीकाले । ३. बिना कामले; त्यसै; उसै ।
 यसो-वि० [यस्तो] १. योजस्तो; यस्तो । (क्रि० यो०) २. यसरी; यस किसिमले । (ना०) ३. हा-हो ।
 यसो-उसो-क्रि० यो० [यसो+उसो] १. जसो-तसो; यता-उति गरेर; कुनै किसिमले; यसो-त्यसो । (ना०) २. हा-हो; हाट-हुट ।
 यसो-त्यसो-क्रि० यो० [यसो+त्यसो] यसो-उसो ।
 यसोरी-क्रि० यो० [यसो+गरी] यसो गरी; यसरी ।
 यस्तो-क्रि० यो० [यस्तो+गरी] १. यस्तो किसिमले; यस्तो गरी । २. यति धेरै; औधी ।
 यस्तै-वि० [यस्तो+ऐ] १. यस्तो नै; यसै किसिमको । (क्रि० यो०) २. यसै गरी; यही तरीकाले ।
 यस्तो-वि० [यो+जस्तो] योजस्तो; यस किसिमको ।
 यस्तो-उस्तो-वि० [यस्तो+उस्तो] १. यस्तो र उस्तो । २. चानचुने; मामूली । ३. जथाभावी ।
 यहाँ-ना० यो० [सं० इह] १. यस ठाउँमा; नजीकको कुनै निर्दिष्ट ठाउँमा । २. यता; वरतिर । (सर्वना०) ३. अगलितर उपस्थित कुनै आदरणीय व्यक्तिका निमित्त प्रयोग गरिने शब्द ।
 यहाँ-क्रि० यो० [यहाँ+ई] १. यसै ठाउँमा; यहाँ नै । २. यहाँले नै ।
 यही-वि० [यो] निश्चित रूपले यो; यो नै ।
 या-संयो० [फा०] वा; अथवा; किंवा ।
 याँ-वि० बो० [यूँ] ज्यादै ठूलो वा सानोको बोध गराउनाका निमित्त प्रयोग गरिने शब्द ।
 याक्सा-ना० [ने०] घाँस-फूसको कच्ची छाप्रो ।
 याग-ना० [सं०] यज्ञ ।
 याचक-वि० [सं०] माग्ने; भिखारी; मगन्ते ।
 याचकता-ना० [सं०] भीख माग्ने काम; माग्ने पेशा ।
 याचन-ना० [सं०] १. माग्ने काम; याचना । २. प्रार्थना; अनुरोध ।
 याचनक-वि० [सं०] याचक ।
 याचना-ना० [सं०] १. माग्ने काम । २. प्रार्थना गर्नु; अनुरोध ।
 याचनीय-वि० [सं०] १. याचना गर्न लायक; माग्न योग्य । २. प्रार्थनीय ।
 याचित-वि० [सं०] १. मागिएको; याचना गरिएको । २.

प्राथित ।

याच्य-वि० [सं०] माग्न योग्य; याचना गर्न योग्य ।
 याज-ना० [सं०] यज्ञ ।
 याजक-ना० [सं०] यज्ञ गर्ने वा गराउने व्यक्ति; यष्टा ।
 याजन-ना० [सं०] यज्ञ गराउनु ।
 याजी-वि० [सं०] यज्ञ गन; याजक ।
 याजुषी-वि० [सं०] यजुर्वेदसित सम्बन्ध भएको ।
 याज्ञवल्क्य-ना० [सं०] वैशम्पायन ऋषिका शिष्य; एक स्मृतिकार; एक ऋषि ।
 याज्ञिक-ना० [सं०] यज्ञ गर्ने वा गराउने व्यक्ति; यजमान ।
 याज्य-वि० [सं०] १. यज्ञ गर्न योग्य । २. शास्त्रअनुसार यज्ञ गर्ने अधिकार प्राप्त । ३. होम दिन योग्य; यज्ञका अधिष्ठाता (देवता) ।
 यातना-ना० [सं०] १. सास्ती; कष्ट; पीडा । २. यम-लोकमा पापीलाई दिइने दण्ड ।
 यातायात-ना० [सं०] आवत-जावत; आउने वा जाने काम ।
 यातृक-ना० [सं०] पथिक ।
 यात्रा-ना० [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँको ठाउँमा जाने काम; सफर; भ्रमण । २. धार्मिक उद्देश्यले तीर्थ-स्थानमा जानु; तीर्थ-यात्रा । ३. देव-देवीको उत्सव; जात्रा । ४. प्रस्थान ।
 यात्रिक-ना० [सं०] १. यात्रामा हिँड्ने व्यक्ति; यात्री । २. बाटो खर्च; सामल । (वि०) ३. यात्रा-सम्बन्धी ।
 यात्री-ना० [सं०] १. यात्रा गर्ने व्यक्ति; मुसाफिर । २. तीर्थाटन गर्ने व्यक्ति; जात्रू; तीर्थ-यात्री । (वि०) ३. यात्रा गर्ने; भ्रमण गर्ने । ४. बटुवा; पथिक ।
 यात्रु-ना० [सं०] यात्री । यात्री; जात्रू ।
 याथातथ्य-ना० [सं०] १. यथा-तथ्य हुनाको भाव; वास्त-विकता । २. औचित्य ।
 याथार्थ्य-ना० [सं०] यथार्थ हुनाको भाव ।
 याद-ना० [फा०] १. सम्झना; स्मरण । २. थाह; हेक्का ।
 यादगार-ना० [फा०] सम्झौटो; स्मृति-विह्वल ।
 यादगारी-ना० [फा०] यादगार ।
 यादव-ना० [सं०] १. यदुको वंश । २. श्री कृष्ण ।
 यादवी-वि० [सं०] १. यादव-वंशको; यादव-वंश-सम्बन्धी । (ना०) २. यदु-वंशकी स्त्री ।
 यादृश-वि० [सं०] जस्तो; जुन किसिमको ।
 यान-ना० [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा मानिस चढेर जाने साधन; सवारी । २. बौद्ध धर्मका प्रमुख पन्थ । (यी मुख्यतः तीन छन्-महायान, हीनयान र वज्रयान ।)
 यानी-संयो० [अ० यअनी] अर्थात्; याने ।
 याने-संयो० [अ० यअनी] पहिले भनिसकिएको कुरो स्पष्ट गरी बताउँदा प्रयोग गरिने शब्द; अर्थात्; यानी ।
 यान्त्रिक-वि० [सं०] यन्त्र-सम्बन्धी ।
 यापक-वि० [सं०] बिताउने; गुजार्ने (समय) ।

यापन-युगान्त

यापन-ना० [सं०] १. विताउनु; गुजार्नु। २. निर्वाह गर्नु; जीविका गर्नु।
 यापना-ना० [सं०] १. समय विताउनु; गुजार्नु। २. जीवन-निर्वाह गर्नु।
 यापित-वि० [सं०] विताइएको; व्यतीत गरिएको।
 याप्य-वि० [सं०] विताउन योग्य; गुजार्न योग्य (समय)।
 याम-ना० [सं०] १. तीन घण्टाको समय; पहर; प्रहर। २. समय; काल। ३. मौसम; बखत। ४. यान; सवारी।
 याम-घोष-वि० [सं०] १. पहर-पहरमा बोल्ने (कुखुरो, स्याल, घडी आदि)। (ना०) २. समय वा यामको घोषणा-वा सूचना।
 यामल-ना० [सं०] १. जुम्ल्याहा वच्चा। २. जोड़ा; युगल।
 यामवती-ना० [सं०] रात; रात्री।
 यामि-ना० [सं०] १. रात; रात्रि। २. कुल-वधू। ३. दिदी वा बहिनी।
 यामिक-ना० [सं०] १. एक-एक याममा फेरिने पहरदार; प्रहरी। (वि०) २. याम-सम्बन्धी।
 यामिनी-ना० [सं०] १. रात; रात्रि। २. हलेदो।
 यामी-ना० [सं०] यामि।
 याम्य-ना० [सं०] १. यम-दूत। २. दक्षिण दिशा। ३. अगस्त्य ऋषि। ४. चन्दन। (वि०) ५. यम-सम्बन्धी। ६. दक्षिणको।
 यायावर-वि० [सं०] १. एकै ठाउँमा नरहने; फिरन्ता; नियत स्थानमा नवस्ने। (ना०) २. संन्यासी। ३. अश्व-मेधको घोड़ा।
 यार-ना० [का०] १. साथी; मित्र; दोस्त। २. पर-स्त्रीमा प्रेम गर्ने व्यक्ति; गुन्डो; जार।
 यारिङ-ना० [अ० इयर-रिङ्ग] लटकने गरी कानका लोतीमा झुन्ड्याएर लाइने एक प्रकारको गहना; यार्लिङ।
 यारिन-ना० [यारिङ] यारिङ।
 यार्लिङ-ना० [यारिङ] यारिङ।
 यार्लिङ्ग-ना० [अ० इयर-रिङ्ग] यारिङ।
 याल-ना० [तु०] घोड़ाका गर्दनमा हुने लामा-लामा रौं; अयाल।
 यावक-ना० [सं०] १. जी। २. जीको सातू। ३. सठिया धान। ४. माहुर।
 यावज्जीवन-क्रि० यो० [सं०] जीवनभर; वांचुन्जेल; आजीवन।
 यावत्-वि० [सं०] १. जति; जुन परिमाणको। २. सबै; तमाम। (क्रि० यो०) ३. जहाँसम्म। ४. जबसम्म। ५. जतिभम्म।
 यारलम्फा-ना० [अ० एयर+लैम्प] हावा भरेर मट्टी-तेल वालिने एक प्रकारको बत्ती।
 यावन्त-ना० [सं० यावत्] सबै; सम्पूर्ण।
 यिन-सर्वना० [यिनी] 'यिनी' शब्दमा विभक्ति लाग्दा हुने

रूप। (उदा०-यिनलाई, यिनले, यिनको इत्या०।)
 यिनी-सर्वना० [यो] 'यो'-को सम्मान वा बहु-वचन बुझाउने शब्द।
 यो-सर्वना० [यो०] 'यो'-को बहु-वचन र आदरार्थमा प्रयोग हुने शब्द।
 युक्त-वि० [सं०] १. मिलेको; जोरिएको; संयुक्त। २. सहित; सम्मिलित। ३. युक्ति-सङ्गत; उचित। (ना०) ४. योगको पूर्ण अभ्यास गरेको योगी; सिद्ध; तीन प्रकारका योगी-मध्ये एक। ५. चार हात लामो एक नापो। ६. साथको; सहितको।
 युक्त-वियुक्त-ना० [सं०] योगाभ्यास गर्ने गृहस्थ योगी; तीन प्रकारका योगीहरूमध्ये एक।
 युक्ति-ना० [सं०] १. उपाय; जुक्ति। २. कौशल; चातुर्य। ३. तर्क। ४. योग; मिलन। ५. चाला; तरीका। ६. कुनै उपाय वा कामद्वारा आफ्नो रहस्यमय चेष्टालाई लुकाउने कुराको वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार।
 युक्ति-युक्त-वि० [सं०] युक्तिपूर्वको; युक्ति-सङ्गत।
 युक्ति-सङ्गत-वि० [सं०] युक्ति वा तर्क मिलेको; युक्ति-पूर्ण; युक्ति-युक्त।
 युग-ना० [सं०] १. जोड़ा; युग्म। २. जुवा। ३. बाह्र वर्षको समय। ४. पुराणअनुसार कालको लामो विभाग (सत्य, त्रेता, द्वापर र कलि)। ५. समय; बखत; जमाना। ६. पासाका खेलमा एकै घरमा बसेका जोड़ा गोटी। ७. इतिहासमा एकै किसिमका घटनाहरू वा कार्यहरू भएको लामो समय।
 युग-धर्म-ना० [सं०] कुनै युगमा प्रधान रूपले चलेको धर्म वा आचरण; युगअनुसारको धर्म।
 युग-पुरुष-ना० [सं०] कुनै युगका सबभन्दा महान् व्यक्ति; युगका सर्व-श्रेष्ठ पुरुष।
 युग-प्रतीक-ना० [सं०] कुनै युगका श्रेष्ठतम पुरुष; कुनै युगका विचार, भावना आदिको प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति।
 युगल-ना० [सं०] जोड़ा; युग्म।
 युगल-गीत-ना० [सं०] १. दुइ जना मिलेर परस्परमा गाइने एक थरी गीत। २. दुइ जना मिली गाउने गीत।
 युगादि-ना० [सं०] १. युग वा सृष्टिको आरम्भ। २. युगको पहिलो दिन।
 युगादि-नवमी-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल नवमी; कुष्माण्ड-नवमी।
 युगाद्या-ना० [सं०] कुनै युग आरम्भ भएको तिथि; युग शुरू भएको तिथि। (सत्य-युगको वैशाख शुक्ल तृतीया, त्रेताको कार्तिक शुक्ल नवमी, द्वापरको भाद्रकृष्ण त्रयोदशी र कलिको पौष कृष्ण आमावस्या।)
 युगान्त-युग-ना० [युग+युग] धेरै युग; अनेक युग; जुगान्त-जुग।
 युगान्त-ना० [सं०] १. युगको अन्त; युगको अन्तिम समय।

२. प्रलय ।
 युगान्तक-ना० [सं०] १. प्रलय-काल । (वि०) २. कुनै युगको समाप्ति गर्ने ।
 युगान्तर-ना० [सं०] १. अर्को युग; दोस्रो युग । २. कुनै युगको परिवर्तन ।
 युगावतार-ना० [सं०] कुनै युगका अवतारी महान् पुरुष; युगस्वरूप पुरुष; युग-पुरुष ।
 युग्म-ना० [सं०] १. जोड़ा; युगल । २. अन्योन्याश्रय भएका दुइ वा अनेक वस्तु; द्वन्द्व । ३. मिथुन राशि ।
 युग्मक-ना० [सं०] जोड़ा; युगल ।
 युग्मज-ना० [सं०] जुम्ल्याहा ।
 युग्य-ना० [सं०] १. दुइ घोड़ा वा बैलले तान्ने बगी वा गाड़ा । (वि०) २. जोत्न योग्य ।
 युज्य-वि० [सं०] १. मिलेको; संयुक्त । २. मिलाउन लायक । (ना०) ३. संयोग; मिलाप ।
 युञ्जान-ना० [सं०] १. मिल्नु; युक्त हुनु । २. आध्यात्मिक दृष्टिले जीव कर्मसित युक्त हुनु । ३. तीन प्रकारका योगी-मध्ये एक; ब्रह्ममा मिल्ने अभिलाषा गर्ने तपस्वी ब्राह्मण ।
 युत-वि० [सं०] १. मिलेको; संयुक्त । २. सहित; युक्त । (ना०) ३. चार हात लामो नापो ।
 युति-ना० [सं०] योग; मिलन ।
 युधिष्ठिर-ना० [सं०] कुन्तीका छोरा; पाँच पाण्डवहरूमा सबभन्दा जेठा दाजु; धर्मराज ।
 युद्ध-ना० [सं०] दुइ दल वा पक्षका बीच एकले अर्कालाई परास्त गर्नका निमित्त गरिने प्रयत्न; लड़ाई; सङ्ग्राम; रण ।
 युद्ध-क्षेत्र-ना० [सं०] युद्ध-भूमि ।
 युद्ध-भूमि-ना० [सं०] युद्ध हुने वा भएको स्थल; रण-क्षेत्र ।
 युद्ध-बन्दी-ना० [सं०] युद्धका समयमा शत्रुका बन्धनमा परेको योद्धा वा सैनिक; लड़ाईमा पक्रिएको कैदी ।
 युद्ध-विद्या-ना० [सं०] युद्ध-सम्बन्धी विद्या वा शास्त्र ।
 युद्ध-वीर-ना० [सं०] १. युद्ध गर्ने पराक्रमी व्यक्ति । २. साहित्यमा वीर-रसका चार भेदमध्ये एक । ३. त्यसैको नायक ।
 युद्ध-शास्त्र-ना० [सं०] युद्ध-विद्या ।
 युवक-ना० [सं०] सामान्यतः सोह्रदेखि पैंतीस वर्षभित्रका अवस्थाको पुरुष; तरुण; युवा; जवान ।
 युवति-ना० [सं०] युवती ।
 युवती-ना० [सं०] जवान स्त्री; तरुणी; पढी ।
 युवराज-ना० [सं०] राजाका उत्तराधिकारी ।
 युवराजाधिराज-ना० [सं०] महाराजाधिराजका उत्तराधिकारी ।
 युवराज्ञी-ना० [सं०] युवराजकी रानी; युवरानी ।
 युवरानी-ना० [सं०] युवराज्ञी ।
 युवा-ना० [सं०] युवक; तरुण ।

युष्मदीय-वि० [सं०] तिम्रो; तपाईंको; भवदीय ।
 यू-ना० [यो] १. लतरो; चानचुने, भारे-भुरे (व्यङ्ग-रूपमा प्रयोग हुने) । (वि० बो०) २. याँ ।
 यू-ना० [ने०] रत्नमा गणना हुने एक प्रकारको हरियो मिश्रित नीलो पत्थर ।
 यूक-ना० [सं०] १. जुम्रो । २. जम्माको फुल; लीखो ।
 यूका-ना० [सं०] १. जुम्रो । २. उडुस । ३. डुम्री; ज्वानु ।
 ४. यवको आठौँ भागको नाप वा परिमाण ।
 यूथ-ना० [सं०] १. सजातीय जीवहरूको समूह; बथान; जमात । २. सेना; फौज ।
 यूथिका-ना० [सं०] जूही ।
 यूथी-ना० [सं०] यूथिका ।
 यूनान-ना० [अ०] प्राचीन कालमा सभ्यता एवम् पराक्रमले गर्दा प्रसिद्ध, यूरोपको एक देश ।
 यूनानी-वि० [अ०] १. यूनानको; यूनान-सम्बन्धी । (ना०) २. यूनान-निवासी व्यक्ति वा जाति ।
 यूनिकार्म-ना० [अ०] यूनिकार्म । कुनै संस्था वा सङ्घटनको विशेष किसिमको पोशाक; वर्दी ।
 यूनिसिटी-ना० [अ०] विश्व-विद्यालय ।
 यूनियन-ना० [अ०] १. सङ्घ; सभा । २. गठ; सङ्घटन ।
 यूप-ना० [सं०] १. यज्ञमा पशु बाँध्ने खम्बा; मौलो । २. विजय-स्तम्भ ।
 यूरोप-ना० [अ०] पृथ्वीको उत्तरीय गोलार्द्धको पश्चिमी भागमा रहेको एक महाद्वीप ।
 यूरोपियन-वि० [अ०] १. यूरोप-सम्बन्धी; यूरोपको । (ना०) २. यूरोप महाद्वीपको निवासी ।
 यूरोपीय-वि० [अ०] यूरोप+ईय यूरोपको; यूरोप-सम्बन्धी; यूरोपियन; पश्चिमी ।
 येती-ना० [ने०] हिमालयमा रहने, मनुष्यका आकारको हुने भनी प्रसिद्ध एक प्राणी; हिम-मानव; सोक्पा ।
 येन-सर्वना० [सं०] जसले ।
 येनकेन-क्रि० यो० [सं०] कुनै प्रकारले; कुनै किसिमले; येनकेन-प्रकारेण ।
 येनकेन-प्रकारेण-क्रि० यो० [सं०] कुनै किसिमले; कुनै प्रकारसँग; जसरी-तसरी ।
 ये-सर्वना० [यही] यही ।
 यो-सर्वना० [सं०] अयम् प्रथम-पुरुष, एक-वचनमा प्रयोग हुने सर्वनाम शब्द । (यस शब्दमा विभक्ति लाग्दा 'यस' हुन्छ ।)
 योक्ता-वि० [सं०] १. जोड्ने; मिलाउने । २. योजना गर्ने; चाँजो-पाँजो मिलाउने ।
 योग-ना० [सं०] १. मिल्ने वा जोड्ने काम; संयोग । २. सम्बन्ध; सम्पर्क । ३. मेल; मिलाप । ४. गणितमा जोड्ने क्रिया । ५. उपयुक्तता; अनुलता । ६. मौका; अवसर । ७. यम, नियम, आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार,

योग-क्षेम-योग्य

धारणा, ध्यान र समाधि-यी आठ अष्टाङ्ग योग । ८. चित्तलाई एकाग्र गरेर ईश्वरमा लीन हुने उपाय; मोक्षको उपाय । ९. चित्त-वृत्तिको निरोध; वैराग्य । १०. फलित-ज्योतिषअनुसार चन्द्र-सूर्यको विशेष स्थितिले पर्ने विशेष काल । ११. फलित-ज्योतिषअनुसार तिथि, वार, नक्षत्र आदि निश्चित नियमअनुसार एकसाथ मिल्दा पर्ने विशेष पर्व; विशेष पर्व-काल (विष्कम्भ, प्रीति, आयुष्मान्, सौभाग्य, शोभन, अतिगण्ड, सुकर्मा, धृति, शूल, गण्ड, वृद्धि, ध्रुव, व्याघात, हर्षण, वज्र, असूक, व्यतीपात, वरीयान्, परिघ, शिव, सिध्य, साध्य, शुभ, शुक्र, ब्रह्म, इन्द्र र वैधृति) । १२. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार अमृत र सिद्धि-यी दुइ योग । १३. षड्-दर्शनमध्ये एक । १४. तारतम्य; संयोग । १५. टुना; वशीकरण । १६. छल; धोखा । १७. लाभ; फायदा ।

योग-क्षेम-ना० [सं०] १. अलब्ध वस्तुको प्राप्ति र लब्ध वस्तुको रक्षा गर्नु । २. राष्ट्रको शान्ति र सुव्यवस्था । ३. जीवन-निर्वाह । ४. कुशल; मङ्गल ।

योग-दर्शन-ना० [सं०] चित्तलाई एकाग्र गरेर ईश्वरमा लीन गराउने उपायको वर्णन गरिएको शास्त्र; योग-शास्त्र । (यसका रचयिता पतञ्जलि हुन् ।)

योग-दान-ना० [सं०] कुनै काम-कुरोमा सहायक हुनु; सहयोग दिनु ।

योग-धारणा-ना० [सं०] ध्यान एकाग्र हुने अवस्था ।

योग-निद्रा-ना० [सं०] १. योगमा समाधि-अवस्थाको निद्रा । २. युगका अन्तमा हुने विष्णुको निद्रा । ३. युद्ध-क्षेत्रमा भएको वीरहरूको मरण । ४. तन्द्रा ।

योग-फल-ना० [सं०] गणितमा विभिन्न अङ्क वा राशिलाई जोडेर निकालेको उत्तर ।

योग-बल-ना० [सं०] १. योग-साधनाबाट प्राप्त हुने अलौकिक शक्ति । २. तपोबल ।

योग-भ्रष्ट-वि० [सं०] कुनै विघ्न-बाधाबाट योग पूरा नभएको ।

योग-माया-ना० [सं०] १. सूक्ष्म समाधिको अलौकिक शक्ति । २. भगवती । ३. भगवान्को सृजन-शक्ति ।

योग-राजगुगुल-ना० [सं०] अनेक द्रव्यहरूको सम्मिश्रणबाट तयार हुने वात-रोगको एक प्रसिद्ध औषध ।

योग-रूढ-ना० [सं०] योग-रूढि ।

योग-रूढि-ना० [सं०] कुनै विशेष अर्थ बुझाने यौगिक-शब्द ।

योग-शक्ति-ना० [सं०] योग-बल ।

योग-शास्त्र-ना० [सं०] योग-दर्शन ।

योग-सूत्र-ना० [सं०] महर्षि पतञ्जलिले रचेका योग-सम्बन्धी सूत्रहरूको समूह; योग-दर्शन ।

योगात्मा-ना० [सं०] योगी ।

योगानुशासन-ना० [सं०] योग-शास्त्र ।

योगाभ्यास-ना० [सं०] योग-शास्त्रअनुसार योगका आठ अङ्गहरूको अनुष्ठान गर्नु; योग-साधन ।

योगाभ्यासी-वि० [सं०] १. योग-साधन गर्ने । (ना०) २. योगी ।

योगासन-ना० [सं०] योग, गर्दा बस्ने आसन; योग गर्दा बस्ने विधि । (यी मुख्य पाँच प्रकारका मानिएका छन्—पद्मासन, स्वस्तिकासन, भद्रासन, वज्रासन र वीरासन ।)

योगित्व-ना० [सं०] योगी हुनाको भाव ।

योगिनी-ना० [सं०] १. योगाभ्यास गर्ने स्त्री; जोगिनी; तपस्विनी । २. प्रसिद्ध चार देवी (वज्र र ब्रह्म-योगिनी, तथा नीलतारा र विजयेश्वरी) । ३. भगवतीका हजारौं सखीहरूमध्ये कुनै एक । (तीमध्ये यी चौसठ्ठी प्रसिद्ध छन्—नारायणी, गौरी, शाकम्भरी, भीमा, रक्तदन्तिका, भ्रामरी, पार्वती, दुर्गा, कात्यायनी, महादेवी, चण्डघण्टा, महाविद्या, महातपा, सावित्री, ब्रह्मवादिनी, भद्रकाली, विशालाक्षी, रुद्राणी, कृष्णपिङ्गला, अग्निज्वाला, रौद्रमुखी, कालरात्रि, तपस्विनी, मेघस्वना, सहस्राक्षी, विष्णुमाया, जलोदरी, महोदरी, मुक्तकेशी, घोररूपा, महाबला, श्रुति, स्मृति, धृति, तुष्टि, पुष्टि, मेधा, विद्या, लक्ष्मी, सरस्वती, अपर्णा, अम्बिका, योगिनी, डाकिनी, शाकिनी, हारिणी, हाकिनी, लाकिनी, त्रिदशेश्वरी, महाषष्ठी, सर्वमङ्गला, लज्जा, कौशिकी, ब्रह्माणी, माहेश्वरी, कौमारी, वैष्णवी, ऐन्द्री, नारसिंही, वाराही, चामुण्डा, शिवदूती, विष्णुमाया र मातृका ।) ४. आषाढ कृष्ण एकादशी । ५. रण-पिशा-चिनी । ६. आठ वटी विशेष देवीहरू (शैलपुत्री, चन्द्रघण्टा, स्कन्दमाता, कालरात्रि, चण्डिका, कुष्माण्डी, कात्यायनी र महागौरी) । ७. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार विशेष तिथिमा विशेष दिशामा रहने देवी (ब्रह्माणी, माहेश्वरी, कौमारी, नारायणी, वाराही, इन्द्राणी, चामुण्डा र महालक्ष्मी) ।

योगिनी-चक्र-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रअनुसार योगिनी-को स्थिति-निर्देशन गर्ने चक्र ।

योगिराज-ना० [सं०] योगीन्द्र ।

योगी-वि० [सं०] १. जोडिएको; संयुक्त । (ना०) २. योगको साधना गर्ने व्यक्ति । ३. योग-सिद्ध पुरुष । (योगी तीन प्रकारका मानिएका छन्—युक्त, युञ्जान र युक्त-वियुक्त ।)

योगीन्द्र-ना० [सं०] १. श्रेष्ठ योगी । २. शिव । ३. कृष्ण ।

योगीश-ना० [सं०] योगीश्वर ।

योगीश्वर-ना० [सं०] १. श्रेष्ठ योगी; योगिराज । २. कृष्ण । ३. शिव ।

योगेन्द्र-ना० [सं०] १. ठूला वा श्रेष्ठ योगी; योगिराज । २. आयुर्वेदअनुसार एक प्रकारको रसौषध ।

योगेश-ना० [सं०] योगेश्वर ।

योगेश्वर-ना० [सं०] १. योगीश्वर; सिद्ध पुरुष । २. कृष्ण । ३. शिव ।

योग्य-वि० [सं०] १. कुनै काम सफलतापूर्वक गर्ने शक्ति वा

गुण भएको; लायक। २. कुनै पद, काम, उपयोग आदिका निमित्त ठीक भएको; उपयुक्त। ३. विद्या, विवेक, गुण आदिका दृष्टिले उच्च कक्षाको। ४. न्याय-सङ्गत; उचित; मुनासिब।

योग्यता-ना० [सं०] १. योग्य हुनाको भाव। २. कुनै काम गर्ने गुण वा शक्ति; ल्याकत; सामर्थ्य। ३. कुनै विषयको आवश्यक जानकारी; ज्ञान। ४. ज्ञान, अनुभव, शिक्षा आदिको विशेषता वा गुण। ५. उपयुक्तता।

योजक-वि० [सं०] १. जोड्ने; मिलाउने; संयोजक। २. योजना गर्ने; प्रबन्धक।

योजन-ना० [सं०] १. मिलाउने काम; एकीकरण। २. योग। ३. चार कोसको लमाइको नाप।

योजन-गन्धा-ना० [सं०] १. व्यासकी आमा; सत्यवती; मत्स्य-गन्धा। २. कस्तूरी।

योजना-ना० [सं०] १. कुनै काम सिद्ध गर्ने उपाय, साधन, व्यवस्था आदिको पूर्व-निश्चित रूप-रेखा। २. व्यवस्था; प्रबन्ध। ३. कार्य-क्रम। ४. प्रयोग; व्यवहार। ५. जोड्ने काम; मिलान। ६. कुनै कार्यको व्यवस्था मिलाउने काम; आयोजना।

योजनीय-वि० [सं०] १. योजना गर्न योग्य। २. मिलाउन योग्य; जोड्न लायक; योज्य।

योजित-वि० [सं०] १. योजना बाँधिएको; व्यवस्थित। २. मिलाइएको; संयोजित। ३. बनाइएको; रचित।

योज्य-वि० [सं०] योजनीय।

योत्र-ना० [सं०] १. जोतारो। २. धनुको प्रत्यञ्चा अङ्ग्याउने डोरी।

योद्धव्य-वि० [सं०] १. युद्ध गर्न योग्य। २. युद्ध गर्ने।

योद्धा-वि० [सं०] १. युद्ध गर्ने; युद्ध-कर्ता। (ना०) २. युद्ध गर्ने व्यक्ति; लडाका; वीर। ३. सिपाही; सैनिक।

योधक-ना० [सं०] योद्धा; वीर।

योधन्-ना० [सं०] १. युद्ध; लडाइँ। २. युद्धको सामग्री।

योधा-वि० [सं०] योद्धा।

योधी-वि० [सं०] योद्धा।

योध्य-वि० [सं०] योद्धव्य।

योनि-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु पैदा हुने ठाउँ; उत्पत्ति-स्थान; उद्गम-स्थान। २. खानि; आकर। ३. स्त्रीको जननेन्द्रिय।

४. पाठेघर; गर्भ। ५. पुराणअनुसारका चौरासी लाख प्राणीहरूको विभाग वा जाति। ६. जन्म; जुनी।

योनि-गुटिका-ना० [सं०] स्त्रीको जननेन्द्रियभित्र रहने मांसपेशीको एक सानो गाँठो; भगाङ्कुर।

योनिज-ना० [सं०] योनिबाट उत्पन्न जीव।

योनि-मुद्रा-ना० [सं०] अँलाहरूबाट योनिको आकार बनाइने एक तान्त्रिक मुद्रा।

योनि-यन्त्र-ना० [सं०] १. पापी र धर्मात्मा छुट्याउनाका निमित्त पसिने प्वाल वा मार्ग। २. योनि; भग।

योनि-सम्भव-ना० [सं०] योनिबाट उत्पन्न हुने प्राणी; योनिज।

योनी-ना० [सं०] योनि।

योषा-ना० [सं०] स्त्री; आइमाई।

योषित्-ना० [सं०] आइमाई; स्त्री।

योषिता-ना० [सं०] स्त्री; नारी।

यौगिक-वि० [सं०] १. मिलेको; जोडिएको; संयुक्त। २. प्रकृति र प्रत्ययबाट बनेको (शब्द)। ३. दुइ वा बढी शब्द मिलेर बनेको (शब्द)।

यौगिक-शब्द-ना० [सं०] १. प्रकृति र प्रत्ययबाट बनेको शब्द; शब्दका तीन भेद (यौगिक, रूढि र योग-रूढि)-मध्ये एक। २. दुइ वा धेरै शब्द मिलेर बनेको शब्द; संयुक्त शब्द।

यौटा-वि० [एउटा] एउटा।

यौतक-ना० [सं०] यौतुक।

यौतुक-ना० [सं०] विवाहमा कन्या र वरलाई प्राप्त हुने धन; दाइजो।

यौद्धिक-वि० [सं०] युद्ध-सम्बन्धी।

यौधेय-ना० [सं०] योद्धा; वीर।

यौन-वि० [सं०] १. योनि-सम्बन्धी; योनिको। (ना०) २. विवाह-सम्बन्धी।

यौवन-ना० [सं०] बाल्यावस्था र वृद्धावस्थाका बीचको अवस्था; तरुण-अवस्था; जवानी; युवावस्था।

यौवराजिक-वि० [सं०] युवराज-सम्बन्धी।

यौवराज्य-ना० [सं०] युवराजको पद।

यौवराज्याभिषेक-ना० [सं०] उत्तराधिकारी राज-कुमारलाई युवराज बनाउँदा गरिने अभिषेक-कर्म।

र

र-देवनागरी वर्ण-मालाको सत्ताइसौं व्यञ्जन-वर्ण। अन्तस्थ-वर्णको दोस्रो अक्षर। यसको उच्चारण मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ।

र-संयो० [सं० अपर] दुइ समान जातिका वाक्य वा पदहरू-लाई जोड्ने शब्द; औ।

रंग-ना० [सं० रङ्ग] १. रङ्ग; वर्ण; रङ्ग। २. रंगाउने पदार्थ। ३. लागू पदार्थ; नशा। ४. ताश, त्रिपासा, पच्चीस

आदि खेलका पत्ती वा गोटीको प्रमुख वर्ण वा भेद। ५. ताशको एक खेल। ६. ढाँचा; ढङ्ग। ७. रवाफ; धाक।

रङ्गरूट-ना० [रङ्गरूट] रङ्गरूट।

रंगाइ-ना० [रङ्ग+आइ] रङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव।

रंगाइन-स० क्रि० [रंगाउ+इ+नु] रङ्ग लाइनु; रङ्गीन तुल्याइनु; ('रंगाउनु'-को क० क्रि०)।

रंगाउनु-रक्ताक्त

रंगाउनु-स० क्रि० [रंग्+आउ+नु] रङ्ग लाउनु; रङ्गीन तुल्याउनु; रङ्गाउनु।

रंगिनु-अ० क्रि० [रंग्] १. रंग लाग्नु वा चढ्नु; रङ्गीन हुनु; रङ्गिनु। २. नशा लाग्नु; मादक पदार्थले लठ्ठ पर्नु। ३. समाजमा मिल्नु। ४. कुनै परिस्थिति वा संसर्गले पूर्णतया प्रभावित हुनु। (स० क्रि०) ५. रंगाइनु; ('रंग्नु'-को क० क्रि०)।

रंगिलो-वि० [रंग्+इलो] रङ्गिलो।

रंगेटो-ना० [रिंगेटा] १. कामको झमेला; काम-काजको चटारो। २. रिंगाइ; चक्कर।

रंगेलाइ-ना० [रंगेल्+आइ] रंगेलेनै किसिम, क्रिया वा भाव।

रंगेलिइनु-अ० क्रि० [रंगेलि+इ+नु] रङ्गेलिइनु; ('रंगेलिनु'-को भा० क्रि०)।

रंगेलिनु-अ० क्रि० [रंगेल्+इ+नु] १. रूमलिनु; रङ्ग-मङ्गाइनु; अलमलिनु; झमेलामा पर्नु। (स० क्रि०) २. काम-काजमा अलमल्याइनु; ('रंगेलिनु'-को क० क्रि०)।

रंगेलो-ना० [रंगेलि] रूमलो; झमेला; काम-काजको बोझ।

रंगेलु-स० क्रि० [रंगेलो+नु] १. काम-काजमा अलमल्याउनु; रंगेलो पार्नु; रूमलु। २. विरोलुनु; भाँड्नु।

रंगेल्याइ-ना० [रंगेलि+याइ] रंगेलिनै किसिम, क्रिया वा भाव।

रंगु-स० क्रि० [रंग्+नु] रंगाउनु।

रंघाइ-ना० [रंघ्+आइ] रंघने किसिम, क्रिया वा भाव।

रंघाइनु-स० क्रि० [रंघाउ+आइ+नु] रंघाउन लाइनु; ('रंघाउनु'-को क० क्रि०)।

रंघाउनु-स० क्रि० [रंघ्+आउ+नु] रंघ्न लाउनु; ('रंघ्नु'-को प्रे० क्रि०)।

रंग्याइ-ना० [रंगि+याइ] रंगिनै किसिम, क्रिया वा भाव; रङ्ग्याइ।

रंह-ना० [सं०] वेग; तीव्र गति।

रईस-ना० [अ०] १. धनी व्यक्ति। २. बड़ादमी।

रउं-ना० [सं० रोम] शरीरमा उम्रने प्रायः कालो, मसिनो, लामो, सूत्रजस्तो वस्तु; रौं; रोम; केश।

रकम-ना० [अ० रक्कम] १. धन; सम्पत्ति। २. प्रकार; भाँति। ३. असूल-तहसील, ठेकदारी आदिको दै-दस्तूर। ४. घरायसी कामका निमित्त जागीरदारले लिने विदा। ५. कर; महसूल। ६. सरकारी काम-काजमा रैतीबाट करका रूपमा लिइने श्रम।

रकम-कलम-ना० [रकम+कलम] विभिन्न रकमहरूको फाँट; पटक-पटकमा भएका विभिन्न विषयका रकम-हरूको हर-हिसाब।

रकम-बन्दोवस्त-ना० [रकम+बन्दोवस्त] ठेक, रकम आदि दिने र तिनीहरूको शुल्क ठेक्का काम।

रकमी-वि० [रकम+ई] रकम-कलम वा स्याहा-खेस्ता-सम्बन्धी काम गर्ने; स्याहा-खेस्ता वा रकम-सम्बन्धी काम-मा पोख्त।

रकार-ना० [सं०] 'र'-अक्षर; अन्तस्थ-वर्णको दोस्रो अक्षर।

रकेट-ना० [अ० रँकेट] भरिएको विस्फोटक पदार्थले गर्दा हुत्तिएर पर जाने ढुङ्गाका आकारको साधन।

रक्त-ना० [सं०] १. रगत; रधिर। २. रातो रङ्ग; लाल रङ्ग। ३. तामा (धातु)। ४. रातो चन्दन। ५. केशर।

६. कमल। ७. सिन्दूर। (वि०) ८. रातो; लाल। ९. लहसिएको; अनुरक्त।

रक्त-आमातिसार-ना० [सं०] रगत-मासी।

रक्त-कमल-ना० [सं०] रातो कमल।

रक्त-चन्दन-ना० [सं०] लामा-लामा पात हुने, झुप्पाकार पहुँलो भावका फूल फुल्ने, काला गोल फल फल्ने एक जातको वृक्ष। (यसको काठ साँह्रो र रातो हुन्छ। यो घोटेर रातो चन्दन बनाइन्छ। आयुर्वेदमा यसको गुण अति ठन्डा र रक्तको दोष नाश गर्ने बताइएको छ।)

रक्त-चाप-ना० [सं०] शरीरमा प्रवाहित रक्तको वेग वा चाप।

रक्तता-ना० [सं०] रातो हुनाको भाव; रातोपन; लालिमा।

रक्त-दूक-ना० [सं०] १. कोइली। २. परेवा। ३. राँगो (पशु)।

रक्त-धातु-ना० [सं०] १. गेरू। २. तामा (धातु)।

रक्त-पात-ना० [सं०] १. लडाईँ, झगडा आदिमा रगत बगाउने काम; काट-मार। २. रगतपच्छे।

रक्त-पिण्डालुक-ना० [सं०] रातो-सुठनी।

रक्त-पित्त-ना० [सं०] मुख, नाक, कान, गुद-द्वार आदिबाट रगत निस्कने एक रोग।

रक्त-प्रदर-ना० [सं०] स्त्रीहरूको योनिबाट रगत बग्ने एक रोग।

रक्त-प्रमेह-ना० [सं०] रगतजस्तो दुर्गन्धी पिसाब हुने पुरुषको एक रोग।

रक्त-मत्स्य-ना० [सं०] रातो रङ्ग हुने एक जातको माछो।

रक्तला-ना० [सं०] १. नव-मल्लिकाको फल। २. राती-गेड़ी।

रक्त-वर्ण-वि० [सं०] १. रातो रङ्गको; लाल वर्णको। (ना०) २. रातो रङ्ग। ३. बर्खा हुने एक जातको रातो कीरो; मखमली-कीरो; इन्द्र-गोप ४. मूगा।

रक्त-वाष्प-ना० [सं०] रातो-लट्टे।

रक्त-वृष्टि-ना० [सं०] आकाशबाट हुने रातो पानीको वर्षा।

रक्त-शालि-ना० [सं०] रातो-मासी।

रक्त-सम्बन्ध-ना० [सं०] वंश वा कुलको सम्बन्ध; वंशगत एक्य।

रक्त-खाव-ना० [सं०] १. चोट-पटक लागेर शरीरबाट रगत चुहुनु। २. शरीरको कुनै अङ्गबाट स्वाभाविक किसिमले वा रोग-वश रगत बग्नु।

रक्ताक्त-वि० [सं०] १. रगतले मुछिएको; रक्ताम्मे; रक्त्योल। (ना०) २. रातो चन्दन।

रक्ताक्ष-वि० [सं०] १. राता आँखा हुने। २. डर-लाग्दो; भयङ्कर। (ना०) ३. परेवा। ४. कोइली। ५. राँगो (पशु)।

रक्ताङ्क-ना० [सं०] मूगा; प्रवाल।

रक्ताङ्ग-ना० [सं०] १. केसर। २. रक्त-चन्दन। ३. मङ्गल-ग्रह। ४. उडुस। (वि०) ५. रातो शरीर हुने।

रक्तातिसार-ना० [सं०] दिसामा रगत जाने एक किसिमको अतिसार रोग।

रक्ताम्मे-वि० [सं० रक्त+मय] १. जता-ततै रगतै-रगत भएको; रक्तयोल। २. सर्वत्र रातो भएको। ३. चोट-पटक लागेर बेसरी रगत निस्केको।

रक्ताश-ना० [सं०] रगत निस्कने अलकाई रोग।

रक्तालु-ना० [सं०] तरुल।

रक्ति-ना० [सं०] १. प्रेम; अनुराग। २. सुन्दरता; मनो-हरता। ३. रक्तीबराबरको तौल।

रक्तिनी-ना० [रक्ती] १. रगत; रक्ती। २. मन-नपने गरी परेको पानी; झोलिनी; रक्तेनी।

रक्तिमा-ना० [सं०] रातोपन; लालिमा।

रक्ती-ना० [सं० रक्त+ई] रगत; रक्त।

रक्ते-ना० [सं० रक्त+ए] पिपिराका जस्ता राता पात र रातै डाँठ हुने एक जातको झार।

रक्तेक्षु-ना० [सं०] रातो-ऊखु।

रक्तेनी-ना० [रक्तिनी] रक्तिनी।

रक्तेलो-ना० [रक्त+एलो] भर्खर जन्मेको बच्चो।

रक्तोपल-ना० [सं०] गेरू।

रक्तयोल-वि० [सं० रक्त+भल] रक्ताम्मे; रक्तमय।

रक्ष-वि० [सं०] १. रक्षा गर्ने; रक्षक। (ना०) २. रक्षा; बचाउ। ३. लाहा; लाक्षा। ४. राक्षस।

रक्षक-वि० [सं०] १. रक्षा गर्ने; बचाउ गर्ने। २. पालने; पालन गर्ने। (ना०) ३. पहरेदार; रखवाला।

रक्षण-ना० [सं०] १. रक्षा गर्ने काम; बचाउ। २. पालन-पोषण। ३. रखवारी गर्नु; पालो बस्नु।

रक्षणीय-वि० [सं०] १. रक्षा गर्न लायक; बचाउ गर्न योग्य। २. पालन योग्य; पालनीय।

रक्ष-माला-ना० [सं० रक्ष+माला] भूत, प्रेत, रोग आदि-बाट बचाउका निमित्त विशेषतः केटा-केटीलाई घाँटीमा बाँधिने बूटी, यन्त्र, व्याघ्र-नख, बँदेलको दाह्रो, कौड़ा आदिको माला।

रक्षा-ना० [सं०] १. आपत्ति, दुःख, कष्ट, हानि आदिबाट बचाउने काम; रक्षण; बचाउ। २. हेर-विचार; देख-रेख।

रक्षा-गृह-ना० [सं०] १. पुलीस-चौकी। २. प्रसूति-गृह। ३. सुरक्षाका निमित्तको कुनै स्थल।

रक्षा-दल-ना० [सं०] १. पुलीस वा रक्षकहरूलाई सहायता गर्ने पुलीसजस्तै एक सरकारी दल। २. रक्षकहरूको दल।

रक्षा-बन्धन-ना० [सं०] १. श्रावण शुक्ल पूर्णिमाका दिन

ऋषि-पूजन गरेर हातमा बाँध्ने धागो; रक्षा-सूत्र। २. विशेष यज्ञ-यागादिमा पूजा गरेर नारीमा बाँध्ने डोरो। ३. त्यस्तो डोरो बाँध्ने काम।

रक्षा-सूत्र-ना० [सं०] रक्षा-बन्धन।

रक्षिक-वि० [सं०] १. रक्षा गर्ने; रक्षक। २. पहरेदार।

रक्षिका-ना० [सं०] १. रक्षा। २. रक्षा-कार्यमा नियुक्त स्त्री।

रक्षित-वि० [सं०] १. रक्षा गरिएको; बचाइएको। २. पालन-पोषण गरिएको। ३. कुनै विशेष कामका लागि बचाइराखिएको; जोगाइएको।

रक्षी-ना० [सं०] १. रक्षा गर्ने व्यक्ति; रक्षक। २. पहरेदार; पाले।

रक्ष्य-वि० [सं०] रक्षा गर्न योग्य; रक्षणीय।

रक्ष्यमाण-वि० [सं०] १. रक्षा गरिएको; रक्षित। २. पालन-पोषण गरिएको; पालित। ३. कुनै विशेष कामका निमित्त जोगाएर राखिएको।

रक्षी-ना० [ने०] फल, फूल, अन्न आदि कुहाएर त्यसबाट झिकेको नशा लाग्ने अर्क; मदिरा; मद्य।

रखवार-वि० [सं० रक्ष+वार (फा०)] रखवाला।

रखवारी-ना० [रखवार+ई] रखवाली।

रखवारे-वि० [रखवार+ए] हेर-विचार गर्ने; रखवारी गर्ने; रक्षक।

रखवाला-वि० [सं० रक्ष+वाला] १. रक्षा गर्ने; बचाउ गर्ने; रक्षक। २. देख-रेख गर्ने; कुर्ने; रखवार। (ना०) ३. पाले; कुहुवा व्यक्ति।

रखवाली-ना० [सं० रक्ष+वाली (अ०)] १. रक्षा; बचाउ; रक्षण। २. हेर-विचार; देख-रेख। ३. कुर्ने काम; पालो; रखवारी।

रखाइ-ना० [राख्+आइ] राख्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

रखाइनु-सं० क्रि० [रखाउ+इ+नु] राख्न लाइनु; बसालिनु; ('रखाउनु'-को क० क्रि०)।

रखाउनु-सं० क्रि० [राख्+आउ+नु] राख्न लाउनु; ('राख्नु'-को प्रे० क्रि०)।

रखुवा-वि० [राख्+उवा] १. राखेको; स्थापित। २. रखवार; रखवाला। (ना०) ३. कुहुवा; पाले।

रखौटी-वि० [राख्+औटी] गुप्त रूपले सम्बन्ध जोडेकी; ल्याइते; रखौटे (पत्नी)।

रखौटे-वि० [रखौटी+ए] १. ल्याइते; रखौटी (पत्नी)। २. गुप्त रूपले सम्बन्ध जोडिएको (पति)।

रग-ना० [अं०] बाक्लो ऊनी ओढ्ने वस्त्र।

रगडा-ना० [रडाको] झगडा; रडाको।

रगडाइ-ना० [रगड्+आइ] रगड्ने किसिम, क्रिया वा भाव; रगडाइ।

रगडाइनु-सं० क्रि० [रगडाउ+इ+नु] रगडाइनु; ('रगडाउनु'-को क० क्रि०)।

रगडाउनु-सं० क्रि० [रगड्+आउ+नु] रगडाउनु; ('रगड्नु'-

रगड़िनु-रडे लिनु

को प्रे० क्रि०) ।
 रगड़िनु-स० क्रि० [रगड़+इ+नु] र गेड़िनु; ('रगड़नु'-को क० क्रि०) ।
 रगड़नु-स० क्रि० [रगेड़+नु] रगेड़नु ।
 रगण-ना० [सं०] वीचमा लघु र अगाड़ि र पछाड़ि गुरु हुने एक गण (SIS) ।
 रगत-ना० [सं० रक्त] शरीरका नसाहरूमा बग्ने प्रसिद्ध रातो बाक्लो तरल पदार्थ; रक्त ।
 रगतपच्छे-ना० [सं० रक्त+पिञ्ज्] रक्त-पात; रक्त्योल ।
 रगत-मासी-ना० [रगत+मासी] १. रोग-वंश मल-द्वारबाट आउने रगत मिसिएको आउँ । २. त्यस्तो दिसा हुने रोग ।
 रगताम्मे-वि० [रगत+मय] रक्तताम्मे ।
 रगती-ना० [रगत+ई] रक्ती ।
 रगरग-क्रि० यो० [सं० रिङ्ग] १. साना कीरा, सर्प आदि घस्त्रे यत्र-तत्र हिँड्ने किसिम । २. बालकहरू जथाभावी बामेसर्ने किसिम; रगरगी; रगरग ।
 रगरगती-क्रि० यो० [रगरग+ती] रगरग ।
 रगरगाइ-ना० [रगरगाउ+आइ] रगरगाउने किसिम, क्रिया वा भाव; रगरग्याइ ।
 रगरगाइनु-अ० क्रि० [रगरगाउ+इ+नु] रगरगिनु; ('रगरगाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 रगरगाउनु-अ० क्रि० [रगरग+आउ+नु] रगरगिनु ।
 रगरगिनु-अ० क्रि० [रगरगि+इ+नु] घस्त्रे हिँड्नु; ('रगरगाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 रगरगिनु-अ० क्रि० [रगरग+इ+नु] घस्त्रे हिँड्नु; रगरग गरेर हिँड्नु; रगरगाउनु ।
 रगरगी-क्रि० यो० [रगरग+ई] १. घस्त्रे यत्र-तत्र हिँड्ने किसिम; रगरग । (ना०) २. बढिबढाउ; चकचकी; उन्नति । ३. चहक-महक । ४. ढलीमली ।
 रगरग्याइ-ना० [रगरगि+याइ] रगरगिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रगरग्याहट-ना० [रगरगि+याहट] रगरगिने किसिम, क्रिया वा भाव; रगरग्याइ ।
 रगेड़ा-ना० [रगेड़+आ] १. रगेड़ने वा रगेड़िने काम; घोट्टाइ । २. कामको जोताइ ।
 रगेड़ाइ-ना० [रगेड़+आइ] रगेड़ने किसिम, क्रिया वा भाव; घोट्टाइ ।
 रगेड़ाइनु-स० क्रि० [रगेड़ाउ+इ+नु] रगेड़नु वा घोट्टनु लाइनु; ('रगेड़ाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रगेड़ाउनु-स० क्रि० [रगेड़+आउ+नु] रगेड़नु लाउनु; घोट्टाउनु; ('रगेड़नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रगेड़िनु-स० क्रि० [रगेड़+इ+नु] घोट्टिनु; दलिनु; ('रगेड़नु'-को क० क्रि०) ।
 रगेड़नु-स० क्रि० [सं० घर्षण+नु] १. घोट्टनु; दलनु । २. पिँध्नु; खल गर्नु । ३. काममा खूब जोत्नु ।

रघु-ना० [सं०] राजा दिलीप र रानी सुदक्षिणाका पुत्र; रघु-वंशका मूल पुरुष ।
 रघु-कुल-ना० [सं०] राजा रघुको कुल; रघु-वंश ।
 रघु-कुल-तिलक-ना० [सं०] रघु-कुलमा जन्मेका सर्व-श्रेष्ठ पुरुष; रामचन्द्र ।
 रघु-नन्दन-ना० [सं०] रामचन्द्र ।
 रघु-नाथ-ना० [सं०] रामचन्द्र ।
 रघु-पति-ना० [सं०] रामचन्द्र ।
 रघु-वंश-ना० [सं०] १. रघुको वंश; रघु-कुल । २. महाकवि कालिदासले लेखेको एक प्रसिद्ध महाकाव्य ।
 रघु-वंशी-ना० [सं०] रघु-वंशमा उत्पन्न भएको व्यक्ति ।
 रघुवर-ना० [सं०] रामचन्द्र ।
 रड-ना० [सं० रङ्ग] १. रङ्ग; रँग; वर्ण । २. कुनै वस्तु रँगाने पदार्थ । ३. ताश, गन्जीफा, त्रिपासा, पच्चीस आदि खेलको पत्ती वा गोटीको प्रमुख वर्ण । ४. ताशको एक खेल । ५. नशा; लागू । ६. छाँट; ढाँचा । ७. प्रभाव ।
 रडमडाइ-ना० [रडमडाउ+आइ] रडमडाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रडमडाइनु-अ० क्रि० [रडमडाउ+इ+नु] रडमडिनु; ('रडमडाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 रडमडाउनु-अ० क्रि० [ने०] रडमडिनु ।
 रडमडाहट-ना० [रडमडाउ+आहट] रडमडाउने किसिम, क्रिया वा भाव; रडमडाइ ।
 रडमडिनु-अ० क्रि० [रडमडि+इ+नु] रडमलिनु; रड-मडाइनु; ('रडमडिनु'-को भा० क्रि०) ।
 रडमडिनु-अ० क्रि० [ने०] १. रडमलिनु; रडमडाउनु । २. अलमलिनु; अलमलमा पर्नु । ३. धूवाँ, कुहिरो आदि बाहिर निस्कन नसकी यता-उति घुम्नु ।
 रडमड्याइ-ना० [रडमडि+याइ] रडमडिने किसिम, क्रिया वा भाव; रडमड्याहट ।
 रडमड्याहट-ना० [रडमडि+याहट] रडमडिने किसिम, क्रिया वा भाव; रडमड्याइ ।
 रडाइ-ना० [रड+आइ] रडने किसिम, क्रिया वा भाव; रँगाइ ।
 रडाइनु-स० क्रि० [रडाउ+इ+नु] रँगाइनु; ('रडाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रडाउनु-स० क्रि० [रड+आउ+नु] रँगानु ।
 रडिनु-स० क्रि० [रड+इ+नु] रँगिनु ।
 रडिलो-वि० [रड+इलो] रङ्गिलो ।
 रडेटी-ना० [रिडटा] रँगेटो ।
 रडेलाइ-ना० [रडेल्+आइ] रडेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रडेलिनु-अ० क्रि० [रडेलि+इ+नु] रँगेलिनु; ('रडेलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 रडेलिनु-स० क्रि० [रडेल्+इ+नु] रँगेलिनु; ('रडेल्नु'-को क० क्रि०) ।

रङ्गेलो-ना० [रङ्गेलो] रङ्गेलो ।

रङ्गेलु-स० क्रि० [रङ्गेलो+नु] रङ्गेलु ।

रङ्गेल्याइ-ना० [रङ्गेलि+याइ] रङ्गेलिने किसिम, क्रिया वा भाव; रङ्गेल्याइ ।

रङ्ग-वि० [सं०] १. निर्धन; गरीब । २. कन्जुस; कृपण । (ना०) ३. माग्ने व्यक्ति; भिक्षुक ।

रङ्गकु-ना० [सं०] सेता थोप्ला वा टाटा हुने एक जातको हरिण ।

रङ्ग-ना० [सं०] १. आँखाबाट मात्र ज्ञान हुन सक्ने, पदार्थको गुण; रङ्ग; वर्ण (रातो, नीलो, पहेँलो आदि) । २. कुनै वस्तु रङ्गाउने पदार्थ । ३. शोभा; सौन्दर्य । ४. ताश, गन्जीफा, त्रिपासा, पच्चीस आदि खेलका पत्ती वा गोटीको प्रधान वर्ण । ५. नाच-गान । ६. क्रीडा; खेल । ७. आनन्द; मोज । ८. घर । ९. ढाँचा; ढङ्ग । १०. राङ्ग धातु । ११. नशा; लागू । १२. खेल-कूद आदिको प्रदर्शन हुने ठाउँ ।

रङ्ग-जीवक-ना० [सं०] १. चित्र-कार । २. छिपा ।

रङ्ग-ढङ्ग-ना० [रङ्ग+ढङ्ग] १. ढङ्ग; ढाँचा । २. चाल-चलन; चाला-माला ।

रङ्ग-बिरङ्ग-वि० [रङ्ग+बिरङ्ग] अनेक रङ्ग भएको; रङ्ग-बिरङ्गी ।

रङ्ग-बिरङ्गी-वि० [रङ्ग+बिरङ्ग+ई] अनेक रङ्ग भएको; रङ्गी-चङ्गी; चित्र-विचित्रको ।

रङ्ग-भवन-ना० [सं०] नाच, तमाशा, खेल-कूद आदि हुने घर ।

रङ्ग-भूमि-ना० [सं०] १. रङ्ग-मञ्च; रङ्ग-शाला । २. पहलमानी खेल्ने अखाडा । ३. युद्ध-क्षेत्र ।

रङ्ग-मञ्च-ना० [सं०] अभिनय, खेल आदि गर्ने मञ्च ।

रङ्ग-मण्डप-ना० [सं०] रङ्ग-भूमि ।

रङ्ग-महल-ना० [रङ्ग+महल] १. राज-महल; राज-दरबार । २. भोग-विलास गर्ने घर । ३. अन्तःपुर । ४. रङ्ग-शाला; रङ्ग-भूमि ।

रङ्ग-रस-ना० [सं०] मोज-मज्जा; आमोद-प्रमोद; रस-रङ्ग ।

रङ्ग-रुट-ना० [अं० रेकूट] १. सेना, पुलीस आदिमा नयाँ भर्ना हुने सिपाही । २. कुनै काम सिक्न लागेको व्यक्ति; सिकार मानिस ।

रङ्ग-शाला-ना० [सं०] नाटक, खेल, तमाशा आदि गर्ने ठाउँ; रङ्ग-भूमि ।

रङ्गाइ-ना० [रङ्ग+आइ] रङ्गाइ ।

रङ्गाइनु-स० क्रि० [रङ्गाउ+इ+नु] रङ्गाइनु; ('रङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।

रङ्गाउनु-स० क्रि० [रङ्ग+आउ+नु] रङ्गाउनु ।

रङ्गीत-वि० [सं० रङ्ग] रङ्गिएको; रङ्गीन ।

रङ्गिनु-अ० क्रि० [रङ्ग+इ+नु] रङ्गिनु ।

रङ्गिलो-वि० [रङ्ग+इलो] १. चर्को रङ्ग भएको; उज्जर रङ्गको । २. रसिलो; ठट्ठौलो ।

रङ्गी-वि० [सं०] १. कुनै रङ्ग भएको; रङ्गीन । २. मोज-मज्जा गर्ने; मौजी । ३. अभिनय गर्ने ।

रङ्गी-चङ्गी-वि० [सं० रङ्गी+चङ्गी(फाँ०)] धेरै किसिमका रङ्गहरू भएको; रङ्ग-बिरङ्गी; झिलिमिली ।

रङ्गीन-वि० [फा०] रङ्गाइएको; रङ्ग लगाइएको; रङ्गी ।

रङ्गी-बिरङ्गी-वि० [सं०] रङ्गी-चङ्गी; रङ्ग-बिरङ्गी ।

रङ्गीपजीवी-ना० [सं०] १. नट; नटुवा । २. चित्र-कार । ३. छिपा ।

रङ्ग्याइ-ना० [रङ्गि+याइ] रङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव; रङ्ग्याइ ।

रङ्गनु-स० क्रि० [रङ्ग+नु] रङ्गनु ।

रङ्ग्याइ-ना० [रङ्गि+याइ] रङ्गिने किसिम, क्रिया वा भाव; रङ्ग्याइ ।

रचक-ना० [सं०] रचना गर्ने व्यक्ति; रचयिता ।

रचन-ना० [सं०] रचना ।

रचना-ना० [सं०] १. बनाउने काम; निर्माण । २. बनाउने कौशल वा युक्ति; निर्माण-कला । ३. व्यवस्था; प्रबन्ध । ४. कल्पना; तर्जुमा; अजमाइस । ५. बनाइएको वस्तु (घर, मूर्ति, ग्रन्थ आदि) । ६. कपाल कोर्ने काम; तलास्ने काम । ७. फूल, हल्लेदो आदि पिँधेर बनाइएको टीका लाउने रातो चूर्ण; रोरी; रोचना ।

रचनात्मक-वि० [सं०] १. कुनै प्रकारको रचना वा निर्माण-सित सम्बन्ध भएको; निर्माणात्मक । २. कुनै देश वा समाजको उत्थतिमा सहायक हुने ।

रचयिता-वि० [सं०] १. रचना गर्ने; निर्माता । (ना०) २. लेख वा ग्रन्थको लेखक; ग्रन्थ-कर्ता ।

रचाइ-ना० [रच्+आइ] रच्ने किसिम, क्रिया वा भाव । रचाइनु-स० क्रि० [रचाउ+इ+नु] रच्न लाइनु; ('रचाउनु'-को क० क्रि०) ।

रचाउनु-स० क्रि० [रच्+आउ+नु] रचना गराउनु; रच्न लाउनु; ('रच्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

रचित-वि० [सं०] रचना गरिएको; निर्मित ।

रचिनु-स० क्रि० [रच्+इ+नु] रचना गरिन; ('रच्नु'-को क० क्रि०) ।

रच्नु-स० क्रि० [सं० रच्+नु] १. रचना गर्नु; बनाउनु; निर्माण गर्नु । २. कल्पना गर्नु; कथनु; अजमाउनु । ३. सजाएर पस्कनु ।

रखान-ना० [सं० रज] १. फोहर-मैला फाल्न घरनजीक बनाइएको खाल्टो । २. नाल ।

रखाने-वि० [रखान+ए] १. रखानजस्तो फोहर; साह्रै फोहर । (ना०) २. एक प्रकारको खटिरो ।

रछाय-वि० [रछायो] रछायो ।

रछायो-वि० [रातो+छाया] हल्का रातो रङ्गको; रातो भावको ।

रज-ना० [सं०] १. स्त्रीको मासिक-धर्म हुँदा निस्कने रगत;

रजक-रंटाई

कुसुम; ऋतु। २. पुष्प-पराग। ३. धूलो; छारो। ४. तीन गुणमध्ये एक।
 रजक-ना० [सं०] धोवी।
 रजगज-ना० [राज-काज] १. ठाँट-बाँट। २. मोज-मज्जा। ३. ढलीमली। ४. रजाई।
 रजत-वि० [सं०] १. सेतो; श्वेत; शुभ्र। (ना०) २. चाँदी। ३. सेतो रङ।
 रजत-जयन्ती-ना० [सं०] कुनै व्यक्ति, संस्था वा महत्त्वपूर्ण काम जन्मेको वा आरम्भ भएको पच्चीस वर्ष पुग्दा मनाइने विशेष उत्सव; पच्चीसौं वर्षको जयन्ती।
 रजतमय-वि० [सं०] १. चाँदीले बनेको। २. सेतो; शुभ्र।
 रजन-ना० [सं०] १. रँगाउने काम। २. किरण।
 रजनी-ना० [सं०] १. रात; रात्रि। २. नीलो रङ्ग बनाइने एक जातको बोट। ३. हलेदो।
 रजनी-कर-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. कपूर।
 रजनी-गन्धा-ना० [सं०] राती बास्ना फैलिने एक जातको फूल; हसना।
 रजनी-चर-वि० [सं०] १. राती हिँड्ने; रात्रि-चर। (ना०) २. राक्षस। ३. चन्द्रमा।
 रजनी-जल-ना० [सं०] ओस; शीत।
 रजनी-मुख-ना० [सं०] साँझ; सायङ्काल।
 रजनी-रमण-ना० [सं०] चन्द्रमा।
 रजपूत-ना० [सं० राज-पुत्र] १. राजाका सन्तान; राजाका छोरा-नाति। २. क्षत्रियहरूको एक विशिष्ट वंश-सूचक संज्ञा; भारतको राजपुताना-प्रदेशको क्षत्रिय-वंश; राजपूत।
 रजबन्धकी-वि० [सं० राज+बन्धकी] राजा वा राज्यले बन्धक राखेको; सरकारले बन्धक राखेको।
 रजबाधा-ना० [राज+बन्धकी] सरकारले रुपियाँ लिई बन्धकी राखेको जग्गा।
 रजवती-ना० [सं० रजोवती] रजोवती।
 रजवाड़ा-ना० [राजा] सानो-तिनो राजा; रजौटो।
 रजस्वला-वि० [सं०] १. ऋतुमती। (ना०) २. रजवती स्त्री; मासिक-धर्म भइरहेकी स्त्री। ३. विवाह गर्ने बेला भएकी स्त्री।
 रजहाँस-ना० [सं० राज-हंस] ठूलो एक जातको हाँस; राज-हंस।
 रजाई-ना० [सं० राज्य+आई] १. राज्य गर्ने काम; शासन। २. एकलौटी अधिकार जमाउने काम; अख्तियार चलाउने काम; रजगज।
 रजिस्टर-ना० [अं०] १. क्रम-बद्ध तरिकाले कुनै रकमको आय-व्यय वा कुनै विषयको विवरण लेखिने पुस्तक वा पुस्तिका; दर्ता-कापी। २. हाजिर-कापी।
 रजिस्टरी-ना० [अं० रजिस्ट्री] १. कानून वा नियमअनुसार कुनै लिखित प्रतिज्ञा-पत्र सरकारी रजिस्टरमा दर्ता गर्ने काम। २. रजिस्टरमा कुनै कुरो दर्ता गर्ने काम। ३. डाक-घरमा

अतिरिक्त महसूल तिरी रजिस्टरमा दर्ता गरी चिट्ठी-पत्र, पार्सल आदि पठाउने काम। ४. त्यसरी दर्ता गरी पठाएको चिट्ठी-पत्र, पुलिन्दा आदि। (वि०) ५. रजिस्टरमा दर्ता भएको।
 रजिस्टर्ड-वि० [अं०] रजिस्टरमा दर्ता गरिएको; रजिस्ट्रेशन गरिएको।
 रजिस्ट्रार-ना० [अं०] विश्व-विद्यालय, प्रधान न्यायालय आदिमा विषय वा व्यक्तिहरूको लेखा राख्ने मुख्य अधिकारी।
 रजिस्ट्रेशन-ना० [अं०] रजिस्टरमा दर्ता गर्ने वा गराउने काम।
 रजोगुण-ना० [सं०] मनमा चञ्चलता र काम, क्रोध, लोभ, राग, द्वेष आदि उत्पन्न गराउने एक प्राकृतिक गुण।
 रजोगुणी-वि० [सं०] १. रजोगुण भएको; रजोगुण-युक्त। २. रजोगुणको; रजोगुण-सम्बन्धी।
 रजोदर्शन-ना० [सं०] रजस्वला हुनु; स्त्रीको मासिक-धर्म हुनु; रजोधर्म।
 रजोधर्म-ना० [सं०] रजोदर्शन।
 रजोवती-वि० [सं०] रजस्वला भएकी स्त्री।
 रजौटो-ना० [राजा+औटो] सानो-तिनो क्षेत्रको राजा; रजवाड़ा।
 रज्जु-ना० [सं०] १. डोरी। २. लगामको डोरी; बाग-डोर।
 रज्जक-वि० [सं०] १. रङ्ग-सम्बन्धी काम गर्ने; रँगाउने। २. प्रसन्न पार्ने; खुशी तुल्याउने। (ना०) ३. रङ्ग-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति। ४. रक्त-चन्दन। ५. सिन्दूर। ६. मेहदी।
 रज्जन-ना० [सं०] १. रँगाउने काम; रङ्ग लगाउने काम। २. खुशी तुल्याउने काम; प्रसन्न पार्नु। ३. मूज। ४. सुन। ५. जाइफल; ६. रक्त-चन्दन। (वि०) ७. खुशी तुल्याउने; रज्जक।
 रज्जनी-ना० [सं०] १. हलेदो। २. मजीटो। ३. पान; नाग-वल्ली। ४. नीली बोट।
 रज्जनीय-वि० [सं०] १. रँगाउन योग्य; रँग लाउन लायक। २. आनन्द दिन सक्ने।
 रज्जित-वि० [सं०] १. रङ्ग लगाइएको; रँगाइएको। २. खुशी तुल्याइएको; प्रसन्न पारिएको। ३. अनुरक्त; आसक्त।
 रटन-ना० [सं०] कुनै कुरो वा शब्द बार-बार बोल्नु; रटना।
 रटना-ना० [रट] १. कुनै शब्द, वाक्य वा कुरो बार-बार दोहोर्‍याउनु। २. कण्ठाग्र पार्नाका निमित्त कुनै वाक्य वा पद बार-बार पाठ गर्ने काम; घोकना। ३. धुन। ४. फिक्री।
 रटन्त-ना० [रट] रट्ने काम; रटाइ।
 रटन्ते-वि० [रट+अन्ते] १. खूब रट्ने वा घोकने; घोकन्ते। २. खूब घुम्नुपर्ने; फिरन्ते।
 रटाइ-ना० [रट+आइ] रट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

रटाइ-ना० [रटाउ+आइ] रटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रटाइनु-स० क्रि० [रटाउ+इ+नु] रट्नु वा घोकन लाइनु;
 ('रटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रटाउनु-स० क्रि० [रट्+आउ+नु] रट्नु वा घोकन लाउनु;
 ('रट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रटिनु-स० क्रि० [रट्+इ+नु] कुनै कुरो वा पाठ बार-बार
 भनिनु; ('रट्नु'-को क० क्रि०) ।
 रट्नु-स० क्रि० [सं० रट्+नु] १. कुनै कुरो वा पाठ बार-बार
 भन्नु; धेरै आवृत्ति गर्नु । २. कण्ठ पानाका निमित्त बार-बार
 दोहोर्नाएर पढ्नु; घोकनु । ३. अभ्यास गर्नु ।
 रडाको-ना० [सं० रण] १. परस्परको झगडा वा बेमेल;
 वैमनस्य । २. ठूलो हल्ला; राडो ।
 रड्कनु-अ० क्रि० [प्रा० रड्क] १. टेकेका ठाउँबाट खुट्टो
 खुस्कनु; चिप्लिनु । २. चुक्नु; भुल्नु । ३. पतन हुनु;
 च्युत हुनु ।
 रड्काइ-ना० [रड्क+आइ] रड्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रड्काइनु-स० क्रि० [रड्काउ+इ+नु] रड्कन लाइनु;
 ('रड्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 रड्काउनु-स० क्रि० [रड्क+आउ+नु] खुट्टो खुस्काउनु;
 रड्कन लाउनु; ('रड्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रड्किनु-अ० क्रि० [रड्क+इ+नु] टेकेका ठाउँबाट खुट्टो
 खुस्कनु; ('रड्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 रड्को-ना० [रड्क+ओ] रड्कने काम; चिप्लिने काम; रड्-
 काइ ।
 रण-ना० [सं०] लडाइँ; युद्ध; सङ्ग्राम ।
 रण-क्षेत्र-ना० [सं०] युद्ध-भूमि ।
 रण-ध्वज-वि० [रण+ध्वज] रणध्वज ।
 रण-चण्डी-ना० [सं०] रण-क्षेत्रकी देवी ।
 रणजित्-मल्ल-ना० [सं०] विक्रमी उन्नाइसौँ शताब्दीका
 शुर्भमा भक्तपुरको शासन गर्ने एक राजा; भक्तपुर
 राज्यका अन्तिम मल्ल राजा ।
 रणत्कार-ना० [सं०] धनुका प्रत्यञ्चा आदिको शब्द;
 क्षणत्कार ।
 रण-धीर-वि० [सं०] धैर्यपूर्वक युद्ध गर्ने वीर ।
 रण-नाद-ना० [सं०] लडाइँका मैदानमा वीरहरूले गर्ने
 गर्जना ।
 रणबहादुर-शाह-ना० [रण+बहादुर+शाह] उन्नाइसौँ
 शताब्दीको आधा-आधीतिर नेपालको शासन गर्ने
 श्री ५ महाराजाधिराज; स्वामी-महाराज ।
 रण-भूमि-ना० [सं०] लडाइँको मैदान; युद्ध-स्थल ।
 रण-रङ्ग-ना० [सं०] १. रण-भूमि; युद्ध-क्षेत्र । २. लडाइँ
 गर्ने उत्साह ।
 रण-रणक-ना० [सं०] १. प्रबल कामना; उत्कट इच्छा ।
 २. अशान्ति; व्यग्रता ।
 रण-लक्ष्मी-ना० [सं०] विजय-लक्ष्मी ।

रण-वीर-ना० [सं०] युद्ध-क्षेत्रमा वीरतापूर्वक लड्ने योद्धा;
 युद्ध-वीर ।
 रण-शूर-वि० [सं०] योद्धा; रण-वीर ।
 रण-सङ्ग्राम-ना० [सं०] १. युद्ध; लडाइँ । २. घम्सा-
 घम्सी; मारामार ।
 रण-स्तम्भ-ना० [सं०] युद्धमा विजय प्राप्त गरेको स्मरण
 गराउनाका निमित्त बनाइएको स्तम्भ; विजय-स्तम्भ ।
 रण-स्थल-ना० [सं०] युद्ध-क्षेत्र ।
 रणाङ्गण-ना० [सं०] लडाइँको मैदान; युद्ध-क्षेत्र ।
 रणाजिर-ना० [सं०] युद्ध-क्षेत्र ।
 रण्डा-ना० [सं०] राँडी; विधवा ।
 रण्डी-ना० [सं० रण्डा] नाच-गान गर्ने पेशा भएकी वा धनका
 निमित्त पर-पुरुषसित सम्भोग गराउने पेशा गर्ने स्त्री;
 वेश्या ।
 रण्डीबाज-वि० [रण्डी+बाज] रण्डीहरूसित समागम गर्ने;
 रण्डीबाजी गर्ने; वेश्या-गामी ।
 रण्डीबाजी-ना० [रण्डी+बाजी] रण्डीसितको समागम;
 वेश्या-गमन ।
 रण्डी-ना० [सं० रण्डा] रण्डीबाजी गर्ने व्यक्ति; फुँडो;
 बेसुल्लो ।
 रत-वि० [सं०] १. अनुरक्त; आसक्त । २. तल्लीन;
 लिप्त । (ना०) ३. प्रेम । ४. स्त्री-समागम ।
 रत-ङ्गे-वि० [सं० रात्र्यन्ध] राती आँखा नदेख्ने रोग लागेको;
 रतौँधी भएको ।
 रत-ङ्गे-ना० [सं० रक्त+अङ्ग] बोट-बिरुवाहरूका डाँठ रातो
 हुने एक रोग; राँके ।
 रतनी-ना० [रतङ्गे] रात परेपछि आँखाले नदेख्ने एक
 रोग; रतौँधी; रतौनी ।
 रतन्जोत-ना० [सं० रत्न+ज्योति] हात्ती-काने; सजिवन ।
 रति-ना० [सं०] १. कामदेवकी पत्नी । २. मैथुन; समागम ।
 ३. प्रेम; प्रीति । ४. साहित्यमा श्रृङ्गार-रसको स्थायी-
 भाव । ५. शोभा; सौन्दर्य ।
 रतिइनु-अ० क्रि० [रति+इ+नु] लहसिइनु; इयाम्मिइनु;
 ('रतिनु'-को भा० क्रि०) ।
 रति-कर्म-ना० [सं०] सम्भोग; रति-क्रिया ।
 रति-कूजित-ना० [सं०] मैथुनका समयमा गरिने सीत्कार
 शब्द ।
 रति-केलि-ना० [सं०] रति-क्रिया; सम्भोग ।
 रति-क्रिया-ना० [सं०] मैथुन; सम्भोग ।
 रति-क्रीडा-ना० [सं०] मैथुन; रति-केलि ।
 रति-गृह-ना० [सं०] केलि-गृह; क्रीडा-गृह ।
 रति-दान-ना० [सं०] मैथुन; सम्भोग ।
 रतिनु-अ० क्रि० [सं० रति+नु] १. लहसिनु; इयाम्मिनु ।
 २. प्रेममा फस्नु; अनुरक्त हुनु । ३. सधिनु; वशमा आउनु ।
 रति-पति-ना० [सं०] कामदेव ।

रति-बन्ध-रन्काइनु

रति-बन्ध-ना० [सं०] सम्भोगको ढङ्ग वा आसन ।
 रति-मन्दिर-ना० [सं०] १. क्रीडा-गृह; रति-गृह । २. भग; योनि ।
 रति-रस-ना० [सं०] रति-क्रीडा ।
 रति-लम्पट-वि० [सं०] कामुक; विलासी ।
 रती-ना० [रत्ती] रत्ती ।
 रतुवा-वि० [रति+उवा] सधिएको; रतिएको ।
 रतुवा-ना० [रातो] रातो एक जातको मृग ।
 रतेउली-ना० [रात+उली] १. विवाहमा दुलहा अन्धाए-पछि दुलहाका घरका स्त्रीहरूले साथीहरू मिली राती गर्ने नाच-गान आदि; रतेली । २. दुलही भित्र्याउने दिन रतेली खेल्ने स्त्रीहरूलाई खुवाइने भोज ।
 रतेली-ना० [रात+एली] रतेउली ।
 रतौधी-ना० [सं० रात्र्यन्ध] रात परेपछि आँखाले नदेख्ने एक रोग; रतनी; रतङ्गे ।
 रतौनी-ना० [रतनी] रतनी; रतौधी ।
 रत्ती-ना० [सं० रक्तिका] १. लाल; राती-गेडी; रती । (वि०) २. अलिकति; ज्यादै थोरै ।
 रत्न-ना० [सं०] १. गहना-गुरियामा जडिने, बहु-मूल्य र चहकिलो पत्थर; हीरा, माणिक, पन्ना आदि पत्थर; जवाहिरात । (यिनमा मोती, माणिक्य, वैडूर्य, गोमेद, हीरा, मूगा, पद्म-राग, पन्ना र नील-मणि-यी नौ विशेष प्रसिद्ध छन् ।) (वि०) २. सर्व-श्रेष्ठ; सर्वोत्तम ।
 रत्न-गर्भा-ना० [सं०] पृथ्वी ।
 रत्न-सू-ना० [सं०] पृथ्वी ।
 रत्नाउलो-ना० [ने०] केही कुना-कुना परेका पानका आकारका पात, साना फूल र रातो डाँठ हुने एक जातको झार ।
 रत्नाकर-ना० [सं०] १. समुद्र । २. खानि ।
 रत्नावली-ना० [सं०] १. मणिहरूको माला । २. कुनै प्रकृत वर्णनका साथ-साथ प्रसङ्ग-वश केही क्रमिक कुराहरूको उल्लेख हुँदा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।
 रत्नौलो-ना० [ने०] खेतमा उम्रने एक जातको घाँस ।
 रत्याइ-ना० [रत्याउ+आइ] रत्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रत्याइ-ना० [रति+याइ] रतिने किसिम वा भाव ।
 रत्याइनु-सं० क्रि० [रत्याउ+इ+नु] प्रेममा फसाइनु; ('रत्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 रत्याउनु-सं० क्रि० [रति+याउ+नु] १. लहस्याउनु । २. प्रेममा फसाउनु; अनुरक्त पार्नु । ३. सधाउनु; वशमा पार्नु; ('रतिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रत्यौली-ना० [रात+यौली] रतेउली ।
 रथ-ना० [सं०] १. विशेषगरी चार वा दुइ पाङ्ग्रा हुने प्राचीन कालको एक यान । २. घोडाहरूले तान्ने पाङ्ग्रा लागेको वग्गीजस्तो एक प्रकारको सवारी । ३. शरीर; देह । ४. गोडा; खुट्टा ।
 रथ-प्रात्रा-ना० [सं०] देव-देवीलाई रथमा राखी घुमाएर

गरिने उत्सव ।

रथवान्-ना० [सं०] रथ हाँक्ने व्यक्ति; सारथि ।
 रथाङ्ग-ना० [सं०] १. पाङ्ग्रा । २. चक्र । ३. चखेवा पक्षी ।
 रथी-वि० [सं०] १. रथमा चढ्ने । (ना०) २. योद्धा; वीर ।
 रथोद्धता-ना० [सं०] प्रत्येक चरणमा क्रमशः रगण, नगण, रगण र लघु एवम् गुरु हुने एक वर्ण-वृत्त ।
 रथ्या-ना० [सं०] सङ्क; राज-मार्ग ।
 रद-ना० [सं०] दाँत ।
 रदच्छद-ना० [सं०] ओठ; ओष्ठ ।
 रदन-ना० [सं०] दाँत ।
 रदनच्छद-ना० [सं०] ओठ; ओष्ठ ।
 रद-पट-ना० [सं०] ओठ ।
 रदल-बदल-ना० [अ० रद्+बदल्] केही विषयलाई खारिज वा परिवर्तन गर्ने काम; अदल-बदल ।
 रद्-वि० [सं० रक्त] १. आनन्द वा खुशीले मस्त; मुग्ध । २. प्रसन्न; हर्षित । ३. अनुरक्त; आसक्त । ४. विस्मित; चकित ।
 रद्-वि० [अ०] १. रद्दी; निकम्मा । २. खारिज; डिसमिस ।
 रद्दी-वि० [अ०] काम नलाग्ने; निकम्मा ।
 रनक्क-क्रि० यो० [ने०] १. एक्कासि रिसाउने किसिम; झनक्क । २. तात्ने किसिम ।
 रनघ्वाँक-वि० [रण+घ्वाँक] अति ठूलो; वडैमाको; अजङ्गको ।
 रन-वन-ना० [प्रा० रन्न+वन (सं०)] सम्पूर्ण वन; चारै-तिर रिङ्गै किँजिएको वन ।
 रनभुल्ल-ना० [प्रा० रन्न+भुल्] जिल्लिने काम; अलमल्ल; बिलख-बन्द ।
 रनाहा-ना० [रन्क+आहा] १. असह्य मानसिक ताप; आन्तरिक वेदना । २. ठूलो मानसिक रीस । ३. रिँगटा; फनफने ।
 रनिवास-ना० [रानी+निवास] रानीहरू बस्ने महल; अन्तःपुर ।
 रन्कनु-अ० क्रि० [रनक्क] १. एकाएक रिसाउनु; एक्कासि झोकिनु । २. खूबसित तात्नु ।
 रन्कनु-अ० क्रि० [सं० रण] घण्टा, काँसका बाजा आदि तरङ्ग छुट्ने गरी बज्नु; घन्केर बज्नु ।
 रन्काइ-ना० [रन्क+आइ] रन्कने वा रिसाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रकाइ-ना० [रन्क+आइ] बाजा आदि रन्कने किसिम, क्रिया वा भाव; घन्काइ ।
 रन्काइ-ना० [रन्काउ+आइ] बाजा आदि रन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रन्काइनु-सं० क्रि० [रन्काउ+इ+नु] रन्कने पारिनु; शब्दका तरङ्ग छुट्ने गरी बाजा आदि बजाइनु; ('रन्काउनु'-

को क० क्रि०) ।
 रन्काइनु-स० क्रि० [रन्काउ+इ+नु] कसैलाई क्रुद्ध पारिनु; ('रन्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 रन्काउनु-स० क्रि० [रन्क+आउ+नु] शब्दको तरङ्ग छुट्ने गरी धातुका बाजा, भाँडा आदि बजाउनु ।
 रन्काउनु-स० क्रि० [रन्क+आउ+नु] क्रुद्ध पार्नु; ('रन्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रन्कारन्की-ना० [रन्को+रन्को] परस्परमा रन्केर बाझ्ने काम; चर्काचर्की ।
 रन्काहा-वि० [रन्क+आहा] रन्करीस उठ्ने स्वभावको; रन्कने प्रकृतिको; जङ्ग्याहा; झोकी ।
 रन्किनु-अ० क्रि० [रन्क+इ+नु] १. रन्कनु । २. एकाएक रिसाइनु; ('रन्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 रन्को-ना० [रन्क] १. रीसको आवेग; झोँक; रनाहा । २. रिडटा; फनफने । ३. मनको एकोहोरोपन; धुन । ४. शब्दको तरङ्ग ।
 रन्क्याइ-ना० [रन्कि+याइ] रन्किने किसिम वा भाव; रन्काइ ।
 रन्क्याहट-ना० [रन्कि+याहट] रन्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रन्ज-ना० [फा०] १. दुःख; खेद । २. रीस; क्रोध ।
 रन्डा-ना० [रन्दा] रन्दा ।
 रन्थनाइ-ना० [रन्थनाउ+आइ] रन्थनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रन्थनाइनु-अ० क्रि० [रन्थनि+आउ+इ+नु] १. रन्थनाउनु । २. रन्थनिइनु; ('रन्थनिनु'-को भा० क्रि०) ।
 रन्थनाउनु-अ० क्रि० [रन्थ] रन्थनिनु ।
 रन्थनिइनु-अ० क्रि० [रन्थनि+इ+नु] दुनमुनिइनु; ('रन्थनिनु'-को भा० क्रि०) ।
 रन्थनिनु-अ० क्रि० [रन्थ+इ+नु] १. चोट-पटक; ठक्कर आदिको वेदनाले बेहोश हुन खोज्नु; दुनमुनिनु । २. रिडटा लाग्नु । ३. रनाहा छुट्नु ।
 रन्थन्याइ-ना० [रन्थनि+याइ] रन्थनिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रन्थन्याइनु-स० क्रि० [रन्थन्याउ+इ+नु] रन्थनिन लाइनु; ('रन्थन्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 रन्थन्याउनु-स० क्रि० [रन्थनि+याउ+नु] रन्थनिन लाउनु; ('रन्थनिनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रन्थन्याहट-ना० [रन्थनि+याहट] रन्थनिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रन्दा-ना० [फा० रन्दा:] काठ ताछेर सफा वा चिल्लो पार्ने एक औजार; रन्डा ।
 रन्धक-ना० [सं०] १. खानेकुराहरू पकाउने व्यक्ति; भान्से । २. बरबाद गर्ने व्यक्ति ।
 रन्धन-ना० [सं०] १. पकाउने काम; राँध्नु । २. बरबाद

गर्नु; नाश गर्नु ।
 रन्ध्र-ना० [सं०] १. प्वाल; छिद्र । २. दोष; कलङ्क । ३. भग; योनि ।
 रन्ध्र-वंश-ना० [सं०] गोपे-बाँस ।
 रन्न्-क्रि० यो० [सं० रण्] १. शब्दको तरङ्ग छुट्ने किसिम; रन्कने किसिम । २. खूब तात्ने किसिम । ३. रीसले चूर हुने किसिम; रिसाउने किसिम । ४. ज्वर चढ्ने किसिम ।
 रपट-ना० [सं० पट] फराकिलो समतल जमीन; मदान; चापट ।
 रपोट-ना० [अं० रिपोर्ट] रिपोर्ट ।
 रप्फू-ना० [अ० रफू] रफू ।
 रप्फू-चक्कर-वि० [अ० रफू+चक्कर] एकदम भाग्ने वा बेपत्ता हुने; सुइँकुच्चा ठोक्ने ।
 रफ-वि० [अं०] १. खेसा; मसौदा । २. खस्रो ।
 रफत-ना० [अ० रवत] अभ्यास; दलेली ।
 रफू-ना० [अ० रफू] कपडाहरू फाटेका वा तिनमा प्वाल परेका ठाउँमा उसै कपडाको धागोले मसिनो गरी बन्नु; रफू ।
 रफतार-ना० [फा० रफतार] गति; चाल ।
 रबड़-ना० [अं० रबर] रबर ।
 रबड़-छन्द-ना० [रबड़+छन्द] रबर-छन्द ।
 रबर-ना० [अं०] १. बरका जातिको एक वृक्ष । २. त्यस वृक्षको चोप पकाएर बनाइने प्रसिद्ध एक लचिलो पदार्थ । (यसबाट टयूब, टायर, खेलौना आदि अनेक किसिमका मालहरू बन्दछन् ।)
 रबर-छन्द-ना० [रबर+छन्द] मुक्त-छन्द (हेलाको रूपमा) ।
 रबी-ना० [अ० रबीअ] हिउँदे बाली; जड़हन ।
 रब्ध-वि० [सं०] शुरू गरिएको; आरम्भ गरिएको ।
 रभस-ना० [सं०] १. वेग; झोक । २. उत्सुकता । ३. प्रसन्नता; आनन्द । ४. पछुतो । ५. खेद; दुःख । (वि०) ६. उग्र; प्रचण्ड । ७. प्रबल । ८. उत्सुक ।
 रम-वि० [सं०] १. प्रसन्न गर्ने; आनन्द दिने । २. राम्रो; मनोहर । (ना०) ३. प्रेमी । ४. पति । ५. आनन्द; हर्ष । ६. कामदेव ।
 रमझम-ना० [सं० रम्] १. रमिता; रमाइलो । २. झिलि-मिली; सज-धज ।
 रमण-ना० [सं०] १. क्रीडा; विलास । २. समागम; मैथुन । ३. यता-उति डुल्नु; विचरण । ४. पति; स्वामी । (वि०) ५. सुन्दर; मनोरम । ६. प्यारो; प्रिय । ७. क्रीडासक्त; विलासी ।
 रमणी-ना० [सं०] सुन्दरी स्त्री; युवती ।
 रमणीय-वि० [सं०] सुन्दर; मनोहर ।
 रमणीयता-ना० [सं०] सुन्दरता; मनोहरता ।
 रमता-वि० [सं० रम्] मठ, मन्दिर, आश्रम आदि केही नभएको, डुलेर भिक्षाद्वारा जीवन-निर्वाह गर्ने (साधु); फिरन्ता ।

रमन-रव

रमन-ना० [अ० राउन्ड] १. रक्षाका निमित्त पुलीस वा सिपाहीहरू राती घुम्ने काम। २. त्यसरी घुम्ने पुलीस वा सिपाही।
 रमरम-क्रि० यो० [ने०] हल्का पिरो हुने किसिम; अलि-अलि पिरो हुने किसिम।
 रमरमती-ना० [रमरम+ती] रमरम; रमरमी।
 रमरमाइ-ना० [रमरमाउ+आइ] रमरमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; परपन्थाइ।
 रमरमाइ-ना० [रमरमाउ+आइ] रमरमाउने किसिम, क्रिया वा भाव; रमाइ।
 रमरमाइनु-अ० क्रि० [रमरमाउ+इ+नु] खूब रमाइनु; ('रमरमाउनु'-को भा० क्रि०)।
 रमरमाइनु-अ० क्रि० [रमरमाउ+इ+नु] रमरम पिरो होइनु; ('रमरमाउनु'-को भा० क्रि०)।
 रमरमाउनु-अ० क्रि० [सं० रम+रमाउ+नु] खूब रमाउनु; रमाइलो मान्नु।
 रमरमाउनु-अ० क्रि० [रमरम+आउ+नु] रमरम पिरो हुनु; हल्का पिरो हुनु; परपन्थाउनु।
 रमरमिता-ना० [सं० रम्+रमिता] रामरमिता।
 रमरमी-ना० [सं० रम्+रम्+ई] १. रमिता; रमझम; रमाइलो। २. उत्सव।
 रमरमी-क्रि० यो० [रमरम+ई] हल्का पिरो हुने किसिम; रमरम।
 रमल-ना० [अ०] पासा हानेर शुभ-अशुभ फल थाहा पाउने फलित-ज्योतिषको एक पद्धति।
 रमा-ना० [सं०] १. लक्ष्मी। २. पत्नी। ३. शोभा। ४. सम्पत्ति।
 रमाइ-ना० [रमाउ+आइ] गाई-भैँसीले कराउने किसिम वा क्रिया।
 रमाइ-ना० [रमाउ+आइ] रमाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 रमाइनु-अ० क्रि० [रमाउ+इ+नु] रमाइलो मानिनु; ('रमाउनु'-को भा० क्रि०)।
 रमाइलो-ना० [सं० रम्+आइ+लो] १. रमिता; रमझम; रमरमी। (वि०) २. मनलाई आनन्द दिने; रमणीय। ३. मनपर्दो।
 रमाउनु-अ० क्रि० [सं० रम्भ+आउ+नु] गाई-भैँसी आदि कराउनु; राम्नु।
 रमाउनु-अ० क्रि० [रम्+आउ+नु] १. रमाइलो मान्नु; रम्नु। २. खुशी हुनु; प्रसन्न हुनु। ३. भोग-विलास गर्नु। ४. लठ्ठ पर्नु। ५. खुशी गराउनु; लहस्याउनु; ('रम्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 रमा-कान्त-ना० [सं०] विष्णु।
 रमाना-वि० [फा० खान:] १. खाना; प्रस्थित। (ना०) २. प्रस्थान; कतै जाने काम।
 रमा-पति-ना० [सं०] विष्णु।

रमिता-ना० [सं० रम्] मनलाई रमाउने खेल, तमाशा, उत्सव आदि; रमाइलो हुने काम।
 रमिते-वि० [रमिता+ए] रमिता हेर्ने; तमाशे; दर्शक।
 रमिनु-अ० क्रि० [रम्+इ+नु] रमाइलो मानिनु; ('रम्नु'-को भा० क्रि०)।
 रम्नु-अ० क्रि० [सं० रम्+नु] १. रमाइलो मान्नु; रमाउनु। २. लठ्ठ पर्नु; भुल्नु; लहसिनु। ३. खेल्नु; रमिता गर्नु; लहड्ठ गर्नु। ४. भोग-विलास गर्नु। ५. तल्लीन हुनु।
 रम्भ-ना० [सं०] १. घमण्डसहितको ठूलो स्वर; गर्जन। २. वेग। ३. शक्ति।
 रम्भा-ना० [सं०] १. केरा; कदली। २. गौरी। ३. स्वर्गको एक प्रसिद्ध अप्सरा।
 रम्भित-वि० [सं०] बजाइएको; शब्द निकालिएको।
 रम्भी-ना० [सं०] १. ढोके; द्वार-पाल। २. बूढो मानिस; वृद्ध व्यक्ति।
 रम्भोर-वि० [सं०] केराका सुप्लाजस्ता ऊरु भएकी (स्त्री)।
 रम्य-वि० [सं०] १. सुन्दर; मनोहर। २. रमणीय। ३. रमण गर्न योग्य।
 रम्याइँ-ना० [राम्रो+याइँ] राम्रो हुनाको भाव; रम्यता।
 रय-ना० [सं०] १. वेग; तीव्र गति। २. प्रवाह; धारा। ३. उत्साह।
 रयालाइ-ना० [रयाल्+आइ] रयाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 रयालिनु-सं० क्रि० [रयाल्+इ+नु] च्यालजस्तो हुने गरी घोलिनु; ('रयाल्नु'-को क० क्रि०)।
 रयाल्नु-सं० क्रि० [च्याल्+नु] च्यालजस्तो हुने गरी घोलिनु; हुँडिनु; रगड्नु।
 रल्ल-वि० [ने०] १. अलमल्ल; विलख-बन्द। २. जिल्ल; वाल्ल।
 रल्लक-ना० [सं०] १. ऊनी वस्त्र। २. आँखाको पलक। ३. एक जातको मृग। ४. पाखरीको रूख।
 रल्लिइनु-अ० क्रि० [रल्लि+इ+नु] लखरिइनु; ('रल्लिनु'-को भा० क्रि०)।
 रल्लिनु-अ० क्रि० [रल्ल+इ+नु] १. काम-न-काजसित यता-उति हल्लनु; लखरिनु; अल्लारिनु। २. यता-न-उता हुनु। ३. रल्ल पर्नु; जिल्लिनु।
 रल्ल्याइ-ना० [रल्लि+याइ] रल्लिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 रल्ल्याइ-ना० [रल्ल्याउ+आइ] रल्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 रल्ल्याइनु-सं० क्रि० [रल्ल्याउ+इ+नु] बेकाममा झुलाइनु; ('रल्ल्याउनु'-को क० क्रि०)।
 रल्ल्याउनु-सं० क्रि० [रल्लि+याउ+नु] १. बेकाममा झुलाउनु। २. रल्ल पार्नु; जिल्ल्याउनु; ('रल्लिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 रव-ना० [सं०] १. ध्वनि; नाद। २. शब्द; आवाज। ३.

भनभनाहट; गुञ्जन ।
 रवण-ना० [सं०] १. शब्द; आवाज । २. कोइली । ३. काँसो ।
 (वि०) ४. शब्द निकालने ।
 रवानगी-ना० [फा०] रवाना हुने किसिम, क्रिया वा भाव;
 प्रस्थान ।
 रवाना-वि० [फा०] १. कुनै टाढाको ठाउँतिर हिँडेको;
 प्रस्थित । २. पठाइएको ।
 रवाफ-ना० [रवाब] रवाब ।
 रवाफिलो-वि० [रवाफ+इलो] रवाफ गर्नुपर्ने; ढाँची;
 रवाफी ।
 रवाफी-वि० [रवाफ+ई] रवाफ गर्ने स्वभावको; ढाँची ।
 रवाब-ना० [अ० रोब] बढ्ता ढाँचा; रोब; धाक;
 रवाफ; फूति ।
 रवाबी-वि० [रवाब+ई] रवाफी ।
 रवि-ना० [सं०] १. सूर्य । २. आँकको वृक्ष ।
 रवि-मण्डल-ना० [सं०] १. सूर्यको वरि-परि कहिले-काहीँ
 देखिने मण्डल । २. सूर्यको बिम्ब ।
 रवि-वार-ना० [सं०] आदित्य-वार; आइत-वार ।
 रवि-वासर-ना० [सं०] रवि-वार; आदित्य-वार ।
 रवि-सुत-ना० [सं०] १. शनैश्चर । २. यमराज ।
 रशना-ना० [सं०] १. कन्धनी । २. पटुका; पेटो । ३. डोरी ।
 रशनोपमा-ना० [सं०] उपमेय क्रमशः उपमान बन्दै गएर
 उपमेय र उपमान शृङ्खला-बद्ध हुँदा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।
 रश्मि-ना० [सं०] १. किरण । २. घोडाको लगाम; बाग ।
 ३. डोरी ।
 रस-ना० [सं०] १. वनस्पति वा जडी-बूटी र तिनीहरूका
 फल, फूल, पात आदि निचोर्दा निस्कने तरल पदार्थ ।
 २. रुखमा घाउ लगाएर निकालिने लेदो वा तरल
 पदार्थ; निर्यास (खोटो, गुँद, लाहा आदि) । ३. बूटी,
 वनस्पति आदि उसिनेर निकालिने सार पदार्थ; काँडा ।
 ४. रक्सी; मदिरा । ५. प्राणीको शरीरबाट निकस्ने दूध,
 वीर्य आदि । ६. अमृत; सुधा । ७. प्राणीले खाएको वस्तु
 रगत बन्नुभन्दा पहिले बग्ने तरल पदार्थ; शरीरस्थ
 सात धातुमध्ये एक । ८. जल; पानी । ९. तरल पदार्थ;
 झोल; द्रव । १०. पानीमा घोलेको चीनी, मिस्री आदिको
 झोल; शरबत । ११. कुनै वस्तुको सार भाग; तत्त्व ।
 १२. आयुर्वेद-शास्त्रअनुसार कुनै धातु भस्म गरेर
 तयार पारेको औषध । १३. पारो । १४. धातु भस्म
 गरेर बनाएको औषध (रस-सिन्दूर आदि) । १५.
 सिम्भिक । १६. खाएको वस्तु जिभामा पर्दा हुने
 अनुभव; रसनेन्द्रियको ज्ञान; स्वाद (अमिलो, गुलियो,
 तीतो आदि) । १७. काम-काज वा व्यक्तिसँगको संसर्गमा
 लाने चाख; रुचि । १८. कुनै कार्यविशेषबाट पाइने
 आनन्द । १९. काव्यबाट मनमा उत्पन्न हुने भाव;
 विभाव, अनुभाव, र सञ्चारी-भावको योगबाट व्यञ्जित

आनन्दको अनुभव । (यो नौ प्रकारको मानिएको छ—
 शृङ्गार, हास्य, कर्ण, रौद्र, वीर, भयानक, वीभत्स, शान्त
 र अद्भुत ।) २०. क्रीडा; केलि ।
 रस-कपूर-ना० [सं० रस-कर्पूर] आयुर्वेदीय औषधमा प्रयोग
 हुने एक सेतो धातु ।
 रस-केलि-ना० [सं०] १. क्रीडा; विहार । २. हँस्ती;
 दिल्लगी ।
 रस-केसर-ना० [सं०] कपूर ।
 रस-गर्भ-ना० [सं०] रसाञ्जन ।
 रसगुल्ला-ना० [सं० रस+गोल] छेनाबाट बनाइने एक
 प्रकारको मिठाई; रस-बरी; रस-गोला ।
 रस-गोला-ना० [रस+गोलक] रसगुल्ला; रस-बरी ।
 रसज्ञ-वि० [सं०] १. रसको मर्म बुझ्ने । २. कला र
 साहित्यको मर्म जान्ने ।
 रसद-वि० [सं०] १. सुखद; आनन्द-दायक । २. स्वादिलो;
 स्वादिष्ट ।
 रसद-ना० [फा०] १. नपकाएको खाद्य सामग्री; अन्न-पात;
 अनाज । २. सीधा; रसोद ।
 रसदार-वि० [रस+दार] रस भएको; रसिलो ।
 रस-धातु-ना० [सं०] १. पारो । २. शरीरमा रहेका सात
 धातुमध्ये एक ।
 रसन-ना० [सं०] १. स्वाद लिनु; चाख्नु; आस्वादन । २.
 ध्वनि; आवाज । ३. जिभ्रो ।
 रसना-ना० [सं०] १. जिभ्रो; जिह्वा । २. रसको अनुभव
 गर्नु; रसास्वादन ।
 रसनीय-वि० [सं०] १. स्वाद लिन योग्य; चाख्न योग्य ।
 २. मीठो; स्वादिष्ट ।
 रसनेन्द्रिय-ना० [सं०] जिभ्रो; रसना; जिह्वा ।
 रसनोपमा-ना० [सं०] रशनोपमा ।
 रस-बरी-ना० [सं० रस+वटी] रसगुल्ला रस-गोला ।
 रस-बस-ना० [सं० रस+बस (फा०)] प्रेम; अनुराग ।
 रसम-ना० [अ० रस्म] रीति; प्रथा; परिपाटी ।
 रसम-रिवाज-ना० [रसम+रिवाज] रसम; रिवाज ।
 रस-मैत्री-ना० [सं०] दुइ रसको उपयुक्त मेल । (उदा०—
 गुलियो-अमिलो, शृङ्गार-हास्य आदि ।)
 रस-रङ्ग-ना० [सं०] हर्ष, उत्सव आदिमा गरिने मनो-
 रञ्जक काम; रमिता ।
 रस-राज-ना० [सं०] १. शृङ्गार रस । २. पारो ।
 रसवान्-वि० [सं०] १. रस भएको; रसिलो । २. मीठो;
 स्वादिष्ट । ३. साहित्यमा कुनै एक रस अर्को रस वा
 भावको अङ्ग हुँदा पर्ने एक अलङ्कार ।
 रस-विरोध-ना० [सं०] दुइ परस्पर विरोधी रसको योग ।
 रस-शार्दूल-ना० [सं०] मुत्केरीलाई फायदा गर्ने एक
 आयुर्वेदीय रसौषध ।
 रस-शास्त्र-ना० [सं०] रसायन-शास्त्र ।

रस-सिन्दूर-रह

रस-सिन्दूर-ना० [सं०] पारो र गन्धकको मेलबाट बने एक रसौषध ।

रस-सिद्ध-वि० [सं०] रसहरू अभिव्यक्त गर्नेमा सिपालु ।

रसा-ना० [सं०] १. भूमि; पृथ्वी । २. नदी । ३. रसातल ।

रसाइ-ना० [रसाउ+आइ] रसाउने किसिम, क्रिया वा भाव; चुहाइ ।

रसाइ-ना० [रसाउ+आइ] रसाउने किसिम, क्रिया वा भाव; रसायन लगाउने काम ।

रसाइनु-स० क्रि० [रसाउ+इ+नु] रसायन लगाइनु; ('रसाउनु'-को क० क्रि०) ।

रसाइनु-अ० क्रि० [रसाउ+इ+नु] रसले युक्त होइनु; ('रसाउनु'-को भा० क्रि०) ।

रसाउनु-स० क्रि० [सं० रसायन+नु] पलेका धातुले धातुका दुइ वस्तुहरू जोड्नु वा धातुमा परेका प्वाल टाल्नु; रसायन लाउनु ।

रसाउनु-अ० क्रि० [सं० रस+आउ+नु] १. रसले युक्त हुनु; रस भरिनु; रसिलो हुनु । २. रस चुहुनु । ३. तरल पदार्थ अलि-अलि गरेर निस्कनु । (स० क्रि०) ४. खुशी पार्नु; प्रसन्न पार्नु; रिझाउनु ।

रसाञ्जन-ना० [सं०] चुत्राको काठ, जरो आदि पकाएर बनाइने आँखाको औषध ।

रसातल-ना० [सं०] पृथ्वीमनिका सात लोकमध्ये छैटौँ लोक ।

रसात्मक-वि० [सं०] १. रस भएको; रस-युक्त । २. सुन्दर ।

रसादि-ना० [सं०] १. पारो हालेर भस्म गरिएको आयुर्वेदीय औषध । (वि०) २. धातु-उपधातुहरूको भस्मसहितको (औषध) ।

रसाभास-ना० [सं०] साहित्यमा अनुचित ठाउँमा कुनै रसको वर्णन गर्दा पर्ने अवस्था ।

रसायन-ना० [सं०] १. औषध । २. तामालाई सुन बनाउने एक कल्पित योग । ३. धातुलाई भस्म गर्ने वा एक धातुलाई अर्को धातुमा परिणत गर्ने विद्या; रसायन-शास्त्र । ४. भिन्न दुइ धातुलाई जोड्ने वा फुटे-टुटेका धातुका पात्रलाई जोड्ने अर्को धातु । ५. तरल पदार्थ अलि-अलि गरी चुहुने काम ।

रसायनज्ञ-वि० [सं०] रसायन-शास्त्रको ज्ञाता ।

रसायन-विज्ञान-ना० [सं०] रसायन-शास्त्र ।

रसायन-शास्त्र-ना० [सं०] पदार्थहरूमा रहेका विभिन्न प्रकारका रस-तत्त्वको विवेचना गर्ने शास्त्र; रसायन-विज्ञान ।

रसाल-ना० [सं०] १. आँप । २. कटहर । ३. ऊखु । (वि०) ४. रसिलो । ५. मीठो; मधुर ।

रसिइनु-अ० क्रि० [रसि+इ+नु] प्रेम होइनु; ('रसिनु'-को भा० क्रि०) ।

रसिक-वि० [सं०] १. रस वा स्वाद लिने । २. आनन्दी; मोजी । ३. क्रीडा-प्रेमी । ४. रस-युक्त; स्वादिष्ट । (ना०)

५. सौन्दर्य, प्रेम, भक्ति आदि कोमल र मधुर विषयप्रति

अनुराग भएको व्यक्ति; सहृदय व्यक्ति; भावुक । ६. काव्य र कलाको मर्म बुझ्ने व्यक्ति; रसज्ञ ।

रसिकता-ना० [सं०] १. रसिक हुनाको भाव । २. हँस्सी; दिल्लगी ।

रसित-वि० [सं०] १. रस भएको; रस-युक्त । २. शब्द गरिएको; आवाज निकालिएको । ३. रसाएको; चुहेको ।

रसिनु-अ० क्रि० [सं० रस+इ+नु] प्रेम हुनु; रतिनु; लहसिनु ।

रसिया-ना० [सं० रस+इया] स्त्री र पुरुष-दुइ थरीले सवाल-जवाफ गरी गाइने शृङ्गार-रस-प्रधान एक किसिमको लोक-गीत ।

रसिलो-वि० [सं० रस+इलो] १. रस भएको; रस-युक्त । २. मीठो; स्वादिष्ट । ३. सुन्दा आनन्द लाग्ने; मधुर । ४. भिजासिलो । ५. ठट्यौलो । ६. रसिक ।

रसीद-ना० [फा०] कुनै वस्तु कसैले पाएको प्रमाणस्वरूप लेखेर दिइने पत्र; भर्पाई ।

रसीदी-वि० [रसीद+ई] रसीदको; रसीद-सम्बन्धी ।

रसुवा-ना० [ने०] हिउँ पलेका बखतमा भोटतिर आवत-जावत गर्ने हुने, पश्चिम-एक (१)-नम्बर इलाकामा पर्ने एक घाटी ।

रसेटो-ना० [सं० रस+एटो] १. ऊखूको रस पकाउने चूलो वा ठाउँ । २. पकाउने, पिँघ्ने आदि धेरै काम-धन्धाको परिभ्राट; झमेला ।

रसोद-ना० [रसद] नपकाएको अन्न आदि; रसद ।

रसोन-ना० [सं०] लशुन ।

रसौषध-ना० [सं०] पारो हालेर भस्म गरिएको औषध; रसादि औषध ।

रस्ता-ना० [फा० रास्त:] १. बाटो; मार्ग । २. उपाय; तरीका ।

रस्ता-किस्ता-ना० [रस्ता+किस्ता] १. काम-काज गर्ने व्यवस्था; प्रबन्ध । २. विभिन्न रकम-कलम वा ठेकहरूको लेन-देन गर्ने बन्दोबस्त ।

रस्म-ना० [अ०] प्रथा; परिपाटी ।

रस्म-रिवाज-ना० [रस्म+रिवाज] रस्म; रिवाज ।

रस्मी-वि० [अ०] १. साधारण । २. औपचारिक । रस्म-सम्बन्धी ।

रस्याइ-ना० [रस्याउ+आइ] रस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रस्याइनु-स० क्रि० [रस्याउ+इ+नु] रास लाइनु; ('रस्याउनु'-को क० क्रि०) ।

रस्याउनु-स० क्रि० [रास+याउ+नु] १. रास लाउनु; थुप्याउनु । २. मल त्याग गर्नु; थुस्स्याउनु (निन्दार्थमा) ।

रह-ना० [सं० रह] दह; हृद ।

रह-ना० [सं०] १. एकान्तको ठाउँ; निर्जन स्थान । २. गुप्त कुरो; रहस्य । ३. मैथुन ।

रहकुल-ना० [रह+कुल] बाँकी रहेको अंश; अवशेष।
 रहजन-ना० [फा० राहजन] एकान्तको बाटो वा ठाउँमा लुट्ने डाँकू।
 रहजनी-ना० [फा० राहजनी] बाटा-घाटाको एकान्त ठाउँमा डकैती गर्ने काम।
 रहन-सहन-ना० [रहनु+सहनु] १. जीवन-निर्वाह गर्ने तरीका; लडाइ-खवाइ, व्यवहार आदिको ढाँचा। २. रीति-स्थिति; चाल-चलन।
 रहनु-अ० क्रि० [प्रा० रह+नु] १. बस्नु; ठहर्नु; स्थित हुनु। २. मौजूद हुनु; उपस्थित हुनु; विद्यमान हुनु। ३. रोकनु; थाम्नु। ४. अवशेष हुनु; बच्नु। ५. छुट्नु। ६. अरु क्रियाहरूका साथ लागेर त्यस क्रियाबाट व्यक्त हुने व्यापारलाई केही समयसम्म चलि रहेको बोध गराउने शब्द। (उदा०-बसिरहनु, खाइरहनु इत्या०।)
 रहनी-ना० [रह+नी] १. रहने वा रोकिने ठाउँ। २. कसैको चित्त बुझाउने वा मान राख्ने कुरो। ३. कविता आदिमा विश्राम लिने ठाउँ; यति। ४. थेंगो।
 रहम-ना० [अ० रहम्] १. करुणा; दया। २. प्रेम; प्रीति।
 रहर-ना० [लहड़] उत्कट इच्छा; लहड़; उत्कण्ठा; चाह; चाह।
 रहर-ना० [सं० आढकी] १. प्रत्येक भेटनामा लाम्चा तीन-तीन वटा पात हुने, पहेँला फूल फुल्ने, लामा-लामा कोसा फल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैका कोसाभित्र फल्ने दाल-जातको अन्न। (यसका सेतौं, रातो, कालो आदि रङ्गका दाना हुने अनेक भेद छन्।)
 रहरी-ना० [रहर] रहर।
 रहल-वि० [रह] रहेको; बचेको; बाँकी रहेको।
 रहल-पहल-वि० [रहल+पहल (फा०)] १. बचे-खुचेको; बाँकी रहेको। (ना०) २. बचेको वा बाँकी रहेको वस्तु; निधार-पिथार।
 रहस्य-ना० [सं०] १. कुनै विषयको भित्री वा मूल कुरो; गुप्त भेद। २. मर्म। ३. दुर्बोध तत्त्व। (वि०) ४. गुप्त।
 रहस्यवाद-ना० [सं०] अव्यक्त वा अज्ञातलाई विषय अथवा लक्ष्य बनाएर त्यसप्रति प्रणय, विरह आदि भाव व्यक्त गर्ने सिद्धान्त वा प्रथा।
 रहस्यवादी-वि० [सं०] रहस्यवादको अनुयायी।
 रहाइ-ना० [रह+आइ] रहने किसिम, क्रिया वा भाव; बसाइ।
 रहाइनु-स० क्रि० [रहाउ+इ+नु] बसाइनु; ('रहाउनु-को० क० क्रि०)।
 रहाउनु-स० क्रि० [रह+आउ+नु] बसाउनु; ठहराउनु; ('रहनु'-को प्रे० क्रि०)।
 रहित-वि० [सं०] १. नाम शब्दका पछिल्लि लागेर 'नभएको', 'हीन', 'विना' आदि अर्थ बुझाउने शब्द। (उदा०-गुण-रहित, दोष-रहित आदि।) २.

खाली; शून्य। ३. त्यागिएको; छोडिएको; पृथक् गरिएको।
 रहितत्व-ना० [सं०] खाली हुनाको भाव; शून्यता।
 रहिनु-अ० क्रि० [रह+इ+नु] बसिनु; ('रहनु'-को भा० क्रि०)।
 रहु-ना० [सं० रोहित] एक जातको माछो; रोहित; रोहू।
 रहे-पहेको-वि० [रहल+पहल] बचे-खुचेको; रहल-पहल।
 राँकिइनु-अ० क्रि० [राँकि+इ+नु] राँकोजस्तो होइनु; ('राँकिनु'-को भा० क्रि०)।
 राँकिनु-अ० क्रि० [राँको+इ+नु] १. राँकोजस्तो हुनु; रीसले चूर हुनु। २. जाज्वल्यमान हुनु; प्रकाशमान हुनु। ३. खूब मोटाउनु। ४. घाउ-खटिरा बढ्नु वा सुनिनु।
 राँकी-ना० [सं० रङ्ग] नेपालका मुसलमान व्यापारी।
 राँके-वि० [राँको+ए] १. राँको बालेर हिँड्ने। (ना०) २. श्रावण सङ्क्रान्तिका भोलिपल्टको दिन। ३. तातो हावा। ४. बोट-बिरुवाको एक रोग; रतङ्गे।
 राँके-भूत-ना० [राँके+भूत] राती राँकोका रूपमा देखिने भनी प्रसिद्ध एक प्रकारको भूत।
 राँको-ना० [फा० चिराग] आगाको मुसलो; ज्वाला; लप्को।
 राँग-ना० [सं० रङ्ग] सीसाजस्तो एक प्रकारको धातु; राङ।
 राँगो-ना० [सं० रङ्ग] प्रायः कालो, साँढेजस्तो एक जातको घर-पाला चौपाया; भैंसीको भाले; महिष।
 राँटो-ना० [ने०] १. खन-जोत गर्दा कुनै कारण-वश बीचमा रहन गएको बाँझो जमीन। २. लिप-पोत गर्दा बीचमा नलिपिएको वा नपोतिएको जमीन; टाँटो।
 राँड-ना० [सं० रण्डा] १. पोइ मरेकी स्त्री; राँडी; विधवा। २. स्त्री-जातिलाई गाली गर्ने शब्द।
 राँड-भाँड-वि० [राँड+भाँड] जथाभावी कुरो वा गाली; भाँड-भैलो।
 राँडी-वि० [राँड+ई] १. पति मरेकी; ठुटी; विधवा। (ना०) २. स्त्री-जातिलाई गाली गर्ने शब्द; राँड।
 राँडो-वि० [राँडी+ओ] स्वास्नी मरेको (पुरुष)।
 राँधिनु-स० क्रि० [राँध्+इ+नु] पकाइनु; पाक गरिनु; ('राँध्नु'-को क० क्रि०)।
 राँध्नु-स० क्रि० [सं० रन्धन+नु] पकाउनु; पाक गर्नु; र्धिनु।
 राँबो-ना० [रामो] रामो।
 राइटर-ना० [अ०] बहीदारभन्दा माथि मुखियाभन्दा तलको एक निजामती दर्जा।
 राइफल-ना० [अ०] एक प्रकारको बन्दूक।
 राइबाघा-वि० [राकस+बाघ] बघिनीको जस्तो कडा स्वभाव भएकी; राकस्नी; मापाकी (स्त्री)।
 राइबाघे-वि० [राइबाघा+ए] बाघको जस्तो कडा स्वभाव भएको; मापाको (पुरुष)।
 राई-ना० [सं० राजिक] १. रायो। २. पिप्लाको बीज।
 राई-ना० [अ०] मुडुलो-गहूँ।
 राई-ना० [प्रा० राअ] १. किरात-जातिको एक वर्ग।

राई-राज-कुल

२. जिल्लामा तिरो-भरो उठती-पुठती गर्ने अधिकारीको एक दर्जा ।
 राई-ना० [ने०] च्याङ्ग्राको एक जात ।
 राक्षस-ना० [प्रा०] राक्षस ।
 राक्षसनी-ना० [राक्षस+नी] १. राक्षस स्त्री; दानवी । २. मापाकी वा दुष्टा स्त्री । ३. असाधारण रूपले धेरै काम गर्न सक्ने स्त्री ।
 राक्षसनी-ना० [राक्षसनी] राक्षसनी ।
 राका-ना० [सं०] १. पूर्णिमाको रात । २. पूर्णिमा । ३. पहिलो पल्ट रजस्वला भएको स्त्री । ४. लूतो रोग ।
 राका-पति-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 राक्षस-ना० [सं०] १. दैत्य; राक्षस; असुर । २. दुष्ट वा क्रूर व्यक्ति ।
 राक्षस-विवाह-ना० [सं०] युद्ध गरीकन कन्या लुटेर ल्याई गरिने एक प्रकारको विवाह ।
 राक्षसी-वि० [सं०] १. राक्षस-सम्बन्धी । २. राक्षसजस्तो डर-लाग्दो वा विकट (कर्म) । (ना०) ३. राक्षस-जातिकी स्त्री । ४. दुष्ट स्वभाव भएको स्त्री ।
 राक्षसी-विवाह-ना० [सं० राक्षस-विवाह] राक्षस-विवाह ।
 राखिनु-स० क्रि० [राख्+इ+नु] बसाइनु; बसालिनु; ('राख्नु'-को क० क्रि०) ।
 राख्नु-स० क्रि० [प्रा० रक्ख+नु] १. बसाउनु; बसाल्नु । २. थन्क्याउनु; रहनु दिनु । ३. स्थापन गर्नु; थाप्नु । ४. रक्षा गर्नु । ५. विवाह नगरी कनै स्त्रीलाई स्वास्नी तुल्याउनु ।
 राग-ना० [सं०]-१. प्रिय वस्तुमा हुने मनको भाव । २. प्रेम; रति; अनुराग । ३. मोह । ४. लोभ; लालच । ५. हर्ष; आनन्द । ६. ईर्ष्या; द्वेष । ७. चन्दन, कस्तूरी, कपूर आदिबाट बन्ने, जीउमा घस्ने लेप; अङ्ग-राग । ८. रँग । ९. माहुर । १०. उत्कट गन्ध; चर्को गन्ध । ११. शास्त्रीय पद्धतिअनुसार स्वर र गायन-क्रियाद्वारा सुसज्जित, सुन्दर र आकर्षक ध्वनिहरूको विशेष क्रम । (यसका मुख्य तीन भेद छन्-औडव, पाडव र सम्पूर्ण । यी भेदका अन्तर्गत भैरव, मालकोश, हिण्डोल, दीपक, श्री र मेघ-यी छ राग छन् ।)
 राग-ना० [फा० रान] १. सुस्वाङ्गको जाँघ । २. तिघ्राको अगिल्लो भाग । ३. घोडाको काठीमा बसी जाँघले च्याप्ने एक रीति ।
 राग-परिवार-ना० [सं०] छ राग, तीस रागिनी र तिनका छोरा र बहारी गरीहुने राग-रागिनीका चार सय चौरासी भेदको समूह ।
 राग-माला-ना० [सं०] अनेक राग-रागिनीका स्वरको उपयोग गरी गाइने गीत ।
 राग-रङ्ग-ना० [सं०] १. गाना-बजाना । २. रङ्ग-डङ्ग ।
 रागात्मक-वि० [सं०] रागले युक्त; रागले परिपूर्ण ।
 रागिनी-ना० [सं०] सङ्गीत-शास्त्रअनुसार छ रागका तीस

पत्नीहरू । (भैरवका-भैरवी, वराटी, मधुमाधवी, सैन्धवी, रवङ्गाली । मालकोशका-तोडी, गौरी, गुणकली, खम्बावती र कुकुभ । हिण्डोलका-रामकली, देशाक्षी, ललित, बिलावल र पटमञ्जरी । दीपकका-देशी, कुमुदिनी, नट, केदारा र कान्धरा । श्रीका-मालश्री, आशावरी, धनाश्री, वसन्त र मारु । मेघका-टङ्क, मल्लार, गुर्जरी, भूपाली र देशकारी ।)
 रागी-ना० [सं०] १. प्रेमी; अनुरागी । २. राग गाउने व्यक्ति; गवैया । (वि०) ३. रँगाइएको; रञ्जित । ४. विषय-वासनामा फसेको; विषयासक्त ।
 राघव-ना० [सं०] १. रामचन्द्र । २. रघु-वंशमा उत्पन्न व्यक्ति । ३. सबभन्दा ठूलो एक जातको समुद्री माछो ।
 राघे-वि० [सं० राग] एक रङ्गको भूमिमा अर्को रङ्गको धर्सा परेको ।
 राघे-पाटे-वि० [राघे+पाटे] दुइ-तीन थरीका बुट्टा भएको; झालेमाले ।
 राङ-ना० [राङ्ग] राङ्ग ।
 राङभाङ-ना० [ने०] असल किसिमको काठ हुने एक जातको रुख । (चकमकद्वारा आगो पार्ने काममा यसका भुवाको उपयोग गरिन्छ ।)
 राच्छेस-ना० [सं० राक्षस] राक्षस ।
 राच्छेस्ती-ना० [राच्छेस+नी] राच्छेस-जातकी स्त्री; राक्षसी ।
 राज-ना० [सं० राजन्] अरु शब्दका अधि वा पछि लागेर राजकीय वा त्यसको सर्व-प्रधान, सर्व-श्रेष्ठ आदि अर्थको बोध गराउने शब्द । (उदा०-राज-राज, पण्डित-राज, राज-सभा इत्या० ।)
 राज-ना० [सं० राज्य] १. राज्य । २. शासन । ३. पूर्ण अधिकार; प्रभुत्व । ४. बस्ने काम (आदरको बोलीमा) ।
 राज-आँप-ना० [राज+आँप] एक जातको आँप; राजाम्र ।
 राज-कदम्ब-ना० [सं०] ठूलो जातको कदम्ब वृक्ष ।
 राज-कन्या-ना० [सं०] राजाकी छोरी; राज-कुमारी ।
 राज-कर-ना० [सं०] १. राज्यले उठाउने कर । २. राजस्व ।
 राज-कर्मचारी-ना० [सं०] राजाको वा राज्यको कर्मचारी; सरकारी जागीरदार ।
 राजकली-ना० [राज+कली] १. कृष्ण-कलीका जस्ता बोटमा भित्रपट्टि राता चार बटा दल हुने, सुगन्धराजको जस्तो फूल तलतिर फर्केर फुल्ने एक जात बोट । २. त्यसैको फूल । (यसका अन्य रङ्ग पनि हुन्छन् ।)
 राज-काज-ना० [राज्य+काज] राज्य वा शासन चलाउने काम; शासन-व्यवस्था ।
 राजकीय-वि० [सं०] राजा वा राज्यसित सम्बन्ध भएको ।
 राज-कुमार-ना० [सं०] राजाको छोरो; राज-पुत्र; शाहजादा ।
 राज-कुमारी-ना० [सं०] राजाकी छोरी; राज-कन्या; राज-पुत्री; शाहजादी ।
 राज-कुल-ना० [सं०] १. राजाको कुल; राज-वंश । २.

राज-दरबार; राज-प्रासाद । ३. न्यायालय ।
 राज-खजुरी-ना० [सं०] ठूलो जातको डल्ले-खजुर ।
 राजखानी-ना० [सं० रज+खानि] बोका, थुमा आदि मासु खाइने पशुहरूको अण्ड-कोष ।
 राज-गद्दी-ना० [राज+गद्दी] १. राजाको गद्दी; राज-सिंहासन । २. राज्याधिकार ।
 राज-गृह-ना० [सं०] १. राजालाई मन्त्र सुनाउने गुरु । २. धर्म-सम्बन्धी विषयमा राज्यका तर्फबाट सर्वोच्च अधिकार पाएको व्यक्ति ।
 रज-गूठी-ना० [राज+गूठी] १. राजाहरूले राखेको गूठी । २. सरकारबाट चलाइने गूठी ।
 राज-गृह-ना० [सं०] राजाको दरबार; राज-महल ।
 राज-घराना-ना० [राज+घराना] राजाको वंश वा कुल; राज-वंश ।
 राज-घरानिया-वि० [राज+घरानिया] राज-कुलको; राज-वंशको; राज-परिवारको ।
 राज-चम्पक-ना० [सं०] घोगे-चाँप ।
 राज-चिह्न-ना० [सं०] राजाका चिह्न (छत्र, चँवर आदि) ।
 राज-ज्योतिषी-ना० [सं०] राज-दरबारमा ज्योतिषको काम गर्ने विद्वान् ।
 राज-तन्त्र-ना० [सं०] राज्यको शासन राजाद्वारा हुने शासन-प्रणाली ।
 राजतन्त्रात्मक-वि० [सं०] राज-तन्त्रका सिद्धान्तअनुसारको; राज-तन्त्रसित सम्बन्धित ।
 राज-तिलक-ना० [सं०] राज-गद्दीमा पहिलो पटक बस्ता विधिपूर्वक राजालाई लगाइने तिलक ।
 राज-तेज-ना० [सं०] १. राजाको तेज । २. सरकारबाट प्राप्त सम्मान वा पदको तेज ।
 राजत्व-ना० [सं०] राजाको काम, पद वा भाव ।
 राज-दण्ड-ना० [सं०] १. राजाका साथमा राज-चिह्न-स्वरूप रहने दण्ड । २. राजाको आज्ञा वा राज्यको विधान-अनुसार दिइने सजाय ।
 राज-दन्त-ना० [सं०] अगिल्लिरका तलका दुइ र माथिका दुइ दाँत ।
 राज-दरबार-ना० [राज+दरबार] १. राजाको दरबार; राजमहल । २. राज-सभा ।
 राज-दूत-ना० [सं०] एक राज्यबाट अर्को राज्यमा नियुक्त गरिएको दूत ।
 राज-द्रोह-ना० [सं०] राजा वा राज्यप्रतिको द्रोह; सरकार-प्रतिको विद्रोह ।
 राज-द्रोही-वि० [सं०] राजा वा राज्यप्रति द्रोह गर्ने; राज-द्रोह गर्ने; बागी ।
 राज-द्वार-ना० [सं०] राज-दरबारको ढोका ।
 राज-धर्म-ना० [सं०] राजाको कर्तव्य वा धर्म (देशमा शान्ति कायम राख्नु, प्रजाको पालना गर्नु आदि) ।

राजधानी-ना० [सं०] राजा वा राज्यको मुख्य शासक रहेको शहर ।
 राज-धुर-ना० [सं०] शासन-भार ।
 राजनीति-ना० [सं०] १. प्रजाको पालन गर्ने, राज्यको शासन मजबूत पार्ने, राज्यको रक्षा गर्ने र अरु राष्ट्रहरूसित व्यवहार गर्ने राज्यको नीति । २. राज्यको शासन-सम्बन्धी नीति वा व्यवस्था ।
 राजनीतिक-वि० [सं०] राजनीति-सम्बन्धी ।
 राजनीतिज्ञ-वि० [सं०] राज-नीतिको ज्ञाता ।
 राजन्य-ना० [सं०] १. राजा । २. क्षत्रिय । ३. अग्नि । ४. खिर्नीको बोट ।
 राज-पक्षी-ना० [सं०] चमेराका जस्ता छालाका पखेटा र दाँत हुने, राती चर्ने एक जातको पक्षी ।
 राज-पङ्क्ति-ना० [सं०] राज-पक्षी ।
 राज-पण्डित-ना० [सं०] राजालाई पुराण सुनाउने पण्डित; राज-दरबारका पण्डित ।
 राज-पत्नी-ना० [सं०] रानी ।
 राज-पथ-ना० [सं०] मूल सडक; राज-मार्ग ।
 राज-पद-ना० [सं०] राजाको पद वा स्थान ।
 राज-पद्धति-ना० [सं०] १. राज-काज चलाउने पद्धति; शासन-प्रणाली; राजनीति । २. राज-मार्ग ।
 राज-परिवार-ना० [सं०] १. राजाको परिवार । २. गद्दी-नशीन श्री ५ महाराजाधिराजसहित चार पुस्तासम्मका व्यक्तिहरूको समूह ।
 राज-पलाण्डु-ना० [सं०] रातो जातको प्याज ।
 राज-पाट-ना० [सं० राज्य+पट्ट] राज्य-सम्बन्धी काम-कारवाई; राज-काज ।
 राज-पाल-ना० [सं०] १. राजा । २. कुनै प्रान्तको शासक ।
 राज-पुत्र-ना० [सं०] राज-कुमार ।
 राज-पुत्री-ना० [सं०] राज-कुमारी; राज-कन्या ।
 राज-पुर-ना० [सं०] राजधानी ।
 राज-पुरुष-ना० [सं०] राज-कर्मचारी ।
 राज-पुरोहित-ना० [सं०] राजा वा राज-परिवारको पुरोहित ।
 राजपूत-ना० [सं० राज+पुत्र] रजपूत ।
 राज-प्रासाद-ना० [सं०] राज-दरबार; राज-भवन ।
 राज-बन्दी-वि० [राज+बन्दी] राज-काज-सम्बन्धी मामलामा कैद भएको; राजनीतिक कैदी ।
 राजबेली-ना० [राज+बेली] १. कुना-कुना परेका भोर्लाका जस्ता ठूला-ठूला दुर्गन्ध आउने पात, प्याजी रङ्ग मिसिएका सुगन्ध आउने सेता फूल र सेता टीका-टीका परेका डाँठ हुने एक जातको सानो बोट । २. त्यसैको फूल । (यसका पातको उपयोग जुत्तामा पालिश गर्ने काममा पनि हुन्छ ।)
 राज-भक्त-वि० [सं०] राजा वा राज्यका प्रति भक्ति राख्ने ।
 राज-भक्ति-ना० [सं०] राजा वा राज्यका प्रतिको आदर वा निष्ठा ।

राज-भवन-राजस्व

राज-भवन-ना० [सं०] १. राजा बस्ने दरबार; राज-प्रासाद ।
 २. राज्यको सर्वोच्च शासक बस्ने भवन ।
 राज-भाषा-ना० [सं०] १. राष्ट्र-भाषा । २. राज्यका काम-कारवाइमा प्रयोग हुने मुख्य भाषा ।
 राज-भोज-ना० [सं०] १. राज्यको सुख-भोग; राज्य गर्नु ।
 २. प्रातःकालमा देवतालाई लगाइने नैवेद्य । ३. जुंगा नहुने, कलेजी रङ्गको असल एक जातको धान । ४. त्यसैको चामल ।
 राज-मण्डूक-ना० [सं०] ठूलो जातको भ्यागुतो; पाहा; ब्याङ ।
 राज-महल-ना० [राज+महल] राजा बस्ने प्रासाद ।
 राज-महिषी-ना० [सं०] पटरानी ।
 राज-माता-ना० [सं०] राजाकी माता ।
 राज-मार्ग-ना० [सं०] फराकिलो र लामो सडक; मूल सडक; राज-पथ ।
 राज-माष-ना० [सं०] बोडी ।
 राज-मुकुट-ना० [सं०] राजाले धारण गर्ने मुकुट; शिर-पेच ।
 राज-महल-ना० [राज+महल] राज-दरबार ।
 राज-मुद्रा-ना० [सं०] १. सरकारी कागज-पत्रमा लगाइने राजा वा राज्यको छाप । २. सरकारी छाप ।
 राज-मुनि-ना० [सं०] राजपि ।
 राज-मेखला-ना० [सं०] विशेष किसिमका पोशाकका साथ राजाले कम्मरमा बाँध्ने पेटो ।
 राज-यक्ष्मा-ना० [सं०] क्षय-रोग ।
 राज-यक्ष्मी-वि० [सं०] क्षय-रोगको रोगी ।
 राज-योग-ना० [सं०] १. फलित-ज्योतिष अनुसार राजा हुन पाउने वा राज्यको सुख भोग पाउनग्रह-गतिको एक योग ।
 २. पतञ्जलिले आफ्नो योग-शास्त्रमा बताएको विशेष योग-दर्शन ।
 राज-राज-ना० [सं०] १. बादशाह; सम्राट् । २. कुबेर । ३. चन्द्रमा ।
 राज-राजेश्वर-ना० [सं०] बादशाह; सम्राट् ।
 राज-राजेश्वरी-ना० [सं०] १. दश-महाविद्यामध्ये एक । २. महारानी; पटरानी ।
 राज-रोग-ना० [सं०] १. क्षय-रोग । २. प्रायः निको नहुने किसिमको रोग ।
 राजपि-ना० [सं०] राज-वंशमा उत्पन्न ऋषि; क्षत्रिय-कुलमा उत्पन्न ऋषि ।
 राज-लक्षण-ना० [सं०] १. सामुद्रिक-शास्त्रअनुसार राजा वा राजासमानको हुने चिह्न । २. राज-चिह्न ।
 राज-लक्ष्मी-ना० [सं०] १. राज-चिह्न । २. युधिष्ठिर ।
 राज-लक्ष्मी-ना० [सं०] १. राज्यकी अधिष्ठात्री देवी । २. राजा वा राज्यको शक्ति वा गौरव । ३. राज-श्री; राजा वा राज्यको वैभव ।
 राज-लिपि-ना० [सं०] कुनै देशको राज-कार्य, न्यायालय आदिमा प्रमुख रूपले प्रचलित लिपि ।

राज-वंश-ना० [सं०] राजाको वंश; राज-कुल ।
 राज-वंश्य-वि० [सं०] राजाका वंशको; राज-कुलको ।
 राज-वर्त्म-ना० [सं०] राज-मार्ग ।
 राज-वल्लभ-ना० [सं०] १. चिरौजी । २. खिर्नी (फल) । ३. लाम्चो र ठूलो एक जातको बयर । ४. राजाको प्रिय-पात्र ।
 राज-वस्त्र-ना० [सं०] राजाहरूले विशेष अवसरमा बाहिर-पट्टि धारण गर्ने एक किसिमको खुकुलो वस्त्र ।
 राज-विद्या-ना० [सं०] राज-नीति ।
 राज-विद्रोह-ना० [सं०] राजा वा राज्यप्रतिको विप्लव; राज-द्रोह ।
 राज-विद्रोही-वि० [सं०] राज-विद्रोह गर्ने; राज-द्रोही ।
 राजविराज-ना० [सं०] नेपालको पूर्वी तराईको सप्तरी जिल्लाको एक बस्ती ।
 राज-वृक्ष-ना० [सं०] १. चिलाउनेका जत्रा पात, छिनछिनेका जस्ता पहेँला झुप्पा परेका फूल, भित्र पत्र-पत्र परेका गुलिया, बाटुला, काला चक्की हुने साह्रो घिरौँलाजस्ता फल फल्ने एक जातको रूख । २. त्यसैको फल; अमलतास ।
 राज-वैद्य-ना० [सं०] राज-दरबारको वैद्य ।
 राज-शुक-ना० [सं०] ठूलो एक जातको सुगा ।
 राज-श्री-ना० [सं०] १. राजा वा राज्यको वैभव । २. राजा वा राज्यको शोभा ।
 राज-संसद्-ना० [सं०] राज-सभा ।
 राजस-वि० [सं०] १. रजोगुणबाट उत्पन्न; रजोगुणी । (ना०) २. रजोगुण । ३. क्रोध; मनको कुनै किसिमको आवेग । ४. राजाको पद वा सिंहासन । ५. राजको शासन गर्ने अधिकार ।
 राज-सत्ता-ना० [सं०] १. राज्यको सत्ता; प्रभु-सत्ता । २. राज्याधिकार । ३. राज-तन्त्र ।
 राज-सत्तात्मक-वि० [सं०] राजाको सत्ता प्रधान भएको (शासन-प्रणाली, विचार, सिद्धान्त आदि) ।
 राज-सदन-ना० [सं०] राज-भवन; राज-प्रासाद ।
 राज-सभा-ना० [सं०] १. राजा स्वयं उपस्थित रहेको गण्यमान्य व्यक्तिहरूको विशेष सभा । २. राजाहरूको सभा । ३. न्यायालय ।
 राज-सिंहासन-ना० [सं०] विशेष अवसरमा राजा बस्ने सिंहासन; राज-गद्दी ।
 राजसिक-वि० [सं०] रजोगुणबाट उत्पन्न; राजस ।
 राजसी-वि० [सं०] १. राजाहरूको जस्तो । २. राजाहरूलाई सुहाउने; राजोचित । ३. रजोगुण-सम्बन्धी ।
 राज-सूय-ना० [सं०] सम्राट्-पद प्राप्त भएका राजाहरूले गर्ने विशेष प्रकारको एक यज्ञ ।
 राज-सेवक-ना० [सं०] राजा वा राज्यको सेवक; राज-कर्मचारी ।
 राजस्व-ना० [सं०] कर, शुल्क आदिका रूपमा राजा वा राज्यलाई प्राप्त हुने धन ।

राज-हंस-ना० [सं०] चुच्चो र खुट्टा रातो हुने ठूलो एक जातको हंस; रजहंस ।
 राजा-ना० [सं०] वंश-परम्पराअनुसार उत्तराधिकार प्राप्त गर्ने, कुनै देशको शासन गर्ने प्रधान शासक; भू-पति; नृप ।
 राजाङ्गन-ना० [सं०] राज-प्रासादको आँगन ।
 राजाज्ञा-ना० [सं०] राजाको आज्ञा वा हुकुम ।
 राजादनी-ना० [सं०] खिनी ।
 राजाधिकारी-ना० [सं०] १. न्यायाधीश । २. राज-कर्मचारी ।
 राजाधिराज-ना० [सं०] राजाहरूका राजा; महाराज ।
 राजाधिष्ठान-ना० [सं०] राजाको दरबार भएको नगर; राजधानी ।
 राजान्न-ना० [सं०] राज-भोग धान ।
 राजाम्न-ना० [सं०] राज-आँप ।
 राजि-ना० [सं०] १. पङ्क्ति; ताँती । २. रेखा ।
 राजिका-ना० [सं०] १. रायो । २. पिप्लाको दाना । ३. पङ्क्ति; श्रेणी ।
 राजी-ना० [सं०] १. पङ्क्ति; श्रेणी । २. रायो; राई ।
 राजी-वि० [अ० राजी] १. मन्जूर; सम्मत; राजू; खुशी । २. सहमत; अनुकूल ।
 राजी-खुशी-ना० [राजी+खुशी] १. मन्जुरी र प्रसन्नता; मनोमान; खुशी-राजी । २. आराम; सुविस्ता । (वि०) ३. राजी र प्रसन्न ।
 राजीनामा-ना० [फा० राजीनामा] १. आफ्ना हकको घर, जग्गा, जमीन, पद आदि खुशीसाथ छोडिदिने काम । २. त्यसरी छोड्दा लेखिदिने कागज ।
 राजी-बाजी-ना० [राजी+बाजी (फा०)] १. राजी-खुशी; प्रसन्नतापूर्वकको मन्जुरी । २. परस्परको मन्जुरी ।
 राजीव-ना० [सं०] १. कमल; पद्म । २. धर्क-मृग ।
 राजू-वि० [राजी] राजी ।
 राजेन्द्र-ना० [सं०] राजाहरूका पनि राजा; राजाधिराज ।
 राजेश्वर-ना० [सं०] राजाधिराज; राजेन्द्र ।
 राजोपकरण-ना० [सं०] छत्र, चामर, झन्डा आदि राजाका चिह्न; राज-चिह्न ।
 राजोपजीवी-ना० [सं०] १. राज-सेवक । २. राज-कर्मचारी ।
 राजी-ना० [सं०] १. पट्ट-महिषी; बड़ा-महारानी । २. राज-सिंहासनमा रहेकी स्त्री ।
 राज्य-ना० [सं०] १. एक राजा वा एक सत्ताद्वारा शासित देश । २. राजाको काम; रजाई; शासन । ३. राष्ट्र । ४. कुनै ठूलो राष्ट्रका अन्तर्गत स्वायत्त-शासनको अधिकार-प्राप्त कुनै प्रदेश ।
 राज्य-कर्ता-ना० [सं०] राज्य गर्ने व्यक्ति; शासक ।
 राज्य-कार्य-ना० [सं०] राज्य-सम्बन्धी काम वा व्यवस्था; राज-काज ।
 राज्य-तन्त्र-ना० [सं०] राज्यको शासन-प्रणाली; शासन-

पद्धति ।

राज्य-परिषद्-ना० [सं०] १. पारस्परिक हितका निमित्त विभिन्न राज्यहरूले आपस्तमा गरेको सङ्घटन । २. राष्ट्रका प्रधान शासकको अनुपस्थितिमा उनको काम चला-उनाका निमित्त गठन गरिएको विशिष्ट व्यक्तिहरूको परिषद् ।
 राज्य-पाल-ना० [सं०] कुनै राष्ट्रका अन्तर्गत रहेका राज्यमा राजा वा राष्ट्र-पतिका प्रतिनिधि भई शासन चलाउने व्यक्ति; गभर्नर ।
 राज्य-लक्ष्मी-ना० [सं०] १. राज-लक्ष्मी । २. श्री ५ राजेन्द्र-वीर-विक्रम-शाहकी कान्छा बड़ा-महारानी । (यिनैका समयमा नेपालको इतिहास-प्रसिद्ध कोत-पर्व भएको थियो ।)
 राज्य-व्यवस्था-ना० [सं०] १. राज्यको नियम वा नीति । २. मुलुकको प्रशासकीय व्यवस्था गर्ने सरकारी विभाग ।
 राज्य-सिंहासन-ना० [सं०] विशेष अवसरमा राजा बस्ने सिंहासन; राज-गद्दी ।
 राज्याङ्ग-ना० [सं०] १. राज्यका अङ्गहरू (राजा, मन्त्री, देश, दुर्ग, कोष, बल र सुहृत्) । २. राज्य वा राष्ट्रमा हुनु-पर्ने भूमि, निवासी, सरकार, प्रभु-सत्ता आदि आवश्यक तत्त्व ।
 राज्याभिषेक-वि० [सं०] राज्याभिषेक गरिएको ।
 राज्याभिषेक-ना० [सं०] कुनै नयाँ राजा प्रथम वार विधि-पूर्वक राज-गद्दीमा बस्दा औषधि-मिश्रित जलले मन्त्र-पूर्वक गरिने अभिषेक ।
 राज्यारोहण-ना० [सं०] कुनै राजा प्रथम वार राज-सिंहासनमा विधिपूर्वक बस्ने काम ।
 राज्योपकरण-ना० [सं०] राज-चिह्न ।
 राडिङ्ग-अ० क्रि० [राडि+इ+नु] राडिङ्ग; ('राडिङ्ग'-को भा० क्रि०) ।
 राडिङ्ग-अ० क्रि० [राडि] राडिङ्ग ।
 राडो-ना० [ने०] काम्लोजस्तो एक किसिमको बिछाउने ऊनी वस्त्र ।
 राडो-ना० [रडाको] परस्परको घोर विरोध; ठूलो झगडा; रडाको ।
 राडिङ्ग-अ० क्रि० [राडि+इ+नु] परस्परमा भित्र-भित्रै द्वेष-भाव उब्जिनु; ('राडिङ्ग'-को भा० क्रि०) ।
 राडिङ्ग-अ० क्रि० [राडो+इ+नु] १. परस्परमा भित्र-भित्रै द्वेष-भाव उब्जिनु; मुरमुरिनु । २. राडो मचिनु ।
 राडो-ना० [रगडा] राडो ।
 राणा-ना० [सं० राट] १. नेपालका भूत-पूर्व तीन-सरकार-का वंशजहरूको उपाधि । २. भारतको राजपुताना-प्रदेश-का राजाहरूको एक उपाधि ।
 रात-ना० [प्रा० रत्त] सूर्यास्त भएदेखि सूर्योदय नहुन्जेल-सम्मको समय; रात्रि; रजनी ।
 रात-दिन-क्रि० यो० [रात+दिन] १. सधैं; सर्वदा; रातो-

रातरात-रापिलो

दिन; दिन-रात । (ना०) २. रात र दिन ।
 रातरात-क्रि० यो० [रात+रात] रात-रातमा; राती-राती;
 रातैमा ।
 राति-क्रि० यो० [सं० रात्रि] राती ।
 राती-क्रि० यो० [सं० रात्री] १. रातमा; रात्रिमा ।
 (ना०) २. रात; रात्री ।
 राती-गेडी-ना० [रातो+गेडी+ई] १. अमिलीका जस्ता
 पात र हल्का गुलाबी रङ्गका फूल हुने, केराउका जस्ता
 कोसा र कोसाभित्र कालो टीका भएका राता गेडा फल्ने
 एक जातको लता । २. त्यसैको गेडो; आँखी-गेडी । (यसको
 जरालाई जेठीमधु भन्दछन् । यो सेतो र रातो-दुइ जातको
 हुन्छ । आयुर्वेदमा यसको गुण बल-कारक, केश र
 त्वचालाई फायदा गर्ने बताइएको छ ।)
 राते-ना० [रातो+ए] १. डाँठ रातो हुने बोट-बिरुवाको एक
 रोग; राँके; रतङ्गे । २. खुवा ।
 राते-वि० [रात+ए] रातको; रात-सम्बन्धी ।
 रातो-ना० [सं० रक्त] १. रगतको जस्तो रङ्ग; लाल ।
 (वि०) २. त्यस्तो रङ्गको; रक्त ।
 रातो-उखु-ना० [रातो+उखु] रातो-ऊखु ।
 रातो-ऊखु-ना० [रातो+ऊखु] रातो रङ्गको डाँठ हुने एक
 जातको ऊख; रक्तेधु ।
 रातो-च्याउ-ना० [रातो+च्याउ] जमीनमा उम्रने, रातो
 रङ्गको, छत्राकार, खान हुने एक जातको च्याउ ।
 रातोदिन-क्रि० यो० [रात+दिन] १. रात-दिन; अहोरात्र ।
 २. हमेशा; हर-वखत ।
 रातो-पीरो-वि० [रातो+पीरो] हृष्ट-पुष्ट र गालामा रगत
 चढेको; खूब राम्रो स्वास्थ्य भएको ।
 रातो-बलु-ना० [रातो+बलु] राता फूल र ठूला पात हुने
 एक जातको बलु; नाग-बला ।
 रातो-मत्स्येन्द्रनाथ-ना० [सं० रक्त+मत्स्येन्द्रनाथ] चैत्र
 शुक्ल अष्टमीका दिन जात्रा गरिने काठमाडौँका एक देवता ।
 रातो-मन्सरा-ना० [रातो+मन्सरा] १. रातो बोक्रा हुने,
 मध्यम श्रेणीको एक जातको धान । २. त्यसैको चामल ।
 रातो-माटो-ना० [रातो+माटो] घरमा लिप-पोत गर्ने रातो
 रङ्गको एक थरीको माटो ।
 रातो-मासी-ना० [रातो+मासी] १. रातो एक जातको
 धान; रक्त-शालि । २. त्यसैको चामल; जाडे-मासी ।
 रातो-लज्जावती-ना० [रातो+लज्जावती] रातो डाँठ र
 पातमा पनि रातो भाव हुने एक जातको लज्जावती ।
 रातो-लट्टे-ना० [रातो+लट्टे] डाँठका टुप्पामा झुप्पा परेर
 राता फूल फुल्ने एक जातको लट्टे ।
 रातो-शिरीष-ना० [रातो+शिरीष] राता फूल फुल्ने एक
 जातको शिरीष ।
 रातो-सखर-खण्ड-ना० [रातो+सखर-खण्ड] नीलो भावको
 रातो कन्द हुने एक जातको सखर-खण्ड ।

रातो-सहचर-ना० [रातो+सहचर] रातो फूल फुल्ने एक
 जातको सहचर ।
 रातो-मुठनी-ना० [रातो+मुठनी] रातो कन्द हुने एक
 जातको मुठनी; रक्त-पिण्डालुक ।
 रातै-वि० बो० [ने०] एरातै ।
 रात्रि-ना० [सं०] रात; निशा; रजनी ।
 रात्रिञ्चर-वि० [सं०] १. राती हिँड्ने । (ना०) २.
 राक्षस; निशा-चर ।
 रात्रि-चर-वि० [सं०] रात्रिञ्चर ।
 रात्रिन्दिव-क्रि० यो० [सं०] रातोदिन; अहोरात्र ।
 रात्रि-पाठ-शाला-ना० [सं०] राती पढाउने विद्यालय ।
 रात्री-ना० [सं०] रात; निशा ।
 रात्र्यन्ध-वि० [सं०] राती आँखाले नदेख्ने रोग लागेको;
 रतौंधी रोग लागेको ।
 राधा-ना० [सं०] १. कृष्णकी प्रियतमा; राधिका ।
 २. वैशाख पूर्णिमा । ३. विशाखा नक्षत्र । ४. महाभारत-
 प्रसिद्ध योद्धा कर्णलाई पाल्ने आमा ।
 राधिका-ना० [सं०] कृष्णकी प्रेमिका; राधा ।
 राधेय-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध योद्धा कर्ण ।
 रानी-ना० [प्रा० राणी] १. राजाकी पत्नी; महारानी;
 राज-महिषी । २. स्त्रीहरूको सम्मान-सूचक शब्द ।
 रानी-चरी-ना० [रानी+चरी] १. प्रायः केराका घारीमा
 रहने, पहेँलो, नीलो, सेतो, रातो आदि विभिन्न रङ्गको हुने,
 सानो एक जातको चरो । २. पासाको एक खेल ।
 रानी-ढकायो-ना० [रानी+ढकायो] गाभामा रातो फूल हुने
 एक जातको ढकायो; चण्डाल-कन्द ।
 रानी-तरुल-ना० [रानी+तरुल] एक जातको तरुल ।
 रानी-बन-ना० [प्रा० रन्न+वन (सं०)] ठूलो जङ्गल; चारै-
 तिर फिँजिएको वन; रन-बन ।
 रानी-बाबियो-ना० [रानी+बाबियो] पहरामा उम्मी तलतिर
 फर्केर रहने एक जातको बाबियो; दीर्घ-रोहिषक ।
 रानी-भ्यागुर-ना० [रानी+भ्यागुर] कुना-कुना परेका पात
 हुने, लहराका जरामा फल्ने एक जातको भ्यागुर ।
 रानु-ना० [रानी] मौरीकी रानी; रानो ।
 रानू-ना० [रानो] रानो ।
 रानो-ना० [रानी] मौरीकी रानी; रानु ।
 रानो-ना० [ने०] १. भित्र गुदी भएको ओखर । २. भित्रको
 सार भाग । (वि०) ३. भित्र गुदी भएको (फल) ।
 राप-ना० [सं० रवि] आगो, घाम आदिको तातोपन; आँच;
 ताप ।
 रापिडनु-अ० क्रि० [रापि+इ+नु] रापिलो होइनु;
 ('रापिनु'-को भा० क्रि०) ।
 रापिनु-अ० क० [राप+इ+नु] १. रापिलो हुनु; आँच
 बढ्नु । २. तालु; तातो हुनु; गर्माउनु ।
 रापिलो-वि० [राप+इलो] राप भएको; आँच भएको ।

राबड़ी-ना० [हि०] १. दूधको तर र चीनीबाट बने एक प्रकारको खाद्य पदार्थ । २. खावा दूध ।

राम-ना० [सं०] १. दशरथका जेठा छोरा; श्री रामचन्द्र । २. परशु-राम । ३. बलराम । ४. ईश्वर; भगवान् । ५. एको सङ्ख्या बुझाउने शब्द ।

राम-कड़ेरा-ना० [राम+कुटुम्बक (सं०)] मकैका जस्ता लामा-लामा पात र त्यसैको जस्तो बोट हुने एक जातको बूटी ।

राम-कली-ना० [राम+कली] १. रातो भेट्नु हुने सेता फूल फुल्ने श्याम-कलीका जातको एक लहरा । २. त्यसैको फूल ।

रामकली-ना० [सं०] हिण्डोल रागकी एक रागिनी ।

राम-कसूर-ना० [राम+कसूर] १. कुना-कुना परेका लाम्चा पात, नीला फूल, मूगीका जस्ता लामा कोसा र सखर-खण्डजस्तो कन्द हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको कन्द ।

रामकृष्ण-कँवर-ना० [सं० रामकृष्ण+कुमार] पृथ्वी-नारायण शाहका एक प्रसिद्ध सेना-पति । (नेपालको राणा-परिवार यिनैको सन्तान हो ।)

रामचन्द्र-ना० [सं०] कौसल्याका गर्भबाट जन्मेका, दशरथ-का जेठा छोरा; राम; विष्णुका दशावतारमध्ये एक ।

राम-छाया-ना० [राम+छाया] क्षणिक सुख; थोरै समयको आनन्द ।

राम-तिलक-ना० [सं०] एक किसिमको पहेँलो माटो; राम-रज ।

राम-तोरियाँ-ना० [राम+तोरियाँ] १. पाँच कुना परेका ठूला-ठूला पात हुने, सेतो र कलेजी रङ्ग मिसिएका फूल फुल्ने, लामो खस्रो कोसा फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको कोसो; भिण्डी ।

राम-दल-ना० [सं०] १. रामको वानरी सेना । २. नेपाल-का पुलीसको पुरानो एक विभाग ।

राम-दाना-ना० [राम+दाना] लट्टे ।

राम-नवनी-ना० [सं०] चैत्र शुक्ल नवमी; रामको जन्म भएको दिन ।

राम-नामी-वि० [सं० राम+नाम+ई] 'राम, राम' छापि-एको एक प्रकारको पछ्यौरा ।

राम-पुरी-ना० [रामपुर(नगर)+ई] एक जातको प्रायः पहेँलो रङ्गको ऊनी पछ्यौरा ।

राम-फटाका-ना० [सं० राम+पादुका] वैष्णवहरूले निधार-मा लाउने ठाडो तीन-धर्को तिलक; श्री-तिलक ।

राम-बाण-ना० [सं०] १. अजीर्ण रोग भएकालाई खुवाइने एक रसौषध । (वि०) २. अचूक; अमोघ । ३. तुरुन्त असर पार्ने ।

राम-भिँडा-ना० [राम+भिँडा] १. गोलभिँडा । २. राम-तोरियाँ ।

राम-रज-ना० [सं०] एक प्रकारको पहेँलो माटो; राम-तिलक ।

रामरमिता-ना० [रमरमिता] रमरमिता; रमाइलो ।

राम-रस-ना० [सं०] नून; लवण (जोगीहरूमा प्रचलित शब्द) ।

राम-राज्य-ना० [सं०] १. सबै जनतालाई सुख र आनन्द हुने, रामचन्द्रको जस्तो आदर्श राज्य । २. मन-मोज ।

राम-राम-ना० [सं०] १. भेट-घाट वा बिदा-बारी हुँदा परस्परमा नमस्कार गर्दा भनिने शब्द । २. सम्बन्ध-विच्छेद । ३. कसैको दुःख वा कष्ट देख्दा वा सुन्दा सहानुभूतिपूर्वक भनिने शब्द ।

राम-रिट्टो-ना० [राम+रिट्टो] १. ठूला-ठूला पात, पहेँला फूल र झुप्पा परेका फल फल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

राम-शर-ना० [सं०] ढड्डी ।

राम-शाह-ना० [राम+शाह] संवत् १६६३-देखि १६९१-सम्म गोरखामा राज्य गर्ने एक प्रसिद्ध सुधारक राजा । (यिनले न्याय, सामाजिक मर्यादा आदिका अनेक नियम बनाए ।)

रामा-ना० [सं०] १. सुन्दरी स्त्री । २. लक्ष्मी । ३. सीता । ४. राधा । ५. पत्नी ।

रामायण-ना० [सं०] १. रामको चरित्र वर्णन गरिएको, मूलतः वाल्मीकि मुनिले रचना गरेको प्रसिद्ध काव्य-ग्रन्थ । २. कुनै मृत व्यक्तिको शोक प्रकट गरेर गाइ-जात्रामा सेतो वस्त्र धारण गरी शहर घुम्दै गाइने शोक-गीत वा त्यो गाउने मण्डली ।

रामारुमी-वि० [ने०] १. पटकै नदेखिने; निस्पृह; गाढ (अँध्यारो) । २. सुनसान ।

रामेछाप-ना० [ने०] नेपालको पूर्व-दुइ (२) नम्बर-इलाका-को सदर मुकाम ।

रामेश्वर-ना० [सं०] हिन्दूहरूका प्रसिद्ध चार-धाममध्ये एक ।

रामो-ना० [प्रा० रम्प] काठमा प्वाल पार्ने वा काट्ने एक किसिमको औजार; राँबो ।

राम्नु-अ० क्रि० [सं० रम्भ] गाई, भैँसी आदि कराउनु ।

राम्रो-क्रि० यो० [राम्रो+गरी] राम्रोसँग; राम्रो गरी ।

राम्रो-वि० [सं० रम्य] १. देख्दा असल लाग्ने; सुन्दर; रम्य । २. असल; बेस; उम्दा ।

राय-ना० [फा०] १. आशय; मत; मनसुवा । २. सम्मति; सल्लाह ।

रायल-वि० [अ० रँयल] १. राजकीय; शाही । (ना०) २. बीस इन्च चौडाइ र छब्बीस इन्च लमाइ हुने कागत-को एक नापो ।

रायल्टी-ना० [अ० रँयल्टी] कुनै वस्तुको कर्ता वा स्वामी-लाई दिइने उसको वस्तुबाट भएका लाभको केही अंश ।

रायो-ना० [सं० राजिका] १. तोरीका जस्ता कोसा फल्ने, पहेँला फूल फुल्ने, ठूला-ठूला पात हुने, तरकारी खाइने एक जातको साग; राई; पाच्छै; राजिका । २. त्यसैको तोरीजस्तो गेडो वा फल । (यो तीन प्रकारको हुन्छ-ठूलो रायो, झुप्पे रायो र साङ्गले रायो । आयुर्वेदमा यो

रायो-राहु

पित्त-वर्द्धक तथा फियो र शूलको रोगलाई नाश गर्ने मानिएको छ ।)

रायो-ना० [राई] पिप्लाको बीज; राई ।

राल-ना० [सं० लाला] मुखमा रसाउने लेसाइलो पदार्थ; च्याल ।

राले-ना० [राल+ए] १. लुगामा राल नचुहोस् भनी केटा-केटीका गलामा लगाइने वस्त्र । (वि०) २. राल काढिरहने ।

रालो-ना० [सं० रणन] घण्टाको बीचमा रहने दण्डाकार साधन; लङ्गुर ।

रावण-ना० [सं०] रामायणको प्रसिद्ध प्रतिनायक र लङ्काको राजा ।

रावन्ने-मूला-ना० [रावण+मूला] बन-मूला; गठाले मूला ।

राशन-ना० [अं०] १. खाने-पिउने सामग्री; अन्न-पात ।

२. नियत समय र मात्रामा पाइने वा दिइने खाद्य सामग्री ।

राशि-ना० [सं०] १. थुप्रो; रास; ढेरी । २. क्रान्ति-वृत्तमा आउने बाह्र ताराहरूको समूह (मेष, वृष, मिथुन, कर्कट, सिंह, कन्या, तुला, वृश्चिक, धन, मकर, कुम्भ र मीन) । ३. अङ्क; सङ्ख्या ।

राशि-चक्र-ना० [सं०] मेष, वृष, मिथुन आदि राशिहरूको मण्डल वा समूह वा चक्र ।

राशि-नाम-ना० [सं०] जन्म-कालको राशिअनुसार राखिएको नाउँ; चिह्नको नाउँ ।

राशि-भोग-ना० [सं०] कुनै ग्रह कुनै राशिमा रहँदाको समय ।

राष्ट्र-ना० [सं०] १. देश; मुलुक । २. प्रजा; जनता ।

३. प्रभु-सत्ता-सम्पन्न सरकार भएको कुनै देश ।

राष्ट्र-नायक-ना० [सं०] १. श्री ५ महाराजाधिराज । २. कुनै राष्ट्रका प्रधान नेता ।

राष्ट्र-पति-ना० [सं०] आधुनिक गण-तान्त्रिक शासन-प्रणाली-अनुसार बहु-मतद्वारा निर्वाचित सर्व-प्रधान शासक वा राष्ट्रको सर्व-प्रधान प्रतिनिधि ।

राष्ट्र-परिषद्-ना० [सं०] १. नेपालको संविधान अनुसार विशेष अवस्थामा राष्ट्रका प्रमुख समस्यामा सल्लाह दिने र आफ्ना अधिकारभित्रका कुरामा निर्णय दिने परिषद् ।

२. राष्ट्रका प्रतिनिधिहरूको परिषद् ।

राष्ट्र-पाल-ना० [सं०] १. राजा; नृप । २. राष्ट्र-पति ।

राष्ट्र-पिता-ना० [सं०] प्रजा-तन्त्रका जन्म-दाता श्री ५ महाराजाधिराज, त्रिभुवन-वीर-विक्रम-शाह-देवको सम्मान-सूचक पद ।

राष्ट्र-वैङ्क-ना० [सं० राष्ट्र+वैङ्क (अं०)] कुनै राष्ट्रको मुद्राको नियन्त्रण र प्रचलन गर्ने, आफ्नो देश र विदेशका बीच हुने मुद्राको विनिमय गर्ने, देशमा रहेका अरू वैङ्क-हरूको धन-सम्पत्ति सुरक्षाका निमित्त जम्मा गर्ने, सरकारी ऋण-पत्रको व्यवस्था गर्ने आदि विशेष अधिकार-प्राप्त मुख्य वैङ्क ।

राष्ट्रवाद-ना० [सं०] १. आफ्नो राष्ट्रको उन्नतिको सिद्धान्त ।

२. आफ्नो राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रतिको भक्ति-भावना ।

राष्ट्रवादी-वि० [राष्ट्रवाद+ई] राष्ट्रवादको; राष्ट्रवादसित सम्बन्ध भएको । २. राष्ट्रवादको अनुयायी ।

राष्ट्र-सङ्घ-ना० [सं०] राष्ट्रहरूका बीच सहयोग, सद्भाव कायम गरी विश्व-शान्ति स्थापित गर्ने उद्देश्यले ईसवी सन् १९१९-मा खडा गरिएको, विश्वका स्वाधीन राष्ट्र-हरूको सङ्घटन ।

राष्ट्रिक-वि० [सं०] १. राष्ट्रको; राष्ट्रिय । (ना०) २. शासक ।

राष्ट्रिय-वि० [सं०] राष्ट्र-सम्बन्धी; राज्य-सम्बन्धी ।

राष्ट्रियता-ना० [सं०] १. कुनै राष्ट्रको हुनाको भाव, स्थिति वा अवस्था । २. राष्ट्रको स्थिति, भाव वा अवस्था । ३. राष्ट्रप्रतिको आस्था, भक्ति आदि भाव ।

रास-ना० [सं० राशि] १. थुप्रो । २. मेष, वृष, मिथुन आदि बाह्र ताराहरूको समूह; राशि ।

रास-ना० [प्रा० रस्सि] १. लगाम; बाग-डोर । २. बग्गीको सवार बस्ने ठाउँ ।

रास-ना० [सं०] १. शब्द; ध्वनि । २. कोलाहल । ३. गोप-गोपीहरूका साथ कृष्णले गरेको एक प्रसिद्ध क्रीडा;

रास-लीला ।

रासक-ना० [सं०] हास्य-रस-प्रधान हुने एक प्रकारको एकाङ्की रूपक ।

रास-चक्र-ना० [रास+चक्र] राशि-चक्र ।

रास-नृत्य-ना० [सं०] रास-लीला ।

रासभ-ना० [सं०] गधा ।

रास-लीला-ना० [सं०] गोपीहरूका साथ कृष्णले गरेको एक नृत्य; रास-नृत्य ।

रासायन-वि० [सं०] रसायन-सम्बन्धी; रासायनिक ।

रासायनिक-वि० [सं०] १. रसायन-सम्बन्धी; रासायन ।

२. रसायन-शास्त्र-सम्बन्धी ।

रासो-बासो-ना० [रस-वस] बरोबर आउने-जाने गरेको ठाउँ; प्रायः गइरहने ठाउँ ।

रास्ना-ना० [सं०] गाइतिवारे ।

राह-ना० [फा०] १. बाटो; मार्ग । २. परिआएका बखत बाटो बनाउने एक रकम वा कर ।

राह-दह-ना० [रह+दह] नेपालको जुम्ला जिल्लामा रहेको एक दह ।

राह-दानी-ना० [फा०] विदेशबाट देशमा आउँदा वा देशबाट विदेशमा जाँदा सरकारसँग लिइने अनुमति-पत्र ।

राहाँटो-ना० [राँटो] राँटो ।

राहा-ना० [अ० राय] राय; मतो; मत ।

राहित्य-ना० [सं०] रहित हुनाको भाव ।

राहु-ना० [सं०] १. नौ ग्रहमध्ये एक । २. अन्धकार । (वि०) ३. ज्यादै करिप्ने वा पछेडा लाग्ने ।

राहु-प्रास-ना० [सं०] सूर्य वा चन्द्रको ग्रहण ।
 राहु-वेध-ना० [सं०] बालक जन्मेपछि छैटीका दिन सूर्योदय हुनुभन्दा पहिले सूतक-निवृत्तिका लागि बाँधेर झुन्ड्याएका पोदलिकाको ग्रन्थि-मोचन ।
 रिङ्गा-ना० [सं० रिङ्गण] १. गर्मी, कमजोरी आदिले वा फनफनी घुम्दा दृश्य पदार्थहरू सबै घुमेको जस्तो भान हुने मस्तिष्कको एक विकार; फनफने । २. भाउज; भर्मान; चक्कर ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्ग+आई] रिङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्गाउ+आई] रिङ्गाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिङ्गाइनु-स० क्रि० [रिङ्गाउ+इ+नु] फनफनी घुमाइनु; ('रिङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रिङ्गाउनु-स० क्रि० [रिङ्ग+आउ+नु] फनफनी घुमाउनु; ('रिङ्गनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रिङ्गिनु-अ० क्रि० [रिङ्ग+इ+नु] फनफनी घुमिनु; ('रिङ्गनु'-को भा० क्रि०) ।
 रिङ्गनु-अ० क्रि० [सं० रिङ्ग+नु] १. फनफनी घुम्नु; चक्कर खानु । (सं० क्रि०) २. फेरो मार्नु; प्रदक्षिणा गर्नु ।
 रिङ्गने-ना० [रिङ्ग] १. गाली गर्दा प्रयोग गरिने शब्द । (वि०) २. घुम्ने ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्ग+आई] रिङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिङ्गाइनु-स० क्रि० [रिङ्गाउ+इ+नु] खानेकुरो तयार पार्ने लाइनु; ('रिङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रिङ्गाउनु-स० क्रि० [रिङ्ग+आउ+नु] रिङ्ग वा खानेकुरो बनाउन लाउनु; ('रिङ्गनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रिङ्गिनु-स० क्रि० [रिङ्ग+इ+नु] खानेकुरो बनाइनु; ('रिङ्गनु'-को क० क्रि०) ।
 रिङ्गनु-स० क्रि० [सं० रङ्ग+नु] खाने-पिउने पदार्थहरू तयार पार्नु; खानेकुरो बनाउनु वा पकाउनु; राँध्नु ।
 रिङ्गापी-ना० [फा० रङ्गापी] रिङ्गापी ।
 रिङ्गाब-ना० [अ०] घोडा चढ्दा गोडा अड्याउने, काठीमा झुन्ड्याइएको फलामे साधन ।
 रिङ्गाब-द्वार-ना० [अ० रिङ्गाब+द्वार (फा०)] काठीका दायाँ-बायाँ-दुवैतिर झुन्डिएका रिङ्गाब बाँधिँएको छालाको फित्ता ।
 रिङ्गाबी-ना० [फा० रङ्गाबी] एक प्रकारको सानो थालजस्तो भाँडो; रिङ्गापी ।
 रिङ्ग-वि० [सं०] १. रिक्तो; खाली । २. निर्धन; कङ्गाल ।
 रिङ्गा-ना० [सं०] १. रिक्त हुनाको भाव; शून्यता । २. चौथी, नवमी र चतुर्दशी तिथि ।
 रिङ्ग-ना० [सं०] सम्पत्ति; धन; माल ।
 रिङ्गा-ना० [जापानी जिन्किशा] मानिसले तान्ने, दुइ वा अधिक पाङ्ग्रा हुने सानो एक किसिमको सवारी ।
 रिङ्गि-डोरो-ना० [सं० ऋषि+दोर] रक्षा-बन्धन ।

रिङ्गा-ना० [रिङ्गा] रिङ्गा ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्ग+आई] रिङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्गाउ+आई] रिङ्गाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिङ्गाइनु-स० क्रि० [रिङ्गाउ+इ+नु] रिङ्गाइनु; ('रिङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रिङ्गाउनु-स० क्रि० [रिङ्ग+आउ+नु] रिङ्गाउनु; ('रिङ्गनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रिङ्गिनु-अ० क्रि० [रिङ्ग+इ+नु] रिङ्गिनु; ('रिङ्गनु'-को भा० क्रि०) ।
 रिङ्ग-ना० [अं०] १. तार, उन्डी आदिको बाटुलो चक्का । २. मुन्द्रो । ३. औंठी । ४. वृत्त परेको जमीन (खेल, तमाशा आदिको अखाड़ा आदिमा) ।
 रिङ्ग-क्रि० यो० [रिङ्ग] चारैतिर; चौतर्फ ।
 रिङ्गनु-अ० क्रि० [रिङ्ग+नु] रिङ्गनु ।
 रिङ्ग-ना० [अं०] १. सुरक्षित राख्नु । २. सवारी, खेल-तमाशा आदिको सीट पहिले नै ओगट्ने काम ।
 रिङ्ग-ना० [अं०] परिणाम; नतीजा; फल ।
 रिङ्ग-वि० [अं० रेजिमेन्ट] १. भएभरका सबै; तमाम । (ना०) २. धेरै जनाको फौज; समूह । ३. रेजिमेन्ट ।
 रिङ्गा-ना० [अ० रिङ्गा] खुशी; प्रसन्नता ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्गाउ+आई] रिङ्गाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिङ्गाइनु-स० क्रि० [रिङ्गाउ+इ+नु] प्रसन्न तुल्याइनु; ('रिङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रिङ्गाउनु-स० क्रि० [रिङ्ग+आउ+नु] सेवा, शुश्रूषा, चाकरी आदिबाट खुशी पार्नु; प्रसन्न तुल्याउनु ।
 रिङ्गिनु-अ० क्रि० [रिङ्ग+इ+नु] १. खुशी हुनु; रिङ्गनु । २. खुशी होइनु; ('रिङ्गनु'-को भा० क्रि०) ।
 रिङ्गनु-अ० क्रि० [रिङ्ग+नु] खुशी हुनु; प्रसन्न हुनु; रिङ्गिनु ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्ग+आई] रिङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव; रिङ्गाइ ।
 रिङ्ग-ना० [अं०] राजा, राज्य, न्यायालय आदिद्वारा कसैलाई कुनै काम गर्न वा कामबाट रोक्न दिइएको आज्ञा-पत्र ।
 रिङ्गि-अफिसर-ना० [अं०] निर्वाचनका समयमा मत-पत्र गणना गरी फलको घोषणा गर्ने अफिसर ।
 रिङ्गाइ-ना० [रिङ्गाउ+आई] रिङ्गाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिङ्गाइनु-स० क्रि० [रिङ्गाउ+इ+नु] राम्रो पारिनु; सिङ्गा-रिनु; ('रिङ्गाउनु'-को क० क्रि०) ।
 रिङ्गाउनु-स० क्रि० [सं० रति] १. राम्रो पार्नु; सिङ्गार्नु । २. सीप लगाउनु; कौशल देखाएर काम गर्नु ।
 रिङ्गायर-वि० [अं० रिङ्गायर्ड] १. जागीर खाने अवधि पुगेर अवकाश लिएको; म्याद पुगी नोकरी छुटेको । २. कुनै

रिटिक्क-रीम

किसिमको कामबाट अवकाश लिएको ।
 रिटिक्क-क्रि० यो० [रिटाउ] वनिबनाउ पार्ने किसिम;
 रिटाउने किसिम ।
 रिट्टे-वि० [रिट्टे+ए] १. निक्खर कालो (गोरु) । २.
 रिट्टाको; रिट्टा-सम्बन्धी । ३. रिट्टाजस्तो ।
 रिट्टो-ना० [प्रा० अरिट्टो] १. लामा-लामा पात हुने, सेता
 फूल फुल्ने, भित्र कालो बीयाँ भएका खैरा गोल फल फल्ने
 एक जातको रूख । २. त्यसैको फल । (यसको फल लुगा धुने
 काममा प्रयोग गरिन्छ ।)
 रिस्तिइनु-अ० क्रि० [रिस्ति+इ+नु] रिस्ति होइनु; ('रिस्तिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 रिस्तिनु-अ० क्रि० [रिस्ति+इ+नु] १. रिस्ति हुनु; खाली
 हुनु । २. सिद्धिनु; बाँकी नरहनु ।
 रिस्ति-वि० [सं० रिस्ति] १. भित्र केही नभएको; खाली;
 रिस्ति । २. खोको । ३. सार-हीन; निस्सार ।
 रिस्त्याइ-ना० [रिस्ति+याइ] रिस्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रिस्त्याइ-ना० [रिस्त्याउ+आइ] रिस्त्याउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 रिस्त्याइनु-स० क्रि० [रिस्त्याउ+इ+नु] रिस्ति पारिनु;
 ('रिस्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 रिस्त्याउनु-स० क्रि० [रिस्ति+याउ+नु] १. रिस्ति पार्नु;
 खाली गर्नु । २. बाँकी नराख्नु; सिद्ध्याउनु ।
 रिन्-ना० [सं० ऋण] ऋण ।
 रिन्-पन-ना० [सं० ऋण+पण] सर-सापट ।
 रिनी-वि० [सं० ऋणी] रुपियाँ सापट लिने; ऋणी ।
 रिप-ना० [सं०] १. हिलो । २. ज्यादा ओस लाग्ने ठाउँ;
 चिसमिरो जमीन । ३. शत्रु । ४. हिंसा । ५. पृथ्वी ।
 रिपु-ना० [सं०] शत्रु; वैरी ।
 रिपु-वि० [सं० ऋभु] सिपालु; निपुण ।
 रिपोट-ना० [अं० रिपोर्ट] रिपोर्ट ।
 रिपोर्ट-ना० [अं०] १. कुनै घटना वा कामका बारेमा कसै-
 लाई दिइने सूचना । २. कार्य-विवरण । ३. निकासालिनु-
 पर्ने कुराको विवरण लेखी तालुकवालाकहाँ गरेको जाहेरी ।
 रिपोर्ट-ना० [अं०] १. समाचार-पत्रको संवाद-दाता । २.
 सभा, समिति आदिमा भएका काम-कुराको विवरण लेख्ने
 व्यक्ति । (वि०) ३. रिपोर्ट गर्ने; रिपोर्ट दिने ।
 रिभलभर-ना० [अं० रिभलभर] क्रमशः एक-एक गरी छुट्ने
 अनेक गोली भर्ने हुने चक्राकार अवयव जडिएको पिस्तौल-
 जस्तो एक शस्त्र ।
 रिमक्षिम-ना० [ने०] १. रमिता; रमाइलो; हर्षोत्सव ।
 (क्रि० यो०) २. सिमसिम; रिमरिम ।
 रिमरिम-क्रि० यो० [ने०] १. मिमरिम; झिसमिस । २.
 हल्का किसिमले पानी पर्ने किसिम; रिमक्षिम ।
 रिमरिमे-वि० [रिमरिम+ए] रिमरिम परेको; सिमसिमे
 (पानी) ।

रिमीक्षिमी-ना० [रिमक्षिम] १. रमिता; रमाइलो;
 रिमक्षिम । (क्रि० यो०) २. सिमसिम ।
 रियाज-ना० [अ० रियाजतः] रफत; अभ्यास ।
 रियाजी-वि० [रियाज+ई] १. रियाज गर्ने; रफत गर्ने ।
 २. रियाजको; रियाज-सम्बन्धी ।
 रियासत-ना० [अ०] सानो-तिनो राज्य; सामन्त-राज्य ।
 रियासती-वि० [रियासत+ई] रियासत-सम्बन्धी; रियासत-
 को ।
 रिवाज-ना० [अ०] रीति; प्रथा; चाल-चलन ।
 रिश्वत-ना० [अ०] घूस ।
 रिस-ना० [रीस] रीस ।
 रिसल्ला-ना० [अ० रिसालः] घोड-चढीको फौज; अश्वारोही
 सेना ।
 रिसाइ-ना० [रिसाउ+आइ] रिसाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 रिसाइनु-अ० क्रि० [रिसाउ+इ+नु] रीस उठिनु; ('रिसा-
 उनु'-को भा० क्रि०) ।
 रिसाउनु-अ० क्रि० [रीस+आउ+नु] १. रीस उठ्नु; क्रुद्ध
 हुनु; जङ्गिनु । २. अप्रसन्न हुनु; नाराज हुनु । ३.
 चिड्छिनु; बेमेल हुनु ।
 रिसानी-ना० [रीस+आनी] रीस; क्रोध (आदरार्थमा) ।
 रिसारिस-ना० [रिस+रिस] परस्परको रिस; झोक ।
 रिसाहा-वि० [रिस+आहा] झट्ट वा ज्यादा रिसाउने
 स्वभावको; झोकी; जड्झ्याहा; क्रोधी ।
 रिहसल-ना० [अं०] १. नाटक देखाउनुभन्दा पहिले गरिने
 अभ्यास । २. कुनै काम गर्नुभन्दा पहिले अभ्यासका
 रूपमा त्यो काम गर्नु ।
 रिहा-वि० [फा०] बन्धन वा बाधाबाट मुक्त ।
 रिहाई-ना० [फा०] १. छुटकारा; मुक्ति । २. माफी;
 मिनाहा । ३. छुट्टी; अवकाश ।
 रीत-ना० [सं० रीति] कुनै काम गर्ने युक्ति; तरीका;
 काइदा; प्रथा; रीति ।
 रीत-भाँत-ना० [रीत+भाँति] १. रीति-स्थिति; रीति-
 रिवाज । २. चाल-चलन ।
 रीति-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्ने काइदा; तरीका । २.
 परिपाटी; पद्धति । ३. नियम । ४. प्रकार; ढङ्ग ।
 ५. चलन; रिवाज; प्रथा । ६. पीतल । ७. साहित्यमा
 ओज, माधुर्य, प्रसाद आदि गुण पैदा गर्ने विशिष्ट पद-
 रचना (लाटी, गौडी, पाञ्चाली आदि) ।
 रीति-रिवाज-ना० [रीति+रिवाज] १. पहिलेदेखि चलि-
 आएको कुनै काम गर्ने तरीका; रीति-स्थिति; प्रथा; चाल-
 चलन । २. काइदा; तरीका; नियम । ३. बन्दो-
 बस्त; प्रबन्ध ।
 रीति-स्थिति-ना० [सं०] रीति-रिवाज ।
 रीम-ना० [अं०] बीस जिस्ता वा पाँच सय ताउ कागतको

खात । (कुनै-कुनै रीममा चौबीस ताउका जिस्ता हुने भए-
कोले रीममा चार सय असी ताउ पनि हुन्छ ।)

रील-ना० [अ०] १. धागो बेहिएर आउने लट्टाईजस्तो
काठको सानो साधन । २. त्यस्तो साधनमा बेहिएको
धागो । ३. टिनबाट मट्टी-तेल झिकने एक किसिमको पम्प ।

रीस-ना० [सं० रोष] १. कसैले अन्याय वा अनुचित काम
गरेको देख्दा मननाउठ्ने रोष; क्रोध; कोप । २. ईर्ष्या;
द्वेष; डाह ।

रीसारीस-ना० [रीस+रीस] रिसारिस ।

रीसाहा-वि० [रीस+आहा] रिसाहा ।

रंगाई-ना० [रङ्ग+आइ] रङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रंगाइन-स० क्रि० [रङ्गाउ+इ+नु] रङ्ग लाइन; ('रङ्गाउनु'-
को क० क्रि०) ।

रङ्गाउनु-स० क्रि० [रङ्ग+आउ+नु] रङ्ग लाउनु; ('रङ्ग'-
को प्रे० क्रि०) ।

रङ्गिनु-स० क्रि० [रङ्ग+इ+नु] कुरिनु; ('रङ्ग'-को क० क्रि०) ।

रङ्गु-स० क्रि० [प्रा० रक्खा+नु] १. सम्भावित वा आश-
ङ्कित खराबीबाट बचाउका निमित्त देख-रेख गर्नु; कुरनु;
रखवारी गर्नु । २. पहरा दिनु; पालो बस्नु । ३.
हुक्नु; प्रतीक्षा गर्नु ।

रुँद-ना० [सं० रुन्ध] धुम्मिएको बादल; बदली ।

रुँदिनु-अ० क्रि० [सं० रुन्ध+नु] आकाशमा कालो बादल
लागनु; धुम्मिनु; रुँद लाग्नु ।

रुआइ-ना० [रु+आइ] रुने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुआइ-ना० [रुआउ+आइ] रुआउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुआइन-स० क्रि० [रुआउ+इ+नु] रुन लाइन; ('रुआउनु'-
को क० क्रि०) ।

रुआउनु-स० क्रि० [रु+आउ+नु] रुन लाउनु; ('रुनु'-को
प्रे० क्रि०) ।

रुइवार-वि० [रुई+दार] रुइदारी ।

रुइदारी-वि० [रुई+दारी] भित्र रुवो भएको; भित्र रुवो
हाली सिइएको; रुइदार (वस्त्र) ।

रुई-ना० [रुवो] रुवो ।

रुक्का-ना० [अ० रुक्कअ] हुकुम लेखिएको सानो पत्र ।

रुक्खो-वि० [प्रा०] रुखो ।

रुक्म-ना० [सं०] १. सुन । २. फलाम । ३. धतूरो ।
४. नागकेशर ।

रुक्मिणी-ना० [सं०] कृष्णकी पुराण-प्रसिद्ध प्रथम पटरानी ।

रुक्ष-वि० [सं०] रुक्ष ।

रुख-ना० [फा० रुख] १. अनुहारबाट प्रकट हुने मनको भाव ।
२. आकृति; चेष्टा । ३. मुख; अनुहार । ४. सम्मुख वा
अगाडिको भाग ।

रुखसत-ना० [अ० रुखसत] १. छुटकारा; मुक्ति । २.

छुट्टी; अवकाश । ३. प्रस्थान ।

रुखा-वि० [रुख+आ] रुख वा मुख भएको ।

रुखिइन-अ० क्रि० [रुखि+इ+नु] रुखो होइन; ('रुखिनु'-
को भा० क्रि०) ।

रुखिनु-अ० क्रि० [रुखो+इ+नु] १. रुखो हुनु; चिल्लो
नहुनु; फुसिनु । २. खसिनु । ३. उत्कण्ठित हुनु;
लालायित हुनु; औताउनु । ४. मलिलो नहुनु ।

रुख्याइ-ना० [रुखि+आइ] रुखिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुख्याइ-ना० [रुख्याउ+आइ] रुख्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

रुख्याइन-स० क्रि० [रुख्याउ+इ+नु] रुखो पारिनु; ('रुख्या-
उनु'-को क० क्रि०) ।

रुख्याउनु-स० क्रि० [रुखि+आउ+नु] १. रुखो पार्नु;
फुस्याउनु । २. चित्त दुखाउनु; चिढ़्याउनु । ३. लाला-
यित पार्नु; उत्कण्ठित पार्नु; ('रुखिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

रुगरुग-क्रि० यो० [रगरग] रगरग ।

रुगरुगती-क्रि० यो० [रुगरग+ती] रुगरग; रगरगती ।

रुगरुगाउँदो-वि० [रुगरग+आउँदो] १. चिल्लो-चापुल्लो
नभएको; फुस्रो (केटा-केटी) । २. माया-लाग्दो; दयनीय ।

रुगरुगी-क्रि० यो० [रुगरग+ई] रुगरग; रगरगी ।

रुगरुगे-वि० [रुगरग+ए] १. चिल्लो नभएको; रुखो । २.
फुस्रो; घुस्रो । ३. माया-लाग्दो; दयनीय । ४. नरम;
गीलो ।

रुगा-ना० [रुघा] रुघा ।

रुघा-ना० [सं० रुघ] नाकबाट पातलो सिँघान चुहुने र
वार-वार छिँक्का आइरहने एक रोग ।

रुघा-खोकी-ना० [रुघा+खोकी] नाकबाट पातलो सिँघान
आउने र खोकी लाग्ने, सर्दीबाट हुने एक रोग ।

रुडाइ-ना० [रुड+आइ] रुडने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुडाइन-स० क्रि० [रुडाउ+इ+नु] रङ्गाउनु; ('रुडाउनु'-
को क० क्रि०) ।

रुडाउनु-स० क्रि० [रुड+आउ+नु] रङ्गाउनु; ('रुडनु'-
को प्रे० क्रि०) ।

रुडिनु-स० क्रि० [रुड+इ+नु] रङ्गिनु; ('रुडनु'-को क०
क्रि०) ।

रुडनु-स० क्रि० [रङ्ग+नु] रङ्गनु ।

रुचक-वि० [सं०] रुचि लाग्ने; रुचि-कर ।

रुचाइ-ना० [रुच्+आइ] रुच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुचाइ-ना० [रुचाउ+आइ] रुचाउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

रुचाइन-स० क्रि० [रुचाउ+इ+नु] मन पराइन; निको
मानिनु; ('रुचाउनु'-को क० क्रि०) ।

रुचाउनु-स० क्रि० [रुच्+आउ+नु] १. मन पराउनु; निको
मान्नु; ('रुच्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. रोज्नु; छान्नु ।

रुचि-ना० [सं०] १. खाने इच्छा; भोक; क्षुधा । २.
स्वाद । ३. अभिलाषा; इच्छा । ४. चाह; धोको ।

५. मन-पराउनु; अभिरुचि । ६. कान्ति; दीप्ति । ७.

रुचि-कर-रुबल

चमक; आभा । ८. सौन्दर्य; शोभा ।
 रुचि-कर-वि० [सं०] १. रुचि उत्पन्न गर्ने; भोक लगाउने ।
 २. मनपर्दो; प्रिय ।
 रुचि-कारक-वि० [सं०] रुचि पैदा गर्ने; रुचि-कर ।
 रुचि-कारी-वि० [सं०] रुचि-कारक ।
 रुचित-वि० [सं०] रुचेको; मन-परेको ।
 रुचिनु-अ० क्रि० [रुच्+इ+नु] रुचि लाग्नु; ('रुच्नु'-को भा० क्रि०) ।
 रुचिर-वि० [सं०] १. सुन्दर; मनोहर । २. मीठो; स्वादिष्ट ।
 ३. रुचि बढाउने; रुचि-कारक । ४. चम्किलो; चहकिलो ।
 रुचि-वर्द्धक-वि० [सं०] रुचि बढाउने; रुचि-कारक ।
 रुचिवान्-वि० [सं०] १. सुन्दर; मनोहर । २. दीप्तिमान्; प्रकाशमान ।
 रुच्नु-अ० क्रि० [सं० रुच्+नु] १. खाने मन हुनु; रुचि लाग्नु । २. निको लाग्नु; मन-पर्नु ।
 रुच्य-वि० [सं०] १. रुचि लाग्ने; रुचि-कर । २. खूब राम्रो; अति सुन्दर ।
 रुजू-ना० [अ० रुजूअ] १. लेखको सकल र नकल भिडाउने काम । (वि०) २. हाजिर; उपस्थित । ३. तत्पर; तन्मय ।
 रुझाइ-ना० [रुझ्+आइ] रुझ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रुझाइनु-अ० क्रि० [रुझाउ+इ+नु] भिजाइनु; ('रुझा-उनु'-को क० क्रि०) ।
 रुझाउनु-स० क्रि० [रुझ्+आउ+नु] रुझ्ने वा भिज्ने पार्नु; ('रुझ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रुझिनु-अ० क्रि० [रुझ्+इ+नु] पानीले भिज्नु; ('रुझ्नु'-को भा० क्रि०) ।
 रुझ्नु-अ० क्रि० [ने०] पानीले निश्चक्क हुनु; भिज्नु; आर्द्र हुनु ।
 रुच्चे-वि० [रु] सानो-तिनो कारणले पनि रुच्ने; रोइरहने स्वभावको; पिन्चे ।
 रुठाइ-ना० [रुठ्+आइ] रुठ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रुठाइनु-स० क्रि० [रुठाउ+इ+नु] रुष्ट तुल्याइनु; ('रुठा-उनु'-को क० क्रि०) ।
 रुठाउनु-स० क्रि० [रुठ्+आउ+नु] रुष्ट तुल्याउनु; ('रुठ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रुठिनु-अ० क्रि० [रुठ्+इ+नु] रिसाइनु; ('रुठ्नु'-को भा० क्रि०) ।
 रुठ्नु-अ० क्रि० [सं० रुष्ट+नु] रिसाइनु; नाराज हुनु; रुष्ट हुनु ।
 रुण्ड-ना० [सं०] शिर नभएको शरीर; धड्; गिँड ।
 रुदन्ती-ना० [सं०] एक वूटी; सन्जीवनी ।
 रुदित-वि० [सं०] १. रोएको; विलाप गरेको । (ना०)
 २. रोदन; क्रन्दन ।
 रुदिलो-ना० [रुधिलो] रुधिलो ।
 रुद्ध-वि० [सं०] रोकिएको; छेकिएको; अवरुद्ध ।

रुद्ध-कण्ठ-वि० [सं०] गला रोकिएको; भकानु परेको ।
 रुद्र-ना० [सं०] १. संसारको प्रलय-कारी शिवको एक रूप ।
 २. शिवका एघार गणहरूको समूह (अजैकपाद, अहिर्बुध्न, त्वष्ठा, विश्वरूपहर, बहुरूप, त्र्यम्बक, अपराजित, वृषा-कपि, शम्भू, कपर्दी र रैवत) । (वि०) ३. भयङ्कर ।
 रुद्र-घण्टी-ना० [सं० रुद्र+घण्टिका] घाँटीको अगिल्लो भागमा उठेको अवयव; कण्ठमा उठेको एक किसिमको हाड ।
 रुद्र-जटा-ना० [सं०] अरु रुखमा उम्रने, एउटै भेटनामा सेता टीका-टीका भएका अनेक लाम्चा पातहरू लाग्ने एक जातको लहरो ।
 रुद्र-भूमि-ना० [सं०] श्मशान ।
 रुद्र-मल्ल-ना० [सं०] संवत् १३७५-तिर अरिमल्लको उपराज हुने एक राज-कुमार ।
 रुद्राक्ष-ना० [सं०] १. भित्र साह्रो बीयाँ हुने, आरुजस्तो फल फल्ने, लामा-लामा हरिया केशर हुने सेतो फूल फुल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको साह्रो गोल बीयाँ । (यसको जप-माला बनाइन्छ) ।
 रुद्राणी-ना० [सं०] रुद्रकी पत्नी; पार्वती ।
 रुद्राभिषेक-ना० [सं०] विशेष गरी रुद्री पाठ गर्दै शिव-लिङ्गमा चढाइएको जलको धारो ।
 रुद्री-ना० [सं०] १. वेदको रुद्रानुवाक् वा अधमर्षण-सूक्तको एघार आवृत्ति । २. रुद्रको उपासनाका निमित्त गरिने वैदिक पाठ । ३. शिव-लिङ्गको माथिबाट लाइने अविच्छिन्न जल-धारा ।
 रुधिर-ना० [सं०] १. रगत; रक्त । २. रातो रँग ।
 रुधिलो-ना० [सं० रुध्र] औषधिमा प्रयोग हुने, रातो डाँठ हुने एक जातको बोट; रुदिलो ।
 रुना-रानी-ना० [रुनु+रानु] साना-तिना टुक्रा-टाक्री जमीन ।
 रुनु-अ० क्रि० [सं० रुद्] १. मन दुःखित भएर विलाप गर्नु; रोदन गर्नु । २. ज्यादै दुःखित हुनु; खिन्न हुनु । ३. कसको खराब व्यवहारबाट आजित हुनु; हैरान हुनु ।
 रुनु-ना० [सं० रेणु] ज्यादै थोरै परिमाण; रैन ।
 रुन्को-ना० [रुनु] अति सानो टुक्रो; रुनु ।
 रुपन्देही-ना० [लुम्बिनी] लुम्बिनी ।
 रुपा-ताल-ना० [रूपा+ताल] नेपालको पश्चिम-तीन (३)-नम्बर जिल्लामा रहेको एक ताल ।
 रुपियाँ-ना० [सं० रुप्यक] १. सय पैसाको सिक्का; दुइ मोहर मूल्यको मुद्रा; रुपैयाँ; डबल । २. त्यति मूल्यको नोट । ३. धन-सम्पत्ति; दौलत ।
 रुपो-ना० [ने०] सारो ।
 रुपैयाँ-ना० [रुपियाँ] रुपियाँ ।
 रुपौला-वि० [रुपौलो] १. चाँदीका रङ्गको; सेतो । (ना०)
 २. त्यस्तो रङ्गको धूलो ।
 रुपौलो-वि० [सं० रूप्य] सेतो; सफेद; चाँदीका रँगको ।
 रुबल-ना० [रुसी रुबल] रुस देशको सिक्का; एक रुसीमुद्रा ।

(सय कोपेकको एक रुबल हुन्छ ।)

रुमलाइ-ना० [रुमल्+आइ] रुमलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुमलिइनु-अ० क्रि० [रुमलि+इ+नु] धूवाँ, कुहिरो आदिको परिधिभित्र अलमलिइनु; ('रुमलिनु'-को भा० क्रि०) ।

रुमलिनु-अ० क्रि० [रुमलि+इ+नु] १. धूवाँ, बाफ, कुहिरो आदिको परिधिभित्र अलमलिनु । २. रुमलोमा पर्नु; अलमलमा पर्नु । (स० क्रि०) ३. रुमलने काम गरिनु; ('रुमलनु'-को क० क्रि०) ।

रुमलो-ना० [ने०] १. धेरै कामको भीड़; चटारो । २. अल्झो; झमेला । ३. धूवाँको रँगमगिएको ठूलो मुस्लो ।

रुमलनु-स० क्रि० [रुमलो+नु] १. धूवाँ, बाफ, हावा आदि ठूलो मुस्लोका रूपमा घुमाउनु । २. अलमल पार्नु । ३. अलमल्याउनु ।

रुमल्याइ-ना० [रुमलि+याइ] रुमलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुमल्याहट-ना० [रुमलि+याहट] रुमलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुमिन्देई-ना० [लुम्बिनी] लुम्बिनी ।

रुम्टा-राम्टी-ना० [रुम्टो+रुम्टो] १. जग्गा-जमीनका साना-तिना टुक्रा-टाक्री; फोगटा-फोगटी । २. राँटा-राँटी ।

रुम्टो-ना० [ने०] १. सानो-तिनो जमीनको टुक्रो; फोगटो । २. राँटो ।

रुह-ना० [सं०] हाँगा-बिँगा भएका सीङ, छोटो पुच्छर र खैरो वर्ण हुने, प्रायः जलाशयका नजीकमा देखिने एक जातको मृग ।

रुवाइ-ना० [रु+वाइ] रुने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुवाइ-ना० [रुवाउ+आइ] रुवाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुवाइनु-स० क्रि० [रु+वाइ+नु] रुवाउन लाइनु; ('रुवाउनु'-को क० क्रि०) ।

रुवाउनु-स० क्रि० [रु+वाउ+नु] रुन लाउनु; ('रुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

रुवाबासी-ना० [रु+बास्] रुने-कराउने काम; रोइ-कराइ; धेरै जनाको रुवाइ ।

रुवो-ना० [प्रा० रुअ] रुई; रुवो; कपास ।

रुष-ना० [सं०] क्रोध ।

रुषित-वि० [सं०] रिसाएको; क्रुद्ध ।

रुष्ट-वि० [सं०] रिसाएको; क्रुद्ध; कुपित ।

रुष्टता-ना० [सं०] रुष्ट हुनाको भाव; क्रुद्ध हुनाको भाव ।

रुष्टि-ना० [सं०] क्रोध; रोष ।

रुहाइ-ना० [रुहु+आइ] रुहुने किसिम, क्रिया वा भाव ।

रुहाइनु-स० क्रि० [रुहाउ+इ+नु] रुहुन लाइनु; ('रुहाउनु'-को क० क्रि०) ।

रुहाउनु-स० क्रि० [रुहु+आउ+नु] रुहुन लाउनु; ('रुहुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

रुहिनु-स० क्रि० [रुहु+इ+नु] धान, गहुँ आदिका बाला गेड़ामात्र आउने गरी तानिनु; ('रुहुनु'-को क० क्रि०) ।

रुहुनु-स० क्रि० [रुहु+नु] धान, गहुँ आदिका बाला गेड़ामात्र आउने गरी तान्नु ।

रुह्वाइ-ना० [रुहु+वाइ] रुहाइ ।

रुह्वाइनु-स० क्रि० [रुह्वाउ+इ+नु] रुहुन लाइनु; ('रुह्वाउनु'-को क० क्रि०) ।

रुह्वाउनु-स० क्रि० [रुहु+वाउ+नु] रुहुन लाउनु; रुहाउनु; ('रुहुनु'-को प्रे० क्रि०) ।

रुई-ना० [रुवो] रुवो ।

रुक्ष-वि० [सं०] १. चिल्लो नभएको; फुस्रो; रुखो; रुक्ष ।

२. खस्रो; मिहीन नभएको । ३. कर्कश; कठोर । ४. नीरस ।

रुक्षता-ना० [सं०] रुक्ष हुनाको भाव; रुखोपन ।

रुख-ना० [प्रा० रुख] बोट; वृक्ष; तरु ।

रुख-बयर-ना० [रुख+बयर] १. साना-साना पात हुने, पहेँला फूल फुल्ने खैरा फल फल्ने एक जातको काँडादार रुख । २. त्यसैको फल ।

रुखाइ-ना० [रुखो+आइ] रुखो हुनाको भाव; रुक्षता ।

रुखा-सूखा-वि० [रुखो-सूखो] रुखो-सूखो ।

रुखो-वि० [प्रा० रुखो] १. चिल्लो नभएको; स्निग्ध नभएको; फुस्रो । २. चिल्लो नभएको; खस्रो; रुक्ष ।

३. ठर्रो; कर्कश (बोली) । ४. कडा स्वभावको; विनय वा स्नेह नभएको (स्वभाव) । ५. उब्जा नहुने; ऊपर (जमीन) ।

रुखो-सूखो-वि० [रुखो+सूखो] घिउ-तेल नपरेको; चिल्लो-चापुल्लो नभएको (खानेकुरो) ।

रुढ-वि० [सं०] १. उम्रेको; उत्पन्न । २. दुसाएको; अङ्कुरित ।

३. चढेको; आरूढ । ४. व्यवहारमा चलेको; प्रचलित ।

५. प्रसिद्ध; विख्यात । ६. उत्पन्न । ७. वृद्धि भएको; बढेको । (ना०) ८. प्रकृति-प्रत्ययको अर्थदेखि भिन्न अर्थलाई बुझाउने शब्द ।

रुढि-ना० [सं०] १. रुढ हुनाको भाव; प्रसिद्धि । २. धेरै समयदेखि चलेको प्रथा; चलन । ३. प्रकृति-प्रत्ययको योग नभए तापनि स्पष्ट वा कुनै विशेष अर्थ बुझाउने शब्द ।

४. जन्म; उत्पत्ति । ५. वृद्धि । ६. उठान । ७. ख्याति; प्रसिद्धि ।

रुढि-बूढी-ना० [सं० रुढि+बूढी] धेरै दिनदेखि घरका बूढा-पाकामा चलिआएको प्रथा; पुरानो रीति-रिवाज ।

रुढी-ना० [सं० रुढि] हैजा, बिफर, आँठे आदि सङ्क्रामक रोग; महामारी; देशान्तर ।

रुप-ना० [सं०] १. अनुहार; चेहरा । २. सौन्दर्य; सुन्दरता ।

३. शरीर; देह । ४. मूर्ति; प्रतिमा । ५. कद; आकृति ।

६. विभक्ति वा प्रत्ययको योगले बनेको शब्दको रूपान्तर ।

रूपक-ना० [सं०] १. उपमेयसित उपमानको अभेद-सम्बन्ध देखाउँदै कुनै वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार । २. अभि-नय-काव्य; दृश्य-काव्य । (यसका दश भेद छन्-नाटक, प्रकरण, भाण, व्यायोग, समवकार, डिम, ईहामृग, अङ्क,

रूपकातिशयोक्ति-रेगिस्तान

वीथी र प्रहसन ।) ३. चाँदी ।
 रूपकातिशयोक्ति-ना० [सं०] अतिशयोक्ति अलङ्कारको एक भेद ।
 रूप-कार-ना० [सं०] मूर्ति बनाउने व्यक्ति ।
 रूप-केशर-ना० [सं०] नागेश्वरी वृक्षका फूलको केशर ।
 (यो आयुर्वेदीय औषधिमा प्रयोग हुन्छ ।)
 रूप-गविता-ना० [सं०] आफ्नो सौन्दर्यमा अभिमान गर्ने नायिका ।
 रूप-धारी-वि० [सं०] अर्काको रूप धारण गर्ने; भेष-धारी; बहु-रूपी ।
 रूपमय-वि० [सं०] १. ज्यादा राम्रो; अति सुन्दर । २. रूपले युक्त ।
 रूप-राशि-ना० [सं०] १. सौन्दर्य; सुन्दरता । (वि०) २. अत्यन्त सुन्दर ।
 रूप-रेखा-ना० [रूप+रेखा] १. पछि गरिने कामको मोटा-मोटी अनुमान; योजना । २. मूर्ति तयार पार्नाका निमित्त पहिले मोटा-मोटी आकार आउने गरी कोरिएको रेखा; खाका । ३. खेसा; मसौदा ।
 रूपवती-वि० [सं०] अति राम्रो; परम सुन्दरी ।
 रूपवान्-वि० [सं०] १. राम्रो; सुन्दर । २. रूप भएको; आकृति भएको ।
 रूप-साधन-ना० [सं०] १. व्याकरण-शास्त्रअनुसार लिङ्ग, वचन आदिका भेदले शब्दका भिन्न-भिन्न रूप बनाउने प्रक्रिया । २. प्रसाधन ।
 रूपसी-ना० [सं०] रूपवती नारी; सुन्दर स्त्री ।
 रूप-हारा-वि० [रूप+हार] रूप नभएको; कुरूप; नराम्रो ।
 रूपा-ना० [सं० रूप्य] चाँदी ।
 रूपात्मक-वि० [सं०] रूप भएको; रूप-युक्त ।
 रूपान्तर-ना० [सं०] भिन्न रूप; अर्को रूप ।
 रूपान्तरण-ना० [सं०] अर्को रूप लिनु; रूपान्तरहुनु वा गर्नु; एक रूपबाट अर्को रूपमा परिणत हुनु वा गर्नु ।
 रूपान्तरित-वि० [सं०] रूप बदलिएको; रूपान्तर भएको वा गरिएको ।
 रूपामवली-ना० [सं० रूप्य-माक्षिकी] चाँदीको धाउ ।
 रूपिणी-वि० [सं०] १. रूपवती; सुन्दरी । २. रूप भएकी । ३. समान; सदृश (स्त्री) ।
 रूपी-वि० [सं०] १. अर्काको रूप लिएको; रूप-धारी । २. समान; सदृश । ३. सुन्दर; मनोहर ।
 रूपेन्द्रिय-ना० [सं०] आँखा; नेत्र ।
 रूपोपजीवी-ना० [सं०] १. नट; नटुवा । २. अभिनेता ।
 रूप्य-ना० [सं०] १. सुन । २. चाँदी । ३. रुपियाँ । (वि०) ४. सुन्दर; मनोहर ।
 रूपक-ना० [सं०] रुपियाँ ।
 रूप्याध्यक्ष-ना० [सं०] खजान्ची ।
 रूम-ना० [अं०] १. कोठा । २. बस्ने वा कुनै वस्तु राख्ने

ठाउँ ।
 रूमाल-ना० [फा०] हात-मुख पुछ्नाका निमित्तको वा माल-सामानहरू पोको पार्नाका निमित्तको कपडाको टुक्रो ।
 रूल-ना० [अं०] १. नियम; रीति । २. सोझो रेखा तान्न सहायता लिइने काठ आदिको एक किसिमको साधन । ३. त्यस्तो साधनले वा अन्य प्रकारले तानिएको रेखा ।
 रूलदार-ना० [रूल+दार] रूल वा धर्को भएको (कागत, कापी आदि) ।
 रूलर-ना० [अं०] सोझो रेखा तान्ने काठ, प्लास्टिक आदिको साधन; रूल ।
 रूबो-ना० [प्रा० रूअ] रूवो ।
 रूस-ना० [रूसी रूस] १. एशियादेखि यूरोपसम्म फैलिएको एक देश ।
 रूसी-वि० [रूस+ई] १. रूस देश-सम्बन्धी । (ना०) २. रूस देशको भाषा । ३. रूस देशको निवासी ।
 रे-ना० [सं०] १. निम्न श्रेणीका मानिसलाई सम्बोधन गर्ने शब्द; अरे; ओ । २. सङ्गीतका सात स्वरमध्ये एक; ऋषभ स्वरको चिह्न ।
 रे-ना० [ने०] प्रत्यक्ष थाहा नभएको वा सन्दिग्ध कुरो बताउँदा वाक्यको पछाडि प्रयोग हुने शब्द; अरे । (उदा०-सत्य-युगमा सबै सत्यवादी थिए रे ।)
 रेकर्ड-ना० [अं०] १. पछि प्रमाणको निमित्त सुरक्षित राखिएको कागत-पत्र, लेख आदि । २. मिसिल । ३. ग्रामोफोन आदिको गीतहरू भरिएको चक्का, फित्ता आदिका रूपको साधन ।
 रेख-ना० [प्रा० रक्खा] १. निगरानी; हेर-विचार । २. नियत काम; कर्तव्य । ३. हक; स्वत्व ।
 रेख-देख-ना० [रेख+देख] देख-रेख; हेर-विचार; हेर-चाह ।
 रेखा-ना० [सं०] १. झीनो र लामो धर्को; डोरो । २. चिह्न । ३. रूप; आकार । ४. सामुद्रिक-शास्त्रअनुसार शुभ वा अशुभ फल बताउने हात, गोडा, निधार आदिमा भएको चिह्न ।
 रेखा-गणित-ना० [सं०] रेखाहरूद्वारा सिद्धान्तको निर्धारण गरिने गणितको एक विभाग ।
 रेखाङ्कन-ना० [सं०] १. चित्र तयार पार्नाका निमित्त पहिले तयार गरिने रेखाको आकृति । २. खाका ।
 रेखा-चित्र-ना० [सं०] १. रेखै-रेखाले तयार भएको चित्र । २. खाका ।
 रेखा-चित्रण-ना० [सं०] रेखा-चित्र तयार गर्ने काम ।
 रेखी-ना० [सं० रेखा] १. देवता वा पूजाका पात्रहरूको स्थापना गर्नाका निमित्त अबीर, पीठो आदिले बनाइएको चित्र वा मण्डल । २. सानो वा मसिनो रेखा ।
 रेखो-ना० [सं० रेखा] धर्को; रेखा; डोरो ।
 रेखो-पाखो-ना० [फा०] रेखो+पाखो] प्रशस्त पाखो जमीन ।
 रेगिस्तान-ना० [फा०] मरु-भूमि ।

रेचक-वि० [सं०] १. दिसा लगाउने; पखाला गराउने।
(ना०) २. कुनै पदार्थमा मिसिएको खराब तत्त्वलाई
पृथक् गर्ने क्रिया। ३. दिसा लगाउने काम; जुलाब।
४. दिसा लगाउने औषध। ५. प्राणायाममा स्वासलाई
बिस्तारै निकाल्ने क्रिया।

रेचन-ना० [सं०] १. दिसा लगाउने काम। २. दिसा
लगाउने औषध। ३. कुनै पदार्थको शोधन गर्ने काम। ४.
प्राणायाममा भित्र खिचेको स्वासलाई बाहिर निकाल्ने क्रिया।

रेचित-वि० [सं०] १. दिसा लगाइएको; रेचन गरिएको।
(ना०) २. घोडाको एक चाल।

रेजकारी-ना० [रेजगी] रेजगी।

रेजगी-ना० [फा० रेजा] एक पैसे, दुइ पैसे, चार पैसे आदि
चानचुने सिक्का; खुद्रा पैसा; चानचुन पैसा।

रेजा-ना० [फा० रेजा] नामावली, सूची, फिरिस्त आदिको
छानिएको स्थल वा अंशमा बनाइने विशेष किसिमको चिह्न।

रेजिडेन्ट-ना० [अं०] १. आफ्नो देशको प्रतिनिधि भई अर्को
देशमा बस्ने उच्च राज-कर्मचारी। २. निवासी।

रेजिमेन्ट-ना० [अं०] १. सैनिकहरूको कम्पनीभन्दा ठूलो
समूह। २. धेरै जनाको समूह; समुदाय। (वि०) ३.
सबै; सम्पूर्ण।

रेट-ना० [अं०] भाउ; दर।

रेटाइ-ना० [रेट्+आइ] रेट्ने वा रेटिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

रेटाइनु-स० क्रि० [रेटाउ+इ+नु] रेट्न लाइनु; सेराइनु;
(‘रेटाउनु’-को क० क्रि०)।

रेटाउनु-स० क्रि० [रेट्+आउ+नु] रेट्न लाउनु; सेराउनु;
(‘रेट्नु’-को प्रे० क्रि०)।

रेटाहा-वि० [रेट्+आहा] १. रेट्ने स्वभावको। २. कसेर
लिने स्वभावको। ३. कन्जुस।

रेटिनु-अ० क्रि० [रेट्+इ+नु] घाँटी रेट्ने काम गरिनु;
सेरिनु; (‘रेट्नु’-को क० क्रि०)।

रेट्नु-स० क्रि० [रेट्+नु] १. करौँतीले काटेझैं काट्नु;
सेर्नु। २. अकालिई मर्म पर्ने गरी असूल गर्नु; मोल आदि
कसाकस गरी लिनु। ३. सारङ्गी, बेला आदि बजाउन
गजाले घोट्नु। ४. त्यस्तै गरी कुनै साधनले अर्को कुनै
वस्तुमा घोट्नु। (ना०) ५. असामी, मोही आदिलाई
रेटर वा कसेर लिने व्यक्ति; रेटाहा मानिस।

रेडियम-ना० [अं०] एक प्रकारको प्रकाशमय धातु।

रेडियो-ना० [अं०] तारको सम्बन्धविना नै बिजुलीको सहा-
यताले टाढाको शब्द ग्रहण गर्ने र प्रसारण गर्ने प्रसिद्ध यन्त्र।

रेणु-ना० [सं०] १. धूलो; चूर्ण। २. बालुवा। ३. अत्यन्त
सानो कण।

रेणुका-ना० [सं०] १. बालुवा। २. धूलो; कण।

रेत-ना० [फा० रैग] १. धातु, काठ आदिलाई मसिनो
धूलो आउने गरी खुर्कने एक प्रसिद्ध औजार; रेतने ज्यावल।

२. बालुवा।

रेत-ना० [सं० रेतस्] १. वीर्य; शुक्र। २. जल। ३. पारो।
रेताइ-ना० [रेत्+आइ] रेतने किसिम, क्रिया वा भाव।

रेताइनु-स० क्रि० [रेताउ+इ+नु] रेतन लाइनु; (‘रेताउनु’-
को क० क्रि०)।

रेताउनु-स० क्रि० [रेत्+आउ+नु] रेतन लाउनु; (‘रेत्नु’-
को प्रे० क्रि०)।

रेतिनु-स० क्रि० [रेत्+इ+नु] रेत लाइनु; (‘रेत्नु’-को
क० क्रि०)।

रेतिलो-वि० [रेत+इलो] १. रेतको जस्तो धार भएको।
२. बलौटे।

रेत्नु-स० क्रि० [रेत+नु] रेत लाउनु; रेतले खुर्कनु।

रेन्चु-ना० [अं० रेन्च] ढिम्प्री, पेच आदि कस्ने, प्वाल परेको
वा मुख भएको औजार।

रेफ-ना० [सं०] कुनै अक्षरका शिरमा लेखिने हलन्त
रकार; (‘’)।

रेफ-ना० [फरेब] १. छनक; घच्का; व्यङ्ग्य। २. फरेब;
झुठ्ठा दोषारोपण।

रेफरी-ना० [अं०] खेल-कूदको सञ्चालन र त्यसमा उठेका
समस्याहरूको निर्णय गर्ने नियुक्त व्यक्ति।

रेल-ना० [अं० रेल-वे] १. वाष्प-शक्तिद्वारा लीकमा गुडेर
चल्ने, धेरै मानिसहरू अटाउने ढिन्बाहरू जोडिएको एक
प्रकारको सवारी। २. रेल-वे।

रेल-गाडी-ना० [रेल+गाडी] रेल।

रेल-वे-ना० [अं०] रेल।

रेलाइ-ना० [रेल्+आइ] रेलने किसिम, क्रिया वा भाव;
हुरेलाइ।

रेलाइनु-स० क्रि० [रेलाउ+इ+नु] रेलन वा धेरै खर्च गर्न
लाइनु; (‘रेलाउनु’-को क० क्रि०)।

रेलाउनु-स० क्रि० [रेल्+आउ+नु] रेलन वा धेरै खर्च गर्न
लाउनु; (‘रेल्नु’-को प्रे० क्रि०)।

रेलिङ्ग-ना० [अं०] झ्याल, बार्दली, गिर्दा आदिमा लगाइने
डन्डीहरूको बार।

रेलिनु-स० क्रि० [रेल्+इ+नु] मनपरीसँग धेरै खर्च गरिनु;
(‘रेल्नु’-को क० क्रि०)।

रेलो-वि० [प्रा० रेल्ल] १. छेलोखेलो; प्रशस्त। २. प्रशस्त
खर्चिएको; रेलिएको। (ना०) ३. थुप्रो; ढेर; राशि।
४. भीड; घुइँचो।

रेलु-स० क्रि० [रेलो+नु] १. जथाभाबीसित धेरै खर्च
गर्नु; हुरेलनु। २. प्रशस्त हाल्नु; वैरनु। ३. ठेलुनु;
बेसरी घचेट्नु।

रेवती-ना० [सं०] १. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये अन्तिम नक्षत्र।
२. बलरामकी पत्नी।

रेवाज-ना० [रिवाज] रिवाज।

रेशम-ना० [फा०] एक प्रकारको कीरोले बनाउने टल्कने

रेशमी-रोज

बलियो तन्तु ।
 रेशमी-वि० [रेशम+ई] १. रेशम-सम्बन्धी; रेशमको । २. रेशमले बनेको ।
 रेशा-ना० [फा० रेशः] बोट, विरुवा, जीव आदिका शरीरमा हुने तन्तु ।
 रैकर-ना० [रैती+कर] रैतीले नै सरकारमा तिरो तिरेर कमाउने जग्गा; तिरो वा बाली तहसील गर्ने गरी सरकारबाट रैतीलाई कमाउन दिएको जग्गा ।
 रैक्रिया-ना० [रह+क्रिया] १. मरेका दश रात बितेपछि ढिकुरो उठाई गरिने क्रिया । २. एक-दुई दिनमै गरिने क्रिया; छोटकरी क्रिया ।
 रैतान-ना० [रैती] रैती वा मोहीहरूको समूह ।
 रैतानी-ना० [रैतान+ई] १. रैतानको काम; किसानी । (वि०) २. रैतानको; रैतान-सम्बन्धी । ३. रैतीको; रैती-सम्बन्धी ।
 रैती-ना० [अ० रैयत] १. प्रजा; दुनियाँ । २. मोही ।
 रैथाने-वि० [रह+स्थान] १. कुनै ठाउँको पुरानो बासिन्दा; अधिवासी । २. ठालु; श्रेष्ठ । (ना०) ३. स्थान-पति; क्षेत्र-पाल ।
 रैन-ना० [सं० रेणु] १. ज्यादै सानो कण; रेणु; परमाणु । २. धूलो; छारो ।
 रैबन्दी-ना० [सं० रेखा+बन्ध+ई] १. बराबरीको भाग; दामा-साही; बन्डा । २. कर वा मूल्य निर्धारण गर्ने काम ।
 रैबन्दी-ना० [अ०+रैयत+बन्धः (फा०)] १. रैतीका नाममा जग्गा-जमीन दर्ता गर्ने काम । २. आफ्ना नाममा दर्ता गरिएको जग्गा-जमीनको माल-पोत दतबाल रैतीले नै बुझाउने व्यवस्था ।
 रैमट्ट-ना० [सं० रय+मन्थ] १. छयासमिस; सरोबर । २. फाँड्ने काम; हुँडल्ने काम ।
 रैयत-ना० [अ०] प्रजा; रैती; दुनियाँ ।
 रैयाँ-ना० [राँडी] विधवाले लाउने धातुको चुरी ।
 रोइ-कराइ-ना० [रु+कराउ] कारएर हुने काम; स्वाबासी ।
 रोइनु-अ० क्रि० [रु+इ+नु] विलाप गरिनु; ('रुनु'-को भा० क्रि०) ।
 रोइला-ना० [खानी (मगरात प्रदेश)] एक प्रकारको लोक-गीत ।
 रोक-ना० [रोक्] १. रोकका; रोकवट; प्रतिबन्ध । २. मनाही; निषेध ।
 रोक-टोक-ना० [रोक्+टोक] १. बाधा; अवरोध; प्रतिबन्ध । २. निषेध; मनाही ।
 रोकड़-ना० [सं० रोक] १. नगद धन; पूँजी । २. धरीट; नासो ।
 रोक-थाम-ना० [रोक्+थाम्] कुनै काम-कारवाई रोकनाका निमित्त गरिने प्रयत्न ।
 रोकाइ-ना० [रोक्+आइ] रोकने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रोकाइनु-सं० क्रि० [रोकाउ+इ+नु] रोकन लाउनु; ('रोका-

उनु'-को क० क्रि०) ।
 रोकानु-सं० क्रि० [रोक्+आउ+नु] रोकन लाउनु; ('रोक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 रोकारोक-ना० [रोक्+रोक] परस्परमा रोकने काम ।
 रोकवट-ना० [रोक्+आवट] १. रोकने काम; रोक; रोकका । २. मनाही; निषेध; प्रतिबन्ध ।
 रोकहा-वि० [रोक्+आहा] रोकने; रोक लगाउने ।
 रोकिनु-अ० क्रि० [रोक्+इ+नु] १. थामिनु; अडिनु । २. थुनिनु; बन्द हुनु । ३. रोक लाग्नु; ('रोक्नु'-को क० क्रि०) ।
 रोकका-ना० [रोक] रोक; रोकवट ।
 रोकनु-सं० क्रि० [सं० रुध्+नु] १. भइरहेको कुनै काम बीचैमा स्थगित गर्नु; रोकका गर्नु । २. प्रतिबन्ध लगाउनु; मनाही गर्नु; निषेध गर्नु । ३. छेक्नु; थुन्नु । ४. थाम्नु; अड्याउनु ।
 रोख-पोख-ना० [फा० रो+पूख] १. असल-खराब; उब्जनी हुने र नहुने (जग्गा) । २. सापोनापो ।
 रोग-ना० [सं०] शरीरलाई अस्वस्थ पार्ने शारीरिक विकार; बीमारी; व्याधि ।
 रोग-ग्रस्त-वि० [सं०] रोग लागेको; रोगी ।
 रोगन-ना० [फा० रौगन] १. कुनै वस्तु टल्काउनाका निमित्त त्यसमा लेपन गरिने लेसाइलो पदार्थ; पालिश । २. रङ्ग; वर्ण । ३. रँगाने वस्तु; रँगाने पदार्थ ।
 रोगाइ-ना० [रोगाउ+आइ] रोगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 रोगाइनु-अ० क्रि० [रोगाउ+इ+नु] रोगी होइनु; ('रोगा-उनु'-को भा० क्रि०) ।
 रोगाउनु-अ० क्रि० [रोग+आउ+नु] १. रोगी हुनु; बिरामी पर्नु । २. धेरै दिनसम्म बिरामी हुनु; अस्वस्थ हुनु ।
 रोगाहा-वि० [रोग+आहा] १. प्रायः बिरामी भइरहने; दीर्घ-रोगी । २. बिरामी; रोगी ।
 रोगाक्रान्त-वि० [सं०] रोगले ग्रस्त पारेको; रोगी ।
 रोगार्त-वि० [सं०] रोगले दुःखित; रोग-ग्रस्त ।
 रोगी-वि० [सं०] १. रोग लागेको; बिरामी; अस्वस्थ । २. प्रायः सधैंभरि बिरामी हुने; एक-न-एक रोग लागिरहने ।
 रोड-ना० [ने०] लाप्चे-जातिको भाषा ।
 रोचक-वि० [सं०] १. रुचि लाग्ने; रुच्ने; प्रिय; आकर्षक । २. दिल बहलाउने; मनोरञ्जक; रमाइलो । ३. रुचि वा भोक बढाउने । (ना०) ४. भोक । ५. भोक वा रुचि बढाउने औषध ।
 रोचन-वि० [सं०] १. रुचि बढाउने; रोचक । २. शोभा-युक्त । ३. दीप्तिमान् । (ना०) ४. गोरचन ।
 रोचना-ना० [सं०] १. पूजा-आजामा देवतालाई चढाइने अवीरजस्तो रातो चूर्ण; रोरी । २. गोरचन । ३. रातो कमल । ४. शोभा बढाउने वस्तु । ५. रातो रङ्ग ।
 रोज-ना० [फा० रोज] १. दिन; दिवस; २. वार । (क्रि० यो०) ३. प्रतिदिन; नित्य; दिनहुँ ।

रोजगार-ना० [फा० रोजगार] पेशा; इलम; व्यवसाय।
 रोजगारी-वि० [रोजगार+ई] रोजगार गर्ने; व्यवसायी।
 रोजा-वि० [रोज्] १. रोजन लायक; चुन योग्य। २. उम्दा;
 उत्कृष्ट।

रोजाइ-ना० [रोज्+आइ] रोजने किसिम, क्रिया वा भाव।
 रोजाइ-ना० [रोजाउ+आइ] रोजाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव।

रोजाइनु-स० क्रि० [रोजाउ+इ+नु] रोजन वा छान्न लाइनु;
 ('रोजाउनु'-को क० क्रि०)।

रोजाउनु-स० क्रि० [रोज्+आउ+नु] रोजन वा छान्न लाउनु;
 ('रोज्नु'-को प्रे० क्रि०)।

रोजिनु-स० क्रि० [रोज्+इ+नु] छानिनु; ('रोज्नु'-को
 क० क्रि०)।

रोजिन्दा-क्रि० यो० [फा० रोजीन:] १. हरेक दिन; दिनहुँ।
 २. सधैं; नित्य।

रोजी-ना० [फा० रोजी] जीविका; जीवन-निर्वाहको साधन।
 रोजी-वि० [रोज्] १. रोजेको; छानेको। २. मन परेको;
 रुचेको।

रोजी-छाडी-ना० [रोज्+छाड्] मन-परेको वस्तु रोज्ने र
 मन-नपरेको वस्तु छोड्ने काम; धेरै वस्तुहरूमा आफूलाई
 मन-परेको मात्र छान्ने काम।

रोज्नु-स० क्रि० [सं० रुच्+नु] आफूलाई मन-परेको चाहिँ
 छुट्याउनु वा लिनु; छान्नु; चुननु।

रोट-ना० [रोटी] १. ठूलो एक प्रकारको रोटी। २. गोरख-
 नाथलाई भोग लगाउने एक विशिष्ट प्रकारको रोटी।

रोटिका-ना० [सं०] सानो रोटी।

रोटी-ना० [सं० रोटिका] १. मुछेको पीठो बेलेर वा रयालेर
 पकाएको खाद्य पदार्थ। २. सेल, पुरी, जिलेबी, पेडा आदि
 मिठाई। ३. जीवन-वृत्ति; जीविका।

रोटे-पीड-ना० [रोटी+पीड] धेरै जना एकसाथ बसेर खेलन
 हुने, चर्खाको चक्रजस्तै घुम्ने एक प्रकारको पीड; रोहोटे-पीड।

रोटी-ना० [रोटी] १. रोटीजस्तै जमेको वस्तु; पाप्रो।
 २. मोटो किसिमको रोटी।

रोडा-ना० [सं० लोष्ट] ढुङ्गा, ईट आदिको टुक्रो; कड्क्रीट।

रोदन-ना० [सं०] रुने काम; रुदन।

रोदी-ना० [ने०] धान काट्ने वेलामा नाच-गान गरेर मनाइने
 एक उत्सव।

रोदी-घर-ना० [रोदी+घर] रोदी उत्सव मनाउने घर।

रोध-ना० [सं०] १. रोक; रोकका। २. बाधा; अड्काउ।

रोधक-वि० [सं०] रोकने; अवरोध गर्ने; छेक्ने।

रोधन-ना० [सं०] १. रोकने काम; अवरोध; प्रतिबन्ध।
 २. दमन।

रोध्र-ना० [सं०] १. पाप; अपराध। २. लोधको रूख;
 लोध्र।

रोप-ना० [सं०] १. रोप्ने काम; रोपण। २. रोक; रोकवट।

रोपक-वि० [सं०] रोप्ने; बोट, बिस्वा आदि लाउने।

रोपण-ना० [सं०] १. बोट, बिस्वा आदि लगाउने काम;
 रोप्ने काम। २. प्रतिष्ठा; स्थापन। ३. घोच्नु; घोप्नु;
 घुसानु।

रोपनी-ना० [रोप्+नी] छपन्न सय पच्चीस वर्ग-फुट जमीनको
 नापो; चार मुरी माटोको परिमाण।

रोप-लाइन-ना० [अं०] रोप-वे।

रोप-वे-ना० [अं०] फल्याक, बाकस आदिजस्ता साधनमा
 माल-मत्ता राखी बिजुलीको सहायताले यत्र-तत्र पठाउनाका
 निमित्त टाँगिएको फलामका तारहरूले बनेको डोरी; रोप-
 लाइन।

रोपाई-ना० [रोप्+आई] धानको बीउ रोप्ने काम; खेत
 रोप्ने काम।

रोपाइ-ना० [रोप्+आइ] रोप्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

रोपाइनु-स० क्रि० [रोपाउ+इ+नु] रोप्न लाइनु; ('रोपा-
 उनु'-को क० क्रि०)।

रोपाउनु-स० क्रि० [रोप्+आउ+नु] रोप्न लाउनु; ('रोप्नु'-
 को प्रे० क्रि०)।

रोपाहार-ना० [रोप्+आहार] खेतमा धानका बीउहरू
 रोप्ने स्त्री।

रोपित-वि० [सं०] १. रोपिएको; लगाइएको (बोट-बिस्वा)।
 २. राखिएको; स्थापित।

रोपिनु-स० क्रि० [रोप्+इ+नु] रोप्ने काम गरिनु; ('रोप्नु'-
 को क० क्रि०)।

रोपुवा-वि० [रोप्+उवा] ब्याइमा उम्रेको बीउ उखेलेर
 फेरि रोपेको (धान, काँक्रो, फर्सी आदिको बोट)।

रोपो-ना० [रोप्+ओ] रोपेका धानको बीउको बोट।

रोप्नु-स० क्रि० [सं० रोप+नु] १. बोट-बिस्वा वा बीउ
 जमीनमा गाड्नु; बिस्वा आदि लाउनु। २. बीउ छर्नु।
 ३. घुसानु; पसाउनु। ४. घोप्नु; घोच्नु।

रोब-ना० [अ० रुअब] १. धाक; रवाफ। २. तेज; प्रताप।

रोबकार-ना० [फा० रू-बकार] साक्षात्कार; रोहबर।

रोब-रवाफ-ना० [रोब+रवाफ] धाक-रवाफ।

रोम-ना० [सं०] १. रौं; केश। २. प्वाँख।

रोम-ना० [अं०] इटली देशको राजधानी।

रोम-कूप-ना० [सं०] छालामा रुँहरू उम्रेका ठाउँमा हुने
 साना-साना प्वाल।

रोमन-वि० [अं०] १. प्राचीन रोम नगर वा राष्ट्रको।
 (ना०) २. प्राचीन रोम देशको निवासी। ३. अङ्ग्रेजी
 आदि विभिन्न यूरोपीय भाषाहरू लेखिने एक लिपि।

रोमन्थ-ना० [सं०] उम्राउनु; पागुर।

रोम-हर्ष-ना० [सं०] रोमाञ्च; पुलक।

रोम-हर्षण-ना० [सं०] १. हर्ष, शोक, भय आदिले शरीरका
 रुँहरू ठाडा-ठाडा हुनु; रोमाञ्च हुनु। २. एक प्रसिद्ध
 ऋषि। (वि०) ३. भयङ्कर; भीषण।

रोमाञ्च-रौरव

रोमाञ्च-ना० [सं०] हर्ष, भय, शोक आदिबाट शरीरका रौहरू ठाडा-ठाडा हुनु; रोम-हर्षण; पुलक।
 रोमाञ्चित-वि० [सं०] रोमाञ्च भएको; पुलकित।
 रोमान्ति-वि० [अं०] १. व्यक्ति वा कल्पना-प्रधान एक विशेष प्रकारको साहित्यिक शैलीको। २. रोमान्स-सम्बन्धी।
 रोमान्स-ना० [अं०] १. भावुकता, उत्साह र कल्पना-प्रधान विचार, कथा, कार्य, वर्णन वा आचरण। २. कल्पना-प्रधान आदर्शवादी कथा। ३. भावुकता-प्रधान प्रेम।
 रोमावलि-ना० [सं०] रोमावली।
 रोमावली-ना० [सं०] १. रौहरूको पङ्क्ति। २. नाभि-देखि माथितिरको ठाडो रोम-पङ्क्ति।
 रोमोज्झम-ना० [सं०] रोमाञ्च; रोम-हर्ष।
 रोरी-ना० [सं० रोचना] देवताको पूजामा प्रयोग गरिने अवीरजस्तो एक किसिमको रातो धूलो; रोचना।
 रोरे-वि० [सं० रोदन] एक-न-एक निहुँले रोइरहने; रुन्चे; पिन्चे।
 रोन्याई-ना० [रोरे+याई] सानो-तिनो निहुँ पारी केटा-केटी रोइरहने काम; रोरे हुनाको भाव।
 रोल-ना० [अं०] १. कर्मचारीहरूको माथिल्लो दर्जामा चढ्ने पालो; उन्नतिको क्रम। २. क्रम।
 रोलदार-वि० [रोल+दार] रोल पाउने; रोलवाला।
 रोलम्ब-ना० [सं०] भमरो; भ्रमर।
 रोलर-ना० [अं०] लोहोरोजस्तो साधन; बेलन।
 रोलवाला-वि० [रोल+वाला] माथिल्लो दर्जामा चढ्ने रोल वा अधिकार पाएको (कर्मचारी)।
 रोलाइ-ना० [रोल्+आइ] रोलने किसिम, क्रिया वा भाव।
 रोलाइनु-स० क्रि० [रोलाउ+आइ+नु] रोलन लाइनु; ('रोलाउनु'-को क० क्रि०)।
 रोलाउनु-स० क्रि० [रोल्+आउ+नु] रोलन लाउनु; ('रोलनु'-को प्रे० क्रि०)।
 रोलिनु-अ० क्रि० [रोल्+इ+नु] १. पहिरो जानु; पहिरो भत्कनु। (स० क्रि०) २. पहिरो लाइनु; ('रोलनु'-को क० क्रि०)।
 रोलनु-स० क्रि० [रोलो+नु] १. पहिरो लाउनु; पहिरो भत्काउनु। २. प्रशस्त खर्च गर्नु; रेलनु।
 रोल्याइ-ना० [रोलि+याइ] रोलिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 रोल्वालिङ-ना० [ने०] नेपालको पूर्वी भागमा पर्ने, हिमालयको एक शृङ्खला। (यसैको एक शिखर गौरीशङ्कर हो।)
 रोवाइनु-स० क्रि० [रोवाउ+इ+नु] रुने पारिनु; ('रोवाउनु'-को क० क्रि०)।
 रोवाउनु-स० क्रि० [रु+वाउ+नु] रुने पार्नु; ('रुनु'-को प्रे० क्रि०)।
 रोशनी-ना० [फा०] १. उज्यालो; प्रकाश। २. दीप-शिखा। ३. ज्योति।

रोष-ना० [सं०] १. रीसको आवेग; क्रोधको उद्वेग। २. रीस; क्रोध। ३. विरोध। ४. जोश; उमङ्ग।
 रोषित-वि० [सं०] १. रिसाएको; क्रुद्ध। २. रोष भएको। ३. रोष पैदा गरिएको।
 रोषी-वि० [सं०] रोष गर्ने।
 रोसम-ना० [फा० रोजिन:] इलम; उद्यम; पेशा।
 रोह-ना० [फा० राह] १. नियम; नीति; विधि। २. सिल-सिला; क्रम।
 रोहण-ना० [सं०] १. चढ्ने काम; आरोहण। २. उम्रनु; अङ्कुरित हुनु।
 रोहबर-क्रि० यो० [फा० रू-बरू] १. सामुन्ने; अगित्तर; समक्ष। (ना०) २. देखादेख; साक्षात्कार।
 रोहबरी-ना० [रोहबर+ई] रोहबर।
 रोहिण-ना० [सं०] बरको रूख।
 रोहिणी-ना० [सं०] १. गाई। २. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक। ३. बलदेवकी आमा। ४. बिजुली।
 रोहित-वि० [सं०] १. रातो रङ्गको; लोहित। (ना०) २. रातो रङ्ग। ३. रगत; रक्त। ४. रतुवा मृग। ५. गुराँस फूल। ६. एक जातको माछो; रोहू। ७. पुराण-प्रसिद्ध राजा हरिश्चन्द्रका छोरा।
 रोहितक-ना० [सं०] गुराँस फूल।
 रोही-वि० [सं०] १. चढ्ने; उक्लने; आरोहण गर्ने। (ना०) २. वट वृक्ष।
 रोहू-ना० [रहु] रहु माछो।
 रोहोटे-ना० [रोहोटो+ए] एक जातको कर्कलो।
 रोहोटे-कमिलो-ना० [रोहोटो+कमिलो] एक जातको कमिलो।
 रोहोटे-पीङ-ना० [रोटे-पीङ] रोटे-पीङ।
 रोहोटो-ना० [प्रा० अरहट] पानी जमेको सानो खाल्टो; सानो-तिनो पोखरी।
 रौ-ना० [रउँ] रउँ।
 रौक्ष्य-ना० [सं०] रुक्ष हुनाको भाव; रूखोपन।
 रौद्र-वि० [सं०] १. रुद्र-सम्बन्धी। २. डर-लाग्दो; भयङ्कर। ३. प्रचण्ड; उग्र। (ना०) ४. साहित्यका नौ रसमध्ये एक। (यसमा शत्रु आलम्बन, शत्रुको दोष, चेष्टा आदि उद्दीपन, मुडकी हाव आदि अनुभाव, आँखा रातो पार्नु, शेखी, आवेग आदि सञ्चारी भाव र क्रोध स्थायी-भाव हुन्छन्।)
 रौद्रता-ना० [सं०] १. रौद्र हुनाको भाव। २. प्रचण्डता; उग्रता।
 रौनक-ना० [अ० रौनक] १. चमक-दमक; दीप्ति। २. शोभा; सौन्दर्य। ३. चहल-पहल।
 रौप्य-वि० [सं०] १. चाँदीको; चाँदीबाट बनेको। (ना०) २. चाँदी।
 रौरव-वि० [सं०] १. भयङ्कर; डर-लाग्दो। २. रुह नामक मृगका छालाले बनेको। (ना०) ३. एक्काईस महानरक-

मध्ये एक ।
 रौहिणेय-ना० [सं०] १. बलराम । २. बुध ग्रह । ३. बाछो ।
 न्याँ-न्याँ-क्रि० यो० [अनु०] १. करौंतीले काठ चिर्दा शब्द आउने किसिम । २. सारङ्गी, बेला आदि तारका बाजाहरू बजाउँदा शब्द आउने किसिम; न्याइँ-न्याइँ ।
 ध्याइँ-न्याइँ-क्रि० यो० [अनु०] न्याँ-न्याँ ।
 न्याख-न्याख-क्रि० यो० [ने०] बेसरी हप्काउने किसिम; झपार्ने किसिम ।
 न्याख-न्याखी-क्रि० यो० [न्याख-न्याख+ई] न्याख-न्याख ।
 न्याख-न्याखती-क्रि० यो० [न्याख-न्याख+ती] न्याख-न्याख ।

न्याड-ठ्याड-ना० [ने०] १. मतो; मतैक्य । २. तारतम्य; ठीक-ठाक ।
 न्याड-न्याडती-क्रि० यो० [ल्याडल्याडती] घरको भित्री भाग खाली रहने किसिम ।
 न्याल-ना० [राल] राल ।
 न्याले-वि० [न्याल+ए] राले ।
 न्याल्ल-क्रि० यो० [ने०] न्याल वा लेसाइलो पदार्थ चुहुने किसिम ।
 न्याइँ-न्याइँ-क्रि० यो० [अनु०] घट्ट, जाँतो आदि घुम्ने वा घुमाउँदा शब्द आउने किसिम ।
 न्याम्म-क्रि० यो० [ने०] बेसरी रोप्ने वा गाड्ने किसिम ।

ल

ल-देवनागरी वर्ण-मालाको अट्ठाईसौं व्यञ्जन वर्ण । अन्तस्थ वर्णको तेस्रो अक्षर । यसको उच्चारण दन्त्य-स्थानबाट हुन्छ ।

ल-ना० [ने०] १. अरुले भनेका कुरा मान्दा वा कुनै विषयमा स्वीकृति जनाउँदा प्रकट गर्ने शब्द; 'हुन्छ' अर्थ बुझाउने शब्द; ली । (उदा०-ल, तपाईँले भनेजस्तै गर्छु ।) २. कुनै काम आरम्भ गर्ने कसैलाई प्रेरणा गरेर भनिने शब्द । (उदा०-ल, अब हामी काम थालौं ।) (वि० बो०) ३. आश्चर्य, विस्मय, खेद, भूल आदि हुँदा प्रकट गरिने शब्द । (यो अर्थ बुझाउँदा 'ल'-को उच्चारण प्रायः प्लुत-रूपमा हुन्छ । उदा०-ल, ठूलो भूल भएछ ।)

लङ्गा-वि० [लङ्गा] लङ्गा ।
 लङ्गो-वि० [लङ्गो] लङ्गो ।
 लङ्गाइ-ना० [लङ्गाइ] लङ्गाइ ।
 लङ्गाइनु-अ० क्रि० [लङ्गाउ+इ+नु] लङ्गाइनु; ('लङ्गाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 लङ्गाउनु-अ० क्रि० [लङ्गो+आउ+नु] लङ्गाउनु ।
 लङ्गोटिया-वि० [लङ्गोटी+इया] लङ्गोटी-सम्बन्धी; कौपीन-सम्बन्धी ।
 लङ्गोटी-ना० [सं० लिङ्ग+पटी] कन्धनीमा घुसारी उपस्थ र गुद-द्वार छोप्ने वस्त्र; सानो ठाडो धोती ।
 लङ्गो-ना० [सं० लगुड] १. वृक्षको काटेको ठूलो मूढो; दलिन, थाम, निदाल आदि बनाउने ठूलो काठ । २. बाल्ने काठ; दाउरो ।
 लकपक-ना० [लट-पट] १. धक, त्रास आदिले बोल्दा लर-बराउने काम; स्पष्ट वा पूर्ण रूपले बोल्न सक्नु । २. रोग वा कमजोरीले हिँड्दा धरमराउने काम; लरखराउने काम; ढुनमुनिने काम ।
 लकपकाइ-ना० [लकपकाउ+आइ] लकपकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लकपकाइनु-अ० क्रि० [लकपकाउ+इ+नु] लकपक गरिनु;

('लकपकाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 लकपकाउनु-अ० क्रि० [लकपक+आउ+नु] १. धक, त्रास आदिले बोल्दा लरबराउनु; लकपक गर्नु । २. हिँड्दा धरमराउनु; ढुनमुनिनु; लकपकिनु ।
 लकपकाहट-ना० [लकपकाउ+आहट] लकपकाउने किसिम, क्रिया वा भाव; लकपकाइ ।
 लकपकिइनु-अ० क्रि० [लकपकि+इ+नु] लकपकाइनु; ('लकपकिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लकपकिनु-अ० क्रि० [लकपक+इ+नु] लकपकाउनु ।
 लकपकी-ना० [लकपक+ई] लकपकाउने काम; लकपक ।
 लकपके-वि० [लकपक+ए] लकपक गर्ने; लकपकाउने ।
 लकपक्याइ-ना० [लकपकि+याइ] लकपकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लकपक्याहट-ना० [लकपकि+याहट] लकपकिने किसिम, क्रिया वा भाव; लकपक्याइ ।
 लकहवा-ना० [लक्कड+उवा] निगाले-चितुवा; चरी-बाघ ।
 लकवा-ना० [लकहवा] लकहवा ।
 लकवा-ना० [अ० लक्कवा] अङ्ग-प्रत्यङ्गलाई शक्ति-हीन र चेतना-शून्य तुल्याइदिने नाडी-सम्बन्धी एक रोग; पक्ष-वात; पक्षाघात ।
 लकाँसी-ना० [नेवा०] झ्याल-ढोकाका खापा अड्ने ठेला-भित्रीको तेर्सो तल्लो काठ ।
 लकार-ना० [सं०] 'ल'-अक्षर; दन्त्य-स्थानबाट उच्चारण हुने, अन्तस्थ वर्णको तेस्रो अक्षर ।
 लकीर-ना० [सं० रेखा] रेखा; धर्को; घर्सी ।
 लकुच-ना० [सं०] १. बड़हर । २. लुकाट ।
 लकुना-ना० [सं० लक्षण] दाँत तलतिर फर्केको ढोई ।
 लकुवा-ना० [लकवा] लकवा ।
 लकुवा-ना० [लकहवा] लकहवा ।
 लक्कर-ना० [सं० लगुड] १. लङ्गो; काठ; दाउरा । २. पुरुषको जननेन्द्रिय; शिश्न ।

लक्षका-लख-पातर

लक्षका-ना० [अ०] १. पुच्छर फिजिएको एक जातको परेवा ।
 २. भाले परेवा । ३. भाले बाज पक्षी । (वि०) ४. मस्त
 जवान; तरुन ।
 लक्षकु-ना० [सं० लगुड] रुपियाँ, पैसा आदिको त झी; बिन्डी;
 क्याँट ।
 लक्षकू-ना० [लक्षकु] लक्षकु ।
 लक्षखन्-वि० [लखन्] लाखौं ।
 लक्षखौं-वि० [लाखौं] लाखौं ।
 लक्षखु-ना० [नेवा०] अमृतर्तु ।
 लक्षखौं-वि० [प्रा० लख+औं] कैयन् लाख; लाखौं; लाखन ।
 लक्षतक-ना० [सं०] स्त्री-जातिले सौन्दर्यका निमित्त हातका
 औंला र गोडामा लाउन रातो रङ्ग; माहुर ।
 लक्ष-ना० [सं०] १. सय हजारको सङ्ख्या; लाख ।
 २. चिह्न; निशाना । (वि०) ३. सय हजार; लाख ।
 लक्षण-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु चिन्ने वा थाहा पाउने त्यसको
 विशेषता वा गुण; चिह्न; निशान । २. परिभाषा । ३.
 सामुद्रिक शास्त्रअनुसार शरीरमा हुने शुभ वा अशुभ
 चिह्न । ४. शकुन; लच्छिन । ५. चाला; ढाँचा; छाँट ।
 ६. शरीरस्थ रोगको चिह्न । ७. कुनै घटना हुनुभन्दा
 पहिले त्यसको सूचना गर्ने चिह्न ।
 लक्ष-पति-ना० [सं०] लखपति ।
 लक्षणा-ना० [सं०] १. साहित्यमा शब्दको सामान्य अर्थदेखि
 भिन्न त्यससित सम्बन्धित अर्को अर्थ प्रकट गर्ने शब्दको
 शक्ति; अभिप्रेत अर्थ बुझाउने शब्द-शक्ति; शब्दको अभिधे-
 यार्थमा बाधा पर्दा रुढि वा प्रयोजनका आधारमा अर्थको
 प्रतीति गराउने शब्द-शक्ति । २. लक्ष्य; उद्देश्य ।
 लक्षणी-वि० [सं०] असल लक्षण भएकी; लच्छिनी ।
 लक्षार्थ-ना० [सं०] लक्षणा-शक्तिद्वारा बोध हुने अर्थ;
 लक्षितार्थ ।
 लक्षित-वि० [सं०] १. देखिएको; निर्दिष्ट । २. बताइएको;
 कथित । ३. लक्षणा-शक्तिद्वारा बोध हुने ।
 लक्षिता-ना० [सं०] नायकसितको समागमका लक्षणले युक्त
 नायिका ।
 लक्षितार्थ-ना० [सं०] शब्दको लक्षणा-शक्तिद्वारा ज्ञान हुने
 अर्थ; लक्षार्थ ।
 लक्ष्म-ना० [सं०] चिह्न; निशान ।
 लक्ष्मण-ना० [सं०] १. सुमित्राका गर्भबाट जन्मेका, राजा
 दशरथका पुत्र । २. चिह्न; निशाना । ३. सारस ।
 ४. दुर्योधनको छोरो ।
 लक्ष्मण-कन्द-ना० [सं०] १. अँडीरका जस्ता पात, सेता
 फूल, हरियो र सेतो रङ्ग मिलेका लाम्चा फल र ध्वाँसे
 रङ्गको ठूलो कन्द हुने एक जातको लहुरो । २. त्यसैको
 कन्द । (आयुर्वेदमा यसको गुण बाँझी स्त्रीलाई गर्भ धारण
 गर्नमा समर्थ तुल्याउन सक्ने भनी बताइएको छ ।)
 लक्ष्मणा-ना० [सं०] १. पोथी सारस । २. सेतो कण्टकारी ।

लक्ष्मी-ना० [सं०] १. धनकी अधिष्ठात्री देवी; विष्णुकी
 पत्नी; कमला; रमा । २. धन-सम्पत्ति; श्री-सम्पत्ति ।
 ३. शोभा; कान्ति । ४. सौभाग्य । ५. सफलता; विजय ।
 ६. घरकी मालिकिनी; गृह-स्वामिनी ।
 लक्ष्मी-नारायण-ना० [सं०] १. विष्णु र लक्ष्मी । २. भित्र
 दुइटै चक्र हुने शालि-ग्राम ।
 लक्ष्मी-पति-ना० [सं०] १. विष्णु; नारायण । २. राजा ।
 ३. धनवान् व्यक्ति ।
 लक्ष्मी-पुत्र-ना० [सं०] १. धनाढ्य व्यक्ति; धनवान् मानिस ।
 २. कामदेव ।
 लक्ष्मी-पूजा-ना० [सं० लक्ष्मी+पूजा] कार्तिक कृष्ण औंसीका
 दिन घर-घरमा बत्ती वाली उत्सवका साथ गरिने लक्ष्मीको
 पूजा ।
 लक्ष्मीवान्-वि० [सं०] १. धनवान्; धनाढ्य । २. सुन्दर ।
 लक्ष्मी-स्वाँ-ना० [नेवा०] १. साना लाम्चा पात, पहेँला वा
 काला फूल र लामा-लामा कोसा हुने एक जातको लता ।
 २. त्यसैको फूल; जयन्ती । (यसका काला र पहेँला फूल
 फुल्ने-दुई भेद छन् ।)
 लक्ष्य-ना० [सं०] १. उद्देश्य; ध्येय । २. निशाना; तारो;
 लक्ष बनाउन वा बनाइएको वस्तु वा चिह्न । ३. आक्षेप
 गरिएको विषय । ४. लाखको सङ्ख्या ।
 लक्ष्य-वि० [सं०] १. लक्ष्य गर्ने; उद्देश्य गर्ने । २. सङ्केत-
 रूपले सूचना गर्ने ।
 लक्ष्य-भेद-ना० [सं०] अस्थिर लक्ष्यमा तारो हान्ने काम ।
 लक्ष्य-वेध-ना० [सं०] लक्ष्य-भेद ।
 लक्ष्य-वेधी-वि० [सं०] लक्ष्य-भेद गर्ने ।
 लक्ष्य-सिद्धि-ना० [सं०] चिताएको वा आँटेको काम-कुरो
 पुगनु; लक्ष्य सिद्ध हुनु ।
 लक्ष्यार्थ-ना० [सं०] प्राप्त हुने अर्थ ।
 लख-ना० [प्रा० लख] १. अङ्कल; अन्दाज । २. विचार;
 घत; जोखना । ३. अक्षरका शिरमा लगाइने एकारको
 चिह्न () ।
 लख-कानो-ना० [लख+कान्दानी] अक्षरमा लगाइने 'ओ'-
 को चिह्न; ओकार (०) ।
 लखतरान-वि० [लखर+आन] थाकेर लस्त भएको;
 अति थकित ।
 लखन-थापा-ना० [सं० लक्ष्मण+थापा] १. गोरखाका एक
 सिद्ध । २. विना महत्त्वको ठटथौलो कुरामात्र गर्ने व्यक्ति ।
 लखने-वि० [लखन-थापा] लखन्तेवारी ।
 लखन्तेवारी-वि० [लखन-थापा+तेवारी (थर)] काम वा इलम
 केही नभएको; यत्ता-उति डुलेर पेट पाल्ने; लखने ।
 लखपति-वि० [सं० लक्ष-पति] १. लाखौं रुपियाँको सम्पत्ति
 भएको; तालिवर; धनाढ्य । २. अनेक पोइ भएकी;
 लख-पातर (स्त्री) ।
 लख-पातर-ना० [लख+पातर] पातर; वेध्या ।

लखबन्धक-ना० [सं० लक्ष्य+बन्धक] बन्धक लिएको घर, जग्गा आदि बन्धक लिनेले अर्कोलाई बन्धक राख्ने काम; बन्धकनाथिको बन्धक ।

लखर-लखर-क्रि० यो० [ने०] बिनसिति यता-उति हिँड्ने किसिम; बेकाममा ओहोर-दोहोर गरिरहने किसिम ।

लखर्के-ना० [लोखर्के] लोखर्के ।

लखाइ-ना० [लख्+आइ] लख्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लखाइनु-स० क्रि० [लखाउ+इ+नु] लख्ने वा अन्दाज गर्न लाइनु; ('लखाउनु'-को क० क्रि०) ।

लखाउनु-स० क्रि० [लख्+आउ+नु] लख्ने वा अन्दाज गर्न लाउनु; ('लख्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

लखाकी-ना० [नेवा०] ठूलो मोटो डोरी; इनारबाट पानी झिक्न डोल झुन्ड्याइने डोरी ।

लखिनु-स० क्रि० [लख्+इ+नु] अन्दाज गरिनु; ('लख्नु'-को क० क्रि०) ।

लखेटाइ-ना० [लखेट्+आइ] लखेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव; लगाराइ ।

लखेटाइनु-स० क्रि० [लखेटाउ+इ+नु] लखेट्ने लाइनु; ('लखेटाउनु'-को क० क्रि०) ।

लखेटाउनु-स० क्रि० [लखेट्+आउ+नु] लखेट्ने लाउनु; ('लखेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

लखेटिनु-स० क्रि० [लखेट्+इ+नु] खेदो गरिनु; ('लखेट्नु'-को क० क्रि०) ।

लखेटो-ना० [लखेट्] १. लखेट्ने काम; आखेट; खेदो । २. कामको भीड ।

लखेट्नु-स० क्रि० [सं० लक्ष्य+आखेट] १. आघात गर्ने वा मार्नाका निमित्त कसैको पीछा गर्नु; खेदो गर्नु; आखेट गर्नु । २. धपाउनु; लगार्नु ।

लखौटी-ना० [लाख+औटी] १. वेश्या; फुँडी । २. ल्याइते स्वास्नी ।

लखौरी-वि० [लाख+औरी+ई] १. घर-घर चाहार्ने । २. धेरै घरमा पोइल जाने । ३. लखौटी; फुँडी ।

लख्नु-स० क्रि० [लख्+नु] १. अनुमान गर्नु; अन्दाज गर्नु; लख काढ्नु; अडकल गर्नु । २. विचार गर्नु; सोच्नु ।

लग-ना० [लगत्] एक जनाले दिनभरमा गर्ने नियत काम; एक जनाले एक दिनमा गर्न भ्याउनु सक्ने काम ।

लगत-ना० [सं० लग्] १. कुनै कामका निमित्त चाहिने नगद वा जिन्सी माल-मत्ताको जम्माजम्मी । २. ठेकिएको दरबन्दी अड्डा । ३. फिरिस्त; सूची ।

लगत्तै-क्रि० यो० [सं० लग्] उत्तिखेरै; तुरुन्तै; तत्काल ।

लगन-ना० [सं० लग्न] १. विवाह, व्रत-बन्ध आदि शुभ कार्य गर्ने मुहूर्त; साइत; लग्न । २. कुनै काम-कुरोमा दत्त-चित्त भई लाग्ने काम; तल्लीनता; लगनी ।

लगन-गाँठो-ना० [लगन+गाँठो] कन्या-दानका समयमा जनै, सुपारी आदि माङ्गलिक वस्तुहरू आँचलमा हाली मन्त्र-

पूर्वक पारेको गाँठो; लग्न-ग्रन्थि । (यो कन्या-दानको समय-देखि चतुर्थीसम्म दुलहीका कम्मरमा बाँधिन्छ ।)

लगनी-ना० [लगन+ई] १. कुनै काम-कुरोमा एकाग्र भई लाग्ने काम; तल्लीनता । २. दिनभरिमा एक जनाले गर्ने काम; मेलो ।

लगभग-क्रि० यो० [सं० लग्+भग्] पुग-नपुग; करीब-करीब ।

लगल-ना० [लाग्] बाजी, खेल आदिमा जित्नेले हार्नेसँग लिन बाँकी भएको रकम ।

लगलग-क्रि० यो० [ने०] जाडो, भय, कमजोरी आदि कुनै कारणले शरीर हल्लने किसिम; काँप्ने किसिम; लुगलुग ।

लगलगती-क्रि० यो० [लगलग+ती] लगलग; लगलगी ।

लगलगी-क्रि० यो० [लगलग+ई] लगलग; लुगलुग ।

लगा-ना० [सं० लग्] १. इलाका; हाता । २. सीमा; साँध ।

लगा-ना० [सं० लगुड] लग्घी ।

लगाइ-ना० [लगाउ+आइ] लगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लगाइ-ना० [लाग्+आइ] लाग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लगाइ-ना० [लाग्+आइ] लग्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लगाइनु-स० क्रि० [लगाउ+इ+नु] कुनै काममा प्रवृत्त गराइनु; ('लगाउनु'-को क० क्रि०) ।

लगाउनु-स० क्रि० [लाग्+आउ+नु] १. कुनै काममा प्रवृत्त गराउनु; प्रेरणा गर्नु । २. कसैका विरुद्धमा अरुलाई उत्तेजित पार्नु; उचाल्नु । ३. जोड्नु; मिलाउनु; संलग्न गर्नु । ४. पहिरनु; धारण गर्नु । ५. लेपन गर्नु; पोल्नु वा घस्नु । ६. लाग्ने गराउनु; लाउनु । ७. उपयोग गर्नु; प्रयोग गर्नु । ८. छुनु; स्पर्श गर्नु । ९. प्राप्त गर्नु; हात पार्नु । १०. स्थितिमा राख्नु; तह वा क्रम मिलाउनु ।

११. तोक्नु; निश्चय गर्नु । १२. युक्ति खेलाउनु । १३. आफूलाई ठूलो सम्झनु वा देखाउनु । १४. बोट, बिरुवा आदि रोप्नु; सार्नु । १५. दोष, अभियोग आदिको आरोप गर्नु । १६. चुक्ली हाल्नु; छुल्याइँ गर्नु । १७. अर्थ, भाव, अभिप्राय आदि प्रकट गर्नु; स्पष्ट गर्नु । १८. भाग मिलाउनु; भाग-शान्ति छुट्ट्याउनु । १९. कुनै क्रिया-पदका पछि लागेर त्यो काम गर्ने वा गर्नमा प्रेरणा दिने अर्थ बुझाउने शब्द ।

(उदा०-गोता लगाउनु, गर्न लगाउनु इत्या० ।) २०. आक्रमण गर्नु; खेदो गर्नु ।

लगातार-क्रि० यो० [सं० लग्+तार] एकपछि अर्को सिल-सिला मिलेर; निरन्तर; बराबर ।

लगान-ना० [सं० लग्+आन] १. कुनै काममा लाग्ने खर्च; दर-बन्दी खर्च । २. ब्याज लिने गरी सर-सापटी दिइ-

राखेको धन; लगानी । ३. लागू-भागू । ४. भूमि-कर; माल-पोत ।

लगानी-ना० [लगान+ई] १. ब्याज लिने गरी सर-सापटी दिइएको धन; लगान । २. लागू-भागू । ३. माल-पोत; भूमि-कर ।

लगापात-लङ्गुर-बुर्जा

लगापात-ना० [सं० लग्+पार्श्व] कुनै घर, जग्गा आदिको-
वरि-परिको जमीन; सेरो-फेरो।

लगाम-ना० [फा०] घोडाका मुखमा हालिने काँडावाल
फलामे साधनका दुवै टुप्पामा बाँधी घोड-चढीले समाउने
छाला वा डोरीको लामो फित्ता; बाग-डोर; करेली।

लगायत-ना० यो० [अ० लगायत] समेत; सहित।

लगाराइ-ना० [लगार्+आइ] लगाने किसिम, क्रिया वा
भाव; लखेटाइ।

लगारिनु-स० क्रि० [लगार्+इ+नु] लखेटिनु; ('लगार्नु'-
को क० क्रि०)।

लगार्नु-स० क्रि० [सं० लग्+आर+नु] १. समाउने वा
माने नीयतले पछि लाग्नु; लखेट्नु; दपेट्नु; पीछा गर्नु।
२. घपाउनु; भगाउनु।

लगालग-क्रि० यो० [सं० लग्+लग्] एकपछि तुरुन्तै अर्को
भएर; लगातार; घमाघम; अविरल।

लगिनु-स० क्रि० [लग्+इ+नु] लिएर गइनु; ('लग्नु'-
को क० क्रि०)।

लगुल-ना० [नेवा०] छालाले मोहोरेको, हातले ठोकेर
बजाइने एक प्राचीन बाजा।

लगुड-ना० [सं०] लौरो; लट्टी।

लगुर-ना० [सं०] लौरो; लट्टी।

लगुल-ना० [सं०] लगुड; लट्टी।

लगेदा-ना० [सं० लग्+ह्रीदा, गद्दी आदिको तलतिर बिछ्याइने
ऊनी बाक्लो कपडा; एक प्रकारको जीन-पोश।

लगा-ना० [लगा] १. हिस्सा; अंश। २. जिम्मा; ढेस्सा।
३. लग्गी।

लग्गी-ना० [लग्गी] लग्गी।

लग्गू-वि० [सं० लग्] १. कुनै काम-कुरोमा एकोहोरो
लागेको; तल्लीन। २. लम्पट; कामुक। ३. व्यसनी;
अम्मली।

लग्गी-ना० [सं० लगुड] १. भूमिको नापी गर्ने नौ हात
लामो नापो; लगा। २. ठेलेर नाउ चलाउनका निमित्त
प्रयोग गरिने घारो।

लग्न-ना० [सं०] १. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार कुनै ग्रह उदय
भइरहने, दिनको अंश। २. कुनै काम गर्ने शुभ मुहूर्त;
साइत; लगन। (वि०) ३. टाँसिएको; जोरिएको।

लग्न-कुण्डली-ना० [सं०] जन्म-कुण्डली।

लग्न-ग्रन्थि-ना० [सं०] कन्या-दानका अवसरमा वर र वधूका
आँचलका टुप्पा जोरेर बनाइने गाँठो; लगन-गाँठो।

लग्न-पत्रिका-ना० [सं०] विवाह, व्रत-बन्ध आदिका शुभ
मुहूर्तमा गरिने कार्य-क्रमको उल्लेख गरिएको पत्रिका।

लग्नु-स० क्रि० [सं० लग्+नु] लिएर जानु; लानु;
लैजानु।

लघाराइ-ना० [लघार्+आइ] लघाने किसिम, क्रिया वा भाव।

लघारिनु-स० क्रि० [लघार्+इ+नु] लखेटिनु; लगारिनु;

('लघार्नु'-को क० क्रि०)।

लघार्नु-स० क्रि० [लघार्+नु] लगार्नु।

लघिमा-ना० [सं०] १. आठ सिद्धिमध्ये एक। (यस सिद्धिका
प्रभावले मानिस आकृतिमा सानो र हलुङ्गो बन्न सक्छ।)
२. लघुता।

लघु-वि० [सं०] १. छोटो; लामो नभएको। २. सानो;
क्षुद्र। ३. हलौँ; हलुको। ४. निस्सार। ५. थोरै;
अलिकति। ६. कान्छो; कनिष्ठ। (ना०) ७. एक
मात्राको व्यञ्जन वर्ण; ह्रस्व स्वर (१)।

लघु-क्रम-ना० [सं०] छिटो हिँडाइ; द्रुत गति।

लघुतम-समापवर्त्य-ना० [सं०] दुइ वा दुइभन्दा बढी सङ्ख्या-
हरूले निश्चेष भाग लाग्ने सबभन्दा सानो सङ्ख्या।

लघुता-ना० [सं०] लघु वा छोटो हुनाको भाव।

लघुत्व-ना० [सं०] लघु हुनाको भाव।

लघु-द्राक्षा-ना० [सं०] किशमिश।

लघु-शंका-ना० [सं०] पिसाब गर्ने काम; मूत्र-त्याग।

लङ्-ना० [लाम] लाम; ताँती; पङ्क्ति।

लङ्का-ना० [सं०] १. भारतको दक्षिणतिर रहेको एक टापू।
(रावण यसै द्वीपमा राज्य गर्दथ्यो भन्ने कथन छ।)
२. खेसारी अन्न।

लङ्का-पति-ना० [सं०] १. लङ्काको राजा। २. रावण।
३. विभीषण।

लङ्कासानी-ना० [सं० लङ्केश्वरी] १. खुर्सानीका जस्ता पात,
राता, कमला, बास्ना आउने फूल हुने र मरीचजस्ता
काला-काला दाना फल्ने एक जातको बर्खे बोट। २. त्यसैको
फूल; लङ्केश्वरी।

लङ्केश्वरी-ना० [सं०] १. लङ्कासानी। २. लङ्काकी स्वामिनी।

लङ्गडा-वि० [फा० लङ्ग] १. लङ्गडो। (ना०) २. एक
जातको असल आँप; मालदह।

लङ्गडाइ-ना० [लङ्गडाउ+आइ] लङ्गडाउने किसिम, क्रिया
वा भाव; खोच्याइ।

लङ्गडाइनु-अ० क्रि० [लङ्गडाउ+इ+नु] खोच्याइनु;
('लङ्गडाउनु'-को भा० क्रि०)।

लङ्गडाउनु-अ० क्रि० [लङ्गडो+आउ+नु] लङ्गडो हिँडेजस्तै
हिँड्नु; खोच्याउनु; लेच्याउनु।

लङ्गडो-वि० [फा० लङ्ग] १. खुट्टो खोच्याएर हिँड्ने;
खँजाहा। २. खोरन्डो; पङ्गु।

लङ्गर-ना० [फा०] १. जहाज, डुङ्गा आदिलाई अड्याइ-
राख्ने डोरी वा जन्जीर आदिमा झुन्ड्याइएको फलामे ठूलो
काँटादार साधन। २. ठूलो किसिमका घडीहरूको तलतिर
झुन्डिएर हलिरहने अवयव; लङ्गुर। ३. घण्टाको रालो।
लङ्गुर-ना० [फा० लङ्गर] ठूलो किसिमका घडीहरूको
तलतिर झुन्डिएर हलिरहने अवयव; लङ्गर।

लङ्गुर-बुर्जा-ना० [फा० लङ्गर+बुर्ज] पान, चीर, ईँट, सुरथ,
ताज र लङ्गरका बुट्टा भएका थर्कीमा चार पाटा परेका

तीन वटा पासाले खेलिने जूवाको एक खेल ।
 लङ्गूर-ना० [सं० लङ्गूल] १. कालो मुख र लामो पुच्छर हुने एक जातको बाँदर । २. बाँदरको पुच्छर । ३. पुच्छर ।
 लङ्घक-वि० [सं०] १. नाघ्ने; फट्कने; उल्लङ्घन गर्ने । २. नियम, रीति आदि नमान्ने ।
 लङ्घन-ना० [सं०] १. नाघ्ने काम; फट्कने काम । २. नियम, आज्ञा, विधि आदिको अतिक्रमण; उल्लङ्घन । ३. नखानु; उपवास; निराहार ।
 लङ्घनक-ना० [सं०] १. नाघ्ने वा पार गर्ने साधन । २. पुल ।
 लङ्घनीय-वि० [सं०] १. नाघ्न योग्य; फट्कन लायक । २. उल्लङ्घन गर्न योग्य ।
 लङ्घित-वि० [सं०] १. नाघिएको; लङ्घन गरिएको । २. पालन नगरिएको; उल्लङ्घित (आज्ञा, नियम, विधि आदि) ।
 लङ्घ्य-वि० [सं०] १. नाघ्न वा फट्कन योग्य; लङ्घनीय । २. पालन नगर्न वा नमान्न योग्य (नियम, आज्ञा आदि) ।
 लचक-ना० [लचक] लचकने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लचक्क-क्रि० यो० [लचक] १. पूरा रूपमा बोझ थाम्न नसकी निहुरने किसिम; लचकने किसिम । २. स्प्रिङ, नरम गद्दी आदि दबने र उक्सने किसिम; लच्याक्क ।
 लचिलो-वि० [लचक+इलो] १. लचकने किसिमको; लचक्क लचकने । २. कठोर वा ठर्रो नभएको ।
 लचकु-अ० क्रि० [सं० चल] १. भार थाम्न नसकी निहुरनु; ढल्कनु; नुहुनु । २. लेचिनु ।
 लच्काइ-ना० [लचक+आइ] लचकने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लच्काइ-ना० [लच्काउ+आइ] लच्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लच्काइनु-स० क्रि० [लच्काउ+इ+नु] निहुराइनु; ('लच्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 लच्काउनु-स० क्रि० [लचक+आउ+नु] १. निहुराउनु; नुहाउनु; झोल्याउनु; ('लचकु'-को प्रे० क्रि०) । २. खुट्टो लेच्याउनु; खोच्याउनु ।
 लचकु-अ० क्रि० [लचक+इ+नु] १. लचकु; निहुरनु । २. लेचिनु । ३. भार थाम्न नसकी निहुरिनु; ('लचकु'-को भा० क्रि०) ।
 लच्के-लूतो-ना० [सं० चल+लूतो] एउटै अङ्गमा एक ठाउँमा निको भई अर्को ठाउँमा सँदै जाने एक प्रकारको लूतो ।
 लचक्याइ-ना० [लचक+याइ] लचकने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लच्छा-ना० [सं० लता] १. धागो, तार आदिको गुच्छा; जरी, बादरा आदिको झुप्पो । २. गोडामा लाउने तारै-तारले बनेको एक प्रकारको गहना ।
 लच्छिन-ना० [सं० लक्षण] १. लक्षण; पूर्व-रूप । २. शकुन । ३. शुभ; मङ्गल । ४. फाप; छुक । ५. ढाँचा; चाला ।
 लच्छिनी-वि० [लच्छिन+ई] १. उत्तम लच्छिन भएकी (स्त्री) । २. हित गर्ने लक्षणले युक्त ।

लच्याक्क-क्रि० यो० [लचक्क] लचक्क ।
 लछार-पछार-ना० [लछार्+पछार्] लछार्ने र पछार्ने काम; धिच्याइ-मुन्ट्याइ; खहरेतान ।
 लछार-पाटो-ना० [लछार्+पाछ] कसैले गर्न लागेको कुनै काम गर्न नसक्ने ठहराई हियाएर व्यङ्ग्यपूर्वक भनिने शब्द ।
 लछाराइ-ना० [लछार्+आइ] लछार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लछारिनु-स० क्रि० [लछार्+इ+नु] लाछिनु; ('लछार्नु'-को क० क्रि०) ।
 लछारो-ना० [लछार्] कामको हैरानी; थकावट ।
 लछार्नु-स० क्रि० [प्रा० लुच्छ+नु] १. छाला, बोक्रा आदि खुत्तिने गरी तान्नु; लाछ्नु; लछेनु । २. धिच्याउनु; घिसार्नु ।
 लछेराइ-ना० [लछेर्+आइ] लछेने किसिम, क्रिया वा भाव; लछाराइ ।
 लछेनु-स० क्रि० [लछार्+नु] लछार्नु ।
 लजाइ-ना० [लजाउ+आइ] लजाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लजाइनु-अ० क्रि० [लजाउ+इ+नु] लाज मानिनु; ('लजाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 लजाउनु-अ० क्रि० [सं० लज्+आउ+नु] १. लाज मान्नु; लज्जित हुनु; सरमाउनु । २. धक मान्नु; सङ्कोच मान्नु ।
 लजालु-वि० [लज्जालु] लज्जालु ।
 लज्जा-ना० [सं०] १. स्वभावैले वा सङ्कोच, दोष आदिका कारणले अर्काका अगितिर निर्धक्कसँग कुनै काम गर्न नसक्ने मनोभाव; लाज; शरम । २. मान; प्रतिष्ठा; इज्जत ।
 लज्जालु-वि० [सं०] १. स्वभावैले लाज मान्ने; लज्जा-शील । (ना०) २. लज्जावती ।
 लज्जावती-ना० [सं०] १. अमिलीका जस्ता पात हुने, सेता वा राता फूल र डाँठ हुने एक जातको काँदादार झार । (छुँदा यसका पातहरू चाउरिन्छन् ।) (वि०) २. साना-तिना कुराले वा स्वभावैले लाज मान्ने किसिमकी; लज्जालु (स्त्री) ।
 लज्जावान्-वि० [सं०] लाज मान्ने; लज्जा-शील ।
 लज्जा-शील-वि० [सं०] स्वभावतः लाज मान्ने; लज्जालु ।
 लज्जित-वि० [सं०] लाज मानेको; लजाएको; लज्जा-युक्त ।
 लटक-ना० [सं०] १. ठग; धूर्त । २. दुष्ट; दुर्जन ।
 लटकन-ना० [लटक] १. लट्केको वस्तु; लुको । २. झल्लर ।
 लटक्क-क्रि० यो० [लट्का] बाक्लो पन्यालो पदार्थ जम्ने किसिम; तरल पदार्थ बाक्लो वा ढल्लो पर्ने किसिम ।
 लटन-पटन-ना० [लट-पट] १. अव्यवस्था वा लापरवाहीबाट भएको गोलमाल; लटर-पटर । २. छल-छाम गरी रुपियाँ-पैसा आदि यता-उति पार्ने काम; लट-पट । ३. छ्यास-मिस ।
 लट-पट-ना० [सं० लट्+पट्] १. लटन-पटन; गोलमाल ।

लटपटाइ-लट्टिनु

२. छूतछात; लसपस।
 लटपटाइ-ना० [लटपटाउ+आइ] लटपटाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लटपटाइनु-अ० क्रि० [लटपटाउ+इ+नु] अकमकिइनु; ('लटपटाउनु'-को भा० क्रि०)।
 लटपटाउनु-अ० क्रि० [लट-पट+आउ+नु] कुरा गर्दा अलम-
 लिनु; अकमकिनु; लटपटिनु।
 लटपटिइनु-अ० क्रि० [लटपटि+इ+नु] लपेटिइनु; ('लट-
 पटिनु'-को भा० क्रि०)।
 लटपटिनु-अ० क्रि० [लट-पट+इ+नु] १. अल्लने किसिमले
 बेहिननु वा लपेटिनु। २. अलमलिनु; अल्लनु। ३. लन्याड-
 बन्याड हुनु; कामको अलमलमा पर्नु। ४. लसपस हुनु;
 छयासमिस हुनु। ५. सन्दिग्ध हुनु। ६. मिसिनु; स्त्री-
 समागम हुनु।
 लटपटे-वि० [लट-पट+ए] लट-पट वा गोलमाल गर्ने
 स्वभावको।
 लटपट्याइ-ना० [लटपटि+याइ] लटपटिने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 लटपट्याइनु-ना० [लटपट्याउ+आइ] लटपट्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव।
 लटपट्याइनु-स० क्रि० [लटपट्याउ+इ+नु] लट-पट पारिनु;
 ('लटपट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 लटपट्याउनु-स० क्रि० [लटपटि+याउ+नु] १. गीलो
 डल्लो पदार्थ सुक्खा वस्तुमा मिसाउनु; लट-पट पार्नु; लोट-
 पोटा पार्नु। २. अलमल्याउनु। ३. बेहनु; लपेट्नु।
 लटमुखा-वि० [लाटो+मुख+आ] मौकामा बोल्न नसक्ने;
 बेलामा मनको कुरो प्रकट गर्न नसक्ने।
 लटर-पटर-ना० [लट-पट] १. गोलमाल; लटन-पटन; गडबडी।
 २. लसपस; छयासमिस।
 लटरम्म-क्रि० यो० [लट्क] बोट, विरुवाहरूमा फल-फूलहरू
 प्रशस्त फल्ने किसिम।
 लट्कनु-अ० क्रि० [सं० लट्] १. झोलिनु; झुन्डिनु; तुर्लुङ्ग
 हुनु। २. काम-काज नछिनिई वा नसिद्धिई टाँगिरहनु।
 लट्काइ-ना० [लट्क+आई] लट्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लट्काइ-ना० [लट्काउ+आइ] लट्काउने किसिम, क्रिया
 वा भाव।
 लट्काइनु-स० क्रि० [लट्काउ+इ+नु] झुन्ड्याइनु; ('लट्-
 काइनु'-को क० क्रि०)।
 लट्काउनु-स० क्रि० [लट्क+आउ+नु] १. झुन्ड्याउनु;
 टाँगनु; तुर्लुङ्ग पार्नु। २. काम-काज नछिनेर वा नसिद्ध्याई
 अलमल्याइराख्नु; टाँगिराख्नु।
 लट्किनु-अ० क्रि० [लट्क+इ+नु] १. लट्कनु। २. लट्कने
 होइनु; झुन्डिनु; ('लट्कनु'-को भा० क्रि०)।
 लट्क्याइ-ना० [लट्कि+याइ] लट्किने किसिम, क्रिया वा
 भाव।

- लट्हा-ना० [प्रा०] १. मैल, चोब आदिले डल्लो परेको रउँ;
 गुजुल्लो परी जमेको कपाल। २. जटा। ३. दुइ वा धेरै
 वस्तुहरू जोल्टिई वा टाँसिई परेको डल्लो (चिउरा, चामल
 आदि)।
 लट्हाई-ना० [सं० लट्] चङ्गाको धागो बेनेँ काठको साधन।
 लट्टिनु-अ० क्रि० [लट्हा+इ+नु] १. मैल वा कुनै लेसाइलो
 पदार्थले रउँ आदि जमेर डल्लो पर्नु; लट्हा पर्नु। २. दुइ-
 तीन वटा वस्तु जोल्टिएर वा टाँसिएर एक जीउ हुनु।
 लट्टी-ना० [लट्हा] धागाको सानो-तिनो मूठो; लरियो।
 लट्टी-पट्टी-ना० [ने०] श्री-सम्पत्ति; सर्वस्व; सिरी-खुरी।
 लट्टू-ना० [सं० लट्] धागोले बेह्री झट्का दिई तानेर
 च्याम्पटीझैँ घुमाएर खेल्ने एक किसिमको खेलौना; भुङ्ग।
 लट्टू-वि० [लट्ट] १. प्रेममा फसेको; आसक्त; लग्नू। २.
 कुनै काममा एकोहोरो लागेको।
 लट्टे-वि० [लट्टा+ए] १. लट्टा परेको; लेसाइलो पदार्थ वा
 मैलले जमेको (रौँ)। २. जटा-धारी; जटे।
 लट्टे-ना० [प्रा० लट्टा] १. लाम्बा भुवादार पात हुने, गाढा
 राता वा सेता झुप्पाकार फूल फुल्ने एक जातको बोट। २.
 त्यसैको दाना; नचनी; राम-दाना।
 लट्टे-ना० [प्रा० लट्टिअ] भिजाएको अनदीको चामल घिउ-
 तेलमा पानी नहालीकन चीनी वा सखर हालेर पकाएको
 खानेकुरो; चात्रे; ढक्कनी।
 लट्टेपा-ना० [लट्टे+पापा] लट्टेको फूल खुदोमा मुछेर बनाइएको
 रोटी।
 लट्टो-ना० [लट्ठ] कुनै काममा एकोहोरो लाग्ने काम।
 लट्ट्याइ-ना० [लट्ट्याउ+आइ] लट्ट्याउने किसिम, क्रिया वा
 भाव।
 लट्ट्याइ-ना० [लट्टि+याइ] लट्टिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लट्ट्याइनु-स० क्रि० [लट्ट्याउ+इ+नु] लट्टा पारिनु;
 ('लट्ट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 लट्ट्याउनु-स० क्रि० [लट्टा+याउ+नु] १. लट्टा पार्नु। २.
 जोल्ट्याएर वा टाँसेर दुइ-तीन वस्तुहरू एक जीउ पार्नु।
 लट्ट-वि० [प्रा०] १. लागूले ग्रस्त; नशाले चूर। २. रद;
 मोहित। ३. मस्त; प्रसन्न। ४. निद्रा, आलस्य आदिले
 ग्रस्त।
 लट्टक-वि० [सं० लट्] मूर्ख; हरि-लन्ठ; हलम्बू।
 लट्टा-ना० [लट्टी] १. ईट, दुङ्गा आदिले थामजस्तो बनाइएको
 गाह्रो। २. लामो थाम; स्तम्भ। ३. भिन्न देशको साँध
 छुट्टाउन बीचमा गाडिने वा बनाइने स्तम्भ।
 लट्टा-लट्टी-वि० [लट्ट+लट्ट] लागू, निद्रा, आलस्य आदिले
 ग्रस्त; लट्टिएको; लट्ट।
 लट्टि-ना० [प्रा०] लट्टी।
 लट्टिइनु-अ० क्रि० [लट्टि+इ+नु] लट्ट पारिनु; ('लट्टिनु'-
 को भा० क्रि०)।
 लट्टिनु-अ० क्रि० [लट्ट+इ+नु] १. नशाले चूर हुनु; लट्ट पर्नु।

२. मोहित हुनु; रद्द पार्नु। ३. निद्रा, आलस्य आदिले ग्रस्त हुनु।
 लट्टी-ना० [प्रा० लट्टि] काठ वा बाँसको लामो र सोझो टुक्रो; लहुरो; लाठी; छडी।
 लट्टी-कासा-ना० [लट्टी+कासा (नेवा०)] प्रत्येक खेलाडीले एक-एक वटा लट्टी लिई डूम भएका खेलाडीको लट्टी हुत्थ्याएर खेलिने एक खेल।
 लट्ट-वि० [लट्टक] लट्टक।
 लट्ट्याइ-ना० [लट्ट्याउ+आइ] लट्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लट्ट्याइ-ना० [लट्टि+याइ] लट्टिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लट्ट्याइनु-स० क्रि० [लट्ट्याउ+इ+नु] लट्ट पारिनु; ('लट्ट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 लट्ट्याउनु-स० क्रि० [लट्ट+याउ+नु] १. नशाले लट्ट पार्नु। २. मोहित तुल्याउनु; रद्द पार्नु। ३. निद्रा, आलस्य आदिले ग्रस्त पार्नु; ('लट्टिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 लट्याइ-पट्याइ-क्रि० यो० [लट-पट] १. लापरवाहीका साथ काम गर्ने किसिम; लन्याइ-लुरुड। २. नियम, विधि आदिको वास्ता नगरी येन-केन-प्रकारेण काम गर्ने किसिम; आते-पाते। ३. लोटाउने वा पोल्ने ढङ्ग। ४. हर-हिसाबमा अलमल्याउने वा यता-उति पार्ने किसिम; लट-पट; मन नलाईकन वा असावधानीका साथ काम गर्ने किसिम; लन्ठ्याइ-लुन्ठुड।
 लट्याइप्रो-वि० [लाटो+याइप्रो] लाटो स्वभावको; लठेप्रो; लठ्याइप्रो।
 लठ-वि० [लट्ट] लट्ट।
 लठबज्र-वि० [लठाबज्र] लठाबज्र।
 लठाङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [लठाङ्ग्रि+इ+नु] जोल्टिनु; बटारिनु; ('लठाङ्ग्रिनु'-को भा० क्रि०)।
 लठाङ्ग्रिनु-अ० क्रि० [लठारि+नु] १. लठारिनु; जोल्टिनु; बटारिनु। २. लड्नु; झगडा गर्नु।
 लठारिनु-अ० क्रि० [लठारि+इ+नु] लठारोजस्तै बटारिनु; ('लठारिनु'-को भा० क्रि०)।
 लठारिनु-अ० क्रि० [लठारो+इ+नु] १. लठारोजस्तै बटारिनु; बाटिनु। २. जोल्टिनु; लठाङ्ग्रिनु। ३. लाक-पाक गर्नु; झगडा गर्नु।
 लठारो-ना० [प्रा० लट्ट] १. ठूलो डोरी; लखाकी। २. धेरै समयसम्म परिरहने झगडा। ३. कामको भीड; झमेला।
 लठान्याइ-ना० [लठारि+याइ] लठारिने किसिम, क्रिया वा भाव; लठ्याइ-न्याइ।
 लठाबज्र-ना० [लाठो+बज्र] १. परस्परको ठूलो झगडा वा मार-पीट। (वि०) २. बरबाद भएको; भताभुङ्ग भई बिग्रिएको। ३. सह्याली नसक्नु; धेरै असम्भार।
 लठिङ्गरे-वि० [लठिङ्गरे] लठिङ्गरे।

लठिङ्गरे-वि० [लाठो+इङ्गरे+ए] १. लट्टक; लठुवा।
 २. लबिधरे; लड्।
 लठिबज्र-वि० [लठाबज्र] लठाबज्र।
 लठिबज्रे-वि० [लठिबज्र+ए] कुनै काम-कुरो राम्ररी सह्या-लेर गर्न नसक्ने; काम गर्ने ढङ्ग नभएको।
 लठुवा-वि० [सं० लट+उवा] १. लट्टक; मूख; लठिङ्गरे।
 २. लड्; लबिधरे।
 लठेउरो-वि० [लाटो+एउरो] लाटो स्वभावको; अर्ध लाटो; लठेप्रो; लठचौरो।
 लठेप्रो-वि० [लठेउरो] लठेउरो।
 लठ्याइप्रो-वि० [लट्याइप्रो] लठेउरो; लठेप्रो; लट्याइप्रो।
 लठ्याङ्गन्याइ-ना० [लठाङ्ग्रि+याइ] लठाङ्ग्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; जोल्ट्याइ।
 लठ्याइ-पठ्याइ-ना० [लट-पट] लट्याइ-पट्याइ।
 लठचौरो-वि० [सं० लट+चौरो] लठेउरो।
 लड्कपन-ना० [लड्को+पन] १. लड्काको भाव वा स्वभाव।
 २. बाल्यावस्था। ३. नासमझ हुनाको भाव।
 लड्की-ना० [लड्को+ई] १. ठिटी; केटी। २. छोरी; पुत्री।
 लड्को-ना० [सं० लड्] १. ठिटो; केटो। २. छोरो; पुत्र।
 लड्गन-भिड्गन-ना० [लड्+भिड्] लड्ने र भिड्ने काम; झगडा; कलह; लडाइँ।
 लड्गन्त-ना० [लड्+अन्त] १. लड्ने वा झगडा गर्ने काम; भिडन्त। २. युद्ध; लडाइँ।
 लड्गन्ते-वि० [लड्गन्त+ए] लड्ने वा झगडा गर्ने स्वभावको।
 लड्बड्-क्रि० यो० [सं० लड्] १. कमजोरी वा रोगले उभिन वा हिँड्न नसकेर लड्गन खोज्ने किसिम; धरमर।
 २. धक, डर, रोग आदिले गर्दा अस्पष्टसित बोली निस्कने किसिम; लरवर।
 लड्बडाइ-ना० [लड्बडाउ+आइ] लड्बडाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लड्बडाइनु-अ० क्रि० [लड्बडाउ+इ+नु] धरमराइनु; ('लड्बडाउनु'-को भा० क्रि०)।
 लड्बडाउनु-अ० क्रि० [लड्बड्+आउ+नु] १. हिँड्न वा उभिन नसकेर लड्गन खोज्नु; लड्बड्गनु; धरमराउनु।
 २. लकपकाउनु; धकाउनु।
 लड्बड्गिनु-अ० क्रि० [लड्बड्गि+इ+नु] लड्बडाइनु; ('लड्बड्गिनु'-को भा० क्रि०)।
 लड्बड्गिनु-अ० क्रि० [लड्बड्गि+इ+नु] लड्बडाउनु।
 लड्बड्ग्याइ-ना० [लड्बड्गि+याइ] लड्बड्गिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लड्बड्गिनु-अ० क्रि० [लड्बड्गि+इ+नु] लड्बड्गिनु; ('लड्बड्गिनु'-को भा० क्रि०)।
 लड्बड्गिनु-अ० क्रि० [लड्बड्गि+इ+नु] लड्बड्गिनु।
 लड्बड्ग्याइ-ना० [लड्बड्गि+याइ] लड्बड्गिने किसिम,

लड़बुड़चाइ-लताहा

क्रिया वा भाव ।

लड़बुड़चाइ-ना० [लड़बुड़चाउ+आइ] लड़बुड़चाउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

लड़बुड़चाइनु-स० क्रि० [लड़बुड़चाउ+इ+नु] लड़बुड़चाउनु ।
लड़बुड़चाउनु-स० क्रि० [लड़बुड़+याइ+नु] लड़बुड़चाउनु ।
लड़ाइ-ना० [लड़+आइ] लड़ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
लड़ाइ-ना० [लडाउ+आइ] लड़ाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
लड़ाइनु-स० क्रि० [लड़ाउ+इ+नु] लड़ान्त गराइनु; ('लड़ा-
उनु'-को क० क्रि०) ।

लड़ाई-ना० [लड़+आई] लड़ाई ।

लड़ाई-ना० [लड़+आई] १. दुइ थरी सेनाका बीचको
पारस्परिक आक्रमण; युद्ध; सङ्ग्राम । २. झगडा; तकरार ।
लड़ाउनु-स० क्रि० [लड़+आउ+नु] १. लड़ान्त गराउनु;
भिडाउनु; जुधाउनु । २. पछार्नु; लोटाउनु । ३. लेटाउनु;
ढाल्नु; सुताउनु । ४. गुडाउनु; ('लड़नु'-को प्रे० क्रि०) ।
लड़ाक-ना० [लड़] १. लड़ान्त; भिडान्त; झगडा । (वि) २.
लड़ाका ।

लड़ाका-वि० [लड़] खूब लड़ने योद्धा; वीर; लड़ाकी ।

लड़ाकी-वि० [लड़ाका+ई] लड़ाका ।

लड़िका-ना० [लड़को] लड़को; केटो; ठिटो ।

लड़िनु-स० क्रि० [लड़+इ+नु] युद्ध गरिनु; ('लड़नु'-को
क० क्रि०) ।

लड़ीबुड़ी-ना० [लड़ीबुड़ी] लड़ीबुड़ी ।

लड़ीबुड़ी-ना० [लड़+बुड़] १. भईमा लड़ेर गुड्ने काम;
लोट-पोट; ढलीमली । २. रीसले वा दुःखले भईमा
लोट-पोट गर्ने काम । ३. भईमा गुडेर खेलिने एक खेल ।

लड़ु-ना० [सं०] एक प्रसिद्ध गोलाकार मिठाई; लड़ु;
मोदक ।

लड़ू-ना० [सं० लड़ु] लड़ू ।

लड़नु-स० क्रि० [लोटे] १. युद्ध गर्नु; लड़ाई गर्नु । २.
झगडा गर्नु; कलह गर्नु । (अ० क्रि०) ३. पछारिनु;
लोटेनु । ४. पल्टनु; सुत्नु ।

लण्ड-ना० [सं०] १. शिश्न । २. लिङ्ग; विष्ठा ।

लण्डिनु-अ० क्रि० [लण्डि+इ+नु] गुडिनु; ('लण्डिनु'-
को भा० क्रि०) ।

लण्डिनु-अ० क्रि० [सं० लण्ड] १. गुडनु; लड़ीबुड़ी गर्नु ।
२. असफल हुनु; गुल्टिनु । ३. निरुद्योगी हुनु; रल्लिनु;
लन्ठिनु ।

लण्डचाइ-ना० [लण्डचाउ+आइ] लण्डचाउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

लण्डचाइ-ना० [लण्डि+याइ] लण्डिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

लण्डचाइनु-स० क्रि० [लण्डचाउ+इ+नु] गुडाइनु; ('लण्डचा-
उनु'-को क० क्रि०) ।

लण्डचाउनु-स० क्रि० [लण्डि+याउ+नु] १. गुडाउनु;

लड़ाउनु । २. बिनाकाम झुलाउनु; हल्लाउनु । ३.
असफल पार्नु; गुल्टिचाउनु ।

लत-ना० [सं० रत] १. बानी; आदत । २. खराब
कामको आदत; व्यसन ।

लतक्क-क्रि० यो० [ने०] १. ज्यादा पाकेर गल्ने किसिम;
२. लेदो पदार्थ चुहुने किसिम; लितक्क; लुतुक्क ।

लततत-क्रि० यो० [ने०] लुतुतुतु; लितितितिति ।

लतपत-क्रि० यो० [लत+पोत्] जथाभाबीसँग पोत्ने वा पोतिने
किसिम; गीलो वा लेसाइलो पदार्थ यता-उती टाँस्ने वा
टाँसिने किसिम ।

लतपत्याइ-ना० [लतपत्याउ+आइ] लतपत्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

लतपत्याइनु-स० क्रि० [लतपत्याउ+आइ+नु] लतपत
पारिनु; ('लतपत्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लतपतिनु-अ० क्रि० [लतपत+इ+नु] लतपत भई पोतिनु ।

लतपत्याउनु-स० क्रि० [लतपति+याउ+नु] लतपत पार्नु;
('लतपतिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

लतलत-क्रि० यो० [ने०] गीलो पदार्थ धमाधम चुहुने किसिम;
लिति-लिति ।

लतलती-क्रि० यो० [लतलत+ई] लतलत ।

लता-ना० [सं०] थाँको, रूख आदिमा चढ्ने वा जमीनमा
फैलिने बेलो; लहरो; वल्ली ।

लता-करञ्ज-ना० [सं०] काँडे-कुबिराक्ष ।

लता-कस्तूरी-ना० [सं०] अँडीरका जस्ता पात, रातो डाँठ,
पहेँला फूल हुने र कोइरालाका कोपिलाजस्ता फल फल्ने
एक जातको बोट ।

लता-कुञ्ज-ना० [सं०] लहराले बेहिएर घरजस्तो बनेको
ठाउँ; लता-गृह ।

लता-गृह-ना० [सं०] लता-कुञ्ज ।

लताम-ना० [ने०] अम्बा; बेलौती ।

लता-मण्डप-ना० [सं०] लता-कुञ्ज ।

लताराइ-ना० [लतार्+आइ] लतार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लतार्नु-स० क्रि० [सं० लतार्+नु] १. घिसार्नु; भईमा घसर्ने
गरी तान्नु; घह्याउनु । २. लटपटाउनु; लट-पट गर्नु ।

३. पछार्नु; गिराउनु । ४. निहुराउनु; नुहाउनु । ५.
तेल-घिउमा साग-पात पकाउनु । ६. धेरै खानु; घिच्नु
(निन्दार्थमा) ।

लतारिनु-स० क्रि० [लतार्+इ+नु] १. निहुराइनु; झुकाइनु ।

२. घिसारिनु; घहराइनु । ३. लटपटाइनु । ४. पछारिनु ।

५. घिचिनु; गुतारिनु; ('लतार्नु'-को क० क्रि०) ।
(अ० क्रि०) ६. साग-पात आदि घिउ-तेलमा पाक्नु ।

लतान्याइ-ना० [लतारि+याइ] लतारिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

लताहा-वि० [लात+आहा] लात्तीले हात्ने स्वभावको
(गाई, भैंसी, घोडा आदि) ।

लतिका-ना० [सं०] १. सानो-तिनो लहरो; सानो लता ।
 २. मोतीको सानो माला वा लच्छा ।
 लत्कनु-अ० क्रि० [लत्को+नु] लेदो वा गीलो वस्तु चुहुनु ।
 लत्काइ-ना० [लत्क+आइ] लत्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लत्काइ-ना० [लत्काउ+आइ] लत्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लत्काइनु-स० क्रि० [लत्काउ+इ+नु] लत्कन लाइनु; ('लत्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 लत्काउनु-स० क्रि० [लत्क+आउ+नु] १. लत्कन लाउनु; ('लत्कनु'-को प्रे० क्रि०) । २. मल त्याग गर्नु; बिस्ट्याउनु ।
 लत्किनु-अ० क्रि० [लत्क+इ+नु] लेदो वा गीलो वस्तु चुहिनु; ('लत्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 लत्को-ना० [सं० लत्] १. सिँघानको आँठो । २. लेदो पदार्थ चुहुँदाको एक भाग ।
 लत्त-क्रि० यो० [सं० लत्] लेदो पदार्थ एकै चोटि निस्कने वा निकालने किसिम; ल्यात्त ।
 लत्तर-ना० [सं० लता] लामो भेट्नु हुने, राता, सेता—अनेक रङ्गका झुप्पा भई लहरामा फुल्ने एक जातको सुगन्धी फूल ।
 लत्ता-ना० [सं० लत्तक] १. फाटेको कपडा; कपडाको टुक्रो । २. लोता । ३. फित्ता ।
 लत्ता-कपडा-ना० [लत्ता+कपडा] लुगा-फाटो ।
 लत्तिनु-अ० क्रि० [लात्ति] लात्तिनु ।
 लत्तो-ना० [लत्त] १. साहस; हिम्मत; उत्साह । २. उद्योग; प्रयत्न ।
 लत्त्याइ-ना० [लत्त्याउ+आइ] लत्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लत्त्याइनु-स० क्रि० [लत्त्याउ+इ+नु] लात्तीले हानिनु; ('लत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लत्त्याउनु-स० क्रि० [लात्त+याउ+नु] १. लात्तीले हान्नु; लातले हिकाउनु । २. गोडाले छुनु; लात्ती लाउनु ।
 लत्त्याहा-वि० [ने०] तीन वटा छोरी नै छोरी पाइसकेपछि जन्मेको छोरो ।
 लत्रक्क-क्रि० यो० [सं० लत्] १. झुक्ने किसिम; निहुरने किसिम । २. झुन्डिने किसिम; लुत्रक्क । ३. ओइलाउने किसिम । ४. साग-पात, तर्कारी आदि पाक्ता गल्ने किसिम । ५. अभिमान, बल आदि टुट्ने किसिम । ६. लाचार हुने किसिम ।
 लत्रनु-अ० क्रि० [लत्रक्क+नु] १. झुक्नु; निहुरनु; नुहुनु । २. झुन्डिनु; झोलिनु । ३. खस्नु; गिर्नु । ४. अभिमान छोडेर नम्र हुनु । ५. विवश हुनु; लाचार हुनु । ६. शरणमा पर्नु; पस्नु ।
 लत्राइ-ना० [लत्राउ+आइ] लत्राउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लत्राइ-ना० [लत्र+आइ] लत्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लत्राइनु-स० क्रि० [लत्राउ+इ+नु] निहुराइनु; ('लत्राउनु'-को क० क्रि०) ।
 लत्राउनु-स० क्रि० [लत्र+आउ+नु] १. निहुराउनु; झुकाउनु । २. विवश गराउनु; लाचार पार्नु । ३. झुन्डि-एको वस्तुले जमीन छुवाउनु; लतार्नु ।
 लत्रिनु-अ० क्रि० [लत्र+इ+नु] १. लत्रनु । २. झुकिनु; ('लत्रनु'-को भा० क्रि०) ।
 लत्र्याइ-ना० [लत्र्याउ+आइ] लत्र्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लत्र्याइ-ना० [लत्रि+याइ] लत्रिने किसिम, क्रिया वा भाव; लत्राइ ।
 लत्र्याउनु-स० क्रि० [लत्राउ] लत्राउनु ।
 लत्र्याहट-ना० [लत्रि+याहट] लत्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लथरो-वि० [लाथ्रो] १. मोटो-घाटो भएर पनि शक्ति नभएको । २. भिजेर गह्रौँ भएको ।
 लथालिङ्ग-क्रि० यो० [ने०] बेथितिसँग माल-मत्ताहरू फिँजिएर रहने किसिम; लठाबज्र हुने किसिम ।
 लदबद-क्रि० यो० [लेदो] लेदो वा गीलो हुने किसिम; दब-दब; थलथल ।
 लदबदे-वि० [लदबद+ए] लदबदो ।
 लदबदो-वि० [लदबद+ओ] दबदबाउँदो; लदबदे ।
 लदरो-ना० [लेदो] लेदो ।
 लदाइ-ना० [लदाउ+आइ] लदाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लदाइ-ना० [लाद्+आइ] लाद्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लदाइनु-स० क्रि० [लदाउ+इ+नु] गह्रौँ भारी बोकाइनु; ('लदाउनु'-को क० क्रि०) ।
 लदाउनु-स० क्रि० [लाद्+आउ+नु] १. गह्रौँ भारी बोकाउनु; ('लाद्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. काममा खूबसित जोत्नु । ३. तालीममा बेसरी घोट्नु ।
 लदाबदी-वि० [लदबद] प्रशस्त; छेलोखेलो; आफल-ताफल ।
 लदिनु-अ० क्रि० [लाद्+इ+नु] १. खूबसित काममा जोत्तिनु । २. गह्रौँ भारी बोकिनु । ३. तालीममा बेसरी रगेडिनु । ४. अर्कामाथि भार भई रहिनु वा बोकिनु ।
 लदुरो-वि० [लाद्रो] धेरै खाने; खन्चुवा; खन्चुरो ।
 लद्दी-वि० [प्रा०] गलेर हिलो भएको; लदरो भएको ।
 लद्दू-वि० [लाद्] १. कुनै काम गर्न नसक्ने; बेकम्मा । २. लट्क; लन्ठ । ३. भारी बोक्ने । ४. छिटो-छरितो नभएको ।
 लन्ठ-वि० [सं० लट] लट्क; मूर्ख ।
 लन्ठक-वि० [लट्क] लट्क; लन्ठ ।
 लन्ठन-ना० [सं० लण्ड] १. शिश्न; पुरुषको जननेन्द्रिय । २. बेकम्मा व्यक्ति ।

लन्ठा-लबर्चट्टा

लन्ठा-ना० [लट-पट] १. कामको झोंज; टन्टा; झमेल।
 २. कामको अलमल।
 लन्ठाधिराज-वि० [लन्ठ+अधिराज] अति लन्ठ; महामूर्ख।
 लन्ठिनु-अ० क्रि० [सं० लुण्ठ] १. काम-काज केही नगरी यता-उता हल्लिरहनु। २. कुनै उद्योग वा काममा नलागी त्यसै थन्किरहनु।
 लन्ठ्याइ-ना० [लन्ठि+याइ] लन्ठिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लन्ठ्याइ-ना० [लन्ठ्याउ+इ] लन्ठ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लन्ठ्याइनु-स० क्रि० [लन्ठ्याउ+इ+नु] लन्ठिने पारिनु; ('लन्ठ्याउनु'-को क० क्रि०)।
 लन्ठ्याउनु-स० क्रि० [लन्ठि+याउ+नु] लन्ठिने पार्नु; ('लन्ठिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 लन्ठ्याइ-मन्ठ्याइ-क्रि० यो० [सं० लुण्ठ] लन्ठ्याइ-लुन्ठुड।
 लन्ठ्याइ-लुन्ठुड-क्रि० यो० [सं० लुण्ठ] १. यता-उति हल्लने किसिम। २. येन-केन-प्रकारेण चाँडो-चाँडो काम सिद्ध्याउने किसिम; लन्ठ्याइ-मन्ठ्याइ।
 लन्डन-ना० [अ०] इङ्गलैन्डको राजधानी।
 लपक्क-क्रि० यो० [लपलप] १. चाट्ने किसिम; ल्याप्प।
 २. लेसाइलो वस्तु टाँसिने किसिम।
 लपटा-ना० [लपेटो] १. लपेट्ने काम; लपेटो। २. बेहने वस्तु। ३. खरको बेह्नुवा नली।
 लपटा-ना० [लवटा] लवटा।
 लपन-छपन-ना० [लुकाउ-छिपाउ] लुकाउने र छिपाउने काम; छल-छाम; ढाँट-ढूँट।
 लपलप-क्रि० यो० [सं० ललन] लुपुलुपु।
 लपेटाइ-ना० [लपेट्+आइ] लपेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लपेटाइनु-स० क्रि० [लपेटाउ+इ+नु] लपेट्ने लाइनु; ('लपेटाउनु'-को क० क्रि०)।
 लपेटाउनु-स० क्रि० [लपेट्+आउ+नु] लपेट्ने लाउनु; ('लपेट्नु'-को प्रे० क्रि०)।
 लपेटिनु-स० क्रि० [लपेट्+इ+नु] बेह्नुनु; ('लपेट्नु'-को क० क्रि०)।
 लपेटुवा-वि० [लपेट्+उवा] लपेटिएको; बेहिएको।
 लपेटुवा-ना० [ने०] १. फर्सीका पातका आकारका पात हुने र काँडादार साना फल फल्ने एक जातको सानो बोट। २. त्यसैको फल; झिञ्झिरीटा।
 लपेटो-ना० [लपेट्] १. लपेट्ने काम; बेह्ने काम; लपटा।
 २. बेह्ने वस्तु। ३. खरको बेह्नुवा नली।
 लपेटो-ना० [लवटो] हल्केलले दिएको थप्पड; लपटा।
 लपेट्नु-स० क्रि० [सं० लिप्+नु] बेह्नुनु; फेरो मार्नु; वेष्टित गर्नु।
 लपेस-ना० [नेवा० लप्ते] विट नउठाएको टपरी।
 लप्को-ना० [सं० ललन] आगाको ज्वाला; अग्नि-शिखा।

लप्काइ-ना० [लप्काउ+आइ] लप्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लप्काइनु-स० क्रि० [लप्काउ+इ+नु] चाटिनु; ('लप्काउनु'-को क० क्रि०)।
 लप्काउनु-स० क्रि० [लपक्क+आउ+नु] १. चाट्नु। २. धेरै खानु; बेसरी खानु। ३. ठगी गर्नु; ठगनु।
 लप्टन-ना० [अ० लेफ्टिनेन्ट] १. कप्तानभन्दा मनि सुबेदारभन्दा माथिको एक जङ्गी अफिसर। २. पहिलेका अमिनी अदालतको हाकिम।
 लप्टनी-ना० [लप्टन+ई] लप्टनको काम वा दर्जा।
 लप्सी-ना० [?] १. बकैनाका जस्ता पात हुने, लस्सादार अमिलो गुदी भएको फल फल्ने एक जातको वृक्ष; श्लेष्मान्तक। २. त्यसैको फल; लौसी।
 लफङ्गो-वि० [लफुङ्गो] लफुङ्गो।
 लफन्दरे-वि० [लफन्दरो+ए] लफन्दरो।
 लफन्दरो-वि० [लफुङ्गो] १. रद्दी; बेकम्मा; निकम्मा।
 २. लफङ्गो।
 लफलफ-क्रि० यो० [सं० लिप्त] १. भिजेको लुगा लाउँदा शरीरमा बराबर टाँसिने किसिम; लफ-प्याक-लफ-प्याक। (वि०) २. पानीले तर भएको; भिजेको।
 लफलफाइ-ना० [लफलफाउ+आइ] लफलफाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लफलफाइनु-अ० क्रि० [लफलफाउ+इ+नु] लफलफ गरिनु; ('लफलफाउनु'-को भा० क्रि०)।
 लफलफाउनु-अ० क्रि० [लफलफ+आउ+नु] १. भिजेको लुगा लाउँदा शरीरमा बराबर टाँसिनु; लफलफ गर्नु। २. पानीले बेसरी भिज्नु; निथ्थुक्क हुनु।
 लफुङ्गो-वि० [फा० लफुङ्ग] १. कुनै काम नगर्ने वा गर्न नसक्ने; बेकम्मा; रद्दी। २. दुश्चरित्र; बदमाश।
 लफ-प्याक-लफ-प्याक-क्रि० यो० [लफलफ] १. भिजेको लुगा लाउँदा शरीरमा बराबर टाँसिने किसिम; लफलफ।
 २. बिनाकाम यता-उति हल्लिएर हिँड्ने किसिम।
 लबज-ना० [अ० लफज] १. शब्द; पद। २. वचन; बोली। ३. भन्ने तरिका; भनाइ।
 लबटो-ना० [ने०] १. हातको नारीमनिका औँलाहरूसहितको अवयव; हल्केलो; लपटा। २. थप्पड।
 लबट्याइ-ना० [लबट्याउ+आइ] लबट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लबट्याइनु-स० क्रि० [लबट्याउ+इ+नु] लबटाले हानिनु; ('लबट्याउनु'-को क० क्रि०)।
 लबट्याउनु-स० क्रि० [लबटो+याउ+नु] १. लबटाले हान्नु; थप्प्याउनु। २. धमाधम गाँस हालेर खानु; गप्प्याउनु।
 लबर्चट्टा-वि० [लवार+चोट्टा] १. ढँटुवा; ढाँट; लबर्चट्टू।
 २. चोट्टा; धूर्त; ठग। ३. लफुङ्गो; लफन्दरो।

लबर्चट्ट-वि० [लबर्चट्टा] लबर्चट्टा ।
 लबस्तरो-ना० [सं० लव+वस्त्र] छुरा उध्याउने छाला ।
 लबस्तरो-वि० [लबार] लाज नभएको; नकच्चरो; निर्लज्ज ।
 लबार-वि० [सं० लपन] १. झूटो कुरो गर्ने; फटाहा; मिथ्या-
 वादी । २. गफी ।
 लबार-पाँडे-ना० [लबार+पाँडे] १. नाटकमा हास्य-रसको
 अभिनय गर्ने पात्र; विदूषक । (वि०) २. ठट्ठौलो;
 हँसी-मजाक गर्ने । ३. जता पनि कुरो मिलाउन जान्ने;
 लबारो ।
 लबारो-वि० [लबार] लबार ।
 लबालब-वि० [फा०] माथि वामुखसम्म भरिएको; टनाटन ।
 लबिधरे-वि० [सं० लम्बोदर] मोटो र अग्लो कदको; लर्दू;
 धिरी ।
 लबेद-ना० [सं० वेद] रूढि; पुरानो रीति-रिवाज; लोका-
 चार ।
 लबेदा-ना० [फा० लवादः] दौरा; मयल-पोश ।
 लब्ध-वि० [सं०] १. पाएको; प्राप्त । २. भाग गर्दा निस्के-
 को उत्तर; भाग-फल; लब्धि । ३. कमाएको; अर्जित ।
 लब्ध-काम-वि० [सं०] कामना सिद्ध भएको; इच्छा गरेको
 काम पूरा भएको ।
 लब्ध-कीर्ति-वि० [सं०] प्रसिद्ध; विख्यात; यशस्वी ।
 लब्ध-प्रतिष्ठ-वि० [सं०] १. प्रतिष्ठा वा सम्मान पाएको;
 प्रतिष्ठित । २. प्रसिद्ध; लब्ध-कीर्ति ।
 लब्ध-वर्ण-वि० [सं०] विद्वान्; पण्डित ।
 लब्ध-विद्य-वि० [सं०] विद्वान् ।
 लब्ध-सिद्धि-वि० [सं०] सिद्धि प्राप्त गरेको; सिद्ध ।
 लब्धाङ्क-ना० [सं०] भाग-फल; लब्धि ।
 लब्धि-ना० [सं०] १. लाभ; प्राप्ति । २. गणितमा भाग-
 फल; लब्धाङ्क ।
 लभ्य-वि० [सं०] पाउन योग्य; प्राप्य ।
 लमक-झमक-ना० [लम्क+झमक] झमटन खोज्ने काम; आक्र-
 मण गर्न खोज्ने काम; लम्की-झम्की ।
 लमक-लमक-क्रि० यो० [लमक+लमक] लामा-लामा
 फड्का हालेर हिँड्ने किसिम; लमक-लमक; लम्कने
 किसिम ।
 लमक-क्रि० यो० [लम्क] लामो फड्का हालेर हिँड्ने
 किसिम; लम्कने किसिम ।
 लमतन्न-क्रि० यो० [लामो+तन्न] १. हात-गोडा फिँजाएर
 सुत्ने किसिम; पसारिने किसिम; लम्पसार । (वि०) २.
 लामो भई तानिएको ।
 लमलम-क्रि० यो० [लम्क] लम्कने किसिम; लमक-लमक ।
 लमाइ-ना० [लम्बाइ] लम्बाइ ।
 लमिलस्ट-वि० [लामो+लस्त] लामो र पट्टाइ लाग्ने
 किसिमको (कुराकानी) ।
 लमी-ना० [नेवा०] विवाहमा वर र वधू-दुवै पक्षमा कुरा-

कानी मिलाउने व्यक्ति; लाँपू ।
 लमिनी-ना० [लामा+इनी] लामा जातकी स्त्री; लमेनी ।
 लमिनी-ना० [लमी+नी] लमीको काम गर्ने स्त्री; स्त्री
 लमी ।
 लमेनी-ना० [लामा+एनी] लामा जातकी स्त्री; लमिनी ।
 लम्कनु-अ० क्रि० [लम्को+नु] लामो-लामो पाइला गरी
 हिँड्नु; लमक-लमक हिँड्नु; छिटो-छिटो हिँड्नु ।
 लम्कन्ने-वि० [लामो+कान+ए] १. लामा-लामा कान हुने ।
 २. दन्त्य-कथामा प्रसिद्ध लामा-लामा कान हुने एक दैत्य-
 जाति ।
 लम्काइ-ना० [लम्काउ+आइ] लम्काउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 लम्काइ-ना० [लम्क+आइ] लम्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लम्काइनु-स० क्रि० [लम्काउ+इ+नु] लम्कन लाइनु;
 ('लम्काउनु'-को क० क्रि०) ।
 लम्काउनु-स० क्रि० [लम्क+आउ+नु] १. हात-गोडा आदि
 छिटो-छिटो चलाउनु वा हल्लाउनु; ('लम्कनु'-को प्रे०
 क्रि०) । २. हात, गोडा आदि तान्नु वा फैलाउनु ।
 लम्किनु-अ० क्रि० [लम्क+इ+नु] लामो-लामो पाइला गरी
 हिँड्नु; ('लम्कनु'-को भा० क्रि०) ।
 लम्की-झम्की-ना० [लमक-झमक] लमक-झमक ।
 लम्को-ना० [लामो+कदम] १. लामो कदम; लामो फड्को ।
 २. बाटोको केही लामो र सोझो अंश; लर्कन ।
 लम्चिनु-अ० क्रि० [लम्चि+इ+नु] लाम्चो होइनु;
 ('लम्चिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लम्चिनु-अ० क्रि० [लाम्चो+इ+नु] लाम्चो हुनु; लम्चिनु ।
 लम्च्याइ-ना० [लम्चि+याइ] लम्चिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 लम्च्याइ-ना० [लम्च्याउ+आइ] लम्च्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 लम्च्याइनु-स० क्रि० [लम्च्याउ+इ+नु] लाम्चो पारिनु;
 केही लम्च्याइनु; ('लम्च्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लम्च्याउनु-स० क्रि० [लम्चि+याउ+नु] लाम्चो पार्नु;
 केही लम्च्याउनु ।
 लम्तन्ने-वि० [लम्बेतान+ए] १. अग्लो; लबिधरे । २.
 लामो; लम्बेतान ।
 लम्पट-वि० [सं०] १. विषय-वासनामा आसक्त; कामी ।
 (ना०) २. कामुक पुरुष ।
 लम्पट-ना० [सं० लम्ब+पट्ट] लामो डसनाजस्तो सिएको
 वा कार्पेट आदिको बिछ्याउना ।
 लम्पटता-ना० [सं०] लम्पट हुनाको भाव; कामुकता ।
 लम्पसार-वि० [लामो+पसार] १. हात-गोडा पसारेर
 सुत्नेको; लामो भएर पसारिएको । (क्रि० यो०) २.
 लमतन्न ।
 लम्फा-ना० [अ० लैम्फ] मट्टी-तेलद्वारा बल्ने, चीम लागेको

लम्फू-लरखराइन

एक प्रकारको बत्ती बाल्ने साधन ।

लम्फू-वि० [लफुङ्गो] १. काम गर्न नजान्ने वा काम नपाएको; लफुङ्गो; निरुद्योगी । २. लट्क; मूर्ख ।

लम्ब-ना० [सं०] १. कुनै सरल रेखामा सम-कोण बन्ने गरी खिचिएको अर्को सरल रेखा । (वि०) २. लामो; दीर्घ ।

लम्बक-ना० [सं०] १. लम्ब रेखा । २. ग्रन्थको कुनै अध्याय वा खण्ड । ३. ज्योतिषका योगहरूमध्ये एक ।

लम्ब-कर्ण-वि० [सं०] १. लामो कान हुने । (ना०) २. बाखो । ३. हात्ती । ४. गधा । ५. राक्षस । ६. प्रताप-मल्लका शासन-कालमा आएका एक तान्त्रिक दाक्षिणात्य ब्राह्मण ।

लम्ब-ग्रीव-ना० [सं०] ऊँट ।

लम्बन-ना० [सं०] १. नाभिसम्म आउने, गलामा लाइने हार । २. झाड । ३. आश्रय; अवलम्ब । ४. शिव ।

लम्बमान-वि० [सं०] १. लामो; दीर्घ । २. लम्ब रेखाको परेको ।

लम्बरी-वि० [अं० नम्बर+ई] १. नम्बर भएको; नम्बरी । २. उत्तम; असल (सुन) । (ना०) ३. सय रुपियाँ वा त्यसभन्दा बढी मूल्यको नोट । ४. विशिष्ट विद्वान्हरूलाई सरकार-बाट दिइने पद वा मर्यादा ।

लम्बा-ना० [सं०] दुर्गा; लक्ष्मी ।

लम्बा-वि० [सं० लम्ब] १. लामो; दीर्घ; लम्ब । (ना०) २. सर्प; लाम्कीरो ।

लम्बाइ-ना० [लम्ब+आइ] १. लामो हुनाको भाव; लामो-पन । २. लामोपट्टिको नाप; लमाइ ।

लम्बाइ-चौडाइ-ना० [लम्बाइ+चौडाइ] १. लामो र चौडाको नाप; गज र लमाइको नापो । २. विस्तार; फैलावट ।

लम्बा-चौडा-वि० [लम्बा+चौडा] १. लामो र फराकिलो । २. विस्तारपूर्वकको; विवरण-युक्त; लम्बे-चौडे (कुरो वा लेख) । ३. ज्यादा लामो; लमिलस्ट ।

लम्बिइनु-अ० क्रि० [लम्बि+इ+नु] लम्मिइनु; ('लम्बिनु'-को भा० क्रि०) ।

लम्बिका-ना० [सं०] रुद्र-घण्टी ।

लम्बित-वि० [सं०] १. झुन्डिएको; लट्किएको । २. आश्रयमा रहेको; अवलम्बित ।

लम्बिनु-अ० क्रि० [लम्ब+इ+नु] लम्मिनु ।

लम्बे-वि० [सं० लम्ब+ए] लामो; लम्बा; दीर्घ ।

लम्बे-चौडे-वि० [लम्बे+चौडा+ए] लम्बा-चौडा ।

लम्बेतान-वि० [लम्बे+तान्] धेरै लामो; खूब लम्बा; लमिलस्ट ।

लम्बोत्तर-वि० [सं०] लाम्चो; लम्स्याइलो ।

लम्बोदर-ना० [सं०] १. गणेश । (वि०) २. ठूलो पेट भएको; भुँडे ।

लम्ब्याइ-ना० [लम्बि+याइ] लम्बिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लम्ब्याइ-ना० [लम्ब्याउ+आइ] लम्ब्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लम्ब्याइनु-स० क्रि० [लम्ब्याउ+इ+नु] लम्म्याइनु; ('लम्ब्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लम्ब्याउनु-स० क्रि० [लम्बि+याउ+नु] लम्म्याउनु ।

लम्मिइनु-अ० क्रि० [लम्मि+इ+नु] लामो होइनु; ('लम्मिनु'-को भा० क्रि०) ।

लम्मिनु-अ० क्रि० [लामो+इ+नु] १. लामो हुनु; लम्बा हुनु; लम्बिनु । २. तन्कनु; तानिनु । ३. ढीलो हुनु; विलम्ब हुनु; टाँगिनु ।

लम्म्याइ-ना० [लम्मि+याइ] लम्मिने किसिम, क्रिया वा भाव; लम्ब्याइ ।

लम्म्याइ-ना० [लम्म्याउ+याइ] लम्म्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लम्म्याइनु-स० क्रि० [लम्म्याउ+इ+नु] लामो पारिनु; ('लम्म्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लम्म्याउनु-स० क्रि० [लम्मि+याउ+नु] १. लामो पार्नु; लम्बा तुल्याउनु । २. ढीलो गर्नु; विलम्ब गर्नु ।

लम्लस्ट-वि० [लमिलस्ट] लामो र पट्टाइ लाग्ने किसिमको (कुराकानी) ।

लम्स्याइलो-वि० [लाम्चो+याइ+लो] लामो छाँटको; लामो भावको ।

लय-ना० [सं०] १. एक वस्तु अर्को वस्तुसँग नछुटिने किसिमले मिल्नु; विलीन हुनु । २. ध्यानमा मग्न हुनु; तल्लीनता । ३. सृष्टिको अन्तमा हुने महानाश; प्रलय । ४. अदृश्य हुनु; लोप । ५. सङ्गीतमा स्वरको आरोह र अवरोहको विशेष क्रम; गाउने शैली । (यसका विलम्बित, मध्य र द्रुत-यी तीन भेद छन् ।) ६. विश्राम-स्थल । ७. कुनै काम सिकन वा जान्न तल्लीन भई लाग्ने काम; लयो ।

लयस-ना० [अं० लेस] पोशाकको किनारामा सौन्दर्यका निमित्त लगाइने जरी, रेशम आदिको फित्ता; पट्टा; गोटा ।

लयस-वि० [सं० लस्] पोशाक, गहना आदिले सजिसजाउ भएको ।

लयालु-वि० [सं० लयन+आलु] झोल र चोक्टा नछुटिने किसिमले मिलेको; गाढा पन्यालो ।

लयो-ना० [सं० लय] १. कुनै कुरो थाहा पाउन वा सिकन एक-चित्त भएर लाग्ने काम; जिज्ञासाको भाव; लय ।

२. तन्मयता; तल्लीनता । ३. जाँगर; काम गर्ने स्फूर्ति ।

लरक्क-क्रि० यो० [लर्क] १. लर्कने वा लट्कने किसिम ।

२. आँटको काम नपुग्दा हतोत्साह हुने किसिम ।

लरखर-क्रि० यो० [लरलर] बिनाकाम यता-उति हिँड्ने किसिम; लरखरिने किसिम ।

लरखराइ-ना० [लरखराउ+आइ] लरखराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लरखराइनु-अ० क्रि० [लरखराउ+इ+नु] लरखर गरिनु;

(‘लखराउनु’-को भा० क्रि०) ।

लखराउनु-अ० क्रि० [लखर+आउ+नु] काम-न-काजसित यता-उति हिँड्नु; लखर गर्नु; लखरिनु ।

लखराहट-ना० [लखराउ+आहट] लखराउने किसिम, क्रिया वा भाव; लखराइ ।

लखरिइनु-अ० क्रि० [लखरि+इ+नु] लखराइनु; (‘लखरिनु’-को भा० क्रि०) ।

लखरिनु-अ० क्रि० [लखर+इ+नु] लखराउनु ।

लखर्याइ-ना० [लखरि+याइ] लखरिने किसिम, क्रिया वा भाव; लखराइ ।

लखर्याहट-ना० [लखरि+याहट] लखरिने किसिम, क्रिया वा भाव; लखर्याइ ।

लखर-ना० [सं० लल्] आवत-जावत वा अन्य प्रकारको सम्बन्धको क्रम ।

लखर-क्रि० यो० [लखर] १. बिनाकाम यता-उति हिँड्ने किसिम; लखर । २. डर, धक वा कमजोरीले मुखबाट लखराएर शब्द निस्कने किसिम; लड्बड । ३. कमजोरीले राम्ररी टेक्न नसक्ने किसिम ।

लखराइ-ना० [लखराउ+आइ] लखराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लखराइनु-अ० क्रि० [लखराउ+इ+नु] लखराइनु; (‘लखराउनु’-को भा० क्रि०) ।

लखराउनु-अ० क्रि० [लखर+आउ+नु] १. काम-न-काजसित यता-उति हिँड्नु-डुल गर्नु; लखराउनु । २. डर, धक वा कमजोरीले बोली लटपटिनु; लड्बडाउनु । ३. कमजोरीले गोडा काम्नु ।

लखरिइनु-अ० क्रि० [लखरि+इ+नु] लखराइनु; (‘लखरिनु’-को भा० क्रि०) ।

लखरिनु-अ० क्रि० [लखर+इ+नु] लखराउनु ।

लखर्याइ-ना० [लखरि+याइ] लखरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लखर्याइ-ना० [लखर्याउ+आइ] लखर्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लखर्याइनु-स० क्रि० [लखर्याउ+इ+नु] अलमल्याइनु; (‘लखर्याउनु’-को क० क्रि०) ।

लखर्याउनु-स० क्रि० [लखरि+याउ+नु] १. कसैको कुनै काम-कुरो बिगाने नीयतले गोलमाल गर्नु; अल-मल्याउनु । २. मुछ्नु; लटपट्याउनु । ३. कमजोरीले गोडा धरमर पार्नु ।

लखर्याहट-ना० [लखरि+याहट] लखरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लखर-क्रि० यो० [ने०] एकोहोरो लागेर हिँड्ने किसिम; लुलुरु ।

लखर-वि० [ने०] १. हलक्क बढेको; सप्लाएको । २. ठूलो; लायकिलो (प्राणी) ।

लखरि-ना० [लरी] धागाको सानो लर्को; लट्टी; लरी । लरी-ना० [अं० लॅरी] माल-मत्ताको दुवानी गर्ने एक प्रकार-को खुला मोटर; भारी ओसारने मोटर ।

लरी-ना० [सं० लतिका] १. धागो, पोते आदिको सानो लुर्को । २. लाम्चो किसिमले बनाइएको धागो, पोते आदिको गुच्छो ।

लर्कन-ना० [लर्क+अन्] १. लर्केको वस्तु; झुन्डिएको चीज (झल्लर, झुम्का आदि) । २. धान गोड्दा नपाछोस् भनी निगाला वा नर्कटका दुइग्राहरू उनी जालीजस्तो बनाएको, ज्यामीले नारीमा लाउने साधन । ३. घुमाउरो ठाउँ वा मोड नआउन्जेलसम्मको सोझो बाटो ।

लर्कनु-अ० क्रि० [लट्क+नु] १. लट्कनु; झुन्डिनु; झोलिनु । २. असफल भएर फर्कनु; निराश भएर फिर्नु । ३. लगत्तै फर्कनु ।

लर्काइ-ना० [लर्क+आइ] लर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लर्काइ-ना० [लर्काउ+आइ] लर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लर्काइनु-स० क्रि० [लर्काउ+इ+नु] लट्काइनु; (‘लर्का-उनु’-को क० क्रि०) ।

लर्काउनु-स० क्रि० [लर्क+आउ+नु] १. लट्काउनु; झुन्ड्याउनु । २. निराश पारी फर्काउनु; हिस्स्याएर फर्काउनु । ३. तुरुन्तै फर्काउनु; लगत्तै फिर्ता पठाउनु ।

लर्किनु-अ० क्रि० [लर्क+इ+नु] १. लर्कनु । २. लट्किनु; (‘लर्कनु’-को भा० क्रि०) ।

लर्को-ना० [फा० लश्कर] धेरै मानिसहरूको ताँती; लश्कर; जुलूस ।

लर्को-ना० [लत्को] लत्को ।

लर्को-ना० [लरी] धागो आदिको लरी ।

लर्क्याइ-ना० [लर्क+याइ] लर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लर्तरो-वि० [सं० लल्+तर+ओ] १. मामूली; सामान्य; साधारण । २. चानचुने; भारे-भुरे ।

लर्बू-वि० [सं० लम्बोदर] अग्लो कदको; लबिधरे; धिरी ।

लर्न्याड-तर्न्याड-क्रि० यो० [लखर] लर्न्याड-लुरुड ।

लर्न्याड-बर्न्याड-क्रि० यो० [लखर] लर्न्याड-लुरुड ।

लर्न्याड-लुरुड-क्रि० यो० [ने०] १. यता-उति गरी काम ढिल्याउने किसिम; अल्याड-मल्याड । २. रोग वा कमजोरीले सुस्तरी काम गर्ने वा हिँड्ने किसिम । ३. लापरवाही गर्ने किसिम; उपेक्षापूर्वक काम गर्ने किसिम ।

ल-ल-ना० [ल+ल] १. कुनै काम आरम्भ गराउनाका निमित्त प्रेरणा गर्ने शब्द; लौ-लौ । २. अरुले भनेको कुरो मन्जूर गर्दा भनिने शब्द । ३. कुनै किसिमको बिगार, खतरा आदि आइपर्दा आत्तिएर बोलिने शब्द ।

ललकार-ना० [प्रा० लल्लक्क] युद्धका निमित्तको आह्वान; हाँक; चुनौती ।

ललकाराइ-ना० [ललकार्+आइ] ललकार्ने किसिम, क्रिया

ललकारिनु-लसपसिनु

वा भाव ।

ललकारिनु-स० क्रि० [ललकार्+इ+नु] हाँक दिनु;
(‘ललकार्नु’-को क० क्रि०) ।ललकार्नु-स० क्रि० [ललकार्+नु] युद्धका निमित्त आह्वान
गर्नु; हाँक दिनु; ललकार दिनु ।ललचाइ-ना० [ललचाउ+आइ] ललचाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।ललचाइनु-स० क्रि० [ललचाउ+इ+नु] १. लोभ्याइनु;
(‘ललचाउनु’-को क० क्रि०) । (स० क्रि०) २. लोभिनु ।ललचाउनु-स० क्रि० [ललच+आउ+नु] १. कसैको मनमा
लालच उत्पन्न गराउनु; लोभ्याउनु । (अ० क्रि०) २.
लालचमा पर्नु; लोभिनु; ललचिनु ।ललचिनु-अ० क्रि० [ललचि+इ+नु] ललचाइनु; (‘लल-
चिनु’-को भा० क्रि०) ।ललचिनु-अ० क्रि० [ललचाउ] लोभिनु; लोभमा पर्नु ।
ललच्याइ-ना० [ललचि+याइ] ललचिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।ललच्याइ-ना० [ललच्याउ+आइ] ललच्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।ललच्याइनु-स० क्रि० [ललच्याउ+इ+नु] ललचाइनु;
(‘ललच्याउनु’-को क० क्रि०) ।ललच्याउनु-स० क्रि० [ललच+याउ+नु] ललचाउनु ।
ललच्याहट-ना० [ललचि+याहट] ललचिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।ललन-ना० [सं०] १. क्रीडा; खेल । २. जिभ्रो त्याप-त्याप
गर्नु । ३. केटा-केटी; लड्का-लड्की ।

ललना-ना० [सं०] राम्री स्त्री; सुन्दरी ।

ललनी-ना० [ने०] ललहरी ।

ललहरी-ना० [ने०] आफ्नो दुःख अरुसित पोख्ने काम;
बिलौना ।ललाट-ना० [सं०] १. माथ; निधार; मस्तक । २. भाग्य;
प्रारब्ध ।

ललाटक-ना० [सं०] ललाट ।

ललाम-वि० [सं०] १. सुन्दर; रमणीय । २. श्रेष्ठ; उत्तम ।
(ना०) ३. गहना; आभूषण । ४. रत्न ।ललित-वि० [सं०] १. सुन्दर; रमणीय । २. प्रिय; प्यारो ।
(ना०) ३. कुनै प्रस्तुत कार्य वा घटनालाई प्रत्यक्ष रूपमा
वर्णन नगरेर त्यस्तै अरु कुनै कार्य वा घटनाको उल्लेख
गर्दा पर्ने एक काव्यालङ्कार ।ललित-कला-ना० [सं०] सौन्दर्य र सुकुमारतापूर्वक व्यक्त
हुने कला (सङ्गीत, चित्र, काव्य, मूर्ति-निर्माण, स्थापत्य
आदि) ।

ललितपत्तन-ना० [सं० ललितपट्टन] ललितपुर ।

ललितपुर-ना० [सं०] पाटन शहर ।

ललित-विस्तर-ना० [सं०] बुद्धको चरित्र वर्णन गरिएको

एक प्रसिद्ध बौद्ध ग्रन्थ ।

लल्याक-लुलुक-क्रि० यो० [फाँ० लल्याक+लुलो] १.
कमजोरीले ग्लानि हुने किसिम; क्लान्त हुने किसिम ।
२. लुलो वा लचिलो हुने किसिम; फितलो हुने किसिम;
लल्याङ-लुलुङ ।लल्याङ-लुलुङ-क्रि० यो० [फाँ० लल्याङ+लुलो] लल्याक-
लुलुक ।लव-ना० [सं०] १. थोरै परिमाण; अल्प मात्रा । २. छत्तीस
निमेषको समय । ३. टुक्रो; खण्ड । ४. रामचन्द्रका एक
छोरा ।लवङ्ग-ना० [सं०] १. ल्वाङ्को लहरो । २. त्यसैको फूल;
ल्वाङ ।लवट-ना० [सं० लट्] कम जातका पुरुषसित बिग्रेकी स्त्री
ल्याई त्यसबाट जन्मेको सन्तान ।लवण-ना० [सं०] १. नून; नमक । २. काट्ने हतियार ।
३. मधु दैत्यको छोरो एक राक्षस । (वि०) ४. नुनिलो ।लवण-समुद्र-ना० [सं०] नुनिलो पानी भएको समुद्र; क्षार-
समुद्र ।

लवणाकर-ना० [सं०] १. नूनको खानि । २. समुद्र ।

लवणोत्तम-ना० [सं०] १. उत्तम नून । २. सिधे-नून ।

लवन-ना० [सं०] काट्ने काम ।

लवली-ना० [सं०] हफारेवडी ।

लव-लेश-ना० [सं०] ज्यादै थोरै परिमाण; स्वल्प मात्रा ।

लवाई-ना० [लाउ+आइ] १. लाउने किसिम, क्रिया वा
भाव; लगाइ । २. पहिरन ।

लवित्र-ना० [सं०] हँसिया ।

लशुन-ना० [सं०] १. सुगन्धराजका जस्ता लामा-लामा
पात र धेरै पोटी छुट्टिने उत्कट गन्ध भएको कन्द हुने,
तरकारीमा हालेर खाइने एक जातको सानो बोट; लसुन ।
२. त्यसैको कन्द । (लशुन सेतो र रातो—दुई थरीको
हुन्छ । दुवैको गुण प्रायः समान छ । आयुर्वेदमा यसको गुण
गरम, उत्तेजक, अग्नि-वर्द्धक र रसि-कारक बताइएको छ ।)

लशुने-ना० [लशुन+ए] लसुने ।

लशून-ना० [सं०] लशुन ।

लशकर-ना० [फा०] १. ठूलो जन-समूह; मानिसहरूको हूल ।
२. सेना; फौज । ३. मानिसहरूको ठूलो ताँती ।लसक-लसक-क्रि० यो० [लस्क+लस्क] हात्ती वा अन्य कुनै
मोटो प्राणी हिँड्ने किसिम; लस्कने किसिम ।

लसक्क-क्रि० यो० [लस्क] लस्कने किसिम ।

लसपस-ना० [अ० लम्स+स्पर्श(सं०)] १. छात-छूत; छुवा-
छूत; संसर्ग । २. स्त्री-पुरुषको गुप्त सम्पर्क; व्यभिचार ।लसपसिनु-अ० क्रि० [लसपसि+इ+नु] लसपस होइनु;
(‘लसपसिनु’-को भा० क्रि०) ।लसपसिनु-अ० क्रि० [लसपस+इ+नु] १. लसपस हुनु;
छूतछात हुनु । २. स्त्री-पुरुषको गुप्त सम्बन्ध हुनु ।

लसपसे-वि० [लसपस+ए] १. लसपस गर्ने । २. छुवाछूतको वास्ता नगर्ने ।

लसपस्याइ-ना० [लसपसि+याइ] लसपसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लसपस्याइ-ना० [लसपस्याउ+आइ] लसपस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लसपस्याउनु-स० क्रि० [लसपसि+याउ+नु] लसपसमा पार्नु; ('लसपसिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

लसपस्याहट-ना० [लसपसि+याहट] लसपसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लसिका-ना० [सं०] थूक; राल ।

लसुन-ना० [सं० लशुन] लशुन ।

लसुने-ना० [ने०] रिट्टाका जस्ता हरिया र चिल्ला पात हुने, विभिन्न रङ्गका फूल फुल्ने एक जातको बोट ।

लसुने-ना० [लसुन+ए] सेतोमा हल्का हरियो वा नीलो रङ्गको आभा देखिने एक रत्न ।

लस्कनु-अ० क्रि० [सं० लस्+नु] हात्ती वा त्यस्तै अन्य कुनै मोटो प्राणी हिँड्नु; लसक-लसक हिँड्नु ।

लस्करी-ऊखू-ना० [लस्कर (प्रदेश)+ऊखू] ठूलो र मोटो एक जातको ऊखू ।

लस्करी-मुन्द्रो-ना० [फा० लस्कर+ई+मुन्द्रो] कानका छेउमा लहरै लाइने एक प्रकारको मुन्द्रो ।

लस्काइ-ना० [लस्क+आइ] लस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लस्काइनु-अ० क्रि० [लस्काउ+इ+नु] लस्कन लाइनु; ('लस्काउनु'-को भा० क्रि०) ।

लस्काउनु-स० क्रि० [लस्क+आउ+नु] लस्कन लाउनु; ('लस्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

लस्कनु-अ० क्रि० [लस्क+इ+नु] १. लस्कनु । २. लसक-लसक हिँड्नु; ('लस्कनु'-को भा० क्रि०) ।

लस्क्याइ-ना० [लस्क+याइ] लस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लस्क्याहट-ना० [लस्क+याहट] लस्कने किसिम, क्रिया वा भाव; लस्क्याइ ।

लस्त-वि० [सं० श्लथ] थकाइ, रोग आदिले शिथिल; थकित; लखतरान; क्लान्त ।

लस्सा-ना० [प्रा० लसिआ] गुँद, माइ, खोटो आदिमा हुने दाँसिने गुण; च्याट-च्याट लाग्ने गुण; लेसाइलोपन ।

लस्सादार-वि० [लस्सा+दार] लस्सा भएको; च्याट-च्याट लाग्ने; लेसाइलो ।

लस्सी-ना० [सं० लसिका] दूध वा दहीको एक किसिमको शरबत ।

लहंगा-ना० [?] मोहोता नभएको, कमरमा ईजारले बाँधी फरियाको सट्टा लाइने, स्त्रीहरूको पुरानो चालको एक अधोवस्त्र ।

लहटे-ना० [लाहा] लाहाको काम गर्ने एक जाति ।

लहड-ना० [सं० लडह] १. इच्छाअनुसारको मोज-मज्जा; मनोविनोद; मन-मोज । २. इच्छा; कामना; आकाङ्क्षा ।

लहडबाजी-ना० [लहड+बाजी] १. इच्छाअनुसारको मोज-मज्जा; लहड; मन-मोजको काम । २. खेलवाड; मनो-विनोद; आमोद-प्रमोद ।

लहडी-वि० [लहड+ई] १. खूब लहड गर्ने स्वभावको; लहडबाजी गर्ने; विनोदी । २. खेलवाड गर्ने स्वभावको । ३. दिल्लगी गर्ने; रसिक । ४. मन-मोजी ।

लहन-तहन-ना० [लहना+तहन (फाँ०)] १. रुपियाँ, पैसा आदि लिने र दिने कारबार; लेन-देन । २. लगानी; लहना ।

लहना-ना० [सं० लग्न] १. व्यापार, सापट आदिमा नाफा वा ब्याज आउने गरी रुपियाँ आदि लगाउने काम; लगानी । २. भाग्य-भोग । ३. सम्बन्ध ।

लहर-ना० [सं० लहरी] १. समुद्र, पोखरी, नदी आदिमा हावा लाग्दा उठ्ने छाल; लहरी; तरङ्ग । २. जोश; उमङ्ग । ३. मोज-मज्जा । ४. च्वनि, प्रकाश, विद्युत् आदिको तरङ्ग । ५. ताँती; पङ्क्ति ।

लहरि-ना० [सं०] तरङ्ग; लहरी ।

लहरी-ना० [सं०] लहर; तरङ्ग ।

लहरे-वि० [लहरो+ए] १. लहरा भएको; लताका रूपको । २. हांगाबाट लहराजस्तो जरो निस्कने (वट-वृक्ष) ।

लहरे-आँप-ना० [लहरे+आँप] लहरामा फल्ने, ट्याम्मटरका आकारको एक जातको आँप ।

लहरे-च्याउ-ना० [लहरे+च्याउ] रूखमा उम्रने, सेतो, फूल-जस्तो, खान हुने एक जातको लहरादार च्याउ ।

लहरेदार-वि० [लहरो+दार] १. लहरा-लहरा परेको; लहरे । २. लहरा भएको; लता-युवत ।

लहरे-दूबो-ना० [लहरे+दूबो] केही साना पात, छोटो आँखला र लामो लहरा हुने एक जातको दूबो ।

लहरे-पीपल-ना० [लहरे+पीपल] बरको जस्तै हांगाबाट लहरा निस्कने एक जातको पीपल वृक्ष ।

लहरो-ना० [लहर+ओ] थाँको, रूख आदिमा बेहिएर चढ्ने वा जमीनमा फैलिने लामो बोट; बेलो; लता; वल्लरी ।

लहलह-क्रि० यो० [लहर] १. हरिया अन्नका बोट, साग, घाँस आदि खूब सप्रने किसिम; हरियो-भरियो हुने किसिम । (वि०) २. हरियो-भरियो; लहलहाउँदो ।

लहलहाइ-ना० [लहलहाउ+आइ] लहलहाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लहलहाइनु-अ० क्रि० [लहलहाउ+इ+नु] लहलह होइनु; ('लहलहाउनु'-को भा० क्रि०) ।

लहलहाउँदो-वि० [लहलह+आउँदो] लहलह भएको; लहलहाएको; हरिलो-भरिलो ।

लहलहाउनु-अ० क्रि० [लहलह+आउ+नु] बोट-बिरुवाहरू

लहस-तहस-लाखौ

हरियो भई सप्रेर आउनु; लहलह हुनु ।
 लहस-तहस-ना० [लसपस] १. छूतछात; लसपस; संसर्ग ।
 २. गुप्त काम-कुरो; खासखुस ।
 लहसाइ-ना० [लहसाउ+आइ] लहसाउने किसिम, क्रिया वा भाव; लहस्याइ ।
 लहसाइनु-अ० क्रि० [लहसाउ+इ+नु] लहसिइनु; ('लहसाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 लहसाउनु-अ० क्रि० [लहसि+आउ+नु] लहसिनु ।
 लहसिइनु-अ० क्रि० [लहसि+इ+नु] आसक्त होइनु; ('लहसिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लहसिनु-अ० क्रि० [प्रा० लसिआ+इ+नु] १. आसक्त हुनु; रतिनु; भुलनु । २. इच्छा वा झुकाउ हुनु ।
 लहस्याइ-ना० [लहसि+याइ] लहसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लहस्याइ-ना० [लहस्याउ+आइ] लहस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लहस्याइनु-स० क्रि० [लहसि+याइ+नु] प्रेममा आसक्त पारिनु; ('लहस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लहस्याउनु-स० क्रि० [लहसि+याउ+नु] १. प्रेममा आसक्त पार्नु; रत्याउनु; भुलाउनु । २. मन आकृष्ट पार्नु ।
 लहस्याहट-ना० [लहसि+याहट] लहसिने किसिम, क्रिया वा भाव; लहस्याइ ।
 लहुरी-ना० [सं० लगुडी] सानो लहुरो; लोरी ।
 लहुरी-पिञ्जर-वि० [लहुरी+पिञ्जर] साह्रै दुब्लो; सिकटे; पिलन्धरे; तडीपिञ्जर ।
 लहुरी-ना० [सं० लगुड] लट्टी; लाठी; लौरो ।
 लहै-वि० बो० [ल+है] कुनै आपत्ति, खतरा आदिबाट सतर्क गराउने शब्द ।
 लहै-लहै-ना० [लहै+लहै] अर्काको हल्ला; हाहा; बहकाउ ।
 ला-ना० [सं०] कसैलाई केही वस्तु दिँदा भनिने शब्द ।
 लाँकुरी-ना० [ने०] खरीजस्तो एक जातको रूख ।
 लाँकुरे-ना० [लाँकुरी] लाँकुरी ।
 लाँको-ना० [ने०] ऊखको डाँठ ।
 लाँडो-ना० [सं० लण्ड] पुरुष-जातिको मूत्रेन्द्रिय; लिङ्ग ।
 लाँपू-ना० [?] लमी ।
 लाइट-ना० [अं०] १. उज्यालो; प्रकाश । २. बत्ती ।
 लाइन-ना० [अं०] १. ताँती; लाम । २. हरफ; पङ्क्ति ।
 ३. रेखा; धर्को । ४. पेशा वा लतको विषय । ५. रेलको लीक ।
 लाइनु-स० क्रि० [लाउ+इ+नु] लगाइनु; ('लाउनु'-को क० क्रि०) ।
 लाइब्रेरियन-ना० [अं०] पुस्तकालयको प्रधान अधिकारी ।
 लाइब्रेरी-ना० [अं०] पुस्तकालय ।
 लाइसेन्स-ना० [अं०] कुनै विशेष काम गर्न वा कुनै विशेष वस्तु राख्नाका निमित्त कसैलाई सरकारबाट दिइने

अधिकार-पत्र ।
 लाई-विभ० [ने०] व्याकरणअनुसार कर्म र सम्प्रदान कारकको विभक्ति ।
 लाई-ना० [लाहा] हरिया पातमा लाग्ने अति मसिना साना-साना काला कीरा । (यसै जातको कीराले रूखका कापमा लाहा पैदा गर्दछ ।)
 लाउके-वि० [लाउ] १. अर्काले लगाएको वा अह्नाएको काममात्र गर्ने; अह्नाए । २. आफूलाई सरोकार नभएको काममा हात हाल्ने; लाफे; लाभ्रे ।
 लाउनी-काठ-ना० [लाउ+काठ] ढिकीमा धान कुट्दा धान चलाउने, टुप्पोमा झुम्पो बेहेको लामो काठको साधन ।
 लाउनु-स० क्रि० [लाउ] १. लगाउनु । २. विशेष ठाउँमा कुनै शब्दका पछि आउँदा त्यो काम गर्ने वा गर्नमा प्रेरणा दिने अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-गोता लाउनु, गर्न लाउनु इत्या० ।)
 लाक-ना० [सं० लक्ष्य] भित्री अभिप्राय; मन-पेट; मनको भाव ।
 लाक-पाक-ना० [फा० लाफ-व-गिजाफ] १. हात हालाहाल; कुटाकुट; कुट-पिट । २. कुश्ती; लाप्पा ।
 लाकेट-ना० [अं० लँकेट] घडीको जन्जीर आदिमा वा त्यसै पनि शोभाका निमित्त लट्काइने, चित्र आदि भएको सानो जन्त्रजस्तो आभूषण ।
 लाक्षणिक-वि० [सं०] १. लक्षण-सम्बन्धी । २. लक्षणबाट प्रकट हुने । ३. लक्षणा-सम्बन्धी । ४. पारिभाषिक । ५. लक्षण जान्ने ।
 लाक्षा-ना० [सं०] लाहा ।
 लाक्षा-रस-ना० [सं०] सौभाग्यवती स्त्रीहरूले गोडामा लाउने रातो रङ्ग; माहुर; अलक्तक ।
 लाख-ना० [प्रा० लख्ख] १. सय हजारको सङ्ख्या; लक्ष । (वि०) २. सय हजार । ३. अति; धेरै; प्रशस्त ।
 लाखन्-वि० [लाख+अन्] १. लाखौं; धेरै लाख । २. धेरै; प्रशस्त ।
 लाखौं-वि० [लाखन्] लाखौं ।
 लाखा-ना० [नेवा०] १. नेवार-जातिका विवाहमा दुल्हा-पट्टिकाले दुल्हीपट्टिकालाई विवाह निश्चय गर्न दिने दस्तूर । २. पागमा डुबाएर बनाइने एक प्रकारको ऐँठेजस्तो रोटी ।
 लाखा-पाखा-वि० [फा० लाखा+पाखो] १. भत्के-विप्रेको; टुटे-फुटेको । २. बिल्लबाठ परेको; यत्र-तत्र परेको ।
 लाखु-ना० [सं० लङ्गूल] एक जातको बाँदर ।
 लाखे-ना० [सं० लक्ष्य] 'पर्ख' अर्थ बुझाउने शब्द ।
 लाखे-ना० [सं० राक्षस] १. राक्षस; राक्षस । २. श्रावण-भाद्र महीनामा नचाइने राक्षस-रूप-धारी व्यक्ति ।
 लाखौं-वि० [लाख+औं] १. धेरै लाख; लाखन । २. प्रशस्त; धेरै ।

लाग-ना० [लाग्] १. हक-दावी; दैया। २. भूत, प्रेत आदिको आवेश; लगान।

लाग-छोड़-ना० [लाग्+छोड़] रोग, भूत, प्रेत आदि बरोबर लगने र तिनले छोड्ने क्रम।

लागत-ना० [लाग्] कुनै चीज तयार गर्न वा किन्न लाग्ने खर्च; परल खर्च।

लाग-नास्ति-ना० [लाग्+नास्ति (सं०)] कुनै व्यक्ति, वस्तु वा कुरोमा अधिकार वा अन्य किसिमको सम्बन्ध नहुनु।

लागवादी-ना० [लाग्+वादी] कुनै मुद्दामा कानूनबमोजिम वादी हुने अधिकार भएको व्यक्ति।

लागि-ना० यो० [सं० लग्] खातिर; निमित्त; निमित्त।

लागिनु-अ० क्रि० [लाग्+इ+नु] काममा प्रवृत्त होइनु; ('लाग्नु'-को भा० क्रि०)।

लागिपर्नु-अ० क्रि० [लाग्+इ+पर्नु] कुनै काम-कुरोमा एकाग्रतासाथ संलग्न हुनु; तल्लीनतासाथ कुनै काममा व्यस्त हुनु।

लाग्-ना० [लाग्+ऊ] १. गाँजा, भाङ, जाँड, रक्सी आदि मादक पदार्थ; नशादार वस्तु। २. लागू-भागू; लगान। ३. प्रचलित हुनु; व्यवहारमा आउनु। ४. प्रमाणित हुनु; ठीक ठहर्नु। (वि०) ५. तल्लीन भई लागेको; 'लगू'। ६. लागेको; प्रयुक्त।

लागू-भागू-ना० [लाग्+भागू (फाँ०)] १. भूत, प्रेत, बोक्सी आदि लाग्ने काम; लगान। २. लागू वा मादक पदार्थ।

लागदो-वि० [लाग्+दो] १. लाग्नेजति; आवश्यक भए-जति; चाहिँदो। २. लाग्ने; अनुभव हुने। (यस अर्थमा यो शब्द अरु शब्दका पछाडि लागेरमात्र प्रयोग हुन्छ। उदा०—घत-लागदो, उच्चाट-लागदो।)

लाग्नु-अ० क्रि० [सं० लग्न+नु] १. काममा प्रवृत्त हुनु; लागिपर्नु। २. थाल्नु; शुरू हुनु। ३. कुनै काम हुन खोज्नु; आँट्नु। ४. टाँसिनु; जोरिनु। ५. मिल्नु; सम्मिलित हुनु। ६. बन्द हुनु; थुनिनु। ७. पोत्तिनु; लिपिनु। ८. रङ्ग-रोगन आदि चढ्नु वा बस्नु। ९. नाता पर्नु; साइनु पर्नु। १०. ठक्कर खानु; बज्रनु; ठेसिनु। ११. धारणा हुनु; प्रतीत हुनु; अनुभव हुनु। १२. माने बुझ्नु; अर्थ स्पष्ट हुनु। १३. दोष, अभियोग आदि आइपर्नु। १४. गणितमा ठीक-ठीकसँग भाग जानु। १५. अडकल, युक्ति, बुद्धि आदि ठीक मिल्नु। १६. बानी, लत आदि बस्नु। १७. फल, फूल, पालुवा आदि पैदा हुनु। १८. पाउनु; प्राप्त हुनु। १९. ओड लिनु; पक्ष लिनु। २०. जूवामा कुनै दाउ बार-बार पर्नु। २१. पीछा गर्नु; पछ्याउनु। २२. भूत, प्रेत आदिको आवेश हुनु। २३. आँखा पर्नु; दृष्टि-दोष हुनु। २४. अमलको असर पर्नु; लट्किनु। २५. रोग, शत्रु आदिले आक्रमण गर्नु। २६. झगडा गर्नु; जिस्किनु। २७. उपयोगमा आउनु। २८. व्यय हुनु।

लाग्ने-वि० [लाग्+ने] १. तीखो धार भएको; धारिलो। २. 'लाग्नु'-को विशेषण।

लाघव-ना० [सं०] १. लघु हुनाको भाव; लघुता। २. कमी; न्यूनता।

लाङ्गल-ना० [सं०] १. हलो। २. लिङ्ग।

लाङ्गली-ना० [सं०] १. बलराम। २. नरिवलको बोट। ३. काउछो। ४. काउछे-सिमी। ५. पडैलो फूल फुल्ने सर्वजा।

लाङ्गलीषा-ना० [सं०] हरिस।

लाङ्गूल-ना० [सं०] १. पुच्छर। २. शिश्न; पुष्पेन्द्रिय।

लाङ्गूली-ना० [सं०] १. बाँदर। २. स.नु-तीते-पिँडालु; ऋषभ। ३. काउछो।

लाचार-वि० [अ०] १. केही उपाय गर्न नसक्ने अवस्थाको; विवश। २. असमर्थ; अशक्त।

लाचारी-ना० [अ०] लाचार हुनाको भाव; विवशता।

लाछ-लूछ-ना० [लाछ+लुञ्छ(सं०)] १. लाछ्ने र लुछ्ने काम; लुछा-चुँडी; लुछ-लाछ। २. खोस-मोस; लूट-लाट।

लाछा-ना० [लच्छा] कपाल घेरै वा लामो देखाउनाका निमित्त स्त्रीहरूले चुलामा गाँस्ने रौँ आदिको आँठो; रौँ आदिको लच्छा।

लाछिनु-स० क्रि० [लाछ्+इ+नु] लछारिनु; ('लाछ्नु'-को क० क्रि०)।

लाछी-वि० [सं० लज्जा] १. धक वा लाजले अरुको अगाडि बोलन नसक्ने। २. कातर; काफर; नामर्द। (ना०) ३. कुरुर।

लाछ्नु-स० क्रि० [लछार्+नु] लछार्नु।

लाज-ना० [सं० लज्जा] १. लज्जा; शरम। २. इज्जत; प्रतिष्ठा।

लाज-नाल-क्रि० यो० [लाज+गाल] १. कर-बलले; लाचा-रीका साथ। (ना०) २. लोफ-लज्जा।

लाज-भाँड-ना० [लाज+भाँड] सभा, समाजमा वा मान्य जनका अगाडि बोलन नहुने कुरो; अश्लील वचन।

लाज-मर्नु-वि० [लाज+मर्नु] १. लाज लाग्ने; शरम लाग्ने। २. लज्जित; शर्मिन्दा।

लाजा-ना० [सं०] १. धान भुट्टा उठ्ने फूल; लावा। २. चामल; अक्षता।

लाञ्छन-ना० [सं०] १. दोष; कलङ्क। २. दाग; खोट। ३. चिह्न; निशान।

लाञ्छना-ना० [सं० लाञ्छन] १. दोष; कलङ्क; अभियोग। २. निन्दा।

लाञ्छित-वि० [सं०] लाञ्छन लगाइएको; फलङ्कित; दोष लगाइएको।

लाट-लुट-ना० [लटपट] जूठो वस्तु यता-उति परी बिटुलिने काम; लसपस; छुवाछूत।

लाट-लूट-ना० [(फाँ०) लाट+लूट] यता-उति लुट्ने काम;

लाटा-लाप्पा

खोस-मोस; लूट-पीट ।
 लाटा-ना० [ने०] १. मकै पाक्ने वेलामा आउने पहुँलो रङ्गको कीरो; मकै-कीरो । २. केटा-केटीको एक खेलमा प्रयोग हुने शब्द ।
 लाटानुप्रास-ना० [सं०] एक शब्दालङ्कार ।
 लाटिङ्गु-अ० क्रि० [लाटि+इ+नु] लाटो होइनु; ('लाटिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लाटिनु-अ० क्रि० [लाटो] १. लाटो हुनु; बोल्न नसक्ने हुनु । २. रोग-वश स्वाद थाहा नहुनु (जिभ्रोमा) । ३. शरीरका अङ्गमा अचेतनता वा जडता पैदा हुनु; बोधो हुनु ।
 लाटो-वि० [लाटो+ई] १. बोल्ने शक्ति नभएकी; जिभ्रो-बाट शब्द निकाल्न नसक्ने । २. लठ्ठौरी । ३. सूधी; सोझी । ४. बुद्धि नभएकी; मूर्ख (स्त्री) ।
 लाटो-वि० [सं० लट] १. बोल्न नसक्ने; जिभ्रोबाट बोली नफुट्ने । २. लठ्ठौरी; गोज्याङ्ग्री । ३. मूर्ख; लठ्ठक । ४. सूधो; साधु ।
 लाटोकोसेरो-ना० [सं० लट+कौशिक] दिउँसो आँखा नदेख्ने, रातीमात्र उड्ने एक जातको चरो; भुल्को; उलूक ।
 लाठ-ना० [अं० लँडे] कमान्डर-इन्-चीफभन्दा मनिको एक सैनिक दर्जा (प्रजा-तन्त्र हुनुभन्दा पहिलेको) ।
 लाठ-वि० [सं० लाट] १. घस्टिएर पुरानोजस्तो भएको; खज्याङ-मज्याङ भएको; लास्ट । २. विप्रेको; बरबाद ।
 लाठ-ना० [लट्टी] कल-पुर्जा आदिको एक मुख्य अवयव ।
 लाठी-ना० [लट्टी] लाठो; लट्टी ।
 लाठी-चार्ज-ना० [लाठी+चार्ज (अं०)] जुलूस, भीड आदि-लाई हटाउन पुलिसले गर्ने लाठीको प्रहार ।
 लाठी-मुड्ग्री-ना० [लाठी+मुड्ग्री] लाठो र मुड्ग्रीले पर-स्परमा पिट्ने काम; पिटापिट ।
 लाठे-ना० [प्रा० लट्ट] १. रोपाइँमा कोदालीले काम गर्ने पुरुष खेतालो । (वि०) २. जवान; समर्थ; लायक । ३. लड्ठ ।
 लाठो-ना० [लाठी] ठूलो र लामो लट्टी; घारो ।
 लाङ-ना० [सं० लङ्] केटा-केटीलाई गरिने प्रेमपूर्ण व्यवहार; लालना; पुलपुल ।
 लाङ-प्यार-ना० [लाङ+प्यार] केटा-केटीलाई गरिने लालना र प्यार ।
 लाङ्गिनु-अ० क्रि० [लाङ्गि+इ+नु] लाङ्गे होइनु; ('लाङ्गिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लाङ्गिनु-अ० क्रि० [लाङ्गि+इ+नु] १. लाङ्गे हुनु; पुलपुलिनु । २. केटाकेटीको जस्तो आचरण गर्नु; बालकजस्तो हुनु ।
 लाङ्गे-वि० [लाङ्गि+ए] १. लाङ्गिने स्वभावको; लहसिने स्वभावको । २. पुलपुलएको; लाङ्गिएको ।
 लात-ना० [प्रा० लता] १. पाड; पाद । २. पाउको प्रहार; लात्ती; पाद-प्रहार ।

लाता-लात्ती-ना० [लात्ती+लात्ती] परस्परमा लातले हात्ने काम ।
 लात्ती-ना० [प्रा० लता] लात ।
 लात्तीकुत्ती-ना० [ने०] चाहिएभन्दा बढ्ता; धेरै; छेलो-खेलो; लात्तेकुत्ते ।
 लात्तेकुत्ते-ना० [लात्तीकुत्ती] लात्तीकुत्ती ।
 लाथ्रो-ना० [सं० लता] १. कलिलो रूख; नछिप्पिएको बोट । २. नछिप्पिएको हाँगो; कलिलो हाँगो ।
 लाद-ना० [लाद्रो] लाद्रो ।
 लाद-ना० [प्रा० लद्] भारी; बोझ ।
 लादिनु-स० क्रि० [लद्+इ+नु] भारी बोकाइनु; ('लाद्नु'-को क० क्रि०) ।
 लादी-ना० [प्रा० लद्दी] १. भुँडीभित्र रहेको मल; आन्द्रामा रहेको विष्ठा । २. हात्ती, घोडा आदिको विष्ठा; लिदी ।
 लादे-वि० [लाद+ए] १. ठूलो भुँडी हुने; भुँडे; भुँडीवाल । २. धेरै खाने; खन्चुवा; धिन्चू ।
 लादो-ना० [लाद्रो] लाद्रो ।
 लाद्नु-स० क्रि० [प्रा० लद्+इ+नु] १. भारी बोकाउनु; लदाउनु । २. भारी हाल्नु । (स० क्रि०) ३. भारी बोक्नु ।
 लाद्रे-वि० [लाद्रो+ए] १. ठूलो पेट भएको; पेटुवा । २. धेरै खाने; धिन्चू (निन्दार्थमा प्रयोग हुने) ।
 लाद्रो-ना० [लादी] लादी रहने भुँडी; पेट ।
 लानु-स० क्रि० [सं० ला+नु] लिएर जानु; लग्नु; लैजानु ।
 लापरवाह-वि० [अं० ला+परवा (फा०)] १. कुनै कुराको परवाह नगर्ने; वास्ता नगर्ने । २. असावधान; बेहोशी ।
 लापरवाही-ना० [लापरवाह+ई] परवाह नहुनाको भाव; बेवास्ता; बेपरवाही ।
 लापलाप-लिपलिप-क्रि० यो० [लपलप] १. धेरै खाने कुराहरू चारुने किसिम; लापलिप । २. जति खाए पनि नअघाए-जस्तो गर्ने किसिम ।
 लापलिप-क्रि० यो० [लपलप] १. चाँडोचाँडो सट्याक-सुटुक खाने किसिम । २. थोरै वा नपुग खानेकुरो खाने किसिम । ३. हतपत गरी लिप्ने किसिम ।
 लापलिपे-वि० [लापलिप+ए] १. लापलिप गर्ने । २. सट्याक-सुटुक गरी खाने; खानेकुरो चारुने बानी भएको ।
 लाप्पा-ना० [लोप्पा] उड्नेको चङ्गा अचानक घोटो परी झर्ने काम ।
 लाप्चे-ना० [ने०] नेपालको पूर्वी पहाडी क्षेत्रमा रहने एक प्रसिद्ध जाति ।
 लाप्चे-काउलो-ना० [लाप्चे+काउलो] १. एक जातका काउलाको बोट । २. त्यसैको फल; लाप्चे-फल; करमर्द ।
 लाप्चे-फल-ना० [लाप्चे+फल] लाप्चे-काउलोको फल ।
 लाप्पा-ना० [ने०] कुश्ती; लाक-पाक; द्वन्द्व-युद्ध ।

लाप्सो-ना० [सं० लम्ब] सुन, चाँदी आदिको लाम्बो टुक्रो;
साँप्लो ।

लाफे-वि० [लाफो+ए] लाफो गसिको; लाफो जोरेको ।

लाफो-ना० [ने०] १. मुख्य घरमा जोरेर बनाइएको
एकोहोरो सानो खण्ड । २. चित्रा नलागेको, पातै-पात-
गाँसी बनाइएको एक प्रकारको घुम ।

लाफ-वि० [फा० लाफ] लाभ्रे; लाउके ।

लाफे-वि० [लाफो+ए] लाफो भएको; लाफे ।

लाफो-ना० [लाफो] लाफो ।

लाभ-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु पाउनु; प्राप्ति; लब्धि ।
२. नाफा; मुनाफा । ३. फायदा । ४. उपकार; भलाइ ।

लाभ-कर-वि० [सं०] लाभ हुने; फायदा हुने; लाभ-कारी ।

लाभ-कारी-वि० [सं०] लाभ गर्ने; लाभ-कर ।

लाभ-दायक-वि० [सं०] लाभ हुने; लाभ-कर ।

लाभांश-ना० [सं०] कुनै व्यापारमा लगाएको सम्पत्ति-
बाट भएको आम्दानी; लाभको अंश ।

लाभालाभ-ना० [सं०] लाभ र हानि ।

लाभे-ना० [सं० फा० लाफ] बट्टाईका जातिको एक पक्षी ।

लाभ्रे-वि० [लाफे] १. अर्काको वारीस भई बोल्ने; आफूलाई
प्रयोजन नभएको कुरोमा अगि सरी बोल्ने; मुखसारी;
लाउके ।

लाभ्रे-ना० [सं० लम्ब] अन्नमा लाग्ने सेतो र लामो एक
जातको कीरो; सिलेसो ।

लाम-ना० [फा० लाम] १. लहर; पङ्क्ति; ताँती । २.
सेना; फौज ।

लामटाङ-ना० [ने०] नेपालको पूर्व-दुइ (२)-नम्बर इलाका-
को रोल्वालिङ हिमालमा पर्ने एक घाटी । (यसै घाटीबाट
तामा-कोसी बगेर आएको छ ।)

लामा-ना० [तिब्बती] १. तिब्बतका बौद्ध धर्मीहरूका धर्म-
गुरु । २. भोटे जातिको मान-बोधक शब्द । ३. सेर्पा,
तामाङ आदि जातिका पुरोहित ।

लामू-वि० [लामो] लामो ।

लामो-वि० [सं० लम्ब] लमाइ बढ्ता भएको; दीर्घ; लम्बे;
लामू ।

लाम्कीरो-ना० [लामो+कीरो] सर्प; लम्बा; साँप ।

लाम्बुट्टे-ना० [लामो+खुट्टा+ए] १. लामा-लामा खुट्टा हुने,
गर्मी याममा हुने, प्राणीको रगत चुस्ने एक जातको उड्ने
कीरो; मच्छर ।

लाम्बिनु-अ० क्रि० [लाम्बि+इ+नु] लाम्बो होइनु;
(‘लाम्बिनु’-को भा० क्रि०) ।

लाम्बिनु-अ० क्रि० [लाम्बो+इ+नु] लाम्बो हुनु; लम्बिनु ।

लाम्बुच्चे-ना० [लामो+चुच्चे] उड्का; चाहा ।

लाम्बो-वि० [लामो] केही लामो; लामो किसिमको;
लम्ब्याइलो ।

लाम्बो-ना० [लामो+स्तन] १. दूध निस्कने शरीरको अवयव;

थून; स्तन । २. शिथिल स्तन ।

लाम्पाते-ना० [लामो+पात+ए] १. लामा-लामा पात हुने
एक जातको सुती । २. लसुनको साग वा पात । (वि०)
३. लामो पात हुने ।

लाम्पुच्छे-ना० [लामो+पुच्छर+ए] १. पछिल्लिर लामो
पुच्छरजस्तो ज्योति भएको तारा; धूम-केतु । २. दुकुर-
जस्तो, फुस्रो रङ्गको, लामो पुच्छर हुने एक जातको
चरो । ३. लामो पुच्छर हुने एक जातको भेडो । (वि०)
४. लामो पुच्छर हुने ।

लायक-वि० [अ०] १. असल गुणले सम्पन्न; योग्य । २.
उचित; ठीक । ३. उपयुक्त; मुनासिब । ४. समर्थ;
सामर्थ्य-युक्त ।

लायकिलो-वि० [लायक+इलो] १. ठूलो; भव्य । २. योग्य
(व्यक्ति) ।

लायकी-ना० [लायक+ई] लायक हुनाको भाव; योग्यता ।

लार्के-ना० [ने०] १. नेपालको पश्चिम-दुइ (२)-नम्बर
इलाकामा पर्ने एक हिमाल । २. यसै हिमालमा पर्ने,
हिउँ पलेका बखत भोटतर्फ आवत-जावत गर्ने हुने एक
घाटी । ३. भाले दुकुर ।

लार्के-ना० [लार्के] कुनै काममा गौण रूपले शरीर हुने व्यक्ति;
मतिथार ।

लाल-ना० [सं० लालन] १. छोरो; पुत्र । २. प्यारो केटा-
केटी ।

लाल-वि० [अ० लाल] १. रातो रङ्गको; रक्त वर्णको ।
(ना०) २. माणिक । ३. राती-गेडी; रस्ती । ४. एक
मासाको दशौं भाग ।

लालक-वि० [सं०] १. दया-माया गर्ने; लालन गर्ने । २.
पालन-पोषण गर्ने ।

लालच-ना० [सं० लालस] १. कुनै वस्तु पाउने प्रबल
इच्छा; लालसा । २. अनुचित इच्छा; लोभ ।

लालची-वि० [लालच+ई] लालच गर्ने; लोभी; लालसी ।

लालटीन-ना० [अ० लैन्टर्न] उज्झिन्डो, बारा र चीमसमेत
लागेको मट्टी-तेलको बत्ती बाल्ने एक किसिमको भाँडो ।

लालटेन-ना० [लालटीन] लालटीन ।

लालन-ना० [सं०] प्रेमपूर्वक बालकलाई प्रसन्न पार्नु; लाइ;
पुलपुल्याहट ।

लालन-पालन-ना० [सं०] माया-दया गरी पाल्ने काम;
स्नेहपूर्वक पालन-पोषण गर्ने काम ।

लालना-ना० [सं० लालन] प्यारो गर्नु; स्नेह; माया ।

लालनीय-वि० [सं०] स्नेह गर्न योग्य; लालन गर्न लायक ।

लाल-पाते-ना० [लाल+पात+ए] १. दूध आउने झुप्पाकार
पहेँला फूल फुल्ने, रातो पालुवा हुने एक जातको बोट । २.
त्यसैको रातो पालुवा ।

लाल-बुझक्कड़-वि० [लाल(एक व्यक्ति)+बुझक्कड़] वास्त-
विक कुरो थाहा नपाईकन अडकलबाट अर्थ लगाउने ।

लाल-मोहन-लिङ्ग्याउनु

लाल-मोहन-ना० [लाल+मोहन] खुवाको डल्लो रातो हुन्जेल धिउमा पकाई चासनीमा डुवाएको मिठाई।
 लाल-मोहर-ना० [लाल+मोहर] १. एन, विशेष नियुक्ति, विशेष अनुदान वा दान आदिका कागज-पत्रमा लगाइने श्री ५ महाराजाधिराजको रातो छाप। २. त्यो छाप लागेको कागज-पत्र।
 लाल-मोहरिया-वि० [लाल-मोहर+इया] लाल-मोहर भएको वा पाएको; लाल-मोहर-सम्बन्धी।
 लालस-वि० [सं०] १. कुनै चीजको अतिशय इच्छा गर्ने; प्रवल इच्छुक। २. लोभी; लोलुप। (ना०) ३. लालच; लालसा।
 लालसा-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु पाउने ठूलो इच्छा; अभिलाषा। २. लोभ; लालच।
 लाल-सागर-ना० [लाल+सागर] अरब र अफ्रिकाको बीचमा रहेको एक समुद्र।
 लालसी-ना० [लालस+ई] लालसा गर्ने; लालची।
 लाला-ना० [सं०] राल; थूक।
 लाला-ना० [सं० लालन] बालक; बच्चो; केटा-केटी।
 लाला-बाला-ना० [लाला+बाला] बाल-बच्चा; केटा-केटी।
 लालायित-वि० [सं०] १. ज्यादा लोभी; अति लुब्ध। २. राल चुहाउने; राले।
 लालित-वि० [सं०] १. माया-दया गरिएको; लालन गरिएको। २. पुलपुल्याइएको।
 लालित्य-ना० [सं०] १. ललित हुनाको भाव; सौन्दर्य। २. प्रेम-सूचक हाव-भाव।
 लालिमा-ना० [लाल] रातोपन; लाली; रक्तिमा।
 लाली-ना० [लाल+ई] १. रातोपन; लालिमा। २. ओठ, गाला आदिमा लाग्ने एक प्रकारको रातो रङ्ग।
 लाल्य-वि० [सं०] लालन गर्न योग्य।
 लावक-ना० [सं०] १. भँगेराजस्तो एक जातको सानो पक्षी। (वि०) २. छुट्ट्याउने; विभाजक।
 लावण्य-ना० [सं०] १. लवणको भाव; नुनिलोपन। २. राम्रो हुनाको भाव; सौन्दर्य। ३. सुशीलता।
 लावा-ना० [सं० लाजा] धान भुटेको फूल; लाजा।
 लावा-ना० [अं० लाभा] ज्वाला-मुखी पहाडबाट निस्कने पत्थर, धातु आदि पग्लेको द्रव पदार्थ।
 लावा-ना० [सं० लाव] बढाईजस्तो एक जातको चरो; लाभ्रे।
 लावा-लङ्कर-ना० [फा० लाव-लङ्कर] सेना र त्यसको सर-सामान; हात-हतियारसहितको फौज।
 लाश-ना० [फा०] मृत शरीर; मुर्दा; सिनु।
 लाश-जाँच-ना० [लाश+जाँच] मरेको वास्तविक कारण पत्ता लगाउनाका निमित्त लाश जाँच्ने काम।
 लास्ट-वि० [लाठ] घस्टिएको; लाठ।
 लास्य-ना० [सं०] १. नाच; नृत्य। २. स्त्रीहरूको नाच। ३. श्रृङ्गार आदि कोमल रसको उद्दीपन गन नृत्य। ४.

गान-बजान र हाव-भावसहितको नाच।
 लाहाँचे-ना० [ने०] कालो लामो चुच्चो, रातो टाउको, नीला खुट्टा र हरियो शरीर हुने र रूख खोपेर गुँड लाग्ने एक जातको चरो।
 लाहा-ना० [सं० लाक्षा] रूखमा हुने एक जातको कीरोले बनाउन, तताउँदा पग्ल्ने एक पदार्थ; लाक्षा।
 लाहास-ना० [ने०] ठूलो मुख्य घरमा जोडी बनाइएको सानो घर; लाफो।
 लाही-ना० [लाहा] तोरी।
 लाहुरे-ना० [लाहोर (नगर)] १. भारतीय पल्टनमा नोकरी गरेको नेपाली व्यक्ति। २. अनेक रङ्गका ठूला-ठूला फूल फुल्ने एक जातको बोट। ३. त्यसैको फूल। ४. मधेस-बाट आउने एक जातको भैंसी। (वि०) ५. लाहोर नगरको।
 लाहुरे-फूल-ना० [लाहुरे+फूल] लामा टुप्पा हुने पात र सखर-खण्डका जस्ता कन्द हुने बोटमा विभिन्न रङ्गमा फुल्ने एक जातको बर्खे फूल।
 लिङ्ग-ना० [सं० लेण्ड] १. विण्ठाको लामो लिण्डो। २. मूसाको विण्ठा। ३. रुपियाँ-पैसाको लक्कु; बिन्डी।
 लिङ्गिक-ना० [लिनु] लेन-देनको व्यवहार।
 लिङ्गको-ना० [लिङ्गो] १. काठको छोटो ठेउको; गिँड; लिङ्गुलो। (वि०) २. पुच्छर वा हात-खुट्टा नभएको; लिङ्गो।
 लिङ्गुले-वि० [लिङ्गुलो+ए] हात-गोडा वा पुच्छर नभएको; लिङ्गुलो; लिङ्गे।
 लिङ्गुलो-ना० [लिङ्गुलो] लिङ्गुलो।
 लिङ्गे-वि० [लिङ्गो+ए] १. पुच्छर नभएको; ठुटे। २. एकोहोरो स्वभावको; हठी।
 लिङ्गे-ढिपी-ना० [लिङ्ग+ढिपी] एकोहोरो ढिपी; हठ; जिद्दी।
 लिङ्गो-वि० [सं० लेण्ड] १. पुच्छर काटिएको; लिङ्गे; ठुटे। २. छोटो। ३. एकोहोरो स्वभावको; हठी; जिद्दीवाल।
 लिङ्ग्याइ-ना० [लिङ्ग्याउ+आइ] लिङ्ग्याउने वा ठुटो पार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लिङ्ग्याइ-ना० [लिङ्ग्याउ+आइ] विण्ठा लिङ्ग्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 लिङ्ग्याइनु-सं० क्रि० [लिङ्ग्याउ+इ+नु] छोटो पारिनु; ठुटो तुल्याइनु; ('लिङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०)।
 लिङ्ग्याइनु-सं० क्रि० [लिङ्ग्याउ+इ+नु] लिङ्ग त्याग गरिनु; ('लिङ्ग्याउनु'-को क० क्रि०)।
 लिङ्ग्याउनु-सं० क्रि० [लिङ्ग+याउ+नु] १. लिङ्ग त्याग गर्नु; विण्ठा त्याग गर्नु। २. लक्कु पार्नु; बिन्डी पार्नु। ३. सोहोर्नु।
 लिङ्ग्याउनु-सं० क्रि० [लिङ्ग+याउ+नु] ठुटो पार्नु; छोट्या-

उनु ।
 लिङ्ग-सं क्रि० [लि+इ+नु] ग्रहण गरिनु; ('लिन'-को क० क्रि०) ।
 लिङ्गचिउ-क्रि० यो० [ने०] येनकेन; जसो-तसो ।
 लिङ्ग-ना० [सं० लिम्पन] भित्तामा लाउनाका निमित्त भूस, गोबर आदि मिलाएर बनाइएको माटो ।
 लिङ्ग-ना० [सं०] जम्नाको फुल; लीखो ।
 लिङ्गिका-ना० [सं०] लीखो; लिङ्ग ।
 लिङ्गित-ना० [सं० लिखित] १. कुनै लेन-देन वा कारबार-मा प्रमाणस्वरूप लेखिएको कागत-पत्र; लेखोट । (वि०) २. लेखिएको; लिखित ।
 लिङ्गित-वि० [सं०] १. लेखिएको । (ना०) २. लेखिएको कुरो वा कागत-पत्र; लेखोट ।
 लिङ्गितम्-ना० [सं०] १. लेखिएको कागत-पत्र । २. तमसुकका शुरूमा लेखिने शब्द । (वि०) ३. लेखिएको; लिखित ।
 लिङ्ग-ना० [ने०] नेपालको पूर्वी क्षेत्रमा बग्ने सप्त-कोसी-मध्येको एक खोलो ।
 लिङ्गित-वि० [लीखो+उटे] साह्रै दुब्लो; सिकुटे; मरन्च्याँसे ।
 लिङ्गुरे-वि० [लिङ्गुरो+ए] लुङ्गुरो ।
 लिङ्गुरो-वि० [सं० लिङ्ग] दुब्लो; मरन्च्याँसे; लुङ्गुरे (गाई-वस्तुको बाछो, पाङो) ।
 लिङ्गौटो-ना० [लीखो+औटो] लीखा झानाका निमित्त काङ्गियोमा धान, दूबो आदि घुसारेर बनाइएको साधन ।
 लिङ्ग्या-ना० [सं०] लीखो ।
 लिङ्ग-लगा-ना० [लीक+लगा] साँध-सिमाना; हाता ।
 लिङ्गलिगे-ना० [ने०] घाँटीभित्र कण्ठनिर जिभ्रीजस्तो देखिने अवयव; किलकिले ।
 लिङ्गेशन-ना० [अं०] राज-दूत बस्ने घर; एम्बेसी ।
 लिङ्ग-ना० [सं०] १. चिह्न; निशान; लक्षण । २. पुरुषको जननेन्द्रिय; शिश्न । ३. शिव-लिङ्ग । ४. स्त्री, पुरुष आदि छुट्ट्याउने प्राणीका शरीरको चिह्न । ५. व्याकरणमा पुरुष, स्त्री आदि छुट्ट्याउने शब्दका रूप । ६. साङ्ख्य शास्त्र-अनुसार मूल-प्रकृति । ७. न्याय-शास्त्र-अनुसार साधक हेतु । ८. अठार महापुराणमध्ये एक ।
 लिङ्ग-धारी-वि० [सं०] केवल चिह्न धारण गर्ने; भेष-धारी ।
 लिङ्ग-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक ।
 लिङ्ग-शरीर-ना० [सं०] मरेपछि शुभ-अशुभ फल भोग्ने सूक्ष्म शरीर ।
 लिङ्ग-वृत्ति-ना० [सं०] १. वेश बदलेर जीविका गर्ने व्यक्ति; नकली साधु । (वि०) २. ढोंगी; आडम्बर गर्ने ।
 लिङ्गी-वि० [सं०] १. लिङ्ग धारण गर्ने; वेश-धारी । २. लिङ्ग-सम्बन्धी । ३. लिङ्ग भएको ।

लिङ्गे-वि० [सं० लिङ्ग+ए] १. लिङ्ग-सम्बन्धी । २. लिङ्ग-भएको । (ना०) ३. देव-स्थलहरूका यात्रामा बाटो देखाउने अगुवा ।
 लिङ्गेन्द्रिय-ना० [सं०] पुरुषको मूत्रेन्द्रिय; शिश्न ।
 लिङ्गे-पीड-ना० [लिङ्गे+पीड] चार कुनामा चार वटा बाँस वा काठका लिङ्गा गाडेर हालिने एक प्रसिद्ध पीड ।
 लिङ्गे-ना० [सं० लिङ्ग+ओ] १. इन्द्र-जात्रा, विस्केटको जात्रा आदिमा उभ्याइने जस्तो ठूलो लामो स्तम्भ; ध्वजा । २. कार्तिक महीनामा आकाश-वत्ती बालनाका निमित्त उभ्याइने काठ वा बाँस । ३. ठड्याइएको स्तम्भको आकारको कुनै वस्तु ।
 लिङ्गि-वि० [प्रा० लिङ्गि] कन्जूस; कृपण ।
 लिङ्गि-ना० [सं०] नेपाल, मगध तथा कोसल देशको एक प्राचीन शासक-वंश ।
 लिङ्गो-ना० [सं० लीङ] बालक-बालिकालाई खुवाउने एक प्रकारको मनभोग ।
 लिङ्गी-ना० [लिङ्गी] धर्ना; पछेटा ।
 लिङ्गो-ना० [सं० लेण्ड] लिङ्ग ।
 लिङ्गिक-क्रि० यो० [ने०] गीलो पदार्थ निचोरिएर निस्कने किसिम; लिङ्गित ।
 लिङ्गित-क्रि० यो० [ने०] लेदो वा गीलो पदार्थ निचोरिएर लगातार निस्कने किसिम ।
 लिङ्गी-लिङ्गी-क्रि० यो० [ने०] गीलो पदार्थ निचोरिएर धमाधम निस्कने किसिम; लिङ्गित-लिङ्गित ।
 लिङ्ग-क्रि० यो० [ने०] लिङ्गिक; पित्त ।
 लिङ्गो-ना० [अं०] लिङ्गोग्राफ ।
 लिङ्गोग्राफ-ना० [अं०] हातले लेखेर वा चित्र खिचेर पत्थर वा धातुको पातोद्वारा छापिने छपा ।
 लिङ्गोग्राफी-ना० [अं०] लिङ्गोग्राफ छापने कला; दुङ्गा, धातु आदिको पाताद्वारा अक्षर, चित्र आदि छापने कला ।
 लिङ्गी-ना० [प्रा० लङ्गी] हात्ती, घोडा आदिको विष्टा ।
 लिङ्ग-दिन-ना० [लि+दि] १. लिने र दिने काम; लेन-देन । २. ऋण दिने र लिने काम; सर-सापट ।
 लिङ्ग-सं क्रि० [प्रा० लेहइ+इ+नु] १. अरुको अधिकार-बाट कुनै वस्तु आफ्ना अधीनमा गर्नु; ग्रहण गर्नु; प्राप्त गर्नु । २. समात्नु; समाउनु । ३. मान्नु; स्वीकार गर्नु । ४. धारण गर्नु ।
 लिङ्ग-घस-ना० [लिङ्ग+घस्] लिङ्ग र घस्ने काम; लिङ्ग-पोत; लिङ्ग-पोतन ।
 लिङ्ग-पोतन-ना० [लिङ्ग-पोत] लिङ्ग-पोत ।
 लिङ्ग-पोत-ना० [लिङ्ग+पोत्] लिङ्ग र पोत्ने काम; लिङ्ग-घस ।
 लिङ्गी-ना० [लिङ्ग+आइ] लिङ्गने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लिङ्गी-सं क्रि० [लिङ्गी+इ+नु] पोताइनु; ('लिङ्गी-उनु'-को क० क्रि०) ।

लिपाउनु-लिस्टे

लिपाउनु-स० क्रि० [लिप्+आउ+नु] लिप्न लाउनु;
पोताउनु; ('लिप्नु'-को प्रे० क्रि०)।
लिपि-ना० [सं०] १. अक्षर लेख्ने प्रणाली। २. अक्षर; वर्ण।
लिपिक-ना० [सं०] १. लेख्ने व्यक्ति; लेखक। २. कारिन्दा;
लेखनदास।
लिपिकार-ना० [सं०] लेख्ने व्यक्ति; लेखक।
लिपिक-क्रि० यो० [लिप्] लिपिस्स।
लिपित्त-क्रि० यो० [ने०] लिप्त; लिपित्तक।
लिपिनु-स० क्रि० [लिप्+इ+नु] पोतिनु; ('लिप्नु'-को
क० क्रि०)।
लिपि-बद्ध-वि० [सं०] लेखिएको; लिखित; लिपिको रूप
दिइएको।
लिपि-शास्त्र-ना० [सं०] १. लेख्ने कला; लेखन-कला। २.
लिपिको उत्पत्ति, विकास आदिको विवेचना गरिएको
शास्त्र।
लिपिस्स-क्रि० यो० [सं० लिप्त] टाँसिने किसिम; लिपिक।
लिपी-ना० [सं०] लिपि।
लिप्टिइनु-अ० क्रि० [लिप्टि+इ+नु] लपेटिइनु; ('लिप्टिनु'-
को भो० क्रि०)।
लिप्टिनु-अ० क्रि० [सं० लिप्त+इ+नु] १. लपेटिनु;
बेह्लिनु। २. जोरिनु; टाँसिनु।
लिप्टो-ना० [लिप्टि] पछ्यौरा, धोती आदिको काम लिइने
सानो-तिनो फपडाको टुक्रो।
लिप्ट्याइ-ना० [लिप्ट्याउ+आइ] लिप्ट्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव।
लिप्ट्याइ-ना० [लिप्टि+याइ] लिप्टिने किसिम, क्रिया वा
भाव।
लिप्ट्याइनु-स० क्रि० [लिप्ट्याउ+इ+नु] बेह्लिनु;
('लिप्ट्याउनु'-को क० क्रि०)।
लिप्ट्याउनु-स० क्रि० [लिप्ट+याउ+नु] १. लपेट्नु;
बेह्लनु। २. जोर्नु; टाँस्नु।
लिप्त-वि० [सं०] १. लिपेको; पोतेको। २. आसक्त;
अनुरक्त। ३. कुनै काममा दत्त-चित्त भई लागेको; तल्लीन।
४. मिलेको; जोरिएको।
लिप्नु-स० क्रि० [सं० लिप्+नु] लेदो पदार्थ जमीन वा
भितामा पातलो गरी लाउनु; पोत्नु; घसानु; पोतर्नु;
लेपन गर्नु।
लिप्सनु-स० क्रि० [लिप्+नु] बाक्लो लेदो पदार्थ घस्नु;
लेसाइलो पदार्थ पोतर्नु।
लिप्सा-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु पाउने इच्छा; लालसा।
२. कामना; अभिलाषा।
लिप्साइ-ना० [लिप्स+आइ] लिप्सने किसिम, क्रिया वा भाव।
लिप्साइनु-स० क्रि० [लिप्साउ+इ+नु] लिप्सन लाइनु;
('लिप्साउनु'-को क० क्रि०)।
लिप्साउनु-स० क्रि० [लिप्स+आउ+नु] लिप्सन लाउनु;

('लिप्सनु'-को प्रे० क्रि०)।
लिप्सिइनु-स० क्रि० [लिप्सि+इ+नु] बाक्लो लेदो पदार्थ
घस्नु; ('लिप्सिनु'-को क० क्रि०)।
लिप्सित-वि० [सं०] १. कुनै वस्तु पाउने इच्छा गरिएको;
अभिलषित। २. लोभिएको; लोलुप भएको।
लिप्सिनु-स० क्रि० [लिप्स+इ+नु] लिप्सनु।
लिप्सिनु-अ० क्रि० [सं० लिप्सा] कसैसित ज्यादै लहसिनु।
लिप्सी-ना० [अं० लिप-स्टिक] स्त्रीहरूले ओठ रँगानाका
लागि लाउने एक किसिमको रातो रङ्ग।
लिप्सु-वि० [सं०] कुनै वस्तु पाउने इच्छा गर्ने; इच्छुक।
लिप्सो-वि० [सं० लेश] अति सानो; सूक्ष्म।
लिफा-ना० [सं० लिख्] उजूर, बित्ति-पत्र आदि लेख्ने
सरकारी छाप लागेको फारम।
लिफाफ-ना० [अ० लिफाफः] चिट्ठी-पत्र आदि हाल्ने कागत-
को थैली वा खोल; खाम।
लिबलिब-क्रि० यो० [लपलप] १. जिभ्रो चलाउने वा
चाट्ने किसिम; ल्याप-ल्याप। २. खानमा ज्यादै लोभी
हुने किसिम।
लिबलिबती-क्रि० यो० [लिबलिब+ती] लिबलिब; लिब-
लिबी।
लिबलिबी-क्रि० यो० [लिबलिब+ई] लिबलिब; लिब-
लिबती।
लिब्री-ना० [लिबलिब] १. सानो जिभ्रो। २. किलकिले;
लिगलिगे।
लिभर-ना० [अं०] १. घडी, ताल्चा आदिमा हुने एक
किसिमको पुर्जा। २. कलेजो।
लिम्प-ना० [सं०] लिप्ने काम; लेपन।
लिम्पाक-ना० [सं०] १. निबुवा। २. गधा।
लिम्बुवान-ना० [लिम्बू+स्थान] लिम्बूहरूको बस्ती भएको
पूर्वी नेपालको एक पर्वतीय क्षेत्र।
लिम्बू-ना० [] पूर्वी नेपालको लिम्बुवान क्षेत्रमा बस्ने
एक जाति; किराती जातिको एक भेद।
लियाकत-ना० [अ० लियाकत] योग्यता।
लियाकतदार-वि० [लियाकत+दार] लियाकत भएको; योग्य।
लिलाम-ना० [पुर्त० लीलाम] लीलाम।
लिलामी-वि० [लीलामी] लीलामी।
लिसीपिसी-क्रि० यो० [ने०] १. मन नलाईकन सुस्तीसँग
काम गर्ने किसिम। (ना०) २. महत्त्व नभएको काम;
सानो-तिनो काम।
लिसो-ना० [लस्सा] १. खोटो र तेल मिलाई सूर्य-पाक गरेर
बनाइएको लेसाइलो पदार्थ। २. रुखको लेसाइलो चोब।
३. मन नपरीकन आएर धेरै समयसम्म रहने मानिस
अथवा वस्तु।
लिस्ट-ना० [अं०] फेहरिस्त; सूची।
लिस्टे-वि० [लिस्टो+ए] लिस्टो।

लिस्टो-वि० [ने०] १. कन्जूस; किरन्टोकी। २. फिस्टोभन्दा सानो एक जातको चरो।

लिस्ती-ना० [प्रा० लट्टि] झ्याल-ढोका आदिमा काँच, फल्याक आदि जडनाका निमित्त चारैतिर जडिने काठ आदिको पातलो फ्रेम वा साधन।

लिस्तु-ना० [ने०] १. भन्याड। २. खुड्किलो; सिँदी। ३. बीच-बीचमा कपेर खुड्किला बनाएको एक किसिमको भन्याड; एक-खुट्टे भन्याड; अखटो।

लिहल-वि० [लि] लिएको; प्राप्त गरेको (तमसुक वा त्यस्तै लेन-देनका कागत-पत्रमा मात्र लेखिने शब्द)।

लिही-ना० [प्रा० लिही] कुखुराको विष्ठा; सुली।

लिही-ना० [ने०] कौ, कामीहरूले धातुका भाँडा-वर्तनहरू बनाउँदा तलतिर राख्ने फलामे अचानु।

ली-ना० [लिही] लिही।

लीक-ना० [सं० रेखा] १. बयल-गाडा आदिका पाङ्ग्राले बनाएको डूँजस्तो धर्सो; गोरेटो। २. रेल आदिका पाङ्ग्रा गुड्ने फलामे बाटो।

लीखा-टियाइ-ना० [लीखो+टिपाइ] १. चानचुने आम्दानी; सानो-तिनो लाभ। २. झर्को-लाग्दो काम।

लीखो-ना० [सं० लिखा] जुम्रा, उडुस आदिको फुल।

लीग-ना० [अं०] १. सङ्घ; संस्था। २. गुट; गठ।

लीचड़-वि० [प्रा० लिच्छड़] १. कन्जूस; किरन्टोकी। २. अल्सी; सुस्त। ३. लेसाइलो; लेसिलो।

लीची-ना० [ची०] १. लाम्चा पात, मसिना मज्जरीका रूपका फूल र खस्रो बोक्रो हुने, गुलिया गोल फल हुने एक जातको वृक्ष। २. त्यसैको फल।

लीडर-ना० [अं०] नेता; अगुवा व्यक्ति; अग्रणी।

लीढ-वि० [सं०] चाटेको; ल्याप-ल्याप गरी खाइएको।

लीन-वि० [सं०] १. कुनै वस्तुमा नछुटिने गरी टाँसिएको; बेसरी जोरिएको। २. काममा एक-चित्त भई लागेको; तन्मय। ३. ध्यानमा मग्न। ४. कुनै अर्को वस्तुमा अभेद रूपले मिलेको; विलीन। (ना०) ५. संलग्नता; तल्लीनता।

लीला-ना० [सं०] १. मनोरञ्जनका निमित्त गरिने काम; क्रीडा; खेल; केलि। २. विहार; विलास। ३. देव-देवीका अवतारका चरित्रको अभिनय। ४. प्रेमको आधिक्यले रूप, वेश, आभूषण, वचन आदिले नायिकाद्वारा गरिने नायकको अनुकरण।

लीलाम-ना० [पुर्त०] कुनै माल डाँक बोलेर सबभन्दा बढी मोल दिनेलाई बिक्री गर्ने काम; मोल बढाबढ गरेर कुनै माल सार्वजनिक रूपले बिक्री गर्ने काम।

लीलामी-वि० [लीलाम+ई] १. लीलाममा खरीद वा बिक्री गरिएको। २. लीलामको; लीलाम-सम्बन्धी।

लीलावतार-ना० [सं०] लीलाका निमित्त धारण गरिएको विष्णुको अवतार।

लीलावान्-वि० [सं०] १. लीला-युक्त; क्रीडा-शील। २. रमणीय।

लीलोद्यान-ना० [सं०] क्रीडा गर्ने बगैँचा।

लुँग-ना० [लङ्ग] पोते, माला आदिका गुच्छाको प्रत्येक लहर; लरियो।

लुँडिइनु-अ० क्रि० [लुँडि+इ+नु] लुँडीजस्तो होइनु; ('लुँडिनु'-को भा० क्रि०)।

लुँडिनु-अ० क्रि० [लुँडी+इ+नु] १. लुँडीजस्तो हुनु; लुँडा पर्नु। २. बटारिनु; बाटिनु; निमोठिनु। ३. गुट-मुटिनु; बेह्लिनु। -

लुँडी-ना० [सं० लुण्डिका] पराल, बाबियो आदि बटारेर बनाइएको एक पोयोमात्र हुने डोरीको डल्लो।

लुँडे-ना० [ने०] १. रातो डाँठ र साना-साना पात हुने एक जातको साग। (आयुर्वेदमा यसलाई अग्नि-वर्द्धक, कफ-नाशक र ठन्डा मानिएको छ। यो काँडा हुने र नहुने—दुइ थरीको हुन्छ।) २. मुख फराकिलो भएको एक प्रकारको भाँडो; भुजुङ्गो।

लुँडो-ना० [लुँडी] १. भाँडा-कुँडा माइने वा भई, गाह्रो आदि पोत्ने झुम्रो वा घाँस, पराल आदिको गुजुल्टो। २. मानिसको धुइरो; भीड़।

लुँड्याइ-ना० [लुँडि+याइ] लुँडिने किसिम, क्रिया वा भाव।

लुँड्याइ-ना० [लुँड्याउ+आइ] लुँड्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

लुँड्याइनु-अ० क्रि० [लुँड्याउ+इ+नु] लुँडो पारिनु; ('लुँड्याउनु'-को भा० क्रि०)।

लुँड्याउनु-स० क्रि० [लुँडि+याउ+नु] १. लुँडो जस्तो बनाउनु; लुँडो पार्नु; ('लुँडिनु'-को प्रे० क्रि०)। २. बटार्नु; बाट्नु; निमोठ्नु। ३. बेह्लनु; लपेट्नु। ४. जे पायो त्यही धेरै खानु; हसुर्नु। ५. सोहोर्नु; समेट्नु।

लुँदो-ना० [सं० लुण्ठा] जीउमा लट्किएको छाला वा मासु।

लुँच्चे-ना० [ने०] बनमा रहने एक जातको कुखुरो।

लुकाइ-ना० [लुकाउ+आइ] लुकाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

लुकाइ-ना० [लुक्+आइ] लुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

लुकाइनु-स० क्रि० [लुकाउ+इ+नु] दबाइनु; ('लुकाउनु'-को क० क्रि०)।

लुकाउनु-स० क्रि० [लुक्+आउ+नु] अरूले नदेख्ने ठाउँमा राख्नु; दबाउनु; छिपाउनु; ('लुक्नु'-को प्रे० क्रि०)।

लुकाट-ना० [सं० लकुच] १. खस्रा पात, भूवादार सिन्दूर-रङ्गका, लाम्चा, बाटुला, गुलिया फल हुने एक जातको बोट। २. त्यसैको फल।

लुका-मारी-ना० [लुक्+मार्] १. परस्परमा लुकेर खेल्ने केटा-केटीको एक खेल। २. परस्परमा लुक्ने काम; लुकालुक।

लुकालुक-लुटिन्

लुकालुक-ना० [लुक्+लुक्] १. परस्परमा लुक्ने काम । २. लुकामारी ।

लुकाहा-वि० [लुक्+आहा] लुक्ने स्वभावको; लुकुवा ।
लुकिन्-अ० क्रि० [लुक्+इ+नु] छिपिनु; ('लुक्नु'-को भा० क्रि०) ।

लुकुवा-वि० [लुक्+उवा] १. लुक्ने स्वभावको; लुकाहा ।
२. लुकाएर राखेको (पोइ वा जोई) ।

लुक्नु-अ० क्रि० [सं० लुक्+नु] १. अरुले नदेख्ने गरी कुनै ठाउँमा बस्नु; छिप्नु; दबिनु । २. नदेखिने हुनु; छेकिनु; अलिप्नु ।

लुखुर-लुखुर-क्रि० यो० [लुखुर] १. अर्काको पछि लागेर वा आज्ञा मानेर कतै हिँड्ने किसिम । २. बेकाममा यता-उति हिँड्ने किसिम । ३. लाचारी वा हैरानीसाथ हिँड्ने किसिम ।

लुखुरे-वि० [लिखुरे] लिखुरे ।

लुखुरो-वि० [लीखो] सानो र दुब्लो; ख्याउटे; लिखुरे ।

लुगलुग-क्रि० यो० [लगलग] जाडो, डर, कमजोरी आदिले काँप्ने किसिम; थुरथुर ।

लुगलुगती-क्रि० यो० [लगलग+ती] लुगलुग; लुगलुगी ।

लुगलुगी-क्रि० यो० [लगलग+ई] लुगलुग; थुरथुर ।

लुगलुगे-वि० [लगलग+ए] लुगलुग कपाउने; थुरथुर पार्ने (जाडो) ।

लुगा-ना० [सं० लक्तक] १. शरीरमा लाउने कपडा; पोशाक । २. कपडा; वस्त्र ।

लुगा-फाटो-ना० [लुगा+पट (सं०)] वस्त्रहरूको समूह; लत्ता-कपडा ।

लुङ-ना० [लुंग] लुंग ।

लुङ्गी-ना० [बर्मी लुङ्गी] दुवै मुख सिएर अथवा नसिएर पनि लोम्ने-मानिसले लाउने कपडाको अधोवस्त्र ।

लुच्चो-वि० [सं० लुच्छ] १. झट्टो कुरा गरेर रुपियाँ-पैसा, काम आदि ठग्ने; ठग; वञ्चक । २. ढँटुवा; लबार । ३. फटाहा; धूर्त ।

लुच्चाई-ना० [लुच्चो+याई] लुच्चो हुनाको भाव; ठगी; फट्याई ।

लुच्चाई-ना० [?] एक प्रकारको बाक्लो नरम पुरी ।

लुछ-लाछ-ना० [लुछ+लाछ] घमाथम लुछ्ने काम ।

लुछाई-ना० [लुछ+आइ] लुछ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुछाइन-स० क्रि० [लुछाउ+इ+नु] लुछ्न लाइन; ('लुछाउनु'-को क० क्रि०) ।

लुछाउनु-स० क्रि० [लुछ+आउ+नु] लुछ्न लाउनु; ('लुछ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

लुछा-चुङ्डी-ना० [लुछ+चुङ्] १. परस्परमा लुछ्ने काम; लुछालुछ । २. परस्परमा बल-जफत गरी लिने काम ।

लुछा-फहरी-ना० [लुछ+फहराउ] लुछ्ने र फहराउने काम; लुछेर एवम् फहराएर गरेको झगडा ।

लुछालुछ-ना० [लुछ+लुछ] परस्परमा लुछ्ने काम; लुछ-लाछ ।

लुछिन्-स० क्रि० [लुछ+इ+नु] धिच्च्याइन; ('लुछ्नु'-को क० क्रि०) ।

लुछनु-स० क्रि० [सं० लुच्छ+नु] १. चाम्रो वस्तु समातेर तान्नु; खिँच्नु; धिच्च्याउनु । २. चुँडाल्नु; चुँड्नु । ३. लाछ्नु; लछार्नु । ४. दाँत, नङ्गा आदिले चिथोर्नु । ५. खोस्नु; जबरजस्तीसँग लिनु । ६. भुल्याउनु ।

लुटपुट-ना० [लोटपोट] १. खुशीले वा लाडो भएर नजीक आई खेल्ने काम; लुटपुट । २. लोटपोट गर्ने काम ।

लुटपुटाई-ना० [लुटपुटाउ+आइ] लुटपुटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुटपुटाइन-अ० क्रि० [लुटपुटाउ+इ+नु] लुटपुटिनु; ('लुटपुटाउनु'-को भा० क्रि०) ।

लुटपुटाउनु-अ० क्रि० [लुटपुट+आउ+नु] लुटपुटिनु ।

लुटपुटिइन-अ० क्रि० [लुटपुटि+इ+नु] लुटपुट गरिनु; ('लुटपुटिनु'-को भा० क्रि०) ।

लुटपुटिनु-अ० क्रि० [लुटपुट+इ+नु] १. लुटपुट गरी खेलिनु; लुटपुटाउनु । २. आसक्त हुनु; लहसिनु । ३. लोटपोट गर्नु ।

लुटपुट्याई-ना० [लुटपुटि+याइ] लुटपुटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुटपुट्याई-ना० [लुटपुट्याउ+आइ] लुटपुट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुटपुट्याइन-स० क्रि० [लुटपुट्याउ+इ+नु] लोटपोट गराइन; ('लुटपुट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लुटपुट्याउनु-स० क्रि० [लुटपुटि+याउ+नु] १. लोटपोट गराउनु; गुडाउनु । २. प्रममा फसाउनु; अनुरक्त पार्नु ।

लुटपुट्याहट-ना० [लुटपुट] लुटपुटिने किसिम, क्रिया वा भाव; लुटपुट्याइ ।

लुटाई-ना० [लुट+आइ] लुट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुटाई-ना० [लुटाउ+आइ] लुटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुटाइन-स० क्रि० [लुटाउ+इ+नु] लुट्न लाइन; ('लुटाउनु'-को क० क्रि०) ।

लुटाउनु-स० क्रि० [लुट+आउ+नु] लुट्न लाउनु; खोसाउनु; ('लुट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

लुटान-ना० [लुट+आन] १. लुट्न दिने काम; लूट गर्न दिने काम; लुटाइ । २. लूट ।

लुटाहा-वि० [लुट+आहा] लुट्ने; लुटेरो; लुटाहार ।

लुटाहार-वि० [लुट+आहार] लुटाहा; लुटेरो ।

लुटिन्-अ० क्रि० [लुट्+इ+नु] १. अरूद्वारा धन-सम्पत्ति खोसिनु । (स० क्रि०) २. अरूको धन-सम्पत्ति खोस्नु; लुट्नु; ('लुट्नु'-को भा० क्रि०) ।

लुटिन्-अ० क्रि० [सं० लुट्+नु] १. बटारिएर बोट,

बिरुवा अदि बढ्न नसक्नु; लुटे हुनु । २. कान खुम्चिएको वा छोटो हुनु ।

लुटपुट-क्रि० यो० [लुटपुट] लुटपुट ।

लुटे-वि० [लुटि] १. निमोठिएर बढ्न नसकेको (बोट, बिरुवा आदि) । २. निमोठिएको वा साह्रै सानो कान भएको (मनुष्य वा पशु) ।

लुटेरो-वि० [लुट+एरो] लुट्ने; लुटाहा; लुटाहार ।

लुट्नु-स० क्रि० [सं० लुण्ठ] १. डर, त्रास आदि देखाएर वा कुट-पिट गरी अरूको सम्पत्ति लिनु; बल-जफत गरी लिनु; खोस्नु । २. अन्यायपूर्वक अरूको धन-माला लिनु ।

लुट्याइ-ना० [लुटि+आइ] लुटिने किसिम, क्रिया वा भाव; लुटे हुनाको भाव ।

लुठी-ना० [सं० लट्वा] व्यभिचारिणी स्त्री ।

लुठो-ना० [सं० लटक] नाठो; जार ।

लुडबुडिनु-अ० क्रि० [लुडबुडि+इ+नु] लडीबुडी गरिनु; ('लुडबुडिनु'-को भा० क्रि०) ।

लुडबुडिनु-अ० क्रि० [लुडबुडि+नु] १. लडीबुडी गर्नु; लोटपोट गर्नु । २. पल्टनबाजी खानु; गुड्नु ।

लुडबुड्याइ-ना० [लुडबुड्याउ+आइ] लुडबुड्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुडबुड्याइ-ना० [लुडबुडि+याइ] लुडबुडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुडबुड्याइनु-स० क्रि० [लुडबुड्याउ+इ+नु] लडीबुडी पारिनु; ('लुडबुड्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लुडबुड्याउनु-स० क्रि० [लुडबुडि+याउ+नु] १. लडीबुडी पार्नु; लोटपोट पार्नु । २. गुडाउनु; पल्टनबाजी खवाउनु ।

लुडबुड्याहट-ना० [लुडबुडि+याहट] लुडबुडिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुण्ठक-ना० [सं०] चोर; लुटाहा ।

लुण्ठन-ना० [सं०] १. चोरी; लूट । २. लोट्ने काम; पछारिने काम । ३. गुड्ने काम; लडीबुडी गर्ने काम ।

लुण्ठि-ना० [सं०] चोरी; डकैती; लूट-पीट ।

लुण्ठित-वि० [सं०] १. लुटिएको; चोरिएको । २. लडेको; पछारिएको । ३. गुडेको; लडीबुडी गरेको ।

लुण्ठी-ना० [सं०] १. चोरी; डकैती । २. लड्ने काम; पछारिने काम ।

लुत्तक-क्रि० यो० [लत्तक] लत्तक ।

लुत्तुतु-क्रि० यो० [ने०] लेदो पदार्थ बेसरी बग्ने वा निस्कने किसिम; लतलत ।

लुत्तुरे-वि० [लुत्तुरो+ए] लुत्तुरो ।

लुत्तुरो-ना० [लुन्द्रो] १. लुगा-फाटोको सानो धरो । (वि०) २. निर्धो; दुर्बल । ३. दुब्लो; लुखुरो ।

लुत्तुलु-क्रि० यो० [ने०] लेदो पदार्थ वार-वार निस्कने किसिम; लतलत ।

लुत्तेङ्गो-वि० [लूते+एङ्गो] १. कमजोर; दुर्बल ।

२. दुब्लो; लुखुरो । ३. रोगी; रोगाहा ।

लुतो-ना० [सं० उल्का] श्रावण सङ्क्रान्तिका दिन रातो कण्डारकको पूजा गरी मिल्काइने अंगुल्टाहरू ।

लुत्त-क्रि० यो० [ने०] चाँडो पस्ने वा निस्कने किसिम; सुत्त; ल्वात्त ।

लुत्तिइनु-अ० क्रि० [लुत्ति+इ+नु] खुत्तिइनु; ('लुत्तिनु'-को भा० क्रि०) ।

लुत्तिनु-अ० क्रि० [लुत्त+इ+नु] १. स्थान, मान, पद आदि-बाट च्युत हुनु; खुत्तिनु । २. विग्रनु; नाश हुनु । ३. भत्कनु; पहिरो जानु ।

लुत्त्याइ-ना० [लुत्ति+याइ] लुत्तिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुत्त्याइ-ना० [लुत्त्याउ+आइ] लुत्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुत्त्याइनु-स० क्रि० [लुत्त्याउ+इ+नु] खुत्त्याइनु; ('लुत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लुत्त्याउनु-स० क्रि० [लुत्ति+याउ+नु] १. स्थान, मान, पद आदिबाट च्युत गर्नु; खुत्त्याउनु । २. विगार्नु; नाश पार्नु ।

लुत्त्याङ्गो-वि० [लूते+याङ्गो] लुत्तेङ्गो ।

लुत्त्याहा-वि० [लूतो+याहा] १. लूतो भएको; लूते । २. दुर्बल; कमजोर । ३. लाछी; हुती-हारा ।

लुत्तनु-अ० क्रि० [लुत्त+नु] १. घमण्ड, जिद्दी आदि छोडेर नम्र हुनु; लुत्तक पार्नु; लुत्तनु । २. लाचार हुनु; विवश हुनु । ३. विनय-भाव देखाउनु; नुहुनु ।

लुत्त्राइ-ना० [लुत्त+आइ] लुत्तने किसिम, क्रिया वा भाव; लत्त्राइ ।

लुत्त्राइनु-स० क्रि० [लुत्त्राउ+इ+नु] लुत्तक पारिनु; ('लुत्त्राउनु'-को क० क्रि०) ।

लुत्त्राउनु-स० क्रि० [लुत्त+आउ+नु] लुत्तक पार्नु; लुत्त्राउनु; ('लुत्तनु'-को प्रे० क्रि०) ।

लुत्त्रिनु-अ० क्रि० [लुत्त+इ+नु] १. लुत्तक पारिनु; ('लुत्तनु'-को भा० क्रि०) । २. लुत्तनु ।

लुत्तक-क्रि० यो० [लुत्तक] लुत्तने किसिम; विवश हुने किसिम; लत्तक ।

लुत्त्रे-वि० [लुत्त्रो] लुत्तुरे ।

लुत्त्रे-लाम्ने-वि [लुत्त्रे+लाम्ने (फाँ०)] लुत्तुरे ।

लुत्त्रो-ना० [लुत्तुरो] लुत्तुरो ।

लुत्त्र्याइ-ना० [लुत्त्रि+याइ] लुत्त्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुत्थुक्-ना० [ने०] एक जातको चरो ।

लुन्डा-ना० [सं० रुण्ड] पुच्छर, पखेटा आदि काटिएको (पशु-पक्षी) ।

लुन्तुरे-ना० [लुन्तुरो+ए] लुन्तुरो ।

लुन्तुरो-ना० [लुत्तक] १. बालकको मूत्रेन्द्रिय; तुन्तुरो । २. धरो; धुर्को; लुन्द्रो ।

लुन्द्रे-लुस्याउनु

लुन्द्रे-वि० [लुन्द्रो+ए] लुन्द्रे; लुरे; दुब्लो; ख्याउटे ।
 लुन्द्रो-ना० [लुत्ता+त्यान्द्रो] १. लुत्ता-कपडाको सानो धरो; धुर्को । २. त्यान्द्रो ।
 लुपुक्क-क्रि० यो० [लपलप] गीलो पदार्थ चाटेर खाने किसिम; लपक्क ।
 लुपुलुपु-क्रि० यो० [लपलप] घमाघम चाटेर खाने किसिम; लपलप ।
 लुप्त-वि० [सं०] १. लुकेको; छिपेको । २. हराएको; बेपत्ता भएको । ३. नदेखिएको; अदृश्य ।
 लुप्ताकार-ना० [सं०] अकार वा आकारको लोप भएका ठाउँमा लेखिने आधा अकार वा आकारको चिह्न; खण्डाकार (S) ।
 लुप्तोपमा-ना० [सं०] उपमान, उपमेय, धर्म, वाचक-यी चारमध्ये तीन वटासम्मको लोप हुँदा पर्ने उपमा अलङ्कारको एक भेद ।
 लुब्ध-वि० [सं०] १. लोभी; लोलुप । २. आसक्त; मोहित । ३. कुनै कुराको उत्कट इच्छा गर्ने । (ना०) ४. व्याधा; शिकारी ।
 लुब्धक-ना० [सं०] १. लोभी व्यक्ति । २. आसक्त पुरुष । ३. चराको शिकारी । (वि०) ४. लोभी; लोलुप ।
 लुमडी-ना० [सं० लोमश] स्यालका जातको एक जङ्गली जन्तु; फ्याउरो ।
 लुम्ने-वि० [लुम्नो+ए] लुम्नो ।
 लुम्नो-ना० [लुन्द्रो] १. कपडाको लामो धरो; धुर्को; लुन्द्रो । (वि०) २. लोसो; सुस्त; जुम्सो । ३. लुखुरे; लुरे ।
 लुम्बिनी-ना० [सं०] नेपालको बुटौल जिल्लामा पर्ने एक प्राचीन वन; रुपन्देही । (यही भगवान् गौतम बुद्धको जन्म भएको थियो ।)
 लुरखुर-क्रि० यो० [लरखर] बिनाकाम यता-उति हिँड्-डुल गर्ने किसिम ।
 लुरखुराइ-ना० [लुरखुराउ+आइ] लुरखुराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लुरखुराइनु-अ० क्रि० [लुरखुराउ+इ+नु] लुरखुरिनु; ('लुरखुराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 लुरखुराउनु-अ० क्रि० [लुरखुर+आउ+नु] लुरखुरिनु ।
 लुरखुरिनु-अ० क्रि० [लुरखुरि+इ+नु] बिनाकाम यता-उति हिँडिनु; ('लुरखुरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लुरखुरिनु-अ० क्रि० [लुरखुर+इ+नु] बिनाकाम यता-उति हिँडिनु; लुरखुराउनु; लुरखुराउनु ।
 लुरखुरे-वि० [लुरखुर+ए] बिनाकाम यता-उति हिँड्-डुल गर्ने; लुरखुर गर्ने ।
 लुरखु-याइ-ना० [लुरखुरि+याइ] लुरखुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लुरखु-याहट-ना० [लुरखुरि+याहट] लुरखुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लुरीखुरी-क्रि० यो० [लरखर] निर्धो मानिसले सकी-नसकी काम गर्ने किसिम; जेतैन काम गर्ने किसिम ।
 लुरुलुरु-क्रि० यो० [ने०] लाचारी वा हैरानीसाथ खुरुखुरु हिँड्ने किसिम; लुखुर-लुखुर ।
 लुरे-वि० [लूरो] १. निर्धो; कमजोर; लुरो । २. दुब्लो; पातलो । ३. साहस नभएको; हिकमत-हारा ।
 लुरो-वि० [लुलो] १. दुबिलो वा बलियो नभएको; कमजोर । २. दुब्लो; सिकटे; च्याँसे ।
 लुर्कन-ना० [सं० लुलन] १. लट्कने गरी कानका लोतीमा लाउने एक प्रकारको गहना । २. लट्किएर रहेको वस्तु; लर्कन ।
 लुर्के-भण्टा-ना० [लुर्को+भण्टा] पात र डाँठमा काँढा हुने, लामो, झीनो र नीलो फल फल्ने एक जातको भण्टा ।
 लुर्के-भिँडा-ना० [लुर्को+भिँडा] लुर्के-भण्टा ।
 लुर्को-ना० [लर्कन] १. कानका लोतीमा लाइने सुनको एक प्रकारको गहना; मुन्द्रो । २. बाखाका गलामा वा त्यस्तै अरुका शरीरमा झुन्डिएर रहेको मासुको डल्लो । ३. झुन्डिएर रहेको वस्तु; लर्कन । ४. लरी; लर्को ।
 लुलन-ना० [सं०] लट्कनु; झुलनु; झुन्डिएर हल्लनु ।
 ललित-वि० [सं०] लट्किएको; झुलेको ।
 लुलु-ना० [सं० लुलाय] चमरीको एक जात; लेकाली गाई ।
 लुले-वि० [लुलो+ए] लुलो ।
 लुलो-वि० [सं० लुल्] १. दल्लो नभएको; फितलो; निर्धो । २. हात-गोडा दुबिला नभएको वा नचल्ने । ३. आफ्नो विचार वा सिद्धान्तमा दृढ नभएको ।
 लुसिइनु-अ० क्रि० [लुसि+इ+नु] लोसो होइनु; ('लुसिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लुसिनु-अ० क्रि० [लोसो+इ+नु] १. लोसो हुनु; फूति वा जाँगर नभएको हुनु; जुम्सो हुनु । २. कुनै कुराको आशा गरेर रहनु ।
 लुसी-ना० [नेवा०] चिउरा कुट्ने काठको साधन; मुसल ।
 लुमुक्क-क्रि० यो० [लस्क] अरुलाई थाहा नदिई आउने वा जाने किसिम ।
 लुसे-वि० [लुसो+ए] १. काम-कुरोमा जाँगर वा स्फूर्ति नभएको; लुसो; जुम्सो; लोसो । २. अटेर; धिङ्ग्याहा; लुसेत्रो ।
 लुसेत्रो-वि० [लुसे+एत्रो] लुसे ।
 लुसो-वि० [लोसो] लुसे ।
 लुस्याइ-ना० [लुसि+याइ] लुसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लुस्याइ-ना [लुस्याउ+आइ] लुस्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लुस्याइनु-स० क्रि० [लुस्याउ+इ+नु] लोसो पारिनु; ('लुस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लुस्याउनु-स० क्रि० [लुसि+याउ+नु] लोसो पार्नु;

(‘लुसिनु’-को प्रे० क्रि०) ।
 लुस्यात्रो-वि० [लुसेत्रो] लुसे ।
 लुस्स-क्रि० यो० [लुसुक्क] लुसुक्क ।
 लुहार-ना० [लोहार] लोहार ।
 लू-ना० [सं० लुक] गरम मुलुकमा ग्रीष्म ऋतुमा चलने तातो हावाको वेग ।
 लूछ-लाछ-ना० [सं० लुञ्छ+लाछ] धमाधम लुछ्ने काम; लुछा-चुँडी ।
 लूट-ना० [लुट्] लुट्ने काम ।
 लूट-पाट-ना० [लूट+पिट्] लुट्ने र पिट्ने काम; लूट-पीट ।
 लूट-पीट-ना० [लूट+पिट्] लुट्ने र पिट्ने काम; लूट-पाट; लूट-मार ।
 लूट-मार-ना० [लूट+मार्] लुट्ने र मार्ने काम; लूट-पीट ।
 लूट-लाट-ना० [सं० लूट+लाट (फाँ०)] लुट्ने काम; लूट-पाट ।
 लूटालूट-ना० [लूट+लूट] १. परस्परमा लुट्ने काम; लूट-लाट; हारालुछ; लुछा-चुँडी । २. धमाधम लुट्ने काम ।
 लूता-ना० [सं०] १. माकुरो । २. कमिलो ।
 लूते-वि० [लूतो+ए] १. लूतो भएको; लूताको रोगी । २. दुब्लो; सिकुटे; लुरे । ३. दुर्बल; निर्धो । ४. हिम्मत नभएको; नामर्द ।
 लूतो-ना० [सं० लूता] ज्यादा चिलाउने एक प्रकारको खटिरो; एक चर्म-रोग ।
 लूम-ना० [अं०] लुगा बुन्ने साधन वा यन्त्र; तान ।
 लूम-ना० [सं०] पुच्छर ।
 लूरे-वि० [लुरो] लुरो ।
 लूरो-वि० [लुरो] लुरो ।
 लूले-वि० [लुले] लुले ।
 लूलो-वि० [लुलो] लुलो ।
 ले-विभ० [ने०] कर्ता र करण कारकको अर्थ बुझाउने विभक्ति । (उदा०-रामले रावणलाई बाणले मारे ।)
 लेई-ना० [लेऊ] लेऊ ।
 लेऊ-ना० [प्रा० लेव] चिसो ठाउँमा उम्रने एक किसिमको हरियो झ्याउ; लेई; काई ।
 लेक-ना० [सं० लेखा] पहाडको माथिल्लो भाग; शिखर ।
 लेक-पाङ्गो-ना० [लेक+पाङ्गो] ठूलो रुखमा फल्ने कोसा-भिन्नहुने पाङ्गोजस्तो बाटुलो कलेजी रङ्गको एक जातको फल । (यो फल आयुर्वेदीय औषधीमा प्रयोग हुन्छ ।)
 लेकाली-वि० [लेक+आली] १. लेकको; शिखर-सम्बन्धी । २. लेकमा हुने वा पाइने ।
 लेक्कर-ना० [अं०] व्याख्यान; प्रवचन ।
 लेक्कर-ना० [अं०] १. प्रवचन गर्ने व्यक्ति; वक्ता । २. कलेजमा पढाउने प्रोफेसरमनिको शिक्षक; उप-प्राध्यापक ।

लेख-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा लेखेर प्रकट गरिएको विचार । २. लेखोट; लिखत । ३. लेखिएको अक्षर; लिपि ।
 लेखक-ना० [सं०] १. लेख्ने व्यक्ति; लिपिकार । २. लेख, ग्रन्थ, तमसुक आदि लेख्ने व्यक्ति ।
 लेखत-ना० [लिखत] लिखित ।
 लेखन-ना० [सं०] लेख्ने काम वा कला ।
 लेखनदास-ना० [लेखन+दास] लेखा-पढीको काम गर्ने व्यक्ति; कारिन्दा ।
 लेखनी-ना० [सं०] लेख्ने साधन; कलम ।
 लेखनीय-वि० [सं०] लेख्न योग्य; लेख्य ।
 लेख-पढ-ना० [लेख्+पढ्] १. लेख्ने र पढ्ने काम । २. लेखापढी । ३. अध्ययन ।
 लेखा-ना० [सं०] १. रेखा; धर्को । २. चित्र । ३. चिह्न । ४. हिसाब; गणना । ५. आय-व्ययको विवरण ।
 लेखा-ना० यो० [सं० लक्ष्य] १. भन्दा । २. विचारमा; दृष्टि-कोणमा; लेखि । ३. निमित्त; निमित्त ।
 लेखाइ-ना० [लेख्+आइ] लेख्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लेखाइ-ना० [लेखाउ+आइ] लेखाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लेखाइनु-स० क्रि० [लेखाउ+इ+नु] लेख्न लाइनु; (‘लेखाउनु’-को क० क्रि०) ।
 लेखाउनी-ना० [लेख्+आउनी] लेख्नेलाई दिइने ज्याला वा दस्तूर; लेखकलाई दिइने पारिश्रमिक ।
 लेखाउनु-स० क्रि० [लेख्+आउ+नु] लेख्न लाउनु; (‘लेखनु’-को प्रे० क्रि०) ।
 लेखाध्यक्ष-ना० [सं०] राष्ट्रको आय-व्ययको हिसाब राख्ने अधिकारी; एकाउन्टेन्ट ।
 लेखान्तर-ना० [सं०] १. भाग्य; प्रारब्ध । २. एक किसिमको लेखबाट अर्को किसिमको लेखमा परिणत हुनु ।
 लेखा-पढी-ना० [लेख्+पढ्] १. लेख्ने र पढ्ने काम; लेख-पढ । २. चिट्ठी, पुर्जी आदि लेख्ने काम; पत्र-व्यवहार । ३. लेन-देनका व्यवहारमा प्रमाणका निमित्त गरिने लिखत; लेखोट ।
 लेखा-परीक्षक-ना० [सं०] राष्ट्रको आय-व्ययको जाँच गर्ने अधिकारी; अडिटर ।
 लेखा-परीक्षा-ना० [सं०] आय-व्यय-सम्बन्धी हिसाबको जाँच ।
 लेखि-ना० यो० [लेखा] विचारमा; दृष्टि-कोणमा; लेखा ।
 लेखिका-ना० [सं०] १. कुनै लेख वा ग्रन्थ लेख्ने स्त्री; २. लेखनदासको काम गर्ने स्त्री ।
 लेखिनु-स० क्रि० [लेख्+इ+नु] लेख्ने काम गरिनु; (‘लेखनु’-को क० क्रि०) ।
 लेखो-ना० [सं० लेखा] १. हिसाब; आय-व्ययको गणना ।

लेखो-जोखो-लेप्याइनु

२. भाग्यमा लेखिएको कुरो ।
 लेखो-जोखो-ना० [लेख्+जोख्] १. गणना; गिन्ती; सङ्ख्या । २. हिसाब-किताब । ३. मूल्याङ्कन । ४. नाप-तौल ।
 लेखोट-ना० [लेख्+ओट] लेखिएको कागज-पत्र; लिखत ।
 लेखौनी-ना० [लेख्+औनी] लेखाउनी ।
 लेख्नु-स० क्रि० [सं० लिख्+नु] १. अक्षर अङ्कित गर्नु; लिपि-बद्ध गर्नु । २. बुझ्नु आदिले चित्र तयार गर्नु; तस्वीर बनाउनु । ३. लेख, ग्रन्थ आदिको रचना गर्नु ।
 लेख्य-वि० [सं०] लेख्न लायक; लेखनीय ।
 लेघ्रो-ना० [प्रा० लग्] १. बाँकी रहेको काम; शेष काम; लेघ्रो । २. निधार; निघ्रेनी; थिघ्रेनी । ३. टाँसिएको मैल; दाग ।
 लेघ्रो-ना० [सं० गल्] १. घाँटीको एक अवयव । २. लामो र ठूलो स्वर । ३. बचे-खुचेको थोरै वस्तु ।
 लेघ्रो-ना० [लेघ्रो] लेघ्रो ।
 लेचिइनु-अ० क्रि० [लेचि+इ+नु] लच्चिकनु; ('लेचिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लेचिनु-अ० क्रि० [लच्च+इ+नु] लच्चिकनु ।
 लेच्याइ-ना० [लेचि+याइ] लेचिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लेच्याइ-ना० [लेच्याउ+आइ] लेच्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लेच्याइनु-अ० क्रि० [लेच्याउ+इ+नु] खोच्याइनु; ('लेच्याउनु'-को भा० क्रि०) ।
 लेच्याउनु-अ० क्रि० [लेचि+याउ+नु] १. खोच्याउनु; लङ्गडाउनु । २. (सं० क्रि०) लच्काउनु ।
 लेट-वि० [अं०] १. ढीलो; विलम्बको । (क्रि० यो०) २. अवेर; बियाँलो ।
 लेट-फ्री-ना० [अं०] १. बुझाउनुपर्ने रकम, शुल्क वा दस्तूर नियत समयमा नबुझाउँदा लाग्ने जरिवाना । २. विलम्ब गरेबापत लाग्ने जरिवाना ।
 लेटर-ना० [अं०] १. चिट्ठी; पत्र । २. अक्षर ।
 लेटर-बक्स-ना० [अं० लेटर+बक्स] १. हुलाकद्वारा पठाउन चिट्ठी खसाल्ने बाक्स । २. बाहिरबाट आएको चिट्ठी खसाल्नाका निमित्त घरमा राखिएको बाक्स; पत्र-मञ्जूषा ।
 लेटाइ-ना० [लेट्+आइ] लेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लेटाइनु-स० क्रि० [लेटाउ+इ+नु] लेट्न लाइनु; पल्टाइनु; ('लेटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 लेटाउनु-स० क्रि० [लेट्+आउ+नु] पल्टन लाउनु; सुताउनु; ('लेट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 लेटिनु-अ० क्रि० [लेट्+इ+नु] पल्टिनु; ढल्किनु; ('लेट्नु'-को भा० क्रि०) ।
 लेट्नु-अ० क्रि० [सं० लुण्ठ+नु] आराम लिनाका निमित्त

सुत्नु; पल्टनु; ढल्किनु ।
 लेठन-ना० [लिट्नी] धर्ना; अड्डा ।
 लेड-ना० [अं०] १. सीसा । २. कम्पोज गरेका टाइपहरू सोझो राख्नाका निमित्त टाइपका पङ्क्तिहरूका बीच-बीचमा हालिने सीसाको पातो ।
 लेथ्नु-ना० [लेथ्नी] लेथ्नु ।
 लेथ्नु-ना० [लेथ्नी] लेथ्नु ।
 लेथ्नी-ना० [सं० श्लथ] १. थकाइ, पिटाइ आदिबाट लस्त भएको; थिलथिलो; शिथिल । २. जर्जर; जीर्ण । ३. बिग्रेको; ध्वस्त ।
 लेदो-वि० [प्रा० लद्दी] १. बाक्लो पन्यालो; दबदबे; लदरो । (ना०) २. दबदबे पदार्थ; लदरो वस्तु ।
 लेध्रो-ना० [लेघ्रो] थिघ्रो; बचत; उभार ।
 लेन-देन-ना० [लि+दि] १. लिने र दिने व्यवहार; आदान-प्रदान । २. ऋण दिने-लिने काम; सर-सापट ।
 लेना-देना-ना० [लेन-देन] लेन-देन ।
 लेन्स-ना० [अं०] १. किरणहरू केन्द्रीभूत गर्ने काँच; प्रकाश, दृश्य आदिलाई ठूलो वा सानो देखाउने बीचमा उठेको अथवा दबेको क्यामरा, चश्मा आदिको काँचको अवयव । २. बाहिरका पदार्थहरूको बिम्ब ग्रहण गर्ने, आँखाभित्रको पार-दर्शी सानो अवयव ।
 लेप-ना० [सं०] १. लिप्ने काम; पोल्ने काम । २. लिप्ने वा पोल्ने वस्तु । ३. सुनिएका वा मर्केका ठाउँमा लाउने लेदो औषध ।
 लेपक-वि० [सं०] लिप्ने; पोल्ने ।
 लेपन-ना० [सं०] १. लिप्ने क्रिया; लेप लगाउने काम । २. अङ्ग-राग ।
 लेपनीय-वि० [सं०] लिप्न लायक; लेपन गर्न योग्य ।
 लेपाइ-ना० [लेप्+आइ] लेप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लेपाइनु-स० क्रि० [लेपाउ+इ+नु] लेप्न लाइनु; लिपाइनु; ('लेपाउनु'-को क० क्रि०) ।
 लेपाउनु-स० क्रि० [लेप्+आउ+नु] लेप्न लाउनु; लिपाउनु; ('लेप्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 लेपित-वि० [सं०] लिपिएको; पोतिएको; लेप लगाइएको ।
 लेपिनु-स० क्रि० [लेप्+इ+नु] लिपिनु; ('लेप्नु'-को क० क्रि०) ।
 लेप्नु-स० क्रि० [लिप्+नु] लिप्नु; पोल्नु; लेपन गर्नु ।
 लेप्य-वि० [सं०] पोल्न योग्य; लेपनीय ।
 लेप्याइ-ना० [लेप्याउ+आइ] लेप्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लेप्याइनु-स० क्रि० [लेप्याउ+इ+नु] कुनै काम वा कुरो मन नपर्दा ओठ दोब्ब्याई अशुचि प्रकट गरिनु; ('लेप्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लेप्याइनु-अ० क्रि० [लेप्याउ+इ+नु] लेप्याउने काम गरिनु; ('लेप्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लेप्याउनु-स० क्रि० [ल्याप्] निन्दा, तिरस्कार, उपेक्षा
आदिको भावले तल्लो ओठ बाहिर फर्काउनु; लेप्याउनु ।
लेप्याक्क-क्रि० यो० [लेप्याउ] ओठ लेप्याउने किसिम;
लेप्याक्क ।

लेप्याहट-ना० [लेप्याउ+आहट] लेप्याउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

लेप्टिनेट-ना० [अं०] १. कप्तानभन्दामनि सुवेदारभन्दा
माथिको एक जङ्गी दर्जा; लप्टन । २. पुरानो समयमा
अमीनीको हाकिम ।

लेप्टिनेट-कर्नल-ना० [अं०] कर्नेलभन्दामनि र मेजर-कप्तान-
भन्दा माथिको एक जङ्गी दर्जा ।

लेप्टिनेट-जनरल-ना० [अं०] मेजर-जनरलभन्दा माथिको
एक जङ्गी दर्जा ।

लेवाइ-ना० [लि+वाइ] ल्यवाइ ।

लेबुल-ना० [अं०] बोटल, बाकस आदिमा टाँसिने, भित्र
रहेका वस्तुको विवरण-पत्र ।

लेब्याइ-ना० [लेब्याउ+आइ] लेब्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव; लेप्याइ ।

लेब्याइनु-स० क्रि० [लेब्याउ+इ+नु] लेप्याइनु;
(‘लेब्याउनु’-को क० क्रि०) ।

लेब्याउनु-स० क्रि० [लेप्याउ+नु] लेप्याउनु ।

लेब्याक्क-क्रि० यो० [लेब्याउ] लेप्याक्क ।

लेब्याहट-ना० [लेब्याउ+आहट] लेप्याहट ।

लेभेन्डर-ना० [अं०] एक जातको बूटीबाट तयार हुने एक
प्रकारको बिलायती अत्तर ।

लेमनेड-ना० [अं० लेमोनेड] कागतीको सार मिसाएर
बनाएको एक प्रकारको शरबत ।

लेलिहान-ना० [सं०] १. सर्प । २. शिव । ३. जम्नो । (वि०) ४.
वार-वार चाट्ने । ५. लोभी; लुब्ध ।

लेश-ना० [सं०] १. अति सानो कण; अणु । २. अत्यन्त
थोरै परिमाण; अत्यल्प अंश । ३. तुस; शेष ।

लेसाइ-ना० [लेस्+आइ] लेस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लेसाइलो-वि० [लस्सा+आइ+लो] लस्सा भएको; लेसिने
किसिमको; लेसिलो ।

लेसाराइ-ना० [लेसार+आइ] लेसाने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

लेसारिनु-स० क्रि० [लेसार+इ+नु] लेसिनु; लिपिनु;
(‘लेसानु’-को क० क्रि०) ।

लेसानु-स० क्रि० [लेस्+आर+नु] १. लेस्नु; पोत्नु; लिप्नु ।
२. घस्नु । ३. गीलो पदार्थ टाँस्नु ।

लेसान्याइ-ना० [लेसारि+याइ] लेसारिने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

लेसिनु-स० क्रि० [लेस्+इ+नु] १. टाँसिनु; लेसारिनु ।
२. घसिनु; पोत्नु; (‘लेस्नु’-को क० क्रि०) ।

लेसिलो-वि० [लस्सा+इलो] लेसाइलो; लस्सादार ।

लेस्नु-स० क्रि० [लिसो+नु] लेसानु ।

लेस्नु-ना० [लेस्नो] लेस्नो ।

लेस्नो-ना० [लेस्] लेस्ने क्रिया; लेसाने काम; लेस्नु ।

लेस्याइ-ना० [लेसि+याइ] लेसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लेस्याइलो-वि० [लेसि+याइ+लो] लेसाइलो; लेसिलो ।

लेह-ना० [सं०] १. चाट्ने क्रिया । २. चाटेर खाइने वस्तु ।

लेहन-ना० [सं०] चाट्ने काम ।

लेह्य-वि० [सं०] १. चाट्ने योग्य । (ना०) २. चाटेर
खाइने वस्तु; चटनी ।

लैङ्ग-वि० [सं०] १. लिङ्ग-सम्बन्धी । (ना०) २. अठार
महापुराणमध्ये एक; शिवको माहात्म्य वर्णन गरिएको
एक महापुराण ।

लैङ्गिक-वि० [सं०] लिङ्ग वा चिह्न-सम्बन्धी ।

लैजाइनु-स० क्रि० [लैजा+इ+नु] लिएर गइनु; लगिनु;
(‘लैजानु’-को क० क्रि०) ।

लैजानु-स० क्रि० [लि+जा+नु] १. लिएर जानु; लानु;
लगनु । २. हरण गर्नु; हर्नु ।

लैटिन-ना० [अं०] इटली देशको प्राचीन भाषा ।

लैनू-वि० [लैनो] लैनो ।

लैनो-वि० [सं० घेनु] १. भर्खर बियाएको (पशु) । २.
भर्खर जन्मेको; नव-जात (शिशु) ।

लैस-ना० [अं० लेस्] लयस ।

लैस-वि० [सं० लस्] लयस ।

लौकिल-ना० [नेवा०] दुइ देशका बीचको सीमामा गाडिने
ढुङ्गो ।

लोक-ना० [सं०] १. स्वर्ग, पृथ्वी र पाताल-यी तीन
स्थान । २. संसार; जगत् । ३. जनता; दुनियाँ; प्रजा;
जन-साधारण । ४. प्राणी जीवित रहँदा भोग गर्ने र मरे-
पछि पुग्ने स्थान; इह-लोक र पर-लोक । ५. पृथ्वीभन्दा
माथिका सात र तलका सात गरी जम्मा चौध कल्पित
भुवन । ६. समूह; समुदाय । ७. लौकिक व्यवहार ।

लोक-कण्टक-ना० [सं०] दुष्ट व्यक्ति; दुर्जन ।

लोक-कथा-ना० [सं०] समाजमा परम्परादेखि चलि-
आएको कथा ।

लोक-गाथा-ना० [सं०] जन-साधारणमा चलेको कथा;
प्रचलित कथा ।

लोक-गीत-ना० [सं०] जन-साधारणमा प्रचलित गीत;
कुनै जन-समाजमा परम्परादेखि गाइएर आएको गीत
(रसिया, कर्खा, झ्याउरे आदि) ।

लोक-चक्षु-ना० [सं०] सूर्य ।

लोकजित्-वि० [सं०] १. संसारलाई जित्ने; लोक-विजयी ।
(ना०) २. बुद्ध ।

लोकडो-वि० [लक्का] जवान; तहनो; लक्का ।

लोक-तन्त्र-ना० [सं०] १. जनताका वा जनताद्वारा
चुनिएका प्रतिनिधिहरूको हातमा शासन-सत्ता र नीति-

लोक-तन्त्रवाद-लोकायतन

निर्धारण गर्ने अधिकार हुने शासन-प्रणाली । २. जनता वा जनताद्वारा चुनिएका प्रतिनिधिहरूको सम्मतिअनुसार देशका सार्वजनिक कार्यहरू हुने व्यवस्था; प्रजा-तन्त्र ।

लोक-तन्त्रवाद-ना० [सं०] लोक-तन्त्रको सिद्धान्त वा प्रथा ।

लोक-तन्त्रवादी-वि० [लोक-तन्त्रवाद + ई] लोक-तन्त्रवादको अनुयायी ।

लोक-तन्त्रिक-वि० [सं०] लोक-तन्त्र-सम्बन्धी; जनवादी ।

लोक-तन्त्री-वि० [सं०] लोक-तन्त्रका सिद्धान्तको अनुयायी; लोक-तन्त्रवादी ।

लोक-तान्त्रिक-वि० [सं०] लोक-तन्त्र-सम्बन्धी; लोक-तन्त्रिक ।

लोकतौ-ना० [सं० लक्कत] १. पाटको डोरी । (वि०) २. चात्रो । ३. जुम्रो; ढीलो ।

लोक-त्रय-ना० [सं०] स्वर्ग, पृथ्वी र पाताल-यी तीन लोक ।

लोक-त्रयी-ना० [सं०] लोक-त्रय ।

लोक-दूषण-वि० [सं०] दुनियाँको हानि गर्ने; दुनियाँलाई खराब हुने काम गर्ने ।

लोक-द्वय-ना० [सं०] स्वर्ग र पृथ्वी-यी दुई लोक ।

लोक-निन्दा-ना० [सं०] लोकापवाद ।

लोक-नृत्य-ना० [सं०] जन-समाजमा परम्परादेखि चलिआएको नाच ।

लोकन्त-ना० [लोकन्ती] विवाहमा सुसारका निमित्त नव-वधूका साथ लागेर जाने काम ।

लोकन्ती-ना० [सं० लोकायितृ] विवाहमा नव-विवाहिता दुलहीका साथ जाने सुसारे स्त्री ।

लोक-पति-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. लोक-पाल । ३. राजा ।

लोक-पाल-ना० [सं०] १. दिक्पाल । २. राजा ।

लोक-पालक-ना० [सं०] राजा ।

लोक-प्रवाद-ना० [सं०] हल्ला; लोक-निन्दा ।

लोक-प्रसिद्ध-वि० [सं०] संसार-प्रसिद्ध; विश्व-विख्यात; जन-समाजमा सुविख्यात ।

लोक-प्रसिद्धि-ना० [सं०] लोक-प्रसिद्ध हुनाको भाव; संसारभर फैलिएको ख्याति ।

लोक-प्रिय-वि० [सं०] दुनियाँलाई मन-परेको; सबैको प्यारो ।

लोक-प्रियता-ना० [सं०] लोक-प्रिय हुनाको भाव ।

लोक-भावन-ना० [सं०] जन-समाजको सेवा गर्ने व्यक्ति ।

लोक-भावना-ना० [सं०] १. जनताको सेवा वा कल्याण गर्ने भावना । २. जनताको भावना ।

लोक-मत-ना० [सं०] सर्व-साधारण जनताको राय; दुनियाँको मत; जन-मत ।

लोक-मर्यादा-ना० [सं०] लौकिक व्यवहार; सामाजिक रीति-स्थिति ।

लोक-यात्रा-ना० [सं०] १. लौकिक व्यवहार । २. आजीविका ।

लोक-वार्ता-ना० [सं०] १. जन-साधारणमा परम्परादेखि चलिआएको कुरो वा विचार; किंवदन्ती । २. सर्व-साधारणका कुरा ।

लोक-विश्रुत-वि० [सं०] नाउँ चलेको; लोक-प्रसिद्ध ।

लोक-व्यवहार-ना० [सं०] लोकमा चलेको व्यवहार; लोकाचार; समाजमा प्रचलित प्रथा ।

लोक-शान्ति-ना० [सं०] कुनै उत्पात, उपद्रव, विद्रोह आदि नहुँदा जनतामा हुने शान्ति ।

लोक-सङ्ग्रह-ना० [सं०] १. संसारको भलाइ; विश्व-कल्याण; लोक-हित । २. जनतालाई आफूतिर आकर्षित पार्नु; जनतालाई अपना पक्ष वा मतमा मिलाउनु ।

लोक-सत्ता-ना० [सं०] शासन र व्यवस्थाको सत्ता जनताका हातमा हुने शासन-प्रणाली; प्रजा-तन्त्र ।

लोक-सत्ताक-वि० [सं०] लोक-सत्ता-सम्बन्धी ।

लोक-सत्तात्मक-वि० [सं०] जनताद्वारा सञ्चालित (शासन) ।

लोक-सदन-ना० [सं०] प्रतिनिधि-सभा ।

लोक-सभा-ना० [सं०] प्रतिनिधि-सभा ।

लोक-सिद्ध-वि० [सं०] १. लोक वा जन-समाजद्वारा स्वीकृत । २. समाजमा प्रचलन भएको; प्रचलित ।

लोक-सेवक-ना० [सं०] सार्वजनिक सेवाको काम गर्ने व्यक्ति; सर्व-साधारण जनताको सेवा गर्ने मानिस ।

लोक-सेवा-ना० [सं०] १. जन-साधारणको हितका निमित्त गरिने कार्य; सर्व-साधारण जनताको सेवा । २. सरकारी सेवा ।

लोक-सेवा-आयोग-ना० [सं०] निर्धारित सरकारी पदमा नियुक्त हुन प्रार्थना गर्ने उम्मीदवारहरूको योग्यता जाँची सिफारिश गर्ने समिति; पब्लिक-सर्भिस-कमिशन ।

लोक-हित-ना० [सं०] सार्वजनिक कल्याण ।

लोकाचार-ना० [सं०] १. जनतामा चलेको व्यवहार; सर्व-साधारणमा प्रचलित आचार । २. देखीवा व्यवहार; आडम्बरपूर्ण काम-कुरो ।

लोकातिशय-वि० [सं०] असाधारण; लोकोत्तर ।

लोकान्तर-ना० [सं०] मरेपछि जीव जाने लोक; पर-लोक ।

लोकान्तरित-वि० [सं०] पर-लोक भएको; मृत ।

लोकापवाद-ना० [सं०] जन-साधारणमा भएको बदनामी; लोक-निन्दा ।

लोकाभार-ना० [सं०] कुनै ठेक्का वा जमीनदारीमा ठेकदार वा जमीनदारले पूरा गर्नुपर्ने कर्तव्य पूरा नगरेमा अथवा सकारेको रकम बुझाउन नसकेमा स्थानीय सर्व-साधारण जनतालाई दिइने सो जमीनदारी वा कामको जिम्मा वा अधिकार ।

लोकायत-ना० [सं०] १. यस लोकवाहेक अर्को लोकको विश्वास नगर्ने व्यक्ति; पर-लोकको अस्तित्व नमान्ने व्यक्ति । २. चार्वाक-दर्शन ।

लोकायतन-ना० [सं०] १. नास्तिक । २. चार्वाक ।

लोकायतिक-ना० [सं०] लोकायतन ।

लोकालोक-ना० [सं०] सातै समुद्रलाई घेरेर रहेको एक पौराणिक पर्वत-श्रेणी ।

लोकेश्वर-ना० [सं०] १. लोकको मालिक । २. बुद्धको एक रूप । ३. एक बौद्ध देवता ।

लोकोत्तर-वि० [सं०] १. असाधारण; विलक्षण । २. संसार वा सांसारिक वस्तुबाट प्राप्त हुन नसक्ने; अलौकिक ।

लोकोक्ति-ना० [सं०] कुनै अनुभव वा तथ्यको कुरो राम्रो किसिमसित सङ्क्षेपमा भनिएको, लोकमा प्रचलित चमत्कारपूर्ण वाक्य; उखान; कहावत । (उदा०-खाई खानू काँकरी, नखाई खानू चूक; भाइ फुटे, गँवार लुटे इत्या० ।)

लोकोपकार-ना० [सं०] सर्व-साधारण जनताको उपकार; सार्वजनिक लाभको काम ।

लोकोपकारक-वि० [सं०] लोकोपकारी ।

लोकोपकारी-वि० [सं०] लोकको उपकार वा हित गर्ने ।

लोखर्के-ना० [लखर्के] प्रायः रूखमै गुँड बनाई बस्ने, झुप्पा-कार राई भएको लामो पुच्छर हुने, टाउकोदेखि पुच्छर-सम्म दुइ काला रेखा हुने, मूसाका जातको, बिगूती रङ्गको एक अत्यन्त चञ्चल प्राणी; लखर्के ।

लोग्ने-ना० [सं० लग्न] स्वामी; पति; दुलहा ।

लोग्ने-मानिस-ना० [लोग्ने+मानिस] लोग्ने-मान्छे ।

लोग्ने-मान्छे-ना० [लोग्ने+मान्छे] भाले जातको मानिस; पुरुष; नर ।

लोचन-ना० [सं०] १. आँखा; नेत्र । २. हेर्ने काम ।

लोटपोट-ना० [लुटपुट] लडीबुडी खेल्ने काम ।

लोटा-ना० [लोहोटा] लोहोटा ।

लोटाइ-ना० [लोट्+आइ] लोट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लोटाइ-ना० [लोटाउ+आइ] लोटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लोटाइनु-स० क्रि० [लोटाउ+इ+नु] लडाइनु; पछारिनु; ('लोटाउनु'-को क० क्रि०) ।

लोटाउनु-स० क्रि० [लोट्+आउ+नु] १. लडाउनु; पछार्नु; ('लोट्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. गीलो माटो, गोबर आदिको डल्लो गुडाएर फोहर, जूठो आदि सफा गर्नु; लुटपुट्याएर चोख्याउनु ।

लोट्नु-अ० क्रि० [लोट्+इ+नु] १. लोट्नु । २. ढलिनु; लड्नु; ('लोट्नु'-को भा० क्रि०) ।

लोटी-ना० [लोहोटी] लोहोटी ।

लोट्नु-अ० क्रि० [सं० लोठ+नु] १. जमीनमा लड्नु; पछारिनु; ढल्नु । २. खस्नु; गिर्नु ।

लोठ-ना० [ने०] लोप्पा ।

लोडन-ना० [सं०] १. हल्लने काम; झुल्नु । २. हुँडल्ने काम; मथ्ने काम । ३. बहुलाउनु ।

लोडित-वि० [सं०] १. हल्लाइएको । २. हुँडलिएको; मथिएको ।

लोणिका-ना० [सं०] बन-नून-ढिकी ।

लोत-ना० [लोतो] रुपियाँ-पैसा हाल्ने छालाको थैलो; लोतो ।

लोत-ना० [सं० लोष्ठ] लाश; मुर्दा; मृत देह ।

लोता-ना० [लोतो] मेशीनको पुली-चक्काहरूमा लगाइने फित्ता वा पटार ।

लोतिइनु-अ० क्रि० [लोति+इ+नु] लोते होइनु; जुम्सो होइनु; ('लोतिनु'-को भा० क्रि०) ।

लोतिनु-अ० क्रि० [लोतो+इ+नु] १. लोते हुनु; जुम्सो हुनु; लोकतो हुनु । २. अल्सी हुनु; अल्साउनु । ३. कुनै कुरोको आशा गरेर बस्नु ।

लोती-ना० [सं० लत्] कानको तल्लो भागमा झुन्डिएर रहेको नरम अवयव ।

लोते-वि० [लोतो+ए] १. आँट नभएको; साहस नभएको; नामर्द । २. जुम्सो; लोकतो ।

लोतो-ना० [सं० लक्तक] १. रुपियाँ-पैसा हाल्ने छालाको थैलो; लोत । (वि०) २. जति हटाए पनि नहट्ने; धिङ्ग्याहा । ३. लोकतो; जुम्सो; लोसो ।

लोत्याइ-ना० [लोत्याउ+आइ] लोत्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लोत्याइ-ना० [लोति+याइ] लोतिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लोत्याइनु-स० क्रि० [लोत्याउ+आइ+नु] १. लोते तुल्याइनु; ('लोत्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लोत्याउनु-स० क्रि० [लोति+याउ+नु] जुम्सो तुल्याउनु; ('लोतिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

लोत्रिइनु-अ० क्रि० [लोत्रि+इ+नु] लुत्रुक परिनु; ('लोत्रिनु'-को भा० क्रि०) ।

लोत्रिनु-अ० क्रि० [लोत्रि+नु] १. लुत्रुक पर्नु; निर्बल हुनु; लुत्रे हुनु । २. झोलिनु; झुन्डिनु ।

लोत्रे-वि० [लोत्रि] लोते; लूते ।

लोत्र्याइ-ना० [लोत्रि+याइ] लोत्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लोत्र्याइ-ना० [लोत्र्याउ+आइ] लोत्र्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

लोत्र्याइनु-स० क्रि० [लोत्र्याउ+आइ+नु] लुत्रुक पारिनु; ('लोत्र्याउनु'-को क० क्रि०) ।

लोत्र्याउनु-स० क्रि० [लोत्रि+याउ+नु] लोत्रिने पार्नु; ('लोत्रिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

लोथ-ना० [सं० लोष्ठ] मृत शरीर; लाश ।

लोथ्रे-वि० [लोथ्रो+ए] लोथ्रो ।

लोथ्रो-वि० [लाथ्रो] लाथ्रो ।

लोदर-वि० [ने०] अलच्छिन; कुलच्छिन ।

लोध-ना० [सं० लोध] लाम्चा पात, पहुँला फूल र साना लाम्चा फल हुने एक जातको बोट; लोध्र । (यसका पातलो र बाक्लो बोक्रा हुने-दुइ भेद छन् ।)

लोघ-लोल

लोघ-ना० [सं०] लोघ वृक्ष ।
 लोघ-पुष्पक-ना० [सं०] पहुँलो-मार्सी ।
 लोप-ना० [सं०] १. हराउने क्रिया; अलप; गायब । २. नाश; क्षय । ३. अभाव; कमी । ४. व्याकरणानुसार शब्दको कुनै अक्षर लुप्त हुने काम ।
 लोपापक-ना० [सं०] १. लुमडी । २. स्याल ।
 लोपाञ्जन-ना० [सं०] आफ्ना आँखामा लाउँदा आफूलाई अरुले नदेख्ने एक कल्पित अञ्जन ।
 लोपाराइ-ना० [लोपार्+आइ] लोपार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लोपारिनु-स० क्रि० [लोपार्+इ+नु] लोप्पा खुवाइनु; ('लोपार्नु'-को क० क्रि०) ।
 लोपार्नु-स० क्रि० [लोप्पा+नु] १. लोप्पा खुवाउनु; लोप्प्याउनु; हिस्स्याउनु । २. लिप्नु; लिप्सनु ।
 लोप्पा-ना० [ने०] कुनै कुराको आशा गर्ने व्यक्तिलाई निराश पार्दै मुखमा लोपार्ने हातको अर्ध-चन्द्राकार मुद्रा; लोठ ।
 लोप्प्याइ-ना० [लोप्प्याउ+आइ] लोप्प्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; लोपाराइ ।
 लोप्प्याइनु-स० क्रि० [लोप्प्याउ+इ+नु] लोप्पा खुवाइनु; ('लोप्प्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लोप्प्याउनु-स० क्रि० [लोप्पा+याउ+नु] लोप्पा खुवाउनु; लोपार्नु ।
 लोप्रा-लोप्री-ना० [लोप्रो+लोप्री] साना-तिना लोप्राहरू ।
 लोप्रिइनु-अ० क्रि० [लोप्रि+इ+नु] लोप्रो बनिनु; ('लोप्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लोप्रिइनु-अ० क्रि० [लोप्रि+इ+नु] निराश होइनु; ('लोप्रिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लोप्रिनु-अ० क्रि० [लोप्रो+इ+नु] लोप्रो बन्नु; पाप्रो जम्नु ।
 लोप्रिनु-अ० क्रि० [लोप्प्याउ] १. निराश हुनु; हिस्सिनु । २. लोप्पा खानु ।
 लोप्र-वि० [लोप्पा] निराशाले झुकेको; लुनुक्क परेको; लोफे; लोत्रे (कान) ।
 लोप्रो-ना० [ने०] १. पातलो तह वा पत्र; पाप्रो । २. खुर्सानीको टुक्रो । ३. सल्केका गुड्ठाको टुक्रो ।
 लोप्प्याइ-ना० [लोप्रि+याइ] पाप्रो आदि लोप्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लोप्प्याइ-ना० [लोप्प्याउ+आइ] पाप्रो आदि लोप्प्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लोप्प्याइ-ना० [लोप्रि+याइ] निराशाले लोप्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लोप्प्याइ-ना० [लोप्प्याउ+आइ] निराश पार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लोप्प्याइनु-स० क्रि० [लोप्प्याउ+इ+नु] लोप्रो पारिनु;

('लोप्प्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लोप्प्याइनु-स० क्रि० [लोप्प्याउ+इ+नु] लोपारिनु; निराश पारिनु; ('लोप्प्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लोप्प्याउनु-स० क्रि० [लोपार्+याउ+नु] १. लोपार्नु; लोप्प्याउनु । २. हिस्स्याउनु; निराश पार्नु ।
 लोप्प्याउनु-स० क्रि० [लोप्रो+याउ+नु] लोप्रो पार्नु ।
 लोफ्रे-वि० [लोप्रे] लोप्रे ।
 लोत्रे-वि० [लोप्रे] लोप्रे ।
 लोभ-ना० [सं०] १. अर्काको धन-माला लिने इच्छा; लालच; लिप्सा । २. इच्छा; आकाङ्क्षा । ३. कन्जूसी ।
 लोभन-ना० [सं०] लोभ ।
 लोभनीय-वि० [सं०] लोभ्याउने; मनोहर; चित्ताकर्षक ।
 लोभानी-पापानी-ना० [लोभ+पाप] अर्काको धन-मालाको लोभ र अर्कालाई दुःख दिने कामना; लोभ र पापको काम ।
 लोभिइनु-अ० क्रि० [लोभि+इ+नु] लोभमा परिनु; ('लोभिनु'-को भा० क्रि०) ।
 लोभित-वि० [सं०] लोभिएको; लुब्ध ।
 लोभिनु-अ० क्रि० [सं० लोभ+इ+नु] १. लोभमा पर्नु; लालचमा पर्नु । २. लहसिनु; आसक्त हुनु ।
 लोभी-वि० [सं०] १. लोभ गर्ने; लालची; लुब्ध । २. कन्जूस; खिच्नु ।
 लोभ्य-वि० [सं०] लोभ्याउने; लोभनीय ।
 लोभ्याइ-ना० [लोभ्याउ+आइ] लोभ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लोभ्याइ-ना० [लोभि+याइ] लोभिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 लोभ्याइनु-स० क्रि० [लोभ्याउ+इ+नु] लोभमा पारिनु; ('लोभ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 लोभ्याउनु-स० क्रि० [लोभि+याउ+नु] १. लोभमा पार्नु; लालच देखाउनु । २. लहस्याउनु; आसक्त पार्नु ।
 लोभ-ना० [सं०] १. रौं; रोम । २. पुच्छर ।
 लोभ-कूप-ना० [सं०] रौं उम्रेका ठाउँमा हुने खाल्टो; रौंका फेदमा हुने प्वाल; रोम-कूप ।
 लोभश-वि० [सं०] १. शरीरमा झ्यापझ्याप्ती रउँ भएको । (ना०) २. अमर मानिएका एक ऋषि । ३. भेडो । ४. स्याल ।
 लोभ-हर्ष-ना० [सं०] रोमाञ्च; पुलक ।
 लोभ-हर्षक-वि० [सं०] रोमाञ्चित पार्ने ।
 लोभ-हर्षण-ना० [सं०] १. रोमाञ्च; पुलक । २. व्यासका एक शिष्य ।
 लोभे-वि० [ने०] लोभो; जुम्सो ।
 लोल-वि० [सं०] १. हल्लिएको; कम्पित । २. चञ्चल; अस्थिर । ३. क्षण-भङ्गुर; नश्वर । ४. उत्सुक; चौ-चौ लागेको ।

लोला-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. बिजुली । ३. जिभ्रो ।
लोला-ना० [सं० लोल] १. होलीमा अबीर रङ्ग आदि भरेर
हात्ते लाहाको सानो, डल्लो एक किसिमको भाँडो । २.
गदाका आकारको सानो एक प्रकारको खेलौना । ३. मोटा-
एर वा अरु कुनै कारणले शरीरका विभिन्न अङ्गमा देखिने
मांस-पेशी ।

लोलाइ-ना० [लोलाउ+आइ] लोलाउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

लोलाइनु-अ० क्रि० [लोलाउ+इ+नु] निद्रा वा अन्य
कारणले आँखा लट्टिनु; ('लोलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

लोलाउनु-अ० क्रि० [सं० लोल+आउ+नु] निद्रा, रति-
भावना, नशाको वेग आदि कारणले आँखा एक किसिमले
लट्टिनु; लोलिनु ।

लोलाक्षी-ना० [सं०] चञ्चल आँखा भएकी स्त्री ।

लोलिइनु-अ० क्रि० [लोलि+इ+नु] लोलाइनु; ('लोलिनु'-
को भा० क्रि०) ।

लोलित-वि० [सं०] हल्लिएको; कम्पित ।

लोलिनु-अ० क्रि० [लोलाउ+नु] लोलाउनु ।

लोली-ना० [सं० लय] १. अरुले गरेका कुरामा सही
थाप्ने काम; हो-मा हो मिलाउने काम । २. अरुका
भाका वा लयमा मिलेर गाउने काम ।

लोलुप-वि० [सं०] १. लोभी; लालची । २. अति उत्सुक;
लालायित ।

लोलुपता-ना० [सं०] लोलुप हुनाको भाव; लोभीपन ।

लोलुपा-ना० [सं०] उत्कण्ठा; उत्सुकता ।

लोलुभ-वि० [सं०] अत्यन्त लोभी; अतिशय लोलुप ।

लोलो-ना० [लोला] शरीरमा परेको मासुको डल्लो;
लुँदो; लोला ।

लोलो-पोतो-ना० [ल+ल] १. फकाउने कुरो; फुस्ल्याहट ।
२. बाहिरी व्यवहारले मात्र मित्रता वा भात्मीयता
देखाउने काम ।

लोल्याइ-ना० [लोल्याउ+आइ] लोल्याउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

लोल्याइ-ना० [लोलि+याइ] लोलिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

लोल्याइनु-स० क्रि० [लोल्याउ+इ+नु] लोलिने पारिनु;
(‘लोल्याउनु’-को क० क्रि०) ।

लोल्याउनु-स० क्रि० [लोलि+याउ+नु] लोलिने पारु;
(‘लोलिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

लोष्ट-ना० [सं०] १. माटाको डल्लो । २. फलाममा परेको
खिया ।

लोष्ट-ना० [सं०] ढुङ्गो, माटो आदिको सानो टुक्रो; गिर्खो ।

लोष्टो-ना० [सं० लोष्ट] विनामहत्त्वको वस्तु; तुच्छ पदार्थ;
खोस्टो ।

लोशन-ना० [अं०] घाउ-खटिरा घुनाका निमित्त औषध

मिलाई बनाइएको द्रव पदार्थ ।

लोसिइनु-अ० क्रि० [लोसि+इ+नु] लोसो होइनु; (लोसिनु'-
को भा० क्रि०) ।

लोसिनु-अ० क्रि० [लोसो+इ+नु] लोसो हुनु ।

लोसे-वि० [लोसो+ए] लोसो ।

लोसो-वि० [फा० लोस] १. सुस्तीसित काम गर्ने; लुसो;
जुम्सो । २. जति हटाए पनि नहट्ने; धर्ना कस्ने ।

लोस्याइ-ना० [लोसि+याइ] लोसिने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

लोस्याइनु-स० क्रि० [लोस्याउ+इ+नु] लोसो पारिनु;
(‘लोस्याउनु’-को क० क्रि०) ।

लोस्याउनु-स० क्रि० [लोसि+याउ+नु] लोसो पारु;
(‘लोसिनु’-को भा० क्रि०) ।

लोह-ना० [सं०] १. फलाम; लोहा । २. तामा, सुन,
आदि धातु । ३. रगत । ४. रातो रङ्ग । (वि०)
५. रातो; लाल ।

लोह-कर्मी-ना० [नेवा० लौकमी] ढुङ्गा-सम्बन्धी काम गर्ने
कालिगड ।

लोह-कान्त-ना० [सं०] चुम्बक ।

लोह-कार-ना० [सं०] लोहार; कौ; कामी ।

लोह-किट्ट-ना० [सं०] १. फलामको खिया; कीट । २.
धातुमा लागेको खिया ।

लोहटा-ना० [लोहोटा] लोहोटा ।

लोहटी-ना० [लोहोटी] लोहोटी ।

लोह-पाश-ना० [सं०] फलामको जन्जीर; फलामको सिक्की;
साङ्गलो ।

लोह-मल-ना० [सं०] १. फलामको कस; कीट । २. खिया ।

लोहरी-ना० [लोहोरी] लोहोरी ।

लोहरो-ना० [लोहोरो] लोहोरो ।

लोह-सार-ना० [सं०] असल जातको फलाम; इस्पात ।

लोहस्थे-ना० [ने०] जङ्गल फाँडी खोरिया फाँड्न तयार
पारेको, रूखका ठुटाहरू उखेलिनसकेको बाँझो जमीन ।

लोहा-ना० [सं० लोह] १. फलाम; लौह; लोह । २. लौह-
भस्म ।

लोहाइ-ना० [लोहा+अइ] हात्तीलाई पिट्ने फलामे कीला-
हरू जड्नेको काठको मुङ्गो ।

लोहार-ना० [सं० लोह-कार] फलामको काम गर्ने व्यक्ति;
लोह-कार ।

लोहित-वि० [सं०] १. रातो; लाल । २. तामाबाट बनेको ।
(ना०) ३. मङ्गल-ग्रह । ४. सर्प । ५. तामो । ६. रक्त ।

७. केसर । ८. युद्ध । ९. रक्त-चन्दन । १०. अधूरो
इन्द्र-धनुष ।

लोहिताङ्ग-ना० [सं०] मङ्गल-ग्रह ।

लोहिताक्ष-ना० [सं०] १. कोइली । २. विष्णु ।

लोहिताश्व-ना० [सं०] अग्नि ।

लोहितानन-ल्याप्प

लोहितानन-ना० [सं०] न्याउरी-मूसो ।

लोहिया-ना० [सं० लोमीय] एक प्रकारको ऊनी ओढ्ने वस्त्र ।

लोहोटा-ना० [सं० लुण्ठा] पानी राख्ने धातुको एक प्रसिद्ध गोल भाँडो; लोटा ।

लोहोटी-ना० [लोहोटा+ई] सानो लोहोटा; लोटी ।

लोहोरी-ना० [लोहोरो+ई] १. सानो लोहोरो । २. आगो फुक्ने ढुङ्गो ।

लोहोरे-आँप-ना० [लोहोरो+आँप] एक जातको आँप ।

लोहोरो-ना० [प्रा० लोढ] सिलौटामा मसला आदि पिघ्ने लाम्चो गोल साधन; सिलौटाको बत्ता ।

लौ-वि० बो० [ने०] स्वीकृति, विस्मय, आश्चर्य आदिमा प्रयोग गरिने शब्द । (उदा०-लौ, यसले त नाश पारेछ; लौ, हुन्छ, त्यसै गर्छला इत्या० ।)

लौङ्ग-ना० [ने०] एक प्रकारको भुजुङ्गो; लुङ्गे ।

लौका-ना० [सं० अलाबु] तरकारी खाइने, तुम्बाका जातको लामो फल ।

लौकाट-ना० [अनु०] घाँसे भूमिमा सेता टीका-टीका परेका प्वाँख हुने, कुखुराका जातको चरो; गिनीफोर । (यस पक्षीले कराएको आवाज 'लौकाट, लौकाट' भनेको जस्तो सुनिन्छ ।)

लौकिक-वि० [सं०] १. यस लोकको; सांसारिक; ऐहिक । २. व्यावहारिक; लोकको; लोक-सम्बन्धी ।

लौकिक-विवाह-ना० [सं०] धर्म-शास्त्रका सामान्य नियम-अनुसार नभई वर-वधूले विधानको नियमअनुसार गरेको विवाह ।

लौकिकानि-ना० [सं०] पञ्चानिमध्ये एक; आवस्थ ।

लौकिकी-वि० [सं०] 'लौकिक'-को स्त्री-लिङ्ग-वाची रूप ।

लौक्य-वि० [सं०] लौकिक; सांसारिक ।

लौ-त-वि० बो० [लौ+त] साहस, हप्की, स्वीकृति आदिमा प्रयोग गरिने शब्द । (उदा०-लौ-त, आ, मुद्दै गर्छ; लौ-त, अझै यता नआइज त; लौ-त, यसै गर्छला इत्या० ।)

लौ-न-वि० बो० [लौ+न] १. कुनै काम गराउन कसैसित प्रार्थना गर्दा भनिने शब्द । २. कुनै आपत्-विपत् परि-आउँदा सहायताका निमित्त बोलिने शब्द; लौ-न-नि ।

लौ-न-नि-वि० बो० [लौ+न+नि] आपत्ति, भय, आश्चर्य, आदि भइपरिआउँदा आत्तिएर भनिने शब्द; लौ-न । (उदा०-लौ-न-नि, यस केटोले कस्तो अनुहार तुल्याएछ; लौ-न-नि, म त मर्न आँटै इत्या० ।)

लौरी-ना० [लहुरी] सानो लौरो; लहुरी ।

लौरी-पञ्जर-ना० [लौरी+पञ्जर] लहुरी-पिञ्जर ।

लौरी-पिञ्जर-वि० [लौरी+पिञ्जर] ज्यादै ढुल्लो; हल्लन-ट्टी; अस्थि-पञ्जर ।

लौरो-ना० [लहुरो] लहुरो ।

लौ-लौ-वि० बो० [लौ+लौ] १. कुनै काम चाँडो आरम्भ

गराउन वा छिटो-छिटो गराउनाका निमित्त प्रेरणा गर्ने शब्द । २. अरुले गरेको काम-कुरोको समर्थन वा त्यसलाई स्वीकार गर्दा भनिने शब्द । ३. हतपत, आतुरी आदिमा प्रकट गरिने शब्द ।

लौसी-ना० [लप्सी] लप्सी ।

लौह-ना० [सं०] १. फलाम; लोहा । २. हतियार; शस्त्रास्त्र । (वि०) ३. फलाम, तामा आदि धातुले बनेको । ४. रातो; लाल ।

लौह-कार-ना० [सं०] फलाम-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; लोहार ।

लौह-भस्म-ना० [सं०] लोहा भस्म गरेर तयार पारिएको एक आयुर्वेदीय औषध ।

लौह-मल-ना० [सं०] १. फलामको कस; कीट । २. खिया ।

लौह-युग-ना० [सं०] मनुष्य-जातिले सर्व-प्रथम फलामे शस्त्र-अस्त्रहरू बनाउन आरम्भ गरेको ऐतिहासिक काल ।

ल्याइ-ना० [लि+वाइ] लिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ल्याइता-वि० [ल्याइते] ल्याइते ।

ल्याइते-वि० [ल्याउ] विधिपूर्वक विवाह नगरी त्यसै ल्याएकी (स्त्री); ल्याइता ।

ल्याइनु-स० क्रि० [ल्याउ+इ+नु] लिएर आइनु; ('ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

ल्याउनु-स० क्रि० [लि+आउ+नु] १. लिएर आउनु । २. भित्र्याउनु; भित्र हुल्नु (धन-माल, स्त्री आदि) ।

ल्याकत-ना० [अ० लियाकत] लायक हुनाको भाव; योग्यता; लियाकत ।

ल्याकतदार-वि० [ल्याकत+दार] ल्याकत भएको; ल्याकती; योग्य; लायक; लियाकतदार ।

ल्याकती-वि० [ल्याकत+ई] ल्याकत भएको; योग्य; ल्याकतदार ।

ल्याइ-ल्याइ-क्रि० यो० [लड] कुनै घर ज्यादा ठूलो र लामो हुने किसिम ।

ल्याइल्याइती-क्रि० यो० [ल्याइ-ल्याइ+ती] ल्याइ-ल्याइ ।

ल्याइल्याडी-क्रि० यो० [ल्याइ-ल्याइ+ई] ल्याइ-ल्याइ ।

ल्यात्त-क्रि० यो० [ने०] लेसाइलो पदार्थ चुहुने किसिम; लित्त ।

ल्यापल्याप-क्रि० यो० [लपलप] जिभ्राले चाटेर खाने किसिम ।

ल्यापल्यापती-क्रि० यो० [ल्यापल्याप+ती] धमाधम चाटेर खाने किसिम; ल्यापल्यापी ।

ल्यापल्यापी-क्रि० यो० [ल्यापल्याप+ई] ल्यापल्याप; ल्यापल्यापती ।

ल्याप्चे-ना० [ल्याप्प] आँठको सही-छाप ।

ल्याप्प-क्रि० यो० [लपलप] चाट्ने किसिम; लपक्क ।

ल्याप्प-क्रि० यो० [लिप्] टाँसिने किसिम; ल्यास्स ।

ल्याफ-ल्याफ-क्रि० यो० [अनु०] भिजेको लुगा-फाटो वा त्यस्तै कुनै वस्तु हल्लने वा हल्लेदा शब्द आउने किसिम।
 ल्याफल्याफती-क्रि० यो० [ल्याफ-ल्याफ+ती] ल्याफ-ल्याफ।
 ल्याफल्याफी-क्रि० यो० [ल्याफ-ल्याफ+ई] ल्याफ-ल्याफ।
 ल्यास्स-क्रि० यो० [ल्याप्प] लेसाइलो पदार्थ टाँसिने किसिम; ल्याप्प।

ल्वान्ग-ना० [सं० लवङ्ग] १. साना-साना पात र सुगन्धी साना-साना फूल हुने एक जातको बोट। २. त्यसैको फूल। (संस्कार गरी मसला र आयुर्वेदीय औषधमा यसको प्रयोग गरिन्छ। आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, रुचि-कारक र आँखा, शिर तथा हृदयलाई हित गर्ने बताइएको छ।)

ल्वान्गे-वि० [ने०] १. काम गर्ने ढङ्ग नभएको। २. भद्दा शरीरको। ३. बेकम्मा (व्यक्ति)।

ल्वाम्क-क्रि० यो० [लक्कू] एकै चोटि धेरै वस्तु दिने वा पाउने किसिम।

ल्वान्ग-ना० [ल्वान्ग] ल्वान्ग।

ल्वान्ग-कीलो-ना० [ल्वान्ग+कीलो] ल्वान्गको फूलका आकारको एक किसिमको कीलो।

ल्वान्ग-फूल-ना० [ल्वान्ग+फूल] १. कानमा लाइने, ल्वान्गका आकारको एक गहना; फूली। २. लहरामा फुल्ने, ल्वान्गका आकारको एक जातको सानो रातो फूल।

ल्वान्गे-वि० [ल्वान्गे] ल्वान्गे।

ल्वान्त-क्रि० यो० [ने०] एकै चोटि निस्कने वा पस्ने किसिम; लुत्त।

ल्वान्प-क्रि० यो० [ल्याप्प] १. लेसाइलो पदार्थ एकै पटक चाटेर खाने किसिम। २. लेदो पदार्थ कतै लाग्ने किसिम; ल्याप्प।

ल्वाम्म-क्रि० यो० [ने०] गीलो वा नरम ठाउँमा एकै चोटि कुनै वस्तु पस्ने किसिम; स्वाम्म।

ल्वाम्स-क्रि० यो० [ल्याप्प] १. गीलो वा नरम पदार्थ टाँसिने किसिम; ल्यास्स। २. ल्वाम्म।

व

व-देवनागरी वर्ण-मालाको उनन्तीसौं व्यञ्जन-वर्ण। यसको उच्चारण दन्त र ओष्ठ-स्थानबाट हुन्छ। यो अन्तस्थ वर्णको चौथो अक्षर हो।

वरिक-ना० [सं०] अरिङ्गाल कीरो।

वंश-ना० [सं०] १. बाँस। २. बाँसुरी। ३. ढाडको हाड; मेरु-दण्ड। ४. नाकको डाँडी। ५. परिवार; कुल; खान-दान। ६. सन्तान; सन्तति।

वंशक-ना० [सं०] कालो-ऊखु।

वंशकर-ना० [सं०] कुनै वंश चलाउने मूल पुरुष; वंश-प्रवर्तक।

वंशकर्पूर-ना० [सं०] वंस-लोचन।

वंशज-वि० [सं०] १. कुनै वंशमा उत्पन्न। २. बाँसले बनेको। (ना०) ३. सन्तान।

वंशतण्डुल-ना० [सं०] बाँसमा फल्ने चाँवलजस्तो एक प्रकारको फल।

वंशधर-ना० [सं०] १. कुलको रक्षा गर्ने पुरुष; वंशको रक्षक। २. सन्तान।

वंशधान्य-ना० [सं०] वंश-तण्डुल।

वंशधारी-ना० [सं०] वंश-धर।

वंशपरम्परा-ना० [सं०] कुनै वंशको बराबर चलिरहेको परम्परा वा क्रम।

वंशरोचना-ना० [सं०] वंश-लोचन।

वंशलोचन-ना० [सं०] बाँसभित्र पैदा हुने सेतो एक पदार्थ।

(यो आयुर्वेदीय औषधमा प्रयोग हुन्छ।)

वंशवृक्ष-ना० [सं०] १. कुनै वंशका मूल पुरुषदेखि लिएर

वर्तमान कालसम्मका मानिसहरूको परिवारको शाखा-प्रशाखाको क्रम लेखिएको तालिका। २. बाँसको बोट।

वंशागत-वि० [सं०] वंश-परम्पराबाट प्राप्त।

वंशानुक्रम-ना० [सं०] कुनै वंशको बराबर चलिरहेको परम्परा वा क्रम; वंश-परम्परा।

वंशानुक्रमण-ना० [सं०] कुनै एक वंशमा निरन्तर कुनै कुरो चलिरहनु; वंश-परम्परा।

वंशानुक्रमिक-वि० [सं०] वंश-परम्पराअनुसार चल्ने।

वंशावली-ना० [सं०] कुनै वंशका मानिसहरूको, समयको क्रमानुसार बनाइएको सूची।

वंशी-ना० [सं०] १. बाँसुरी। २. रगत बग्ने नसा। ३. वंस-लोचन। (वि०) ४. वंश-सम्बन्धी; वंशीय।

वंशीधर-ना० [सं०] कृष्ण।

वंशीय-वि० [सं०] १. वंशको; वंशी। २. एक वंशमा उत्पन्न।

वंशोद्भव-वि० [सं०] वंशमा उत्पन्न; कुनै कुलमा जन्मेको।

वंश्य-ना० [सं०] १. पूर्वज; पुर्खा। २. सन्तान। ३. वंशको व्यक्ति। (वि०) ४. वंश-सम्बन्धी; वंशीय।

वक-ना० [सं०] बक।

वकपुष्प-ना० [सं०] १. बकुल्लाका आकारका सेता फूल फुल्ने, तगरका जस्ता पात हुने एक जातको वृक्ष। २. त्यसैको फूल।

वकशाली-ना० [सं०] बकैया धान।

वकार-ना० [सं०] 'व'-अक्षर; अन्तस्थ वर्णको चौथो अक्षर।

वकालत-ना० [अ०] १. अर्काको प्रतिनिधि भई साधिवार

वकालत-नामा-वज्र

रूपले मुद्दा-मामिलामा बहस गर्ने काम; वकीलको काम ।
 २. राज-दूतको काम ।
 वकालत-नामा-ना० [अ०] आफ्नो प्रतिनिधि भई
 न्यायालयमा बहस गर्ने कसैलाई दिइने अधिकार-पत्र ।
 वकील-ना० [अ०] १. अर्काको प्रतिनिधि भई मुद्दा-मामि-
 लामा बहस गर्ने अधिकारप्राप्त व्यक्ति । २. राज-प्रति-
 निधि; राज-दूत ।
 वकीली-ना० [वकील+ई] वकीलको काम वा पेशा ।
 वकुल-ना० [सं०] बकुल ।
 वक्तव्य-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा स्पष्ट गरी भनिएको
 कुरो । २. कथन; वक्तृता । (वि०) ३. भन्न योग्य;
 कथनीय ।
 वक्ता-वि० [सं०] १. भन्ने; कहने । २. भाषण दिने कलामा
 निपुण । (ना०) ३. कथा, पुराण आदि भन्ने व्यक्ति;
 वाचक । ४. भाषण दिने व्यक्ति ।
 वक्ति-शाली-ना० [सं०] बकैया धान ।
 वक्तृता-ना० [सं०] १. भाषण; प्रवचन । २. भाषण दिने
 योग्यता वा शक्ति; वाक्कौशल ।
 वक्तृत्व-ना० [सं०] वक्तृता ।
 वक्त्र-ना० [सं०] १. प्राणीको खाने र बोल्ने अवयव; मुख ।
 २. अनुहार; चेहरा । ३. थुनु । ४. चुच्चो । ५. प्रारम्भ;
 शुरू । ६. अगिल्लो भाग; मोहडा ।
 वक्त्रासव-ना [सं०] १. राल; थूक । २. प्रेमी वा प्रेमिकाको
 मुख-चुम्बनबाट हुने आनन्द ।
 वक्र-वि० [सं०] १. बाङ्गो; टेढो । २. कुप्रो; कुब्ज । ३.
 बेईमान । ४. निर्दय; क्रूर । ५. उल्टो गतिमा चलेको
 (ग्रह) ।
 वक्र-गति-वि० [सं०] १. उल्टो गति भएको; उल्टो गतिमा
 चलेको (ग्रह) । २. बेईमान; धोखेबाज । (ना०)
 ३. मङ्गल-ग्रह । ४. ज्योतिषानुसार कुण्डलीमा सूर्य बसेका
 नक्षत्रदेखि पाँचदेखि आठसम्मका स्थानमा रहेका ग्रह ।
 ५. टेढो चाल ।
 वक्र-गामी-वि० [सं०] वक्र-गतिमा चल्ने वा जाने ।
 वक्रता-ना० [सं०] १. बाङ्गो हुनाको भाव; टेढोपन । २.
 बेईमानी ।
 वक्र-तुण्ड-ना० [सं०] १. गणेश । २. सुगा ।
 वक्रत्व-ना० [सं०] टेढोपन; कुटिलता ।
 वक्र-दृष्टि-ना० [सं०] १. क्रोध-सूचक दृष्टि; टेढो नजर;
 कुदृष्टि । २. डेढो आँखो ।
 वक्र-मति-वि० [सं०] अर्काको कुभलो चिन्ताउने; कुबुद्धि;
 दुर्मति ।
 वक्रोक्ति-ना० [सं०] १. श्लिष्ट शब्दद्वारा गरिने परिहास;
 व्यङ्ग्य; छनक । २. काकु वा श्लेषद्वारा भिन्न अर्थ
 गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।
 वक्ष-ना० [सं०] छाती ।

वक्ष-स्थल-ना० [सं०] वक्ष-स्थल ।
 वक्ष-स्थल-ना० [सं० वक्ष-स्थल] छाती ।
 वक्षोज-ना० [सं०] स्तन; कुच ।
 वक्षोरुह-ना० [सं०] स्तन; कुच ।
 वक्ष्यमाण-वि० [सं०] १. भन्न योग्य; वक्तव्य । २.
 भनिरहिएको ।
 वगला-ना० [सं०] वगला-मुखी ।
 वगला-मुखी-ना० [सं०] दश-महाविद्याहरूमध्ये एक ।
 वगैरह-अव्य० [अ० वगैरह] इत्यादि ।
 वङ्क-ना० [सं०] नदीको मोड़ ।
 वङ्कर-ना० [सं०] नदी घुमेको ठाउँ; नदीको मोड़ ।
 वङ्कल-ना० [सं०] काँढो; कण्ठक ।
 वङ्कशु-ना० [सं०] १. गङ्गाको एक शाखा नदी ।
 २. हिन्दूकुश पर्वतबाट निस्की मध्य एशियामा बग्ने एक
 नदी ।
 वङ्ग-ना० [सं०] १. कपास; रूवो । २. राँग धातु ।
 ३. पाकिस्तान र भारतमा पर्ने एक भू-क्षेत्र; बङ्गाल ।
 वच-ना० [सं०] १. शब्द । २. वाक्य; वचन ।
 वचन-ना० [सं०] १. मानिसका मुखबाट निस्कने सार्थक
 शब्द; बोली; वाणी । २. उक्ति; कथन । ३. प्रतिज्ञा;
 कबूल । ४. शास्त्रीय सिद्धान्त वा प्रमाण; शास्त्रमा
 बताएको कुरो । ५. बोलेको कुरो । ६. आज्ञा; आदेश ।
 ७. एक वा अनेक बुझाउने व्याकरणको नियम । (उदा—
 एक-वचन, बहु-वचन आदि ।)
 वचन-ग्राही-वि० [सं०] आज्ञाकारी ।
 वचन-पटु-वि० [सं०] बोल्नमा सिपालु; वाक्पटु ।
 वचन-बद्ध-वि० [सं०] आफ्नै वचन वा प्रतिज्ञामा बाँधिएको;
 कबूलमा हारेको ।
 वचनीय-वि० [सं०] १. भन्न योग्य; बोल्न योग्य । २.
 हेला गर्ने योग्य; निन्दनीय । (ना०) ३. निन्दा । ४.
 कलङ्क ।
 वचा-ना० [सं०] बोझो (बूटी) ।
 वजन-ना० [अ० वजन] १. बोझको मान वा तौल । २.
 भारीपन; गुरुत्व । ३. महत्त्व ।
 वजनदार-वि० [फा० वजनदार] १. भारी; गह्रौं । २.
 गहकिलो ।
 वजनी-वि० [अ० वजन+ई] गह्रुंगो; वजनदार ।
 वजह-ना० [अ० कारण; हेतु] ।
 वजीर-ना० [अ० वजीर] १. मन्त्री; अमात्य । २. ताशको
 मीम । ३. बुद्धि-चालका खेलमा मन्त्री । ४. गन्जीफामा
 बादशाहपछिको एक चक्की । (वि०) ५. ताश वा
 गन्जीफाका खेलमा मुख्य हुन आएको चक्की ।
 वज्र-ना० [सं०] १. इन्द्रको प्रधान अस्त्र; कुलिश; पवि ।
 २. चट्याङ; चट्को । ३. हीरा । ४. चून र सुकीं
 मिलाएर बनाइएको लेदो । ५. सिहुँडी । ६. हीरा काट्ने

ज्यावल । ७. इस्पात । ८. अभ्रख । ९. वच्चो ।

वज्र-कन्द-ना० [सं०] सर्पको-मकै ।

वज्र-क्षार-ना० [सं०] नौसादर ।

वज्र-वच्चु-ना० [सं०] १. गिद्ध । २. लाम्खुट्टे । ३. डाँस ।

वज्र-वर्म-ना० [सं०] गँडा ।

वज्र-ज्वाला-ना० [सं०] बिजुली; चट्याङ्क ।

वज्र-दन्त-ना० [सं०] १. सुँगुर । २. मूसो ।

वज्रदन्ती-ना० [सं०] मौलसिरी ।

वज्र-धर-ना० [सं०] १. बोधिसत्त्व । २. लाटोकोसेरो ।

वज्र-धारक-ना० [सं०] चट्याङ्क पर्दा त्यसलाई तानेर भूँमा झार्न, अग्ला भवनका सर्वोच्च भागमा लगाइने त्रिशूल-जस्तो आकृतिको साधन ।

वज्र-पाणि-ना० [सं०] १. इन्द्र । २. लोकेश्वरको एक रूप । (वि०) ३. हातमा वज्र लिने ।

वज्र-पात-ना० [सं०] १. वज्र वा चट्को पर्ने काम । २. सहसा आइपरेको ठूलो विपत्ति ।

वज्र-सणि-ना० [सं०] हीरा ।

वज्रयान-ना० [सं०] बौद्ध धर्मको एक तान्त्रिक सम्प्रदाय; महायानको एक शाखा ।

वज्रयानी-वि० [वज्रयान+ई] १. वज्रयानको; वज्रयान-सम्बन्धी ।

वज्र-योगिनी-ना० [सं०] तन्त्र-प्रसिद्ध एक देवी; चार योगिनीमध्ये एक ।

वज्र-लेप-ना० [सं०] १. भित्ति, पर्खाल आदिमा लाइने चून, सुकीं आदि मिलाएर बनाएको लेदो पदार्थ । २. मूर्ति, शिला-लेख आदिमा लगाइने एक प्रकारको कडा पालिश । (वि०) ३. खूब बलियो; मजबूत । ४. निश्चित; पक्कापक्की ।

वज्र-लोहक-ना० [सं०] चुम्बक ।

वज्र-शल्य-ना० [सं०] दुम्सी ।

वज्र-वाराही-ना० [सं०] तन्त्र-प्रसिद्ध एक वाराही देवी; नेपालका चार-वाराहीमध्ये एक ।

वज्र-सत्त्व-ना० [सं०] एक बुद्ध ।

वज्र-सार-ना० [सं०] १. हीरा । (वि०) २. अति कठोर ।

वज्र-सूची-ना० [सं०] टुप्पामा हीरा जड्को सुइरो वा अन्य कुनै छेड्ने वा काट्ने साधन ।

वज्र-हृदय-वि० [सं०] कठोर दिल भएको; निर्दय ।

वज्राग्नि-ना० [सं०] आकाशबाट खस्ने चट्को वा त्यसबाट उत्पन्न हुने आगो; विद्युत्-अग्नि ।

वज्राङ्ग-ना० [सं०] हनुमान् ।

वज्राचार्य-ना० [सं०] १. एक तान्त्रिक बौद्ध आचार्य । २. एक विशेष संस्कार गरेपछि प्राप्त हुने बौद्ध मार्गी-हरूको एक उपाधि ।

वज्रासन-ना० [सं०] पद्मासनमा बसी पैतालामाथि दुवै हल्केला उत्ताना पारेर खप्टी बस्ने एक आसन ।

वज्री-ना० [सं०] इन्द्र ।

वज्रक-वि० [सं०] १. ठग्ने प्रवृत्तिको; ठग; धूर्त । (ना०) २. स्याल ।

वज्रन-ना० [सं०] १. ठग्ने काम; ठगी । २. अकलि पाउने कुरो नपाउने तुल्याउनु ।

वज्रना-ना० [सं०] १. ठग्ने काम; ठगी । २. छल; धोखा ।

वज्रनीय-वि० [सं०] १. ठग्न योग्य; वज्रच्य । २. छोड्न वा त्याग्न योग्य; परित्याग गर्न लायक ।

वज्रचिता-वि० [सं०] १. ठगी गर्ने; ठग । २. धूर्त ।

वज्रचित-वि० [सं०] १. ठगिएको; वज्रना गरिएको । २. धोखा दिइएको । ३. कुनै किसिमको फायदाबाट निराश गरिएको ।

वज्रचुक-वि० [सं०] वज्रचूक ।

वज्रचूक-वि० [सं०] १. ठग; धूर्त । २. धोखेबाज । ३. बेईमान । (ना०) ४. स्याल ।

वज्रच्य-वि० [सं०] १. वज्रना गर्न योग्य; ठग्न लायक । २. त्याग्न योग्य; परित्याज्य ।

वज्रजुल-ना० [सं०] १. सिसौका जातको एक रूख; बाँझ । २. अशोक वृक्ष । ३. थल-कमल ।

वट-ना० [सं०] १. बरको बोट । २. गोली; चक्की । ३. फुरौला; बारा । ४. कौडी ।

वटक-ना० [सं०] बारा; फुरौला ।

वटपत्री-ना० [सं०] हिमालयमा पाइने, ठूला-ठूलावा ठूला पात, राता फूल र रातै जरा हुने एक जातको पाषाणभेद ।

वटर-ना० [सं०] १. बट्टाई चरो । २. बिछ्याउने सुकुल वा मान्द्रो । ३. फेटा । ४. चोर ।

वटिका-ना० [सं०] १. गोली; बरी । २. चक्की । ३. फुरौला । ४. पासा, पच्चीस आदि खेलको गोटी ।

वटी-ना० [सं०] १. गोली; बरी । २. चक्की । ३. फुरौला । ४. डोरी ।

वटु-ना० [सं०] १. ब्रह्मचारी । २. बालक ।

वटुक-ना० [सं०] १. एक भैरव; एघार रुद्रमध्ये एक । २. बालक । ३. ब्रह्मचारी ।

वटुक-ना० [सं०] गोली; बरी ।

वडवा-ना० [सं०] १. घोड़ी । २. एक अप्सरा । ३. दासी । ४. रण्डी । ५. ब्राह्मणी ।

वडवानल-ना० [सं०] समुद्रभिन्न हुने आगो; वडवाग्नि ।

वडवाग्नि-ना० [सं०] वडवानल ।

वडा-ना० [सं०] १. गोली; वटिका । २. बारा ।

वणिक्-ना० [सं०] १. बनियाँ; वैश्य । २. व्यापारी; पसले । ३. विक्रेता; बेच्ने व्यक्ति । ४. ज्योतिषको एक करण ।

वणिग्वीथी-ना० [सं०] बजार; हाट ।

वणिग्वृत्ति-ना० [सं०] व्यापार; वाणिज्य ।

वणिज-वन

वणिज-ना० [सं०] व्यपारी; वणिक् ।
 वण्ट-वि० [सं०] १. पुच्छर नभएको; लिङ्गे । २. विवाह नभएको । (ना०) ३. भाग; हिस्सा । ४. बीङ्ग ।
 वण्टक-ना० [सं०] १. भाग; हिस्सा; अंश । २. भाग लाउने व्यक्ति ।
 वण्टन-ना० [सं०] बाँड्ने काम; भाग लाउने काम ।
 वण्टनीय-वि० [सं०] बाँड्न योग्य; भाग लाउन योग्य ।
 वण्टाल-ना० [सं०] १. वीरहरूको युद्ध । २. खन्ने साधन; खन्ती ।
 वण्टित-वि० [सं०] बाँडिएको; भाग लगाइएको ।
 वण्ड-वि० [सं०] १. विवाह नभएको; अविवाहित । २. बाउन्ने; वाम-पुङ्के । ३. लँगडो; पङ्गु । ४. भाला ।
 वत्-प्रत्य० [सं०] अरु नाम शब्दका पछिल्लिर लागेर 'समान', 'सदृश', 'युक्त' आदि अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०—रामवत्, हिमवत् आदि ।)
 वत्-वि० वो० [सं०] खेद, हर्ष, आश्चर्य, सन्तोष आदि बुझाउने शब्द ।
 वतन-ना० [अ०] १. आफू जन्मेको ठाउँ वा देश; जन्म-स्थल । २. आफ्नो देश; स्वदेश । ३. बसोबास गरिरहेको ठाउँ; ठेगान ।
 वत्स-ना० [सं०] १. गाईको बच्चो; बाछो । २. छोरो; पुत्र । ३. सन्तान । ४. वर्ष; साल । ५. छोरो वा त्यस-समानकालाई प्रेमपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द ।
 वत्सक-ना० [सं०] १. बाछो; वत्स । २. वच्चो; शिशु । ३. छोरो ।
 वत्स-काम-वि० [सं०] केटा-केटी वा सन्तानको इच्छा गर्ने ।
 वत्सतर-ना० [सं०] नदाइएको जवान बहर; बोछो ।
 वत्सनाभ-ना० [सं०] सिमालीका जस्ता पात, बाछाको नाभिजस्तो जरो हुने एक जातको विष-बूटी ।
 वत्सर-ना० [सं०] वर्ष; साल ।
 वत्सरादि-ना० [सं०] वर्षको पहिलो महीना, दिन आदि ।
 वत्सरान्तक-ना० [सं०] वर्षको अन्तिम महीना, दिन आदि ।
 वत्सल-वि० [सं०] १. छोरा-छोरीमाथि प्रेम भएको; पुत्र-स्नेही । २. सबै केटा-केटीहरूलाई आफ्नै छोरा-छोरीजस्तै प्रेम गर्ने । (ना०) ३. छोरा-छोरीप्रति हुने स्नेह-भाव । ४. प्रेम; स्नेह । ५. साहित्यमा छोरा-छोरीप्रति आमा-बाबुको प्रेम वर्णन गर्दा उत्पन्न हुने एक रस ।
 वत्सादनी-ना० [सं०] १. गुर्जो । २. सर्पिणी ।
 वत्सिका-ना० [सं०] बाछी ।
 वत्सिमा-ना० [सं०] बालकपन; बाल्यावस्था ।
 वत्सीय-वि० [सं०] वत्स-सम्बन्धी ।
 वद-वि० [सं०] अरु शब्दका पछाडि लागेर 'बोल्ने' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०—प्रियंवद; सत्यंवद ।)
 वदक-ना० [सं०] बोल्ने व्यक्ति; वक्ता ।
 वदतोव्याघात-ना० [सं०] आफूले पहिले भनेको कुरोलाई

पछिबाट आफैले काट्ने काम ।

वदन-ना० [सं०] १. मुख; चेहरा; अनुहार । २. अगिल्लो हिस्सा; मोहडा । ३. बोल्ने काम; कथन ।
 वदन्ति-ना० [सं०] वदन्ती ।
 वदन्ती-ना० [सं०] १. कुरो; उक्ति; कथन । २. कथा; कहानी ।
 वदर-ना० [सं०] १. रूख-वयर । २. कपासको बीउ; ज्यापु ।
 वदान्य-वि० [सं०] १. उदार; फुक्का दिलको । २. दानी; दान-शील । ३. अरूलाई कुराले चित्त बुझाउने ।
 वदाम-ना० [सं०] कागजी-बदाम ।
 वदि-क्रि० यो० [सं०] १. कृष्ण-पक्षमा । (ना०) २. कृष्ण-पक्ष ।
 वदितव्य-वि० [सं०] बोल्न लायक; कथनीय ।
 वदी-ना० [सं० वदि] वदि ।
 वद्य-वि० [सं०] १. भन्न योग्य । २. निन्दनीय । (ना०) ३. कुरो; कथन । ४. कृष्ण-पक्षको दिन ।
 वध-ना० [सं०] १. मार्ने काम; हिंसा । २. आघात; प्रहार ।
 वधक-वि० [सं०] १. वध गर्ने; हत्यारो । (ना०) २. मृत्यु । ३. व्याधा ।
 वध-काम-वि० [सं०] अरूलाई मार्ने इच्छा गर्ने ।
 वध-दण्ड-ना० [सं०] ज्यान-सजाय ।
 वध-भूमि-ना० [सं०] प्राण-दण्ड दिइने स्थान; वध्य-भूमि ।
 वधार्ह-वि० [सं०] वध गर्न योग्य; मार्न योग्य ।
 वधिक-वि० [सं०] १. मार्ने; वध गर्ने; हत्यारो । (ना०) २. कस्तूरी ।
 वधु-ना० [सं०] १. बुहारी । २. दुलही । ३. युवती ।
 वधुका-ना० [सं०] वधु ।
 वधू-ना० [सं०] १. नव-विवाहिता स्त्री; दुलही । २. स्वास्नी; पत्नी । ३. बुहारी ।
 वधू-गृह-प्रवेश-ना० [सं०] वधू-प्रवेश ।
 वधूटी-ना० [सं०] वधू ।
 वधू-प्रवेश-ना० [सं०] नव-विवाहिता स्त्रीलाई घरमा प्रथम प्रवेश गराउने मुहूर्त वा विधि ।
 वध्य-वि० [सं०] १. मार्न योग्य; हन्तव्य । २. प्राण-दण्ड दिन योग्य ।
 वध्य-चिह्न-ना० [सं०] प्राण-दण्ड पाउने अपराधीलाई लगाइने चिह्न ।
 वध्य-भूमि-ना० [सं०] प्राण-दण्ड दिने ठाउँ; वध्य-स्थल ।
 वध्य-स्थल-ना० [सं०] वध्य-भूमि ।
 वध्य-स्थान-ना० [सं०] वध्य-भूमि ।
 वन-ना० [सं०] १. धेरै रूखहरू उम्रेको भूमि; वन; जङ्गल; झाडी । २. बगैँचा; बाग । ३. पानी; जल । ४. घर । ५. दश-नामी संन्यासीहरूको एक उपाधि ।

वन-उपोदकी-ना० [सं०] जङ्गलमा हुने एक जातको पवै;
वन-पवै ।

वन-कदली-ना० [सं०] जङ्गली केरा ।

वन-कपास-ना० [वन+कपास] १. पाँच-पाँच कुना परेका
पात हुने, पहेँला फूल फुल्ने, सेता भूवादर फल फल्ने एक
जातको रूख । २. त्यसैका फलको कपास ।

वन-कपोतक-ना० [सं०] १. बजेवा । २. मलेवा ।

वनकर-ना० [सं० वन+चर] १. बाँदर । (वि०) २.
जङ्गली; बनुवा ।

वन-करी-ना० [सं०] जङ्गली हात्ती ।

वन-करेलो-ना० [वन+करेलो] वन-करेलो ।

वन-कर्कलो-ना० [वन+कर्कलो] वन-कर्कलो ।

वनकस-ना० [सं० वन+कर] वनकस ।

वन-कुक्कुट-ना० [सं०] लुईचे ।

वन-कुञ्जर-ना० [सं०] जङ्गली हात्ती ।

वन-कुसुम-ना० [सं०] एक जातको जङ्गली कुसुम फूल;
अरण्य-कुसुम्भ ।

वन-केरा-ना० [वन+केरा] वन-केरा ।

वन-कोद्व-ना० [सं०] वन-कोदो ।

वन-खण्ड-ना० [सं०] जङ्गल ।

वन-गर्दभ-ना० [सं०] वन-गधा ।

वन-गाहन-ना० [सं०] बाक्लो वन; घोर जङ्गल ।

वन-गुइँठा-ना० [वन+गुइँठा] वन-गुइँठा ।

वन-चम्पक-ना० [सं०] वन-चाँप; काठे-चाँप ।

वन-चर-ना० [सं०] १. वनमा घुम्ने वा रहने प्राणी; जङ्गली
प्राणी । २. जन्तु; पशु ।

वन-चाँप-ना० [वन+चाँप] काठे-चाँप ।

वन-चारी-ना० [सं०] १. वन-चर । (वि०) २. वनमा
घुम्ने वा रहने ।

वनज-वि० [सं०] वनमा उत्पन्न हुने; जङ्गली ।

वन-जन्तु-ना० [सं०] वनमा हुने जन्तु; जङ्गली जनावर ।

वन-जाँच-ना० [वन+जाँच] वन-जाँच ।

वन-झाँकी-ना० [वन+झाँकी] वन-झाँकी ।

वन-तरुल-ना० [वन+तरुल] वन-तरुल ।

वन-तुलसी-ना० [सं०] बाबरी ।

वन-तोरियाँ-ना० [वन+तोरियाँ] वन-तोरियाँ ।

वनद-ना० [सं०] बादल ।

वन-दमना-ना० [वन+दमना] हिमालयमा हुने एक जातको
दमना ।

वन-देवता-ना० [सं०] वनका अधिष्ठाता देवता ।

वन-देवी-ना० [सं०] वनकी अधिष्ठात्री देवी ।

वन-धान्य-ना० [सं०] जङ्गली अन्न ।

वन-पिप्पलिका-ना० [सं०] सानो वन-पिल्ला ।

वन-प्रिय-ना० [सं०] १. कोइली । २. दालचीनीको
वृक्ष ।

वन-विमिरो-ना० [वन+विमिरो] जङ्गली विमिरो; देव-
द्वती ।

वन-विरालो-ना० [वन+विरालो] वन-विरालो ।

वन-भतेर-ना० [वन+भतेर] वन-भतेर ।

वन-भात-ना० [वन+भात] वन-भात ।

वन-भूमि-ना० [सं०] १. वन । २. वनस्थली ।

वन-मक्षिका-ना० [सं०] डाँस ।

वन-मल्लिका-ना० [सं०] सेवन्तीको लहरो वा फूल ।

वन-महोत्सव-ना० [सं०] १. वनको सुरक्षा गर्ने र वन
बढाउने उद्देश्यले अनेक थरीका बिस्वाहरू लगाएर
मनाइने उत्सव । २. वनमा मनाइने ठूलो उत्सव ।

वन-मानुष-ना० [सं०] वन-मान्छे ।

वन-मान्छ-ना० [वन+मान्छे] वन-मान्छे ।

वन-माला-ना० [सं०] १. मौसमी फूल र पात उनेर
बनाइएको माला । २. तुलसी, कुन्द, मन्दार, पारिजात र
सरोरुह-यी पाँच प्रकारका फूलहरू उनेर बनाइएको माला ।
३. घुँडासम्म लत्रने, फूलको माला । ४. जङ्गली फूलहरू
उनेर बनाइएको माला ।

वन-माली-वि० [सं०] १. वन-माला लाउने । (ना०)
२. कृष्ण ।

वनमृत-ना० [सं०] मेघ ।

वन-मेथी-ना० [वन+मेथी] पहेँलो फूल फुल्ने जङ्गली मेथी ।

वन-यवानी-ना० [सं०] अजमोदा ।

वन-राज-ना० [सं०] सिंह ।

वन-राजि-ना० [सं०] वन-राजी ।

वन-राजी-ना० [सं०] १. वन; जङ्गल । २. वनको
शृङ्खला ।

वनरुह-ना० [सं०] कमलको फूल ।

वन-लक्ष्मी-ना० [सं०] १. वनको शोभा । २. केरा ।

वन-वास-ना० [सं०] १. वनमा रहने काम । २. धार्मिक
उद्देश्यले वा सजाय भोग्न वनमा गई बस्ने काम ।

वन-वासी-वि० [सं०] १. वनमा रहने । २. वनप्रस्थी ।

वन-शोभत-ना० [सं०] कमल ।

वन-सठी-ना० [सं०] कालो-हलेदो ।

वन-सरोजिनी-ना० [सं०] कपासको बोट ।

वन-सहचर-ना० [सं०] रातो फूल फुल्ने एक जातको सहचर
बूटी ।

वन-सूँप-ना० [वन+सूँप] सेतो फूल फुल्ने जङ्गली सूँप ।

वन-सूरण-ना० [सं०] गुर्बो ।

वनस्थ-ना० [सं०] १. वनमा बस्ने व्यक्ति । २. वनप्रस्थी ।
३. हरिण ।

वनस्थली-ना० [सं०] जङ्गलभित्रको जमीन; वन-भूमि ।

वनस्था-ना० [सं०] १. पीपलको वृक्ष । २. बरको वृक्ष ।

वनस्पति-ना० [सं०] १. फूल नफुली फल लाग्ने वृक्ष । २.
बोट, बिस्वा, लता आदि ।

वनस्पति-घिउ-वसन

वनस्पति-घिउ-ना० [वनस्पति+घिउ] ज्यापु, बदाम, नखिल
आदिको तेल संशोधन गरी घिउजस्तो बनाएको पदार्थ ।
वनस्पति-विज्ञान-ना० [सं०] वनस्पति-शास्त्र ।
वनस्पति-शास्त्र-ना० [सं०] बोट-बिरुवाहरूको जाति, अङ्ग
आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र; वनस्पति-विज्ञान ।
वन-हरिद्रा-ना० [सं०] वन-हलेदो ।
वन-हास-ना० [सं०] १. काँस (झार) । २. कुन्दको फूल ।
वनानि-ना० [सं०] वनमा लाग्ने आगो; डढेलो; दावानल ।
वनाटु-ना० [सं०] हरियो र ठूलो एक जातको झींगो ।
वनान्त-ना० [सं०] १. वनको भूमि । २. वनको सीमान्त
भाग ।
वनान्तर-ना० [सं०] १. अन्य वन । २. वनको भित्री
भाग ।
वनि-ना० [सं०] १. अग्नि । २. थुप्रो; राशि । ३. याचना ।
४. कामना; अभिलाषा ।
वनिका-ना० [सं०] १. स्त्री । २. पत्नी । ३. प्रेमिका ।
वनिता-ना० [सं०] आइमाई; स्त्री ।
वनी-ना० [सं०] सानो वन ।
वनेचर-ना० [सं०] १. वन-चर । २. ऋषि; मुनि । ३. वन-
मानुष । ४. राक्षस ।
वनैया-वि० [सं० वन+ऐया] बनैया ।
वनोपल-ना० [सं०] जङ्गली गुइँठो; पकला ।
वनीका-ना० [सं०] १. तपस्वी । २. जङ्गलमा बस्ने
जीव-जन्तु । ३. वन-वासी व्यक्ति ।
वनौषधि-ना० [सं०] जङ्गली जडी-बूटी ।
वन्दक-ना० [सं०] १. वन्दना वा स्तुति गर्ने व्यक्ति । २.
प्रशंसक ।
वन्दन-ना० [सं०] १. स्तुति; वन्दना । २. प्रणाम; नम-
स्कार । ३. पूजा; अर्चना ।
वन्दना-ना० [सं०] १. स्तुति; प्रार्थना; गुण-गान । २.
पूजा; अर्चना ।
वन्दनीय-वि० [सं०] १. वन्दना गर्न योग्य; स्तुति गर्न
योग्य । २. प्रणाम गर्न योग्य ।
वन्दनीया-ना० [सं०] १. हरताल । २. गोरचन ।
वन्दा-ना० [सं०] १. अर्को रुखमा उम्रने बिरुवा;
ऐजेर । २. कमारो । ३. भिक्षा माग्ने स्त्री ।
वन्दाक-ना० [सं०] कमारो; सेवक ।
वन्दाह-वि० [सं०] १. वन्दना गर्न योग्य; स्तुत्य । (ना०)
२. गुण-गान; प्रशंसा । ३. सेवक; कमारो ।
वन्दि-ना० [सं०] वन्दी ।
वन्दित-वि० [सं०] १. नमस्कार गरिएको; वन्दना गरि-
एको । २. थुनिएको; कैद गरिएको ।
वन्दितव्य-वि० [सं०] वन्दना गर्न योग्य; वन्दनीय ।
वन्दिता-ना० [सं०] १. वन्दना गर्ने व्यक्ति । २. प्रशंसक ।
वन्दी-ना० [सं०] १. थुन्ने काम; कैद । २. कैदमा परेको

व्यक्ति; थुनुवा । ३. वन्दना; स्तुति । ४. भन्दाङ;
सोपान । ५. वन्दना गर्ने व्यक्ति; चारण ।
वन्दीखान-ना० [वन्दीखाना] बन्दीखान ।
वन्दीखाना-ना० [वन्दीखाना] बन्दीखाना ।
वन्दीगृह-ना० [सं०] झ्यालखाना; कारा-गृह ।
वन्दी-जन-ना० [सं०] राजाको स्तुति-गान गर्ने एक
जाति ।
वन्दी-पाल-ना० [सं०] कैदीहरूको रेख-देख गर्ने अधिकारी ।
वन्द-वि० [सं०] वन्दना गर्न योग्य; वन्दनीय ।
वन्ध्य-वि० [सं०] फल-फूल नलाग्ने; निष्फल ।
वन्ध्या-ना० [सं०] १. छोरा-छोरी नपाउने स्त्री; बाँझी ।
२. थारो पशु ।
वन्ध्या-कर्कटिका-ना० [सं०] ऐरेलु फल ।
वन्ध्या-कर्कटकी-ना० [सं०] चठेल लता वा फल ।
वन्ध्या-पुत्र-ना० [सं०] कल्पित वस्तु ।
वन्य-वि० [सं०] १. बनैया; जङ्गली । २. वनमा पैदा
हुने; जङ्गलमा पाइने । (ना०) ३. जङ्गली जनावर ।
४. जङ्गली बोट-बिरुवा ।
वन्य-रसोन-ना० [सं०] हिङ्गुपत्री; जिम्बु ।
वन्य-वृत्ति-ना० [सं०] १. जङ्गलमा उत्पन्न हुने वस्तु ।
२. त्यस्ता वस्तुको बिक्रीबाट जीविका गर्ने व्यक्ति ।
वपन-ना० [सं०] १. बीउ छर्नु; रोप्नु । २. कपाल
खौरनु; मुण्डन । ३. शुक्र; वीर्य । ४. कपडा आदि
बुन्ने काम ।
वपनी-ना० [सं०] १. नाऊको पसल । २. लुगा बुन्ने ज्यावल ।
३. कपडा आदि बुन्ने कारखाना वा ठाउँ ।
वपनीय-वि० [सं०] १. रोप्न लायक; छर्न योग्य (बीउ,
बोट आदि) । २. मुण्डन गर्न योग्य । ३. बुन्ने लायक
वा सकिने ।
वपी-ना० [सं०] सानो जलाशय; पनेरो; कूवा ।
वपु-ना० [सं०] शरीर; देह ।
वपुमान्-वि० [सं०] शरीर-धारी; देही ।
वप्र-ना० [सं०] १. माटाको थुप्रो; ढिस्कुरो; थुम्को ।
२. पर्खाल । ३. शिखर; चुचुरो ।
वप्र-क्रीडा-ना० [सं०] साँढे, हात्ती आदिले सिँगौरी खेल्ने
काम ।
वफा-ना० [अ० वफा] १. आफ्नो बोली पूरा गर्ने काम ।
२. कर्तव्य-पालन ।
वफादार-वि० [अ० वफा+दार (फा०)] १. आफ्नो कर्तव्य
पूरा गर्ने । २. स्वामी-भक्त ।
वफादारी-ना० [अ० वफा+दारी (फा०)] १. वफादार
हुने भाव । २. स्वामी-भक्ति ।
वबाल-ना० [अ०] १. भार । २. आपत्ति; टन्टा ।
वम-ना० [सं०] छाद; बान्ता ।
वमन-ना० [सं०] छादने काम; बान्ता ।

वमि-ना० [सं०] १. वमन हुने रोग । २. वमन गराउने एक औषध । ३. अग्नि । ४. धूर्त ।
 वमित-वि० [सं०] छादिएको; वमन गरिएको ।
 वम्भ-ना० [सं०] बाँस ।
 वस्त्री-ना० [सं०] १. कमिलो । २. धमिरो ।
 वय-ना० [सं०] १. उमेर; अवस्था । २. जवानी; तारुण्य । ३. पक्षी ।
 वयःसन्धि-ना० [सं०] बाल्यावस्था र तरुणावस्थाका बीचको अवस्था ।
 वयःस्थ-वि० [सं०] १. जवान; तरुनो । २. बलियो; बलिष्ठ । ३. प्रौढ । (ना०) ४. उमेर मिल्दो साथी; दौतरी ।
 वयस्क-वि० [सं०] १. समान उमेर वा अवस्थाको । २. उमेर पुगेको; बालिग; उमेददार ।
 वयस्क-मताधिकार-ना० [सं०] लिङ्ग, वर्ण, धर्म आदिको भेद नभई निश्चित उमेर पुगेका सबै नागरिकले निर्वाचनमा प्रतिनिधि छान्न मत दिन पाउने अधिकार ।
 वयस्थ-वि० [सं०] वयःस्थ ।
 वयस्य-वि० [सं०] १. एकै उमेरको; सम-वयस्क । २. एउटै समयको; सम-सामयिक । (ना०) ३. साथी; मित्र ।
 वयस्या-ना० [सं०] सखी; सहेली ।
 वयोवृद्ध-वि० [सं०] उमेर ढल्केको; बूढो; वृद्ध ।
 वर-ना० [सं०] १. कन्याका साथ विवाह गर्न निश्चय भएको केटो । २. दुलहो; पति । ३. जुवाइँ । ४. देवतासँग मागिने मनोरथ । ५. देवता वा ठूला मानिससँग मागेर प्राप्त भएको फल वा सिद्धि । ६. अरु नाम शब्दका पछिल्लिर लागी श्रेष्ठताको भाव बुझाउने शब्द । (उदा०—गुरुवर, कविवर इत्यादि ।) (वि०) ७. उत्तम; श्रेष्ठ ।
 वर-ना० यो० [सं० अवार] आफूतिर; नजीक; समीप ।
 वर-अव्य० [ने०] कुनै काम सुविधासाथ गरी अर्को काम पनि गर्न आदेश दिँदा क्रिया-पदका पछि फाँकीझैँ जोरिने शब्द । (उदा०—खाऊ-वर र चाँडै आऊ ।)
 वरक-ना० [सं०] ठूलो-कागुनु ।
 वरञ्च-संयो० [सं०] १. तैपनि; अपितु । २. तर; किन्तु ।
 वरट-ना० [सं०] १. हाँस; हंस । २. बाक्लो ।
 वरटा-ना० [सं०] १. बारुलो कीरो । २. पोथी हाँस ।
 वरटी-ना० [सं०] वरटा ।
 वरण-ना० [सं०] १. कुनै मङ्गल कार्य गर्नुभन्दा पहिले यजमानले ब्राह्मणहरूलाई वस्त्र, आसन, दक्षिणा आदि दिएर गर्ने पूजा । २. विवाहमा कन्याले दुलहालाई रोज्ने काम । ३. रोज्ने काम ।
 वरणी-ना० [सं० वरण] विवाहमा जन्ती आइपुग्नासाथ दुलहीका बाबुले दुलहालाई षोडशोपचारले गर्ने पूजा ।

वरणीय-वि० [सं०] १. वरण गर्न योग्य; रोज्न लायक । २. ग्रहण गर्न योग्य; ग्राह्य ।
 वरत्र-क्रि० यो० [वर+अत्र(सं०)] यस लोकमा; यसै जगत्मा ।
 वर-दान-ना० [सं०] देवताले प्रसन्न भएर भक्तलाई दिएको अभीष्ट वस्तु वा सिद्धि ।
 वर-दायक-वि० [सं०] वर दिने; वर-दाता ।
 वरदी-ना० [अ० वर्दी] कुनै विशेष विभागका कर्मचारीहरूले लाउन नियत गरिएको एकै किसिमको विशिष्ट पोशाक; उर्दी-पोशाक ।
 वरना-क्रि० यो० [फा० वर्नः] यस्तो नभए; नत्र ।
 वरन्-अव्य [सं० वरम्] तर; बरु; प्रत्युत ।
 वर-पक्ष-ना० [सं०] जन्ती; बरियाँत; दुलहापट्टिका मानिस ।
 वर-पर-ना० यो० [वर+पर] १. नजीकमा; यता-उति । (ना०) २. छर-छिमेक ।
 वर-माला-ना० [सं०] १. स्वयंवरका समयमा दुलहीले दुलहालाई लगाइदिने माला । २. दूबो र महुवाका फूलको माला ।
 वर-यात्रा-ना० [सं०] विवाहमा उत्सवपूर्वक दुलहाले आफ्ना इष्ट-मित्रहरूसहित कन्या लिन जाने काम; बरियाँत; जन्त ।
 वर-यात्री-ना० [सं०] जन्तीमा जाने व्यक्तिहरू; बरियाँत ।
 वर-वर्णिनी-ना० [सं०] स्वयंवर गर्न तयार भएकी कन्या ।
 वराक-ना० [सं०] १. शिव । (वि०) २. दीन; दुःखी । ३. दयनीय । ४. अभागी ।
 वराङ्ग-ना० [सं०] १. शिर; माथ । २. भग; योनि । ३. सुन्दर शरीर । ४. हात्ती । ५. विष्णु ।
 वराङ्गना-ना० [सं०] सुन्दरी स्त्री ।
 वराङ्गी-ना० [सं०] राम्रो शरीर भएकी स्त्री; सुन्दरी स्त्री ।
 वराट-ना० [सं०] १. कौडी । २. डोरी ।
 वराटक-ना० [सं०] १. कौडी । २. कमल-गट्टा । ३. डोरी ।
 वराटिका-ना० [सं०] १. कौडी । २. नागकेशर । ३. तुच्छ वस्तु ।
 वरारोहा-वि० [सं०] १. नितम्ब ठूलो भएकी; नितम्बिनी । (ना०) २. सुन्दरी स्त्री ।
 वराह-ना० [सं०] १. सुँगुर । २. विष्णुका दशावतार-मध्ये एक । ३. वराह-अवतारको माहात्म्य वर्णन भएको एक महापुराण ।
 वराह-अवतार-ना० [सं०] विष्णुका दश अवतारमध्ये तेस्रो अवतार ।
 वराह-कन्द-ना० [सं०] वाराही-कन्द ।
 वराह-कल्प-ना० [सं०] विष्णुले वराहको अवतार लिएको समय; वाराह-कल्प ।

वराह-क्षेत्र-वर्ज्य

वराह-क्षेत्र-ना० [सं०] नेपालको मोरङ जिल्लामा पर्ने, सप्त-कोसी र कोकाहा नदीका सङ्गममा रहेको एक तीर्थ। (यहाँ वराह भगवान्को मन्दिर छ।)

वराह-मिहिर-ना० [सं०] ज्योतिषका एक प्रसिद्ध आचार्य (विक्रमादित्यका नव-रत्नमध्ये एक)।

वरि-ना० यो० [वर] १. वरतिर; वर। २. हल्ले जोत्न लागेका गोरुलाई फर्काउँदा वा 'वरतिर आ' भन्दा प्रयोग गर्ने शब्द।

वरि-परि-ना० यो० [वर+पर] १. चारैतिर; चौतर्फ। २. नजीकमा; यता-उति; वर-पर।

वरिवस्था-ना० [सं०] १. पूजा। २. सेवा; सुश्रूषा।

वरिष्ठ-वि० [सं०] १. सबभन्दा असल; श्रेष्ठतम। २. उच्च कोटिको। ३. अति ठूलो। (ना०) ४. तिब्रो पक्षी। ५. सुन्तलाको वृक्ष। ६. ताँवो (धातु)। ७. मरीच।

वरी-अव्य० [ने०] भूत-कालिक क्रियाका पछि फाँकी शब्द-झँ लागेर त्यो काम सुविधासाथ समाप्त गरी पछि अर्को काम हुने भाव बुझाउने शब्द। (उदा०-त्यो त खाई-वरी आइसकेछ।)

वरीयान्-वि० [सं०] १. श्रेष्ठ; प्रधान। २. जवान; नवयुवक। (ना०) ३. ज्योतिषका सत्ताईस योगमध्ये एक।

वरीवर्द-ना० [सं०] वलीवर्द।

वरुण-ना० [सं०] १. जलका अधिपति र पश्चिमका दिक्पाल मानिएका एक वैदिक देवता। २. जल; पानी। ३. सूर्य। ४. नेपच्यून। ५. आकाश।

वरुणालय-ना० [सं०] समुद्र।

वरुथ-ना० [सं०] १. शत्रुका प्रहारबाट रथलाई बचाउनाका निमित्त लगाइने आवरण। २. कवच। ३. ढाल। ४. समूह। ५. सेना। ६. घर।

वरुथिनी-ना० [सं०] सेना; फौज।

वरुथी-ना० [सं०] सेना; फौज।

वरेण्य-वि० [सं०] १. मुख्य; प्रधान। २. पूज्य; आदरणीय। ३. इच्छा गर्ने योग्य; रोज्न लायक।

वर्कनु-अ० क्रि० [वर+नु] १. वरतिर आउनु; नजीकमा आउनु। २. वरतिर फर्कनु; फिर्ता आउनु।

वर्कर-ना० [सं०] १. जवान; तरुनो। २. बाख्रो, भेडो, च्याङ्ग्रो आदि पशु।

वर्काइ-ना० [वर्काउ+आइ] वर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।

वर्काइ-ना० [वर्क+आइ] वर्कने किसिम, क्रिया वा भाव।

वर्काइनु-स० क्रि० [वर्काउ+इ+नु] पल्टाइनु; ('वर्कनु'-को प्रे० क्रि०)।

वर्काउनु-स० क्रि० [वर्क+आउ+नु] १. पल्टाउनु; तल-माथि पार्नु। २. फर्काउनु; फर्कन लाउनु; ('वर्कनु'-को प्रे० क्रि०)।

वर्कङ्ग-कमिटी-ना० [अं०] कार्य-कारिणी समिति।

वर्कनु-अ० क्रि० [वर्क+इ+नु] १. वर्कनु। २. वरतिर आइनु; ('वर्कनु'-को भा० क्रि०)।

वर्क्याइ-ना० [वर्क+याइ] वर्कने किसिम, क्रिया वा भाव।

वर्ग-ना० [सं०] १. जाति, धर्म, पेशा, वर्ण, स्तर, आकार आदिका दृष्टिले समान अनेक वस्तुहरूको समूह। २. दल; जमात। ३. श्रेणी; कक्षा। ४. एकै स्थानबाट उच्चारण हुने अक्षरहरूको समुदाय। ५. ग्रन्थको विभाग; परिच्छेद। ६. दुइ समान अङ्क वा सङ्ख्याको गुणन-फल। ७. लम्बाइ र चौडाइ बराबर भएको चतुष्कोण क्षेत्र।

वर्ग-फल-ना० [सं०] १. दुइ समान राशिहरूको गुणन-फल।

वर्ग-मूल-ना० [सं०] गुणन गर्दा वर्गाङ्क निस्कने कुनै वर्गको अङ्क। (उदा०-१-को वर्ग-मूल ३ हो।)

वर्गाङ्क-ना० [सं०] दुइ समान अङ्कको गुणन गर्दा निस्कने फल।

वर्गान्त्य-ना० [सं०] अक्षरका वर्गहरूमध्येका अन्तिम वर्ण; ड, ङ, ण, न एवम् म-यी अनुनासिक वर्ण।

वर्गी-वि० [सं०] कुनै वर्गको; वर्गीय।

वर्गिकरण-ना० [सं०] धेरै थरी वस्तु वा व्यक्तिहरूको तिनी-हरूका वर्गअनुसार भाग छुट्ट्याउने काम; वर्गको विभाजन।

वर्गिकृत-वि० [सं०] वर्ग छुट्ट्याइएको; वर्गको विभाजन गरिएको।

वर्गीण-वि० [सं०] कुनै वर्गसित सम्बद्ध भएको; वर्गीय।

वर्गीय-वि० [सं०] १. कुनै वर्गसित सम्बन्ध भएको; वर्गको। (ना०) २. एउटै वर्गको सदस्य।

वर्ग्य-वि० [सं०] १. वर्गको; वर्गीय। (ना०) २. सहयोगी व्यक्ति। ३. सहपाठी व्यक्ति।

वर्च-ना० [सं०] १. कान्ति; तेज। २. रूप। ३. शक्ति। ४. विष्ठा।

वर्चस्क-ना० [सं०] १. तेज; कान्ति। २. श्रेष्ठता; उत्तमता। ३. विष्ठा।

वर्चस्वान्-वि० [सं०] १. तेजस्वी। २. शक्ति-शाली।

वर्चस्वी-वि० [सं०] १. तेजस्वी। २. पराक्रमी; शक्ति-शाली। (ना०) ३. चन्द्रमा। ४. तेजस्वी व्यक्ति।

वर्ज-ना० [सं०] १. त्याग्ने काम; परित्याग। (वि०) २. छोडिएको; परित्यक्त।

वर्जक-वि० [सं०] १. छोड्ने; त्याग्ने। २. निषेध गर्ने।

वर्जन-ना० [सं०] १. निषेध; मनाही। २. छोड्ने काम; त्याग। ३. हिंसा; वध।

वर्जनीय-वि० [सं०] १. मनाही गर्न योग्य; निषेध गर्नु-पर्ने। २. छोड्न योग्य; त्याज्य। ३. अनुचित।

वर्जयिता-वि० [सं०] १. छोड्ने; त्याग्ने। २. निषेध गर्ने।

वर्जित-वि० [सं०] १. छोडिएको; त्यक्त। २. निषेध गरिएको; मनाही गरिएको। ३. रहित।

वर्ज्य-वि० [सं०] वर्जनीय।

वर्ण-ना० [सं०] १. पदार्थमा हुने रातो, कालो, पहुँलो आदि भेद; रङ्ग । २. रङ्गाउने पदार्थ; रोगन । ३. हिन्दू धर्मअनुसार ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य र शूद्र-यी चार भेद । ४. अकारादि अक्षरको चिह्न; अक्षर । ५. गोरो, कालो, फुस्रो, पहुँलो र रातो—यी पाँच थरी मनुष्य जातिका भेद । ६. बाह्य रूप; आकृति । ७. भेद; प्रकार । ८. गायनको प्रत्यक्ष क्रिया वा तरीका । (यसका स्थायी, आरोही, अवरोही र सञ्चारी—यी चार भेद छन् ।)

वर्णक-ना० [सं०] १. नकाब; बुर्का । २. अभिनेताको पोशाक ।

वर्ण-तूलिका-ना० [सं०] चित्र लेख्ने बुरुश; कूची ।

वर्ण-धर्म-ना० [सं०] वर्णअनुसारको पेशा, कर्तव्य वा स्वभाव ।

वर्णन-ना० [सं०] १. विस्तारपूर्वक भनिने कथन; वखान; बयान । २. कुनै वस्तु, घटना, कुराकानी आदि राम्ररी जानिने लक्षण आदिले युक्त कथन; विवरण । ३. प्रशंसा; तारीफ ।

वर्णना-ना० [सं०] वर्णन ।

वर्णनातीत-वि० [सं०] वर्णन वा वखान गर्न नसकिने; अवर्णनीय ।

वर्णनात्मक-वि० [सं०] वर्णन-युक्त; वर्णनसहितको; वर्णनले परिपूर्ण ।

वर्णनीय-वि० [सं०] वर्णन गर्न योग्य; वर्णन गर्न सकिने ।

वर्ण-पट-ना० [सं०] कैंटा-केटीलाई अक्षरको परिचय गराउनाका निम्ति अकारादिका क्रमले अक्षरहरू छापिएको ठूलो पत्र; एफ किसिमको वर्ण-माला ।

वर्ण-परिचय-ना० [सं०] १. अक्षरको ज्ञान । २. अक्षरको ज्ञान गराउने पुस्तिका; वर्ण-माला ।

वर्ण-भेद-ना० [सं०] १. हिन्दूहरूमा गरिएको ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि चार वर्णको विभाग; जातीय उच्चता वा नीचताको भिन्नता वा भेद-भाव । २. रङ्गका दृष्टिले मनुष्य-जातिमा गरिने भेद-भाव ।

वर्ण-माला-ना० [सं०] १. कुनै लिपिका अक्षरहरू क्रमसँग लेखिएको सूची । २. कखहरा पढाउने पुस्तक; वर्ण-परिचय ।

वर्ण-विचार-ना० [सं०] वर्ण वा अक्षरहरूको स्वरूप, भेद, उच्चारण, प्रयोग आदिको विवेचना गर्ने व्याकरणको नियम वा अङ्ग ।

वर्ण-विन्यास-ना० [सं०] वर्ण-विवृति ।

वर्ण-विपर्यय-ना० [सं०] निरुक्त-शास्त्रअनुसार शब्दका वर्णहरू अगि-पछि पर्ने काम; शब्दका अक्षरहरू अगाडिको पछाडि वा पछाडिको अगाडि हुने काम ।

वर्ण-विभाग-ना० [सं०] १. सनातन-धर्मअनुसार ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य र शूद्र—यी चार विभाग । २. रङ्गका दृष्टिले मनुष्य-जातिमा छुट्ट्याइने वर्ग ।

वर्ण-विवृति-ना० [सं०] हिज्जे; अक्षर-विन्यास ।

वर्ण-वृत्त-ना० [सं०] वर्णको सङ्ख्या अथवा तिनको लघु-गुरुको क्रमको विचार गरी लेखिएको पद्य ।

वर्ण-वैकृत-ना० [सं०] जाति-च्युत हुनु ।

वर्ण-व्यत्यय-ना० [सं०] वर्ण-विपर्यय ।

वर्ण-व्यवस्था-ना० [सं०] वर्ण-सम्बन्धी व्यवस्था वा विभाजन (हिन्दू धर्मको) ।

वर्ण-संसर्ग-ना० [सं०] दुइ भिन्न जातिका स्त्री-पुरुषको विवाह-बाट भएको संसर्ग ।

वर्ण-सङ्कर-ना० [सं०] दुइ भिन्न जातिका आमा-बाबुबाट उत्पन्न सन्तान; ठिमाहा ।

वर्ण-समाभ्यास-ना० [सं०] वर्ण-माला ।

वर्णात्मक-वि० [सं०] अक्षरमा लेख्न सकिने वा लेखिएको (शब्द) ।

वर्णात्मा-ना० [सं०] शब्द; पद ।

वर्णान्तर-ना० [सं०] भिन्न जाति; पृथक् जाति ।

वर्णान्ध-वि० [सं०] १. रातो, हरियो, पहुँलो आदि रङ्ग छुट्ट्याउन नसक्ने आँखाको रोग लागेको । २. अपना वर्णको घमण्डले मत्त ।

वर्णाश्रम-ना० [सं०] सनातन-धर्मअनुसार ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि चारै वर्णले पालन गर्नुपर्ने ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ र संन्यास—यी चार आश्रम ।

वर्णाश्रम-धर्म-ना० [सं०] सनातन-धर्मअनुसार ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि चारै वर्णले ब्रह्मचर्य आदि आश्रममा रहेर यस लोकको र पर-लोकको कल्याण प्राप्त गर्ने धर्म ।

वर्णित-वि० [सं०] १. वर्णन गरिएको; बयान गरिएको । २. भनिएको; कथित । ३. तारीफ गरिएको; प्रशंसित ।

वर्णी-वि० [सं०] वर्णको; वर्ण-सम्बन्धी ।

वर्ण्य-वि० [सं०] १. वर्णन गर्न योग्य; वर्णनीय । (ना०) २. प्रस्तुत विषय । ३. उपमेय ।

वर्तक-ना० [सं०] १. बटुवाई । २. बटुवा; यात्री । (वि०) ३. रहने; अस्तित्व भएको ।

वर्तन-ना० [सं०] १. रहने काम; बसाइ । २. व्यवहार । ३. घुमाउनु; चक्कर खुवाउनु । ४. भाँडो; बर्तन; पात्र । ५. जीविका ।

वर्तनी-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग । २. जीवन; जिन्दगी । ३. कुट्ने काम; पिँच्ने काम ।

वर्तमान-वि० [सं०] १. यस समय भइरहेको; हाल चलिरहेको । २. उपस्थित; विद्यमान । ३. आज-कालको; आधुनिक । (ना०) ४. व्याकरणमा कुनै काम हाल भइरहेको सूचित गर्ने काल; ५. मौजूद समय । ६. चलिरहेको व्यवहार ।

वर्ति-ना० [सं०] १. कपडा, रुवा आदि बाटेर बनाएको बत्ती; वर्तिका । २. औषधमा भिजाई घाउमा घुसाने टालो; सुत्लो ।

वर्तिक-ना० [सं०] बटुवाई चरो ।

वर्तिका-ना० [सं०] १. बत्ती; सुत्लो; सलेदो । २. सलाई । ३. पेन्सिलजस्तो लेख्ने साधन । ४. बटुवाई ।

वर्तित-वर्षिक

वर्तित-वि० [सं०] १. घुमाइएको; चक्कर खुवाइएको ।
 २. बिताइएको ।
 वर्ती-वि० [सं०] अरु शब्दका पछि लागी 'रहेको', 'स्थित'
 आदि अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०—निकट-वर्ती, दूर-वर्ती,
 इत्या० ।)
 वर्ती-ना० [सं०] वर्ति ।
 वर्तुल-वि० [सं०] १. बाटुलो; वृत्ताकार । (ना०) २.
 नाङ्गले-माछो । ३. केराउ । ४. भकुन्डो ।
 वर्तुलाकार-वि० [सं०] बाटुलो; वृत्ताकार ।
 वर्तुलाकृति-वि० [सं०] वर्तुलाकार ।
 वर्त्म-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग । २. प्रथा; चलन ।
 ३. आँखाको पलक । ४. स्थान । ५. आश्रय । ६. छेउ ।
 वर्त्मनि-ना० [सं०] वर्त्मनी ।
 वर्त्मनी-ना० [सं०] बाटो; मार्ग ।
 वर्दी-ना० [अ०] वरदी ।
 वर्द्ध-ना० [सं०] १. बढ्ने काम; वृद्धि । २. सीसा । ३.
 सिन्दूर । ४. काट्ने काम ।
 वर्द्धक-वि० [सं०] १. बढाउने; वृद्धि गर्ने । २. काट्ने;
 ताछ्ने । (ना०) ३. सिकर्मी ।
 वर्द्धकी-ना० [सं०] सिकर्मी ।
 वर्द्धन-ना० [सं०] १. बढ्ने काम; वृद्धि । २. काट्नु;
 ताछ्नु । ३. उत्पत्ति; अभ्युदय ।
 वर्द्धनी-ना० [सं०] १. कूचो । २. जल-पात्र; कमण्डलु ।
 ३. मुर्दा लाने खट; शव-यान ।
 वर्द्धमान-वि० [सं०] १. बढ्ने; वृद्धि-शील । २. जैन
 धर्मका प्रवर्तक तीर्थङ्कर ।
 वर्द्धमानक-ना० [सं०] १. माटाको दियो; पाला; कपनी ।
 (वि०) २. खूब बढ्ने किसिमको ।
 वर्द्धयिता-वि० [सं०] बढाउने; वृद्धि गर्ने ।
 वर्द्धित-वि० [सं०] १. बढेको; वृद्धि भएको । २. काटि-
 एको । ३. भरिएको ।
 वर्द्धिष्णु-वि० [सं०] बढ्ने किसिमको; वृद्धि-शील ।
 वर्द्ध-ना० [सं०] १. छाला; चर्म । २. सीसा ।
 वर्ध-ना० [सं०] वर्द्ध ।
 वर्धक-वि० [सं०] वर्द्धक ।
 वर्धकी-ना० [सं०] सिकर्मी ।
 वर्धन-ना० [सं०] वर्द्धन ।
 वर्धनी-ना० [सं०] वर्द्धनी ।
 वर्धमान-वि० [सं०] वर्द्धमान ।
 वर्धमानक-ना० [सं०] वर्द्धमानक ।
 वर्धयिता-वि० [सं०] वर्द्धयिता ।
 वर्धित-वि० [सं०] वर्द्धित ।
 वर्धिष्णु-वि० [सं०] वर्द्धिष्णु ।
 वर्ध-ना० [सं०] वर्द्ध ।
 वर्म-ना० [सं०] १. कवच । २. वास-स्थान ।

वर्मा-ना० [सं०] क्षत्रियहरूको एक उपाधि ।
 वर्मि-ना० [सं०] बाम माछो ।
 वर्य-वि० [सं०] १. श्रेष्ठ; उत्तम । २. छान्न योग्य; रोज्न
 लायक ।
 वर्वणा-ना० [सं०] नीलो रङ्गको एक जातको झींगो ।
 वर्वर-ना० [सं०] १. गर्धनदेखि पुच्छरसम्म डँडाल्नुमा र
 तलतिर करौँतीका दाँतजस्ता पखेटा हुने, दायाँ र बायाँ
 पेटमा सिक्रीजस्तो बुट्टा हुने, लामो एक जातको माछो ।
 २. बर्बर जाति ।
 वर्वर-चन्दन-ना० [सं०] काँडा हुने एक जातको चन्दन ।
 वर्वरी-ना० [सं०] बाबरी; बर्बरी ।
 वर्वर-ना० [सं०] बबूरको बोट ।
 वर्वर-ना० [सं०] वर्वर ।
 वर्ष-ना० [सं०] १. प्रायः तीन सय पैंसट्टी दिन वा बाह्र
 महीनाको समय; साल । २. जन्म-कालदेखि वर्तमान
 कालसम्मको समय; उमेर; आयु । ३. झरी; वृष्टि ।
 ४. वीर्य-पात । ५. पुराणअनुसार पृथ्वीका प्रधान नौ
 वटा खण्ड (कुरु, हिरण्य, रम्यक, इलावृत, हरि, केतु-
 माल, भद्राश्व, किम्पुरुष र भारत) । ६. कुनै ग्रहले
 सूर्यको एक पटक प्रदक्षिणा पूरा गर्ने अवधि ।
 वर्षक-वि० [सं०] बसाउने; वर्षा गर्ने ।
 वर्षकर-ना० [सं०] बादल; मेघ ।
 वर्षण-ना० [सं०] वर्षा; वृष्टि ।
 वर्ष-पर्वत-ना० [सं०] वर्ष वा द्वीप छुट्ट्याउने पर्वत (हिमालय,
 हेम-कूट, निषध, मेरु, चैत्र, कर्णी र शृङ्गी) ।
 वर्ष-प्रतिबन्ध-ना० [सं०] सुक्खा; अनावृष्टि ।
 वर्ष-प्रवेश-ना० [सं०] नयाँ वर्षको आरम्भ ।
 वर्ष-फल-ना० [सं०] फलित-ज्योतिषअनुसार वर्षभरको
 शुभाशुभ फलको विवरण ।
 वर्ष-बन्दी-ना० [सं०] वर्ष + बन्धन] बसौँदी ।
 वर्षर्तु-ना० [सं०] वर्षा ऋतु ।
 वर्ष-वर-ना० [सं०] अन्तःपुरको देख-रेख गर्ने नपुंसक ।
 वर्ष-वृद्धि-ना० [सं०] जन्म-दिन ।
 वर्षाश-ना० [सं०] महीना; मास ।
 वर्षा-ना० [सं०] १. पानी बर्सने काम; झरी; वृष्टि ।
 २. पानी परेजस्तै गरी कुनै वस्तु धेरै परिमाणमा माथिबाट
 झर्ने वा चारैतिरबाट आइपर्ने काम । ३. श्रावण र भाद्र
 महीनामा पर्ने ऋतु; बर्साद ।
 वर्षा-काल-ना० [सं०] पानी पर्ने समय; बर्साद; वर्षा ऋतु ।
 वर्षाङ्ग-ना० [सं०] महीना; मास ।
 वर्षानुवर्षी-वि० [सं०] प्रत्येक वर्ष हुने; हरेक साल हुने ।
 वर्षाम्बु-ना० [सं०] वर्षाको पानी; झरीको पानी ।
 वर्षाशन-ना० [सं०] वर्षभरि जीवन-निर्वाह गर्नलाई दिइने
 अन्न, वस्त्र, द्रव्य आदि; वार्षिक वृत्ति ।
 वर्षिक-वि० [सं०] १. वर्ष-सम्बन्धी; सालको । २.

वर्षा-सम्बन्धी; बसतिको ।
 वर्षित-वि० [सं०] १. बसेको; वृष्टि भएको । (ना०) २. वर्षा; वृष्टि ।
 वर्षिष्ठ-वि० [सं०] अति वृद्ध ।
 वर्षी-वि० [सं०] सालको; वर्षीय ।
 वर्षीय-वि० [सं०] वर्षको; सालको ।
 वर्षुक-वि० [सं०] वर्षा गराउने; बसाउने ।
 वर्षे-वि० [वर्षा+ए] १. वर्षा-सम्बन्धी; वर्षाको । २. वर्ष-सम्बन्धी; वर्षको ।
 वर्षेश-ना० [सं०] फलित-ज्योतिषानुसार कुनै वर्ष वा संवत्सरको स्वामी ।
 वर्षेक-वि० [सं०] वार्षिक ।
 वर्षोपल-ना० [सं०] असिना; ओला ।
 वर्ष्म-ना० [सं०] १. शरीर; देह । २. सुन्दर आकृति ।
 वर्ह-ना० [सं०] १. मयूरको प्वाँख । २. पात ।
 वर्हि-ना० [सं०] १. अग्नि । २. कुश । ३. पानी; जल ।
 वर्हिण-ना० [सं०] १. मयूर । (वि०) २. मयूरका प्वाँखले सजाइएको ।
 वर्ही-ना० [सं०] मयूर ।
 वलक-ना० [ने०] मोहीले तल्लिडलाई नियमअनुसार बुझाउनुपर्ने कोसेली वा दस्तूर; ओलक ।
 वलक-पात-ना० [वलक+पात] वलक आदि दस्तूर वा कोसेली ।
 वलभि-ना० [सं०] वलभी ।
 वलभी-ना० [सं०] १. छानाको बलो । २. घरको माथिल्लो तलाको कोठा ।
 वलम्ब-ना० [सं०] अवलम्ब ।
 वलय-ना० [सं०] १. बालो; कङ्कण । २. घेरा; मण्डल । ३. चुरा ।
 वलयित-वि० [सं०] १. घेरिएको; वेष्टित । २. घुमेको; चक्कर खाएको ।
 वलाक-ना० [सं०] बकुल्लो ।
 वलाहक-ना० [सं०] १. बादल; मेघ । २. पहाड; पर्वत । ३. बकुल्लो । ४. मोथे । ५. प्रलय-कालका सात वटा बादलमध्ये एक ।
 वलि-ना० [सं०] १. चाउरी; मुजो । २. रेखा; डोरो । ३. धार्मिक कर ।
 वलित-वि० [सं०] १. चलेको; गति-शील । २. घुमेको; चक्कर खाएको । ३. बेहलिएको; लपेटिएको । ४. चाउरी परेको ।
 वलित-वि० [सं०] चाउरिएको; चाउरी परेको ।
 वलिमान्-वि० [सं०] चाउरी परेको ।
 वलिश-ना० [सं०] वलिशी ।
 वलिशी-ना० [सं०] प्लिशी ।
 वली-ना० [ओली] ओली; किसिम; थरी; प्रकार ।

वली-ना० [सं०] वलि ।
 वली-अहद-ना० [फा०] वलेट; युवराजाधिराज ।
 वलीवर्द-ना० [सं०] १. बैल; गोरु । २. साँढे ।
 वलेट-ना० [अ० वली-अहद] राज्यका उत्तराधिकारी; युवराजाधिराज ।
 वल्क-ना० [सं०] १. रूखको बोको; वल्कल । २. माछा-को फल्लो ।
 वल्क-द्रुस-ना० [सं०] भोज-पत्रको रूख ।
 वल्कल-ना० [सं०] रूखको बोको ।
 वलगन-ना० [सं०] १. घोडाको एक चाल; डुल्की । २. घेरै बोल्नु; गफ हाँक्नु ।
 वल्गा-ना० [सं०] लगाम; बाग ।
 वल्गात-वि० [सं०] १. उफ्रेको; फड्केको । २. नाचेको । (ना०) ३. घोडाको एक चाल; डुल्की ।
 वल्गुली-ना० [सं०] चमेरो ।
 वल्मिक-ना० [सं०] १. धमिराको गोलो । २. सर्पको डुलो ।
 वल्मिकि-ना० [सं०] वल्मिक ।
 वल्मीक-ना० [सं०] १. धमिराको गोलो । २. सर्पको डुलो । ३. खुट्टो सुनिने एक रोग ।
 वल्लकी-ना० [सं०] वीणा ।
 वल्लभ-वि० [सं०] १. प्यारो; प्रिय । (ना०) २. पति; स्वामी । ३. मालिक ।
 वल्लभाचार्य-ना० [सं०] वैष्णव सम्प्रदायका एक प्रवर्तक आचार्य ।
 वल्लरि-ना० [सं०] वल्लरी ।
 वल्लरी-ना० [सं०] १. लहरो; लता । २. मञ्जरी । ३. मेथी । ४. बोझो ।
 वल्लव-ना० [सं०] १. गोप जाति । २. भान्से ।
 वल्लि-ना० [सं०] १. लहरो; लता । २. पृथ्वी ।
 वल्लिका-ना० [सं०] लहरो; लता; वेलो ।
 वल्ली-ना० [सं०] लहरो; लता ।
 वल्लो-वि० [वर+ल्लो] वरको; नजीकको ।
 वल्वज-ना० [सं०] बाबियो ।
 वल्वजा-ना० [सं०] बाबियो ।
 वव-ना० [सं०] ज्योतिषका एघार करणमध्ये एक ।
 वशंवद-वि० [सं०] १. वशमा रहेको; वश-वर्ती । २. आज्ञाकारी ।
 वश-ना० [सं०] १. काबू; अधिकार । २. स्वामित्व-जन्य अधिकार; कब्जा । ३. अल्लुई प्रभावमा पार्ने शक्ति; हैकम । ४. इच्छा; आकाङ्क्षा । ५. अरु शब्दका पछि लागेर 'कारणले' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०— भाग्य-वश, कारण-वश इत्या० ।)
 वशकर-वि० [सं०] वशमा राख्ने; अधीनस्थ पार्ने ।
 वशङ्कर-वि० [सं०] वशमा राख्ने; वश-वर्ती तूल्याउने ।

वशङ्कृत-वस्तु

वशङ्कृत-वि० [सं०] वशमा राखिएको; वश-वर्ती तुल्याइ-एको ।

वश-वर्ती-वि० [सं०] कसैका वशमा रहेको; अधीनस्थ ।
वशात्-क्रि० यो० [सं०] नाम शब्दका पछि लागेर 'वशले' वा 'ले गर्दा' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा—भाग्य-वशात्, देव-वशात् इत्या० ।)

वशित्व-ना० [सं०] १. वशमा रहनाको भाव; अधीनता ।
२. सम्मोहन । ३. योगको एक सिद्धि; वशिमा ।

वशिमा-ना० [सं०] योगबाट प्राप्त हुने, अरुलाई वशमा राख्न सक्ने एक शक्ति ।

वशिष्ठ-ना० [सं०] १. एक मन्त्र-द्रष्टा ऋषि; वशिष्ठ ।
(यी रघु-वंशी राजाहरूका पुरोहित थिए ।) २. सप्तर्षि ताराहरूमध्ये एक ।

वशीकरण-ना० [सं०] १. अभिचारद्वारा अरुलाई वशमा राख्ने काम; सम्मोहन । २. वशमा पार्नु ।

वशीकृत-वि० [सं०] वशमा राखिएको; सम्मोहित ।

वशीभूत-वि० [सं०] वशमा भएको; अधीनस्थ ।

वशेन्द्रिय-वि० [सं०] इन्द्रियलाई आफ्ना वशमा पारेको; जितेन्द्रिय ।

वश्य-वि० [सं०] १. वशमा राख्न लायक वा सकिने ।
२. वशमा राखिएको; अधीन तुल्याइको । (ना०)
३. दास ।

वषट्-ना० [सं०] यज्ञमा आहुति दिँदा उच्चारण गरिने शब्द ।

वश्यता-ना० [सं०] वशमा रहनाको भाव; अधीनता ।

वष्कय-ना० [सं०] एक वर्षको वालो ।

वष्कयणी-ना० [सं०] बर्केर्नु गाई-वस्तु ।

वष्कयिणी-ना० [सं०] बर्केर्नु गाई-वस्तु ।

वसति-ना० [सं०] वसती ।

वसती-ना० [सं०] १. वास-स्थान; घर । २. रहने काम ।
३. डेरा । ४. शिविर । ५. आधार । ६. रात्रि ।
७. वस्ती ।

वसन-ना० [सं०] १. कपडा; वस्त्र । २. ढाक्ने वस्तु; आवरण ।

वसन्त-ना० [सं०] चैत्र र वैशाख महीनामा पर्ने ऋतु; पङ्क-ऋतुमध्ये एक; ऋतु-राज ।

वसन्त-काल-ना० [सं०] वसन्त ऋतु ।

वसन्त-तिलका-ना० [सं०] चौध अक्षरको पाउ हुने एक वर्ण-वृत्त । (यसका प्रत्येक चरणमा क्रमशः तगग, भगग, दुइ जगग र अन्तमा दुइ गुरु हुन्छन् ।)

वसन्त-पञ्चमी-ना० [सं०] माघ शुक्ल पञ्चमी; श्री-पञ्चमी ।

वसन्ती-ना० [सं०] १. हल्का पहेँलो रङ्ग; पाकेका कागतीको बाँक्राको रङ्ग । (वि०) २. त्यस रङ्गको ।

वसन्तोत्सव-ना० [सं०] वसन्त-पञ्चमीका दिन मनाइने एक उत्सव; मदनोत्सव ।

वसा-ना० [सं०] १. बोसो । २. मस्तिष्क; गिदी ।

वसित-वि० [सं०] १. बसेको; रहेको; स्थित । २. वस्त्र धारण गरेको; लुगा लाएको ।

वशिष्ठ-ना० [सं०] १. पुराण-प्रसिद्ध मन्त्र-द्रष्टा एक ऋषि; ब्रह्माका एक मानस-पुत्र; वशिष्ठ । २. सप्तर्षि ताराहरूमध्ये एक ।

वसीयत-ना० [अ०] आफू मरेपछि आफ्नो सम्पत्ति यस किसिमले उपयोग गरियोस् भनी दिइने निर्देशन ।

वसीयतनामा-ना० [अ० वसीयत + नामा (फा०)] आफू मरेपछि आफ्ना अधिकारको चल र अचल सम्पत्ति यस किसिमले उपयोग होस् भनी लेखिएको कागत-पत्र; वसीयतका शर्तहरू लेखिएको कागत-पत्र ।

वसु-ना० [सं०] १. आठ वैदिक देवताहरूको समुदाय (आप वा अह, ध्रुव, सोम, धर वा धन, अनिल, अनल, प्रत्यूष र प्रभास) । २. आठको सङ्ख्या । ३. रत्न । ४. धन ।
५. सुवर्ण । ६. अग्नि । ७. जल । ८. सूर्य ।

वसुधा-ना [सं०] वसुधा ।

वसुदेव-ना० [सं०] कृष्णका पिता ।

वसुधा-ना० [सं०] पृथ्वी; धरती ।

वसुधाधिप-ना० [सं०] राजा ।

वसुधरा-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती । २. एक देवी ।

वसुमती-ना० [सं०] पृथ्वी ।

वसूल-ना० [अ० वसूल] १. कसैसित लिनुपर्ने नगद वा जिन्सी उठाउने काम; असूल । (वि०) २. पाइएको; प्राप्त ।

वसूली-ना० [वसूल + ई] अर्कासित रहेको आफ्नो धन-माल लिने काम; असूल गर्ने काम ।

वस्त-ना० [सं०] १. बोको । २. वास-स्थान; घर । ३. डेरा ।

वस्ताज-ना० [फा० उस्ताद] १. गान-बजानमा निपुण व्यक्ति; सङ्गीतज्ञ । (वि०) २. सिपालु; पोख्त; निपुण ।

वस्ताजी-ना० [फा० उस्तादी] १. वस्ताजको काम वा कला ।
२. निपुणता; कौशल ।

वस्ताद-ना० [फा० उस्ताद] वस्ताज ।

वस्तादी-ना० [फा० उस्तादी] वस्ताजी ।

वस्तान्त्री-ना० [सं०] कुखुरे-आन्द्रो ।

वस्ति-ना० [सं०] १. नाइटादेखि मनि मूत्रेन्द्रियदेखि माथिको पेटको अवयव; तल्लो पेट । २. मूत्राशय ।
३. रहने-बस्ने काम; वसोवास; निवास । ४. मल-शुद्धिका निमित्त गुद-द्वार र मूत्रेन्द्रियबाट पचका लगाउने काम; डूस ।

वस्ति-कर्म-ना० [सं०] मल सफा गर्नका निमित्त गुद-द्वार र मूत्रेन्द्रियबाट पचका लगाउने काम; डूस ।

वस्ति-कोश-ना० [सं०] मूत्राशय ।

वस्तु-ना० [सं०] १. भौतिक अस्तित्व भएको पदार्थ; चीज ।
२. धन; सम्पत्ति । ३. घर-पाला पशु; गाई-वस्तु ।
४. कुनै नाटक वा काव्यको कथानक । ५. कुनै वस्तुको सार । ६. कुनै चित्र आदिको रेखा-चित्र वा आधार ।

वस्तु-जगत्-ना० [सं०] ज्ञानेन्द्रियद्वारा अनुभव गरिने वा गर्न सकिने जगत्; पदार्थले बनेको जगत्को आकार-युक्त रूप ।
 वस्तु-जात-ना० [सं०] पदार्थ वा चीजहरूको समुदाय वा योग ।
 वस्तु-ज्ञान-ना० [सं०] १. वस्तुको ज्ञान वा परिचय ।
 २. तत्त्व कुराको बोध; तत्त्व-ज्ञान ।
 वस्तुतः-क्रि० यो० [सं०] वास्तवमा; यथार्थतः ।
 वस्तु-निर्देश-ना० [सं०] १. नाटकको शुरुमा कथाको सङ्कत गरेर गाइने मङ्गलाचरण । २. सूची-पत्र; फेहरिस्त ।
 वस्तु-भाउ-ना० [सं०] वस्तु + भाव [गाई-भैंसी आदिको समुदाय ।
 वस्तु-भाव-ना० [सं०] यथार्थता; वास्तविकता ।
 वस्तु-भेद-ना० [सं०] १. मीमांसा-शास्त्रअनुसार एकै शब्द-को उही अवस्थामा दुइ भिन्न अर्थ गर्नु । २. वास्तविक अन्तर ।
 वस्तु-मात्र-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा विषयको बाह्य रूप ।
 वस्तुवाद-ना० [सं०] १. दृश्य जगत् जस्तो छ त्यस्तै व्यसको सत्ता मात्रै एक दार्शनिक सिद्धान्त; भूतवाद ।
 २. सांसारिक कुराकै सर्वोपरि प्रधानता मात्रै सिद्धान्त ।
 वस्तुवादी-वि० [सं०] वस्तुवादको सिद्धान्त मात्रै; भूत-वादी ।
 वस्तु-विनिमय-ना० [सं०] एक वस्तुसित अर्को वस्तु साट्ने काम; वस्तुहरूको साट्-फेर ।
 वस्तु-स्थिति-ना० [सं०] कुनै विषय वा घटनाको यथार्थ स्थिति; वास्तविक परिस्थिति ।
 वस्तुत्प्रेक्षा-ना० [सं०] उपमेय वस्तुमा उपमान वस्तुको कार्य वा गुणको कल्पना गर्दा पर्ने उत्प्रेक्षा अलङ्कारको एक भेद ।
 वस्तुपमा-ना० [सं०] उपमा अलङ्कारको एक भेद; धर्म-लुप्तोपमा ।
 वस्त्र-ना० [सं०] १. कपडा । २. पोशाक; लुगा । ३. देव-देवीले पहिरेको वा देव-देवीलाई चढाउने पोशाक वा कपडा ।
 वस्त्र-गृह-ना० [सं०] पाल ।
 वस्त्र-पुत्रिका-ना० [सं०] कपडाले बनाइएको पुतली ।
 वस्त्र-पूत-वि० [सं०] कपडछान गरेको ।
 वस्त्रागार-ना० [सं०] १. वस्त्रहरू राख्ने कोठा; पोशाक-खाना । २. कपडाको पसल ।
 वस्त्राञ्चल-ना० [सं०] धोती, पछेउरा आदिको छेउ; आँचल; किनारा ।
 वह-ना० [सं०] १. लैजाने काम । २. वाहन; सवारी ।
 ३. वायु; पवन । ४. नद ।
 वहन-ना० [सं०] १. बोकेर वा तानेर कुनै वस्तु एक ठाउँ-बाट अर्को ठाउँमा लग्ने काम; भारी बोक्ने काम ।
 २. जवाबदेही, अभिभारा आदि लिने काम । ३. बग्नु; प्रवाहित हुनु । ४. सवारी; यान । ५. डुङ्गा; नौका ।

वहनक-वि० [सं०] भारी बोकेर लग्ने व्यक्ति वा यान ।
 वहनीय-वि० [सं०] वहन गर्न वा बोक्न योग्य ।
 वहन्त-ना० [सं०] १. डुङ्गा; नाउ । २. बच्चो ।
 वहौ-क्रि० यो० [उहाँ] १. त्यहाँ; त्यस ठाउँमा । (सर्वना०)
 २. ऊ-को आदर बुझाउने रूप; उहाँ ।
 वहि-ना० यो० [सं०] बहिः ।
 वहिःशुल्क-ना० [सं०] आयात गरेका वस्तुमा लागेको कर ।
 वहित्र-ना० [सं०] १. जहाज; पोत । २. एक प्रकारको रथ ।
 वहिनी-ना० [सं०] नाउ; डुङ्गा ।
 वहिरङ्ग-ना० [सं०] बहिरङ्ग ।
 वहिरिन्द्रिय-ना० [सं०] बहिरिन्द्रिय ।
 वहिर्जगत्-ना० [सं०] बहिर्जगत् ।
 वहिर्देश-ना० [सं०] बहिर्देश ।
 वहिर्भूत-वि० [सं०] बहिर्भूत ।
 वहिर्मनस्क-वि० [सं०] बहिर्मनस्क ।
 वहिर्मुख-वि० [सं०] बहिर्मुख ।
 वहिर्लोपिका-ना० [सं०] बहिर्लोपिका ।
 वहिष्करण-ना० [सं०] बहिष्करण ।
 वहिष्कार-ना० [सं०] बहिष्कार ।
 वहिष्कृत-वि० [सं०] बहिष्कृत ।
 वही-ना० यो० [वहाँ+नै] १. त्यहाँ नै; उहीँ । ३. उहाँ नै; तिनै ।
 वह्नि-ना० [सं०] आगो; अग्नि ।
 वाः-वि० बो० [फा० वाह] आश्चर्य, विस्मय, प्रशंसा, शेखी आदि सूचित गर्ने शब्द; वाह ।
 वा-संयो० [सं०] अथवा; या ।
 वाइबा-वि० [?] लठ्ठौरो; लठ्ठो ।
 वाकिनु-अ० क्रि० [वाक्+इ+नु] वाक्क-वाक्क गरिनु; ('वाक्नु'-को भा० क्रि०) ।
 वाकिफ-वि० [अ० वाकिफ] जानिफकार; जानकार; ज्ञाता; परिचित ।
 वाक्ची-ना० [सं०] बक्ची ।
 वाकोपवाक्-ना० [सं०] बात-चीत; कथोपकथन ।
 वाकोवाक्य-ना० [सं०] १. बात-चीत; कथोपकथन । २. तर्क ।
 वाक्-ना० [सं०] १. शब्द; पद । २. भाषा; वाणी ।
 ३. बोल्ने इन्द्रिय । ४. सरस्वती ।
 वाक्क-क्रि० यो० [ने०] १. वमन गर्न खोज्ने किसिम ।
 २. कुनै व्यक्ति, वस्तु वा कामदेखि मन हट्ने किसिम; घृणा हुने किसिम ।
 वाक्क-व्याक्क-क्रि० यो० [ने०] १. लगातार वमन गर्ने किसिम; वाक्क-वाक्क । २. कुनै व्यक्ति वस्तु वा काम-देखि मन हट्ने किसिम; घृणा वा दिक्क लाग्ने किसिम ।
 वाक्-कलह-ना० [सं०] मौखिक झगडा; बाझाबाझ; भना-वैरी ।

वाक्-केलि-वाग्विदग्ध

वाक्-केलि-ना० [सं०] वाक्-केली ।
 वाक्-केली-ना० [सं०] हँसी-दिल्ली; ठट्टा ।
 वाक्-चपल-वि० [सं०] राम्ररी विचार नगरी झटपट बोल्ने;
 बकबके ।
 वाक्-छल-ना० [सं०] धोखा दिनाका निमित्त भ्रामक
 शब्दको प्रयोग गर्नु; दोहोरो अर्थ बुझाउने शब्द वा वाक्यको
 प्रयोग गरी आफ्नो मतलब सिद्ध गर्नु ।
 वाक्-अ० क्रि० [वाक्+नु] १. वान्त गर्न खोजेर वाक्क-
 वाक्क गर्नु । २. छान्नु ।
 वाक्-पटु-वि० [सं०] कुरा गर्नमा सिपालु ।
 वाक्-पति-ना० [सं०] १. बृहस्पति । २. कुरा वा भाषण
 गर्नमा कुशल व्यक्ति ।
 वाक्पद्धति-ना० [सं०] लक्षणा वा व्यञ्जनाबाट तात्पर्य
 बुझिने रूढिगत कुनै भाषामा प्रचलित शब्द-समूह । (उदा०—
 सिलटिमुर् खानु, उत्ताना टाङ्ग लाउनु, तेल-बेसार घस्नु,
 मुख सुँघ्नु इत्या० ।)
 वाक्-पारुष्य-ना० [सं०] १. कठोर शब्द; कर्कश शब्द ।
 २. गाली; अपशब्द ।
 वाक्य-ना० [सं०] १. व्याकरणका नियमअनुसार राखि-
 एका सार्थक शब्दहरूको कुनै पूर्ण अर्थ वा भाव प्रकट गर्ने
 समूह । २. आदेश; आज्ञा ।
 वाक्य-पद्धति-ना० [सं०] वाक्य-रचना गर्ने नियम ।
 वाक्य-रचना-ना० [सं०] ठीक-ठीक ठाउँमा शब्दहरूको
 प्रयोग गरी वाक्य बनाउने काम ।
 वाक्य-विन्यास-ना० [सं०] पदहरू ठीक-ठीक ठाउँमा राखी
 वाक्य बनाउने काम; वाक्य-रचना ।
 वाक्य-सिद्धि-ना० [सं०] वाक्-सिद्धि ।
 वाक्यांश-ना० [सं०] १. पूरा अभिप्राय व्यक्त नभएको
 पदहरूको समूह; पूरा वाक्यको एक अंश; फ्रेज । २. कुनै
 विचारको कुनै अंशलाई प्रकट गर्ने, ठूलो वाक्यभित्रको
 कुनै सानो वाक्य ।
 वाक्यात्मक-वि० [सं०] वाक्यले युक्त ।
 वाक्-वाक्-क्रि० यो० [ने०] १. रोग, घीन, दिगमिगी
 आदिले वान्त हुन खोज्ने किसिम; वाक्वाकी । (ना०)
 २. वमन हुन खोज्नु; वाक्वाकी लाग्नु ।
 वाक्वाकी-क्रि० यो० [वाक्-वाक्+ई] १. वान्त हुन खोज्ने
 किसिम; वाक्-वाक् । (ना०) २. वमन हुन खोज्नु;
 वमनको चेष्टा ।
 वाक्वाक्ती-क्रि० यो० [वाक्-वाक्+ती] वाक्-वाक्; वाक्-
 वाकी ।
 वाक्-सिद्धि-ना० [सं०] १. भविष्यको वा परोक्षको कुरो
 ठीक-ठीक भन्न सक्ने शक्ति वा सिद्धि । २. भनेको कुरो
 पुग्ने शक्ति ।
 वाक्-स्वतन्त्रता-ना० [सं०] भाषण-स्वतन्त्रता ।
 वागा-ना० [सं०] लगाम; वाग-डोर ।

वागीश-ना० [सं०] १. कवि । २. बृहस्पति । ३. ब्रह्मा ।
 (वि०) ४. राम्रो बोल्ने ।
 वागीश्वर-ना० [सं०] १. बृहस्पति । २. मञ्जु-घोष । ३.
 कवि ।
 वागीश्वरी-ना० [सं०] सरस्वती ।
 वागुरा-ना० [सं०] जङ्गली जन्तु फसाउने जाल; पासो ।
 वागुरिक-ना० [सं०] जङ्गली पशुहरू फसाएर जीविका
 गर्ने व्यक्ति; शिकारी ।
 वागुस-ना० [सं०] ठूलो र मोटो एक जातको माछो ।
 वागृषभ-ना० [सं०] १. भाषण गर्ने निपुण व्यक्ति । २.
 विद्वान् ।
 वागुलिक-ना० [सं०] राजालाई पान खुवाउने व्यक्ति ।
 वाग्जाल-ना० [सं०] १. अरूलाई अलमल्याउने वा धोखा
 दिने घुमाउरो कथन । २. साधारण भाव भए तापनि
 त्यसका निमित्त प्रयोग गरिने लम्बे-चौडै कुरा ।
 वाग्दण्ड-ना० [सं०] १. हप्की-दप्की; धम्की; भर्त्सना ।
 २. वाणी वा बोलीको नियन्त्रण ।
 वाग्दत्त-वि० [सं०] कसैलाई दिने वचन दिइसकेको; वाग्दान
 गरिएको ।
 वाग्दत्ता-ना० [सं०] कसैसित विवाह गर्न निश्चय भइसकेको
 कन्या; वाग्दान गरिसकिएको कन्या ।
 वाग्दान-ना० [सं०] १. कसैसित छोरीको विवाह-सम्बन्धी
 काम-कुरो छिन्ने काम । २. कसैलाई कुनै वस्तु दिने वचन
 दिनु ।
 वाग्दुष्ट-वि० [सं०] १. रूखो बोल्ने; कटु-भाषी । २.
 अशुद्ध बोल्ने । (ना०) ३. निन्दा गर्ने व्यक्ति; निन्दक ।
 वाग्देवता-ना० [सं०] सरस्वती ।
 वाग्देवी-ना० [सं०] सरस्वती ।
 वाग्दोष-ना० [सं०] १. बोल्दाको त्रुटि; बोलीको दोष ।
 २. व्याकरण-सम्बन्धी भूल वा अशुद्धि । ३. निन्दा;
 तिरस्कार ।
 वाग्बद्ध-वि० [सं०] वचन-बद्ध ।
 वाग्मती-ना० [सं० वाग्मती] काठमाडौँ-उपत्यकामा बग्ने एक
 प्रसिद्ध नदी ।
 वाग्मिता-ना० [सं०] १. पाण्डित्य; विद्वत्ता । २. भाषण
 दिने कौशल; प्रवचन-पटुता ।
 वाग्मि-ना० [सं०] आग्मिता ।
 वाग्मी-वि० [सं०] १. भाषण गर्नमा कुशल; प्रवचन-पटु ।
 २. पण्डित; विद्वान् । (ना०) ३. बृहस्पति ।
 वाग्मुद्ध-ना० [सं०] १. मुख-मुखको झगडा; वाक्-कलह;
 वाझाबाझ । २. वाद-विवाद ।
 वाग्बज्र-ना० [सं०] १. कठोर बोली; कटु वाणी । २.
 शाप; श्राप ।
 वाग्विदग्ध-वि० [सं०] १. बोल्न सिपालु; वाक्-पटु । २.
 पण्डित; विद्वान् ।

वाग्विदग्धता-ना० [सं०] वाग्विदग्ध हुनाको भाव; वाक्-चातुर्य; पाण्डित्य ।
 वाग्विरोध-ना० [सं०] भनावैरी; बाझाबाझ ।
 वाग्विलास-ना० [सं०] हँसी-ठट्टा; दिल-बहलाउका निम्ति गरिने ख्याल-ठट्टा ।
 वाग्वीर-वि० [सं०] १. बोलनमा कुशल; वाक्-पटु । २. भित्र साहस नभए तापनि कुराले साहस देखाउने ।
 वाग्वैदग्ध्य-ना० [सं०] १. भाषण गर्न र वाद-विवाद गर्नमा सिपालु; वाग्विदग्धता । २. अलङ्कारपूर्ण र चमत्कार-पूर्ण उक्तिहरू प्रयोग गर्नमा भएको प्रवीणता ।
 वाङ-ना० [ने०] १. असफलता; विफलता । (उदा०-वाङ खानु=असफल हुनु ।) २. मर्नु ।
 वाङ्म्या-ना० [ने०] धान, कोदो, आदिको हरियो बोट; नल; नलुवा ।
 वाङ्निष्ठा-ना० [सं०] १. वचन-बद्ध हुनु । २. विश्वास-पात्र हुनु ।
 वाङ्मधुर-वि० [सं०] मीठो बोली वा वचन बोल्ने; मधुर-भाषी ।
 वाङ्मय-वि० [सं०] १. वाक्य-सम्बन्धी । २. वाक्यात्मक । ३. वचनद्वारा गरिएको । (ना०) ३. गद्य वा पद्यमा लेखिएको वाक्य-समूह; ग्रन्थ ।
 वाङ्मयी-ना० [सं०] सरस्वती ।
 वाङ्मुख-ना० [सं०] १. भूमिका; प्राक्कथन । २. उपन्यास ।
 वाचक-वि० [सं०] १. कुनै वस्तु वा व्यक्तिको निर्देश गर्ने; वाची । २. मौखिक । (ना०) ३. बाच्ने व्यक्ति; पाठक । ४. सप्ताह, पुराण आदि भन्ने मुख्य पण्डित । ५. बाच्ने शक्ति; पाठ गर्ने शक्ति; वाचन-शक्ति ।
 वाचक-धर्म-लुप्ता-ना० [सं०] वाचक, पद र साधारण धर्मको लोप हुने उपमा अलङ्कारको एक भेद ।
 वाचक-लुप्ता-ना० [सं०] उपमा-वाचक पदको लोप हुने उपमा अलङ्कारको एक भेद ।
 वाचकोपमानधर्मलुप्ता-ना० [सं०] वाचक, उपमान र धर्मको लोप हुने उपमा अलङ्कारको एक भेद ।
 वाचकोपमानलुप्ता-ना० [सं०] वाचक, र उपमानको लोप हुने उपमा अलङ्कारको एक भेद ।
 वाचकोपमेपलुप्ता-ना० [सं०] वाचक र उपमेयको लोप हुने उपमा अलङ्कारको एक भेद ।
 वाचन-ना० [सं०] १. बाच्ने वा पढ्ने काम; पाठ गर्ने काम । २. भन्नु; बताउनु । ३. विधायिका-सभामा कुनै विधेयक उपस्थित हुँदा पढिने आवृत्ति ।
 वाचना-ना० [सं०] वाचन ।
 वाचनालय-ना० [सं०] सर्व-साधारण जनताले पत्र-पत्रिका आदि पढ्ने ठाउँ ।
 वाचनिक-वि० [सं०] वचन-सम्बन्धी; वचनको ।

वाचयिता-वि० [सं०] बाच्ने; पाठ गर्ने; वाचक ।
 वाचस्पति-ना० [सं०] १. बृहस्पति । २. ब्रह्मा । ३. राम्ररी बोल्न सक्ने व्यक्ति; सुवक्ता ।
 वाचस्पत्य-ना० [सं०] १. वाक्-पटुता । २. सुन्दर भाषण । (वि०) ३. वाचस्पति-सम्बन्धी ।
 वाचा-ना० [सं०] १. बोली; वाणी । २. शब्द; ध्वनि । ३. वचन । ४. कबूल; प्रतिज्ञा । ५. सरस्वती । (क्रि० यो०) ६. वचनले; बोलीले ।
 वाचाट-वि० [सं०] १. धेरै बोल्ने; बक्वादी । २. बोल्न सिपालु; वाक्-पटु ।
 वाचा-पत्र-ना० [सं०] प्रतिज्ञा-पत्र; कबूलियतनामा ।
 वाचा-बद्ध-वि० [सं०] वाचा वा कबूलमा बाँधिएको; वचन-बद्ध ।
 वाचा-बन्ध-वि० [वाचा-बद्ध] वाचा-बद्ध ।
 वाचा-बन्धन-ना० [सं०] कबूलमा बाँच्ने काम; वचन-बद्ध गराउने काम ।
 वाचाल-वि० [सं०] १. बोल्न सिपालु; वाक्-पटु । २. बढ्ता वा धेरै बोल्ने; बक्वादी ।
 वाचिक-वि० [सं०] १. वाचा-सम्बन्धी; वचनको । २. मुखबाट प्रकट गरिने; मौखिक । (ना०) ३. वाणीको आश्रयबाट अभिप्राय व्यक्त गरिने एक अभिनय । ४. मौखिक समाचार ।
 वाची-वि० [सं०] १. प्रकट गर्ने; बोधक; वाचक । २. शब्दका पछि लागेर 'बुझाउने' वा 'व्यक्त गर्ने' अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-नाम-वाची, विशेषण-वाची ।)
 वाच्य-वि० [सं०] १. भन्न वा कहन योग्य । २. शब्दद्वारा बोध हुने; अभिधेय । (ना०) ३. निन्दा; तिरस्कार । ४. अभिधाद्वारा व्यक्त हुने अर्थ ।
 वाच्यता-ना० [सं०] निन्दा; अपमान ।
 वाच्यार्थ-ना० [सं०] शब्दको नियत अर्थ; अभिधेयार्थ ।
 वाजखाम-ना० [फा० बजा+खामी] १. अङ्कल; अन्दाज । २. म्याद; अवधि ।
 वाजपेय-ना० [सं०] सर्वोच्च स्थान प्राप्त गर्नका निमित्त गरिने एक यज्ञ; सात श्रौत यज्ञमध्ये एक ।
 वाजबी-वि० [अ० वाजबी] १. न्याय-सङ्गत; मुनासिब; उचित; ठीक । २. योग्य; लायक ।
 वाजसनेय-ना० [सं०] यजुर्वेदको एक शाखा ।
 वाजसनेयी-ना० [सं०] वाजसनेय शाखाको अनुयायी ।
 वाजिन-ना० [सं०] होड; स्पर्धा ।
 वाजिब-वि० [अ०] १. वाजबी; मुनासिब । २. योग्य; उचित ।
 वाजिबी-वि० [अ०] वाजिब ।
 वाजी-ना० [सं०] १. घोडा । २. वाज चरो । ३. शुक्ल यजुर्वेदी ।
 वाजीकर-वि० [सं०] १. शक्ति बढाउने; वीर्य-वर्द्धक; शक्ति-

वाजीकरण-वादी

वर्द्धक । २. कामोद्दीपक ।
 वाजीकरण-ना० [सं०] मानिसको शक्ति र वीर्य बढाउने आयुर्वेदीय प्रयोग; औषधद्वारा शक्ति वा वीर्य बढाउने काम ।
 वाञ्छक-वि० [सं०] इच्छा गर्ने; इच्छुक ।
 वाञ्छन-ना० [सं०] इच्छा गर्नु; अभिलाषा गर्नु ।
 वाञ्छनीय-वि० [सं०] १. इच्छा गर्ने योग्य; अभिलाषा गर्ने लायक । २. आवश्यक; जरूरी ।
 वाञ्छा-ना० [सं०] इच्छा; अभिलाषा ।
 वाञ्छित-वि० [सं०] इच्छा गरिएको; चाहेको ।
 वाञ्छितव्य-वि० [सं०] इच्छा गर्ने योग्य; वाञ्छनीय ।
 वाञ्छी-वि० [सं०] इच्छा गर्ने; इच्छुक ।
 वाञ्छ्य-वि० [सं०] इच्छा गर्ने योग्य; वाञ्छनीय ।
 वाट-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग । २. बगैँचा; बाग । ३. घेरो ।
 वाट-ना० [अं०] बिजुलीका शक्तिको परिमाणको एकाई ।
 वाटर-भूक-वि० [अं०] पानीको असर नपर्ने; पानी नछिर्ने ।
 वाटर-मार्क-ना० [अं०] प्रकाश र आँखाका बीचमा राखी हेर्दा देखिने गरी कागज आदिमा लगाइएको छाप ।
 वाटिका-ना० [सं०] १. बगैँचा; उद्यान । २. बारी ।
 वाटी-ना० [सं०] बगैँचा; उद्यान ।
 वाडव-ना० [सं०] १. वडवानल । २. घोड़ीहरूको समूह । ३. ब्राह्मण ।
 वाडवानि-ना० [सं०] समुद्रभित्रको आगो; वडवानल ।
 वाडवानल-ना० [सं०] समुद्रभित्र रहने आगो ।
 वाढ-वि० [सं०] १. दृढ; स्थिर । २. अतिशय; ज्यादा । ३. उच्च स्तर भएको ।
 वाण-ना० [सं०] वाण ।
 वाण-लिङ्ग-ना० [सं०] वाण-लिङ्ग ।
 वाणिज-ना० [सं०] व्यापारी ।
 वाणिज्य-ना० [सं०] व्यापार ।
 वाणिज्यक-ना० [सं०] व्यापारी; बनियाँ; वणिक् ।
 वाणिज्य-दूत-ना० [सं०] अरु देशमा आफ्नो देशको व्यापारिक स्वार्थ सुरक्षित राख्न र त्यसलाई बढाउनाका निमित्त राखिएको कुनै राष्ट्रको दूत ।
 वाणी-ना० [सं०] १. मुखबाट निस्कने सार्थक शब्द; बोली । वचन । २. वाक्-शक्ति । ३. सरस्वती ।
 वात-ना० [सं०] १. हावा; वायु । २. शरीरमा रहने वायु । ३. शरीरमा वायु-प्रकोप भई सन्धि-स्थानहरूमा पीडा हुने एक रोग; बाथ ।
 वात-गुल्म-ना० [सं०] १. शरीरस्थ वातको प्रकोप भई उत्पन्न हुने एक रोग; बाथ । २. हावाको भुमरी ।
 वातज-वि० [सं०] १. वायुको प्रकोप भई उत्पन्न हुने (रोग) । २. वायुबाट उत्पन्न हुने ।
 वात-ज्वर-ना० [सं०] शरीरस्थ वायुको प्रकोप भई आउने ज्वर ।

वातप्रसी-ना० [सं०] चौका मृग
 वात-रोग-ना० [सं०] शरीरस्थ वायुको प्रकोप भई जोर्नी-जोर्नीमा पीडा हुने एक रोग; बाथ ।
 वाताम-ना० [सं०] कागजी-बदाम ।
 वातायन-ना० [सं०] १. झ्याल । २. घोडा । ३. बार्दली । ४. छत ।
 वातावरण-ना० [सं०] १. पृथ्वीको चारैतिर रहेको हावा । २. प्रभाव-कारी आस-पासको अवस्था; परिस्थिति ।
 वातावर्त-ना० [सं०] हावाको भुमरी ।
 वातुल-वि० [सं०] १. वात-रोगले ग्रस्त; बाथ रोग लागेको । २. बहुलाहा; पागल । (ना०) ३. आँधी ।
 वात्या-ना० [सं०] १. हावाको भुमरी । २. आँधी; तूफान ।
 वात्सल्य-ना० [सं०] सन्तानप्रति हुने आमा-बाबुको प्रेम; स्नेह ।
 वात्सल्य-भाजन-ना० [सं०] छोरा-छोरीजस्तै प्रिय व्यक्ति; स्नेह-पात्र ।
 वात्सल्य-रस-ना० [सं०] छोरा-छोरीप्रति हुने प्रेम; साहित्य-को प्रसिद्ध दशौँ रस । (यो दशौँ रस कसै-कसैले मात्र मानेका छन् ।)
 वात्स्यायन-ना० [सं०] काम-सूत्रका प्रवर्तक एक ऋषि; न्याय-सूत्रका भाष्यकार ।
 वाद-ना० [सं०] १. तथ्य कुरो पत्ता लगाउनाका निमित्त गरिने तर्क; शास्त्रार्थ । २. तत्त्वज्ञहरूले बनाएको निश्चित सिद्धान्त । ३. बहस; विवाद । ४. नाम शब्दका पछाडि प्रत्ययको रूपमा लागेर 'सिद्धान्त'-को अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-अध्यात्मवाद, भौतिकवाद, साम्यवाद आदि ।)
 वादक-वि० [सं०] १. वाद-विवाद गर्ने । २. बाजा बजाउने ।
 वाद-ग्रस्त-वि० [सं०] निश्चय नभइसकेको; विवादास्पद ।
 वादन-ना० [सं०] १. बाजा बजाउने काम । २. बज्नु ।
 वाद-प्रतिवाद-ना० [सं०] वाद-विवाद; बहस ।
 वाद-विवाद-ना० [सं०] १. कुनै पक्षको खण्डन र समर्थन-साथ गरिएको छलफल; बहस । २. कुनै कुराको टुङ्गो लाउनाका निमित्त केही मानिसद्वारा गरिने छलफल ।
 वादा-ना० [अ० वचनः] १. कबूल; प्रतिज्ञा । २. सापट लिएको नगदी वा जिन्सी फिर्ता दिने अवधि; म्याद ।
 वादानुवाद-ना० [सं०] वाद-विवाद; शास्त्रार्थ ।
 वादास-ना० [सं०] १. कागजी-बदाम । २. बदाम ।
 वादित-वि० [सं०] बजाइएको ।
 वादित्र-ना० [सं०] बाजा; वाद्य ।
 वादी-ना० [सं०] १. बोल्ने व्यक्ति; वक्ता । २. अदालत-मा कुनै मुद्दा दायर गर्ने व्यक्ति; नालिश दिने व्यक्ति; उजूरवाला व्यक्ति । ३. नालिश; फिराद-पत्र । ४.

रागमा मुख्य रूपले प्रयुक्त हुने स्वर । ५. बाजा बजाउने व्यक्ति; वाद्य-बादक । ६. शब्दका पछि लागेर सिद्धान्त-विशेषको अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-अवसरवादी, मानवतावादी, अध्यात्मवादी इत्या० ।)

वाद्य-ना० [सं०] १. सङ्गीतको स्वर निस्कने वा ताल दिने साधन; बाजा । २. कथन; भाषण ।

वाद्य-गोष्ठी-ना० [सं०] १. सङ्गीतका स्वरहरू निकाल्ने र ताल दिने अनेक बाजाहरूको समुदाय । २. बाजा बजाउनु, ताल दिनु आदि कामको समुदाय ।

वाद्य-सङ्गीत-ना० [सं०] बाजाहरूबाट प्रकट हुने सङ्गीत ।

बाध-ना० [सं०] बाध ।

बाधक-वि० [सं०] बाधक ।

बाधन-ना० [सं०] बाधन ।

बाधा-ना० [सं०] बाधा ।

बाधित-वि० [सं०] बाधित ।

बाधी-वि० [सं०] बाधी ।

बाधुव्य-ना० [सं०] विवाह ।

बाधूव्य-ना० [सं०] विवाह; परिणय ।

बाध्रीणस-ना० [सं०] गैँडा ।

वान-वि० [सं०] १. वन-सम्बन्धी । २. बगेको । ३. सुकाइएको । (ना०) ४. सुकाएको वा सुकेको फल ।

वान-प्रत्य० [फा० वान] शब्दको पछि लागेर रक्षा गर्ने, देखाउने, हाँक्ने वा चलाउने आदि अर्थ बुझाउने एक प्रत्यय । (उदा०-दरवान, मेहरवान, एक्कावान इत्या० ।)

वानप्रस्थ-ना० [सं०] १. आर्यहरूका चार आश्रममध्ये तृतीय आश्रम । २. त्यस आश्रममा प्रवेश गरेको व्यक्ति । ३. पलाशको वृक्ष । ४. महुवाको वृक्ष ।

वानप्रस्थी-वि० [सं०] १. वानप्रस्थ-सम्बन्धी । २. वान-प्रस्थमा रहेको ।

वानप्रस्थ्य-ना० [सं०] वानप्रस्थमा रहेको अवस्था ।

वानर-ना० [सं०] बुद्धिको केही विकास पनि भएको, प्रायः वृक्षमा बस्ने एक प्रसिद्ध स्तन-पायी पशु; बाँदर । (यसका अनेक जात हुन्छन् ।)

वानर-पुच्छे-ना० [वानर+पुच्छर+ए] बाँदर-पुच्छे ।

वानरी-वि० [वानर+ई] १. वानर-सम्बन्धी; बाँदरको । (ना०) २. काउछो । ३. स्त्री वानर ।

वानस्पतिक-वि० [सं०] १. वनस्पति-सम्बन्धी । २. वन-स्पतिबाट तयार हुने ।

वानस्पत्य-वि० [सं०] १. वनस्पति-सम्बन्धी । २. वन-स्पतिबाट तयार भएको । (ना०) ३. फूल फुलेर फल लाग्ने जातका बोट-बिरुवा (आँप, दारिम आदि) । ४. वनस्पतिको तत्त्व र त्यसको वृद्धि गर्ने उपाय आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र; वनस्पति-शास्त्र ।

वानोर-ना० [सं०] १. बेत । २. पाखरीको रूख ।

वान्त-वि० [सं०] १. छादेको; वमन गरेको । (ना०)

२. वमन; वान्ता ।

वाप-ना० [सं०] १. बोट-बिरुवा रोप्ने काम; बीउ छन काम । २. बुन्ने काम । ३. कपाल खौरनु; मुण्डन ।

वापक-वि० [सं०] १. बोट-बिरुवा रोप्ने । २. कपाल खौरने । ३. बुन्ने ।

वापन-ना० [सं०] १. बोट, बिरुवा, बीउ आदि रोप्ने काम । २. कपाल खौरनु; मुण्डन । ३. बुन्नु ।

वापस-वि० [फा०] फर्केर आएको; फिर्ता आएको ।

वापसी-वि० [वापस+ई] १. फिर्ता आएको वा पठाइएको; वापस । (ना०) २. फिर्ता आउने काम; वापस हुने काम; प्रत्यावर्तन ।

वापि-ना० [सं०] १. तलाउ; पोखरी । २. इनार । ३. भित्र पस्ने सिँढी भएको इनार ।

वापिका-ना० [सं०] सानो किसिमको वापि ।

वापित-वि० [सं०] १. रोपिएको; लगाइएको (बोट, बिरुवा आदि) । २. खौरिएको; मुण्डित ।

वापी-ना० [सं०] वापि ।

वास-वि० [सं०] १. बायाँ; देब्रे । २. विरुद्ध; प्रतिकूल । ३. टेढो; वक्र । ४. दुष्ट । ५. मनोहर । ६. कठोर; निर्दय । ७. इच्छुक । (ना०) ८. बायाँ हात । ९. बायाँ-पट्टिको अंश । १०. कामदेव । ११. शिव; महादेव । १२. वरुण । १३. कुच । १४. बेथे । १५. प्राणी । १६. सर्प । १७. वमन । १८. दुर्भाग्य । १९. सङ्कट । २०. धन ।

वास-देव-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

वामन-वि० [सं०] १. बाउन्ने; वाम-पुङ्के । (ना०) २. पुङ्को मानिस । ३. विष्णुका दशावतारमध्ये पाँचौं अवतार । ४. अठार महापुराणहरूमध्ये एक । ५. दक्षिण दिशाको दिग्गज ।

वामनक-वि० [सं०] बाउन्ने; छोटो कदको ।

वाम-पन्थ-ना० [सं०] १. पुराना विचार वा स्थितिको आमूल परिवर्तन शीघ्रतासाथ चाहने राजनीतिक मत । २. वाम-मार्ग ।

वाम-पन्थी-वि० [सं०] १. वाम-पन्थको अनुयायी । २. वाम-मार्गी ।

वामन-पुराण-ना० [सं०] वामनावतारको माहात्म्य वर्णन गरिएको अठार महापुराणहरूमध्ये एक ।

वाम-मार्ग-ना० [सं०] १. तन्त्र-मन्त्र, अभिचार आदिका साथ मद्य, मांस आदि सेवन गर्ने विधान भएको एक धार्मिक मार्ग । २. कुनै प्रचलित नियम वा पद्धतिको उल्टो चल्ने मत । ३. वाम-पन्थ ।

वाम-मार्गी-वि० [सं०] १. वाम-मार्गको अनुयायी । २. वाम-पन्थी ।

वाम-लोचना-ना० [सं०] राम्रा आँखा भएकी स्त्री ।

वामा-ना० [सं०] १. सुन्दरी स्त्री । २. दुर्गा । ३. लक्ष्मी । ४. सरस्वती ।

वामाक्षी-वाराणसी

वामाक्षी-ना० [सं०] राम्रा आँखा हुने स्त्री ।
 वामागम-ना० [सं०] वामाचार ।
 वामाङ्गिनी-ना० [सं०] पत्नी ।
 वामाङ्गी-ना० [सं०] पत्नी ।
 वामाचार-ना० [सं०] तान्त्रिक पद्धतिअनुसार मद्य, मांस, स्त्री आदिको साधनद्वारा देवी वा शक्तिको उपासना गर्ने एक सम्प्रदाय; शाक्त सम्प्रदायको एक भेद ।
 वामाचारी-वि० [सं०] वामाचारको अनुयायी ।
 वामावर्त-वि० [सं०] १. बायाँतिरबाट घुमेको; देब्रेतिर घुमेको । (ना०) २. बायाँपट्टिबाट रेखा घुमेको शङ्ख ।
 वायन-ना० [सं०] देव-पूजामा बनाइने मिठाई ।
 वायरलेस-ना० [अं०] आकाश-वाणी ।
 वायवीय-वि० [सं०] वायु-सम्बन्धी ।
 वायवीय-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणहरूमध्ये एक ।
 वायव्य-वि० [सं०] १. वायु-सम्बन्धी; वायवीय । (ना०) २. उत्तर र पश्चिम दिशाका बीचको कोण । ३. एक अस्त्र ।
 वायस-ना० [सं०] १. काग; कौवा । २. अगुरुको वृक्ष । ३. तारपीन ।
 वायु-ना० [सं०] १. पृथ्वीको चारैतिर ढाकेर रहेको, प्राणी-हरूले सास फेर्ने तत्व; पञ्च-तत्त्वमध्ये एक; हावा; पवन । २. हावाका अधिष्ठाता देवता । ३. प्राण, अपान, समान, व्यान र उदान-शरीरस्थ यी पाँच वायु । ४. अपगति परेर मरेकाको आत्मा; प्रेतात्मा ।
 वायु-कोण-ना० [सं०] पश्चिम र उत्तर दिशाका बीचको कुन ।
 वायु-गति-ना० [सं०] हावाको जस्तो छिटो गति; अति छिटो हिँडाइ ।
 वायु-पञ्चक-ना० [सं०] शरीरस्थ पाँच प्रकारका वायुको समुदाय (प्राण, अपान, समान, उदान र व्यान) ।
 वायु-पथ-ना० [सं०] १. हवाई-जहाजको बाटो; विमान आवत-जावत गर्ने नियत मार्ग । २. वायुको प्रवाह-मार्ग ।
 वायु-पुराण-ना० [सं०] वायु देवको विशेषता वर्णन गरिएको, अठार महापुराणमध्ये एक ।
 वायु-मण्डल-ना० [सं०] १. आकाश । २. पृथ्वीको चारै-तिर रहेको हावाको आवरण; वातावरण ।
 वायु-मार्ग-ना० [सं०] वायु-पथ ।
 वायु-यान-ना० [सं०] हावामा उडेर जाने यान; हवाई-जहाज ।
 वायु-लोक-ना० [सं०] १. वायु देव अधिष्ठाता देवता भएको एक लोक । २. आकाश ।
 वायु-विडङ्ग-ना० [सं०] १. मरीचका जस्ता दाना फल्ने, साना-साना सेता फूल फुल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल; विडङ्ग । (आयुर्वेदमा यसलाई वायु, कफ र कृमि-नाशक व्रताइएको छ ।)

वायु-वेग-ना० [सं०] हावाको जस्तो छिटो गति; अति शीघ्र वेग ।
 वायु-वेगी-वि० [सं०] वायु-वेगले हिँड्ने; अति शीघ्र-गामी ।
 वायु-शूल-ना० [सं०] शरीरका काप, काखी आदि ठाउँमा वायु-विकारबाट निस्कने लोला ।
 वायु-सुत-ना० [सं०] १. हनुमान् । २. भीमसेन ।
 वार्-ना० [सं०] जल; पानी ।
 वारवार-क्रि० यो० [सं०] वार-वार; फेरि-फेरि ।
 वार-ना० [सं०] १. रोक; रोकवट । २. खापा; द्वार । ३. ढकना; बिको । ४. अवसर; मौका । ५. दिन; दिवस; वासर (वार सात छन्-आदित्य, सोम, मङ्गल, बुध, बृहस्पति, शुक्र र शनि ।) ६. आफू बसेतिरको नदी-तट; वल्लो किनारा; वारि । ७. पटक; चोटि । ८. थुप्रो; राशि । ९. समुदाय । १०. शिव । ११. खसी खाने भाँडो ।
 वार-प्रत्य० [फा०] १. शब्दका पछितिर लागेर क्रम, समानता, तुल्यता र कुनै काम गर्ने अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-रखवार, घटवार आदि ।) (ना०) २. आक्रमण; हमला । ३. प्रहार ।
 वार-कीर-ना० [सं०] पत्नीको दाज्यू वा भाइ; सालो वा जेठान ।
 वारण-ना० [सं०] १. मनाही; निषेध । २. रोक; रोक-वट । ३. हात्ती । ४. कवच ।
 वारदात-ना० [अ० वारिदात] १. ठूलो दुर्घटना; भीषण घटना । २. मार-पीट । ३. हल-दङ्गा ।
 वारन्ट-ना० [अं०] १. कुनै अपराधीलाई पक्राउ गर्न फौज-दारी अड्डाले कर्मचारीलाई दिने अधिकार-पत्र । २. कुनै अपराधीका नाउँमा फौजदारी अड्डाले काटेको पक्राउ-पुर्जी; एक किसिमको समन ।
 वार-पार-ना० [वार+पार] १. नदी, सडक आदिको दुवै किनारा; वारि र पारि । २. काम-कुरोको टुङ्गो; छेड़-खान । (क्रि० यो०) ३. वल्लो किनारादेखि पल्लो किनारासम्म । ४. एक छेउदेखि अर्को छेउसम्म । ५. एकातिरबाट अर्कोतिरसम्म ।
 वार-व्यार-ना० [फा० वार+व्यवहार] १. लेन-देन-सम्बन्धी व्यवहार; वर-बेवहार । २. आवत-जावत ।
 वार-योषित्-ना० [सं०] वेश्या ।
 वार-वनिता-ना० [सं०] वेश्या ।
 वार-वार-क्रि० यो० [सं०] अनेक पटक; धेरै चोटि; वारम्बार ।
 वार-विलासिनी-ना० [सं०] वेश्या ।
 वार-सुन्दरी-ना० [सं०] वेश्या ।
 वार-स्त्री-ना० [सं०] वेश्या ।
 वाराङ्गना-ना० [सं०] वेश्या ।
 वाराणसी-ना० [सं०] काशी; बनारस ।

- वाराणसेय-वि० [सं०] वाराणसी-सम्बन्धी; वाराणसीको।
 वाराह-वि० [सं०] १. वराह-सम्बन्धी। (ना०) २. वराह; बनेल। ३. विष्णुका दश अवतारमध्ये तेस्रो अवतार।
 वाराह-कन्द-ना० [सं०] गिठो; भ्यागुर; वाराही-कन्द।
 वाराह-कल्प-ना० [सं०] तीस कल्पमध्ये एक; वर्तमान कल्प।
 वाराह-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणहरूमध्ये एक।
 वाराही-ना० [सं०] १. पोथी बनेल। २. वराह-रूपधारी विष्णुको शक्ति। ३. पृथ्वी।
 वाराही-कन्द-ना० [सं०] गिठो; भ्यागुर, वाराह-कन्द।
 वारि-ना० यो० [वर] १. सङ्क, नदी आदिको वल्लो किनारमा; आफू भएपछिको तीरमा। (ना०) २. वल्लो किनार; वरतिरको तट।
 वारि-ना० [सं०] १. पानी; जल। २. झरी; वर्षा।
 वारि-चर-ना० [सं०] पानीमा रहने जीव-जन्तु; जल-चर।
 वारिज-ना० [सं०] १. कमल। २. शङ्ख। (वि०) ३. पानीमा उत्पन्न हुने।
 वारित-वि० [सं०] १. मनाही गरिएको; निषिद्ध। २. रोकिएको; छेकिएको।
 वारिद-ना० [सं०] बादल; मेघ।
 वारि-निधि-ना० [सं०] समुद्र।
 वारिपर्णी-ना० [सं०] हाँसको-च्यूरा।
 वारि-पारि-ना० यो० [वारि+पारि] वल्लो र पल्लो किनारमा; वारि र पारि।
 वारिरागी-ना० [सं०] मडुवा; कोदो।
 वारि-वाह-ना० [सं०] बादल; मेघ।
 वारिस-ना० [अ०] १. मृत व्यक्तिका सम्पत्तिको अधिकारी व्यक्ति; हकदार; उत्तराधिकारी। २. अरूका मुद्दा-मामला वा काम-कुराको अभिभारा लिने व्यक्ति; प्रतिनिधि; वारेस।
 वारिसनामा-ना० [अ०] १. मुद्दा-मामलाको पैरवी गर्नाका निमित्त वा कुनै काम-कुरो गर्नाका निमित्त वारिस पठाउँदा प्रमाणस्वरूप लेखेर दिइने कागत-पत्र; वारिसनामा। २. उत्तराधिकार-पत्र।
 वारी-प्रत्य० [फा० वार+ई] नाम शब्दका पछिल्लिर लाग्ने एक प्रत्यय। (उदा०-फाँटवारी, रखवारी, महीनावारी इत्या०।)
 वारुण-वि० [सं०] १. वरुण-सम्बन्धी। (ना०) २. पानी; जल। ३. सिल्लिकानको रूख।
 वारुण-यन्त्र-ना० [सं०] दम-कल।
 वारुणी-ना० [सं०] १. पश्चिम दिशा। २. वरुणकी पत्नी। ३. मदिरा; रक्सी। ४. शतभिषा नक्षत्र-युवत चैत्र कृष्ण त्रयोदशीका दिन पर्ने एक योग। ५. द्वयो।
 वारेस-ना० [अ० वारिस] वारिस।
 वारेसनामा-ना० [वारिसनामा] वारिसनामा।
 वार्ड-ना० [अं०] १. कुनै किसिमको प्रबन्ध गर्न सजिलो पार्नाका निमित्त तोकिएको क्षेत्र; सीमित इलाका। २. जेल, अस्पताल आदिको खण्ड वा विभाग।
 वार्णिक-वि० [सं०] १. वर्ण वा अक्षर-सम्बन्धी। २. लेखक।
 वार्णिक-छन्द-ना० [सं०] वर्ण-वृत्त।
 वार्तिक-ना० [सं०] बट्टाई।
 वार्तमानिक-वि० [सं०] वर्तमान कालको; भइरहेका समयको।
 वार्ता-ना० [सं०] वार्ता।
 वार्तियन-ना० [सं०] १. गुप्त-चर; जासूस। २. संवाद-दाता।
 वार्त्ता-ना० [सं०] १. कुराकानी; बात-चीत। २. वृत्तान्त; हाल। ३. हल्ला; जन-श्रुति। ४. जीविका; पेशा। ५. विषय; प्रसङ्ग। ६. वैश्य-वृत्ति (कृषि, वाणिज्य, गो-रक्षा र साहूकारी)।
 वार्त्तिक-ना० [सं०] १. भण्टा। २. बट्टाई।
 वार्त्तालाप-ना० [सं०] कुराकानी; बात-चीत।
 वार्त्ता-वह-ना० [सं०] समाचार-वाहक; दूत।
 वार्त्तिक-ना० [सं०] १. कुनै ग्रन्थको उक्त, अनुक्त र दुरुक्त अर्थलाई स्पष्ट गर्ने वाक्य वा ग्रन्थ। २. व्यवसायी। ३. किसान। ४. जासूस। (वि०) ५. वार्त्ता-सम्बन्धी।
 वार्द्धक-ना० [सं०] १. बुढ्याइँ। २. बुढ्याइँबाट भएको कमजोरी। ३. वृद्धहरूको समुदाय वा मण्डली।
 वार्द्धक्य-ना० [सं०] १. बुढो हुनाको भाव; वृद्धावस्था; बुढ्याइँ। २. वद्धि; वृद्धि।
 वार्द्धि-ना० [सं०] समुद्र।
 वार्द्धिक-ना० [सं०] व्याजद्वारा जीविका गर्ने व्यक्ति।
 वार्थ-वि० [सं०] १. वरण गर्न योग्य। २. निवारण गर्न सकिने; निवारण गरिएको वा गरिने।
 वार्थ-वि० [सं०] वार्षिक।
 वार्थिक-वि० [सं०] १. वर्ष-सम्बन्धी; वर्षको। २. हरेक साल हुने; प्रतिवर्ष हुने।
 वार्थिकी-ना० [सं०] १. प्रतिवर्ष नियमित रूपले हुने काम (स्त्री-लिङ्ग-वाची शब्दका साथ प्रयोग हुने)। (वि०) २. वर्षा ऋतुको; वर्षा-सम्बन्धी।
 वार्थिकोत्सव-ना० [सं०] प्रतिवर्ष गरिने जन्म-जयन्ती, पूजा आदिको उत्सव।
 वार्हस्पत्य-वि० [सं०] बृहस्पति-सम्बन्धी; बृहस्पतिको।
 वाल-ना० [सं०] पुच्छरको रौं।
 वाल-ना० [नेवा०] बार बार्ने घोचो वा कीलो।
 वाल-प्रत्य० [फा० वाला] कुनै वस्तु साथमा भएको, कुनै काम गर्ने आदि अर्थ बुझाउने एक प्रत्यय; वाला। (उदा०-खेतीवाल, जिम्मावाल, ढिपीवाल आदि।)

वालक-वास्कट

वालक-ना० [सं०] १. घोड़ा, हात्ती आदि जनावरको पुच्छर।
 २. ठूलो टाउको र साना पखेटा हुने, लामो एक जातको माछो।
 वालव-ना० [सं०] ज्योतिष-शास्त्रअनुसार एक करण।
 वाला-प्रत्य० [फा०] कुनै वस्तु साथमा भएको, कुनै काम गर्ने आदि अर्थ बुझाउने एक प्रत्यय; वाल। (उदा०-हक-वाला, हालवाला, बहालवाला, छातावाला इत्या०।)
 वालि-ना० [सं०] रामायण-प्रसिद्ध एक वानर-राज।
 वालुका-ना० [सं०] १. बालुवा; रेत। २. धूलो; चूर्ण।
 वालेय-ना० [सं०] १. गधा; गर्दभ। २. पुत्र; छोरो।
 वाल्कल-वि० [सं०] १. छाला वा बोक्राले बनेको। २. छाला वा बोक्रा-सम्बन्धी।
 वाल्कली-ना० [सं०] मदिरा।
 वाल्मिकि-ना० [सं०] वाल्मीकि।
 वाल्मीक-ना० [सं०] वाल्मीकि।
 वाल्मीकि-ना० [सं०] रामायण ग्रन्थका रचयिता एक प्रसिद्ध ऋषि; संस्कृतका आदि-कवि।
 वाल्मीकीय-वि० [सं०] १. वाल्मीकि-सम्बन्धी। २. वाल्मीकिले बनाएको।
 वाल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. विलख-बन्दमा पर्ने किसिम; जिल्ल। २. अलमल्ल; रल्ल।
 वावडूक-वि० [सं०] १. घेरै बोल्ने; बकबके। २. कुशल वक्ता।
 वाशन-ना० [सं०] १. चरा-चुहङ्गी कराउनु; वास्तु। २. कुनै जन्तुले कराएको शब्द।
 वाशित-ना० [सं०] १. चरा-चुहङ्गी कराएको शब्द; वासेको आवाज। २. जन्तुले कराएको शब्द।
 वाशिष्ठ-वि० [सं०] वशिष्ठको; वशिष्ठ-सम्बन्धी।
 वाशिष्ठी-वि० [सं०] १. वशिष्ठ ऋषि-सम्बन्धी। २. वशिष्ठले बनाएको। (ना०) ३. वशिष्ठ ऋषिले बनाएको कर्म-काण्डको एक शाखा।
 वाष्प-ना० [सं०] वाफ; वाष्प।
 वाष्पीकरण-ना० [सं०] कुनै पदार्थलाई वाष्पको रूपमा परिणत गर्नु।
 वास-ना० [सं०] १. घर; गृह। २. रहने काम; निवास; वास। ३. वस्त्र; पोशाक। ४. रहेको ठाउँ; अवस्थल। ५. दिनभरको यात्रा। ६. वास्ना; सुगन्ध। ७. गन्ध। ८. डेरा।
 वास-कुटी-ना० [सं०] पाल।
 वासक-ना० [सं०] १. दिन; वासर। २. वस्त्र; लुगा। ३. वास्ना; गन्ध। ४. वास; निवास। ५. असुराको वोट। (वि०) ६. वास्ना फिँजाउने।
 वासक-सज्जा-ना० [सं०] सिँगार-पटार गरी घर, कोठा, बिछौना आदि सजाएर नायकको आगमनको प्रतीक्षा गर्ने नायिका।

वास-गृह-ना० [सं०] १. अन्तःपुर। २. पाल।
 वासन-ना० [सं०] १. वास्ना फिँजाउनु; सुगन्धित पार्नु। २. लुगा; वस्त्र। ३. वास; निवास।
 वासना-ना० [सं०] १. सांसारिक सुख-भोग; भोग-विलास। २. इच्छा; कामना; चाह। ३. भावना। ४. पूर्व-जन्मको। अभिलाषा। ५. भ्रम; अज्ञान।
 वासन्त-वि० [सं०] १. वसन्त ऋतु-सम्बन्धी। २. वसन्त ऋतुमा हुने; वासन्ती। ३. जवान; पट्टो। ४. बुद्धिमान्। (ना०) ५. ऊँट। ६. जवान हात्ती। ७. कोइली। ८. मलयाचलतिरवाट आएको हावा।
 वासन्तिक-वि० [सं०] १. वसन्त-सम्बन्धी; वासन्ती। (ना०) २. विदूषक। ३. अभिनेता।
 वासन्ती-ना० [सं०] १. माधवी लता। २. नेवारी फूल। ३. वसन्तोत्सव। ४. दुर्गा।
 वासर-ना० [सं०] १. दिन; दिवस; वार। २. घर; वास-स्थान। ३. वर-वधूको प्रथम शयनागार।
 वासव-ना० [सं०] १. इन्द्र। २. धनिष्ठा नक्षत्र। (वि०) ३. वसु-सम्बन्धी।
 वास-स्थान-ना० [सं०] १. वास गरेको ठाउँ; वसेको वा रहेको स्थान। २. घर; गृह। ३. थात-थलो।
 वासा-ना० [सं०] १. माधवी लता। २. असुरो।
 वासित-वि० [सं०] १. वास्ना आउने पारिएको; सुगन्धित पारिएको। २. वस्त्रले सजाइएको। ३. आबाद। ४. प्रसिद्ध। (ना०) ५. ज्ञान। ६. पक्षीहरूको कलरव।
 वासिल-वि० [अ०] असूल भएको; उठती भएको।
 वासिल-बाँकी-ना० [वासिल+बाँकी] १. उठती भइसकेका र असूल हुन बाँकी रहेका रकम-कलमको हर-हिसाब। २. लिने र दिनेको सही-छाप परेको एक किसिमको ठाडो ढपोट।
 वासिलात-ना० [अ०] १. असूल भएका रकम-कलम। २. सम्पूर्ण आम्दानीको जोड़। ३. उठती-पुठती हुनुपर्ने रकमको सूची।
 वासिष्ठ-वि० [सं०] वसिष्ठ-सम्बन्धी।
 वासिष्ठी-वि० [सं०] वाशिष्ठी।
 वासी-वि० [सं०] कुनै ठाउँमा रहने; बसोबास गर्ने।
 वासु-ना० [सं०] १. आत्मा। २. परमात्मा। ३. विष्णु। ४. पुनर्वसु नक्षत्र।
 वासुकि-ना० [सं०] एक प्रसिद्ध नाग-राज; अष्ट नागमध्ये एक।
 वासुकेय-ना० [सं०] वासुकि।
 वासुदेव-ना० [सं०] वसुदेवका पुत्र; कृष्ण।
 वासू-ना० [सं०] १. युवतीहरूलाई सम्बोधन गर्ने शब्द। २. सोह्र वर्षकी तरुणी स्त्री।
 वास्कट-ना० [अ० वेस्ट-कोट] १. कोट, इस्टकोट आदि बनाउने एक जातको बाक्लो सूती कपडा। २. इस्टकोट।

वास्तव-वि० [सं०] यथार्थ; सत्य; तथ्य ।

वास्तविक-वि० [सं०] १. यथार्थ; जस्ताको-तस्तो; तथ्य ।
२. सत्य; साँचो ।

वास्तविकता-ना० [सं०] यथार्थता; सत्य ।

वास्तव्य-वि० [सं०] १. रहन योग्य; बस्न लायक । (ना०)
२. बस्ती; आवादी ।

वास्ता-ना० [अ० वासितः] १. सरोकार; प्रयोजन । २.
सम्बन्ध; चासो ।

वास्ता-व्यास्ता-ना० [वास्ता+व्यास्ता (फाँ०)] १. वास्ता;
चासो; चाहना । २. हेर-विचार ।

वास्तु-ना० [सं०] १. घर बनाउने जग्गा; घडेरी । २. घर-
को जग । ३. घर; वास-स्थान; इमारत; भवन । ४.
नयाँ घरमा प्रथम प्रवेश गर्दा गरिने यज्ञ आदि कर्म ।

वास्तुक-ना० [सं०] १. बेथेको साग । २. पुनर्नवा ।

वास्तु-कर्म-ना० [सं०] १. घर बनाउने काम; गृह-निर्माण ।
२. नयाँ घरमा प्रथम प्रवेश गर्दा गरिने मङ्गल कर्म ।

वास्तु-कला-ना० [सं०] घर, महल, आदि बनाउने कला
वा विद्या; वास्तु-निर्माण गर्ने कला ।

वास्तु-कार-ना० [सं०] घर, इमारत आदि बनाउने पेशा
भएको व्यक्ति ।

वास्तु-देवता-ना० [सं०] गृह-देवता ।

वास्तु-विज्ञान-ना० [सं०] वास्तु-सम्बन्धी विद्या; वास्तु-
विद्या ।

वास्तु-विद्या-ना० [सं०] घर, इमारत आदि बनाउने विद्या;
वास्तु-कला ।

वास्तु-शान्ति-ना० [सं०] नयाँ घरमा प्रवेश गर्दा गरिने
शान्ति, स्वस्ति आदि शुभ कर्म ।

वास्तु-शास्त्र-ना० [सं०] वास्तु-विद्या ।

वास्ते-ना० यो० [अ० वासितः] लागि; निम्ति; खातिर ।

वास्तोष्पति-ना० [सं०] इन्द्र ।

वास्तात-ना० [अ० वासिलात] १. असूल भएका रकम-
कलम; वासिलात । २. एक किसिमको अकर्ण-पत्र ।

वाह-वि० [सं०] १. लैजाने; लाने । २. बोक्ने; ओसाने ।
(ना०) ३. परिआएका बखत डोली, भारी आदि बोक्ने एक
प्रकारको रकम । ४. लैजाने काम । ५. ओसाने वा बोक्न
साधन । ६. घोडा, बैल आदि सवारी वा ओसाने पशु ।

वाह-वि० बो० [फा०] १. कसैले असल काम गर्दा भनिने
प्रशंसा-सूचक शब्द; धन्य । २. खराब काम गर्नेलाई
व्यङ्ग्यपूर्वक भनिने तिरस्कार-सूचक शब्द ।

वाहक-वि० [सं०] १. बोक्ने; बोकेर लाने । २. चला-
उने; चालक । (ना०) ३. भरिया । ४. सवारी हाँक्ने
व्यक्ति (सारथि, सवार, डाइभर आदि) ।

वाहन-ना० [सं०] १. घोडा, बग्गी, मोटर आदि मानिस
चढेर हिँड्ने साधन; सवारी; यान । २. बोकेर लाने काम;
ओसाने काम । ३. भारी बोकेर लग्ने जनावर वा साधन ।

वाह-वाह-वि० बो० [फा०] १. कसैले असल वा प्रशंसनीय
काम गर्दा भनिने शब्द; धन्य-धन्य । २. निन्दनीय काम
गर्नेलाई व्यङ्ग्यपूर्वक तिरस्कार गरेर भनिने शब्द ।

वाह-वाही-ना० [वाह-वाह+ई] 'वाह-वाह' भन्ने किसिम,
क्रिया वा भाव; प्रशंसा ।

वाहिक-वि० [सं०] १. भारी बोक्ने व्यक्ति; भरिया ।
२. भार बोक्ने साधन ।

वाहित-वि० [सं०] १. बोकिएको; वहन गरिएको ।
२. चलाइएको । ३. विताइएको; व्यतीत । ४. पुन्याइ-
एको । ५. बगाइएको । ६. धोखा दिइएको । (ना०)
७. भारी ।

वाहिनी-ना० [सं०] १. सेना; फौज । २. सेनाको एक
विभाग (८१ हात्ती, ८१ रथ, २४३ घोडा-चढी र ४०५
पैदल) । (वि०) ३. लग्ने; बगाउने; वाहित गर्ने ।

वाह्यात-वि० [फा०] १. नचाहिँदो; फजूल; अनावश्यक ।
२. रद्दी; निकम्मा । ३. नाहक; अकारण ।

वाह्याती-वि० [फा० वाह्यात] वाह्यात ।

वाही-वि० [सं०] १. भारी बोक्ने; वाहक । २. बगाउने;
वहाउने ।

वाहु-ना० [सं०] बाहु ।

वाहुल-ना० [सं०] कार्तिक महीना ।

वाह्य-वि० [सं०] १. बोक्न, तान्न वा घिसार्न सकिने वा
हुने । २. बोक्ने; वहन गर्ने । ३. बाह्य । (ना०)
४. भारी बोक्ने पशु । ५. सवारी; यान ।

वि-उप० [सं०] शब्दका अगित्तिर लागेर अनेकता, निषेध,
विशेषता, प्रतिकूलता आदि बुझाउने एक उपसर्ग । (उदा०=
विभाग, विस्मृत, विनाश, विभिन्न, विधि आदि ।)

विश-ना० [सं०] १. बीसको सङ्ख्या; २०-अङ्क । (वि०)
२. दश र दशका योग-सङ्ख्याको; बीस ।

विशति-ना० [सं०] १. बीसको सङ्ख्या । (वि०) २.
बीस; पन्ध्र र पाँचका योग-सङ्ख्याको ।

विशतितम-वि० [सं०] बीसौँ; बीस-सङ्ख्याको ।

विकङ्कत-ना० [सं०] मयल फल ।

विकच-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित । २. रौँ न-
भएको; खुइलिएको । (ना०) ३. घ्वजा; पताका । ४.
कपालको लट्टा ।

विकचित-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित (फूल आदि) ।
२. रौँ खौरिएको वा खुइल्याइएको ।

विकट-वि० [सं०] १. भयङ्कर; भीषण । २. कठिन;
मुश्किल । ३. जाइनसक्नु; दुर्गम । ४. बढेमाको;
भद्दा । ५. अति नराम्रो । ६. घमन्डी; अभिमानी ।
७. सुन्दर; मनोहर । ८. क्रोधले आँखी-भौँ तानिएको ।
(ना०) ९. सोम-लता । १०. खटिरो ।

विकण्टक-ना० [सं०] चुत्रो ।

विकथन-ना० [सं०] १. आफूले गरेको आफ्नै प्रशंसा; आत्म-

विकल्पा-विकासित

- श्लाघा । २. झूठो प्रशंसा ।
 विकल्पा-ना० [सं०] १. झूठो तारीफ; मिथ्या प्रशंसा । २. आत्म-श्लाघा । ३. शेखी । ४. व्यङ्ग्य ।
 विकल्पी-वि० [सं०] १. आत्म-प्रशंसा गर्ने । २. झूठो शंसा गर्ने ।
 विकल्पन-ना० [सं०] खूब काँप्नु; विशेष रूपले काँप्नु ।
 विकर-ना० [सं०] १. अपगति परेर मरेका पितृहरूलाई श्राद्ध गर्दा दिइने पिण्ड वा अन्न । २. बीमारी; रोग ।
 विकराल-वि० [सं०] भयङ्कर; भीषण ।
 विकर्तन-ना० [सं०] १. सूर्य । २. बाबुको राज्य खोसेर राजा हुने छोरो । (वि०) ३. काट्ने; टुक्र्याउने । ४. कवने ।
 विकर्म-ना० [सं०] १. अनुचित कर्म; निषिद्ध कर्म । २. विभिन्न प्रकारका कर्म । (वि०) ३. निषिद्ध कर्म गर्ने; कुकर्मी ।
 विकर्म-क्रिया-ना० [सं०] गर्न नहुने काम; निषिद्ध कर्म ।
 विकर्मा-वि० [सं०] १. खराब वा निषिद्ध कर्म गर्ने; कुकर्मी । २. काम-काज नगर्ने; अकर्मण्य ।
 विकर्ष-ना० [सं०] १. तान्नु; घिच्य्याउनु । २. वाण ।
 विकर्षण-ना० [सं०] १. तान्ने काम; आकर्षण । २. काम-देवका पाँचवाणमध्ये एक । ३. जाँच । ४. विपरीत तनाइ ।
 विकल-वि० [सं०] १. मनमा शान्ति नभएको; व्याकुल; विह्वल । २. असन्तुष्ट; क्षुब्ध । ३. टूट-फूट भएको । ४. अधूरो; अपूर्ण । ५. घटेको; कम भएको ।
 विकला-ना० [सं०] १. चन्द्रमाका कलाको साठौँ भाग । २. अति छोटो समय । ३. रज-साव बन्द भएकी स्त्री ।
 विकलाङ्ग-वि० [सं०] अङ्ग-भङ्ग भएको ।
 विकलित-वि० [सं०] विकल; व्याकुल ।
 विकलेन्द्रिय-वि० [सं०] १. कुनै इन्द्रिय विकृत भएको । २. चञ्चल इन्द्रिय भएको; इन्द्रियका वशमा परेको ।
 विकल्प-ना० [सं०] १. एउटा कुरो पहिले सोचेर पछि त्यसको विरुद्ध अर्को कुरो सोच्ने काम । २. कुनै दुइ विषयमा एक विषय छाप्ने काम । ३. व्याकरणमा कुनै विषयका धेरै नियमहरूमध्ये एउटा स्वीकार गर्ने काम । ४. भ्रम; भ्रान्ति । ५. योग-शास्त्रअनुसार मनमा सन्देह उत्पन्न हुने चित्त-वृत्ति । ६. कुनै दुइ परस्पर विरोधी विषयहरूलाई लिएर यो अथवा त्यो-भन्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।
 विकल्प-जाल-ना० [सं०] अनेक प्रकारका द्विविधाहरू ।
 विकल्पन-ना० [सं०] १. अनिश्चय; सन्देह । २. दुइ वा धेरै वस्तुहरूमा कुनै एकलाई स्वीकार गर्नु ।
 विकल्पित-वि० [सं०] १. अनिश्चित; सन्दिग्ध । २. अनियमित ।
 विकल्मष-वि० [सं०] १. दोष-रहित; निर्दोष । २. पाप नभएको; निष्पाप ।

- विकस-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 विकसन-ना० [सं०] १. फुल्नु; फक्रनु; प्रफुल्ल हुनु । २. बढ्नु; उत्पत्ति हुनु ।
 विकसित-वि० [सं०] १. फुलेको; प्रफुल्ल । २. खुशी भएको; प्रसन्न । ३. बढेको; वृद्धि भएको ।
 विकस्वर-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित । (ना०) २. विशेष कुरालाई सामान्य कुरोले पुष्टि गर्दा पर्ने एक काव्यालङ्कार ।
 विकाङ्क्षी-वि० [सं०] इच्छा-रहित; निष्काम ।
 विकार-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु वा पदार्थको रूप, गुण, आदिमा परिवर्तन हुनु । २. बिग्रनु; खराब हुनु । ३. परिवर्तन; हेर-फेर । ४. विचार, उद्देश्य, धारणा आदिमा परिवर्तन हुनु । ५. अनिष्ट कुरा वा पाप-कर्मतिर चित्त-वृत्ति जानु; खराब वासनामा फस्नु ।
 विकारित-वि० [सं०] विकार उत्पन्न गरिएको; विकृत तुल्याइएको ।
 विकारी-वि० [सं०] १. कुनै किसिमको विकार उत्पन्न भएको; विकार-युक्त । २. बदलिने स्वभावको; परिवर्तन-शील । ३. मनमा राग, द्वेष आदि विकार उत्पन्न भएको । (ना०) ४. साठी संवत्सरमध्ये एक ।
 विकाल-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्ने निश्चित अवधि बितेपछिको समय । २. अतीत काल । ३. साँझ; सन्ध्या ।
 विकाश-ना० [सं०] १. उज्यालो; प्रकाश । २. विस्तार; फैलावट । ३. प्रदर्शन । ४. खुला र सोझो बाटो । ५. हर्ष; आनन्द; प्रसन्नता । ६. आकाश । ७. उत्सुकता; अभिलाषा । ८. फूल आदि फुल्ने वाम ।
 विकाशक-वि० [सं०] १. प्रकट गर्ने वा हुने । २. फुलाउने (फूल आदि) ।
 विकाशन-ना० [सं०] १. फूल आदि प्रकट हुने वा गर्ने काम । २. फूल आदि फुलाउने वा फुल्ने काम ।
 विकाशी-वि० [सं०] १. प्रकट हुने वा गर्ने । २. फूल आदि फुल्ने वा फुलाउने ।
 विकास-ना० [सं०] १. फूल आदि फुल्नु; विकसित हुनु । २. क्रमशः बढ्नु; वृद्धि हुनु; हुर्कनु । ३. विस्तार; फैलावट । ४. प्रसन्नता; आनन्द ।
 विकासन-ना० [सं०] १. फुल्नु; विकास हुनु । २. फैल्नु; विस्तार हुनु । ३. प्रदर्शन ।
 विकासवाद-ना० [सं०] एकै मूल तत्त्वबाट वृक्ष, वनस्पति, जीव-जन्तु, मनुष्य आदि क्रमशः बढ्दै आएका हुन् भन्ने एक वैज्ञानिक सिद्धान्त ।
 विकासवादी-वि० [सं०] विकासवादमा विश्वास गर्ने; विकासवाद मान्ने ।
 विकासित-वि० [सं०] १. प्रकाशित । २. देखाइएको; प्रदर्शित । ३. फैलाइएको; विस्तारित । ४. फुलेको;

विकसित ।

विकासी-वि० [सं०] १. विकास हुने वा गर्ने; विकसित हुने वा गर्ने; फुल्ने वा फुलाउने (फूल आदि) । २. विकास गराउने; विकास गरिने ।

विकिर-ना० [सं०] १. छरिएको वस्तु; फिँजिएको पदार्थ । २. पक्षी । ३. श्राद्ध गर्दा पिण्ड-दान गर्नुभन्दा पहिले अपगति परेर मरेका पितृका उद्देश्यले दिइने पिण्ड वा अन्न । ४. कूप । ५. वृक्ष ।

विकिरण-ना० [सं०] १. छर्ने काम; फिँजाउने क्रिया । २. मार्ने काम; हिसा । ३. ज्ञान । ४. धेरै किरण-हरूलाई एकै ठाउँमा केन्द्रीभूत गर्ने काम ।

विकीर्ण-वि० [सं०] १. छरिएको; फिँजिएको वा फिँजाइएको । २. प्रसिद्ध; विख्यात ।

विकुञ्चन-ना० [सं०] बेसरी खुम्च्याउने वा खम्चिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

विकुञ्चित-वि० [सं०] बेसरी खुम्चिएको; चाउरिएको ।

विकुण्ठ-वि० [सं०] १. कुण्ठित नभएको; भुत्ते नभएको । २. कमजोर; दुर्बल । ३. कुण्ठा नभएको । (ना०) ४. वैकुण्ठ ।

विकृत-वि० [सं०] १. बिग्रिएको; विकार पैदा भएको । २. रूप बिग्रिएको; कुरूप । ३. हेर-फेर भएको; परिवर्तित । ४. अस्वाभाविक । ५. अधूरो; अपूरो ।

विकृति-ना० [सं०] १. बिगार; खराबी । २. कुनै वस्तु बिग्रेर बनेको रूप; परिवर्तित रूप । ३. विचार, बुद्धि, उद्देश्य आदिको परिवर्तन । ४. व्याकरणमा मूल धातुबाट विकृत भएर बनेको शब्दको रूप ।

विकृष्ट-वि० [सं०] १. बेसरी तानिएको; आकृष्ट । २. छुट्ट्याइएको । ३. फैलाइएको; फिँजाइएको ।

विकोश-वि० [सं०] १. म्यान, -दाप आदिबाट झिकेको (खुकुरी, तलबार आदि) । २. आवरण वा खोल नभएको; नाङ्गो । ३. बोक्रो नभएको; कोसा छोडाइएको ।

विकोष-वि० [सं०] विकोश ।

विक्रम-ना० [सं०] १. पराक्रम; वीरता; बहादुरी । २. शक्ति; सामर्थ्य । ३. पाइला सार्ने काम; कदम । ४. साठी संवत्सरमध्ये एक । ५. विष्णु । ६. विक्रमादित्य । ७. विक्रमादित्यले चलाएको संवत् ।

विक्रमण-ना० [सं०] १. साहसपूर्वक कदम बढाउनु । २. वीरता ।

विक्रमादित्य-ना० [सं०] १. विक्रम संवत्सरका प्रवर्तक मानिएका भारतका एक प्रतापी राजा । २. भारतका गुप्त-वंशीय सम्राट् चन्द्रगुप्तको एक उपाधि ।

विक्रमाब्द-ना० [सं०] विक्रमादित्यले चलाएको भनी प्रसिद्ध संवत्सर; विक्रम संवत् ।

विक्रमार्क-ना० [सं०] विक्रमादित्य ।

विक्रमी-वि० [सं०] १. पराक्रमी; वीर । २. विक्रम-सम्बन्धी; विक्रमादित्य-सम्बन्धी । (ना०) ३. वीर

पुरुष । ४. विक्रम संवत् ।

विक्रमीय-वि० [सं०] १. विक्रम वा पराक्रम-सम्बन्धी । २. विक्रमादित्य-सम्बन्धी । ३. विक्रम संवत्को ।

विक्रय-ना० [सं०] बेच्ने काम; बिक्री ।

विक्रयक-वि० [सं०] बेच्ने; बिक्री गर्ने ।

विक्रयकर-ना० [सं०] कुनै चीज बिक्री गर्दा लाग्ने कर ।

विक्रयण-ना० [सं०] बेच्ने काम; बिक्री ।

विक्रयपत्र-ना० [सं०] कुनै माल बेच्दा मालको तपसील, त्यसको दर, मोल आदि लेखिएको पत्र ।

विक्रयार्थ-वि० [सं०] बिक्रीका निमित्तको; बेचिने ।

विक्रयिक-वि० [सं०] बेच्ने; विक्रेता ।

विक्रयी-ना० [सं०] बिक्री गर्ने व्यक्ति; विक्रेता; व्यापारी ।

विक्रय्य-वि० [सं०] बेचिने; बिक्री गरिने; बिक्रीको ।

विक्रान्त-वि० [सं०] १. साहसी; वीर; पराक्रमी । २. विजयी; विजेता । (ना०) ३. पाइलो; कदम । ४. योद्धा; लडाका । ५. वीरता; पराक्रम । ६. सिंह ।

विक्रान्त-गति-ना० [सं०] सुन्दर चालले हिँड्ने मानिस ।

विक्रान्ता-ना० [सं०] १. गुर्जो । २. रातो-लज्जावती । ३. जयन्ती लता । ४. मूसाकानी । (वि०) ५. पराक्रमी; वीर । ६. विजयी ।

विक्रान्ति-ना० [सं०] १. कदम; पाइलो । २. शक्ति; सामर्थ्य । ३. विक्रम । ४. वीरता ।

विक्रिया-ना० [सं०] १. परिवर्तन । २. उत्तेजना । ३. क्रोध । ४. शत्रुता ।

विक्री-ना० [सं०] १. मोल लिएर कुनै वस्तु दिने काम; बेच्ने काम; विक्रय । २. एक वस्तु दिएर अर्को वस्तु साट्ने काम; विनिमय ।

विक्रीत-वि० [सं०] बेचिएको; बिक्री भएको ।

विक्रीतव्य-वि० [सं०] विक्रय ।

विक्रीता-ना० [सं०] बेच्ने व्यक्ति; बिक्री गर्ने मानिस ।

विक्रीय-वि० [सं०] १. बेच्न योग्य; बिक्री गर्न लायक । २. बिक्रने; बिक्री हुने ।

विक्रीध-वि० [सं०] रीस नभएको; क्रोध-रहित ।

विक्रीश-ना० [सं०] १. ठूलो स्वर । २. गाली; निन्दा ।

विक्रीशन-ना० [सं०] १. ठूलो स्वरले बोलाउनु; पुकार्नु । २. गाली गर्नु; हप्काउनु ।

विक्रीष्टा-ना० [सं०] १. ठूलो स्वरले बोलाउने व्यक्ति । २. गाली गर्ने मानिस ।

विक्रलव-वि० [सं०] १. डराएको; भय-भीत । २. डर-पोक; भीरु । ३. बेचैन; विह्वल । ४. उराठ लागेको; पट्टाइ लागेको ।

विक्रलान्त-वि० [सं०] १. उत्साह भङ्ग भएको; हतोत्साह । २. थकेको; थकित; श्रान्त ।

विक्रिलव-वि० [सं०] १. भिजेको; आर्द्र । २. सङ्गे-गलेको; कुहेको । ३. ओइलाएको । ४. जीर्ण ।

विदिलष्ट-विघस

विक्लिष्ट-वि० [सं०] १. साह्रै दुःखित; उत्पीडित । २. घायल; क्षति-ग्रस्त ।
 विक्षत-वि० [सं०] १. चोट लागेको ; घायल । (ना०)
 २. घाउ; चोट-पटक ।
 विक्षरण-ना० [सं०] बेसरी चुहुनु ।
 विक्षालित-वि० [सं०] १. राम्ररी धोइएको; प्रक्षालित ।
 २. नुहाएको; स्नान गराइएको ।
 विक्षिप्त-वि० [सं०] १. यता-उत्ति छरिएको; छिरलिएको ।
 २. फ्याँकिएको; मिल्काइएको । ३. छोडिएको; त्यागि-
 एको । ४. बहुलाएको; छँटाएको; पागल । ५. व्यग्र;
 व्याकुल ।
 विक्षुण्ण-वि० [सं०] १. खुँदिएको; कुल्चिएको । २.
 धूलो पारिएको । ३. प्रेरित ।
 विक्षुब्ध-वि० [सं०] मनमा शान्ति वा स्थिरता नभएको;
 अतिशय क्षुब्ध ।
 विक्षेप-ना० [सं०] १. यता-उत्ति छर्कने काम; छिरल्ने काम ।
 २. हुत्थाउनु; फ्याँक्नु; मिल्काउनु । ३. चित्त स्थिर
 नहुनु; मन संयममा नरहनु । ४. विह्वल हुनु; घबडाउनु ।
 विक्षेपण-ना० [सं०] १. फ्याँक्नु; हुत्थाउनु; फाल्नु ।
 २. फैलिनु; फिँजिनु । ३. विघ्न; बाधा । ४. अत्यास;
 घबडाहट ।
 विक्षेप्ता-वि० [सं०] १. छर्ने; छिरल्ने । २. फ्याँक्ने;
 मिल्काउने; हुत्थाउने ।
 विक्षोभ-ना० [सं०] १. मनको उद्वेग; क्षोभ । २. कुनै
 खराब घटनाले गर्दा मनमा उत्पन्न हुने विकार; आतङ्क ।
 विक्षोभण-ना० [सं०] मनमा विक्षोभ पैदा हुनु वा गराउनु ।
 विक्षोभित-वि० [सं०] मनमा क्षोभ पैदा भएको; उद्विग्न;
 क्षुब्ध ।
 विखण्डित-वि० [सं०] १. टुक्रा-टुक्रा पारिएको; खण्डित ।
 २. भाग लगाइएको; विभाजित । ३. अङ्ग-भङ्ग गरि-
 एको । ४. खण्डन गरिएको (तर्क) ।
 विखनन-ना० [सं०] खन्ने काम; खोदाइ ।
 विख्यात-वि० [सं०] नाम चलेको; प्रसिद्ध; सर्व-विदित ।
 विख्यात-विशक्ति-पट्ट-ना० [सं०] दोस्ता दर्जाको विशक्ति-
 पट्ट तक्मा ।
 विख्याति-ना० [सं०] विख्यात हुनाको भाव; प्रसिद्धि ।
 विख्यापन-ना० [सं०] नाम चलाउनु; प्रसिद्ध गराउनु ।
 विख्यापित-वि० [सं०] प्रसिद्ध पारिएको; विख्यात तुल्याइ-
 एको ।
 विगत-वि० [सं०] १. वितेको; अतीत । २. वितेका
 समयभन्दा पहिलेको; गत समयभन्दा पहिलेको । ३.
 विछोडिएको; वियुक्त । ४. मृत । ५. रहित;
 विहीन ।
 विगत-कल्मष-वि० [सं०] पाप छुटेको; निष्पाप ।
 विगत-क्लम-वि० [सं०] थकाइ मरेको; क्लान्ति हटेको ।

विगत-भय-वि० [सं०] डर नभएको; निर्भीक ।
 विगत-राग-वि० [सं०] राग वा वासना हटेको; विरक्त ।
 विगतार्तवा-ना० [सं०] मासिक-धर्म बन्द भइसकेकी स्त्री ।
 विगति-ना० [सं०] खराब गति; दुर्गति ।
 विगर्हण-ना० [सं०] १. हप्की; धम्की । २. निन्दा;
 तिरस्कार ।
 विगर्हणीय-वि० [सं०] १. हप्काउन योग्य; भर्त्सना गर्न
 योग्य । २. निन्दनीय ।
 विगर्हा-ना० [सं०] निन्दा; तिरस्कार ।
 विगर्हित-वि० [सं०] १. हप्काइएको; भर्त्सना गरिएको ।
 २. निन्दा गरिएको; तिरस्कृत । ३. खराब; कुत्सित ।
 विगर्ह्य-वि० [सं०] १. हप्काउन लायक; भर्त्सना गर्न
 योग्य । २. निन्दनीय ।
 विगलन-ना० [सं०] १. पगलनु; गलनु । २. चुहुनु; क्षरण ।
 ३. शिथिल हुनु ।
 विगलित-वि० [सं०] १. चुहेको । २. पगलेको; गलेको ।
 विगाह-ना० [सं०] १. डुबुल्की; गोता । २. स्नान ।
 विगुण-वि० [सं०] १. गुण नभएको; गुण-हीन; निर्गुण ।
 २. खराब; कुत्सित ।
 विगूढ-वि० [सं०] लुकेको; छिपेको ।
 विगूहीत-वि० [सं०] १. समातेको; पक्रेको । २. विभाजन
 गरिएको; विभक्त । ३. विरोध वा सामना गरिएको ।
 विग्रह-ना० [सं०] १. छुट्ट्याउने काम; अलग पार्ने काम ।
 २. विभाग; खण्ड । ३. विस्तार; फैलावट । ४.
 आकार; आकृति । ५. शरीर । ६. व्याकरणअनुसार
 यौगिक वा समस्त पद, वाक्य आदिको व्याख्या गर्नाका
 निमित्त तिनलाई अलग-अलग पार्ने काम । ७. कलह; झगडा ।
 ८. लडाइँ; युद्ध । ९. फूट पैदा गर्नु; वैमनस्य पार्नु ।
 विग्रही-वि० [सं०] युद्ध गर्ने वा गराउने; लडाइँ गर्ने वा
 गराउने ।
 विघटन-ना० [सं०] १. अलग-अलग पार्नु; छुट्ट्याउनु ।
 २. छिन्न-भिन्न पार्नु । ३. फोर्नु । ४. नष्ट गर्नु ।
 विघटित-वि० [सं०] १. छुट्ट्याइएको; अलग पारिएको ।
 २. छिन्न-भिन्न पारिएको । ३. फोरिएको । ४. बिगा-
 रिएको; विघटन गरिएको ।
 विघट्टन-ना० [सं०] १. घोट्ने काम; रगड्ने काम ।
 २. खोल्नु; उघार्नु । ३. छुट्ट्याउनु; अलग पार्नु ।
 विघट्टना-ना० [सं०] विघट्टन ।
 विघट्टनीय-वि० [सं०] १. छुट्ट्याउन योग्य । २. घोट्न योग्य ।
 ३. खोल्न योग्य ।
 विघट्टित-वि० [सं०] १. भत्काउन योग्य; बिगान योग्य ।
 २. छुट्ट्याउन लायक ।
 विघस-ना० [सं०] १. आधा चपाएको गाँस । २. देव-
 पितृ-कार्यमा खर्च गरेर बाँकी रहेको अन्न । ३. खाएर
 बाँकी रहेको अन्न; पुरा । ४. मैन ।

विघात-ना० [सं०] १. चोट-पटक; आघात । २. ठुक्याउने काम । ३. हत्या; वध । ४. रोकने काम; बचावट ।
 विघातक-वि० [सं०] १. घात गर्ने; घातक । २. बाधक ।
 विघातन-ना० [सं०] १. हत्या गर्नु; घात गर्नु । २. रोकनु; छेक्नु ।
 विघाती-वि० [सं०] १. हत्यारो; हिंसक । २. रोकने; प्रतिबन्धक ।
 विघूर्णन-ना० [सं०] बेसरी घुम्नु; खूब चक्कर खानु ।
 विघूर्णित-वि० [सं०] बेसरी घुमेको वा घुमाइएको ।
 विघोषण-ना० [सं०] ठूलो स्वरले घोषणा गर्ने काम ।
 विघ्न-ना० [सं०] १. बाधा; अड्काउ; रोकावट । २. विरोध ।
 विघ्न-कर-वि० [सं०] बाधा उपस्थित गर्ने; विघ्न-कारी; उपद्रवाहा ।
 विघ्न-कारी-वि० [सं०] विघ्न गर्ने; उपद्रव गर्ने ।
 विघ्न-विघात-ना० [सं०] विघ्न हटाउनु; बाधाको निवारण गर्नु ।
 विघ्न-विनायक-ना० [सं०] गणेश ।
 विघ्नान्तक-ना० [सं०] गणेश ।
 विघ्नित-वि० [सं०] विघ्न पारिएको; बाधा पुऱ्याइएको ।
 विघ्नेश-ना० [सं०] गणेश ।
 विचकित-वि० [सं०] १. आश्चर्य-चकित । २. तस्मिन्-एको; आत्तिएको ।
 विचक्षण-वि० [सं०] १. कुनै विषयको विशेषज्ञ; निपुण । २. विद्वान्; पण्डित । ३. बुद्धिमान् । ४. चम्किलो; चहकदार ।
 विचयन-ना० [सं०] १. जम्मा गर्नु; एकत्रित गर्नु । २. खोजी गर्नु; गवेषणा ।
 विचर-वि० [सं०] १. डुलेंको; भ्रमण गरेको । २. बाटो बिराएको; पथ-भ्रष्ट ।
 विचरण-ना० [सं०] १. घुम-फिर गर्नु; भ्रमण गर्नु । २. हिँड्नु; गमन । ३. चरण वा पाउ नभएको ।
 विचरणीय-वि० [सं०] १. घुम-फिर गर्न योग्य; भ्रमण गर्न योग्य । २. आचरण गर्न योग्य; पालनीय ।
 विचरित-वि० [सं०] १. यता-उत्ति घुमेको; पर्यटन गरेको वा गराइएको । (ना०) २. भ्रमण; पर्यटन ।
 विचर्चिका-ना० [सं०] लूतो ।
 विचर्चित-वि० [सं०] लिपिएको; पोतिएको ।
 विचल-वि० [सं०] १. हिँडिरहने; निरन्तर भ्रमण गर्ने । २. अस्थिर; चञ्चल । ३. आफ्नो प्रण, प्रतिज्ञा आदिबाट हटेको; विचलित । ४. आत्तिएको; तर्सेको ।
 विचलन-ना० [सं०] १. काँप्नु; कम्पन । २. अस्थिरता; चञ्चलता । ३. अहङ्कार ।
 विचलित-वि० [सं०] १. अस्थिर; चञ्चल । २. आफ्नो उद्देश्य, प्रतिज्ञा, प्रण, स्थान आदिबाट डगेको । ३. आत्ति-

को; तर्सेको ।

विचार-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा गम्भीरतापूर्वक सोच्ने काम; मनन । २. मनमा सोचिएको वा सोचेर निश्चय गरिएको कुरो; सङ्कल्प; ठहर । ३. मनमा उत्पन्न हुने खयाल; भावना । ४. तत्त्व-परीक्षा । ५. वादी र प्रतिवादीका कुरा सुनेर मुद्दा छिन्ने काम; फैसला । ६. सत्य र असत्य कुरा छुट्ट्याउने बुद्धि; विवेक । ७. देख-रेख; हेर-विचार । ८. क्रिया-पुत्रीलाई बन्धु-वर्गले खान दिने सिधा । ९. शोकमा परेकालाई सान्त्वना दिने काम ।
 विचारक-वि० [सं०] १. विचार गर्ने; मनन गर्ने । २. मीमांसक; दार्शनिक । (ना०) ३. न्यायाधीश । ४. नेता; नायक । ५. गुप्त-चर ।
 विचार-कर्ता-ना० [सं०] १. सोच-विचार गर्ने व्यक्ति; मनन गर्ने व्यक्ति । २. मुद्दा-मामिलाको निर्णय गर्ने व्यक्ति; न्यायाधीश ।
 विचारज्ञ-वि० [सं०] १. विचार गर्नमा कुशल । (ना०) २. न्यायाधीश ।
 विचारण-ना० [सं०] १. विचार गर्ने काम; सोच्ने काम; मनन । २. परीक्षा । ३. संशय ।
 विचारणा-ना० [सं०] १. विचार गर्ने क्रिया; मनन; सोच-विचार । २. मुद्दा-मामिलामा गरिएको अदालतको निर्णय; फैसला । ३. मीमांसा-शास्त्र ।
 विचारणीय-वि० [सं०] १. विचार गर्नुपर्ने; चिन्तनीय । २. विचार गर्न योग्य । ३. सन्दिग्ध; शंकास्पद ।
 विचार-पति-ना० [सं०] न्यायाधीश ।
 विचार-सूद-वि० [सं०] सोच-विचार गर्ने शक्ति नभएको ।
 विचारवान्-वि० [सं०] विचार भएको; विचार-शील; बुद्धिमान् ।
 विचार-विमर्श-ना० [सं०] १. सोच्ने शक्ति; मनन गर्ने शक्ति । २. परस्परमा विचारको आदान-प्रदान गर्ने काम; सर-सल्लाह ।
 विचार-शास्त्र-ना० [सं०] मीमांसा-शास्त्र ।
 विचार-शील-वि० [सं०] राम्ररी विचार गर्ने शक्ति भएको; मनन-शील; बुद्धिमान् ।
 विचार-स्थल-ना० [सं०] १. कुनै विषयमा विचार गर्ने ठाउँ । २. न्यायालय; अदालत ।
 विचार-स्वातन्त्र्य-ना० [सं०] कुनै पनि विषयमा सोच-विचार गर्ने र आफ्नो विचार प्रकट गर्ने स्वतन्त्रता ।
 विचाराध्यक्ष-ना० [सं०] न्यायाधीश ।
 विचारात्मक-वि० [सं०] विचारले युक्त; विचारले पूर्ण ।
 विचारास्पद-वि० [सं०] विचार गर्नु पर्ने; विचारणीय ।
 विचारित-वि० [सं०] विचार गरिएको; मनन गरिएको; सोचिएको ।
 विचारी-वि० [सं०] १. विचार गर्ने; विचारक । २. घुम-फिर गर्ने; विचरण गर्ने । (ना०) ३. न्यायाधीशलाई

विचार्य-विजयक

मुद्दा-मामिला सुनाउने कर्मचारी; मुखियासरहको एक अदालती दर्जा ।
 विचार्य-वि० [सं०] विचार गर्ने योग्य; विचारणीय ।
 विचालन-ना० [सं०] १. हल्लाउनु; डोलाउनु । २. हटाउनु ।
 विचि-ना० [सं०] लहर; तरंग ।
 विचिकित्सा-ना० [सं०] १. सन्देह; संशय । २. अनिश्चय ।
 विचित-वि० [सं०] खोजिएको; तलाश गरिएको ।
 विचिति-ना० [सं०] विचार; सोचाइ ।
 विचित्र-वि० [सं०] १. अनेक रङ्गको; रङ्गी-चङ्गी । २. अद्भुत; विलक्षण । ३. असाधारण । ४. सुन्दर; मनोहर । (ना०) ५. उत्तम प्रयत्नद्वारा फल सिद्ध गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार ।
 विचित्रक-ना० [सं०] १. भोज-पत्रको रूप । २. तिलक वृक्ष । ३. अशोक वृक्ष । ४. आश्चर्य; ताजुब । (वि०) ५. अनौठो; विलक्षण ।
 विचित्र-शाला-ना० [सं०] म्यूजियम; अजायब-घर ।
 विचित्राङ्ग-ना० [सं०] १. मयूर; मुजूर । २. बाघ; व्याघ्र । ३. चितुवा । (वि०) ४. झालेमाले; टाटे-पाङ्खे ।
 विचित्रित-वि० [सं०] १. अनेक रङ्गले परिपूर्ण; रङ्गी-विरङ्गी । २. अनौठो; आश्चर्य-जनक ।
 विचिन्तन-ना० [सं०] १. चिन्ता गर्नु; फिक्री गर्नु । २. विचार गर्नु; सोच्नु ।
 विचिन्तनीय-वि० [सं०] चिन्तन वा विचार गर्ने योग्य; विचारणीय ।
 विचिन्तित-वि० [सं०] विशेष विचार गरिएको; मनन गरिएको ।
 विचिन्त्य-वि० [सं०] १. विशेष विचार गर्ने योग्य; चिन्तनीय । २. राम्ररी हेर-विचार गरिएको । ३. सन्दिग्ध ।
 विची-ना० [सं०] लहर; तरङ्ग ।
 विचूर्ण-वि० [सं०] राम्ररी पिँधिएको; मिहीन तुल्याइएको ।
 विचूर्णित-वि० [सं०] राम्ररी पिँधिएको; विचूर्ण ।
 विचेतन-वि० [सं०] १. चेतना वा होश नभएको; अचेत । २. मूर्ख; विवेक-हीन । ३. विसर्ने स्वभावको; विस्मरण-शील । ४. मरेको; मृत ।
 विचेता-वि० [सं०] १. होश नभएको; विचेत । २. मुर्दा; मृत । ३. मूढ; मूर्ख । ४. चतुर; निपुण ।
 विचेष्ट-वि० [सं०] १. चेष्टा नभएको; निश्चेष्ट । २. गति-हीन; अचल; स्थिर ।
 विचेष्टन-ना० [सं०] छटपटाउनु; छटपट गर्नु ।
 विचेष्टा-ना० [सं०] उद्योग; प्रयत्न ।
 विचेष्टित-वि० [सं०] १. कोशिश गरिएको; प्रयत्न गरिएको । २. खोजी गरिएको; अन्वेषण गरिएको । ३. जाँचिएको; परीक्षित । ४. मूर्खतापूर्वक गरिएको ।
 विच्छन्द-वि० [सं०] १. धेरै प्रकारका छन्दहरू भएको ।

२. छन्द नमिलेको; छन्द-न-बन्दको । (ना०) ३. धेरै खण्ड र कोठाहरू भएको ठूलो भवन ।
 विच्छन्दक-ना० [सं०] धेरै खण्ड वा तलाहरू भएको ठूलो घर; महल ।
 विच्छन्दक-ना० [सं०] राज-भवन ।
 विच्छन्दन-ना० [सं०] वान्त गर्नु; वमन गर्नु ।
 विच्छन्दिका-ना० [सं०] वमन; वान्त ।
 विच्छन्दित-वि० [सं०] १. छादिएको; वमन गरिएको । २. तिरस्कृत; उपेक्षित । ३. कम गरिएको ।
 विच्छा-वि० [सं०] १. छाया नभएको । २. कान्ति-रहित । (ना०) ३. मणि । ४. चराको बथानको छाया ।
 विच्छित्ति-ना० [सं०] १. छुट्ट्याउने काम; विच्छेद । २. कमी; न्यूनता । ३. पुरुषलाई मोहित पार्ने स्त्रीको हाव ।
 विच्छित्त-वि० [सं०] काटेर छुट्ट्याइएको; टुक्रा-टुक्रा पारिएको ।
 विच्छुरण-ना० [सं०] १. छर्कनु; छर्नु । २. लिप्नु; पोत्नु ।
 विच्छुरित-वि० [सं०] १. छर्किएको; छरिएको । २. लिपिएको; पोतिएको । ३. ढाकिएको ।
 विच्छेद-ना० [सं०] १. काटेर छुट्ट्याउनु; टुक्रा-टुक्रा पार्नु । २. सिलसिला टुट्नु; क्रम भङ्ग हुनु । ३. नाश; बरबादी । ४. वियोग; बिछोड ।
 विच्छेदक-वि० [सं०] १. काटेर छुट्ट्याउने; विच्छेद गर्ने । २. वियोग पार्ने; बिछोड तुल्याउने ।
 विच्छेदन-ना० [सं०] १. काटेर छुट्ट्याउने काम; टुक्र्याउने काम । २. नाश गर्नु; बरबाद पार्नु । ३. छेड्ने काम; प्वाल पार्ने काम । ४. बिछोड पार्नु; वियोग पार्नु ।
 विच्छेदनीय-वि० [सं०] १. छुट्ट्याउन योग्य; टुक्र्याउन योग्य । २. वियोग पार्नुपर्ने ।
 विच्छेदी-वि० [सं०] विच्छेद गर्ने; विच्छेदक ।
 विच्छेद्य-वि० [सं०] विच्छेदनीय ।
 विच्युत-वि० [सं०] १. स्थान, पद, मान आदिबाट भ्रष्ट भएको; च्युत । २. विफल भएको । ३. बरबाद भएको; विनष्ट ।
 विच्युति-ना० [सं०] १. आफ्नो स्थान, मान, पद आदिबाट झर्ने काम; च्युति; पतन । २. चुहुनु; खस्नु । ३. गर्भ-पात । ४. छुट्टिने काम; वियोग ।
 विजन-वि० [सं०] १. कोही नभएको; निर्जन । (ना०) २. निर्जन वा एकान्त स्थल ।
 विजवन-ना० [सं०] बच्चा जन्माउने काम; प्रसव ।
 विजन्मा-ना० [सं०] जारबाट जन्मेको छोरो; जारज ।
 विजन्या-वि० [सं०] पेट बोकेकी; गर्भिणी ।
 विजय-ना० [सं०] १. युद्ध, विवाद, प्रतियोगिता आदिमा हुने जीत; जय; जितबाजी; सफलता । २. साठी संवत्सरमध्ये एक ।
 विजयक-वि० [सं०] विजय प्राप्त गर्नेमा कुशल ।

विजय-डिण्डिम-ना० [सं०] लड़ाईका समयमा बजाइने एक किसिमको प्राचीन बाजा ।
 विजय-दुन्दुभि-ना० [सं०] लड़ाईमा विजय भएपछि बजाइने एक किसिमको प्राचीन बाजा ।
 विजयन्त-ना० [सं०] इन्द्र ।
 विजय-पताका-ना० [सं०] १. युद्धमा विजय प्राप्त हुँदा फहराइने ध्वजा । २. विजय-सूचक चिह्न ।
 विजय-पत्र-ना० [सं०] जय-पत्र; जितापत्र ।
 विजय-मुहूर्त-ना० [सं०] १. कुनै कामको प्रारम्भ गर्दा सफलता प्राप्त हुने समय । २. ज्योतिष शास्त्रअनुसारको शुभ काल ।
 विजय-यात्रा-ना० [सं०] वसैलाई जित्ने वामनाले गरिने यात्रा ।
 विजय-लक्ष्मी-ना० [सं०] विजय गराउने देवी; विजयकी अधिष्ठात्री देवी; विजय-श्री ।
 विजय-शाल-ना० [सं०] विजय-सार ।
 विजय-शील-वि० [सं०] १. जित्ने किसिमको; विजय हुने खालको । २. विजयी; जयी; सफल ।
 विजय-श्री-ना० [सं०] विजय-लक्ष्मी ।
 विजय-सार-ना० [सं०] अति बलियो काठ हुने एक जातको वृक्ष; विजय-शाल ।
 विजय-सिद्धि-ना० [सं०] १. जीत; विजय । २. सफलता ।
 विजय-स्तम्भ-ना० [सं०] जय-स्तम्भ; रण-स्तम्भ ।
 विजया-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. भाङ्ग । ३. विजयोत्सव । ४. हुरी ।
 विजया-दशमी-ना० [सं०] १. आश्विन शुक्ल दशमी । २. त्यस दिन हिन्दूहरूले मनाउने उत्सव; दसैँ ।
 विजयार्थी-वि० [सं०] विजयको इच्छा गर्ने ।
 विजयी-वि० [सं०] १. विजय प्राप्त गर्ने; विजेता । (ना०) २. विजय प्राप्त गर्ने व्यक्ति ।
 विजयोत्सव-ना० [सं०] १. विजय भएका उपलक्षमा मनाइने उत्सव । २. विजया-दशमीका दिन मनाइने उत्सव; दसैँ ।
 विजल-वि० [सं०] १. जल-रहित । (ना०) २. वर्षाको अभाव; खडेरी ।
 विजल्प-ना० [सं०] १. साँचो-झूटो-अनेक किसिमका उटपटाङ्ग कुरा; बकवाद । २. द्वेषपूर्ण वार्तालाप ।
 विजल्पित-वि० [सं०] १. भनिएको; कथित । २. बक-बक गरिएको ।
 विजात-वि० [सं०] १. जन्मेको; उत्पन्न । २. वर्ण-सङ्कर । ३. अर्को रूपमा बदलिएको; परिवर्तित ।
 विजाति-वि० [सं०] १. भिन्न जातिको; अर्को जातको । २. भिन्न प्रकारको । (ना०) ३. भिन्न जाति; अन्य वर्ग ।
 विजातीय-वि० [सं०] अर्को जातको; भिन्न जातिको ।
 विजिगीषा-ना० [सं०] विजय प्राप्त गर्ने कामना; जित्ने

इच्छा ।

विजिगीषु-वि० [सं०] जित्ने इच्छा गर्ने ।
 विजित-वि० [सं०] जितिएको; पराजित ।
 विजितवान्-वि० [सं०] जित्ने; विजयी ।
 विजृम्भण-ना० [सं०] १. हाई; जृम्भा । २. फुल्नु; विकशित हुनु । ३. खोल्नु; प्रकट गर्नु ।
 विजृम्भित-वि० [सं०] १. हाई गरेको । २. खोलेको । ३. फुलेको; विकशित ।
 विजेतव्य-वि० [सं०] जित्न योग्य वा सकिने ।
 विजेता-ना० [सं०] विजय प्राप्त गर्ने व्यक्ति; विजयी ।
 विजेय-वि० [सं०] जित्न योग्य; हराउन सकिने ।
 विज्जुल-ना० [सं०] १. दालचीनी । २. छाला ।
 विज्ञ-वि० [सं०] १. जानिफकार; पोख्त । २. विद्वान्; पण्डित । ३. बुद्धिमान्; समझदार । (ना०) ४. विद्वान् व्यक्ति ।
 विज्ञता-ना० [सं०] १. विज्ञ हुनाको भाव; निपुणता । २. बुद्धिमानी ।
 विज्ञत्व-ना० [सं०] विज्ञता ।
 विज्ञप्त-वि० [सं०] १. बताइएको; सूचित गरिएको । २. प्रचार गरिएको; विज्ञापन गरिएको ।
 विज्ञप्ति-ना० [सं०] १. जनाउ दिने काम; सूचना दिने काम । २. विज्ञापन । ३. कुनै कुरा सार्वजनिक रूपमा घोषणा गरी प्रचारित गर्ने काम ।
 विज्ञात-वि० [सं०] १. थाहा पाइएको; जानिएको । २. प्रसिद्ध; विख्यात ।
 विज्ञातव्य-वि० [सं०] जान्न योग्य; थाहा पाउन योग्य ।
 विज्ञाता-वि० [सं०] राम्ररी जान्ने; खूब बुझ्ने; राम्ररी थाहा पाउने ।
 विज्ञान-ना० [सं०] १. लौकिक विषयहरूको तत्त्व, सिद्धान्त आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र; साइन्स । २. विशेष ज्ञान; प्रज्ञा । ३. आत्मा । ४. बुद्धि । ५. बौद्ध मता-नुसार आत्मास्वरूप ज्ञान ।
 विज्ञानमय-वि० [सं०] प्रज्ञा-युक्त; ज्ञानी ।
 विज्ञानमय-कोश-ना० [सं०] वेदान्त-शास्त्रअनुसार बुद्धि र ज्ञानेन्द्रियहरूको समुदाय ।
 विज्ञानवाद-ना० [सं०] १. वस्तुलाई सत्ता नमानी ज्ञान-लाई मात्र सत्ता मान्ने बौद्ध दर्शनको एक सिद्धान्त । २. विज्ञानलाई नै सर्वोपरि प्रधानता दिने सिद्धान्त ।
 विज्ञानवादी-वि० [सं०] विज्ञानवादको अनुयायी; विज्ञान-वादमा विश्वास गर्ने ।
 विज्ञानिक-वि० [सं०] १. जान्ने; राम्ररी थाहा पाउने । २. विज्ञानी ।
 विज्ञानी-वि० [सं०] १. कुनै विषयको विशेष ज्ञाता; विशेषज्ञ । २. विज्ञान-वेत्ता; वैज्ञानिक । ३. आत्मा र परमात्माका स्वरूपको तत्त्व जान्ने ।

विज्ञानीय-वितण्ड

विज्ञानीय-वि० [सं०] विज्ञान-सम्बन्धी; वैज्ञानिक ।
 विज्ञापक-वि० [सं०] १. बताउने; सूचित गर्ने । २. विज्ञापन गर्ने; प्रचारक । ३. विज्ञप्ति दिने ।
 विज्ञापन-ना० [सं०] १. बताउनु; सूचित गर्नु । २. सर्व-साधारण जनतालाई थाहा दिनाका निमित्त प्रचार गरिएको विशेष सूचना । ३. बिक्रीका मालहरूको प्रचार गर्नका निमित्त पत्र-पत्रिकामा छापिएको सूचना ।
 विज्ञापनीय-वि० [सं०] विज्ञापन गर्न योग्य; प्रचार गर्न लायक ।
 विज्ञापित-वि० [सं०] विज्ञापन गरिएको; प्रचार गरिएको ।
 विज्ञापि-वि० [सं०] विज्ञापन गर्ने; विज्ञापक ।
 विज्ञप्ति-ना० [सं०] विज्ञप्ति ।
 विज्ञाप्य-वि० [सं०] विज्ञापन गर्न योग्य; विज्ञापनीय ।
 विज्ञेय-वि० [सं०] थाहा पाउन योग्य; राम्ररी जान्न लायक ।
 विट्-ना० [सं०] १. वैश्य; वणिक् । २. गुहु; विष्ठा । ३. प्रसार । ४. कन्या ।
 विट-ना० [सं०] १. कामुक; लम्पट । २. चलाक; धूर्त । ३. आफ्नो सम्पत्ति रण्डीबाजी गरेर उड़ाइसकेको व्यक्ति । ४. विदूषकजस्तो नाटकको पात्र ।
 विटङ्क-ना० [सं०] १. परेवाहरू बसाउने छत । २. पक्षी-हरूको पिँजरा । ३. सबभन्दा अग्लो ठाउँ ।
 विटङ्क-ना० [सं०] विटङ्क ।
 विटप-ना० [सं०] १. रूख; वृक्ष । २. हाँगे; शाखा ।
 विटपी-ना० [सं०] रूख; बोट; वृक्ष ।
 विड-ना० [सं०] १. विरेनून । २. वायु-विडङ्ग ।
 विडङ्ग-ना० [सं०] वायु-विडङ्ग ।
 विडम्ब-ना० [सं०] १. नकल; अनुकरण । २. कष्ट; पीडा ।
 विडम्बक-वि० [सं०] १. अर्काको नकल गर्ने; अनुकरण गर्ने । २. कष्ट दिने; पीडा गर्ने ।
 विडम्बन-ना० [सं०] १. नकल गर्नु; अनुकरण गर्नु । २. होच्याउनु; गिज्याउनु । ३. छल; धोखा । ४. पीडा; कष्ट । ५. ठट्टा; उपहास ।
 विडम्बना-ना० [सं०] विडम्बन ।
 विडम्बना-काव्य-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्तिको चरित्रलाई हँसी उड़ाएर लेखिएको काव्य । २. कुनै साव्यको शैली, पात्र आदि उही वा उस्तै राखी कुनै किसिमले त्यसको हास्य-युक्त रूपान्तरण गरिएको काव्य ।
 विडम्बनीय-वि० [सं०] १. अनुकरण गर्न योग्य; नकल पार्न योग्य । २. उपहास गर्न लायक ।
 विडम्बित-वि० [सं०] १. नकल उतारिएको; अनुकरण गरिएको । २. हँसी उड़ाइएको; गिज्याइएको ।
 विडम्बी-वि० [सं०] १. नकल गर्ने; विडम्बक । २. उपहास गर्ने । ३. दुःख दिने ।
 बिडारक-ना० [सं०] विरालो ।
 बिडाल-ना० [सं०] विरालो ।

विडालक-ना० [सं०] विरालो ।
 विडोजा-ना० [सं०] इन्द्र ।
 विडौजा-ना० [सं०] इन्द्र ।
 विड्-वराह-ना० [सं०] सुँगुर ।
 विण्डा-ना० [सं०] १. अर्काका कुरालाई दबाएर आफ्नो कुरो माथि पार्नु । २. निरर्थक कुरो; बकवाद । ३. व्यर्थको झगडा । ४. डाडु । ५. पनिउँ ।
 विण्डावाद-ना० [सं०] १. बहुसमा जित्नाका निमित्त निरर्थक वा असम्भव तर्क पेश गर्नु । २. बकवाद; निरर्थक उक्ति-प्रत्युक्ति । ३. बिनसित्तिको झगडा ।
 वितत-वि० [सं०] १. विस्तृत; फैलिएको । २. ढाकि-एको; छोपिएको । ३. सम्पन्न गरिएको । (ना०) ४. वीणा वा त्यस्तै अरु कुनै तार-वाद्य ।
 वितति-ना० [सं०] फैलावट; विस्तार ।
 वितथ-वि० [सं०] १. झूटो; मिथ्या । २. व्यर्थ; निरर्थक ।
 वितथवादी-वि० [सं०] झूटो बोल्ने; मिथ्यावादी ।
 वितथ्य-वि० [सं०] झूटो; मिथ्या ।
 वितनु-वि० [सं०] १. शरीर नभएको । २. अति सूक्ष्म । (ना०) ३. कामदेव ।
 वितमस्क-वि० [सं०] १. अँध्यारो नभएको; अन्धकार-रहित । २. अज्ञान नभएको । ३. तमोगुण-रहित ।
 वितरक-वि० [सं०] बाँड्ने; वितरण गर्ने ।
 वितरण-ना० [सं०] १. बाँड्ने काम; बाँड-चूँड । २. दिनु; अर्पण गर्नु । ३. तर्नु; पार गर्नु ।
 वितरित-वि० [सं०] १. बाँडिएको; वितरण गरिएको । २. दिइएको; दत्त । ३. तारिएको; पार गरिएको ।
 वितर्क-ना० [सं०] १. कुनै तर्क वा कथनलाई बेठीक सम्झी त्यसको विरुद्ध उठाइने तर्क; तर्कमाथिको तर्क । २. विचार; मनन । ३. अनमान । ४. सन्देह ।
 वितर्कण-ना० [सं०] १. तर्क वा विचार गर्ने काम । २. बहस; वाद-विवाद । ३. सन्देह ।
 वितर्कित-वि० [सं०] तर्क वा विचार गरिएको; वाद विवाद गरिएको ।
 वितर्क्य-वि० [सं०] १. तर्क वा विचार गर्न योग्य । २. सन्दिग्ध ।
 वितर्दि-ना० [सं०] वितर्दी ।
 वितर्दिका-ना० [सं०] वितर्दी ।
 वितर्दी-ना० [सं०] अग्लो पारी बनाइएको चौको, डबली, चौतारो, मञ्च आदि; वेदिका ।
 वितर्द्धि-ना० [सं०] वितर्दी ।
 वितर्द्धिका-ना० [सं०] वितर्दी ।
 वितर्द्धी-ना० [सं०] वितर्दी ।
 वितल-ना० [सं०] पृथ्वीभन्दा तल मानिएका सात लोक-मध्ये एक ।
 वितण्ड-वि० [सं०] राम्ररी ताछिएको; सम्म पारेर ताछिएको ।

वितस्ति-ना० [सं०] बाह्य अङ्गुलको नापो; वित्ता ।
 वित्ताडन-ना० [सं०] १. खूबसित पिट्नु; चुट्नु । २. हप्की ।
 वित्तान-ना० [सं०] १. फैलावट; विस्तार । २. चँदुवा ।
 ३. पाल । ४. यज्ञ । ५. समूह । ६. अवसर । ७. घृणा ।
 (वि०) ८. रिक्तो; खाली । ९. उदास । १०. मूढ; मूर्ख ।
 ११. शठ; पतित ।
 वित्ताल-वि० [सं०] ताल नमिलेको; तालमा नपरेको;
 बेतालको ।
 वितीर्ण-वि० [सं०] १. तरेको; पार भएको । २. वितेको;
 विगत । ३. दिइएको; प्रदत्त । ४. तलतिर लगिएको ।
 ५. हटेको ।
 वितुष-वि० [सं०] बोक्का छोड़ाइएको ।
 वितुष्ट-वि० [सं०] १. सन्तोष नभएको; असन्तुष्ट । २.
 अप्रसन्न; खिन्न ।
 वितृष्ण-वि० [सं०] तृष्णा नभएको; निस्पृह ।
 वितृष्णा-ना० [सं०] तृष्णा नहुनु; सन्तोष हुनु ।
 वित्त-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति; अर्थ । २. अधिकार ।
 ३. शक्ति । (वि०) ४. पाएको; प्राप्त । ५. परीक्षा
 गरिएको; जाँचिएको । ६. प्रसिद्ध । ७. जानिएको;
 ज्ञात । ८. विचार गरिएको ।
 वित्त-पति-ना० [सं०] १. कुबेर । २. धनवान् व्यक्ति ।
 वित्त-मन्त्री-ना० [सं०] अर्थ-मन्त्री ।
 वित्तवान्-वि० [सं०] धनी; धनवान् ।
 वित्त-शाठ्य-ना० [सं०] लेन-देनको कारवाइमा बेईमानी
 गर्नु ।
 वित्त-सचिव-ना० [सं०] अर्थ-सचिव ।
 वित्ति-ना० [सं०] १. ज्ञान । २. विवेक; विचार । ३.
 उपलब्धि । ४. सम्भावना ।
 वित्तीय-वि० [सं०] वित्त-सम्बन्धी; आर्थिक ।
 वित्तेश्वर-ना० [सं०] कुबेर ।
 वित्रस्त-वि० [सं०] डराएको; भय-भीत ।
 वित्रास-ना० [सं०] ठूलो डर; त्रास; भय ।
 वित्रासित-वि० [सं०] खूब तर्साइएको; ठूलो डर देखाइएको ।
 विद्-वि० [सं०] १. जान्ने; जानिफकार; विज्ञ । २. पण्डित;
 विद्वान् । (ना०) ३. ज्ञान । ४. बुध ग्रह ।
 विद-ना० [सं०] १. पण्डित । २. बुध ग्रह ।
 विदग्ध-वि० [सं०] १. पोलिएको; डढेको । २. पका-
 इएको; पक्व । ३. खाएर पचाइएको; हजम गरिएको ।
 ४. रसिक; रसज्ञ । ५. चतुर; निपुण । ६. विद्वान्;
 पण्डित ।
 विदग्धता-ना० [सं०] विदग्ध हुनाको भाव ।
 विदग्धा-ना० [सं०] चातुर्यले पर-पुरुषलाई आफूतिर
 आकर्षित गर्ने नायिका ।
 विदर्भ-ना० [सं०] भारतको पश्चिमी भागमा पर्ने एक
 प्राचीन राज्य (आधुनिक बरार क्षेत्र) ।

विदल-वि० [सं०] १. चिरिएको; चिरा पारिएको । २.
 फुलेको; प्रफुल्ल । (ना०) ३. बाँसका चोयाले बुनेको
 टोकरी । ४. अनारका रूखको बोक्रो । ५. हाँगो । ६.
 टुक्रो । ७. माड्ने वा दल्ने काम ।
 विदलन-ना० [सं०] १. बेसरी माड्ने वा मल्ने काम ।
 २. चिर्ने काम; फार्ने काम ।
 विदलित-वि० [सं०] १. चिरिएको; फारिएको । २.
 बेसरी माडिएको वा दलिएको । ३. फुलेको; विकसित ।
 विदा-ना० [अ० विदाअ] विदा ।
 विदाइ-ना० [अ०] विदाइ ।
 विदारक-वि० [सं०] चिर्ने; फार्ने; चिरा पार्ने ।
 विदारण-ना० [सं०] १. चिरा पार्नु; फार्नु; चिर्नु । २.
 दुःख दिनु; सताउनु । ३. मार्नु; वध गर्नु । ४. नदीका
 माझमा रहेको वृक्ष वा चट्टान । ५. युद्ध ।
 विदारणा-ना० [सं०] लडाइँ; युद्ध ।
 विदारित-वि० [सं०] चिरिएको; फारिएको ।
 विदारी-ना० [सं०] १. शालपर्णी । २. भई-कुभिन्डो ।
 ३. गिठो । ४. वाराही-कन्द ।
 विदारी-कन्द-ना० [सं०] कर्कलाका जस्ता पात हुने लहराका
 फेदमा फल्ने, रछायो रङ्गको, झूस हुने एक प्रकारको फल;
 भई-कुभिन्डो ।
 विदिक्-ना० [सं०] उपदिशा; विदिशा ।
 विदित-वि० [सं०] १. थाहा पाइएको; ज्ञात; अवगत ।
 २. प्रसिद्ध; विख्यात । ३. सूचना दिइएको; सूचित ।
 (ना०) ४. विद्वान् व्यक्ति । ५. ज्ञान ।
 विदिश-ना० [सं०] विदिक् ।
 विदिशा-ना० [सं०] १. दुइ दिशाका बीचको कुनै; आग्नेय,
 ईशान, नैऋत्य र वायव्य-यी चार उपदिशा । २. मध्य
 भारतको एक प्राचीन नगर । (अहिले त्यस नगरलाई भेलसा
 भन्दछन् ।)
 विदीर्ण-वि० [सं०] १. फारेको; चिरेको । २. फैलिएको ।
 ३. फुलेको; विकसित ।
 विदुर-वि० [सं०] १. चलाक; चतुर; धूर्त । २. जानकार;
 विज्ञ । ३. कुशल; निपुण । ४. धैर्य भएको; धीर ।
 ५. षड्यन्त्र-कारी । (ना०) ६. विद्वान् । ७. महा-
 भारत-प्रसिद्ध एक ज्ञानी पुरुष; धृतराष्ट्रका एक जना
 भाइ ।
 विदुषी-ना० [सं०] धेरै पढे-लेखेकी स्त्री; विद्वान् स्त्री ।
 विद्वन-वि० [सं०] दुःखित; पीडित; सन्तप्त ।
 विद्वषक-ना० [सं०] १. नाटकमा बिडङ्गको वेष, चेष्टा,
 वार्तालाप आदिबाट अरूलाई हँसाउने व्यक्ति; नायकको
 ठट्ठौलो मित्र । (वि०) २. भ्रष्ट पार्ने; विगार्ने ।
 ३. गाली गर्ने ।
 विद्वषण-ना० [सं०] दोष लगाउने काम; दोषारोपण ।
 विद्वषित-वि० [सं०] १. दोष लगाइएको; अभियुक्त ।

विदेश-विद्वत्ता

२. अपमानित; तिरस्कृत ।
विदेश-ना० [सं०] आफ्नो देशदेखि भिन्न देश; अर्काको देश ।
विदेशी-वि० [विदेश+ई] १. अर्काको देशको; विदेशमा तयार भएको; अर्को देशमा बनेको । (ना०) २. विदेशको बासिन्दा ।
विदेशीय-वि० [सं०] विदेशको; विदेश-सम्बन्धी ।
विदेह-वि० [सं०] १. शरीर नभएको । २. बेहोश; अचेत । ३. मरेको; मृत । (ना०) ४. पुराण-प्रसिद्ध राजा जनक । ५. मिथिला र मगध देशको पुरानो नाम ।
विद्व-वि० [सं०] १. छेडिएको; प्वाल पारिएको । २. घायल; आहत । ३. टाँसिएको; जडिएको ।
विद्यमान-वि० [सं०] १. उपस्थित; मौजूद; वर्तमान । २. यथार्थ; प्रत्यक्ष ।
विद्यमानता-ना० [सं०] विद्यमान हुनाको भाव; उपस्थिति ।
विद्यमानत्व-ना० [सं०] विद्यमानता ।
विद्या-ना० [सं०] १. शिक्षाद्वारा हासिल गरिने ज्ञान; अध्ययनबाट प्राप्त हुने ज्ञान । २. कुनै विषयका ज्ञानको विवेचना गरिएको शास्त्र; विज्ञान । ३. तन्त्र-मन्त्र; तन्त्र-शास्त्र । ४. ऐन्द्र-जालिक कर्म; जादू; टुना । ५. दुर्गा ।
विद्यागम-ना० [सं०] विद्याको प्राप्ति; ज्ञानको लाभ ।
विद्या-गृह-ना० [सं०] विद्या पढाउने ठाउँ; विद्यालय ।
विद्या-चुञ्चु-वि० [सं०] प्रसिद्ध विद्वान् ।
विद्या-दान-ना० [सं०] पढाउने काम; अध्यापन ।
विद्या-देवी-ना० [सं०] सरस्वती ।
विद्याधर-ना० [सं०] १. एक देव-योनि (गन्धर्व, किन्नर आदिजस्तो) । २. विद्वान् व्यक्ति ।
विद्याधिदेवता-ना० [सं०] सरस्वती ।
विद्यानुसेवन-ना० [सं०] विद्याको अध्ययन ।
विद्या-पीठ-ना० [सं०] १. शिक्षा दिइने प्रधान विद्यालय; महाविद्यालय । २. विशेष गरि अध्ययन-अध्यापन हुने ठाउँ; शिक्षा वा विद्याको ठूलो केन्द्र ।
विद्याभ्यास-ना० [सं०] विद्याको अव्ययन ।
विद्या-मन्दिर-ना० [सं०] विद्यालय; पाठ-शाला ।
विद्यारम्भ-ना० [सं०] बालकलाई पढाउन आरम्भ गर्ने संस्कार; पौडश-संस्कारमध्ये एक ।
विद्यार्जन-ना० [सं०] विद्या हासिल गर्ने काम ।
विद्यार्थी-ना० [सं०] १. विद्या पढ्नमा लागि रहेको व्यक्ति; छात्र; शिष्य । २. कुनै विषयको अध्ययन गर्ने व्यक्ति ।
विद्यालय-ना० [सं०] पढाउने ठाउँ; पाठ-शाला; स्कूल ।
विद्यावान्-वि० [सं०] धेरै विद्या हासिल गरेको; विद्वान् ।
विद्याश्रम-ना० [सं०] खान-पानको समेत प्रबन्ध भएको अध्ययन र अध्यापन गर्ने ठाउँ; गुरु-कुल ।
विद्या-स्नातक-ना० [सं०] १. उच्च विद्या हासिल गरेको विद्वान् । २. विश्व-विद्यालयबाट उपाधि-प्राप्त व्यक्ति ।

विद्या-हीन-वि० [सं०] विद्या नपढेको; अपठित; अशिक्षित ।
विद्युज्ज्वाल-ना० [सं०] बिजुलीको चमक ।
विद्युत्-ना० [सं०] १. बादल लागेका वेलामा आकाशमा झिलिक्क चम्कने प्रकाश; तडित् । २. प्रकाश, ताप, आकर्षण आदि पैदा गर्ने सक्ने, विशिष्ट क्रियाहरूद्वारा उत्पन्न गरिएको एक शक्ति । ३. चट्याङ; चट्को; वज्र ।
विद्युत्पात-ना० [सं०] चट्को खस्नु; वज्र पर्नु; वज्र-पात ।
विद्युद्घोत-ना० [सं०] बिजुलीको चमक ।
विद्युद्दर्शक-ना० [सं०] बिजुलीको सञ्चार नाप्ने यन्त्र; बिजुलीको प्रवाह वा शक्ति नाप्ने मिटर ।
विद्युन्मापक-ना० [सं०] बिजुलीको शक्ति, वेग आदि नाप्ने यन्त्र; बिजुलीको प्रवाह वा शक्ति नाप्ने मिटर ।
विद्युल्लता-ना० [सं०] बिजुली चम्कँदा देखिने नाग-वेली रेखा ।
विद्योपार्जन-ना० [सं०] विद्या हासिल गर्ने काम; शिक्षा प्राप्त गर्नु ।
विद्र-ना० [सं०] १. चिर्नु; फार्नु । २. प्वाल; छिद्र । ३. फ्याक; चिरो ।
विद्रधि-ना० [सं०] क्यान्सर; गाँठा ।
विद्रव-ना० [सं०] १. भाग्ने काम; पलायन । २. बग्नु; बहनु । ३. पगलनु; गलनु । ४. चुहुनु ।
विद्राव-ना० [सं०] विद्रव ।
विद्रावण-ना० [सं०] १. भगाउनु; पलायन गराउनु । २. हराउनु; पराजित गर्नु । ३. गलाउनु; पगाल्नु । ४. लहस्याउनु; मोहित पार्नु ।
विद्रावित-वि० [सं०] १. पगालिएको; गलाइएको । २. भगाइएको ।
विद्रुत-वि० [सं०] १. गलेको; पगलेको । २. भागेको; पलायित ।
विद्रुस-ना० [सं०] १. मूगा; प्रवाल । २. पालुवा । ३. कोपिलो ।
विद्रोह-ना० [सं०] १. राज्य वा सरकारलाई विफल गराउने वा त्यसको सञ्चालनमा बाधा पुऱ्याउने उद्देश्यले गरिएको ठूलो उपद्रव; विप्लव । २. द्वेष; रीस । ३. झगडा; तकरार । ४. ठूलो विरोध ।
विद्रोही-वि० [सं०] १. विद्रोह गर्ने; बागी; विप्लवी । २. द्वेष गर्ने; ईर्ष्यालु ।
विद्रुच्छिरोमणि-ना० [सं०] विद्वान् व्यक्तिलाई दिइने नेपालको एक राष्ट्रिय उपाधि ।
विद्रुज्जन-ना० [सं०] विद्वान् व्यक्ति; पण्डित ।
विद्रुत्कल्प-वि० [सं०] थोर-बहुत पढेको; कम अध्ययन गरेको ।
विद्रुत्तम-वि० [सं०] १. ठूलो विद्वान्; प्रकाण्ड पण्डित । २. शिव ।
विद्रुत्ता-ना० [सं०] १. विद्वान् हुनाको भाव; पाण्डित्य ।

२. बुद्धि; अकल । ३. ज्ञान ।

विद्वत्त्व-ना० [सं०] विद्वत्ता ।

विद्वत्परिषद्-ना० [सं०] विद्वान्हरूको सङ्घटन ।

विद्वत्सभा-ना० [सं०] विद्वान्हरूको सभा वा सङ्घटन;
विद्वत्परिषद् ।

विद्वद्वर्ग-ना० [सं०] विद्वान्हरूको वर्ग वा समूह ।

विद्वान्-वि० [सं०] १. धेरै विद्या हासिल गरेको; अत्यधिक
शिक्षित; पण्डित । २. तत्त्व-वेत्ता; तत्त्वज्ञ । (ना०)

३. धेरै पढे-लेखेको व्यक्ति; विद्वज्जन ।

विद्वेष-ना० [सं०] १. शत्रुता; वैर-भाव । २. विरोध;
वैमनस्य । ३. डाह; द्वेष ।

विद्वेषक-वि० [सं०] विद्वेष गर्ने; वैमनस्य गर्ने ।

विद्वेषण-ना० [सं०] १. दुइ थरीका बीचमा वैर-भाव ल्याउने
काम । २. शत्रु; वैरी ।

विद्वेषिता-ना० [सं०] शत्रुता; वैर-भाव ।

विद्वेषी-वि० [सं०] द्वेष गर्ने; ईर्ष्यालु ।

विध-ना० [सं०] १. छेड्ने काम; वेधन । २. प्रकार;
किसिम । ३. विधि; विधान । ४. गुना ।

विधर्म-ना० [सं०] १. आफूले मानेको धर्मदेखि भिन्न धर्म;
पर-धर्म । (वि०) २. खराब; कुत्सित । ३. निर्गुण ।

विधर्मी-वि० [सं०] १. अपना धर्मको विरुद्ध आचरण गर्ने;
धर्म-भ्रष्ट । २. विधर्मको अनुयायी; पर-धर्मी । ३.
अधर्मी; दुष्कर्मी ।

विधवा-ना० [सं०] पति मरेकी स्त्री; राँडी ।

विधवाश्रम-ना० [सं०] आश्रय-हीन विधवाहरूको भरण-
पोषण गर्ने ठाउँ ।

विधा-ना० [सं०] १. विभाग; हिस्सा । २. प्रकार । ३. कायदा;
शैली; तरीका । ४. हात्ती, घोडा आदिको चारा । ५. सम्प-
न्नता; परिपूर्णता । ६. वेतन; बहाल । ७. कार्य; काम । ८.
उच्चारण; उच्चारण-विधि । ९. सृष्टि-कर्ता; ब्रह्मा । (सं०
क्रि०) १०. कुनै काम गर्नु; बनाउनु । ११. उत्पादन गर्नु;
तयार पार्नु; निर्माण गर्नु । १२. निर्धारित गर्नु; तोक्नु ।
१३. नियुक्त गर्नु । १४. लाउनु; धारण गर्नु । १५. रोप्नु;
गाड्नु । १६. लक्ष्यतिर सोझ्याउनु वा हात्नु । १७. केन्द्रित
गर्नु (विचार) । १८. क्रम-बद्ध पार्नु; सिलसिला मिलाउनु ।

विधाता-वि० [सं०] १. व्यवस्था गर्ने; प्रबन्धक । २.
सृष्टि-कर्ता; निर्माता । (ना०) ३. व्यवस्था मिलाउने
व्यक्ति । ४. सृष्टि गर्ने व्यक्ति । ५. ब्रह्मा । ६. ईश्वर ।
७. विष्णु । ८. शिव । ९. प्रारब्ध; भाग्य । १०. विश्व-
कर्मा । ११. कामदेव । १२. मदिरा ।

विधातृका-ना० [सं०] विधायिका ।

विधान-ना० [सं०] १. कुनै कामको आयोजन; अनुष्ठान ।
२. व्यवस्था; प्रबन्ध । ३. पद्धति; प्रणाली; विधि । ४.
निर्माण; रचना । ५. राज्य वा सरकारले कुनै विशेष
विषयमा बनाएका नियमहरूको समुदाय; ऐन । ६. संविधान ।

७. कुनै सङ्घ, संस्था आदिको सञ्चालन गर्ने नियमहरूको
समूह । ८. धन; सम्पत्ति । ९. पीडा; सन्ताप । १०.
विद्वेषण । ११. धर्म-शास्त्रको आज्ञा ।

विधानक-ना० [सं०] १. पीडा । २. सन्ताप ।

विधानज्ञ-वि० [सं०] १. विधानको ज्ञाता; विधान जान्ने ।

२. ऐन-कानूनको ज्ञाता; संविधानको पण्डित । ३.
पण्डित । ४. शिक्षक ।

विधान-परिषद्-ना० [सं०] कुनै देशका पुराना कानूनहरूको
संशोधन गर्ने, नयाँ कानूनहरू बनाउने, मनोनीत वा निर्वा-
चित प्रतिनिधिहरूको सभा; विधान बनाउने परिषद् ।

विधान-मण्डल-ना० [सं०] विधायिका-सभा ।

विधानवाद-ना० [सं०] संविधानवाद ।

विधानवादी-वि० [सं०] संविधानवादी ।

विधायक-वि० [सं०] १. व्यवस्थापक; प्रबन्धक । २. विधान
बनाउने; कानूनको निर्माण गर्ने ।

विधायिका-वि० [सं०] १. 'विधायक'-को स्त्री-लिङ्ग-वाची
रूप । (ना०) २. विधायिका-सभा ।

विधायिका-सभा-ना० [सं०] पुरानो कानूनको संशोधन
गर्ने र नयाँ कानून बनाउने, प्रतिनिधिहरूको सभा; विधान-
मण्डल; विधानको निर्माण गर्ने सभा ।

विधायी-वि० [सं०] १. विधान-निर्माता । २. प्रबन्ध-कर्ता;
व्यवस्थापक ।

विधि-ना० [सं०] १. काम गर्ने परिपाटी; रीति; पद्धति;
नियम । २. व्यवस्था; प्रबन्ध । ३. धर्म-शास्त्र वा
प्रामाणिक ग्रन्थहरूमा उल्लिखित व्यवस्था; शास्त्रीय
विधान । ४. आचरण; व्यवहार । ५. भाग्य; प्रारब्ध ।
६. ब्रह्मा । ७. सृष्टि । ८. रचना । ९. समय । १०. वैद्य ।
११. विष्णु । १२. विधान ।

विधिज्ञ-वि० [सं०] १. विधि वा नियमको ज्ञाता । २.
विधान जान्ने ।

विधित्सा-ना० [सं०] कुनै काम गर्ने इच्छा ।

विधि-निषेध-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्ने वा नगर्ने शास्त्रीय
निर्देश । २. कानूनद्वारा गरिएको निषेध ।

विधिपूर्वक-वि० [सं०] विधिवत् ।

विधिवत्-क्रि० यो० [सं०] १. विधि वा नियमअनुसार;
विधिपूर्वक । २. कानूनअनुसार ।

विधि-वशात्-क्रि० यो० [सं०] संयोग-वश; अचानक;
भाग्य-वशात् ।

विधि-विधान-ना० [सं०] १. कानूनी व्यवस्था । २. भाग्यको
लेखा । ३. ठूलो वा सबै अङ्गले परिपूर्ण काम-कुरो ।

विधि-विपर्यय-ना० [सं०] १. भाग्यको विपरीत गति;
प्रारब्धको प्रतिकूलता; दुर्भाग्य; अभाग । २. कानूनको
विपरीत हुनु ।

विधि-विहित-वि० [सं०] १. विधिपूर्वक गरिएको; विधि-
विधानअनुसार गरिएको । २. कानून वा नियमअनुसारको ।

विधु-विनाशक

विधु-ना० [सं०] १. चन्द्रमा। २. ब्रह्मा। ३. राक्षस। ४. कपूर। ५. वायु। ६. विष्णु।

विधुन्तु-ना० [सं०] राहु।

विधुर-वि० [सं०] १. दुःखी। २. व्याकुल; विह्वल। ३. रहित; हीन। ४. विरोधी। ५. स्वास्नी मरेको व्यक्ति; राँडो।

विधुर-दर्शन-ना० [सं०] १. डर-लाग्दो वा आपत्ति-जनक कुरो देखिनु; भयानक दृश्य। २. अशान्ति।

विधु-लेखा-ना० [सं०] चन्द्रमाको किरण।

विधु-वदनी-ना० [सं०] अतिशय राम्री स्त्री; चन्द्र-मुखी।

विधूत-वि० [सं०] १. हल्लाएको; डोलाएको। २. काँपेको; कम्पित। ३. छोडिएको; त्यागिएको। (ना०) ४. घृणा।

विधूति-ना० [सं०] १. हल्लाउने काम; डोलाउने काम। २. काँपाइ; कम्पन।

विधूनन-ना० [सं०] १. काँप्नु; कम्पन। २. हल्लनु।

विधूनित-वि० [सं०] हल्लाएको; कम्पित।

विधूत-वि० [सं०] १. धारण गरिएको। २. समातिएको। ३. गृहीत। ४. छुट्ट्याएको; अलग गरिएको। ५. अधिकृत। ६. दमन गरिएको। ७. समर्थित। ८. रक्षित।

विधेय-वि० [सं०] १. गर्न योग्य; कर्तव्य। २. नियमबाट जानिने; विधिद्वारा थाहा पाइने। ३. आज्ञा-पालक। (ना०) ४. कर्तव्य कर्म। ५. अधीनस्थ व्यक्ति। ६. व्याकरण-अनुसार कुनै वाक्यमा उद्देश्य वा कर्ताका सम्बन्धमा भनिएको कुरो।

विधेयक-ना० [सं०] १. विधायिका-सभामा पेश गरिने विधान वा ऐनको प्रस्तावित रूप; ऐनको मसौदा। २. राज्यका सर्वोच्च सत्ताद्वारा विधिपूर्वक स्वीकृत हुनुभन्दा अगाडिको कुनै कानून-मसौदाको रूप।

विधेयाविमर्श-ना० [सं०] मुख्य कुरो वा तात्पर्य गौण हुँदा पर्ने एक वाक्य-दोष।

विध्य-वि० [सं०] छेड्न योग्य; प्वाल पार्न लायक।

विध्वंस-ना० [सं०] १. ठूलो बरखादी; विनाश; सत्यानाश। २. उत्पात; उपद्रव।

विध्वंसक-वि० [सं०] नाश पार्ने; विध्वंस गर्ने।

विध्वंस-कारी-वि० [सं०] विध्वंसक।

विध्वंसन-ना० [सं०] नाश गर्नु; बरखा पार्नु।

विध्वंसित-वि० [सं०] नाश पारिएको; विध्वंस गरिएको; विनष्ट।

विध्वंसी-वि० [सं०] विध्वंस गर्ने; भत्ताभुङ्ग पार्ने; विनाशक।

विध्वस्त-वि० [सं०] विध्वंस भएको; विनष्ट।

विनत-वि० [सं०] १. नुहेको; झुकेको। २. विनम्र; विनयी।

विनति-ना० [सं०] १. नम्रतापूर्वकको प्रार्थना; विन्ती; निवेदन। २. विनय; नम्रता। ३. फिराद; उजूर। ४. झुक्ने काम; नुहाइ।

विनति-पत्र-ना० [सं०] विन्ती-पत्र।

विनतोदर-वि० [सं०] १. कुप्रे; कुप्रो परेको। २. बीचमा खाल्टो परेको।

विनमन-ना० [सं०] १. झुक्ने वा विनम्र हुने काम; निहुराइ। २. लचकनु।

विनमित-वि० [सं०] १. निहुरेको; झुकेको। २. विनम्र; विनयी।

विनम्र-वि० [सं०] १. अत्यधिक नम्र; विनीत। २. झुकेको; लचकेको।

विनय-ना० [सं०] १. नम्रता। २. शिष्टता; भद्रता। ३. प्रार्थना; विन्ती। ४. जितेन्द्रिय पुरुष। ५. व्यापारी। ६. शासन। (वि०) ७. पछारिएको; मिल्काइएको। ८. पर्याँकिएको। ९. गुप्त; गोप्य।

विनयन-ना० [सं०] १. नम्रता; विनय। २. निर्णय; निधो। ३. हटाउनु। ४. शिक्षण।

विनय-पिटक-ना० [सं०] बौद्ध भिक्षुहरूको अनुशासन-सम्बन्धी नियमहरू लेखिएको एक बौद्ध ग्रन्थ; त्रिपिटक-मध्ये एक।

विनय-प्रमाथी-वि० [सं०] अनुशासन-हीन; उच्छृङ्खल।

विनयवान्-वि० [सं०] विनयी; विनय-शील।

विनय-शील-वि० [सं०] नम्र स्वभावको; विनयी; विनम्र; सुशील।

विनयी-वि० [सं०] विनय-युक्त; विनम्र।

विनशन-ना० [सं०] १. हानि; नोक्सानी। २. नाश; बरबादी। ३. लोप।

विनश्वर-वि० [सं०] १. नाश हुने; नाशवान्। २. चिर-स्थायी नभएको; अनित्य।

विनश्वरता-ना० [सं०] विनश्वर हुनाको भाव, नश्वरता; अनित्यता।

विनश्वरत्व-ना० [सं०] विनश्वरता।

विनष्ट-वि० [सं०] १. विनाश भएको; विध्वस्त। २. बिग्रेको; विकृत। ३. मरेको; मृत। ४. भ्रष्ट; पतित।

विनष्टि-ना० [सं०] १. विनाश; बरबादी। २. पतन। ३. लोप।

विना-ना० यो० [सं०] नाम शब्दको अगाडि वा पछाडि लागेर नभईकन, अभावमा, रहित आदि अर्थ बुझाउने शब्द।

विनायक-ना० [सं०] १. गणेश; गण-पति। २. नायक; नेता। ३. काठमाण्डू-उपत्यकाभित्रका प्रसिद्ध चार-विनायक (सूर्य-विनायक भक्तपुरमा, अशोक-विनायक काठमाडौँमा, चन्द्र-विनायक चावहिलमा र जल-विनायक चोभारमा)।

विनाश-ना० [सं०] १. ठूलो बरखादी; सत्यानाश; विध्वंस। २. लोप। ३. बिगार; भत्ताभुङ्ग हुनु।

विनाशक-वि० [सं०] १. नाश गर्ने; विध्वंसक। २. बिगार्ने।

विनाशन-ना० [सं०] १. नाश गर्नु; बिगार गर्नु। २. लोप गर्नु।

विनाशित-वि० [सं०] नाश गरिएको; नष्ट तुल्याइएको।
विनाशी-वि० [सं०] १. नाश हुने; नश्वर। २. नाश गर्ने; नष्ट पार्ने।

विनाशोन्मुख-वि० [सं०] नाश हुन लागेको; बिग्रन लागेको; नाश हुँदै गएको।

विनाश्य-वि० [सं०] नाश गर्न योग्य; नष्ट पार्न लायक।
विनिःसरण-ना० [सं०] १. बाहिर जाने काम; निस्कने काम। २. भाग्ने काम; पलायन।

विनिःसृत-वि० [सं०] १. बाहिर गएको; निस्केको। २. भागेको; पलायित।

विनिःसृति-ना० [सं०] १. बाहिर जाने काम। २. पलायन।

विनिःसृष्ट-वि० [सं०] फालिएको; मिल्काइएको; हुत्याइएको।

विनिक्षेप-ना० [सं०] १. फ्याँक्नु; हुत्याउनु; फाल्नु। २. उफार्नु। ३. हुत्याएर पठाउनु।

विनिगमक-वि० [सं०] दुइ पक्षमध्ये एकलाई सिद्ध गर्ने।

विनिगमना-ना० [सं०] तर्क वा शास्त्रार्थमा दुइ पक्षमा एक पक्षलाई युक्तिपूर्वक सिद्ध गर्ने काम।

विनिद्र-वि० [सं०] १. ननिदाएको; जाग्रत। २. फुलेको; प्रफुल्ल।

विनिन्दक-वि० [सं०] अति निन्दा गर्ने।

विनिन्दा-ना० [सं०] ठूलो निन्दा; ठूलो अपमान।

विनिन्दित-वि० [सं०] अति निन्दा गरिएको; अपमानित।

विनिपात-ना० [सं०] १. खस्ने काम; गिराइ; पतन। २. विनाश; ध्वंस। ३. सङ्कट; आपत्ति। ४. मृत्यु। ५. दुःख; कष्ट। ६. नरक। ७. अपमान। ८. धरना।

विनिपातक-वि० [सं०] १. नाश गर्ने; विध्वंसकारी। २. अपमान गर्ने।

विनिपातक-ना० [सं०] गर्भ तुहाउने वस्तु वा काम।

विनिपातित-वि० [सं०] १. खसालिएको; गिराइएको। २. नाश गरिएको; विनष्ट। ३. मारिएको।

विनिपाती-वि० [सं०] नाश गर्ने; विनाशक।

विनिमय-ना० [सं०] १. एक वस्तु दिएर अर्को वस्तु साट्ने काम; साट्-फेर। २. एक प्रकारको मुद्रा अर्को प्रकारको मुद्रासँग साट्ने काम; सट्ही। ३. अदली-बदली; परिवर्तन। ४. बन्धक राख्ने काम।

विनियत-वि० [सं०] नियन्त्रणमा राखिएको; नियन्त्रित।

विनियुक्त-वि० [सं०] काममा लगाइएको; विनियोजित।

विनियोग-ना० [सं०] १. कुनै काममा लगाउनु; उपयोग। २. वैदिक कृत्यमा गरिने मन्त्रको प्रयोग। ३. पठाउने काम; प्रेषण। ४. त्याग्नु; छोड्नु। ५. छुट्ट्याउने काम; पृथक्करण।

विनियोजक-वि० [सं०] १. काममा लगाउने; उपयोग गर्ने। २. कुनै काममा सम्पत्ति वा धन लगाउने।

विनियोजन-ना० [सं०] १. काममा लगाउनु; उपयोग गर्नु। २. कुनै काममा धन-सम्पत्ति आदि लगाउनु।

विनियोजित-वि० [सं०] १. काममा लगाइएको; प्रयुक्त; विनियोजन गरिएको। २. अर्पण गरिएको; अर्पित।

विनियोज्य-वि० [सं०] काममा लगाउन योग्य; उपयोग गर्न योग्य।

विनिर्गत-वि० [सं०] १. बाहिर गएको; निस्केको। २. बन्धनबाट छुटेको; मुक्त।

विनिर्गम-ना० [सं०] बाहिर जानु; निस्कनु।

विनिर्जित-वि० [सं०] राम्ररी जितिएको; पराभूत भएको।

विनिर्णय-ना० [सं०] पूर्ण रूपले वा राम्ररी गरिएको निर्णय।

विनिर्णीत-वि० [सं०] राम्ररी निर्णय गरिएको; पूर्ण रूपले निश्चित।

विनिर्मल-वि० [सं०] अत्यन्त निर्मल; अति स्वच्छ।

विनिर्मित-वि० [सं०] १. बनाएको; रचना गरिएको। २. उत्पन्न गरिएको।

विनिर्मुक्त-वि० [सं०] १. बन्धन-मुक्त गरिएको; छोडिएको। २. निस्केको; फुटेको।

विनिवारण-ना० [सं०] कडाइसाथ रोक्ने काम; कडा रोकावट; कठोर नियन्त्रण।

विनिवत्त-वि० [सं०] १. फर्केको; फिर्ता आएको। २. हटेको वा हटाइएको। ३. समाप्त। ४. मुक्त।

विनिवृत्ति-ना० [सं०] १. फर्कनु। २. अवसान; समाप्ति। ३. मुक्ति।

विनिवेश-ना० [सं०] पस्ने काम; प्रवेश।

विनिहृत-वि० [सं०] १. लुकेको; छिपेको। २. अस्वीकार गरिएको; नामन्जूर गरिएको।

विनीत-वि० [सं०] १. विनम्र; विनयी। २. शिष्ट; सुशील। ३. लगिएको। ४. झुकेको; नुहेको। ५. संयमी; जितेन्द्रिय। ६. हटाइएको। ७. पालेको। ८. स्वच्छ। ९. दण्ड पाएको। (ना०) १०. व्यापारी।

विनोद-ना० [सं०] १. मनलाई आनन्द दिने काम वा कुरो; मनोरञ्जन। २. खेल; क्रीडा। ३. ख्याल-ठट्टा; परिहास।

विनोदी-वि० [सं०] विनोद वा ख्याल-ठट्टा गर्ने स्वभावको।

विन्दु-वि० [सं०] १. बुद्धिमान्; चतुर। २. उदार। ३. प्राप्त गर्ने। (ना०) ४. बिन्दु।

विन्ध्य-ना० [सं०] भारतको मध्य भागमा पर्ने एक प्रसिद्ध पर्वत; विन्ध्याचल।

विन्ध्याचल-ना० [सं०] विन्ध्य पर्वत।

विन्यस्त-वि० [सं०] १. राखिएको; स्थापित। २. जडिएको; जडान गरेको। ३. क्रमैले राखिएको। ४. फ्याँकिएको; हुन्याइएको।

विन्यास-ना० [सं०] १. राख्ने काम; स्थापन। २. जड्ने काम; जडान। ३. ठीक ठाउँमा वा क्रममा राख्नु; व्यवस्थित गरेर राख्नु। ४. समूह। ५. सङ्ग्रह। ६. आधार।

विपक्व-विप्रकृति

७. घितो; धरौटी।
 विपक्व-वि० [सं०] १. राम्ररी पाकेको; परिपक्व। २. समय पुगेको; छिप्पिएको।
 विपक्ष-ना० [सं०] १. विरोधी पक्ष; प्रतिकूल पक्ष। २. शत्रु; वैरी। ३. वादी; झगडिया। ४. कुनै पक्षमा नलाने काम; निष्पक्षता। (वि०) ५. उल्टो; प्रतिकूल; विपरीत।
 ६. पक्षपात नभएको; निष्पक्ष। ७. पखेटा नभएको।
 विपक्षी-वि० [सं०] १. विरुद्ध पक्षको; विरोधी। (ना०) २. शत्रु; वैरी। ३. प्रतिद्वन्द्वी। ४. प्रतिवादी।
 विपज्जनक-वि० [सं०] विपत्तिमा पार्ने; सङ्कट उत्पन्न गर्ने।
 विपञ्चिका-ना० [सं०] विपञ्ची।
 विपञ्ची-ना० [सं०] १. वीणा। २. खेल; क्रीडा।
 विपण-ना० [सं०] खुद्रा व्यापार; चानचुने व्यापार।
 विपणि-ना० [सं०] विपणी।
 विपणी-ना० [सं०] १. व्यापारी। २. हाट; बजार। ३. व्यापार; वाणिज्य। ४. बेच्न राखिएको माल।
 विपत्कर-वि० [सं०] आपत्ति उत्पन्न गर्ने।
 विपत्काल-ना० [सं०] विपद् परेको अवस्था; सङ्कट-काल; दुर्भाग्यले घरेको समय।
 विपत्ति-ना० [सं०] १. सङ्कट; आपत्ति; आपद्। २. दुःख; यातना; कष्ट। ३. कठिनाई; मुश्किल। ४. कुनै किसिमले ठूलो हानि हुने घटना। ५. नाश; बरबादी। ६. मृत्यु।
 विपत्ति-जनक-वि० [सं०] आपद् पैदा गर्ने; विपज्जनक।
 विपथ-ना० [सं०] १. खराब बाटो; अबाटो; कुमार्ग। २. भिन्न बाटो।
 विपथ-गामी-वि० [सं०] १. विपक्षमा लागेको। २. कुमार्ग-गामी।
 विपद्-ना० [सं०] विपत्ति।
 विपदा-ना० [सं०] विपद्।
 विपदाक्रान्त-वि० [सं०] विपत्तिमा परेको; सङ्कट-ग्रस्त।
 विपद्-गत-वि० [सं०] विपद्मा परेको; आपत्तिमा परेको।
 विपद्-ग्रस्त-वि० [सं०] विपद्मा परेको; सङ्कट-ग्रस्त।
 विपन्न-वि० [सं०] १. आपत्तिमा परेको; सङ्कट-ग्रस्त। २. नाश भएको; नष्ट। ३. मरेको; मृत।
 विपन्नक-वि० [सं०] १. अभागी; दुर्भाग्यले घेरिएको। २. मरेको; मृत। ३. नष्ट।
 विपरीत-वि० [सं०] १. उल्टो; विरुद्ध। २. आफ्नो अनुकूल नभएको; प्रतिकूल। ३. विरुद्ध; खिलाफ। ४. नियम-विरुद्ध। ५. असत्य; मिथ्या।
 विपरीतत्व-ना० [सं०] विपरीत हुनाको भाव।
 विपरीता-ना० [सं०] कुलटा स्त्री।
 विपरीतार्थ-वि० [सं०] १. उल्टो अर्थ हुने। (ना०) २. उल्टो अर्थ।
 विपर्यय-ना० [सं०] १. तल-माथि वा अगाडि-पछाडि पर्नु; व्यतिक्रम। २. सिलसिला टुट्नु; क्रम भङ्ग हुनु। ३. भ्रम; भ्रान्ति। ४. भूल; गल्ती। ५. विपरीतत्व; प्रतिकूलता।

६. साट-फेर; विनिमय। ७. परिवर्तन (भेष वा पोशाक-को)। ८. अभाव। ९. हानि। १०. विनाश। ११. विपत्ति। १२. द्वेष।
 विपर्यस्त-वि० [सं०] १. हेर-फेर भएको; परिवर्तित। २. उल्टो; विपरीत। ३. सिलसिला बिग्रेको; क्रम भङ्ग भएको। ४. भ्रमात्मक; सन्देहास्पद।
 विपर्यास-ना० [सं०] १. हेर-फेर; अदली-बदली। २. प्रतिकूलता; विरुद्धता। ३. भ्रम; भूल।
 विपल-ना० [सं०] एक पलको साठियाँ भाग; समयको एक अति सूक्ष्म परिमाण।
 विपलायन-ना० [सं०] विभिन्न दिशातिर भागेर जाने काम; चारैतिर भागनु।
 विपलायित-वि० [सं०] चारैतिर भागेको; विभिन्न दिशातिर पलायन गरेको।
 विपश्चित्-वि० [सं०] सूक्ष्म-दर्शी; विद्वान्; पण्डित।
 विपश्यी-बुद्ध-ना० [सं०] अनुश्रुतिअनुसार सत्य-युगमा नेपाल आउने एक बुद्ध।
 विपाक-ना० [सं०] १. पाक्नु; परिपक्व हुनु। २. परिणाम; फल। ३. कुनै कार्यको परिणाम; कर्म-फल। ४. कठिनता; मुश्किल। ५. पच्ने काम; हजम हुनु। ६. स्वाद।
 विपाटक-वि० [सं०] १. उखेल्ने। २. उप्काउने। ३. चिर्ने। ४. अपहरण गर्ने।
 विपाटन-ना० [सं०] १. उखेल्नु; उखाड्नु। २. कोपर्नु; कोट्ट्याउनु। ३. चिर्नु। ४. अपहरण गर्नु।
 विपाटित-वि० [सं०] १. चिरिएको; फारेको। २. उखेलेको। ३. अपहरण गरिएको।
 विपिन-ना० [सं०] १. जङ्गल; वन। २. उपवन; बगैँचा।
 विपुल-वि० [सं०] १. बढेमाको; ज्यादा ठूलो। २. धेरै; प्रचुर; अधिक। ३. विशाल; विस्तृत। ४. अगाध; गम्भीर।
 विपुलत्व-ना० [सं०] विपुल हुनाको भाव।
 विपुला-ना० [सं०] १. पृथ्वी। २. आर्या छन्दको एक भेद। (वि०) ३. ठूली।
 विप्र-ना० [सं०] १. ब्राह्मण। २. मेधावी पुरुष। ३. शुभ-कर्ता। ४. पीपल वृक्ष। ५. शिरीष वृक्ष।
 विप्रकर्ष-ना० [सं०] १. तान्नु; धिक्क्याउनु। २. अन्तर; फरक।
 विप्रकार-ना० [सं०] १. अपकार; अनिष्ट। २. तिरस्कार; अनादर। ३. बदला; प्रतिशोध। ४. दुष्टता। ५. क्षति। ६. विभिन्न तरीका।
 विप्रकीर्ण-वि० [सं०] यता-उति छरिएको; फिजिएको।
 विप्रकृत-वि० [सं०] १. अपकार गरिएको; अनिष्ट गरिएको। २. तिरस्कृत; अपमानित। ३. चोट खाएको। ४. बदला लिइएको।
 विप्रकृति-ना० [सं०] १. अपकार; कुभलो। २. अपमान ;

तिरस्कार । ३. बदला; प्रतिशोध ।

विप्रकृष्ट-वि० [सं०] १. घिसारेर हटाइएको; परपुन्याइएको ।
२. फैलाइएको; फिँजाइएको ।

विप्रतिकार-ना० [सं०] १. प्रतिशोध; प्रतिहिंसा । २. प्रतिक्रिया । ३. विरोध । ४. खण्डन ।

विप्रतिपत्ति-ना० [सं०] १. विरोध । २. मत-भेद । ३. आपत्ति ।

विप्रतिपन्न-वि० [सं०] १. परस्परमा विरुद्ध भएको । २. विकल; व्याकुल । ३. विवाद-ग्रस्त ।

विप्रतिषेध-ना० [सं०] १. दुइ कुराको पारस्परिक विरोध; समान दुइ पक्षको आपसी विरोध । २. नियन्त्रण; रोक ।

विप्रतीप-वि० [सं०] उल्टो; विपरीत ।

विप्रयुक्त-वि० [सं०] १. अलग गरिएको; छुट्ट्याइएको ।
२. बिछोड भएको; वियुक्त ।

विप्रयोग-ना० [सं०] १. बिछोड; वियोग । २. मत-भेद; कलह ।

विप्रलम्भ-ना० [सं०] १. छल; धोखा । २. प्रेमी-प्रेमिकाको वियोग; बिछोड । ३. झगडा; कलह ।

विप्रलम्भ-शृङ्गार-ना० [सं०] नायक-नायिकाको विरहको वर्णन गरिने शृङ्गार-रसको एक भेद; वियोग-शृङ्गार ।

विप्रलब्ध-वि० [सं०] १. ठगिएको; वञ्चित । २. विरही; वियोगी ।

विप्रलब्धा-ना० [सं०] १. सङ्केत-स्थानमा प्रियका साथ भेट नहुँदा दुःखित भएकी नायिका । २. ठगिएकी; वञ्चिता ।

विप्रलाप-ना० [सं०] १. व्यर्थको बकवाद; बमतलबको कुरो । २. प्रलाप ।

विप्रलापी-वि० [सं०] १. बेमतलबका कुरा गर्ने । २. प्रलाप गर्ने ।

विप्रलोप-ना० [सं०] नाश; बरबादी ।

विप्रवासन-ना० [सं०] १. देश-निकाला गर्नु । २. विदेशमा गएर बस्नु ।

विप्रिय-ना० [सं०] १. अप्रिय कार्य । २. अपराध । (वि०) ३. मन नपरेको; अप्रिय ।

विप्रशिका-ना० [सं०] स्त्री-दैवज्ञ; जोखना हेन स्त्री ।

विप्रेक्षण-ना० [सं०] चारैतिर हेर्ने काम ।

विप्लव-ना० [सं०] १. विद्रोह; ठूलो आन्दोलन; भयङ्कर विरोध; दङ्गा । २. अशान्ति; उत्पात; उपद्रव । ३. उथल-पुथल; ठूलो परिवर्तन । ४. आपत्ति; विपत्ति । ५. नाश; ध्वंस । ६. उत्रनु; पौडनु । ७. बाढी । ८. ऐना आदिमा जमेको धूलो ।

विप्लवक-वि० [सं०] विप्लव गर्ने; विप्लवी ।

विप्लवी-वि० [सं०] विप्लव गर्ने; आन्दोलन-कारी ।

विप्लाव-ना० [सं०] १. विद्रोह; विप्लव । २. नाश; बरबादी । ३. पानीमा डुब्ने काम; बुझाइ । ४. घोडाको तीव्र गति ।

विप्लावक-वि० [सं०] १. विप्लव गर्ने; विद्रोही । २.

डुवाउने; बुझाउने ।

विप्लावित-वि० [सं०] १. बगाइएको । २. पानीले छोपिएको; डुबेको । ३. आपत्ति वा भयमा पारिएको । ४. नाश गरिएको; ध्वंसित ।

विप्लावी-वि० [सं०] १. विद्रोही; विप्लवी । २. बाढी ल्याउने; पानीले डुवाउने ।

विप्लुत-वि० [सं०] १. छरिएको; छिरलिएको । २. आकुल-व्याकुल भएको; आतिएको । ३. नष्ट-भ्रष्ट । ४. डुबेको; पानीले छोपिएको ।

विफल-वि० [सं०] १. फल नभएको; फल-हीन; निष्फल । २. व्यर्थ; निरर्थक । ३. असफल; काम सिद्ध नभएको । (ना०) ४. फल नफल्ने वृक्ष ।

विफलता-ना० [सं०] विफल हुनाको भाव; असफलता ।

विफलत्व-ना० [सं०] निष्फलता; असफलता ।

विवद्ध-वि० [सं०] १. बेसरी कसेर बाँधेको; मस्काएको । २. गोटा परेको; कब्जियत भएको ।

विवन्धन-ना० [सं०] १. कसेर बाँध्ने काम; मस्काउनु । २. अँगाल्ने काम; आलिङ्गन । ३. कब्जियत; मलावरोध ।

विवुद्ध-वि० [सं०] १. ज्ञान प्राप्त गरेको; प्रबुद्ध । २. बिउँझेको; जाग्रत । ३. चतुर; दक्ष । ४. फुलेको; प्रफुल्ल ।

विवुध-ना० [सं०] १. विद्वान्; पण्डित । २. बुद्धिमान्; चतुर व्यक्ति । ३. देवता । ४. चन्द्रमा ।

विवुधेश-ना० [सं०] इन्द्र ।

विवोध-वि० [सं०] १. बिउँझनु; जागा हुनु । २. बुद्धि; समझ । ३. ज्ञान; बोध । ४. जागरण ।

विवोधन-ना० [सं०] १. बिउँझनु; जागा हुनु । २. बोध हुनु; ज्ञान हुनु ।

विवोधित-वि० [सं०] १. बिउँझाइएको; निद्रा छुटाइएको । २. ज्ञान गराइएको; बोध गराइएको ।

विभङ्ग-ना० [सं०] १. उल्टेर आएको तरङ्ग; छाल । २. भाँचिनु; टुट्नु । ३. विघ्न; बाधा । ४. चाउरी; मुजो ।

विभक्त-वि० [सं०] १. भाग लगाइएको; बाँडिएको; विभाजित । २. छुट्ट्याइएको; अलग गरिएको । ३. पृथक् पारिएको वा भएको; छुट्टिएको वा छुट्ट्याइएको ।

विभक्ति-ना० [सं०] १. बाँड्ने काम; भाग लाउने काम । २. छुट्ट्याउने काम; पार्थक्य । ३. भाग; हिस्सा । ४. व्याकरणअनुसार शब्दको पछिल्लिर लागेर अरु शब्द-हरुसित त्यसको सम्बन्धको बोध गराउने एक किसिमको प्रत्यय; कारक-सूचक प्रत्यय ।

विभग्न-वि० [सं०] १. टुटे-फुटेको; भाँचिएको । २. नाश भएको; ध्वंसित ।

विभय-वि० [सं०] भय नभएको; निर्भय ।

विभव-ना० [सं०] १. धन; सम्पत्ति; ऐश्वर्य । २. महिमा; बडप्पन । ३. पराक्रम; शक्ति । ४. भोग-विलासको वस्तु ।

५. एक संवत्सर ।

विभववान्-विभ्रान्ति

विभववान्-वि० [सं०] धनवान्; सम्पत्ति-शाली।
 विभव-शाली-वि० [सं०] ऐश्वर्यवान्; सम्पत्ति-शाली।
 विभा-ना० [सं०] १. प्रभा; कान्ति। २. किरण; तेज।
 ३. सौन्दर्य।
 विभाकर-ना० [सं०] १. सूर्य। २. अग्नि।
 विभाग-ना० [सं०] १. बाँड्ने काम; विभाजन। २. अंश;
 हिस्सा; भाग। ३. पुस्तकको प्रकरण; अव्याय। ४.
 छुट्ट्याउने काम; पार्थक्य। ५. व्यवस्था गर्न सजिलो
 पार्नाका निमित्त छुट्ट्याइएको कामको फाँट वा कार्य-
 क्षेत्र।
 विभागाध्यक्ष-ना० [सं०] कुनै विभागको प्रमुख अधिकारी;
 विभागीय प्रमुख।
 विभागी-वि० [सं०] १. भाग लाउने; बाँड्ने। २. अंशियार;
 हिस्सेदार।
 विभागीय-वि० [सं०] विभागको; विभाग-सम्बन्धी।
 विभाजक-वि० [सं०] १. बाँड्ने; विभाजन गर्ने। २. टुक्रा
 पार्ने; टुक्र्याउने।
 विभाजन-ना० [सं०] १. बाँड्ने काम; भाग लाउने काम।
 २. विभाग छुट्ट्याउने काम।
 विभाजयिता-वि० [सं०] बाँड्ने; विभाजक।
 विभाजित-वि० [सं०] १. बाँडिएको; भाग लगाइएको।
 २. छुट्ट्याइएको; पृथक् गरिएको; खण्डित।
 विभाज्य-वि० [सं०] १. बाँड्न योग्य; भाग लगाउन लायक।
 २. छुट्ट्याउनुपर्ने; अलग पार्न योग्य।
 विभात-ना० [सं०] विहानी-पखको समय; प्रभात।
 विभाव-ना० [सं०] १. मनमा कुनै भावको उत्पत्ति गराउने
 वस्तु वा अवस्था; भावका तीन अङ्ग (विभाव, अनुभाव
 र सात्त्विक)-मध्ये एक। (यसका पनि दुई भेद छन्-
 आलम्बन र उद्दीपन।) २. परिचय।
 विभावक-वि० [सं०] १. भाव व्यक्त गर्ने; भाव प्रकट गर्ने।
 २. तर्क गर्ने; विवाद गर्ने।
 विभावन-ना० [सं०] विभावना।
 विभावना-ना० [सं०] १. कल्पना। २. विवेक; विचार।
 ३. कारण नभईकन पनि कार्यको वर्णन गरिने एक अर्था-
 लङ्कार। ४. वाद-विवाद। ५. चिन्तन।
 विभावरी-ना० [सं०] १. रात। २. हलेदो। ३. वेस्था।
 विभावसु-ना० [सं०] १. सूर्य। २. अग्नि। ३. चन्द्रमा। ४.
 मन्दार। ५. एक प्रकारको हार (गहना)। ६. एक गन्धर्व।
 विभावित-वि० [सं०] १. प्रकट गरिएको; व्यक्त। २. जानेको;
 थाहा पाएको। ३. विचार गरिएको।
 विभाव्य-वि० [सं०] हुने सम्भावना भएको; सम्भावित।
 वभाषा-ना० [सं०] १. विकल्प। २. छात्रे वा रोज्ने काम;
 छनोट। ३. एक प्रकारको प्राकृत भाषा।
 विभास-ना० [सं०] १. चमक; द्युति; कान्ति। २. विहानी-पख
 गाइने एक प्रार्थना-गीत।

विभासा-ना० [सं०] कान्ति; प्रभा।
 विभिन्न-वि० [सं०] १. अनेक प्रकारको; किसिम-किसिमको;
 विविध प्रकारको। २. विलकुल अलग; पृथक्। ३.
 मिसिएको; मिश्रित।
 विभिन्नता-ना० [सं०] विभिन्न हुनाको भाव।
 विभीतक-ना० [सं०] वरौं।
 विभीषक-वि० [सं०] डर देखाउने; तर्साउने।
 विभीषण-ना० [सं०] १. रावणको कान्छो भाइ। (वि०)
 २. अति भयङ्कर।
 विभीषिका-ना० [सं०] १. डर देखाउने काम; तर्साउने
 काम। २. भय; डर। ३. डर देखाउने वस्तु; तर्साउने
 साधन।
 विभु-वि० [सं०] १. सबैतिर फैलिएको; सर्व-व्यापक। २.
 अति ठूलो; महान्। ३. शक्ति-शाली। ४. नित्य; अविनाशी।
 ५. प्रसिद्ध। ६. योग्य। ७. जितेन्द्रिय। (ना०)
 ८. जीवात्मा। ९. ईश्वर। १०. स्वामी; मालिक। ११.
 आकाश। १२. काल। १३. नोकर। १४. ब्रह्मा। १५.
 शिव। १६. विष्णु।
 विभुता-ना० [सं०] स्वामित्व; प्रभुता।
 विभूत-ना० [सं०] विभूति यज्ञ-कुण्डको खरानी; विभूति।
 विभूति-ना० [सं०] १. ऐश्वर्य; वैभव। २. सम्पत्ति;
 दौलत। ३. अलौकिक शक्ति। ४. अभ्युदय; उन्नति। ५.
 शक्ति-शाली पुरुष। ६. यज्ञ-कुण्डको खरानी; विभूत।
 विभूषण-ना० [सं०] १. तक्मा। २. विशेष प्रकारको
 आभूषण। ३. सुन्दरता। ४. सजाउने काम; शृङ्गार।
 विभूषा-ना० [सं०] १. गहना; आभूषण। २. सजाउने काम;
 सजावट। ३. शोभा; सौन्दर्य। ४. दीप्ति; कान्ति।
 विभूषित-वि० [सं०] १. सजाइएको; शृङ्गार गरिएको;
 अलङ्कृत। २. शोभित। ३. गुणले युक्त।
 विभूत-वि० [सं०] १. लाइएको; धारण गरिएको। २.
 पालन-पोषण गरिएको।
 विभेद-ना० [सं०] १. फरक; भेद; अन्तर। २. अनेक
 प्रकार; धेरै किसिम। ३. छेड्नु; रोप्नु। ४. टुक्र्याउनु;
 खण्ड-खण्ड पार्नु। ५. फूट; मत-भेद।
 विभोर-वि० [?] एक-चित्त भई लागेको; निमग्न; तल्लीन।
 विभ्रंश-ना० [सं०] १. पतन; अवनति। २. विनाश; क्षय।
 ३. अतिसार। ४. अधित्यका।
 विभ्रंशित-वि० [सं०] १. खसेको; पतन भएको। २. नष्ट
 गरिएको।
 विभ्रम-ना० [सं०] १. भ्रान्ति; भ्रम। २. सन्देह; संशय।
 ३. यता-उति डुल्नु; भ्रमण गर्नु। ४. हडबड गरेर स्त्रीहरूले
 अव्यवस्थित तरीकाले शृङ्गार गर्दा हुने एक हाव।
 विभ्रान्त-वि० [सं०] १. भ्रममा परेको; भ्रान्तिमा परेको।
 २. घुमेको; चक्कर खाएको। ३. उद्विग्न; व्याकुल।
 विभ्रान्ति-ना० [सं०] १. भ्रान्ति; भ्रम। २. घुम्नु; चक्कर

खानु। ३. उद्विग्न हुनु; व्याकुल हुनु।
विभ्राट्-वि० [सं०] खूब तेजिलो; अति चहकदार।
विमत-वि० [सं०] १. भिन्न मतको; विरुद्ध मतको। २. तिरस्कृत; उपेक्षित। (ना०) ३. विपरीत मत। ४. शत्रु; वैरी।
विमति-वि० [सं०] १. विरुद्ध मतको; विपरीत मतको। २. मूर्ख। (ना०) ३. मत-भेद; मत-भिन्नता। ४. मूर्खता।
विमत्सर-वि० [सं०] द्वेष नभएको; ईर्ष्या-रहित।
विमद-वि० [सं०] १. मद-रहित। २. हर्ष-रहित।
विमनस्क-वि० [सं०] १. दिक्दार; उदास; खिन्न। २. व्याकुल; अधीर। ३. अन्यमनस्क।
विमना-वि० [सं०] १. दिक्दार; उदास। २. विह्वल। ३. विरोधी मतको।
विमन्यु-वि० [सं०] १. क्रोध-रहित। २. शोक-रहित।
विमन्य-ना० [सं०] विनिमय।
विमर्द-ना० [सं०] १. रगेड्नु; घोट्नु। २. युद्ध; सङ्ग्राम। ३. नाश; बरबादी।
विमर्दक-वि० [सं०] १. रगड्ने; पिँघ्ने। (ना०) २. चन्द्र वा सूर्यको ग्रहण। ३. चन्द्र र सूर्यको समागम।
विमर्दन-ना० [सं०] १. रगेड्नु; घोट्नु। २. मल्नु; मिच्नु। ३. नाश गर्नु। ४. युद्ध; लडाईँ।
विमर्दनीय-वि० [सं०] १. मलन लायक; मिच्न योग्य। २. रगेड्नु लायक; घोट्नुपर्ने।
विमर्दित-वि० [सं०] १. पिँधिएको; पिसिएको। २. रगेडिएको; घोटिएको।
विमर्श-ना० [सं०] १. कुनै तथ्य कुराको खोजी; वास्तविक तत्त्वको अनुसन्धान। २. कुनै कुराको विवेचना वा विचार। ३. परामर्श; सल्लाह-साउती। ४. आलोचना; समीक्षा। ५. तर्क; बहस; वाद-विवाद। ६. नाटकका पाँच सन्धि-मध्ये एक; विमर्ष।
विमर्शन-ना० [सं०] १. तर्क-वितर्क; वाद-विवाद। २. समीक्षा। ३. कुनै तथ्य कुराको खोज; अन्वेषण।
विमर्शित-वि० [सं०] १. विचार गरिएको। २. आलोचना गरिएको; समीक्षा गरिएको। ३. विमर्शन वा अन्वेषण गरिएको।
विमर्शी-वि० [सं०] १. विचार गर्ने; विचारक। २. समीक्षक; समालोचक। ३. विमर्शन वा अन्वेषण गर्ने।
विमर्ष-ना० [सं०] १. विचार; विवेचना। २. अधैर्य; असहिष्णुता। ३. असन्तोष। ४. नाटकका पाँच सन्धिमध्ये एक। (यसमा खेद, अपवाद, सङ्केत, व्यवसाय, द्रव, द्युति, शक्ति, प्रसङ्ग, प्रतिषेध, विरोध, प्ररोचना, आदान र छादन हुन्छन्।) ५. आलोचना, समीक्षा। ६. अन्वेषण; खोजी।
विमल-वि० [सं०] १. मल-रहित; निर्मल। २. स्वच्छ; सफा। ३. पवित्र; विशुद्ध। ४. निष्फलङ्क; निर्दोष। ५.

सुन्दर। (ना०) ६. अभ्रख। ७. चाँदीको मुलम्मा।
विमला-ना० [सं०] सरस्वती।
विमांस-ना० [सं०] अशुद्ध वा खान नहुने मासु (कुकुर आदिको मासु)।
विमाता-ना० [सं०] सौतेनी आमा; सानीमा।
विमातृ-ना० [सं०] विमाता।
विमान-ना० [सं०] १. आकाश-मार्गले जाने सवारी; व्योम-यान। २. हवाई-जहाज; वायु-यान। ३. मुर्दा लाने खट। ४. सात-तले दरबार। ५. असम्मान; अनादर। ६. सभा-भवन। ७. घोडा।
विमानक-ना० [सं०] १. हवाई-जहाज; वायु-यान। २. सात-तले घर।
विमान-घाट-ना० [विमान+घाट] हवाई-जहाज उड्न र बस्न बनाइएको ठाउँ; एरोड्रम।
विमानना-ना० [सं०] अनादर; अपमान।
विमान-भेदी-ना० [सं०] विमान-वेधी।
विमान-वेधी-वि० [सं०] उडिरहेको हवाई-जहाजलाई हात्ते (विशेष प्रारकको तोप)।
विमानित-वि० [सं०] मान-हानि गरिएको; अपमानित।
विमार्ग-वि० [सं०] १. खराब बाटो; कुमार्ग; अबाटो। २. बढाउने काम।
विमार्गण-ना० [सं०] अनुसन्धान।
विमार्जन-ना० [सं०] १. धुने काम; सफा गर्ने काम। २. पवित्र गर्नु; शुद्ध पार्नु। ३. बढाउनु।
विमुक्त-वि० [सं०] १. राम्ररी मुक्त भएको; निर्मुक्त। २. स्वतन्त्र; स्वच्छन्द। ३. छोडिएको; परित्यक्त। ४. फ्याँकिएको।
विमुक्ति-ना० [सं०] १. छुटकारा; रिहाई। २. मोक्ष; मुक्ति।
विमुख-वि० [सं०] १. मुख पछिल्लिर फर्काएको; पराङ्ग-मुख। २. उदासीन; विरक्त। ३. प्रतिकूल। ४. निराश। ५. अप्रसन्न; नाराज। ६. मुख नभएको।
विमुग्ध-वि० [सं०] १. अत्यन्त मुग्ध; मोहित। २. भ्रममा परेको। ३. आत्तिएको। ४. मूढ।
विमूढ-वि० [सं०] १. मोहमा परेको; अत्यन्त मोहित। २. जड-बुद्धि; मूर्ख। ३. बुद्धिमान्; चतुर।
विमूल-वि० [सं०] जरैदेखि उखेलिएको; निर्मूल।
विमोक्ष-ना० [सं०] मुक्ति; मोक्ष।
विमोक्षण-ना० [सं०] १. मुक्ति। २. छोड्नु (अस्त्र आदि)। ३. त्याग्नु। ४. दिनु वा पार्नु (फुल)।
विमोचन-ना० [सं०] १. बन्धनबाट छुट्नु; मुक्त हुनु। २. निकाल्नु; बाहिर पठाउनु। ३. हटाउनु।
विमोचित-वि० [सं०] १. बन्धनबाट मुक्त गरिएको; निर्मुक्त। २. निकालिएको।
विमोहक-वि० [सं०] १. मोहित पार्ने; मोहनी लाउने।

विमोहन-विराट-नगर

२. भ्रममा पार्ने ।
विमोहन-ना० [सं०] १. भ्रम; भ्रान्ति । २. सुद्धी हराउनु; मति-भ्रम । ३. मोहनी; टुना ।
विमोहित-वि० [सं०] १. लहसिएको; मुग्ध । २. मोहनी लाइएको । ३. भ्रममा परेको ।
विम्ब-ना० [सं०] विम्ब ।
विम्बक-ना० [सं०] विम्बक ।
विम्बित-वि० [सं०] विम्बित ।
वियत्-ना० [सं०] १. आकाश । २. वायु-मण्डल ।
वियुक्त-वि० [सं०] १. छुट्ट्याइएको; अलग भएको । २. बिछोड भएको; वियोग भएको । ३. रहित; नभएको ।
वियोग-ना० [सं०] १. छुट्टिनु; पृथक् हुनु । २. प्रिय व्यक्तिसित छुट्टिनु; बिछोड । ३. विरह ।
वियोग-शृङ्गार-ना० [सं०] विप्रलम्भ-शृङ्गार ।
वियोगान्त-वि० [सं०] अन्त वा पर्यवसानमा वियोग, शोक, दुःख आदि भएको; दुःखान्त (नाटक, उपन्यास आदि) ।
वियोगिनी-ना० [सं०] १. प्रेमीको वियोगले दुःखित नायिका; विरहिणी । २. पहिलो र तेस्रो चरणमा क्रमशः दुइटा सगण, एक जगण र अन्तमा गुरु हुने, र दोस्रो र चौथो चरणमा क्रमशः सगण, भगण, रागण र लघु एवम् गुरु हुने एक वर्ण-वृत्त ।
वियोगी-ना० [सं०] १. प्रेमिकासित बिछोड भएको नायक; विरही पुरुष । २. चखेवा । (वि०) ३. छुट्टिएको; पृथक् रहेको ।
वियोजक-वि० [सं०] छुट्ट्याउने; अलग पार्ने ।
वियोजन-ना० [सं०] छुट्ट्याउनु; अलग पार्नु ।
वियोजित-वि० [सं०] पृथक् गरिएको; छुट्ट्याइएको ।
विरक्त-वि० [सं०] १. सांसारिक सुख-भोगदेखि अलग भएको; वैरागी; उदासीन । २. अनासक्त; अननुरक्त । ३. दिक्दार; खिन्न । ४. अत्यन्त रातो । ५. रङ्ग उडेको । ६. खराब रङ्गको । ७. असन्तुष्ट । ८. क्रुद्ध । ९. उत्तेजित ।
विरक्ति-ना० [सं०] १. सांसारिक विषयहरूदेखि भिन्न रहनु; विराग; वैराग्य । २. उदासीनता । ३. खिन्नता । ४. अप्रसन्नता ।
विरङ्ग-वि० [सं०] १. अनेक रङ्गको; रङ्गी-चङ्गी । २. कुरङ्गको; वजरङ्गको ।
विरञ्च-ना० [सं०] विरञ्चि ।
विरञ्चि-ना० [सं०] ब्रह्मा ।
विरचन-ना० [सं०] १. विशेष रूपले सजाउने काम; विशिष्ट सजावट । २. निर्माण; रचना ।
विरचित-वि० [सं०] १. राम्ररी बनाइएको; सुन्दर ढङ्गले निर्मित । २. लेखिएको; लिखित । ३. खूब सजाइएको ।
विरज-वि० [सं०] १. अनुराग नभएको; विरक्त । २. रजोगुण नभएको । ३. धूलो वा रज नभएको ।
विरत-वि० [सं०] १. अनुरक्त नभएको; विरक्त । २. काम-

काजबाट अलग भएको; निवृत्त ।
विरति-ना० [सं०] विरत हुने भाव; विरक्ति; उदासीनता ।
विरथ-वि० [सं०] रथ वा सवारीमा नचढेको; पैदल ।
विरथी-वि० [सं०] रथ वा सवारीमा नचढेको; पैदल ।
विरम-ना० [सं०] १. विराम । २. सूर्यास्त । ३. अन्त ।
विरल-वि० [सं०] १. बीच-बीचमा अवकाश भएर छुट्टिएको; घना नभएको; पातलो । २. थोरै; कम । ३. थोरै मात्रामा प्राप्त हुने; दुर्लभ; बिरलाकोटी ।
विरव-वि० [सं०] आवाज नभएको; निःशब्द ।
विरस-वि० [सं०] १. रस नभएको; विरसिलो; नीरस । २. स्वाद-रहित; बेस्वादको । ३. अप्रिय । ४. रूखो; फर्कश (स्वभाव) ।
विरह-ना० [सं०] १. छुट्टिने काम; छुट्टिम; वियोग । २. वियोगबाट भएको दुःख; बिछोडको दुःख । ३. अभाव । ४. त्याग । ५. दुःख; खेद । ६. उराठ ।
विरहाग्नि-ना० [सं०] विरहबाट भएको पीर; वियोग-बाट हुने चिन्ता; विरहानल ।
विरहानल-ना० [सं०] विरहाग्नि ।
विरहिणी-ना० [सं०] प्रेमीबाट बिछोड भएर दुःखित स्त्री; वियोगिनी ।
विरहित-वि० [सं०] १. छोडिएको; परित्यक्त । २. नभएको; रहित ।
विरही-वि० [सं०] १. प्रेमिकाको वियोगबाट दुःखित; वियोगी । २. एकलो; ठिङ्गो ।
विरहोत्कण्ठिता-ना० [सं०] सङ्केत-स्थलमा नायक नआउँदा उत्कण्ठित भई दुःखी भएकी नायिका ।
विराग-ना० [सं०] राग वा इच्छा नहुनु; वैराग्य; विरक्ति ।
विरागी-वि० [सं०] १. राग वा इच्छा नभएको; त्रैरागी । २. विरक्त ।
विराज-वि० [सं०] राज्य-रहित ।
विराजन-ना० [सं०] १. शासन गर्नु; राज्य गर्नु । २. शोभित हुनु ।
विराजमान-वि० [सं०] १. शोभायमान; शोभित । २. आनन्दका साथ बसेको; विराजित । ३. विद्यमान । ४. उपस्थित; मौजूद ।
विराजित-वि० [सं०] १. सुखपूर्वक बसेको । २. सुशोभित । ३. उपस्थित; मौजूद ।
विराज्-ना० [सं०] १. सौन्दर्य । २. आभा । ३. क्षत्रिय । ४. ब्रह्माका प्रथम पुत्र । ५. एक प्रकारको वैदिक छन्द ।
विराट्-ना० [सं०] १. विश्व-रूप ब्रह्मा । २. विश्व । ३. क्षत्रिय । ४. कान्ति; दीप्ति । (वि०) ५. अतिशय ठूलो; महान् ।
विराट-ना० [सं०] १. महाभारत-कालको एक देश । २. त्यसैका राजा ।
विराट-नगर-ना० [सं०] नेपालको पूर्वी तराई-क्षेत्रमा रहेको

मोरङ जिल्लाको सदर मुकाम ।

विराध-ना० [सं०] १. विरोध । २. अपमान । ३. अपकार ।
४. रामले मारेको एक राक्षस ।

विराम-ना० [सं०] १. रोकितु; थामिनु । २. सुस्ताउने काम; विश्राम । ३. अन्त; समाप्ति । ४. वाक्य, वाक्यांश आदिको पछाडि रोकिते स्थान । ५. छन्दको बीचमा केही क्षण रोकिते ठाउँ; यति ।

विराम-चिह्न-ना० [सं०] लेख आदिमा प्रयोग गरिने विराम-सूचक चिह्न (पूर्ण-विराम, अर्ध-विराम आदि) ।

विराव-ना० [सं०] १. शब्द; ध्वनि । २. हल्ला

विरिक्त-वि० [सं०] १. खाली गरिएको; रिक्त्याइएको ।

२. बाहिर निकालिएको ।

विरिञ्च-ना० [सं०] ब्रह्मा ।

विरिञ्चि-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. विष्णु । ३. शिव ।

विरुज-वि० [सं०] १. रोग नभएको; नीरोग । २. दुःख दिने; सताउने ।

विरुत-वि० [सं०] १. अस्पष्ट शब्द भएको । २. गुञ्जायमान ।
(ना०) ३. चिच्छ्याएको शब्द; चीत्कार । ४. कोलाहल ।
५. कूजन ।

विरुद-ना० [सं०] १. गुण-गान; कीर्ति-गाथा; प्रशस्ति ।
२. प्राचीन कालका राजाहरूको कीर्ति-सूचक पदवी । ३. यश; कीर्ति । ४. घोषणा ।

विरुदावली-ना० [सं०] १. गद्य-पद्ययुक्त राज-स्तुति । २. गुण, उदारता, पराक्रम आदिको विस्तृत वर्णन; सविस्तर प्रशंसा ।

विरुद्ध-वि० [सं०] १. मत, सिद्धान्त, गुण इच्छा आदिको उल्टो; विपरीत । २. प्रतिकूल; उल्टो । ३. विरोधमा चलने; विरोधी । ४. असङ्गत; बेमेल । ५. शत्रु; वैरी ।
६. रोकिएको; अवरुद्ध । (ना०) ७. शत्रुता; वैर-भाव ।
८. विरोध ।

विरुद्धाचरण-ना० [सं०] नियमदेखि विरुद्ध आचरण; विपरीत आचरण ।

विरूप-वि० [सं०] १. नराम्रो रूपको; कुरूप; भद्दा । २. शोभा-रहित; श्री-हीन । ३. अनेक रूपको ।

विरूपाक्ष-वि० [सं०] १. ज्यादै नराम्रा आँखा हुने । (ना०)
२. शिव; महादेव । ३. शिवको एक गण । ४. एक राक्षस ।
५. एक नाग । ६. एक यक्ष । ७. एक लोक-पाल ।

विरूपी-वि० [सं०] १. कुरूप; विरूप । २. छेपारो ।

विरिक्त-ना० [सं०] विरेचन ।

विरिक्त-वि० [सं०] १. दिसा गराउने; जुलाफ हुने । २. कसर, मैल आदि निकाल्ने; खार्ने ।

विरिक्त-ना० [सं०] १. दिसा लगाउनु । २. दिसा लगाउने औषध । ३. कसर, मैल आदि सफा गर्नु; खार्नु ।

विरिची-वि० [सं०] १. दिसा लगाउने; विरेचक । २. फोहर, कसर आदि निकाल्ने; खार्ने ।

विरोचन-ना० [सं०] १. सूर्य । २. चन्द्रमा । ३. अग्नि । ४.

पुराण-प्रसिद्ध दैत्य-राज बलिका बाबु; प्रह्लादको छोरो ।

विरोद्धा-वि० [सं०] विरोध गर्ने; विरोधी ।

विरोध-ना० [सं०] १. कुनै काम रोकनाका निम्ति गरिने कोशिश; विपरीत प्रयत्न । २. भिन्न-भिन्न विचार वा तथ्य कुराहरूमा हुने पारस्परिक विपरीतता । ३. उल्टो स्थिति; प्रतिकूलता । ४. मत-भेद; फूट । ५. वैर-भाव; प्रतिकूलता; शत्रुता । ६. अवरोध; बाधा; रोकवट; अड्काउ । ७. जाति, गुण, क्रिया, द्रव्य आदिका साथ विरोध वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार । ८. घेरो । ९. नियन्त्रण । १०. असङ्गति ।

विरोधक-वि० [सं०] १. विरोध गर्ने; विरोधी । २. बाधा पार्ने; बाधक ।

विरोधाचरण-ना० [सं०] १. विरोधमा गरिएको आचरण वा काम; विरुद्ध कार्य । २. शत्रुतापूर्ण काम । ३. कसैको सामान्य आचरण वा स्वभावको विरुद्ध देखिने वा हुने व्यवहार ।

विरोधाभास-ना० [सं०] १. दुइ वा धेरै वस्तुहरूका बीच देखिने विरोधको आभास; विपरीतताको भाव । २. क्रिया, गुण, जाति, द्रव्य, धर्म आदिको वर्णन गर्दा सामान्य दृष्टिले हेर्दा तिनीहरूको परस्परमा विरोधजस्तो देखिने एक अर्थालङ्कार ।

विरोधित-वि० [सं०] विरोध गरिएको; बाधा पारिएको ।

विरोधी-वि० [सं०] १. विरोध गर्ने । २. उल्टो; विपरीत ।
३. बाधा पार्ने; बाधक । (ना०) ४. विपक्षी । ५. शत्रु; वैरी ।

विल-ना० [सं०] प्वाल ।

विलक्ष-वि० [सं०] १. विकल; व्याकुल । २. विस्मयमा परेको । ३. लज्जित । ४. विलक्षण; अद्भुत ।

विलक्षण-वि० [सं०] १. अद्भुत; अनौठो । २. असाधारण; अलौकिक । ३. कुनै किसिमको लक्षण नभएको ।

विलक्षित-वि० [सं०] १. आश्चर्य-चकित; अचम्ममा परेको ।
२. नियालेर हेरिएको । ३. घबडाएको; आत्तिएको ।
४. चिडिएको ।

विलक्ष्य-वि० [सं०] उद्देश्य नभएको; लक्ष्य-हीन ।

विलग्न-वि० [सं०] १. टाँसिएको; गाँसिएको; संलग्न ।
२. झुन्डिएको; लट्किएको । ३. फ्याँकिएको । ४. गाडिएको । ५. बाँधिएको । ६. बितेको । ७. पातलो ।
८. कोमल । (ना०) ९. कमर; कटि । १०. नितम्ब ।

विलङ्घन-ना० [सं०] १. नाघ्नु; फड्कनु । २. आज्ञा, अनुशासन आदि पालन नगर्नु; उल्लङ्घन । ३. उपवास गर्नु; निराहार । ४. संयम । ५. अपराध ।

विलङ्घनीय-वि० [सं०] विलङ्घन गर्न लायक ।

विलङ्घित-वि० [सं०] १. नाघिएको; फड्किएको । २.

पालन नगरिएको; उल्लङ्घित । ३. पराजित; पराभूत ।

विलङ्घी-वि० [सं०] १. नाघ्ने; फड्कने । २. उल्लङ्घन

विलङ्घय-विलोक्य

गर्ने ।

विलङ्घय-वि० [सं०] १. फड्कन योग्य; नाघन योग्य । २. नमान्न योग्य; उल्लङ्घन गर्न सकिने (आज्ञा, अनुशासन आदि) ।

विलज्ज-वि० [सं०] लाज नभएको; नकच्चरो; निर्लज्ज ।

विलज्जित-वि० [सं०] लाजले भुत्तुक भएको; अति लज्जित ।

विलपन-ना० [सं०] विलाप गर्नु; विलौना गर्नु ।

विलपित-वि० [सं०] विलौना गरिएको; विलाप गरिएको ।

विलम्ब-ना० [सं०] १. तोकिएको समयको अवधि नाघ्ने काम; ढिल्याइ । २. सुस्ती; जुम्सोपन । ३. एक संवत्सर । ४. झुन्डिनु; लट्कनु । (वि०) ५. अवेर; ढीलो ।

विलम्बन-ना० [सं०] १. तोकिएको वा नियत समय नाघ्नु; अवेर हुनु; विलम्ब हुनु । २. झुल्नु; लट्कनु ।

विलम्बित-वि० [सं०] १. ढीलो भएको; अवेर भएको । २. झुन्ड्याइएको; लट्काइएको । ३. लम्ब्याइएको; लामो पारिएको; फिजाइएको; फैलाइएको ।

विलम्बी-वि० [सं०] १. ढीलो गर्ने; विलम्ब गर्ने; जुम्सो । २. लट्कने; झुन्डिने । (ना०) ३. एक संवत्सर; विलम्ब ।

विलय-ना० [सं०] १. लीन हुनु; लय हुनु । २. हराउनु; लोप हुनु । ३. पगल्नु; गल्नु । ४. समाप्ति; नाश । ५. प्रलय ।

विलयन-ना० [सं०] १. लीन हुनु; लय हुनु । २. पगल्नु; गल्नु । ३. समाप्त हुनु; नाश हुनु; विनष्ट हुनु ।

विलयीकरण-ना० [सं०] एक वस्तु अर्को वस्तुमा अभेद भावले मिलाउने काम; विलीन गर्ने काम ।

विलसन-ना० [सं०] १. चमक; कान्ति । २. मनोरञ्जन; मनोविनोद ।

विलसित-वि० [सं०] १. चहकिलो; तेजिलो । २. सजाइएको; सुशोभित । ३. खेलाडी; क्रीडा-शील । ४. प्रकट । (ना०) ५. चमक । ६. प्रकट हुनु । ७. क्रीडा । ८. प्रेम उत्पन्न गर्ने हाव-भाव ।

विलाप-ना० [सं०] दुःख प्रकट गरी-गरी रुने काम; विलौना; विलहना ।

विलापी-वि० [सं०] विलाप गर्ने; विलौना गर्ने ।

विलायत-ना० [अ०] विलायत ।

विलायती-वि० [अ० विलायत+ई] विलायती; वेलायती ।

विलास-ना० [सं०] १. शरीर वा मनलाई आनन्द दिने काम; ऐश-आराम; मोज-मज्जा । २. क्रीडा; खेल । ३. पुरुषका प्रति अनुराग प्रकट गर्ने स्त्रीको चेष्टा । ४. लम्पटता; कामुकता ।

विलास-भवन-ना० [सं०] विलास गर्ने ठाउँ; क्रीडा-गृह ।

विलासवती-ना० [सं०] १. रसिक स्त्री । २. स्वेच्छा-चारिणी स्त्री ।

विलासिका-ना० [सं०] शृङ्गार-रस-प्रधान हुने, उपरूपकको एक भेद ।

विलासिनी-ना० [सं०] १. सुन्दरी युवती । २. कामुक स्त्री । ३. वेश्या ।

विलासी-वि० [सं०] १. खूब विलास गर्नुपर्ने, बढ्ता ऐश-आराम चाहने । २. कामी; कामुक । ३. क्रीडा-शील; विनोद-प्रिय । ४. यता-उति घुम्ने । ५. प्रकाशमान; उज्यालो । (ना०) ६. रसिक व्यक्ति । ७. अग्नि । ८. चन्द्रमा । ९. सर्प । १०. कृष्ण; विष्णु । ११. शिव । १२. कामदेव ।

विलिखन-ना० [सं०] लेख्ने काम ।

विलिप्त-वि० [सं०] लिपिएको; पोतिएको ।

विलीन-वि० [सं०] १. कुनै वस्तु अर्को वस्तुमा अभेद हुने गरी मिलेको; लय भएको । २. लुप्त; अदृश्य । ३. पलेको; गलेको । ४. जोरिएको; सम्बद्ध । ५. मरेको; मृत ।

विलीनीकरण-ना० [सं०] १. एक वस्तु अर्को वस्तुमा अभेद भावले मिलाउने काम; एकीकरण । २. गाभ्ने काम ।

विलुञ्चन-ना० [सं०] लुच्ने काम; उखेलनु; भुल्याउनु ।

विलुण्ठन-ना० [सं०] १. लुट्ने काम; लूट । २. चोरी । ३. लड्नु; लुट्नु । ४. लोटपोट गर्नु; गुडनु ।

विलुण्ठित-वि० [सं०] १. लुटिएको; खोसिएको । २. लोट-पोट गरेको; गुड्नेको ।

विलुप्त-वि० [सं०] १. लोप भएको; बेपत्ता भएको । २. भाँचिएको; टुक्रिएको । ३. लुटिएको; अपहृत । ४. नाश गरिएको; विनष्ट ।

विलुम्पक-ना० [सं०] १. चोर; तस्कर । २. डाँकू; लुटेरा ।

विलुलित-वि० [सं०] १. हल्लिएको; कम्पित । २. चञ्चल; अस्थिर । ३. क्षुब्ध । ४. क्रम भङ्ग गरिएको ।

विलून-वि० [सं०] काटेर छुट्ट्याइएको; टुक्र्याइएको ।

विलेखन-ना० [सं०] १. खुर्कनु; ताछ्नु । २. जोत्नु; खन-जोत गर्नु । ३. उखेलनु ।

विलेप-ना० [सं०] १. शरीरमा लगाइने सुगन्धी द्रव्य; अङ्ग-रग । २. लिपिने वस्तु; लिउन ।

विलेपन-ना० [सं०] १. शरीरमा मलहम, तेल, औषध आदि लाउने काम । २. शरीरमा लगाइने सुगन्धी द्रव्य; अङ्ग-रग । ३. लिपिने पदार्थ; लिउन ।

विलेपी-वि० [सं०] १. लेप लगाउने । २. लिउन, वज्र आदि लगाउने । (ना०) ३. भातको माइ ।

विलेशय-ना० [सं०] प्वाल वा दुलोभित्र रहने जन्तु (सर्प, मूसो आदि) ।

विलोकन-ना० [सं०] १. राम्ररी हेर्नु; देख्नु । २. सोच्नु; विचार गर्नु । ३. जाँच्नु; परीक्षण । ४. नेत्र; आँखा ।

विलोकनीय-वि० [सं०] १. हेर्न योग्य; दशनीय । २. सुन्दर; रम्य ।

विलोकिता-वि० [सं०] १. हेरिएको; अवलोकित । २. विचार गरिएको । (ना०) ३. हेराइ । ४. जाँचाइ ।

विलोक्य-वि० [सं०] विलोकनीय ।

विलोचन-ना० [सं०] आँखा; नेत्र ।

विलोडन-ना० [सं०] १. हल्लाउनु; चलाउनु । २. मथ्नु; घोलनु ।

विलोडित-वि० [सं०] १. हल्लाइएको; चलाइएको । २. मथिएको; घोलिएको ।

विलोप-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु लिएर भाग्ने काम; लूट-पीट । २. नाश; बरबादी । ३. अभाव ।

विलोपन-ना० [सं०] १. कुनै चीज लिएर भाग्नु; लुटेर लैजानु । २. काटेर छुट्याउनु; टुक्र्याउनु । ३. नाश गर्नु; भत्ताभुङ्ग पार्नु ।

विलोपित-वि० [सं०] १. नाश गरिएको । २. चोरिएको ।

विलोभ-ना० [सं०] १. लोभिने काम; प्रलोभन । २. बहकिने काम । ३. भ्रम; भ्रान्ति ।

विलोभन-ना० [सं०] १. लोभ्याउने काम; प्रलोभन । २. बहकाउनु; फकाउनु ।

विलोभित-वि० [सं०] १. लोभिएको; लुब्ध । २. फकाइएको; बहकाइएको ।

विलोम-वि० [सं०] १. उल्टो; विपरीत । २. उल्टो क्रम वा विधिबाट उत्पन्न । (ना०) ३. उल्टो क्रम ।

विलोल-वि० [सं०] १. अस्थिर; चञ्चल । २. फिँजिएर हल्लिएको ।

विलोलित-वि० [सं०] हल्लाइएको; डोलाइएको ।

विलोलुप-वि० [सं०] लोभ नभएको; निर्लोभी; तृष्णा-रहित ।

विल्व-ना० [सं०] बेल ।

विल्वान्तर-ना० [सं०] शमीका जस्ता मसिना लामा पात र चमेलीका आकारका फूल हुने एक जातको काँडावाल वृक्ष । (यो पहेँलो, रातो, सेतो, कालो र नीलो फूल फुल्ने-अनेक प्रकारको हुन्छ ।)

विवक्षा-ना० [सं०] १. बोल्ने अभिलाषा; भन्ने इच्छा । २. अर्थ; भाव । ३. इरादा; अभिप्राय ।

विवक्षित-वि० [सं०] १. भनिएको; कथित । २. इच्छित; अभिलषित । (ना०) ३. इरादा; अभिप्राय । ४. भाव; अर्थ ।

विवक्षु-वि० [सं०] कुनै कुरो भन्ने इच्छा भएको ।

विवत्स-वि० [सं०] सन्तान नभएको; निस्सन्तान ।

विवत्सा-ना० [सं०] बाछो मरेकी गाई; हतुवा ।

विवदित-वि० [सं०] १. विवाद वा कलह गरिएको । २. मुद्दा गरिएको । ३. विवाद-युक्त ।

विवर-ना० [सं०] १. प्वाल; दुलो । २. गुफा; ओडार । ३. खाल्टो; खाडल । ४. दोष; छिद्र । ५. निर्जन स्थान ।

विवरण-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु, काम वा घटनाको विस्तृत वर्णन; बयान; वृत्तान्त । २. व्याख्या; टीका । ३. बेहोरा । ४. प्रकट गर्ने काम ।

विवर्जन-ना० [सं०] १. छोड्ने काम; त्याग । २. उपेक्षा; बेवास्ता । ३. रोक; छेक । ४. मनाही ।

विवर्जित-वि० [सं०] १. छोडिएको; त्यागिएको । २. वास्ता नगरिएको; उपेक्षित । ३. मनाई गरिएको; निषिद्ध ।

विवर्ण-वि० [सं०] १. फुङ्ग उड्नेको; फीका (रङ्ग) । २. तेज नभएको; कान्ति-हीन । (ना०) ३. ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि चार वर्णदेखि भिन्न जाति । ४. नीच स्वभावको व्यक्ति ।

विवर्त-ना० [सं०] १. घुम्नु; चक्कर खानु । २. फर्कनु; फिर्ता आउनु । ३. नाच; नृत्य । ४. परिवर्तन । ५. संशोधन । ६. भ्रम । ७. समूह; थुप्रो; राशि ।

विवर्तन-ना० [सं०] १. घुम्नु; चक्कर खानु । २. फर्कनु; प्रत्यावर्तन । ३. विभिन्न अवस्थामा परिवर्तन हुनु; स्थिति बदलिनु । ४. घुम-फिर गर्नु; टहलिनु । ५. तल झर्नु । ६. प्रणाम; नमस्कार ।

विवर्तित-वि० [सं०] १. घुमेको; चक्कर खाएको । २. फर्केको; प्रत्यागत । ३. अवस्था बदलिएको; परिवर्तित ।

विवर्धन-ना० [सं०] १. बढ्ने काम; वृद्धि । २. अभ्युदय; उन्नति ।

विवर्धित-वि० [सं०] १. बढाइएको; वृद्धि गरिएको । २. उन्नत; समृद्ध । ३. सन्तुष्ट ।

विवश-वि० [सं०] १. आफ्नो इच्छा नभएर पनि कुनै काम गर्न बाध्य भएको; लाचार । २. आफ्ना वशमा नरहेको; पराधीन । ३. बेहोश; अचेत । ४. मरेको; मृत ।

विवशता-ना० [सं०] विवश हुनाको भाव; लाचारी ।

विवसन-वि० [सं०] विवस्त्र ।

विवस्त्र-वि० [सं०] वस्त्र नलाएको; नाङ्गो ।

विवाक-ना० [सं०] न्यायाधीश ।

विवाद-ना० [सं०] १. कुनै विषय वा कुरोलाई लिएर गरेको छलफल; बहस; वाद-विवाद । २. कलह; झगडा; वाक्-युद्ध । ३. मुद्दा; मुकदमा । ४. खण्डन; प्रतिवाद । ५. चीत्कार । ६. आज्ञा ।

विवाद-ग्रस्त-वि० [सं०] १. विवाद उठेको; विवादास्पद । २. छलफल गर्नुपर्ने ।

विवादास्पद-वि० [सं०] १. विवाद वा छलफल गर्ने वाँकी रहेको; विवाद-ग्रस्त । २. विवाद वा झगडा भएको; विवाद-युक्त । (ना०) ३. विवादको विषय; विवाद-ग्रस्त वस्तु ।

विवादी-वि० [सं०] १. विवाद वा झगडा गर्ने; झगडिया । २. बहस गर्ने; छलफल गर्ने । ३. सङ्गीतमा रागलाई विवृत तुल्याउने स्वर । ४. अनुकूल नभएकोले प्रयोगमा कम्ती आउने स्वर ।

विवास-ना० [सं०] देश-निकाला; निर्वासन ।

विवासन-ना० [सं०] देश-निकाला गर्ने काम; निर्वासन ।

विवासित-वि० [सं०] देशबाट निकालिएको; देश-निकाला गरिएको; निर्वासित ।

विवाह-विशिष्ट

विवाह-ना० [सं०] स्त्री र पुरुषमा पति र पत्नीको सम्बन्ध जोड्ने धार्मिक वा सामाजिक कृत्य; बिहे; पाणि-ग्रहण। (ब्राह्म, दैव, आर्ष, प्राजापत्य, आसुर, गान्धर्व, राक्षसी र पैशाची-यी आठ प्रकारका विवाह मानिएका छन्।)

विवाह-विच्छेद-ना० [सं०] धार्मिक वा सामाजिक नियम-अनुसार पति-पत्नीले विवाह-सम्बन्ध तोड्नु; पार-पाचुके।

विवाहित-वि० [सं०] विवाह भएको; बिहे गरेको।

विवाहिता-वि० [सं०] विवाह गरिएको; बिहे भएकी।

विवाह्य-वि० [सं०] १. विवाह गर्न योग्य; बिहे गर्न लायक। (ना०) २. जुवाइँ। ३. दुलहो; वर।

विविक्त-वि० [सं०] १. छुट्ट्याइएको; अलग पारिएको। २. शुद्ध; पवित्र। ३. एकान्त; निर्जन। ४. एकलो; कोही नभएको। ५. विचार-शील; विवेकी। ६. चिनेको; परिचित।

विविक्ता-ना० [सं०] १. अभागीनी स्त्री। २. पतिले नरुचाएकी स्त्री।

विविध-वि० [सं०] अनेक किसिमको; विभिन्न प्रकारको।

विविधता-ना० [सं०] विविध हुनाको भाव; अनेकता; विभिन्नता।

विवृत-वि० [सं०] १. प्रकट गरिएको; प्रदर्शित। २. स्पष्ट; प्रत्यक्ष। ३. व्याख्या गरिएको; टीका गरिएको। ४. फिजाइएको; फैलाइएको। ५. विस्तृत। (ना०) ६. व्याकरणमा उच्च स्वरको उच्चारणको एक प्रयत्न।

विवृति-ना० [सं०] १. भाष्य; टीका। २. विस्तार; प्रसार। ३. आविष्कार।

विवृत्त-वि० [सं०] १. घुमेको; चक्कर खाएको। २. फर्केको; प्रत्यागत।

विवृत्ति-ना० [सं०] १. घुम्नु; चक्कर खानु। २. फर्कनु; प्रत्यागमन। ३. सन्धि छुट्ट्याउनु।

विवृद्ध-वि० [सं०] १. बढेको; वृद्धि भएको। २. ज्यादा ठूलो; बढेमाको।

विवृद्धि-ना० [सं०] वेसरी बढ्ने काम; संवृद्धि।

विवेक-ना० [सं०] १. असल-खराब, सत्य-असत्य, न्याय-अन्याय आदि छुट्ट्याउने शक्ति वा ज्ञान। २. बुद्धि; समझ। ३. सत्यको ज्ञान; यथार्थको ज्ञान। ४. प्रकृति र पुरुषको भिन्नताको ज्ञान। ५. निगाह; कृपा। ६. पानी राख्ने एक किसिमको भाँडो।

विवेकज्ञ-वि० [सं०] असल र खराब छुट्ट्याउने ज्ञान भएको; विवेक-शील।

विवेकवान्-वि० [सं०] विवेकी; विवेक-शील।

विवेक-शील-वि० [सं०] १. असल-खराब छुट्ट्याउने बुद्धि भएको; विवेक भएको; विवेकी। २. विचारवान्; समझदार।

विवेकाधीन-वि० [सं०] विवेकमा निर्भर भएको।

विवेकिता-ना० [सं०] विवेकी हुनाको भाव; विवेक-शील हुनाको भाव।

विवेकी-वि० [सं०] १. असल र खराबको विचार राख्ने; विवेक-शील। २. बुद्धिमान्; समझदार। ३. ज्ञानी। ४. न्याय-शील; न्यायी।

विवेक्त-ना० [सं०] १. न्यायाधीश। २. पण्डित। ३. दर्शन-शास्त्रको विद्वान्।

विवेचक-वि० [सं०] १. असल र खराब वा सत्य र असत्य छुट्ट्याउने शक्ति भएको। २. विचारपूर्वक निर्णय गर्ने; मीमांसक। ३. तार्किक।

विवेचन-ना० [सं०] १. असल र खराब वा सत्य र असत्य छुट्ट्याउने काम। २. मीमांसा। ३. तर्क-वितर्क। ४. निर्णय। ५. अनुसन्धान। ३. परीक्षा।

विवेचना-ना० [सं०] विवेचन।

विवेचनीय-वि० [सं०] विवेचन गर्न योग्य।

विव्वोक-ना० [सं०] साहित्यमा अभिमानपूर्वक नायकको उपेक्षा वा तिरस्कार गर्ने नायिकाको एक हाव।

विशङ्क-वि० [सं०] शङ्का-रहित; निस्सन्देह; निर्धक्क।

विशङ्कट-वि० [सं०] १. अति ठूलो; बड्माको। २. उग्र; प्रचण्ड। ३. भयङ्कर; भयानक।

विशङ्कनीय-वि० [सं०] शङ्का गर्न योग्य; सन्दिग्ध।

विशङ्का-वि० [सं०] १. शङ्का-रहित; निश्शङ्क। (ना०) २. आशङ्का; सन्देह।

विशङ्कु-नारायण-ना० [सं०] काठमाडौँ-उपत्यकाभित्र रहेका चार-नारायणमध्ये एक।

विशद-वि० [सं०] १. सफा; स्वच्छ। २. सेतो; शुभ्र। ३. चहकिलो; तेजिलो। ४. राम्रो; सुन्दर। ५. स्पष्ट; व्यक्त। ६. शान्त। ७. लम्बे-चौडै; विस्तृत (विवरण, व्याख्यान आदि)। ८. निश्चिन्त।

विशय-ना० [सं०] १. सन्देह; अनिश्चय। २. आश्रय।

विशत्य-वि० [सं०] १. काँढो नभएको; निष्कण्टक। २. कण्ट वा चिन्ता नभएको।

विशसन-ना० [सं०] १. हत्या; वध। २. एक प्रकारको खड्ग; खुँडा।

विशाला-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक।

विशारद-वि० [सं०] १. अनुभवी; दक्ष; कुशल; सिपालु। २. पण्डित; विद्वान्। ३. प्रसिद्ध; प्रख्यात। ४. हिम्मत भएको; साहसी। (ना०) ५. बकुल वृक्ष।

विशाल-वि० [सं०] १. ज्यादा ठूलो; बड्माको। २. विस्तृत; चापट। ३. भव्य; शानदार। ४. सम्पन्न। ५. प्रसिद्ध। ६. आदर्श; अनुकरणीय। ७. कुलीन। (ना०) ८. एक जातको मृग। ९. एक जातको पक्षी।

विशालता-ना० [सं०] विशाल हुनाको भाव; विस्तृत हुनाको भाव।

विशाल-वि० [सं०] १. टुपी नभएको; शिखा-हीन। (ना०) २. बाण; शर। ३. भालाजस्तो एक किसिमको हतियार।

विशिष्ट-वि० [सं०] १. विशेष किसिमको; विशेषता भएको;

असाधारण । २. प्रसिद्ध; विख्यात । ३. सर्व-श्रेष्ठ; सर्वोत्तम ।
४. विलक्षण; अद्भुत । ५. यशस्वी ।

विशिष्टता-वि० [सं०] विशिष्ट हुनाको भाव; वैशिष्ट्य;
विशेषता ।

विशीर्ण-वि० [सं०] १. टुटे-फुटेको; जीर्ण-शीर्ण । २. थोत्रो;
जर्जर । ३. खसेको; झरेको । ४. सुकेको; झुरिएको ।
५. ओइलाएको । ६. चाउरी परेको ।

विशुद्ध-वि० [सं०] १. बेसरी सफा गरिएको; शुद्ध; पवित्र ।
२. पाप-रहित; निष्पाप । ३. दाग नभएको; निष्कलङ्क ।
४. धर्मात्मा । ५. मिसावट नभएको ।

विशुद्धता-ना० [सं०] विशुद्ध हुनाको भाव; पवित्रता ।

विशुद्धि-ना० [सं०] १. विशुद्धता; पवित्रता । २. समानता ।

विशृङ्खल-वि० [सं०] १. शृङ्खला नभएको; सिलसिला
नभएको; क्रम-वद्ध नभएको । २. कसैका अधीनमा नरहेको;
उच्छृङ्खल । ३. लम्पट; दुराचारी ।

विशेष-वि० [सं०] १. गुण, धर्म, परिमाण आदिमा साधारण-
भन्दा बढ्ता; असाधारण । २. अरुमा नभएको कुनै नयाँ
वा खास गुण भएको; विशिष्ट । ३. अधिक; प्रचुर । (ना०)
४. विशिष्टता । ५. अन्तर; भेद । ६. विलक्षणता ।

७. किसिम; प्रकार । ८. तारतम्य । ९. अवयव; अङ्ग ।
१०. वस्तु; पदार्थ । ११. उत्तमता । १२. श्रेणी; कक्षा ।
१३. तिलक; टीको । १४. विशेषण ।

विशेषक-वि० [सं०] १. एकै साथ अन्वय हुने तीन श्लोकको
समुदाय । २. अरु वस्तुहरूदेखि भिन्नता देखाउने चिह्न ।
३. तिलक; टीको । ४. विशेषण ।

विशेषज्ञ-वि० [सं०] कुनै विषयको विशेष ज्ञान भएको; कुनै
कामको विशेष ज्ञाता ।

विशेषतः-क्रि० यो० [सं०] विशेष गरी; खास गरी ।

विशेषण-वि० [सं०] १. गुण, धर्म, परिमाण, सङ्ख्या
आदिद्वारा कुनै वस्तुको विशेषता बुझाउने (शब्द) ।
(ना०) २. व्याकरणअनुसार नाम वा सर्वनाम शब्दको
गुण, परिमाण, भाव, दशा आदि जाहेर गर्ने शब्द; विशेषता
बुझाउने शब्द । ३. विशेषता । ४. अन्तर; भेद ।
५. लक्षण । ६. किसिम; प्रकार ।

विशेषता-ना० [सं०] विशेष हुनाको भाव; वैशिष्ट्य ।

विशेषाधिकार-ना० [सं०] कुनै विशेष परिस्थितिमा प्रयोग
गरिने विशिष्ट अधिकार; कुनै व्यक्ति, संस्था, सङ्घटन
आदिमा रहेको सामान्यभन्दा बढी अधिकार ।

विशेषोक्ति-ना० [सं०] कारण छँदा-छँदै कार्यको उत्पत्ति
नभएको वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार ।

विशेष्य-ना० [सं०] १. व्याकरणअनुसार विशेषण शब्द
लागेको नाम शब्द; विशेषण-युक्त शब्द । (वि०) २. गुण,
परिमाण आदिबाट भिन्न देखाउन योग्य । ३. मुख्य; प्रधान ।

विशोक-वि० [सं०] १. शोक नभएको; चिन्ता-रहित ।
(ना०) २. अशोक वृक्ष ।

विशोधन-ना० [सं०] १. राम्ररी शुद्ध पार्ने काम; संशोधन ।
२. प्रायश्चित्त ।

विशोधनीय-वि० [सं०] १. शुद्ध गर्न योग्य; पवित्र तुल्याउन
योग्य । २. सुधार गर्न योग्य ।

विशोधित-वि० [सं०] विशुद्ध तुल्याइएको; पवित्र गरिएको ।

विशोध्य-वि० [सं०] विशुद्ध पार्ने योग्य; पवित्र तुल्याउन
योग्य ।

विशोषण-ना० [सं०] १. सुकाउने काम; शुष्क पार्ने काम ।
२. शोषण गर्नु; सोस्नु ।

विशोषित-वि० [सं०] १. सुकाइएको; शुष्क पारिएको । २.
सोसिएको; शोषित ।

विश्रब्ध-वि० [सं०] १. उद्धत नभएको; शान्त । २. विश्वास
गर्ने योग्य; विश्वस्त । ३. निर्भय; निडर । ४. दृढ;
अचञ्चल । ५. दीन । ६. धेरै; प्रशस्त ।

विश्रम-ना० [सं०] विश्राम ।

विश्रम्भ-ना० [सं०] १. दृढ विश्वास; पूरा पत्या । २.
आत्मीयता; घनिष्ठता । ३. गुप्त कुरो । ४. प्रणय-कलह ।
५. विश्राम । ६. प्रेमपूर्वक सोधिएको कुशल-प्रश्न । ७.
हत्या ।

विश्रम्भण-ना० [सं०] १. विश्वास प्राप्त गर्नु; पत्या पार्नु ।
२. गुप्त कुरा ।

विश्रम्भी-वि० [सं०] १. विश्वास गर्ने; पत्याउने । २.
गोपनीय; गोप्य (कुरा) ।

विश्रय-ना० [सं०] १. आश्रय । २. आश्रम ।

विश्रान्त-वि० [सं०] १. सुस्ताएको; विश्राम लिएको । २.
स्थगित गरिएको; थामिएको । ३. थाकेको; थकित ।
४. बन्द गरिएको । ५. शान्त ।

विश्रान्ति-ना० [सं०] १. आराम; विश्राम । २. थकाइ ।
३. अवसान; विराम ।

विश्राम-ना० [सं०] १. श्रम वा थकाइ हटाउनाका निमित्त
सुस्ताउने काम; आराम । २. शान्ति । ३. आराम लिने
ठाउँ । ४. विराम; अन्त ।

विश्राम-स्थान-ना० [सं०] १. आराम लिने ठाउँ; विश्राम
गर्ने स्थान । २. बिसाउने ठाउँ ।

विश्रामालय-ना० [सं०] विश्राम लिइने ठाउँ; आराम लिइने
ठाउँ ।

विश्री-वि० [सं०] १. श्री वा शोभा नभएको; कान्ति-हीन ।
२. नराम्रो; कुरूप ।

विश्रुत-वि० [सं०] १. प्रसिद्ध; विख्यात । २. बगेको ।
३. प्रसन्न; खुश ।

विश्रुति-ना० [सं०] १. प्रसिद्धि; ख्याति । २. चुहुनु; क्षरण ।

विश्लिष्ट-वि० [सं०] १. छुट्ट्याइएको; भिन्न पारिएको;
विश्लेषण गरिएको । २. विकसित ।

विश्लेष-ना० [सं०] १. छुट्ट्याउने काम; पार्थक्य । २. वियोग;
बिछोड । ३. हानि ।

विश्लेषण-विष-फेज

विश्लेषण-ना० [सं०] छुट्ट्याउने काम; पृथक् पार्ने काम ।
 विश्लेषित-वि० [सं०] १. छुट्ट्याइएको; अलग पारिएको ।
 २. भत्काइएको; तोडिएको ।
 विश्लेषी-वि० [सं०] १. छुट्टिने; अलग हुने । २. बिछोड् भएको; वियुक्त ।
 विश्व-ना० [सं०] १. समस्त ब्रह्माण्ड; चौध भुवनको समूह ।
 २. संसार; जगत्; दुनियाँ । ३. दश देवताको एक गण (वसु, सत्य, क्रतु, दक्ष, काल, काम, भृति, कुरु, पुरुष र माद्रवा) । ४. विष्णु । ५. शरीर । (वि०) ६. समस्त; सम्पूर्ण । ७. सर्व-व्यापक । ८. प्रत्येक ।
 विश्व-कर्ता-ना० [सं०] विश्वको सृष्टि गर्ने पुरुष; परमेश्वर ।
 विश्व-कर्मा-ना० [सं०] १. शिल्प-शास्त्रका आविष्कर्ता एक देवता; देव-शिल्पी । २. परमेश्वर । ३. कर्मि; कारीगर ।
 ४. सूर्य ।
 विश्व-कोश-ना० [सं०] संसारका सबै आवश्यक वस्तुहरूको क्रमसंथ नाम र विस्तारपूर्वक तिनीहरूको वर्णन लेखिएको ग्रन्थ ।
 विश्व-कोष-ना० [सं०] विश्व-कोश ।
 विश्व-ङ्कर-ना० [सं०] नेत्र; आँखा ।
 विश्व-नाथ-ना० [सं०] १. संसारका पालक स्वामी । २. शिव । ३. काशीको एक प्रसिद्ध शिव-लिङ्ग ।
 विश्वम्भर-वि० [सं०] १. विश्वका सबै प्राणीको भरण-पोषण गर्ने । (ना०) २. ईश्वर । ३. विष्णु ।
 विश्वम्भरा-ना० [सं०] पृथ्वी ।
 विश्व-रूप-ना० [सं०] १. गीताको उपदेश गर्दा अर्जुनलाई कृष्णले दर्शन दिएको जस्तो धेरै प्राणीहरूका शिर र धेरै हात, गोडा आदि भएको भगवान्को एक विशाल रूप ।
 २. विष्णु । ३. शिव । (वि०) ४. सर्व-व्यापी; विश्व-व्यापी ।
 विश्व-रूपी-वि० [सं०] विभिन्न रूपमा प्रकट हुने ।
 विश्व-विख्यात-वि० [सं०] विश्वमा सर्वत्र ख्याति भएको; संसार-प्रसिद्ध ।
 विश्व-विजयी-वि० [सं०] संसारभरका सबै प्रतिद्वन्द्वीहरूलाई जित्ने ।
 विश्व-विद्यालय-ना० [सं०] विभिन्न विषयका विद्याहरूको उच्च कोटिको शिक्षा र उपाधि दिने संस्था ।
 विश्व-विश्रुत-वि० [सं०] संसार-प्रसिद्ध; विश्व-विख्यात ।
 विश्व-व्यापक-वि० [सं०] १. संसारमा सर्वत्र व्याप्त भएको; विश्व-व्यापी । (ना०) २. ईश्वर ।
 विश्व-व्यापी-वि० [सं०] विश्व-व्यापक ।
 विश्वसन-ना० [सं०] विश्वास गर्नु; पत्याउनु ।
 विश्वसनीय-वि० [सं०] विश्वास गर्न योग्य; पत्याउन लायक ।
 विश्वसित-वि० [सं०] विश्वास गरिएको; विश्वस्त ।
 विश्वस्त-वि० [सं०] विश्वास भएको; पत्याइएको; विश्वसनीय; भरपर्दो ।

विश्वस्ता-वि० [सं०] विधवा ।
 विश्वात्मा-ना० [सं०] १. ईश्वर । २. विश्वमा सर्वत्र व्याप्त चेतना-स्वरूप आत्मा ।
 विश्वानर-ना० [सं०] १. सविता । २. इन्द्र । ३. अग्निका पिता । ४. सबैका नेता ।
 विश्वामित्र-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध, क्षत्रिय-वंशमा उत्पन्न भएका एक ब्रह्मर्षि; सप्तर्षिमध्ये एक; कौशिक ।
 विश्वास-ना० [सं०] १. कुनै काम, कुरो, व्यक्ति, मत, नीति आदिप्रति हुने सत्यताको धारणा; पत्या । २. भरौसा । ३. यकीन; दृढ निश्चय । ४. श्रद्धा; आस्था ।
 विश्वास-घात-ना० [सं०] कसैले आफूप्रति गरेको विश्वासको विपरीत काम गर्नु; धोखा दिनु ।
 विश्वास-घातक-वि० [सं०] विश्वास-घाती ।
 विश्वास-घाती-वि० [सं०] कसैले आफूप्रति गरेको विश्वासको विरुद्ध काम गर्ने; विश्वास-घात गर्ने; धोखेबाज ।
 विश्वास-पात्र-ना० [सं०] विश्वास गरिएको व्यक्ति; विश्वस्त व्यक्ति; भरपर्दो मानिस ।
 विश्वास-प्रद-वि० [सं०] विश्वास उत्पन्न गर्ने; विश्वास दिलाउने ।
 विश्वास-भाजन-ना० [सं०] विश्वास-पात्र ।
 विश्वासी-वि० [सं०] १. विश्वास भएको; विश्वस्त (व्यक्ति) । २. विश्वास गर्ने; पत्या गर्ने (व्यक्ति) ।
 विश्वेश्वर-ना० [सं०] १. विश्वका मालिक परमेश्वर । २. काशीमा रहेको एक प्रसिद्ध शिव-लिङ्ग; विश्व-नाथ ।
 विष-ना० [सं०] १. खाँदा मरिने वस्तु; विष; जहर । २. पानी; जल । ३. कमल-नालभित्र हुने लस्सा । ४. स्वास्थ्य वा सुख-शान्तिमा बाधक वस्तु । ५. वत्सनाभ । ६. गोदावरी फूलका जस्ता पात, साना काला दाना, सखर-खण्डको जस्तो कालो र खैरो कन्द हुने, हिमालयमा पाइने एक जातको बूटी ।
 विष-कणिका-ना० [सं०] बकुल्लो ।
 विष-कन्या-ना० [सं०] १. समागम गर्ने पुरुषलाई मार्ने आशयले बालक-कालदेखि नै शरीरमा अलि-अलि विष प्रवेश गरी बढाइएको विषाक्त युवती । २. समागम गर्दा पुरुष मर्ने योगमा जन्मेकी कन्या ।
 विषक्त-वि० [सं०] १. बलियो गरी गाडिएको । २. दृढता-साथ टाँसिएको ।
 विष-ज्वर-ना० [सं०] राँगो (पशु) ।
 विषद-ना० [सं०] मेघ; बादल ।
 विषण्ण-वि० [सं०] १. चित्त दुखेको; विह्वल । २. खिन्न; दुःखी; उदास ।
 विष-दण्ड-ना० [सं०] कमल-नाल ।
 विष-घर-वि० [सं०] १. विषालु । (ना०) २. सर्प ।
 विष-पुष्प-ना० [सं०] नीलो कमल ।
 विष-फेज-ना० [विष+फेज (?)] गोठाले-मूलाका जस्ता

पात हुने एक जातको झार ।

विषम-वि० [सं०] १. बराबर नभएको; समान नभएको ।
२. दुइका अङ्कले भाग नलाग्ने; विजोर (सङ्ख्या) । ३. सम्म नपरेको; समतल नभएको । ४. कठिन; मुश्किल ।
५. सहजसित बुझ्न नसकिने; दुर्बोध । ६. विकट; जटिल । ७. उग्र; प्रचण्ड । ८. रहस्यमय; गुप्त । ९. दुर्गम; अगम्य । १०. दुःखदायी; पीडा दिने । ११. भयङ्कर; भयावह । १२. प्रतिकूल; विपरीत । १३. बेईमान; धोखेबाज । १४. भिन्न; पृथक् । १५. एक-दुइ दिन विराएर आउने; एकुन्द्रो (ज्वर) । १६. मोटो । १७. सोझो नभएको; तेर्सो; बाङ्गो । १८. अनौठो । (ना०) १९. असमानता । २०. असाधारण हुनाको भाव । २१. अनौठोपन; विलक्षणता । २२. खतरनाक स्थिति । २३. सङ्कट; आपत्ति । २४. खाल्टो । २५. चारै चरणमा समान अक्षर नहुने छन्द । २६. दुइ भिन्न विरोधी वस्तुको सम्बन्ध वा यथा-योग्यको निरूपण गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।

विषम-ज्वर-ना० [सं०] कहिले चिसो कहिले तातो, कहिले मन्द, कहिले तीव्र भएर अनियमित तरीकाले आउने एक ज्वर; काम-जरो ।

विषमता-ना० [सं०] विषम हुनाको भाव ।

विषमत्व-ना० [सं०] विषमता ।

विषम-शर-ना० [सं०] कामदेव ।

विषमित-वि० [सं०] विषम तुल्याइएको ।

विषय-ना० [सं०] १. ज्ञानेन्द्रियले ग्रहण गरिने पदार्थ (रूप, रस, गन्ध, स्पर्श र शब्द) । २. भौतिक पदार्थ; पार्थिव वस्तु । ३. सांसारिक व्यवहार । ४. इन्द्रियहरूबाट हुने आनन्द । ५. विचार गरिने कुरो वा वस्तु । ६. कुनै लेख, ग्रन्थ आदिमा विवेचन गरिएको कुरो वा प्रसङ्ग । ७. सम्पत्ति । ८. ठूलो प्रदेश । ९. मैथुन-सम्बन्धी आनन्द-भोग । १०. उद्देश्य । ११. सीमा । १२. अवकाश । १३. विभाग । १४. स्थान; क्षेत्र । १५. राज्य । १६. आश्रम । १७. ग्रामहरूको समूह । १८. पति । १९. वीर्य । २०. धार्मिक कृत्य । (ना० यो०) २१. बारे; प्रसङ्गमा; सम्बन्धमा ।

विषयक-वि० [सं०] विषयको; विषय-सम्बन्धी ।

विषय-प्रवेश-ना० [सं०] कुनै ग्रन्थको परिचय गराउने कथन वा भूमिका ।

विषय-वस्तु-ना० [सं०] कुनै ग्रन्थ, लेख आदिमा प्रतिपादन गरिएको वा गरिने विचार, कथा आदि ।

विषय-मुख-ना० [सं०] १. इन्द्रियहरूद्वारा प्राप्त हुने सुख; सांसारिक सुख । २. मैथुन-सम्बन्धी सुख ।

विषयानुक्रमणिका-ना० [सं०] कुनै ग्रन्थमा परेका विषय-हरूको क्रम-बद्ध सूची; अनुक्रमणिका ।

विषयान्तर-ना० [सं०] प्रसङ्गलाई छोडेर लिइएको अर्को विषय; क्रम वा सिलसिलाभन्दा बाहिरको विषय ।

विषयासक्त-वि० [सं०] १. इन्द्रिय-जन्य सुखमा लहसिएको; विषय-वासनामा लागेको । २. विलासी; विषयी; लम्पट ।

विषयासक्ति-ना० [सं०] १. भोग-विलासप्रतिको लिप्सा; विषय-वासनामा लीन हुनु । २. विलासिता ।

विषयी-वि० [सं०] १. भोग-विलासमा आसक्त रहने; विलासी; कामी । (ना०) २. कामदेव । ३. धनवान् व्यक्ति । ४. राजा । ५. इन्द्रिय । ६. ज्ञान ।

विष-वैद्य-ना० [सं०] सर्प, बिच्छी आदि विषालु प्राणीले टोक्दा शरीरमा फैलिएको विष झार्ने व्यक्ति ।

विष-वृक्ष-ना० [सं०] १. विष-युक्त वृक्ष । २. डुम्रीको वृक्ष ।

विषाक्त-वि० [सं०] १. विष मिसिएको; विषमय । २. अस्वस्थ-कर ।

विषाण-ना० [सं०] १. सीङ । २. दाहो । ३. तरवार । ४. गँगटाको पन्जा । ५. शूकर । ६. चूचुक । ७. शिखर ।

विषाणी-वि० [सं०] १. सीङ भएको । २. दाहो भएको; दाहो । (ना०) ३. सीङ भएको जन्तु । ४. दाहो भएको पशु । ५. अमिली । ६. केराको वोट । ६. सिँगडा । ७. विष ।

विषाद-ना० [सं०] १. खिन्नता; उदासी; दिक्कारी । २. दुःख; शोक । ३. नैराश्य । ४. उत्साह-हीनता । ५. जडता; निश्चेष्टता । ६. साहित्यको एक सञ्चारी भाव (आशा गरेको कुरा नपुग्दा हुने दुःख) ।

विषादित-वि० [सं०] विषादमा परेको; खिन्न; उदास ।

विषादी-वि० [सं०] १. खिन्न; उदासीन । २. विष खाने ।

विषार-ना० [सं०] सर्प ।

विषालु-वि० [सं०] विष भएको; विखालु ।

विषु-क्रि० यो० [सं०] दुइ समान भागमा । २. बराबरको । ३. भिन्न रूपमा । ४. समान ।

विषुव-ना० [सं०] विषुव ।

विषुव-ना० [सं०] १. सूर्य विषुवत्-रेखामा रहँदाको समय; दिन र रातको लमाइ बरोबर हुने समय । (२२ मार्च र २२ सेप्टेम्बरका दिन यस्तो योग पर्दछ ।)

विषुव-रेखा-ना० [सं०] विषुव-रेखा ।

विषुवत्-सङ्क्रान्ति-ना० [सं०] वैशाख वा कार्तिक महीनाको सङ्क्रान्ति; अयन-सङ्क्रान्ति ।

विषुव-रेखा-ना० [सं०] पृथ्वीका धरातलको मध्यमा दुइ ध्रुवको समानान्तर पूर्व-पश्चिम हुने कल्पना गरिएको एक रेखा; विषुवत्-रेखा ।

विषूचिका-ना० [सं०] विसूचिका ।

विष्कन्द-ना० [सं०] १. छर्नु; छिरलनु । २. गमन ।

विष्कम्भ-ना० [सं०] १. बाधा; रोकवट । २. बिरे-आग्लो; तगारो । ३. ज्योतिषका सत्ताईस योगमध्ये एक । ४. अधि र पछिका कथाहरूलाई मध्यम पात्रद्वारा सूचित गरिने, गर्भाङ्कका निकट रहने नाटकको एक अङ्क ।

विष्कम्भक-विस्तारण

५. खम्भा; स्तम्भ । ६. वृक्ष । ७. निदाल । ८. वृत्तको व्यास । ९. लमाइ । १०. प्रसार ।
 विष्कम्भक-ना० [सं०] विष्कम्भ ।
 विष्कम्भित-वि० [सं०] बाधा पारिएको; रोक लगाइएको ।
 विष्ट-वि० [सं०] घुसेको; पसेको ।
 विष्टप्-ना० [सं०] १. स्थान; जग्गा । २. लोक ।
 विष्टप-ना० [सं०] १. लोक; भुवन । २. भाँडो; पात्र ।
 विष्टब्ध-वि० [सं०] १. राम्ररी जमेको; दृढ भएको । २. रोकिएको । ३. समर्थित । ४. लकवा लागेको ।
 विष्टम्भ-ना० [सं०] १. दृढतापूर्वक गाड्नु । २. बाधा; अवरोध । ३. लकवा ।
 विष्टर-ना० [सं०] १. आसन (मेच, कुर्सी आदि) । २. पच्चीस वटा कुशले बनाइएको आसन । ३. कुशको मूठो । ४. वृक्ष ।
 विष्टि-ना० [सं०] १. व्याप्ति । २. पेशा; जीविका । ३. ज्याला । ४. बेगारी । ५. नरक-वास ।
 विष्ठल-ना० [सं०] टाढाको ठाउँ ।
 विष्ठा-ना० [सं०] १. गुहु; मल; दिसा । २. पेट; उदर ।
 विष्णु-ना० [सं०] १. सृष्टिका पालक, हिन्दूहरूका एक प्रधान देवता; नारायण । २. अग्नि । ३. तपस्वी व्यक्ति ।
 विष्णु-कन्द-ना० [सं०] घर-तरल ।
 विष्णु-कुमारी-ना० [एक स्त्री] एक प्रकारको डम्बर-कुमारी कपडा; खास्टो, चोलो आदि बनाउने एक जातको छिपुवा कपडा ।
 विष्णु-क्रान्ता-ना० [सं०] मेथीका जस्ता पात हुने, लामा कोसा फल्ने, नीला फूल फुल्ने एक जातको लता; एक जातको अपराजिता ।
 विष्णुगुप्त-ना० [सं०] चाणक्य ।
 विष्णु-पद-ना० [सं०] १. आकाश । २. क्षीर-सागर । ३. कमल ।
 विष्णु-पदी-ना० [सं०] १. गङ्गा । २. वृष, कुम्भ, वृश्चिक, सिंह आदि राशिमा पर्ने सङ्क्रान्ति ।
 विष्णु-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक ।
 विष्णुमती-ना० [सं०] काठमाण्डू-उपत्यकाभित्र बग्ने र वाग्मतीमा मिसिने एक नदी ।
 विष्णु-लिङ्गी-ना० [सं०] वट्टाई ।
 विष्णु-वल्लभा-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. तुलसी । ३. अग्नि-शिखा ।
 विष्णु-ना० [सं०] १. सुँक्क-सुँक्क गरेर रुनु । २. धड्कनु ।
 विष्फार-ना० [सं०] १. धनुषको टङ्कार । २. कम्पन ।
 विष्य-वि० [सं०] विष पारेर मार्न योग्य ।
 विष्यन्द-ना० [सं०] १. चुहुनु । २. बग्नु; प्रवाह ।
 विष्व-वि० [सं०] १. अनिष्ट-कर । २. अपकार गर्ने ।
 विक्-क्रि० यो० [सं०] १. चारैतिर; चौतर्फी (वि०) २.

संसारमा सर्वत्र हुने; विश्व-व्यापक । ३. विभिन्न ।
 विष्वक्सेन-ना० [सं०] १. विष्णु । २. शिव । ३. एक मनु ।
 विसंवाद-ना० [सं०] १. छल; धोखा । २. प्रतिज्ञा भङ्ग गर्नु । ३. निराशा । ४. असङ्गति । ५. विरोध; खण्डन ।
 विसङ्गत-वि० [सं०] १. असङ्गत । २. अयोग्य । ३. बेमेल ।
 विसदृश-वि० [सं०] सदृश नभएको; असमान ।
 विसरण-ना० [सं०] फैलने काम ।
 विसर्ग-ना० [सं०] १. व्याकरणअनुसार शब्दको पछिल्लिर लाग्ने दुइ बिन्दुको चिह्न; दबासबिन्दु (:) । (यसको उच्चारण 'ह्'-को जस्तो हुन्छ ।) २. दिनु; दान । ३. छोड्ने काम; त्याग । ४. मोक्ष । ५. मृत्यु । ६. प्रलय । ७. प्रेरणा गर्नु । ८. प्रवाह । ९. फ्याँक्नु; हुच्याउनु । १०. उपहार । ११. दिनु; दान । १२. प्रस्थान । १३. वियोग । १४. दीप्ति; प्रभा । १५. सूर्यको दक्षिणी अयन । १६. जननेन्द्रिय ।
 विसर्जन-ना० [सं०] १. छोड्नु; परित्याग । २. समाप्ति; अन्त । ३. पूजा गर्ने वेलामा आह्वान गरिएका देवताहरूलाई बिदा दिने काम । ४. पठाउने काम; बिदा दिने काम । ५. दान । ६. उपहार । ७. उपहार दिनु । ८. मल-त्याग ।
 विसर्जनीय-वि० [सं०] १. पठाउन योग्य । २. छोड्न योग्य; परित्याग गर्न योग्य; विसर्जन गर्न योग्य ।
 विसर्जित-वि० [सं०] १. पठाइएको । २. हटाइएको । ३. त्यागिएको; त्यक्त; विसर्जन गरिएको ।
 विसर्पण-ना० [सं०] १. घसेर हिँड्नु; घिसिनु । २. हट्नु । ३. फिँजिनु; फैलनु । ४. व्याप्ति; प्रसार । ५. स्थान-त्याग । ६. खटिरो फुट्नु ।
 विसारित-वि० [सं०] फैलाइएको; विस्तार गरिएको ।
 विसारी-वि० [सं०] १. निस्कने; निक्कलने । २. फिँजिने; फैलिने ।
 विसूचिका-ना० [सं०] बार-बार झाडा र बान्ता हुने एक रोग; हैजा ।
 विसूची-ना० [सं०] विसूचिका ।
 विसृत-वि० [सं०] फैलिएको; फिँजिएको ।
 विसृष्ट-वि० [सं०] १. छोडिएको; त्यागिएको । २. पठाइएको; बिदा दिइएको । ३. दिइएको; प्रदत्त । ४. प्रेरित । ५. रचिएको । ६. बगाइएको । ७. बरखास्त गरिएको ।
 विस्तर-ना० [सं०] १. विस्तार; प्रसार । २. आसन । ३. विस्तृत विवरण । ४. व्याप्ति । ५. विपुलता । ६. समूह । ७. सङ्ख्या । ८. आधार । ९. प्रणय ।
 विस्तार-ना० [सं०] १. फैलाउ; विस्तृत हुनाको भाव । २. विशालता । ३. वेहोरा; विस्तृत विवरण । ४. वृत्तको व्यास । ५. हाँगो; शाखा ।
 विस्तारण-ना० [सं०] फैलाउने काम; विस्तार गर्नु ।

विस्तारित-वि० [सं०] १. फैलाइएको; फिँजाइएको । २. बेली-विस्तार लगाइएको; विस्तारपूर्वक भनिएको ।
विस्तीर्ण-वि० [सं०] १. फैलिएको; फिँजिएको; विस्तृत । २. फराकिलो; लमाइ र चौडाइ धेरै भएको । ३. विशाल; अति ठूलो । ४. धेरै; अधिक ।
विस्तृत-वि० [सं०] १. फैलिएको; फिँजिएको । २. लमाइ-चौडाइ धेरै भएको; विस्तीर्ण । ३. अति ठूलो; विशाल । ४. लामो विवरण भएको; व्याख्यासहितको । ५. व्यापक ।
विस्तृति-ना० [सं०] १. फैलाउ; विस्तार । २. व्याप्ति ।
विस्फार-ना० [सं०] १. कँपाइ; कम्पन । २. धनुको टङ्कार । ३. विस्तार । ४. विकास । ५. फैलाउनु । ६. स्फूर्ति ।
विस्फारण-ना० [सं०] १. फैलाउनु; फिँजाउनु । २. खोलनु; उघार्नु । ३. च्यात्नु ।
विस्फारित-वि० [सं०] १. फैलाइएको; फिँजाइएको । २. तानिएको; खिँचिएको । ३. देखाइएको; प्रदर्शित । ४. च्यातिएको । ५. कम्पित । ६. टङ्कार गरिएको । ७. स्फूर्ति-युक्त ।
विस्फोट-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित । २. खुलेको; उघ्रेको ।
विस्फुटित-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित । २. खुलेको; उघ्रेको ।
विस्फुरण-ना० [सं०] १. फरफराउनु; स्पन्दन । २. कम्पन । ३. ठूलो हुनु । ४. सुनिनु; फुलनु ।
विस्फुरित-वि० [सं०] १. काँपेको; कम्पित । २. चञ्चल; अस्थिर । ३. फुलेको; सुनिएको; ठूलो भएको ।
विस्फुलिङ्ग-ना० [सं०] फिलिङ्गो; आगाको झिल्लो ।
विस्फूर्ज-ना० [सं०] मेघको गर्जन ।
विस्फोट-ना० [सं०] १. फुट्ने काम; चर्कने काम । २. पड्कनु । ३. खटिरो । ४. बिफर ।
विस्फोटक-ना० [सं०] १. फुट्ने वा पड्कने सम्भावना भएको पदार्थ; विस्फोट हुने वस्तु । २. ननिको-खटिरो । ३. बिफर । (वि०) ४. फुट्ने वा पड्कने किसिमको; विस्फोट हुने खालको । ५. विस्फोट गर्ने खालको ।
विस्फोटन-ना० [सं०] १. फुट्नु; पड्कनु; विस्फोट हुनु । २. खटिरा निस्कनु ।
विस्मय-ना० [सं०] १. आश्चर्य; उदेक; ताज्जुब । २. साहित्यमा कुनै अनौठो र आश्चर्य-जनक कुरो देख्दा हुन चित्तको विकार । ३. अद्भुत रसको स्थायी-भाव । ४. अभिमान; अहङ्कार । ५. सन्देह; शङ्का ।
विस्मय-कर-वि० [सं०] आश्चर्य-जनक; उदेक-लाग्दो ।
विस्मय-कारी-वि० [सं०] आश्चर्य उत्पन्न गर्ने; आश्चर्य-जनक ।
विस्मयङ्कर-वि० [सं०] अनौठो; आश्चर्य-जनक ।

विस्मयङ्गम-वि० [सं०] विस्मयमा परेको ।
विस्मयाकुल-वि० [सं०] विस्मयमा परेको; आश्चर्य-चकित ।
विस्मयादि-बोधक-वि० [सं०] विस्मय, आश्चर्य, हर्ष, खेद आदि प्रकट गर्ने (शब्द वा चिह्न) । (उदा०-अहो ! ऐया ! आहा ! इत्या० ।)
विस्मरण-ना० [सं०] बिसर्नु; भुल्नु; स्मरण नहुनु ।
विस्मरणीय-वि० [सं०] बिसर्न योग्य; बिसर्न सकिने; बिसर्न हुने ।
विस्मापक-वि० [सं०] उदेक-लाग्दो; आश्चर्य-जनक ।
विस्मापन-ना० [सं०] १. आश्चर्य-चकित पार्नु; अचम्म तुल्याउनु । २. कामदेव । ३. चटकी; जादूगर । ४. छल; भ्रम । (वि०) ५. आश्चर्य-चकित पार्ने; विस्मय-जनक ।
विस्मित-वि० [सं०] १. छक्क परेको; विस्मयमा परेको; आश्चर्य-चकित । २. बिसर्को; भुलेको ।
विस्मिति-ना० [सं०] आश्चर्य; विस्मय ।
विस्मृत-वि० [सं०] बिसर्को; भुलेको; विस्मरण भएको ।
विस्मृति-ना० [सं०] बिसर्ने काम; विस्मरण; स्मरण नहुनु ।
विस्मेर-वि० [सं०] आश्चर्य-चकित; विस्मित ।
विस्त्रंस-ना० [सं०] १. पतन । २. चुहुनु । ३. निर्बलता; कमजोरी ।
विस्त्रब्ध-वि [सं०] १. विश्वस्त । २. निर्भीक । ३. शान्त । ४. धीर । ५. दृढ । ६. विनम्र । ७. अतिशय ।
विस्त्रम्भ-ना० [सं०] १. विश्वास । २. प्रेम । ३. केलि-कलह । ४. हत्या ।
विस्त्रसा-ना० [सं०] १. जीर्ण हुनु । २. निर्बलता । ३. बुझ्याइँ ।
विस्त्रस्त-वि० [सं०] १. खुस्केको; फुस्केको । २. छरिएको; यता-उति परेको । ३. कमजोर; निर्बल ।
विस्त्राद-वि० [सं०] स्वाद नभएको; बेस्वादको ।
विहग-ना० [सं०] विहङ्ग ।
विहङ्ग-ना० [सं०] १. चरो; पक्षी । २. बाण । ३. बादल । ४. सूर्य । ५. चन्द्रमा । (वि०) ६. आकाश-चारी ।
विहङ्गम-ना० [सं०] १. चरो; पक्षी । २. सूर्य । ३. चन्द्र ।
विहङ्गम-दृष्टि-ना० [सं०] उडिरहेको चरोले माथिबाट हेर्दा देखे झैँ गरी कुनै काम-कुरोप्रति मोटा-मोटी र सङ्क्षिप्त रूपले दृष्टि दिनु वा विचार गर्नु ।
विहङ्गिका-ना० [सं०] १. दुवै छेउमा भारी झुन्ड्याएर बोक्ने बाँस वा काठको साधन; नोल । २. पोथी चरो ।
विहङ्गिमा-ना० [सं०] विहङ्गिका ।
विहृत-वि० [सं०] १. हानिएको; हिकाइएको । २. चोट गरिएको; आहत । ३. मारिएको; वध गरिएको । ४. विरोध गरिएको । ५. रोकिएको ।
विहरण-ना० [सं०] १. लैजानु; लानु; हरण गर्नु । २.

विहसन-वीर-गति

धुम-फिर गर्नु; डुलनु । ३. आमोद-प्रमोद; मनोरञ्जन ।
 विहसन-ना० [सं०] मुस्क्यान; मुस्कराहट ।
 विहसित-ना० [सं०] १. मुस्क्यान; मुस्कराहट; मन्द
 हास्य । (वि०) २. मुसुक हँसेको; मुस्कराएको ।
 विहा-ना० [सं०] स्वर्ग ।
 विहायस-ना० [सं०] १. आकाश । २. पक्षी ।
 विहार-ना० [सं०] १. धुम-फिर गर्नु; टहलनु । २. मनो-
 विनोदका निमित्त गरिने क्रीडा । ३. बौद्ध भिक्षुहरू बस्ने
 मठ । ४. हटाउनु वा लैजानु । ५. उपवन । ६. काँध । ७.
 मन्दिर । ८. इन्द्रको प्रासाद वा ध्वज ।
 विहारी-वि० [सं०] मनोरञ्जनको निमित्त धुम-फिर गर्ने;
 विहार गर्ने ।
 विहित-वि० [सं०] १. गरिएको; कृत । २. बनाइएको;
 निर्मित । ३. विधान वा ऐनका रूपमा चलाइएको । ४.
 नियमअनुसार ठीक; विधिपूर्वकको । ५. निश्चित । ६.
 स्थापित । ७. सम्पन्न गरिएको । ८. विभाजित । (ना०)
 ९. विधान; नियम । १०. आज्ञा ।
 विहित-ना० [सं०] १. कृति; कार्य । २. विधान ।
 विहीन-वि० [सं०] १. नभएको; रहित । २. छोडिएको;
 त्यक्त । ३. नीच ।
 विहृत-वि० [सं०] १. हटाइएको । २. खेलिएको । (ना०)
 ३. नायिकाले नायकसँग भन्नुपर्ने कुरा पनि लज्जा-वश भन्न
 नसक्नु; स्त्रीहरूको दश हावमध्ये एक ।
 विहृति-ना० [सं०] १. हटाउने वा खोस्ने क्रिया । २. क्रीडा;
 आमोद-प्रमोद । ३. विस्तार ।
 विह्वल-वि० [सं०] १. चिन्ता, भय आदिले चित्त ठेगानामा
 नरहेको; विकल; व्याकुल । २. क्षुब्ध; अशान्त । ३.
 भय-भीत; त्रस्त । ४. मति-भ्रष्ट । ५. पीडित । ६. गलेको;
 पगलेको ।
 विह्वलता-ना० [सं०] विह्वल हुनाको भाव; व्याकुलता ।
 विह्वलत्व-ना० [सं०] विह्वलता; व्याकुलता ।
 विह्वलित-वि० [सं०] व्याकुल पारिएको; विह्वल पारिएको ।
 वीकाश-ना० [सं०] विकाश ।
 वीक्ष-ना० [सं०] १. हेराइ; दृष्टि । २. दृश्य पदार्थ । ३.
 आश्चर्य ।
 वीक्षण-ना० [सं०] १. ठम्याएर हेर्नु; नियालेर हेर्नु;
 निरीक्षण । २. जाँच । ३. आँखा; नेत्र ।
 वीक्षणीय-वि० [सं०] १. नियालेर हेर्न योग्य । २. विचार
 गर्न योग्य । ३. आँखाअगित्तिरको ।
 वीक्षा-ना० [सं०] १. हेर्ने काम; दर्शन; अवलोकन ।
 २. जाँच-बुझ । ३. ज्ञान ।
 वीक्षित-वि० [सं०] हेरिएको; निरीक्षण गरिएको ।
 वीक्ष्य-ना० [सं०] १. नटुवा; नर्तक; अभिनेता । २.
 आश्चर्य; अचम्म । ३. देखिने वा हेर्न लायक वस्तु ।
 ४. घोडा । (वि०) ५. हेर्न योग्य; दर्शनीय ।

वीचि-ना० [सं०] १. पानीको तरङ्ग; लहरी । २. अवि-
 वेक । ३. आनन्द । ४. अवकाश । ५. किरण । ६. अल्पता ।
 ७. दीप्ति ।
 वीची-ना० [सं०] वीचि ।
 बीज-ना० [सं०] बीज ।
 बीजक-ना० [सं०] बीजक ।
 बीजन-ना० [सं०] १. चखेवा । २. च्याखुरो । ३. पञ्चा
 हम्कने काम । ४. पञ्चा ।
 बीटि-ना० [सं०] १. पानको बीडा । २. बिटो । ३.
 पानको लता ।
 बीटिका-ना० [सं०] १. पानको सानो बीडा । २. सानो
 बिटो ।
 बीटी-ना० [सं०] बीटि ।
 बीणा-ना० [सं०] १. प्रायः सात वटा तार र दुइटा तुम्बा
 हुने एक प्रकारको प्राचीन बाजा । २. बिजुली ।
 बीतंस-ना० [सं०] १. पशु-पक्षी पक्रने जाल वा पासो । २.
 शिकारका निमित्त पशु-पक्षी पाल्ने ठाउँ । ३. चिडियाखाना ।
 बीत-वि० [सं०] १. गएको; गत । २. छोडिएको; त्यक्त ।
 ३. स्वतन्त्र; स्वाधीन । ४. अन्तर्धान भएको । ५.
 छोडिएको । ६. रोजेको । ७. युद्धका निमित्त अयोग्य ।
 ८. पालेको । ९. सोझो । १०. रहित ।
 बीत-कलमष-वि० [सं०] पाप-रहित; निष्पाप ।
 बीत-राग-वि० [सं०] १. सांसारिक वस्तुहरूमा आसक्ति
 नभएको; वासना-रहित । २. इच्छा-रहित; निष्काम ।
 ३. शान्त; विनम्र । ४. कुनै रङ्ग नभएको ।
 बीतूषक-ना० [सं०] चाँदे-मछो ।
 बीथि-ना० [सं०] १. पङ्क्ति; लहर । २. सानो बाटो;
 गोरेटो । ३. पसल । ४. हाट; बजार । ५. आकाशमा
 सूर्य हिँड्ने मार्ग । ६. एकमात्र अङ्क हुने शृङ्गार-रस-
 प्रधान रूपकको एक भेद; दश-रूपकमध्ये एक ।
 विथिका-ना० [सं०] १. गोरेटो । २. चित्र बनाउने
 कागतको पत्र वा भित्तो ।
 बीथी-ना० [सं०] बीथि ।
 बीपा-ना० [सं०] विद्युत्; बिजुली ।
 बीप्सा-ना० [सं०] १. व्यापकता; व्याप्ति । २. शब्दको
 द्विरक्ति । ३. आदर, आश्चर्य आदि प्रकट गर्नका
 निमित्त एउटै शब्द बार-बार भन्दा पर्ने एक शब्दालङ्कार ।
 बीर-ना० [सं०] १. उत्साह वा साहसको ठूलो काम गर्ने
 व्यक्ति; बहादुर व्यक्ति । २. योद्धा; लडाका व्यक्ति ।
 ३. वीर-रस । ४. अभिनेता । ५. पुत्र, दाज्यू, भाइ आदि-
 लाई सम्बोधन गर्ने शब्द । ६. भाले बँदेल । ७. अग्नि ।
 ८. विष्णु । (वि०) ९. बलवान्; आँटिलो; उत्साही;
 साहसी; बहादुर । १०. लडाका । ११. पराक्रमी ।
 बीर-गति-ना० [सं०] युद्ध-क्षेत्रमा वीरतापूर्वक युद्ध गर्दा गर्दै
 मर्दा प्राप्त हुने उत्तम गति ।

वीरगन्ज-ना० [सं० वीर+गन्ज (फा०)] नेपालका बारा, पर्सा र रौतहट जिल्लाको मुख्य बस्ती ।

वीर-गाथा-ना० [सं०] १. कुनै प्रसिद्ध वीरका पराक्रमको वर्णन भएको काव्य । २. वीर वा वीरताको बखान ।

वीर-जननी-ना० [सं०] वीर-माता ।

वीरता-ना० [सं०] १. वीरको भाव; बहादुरी । २. बितर्ता जग्गा ।

वीरत्व-ना० [सं०] वीर हुनाको भाव; पराक्रम ।

वीर-प्रसू-ना० [सं०] वीर छोरा जन्माउने स्त्री; वीर-माता ।

वीरभद्र-ना० [सं०] १. शिवका जटाबाट उत्पन्न भएका एक शिव-गण । २. प्रसिद्ध योद्धा । ३. अश्व-मेघ यज्ञको योग्य घोडा ।

वीर-माता-ना० [सं०] वीर पुत्र जन्माउने स्त्री; वीरकी आमा; वीरसू स्त्री ।

वीर-रस-ना० [सं०] साहित्यमा बलवान् शत्रुलाई दमन गर्न वा कठिन कार्यहरू गर्न मनमा उत्पन्न हुने उत्साह र साहसबाट पैदा हुने एक रस; नव-रसमध्ये एक । (यो रस चार प्रकारको मानिएको छ—दानवीर, धर्मवीर, युद्धवीर र दयावीर ।)

वीर-लोक-ना० [सं०] १. युद्ध-क्षेत्रमा मर्ने वीरहरूलाई प्राप्त हुने उत्तम लोक । २. स्वर्ग ।

वीरवती-ना० [सं०] छोरो र पति जीवित भएकी स्त्री ।

वीर-वाक्य-ना० [सं०] वीरहरूले युद्ध गर्नका निमित्त शत्रुलाई दिने हाँक; लडाइँको आह्वान ।

वीर-व्रत-ना० [सं०] १. वीरहरूले गर्ने दृढ प्रतिज्ञा । २. वीरता ।

वीर-शय्या-ना० [सं०] वीरहरूलाई सुहाउने अन्तिम शय्या; युद्ध-क्षेत्र ।

वीर-श्रेष्ठ-ना० [सं०] श्रेष्ठ वीर; महावीर ।

वीरसू-वि० [सं०] वीर पुत्र जन्माउने; बहादुर छोरो पैदा गर्ने (स्त्री) ।

वीरसेन-ना० [सं०] लसुन ।

वीरा-ना० [सं०] १. वीर स्त्री । २. वीरकी स्त्री । ३. पत्नी । ४. माता । ५. रक्सी । ६. केरा ।

वीरासन-ना० [सं०] १. देब्रे गोडाको पैताला र दाहिने गोडाका घुँडोले टेकेर बस्ने एक आसन । २. युद्ध-क्षेत्र ।

वीरुष्-ना० [सं०] १. बिरुवा; बोट । २. हाँगो; शाखा । ३. लहरा; लता । ४. अडकुर ।

वीरेन्द्र-ना० [सं०] श्रेष्ठ वीर; प्रधान वीर ।

वीर्य-ना० [सं०] १. बल, कान्ति बढाउने र सन्तान उत्पन्न गराउने शरीरस्थ एक धातु; शुक्र । २. पुंस्त्व; पौरुष । ३. वीरता; बहादुरी; पराक्रम । ४. साहस; उत्साह । ५. शक्ति; सामर्थ्य । ६. कान्ति; दीप्ति । ७. सार तत्त्व । ८. महिमा । ९. मर्यादा ।

वीर्यवान्-वि० [सं०] वीर्य वा शक्ति भएको; बलवान् ।

वीर्य-शाली-वि० [सं०] १. शक्ति-शाली; पराक्रमी ।

२. वीर्य वा शुक्र भएको; वीर्यवान् ।

वीर्य-हीन-वि० [सं०] १. शक्ति-हीन । २. नामर्द; नपुंसक । ३. डरपोक; कायर ।

वृक-ना० [सं०] १. व्वाँसो । २. स्याल । ३. चोर । ४. दुम्सी । ५. काग । ६. लाटोकोसेरो । ७. क्षत्रिय । ८. सल्लो ।

वृक्क-ना० [सं०] वृक्का ।

वृक्का-ना० [सं०] १. मिर्गौलो । २. हृदय ।

वृक्ष-ना० [सं०] १. रुख; बोट । २. कुनै वस्तुको मूल रूप र शाखा-प्रशाखाहरू देखाइएको, वृक्षका आकारको चित्र । (उदा०—वंश-वृक्ष ।)

वृक्ष-विडाल-ना० [सं०] ज्यादा मोटो र लामो पुच्छर हुने एक जातको जङ्गली बिरालो ।

वृक्षात्मल-ना० [सं०] भकिअमिलो ।

वृक्षायुर्वेद-ना० [सं०] वनस्पतिहरूको रोग थाहा पाउने र त्यसको चिकित्सा गर्ने शास्त्र ।

वृजिन-ना० [सं०] १. पाप; अपराध । २. दुःख; कष्ट । ३. रौं; कपाल । ४. आकाश । ५. खेती गर्ने चारैतिरबाट बारिएको जग्गा । (वि०) ६. टेढो; कुटिल ।

वृज्जि-ना० [सं०] नेपालको पश्चिमी तराई र त्यसैका छर-छिमेकी भारतीय प्रदेशमा आबाद, गण-तान्त्रिक व्यवस्थामा चलन एक प्राचीन जाति ।

वृत्त-ना० [सं०] १. वृत्तान्त; हाल । २. चरित्र । ३. जीविकाको साधन; वृत्ति । ४. छन्द । ५. गोलाकार क्षेत्रको परिधि; बाटुलो घेरो; मण्डल । ६. कथा । ७. कछुवा । ८. घटना । ९. इतिहास । १०. संवाद; खबर । ११. चलन; पद्धति । (वि०) १२. जीवित; वर्तमान । १३. भएको; घटित । १४. व्यतीत । १५. गोल परिधि भएको । १६. मृत; मरेको । १७. दृढ; बलियो । १८. पढेको । १९. प्रसिद्ध । २०. निस्केको ।

वृत्त-मल्लिका-ना० [सं०] मोतिया फूल ।

वृत्ताकार-ना० [सं०] १. बाटुलो आकार वा घेरो; गोलाकार; वर्तुलाकार । (वि०) २. बाटुलो; गोल ।

वृत्तान्त-ना० [सं०] १. हाल-खबर; समाचार । २. विवरण; बयान । ३. वर्णनात्मक कथा; कहानी । ४. इतिहास । ५. किसिम; प्रकार । ६. अवसर; मौका । ७. विषय; प्रसङ्ग । ८. सम्पूर्णता । ९. विश्राम । १०. भाव ।

वृत्ति-ना० [सं०] १. जीवन-निर्वाह गर्नका निमित्त गरिने काम; पेशा; जीविका । २. जीवन-निर्वाहका निमित्त सहायतास्वरूप दिइने धन; भत्ता । ३. अस्तित्व; विद्यमानता । ४. अवस्था; स्थिति । ५. प्रारिश्चमिक; मजदूरी । ६. चाल-चलन; आचरण । ७. वर्तुलाकार रेखा; घेरो । ८. व्याख्या; टीका । ९. सूत्रको अर्थ स्पष्ट गर्ने वाक्य । १०. अर्थ स्पष्ट गर्ने शब्द-शक्ति (अभिधा, लक्षणा र व्यञ्जना) । ११. वाक्यको रचना

गर्ने शैली (कैशिकी, भारती, सात्वती र आरभटी) ।
 १२. साहित्यका पुरुषा, कोमला र उपनागरिका-यी तीन
 वर्णगत वृत्ति । १३. क्रिया; कर्म । १४. तरीका । १५.
 सम्मानपूर्ण व्यवहार ।
 वृत्ति-दाता-वि० [सं०] जीविकाको निमित्त वृत्ति दिने;
 पालन गर्ने ।
 वृत्त्यनुप्रास-ना० [सं०] साहित्यमा एकै किसिमका वर्ण बार-
 बार आउँदा पर्ने एक शब्दालङ्कार ।
 वृथा-क्रि० यो० [सं०] १. बिनसित्ति; अकार्थ; व्यर्थ । २.
 भूलबाट; गल्ती भएर । (वि०) ३. मतलब नभएको;
 निष्प्रयोजन । ४. झूठो; असत्य । ५. मूर्खतापूर्ण ।
 वृथाभिमान-ना० [सं०] व्यर्थको घमण्ड; बिनसित्तिको
 अभिमान ।
 वृथाभिमानि-वि० [सं०] बिनसित्ति अभिमान गर्ने; वृथा-
 भिमान गर्ने ।
 वृद्ध-वि० [सं०] १. उमेर ढल्केको; धेरै उमेरको; बूढो ।
 २. पुरानो; जीर्ण । ३. बढेको; वृद्धि भएको । ४. बुद्धिमान्;
 चतुर । ५. महान्; ठूलो । ६. जम्मा भएको; थुप्रो
 पारिएको । (ना०) ७. बूढो मानिस । ८. बूढो-पाको;
 मान्य पुरुष । ९. ऋषि । १०. वंश चलाउने सन्तान ।
 वृद्ध-काल-ना० [सं०] १. बूढो अवस्था; बुढ्याइँ; वृद्धा-
 वस्था । २. महादेवको एक रूप ।
 वृद्धता-ना० [सं०] वृद्ध हुनाको भाव; बुढ्याइँ ।
 वृद्धत्व-ना० [सं०] वृद्धता ।
 वृद्धदार-ना० [सं०] एक जातको ठूलो बाटुल्पाते ।
 वृद्ध-प्रपितामह-ना० [सं०] बाजेका बाजे; आफूभन्दा चार
 पुस्तामाथिका बाजे ।
 वृद्ध-प्रमातामह-ना० [सं०] आमापट्टिका चार पुस्तामाथिका
 बाजे ।
 वृद्ध-भाव-ना० [सं०] बूढो हुनाको भाव; बुढ्याइँ; वृद्धता ।
 वृद्धा-वि० [सं०] १. धेरै उमेर भएकी; बूढी । (ना०)
 २. बूढी स्त्री । ३. बूढी-औलो ।
 वृद्धाङ्गुली-ना० [सं०] बूढी-औलो; औँठो ।
 वृद्धाङ्गुष्ठ-ना० [सं०] हात वा गोडाको बूढी-औलो; औँठो ।
 वृद्धावस्था-ना० [सं०] बूढो भएको अवस्था; बुढ्याइँ ।
 वृद्धि-ना० [सं०] १. बढ्ने काम; बढ्ती । २. अभ्युदय;
 उन्नति । ३. दर्जा, तलब आदि बढ्नु । ४. व्याज; सूद ।
 ५. नाफा; लाभ । ६. सन्तान उत्पन्न हुँदा लाग्ने आशीच;
 सुत्केरी । ७. व्याकरणमा अ, इ, उ आदि अक्षरले आ,
 ऐ, औ-को रूप लिनु ।
 वृद्धि-कर-वि० [सं०] बढाउने; वृद्धि गर्ने; उन्नति गर्ने ।
 वृद्धि-श्राद्ध-ना० [सं०] विवाह, व्रत-बन्ध आदि माङ्गलिक
 कर्मका पूर्वाङ्गमा गरिने श्राद्ध; नान्दीमुख श्राद्ध; आभ्यु-
 दयिक श्राद्ध ।
 वृद्धाजीवी-ना० [सं०] जिन्सी वा नगदी सापटी दिएर

त्यसबाट प्राप्त भएको व्याजबाट जीविका गर्ने व्यक्ति ।
 वृत्त-ना० [सं०] फल वा पत्रको डाँठ; भेट्नु ।
 वृत्तक-ना० [सं०] भेट्नु; वृत्त ।
 वृत्ताक-ना० [सं०] भण्टाको बोट; वृत्ताकी ।
 वृत्ताकी-ना० [सं०] भण्टाको बोट ।
 वृन्द-ना० [सं०] १. समूह; राशि । २. झुप्पो; गुच्छो ।
 ३. दल; जमात । ४. सय करोडको सङ्ख्या ।
 वृन्दा-ना० [सं०] १. तुलसी । २. राधा ।
 वृन्दारक-ना० [सं०] वृन्दारका ।
 वृन्दारका-ना० [सं०] १. देवता । २. कुनै वस्तुको मुख्य
 अंश । (त्रि०) ३. अत्यधिक । ४. उत्कृष्ट । ५. सुन्दर ।
 ६. मान्य; प्रतिष्ठित ।
 वृन्दारण्य-ना० [सं०] वृन्दावन ।
 वृन्दारिका-ना० [सं०] वृन्दारका ।
 वृन्दावन-ना० [सं०] १. मथुराको नजीक रहेको एक वन ।
 २. तुलसीको वन । ३. घोर जङ्गल ।
 वृन्दावनी-ना० [सं०] तुलसी ।
 वृश्चिक-ना० [सं०] १. बिच्छी । २. बाह्र राशिमध्ये
 एक । ३. खजुरो । ४. कन्सुल्लो । ५. गँगटो । ६. गोब्रे-
 कीरो । ७. मार्ग-शीर्ष महीना ।
 वृश्चिका-ना० [सं०] दमकन्ने झार ।
 वृष-ना० [सं०] १. साँढे; बैल । २. बाह्र राशिमध्ये एक ।
 ३. कुनै वर्ग वा समाजमा सर्व-श्रेष्ठ व्यक्ति । ४. शिवको
 वाहन; नन्दी । ५. काम-शास्त्रअनुसार चार प्रकारका
 पुरुषमध्ये एक । ६. बलिष्ठ व्यक्ति । ७. कामुक व्यक्ति ।
 ८. शत्रु । ९. मूसो । १०. न्याय । ११. विष्णु ।
 वृष-कर्मा-वि० [सं०] बैलजस्तै जोतिएर काम गर्ने ।
 वृषण-ना० [सं०] अण्ड-कोश ।
 वृष-पर्वा-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक दानव; शर्मिष्ठाका
 पिता ।
 वृषभ-ना० [सं०] १. साँढे; गोरु । २. बाह्र राशिमध्ये
 एक । ३. कुनै समाज वा वर्गमा सर्व-श्रेष्ठ व्यक्ति ।
 ४. काम-शास्त्रअनुसार चार प्रकारका पुरुषमध्ये एक;
 वृष ।
 वृषभ-ध्वज-ना० [सं०] शिव; महादेव ।
 वृषल-ना० [सं०] १. शूद्र । २. अधार्मिक व्यक्ति । ३.
 पतित व्यक्ति । ४. घोडा । ५. गाजर ।
 वृषली-ना० [सं०] १. शूद्र-जातिकी स्त्री । २. विवाह हुनु-
 भन्दा पहिले रजवती भएकी स्त्री । ३. बाँझी स्त्री । ४.
 मरेको सन्तान पाउने स्त्री ।
 वृषस्यन्ती-ना० [सं०] १. कामुक स्त्री । २. साँढे खोजेकी
 गाई ।
 वृषोत्सर्ग-ना० [सं०] मानिस मरेका एघारौँ दिनमा मृतकका
 उद्देश्यले साँढे डामेर छोड्ने एक धार्मिक कृत्य ।
 वृष्ट-वि० [सं०] बर्सेको; वर्षाका रूपमा झरेको ।

वृष्टि-ना० [सं०] १. बादलबाट पानीका थोपाहरू झर्ने काम; झरी; वर्षा। २. पानी परेझैँ कुनै वस्तु धेरै परिमाणमा बर्सनु।

वृष्टि-काल-ना० [सं०] वर्षा-काल।

वृष्टि-मान-ना० [सं०] वृष्टिको नापो गर्ने यन्त्र।

वृष्टि-वि० [सं०] १. पाखण्डी। २. क्रोधी। (ना०) ३. बादल। ४. भेडो। ५. किरण। ६. कृष्णको वंश। ७. कृष्ण। ८. इन्द्र। ९. अग्नि।

वृष्ट-वि० [सं०] १. पुंस्त्व बढाउने; वीर्य-वर्द्धक। २. कामोद्दीपक। (ना०) ३. मासको दाल। ४. ऊखु। ५. अमला।

वृहत्-वि० [सं०] अति ठूलो; बडैमाको; महान्; बृहत्।

वृहती-ना० [सं०] बृहती।

वृहदन्ती-ना० [सं०] सजिवन वृक्ष।

वृहस्पति-ना० [सं०] बृहस्पति।

वेग-ना० [सं०] १. शीघ्र गति; छिटो चाल। २. बग्ने क्रिया; प्रवाह। ३. जोर; झोकका; आवेग। ४. कुनै काम गर्ने दृढ प्रतिज्ञा; सङ्कल्प। ५. छिटोपन; शीघ्रता। ६. शरीरबाट मल, मूत्र, वीर्य आदि निस्कने काम। ७. उद्योग; उद्यम। ८. बल; शक्ति। ९. विस्तार; फिजिनु। १०. धनुष-बाणले गरिने युद्ध। ११. प्रेम; अनुराग। १२. आनन्द; आह्लाद।

वेगवान्-वि० [सं०] १. छिटो चालले हिँड्ने; शीघ्र-गामी। २. तीव्र; उग्र।

वेगिनी-ना० [सं०] नदी।

वेगी-वि० [सं०] १. वेग भएको; वेग-शील; वेगवान्। २. काममा एकोहोरो भई लाग्ने। (ना०) ३. हलकारो। ४. बाज पक्षी।

वेडा-ना० [सं०] नाउ; डुङ्गा।

वेणि-ना० [सं०] १. चुल्हो; बाटेको कपाल। २. पानीको बगाइ; जल-प्रवाह। ३. नदीहरूको सङ्गम; दोभान।

वेणि-बन्ध-ना० [सं०] बाटेको कपाल; चुल्हो।

वेणी-ना० [सं०] वेणि।

वेणु-ना० [सं०] १. बाँस। २. नरक। ३. बाँसुरी; मुरली।

वेत-ना० [सं०] लट्टो वा चोयाको काम लिइने एक जातको जङ्गली चाम्रो लहरो; बेत।

वेतन-ना० [सं०] १. तलब; महीनावारी; तनखा। २. वृत्ति; जीविका।

वेतन-जीवी-वि० [सं०] वेतनबाट जीविका चलाउने; जागीरदार।

वेतन-भोगी-वि० [सं०] वेतन लिएर काम गर्ने; वैतनिक।

वेतनी-वि० [सं०] वेतन पाउने; वैतनिक।

वेतस-ना० [सं०] १. वेत। २. अग्नि। ३. ज्यामीर।

वेतसी-ना० [सं०] वेत।

वेताल-ना० [सं०] १. एक भूत-योनि। २. शिवको एक गण।

३. द्वार-पाल। ४. रथको अगिल्लिर रहने, टुप्पो माथि-तिर फर्केको, लामो, घुराजस्तो काठको एक अवयव।

वेत्ता-वि० [सं०] जानिफकार; ज्ञाता।

वेत्र-ना० [सं०] १. वेतको लट्टी। २. द्वार-पालले लिने लट्टी।

वेद-ना० [सं०] १. वास्तविक ज्ञान। २. आर्यहरूको सर्व-प्रथम, सर्व-मान्य धार्मिक ग्रन्थ; श्रुति; आम्नाय। (वेद चार मानिएका छन्-ऋक्, यजु, साम र अथर्व।) ३. कुशको मूठो। ४. विष्णु।

वेद-त्रय-ना० [सं०] ऋग्वेद, यजुर्वेद र सामवेदको समुदाय; वेद-त्रयी।

वेद-त्रयी-ना० [सं०] वेद-त्रय।

वेदन-ना० [सं०] वेदना।

वेदना-ना० [सं०] १. पीडा; दुःख; कष्ट। २. ज्ञान; अनुभूति। ३. सम्पत्ति। ४. विवाह। ५. प्राप्ति। ६. उपहार।

वेद-पारग-वि० [सं०] साङ्गोपाङ्ग वेद ज्ञात्री; वैदिक।

वेद-वाक्य-ना० [सं०] १. वेदको वचन; ऋचा। २. तर्क गर्न नपर्ने प्रामाणिक कुरो; निर्विवाद कुरो; अकाट्य वचन।

वेद-विहित-वि० [सं०] वेदले बताएको; वेदोक्त।

वेद-व्यास-ना० [सं०] एक ऋषि; व्यास।

वेद-सम्मत-वि० [सं०] वेदले निषेध नगरेको; श्रुति-सम्मत।

वेदाङ्ग-ना० [सं०] वेदका छ अङ्ग (शिक्षा, कल्प, व्याकरण, निरुक्त, ज्योतिष र छन्द-शास्त्र)।

वेदाध्यायी-वि० [सं०] वेद-पाठ गर्ने; वेदको अध्ययन गर्ने।

वेदान्त-ना० [सं०] १. आत्मा, परमात्मा र जगत्को विश्लेषण गरिएको, उपनिषद् र आरण्यक आदि वेदको अन्तिम भाग; ब्रह्म-विद्या। २. षड्-दर्शनमध्ये एक; अद्वैतवादको प्रतिपादन गरिएको एक दर्शन।

वेदान्ती-वि० [सं०] १. वेदान्त-दर्शनको अनुयायी; ब्रह्मवादी। (ना०) २. वेदान्त-शास्त्रको पण्डित।

वेदि-ना० [सं०] १. पण्डित। २. ऋषि। ३. आचार्य।

वेदिका-ना० [सं०] सानो वेदी।

वेदी-ना० [सं०] १. धार्मिक कृत्यका निमित्त अग्लो पारी बनाइएको भूमि; चौको। २. चौतारो; डबली। ३. ब्रह्मज्ञ। ४. विद्वान्। ५. शिक्षक। ६. नाम खोपेको औँठी। ७. सरस्वती। ८. भू-खण्ड।

वेदोक्त-वि० [सं०] वेदमा बताइएको; वेद-विहित।

वेद्य-वि० [सं०] १. जान्न योग्य; ज्ञातव्य। २. बताउन योग्य; कथनीय। ३. प्राप्त गर्न योग्य। ४. विवाह गर्न योग्य। ५. स्तुत्य।

वेध-ना० [सं०] १. छेड्नु; प्वाल पार्नु। २. दूर-बीक्षण-यन्त्र-द्वारा टाढाका ग्रह-नक्षत्रहरू हेर्नु। ३. तारो आदिमा निशाना हान्नु। ४. प्रवेश। ५. घाउ। ६. छिद्र। ७. ग्रहको

वेधक-वैखानस

- स्थान निश्चय गर्तु ।
 वेधक-वि० [सं०] १. छेड्ने; प्वाल पार्ने । (ना०) २. धनियाँ । ३. कपूर । ४. चन्दन । ५. सिँधे-नून । ६. धानको बाला । ७. एक नरक ।
 वेधन-ना० [सं०] १. छेड्ने काम; प्वाल पार्ने काम । २. तारो हात्ते काम ।
 वेधनी-ना० [सं०] रत्न आदिमा प्वाल पार्ने छिनु ।
 वेधनीय-वि० [सं०] खोप्न योग्य; प्वाल पार्ने लायक ।
 वेध-शाला-ना० [सं०] ग्रह, नक्षत्र आदि हेर्ने यन्त्रहरू राखिएको ठाउँ; वेधालय ।
 वेधा-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. प्रजा-पति । ३. शिव । ४. विष्णु । ५. सूर्य । ६. आँक; मन्दार । ७. पण्डित ।
 वेधालय-ना० [सं०] वेध-शाला ।
 वेधित-वि० [सं०] १. छेडिएको; खोपिएको । २. तारो हानिएको ।
 वेधी-वि० [सं०] १. छेड्ने; वेध गर्ने । २. निशाना लाउने; लक्ष्य-वेध गर्ने ।
 वेध्य-वि० [सं०] छेड्ने योग्य; वेधन गर्न योग्य ।
 वेपथु-ना० [सं०] काँप्नु; कम्प ।
 वेला-ना० [सं०] १. समय; वखत; काल । २. मौका; अवसर । ३. समुद्रको किनार; तट । ४. समयको मान; घण्टा, घडी, प्रहर आदि । ५. सीमा; साँध; मर्यादा । ६. पानीको तरङ्ग; लहर । ७. अवकाश । ८. प्रवाह । ९. वाणी । १०. रोग । ११. स्वाभाविक मृत्यु । १२. गिजा ।
 वेश-ना० [सं०] १. वस्त्र आदि पहिरने ढङ्ग; पहिरन । २. लाउने कपडा; पोशाक । ३. वेश्याहरू बस्ने ठाउँ । ४. घर । ५. पाल । ६. प्रवेश-द्वार ।
 वेश-धर-वि० [सं०] वेश-धारी ।
 वेश-धारी-वि० [सं०] १. आफूलाई नचिनाउनाका निमित्त वा अर्काको अनुकरण गर्नाका निमित्त पोशाक वा रूप बदल्ने; नकली वेश धारण गर्ने । २. कुनै धर्मको अनुयायी भई त्यसैका अनुसारका चिह्न, वस्त्र आदि धारण गर्ने; भेष-धर ।
 वेशन-ना० [सं०] १. प्रवेश-द्वार । २. घर ।
 वेशन्त-ना० [सं०] १. सानो तलाउ; डोक्किलो । २. अग्नि ।
 वेश-भूषा-ना० [सं०] १. वस्त्र; पोशाक । २. लुगा-फाटो लाउने तरीका; पहिरन । ३. लुगा, गहना आदि ।
 वेश-वनिता-ना० [सं०] वेश्या ।
 वेशवार-ना० [सं०] वेशवार ।
 वेश-ना० [सं०] घर; गृह ।
 वेश्य-ना० [सं०] रण्डीखाना ।
 वेश्या-ना० [सं०] नाच-गान गर्ने र पैसा लिएर मैथुन गराउने स्त्री; रण्डी; पातर ।
 वेश्या-नामन-ना० [सं०] रण्डीवाजी ।

- वेश्या-नामी-वि० [सं०] रण्डीवाज ।
 वेष-ना० [सं०] वेश ।
 वेष्टन-ना० [सं०] १. लपेट्नु; बेर्नु । २. लपेट्ने कपडा; बेठन । ३. पगरी; फेटा । ४. धेरो; हाता । ५. पटुका; कमर-बन्दी; पेटी ।
 वेष्टित-वि० [सं०] १. लपेटिएको; बेहिएको । २. घेरिएको; घेरा लगाइएको । ३. छोपिएको; ढाकिएको । ४. छेकिएको ।
 वेसन-ना० [सं०] चना, भटमास आदिको पीठो; दाल-जाति-का अन्नको पीठो ।
 वेसवार-ना० [सं०] पिँधेको जीरा-मरीच आदि मसला; मसलाको धूलो ।
 वेस्ट-कोट-ना० [अं०] इस्टकोट ।
 वैकटिक-ना० [सं०] जुहारात-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; जौहरी ।
 वैकल्प-ना० [सं०] विकल्पको भाव; अनिश्चयता ।
 वैकल्पिक-वि० [सं०] १. विकल्पको; ऐच्छिक; रोजी । २. सन्देह-युक्त; सन्दिग्ध ।
 वैकल्य-ना० [सं०] १. विकलता । २. न्यूनता । ३. अपूर्णता । ४. अङ्ग-हीनता । ५. अयोग्यता ।
 वैकल्या-ना० [सं०] १. विवाह गर्ने वाग्दान भइसकेपछि वर मरेर वा अरु कुनै कारण-वश विवाह नभएकी कन्या । (वि०) २. अङ्ग-भङ्ग भएकी ।
 वैकारिक-वि० [सं०] विकार पैदा भएको; बिग्रेको ।
 वैकाल-ना० [सं०] सन्ध्याको समय; साँझ-पखको समय ।
 वैकालिक-वि० [सं०] बेलुकाको; साँझ-पखको ।
 वैकुण्ठ-ना० [सं०] १. विष्णु । २. विष्णु-लोक । ३. इन्द्र । ४. तुलसी । ५. गरुड । ६. अभ्रक ।
 वैकुण्ठ-चतुर्दशी-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल चतुर्दशी ।
 वैकुण्ठ-लोक-ना० [सं०] विष्णु-लोक ।
 वैकुण्ठे-ना० [वैकुण्ठ+ए] सेतो र कालो-दुई सर्प लेखेका थर्कोमा चार कौडा वा एक पासाले हानेर खेलिने एक खेल ।
 वैकृत-वि० [सं०] १. विकार पैदा भएको; बिग्रेको; विकृत । २. परिवर्तित ।
 वैकृतिक-वि० [सं०] १. बिग्रेको; विकृत । २. बदलिएको; परिवर्तित । ३. संशोधित ।
 वैक्रम-वि० [सं०] विक्रम-सम्बन्धी; विक्रमीय ।
 वैक्रमीय-वि० [सं०] विक्रम-सम्बन्धी; विक्रमीय ।
 वैक्रान्त-ना० [सं०] एक प्रकारको रत्न ।
 वैकल्य-ना० [सं०] १. विकलता; व्याकुलता । २. हडबडी; धवड़ाहट । ३. नपुंसकता । ४. गडबडी । ५. मनको सन्ताप । ६. पीडा ।
 वैखरी-ना० [सं०] १. वाणीको व्यक्त रूप । २. कण्ठबाट निस्कने एक विशिष्ट प्रकारको व्यक्त र स्पष्ट वाणी । ३. वाक्-शक्ति । ४. सरस्वती ।
 वैखानस-ना० [सं०] १. वानप्रस्थाश्रममा रहेको व्यक्ति;

वानप्रस्थी। २. योगीहरूका आचार, धर्म आदिको विवेचन गरिएको, कृष्ण-यजुर्वेदका चार प्रधान शाखामध्ये एक।
वैगुण्य-ना० [सं०] १. गुण नहुनाको भाव; वैगुणको भाव।
 २. दोष; अवगुण। ३. विरुद्ध हुनाको भाव। ४. नीचता।
 ५. निपुणताको अभाव।
वैचक्षण्य-ना० [सं०] चतुर हुनाको भाव; चातुर्य; नैपुण्य; विचक्षणता।
वैचित्र-ना० [सं०] १. विचित्रता; वैचित्र्य। २. निराशा।
वैचित्र्य-ना० [सं०] १. विचित्र हुनाको भाव; विचित्रता।
 २. सुन्दरता; सौन्दर्य। ३. आश्चर्य। ४. निराशा।
वैजन्य-ना० [सं०] निर्जनता; एकान्त हुनाको भाव।
वैजयन्त-ना० [सं०] १. इन्द्रको प्रासाद। २. इन्द्रको झन्डा। ३. झन्डा; पताका। ४. ठूलो घर।
वैजयन्तिक-ना० [सं०] झन्डा लिएर अगि लाग्ने व्यक्ति; झन्डा लिने मानिस।
वैजयन्तिका-ना० [सं०] १. झन्डा; ध्वजा। २. जयन्तीको वृक्ष। ३. वज्र-दन्ती वृक्ष। ४. मोतीको माला। ५. अरणी।
वैजयन्ती-ना० [सं०] १. झन्डा; पताका। २. चिह्न।
 ३. पाँच किसिमका फूलहरू (तुलसी, कुन्द, मन्दार, पारिजात र कमल) मिलाएर गाँसेको घुँडासम्म लत्रने माला। ४. बिल्ला। ५. हार; माला।
वैजात्य-ना० [सं०] १. विजात हुनाको भाव; विजातीयता।
 २. विलक्षणता।
वैज्ञानिक-वि० [सं०] १. विज्ञान-सम्बन्धी। २. विज्ञानको ज्ञाता; विज्ञान-वेत्ता। ३. चतुरो; निपुण; कुशल। (ना०)
 ४. विज्ञान-सम्बन्धी अध्ययन वा काम गर्ने व्यक्ति।
वैज्ञानिकता-ना० [सं०] वैज्ञानिक हुनाको भाव।
वैज्ञानिकी-वि० [सं०] वैज्ञानिक।
वैडूर्य-ना० [सं०] वैडूर्य।
वैणव-वि० [सं०] १. बाँसको; बाँस-सम्बन्धी। २. बाँसले बनेको। (ना०) ३. वंशी; बाँसुरी।
वैणाविक-वि० [सं०] वंशी वा बाँसुरी बजाउने।
वैतण्डिक-वि० [सं०] वितण्डावाद गन; झगडालु।
वैतनिक-वि० [सं०] १. ज्याला वा वेतन लिएर काम गर्ने। (ना०) २. ज्यालाभी; ज्यामी। ३. जागीरदार; नोकर।
वैतरणि-ना० [सं०] वैतरणी।
वैतरणी-ना० [सं०] १. यम-लोकका बाटामा पर्ने पुराण-प्रसिद्ध एक काल्पनिक नदी। २. मर्ने वेलामा त्यो नदी तर्ने सुगम होस् भन्नाका निमित्त गाई दान गर्नु। ३. भारतको उड़ीसा प्रान्तमा बग्ने एक नदी।
वैतालिक-ना० [सं०] १. प्रातःकालमा स्तोत्र पाठ गरेर राजाहरूलाई बिउँझाउने व्यक्ति; बन्दी। २. वेताल-साधना गर्ने व्यक्ति; वेतालको उपासक।
वैदग्ध्य-वि० [सं०] वैदग्ध्य।

वैदग्ध्य-वि० [सं०] १. विदग्धता; दक्षता। २. पाण्डित्य; विद्वत्ता। ३. सौन्दर्य।
वैदर्भी-ना० [सं०] १. साहित्यमा माधुर्य-व्यञ्जक वर्णहरूको प्रयोग गरिने एक रीति। (यसमा प्रायः अनुस्वार-युक्त शब्द र साना-साना समास भएका वाक्यहरू हुन्छन् र यो कर्ण, श्रृङ्गार र हास्य-रसमा प्रयोग हुन्छ।) २. विदर्भ-राज भीमकी कन्या; दमयन्ती। ३. रुक्मिणी।
वैदाङ्ग-ना० [सं० वेद+अङ्ग] आयुर्वेदीय विद्या; वैद्य-शास्त्र।
वैदाङ्गी-वि० [वैदाङ्ग+ई] १. वैदाङ्ग पढेको; वैद्य-शास्त्रको ज्ञाता। २. वैदाङ्ग-सम्बन्धी।
वैदिक-वि० [सं०] १. वेद-सम्बन्धी। २. वेदमा बताइएको; वेदोक्त। (ना०) ३. वेद पढ्ने व्यक्ति।
वैदिकी-वि० [सं०] वेद-सम्बन्धी; वैदिक।
वैदुषी-ना० [सं०] पाण्डित्य।
वैदुष्य-ना० [सं०] पाण्डित्य; विद्वत्ता।
वैदूर्य-ना० [सं०] रातो, पहेँलो, हरियो आदि रङ्गको भाव हुने एक बहु-मूल्य रत्न; लसुने; वैडूर्य।
वैदेशिक-वि० [सं०] १. विदेशको; विदेश-सम्बन्धी; विरानो मुलुकको; विदेशी। (ना०) २. विदेशमा बस्ने व्यक्ति; विदेशी मानिस।
वैदेशिक-नीति-ना० [सं०] परराष्ट्र-नीति।
वैदेश्य-ना० [सं०] १. विदेशी हुने भाव। (वि०) २. विदेशी।
वैदेह-ना० [सं०] १. विदेह देशका राजा। २. विदेह देशको निवासी। ३. व्यापारी। ४. वैश्य पिता र ब्राह्मणी आमाबाट जन्मेको बालक।
वैदेही-ना० [सं०] १. विदेहकी छोरी; सीता; जानकी। (वि०) २. विदेह देश-सम्बन्धी।
वैद्य-ना० [सं०] १. आयुर्वेदीय शास्त्रअनुसार चिकित्सा गर्ने वा रोगको निदान गर्ने व्यक्ति; आयुर्वेदीय चिकित्सक।
 २. विद्वान्; पण्डित। (वि०) ३. आयुर्वेद-सम्बन्धी।
 ४. वेद-सम्बन्धी। ५. चिकित्सक।
वैद्यक-वि० [सं०] १. वैद्य वा चिकित्सा-सम्बन्धी। (ना०)
 २. चिकित्सा-शास्त्र; आयुर्वेद। ३. चिकित्सक; वैद्य।
वैद्यकी-ना० [सं० वैद्यक+ई] वैद्यको काम वा पेशा; वैद्यगिरी।
वैद्यखाना-ना० [वैद्य+खाना] आयुर्वेदीय औषध हरू बनाउने वा उपचार गर्ने ठाउँ; आयुर्वेदीय औषधालय।
वैद्यगिरी-ना० [सं० वैद्य+गिरी] वैद्यको पेशा वा काम; वैद्यकी।
वैद्यगी-ना० [वैद्यकी] वैद्यकी।
वैद्यनाथ-ना० [सं०] १. शिव। २. धन्वन्तरि।
वैद्य-राज-ना० [सं०] १. श्रेष्ठ वैद्य; वैद्यहरूमा श्रेष्ठ व्यक्ति।
 २. धन्वन्तरि।
वैद्य-विद्या-ना० [सं०] वैद्य-शास्त्र।

वैद्य-शास्त्र-वैरी

वैद्य-शास्त्र-ना० [सं०] आयुर्वेद; चिकित्सा-शास्त्र ।
 वैद्युत-वि० [सं०] विजुलीको; विद्युत्-सम्बन्धी ।
 वैद्युती-वि० [सं०] वैद्युत ।
 वैध-वि० [सं०] १. विधिअनुसारको; नियमपूर्वकको । २. एन-कानूनमा मिल्ने; विधानबमोजिमको । ३. उचित; न्याय-सङ्गत ।
 वैधर्मिक-वि० [सं०] १. आफ्नो धर्मदेखि भिन्न धर्मको; विधर्मको । २. धर्म-सङ्गत नभएको । ३. नास्तिक ।
 वैधर्म्य-ना० [सं०] १. धर्म वा गुणदेखि भिन्न हुने भाव । २. असमानता; भेद । ३. नास्तिकता । ४. अवध हुने भाव ।
 वैधवेय-ना० [सं०] विधवा स्त्रीले पुनर्विवाह गरी पाएको सन्तान; पुनर्भू-पुत्र ।
 वैधव्य-ना० [सं०] विधवा हुनाको भाव ।
 वैधानिक-वि० [सं०] १. विधान-सम्बन्धी । २. विधान-अनुसारको; विधानको अनुकूल ।
 वैधानिकता-ना० [सं०] वैधानिक हुनाको भाव ।
 वैधानिक-राज-तन्त्र-ना० [सं०] विधानद्वारा राजाको अधिकार निर्धारित गरी चलाइने प्रजा-तान्त्रिक शासन-पद्धति ।
 वैधिक-वि० [सं०] १. विधिपूर्वकको; विधि-विहित । २. कानूनबमोजिमको; वैध ।
 वैधीकरण-ना० [सं०] वैध+करण विधि वा नियमको अनुकूल पार्ने काम; वैध पार्ने काम ।
 वैधीकृत-वि० [सं०] वैध+कृत विधान-अनुकूल तुल्याइएको; विधिअनुसार पारिएको ।
 वैधुर्य-ना० [सं०] १. विधुरता; वियोग । २. आपत्; विपत् । ३. नैराश्य ।
 वैधेय-वि० [सं०] १. विधि-सम्बन्धी । २. नियम-अनुकूल । ३. मूर्ख; मूढ ।
 वैन्तेय-ना० [सं०] १. गरुड । २. अरुण ।
 वैनायक-वि० [सं०] विनायकको; विनायक-सम्बन्धी ।
 वैपरीत्य-ना० [सं०] १. विपरीत हुनाको भाव; प्रतिकूलता । २. असङ्गति ।
 वैपुल्य-ना० [सं०] विपुल हुनाको भाव; अधिकता ।
 वैफल्य-ना० [सं०] विफल हुनाको भाव; असफलता ।
 वैभव-ना० [सं०] १. धन-सम्पत्ति; ऐश्वर्य । २. शक्ति; सामर्थ्य । ३. बडप्पन; महत्त्व ।
 वैभव-शाली-वि० [सं०] १. वैभव भएको; सम्पत्ति-शाली । २. शक्ति-शाली ।
 वैभाषिक-वि० [सं०] विकल्प-सम्बन्धी; वैकल्पिक ।
 वैभूतिक-वि० [सं०] विभूति-सम्बन्धी ।
 वैमत्य-ना० [सं०] मत वा राय नमिल्नु; मत-भेद; फूट ।
 वैमनस्य-ना० [सं०] १. शत्रुता; दुश्मनी । २. अन्यमनस्कता; खिन्नता । ३. अस्वस्थता ।

वैमल्य-ना० [सं०] विमल हुनाको भाव; निर्मलता; स्वच्छता ।
 वैमात्र-ना० [सं०] सौतेनी आमाको पुत्र ।
 वैमात्रक-ना० [सं०] १. सौताने दाजु वा भाइ; सौतेने आमाको छोरो । (वि०) २. विमाता वा सौतेने आमा-सम्बन्धी ।
 वैमात्रा-ना० [सं०] सौतेनी आमाकी छोरी ।
 वैमात्री-ना० [सं०] वैमात्रा ।
 वैमात्रेय-वि० [सं०] १. सौतेने; सौताको । (ना०) २. सौतेने आमाको छोरो; सौतेने दाजु-भाइ ।
 वैमात्रेयी-ना० [सं०] १. सौताने आमाकी छोरी । (वि०) २. विमाता वा सौतेने आमा-सम्बन्धी ।
 वैमानिक-वि० [सं०] १. विमान-सम्बन्धी; विमानको । २. विमानमा चढ्ने; विमानमा चढेर जाने । ३. विमान-चालक ।
 वैयक्तिक-वि० [सं०] कुनै एक व्यक्तिसित सम्बन्ध भएको; व्यक्तिगत; निजी ।
 वैयाकरण-ना० [सं०] १. व्याकरणको ज्ञाता; व्याकरण-वेत्ता । (वि०) २. व्याकरण-सम्बन्धी ।
 वैर-ना० [सं०] १. शत्रुता; दुश्मनी । २. प्रतिहिंसा; बदला । ३. वीरता ।
 वैरक्त-ना० [सं०] विरक्त हुनाको भाव; विरक्ति; वैराग्य ।
 वैरनु-स० क्रि० [ओइर] ओइरनु ।
 वैर-भाव-ना० [सं०] १. शत्रुता; दुश्मनी । २. फूट; फाटो । ३. विरोध ।
 वैराइ-ना० [वैर+आइ] वैरने किसिम, क्रिया वा भाव; ओइराइ ।
 वैराइनु-स० क्रि० [वैराउ+इ+नु] ओइराइनु; ('वैराउनु'-को क० क्रि०) ।
 वैराउनु-स० क्रि० [वैर+आउ+नु] ओइराउनु; ('वैरनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 वैराग-ना० [सं०] वराग्य ।
 वैरागी-वि० [सं०] १. विषय-वासना र सांसारिक प्रपञ्च-देखि अलग रहेको; विरक्त । (ना०) २. वैष्णव-सम्प्रदाय-को साधु ।
 वैराग्य-ना० [सं०] विषय-वासना र सांसारिक प्रपञ्चबाट विरक्त हुनाको भाव; विरक्ति; वैराग; उदासीनता ।
 वैराज-वि० [सं०] १. ब्रह्मा-सम्बन्धी । (ना०) २. परमात्मा । ३. एक मनु । ४. एक कल्प ।
 वैराज्य-ना० [सं०] १. दुइटा राजाहरूको संयुक्त शासन । २. दुइ जना राजाहरूले एकैसाथ शासन गरेको देश । ३. विस्तृत साम्राज्य ।
 वैरान-ना० [ओइरो+आन] ओइरान ।
 वैरिण-ना० [सं०] शत्रुता; वैर ।
 वैरिनु-स० क्रि० [ओइरि] ओइरिनु; ('वैरनु'-को क० क्रि०) ।
 वैरी-ना० [सं०] १. शत्रुता; दुश्मनी । २. शत्रुता गर्ने व्यक्ति:

दुश्मन । (वि०) ३. विरोधी; शत्रु ।
 वैरूप्य-ना० [सं०] विरूप हुनाको भाव; कुरूपता ।
 वैरो-ना० [ओइरो] ओइरो ।
 वैरोचन-ना० [सं०] १. राजा बलि । २. एक ध्यानी बुद्ध; पञ्च-बुद्धमध्ये एक । ३. सूर्यको छोरो । ४. अग्निको छोरो ।
 वैरो-पहिरो-वि० [वैरो+पहिरो] ओइरो-पहिरो ।
 वैरो-वैरो-ना० [वैरो+वैरो] ओइरो-पहिरो ।
 वै-याइ-ना० [वैरि+याइ] वैरिने किसिम, क्रिया वा भाव । ओइ-याइ ।
 वैलक्षण्य-ना० [सं०] १. विलक्षणता; विचित्रता । २. विरोध ।
 वैला-ना० [अं० वेलर] एक जातको असल घोडा ।
 वैलाइ-ना० [वैलाउ+आइ] वैलाउने किसिम क्रिया वा भाव; ओइलाइ ।
 वैलाइनु-अ० क्रि० [वैलाउ+इ+नु] ओइलाइनु; ('वैलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 वैलाउनु-अ० क्रि० [ओइलाउनु] ओइलाउनु ।
 वैलिनु-अ० क्रि० [वैलाउ] ओइलिनु ।
 वैलिन्काट-ना० [उलिन्काट] उलिन्काट ।
 वैलिन्काठ-ना० [उलिन्काट] उलिन्काट ।
 वैवर्ण्य-ना० [सं०] १. विवर्ण हुनाको भाव; विवर्णता । २. साहित्यमा मोह, क्रोध, भय आदिबाट शरीर वा मुखको रङ्ग परिवर्तन भएको देखिने सात्विक भाव ।
 वैवस्वत-ना० [सं०] १. सातौँ मनु; वर्तमान मनु । २. यम-राज । ३. शनि ।
 वैवाहिक-वि० [सं०] १. विवाह-सम्बन्धी । (ना०) २. विवाह । ३. मसुरो ।
 वैशाख-ना० [सं०] वर्षको प्रथम महीना; चैत्र र जेष्ठ-का बीचको महीना ।
 वैशाखी-ना० [सं०] विशाखा नक्षत्रले युक्त पूर्णिमा; वैशाख महीनाको पूर्णिमा ।
 वैशिष्ट्य-ना० [सं०] १. विशेषता; विशिष्टता । २. अन्तर; फरक; भिन्नता । ३. विलक्षणता । ४. श्रेष्ठता ।
 वैशेषिक-वि० [सं०] १. विशेषता-युक्त; असाधारण । (ना०) २. विशेष रूपले तत्त्व वा पदार्थहरूको विवेचना गरिएको, कणाद मुनिले बनाएको एक दर्शन-शास्त्र; षड्-दर्शनमध्ये एक । ३. त्यस दर्शनको ज्ञाता वा अनुयायी ।
 वैश्य-ना० [सं०] आर्यहरूका वर्ण-व्यवस्थाअनुसारको तेस्रो वर्ण; आर्य-धर्मअनुसार कृषि, व्यापार आदि पेशा गर्ने एक द्वि-जाति ।
 वैश्य-कर्म-ना० [सं०] वैश्य-जातिले गर्ने काम; कृषि, व्यापार आदि पेशा; वैश्य-वृत्ति ।
 वैश्य-वृत्ति-ना० [सं०] वैश्य-कर्म ।
 वैश्वर्ण-ना० [सं०] १. कुबेर । २. रावण ।

वैश्वदेव-ना० [सं०] भोजन गर्नुभन्दा पहिले सम्पूर्ण देवताका उद्देश्यले गरिने हवन; शास्त्र-अनुसार गृहस्थीको एक नित्य-कर्म; पञ्च-महायज्ञमध्ये एक ।
 वैश्वानर-ना० [तं०] १. अग्नि । २. परमात्मा ।
 वैश्वासिक-वि० [सं०] विश्वासको; विश्वसनीय ।
 वैषम्य-ना० [सं०] १. विषम हुनाको भाव; विषमता । २. कठिन हुनाको भाव । ३. उद्दण्डता; औद्धत्य । ४. अनौचित्य; अन्याय ।
 वैषयिक-वि० [सं०] १. विषय-सम्बन्धी । २. कामुक; विषयी ।
 वैष्णव-ना० [सं०] १. विष्णुको उपासक; विष्णु-भक्त । २. विष्णु वा विष्णुका कुनै अवतारलाई प्रधानता दिने धार्मिक सम्प्रदाय । (वि०) ३. विष्णु-सम्बन्धी ।
 वैष्णव-पुराण-ना० [सं०] विष्णु-पुराण ।
 वैष्णवी-ना० [सं०] १. विष्णुकी शक्ति; लक्ष्मी । २. दुर्गा । ३. गङ्गा । ४. तुलसी । ५. वैष्णव-धर्म मान्ने स्त्री ।
 व्यक्त-वि० [सं०] १. स्पष्ट; खुलस्त । २. प्रकट; प्रत्यक्ष ।
 व्यक्तता-ना० [सं०] व्यक्त हुनाको भाव; स्पष्टता ।
 व्यक्ति-ना० [सं०] १. मानिस; मान्छे । २. जाति वा समूह-मध्ये कुनै एउटा; पृथक् सत्ता मानिने एक प्राणी । ३. व्यक्त हुने वा गर्ने काम ।
 व्यक्तिगत-ना० [सं०] १. कुनै एक व्यक्तिसित सम्बन्ध भएको; वैयक्तिक । २. आफ्नो; निजी ।
 व्यक्तित्व-ना० [सं०] १. व्यक्तिको गुण वा भाव । २. असामान्य रूपले कुनै व्यक्तमा देखिने गुण; व्यक्ति-विशेषमा हुने विशेषता ।
 व्यक्तीकरण-ना० [सं०] व्यक्त गर्ने काम; प्रकटीकरण ।
 व्यक्तीकृत-वि० [सं०] व्यक्त गरिएको; प्रकटित ।
 व्यग्र-वि० [सं०] १. आत्तिएको; हड्बडाएको । २. विकल; व्याकुल । ३. डराएको; भय-भीत । ४. काममा व्यस्त भएको; संलग्न ।
 व्यङ्ग-वि० [सं०] १. शरीर-हीन; अङ्ग-रहित । २. लँगडो; खञ्ज । ३. भ्यागुतो । ४. गालामा परेको चाया ।
 व्यङ्ग्य-वि० [सं०] १. व्यञ्जना-वृत्तिद्वारा बोध हुने । (ना०) २. व्यञ्जना-वृत्तिद्वारा प्रकट हुने अर्थ; मुख्य र लक्ष्य अर्थदेखि भिन्न अर्थ; साङ्केतिक अर्थ; गूढार्थ । ३. छनक; छेड; आक्षेप ।
 व्यङ्ग्य-चित्र-ना० [सं०] कुनै व्यक्ति वा घटनालाई लक्ष्य गरी व्यङ्ग्यपूर्वक उपहास गरेर लेखिएको चित्र; कार्टून ।
 व्यङ्ग्यार्थ-ना० [सं०] व्यञ्जना शक्तिद्वारा बोध हुने अर्थ; अभिप्रेयार्थ र लक्षार्थदेखि भिन्न अर्थ ।
 व्यङ्ग्योक्ति-ना० [सं०] १. व्यङ्ग्यपूर्वक भनिएको उक्ति । २. छनक; छेड ।
 व्यज-ना० [सं०] पङ्खा ।
 व्यजन-ना० [सं०] पङ्खा ।
 व्यञ्जक-वि० [सं०] १. अर्थको बोध गराउने; व्यक्त गर्ने ।

व्यञ्जन-व्ययी

- (ना०) २. व्यञ्जनाद्वारा अर्थ प्रकट गर्ने शब्द । ३. नाटक-मा आन्तरिक भाव प्रकट गर्ने चेष्टा; हाव-भाव; अभिनय ।
- व्यञ्जन-ना०** [सं०] १. व्यक्त गर्नु; प्रकट गर्नु । २. स्वर-हीन वर्ण; क्-देखि ह्-सम्मका वर्ण । ३. गुप्त भेष; छद्म-वेश । ४. तारुण्य प्रकट गर्ने चिह्न । ५. भोजन-सामग्री; तरकारी, अचार आदि । ६. व्यञ्जना । ७. चिह्न । ८. स्मारक । ९. बिल्ला । १०. अवयव; प्रत्यङ्ग ।
- व्यञ्जन-सन्धि-ना०** [सं०] दुइ व्यञ्जन-वर्णको सन्धि; हल्-सन्धि ।
- व्यञ्जना-ना०** [सं०] अभिवेयार्थ र लक्ष्यार्थदेखि भिन्न अर्थ व्यक्त गर्ने शब्द-शक्ति; तीन प्रकारका शब्द-शक्ति-मध्ये एक ।
- व्यञ्जना-वृत्ति-ना०** [सं०] १. व्यङ्ग्यपूर्ण भाषा लेख्ने शैली । २. व्यञ्जना शक्ति ।
- व्यञ्जित-वि०** [सं०] १. व्यञ्जेना शक्तिद्वारा स्पष्ट गरिएको । २. अभिव्यक्त भएको वा गरिएको । ३. चिह्न लगाइएको; चिह्नित । ४. साङ्केतिक ।
- व्यतिकर-ना०** [सं०] १. सम्मिश्रण; मिलावट । २. सम्बन्ध; संसर्ग । ३. आघात । ४. रोक; रोकावट; बाधा । ५. घटना । ६. अवसर; मौका । ७. विपत्ति । ८. व्यसन । ९. परिवर्तन । १०. विनिमय ।
- व्यतिक्रम-ना०** [सं०] १. बित्तु; गुञ्जनु । २. नियम, विधि आदि नाघ्नु; उल्लङ्घन । ३. क्रम भङ्ग हुनु; सिलसिला टुट्नु । ४. बाधा; विघ्न । ५. पाप । ६. सङ्कट । ७. लापरवाही ।
- व्यतिक्रमण-ना०** [सं०] १. क्रम भङ्ग गर्नु; सिलसिला छोड्नु । २. पाप गर्नु; अपराध गर्नु । ३. नियम, विधि, मर्यादा आदि नाघ्नु; उल्लङ्घन । ४. बित्तु; व्यतीत हुनु ।
- व्यतिक्रान्त-वि०** [सं०] १. क्रम भङ्ग गरिएको । २. नियम, रीति आदि नाघिएको; उल्लङ्घित । ३. बितेको; विगत । ४. उल्टा-पाल्टी पारिएको ।
- व्यतिपात-ना०** [सं०] व्यतीपात ।
- व्यतिरिक्त-वि०** [सं०] १. धेरै; अतिशय । २. पृथक्; भिन्न । ३. अपवाद गरिएको । (क्रि० यो०) ४. सिवाय; बाहेक ।
- व्यतिरेक-ना०** [सं०] १. भेद; अन्तर । २. अभाव; नहुनु । ३. अतिक्रमण; उल्लङ्घन । ४. उपमेयको अपेक्षा उपमानमा कम्ती गुण वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार । ५. बहिष्कार । ६. असमानता । ७. क्रम भङ्ग हुनु ।
- व्यतिषक्त-वि०** [सं०] १. परस्परमा मिलेको; संयुक्त । २. पारस्परिक विवाह-सम्बन्धले बाँधिएको । ३. ओतप्रोत ।
- व्यतिषङ्ग-ना०** [सं०] १. परस्परमा मिल्नु; संयोग । २. आफ्नाको सम्बन्ध ।
- व्यतीत-वि०** [सं०] १. बितेको; गुज्रिएको; विगत । २. प्रस्थान गरेको; प्रस्थित । ३. मरेको; मृत । ४. त्यागिएको ।

- व्यतीपात-ना०** [सं०] १. ठूलो उत्पात; विप्लव । २. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार शुभ कर्म गर्न निषेध गरिएको एक योग । ३. औंसीका दिन रवि-वार, श्रवण, धनिष्ठा, आर्द्रा, अश्लेषा अथवा मृगशिरा नक्षत्र पर्दा हुने एक विशेष योग । ४. प्रस्थान । ५. अपमान ।
- व्यत्यय-ना०** [सं०] १. व्यतिक्रम; उल्टो-पाल्टो हुनु । २. मर्यादा, विधि, नियम आदि नाघ्ने काम; उल्लङ्घन । ३. साट्-फेर; विनिमय ।
- व्यत्यस्त-वि०** [सं०] १. उल्टो क्रममा राखिएको । २. उल्टो; विपरीत ।
- व्यथक-वि०** [सं०] व्यथा पार्ने ।
- व्यथा-ना०** [सं०] १. दुःख; कष्ट; पीडा । २. चिन्ता; पीर । ३. डर; भय । ४. बिसन्धो; रोग ।
- व्यथित-वि०** [सं०] १. पीडित; दुःखित । २. डराएको; भय-भीत । ३. चिन्तित; पीर परेको ।
- व्यधन-ना०** [सं०] १. प्वाल पार्नु; छड्नु । २. शिकार; आखेट ।
- व्यपगत-वि०** [सं०] १. गएको; प्रस्थान गरेको । २. छुटेको; छूट भएको ।
- व्यपनयन-ना०** [सं०] छोड्नु; त्याग ।
- व्यपेत-वि०** [सं०] १. अलग भएको; पृथक् भएको । २. अन्त भएको; समाप्त । ३. गएको । ४. विपरीत ।
- व्यभिचार-ना०** [सं०] १. अनुचित वा खराब मार्गमा लाग्नु; अनाचार; दुराचार । २. खराब आचरण; दुश्चरित्रता । ३. अनुचित यौन-सम्बन्ध; रण्डीबाजी; पर-स्त्री-गमन । ४. अतिक्रमण । ५. अपवाद (नियम आदिको) ।
- व्यभिचारिणी-ना०** [सं०] दुश्चरित्र स्त्री; फुँडी; वेश्या; लुठी ।
- व्यभिचारी-वि०** [सं०] १. चरित्र-हीन; दुश्चरित्र । २. व्यभिचार गर्ने; अनुचित यौन-सम्बन्ध गर्ने; पर-स्त्री-गामी । ३. खराब मार्गमा लाग्ने । ४. अतिक्रमण गर्ने । ५. अस्थायी ।
- व्यभिचारी-भाव-ना०** [सं०] विभिन्न रसमा स्थायी रूपले सञ्चरण गर्ने, साहित्यको एक भाव; सञ्चारी-भाव । (यसका तेत्तीस भेद छन्-निर्वेद, ग्लानि, शङ्का, असूया, लज्जा, मति, मद, श्रम, आलस्य, दैन्य, चिन्ता, मोह, धृति, ब्रीडा, अवहित्था, चपलता, हर्ष, आवेग, जडता, गर्व, विषाद, उत्सुकता, निद्रा, अपस्मार, स्वप्न, विबोध, अमर्ष, उग्रता, व्याधि, उन्माद, मरण, त्रास र वितर्क ।)
- व्यभीचार-ना०** [सं०] व्यभिचार ।
- व्यय-ना०** [सं०] १. कुनै काममा धन-सम्पत्ति, बुद्धि, परिश्रम आदि लाग्नु; खर्च । २. नाश; क्षय । ३. घट्ने काम; ह्रास । ४. लग्न-कुण्डलीको बाह्रौँ स्थान ।
- व्यय-शील-वि०** [सं०] फजूलमा खर्च गर्ने; अपव्ययी ।
- व्ययित-वि०** [सं०] खर्च गरिएको; खर्चिएको ।
- व्ययी-वि०** [सं०] धेरै खर्च गर्ने; खर्चालु ।

व्यर्थ-वि० [सं०] १. अर्थ नभएको; निरर्थक। २. लाभ नभएको; बिनसितिको। ३. काममा नलागेको; उपयोगी नभएको। ४. निष्फल; बेकार। (क्रि० यो०) ५. बिनसित्ति; नाहक।

व्यलीक-वि० [सं०] १. झूटो; असत्य। २. अनुचित; बेठीक। ३. अप्रिय। ४. पीडा गर्ने। ५. अपरिचित। ६. अद्भुत। (ना०) ७. पर-स्त्री-गामी; विट।

व्यवच्छिन्न-वि० [सं०] १. छुट्ट्याइएको; अलग गरिएको। २. भाग लगाइएको; विभक्त। ३. निश्चित।

व्यवच्छेद-ना० [सं०] १. अलग पार्नु; छुट्ट्याउनु। २. भाग लाउनु; विभाजन। ३. भाग; अंश। ४. विराम; विश्राम। ५. निश्चय।

व्यवच्छेदक-वि० [सं०] छुट्ट्याउने; अलग पार्ने।

व्यवधा-ना० [सं०] व्यवधान।

व्यवधान-ना० [सं०] १. पर्दा; आवरण। २. ओट; आड़; छेका-बार। ३. बाधा; अड्काउ। ४. विभाग; खण्ड।

व्यवधापक-वि० [सं०] व्यवधान पार्ने।

व्यवधि-ना० [सं०] व्यवधान।

व्यवधारण-ना० [सं०] निश्चय; निधो; निर्धारण।

व्यवसाय-ना० [सं०] १. पेशा; इलम; रोजगार। २. प्रयत्न; काम; उद्योग। ३. व्यापार। ४. अभिप्राय। ५. सङ्कल्प। ६. आचरण। ७. छल। ८. कौशल।

व्यवसायी-वि० [सं०] १. उद्यमी; उद्योगी; प्रयत्न-शील। २. कुनै पेशामा लागेको; इलमी। ३. व्यापारी।

व्यवसित-वि० [सं०] १. प्रयत्न गरिएको; उद्योग गरिएको। २. आरम्भ गरिएको। ३. निश्चित। (ना०) ४. सङ्कल्प; दृढ निश्चय।

व्यवस्था-ना० [सं०] १. बन्दोबस्त; प्रबन्ध; इन्तिजाम। २. रीति-स्थिति। ३. अवस्था; हालत। ४. स्थिरता; स्थिति। ५. शास्त्र वा नियमद्वारा निश्चय गरिएको विधान। ६. वस्तुहरू यथा-क्रम राख्ने काम। ७. कबूलियतनामा। ८. दृढ आधार।

व्यवस्थाता-वि० [सं०] व्यवस्था गर्ने; प्रबन्धक।

व्यवस्थान-ना० [सं०] १. व्यवस्था; प्रबन्ध। २. नियम; मर्यादा। ३. निर्णय।

व्यवस्थापक-वि० [सं०] १. व्यवस्था गर्ने व्यक्ति; प्रबन्धक। २. यथा-स्थान माल-सामानहरू राख्ने। ३. शास्त्रीय वा कानून-सम्बन्धी सल्लाह दिने वा नियम बनाउने।

व्यवस्थापन-ना० [सं०] १. व्यवस्था गर्नु; तर्जुमा मिलाउनु। २. क्रमैसँग यथा-स्थान राख्नु। ३. निर्धारण। ४. निश्चय। ५. नियम, कानून आदि बनाउनु।

व्यवस्थापनीय-वि० [सं०] व्यवस्था गर्न योग्य; व्यवस्थाप्य।

व्यवस्थापिका-सभा-ना० [सं०] ऐन-कानूनहरू एवम् सरकारको सामान्य कार्य-नीति बनाउने, जनताका प्रतिनिधिहरूको सभा; संसद्।

व्यवस्थापित-वि० [सं०] १. व्यवस्था गरिएको; प्रबन्ध मिलाइएको; व्यवस्थित। २. यथा-क्रम वा यथा-स्थान राखिएको। ३. नियम, कानून आदिवारा बन्दोबस्त गरिएको।

व्यवस्थाप्य-वि० [सं०] व्यवस्था गर्न योग्य; व्यवस्थापनीय।

व्यवस्थित-वि० [सं०] १. व्यवस्थामा रहेको; रीति-स्थितिमा रहेको। २. क्रममा राखिएको; सिलसिलामा रहेको। ३. सजाइएको। ४. निश्चय गरिएको; निर्णीत। ५. नियम, कानून आदिले स्थिर गरिएको। ६. निकालिएको। ७. निर्भर।

व्यवस्थिति-ना० [सं०] व्यवस्था; प्रबन्ध।

व्यवहार-ना० [सं०] १. सामाजिक सम्बन्धमा अरुसित गरिने आचरण; मिजास। २. चाल-चलन; आचरण। ३. कारवाई। ४. कारवार; लेन-देन। ५. रीति; प्रथा। ६. प्रयोग; चलन। ७. काम; कार्य। ८. मुद्दा-मामला। ९. सम्बन्ध; नाता।

व्यवहारक-ना० [सं०] व्यापारी।

व्यवहारज्ञ-वि० [सं०] व्यवहार वा रीति-स्थिति जान्ने; व्यावहारिक काम-कुराको ज्ञाता।

व्यवहारतः-क्रि० यो० [सं०] १. व्यवहारका दृष्टिले। २. उपयोगको विचारबाट।

व्यवहार-विधि-ना० [सं०] १. कुनै विशिष्ट कामका निमित्त बनेका सङ्घटन, त्यसको सञ्चालन आदि-सम्बन्धी नियम-हरूको स्पष्ट र क्रम-बद्ध सङ्ग्रह; कुनै संस्था वा सङ्घटनको सञ्चालनका नियमहरूको सिलसिलेवार सङ्ग्रह। २. उपयोग वा व्यवहार गर्ने कायदा। ३. व्यवहार-सम्बन्धी कुराहरूको उल्लेख गरिएको शास्त्र; धर्म-शास्त्र।

व्यवहारिक-वि० [सं०] व्यावहारिक।

व्यवहारिकता-ना० [व्यवहारिक+ता] व्यवहारिक हुने भाव।

व्यवहारिकी-वि० [सं०] व्यवहारिक।

व्यवहारी-वि० [सं०] १. व्यवहार गर्नमा निपुण; व्यवहार जान्ने। २. व्यवहार गर्ने। ३. व्यवहारमा प्रयोग हुने; चलन-चलतीमा आउने। ४. झगडा वा मुद्दा गर्नमा सिपालु।

व्यवहार्य-वि० [सं०] १. व्यवहारमा ल्याउन लायक; काममा लाउन योग्य। २. मुद्दा गर्न योग्य (विषय)।

व्यवहित-वि० [सं०] १. छेकिएको; पर्दा लगाइएको। २. अलग गरिएको; छुट्ट्याइएको। ३. क्रम भङ्ग भएको; सिलसिला टुटेको। ४. पूर्ण गरिएको; सम्पादित। ५. छोडिएको। ६. विरोधी।

व्यवहृत-वि० [सं०] १. व्यवहारमा प्रयोग गरिएको; काममा उपयोग गरिएको। २. आचरण गरिएको; अनुष्ठित।

व्यवहृति-ना० [सं०] १. व्यवहार; आचरण। २. काम; कार्य। ३. कुरा। ४. सम्पर्क। ५. व्यापार। ६. मुद्दा-मामला।

- व्यवाय-ना०** [सं०] १. बाधा; अङ्काउ। २. पार्थक्य; भिन्नता। ३. आड़; ओट। ४. स्त्री-समागम; मैथुन।
- व्यवायी-वि०** [सं०] १. छुट्ट्याउने; अलग गर्ने। २. व्याप्त हुने; व्यापक। (ना०) ३. कामुक पुरुष। ४. कामोद्दीपक पदार्थ।
- व्यष्टि-ना०** [सं०] १. समष्टिको एक अंश; एकाइ। २. एउटा हुनाको भाव। ५. एकलो हुनाको भाव।
- व्यसन-ना०** [सं०] १. विपत्ति; आपत्। २. खराब वा अमङ्गल-कारी कुरो। ३. कुनै खराब कुराको लत; अन्मल। ४. विषयको आसक्ति। ५. हुत्प्याउने क्रिया। ६. वियोग। ७. अतिक्रमण। ८. नाश। ९. पराजय। १०. अवपतन। ११. निर्बलता। १२. अस्त हुने क्रिया। १३. लीन हुनु। १४. दण्ड; सजाय। १५. अयोग्यता। १६. वायु।
- व्यसनी-वि०** [सं०] १. कुनै खराब लतमा लागेको; अम्मली। २. अभागी; भाग्य-हीन। ३. कुनै काममा एकाग्र भई लागेको; तल्लीन।
- व्यस्त-वि०** [सं०] १. कुनै काममा एकाग्र भई लागेको; कार्यमा संलग्न। २. फालिएको; फ्याँकिएको। ३. छरिएको; विकीर्ण। ४. घबडाएको; व्याकुल। ५. क्रम वा ठीक ठाउँमा नरहेको। ६. एक-एक गरी विचार गरिएको। ७. नमिसिएको। ८. विभिन्न। ९. स्थानान्तरित गरिएको। १०. विपरीत।
- व्यस्तता-ना०** [सं० व्यस्त+ता] काममा व्यस्त हुनाको भाव; संलग्नता।
- व्याकरण-ना०** [सं०] १. कुनै भाषाका शब्द, तिनका रूप, वाक्य आदिको शुद्ध प्रयोग गर्ने नियमहरूको निरूपण गर्ने शास्त्र। २. वेदका छ अङ्गमध्ये एक।
- व्याकरण-कार-ना०** [सं०] व्याकरणको लेखक; व्याकरणको रचयिता; वैयाकरण।
- व्याकीर्ण-वि०** [सं०] १. छरिएको; विकीर्ण। २. अस्त-व्यस्त तुल्याइएको। ३. व्याकुल; विह्वल।
- व्याकुल-वि०** [सं०] १. आत्तिको; हडबडाएको। २. विह्वल; विकल। ३. काममा लागेको; तल्लीन। ४. चौची लागेको; उत्कण्ठित। ५. परिपूर्ण।
- व्याकुल-चेता-वि०** [सं०] चित्त विकल भएको; घबडाएको; व्यग्र।
- व्याकुलता-वि०** [सं०] व्याकुल हुनाको भाव; विकलता।
- व्याकुलित-वि०** [सं०] १. आत्तिको; घबडाएको। २. डराएको; भय-भीत।
- व्याकृत-वि०** [सं०] १. पृथक् गरिएको। २. व्याख्या गरिएको। ३. कुरूप तुल्याइएको।
- व्याकृति-ना०** [सं०] १. छुट्ट्याउने काम; पार्थक्य। २. व्याख्या; टीका। ३. व्याकरण। ४. रूप परिवर्तन।
- व्याकोश-ना०** [सं०] १. राम्ररी फुलेको; विकसित। २. बढेको; वृद्धि भएको।
- व्याकोष-ना०** [सं०] व्याकोश।
- व्याक्रोश-ना०** [सं०] १. गाली गर्नु; भर्त्सना गर्नु। २. कराउनु; चीत्कार गर्नु; चिन्च्याउनु।
- व्याख्या-ना०** [सं०] १. कुनै जटिल पद, वाक्य, विचार, भाव, सिद्धान्त आदिको अर्थ स्पष्ट गर्ने विवरण; टीका। २. खुलस्त वर्णन; बयान। ३. व्याख्यान।
- व्याख्याकार-वि०** [सं०] टीकाकार।
- व्याख्यात-वि०** [सं०] १. व्याख्या गरिएको; टीका गरिएको। २. खुलस्त बयान गरिएको; वर्णित।
- व्याख्यातव्य-वि०** [सं०] १. व्याख्या गर्न योग्य; टीका गर्न योग्य। २. स्पष्टसँग बयान गर्न योग्य।
- व्याख्याता-वि०** [सं०] १. व्याख्या गर्ने। २. भाषण गर्ने; व्याख्यान गर्ने।
- व्याख्यात्मक-वि०** [सं०] व्याख्याले युक्त; व्याख्याले पूर्ण; व्याख्यासहितको।
- व्याख्यान-ना०** [सं०] १. भाषण; वक्तृता। २. टीका; व्याख्या।
- व्याख्येय-वि०** [सं०] १. व्याख्या गर्न लायक। २. भाषण गर्न योग्य।
- व्याख्यापक-वि०** [सं०] १. व्याख्यान दिने; भाषण गर्ने। २. व्याख्या लेख्ने; टीकाकार।
- व्याख्यापन-ना०** [सं०] व्याख्या गर्नु।
- व्याघटन-ना०** [सं०] १. मथ्नु; घोल्नु। २. घोट्नु; रगड्नु।
- व्याघटित-वि०** [सं०] १. रगडिएको; घोटिएको। २. मथेको; आलोडित।
- व्याघात-ना०** [सं०] १. ठूलो चोट; आघात। २. विघ्न; बाधा। ३. दुइटा भनाइमा रहेको परस्परको विरोध। ४. ज्योतिषमा एक अशुभ योग। ५. कुनै उपायद्वारा सिद्ध गरिएको वस्तुलाई त्यसै उपायले विपरीत सिद्ध गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार। ६. खण्डन।
- व्याघातक-वि०** [सं०] १. व्याघात गर्ने; व्याघाती। २. प्रतिरोध गर्ने; विरोधी। ३. बाधक।
- व्याघाती-वि०** [सं०] व्याघातक।
- व्याघारित-वि०** [सं०] १. घिउ, तेल हालिएको; घिउ, तेल आदि छर्किएको। २. झानिएको।
- व्याघ्र-ना०** [सं०] १. एक प्रसिद्ध हिंस्रक जन्तु; बाघ। २. नाम शब्दका पछिल्लिर लागेर 'श्रेष्ठ' अर्थ बुझाउने शब्द। (उदा०-नर-व्याघ्र।)
- व्याघ्र-चर्म-ना०** [सं०] बाघको छाला; बघम्बर।
- व्याघ्र-नख-ना०** [सं०] १. बाघको नङ। २. बाघका नङ्गा-का आकारको, हातमा लाएर चिथोर्ने एक हतियार। ३. एक गन्ध द्रव्य।
- व्याघ्री-ना०** [सं०] १. पोथी बाघ; बघिनी। २. एक गन्ध द्रव्य। ३. कण्टकारी।

व्याज-ना० [सं०] १. छल; कपट; धोखा। २. निहुँ; बहाना। ३. कौशल। ४. उपाय; युक्ति।

व्याज-निन्दा-ना० [सं०] १. स्तुति वाच्य भएर निन्दा व्यङ्ग्य हुने एक अर्थालङ्कार। २. साधारणतः हेर्दा प्रशंसा नदेखिने, तर व्यङ्ग्यद्वारा भने निन्दा बुझिने उक्ति।

व्याज-स्तुति-ना० [सं०] १. साधारण दृष्टिले हेर्दा निन्दा गरेको देखिने गरी गरिएको स्तुति। २. निन्दाद्वारा स्तुति व्यञ्जित हुने एक अर्थालङ्कार।

व्याजोक्ति-ना० [सं०] १. छलपूर्ण कुरा; धोखा दिने कुरा। २. प्रकट भएको कुनै कुरा छल गरेर छिपाउँदा पर्ने एक अर्थालङ्कार।

व्यादान-ना० [सं०] खोल्ने काम।

व्याध-ना० [सं०] पशु-पक्षी मारेर जीविका गर्ने व्यक्ति; शिकारी।

व्याधक-ना० [सं०] १. व्याध; शिकारी। २. हत्यारो।

व्याधि-ना० [सं०] १. रोग; व्यथा। २. विसन्धो; अस्वस्थता। ३. पीडा; वेदना। ४. साहित्यमा एक सञ्चारी-भाव। ५. पूर्व-रागका दश दशामध्ये एक।

व्याधित-वि० [सं०] व्याधि-ग्रस्त।

व्यान-ना० [सं०] शरीरभरि व्याप्त भएर रहने वायु; पाँच वायुमध्ये एक।

व्यानत-वि० [सं०] १. बेसरी निहुरेको; खूब झुकेको। २. विनम्र।

व्यापक-वि० [सं०] १. चारैतिर फैलिएको; सर्वत्र फैलिएको। २. ढाक्ने; छोप्ने। ३. आफ्ना क्षेत्रका चारैतिर वा सर्वत्र विस्तार भएको वा प्रभाव पोर्ने। ४. अत्यन्त ठूलो; विस्तृत।

व्यापन-ना० [सं०] १. सर्वत्र फैलनु; व्याप्त हुनु। २. ढाक्नु; अच्छादन।

व्यापनीय-वि० [सं०] व्याप्य।

व्यापादन-ना० [सं०] १. वध; हिंसा। २. नाश; बरबादी। ३. अर्काको कुभलो चिताउनु।

व्यापादनीय-वि० [सं०] १. मार्न लायक; वध्य। २. नाश गर्ने योग्य।

व्यापादित-वि० [सं०] १. नाश गरिएको; ध्वस्त। २. मारिएको; हिंसा गरिएको।

व्यापाद्य-वि० [सं०] व्यापादनीय।

व्यापार-ना० [सं०] १. काम; कार्य। २. क्रय-विक्रयको काम; बेपार; वाणिज्य। ३. पेशा; व्यवसाय। ४. उद्योग; उद्यम।

व्यापारक-वि० [सं०] व्यापार गर्ने।

व्यापारिक-वि० [सं०] व्यापार-सम्बन्धी।

व्यापारित-वि० [सं०] १. कुनै काममा लगाइएको; नियुक्त गरिएको। २. कुनै ठाउँमा स्थापना गरिएको; स्थापित।

व्यापारी-ना० [सं०] १. व्यापार गर्ने; बेपारी; वणिक्। २. कुनै काम गर्ने व्यक्ति। ३. कुनै किसिमको रोजगार

गर्ने व्यक्ति; व्यवसायी। (वि०) ४. व्यापार-सम्बन्धी।

व्यापित-वि० [सं०] व्याप्त गराइएको।

व्यापी-वि० [सं०] १. चारैतिर फैलिने; व्याप्त हुने; व्यापक। २. ढाक्ने; अच्छादक।

व्याप्त-वि० [सं०] १. धेरै फैलिएको; खूब छाइएको। २. ढाक्ने; अच्छादक। ३. भरिएको; परिपूर्ण। ४. घेरिएको। ५. प्रसिद्ध; प्रख्यात। ६. प्राप्त; पाएको। ७. अधिकृत। ८. सम्मिलित।

व्याप्ति-ना० [सं०] १. व्याप्त हुनाको भाव; व्यापकता। २. न्याय-शास्त्रअनुसार एक पदार्थ अर्को पदार्थमा पूर्ण रूपले मिल्ने काम। ३. परिपूर्णता। ४. सार्वजनिक नियम। ५. प्राप्ति।

व्याप्य-वि० [सं०] १. व्याप्त हुन योग्य; व्यापनीय। (ना०) २. न्याय-शास्त्रमा हेतु; साधन।

व्याप्यत्व-ना० [सं०] १. व्याप्य हुनाको भाव। २. परिवर्तन नहुनाको भाव; नित्यता।

व्याम-ना० [सं०] दुवै हात काँधका सोझै दुवैतिर फिँजाउँदा एक हातका औँलाका टुप्पादेखि अर्को हातका औँलाका टुप्पासम्मका लमाइको नापो।

व्यामिश्र-वि० [सं०] एक जीउ भई मिलेको।

व्यामोह-ना० [सं०] १. अज्ञान; मोह। २. व्याकुलता।

व्यायत-वि० [सं०] १. फैलिएको; फिँजिएको। २. पसारिएको। ३. कुनै काममा लागेको; संलग्न। ४. नियन्त्रित। ५. दृढ; बलवान। ६. गहिरो; गम्भीर।

व्यायाम-ना० [सं०] १. बल बढाउनाका निमित्त गरिने शारीरिक श्रम; कसरत। २. अभ्यास; रफत। ३. परिश्रम। ४. फैलाउने काम। ५. थकाइ। ६. उद्योग; उद्यम। ७. विवाद; झगडा। ८. लमाइ।

व्यायाम-भूमि-ना० [सं०] व्यायाम-शाला।

व्यायाम-शाला-ना० [सं०] व्यायाम गर्ने ठाउँ; अखाडा; व्यायाम-भूमि।

व्यायामिक-वि० [सं०] व्यायाम-सम्बन्धी।

व्यायामी-वि० [सं०] १. व्यायाम गर्ने; कसरती। २. परिश्रमी; मेहनती।

व्यायोग-ना० [सं०] एउटै मात्र अङ्ग हुने २ वीर-रस प्रधान हुने एक रूपक; दश-रूपकमध्ये एक।

व्याल-वि० [सं०] १. दुष्ट; दुर्जन। २. नृशंस; घातक। (ना०) ३. सर्प। ४. बाध। ५. राजा। ६. बहु-लाएको हात्ती। ७. हिंस्रक जन्तु। ८. ठग।

व्यालम्ब-वि० [सं०] १. झुन्डिएको; लट्केको। (ना०) २. रातो अँडीरको बोट।

व्यालीन-वि० [सं०] राम्ररी टाँसिएको; जोडिएको।

व्यालोल-वि० [सं०] १. हल्लिएको; कम्पित। २. अस्थिर; चञ्चल। ३. अस्तव्यस्त; छरिएको।

व्यावर्त-ना० [सं०] १. वरि-परि घेर्नु; परिवेष्टित गर्नु। २.

व्यावर्तक-व्योम-चारी

वेहनु । ३. चक्कर खानु । ४. बाहिर निस्केको नाइटो ।
व्यावर्तक-वि० [सं०] १. घेर्ने; परिवेष्टित गर्ने । २. अलग पार्ने; छुट्ट्याउने । ३. भेद छुट्ट्याउने । ४. पछि फर्कने ।
व्यावर्तन-ना० [सं०] १. चारैतिरबाट घेर्नु; परिवेष्टित गर्नु । २. घुम्नु; चक्कर खानु । ३. अलग पार्नु; छुट्ट्याउनु । ४. फर्केर आउनु । (ना०) ५. सर्पको कुण्डली ।
व्यावर्तित-वि० [सं०] १. चौतर्फ घेरिएको; परिवेष्टित । २. घुमेको; रिंगेको । ३. छुट्टिएको; अलग भएको । ४. फर्केको; प्रत्यागत ।
व्यावहारिक-वि० [सं०] १. व्यवहार-सम्बन्धी । २. व्यवहारमा चलेको अथवा चलन सक्ने; प्रचलित; क्रियात्मक । ३. मुद्दा-सम्बन्धी । ४. व्यवहार गर्नमा कुशल । (ना०) ५. भित्र-बाहिरका समस्त कामको अधिकार भएको मन्त्री (राज्यको) । ६. न्यायाधीश ।
व्यावहारिकता-ना० [व्यावहारिक+ता] व्यावहारिक हुने भाव ।
व्यावहारी-ना० [सं०] लेन-देन-सम्बन्धी व्यवहार; आदान-प्रदान ।
व्यावहार्य-वि० [सं०] व्यवहार-योग्य ।
व्यावृत्ति-ना० [सं०] १. खोल्ने काम; उघार्ने काम । २. छुट्ट्याउने काम; पृथक्करण । ३. ढाक्ने काम ।
व्यावृत्त-वि० [सं०] १. खुलेको; उघ्रेको । २. हटाइएको; भित्र तुल्याइएको । ३. ढाकिएको; छोपिएको ।
व्यावृत्त-वि० [सं०] १. छोडिएको; छुटेको । २. छुट्ट्याइएको; अलग गरिएको । ३. घुमेको; रिंगेको । ४. घेरिएको । ५. फर्केको; प्रत्यागत । ६. प्रशंसित ।
व्यावृत्ति-ना० [सं०] १. ढाक्ने काम; आच्छादन । २. छुट्ट्याउने काम; अलग पार्ने काम । ३. नहुनाको भाव; अविद्यमानता । ४. निषेध । ५. घेर्ने काम । ६. आवृत्ति । ७. मनोनयन; रोजाइ । ८. प्रशंसा । ९. निराकरण । १०. बाधा । ११. निवृत्ति ।
व्यास-ना० [सं०] १. धर्म-ग्रन्थ, वेद, पुराण आदिका सङ्ग्रह-कर्ता वा सम्पादन-कर्ता एक प्रसिद्ध ऋषि; कृष्ण-द्वैपायन । २. पुराण भन्ने व्यक्ति; पुराण-वाचक । ३. वृत्तका परिधिको एक स्थानदेखि केन्द्र-विन्दु हुँदै परिधिको अर्को स्थानसम्म पुग्ने कल्पना गरिएको सोझो रेखा । ४. विस्तार; फैलावट । ५. विभाजन । ६. विश्लेषण । ७. अन्तर; भेद । ८. जाँच ।
व्यासक्त-वि० [सं०] १. अत्यधिक आसक्त । २. एक-चित्त भई लागेको; तल्लीन । ३. व्याकुल; विह्वल ।
व्यासङ्ग-ना० [सं०] १. घनिष्ठ सम्बन्ध । २. अत्यधिक आसक्ति । ३. प्रबल इच्छा ।
व्यासार्द्ध-ना० [सं०] १. कुनै वृत्तको आधा भाग । २. कुनै वृत्तको केन्द्रदेखि परिधिको कुनै बिन्दुसम्मको सोझो रेखा; त्रिज्या ।

व्याहत-वि० [सं०] १. चोट पुऱ्याइएको; आहत । २. रोक लगाइएको; छेकिएको; निषिद्ध । ३. व्यर्थको । ४. परस्पर-विरोधी ।
व्याहतार्थता-ना० [सं०] साहित्यमा पहिले भनेका कुरालाई पछि स्वयम् काट्दा हुने एक दोष; वदतोव्याघात ।
व्याहरण-ना० [सं०] १. उच्चारण । २. कथन ।
व्याहार-ना० [सं०] १. भाषण; वक्तृता । २. वाक्य । ३. ध्वनि; नाद ।
व्याहृति-ना० [सं०] १. कथन; उक्ति । २. भाषण; वक्तृता । ३. बयान; वर्णन । ४. तीन वा सात अक्षरको एक मन्त्र (भूः, भुवः, स्वः, महः, जनः, तपः र सत्यः) ।
व्युत्क्रम-ना० [सं०] १. क्रम-भङ्ग; व्यतिक्रम । २. सन्मार्ग छोड्नु । ३. विपरीतता ।
व्युत्क्रान्त-वि० [सं०] १. अतिक्रमण गरिएको; उल्लङ्घित । २. हिँडेको; प्रस्थित । ३. उपेक्षित ।
व्युत्पत्ति-ना० [सं०] १. उद्गम-स्थान; मूल । २. कुनै शब्दको मूल रूप; उपपत्ति । ३. विद्वत्ता; पाण्डित्य । ४. दक्षता; नैपुण्य ।
व्युत्पन्न-वि० [सं०] १. निक्लेको; निस्केको । २. कुनै मूल रूपबाट बनेको (शब्द) । ३. कुनै विद्याको विशेषज्ञ । ४. विद्वान्; पण्डित ।
व्युत्पादक-वि० [सं०] उत्पन्न गर्ने; उत्पादक ।
व्युत्पादन-ना० [सं०] १. व्युत्पत्ति; उपपत्ति । २. राम्रो किसिमले उत्पादन गर्नु ।
व्यूढ-वि० [सं०] १. फलिएको; फिँजिएको । २. विकसित । ३. दृढ; मजबूत । ४. क्रममा राखिएको; व्यवस्थित । ५. बडेमाको; महान् । ६. क्रम भङ्ग भएको । ७. विवाहिता ।
व्यूढोरस्क-वि० [सं०] फराकिलो छाती भएको ।
व्यूह-ना० [सं०] १. समूह; समुदाय । २. निर्माण; रचना । ३. शरीर; देह । ४. सेना । ५. लडाइँमा सनिक-हरूलाई विशेष किसिम वा क्रमले मिलाएर राख्ने तरीका; सैन्य-विन्यास ।
व्यूहन-ना० [सं०] १. व्यूह-रचना । २. शरीरका अङ्ग-प्रत्यङ्गको बनोट ।
व्यूह-भङ्ग-ना० [सं०] युद्धमा सेनाको व्यूह तोड्ने काम; मिलाएर राखेको फौजलाई छिन्न-भिन्न पार्ने काम ।
व्यूह-रचना-ना० [सं०] लडाइँमा सेनालाई विशेष क्रममा मिलाएर राख्ने काम; व्यूह-निर्माण ।
व्योम-ना० [सं०] १. आकाश । २. खाली स्थान; अवकाश । ३. जल ।
व्योम-केश-ना० [सं०] शिव ।
व्योम-गङ्गा-ना० [सं०] आकाश-गङ्गा ।
व्योम-चारी-वि० [सं०] १. आकाश-मार्गले हिँड्ने; गगन-चारी । (ना०) २. देवता । ३. पक्षी ।

व्योम-मण्डल-ना० [सं०] १. झन्डा; पताका । २. आकाश ।
 व्योम-यान-ना० [सं०] देव-यान; विमान; हवाई-जहाज ।
 व्रज-ना० [सं०] १. जाने काम; गमन । २. सड़क; मार्ग ।
 ३. समूह; समुदाय । ४. गोठ । ५. मथुरा र वृन्दावनको
 नजदीकको एक क्षेत्र । ६. शूरसेन-प्रदेश ।
 व्रज-भाषा-ना० [सं०] मथुरा आदि प्रदेशमा बोलिने एक भाषा ।
 (मध्य-कालमा हिन्दीको साहित्य-रचनाको मुख्यतः यही
 माध्यम थियो ।)
 व्रज-वध-ना० [सं०] गोपिका ।
 व्रजेश-ना० [सं०] कृष्ण ।
 व्रज्या-ना० [सं०] १. डुल्ने काम; भ्रमण । २. संन्यासी-
 का रूपमा भ्रमण गर्नु । ३. आक्रमण । ४. समूह ।
 ५. नाट्य-शाला ।
 व्रण-ना० [सं०] १. घाउ; चोट । २. खटिरो ।
 व्रणित-वि० [सं०] घाउ लागेको; आहत ।
 व्रत-ना० [सं०] १. नखानु; निराहार । २. पुण्यको निमित्त वा
 धार्मिक उद्देश्यले नियमपूर्वक उपवास गर्नु । ३.
 प्रतिज्ञा; प्रण । ४. धार्मिक कृत्य; अनुष्ठान । ५. यज्ञ ।
 व्रत-चर्या-ना० [सं०] १. धार्मिक अनुष्ठान । २. व्रत बस्नु ।
 व्रत-पारणा-ना० [सं०] १. व्रतको समाप्ति । २. व्रतको

न्यूनता-पूर्तिको 'निमित्त अन्तमा गरिने धार्मिक कार्य ।
 ३. व्रतका अन्तमा गरिने भोजन ।
 व्रत-बन्ध-ना० [सं०] द्वि-जातिका षोडश-संस्कारमध्ये एक;
 उपनयन संस्कार ।
 व्रतिक-वि० [सं०] १. व्रत बस्ने; व्रती । २. प्रतिज्ञा गर्ने ।
 व्रती-वि० [सं०] १. व्रत बस्ने; बर्तालु । २. कुनै किसिमको
 प्रतिज्ञा वा निश्चय गर्ने । (ना०) ३. यजमान । ४.
 ब्रह्मचारी ।
 व्राजि-ना० [सं०] आँधी ।
 व्रात-ना० [सं०] १. शारीरिक श्रम । २. समूह; दल ।
 ३. मनुष्य ।
 व्रात्य-ना० [सं०] १. समयमा यज्ञोपवीत आदि संस्कार
 नभएको द्विज; पतित व्यक्ति । २. नीच पुरुष । ३.
 शूद्र पिता र क्षत्रिय माताबाट उत्पन्न व्यक्ति ।
 व्रीडा-ना० [सं०] १. लाज; लज्जा । २. नम्रता; विनय ।
 ३. सङ्कोच; असजिलोपन । ४. साहित्यमा तेत्तीस
 सञ्चारी-भावमध्ये एक ।
 व्रीहि-ना० [सं०] १. चामल । २. धान । ३. अन्न; धान्य ।
 वृडित-वि० [सं०] १. डुबेको; निमग्न । २. बाटो
 बिराएको; हराएको (जङ्गलमा) ।

श

श-देवनागरी वर्ण-मालाको तीसौं व्यञ्जन वर्ण । ऊष्म-
 वर्णको प्रथम अक्षर । यसको उच्चारण तालु-स्थानबाट
 हुन्छ । यस कारण यसलाई 'तालव्य श' भन्दछन् ।
 शंव-ना० [सं०] इन्द्रको वज्र ।
 शंवर-ना० [सं०] जल; पानी ।
 शंस-ना० [सं०] शंसा ।
 शंसन-ना० [सं०] १. तारीफ गर्नु; प्रशंसा गर्नु । २. बयान
 गर्नु; वर्णन गर्नु । ३. पाठ गर्नु ।
 शंसा-ना० [सं०] १. प्रशंसा; तारीफ । २. इच्छा; अभि-
 लाषा । ३. वर्णन ।
 शंसित-वि० [सं०] १. तारीफ गरिएको; प्रशंसित । २.
 भनिएको; कथित । ३. इच्छा गरिएको; अभिलषित ।
 शंसी-वि० [सं०] १. तारीफ गर्ने; सह्याउने । २. पछि
 हुन कुरो भन्ने; भविष्य-वक्ता ।
 शंस्य-वि० [सं०] तारीफ गर्न योग्य; प्रशंसनीय ।
 शञ्ज-ना० [अ०] १. सौर; कुशलता । २. सामाजिक
 व्यवहारको नैपुण्य ।
 शक-ना० [अ०] १. शङ्का; सन्देह । २. द्विविधा; दो-
 धार । ३. भ्रम; भ्रान्ति ।
 शक-ना० [सं०] १. एक प्राचीन जाति । २. एक प्राचीन
 राजा; शालिवाहन । ३. शक-संवत् ।
 शकट-ना० [सं०] १. गाडा । २. कृष्णले मारेको एक राक्षस ।

शकटिका-ना० [सं०] सानो गाडा ।
 शकटी-ना० [सं०] सानो गाडा; शकटिका ।
 शकर-ना० [फा०] सक्खर ।
 शकर-कन्द-ना० [शकर+कन्द] सक्खर-खण्ड ।
 शकर-खण्ड-ना० [शकर+खण्ड] सक्खर-खण्ड ।
 शकर-पाला-ना० [फा० शकर+पारः] शकर पकाएर जमा-
 एको एक प्रकारको मिठाई ।
 शकल-ना० [सं०] १. छाला; चर्म । २. वोक्रो; वल्कल ।
 ३. टुक्रो; खण्ड ।
 शकल-ना० [शकल] शकल ।
 शक-संवत्-ना० [सं०] विक्रम-संवत्-भन्दा एक सय पैंतीस
 वर्षपछि चलेको, राजा शालिवाहनका नाममा प्रख्यात
 भएको एक संवत्; शाके संवत् ।
 शकाब्द-ना० [सं०] शक-संवत् ।
 शकार-ना० [सं०] १ 'श'-अक्षर; ऊष्म-वर्णको पहिलो अक्षर ।
 २. राजाकी भित्रिनी रानीको भाइ; राजाको सालो ।
 शकुन-ना० [सं०] १. कुनै विशेष कार्यका आरम्भमा शुभ
 वा अशुभ सूचित गर्ने लक्षण । २. शुभ मुहूर्त; साइत ।
 ३. शुभ मुहूर्तमा गरिने माङ्गलिक कर्म; सगुन ।
 ४. मङ्गलका अवसरमा दिइने कल्याण-सूचक वस्तुहरू ।
 शकुन-शास्त्र-ना० [सं०] शकुनको शुभाशुभ फल बताइएको
 शास्त्र; शकुनौती ।

शकुनि-शची

शकुनि-ना० [सं०] १. चरो; पक्षी। २. चील। ३. कुखुरो। ४. गिद्ध। ५. महाभारत-प्रसिद्ध एक पुरुष; दुर्योधनको मामा।
 शकुनी-वि० [सं०] १. शकुन विचार गर्ने; शकुनको ज्ञाता। (ना०) २. श्यामा पक्षी। ३. भँगेरो।
 शकुनौती-ना० [सं० शकुन+औती] शकुन वा मूहूर्त विचार गर्ने विद्या; शकुन-शास्त्र।
 शकुन्त-ना० [सं०] १. चरो; पक्षी। २. खेलौना। ३. ठेउवा।
 शकुन्तक-ना० [सं०] चरो; पक्षी।
 शकुन्तला-ना० [सं०] १. विश्वामित्र र मेनकाबाट जन्मेकी कन्या; दुष्यन्तकी रानी। २. महाकवि कालिदासको एक प्रसिद्ध नाटक।
 शकुत्-ना० [सं०] १. विष्ठा; मल। २. जनावरको विष्ठा।
 शक्कर-ना० [सं०] वैल; साँढे।
 शक्त-वि० [सं०] १. शक्ति भएको; शक्तिमान्; सामर्थ्यवान्। २. योग्य; लायक। ३. धनी; धनवान्।
 शक्ति-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्ने वा कसैलाई पराजित गर्ने ताकत; सामर्थ्य; बल। २. क्षमता; योग्यता। ३. प्रभाव। ४. ईश्वरका शक्ति (माया र प्रकृति)। ५. दैवी शक्ति (इन्द्राणी, वैष्णवी, शान्ता, ब्रह्माणी, ब्रह्मवादिनी, कौमारी, नारसिंही र वाराही)। ६. राज-शक्ति (प्रभु, मन्त्र र उत्साह)। ७. शब्द-शक्ति (अभिधा, लक्षणा र व्यञ्जना)। ८. तन्त्र-प्रसिद्ध पीठकी अधिष्ठात्री देवी। ९. दुर्गा। १०. लक्ष्मी। ११. ठूलो राज्य; महान् राष्ट्र। १२. भाला; शूल। १३. बाण। १४. भग; योनि(तन्त्रमा)।
 शक्ति-ग्रह-ना० [सं०] १. शब्दको अर्थ बुझाउन सक्ने वृत्तिको ज्ञान। २. शिव। ३. कार्तिकेय।
 शक्ति-त्रय-ना० [सं०] १. राज्यका तीन प्रधान शक्ति (प्रभु, मन्त्र र उत्साह)। २. शब्दका तीन प्रकारका शक्ति (अभिधा, लक्षणा र व्यञ्जना)।
 शक्तिमत्ता-ना० [सं०] शक्ति-शाली हुनाको भाव।
 शक्तिमत्त्व-ना० [सं०] शक्ति-सम्पन्न हुनाको भाव; शक्तिमत्ता।
 शक्तिमान्-वि० [सं०] शक्ति भएको; बलवान्; शक्तिशाली।
 शक्ति-शाली-वि० [सं०] शक्तिमान्।
 शक्ति-शील-वि० [सं०] शक्ति-शाली।
 शक्य-वि० [सं०] १. हुन सक्ने; साध्य; सम्भव। (ना०) २. अभिधा शक्तिद्वारा बोध हुने अर्थ।
 शक्याय-ना० [सं०] अभिधा शक्तिद्वारा बोध हुने अर्थ।
 शक्र-ना० [सं०] १. इन्द्र। २. शिव। ३. काउलो। ४. लाटोकोसेरो।
 शकल-वि० [सं०] मीठो बोली बोल्ने; मधुर-भाषी।
 शकल-ना० [अ०] १. मुखको बनोट। २. आकृति।
 शखर-ना० [सं० शर्करा] सखर; सक्खर।
 शखर-खण्ड-ना० [शखर+खण्ड (सं०)] सखर-खण्ड।

शखरसाला-ना० [सं० शर्करा+शलाका] सखरसाला।
 शखस-ना० [अ० शखस] व्यक्ति; पुरुष।
 शङ्कनीय-वि० [सं०] शङ्का भएको; सन्देहास्पद।
 शकल-ना० [शकल] शकल।
 शङ्कर-ना० [सं०] १. शिव; महादेव। २. शङ्कराचार्य। (वि०) ३. कल्याण-कारी।
 शङ्कराचार्य-ना० [सं०] अद्वैतवादका प्रवर्तक एक प्रसिद्ध दार्शनिक संन्यासी। (यिनले बौद्ध धर्मको खण्डन गरी वैदिक धर्मको प्रचार गरे। यिनको समय ईसवी आठौँ शताब्दी हो।)
 शङ्का-ना० [सं०] १. कुनै अनिष्ट आइपर्ला कि भन्ने डर; आशङ्का। २. सन्देह; संशय। ३. दोधार; द्विविधा। ४. साहित्यमा एक सञ्चारी-भाव।
 शङ्का-जनक-वि० [सं०] शङ्का उत्पन्न गर्ने; संशय पैदा गर्ने।
 शङ्कालु-वि० [शङ्का+आलु] १. मनमा शङ्का लिने। २. शङ्का भएको; शङ्का-युक्त।
 शङ्का-शील-वि० [सं०] शङ्का गर्ने स्वभावको; शङ्कालु।
 शङ्कास्पद-वि० [सं०] शङ्का-युक्त; सन्देहास्पद।
 शङ्कित-वि० [सं०] शङ्का गरिएको; शङ्का-युक्त; सन्देहास्पद।
 शङ्की-वि० [सं०] शङ्का गर्ने स्वभावको; शङ्कालु।
 शङ्कु-ना० [सं०] १. कीलो; मेख। २. भाला। ३. धूप-घडीको केन्द्रमा रहने कीलो। ४. डँडाल्नु र पेट खैरो भई बाँकी शरीर सेतो हुने र झीना सीङ हुने एक जातको मृग। ५. माछाको जस्तो टाउको र ग्राहको जस्तो शरीर हुने भनी प्रसिद्ध एक जल-जन्तु। ६. खम्भा। ७. बाह्र अङ्गुलको नाप। ८. नाप्ने गज।
 शङ्कुला-ना० [सं०] १. सुपारी काट्ने एक किसिमको हतियार; सरौतो। २. एक प्रकारको छुरा।
 शङ्क्य-वि० [सं०] शङ्का गर्ने योग्य; शङ्कनीय।
 शङ्ख-ना० [सं०] १. समुद्रमा हुने, घूंगीका जातको ठूलो कीराको ढुङ्गाजस्तो साह्रो र सेतो खोल। (आयुर्वेदमा यसको भस्म औषधिका रूपमा प्रयोग हुन्छ। पूजा-आजामा यो बजाइन्छ।) २. खप्पर। ३. सय पद्मको सङ्ख्या। ४. कुबेरका नौ निधिमध्ये एक। (वि०) ५. सय पद्म।
 शङ्ख-पुष्पिका-ना० [सं०] शङ्ख-पुष्पी।
 शङ्ख-पुष्पी-ना० [सं०] सेतो अपराजिता; सिन्काउली। (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, स्मृति-कारक, बुद्धि-वर्द्धक र अग्नि-उद्दीपक मानिएको छ।)
 शङ्ख-विष-ना० [सं०] एक प्रकारको स्थावर विष; शङ्खिया।
 शङ्खिनी-ना० [सं०] १. घाँटीमा तीन रेखा हुने, लामा-लामा आँखा हुने अति सुन्दरी स्त्री; काम-शास्त्रअनुसार चार प्रकारका स्त्रीमध्ये एक। २. गुद-द्वारको नसो। ३. मुखको नसो।
 शङ्खिया-ना० [सं० शङ्ख-विष] शङ्खिया; शङ्ख-विष।
 शचि-ना० [सं०] इन्द्रकी पत्नी; इन्द्राणी।
 शची-ना० [सं०] शचि।

शता-ना० [सं०] १. सिंहको जगल्टा; केसर। २. घोडाको याल। ३. लामो कपाल; जटा। ४. वृक्षको जरा।
 शटुक-ना० [सं०] घिउ, चीनीमा फाएको चामलको पीठो; साठो।
 शठ-वि० [सं०] १. धूर्त; छली। २. स्वाँठ। (ना०) ३. मूर्ख व्यक्ति। ४. धोखेबाज मानिस। ५. साहित्यमा नकली प्रेम देखाउने नायक; पाँच प्रकारका नायकमध्ये एक। ६. फलाम। ७. केसर। ८. कुङ्कुम।
 शठता-ना० [सं०] शठ हुनाको भाव; मूर्खता; शाठ्य।
 शठत्व-ना० [सं०] शठता; शाठ्य।
 शठ-मति-वि० [सं०] १. दुष्ट विचार भएको; दुर्जन। २. स्वाँठ।
 शण-ना० [सं०] सनको बोट।
 शण-सूत्र-ना० [सं०] सन; पाट।
 शण्ड-ना० [सं०] १. मूर्ख व्यक्ति। २. नपुंसक।
 शण्ड-ना० [सं०] १. साँढे। २. बैल। ३. नपुंसक। ४. समूह।
 शण्ड-ना० [सं०] १. अन्तःपुरका स्त्रीहरूको रेख-देख गर्नाका निमित्त राखिएको व्यक्ति। २. नपुंसक। ३. साँढे। (वि०) ४. बहुलाहा; पागल।
 शत-ना० [सं०] १. सयको सङ्ख्या; १००-अङ्क। (वि०) २. एक सय। ३. असङ्ख्य; अनगिन्ती।
 शतक-वि० [सं०] १. सय सङ्ख्याको। (ना०) २. एकै किसिमका सय व्यक्ति, वस्तु वा श्लोकहरूको समुदाय। ३. शताब्दी; शती।
 शत-कुण्डी-ना० [सं०] सय वटा कुण्डमा एकै चोटि गरिने यज्ञ।
 शतघ्नी-ना० [सं०] पत्थरमा फलामका कीलाहरू गाडेर बनाइएको एक प्राचीन अस्त्र।
 शत-दल-ना० [सं०] १. कमल; पद्म। २. सय वटा पत्र हुने कमल। (वि०) ३. सय वटा पत्र हुने।
 शतधा-क्रि० यो० [सं०] १. सय किसिमले। २. सयौं पटक। (ना०) ३. सयौं टुक्रा।
 शत-पत्र-ना० [सं०] १. कमल; पद्म; शत-दल। २. मयूर। ३. सारस पक्षी। ४. लाहँचे। ५. सुगा। ६. मैना पक्षी।
 शत-पत्री-ना० [सं०] सय-पत्री।
 शत-पथ-ब्राह्मण-ना० [सं०] वेदको 'ब्राह्मण' नामक खण्ड।
 शत-पद-ना० [सं०] १. कनसुल्लो। २. खजूरो।
 शत-पदी-ना० [सं०] १. कनसुल्लो। २. खजूरो।
 शत-पर्वा-ना० [सं०] १. बाँस। २. सेतो द्वबो। ३. आश्विन शुक्ल पूर्णिमा।
 शत-पाद-ना० [सं०] शत-पद।
 शत-पौरक-ना० [सं०] पहेँलो, मोटो र आँखला नजीक-नजीक हुने एक जातको ऊखु।
 शतभिषा-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक।
 शतरञ्ज-ना० [सं०] शत+रञ्ज] सतरञ्जा।

शतरञ्जा-ना० [सं०] शत+रञ्ज+आ] सतरञ्जा।
 शतरञ्जी-ना० [सं०] शतरञ्जा+ई] सतरञ्जा।
 शत-रद्री-ना० [सं०] सय जना ब्राह्मणद्वारा एघार आवृत्ति-का हिसाबले रद्री पाठ गरिने शिवजीको अनुष्ठान।
 शतरूपा-ना० [सं०] १. ब्रह्माकी एक कन्या तथा पत्नी। २. स्वायम्भुव मनुकी माता। ३. विष्णु-पुराणअनुसार स्वायम्भुव मनुकी पत्नी।
 शत-वर्षिक-वि० [सं०] १. सय वर्षको। २. सय वर्षमा हुने।
 शत-वर्षिकी-वि० [सं०] १. सय वर्षमा हुने। २. सय वर्षसम्म चल्ने। (ना०) ३. सय वर्षमा हुने उत्सव।
 शतशः-क्रि० यो० [सं०] १. सयकडौं; सयौं। २. सयौं प्रकारले।
 शतांश-ना० [सं०] सय भागको एक भाग; सयौं भाग।
 शताब्द-ना० [सं०] शताब्दी।
 शताब्दी-ना० [सं०] सय वर्षको समय; सय सालको अवधि; शतक; शती।
 शतायु-वि० [सं०] सय वर्षको आयु भएको; सय वर्ष बाँच्ने।
 शतावधान-ना० [सं०] १. सय अथवा धेरै काम-कुरा एक-साथ सावधानीपूर्वक गर्न सक्ने व्यक्ति। २. एकसाथ गरिएका सय वा धेरै काम-कुरा।
 शतावधानी-ना० [सं०] शतावधान।
 शतावरी-ना० [सं०] सेता फूल, राता गोल फल, सूपका जस्ता पात हुने एक जातको लता; कुरिलो। (यो ठूलो र सानो—दुइ प्रकारको हुन्छ। आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा, अग्नि-वर्द्धक र पौष्टिक बताइएको छ।)
 शती-ना० [सं०] १. सय वटा वस्तुहरूको समुदाय। २. शय श्लोकहरूको समूह। ३. शताब्दी।
 शत्रु-ना० [सं०] ठूलो विरोध वा वैमनस्य भएको व्यक्ति; वैरी; दुश्मन।
 शत्रुञ्जय-वि० [सं०] १. शत्रुलाई जित्ने। (ना०) २. हात्ती।
 शत्रुता-ना० [सं०] वैर-भाव; दुश्मनी।
 शत्रुत्व-ना० [सं०] शत्रुता।
 शनास्त-ना० [फा०] शनास्त] जान्नु; चिन्नु।
 शनि-ना० [सं०] १. फलित-ज्योतिषअनुसार अशुभ र अनिष्ट-कारक मानिएको एक ग्रह; नव-ग्रहमध्ये एक; शनैश्चर। २. सप्ताहको अन्तिम दिन; शनैश्चर-वार। ३. शिव; महादेव।
 शनि-दृष्टि-ना० [सं०] शनैश्चरको जस्तो अमङ्गल-कारक दृष्टि; कुदृष्टि।
 शनि-प्रदोष-ना० [सं०] शनि-वारका दिन पक्षको त्रयोदशी पर्दा हुने प्रदोष।
 शनि-वार-ना० [सं०] सप्ताहको अन्तिम दिन; शुक्र-वार-पछिको दिन; शनैश्चर-वार।
 शनि-वासर-ना० [सं०] शनि-वार।

शनिश्चर-शब्दालङ्कार

- शनिश्चर-ना० [सं० शनैश्चर] शनैश्चर; शनि ।
 शनिश्चरे-वि० [शनिश्चर+ए] १. अमङ्गल-कारक; विच्छुकी । २. शनैश्चरको; शनैश्चर-सम्बन्धी ।
 शनैः-क्रि० यो० [सं०] १. विस्तारै; ढीलो चालले । २. अलि-अलि गरेर ।
 शनैः-शनैः-क्रि० यो० [सं०] १. विस्तारै-विस्तारै; मन्द गतिले । २. अलि-अलि गरेर; क्रमशः ।
 शनैश्चर-ना० [सं०] १. शनि ग्रह । २. शनि-वार । (वि०) ३. विस्तारै हिँड्ने; मन्द गतिले हिँड्ने ।
 शनैश्चर-वार-ना० [सं०] शनि-वार ।
 शन्तनु-वि० [सं०] १. सुन्दर शरीर हुने (व्यक्ति) । (ना०) २. भीष्मका पिता; चन्द्र-वंशमा जन्मेका एक राजा ।
 शपथ-ना० [सं०] १. कुनै काम वा कुरो गर्दछु वा गर्दिन भनी गर्ने प्रतिज्ञा । २. किरिया; कसम । ३. प्रण; प्रतिज्ञा; कबूल । ४. सराप; शाप ।
 शपथ-ग्रहण-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्दिन वा गर्दछु भनी नियमपूर्वक प्रतिज्ञा गर्ने काम; धर्म भाक्ने काम । २. किरिया हाल्ने काम ।
 शपथ-पत्र-ना० [सं०] शपथ गरेको कुरो लेखिएको पत्र; कबूलियतनामा ।
 शप्त-ना० [सं०] १. सराप दिइएको व्यक्ति; शाप-ग्रस्त व्यक्ति । (वि०) २. सरापिएको; शाप दिइएको । ३. गाली गरिएको; निन्दित ।
 शफर-ना० [सं०] सानो एक जातको टल्कने माछो; सफर ।
 शफरी-ना० [सं०] सानो एक जातको टल्कने माछो; सफरी ।
 शबर-ना० [सं०] १. एक प्राचीन जङ्गली जाति । २. शिव; शङ्कर । ३. हात । ४. जल ।
 शबल-वि० [सं०] १. अनेक रङ्गको; रङ्ग-विरङ्गी । २. अनेक भागमा बाँडिएको ।
 शब्द-ना० [सं०] १. ध्वनि; आवाज । (शब्द दुइ प्रकारका छन्-वर्णात्मक र ध्वन्यात्मक । मुखबाट निस्कने शब्द वर्णात्मक र वाजाहरूबाट उत्पन्न हुने शब्द ध्वन्यात्मक हुन् । वर्णात्मक शब्दका पनि दुइ भेद छन्-व्यक्त अर्थात् सार्थक र अव्यक्त अर्थात् निरर्थक ।) २. कुनै अर्थको बोध गराउने अक्षर वा अक्षरहरूको समूह; मुखबाट उच्चारण हुने वा लेखिने सार्थक वर्ण-समुदाय; पद; लवज । ३. आप्त-जनद्वारा दिइएको अर्त्ति; आप्त-वचन ।
 शब्द-कोश-ना० [सं०] कुनै भाषाका शब्दहरूको अकारादि क्रमले सङ्ग्रह गरी तिनीहरूको अर्थ, पर्याय आदि लेखिएको ग्रन्थ; अभिधान ।
 शब्द-कोष-ना० [सं०] शब्द-कोश ।
 शब्द-गत-वि० [सं०] शब्दमा रहेको ।
 शब्द-ग्रह-ना० [सं०] १. शब्द सुन्ने इन्द्रिय; कान । (वि०) २. शब्द ग्रहण गर्ने ।
 शब्द-चातुर्य-ना० [सं०] शब्दको प्रयोग गर्ने कला; चमत्कार-

पूर्ण ढङ्गले शब्दहरू बोल्ने वा लेख्ने निपुणता ।

शब्द-चित्र-ना० [सं०] १. यमक, अनुप्रास आदि शब्दालङ्कार । २. अक्षरहरूको रखाइबाट कुनै जीव वा वस्तुको चित्र तयार गर्ने साहित्यको एक रचना (खङ्ग, मुरज आदि बन्ध) । ३. वर्णनद्वारा कुनै व्यक्ति, वस्तु वा घटनाको प्रत्यक्ष रूप खडा गर्ने एक नवीन साहित्यिक शैली ।

शब्द-जाल-ना० [सं०] शब्दाडम्बर ।

शब्द-प्रमाण-ना० [सं०] कसैका कथनमा निर्भर रहेको प्रमाण ।

शब्द-ब्रह्म-ना० [सं०] १. वेद । २. ब्रह्म र जीवको ज्ञान; आध्यात्मिक ज्ञान । ३. शब्द-रूपमै विद्यमान ब्रह्म ।

शब्द-भेद-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार अर्थ, स्थिति, सम्बन्ध आदिको आधारमा गरिने शब्दहरूको विभाजन; पद-भेद । (शब्दहरूका आठ भेद मानिएका छन्-नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रिया-योगी, नाम-योगी, विस्मयादि-बोधक र संयोजक ।)

शब्द-भेदी-ना० [सं०] शब्द-वेधी ।

शब्द-योजना-ना० [सं०] १. कुनै वाक्य वा रचनामा उचित शब्द मिलाएर प्रयोग गर्ने काम । २. उपयुक्त ढङ्गले राखिएका शब्दहरूको क्रम ।

शब्द-विद्या-ना० [सं०] शब्द-शास्त्र; व्याकरण ।

शब्द-विरोध-ना० [सं०] केवल शब्दद्वारामात्र गरिएको विरोध ।

शब्द-वेधी-ना० [सं०] केवल सुनेको शब्दका भरमा आँखाले नदेखीकनै हतियारद्वारा लक्ष्य-भेद गर्ने व्यक्ति वा उपाय ।

शब्द-शक्ति-ना० [सं०] शब्दको विशेष अर्थ बुझाउने शक्ति । (यी तीन प्रकारका छन्-अभिधा, लक्षणा र व्यञ्जना ।)

शब्द-शास्त्र-ना० [सं०] व्याकरण ।

शब्द-श्लेष-ना० [सं०] दुइ वा धेरै चमत्कारपूर्ण अर्थमा कुनै ठाउँमा एउटै शब्द प्रयोग हुनु; श्लेषालङ्कारको एक भेद ।

शब्द-साधन-ना० [सं०] शब्दहरूको उपपत्ति, भेद, रूपान्तर आदि देखाउने व्याकरणको भाग ।

शब्दाक्षर-ना० [सं०] उँ; प्रणव ।

शब्दाडम्बर-ना० [सं०] साधारण कुरो व्यक्त गर्नलाई पनि कठिन शब्द र ठूला-ठूला वाक्यहरू प्रयोग गर्ने काम; शब्द-जाल ।

शब्दातीत-वि० [सं०] शब्दहरूद्वारा उल्लेख गर्न नसकिने; वर्णनातीत ।

शब्दानुशासन-ना० [सं०] व्याकरण ।

शब्दान्वय-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार वाक्यमा प्रयोग गरिएको कुनै शब्दको लिङ्ग, वचन, काल आदिको भेद छुट्ट्याउने र अरु शब्दसितको त्यसको सम्बन्ध देखाउने काम ।

शब्दायमान-वि० [सं०] शब्द फैलिरहेको; गुञ्जित; ध्वनित ।

शब्दार्थ-ना० [सं०] शब्दको सामान्य अर्थ; अभिधेयार्थ ।

शब्दालङ्कार-ना० [सं०] लेख वा रचनामा प्रयुक्त शब्द-

ह्रस्वाट नै चमत्कार वा माधुर्य उत्पन्न हुने अलङ्कार;
यमक, अनुप्रास आदि अलङ्कार ।

शब्दावली-ना० [सं०] १. कुनै विषय वा कार्यसित सम्बन्ध
भएका . शब्दहरूको सूची । २. कुनै वाक्यको रचना
आदिमा प्रयोग गरिएका शब्दहरूको क्रम ।

शब्दित-वि० [सं०] १. शब्द निस्केको; ध्वनित । २.
वाद्य आदि बजाइएको; वादित । ३. बोलाइएको;
आहूत ।

शब्देन्द्रिय-ना० [सं०] शब्द ग्रहण गर्ने इन्द्रिय; कान ।

शम-ना० [सं०] १. मानसिक आनन्द; शान्ति । २. मुक्ति;
मोक्ष । ३. अन्तःकरण र इन्द्रियहरूको संयम । ४.
शान्त-रसको स्थायी-भाव । ५. क्षमा । ६. तिरस्कार ।

शमन-ना० [सं०] १. बाधा, उपद्रव, विकार आदिको दमन
गर्ने काम; शान्ति । २. यमराज । ३. समाप्ति;
अवसान ।

शमनी-ना० [सं०] रात; रात्रि ।

शमशेर-ना० [फा०] १. तरवार । २. विशेषतः नेपालका
राणा-परिवारका व्यक्तिहरूले अपना नामका पछिल्लिर
लाउने एक पद ।

शमादान-ना० [फा०] मइन-बत्ती बालेर राखिने पात्र ।

शमित-वि० [सं०] १. शमन भएको; शान्त । २. दमन
गरिएको ।

शमी-ना० [सं०] १. मसिना पात हुने काँदादार एक जातको
वृक्ष । २. त्यसैको काठ । (यसका सानो र ठूलो-दुई भेद
छन् । विशेष गरी यसको अरणी बनाएर आगो पारिन्छ ।)

शम्पा-ना० [सं०] बिजुली ।

शम्बर-ना० [सं०] १. पानी; जल । २. बादल; मेघ ।
३. युद्ध; लडाईँ । ४. धन; सम्पत्ति । ५. प्रद्युम्नले
मारेको एक राक्षस । ६. जरायो मृग ।

शम्बरी-ना० [सं०] १. मूसाकानी लता; आखुपर्णी । २.
चटक गर्ने स्त्री; जादूगर्नी । ३. बोक्सी । ४. चटक; जादू ।

शम्बल-ना० [सं०] १. बाटामा खाइने खानेकुरो; सामल ।
२. समुद्रको तट । ३. ईर्ष्या; डाह ।

शम्बली-ना० [सं०] कुटुनी ।

शम्बु-ना० [सं०] घुंगी ।

शम्बुक-ना० [सं०] घुंगी ।

शम्बूक-ना० [सं०] १. घुंगी कीरो । २. शङ्ख । ३. हात्ती-
का सुँडको अगिल्लो भाग । ४. रामायण-प्रसिद्ध एक शूद्र
तपस्वी ।

शम्भ-ना० [सं०] १. प्रसन्न पुरुष । २. इन्द्रको वज्र ।

शम्भली-ना० [सं०] शम्बली; कुटुनी ।

शम्भु-ना० [सं०] १. शिव; महादेव । २. सिद्ध पुरुष ।

शय-ना० [सं०] १. ओछ्यान; शय्या । २. निद्रा । ३.
हात । ४. अजिङ्गर ।

शयन-ना० [सं०] १. निदाउनु; सुत्नु । २. पल्टनु; लेट्नु ।

३. बिछ्याउना; शय्या । ४. मैथुन ।

शयन-भारती-ना० [सं०] सुत्ने वेलामा गरिने देवताको
आरती ।

शयन-गृह-ना० [सं०] शयनागार ।

शयनागार-ना० [सं०] सुत्ने कोठा वा घर; शयन-गृह ।

शयनालय-ना० [सं०] शयनागार ।

शयनीय-वि० [सं०] सुत्न योग्य; शयन गर्न योग्य ।

शयनैकादशी-ना० [सं०] आषाढ शुक्ल एकादशी; हरिशयनी
एकादशी ।

शयानक-ना० [सं०] १. छेपारो । २. अजिङ्गर ।

शयालु-वि० [सं०] १. सुताहा; सुतुवा; निद्रा-शील ।
(ना०) २. अजिङ्गर । ३. स्याल । ४. कुरुर ।

शयित-वि० [सं०] १. निदाएको; सुतेको; निद्रित । २.
लेटेको; पल्टेको ।

शयिता-ना० [सं०] सुत्ने व्यक्ति ।

शय्या-ना० [सं०] १. बिछ्याउना; ओछ्यान । २. खाट;
पलङ्ग ।

शय्या-दान-ना० [सं०] खाट, बिछ्याउना, भाडाँ-वर्तन आदि र
खाद्य-सामग्रीसहितको दान ।

शर-ना० [सं०] १. बाण; तीर । २. बाण बनाउने एक
जातको बाँस । ३. कलम बनाउने एक जातको निगालो ।
४. दूध वा दहीको मलाई; तर । ५. पानी; जल ।
६. निगालाका टुप्पामा तीखो सुइरो वा लिसो हाली चरा
समात्ने वा मार्ने साधन । ७. हिंसा; वध । ८. चिता ।

शरच्चन्द्र-ना० [सं०] शरद् ऋतुको चन्द्रमा ।

शरच्चन्द्रिका-ना० [सं०] शरद् ऋतुका चन्द्रमाको किरण;
शरद् ऋतुमा लाग्ने जून ।

शरज्ज्योत्स्ना-ना० [सं०] शरच्चन्द्रिका ।

शरट-ना० [सं०] छेपारो ।

शरण-ना० [सं०] १. आश्रय; आधार । २. रक्षा । ३.
रक्षा हुने स्थान । ४. घर; गृह । ५. आफ्नो बचाउ वा
भलोका निमित्त कसैको आश्रय लिने काम । ६. पीछा;
अनुगमन । ७. रक्षक । ८. वध; हत्या ।

शरणागत-वि० [सं०] शरणमा आएको; आश्रयका निमित्त
आएको ।

शरणापन्न-वि० [सं०] शरणमा आएको; शरणागत ।

शरणार्थी-वि० [सं०] १. शरण चाहने; आश्रयको इच्छा
गर्ने । (ना०) २. कारण-वश आफ्नो देश वा जन्म-भूमि
छोडेर अरु देशमा आश्रय लिने व्यक्ति ।

शरणि-ना० [सं०] शरणी ।

शरणी-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग । २. पृथ्वी । ३.
पङ्क्ति; हरफ ।

शरण्य-वि० [सं०] १. शरणमा लिन योग्य; रक्षणीय ।
२. असहाय; अनाथ । ३. शरणमा लिने; रक्षक ।

शरत्-ना० [सं०] १. आश्विन र कार्तिक महीनामा पर्ने

शरत्काल-शर्म

एक ऋतु; छ ऋतुमध्ये एक । २. वर्ष; साल; वत्सर ।
 शरत्काल-ना० [सं०] आश्विन र कार्तिक महीना; शरत्
 ऋतुको समय ।
 शरद्-ना० [सं०] शरत् ।
 शरदा-ना० [सं०] शरद् ऋतु ।
 शर-पुष्पा-ना० [सं०] १. दुष्पोत्तिर फराकिलो भएका साना-
 साना पात हुने, प्याजी रङ्गका फूल फुल्ने, लामा-लामा
 कोसा फल्ने एक जातको सानो वोट । २. त्यसैको फल ।
 (यसका दुइ भेद छन् ।)
 शरबत-ना० [अ०] १. सक्खर वा चीनी र मरीच,
 सुकुमेल आदि मिलाएको पानी । २. चीनीमा पकाएको
 फल-फूल वा औषधिको अर्क । ३. फल-फूलका रसमा
 चीनी हाली पकाएको पेय पदार्थ ।
 शरभ-ना० [सं०] १. सिंहभन्दा पनि बलवान् मानिएको,
 पुराण-प्रसिद्ध, कल्पित, आठ-खुट्टे पशु । २. हात्तीको बच्चो ।
 ३. ऊँट । ४. सलह । ५. गाइने-कीरो ।
 शरम-ना० [फा० शर्म] १. लाज; लज्जा । २. आबरू ।
 इज्जत; प्रतिष्ठा । ३. हिचकिचाहट; सङ्कोच ।
 शरमनाक-वि० [फा० शर्मनाक] १. लज्जा-शील । २. लज्जा-
 जनक ।
 शरमाइनु-अ० क्रि० [शरम+आइ+नु] शरममा पर्नु;
 लज्जित हुनु; ('शरमाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 शरमाउनु-अ० क्रि० [शरम+आउ+नु] शरममा पर्नु;
 लज्जित हुनु ।
 शरमालु-वि० [शरम+आलु] लज्जा-शील; लज्जालु ।
 शरमाहट-ना० [शरम+आहट] शरमाउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 शरमिन्दा-ना० [फा०] १. लाज मानेको; लज्जित । २.
 लाज मान्ने; लज्जालु । ३. सङ्कोच मान्ने ।
 शरल-वि० [सं०] सरल ।
 शराटि-ना० [सं०] प्रायः जलाशयका नजीक रहने एक
 जातको पक्षी; हुट्टिचाउँ ।
 शराडि-ना० [सं०] शराटि ।
 शराति-ना० [सं०] शराटि ।
 शराब-ना० [अ०] जाँड, रक्सी आदि मादक पेय पदार्थ;
 मदिरा; मद्य ।
 शराबखाना-ना० [अ०] शराब बनाउने वा बेच्ने ठाउँ;
 भट्टी ।
 शराबी-वि० [शराब+ई] जाँड-रक्सीको अम्मली;
 जड्याहा; मद्यपी ।
 शरारत-ना० [अ०] १. दुष्टचाई; दुष्टता; दौर्जन्य । २.
 चञ्चलता-युक्त बदमाशी ।
 शरारि-ना० [सं०] १. हुट्टिचाउँ । २. पानी हाँस ।
 शरालि-ना० [सं०] हुट्टिचाउँ ।
 शराव-ना० [सं०] माटाको पाला; कपनी ।

शरासन-ना० [सं०] धनु; धनुष ।
 शरीक-वि० [अ०] १. कुन काममा साथ लाग्ने; सहयोगी ।
 २. मिलेको; सम्मिलित । (ना०) ३. सहयोगी व्यक्ति;
 साथी ।
 शरीफ-ना० [अ० शरीफ] भलादमी; सज्जन ।
 शरीर-ना० [सं०] १. हाड, मासु, रगत आदिले बनेको
 प्राणीको सम्पूर्ण अङ्गहरूको समुदाय; जीउ; काय; देह ।
 २. कुनै वस्तुका सबै अङ्ग-प्रत्यङ्ग भएको पार्थिव वा मूर्त
 रूप ।
 शरीर-ग्रहण-ना० [सं०] शरीर धारण गर्नु; जन्म लिनु ।
 शरीर-त्याग-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
 शरीर-पात-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
 शरीर-यात्रा-ना० [सं०] जीवन-निर्वाह गर्ने साधन; जीवन-
 वृत्ति ।
 शरीर-रक्षक-ना० [सं०] अङ्ग-रक्षक ।
 शरीर-विज्ञान-ना० [सं०] शरीर-शास्त्र ।
 शरीर-शास्त्र-ना० [सं०] शारीरिक अङ्गहरूको बनोट र
 तिनीहरूका विभिन्न कामहरूको विवेचना गरिएको शास्त्र;
 शरीर-विज्ञान ।
 शरीर-संस्कार-ना० [सं०] १. शरीरलाई शुद्ध र पवित्र
 पार्ने संस्कार; वेद-विहित षोडश-संस्कार । २. सौन्दर्यका
 निमित्त गरिन शरीरको सफाई, श्रृङ्गार आदि कार्य ।
 शरीरान्त-ना० [सं०] मृत्यु; मरण ।
 शरीरी-वि० [सं०] १. शरीर धारण गर्ने । २. जिउँदो;
 जीवित । ३. शरीर भएको । (ना०) ४. शरीर-धारी
 प्राणी; जीव । ५. आत्मा ।
 शर्कर-ना० [सं०] १. सक्खर; चीनी । २. बालुवाको कण ।
 ३. ढुङ्गाका साना-साना टुक्रा; कङ्कड़; गेगर ।
 शर्कर-कन्द-ना० [सं०] सक्खर-खण्ड ।
 शर्करा-ना० [सं०] १. सक्खर; चीनी । २. बालुवाको कण ।
 ३. गेगर; कङ्कड़ । ४. खण्ड; टुक्रो । ५. पत्थरी
 रोग ।
 शर्टहैन्ड-ना० [अ० शर्टहैन्ड] सङ्केत-लिपि ।
 शर्त-ना० [अ० शर्त] १. कुनै काम गर्नका निमित्त बन्धन
 वा नियन्त्रणका रूपमा कबूल गरिने काम वा कुरो । २.
 कुनै सन्धि वा सम्झौताको अङ्ग-भूत प्रतिज्ञा । ३. बाजी;
 होड ।
 शर्त-बन्दी-ना० [शर्त+बन्द+ई] कुनै कामका निमित्त कुनै
 किसिमको शर्त स्वीकार गर्ने वा गराउने काम ।
 शर्तिया-क्रि० यो० [शर्त+इया] १. बाजी थापेर । २.
 निश्चयपूर्वक; अवश्य नै ।
 शर्त्त-ना० [अ०] शर्त ।
 शर्त्तिया-क्रि० यो० [अ० शर्त्तियः] शर्तिया ।
 शर्बत-ना० [अ०] शरबत ।
 शर्म-ना० [फा०] १. शरम; लाज । २. इज्जत; आबरू ।

शर्म-ना० [सं०] १. सुख; आनन्द । २. मङ्गल; कल्याण ।
 ३. आशीर्वाद । ४. हर्ष । ५. घर । ६. आधार ।
 शर्माइनु-अ० क्रि० [फा० शर्म+आइ+नु] शरमाइनु;
 ('शर्माउनु'-को भा० क्रि०) ।
 शर्माउनु-अ० क्रि० [फा० शर्म+आउ+नु] शरमाउनु ।
 शर्मालु-वि० [फा० शर्म+आलु] शरमालु ।
 शर्माहट-ना० [फा० शर्म+आहट] शरमाहट ।
 शर्मनाक-वि० [फा०] शरमनाक ।
 शर्मा-ना० [सं०] १. ब्राह्मणहरूको नामका पछाडि लगाइने
 एक उपाधि; शर्म्मा । २. हर्ष; आनन्द । ३. आशीर्वाद ।
 ४. घर । ५. आधार ।
 शर्मिष्ठा-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध दानव-राज वृषपर्वाकी
 छोरी र चन्द्र-वंशी राजा ययातिकी रानी ।
 शर्म्मा-ना० [सं०] शर्मा ।
 शर्व-ना० [सं०] १. शिव । २. विष्णु ।
 शर्वर-ना० [सं०] १. अन्धकार । २. कामदेव ।
 शर्वरी-ना० [सं०] १. रात; रात्रि । २. सन्ध्या-काल ।
 ३. साठी संवत्सरमध्ये एक । ४. हलेदो । ५. स्त्री ।
 शर्वाणी-ना० [सं०] पार्वती; गौरी ।
 शलगम-ना० [फा० शलगम] गाजरजस्तो, तरकारी खाइने
 एक प्रसिद्ध कन्द; गान्टे-मूला; सलगम ।
 शलभ-ना० [सं०] १. गाइने-कीराजस्तो एक जातको कीरो;
 सलह । २. पुतली कीरो । ३. फट्याङ्गो ।
 शलवार-ना० [फा०] एक किसिमको खुकुलो सुरुवाल ।
 शलाका-ना० [सं०] १. धातु, काठ आदिको छेस्को; सिन्को ।
 २. बाण । ३. नली-हाडा । ४. बुरुश । ५. दुम्सी ।
 ६. पासा ।
 शल्क-ना० [सं०] १. बोक्रो; वल्कल । २. माछाको कट्ला ।
 ३. छाला । ४. भाग; अंश ।
 शल्कल-ना० [सं०] शल्क ।
 शल्मलि-ना० [सं०] शाल्मली वृक्ष ।
 शल्मली-ना० [सं०] शाल्मली वृक्ष ।
 शल्य-ना० [सं०] १. कीलो; सुइरो; झीर । २. काँढो;
 कण्टक । ३. छेस्को; शलाका । ४. बाण; तीर । ५.
 भाला । ६. चिर-फार गर्ने औजार । ७. दुर्वचन; गाली ।
 ८. हाड; अस्थि । ९. महाभारत-प्रसिद्ध, मद्र देशका एक
 राजा ।
 शल्यक-ना० [सं०] १. दुम्सी । २. भाला । ३. सुइरो ।
 शल्य-कर्म-ना० [सं०] शल्य-क्रिया ।
 शल्य-कर्मी-ना० [सं०] चिर-फारको काम गर्ने चिकित्सक ।
 शल्य-कार-ना० [सं०] शल्य-कर्मी ।
 शल्य-क्रिया-ना० [सं०] चिर-फारद्वारा उपचार गर्ने काम;
 शल्य-चिकित्सा ।
 शल्य-चिकित्सक-ना० [सं०] चिर-फारको काम गर्ने चिकित्सक;
 शल्य-कर्म गर्ने व्यक्ति ।

शल्य-चिकित्सा-ना० [सं०] चिर-फारद्वारा गरिने उपचार;
 शल्य-कर्म ।
 शल्य-विज्ञान-ना० [सं०] शल्य-शास्त्र ।
 शल्य-विद्या-ना० [सं०] चिर-फारद्वारा उपचार गर्ने विद्या ।
 शल्य-शास्त्र-ना० [सं०] शरीरमा भएका घाउ, खटिरा वा
 दूषित अङ्गको चिकित्साका निमित्त चिर-फार गर्ने शास्त्र;
 शल्य-चिकित्सा-सम्बन्धी क्रियाहरूको विवेचना गरिएको
 शास्त्र; शल्य-विज्ञान ।
 शल्योपचार-ना० [सं०] चिर-फारद्वारा गरिने उपचार;
 शल्य-चिकित्सा ।
 शल्योपचारिक-वि० [सं०] १. चिर-फारद्वारा उपचार गर्ने ।
 २. शल्योपचार-सम्बन्धी ।
 शल्योपचारी-ना० [सं०] चिर-फारद्वारा उपचार गर्ने व्यक्ति;
 शल्य-चिकित्सक ।
 शल्ल-ना० [सं०] १. बोक्रो; वल्कल । २. छाला; चर्म ।
 ३. भ्यागुतो ।
 शल्लक-ना० [सं०] सालक जन्तु ।
 शव-ना० [सं०] १. मृत शरीर; लाश । २. पानी; जल ।
 शव-कर्म-ना० [सं०] मुर्दा पोल्न, गाड्ने आदि काम ।
 शवता-ना० [सं०] मुर्दा हुनाको भाव; निष्प्राण हुनाको
 भाव; निश्चेष्टता ।
 शव-परीक्षा-ना० [सं०] मृत्युको कारण पत्ता लगाउनाका
 निमित्त लाश जाँच्ने काम ।
 शव-यात्रा-ना० [सं०] जलाउने, गाड्ने आदि अन्तिम
 संस्कारका निमित्त मुर्दा मसानमा लग्ने काम; मलाम ।
 शव-यात्री-ना० [सं०] शव-यात्रामा सम्मिलित भएर जाने
 व्यक्ति; मलामी ।
 शव-यान-ना० [सं०] मुर्दा लैजाने खट; टाँड; अर्थी ।
 शवर-ना० [सं०] शबर ।
 शवल-ना० [सं०] शबल ।
 शवाच्छादन-ना० [सं०] कात्रो ।
 शश-ना० [सं०] १. खरायो; चौघडा । २. काम-शास्त्र-
 अनुसार मीठो र सत्य बोल्न, सुशील, गुण-ग्राही व्यक्ति;
 चार प्रकारका पुरुषमध्ये एक ।
 शशक-ना० [सं०] खरायो; चौघडा; शश ।
 शशधर-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 शश-शृङ्ग-ना० [सं०] खरायोको सीङ्गजस्तै कुनै असम्भव
 कुरो; हुन नसक्ने कुरो; पत्यार नपर्ने कुरो ।
 शशाङ्क-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 शशान्दुली-ना० [सं०] गोलभिँडा ।
 शशिधर-ना० [सं०] शिव ।
 शशि-मुख-ना० [सं०] चन्द्रमाजस्तो सुन्दर मुख भएको
 व्यक्ति; अति सुन्दर व्यक्ति ।
 शशि-मुखी-ना० [सं०] चन्द्रमाजस्तो सुन्दर मुख भएकी स्त्री;
 अति सुन्दरी स्त्री ।

शशिवदना-शकुन्तल

शशिवदना-ना० [सं०] १. शशिवमुखी । २. प्रत्येक चरणमा नगण र यगण हुने चार चरणको एक छन्द ।
 शशिवेखर-ना० [सं०] शिव; महादेव ।
 शशी-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 शशीपाचक-ना० [सं०] शशी+पाचक एक प्रकारको आयुर्वेदीय, स्वादिष्ट पाचक औषधि ।
 शश्वत्-क्रि० यो० [सं०] फेरि-फेरि; पुनः-पुनः; बार-बार ।
 शङ्कुली-ना० [सं०] १. कानको प्वाल । २. एक प्रकारको मिठाई; सेल ।
 शष्प-ना० [सं०] १. नयाँ घाँस; कलिलो तृण । २. प्रतिभा वा बुद्धिको क्षय । ३. लिङ्ग, भग आदि गुप्तेन्द्रियका रौं ।
 शसन-ना० [सं०] १. यज्ञमा गरिने पशु-बलि । २. हत्या; हिंसा ।
 शङ्कुली-ना० [सं०] शङ्कुली ।
 शस्त-ना० [सं०] १. कल्याण; मङ्गल । २. सुख । ३. उत्तमता । (वि०) ४. बाण हान्दा आँलामा लाउने छालाको साधन; अङ्गुलि-त्राण । ५. कल्याण-कारी । ६. प्रशंसित । ७. उत्तम ।
 शस्ति-ना० [सं०] १. तारीफ; प्रशंसा । २. स्तुति; स्तोत्र ।
 शस्त्र-ना० [सं०] १. हातमा लिएर काट-मार गर्ने साधन; हतियार । २. औजार; चिर-फार गर्ने उपकरण । ३. कुनै काम सिद्ध गर्ने उपाय; युक्ति ।
 शस्त्रक-ना० [सं०] १. इस्पात । २. फलाम ।
 शस्त्रकर्म-ना० [सं०] चिर-फारको काम; शल्य-कर्म ।
 शस्त्रकोष-ना० [सं०] शस्त्रको खोल; म्यान, दाप आदि ।
 शस्त्रक्रिया-ना० [सं०] शल्य-क्रिया ।
 शस्त्रगृह-ना० [सं०] हात-हतियारहरू राख्ने ठाउँ वा घर; सिलखाना; शस्त्रागार ।
 शस्त्रचिकित्सक-ना० [सं०] शल्य-चिकित्सक ।
 शस्त्रचिकित्सा-ना० [सं०] शल्य-चिकित्सा ।
 शस्त्रजीवी-ना० [सं०] १. शस्त्रद्वारा जीविका गर्ने व्यक्ति; सैनिक । (वि०) २. शस्त्र चलाएर जीविका गर्ने ।
 शस्त्रधर-वि० [सं०] शस्त्र-धारी ।
 शस्त्रधारी-वि० [सं०] १. हतियार धारण गरेको; सशस्त्र । (ना०) २. सैनिक; योद्धा ।
 शस्त्रन्यास-ना० [सं०] कुनै शस्त्र हातमा नलिने व्रत वा प्रतिज्ञा; शस्त्रको त्याग ।
 शस्त्रविद्या-ना० [सं०] १. हात-हतियार चलाउने विद्या । २. धनुर्वेद ।
 शस्त्रवृत्ति-ना० [सं०] शस्त्र चलाएर जीविका गर्ने व्यक्ति; शस्त्र-जीवी; सैनिक ।
 शस्त्रशाला-ना० [सं०] शस्त्र-गृह ।
 शस्त्रशास्त्र-ना० [सं०] शस्त्र-विद्या ।
 शस्त्रागार-ना० [सं०] शस्त्र-गृह ।
 शस्त्राजीव-ना० [सं०] शस्त्र-जीवी ।

शस्त्रास्त्र-ना० [सं०] हातमा लिएर एवम् फ्याँकेर प्रहार गर्ने हतियारहरू; शस्त्र र अस्त्र ।
 शस्त्री-वि० [सं०] १. शस्त्र धारण गरेको; हतियार भिरेको । (ना०) २. सैनिक; योद्धा । ३. सानो-तिनो शस्त्र ।
 शस्त्रोपजीवी-ना० [सं०] शस्त्र-जीवी ।
 शस्प-ना० [सं०] शष्प ।
 शस्य-ना० [सं०] १. नयाँ उम्रेको घाँस । २. अन्न; अनाज; धान्य । ३. बाली; फसल । ४. खेती-पाती । ५. बोट-बिरुवा । (वि०) ६. प्रशंसनीय ।
 शस्यागार-ना० [सं०] अनाजहरू राख्ने ठाउँ वा घर; धान-गोदाम ।
 शह-ना० [फा०] १. बादशाह । २. बुद्धि-चालका खेलमा त्यसको बादशाहलाई घात पर्ने अवस्था ।
 शहनाई-ना० [फा०] सनाई ।
 शहर-ना० [फा०] मानिसहरूको ठूलो बस्ती, ठूलूला सडक र बजारहरू भएको ठाउँ; नगर; पुर ।
 शहर-ना० [सं० शफर] टल्कने सानो जातको माछो ।
 शहरिनी-ना० [शहर+इनी] शहरमा बस्ने स्त्री; शहरिया स्त्री ।
 शहरिया-वि० [शहर+इया] १. शहरको; नगर-सम्बन्धी । (ना०) २. शहर-निवासी व्यक्ति; नागरिक ।
 शहरी-वि० [फा०] शहरिया ।
 शहीद-ना० [अ०] धर्म, देश वा लोकको हितका निमित्त प्राण-त्याग गर्ने व्यक्ति ।
 शाक-ना० [सं०] १. तरकारी बनाएर खाइने पात, फूल, फल, डाँठ, कन्द आदि; साग । २. तरकारी । ३. प्रसिद्ध सात द्वीपमध्ये एक । ४. सगवन वृक्ष । ५. पराक्रम । ६. शक-संवत् ।
 शाकद्वीप-ना० [सं०] पुराणअनुसार पृथ्वीका सात द्वीपमध्ये एक ।
 शाकाहार-ना० [सं०] साग-पात, फल, फूल, अन्न आदिमात्र खाने काम; निरामिष भोजन ।
 शाकाहारी-वि० [सं०] साग-पात, फल, फूल, अन्न आदि मात्र खाने; शाकाहार गर्ने; मासु-माछा नखाने ।
 शाकिनी-ना० [सं०] १. साग-पात लाउने वा लाएको जमीन । २. दुर्गाकी एक अनुचरी । ३. बोक्सी; डाइनी ।
 शाकुन-वि० [सं०] १. पक्षी-सम्बन्धी । २. शकुन वा लक्षण-सम्बन्धी; सगुनको । ३. खेलौना-सम्बन्धी ।
 शाकुनिक-ना० [सं०] १. चराहरू पक्रने वा मार्ने पेशा भएको व्यक्ति । २. ग्रह-गतिको शुभाशुभ फल बताउने व्यक्ति; शकुनज्ञ ।
 शाकुन्तल-वि० [सं०] १. शकुन्तला-सम्बन्धी । (ना०) २. दुष्यन्त र शकुन्तलाको कथा वर्णन गरिएको, कालिदास-विरचित एक प्रसिद्ध संस्कृत नाटक (अभिज्ञान-शाकुन्तल) । ३. शकुन्तलाका पुत्र राजा भरत ।

शाकुन्तिक-ना० [सं०] चरा-चुरुङ्गी मानें वा पक्रने पेशा भएको व्यक्ति; चराको शिकारी।
 शाके-वि० [सं० शक+ए] १. शक-सम्बन्धी; शालिवाहनको। (ना०) २. शालिवाहनले चलाएको संवत्; शक-संवत्।
 शाक्त-वि० [सं०] १. शक्ति-सम्बन्धी। (ना०) २. शक्तिको उपासना गर्ने व्यक्ति; काली, दुर्गा आदि देवीहरूको उपासक। (यिनका दुइ भेद छन्-दक्षिणाचार र वामाचार।)
 शाक्तागम-ना० [सं०] शाक्त तन्त्र।
 शाक्तिक-वि० [सं०] १. शक्ति-सम्बन्धी। (ना०) २. शक्तिको उपासक; शाक्त। ३. भाला धारण गर्ने व्यक्ति।
 शाक्तीक-ना० [सं०] भाला धारण गर्ने व्यक्ति।
 शाक्तेय-ना० [सं०] शक्तिको उपासक; शाक्त।
 शाक्त्य-ना० [सं०] शाक्त।
 शाक्य-ना० [सं०] १. एक प्राचीन कुल वा वंश। (यसै वंशमा गौतम बुद्धको जन्म भएको थियो।) २. बुद्ध देव। ३. बौद्ध भिक्षु। ४. बौद्ध धर्मावलम्बी एक नेवार-वर्ग; बाँडा।
 शाक्य-भिक्षु-ना० [सं०] १. बौद्ध संन्यासी। २. बौद्ध धर्मावलम्बी एक वर्ग; बाँडा।
 शाक्य-भिक्षुक-ना० [सं०] शाक्य-भिक्षु।
 शाक्य-मुनि-ना० [सं०] बुद्ध देव।
 शाक्य-सिंह-ना० [सं०] बुद्ध देव।
 शाखा-ना० [सं०] १. रूखको प्रकाण्डबाट निस्केको सानो अङ्ग; हाँगो। २. कुनै मूल वस्तुबाट निस्केको अवयव; अङ्ग। ३. कुनै संस्थाका अन्तर्गत रहेको सानो गठन वा विभाग। ४. हात। ५. ग्रन्थको परिच्छेद; अध्याय। ६. कुनै दर्शन, शास्त्र आदिको भेद; सम्प्रदाय। ७. वेदका संहिताहरूको पाठ र क्रमको भेद। ८. कुनै विषय वा सिद्धान्तसित सम्बन्ध राख्ने एकै विचारका मानिसहरूको वर्ग; सम्प्रदाय। ९. वेदको एक विभाग (माध्यन्दिनीय, तैत्तिरीय आदि)।
 शाखा-भूग-ना० [सं०] बाँदर; वानर।
 शाखी-वि० [सं०] १. शाखा भएको; हाँगा भएको। (ना०) २. रूख; वृक्ष। ३. वेद। ४. वेदका कुनै शाखाको अनुयायी।
 शाखोच्चार-ना० [सं०] विवाहको पाणि-ग्रहणका समयमा दुलहा र दुलही-पक्षका पुरोहितहरूले अपना-अपना यजमानका वंशको गोत्र, प्रवर, नाम आदि उच्चारण गर्ने काम।
 शाखोच्चारण-ना० [सं०] शाखोच्चार।
 शाखोट-ना० [सं०] सहोडा।
 शागिर्द-ना० [फा०] १. शिष्य; चेलो। २. अनुचर; अनुयायी।
 शागिर्द-पेशा-ना० [फा० शागिर्द+पेशा (अ०)] नोकर-चाकरहरू बस्ने घर।
 शागिर्दो-ना० [फा०] १. शिष्यत्व। २. सेवा।
 शङ्कर-वि० [सं०] १. शङ्कर-सम्बन्धी। २. शङ्कराचार्य-

सम्बन्धी। (ना०) ३. शङ्कराचार्यको मत।
 शाट-ना० [सं०] १. लुगा; वस्त्र। २. कपडाको टुक्रो।
 शाटक-ना० [सं०] १. वस्त्र। २. नाटकको एक भेद।
 शाटिका-ना० [सं०] १. सारी। २. वस्त्र।
 शाटी-ना० [सं०] १. सारी; फरिया। २. लुगा-फाटो; वस्त्र।
 शाठ्य-ना० [सं०] शठ हुनाको भाव; मूर्खता।
 शाण-ना० [सं०] हतियारहरू उध्याउने चक्राकार पत्थर; साँध।
 शाणित-वि० [सं०] साँध लगाइएको; धार लगाइएको।
 शाणोपल-ना० [सं०] हतियार उध्याउने ढुङ्गो; साँध।
 शात-वि० [सं०] १. धारिलो पारेको; साँध लाएको। २. दुर्बल; कमजोर। ३. चम्किलो; दीप्त। ४. सुन्दर।
 शातकुम्भ-ना० [सं०] १. सुन; सुवर्ण। २. धतूरो। ३. करवीर। ४. कोइरालो वृक्ष।
 शातन-ना० [सं०] १. धार लाउनु; धारिलो पार्नु; उध्याउनु। २. खस्नु; गिर्नु। ३. नाश हुनु।
 शातपत्रक-ना० [सं०] जून, चन्द्रमाको प्रकाश।
 शातवाहन-ना० [सं०] शालिवाहन।
 शात्रव-वि० [सं०] १. शत्रु-सम्बन्धी। (ना०) २. शत्रुता; दुश्मनी।
 शाद-ना० [सं०] १. नयाँ हरियो घाँस; कमलो घाँस। २. हिलो।
 शाद्वल-वि० [सं०] १. नयाँ घाँस पलाएको; कमलो घाँस उम्रेको (भूमि)। (ना०) २. घाँस उम्रेको जमीन; चउर। ३. गोचर-भूमि; गाई-भैँसी चराउने ठाउँ। ४. मरु-भूमिका बीचमा कतै-कतै जल निस्की वनस्पति उम्रेको ठाउँ।
 शान-ना० [सं०] १. हतियार उध्याउने ढुङ्गाको चक्का; साँध; सान। २. कसी।
 शान-ना० [अ०] १. गौरव; बड़प्पन। २. इज्जत; प्रतिष्ठा। ३. चकचकी; दबदबा। ४. शक्ति; ताकत। ५. शेखी; घमण्ड। ६. ठस्सा; रवाफ। ७. भव्यता; विशालता। ८. रत्नमा रहेको पानी; चमक; आभा।
 शानदार-वि० [शान+दार] १. शान भएको; गौरव-शाली। २. भड्किलो; भव्य। ३. राम्रो; सुन्दर। ४. प्रभाव-शाली।
 शान-शौकत-ना० [अ०] १. ठाँट-बाँट; तड्क-भड्क। २. सजावट।
 शान्त-वि० [सं०] १. मनमा कुनै किसिमको रीस, राग, द्वेष, चिन्ता, क्षोभ, दुःख आदि मनोविकार नभएको; शान्ति-युक्त। २. शिष्ट वा सौम्य प्रकृतिको; विनम्र। ३. धैर्य-युक्त; धीर। ४. मनका दुष्ट विकारहरू नष्ट भइसकेको; विरागी। ५. इन्द्रियहरूलाई वशमा गरेको; जितेन्द्रिय। ६. उत्साह, तत्परता आदि नभएको; सुस्त; शिथिल। ७. वेग, गति, क्रिया आदि नभएको;

शान्त-मना-शाम्भवी

निश्चल । ८. कुनै उपद्रव, आन्दोलन, झगडा आदि नभएको; सबै किसिमका विघ्न-बाधाले रहित । ९. चूप; मौन । १०. निश्शब्द; निस्तब्ध । ११. सुनसान; निर्जन । १२. भोक, तिर्खा आदि भेटिएको; तृप्त । १३. निभेको; शमन भएको । १४. मरेको; मृत । (ना०) १५. काव्यका नव-रसमध्ये एक; शान्त-रस ।

शान्त-मना-वि० [सं०] शान्त मन भएको; विनम्र वा स्थिर चित्त भएको ।

शान्त-रस-ना० [सं०] संसारको दुःख, असारता आदिको ज्ञान अथवा परमात्माको स्वरूप आलम्बन, र निर्वेद स्थायी-भाव हुने एक रस; काव्यका नव-रसमध्ये एक ।

शान्ति-ना० [सं०] १. रीस, द्वेष, हर्ष, प्रेम, चिन्ता, क्षोभ आदि मनको कुनै उद्वेग नभएको मानसिक अवस्था; शान्त स्थिति । २. विद्रोह, विरोध, कलह, युद्ध आदि नभएको अवस्था । ३. खलबली, हो-हल्ला आदिको अभाव; निःशब्दता । ४. ताप, शीत, वर्षा, श्रम आदिको शमन । ५. भोक, प्यास आदिको तृप्ति । ६. ग्रहहरूका बाधा, अशुभ फल आदि निवृत्त गर्ने धार्मिक कृत्य; शान्ति-स्वस्ति । ७. आराम; चैन; सुख । ८. शिष्टता; सौम्यता । ९. सान्त्वना; आश्वासन । १०. दोषको निवारण । ११. सांसारिक विषयहरूदेखिको विरक्ति; वैराग्य । १२. मृत्यु; मरण ।

शान्तिक-वि० [सं०] १. शान्ति-सम्बन्धी । २. शान्ति गर्ने; शान्ति-कर । (ना०) ३. शान्ति-कर्म; शान्ति-स्वस्ति ।

शान्ति-कर-वि० [सं०] शान्ति गर्ने; शान्ति-कारी ।

शान्ति-कर्म-ना० [सं०] खराब ग्रहहरूबाट हुने अमङ्गल, विपद् आदिको निवारणका लागि गरिने पूजा, पाठ, यज्ञ आदि कर्म; शान्ति-स्वस्ति; शान्तिक ।

शान्ति-कारी-वि० [सं०] शान्ति-कर ।

शान्ति-कार्य-ना० [सं०] शान्ति-कर्म ।

शान्ति-दायक-वि० [सं०] शान्ति दिने; शान्ति-प्रद ।

शान्ति-प्रद-वि० [सं०] शान्ति दिने; आनन्द-दायी ।

शान्ति-प्रिय-वि० [सं०] शान्ति चाहने; शान्तिको इच्छुक ।

शान्ति-भङ्ग-ना० [सं०] १. जन-साधारणमा भएको शान्ति, सुख र स्वस्थतामा बाधा हुनु; उपद्रव, विद्रोह आदि हुनु । २. शान्तिमा बाधा उपस्थित हुनु ।

शान्तिमय-वि० [सं०] १. सर्वत्र शान्ति भएको; शान्ति-युक्त । २. विघ्न, बाधा, उपद्रव आदिले रहित; शान्तिपूर्ण ।

शान्तिवाद-ना० [सं०] जन-साधारणमा सर्वत्र शान्ति स्थापना हुनुपर्दछ र संसारमा युद्ध, कलह आदिको अन्त हुनुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त ।

शान्तिवादी-वि० [सं०] शान्तिवादको अनुयायी; शान्ति-वादमा विश्वास राख्ने ।

शान्ति-सन्धि-ना० [सं०] १. शान्ति र मित्रता स्थापना गर्न युद्ध गर्ने देशहरूले आपस्तमा गर्ने सन्धि । २. परस्परमा

युद्ध नगरी शान्तिपूर्वक बस्नको निमित्त राष्ट्रहरूमा हुने सन्धि ।

शान्ति-स्वस्ति-ना० [सं०] अनिष्ट वा ग्रह-गोचरको दोष हटाउनाका निमित्त गरिने पूजा, जप, पाठ आदि ।

शाप-ना० [सं०] १. कसैको अनिष्ट होस् भनी बोलेको वचन; सराप; श्राप । २. धिक्कार; भर्त्सना ।

शापित-वि० [सं०] सरापिएको; शाप दिइएको; अभिशाप्त ।

शापोत्सर्ग-ना० [सं०] सरापने काम; शाप दिने काम ।

शाफा-ना० [अ० शाफः] १. औषध मिसाई घाउ-खटिरामा घुसाने सुत्लो । २. दिसा गराउन गुद-द्वारमा घुसाने साबुन वा औषधको लाम्चो खण्ड ।

शाबर-वि० [सं०] १. शबर-सम्बन्धी; शबर जातिको । (ना०) २. अन्धकार । ३. दुःख; पीडा । ४. दुष्ट मनुष्य । ५. कपटी मानिस ।

शाबाश-अव्य० [फा०] कसैले उत्तम काम गर्दा भनिने प्रसन्नता-सूचक शब्द; वाह-वाह ।

शाबाशी-ना० [फा०] कसैले उत्तम काम गर्दा हर्ष वा प्रसन्नता व्यक्त गर्ने क्रिया वा भाव ।

शाब्द-वि० [सं०] १. शब्द-सम्बन्धी । २. शब्दमा आश्रित ।

शाब्द-व्यञ्जना-ना० [सं०] शाब्दी-व्यञ्जना ।

शाब्दिक-वि० [सं०] १. शब्द-सम्बन्धी; शाब्द । २. शब्दद्वारा भनिएको वा व्यक्त भएको ।

शाब्दी-वि० [सं०] १. शब्द-सम्बन्धी; शाब्दिक । (ना०) २. सरस्वती ।

शाब्दी-व्यञ्जना-ना० [सं०] वाक्यमा प्रयुक्त शब्दमा मात्र सीमित रहेको व्यञ्जना (पर्याय-वाची शब्द प्रयोग गर्दा त्यो अर्थ व्यञ्जित नहुने) ।

शामत-ना० [अ०] १. दुर्भाग्य । २. विपत्ति । ३. दुर्दशा ।

शामियाना-ना० [फा०] ठूलो र चारैतिर खुला हुने एक किसिमको पाल; समेना ।

शामिल-वि० [अ०] १. भेला भएको; एकत्रित; सामेल । २. उपस्थिति; हाजिर ।

शामील-ना० [सं०] भस्म; खरानी ।

शामीली-ना० [सं०] १. यज्ञ गर्ने सुरो । २. माला ।

शामेल-ना० [अ० शामिल] सामेल ।

शामेली-ना० [शामेल+ई] शामेल हुने काम; उपस्थिति ।

शाम्ब-ना० [सं०] कृष्ण र जाम्बवतीका छोरा ।

शाम्बदिक-ना० [सं०] चटकी; जादूगर ।

शाम्बरिक-ना० [सं०] इन्द्र-जाल गर्ने व्यक्ति; जादूगर ।

शाम्बरी-ना० [सं०] १. इन्द्र-जाल; जादू । २. इन्द्र-जाल गर्ने स्त्री; जादूगर्नी ।

शाम्भव-वि० [सं०] १. शम्भु-सम्बन्धी । (ना०) २. शिवको भक्त ।

शाम्भवी-ना० [सं०] १. पार्वती; दुर्गा । २. नीलो भावको रङ्ग हुने दूवो ।

शायक-ना० [सं०] १. बाण; शर। २. तरवार; खड्ग।
 शायद-क्रि० यो० [फा०] कदाचित्; सम्भवतः।
 शायर-ना० [फा० सायः] कुनै ठाउँ बानीका लागि ठड्याउन हुने गरी बनाइएको मोटो कपडाको बार वा पर्दा।
 शायर-ना० [अ० शहर] उर्दू, अरबी, फारसी आदि भाषामा कविता लेख्ने व्यक्ति।
 शायरा-ना० [अ० शायर] स्त्री शायर।
 शायरी-ना० [शायर+ई] १. शायरको काम वा पेशा। २. उर्दू, अरबी, फारसी आदिमा लेखिएको कविता वा कविता-पाठ।
 शायी-वि० [सं०] १. निदाउने; सुत्ने। २. पल्टने; लेट्ने।
 शारङ्ग-ना० [सं०] सारङ्ग।
 शारङ्गी-ना० [सं०] सारङ्गी।
 शारद-वि० [सं०] १. शरत्कालमा उत्पन्न भएको। २. शरद्-सम्बन्धी; शारदीय।
 शारदा-ना० [सं०] १. विद्याकी अधिष्ठात्री देवी; सरस्वती। २. एक प्रकारको वीणा।
 शारदिक-वि० [सं०] १. शरत्कालमा उत्पन्न हुने (रोग)। २. शरद् ऋतुमा गरिने (श्राद्ध)।
 शारदी-वि० [सं०] १. शरत्काल-सम्बन्धी। (ना०) २. कार्तिक शुक्ल पूर्णिमा; शरत्कालको पूर्णिमा।
 शारदीय-वि० [सं०] शरद् ऋतु-सम्बन्धी; शरद्-कालको।
 शारदीय-नव-रात्र-ना० [सं०] आश्विन महीनाको शुक्ल-पक्षमा हुने नव-रात्र।
 शारि-ना० [सं०] १. पासा, पच्चीस आदिका थर्कीमा चालिने गोटी। २. मैना; शारिका। ३. कपट; छल।
 शारिका-ना० [सं०] १. मैना पक्षी। २. सारौँ चरो। ३. सारङ्गी, बेल्ला आदि बाजा बजाउने धनुका आकारको साधन; गजो। ४. पासा, पच्चीस आदि खेलका थर्कीमा चाल्ने गोटी।
 शारी-ना० [सं०] १. कुश। २. मैना पक्षी।
 शारीर-वि० [सं०] १. शरीर-सम्बन्धी; शारीरिक। २. शरीरबाट उत्पन्न भएको; देहज। ३. शरीर-धारी; मूर्तिमान्। (ना०) ४. जीवात्मा। ५. साँढे; वृष।
 शारीरक-वि० [सं०] १. शरीर-सम्बन्धी; शारीरिक। (ना०) २. शरीर-धारी जीवात्मा।
 शारीर-तत्त्व-ना० [सं०] शारीर-शास्त्र।
 शारीर-विज्ञान-ना० [सं०] शारीर-शास्त्र।
 शारीर-विद्या-ना० [सं०] शारीर-शास्त्र।
 शारीर-शास्त्र-ना० [सं०] १. शारीरिक तत्त्वहरू, शरीरका अवयवहरू, शरीरको रचना, त्यसका बाह्य र आभ्यन्तरिक क्रिया आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र। २. शरीरमा रहने जीवको उत्पत्ति, वृद्धि आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र।
 शारीरिक-वि० [सं०] १. शरीर-सम्बन्धी; कायिक; शारीरिक।

२. शरीरबाट उत्पन्न; देहज। (ना०) ३. जीवात्मा।
 शार्क-ना० [अं०] एक जातको ठूलो समुद्री माछो। (यसको तेल औषधिको रूपमा प्रयोग हुन्छ। शार्कका अनेक जाति छन्।)
 शार्कर-वि० [सं०] १. सक्कर-सम्बन्धी। (ना०) २. गेगर भएको जमीन; ढुङ्गेन जग्गा। ३. दूधको फीज।
 शार्ङ्ग-वि० [सं०] १. सीङ-सम्बन्धी। २. धनुर्धारी। (ना०) ३. विष्णुको धनु।
 शार्ङ्गधर-ना० [सं०] १. विष्णु। २. अदुवा। ३. वैद्यक ग्रन्थका रचयिता एक प्रसिद्ध वैद्य। (तिनको संहिता प्रसिद्ध छ।)
 शार्ङ्गधारी-ना० [सं०] विष्णु।
 शार्दूल-ना० [सं०] १. बाघ; व्याघ्र। २. सिंह। ३. चितुवा। ४. राक्षस। ५. सरभ। (वि०) ६. सर्व-श्रेष्ठ; सर्वोत्तम। (यस अर्थमा अरु शब्दका पछाडि लागेर मात्र प्रयोग हुन्छ। उदा०-नर-शार्दूल।)
 शार्दूल-विक्रीडित-ना० [सं०] प्रत्येक पाउमा उन्नाईस अक्षर हुने एक वार्षिक छन्द; प्रत्येक चरणमा क्रमशः म, स, ज, स, एवम् दुई तगण र अन्तमा गुरु हुने एक वर्ण-वृत्त।
 शार्वर-वि० [सं०] १. रात्रिको; रातमा हुने; रात्रि-सम्बन्धी। २. उत्पाती; उपद्रवी।
 शार्वरी-ना० [सं०] १. साठी संवत्सरमध्ये एक। (वि०) २. रातको; रात्रि-सम्बन्धी। ३. अँध्यारो; अन्धकार।
 शाल-ना० [सं०] १. ठूला-ठूला पात, सेता फूल र घोगाका आकारको फल हुने एक जातको ठूलो वृक्ष। (यस वृक्षको खोटोलाई शाल-धूप र चुरोलाई अग्राक्ष भन्दछन्। यसका पातहरू टपरी, दुनु, बोहोता आदि गाँस्ने काममा उपयोग गरिन्छ। यसका सानो र ठूलो—दुइ भेद छन्।) २. एक जातको माछो। ३. वृक्ष। ४. हाता; घेरा। ५. शालीवाहन।
 शाल-ना० [फा०] ऊनी वारे शमी ओढ्ने वस्त्र; दोसल्ला।
 शालक-ना० [सं० शल्लक] शालक जन्तु।
 शाल-खुट्टे-ना० [शाल+खुट्टे] शाल-खुट्टे।
 शाल-ग्राम-ना० [सं०] शालि-ग्राम।
 शाल-धूप-ना० [शाल+धूप] शाल-वृक्षबाट निस्कने खोटो। (यो खोटो बाल्दा बास्ना आउँछ र धूपको काममा उपयोग गरिन्छ।)
 शाला-ना० [सं०] १. घर; गृह। २. ठाउँ; स्थान। ३. घरको एक खण्ड; कोठा। ४. ठूलो हाँगो; मल शाखा।
 शालाकी-ना० [सं०] शल्य-चिकित्सक; चिर-फार गर्ने वैद्य।
 शालाक्य-ना० [सं०] गर्दनभन्दा माथि, टाउकाको मात्र चिकित्सा गर्ने विवेचना गरिएको, आयुर्वेदीय शल्य-चिकित्सा-शास्त्रको एक विभाग।
 शालि-ना० [सं०] १. जाडो महीनामा पाक्ने एक जातको धान। २. चामल।
 शालि-ग्राम-ना० [सं०] काली नदीमा पाइने कालो, चिल्लो,

शालि-धान्य-शास्त्र-विद्

- चक्रको चिह्न भएको विशेष किसिमको पत्थर; शाल-ग्राम । (यसलाई विष्णुको रूप मानेर पूजा गर्दछन् ।)
- शालि-धान्य-ना० [सं०] जाडो-महीनामा पाक्ने एक जातको धान; साली-धान ।
- शालिनी-वि० [सं०] १. 'शाली'-को स्त्री-लिङ्ग-वाची रूप । (ना०) २. गृहिणी; गृह-स्वामिनी ।
- शालिपर्णी-ना० [सं०] टुप्पामा तीखो काँडाजस्तो हुने लामा-लामा पात र खैरो डाँठ हुने एक जातको बूटी ।
- शालिवाहन-ना० [सं०] शक-संवत् चलाउने एक प्रसिद्ध शक-वंशी राजा ।
- शालि-होत्र-ना० [सं०] घोडा वा अन्य पशुहरूको चिकित्सा गर्ने विद्या; पशु-चिकित्सा-शास्त्र ।
- शालि-होत्री-ना० [सं०] १. घोडा वा अन्य पशुहरूको चिकित्सक; पशु-चिकित्सक । २. घोडा ।
- शाली-वि० [सं०] १. संस्कृतका तत्सम शब्दका पछिल्लिर लागी 'भएको', 'युक्त' आदि अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-शक्ति-शाली; भाग्य-शाली इत्या० ।) २. सम्पन्न । ३. उज्ज्वल । ४. घरेलु ।
- शालीन-वि० [सं०] १. नम्र; विनीत । २. लज्जालु; लज्जा-वान् । ३. असल आचार-विचारको । ४. धनी; सम्पत्ति-वान् । ५. सिपालु; कुशल ।
- शालीनता-ना० [सं०] शालीन हुनाको भाव; विनम्रता ।
- शाल्मल-ना० [सं०] शाल्मलि ।
- शाल्मलि-ना० [सं०] १. सिमलको बोट । २. पुराणअनुसार पृथ्वीका सात महाद्वीपमध्ये एक । ३. एक नरक ।
- शाल्मली-ना० [सं०] शाल्मलि ।
- शाल्मली-कन्द-ना० [सं०] सिमल-कन्द ।
- शाव-ना० [सं०] १. बच्चो; शिशु (विशेषतः पशु-पक्षीको) । २. फुस्रो रङ्ग । (वि०) ३. शव-सम्बन्धी ।
- शावक-ना० [सं०] पशु वा पक्षीको बच्चो; शाव ।
- शावर-ना० [सं०] शावर ।
- शाश्वत-वि० [सं०] १. सधैं स्थायी रहने; नित्य । (ना०) २. वेद-व्यास । ३. शिव । ४. स्वर्ग । ५. सूर्य ।
- शाश्वतिक-वि० [सं०] नित्य; शाश्वत ।
- शाश्वती-ना० [सं०] पृथ्वी ।
- शासक-ना० [सं०] १. शासन गर्ने व्यक्ति । २. राज्य चलाउने व्यक्ति; शासन-कर्ता । ३. हाकिम ।
- शासकीय-वि० [सं०] १. शासक-सम्बन्धी । २. शासकको काम-सम्बन्धी; शासन-सम्बन्धी ।
- शासन-ना० [सं०] १. आज्ञा; आदेश । २. हुकुम; राज्या-देश । ३. देश, नगर, प्रान्त, जाति आदिको नियन्त्रण वा सञ्चालन गर्ने सरकार वा अधिकार-प्राप्त व्यक्तिले गर्ने कार्य । ४. अनुशासन-पालन गराउनु; मर्यादामा राख्नु । ५. कसैलाई कुनै किसिमको अधिकार लेखिदिएको पत्र । ६. इन्द्रियहरूको नियन्त्रण; संयम । ७. दण्ड;

सजाय ।

शासन-कर्ता-ना० [सं०] शासक ।

शासन-तन्त्र-ना० [सं०] शासन-प्रणाली ।

शासन-पत्र-ना० [सं०] १. राजाको आज्ञा लेखिएको ताम्र-पत्र, शिला-पत्र आदि । २. राजा वा सरकारको हुकुम वा आज्ञा लेखिएको पत्र । ३. कुनै अधिकारीद्वारा फैसला लेखिएको कागज आदि ।

शासन-पद्धति-ना० [सं०] शासन-प्रणाली ।

शासन-प्रणाली-ना० [सं०] शासन गर्ने तरीका; राज्य चलाउने पद्धति ।

शासन-व्यवस्था-ना० [सं०] शासन-सम्बन्धी प्रबन्ध; राज्य चलाउने व्यवस्था ।

शाहन-हर-ना० [सं०] राजा वा सरकारको दूत; राज-दूत ।

शासन-हारी-ना० [सं०] शासन-हर ।

शासना-ना० [सं०] शासन कसैबाट हुने सास्ती; कष्ट ।

शासनाधिकार-ना० [सं०] शासन गर्ने वा राज्य चलाउने अधिकार ।

शासनाधिकारी-ना० [सं०] शासनाधिकार-प्राप्त व्यक्ति ।

शासनाधीन-वि० [सं०] शासनान्तर्गत ।

शासनान्तर्गत-वि० [सं०] १. राज्य-शासनका मातहतमा रहेको; शासनाधीन । २. अधिकारमा रहेको; अधिकृत । ३. वशीभूत; अधीनस्थ ।

शासनिक-वि० [सं०] शासन-सम्बन्धी; शासकीय ।

शासनीय-वि० [सं०] १. शासन वा नियन्त्रण गर्ने योग्य । २. सजाय गर्ने योग्य; दण्डनीय ।

शासित-वि० [सं०] १. शासन गरिएको; राज्य चलाईएको । २. शासन वा नियन्त्रणमा राखिएको । ३. सजाय दिइएको; दण्डित ।

शास्ता-ना० [सं०] १. शासक; शासन-कर्ता । २. राजा । ३. गुरु; शिक्षक । ४. पिता । ५. बुद्ध देव ।

शास्ति-ना० [सं०] १. शासन । २. आज्ञा; आदेश । ३. दण्ड; सजाय । ४. सास्ती; सासना ।

शास्त्र-ना० [सं०] १. जन-साधारणको हित र अनुशासनका निमित्त नियम वा विधानहरू लेखिएको ग्रन्थ । (यी अठार प्रकारका छन्—शिक्षा, कल्प, व्याकरण, निरुक्त, ज्योतिष, छन्द, ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद, अथर्ववेद, मीमांसा, न्याय, धर्म-शास्त्र, पुराण, आयुर्वेद, धनुर्वेद, गान्धर्ववेद र अर्थ-शास्त्र ।) २. कुनै विषयका समस्त ज्ञानहरू क्रमपूर्वक लेखिएको ग्रन्थ; विज्ञान । ३. यथार्थ ज्ञान; विद्या ।

शास्त्र-चक्षु-ना० [सं०] व्याकरण ।

शास्त्रज्ञ-वि० [सं०] शास्त्रको जानिफकार; शास्त्र-ज्ञाता ।

शास्त्र-तत्त्व-ना० [सं०] १. शास्त्रोक्त तत्त्व; सत्य । २. धार्मिक ग्रन्थहरूमा बताइएका तात्त्विक नियम । ३. शास्त्र-हरूको सार वा भित्री रहस्य ।

शास्त्र-विद्-वि० [सं०] शास्त्रज्ञ ।

शास्त्र-विधान-ना० [सं०] १. आचार वा व्यवहार-सम्बन्धी शास्त्रोक्त नियम। २. शास्त्रहरूको निर्देशन।

शास्त्र-विहित-वि० [सं०] शास्त्रमा बताइएअनुसारको; शास्त्र-सम्मत।

शास्त्र-सङ्गत-वि० [सं०] शास्त्र-सम्मत।

शास्त्र-सम्मत-वि० [सं०] शास्त्रको कथन वा नियमसँग मिल्ने; शास्त्र-विहित।

शास्त्र-सिद्ध-वि० [सं०] १. शास्त्रबाट सिद्ध भएको; शास्त्र-द्वारा प्रमाणित। २. शास्त्र-विहित।

शास्त्रानुमोदित-वि० [सं०] शास्त्र-विहित।

शास्त्रानुष्ठान-ना० [सं०] शास्त्रीय आज्ञा वा नियमहरूको पालन।

शास्त्रार्थ-ना० [सं०] १. शास्त्रको अर्थ; शास्त्रीय तात्पर्य। २. शास्त्र-सम्बन्धी वाद-विवाद; शास्त्रीय विषयमा गरिने छलफल।

शास्त्री-वि० [सं०] १. शास्त्र ज्ञान्ने; शास्त्रज्ञ। (ना०) २. शास्त्रको यथार्थ ज्ञान भएको व्यक्ति; शास्त्र-वेत्ता। ३. मध्यमाभन्दा माथि र आचार्यभन्दा तलको संस्कृतको परीक्षामा उत्तीर्ण हुँदा प्राप्त हुने एक उपाधि।

शास्त्रीकरण-ना० [सं०] कुनै विषयलाई शास्त्रका रूपमा परिणत गर्ने काम।

शास्त्रीय-वि० [सं०] १. शास्त्र-सम्बन्धी। २. शास्त्र-सम्मत; शास्त्र-विहित।

शास्त्रोक्त-वि० [सं०] १. शास्त्रमा बताइएको; शास्त्रमा उल्लिखित। २. शास्त्र-विहित।

शास्य-वि० [सं०] १. शासन गर्न योग्य। २. सजाय दिन योग्य; दण्डनीय। ३. अनुशासन वा नियन्त्रणमा राख्नु-पर्ने।

शाह-ना० [फा०] १. स्वामी; मालिक। २. राजा; बादशाह। ३. ठकुरीको एक उपाधि।

शाहजादा-ना० [फा०] शाहजादा] राजाका छोरा; राज-कुमार।

शाहजादी-ना० [फा०] शाहजादी] राजाकी छोरी; राज-कुमारी।

शाहन्शाह-ना० [फा०] महाराजाधिराज।

शाहन्शाही-ना० [फा०] १. महाराजाधिराजको काम, मर्यादा वा पदवी। (वि०) २. शाहन्शाहको; शाहन्शाह-सम्बन्धी।

शाही-वि० [फा०] १. शाह वा बादशाहको; राजकीय; राजसी। (ना०) २. शासन वा व्यवस्थाको प्रणाली। ३. ठकुरीहरूको एक वर्गीय पदवी।

शिशपा-ना० [सं०] १. सिसौको वृक्ष। २. अशोक वृक्ष।

शिशुमार-ना० [सं०] शिशुमार।

शिकन्जा-ना० [फा०] शिकन्जः] १. थिच्ने, निचोर्ने वा कस्ने यन्त्र। २. अपराधीहरूको कुनै अङ्ग बेसरी थिचेर उसलाई दण्ड दिने एक किसिमको यन्त्र।

शकन-ना० [फा०] चाउरी; मुजो।

शिकस्त-ना० [फा०] पराजय; हार।

शिकायत-ना० [अ०] १. चुक्ली; छुल्याइँ। २. रोग; व्यथा।

शिकार-ना० [अ०] १. मासु खान वा मनोविनोद गर्न स्वच्छन्द रूपमा रहेका जङ्गली पशु-पक्षीलाई मार्ने काम; अहिरो; आखेट; मृगया। २. मारिने पशु; आखेटको जन्तु। ३. मारिएका पशु-पक्षीको खाद्य मांस। ४. अपना स्वार्थका निमित्त बुद्धिको जालमा फसाएको मानिस। ५. कसैका जालमा परेर दुःखी भएको मानिस। ६. कसैद्वारा वा कुनै कारणबाट मर्नु।

शिकारी-ना० [अ०] शिकार-ई] १. शिकार गर्ने व्यक्ति। (वि०) २. शिकार-सम्बन्धी; आखेटको। ३. शिकार गर्ने।

शिकथ-ना० [सं०] मौरीका चाकाबाट बन्ने मैन।

शिक्षक-ना० [सं०] १. शिक्षा दिने व्यक्ति; पढाउने व्यक्ति। २. विद्यालयमा पढाउने व्यक्ति; अध्यापक; गुरु।

शिक्षण-ना० [सं०] १. शिक्षा दिने काम; अध्यापन। २. तालीम; शिक्षा।

शिक्षण-विज्ञान-ना० [सं०] विद्यार्थीहरूलाई शिक्षा दिने तरीकाको विवेचना गरिएको शास्त्र।

शिक्षणीय-वि० [सं०] १. शिक्षा दिन योग्य; सिकाउन लायक। २. पढाउन योग्य (पुस्तक वा कुनै विषय)।

शिक्षमाण-ना० [सं०] विद्यार्थी; छात्र।

शिक्षा-ना० [सं०] १. व्यवस्थित तरीकाले विद्यालयमा वा स्वतन्त्र रूपमा शिक्षकद्वारा पढाउने वा पढ्ने काम; ज्ञान दिने वा लिन काम। २. शिक्षण; अध्यापन। ३. गुरु-बाट प्राप्त ज्ञान; विद्या। ४. अर्ती; उपदेश। ५. नसी-हत; चेतावनी। ६. तालीम; प्रशिक्षण। ७. सल्लाह; परामर्श। ८. नम्रता; विनय। ९. वेदका मन्त्रहरू उच्चारण गर्ने तरीकाको निरूपण गरिएको वेदको अंश; वेदका छ अङ्गमध्ये एक।

शिक्षा-दोक्षा-ना० [सं०] बौद्धिक, चारित्रिक, मानसिक कमजोरी र दुर्गुणहरू हटाउन दिइने उपदेश; अर्ती।

शिक्षा-परिषद्-ना० [सं०] १. कुनै ऋषि वा आचार्यको विशेष पद्धतिअनुसार चलेको वैदिक शिक्षा दिने संस्था। २. विश्व-विद्यालय वा शिक्षण-संस्थाको पाठ्य-क्रम, शिक्षण-व्यवस्था आदिको निर्णय गर्न बनेको शिक्षा-विशेषज्ञहरूको परिषद्।

शिक्षाप्रद-वि० [सं०] शिक्षा दिने; अर्ती दिने।

शिक्षा-मन्त्री-ना० [सं०] सरकार वा राज्यको शिक्षा-सम्बन्धी नीति-निर्धारण गर्ने र त्यसको सर्वोच्च व्यवस्था गर्ने, मन्त्रिमण्डलको सदस्य।

शिक्षार्थी-ना० [सं०] १. शिक्षा हासिल गर्न लागेको व्यक्ति; विद्यार्थी। २. शिक्षाको अभिलाषी।

शिक्षालय-ना० [सं०] शिक्षा दिने ठाउँ वा घर; विद्यालय।

शिक्षा-विभाग-ना० [सं०] देश वा राज्यको शिक्षा-सम्बन्धी

व्यवस्था गर्ने विभाग; शिक्षाको प्रबन्ध गर्ने सरकारी विभाग ।
 शिक्षित-वि० [सं०] १. शिक्षा पाएको; शिक्षा हासिल गरेको; पठित । २. विद्वान्; पण्डित ।
 शिखण्ड-ना० [सं०] १. मयूरको पुच्छर । २. टुपी; शिखा ।
 शिखण्डी-ना० [सं०] १. मयूर; मुजूर । २. कुखुरो । ३. बाण । ४. महाभारत-प्रसिद्ध राजा द्रुपदको छोरो ।
 शिखर-ना० [सं०] १. पहाड; पर्वतको सबभन्दा माथिल्लो भाग; चुचुरो; चुली । २. घर, मन्दिर आदिको सबभन्दा माथिल्लो भाग । ३. गजूर । ४. कुनै वस्तुको सबभन्दा माथिल्लो अंश । ५. तरवारको धार । ६. रोमाञ्च ।
 शिखर-नारायण-ना० [सं०] काठमाडौँ देखि दक्षिण, फर्पिङ भन्ने ठाउँमा रहेको नारायणको मूर्ति; काठमाडौँ-उपत्यकाका प्रसिद्ध चार-नारायणमध्ये एक ।
 शिखरिणी-ना० [सं०] १. श्रेष्ठ स्त्री; उत्तम स्त्री । २. वक्षःस्थलदेखि नाभिसम्म गएको रौंको पङ्क्ति । ३. प्रत्येक चरणमा सत्र अक्षर हुने एक वर्ण-वृत्त; प्रत्येक चरणमा क्रमशः य, म, न, स एवम् भगण तथा लघु र गुरु हुने चार चरणको एक छन्द । ४. सिखनी ।
 शिखरो-वि० [सं०] १. उच्च शिखर भएको । (ना०) २. पहाड; पर्वत । ३. दुर्ग । ४. वृक्ष । ५. अपामार्ग ।
 शिखा-ना० [सं०] १. टुपी; चूडा; चुलो । २. आगो, बत्ती आदिको ज्वाला; लप्को । ३. पहाडको चुचुरो; पर्वतको शिखर । ४. मयूर, कुखुरो आदिको कल्की वा सिउर । ५. कुनै वस्तुको तीखो टुप्पो । ६. किरण । ७. हाँगो ।
 शिखावान्-वि० [सं०] १. शिखा भएको; शिखी । (ना०) २. बत्ती । ३. अग्नि ।
 शिखा-सूत्र-ना० [सं०] द्वि-जातिको धार्मिक चिह्नस्वरूप हुने टुपी र जनै ।
 शिखि-ना० [सं०] १. मुजूर; मयूर । २. कामदेव । ३. अग्नि ।
 शिखी-वि० [सं०] १. शिखा भएको; शिखा-युक्त । २. चुच्चो परेको; तीखो । ३. अभिमानी । (ना०) ४. मयूर । ५. कुखुरो । ६. साँढे । ७. घोडा । ८. अग्नि । ९. बाण । १०. वृक्ष । ११. दीपक; बत्ती । १२. पहाड । १३. ब्राह्मण । १४. संन्यासी । १५. केतु ग्रह ।
 शिखी-बुद्ध-ना० [सं०] काठमाण्डू-उपत्यकाको फूलचौकी पर्वतमा तपस्या गर्ने पौराणिक कालका एक बुद्ध ।
 शिखण्डी-ना० [सं०] मास-लहरी ।
 शिखु-ना० [सं०] सँजन वृक्ष ।
 शिङ्गाण-ना० [सं०] १. नाकको मल; सिँघान । २. फौज; फेन । ३. कफ । ४. फलामको मल; खिया ।
 शिङ्गाणक-ना० [सं०] १. सिँघान । २. कफ; श्लेष्मा ।
 शिञ्ज-ना० [सं०] शिञ्जन ।

शिञ्जन-ना० [सं०] १. गहनाहरू बजेको आवाज । २. मधुर ध्वनि ।
 शिञ्जा-ना० [सं०] १. शिञ्जन । २. ताँदो ।
 शिञ्जनी-ना० [सं०] १. ताँदो; परिन्जो । २. पाउजेब; नूपुर । ३. औँठी ।
 शित-वि० [सं०] १. धार भएको; धारिलो । २. तीखो; तीक्ष्ण । ३. जीर्ण । ४. पातलो । ५. निर्बल ।
 शितावर-ना० [सं०] सिरुवारे झार ।
 शिति-वि० [सं०] १. सेतो; श्वेत । २. कालो; कृष्ण । (ना०) ३. भोज-पत्रको वृक्ष ।
 शिति-कण्ठ-ना० [सं०] १. शिव । २. मयूर ।
 शिथिल-वि० [सं०] १. नकसिएको; खुकुलो । २. परिश्रमले हल-चल गर्न नसकेको; लस्त । ३. जुम्सो; सुस्त । ४. राम्ररी पालन नभएको (आज्ञा, नियम आदि) । ५. वृक्ष आदिबाट खसेको (फल) । ६. नरम; कोमल । ७. घोलिएको । ८. सड्केको । ९. व्यर्थ; विफल । १०. असावधान । ११. कमजोर; दुर्बल । (ना०) १२. सुस्ती; शैथिल्य ।
 शिथिलता-ना० [सं०] १. शिथिल हुनाको भाव; शैथिल्य । २. कमजोरी; दुर्बलता । ३. खुकुलोपन । ४. थकाइ; श्रान्ति । ५. वाक्य-रचनामा शब्दहरूको योजना ठीक नहुँदा पर्ने, काव्यको एक दोष ।
 शिथिलित-वि० [सं०] शिथिल भएको वा तुल्याइएको ।
 शिथिलीकरण-ना० [सं०] शिथिल पार्ने काम ।
 शिथिलीकृत-वि० [सं०] शिथिल पारिएको ।
 शिथिलीभूत-वि० [सं०] शिथिल भएको; शिथिलित ।
 शिनाख्त-ना० [शिनाख्त] शनाख्त ।
 शिपि-ना० [सं०] १. किरण; रश्मि । २. छाला; चर्म । ३. पानी; जल ।
 शिबि-ना० [सं०] शिवि ।
 शिबिका-ना० [सं०] शिविका ।
 शिबिर-ना० [सं०] शिविर ।
 शिम्बा-ना० [सं०] शिम्बी ।
 शिम्बि-ना० [सं०] सिमी, केराउ, बोडी आदिको कोसो ।
 शिम्बी-ना० [सं०] शिम्बि ।
 शियाल-ना० [प्रा०] स्याल ।
 शिर-ना० [सं०] १. टाउको; माथ; मस्तक । २. टुपी; शिखा । ३. चुचुरो; शिखर । ४. कुनै वस्तुको माथिल्लो भाग; टुप्पो । ५. नायक; नेता ।
 शिरःशूल-ना० [सं०] टाउको वा कपालमा हुने शूल; कपाल दुख्ने रोग ।
 शिरःद्वार-ना० [सं०] घोडाका टाउकामा कसिने साज; मुहुडा ।
 शिर-पाउ-ना० [शिर+पाउ] पुरस्कारका रूपमा दिइने शिरदेखि पाउसम्मका पोशाक, गहना आदि ।

शिर-पेच-ना० [सं० शिर+पेच (फा०)] राजाले लाउने मुकुट; राज-मुकुट; श्रीपेच ।
 शिर-पोश-ना० [सं० शिर+पोश (फा०)] टाउकामा लाउने वस्त्र (टोपी, पगरी, श्रीपेच आदि) ।
 शिर-फूल-ना० [शिर+फूल] स्त्री-जातिले शिरमा लाउने, फूलका आकारको सुनको एक किसिमको गहना ।
 शिर-बन्दी-ना० [शिर+बन्दी] स्त्रीहरूले शिरमा लाउने, विशेषतः सुनको फिताजस्तो एक प्रकारको गहना ।
 शिर-बिन्दु-ना० [सं०] शिर-बिन्दु ।
 शिर-बेहोरा-ना० [शिर+बेहोरा] १. कुनै लेखका शुरूमा लेखिने बहोरा । २. प्रशस्ति; विरुदावली ।
 शिर-विन्दु-ना० [सं०] अनुस्वार ।
 शिरस्त्र-ना० [सं०] शिरस्त्राण ।
 शिरस्त्राण-ना० [सं०] १. लडाईंमा जाँदा लाउने फलामे टोपी । २. टोपी ।
 शिरा-ना० [सं०] शरीरमा रक्त-सञ्चार हुने नाडी वा नसो ।
 शिरा-हर्ष-ना० [सं०] शरीरका नसाहरू झमझमाउने एक रोग; हात-गोडा निदाउने रोग ।
 शिरीष-ना० [सं०] सेता वा प्याजी नरम फूल फुल्ने, नरम मसिना पात हुने, लामा-लामा चेप्टा फल फल्ने एक जातको वृक्ष । (आयुर्वेदमा यसको गुण श्वेत-कुष्ठ र चर्म-रोग-नाशक बताइएको छ ।)
 शिरोगृह-ना० [सं०] घरको सबभन्दा माथिको बुर्जा; चन्द्र-शाला ।
 शिरोधार्य-वि० [सं०] १. शिरमा धारण गर्ने लायक; टाउकामा राख्न योग्य । २. आदरपूर्वक ग्रहण गर्ने योग्य ।
 शिरोभूषण-ना० [सं०] १. शिरमा लाइने गहना । २. मुकुट । ३. श्रेष्ठ व्यक्ति ।
 शिरोमणि-ना० [सं०] १. शिरमा धारण गरिने रत्न; चूडा-मणि । २. सर्व-श्रेष्ठ पुरुष । ३. कुनै विषयका सर्वोत्कृष्ट व्यक्तिलाई दिइने एक पदवी ।
 शिरोरत्न-ना० [सं०] शिरोमणि ।
 शिरोरुह-ना० [सं०] रौं; केश; कपाल ।
 शिरोवर्ती-ना० [सं०] १. मुख्य व्यक्ति; प्रधान पुरुष । (वि०) २. सर्व-श्रेष्ठ; सर्वोत्तम ।
 शिरोवेष्टन-ना० [सं०] पगरी; फेटा ।
 शिल-ना० [सं०] खेतमा बाली काटिसकेपछि बाँकी रहेको अन्न, फल आदि टिप्ने काम; उञ्छ; शिला ।
 शिल-वृत्ति-ना० [सं०] १. बाली काटिसकेपछि खेतमा छुटेका अन्नहरू खोजेर जीवन-निर्वाह गर्ने काम । २. त्यस्तो वृत्तिबाट जीविका गर्ने वृत्ति; उञ्छ-वृत्ति ।
 शिला-ना० [सं०] १. ढुङ्गो; पत्थर । २. जाँतो; घट्ट । ३. सँघार-ठेलो । ४. शिरा । ५. कपूर ।
 शिला-ना० [सं० शिल] १. खेतमा बाली काटिसकेपछि बाँकी रहेको अन्नका बाला टिप्ने काम; शिल; उञ्छ । २.

चानचुने लाभ; फुटकर आय ।
 शिला-जतु-ना० [सं०] शिलाजित् ।
 शिलाजित्-ना० [सं०] सूर्यका तापले तातेका विशेष किसिमका ढुङ्गाहरूबाट निस्कने प्रसिद्ध कालो द्रव-पदार्थ; शिला-जतु । (आयुर्वेदमा यसलाई प्रौष्टिक मानिएको छ ।)
 शिलाजीत-ना० [सं० शिलाजित्] शिलाजित् ।
 शिला-न्यास-ना० [सं०] मन्दिर, भवन आदि निर्माण गर्दा जगमा विधिपूर्वक सर्व-प्रथम ढुङ्गो वा ईट स्थापना गर्ने काम ।
 शिला-पत्र-ना० [सं०] शिला-लेख ।
 शिला-लिपि-ना० [सं०] शिला-लेख ।
 शिला-लेख-ना० [सं०] कुनै विषयको प्रचार, प्रमाण, आदिको चिर-स्थायित्वका निमित्त ढुङ्गोमा खोपेर लेखिएको लेख; शिला-पत्र; शिला-लिपि ।
 शिला-वल्कल-ना० [सं०] हिमालयतिर हुने, ठूला-ठूला पात, सेता फूल र मसिना जरा हुने एक जातको पाषाणभेद ।
 शिला-वल्का-ना० [सं०] शिला-वल्कल ।
 शिला-वृत्ति-ना० [शिला+वृत्ति] शिला खोजेर जीविका गर्नु; उञ्छ-वृत्ति ।
 शिलाहारी-ना० [सं०] शिला वा उञ्छले मात्र जीवन-निर्वाह गर्ने व्यक्ति; उञ्छ-वृत्ति गर्ने व्यक्ति ।
 शिलिङ्ग-ना० [अं०] पाउण्डको बीसौं भाग मूल्यको एक अङ्ग्रेजी सिक्का ।
 शिली-ना० [सं० शिला] सिली ।
 शिली-ना० [सं०] १. सँघार-ठेलो । २. गँडचौलो । ३. भाला । ४. बाण । ५. पोथी भ्यागुतो ।
 शिलीन्ध-ना० [सं०] १. च्याउ । २. केराको फूल; बुङ्गो । ३. एक जातको टल्कने चेप्टो माछो । ४. असिना ।
 शिली-मुख-ना० [सं०] १. बाण । २. भ्रमर; भँवरो । ३. मूर्ख व्यक्ति । ४. युद्ध ।
 शिल्प-ना० [सं०] १. हातले वस्तुहरू बनाउने कला; सीप; हस्त-कला; कारीगरी; हस्त-कौशल । २. निर्माण; सृष्टि । ३. कौशल; निपुणता । ४. कला (वात्स्यायनको काम-सूत्रअनुसार नृत्य, गीत आदि चौसठ्ठी बाह्य र आलिङ्गन, चुम्बन आदि चौसठ्ठी आभ्यन्तर क्रिया शिल्प भनिन्छन् ।)
 शिल्पक-ना० [सं०] शान्त र हास्य-रसबाहेक अरु रस हुने, श्मशान आदिको वर्णन गरिने, ब्राह्मण नायक र नीच पात्र उपनायक हुने, चार अङ्क हुने एक उपरूपक; अठार उप-रूपकमध्ये एक ।
 शिल्प-कर-ना० [सं०] शिल्प-कार ।
 शिल्प-कला-ना० [सं०] हस्त-कला; कालिगडी ।
 शिल्प-कार-ना० [सं०] शिल्प-सम्बन्धी काम गर्ने; कारीगर; शिल्पी ।
 शिल्प-कारी-ना० [सं०] शिल्प-कारको काम वा कौशल; सीप ।

शिल्प-कौशल-शिशुमार

शिल्प-कौशल-ना० [सं०] शिल्प-कला ।

शिल्प-गृह-ना० [सं०] शिल्प-शाला ।

शिल्प-जीवी-ना० [सं०] कारीगरीबाट जीवन-यापन गर्ने व्यक्ति; कारीगर ।

शिल्प-विद्या-ना० [सं०] शिल्प-सम्बन्धी विद्या ।

शिल्प-शाला-ना० [सं०] १. शिल्प-सम्बन्धी काम गर्ने ठाउँ वा घर; शिल्प-गृह । २. शिल्प-विद्या सिकाउने विद्यालय । ३. शिल्प-सम्बन्धी वस्तुहरू राखिएको ठाउँ ।

शिल्प-शास्त्र-ना० [सं०] शिल्प-सम्बन्धी निर्माण वा हातका कारीगरीहरूको विवेचना गरिएको शास्त्र ।

शिल्पाजीवी-ना० [सं०] शिल्प-जीवी ।

शिल्पिक-वि० [सं०] १. शिल्प-कलासित सम्बन्ध भएको; शिल्प-सम्बन्धी । (ना०) २. कालिगड; कारीगर ।

शिल्पिक-ना० [सं०] हात्ती-बूटे-बन्सो ।

शिल्पी-वि० [सं०] १. शिल्प-सम्बन्धी । २. शिल्प-कलामा निपुण । (ना०) ३. शिल्प-कार; कारीगर ।

शिव-ना० [सं०] १. सृष्टिको संहार गर्ने मानिएका, हिन्दू-हरूका तीन प्रधान देवतामध्ये एक; महादेव; महेश; पशु-पति । २. मङ्गल; कल्याण । ३. मोक्ष; मुक्ति । ४. रुद्र । ५. परमेश्वर । ६. विष्कम्भादि सत्ताईस योगमध्ये एक । ७. आनन्द । ८. जल । ९. समुद्री नून । १०. सिँचे-नून । ११. सोहागा । १२. शिलाजित् । १३. पारो । १४. वेद । १५. देवता । १६. कालो धतुरो ।

शिव-गामी-ना० [सं०] मङ्गलको कामना गरी शिवजीको उपासना गर्ने व्यक्ति ।

शिव-चतुर्दशी-ना० [सं०] शिव-रात्रि ।

शिवता-ना० [सं०] शिवत्व ।

शिवत्व-ना० [सं०] १. शिव वा कल्याणको भाव । २. अमरता । ३. मोक्ष ।

शिव-नाभि-ना० [सं०] १. एक प्रकारको शिव-लिङ्ग । २. शालि-ग्रामको एक भेद ।

शिव-नामी-ना० [सं०] 'शिव, शिव' अक्षर छापिएको ओढ्ने वस्त्र ।

शिव-पुराण-ना० [सं०] शिवजीको माहात्म्य वर्णन गरिएको एक महापुराण; अठार महापुराणमध्ये एक ।

शिव-पुरी-ना० [सं०] १. कैलास । २. काठमाडौँ-उपत्यकाको उत्तरपट्टि रहेकी एक डाँडो ।

शिव-पुरुषनामा-ना० [सं०] आफ्ना हकको अचल सम्पत्ति विक्री गर्दा लेखिदिने कागज; एक किसिमको फार्स ।

शिव-बूटी-ना० [सं०] १. भाँग । २. गाँजा ।

शिव-भक्त-वि० [सं०] १. शिवजीको भक्त । (ना०) २. दासत्वमा रहेका व्यक्तिहरूलाई स्वाधीन गरी दिइएको उपनाम । (नेपालमा विक्रमाब्द १९८२, वैशाख १ गते-देखि सबै दास-दासीहरूलाई कानूनी रूपमा अमलेख गर्दा पशु-पति नाथको सञ्चित धनको उपयोग गरिएकोले दासत्व-

मुक्त व्यक्तिहरूलाई यो उपनाम दिइएको हो ।)

शिव-रात्रि-ना० [सं०] १. फाल्गुन कृष्ण चतुर्दशी; शिव-चतुर्दशी । २. त्यस दिन लिइने व्रत वा मनाइने उत्सव ।

शिव-लिङ्ग-ना० [सं०] लिङ्गका आकारको शिवजीको मूर्ति ।

शिवलिङ्गी-ना० [सं०] पाकेपछि रातो हुने, हरियो गोल फल

फल्ने, कुना-कुना परेका पात हुने एक जातको लहरेझार ।

(यसका गेडाभित्र शिव-लिङ्गका आकारको नाइटो हुन्छ ।)

शिव-लोक-ना० [सं०] शिवजीले बास गर्ने लोक; कैलास ।

शिव-वाहन-ना० [सं०] शिवजीको वाहन; नन्दी ।

शिवा-ना० [सं०] १. पार्वती; दुर्गा । २. मोक्ष; मुक्ति ।

३. पोथी स्याल । ४. हलेदो । ५. शमी वृक्ष । ६. दूवो ।

७. गोरौचन ।

शिवानी-ना० [सं०] १. पार्वती । २. जयन्ती ।

शिवायतन-ना० [सं०] शिवालय ।

शिवालय-ना० [सं०] १. शिवजीको लिङ्ग वा मूर्ति स्थापना भएको मन्दिर; शिव-मन्दिर । २. मसान; श्मशान ।

शिवालिक-ना० [अ० शिमाली] महाभारत पर्वत-शृङ्खला-देखि दक्षिणमा, त्यसैको हाराहारी पूर्व-पश्चिम केही टाढासम्म फैलिएको, हिमालय पर्वतको एक शाखा; शुक्तिमान् पर्वत ।

शिवालु-ना० [सं०] स्याल ।

शिवि-ना० [सं०] १. पुराण-प्रसिद्ध एक दान-शील राजा ।

२. शिकारी जन्तु । ३. भोज-पत्र ।

शिविका-ना० [सं०] पालकी; म्याना ।

शिविर-ना० [सं०] १. सेना रहने ठाउँ; छाउनी; ब्यारेक ।

२. पाल । ३. किल्ला; दुर्ग ।

शिशिर-ना० [सं०] १. माघ र फाल्गुन महीनामा पर्ने ऋतु;

छ ऋतुमध्ये एक । २. जाडोको समय; शीत-काल ।

३. शीत; तुषारो । ४. विष्णु । ५. सूर्य । ६. रक्त-चन्दन ।

शिशिर-ऋतु-ना० [सं०] माघ र फाल्गुन महीनामा पर्ने एक ऋतु; छ ऋतुमध्ये एक ।

शिशिर-कर-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

शिशिर-समय-ना० [सं०] शिशिर-ऋतु ।

शिशु-ना० [सं०] १. जन्मेदेखि लगभग आठ वर्षसम्मको

बालक । २. बच्चो; बालक; केटा-केटी । ३. पशु-

पक्षीको बच्चो; शावक ।

शिशुक-ना० [सं०] १. सानो बच्चो; बालक । २. गोही-जस्तो एक जल-जन्तु; सौँस ।

शिशुता-ना० [सं०] शिशुत्व ।

शिशुत्व-ना० [सं०] शिशुको भाव; शिशुता; लड्कपन ।

शिशुपाल-ना० [सं०] महाभारत-प्रसिद्ध एक राजा ।

शिशुपाल-वध-ना० [सं०] कृष्णद्वारा शिशुपाललाई मारेको कथा वर्णन गरिएको 'माघ' कवि-कृत एक महाकाव्य ।

शिशुमार-ना० [सं०] १. एक जल-जन्तु; सौँस । २. पुछारमा

ध्रुव-तारा रहेको एक नक्षत्र-मण्डल ।

शिशुमार-चक्र-ना० [सं०] पुछारमा ध्रुव-तारा रहेको एक नक्षत्र-मण्डल ।

शिशु-ना० [सं०] पुरुषको जननेन्द्रिय; पुरुषको उपस्थ ।

शिष्ट-वि० [सं०] १. राम्रो बानी-बेहोरको; असल आचरण भएको; सुशील । २. शिक्षा-दीक्षा प्राप्त; सभ्य । ३. सज्जन; भलादमी । ४. शान्त; विनय-शील । ५. धीर; बुद्धिमान् । ६. धर्म-शील । ७. बाँकी रहेको; शेष । ८. आदेश दिइएको । ९. सिकाएको । १०. नियम-का अधीन राखिएको । ११. आज्ञाकारी । १२. बुद्धिमान् । १३. शान्त; धीर । १४. मुख्य; प्रधान । १५. प्रख्यात । (ना०) १६. श्रेष्ठ पुरुष; प्रतिष्ठित व्यक्ति । १७. मन्त्री । १८. परामर्श दिने व्यक्ति ।

शिष्टता-ना० [सं०] शिष्ट हुनाको भाव; सौजन्य ।

शिष्टत्व-ना० [सं०] शिष्टता ।

शिष्ट-परिषद्-ना० [सं०] शिष्ट-सभा ।

शिष्ट-प्रयोग-ना० [सं०] शिष्ट व्यक्तिमुहाउँदो प्रयोग ।

शिष्ट-मण्डल-ना० [सं०] १. कुनै विशेष कार्यका निमित्त एक राष्ट्रले अर्को राष्ट्रमा पठाएको विशिष्ट व्यक्तिहरूको समूह । २. शिष्ट वा भलादमी व्यक्तिहरूको मण्डल ।

शिष्ट-सभा-ना० [सं०] शिष्ट व्यक्तिहरूको सभा; शिष्ट-परिषद् ।

शिष्ट-समाज-ना० [सं०] शिष्ट जनहरूको समाज; सभ्य-समाज ।

शिष्ट-सम्मत-वि० [सं०] शिष्ट-जनद्वारा स्वीकृत वा अनुमोदित; भलादमीहरूमा प्रचलित ।

शिष्टाचार-ना० [सं०] १. शिष्ट वा सभ्य व्यक्तिहरूको जस्तो आचरण; सभ्य व्यवहार; सदाचार । २. आगन्तुकहरूको सत्कार; आतिथ्य-सत्कार । ३. विनय-शीलता; विनम्रता ।

शिष्टाचारी-वि० [सं०] १. शिष्ट आचरण गर्ने; सभ्य व्यवहार गर्ने; सदाचारी । २. विनय-शील; विनम्र ।

शिष्य-ना० [सं०] १. पढाएको व्यक्ति; विद्यार्थी; छात्र । २. मन्त्र-दान दिइएको चेलो । ३. धर्म वा दीक्षा ग्रहण गरेको व्यक्ति; चेलो । (वि०) ४. सिकाउन योग्य; शिक्षणीय ।

शिष्यता-ना० [सं०] शिष्य हुनाको भाव ।

शिष्यत्व-ना० [सं०] शिष्य हुनाको भाव; शिष्यता ।

शिष्य-परम्परा-ना० [सं०] कुनै गुरु-सम्प्रदायबाट चलेर आएको शिष्यहरूको पुस्तैनी परम्परा ।

शीकर-ना० [सं०] १. पानीका साना-साना थोपा; छिटो; जल-कण । २. बाछिटा । ३. तुषारो; शीत ।

शीकारी-ना० [सं०] सिकार मृग ।

शीघ्र-क्रि० यो० [सं०] छिटो; चाँडो; झट्ट; क्षिप्र ।

शीघ्र-कारक-वि० [सं०] शीघ्र-कारी ।

शीघ्र-कारी-वि० [सं०] १. चाँडो वा छिटो-छिटो काम गर्ने

वा गराउने; तुरुन्त काम गर्ने वा गराउने । २. तुरुन्त असर पार्ने (औषधि, भोजन, आदि) ।

शीघ्र-कोपी-वि० [सं०] चाँडो रिसाउने स्वभावको ।

शीघ्र-गामी-वि० [सं०] १. छिटो हिँड्ने; द्रुत-गामी । (ना०) २. वायु । ३. सूर्य । ४. खरायो ।

शीघ्रता-ना० [सं०] चाँडो गर्ना वा हुनाको भाव; शीघ्रत्व ।

शीघ्रत्व-ना० [सं०] शीघ्रता ।

शीत-वि० [सं०] १. चिसो; ठन्डा; शीतल । २. अल्सी; आलस्य-युक्त । (ना०) ३. जाडो; चिसोको अनुभूति । ४. ठन्डी; सर्दी । ५. तुषारो; ओस । ६. जल । ७. शीत-काल । ८. छाला; त्वचा । ९. कपूर ।

शीतक-वि० [सं०] १. चिसो; ठन्डा । (ना०) २. चिसो-पन; ठन्डी । ३. शीत-काल । ४. अल्सी मानिस ।

शीत-कटिबन्ध-ना० [सं०] भू-मध्य-रेखादेखि ६६ $\frac{1}{2}$ अंश उत्तर र ६६ $\frac{1}{2}$ अंश दक्षिणदेखि ध्रुव-प्रदेशहरूसम्म पर्ने, अत्यन्त ठन्डा हुने पृथ्वीका दुइ विभाग ।

शीत-कर-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. कपूर । (वि०) ३. शीतल पार्ने ।

शीत-काल-ना० [सं०] जाडोको समय; मङ्सिर, पौष र माघ महीना; शिशिर र हेमन्त ऋतु ।

शीत-कालीन-वि० [सं०] १. जाडोको समयको; शीत-काल-सम्बन्धी । २. शीत-कालमा हुने ।

शीत-ज्वर-ना० [सं०] अति जाडो भएर आउने एक प्रकारको जरो; काम-जरो; औलिया ज्वर ।

शीत-प्रधान-वि० [सं०] १. ज्यादा शीत वा ठन्डी हुने (देश वा ठाउँ) । २. ठन्डा; सर्दी लाग्ने (वस्तु) ।

शीत-रश्मि-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

शीतल-वि० [सं०] १. चिसो; ठन्डा । २. कोमल; मृदु; सौम्य (स्वभाव) । ३. आनन्दित; सन्तुष्ट । (ना०) ४. ठन्डी; सर्दी । ५. शिलाजित् । ६. मोती । ७. कमल । ८. चन्द्रमा । ९. चाँप वृक्ष । १०. बेत ।

शीतलक-ना० [सं०] सेतो कमल ।

शीतल-चीनी-ना० [शीतल+चीनी] कबाब-चीनी ।

शीतलता-ना० [सं०] शीतल हुनाको भाव; चिसोपन; ठन्डी ।

शीतलत्व-ना० [सं०] शीतलता ।

शीतल-पाटी-ना० [सं० शीतल+पट्ट] बेतका मसिना चोयाले बनेको एक प्रकारको मान्द्रो ।

शीतला-ना० [सं०] १. वसन्त र ग्रीष्म ऋतुमा आउने एक प्रकारको सङ्क्रामक खटिरो; बिफर; विस्फोटक । २. त्यस रोगकी अधिष्ठात्री देवी ।

शीताङ्ग-ना० [सं०] १. हात-गोडा चिसो हुने एक प्रकारको सन्निपात रोग । २. शरीरका अङ्ग-प्रत्यङ्गहरू चिसो हुनु ।

शीतार्द्र-ना० [सं०] हिमालय पर्वत ।

शीतार्द्र-वि० [सं०] ओसले भिजेको ।

शीताश्मा-शुचि

- शीताश्मा-ना० [सं०] चन्द्र-कान्त मणि ।
 शीत्कार-ना० [सं०] १. आनन्द वा भयका उद्वेगमा गरिने अव्यक्त शब्द । २. रति-कालमा स्त्रीले आनन्दित भई गर्ने 'सी-सी' शब्द ।
 शीर-ना० [सं०] ठूलो सर्प ।
 शीर्ण-वि० [सं०] १. ओइलाएको; सुकेको (फूल, फल, बोट आदि) । २. सडेको; कुहेको । ३. थोत्रिएको; जीर्ण । ४. छरिएको; छितर-बितर भएको । ५. दुब्लो; कृश ।
 शीर्णत्व-ना० [सं०] शीर्ण हुनाको भाव ।
 शीर्ण-वृत्त-ना० [सं०] फूट-काँको ।
 शीर्ष-ना० [सं०] १. टाउको; शिर । २. कुनै वस्तुको सबभन्दा माथिको भाग वा टुप्पो । ३. निधार; ललाट ।
 शीर्षक-ना० [सं०] १. टाउको; शिर; माथ । २. ललाट; निधार । ३. रक्षाका निमित्त शिरमा लाइने वस्तु (टोपी, फेटा, पगरी आदि) । ४. कुनै निबन्ध, कविता, पुस्तक आदिको परिचय गराउने शब्द वा शब्द-समूह; नाम । ५. अभियोगको फैसला ।
 शीर्ष-नाम-ना० [सं०] लेख, पुस्तक, पत्रिका आदिको नाम; शीर्षक ।
 शीर्ष-बिन्दु-ना० [सं०] १. शिर वा सर्वोच्च वस्तुको सबभन्दा माथिल्लो स्थान । २. गणित वा भौतिक-विज्ञान-अनुसार जमीनमा सोझै उभिँदा मनुष्यको टाउकोमाथि सोझै अन्तरिक्षमा पर्ने बिन्दु ।
 शीर्षस्थ-वि० [सं०] सबभन्दा ऊँचो स्थानमा रहेको; माथिल्लो स्तरको ।
 शीर्ष-स्थान-ना० [सं०] १. सबभन्दा ऊँचो ठाउँ; सर्वोच्च स्थान । २. शिर; माथ ।
 शील-ना० [सं०] १. चरित्र; चाल-चलन; आचरण । २. स्वभाव; वानी-वेहोर । ३. असल स्वभाव; सद्बृत्ति । ४. सङ्कोच । ५. नियम; सदाचार । (उदा०-पञ्च-शील) । ६. सौन्दर्य । ७. अजिङ्गर । (वि०) ८. प्रवृत्त; तत्पर । ९. स्वभाव भएको । (उदा०-विनय-शील, कार्य-शील इत्या० ।)
 शीलता-ना० [सं०] शीलको भाव ।
 शीलन-ना० [सं०] १. अभ्यास; रफत । २. विवेचना । ३. धारण गर्नु ।
 शीलवान्-वि० [सं०] असल वानी-वेहोर भएको; सुशील; सदाचारी ।
 शीलित-वि० [सं०] १. रफत गरिएको; अभ्यस्त । २. धारण गरिएको । ३. निपुण; पटु । ४. सम्पन्न; युक्त । ५. अनुशीलन वा अन्वेषण गरिएको ।
 शीली-वि० [सं०] १. शीलवान्; सदाचारी । २. अभ्यस्त ।
 शीश-महल-ना० [फा०] चारैतिरका धेरै झ्याल-ढोकाहरूमा शीशै-शीशा जडेको महल ।
 शीशा-ना० [फा० शीशः] काँच; ऐना ।

- शीशी-ना० [शीशा+ई] प्रायः लाम्चो र बिको लाग्ने, औषधि आदि हाल्ने काँचको भाँडो ।
 शुक-ना० [सं०] १. सुगा । २. वस्त्र; कपडा । ३. शिर-स्त्राण । ४. शिरीष वृक्ष ।
 शुक-देव-ना० [सं०] कृष्ण-द्वैपायनका पुत्र, एक प्रसिद्ध पुराण-वाचक ऋषि ।
 शुक-वार-ना० [सं० शुक-वार] शुक-वार ।
 शुक्त-वि० [सं०] १. सफा; स्वच्छ । २. चहकिलो; चमकदार । ३. पवित्र; चोखो । ४. संयुक्त; मिलेको । ५. अमिलो । ६. निष्ठुर; कठोर । ७. निर्जन । (ना०) ८. सिकी ।
 शुक्ति-ना० [सं०] १. सीपी । २. धुँगी । ३. घोडाका गर्दन वा छातीमा परेको रौंको भुमरी ।
 शुक्तिका-ना० [सं०] सीपी; शुक्ति ।
 शुक्ति-मणि-ना० [सं०] मोती ।
 शुक्तिमान्-ना० [सं०] शिवालिक पर्वत-शृङ्खला ।
 शुक-ना० [सं०] १. सौर-जगत्को एक प्रसिद्ध ग्रह; नवग्रहमध्ये एक । २. दैत्य-गुरु; शुक्राचार्य । ३. शुक-वार; शुक-वार । ४. वीर्य; धातु । ५. कुनै वस्तुको सार पदार्थ; निष्कर्ष । ६. ज्येष्ठ महीना । ७. अग्नि ।
 शुक-मेह-ना० [सं०] मूत्रेन्द्रियबाट शुक बगिरहने एक रोग ।
 शुक-वार-ना० [सं०] सप्ताहको छैटौँ दिन; बिही-वार र शनि-वारका बीच पर्ने वार; सात वारमध्ये एक; शुक-वार ।
 शुक-वासर-ना० [सं०] शुक-वार ।
 शुक्राचार्य-ना० [सं०] भृगु मुनिका छोरा र दैत्यहरूका गुरु एक ऋषि; दैत्य-गुरु ।
 शुक्ल-वि० [सं०] १. सेतो; श्वेत; शुभ्र । २. चोखो; शुद्ध; पवित्र । (ना०) ३. शुक्ल-पक्ष । ४. चाँदी । ५. साठी संवत्सरमध्ये एक । ६. ब्राह्मण र क्षत्रिय-हरूको एक उपाधि ।
 शुक्ल-पक्ष-ना० [सं०] औंसीको भोलिपल्टको प्रतिपदादेखि पूर्णिमासम्मका पन्ध्र दिन; चन्द्रमाका कला प्रतिदिन बढ्दै जाने पक्ष; सुदी ।
 शुक्ल-यजु-ना० [सं०] यजुर्वेदका दुई भाग (कृष्ण र शुक्ल)-मध्ये एक ।
 शुक्ल-यजुर्वेद-ना० [सं०] शुक्ल-यजु ।
 शुक्ला-ना० [सं०] १. सरस्वती । २. चीनी । ३. गोरो वर्णकी स्त्री ।
 शुक्लाजाजी-ना० [सं०] वोके-जीरा ।
 शुक्लाभिसारिका-ना० [सं०] सेतो वस्त्र धारण गरी शुक्ल-पक्षमा नम्रयकसँग भेट्न सङ्केत-स्थलमा जाने नायिका ।
 शुचि-वि० [सं०] १. चोखो; शुद्ध; पवित्र । २. सफा; स्वच्छ । ३. निर्दोष; निरपराध । ४. निष्कपट; निश्छल । ५. सेतो; शुक्ल । ६. चम्किलो; चमकदार । (ना०) ७. पवित्रता; शुद्धता । ८. स्वच्छता; निर्म-

लता । ९. दीप्ति; प्रकाश । १०. ज्येष्ठ र आपाढ महीना । ११. पिसाब ।

शुचि-कर्म-ना० [सं०] पवित्र हुने काम; शुद्ध गर्ने काम ।

शुचिता-ना० [सं०] शुचि हुनाको भाव; पवित्रता ।

शुचित्व-ना० [सं०] शुचिता ।

शुची-ना० [सं०] शुचि ।

शुण्ठि-ना० [सं०] सूठो ।

शुण्ठी-ना० [सं०] सूठो ।

शुण्ड-ना० [सं०] १. सूँड । २. मत्त हात्तीको कनपटबाट चुहुने मद ।

शुण्डक-ना० [सं०] रक्सी बनाउने वा बेच्ने व्यक्ति; भट्टीवाल ।

शुण्डा-ना० [सं०] १. हात्तीको सूँड । २. एक प्रकारको मदिरा ।

शुण्डिका-ना० [सं०] १. भट्टीवाल; शुण्डी । २. बच्चा हात्तीको सूँड ।

शुण्डी-ना० [सं०] १. हात्ती । २. भट्टीवाल ।

शुतुर-मुर्ग-ना० [फा० शुतुर-मुर्ग] ऊँटको जस्तो लामो, तर झीनो गर्दन हुने, मरु-भूमिमा बस्ने एक जातको ठूलो पक्षी ।

शुदी-ना० [सं० शुद्ध] शुक्ल-पक्ष ।

शुद्ध-वि० [सं०] १. चोखो; पवित्र । २. स्वच्छ; निर्मल ।

३. मिलावट नभएको; विशुद्ध । ४. सेतो; सफेद ।

५. ठीक; उचित । ६. भूल नभएको; त्रुटि-रहित ।

७. छल-कपटले रहित; निष्कपट । ८. निर्दोष; निष्कलङ्क । ९. निष्पाप ।

शुद्धता-ना० [सं०] शुद्ध हुनाको भाव; पवित्रता ।

शुद्धत्व-ना० [सं०] शुद्धता ।

शुद्ध-बुद्ध-वि० [शुद्ध+बुद्ध] अत्यन्त सोझो प्रकृतिको (व्यक्ति) ।

शुद्ध-शान्ति-ना० [सं०] मृतकको आशौचबाट शुद्ध हुनाका निमित्त मरेका बाह्र वा तेह्र दिनका दिन गरिने कर्म; मृतकको जूठो चोख्याउने काम ।

शुद्धात्मा-वि० [सं०] १. मनमा पाप नभएको; शुद्ध हृदय भएको । (ना०) २. शिव ।

शुद्धापह्नुति-ना० [सं०] उपमेयलाई मिथ्या साबित गरी उपमानलाई नै सत्य वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार; अपह्नुति अलङ्कारको एक भेद ।

शुद्धाशय-वि० [सं०] शुद्ध वा निष्कपट हृदय वा उद्देश्य भएको ।

शुद्धि-ना० [सं०] १. शुद्ध गर्ने काम; चोखो पार्ने काम । २. पवित्रता; शुद्धता । ३. सफाइ; स्वच्छता । ४.

जाति वा धर्मबाट च्युत भएका मानिसलाई फेरि जाति वा धर्ममा मिलाउनाका निमित्त गरिने संस्कार; प्रायश्चित्त ।

शुद्धिनु-अ० क्रि० [शुद्धि+इ+नु] सुद्धिनु; ('शुद्धिनु'-को भा० क्रि०) ।

शुद्धिनु-अ० क्रि० [सं० शुद्ध+इ+नु] सुद्धिनु ।

शुद्धि-पत्र-ना० [सं०] १. पुस्तक-पुस्तिकामा गल्ली छापिएका अक्षर, पद, वाक्य आदिको सङ्केत गरी सच्याएर छापिएको पत्र । २. धर्म वा जातिबाट च्युत भएका व्यक्तिले आफ्नो धर्म वा जातिमा फेरि आउनाका निमित्त गरेको शुद्धि वा प्रायश्चित्त गरेको प्रमाणस्वरूप धर्माधिकारले दिने प्रमाण-पत्र; पतिया-पुर्जी ।

शुद्धीकरण-ना० [सं०] शुद्ध गर्ने काम; शुद्धि ।

शुद्धोदन-ना० [सं०] कपिलवस्तुका राजा र गौतम बुद्धका पिता ।

शुद्धचाई-ना० [शुद्ध+याई] शुद्ध-शान्ति ।

शुद्धचाइ-ना० [शुद्धि+याइ] शुद्धिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

शुद्धचाइ-ना० [शुद्धचाउ+आइ] शुद्धचाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

शुद्धचाइनु-स० क्रि० [शुद्धचाउ+इ+नु] शुद्धचाउने काम गरिनु; ('शुद्धचाउनु'-को क० क्रि०) ।

शुद्धचाउनु-स० क्रि० [शुद्धि+याउ+नु] शुद्ध पार्नु; ('शुद्धिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

शुनःशेष-ना० [सं०] एक वैदिक ऋषि ।

शुनःशेफ-ना० [सं०] शुनःशेष ।

शुन-ना० [सं०] कुरुर ।

शुनक-ना० [सं०] १. कुरुर । २. भृगु-वंशीय एक ऋषि ।

शुनकचिल्ली-ना० [सं०] भाते-बेथु ।

शुनाशीर-ना० [सं०] १. अन्न उत्पादन गर्ने दुइ वैदिक देवता (इन्द्र र वायु अथवा सूर्य र इन्द्र) । २. इन्द्र । ३. लाटो-कोसेरो ।

शुनि-ना० [सं०] कुरुर ।

शुनी-ना० [सं०] पोथी कुरुर; ककुर्नी ।

शून्य-ना० [सं०] शून्य ।

शुबहा-ना० [अ० शुबः] शङ्का ।

शुभ-वि० [सं०] १. भलो; असल । २. कल्याण-कारी; मङ्गलमय । ३. सुन्दर; रम्य । ४. सुखद । (ना०) ५. मङ्गल; कल्याण । ६. सौभाग्य; समृद्धि । ७. सुख । ८. फाप; अनुकूलता । ९. आभूषण । १०. सत्ताईस योगमध्ये एक ।

शुभ-कर-वि० [सं०] शुभ वा भलो गर्ने; कल्याण-कारी; मङ्गलप्रद ।

शुभ-करी-वि० [सं०] शुभ वा मङ्गल गर्ने (स्त्री); कल्याण-कारिणी ।

शुभ-कर्म-ना० [सं०] १. भलो हुने काम; असल काम; पुण्य-कार्य । २. विवाह, व्रत-बन्ध आदि धार्मिक कृत्य; धर्म-कर्म; सत्कर्म ।

शुभ-कर्मा-वि० [सं०] असल काम गर्ने; शुभ-कर्म गर्ने ।

शुभ-कामना-ना० [सं०] १. भलो चिताउनु । २. कुनै विशेष अवसरमा वा पर्वमा साथी वा इष्ट-मित्रहरूलाई भलो चिताई पठाउने सन्देश ।

शुभ-ग्रह-शुष्क

शुभ-ग्रह-ना० [सं०] मङ्गल-कारी ग्रह; अनुकूल ग्रह (गुरु, शुक्र, अपाप-युक्त बुध र अर्द्धाधिक चन्द्र) ।
 शुभङ्कर-वि० [सं०] शुभ वा भलो गर्ने; मङ्गल-कारी; कल्याण-कारी ।
 शुभङ्करी-वि० [सं०] १. शुभ वा मङ्गल गर्ने (स्त्री) । (ना०) २. पार्वती; दुर्गा ।
 शुभ-चिन्तक-वि० [सं०] भलो चिन्ताउने; हितैषी; हित-चिन्तक ।
 शुभ-चिन्तन-ना० [सं०] कसैको भलाइ वा कल्याणको विचार गर्नु; हित चिन्ताउनु ।
 शुभ-दर्श-ना० [सं०] शुभ-दर्शन ।
 शुभ-दर्शन-ना० [सं०] १. सुन्दर; रम्य । २. मुख देख्ता कल्याण हुने; शुभ लक्षणको मानिस वा माङ्गलिक वस्तु ।
 शुभ-दृष्टि-ना० [सं०] असल कामनासाथको हेराइ; सुदृष्टि ।
 शुभ-प्रद-वि० [सं०] शुभ वा भलो गर्ने; कल्याण-कारी ।
 शुभमस्तु-ना० [सं०] कसैको भलो चिताएर भन्ने शब्द; आशी-र्वाद दिँदा प्रयोग गरिने शब्द; कल्याण होस्, भलो होस् ।
 शभम्-ना० [सं०] चिट्ठी-पत्र, ग्रन्थ आदिको सबभन्दा पछि लेखिने मङ्गल-वाचक शब्द ।
 शुभ-लक्षण-वि० [सं०] १. असल लक्षण भएको; सुलक्षण-युक्त । (ना०) २. असल लक्षण । ३. भलो हुने लक्षण ।
 शुभ-लग्न-ना० [सं०] शुभ मुहूर्त ।
 शभ-शकुन-ना० [सं०] असल कुरो सूचित गर्ने वस्तु; सगुन; शुभ लक्षण ।
 शुभा-ना० [शुवहा] शुवहा; शङ्का ।
 शुभा-ना० [सं०] १. शोभा; सौन्दर्य । २. कान्ति; दीप्ति । ३. इच्छा; कामना ।
 शुभाकाङ्क्षा-ना० [सं०] कुनै व्यक्ति वा कामका प्रति गरिने शुभ-कामना; हित-चिन्तन ।
 शुभाकाङ्क्षी-वि० [सं०] शुभ वा भलो चिन्ताउने; शुभ-चिन्तक; हितैषी ।
 शुभागमन-ना० [सं०] मङ्गलमय आगमन; कल्याण-कारी आगमन ।
 शुभाञ्जन-ना० [सं०] शोभाञ्जन वृक्ष ।
 शुभावह-वि० [सं०] मङ्गल-कारी; कल्याण-कारी ।
 शुभाशय-ना० [सं०] १. असल आशय भएको व्यक्ति; सद्विचार भएको मानिस । २. असल आशय ।
 शुभाशिष्-ना० [सं०] शुभाशीर्वाद ।
 शुभाशीर्वाद-ना० [सं०] भलो चिताएर दिइने आशीर्वाद; मङ्गल-कारी आशिष्; शुभ आशिष् ।
 शुभिनु-अ० क्रि० [शुभ् + इ + नु] सुभिनु; ('शुभिनु'-को भा० क्रि०) ।
 शुभेच्छु-वि० [सं०] शुभ चिन्ताउने (व्यक्ति); हित-चिन्तक; हितैषी ।
 शुभेच्छुक-वि० [सं०] शुभेच्छु ।

शुभो-वि० [सं० शुभ] सुभो ।
 शुभोदय-ना० [सं०] १. भाग्यको उदय । २. मङ्गल-कारी उदय ।
 शुभ्नु-अ० क्रि० [सं० शुभ् + नु] सुभ्नु ।
 शभ्र-वि० [सं०] १. सेतो; सफेद; श्वेत । २. उज्ज्वल; उज्यालो । ३. चम्किलो; चहकिलो । (ना०) ४. सेतो रङ्ग । ५. चन्दन । ६. चाँदी । ७. अभ्रख । ८. सिँधे-नून ।
 शुभ्रता-ना० [सं०] शुभ्र हुनाको भाव; सेतोपन ।
 शभ्र-रश्मि-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 शुभ्र-शिम्बी-ना० [सं०] खोके-सिमी ।
 शुभ्रांशु-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. कपूर ।
 शुमार-ना० [फा०] १. गणना । २. सङ्ख्या । ३. हिसाब ।
 शुमारी-ना० [फा०] गणना गर्ने काम वा भाव ।
 शुम्भ-ना० [सं०] दुर्गाले मारेको पुराण-प्रसिद्ध एक दानव ।
 शुरू-ना० [अ० शुरूअ] १. कुनै काम-कुरो गर्न थाल्नु; आरम्भ; प्रारम्भ । २. उठान ।
 शुरूआत-ना० [अ०] थालनी; प्रारम्भ; शुरू ।
 शुल्क-ना० [सं०] १. बाटो, घाट आदिको कर । २. राज्य वा सरकारले उठाउने कर । ३. कुनै विद्यालयमा प्रवेश हुँदा, महीना-महीनामा र परीक्षा आदिका निमित्त दिइने रकम । ४. फीस; दस्तूर । ५. विवाहमा वर-पक्षबाट कन्या-पक्षका व्यक्तिलाई दिइने रकम । ६. दाइजो । ७. बहाल; भाड़ा । ८. ज्याला; मजदूरी; पारिश्रमिक । ९. सम्भोगका निमित्त स्त्रीलाई दिइने धन ।
 शुल्क-ग्राही-वि० [सं०] शुल्क उठाउने वा लिने ।
 शुल्कार्ह-वि० [सं०] शुल्क वा कर लगाउन लायक ।
 शुश्रू-ना० [सं०] बाल-बच्चाको शुश्रूषा गर्ने स्त्री; धाई-आमा; उपमाता ।
 शुश्रूषक-वि० [सं०] शुश्रूषा गर्ने; सेवा-टहल गर्ने ।
 शुश्रूषण-ना० [सं०] १. शुश्रूषा गर्ने काम; सेवा गर्ने काम; परिचर्या । २. आज्ञा-पालन । ३. सुन्ने इच्छा ।
 शुश्रूषा-ना० [सं०] १. टहल; परिचर्या । २. रोगीको सुसार । ३. बाल-बच्चाको स्याहार । ४. सुन्ने इच्छा । ५. आज्ञा-पालन । ६. सम्मान । ७. कथन ।
 शुश्रूषु-वि० [सं०] १. टहल गर्न इच्छा गर्ने । २. सुन्न इच्छा गर्ने । ३. आज्ञाकारी ।
 शुष्-ना० [सं०] १. सुक्नु । २. दुलो; प्वाल ।
 शुषिर-वि० [सं०] १. प्वाल भएको; विवर-युक्त । (ना०) २. दुलो; प्वाल; छिद्र । ३. फुकेर बजाइने बाजा । ४. अग्नि । ५. मूसो ।
 शुष्क-वि० [सं०] १. सुकेको; पानी वा चिसोपन नभएको; सुक्खा । २. दिलचस्पी वा रस नभएको; नीरस (काम) । ३. सामाजिक सुख-दुःखदेखि पृथक् रहन चाहन; रूखो (स्वभाव) । ४. कुनै किसिमको मनोविनोद वा हँस्ती-ठट्टामा रुचि नराख्ने । ५. केवल; खालि । ६. दुबलो; कृश ।

शुष्क-वि० [सं०] सुकेको; सुखा ।

शुष्क-कलह-ना० [सं०] कुनै कारण नभएको कलह; विना कारणको झगडा ।

शुष्कता-ना० [सं०] शुष्क हुनाको भाव ।

शुष्कल-वि० [सं०] १. मासु खाने; मांस-भक्षी । (ना०) २. सुकेको मासु; सुकुटी ।

शुष्क-हृदय-वि० [सं०] प्रेम, उदारता, दया आदि कोमल गुण नभएको ।

शुष्काङ्ग-वि० [सं०] शरीर सुकेको वा दुब्लाएको; दुबलो-पातलो ।

शुष्कार्द्र-ना० [सं०] शुष्कार्द्रक ।

शुष्कार्द्रक-ना० [सं०] सूठो ।

शुष्म-ना० [सं०] १. पराक्रम । २. दीप्ति । ३. सूर्य । ४. आगो । ५. वायु । ६. पक्षी ।

शुष्मा-ना० [सं०] १. पराक्रम; शौर्य । २. तेज; दीप्ति । ३. अग्नि । ४. चित्तु ।

शूक-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुको चुच्चो परेको भाग । २. गहूँ, जौ आदिका बालाको झूस; टुँडो । ३. दाह्री । ४. शिखा ।

शूक-कीट-ना० [सं०] झुसिल्लीरो ।

शूक-धान्य-ना० [सं०] जुंगा भएको अन्न (जुंगे धान, जौ, गहूँ आदि) ।

शकर-ना० [सं०] १. सुँगुर । २. बनेल; वराह ।

शूकर-कन्द-ना० [सं०] वाराही-कन्द ।

शूति-ना० [सं०] बढ्ने काम; वृद्धि ।

शूद्र-ना० [सं०] १. आर्यहरूको वर्ण-व्यवस्थामा अन्तिम वर्ण; चतुर्थ वर्ण । २. अछूती; हरिजन ।

शूना-ना० [सं०] १. किलकिले; लिलिले । २. गृहस्थीका घरमा नित्य साना-साना जीवहरूको हत्या हुने ठाउँ (चूलो, जाँतो, ढिकी आदि) । ३. पशुहरू मान्ने ठाउँ ।

शून्य-वि० [सं०] १. भित्र केही पनि नभएको; रिक्त; खाली । २. सूनसान; निर्जन । ३. रहित; रिक्त । ४. निराकार । (ना०) ५. खाली स्थान । ६. आकाश । ७. गणितमा कुनै अङ्कको पछि लाग्दा त्यसको दश गुणा अधिक परिमाण बुझाउने चिह्न; बिन्दु (०) । ८. अभाव; केही नहुनु । ९. ब्रह्म । १०. हठ-योगअनुसार शरीरका आठ चक्रमध्ये सातौँ चक्र ।

शून्यता-ना० [सं०] १. शून्य हुनाको भाव; रिक्तता । २. मरण । ३. हठ-योगअनुसार परम-पद ।

शून्यत्व-ना० [सं०] शून्यता ।

शून्य-दृष्टि-ना० [सं०] १. लक्ष्य-हीन दृष्टि; उदासीन दृष्टि । २. भाव-हीन दृष्टि ।

शून्य-पथ-ना० [सं०] १. आकाश । २. स्वर्ग । ३. निर्जन मार्ग ।

शून्य-पाल-ना० [सं०] १. कायम-मुकायम व्यक्ति; स्थानापन्न व्यक्ति । २. राजाको अनुपस्थिति, अयोग्यता, असमर्थता,

अल्प-वयस्कता आदि अवस्थामा राज्य-भार ग्रहण गर्ने व्यक्ति ।

शून्य-मध्य-वि० [सं०] भित्र केही नभएको; खोक्रो (नली, ढुङ्ग्रो, नर्कट आदि) ।

शून्यवाद-ना० [सं०] १. ईश्वर, आत्मा आदिको सत्ता नमान्ने एक दार्शनिक सिद्धान्त; बौद्ध दर्शन । २. नास्तिकवाद ।

शून्यवादी-वि० [सं०] १. शून्यवादको अनुयायी । २. बौद्ध । ३. नास्तिक ।

शून्य-शान्य-वि० [सं० शून्य+शान्य (फाँ०)] कोही पनि नभएको; निर्जन; सूनसान ।

शून्य-हृदय-वि० [सं०] मनमा कुनै प्रकारको सन्देह नभएको ।

शून्या-ना० [सं०] १. बाँझी स्त्री; वन्ध्या । २. सिउँडी । ३. खोक्रो वस्तु ।

शूर-वि० [सं०] १. सूर्य; साहसी; वीर; बहादुर । २. शक्ति-शाली; पराक्रमी । (ना०) ३. वीरपुरुष; सूर्य मानिस । ४. योद्धा । ५. सूर्य । ६. सिंह । ७. कृष्णका बाजे । ८. मन्दार । ९. शूकर ।

शूरता-ना० [सं०] शूर हुनाको भाव; वीरता; शौर्य ।

शूरत्व-ना० [सं०] शूरता; शौर्य ।

शूरम्मन्य-ना० [सं०] आफूमा बहादुरी नभए तापनि आफूलाई सूर्य ठान्ने व्यक्ति ।

शूर-विद्या-ना० [सं०] युद्ध गर्ने विद्या ।

शूर-वीर-ना० [सं०] १. साहसी योद्धा; शौर्य-शाली वीर । (वि०) २. आँटिलो; शूरो ।

शूर-श्लोक-ना० [सं०] वीरहरूको पराक्रम वर्णन गरिएको काव्य; वीर-गाथा ।

शूरसेन-ना० [सं०] १. कृष्णका बाजे । २. ब्रज-भूमिका निवासी । ३. ब्रज-भूमि ।

शूरो-वि० [सं० शूर] सूर्य ।

शूर्प-ना० [सं०] नाङ्गलो ।

शूर्पणखा-ना० [सं०] रावणकी बहिनी; रामायण-प्रसिद्ध एक राक्षसी ।

शूल-ना० [सं०] १. भालाजस्तो तीखो एक प्राचीन अस्त्र; सूली । २. फलामको तीखो कोलो; सुइरो । ३. त्रिशूल । ४. पोल्ने मासु घुसाने सुइरो । ५. वात-प्रकोपबाट पेट, शिर आदिमा हुने तीव्र वेदना; शोला हात्ते रोग । ६. वेदना; व्यथा; पीडा । ७. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार सत्ताईस योगमध्ये एक । ८. झन्डा । ९. विक्रय ।

शूल-पाणि-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

शूली-ना० [सं० शूल] १. भालाजस्तो एक प्रकारको हतियार; बातो । (प्राचीन कालमा यसै हतियारमा चढाएर ठूला-ठूला अपराधीलाई प्राण-दण्ड दिइन्थ्यो) । २. शिव; महादेव । (वि०) ३. शूल रोग भएको । ४. त्रिशूल लिने; शूलधारी ।

शूली-ना० [सं०] १. शिव; महादेव । २. डोलो-गुँद ।

शृङ्गल-ना० [सं०] शृङ्गल ।

शृङ्गाल-शेर-पन्जा

शृङ्गाल-ना० [सं०] कुरुरजस्तो एक जङ्गली हिंस्रक जन्तु; स्याल ।

शृङ्गल-ना० [सं०] शृङ्गला ।

शृङ्गला-ना० [सं०] १. सिलसिला; क्रम; परम्परा । २. साङ्गलो; सित्री; जन्जीर । ३. क्रमपूर्वक हुने घटना, काम आदि ।

शृङ्गला-बद्ध-वि० [सं०] १. शृङ्गला वा क्रममा मिलेको; सिलसिलेवार । २. सित्रीले बाँधिएको ।

शृङ्गलित-वि० [सं०] १. सित्रीले बाँधिएको । २. क्रममा राखिएको; क्रम-बद्ध ।

शृङ्ग-ना० [सं०] १. सीङ । २. पर्वतको शिखर; चुचुरो । ३. घरको माथिल्लो भाग; धुरी । ४. मन्दिरको गजूर । ५. बाल-चन्द्रका दुइ कुना । ६. नरसिङ्गा । ७. पचका; फोहोरा । ८. उच्चता; ऊँचाइ । ९. प्रभुत्व; अधिकार । १०. स्तन । ११. चिह्न । १२. कमल ।

शृङ्ग-पूट-ना० [सं०] जूका परेकालाई खुवाइने आयुर्वेदीय एक प्रसिद्ध औषधि ।

शृङ्गाटक-ना० [सं०] १. सिंगडा । २. चौबाटो । ३. ढोका ।

शृङ्गार-ना० [सं०] १. सजाउने काम; सिंगार; सजावट । २. शोभा बढाउने वस्तु; सिंगार्ने साधन । ३. गहना, कपडा आदिले आफूलाई राम्रो तुल्याउने काम; सिंगार-पटार । ४. स्त्रीहरूका सोह्र प्रकारका सिंगार [बुकुवा लाउनु, दाँत माइनु, मिसी लाउनु, नुहाउनु, राम्रो वस्त्र लाउनु, कपाल कोर्नु, गाजल लाउनु, सिउँदोमा सिन्दूर लाउनु, टीको लाउनु, कोठी बनाउनु (गाला, चिउँडो आदिमा), हात-गोडाका नङमा रङ लाउनु, शरीरमा सुगन्धी पदार्थको लेपन गर्नु, गहना लाउनु, ओठमा लिप्सी लाउनु, पान खानु र फूल-माला लाउनु] । ५. साहित्यमा नव-रसमध्ये एक । (यो रति स्थायी-भाव, नायक-नायिका आलम्बन-विभाव, चन्द्र, चन्दन, भ्रमर, कूजन, उपवन, एकान्त आदि उद्दीपन-विभाव, अनुराग-युक्त कटाक्ष-पात, नायक-नायिकाका कथा-श्रवण, रोमाञ्च आदि अनुभाव, उग्रता, मरण, आलस्य र जुगुप्सालाई छोडेर बाँकी सबै व्यभिचारी भावले युक्त हुन्छ । यो दुइ प्रकारको छ—संयोग र विप्रलम्भ ।) ६. प्रेम; रसिकता । ७. मैथुन । ८. चिह्न । ९. ल्वाङ । १०. सिन्दूर । ११. अदुवा ।

शृङ्गारक-ना० [सं०] १. प्रेम; प्रीति । २. सिन्दूर । (वि०) ३. शृङ्गार गर्ने; सिंगार्ने ।

शृङ्गार-चेष्टा-ना० [सं०] काम-चेष्टा; सम्भोगको चेष्टा ।

शृङ्गारण-ना० [सं०] १. सिंगार्ने काम; सजावट; सिंगार । २. शृङ्गार-चेष्टा ।

शृङ्गार-रस-ना० [सं०] साहित्यका नव-रसमध्ये एक; शृङ्गार ।

शृङ्गारिक-वि० [सं०] शृङ्गार-सम्बन्धी ।

शृङ्गारित-वि० [सं०] १. सजाइएको; सिंगारिएको; सजिसजाउ । २. प्रेममा आसक्त; मुग्ध ।

शृङ्गारी-वि० [सं०] १. शृङ्गारले युक्त; सजिसजाउ । (ना०) २. कामुक व्यक्ति । ३. ठाँटिलो व्यक्ति । ४. सरस व्यक्ति । ५. माणिक । ६. हात्ती । ७. पोशाक । ८. सुपारीको वृक्ष । ९. पानको बीडा ।

शृङ्गिका-ना० [सं०] १. नरसिङ्गा । २. गोरख-मतानुयायी साधुले गुह्रलाई ढोढा बजाउने एक विशेष किसिमको सानो बाजा । ३. फेरी लाउनेले फेरी लाउँदा बजाउने जरायोका सीङको बाजा । ४. शङ्खिया विष ।

शृङ्गी-ना० [सं०] १. सीङ हुने पशु (गाई, भैँसी, भेडो आदि) । २. सीङले बनेको वा सीङको बाजा । ३. हात्ती । ४. वृक्ष । ५. पर्वत । ६. शिव । ७. चन्द्रमा । ८. सिङ्गे-माछो । ९. एक ऋषि । १०. शिवको एक गण । (वि०) ११. सीङ भएको; शृङ्ग-युक्त ।

शृङ्गी-वि० [सं०] उमालिको; छड्काइएको ।

शेखर-ना० [सं०] १. शिरमा धारण गर्ने वस्तु, टोपी, मुकुट, किरिट आदि । २. चुचुरो; शिखर । ३. टाउको; शिर । ४. ल्वाङ । (वि०) ५. सबभन्दा उत्तम; सर्व-श्रेष्ठ ।

शेखी-ना० [अ० शेख] १. घमन्ड; अभिमान । २. शान; रवाफ । ३. फूति ।

शेखीबाज-वि० [शेखी+बाज] शेखी गर्ने; अभिमानी ।

शेखीवाल-वि० [शेखी+वाल] शेखी गर्ने; घमन्डी; अभिमानी ।

शेष-ना० [सं०] १. पुरुषको लिङ्ग । २. अण्ड-कोष । ३. पुच्छर । ४. पशुको रज । (वि०) ५. सुत्ने ।

शेष-ना० [सं०] शेष ।

शेफालि-ना० [सं०] शेफाली ।

शेफालिका-ना० [सं०] शेफाली ।

शेफाली-ना० [सं०] १. एउटै भेटनामा रहिरका जस्ता पाँच-पाँच वटा पात हुने, माथिल्लो भाग नीलो र तल्लो भाग सेतो हुने फूल फुल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल; नीलो जातको निर्गुण्डी; नीलो जातको सिन्धुवार । (यसका अनेक भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण स्मृति-वर्द्धक र आँखालाई फायदा गर्ने बताइएको छ ।) ३. पारिजात ।

शेमुषी-ना० [सं०] बुद्धि ।

शेयर-ना० [अं०] १. भाग; हिस्सा । २. कुनै साझा व्यापारमा सम्मिलित भएका व्यक्तिहरूले लगाएका सम्पत्तिको भाग ।

शेयर-होल्डर-ना० [अं०] धेरै जनाको पूँजीबाट चलेको कुनै कारखाना, व्यापारिक व्यवसाय आदिको हिस्सेदार ।

शेर-ना० [फा०] १. सिंह । २. बाघ । ३. वीर पुरुष ।

शेर-ना० [अ० शेअर] दुइ पङ्क्तिमा लेखिने एक किसिमको उर्दू कविता ।

शेर-पन्जा-ना० [फा० शेर+पन्जः] १. बाघका पन्जाको आकारको, औँलाहरूमा धारण गरेर शत्रुलाई कोपर्ने एक

किसिमको शस्त्र । २. शेरको पन्जा ।
 शेरवानी-ना० [?] गला बन्द हुने, र घुँडासम्म आउने,
 ओभरकोटजस्तो एक किसिमको बाहिरी पोशाक ।
 शेवलनी-ना० [सं०] नदी ।
 शेवाल-ना० [सं०] शैवाल ।
 शेष-वि० [सं०] १. बाँकी रहेको; अवशिष्ट । २. छोडिएको ।
 ३. सिद्धिएको; समाप्त । (ना०) ४. पुरा; उच्छिष्ट ।
 ५. छानेर बाँकी रहेको वस्तु; छनौटो वस्तु । ६. गणितमा
 भाग गर्दा बाँकी रहेको अङ्क । ७. गणितमा ठूलो अङ्कमा
 सानो अङ्क घटाउँदा बाँकी रहेको अङ्क । ८. समाप्ति;
 अन्त । ९. मृत्यु; मरण । १०. नाश; ध्वंस । ११. भगवान्
 विष्णुको शय्या भएर बसेका, सहस्र फणा-युक्त सर्प-राज;
 अनन्त । १२. लक्ष्मण । १३. बलराम । १४. बाध । १५.
 हात्ती । १६. स्वीकार नभएको वस्तु । १७. परिमाण ।
 १८. स्मारक वस्तु ।
 शेष-धर-ना० [सं०] शिव; महादेव ।
 शेष-नाग-ना० [सं०] विष्णुको शय्या भएका, सहस्र फणा-
 युक्त नाग-राज; अनन्त ।
 शेष-शयन-ना० [सं०] विष्णु ।
 शेष-शायी-ना० [सं०] विष्णु ।
 शेषांश-ना० [सं०] बचे-खुचेको भाग; बाँकी रहेको अंश ।
 शेषान्तर-ना० [सं०] धामी-झाँकीहरूले भूत-प्रेतलाई भन्ने
 शब्द ।
 शेषावस्था-ना० [सं०] बुढ्याइँ; वृद्धता ।
 शेषोक्त-ना० [सं०] पहिले भन्ने कुरा भनिसकेपछि बाँकी
 रहेको कुरो; आखिरमा भनिएको कुरो ।
 शैक्ष-ना० [सं०] भर्खरै शिक्षा लिन थालेको छात्र ।
 शैक्षिक-वि० [सं०] १. शिक्षा-सम्बन्धी । (ना०) २.
 शिक्षा-शास्त्रको विशेषज्ञ ।
 शैक्ष्य-ना० [सं०] विद्वत्ता; पाण्डित्य ।
 शैघ्र्य-ना० [सं०] शीघ्र हुनाको भाव; शीघ्रता ।
 शैतान-ना० [अ०] १. भूत; प्रेत । २. दुष्ट; दुर्जन; बदमाश ।
 ३. दुष्टता र दुर्जनताको प्रेरक मानिएको एक देव-योनि
 (इस्लाम र ईसाई धर्मअनुसार) ।
 शैतानी-वि० [शैतान+ई] १. शैतानको । (ना०) २.
 दुष्टता; दौर्जन्य; बदमाशी ।
 शैल्य-ना० [सं०] शीतलता; ठन्डी ।
 शैथिलिक-वि० [सं०] १. ढीलो; जुम्सो; शिथिल । २. अल्सी ।
 शैथिल्य-ना० [सं०] १. शिथिल हुनाको भाव; शिथिलता ।
 २. ढिलाइ; सुस्ती । ३. दीर्घ-सूत्रता । ४. निर्बलता ।
 ५. भोस्ता ।
 शैरेयक-ना० [सं०] सेतो-सहचर ।
 शैल-वि० [सं०] १. शिला-सम्बन्धी । २. पत्थर धेरै भएको;
 ढुङ्गेन । (ना०) ३. पर्वत; पहाड । ४. ढुङ्गो; पत्थर ।
 ५. शिलाजित् ।

शैल-कन्या-ना० [सं०] पार्वती; गिरिजा ।
 शैल-कुमारी-ना० [सं०] गौरी; पार्वती ।
 शैल-कूट-ना० [सं०] पहाडको चुली; टाकुरो ।
 शैलजा-ना० [सं०] पार्वती; दुर्गा ।
 शैल-पुत्री-ना० [सं०] दुर्गा; पार्वती ।
 शैल-प्रतिमा-ना० [सं०] पत्थरको मूर्ति ।
 शैलात्मजा-ना० [सं०] पार्वती ।
 शैलाधिप-ना० [सं०] हिमालय ।
 शैलाधिराज-ना० [सं०] हिमालय ।
 शैली-ना० [सं०] १. काम गर्ने तरीका; प्रणाली; पद्धति ।
 २. परिपाटी; तरीका । ३. ढङ्ग; ढाँचा । ४. रीति;
 प्रथा । ५. साहित्यमा भाव अभिव्यक्त गर्ने वा वाक्य-रचना
 गर्ने विशिष्ट तरीका ।
 शैली-कार-ना० [सं०] १. साहित्यमा विशिष्ट वा आकर्षक
 शैलीको निर्माण गर्ने व्यक्ति । २. कुनै विशिष्ट शैलीको
 निर्माण गर्ने व्यक्ति । ३. शैलीको चमत्कार देखाउने
 व्यक्ति ।
 शैलूष-ना० [सं०] १. नटुवा; नट । २. चलाक मानिस;
 धूर्त व्यक्ति ।
 शैलेन्द्र-ना० [सं०] हिमालय ।
 शैलेय-वि० [सं०] १. पहाड-सम्बन्धी; पर्वतीय । २. शिला-
 सम्बन्धी; शिलाको; शिलाजस्तो । (ना०) ३. सिँधे-
 नून । ४. शिलाजित् । ५. पत्थर-कुडकुम । ६. भ्रमर ।
 ७. सिंह ।
 शैलेयक-वि० [सं०] शैलेय ।
 शैल्य-वि० [सं०] १. शिला-सम्बन्धी । २. पहाडको; पर्वतीय ।
 (ना०) ३. कठोरता ।
 शैव-वि० [सं०] १. शिव-सम्बन्धी । (ना०) २. शिव-सम्बन्धी
 सम्प्रदायको अनुयायी; शिवको उपासक । ३. शिवलाई
 नै सबैभन्दा प्रधान देवता मान्ने मतमध्ये एक । ४.
 शिव-पुराण । ५. धतूरो ।
 शैवल-ना० [सं०] शैवाल ।
 शैवलनी-ना० [सं०] खोलो; नदी ।
 शैवाल-ना० [सं०] पानी-सिँवाली ।
 शैव्या-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध राजा हरिश्चन्द्रकी पत्नी ।
 शैशव-ना० [सं०] १. शिशुको अवस्था; बाल्यावस्था । (वि०)
 २. शिशु-सम्बन्धी; बालकको ।
 शैशिर-वि० [सं०] शिशिर-सम्बन्धी; शिशिर-ऋतुको ।
 शोक-ना० [सं०] १. प्रिय व्यक्तिको वियोग वा मृत्युबाट मनमा
 हुने कष्ट । २. साहित्यमा कष्ट र सको स्थायी-भाव ।
 शोक-काव्य-ना० [सं०] प्रिय व्यक्तिको वियोगमा शोक प्रकट
 गरी लेखिएको काव्य ।
 शोक-गीत-ना० [सं०] प्रिय व्यक्तिको वियोगमा शोक प्रकट
 गरी गाइने गीत ।
 शोकाकुल-वि० [सं०] शोकले विह्वल भएको; शोकले

शोकातुर-शोषण

व्याकुल ।

शोकातुर-वि० [सं०] शोकाकुल ।

शोकात-वि० [सं०] शोकले दुःखित भएको; शोकाकुल ।

शोकी-वि० [सं०] शोक गर्ने; शोकाकुल ।

शोक्याहा-वि० [शोक+याहा] सोक्याहा ।

शोच-ना० [शोच्] शोच्ने काम; सोच ।

शोचन-ना० [सं०] १. चिन्ता गर्ने काम; फिक्री गर्ने काम ।

२. अफसोस; खेद । ३. चिन्ता; फिक्री । ४. शोक ।

शोचना-ना० [सं० शोचन] १. शोच; विचार । २. चिन्ता; फिक्री । ३. पछुतो; पश्चात्ताप ।

शोचनीय-वि० [सं०] १. चिन्ता गर्न योग्य; चिन्तनीय । २. विचारणीय ।

शोचाइ-ना० [शोच्+आइ] शोच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

शोचाइनु-स० क्रि० [शोचाउ+इ+नु] शोचन लाइनु; ('शोचाउनु'-को क० क्रि०) ।

शोचाउनु-स० क्रि० [शोच्+आउ+नु] शोचन लाउनु; सोचाउनु; ('शोच्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

शोचिनु-स० क्रि० [शोच्+इ+नु] सोचिनु; ('शोच्नु'-को क० क्रि०) ।

शोच्नु-स० क्रि० [सं० शुच्+नु] सोच्नु ।

शोच्य-वि० [सं०] शोचनीय ।

शोठ-वि० [सं०] १. मूर्ख; बेवकूफ । २. नीच; अधम । ३. दुष्ट; बदमाश । ४. अल्सी । (ना०) ५. मूर्ख व्यक्ति । ६. अल्सी मानिस ।

शोण-वि० [सं०] १. रातो; लाल । (ना०) २. रातो रङ्ग; रातोपन । ३. रगत; रक्त । ४. अग्नि । ५. भारतको बिहार प्रदेशमा बग्ने एक नदी । ६. सिन्दूर । ७. रातो रङ्गको घोडा । ८. मङ्गल-ग्रह ।

शोणित-वि० [सं०] १. रातो; लाल । (ना०) २. रगत; रुधिर । ३. कुङ्कुम । ४. केसर ।

शोथ-ना० [सं०] १. वात, पित्त आदिको प्रकोपले शरीरको कुन अवयव सुनिने रोग । २. सुनिने काम; सूज ।

शोध-ना० [सं०] १. शुद्ध गर्ने काम; चोख्याउने काम । २. शुद्धि; सफाई । ३. तिर्नु; फर्स्याउनु । ४. बदला; प्रतिशोध । ५. खोज; अनुसन्धान ।

शोधक-ना० [सं०] १. शोध वा शुद्ध गर्ने व्यक्ति । २. भूल सच्याउने व्यक्ति; संशोधक । (वि०) ३. शुद्ध गर्ने । ४. खोजी गर्ने; अनुसन्धान गर्ने ।

शोधन-ना० [सं०] १. शुद्ध गर्ने काम; परिशोधन । २. भूल वा गल्ती सच्याउनु; सुधार । ३. सफा गर्ने काम; माइने काम । ४. ऋण तिर्नु । ५. आयुर्वेदअनुसार घातुहरू शुद्ध गरेर औषधि बनाउने काम । ६. पाप, अपराध आदि-बाट शुद्ध हुने काम; प्रायश्चित्त गर्ने काम ।

शोधनी-ना० [सं०] १. कूचो । २. शोधन वा सफा गर्ने साधन ।

शोधनीय-वि० [सं०] शुद्ध गर्न योग्य; शोध्य ।

शोधित-वि० [सं०] १. शुद्ध गरिएको । २. सुधारिएको; सच्याइएको; संशोधित । ३. सफा गरिएको । ४. तिरिएको; चुक्ती गरिएको ।

शोध्य-वि० [सं०] शोधनीय ।

शोभन-ना० [सं०] १. शोभा; सुन्दरता । २. तेज; कान्ति । ३. पद्म; कमल । ४. ज्योतिषमा सत्ताईस योगमध्ये एक । (वि०) ५. सुन्दर; मनोहर । ६. शुभ; मङ्गल ।

शोभनक-ना० [सं०] शोभाञ्जन ।

शोभना-ना० [सं०] १. हलेदो; हरिद्रा । २. गोरोचन । ३. सुन्दरी स्त्री ।

शोभनीय-वि० [सं०] १. सुन्दर; रम्य; मनोहर । २. सुहाउँदो; खुल्दो ।

शोभा-ना० [सं०] १. कान्ति; दीप्ति; प्रभा । २. सुन्दरता; सौन्दर्य; छवि । ३. सजावट; शृङ्गार । ४. काव्यका दश गुणमध्ये एक । ५. हलेदो; हरिद्रा । ६. गोरोचन ।

शोभा-कर-वि० [सं०] १. शोभा बढाउने; शोभा दिने; खुल्दो । (ना०) २. सौन्दर्य-समूह ।

शोभाञ्जन-ना० [सं०] १. सजिवनको वृक्ष । २. त्यसैको कोसो ।

शोभान्वित-वि० [सं०] सौन्दर्य-युक्त; शोभा भएको; शोभा-मय ।

शोभामय-वि० [सं०] शोभान्वित ।

शोभायमान-वि० [सं०] १. शोभा बढाउने; सौन्दर्य-युक्त । २. खुलेको; सुहाएको; सुशोभित ।

शोभित-वि० [सं०] १. शोभा-युक्त; शोभान्वित । २. सजिसजाउ; सज्जित । ३. सुहाएको; खुलेको । ४. विराजमान; विराजित ।

शोभी-वि० [सं०] १. दीप्तिमान्; कान्तिमान् । २. सुन्दर; मनोहर ।

शोर-ना० [फा०] हल्ला; कोलाहल ।

शोर-गुल-ना० [फा० शोर+गुल (अ०)] हल्ला; कोलाहल ।

शोरा-ना० [फा० शोर:] माटोबाट निस्कने एक प्रकारको क्षार पदार्थ; सोडा ।

शोला-ना० [अ० शुअल:] १. मुर्दापोल्ने चिता । २. आगाको ज्वाला । ३. अङ्ग-प्रत्यङ्गमा उठ्ने वेदनाको तरङ्ग ।

शोष-ना० [सं०] १. सुक्ने काम; सुकाइ । २. पानी वा रस तान्ने काम; चुस्ने काम । (वि०) ३. सोस्ने; चुस्ने ।

शोषक-वि० [सं०] १. जल, रस आदि सुकाउने; शोषण गर्ने । २. सुक्खा पार्ने; खरो तुल्याउने । ३. अर्काको सम्पत्ति खिच्ने; चुसाहा ।

शोषण-ना० [सं०] १. पानी, रस आदि तरल पदार्थ सोस्नु; पन्यालो पदार्थ खिच्नु । २. सुकाउनु; शुष्क पार्नु । ३. निर्धा वा अधीनस्थ व्यक्तिहरूको गुण, प्रतिभा, परिश्रम तथा आय आदिबाट अनुचित लाभ उठाउनु ।

शोषणी-ना० [सं० शोषण+ई] लेखिएका अक्षरमा रहेको मसी सोसेर सुकाउने एक किसिमको बाक्लो कागत्; ब्लटिङ्ग ।

शोषणीय-वि० [सं०] चुस्न योग्य; शोषण गर्न लायक ।

शोषयितव्य-वि० [सं०] शोषण गर्न योग्य; शोषणीय ।

शोषयिता-वि० [सं०] शोषण गर्ने; शोषक ।

शोषित-वि० [सं०] १. चुसिएको; शोषण गरिएको । २. सुकाइएको; शुष्क तुल्याइएको । ३. दुर्बलता, अधीनता आदिका कारणले अर्काद्वारा अनुचित लाभ उठाइएको ।

शोषी-वि० [सं०] शोषण गर्ने; शोषक ।

शोहरत-ना० [अ० शुहरत] प्रसिद्धि; ख्याति ।

शौक-ना० [अ० शौक] कुनै वस्तु प्राप्त गर्ने वा त्यसको उपभोग गर्ने उत्कट इच्छा; सोख ।

शौकी-वि० [शौक+ई] १. शौकको; शौक-सम्बन्धी । २. शौकिया ।

शौकिया-वि० [अ० शौकियः] १. शौकले पूर्ण; शौकवाला । २. शौकले गर्ने वा गरिने । (क्रि० यो०) ३. शौकले ।

शौकीन-वि० [अ० शौक] कुनै कुराको उपभोग गर्ने प्रबल इच्छा भएको; सोखीन ।

शौकीनी-ना० [शौकीन+ई] शौकीन हुनाको भाव ।

शौक्तिक-ना० [सं०] मोती ।

शौच-ना० [सं०] १. शुद्धता; पवित्रता । २. दिसा, पिसाब आदि त्याग गर्ने काम । ३. मृत-सूतक, जनन-सूतक आदिबाट शुद्ध हुने काम । ४. शास्त्रीय नियमअनुसार सबै प्रकारले शुद्ध भएर रहने काम ।

शौच-कर्म-ना० [सं०] १. लोक-व्यवहार वा शास्त्रअनुसार शुद्ध हुने काम । २. प्रायश्चित्त गर्ने काम ।

शौच-गृह-ना० [सं०] शौचालय ।

शौच-विधि-ना० [सं०] शुद्ध हुने पद्धति ।

शौचागार-ना० [सं०] शौचालय ।

शौचालय-ना० [सं०] दिसा, पिसाब गर्ने ठाउँ; पाइखाना ।

शौण्ड-वि० [सं०] १. जड्याहा; शराबी; मद्यप । २. कुशल; सिपालु ।

शौण्डता-ना० [सं०] १. मदिराले मात्तिनाको भाव; मत्तता । २. कुशलता; दक्षता ।

शौण्डा-ना० [सं०] मादक पदार्थ; मदिरा ।

शौण्डिक-ना० [सं०] जाँड-रक्सी बनाउने वा बेच्ने व्यक्ति; भट्टीवाल ।

शौण्डी-ना० [सं०] शौण्डिक ।

शौण्डीर्य-ना० [सं०] अभिमान; घमण्ड ।

शौनक-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक ऋषि ।

शौनिक-ना० [सं०] १. काट-मार गर्ने वा मासु बेच्ने पेशा भएको व्यक्ति; बकरे । २. चराको शिकारी ।

शौभाञ्जन-ना० [सं०] शोभाञ्जन ।

शौभिक-ना० [सं०] चटकी; जादूगर; ऐन्द्रजालिक ।

शौरसेनी-ना० [सं०] १. प्राचीन कालमा भारतको शूरसेन प्रदेशमा बोलिने एक प्राकृत भाषा; सात प्रकारका प्राकृत भाषामध्ये एक । (वि०) २. शूरसेन प्रदेशको; शूरसेन-सम्बन्धी । (यो प्रदेश वर्तमान मथुरा र त्यसका समीपमा पर्दथ्यो ।)

शौर्य-ना० [सं०] १. शूरता; वीरता । २. पराक्रम; बहादुरी ।

शौलिक-वि० [सं०] १. शुल्क-सम्बन्धी । (ना०) २. शुल्क वा कर असूल गर्ने अधिकारी ।

श्मशान-ना० [सं०] १. मुर्दा पोल्ने ठाउँ; मसान । २. नष्ट-भ्रष्ट पारिएको ठाउँ; उजाड़ भएको ठाउँ ।

श्मशान-यात्रा-ना० [सं०] शव-यात्रा ।

श्मश्रु-ना० [सं०] दाह्नी-जुंगा ।

श्मश्रु-वि० [सं०] दाह्नी-जुंगा भएको ।

श्मीलन-ना० [सं०] आँखा झिम्क्याउने काम ।

श्याम-वि० [सं०] १. कालो; कृष्ण । २. कालो र नीलो मिसिएका रङ्गको । ३. गाढा हरियो । (ना०) ४. कालो रङ्ग । ५. कृष्ण । ६. बादल । ७. कोइली ।

श्याम-कर्ण-ना० [सं०] सर्वाङ्ग सेतो भई केवल दुइटो कानमात्र कालो भएको घोडा । (यस्तो घोडा सुलक्षण र अश्व-मेघ यज्ञका निमित्त उपयुक्त मानिएको छ ।)

श्याम-कली-ना० [श्याम+कलिका] तलतिर फर्केर लहरामा फुल्ले, बैजनी रङ्गको एक जातको फूल ।

श्याम-चटक-ना० [सं०] श्यामा पक्षी ।

श्यामता-ना० [सं०] १. श्याम वा कालो हुनाको भाव; कालोपन । २. मलिनता; मैलोपन । ३. पाप ।

श्यामल-वि० [सं०] १. हल्का कालो वर्णको; केही श्याम वर्णको । (ना०) २. कालो रङ्ग ।

श्यामलता-ना० [सं०] श्यामल वा हल्का कालो हुनाको भाव ।

श्यामलिमा-ना० [सं०] कालिमा ।

श्यामसुन्दर-ना० [सं०] कृष्ण; वामुदेव ।

श्यामा-ना० [सं०] १. राधा; राधिका । २. काली; दुर्गा । ३. सोह्र वर्षकी युवती । ४. मीठो बोली बोल्ने एक प्रसिद्ध कालो रङ्गको चरो । ५. कृष्ण-पक्षको रात । ६. कालो वर्णकी स्त्री । ७. सन्तान उत्पन्न नभएकी स्त्री । ८. गाई । ९. हल्लेदो । १०. पोथी कोइली । ११. हरियो द्वीप । १२. कस्तूरी । १३. गोरचन । १४. यमुना नदी ।

श्यामाक-ना० [सं०] सामा धान ।

श्यामिका-ना० [सं०] कालोपन; श्यामलता ।

श्यामित-वि० [सं०] कालो ।

श्याल-ना० [सं०] पत्नीको भाइ; सालो ।

श्यालक-ना० [सं०] सालो ।

श्यालकी-ना० [सं०] साली; पत्नीकी बहिनी ।

श्यालिका-ना० [सं०] श्यालकी ।

श्याली-ना० [सं०] श्यालकी ।

श्वेत-वि० [सं०] सेतो; श्वेत ।

श्रयेन-श्राव

श्रयेन-ना० [सं०] १. वाज पक्षी। २. सेतो रङ्ग। ३. प्रचण्डता; उग्रता।

श्रद्धा-वि० [सं०] श्रद्धा-युक्त।

श्रद्धा-ना० [सं०] १. ईश्वर, धर्म, पूज्य मानिस, कुनै उत्तम विषय आदिका प्रति हुने सद्भाव; भक्ति र आदर-युक्त भाव; आस्था। २. विश्वास; पत्यार। ३. गर्भवती स्त्रीको प्रबल इच्छा; दोहद। ४. सर्घाई; चाहना। ५. घनिष्ठता। ६. सम्मान; प्रतिष्ठा। ७. वैवस्वत मनुकी पत्नी।

श्रद्धाञ्जलि-ना० [सं०] १. देवता वा पूज्य व्यक्तिलाई श्रद्धापूर्वक चढाउनाका निमित्त अञ्जलिमा लिइएको फल, फूल, माला, अक्षत, जल आदिको समूह। २. श्रद्धा र आदरपूर्वक कुनै पूज्य व्यक्तिका सम्बन्धमा गरिने प्रशंसा-युक्त कुरा।

श्रद्धालु-वि० [सं०] १. मनमा श्रद्धा भएको; श्रद्धावान्। २. देवता वा धार्मिक कृत्यमा आस्था भएको; भक्ता। ३. अभिलाषी; इच्छुक। (ना०) ४. अनेक अभिलाषा गर्ने गर्भवती स्त्री; दोहदवती।

श्रद्धावान्-वि० [सं०] श्रद्धा-युक्त; श्रद्धालु।

श्रद्धास्पद-ना० [सं०] श्रद्धा गर्न लायक; श्रद्धेय।

श्रद्धेय-वि० [सं०] १. श्रद्धा गर्न लायक; आदरणीय; श्रद्धा-स्पद। २. विश्वसनीय।

श्रम-ना० [सं०] १. थकाइ लाग्ने गरी गरिएको कुनै काम; मेहनत; परिश्रम। २. जीवन-निवाह गर्न वा धन उपार्जन गर्न गरिने काम। ३. प्रयास; प्रयत्न। ४. थकाइ; ग्लानि; श्रान्ति। ५. कसरत; व्यायाम। ६. पसीना। ७. कुनै वस्तुको उत्पादनमा गरिने शारीरिक वा मानसिक शक्तिको व्यय।

श्रम-कण-ना० [सं०] अधिक परिश्रम गर्दा शरीरबाट निस्कने पसीनाका थोपा।

श्रम-जन-ना० [सं०] श्रम-जीवी।

श्रम-जल-ना० [सं०] श्रम-कण।

श्रम-जीवी-वि० [सं०] १. शारीरिक वा बौद्धिक परिश्रम गरेर जीविका गर्ने; कुनै प्रकारको मजदूरी गरेर जीवन-निर्वाह गर्ने। (ना०) २. ज्यामी; मजदूर।

श्रमण-ना० [सं०] १. श्रम। २. बौद्ध संन्यासी; बौद्ध भिक्षु। ३. श्रमिक; श्रम गर्ने व्यक्ति।

श्रमणक-ना० [सं०] बौद्ध भिक्षु।

श्रमणा-ना० [सं०] १. सुन्दरी स्त्री। २. संन्यासिनी।

श्रमणी-ना० [सं०] श्रमणा।

श्रम-विभाग-ना० [सं०] श्रमिकहरूको हित र व्यवस्था-सम्बन्धी काम गर्ने विभाग।

श्रम-विभाजन-ना० [सं०] कुनै काम छिटो र कुशलतापूर्वक सम्पन्न गर्नका निमित्त त्यसका अङ्ग-प्रत्यङ्गहरू विभिन्न व्यक्तिहरूलाई जिम्मा लाग्ने काम।

श्रम-शीकर-ना० [सं०] श्रम-जल; श्रम-सीकर।

श्रम-शील-वि० [सं०] श्रम गर्ने स्वभावको; परिश्रमी।

श्रम-सहिष्णु-वि० [सं०] मेहनती; परिश्रमी।

श्रम-साध्य-वि० [सं०] ठूलो परिश्रमले मात्र सफल हुने; अति परिश्रम गर्नुपर्ने (काम)।

श्रम-सीकर-ना० [सं०] श्रम-शीकर।

श्रमी-वि० [सं०] १. श्रम गर्ने; परिश्रमी; मेहनती। (ना०) २. श्रम गर्ने व्यक्ति; श्रमिक।

श्रय-ना० [सं०] आश्रय।

श्रव-ना० [सं०] १. कान; कर्ण। २. ख्याति। ३. शब्द।

श्रवण-ना० [सं०] १. सुन्ने इन्द्रिय; कान; कर्ण। २. सुन्नु। ३. कानले सुनेर प्राप्त गरिने ज्ञान। ४. ज्योतिषमा सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक। ५. नौ प्रकारका भक्तिमध्ये एक। (यसमा आराध्य देवताका कथा, कीर्तन आदि सुनिन्छ।)

६. टप्कनु; चुहुनु।

श्रवण-पुरुष-वि० [सं०] सुन्दा ननिको लाग्ने; कर्ण-कटु।

श्रवण-विद्या-ना० [सं०] सुनेरमात्र प्राप्त गर्ने वा गरिएको विद्या।

श्रवणा-ना० [सं०] श्रवण नक्षत्र।

श्रवणीय-वि० [सं०] सुन्न योग्य; श्रव्य।

श्रवणेन्द्रिय-ना० [सं०] सुन्ने इन्द्रिय; कान; पाँच ज्ञानेन्द्रिय-मध्ये एक।

श्रव्य-वि० [सं०] सुन्न योग्य; श्रवण गर्न लायक; श्रवणीय।

श्रव्य-काव्य-ना० [सं०] अभिनय नगरी केवल सुनेरमात्र आनन्द लिइने काव्य; सुनेर वा पढेर आनन्द लिइने काव्य (कविता, कथा, उपन्यास, निबन्ध आदि)।

श्राद्ध-ना० [सं०] १. धर्म-शास्त्रअनुसार पितृहरूका उद्देश्यले श्रद्धापूर्वक गरिने पिण्ड-दान, ब्राह्मण-भोजन आदि; पितृ-यज्ञ। २. श्रद्धापूर्वक गरिने काम।

श्राद्ध-कर्म-ना० [सं०] श्राद्ध।

श्राद्ध-दिन-ना० [सं०] मृतकका उद्देश्यले मरेकै तिथिमा प्रतिवर्ष श्राद्ध गरिने दिन।

श्राद्ध-पक्ष-ना० [सं०] आश्विन महीनाको कृष्ण-पक्ष; पितृ-पक्ष; सोह्र-श्राद्ध।

श्राद्धिक-वि० [सं०] श्राद्ध-सम्बन्धी; श्राद्धको।

श्राद्धीय-वि० [सं०] श्राद्ध-सम्बन्धी; श्राद्धिक।

श्रान्त-वि० [सं०] १. थकेको; थकाइ लागेको; थकित।

२. अपना इन्द्रियहरूलाई वशमा राखेको; जितेन्द्रिय। (ना०) ३. साधु; संन्यासी।

श्रान्त-मना-वि० [सं०] चित्त खिन्न भएको; दिक्दार।

श्रान्ति-ना० [सं०] १. परिश्रम; मेहनत। २. थकाइ; ग्लानि। ३. थकाइ मेट्नाका निमित्त गरिने विश्राम।

श्राप-ना० [सं०] शाप; सराप; शाप।

श्रामणेरे-ना० [सं०] नयाँ बौद्ध भिक्षु।

श्राव-ना० [सं०] श्रवण गर्ने वा सुन्ने काम।

श्रावक-ना० [सं०] १. बौद्ध भिक्षु। २. जैन मतानुयायी संन्यासी। (वि०) ३. सुत्रे; श्रोता।
श्रावण-ना० [सं०] १. आषाढ र भाद्रका बीचको महीना; साउन। २. श्रवणेन्द्रियद्वारा प्राप्त गरिने ज्ञान।
श्रावणिक-वि० [सं०] श्रावण महीना-सम्बन्धी; श्रावण मासको।
श्रावणी-ना० [सं०] श्रावण महीनामा पर्ने पूर्णिमा; जनै-पूर्णिमा; ब्राह्मणहरूको श्रीत-कर्म गर्ने दिन; रक्षा-बन्धन।
श्रावित-वि० [सं०] १. सुनाइएको। २. भनिएको; कथित।
श्राव्य-वि० [सं०] १. सुनाउन योग्य; श्रवण गराउन लायक। २. सूचना दिन योग्य।
श्रित-वि० [सं०] १. आश्रयमा रहेको; आश्रित। २. पकाएको; पक्व। ३. गएको। ४. संयुक्त। ५. रक्षित। ६. परिचर्या गरिएको। ७. सम्पन्न। ८. एकत्रित। ९. अधिकृत।
श्रिति-ना० [सं०] आश्रय।
श्री-ना० [सं०] १. लक्ष्मी; कमला। २. सरस्वती। ३. धन; सम्पत्ति। ४. विभूति; ऐश्वर्य। ५. शोभा; सौन्दर्य। ६. कान्ति; तेज। ७. कीर्ति; यश। ८. सजावट; शृङ्गार। ९. पुरुष-जातिका नामको अगलितर लेखिने आदर-सूचक शब्द। १०. स्त्रीहरूका निधारको टीको। ११. वैष्णव-हरूले लाउने ठाडो टीको। १२. बेलको रूख। १३. नरिवलको रूख। १४. कमल। १५. चिट्ठी-पत्र आदिका शुरुमा वा शिरमा लेखिने मङ्गल-सूचक शब्द। १६. ऋषभ र धैवत कोमल, मध्यम तीव्र र आरोहमा गान्धार र धैवत वर्जित हुने, शास्त्रानुसार सूर्यास्तपछि र विशषतः हेमन्त ऋतुमा गाइने औडव-सम्पूर्ण-जातिको एक राग।
श्री-कान्त-ना० [सं०] विष्णु।
श्री-कृष्ण-ना० [सं०] वासुदेव।
श्रीखण्ड-ना० [सं०] १. बेलका पातका आकारका पात हुने, तीन-चार वटाको गुच्छा लागेर नीला फूल फुल्ने र अति सुगन्धी चुरो हुने एक जातको वृक्ष। २. त्यसैको चुरो; चन्दन। (यसका सेतो, पहेँलो, रातो आदि-अनेक भेद छन्। सेतो श्रीखण्ड अति उत्तम मानिएको छ। आयुर्वेदमा यसको गुण पित्त, ज्वर, वमन, मोह, तथा तृष्णा नाश गर्ने र ठन्डा बताइएको छ। यसका काठ र जराबाट तेल निकालिन्छ। देवताका पूजामा यसको काठ घोट्टेर चन्दन लगाइन्छ। यसका चन्दनको उपयोग शरीरमा घस्ने काममा पनि गरिन्छ।)
श्री-गणेश-ना० [सं०] १. आरम्भ; शुरु; प्रारम्भ। २. गणेश; गण-पति।
श्रीगदित-ना० [सं०] उदात्त नायक-नायिकाको प्रसिद्ध कथा वर्णन गरिने, गर्भ र विमर्श सन्धि नभएको, एकाङ्की दृश्य-काव्य; अठार उपरूपकहरूमध्ये एक।
श्री-गाई-ना० [श्री+गाई] जङ्गली साँढे र घर-पाला गाईको सम्पर्कबाट पैदा भएको गाई।

श्रीधन-ना० [सं०] १. अमिलो दही। २. सिखनी। ३. बौद्ध भिक्षु।
श्री-चन्दन-ना० [सं०] श्रीखण्ड।
श्री-ताल-ना० [सं०] एक जातको ताड़। (प्राचीन कालमा यसका पातमा पुस्तक लेखिन्थे।)
श्री-तिलक-ना० [सं०] राम-फटाका।
श्री-धर-ना० [सं०] विष्णु।
श्री-धाम-ना० [सं०] १. स्वर्ग। २. लक्ष्मीको आसन; कमल।
श्रीनिवास-ना० [सं०] विष्णु।
श्रीनिवास-मल्ल-ना० [सं०] अठारौं शताब्दीमा ललितपुरमा राज्य गर्ने एक राजा।
श्री-पति-ना० [सं०] १. विष्णु। २. राजा; नृप।
श्री-पद-ना० [सं०] १. कुनै देवता वा पूज्य व्यक्तिको चरण-चिह्न; पादुका। २. शोभाले युक्त पद।
श्री-पञ्चमी-ना० [सं०] माघ शुक्ल पञ्चमी; वसन्त-पञ्चमी।
श्रीपेच-ना० [शिर-पेच] शिर-पेच।
श्री-फल-ना० [सं०] १. बेल; बिल्व। २. नरिवल।
श्री-बन्दी-ना० [शिर-बन्दी] शिर-बन्दी।
श्री-बिन्दु-ना० [शिर-बिन्दु] शिर-बिन्दु।
श्रीमती-ना० [सं०] १. सधवा स्त्रीहरूका नामको अगलितर प्रयोग गरिने सम्मान-सूचक शब्द; 'श्रीमान्'-को स्त्री-लिङ्गी रूप। २. पत्नी; भार्या।
श्रीमद्भागवत-ना० [सं०] श्री-कृष्णको चरित्र वर्णन गरिएको, कृष्ण-द्वैपायनले लेखेको भनी प्रसिद्ध एक ग्रन्थ; अष्टा-दश-पुराणमध्ये एक।
श्रीमन्त-ना० [सं०] 'श्रीमान्' शब्दको बहु-वचनको रूप; श्रीमान्हरू।
श्रीमान्-वि० [सं०] १. शोभाले युक्त; सौन्दर्यपूर्ण। २. धनवान्; सम्पत्ति-शाली। (ना०) ३. पुरुष-जातिका नामको अगलितर लगाइने एक सम्मान-सूचक शब्द; श्री-युक्त। ४. विष्णु।
श्री-मुख-ना० [सं०] १. शोभाले युक्त अनुहार; तेजिलो मुख। २. मान्य-जनको मुख।
श्री-मूर्ति-ना० [सं०] देवताको मूर्ति; देवताको प्रतिमा।
श्री-यन्त्र-ना० [सं०] १. शिव-तन्त्र-सम्बन्धी एक यन्त्र; तान्त्रिक एक जन्तर। २. लक्ष्मीको एक तान्त्रिक यन्त्र।
श्री-युक्त-वि० [सं०] १. शोभाले युक्त; सौन्दर्यपूर्ण। २. धनवान्; सम्पत्ति-शाली। ३. भाग्यवान्। (ना०) ४. पुरुष-जातिका नामको अगलितर लेखिने एक आदर-सूचक शब्द; श्री-युत।
श्री-युत-वि० [सं०] श्री-युक्त।
श्री-रमण-ना० [सं०] विष्णु।
श्री-वत्स-ना० [सं०] १. विष्णु। २. पुराणानुसार भृगुको पाद-प्रहारले विष्णुका छातीमा अङ्कित भएको चिह्न। ३. पुरुषका छातीमा हुने दायाँबाट घुमेको रौंको चक्राकार

श्रीवल्ली-श्रोतव्य

चिह्न । ४. प्राचीन-कालमा काठमाडौँ-उपत्यकाका राज्य-
हरूमा चलेको एक छाप । (यो छाप लागेको बाकुपौलाई मात्र
पछि कानूनी मान्यता दिइएको देखिन्छ ।)

श्रीवल्ली-ना० [सं०] पनेर बोट ।

श्रीवाटी-ना० [सं०] मधै-साची पान ।

श्री-विन्दु-ना० [शिर-विन्दु] शिर-विन्दु ।

श्री-वृक्ष-ना० [सं०] १. पीपल । २. बेल । ३. नरिवल ।

श्रीश-ना० [सं०] विष्णु ।

श्री-शैल-ना० [सं०] दक्षिण भारतमा कृष्णा नदीको तटमा
रहेको एक पर्वत-शिखर । (यहाँ मल्लिकार्जुनको ज्योति-
र्लिङ्ग छ ।)

श्री-सम्पत्ति-ना० [सं०] कसैका अधिकारमा रहेको भएभरको
सम्पत्ति; सर्वस्व; जायजात ।

श्री-हृत-वि० [सं०] १. कान्ति-हीन; निस्तेज । २. सौन्दर्य-
हीन ।

श्री-हर्ष-ना० [सं०] संस्कृत साहित्यका एक प्रसिद्ध कवि;
'नैषध' महाकाव्यका रचयिता ।

श्रुत-वि० [सं०] १. सुनिएको; कर्ण-गोचर भएको । २.
परम्परादेखि सुन्दै आएको । ३. प्रसिद्ध; विख्यात । (ना०)
४. सुन्ने विषय । ५. वेद ।

श्रुतश्रेणी-ना० [सं०] मकोई ।

श्रुति-ना० [सं०] १. सुन्ने काम; श्रवण । २. सुन्ने इन्द्रिय;
कान । ३. शब्द; ध्वनि । ४. सुनेको कुरो । ५. सृष्टिको
आरम्भदेखि चलिआएको पवित्र ज्ञान । ६. वेद । ७. चारको
सङ्ख्या । ८. किंवदन्ती; जन-श्रुति । ९. अनुप्रासको एक
भेद । १०. सङ्गीतमा सप्तकका ऋषभ, गान्धार आदि
मूल स्वरलाई तिनका मूल वा निर्दिष्ट नाद-लहरीभन्दा
घटाउँदा वा बढाउँदा सुनिने विभिन्न उपध्वनि; दुइ मूल
स्वरका बीचको उपस्वर । (प्राचीन आचार्यहरूका विचार-
अनुसार सात मूल स्वरका जम्मा बाईस र आधुनिक
पद्धतिअनुसार यसका अठार भेद छन् ।)

श्रुति-कटु-वि० [सं०] १. कानमा खट्कने; कठोर वा कडा
सुनिने; कर्ण-कटु (शब्द, उच्चारण आदि) । (ना०)
२. ट-वर्ग आदि कटु वर्णको प्रयोग गर्दा हुने काव्यको
एक दोष ।

श्रुति-गम्य-वि० [सं०] १. सुन्न सकिने; कानद्वारा ग्रहण गर्न
सकिने । २. सुनेको; श्रुत; श्रुति-गोचर ।

श्रुति-गोचर-ना० [सं०] श्रुति-गम्य ।

श्रुति-धर-वि० [सं०] सुनेका कुरा सम्झिरहन सक्ने स्मरण-
शक्ति भएको ।

श्रुति-पथ-ना० [सं०] १. सुन्ने इन्द्रिय; कान । २. वेद-विहित
मार्ग ।

श्रुति-परम्परा-ना० [सं०] कर्ण-परम्परा ।

श्रुति-प्रमाण-ना० [सं०] वेदको प्रमाण ।

श्रुति-प्रामाण्य-ना० [सं०] १. वेदको प्रामाणिकता; वेदको

स्वीकृति । २. सुनेर जानेको प्रमाण ।

श्रुति-मण्डल-ना० [सं०] कानको बाहिरी अवयव ।

श्रुति-मधुर-वि० [सं०] सुन्दा आनन्द लाग्ने; कर्ण-मधुर ।

श्रुति-मुख-वि० [सं०] १. सुन्दा आनन्द लाग्ने; श्रुति-मधुर ।
(ना०) २. सुन्दा प्राप्त हुने आनन्द; सङ्गीत, साहित्य
आदि सुनेर प्राप्त हुने आनन्द ।

श्रुत्य-वि० [सं०] १. सुन्न योग्य; श्रवणीय । २. विश्रुत;
प्रख्यात । ३. श्रुति-सम्बन्धी ।

श्रुत्यनुप्रास-ना० [सं०] मुखको एउटै स्थानबाट उच्चारण
हुने स्वर वा व्यञ्जनहरू बार-बार प्रयोग हुँदा पर्ने एक शब्दा-
लङ्कार ।

श्रुव-ना० [सं०] १. होम; यज्ञ । २. यज्ञमा होम गर्ने काठको
साधन; सुरो ।

श्रुवा-ना० [सं०] काठको चम्चाका आकारको होम गर्ने
साधन; सुरो; चमस ।

श्रुयमाण-वि० [सं०] १. सुनिने; सुन्न सकिने । २. प्रसिद्ध;
विख्यात ।

श्रेणि-ना० [सं०] १. पङ्क्ति; ताँती; लहर । २. क्रम; सिल-
सिला । ३. स्तर; कक्षा । ४. सिँढी । ५. दल; वर्ग ।

श्रेणी-ना० [सं०] श्रेणि ।

श्रेणी-करण-ना० [सं०] श्रेणिमा मिलाउने काम; सिलसिला
मिलाएर राख्ने काम; वर्गीकरण ।

श्रेणी-कृत-वि० [सं०] श्रेणिमा मिलाएर राखिएको; क्रम-
बद्ध; वर्गीकृत ।

श्रेणी-बद्ध-वि० [सं०] १. श्रेणिमा मिलेको; पङ्क्ति-बद्ध ।
२. सिलसिला मिलेको; क्रम-बद्ध ।

श्रेय-वि० [सं०] १. अरुको अपेक्षा असल; अति बेस । २.
श्रेष्ठ; उत्तम । ३. उपयुक्त; अनुकूल । ४. हित-कर;
मङ्गल-कारक । (ना०) ५. शुभ; मङ्गल । ६. सदाचार ।
७. कुनै काम सफल हुँदा पाइने यश । ८. सुख ।

श्रेयसी-ना० [सं०] १. हरी; हरीतकी । २. गज-पिप्पली ।
३. रास्ना । (वि०) ४. मङ्गल गर्ने; कल्याण-कारिणी ।

श्रेयस्कर-वि० [सं०] श्रेय वा हित गर्ने; मङ्गल-कारी;
कल्याण-कारी ।

श्रेष्ठ-वि० [सं०] १. बेस; उत्तम; उत्कृष्ट । २. मुख्य;
प्रधान । ३. पूज्य; मान्य । ४. बूढो; वयोवृद्ध । (ना०)
५. नेवार-जातिको एक वर्ग ।

श्रेष्ठता-ना० [सं०] श्रेष्ठ हुनाको भाव; उत्तमता ।

श्रेष्ठी-ना० [सं०] महाजन; धनवान् व्यक्ति; सेठ ।

श्रोणि-ना० [सं०] १. कमर; कटि । २. नितम्ब; फिलो ।

श्रोणी-ना० [सं०] श्रोणि ।

श्रोत-ना० [सं०] १. कान; कर्ण । २. शरीरको मल बाहिर
निस्कने इन्द्रिय । ३. जल-प्रवाह; स्रोत । ४. वेद । ५.
हात्तीको सूँड ।

श्रोतव्य-वि० [सं०] सुन्न योग्य; श्रवणीय ।

श्रोता-वि० [सं०] सुत्रे; श्रवण गर्ने ।

श्रोता-गण-ना० [सं०] व्याख्यान, उपदेश, कथा आदि सुत्रे व्यक्तिहरूको समूह ।

श्रोत्र-ना० [सं०] १. कान; कर्ण । २. वेद ।

श्रोत्रिय-वि० [सं०] वेद वा शास्त्रको ज्ञाता; वैदिक ।

श्रौत-वि० [सं०] १. कानको; कर्ण-सम्बन्धी । २. श्रुति-सम्बन्धी; वेद-सम्बन्धी । ३. वेदोक्त; वेद-सम्मत । (ना०) ४. वेदोक्त कर्म ।

श्रौत-कर्म-ना० [सं०] वैदिक कृत्य ।

श्रौत-सूत्र-ना० [सं०] दर्श र पौर्णमासदेखि अश्व-मेधसम्मका यज्ञको विधान बताइएको कल्प ग्रन्थको एक अंश ।

श्रौत्र-ना० [सं०] १. कान; कर्ण । २. श्रोत्रियको कर्म वा भाव ।

श्लथ-वि० [सं०] १. खुकुलो; नकसिएको । २. फुकेको; छरिएको । ३. कमजोर; दुर्बल । ४. थाकेको; लस्त ।

श्लाघन-ना० [सं०] १. प्रशंसा; तारीफ । २. घमन्डसाथ बोल्नु । ३. आत्म-प्रशंसा ।

श्लाघनीय-वि० [सं०] तारीफ गर्न योग्य; प्रशंसनीय ।

श्लाघा-ना० [सं०] १. प्रशंसा; तारीफ । २. आफूले गरेको आफ्नै तारीफ; आत्म-प्रशंसा ।

श्लाघित-वि० [सं०] श्लाघा वा तारीफ गरिएको; प्रशंसित ।

श्लाघ्य-वि० [सं०] १. प्रशंसा गर्न योग्य; श्लाघनीय । २. आदरणीय; सम्माननीय ।

श्लाघी-वि० [सं०] तारीफ गर्ने; प्रशंसा गर्ने ।

श्लिषा-ना० [सं०] १. अङ्कमाल; आलिङ्गन । २. मिलने काम; संयोग ।

श्लिष्ट-वि० [सं०] १. अङ्कमाल गरेको; आलिङ्गन गरिएको । २. मिलेको; संयुक्त । ३. श्लेष भएको; एकभन्दा बढी अर्थ भएको (शब्द) ।

श्लिष्ट-ना० [सं०] १. आलिङ्गन । २. संयोग; मिलन ।

श्लिष्टोक्ति-ना० [सं०] श्लेष भएको वा दुइ अर्थ लाग्ने वचन ।

श्लीपद-ना० [सं०] खुट्टा सुनिने रोग; हात्ती-पाइले रोग ।

श्लीपदी-वि० [सं०] खुट्टा सुनिने रोग लागेको; हात्ती-पाइले; थाम-खुट्टे ।

श्लील-वि० [सं०] १. शिष्ट; सभ्य । २. श्रेष्ठ; उत्तम । ३. शोभा-युक्त ।

श्लेष-ना० [सं०] १. मिलने काम; जोरिने काम; संयोग । २. आलिङ्गन; अङ्कमाल । ३. एक शब्दको दुइ वा अनेक अर्थ निस्कनु । ४. साहित्यमा एक शब्दबाट अनेक अर्थ निस्कँदा पर्ने एक अलङ्कार ।

श्लेषोक्ति-ना० [सं०] श्लेष-युक्त कथन; श्लिष्टोक्ति ।

श्लेष्मक-ना० [सं०] कफ; श्लेष्मा ।

श्लेष्मण-वि० [सं०] १. श्लेष्मा-युक्त । २. श्लेष्मा बढाउने ।

श्लेष्मल-वि० [सं०] श्लेष्मक ।

श्लेष्मा-ना० [सं०] कफ; खकार ।

श्लेष्मान्तक-ना० [सं०] १. लप्सीको रूख । २. पशु-पतिका वरि-परिको जङ्गल । ३. बोहरी वृक्ष । ४. कफ-नाशक वस्तु ।

श्लोक-ना० [सं०] १. स्तुति; प्रशंसा । २. कीर्ति; यश । ३. पद्यमा लेखिएको वा बोलिएको वाक्य; पद्य; सिलोक । ४. अनुष्टुप् छन्द ।

श्लोक-वद्ध-वि० [सं०] श्लोक वा पद्यमा लेखिएको; छन्दो-वद्ध ।

श्वः-क्रि० यो० [सं०] भोलि; आगामी दिन ।

श्व-जीविका-ना० [सं०] १. दासता; पराधीनता । २. नोकरी; सेवा-वृत्ति ।

श्व-वृत्ति-ना० [सं०] कुकुरको जस्तो वृत्ति; पराधीन वृत्ति ।

श्व-पच-ना० [सं०] १. चाण्डाल । २. फाँसी दिने व्यक्ति; वधिक । ३. कुकुरको मासु खाने व्यक्ति ।

श्वशुर-ना० [सं०] ससुरो ।

श्वश्रू-ना० [सं०] सासू ।

श्वश्रू-ना० [सं०] पति वा पत्नीकी आमा; सासू ।

श्वसन-ना० [सं०] १. सास फेर्नु; सास लिनु वा छोड्नु । २. स्वाँ-स्वाँ गर्नु; लामा-लामा सास फेर्नु । ३. सुस्केरो । ४. वायु; हावा ।

श्वसित-ना० [सं०] १. सास; श्वास । २. सुस्केरो । (वि०) ३. सास फेर्ने । ४. श्वास-युक्त; जीवित । ५. सुस्केरा हाल्ने ।

श्वा-ना० [सं०] कुकुर ।

श्वगणिक-ना० [सं०] कुकुर बेचेर वा कुकुरलाई तालीम दिएर जीविका गर्ने व्यक्ति ।

श्वान-ना० [सं०] कुकुर ।

श्वविध्-ना० [सं०] दुम्सी ।

श्वास-ना० [सं०] १. नाकबाट हावा तानेर छोड्नु; सास फेर्नु । २. स्वाँ-स्वाँ गर्नु; लामो र छिटो सास फेर्नु । ३. सुस्केरो । ४. हावा; पवन । ५. दमको रोग; धम्की ।

श्वास-कास-ना० [सं०] दम र खोकीको रोग; धम्की ।

श्वास-प्रश्वास-ना० [सं०] १. नाकबाट भित्र तानिने र छोडिने हावा; सास । २. नाकबाट हावा भित्र तान्ने र छोड्ने काम; सास फेर्ने क्रिया ।

श्वासोच्छ्वास-ना० [सं०] लामो र चाँडो सास फेर्ने काम ।

श्वित्र-ना० [सं०] १. श्वेत-कुष्ठ । २. पाण्डु रोग ।

श्वित्र-वि० [सं०] १. श्वेत-कुष्ठ रोग भएको । २. पाण्डु रोग लागेको ।

श्वेत-वि० [सं०] १. सेतो; सफेद । २. उज्यालो; उज्ज्वल । (ना०) ३. सेतो रङ्ग; शुक्ल वर्ण । ४. चाँदी । ५. कौडो । ६. शङ्ख । ७. शुक्र ग्रह ।

श्वेत-कुञ्जर-ना० [सं०] १. इन्द्रको हात्ती; ऐरावत । २. सेतो हात्ती ।

श्वेत-कुष्ठ-ना० [सं०] शरीरमा सेता टाटा निस्कने एक

श्वेत-खदिर-षड्यन्त्र

किसिमको कुष्ठ रोग ।

श्वेत-खदिर-ना० [सं०] सेतो-खयर ।

श्वेत-चणक-ना० [सं०] सेतो-चना; काबुली-चना ।

श्वेत-चन्दन-ना० [सं०] सेतो चन्दन; श्रीखण्ड ।

श्वेत-द्युति-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

श्वेत-निर्गुण्डो-ना० [सं०] सेतो-सिमाली ।

श्वेत-पत्र-ना० [सं०] १. कुनै सन्धि-सम्बन्धी वा अरु कुनै मुख्य विषयमा भएका छलफलको सरकारी निर्णय लेखिए-को सेतो कागत् । २. हाँस ।

श्वेत-पिङ्गल-ना० [सं०] १. सेतो र पहुँलो मिसिएको रङ्ग । २. सिंह । ३. शङ्कर ।

श्वेत-प्रदर-ना० [सं०] जननेन्द्रियबाट पानी बग्ने, स्त्री-हरूको एक रोग ।

श्वेत-भिक्षु-ना० [सं०] सेतो वस्त्र लाउने संन्यासी; श्वेताम्बर सम्प्रदायको जैन भिक्षु ।

श्वेत-वारह-ना० [सं०] ब्रह्माका महीनाको प्रथम दिन मानिए-को एक कल्प ।

श्वेत-वार्ताक-ना० [सं०] सेतो-भिँडा ।

श्वेतांशु-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

श्वेताङ्ग-ना० [सं०] १. सेतो शरीर हुने प्राणी । २. हाँस । ३. गोरा जाति ।

श्वेताम्बर-ना० [सं०] १. जैन धर्मको, सेतो वस्त्र लाउने एक सम्प्रदाय । २. सेतो वस्त्र लाउने संन्यासी ।

श्वेतःश्ली-ना० [सं०] सेतो-सति-बयर ।

श्वैत्य-ना० [सं०] सेतोपन; शुभ्रता ।

श्वैत्र-ना० [सं०] श्वेत-कुष्ठ ।

ष

ष-देवनागरी वर्ण-मालाको एकतीसौं व्यञ्जन-वर्ण । यसको उच्चारण मूर्द्धा-स्थानबाट हुन्छ । त्यसैले यसलाई 'मूर्द्धन्य ष' भन्दछन् ।

षट्-ना० [सं०] १. छ-को सङ्ख्या; छ-को अङ्क । (वि०) २. छ वटा ।

षट्क-वि० [सं०] १. छ दोवर; छ गुना । (ना०) २. छ-को सङ्ख्या ।

षट्-कर्ण-वि० [सं०] १. छ वटा कानले सुनेको । २. भन्ने र सुन्नेदेखि बाहेक तेस्रो मानिसले पनि सुनेको (कुरो) ।

षट्-कर्म-ना० [सं०] १. ब्राह्मणहरूले गर्नुपर्ने छ वटा कर्म (अध्ययन, अध्यापन, यजन, याजन, दान र प्रतिग्रह) । २. मानिसहरूले गर्नु पर्ने छ वटा कर्म (स्नान, सन्ध्या, पूजा, तर्पण, जप र होम) । ३. तान्त्रिकहरूका छ वटा कर्म (मारण, उच्चाटन, स्तम्भन, वशीकरण, शान्ति र विद्वेष) । ४. योगीहरूका छ वटा कर्म (धौती, वस्ती, नेती, त्राटक, नौलिक र कपालभाती) ।

षट्-कर्मा-ना० [सं०] १. षट्-कर्म गर्ने ब्राह्मण । २. नियम-अनुसार षट्-कर्म गर्ने व्यक्ति ।

षट्-कोण-वि० [सं०] १. छ वटा कुना परेको; छ-कुने (क्षेत्र) । (ना०) २. छ वटा कुना परेको यन्त्र । ३. हीरा । ४. इन्द्रको वज्र ।

षट्-चक्र-ना० [सं०] १. योगअनुसार कुण्डलिनीमा कल्पना गरिने छ चक्र (मूलाधार, स्वाधिष्ठान, मणिपूरक, अनाहत, विशुद्ध र आज्ञा) । २. षड्यन्त्र ।

षट्-पद-वि० [सं०] १. छ वटा खट्टा भएको; छ-खुट्टे (प्राणी) । (ना०) २. भ्रमर ।

षट्-पदी-ना० [सं०] छ वटा चरण वा पाउ हुने छन्द ।

षट्-पाद-वि० [सं०] षट्-पद ।

षट्-प्रज्ञ-ना० [सं०] १. धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष, लोकार्थ र

तत्त्वार्थ-यी छ विषयको ज्ञाता । २. कामुक; लम्पट । ३. असल छिमेकी ।

षट्-रस-ना० [सं०] षड्-रस ।

षट्-राग-ना० [सं०] षड्-राग ।

षट्-रिपु-ना० [सं०] षड्-रिपु ।

षट्-शास्त्र-ना० [सं०] वेदका छ वटा अङ्ग; षडङ्ग ।

षट्-शास्त्री-ना० [सं०] षट्-शास्त्रको पण्डित ।

षडङ्ग-वि० [सं०] १. छ अङ्ग भएको । (ना०) २. वेदका छ वटा अङ्ग (शिक्षा, कल्प, व्याकरण, निरुक्त, छन्द र ज्योतिष) । ३. शरीरका छ अङ्ग (दुइ पाउ, दुइ हात, शिर र घड) । ४. छ वटा वस्तुहरूको समूह । ५. गाईबाट प्राप्त हुने छ पदार्थ (गो-मूत्र, गोबर, दूध, घिउ, दही र गोरोचन) ।

षडज-ना० [सं०] सङ्गीतको स्वर-सप्तकमध्येको एक स्वर । (यसलाई सङ्क्षेपमा 'स' वा 'सा' भनिन्छ । यसमा दुइ सय चालीस नाद-लहरी हुन्छन् ।)

षडभिज्ञ-ना० [सं०] बुद्ध ।

षडानन-ना० [सं०] कार्तिकेय ।

षड्-ऋतु-ना० [सं०] छ वटा ऋतु (वसन्त, ग्रीष्म, वर्षा, शरत्, हेमन्त र शिशिर) ।

षड्-गुण-ना० [सं०] १. अरु राष्ट्रहरूसित व्यवहार गर्ने राज्यका छ उपाय [सन्धि, विग्रह, यान (आक्रमण), आसन (विश्राम), द्वैधी-भाव र संश्रय] । (वि०) २. छ गुना; छ दोवर । ३. छ वटा गुण भएको ।

षड्-दर्शन-ना० [सं०] हिन्दूहरूका छ वटा दर्शन वा दार्शनिक सिद्धान्त (साङ्ख्य, योग, न्याय, वैशेषिक, मीमांसा र वेदान्त) ।

षड्बिन्दु-ना० [सं०] षड्बिन्दु ।

षड्यन्त्र-ना० [सं०] कसैको अनिष्ट गर्नका निमित्त गुप्त

रूपमा गरिने काररवाई; दुरभिसन्धि; कपटपूर्ण आयोजन ।
 षड्यन्त्री-वि० [षड्यन्त्र+ई] षड्यन्त्र गर्ने व्यक्ति ।
 षड्-रस-ना० [सं०] छ प्रकारका रस वा स्वाद (गुलियो, अमिलो, नुनिलो, तीतो, पिरो र टर्रो) ।
 षड्-राग-ना० [सं०] सङ्गीत-शास्त्रअनुसार छ प्रकारका राग (भैरव, मेघ, श्री, हिण्डोल, मालकोश र दीपक) ।
 षड्-रिपु-ना० [सं०] मानिसका मनमा हुने छ प्रकारका शत्रु वा विकार (काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद र मत्सर) ।
 षड् लवण-ना० [सं०] छ प्रकारका नून (काच, सैन्धव, सामुद्र, विट्, सौवर्चल र मिश्र) ।
 षट्-विकार-ना० [सं०] शरीर-धारी जीवमा हुने छ वटा विकार (उत्पत्ति, वृद्धि, बाल्यावस्था, यौवन, वार्धक्य र मृत्यु) ।
 षड्विन्दु-ना० [सं०] १. एक जातको कमिलो । २. कपाल दुखेकोमा लाउने तिलको तेल, बाखीको दूध र भृङ्गराजको रस मिलाई बनाइने एक आयुर्वेदीय तेल । ३. विष्णु ।
 षण्ड-ना० [सं०] १. साँढे; बैल । २. नपुंसक; हिजड़ा । ३. थुप्रो; राशि । ४. कमलको समूह ।
 षण्डक-ना० [सं०] हिजड़ा; नपुंसक ।
 षण्डाली-ना० [सं०] १. तलाउ; ताल । २. व्यभिचारिणी स्त्री ।
 षण्ड-ना० [सं०] १. हिजड़ा; नपुंसक । २. शिव-लिङ्ग ।
 षण्डा-ना० [सं०] पुरुषको जस्तो लक्षण भएकी स्त्री ।
 षण्डिता-ना० [सं०] षण्डी-योनि ।
 षण्डी-योनि-ना० [सं०] नारीत्व नभएकी स्त्री; कुच नउठ्ने र रजोधर्म नहुने स्त्री ।
 षण्मास-ना० [सं०] छ महीना ।
 षण्मासिक-वि० [सं०] छ महीनाको; षण्मासिक; अर्ध-वार्षिक ।
 षण्मास्य-ना० [सं०] छ महीनाको समय वा अवधि ।
 षण्मुख-ना० [सं०] कार्तिकेय ।
 षष्टि-ना० [सं०] १. साठीको सङ्ख्या; ६०-अङ्क । (वि०) २. पचास र दशको योग-सङ्ख्या; साठी ।
 षष्टिका-ना० [सं०] सठिया-धान ।
 षष्ठ-वि० [सं०] छैटौँ; छ सङ्ख्याको ।
 षष्ठांश-ना० [सं०] १. छ भागमा एक भाग; छैटौँ भाग । २. राज्यलाई बुझाइने, खेतीमा उब्जेका अन्नको छैटौँ भाग; तिरो ।
 षष्ठिका-ना० [सं०] १. पष्ठी । २. बालक जन्मेका छैटौँ दिनमा पूजा गरिने एक देवी ।
 षष्ठी-ना० [सं०] १. शुक्ल वा कृष्ण पक्षको छैटौँ तिथि । २. बालक जन्मेका छैटौँ दिनमा गरिने एक संस्कार; छैटी । ३. छैटीमा पूजा गरिने देवी; कात्यायनी । ४. व्याकरण-अनुसार सम्बन्ध बुझाउने विभक्ति; सम्बन्ध-कारक ।
 षष्ठी-तत्पुरुष-ना० [सं०] षष्ठी-समास ।
 षष्ठी-समास-ना० [सं०] पूर्व पद सम्बन्ध-कारकको हुने एक

समास; तत्पुरुष समासको एक भेद । (उदा०-गाई-गोठ, राज-भवन इत्या० ।)
 षाडव-ना० [सं०] सङ्गीतमा निषाद वर्जित गरी अन्य छ स्वर हुने रागको एक भेद ।
 षाण्ड्य-ना० [सं०] नपुंसकत्व ।
 षाण्मासिक-वि० [सं०] १. छ महीनाको; अर्ध-वार्षिक । (ना०) २. मरेका छ महीनामा गरिने श्राद्ध ।
 षिङ्ग-ना० [सं०] कामुक व्यक्ति ।
 षोडश-ना० [सं०] १. सोह्रको सङ्ख्या; १६-अङ्क । २. दश र छ-को योग-सङ्ख्या; सोह्र । (वि०) ३. सोह्रौँ ।
 षोडश-कर्म-ना० [सं०] षोडश-संस्कार ।
 षोडश-कला-ना० [सं०] चन्द्रमाका सोह्र कला वा अंश (अमृता, मानदा, पूषा, तुष्टि, पुष्टि, रति, धृति, शशिनी, चन्द्रिका, कान्ति, ज्योत्स्ना, श्री, प्रीति, अङ्गदा, पूर्णा र अमृता) ।
 षोडश-दान-ना० [सं०] श्राद्ध आदिका समयमा गरिने सोह्र वस्तुहरूको दान (भूमि, आसन, जल, वस्त्र, गाई, सुन, चाँदी, दीपक, अन्न, ताम्बूल, छत्र, सुगन्धी द्रव्य, फूल-माला, फल, शय्या र खराउ) ।
 षोडश-मातृका-ना० [सं०] सोह्र देवीहरूको समूह (गौरी, पद्मा, शची, मेधा, सावित्री, विजया, जया, देवसेना, स्वधा, स्वाहा, माता, लोक-माता, शान्ति, पुष्टि, धृति र स्वस्ति) ।
 षोडश-शृङ्गार-ना० [सं०] शरीरलाई सजाउने स्त्रीहरूका सोह्र प्रकारका शृङ्गार (बुकुवा लगाउनु, स्नान गर्नु, वस्त्र लगाउनु, मिसी लगाउनु, कपाल कोर्नु, गाजल लगाउनु, सिउँदामा सिन्दूर लाउनु, माहुर लाउनु, निधारमा टीको लाउनु, चिउँदामा कोठी बनाउनु, तिउरी लाउनु, अत्तर आदि सुगन्धी पदार्थ लाउनु, गहना लाउनु, फूलको माला लाउनु, पान खानु र ओठमा लाली लाउनु) ।
 षोडश-संस्कार-ना० [सं०] गर्भाधानदेखि लिएर मृत्युसम्म गरिने द्वि-जातिका सोह्र संस्कार (गर्भाधान, पुंसवन, सीमन्तोन्नयन, जात-कर्म, नाम-कर्म, निष्क्रमण, अन्न-प्राशन, कर्ण-भेद, विद्यारम्भ, चूडा-कर्म, केशान्त, उपनयन, वेदारम्भ, समावर्तन, विवाह र अन्त्येष्टि) ।
 षोडशा-ना० [सं०] सोह्र वर्षकी युवती; षोडशी ।
 षोडशी-ना० [सं०] १. दश-महाविद्यामध्ये एक । २. सोह्र वर्षकी स्त्री । ३. मरेका एघारौँ दिन गरिने श्राद्धहरू । (वि०) ४. सोह्र भागमा विभक्त ।
 षोडशोपचार-ना० [सं०] देवताको पूजा गर्ने सोह्र अङ्ग (आवाहन, आसन, अर्घ्य, आचमन, मधुपर्क, स्नान, वस्त्रा-भरण, यज्ञोपवीत, चन्दन, पुष्प, धूप, दीप, नैवेद्य, ताम्बूल, परिक्रमा र वन्दना) ।
 षठीवन-ना० [सं०] १. थुक्ने काम । २. थूक; राल ।

स-देवनागरी वर्ण-मालाको वत्तीसौं व्यञ्जन-वर्ण । ऊष्म-वर्णको तेस्रो अक्षर । यसको उच्चारण दन्त-स्थानबाट हुन्छ ।
 स-वि० [सं०] शब्दका अगाडि लागेर सहित हुनाको भाव बुझाउने शब्द । (उदा०-सकर्मक, सवल, सशक्त आदि ।)
 सँग-ना० यो० [सं० सङ्ग] साथ; सित; सङ्ग ।
 सँगालाइ-ना० [सँगाल्+आइ] सँगाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सँगालिनु-अ० क्रि० [सँगाल्+इ+नु] जोगाएर राखिनु; ('सँगाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 सँगाल्नु-स० क्रि० [सं० सङ्कलन+नु] १. जोगाएर राख्नु; सञ्चय गर्नु; सङ्कलन । २. जम्मा गर्नु; सङ्कलन गर्नु; बटुल्नु ।
 सगिनी-ना० [सङ्गी+नी] १. स्त्री साथी; सखी । २. मितिनी ।
 सँगिनै-ना० [सङ्गिनी] लोक-गीतको एक भाका ।
 सङ्गी-ना० [सं० सङ्गी] १. साथी; दोस्त । २. मीत; मित्र ।
 सँगेटाइ-ना० [सँगेट्+आइ] सँगेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव; सँगेटाइ ।
 सँगेटाइनु-स० क्रि० [सँगेट्+इ+नु] सँगेट्ने लाइनु; ('सँगेटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 सँगेटाउनु-स० क्रि० [सँगेट्+आउ+नु] सँगेट्ने लाउनु; ('सँगेट्नु'-को क० क्रि०) ।
 सँगेटिनु-स० क्रि० [सँगेट्+इ+नु] छरिएका चीजहरू बटुलिनु; ('सँगेट्नु'-को क० क्रि०) ।
 सँगेट्नु-स० क्रि० [सं० सङ्कलन+नु] १. फैलिएर रहेका वस्तुहरू एकत्रित गर्नु; छरिएका चीजहरू बटुल्नु; सोहोर्नु । २. सँगाल्नु; सँगेल्नु । ३. जम्मा गर्नु; सञ्चय गर्नु ।
 सँगेलाइ-ना० [सँगेल्+आइ] सँगेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; सँगेटाइ ।
 सँगेलाइनु-स० क्रि० [सँगेल्+इ+नु] जम्मा गर्न लाइनु; ('सँगेलानु'-को क० क्रि०) ।
 सँगेलानु-स० क्रि० [सँगेल्+आउ+नु] सँगेलने लाउनु; ('सँगेल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 सँगेलिनु-स० क्रि० [सँगेल्+इ+नु] जम्मा गरिनु; ('सँगेल्नु'-को क० क्रि०) ।
 सँगेल्नु-स० क्रि० [सं० सङ्कलन+नु] १. जम्मा गर्नु; थुप्याउनु; सँगेट्नु; बटुल्नु । २. जतनसाथ राख्नु; सहाल्नु । ३. मिलाएर राख्नु; तह लाउनु; सम्म्याउनु । ४. साँच्नु; सँगाल्नु ।
 सँघार-ना० [सं० सङ्घाट] ढोका, झ्याल आदिको तल्लो भाग; ढोकाका भित्र र बाहिरको मध्य भाग; सँघार-ठेलो रहने ठाउँ; सङ्घार ।
 सँघार-ठेलो-ना० [सँघार+ठेलो] ढोका, झ्याल आदिका चौकोसको तल्लो तेस्रो काठ; सँघारमा रहने तेस्रो काठ;

सङ्घार-ठेलो ।

सँचाइ-ना० [साँच्+आइ] साँच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सँधाइ-ना० [साँध्+आइ] साँध्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सँधाइनु-स० क्रि० [साँध्+आइ+नु] साँध्ने लाइनु; ('सँधाउनु'-को क० क्रि०) ।
 सँधाउनु-स० क्रि० [साँध्+आउ+नु] साँध्ने लाउनु; ('साँध्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 सँधियार-ना० [साँध्+इयार] साँधको जग्गा, घर आदि चर्चने व्यक्ति; सिमाना वा साँधमा जोरिएको छिमेकी ।
 सँभलाई-ना० [सँभल्+आइ] सँभल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सँभलिनु-अ० क्रि० [सँभल्+इ+नु] १. सावधान होइनु । २. जोगिनु; ('सँभल्नु'-को भा० क्रि०) ।
 सँभल्नु-अ० क्रि० [सं० सम्भार] १. सावधान हुनु । २. पतन हुनुवाट जोगिनु ।
 सँभार-ना० [सं० संवार] रक्षा; हेर-विचार ।
 सँभाराइ-ना० [सँभार्+आइ] सँभार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सँभारिनु-अ० क्रि० [सँभार्+इ+नु] १. सावधान हुनु; होशियार हुनु । २. बच्नु; सुरक्षित हुनु; ('सँभार्नु'-को भा० क्रि०) ।
 सँभार्नु-स० क्रि० [सं० संवार] १. रक्षा गर्नु । २. सुन्दर सुसज्जित पार्नु; सिँगार्नु ।
 सँभाल-ना० [सँभाल्] १. स्याहार; रक्षा । २. पालन-पोषण । ३. देख-रेख ।
 सँभालाइ-ना० [सँभाल्+आइ] सँभाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; सहालाई ।
 सँभालिनु-स० क्रि० [सँभाल्+इ+नु] स्याहार गरिनु; ('सँभाल्नु'-को क० क्रि०) ।
 सँभाल्नु-स० क्रि० [सं० सम्भार+नु] १. स्याहार गर्नु; सम्भार गर्नु; समाल्नु; रक्षा गर्नु । २. जोगाउनु; बचाएर राख्नु । ३. पालन-पोषण गर्नु; पाल्नु । ४. देख-रेख गर्नु । ५. विग्रन लागेका वा खराब लतमा लाग्न लागेकालाई रोक्नु । ६. कार्य-भार वहन गर्नु; उत्तरदायित्व लिनु । ७. खस्न वा लड्न लागेकालाई बचाउनु । ८. प्रबन्ध गर्नु; व्यवस्था मिलाउनु । ९. घर-गृहस्थी, सभा-संस्था आदि चलाउनु ।
 सं-उप० [सं०] शब्दका अगाडि लागेर उत्तम, उत्तमता, उत्तम किसिमले आदिको बोध गराउने एक संस्कृत उप-सर्ग । (शब्दका साथ जोरिँदा व्याकरणअनुसार यसको परिवर्तन पञ्चम वर्णको रूपमा पनि हुन्छ ।)
 संज्ञा-ना० [सं०] १. होश; चेतना । २. ज्ञान; बोध । ३. बुद्धि; प्रज्ञा । ४. सङ्केत; इशारा । ५. नाउँ; नाम । ६. व्याकरणमा कुनै व्यक्ति, वस्तु, भाव, कार्य आदिको बोध गराउने शब्द; नाम । ७. सूर्यकी पत्नी ।

संज्ञा-हीन-वि० [सं०] १. बेहोश; अचेत। २. नाम नभएको।
 संन्यस्त-वि० [सं०] सन्न्यस्त।
 संन्यास-ना० [सं०] सन्न्यास।
 संन्यासी-वि० [सं०] सन्न्यासी।
 संयत-वि० [सं०] १. रोकिएको; नियन्त्रित। २. बाँधिएको;
 बद्ध। ३. मर्यादामा रहेको। ४. दबाइएको; दमन गरिएको।
 ५. क्रम-बद्ध; व्यवस्थित। ६. इन्द्रियलाई वशमा राखेको;
 संयमी।
 संयत्त-वि० [सं०] १. तयार; सन्नद्ध। २. सावधान; सतर्क।
 संयम-ना० [सं०] १. रोकने काम; निग्रह; नियन्त्रण। २.
 मनका वासनालाई खराब मार्गमा जानबाट रोकनु;
 इन्द्रिय-निग्रह। ३. मर्यादामा रहनु; अनुशासनको पालन
 गर्नु। ४. बाँध्नु वा बन्द गर्नु। ५. योग-शास्त्रअनुसार
 ध्यान, धारणा र समाधि। ६. धार्मिक अनुष्ठान; व्रत।
 ७. तप। ८. खराब काम-कुरोदेखि बचेर रहने काम।
 संयमन-ना० [सं०] १. रोकनु; निग्रह। २. बन्धन। ३.
 आत्म-संयम। ४. धार्मिक व्रत।
 संयमित-वि० [सं०] १. रोकिएको; नियन्त्रित। २. संयममा
 रहेको; मर्यादामा रहेको। ३. बाँधिएको; बद्ध। ४.
 समातिएको। ५. धार्मिक प्रवृत्तिको। ६. एकत्र पारेको;
 समेटिएको।
 संयमी-वि० [सं०] १. संयममा रहने; मन वा इन्द्रियलाई
 मर्यादामा राख्ने; आत्म-निग्रही। २. रोकने; नियन्त्रण
 गर्ने। ३. पथ-परहेज गर्ने।
 संयाम-ना० [सं०] संयम।
 संयुक्त-वि० [सं०] १. जोरिएको; मिलेको। २. मिसिएको;
 मिश्रित। ३. सम्बन्ध। ४. सहित; सम्पन्न।
 संयुक्त-कुटुम्ब-ना० [सं०] संयुक्त-परिवार।
 संयुक्त-परिवार-ना० [सं०] भाइ, छोरा, भतिजा आदि
 एका-घरमा मिलेर बसेको परिवार।
 संयुक्त-राष्ट्र-सङ्घ-ना० [सं०] द्वितीय विश्व-युद्धपछि मुख्यतः
 विश्व-शान्ति, अनुन्नत देशहरूको उन्नति, जन-कल्याण
 आदिको उद्देश्य पूरा गर्ने गठित, संसारका राष्ट्रहरूको सभा।
 संयुक्ताक्षर-ना० [सं०] जोरे-मोरेको अक्षर; दुइ वा बढी
 व्यञ्जन-वर्ण एउटै स्वर-वर्णमा मिलेको अक्षर।
 संयुग-ना० [सं०] १. संयोग। २. युद्ध; सङ्घर्ष।
 संयुत-वि० [सं०] जोरिएको; संयुक्त।
 संयुज्-वि० [सं०] १. संयुक्त। २. गुणी।
 संयोग-ना० [सं०] १. मिल्ने वा जोरिने काम; मेल। २.
 सम्पर्क; सम्बन्ध। ३. मिसोट; मिश्रण। ४. अकस्मात्को
 भेट। ५. प्रेमी-प्रेमिकाको मिलन। ६. स्त्री-पुरुषको
 समागम। ७. आकस्मिक घटना। ८. विभिन्न काम
 वा कुराको आकस्मिक योग। ९. समान उद्देश्यका निमित्त
 दुइ राष्ट्रमा हुने सन्धि।
 संयोग-शृङ्गार-ना० [सं०] अनुकूल नायक-नायिकाको परस्पर

दर्शन, स्पर्श, भेट आदिका कथाहरूको उल्लेख गरिने शृङ्गार-
 रसको एक भेद; नायक र नायिकाका बीच मधुर मिलन
 भएको वर्णन गरिएको, शृङ्गार-रसको एक भेद; सम्भोग-
 शृङ्गार।

संयोगी-वि० [सं०] १. मिलेको; संयोग भएको। २. सम्पर्क
 भएको; सम्बन्धित। ३. आफ्नी प्रियतमासित रहेको।
 ४. विवाहित।

संयोजक-वि० [सं०] १. दुइ वा धेरै वस्तुहरूलाई एक साथमा
 जोर्ने; मिलाउने। २. शब्द वा वाक्यहरूलाई जोर्ने
 (शब्द)। (उदा०-र, कि, वा आदि।) ३. कुनै सभा,
 समिति आदिको प्रबन्ध गर्ने; आयोजक।

संयोजक-चिह्न-ना० [सं०] संयोजन-चिह्न।

संयोजन-ना० [सं०] १. जोर्ने वा मिलाउने काम। २. मैथुन।
 ३. आयोजन; प्रबन्ध।

संयोजन-चिह्न-ना० [सं०] दुइ वा बढी अक्षर वा शब्दलाई
 जोरिएको भनी जनाउने एक चिह्न (-)।

संयोजनीय-ना० [सं०] मिलाउन वा जोर्ने लायक; संयोज्य।
 संयोजित-वि० [सं०] १. जोरिएको; मिलाइएको। २.
 प्रबन्ध गरिएको; आयोजित।

संयोज्य-वि० [सं०] संयोजनीय।

संरक्त-वि० [सं०] १. रङ्गीन। २. रातो। ३. अनुराग-युक्त।
 ४. रिसाएको। ५. मुग्ध। ६. सुन्दर।

संरक्षक-वि० [सं०] १. रक्षा गर्ने; बचाउ गर्ने। २. देख-रेख
 गर्ने; हेर-विचार गर्ने। ३. पालन-पोषण गर्ने। ४. आश्रय
 दिने। (ना०) ५. असमर्थ व्यक्तिको परिपालन गर्ने
 व्यक्ति; अभिभावक। ६. रखवाला। ७. केटा-केटीको
 हेर-विचार गर्ने व्यक्ति; ददा; धरालो।

संरक्षण-ना० [सं०] १. बचाउ गर्नु; रक्षा गर्नु। २. अपना
 आश्रयमा राखेर पालन-पोषण गर्नु; हुर्काउनु। ३. रेख-
 देख; हेर-विचार। ४. प्रतिबन्ध।

संरक्षणीय-वि० [सं०] १. संरक्षण गर्न योग्य। २. देख-
 रेख गर्नुपर्ने। ३. जोगाउन लायक।

संरक्षित-वि० [सं०] १. रक्षा गरिएको; सुरक्षित। २.
 रेख-देख गरिएको। ३. जोगाइएको।

संरक्षी-वि० [सं०] रक्षा गर्ने; संरक्षक।

संरक्ष्य-वि० [सं०] संरक्षण गर्न योग्य; संरक्षणीय।

संलग्न-वि० [सं०] १. टाँसिएको; जोरिएको। २. जोडिएको;
 सम्बद्ध। ३. कुनै काममा लागेको; लीन भएको।

संलाप-ना० [सं०] १. कुराकानी; वार्तालाप। २. गुप्त
 कुराकानी।

संलापक-ना० [सं०] १. गुप्त कुराकानी। २. साहित्यमा
 शृङ्गार र कथन रसबाहेक अरू रस हुने, तीन वा चार
 अङ्गको, पाखण्डी नायक हुने एक उपरूपक। (वि०)
 ३. कुराकानी गर्ने; संलाप गर्ने।

संज्ञापित-वि० [सं०] कुराकानी गरिएको; बात-चीत

संलापी-संविधान-परिषद्

गरिएको।

संलापी-वि० [सं०] कुराकानी गर्ने; संलापक।

संलाप्य-वि० [सं०] कुराकानी गर्न योग्य; संलाप गर्न योग्य।

संशोभन-ना० [सं०] प्रलोभन।

संवत्-ना० [सं०] १. साल; वर्ष; संवत्सर। २. कुनै विशिष्ट व्यक्ति वा कुनै विशेष समयदेखि आरम्भ भएको वर्ष-गणना (विक्रम, नेपाल, शक, ईसवी आदि)। ३. विक्रम-संवत्सर।

संवत्सर-ना० [सं०] १. साल; वर्ष; संवत्। (साठी संवत्सर यी हुन्—प्रभव, विभव, शुक्र, प्रमोद, प्राजापत्य, अङ्गिरस, श्रीमुख, भाव, युवा, धाता, ईश्वर, बहुधान्य, प्रमाथी, विक्रम, वृष, चित्रभानु, स्वर्भानु, दारुण, पार्थिव, व्यय, वर्षण, सर्वजित्, सर्वधारी, मानुष, विरोधी, विकृत, खर, नन्दन, विजय, जय, मन्मथ, दुर्मुख, हेमलम्ब, विलम्ब, विकारी, सर्वरी, जव, सुभिक्ष, शोभन, क्रोध, विश्वावसु, पराभव, प्लवङ्ग, कालिक, सौम्य, साधारण, अहिछत्र, परिवारी, प्रमाथी, आनन्द, राक्षस, अनल, पिङ्गल, सिद्धार्थ, रौद्र, दुर्मति, दुन्दुभी, रक्त, क्रोध र क्षय)। २. विक्रम-संवत्।

संवर-ना० [सं०] १. जल। २. गोपनीयता। ३. सहन-शीलता। ४. आत्म-संयम। ५. छोप्ने साधन; विको। ६. बोध; ज्ञान। ७. साँभर मृग। ८. रोजाइ। ९. पुल। १०. पुराण-प्रसिद्ध एक दैत्य।

संवरण-ना० [सं०] १. रोज्नु; मन-पराउनु। २. विवाहका निमित्त वर रोज्नु; वरण गर्नु। ३. ढाक्नु; छोप्नु। ४. छेक्नु; रोक्नु। ५. लुकाउनु; छिपाउनु। ६. छोप्ने वस्तु; आवरण। ७. रोक्नु; निग्रह गर्नु। ८. महाभारत-प्रसिद्ध एक राजा। (सूर्यकी छोरी तपतीसित यिनको विवाह भएको थियो।)

संवरणीय-वि० [सं०] १. ढाक्न योग्य; छोप्न योग्य। २. छेक्न योग्य; रोक्न लायक। ३. विवाहका निमित्त पति रोज्ने लायक; संवरण गर्न योग्य। ४. रोज्न लायक।

संवर्द्धक-वि० [सं०] १. बढाउने; वृद्धि गर्ने। २. पालन-पोषण गर्ने।

संवर्द्धन-ना० [सं०] १. राम्ररी वृद्धि हुनु; बढ्नु। २. पालन-पोषण गर्नु। ३. बढाउनु।

संवर्द्धनीय-वि० [सं०] १. राम्ररी बढाउन योग्य। २. पालन-पोषण गर्न लायक।

संवर्द्धित-वि० [सं०] १. राम्ररी बढाइएको; वृद्धि गरिएको। २. पालन-पोषण गरिएको।

संवर्धक-वि० [सं०] संवर्द्धक।

संवर्धन-ना० [सं०] संवर्द्धन।

संवर्धनी-ना० [सं०] बढाउने साधन; कृत्रो।

संवर्धनीय-ना० [सं०] संवर्द्धनीय।

संवर्धित-वि० [सं०] संवर्द्धित।

संवल-ना० [सं०] सम्बल।

संवलित-वि० [सं०] १. मिलेको; जोरिएको; संयुक्त। २. मिसिएको; मिश्रित। ३. बेहलिएको; परिवेष्ठित।

संवह-ना० [सं०] वायु।

संवाद-ना० [सं०] १. कुराकानी; कथोपकथन; वार्तालाप। २. बहस; वाद-विवाद; तर्क। ३. खबर; समाचार; सन्देश। ४. स्वीकृति; सहमति।

संवादक-ना० [सं०] १. कुराकानी गर्ने; वार्तालाप गर्ने। २. खबर पठाउने; समाचार पुऱ्याउने।

संवाद-दाता-ना० [सं०] संवाद वा समाचार दिने वा पठाउने व्यक्ति।

संवादी-वि० [सं०] १. कुराकानी गर्ने। २. सहमत हुने। ३. सदृश; समान। (ना०) ४. सङ्गीतमा वादी स्वरको श्रुति-माधुर्य बढाउने स्वर।

संवार-ना० [सं०] १. ढाक्नु; छोप्नु। २. रक्षा गर्नु; बचाउ गर्नु। ३. व्याकरणमा, घाँटी केही कुञ्चित पारेर शब्द उच्चारण हुने एक बाह्य प्रयत्न।

संवारण-ना० [सं०] १. रोक्नु; छेक्नु। २. ढाक्नु; छोप्नु।

संवास-ना० [सं०] १. सहवास गर्नु। २. सार्वजनिक निवास-स्थान। ३. घर; गृह। ४. मैथुन। ५. सुगन्ध।

संवासित-वि० [सं०] सुगन्धित पारिएको; वास्ना आउने तुल्याइएको।

संविद्-ना० [सं०] १. चेतना; ज्ञान-शक्ति। २. बोध; ज्ञान। ३. समझ; बुद्धि। ४. अनुभूति। ५. हाल; वृत्तान्त। ६. नाम; संज्ञा। ७. सम्पत्ति। ८. लडाईँ; युद्ध। ९. राती पालो बस्ने प्रहरीहरूको साङ्केतिक शब्द; प्यारोल। १०. विश्वास। ११. प्रतिज्ञा। १२. स्वीकृति। १३. प्रचलन; पद्धति। १४. सङ्केत; इशारा। १५. तुष्टि। १६. सहानुभूति। १७. ध्यान। १८. वार्तालाप। १९. भाङ।

संविद-वि० [सं०] चेतना-युक्त; सचेत; संविद्-युक्त।

संविदा-ना० [सं०] सम्झौता; सन्धि।

संविदा-पत्र-ना० [सं०] कुनै संविदा वा सम्झौताका शर्तहरू लेखिएको पत्र।

संविधा-ना० [सं०] १. व्यवस्था; आयोजन; प्रबन्ध। २. जीवन-यापनको ढङ्ग। ३. विधान। ४. अभिनय।

संविधान-ना० [सं०] १. व्यवस्था; प्रबन्ध। २. योजना; बन्दोबस्त। ३. राज्य, राष्ट्र, कुनै विशेष संस्था आदिको सङ्घटन, सञ्चालन र व्यवस्था गर्ने नियमहरू लेखिएको मूल ऐन वा विधान। ४. युक्ति; तरीका। ५. कथा-वस्तुमा घटनाहरूको व्यवस्था मिलाउने काम।

संविधानक-ना० [सं०] १. जीवन-यापनको विशेष ढङ्ग। २. नाटकको कथा-वस्तु। ३. कुनै विचित्र कार्य। ४. असाधारण घटना।

संविधान-परिषद्-ना० [सं०] कुनै देश, विशेष प्रकारको संस्था,

राष्ट्र आदिको संविधान बनाउनका निमित्त गठन गरिएको परिषद्; संविधान बनाउने सभा।
संविधानवाद-ना० [सं०] संविधानलाई नै सर्व-प्रधान मान्ने एक राजनीतिक सिद्धान्त।
संविधानवादी-वि० [सं०] संविधानवादको अनुयायी।
संविधान-सभा-ना० [सं०] संविधान-परिषद्।
संवृत-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको। २. लुकेको; छिपेको। ३. बचाउ गरिएको; रक्षित।
संवृत्त-वि० [सं०] १. भएको; घटित। २. परिपूर्ण। ३. एकत्रित। ४. व्यतीत। ५. छोपिएको। (ना०) ६. वरुण।
संवृद्ध-वि० [सं०] पूर्ण रूपले बढेको वा विकसित भएको।
संवृद्धि-ना० [सं०] १. बढिबढाउ; राम्रो वृद्धि; समृद्धि। २. शक्ति; सामर्थ्य।
संवेग-ना० [सं०] १. तीव्र उत्तेजना; आवेग। २. प्रचण्डता; उग्रता। ३. तीव्र वेग; शीघ्रता।
संवेद-ना० [सं०] अनुभव; ज्ञान।
संवेदन-ना० [सं०] १. ज्ञान। २. अनुभूति। ३. प्रतीति; बोध। ४. सूचित गर्नु; प्रकट गर्नु।
संवेदना-ना० [सं०] संवेदन।
संवैधानिक-वि० [सं०] संविधान-सम्बन्धी।
संशय-ना० [सं०] १. शङ्का; सन्देह। २. दोधार; द्विविधा। ३. डर; भय। ४. सङ्कट। ५. सम्भावना। ६. सुत्न वा आराम गर्न लेट्नु; पल्टनु।
संशयात्मक-वि० [सं०] संशय भएको; शङ्का लागेको; सन्दिग्ध।
संशयात्मा-वि० [सं०] १. शङ्का गर्ने; शङ्कालु; संशयी। २. विश्वास नगर्ने; अविश्वासी। ३. द्विविधामा परेको।
संशयालु-वि० [सं०] १. संशय-युक्त। २. संशय-शील।
संशयिक-वि० [सं०] प्रत्येक कुरामा शङ्का गर्ने; शङ्कालु; संशयात्मा।
संशयी-वि० [सं०] संशयिक; संशयात्मा।
संशुद्ध-वि० [सं०] १. राम्ररी संशोधन गरिएको; विशुद्ध पारिएको। २. प्रायश्चित्त गरिएको; शुद्धि गरिएको।
संशुद्धि-ना० [सं०] पूर्ण रूपले शुद्ध पार्ने काम।
संशोधक-वि० [सं०] १. शुद्ध गर्ने। २. संस्कार गर्ने। ३. त्रुटि सच्याउने; भूल सुधार गर्ने। ४. ऋण तिर्ने। (ना०) ५. संशोधन गर्ने व्यक्ति; प्रस्तावहरूमा सुझाउ वा संशोधन पेश गर्ने व्यक्ति।
संशोधन-ना० [सं०] १. शुद्ध पार्ने काम; चोख्याउने काम। २. संस्कार गर्नु। ३. प्रायश्चित्त गर्नु। ४. परिष्कार गर्नु। ५. भूल, दोष आदि सुधार गर्नु; सच्याउनु। ६. ऋण तिर्नु। ७. प्रस्तावहरूमा घटी-बढी गर्ने वा कुनै किसिमको सुधार गर्ने सुझाव वा कार्य।
संशोधनीय-वि० [सं०] संशोधन गर्न लायक; सच्याउनुपर्ने।
संशोधित-वि० [सं०] संशोधन गरिएको; सुधार गरिएको।

संश्रय-ना० [सं०] १. आश्रय; सहारा। २. सम्बन्ध; सम्पर्क। ३. मेल; संयोग। ४. विश्राम-स्थान। ५. पारस्परिक सहायताको सन्धि।
संश्रित-वि० [सं०] १. आश्रयमा रहेको; आश्रित। २. मिलेको वा जोरिएको; संयुक्त। ३. कुनै स्थानमा बसेको।
संश्लिष्ट-वि० [सं०] १. खूबसित टाँसिएको; राम्ररी जोरिएको। २. अङ्कमाल गरेको; आलिङ्गित। ३. नजीकको; समीपस्थ।
संश्लेष-ना० [सं०] १. आलिङ्गन। २. मिलन; मेल। ३. सम्बन्ध। ४. संयोग। ५. सन्धि।
संश्लेषण-ना० [सं०] १. राम्ररी जोर्नु; टाँस्नु। २. मिलाउनु; सँगै राख्नु। ३. बाँध्ने वा जोर्ने साधन।
संसक्त-वि० [सं०] १. राम्ररी जोरिएको; मिलेको; सम्बद्ध। २. प्रवृत्त; संलग्न। ३. अनुरक्त; आसक्त।
संसक्ति-ना० [सं०] १. धेरै विषय वा वस्तुहरू एकसाथ मिल्ने काम; जोरिने क्रिया। २. घनिष्ठ सम्बन्ध। ३. आसक्ति; अनुराग। ४. तन्मयता। ५. प्रवृत्ति।
संसद्-ना० [सं०] १. सभा; समिति। २. न्यायालय। ३. राज्य वा राष्ट्रको व्यवस्था मिलाउनाका निमित्त गठित जनताका प्रतिनिधिहरूको सभा; प्रतिनिधि-सभा र महा-सभाको एकीकृत नाम; पार्लियामेन्ट।
संसदीय-वि० [सं०] १. संसद्को; संसद्-सम्बन्धी। २. संसद्लाई सुहाउने; संसद्को अनुकूल।
संसरण-ना० [सं०] १. हिँड्ने क्रिया; गमन। २. संसार; जगत्। ३. जन्म र पुनर्जन्म। ४. बाटो; मार्ग।
संसर्ग-ना० [सं०] १. साथमा रहेर भएको सम्बन्ध; सहवास-को सम्पर्क। २. सहवास; बसाउठी। ३. संयोग; मेल। ४. मैथुन। ५. दुइ रेखाले परस्परमा काटेको ठाउँ वा बिन्दु। ६. छुवाछूत; लसपस।
संसर्ग-दोष-ना० [सं०] खराब मानिसका संसर्गबाट हुने खराब परिणाम।
संसर्गी-वि० [सं०] १. साथमा रहने; सहवास गर्ने। २. नजीक रहेको; समीपस्थ। ३. जोरिएको; सम्बद्ध। (ना०) ४. साथी; सँगी।
संसर्जन-ना० [सं०] १. संयोग। २. त्याग। ३. वैराग्य। ४. वर्जन; रहित हुनु।
संसाद-ना० [सं०] १. गोष्ठी; सभा। २. भीड।
संसार-ना० [सं०] १. जगत्; भुवन; विश्व। २. मर्त्य-लोक। ३. दुनियाँ; जनता; प्रजा। ४. लौकिक प्रपञ्च; सांसारिक जीवन। ५. बार-बार जन्म ग्रहण गर्ने परम्परा; भव-चक्र। ६. माया-जाल।
संसार-यात्रा-ना० [सं०] १. जीवन-यापन; जीवन-निर्वाह। २. जीवन; जिन्दगी।
संसारी-वि० [सं०] १. संसार-सम्बन्धी; लौकिक। २. संसारमा आवागमन गर्ने; बार-बार जन्म लिने। ३.

संस्कृत-संहार

- व्यवहार-कुशल । (ना०) ४. जीव-धारी; प्राणी । ५. जीवात्मा । ६. सांसारिक प्रपञ्चमा रहेको व्यक्ति ।
- संस्कृत-ना०** [सं०] १. आसक्ति; आकर्षण । २. घनिष्ठ सम्बन्ध ।
- संस्तुति-ना०** [सं०] १. बार-बार जन्म-मरण हुने काम; आवागमन । २. संसार; जगत् । ३. धारा; प्रवाह ।
- संसृष्ट-वि०** [सं०] १. साथमा जन्मेको; सह-जात । २. मिलेको; संयुक्त । ३. अन्तर्भूत; सम्मिलित ।
- संसृष्टि-ना०** [सं०] १. साथमै भएको उत्पत्ति वा जन्म । २. संयोग; मेल । ३. मिश्रण; मिलावट । ४. निर्माण; रचना । ५. सह-वास । ६. एउटै वाक्यमा दुइ वा बढ्ता अलङ्कारहरू भिन्न-भिन्न देखिने गरी आउँदा पर्ने एक काव्यालङ्कार ।
- संसेवन-ना०** [सं०] १. राम्ररी सेवा गर्ने काम । २. व्यवहारमा ल्याउनु; राम्ररी उपयोग गर्नु । ३. घनिष्ठ सम्पर्क राख्नु ।
- संसेवित-वि०** [सं०] १. राम्ररी सेवा गरिएको; सेवित । २. राम्रो ढङ्गले व्यवहारमा ल्याइएको; पूर्ण उपयोग गरिएको । ३. प्रगाढ सम्पर्क राखिएको ।
- संस्करण-ना०** [सं०] १. तयार गर्नु; ठीक पार्नु । २. सिलसिला मिलाउनु; क्रम-बद्ध पार्नु । ३. शुद्ध गर्नु; परिष्कृत पार्नु । ४. पुस्तक-पुस्तिका आदिको एक पटकको मुद्रण; आवृत्ति ।
- संस्कर्ता-वि०** [सं०] १. संस्कार गर्ने; परिष्कृत पार्ने । २. पकाउने व्यक्ति; भान्छे ।
- संस्कार-ना०** [सं०] १. दोष, अवगुण आदि हटाएर ठीक पार्ने काम; सुधार । २. मरम्मत; जीर्णोद्धार । ३. पवित्र पार्ने काम; शुद्धि । ४. मन, वचन, विचार, आचार आदि सुधारने काम; परिष्कार । ५. भाँडा माइने, काम । ६. खाने-कुरो पकाउने काम । ७. तयार पार्नु; दुस्त पार्नु । ८. स्मरण-शक्ति; धारणा । ९. पूर्व-जन्म, कुल-मर्यादा, सङ्गति, शिक्षा आदिबाट मानिसमा पर्ने प्रभाव । १०. धर्म-शास्त्रअनुसार द्वि-जातिका सोल्ल कृत्य (गर्भाधान, पुंसवन, सीमन्तोन्नयन, जात-कर्म, नाम-कर्म, निष्क्रमण, अन्न-प्राशन, कर्ण-वेध, विद्यारम्भ, चूडा-कर्म, केशान्त, उपनयन, वेदारम्भ, समावर्तन, विवाह र अन्त्येष्टि) । ११. दाह-संस्कार; अन्त्येष्टि कर्म ।
- संस्कारी-ना०** [सं०] १. संस्कार गर्ने व्यक्ति । २. सबै संस्कार-ले युक्त व्यक्ति । (वि०) ३. संस्कार गर्ने । ४. संस्कार-पूर्वकको ।
- संस्कृत-वि०** [सं०] १. संस्कार गरिएको; परिष्कृत; परि-मार्जित; संशोधित । २. शुद्ध गरिएको; सुदृढाइएको । ३. पकाएर तयार गरिएको (भोजन) । ४. सजाइएको; अलङ्कृत । ५. विवाहित । (ना०) ६. आर्यहरूको प्राचीन साहित्यिक भाषा; देव-वाणी । ७. व्याकरण-अनुसार शुद्ध तुल्याइएको शब्द ।
- संस्कृति-ना०** [सं०] १. शुद्ध गर्ने काम; शुद्धि । २. संस्कार;

सुधार । ३. कुनै राष्ट्र वा जातिको परम्परागत आचार, विचार, कला-कौशल, बौद्धिक विकास आदिको परिष्कृत रूप; धेरै लामो समयसम्म कुनै राष्ट्र वा जातिले आफूमा पचाइसकेको रहन-सहन, आचार-विचार आदि-सम्बन्धी मान्यता, भावना र त्यसका भौतिक अभिव्यक्तिहरूको समूह ।

संस्था-ना० [सं०] १. रहने काम; बसाइ । २. समूह; समु-दाय । ३. कुनै धार्मिक, सामाजिक, राजनीतिक वा अन्य लोकोपकारक उद्देश्यले सङ्घटित सरकारी वा गैरसरकारी सार्वजनिक सभा; सङ्घ । ४. कुनै कार्यालय, विभाग आदिमा काम गर्ने व्यक्तिहरूको समुदाय ।

संस्थान-ना० [सं०] १. बस्ने काम; रहने काम; स्थिति । २. बसाउनु; स्थापना । ३. सत्ता; अस्तित्व । ४. सार्व-जनिक स्थान । ५. साहित्य, विज्ञान, कला आदिको उन्नति-का निमित्त स्थापना गरिएको संस्था । ६. समूह । ७. आकृति । ८. निर्माण; रचना । ९. दोबाटो । १०. चिह्न ।

संस्थापक-ना० [सं०] १. कुनै सभा, संस्था आदिको स्थापना गर्ने व्यक्ति । २. मन्दिर, औषधालय आदि बनाउने वा खोल्ने व्यक्ति । ३. मत, सम्प्रदाय आदिको प्रवर्तक ।

संस्थापन-ना० [सं०] १. राम्ररी बसाल्नु; स्थापित गर्नु । २. सभा, संस्था आदिको निर्माण गर्नु; स्थापना । ३. नयाँ मत, सम्प्रदाय आदि चलाउनु ।

संस्थापना-ना० [सं०] १. रोक्नु; नियन्त्रित गर्नु । २. शान्त गर्ने साधन ।

संस्थापनीय-वि० [सं०] संस्थापन गर्न योग्य ।

संस्थापित-वि० [सं०] संस्थापन गरिएको; स्थापित ।

संस्थाप्य-वि० [सं०] संस्थापन गर्न योग्य; संस्थापनीय ।

संस्थित-वि० [सं०] १. ठडिएको; खडा । २. छिमेकको । ३. एकत्रित । ४. राम्ररी जमेको । ५. दृढतासाथ बसेको । ६. स्थिर; अचल ।

संस्मरण-ना० [सं०] १. सम्झने काम; सम्झना; स्मरण । २. बार-बार नाम लिनु; जप्नु । ३. कुनै प्रसङ्गको सम्झना गर्ने वा गराउने कुनै काम वा वस्तु ।

संस्मरणीय-वि० [सं०] १. सम्झन योग्य; स्मरणीय । २. नाम लिन योग्य । ३. महत्त्वपूर्ण ।

संस्मृत-वि० [सं०] सम्झिएको; याद गरिएको ।

संस्मृति-ना० [सं०] पूर्ण स्मृति ।

संहत-वि० [सं०] १. राम्ररी जोरिएको; टाँसिएको; संयुक्त । २. साथमा रहेको ।

संहति-ना० [सं०] १. दुइ वा धेरै वस्तु एकसाथ मिल्ने काम; मेल । २. जम्मा हुने काम; एकत्र हुने काम । ३. थुप्रो; राशि ।

संहरण-ना० [सं०] १. बटुल्नु । २. पक्रनु । ३. सङ्कु-चित पार्नु । ४. नाश । ५. प्रलय ।

संहार-ना० [सं०] १. नाश; ध्वंस । २. काट-मार । ३. प्रलय ।

४. एकत्र गर्ने काम । ५. सार; निचोर ।

संहारक-वि० [सं०] १. संहार वा नाश गर्ने; ध्वंसक ।
२. मार-काट गर्ने; वधिक । ३. एकत्र पार्ने । ४. समाप्त गर्ने; सिद्ध्याउने ।

संहार-कर्ता-वि० [सं०] संहारक ।

संहार्य-वि० [सं०] १. संहार गर्न सकिने । २. संहार गर्न योग्य ।

संहित-वि० [सं०] १. जम्मा गरिएको; एकत्रित । २. मिलाइएको; जोरिएको; संयुक्त ।

संहिता-ना० [सं०] १. मिल्ने वा जोरिने क्रिया; मेल; संयोग । २. व्याकरणमा दुई वा अधिक शब्द जोरिने काम; सन्धि । ३. सङ्ग्रह; सङ्कलन । ४. सिलसिला मिलाएर एकत्रित पारिएको गद्य-लेखहरूको सङ्ग्रह ।

५. मनु आदिले रचेका धर्म-ग्रन्थ । ६. वेदको मन्त्र-भाग ।

सइन-ना० [अ० साइनस] बिग्रेर भित्रसम्म गडेको घाउ; सधैँ पाकिरहने एक किसिमको असाध्य घाउ; सैन ।

सईस-ना० [फा०] घोडाको रेख-देख गर्ने नोकर; चिरुवादार ।

सक-ना० [सक्+अ] शक्ति; सामर्थ्य; बल; ताकत ।

सकर्मक-वि० [सं०] व्याकरणअनुसार कर्म भएको (क्रिया) ।

सकर्मक-क्रिया-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार कर्ममा काम निर्भर रहने क्रिया ।

सकल-वि० [सं०] १. सबै; समस्त; सम्पूर्ण । २. अवयव वा अङ्गहरूले युक्त ।

सकल-ना० [अ० शकल] १. मुखको आकार; आकृति । २. चेहरा; स्वरूप । ३. बनोट; ढाँचा ।

सकल-ना० [सं० अस्ल] मूल प्रति; गुरु-कापी; मुख्य कागत-पत्र; सक्कल ।

सकली-वि० [सकल+ई] १. नकली नभएको; सच्चा; सक्कली । २. असल; उम्दा । ३. मिसावट नभएको; शुद्ध; चोखो ।

सकस-ना० [फा० सक्ती] १. सासना; शास्ति । २. कठिनाइ; तकलीफ ।

सकस-ना० [अ० शक्स] १. आँटिलो मानिस; साहसी व्यक्ति । २. विशिष्ट व्यक्ति । ३. व्यक्ति; मानिस ।

सकसक-ना० [ने०] सगसग ।

सकसकाइ-ना० [सकसकाउ+आइ] सकसकाउने किसिम, क्रिया वा भाव; सगसगाइ ।

सकसकाइनु-अ० क्रि० [सकसकाउ+इ+नु] सगसगाइनु; ('सकसकाउनु'-को भा० क्रि०) ।

सकसकाउनु-अ० क्रि० [सकसक+आउ+नु] सगसगाउनु ।

सकसकी-ना० [सकसक+ई] सगसगी ।

सकसके-वि० [सकसक+ए] सगसगे ।

सकाइ-ना० [सक्+आइ] सक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सकाइनु-स० क्रि० [सकाउ+इ+नु] सक्न लाइनु; ('सकाउनु'-को क० क्रि०) ।

सकाउनु-स० क्रि० [सक्+आउ+नु] सक्न लाउनु;

('सक्तु'-को प्रे० क्रि०) ।

सकाम-वि० [सं०] १. कामना भएको; वासना-युक्त । २. कामुक; विषयी । ३. फलको इच्छा गर्ने । ४. कार्य सिद्ध भएको ।

सकार-ना० [सं०] 'स'-अक्षर ।

सकार-ना० [सं० स्वीकार] १. मन्जूरी । २. कबूल; प्रतिज्ञा ।

सकारनामा-ना० [सकार+नामा (फा०)] कुनै कुरो वा शर्त

स्वीकार गरेको प्रमाणस्वरूप लेखिएको पत्र; मन्जूर-नामा ।

सकाराइ-ना० [सकार+आइ] सकार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सकाराइनु-स० क्रि० [सकाराइ+इ+नु] सकार्न लाइनु; ('सकाराइनु'-को क० क्रि०) ।

सकाराइनु-स० क्रि० [सकार+आउ+नु] सकार्न लाउनु; सकार गराउनु; ('सकार्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

सकारात्मक-वि० [सकार+आत्मक (सं०)] १. मन्जूरी जनाउने; स्वीकृति-सूचक । २. कुनै पक्ष वा विचारको अनुमोदन वा समर्थन गर्ने; रचनात्मक ।

सकारिनु-स० क्रि० [सकार+इ+नु] सकार गरिनु; ('सकार्नु'-को क० क्रि०) ।

सकार्नु-स० क्रि० [सकार+नु] १. सकार गर्नु; स्वीकार गर्नु; मन्जूर गर्नु । २. कुनै काम आफ्ना जिम्मामा लिनु; सँभाल्नु । ३. शर्त, प्रस्ताव आदि मान्नु; कबूल गर्नु ।

सकाल-क्रि० यो० [सं०] १. एका-बिहानै; सखार; सबेर ।

सकिनु-स० क्रि० [सक्+इ+नु] कुनै काम गर्न योग्य होइनु; ('सक्तु'-को क० क्रि०) ।

सकुल्य-वि० [सं०] १. एउटै गोत्रको; सगोत्री । २. एकै कुलको ।

सकृत्-क्रि० यो० [सं०] १. एक चोटि; एक पटक । २. तुरुन्त; तत्काल । ३. साथ-साथ; सँग-सँगै ।

सके-संयो० [सक्+ए] सम्भावना बुझाउने शब्द; शायद; सम्भवतः; कदाचित् । (उदा०-सके म आइपुगुला, नत्र यो काम गर्दै गर्नु ।)

सक्कल-ना० [अ० अस्ल] सकल ।

सक्कली-वि० [सक्कल+ई] सकली ।

सक्कली-ढाका-ना० [सक्कली+ढाका] एक विशेष प्रकारले बुनेको रङ्गी-चङ्गी धागाले बुट्टा बुनेको एक प्रकारको असल जातको कपडा ।

सक्खर-ना० [प्रा० सक्करा] सखर ।

सक्खर-खण्ड-ना० [सक्खर+खण्ड (सं०)] सखर-खण्ड ।

सक्खर-पाला-ना० [शकर-पाला] शकर-पाला ।

सक्खरसाला-ना० [सखरसाला] सखरसाला ।

सक्त-वि० [सं०] मिलेको; टाँसिएको ।

सक्ति-ना० [सं०] १. साथ । २. आसक्ति । ३. संयोग ।

सक्तु-ना० [सं०] सातु ।

सक्तुक-ना० [सं०] छ-सात कुना परेका ठूला पात, नीला फूल र फुसो ठूलो कन्द हुने, हिमालयका लेकमा पाइने एक

सक्नु-सगुन

जातको विष-बूटी ।

सक्नु-स० क्रि० [सं० शक्] १. कुनै काम गर्न योग्य हुनु; समर्थ हुनु । २. कुनै काम सिद्धचाउनु; समाप्त गर्नु । ३. खर्च वा उपभोग गरी सिद्धचाउनु । ४. सम्भव हुनु; सम्भावना हुनु । ५. नाश गर्नु ।

सक्रिय-वि० [सं०] १. क्रिया वा काम भएको । २. क्रियात्मक रूपको; कामसहितको । ३. फूतिलो; जाँगरिलो । ४. तत्पर; सजग ।

सक्रियता-ना० [सं०] सक्रिय हुनाको भाव; क्रिया-युक्तता ।

सक्षम-वि० [सं०] १. क्षमता भएको; समर्थवान् । २. क्षमाशील ।

सक्षमता-ना० [सं०] सक्षम हुनाको भाव; सामर्थ्य ।

सखर-ना० [प्रा० सक्करा] ऊखुको रस पकाएर तयार गरिने गुलियो पदार्थ; संस्कार नगरेको चीनी; सक्खर ।

सखर-खण्ड-ना० [सखर+खण्ड (सं०)] १. पानका आकारका पात, सेता फूल, खैरो वा रातो गुलियो कन्द हुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको कन्द; एक जातको सुठनी ।

सखरसाला-ना० [सखर+शलाका (सं०)] सखर पकाएर बनाइएको, झीरका आकारको खाद्य पदार्थ ।

सखल्ल-वि० [खुलस्त] १. खुलस्त; स्पष्ट । (ना०) २. स्पष्ट-वक्ता ।

सखा-ना० [सं०] १. साथी; सँगी । २. मीत; मित्र । ३. सहयोगी । ४. साहित्यमा नायकको साथी (पीठमर्द, विट, चेट र विद्वपक) ।

सखाप-ना० [सं० स+क्षेप] भएभरका सबै वस्तुको विनाश; सत्यानाश; बरवादी ।

सखार-क्रि० यो० [सं० सकाल] १. बिहान सबेरै; सबेर; झिसमिसे । (ना०) २. प्रातःकाल ।

सखी-ना० [सं०] १. सँगिनी; साथी । २. सहेली; सहचरी ।

सखी-भाव-ना० [सं०] आफूलाई उपास्य देवकी सखी वा प्रेमिका मान्ने वा सम्झने भक्तिको एक भाव ।

सखी-सम्प्रदाय-ना० [सं०] भक्तहरूले आफूलाई उपास्य देवकी सखी वा प्रेमिका मान्ने वैष्णवहरूको एक मत ।

सखुवा-ना० [सं० शाक] १. शाक वृक्ष । २. त्यसैको काठ ।

सख्त-वि० [अ० सख्त] १. कडा; कठोर । २. दृढ; मजबूत । ३. मुश्किल; कठिन । ४. सिकिस्त; ज्यादा; साह्रो (विरामी) ।

सख्ती-ना० [सख्त+ई] कडापन; कठोरता; कडाइ ।

सख्य-ना० [सं०] १. सखाको भाव । २. मित्रता; दोस्ती । ३. ईश्वरलाई सखा वा मित्र मानेर उपासना गर्ने वैष्णव भक्तको भावना ।

सगण-ना० [सं०] छन्द-शास्त्रअनुसार क्रमशः दुइ लघु र एक गुरु हुने, तीन अक्षरको गण (॥५॥) ।

सगबग-क्रि० यो० [ने०] गँडचौलो, सर्प आदि घस्त्रेर हिँड्ने प्राणी चलमलाउने किसिम; सगसग ।

सगबगाइ-ना० [सगबग+आइ] सगबगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सगबगाइनु-अ० क्रि० [सगबगाउ+इ+नु] सगसगाइनु; ('सगबगाउनु'-को भा० क्रि०) ।

सगबगाउनु-अ० क्रि० [सगबग+आउ+नु] घस्त्रेर हिँड्ने कीराहरू चलनु; चलमलाउनु; सगसगाउनु ।

सगबगाहट-ना० [सगबगाउ+आहट] सगबगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सगबगी-क्रि० यो० [सगबग+ई] सगबग ।

सगवान-ना० [सं० शाक] १. ठूला-ठूला पात र गोल फूल फुल्ने एक जातको वृक्ष; एक जातको शाल । २. त्यसैको फूल ।

सगर-ना० [सं० स्वर्ग] १. आकाश । २. स्वर्ग ।

सगर-ना० [सं०] १. पुराण-प्रसिद्ध एक सूर्य-वंशी राजा । (वि०) २. विष-युक्त ।

सगर-माथा-ना० [सगर+माथ] नेपालको पूर्व-तीन (३)-नम्बर जिल्लामा पर्ने एक प्रसिद्ध पर्वत । (यसको उँचाइ २९ हजार फीटभन्दा बढी छ। यो संसारको सर्वोच्च शिखर हो ।)

सगलित-क्रि० यो० [सकल+तिर] सबैतिर; सर्वत्र ।

सगसग-ना० [ने०] १. शरीरमा साना कीराहरू हिँड्दा अनुभव हुने असजिलोपन । (क्रि० यो०) २. साना-साना केटा-केटी वा कीराहरू चलिरहने किसिम; तरबरे; छुक-छुक । ३. कुनै काम वा कुरो गर्न मनमा तुलबुली लाग्ने किसिम; खसखस ।

सगसगाइ-ना० [सगसगाउ+आइ] सगसगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सगसगाइनु-अ० क्रि० [सगसगाउ+इ+नु] १. सगसग चलिनु । (स० क्रि०) २. चञ्चल होइनु; ('सगसगाउनु'-को क० क्रि०) ।

सगसगाउनु-अ० क्रि० [सगसग+आउ+नु] १. साना कीराहरू शरीरमा हिँड्दा असजिलो अनुभव हुनु; सगसगी लाग्नु । २. कीरा-फट्याइया वा साना केटा-केटीहरू चलिरहनु; सगसग गर्नु । ३. छुकछुकाउनु; चञ्चल हुनु ।

सगसगी-ना० [सगसग+ई] सगसग ।

सगसगे-वि० [सगसग+ए] सगसग गर्ने; छुलबुले; चञ्चल ।

सगाइ-ना० [सगाउ+आइ] सगाउने किसिम, क्रिया वा भाव; सघाइ ।

सगाइनु-स० क्रि० [सगाउ+इ+नु] सगाउने सहायता गरिनु; सघाइनु; ('सगाउनु'-को क० क्रि०) ।

सगाउनु-स० क्रि० [सघाउ] सघाउनु ।

सगुण-वि० [सं०] १. असल गुणले युक्त; गुणवान् । २. परिजो लागेको । ३. साहित्यिक गुणले युक्त (रचना) । (ना०) ४. सत्त्व, रज र तमले युक्त ब्रह्म; साकार ब्रह्म ।

सगुन-ना० [सं० शकुन] १. शुभ वा माङ्गलिक अवसर । २. शुभ परिणाम जनाउने लक्षण; शकुन । ३. मङ्गलका अवसरमा दिइने वस्तु ।

सगुनी-वि० [सगुन+ई] सगुनको; शकुन-सम्बन्धी; सगुन-युक्त ।
 सगोत्र-वि० [सं०] १. एउटै गोत्रको; एकै पूर्वजबाट उत्पन्न भएको; सगोत्री । (ना०) २. एउटै गोत्र वा वंशको व्यक्ति; सगोत्री ।
 सगोत्री-वि० [सं०] एउटै गोत्रको; समान गोत्रको; सगोत्र ।
 सगोत्रीय-वि० [सं०] सगोत्री ।
 सगोल-वि० [सग्लो] १. एउटै परिवार वा समूहमा रहेको; भिन्न नभएको । २. बन्डा नभएको; नबाँडिएको । ३. धेरै जनाका हकको; साझा; गोस्वारा ।
 सग्लो-वि० [सं० सकल] सबै अवयव वा अंशले युक्त भएको; टूट-फूट नभएको; सिङ्गो ।
 सघन-वि० [सं०] १. घनो; बाक्लो । २. खँदिलो; ठोस ।
 सघनत्व-ना० [सं०] सघन हुनाको भाव ।
 सघाइ-ना० [सघाउ+आइ] सघाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सघाइनु-स० क्रि० [सघाउ+इ+नु] काममा सहायता गरिनु; ('सघाउनु'-को क० क्रि०) ।
 सघाउनु-स० क्रि० [सं० शक्+आउ+नु] काममा सहायता गर्नु; मद्दत गर्नु; हार-गुहार गर्नु; सगाउनु ।
 सङ्कट-ना० [सं०] १. आपत्; विपत् । २. दुःख; कष्ट । ३. कठिनाई; मुश्किल । ४. कठिन बाटो; दुर्गम मार्ग । ५. दुइटा ठूला-ठूला जल-भाग वा स्थल-भागलाई जोर्ने साँघुरो सोतो । ६. दुइ पहाडका बीचको साँघुरो बाटो । (वि०) ७. साँघुरो; सङ्कीर्ण । ८. अगम्य । ९. परिपूर्ण; सम्पन्न । १०. घेरिएको ।
 सङ्कटा-ना० [सं०] १. सङ्कट हटाउने एक देवी । २. ज्योतिष-शास्त्रानुसार एक योगिनी । ३. काठमाडौँका एक प्रसिद्ध देवता ।
 सङ्कर-ना० [सं०] १. मिसावट; मिश्रण । २. भिन्न दुइ जाति-का आमा-बाबुबाट जन्मेको सन्तान; वर्ण-सङ्कर । ३. व्यभिचारबाट पैदा भएको सन्तान । ४. एउटै वाक्यमा दुइटा भिन्न अलङ्कार पर्दा हुने एक साहित्यालङ्कार ।
 सङ्कर्षण-ना० [सं०] १. तान्नु; धिन्च्याउनु । २. हलो जोत्नु । ३. बलराम ।
 सङ्कलन-ना० [सं०] १. जम्मा गर्ने काम; सङ्ग्रह गर्नु । २. गणितमा अङ्कहरू जम्मा गर्ने क्रिया; जोड । ३. योग; मिल्ने काम । ४. असल-असल वस्तुहरू छानेर एकत्रित गर्ने काम ।
 सङ्कलित-वि० [सं०] सङ्कलन गरिएको; सङ्गृहीत ।
 सङ्कल्प-ना० [सं०] १. देव-कार्य वा दान आदि धार्मिक कार्य गर्दा तिल, कुश, जल आदि हातमा लिई पढिने वाक्य; प्रतिज्ञा-वाक्य । २. त्यो वाक्य पढेर कुनै धार्मिक वा इष्ट कार्य गर्ने प्रतिज्ञा । ३. कुनै काम गर्ने दृढ निश्चय; प्रतिज्ञा । ४. इच्छा; मनसुवा । ५. आँट; हिम्मत । ६. उद्देश्य; ध्येय । ७. तत्काल निर्णय गरी टुङ्ग्याउनुपर्ने औपचारिक सुझाव; तत्काल उपस्थित समस्याका सम्बन्धमा निर्णय

गरी त्यसको परिणाममा तत्कालै टुङ्गिने किसिमको संसदीय प्रस्ताव ।
 सङ्कल्पित-वि० [सं०] सङ्कल्प गरिएको; प्रतिज्ञा गरिएको ।
 सङ्कष्ट-ना० [सं० सं+कष्ट] सङ्कट ।
 सङ्काश-वि० [सं०] १. समान; तुल्य; सदृश । २. नजीकमा रहेको; निकट-वर्ती । (ना०) ३. नजीक हुनाको भाव; सामीप्य । ४. विद्यमानता; उपस्थिति ।
 सङ्कीर्ण-वि० [सं०] १. विस्तृत नभएको; साँघुरो । २. फुक्का नभएको; अनुदार; सङ्कुचित । ३. सानो; क्षुद्र । ४. मिलेको; संयुक्त ।
 सङ्कीर्णता-ना० [सं०] सङ्कीर्ण हुनाको भाव; सङ्कीर्णत्व ।
 सङ्कीर्णत्व-ना० [सं०] सङ्कीर्णता ।
 सङ्कीर्तन-ना० [सं०] १. प्रशंसा; स्तुति । २. कुनै देवताको गुण-वर्णन; भजन ।
 सङ्कुचित-वि० [सं०] १. खुम्चिएको; चाउरी परेको । २. साँघुरो भएको । ३. सङ्कीर्ण; अनुदार ।
 सङ्कुल-वि० [सं०] १. बाक्लो; घनो । २. भरिभराउ; परिपूर्ण । ३. मिलेको; संयुक्त । (ना०) ४. भीड; हूल । ५. युद्ध; लडाइँ । ६. परस्परमा विरोधी वा असङ्गत वाक्य ।
 सङ्कुलित-वि० [सं०] १. भरिएको; परिपूर्ण । २. खुम्चिएको; सङ्कुचित ।
 सङ्केत-ना० [सं०] १. मनको भाव प्रकट गर्न शरीर वा अरु साधनद्वारा गरिने चेष्टा । २. इशारा; इङ्गित । ३. चिन्तु; चिह्न । ४. प्रेमी-प्रेमिकाको भेट-घाट गर्ने एकान्त स्थान । ५. साहित्यमा शब्दको मुख्य अर्थ; अभिधेयार्थ ।
 सङ्केतक-ना० [सं०] १. प्रेमी-प्रेमिकाको मिलन-स्थल । (वि०) २. सङ्केत-स्थलको इशारा दिने ।
 सङ्केत-ग्रह-ना० [सं०] १. शब्द सुन्नेबित्तिकै अभिधा-शक्ति-द्वारा अर्थ ग्रहण गर्नु । २. कुनै किसिमको इशारा वा सङ्केत-लाई बुझ्नु वा ग्रहण गर्नु ।
 सङ्केत-चित्र-ना० [सं०] कुनै वस्तु वा व्यक्तिका बदलामा त्यसको प्रतीक अङ्कित गरिएको चित्र ।
 सङ्केत-चिह्न-ना० [सं०] वाक्य, नाम, पद आदिको साङ्केतिक चिह्न; छोटकरी नाम । (उदा०-ना० सु०=नायब-सुब्बा; अ० से०=असिस्टेन्ट-सेक्रेटरी इत्या० ।)
 सङ्केत-लिपि-ना० [सं०] भाषण, प्रवचन आदि छिटो टिप्पना-का निमित्त बनाइएको कुनै भाषाका लिपिको सङ्क्षिप्त रूप; सर्ट-हैन्ड ।
 सङ्केतित-वि० [सं०] १. सङ्केत गरिएको; इशारा गरिएको । २. बोलाइएको; आमन्त्रित । ३. ठहराइएको; निश्चित ।
 सङ्कोच-ना० [सं०] १. खुम्चिने क्रिया; चाउरी पर्ने काम । २. हल्का लज्जा; थोरै लाज । ३. हिचकिकाउने काम । ४. धक; भय । ५. सङ्क्षेप ।
 सङ्कोचन-ना० [सं०] खुम्चिने वा खुम्च्याउने क्रिया; सङ्कोच हुने वा गर्ने काम ।

सङ्कोचित-सङ्ग-मर्मर

सङ्कोचित-ना० [सं०] १. तरवारले युद्ध गर्ने एक कला ।
(वि०) २. सङ्कुचित ।
सङ्कोची-वि० [सं०] १. सङ्कोच मान्ने; लजाउने । २. धक मान्ने । ३. खुम्चिने; चाउरी पर्ने ।
सङ्क्रमक-वि० [सं०] सङ्क्रमण गर्ने ।
सङ्क्रमण-ना० [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानु; सर्नु । २. फैलनु; फिँजनु । ३. भ्रमण । ४. मिल्ने काम; संयोग । ५. सूर्य, चन्द्र आदि ग्रहहरू एक राशिबाट अर्को राशिमा सर्नु । ६. सूर्य उत्तरायण वा दक्षिणायणतिर लाग्ने दिन । ७. पर-लोक-गमन; मृत्यु ।
सङ्क्रमण-काल-ना० [सं०] १. सङ्क्रान्ति । २. सङ्क्रमण हुने वा गर्ने समय । ३. कुनै व्यवस्था, नियम आदि दिगो भइ-नसकेको समय ।
सङ्क्रान्ति-ना० [सं०] १. सूर्य एक राशिबाट अर्को राशिमा सर्ने काम । २. एक राशिलाई छोडी अर्को राशिमा सूर्यले प्रवेश गर्ने समय । ३. सौर महीनाको पहिलो दिन; एक गते । ४. सर्ने काम; गमन । ५. एउटा स्थिति वा अवस्थाबाट अर्को अवस्थामा जानु ।
सङ्क्रामक-वि० [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा सर्ने; सङ्क्रमण गर्ने । २. छुवाछूत वा संसर्गबाट सर्ने; सरुवा (रोग) ।
सङ्क्रामण-ना० [सं०] सङ्क्रमण गर्ने काम ।
सङ्क्रामित-वि० [सं०] १. सरेको; सङ्क्रमण गरेको । २. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा पठाइएको ।
सङ्क्रामी-वि० [सं०] सङ्क्रामक; सङ्क्रमण गर्ने ।
सङ्क्राम्य-वि० [सं०] सङ्क्रमण गराउन योग्य; सार्न हुने ।
सङ्क्षिप्त-वि० [सं०] १. कम गरिएको; घटाइएको । २. सङ्क्षेपमा लेखिएको वा भनिएको (लेख, कथन, आदि) । ३. छोटो; छोटकरी । ४. छोट्याइएको; सारांशमात्र राखिएको । ५. पर्यांणिएको; हुन्याइएको । ६. सङ्ग्रह गरिएको ।
सङ्क्षिप्ति-ना० [सं०] १. साथ-साथ हुने वा गरिने प्रक्षेपण । २. संक्षेप गर्ने वा पार्ने काम; संक्षिप्तीकरण । ३. घात । ४. प्रेक्षण । ५. भावको एकाएक हुने वा गरिने परिवर्तन ।
सङ्क्षिप्तीकरण-ना० [सं०] छोटकरी वा सङ्क्षिप्त गर्ने काम; छोट्याउने काम ।
सङ्क्षेप-ना० [सं०] १. धेरै कुरालाई घटाएर बनाइएको छोटकरी रूप; तेरीज; सारांश । २. कम गर्ने काम; घटाउने क्रिया । ३. फाल्नु; मिल्काउनु । ४. पर्यांणने काम । ५. हरण । ६. नष्ट गर्नु । ७. कसैले गरेको काममा सहायता दिनु । ८. इशारा; सङ्केत ।
सङ्क्षेपक-वि० [सं०] १. सङ्क्षेप गर्ने; छोटकरी पार्ने । २. मिल्काउने; पर्यांणने । ३. सङ्क्षेप दिने; सङ्केत गर्ने ।
सङ्क्षेप्ता-वि० [सं०] सङ्क्षेपक ।
सङ्क्षेपण-ना० [सं०] १. छोटकरी पार्नु; सङ्क्षिप्त तुल्याउनु ।

२. जोरसित मिल्काउनु; टाढा वा राम्ररी फाल्नु; बेसरी हुस्याउनु ।

सङ्क्षेपतः-क्रि० यो० [सं०] छोटकरीमा; सङ्क्षेपमा ।

सङ्घ-ना० [प्रा०] शङ्ख ।

सङ्घत्रो-ना० [सङ्घत्रो] सङ्घत्रो ।

सङ्घ्रिया-ना० [सङ्घ्रिया] अत्यन्त विखालु एक उपधातु; शङ्घ्रिया; शृङ्गिका ।

सङ्घत्रो-ना० [सं० शङ्ख] १. भोगटेका जस्ता लाम्चा पात र सेता फूल हुने, कीपजस्तो फल फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण चखेत्रोजस्तो बताइएको छ ।)

सङ्घ्य-ना० [सं०] १. युद्ध । (वि०) २. सङ्घ्या गर्न सकिने; गणना गर्न सकिने वा हुने ।

सङ्घ्यक-वि० [सं०] सङ्घ्या भएको; सङ्घ्याले युक्त । (अरु शब्दका पछाडि जोरिएरमात्र प्रयोग हुने । उदा०-अल्प-सङ्घ्यक; बहु-सङ्घ्यक ।)

सङ्घ्या-ना० [सं०] १. गणना; गन्ती; गिनती । २. गणनाका क्रमले कुनै वस्तुको परिमाण बुझाउने अङ्क (१, २, ३, ४, आदि) । ३. अदत; थान; गोटा । ४. क्रमिक अङ्क; नम्बर । ५. अङ्कहरूको जोड; योग ।

सङ्घ्यात-वि० [सं०] १. बुझिएको; सम्झिएको । २. गनिएको । (ना०) ३. सङ्घ्या; अङ्क । ४. राशि ।

सङ्घ्यान-ना० [सं०] १. गन्ती; गणना । २. आय-व्ययको हिसाब ।

सङ्घ्यौटे-वि० [शङ्का+औटे] ज्यादा शङ्का गर्ने स्वभावको; शङ्कालु ।

सङ्घ-ना० [सं०] १. मिल्ने क्रिया; मिलन; संयोग । २. नदीहरूको दोभान; सङ्गम । ३. संसर्ग; सम्पर्क । ४. सांसारिक विषयमा हुने अनुराग; आसक्ति । ५. सहवास; बसाउठी । (ना० यो०) ६. साथ; सँग; सित ।

सङ्घठन-ना० [सं० सं+गठन] सङ्घटन ।

सङ्घठित-वि० [सं० सङ्घटित] सङ्घटित ।

सङ्घत-वि० [सं०] १. मिलेको; जोरिएको; संयुक्त । २. सुहाउँदो; मिल्दो; उपयुक्त । ३. जम्मा गरिएको; एकत्रित । (ना०) ४. हेल-मेल; बसाउठी । ५. मेल; मैत्री ।

सङ्घति-ना० [सं०] १. मिल्ने वा जोरिने काम; योग । २. मेल; मिलाप । ३. सम्बन्ध । ४. प्रसङ्ग; सिलसिला । ५. सभा; सङ्घ । ६. उपयुक्तता । ७. मैथुन ।

सङ्घम-ना० [सं०] १. मिल्ने वा जुट्ने काम; संयोग । २. दुई नदी मिलेको ठाउँ; दोभान । ३. सङ्घत; बसाउठी । ४. मैथुन । ५. मुठभेड; मुकाविला । ६. भेट; मुलाकात ।

सङ्घ-मर्मर-ना० [फा०] चिप्लो, टल्कने असल एक जातको पत्थर ।

सङ्घ-मर्मर-ना० [फा० सङ्घ-मर्मर] सङ्घ-मर्मर ।

सङ्गर-ना० [सं०] १. युद्ध; लड़ाई। २. आपत्; सङ्कट।
 सङ्गसन-ना० [फा० सङ्गे-यश्व] एक प्रकारको कीमती चिप्लो पत्थर। (यसका कटौरा, बाला, रिकापी आदि बन्द-छन्। यो हरियो, सेतो, रातो आदि अनेक रङ्गको हुन्छ।)
 सङ्गाती-ना० [सं० सङ्गति] धेरै दिन सहवास गरेको साथी; पुरानो सँगी।

सङ्गिनी-ना० [सं० सङ्गी] सँगिनी।

सङ्गी-वि० [सं०] १. साथमा रहन; सहवास गर्ने। २. सम्पर्कमा आउने। (ना०) ३. साथी; सँगी।

सङ्गीत-ना० [सं०] १. लय, ताल, वाद्य-वादन आदिका साथ गाउने गीत; सामूहिक गाना। २. नृत्य, गीत, वाद्य-वादन आदिको समुदाय; नाच-गान; गाना-बजाना। ३. नृत्य, वाद्य आदिका साथ गाउने कला; गायन-विद्या। (वि०) ४. धेरै जना मिलेर गाएको।

सङ्गीत-शास्त्र-ना० [सं०] सङ्गीतका सिद्धान्त, नियम, शैली, विधि, व्यवहार आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र।

सङ्गीत-शिरोमणि-ना० [सं०] सङ्गीतका विशेष ज्ञातालाई दिइने नेपालको एक राष्ट्रिय उपाधि।

सङ्गीन-ना० [फा०] १. बन्दूकका टुप्पामा घुसारेर राखिने भालाजस्तो हतियार। २. कड़ा; कठोर।

सङ्गृहीत-वि० [सं०] सङ्ग्रह गरिएको; एकत्र गरिएको; सङ्कलित।

सङ्गोपन-ना० [सं०] १. राम्ररी लुकाउने काम; विशेष रूपले छिपाउने काम। २. प्रकट नगर्नु; गुप्त राख्नु।

सङ्ग्रह-ना० [सं०] १. जम्मा गर्नु; एकत्र पार्नु; सञ्चय। २. अनेक विषयहरू एकत्रित गरिएको पुस्तक। ३. विवाह।

सङ्ग्रहण-ना० [सं०] १. पक्रनु; ग्रहण गर्नु। २. समर्थन। ३. सङ्ग्रह गर्नु। ४. मैथुन।

सङ्ग्रहणी-ना० [सं०] खाएको पदार्थ नपची जस्ताको-तस्तै दिसा हुने एक रोग; अतिसारको एक भेद।

सङ्ग्रहणीय-वि० [सं०] जम्मा गर्न लायक; सङ्ग्रह गर्न योग्य; सङ्ग्राह्य।

सङ्ग्रहालय-ना० [सं०] एउटै विषयका अनेक वा विभिन्न प्रकारका धेरै वस्तुहरू एकत्र गरिराखेको स्थान।

सङ्ग्रही-वि० [सं०] सङ्ग्रह गर्ने; जम्मा गर्ने; एकत्र पार्ने; सञ्चयी।

सङ्ग्रहीता-वि० [सं०] १. जम्मा गर्ने; एकत्र पार्ने। (ना०) २. सारथि।

सङ्ग्राम-ना० [सं०] युद्ध; लड़ाई।

सङ्ग्रालिनु-अ० क्रि० [सङ्ग्रालि+इ+नु] घाउ-खटिरो आदि राँकिइनु; ('सङ्ग्रालिनु'-को भा० क्रि०)।

सङ्ग्रालिनु-अ० क्रि० [सङ्ग्रालो+इ+नु] १. रोग, घाउ, खटिरो आदि बढ्नु; राँकिनु। २. आगाको राप वा ज्वाला खूब बढ्नु; दन्कनु। ३. झगडा, विरोध आदि खूब मच्चनु।

सङ्ग्रालो-ना० [सं० सङ्गर+आलो] १. ठूलो झगडा वा विरोध।

२. आगाको मुस्लो; ज्वाला। ३. बाढी।

सङ्ग्राहक-ना० [सं०] १. सङ्ग्रह गर्ने व्यक्ति; सङ्ग्रहकर्ता। २. सङ्कलन-कर्ता।

सङ्ग्राह्य-वि० [सं०] सङ्ग्रह गर्न योग्य; जम्मा गर्न लायक।

सङ्घ-ना० [सं०] १. समूह; जमात; मण्डली। २. एउटै उद्देश्य भएका धेरै व्यक्ति वा संस्थाहरूको सङ्घटित समूह। ३. कुनै विशेष उद्देश्य-पूर्तिका निमित्त बनेको सङ्घटन। ४. बौद्ध भिक्षुहरूको मठ। ५. प्राचीन कालको एक प्रकारको प्रजा-तान्त्रिक शासन। ६. परराष्ट्र-नीति, मुद्रा, हुलाक, रक्षा आदि समान उपयोगका केही निर्दिष्ट विषयहरू एक केन्द्रीय सत्ताको अधिकारमा छोडी अरु कुरामा स्वायत्त शासनको अधिकार-प्राप्त अनेक राज्यहरूको सङ्घटन।

सङ्घट-ना० [सं०] १. समूह; राशि। २. युद्ध; लड़ाई। ३. मुठभेड़। ४. मिलन; संयोग।

सङ्घटन-ना० [सं०] १. मेल; मिलाप। २. भेट हुने काम; संयोग। ३. नायक र नायिकाको भेट। ४. छरिएका व्यक्तिहरूलाई एकत्र पारेर कुनै कार्यमा प्रवृत्त पार्नु। ५. कुनै कार्य वा उद्देश्य-पूर्तिका निमित्त बनेको सङ्घ; संस्था; सङ्गठन। ६. विभिन्न तत्त्वलाई बलियो रूपमा एकत्रित पार्नु।

सङ्घटना-ना० [सं०] १. मिलन। २. स्वर वा शब्दहरूको संयोग।

सङ्घटित-वि० [सं०] सङ्घटन गरिएको; एकत्रित तुल्याइएको; सङ्गठित।

सङ्घट्ट-ना० [सं०] १. भेट; मिलन; मिलाप। २. द्वतीमार्फत हुने नायक-नायिकाको भेट। ३. सङ्घर्ष। ४. मुठभेड़; भिडन्त। ५. निर्माण; रचना।

सङ्घट्टन-ना० [सं०] १. बेसरी घोटिनु; खूब रगेडिनु। २. जुध्नु; ठक्कर खानु। ३. संयोग; मेल। ४. दुइ पहलमान-हरूको द्वन्द्व।

सङ्घट्टना-ना० [सं०] सङ्घट्टन।

सङ्घर्ष-ना० [सं०] १. रगेडिने काम; घोटिने क्रिया। २. प्रतियोगिता; होड़। ३. दुइ वा बढी व्यक्ति, दल वा शक्तिका बीचमा हुने स्पर्धा। ४. घम्साघम्सी; भिडन्त। ५. ठेलमठेल; भीड़। ६. विकट परिस्थितिबाट उम्कनाका निमित्त गरिने प्रयत्न।

सङ्घर्षण-ना० [सं०] सङ्घर्ष।

सङ्घ-स्थविर-ना० [सं०] बौद्ध मठ वा सङ्घारामका प्रमुख भिक्षु।

सङ्घात-ना० [सं०] १. समूह; जमात। २. कुनै काम गर्नका निमित्त सङ्घटित दल। ३. ठूलो ठक्कर; ठूलो आघात। ४. वध; हत्या।

सङ्घाती-ना० [सङ्घाती] सङ्घाती।

सङ्घार-ना० [सं० संहार] १. सत्यानाश; बरबादी; संहार। २. अपव्यय गरी सम्पत्ति सिद्धचाउने काम।

सङ्घार-सजाइनु

सङ्घार-ना० [सं० सङ्घाट] सँघार ।
 सङ्घार-ठेलो-ना० [सङ्घार+ठेलो] सँघार-ठेलो ।
 सङ्घाराम-ना० [सं०] बौद्ध भिक्षुहरू बस्ने मठ; विहार ।
 सङ्घारे-वि० [सङ्घार+ए] १. भएभरको सम्पत्ति उड़ाउने; सङ्घार गर्ने । २. सर्वनाशी; सत्यानाशी ।
 सङ्गलनु-अ० कि० [सङ्गलो+नु] १. तरल पदार्थमा भएको धूलो, कसिङ्गर आदि हटेर सफा हुनु; सङ्गलो हुनु; निर्मल हुनु । २. थिहिर्नु; थिग्रिनु । ३. चिन्ता, भय, आशङ्का, पाप आदि चित्तबाट हट्नु; हृदय स्वच्छ हुनु । (सं० कि०) ४. धागो आदि तह लगाउनु ।
 सङ्गलाइ-ना० [सङ्गल+आइ] सङ्गलने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सङ्गलिनु-अ० कि० [सङ्गल+इ+नु] १. सङ्गलनु । २. सङ्गलो होइनु; ('सङ्गलनु'-को भा० कि०) ।
 सङ्गलो-वि० [सं० अ+सङ्गकुल] १. धूलो, कसिङ्गर आदि नभएको; निर्मल; स्वच्छ । २. निष्पाप; निष्कपट ।
 सङ्गल्याइ-ना० [सङ्गल्याउ+इ] सङ्गल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सङ्गल्याइनु-सं० कि० [सङ्गल्याउ+इ+नु] सङ्गलो पारिनु; ('सङ्गल्याउनु'-को क० कि०) ।
 सङ्गल्याउनु-सं० कि० [सङ्गलि+याउ+नु] १. तरल पदार्थमा रहेको धूलो, कसिङ्गर आदि टहक्याउनु; सङ्गलो पार्नु । २. थिहिर्नु; थिग्रो बसाल्नु । ३. चिन्ता, भय, आशङ्का, पाप आदि मनबाट हटाउनु; चित्त स्वच्छ पार्नु ।
 सचराचर-वि० [सं०] १. स्थावर र जङ्गम सबै-भएको । (ना०) २. विश्व; संसार ।
 सचल-वि० [सं०] १. चल्ने; चलायमान; जङ्गम । (ना०) २. जङ्गम पदार्थ ।
 सचलता-ना० [सं०] सचल हुनाको भाव; चञ्चलता; जङ्गम हुनाको भाव ।
 सचलत्व-ना० [सं०] सचलता ।
 सचि-ना० [सं०] १. मित्र । २. मित्रता । ३. सची ।
 सचिक्कण-वि० [सं०] ज्यादा चिल्लो; अति चिप्लो ।
 सचिन्त-वि० [सं०] चिन्ता-युक्त; चिन्तित ।
 सचिव-ना० [सं०] १. साथी; दोस्त । २. मीत; मित्र । ३. मन्त्री; अमात्य । ४. सेक्रेटरी ।
 सचिवालय-ना० [सं०] कुनै राज्य, प्रान्तीय सरकार वा कुनै ठूलो संस्थाका सेक्रेटरीहरूको प्रधान कार्यालय; सेक्रेटारियट ।
 सची-ना० [सं०] सची ।
 सचेत-वि० [सं० सचेतन] १. चेत वा चैतन्यले युक्त; होश भएको । २. सावधान; होशियार; सतर्क; जागरूक । ३. बुद्धिमान् ।
 सचेतक-ना० [सं०] १. सचेत गराउने व्यक्ति; सावधान गर्ने व्यक्ति । २. संसद्मा भएका आफ्ना संस्था वा पक्षका सदस्यहरूलाई संसद्मा प्रस्तुत हुने वा भएको कुनै विषयका

सम्बन्धमा संस्था वा सङ्घटनका नीतिको सूचना दिने अधिकारी ।
 सचेतन-वि० [सं०] १. चेतना-युक्त; होश भएको; जागरूक । २. समझदार । (ना०) ३. चेतन-युक्त प्राणी; सजीव प्राणी ।
 सचेतनता-ना० [सं०] सचेतन हुनाको भाव ।
 सचेष्ट-वि० [सं०] १. चेष्टा भएको । २. चेष्टा गर्ने; प्रयत्नशील ।
 सच्चरित-वि० [सं०] सच्चरित्र ।
 सच्चरित्र-वि० [सं०] १. असल चरित्र भएको; सदाचारी; चरित्रवान्; सच्चरित । (ना०) २. उत्तम आचरण; सदाचार ।
 सच्चरित्रता-ना० [सं०] सच्चरित्र हुनाको भाव ।
 सच्चा-वि० [प्रा० सच्च] १. साँचो बोल्ने; सत्यवादी । २. ईमानदार । ३. खसोखास; यथार्थ; सत्य । ४. सकली । ५. न्यायोचित; ठीक । ६. विशुद्ध; चोखो ।
 सच्चाइ-ना० [सच्चा+आइ] १. सच्चा हुनाको भाव; यथार्थता; सत्यता । २. सत्यवादिता; सच्चापन ।
 सच्चिदानन्द-ना० [सं०] सत्, चित् र आनन्दको स्वरूप ब्रह्म; पर-ब्रह्म ।
 सच्याइ-ना० [सच्याउ+आइ] सच्याउने किसिम; क्रिया वा भाव ।
 सच्याइनु-सं० कि० [सच्याउ+इ+नु] सुधारिनु; सच्याइनु; ('सच्याउनु'-को क० कि०) ।
 सच्याउनु-सं० कि० [सच्चा+याउ+नु] १. बिग्रेको वस्तुलाई बनाउनु; सुधार्नु; सपार्नु । २. भूल-सुधार गर्नु; त्रुटि शुद्ध पार्नु । ३. शुद्ध पार्नु ।
 सछो-ना० [सं० साक्षी] कुनै माल-मत्ता खरीद गर्दा ठहरेका मोलको केही अंश माल-धनीलाई तिरी माल भनेबमोजिमको नठहरेका खण्डमा खरीददारले नै फिर्ता लिने गरी दुवै पक्षको पत्त्यारपर्दी मानिसकहाँ जम्मा गरिएको बाँकी रकम ।
 सजग-वि० [सं० स+जागृ] सावधान; होशियार; सतर्क; जागरूक ।
 सज-धज-ना० [सज्+धज] सजिसजाउ हुने क्रिया वा भाव; सजावट; श्रृङ्गार ।
 सजन-वि० [सं०] १. मानिसका साथको । २. गोती ।
 सजल-वि० [सं०] १. पानी भएको; जल-युक्त । २. आँसुले भरिएको; अश्रुपूर्ण ।
 सजा-ना० [फा० सजा] १. शारीरिक वा आर्थिक दण्ड । २. कारा-वासको दण्ड; कैद । ३. सास्ती; शासना; यातना ।
 सजाइ-ना० [सजाउ+आइ] सजाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सजाइ-ना० [सज्+आइ] सज्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सजाइनु-सं० कि० [सजाउ+इ+नु] सजिसजाउ पारिनु; ('सजाउनु'-को क० कि०) ।

सजाउनु-स० क्रि० [सज्+आउ+नु] १. लुगा-फाटो, अलङ्कार आदिले राम्रो पार्नु; सजिसजाउ पार्नु; सिंगार्नु। २. वस्तु-हरू उचित स्थानमा राख्नु; मिलाएर राख्नु। ३. कुनै ठाउँमा बस्न मन पराउनु; रमाउनु।

सजात-वि० [सं०] १. साथै जन्मेको; एकसाथ जन्मेको। (ना०) २. दाजु वा भाइ।

सजाति-वि० [सं०] १. एउटै जातको; उसै जातिको। २. एउटै स्वभावको; समान प्रकृतिको। (ना०) ३. एउटै जातका आमा-बाबुबाट जन्मेका सन्तान।

सजातीय-वि० [सं०] १. एउटै जातको; सजाति। २. गुण, धर्म, पेशा, रूप, रङ्ग, आकार आदिले समान।

सजाय-ना० [फा० सजा] सजा।

सजा-याफता-वि० [फा० सजा-याफतः] १. सजा पाइसकेको। २. कैद परिसकेको।

सजावट-ना० [सजाउ+आवट] १. सजिसजाउ हुनाको भाव; शृङ्गार। २. शोभा; सौन्दर्य।

सजिनु-अ० क्रि० [सज्+इ+नु] १. सजिसजाउ होइन। २. सजिसजाउ पारिनु; ('सज्नु'-को क० क्रि०)।

सजियाँ-वि० [साजा+इयाँ] धेरै जनाका हकको; साझा; सगोलको।

सजिलो-वि० [सं० सु+जिलो] १. धेरै परिश्रम नगरीकन सिद्ध हुने; सरल; सुगम। २. पाहिक परेको; अनुकूल।

सझियाँ-वि० [साझा+इयाँ] साझाको; सजियाँ।

सजिवन-ना० [सं० शम्बरी] १. अँडीरका जस्ता, पाँच-पाँच कुना परेका पात, पहेँला फूल, काला अण्डाकार फल र तल्लो फेद ज्यादा मोटो हुने एक जातको बोट। २. त्यसैको फल। (आयुर्वेदमा यसको गुण अलकाई, लूतो र कुष्ठ नाश गर्ने बताइएको छ।)

सजिवन-ना० [सं० सज्जीवन] हात्ती-काने; सातला।

सजिसजाउ-वि० [सजि+सजाउ] १. खूब सजाइएको; राम्ररी सिँगारिएको; सुशोभित। २. तयार; प्रस्तुत।

सजीव-वि० [सं०] १. प्राण भएको; जीव-युक्त; जिउंदो; जिवित। २. तेज वा ओज भएको; ओजस्वी। (ना०) ३. प्राणी; जीव।

सज्ज-वि० [सं०] तयार; तम्तयार।

सज्जन-ना० [सं०] १. असल वा शिष्ट व्यवहार गर्ने व्यक्ति; सुजन; भलादमी। २. कुलीन व्यक्ति। ३. सोझो मानिस; साधु व्यक्ति।

सज्जनता-ना० [सं०] सज्जन हुनाको भाव; सौजन्य।

सज्जना-ना० [सं०] सज्जित पार्ने काम।

सज्जा-ना० [सं०] १. सजाउने काम; सजावट। २. वेष-भूषा; पहिरन। ३. सर-सामान; उपकरण।

सज्जित-वि० [सं०] १. सिँगारिएको; सजाइएको; सजिसजाउ; अलङ्कृत। २. सर-सामानले युक्त; साज-बाजसहित। ३. तयार गरिएको; तम्तयार।

सज्जी-ना० [प्रा०] कुनै वस्तु धुने वा सफा गर्ने काममा प्रयोग गरिने एक प्रसिद्ध क्षार पदार्थ; सज्जी-खार।

सज्जी-खार-ना० [सज्जी+खार] सज्जी।

सज्ञान-वि० [सं०] १. ज्ञान-युक्त; ज्ञानवान्। २. चतुरो; पटु। ३. बुद्धिमान्; सझमदार। (क्रि० यो०) ४. ज्ञानपूर्वक; जानाजान।

सज्जु-स० क्रि० [सं० सज्ज+नु] १. बिग्रे-भत्केका वस्तुलाई बनाउनु; जीणोद्वार गर्नु। २. सजिसजाउ पार्नु; सजाउनु; सिँगार्नु।

सझियार-ना० [साझा+इयार] कुनै साझा कार्य वा लाभमा सम्मिलित व्यक्ति; साझेदार व्यक्ति।

सञ्चत्-ना० [सं०] धूर्त व्यक्ति; ठग।

सञ्चय-ना० [सं०] १. विस्तारै-विस्तारै एकत्र पार्नु; क्रमशः जम्मा गर्नु। २. थुप्रो; राशि।

सञ्चयन-ना० [सं०] सञ्चय गर्ने काम।

सञ्चयिता-वि० [सं०] सञ्चय गर्ने (व्यक्ति)।

सञ्चयी-वि० [सं०] १. सञ्चय गर्ने; एकत्र पार्ने; सङ्ग्रही। २. कन्जूस; कृपण।

सञ्चर-ना० [सं०] सञ्चरण।

सञ्चरण-ना० [सं०] १. हिँड्नु; गमन। २. टहल्नु; घुम-फिर गर्नु। ३. फिँजाउनु; फैलाउनु।

सञ्चरित-वि० [सं०] फैलिएको; सञ्चार भएको।

सञ्चार-ना० [सं०] १. हिँड्ने काम; गमन। २. बाटो; मार्ग। ३. आवत-जावत; यातायात। ४. सर्ने काम; सङ्क्रमण। ५. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा पठाउने काम। (माल, मानिस, चिट्ठी-पत्र, सन्देश आदि)।

सञ्चारक-वि० [सं०] १. लिएर जाने; लैजाने। २. खबर, सूचना आदि फैलाउने; सञ्चार गर्ने। (ना०) ३. नायक; नेता।

सञ्चारण-ना० [सं०] सञ्चार गर्ने काम।

सञ्चार-मन्त्री-ना० [सं०] सञ्चार-विभागका मन्त्री।

सञ्चार-विभाग-ना० [सं०] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा व्यक्ति, माल, समाचार आदि आवत-जावत गर्ने साधन-हरूको व्यवस्थाको काम गर्ने सरकारी विभाग।

सञ्चारिका-ना० [सं०] कुटुनी; हूती।

सञ्चारी-ना० [सं०] १. गति-शील; चलायमान। २. स्रुवा; सङ्क्रामक (रोग)। ३. परिवर्तन-शील। ४. स्थायी-भावलाई पुष्ट गरेर विलीन हुने, साहित्यका तत्तीस भाव; व्यभिचारी-भाव।

सञ्चारी-भाव-ना० [सं०] साहित्यमा रति आदि स्थायी-भावहरूमा आविर्भूत रतिरोहित भएर रस-पुष्टि गर्ने तत्तीस प्रकारका भाव; व्यभिचारी-भाव (अपस्मार, अमर्ष, आलस्य, अवहित्था, असूया, आवेग, उग्रता, उन्माद, औत्सुक्य, गर्व, ग्लानि, चपलता, चिन्ता, जडता, दैन्य, धृति, निद्रा, निर्वेद, मति, मद, मरण, मोह, लज्जा, वितर्क, विबोध,

सञ्चालक-संठिया

- विषाद, व्याधि, शङ्का, श्रम, सन्त्रास, स्मृति, स्वप्न र हर्ष) ।
- सञ्चालक-वि०** [सं०] १. चलाउने; गति-शील पार्ने; परिचालक । (ना०) २. कुनै कामलाई समुचित रूपले चलाउने वा गति-शील पार्ने व्यक्ति ।
- सञ्चालन-ना०** [सं०] १. चलाउनु; गति-शील पार्नु । २. कुनै काम निरन्तर चलाउने प्रबन्ध गर्नु ।
- सञ्चालित-वि०** [सं०] चलाइएको; सञ्चालन गरिएको ।
- सञ्चित-वि०** [सं०] १. सञ्चय गरिएको; क्रमशः एकत्रित पारिएको । २. थुप्याइएको; थुप्रो लगाइएको ।
- सञ्चिता-ना०** [सं० सञ्चित] १. जम्मा गर्ने काम; सञ्चय । २. हेर-विचार; सुरक्षा ।
- सञ्जय-ना०** [सं०] धृतराष्ट्रलाई महाभारत-युद्धको विवरण सुनाउने उनका सारथि ।
- सञ्जात-वि०** [सं०] १. जन्मेको; उत्पन्न । २. प्रकट भएको; व्यक्त ।
- सञ्जीवन-ना०** [सं०] १. साथमा रहनु; कसैका सहवासमा जीवन बिताउनु । २. पुनर्जीवन दिनु वा पाउनु । ३. एक बूटी; सञ्जीवनी । ४. एक नरक ।
- सञ्जीवनी-ना०** [सं०] १. मरेकालाई जीवित पार्ने एक काल्पनिक औषध । २. एक बूटी (रुदन्ती बूटी) ।
- सञ्जीवनी-विद्या-ना०** [सं०] मरेका प्राणीलाई जीवित पार्ने एक विद्या । (पुराणअनुसार यस विद्याका ज्ञाता शुक्राचार्य थिए ।)
- सञ्जीवनी-मन्त्र-ना०** [सं०] प्राणीलाई जीवित पार्ने एक मन्त्र ।
- सटक-ना०** [सङ्क] सङ्क ।
- सटक-सीताराम-ना०** [सट्क+सीताराम] कसैलाई थाहा नदिई भाग्ने काम; सुटुक्क जाने काम; सुइँकुच्चा ठोक्ने काम ।
- सटक्क-क्रि०** यो० [सट्क] अरुले चाल नपाउने गरी भाग्ने किसिम; सट्कने किसिम; सुटुक्क; लुसक्क ।
- सटनी-ना०** [साट्+नी] १. साट्ने काम; सटही । २. कुनै वस्तु साट्-फेर गर्दा लाग्ने दस्तूर; बट्टा ।
- सटर-पटर-ना०** [लटर-पटर] सट्याक-सुटुक ।
- सटही-ना०** [साट्] १. साट्ने काम; भजाउने काम; सटनी; विनिमय । २. विनिमय गर्दा लाग्ने दस्तूर; बट्टा ।
- सटाइ-ना०** [साट्+आइ] १. साट्ने किसिम, क्रिया वा भाव । २. साट्दा लाग्ने दस्तूर वा बट्टा ।
- सटाइनु-स०** क्रि० [सटाउ+इ+नु] साट्न लाइनु; ('सटाउनु'-को क० क्रि०) ।
- सटाउनु-स०** क्रि० [साट्+आउ+नु] साट्न लाउनु; ('साट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
- सटासट-क्रि०** यो० [ने०] फूत्तिसाथ वा छिटोसँग कुनै काम गर्ने किसिम; खटाखट ।
- सटुवा-वि०** [साट्+उवा] १. साट्ने; सटही गरेको । २.

साट्ने; सटनी गर्ने ।

सटी-ना० [सं०] सठी ।

सटीक-वि० [सं०] टीका भएको; व्याख्यासहितको ।

सट्कनु-अ० क्रि० [सं० सट्] १. अरुले चाल नपाउने गरी जानु; सुटुक्क हिँड्नु; सुइँकुच्चा ठोक्नु । २. वायु-विकारले शरीरको कुनै अवयवमा एकाएक पीडा हुनु; झस्को पस्नु । ३. प्राकृत स्थितिबाट विचलित हुनु (दिमाग, नसो आदि) ।

सट्काइ-ना० [सट्क+आइ] सट्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सट्काइ-ना० [सट्काउ+आइ] सट्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सट्काइनु-अ० क्रि० [सट्काउ+इ+नु] सट्कन लाइनु; ('सट्काउनु'-को क० क्रि०) ।

सट्काउनु-स० क्रि० [सट्क+आउ+नु] १. अरुले थाहा नपाउने गरी धन-माल लिएर हिँड्नु; चोर्नु । २. सट्कन लाउनु; सुइँकुच्चा ठोकाउनु; ('सट्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सट्किनु-अ० क्रि० [सट्क] १. सट्कनु । २. सुटुक्क हिँड्नु; ('सट्कनु'-को भा० क्रि०) ।

सट्क्याइ-ना० [सट्कि+याइ] सट्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सट्क्याहट-ना० [सट्कि+आहट] सट्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सट्ट-क्रि० यो० [सं० सट्ट] तत्काल कुनै काम गर्ने किसिम; स्वाट्ट; झट्ट ।

सट्टक-ना० [सं०] प्रवेशक, विष्कम्भक-केही नहुने, प्रचुर मात्रामा अद्भुत-रसमात्र हुने, प्राकृत भाषाको उपरूपकको एक भेद; अठार उपरूपकमध्ये एक ।

सट्टा-ना० [प्रा० सट्ट] १. साट्ने काम; सटही । २. साटो; बदला । ३. भाउको घटी-बढीको विचारबाट अधिक लाभ उठाउनाका निमित्त गरिने एक किसिमको व्यापार ।

सट्टा-पट्टा-ना० [सट्टा+पट्ट] एक वस्तु दिएर त्यसका बदलामा अर्को वस्तु लिने काम; साट्-फेर; विनिमय ।

सट्टा-बिर्ता-ना० [सट्टा+बिर्ता] विक्रमाब्द १९६२-मा सरकारबाट बिर्ता हरण गरेर त्यसका सट्टामा दिइएको जग्गा ।

सट्टा-भर्ना-ना० [सट्टा+भर्ना] सापट वा अन्य प्रकारले आफूले अधि लिएको वा आफूबाट हराएको वा नोक्सान भएको वस्तु वा रकम पुनः भर्ना गर्नु ।

सट्टी-ना० [सं० सट्ट] लेन-देनको छिना-फाना; सुल; चुक्ती; फच्छे ।

सट्याक-सुटुक-क्रि० यो० [ने०] १. अरुलाई थाहा नदिई गुप्त तवरले काम-कुरो गर्ने किसिम । २. थोर-बहुत वा सानो-तिनो माल चोर्ने किसिम । ३. गुप्त कुराको सोहोरा वा थोर-बहुत सुइँको पाइने किसिम । ४. कहिले-काहीँ आउने-जाने किसिम । (ना०) ४. गुप्त व्यवहार ।

सठिया-ना० [साठी+इया] बीउ रोपेका साठी दिनमा पाक्ने

बाली; दुइ महीनामा पाक्ने अन्न ।

सठी-ना० [सं०] लाम्चा ठूला भूवादर पात हुने, राता पुतली-फूलजस्ता फूल फुल्ने र अदुवाजस्तो कन्द हुने एक जातको बूटी । (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, रुचि-कारक, ज्वर र कफ-नाशक बताइएको छ ।)

सङ्क-ना० [अ० शरक] मानिस, सवारी आदिको याता-यात गर्नका निम्ति बनाइएको ठूलो मार्ग; राज-मार्ग; मूल बाटो ।

सङ्क-पङ्क-वि० [सङ्+पङ्] १. सङ्केत-गलेको; सङ्कियल । २. बिग्रेको ।

सङ्काइ-ना० [सङ्काउ+आइ] सङ्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सङ्काइ-ना० [सङ्+आइ] सङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सङ्काइनु-स० क्रि० [सङ्काउ+इ+नु] सङ्कने पारिनु; ('सङ्काउनु'-को क० क्रि०) ।

सङ्काउनु-स० क्रि० [सङ्+आउ+नु] १. सङ्कने पार्नु; कुहाउनु । २. थोड्याउनु; जीर्ण पार्नु । ३. बिगार्नु; नाश-पार्नु । ४. निष्क्रिय पारी राखिछोड्नु ('सङ्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सङ्किनु-अ० क्रि० [सङ्+इ+नु] कुहिनु; ('सङ्कनु'-को भा० क्रि०) ।

सङ्कियल-वि० [सङ्+इयल] १. सङ्केको; कुहेको । २. थोत्रिएको; जीर्ण भएको । ३. बिग्रेको; विनष्ट । ४. बेकम्मा; रद्दी ।

सङ्कुवा-वि० [सङ्+उवा] १. सङ्कने किसिमको; कुहुने खालको । २. सङ्केको; सङ्कियल ।

सङ्कनु-स० क्रि० [सङ्क+नु] सङ्कनु ।

सङ्काइ-ना० [सङ्क+आइ] सङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव; सङ्काइ ।

सङ्काइ-ना० [सङ्काउ+आइ] सङ्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; सङ्काइ ।

सङ्काइनु-स० क्रि० [सङ्काउ+आइ+नु] सङ्कन लाइनु; ('सङ्काउनु'-को क० क्रि०) ।

सङ्काउनु-स० क्रि० [सङ्क+आउ+नु] सङ्काउनु; ('सङ्कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सङ्किनु-अ० क्रि० [सङ्क+इ+नु] सङ्कनु ।

सङ्क्याइ-ना० [सङ्क+आइ] सङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सङ्क्याहट-ना० [सङ्क+आहट] सङ्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सङ्कु-अ० क्रि० [प्रा० सङ्+नु] १. दुर्गन्ध वा अमिलोपन पैदा हुने गरी कुनै वस्तुमा विकार पैदा हुनु; कुहुनु; कुहिनु; गल्नु । २. बिग्रनु; नाश हुनु । ३. थोत्रो हुनु; जीर्ण हुनु । ४. निष्क्रिय भई पडिरहनु ।

सङ्को-वि० [सं० षण्ड] १. मोटो-घाटो र बलियो । २. मूर्ख; मूढ ।

सत्-वि० [सं०] १. विद्यमान; वर्तमान । २. सत्य; वास्तविक । ३. नित्य; स्थायी । ४. सज्जन; धर्मात्मा । ५. शुद्ध; पवित्र । ६. श्रेष्ठ; उत्तम । (ना०) ७. सज्जन व्यक्ति । ८. सत्य; यथार्थता । ९. ब्रह्म ।

सत्-ना० [सं० सत्त्व] कुनै वस्तु वा पदार्थको सार ।

सत्चालिस-ना० [सत्चालीस] सत्चालीस ।

सत्चालिसौ-वि० [सत्चालिस+औ] सत्चालीसौ ।

सत्चालीस-ना० [सं० सप्तचत्वारिंशत्] १. चालीस र सातको योग-सङ्ख्या; ४७-अङ्क । (वि०) २. चालीस र सातका योग-सङ्ख्याको; सत्चालिस ।

सत्चालीसौ-वि० [सत्चालीस+औ] गन्दै जाँदा सत्चालीस-सङ्ख्यामा पर्ने ।

सत्चूर्-क्रि० यो० [सत्चूर्ण] सत्चूर्ण ।

सत्चूर्ण-क्रि० यो० [सं० शत+चूर्ण] झरीले बेसरी भिज्ने किसिम; निश्चुक्क; निथाचूर्ण ।

सत्त-क्रि० यो० [सं०] १. निरन्तर; लगातार; अटूट क्रमले । २. सधैं; हमेशा ।

सत्त-पदी-ना० [सप्त-पदी] सप्त-पदी ।

सत्त-ब्यू-ना० [सं० सत्त+ब्यू] सद्धी ।

सत्त-भतार-वि० [सतार] १. ज्यादा अग्लो र मोटो; ठूलो कदको । २. बेछाँटको; भद्दा ।

सत्त-भतार-ना० [सं० शत+भर्तृ] फुँडी; वैश्या; रण्डी ।

सत्त-भतारे-वि० [सत्त-भतार+ए] सत्त-भतार ।

सत्तरञ्जा-ना० [सं० शत+रञ्ज] एक प्रकारको, अनेक रङ्ग हुने, मोटो, ओछ्याउने सूती कपडा; दरी ।

सत्तरञ्जी-ना० [सत्तरञ्जा+ई] सत्तरञ्जा ।

सत्तर्क-वि० [सं०] १. तर्क वा युक्तिले युक्त; तर्कपूर्ण । २. सावधान; सचेत ।

सत्तर्कता-ना० [सं०] १. सत्तर्क हुनाको भाव । २. सावधानी; होशियारी ।

सत्तसट्टि-ना० [प्रा० सत्तसट्टि] सत्तसट्टी ।

सत्तसट्टियौ-वि० [सत्तसट्टि+यौ] गणनाका क्रमले सत्तसट्टी सङ्ख्यामा परेको; सत्तसट्टी सङ्ख्याको ।

सत्तसट्टी-ना० [प्रा० सत्तसट्टि] १. साठी र सातको योग सङ्ख्या; ६७-अङ्क । (वि०) २. साठी र सातका योग-सङ्ख्याको ।

सत्तसा-ना० [सं०] साची पान ।

सत्तह-ना० [अ०] कुनै वस्तुको माथिल्लो भाग; माथिल्लो तह ।

सत्तहत्तर-ना० [प्रा० सत्तहत्तरि] १. सत्तरी र सातको योग-सङ्ख्या; ७७-अङ्क । (वि०) २. सत्तरी र सातका योग-सङ्ख्याको ।

सत्तहत्तरौ-वि० [सत्तहत्तर+औ] गणनाका क्रमले सत्तहत्तर सङ्ख्यामा परेको; सत्तहत्तर सङ्ख्याको ।

सताइ-ना० [सताउ+आइ] सताउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सताइनु-सत्ताईसौ

सताइनु-स० क्रि० [सताउ+इ+नु] सासना दिइनु; ('सता-उनु'-को क० क्रि०) ।

सताउनु-स० क्रि० [सं० सन्तापन] १. सासना दिनु; शास्ति दिनु; दुःख दिनु । २. हैरान गर्नु । ३. पिर्नु; पिरोल्नु ।

सताउन्न-ना० [प्रा० सत्तावन्न] सन्ताउन्न ।

सताउन्नौ-वि० [सताउन्न+औ] सन्ताउन्नौ ।

सतान्नब्बे-ना० [सन्तान्नब्बे] सन्तान्नब्बे ।

सतान्नब्बेयौ-वि० [सतान्नब्बे+यौ] सन्तान्नब्बेयौ ।

सतार-वि० [सत्त्व] १. मोटो-घाटो र अग्लो । २. नकच्चरो; निर्लज्ज । ३. खूब सप्रेको ।

सतानी-ना० [सतार(एक गाउँ)+नी] १. फौजदारी अड्डामा बापती केने स्त्री (पश्चिम-एक(१)-नम्बर नुवाकोट-इलाका-का तामे सतार गाउँको गङ्गी खड्किनी सर्व-प्रथम फौजदारी अड्डामा सिपाहीको पदमा नियुक्त भएकोले) । (वि०) २. बेशरम; निर्लज्ज (स्त्री) ।

सतास-ना० [सं० सत्त्व+आस] १. नदीले बगाएर ल्याई खेतमा छोडेको घाँस-फूस, काठ-कसिङ्गर आदि । (वि०) २. खूब बढेको; सप्रेको (वाली) ।

सतासिइनु-अ० क्रि० [सतासि+इ+नु] खूबसित सप्रिनु; ('सतासिनु'-को भा० क्रि०) ।

सतासिनु-अ० क्रि० [सतासि+इ+नु] खूबसित सप्रिनु; सतास हुनु (वाली-नाली) ।

सतासियौ-वि० [सतासी+यौ] गन्दै जाँदा सतासी सङ्ख्यामा परेको; सतासी सङ्ख्याको ।

सतासी-ना० [प्रा० सत्तासीइ] १. असी र सातको योग-सङ्ख्या; ८७-अङ्क । (वि०) २. असी र सातका योग-सङ्ख्याको ।

सतास्याइ-ना० [सतासि+याइ] सतासिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सति-बयर-ना० [सं० सातीन+बयर] १. एउटा भेटनामा तीन-तीन वटा पात लाग्ने, पहुँला वा राता मञ्जरीका रूपमा फूल फुल्ने, मसिना अमिला दाना फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल ।

सति-साल-ना० [सं० सत्त्व+साल] १. बाटुला किसिमका साना-साना पात, लाम्चा कोसा-रूपका फल र चुरो खूब बलियो हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको चुरो । ३. तमाल ।

सती-ना० [सं०] १. आफ्ना पतिवाहेक अरु पुरुषको इच्छा नगर्ने स्त्री; पतिव्रता; साध्वी । २. आफ्ना पतिका शवका साथ चितामा जलेर मर्ने स्त्री । ३. दक्ष प्रजा-पतिकी कन्या; शिवकी जेठी पत्नी । ४. दुर्गा ।

सतीत्व-ना० [सं०] सती हुनाको भाव; पातिव्रत्य ।

सतीत्व-हरण-ना० [सं०] पतिव्रता स्त्रीको सतीत्व बल-पूर्वक हरण गर्नु ।

सतीन-ना० [सं०] १. ठूलो-केराउ । २. वाँस । ३. जल ।

४. अपराजिता बूटी ।

सतुवा-ना० [प्रा० सत्तुआ] सत्तू ।

सतुवा-ना० [?] तलै-तला परेका पात र रछाय भावको डाँठ हुने एक जातको बूटी ।

सतृष्ण-वि० [सं०] १. तृष्णाले युक्त । २. तिर्खाएको; तृषित । ३. अति इच्छुक ।

सतोसत-ना० [सं० सत्य+सत्] किरिया हात्वा बोलिने शब्द; सत्ते; धरोधर्म ।

सत्कर्ता-ना० [सं०] १. असल काम गर्ने व्यक्ति; सत्कर्म गर्ने व्यक्ति । २. सत्कार गर्ने व्यक्ति; आदर गर्ने व्यक्ति ।

सत्कर्म-ना० [सं०] १. असल काम; सत्कार्य । २. पुण्य-कर्म; धर्म-कार्य । ३. अतिथि-सत्कार; आतिथ्य ।

सत्कार-ना० [सं०] १. आफूलाई आउने मानिसलाई गरिने आदर-भाव; पाहुनाको सेवा । २. सम्मान; आदर ।

सत्कारक-वि० [सं०] १. पाहुनाको आदर-भाव गर्ने; अतिथि-को सेवा गर्ने । २. सत्कार वा आदर गर्ने ।

सत्कार्य-ना० [सं०] उत्तम कार्य; सत्कर्म ।

सत्कीर्ति-ना० [सं०] असल कामबाट प्राप्त कीर्ति; सुयश ।

सत्कुल-ना० [सं०] उच्च कुल; ठूलो घराना ।

सत्कृत-वि० [सं०] १. सत्कार वा आदर गरिएको; सम्मानित । २. स्वागत गरिएको । ३. राम्ररी गरिएको ।

सत्कृति-ना० [सं०] १. असल काम; पुण्य-कर्म । २. आदर; सत्कार ।

सत्-गति-ना० [सं० सत्+गति] सद्-गति ।

सत्तम-वि० [सं०] १. सर्व-श्रेष्ठ; सर्वोत्तम । २. परम पूज्य ।

सत्तरियौ-वि० [सत्तरी+यौ] गणनाका क्रमले सत्तरीका सङ्ख्यामा परेको; सत्तरी सङ्ख्याको ।

सत्तरी-ना० [सं० सप्तति] १. साठी र दशको योग-सङ्ख्या; ७०-अङ्क । (वि०) २. साठी र दशका जम्मा सङ्ख्याको ।

सत्तरी-ना० [फा० शहतीर] १. घरका दलिनहरू अड्याउने काठ, फलाम आदिको निदाल । (वि०) २. ज्यादा ठूलो; बडेमाको ।

सत्तल-ना० [सं० सत्र] यात्रीहरू बस्नाका निमित्त देव-स्थलमा बनाइएको धर्म-शाला ।

सत्ता-ना० [सं०] १. मूर्त रूपमा विद्यमान । २. अस्तित्व; स्वत्व । ३. शक्ति; सामर्थ्य । ४. वास्तविक अधिकार; स्वामित्व । ५. प्रभु-सत्ता । ६. उत्तमता; श्रेष्ठता ।

सत्ता-ना० [सात] ताश, गन्जीफा आदिको सात फुटी भएको पत्ती ।

सत्ताईस-ना० [प्रा० सत्तावीस] १. बीस र सातको योग-सङ्ख्या; २७-अङ्क । (वि०) २. बीस र सातका जम्मा सङ्ख्याको ।

सत्ताईसौ-वि० [सत्ताईस+औ] गणनाका क्रमले सत्ताईस

सङ्ख्यामा परेको; सत्ताईस सङ्ख्याको ।

सत्ता-धारी-ना० [सं०] शासन-सत्ता भएको अधिकारी व्यक्ति; कुनै विषयको मुख्य अधिकार-प्राप्त व्यक्ति ।

सत्तू-ना० [सातू] सातू ।

सत्ते-वि० [सात] दुनोट पदमा सातलाई भन्ने शब्द; दुनोटमा सातका बदलामा प्रयोग गरिने शब्द ।

सत्ते-ना० [सं० सत्य] १. साँचो; सत्य । २. किरिया हाल्दा प्रयोग गरिने शब्द; सतोसत ।

सत्त्व-ना० [सं०] १. सत्ता; अस्तित्व । २. कुनै वस्तुको सार; तत्त्व । ३. प्रकृति; स्वभाव । ४. गुण; धर्म । ५. चैतन्य । ६. जीवन-शक्ति; प्राण । ७. धन; सम्पत्ति । ८. जल, वायु आदि पदार्थ; मूल-तत्त्व । ९. सत्य; यथार्थता । १०. गर्भ । ११. प्रकृतिका तीन गुणमध्ये एक । १२. प्राणी । १३. भूत । १४. बल; शक्ति । १५. साहस । १६. बुद्धिमानी ।

सत्त्व-गुण-ना० [सं०] असल काममा प्रवृत्त गराउने गुण; प्रकृतिका तीन गुणमध्ये एक ।

सत्पथ-ना० [सं०] १. असल बाटो; सन्मार्ग । २. सदाचार ।

सत्पात्र-ना० [सं०] १. योग्य व्यक्ति; श्रेष्ठ पुरुष । २. सज्जन; सुजन । ३. दान आदि लिन योग्य व्यक्ति; सुपात्र ।

सत्पुरुष-ना० [सं०] सज्जन; भलादमी ।

सत्य-वि० [सं०] १. साँचो; तथ्य; सच्चा । २. यथार्थ; वास्तविक । ३. ईमानदार; विश्वस्त । ४. पुण्यात्मा । (ना०) ५. साँचोपन; तथ्य । ६. यथार्थता । ७. साँचो कुरो । ८. किरिया; शपथ । ९. प्रतिज्ञा; कबूल । १०. चार युगमध्ये पहिलो युग; कृत-युग । ११. प्रामाणिक सिद्धान्त । १२. माथितिरका सात लोकमध्ये एक ।

सत्य-काम-वि० [सं०] सत्य वा यथार्थताको कामना गर्ने; सत्यको प्रेमी ।

सत्यङ्कार-ना० [सं०] १. बोलेको कुरो पुन्याउनु; कबूल पूरा गर्नु । २. कुनै काम पूरा गर्नका निमित्त पहिले दिइने धन; बैना ।

सत्यता-ना० [सं०] १. सत्य वा साँचो हुनाको भाव; साँचोपन; सत्य । २. वास्तविकता; यथार्थता ।

सत्य-नारायण-ना० [सं०] विष्णुको एक नाम ।

सत्य-नाश-ना० [सं०] १. सत्य त्रा प्रतिज्ञा भङ्ग हुनु । २. सत्यानाश ।

सत्यनाशी-वि० [सं०] सत्य-नाश भएको वा गर्ने ।

सत्य-निष्ठ-वि० [सं०] सत्यको पालन गर्ने; सत्यवान् ।

सत्य-प्रतिज्ञ-वि० [सं०] आफूले बोलेको कुरो पूरा गरिछोड्ने; दृढ-प्रतिज्ञ ।

सत्य-युग-ना० [सं०] पुराणअनुसार चार युगमध्ये प्रथम युग; सबैभन्दा उत्तम युग; कृत-युग ।

सत्य-लोक-ना० [सं०] पुराणअनुसार माथिका सात लोक-मध्ये सबैभन्दा माथिल्लो लोक; ब्रह्म-लोक ।

सत्य-वक्ता-वि० [सं०] सत्यवादी ।

सत्यवती-वि० [सं०] १. सत्यमा दृढ रहने (स्त्री) । (ना०)

२. महाभारत, पुराण आदिका रचयिता व्यासकी माता ।

सत्यवती-ताल-ना० [सत्यवती+ताल] नेपालको पाल्पा जिल्लामा रहेको एक प्रसिद्ध ताल ।

सत्यवादी-वि० [सं०] साँचो बोल्ने; सत्य बोल्ने; सत्य-वक्ता ।

सत्यवान्-वि० [सं०] १. सत्यमा दृढ रहने; सत्य-परायण । (ना०) २. पुराण-प्रसिद्ध एक राज-कुमार; सावित्रीका पति ।

सत्य-व्रत-ना० [सं०] १. सधैं साँचो बोल्ने र सदाचारमा रहने व्रत लिएको व्यक्ति । २. सत्यको पालन गर्ने व्रत ।

सत्य-व्रती-वि० [सं०] साँचो बोल्ने व्रत लिएको; सत्य-व्रत ग्रहण गरेको ।

सत्य-सन्ध-वि० [सं०] आफूले भनेको कुरो पूरा गर्ने; सत्य-प्रतिज्ञ ।

सत्या-ना० [सं०] १. दुर्गा । २. सीता ।

सत्याग्रह-ना० [सं०] कुनै सत्य वा न्याय-सङ्गत पक्षको स्थापना-का निमित्त शान्तिपूर्वक हठ गर्ने काम; सत्य कुराको आग्रह ।

सत्याग्रही-वि० [सं०] सत्याग्रह गर्ने ।

सत्यानाश-ना० [सत्य+नाश] ठूलो बरबादी; सर्वनाश; ध्वंस ।

सत्यानाशी-वि० [सत्यानाश+ई] सत्यानाश गर्ने; सर्वनाश गर्ने ।

सत्त्व-ना० [सं०] १. तेह्र दिनदेखि सय दिनभित्र समाप्त गरिने एक यज्ञ । २. यज्ञ; होम । ३. घर; गृह । ४. गरीबलाई भोजन दिने ठाउँ; क्षेत्र । ५. कुनै काम शुरू भएर बराबर भइरहने नियत समय ।

सत्त्व-ना० [प्रा० सत्तरह] १. दश र सातको योग-सङ्ख्या; १७-अङ्क । २. ताशका नकश खेलको मार्ने एक दाउ । ३. पासाको खेलमा दुइ छक्का र एक पन्जा पल्टेँदा पर्ने एक दाउ । ४. असल मौका वा भाग्य; फलिफाप । (वि०) ५. दश र सातका योग-सङ्ख्याको ।

सत्त्व-ना० [सं०] सत्त्व ।

सत्वर-क्रि० यो० [सं०] १. चाँडो; छिटो; शीघ्र । (वि०) २. फूर्तिलो; जाँगरिलो ।

सत्सङ्ग-ना० [सं०] १. सज्जनहरूको सङ्गत; असल मानिस-का साथको सहवास । २. धर्म वा अध्यात्म-सम्बन्धी कुराको चर्चा हुने समाज ।

सत्सङ्गति-ना० [सं०] सत्सङ्ग ।

सत्सङ्गी-वि० [सं०] १. सत्सङ्गमा रहने; सज्जनको सङ्गत-मा रहने । २. धार्मिक वा आध्यात्मिक समाजमा रहने ।

सदन-सद्रूपता

३. धर्म-शील ।

सदन-ना० [सं०] १. घर; गृह । २. यज्ञ-मण्डप । ३. कुनै विषयको विचार-विमर्श गर्ने वा नियम, विधान आदि बनाउने सभा बस्ने ठाउँ । ४. नियम, विधान आदि बनाउने व्यक्तिहरूको सभा । ५. नेपाली संविधानअनुसार प्रतिनिधि-सभा र महासभा ।

सदय-वि० [सं०] दयालु; दयावान् ।

सदर-वि० [अ० सद्र] १. प्रधान; मुख्य । (ना०) २. प्रधान अधिकारी वा विभाग रहेको ठाउँ; केन्द्र । ३. राजधानी । ४. स्वेस्तामा विशेष स्थान । ५. कुनै व्यक्तिले पेश गरेको प्रस्ताव वा रायमा मुख्य व्यक्तिले गरेको समर्थन; अनुमोदन; स्वीकृति ।

सदर-बदर-ना० [सदर+बदर] १. सदर र बदर; मन्जूरी र नामन्जूरी । २. स्याहा, ढोपेटहरूमा एक विशेष स्थान ।

सदरिया-वि० [सदर+इया] १. सदरको । २. शहरिया; नागरिक । ३. सम्य; शिष्ट । ४. राजधानीको ।

सदस्य-ना० [सं०] १. कुनै सभा, संस्था आदिमा नियमानुसार र अधिकारका साथ रहेको व्यक्ति । २. सभासद; पञ्च । २. यज्ञका विधि-विधानको विचार गर्ने व्यक्ति; याजक ।

सदस्यता-ना० [सं०] सदस्यको पद, अधिकार, भाव वा स्थिति ।

सदा-क्रि० यो० [सं०] १. सधैं; नित्य; हमेशा । २. निरन्तर; लगातार ।

सदाचरण-ना० [सं०] उत्तम आचरण; असल चाल-चलन; सदाचार ।

सदाचार-ना० [सं०] असल चाल-चलन; उत्तम आचरण; सद्व्यवहार ।

सदाचारिता-ना० [सं०] सदाचारी हुनाको भाव ।

सदाचारी-वि० [सं०] असल चाल-चलन वा आचरण भएको; सदाचारमा रहने ।

सदा-फल-वि० [सं०] बाह्रै महीना फल फल्ने; बाह्र-मासे (वृक्ष) ।

सदावर्त-ना० [सं० सदा+वर्त] १. गरीब-गुरुवालाई सधैं भोजन बाँड्ने ठाउँ; सत्त्व । २. गरीबहरूलाई बाँड्ने अन्न, वस्त्र आदि ।

सदाबहार-वि० [सं० सदा+बहार (फा०)] वसन्तमा झैँ सधैं हरिया पात हुने (बोट, वृक्ष आदि) ।

सदाशय-वि० [सं०] १. राम्रो विचार भएको; सज्जन; भलादमी । (ना०) २. राम्रो आशय; सद्विचार ।

सदाशिव-ना० [सं०] १. शिव; महादेव । (वि०) २. सधैं कल्याण गर्ने ।

सदिच्छा-ना० [सं०] असल इच्छा; शुभ-कामना । मङ्गल-मय अभिलाषा ।

सदी-ना० [अ०] सय वर्षको समय; शताब्दी ।

सदुपदेश-ना० [सं०] १. उत्तम उपदेश; सुशिक्षा । २. वेस

सल्लाह ।

सदुपयोग-ना० [सं०] राम्रो तवरले काममा लगाउनु; उचित उपयोग ।

सदेह-वि० [सं०] १. शरीर भएको; देह-युक्त । (क्रि० यो०) २. यसै शरीरले; सशरीर ।

सदैव-क्रि० यो० [सं०] सधैं; हर-हमेशा ।

सदृश्-वि० [सं०] सदृश ।

सदृश-वि० [सं०] १. समान; तुल्य । २. उपयुक्त; योग्य ।

सद्-अव्य० [सं०] वर्गका तृतीय, चतुर्थ र अन्तस्थ वर्गका अगाडि लाग्दा हुने 'सत्'-को रूप । (उदा०-सत्+गति=सद्गति; सत्+बुद्धि=सद्बुद्धि इत्या० ।)

सद्गत-ना० [सं० सद्+गति] १. मुर्दा जलाउने काम; अन्त्येष्टि-क्रिया; दाह-संस्कार । २. तीर्थ-स्थानमा भएको मरण । ३. उत्तम गति; मोक्ष ।

सद्गति-ना० [सं०] १. असल अवस्था; उत्तम गति । २. मोक्ष; मुक्ति; मृत्यु ।

सद्गुण-वि० [सं०] १. असल गुण भएको; गुणवान् । (ना०) २. असल गुण ।

सद्गुणी-वि० [सं०] उत्तम गुण भएको; गुणवान् ।

सद्गुरु-ना० [सं०] १. अध्यात्म-विद्या सिकाउने गुरु; धर्म-गुरु । २. असल गुरु । ३. परमात्मा ।

सद्दे-वि० [सं० सत्] १. नबिग्रेको; विकार पैदा नभएको । २. सिङ्गो; सग्लो । ३. निर्दोष; निरपराध । ४. मिसौट नभएको; सकली । ५. नीरोगी; तन्दुरुस्त ।

सद्धर्म-ना० [सं०] १. उत्तम धर्म; मोक्ष दिने धर्म । २. बौद्ध धर्म ।

सद्धर्मी-वि० [सं०] सद्धर्मको अनुयायी ।

सद्ब्यू-ना० [सं० सत्+ब्यू] सच्ची ।

सद्भाव-ना० [सं०] १. स्नेह र हितको भाव; असल नीयत; सुभावना । २. मेल-मिलाप; मैत्री । ३. अस्तित्व; विद्यमानता ।

सद्भावना-ना० [सं०] असल भावना; शुभ कामना; सद्भाव ।

सद्म-ना० [सं०] १. घर; गृह । २. विश्राम-स्थान । ३. मन्दिर; देवालय । ४. युद्ध; लडाइँ ।

सद्मिनी-ना० [सं०] सानो र छरितो घर ।

सद्मी-ना० [सं० सप्त+वीज] १. मार्ग कृष्ण चतुर्दशीका दिन पाशुपत क्षेत्रमा छरिने विभिन्न प्रकारका अन्न । (वि०) २. धेरै थरीका वस्तुहरू मिलेको ।

सद्यः-क्रि० यो० [सं०] १. अहिले नै; तत्काल; तत्क्षण । २. आजकै दिनमा; आजै । ३. तुरुन्तै; शीघ्र नै ।

सद्यस्क-वि० [सं०] १. नयाँ । २. ताजा । ३. तुरुन्तको ।

सद्रूप-ना० [सं०] १. सुन्दर रूप; राम्रो आकृति । (वि०) २. राम्रो; सुन्दर । ३. असल शील-स्वभावको ।

सद्रूपता-ना० [सं०] सद्रूप हुनाको भाव ।

सद्वृत्त-वि० [सं०] असल चाल-चलन भएको; सदाचारी; सच्चरित्र ।

सद्वृत्ति-ना० [सं०] असल आचरण; सदाचार; सद्व्यवहार ।

सद्व्रत-वि० [सं०] १. असल व्रत लिएको; उत्तम नियम-निष्ठामा रहेको । २. सदाचारी; सच्चरित्र । (ना०) ३. उत्तम व्रत; सदाचार ।

सद्व्रती-वि० [सं०] उत्तम व्रत लिएको; सद्व्रत ग्रहण गरेको; सदाचारी ।

सधर्मी-वि० [सं०] एउटै धर्मको; समान धर्मको ।

सधवा-ना० [सं०] पति जीवित रहेकी स्त्री; सौभाग्यवती स्त्री ।

सधाइ-ना० [साध्+आइ] १. साधने किसिम, क्रिया वा भाव । २. आदेश लिने काम ।

सधाइ-ना० [सधाउ+आइ] सधाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सधाइनु-स० क्रि० [सधाउ+इ+नु] तालीम गरिनु; ('सधाउनु'-को क० क्रि०) ।

सधाउनु-स० क्रि० [साध्+आउ+नु] १. तालीम गर्नु; शिक्षा दिनु । २. काममा लगाउनु; काममा जोत्नु । ३. सुधानु; सपानु । ४. बिग्रेका वा बेकम्मा भएका वस्तुलाई कामको योग्य बनाउनु । ५. नष्ट हुन लागेको धन तर लाउनु ।

सधाउनु-स० क्रि० [सं० श्रत्] मान्नु; रुचाउनु ।

सधिन-स० क्रि० [साध्+इ+नु] साधिनु ।

सधुवा-ना० [सं० सधवा] पति जीवित भएकी स्त्री; ऐभाँती; सधवा स्त्री ।

सधुवा-वि० [साध्+उवा] १. साधने । २. साधिएको (प्राणी) । ३. साधने (व्यक्ति) ।

सधै-क्रि० यो० [सं० सदा+नै] १. हर-बखत; हमेशा; सर्वदा । २. दिन-दिनै; प्रतिदिन ।

सन्-ना० [अ० सन] १. अङ्ग्रेजी संवत्; ईसवी वर्ष । २. साल; संवत् ।

सन-ना० [सं० शण] १. खण्ड-खण्ड परेका पात हुने, पहेँला, सेता वा नीला फूल फुल्ने एक जातको बोट । (यसका बोक्रा-बाट रेशमजस्तो टल्कने पाट बन्दछ ।) २. त्यसैको पाट ।

सनई-ना० [फा० शहनाई] फुकेर बजाइने एक प्रकारको बाजा; सनही; शहनाई ।

सनक-ना० [सं० शण्ड] १. रीसको आवेग; झोक । २. बौलट्टी । ३. मनको एकोहोरोपना; धुन ।

सनक-ना० [सं०] ब्रह्माका सनकादि चार मानस-पुत्रमध्ये एक ।

सनकी-वि० [सनक+ई] उन्मत्त; अर्ध-सिल्ली ।

सनकादि-ना० [सं०] ब्रह्माजीका चार मानस-पुत्र (सनक, सनन्दन, सनातन र सनत्कुमार) ।

सनक्क-क्रि० यो० [सन्क] सन्कने किसिम; एकाएक मान-

सिक आवेग उठ्ने किसिम ।

सनक्क-क्रि० यो० [ने०] भएभरको सबै पिउने किसिम ।

सनत्-ना० [सं०] ब्रह्मा ।

सनत्कुमार-ना० [सं०] ब्रह्माका सनकादि चार मानस-पुत्र-मध्ये एक ।

सनद-ना० [अ०] १. कुनै निकास-पुकासा वा बन्दोबस्तका निमित्त दिइने सरकारी आज्ञा-पत्र । २. प्रमाण-पत्र ।

सनन्दन-ना० [सं०] ब्रह्माका सनकादि चार मानस-पुत्रमध्ये एक ।

सन-पाट-ना० [सन+पाट] सनको बोक्रो ।

सनसन-क्रि० यो० [ने०] १. पानी, दूध, धूवाँ आदि चाँडो-चाँडो पिउने किसिम; तनतन । २. हावा चल्दा शब्द आउने किसिम । ३. बाण, गोली आदि वेगले चल्दा शब्द आउने किसिम ।

सनसनती-क्रि० यो० [सनसन+ती] सनसन ।

सनसनाहट-ना० [सनसन+आहट] हावा, गोली, बाण आदि सनसन चल्दा आउने शब्द । २. त्यस्तै किसिमको अन्य कुनै शब्द ।

सन-साइकल-ना० [अं०] हल्का र कम्ती शक्तिको एक प्रकारको मोटर-साइकल ।

सनही-ना० [फा० शहनाई] सनई; शहनाई ।

सनाई-ना० [सन] सानो एक जातको सन; छिनछिनेको एक जात । (यसको पात रेचक हुन्छ ।)

सनाखत-ना० [फा० शनाखत] १. घर-जग्गा बेच-बिखन गर्ने व्यक्तिहरूले प्रमाणस्वरूप लेखेर साहूलाई दिने कागत-पत्र; तमसुक । २. पहिचान ।

सनातन-वि० [सं०] १. धेरै अधिदेखि चलिआएको; अनादि । २. प्राचीन; पुरानो । ३. नित्य; अविनाशी । (ना०) ४. अत्यन्त प्राचीन काल; अनादि काल । ५. अनादि कालदेखि चलिआएको व्यवहार । ६. ब्रह्माका सनकादि चार मानस-पुत्रमध्ये एक । ७. विष्णु । ८. शिव । ९. ब्रह्मा ।

सनातनता-ना० [सं०] सनातन हुनाको भाव; अति प्राचीनता ।

सनातन-धर्म-ना० [सं०] १. आर्यहरूको प्राचीन कालदेखि चलिआएको धर्म । २. पुराण, तन्त्र, मूर्ति-पूजा आदि सहितको आजकाल चलेको हिन्दू-धर्म ।

सनातनी-वि० [सं०] १. सनातन-धर्मको अनुयायी । २. अति पुरानो; प्राचीन । (ना०) ३. लक्ष्मी । ४. दुर्गा । ५. सरस्वती ।

सनासो-ना० [सं० सन्दंश] गँगटाका पन्जाजस्तो मुख हुने, कसौँडी, तसला आदि समाउने घुमेको बीँड हुने एक साधन; बाहुली ।

सने-ना० [सं० सन्देश] १. समाचार; सन्देश । २. कोसेली; उपहार ।

सनेह-ना० [सं० स्नेह] स्नेह ।

सन्किनु-सन्तापन

सन्किनु-अ० क्रि० [सन्क+नु] १. मानसिक आवेग उठ्नु; उत्तेजित हुनु; सन्किनु। २. बहुलट्टी चढ्नु; बहुलाउनु। ३. रीस उठ्नु; झोक चल्नु।
 सन्काइ-ना० [सन्काउ+आइ] हात, मुख आदि सन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 सन्काइ-ना० [सन्क+आइ] उत्तेजित हुने वा सन्कने किसिम, क्रिया वा भाव; सन्क्याइ।
 सन्काइ-ना० [सन्काउ+आइ] उत्तेजित पार्ने वा सन्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; सन्काहट।
 सन्काइनु-स० क्रि० [सन्काउ+इ+नु] उत्तेजित पारिनु; ('सन्काउनु'-को क० क्रि०)।
 सन्काइनु-स० क्रि० [सन्काउ+इ+नु] इशारा गर्नका निमित्त हात, मुख, आँखा आदि चलाइनु; सङ्केत गरिनु; ('सन्काउनु'-को क० क्रि०)।
 सन्काउनु-स० क्रि० [सं० सङ्केत+आउ+नु] इशारा गर्नका निमित्त हात, मुख, आँखा आदि चलाउनु।
 सन्काउनु-स० क्रि० [सन्क+आउ+नु] १. उत्तेजित पार्नु; आवेग चढाउनु। २. बहुलाहा तुल्याउनु। ३. झोक उठाउनु।
 सन्कासन्की-ना० [सन्क+सन्क] १. परस्परमा सन्कने वा रिसाउने काम; रन्करन्की।
 सन्काहट-ना० [सन्क+आहट] सन्कने किसिम, काम वा भाव; सन्काइ।
 सन्काहा-वि० [सन्क+आहा] १. सन्कने स्वभावको; रिसाहा; झोकी। २. अर्ध-सिल्ली। ३. कुनै विशेष वस्तु देखेर उत्तेजित हुने (पशु)।
 सन्किनु-अ० क्रि० [सन्क+इ+नु] १. सन्कनु। २. मानसिक आवेग उठ्नु; ('सन्कनु'-को भा० क्रि०)।
 सन्को-ना० [सन्क] सन्क।
 सन्को-ना० [ने०] एक चोटिको पियाइ; घुट्को; सर्को।
 सन्क्याइ-ना० [सन्कि+याइ] सन्किने किसिम, क्रिया वा भाव; सन्काइ।
 सन्क्याहट-ना० [सन्कि+याहट] सन्किने किसिम, काम वा भाव; सन्काइ।
 सन्को-ना० [ने०] १. रोग, पीडा आदि छुट्नु; सुस्वास्थ्य; नीरोगता; आरोग्य। २. झन्झट, बाधा, आपत् आदि-देखि मुक्त हुने काम। ३. आनन्द; सुविस्ता।
 सन्क्षेप-ना० [सं० सङ्क्षेप] १. इशारा। २. सङ्क्षेप।
 सन्जना-ना० [ने०] मूला, काँक्रो आदि एक किसिमसित जाली पारी काटेको टुक्रो।
 सन्जाप-ना० [फा० सिजाफ] दौरा, सुरुवला आदि पोशाक-का छेउमा सिएर गाँसिने कपडाको धरो; मोहोजी; सेप्टी।
 सन्जाफ-ना० [फा० सन्जाफ] सन्जाप।
 सन्जोग-ना० [सं० संयोग] संयोग; भवितव्य।
 सन्जोगे-ना० [सं० संयोग] भान्साका जीरा, मरीच, ज्वानु

आदि हाल्ने खण्डै-खण्ड परेको भाँडो; पञ्च-पाला।
 सन्झ्याल-ना० [नेवा० सँझ्याल] गाह्रोभन्दा बाहिर निस्केको पुरानो छाँटको, विशेष किसिमसित बनेको झ्याल।
 सन्तरी-ना० [अं० सेन्ट्री] सन्तरी।
 सन्ठ-वि० [सं० शठ] १. स्वाँठ; मूर्ख। २. उच्छृङ्खल; उद्धत।
 सन्त-ना० [सं०] १. साधु; संन्यासी। २. धर्मात्मा व्यक्ति; पुण्यात्मा पुरुष। ३. अँजली; अञ्जलि। ४. सज्जन। (वि०) ५. शान्त प्रकृतिको; विनम्र।
 सन्तत-क्रि० यो० [सं०] १. निरन्तर; लगातार। २. सधैं; हमेशा। (वि०) ३. फिँजाइएको; फैलाइएको। ४. सिलसिला नछुटेको; अविच्छिन्न।
 सन्तति-ना० [सं०] १. सन्तान; छोरा-छोरी। २. वंश; कुल। ३. फैलावट; विस्तार। ४. अविच्छिन्नता।
 सन्तति-निरोध-ना० [सं०] सन्तान-निरोध।
 सन्तप्त-वि० [सं०] १. खूब तातेको; ज्यादा गरम भएको। २. मनमा ठूलो पीर परेको; अति दुःखी। ३. पीडित; ४. थाकेको; श्रान्त।
 सन्तरण-ना० [सं०] १. पार गर्ने काम; तर्ने क्रिया। २. राम्ररी पौडन सक्ने व्यक्ति। (वि०) ३. पार गराउने।
 सन्तरी-ना० [अं० सेन्ट्री] १. पहरेदार; पाले। २. पहरा; पालो।
 सन्ताउन्न-ना० [प्रा० सत्तावन्न] १. पचास र सातको योग-सङ्ख्या; ५७-अङ्क। (वि०) २. पचास र सातका योग-सङ्ख्याको; सतावन्न।
 सन्ताउन्नौ-वि० [सन्ताउन्न+औँ] गणनाका क्रमले सन्ताउन्न सङ्ख्यामा परेको; सन्ताउन्न सङ्ख्याको; सताउन्नौँ।
 सन्तान-ना० [सं०] १. अविच्छिन्न क्रम; श्रृङ्खला। २. विस्तार; फैलावट। ३. कुल; वंश। ४. सन्तति; बाल-बच्चा। ५. पाँच देव-तरुमध्ये एक।
 सन्तान-निग्रह-ना० [सं०] सन्तान-निरोध।
 सन्तान-निरोध-ना० [सं०] सन्तानको जन्म रोकनाका निमित्त इन्द्रिय-निग्रह वा अरु कृत्रिम उपायद्वारा गर्भ-धारण हुन नदिनु; सन्तति-निरोध।
 सन्तानवान्-वि० [सं०] छोरा-छोरी भएको; सन्तान भएको।
 सन्तान्नब्बे-ना० [प्रा० सत्तनवई] १. नब्बे र सातको योग-सङ्ख्या; ९७-अङ्क। (वि०) २. नब्बे र सातका योग-सङ्ख्याको; सतान्नब्बे।
 सन्तान्नब्बेयौँ-वि० [सन्तान्नब्बे+यौँ] गणनाका क्रमले सन्तान्नब्बे सङ्ख्यामा परेको; सन्तान्नब्बे सङ्ख्याको।
 सन्ताप-ना० [सं०] १. चर्को गर्मी; ठूलो आँच। २. मानसिक दुःख; पीर। ३. पश्चात्ताप; पछुतो। ४. क्रोध। ५. दाह; जलन।
 सन्तापन-ना० [सं०] १. सन्ताप वा मानसिक दुःख दिने काम। २. सन्तप्त पार्नु; खूब तताउनु। ३. कामदेवका पाँच बाणमध्ये एक।

सन्तापित-वि० [सं०] १. खूबसित तताइएको। २. उत्पीडित; सन्तप्त।

सन्तुलन-ना० [सं०] १. दुइ वा बढी वस्तुलाई समान रूपमा तौलनु। २. दुइ पक्षलाई बराबर पार्नु। ३. समान परिमाण वा स्थितिमा राख्नु।

सन्तुष्ट-वि० [सं०] १. सन्तोष भएको; चित्त बुझेको। २. अघाएको; तृप्त। ३. प्रसन्न; आनन्दित।

सन्तुष्टि-ना० [सं०] १. सन्तोष हुने काम, तुष्टि। २. अघाउने काम; तृप्ति।

सन्तुष्टीकरण-ना० [सं०] १. सन्तुष्ट पार्ने काम; चित्त बुझाउने काम। २. तृप्त पार्ने काम।

सन्तोष-ना० [सं० सन्तोष] सन्तोष।

सन्तोषी-वि० [सं० सन्तोषी] सन्तोषी।

सन्तोष-ना० [सं०] १. आफूलाई प्राप्त भएको वा आफूसँग भएको वस्तुमा चित्त बुझ्नु; सन्तुष्ट हुने काम; सन्तोष। २. अघाउने काम; तृप्ति। ३. आनन्द; प्रसन्नता। ४. चोर-औलो वा बूढी-औलो।

सन्तोषण-ना० [सं०] सन्तुष्ट पार्ने काम।

सन्तोषित-वि० [सं०] १. सन्तोष गराइएको; सन्तुष्ट पारिएको। २. तृप्त गराइएको।

सन्तोषी-वि० [सं०] सन्तोष मान्ने; सन्तुष्ट रहने; सन्तोषी।

सन्त्रस्त-वि० [सं०] १. डराएको; त्रस्त। २. घबडाएको; व्याकुल।

सन्त्रास-ना० [सं०] डर; भय।

सन्था-ना० [सं० संस्थान] एक पटकमा पढाइने वा पढ्ने पाठ; एक दिनको पाठ।

सन्देश-ना० [सं०] १. सनासो; बाहुली। २. चिम्टा। ३. खजुरो। ४. एक नरक।

सन्दर्भ-ना० [सं०] १. साहित्यिक रचना; लेख, निबन्ध आदि। २. कुनै गूढ कुरालाई स्पष्ट गर्ने ग्रन्थ। ३. लेख, पुस्तक आदिको विषय-प्रसङ्ग; लेख, कुरो आदिको सिलसिला। ४. गाँस्ने वा बुझे काम। ५. सम्मिश्रण। ६. विस्तार।

सन्दर्शन-ना० [सं०] १. राम्ररी हेर्ने काम; अवलोकन। २. एक-टक हेर्नु; नियाल्नु। ३. विचार; पर्यवेक्षण।

सन्दिग्ध-वि० [सं०] १. सन्देह भएको; शङ्का लागेको। २. ठेगान नभएको; अनिश्चित। (ना०) ३. अस्पष्ट कथन।

सन्दिग्धता-ना० [सं०] १. सन्दिग्ध हुनाको भाव; सन्दिग्धत्व। २. भनेको कुरो स्पष्ट नभई सन्देह हुँदा पर्ने एक साहित्यिक दोष।

सन्दिग्धत्व-ना० [सं०] सन्दिग्धता।

सन्दीपन-ना० [सं०] १. उत्तेजना गर्ने काम; उद्दीपन। २. कामदेवका पाँच बाणमध्ये एक।

सन्दीप्त-वि० [सं०] १. उद्दीप्त; प्रज्वलित। २. उत्तेजित।

सन्दूक-ना० [अ० सन्दूक] १. काठका फल्याकले बनेको धन-मालहरू सुरक्षित राख्ने बाकस; सन्दूस। २. फलाम, छाला आदिको बाकस।

सन्दूस-ना० [अ० सन्दूक] सन्दूक।

सन्देश-ना० [सं०] १. एक जनाले अर्कोलाई भनेर पठाएको कुरो। २. समाचार; खबर; संवाद। ३. कोसेली; सौगात; उपहार। ४. आदेश।

सन्देश-ना० [सं० सन्देश] मौखिक खबर; समाचार।

सन्देह-ना० [सं०] १. शङ्का; संशय; शक; अनिश्चय। २. भ्रम; भ्रान्ति। ३. उपमेयमा उपमानको चमत्कार-पूर्ण संशय हुँदा पर्ने एक अर्थालङ्कार।

सन्देहात्मक-वि० [सं०] सन्देह भएको; सन्दिग्ध; सन्देहास्पद।

सन्देहास्पद-वि० [सं०] सन्देहात्मक।

सन्दोह-ना० [सं०] १. दूध दुहुनु। २. समूह; समुदाय। ३. थुप्रो; राशि।

सन्धान-ना० [सं०] १. जोर्नु; मिलाउनु। २. संयोग; मेल। ३. मिसावट; मिश्रण। ४. जोर्नी; सन्धि। ५. एकाग्रता। ६. कुनै वस्तुलाई सडाएर अमिल्याउनु। ७. खोजी; अन्वेषण। ८. आसव झिक्नु। ९. हतियार आदिले ताक्नु। १०. साधन (स्वर आदि)। ११. समर्थन।

सन्धि-ना० [सं०] १. मिल्ने काम; संयोग। २. दुइ वा बढी वस्तु वा अवयव जोडिएको ठाउँ; जोर्नी। ३. दुइ वा बढी वस्तुका बीचको खाली ठाउँ; अन्तर; अवकाश। ४. मर्म-स्थल। ५. जननेन्द्रिय। ६. व्याकरणमा साथ-साथमा आएका दुइ शब्द केही परिवर्तन भएर एक रूपमा मिल्ने काम। ७. एक समयको समाप्ति र अर्को समय शुरू हुने अवस्था। ८. परस्परमा विरोध नगरी मिलेर रहने वा कुनै काम गर्ने दुइ वा बढी राष्ट्रको प्रतिज्ञा; सम्झौता; सुलह। ९. मित्रता; मैत्री। १०. चोरी गर्नका निमित्त चोरले भित्तामा पारेको प्वाल; सँध। ११. नाटकमा प्रधान प्रयोजनसित सम्बन्ध भएका कथांशहरूका पाँच अवान्तर सम्बन्ध (मुख, प्रतिमुख, गर्भ, विमर्श र निर्वहण)।

सन्धित-वि० [सं०] सन्धि गरिएको।

सन्धि-विच्छेद-ना० [सं०] १. आपस्तमा गरेको सन्धि वा सम्झौता तोड्ने काम; मैत्री भङ्ग गर्ने काम। ३. व्याकरणमा सन्धि भएर रहेका शब्दहरूलाई छुट्ट्याउने काम।

सन्धि-सर्पन-ना० [सन्धि+स्पर्शन] १. घरका नजीक जग्गा-जमीन, बाटो-घाटोबाट हुने असजिलो अवस्था; मर्का। २. नभई नहुने घर, जग्गा, गाँडो, तगारो आदि।

सन्धेय-वि० [सं०] सन्धि गर्न योग्य।

सन्ध्या-ना० [सं०] १. दुइ वस्तुको मेल; योग। २. रात र बिहान, बिहान र दिन वा दिन र रातका बीचको समय;

सन्ध्या-काल-सपसपी

सन्धि-काल । ३. त्यस समयमा द्वि-जातिले गर्ने पूजा-पाठ आदि धार्मिक कृत्य; सन्ध्योपासना । ४. दुइ युगका बीचको समय । ५. गायत्री मन्त्र । ६. साक्षा । ७. वादा; कबूल । ८. सीमा । ९. ब्रह्माकी पुत्री । १०. सूर्यकी पत्नी ।

सन्ध्या-काल-ना० [सं०] साँझको बखत; सन्ध्याको समय ।
सन्ध्योपासना-ना० [सं०] १. सन्ध्याका समयमा गरिने देव-देवीको उपासना । २. गुरुबाट प्राप्त मन्त्रको साँझ-विहान गरिने जप ।

सन्न-क्रि० यो० [अनु०] १. गोली, बाण, हावा आदि वेगसित चल्दा शब्द आउने किसिम । २. पानी, धूवाँ आदि वेगसित मुखभित्र तान्ने किसिम ।

सन्न-क्रि० यो० [सं० शण्ड] १. रीस उठ्ने किसिम; रत्न; झनक्क । २. सनक चढ्ने किसिम; मानसिक आवेग उठ्ने किसिम । ३. आश्चर्य-चकित हुने किसिम ।

सन्नद्ध-वि० [सं०] १. तयार; कटि-बद्ध । २. कसेर बाँधेको; मस्काएको । ३. युद्धकानिमित्त तयार भएको । ४. युक्त; सम्पन्न । ५. संलग्न; जोरिएको; तल्लीन । ६. घातक । ७. नजीकको; समीप-वर्ती ।

सन्नयन-ना० [सं०] १. नजीक ल्याउनु । २. लैजानु ।

सन्नाटा-ना० [सं० शून्यता] १. कुनै किसिमको शब्द नहुनु; निस्तब्धता; नीरवता । २. निर्जनता; एकान्त । ३. मौन । (वि०) ४. सूनसान; निर्जन; एकान्त । ५. नीरव; निश्शब्द ।

सन्नाह-ना० [सं०] १. शस्त्र, अस्त्र, कवच आदिले सज्जित हुने क्रिया; युद्धकानिमित्त तयार हुने काम । २. कवच ।

सन्निकट-ना० यो० [सं०] ज्यादै नजीकको; अति समीपको ।

सन्निकर्ष-ना० [सं०] १. नजीक ल्याउने काम । २. सामीप्य । ३. उपस्थिति । ४. सम्बन्ध; सम्पर्क ।

सन्निकर्षण-ना० [सं०] १. सामीप्य । २. निकट ल्याउनु ।

सन्निकृष्ट-वि० [सं०] समीप ल्याइएको ।

सन्निधाता-ना० [सं०] १. नजीक ल्याउने व्यक्ति वा शक्ति ।

२. जम्मा गर्ने मानिस वा शक्ति । ३. चोरीका माल-मत्ता खरीद-विक्री गर्ने व्यापारी ।

सन्निधान-ना० [सं०] १. नजीक हुनाको भाव; सामीप्य ।

२. नजीक राख्ने काम ।

सन्निधि-ना० [सं०] सन्निधान ।

सन्निपात-ना० [सं०] १. वात, पित्त र कफ कुपित भएर हुन एक रोग; त्रिदोष । २. साथ-साथ खस्नु । ३. ठक्कर; ठोकर । ४. समूह; राशि ।

सन्निभ-वि० [सं०] सदृश; तुल्य ।

सन्निविष्ट-वि० [सं०] १. साथमा रहेको; नजीकमा बसेको । २. मिलेको; एकत्रित । ३. पसेको; प्रविष्ट ।

सन्निवेश-ना० [सं०] १. पस्ने काम; प्रवेश । २. साथमा रहनु । ३. सजाएर राख्नु । ४. अटाउनु; पस्नु । ५.

जम्मा हुनु; जुट्नु । ६. तल्लीन हुनु; निमग्न हुनु । ७. समूह; भीड़ । ८. स्थान । ९. सामीप्य । १०. छाप्रो । ११. यथा-स्थान बसाउनु । १२. खेल्ने मैदान ।
सन्निवेशन-ना० [सं०] १. मिलाउनु; मिसाउनु । २. पसाउनु; हुल्नु । ३. सजाउनु; सजावट । ३. यथा-स्थान बसाउनु ।

सन्निहित-वि० [सं०] १. नजीकमा राखिएको । २. नजीकको; समीपस्थ । ३. गाभिएको; मिलेको । ४. उद्यत; तत्पर । ५. रहेको; टिकेको; अडेको । ६. कसैमा पूर्ण रूपले सुरक्षित रहेको (अधिकार, स्वत्व, शक्ति आदि) ।

सन्न्यस्त-वि० [सं०] १. छोडिएको; त्यागिएको; त्यक्त । २. विरक्त । ३. संन्यास-धर्म ग्रहण गरेको; संन्यासी ।

सन्न्यास-ना० [सं०] १. छोड्ने वा त्याग्ने काम; परित्याग । २. सांसारिक विषयहरूदेखि विरक्त भएर निष्काम रहने एक आश्रम; हिन्दूहरूका चार आश्रममध्ये एक; चतुर्थाश्रम । ३. सांसारिक प्रपञ्चदेखि विरक्त भएर रहने एक धर्म; योगीको धर्म । ४. विरक्ति; वैराग्य । ५. कुनै क्षेत्र वा सीमाभित्र रहने एक व्रत । ६. स्वेच्छाले कुनै कार्यबाट अलग रहने काम । ७. धरोटी; धितो । ८. शरीर-त्याग; मृत्यु ।

सन्न्यासी-वि० [सं०] १. त्याग्ने; परित्याग गर्ने । २. विरक्त । (ना०) ३. सन्न्यास-धर्म लिएको व्यक्ति; जोगी । ४. सन्न्यास-धर्म लिएका व्यक्तिबाट जन्मेको सन्तान ।

सन्मान-ना० [सं० सम्मान] सम्मान ।

सन्मार्ग-ना० [सं०] असल बाटो; सुमार्ग ।

सपक्क-क्रि० यो० [ने०] १. मिल्ने गरी लुगा फाटो लाउने किसिम; टिमिक्क । २. पछ्यौरा ओढ्ने वा सप्को हाल्ने किसिम । ३. गोलो पदार्थ गाँस हाल्ने किसिम; स्वाप्प । ४. सम्म परेर बस्ने वा टाँसिने किसिम ।

सपत्न-वि० [सं०] १. सौतानी आमा-सम्बन्धी; सौतेने । (ना०) २. वैरी; शत्रु । २. प्रतिद्वन्द्वी; प्रतिस्पर्धी ।

सपत्नी-ना० [सं०] सौता; सौती ।

सपत्नीक-वि० [सं०] पत्नीसहित; स्त्रीसमेत ।

सपत्न्य-ना० [सं०] सपत्न हुनाको भाव ।

सपदि-क्रि० यो० [सं०] तुहन्त; तत्काल ।

सपना-ना० [सं० स्वप्न] १. मधुर निद्रामा देखिने मानसिक दृश्य वा घटना; स्वप्न । २. कल्पना; सुखद भविष्यको आशा ।

सपरिवार-वि० [सं०] १. जहान-बच्चासमेतको; परिवारले युक्त । (क्रि० यो०) २. जहान-बच्चासमेत; परिवार-सहित ।

सपसप-क्रि० यो० [सपासप] सपासप; सपसपी ।

सपसपती-क्रि० यो० [सपसप+ती] सपासप ।

सपसपी-क्रि० यो० [सपसप+ई] सपासप ।

सपाद-वि० [सं०] १. चरणसहित । २. एक चतुर्थांश बढ़ता भएको; सवा ।

सपाराइ-ना० [सपार्+आइ] सपार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सपारिनु-स० क्रि० [सपार्+इ+नु] सुधारिनु; ('सपार्नु'-को क० क्रि०) ।

सपार्नु-स० क्रि० [सप्र+नु] १. बिभ्रेका वा विग्रन लागेका वस्तुलाई ठीकसित बनाउनु; सुधारनु । २. मरम्मत गर्नु; जीर्णोद्धार गर्नु । ३. भूल, त्रुटि आदिको सुधार गर्नु; सच्याउनु । ४. उँधो लाउनु; तर लाउनु ।

सपासप-क्रि० यो० [ने०] १. गीलो पदार्थको धमाधम गाँस हाल्ने किसिम; सपको हालेर खाने किसिम; सपासपी । २. कुनै लचिलो लट्टी वा डोरी आदिले धमाधम हात्ने किसिम ।

सपासपी-क्रि० यो० [ने०] सपासप ।

सपिण्ड-ना० [सं०] १. एकै पितृलाई पिण्ड-दान दिने एउटै कुलका सन्तानहरू । २. छ पुस्तादेखि तलतिरका गोत्रीय बन्धु ।

सपिण्डीकरण-ना० [सं०] मृतकलाई पिण्ड-दान दिएर पितृ-हरूसित मिलाउनाका निमित्त गरिने बाह्रौं दिनको श्राद्ध ।

सपुर्द-ना० [सुपुर्द] सुपुर्द ।

सपुर्दगी-ना० [सुपुर्दगी] सुपुर्दगी ।

सपूत-ना० [सं० सुपुत्र] १. असल शील-स्वभावको छोरो; सुयोग्य पुत्र; सुपुत्र । २. वंश वा कुलको इज्जत राख्ने सन्तान; कुल-दीपक ।

सपेटो-ना० [प्रा० सपिट्ट] पशुहरूको पातोसहितको खुट्टो; साँप्रो ।

सपेता-ना० [सफेदा] सफेदा ।

सपेरो-ना० [साँप+एरो] १. सर्पलाई पक्रने वा नचाउने व्यक्ति । २. सर्पको विष झार्ने व्यक्ति; विष-वैद्य ।

सपकाइ-ना० [सपकाउ+आइ] सपकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सपकाइनु-स० क्रि० [सपकाउ+इ+नु] सपको हालिनु; ('सपकाउनु'-को क० क्रि०) ।

सपकाउनु-स० क्रि० [सपको+आउ+नु] १. गीलो खाने-कुराको गाँस हाल्नु; सपको हाल्नु; सप्याक्क खानु । २. पछ्यौरा आदिको सपको हाल्नु । ३. लचिलो लट्टी, डोरी आदिले हाल्नु ।

सपको-ना० [सपक्क] गीलो खानेकुराको गाँस; सप्याक्क खाइने गाँस ।

सपको-ना० [प्रा० सपक्क] १. पछ्यौरा आदिको काँधतिर पर्ने छेउ; आँचल । २. लुगा-फाटोको छेउले प्राणीलाई भएको स्पर्श ।

सप्त-ना० [सं०] १. छ र एकको योग-सङ्ख्या; सात । (वि०) २. सात ।

सप्तक-ना० [सं०] १. एकै किसिमका सात वस्तुहरूको समुदाय । २. सङ्गीतमा सात स्वरको समुदाय । (पडज, ऋषभ, गान्धार, मध्यम, पञ्चम, धैवत र निषाद । स्वरको उच्चारणको तीव्रता वा मन्दताका दृष्टिले मन्द्र, मध्य र तार—सप्तकका यी तीन भेद छन् ।) (वि०) ३. सात ।

सप्त-कुल-पर्वत-ना० [सं०] पवित्र वा प्रधान मानिएका सात पर्वत (महेन्द्र, मलय, सह्य, शक्तिमान्, ऋक्ष, विन्ध्य र पारियात्र) ।

सप्त-कोसी-ना० [सं० सप्त+कौशिकी] नेपालको पूर्वी क्षेत्रमा बग्ने प्रसिद्ध सात नदीहरूको समुदाय (सुनकोसी, तामा-कोसी, लिखु, दूध-कोसी, अरुण, तमोर र इन्द्रावती) ।

सप्त-गण्डकी-ना० [सं०] मध्य पश्चिमी नेपालमा प्रवाहित सात नदीहरूको समुदाय (तादी, मादी, मस्याङ्दी, त्रिशूली, काली, सेती र बूढी-गण्डकी) ।

सप्त-नदी-ना० [सं०] हिन्दूहरूका पवित्र मानिएका सात नदी (गङ्गा, यमुना, गोदावरी, सरस्वती, नर्मदा, सिन्धु र कावेरी) ।

सप्त-पदी-ना० [सं०] १. विवाहमा वर-वधूले गर्ने सप्त-कुल-पर्वतको पूजा । (वि०) २. सात वटा चरण हुने ।

सप्त-पर्ण-ना० [सं०] छतिवन ।

सप्तम-वि० [सं०] सातौँ ।

सप्त-मातृका-ना० [सं०] सात वटी मातृकाहरूको समूह ।

सप्तमी-ना० [सं०] १. चान्द्र-मासका दुवै पक्षको सातौँ तिथि । २. व्याकरणअनुसार अधिकरण कारकको विभक्ति ।

सप्तर्षि-ना० [सं०] १. प्रसिद्ध सात ऋषिहरूको समुदाय (गौतम, भरद्वाज, विश्वामित्र, जमदग्नि, वसिष्ठ, कश्यप, र अत्रि; अथवा मरीचि, अत्रि, अङ्गिरा, पुलह, क्रतु, पुलस्त्य र वसिष्ठ) । २. आकाशमा उत्तर दिशापट्टि ध्रुव-तारा-लाई परिक्रमा गरिरहेको देखिने सात ताराको समूह ।

सप्त-शती-ना० [सं०] १. सात सय वस्तुहरूको समुदाय । २. सात सय पद्यहरूको समूह । ३. चण्डी (स्तोत्र) ।

सप्त-सिन्धु-ना० [सं०] वर्तमान पन्जाब क्षेत्रमा बग्ने प्रसिद्ध सात नदीहरू (झेलम, व्यास, रावी, चिनाव, सतलज, दृषद्वती र सरस्वती) ।

सप्ताह-ना० [सं०] १. सात दिनको समय; हप्ता; साता । २. सात दिनसम्म निरन्तर गरिने पाठ, यज्ञ आदि । ३. सात दिनमा सम्पन्न गरिने भागवतको पाठ । ४. सात दिनसम्म निरन्तर गरिने कुनै अनुष्ठान ।

सप्रक्क-क्रि० यो० [ने०] सपको वा गाँस हाल्ने वा हाल्दा शब्द आउने किसिम; सपक्क; सप्याक्क ।

सप्रनु-अ० क्रि० [सं० सफल] १. असल वा उन्नतिको मार्ग-मा लाग्नु; उँभो लाग्नु । २. सह्यालिनु; सुधनु । ३. कुनै व्यवसायबाट प्रशस्त आमदानी हुनु; धनवान् हुनु । ४. बाली-नाली खूब बढ्नु; मौलाउनु; सप्लाउनु । ५.

सप्राइ-सभाजन

झाङ्गिनु; फैलिनु ।

सप्राइ-ना० [सप्र+आइ] सप्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सप्रिनु-अ० क्रि० [सप्र+इ+नु] असल मार्गमा लागिनु;
(‘सप्रनु’-को भा० क्रि०) ।

सप्याक-सुप्रुक-क्रि० यो० [सप्याक+सुप्रुक] गीलो पदार्थ-
को चाँडो-चाँडो गाँस हाल्ने किसिम ।

सप्याक-क्रि० यो० [ने०] गीलो पदार्थको गाँस हाल्ने वा
गाँस हाल्दा शब्द आउने किसिम; सप्रक ।

सप्लाइ-ना० [सप्लाउ+आइ] सप्लाउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

सप्लाइनु-अ० क्रि० [सप्लाउ+इ+नु] खूब सप्रेर आइनु;
(‘सप्लाउनु’-को भा० क्रि०) ।

सप्लाउनु-अ० क्रि० [सं० सपल्लव] १. बाली-नाली वा बोट-
विस्वा हरिलो-भरिलो भएर बढ्नु; सब्लाउनु; मौलाउनु;
सप्रनु । २. झाँगिनु; फैलिनु । ३. मोटो-घाटो हुनु;
हृष्ट-पुष्ट हुनु । ४. उन्नति हुनु; बढिबढाउ हुनु ।

सप्लेटो-वि० [सप्लेटो] सप्लेटो ।

सप्ल्याटो-वि० [सप्ल्याटो] सप्ल्याटो ।

सफर-ना० [अ०] १. मनोरञ्जनका निमित्त टाढा बाहिर
जाने काम; घुम-फिर । २. यात्रा; भ्रमण ।

सफर-ना० [सं०] शफर ।

सफर-मैना-ना० [अं० सैफर+माइनर] ठूला-बडाको सवारी
वा सैनिक यात्रामा अगि लागेर बाटो, वास, रसद आदिको
प्रबन्ध मिलाउने सैनिक दल; पेशगी जाने फौज ।

सफरी-ना० [सं०] एक जातको सानो र टल्कने माछो ।

सफरी-ना० [सं० सु+फल] अम्बा फल ।

सफरी-वि० [सफर+ई] सफर-सम्बन्धी; भ्रमण-सम्बन्धी ।

सफल-वि० [सं०] १. फल भएको; फल-युक्त । २. गरेको
प्रयत्न सार्थक भएको; फत्ते; कृत-कार्य ।

सफलता-ना० [सं०] सफल हुनाको भाव; कार्य-सिद्धि;
सार्थकता ।

सफलत्व-ना० [सं०] सफलता ।

सफलित-वि० [सं०] सफल भएको; सफलीभूत ।

सफलीभूत-वि० [सं०] गरेको काम सफल भइसकेको; कार्य-
सिद्ध भइसकेको; सफलित ।

सफा-वि० [अ० सफा] १. फोहर-मैला नभएको; स्वच्छ;
निर्मल । २. सुकिलो; सुगधर । ३. शुद्ध; चोखो ।
४. निर्दोष; निष्कलङ्क । ५. अनावश्यक वा रद्दी अंश
हटाइएको; छाँट-काँट गरिएको । ६. खुलस्त; साफ;
स्पष्ट । ७. छल-कपट-रहित; निष्कपट । ८. डोरो,
बुट्टा आदि नभएको; सादा । ९. चम्किलो; उज्ज्वल ।

सफाइ-ना० [सफा+आइ] १. सफा हुनाको भाव; शुद्धता;
स्वच्छता । २. सफा-सुगधर गर्ने काम । ३. दोष वा
अभियोगबाट निर्मुक्त हुनु; निर्दोष सावित हुनु । ४.
हातको चतुराइ; हस्त-कौशल ।

सफा-चट-ना० [सफा+चट] १. भएभरको सबै सिद्धचाउनु;
चट पार्नु । २. एकदम स्वच्छ; बिलकुल साफ ।

सफासफी-क्रि० यो० [सफा+सफा+ई] सफा वा स्पष्टसँग;
खुल्लम-खुल्ला; खुलस्तसँग ।

सफा-सुगधर-वि० [सफा+सुगधर] फोहर-मैला नभएको;
स्वच्छ; निर्मल ।

सफेद-वि० [फा० सफेद] १. सेतो; श्वेत । २. सुकिलो;
उज्ज्वल । ३. बुट्टा वा रङ्गी-चङ्गी नभएको; सादा ।

सफेदा-ना० [फा० सफेद:] १. घर पोत्ने चूनजस्तो सेतो एक
प्रकारको माटो; सपेता । २. रङ्गको काम लिइने जस्ताको
भस्म । ३. एक जातको आँप ।

सफेदी-ना० [फा० सफेदी] सेतोपन ।

सब-वि० [प्रा० सब्ब] भएभरको; सबै; कुल; समस्त; सम्पूर्ण ।

सबजा-ना० [फा० सब्ज:] कालो भाव मिसिएको सेतो रङ्गको
घोडा; सब्जा ।

सबब-ना० [अ०] १. कारण; हेतु । २. प्रमाण; सबूत ।
३. तर्क; बहस ।

सबल-वि० [सं०] १. बलियो; बलवान्; शक्ति-शाली ।
२. फौज वा सेनाले युक्त ।

सबिता-ना० [सोभिता] हल्का रातो रङ्ग भएको एक
जातको सेतो चम्किलो धातु; सोभिता ।

सबूत-ना० [अ०] १. निस्सा; प्रमाण । २. दसी ।

सबेर-ना० [सं० सुवेला] १. उज्यालो हुने वेला; सखार;
झिसमिसे समय । २. बिहान; प्रातःकाल । ३. कुनै
निश्चित समयभन्दा पहिलेको समय ।

सबै-वि० [सब+ऐ] सब नै; भएभरको जम्मै; सम्पूर्ण ।

सब्जा-ना० [फा० सब्ज:] सेतोमा कालो भाव भएका रङ्गको
घोडा ।

सन्न-ना० [अ०] सन्तोष; धैर्य ।

सब्लाइ-ना० [सब्लाउ+आइ] सब्लाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

सब्लाइनु-अ० क्रि० [सब्लाउ+इ+नु] सप्लाइनु; (‘सब्ला-
उनु’-को भा० क्रि०) ।

सब्लाउनु-अ० क्रि० [सप्लाउ+नु] सप्लाउनु ।

सब्लेटो-वि० [सं० सब्य] कपडा, कागत आदिको सुल्ठो;
बिब्ल्याटो नभएको; सब्ल्याटो ।

सब्ल्याटो-वि० [सब्लेटो] सब्लेटो ।

सभा-ना० [सं०] १. भाषण, प्रवचन, विचार, छलफल आदि
गर्नाका निमित्त एकत्रित भएका मानिसहरूको समुदाय ।

२. बैठक; सभा-भवन । ३. कुनै उद्देश्य लिएर सङ्घटित
भएको संस्था; सङ्घ । ४. सूर्य वा चन्द्रमाको वरिपरि
देखिने विम्ब वा मण्डल । ५. परिधि ।

सभा-गृह-ना० [सं०] सभा हुने ठाउँ वा घर; सभा-भवन ।

सभाजन-ना० [सं०] १. सम्मान गर्नु । २. नम्रता वा शिष्टता
देखाउनु । ३. परिचर्या ।

सभा-पति-ना० [सं०] १. सभाको सञ्चालन गर्नका निमित्त रोजिएको विशिष्ट व्यक्ति । २. कुनै संस्था वा समितिको प्रधान अधिकारी; अध्यक्ष ।

सभा-मण्डप-ना० [सं०] सभा-गृह ।

सभा-मुख-ना० [सं० सभा+मुख] सभाका प्रमुख व्यक्ति; सभाका अध्यक्ष ।

सभासद-ना० [सं०] कुनै सभा वा गोष्ठीको अङ्ग भएको अधिकारी व्यक्ति; सदस्य; सभ्य ।

सभासद-ना० [सं०] सभासद ।

सभिक-ना० [सं०] जूवा खेलाउने व्यक्ति; खाले ।

सभीक-ना० [सं०] सभिक ।

सभेय-वि० [सं०] १. सभाको निमित्त उपयुक्त ; सभा-सुहाउँदो । (ना०) २. विद्वान्; पण्डित ।

सभ्य-वि० [सं०] १. सभाका निमित्त योग्य । २. शिष्ट; भद्र; संस्कृत । ३. विनयी; नम्र । ४. विश्वस्त; विश्वास योग्य । (ना०) ५. सभाको सदस्य; सभासद । ६. शिष्ट व्यवहार गर्ने व्यक्ति; भलादमी । ७. कुलीन व्यक्ति ।

सभ्यता-ना० [सं०] १. सभ्य हुनाको भाव; शिष्टता । २. सदस्यता । ३. भद्रता; सौजन्य । ४. कुनै जाति वा राष्ट्र-को सौजन्य तथा उन्नति-सूचक सामाजिक स्थिति; कुनै देश वा राष्ट्रको कुनै समयको भौतिक तथा आध्यात्मिक उन्नतिको अवस्था र त्यसको अभिव्यक्ति ।

सम्-उप [सं०] शब्दका अगलितर लागेर शोभा, उत्कृष्टता, समानता, सततता, सामीप्य आदि बुझाउने शब्द; सं । (उदा०-संविधान, सम्मान इत्या० ।)

सम-वि० [सं०] १. समान; सदृश । २. अभिन्न; अभेद्य । ३. बराबर; तुल्य । ४. आदिदेखि अन्त्यसम्म एकनास भएको । ५. सम्मपरेको; समथर । ६. निष्पक्ष; तटस्थ । ७. जोर (दुइ, चार, छ आदि) । (ना०) ८. अनुरूप योग्य वस्तुको प्रशंसा गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार । ९. सङ्गीतका लय र तालको अङ्ग हुने ठाउँ ।

सम-कक्ष-वि० [सं०] समान दर्जाको; बराबरीको ।

सम-कालीन-वि० [सं०] एकै समयको; उही बखतको; एक-कालीन ।

सम-कोण-ना० [सं०] रेखा-गणितमा नब्बे अंश भएको कोण ।

सम-कोणी-वि० [सं०] चारै वटा कोण बराबर भएको; सम-कोणको (क्षेत्र) ।

समक्ष-ना० यो० [सं०] अगाडि; सामुन्ने; मुखेन्जी ।

समग्र-वि० [सं०] १. सबै; समस्त । २. पूरा; पूर्ण ।

समञ्जस-वि० [सं०] १. उपयुक्त; उचित । २. ठीक; समीचीन । ३. अनुभवी; अभ्यस्त ।

समचतुर्भुज-ना० [सं०] रेखा-गणितमा चारै भुजा समान विस्तारका भएको क्षेत्र ।

सम-चर-वि० [सं०] १. सबैसित समान व्यवहार गर्ने;

समान आचरण गर्ने । २. समान रूपले हिड्ने ।

समझ-ना० [प्रा० समुज्झ] १. जान्ने र बुझ्ने शक्ति; बुद्धि; प्रज्ञा । २. विचार; विवेक ।

समझदार-वि० [समझ+दार] समझ भएको; बुद्धिमान् ।

समझदारी-ना० [समझदार+ई] १. समझदार हुनाको भाव । २. बुद्धिमानी; होशियारी ।

समतल-वि० [सं०] सतह सम्म भएको; सम्म परेको; समथर ।

समता-ना० [सं०] १. सम हुनाको भाव; समानता; बराबरी । २. शब्द-बन्धमा एक-रूपता हुने साहित्यका दश गुणमध्ये एक ।

समतुल्य-क्रि० यो० [समथर] १. शरीरका अङ्ग-प्रत्यङ्गहरू एकनाससित मोटाउने वा सुनिने किसिम । २. टनाटन भरिने किसिम । (वि०) ३. बढेमाको; अजङ्गको ।

सम-तुल्य-वि० [सं०] समान, बराबरीको ।

सम-तोलन-ना० [सं०] समान पार्नु; बराबर तुल्याउनु ।

समथर-वि० [सं० सम+तल] सम्म परेको; एकनासको सतह भएको; समतल ।

सम-दर्शी-वि० [सं०] १. सबैलाई समान दृष्टि वा विचारले हेर्ने; सबैलाई समान सम्झने । २. पक्षपात नगर्ने ।

समधिक-वि० [सं०] खूब धेरै; प्रशस्त ।

समन-ना० [अ० समन्स] फौजदारी मामलामा अदालतमा हाजिर हुनाका निमित्त अदालततर्फबाट बोलाउने पुर्जी ।

समनुज्ञा-ना० [सं०] अनुमति; इजाजत ।

समनुज्ञात-वि० [सं०] १. पूर्णतः स्वीकृत । २. जाने आज्ञा दिइएको । ३. अधिकार-प्राप्त ।

समन्त-वि० [सं०] १. समस्त; सम्पूर्ण । (ना०) २. सीमा; हद्द ।

समन्त-भद्र-ना० [सं०] बुद्ध देव ।

समन्त-भुज-ना० [सं०] अग्नि ।

समन्वय-ना० [सं०] १. संयोग; मेल । २. कार्य वा कारणको सङ्गति ।

समन्वित-वि० [सं०] १. समन्वय भएको; मिलेको । २. गाँसिएको; गाभिएको ।

समय-ना० [सं०] १. बिहान, दिउँसो, बेलुका, राती आदि कालको कुनै याम; बखत; वेला । २. कुनै काम वा घटना भएको काल । ३. कुनै विशेष स्थिति भएको वेला; जमाना । ४. ठीक बखत; निश्चित अवधि । ५. मौका; अवसर । ६. फुसत; अवकाश । ७. प्रथा । ८. कबूल; प्रतिज्ञा; शर्त । ९. कानून; नियम । १०. आदेश । ११. शपथ । १२. सङ्केत; इशारा । १३. सीमा । १४. सिद्धान्त । १५. समाप्ति; अन्त । १६. सफलता ।

समर-ना० [सं०] युद्ध; लडाईँ ।

समर-जङ्ग-ना० [अ० सैफर+जङ्ग (फा०)] बाटो-घाटो आदि बनाउने काम गर्ने नेपालको एक पल्टन ।

समर-शय्या-ना० [सं०] १. लडाईँमा वीरहरू घायल भएर

सम-रस-समाज

लङ्घने अवस्था । २. युद्ध-भूमिमा भएको मृत्यु ।

सम-रस-वि० [सं०] एउटै रस वा भावको; समान भाव भएको ।

समराङ्गण-ना० [सं०] युद्ध-क्षेत्र ।

समरो-वि० [सं० सम+रो] १. ज्यादा मोटाएर वा सुनिएर टुन्न परेको । २. डोलो; सुडौल ।

समर्चन-ना० [सं०] समर्चना ।

समर्चना-ना० [सं०] १. राम्ररी गरिएको पूजा । २. आदर-सत्कार; मान-भाउ ।

समर्थ-वि० [सं०] १. बल भएको; बलवान्; सशक्त । २. योग्य; लायक । ३. कुनै काम गर्न सक्ने ।

समर्थक-वि० [सं०] १. समर्थन गर्ने; पुष्टि गर्ने; अनुमोदन गर्ने । २. प्रमाणित गर्ने ।

समर्थन-ना० [सं०] १. कसैको राय, विचार, प्रस्ताव आदिको पुष्टि गर्ने काम; अनुमोदन । २. पक्ष लिनु । ३. सम्भावना । ४. उत्साह । ५. सामर्थ्य ।

समर्थित-वि० [सं०] समर्थन गरिएको; पुष्टि गरिएको; अनुमोदित ।

समर्थनीय-वि० [सं०] समर्थन गर्न योग्य; अनुमोदन गर्न लायक ।

समर्पक-वि० [सं०] समर्पण गर्ने; आदरपूर्वक दिने ।

समर्पण-ना० [सं०] १. आदरपूर्वक कसैलाई कुनै चीज दिनु; चढाउनु; अर्पण गर्नु । २. आफ्नो अधिकार, स्वामित्व, उत्तरदायित्व आदि अरूलाई दिनु; सुम्पनु ।

समर्पणीय-वि० [सं०] समर्पण गर्न योग्य ।

समर्पित-वि० [सं०] १. समर्पण गरिएको; आदरपूर्वक दिइएको । २. सुम्पिएको ।

समवकार-ना० [सं०] कुनै देवता वा असुरको कथा हुने, विमर्श सन्धिवाहेक अरू सबै सन्धि हुने, वीर-रस-प्रधान, तीन अङ्कमात्र हुने, रूपकको एक भेद ।

सम-वयस्क-वि० [सं०] १. समान उमेरको; दौतरी । २. एउटै समयको; सम-कालीन ।

समवाय-ना० [सं०] १. समूह; समुदाय । २. संयोग; मेल । ३. अभेद्य सम्बन्ध; नित्य सम्बन्ध ।

समवायी-वि० [सं०] अभेद्य सम्बन्ध भएको; नित्य सम्बन्ध भएको ।

समवृत्त-ना० [सं०] चारै चरण बराबर हुने छन्द ।

समवेत-वि० [सं०] १. जोरिएको; मिलेको; संयुक्त । २. जम्मा गरिएको; एकत्रित । ३. नित्य सम्बन्ध ।

सम-शीतोष्ण-कटिबन्ध-ना० [सं०] उष्ण र शीत समान हुने, पृथ्वीको भू-मध्य-रेखादि साढे तेईस र साढे छयसट्ठी अंशका बीचमा पर्ने उत्तर र दक्षिणका दुइ भाग ।

समष्टि-ना० [सं०] भएभरका सबै वस्तुहरूको समुदाय; व्यष्टिको समूह ।

समष्टिवाद-ना० [सं०] राज्यका समस्त निवासीको, शासन र

उत्पादित वस्तुमा समान र सामूहिक अधिकार हुन्छ भन्ने राजनीतिको एक सिद्धान्त ।

समष्टिवादी-वि० [सं०] समष्टिवादको अनुयायी ।

समसाँझ-क्रि० यो० [समय+साँझ] साँझ हुने वेलामा; साँझ-को नजीक ।

सम-सामयिक-वि० [सं०] एकै समयको; सम-कालीन ।

समस्त-वि० [सं०] १. सबै; सारा; सम्पूर्ण । २. जोरिएको, मिसिएको वा गाँसिएको; संयुक्त । ३. समास भएको । ४. सङ्क्षिप्त ।

समस्या-ना० [सं०] १. समाधान गर्न कठिन पर्ने विषय; जटिल प्रश्न । २. मुश्किल अवस्था । ३. अड्को; खोते । ४. छन्द पुरा गतिका निमित्त कविहरूलाई दिइने श्लोकको एक अंश । ५. संयोग; मेल ।

समस्या-पूर्ति-ना० [सं०] छन्दको अन्तिम पाउ वा अंशका आधारमा पूरा श्लोक तयार गर्ने काम; समस्या पूरा गर्ने काम ।

समा-ना० [सं०] १. वर्ष; साल; संवत् । २. 'सम' शब्दको स्त्री-लिङ्ग-वाची रूप ।

समाइ-ना० [समाउ+आइ] समाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

समाइनु-स० क्रि० [समाउ+इ+नु] समातिनु; ('समाउनु'-को क० क्रि०) ।

समाउनु-स० क्रि० [समात्नु] समात्नु ।

समाकुल-वि० [सं०] १. अत्यन्त आत्तिएको; व्याकुल । २. परिपूर्ण । ३. घुइँचो भएको ।

समाख्या-ना० [सं०] १. कीर्ति; यश । २. नाम; संज्ञा । ३. व्याख्या ।

समाख्यात-वि० [सं०] १. गनिएको; जोरिएको । २. राम्ररी वर्णन गरिएको । ३. प्रसिद्ध; प्रख्यात ।

समाख्यान-ना० [सं०] १. व्याख्या; विवरण । २. वर्णन; बयान । ३. नाम लिनु ।

समागत-वि० [सं०] १. आइपुगेको; आगत । २. फर्केको; फिर्ता आएको । ३. संयुक्त ।

समागति-ना० [सं०] १. साथमा आउने काम । २. आग-मन । ३. समान किसिमको स्थिति वा दशा ।

समागम-ना० [सं०] १. भेट; मुलाकात । २. आउनु; आग-मन । ३. भेला; सङ्गम । ४. सम्भोग; मैथुन ।

समाचार-ना० [सं०] १. खबर; सम्चार; संवाद । २. समान आचरण ।

समाचार-पत्र-ना० [सं०] विभिन्न प्रकारका समाचारहरू छापिएको, नियमित समयमा प्रकाशित हुने पत्रक; अखबार ।

समाज-ना० [सं०] १. एकै स्थानमा बास्ने वा एउटै रहन-सहन-मा रहने मानिसहरूको समुदाय; वर्ग । २. भलादमीहरू एकत्रित भई बसेको ठाउँ । ३. कुनै विशेष उद्देश्य लिएर सङ्घटित संस्था । ४. सङ्घ; दल ।

समाजवाद-ना० [सं०] समाजको आर्थिक क्षेत्रमा भएको विषमतालाई हटाएर समता ल्याउनुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त; उत्पादन र उपभोगका साधनहरूमा समाजको अधिकार हुनुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त।

समाजवादी-वि० [सं०] समाजवादमा विश्वास गर्ने; समाजवादको अनुयायी।

समाज-शास्त्र-ना० [सं०] मानिसलाई सामाजिक प्राणी मानेर समाज र संस्कृतिको उत्पत्ति, विकास आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र।

समाज-शास्त्री-वि० [सं०] समाज-शास्त्रको ज्ञाता।

समाजी-वि० [सं० समाज+ई] १. समाज-सम्बन्धी; समाजको। २. कुनै किसिमको समाजको (सदस्य)। (उदा०-आर्य-समाजी, ब्रह्म-समाजी इत्या०।)

समाज्ञा-ना० [सं०] १. सरकारको विशेष आज्ञा। २. राजाज्ञा; हुकुम। ३. कीर्ति; ख्याति।

समाताइ-ना० [समात्+आइ] समात्ने किसिम, क्रिया वा भाव; समाइ।

समातिनु-स० क्रि० [समात्+इ+नु] पक्रिनु; समाइनु; ('समात्नु'-को क० क्रि०)।

समात्नु-स० क्रि० [सं० समासक्ति+नु] १. कुनै वस्तुलाई हातले वा कुनै साधनले अँठ्याउनु; पक्रनु; समाउनु। २. पुलीस वा सरकारी कर्मचारीले कुनै अभियोगमा पक्रनु; गिरफ्तार गर्नु। ३. लिनु; ग्रहण गर्नु। ४. अपनाउनु; स्थाहार्नु। ५. करेप्नु; धड्नु।

समादर-ना० [सं०] विशेष आदर; प्रतिष्ठा; सम्मान।

समादिष्ट-वि० [सं०] कडा आदेश दिइएको; निश्चित आज्ञा गरिएको।

समादृत-वि० [सं०] विशेष आदर गरिएको; सम्मानित; सत्कार गरिएको।

समादेश-ना० [सं०] राजाज्ञा; हुकुम; विशेष आदेश; समाज्ञा।

समादेशक-वि० [सं०] समादेश दिने।

समाधान-ना० [सं०] १. शङ्का भेट्ने काम; सन्देह-निवारण; निराकरण। २. कुनै जटिल प्रश्न वा समस्या हल गर्नु। ३. मत-भेद हटाउनु। ४. समाधि। ५. मिलान गर्नु। ६. एकाग्रता।

समाधि-ना० [सं०] १. ईश्वरको ध्यानमा मग्न हुनु। २. मनलाई ब्रह्ममा केन्द्रित पार्ने योगको अन्तिम अङ्ग; मनोयोग। ३. सम्पूर्ण क्लेशबाट निर्मुक्त भई अनेक प्रकारका अलौकिक शक्तिहरू प्राप्त गर्ने, योग-साधनाको फल। ४. तप। ५. प्रतिज्ञा। ६. कुनै कार्यमा एकाग्र भएर लाग्ने काम; तल्लीनता। ७. मौन। ८. कसैको मृत शरीर गाढेको ठाउँ; चिहान। ९. साहित्यमा अन्य कारणहरूद्वारा कार्य-सिद्धिको वर्णन गरिने एक अर्थालङ्कार।

समाधित-वि० [सं०] समाधिमा बसेको; समाधिस्थ।

समाधिस्थ-वि० [सं०] समाधि लगाएको; समाधिमा रहेको;

समाधित।

समान-वि० [सं०] १. आकार; गुण, श्रेणि, मूल्य, महत्त्व आदिका दृष्टिले बराबर भएको; तुल्य। २. उस्तै; सदृश। (ना०) ३. शरीरमा रहने पाँच वायुमध्ये एक।

समानता-ना० [सं०] समान हुनाको भाव; तुल्यता।

समानत्व-ना० [सं०] समानता।

समानाधिकरण-ना० [सं०] १. वाक्यमा कुनै पदको अर्थ स्पष्ट गर्नका निमित्त दिइने अर्को समानार्थक शब्द।

समानान्तर-वि० [सं०] १. एक छेउदेखि अर्को छेउसम्म बराबर फरकमा रहेका (दुइ वा धेरै रेखाहरू)। २. समान रूप, गुण, स्थिति, शक्ति आदि भएको; बराबरीको।

समानार्थ-वि० [सं०] १. एउटै अर्थ भएको; समान माने बुझाउने। (ना०) २. समान अर्थ भएको अर्को शब्द; पर्याय।

समानार्थक-वि० [सं०] समान अर्थ भएको; उस्तै माने बुझाउने।

समान्तर-वि० [सं०] समानान्तर।

समापक-वि० [सं०] पूरा गर्ने; समाप्त गर्ने।

समापत्ति-ना० [सं०] १. भेट; मुलाकात। २. संयोग; मौका। ३. समाप्ति। ४. ठूलो आपत्ति; सङ्कट।

समापन-ना० [सं०] १. पूरा गर्नु; समाप्त गर्नु। २. उपलब्धि। ३. हिंसा; नाश। ४. अध्याय।

समापन्न-ना० [सं०] १. दुइ कार्यहरू वा घटनाहरू संयोग-वश एक-साथ आइपर्नु। (वि०) २. प्राप्त; उपलब्ध। ३. घटित। ४. समाप्त। ५. विज्ञ। ६. सम्पन्न। ७. पीडित। ८. मारिएको।

समापिका-क्रिया-ना० [सं०] व्याकरणमा वाक्य-पूर्तिका निमित्त आउने क्रिया।

समापित-वि० [सं०] पूरा गरिएको; सिद्ध्याइएको; समाप्त।

समाप्त-वि० [सं०] पूरा भएको; सिद्धिएको।

समाप्ति-ना० [सं०] १. भइरहेको कुनै काम सिद्ध हुनु; सिद्धिनु। २. पूर्णता। ३. अन्त; अवसान।

समाप्तिक-वि० [सं०] १. अन्तिम। २. समाप्त गर्ने।

समाप्य-वि० [सं०] पूरा गर्ने योग्य; समाप्त गर्न लायक।

समायुक्त-वि० [सं०] १. जोरिएको; मिलेको। २. तयार गरिएको। ३. नियुक्त।

समायुत-वि० [सं०] १. जोरिएको; मिलाइएको। २. सम्पन्न गरिएको।

समायोग-ना० [सं०] १. भेट; समागम। २. तयारी। ३. धनुषमा बाण चढाउने काम। ४. थुप्रो; राशि। ५. हेतु; उद्देश्य।

समारम्भ-ना० [सं०] १. विशेष किसिमले भएको आरम्भ; शुरु। २. उद्योग; उद्यम। ३. अङ्ग-राग।

समारोह-ना० [सं०] १. ठूलो सज-धजका साथ हुने उत्सव वा काम; ठूलो आयोजन। २. माथि उक्लनु; चढ्नु।

समालाह-ना० [समाल्+आइ] समाल्ने किसिम, क्रिया वा

समालिनु-समीचीनत्व

भाव ।

समालिनु-स० क्रि० [समाल्+इ+नु] सँभालिनु; ('समाल्नु'-को क० क्रि०) ।

समालोचक-ना० [सं०] समालोचना गर्ने व्यक्ति; समीक्षक ।

समालोचन-ना० [सं०] समालोचना ।

समालोचना-ना० [सं०] १. राम्ररी गडेर हेर्नु; नियाल्नु । २. कुनै पदार्थका गुण र दोषहरूको निष्पक्ष र ठीक-ठीक विवेचना गर्नु । ३. ग्रन्थ, व्यक्ति, लेख आदिका गुण र दोषहरूको गम्भीर, निष्पक्ष र यथार्थ विचार गर्नु । ४. गुण र दोषहरूको निष्पक्ष विवेचना गरी लेखिएको लेख वा ग्रन्थ; आलोचना; समीक्षा ।

समालोच्य-वि० [सं०] १. समालोचना गर्न योग्य । २. समालोचना गर्नुपर्ने ।

समाल्नु-स० क्रि० [सँभाल्+नु] सँभाल्नु ।

समावर्तन-ना० [सं०] १. फर्केर आउनु; प्रत्यागमन । २. प्राचीन रीतिअनुसार अध्ययन पूरा गरी गुरु-कुलबाट घर फर्कनु । ३. द्वि-जातिका षोडश-संस्कारमध्ये एक । ४. विश्व-विद्यालयका उच्च परीक्षामा समुत्तीर्ण भएका स्नातकहरूलाई उपाधि वितरण गर्ने सभा; उपाधि-वितरणोत्सव; दीक्षान्त-समारोह ।

समावास-ना० [सं०] निवास-स्थान; बस्ने ठाउँ ।

समाविष्ट-वि० [सं०] १. राम्ररी पसेको; प्रवेश गरेको; प्रविष्ट । २. अन्तर्भाव भएको; समावेश भएको । ३. घेरिएको । ४. बसेको; उपविष्ट । ५. एकाग्र-चित्त ।

समावृत-वि० [सं०] १. घेरिएको; घेरा लगाइएको । २. ढाकिएको; छोपिएको ।

समावृत्त-ना० [सं०] समावर्तन गरेर फर्केको छात्र ।

समावृत्तक-ना० [सं०] समावृत्त ।

समावेदन-ना० [सं०] विशेष प्रकारको निवेदन; विन्ति-पत्र ।

समावेश-ना० [सं०] १. पस्ने काम; प्रवेश । २. एकसाथ रहने काम । ३. एक पदार्थ अर्को पदार्थमा मिल्ने काम; अन्तर्भाव । ४. मिल्नु; एकत्र हुनु । ५. चित्त एकाग्र गर्नु ।

समाश्रय-ना० [सं०] १. आश्रय; सहारा । २. रक्षा । ३. निवास-स्थान ।

समाश्रित-वि० [सं०] १. आश्रय लिएको; सहारामा रहेको । २. बसेको; उपविष्ट ।

समास-ना० [सं०] १. मेल; योग । २. समर्थन; अनुमोदन ।

३. सङ्क्षेप; छोटकरी । ४. व्याकरणअनुसार दुई वा धेरै शब्दहरू विभक्तिको लोप भई शब्दअनुसारकै अथवा भिन्न अर्थ बुझाउने गरी मिल्नु । (यसका छ भेद छन्-तत्पुरुष, कर्मधारय, द्विगु, अव्ययीभाव, बहुव्रीहि र द्वन्द्व ।)

समासीन-वि० [सं०] १. राम्ररी बसेको । २. साथमा रहेको; सँग-सँगै बसेको ।

समासोक्ति-ना० [सं०] साहित्यमा श्लिष्ट शब्दद्वारा अग्रस्तुतको वर्णनले प्रस्तुतको ज्ञान हुने एक अर्थालङ्कार ।

समाहरण-ना० [सं०] १. एक स्थानमा एकत्रित पार्नु । २.

समूह; राशि ।

समाहर्ता-वि० [सं०] १. सङ्ग्रह गर्ने; जम्मा गर्ने । २. मिलाउने जोड्ने । (ना०) ३. राज-कर वा तिरो उठाउने अधिकारी ।

समाहा-ना० [सं० सम+आहा] खेतमा बढ्ता भएको पानी निकाल्ने निकास ।

समाहार-ना० [सं०] १. धेरै वस्तुहरूलाई एक ठाउँमा जम्मा गर्ने काम; सङ्ग्रह । २. समूह; राशि । ३. मिलाउनु; जोर्नु । ४. दुई शब्द मिलेर साधारण अर्थभन्दा भिन्न अर्थको बोध गराउने द्वन्द्व समासको एक भेद । (उदा०-पचन्नी, पञ्च-पात्र इत्या० ।)

समाहित-वि० [सं०] १. एकै ठाउँमा जम्मा गरिएको; एकत्रित । २. निधो गरिएको; तय गरिएको । ३. स्वीकृत । ४. शान्त । ५. समाप्त ।

समाहृत-वि० [सं०] १. सङ्ग्रह गरिएको । २. विपुल । ३. प्राप्त । ४. सङ्क्षिप्त गरिएको ।

समाहृति-ना० [सं०] १. सङ्ग्रह । २. सङ्क्षेप ।

समिति-ना० [सं०] १. कुनै विशेष कार्यका निमित्त बनेको सानो-तिनो सभा; परिषद् । २. भेला हुनु; एकत्र हुनु । ३. सभा । ४. अड्डा; कचहरी । ५. युद्ध; समर । ६. समो-नता । ७. शान्ति । ८. सन्तोष । ९. सहन-शीलता ।

समिद्ध-वि० [सं०] १. खूबसित बलेको; प्रज्वलित । २. उत्तेजित; प्रोत्साहित ।

समिध्-ना० [सं०] समिधा; इन्धन ।

समिध-ना० [सं०] १. आगो; अग्नि । २. दाउरा; इन्धन ।

समिधा-ना० [सं० समिध्] यज्ञ-कुण्डमा बाल्ने दाउरा; समिध् ।

समिर-ना० [सं०] वायु ।

समीकरण-ना० [सं०] १. समान गर्नु; बराबर पार्नु । २. सम्म पार्नु; सम्म्याउनु । ३. गणितमा ज्ञात राशिको सहायताले अज्ञात राशि निकाल्ने क्रिया ।

समीक्षक-वि० [सं०] १. गडेर हेर्ने; नियालेर हेर्ने । २. समीक्षा गर्ने; समालोचक ।

समीक्षा-ना० [सं०] १. राम्ररी हेर्नु; नियालेर हेर्नु । २. गुण-दोषको निष्पक्ष र गम्भीर विवेचना; समालोचना । ३. अनुसन्धान; खोजी । ४. राम्रोसित गरिएको जाँच; सम्यक् परीक्षा ।

समीक्षित-वि० [सं०] समीक्षा गरिएको; परीक्षित ।

समीक्ष्य-वि० [सं०] १. समीक्षा गर्न योग्य । (ना०) २. मीमांसा-शास्त्र ।

समीचीन-वि० [सं०] १. न्याय-सङ्गत; उचित । २. ठीक; उपयुक्त । ३. यथार्थ; वास्तविक ।

समीचीनता-ना० [सं०] १. समीचीन हुनाको भाव; औचित्य । २. यथार्थता ।

समीचीनत्व-ना० [सं०] समीचीनता ।

समीप-ना० यो० [सं०] १. नजीक; निकट । (ना०) २. निकटता; सामीप्य ।
 समीपता-ना० [सं०] नजीक हुनाको भाव; सामीप्य; निकटता ।
 समीर-ना० [सं०] १. हावा; वायु; पवन । २. प्राण-वायु ।
 समीरण-ना० [सं०] १. हावा; समीर । २. यात्री; पथिक । (वि०) ३. गति-शील पार्ने ।
 समुचित-वि० [सं०] १. उचित; ठीक । २. न्याय-सङ्गत । ३. उपयुक्त; सुहाउँदो । ४. पर्याप्त; यथेष्ट ।
 समुच्चय-ना० [सं०] १. समूह; समाहार । २. थुप्रो; राशि । ३. शब्द वा वाक्यहरूको योग । ४. साहित्यमा एउटा कार्य-साधक हुँदा-हुँदै अर्को पनि त्यसको साधक हुने वा भएको वर्णन गर्दा पर्ने एक अलङ्कार ।
 समुच्चित-वि० [सं०] १. थुप्याइएको; राशि लगाइएको । २. जम्मा गरिएको; सङ्गृहीत ।
 समुज्ज्वल-वि० [सं०] खूब चम्किलो; चहकिलो; अत्यन्त उज्ज्वल ।
 समुत्तीर्ण-वि० [सं०] १. उत्तीर्ण । २. परीक्षा आदिमा पास भएको ।
 समुत्थान-ना० [सं०] १. माथि उठ्नु वा उठाउनु; उचाल्नु वा उचालिनु । २. उभ्याउनु; खडा गर्नु । ३. मरेझैँ भएको मानिस बिउँतनु; बौराउनु । ४. आरोग्य प्राप्त गर्नु; स्वस्थ हुनु । ५. आरम्भ; शुरु; उठान । ६. अभ्युत्थान ।
 समुत्पत्ति-ना० [सं०] १. पैदाइश । २. जन्म ।
 समुत्पन्न-वि० [सं०] १. उत्पन्न भएको; पैदा भएको । २. जन्मेको; जन्म भएको ।
 समुत्सुक-वि० [सं०] अत्यन्त उत्सुक; उत्कण्ठित ।
 समुत्सुकता-ना० [सं०] अति उत्सुक हुनाको भाव; उत्कण्ठा ।
 समुदय-ना० [सं०] १. उदाउनु; उदय । २. उन्नति; अभ्युदय । ३. वृद्धि; विकास ।
 समुदाय-ना० [सं०] १. समूह; राशि । २. शरीरका तत्त्वहरूको समाहार । ३. युद्ध । ४. उदय; उन्नति ।
 समुद्यत-वि० [सं०] १. माथि उठेको वा उठाइएको । २. तयार भएको वा पारिएको; उद्यत । ३. लागेको; प्रवृत्त; सन्नद्ध ।
 समुद्र-ना० [सं०] १. पृथ्वीको स्थल-भागलाई घेरेर रहेको नुनिलो पानीको राशि; सागर; उदधि । २. कुनै गुण, वस्तु वा विषयको ठूलो खानि ।
 समुद्र-फल-ना० [सं०] १. काउलाका जस्ता पात, राता फूल र टुप्पामा जुंगा हुने प्याजी रङ्गका फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल; तुवरक ।
 समुद्र-फीज-ना० [समुद्र+फीज] १. गाढा पहुँलो रङ्गका गेडा फल्ने एक जातको मसिनु धान । २. त्यसैको चामल । ३. समुद्रको फीज । (यसलाई सुकाएर औषधिको काममा लिइन्छ ।)
 समुद्र-फेन-ना० [सं०] समुद्र-फीज ।

समुद्र-मथन-ना० [सं०] समुद्र-मन्थन ।
 समुद्र-मन्थन-ना० [सं०] देवता र दानवहरूले मिलेर समुद्रको मन्थन गरेको एक प्रसिद्ध पौराणिक घटना । (यस मन्थन-बाट यी चौध रत्न निस्केको कथन छ-लक्ष्मी, मणि, रम्भा, मदिरा, अमृत, शङ्ख, ऐरावत, कल्प-वृक्ष, चन्द्रमा, काम-धेनु, धन, धन्वन्तरि, विष र उच्चैश्रवा ।)
 समुद्रिय-वि० [सं०] समुद्र-सम्बन्धी; समुद्रको ।
 समुद्री-वि० [सं० समुद्रीय] समुद्रीय ।
 समुद्रीय-वि० [सं०] समुद्र-सम्बन्धी; समुद्रको ।
 समुन्नत-वि० [सं०] १. ज्यादा अग्लो; खूब ऊँचो । २. माथि उठेको । ३. ठूलो उन्नति भएको; खूब उन्नत । ४. श्रेष्ठ । ५. अभिमानी । ६. अगलितर निस्केको ।
 समुन्नति-ना० [सं०] १. माथि उठ्ने काम; उँभो लाग्ने काम । २. उँचाइ; उच्चता । ३. ठूलो उन्नति; अभ्युदय; समृद्धि । ४. श्रेष्ठता; प्रधानता । ५. अभिमान; शेखी ।
 समुपस्थित-वि० [सं०] उपस्थित ।
 समुपस्थिति-ना० [सं०] उपस्थिति ।
 समुल्लास-ना० [सं०] १. अति आनन्द; ठूलो खुशीयाली । २. कान्ति । ३. ग्रन्थको परिच्छेद ।
 समूह-वि० [सं०] १. जम्मा गरिएको; एकत्रित । २. बोकि-एको । ३. घेरिएको; आवृत । ४. व्यवस्थित । ५. विवाहित । ६. भर्खर जन्मेको; नव-जात । (ना०) ७. समूह; राशि । ८. भण्डार । ९. खानि ।
 समूल-वि० [सं०] १. जरा भएको; मूल-युक्त । २. हेतु भएको; कारण-युक्त । (क्रि० यो०) । ३. जरैदेखि; जरैसमेत ।
 समूह-ना० [सं०] १. धेरै वस्तुहरूको थुप्रो; समुदाय; राशि । २. मानिसहरूको जमात; हल ।
 समूहतः-क्रि० यो० [सं०] समूहको रूपमा; सामूहिक रूपमा ।
 समूहन-ना० [सं०] समूहीकरण ।
 समूहीकरण-ना० [सं०] १. थुप्रो लाउने क्रिया । २. छरिएका विभिन्न तत्त्वहरूलाई एक ठाउँमा एकत्रित पार्ने काम ।
 समूहीकृत-वि० [सं०] थुप्याइएको; एकत्र पारिएको ।
 समूह-वि० [सं०] १. धनवान्; धनी । २. उन्नति-शील; उन्नत । ३. प्रसन्न; हर्ष-युक्त । ४. सम्पन्न । ५. खूबसित बढेको ।
 समृद्धि-ना० [सं०] १. बढिबढाउ; उन्नति; अभ्युदय । २. सम्पन्नता । ३. धन; सम्पत्ति । ४. सामर्थ्य; शक्ति । ५. प्राधान्य ।
 समेटाइ-ना० [समेट्+आइ] समेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 समेटाइनु-स० क्रि० [समेटाउ+इ+नु] समेट्नु लाइनु; ('समेटाउनु'-को क० क्रि०) ।
 समेटाउनु-स० क्रि० [समेट्+आउ+नु] समेट्नु लाउनु; ('समेट्नु'-को क० क्रि०) ।
 समेटिनु-स० क्रि० [समेट्+इ+नु] सोहोरिनु; ('समेट्नु'-

समेदनु-सम्पूर्ण

को क० क्रि०) ।

समेदनु-स० क्रि० [सं० समेत+नु] १. यता-उति छरिएर रहेका वस्तु, विचार, भावना आदिलाई एकत्र पार्नु; सोहोर्नु; बटुल्नु; संगेदनु । २. गुटमुटचाउनु; खुम्च्याउनु । ३. सह्याल्नु; सह्यार्नु ।

समेत-वि० [सं०] १. मिलेको; जोडिएको; संयुक्त । २. नजीक आएको । ३. एकत्रित । ४. सहित; युक्त । ५. कबूल गरिएको । ६. ठक्कर लागेको । (ना० यो०) ७. सहित; साथै ।

समेना-ना० [फा० शामियाना] शामियाना ।

समेलाइ-ना० [समेल्+आइ] समेलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

समेलिनु-स० क्रि० [समेल्+इ+नु] व्यवस्थित पारिनु; ('समेलु'-को क० क्रि०) ।

समेलु-स० क्रि० [सं० सम्मेलन+नु] १. व्यवस्थित पार्नु; क्रम वा नियममा मिलाउनु । २. कपाल कोर्नु वा सम्म्याउनु; तलास्नु ।

सम्चार-ना० [सं० समाचार] समाचार ।

सम्झना-ना० [सम्झ+ना] सम्झने काम; याद; स्मरण ।

सम्झनु-स० क्रि० [प्रा० संवृज्ज] १. पहिलेका कुराहरूको सम्झना गर्नु; याद गर्नु; स्मरण गर्नु । २. बुझ्नु; बोध गर्नु । ३. ठान्नु; मान्नु । ४. ध्यान गर्नु; मन-मनै उपासना गर्नु ।

सम्झाइ-ना० [सम्झाउ+आइ] सम्झाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सम्झाइ-ना० [सम्झ+आइ] सम्झने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सम्झाइनु-स० क्रि० [सम्झाउ+इ+नु] सम्झन लाइनु; ('सम्झाउनु'-को क० क्रि०) ।

सम्झाउनु-स० क्रि० [सम्झ+आउ+नु] १. सम्झना गराउनु; याद दिलाउनु; स्मरण गराउनु । २. बुझाउनु; बोध गराउनु । ३. सान्त्वना दिनु; ढाढस दिनु । ४. मनाउनु; चित्त बुझाउनु ।

सम्झिन-स० क्रि० [सम्झ+इ+नु] सम्झना गरिनु; ('सम्झनु'-को क० क्रि०) ।

सम्झौटो-ना० [सम्झ+औटो] कुनै कुराको सम्झना गराउने प्रसङ्ग, वस्तु वा चिट्ठी-पत्र ।

सम्झौता-ना० [सम्झ+औता] १. विभिन्न पक्षका बीचमा कुनै किसिमले हुने सन्धि; सुलह । २. मेल; मैत्री ।

समथ्याइ-ना० [समथ्याउ+आइ] समथ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; पिटाइ ।

समथ्याइ-ना० [समथ्याउ+आइ] समथ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; गुटमुटचाइ ।

समथ्याइनु-स० क्रि० [समथ्याउ+इ+नु] लट्ठी, कोर्रा आदिले पिटिनु; ('समथ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

समथ्याइनु-स० क्रि० [समथ्याउ+इ+नु] भएभरको सबै लिइनु; ('समथ्याउनु'-को क० क्रि०) ।

समथ्याउनु-स० क्रि० [सोथ्याउ+नु] लट्ठी, कोर्रा आदिले

पिटिनु ।

समथ्याउनु-स० क्रि० [समेदचाउ+नु] भएभरको सबै लिनु; गुटमुटचाउनु ।

सम्धी-ना० [सं० सम्बन्धी] १. छोरीको ससुरो । २. बुहारीको बाबु ।

सम्पट-ना० [सं० सम्+पटल] १. कुनै कुरो वा सिद्धान्तमा अड्डी लिएर बस्ने काम; हठ; जिद्दी । २. निश्चय; निधो ।

सम्पत्ति-ना० [सं०] १. कसैका अधिकारको चल वा अचल धन; धन-दौलत । २. ऐश्वर्य; वैभव । ३. अभ्युदय; समृद्धि ।

सम्पत्ति-कर-ना० [सं०] ऐनले निर्धारित परिमाणभन्दा बढी भएको कुनै व्यक्तिको सम्पत्तिमा लाग्ने कर; जाय-जेथामा लाग्ने कर ।

सम्पद्-ना० [सं०] १. वैभव; ऐश्वर्य । २. धन-सम्पत्ति; दौलत । ३. समृद्धि; अभ्युदय । ४. सफलता; सिद्धि ।

सम्पन्न-वि० [सं०] १. सम्पत्ति-शाली; धनवान् । २. धन, जन आदि सबै कुराले परिपूर्ण भएको । ३. युक्त; सहित । ४. सफल; सिद्ध । ५. फले-फुलेको; विकसित ।

सम्पर्क-ना० [सं०] १. सम्बन्ध । २. मिलावट; मिश्रण । ३. संयोग । ४. स्पर्श । ५. मैथुन ।

सम्पाति-ना० [सं०] रामायण-प्रसिद्ध गृध्र-राज ।

सम्पादक-वि० [सं०] १. कार्य सम्पन्न गर्ने; काम पूरा गर्ने । २. प्रस्तुत गर्ने । (ना०) ३. पत्र-पत्रिका वा पुस्तकहरूको सम्पादन गर्ने व्यक्ति ।

सम्पादकीय-वि० [सं०] १. सम्पादक-सम्बन्धी । (ना०) २. सम्पादकले आफै लेखेको, पुस्तक-पुस्तिका वा पत्र-पत्रिकाको लेख । ३. सम्पादकका तर्फबाट भनिएको विषय ।

सम्पादन-ना० [सं०] १. कुनै काम राम्ररी पूरा गर्नु; कार्य सम्पन्न गर्नु । २. पत्र-पत्रिकाका वा कुनै ग्रन्थका विषयहरूको क्रम, पाठ आदि ठीकसित मिलाई आवश्यक परिवर्तन, परिवर्धन, थप-घट, भाष्य, टीका आदि सबै कुरा मिलाई ठीक रूपमा तयार पार्ने काम; सम्पादकको काम ।

सम्पादिका-ना० [सं०] सम्पादन गर्ने स्त्री ।

सम्पादित-वि० [सं०] सम्पादन गरिएको ।

सम्पाद्य-वि० [सं०] सम्पादन गर्न लायक; सम्पादन गर्न योग्य ।

सम्पुट-ना० [सं०] १. बट्टाका आकारको वस्तु; डिब्बा । २. ढुनु; बोहोतो । ३. अँजुली; अञ्जलि । ४. रसादि औषधहरू पुट गर्ने माटाको पाला आदि पात्र । ५. एक वस्तुलाई अर्को कुनै भिन्न वस्तुले छोप्नु ।

सम्पुटक-ना० [सं०] रत्नहरू राख्ने बट्टा ।

सम्पुटिका-ना० [सं०] रत्न, गहना आदि राख्ने सानो बट्टा ।

सम्पुटित-वि० [सं०] १. ढाकिएको; छोपिएको । २. सम्पुटमा राखिएको । ३. अगाडि-पछाडि अन्य कुनै मन्त्र पढी बीचमा अर्को मन्त्र पढिएको (पाठ, जप आदि) ।

सम्पूर्ण-वि० [सं०] १. पूरापूर भरिएको; भरिपूर्ण; भरि-

भराउ । २. सबै; जम्मै; सारा । ३. समाप्त; खतम; सम्पन्न । (ना०) ४. सङ्गीतमा सप्तकका सातै स्वरको प्रयोग हुने रागको एक भेद ।

सम्पूर्णतः-क्रि० यो० [सं०] पूरा रूपले; पूर्णतया; सम्पूर्णतया ।

सम्पूर्णतया-क्रि० यो० [सं०] सम्पूर्णतः ।

सम्पूर्णता-ना० [सं०] सम्पूर्ण हुनाको भाव ।

सम्पृक्त-वि० [सं०] १. मिसाइएको; मिश्रित । २. मिलेको; टाँसिएको; संयुक्त ।

सम्पोषण-ना० [सं०] रात्ररी पालन-पोषण गर्नु ।

सम्प्रज्ञात-वि० [सं०] १. रात्ररी थाहा पाइएको । (ना०)

२. आत्माको स्वरूपको ज्ञान हुन आँटोको समाधिको अवस्था ।

सम्प्रति-क्रि० यो० [सं०] १. यस बखत; हालै; अहिले; वर्तमान समयमा । २. अगाडि; अगि ।

सम्प्रद-वि० [सं०] दिने; दाता ।

सम्प्रदान-ना० [सं०] १. दिने काम; प्रदान गर्नु । २. दान । ३. व्याकरणमा कसैलाई फिर्ता नलिने गरी दिने अर्थ बुझाउने कारक ।

सम्प्रदाय-ना० [सं०] १. गुरु-परम्पराबाट प्राप्त उपदेश वा मन्त्र । २. एउटै गुरु-परम्पराबाट उपदेश-प्राप्त व्यक्तिहरूको समुदाय । ३. पराम्परागत रीति; प्रथा । ४. कुनै धार्मिक मत । ५. कुनै मतावलम्बीहरूको समुदाय; एउटै सिद्धान्त, मत, विचार वा विश्वास भएका मानिसहरूको वर्ग ।

सम्प्रदायवाद-ना० [सं०] साम्प्रदायिकता ।

सम्प्रदायवादी-वि० [सं०] आफ्नो सम्प्रदायलाई सर्वोत्तम र अरूको सम्प्रदायलाई तुच्छ मान्ने; सम्प्रदायवादको अनुयायी ।

सम्प्राप्त-वि० [सं०] १. पाएको; प्राप्त । २. आएको; आगत; उपस्थित ।

सम्प्राप्ति-ना० [सं०] १. प्राप्त हुने क्रिया; लाभ । २. आइपुग्नु ।

सम्प्रेक्षक-ना० [सं०] १. रात्ररी हेर्ने व्यक्ति । २. जाँचक; निरीक्षक ।

सम्प्रेक्षण-ना० [सं०] १. रात्ररी हेर्नु; नियाल्नु । २. जाँच गर्नु; निरीक्षण । ३. खोजी गर्नु; अनुसन्धान ।

सम्प्रेक्षा-ना० [सं०] सम्प्रेक्षण ।

सम्प्रेक्षित-वि० [सं०] रात्ररी हेरिएको; जाँचिएको; परीक्षित ।

सम्बद्ध-वि० [सं०] १. रात्ररी मिलेको; जोडिएको; संयुक्त । २. बाँधिएको; बद्ध । ३. सम्बन्धी; विषयक ।

सम्बन्ध-ना० [सं०] १. जोरिने काम; योग । २. वास्ता; सम्पर्क । ३. एउटै कुलमा जन्मनाले वा विवाहले जोरेको पारस्परिक घनिष्ठता; नाता; साइनु । ४. मैत्री; मित्रता । ५. विवाह । (क्रि० यो०) ६. विषयमा; बारे ।

सम्बन्ध-कारक-ना० [सं०] व्याकरणमा एक शब्दको अर्को शब्दका साथ सम्बन्ध सूचित गर्ने कारक ।

सम्बन्धातिशयोक्ति-ना० [सं०] सम्बन्ध नभए तापनि अतिशयोक्तिपूर्वक सम्बन्ध देखाउँदा पर्ने एक अर्थालङ्कार; अतिशयोक्ति अलङ्कारको एक भेद ।

सम्बन्धित-वि० [सं०] १. सम्बन्ध भएको; सम्बन्धी । २. सम्बद्ध ।

सम्बन्धी-वि० [सं०] १. सम्बन्ध भएको; सम्पर्क भएको । २. साइनु पर्ने; नातेदार । ३. विषयको; बारेको । (ना०) ४. नातेदार व्यक्ति । ५. सम्धी ।

सम्बर-ना० [सं०] १. रोक; रोकवट । २. जल । ३. बाँध; पुल । ४. जरायो (मृग) । ५. एक दैत्य ।

सम्बल-ना० [सं०] शम्बल ।

सम्बुद्ध-वि० [सं०] १. रात्ररी बोध भएको; ज्ञान प्राप्त गरेको । २. बिउँझेको; जाग्रत । (ना०) ३. बुद्ध ।

सम्बोधन-ना० [सं०] १. बिउँझनु; जाग्रत हुनु । २. बोलाउनु; पुकार्नु । ३. सम्झाउनु; बुझाउनु । ४. व्याकरणमा कसैलाई बोलाएको सूचित गर्ने कारक ।

सम्बोधित-वि० [सं०] १. सम्बोधन गरिएको; बोलाइएको । २. बुझाइएको; बोध गराइएको ।

सम्भरण-ना० [सं०] पालन; पोषण ।

सम्भव-ना० [सं०] १. जन्म; उत्पत्ति । (वि०) २. हुन सक्ने; होइसक्ने; सम्भावना भएको । ३. मुनासिब; उचित ।

सम्भवतः-क्रि० यो० [सं०] हुन सक्तछ; सम्भवतया ।

सम्भवतया-क्रि० यो० [सं०] सम्भवतः ।

सम्भवनीय-वि० [सं०] सम्भव भएको; सम्भावित ।

सम्भार-ना० [सं०] १. जम्मा गर्नु; एकत्र पार्नु । २. सर-सामान; उपकरण । ३. समूह; राशि । ४. अतिशय; ज्यादा हुनु । ५. पालन-पोषण । ६. होश; चेतना ।

सम्भावना-ना० [सं०] १. विचार । २. मनन । ३. कल्पना । ४. सम्मान । ५. सम्भव हुनु । ६. उपयुक्त हुनु । ७. सन्देह । ८. प्रेम । ९. प्रसिद्धि ।

सम्भावना-ना० [सं०] १. हुन सक्नु; सम्भव हुनु । २. सन्देह; संशय । ३. एक कुरा हुँदा त्यसको सिलसिलामा अर्को कुरा हुन सक्ने अवस्थाको वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।

सम्भावित-वि० [सं०] १. हुने सम्भावना भएको; सम्भव भएको । २. अनुमान गरिएको; कल्पित ।

सम्भाव्य-वि० [सं०] सम्भावना भएको; हुन सक्ने; सम्भावित ।

सम्भाष-ना० [सं०] सम्भाषण ।

सम्भाषण-ना० [सं०] १. कुराकानी; बात-चीत; कथोप-कथन । २. पेरोल । ३. अभिवादन । ४. यौन-सम्बन्ध ।

सम्भाष्य-वि० [सं०] कुराकानी गर्न लायक ।

सम्भोत-वि० [सं०] अति डराएको; त्रस्त; भय-भीत ।

सम्भत-वि० [सं०] १. जन्मेको; उत्पन्न । २. युक्त; सहित; सम्पन्न । ३. योग्य ।

सम्भूति-सञ्ज्ञा

सम्भूति-ना० [सं०] १. जन्म । २. वृद्धि । ३. उपयुक्तता । ४. योग्यता । ५. शक्ति ।
सम्भूय-क्रि० यो० [सं०] आपसमा मिलेर; साथ-साथमा ।
सम्भूय-समुत्थान-ना० [सं०] धेरै जनाको साझा काम; धेरै जना मिलेर गरेको व्यवसाय ।
सम्भेद-ना० [सं०] १. टुट्नु; फुट्नु । २. चिरिनु; चिरा पर्नु । ३. शत्रुसितको विरोध । ४. फूट; मत-भेद । ५. किसिम; प्रकार । ६. आँखा जुध्नु । ७. संसर्ग । ८. एक-रूपता । ९. सङ्गम ।
सम्भोग-ना० [सं०] १. उपयोग; उपभोग । २. कुनै चीजबाट आनन्द प्राप्त गर्नु । ३. भोग-विलास । ४. प्रेमी-प्रेमिकाको भेट । ५. स्त्री-समागम; मैथुन । ६. शृङ्गार-रसका दुइ भेदमध्ये एक; संयोग ।
सम्भोग-शृङ्गार-ना० [सं०] साहित्यमा, अनुरक्त नायक-नायिकाको परस्परमा हमेशा भेट-घाट, दर्शन, स्पर्श आदि हुँदा पर्ने एक शृङ्गार-रस; शृङ्गार-रसका दुइ भेदमध्ये एक; संयोग-शृङ्गार ।
सम्भ्रम-ना० [सं०] १. घुम्नु; चक्कर खानु । २. भूल; गलती; भ्रम । ३. सन्देह; शङ्का । ४. व्याकुलता; विह्वलता । ५. हडबडी । ६. गडबडी । ७. भय; डर । ८. उत्साह । ९. मान; प्रतिष्ठा । १०. श्री; शोभा ।
सम्भ्रान्त-वि० [सं०] १. घुमेको; चक्कर खाएको । २. घबडाएको; व्याकुल । ३. भूलमा परेको; भ्रम भएको ।
सम्भ्रान्त-वि० [?] सम्मानित; प्रतिष्ठित ।
सम्म-वि० [सं० सम्] एकनाससित सतह मिलेको; समथर; समतल ।
सम्म-ना० यो० [सं० समा] कुनै ठाउँ, काम, कुरो आदिको सीमा वा अवधि सूचित गर्ने शब्द; सम्मन; तक; पर्यन्त ।
सम्म-वि० [सं०] १. एउटै राय वा मतको; सह-मत । २. मानिएको; स्वीकृत; राजी । ३. विचार गरिएको । ४. सम्मति वा अधिकार दिइएको । (ना०) ५. सम्मति; सह-मति । ६. स्वीकृति; मन्जूरी ।
सम्मति-ना० [सं०] १. एक-मत हुनु; सह-मति; ऐकमत्य । २. स्वीकृति; मन्जूरी । ३. अनुकूल वा हार्दिक मत; राय । ४. इच्छा । ५. सद्भाव; शुभेच्छा ।
सम्मन-ना० यो० [सम्म] सम्म; पर्यन्त ।
सम्मान-ना० [सं०] १. ठूलो मान; विशेष सत्कार । २. इज्जत; प्रतिष्ठा । ३. राम्ररी नाप्ने काम ।
सम्मान-गारद-ना० [सं० सम्मान+गारद (अ० गार्ड)] कुनै विशिष्ट व्यक्तिका सम्मानका लागि विशेष रूपले उपस्थित सैनिक दल वा त्यसले दिएको सलामी; गार्ड-अफ-अनर ।
सम्मान-पत्र-ना० [सं०] कुनै विशिष्ट व्यक्तिको स्वागत, सम्मान, अभिनन्दन आदि गर्दा उनका काम, व्यक्तित्व आदिको प्रशंसा गरी लेखेर अर्पित गरिने पत्र; अभिनन्दन-पत्र ।

सम्माननीय-वि० [सं०] सम्मान गर्ने योग्य; आदरणीय ।
सम्मानित-वि० [सं०] १. सम्मान गरिएको; विशेष आदर गरिएको । २. सबैले मान गरेको; प्रतिष्ठित ।
सम्मान्य-वि० [सं०] सम्माननीय ।
सम्मार्जनी-ना० [सं०] कूचो ।
सम्मिड्नु-अ० क्रि० [सम्मि+इ+नु] सम्म परिनु; ('सम्मिनु'-को भा० क्रि०) ।
सम्मिनु-अ० क्रि० [सम्म+इ+नु] १. सम्म वा समथर हुनु; सतह मिल्नु । २. एकनास हुनु । ३. तह मिल्नु । ४. रीस, राग आदिको शमन हुनु; शान्त हुनु ।
सम्मिलित-वि० [सं०] १. युक्त; एकत्रित । २. शरीक भएको; शामिल भएको ।
सम्मिश्र-वि० [सं०] सम्मिश्रित ।
सम्मिश्रण-ना० [सं०] १. राम्ररी मिसिने काम; मिश्रण । २. मिलावट; मिसोट ।
सम्मिलन-ना० [सं०] १. जोरिनु; संयुक्त हुनु । २. मिसिनु; मिश्रित हुनु । ३. भेट-घाट; सम्मेलन । ४. गाभिने काम ।
सम्मोलित-वि० [सं०] १. आँखा चिम्लेको; सुतेको । २. ढाकिएको । ३. खग्रास भएको ।
सम्मुख-वि० [सं०] १. अगाडि भएको; सामुन्नेको । (ना० यो०) २. अगिल्लिर; मुखेन्जी ।
सम्मेलन-ना० [सं०] १. धेरै प्रतिनिधि वा संस्थाका सदस्यहरू नियमानुसार काम गर्नका निमित्त एक ठाउँमा जम्मा हुनु; भेला हुनु । २. मिसिने वा मिसाउने काम; मिश्रण ।
सम्मोह-ना० [सं०] १. आत्तिनु । २. बेहोशी; मूर्च्छा । ३. मूर्खता । ४. वशीकरण ।
सम्मोहन-ना० [सं०] १. लोभ्याउनु; मोहित पार्नु । २. खुशी पार्नु; मुग्ध गर्नु । ३. कामदेवका पाँच बाणमध्ये एक । ४. दुश्मनलाई लट्ठ पार्ने एक पौराणिक अस्त्र । ५. तन्त्र-विद्याद्वारा मोहित पार्ने काम; मोहनी लाउने काम ।
सम्मोहित-वि० [सं०] १. सम्मोहमा परेको । २. वशीकृत ।
सम्म्याइ-ना० [सम्मि+याइ] सम्मिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सम्म्याइ-ना० [सम्म्याउ+आइ] सम्म्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सम्म्याइनु-स० क्रि० [सम्म्याउ+इ+नु] सम्म पारिनु; ('सम्म्याउनु'-को क० क्रि०) ।
सम्म्याउनु-स० क्रि० [सम्म+याउ+नु] १. सम्म पार्नु; समथर तुल्याउनु । २. एकनास तुल्याउनु । ३. खजमजिएको वस्तु तह लगाउनु ।
सम्यक्-वि० [सं०] १. ठीक; उचित । २. सुहाउँदो; उप-युक्त । ३. सारा; समस्त; सम्पूर्ण । ४. प्रिय; मनोनुकूल । (क्रि० यो०) ५. हर-तरहले । ६. राम्ररी ।
सम्राज्ञी-ना० [सं०] १. सम्राट्की पत्नी । २. साम्राज्यको शासन गर्ने स्त्री; महारानी ।

सम्राट्-ना० [सं०] आपना अधीनमा धेरै राज्य वा राजाहरू भएको ठूलो राजा; बादशाह; महाराजाधिराज।
सय-ना० [प्रा०] १. नब्बे र दशको योग-सङ्ख्या; १००-अङ्क। (वि०) २. नब्बे र दशका जम्मा सङ्ख्याको; शय।
सयकडन्-वि० [सयकडा+अन्] सयकडौं।
सयकडा-ना० [प्रा० सयकण्ड] १. सयको समुदाय; सयको समष्टि। (क्रि० यो०) २. एक सयका हिसाबले; प्रत्येक समयमा; प्रतिशत। ३. त्यस्तो हिसाब गर्दा सयभिन्नबाटै काटिने सङ्ख्या।
सयकडौं-ना० [सयकडा+ई] सयकडाका हिसाबले लिने वा दिने अङ्क।
सयकडौं-वि० [सयकडा+औं] धेरै सय; सयौं; अनगिन्ती; सयकडन्।
सय-खडा-ना० [सय+खडा] प्रतिशतको हिसाब गर्दा सय कायम राखी त्यसमाथि थपिने अतिरिक्त सङ्ख्या।
सय-खडौं-ना० [सय-खडा+ई] प्रतिशतका हिसाबले लेन-देन गर्दा सयको मूल अङ्क कायम राखी त्यसभन्दा अतिरिक्त लिइने वा दिइने अङ्क।
सय-पत्री-ना० [सं० शत-पत्री] १. छेउमा करौंतीका धार-जस्ता दाँत परेका नरम लामा पात र धेरै दल हुने पहुँलो ठूलो थुँगो फूल फुल्ने एक जातको बोट। २. त्यसैको फूल।
सयल-ना० [अ० सैर] सैर।
सयौं-वि० [सय+औं] १. गणनाको क्रमले सय सङ्ख्यामा परेको; सय सङ्ख्याको। २. धेरै सय; सयकडन्।
सर-सम्बो० [अं०] १. सम्मानित व्यक्तिलाई सम्बोधन गर्ने एक शब्द। २. विलायतका राजाले प्रदान गर्ने एक उच्च पदवी।
सर-ना० [सं०] १. तलाउ; पोखरी। २. बाण; शर। ३. गमन; गति। ४. माला; हार। ५. दूध, दही आदिको तर। ६. नून। ७. निर्झर; प्रपात। ८. तह; खात; सल।
सर-वि० [फा०] १. दमन गरिएको। २. जितिएको; विजित। (ना०) ३. विजय; जितबाजी। ४. असर; प्रभाव। ५. सफलता। ६. अनुकूलता; उपयुक्तता। ७. लाभ; फायदा।
सरक-ना० [सं०] १. पथिकहरूको अविरल पङ्क्ति। २. मदिरा। ३. मदिरा खाने पात्र। ४. मदिरा बाँड्ने काम। ५. गमन; हिँड्नु। ६. स्वर्ग। ७. सरोवर।
सरकार-ना० [फा०] १. श्री ५ महाराजाधिराज तथा राज-परिवारलाई सम्बोधन गर्ने एक शब्द। २. देश वा राज्यको शासक-मण्डल; राज्य-संस्था; सर्कार; शासन-सत्ता। ३. मालिक; प्रभु। ४. शासन-प्रबन्ध।
सरकार-वादी-वि० [सरकार+वादी] सरकार नै वादी भई चलाउन (मुद्दा)। (गाथ-गादी, राज-काज-सम्बन्धी, ज्यान-मारा, गर्भ तुहाउने, कन्या-चोरी, बाह्र-मासे जूवा खेल्ने, घरमा आगो लगाउने, गो-वध आदि।)

सरकारिया-वि० [सरकार+इया] सरकार-सम्बन्धी; सरकारी; राजकीय।
सरकारी-वि० [सरकार+ई] १. सरकारको; सरकारिया; राजकीय। २. मालिकको।
सरगम-ना० [सा+रे+ग+म] सङ्गीतका सात स्वरहरू (स, रे, ग, म, प, ध, नि)।
सरजमीन-ना० [फा० सरजमीन] १. कुनै घटना भएको वा समस्या परेको स्थल। २. त्यहाँका वा त्यसका छर-छिमेकका मानिस।
सरट्-ना० [सं०] १. वायु। २. बादल। ३. माउसुली। ४. माहुरी।
सरट-ना० [सं०] १. छेपारो। २. वायु।
सरटि-ना० [सं०] सरट्।
सरणि-ना० [सं०] सरणी।
सरणी-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग। २. रेखा; डोरो। ३. पद्धति; प्रणाली। ४. रीति; रिवाज।
सरताप्रे-ना० [सं० शर+ताप्रे] बाण, भाला आदिको टुप्पाका आकारका पात हुने र खैरो फूल फुल्ने एक जातको बूटी; मूसाकाने; कान-पाते; आखु-कर्णी। (आयुर्वेदमा यसको गुण खटिरा नाश गर्ने बताइएको छ।)
सर-दर-क्रि० यो० [फा० सर+दर] १. घटी-बढी वा साना-ठूलाको समान हिसाबले; साला-खाला; समान हिसाबले; समान औसतमा। (ना०) २. समान दर; एकै भाउ।
सरदार-ना० [फा०] १. नायक; अगुवा; नेता। २. मीर-सुब्बाभन्दा माथि र काजीभन्दा तलको एक निजामती दर्जा।
सरदारी-ना० [फा०] सरदारको पद वा काम।
सरनाम-वि० [फा०] १. प्रसिद्ध; विख्यात। (ना०) २. असल कुरामा भएको प्रसिद्धि; सुनाम।
सरपञ्च-ना० [फा० सर+पञ्च (सं०)] प्रधान पञ्च; पञ्चहरूमध्येको मुख्य व्यक्ति।
सरपोश-ना० [फा०] ढकना; बिको (काने कसौंझीको)।
सरमा-ना० [सं०] १. देवताकी कुकुनी; देव-शुनी। २. दक्ष प्रजा-पतिकी एक कन्या। ३. विभीषणकी पत्नी।
सरमाइनु-अ० क्रि० [सरमतउ+इ+नु] शरम मानिनु; ('सरमाउनु'-को भा० क्रि०)।
सरमाउनु-अ० क्रि० [शरम+आउ+नु] १. शरम मान्नु; लाज मान्नु; लजाउनु। २. सङ्कोच मान्नु; धक मान्नु।
सरयु-ना० [सं०] सरयू।
सरयू-ना० [सं०] भारतको अयोध्या शहरनजीक बग्ने एक प्रसिद्ध नदी (घाघरा)। (नेपालमा यस नदीलाई कर्नाली भन्दछन्।)
सररर-क्रि० यो० [सं० सर] १. कुनै काम बिनारोक-टोक हुने किसिम; सजिलैसित वा छिटोसँग कुनै काम हुने किसिम। २. सर; सरसर।

सरल-सरि

सरल-वि० [सं०] १. बाङ्गो-टिङ्गो नभएको; सोझो । २. छल-कपट नभएको; सीधा । ३. सुगम; सजिलो । (ना०) ४. सल्लो । ५. विभिन्न राशिलाई चिह्नानुसार भाग, गुणन, जोड र घटाउ गरेर सकभर सानो रूपमा परिणत गर्ने वा उत्तर निकाल्ने गणितको एक क्रिया ।

सरलता-ना० [सं०] १. सरल हुनाको भाव; सीधापन । २. सोझो हुनाको भाव; निष्कपटता । ३. सुगमता ।

सरलीकरण-ना० [सं०] १. सरल पार्ने काम । २. कुनै जटिल विषयलाई सरल वा सुगम पार्ने काम ।

सरस-वि० [सं०] १. रस भएको; रसिलो । २. मीठो; स्वादिष्ट । ३. भिजेको; आर्द्र । ४. आलो; ताजा । ५. सुन्दर; मनोहर । ६. साहित्यिक रस वा भावले युक्त; रसपूर्ण । ७. रसिक; भावुक; सहृदय ।

सरसता-ना० [सं०] सरस हुनाको भाव ।

सर-सफाइ-ना० [फा० सर+सफाइ] १. सफा-सुगन्ध हुने वा गर्ने काम । २. चोखी-नीति; शुद्धि ।

सरसर-क्रि० यो० [सं० सर] १. विस्तारै हावा चल्ने किसिम । २. घसन्ने वा सर्ने किसिम । ३. अक्षर वा चित्र छिटो-छिटो लेख्ने किसिम । ४. राम्ररी ध्यान नदिई छिटो-छिटो पुस्तक, लेख आदि हेर्ने वा वाच्ने किसिम ।

सरसरती-क्रि० यो० [सरसर+ती] सरसरी; सरसर ।

सरसराइ-ना० [सरसराउ+आइ] सरसराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सरसराइनु-अ० क्रि० [सरसराउ+इ+नु] सरसर शब्द आइनु; ('सरसराउनु'-को भा० क्रि०) ।

सरसराउनु-अ० क्रि० [सरसर+आउ+नु] १. सरसर शब्द आउनु । २. सगसगाउनु ।

सरसरी-क्रि० यो० [सरसर+ई] सरसर; सरसरती ।

सरसरी-क्रि० यो० [फा० सरसरी] ध्यानपूर्वक नभई सामान्य किसिमले (हेरिनु वा विचार गरिनु) ।

सर-सल्लाह-ना० [फा० सर+सल्लाह] सल्लाह; परामर्श ।

सर-सापट-ना० [फा० सर+सापट] सापट दिने वा लिने काम; ऐँचो-पैँचो ।

सर-सापटी-ना० [फा० सर+सापटी] सर-सापट ।

सर-सामान-ना० [फा० सर+सामान(फा०)] सामानहरूको समुदाय ।

सरसिज-ना० [सं०] कमल; पद्म; सरोज ।

सरसी-ना० [सं०] सानो पोखरी; तलाउ ।

सरसी-रुह-ना० [सं०] कमल; सरोज ।

सरस्वती-ना० [सं०] १. विद्या वा वाणीकी अधिष्ठात्री देवी; शारदा । २. विद्या; इलम । ३. भाषा; वाणी । ४. पुराण-प्रसिद्ध एक नदी; सप्त-सिन्धुमध्ये एक । (यो प्रयागमा प्रच्छन्न रूपमा आई गङ्गा र यमुनाको सङ्गममा मिल्दछ ।)

सरस्वती-पूजा-ना० [सं०] वसन्त-पञ्चमीका दिन गरिने सरस्वती देवीको विशेष पूजा वा उत्सव ।

सरह-वि० [सं० सदृश] समान; बराबर; तुल्य ।

सरहद-ना० [फा० सर+हद(अ०)] १. सीमा; साँध । २. कुनै क्षेत्रका चार किल्ला छुट्ट्याउने चिनु । ३. स्वदेश; आफ्नो देश ।

सरहदिया-वि० [फा० सरहद+इया] १. सरहदमा रहने; सरहदतिर रहने । २. सरहद-सम्बन्धी; सरहदी । ३. आफ्ना देशको; स्वदेशी ।

सरहदी-वि० [फा०] सरहदिया; सरहदको; सरहद-सम्बन्धी ।

सरहपा-ना० [सं० शर+पाद] ईसवी आठौँ शताब्दीमा हुने, वाम-मार्गी सिद्ध-परम्पराका आदि पुरुष । (लोक-भाषामा लेखिएको यिनको 'दोहा-कोश' प्रसिद्ध छ ।)

सराइ-ना० [सर्+आइ] सर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सराइ-ना० [सार्+आइ] सार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सराइनु-स० क्रि० [सराउ+इ+नु] सर्न लाइनु; ('सराउनु'-को क० क्रि०) ।

सराउनु-स० क्रि० [सर्+आउ+नु] सर्न लाउनु; ('सर्नु'-को क० क्रि०) ।

सराघौं-ना० [ने०] चार वर्षपछिको साल; झन् पराघौं ।

सराङ-ना० [ने०] दाउरा सुकाउनाका निमित्त चूल्हो, अगेनु आदिका माथि बनाइने टाँड ।

सराप-ना० [सं० शाप] १. अरुलाई यस्तो अनिष्ट होस् भनी सरापेको बोली; शाप । २. सरापने काम; शाप दिने काम । ३. गाली; निन्दा ।

सरापाइ-ना० [सराप्+आइ] सरापने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सरापिनु-स० क्रि० [सराप्+इ+नु] सरापदिनु; ('सराप्नु'-को क० क्रि०) ।

सराप्नु-स० क्रि० [सराप+नु] १. अरुलाई कुनै किसिमको खराबी होस् भन्नु; सराप दिनु; शाप दिनु । २. गाली गर्नु; अपशब्द बोल्नु ।

सराफी-ना० [अ० सराफ:] १. रुपियाँ-पैसा साट्ने वा सुन-चाँदीको खरीद-बिक्री गर्ने व्यापारी । २. सुन, चाँदी, सिक्का, नोट आदि जाँच्ने एक सरकारी कर्मचारी ।

सराबरी-ना० [सरोबरी] दुइ वा धेरै वस्तु समान रूपले मिल्ने काम; सरोबरी; छ्यासमिस ।

सराय-ना० [अ०] यात्रीहरू बस्न बनाइएको घर ।

सरारी-ना० [सं०] एक जातको सारसजस्तो चरो; आटि ।

सरासर-क्रि० यो० [फा०] १. नरोकिईकन हिँड्ने किसिम; फटाफट । २. धमाधम । ३. प्रत्यक्षतः; साक्षात् । ४. विल-कुल; पूरापूर ।

सरासरी-क्रि० यो० [सरासर+ई] १. नरोकिईकन; सरासर । २. निरन्तर; लगातार ।

सराहना-ना० [सं० श्लाघा] प्रशंसा; तारीफ; सहनी ।

सराहनीय-वि० [सं० श्लाघनीय] प्रशंसनीय; श्लाघ्य; तारीफ गर्न लायक ।

सरि-ना० [सं०] झरना ।

सरि-वि० [सं० सदृश] बराबर; समान; तुल्य।
 सरित्-ना० [सं०] नदी; खोलो।
 सरिता-ना० [सं० सरित्] नदी; खोलो।
 सरिनु-अ० क्रि० [सर्+इ+नु] एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा हटिनु; ('सर्नु'-को भा० क्रि०)।
 सरिफा-ना० [सं० श्रीफल] सलिफा।
 सरियान-वि० [अ० सरीहन] साक्खै; खास; साक्षात्।
 सरील-ना० [सं०] जल।
 सरीसृप-वि० [सं०] १. घस्रेर हिँड्ने। (ना०) २. जमीनमा घस्रेर हिँड्ने प्राणी (सर्प, चिप्ले-कीरो, गँडचौलो आदि)।
 सरुज-वि० [सं०] रोग-युक्त; रोगी।
 सरुन-ना० [सं० श्रवण] श्रवणदेखि रेवतीसम्मका नक्षत्रहरू।
 (यी छ वटा नक्षत्रमा घर छाउने, काठ काट्ने आदि काम गर्न निषेध गरिएको छ।)
 सरुवा-वि० [सर्+उवा] १. सर्ने किसिमको; सरौटे। २. सरेर आएको।
 सरुवा-ना० [सरोबर] १. धान सरोबरी भएको चामल। २. नफलेको चामल।
 सरूप-वि० [सं०] १. उस्तै रूपको; समान रूप भएको। २. रूप भएको; साकार। ३. राम्रो; सुन्दर।
 सरूपता-ना० [सं०] सरूप हुनाको भाव।
 सरूपत्व-ना० [सं०] सरूपता।
 सरेश-ना० [फा०] राँगो, ऊँट आदि पशुको छाला, माछाको कट्ला आदि पकाएर बनाइने एक लस्सादार पदार्थ; सरेस।
 सरेस-ना० [फा० सरेश] सरेश।
 सरो-वि० [सं० सर+ओ] १. कपडा, पात आदिको तह वा पत्र भएको। २. दैनिक व्यवहारका निमित्त सामान्यतः आवश्यकजतिको (माल-मत्ता)।
 सरोकार-ना० [फा०] १. चासो; वास्ता; प्रयोजन। २. सम्बन्ध; सम्पर्क।
 सरोकारवाला-वि० [सरोकार+वाला] सरोकार वा सम्बन्ध भएको।
 सरोकारी-वि० [फा०] सरोकार भएको; सरोकारवाला।
 सरोज-ना० [सं०] कमल; पद्म।
 सरोजिनी-ना० [सं०] १. कमल फुलेको तलाउ; कमल-पोखरी। २. कमलिनी।
 सरोद-ना० [फा० सुरुद] अठार वा बाईस तार लागेको, जवाले बजाइने, सारङ्गीजस्तो, छालाले मढेको एक किसिमको बाजा।
 सरोबर-वि० [सरो+बरोबर] ढुङ्गा वा धेरै वस्तुहरू समान रूपले मिलेको; सरोबरी भएको।
 सरोबरी-ना० [सरोबर+ई] सरोबर भई मिल्ने काम; बराबर परिमाणमा धेरै वस्तुहरू एकसाथ मिल्ने काम; सरोबरी।
 सरोरुह-ना० [सं०] कमल; पद्म।
 सरोवर-ना० [सं०] १. तलाउ; पोखरी। २. दह; झील।

सरोष-वि० [सं०] रोष-युक्त; कुपित; क्रुद्ध।
 सरौटे-वि० [सर्+औटे] सर्ने छाँटको; सरुवा।
 सरौटो-ना० [सर्+औटो] सर्ने किसिमको रोग; सरुवा रोग; सङ्क्रामक रोग; महामारी।
 सरौतो-ना० [प्रा० सारवत्त] सुपारी आदि काट्ने कँची-जस्तो एक किसिमको औजार।
 सरौलो-ना० [ने०] पीठो, नून आदि हाली मलेको भुस्सा।
 सर्कनु-अ० क्रि० [सर्+नु] १. माथितिर लाग्नु; उँभो लाग्नु। २. अगाडि बढ्नु; अघि सर्नु। ३. खाएको वा पिएको वस्तु श्वासका वेगले नाकको छिद्रबाट माथितिर लाग्नु। ४. सङ्कनु; हूप पस्नु। ५. उन्नति वा बढिबढाउ हुनु; अभ्युदय हुनु।
 सर्कस-ना० [अं०] व्यायामी र पशु-पक्षीहरूको कौतुक-पूर्ण खेल-तमाशा।
 सर्काइ-ना० [सर्क+आइ] सर्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 सर्काइ-ना० [सर्काउ+आइ] सर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 सर्काइनु-स० क्रि० [सर्काउ+इ+नु] उँभो लगाइनु; ('सर्काउनु'-को क० क्रि०)।
 सर्काउनु-स० क्रि० [सर्क+आउ+नु] १. उँभो लगाउनु; मास्तिर लगाउनु। २. उन्नति गराउनु; सर्पानु। ३. अघि सार्नु; अग्रसर पार्नु। ४. खाएको वा पिएको वस्तु श्वासका वेगले श्वास-नलीतिर लगाउनु।
 सर्कार-ना० [फा० सरकार] सरकार।
 सर्कारिया-वि० [सर्कार+इया] सरकारिया।
 सर्कारी-वि० [सर्कार+ई] सरकारी।
 सर्किनी-ना० [सार्की+इनी] १. सार्की जातकी स्त्री; सर्केनी। २. सार्कीकी स्त्री।
 सर्किनु-अ० क्रि० [सर्क+इ+नु] उँभो लागिनु; ('सर्कनु'-को भा० क्रि०)।
 सर्कुलर-ना० [अं० सर्क्युलर] कुनै विचार, सूचना आदिका निमित्त सम्बन्धित धेरै व्यक्तिहरूलाई पठाइने पत्र।
 सर्केना-ना० [सार्की+एना] सर्किनीको आदरार्थी शब्द।
 सर्केनी-ना० [सार्की+एनी] सर्किनी।
 सर्को-ना० [सं० सर] १. घुवाँ वा तरल पदार्थको एक पटकको पियाइ; सन्को। २. पीडको एक पटकको मच्चाइ वा खेलाइ।
 सर्ग-ना० [सं०] १. त्याग। २. सृष्टि। ३. रचना; निर्माण। ४. प्रवृत्ति; स्वभाव। ५. निश्चय; सङ्कल्प। ६. सन्तान। ७. प्राणी; जीव। ८. प्रकृति। ९. ग्रन्थको अध्याय; परिच्छेद। १०. स्वीकृति। ११. आक्रमण। १२. मल-त्याग। १३. मोह। १४. प्रवाह।
 सर्ग-ना० [सं० स्वर्ग] १. आकाश। २. क्षितिज।
 सर्ज-ना० [सं०] साज वृक्ष।
 सर्जन-ना० [सं०] १. त्यागनु; छोड्नु। २. निर्माण; रचना।

सर्जन-सर्वतोमुख

३. सृष्टि ।

सर्जन-ना० [अं०] चिर-फार गर्ने डाक्टर; शल्योपचारक ।

सर्जरी-ना० [अं०] १. चिर-फारको काम; शल्य-चिकित्सा ।

२. चिर-फारद्वारा चिकित्सा गर्ने विज्ञान ।

सर्जमि-ना० [फा० सर-अन्जाम] १. कुनै कामका निमित्तको

सर-सामान; सामग्री; सर्दमि । २. औजार; उपकरण ।

सर्जो-ना० [सं०] सज्जी-खार ।

सर्ट-हैन्ड-ना० [अं० शर्ट-हैन्ड] सङ्केत-लिपि ।

सर्टिफिकेट-ना० [अं०] १. कुनै परीक्षा पास भएको प्रमाण-स्वरूप विश्व-विद्यालय वा शिक्षण-संस्थाबाट दिइने पत्र; प्रमाण-पत्र । २. कुनै काम सफलतापूर्वक गरेको प्रमाण-स्वरूप कसैलाई दिइने पत्र । ३. कुनै वस्तुको गुण वा विशेष-ताको प्रमाणस्वरूप दिइने पत्र ।

सर्दमि-ना० [सर्जमि] सर्जमि ।

सर्दार-ना० [फा० सरदार] सरदार ।

सर्दारी-ना० [फा० सरदारी] सरदारी ।

सर्दो-ना० [फा०] १. चिसोपन; शीतलता । २. जाडो; ठन्डी । ३. रुघा ।

सर्दु-ना० [ने०] एक प्रकारको मोटो खाँडी ।

सर्दो-वि० [सर्+दो] आफूलाई सजिलो वा लाभ हुने किसिमको; अनुकूल ।

सर्धाई-ना० [सं० श्रद्धा+आई] १. कुनै काम-कुरो वा वस्तुमा लाग्ने चाख; चाह । २. तिसना; तृष्णा ।

सर्नु-अ० क्रि० [सं० सर+नु] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँतिर हट्नु; अर्को ठाउँमा जानु । २. हिँड्नु; घस्नु । ३. बसाइँ जानु; वस्तीको परिवर्तन गर्नु । ४. रोग, व्याधि, कीटाणु आदि एक जनाबाट अर्को जनामा फैलँदै जानु ।

सर्प-ना० [सं०] घस्ने हिँड्ने एक प्रसिद्ध लामो कीरो; लाम्कीरो; साँप ।

सर्पको-मकै-ना० [सर्प+को+मकै] बाटुलो कर्णिकाका वरि-परि लामा-लामा पातजस्ता दलले घेरिएको र कर्णिकाको बीचबाट पनि एक पत्र निस्केको, हरियो, चक्राकार फूल हुने, घोगाका रूपमा फल फल्ने र सेतो गोल कन्द हुने एक जातको बूटी; वज्र-कन्द; एक जातको ओल । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ-नाशक र पित्त बढाउने बताइएको छ ।)

सर्प-गन्धा-ना० [सं०] गन्ध-कुली; चाँदमरुवा ।

सर्पट-ना० [सं० सर्पण] साँध, सिमानाहरूसमेत छुट्ट्याई जग्गा-जमीन एकनाससित नान्ने काम ।

सर्पट-ना० [सं० सरट] अगाडिका दुवै खुट्टा एकसाथ फालेर वेगसित दगुर्ने घोडाको एक चाल ।

सर्पत-ना० [सं० स्पर्शन] सामीप्यबाट उत्पन्न संसर्ग, अनुकूलता आदि ।

सर्प-यज्ञ-ना० [सं०] सर्पहरूको नाश गर्नाका निमित्त जन्मे-जयले गरेको, महाभारत-प्रसिद्ध एक यज्ञ ।

सर्प-याग-ना० [सं०] सर्प-यज्ञ ।

सर्प-विद्या-ना० [सं०] सर्पलाई समात्ने वा लट्ट्याउने विद्या; सर्प-सम्बन्धी विद्या; गारुडी विद्या ।

सर्पाक्षी-ना० [सं०] खुर्सानी झार ।

सर्पिल-वि० [सं०] सर्पको चालजस्तो बाझो-टेढो ।

सर्बत-ना० [अ० शरबत] शरबत ।

सर्भ-ना० [अं०] १. जमीनको नापी आदि गर्ने काम । २. कुनै स्थान वा विषयमाथि सामान्य दृष्टि दिने वा विचार गर्ने अथवा त्यसको व्याख्या गर्ने काम ।

सन्ध्याइ-ना० [सन्ध्याउ+आइ] सन्ध्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सन्ध्याइनु-स० क्रि० [सन्ध्याउ+इ+नु] सर वा तह झिकनु; ('सन्ध्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सन्ध्याउनु-स० क्रि० [सर+याउ+नु] १. सर वा तह झिकनु ।

२. मकैका घोगाको बाहिरी खोस्टा झिकनु ।

सर-क्रि० यो० [सररर] सररर ।

सर्व-वि० [सं०] १. सबै; समस्त; सम्पूर्ण; यावत् । (ना०)

२. विष्णु । ३. शिव ।

सर्व-काम-वि० [सं०] सबै प्रकारको इच्छा गर्ने; अनेक कुराको कामना गर्ने ।

सर्वग-वि० [सं०] सबै ठाउँमा जान सक्ने वा पुग्ने ।

सर्व-जनीन-वि० [सं०] सबैको; सार्वजनिक ।

सर्वजा-ना० [सं० सर्वजया] १. हलेदाका जस्ता लामा र ठूला पात हुने, राता वा पहेँला फूल फुल्ने र तिउरेको जस्तो फल फल्ने एक जातकी सानो बोट । २. त्यसैको फूल । (आयुर्वेदमा यसको गुण गर्भ-पात गराउने र कुष्ठ रोग-नाशक बताइएको छ ।)

सर्व-जित्-वि० [सं०] सबैलाई जित्ने; सबैमा विजय प्राप्त गर्ने ।

सर्वज्ञ-वि० [सं०] १. सबै कुरा जानेको । (ना०) २. ईश्वर । ३. बुद्ध देव ।

सर्वज्ञता-ना० [सं०] सर्वज्ञ हुनाको भाव ।

सर्वतः-ना० यो० [सं०] १. चारैतिर; चौतर्फ; वरि-परि । २. हर प्रकारले; अनेक किसिमले । ३. पूर्णतः पूर्ण रूपले ।

सर्व-तन्त्र-वि० [सं०] १. सबै जनता वा शास्त्रले मानेको; सर्व-मान्य । (ना०) २. सम्पूर्ण शास्त्र वा तन्त्रको अध्ययन गर्ने व्यक्ति ।

सर्वतोभद्र-वि० [सं०] १. सबै प्रकारले कल्याण गर्ने । २. जुंगा, दाहीसमेत कपाल खोरेको । ३. देवतालाई चढाईने कपडा आदिमा लेखिने एक यन्त्र । ४. चारैतिर ढोका हालेर बनाइएको घर वा मन्दिर । ५. एक किसिमको चित्र-काव्य । ६. हठ-योगको एक अङ्ग ।

सर्वतोभावेन-क्रि० यो० [सं०] १. सबै तरहले; हर प्रकारले । २. ठीकसित; उचित तरवरले ।

सर्वतोमुख-वि० [सं०] १. चारैतिर मुख फर्केको । २. सबै ठाउँमा भएको; सर्व-व्यापक । ३. विभिन्न वा सबै किसिमको

प्रतिभा भएको।

सर्वतोमुखी-वि० [सं०] सर्वतोमुख।

सर्वत्र-क्रि० यो० [सं०] १. सबै ठाउँमा; जहाँ-कहीं। २. हर-बखत; सबै समयमा।

सर्वथा-क्रि० यो० [सं०] १. सब प्रकारले; हर तरहले। २. बिलकुल; पूरा तवरले। ३. अवश्य; निश्चय; पक्का।

सर्व-दल-ना० [सं०] कुनै विषयमा विचार-विमर्श गर्नका निमित्त भेला भएका सबै दल वा संस्था।

सर्व-दलीय-वि० [सं०] सबै संस्था वा दलको; सर्व-दल-सम्बन्धी।

सर्व-दर्शिता-ना० [सं०] सर्व-दर्शी हुनाको भाव।

सर्व-दर्शी-वि० [सं०] १. सबै वस्तु वा विषयहरूको ज्ञान भएको। (ना०) २. ईश्वर। ३. बुद्ध देव। ४. अर्हत्।

सर्वदा-क्रि० यो० [सं०] सधैं; हमेशा; हर-बखत।

सर्वद्व-क्रि० यो० [सं०] सधैं नै; हमेशा नै; हर-बखतै।

सर्वनाम-ना० [सं०] व्याकरणअनुसार नाम-शब्दका सट्टामा आउने शब्द।

सर्व-नाश-ना० [सं०] भएभरका वस्तुहरूको नाश; बरबादी; सत्यानाश; विध्वंस।

सर्व-नाशक-वि० [सं०] सर्व-नाशी।

सर्व-नाशी-वि० [सं०] सर्व-नाश गर्ने; सत्यानाशी।

सर्व-पति-ना० [सं०] १. सबैको मालिक। २. विष्णु।

सर्व-प्रथम-ना० यो० [सं०] १. सबभन्दा पहिले। (वि०) २. सबभन्दा पहिलो।

सर्व-प्रिय-वि० [सं०] सबैलाई मन-परेको; सबैको प्यारो; लोक-प्रिय।

सर्व-प्रियता-ना० [सं०] सर्व-प्रिय हुनाको भाव; लोक-प्रियता।

सर्व-भक्षी-वि० [सं०] १. सबै कुरो खाने। (ना०) २. अग्नि; हुताशन।

सर्व-भोगी-वि० [सं०] १. असल-खराब सबै कुराको उपभोग गर्ने। २. सर्व-भक्षी।

सर्व-मङ्गला-ना० [सं०] १. दुर्गा। २. लक्ष्मी। (वि०) ३. हर-तरहले मङ्गल गर्ने; कल्याण-कारिणी।

सर्व-मान्य-वि० [सं०] सबै जनालाई मान्य; सबै जनाले मानेको वा मान्ने।

सर्व-व्यापक-वि० [सं०] १. सबै ठाउँमा व्याप्त भएर रहेको; सर्व-व्यापी। (ना०) २. ईश्वर।

सर्व-व्यापी-वि० [सं०] सर्व-व्यापक।

सर्व-शक्तिमान्-वि० [सं०] १. सबै काम-कुरो गर्ने शक्ति भएको। (ना०) २. ईश्वर।

सर्वश्री-ना० [सं०] धेरै मानिसहरूको नामको उल्लेख गर्दा सबैका नामका अगिल्लिर 'श्री' नलेखी सामूहिक आदर-सूचक रूपमा सबैभन्दा पहिले आएका नामको अगिल्लिर-मात्र लगाइने आदर-सूचक विशेषण शब्द।

सर्व-श्रेष्ठ-वि० [सं०] सबभन्दा श्रेष्ठ वा उत्तम; सर्वोत्तम।

सर्व-श्रेष्ठता-ना० [सं०] सर्व-श्रेष्ठ हुनाको भाव; सर्वोत्तमता।

सर्व-संहार-ना० [सं०] सर्व-नाश; सत्यानाश।

सर्व-संहारक-वि० [सं०] सर्व-संहार-कारी।

सर्व-संहार-कारी-वि० [सं०] सर्व-संहारी।

सर्व-संहारी-वि० [सं०] सर्व-संहार गर्ने; सर्व-नाश पार्ने।

सर्व-सत्ता-ना० [सं०] कुनै काम वा विषयसित सम्बन्धित सबै प्रकारको अधिकार; पूर्ण सत्ता।

सर्व-सम्मत-वि० [सं०] उपस्थित भएका वा सम्बन्धित सबै व्यक्तिहरूको सहमति वा स्वीकृति प्राप्त भएको; सबै जनाको सम्मति पाएको।

सर्व-सम्मति-ना० [सं०] उपस्थित वा सम्बन्धित सबै मानिस-को सहमति वा राय।

सर्व-साक्षी-ना० [सं०] १. संसारमा भएका सबै कुरा देख्ने ईश्वर; सर्व-दर्शी। (वि०) २. सबै कुराको साक्षी भएको।

सर्व-साधारण-वि० [सं०] १. मामूली; सामान्य। (ना०) २. सबै किसिम वा स्तरका मानिसहरूको समूह; जनता।

सर्व-सामान्य-वि० [सं०] १. सबैमा भएको; सबैमा पाइने; सर्व-साधारण। २. सबै जनताको; सार्वजनिक। (ना०) ३. सबै किसिमका मानिसहरू; जनता।

सर्वस्व-ना० [सं०] भएभरको सम्पत्ति; सारा सम्पत्ति; जिली-गाँठी।

सर्वाङ्ग-ना० [सं०] १. सम्पूर्ण शरीर; सारा देह। २. सबै अङ्ग; ; अङ्ग-प्रत्यङ्ग। (वि०) ३. सग्लो; सिङ्गो।

सर्वाङ्ग-पूर्ण-वि० [सं०] १. सबै अङ्ग-प्रत्यङ्गले युक्त; सम्पूर्ण अङ्गहरू भएको; अविकलाङ्ग। २. सग्लो; सिङ्गो। ३. सबै अङ्ग-प्रत्यङ्गले पूर्ण।

सर्वाङ्ग-सुन्दर-वि० [सं०] १. प्रत्येक अङ्ग-प्रत्यङ्गहरू राम्रो भएको; सम्पूर्ण अवयवहरू सुन्दर भएको। २. अति सुन्दर।

सर्वाङ्गीण-वि० [सं०] १. सबै अङ्ग-प्रत्यङ्गमा व्याप्त भएको। २. सबै अङ्गहरूसित सम्बन्ध भएको। ३. सबै अङ्गहरूले युक्त; सम्पूर्ण।

सर्वात्मा-ना० [सं०] आत्माको रूपमा सबै प्राणीमा विद्यमान रहेको ब्रह्म।

सर्वाधिकार-ना० [सं०] १. सबै काम-कुरो सम्पन्न गरी टुङ्ग्याउने अधिकार; पूरा हक वा अख्तियार। २. सम्पूर्ण अधिकार।

सर्वाधिकारी-ना० [सं०] सबै प्रकारका अधिकार पाएको व्यक्ति; सर्वाधिकार प्राप्त व्यक्ति।

सर्वास्तिवाद-ना० [सं०] कुनै वस्तु पनि असत् होइन, सम्पूर्ण वस्तुको अस्तित्व छ भन्ने एक दार्शनिक सिद्धान्त; बौद्ध धर्मको एक सिद्धान्त।

सर्वास्तिवादी-वि० [सं०] सर्वास्तिवादमा विश्वास राख्ने।

सर्वेश-ना० [सं०] सर्वेश्वर।

सर्वेश्वर-ना० [सं०] १. सबैका स्वामी। २. ईश्वर। ३. सम्राट्; बादशाह।

सर्वेसर्वा-सलिफा

सर्वेसर्वा-वि० [सं०] कुनै विषय वा कार्यमा सबै प्रकारका सर्वोच्च अधिकार लिएको; सर्वाधिकार प्राप्त ।
 सर्वोच्च-वि० [सं०] १. सबभन्दा उच्च; सबभन्दा ऊँचो । २. सबभन्दा श्रेष्ठ ।
 सर्वोत्कृष्ट-वि० [सं०] सबभन्दा उत्तम; सबभन्दा असल ।
 सर्वोत्तम-वि० [सं०] सबभन्दा असल; सर्वश्रेष्ठ; उत्तमोत्तम ।
 सर्वोपरि-ना० यो० [सं०] सबैभन्दा माथि; सबैभन्दा बढ्ता ।
 सर्वोषधि-ना० [सं०] दश प्रकारका ओषधिहरूको समूह (कूट, जटामसी, हलेदो, बोझो, शिलाजीत, श्रीखण्ड चन्दन, रक्त-चन्दन, कपूर, मोथे र नरिवल) ।
 सर्षप-ना० [सं०] ससिउँ ।
 ससिउँ-ना० [सं० सर्षप] १. ठूला-ठूला पात, पहेँला फूल र तोरीका जस्ता कोसा हुने एक जातको बोट । २. त्यसैका कोसाभित्र फल्ने दाना वा अन्न । (यसका पहेँलो र रातो-दुई भेद छन् ।)
 सस्यु-ना० [ससिउँ] ससिउँ ।
 सल-ना० [सं०] जल ।
 सल-ना० [सुलह] सुलह ।
 सल-ना० [सं० सर] १. गाह्रो वा पर्खाल लाउँदा राखिने ईँट, ढुङ्गा आदिको तह । २. दाउराका खलियोको तह । ३. तह; खात ।
 सलकाइलो-वि० [सलक्क+आइ+लो] १. सलक्क परेको; लामो र मिलेका कदको । २. सप्लाएको; लहलहाउँदो ।
 सलक्क-क्रि० यो० [प्रा० सल्ल] १. सजिलैसित निल्ने किसिम । २. लामो र पुष्ट भई राम्रो हुने किसिम; सुलुक्क । ३. लहलहाएर बढ्ने किसिम; सप्रने किसिम ।
 सलगम-ना० [शलगम] शलगम ।
 सलज्ज-वि० [सं०] १. लाज भएको; लज्जा-शील । २. विनम्र; विनय-शील ।
 सलतनत-ना० [अ० सलतनत] १. सुलह; सम्झौता । २. सल्लाह; परामर्श । ३. बन्दोबस्त; प्रवन्ध । ४. कुराकानी-द्वारा मानिस हातमा लिने वा आफ्ना रायमा ल्याउने काम । ५. राज्य । ६. शासन ।
 सलबल-क्रि० यो० [सं० सल+बल्] १. सर्प, गँडेउला, माछा जूका आदि चल्ने किसिम; सलबलाउने किसिम । २. चञ्चल भएर चल्ने किसिम; चकचक । ३. कुनै काम गर्न उत्सुक भएर यता-उति गर्ने किसिम; तरखर । (वि०) ४. सलबलाउँदो ।
 सलबलाइ-ना० [सलबलाउ+आइ] सलबलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सलबलाइनु-अ० क्रि० [सलबलाउ+इ+नु] सलबल गरिनु; ('सलबलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 सलबलाउँदो-वि० [सलबलाउ+आउँदो] १. सलबल परेको; लदबदो (अचार, तरकारी आदि) । २. सलबल गरी चल्ने; सलबले ।

सलबलाउनु-अ० क्रि० [सलबल+आउ+नु] १. सर्प, माछा, गँडेउला आदि कोरा चल्नु; सलबल गर्नु । २. चञ्चल भएर चल्नु । ३. तरखराउनु ।
 सलबलिइनु-अ० क्रि० [सलबलि+इ+नु] सलबलाइनु; ('सलबलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 सलबलिनु-अ० क्रि० [सलबल+इ+नु] सलबलाउनु ।
 सलबले-वि० [सलबल+ए] १. सलबल गर्ने स्वभावको; सलबलाउने । २. सलबलाउँदो ।
 सलबल्याहट-ना० [सलबलि+याहट] सलबलिने किसिम, क्रिया वा भाव; सलबलाइ ।
 सलमा-ना० [अ० सलमः] कपडाहरूमा अनेक किसिमका बुट्टा भर्ने सुन, चाँदी आदिको बेरुवा तार ।
 सलसल-क्रि० यो० [प्रा० सल्ल] १. धमाधम निल्ने किसिम । २. खूब सप्रेर बढ्ने किसिम; लहलहाउने किसिम; सल-सलती । ३. तरल वा लेदो पदार्थ बग्ने किसिम; सुलसुल ।
 सलसलती-क्रि० यो० [सलसल+ती] सलसल ।
 सलसलाइनु-अ० क्रि० [सलसलाउ+इ+नु] सलबलाइनु; ('सलसलाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 सलसलाउँदो-वि० [सलसल+आउँदो] १. हलक्क बढेर राम्रो भएको वा लहलहाउँदो । २. सलक्क परेको । ३. गीलो, नरम र देख्ता राम्रो (खानेकुरो) ।
 सलसलाउनु-अ० क्रि० [सलसल+आउ+नु] १. खूबसित सप्रेर बढ्नु; लहलहाउनु; सल्लाउनु । २. सलबलाउनु ।
 सलसली-क्रि० यो० [सलसल+ई] सलसल ।
 सलाई-ना० [प्रा० सलाआ] १. घोट्टेर आगो पार्ने, टुप्पामा मसला लागेको काठको छेस्को; दिया-सलाई । २. औषध, सुर्मा आदि लगाउन बनाइएको एक प्रकारको छेस्को; शलाका ।
 सलाम-ना० [अ०] १. मान्य जनलाई दायौं हत्केलो शिरमा राखेर वा त्यस्तै कुनै किसिमले गरिने एक किसिमको आदर-सूचक क्रिया । २. प्रणाम; नमस्कार ।
 सलामत-ना० [अ०] १. सुरक्षा । (वि०) २. सुरक्षित ।
 सलामती-ना० [सलामत+ई] सुरक्षा; आराम ।
 सलामी-ना० [अ० सलाम+ई] १. सलाम गर्ने काम । २. सैनिकहरूले प्रणाम गर्ने एक पद्धति । ३. ठूला वा उच्च पदका व्यक्तिलाई तोप पड्काएर गरिने सम्मान । ४. बाजा बजाई विशेष किसिमले अभिवादन गर्ने क्रिया । ५. सलाम गर्दा चढाईने भेटो । ६. जागीरदार, ठेकदार आदिसँग सरकारले कट्टा गरी लिने रकम । ७. ओरालो परेको ठाउँ; तेर्पे परेको जमीन ।
 सलाह-ना० [अ०] सल्लाह ।
 सलाहकार-वि० [अ० सलाह+कार(फा०)] सल्लाहकार ।
 सलाहकार-सभा-ना० [सलाहकार+सभा] सल्लाहकार-सभा ।
 सलिफा-ना० [सं० श्रीफल] गिर्खा-गिर्खा परेको हरियो वोक्रो हुने, भित्र काला, चिल्ला लाम्चा बीयाँ हुने एक

प्रसिद्ध फल ।

सलिल-ना० [सं०] १. पानी; जल । २. वर्षा; झरी ।

सलील-वि० [सं०] १. लीला-युक्त । २. क्रीडा-शील; खेलवाडी । ३. कौतुकी ।

सलूक-ना० [अ० सुलूक] व्यवहार; आचरण ।

सलेदो-ना० [सुल्लो] टुकी, लालटेन आदिको बालिने सुल्लो, फित्ता आदि ।

सल्कनु-अ० क्रि० [सर्+नु] १. सरुवा रोगहरू फैलनु वा सर्नु । २. जीउमा जुम्रा, लीखा आदि सर्नु । ३. गुप्त तवरले स्वास्नी वा पोइ राख्नु; लहसिनु ।

सल्कनु-अ० क्रि० [अ० शोलः] १. आगो, बत्ती आदि बल्नु; दन्कनु । २. रीसले भित्र-भित्रै कुपित हुनु; मुरमुरिनु ।

सल्काइ-अ० क्रि० [सल्क+आइ] सल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; रोग आदिको सराइ ।

सल्काइ-ना० [सल्काउ+आइ] सल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव (रोग आदि) ।

सल्काइ-ना० [सल्काउ+आइ] सल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव; दन्काइ ।

सल्काइ-ना० [सल्क+आइ] सल्कने किसिम, क्रिया वा भाव; दन्काइ ।

सल्काइनु-स० क्रि० [सल्काउ+इ+नु] आगो, बत्ती आदि बालिनु; दन्काइनु; ('सल्काउनु'-को क० क्रि०) ।

सल्काइनु-स० क्रि० [सल्काउ+इ+नु] रोगहरू सारिनु; ('सल्काउनु'-को क० क्रि०) ।

सल्काउनु-स० क्रि० [सल्क+आउ+नु] १. रोगहरू सार्नु वा फैलाउनु । २. जुम्रा, उडुस आदि सार्नु ।

सल्काउनु-स० क्रि० [सल्क+आउ+नु] आगो बत्ती आदि बालिनु; दन्काउनु ।

सल्किनु-अ० क्रि० [सल्क+इ+नु] बलिनु; दन्किनु; ('सल्कनु'-को भा० क्रि०) ।

सल्किनु-अ० क्रि० [सल्क+इ+नु] १. सल्कनु । २. सरुवा रोगहरू फैलिनु; ('सल्कनु'-को भा० क्रि०) ।

सल्क्याइ-ना० [सल्कि+याइ] सल्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सलतनत-ना० [अ०] सलतनत ।

सलमा-ना० [सलमा] सलमा ।

सल्याक-सुलुक्क-क्रि० यो० [सलक्क+सुलुक्क] १. सजिलैसित निल्ने किसिम; सलक्क । २. सलबल । ३. सलक्क ।

सल्याड-बल्याड-क्रि० यो० [सलबल] १. धेरै सर्प, गँडेउला आदि चल्ने किसिम; सलबलाउने किसिम; सल्याड-सुलुड ।

२. उत्सुकतासाथ कुनै काम गर्ने किसिम; तरखराउने किसिम । ३. धेरै कोराहरू एकसाथ चलिरहने किसिम; स्याउँ-स्याउँ ।

सल्याड-सुलुड-क्रि० यो० [सल्याड-बल्याड] सल्याड-बल्याड ।

सल्ल-क्रि० यो० [प्रा०] १. बग्ने किसिम; प्रवाहित हुने किसिम । २. सर्प आदि उरग प्राणी वेगले हिँड्ने किसिम ।

सल्लकी-ना० [सं०] तले-सल्लो ।

सल्ला-घारी-ना० [सल्लो+घारी] सल्लेनी ।

सल्लाह-ना० [अ० सलाह] १. कुनै काम गर्नका निमित्त दिइने वा लिइने अर्काको विचार; सम्मति; परामर्श । २. राय; मत । ३. छलफल । ४. अर्त्ति; उपदेश । ५. मतो; मेल ।

सल्लाहकार-वि० [अ० सलाह+कार(फा०)] सल्लाह दिने; परामर्श-दाता ।

सल्लाहकार-सभा-ना० [सल्लाहकार+सभा (सं०)] १. संसद्को चुनाव हुनुभन्दा अगाडि, आफूलाई प्राप्त अख्तियार-बमोजिम संसद्ले झैँ काम गर्न खडा गरिएको जन-प्रतिनिधि-हरूको सभा । २. कुनै विषयमा सल्लाह दिनाका निमित्त आमन्त्रित व्यक्तिहरूको सभा ।

सल्ले-झार-ना० [सल्लो+ए+झार] सेता फूल र मसिना लाम्चा पात हुने, प्रायः गाई-वस्तुलाई खुवाइने एक जातको झार ।

सल्लेनी-ना० [सल्लो+एनी] सल्लाका रूखहरू धेरै भएको वन; सल्ला-घारी ।

सल्लेनी-ना० [सलक्क+एनी] काँक्राका विर्थाँजस्तो लाम्चो एक जातको धान ।

सल्ले-वीर-ना० [सल्लो+वीज] सल्लाको पात वा फल ।

सल्लो-ना० [सं० सल्लकी] झुप्पा परेका रौंजस्ता पात हुने, ठूला-ठूला खस्रा फल फल्ने, पहेँलो फूल फुल्ने, खोटो निस्कने एक जातको वृक्ष; एक जातको देवदारु ।

सल्ल्यान-ना० [ने०] नेपालको पश्चिमी पहाडी क्षेत्रमा रहेको एक सामन्त-राज्य वा जिल्ला ।

सल्लयानी-वि० [सल्लयान+ई] सल्लयानको; सल्लयान-सम्बन्धी ।

सवन-ना० [सं०] १. सोम-रस निकाल्नु । २. सोम-रस पिउनु । ३. यज्ञ । ४. यज्ञान्त-स्नान ।

सवर्ण-वि० [सं०] १. समान वर्णको । २. एउटै रङ्गको । ३. समान; सदृश । ४. हिन्दूहरूका चार वर्णभित्रको (जाति) ।

सवा-ना० [सं० सपाद] १. एक सिङ्गै र एक चतुर्थांश-को जम्मा परिमाण; पाँच चौथाइ । (वि०) २. त्यति परिमाणको ।

सवाई-ना० [?] १. चार चरण हुने एक नेपाली छन्द । २. त्यस छन्दमा लेखिएको रचना ।

सवाई-ना० [सवा] चौथाइ; एक चतुर्थांश; चार खण्ड-को एक खण्ड ।

सवार-ना० [फा०] १. घोडा चढ्ने व्यक्ति; घोडा-चढी । २. बग्गी हाँक्ने व्यक्ति; सारथि ।

सवारी-ना० [फा०] १. यान वा वाहनमा बसेर कहाँ जाने क्रिया । २. कहाँ जानाका लागि चढिने साधन; यान; वाहन । ३. राजा वा प्रतिष्ठित व्यक्तिको यात्रा वा हिँडाइ ।

सवाल-सहचर

सवाल-ना० [अ०] १. सोधने काम; सोध-पूछ गर्ने काम ।
२. समस्या; प्रश्न । ३. अड्डा-अदालतका ऐन-कानून-अन्तर्गत बनेको नियम ।

सवाल-ना० [साहुल] गाह्रो, पर्खाल आदिको सुरु सोझो छैन भनी झुन्ड्याएर हेर्ने घण्टीका आकारको साधन; साहुल ।

सवाल-जवाब-ना० [अ०] १. प्रश्नोत्तर; सोधने र उत्तर दिने काम । २. वाद-विवाद; तर्क-वितर्क । ३. घर, कोठा । आदिमा झ्याल-ढोका आदि एकका साथमा अर्कोको मेल गरी हाल्ने काम; जोडा मिलाउने काम ।

सविकल्प-वि० [सं०] १. विकल्प वा सन्देह भएको; सन्दिग्ध । (ना०) २. कुनै आलम्बनको सहायताबाट हुने समाधि । ३. वेदान्त-शास्त्रअनुसार ज्ञाता र ज्ञेयको भेद-ज्ञान ।

सविकल्पक-वि० [सं०] सविकल्प ।

सविता-ना० [सं०] १. ईश्वर । २. सूर्य । ३. पैदा गर्ने व्यक्ति; सृष्टि-कर्ता ।

सवित्री-ना० [सं०] १. आमा । २. गाई ।

सविनय-वि० [सं०] १. विनम्र भएको; विनय-युक्त; शिष्टतापूर्ण । (क्रि० यो०) २. विनयपूर्वक; नम्रता-साथ ।

सविस्तार-क्रि० यो० [सं०] विस्तारपूर्वक ।

सव्य-वि० [सं०] १. बायाँ; वाम; देखे । २. दाहिने; दायाँ । ३. उल्टो; प्रतिकूल । ४. अनुकूल; सदाँ । (ना०) ५. बायाँ अङ्ग । ६. बायाँ काँधमा जनै राख्ने काम । ७. जनै ।

सव्य-साची-ना० [सं०] १. दायाँ-बायाँ दुवै हातले हतियार चलाउन सक्ने व्यक्ति । २. अर्जुन ।

सशक्त-वि० [सं०] शक्ति भएको; बलवान्; शक्ति-शाली ।

सशङ्क-वि० [सं०] १. शङ्का-युक्त; सन्देहास्पद । २. डर-छेस्वा; डरपोक ।

सशस्त्र-वि० [सं०] शस्त्र-सहित; हात-हतियार भिरेको ।

सश्रीक-वि० [सं०] श्री-युक्त; श्रीसहितको ।

ससल्काइ-ना० [ससल्काउ+आइ] ससल्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ससल्काइनु-अ० क्रि० [ससल्काउ+इ+नु] सहटाइनु; ('ससल्काउनु'-को भा० क्रि०) ।

ससल्काउनु-अ० क्रि० [ससल्क+आउ+नु] सहटाउनु ।

ससल्किइनु-अ० क्रि० [ससल्कि+इ+नु] सहटिइनु; ('ससल्किनु'-को भा० क्रि०) ।

ससल्किनु-अ० क्रि० [सकसक] सहटिनु ।

ससल्क्याइ-ना० [ससल्कि+याइ] ससल्किने किसिम, क्रिया वा भाव ।

ससानु-वि० [सानु+सानु] १. सानु-सानु; सानो-सानो किसिमको । २. केही सानो ।

ससुराल-ना० [प्रा० ससुरालअ] ससुराली ।

ससुराली-ना० [प्रा० ससुरालअ] पत्नीको माइती; ससुराको घर वा कुल; ससुराल ।

ससुरो-ना० [प्रा०] १. पत्नीको बाबु । २. पतिको बाबु ।

सस्तो-वि० [सं० शस्त] १. थोरै मोलमा पाइने; कम मूल्यको । २. नियत वा साधारण मोलभन्दा कम मूल्यको । ३. साधारण; मामूली । ४. छेलो-खेलो; प्रशस्त पाइने ।

सस्त्रीक-वि० [सं०] स्त्रीले सहित; सपत्नीक ।

सस्पेन्ड-स० क्रि० [अं०] १. झुन्ड्याउनु; झुलाउनु । २. अनु-लम्बन गर्नु; मुअत्तल गर्नु ।

सस्पेन्शन-ना० [अं०] १. झुन्डिनु; झुल्नु । २. अनुलम्बन; मुअत्तल हुनु ।

सस्मित-वि० [सं०] १. अलि-अलि हाँसेको; मुस्कुराएको; मुसुमुसु हाँसेको । (क्रि० यो०) २. खिसिक्क हाँसेर; मुस्कुराएर ।

सस्य-ना० [सं०] १. अन्न । २. बाली-नाली । ३. शस्त्र । ४. सद्गुण ।

सह-ना० यो० [सं०] १. साथ; सित; सँग । २. सहित; समेत । ३. साथ-साथै; सँगसँगै । (वि०) ४. सहन सक्ने; सहन-शील । (ना०) ५. थोरै वस्तुले धेरै काम दिनु; फारो हुनु । ६. छेलोखेलो हुनु; प्रशस्त हुनु ।

सह-कर्मो-ना० [सं०] साथमा रही एकै किसिमको काम गर्ने व्यक्ति; सहकारी; साथी ।

सहकार-ना० [सं०] १. साथमा काम गर्नु; मिलेर काम गर्नु; २. सहयोग; सहायता । ३. आँप; आम्र ।

सहकार-समिति-ना० [सं०] १. उपभोक्ता वा व्यवसायीहरूले मिलेर सबैको हितका निमित्त कुनै माल बनाउने वा विक्री गर्ने संस्था । २. सहकारीहरूको समिति ।

सहकारिता-ना० [सं०] साथमा मिलेर काम गर्ने भाव वा कार्य; परस्परमा मिलेर काम गर्नु ।

सहकारी-वि० [सं०] १. साथमा काम गर्ने । (ना०) २. सहयोगी; साथी । ३. मददगार; सहायक व्यक्ति ।

सहकारी-संस्था-ना० [सं०] सहकार-समिति ।

सहकाल-ना० [सं० सु+काल] उब्जा धेरै भएको वा बेसाहा सस्तो भएको समय; सुभिक्ष ।

सहगमन-ना० [सं०] १. साथमा जानु; सँगसँगै जानु । २. पतिको लाशका साथ जल्नु; सती जानु ।

सहगान-ना० [सं०] १. धेरै जनाले मिलेर एउटै गीत एकसाथ गाउनु; सँगसँगै गाउनु । २. धेरै जनाले मिलेर गाएको कुनै गीत ।

सहगामिनी-ना० [सं०] १. सती जाने स्त्री; सहगमन गर्ने स्त्री । २. पत्नी; भार्या । ३. सहेली ।

सहगामी-वि० [सं०] १. साथमा हिँड्ने; साथ लाग्ने । (ना०) २. साथी; सँगै ।

सहचर-वि० [सं०] १. साथमा हिँड्ने; सहगामी । (ना०)

२. साथी; सँगी । ३. सेवक; नोकर ।
सहचरी-ना० [सं०] १. सखी; सँगिनी । २. पत्नी; भार्या ।
सहचार-ना० [सं०] १. साथ-साथ हिँड्नु वा रहनु; सङ्गति ।
 २. सहचर; सँगी ।
सहचारिणी-ना० [सं०] सहचरी ।
सहचारी-ना० [सं०] १. सहचर । २. राज-दूत वा कुनै विशिष्ट राज-पुरुषका साथ रही काम गर्ने अधिकारी व्यक्ति; अटाएसा; अटाएसे ।
सहज-वि० [सं०] १. साथमा जन्मेको; एकै समयमा उत्पन्न; जुम्ल्याहा । २. स्वाभाविक; प्राकृतिक । ३. सरल; सुगम । ४. साधारण; प्रकृत । ५. मनपर्दो; उद्दण्ड; अनि-यन्त्रित । (ना०) ६. साथमा जन्मेको व्यक्ति; जुम्ल्याहा भाइ । ७. सहोदर दाजु वा भाइ । ८. स्वभाव ।
सहज-ज्ञान-ना० [सं०] कुनै काम गर्नु हुन्छ वा हुँदैन—भन्ने जीव-जन्तुमा हुने स्वाभाविक ज्ञान; सहज-बुद्धि; प्राणीमा हुने स्वाभाविक ज्ञान ।
सहज-ध्यान-ना० [सं०] सहज-समाधि ।
सहज-बुद्धि-ना० [सं०] सहज-ज्ञान ।
सहज-समाधि-ना० [सं०] गुरुले दिएको उपदेशबाट आसन, मुद्रा आदिको प्रयोगविना नै लाउन सकिने समाधि; सहज-ध्यान ।
सहजाइ-ना० [सहजाउ+आइ] सहजाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सहजाइनु-अ० क्रि० [सहजाउ+इ+नु] सहजिइनु; ('सहजाउनु'-को भा० क्रि०) ।
सहजाउनु-अ० क्रि० [सहजि+आउ+नु] सहजिनु ।
सहजात-वि० [सं०] सहज ।
सहजातिक-वि० [सं०] १. एक जातको; एकै जातिको । २. एकै प्रकारको; एकै किसिमको ।
सहजिइनु-अ० क्रि० [सहजि+इ+नु] बरालिइनु; ('सहजिनु'-को भा० क्रि०) ।
सहजिनु-अ० क्रि० [सहजि+इ+नु] १. कुनै काममा नलागी अल्लारिएर हिँड्नु; बरालिनु । ३. उद्दण्ड हुनु; उच्छृङ्खल हुनु ।
सहटाइ-ना० [सहटाउ+आइ] सहटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सहटाइनु-अ० क्रि० [सहटाउ+इ+नु] सहटिइनु; ('सहटाउनु'-को भा० क्रि०) ।
सहटाउनु-अ० क्रि० [सहटि+आउ+नु] सहटिनु ।
सहटिइनु-अ० क्रि० [सहटि+इ+नु] कुनै काम गर्न अगि सरिनु; ('सहटिनु'-को भा० क्रि०) ।
सहटिनु-अ० क्रि० [सं० सल्] कुनै काम गर्न अगि सर्नु; ससल्काउनु; सहटाउनु ।
सहट्याइ-ना० [सहटि+याइ] सहटिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सहता-ना० [सं] सहत्व ।
सहत्व-ना० [सं०] १. सह वा साथ हुनाको भाव । २. सङ्गति; सङ्गत ।
सहदेव-ना० [सं०] पाँच पाण्डवमध्ये कान्छो भाइ ।
सहदेवा-ना० [सं०] वेथेका जस्ता पात र पहेँला फूल हुने एक जातको बूटी; अनन्त-मूल । (यसका चार भेद मानिएका छन् । सहदेवा र सहदेवी दुई बोटका टुप्पा स्वतः आई जोरिएर वस्तछन् भन्ने कथन छ ।)
सहदेवी-ना० [सं०] सहदेवा बूटीको एक भेद ।
सह-धर्मिणी-ना० [सं०] पत्नी; भार्या ।
सह-धर्मी-वि० [सं०] १. एउटै धर्म मान्ने; समान धर्मी । २. समान गुण, धर्म वा स्वभावको । (ना०) ३. लोग्ने; पति ।
सहन-ना० [सं०] १. सहने क्रिया वा भाव; सहिष्णुता । २. क्षमा । (वि०) ३. सहन सक्ने; सहिष्णु ।
सहन-शील-वि० [सं०] १. सहने स्वभावको; सहिष्णु । २. क्षमा-शील । ३. धैर्य-शाली; धीर । ४. सन्तोषी ।
सहन-शीलता-ना० [सं०] १. सहन-शील हुनाको भाव; सहिष्णुता । २. धैर्य ।
सहनीय-वि० [सं०] सहन योग्य; सह्य ।
सहनु-स० क्रि० [सं० सह+नु] १. शारीरिक वा मानसिक पीडा खप्नु; सहन गर्नु । २. धैर्य गर्नु; खामस खानु । ३. माफ गर्नु; क्षमा गर्नु ।
सहपाठी-वि० [सं०] एउटै पाठ पढ्ने; पाठे-भाइ; साध्यायी ।
सह-भागिता-ना० [सं०] सह-भागी हुनाको भाव ।
सह-भागी-वि० [सं०] १. समान भावले कुनै काममा कसैसित मिल्ने; कुनै काममा भाग लिने वा शरीक हुने । (ना०) २. कुनै कामको लाभ-हानिमा समान भागी हुने व्यक्ति; हिस्सेदार व्यक्ति ।
सह-भावी-वि० [सं०] १. साथ-साथ हुने । २. साथमा रहने । (ना०) ३. सहचर; साथी ।
सह-भोज-ना० [सं०] १. एकभन्दा बढी व्यक्तिले एकसाथ बसेर गर्ने भोज । २. घेरै जनाले एकसाथ खाने काम ।
सह-भोजन-ना० [सं०] सह-भोज ।
सह-भोजी-वि० [सं०] १. सँगै भोजन गर्ने; सह-भोजन गर्ने ।
सहमत-वि० [सं०] १. अरुसित राय मिलेको; एक मतको । २. मन्जूर भएको ।
सह-मति-ना० [सं०] सहमत हुने काम; एकै मतको हुनु; ऐकमत्य ।
सह-मरण-ना० [सं०] सती जानु; सहगमन ।
सहमृता-ना० [सं०] सती जाने स्त्री; सहगमन गर्ने स्त्री ।
सहयोग-ना० [सं०] १. साथमा मिलेर काम गर्नु; परस्परमा मदत गरेर काम गर्नु । २. मदत; सहायता ।
सहयोगी-वि० [सं०] १. आपसमा मिलेर काम गर्ने; सहयोग गर्ने । (ना०) २. मदतगार; सहायक । ३. साथी;

सहर-सही-छाप

सहकारी ।

सहर-ना० [प्रा०] एक जातको सानो टल्कने माछो; शफर ।

सहरिया-वि० [सहर+इया] शहरिया ।

सह्याइ-ना० [सह्याउ+इ] सह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सह्याइनु-स० क्रि० [सह्याउ+इ+नु] स्याइनु; ('सह्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सह्याउनु-स० क्रि० [सह्याउ+नु] स्याउनु ।

सहलिया-वि० [सहज+इया] साधारण; मामूली; सामान्य ।

सहवास-ना० [सं०] १. साथमा रहने काम; बसाउठी । २. मैथुन ।

सहवासिक-ना० [सं०] सहवासी ।

सहवासी-ना० [सं०] १. साथमा रहने व्यक्ति; सहवास गर्ने व्यक्ति । २. छिमेकी । ३. साथी । ४. पति ।

सहसा-क्रि० यो० [सं०] १. अचानक; अकस्मात्; एका-एक; अप्रज्ञात्मा । २. ठूलो वेगले । ३. हठात्; हडबडी गरेर ।

सहस्र-ना० [सं०] १. दश सयको सङ्ख्या; हजारको अङ्क । (वि०) २. दश सय; हजार । ३. धेरै; अनगिन्ती ।

सहस्रजरी-ना० [सहस्र+जरा+ई] सहस्र-बूटी ।

सहस्रदल-ना० [सं०] १. हजार दल वा पत्र भएको कमल । २. सहस्रार ।

सहस्रधा-क्रि० यो० [सं०] १. हजार वा हजारौं भागमा । २. सहस्रौं किसिमले ।

सहस्रधारा-ना० [सं०] १. देवता आदिलाई स्नान गराउनाका निमित्त पानी चुहाउने हजार वा धेरै छिद्र भएको पात्र । २. हजार ।

सहस्रपाद-ना० [सं०] १. सूर्य । २. विष्णु । ३. अरिमुठे कीरो ।

सहस्रफण-ना० [सं०] शेष नाग ।

सहस्रबाहु-ना० [सं०] १. सहस्रार्जुन । २. शिव । ३. विष्णु ।

सहस्रबूटी-ना० [सहस्र+बूटी] धेरै, मसिना जरा लागेको लसुनको जस्तो पोटी हुने, पोटीबाटै ठूला र बाक्ला पात लाग्ने, ठूलो हरियो थुंगोमा साना-साना गुलाबी फूल फुल्ने एक जातको बूटी; सहस्रजरी; मयूर-शिखा । (आयुर्वेदमा यसको गुण मूत्र-कृच्छ्र-रोग-नाशक, बाल-ग्रह-नाशक र वशीकरणको काममा उपयोगी बताइएको छ ।)

सहस्रलोचन-ना० [सं०] इन्द्र ।

सहस्रांश-ना० [सं०] हजार भागको एक भाग; हजारौं-अंश ।

सहस्राक्ष-ना० [सं०] १. इन्द्र । २. विष्णु । ३. ब्रह्मा ।

सहस्राब्दी-ना० [सं०] १. कुनै संवत्को एकदेखि हजार वर्ष-सम्मको समूह । २. हजार वर्षको समूह ।

सहस्रार-ना० [सं०] हठ-योगअनुसार मानिसका मस्तकमा कल्पना गरिएको एक कमल; शून्य-चक्र; सहस्रदल ।

सहस्रार्जुन-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध राजा कृतवीर्यका छोरा; सहस्रबाहु; कार्तवीर्य ।

सहस्रौं-वि० [सं० सहस्र+औं] १. धेरै हजार; हजारौं; हजारन् । २. धेरै; प्रशस्त । ३. सहस्रांश ।

सहांशिक-ना० [सं०] अंशियार; हिस्सेदार ।

सहा-ना० [सं०] १. पृथ्वी । २. घिउ-कुमारी । ३. सर्पिणी । ४. मेहदी । ५. मङ्गसीर मास ।

सहा-ना० [सहाय] वारिस; प्रतिनिधि ।

सहाइ-ना० [सह+आइ] सहने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सहाइनु-स० क्रि० [सहाउ+इ+नु] सहन लाइनु; ('सहाउनु'-को क० क्रि०) ।

सहाउनु-स० क्रि० [सह+आउ+नु] सहन लाउनु; ('सहनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सहाध्यायी-वि० [सं०] सह-पाठी ।

सहानुभूति-ना० [सं०] अरुको दुःख देखेर दुःखित हुनु; सम-वेदना अनुभव गर्नु ।

सहाय-ना० [सं०] १. सहायता; मद्दत । २. आश्रय; सहारा, भरोसा । ३. सहायक; मददगार । ४. साथी; मित्र ।

सहायक-ना० [सं०] १. मद्दत गर्ने व्यक्ति; सहायता गर्ने व्यक्ति । २. आश्रय दिने व्यक्ति । ३. साथी; मित्र । ४. अपना अधीनमा रहेर सहायता गर्ने व्यक्ति; सहकारी ।

सहायक-नदी-ना० [सं०] कुनै ठूलो नदीमा मिल्ने सानो नदी ।

सहायक-मन्त्री-ना० [सं०] मन्त्रीभन्दा तल्लो दर्जाको मन्त्री ।

सहायता-ना० [सं०] १. मद्दत; सहयोग । २. भरोसा; सहारा । ३. सहायक; मददगार । ४. कुनै काम चाँडो वा सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्नका निमित्त दिइने आर्थिक, प्राविधिक, शारीरिक आदि मद्दत ।

सहारा-ना० [सं० सहाय] १. भरोसा; आङ । २. मद्दत; सहायता । ३. आश्रय; आधार ।

सहि-ना० [सं० स+हि] सही ।

सहि-छाप-ना० [सहि+छाप] सही-छाप ।

सहित-ना० यो० [सं०] १. समेत; पनि । २. साथ; सँग; सित । ३. युक्त ।

सहिनु-स० क्रि० [सह+इ+नु] सहन गरिनु; ('सहनु'-को क० क्रि०) ।

सहिष्णु-वि० [सं०] सहन सक्ने; सहन-शील ।

सहिष्णुता-ना० [सं०] सहिष्णु हुनाको भाव; सहन-शीलता ।

सहिष्णुत्व-ना० [सं०] सहिष्णुता ।

सही-ना० [अ० सहीह] १. मन्जूरी; स्वीकृति । २. कुनै कुरो, लेख, कागज-पत्र आदिमा आफ्नो मन्जूरी प्रकट गरी आफ्नो नाउँ लेख्ने वा दस्तखत गर्ने वा ल्याप्ने आदिले गर्ने काम । ३. दस्तखत; हस्ताक्षर । (वि०) ४. साँचो; सत्य । ५. ठीक; उचित; यथार्थ ।

सही-छाप-ना० [सही+छाप] १. कुनै बेहोरा लेखिएको कागज-पत्रमा आफ्नो मन्जूरी जनाई लगाइने औंठो वा नामाङ्कित मुद्राको छाप । २. दस्तखत; हस्ताक्षर । ३. दस्तखत र नामाङ्कित मुद्राको छाप ।

सहलियत-ना० [अ० सहलत] सुविधा; सुगमता ।

सहृदय-वि० [सं०] १. अर्काको दुःखमा दुःखित हुने; सम-वेदना-युक्त । २. दयालु; दयावान् । ३. समझदार; बुद्धिमान् । ४. रसिक; रसज्ञ; भावुक । ५. सज्जन; सुजन ।

सहृदयता-ना० [सं०] सहृदय हुनाको भाव; चित्तको कोमलता

सहेतुक-वि० [सं०] १. हेतु वा कारण भएको; उद्देश्य-युक्त । (क्रि० यो०) २. कुनै हेतु वा उद्देश्यले ।

सहेली-ना० [सं० सहेल+ई] १. साथमा रहने स्त्री; सँगिनी । २. सुसारे; परिचारिका । ३. दासी ।

सहोक्ति-ना० [सं०] साथमा बोल्ने काम; एकसाथ बोल्ने काम । सँग, साथ, सहित आदि शब्दको प्रयोग गरेर कुनै एक कामका साथ अरु धेरै काम पनि भएको मनोरञ्जक कुराको वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार ।

सहोड़ा-ना० [सं० शाखोट] १. लाम्चा पात, सुन्तला-रङ्गका फल र सेता फूल हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल; शाखोट ।

सहोदर-वि० [सं०] १. एउटै आमाका गर्भबाट पैदा भएको; साक्खै । (ना०) २. एउटै आमाका गर्भबाट पैदा भएका दाजु-भाइ वा दिदी-बहिनी ।

सह्याल-ना० [सं० सम्भार] रक्षा; बचाउ; जोगाउनु ।

सह्यालाइ-ना० [सह्याल्+आइ] सह्याल्ने किसिम, क्रिया वा भाव; सँभालाइ ।

सह्यालिनु-अ० क्रि० [सह्यालि+इ+नु] सह्यालिने काम गरिनु; ('सह्यालिनु'-को० क० क्रि०) ।

सह्यालिनु-स० क्रि० [सह्याल्+इ+नु] सह्याल्ने होइनु; ('सह्याल्नु'-को० क० क्रि०) ।

सह्याल्लु-स० क्रि० [सं० सम्भार+नु] रक्षा गर्नु; बचाउनु; जोगाउनु ।

सह्याल्लु-अ० क्रि० [सं० सम्भार+नु] सावधान हुनु; वच्नु; जोगिनु ।

सह्यालाइ-ना० [सह्याल्+आइ] सह्याल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सह्यालाइनु-स० क्रि० [सह्यालाउ+इ+नु] सह्यालन लाइनु; ('सह्यालाउनु'-को० क० क्रि०) ।

सह्यालाउनु-स० क्रि० [सह्याल्+आउ+नु] सह्यालन लाउनु; ('सह्यालनु'-को० प्रे० क्रि०) ।

सह्यालिनु-अ० क्रि० [सह्याल्+इ+नु] सह्यालिने होइनु; ('सह्यालनु'-को० भा० क्रि०) ।

सह्य-वि० [सं०] १. सहन सकिने; खप्न सकिने । २. सहन योग्य; सहनीय ।

सह्यार-ना० [सं० सम्भार] १. माल-मत्ताहरू सह्याल्ने काम; हिफाजत । २. बाल-वच्चाको हेर-विचार; सुसार । ३. पालन-पोषण; स्याहार ।

सह्याराइ-ना० [सह्यार्+आइ] सह्यार्ने किसिम, क्रिया वा

भाव ।

सह्यारिनु-स० क्रि० [सह्यार्+इ+नु] सह्यार गरिनु; ('सह्यार्नु'-को० क० क्रि०) ।

सह्यार्नु-स० क्रि० [सह्यार्+नु] १. सह्यार गर्नु; सँभाल्नु । २. पालन-पोषण गर्नु; ३. सेवा-सुश्रूषा गर्नु; टहल गर्नु । स्याहारनु । ४. अङ्गीकार गर्नु; सकार गर्नु; ५. अर्काको धन-सम्पत्ति औताली लिनु । ६. स्वास्नी वा पोइ ल्याउनु ।

सह्यालाइ-ना० [सह्याल्+आइ] सह्याल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सह्यालिनु-स० क्रि० [सह्याल्+इ+नु] सह्यारिनु; ('सह्याल्नु'-को० क० क्रि०) ।

सह्याल्लु-स० क्रि० [सह्यार्] सह्यार्नु ।

सह्यानी-ना० [सराहना] सराहना ।

सह्याइ-ना० [सह्याउ+आइ] सह्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सह्याइनु-स० क्रि० [सह्याउ+इ+नु] प्रशंसा गरिनु; ('सह्याउनु'-को० क० क्रि०) ।

सह्याउनु-स० क्रि० [सह्यानी+आउ+नु] कसैका गुणको वर्णन गर्नु; सह्यानी गर्नु; प्रशंसा गर्नु ।

सह्याना-ना० [सह्यानी] सह्यानी ।

सह्यानी-ना० [सराहना] सराहना ।

सह्याही-ना० [?] बूढीविशेष ।

साँखिलो-वि० [साख+इलो] १. पछिल्लिर काम बिगारेर पनि अगिल्लिर आएर साँचिलो हुने; साखुल्ले; साँचिलो । २. नजीकको नातादारजस्तो देखाउने; नजीकको नाता लगाउने; साखिलो ।

साँखुलो-ना० [ने०] एक जातको डुन्डु साग ।

साँगु-ना० [साँघु] साँघु ।

साँगुरिनु-अ० क्रि० [साँगुरो+इ+नु] साँघुरिनु ।

साँगुरो-वि० [साँघुरो] साँघुरो ।

साँगुन्याइ-ना० [साँगुरि+याइ] साँगुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

साँगुन्याइ-ना० [साँगुन्याउ+आइ] साँगुन्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

साँगुन्याइनु-स० क्रि० [साँगुन्याउ+इ+नु] साँगुरो पारिनु; ('साँगुन्याउनु'-को० क० क्रि०) ।

साँगुन्याउनु-स० क्रि० [साँगुरि+याउ+नु] साँगुरो पार्नु; साङ्ग्रो तुल्याउनु; साँघुन्याउनु ।

साँघो-ना० [साँघु] १. तर्सिएर छूतछात गराउने छेस्को, घाँस, पराल आदि । २. छूत ।

साँघु-ना० [सं० सानु] काठको पुल; फट्के; सेतु ।

साँघुरो-वि० [सं० सङ्कुल] १. गज वा चौडाइ सानो भएको; साङ्ग्रो; कोप्चो । २. वस्तुअनुसार सानो भएको (ठाउँ, भाँडो, लुगा आदि) । (ना०) ३. खाँचो । ४. न्यूनता; कमी ।

साँघुरिनु-साइकल

साँघुरिनु-अ० क्रि० [साँघुरि+इ+नु] साँघुरो होइनु;
 ('साँघुरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 साँघुरिनु-अ० क्रि० [साँघुरो+इ+नु] साँघुरो हुनु; साङ्ग्रो
 हुनु; साङ्ग्रिनु; खुम्चिनु; चाउरिनु ।
 साँघु-याइ-ना० [साँघुरि+याइ] साँघुरिने क्रिया वा भाव ।
 साँघु-याइ-ना० [साँघु-याउ+इ] साँघु-याउने क्रिया वा भाव ।
 साँघु-याइनु-स० क्रि० [साँघु-याउ+इ+नु] साँघुरो पारिनु;
 ('साँघु-याउनु'-को क० क्रि०) ।
 साँघु-याउनु-स० क्रि० [साँघुरि+याउ+नु] साँघुरो पार्नु ।
 साँचा-साँची-वि० [साँचो+साँचो] १. सत्य; यथार्थ; साँचो ।
 २. झूटो वा ठट्टाका रूपमा नभएको । (ना०) ३. वास्तविक
 कुरो ।
 साँचिनु-स० क्रि० [साँच्+इ+नु] १. सङ्ग्रह गरिनु;
 ('साँच्नु'-को क० क्रि०) । २. (अ० क्रि०) सुरक्षित
 होइनु; बाँचिनु ।
 साँचिलो-वि० [साँचो+इलो] आफूलाई साँचो वा निरपराधी-
 जस्तो देखाउने; साखुल्ले ।
 साँचो-वि० [सच्चा] झूटो नभएको; सच्चा; सत्य ।
 साँचो-ना० [प्रा० सञ्चअ] १. गीलो पदार्थ हालेर कुनै विशिष्ट
 आकारको वस्तु बनाउने साधन; कुनै रूप वा आकार आदि
 ढाल्ने तदाकार भाँडो । २. कुनै बुट्टा वा चित्र छान्ने साधन ।
 ३. ताल्चा खोल्ने साधन; चाबी ।
 साँचो-उँचो-ना० [साँचो-मुचो] साँचो-मुचो ।
 साँचो-मुचो-ना० [साँच्+मुचो(फाँ०)] १. सञ्चितता; वचत ।
 २. ताल-द्वार ।
 साँचो-मुचो-ना० [साँचो+समुच्चय (सं०)] साँचाहरूको
 समूह वा झुत्तो ।
 साँच्चि-वि० [साँच्ची] साँच्ची ।
 साँच्चो-वि० [साँचो+ई] १. साँचो; सच्चा; सत्य; यथार्थ ।
 २. कुराको प्रसङ्गमा कुनै अर्को आवश्यक कुरो सम्झँदा
 भनिने शब्द । (उदा०-साँच्ची, यस कुराको टुङ्गो कसरी
 लगाउने ?)
 साँच्चै-क्रि० यो० [साँचो+नै] साँचो नै; साँच्चिकै; वस्तुतः ।
 साँच्नु-स० क्रि० [सं० सञ्चय+नु] १. सङ्ग्रह गर्नु; जम्मा
 गर्नु; सँगाल्नु । २. जोगाउनु; वचाउनु; सञ्चितता गर्नु ।
 ३. उबारनु; उकास्नु; निकाल्नु ।
 साँझ-ना० [प्रा० संज्ञा] १. दिन र रातका बीचको समय;
 सन्ध्या-काल; सायङ्काल । (क्रि० यो०) २. त्यस समयमा ।
 साँढे-ना० [सं० षण्ड] १. साँढे । २. वरुवाल भेडाको थुमा ।
 ३. मोटो र बलियो व्यक्ति । ४. नपुंसक । ५. अनुशासन-
 हीन व्यक्ति ।
 साँढा-वि० [साँढे] १. कसैका अधीन वा वशमा नभएको;
 स्वतन्त्र; स्वाधीन । २. बलियो; बलवान् । ३. ठालु ।
 ४. उद्दण्ड ।
 साँढी-ना० [साँढ+ई] १. वृषोत्सर्गमा साँढेका साथमा छोडिने

बाच्छी । २. कसैका नियन्त्रणमा नरहेकी स्त्री; आफू-खुशी
 आचरण गर्ने स्त्री ।
 साँढे-ना० [सं० षण्ड] १. डामेर छोडेको बहर; साँढ । (वि०)
 २. बलियो र मोटो-घाटो । ३. ठालु । ४. उद्दण्ड; उच्छृङ्खल ।
 साँदन-ना० [सं० सन्दानिका] शालजस्तो एक जातको रुख ।
 (यसका वाटुला पात हुने र लाम्चा पात हुने-दुइ भेद छन् ।)
 साँध-ना० [शान] हतियार उध्याउने ढुङ्गाको चक्का; शान ।
 साँध-ना० [सं० सन्धि] दुइ भिन्न भूमिका बीचको स्थान;
 सीमा; सिमाना ।
 साँधनु-स० क्रि० [साँध्+इ+नु] मसलामा अचार, तर्कारी
 आदि मुछिनु; ('साँध्नु'-को क० क्रि०) ।
 साँधी-ना० [साँध+ई] १. साँध; सीमाना । २. साध्य; साध्ने ।
 साँध्नु-स० क्रि० [सं० सन्धान+नु] १. नून, खुर्सानी आदि
 मसला हालेर अचार, तरकारी आदि मुछ्नु वा बनाउनु ।
 २. धेरै कुरा एकै ठाउँमा मिसाएर मिलाउनु ।
 साँप-ना० [सं० सर्प] सर्प ।
 साँप्रे-वि० [साँप्रे+ए] १. ठूला-ठूला तिघ्रा भएकी (स्त्री) ।
 (ना०) २. नवयुवती स्त्रीलाई गाली गर्ने शब्द ।
 साँप्रे-ना० [प्रा० संपुड] १. पशुको तिघ्रो; सपेटो । २.
 मानिसको तिघ्रो (निन्दार्थमा) ।
 साँप्लो-ना० [सं० शलाका] सुन, चाँदीको लाम्चो टुक्रो ।
 साँप्लो-ना० [सुप्लो] सुप्लो ।
 साँभे-ना० [सं० सर्प] एक जातको विषालु सर्प ।
 साँवल-ना० [सामल] सामल ।
 साँवलो-वि० [सं० श्यामल] कालो; श्याम वर्णको ।
 साँवत्सर-वि० [सं०] साँवत्सरिक ।
 साँवत्सरिक-वि० [सं०] १. संवत्सर-सम्बन्धी; वार्षिक ।
 (ना०) २. ज्योतिषी ।
 साँवादिक-वि० [सं०] १. संवाद-सम्बन्धी; समाचारको ।
 २. बोल-चालमा प्रचलित । ३. विवाद-ग्रस्त । (ना०)
 ४. संवाद-दाता ।
 साँसद्-वि० [सं०] संसद्को; संसद्-सम्बन्धी; साँसदीय ।
 साँसद-मन्त्री-ना० [सं०] साँसदीय-मन्त्री ।
 साँसदीय-वि० [सं०] साँसद् ।
 संसदीय-मन्त्री-ना० [सं०] साँसदीय विभागको मन्त्री ।
 साँसर्गिक-वि० [सं०] संसर्ग-सम्बन्धी; संसर्गको ।
 साँसारिक-वि० [सं०] संसार-सम्बन्धी; लौकिक; ऐहिक ।
 साँस्कृतिक-वि० [सं०] संस्कृतिसित सम्बन्ध भएको; संस्कृति-
 सम्बन्धी ।
 साँड्धुवा-वि० [साँड्धुवा] साँड्धुवा ।
 साँड्धुवा-वि० [?] १. ज्यान-मारा; हत्यारो । २. अपराधी;
 बापती ।
 साँड्ही-वि० [साँड्हीली] साँड्हीली ।
 साँड्ही-वि० [साँड्हीलो] साँड्हीलो ।
 साँड्ही-ना० [अ० बाइ-साँड्हीकिल] बाइसिकिल ।

साइकिल-ना० [अ० बाइ-साइकिल] बाइसिकिल ।
 साइज-ना० [अ०] सानो-ठूलो वा लम्बाइ-चौडाइको परिमाण ।
 साइत-ना० [अ० साअत] १. कुनै काम आरम्भ गर्ने उचित समय; मुहूर्त । २. शुभ लग्न; शुभ मुहूर्त । ३. प्रस्थान गर्ने समय । ४. असल शकुन; शुभ लक्षण ।
 साइन-ना० [अ०] १. सही; दस्तखत; हस्ताक्षर । २. चिनु; चिह्न ।
 साइन-बोर्ड-ना० [अ०] सबैलाई सूचित गर्नका निमित्त व्यक्ति, पसल, व्यवसाय, संस्था आदिको नाम र ठेगाना आदि ठूला-ठूला अक्षरमा लेखिराखेको पातो ।
 साइनु-ना० [साहिनु] साहिनु ।
 साइनु-स० क्रि० [साउ+इ+नु] बाउसे गरिनु; ('साउनु'-को क० क्रि) ।
 साइन्स-ना० [अ०] विज्ञान ।
 साइपाटो-ना० [साइत+पट्ट (सं०)] विवाहमा दुलहाका तर्फबाट दुलहीतर्फ विवाहको लग्नको समय आदि लेखिएको पत्र पठाइने कागे-ठेकी । (यसका साथमा फल-फूल, मसला, दही, माछा आदि माङ्गलिक वस्तुहरू पनि पठाउने चलन छ ।)
 साइमुन्द्री-ना० [सं० सामुद्रिक] सामुद्रिक विद्या ।
 साइमुन्द्रो-ना० [साइत+मुन्द्रो] १. साइपाटो पठाउँदा साथमा पठाइने र स्वयंवरमा दुलहाले दुलहीलाई लगाइदिने औँठी । २. एक प्रकारको औँठी ।
 साई-ना० [सं० स्वामी] स्वामी; पति ।
 साउँ-ना० [साहू] १. सापटी दिइएको मूल धन; ऋण दिएको मूल धन । २. व्यापार वा व्यवसायमा लगाइएको धन; सावाँ; पूँजी । ३. मूल; प्रधान ।
 साउँ-अक्षर-ना० [साउँ+अक्षर] मात्रा नलागेका मूल अक्षर; कखहरा; बाह्र-खरी ।
 साउती-ना० [ने०] १. गुप्त किसिमले वा कानमा गरिने कुराकानी; काने-खुसी । २. गुप्त सल्लाह; गुप्त परामर्श ।
 साउन-ना० [प्रा० सावण] श्रावण महीना ।
 साउनु-स० क्रि० [साँध्+नु] रोपाइँ गर्नका निमित्त खेत हिल्याउनु; बाउसे गर्नु ।
 साउने-वि० [साउन+ए] साउनको; साउन-सम्बन्धी ।
 साउनेती-ना० [साउने+ती] १. साउन महीनामा दमाइँ, साकीँ, कामी आदिलाई चैतेतीसम्मका लागि गरिने थमौती । २. त्यस्तो थमौती गर्दा दिइने दस्तूर ।
 साउने-निगुरो-ना० [साउने+निगुरो] एक जातको निगुरो ।
 साउने-पानी-ना० [साउने+पानी] विवाह गरेको पहिलो वर्षमा सासू र बुहारीले साउन महीनामा बार्नुपर्ने एउटै घाटको पानी ।
 साउने-फागु-ना० [साउन+ए+फागु] १. प्रतिघरको हिसाबले सरकारमा बुझाउने दस्तूर । २. सरकार, बिर्ता-वाल, बेखवाला आदिलाई रैतीले बुझाउने फागुको रकम ।

साकल्य-ना० [सं०] सकल हुनाको भाव ।
 साकार-वि० [सं०] १. आकार भएको; आकृति-युक्त । २. मूर्तिमान्; मूर्त । ३. सुन्दर; रूपवान् । (ना०) ४. देवता वा ईश्वरको आकार-युक्त रूप ।
 साकिनी-वि० [साखिने] १. सानो कदको; दुबलो र ख्याउटो । २. राम्रो र चिट्ठक परेको; साखिने ।
 साकेत-ता० [सं०] अयोध्या ।
 साक्खै-वि० [सं० साख्य] १. खास; सहोदर (नाता) । २. नजीकको; घनिष्ठ (नाता) ।
 साक्षर-वि० [सं०] १. अक्षर चिनेको; लिपि चिनेको । २. थोरै पढे-लेखेको; केही शिक्षित ।
 साक्षरता-ना० [सं०] साक्षर हुनाको भाव ।
 साक्षरत्व-ना० [सं०] साक्षरता ।
 साक्षात्-ना० यो० [सं०] १. सामुन्ने; सम्मुख; प्रत्यक्ष । (वि०) २. साक्खै; खास । ३. साकार; मूर्तिमान् । (ना०) ४. भेट; मुलाकात ।
 साक्षात्कार-ना० [सं०] १. भेट; मुलाकात । २. इन्द्रिय-जन्य ज्ञान; अनुभूति । ३. सम्मुख वा प्रत्यक्ष हुनाको अवस्था वा भाव ।
 साक्षी-ना० [सं०] १. कुनै घटना आफ्नै आँखाले देख्ने व्यक्ति । २. झगडा वा विवादमा कुनै घटनाका विषयमा आफूले देखेको वा सुनेको कुराको बयान गर्ने व्यक्ति; गवाह साक्ष्य ।
 साक्ष्य-वि० [सं०] १. देख्ने; दर्शक । (ना०) २. साक्षी; गवाह । ३. साक्षीको काम ।
 साख-वि० [खास] १. नजीकको नातादार; कुनै खास नाता पर्ने । २. गोत्रीय; वंशको । ३. माया गर्ने; स्नेही । ४. विश्वास-पात्र । ५. विश्वास ।
 साखिनु-ना० [ने०] सिमसारमा उम्रने एक जातको घाँस ।
 साखिने-वि० [अ० साक्रित] सानो कदको; सानु खाल वा जातको (जन्तु आदि); साकिनी ।
 साखिलो-वि० [साख+इलो] साँखिलो ।
 साखिल्लो-वि० [साखिलो] साखिलो ।
 साखु-ना० [सखुवा] सखुवा वृक्ष ।
 साखुल्ले-वि० [साखिलो] साखिलो ।
 साख्य-ना० [सं०] सखा वा साथी हुने भाव ।
 साग-ना० [सं० शाक] तरकारी बनाएर खाइने नरम र सानो बोट वा तिनीहरूको पात; शाक ।
 साग-पात-ना० [साग+पात] तरकारी खाइने नरम पात, फल, कन्द आदि वस्तु ।
 सागर-ना० [सं०] १. समुद्र । २. राजा सगरको छोरो । ३. मुर्दा पोल्ने घाट; मसान ।
 सागवान-ना० [सागौन] सागौन ।
 साग-सिस्नु-ना० [साग+सिस्नु] रुखो-सूखो खाना; गरीब-को भोजन; खोले-फाँडो ।
 सागा-ना० [सं० शाक] पानीमा हुने मसिनु एक प्रकारको

सागौन-साठियाँ

- इयाउको रोटी; सिवालीको रोटी ।
सागौन-ना० [सं० शाक] शाल वृक्ष ।
साग्र-वि० [सं०] १. सारा; समस्त । २. अगिल्लो भागले सहित ।
साग्रह-क्रि० यो० [सं०] १. आग्रहपूर्वक; अनुरोधसाथ । २. अनुरोधसहितको; हठका साथ ।
साङ्कर्य-ना० [सं०] १. मिश्रण; मिलावट । २. सङ्करहुनाको भाव ।
साङ्केतिक-वि० [सं०] १. सङ्केत-सम्बन्धी । २. सङ्केतका रूपमा बताइएको; इशारा गरिएको ।
साङ्केतिक-भाषा-ना० [सं०] सर्व-साधारणले नबुझ्ने गरी प्रचलित भाषादेखि भिन्न पारी बनाइएको, विचारको आदान प्रदान गर्ने माध्यम; इशाराद्वारा भाव व्यक्त गरिने पद्धति ।
साङ्ख्य-वि० [सं०] १. सङ्ख्या-सम्बन्धी (ना०) २. जड-प्रकृति र चेतन पुरुषलाई मात्र जगत्का मूल कारण बताइएको, महर्षि कपिलद्वारा प्रणीत एक दर्शन; षड्-दर्शनमध्ये एक ।
साङ्ग-वि० [सं०] १. अङ्गले सहित; अङ्ग-युक्त । २. सबै अङ्ग-प्रत्यङ्गले युक्त; साङ्गोपाङ्ग ।
साङ्गता-ना० [सं०] १. साङ्ग हुनाको भाव । २. सङ्गत हुने भाव । ३. साङ्गे ।
साङ्गतिक-वि० [सं०] सङ्गति-सम्बन्धी; सङ्गतिको ।
साङ्ग-रूपक-ना० [सं०] साहित्यमा उपमानका सबै अङ्गहरूको उपमेयमा आरोप गर्दा हुने रूपकालङ्कारको एक भेद ।
साङ्गे-ना० [सं० साङ्ग] १. यज्ञ, व्रत, पुराण-वाचन आदिको समाप्ति; साङ्गता । २. उच्चापन; प्रतिष्ठा ।
साङ्गोपाङ्ग-वि० [सं०] १. अङ्ग र उपाङ्गहरूले सहित; अङ्ग-प्रत्यङ्ग-युक्त । २. पूर्ण; पूरा ।
साङ्गिनु-अ० क्रि० [साङ्गो+इ+नु] साँघुरिनु ।
साङ्गो-वि० [साँघुरो] साँघुरो ।
साङ्गातिक-वि० [सं०] १. सङ्घात वा प्रहार-सम्बन्धी । २. प्रहार गर्ने; आघात गर्ने । ३. मर्मन्तिक चोट गर्ने । ४. दल वा सङ्घ-सम्बन्धी ।
साङ्घिक-वि० [सं०] सङ्घ-सम्बन्धी; सङ्घको ।
साङ्गली-ना० [साङ्गलो+ई] १. घागो, डोरो आदि गुटुमुटिएर पर्ने गाँठो । २. सानो साङ्गलो ।
साङ्गले-रायो-ना० [साङ्गले+रायो] साना-साना छिर्का परेका पात हुने एक जातको रायो ।
साङ्गलो-ना० [सं० शृङ्खला] १. सिक्री; जन्जीर । २. साङ्गली ।
साङ्गलो-ना० [ने०] रातो वा कालो रङ्गको एक जातको कीरो । (यसका साना ठूला-अनेक जाति हुन्छन् ।)
साचित्य-ना० [सं०] सचेत हुनाको भाव; सचेतता ।
साठी-ना० [सं० सतसा] लाम्चा पात हुने एक जातको पान; सतसा ।

- साछी-ना०** [सं० साक्षी] साक्षी ।
साज-ना० [फा० साज] १. सर-सामान; सामग्री । २. सजाउने साधन; श्रृङ्गारको सामग्री । ३. चढनाका निमित्त घोडा आदि सजाउने सामान (काठी, लगाम आदि) । ४. सङ्गीतका वाद्य-यन्त्रहरू ।
साज-ना० [सं० सर्ज] शालका जस्ता पात र खैरा गोल फल हुने एक जातको वृक्ष ।
साज-बाज-ना० [फा० साज+बाज (फाँ०)] सर-सामान; सामग्री; उपकरण ।
साजा-वि० [सं० सार्द्र] ताजा; आलो; साजी ।
साजा-वि० [साझा] धेरै जनाका हकको; धेरै जनाको हिस्सा भएको; सजियाँ; गोस्वारा; साझा ।
साजिश-ना० [फा० साजिश] षड्यन्त्र ।
साजी-वि० [साजा+ई] साजा; सजियाँ ।
साजी-वि० [साजा+ई] साजा; ताजा; आलो ।
साझा-वि० [प्रा० साज्जओ] साजा ।
साक्षी-वि० [साजी] साजी ।
साझेदार-वि० [साझा+दार] हिस्सेदार; अंशियार ।
साझेदारी-ना० [साझेदार+ई] १. साझेदार हुनाको भाव । २. साझा ।
साटन-ना० [अं० सैटिन] एक प्रकारको रेशमी कपडा ।
साट-फेर-ना० [साट्+फेर्] १. साट्ने र फेर्ने काम; सट्टा-पट्टा । २. फेर-फार ।
साटसुट-ना० [ने०] १. गुप्त तवरले लेन-देन गर्ने काम; सुटुक्क लिने-दिने काम । २. गुप्त किसिमले कुराकानी गर्नु । (क्रि० यो०) ३. लुकी-छिपी; गुप्त तवरले । ४. छिटोसँग काम गर्ने किसिम; झटपट ।
साटसुटे-वि० [साटसुट+ए] १. झटपट काम गर्ने स्वभावको; चटपटे । २. साटसुट गर्ने ।
साटसुट्ट-क्रि० यो० [साटसुट] १. झटपट; छिटो-छिटो; चटाचट । २. साटसुट; सुटुक्क ।
साटासाट-ना० [साट्+साट्] परस्परमा कुनै वस्तु साट्ने काम; साट-फेर ।
साटिनु-स० क्रि० [साट्+इ+नु] सट्टा-पट्टा गरिनु; ('साट्नु'-को क० क्रि०) ।
साटो-ना० [प्रा० सट्ट] सट्टा; बदला ।
साटो-ना० [ने०] बार वार्दा तेर्सो पारी बाँध्ने लामो बाँस, निगालो, नर्कट आदि ।
साट्नु-स० क्रि० [साटो+नु] १. एक वस्तु दिएर त्यसका बदलामा अर्को वस्तु लिनु; सट्टा-पट्टा गर्नु । २. भजाउनु; विनिमय गर्नु (रुपियाँ, नोट आदि) ।
साठगाँठ-ना० [साथी+गाँठो] १. भित्री मतो; गुप्त मेल-मिलाप । २. षड्यन्त्र ।
साठियाँ-वि० [साठी+याँ] गणनाका क्रमले साठीमा पुगेको; साठी सङ्ख्याको ।

साठी-ना० [प्रा० सट्टि] १. पचास र दशको योग-सङ्ख्या; ६०-अङ्क। (वि०) २. पचासर दशका जम्मा सङ्ख्याको।
साठी-ना० [ने०] फिनी, पन्जाबी आदि रोटी उक्साउनाका निमित्त घिउ सिलाई मलेको पीठो; दाउन।
साडी-ना० [सं० शाटी] १. जनाना धोती; सारी। २. रेशमी वा जरी आदिका बुट्टा भएको स्त्रीहरूले लगाउने धोती।
साढू-ना० [सं० श्याली+बोर्ड] पत्नीकी दिदी वा बहिनीको पति; शाली वा जेठी-सासूको लग्ने।
साढू-दाज्यू-ना० [साढू+दाज्यू] पत्नीकी दिदीको पति; जेठी-सासूको लग्ने।
साढू-भाइ-ना० [साढू+भाइ] पत्नीकी बहिनीको पति; सालीको लग्ने।
साढे-वि० [सं० सार्ध] आधासमेतको; आधासहितको।
साढे-सात-ना० [साढे+सात] १. फलित-ज्योतिषानुसार साढे सात वर्षसम्म रहने शनैश्चरको अनिष्ट-कारक दशा। (वि०) २. सात र आधा।
सात-ना० [प्रा० सत्त] १. चार र तीनको योग-सङ्ख्या; ७-अङ्क। (वि०) २. छ र एकका योग-सङ्ख्याको।
सातङ्क-वि० [सं०] १. आतङ्क वा भयले युक्त। (क्रि० यो०) २. आतङ्कपूर्वक।
सातत्य-ना० [सं०] निरन्तर हुनाको भाव; अविच्छिन्नता।
सात-पत्रे-ना० [सात+पत्र+ए] १. भुँडीभित्र हुने पत्र-पत्र परेको एक अवयव। (वि०) २. सात पत्रको; सात पत्र हुने।
सातला-ना० [सं०] हात्ती-काने; सजिवन।
साता-ना० [सं० सप्ताह] १. सात दिनको समय; सप्ताह; हप्ता। २. दुनोटमा 'सात'-लाई भन्ने शब्द।
सातू-ना० [प्रा० सत्तु] भुटेको मकै, चना, जौ, गहुँ आदिको पीठो; सत्तू; सतुवा।
सातो-ना० [सं० सत्त्व] १. होश; चेतना। २. आँट; हौसला। ३. शक्ति; सत्त्व। ४. केटा-केटीलाई ठूलो डर हुँदा हुने एक रोग।
सातो-पुत्लो-ना० [सातो+पुत्लो] सातो वा चैतन्य; होश-हवास।
सात्म्य-ना० [सं०] समान रूप हुनाको भाव; एकरूपता।
सात्त्वती-ना० [सं०] १. वीर, रौद्र, अद्भुत र शान्त-रसमा व्यवहार गरिने, दान, दया, शौर्य आदि वीरोचित कार्यमा वर्णन गरिने, नाटकका मुख्य चार वृत्तिमध्ये एक। २. शिशु-पालकी आमा। ३. सुभद्रा।
सात्त्विक-वि० [सं०] १. सत्त्व गुणले युक्त; सत्त्व गुण-सम्पन्न। २. सत्त्व गुण-सम्बन्धी। ३. सत्त्व गुण-प्रधान। ४. सत्त्व गुणबाट उत्पन्न। ५. यथार्थ; सत्य। ६. प्राकृतिक। (ना०) ७. साहित्यमा सत्त्व गुणबाट उत्पन्न हुन अङ्ग-विकार (स्तम्भ, स्वेद, रोमाञ्च, स्वर-भङ्ग, कम्प, वैवर्ण्य, अश्रु र प्रलय)।

सात्त्विक-भाव-ना० [सं०] साहित्यमा सत्त्व गुणबाट उत्पन्न हुने अङ्ग-विकार (स्तम्भ, स्वेद, रोमाञ्च, स्वर-भङ्ग, कम्प, वैवर्ण्य, अश्रु र प्रलय)।
साथ-ना० यो० [सं० सहित] १. सँग; सित। २. सहित; समेत। (ना०) ३. नजीक हुनाको भाव; सामीप्य।
साथी-ना० [साथ+ई] १. साथमा रहने व्यक्ति; सँगी; दोस्त। २. सहायक; मदत दिने व्यक्ति।
सादगी-ना० [फा०] १. सादापन। २. सरलता। ३. निष्क-पटता।
सादर-क्रि० यो० [सं०] १. आदरका साथ; सम्मानपूर्वक। २. आदर-युक्त; सम्मान-युक्त।
सादा-वि० [फा०] १. कुनै किसिमको बनावट वा शृङ्गार नभएको; साधारण। २. अनेक रङ्ग, बुट्टा आदि नभएको। ३. छल-कपट नभएको; सोझो; सरल।
सादृश्य-ना० [सं०] १. सदृश हुनाको भाव; समानता। २. एकरूपता; प्रति-मूर्ति। ३. तुलना; दाँजो।
साढे-वि० [सं० साध्य] साध्य।
साधक-ना० [साध्] १. आफूले निकास दिन नमिल्ने कुरामा आफूभन्दा माथिका अधिकारीसँग निकास मागेर गरेको जाहेरी। २. ऐनबमोजिम आफूले छिन्न सक्ने अख्तियारभन्दा माथिका मुद्दा-मामिलामा आफ्नो राय लेखी तालुकवाला माथिका अधिकारी वा अड्डालाई पठाएको रिपोर्ट आदि।
साधक-वि० [सं०] १. सिद्ध गर्ने; साधना गर्ने। २. तप गर्ने। ३. भूत-प्रेतहरूलाई मन्त्रद्वारा आफ्ना वशमा गर्ने। ४. पूरा गर्ने; सम्पन्न गर्ने। (ना०) ५. ऐन्द्र-जालिक। ६. धामी; झाँक्री। ७. योगी; तपस्वी।
साधन-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु तयार पार्ने वा कुनै काम गर्ने सामान; उपकरण; औजार। २. साज-बाज; सामग्री। ३. कारण; हेतु। ४. वशीकरण; साधना। ५. तपश्चर्या। ६. मन्त्र आदि सिद्ध गर्ने काम।
साधन-ना० [सं०] शालका जस्ता पात, सेता मसिना झुप्पा-कार फूल र खैरा झुप्पाकार फल हुने एक जातको वृक्ष; तिनिश।
साधना-ना० [सं०] १. कुनै काम सम्पन्न गर्ने क्रिया; सिद्धि। २. उपासना; अनुष्ठान; आराधना। ३. अभ्यास; रफत। ४. भूत, प्रेत आदिलाई मन्त्रद्वारा वशमा पार्नु।
साधर्म्य-ना० [सं०] १. समान धर्म हुनाको भाव। २. समान गुण हुनाको भाव।
साध-सोध-ना० [साध्+सोध्] साध्ने र सोध्ने काम।
साधा-ना० [सादा] १. छल-कपट नगर्ने; सोझो; सादा। २. मामूली; सामान्य।
साधार-वि० [सं०] १. आधार भएको; आधार-युक्त। २. प्रमाण भएको; सप्रमाण।
साधारण-वि० [सं०] १. कुनै किसिमको विशेषता नभएको;

साधारणतः-सानु-तीते-पिंडालु

मामूली; सामान्य । २. सजिलो; सरल । ३. सबै ठाउँमा पाइने वा हुने । ४. सहज; प्रकृत । ५. सार्वजनिक; लौकिक ।

साधारणतः-क्रि० यो० [सं०] १. सामान्य रूपले; साधारण किसिमसँग । २. घेरैजसो; सबैजसो । ३. प्रायः; साधारणतया ।

साधारणतया-क्रि० यो० [सं०] साधारणतः ।

साधारणता-ना० [सं०] साधारण हुनाको भाव ।

साधारणत्व-ना० [सं०] साधारणता ।

साधारणीकरण-ना० [सं०] १. समान गुण, धर्म आदिका आधारमा अनेक वस्तुहरूलाई एक श्रेणीमा राख्ने काम । २. विभिन्न तत्त्व वा गुणका आधारमा कुनै साधारण नियम वा सिद्धान्त स्थिर गर्नु । ३. साहित्यमा काव्यका नायक र नायिकाका साथ श्रोता, दर्शक र पाठकको तादात्म्यहुने मानसिक व्यापार; विभावन ।

साधारण्य-ना० [ना०] साधारण हुनाको वा तुल्याउनाको भाव; साधारणता ।

साधिका-ना० [सं०] साधक स्त्री ।

साधिकार-वि० [सं०] १. अधिकार पाएको; अधिकार-युक्त । (क्रि० यो०) २. अधिकारपूर्वक ।

साधिष्ठ-वि० [सं०] १. अत्यन्त दृढ । २. अत्यन्त सुन्दर ।

साधित-वि० [सं०] १. सिद्ध गरिएको; पूरा गरिएको । २. वशमा गरिएको; अधीनमा राखिएको । ३. साधन गरिएको ।

साधिनु-स० क्रि० [साध्+इ+नु] १. तालीम हासिल गरिनु; २. साधना गरिनु; ('साध्नु'-को क० क्रि०) ।

साधिनु-स० क्रि० [साध्+इ+नु] आज्ञा लिइनु; ('साध्नु'-को क० क्रि०) ।

साधु-ना० [सं०] १. सांसारिक प्रपञ्च वा बन्धनबाट अलग रहेर पारमार्थिक जीवन बिताउने व्यक्ति; सन्त । २. सज्जन; भलादमी । ३. सोझो मानिस; सीधा व्यक्ति । ४. जारसित पल्केकी वा गएको स्त्रीको विवाहित पति । (वि०) ५. शिष्ट; सुजन । ६. कुलीन; आर्य । ७. असल; उत्तम ।

साधुता-ना० [सं०] १. साधु हुनाको भाव; सौजन्य । २. सोझोपन; सीधापन ।

साधुत्व-ना० [सं०] साधुता ।

साधुवाद-ना० [सं०] १. कसैले असल काम गर्दा त्यसलाई 'साधु, साधु' भनेर प्रशंसा गर्ने काम; धन्यवाद । २. स्यावासी ।

साध्नु-स० क्रि० [सं० शुध्] आज्ञा लिनु; आदेश लिनु ।

साध्नु-स० क्रि० [सं० साध्] १. सफल पार्नु; सिद्ध गर्नु; फते पार्नु । २. मन्त्र, विद्या आदिको सिद्धि हासिल गर्नु । ३. वशमा गर्नु; अधीनमा ल्याउनु । ४. व्याकरणअनुसार सूत्र-हरूका नियमद्वारा शब्दको कुनै रूप बनाउनु । ५. कुनै विषय-

को सिद्धान्तलाई नियमअनुसार प्रमाणित गरी देखाउनु ।

साध्य-वि० [सं०] १. साधन गर्न योग्य । २. सिद्ध गर्न सकिने; पूरा गर्न सकिने । ३. हुन सक्ने; सम्भव । ४. सहज; सुगम । ५. निको पार्न सकिने; चिकित्स्य । (ना०) ६. देवता । ७. शक्ति; सामर्थ्य । ८. एक देव-योनी । ९. प्रमाणित वा सिद्ध गर्न सकिने तर्क-युक्त कुरो । १०. समाधान गर्नका निमित्त उपस्थित गरिएको समस्या ।

साध्यवसाय-ना० [सं०] साहित्यमा पूर्वोक्त विषयको अन्य विषयका साथ अभेद सम्बन्ध गराउने एक लक्षणा ।

साध्यवसाना-ना० [सं०] साध्यवसाय लक्षणा ।

साध्यवसानिका-ना० [सं०] साध्यवसाना ।

साध्यायी-ना० [सं०] साथमा पढ्ने; एकै पाठ पढ्ने (व्यक्ति); पाठे-भाइ ।

साध्वी-[सं०] पवित्र आचरण भएकी स्त्री; पतिव्रता स्त्री ।

सान-ना० [फा० शनाख्त] १. इशारा; सङ्केत । २. जनाउ; सूचना ।

सान-ना० [सं० सङ्ग] मत्ताका पछि लागेर हिँड्ने हात्तीको बथान ।

सान-ना० [अ० शान] शान ।

सानन्द-वि० [सं०] १. आनन्द-युक्त; प्रसन्न । (क्रि० यो०) २. आनन्दपूर्वक; खुशीसाथ ।

सानी-वि० [सानो+ई] १. कम उमेरकी । २. सानो कदकी ।

सानी-आमा-ना० [सानी+आमा] १. आमाकी बहिनी । २. सौतेनी आमा; सानीमा ।

सानीमा-ना० [सानी+आमा] सानी-आमा ।

सानीमा-सासू-ना० [सानीमा+सासू] १. लोग्ने वा स्वास्नीकी सानीमा । २. सासूकी सौता (आपनी सासूभन्दा कान्छी) ।

सानु-वि० [सानो] सानो ।

सानु-ना० [सं०] १. पर्वतको चुचुरो; शिखर; टाकुरो । २. ढुङ्गो; पत्थर । ३. छेउ; किनार ।

सानु-करौँदा-ना० [सानु+करौँदा] १. साना-साना पात, ल्वाङका आकारका फूल, आधा प्याजी वा रातो र आधा सेतो रङ्गका फल हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको अमिलो फल; करमर्ही ।

सानुकूल-वि० [सं०] सर्दो; अनुकूल परेको ।

सानु-केराउ-ना० [सानु+केराउ] हरिया र साना गेडा हुने एक जातको केराउ ।

सानु-जटामसी-ना० [सानु+जटामसी] गुलाबका जस्ता पात र हरियो काण्ड हुने, फेदमा भुत्ला भएका लामा-लामा ढुइटा मूलाजस्ता जरा हुने, हिमालयमा पाइने एक जातको सुगन्धी बूटी; एक जातको जटामसी ।

सानु-तीते-पिंडालु-ना० [सानु+तीतो+पिंडालु] लामा-लामा पात, सेतो ठूलो फूल र छ्यापीको जस्तो कन्द हुने, हिमालयमा पाइने एक जातको बूटी; ऋषभ । (आयुर्वेदमा यसको गुण ज्वर, क्षय, दाह नाश गर्ने र शुक्र-वर्द्धक

बताइएको छ।)

सानु-दुरालम्भा-ना० [सानु+दुरालम्भा] सानो एक जातको दुरालम्भा ।

सानुनय-वि० [सं०] १. विनय-युक्त । (क्रि० यो०) २. विनयपूर्वक ।

सानु-पवै-ना० [सानु+पवै] सानो एक जातको पवै ।

सानु-पीपल-ना० [सानु+पीपल] लाम्चा पात, पहुँला फल र सेतो काण्ड हुने पीपलका जातको एक बोट; अश्वत्थिका ।

सानुबन्ध-वि० [सं०] सम्बन्ध वा क्रम नटुटेको ।

सानु-बिरी-ना० [सानु+बिरी] सानो एक जातको बिरी; धूम्र-पत्रा ।

सानु-बोहरी-ना० [सानु+बोहरी] सानो जातको बोहरी वृक्ष ।

सानू-वि० [सानो] सानो ।

सानो-वि० [प्रा० सण्ह] १. आकार, परिमाण, कद, दर्जा, आदिमा तल्लो कोटिको; सानु; क्षुद्र । (ना०) २. बच्चो; बालक ।

सानो-तिनो-वि० [सानो+तिनो(फाँ०)] १. सानो । २. मामूली ।

सान्तानिक-वि० [सं०] १. फैलिएको; झाँगिएको (वृक्ष) । २. सन्तानको; सन्तान-सम्बन्धी ।

सान्त्व-ना० [सं०] सान्त्वना ।

सान्त्वन-ना० [सं०] सान्त्वना ।

सान्त्वना-ना० [सं०] १. दुःखमा परेका मानिसलाई शान्ति वा धैर्य दिने काम; सम्झाउने-बुझाउने काम । २. आश्वासन; ढाढस । ३. चित्तको शान्ति; मानसिक शान्ति । ४. मानसिक शान्ति । ५. सन्तुष्ट पार्ने वचन वा शब्द; चित्त बुझाउने कुरो ।

सान्थुङ्गे-ना० [सानो+थुङ्गे+ए] सानो एक जातको सय-पत्री ।

सान्द्र-वि० [सं०] १. घनो । २. बलियो । ३. विपुल । ४. उग्र; प्रचण्ड । ५. स्निग्ध । ६. मृदु; कोमल । ७. सुन्दर । (ना०) ८. गुच्छा; स्तवक । ९. राशि; थुप्रो ।

सान्ध्य-वि० [सं०] सन्ध्याको; सन्ध्या-सम्बन्धी; सन्ध्याजस्तो ।

सान्निध्य-ना० [सं०] नजीक हुनाको भाव; निकटता; सामीप्य ।

सान्यासिक-ना० [सं०] सन्यासी ।

सापट-ना० [सं० सट्ट] काम सिद्धिएपछि फिर्ता लिने गरी धन, माल आदि दिने वा लिने काम; पैचो; ऋण ।

सापटी-वि० [सापट+ई] १. सापट लिएको वा दिएको; ऋण गरेको । (ना०) २. सापट; ऋण ।

सापत्न-वि० [सं०] सौताकी; सौतेनी ।

सापत्न्य-ना० [सं०] १. सौतेनी हुनाको भाव । २. सौतेनी छोरो ।

सापेक्ष-वि० [सं०] १. कसैसित अपेक्षा रहेको; अपेक्षित । २. अर्काको अपेक्षा वा आशा गर्ने । ३. अन्य तत्त्व, विचार, दृष्टि-कोण आदिबाट सम्बन्धित हुनाले त्यससित अपेक्षा

राख्ने ।

सापेक्षता-ना० [सं०] सापेक्ष हुनाको भाव ।

सापेक्षवाद-ना० [सं०] दुइ वा बढी वस्तु वा कुराहरूमा एकका साथ अर्काको सापेक्ष सम्बन्ध मानिने एक सिद्धान्त ।

सापो-नापो-क्रि० यो० [(फाँ०) सापो+नापो] १. सर-दर; साला-खाला । २. रोख-पोख । ३. करीब-करीब; लगभग ।

साप्ताहिक-वि० [सं०] १. सप्ताह-सम्बन्धी; हप्ताको । २. प्रति सप्ताह हुने; हप्तावारी । (ना०) ३. प्रत्येक सप्ताहमा प्रकाशित हुने पत्र, पत्रिका आदि ।

साफ-क्रि० यो० [ने०] बेसरी; खूब; अति ।

साफ-वि० [अ० साफ] १. सफा; स्वच्छ; निर्मल । २. शुद्ध; पवित्र । ३. निर्दोष; निष्कलङ्क । ४. खुलस्त; स्पष्ट । ५. उज्यालो; उज्ज्वल । ६. मिसोट नभएको; कपट नभएको । ७. खाली; शून्य । ८. चुक्ता; बाँकी नरहेको; बेमाख (हिसाब) ।

साफल्य-ना० [सं०] सफल हुनाको भाव; सफलता ।

साफा-ना० [साउने-फागु] साउने-फागु ।

साफा-ना० [अ०] पगरी; फेटा ।

साफी-ना० [अ० साफी] गाँजा, कक्कड़ आदिको चिलिमका भेटनामा मुखमा जाने धूवाँ छान्नाका उद्देश्यले बेने कपडा वा घुसारिने घाँस पराल आदिको बुजो ।

साफी-ना० [साफ+ई] १. मसौदा-पत्र शुद्धसँग सार्ने काम; खेसा सार्ने काम । २. मसौदा सारेको शुद्ध प्रति । (वि०) ३. मसौदा सारेको; दोहोर्न्याएर सफासँग लेखिएको ।

साबका-ना० [अ० साबिक:] १. वास्ता; प्रयोजन । २. भेट-घाट । ३. सम्बन्ध ।

साबर-ना० [सं० संवर] १. एक जातका मृगको नरम छाला । २. एक किसिमसित बनाएको नरम छाला ।

साबिक-वि० [अ० साबिक:] १. पहिलेको; पूर्व कालको; अधिको । २. पहिलेदेखि चलिरहेको; सनातन ।

साबिकवाला-वि० [साबिक+वाला] साबिकमा वा पहिले काम गरिरहेको; पुरानिया (कामदार) ।

साबिका-ना० [अ० साबिक:] साबका ।

साबित-वि० [अ०] १. सबूत पुगेको; प्रामाणिक । २. अपराध वा दोष स्वीकार गरेको; कायल भएको ।

साबिती-ना० [साबित+ई] १. भूल वा अपराध स्वीकार गर्ने काम; साबित हुने काम । (वि०) २. साबित भई गरेको (बयान वा लेखिदिएको कागत-पत्र) ।

साबून-ना० [अ० साबून] साबून ।

साबूत-वि० [अ० साबित] १. टूट-फूट नभएको; सग्लो; सिङ्गो । २. सबै; सम्पूर्ण ।

साबूदाना-ना० [अ० सौगे+दाना] ताडका जातिको एक प्रकारका वृक्षको प्रकाण्डको गुदीबाट बनाइने सेता मसिना दाना । (यो हल्का, पथ्य र लस्सादार भएकोले विरामीलाई खुवाउने र लस्साको काममा पनि लिइन्छ ।)

साबून-सामान्य-बुद्धि

साबून-ना० [अ०] कपड़ा, शरीर आदि सफा गर्नका निमित्त क्षार, तेल आदि रासायनिक वस्तुहरूबाट बनेको प्रसिद्ध पदार्थ; साबुन।

साबेल-ना० [अं० शोवेल] माटो, ढुङ्गा आदि पन्छाउने, कोदाली-को जस्तो पातो र लामो, सोझो बीँड भएको साधन।

साभार-वि० [सं०] १. आभार वा कृतज्ञतासहित। (क्रि० यो०) २. आभार वा कृतज्ञता मानेर; कृतज्ञतापूर्वक।

साभेल-ना० [साबेल] साबेल।

साम-ना० [सं०] १. चार वेदमध्ये एक। २. वेदको गाइने मन्त्र। ३. प्रतिद्वन्द्वीलाई कुराकानीद्वारा आफ्ना वशमा पार्ने एक नीति; राजनीतिका चार उपायमध्ये एक। ४. मीठो कुरा; मधुर वचन। ५. कोमलता।

सामग-ना० [सं०] १. साम-वेद गाउने व्यक्ति; साम-वेदी ब्राह्मण। २. विष्णु।

सामग्री-ना० [सं०] १. कुनै विशेष कार्यमा उपयोग गरिने सामानहरू; सर-सामान। २. उपकरण; साधन।

सामञ्जस्य-ना० [सं०] १. रूप, गुण, रस, धर्म आदिमा एक-रूप हुनु; मिल्नु; अभिन्नता। २. औचित्य। ३. अनुकूलता। ४. समानता; तुल्यता।

सामदान-ना० [अ० शमऽ+दान (फा०)] मैन-बत्ती बाल्ने ठाडो एक किसिमको पानस।

सामना-ना० [सामुन्ने] १. सामुन्ने भएर सङ्घर्ष गर्ने काम; मुकाबिला; मुठभेड। २. आमुन्ने-सामुन्ने हुने काम; मुखामुख।

सामन्ने-ना० यो० [सं० सम्मुख] १. मुखेन्जी; सामु; अगि-त्तिर। २. उपस्थितिमा; विद्यमानतामा।

सामन्त-ना० [सं०] १. कुनै राजालाई कर बुझाउने सानो राजा; रजौटो। (वि०) २. छिमेकी; समीप-वर्ती।

सामन्तवाद-ना० [सं०] १. कुनै राज्यका अन्तर्गत सामन्त, जमीनदार, विर्तावाल आदिलाई मोही, खेत, खेती आदि-माथि पूरा-पूरा अधिकार दिइने एक पद्धति वा सिद्धान्त। २. सामन्तहरूको सत्ता मान्ने सिद्धान्त।

सामन्तवादी-वि० [सं०] सामन्तवादको अनुयायी; सामन्त-तन्त्रमा विश्वास राख्ने।

सामन्त-शाही-ना० [सं० सामन्त+शाही (फा०)] सामन्त-वाद।

सामन्ती-वि० [सं० सामन्त+ई] १. सामन्त-सम्बन्धी; सामन्तको। (ना०) २. सामन्तको काम वा पद।

सामयिक-वि० [सं०] १. समय-सम्बन्धी; समयको। २. वर्तमान समयसित सम्बन्ध भएको। ३. समयका दृष्टिले उपयुक्त; समयानुकूल। ४. नियत समयमा हुने।

सामयिकी-वि० [सं०] समय-सम्बन्धी; सामयिक।

सामरिक-वि० [सं०] समर-सम्बन्धी; लडाईँको।

सामर्थी-वि० [सं० सामर्थ्य] सामर्थ्य भएको; समर्थ; बलवान्।

सामर्थ्य-ना० [सं०] १. समर्थ हुनाको भाव। २. शक्ति;

बल। ३. क्षमता; योग्यता। ४. शब्दको व्यञ्जना-शक्ति।

सामल-ना० [सं० सम्बल] १. बाटामा खानाका निमित्तको खानेकुरो वा खर्च; बाटो खर्च। २. दैनिक खाद्य-पदार्थ।

सामल-तुमल-ना० [सामल+तुमल (फा०)] सामल-हरूको समुदाय; यात्रा आदिमा चाहिने सामग्रीहरूको समुदाय।

सामली-ना० [सामल+ई] सामल बोक्ने भरिया।

सामवायिक-वि० [सं०] १. समवाय-सम्बन्धी; अभेद्य सम्बन्ध भएको। २. दल-सम्बन्धी; समूह-सम्बन्धी।

साम-वेद-ना० [सं०] चार वेदमध्ये एक।

साम-वेदी-ना० [सं०] १. साम-वेदको ज्ञाता; साम-वेद पढ्ने ब्राह्मण। (वि०) २. साम-वेद-सम्बन्धी।

साम-वेदीय-वि० [सं०] साम-वेदी।

सामसाम-सुमसुम-ना० [ने०] १. घरायसी काम-काजमा अलमलिरहने काम। २. लम्ब्याङ-लुम्बुङ; जुम्सोपन। ३. अँध्यारोमा वा अन्धाले यता-उति छाम्ने काम वा किसिम; छामछाम-छुमछुम।

सामसुम-वि० [सामसून] १. सामसून। (क्रि० यो०) २. सामसुम्म।

सामसुम्म-क्रि० यो० [सं० साम्य+शून्य] १. हल्लो-खल्लो बन्द हुने किसिम; चूचचाप हुने किसिम। २. आगो बिल-कुल निम्ने किसिम। ३. बिलकुल अँध्यारो हुने किसिम; रामारुमी। ४. कलह, विद्रोह आदि शान्त हुने किसिम।

सामसून-वि० [सं० साम्य+शून्य] १. सूनसान; निर्जन; शून्य। २. निश्शब्द; निस्तब्ध।

सामा-ना० [सं० श्यामीक] १. धानका खेतमा उम्रने, धानकै जस्तो बोट हुने, मसिना कोदाका जस्ता दाना फल्ने एक जातको झार। २. त्यसैको गेडा वा अन्न।

सामाजिक-वि० [सं०] १. समाजसित सम्बन्ध भएको; समाज-को। (ना०) २. काव्य, नाटक आदिका श्रोता वा दर्शक।

सामाजिकता-ना० [सं०] १. सामाजिक हुनाको भाव। २. सामाजिक व्यवहारमा मिल्ने क्रिया वा भाव।

सामान-ना० [फा०] १. माल-मत्ता; असबाब। २. सामग्री; साधन।

सामान्य-वि० [सं०] १. कुनै किसिमको विशेषता नभएको; मामूली; साधारण। २. सबैसित सम्बन्ध भएको; सार्व-जनिक। (ना०) ३. समानता; बराबरी। ४. सबैमा समान रूपले रहेको गुण। ५. साहित्यमा उपमान-उपमेय वा प्रस्तुत-अप्रस्तुतमा समान रूपको गुण, धर्म आदिको वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार।

सामान्यतः-क्रि० यो० [सं०] सामान्य तवरले; साधारण रीतिले; साधारणतया।

सामान्यतया-क्रि० यो० [सं०] सामान्यतः।

सामान्यता-ना० [सं०] सामान्य हुनाको भाव।

सामान्य-बुद्धि-ना० [सं०] शिक्षा-दीक्षाविना नै सबैमा समान

रूपले हुने बुद्धि ।

सामान्य-विधि-ना० [सं०] अपवाद, तर्क, सन्देह आदि नभएको विधि वा आदेश; सर्व-मान्य आज्ञा ।

सामान्या-ना० [सं०] साहित्यमा धन लिएर कसैसित प्रेम देखाउने नायिका; गणिका ।

सामासिक-वि० [सं०] समास-सम्बन्धी ।

साम्नी-ना० [सं० शम्ब] १. मुसल, ढिकी आदिको कुट्ने अवयवका टुप्पामा जडिएको धारिलो मुन्द्राकार साधन । २. चुकुल ।

सामीप्य-ना० [सं०] नजीकहुनाको भाव; निकटता; समीपता ।

सामु-क्रि० यो० [सं० सम्मुख] अगाडि; सामुन्ने; मुखेन्जी ।

सामुदायिक-वि० [सं०] समुदाय-सम्बन्धी; सामूहिक ।

सामुद्र-वि० [सं०] समुद्र-सम्बन्धी; सामुद्रिक ।

सामुद्रिक-वि० [सं०] १. समुद्र-सम्बन्धी । २. समुन्द्रमा पैदा हुने । ३. देहका चिह्न-सम्बन्धी । (ना०) ४. हात-का रेखा, शरीरका कोठी आदि चिह्नहरू हेरेर मनुष्यको जीवन-घटना र शुभाशुभ फल बताउने विद्या; फलित-ज्योतिषको एक अङ्ग । ५. त्यस विद्याको ज्ञाता ।

सामुन्ने-क्रि० यो० [सामु] सामु ।

सामूहिक-वि० [सं०] समूह-सम्बन्धी; सामुदायिक ।

सामेल-ना० [अ० शामिल] १. एकत्र हुने काम; भेला हुने काम । (वि०) २. एकत्रित; सम्मिलित । ३. सरकारी उर्दीबमोजिम हाजिर भएको ।

सामेली-ना० [सामेल+ई] सामेल हुने काम; हाजिरी; उपस्थिति ।

साम्पत्तिक-वि० [सं०] सम्पत्ति-सम्बन्धी ।

साम्प्रत-क्रि० यो० [सं०] १. अहिले; यस समयमा । २. तत्कालै; तुरुन्तै । (वि०) ३. ठीक; उचित । ४. ठीक समयको; सामयिक ।

साम्प्रतिक-वि० [सं०] १. वर्तमान समयको; यसै बखतको; अहिलेको; तत्कालको । २. उपयुक्त; ठीक ।

साम्प्रदायिक-वि० [सं०] १. सम्प्रदाय-सम्बन्धी । २. कुनै सम्प्रदाय वा मतसँग सम्बन्ध भएको ।

साम्प्रदायिकता-ना० [सं०] १. साम्प्रदायिक हुनाको भाव । २. आफ्नो सम्प्रदायको श्रेष्ठता र हितको मात्र विचार गरेर अरु सम्प्रदायसँग द्वेष गर्ने काम वा भाव ।

साम्ब-ना० [सं०] शिव; महादेव ।

साम्बन्धिक-वि० [सं०] १. सम्बन्धबाट हुने; सम्बन्धको । (ना०) २. सन्धिद्वारा भएको मैत्री ।

साम्य-ना० [सं०] १. सम हुनाको भाव; समानता । २. एक-रूपता; सामञ्जस्य । ३. वेग वा उग्रता कम हुनु; शान्ति ।

साम्यवाद-ना० [सं०] देशको उत्पादन वा सम्पत्तिको समान वितरण गरी आर्थिक विषमता हटाउने र वर्ग-हीन समाजको स्थापना गर्ने एक राजनीतिक सिद्धान्त ।

साम्यवादी-वि० [सं०] साम्यवादमा विश्वास गर्ने; साम्य-वादको अनुयायी ।

साम्यावस्था-ना० [सं०] १. सत्त्व, रज र तम-यी तीनै गुण बराबर भएर रहेको अवस्था । २. साम्य भएको अवस्था ।

साम्यावस्थान-ना० [सं०] साम्यावस्था ।

साम्राज्य-ना० [सं०] १. धेरै राज्यहरू सम्मिलित भएको ठूलो राज्य; सम्राट्ले शासन गरेको राज्य । २. सार्वभौम सत्ता; प्रभु-सत्ता । ३. कुनै काम वा क्षेत्रमा भएको कसैको पूर्ण अधिकार ।

साम्राज्यवाद-ना० [सं०] साना-साना राज्यहरूलाई शक्ति-द्वारा अधीनमा पारेर राज्यको विस्तार गर्ने सिद्धान्त; साम्राज्य खडा गर्ने सिद्धान्त ।

साम्राज्यवादी-वि० [सं०] साम्राज्यवादको अनुयायी; साम्राज्यवादमा विश्वास गर्ने ।

सायक-ना० [सं०] बाण; शर ।

सायङ्काल-ना० [सं०] १. साँझको बखत; सन्ध्या-काल; बेलुकी-पख । २. मृतकका उद्देश्यले मरेका दिनदेखि नौ दिनसम्म बेलुका बत्ती बाल्ने काम ।

सायन-ना० [सं०] सूर्य भू-मध्य-रेखामा हुँदा दिन र रातको अवधि बराबर हुने समय ।

सायम्-ना० [सं०] १. सन्ध्याको समय; साँझ । (क्रि० यो०) २. साँझका समयमा । (वि०) ३. सन्ध्या-समयमा हुने ।

सायर-ना० [फा० शारः] कपडाको बार; भीत ।

सायास-क्रि० यो० [सं०] आयासपूर्वक; परिश्रमपूर्वक ।

सायुज्य-ना० [सं०] १. भेद नरहने गरी दुइ वा धेरै वस्तु मिल्ने काम; लीन हुनु । २. जीवात्मा परमात्मामा लीन हुने मुक्तिको एक अवस्था । ३. एक-रूपता; सादृश्य ।

सायुध-वि० [सं०] आयुध वा हतियारले युक्त; सशस्त्र ।

सार-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु वा पदार्थको मूल भाग; मुख्य अंश; तत्त्व; सत्त्व । २. कुनै वस्तुको भित्री मुख्य भाग; गुदी । ३. रुखबाट निस्कने खोटी, चोप आदि; निर्यास । ४. झोल; रस । ५. पानी; जल । ६. रक्सी; अरक । ७. दूध वा दहीको तर; नौनी । ८. मासी; मज्जा । ९. कुरा, लेख आदिको मुख्य अंश; मजबून । १०. तात्पर्य; अभि-प्राय । ११. निचोर; निष्कर्ष । १२. परिणाम; नतीजा । १३. धन; दौलत । १४. बल; शक्ति । १५. साहित्यमा पहिले वर्णन गरिएका वस्तुको उत्तरोत्तर उत्कर्ष वा अपकर्ष वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार । १६. वेद-पाठ गर्दा स्वरअनुसार हात हल्लाउने क्रिया । (वि०) १७. मुख्य; प्रधान । १८. सर्वोत्तम; सर्व-श्रेष्ठ । १९. वास्तविक; तथ्य ।

सार-गर्भित-वि० [सं०] भित्र सार भएको; तत्त्व-युक्त ।

सार-ग्राहिता-ना० [सं०] सार-ग्राही हुनाको भाव ।

सार-ग्राही-वि० [सं०] वस्तु वा विषयको सार वा तत्त्वमात्र ग्रहण गर्ने ।

सारङ्ग-सार्थवाह

सारङ्ग-ना० [सं०] १. विभिन्न रङ्ग । २. ठूला कान, छोटो पुच्छर र खैरो वर्ण हुने एक जातको मृग । ३. कोइली । ४. हाँस । ५. मयूर । ६. चातक । ७. हात्ती । ८. घोडा । ९. सिंह । १०. कमल । ११. सुन । १२. तलाउ । १३. भमरो । १४. मौरी । १५. विष्णुको धनु । १६. शङ्ख । १७. चन्द्रमा । १८. समुद्र । १९. पानी । २०. बाण । २१. सर्प । २२. चन्दन । २३. रौं । २४. शोभा । २५. तरवार । २६. बादल । २७. आकाश । २८. भ्यागुतो । २९. सारङ्गी । ३०. कामदेव । ३१. विजुली । ३२. फूल । ३३. बत्ती । ३४. स्त्री । ३५. ग्रह-नक्षत्र । ३६. ईश्वर । ३७. वस्त्र । ३८. आभूषण । (वि०) ३९. रंगाएको; रङ्गीन । ४०. राम्रो; मनोहर । ४१. सरस ।

सारङ्ग-पाणि-ना० [सं०] विष्णु ।

सारङ्गी-ना० [सं०] १. रेटर बजाइने एक प्रकारको तारको बाजा । २. विष्णु । ३. सारङ्ग मृग ।

सारणि-ना० [सं०] सारणी ।

सारणी-ना० [सं०] १. सानो नदी; खोल्सो; कुलो । २. पुनर्नवा । ३. ग्रह-गति र त्यसको फल बताउने ज्योतिषको ग्रन्थ । ४. सरणी ।

सारथि-ना० [सं०] १. रथ वा वग्गी हाँक्ने व्यक्ति; सूत; कोचवान । २. नायक; नेता । ३. समुद्र; सागर । ४. साथी; मित्र । ५. सहायक ।

सारथित्व-ना० [सं०] सारथिको काम वा पद ।

सारथ्य-ना० [सं०] सारथिको काम; सारथित्व ।

सारदा-ना० [सं०] शारदा ।

सारन-तारन-ना० [सार+तार] १. लिने र दिने व्यवहार; लेन-देन । २. आवत-जावत । ३. सार्ने काम । ४. सार-फेर ।

सारनी-ना० [सं० सरणी] जमीन समथर वा अग्लो-होचो छ-छैन भनी हेर्ने डकर्मीको साधन; बटान ।

सार-फेर-ना० [सार+फेर] १. साट-फेर; अदली-बदली । २. लेन-देन; सारन-तारन । ३. घालघुल ।

सारल्य-ना० [सं०] १. सरल हुनाको भाव; सुगमता । २. सीधापन; सरलता ।

सारवान्-वि० [सं०] सार भएको; सार-युक्त ।

सारस-ना० [सं०] १. प्रायः जलाशयका नजीकमा रहने, चुच्चो, गर्दन र खुट्टा ज्यादै लामा हुने, बकुल्लाका आकारको ठूलो एक जातको पक्षी । २. हाँस; हंस । ३. चन्द्रमा । ४. कमल । (वि०) ५. सर वा तलाउ-सम्बन्धी ।

सार-सुर-ना० [सार+सुर] १. सार्ने काम; यताको माल उता, उताको माल यता राख्ने काम । २. सुर-सार ।

सार-सोर-ना० [सं० सार+स्वर] स्वरका साथ सार लगाएर वेद पाठ गर्ने क्रिया ।

सारसौंदो-वि० [सं० सार+औं+दो] १. स्वस्थ; तन्दुरुस्त; नीरोगी । २. मोटो-घाटो; हृष्ट-पुष्ट ।

सारस्य-ना० [सं०] सरस हुनाको भाव; सरसता ।

सारस्वत-वि० [सं०] सरस्वती-सम्बन्धी ।

सारांश-ना० [सं०] १. सार भाग; निचोर; निष्कर्ष । २. कुनै कुरो वा लेखको सङ्क्षिप्त रूप; तेरीज; मजबून । ३. तात्पर्य; अभिप्राय । ४. परिणाम; नतीजा । ५. उपसंहार; परिशिष्ट ।

सारा-ना० [सं० सर्व] सबै; सम्पूर्ण; समस्त ।

साराम्ल-ना० [सं०] कुसुम-फल ।

सारि-ना० [सं०] १. पासा, पच्चीस आदि खेलको गोटी । २. सारिका ।

सारिका-ना० [सं०] १. चुच्चो, आँखाको डील र खुट्टा पहुँलो हुने र सर्वाङ्ग कालो हुने एक जातको पक्षी; मैना । २. सारौं ।

सारिणी-ना० [सं०] १. सहदेवी; महाबला बूटी । २. कपास । ३. पहुँलो एक जातको सिसौ । ४. रातो एक जातको पुनर्नवा ।

सारिनु-स० क्रि० [सार+इ+नु] एक ठाउँबाट अर्का ठाउँमा लगिनु; ('सारिनु'-को क० क्रि०) ।

सारी-ना० [सं० शाटी] साडी ।

सारी-ना० [ना०] १. मैना; सारिका । २. पच्चीस, पासा आदि खेलको गोटी । ३. सिउँडी ।

सारौं-ना० [सारौं] सारौं ।

सारूप्य-ना० [सं०] १. समान रूप हुनाको भाव; एक-रूपता । २. भक्तले आफ्ना उपास्य देवताको रूप ग्रहण गर्ने मुक्ति-को एक अवस्था ।

सारो-वि० [सं० सार] साह्रो ।

सारोपा-ना० [सं०] उपमानमा उपमेयको आरोप गरिने एक लक्षणा ।

सारौं-ना० [सं० सारिका] भटमासको रङ्ग अथवा कालो रङ्गको शरीर, पहुँला खुट्टा र पहुँलै चुच्चो हुने, मैनाजस्तो एक जातको चरो; रूपी; सारौंटी । (यसका काली र डाङ्ग्रे—दुइ जात छन् ।)

सारौंटी-ना० [सारौं+औंटी] सारौं ।

सारौंटे-ना० [सारौं+औंटे] सारौं ।

सार्की-ना० [?] छालाको काम गर्ने एक जाति; चर्म-कार । **सार्की-खटिरो-ना०** [सार्की+खटिरो] प्रायः जोर्नीमा आउने एक प्रकारको खराब खटिरो; ननिको-खटिरो ।

सार्जङ-ना० [सं० शार्दूल+जङ्ग (फा०)] नेपालको एक पुरानो पल्टन ।

सार्थ-वि० [सं०] १. अर्थ भएको; मतलब भएको; सार्थक । २. व्यापारीहरूको दल । ३. समूह ।

सार्थक-वि० [सं०] १. अर्थ भएको; मतलब भएको । २. सफल; सिद्ध । ३. लाभ-दायक । ४. काम लाग्ने; उपयोगी ।

सार्थवाह-ना० [सं०] १. व्यापारी । २. यात्री-दलको नेता । ३. व्यापारी-मण्डलको नेता ।

साध-वि० [सं०] १. आधाले सहित; साढे । (ना० यो०) ।
 २. सहित; साथ ।
सानु-स० क्रि० [सर्+नु] १. एक ठाउँबाट अर्को ठाउँ लानु;
 स्थान-परिवर्तन गर्नु । २. लेख, प्रबन्ध आदि जस्ताको-
 तस्तै अर्को कागजमा उतार्नु; प्रतिलिपि गर्नु । ३. रोग,
 कीटाणु आदि एक जीउबाट अर्को जीउमा लानु; सल्काउनु ।
 ४. हटाउनु; परपुर्त्याउनु । ५. साना-ठूला गेडा वा कसि-
 झर छुट्ट्याउन एक किसिमसित नाङ्गलो चलाउनु ।
सार्वकालिक-वि० [सं०] सब समयमा हुने; सबै समयको ।
सार्वजनिक-वि० [सं०] १. सबै जनताको; सबै जनाको;
 सार्वजनीन । २. सबैसित सम्बन्ध भएको । ३. समान
 रूपले सबैलाई काम लाग्ने ।
सार्वजनीन-वि० [सं०] सार्वजनिक ।
सार्वदेशिक-वि० [सं०] १. सम्पूर्ण देशसित सम्बन्ध भएको ।
 २. सबै देशमा पाइने वा हुने ।
सार्वभौतिक-वि० [सं०] सबै भूत वा तत्त्वसित सम्बन्ध भएको ।
सार्वभौम-ना० [सं०] १. चक्रवर्ती राजा; सम्राट् । २.
 उत्तर दिशाको दिग्गज । (वि०) ३. सम्पूर्ण भूमि वा
 क्षेत्रसित सम्बन्ध भएको ।
सार्वभौमिक-वि० [सं०] १. सम्पूर्ण क्षेत्र वा भूमिसित सम्बन्ध
 भएको; सार्वभौम । २. सम्पूर्ण पृथ्वीमा फैलिएको । (ना०)
 ३. सम्पूर्ण देश वा संसारलाई समान दृष्टिले हेर्ने विस्तृत
 विचारको व्यक्ति ।
सार्वराष्ट्रिय-वि० [सं०] सबै राष्ट्रसित सम्बन्ध भएको ।
साल-ना० [अ०] वर्ष; संवत् ।
साल-ना० [प्रा० सल्ल] बच्चा जन्मदा नाभिमा जोरिएर
 आउने आन्द्रो र मांस-पेशी; औँरो; काँढो ।
साल-ना० [नेवा०] तोरी, रायो, तिल आदि पेलेर तेल
 निकाल्ने यन्त्र; कोल ।
साल-ना० [सं० सालार] दुइ काठ जोर्नाका निमित्त काठका
 प्वालमा घुसारिने सानो अवयव ।
साल-ना० [सं०] १. शाल वृक्ष । २. एक जातको माछो । ३.
 पर्खाल । ४. वृक्ष ।
सालक-ना० [सं० शल्लक] शरीरभरि माछाका जस्ता कल्लै-
 कल्ला हुने, लामो, मोटो पुच्छर हुने, प्रत्येक खुट्टामा पाँच-
 पाँच वटा नङ्ग हुने जल एवम् स्थलमा हिँड्ने एक जातको
 चतुष्पद प्राणी; शल्लक ।
सालखुट्टे-ना० [साल+खुट्टे] एक जातको बूटी ।
साल-धारी-ना० [साल+धारी] शाल-धारी ।
साल-तमाम-ना० [फा०] वर्षको अन्त्य; सालको समाप्ति;
 वर्षान्त ।
साल-तमामी-ना० [साल-तमाम+ई] साल-तमाम ।
साल-धूप-ना० [साल+धूप] शाल-धूप ।
साल-नाल-ना० [साल+नाल] बच्चा जन्मदा साथमा निस्कने
 साल र नाल; जरायु ।

साल-बसाल-क्रि० यो० [फा० साल-ब-साल] हरेक वर्ष;
 बसेनी; सालिन्दा; प्रतिवर्ष ।
साल-बसाली-वि० [साल-बसाल+ई] १. प्रतिवर्ष हुने;
 बसेनीको । २. सधैं स्थिर रहने; स्थायी ।
साल-सुल-ना० [(फा०) साल+सुल] लेन-देनको फर्सोट;
 फच्छे; चुक्ती ।
साला-ना० [सं०] शाला; घर; निवास ।
साला-वि० [फा० साल:] सालको; साल वा वर्ष-सम्बन्धी;
 वार्षिक ।
साला-खाला-क्रि० यो० [ने०] १. सानो-ठूलो मिलाएर;
 सर-दर । २. असल-कमसल मिलाएर; रोख-पोख ।
सालाना-क्रि० यो० [फा० सालान:] १. प्रतिवर्ष; सालियाना;
 हर साल । (वि०) २. सालको; वार्षिक । ३. सालभरमा
 हुने; साल-बसाली ।
सालिक-ना० [अ० सालिक] कुनै व्यक्तिको धातु, दुङ्गा
 आदिको प्रतिमूर्ति; प्रतिमा; सालिग ।
सालिग-ना० [अ० सालिक] सालिक ।
सालिन्दा-क्रि० यो० [फा० सालिन्द:] प्रतिवर्ष; हर साल;
 बसेनी ।
सालिभे-ना० [सं० शलभ] एक जातको फट्याङ्ग्रो ।
सालिम-मिस्री-ना० [अ० सअलब+मिस्री] खूब लामा र ठूला
 पात, घोगाका रूपमा फुल्ने सेता फूल र पिँडालुजस्तो कन्द
 हुने एक जातको बूटी; सुधा-मूली । (आयुर्वेदमा यसको गुण
 पुष्टि-कारक, वीर्य-वर्द्धक र रगत-सम्बन्धी रोगलाई नाश
 गर्ने बताइएको छ ।)
सालियाना-वि० [फा० सालियान:] १. प्रतिवर्षको; हरेक
 सालको । (ना०) २. प्रतिवर्ष बुझाउने रकम ।
साली-ना० [प्रा०] पत्नीकी बहिनी ।
साली-धान-ना० [सं० शाली-धान्य] शाली-धान ।
सालेबम-ना० [?] चार वटा घोडा लाग्ने एक प्रकारको
 बग्गी ।
सालो-ना० [प्रा०] पत्नीको भाइ ।
सालोव्य-ना० [सं०] भगवान्का लोकमा भक्तले बस्न पाउने
 एक प्रकारको मुक्ति ।
सालबू-ना० [ने०] हिउँ पलेका समयमा नेपालबाट भोटतर्फ
 आवत-जावत गर्ने हुने पश्चिम-एक (१)-नम्बर-इलाकामा
 पर्ने, एक प्रसिद्ध घाटी ।
सालमी-ना० [नेवा० सालमी] साल-सम्बन्धी वा तेल पेलने
 काम गर्ने एक नेवार-जाति ।
सावकाश-वि० [सं०] १. अवकाश पाएको; फुर्सत भएको ।
 (क्रि० यो०) २. फुर्सतमा; मौकामा ।
सावगास-ना० [सं० सावकाश] १. सामर्थ्य; शक्ति । २.
 अवसर; मौका; अनुकूलता ।
सावधान-वि० [सं०] होशियार; सचेत; सतर्क ।
सावधानता-ना० [सं०] सावधान हुनाको भाव; सतर्कता;

सावधानी-साहिनु

होशियारी।

- सावधानी-ना०** [सावधान+ई] सावधानता; होशियारी।
सावधि-वि० [सं०] १. सीमा भएको; सीमा बाँधिएको; मर्यादित। २. समय तोकिएको; अवधि निश्चय गरिएको।
सावरी-ना० [सं० साम्भल] भारतको राजपुताना-क्षेत्रमा स्थित एक झीलको पानीबाट तयार हुने एक थरीको नून।
सावाँ-ना० [साउँ] साउँ।
सावा-ना० [सं० सभा] १. सभा। २. सूर्य-मण्डल। ३. चन्द्र-मण्डल।
सावित्र-वि० [सं०] १. सूर्य-सम्बन्धी। (ना०) २. गर्भ। ३. ब्राह्मण। ४. शिव।
सावित्री-ना० [सं०] १. सूर्य-सम्बन्धी वेद-मन्त्र; गायत्री मन्त्र। २. सरस्वती। ३. सत्यवान्की पुराण-प्रसिद्ध पत्नी। ४. यमुना नदी। ५. सौभाग्यवती स्त्री; सधवा स्त्री। ६. किरण। ७. ब्राह्मणी। ८. पार्वती।
साशङ्क-वि० [सं०] आशङ्का-युक्त।
साश्व-वि० [सं०] १. आँसु भएको; अश्रुसहित। (क्रि० यो०) २. आँखामा आँसु भरेर; गहभरि आँसु पारेर।
साष्टाङ्ग-वि० [सं०] १. आठ अङ्गले युक्त (शिर, हात, गोडा, हृदय, आँखा, त्रिप्रा, वचन र मन)।
साष्टाङ्ग-दण्डवत्-ना० [सं०] साष्टाङ्ग-प्रणाम।
साष्टाङ्ग-प्रणाम-ना० [सं०] पूज्य व्यक्ति वा देवतालाई साष्टाङ्ग गरिने प्रणाम; साष्टाङ्ग-दण्डवत्।
सास-ना० [प्रा०] १. नाक वा मुखबाट हावा खिचेर फोक्सोमा पुऱ्याई फेरि निकाल्ने क्रिया; श्वास। २. त्यसरी भित्र-बाहिर गरिएको हावा। ३. ज्यान; प्राण।
सासना-ना० [शासन] कष्ट; सास्ती; शासना।
सासा-ना० [शासना] धौ-धौ; मुश्किल।
सासु-ना० [प्रा०] पति वा पत्नीकी माता; श्वश्रु।
सास्ती-ना० [सं० शास्ति] १. सासना; यातना; कष्ट। २. सजाय; दण्ड।
साह-ना० [साहा] साहा।
साहचर्य-ना० [सं०] १. साथमा रहने काम; सङ्गति। २. सह-गमन; सहचारिता।
साहजादा-ना० [सं० साहा+जात] साहजादा।
साहजादी-ना० [साहजादा+ई] साहजादी।
साहजिक-वि० [सं०] १. सहज बुद्धि वा नैसर्गिक स्वभावबाट हुने। २. स्वाभाविक; नैसर्गिक; प्राकृतिक।
साहब-ना० [अ० साहिव] साहेव।
साहबी-वि० [साहब+ई] १. साहेवको; साहब-सम्बन्धी; साहबलाई सुहाउने। (ना०) २. साहब हुनाको भाव।
साहस-ना० [सं०] १. कठिन काम गर्ने आँट; हिम्मत। २. लूट, बलात्कार, अपहरण आदि निष्ठुर काम; नृशंसता।
साहसिक-वि० [सं०] १. साहस गर्ने; हिकमतदार; आँटी; साहसी। २. निर्भीक; निडर। ३. निष्ठुर; क्रूर। (ना०)

४. पराक्रमी पुरुष। ५. डाँकू। ६. कुनै खराब वा निष्ठुर काम गर्न आँट गर्ने व्यक्ति।
साहसी-वि० [सं०] साहस भएको; आँटिलो।
साहस्र-वि० [सं०] १. हजारको; सहस्र-सम्बन्धी। २. हजारौं; हजार गुणा।
साहस्रिक-वि० [सं०] साहस्र।
साहा-क्रि० [फा० शाह] समागम भएका गाई-भैँसीको गर्भ नरही फेरि समागमको इच्छा हुनु; उल्टनु।
साहा-ना० [सं०] १. सामन्त वा राजाहरूको एक प्राचीन उपाधि।
साहानुसाह-ना० [सं०] अनेक सामन्त र राजाहरूले युक्त साम्राज्यको सर्वोच्च अधिपतिको एक प्राचीन उपाधि; सम्राट्; शाहन्शाह।
साहानुसाहि-ना० [सं०] साहानुसाहको अधिकार वा पद।
साहा-बेसाहा-ना० [(फा०) साहा+बेसाहा] १. खरीद-बिक्री गरिने अन्न-पात, माल-मत्ता आदि; बेसाहा। २. बेसाहाको दर-भाउ।
सहायक-वि० [सं०] १. सहायता गर्ने। २. मातहतको
साहाय्य-ना० [सं०] १. मद्दत; सहायता। २. मैत्री; मित्रता।
साहिँली-वि० [साहिँलो+ई] १. जन्मका क्रमले तेस्रो; माहिलीपछि जन्मेकी; साइली (ना०) २. माहिली-पछिकी पत्नी। ३. साहिँलाकी पत्नी।
साहिँली-औँलो-ना० [साहिँली+औँलो] माझी-औँलो र कान्छी औँलाका बीचको औँलो; अनामिका।
साहिँलो-वि० [प्रा० सज्जिलग] १. दाजु-भाइहरूमा जन्मका क्रमले तेस्रो; माहिलोपछि जन्मेको; साइलो। २. साहिँलीको लोग्ने।
साहित्य-ना० [सं०] १. सहित वा साथ हुनाको भाव; एकसाथ हुनु। २. कुनै देश वा जातिको गूढ र स्थायी विषयहरूको मनोरञ्जक ढङ्गले विवेचना गरिएको कुनै भाषाका ग्रन्थ, लेख आदिको समूह; वाङ्मय। ३. सौन्दर्य, रूप, गुण, भावुकता आदिको पूर्णताले समाजमा प्रभाव पर्ने लेख, ग्रन्थ आदि। ४. वाक्यमा परस्पर सापेक्ष पदको एक क्रियामा अन्वय हुनु। ५. गद्य र पद्यका रचना-हरूबाट हुने रसको प्राप्ति। ६. शैली, लेख, काव्यको गुण, दोष, भेद, उपभेद, नायिकाका सौन्दर्य र भेद, अलङ्कार आदिको विवेचनाका आधारमा लेखिएको रसात्मक वाक्य; गद्य-पद्यात्मक ग्रन्थ-समुदाय। ७. धर्म, विज्ञान, कला आदि विषयहरूमध्ये कुनै एक विषयलाई स्पष्ट गरी लेखिएको त्यस-सम्बन्धी ग्रन्थ, लेख आदिको समूह।
साहित्य-कार-ना० [सं०] साहित्यिक ग्रन्थहरू लेख्ने व्यक्ति; लेखक; कवि।
साहित्यिक-वि० [सं०] १. साहित्य-सम्बन्धी। (ना०) २. साहित्य-रचना गर्ने व्यक्ति; साहित्य-कार।
साहिनु-ना० [सं० सह] गोत्र वा कुटुम्बको सम्बन्ध; नाता;

साइनु ।

साही-ना० [सं०] १. साहाको अधिकार वा पद । २. ठकुरी-
हुरूको एक उपाधि । (वि०) ३. साहा-सम्बन्धी; शाही ।

साहु-ना० [प्रा०] साह ।

साहुकार-ना० [प्रा० साहु+कार (सं०)] साहूकार ।

साहुकारी-ना० [साहुकार+ई] साहूकारी ।

साहुती-ना० [साउती] साउती ।

साहुल-ना० [अ० शाकूल] सवाल (डकमीको ज्याभल) ।

साहू-ना० [प्रा० साहु] १. सज्जन; भलादमी । २. धनी
व्यक्ति; महाजन । ३. व्यापारीको आदर-सूचक शब्द ।
४. ऋण दिने व्यक्ति; सापट दिने व्यक्ति; धनी ।

साहूकार-ना० [साहू+कार (सं०)] १. रुपियाँ-पैसा सर-
सापट गर्ने र सुन-चाँदी आदिको खरीद-बिक्री गर्ने साहू;
महाजन । २. व्यापारी ।

साहूकारी-ना० [साहूकार+ई] १. साहूकारको काम वा
पेशा; महाजनी । २. व्यापार ।

साहेब-ना० [अ० साहिब] १. मालिक; स्वामी । २. ठूला-
बडा व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द; श्रीमान् ।

साहेबज्यू-ना० [साहेब+ज्यू] श्री ५ महाराजाधिराजबाट
राज-परिवारदेखि बाहेकका शाह-वंशका कुनै व्यक्तिलाई
बक्सने एक दर्जा ।

साहेबी-वि० [साहेब+ई] साहबी ।

साहो-वि० [सं० सार] १. नरम वा गीलो नभएको; कडा;
सारो । २. सिकिस्त; असाध्य । ३. चर्को; उच्च (स्वर)
४. ज्यादा; अति; बढ्ता; अधिक । ५. खस्रो; दह्रो ।

सिक्क-क्रि० यो० [ने०] सिंगान जोरसित निकाल्ने वा
निकाल्दा शब्द आउने किसिम ।

सिंगडा-ना० [सं० शृङ्गाटक] तीन कुना परेका पातहुने,
पानीभिन्न उभ्रने लहरामा फल्ने, काँदैं-काढा भएको एक
जातको फल; पानी-फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण ठन्डा र
वाजीकरण हुने बताइएको छ ।)

सिंगाउरी-ना० [सीङ+आउरी] पशुले सीङ जुधाई
लड्ने वा खेल्ने क्रिया; सिङाउरी ।

सिंगाउरो-ना० [सीङ+आउरो] सिंगौरो ।

सिंगान-ना० [सं० सिङ्घाण] सिङान ।

सिंगाने-वि० [सिंगान+ए] सिङाने ।

सिंगार-ना० [प्रा० सिङ्गार] सिङ्गार ।

सिंगार-पटार-ना० [सिङ्गार+पटार] १. सिंगाने काम;
सजिसजाउ पार्ने काम; सिङ्गार-पटार । २. लुगा, गहना
आदिले सजाउने वा सजिने काम ।

सिंगाराइ-ना० [सिंगार+आइ] सिंगाने किसिम, क्रिया वा
भाव ।

सिंगारिनु-स० क्रि० [सिंगार+इ+नु] आफ्नो सिंगार गरिनु;
सजिसजाउ होइनु वा गरिनु; ('सिंगारु'-को क०
क्रि०) ।

सिंगारु-ना० [सं० शृङ्गारक] छोरा-छोरी नपाउने स्त्री वा
पुरुष; नपुंसक ।

सिंगारे-वि० [सिंगार+ए] १. सिंगार गरेको; ठाँट पारेको ।
२. निधारमा सेता, ठाडा धर्सा भएको । (बाखो, बोको
आदि ।)

सिंगारु-स० क्रि० [सिंगार+नु] १. सिंगार गर्नु; सजाउनु;
अलङ्कृत पार्नु । २. मसला हाल्नु (तरकारी, तिहुन
आदिमा) ।

सिंगौरी-ना० [सिंगाउरी] सिङाउरी ।

सिंगौरो-ना० [सीङ+औरो] १. माल-सामानहरू झुन्ड्याउना-
का निमित्तको अङ्कुसे परेको काठ; सिङाउरो । २. मूलाको
कोसो ।

सिङान-ना० [सं० सिङ्घाण] नाकबाट निस्कने कफजस्तो
मल ।

सिङाने-वि० [सिङान+ए] १. नाकबाट सिङान चुहाइरहने ।
२. लुरे । (ना०) ३. सिङान पुछ्ने रूमाल । ४. चिप्लो
न्यालजस्तो लेदो पदार्थ निस्कने एक झार ।

सिङाइ-ना० [सिङ्+आइ] सिङाइ ।

सिङाइनु-स० क्रि० [सिङाइ+इ+नु] सिङाइनु; (सिङा-
उनु'-को क० क्रि०) ।

सिङाउनु-स० क्रि० [सिङ्+आउ+नु] सिङाउनु; ('सिङ्नु'-
को प्रे० क्रि०) ।

सिङिनु-स० क्रि० [सिङ्+इ+नु] सिङिनु; ('सिङ्नु'-को
क० क्रि०) ।

सिङ्नु-स० क्रि० [सिङ्] सिङ्नु ।

सिङ्दी-ना० [प्रा० सेढी] १. अग्लो ठाउँमा चढ्नाका निमित्त
खुड्किला-खुड्किला पारी बनाएको साधन; ईट, ढुङ्गा,
सिमन्टी आदिको भन्याड । २. खुड्किलो । ३. बिस्तारै-
बिस्तारै उन्नतितिर लाग्ने क्रम; क्रमशः उँभो लाग्ने काम ।
४. श्रेणी; पङ्क्ति ।

सिङ्दूर-ना० [सं० सिङ्दूर] सिङ्दूर ।

सिङ्दूर-यात्रा-ना० [सं० सिङ्दूर-यात्रा] सिङ्दूर-यात्रा ।

सिङ्दूरे-ना० [सिङ्दूर+ए] सिङ्दूरे ।

सिङ्दूरे-आप-ना० [सिङ्दूरे+आँप] भेट्नापट्टिको भागमा
रातो बोक्रा हुने एक जातको आँप ।

सिङ्घिया-ना० [ने०] सिङ्घिया ।

सिङ्घुली-गढी-ना० [सिङ्घुली (स्थान)+गढी] १. काठमाडौँ-
उपत्यकाको दक्षिण-पूर्व दिशामा रहेको एक जिल्ला । २.
त्यसै जिल्लामा रहेको गढी ।

सिङ्घे-नून-ना० [सिङ्घ (देश)+ए+नून] खानिबाट निस्कने
एक प्रकारको नून ।

सिङ्वाली-ना० [ने०] १. एउटै भेट्नुमा तीन-तीन वटा लाम्चा
पात हुने, डल्ला अनेक रङ्गका फूल फुल्ने एक जातको बोट ।
(यो विभिन्न रङ्गको फूल फुल्ने-विभिन्न जातको हुन्छ ।)

सिङ्वाली-ना० [सं० सैवाल] १. पानीमा हुने एक जातको

सिंह-सिकिस्त

हरियो झ्याउ । २. त्यसैको रोटी; सागा ।
सिंह-ना० [सं०] १. गर्दनमा लामा-लामा केशर हुने बलवान् एक हिंस्रक जन्तु; शेर; केशरी । २. ठूलो वीर; महान् पराक्रमी । ३. कुनै वर्ग वा जातिको सर्वश्रेष्ठ व्यक्ति । ४. ज्योतिषका बाह्र राशिमध्ये एक । ५. भाद्र महीनाको सङ्क्रान्ति ।
सिंह-दरबार-ना० [सिंह+दरबार] काठमाडौँस्थित एक प्रसिद्ध, ऐतिहासिक, विशाल भवन । (हाल यो नेपाल-सरकारको सचिवालय भएको छ ।)
सिंह-द्वार-ना० [सं०] दरबार आदिको प्रधान द्वार; मूल ढोका ।
सिंह-नाद-ना० [सं०] १. सिंहको गर्जन । २. युद्धमा शत्रुलाई दिइने हाँक; ललकार । ३. जोडका साथ गरिने कुरा; हाँक दिएर भनिने कुरा ।
सिंहल-ना० [सं०] १. भारतको दक्षिणमा रहेको एक द्वीप; लङ्का । २. बोक्रो; छाला । ३. पीतल । ४. सोभिता धातु ।
सिंहस्थ-वि० [सं०] १. सिंह राशिमा रहेको (कुनै ग्रह) । (ना०) २. बृहस्पति सिंह राशिमा रहँदाको समय ।
सिंहावलोकन-ना० [सं०] १. सिंहले झैँ पछिल्लिर फर्केर हेर्नु । २. पहिले गरेका काममा दृष्टि लाउनु ।
सिंहासन-ना० [सं०] देवता, राजा आदिको विशेष आसन; सिंहको मूर्ति भएको विशिष्ट आसन ।
सिंहिनी-ना० [सं० सिंह] पोथी सिंह ।
सिङ्गु-स० क्रि० [सिउ+इ+नु] सिउने काम गरिनु; ('सिउनु'-को क० क्रि०) ।
सिउँडो-ना० [सं० सेहुण्ड] मसिना पाटा-पाटा परेका फूल फुल्ने, तीन वा तीनभन्दा बढी पाटा परेका हरिया डाँठ हुने, डाँठका टुप्पामा मात्र वाक्ला पात हुने, दूध निस्कने एक जातको काँडादार बोट । (यसका अनेक भेद छन् ।)
सिउँडे-ना० [सं० सुकेशिनी] तीन कुना परेका ठूला पात, घतूराका आकारका साना अनेक रङ्गका फूल र राता गोल फल हुने एक जातको लहरो । (आयुर्वेदमा यसको गुण कृमि, कुष्ठ, विष तथा आउँ नाश गर्ने र विरेचक बताइएको छ ।)
सिउँदो-ना० [सं० सीमन्त] शिरका रौंहरू दुइ तिर पन्छाउँदा बीचमा पर्ने रेखा; स्यूँदो; सीमन्त ।
सिउनी-ना० [सं० सिवनी] १. सिएको ठाउँ वा डोव; सिलाइ; स्यूनी । २. सिएको ज्याला; सिलाइको मजदूरी ।
सिउनु-स० क्रि० [सं० सिव्+नु] सियो-धागोले कपडा आदि गाँस्नु वा जोर्नु; सुर्कनु; खुट्नु; स्यूनु ।
सिउर-ना० [प्रा० सिंह] १. चराका टाउकामाथि हुने कल्की; शिखा; स्यूँर । २. कपालमा मसिना आँठै-आँठा झिकी बाटेको एक किसिमको चुल्ठो; सिउरी ।
सिउरनु-स० क्रि० [सिउर+नु] शिरमा वा माथितिर केही चीज घुसारनु; स्यूँरनु ।
सिउराइ-ना० [सिउर+आइ] सिउरने किसिम, क्रिया

वा भाव ।

सिउराइनु-स० क्रि० [सिउराउ+इ+नु] सिउरन लाइनु; ('सिउराउनु'-को क० क्रि०) ।
सिउराउनु-स० क्रि० [सिउर+आउ+नु] सिउरन लाउनु; ('सिउरनु'-को प्रे० क्रि०) ।
सिउरिनु-स० क्रि० [सिउर+इ+नु] शिरमा वा माथितिर केही चीज घुसारिनु; ('सिउरनु'-को क० क्रि०) ।
सिउरी-ना० [सिउर+ई] धेरै आँठा झिकी बाटिने एक किसिमको चुल्ठो; सिउर ।
सिउरी-ना० [ने०] भात, ढिँडो आदि पकाएका भाँडाको बिट वा घेरामा लागेर सुकेको माड; माम्री ।
सिउसिउ-क्रि० यो० [ने०] १. ज्यादै जाडो हुँदा मुखबाट शब्द निकाल्ने किसिम । (ना०) २. भेडा, बाख्रा, कुखुरा आदिलाई धपाउने शब्द ।
सिक-ना० [प्रा० सिक्कग] माल-सामानहरू झुन्ड्याउनाका निमित्त लट्काइराखिने डोरीको एक किसिमको जाल; सिख; उझिन्डो ।
सिक-ना० [सिक्को] औषध लगाउन वा सुगन्धी द्रव्य भिजाउन कपास बेहिएको छेस्को ।
सिकटे-वि० [सुकुटे] सुकुटे ।
सिकता-ना० [सं०] १. बालुवा । २. बलौटे जमीन । ३. चीनी ।
सिकतिल-वि० [सं०] बालुवा धेरै भएको; बलौटे ।
सिकमी-ना० [नेवा० सिकमि] काठको काम गर्ने कारीगर ।
सिका-ना० [सं० शिक्य] माल-मत्ता राख्नाका निमित्त दलिनमा झुन्ड्याइने डोरीको एक किसिमको जाली; सिख ।
सिकाइ-ना० [सिक्+आइ] सिक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सिकाइ-ना० [सिकाउ+आइ] सिकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सिकाइनु-स० क्रि० [सिकाउ+इ+नु] सिक्न लाइनु; ('सिकाउनु'-को क० क्रि०) ।
सिकाउनु-स० क्रि० [सिक्+आउ+नु] १. कुनै काम वा कुरोको ज्ञान गराउनु । २. सम्झाउनु; बुझाउनु । ३. पढाउनु; शिक्षा दिनु । ४. अर्ती दिनु; उपदेश दिनु । ५. तालीम गर्नु; सघाउनु ।
सिकाउनु-स० क्रि० [सिक्+आउ+नु] १. सिक्न लाउनु; ज्ञान गराउनु; ('सिक्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. ज्ञान वा शिक्षा दिनु ।
सिकार-ना० [सं० शिखर] एक माथि अर्को खटिएका जस्ता सीङ हुन एक जातको मृग ।
सिकार-नि० [सिक्+आर] कुनै काम सिक्न लागेको; शिक्षा हासिल गर्न लागेको ।
सिक्नु-स० क्रि० [सिक्+इ+नु] ज्ञान हासिल गरिनु; ('सिक्नु'-को क० क्रि०) ।
सिकिस्त-वि० [फा० शिकस्त] १. ज्यादै विरामी भएको;

मरणासन्न । २. कठिन अवस्थामा परेको; असजिलो अवस्थाको । ३. खट्टा; खाँचो ।

सिकिस्ती-ना० [सिकिस्त+ई] १. सिकिस्त अवस्था; विमारीको मरणासन्न स्थिति । २. कठिन अवस्था । ३. ठूलो खाँचो; अत्यावश्यकता ।

सिकुटे-वि० [सुकुटे] पातलो शरीरको; सुकुटे; सुसुपाल; चमेरे ।

सिकुवा-ना० [ने०] १. घरको गजपट्टिको भाग वा छानो । २. धुमजस्तो पातको एक किसिमको छाता ।

सिकुवा-वि० [सिक्+उवा] सिकन लागेको; सिकार ।

सिको-ना० [सिक्+ओ] अरुले गरेको देखेर त्यस्तै गरिने काम; देखासिकी; नकल; अनुकरण ।

सिक्का-ना० [अ०] १. सरकारी छाप लागेको, निर्दिष्ट मूल्यको धातुको चक्की; रुपियाँ-पैसा; मुद्रा । २. धाक; रवाफ । ३. हैकम ।

सिक्ख-ना० [प्रा०] गुरु नानकले चलाएको मार्गका अनुयायी ।

सिक्खे-ना० [प्रा० सिक्ख] चेलो; शिष्य ।

सिक्क-वि० [सं०] १. सेचन गरिएको; सिञ्चित । २. अभिषिक्त । ३. भिजेको ।

सिक्थ-ना० [सं०] मइन ।

सिक्नु-स० क्रि० [प्रा० सिक्ख+नु] १. कुनै काम वा कुरो कसैबाट जान्नु; अरुद्वारा ज्ञान हासिल गर्नु । २. शिक्षा प्राप्त गर्नु; पढ्नु । ३. अभ्यास गर्नु; रफत गर्नु । ४. सिको गर्नु; देखासिकी गर्नु; अनुकरण गर्नु ।

सिक्री-ना० [सं० शृङ्खला] धातुका मुद्राहरू परस्परमा जोल्छाएर बनाइएको डोरीजस्तो वस्तु; साङ्ग्लो; जन्जीर ।

सिक्रो-वि० [ने०] पातहरू झरिसकेको (बोट) ।

सिख-ना० [प्रा० सिक्कग] सिक; उझिन्डो ।

सिखनी-ना० [सं० शिखरिणी] पानी निथारेको दहीमा मसला आदि हालेर बनाइने खाद्य पदार्थ ।

सिखल-ना० [ने०] धान चुट्ने खलाका वरि-पर लगाइने नलको घेरो ।

सिगरेट-ना० [अं० सिगारेट] चुरोट ।

सिगसिगाइ-ना० [सिगसिगाउ+आइ] सिगसिगाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिगसिगाइनु-अ० क्रि० [सिगसिगाउ+इ+नु] सिगसिगो लाग्नु; ('सिगसिगाउनु'-को भा० क्रि०) ।

सिगसिगाउनु-अ० क्रि० [सिगसिगो+आउ+नु] जाडो, फोहर आदिले मनमा सगसग लाग्नु; सिगसिगो लाग्नु ।

सिगसिगो-ना० [सगसग] जाडो वा फोहोरले मनमा उत्पन्न हुने असजिलोपन ।

सिगार-ना० [अं०] सुतीको पातमात्र बेहेर बनाएको एक किसिमको ठूलो चुरोट ।

सिङ्गा-ना० [सिङ्गा] सिङ्गा ।

सिङ्माङ-ना० [ने०] घिउ, तेल आदि हाल्ने काठको भाँडो ।

सिङ्मलै-क्रि० यो० [सिङ्गो+मूल+ऐ] १. स्वयम्; खास आफै । २. सिङ्गो नै; सिङ्गै ।

सिङ्गाउरी-ना० [सीङ्+आउरी] १. पशुहरूले ढिस्को, कान्लो, भित्तो आदिमा सीङ वा टाउको दलेर चिलाउने काम; सिङौरी; पशुहरूले परस्परमा सीङ जोरेर गर्ने लडाइँ वा खेल । २. जोरी खोज्ने काम ।

सिङ्गाउरो-ना० [सिङ्गाउरो] सिङ्गाउरो ।

सिङ्गान-ना० [सिङ्गान] सिङ्गान ।

सिङ्गाने-वि० [सिङ्गान+ए] सिङ्गाने ।

सिङ्गार-ना० [प्रा० सिङ्गार] सिङ्गार ।

सिङ्गार-पटार-ना० [सिङ्गार+पटार] सिङ्गार-पटार ।

सिङ्गाराइ-ना० [सिङ्गार+आइ] सिङ्गाने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिङ्गारिनु-अ० क्रि० [सिङ्गार+इ+नु] सिङ्गारिनु ।

सिङ्गार-ना० [सिङ्गार] सिङ्गार ।

सिङ्गारे-वि० [सिङ्गार+ए] सिङ्गारे ।

सिङ्गानु-स० क्रि० [सिङ्गार+नु] सिङ्गानु ।

सिङ्गौरी-ना० [सीङ्+औरी] सिङ्गाउरी ।

सिङ्गौरो-ना० [सिङ्गौरो] सिङ्गौरो ।

सिङ्ग-मरमर-ना० [फा० सङ्ग-मरमर] सङ्ग-मरमर ।

सिङ्ग-मर्मर-ना० [फा० सङ्ग-मरमर] सङ्ग-मरमर ।

सिङ्गल-बेन्च-ना० [अं०] एक जना न्यायाधीशको इजलास; एकीय-न्यायाधिकरण ।

सिङ्गार-ना० [प्रा०] १. शोभा बढाउनाका निमित्त सजाउने काम; शृङ्गार; सिङ्गार; सजावट । २. शोभा; सौन्दर्य । ३. सज-धजसाथको पहिरन; ठाँट-बाट ।

सिङ्गार-पटार-ना० [सिङ्गार+पट (सं०)+आर] सिङ्गार-पटार ।

सिङ्गाराइ-ना० [सिङ्गार+आइ] सिङ्गाने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिङ्गारिनु-स० क्रि० [सिङ्गार+इ+नु] सिङ्गारिनु; ('सिङ्गारिनु'-को क० क्रि०) ।

सिङ्गानु-स० क्रि० [सिङ्गार+नु] सिङ्गानु ।

सिङ्गी-ना० [सीङ] सासले खिँची शरीरको कुनै अङ्गमा भएको वात वा रक्तको विकार हुटाउने सीङ वा त्यसै आकारको कुनै साधन ।

सिङ्गुलै-क्रि० यो० [सिङ्गो+मूल (सं०)+ऐ] १. खास आफै; स्वयम्; सिङ्मलै । २. सिङ्गो नै; सिङ्गै ।

सिङ्गे-माछो-ना० [सं० शृङ्गी+माछो] कट्ला नहुने, पखेटामा घोच्ने काँडा हुने, रातो भावको एक जातको माछो ।

सिङ्गो-वि० [सं० साङ्ग] १. सबै अङ्ग-प्रत्यङ्गले युक्त; टूट-फूट वा हिना-मिना नभएको; सग्लो । २. एकमात्र; केवल एउटा ।

सिङ्ग्रिप-ना० [फा० सन्जरफ] गाढा रातो रङ्गको, सिन्दूर-जस्तो एक पदार्थ; सिन्ध्रिक ।

सिद्धसन-सिद्धता

सिद्धसन-[अ० सङ्गेशव] प्रायः हरियो रङ्गको हुने एक जातको बहु-मूल्य पत्थर । (यो विभिन्न रङ्गको पनि पाइन्छ ।)

सिद्धिप-ना० [सिद्धिप] सिद्धिप ।

सिचाइ-ना० [सिच्+आइ] सिच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिचाइनु-स० क्रि० [सिचाउ+इ+नु] पानी छर्काइनु; ('सिचाउनु'-को क० क्रि०) ।

सिचाउनु-स० क्रि० [सिच्+आउ+नु] पानी छर्काउनु; ('सिच्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

सिचिनु-स० क्रि० [सिच्+इ+नु] पानी छर्किनु; ('सिच्नु'-को क० क्रि०) ।

सिच्छे-ना० [सं० शिष्य] शिष्य ।

सिच्नु-स० क्रि० [सं० सिच्+नु] १. पानी छर्कनु; छम्कनु; अभिषेक गर्नु । २. बाली-नालीमा कुलो वा अन्य साधनले पानी हाल्नु ।

सिजिइनु-अ० क्रि० [सिजि+इ+नु] हरिया अन्न वा साग-पात-हरू थुप्रिएर गुम्सिइनु; ('सिजिनु'-को भा० क्रि०) ।

सिजिनु-अ० क्रि० [सं० सिद्ध] हरिया अन्न वा साग-पातहरू थुप्रिएर गुम्सिनु ।

सिजिया-ना० [ने०] तेल-घिउ हाल्ने छालाको भाँडो; सिँधिया ।

सिज्याइ-ना० [सिजि+याइ] सिजिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिज्याइ-ना० [सिज्याउ+आइ] सिज्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिज्याइनु-स० क्रि० [सिज्याउ+इ+नु] साग-पात वा हरिया अन्नहरूलाई गुम्स्याइनु; ('सिज्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सिज्याउनु-स० क्रि० [सिजि+याउ+नु] हरिया अन्न वा साग-पातहरूलाई थुप्रो लाएर गुम्स्याउनु ।

सिञ्चन-ना० [सं०] १. पानी छर्कने काम; सेचन । २. खेत-बारीमा पानी लाउने काम; सिचाइ ।

सिञ्चित-वि० [सं०] सिञ्चन गरिएको; सेचन गरिएको ।

सिञ्जा-ना० [सं०] आभूषणहरू वज्दा निस्कने आवाज ।

सिञ्जित-ना० [सं०] १. गहनाहरू वजेको शब्द; झङ्कार । (वि०) २. झङ्कार-युक्त; ध्वनित ।

सिट्टाइ-ना० [सिट्+आइ] सिट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिट्टा-सिट्टी-ना० [सिटो+सिटो] साना-तिना हाँगा-बिँगा; साना-तिना झिँजाहरूको समुदाय ।

सिट्नु-स० क्रि० [सिट्+इ+नु] काममा जोत्नु; ('सिट्नु'-को क० क्रि०) ।

सिटो-ना० [?] १. सानो हाँगो; बिँगो । २. डन्डी-वियोका खेलमा 'सात' ।

सिट्नु-स० क्रि० [?] १. दपेटेर काममा जोत्नु । २. छेड् हानेर बेसरी भन्नु । ३. कडा शिक्षा दिनु । ४. धम्की दिनु । ५. हुच्चेर वा हानेर पठाएको वियोलाई लट्टी वा सिटोले छेक्नु ।

सिट्ठी-ना० [सं० शिष्ट] १. बलेर गोल बनिसकेको भाग । २. तमाखुको गोल; सिठुवा । ३. ऊखु, नाशपाती, पान आदिको रस झिकिसकेको छोक्रा । (वि०) ४. सिट्टो ।

सिट्ठी-वि० [सिट्ठी] साह्रै ढुङ्गो; पातलो; लौरी-पिञ्जर ।

सिट्ठी-ना० [सं० षष्ठि] १. ज्येष्ठ शुक्ल षष्ठिको दिन । २. त्यो दिन मनाइने चाड ।

सिट्ठुवा-ना० [सिट्ठी] तमाखु डढेर बाँकी रहेको गोल; सिट्ठी ।

सित-ना० यो० [सं० सक्त] सँग; साथ ।

सित-वि० [सं०] १. सेतो; सफेद; श्वेत । २. चहकिलो; चम्किलो । ३. स्वच्छ; सफा । (ना०) ४. शुक्ल-पक्ष; सुदी । ५. सक्खर । ६. चाँदी ।

सित-कर-ना० [सं०] चन्द्रमा ।

सितन-ना० [सित] भात, ढिँडो, चिउरा आदि खानेकुरालाई रुचि-कर पार्न साथमा खाइने तिहुन, तरकारी, अचार आदि ।

सित-मरीच-ना० [सं०] सेतो-मरीच ।

सिता-ना० [सं०] १. सक्खर; चीनी । २. किरण; ज्योत्स्ना । ३. मल्लिका; मालती फूल । ४. मदिरा; रक्सी ।

सितार-ना० [सं० सप्त+तार] सात तारको झङ्कारबाट स्वर-साधन गरिने एक प्रसिद्ध बाजा ।

सितारा-ना० [फा० सितारः] १. सुन, चाँदी आदिको पातलो, बाटुलो र सानो चक्की । (यो शोभाका निमित्त टोपी, पछ्यौरा आदिमा लगाउने र टीका लाउने काममा प्रयोग हुन्छ ।) २. तारा ।

सितिमिती-क्रि० यो० [ने०] सानो-तिनो प्रयत्नद्वारा; सजिलो किसिमसित; लरतरो यत्नले; हत्त-पत्त ।

सितो-ना० [प्रा० सित्थ] भातको दाना; पाकेका चामलको गेडो ।

सित्त-क्रि० यो० [सं० संहति] १. बिनामोल; बेदाममा । २. व्यर्थ; बिनसिति । ३. नाहक; अकारण ।

सिद्ध-वि० [सं०] १. पूरा गरिएको; पूर्ण गरिएको । २. आँटे-को काम पूरा भएको; सफल । ३. लक्ष्यमा पुगेको; उद्देश्य पूरा भएको । ४. इच्छा पूरा भएको; सफल-मनोरथ । ५. आध्यात्मिक साधना पूरा गरेको । ६. योगद्वारा अलौकिक शक्ति प्राप्त गरेको । ७. पाएको; लब्ध । ८. शुद्ध पारिएको; संशोधित । ९. पवित्र; शुद्ध । १०. पाकेको; पक्व । ११. निपुण; दक्ष । १२. तर्क वा प्रमाणद्वारा ठीक ठहराइएको; प्रमाणित । १३. निश्चित; पक्का । १४. धर्मात्मा; पुण्यात्मा । १५. मुक्त; मोक्ष-प्राप्त । (ना०) १६. सिद्धि प्राप्त गरेको योगी । १७. दिवस; दिन । १८. ऋषि; तपस्वी । १९. सत्ताईस योगमध्ये एक । २०. एक देव-योनि । २१. पहिलो सूर्य ।

सिद्ध-गुटिका-ना० [सं०] अदृश्य हुनाका लागि मुखमा हालिने मन्त्र-सिद्ध एक कल्पित गोली ।

सिद्धता-ना० [सं०] सिद्ध हुनाको भाव; सिद्धत्व ।

सिद्धत्व-ना० [सं०] सिद्धता ।

सिद्ध-पीठ-ना० [सं०] योग वा तान्त्रिक साधना शीघ्र सिद्ध हुने स्थान ।

सिद्ध-हस्त-वि० [सं०] १. कुनै काममा राम्ररी हात बसिसकेको । २. दक्ष; कार्य-कुशल ।

सिद्धा-ना० [सं०] १. ज्योतिष शास्त्रअनुसार एक योगिनी । २. सिद्ध स्त्री ।

सिद्धाञ्जन-ना० [सं०] आँखामा लाउँदा जमीनमा गड्ढोको वस्तु देखिने भनी प्रसिद्ध मन्त्र-सिद्ध अञ्जन ।

सिद्धान्त-ना० [सं०] १. विचार र तर्कद्वारा निश्चय गरिएको मत । २. विद्या, कला आदिका सम्बन्धमा विद्वान्हरूद्वारा स्थापित, सत्य-रूपमा ग्रहण गरिएको मूल विचार; मान्य मत । ३. ऋषि-मुनिहरूको मान्य उपदेश । ४. सार कुरो; तत्त्व । ५. अन्तिम उद्देश्य । ६. निश्चित मतका आधारमा लेखिएको शास्त्रीय ग्रन्थ ।

सिद्धान्तः-क्रि० यो० [सं०] १. सिद्धान्तअनुसार; सिद्धान्त-बमोजिम । २. सिद्धान्तका रूपमा ।

सिद्धान्ताभास-ना० [सं०] पक्षाभास ।

सिद्धान्ती-वि० [सिद्धान्त+ई] १. आफ्नो सिद्धान्तमा स्थिर रहने (व्यक्ति) । २. शास्त्रीय सिद्धान्तहरू जान्ने । ३. तार्किक । ४. मीमांसक ।

सिद्धान्न-ना० [सं०] १. पाकेको अन्न । २. सीधा ।

सिद्धासन-ना० [सं०] १. योग-साधन गर्दा बस्ने एक आसन; चौरासी-आसनमध्ये एक । २. सिद्ध-पीठ ।

सिद्धि-ना० [सं०] १. योग वा तपद्वारा प्राप्त हुने अलौकिक शक्ति । २. योग-साधनद्वारा प्राप्त हुने आठ प्रकारका सिद्धि । (अणिमा, महिमा, गरिमा, लघिमा, प्राप्ति, प्राकाम्य, ईशित्व, र वशित्व) । ३. मुक्ति; मोक्ष । ४. गरेको काम सिद्ध हुनु; सफलता । ५. कुनै कुरो प्रमाणित हुनु । ६. निश्चय; निर्णय । ७. पाक्नु; तयार हुनु । ८. निपुणता; दक्षता । ९. गणेशका दुइ पत्नी (ऋद्धि र सिद्धि)-मध्ये एक । १०. मेढाशृङ्गी । ११. भाङ्ग ।

सिद्धिहुनु-अ० क्रि० [सिद्धि+इ+नु] समाप्त होइनु; ('सिद्धिनु'-को भा० क्रि०) ।

सिद्धि-दाता-वि० [सं०] १. अणिमा आदि आठ सिद्धि दिने । २. कार्य सफल गरिदिने । (ना०) ३. गणेश ।

सिद्धि-नर-सिंह-ना० [सं०] ललितपुर राज्यका मध्य-कालीन एक धार्मिक राजा । (ललितपुरको प्रसिद्ध कृष्ण-मन्दिर र प्राचीन राज-दरबार यिनैले बनाएका हुन् ।)

सिद्धिनु-अ० क्रि० [सं० सिद्ध+इ+नु] १. सकिनु; समाप्त हुनु । २. रित्तिनु; खाली हुनु । ३. तय हुनु; टुङ्गिनु । ४. पूरा हुनु; सफल हुनु । ५. बिग्रनु; नाश हुनु । ६. मर्नु । ७. हार्नु ।

सिद्धि-विनायक-ना० [सं०] गणेशको एक मूर्ति ।

सिद्ध्याई-ना० [सं० सिद्ध+याई] सिद्ध वा महात्मा हुनाको

भाव ।

सिद्ध्याइ-ना० [सिद्ध्याउ+इ] सिद्ध्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिद्ध्याइनु-स० क्रि० [सिद्ध्याउ+इ+नु] समाप्त गरिनु; ('सिद्ध्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सिद्ध्याउनु-स० क्रि० [सिद्धि+याउ+नु] १. खतम गर्नु; समाप्त गर्नु । २. तय गर्नु; टुङ्ग्याउनु । ३. पूरा गर्नु; सफल पार्नु । ४. बिगार्नु; नाश गर्नु । ५. मर्नु । ६. हराउनु । ७. खाली पार्नु; रित्त्याउनु; ('सिद्धिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सिद्धो-ना० [ने०] सिद्धो ।

सिद्धाराइ-ना० [सिद्धार्+आइ] सिद्धानें किसिम, क्रिया वा भाव ।

सिद्धारिनु-अ० क्रि० [सिद्धार्+इ+नु] हिँडिनु; ('सिद्धानु'-को भा० क्रि०) ।

सिद्धानु-अ० क्रि० [सं० सृ+नु] १. जानु; हिँड्नु । २. मर्नु ।

सिद्धो-ना० [ने०] १. सिक्कीझैँ खाँदैर बनाइएको माछा; सिद्धो । (वि०) २. ज्यादा दुबलो र पातलो; सिकटे ।

सिना-बिना-ना० [सेना+बिना (फाँ०)] साना-तिना केटा-केटी; भुरा-भुरी; ठिनामिना ।

सिनाल-ना० [ने०] गर्धनमा र पुढामा लामा-लामा राँ हुने एक जातको लेकाली बाख्रो ।

सिनिक्त-क्रि० यो० [ने०] सिनित्त ।

सिनित्त-क्रि० यो० [ने०] १. सफा-सुग्धर हुने किसिम । २. भएभएका सबै माल-मत्ता लैजाने किसिम; सिनित्त ।

सिनीयर-क्लर्क-ना० [अं०] दोस्ना-दर्जको-कारिन्दा ।

सिनीवाली-ना० [सं०] १. शुक्ल-पक्षको प्रतिपदा । २. वेद-विहित एक देवी ।

सिनु-ना० [प्रा० सिन्न] मृत शरीर; लाश; मुर्दा ।

सिनेट-ना० [अं० सेनेट] व्यवस्था वा प्रशासन गर्ने विशिष्ट व्यक्तिहरूको सभा ।

सिनेमा-ना० [अं०] सेतो पर्दामा गति-शील देखिने छायाको चित्र; चल-चित्र; बाइस्कोप ।

सिन्काउली-ना० [ने०] लाम्चा पात हुने, अण्डाकार साना फल फल्ने, सेता फूल फुल्ने एक जातको रूख; तेज-पातको वृक्ष । (आयुर्वेदमा यसको बोक्रो कफ र खोकीमा फायदा गर्ने र ठन्डा बताइएको छ । यो दालचीनीको काममा पनि लिइन्छ । यसको पातलाई तेज-पात भन्दछन् । आयुर्वेदमा यस पातको गुण कफ, वायु, विष आदिका दोषलाई नाश गर्ने बताइएको छ ।)

सिन्की-ना० [नेवा०] खाइलमा खाँदैर अमिल्याएको मूला ।

सिन्को-ना० [सं० इषीका] १. पातहरू गाँस्नाका निमित्त बनाएको बाँसको मसिनु छेस्को । २. छेस्को; तृण ।

सिन्दूर-ना० [सं०] १. सौभाग्यवती स्त्रीले शोभाका निम्ति निधारमा वा सिउँदामा लगाउने वा देव-पूजामा प्रयोग

सिन्दूर-यात्रा-सिमेभूमे

- गरिने, सुन्तला-रङ्गको एक किसिमको चूर्ण; सिंदूर ।
 २. सौभाग्य । ३. सरकारी कर्मचारीको शोभा वा मान ।
सिन्दूर-यात्रा-ना० [सं०] १. कुनै ठूलो कार्य-सिद्धि हुँदा गरिने उत्सव । २. राजाको राज्याभिषेकपछि गरिने उत्सव-पूर्वकको यात्रा; सिंदूर-यात्रा ।
सिन्दूरे-ना० [सं० सिन्धुवार] १. साना-साना गाढा राता झुप्पा-कार फल फल्ने, खैरो मञ्जरीका रूपमा फूल फुल्ने एक जातको वृक्ष; सिंदूरे । (यसका अनेक जात छन् ।) २. त्यसैको फल ।
सिन्दूरे-ना० [सिन्दूर+ए] १. विवाहमा दुलहाले दुलहीलाई सिन्दूर हाल्दा थाप्ने कपडाको थान । २. गहुँका बोटमा लाग्ने एक जातको कीरो । (वि०) ३. सिंदूरका रङ्गको । ४. सिन्दूर हाल्ने; सिन्दूर राख्ने । ५. सिन्दूर-सम्बन्धी ।
सिन्धु-ना० [सं०] १. समुद्र; सागर । २. नदी । ३. सप्त-सिन्धुमध्येको एक नदी । ४. हात्ती । ५. नेपालको पूर्व-एक (१)-नम्बर इलाकाको एक क्षेत्र ।
सिन्धुजा-ना० [सं०] १. लक्ष्मी । २. सीपी ।
सिन्धुर-ना० [सं०] हात्ती ।
सिन्धुवार-ना० [सं०] निर्गुण्डो; सिन्दूरे ।
सिपाइत-ना० [फा० सिफारिश] सिफारिश; पुलस्त्याई ।
सिपारत-ना० [सिपाइत] सिपाइत ।
सिपालु-वि० [सीप+आलु] १. सीप भएको । २. कुनै काम-कुरोमा चतुर; निपुण; पोख्त ।
सिपाही-ना० [फा०] १. सेनाका वा पुलीसका निम्न कक्षाको जागीरदार । २. दूत ।
सिफिनु-ना० [स्याप्] स्याउला आदिको सानो सितो ।
सिप्रिक्क-क्रि० यो० [ने०] १. सेप्रिने किसिम; सेप्रो हुने किसिम । २. टाँसिने किसिम ।
सिल्लिकान-ना० [ने०] लाम्चा नरम पात हुने, गोल फल फल्ने, पहेंला फूल फुल्ने एक जातको रूख । (यसका कलिला पातको अचार, तरकारी आदि बनाएर खाइन्छ । यसका काठको यज्ञ-पात्रहरू बनाइन्छन् ।)
सिफर-ना० [ने०] विफर विग्रँदा शरीरका जोर्नीमा आउने एक जातको खटिरो वा लोला ।
सिफारिश-ना० [फा० सिफारिश] १. कसैको कुनै काम सफल पार्नका निमित्त त्यसका वारेमा गरिने मौखिक वा लिखित प्रशंसा; सिपाइत । २. कसैको योग्यता वा कार्य-क्षमताका वारेमा लेखिएको पत्र; प्रशंसा-पत्र । ३. कसैको कार्य-सिद्धि गर्नका निमित्त कसैसित गरिने अनुरोध । ४. खुशामद; भन-मुन ।
सिफारिशी-वि० [सिफारिश+ई] सिफारिश भएको; सिफारिश गरिएको ।
सिभिल-ना० [अं०] १. निजामती । २. दीवानी ।
सिम-ना० [सिमसिम] पानी कहिल्यै खाली नहुने जमीन; चिसमिरो जग्गा; सिमसार ।
सिम-वि० [फा० सिंह] १. जमीनका चार किसिममध्ये तेस्रो ।

२. तेस्रो दर्जाको ।
सिम-कुखुरो-ना० [सिम+कुखुरो] जल-कुखुरो ।
सिमन्टी-ना० [अं० सिमेन्ट] घर बनाउने कामका निमित्त प्रयोग गरिने, माटो-रङ्गको, विशेष प्रकारका ढुङ्गा र माटाबाट तयार हुने एक किसिमको धूलो ।
सिमन्ती-ना० [अं० सिमेन्ट] सिमन्टी ।
सिम-रायो-ना० [सिम+रायो] सिमसारमा हुने, परपन्याउने एक जातको रायो ।
सिमरौन-गढ-ना० [?+गढ] कर्नाट-वंशी राजाहरूले बनाएको, नेपालको बारा जिल्ला-अन्तर्गतको, मध्य-कालीन एक ऐतिहासिक गढ ।
सिमल-ना० [सं० शालमली] राता ठूला-ठूला फूल फुल्ने, अण्डाकार फल फल्ने, एउटै भेट्नुमा धेरै पात लाग्ने, काँडा हुने एक जातको ठूलो वृक्ष । (यसको भूवा तक्रिया, इसना आदिको भित्र हालिन्छ । यसबाट प्रशस्त खोटो निस्कन्छ ।)
सिमलकन्द-ना० [सं० शालमलीकन्द] १. पाँच-पाँच कुना परेका पात, खुट्किलै-खुट्किलाजस्तो परेको डाँठ र प्यूठाने-मूलाका आकारको जरा हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको कन्द । (आयुर्वेदमा यसको गुण रेचक र ठन्डा बताइएको छ ।)
सिमल-काँडे-वि० [सिमल+काँडो] १. सिमलका काँडाका आकारको पुष्ट, सानो र चुच्चो परेको (स्तन) । २. त्यस्ता स्तन भएको (नवयुवती) ।
सिमलचरी-ना० [ने०] अन्नकी अधिष्ठात्री देवी; धान्य-लक्ष्मी ।
सिस-लट्टे-ना० [सिम+लट्टे] पानी-लट्टे ।
सिमसार-ना० [ने०] १. चिसमिरो जमीन; सिम । २. धाप; दलदल ।
सिमसिम-क्रि० यो० [ने०] १. मसिना थोपासाथ हल्का पानी पर्ने किसिम; विरबिर; रिमरिम । २. अलि-अलि पानी हुन किसिम; थोर-बहुत पानी हुने किसिम ।
सिमसिमे-वि० [सिमसिम+ए] १. सिमसिम गरेर परेको; विरबिरे (पानी) । २. सिम भएको; सिमसार परेको (जमीन) ।
सिमाना-ना० [सं० सीमा] सीमा ।
सिमाली-ना० [सिंवाली] सिंवाली ।
सिमो-ना० [सं० शिम्बी] १. बोडीका जस्ता पात हुने, विभिन्न रङ्गका फूल फुल्ने, हरिया लामा कोसा फल्ने एक जातको लहरो । २. त्यसैको कोसा वा कोसाभित्र हुने गेडा । (यसका अनेक जात छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण अग्नि, बुद्धि र रुचि बढाउने बताइएको छ ।)
सिमे-वि० [सिम+ए] १. सिम-सम्बन्धी; सिमसारको । २. सिमसारमा रहने ।
सिमेन्ट-ना० [अं०] सिमन्टी ।
सिमेभूमे-ना० [सिम+भूमि] सिम र भूमिमा रहने एक

सिम्कनु-ना० [सिन्को+नु] झीनो लट्ठी; सानो-तिनो लट्ठी;
सिम्कनु।
सिम्कनु-ना० [सिम्कनु] सिम्कनु।
सिम्टा-ना० [ने०] १. सल्लाको फल वा गानु। २. हलेदाको
सुकेको चाना।
सिम्बितिका-ना० [सं०] स्याउ।
सिम्निक-ना० [सिङ्गिप] सिङ्गिप।
सियाँल-ना० [सं० शीतल] १. घाम छेकिएको ठाउँ; ओझेल
परेको ठाउँ; छाया; छाहारी।
सियाइ-ना० [सिउ+आइ] सिउने किसिम, क्रिया वा भाव;
सिलाइ।
सियाइनु-स० क्रि० [सियाउ+इ+नु] सिउन लाइनु; ('सिया-
उनु'-को क० क्रि०)।
सियाउनु-स० क्रि० [सिउ+याउ+नु] सिउन लाउनु;
सिलाउनु; ('सिउनु'-को प्रे० क्रि०)।
सियो-ना [सं० सीवनी] १. कपडा आदि सिउने मसिनु
फलामे साधन। २. सुइरो; सूई। ३. हलाको डोब;
हलाले जोतेको डोरो।
सिर-ना० [प्रा०] शिर।
सिरक-ना० [शीत+रक्षक] भित्र रूवो भरेर तगेको
दोलाईजस्तो बाक्लो ओढ्ने वस्त्र।
सिरका-ना० [फा० सिकः] घाममा राखेर अमिल्याएको
ऊखु, अङ्गूर, अनार आदिको रस; सिका।
सिरप-ना० [अ०] शरबत।
सिरपाउ-ना० [सिर+पाउ] शिर-पाउ।
सिरपोश-ना० [सिर+पोश (फा०)] शिर-पोश।
सिरबन्दी-ना० [शिर-बन्दी] शिर-बन्दी।
सिरबेहोरा-ना० [सिर+बेहोरा] शिर-बेहोरा।
सिरसिर-क्रि० यो० [अनु०] हल्का बतास चल्ने किसिम।
सिरा-ना० [सं०] १. शरीरमा रक्तको प्रवाह हुने नाडी।
२. कँडाली।
सिरान-ना० [सिर+आन] सिहान।
सिरानी-ना० [सिरान+ई] सिहानी।
सिरिङ्ग-क्रि० यो० [ने०] १. ज्वर, भय, जाडो आदिले शरीरमा
रोमाञ्च पैदा हुने किसिम; जुहङ्ग; जिरिङ्ग। २. दाँतमा
ढुङ्गा वा चिसो-तातो वस्तु लाग्दा एक किसिमले पीडा हुने
किसिम।
सिरिङ्ग-क्रि० यो० [सिरिङ्ग] सिरिङ्ग।
सिरिया-ना० [ने०] सिजिया।
सिरी-ना० [सं० श्री] श्री; शोभा; सौन्दर्य।
सिरी-खुरी-ना० [सिरी+खुरी (फा०)] १. भएभरको
सम्पत्ति; श्री-सम्पत्ति; सर्वस्व। २. भएभरका सम्पत्तिको
हरण वा नाश।
सिरिस-ना० [प्रा०] शिरीष वृक्ष।
सिर-ना० [सं० रसाल] कुशका जस्ता लामा-लामा पात र

काँसका जस्ता सेता फूल हुने एक जातको झार। (आयुर्वेदमा
यसका जराको गुण ठन्डा र पौष्टिक बताइएको छ।)
सिरुपाते-वि० [सिरु+पात+ए] सिरुका पातका आकारको
(खुकुरी)।
सिरुवारी-ना० [सं० शितावरी] सिरुवारे झार।
सिरुवारे-ना० [सं० शितावरी] लाम्चा पात, गुलाफी घोगाका
आकारका फूल र घोगामा तिलजस्ता मसिना टल्कने गेडा
हुने एक जातको झार; शितावरी; शितावर।
सिरेटो-ना० [सिरं] चिसो र कडा हावा; स्याँठ।
सिरौला-ना० [ने०] धान भुटेर बनाएको एक प्रकारको
चामल।
सिका-ना० [फा० सिकः] सिरका।
सिको-ना० [सं० सू] दूध, पानी आदिको मसिनो धारो।
सिर्जना-ना० [सं० सृज्] १. रचना; निर्माण। २. सृष्टि;
उत्पत्ति; सृजना। ३. आरम्भ; शुरू।
सितो-ना० [?] १. सामन्त राजा वा रजौटाहरूले ठूला
राजा वा सम्राटलाई बुझाउने कर। २. कर-बलले दिनु-
पर्ने रकम।
सिर्फ-क्रि० यो० [अ० सिर्फ] एकमात्र; केवल; खालि।
सिरं-क्रि० यो० [अनु०] १. चिसो र कडा हावा चल्ने किसिम।
२. सिको झर्ने किसिम।
सिल-ना० [प्रा० सिखला] १. उनेका माछाहरूको माला।
२. कपालमा लाग्ने जम्माको समूह वा ताँती।
सिलखान-ना० [सिलखाना] सिलखाना।
सिलखाना-ना० [अ० सिलाह+खाना (फा०)] फौजी
हात-हतियार राख्ने ठाउँ; शस्त्रागार; जङ्गी असबाब-
खाना।
सिलखुटे-वि० [सं० शीर्ण+खुटे] झीना र निर्धा खुट्टा हुने;
सुइँखुटे।
सिलगढी-ना० [अ० सिलाह+गढी] नेपालको पश्चिमी
क्षेत्रमा रहेको डोटी जिल्ला-अन्तर्गतको एक बस्ती। (यो
डोटी र अछामको सदर मुकाम हो।)
सिलसिला-ना० [अ०] १. क्रम; तारतम्य। २. श्रेणी;
पङ्क्ति। ३. प्रसङ्ग; सन्दर्भ।
सिलसिलेवार-वि० [अ० सिलसिला+वार (फा०)] १.
सिलसिला मिलेको; तारतम्य-युक्त। २. श्रेणी-बद्ध;
क्रम-बद्ध।
सिला-ना० [प्रा०] शिला।
सिलाइ-ना० [सिउ+आइ] १. सिउने किसिम, क्रिया वा
भाव। २. लुगा-फाटामा सिएको ठाउँ; सिउनी। ३.
लुगा-फाटो सिएको ज्याला।
सिलाइनु-स० क्रि० [सिलाउ+इ+नु] सिउन लाइनु;
(‘सिलाउनु’-को क० क्रि०)।
सिलाउनु-सं० क्रि० [सिउ+लाउ+नु] सिउन लाउनु;
सियाउनु; ('सिउनु'-को प्रे० क्रि०)।

सिलाजित-सीता

सिलाजित-ना० [मं० शिलाजित्] शिलाजित् ।
 सिलाम-ना० [ने०] १. केही ठूला, तुलसीका जस्ता, बास्ना आउने पात, मञ्जरीको रूपमा फुल्ने सेता फूल, र साबूदाना जस्ता सेता दाना हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको दाना । (यसको अचार बनाई खाइन्छ ।)
 सिलिक-ना० [अं० सिल्क] १. रेशम; सिल्क । २. रेशमी कपडा वा ओढ्ने वस्त्र ।
 सिलिक्सन-ना० [अं० सील+स्किन] सील नामक समुद्री जन्तुको नरम भूवादार छाला । (यसको टोपी लगाइन्छ ।)
 सिलिङ-ना० [अं०] दलिनमा ठोकिने काठ, टिन आदिको बुट्टे फल्याक वा पातो ।
 सिलिङ-बिलिङ-क्रि० यो० [सलबल] सर्प, गड्यौला, माछा, जूका आदि चलिरहने किसिम; सिलिङ-मिलिङ ।
 सिलिङ-मिलिङ-क्रि० यो० [सिलिङ-बिलिङ] सिलिङ-बिलिङ ।
 सिलिङ-सिलिङ-क्रि० यो० [सं० सल] सिलिङ-बिलिङ ।
 सिलिबिलि-क्रि० यो० [सलबल] सिलिङ-बिलिङ ।
 सिली-ना० [प्रा० सिला] छुरा, हँसिया आदि उध्याउने सानो ढुङ्गो; शिली ।
 सिलेट-ना० [अं० स्लेट] अक्षर लेख्ने, कालो र पातलो, ढुङ्गाको पाटी; सिलेट ।
 सिलेभर-ना० [सिल्भर] सिलभर ।
 सिलो-ना० [प्रा०] ढुङ्गो; पत्थर; शिला ।
 सिलोक-ना० [सं० श्लोक] श्लोक ।
 सिलोट-ना० [सिलेट] सिलेट ।
 सिलो-बालो-ना० [सं० शिल+बाला] धान, गहुँ आदि काट्दा जमीनमा खसेको वा छुटेको बाला ।
 सिलौटो-ना० [शिला+औटो] मसलाहरू पिँध्ने चेटो र सम्म परेको ढुङ्गो ।
 सिल्क-ना० [अं०] सिल्क; रेशम ।
 सिल्टिमुर-ना० [सं० शैल+टिमुर] १. लाम्चा पात, पहेँला फूल, मरीचका दानाजत्रा परप्याउने फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको बास्ना आउने फल; एक जातको टिमुर । (आयुर्वेदमा यसको गुण वात, कफ, अरुचि नाश गर्ने र अग्नि बढाउने बताइएको छ ।)
 सिल्पट-वि० [अं० स्लीपर] १. ज्यादा घस्टिएको वा खिइएको; मलेदा (मोहर, रुपियाँ) । २. बेकम्मा । ३. स्वाँठ; शठ । (ना०) ४. चार-पाटे काठको ठेउको वा सत्तरी ।
 सिलभर-ना० [अं०] १. चाँदीजस्तै सेतो एक मिश्रित धातु । २. अलमोनियम; सिलेभर ।
 सिल्लङ-वि० [सिल्ली+अङ्ग] केही बहुलाहापन भएको; अर्ध-सिल्ली; अर्धङ्गी ।
 सिल्ली-वि० [सं० सृणीक] बहुलाहा; पागल ।
 सिवा-ना० यो० [अं०] सिवाय ।
 सिवाय-ना० यो० [अं० सिवा] बाहेक; छोडेर; अतिरिक्त; सिवा ।

सिसितिल-ना० [?+तिल] १. बाटुला झुसिला पात, पहेँला फूल, पाटा परेको डाँठ हुने र मकोईका जस्ता दाना फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल ।
 सिसिर-ना० [प्रा०] शिशिर ।
 सिसी-फूल-ना० [?+फूल] १. खण्ड-खण्ड परेका साना, लाम्चा, दूध आउने पात र हरिया डल्लामा पहेँला साना-साना फूल हुने एक जातको बूटी । २. त्यसैको फूल । ३. कानका कोपिलामा लाउने एक किसिमको गहना ।
 सिसो-बासो-ना० [सं० शिशु+वास] केही दिनका निमित्त आफूले जिम्मा लिएका बाल-बच्चा ।
 सिसौ-ना० [सं० शिशपा] १. लामा-लामा खैरा फल फल्ने, खूब बलियो काठ हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको काठ ।
 सिस्नु-ना० [?] सेतो भावको हरियो फूल फुल्ने, बिइने र पोल्ने सेता काँडा हुने एक प्रसिद्ध झार । (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम, रूखो, रुचि-कारक, अग्नि-वर्द्धक, कफ एवम् वात-नाशक र हृदयलाई हित गर्ने बताइएको छ ।)
 सिस्ने-जरो-ना० [सिस्नु+जरो] लाम्चा मसिना चिप्ला र नरम पात हुने, ठूला-ठूला पहरामा उम्रने एक जातको लहरो । (सेल, अनरसा आदि रोटी पकाउँदा यसको उपयोग गरिन्छ ।)
 सिहुँडी-ना० [सं० सेहुण्ड] सिउँडी ।
 सिहिरेटो-ना० [सिरेटो] सिरेटो ।
 सिहान-ना० [सिर+आन] १. नदी-नाला आदि निस्केको ठाउँ; मुहान । २. सुत्दा टाउकोपट्टिको ठाउँ । ३. तकिया; सिहानी ।
 सिहानी-ना० [सिहान+ई] तकिया ।
 सी-क्रि० यो० [ने०] बेगसित नाकबाट सिँगान निकाल्दा शब्द आउने किसिम ।
 सीग-ना० [प्रा० सिङ्ग] सीङ ।
 सी०आइ०डी०-ना० [अं०] १. गुप्ती-पुलीस-विभाग । २. गुप्ती-पुलीस ।
 सीकर-ना० [सं०] १. पानीको छिटा; बाछिटा । २. जल-कण; थोपो ।
 सीघ्र-ना० [सं०] गुद-द्वार ।
 सीङ-ना० [प्रा० सिङ्ग] प्रायः खुर भएका पशुहरूका टाउकामा हुने, हतियारको काम लिइने, तीखा र लामा हाडजस्ता अवयव; शृङ्ग; विषाण ।
 सीट-ना० [अं०] बस्ने ठाउँ; आसन ।
 सीटी-ना० [सं० शीतृ] १. ओठ खुम्च्याएर जोडसित हावा निकाल्दा आउने तीखो आवाज । २. कुनै किसिमको सङ्केत गर्नका निमित्त फुकेर बजाइने एक किसिमको बाजा वा साधन । ३. रेल, इन्जिन आदि आएको सूचित गर्ने एक किसिमको ध्वनि-यन्त्र । ४. त्यस्तो यन्त्र वा साधनको वा त्यस्तै अरु कुनै आवाज ।
 सीता-ना० [सं०] १. जोत्दा जमीनमा परेको हुलाको रेखा ।

२. कृषिकी अधिष्ठात्री देवी। ३. मिथिलाका राजा जनककी पुत्री; रामकी पत्नी। ४. पुराणअनुसार आकाश-गङ्गाका चार धारामध्ये एक। ५. जोतिएको जमीन। ६. खेती। ७. लक्ष्मी। ८. पार्वती। ९. मदिरा।

सीता-फल-ना० [सं०] ठूलो वृक्षमा फल्ने, माथि रातो हुने पहुँलो बोक्रा भएका फल हुने एक जातको सलिफा।

सीत्कार-ना० [सं०] पीडा वा रति-समयमा मुखबाट निस्कने 'सी-सी' शब्द।

सीत्कृति-ना० [सं०] सीत्कार।

सीधा-वि० [सं० सिद्ध] १. कुटिल वा कपटी नभएको; सरल प्रकृतिको; निष्कपट। २. शान्त स्वभावको; साधु। ३. शिष्ट; भलादमी। ४. बाङ्गो नभएको; सोझो। ५. लक्ष्यतिर सोझै लागेको। ६. सोझो ठिङ्ग उभिएको; खडा। (ना० यो०) ७. अगाडि; सामुन्ने।

सीधा-ना० [सं० असिद्ध] १. ब्राह्मणलाई दान-रूपमा दिइने दाल, चामल आदि काँचो अन्न। २. नपकाएको अन्न।

सीधा-सादा-वि० [सीधा+सादा] १. सरल स्वभावको; साधु प्रकृतिको। २. सीधा र सादा।

सीधा-साधा-वि० [सीधा-सादा] सीधा-सादा।

सीप-ना० [सं० शिल्प] १. हातद्वारा माल-सामानहरू तयार गर्ने कला; कारीगरी; हस्त-कौशल; शिल्प। २. कौशल।

सीपी-ना० [सं० शुक्ति] १. जलाशय वा समुद्रमा पाइने, शङ्खजस्तो कडा खोलभित्र रहने एक जातको कीरो। २. त्यसैको खोल। (यसको टाँक, किलिप आदि बनाइन्छ। आयुर्वेदीय औषधमा यसको भस्म प्रयोग गरिन्छ।)

सीमन्त-ना० [सं०] १. सिउँदो। २. सीमा; सिमाना। ३. सीमन्तोन्नयन संस्कार।

सीमन्त-कर्म-ना० [सं०] सीमन्तोन्नयन।

सीमन्त-संस्कार-ना० [सं०] सीमन्तोन्नयन।

सीमन्तोन्नयन-ना० [सं०] गर्भाधान भएको चौथो, छैटौँ वा आठौँ महीनामा गरिने द्वि-जातिका षोडश-संस्कारमध्ये एक; सीमन्त-कर्म।

सीमा-ना० [सं०] १. कुनै ठाउँ, जिल्ला वा देशका चारैतिरको विस्तारको अन्तिम रेखा; साँध; सिमाना। २. नियम वा आचारको हद; मर्यादा। ३. किनारा; छेउ। ४. हद।

सीमाना-ना० [सं० सीमा] सीमा; सिमाना।

सीमान्त-ना० [सं०] १. सीमामा रहेको स्थान। २. हद; सीमा।

सीमान्तिक-वि० [सं०] सीमान्त-सम्बन्धी।

सीमित-वि० [सं०] १. सीमा बाँधिएको; हद तोकिएको। २. नियमभित्र रहेको। ३. थोरै; परिमित।

सीमित-राज-तन्त्र-ना० [सं०] राजाका अधिकारलाई विधान-द्वारा सीमित तुल्याई कायम गरिएको राज-तन्त्र।

सीमोल्लङ्घन-ना० [सं०] १. सीमा नाघ्ने काम। २. मर्यादा उल्लङ्घन गर्ने काम।

सीर-ना० [सं०] १. हलो। २. सूर्य।

सीर-जमीन-ना० [सं० सीर+जमीन] जमीनदारका खान्कीमा ठेकिएको जमीन; जिरायत।

सीर-ध्वज-ना० [सं०] मिथिलाका राजा जनक।

सील-ना० [प्रा०] शील।

सील-ना० [अं०] १. लाहा, धातु आदिमा लगाइने छाप। २. छाप लगाएको सुन, चाँदी आदिको साँप्लो।

सील-ना० [अं०] ध्रुव-प्रदेशको समुद्रमा हुने स्तन-पायी एल जातको ठूलो जन्तु। (यसका अनेक जाति छन्।)

सील-टेन्डर-ना० [अं० सीलड-टेन्डर] खाम-बन्दी गरी लाहा-छाप लगाएर दिइने एक किसिमको टेन्डर।

सीवन-ना० [सं०] १. सिउने काम; सिलाइ। २. सूचीकारको काम। ३. सिउनी।

सीवनी-ना० [सं०] १. सियो। २. लिङ्गदेखि गुदासम्म देखिने जोर्नीको रेखा।

सीस-ना० [सं०] सीसक।

सीसक-ना० [सं०] सीसा धातु।

सीस-महल-ना० [फा० शीश-महल] शीश-महल।

सीसा-ना० [सं० सीसक] खरानीका रङ्गको, गह्रौँ, एक प्रसिद्ध धातु; सीसक।

सीसा-कलम-ना० [सीसा+कलम] भित्रपट्टि सीसा, सुर्मा पत्थर वा रङ्गीन खरी आदिको सिन्काजस्तो अवयव भरिएको काठको एक प्रकारको कलम; पेन्सिल।

सु-ना० [सुसु] सुसु।

सु-उप० [सं०] शब्दको अगिल्लिर लागेर सुन्दर, उत्तम, बढ़िया, श्रेष्ठ, राम्ररी, अनायास, अतिशय आदि अर्थ बुझाउने एक उपसर्ग। (उदा०-सुदर्शन, सुगन्ध, सुकर्म आदि।)

सुँक्क-क्रि० यो० [ने०] १. रूँदा बीच-बीचमा नाकबाट जोड-सित सास तान्ने किसिम। २. नाकबाट निस्कन लागेको सिँगान भित्र तान्दा शब्द आउने किसिम।

सुँक्क-सुँक्क-क्रि० यो० [सुँक्क+सुँक्क] बार-बार सुँक्क गर्ने किसिम।

सुँगुर-ना० [सं० शूकर] बनेलका जातको एक घर-पाला जन्तु; च्वाँचे।

सुँघनी-ना० [सुँघ्+नी] नस।

सुँघाइ-ना० [सुँघ्+आइ] सुँघ्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

सुँघाइनु-स० क्रि० [सुँघाइ+इ+नु] सुँघ्न लाइनु; ('सुँघा-उनु'-को क० क्रि०)।

सुँघाउनु-स० क्रि० [सुँघ्+आउ+नु] सुँघ्नु लाउनु; ('सुँघ्नु'-को प्रे० क्रि०)।

सुँघिनु-स० क्रि० [सुँघ्+इ+नु] वास लिइनु; ('सुँघ्नु'-को क० क्रि०)।

सुँघो-ना० [सं० सुगन्ध] १. भुटेका अन्नहरूबाट वा सुकेका खरा वस्तुहरूबाट आउने बास्ना। २. सुकेको माटो, नयाँ ईट, गाग्रो आदिमा पानी पर्दा आउने बास्ना।

सुँघ्नु-स० क्रि० [सं० शिङ्घ्+नु] नाकद्वारा गन्धको अनुभव

सुडिनी-सुकिनु

गर्नु; वास लिनु ।
 सुडिनी-ना० [सं० शुण्डी] सुडिनी ।
 सुडिनी-ना० [सं० शुण्डी] सुक्तेरीको स्याहार-सुसार वा उपचार गर्ने स्त्री; प्रसव-सम्बन्धी उपचार गर्ने स्त्री-वैद्य; सुडिनी ।
 सुअवसर-ना० [सं० सु+अवसर] राम्रो मौका; उचित अवसर ।
 सुडैकुनु-अ० क्रि० [सुडैत्त+नु] १. अरुले थाहा नपाउने गरी भागनु; सुडैकुच्चा ठोक्नु । २. दौडनु; दगुर्नु । ३. विग्रनु; नाश हुनु । ४. मर्नु । ५. कुनै काम गर्न आँट गर्नु; तम्सनु ।
 सुडैकिनु-अ० क्रि० [सुडैक+इ+नु] १. सुडैकुच्चा ठोकिनु; ('सुडैकुनु'-को भा० क्रि०) । २. सुडैकुनु ।
 सुडैकुच्चा-ना० [सुडैक] १. सुडैकने काम; कसैले चाल नपाउने गरी वेगले भाग्ने काम । २. दौडाइ; दगुर्ने काम ।
 सुडैको-ना० [प्रा० सुड] १. गुप्त खबर; सुराग; सूत्र । २. भित्री हल्ला; घुइरो । ३. इशारा; सङ्केत ।
 सुडैक्याइ-ना० [सुडैकि+याइ] सुडैकिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुडैक्याइ-ना० [सुडैक्याउ+आइ] सुडैक्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुडैक्याइनु-स० क्रि० [सुडैक्याउ+इ+नु] उत्साहपूर्वक काम गरिनु; ('सुडैक्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 सुडैक्याउनु-स० क्रि० [सुडैकि+याउ+नु] १. उत्साहपूर्वक कुनै काम गर्नु । २. भगाउनु; दौडाउनु । ३. चोर्नु । ४. पर-स्त्री-गमन गर्नु । ५. सर्व-नाश गर्नु । ६. मार्नु ।
 सुडैखुट्टे-वि० [सुडै+खुट्टे] झीना र लामा खुट्टा हुने; सिलखुट्टे ।
 सुडैठाइ-ना० [सुडैठाउ+आइ] सुडैठाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुडैठाइनु-अ० क्रि० [सुडैठाउ+इ+नु] खूब मोटाइनु; ('सुडैठाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 सुडैठाउनु-अ० क्रि० [ने०] १. खूब मोटाउनु; हृष्ट-पुष्ट हुनु; सुडैठिनु । २. खूब धनी हुनु; सम्पन्न हुनु ।
 सुडैठिनु-अ० क्रि० [सुडैठि+इ+नु] सुडैठाइनु; ('सुडैठिनु'-को भा० क्रि०) ।
 सुडैठिनु-अ० क्रि० [ने०] सुडैठाउनु ।
 सुडैठ्याइ-ना० [सुडैठि+याइ] सुडैठिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुडैठ्याइ-ना० [सुडैठ्याउ+आइ] सुडैठ्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुडैठ्याइनु-स० क्रि० [सुडैठ्याउ+इ+नु] खूब मोटो पारिनु; ('सुडैठ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 सुडैठ्याउनु-स० क्रि० [सुडैठि+याउ+नु] १. मोटो पार्नु; हृष्ट-पुष्ट तुल्याउनु । २. स्त्री-समागम गर्नु ।
 सुडैत्त-[सुडैत्त] सुडैत्त ।
 सुडैय्य-क्रि० यो० [अनु०] सीटी बजाउने वा वेगले कुनै कुरो जाने वा जाँदा शब्द आउने किसिम ।

सुडैटर-ना० [अं० स्वेटर] स्वीटर ।

सुडैत्त-क्रि० यो० [ने०] छिटोसित जाने किसिम; वेगसित उछिट्टिने किसिम; फुत्त ।

सुडैया-ना० [ने०] सेतो र सानो एक जातको माछो ।

सुडैय्य-क्रि० यो० [अनु०] थाकेर विश्राम लिँदा निश्वास छोड्ने वा छोड्दा शब्द निकाल्ने किसिम ।

सुडैरे-वि० [सुडैरो+ए] १. सुडैरोजस्तो तीखो भएको; सुहराका आकारको । २. टुसा वा सुडैरा परेर उभ्रने (पिँडालु, गहूँ आदि) ।

सुडैरो-ना० [सुडै+रो] १. विशेषतः फलामको लामो र तीखो वस्तु; धोच्ने वा उभ्रने कामको तीखो साधन । २. धोचेर प्रहार गरिने तीखो टुप्पो भएको हतियार । ३. टुसो; गाभो ।

सुडै-ना० [प्रा० सूई] सूई ।

सुकण्ठ-वि० [सं०] १. गला वा स्वर राम्रो भएको; मधुर स्वरको । (ना०) २. रामायण-प्रसिद्ध एक वानर-राज ।

सुकर-वि० [सं०] सजिलैसित गर्न सकिने; सुगम; सहज ।

सुकरता-ना० [सं०] सुकर वा सुगम हुनाको भाव; सरलता ।

सुकर्म-ना० [सं०] १. असल काम; उत्तम कार्य; सत्कर्म ।

२. एक देव-वर्ग । ३. ज्योतिषका सत्ताईस योगमध्ये एक ।

सुकर्मा-वि० [सं०] १. सुकर्म गर्ने; सत्कर्ममा लागेको । (ना०)

२. विश्व-कर्मा । ३. फलित-ज्योतिषका सत्ताईस योगमध्ये एक ।

सुकर्मी-वि० [सं०] १. असल काम गर्ने; सत्कर्म गर्ने । २. धार्मिक; पुण्यात्मा । ३. सदाचारी ।

सुकला-ना० [सं० सुकाल] सुत्ने काम; निदाउने काम; शयन (मान्य जनप्रति मात्र प्रयोग गरिने शब्द) ।

सुकवि-ना० [सं०] उत्तम काव्य-रचना गर्ने कवि; श्रेष्ठ कवि ।

सुकसुकाउँदो-वि० [ने०] १. सुगंधरी । २. सुकुमार ।

सुका-ना० [अ० सूक] पच्चीस पैसाको समूह; एक मोहरको आधा भाग ।

सुकाइ-ना० [सुक+आइ] सुक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुकाइ-ना० [सुकाउ+आइ] सुकाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुकाइनु-स० क्रि० [सुकाउ+इ+नु] सुक्ने पारिनु; ('सुकाउनु'-को क० क्रि०) ।

सुकाउनु-स० क्रि० [सुक+आउ+नु] १. पानी वा चिसोपन घाम, हावा, आगो आदिवारा सोसाउनु; सुक्ने पार्नु; सुक्वा गराउनु । २. सुक्नका निमित्त कुनै वस्तु घाम आदिका ताप वा हावा भएका ठाउँमा राख्नु; ('सुकनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सुकाल-ना० [सं०] १. असल समय; शुभ मुहूर्त । २. अन्न खूब उब्जेको वर्ष; सहकाल भएको साल ।

सुकिनु-अ० क्रि० [सुक+इ+नु] १. पानी वा सार तत्त्व हराइनु; ('सुकनु'-को भा० क्रि०) । २. दुब्लाउनु ।

सुकिलो-वि० [प्रा० सुक्किल] १. फोहोर वा मयल नभएको; सफा । २. सेतो । ३. उज्जर; चहकिलो ।
सुकी-ना० [सुका] पच्चीस पैसा मूल्यको सिक्का; एक सुकाको मुद्रा; रुपियाँको चतुर्थांश-मूल्यको सिक्का ।
सुकुटी-ना० [सुक] सुकाएको मासु ।
सुकुटे-वि० [सुक+उटे] सिकुटे ।
सुकुण्डो-ना० [नेवा० सुकुन्दा] तेल हाल्ने, लोटाजस्तो पात्रको एकातिर समाउने बीँङ र अर्कोतिर दियो भएको एक किसिमको भाँडो ।
सुकुमबास-ना० [प्रा० सुक्ख+बास] १. घर, जग्गा आदि सम्पत्ति नहुनु; सुकुमवासी हुनु । २. जीविकाको नियत साधन नहुनु ।
सुकुमबासी-वि० [सुकुमबास+ई] १. जग्गा-जमीन, घर, आदि सम्पत्ति नभएको; सुकुमबास भएको । २. जीविकाको नियत साधन नभएको । (ना०) ३. सुकुमबास ।
सुकुमार-वि० [सं०] १. कोमल; कमलो । २. कोमल शरीर भएको । (ना०) ३. कमलो शरीर भएको बालक । ४. कोमल शब्द वा अक्षरले युक्त काव्य ।
सुकुमारता-ना० [सं०] सुकुमार हुनाको भाव; कोमलता ।
सुकुमारत्व-ना० [सं०] सुकुमारता ।
सुकुमारी-वि० [सं०] १. कमलो शरीर भएकी; कोमलाङ्गी (स्त्री) । (ना०) २. कोमलाङ्गी बालिका । ३. असल कन्या ।
सुकुमेल-ना० [सं० सूक्ष्मैला] १. सर्वजाका जस्ता लामालामा पात हुने र सेतो र सानो अलैंचीजस्तो सुगन्धी फल फल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण शिर, हृदय र मूत्राशयका रोग नाश गर्ने र ठन्डा बताइएको छ ।)
सुकुल-ना० [नेवा० सुकू] परालका डोरीलाई परस्परमा जेलेर बुनी बनाएको आसन; परालको एक किसिमको गुन्द्री ।
सुकुल-ना० [सं०] १. उत्तम कुल; उच्च वंश । (वि०) २. उत्तम कुलको; कुलीन ।
सुकुल-गुण्डो-ना० [सुकुल+गुण्डो] घरमा धन-सम्पत्ति केही नभईकन पनि बाहिर धनवान्झैँ ठाँट-बाट देखिएर हिँड्ने व्यक्ति ।
सुकुवा-ना० [सुक+उवा] क्रमशः शरीर दुब्लाउँदै जाने एक रोग; सुकेनास ।
सुकृत्-वि० [सं०] १. असल काम गर्ने; सत्कर्मी । २. धार्मिक; पुण्यात्मा । ३. बुद्धिमान्; समझदार । ४. विद्वान् । ५. भाग्यवान् । ६. यज्ञ गर्ने ।
सुकृत्-ना० [सं०] १. असल काम; सत्कर्म । २. पुण्य; धार्मिक काम । ३. दान । ४. दया । (वि०) ५. भाग्यवान् । ६. धर्मात्मा । ७. असल तरीकाले गरिएको ।
सुकृति-ना० [सं०] १. असल काम; सत्कर्म । २. पुण्य-कर्म । (वि०) ३. धर्मात्मा ।
सुकृती-वि० [सं०] १. असल काम गर्ने; सत्कर्मी । २. राम्ररी

काम गर्ने । ३. पुण्यात्मा; धर्म-शील । ४. बुद्धिमान्; ज्ञानी । ५. परोपकारी । ६. भाग्यवान् ।
सुकेनास-ना० [सुक+नाश] सुकुवा ।
सुकै-प्रत्य० [सं० शक्] विशेषण र क्रिया-विशेषण शब्दका पछि जोरिएर त्यसको हृद वा सीमाको विस्तार बुझाउने शब्द । (उदा०-जतिसुकै, जुनसुकै, जहाँसुकै इत्यादि) ।
सुक्ख-ना० [प्रा०] सुख ।
सुक्खङ-वि० [सुक्खा+अङ] १. सुकेको; शुष्क । (ना०) २. सुकेका वा सुकेर ढलेका रूख ।
सुक्खा-वि० [प्रा० सुक्ख] सूखा ।
सुक्ख-अ० क्रि० [प्रा० सुक्ख+नु] १. पानी वा चिसोपन हराउनु; सुक्खा हुनु । २. रक्त-हीन हुनु; दुब्लाउनु ।
सुक्की-बिक्री-ना० [सं० सुक्क्य+विक्रय] बेच-बिखन; खरीद-बिक्री ।
सुख-ना० [सं०] १. शरीर र मनलाई आनन्द दिने अनुभव; प्रिय वा अनुकूल अनुभूति । २. मनोकामना पूरा हुँदा हुने आनन्द; सन्तोष । ३. आराम; चैन । ४. सुविस्ता; सुविधा । ५. आनन्द; हर्ष । ६. समृद्धि; अभ्युदय । ७. कल्याण; मङ्गल । ८. नीरोग हुनु; आरोग्य ।
सुख-कन्द-वि० [सं०] सुखको मूल ।
सुख-कर-वि० [सं०] १. सुख हुने; आनन्द-दायक । २. सजिलो-सित गर्न सकिने; सरल ।
सुख-कार-वि० [सं०] सुख-कारक ।
सुख-कारक-वि० [सं०] सुख दिने; आनन्द-दायक; सुख-कार; सुखकारी ।
सुखकारी-वि० [सं०] सुख-कारक ।
सुख-जीवी-वि० [सं०] झगडा-तगडा, परिश्रम आदिबाट यथासाध्य अलग रहेर सुखपूर्वक जीवन बिताउन चाहने ।
सुखद-वि० [सं०] सुख दिने; आनन्ददायी; सुख-दायक ।
सुख-दाता-वि० [सं०] सुख दिने; आनन्द-दायक; सुखद ।
सुख-दायक-वि० [सं०] सुखद ।
सुख-दायी-वि० [सं०] सुखद ।
सुख-धाम-ना० [सं०] १. बैकुण्ठ । २. स्वर्ग ।
सुख-प्रद-वि० [सं०] सुख दिने; आनन्द-दायक; सुखद ।
सुख-साध्य-वि० [सं०] सजिलैसित हुने; सहज ।
सुख-सार-ना० [सं०] मोक्ष; मुक्ति ।
सुख-स्वप्न-ना० [सं०] भविष्यमा सुख हुन्छ भन्ने कल्पना ।
सुखान्त-वि० [सं०] १. अन्तमा सुखमय परिणाम निस्कने; परिणाममा सुख भएको । २. समाप्तिमा संयोग आदिको सुख भएको देखाइने (काव्य) ।
सुखावह-वि० [सं०] सुखद; आनन्ददायी ।
सुखासन-ना० [सं०] १. बस्दा सुख प्राप्त हुने आसन; आनन्द-प्रद आसन । २. पद्मासन । ३. पालकी ।
सुखित-वि० [सं०] १. सुख पाएको; सुखी; प्रसन्न । (ना०) २. सुख; आनन्द ।

सुखिता-सुट्ट

सुखिता-ना० [सं०] सुखी हुनाको भाव ।
 सुखित्व-ना० [सं०] सुखिता ।
 सुखिया-वि० [सुख+इया] सुखको इच्छा गर्ने; सुखी ।
 सुखी-वि० [सं०] १. सुख पाएको; सुख-युक्त । २. प्रसन्न; हर्षित । ३. आनन्दित ।
 सुखेन-क्रि० यो० [सं०] सुखसित; आनन्दपूर्वक ।
 सुख्यात-वि० [सं०] असल कुरामा नाउँ चलेको; सुप्रसिद्ध ।
 सुख्याति-ना० [सं०] १. असल कुराको ख्याति; प्रसिद्धि । २. कीर्ति; यश ।
 सुगत-वि० [सं०] १. सद्गति-प्राप्त । २. असल चाल-चलनको । (ना०) ३. बुद्ध देव ।
 सुगति-ना० [सं०] मरेपछि हुने असल गति; सद्गति; मोक्ष ।
 सुगन्ध-ना० [सं०] १. मीठो बास्ना; मीठो गन्ध; सुवास; महक । २. मीठो बास्ना आउने वस्तु; सुगन्धी पदार्थ । (वि०) ३. मीठो बास्ना आउने ।
 सुगन्धराज-ना० [सं०] १. लसुनका जस्ता लामा-लामा पात र सेता, सुगन्धी, ठूला फूल हुने एक जातको बूटी । २. त्यसैको फूल ।
 सुगन्धवाल-ना० [सं० सुगन्ध+वाल] झूस भएको सोझो डाँठमा काँक्राका जस्ता चार-पाँच कुना परेका पात हुने, लामा-लामा डाँठमा गुलाबी रङ्गका फूल फुल्ने, लाम्चा गेडा फल्ने एक जातको सुगन्धी बोट ।
 सुगन्धा-ना० [सं०] गद बूटी ।
 सुगन्धित-वि० [सं०] मीठो बास्ना भएको; सुगन्ध-युक्त ।
 सुगन्धी-वि० [सं०] सुगन्ध-युक्त; सुवास भएको; खुशबूदार ।
 सुगम-वि० [सं०] १. सजिलैसित पुग्न सकिने । २. सजिलै-सित गर्न सकिने; सजिलो; सहज । ३. विनापरिश्रम बुझ्न सकिने; सरल; बोध-गम्य ।
 सुगमता-ना० [सं०] सुगम हुनाको भाव; सजिलोपन ।
 सुगम्य-वि० [सं०] सजिलो; सुगम ।
 सुगसुगाउँदो-वि० [ने०] १. ज्यादा सफा; अति सुगन्धर । २. कोमल; नरम ।
 सुगा-ना० [सं० शुक्] १. रातो मोटो चुच्चो र हरियो शरीर हुने, मानिस को बोली टिप्न सक्ने एक जातको प्रसिद्ध चरो । (यसका अनेक जात छन्) २. त्यसैको प्वाँखजस्तो हरियो रङ्ग ।
 सुगो-धान-ना० [सुगा+धान] गाढा पहेँला गेडा हुने एक जात-को धान ।
 सुगन्ध-वि० [सं० सुघट] १. फोहर, मैला नभएको; सफा । २. चोखो; पवित्र ।
 सुगन्ध-सफाइ-ना० [सुगन्ध+सफाइ] सर-सफाइ ।
 सुगन्ध-वि० [सुगन्ध+ई] सुगन्ध भएर रहने; सर-सफाइका साथ रहने; सुगन्धी ।
 सुग्रीव-वि० [सं०] १. राम्रो घाँटी भएको; सुकण्ठ । (ना०) २. रामायण-प्रसिद्ध एक वानर-राज । ३. इन्द्र । ४. शङ्ख ।

सुघट-वि० [सं०] १. राम्रो; सुन्दर । २. सजिलो; सुगम ।
 सुघर-वि० [सुगन्धर] सुगन्धर ।
 सुघरी-वि० [सुगन्धर+ई] सुगन्धरी ।
 सुघा-ना० [सुगा] सुगा ।
 सुचरित्र-वि० [सं०] १. असल चरित्र भएको; सच्चरित्र; सदाचारी । (ना०) २. उत्तम चरित्र; सदाचार । ३. पुण्य-कार्य ।
 सुचरित्रता-ना० [सं०] सुचरित्र हुनाको भाव; सच्चरित्रता ।
 सुचरित्रा-ना० [सं०] १. राम्रो चरित्र भएकी स्त्री; पतिव्रता स्त्री । २. धनियाँ ।
 सुचारु-वि० [सं०] खूब राम्रो; अति सुन्दर ।
 सुचित्त-वि० [सं०] १. चित्त स्थिर भएको; शान्त । २. कुनै कामबाट छुट्कारा पाएको; निवृत्त । ३. निश्चिन्त ।
 सुचिर-वि० [सं०] १. पुरानो; प्राचीन । २. टिकाउ; चिर-स्थायी । (ना०) ३. धेरै लामो समय; दीर्घ काल ।
 सुची-ना० [सं० शुचि] पिसाब ।
 सुचेता-वि० [सं०] १. असल चित्त भएको; मनमा पाप नभएको । २. बुद्धिमान्; समझदार ।
 सुजन-ना० [सं०] भलादमी; सज्जन ।
 सुजन-ना० [सं० शून] सूज; शोथ ।
 सुजनता-ना० [सं०] सुजन हुनाको भाव; सौजन्य ।
 सुजनी-ना० [फा० सोजनी] चकटी; सानो लम्पट ।
 सुजात-वि० [सं०] १. उच्च कुलमा जन्मेको; कुलीन । २. सुन्दर; मनोहर ।
 सुजी-ना० [सं० शुचि] गहूँको विशेष प्रकारको खस्रो पीठो ।
 सुजेरो-ना० [सं० सूची+एरो] १. तोप-चरो । २. सूचीकार-को कैंची, सियो आदि माल-सामान हाल्ने थैलो; बोक्चो ।
 सुज्ञ-वि० [सं०] विद्वान्; पण्डित; सुविज्ञ ।
 सुज्ञाड-ना० [सुज्ञ+आड] सुझ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुज्ञाड-ना० [सुज्ञाड+आड] सुज्ञाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुज्ञाडनु-सं० क्रि० [सुज्ञाड+इ+नु] सुझ्न लाइनु; ('सुज्ञाडनु'-को क० क्रि०) ।
 सुज्ञाड-ना० [सुज्ञ+आड] १. स्मरण गराउने काम । २. सल्लाह; परामर्श ।
 सुज्ञाडनु-सं० क्रि० [सुज्ञ+आड+नु] सुझ्न वा विचार स्फुरण गर्न लाउनु; ('सुझ्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 सुज्ञाव-ना० [सुज्ञाड] सुज्ञाड ।
 सुझ्नु-अ० क्रि० [सुज्ञ+इ+नु] मनमा विचारको स्फुरण होइनु; ('सुझ्नु'-को भा० क्रि०) ।
 सुझ्नु-अ० क्रि० [सुज्ञ+नु] १. मनमा विचार स्फुरण हुनु । २. सम्झनु; स्मरण हुनु । ३. आभास हुनु ।
 सुटुक-ना० [ने०] डुम्रीको बोट वा फल ।
 सुटुक-क्रि० यो० [ने०] अरुले चाल नपाउने गरी कुनै काम गर्ने किसिम; सुट्ट ।
 सुट्ट-क्रि० यो० [ने०] सुटुक ।

सुट्टी-क्रि० यो० [ने०] अचाकली; अत्यन्त; ज्यादा।
 सुठनी-ना० [ने०] १. पानका आकारका पात, सेता फूल र सेता गोल कन्द हुने एक जातको लहरो। २. त्यसैको कन्द; एक जातको सखर-खण्ड।
 सुठाउरो-ना० [सूठो+आउरो] १. सूठो हालेर बनाएको खानेकुरो। २. सूठाको झोल वा रस; सुठौरो।
 सुठौरो-ना० [सूठो+औरो] सुठाउरो।
 सुडौल-वि० [सु+डोलो] १. राम्रो आकार-प्रकारको; छाँट मिलेको। २. डोलो; समरो।
 सुत-ना० [सं०] १. छोरो; पुत्र। २. सुत्केरी हुनुभन्दा पहिले योनिबाट निस्कने तरल पदार्थ; सेप। ३. स्त्रीको जननेन्द्रिय। ४. राजा।
 सुतराम्-क्रि० यो० [सं०] १. राम्रोसँग; बेस तरीकाले। २. अतः; यस कारण। (वि०) ३. अत्यन्त; ज्यादा। (अव्य०) ४. 'अब अरु भन्नु नपर्ला' भनी बुझाउने एक शब्द।
 सुतरी-ना० [सं० सूत्र] सनको डोरी।
 सुतल-ना० [सं०] तलका सात लोकमध्ये एक।
 सुता-ना० [सं०] छोरी; पुत्री।
 सुताइ-ना० [सुत्+आइ] सुत्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 सुताइ-ना० [सुताउ+आइ] सुताउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 सुताइनु-स० क्रि० [सुताउ+इ+नु] सुत्न लाइनु; ('सुताउनु'-को क० क्रि०)।
 सुताउनु-स० क्रि० [सुत्+आउ+नु] १. लेटाउनु; लडाउनु; पसानु। २. निद्रामा पार्नु; सुत्न लाउनु; ('सुत्नु'-को प्रे० क्रि०)। ३. स्त्री-समागम गर्नु।
 सुतारा-ना० [ने०] एक जातको माछो।
 सुतारो-ना० [सूत+आरो] जुत्ता सिउने, बीँड भएको सियो; आरो।
 सुताहा-वि० [सुत्+आहा] धेरै समयसम्म सुत्ने; धेरै बेर सुत्ने बानी भएको; सुतुवा।
 सुतिनी-ना० [सं०] माता; जननी।
 सुतिनु-अ० क्रि० [सुत्+इ+नु] लेटिनु; पल्टिनु; ('सुत्नु'-को भा० क्रि०)।
 सुती-वि० [सं०] छोरो भएको; पुत्रवान्।
 सुतीक्ष्ण-वि० [सं०] १. साह्रै तीक्ष्ण; अति तीक्ष्ण। २. धारिलो; खूब लाग्ने (हतियार)। (ना०) ३. अगस्त्य मुनिका भाइ; एक ऋषि।
 सुतुवा-वि० [सुत्+उवा] सुताहा।
 सुत्केरी-ना० [सं० सूतक] १. भर्खर बालक जन्माएकी स्त्री; नव-प्रसूता स्त्री। २. लैनी गाई, भैंसी आदि।
 सुत्केरो-ना० [सं० सूतक+एरो] बालक जन्मदा बन्धु-वर्गलाई लग्ने आशौच; सूतक।
 सुत्त-क्रि० यो० [ने०] १. सानो वस्तु सजिलैसित वा चाँडो पस्ने किसिम; खुत्त। २. अरुले थाहा नपाउने गरी जाने किसिम; फुत्त।

सुत्तु-अ० क्रि० [प्रा० सुत्त+नु] १. लेट्नु; पल्टनु; पसारिनु। २. निदाउनु; निद्रामा पर्नु। ३. स्त्री-समागम गर्नु।
 सुत्लो-ना० [सूत] १. औषध मिलाएर घाउमा कोचिने कपडा। २. कागत, कपडा आदि बाटेर बनाएको सुइरो। ३. मकैको भर्खर निस्केको घोगो।
 सुदन्त-वि० [सं०] १. राम्रा दाँत हुने। (ना०) २. राम्रा वा मिलेका दाँत।
 सुदर्शन-ना० [सं०] १. विष्णुको चक्र। २. शिव। ३. जामुना-को रूख। (वि०) ४. देख्ता राम्रो लाग्ने; मनोहर।
 सुदर्शनी-ना० [सं०] दर्शनी बूटी।
 सुदामा-ना० [सं०] श्री-कृष्णका सहपाठी र परम मित्र पुराण-प्रसिद्ध एक ब्राह्मण।
 सुदि-ना० [सं०] शुक्ल-पक्ष।
 सुदिन-ना० [सं०] १. असल दिन; शुभ दिन। २. सुखका दिन।
 सुदी-ना० [सं० सुदि] शुक्ल-पक्ष।
 सुद्वर-वि० [सं०] १. धेरै टाढाको; धेरै परको। (क्रि० यो०) २. ज्यादा टाढा; अति दूर।
 सुदृढ-वि० [सं०] १. खूब बलियो; अति दृढ; मजबूत। २. सुरक्षित।
 सुदृष्टि-ना० [सं०] १. असल नीयतको हेराइ; कल्याणकारी दृष्टि; कृपा-दृष्टि। २. गिद्ध; गृध्र। (वि०) ३. निगाह गर्ने; दयावान्।
 सुदेश-ना० [सं०] १. सुन्दर देश; उत्तम मुलुक। २. उपयुक्त स्थान; उचित ठाउँ।
 सुद्ध-वि० [प्रा०] १. शुद्ध। (ना० यो०) २. समेत; सहित; सुद्धा।
 सुद्धा-ना० यो० [प्रा० सुद्ध] समेत; सहित; लगायत; सुद्ध।
 सुद्धाई-ना० [सं० शुद्ध+आइ] शुद्ध-शान्ति।
 सुद्धि-ना० [प्रा०] शुद्धि।
 सुद्धिइनु-अ० क्रि० [शुद्धि+इ+नु] शुद्ध होइनु; ('सुद्धिनु'-को भा० क्रि०)।
 सुद्धिनु-अ० क्रि० [सुद्ध+इ+नु] १. शुद्ध हुनु; पवित्र हुनु। २. जूठो, सूतक आदिबाट चोखिनु।
 सुद्धी-ना० [सं० सु+धी] १. होश; चैतन्य। २. सम्झना; स्मरण।
 सुद्ध्याइ-ना० [सुद्धि+याइ] सुद्धिने किसिम, क्रिया वा भाव।
 सुद्ध्याइ-ना० [सुद्ध्याउ+आइ] सुद्ध्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 सुद्ध्याइनु-स० क्रि० [सुद्ध्याउ+इ+नु] शुद्ध पारिनु; ('सुद्ध्याउनु'-को क० क्रि०)।
 सुद्ध्याउनु-स० क्रि० [शुद्धि+याउ+नु] शुद्ध पार्नु; ('सुद्धिनु'-को प्रे० क्रि०)।
 सुधर्म-ना० [सं०] १. असल धर्म; उत्तम धर्म। २. पुण्य कर्तव्य। (वि०) ३. धर्म-निष्ठ; धर्म-परायण।
 सुधर्मा-ना० [सं०] देवताहरूको सभा।

सुधांशु-सुनिनु

सुधांशु-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. कपूर ।
 सुधा-ना० [सं०] १. अमृत; पीयूष । २. पानी; जल ।
 ३. दूध; दुग्ध । ४. रस । ५. पृथ्वी । ६. चून । ७. ईंट ।
 ८. अमला । ९. गङ्गा । १०. विष । ११. वधू । १२. पुत्री ।
 सुधाकर-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 सुधा-दीधिति-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 सुधाधार-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 सुधा-निधि-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. समुद्र । ३. कपूर ।
 सुधा-मूली-ना० [सं०] सालिम-मिस्त्री ।
 सुधार-ना० [सं० शुद्धकर] १. दोष त्रुटि आदि हटाउने काम;
 सुधाने काम; संशोधन; संस्कार । २. सपार; मरम्मत ।
 ३. कुनै वस्तुलाई विशेष राम्रो वा उपयोगी पार्ने काम ।
 सुधारक-ना० [सुधार] १. सुधार गर्ने व्यक्ति; संस्कार गर्ने
 व्यक्ति । २. धार्मिक वा सामाजिक दोषहरू क्रमशः हटाउन
 उद्योग गर्ने व्यक्ति ।
 सुधारवाद-ना० [सुधार+वाद] समाज र धर्ममा भएका
 खराब रीति-रिवाजहरूको समयानुसार क्रमशः परिवर्तन
 वा सुधार गर्दै जानुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त ।
 सुधारवादी-ना० [सुधारवाद+ई] समाज वा धर्ममा भएका
 कुरीतिहरूको क्रमशः सुधार गर्नुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त भएको
 व्यक्ति; सुधारवादको अनुयायी ।
 सुधाराइ-ना० [सुधार+आइ] सुधाने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुधारिनु-सं० क्रि० [सुधार+इ+नु] सुधार गरिनु; ('सुधार्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 सुधार्नु-सं० क्रि० [सुधार+नु] १. सुधार गर्नु । २. मरम्मत
 गर्नु; जीर्णोद्धार गर्नु; सपार्नु । ३. सच्याउनु ।
 ४. तर लाउनु; सह्यालनु ।
 सुधासुर-ना० [सं०] राहु ग्रह ।
 सुधो-वि० [सं०] १. समझदार; बुद्धिमान् । २. विद्वान्;
 पण्डित । (ना०) ३. असल बुद्धि; सुबुद्धि ।
 सुधो-वि० [सं० सु+धी] छल-कपट नगर्ने स्वभावको;
 सोझो; साधु ।
 सुध्याइ-ना० [सुध्याउ+आइ] सुध्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 सुध्याइनु-सं० क्रि० [सुध्याउ+इ+नु] सोधनी गरिनु; ('सुध्या-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 सुध्याउनु-सं० क्रि० [सोध+याउ+नु] सोधनी गर्नु; सोध्नु ।
 सुध्रनु-अ० क्रि० [सं० शुद्ध+नु] १. खराब अवस्था वा वाटो-
 वाट असल अवस्था वा वाटोमा लाग्नु; सप्रनु । २. भूलको
 सुधारहुनु; सच्चिनु । ३. सह्यालिनु; तर लाग्नु ।
 सुध्राइ-ना० [सुध्र+आ] सुध्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुध्रिनु-अ० क्रि० [सुध्र+इ+नु] सप्रिनु; ('सुध्रनु'-को
 भा० क्रि०) ।
 सुध्याइ-ना० [सुध्र+याइ] सुध्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुन-ना० [सं० स्वर्ण] गहना-गुरियाहरू बनाइने, पहेंलो रङ्गको

एक प्रसिद्ध बहु-मूल्य धातु; स्वर्ण; सुवर्ण; काञ्चन ।
 सुन-कीरी-ना० [सुन+कीरी] सुनको रङ्गको, झुल्कने एक
 जातको कीरी; स्वर्ण-कीट ।
 सुन-केवरा-ना० [सुन+केवरा] पहेंलो जातको केवरा ।
 सुनकोसी-ना० [सं० सुवर्ण-कौशिकी] नेपालको पूर्वी क्षेत्रमा
 बग्ने एक प्रसिद्ध नदी; कोसीका सात नदीहरूमध्ये एक ।
 सुन-गाभा-ना० [सुन+गाभा] १. अन्य रूखमा उम्रने, लाम्चा
 पात हुने, जमानेमान्द्राका आकारका पहेंला फूल फुल्ने एक
 जातको झार । (यसका अनेक जात छन् ।) २. त्यसैको फूल ।
 सुन-चाँप-ना० [सुन+चाँप] पहेंलो, उत्कट सुगन्धी फूल फुल्ने,
 भित्र मृगाजस्तो बीयाँ हुने झुप्पा परेका फल फल्ने, पहेंलो
 काठ हुने एक जातको रूख ।
 सुनपाती-ना० [सुन+पाती] १. मसिना सेता धेरै टीका हुने
 पात र कलेजी रङ्गका फूल हुने, हिमालयमा पाइने एक
 जातको बोट; तालीस-पत्र । २. त्यसैको फूल । (आयुर्वेदमा
 यसको गुण कफ-वात र क्षय-रोग-नाशक बताइएको छ ।)
 सुनवाइ-ना० [सुन्+वाइ] सुनुवाइ ।
 सुनसान-ना० [सूनसान] सूनसान ।
 सुनाइ-ना० [सुन्+आइ] १. सुन्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 २. अरूको पीर-मर्का वा उजूर सुन्ने र त्यसमा ध्यान दिने
 काम; सुनुवाइ ।
 सुनाइ-ना० [सुनाउ+आइ] सुनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सुनाइनु-सं० क्रि० [सुनाउ+इ+नु] सुन्न लाइनु; श्रवण
 गराइनु; ('सुनाउनु'-को क० क्रि०) ।
 सुनाउनु-सं० क्रि० [सुन्+आउ+नु] १. कुनै कुरो वा शब्द
 कानद्वारा बोध गराउनु; श्रवण गराउनु; ('सुन्नु'-को प्रे०
 क्रि०) । २. निवेदन गर्नु ।
 सुनाखरी-ना० [सुन+खरी] पहेंलो र सानो जातको खरी
 झार ।
 सुनाखरी-ना० [सुन+खरीफ (अ०)] घैयाका रङ्गको
 एक प्रकारको मसिनु धान ।
 सुनाबित्ता-ना० [सुन+बित्ता] पोता तिर्नुपर्ने एक थरीको
 बित्ता; खरीद गरेको बित्ता ।
 सुनाभ-वि० [सं०] १. राम्रो नाइटो भएको । (ना०) २.
 मैनाक पर्वत । ३. सुदर्शन चक्र ।
 सुनाम-ना० [सं०] असल कीर्ति; सुयश ।
 सुनामखो-ना० [सं० स्वर्ण-माक्षिक] सुनको जस्तो रङ्ग
 भएको एक उपधातु वा खनिज पदार्थ । (आयुर्वेदीय
 औषधमा यसको विशेष उपयोग गरिन्छ ।)
 सुनार-ना० [सुन+आर] सुन, चाँदीका गहनाहरू बनाउने
 जाति, वर्ग वा त्यसको व्यक्ति ।
 सुनाशीर-ना० [सं०] इन्द्र ।
 सुनासीर-ना० [सं०] इन्द्र ।
 सुनिनु-अ० क्रि० [सं० शोथ] ढाडिनु; फुल्नु ।
 सुनिनु-सं० क्रि० [सुन्+इ+नु] कानद्वारा शब्द-बोध गरिनु;

कर्ण-गोचर गरिनु; ('सुनु'-को क० क्रि०) ।

सुनुवाइ-ना० [सुनु+वाइ] मुद्दा-मामला, उजूर, पीर-मर्का आदि सुन्ने र तिनीहरूमा विचार गर्ने काम; सुनुवाइ ।

सुनौला-वि० [सुनु+औला] १. सुनका रङ्गको; सुनजस्तो पहेँलो । (ना०) २. सुनको धूलोजस्तो एक किसिमको रङ्ग ।

सुन्तला-ना० [फा० सङ्गतः] १. पहेँलो र रातो मिसिएको रङ्गको, भित्र केसा-केसा हुने फल फल्ने, ज्यामिरका जस्ता पात र सेता फूल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

सुन्दर-वि० [सं०] १. राम्रो; मनोहर; मनोरम । २. असल; जाती । (ना०) ३. कामदेव ।

सुन्दरत्व-ना० [सं०] सुन्दर हुनाको भाव; सौन्दर्य ।

सुन्दरी-वि० [सं०] १. राम्री; रूपवती (स्त्री) । (ना०) २. राम्री स्त्री । ३. विभिन्न सप्तकका आधारमा सितार, इसराज, वीणा आदि तार-यन्त्रका दण्डमा जडिएका धातुका करडजस्ता अवयव; पर्दा । ४. हलेदो ।

सुन्नत-ना० [अ०] लिङ्गको अगिल्तरको छाला काट्ने मुसलमानहरूको एक संस्कार ।

सुन्ना-वि० [सं० शून्य] १. केही पनि नभएको; खाली; सुन्ने । (ना०) २. कुनै अङ्कको पछिल्लि तर लागेर त्यसको दश गुणा बुझाउने चिह्न; शून्य (०) । ३. कुनै शब्द वा पदका सट्टामा त्यसको अगिल्लो अक्षरमात्र सङ्केत-रूपमा प्रयोग गर्दा पछिल्लि तर लगाइने थोप्लो वा शून्य ।

सुनु-स० क्रि० [प्रा० सुण+नु] १. कानबाट शब्द थाहा पाउनु; श्रवणेन्द्रियबाट शब्द-ग्रहण गर्नु; श्रवण गर्नु । २. अरुले भनेका कुरामा ध्यान दिनु ।

सुन्ने-ना० [सं० शून्य] शून्य ।

सुन्नेसान्ने-वि० [सूनसान] सूनसान ।

सुन्याइ-ना० [सुनि+याइ] सुनिने किसिम वा भाव ।

सुन्याइनु-स० क्रि० [सुन्याउ+इ+नु] सुनिने वा फुल्ने पारिनु; ('सुन्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सुन्याउनु-स० क्रि० [सुनि+याउ+नु] सुनिने वा ढाडिने पार्नु; ('सुनिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सुपटु-वि० [सं०] अति सिपालु; कुशल; निपुण ।

सुपथ-ना० [सं०] १. सन्मार्ग; असल बाटो । २. सदाचार । ३. यथा-योग्य; उचित ।

सुपर-रायल-ना० [अं० सुपर-रॅयल] १. छापने कागजको २२×२९ इन्चको साइज । २. त्यस साइजको कागत ।

सुपरिन्टेन्डेन्ट-ना० [अं०] १. हेर-विचार गर्ने व्यक्ति; अधीक्षक । २. इन्स्पेक्टरभन्दा माथिल्लो दर्जाको पुलीस-विभागको एक अधिकारी ।

सुपर्णी-ना० [सं०] पुरनी लहरो ।

सुपर्व-ना० [सं०] १. देवता । २. असल मौका; सुअवसर ।

सुपाठ-ना० [सं०] १. असल काम वा कुरो; सन्मार्ग । २. राम्रो बानी-बेहोर; सन्चरित्रता ।

सुपात्र-ना० [सं०] १. शिक्षा, दीक्षा, दान आदि दिन वा कुनै

कामका निमित्त उपयुक्त व्यक्ति; सत्पात्र । २. योग्य व्यक्ति ।

सुपारी-ना० [सं० शृङ्गारी] १. नखिलका जस्ता पात र सानो काण्ड हुने, पहेँला लामा फूल फुल्ने र साह्रो गोल फल फल्ने एक जातको रुख । २. त्यसैको फल ।

सुपारी-कीरो-ना० [सुपारी+कीरो] शरीरमा पहेँला धर्सा परेको, छुँदा डल्लो पर्ने एक जातको कीरो ।

सुपुक्क-क्रि० यो० [ने०] गीलो पदार्थ थोरै मात्रामा झट्ट खाने वा खाँदा शब्द आउने किसिम; सानो गाँस छिटो मुखभित्र हाल्ने किसिम ।

सुपुत्र-ना० [सं०] १. असल छोरो; सपूत । २. जीवक वृक्ष ।

सुपुत्री-ना० [सं०] १. असल छोरी; योग्य पुत्री । (वि०) २. असल छोरो भएको (व्यक्ति) ।

सुपुर्द-ना० [फा० सिपुर्द] कुनै वस्तु अरुलाई बुझाउने वा जिम्मा लगाउने काम; सुम्पने काम ।

सुपुर्दगी-ना० [फा० सिपुर्दगी] जिम्मा लगाउने काम; सुपुर्द गर्ने काम ।

सुपुसुपु-क्रि० यो० [ने०] तिहुन, दाल आदिमा मुछिएको खानेकुरो खाने वा खाँदा शब्द आउने किसिम ।

सुप्त-वि० [सं०] १. निदाएको; सुतेको; निद्रित । २. पल्टेको; पसारिएको; लेटेको । ३. निष्क्रिय; निश्चेष्ट ।

सुप्तता-ना० [सं०] सुप्त हुनाको भाव ।

सुप्तत्व-ना० [सं०] सुप्त हुनाको भाव; सुप्तता ।

सुप्तली-ना० [सुख+तलुवा] जुत्ताभित्र पैतालाले टेकिने ठाउँमा लगाइने छाला, कपडा आदिको पत्र ।

सुप्ति-ना० [सं०] १. निद्रा; नीद । २. उँघ; सुषुप्ति । ३. सपना; स्वप्न ।

सुप्पसुप्प-क्रि० यो० [ने०] सुपुसुपु ।

सुप्रतिष्ठा-ना० [सं०] १. ठूलो र राम्रो इज्जत; उत्तम प्रतिष्ठा । २. सुख्याति; यश । ३. मन्दिर, प्रतिमा आदिको स्थापना । ४. अभिषेक । ५. पाँच-पाँच अक्षरका चार चरण हुने एक किसिमको छन्द ।

सुप्रतिष्ठित-वि० [सं०] १. राम्रो प्रतिष्ठा भएको; इज्जत-दार । २. सुप्रसिद्ध; सुविख्यात । ३. राम्रोसँग स्थापित ।

सुप्रदीप्त-मान्यवर-नेपाल-तारा-ना० [सं०] पहिला दर्जाको नेपाल-तारा तक्मा ।

सुप्रसिद्ध-वि० [सं०] खूब प्रसिद्ध भएको; सुविख्यात ।

सुप्रसिद्ध-प्रबल-गोरखा-दक्षिण-बाहु-ना० [सं०] पहिला दर्जाको गोरखा-दक्षिण-बाहु तक्मा ।

सुप्रुक्क-क्रि० यो० [ने०] गीलो पदार्थ थोरै परिमाणमा गाँस हाल्ने किसिम; सुपुक्क; सुप्लुक्क ।

सुप्लुक्क-क्रि० यो० [ने०] सुप्रुक्क ।

सुप्लो-ना० [सं० शल्क] १. केराका बोटको पत्र । २. बाँसको खबटो ।

सुफल-ना० [सं०] १. सुन्दर परिणाम; असल नतीजा ।

सुफला-सुमुख

२. अनार । ३. कागजी बदाम । ४. राज-वृक्ष; अमलतास ।
 (वि०) ५. सुन्दर फलले युक्त । ६. सफल ।
सुफला-वि० [सं०] १. धेरै र राम्रा फल फल्ने । (ना०)
 २. इन्द्राणी; इन्द्र-वारुणी । ३. कुभिन्डो । ४. केरा ।
 ५. दाख ।
सुबान-ना० [सु+वानी] असल वानी-बेहोर; राम्रो आदत;
 उत्तम स्वभाव ।
सुबिदार-ना० [फा० सूबेदार] सूबेदार ।
सुबिदारी-ना० [फा० सूबेदारी] सूबेदारी ।
सुबिस्ता-ना० [सं० सुविस्तार] १. सुविधा; सुगमता; सह-
 लियत । २. आनन्द; चैन । ३. शान्ति ।
सुबुद्धि-ना० [सं०] १. असल बुद्धि; सद्बुद्धि । (वि०)
 २. बुद्धिमान्; समझदार ।
सुबोध-वि० [सं०] १. बुझ्न सक्ने; समझदार । २. सजिलैसित
 बुझ्न सकिने; सुगम । (ना०) ३. राम्रो ज्ञान ।
सुबोल-ना० [सु+बोल] राम्रो बोली-वचन; मीठो वचन ।
सुब्बा-ना० [अ० सूवः] १. नायव-सुब्बाभन्दा माथि र मीर-
 सुब्बाभन्दा तलको एक निजामती दर्जा । २. लिम्बू जातिको
 मान-बोधक शब्द ।
सुब्बाङ्गी-ना० [सुब्बा] सुब्बाको दर्जा वा काम ।
सुब्बिनी-ना० [सुब्बा+इनी] सुब्बाकी पत्नी; सुब्बेनी ।
सुब्बेनी-ना० [सुब्बा+एनी] सुब्बिनी ।
सुभ-ना० [प्रा०] शुभ ।
सुभग-वि० [सं०] १. भाग्यवान्; भाग्य-शाली । २. प्यारो;
 प्रिय । ३. सुन्दर; मनोहर ।
सुभगा-वि० [सं०] १. पति भएकी; सौभाग्यवती । २. सुन्दरी ।
 (ना०) ३. पतिको मन-परेकी स्त्री ।
सुभट-ना० [सं०] योद्धा; वीर ।
सुभद्रा-ना० [सं०] कृष्णकी बहिनी; अर्जुनकी पत्नी ।
सुभा-ना० [अ० सुवहः] शङ्का ।
सुभाषित-वि० [सं०] १. सुन्दर तरीकाले भनिएको । २. राम्रो
 भाषण गन; वाग्मी । (ना०) ३. राम्रो कथन; सुन्दर
 उक्ति; सूक्ति ।
सुभाषी-वि० [सं०] १. मीठो वचन बोल्ने; मधुर-भाषी ।
 २. राम्ररी भाषण गर्ने; सुवक्ता; वाग्मी ।
सुभा-शङ्का-ना० [अ० सुवहः+आशङ्का (सं०)] १. अनिष्टको
 आशङ्का; कुनै खराबी हुने आशङ्का । २. शङ्का ।
सुभिक्ष-ना० [सं०] अत्र सुलभ भएको समय; सहकाल;
 सुकाल ।
सुभिनु-अ० क्रि० [सुभ्+इ+नु] फापिनु; ('सुम्नु'-को भा०
 क्रि०) ।
सुभो-वि० [प्रा०] १. भलो; शुभ; कल्याण-कारी । २. फान्ने;
 फलिफाप हुने ।
सुम्नु-अ० क्रि० [सं० शुभ+नु] १. फलिफाप हुनु; फान्नु;
 शुभ हुनु । २. औषध ठीकसित लाग्नु; ओखतीले

फायदा गर्नु ।

सुम-ना० [सं०] फूल; पुष्प ।**सुम-ना०** [फा०] पशुको खुर ।**सुमङ्गल-वि०** [सं०] १. अति मङ्गल-दायक; कल्याण-कारी ।
 (ना०) २. शुभ वा लक्षणको वस्तु ।**सुमङ्गली-ना०** [सं०] १. विवाहमा गरिने मङ्गल-कार्य
 २. दुलहीलाई सिन्दूर हाल्दा पढिने मन्त्र ।**सुमत-वि०** [सं०] उत्तम ज्ञानले युक्त; ज्ञानवान् ।**सुमति-ना०** [सं०] १. सुन्दर मति; उत्तम बुद्धि । (वि०)
 २. अति बाढो; चतुर; बुद्धिमान् ।**सुमन-ना०** [सं०] १. फूल; पुष्प । २. देवता । ३. पण्डित;
 विद्वान् । ४. गहूँ । ५. धतूरो । (वि०) ६. सुन्दर;
 मनोहर ।**सुमन्त्र-ना०** [सं०] १. रामायण-प्रसिद्ध राजा दशरथका मन्त्री
 तथा सारथि । २. राम्रो सल्लाह; असल परामर्श । ३.
 उत्तम मन्त्र ।**सुमन्त्रित-वि०** [सं०] १. असल सल्लाह दिइएको । २. राम्ररी
 मन्त्रिएको ।**सुमराइ-ना०** [सुमर्+आइ] सुमर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सुमराइनु-स० क्रि० [सुमर्+आइ+नु] खसी पारिनु;
 ('सुमर्नु'-को क० क्रि०) ।**सुमर्नु-स०** क्रि० [ने०] १. भाले पशुहरूको पुंस्त्व नाश गर्नु;
 खसी पार्नु; गोरु तुल्याउनु । २. माल-मत्ताहरूको उपयोग
 गर्नु; उपभोग गर्नु । ३. खूबसित काममा लगाउनु; जोत्नु ।
 ४. बिगार्नु; नष्ट पार्नु ।**सुमसुम-क्रि०** यो० [ने०] १. बिस्तारै छाम्ने वा सुमसुम्याउने
 किसिम । २. ढीलो गरी काम गर्ने किसिम ।**सुमसुम्याइ-ना०** [सुमसुम्याउ+आइ] सुमसुम्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।**सुमसुम्याइनु-स०** क्रि० [सुमसुम्याउ+इ+नु] मुसारिनु;
 ('सुमसुम्याउनु'-को क० क्रि०) ।**सुमसुम्याउनु-स०** क्रि० [सुमसुम+याउ+नु] १. हातले
 बिस्तारै प्रेमपूर्वक छुनु; मुसारिनु । २. हल्कासित हात-गोड़ा
 आदि मिच्नु; सुस्तसँग मर्दन गर्नु ।**सुमसुम्याहट-ना०** [सुमसुम्याउ+आहट] सुमसुम्याउने
 किसिम, क्रिया वा भाव ।**सुमान्य-वि०** [सं०] विशेष रूपले प्रतिष्ठित; मान्यवर ।**सुमार्ग-ना०** [सं०] १. राम्रो बाटो; असल पथ । २. सदाचार;
 सन्मार्ग ।**सुमित्रा-ना०** [सं०] रामायण-प्रसिद्ध राजा दशरथकी एक
 रानी; लक्ष्मणकी आमा ।**सुमुख-वि०** [सं०] १. राम्रो मुख भएको; सुन्दर अनुहार
 भएको । २. प्रसन्न; प्रफुल्ल । ३. राम्रो ढोका भएको;
 दक्षिणतिर मुख भएको (घर) । (ना०) ४. राम्रो मुख;
 सुन्दर वदन । ५. शिव । ६. गणेश ।

सुमुखी-वि० [सं०] १. राम्रो अनुहार भएकी; सुन्दर मुख भएकी (स्त्री) । (ना०) २. सुन्दर स्त्री । ३. प्रत्येक चरणमा क्रमशः सात जगण, एउटा लवु र एक गुरु हुने चार चरणको एक प्रकारको छन्द ।

सुमेरु-ना० [सं०] १. पुराणानुसार पर्वतको राजा मानिएको सुतको पर्वत । २. उत्तरीय ध्रुव । ३. जप-मालाको माथि राखिने ठूलो दाना; सुमेर्नी । ४. हुक्काको ठाडो डाँठ । ५. मन्दिरको गजूर ।

सुमेर्नी-ना० [सं० सुमेरु] जप-मालाका बीचको ठूलो दाना; सुमेरु ।

सुम्यथाइ-ना० [सुम्यथाउ+आइ] सुम्यथाइ; गुटमुटथाइ ।

सुम्यथाइ-ना० [सुम्यथाउ+आइ] लट्टी, कोर्नी आदिको पिटाइ; सम्यथाइ ।

सुम्यथाइनु-स० क्रि० [सुम्यथाउ+इ+नु] सुम्यथाइनु; गुटमुटथाइनु; ('सुम्यथाउनु'-को क० क्रि०) ।

सुम्यथाइनु-स० क्रि० [सुम्यथाउ+इ+नु] लट्टी, कोर्नी आदिले पिटिनु; ('सुम्यथाउनु'-को क० क्रि०) ।

सुम्यथाउनु-स० क्रि० [सुम्यथाउ+नु] सुम्यथाउनु; गुटमुटथाउनु ।

सुम्यथाउनु-स० क्रि० [सुम्यथाउ+नु] लट्टी, कोर्नी आदिले पिटिनु; सुम्यथाउनु ।

सुम्पनु-स० क्रि० [सं० समर्पण+नु] १. कुनै माल अरूका जिम्मा लाउनु; बुझाउनु; सुपुर्द गर्नु । २. दिनु; अर्पण गर्नु ।

सुम्पाइ-ना० [सुम्प+आइ] सुम्पने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुम्पाइनु-स० क्रि० [सुम्पाउ+इ+नु] सुम्पन लाइनु; ('सुम्पाउनु'-को क० क्रि०) ।

सुम्पाउनु-स० क्रि० [सुम्प+आउ+नु] सुम्पन लाउनु; ('सुम्पनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सुम्पिनु-स० क्रि० [सुम्प+इ+नु] माल-मत्ताको जिम्मा लाइनु; ('सुम्पनु'-को क० क्रि०) ।

सुम्पुवा-वि० [सुम्प+उवा] १. सुम्पेको; बुझाइएको; जिम्मा लगाइएको । (ना०) २. जिम्मा लगाउने काम; सुपुर्दगी ।

सुम्बा-ना० [फा० सुम्बः] १. तीखो टुप्पो हुने, मोटो, दण्डाकार, तमौटेको ज्याभल । २. रूखको सोझै तल गएको मोटो मूल जरो । ३. ठूलो सर्प ।

सुम्भ-वि० [सं० सुप्त] बोल-चाल नगरी बसिरहने स्वभावको ।

सुम्लिइनु-अ० क्रि० [सुम्लि+इ+नु] फुलिनु; सुनिनु; ('सुम्लिनु'-को भा० क्रि०) ।

सुम्लिनु-अ० क्रि० [सुम्लो+इ+नु] १. फुल्नु; सुनिनु । २. मोटाउनु; हृष्ट-पुष्ट हुनु (निन्दार्थमा) । ३. पेट बोक्नु; गर्भवती हुनु (व्यङ्ग्यार्थमा) ।

सुम्लो-ना० [सं० शून] चोट-पटक लाग्दा शरीरमा सुनिएर उठ्ने लम्बो सुम्लो ।

सुम्ल्याइ-ना० [सुम्ल्याउ+आइ] सुम्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुम्ल्याइ-ना० [सुम्लि+याइ] सुम्लिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुम्ल्याइनु-स० क्रि० [सुम्ल्याउ+इ+नु] फुलाइनु; ('सुम्ल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सुम्ल्याउनु-स० क्रि० [सुम्लि+याउ+नु] १. फुलाउनु; २. मैथुन गर्नु । ३. गर्भाधान गराउनु ।

सुयश-ना० [सं०] उत्तम यश; सुकीर्ति ।

सुयोग-ना० [सं०] १. उत्तम योग वा मुहूर्त । २. सुअवसर; ठीक मौका ।

सुयोग्य-वि० [सं०] अति योग्य; अत्यन्त लायक ।

सुयोधन-ना० [सं०] दुर्योधन ।

सुर-ना० [सं०] १. देवता । २. सूर्य । ३. ऋषि; मुनि ।

सुर-ना० [ने०] १. मुराद; अभिप्राय; आँट । २. होश; चैतन्य; सावधानी । ३. धुन; तल्लीनता ।

सुर-ना० [फा० सूड] कुनु; कोण ।

सुर-ना० [सं० स्वर] गाना वा बाजाको स्वर; ध्वनि ।

सुरक्षा-ना० [सं०] राम्रो बचाउ; समुचित रक्षा ।

सुरक्षित-वि० [सं०] राम्ररी रक्षा गरिएको; सुरक्षामा राखिएको ।

सुरखाब-ना० [फा० सुरखाब] चक्रवाक पक्षी ।

सुर-गिरि-ना० [सं०] सुमेरु पर्वत ।

सुर-गुरु-ना० [सं०] बृहस्पति ।

सुरङ्ग-वि० [सं०] १. राम्रो रङ्गको; सुन्दर वर्णको । २. सुन्दर; मनोहर । (ना०) ३. सुन्दर रङ्ग । ४. सुन्तला । ५. सुरङ्ग । ६. सिन्दूर ।

सुरङ्गा-ना० [सं०] सुरङ्ग; सुरङ्ग ।

सुरत-ना० [सं०] काम-क्रीडा; स्त्री-समागम; मैथुन ।

सुरत-ना० [सं० सूर्य] सुरथ ।

सुर-तरङ्गिणी-ना० [सं०] १. आकाश-गङ्गा । २. गङ्गा नदी । ३. कर्नाली नदी (सरयू) ।

सुर-तरु-ना० [सं०] १. कल्प-वृक्ष । २. देवदारु वृक्ष ।

सुरता-ना० [सं०] १. सुर वा देवता हुनाको भाव; देवत्व । २. देवताहरूको समुदाय ।

सुर-तार-ना० [सुर+तार] सुर-सार; कामको आरम्भ ।

सुरति-ना० [सं०] काम-क्रीडा; मैथुन ।

सुरति-गोपना-ना० [सं०] साहित्यमा आफूले गरेको पर-पुरुषसितको समागमलाई सखीसित पनि लुकाउने नायिका ।

सुरथ-ना० [सं० सूर्य] १. खेल्ने ताशका चक्कीको चार रङ्ग-मध्ये एक; हुकुम रङ्ग । २. दिउँसो गन्जीफा खेल्दा पहिलो रङ्ग वा त्यस रङ्गको पत्ती ।

सुर-दीर्घिका-ना० [सं०] आकाश-गङ्गा ।

सुर-धनु-ना० [सं०] इन्द्रेनी; इन्द्र-धनु ।

सुर-धाम-ना० [सं०] स्वर्ग ।

सुर-धामिनी-ना० [सं०] गङ्गा नदी ।

सुर-धुनी-ना० [सं०] गङ्गा नदी ।

सुर-धेनु-ना० [सं०] कामधेनु ।

सुर-नदी-सुरुवा

सुर-नदी-ना० [सं०] १. आकाश-गङ्गा । २. गङ्गा नदी ।
 सुर-नाथ-ना० [सं०] इन्द्र ।
 सुरप-ना० [सं०] इन्द्र ।
 सुर-पति-ना० [सं०] इन्द्र ।
 सुर-पर्ण-ना० [सं०] तीर्ते-पाती ।
 सुर-पाल-ना० [सं०] देव-राज; इन्द्र ।
 सुर-पालक-ना० [सं०] देव-राज; इन्द्र ।
 सुर-पुत्राग-ना० [सं०] चिलाउने वृक्ष ।
 सुर-पुर-ना० [सं०] १. इन्द्रको राजधानी; अमरावती ।
 २. स्वर्ग ।
 सुर-बाला-ना० [सं०] १. सुराङ्गना; देव-पत्नी । २. देव-
 कन्या ।
 सुरभि-ना० [सं०] १. पृथ्वी; धरती । २. गाई । ३. काम-
 धेनु । ४. सुगन्ध; वास्ना । ५. वसन्त-ऋतु । ६. चैत्र
 महीना । ७. सुन । ८. मदिरा । ९. तुलसी । १०. माइ-
 हल्की अधिष्ठात्री देवी । (वि०) ११. सुगन्धित । १२.
 सुन्दर; राम्रो । १३. बेस; उत्तम । १४. प्रसिद्ध ।
 १५. बुद्धिमान् ।
 सुरभित-वि० [सं०] वास्ना आउने पारिएको; सुगन्धित
 तुल्याइएको ।
 सुरभि-भक्षण-ना० [सं०] साधकले खेचरी-मुद्राद्वारा जिभो
 उल्टाई ताल-रन्ध्रमा लगाएर मस्तकबाट चुहेको सहस्रार
 कमलको अमृत पान गर्ने योगको एक प्रक्रिया ।
 सुरमई-वि० [सं०] सुरमाको जस्तो (रङ्ग) ।
 सुर-मणि-ना० [सं०] चिन्तामणि ।
 सुरमा-ना० [फा० सुरमः] सुर्मा ।
 सुरम्य-वि० [सं०] खूब राम्रो; अति रमणीय; परम सुन्दर ।
 सुर-राज-ना० [सं०] देव-राज; इन्द्र ।
 सुर-लोक-ना० [सं०] देव-लोक; स्वर्ग ।
 सुर-वधू-ना० [सं०] १. सुराङ्गना; देव-वधू । २. अप्सरा ।
 सुर-बाजी-ना० [सं०] इन्द्रको घोड़ा; उच्चैःश्रवा ।
 सुर-वाहन-ना० [सं०] ऐरावत हात्ती ।
 सुरस-वि० [सं०] १. असल रसले युक्त; रसिलो । २. मीठो;
 स्वादिष्ट । (ना०) ३. पानी; जल । ४. आनन्द; सुख-
 भोग । ५. प्रेम; प्रीति ।
 सुरसता-ना० [सं०] सुरस हुनाको भाव; रसिलोपन ।
 सुरसा-ना० [सं०] १. रामायण-प्रसिद्ध एक राक्षसी ।
 २. तुलसी । ३. सूप । ४. पुनर्नवा । ५. सर्प-गन्धा ।
 ६. दुर्गा ।
 सुर-सार-ना० [सुर+सार (फा०)] होश-हवास; चेतना;
 चैतन्य ।
 सुर-सार-ना० [सुर+सार] कुनै कामको थालनी; तरखर;
 सार-सुर ।
 सुर-मुता-ना० [सं०] १. यमुना नदी । २. देव-कन्या ।
 सुर-सुन्दरी-ना० [सं०] १. अप्सरा । २. देव-कन्या; देवाङ्गना ।

सुरसुर-क्रि० यो० [ने०] १. धागो, डोरो आदि विस्तारै तान्ने
 किसिम । २. तरल पदार्थ अलि-अलि गरी पिउने किसिम ।
 ३. सानो प्राणी घस्रेर हिँड्ने किसिम; सगसगाउने किसिम ।
 सुरसुरती-क्रि० यो० [सुरसुर+ती] सुरसुर ।
 सुरसुरी-क्रि० यो० [सुरसुर+ई] सुरसुर ।
 सुरही-ना० [अ० सुराही] सुराही ।
 सुरा-ना० [सं०] १. रक्सी; मदिरा; शराब । २. सोम-रस ।
 ३. जल ।
 सुराख-ना० [तु० सुराग] सुराग ।
 सुराग-ना० [तु० सुराग] १. गुप्त तवरले अपराध, षड्यन्त्र
 आदि पत्ता लगाउने काम; गुप्त रूपले गरिने खोजी; सुराख ।
 २. गुप्त खबर ।
 सुराग-ना० [सं०] १. असल वा राम्रो रङ्ग । २. गम्भीर
 प्रेम; गहिरो अनुराग । ३. उत्तम राग ।
 सुरागी-वि० [सुराग+ई] सुराग दिने (व्यक्ति वा कार्य) ।
 सुराङ्गना-ना० [सं०] १. देव-पत्नी; देवाङ्गना । २. अप्सरा ।
 सुराज्य-ना० [सं०] प्रजा-जनलाई सुख हुने राज्य; उत्तम
 राज्य ।
 सुरानीक-ना० [सं०] देवताको सेना ।
 सुरापी-वि० [सं०] जाँड-रक्सी पिउने; सुरा पान गर्ने; मद्यपी ।
 सुरारि-ना० [सं०] देवताको शत्रु; असुर; राक्षस ।
 सुरालय-ना० [सं०] १. मन्दिर; देवालय । २. स्वर्ग ।
 ३. अमरावती । ४. मदिरा बनाउने वा बेच्ने ठाउँ; भट्टी ।
 सुराही-ना० [अ०] सानो मुख, लामो घाँटी र ठूलो फुकेको
 पेट हुने एक प्रकारको पानी राख्ने भाँडो; सुरही ।
 सुराहीदार-वि० [सुराही+दार] सुराहीजस्तो गोल र
 लाम्बो छाँटको ।
 सुरिडनु-अ० क्रि० [सुरि+इ+नु] कुनै साहसपूर्ण काम गर्न
 तम्सिनु; ('सुरिनु'-को भा० क्रि०) ।
 सुरिनु-अ० क्रि० [सं० शूर+इ+नु] १. कुनै साहसपूर्ण काम
 गर्न तम्सिनु; आँट गर्नु । २. शूरो हुनु; नडराउनु । ३.
 उत्तेजित हुनु ।
 सुरिलो-वि० [सुर+इलो] मीठो; मधुर (स्वर) ।
 सुरिलो-वि० [सुइरो+इलो] बाङ्गो-टेढो नभएको; सोझो र
 लामो (रुख, बाँस आदि) ।
 सुखक-क्रि० यो० [ने०] १. गुप्त तवरले वा आनेकाने नगरी
 कुनै काम गर्ने किसिम; खुश्क । २. विस्तारै ।
 सुख-ना० [सं० सुरङ्ग] जमीन खनेर बनाएको बाटो;
 सुरङ्ग ।
 सुरचि-ना० [सं०] १. बेस रुचि । २. सुन्दर वा असल कुरामा
 भएको रुचि । ३. सुन्दर प्रकाश; सुदीप्ति । ४. पुराण-
 प्रसिद्ध राजा उत्तानपादकी पत्नी । (वि०) ५. उत्तम
 रुचि भएको ।
 सुखा-ना० [फा० शोर्वः] कुनै खाद्य पदार्थ पकाएको रस;
 झोल ।

सुख्वा-ना० [फा० शलवार] कम्मरदेखि गोली-गाँठासम्म लाउने, मोहोता छुट्टिएको एक प्रसिद्ध पोशाक; एक किसिमको पाइजामा ।

सुख्ख-क्रि० यो० [सं० सू+सृ] नरोकिईकन वा नअनक-नाईकन कुनै काम गर्ने किसिम; खुख्ख ।

सुख्प-वि० [सं०] १. राम्रो आकृति भएको; रूपवान्; सुन्दर । २. विद्वान् ।

सुरेन्द्र-ना० [सं०] देव-राज; इन्द्र ।

सुरेली-ना० [सुरिलो] रूख, खम्बा, डोरी आदिमा छाती घसारेर चढ्ने काम ।

सुरेश-ना० [सं०] १. इन्द्र; सुरेन्द्र । २. महादेव ।

सुरो-ना० [सं० श्रुव] चम्चाका आकारको, काठको, होम गर्ने साधन ।

सुर्कु-स० क्रि० [सं० सू+नु] १. साधारण किसिमले सियो-द्वारा सिउनु । २. कुनै वस्तुलाई मुट्टी वा पाँजाले समाती रहुनु । ३. खँचनु (पाखुरा) ।

सुर्काइ-ना० [सुर्काउ+आइ] सुर्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुर्काइ-ना० [सुर्क+आइ] सुर्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुर्काइनु-स० क्रि० [सुर्काउ+इ+नु] सुर्काउनी पारिनु; ('सुर्काउनु'-को क० क्रि०) ।

सुर्काउनी-ना० [सुर्क+आउनी] डोरी वा धागोको एक छेउमा अर्को छेउ घुमाएर तान्दा सजिलैसित कस्ने गरी बनाएको एक किसिमको खुकुलो गाँठो; सुर्कानी; सुर्कनी ।

सुर्काउनु-स० क्रि० [सुर्क+आउ+नु] सुर्काउनी पार्नु; सुर्कनी पार्नु; घुमाएर गाँठो पार्नु ।

सुर्किनु-स० क्रि० [सुर्क+इ+नु] सियोले सरासर सिइनु; ('सुर्कनु'-को क० क्रि०) ।

सुर्की-ना० [फा० सुर्खी] घर बनाउने काममा प्रयोग गरिने, ईट कुटेर बनाएको धूलो ।

सुर्के-वि० [सुरिलो] १. ठाडो धर्का पारेर लाएको (चन्दन) । २. निधारमा ठाडो धर्को भएको (पशु) ।

सुर्कनी-ना० [सुर्क+एनी] सुर्काउनी ।

सुर्की-ना० [सुर्क] १. एक चोटिको सिलाइ; खुट्को । २. सुर्काउनी परेको गाँठो ।

सुर्की-ना० [सुर्] एक सासमा पिइने तरल पदार्थ ।

सुर्की-ना० [ने०] खेत वा बारीको सानो टुक्रो; फोगटो ।

सुर्कानी-ना० [सुर्काउनी] सुर्काउनी ।

सुर्ख-वि० [फा० सुर्ख] रक्त-वर्णको; रातो ।

सुर्खी-ना० [फा० सुर्खी] १. रातोपन । (ना०) २. सुर्की । ३. रक्त ।

सुर्ता-ना० [सं० स्मृति] मानसिक दुःख; चिन्ता; पीर; फिक्री ।

सुर्ताइनु-स० क्रि० [सुर्ताउ+इ+नु] सुर्ता गरिनु; ('सुर्ताउनु'-को क० क्रि०) ।

सुर्ताउनु-स० क्रि० [सुर्ता+आउ+नु] सुर्ता गर्नु; चिन्ता गर्नु; पीर लिनु ।

सुर्ती-ना० [सूरत प्रदेश] १. ठूला-ठूला नरम भुवादर पात हुने, बीचका डाँठका टुप्पामा सुगन्धराजका जस्ता सेता फूल फुल्ने, झुप्पाकार फल फल्ने रायोको जस्तो एक जातको बोट । २. संस्कार गरी बनाएको त्यसैको नशादार पात वा पातको चूर्ण । (विभिन्न प्रकारले यसको सेवन गरिन्छ ।)

सुर्मा-ना० [फा० सुरमः] आँखाको हित वा सौन्दर्यका निमित्त गाजलजस्तै लगाइने नीलो भावको कालो रङ्गको एक खनिज पदार्थ; सुरमा ।

सुर्माइ-ना० [सं० शूर+याइ] १. कुनै काम गर्न तम्सिने क्रिया; आँट्ने काम । २. शौर्य; वीरता ।

सुर्माइ-ना० [सुरि+याइ] सुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुर्माइ-ना० [सुर्माउ+आइ] सुर्माउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुर्माइनु-स० क्रि० [सुर्माउ+इ+नु] तम्स्याइनु; ('सुर्माउनु'-को क० क्रि०) ।

सुर्माउनु-स० क्रि० [सुरि+याउ+नु] १. कुनै काम गर्न कसैलाई उत्तेजित पार्नु; तम्स्याउनु । २. शूरो गराउनु; आँटिलो पार्नु ।

सुर्-क्रि० यो० [ने०] १. पानी, धूवाँ आदि पिउने किसिम । २. बेगसित वा छिटोसँग जाने किसिम; खुर । ३. तान्ने वा धिच्च्याउने किसिम; स्वार । ४. सुर्कने वा फुस्कने किसिम ।

सुल-ना० [अ० वसूल] असूल ।

सुलक्ष-वि० [सं०] राम्रो लक्षणको; शुभ लक्षण-युक्त ।

सुलक्षण-वि० [सं०] १. असल लक्षणको; लच्छिनको । २. भाग्यवान्; भाग्यमानी । (ना०) ३. शुभ लक्षण ।

सुलक्षणा-वि० [सं०] असल लक्षण भएकी; लच्छिनकी ।

सुलतान-ना० [अ० सुल्तान] बादशाह; सम्राट् ।

सुलताना-ना० [सुल्तानः] सम्राज्ञी ।

सुलतानी-वि० [सुल्तान+ई] सुलतानको; सुलतान-सम्बन्धी ।

सुलफा-ना० [सुल्फा] सुल्फा ।

सुलभ-वि० [सं०] १. सजिलैसित पाइने; सुलभ्य । २. सुगम; सजिलो ।

सुलभ्य-वि० [सं०] सुलभ ।

सुलसुल-क्रि० यो० [सं० सल्] १. तरल पदार्थ अलि-अलि बगिरहने किसिम । २. सर्प आदि घस्त्रेर हिँड्ने किसिम ।

सुलसुले-ना० [सुलसुल+ए] १. कुखुरा, हाँस, परेवा आदिका शरीरमा लाने एक जातको मसिनो कीरो । २. दुसी-कीरो । ३. सर्प, गँडचौलो आदि घस्त्रेर हिँड्ने कीरो । ४. थोर-थोरै पातलो दिसा बगिरहने एक रोग ।

सुलह-ना० [अ०] १. मेल; मिलाप । २. झगडा वा लडाइँ-पछिको मेल; सन्धि; सम्झौता ।

सुलहनामा-ना० [अ०] सुलहका शर्तहरू लेखिएको कागत; सन्धि-पत्र ।

सुलिनु-अ० क्रि० [सुल+इ+नु] १. लेन-देन चुक्ती हुनु;

सुली-सुश्रुत

सुल हुनु; फच्छे हुनु; सुल्लु । २. चुक्ति होइनु; ('सुल्लु'-को भा० क्रि०) ।

सुली-ना० [ने०] कुखुराको विष्ठा ।

सुलुक्क-क्रि० यो० [सं० सल्] १. चिप्लो पदार्थ दाँत नलाई निल्ने किसिम; सलक्क । २. लम्स्याइलो छाँट परेको ।

सुलुत्त-क्रि० यो० [सुलुक्क] १. सोझो वा समथर हुने किसिम । २. निल्ने किसिम; सुलुक्क । ३. चिप्लिने किसिम ।

सुल्टिइनु-अ० क्रि० [सुल्टि+इ+नु] सुल्टो होइनु; ('सुल्टिनु'-को भा० क्रि०) ।

सुल्टिनु-अ० क्रि० [सुल्टो+इ+नु] १. सुल्टो हुनु; सल्ल्याँटो पर्नु । २. अनुकूल पर्नु; सव्य पर्नु ।

सुल्टो-वि० [सं० सव्य] १. उल्टो वा बिब्ल्याँटो नभएको; सल्ल्याँटो । २. अनुकूल; सव्य । (क्रि० यो०) । ३. विधिअनुसार; नियमबमोजिम ।

सुल्ट्याइ-ना० [सुल्टि+याइ] सुल्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुल्ट्याइ-ना० [सुल्ट्याउ+आइ] सुल्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सुल्ट्याइनु-स० क्रि० [सुल्ट्याउ+इ+नु] सुल्टो पारिनु; ('सुल्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सुल्ट्याउनु-स० क्रि० [सुल्टि+याउ+नु] १. सुल्टो पार्नु; सल्ल्याँटो पार्नु । २. अनुकूल पार्नु; ('सुल्टिनु'-को प्रे० क्रि०) ।

सुल्लु-अ० क्रि० [सुल+नु] सुल्लु ।

सुल्फा-ना० [फा० सुल्फः] १. गाँजाको चोप; चरेस । २. सानो चिलिममा भरिएको तमाखू ।

सुल्याइ-ना० [सुल्याउ+आइ] सुल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; मैथुन गराइ ।

सुल्याइ-ना० [सुल्याउ+आइ] सुल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव; फच्छ्याइ ।

सुल्याइनु-स० क्रि० [सुल्याउ+इ+नु] सुल गरिनु; ('सुल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सुल्याइनु-स० क्रि० [सुल्याउ+इ+नु] मैथुन गरिनु; ('सुल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

सुल्याउनु-स० क्रि० [सुल्याउ] मैथुन गर्नु; स्त्री-समागम गर्नु ।

सुल्याउनु-स० क्रि० [सुल+याउ+नु] सुल गर्नु; फच्छे गर्नु; फच्छ्याउनु; ('सुल्लु'-को प्रे० क्रि०) ।

सुवर्ण-ना० [सं०] १. सुन; स्वर्ण । २. असल रङ्ग; उत्तम वर्ण । (वि०) ३. सुनका रङ्गको; सुनौला । ४. राम्रो रङ्गको ।

सुवर्णक-ना० [सं०] १. पीतल । २. सीसा (धातु) ।

सुवर्ण-केतकी-ना० [सं०] पहेंलो-केवड़ा ।

सुवास-ना० [सं०] १. मीठो वास्ना; सुगन्ध; खुशबू । २. राम्रो वा असल घर ।

सुवासित-वि० [सं०] मीठो वास्ना आउने तुल्याइएको; सुगन्धित ।

सुवासिनी-ना० [सं०] १. युवती भइसकेपछि पनि पिताका घरमा रहने स्त्री । २. सधवा स्त्री ।

सुविख्यात-त्रिशक्ति-पट्ट-ना० [सं०] पहिला दर्जाको त्रिशक्ति-पट्ट तक्मा ।

सुविचार-ना० [सं०] १. असल विचार; सद्विचार । २. सूक्ष्म विचार ।

सुविचारी-वि० [सं०] १. सुक्ष्म विचार गर्ने; गहिरो विचार गर्ने । २. राम्रो इन्साफ गर्ने ।

सुविज्ञ-वि० [सं०] भारी विद्वान्; ठूलो पण्डित ।

सुविधा-ना० [सं० सु+विधा] सुगमता; सजिलोपन; सुविस्ता ।

सुविधि-ना० [सं०] उत्तम विधि; असल नियम ।

सुविस्ता-ना० [सं० सुविस्तार] सुबिस्ता ।

सुवृत्त-वि० [सं०] १. असल बानी-बेहोरको; सच्चरित्र; सदाचारी । (ना०) । २. उत्तम वृत्त वा चरित्र ।

सुवेश-वि० [सं०] १. सुन्दर वेश भएको । २. राम्रो लुगा लगाएको ।

सुवेष-ना० [सं०] सुवेश ।

सुव्यवस्था-ना० [सं०] सुन्दर व्यवस्था; सुप्रबन्ध; सुयोजना ।

सुव्यवस्थित-वि० [सं०] राम्रो व्यवस्था भएको; सुन्दर व्यवस्था-युक्त ।

सुशासन-ना० [सं०] उत्तम शासन; श्रेष्ठ राज्य-व्यवस्था ।

सुशासित-वि० [सं०] राम्रो शासन गरिएको; सुशासन गरिएको ।

सुशिक्षा-ना० [सं०] असल शिक्षा; उत्तम शिक्षा ।

सुशिक्षित-वि० [सं०] १. उत्तम शिक्षा पाएको; सुशिक्षा हासिल गरेको । २. राम्ररी शिक्षा पाएको । ३. विद्वान्; पण्डित ।

सुशिक्षिता-वि० [सं०] १. सुशिक्षा पाएकी । २. विदुषी ।

सुशील-वि० [सं०] १. असल शील-स्वभावको; उत्तम आचरण भएको; सच्चरित्र । २. विनीत; विनम्र । ३. सोझो; साधु ।

सुशीलता-ना० [सं०] १. सुशील हुनाको भाव; सच्चरित्रता । २. विनम्रता । ३. सोझो प्रकृति; साधुपन ।

सुशीला-वि० [सं०] असल स्वभाव वा शील भएकी (स्त्री) ।

सुशोभन-वि० [सं०] उत्तम शोभाले युक्त; अति सुन्दर ।

सुशोभित-वि० [सं०] १. अत्यन्त शोभायमान; परम सुन्दर । २. बेसरी सजाइएको; सजिसजाउ ।

सुश्री-वि० [सं०] १. अति सुन्दर; शोभाले युक्त । (ना०) २. स्त्रीहरूका नामको अगिल्टिर प्रयोग गरिने आदर-सूचक शब्द ।

सुश्रुत-वि० [सं०] १. राम्ररी सुनिएको; स्पष्टसँग सुनिएको । २. अति प्रसिद्ध; सुविख्यात । (ना०) ३. आयुर्वेदको 'सुश्रुत-संहिता' नामक ग्रन्थका रचयिता एक प्रसिद्ध र प्राचीन आचार्य । ४. तिनैले बनाएको ग्रन्थ; सुश्रुत-

संहिता।

सुश्रुत-संहिता-ना० [सं०] आचार्य सुश्रुतले रचेको एक प्रसिद्ध वैद्यक ग्रन्थ।

सुषमा-ना० [सं०] अत्यन्त सुन्दरता; परमशोभा।

सुषिर-वि० [सं०] १. प्वाल भएको; छिद्र-युक्त। २. खोक्रो। (ना०) ३. बाँस। ४. बेत। ५. अग्नि। ६. हावाको बेगबाट बग्ने बाजा। ७. प्वाल; दुलो। ८. मूसो।

सुषुप्त-वि० [सं०] गाढा निद्रामा परेको; मस्तसँग निदाएको।

सुषुप्ति-ना० [सं०] १. गाढ निद्रा; २. ब्रह्मको प्राप्ति हुँदा पनि जीवलाई ब्रह्म-प्राप्तिको ज्ञान नहुने योगको एक अवस्था।

सुषुम्ना-ना० [सं०] सुषुम्ना।

सुषुम्ना-ना० [सं०] १. आयुर्वेदअनुसार अरु नाडीहरूले बेहिएको, नाभिका माझमा रहेको प्रधान नाडी। २. योग-शास्त्रअनुसार तीन प्रकारका नाडीहरूमध्ये एक।

सुषेण-ना० [सं०] रामायण-प्रसिद्ध एक वानर।

सुष्ठु-क्रि० यो० [सं०] १. ज्यादा; अतिशय; अत्यन्त। २. सुन्दर तरीकाले। (वि०) ३. ज्यादा राम्रो; अति सुन्दर।

सुष्ठुता-ना० [सं०] सुष्ठु वा सुन्दर हुनाको भाव; सुन्दरता; सौष्ठव।

सुसंस्कृत-वि० [सं०] १. राम्रोसित संस्कार गरिको; बेस संस्कार पाएको। २. परिष्कृत।

सुसङ्गत-वि० [सं०] १. सङ्गति मिलेको; पूर्वापर-सम्बन्ध मिलेको। (ना०) २. सज्जनहरूको सङ्गत; सत्सङ्ग।

सुसङ्गति-ना० [सं०] १. असल मानिसहरूको सङ्गत; सत्सङ्ग। २. राम्रो मेल-मिलाप।

सुसज्जित-वि० [सं०] १. राम्ररी सजाइएको; सजिसजाउ पारिएको। २. शोभायमान।

सुसमय-ना० [सं०] असल समय; शुभ मुहूर्त।

सुसमाचार-ना० [सं०] असल समाचार; भलो हुने वा भएका कुराको समाचार।

सुसम्पन्न-वि० [सं०] १. सबै आवश्यक कुराहरूले सम्पन्न भएको; सबै कुरा पुगेको। २. धनवान्; धनाढ्य।

सुसम्पन्नता-ना० [सं०] सुसम्पन्न हुनाको भाव वा अवस्था।

सुसाइ-ना० [सुसाउ+आइ] सुसाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

सुसाइनु-अ० क्रि० [सुसाउ+इ+नु] हावा, पानी, खोलो आदि बग्दा आवाज आइनु; ('सुसाउनु'-को भा० क्रि०)।

सुसाउनु-अ० क्रि० [सं० श्वस्+आउ+नु] १. हावा, पानी, खोलो आदि बग्दा आवाज आउनु। २. सुस्केरा हाल्नु। ३. कामको कठिनाइले लामो सास फेर्नु।

सुसाध्य-वि० [सं०] १. सजिलैसित गर्न सकिने; सहज-साध्य। २. सजिलो; सहज।

सुसार-ना० [प्रा० सुस्सा] १. केटा-केटी वा बिरामीलाई गरिने सेवा-टहल; सुसुको; शुश्रूषा। २. सेवा-टहल।

सुसारे-ना० [सुसार+ए] सुसार गर्ने स्त्री; सेविका।

सुसिद्धि-ना० [सं०] १. एक जनाले गरेका कामको फल अकलि पाएको वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार। २. उत्तम सिद्धि।

सुसु-ना० [सुची] पिसाब (बाल-बोलीमा)।

सुसुको-ना० [सुसार] सुसार।

सुसे-वि० [प्रा० सुस्से] पातलो; दुबलो; सुकुटे; सिकुटे।

सुसे-धन्दा-ना० [सुसे+धन्दा] गृहस्थीका सामान्य र अल-मल्याउने काम-काज।

सुसेलाइ-ना० [सुसेल्+आइ] सुसेल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

सुसेलाइनु-स० क्रि० [सुसेलाउ+इ+नु] सुसेल्न लाइनु; ('सुसेलाउनु'-को क० क्रि०)।

सुसेलाउनु-स० क्रि० [सुसेल्+आउ+नु] सुसेल्न लाउनु; ('सुसेल्नु'-को प्रे० क्रि०)।

सुसेलिनु-स० क्रि० [सुसेल्+इ+नु] सुसेलो हालिनु; ('सुसेल्नु' को क० क्रि०)।

सुसेलो-ना० [सुसेल्+ओ] दुइ ओठ खुम्चाएर बीचमा सानो प्वाल पारी सास भित्र-बाहिर फुकेर एक किसिमसित निकालेको सुरिलो आवाज; सुसेलेको शब्द।

सुसेल्नु-स० क्रि० [सुसाउ] १. सुसेलो हाल्नु। २. सुसाउनु।

सुस्केरो-ना० [सुसाउ+एरो] मानसिक वा शारीरिक दुःख पर्दा निकालिने लामो सास; हतोत्साह हुँदा फेरिने लामो निश्वास।

सुस्त-वि० [फा०] १. मन्द गतिले काम गर्ने; ढीलो; जुम्सो। २. उत्साह-हीन; अल्सी। ३. कमजोर; दुर्बल। (क्रि० यो०) ४. बिस्तारै; सुस्तरी।

सुस्तरी-क्रि० यो० [सुस्त+गरी] सुस्तसँग; मन्द गतिले; बिस्तारै।

सुस्ताइ-ना० [सुस्ताउ+आइ] सुस्ताउने किसिम, क्रिया वा भाव।

सुस्ताइनु-अ० क्रि० [सुस्ताउ+इ+नु] थकाइ मारिनु; ('सुस्ताउनु'-को भा० क्रि०)।

सुस्ताउनु-अ० क्रि० [सुस्थिर+आउ+नु] थकाइ मारुनु; श्रम शान्त गर्नु।

सुस्ती-ना० [फा०] १. सुस्त हुनाको भाव; जुम्सोपन। २. कमजोरी; शिथिलता। ३. आलस्य; अल्सीपन।

सुस्त्याइ-ना० [सुस्ती+याइ] सुस्त हुनाको भाव; सुस्ती।

सुस्थ-वि० [सं०] १. रोगबाट निर्मुक्त भएको; स्वस्थ। २. सुखपूर्वक रहेको; सुस्थित।

सुस्थता-ना० [सं०] १. सुस्थ हुनाको भाव। २. नीरोगता; आरोग्य।

सुस्थित-वि० [सं०] १. राम्ररी बसेको; मजबूतीसँग रहेको। २. सुखसित बसेको।

सुस्थिर-वि० [सं०] १. राम्ररी स्थिर रहेको; सुदृढ। (वि०) २. सुविस्तासाथको; शान्त।

सुस्वर-सूचीकार

सुस्वर-वि० [सं०] १. मीठो स्वर भएको, सुरिलो स्वरको; सुकण्ठ। (ना०) २. मधुर स्वर; मीठो कण्ठ-ध्वनि।
सुस्वरता-ना० [सं०] १. सुस्वर हुनाको भाव। २. मधुर स्वर।
सुस्वाद-वि० [सं०] सुस्वाद।
सुस्वादु-वि० [सं०] १. मीठो स्वाद भएको; स्वादिलो; स्वादिष्ठ। (ना०) २. मीठो स्वाद।
सुहाइ-ना० [सुहाउ+आइ] सुहाउने किसिम, क्रिया वा भाव।
सुहाइनु-अ० क्रि० [सुहाउ+इ+नु] खुलनु; शोभित होइनु; ('सुहाउनु'-को भा० क्रि०)।
सुहाउनु-अ० क्रि० [प्रा० सोहण+आउ+नु] १. कुनै वस्तु अर्को वस्तुसँग हुँदा मिल्दो वा राम्रो देखिनु; खुलनु; शोभित हुनु। २. अनुकूल हुनु; उचित हुनु।
सुहाग-ना० [सं० सौभाग्य] स्त्रीको पति जीवित रहेको अवस्था; सधवा अवस्था; ऐभौत; सौभाग्य।
सुहारी-ना० [सं० सु+आहार] नरम र पातलो मैदाको पुरी; स्वारी।
सुहृत्-ना० [सं०] सुहृद्।
सुहृत्ता-ना० [सं०] सुहृद् वा मित्रको भाव; मैत्री; दोस्ती।
सुहृत्त्व-ना० [सं०] सुहृत्ता।
सुहृद्-ना० [सं०] १. शुद्ध वा निष्कपट हृदय भएको मनुष्य; सहृदय व्यक्ति। २. मित्र; साथी। ३. शिव।
सुहृदय-ना० [सं०] १. मित्र; साथी। २. प्रेम वा स्नेह गर्ने व्यक्ति। (वि०) ३. प्रेम वा स्नेह गर्ने।
सू-वि० [सं०] १. जन्माउने। (ना०) २. आमा।
सूङ-ना० [सं० शुण्ड] स्तम्भजस्तो, लामो, जमीनसम्म आइ-पुग्ने, हात्तीको लामो नाक।
सूङ्गी-ना० [प्रा० सुण्डिअ] जाँड-रक्सी बनाउने वा बेच्ने पेशा भएको व्यक्ति वा जाति।
सूँप-ना० [सं० शतपुष्पा] १. मसिना पात, चम्सुरका जस्ता फूल र जीराजस्ता दानाहुने एक जातको सुगन्धी साग। २. त्यसैको दाना। (यसको बोट तरकारी बनाएर खाइन्छ र यसको दाना मसला र औषधमा प्रयोग हुन्छ।)
सूई-ना० [प्रा०] १. सियो। २. घडी, कम्पास आदिका डायलमा अङ्क-निर्देश गर्ने लामो सियोजस्तो अवयव। ३. सुइरो। ४. इन्जेक्शन।
सूकर-ना० [सं०] १. सुँगुर; शूकर। २. कुह्याले।
सूक्त-वि० [सं०] १. राम्रो तवरले भनिएको; सुन्दर रीतिले कथित। (ना०) २. वेद-मन्त्र वा ऋचाहरूको समुदाय। ३. वैदिक स्तुति वा प्रार्थना।
सूक्ति-ना० [सं०] १. सुन्दर पद वा वाक्य; राम्रो कथन; सुन्दर उक्ति। २. चमत्कारपूर्ण वाक्य।
सूक्ष्म-वि० [सं०] १. साह्रै सानु; अति मसिनु। २. साना-साना कुरामा विचार पुर्‍याउने; गम्भीर (दृष्टि, बुद्धि)। ३. अलिकति; थोरै। (ना०) ४. अणु; परमाणु।

५. पर-ब्रह्म। ६. लिङ्ग-शरीर। ७. अरूले गरेको कुनै साङ्केतिक कार्य देखेर इशाराद्वारा त्यसको उत्तर वा समाधान गरेको बुझिँदा हुने एक अर्थालङ्कार। ८. इशारा; सङ्केत। ९. छोटकरी कथन; सङ्क्षेप।
सूक्ष्मता-ना० [सं०] सूक्ष्म हुनाको भाव; सानोपन।
सूक्ष्म-दर्शक-यन्त्र-ना० [सं०] अति सानो वस्तुलाई ठूलो पारेर देखाउने यन्त्र; अणु-वीक्षण यन्त्र; माइक्रोस्कोप।
सूक्ष्म-दृष्टि-ना० [सं०] १. अति सानो कुरा पनि देख्ने वा तिनमा विचार पुर्‍याउने काम। (वि०) २. अति बुद्धिमान्।
सूक्ष्म-शरीर-ना० [सं०] १. पाँच प्राण, पाँच ज्ञानेन्द्रिय, पञ्च-महाभूत, मन र बुद्धि-यी सत्र अवयवहरूको समूह। २. ती अवयवहरूले बनेको, मनुष्यको मृत्युपछि पनि रहने शरीर; लिङ्ग-शरीर।
सूक्ष्मैला-ना० [सं०] सुकुमेल।
सूखा-वि० [सं० शुष्क] १. पानी वा रस नभएको; सुक्खा; सुकेको; शुष्क। २. घिउ, तेल आदि चिल्लो पदार्थ नपरेको; रूखो। ३. पानी नभएको वा नलाग्ने (जमीन)। ४. रगत सुकेको (शरीर)। (ना०) ५. पानी नपरेको अवस्था; खडेरी। ६. अकाल; अनिकाल; दुर्भिक्ष।
सूचक-वि० [सं०] १. सूचना दिने; जनाउ दिने; ज्ञापक। २. गुप्त कुरा भन्ने; भेद खोल्ने। (ना०) ३. सूचीकार। ४. भेद खोल्ने व्यक्ति। ५. गुप्ती-पुलीस।
सूचना-ना० [सं०] १. कसैलाई बोध गराउनाका निमित्त भनिने कुरो; जनाउ; विज्ञप्ति। २. कसैलाई कुनै कुरो बोध गराउने काम; जनाउ दिने काम; विज्ञापन। ३. सङ्केत; इशारा।
सूचना-पत्र-ना० [सं०] कुनै सूचना लेखिएको वा छापिएको पत्र; विज्ञप्ति; इश्तिहार।
सूचनीय-वि० [सं०] सूचना दिन योग्य; जनाउ दिन लायक।
सूचि-ना० [सं०] १. सियो; सुई। २. सुइरो। ३. तीखो वस्तुको टुप्पो वा चुच्चो।
सूचिक-ना० [सं०] सूचीकार।
सूचिका-ना० [सं०] १. सियो। २. हात्तीको सूँड।
सूचिकार-ना० [सं०] सूचीकार।
सूचित-वि० [सं०] १. सूचना दिइएको; जनाउ दिइएको; ज्ञापित। २. भनिएको; कथित। ३. इशारा गरिएको; सङ्केत गरिएको।
सूचितव्य-वि० [सं०] सूचना दिन योग्य; सूच्य।
सूचि-पत्र-ना० [सं०] सूची-पत्र।
सूचिभेद्य-वि० [सं०] प्रगाढ; अति गाढ; गाढा (अन्धकार)।
सूची-ना० [सं०] १. लुगा-फाटो सिउने सियो; सूचि। २. सुइरो। ३. कुनै तीखो वस्तुको टुप्पो वा चुच्चो। ४. कुनै ग्रन्थमा भएका विषयहरू सूचित गरिएको तालिका; सूचि-पत्र; फिरेस्त। ५. दृष्टि। ६. इशारा; सङ्केत।
सूचीकार-ना० [सं०] लुगा सिउने पेशा भएको व्यक्ति।

सूची-पत्र-ना० [सं०] १. धेरै वस्तुहरूको नामावली, विवरण, मूल्य आदि लेखिएको पुस्तिका; तालिका; सूची । २. कुनै विषयको सूची भएको पत्र । ३. ढोङ्गे-ऊखु ।
 सूच्य-वि० [सं०] सूचना दिन योग्य; जनाउ दिन लायक; सूचनीय ।
 सूच्य-वि० [सं०] १. सत्य र प्रिय; प्रिय; सद्भावपूर्ण; शुभ । (ना०) २. सत्य र प्यारो वचन ।
 सूच्याकार-वि० [सं०] सूची वा सियोका आकारको ।
 सूच्यार्थ-ना० [सं०] शब्दको व्यञ्जना-शक्तिद्वारा बोध हुने अर्थ; व्यङ्ग्यार्थ ।
 सूज-ना० [फा० सोजिश] शरीरको कुनै अङ्ग वात, पित्त आदिको प्रकोपले वा चोट-पटकले फुल्ने काम; सुनिने क्रिया; सूजन; शोथ ।
 सूजाक-ना० [फा० सूजाक] अति जलन हुने, मूत्रेन्द्रियको एक रोग; एक प्रकारको प्रमेह ।
 सूझ-ना० [सुद्धी] १. विचारको स्फुरण; उपायको सम्झना । २. सुझ्ने काम ।
 सूझ-बूझ-ना० [सूझ+बूझ] १. सोच्ने र सम्झने काम; स्मरण र विचार । २. विवेक ।
 सूट-ना० [अं०] अङ्ग्रेजी छाँटको पोशाक; कोट, पतलून आदि ।
 सूट-केस-ना० [अं०] लुगा-फाटो राख्ने एक प्रकारको चेप्टो बाकस ।
 सूठो-ना० [प्रा० सुण्ठी] अदुवा उसिनेर फूल-खरानीमा मुछी सुकाएको वस्तु । (यो मसला र औषधमा प्रयोग हुन्छ ।)
 सूत-ना० [प्रा० सुत्त] १. रवो, रेशम आदिको मसिनो डोरो; धागो; तन्तु । २. घरका ग्राह्याका भित्रपट्टि दलिनहरू अड्याउनाका निमित्त राखिने लामो तेर्सो काठ ।
 सूत-ना० [सं०] १. सारथि । २. राजालाई जागा गराउनाका निमित्त स्तुति-पाठ गर्ने व्यक्ति; भाट; बन्दी । ३. एक प्रसिद्ध पौराणिक व्यक्ति; लोम-हर्षण मुनिका ल्याइते-पट्टिको छोरो । ४. सिकर्मी । ५. सूर्य । (वि०) ६. उत्पन्न । ७. प्रेरित ।
 सूतक-ना० [सं०] १. बच्चा जन्मदा लाग्ने आशौच; सुत्केरीको आशौच; जननाशौच । २. जन्म ।
 सूतक-गेह-ना० [सं०] सुत्केरीको कोठो वा घर ।
 सूतका-ना० [सं०] सूतिका ।
 सूतकाशौच-ना० [सं०] सूतक; जननाशौच ।
 सूतकी-वि० [सं०] सूतक लागेको; जननाशौच परेको ।
 सूता-ना० [सं०] सूतका ।
 सूति-ना० [सं०] १. उत्पत्ति । २. सन्तान ।
 सूतिका-ना० [सं०] भर्खर बालक जन्माएकी स्त्री; सुत्केरी ।
 सूतिकागार-ना० [सं०] सूतिका-गृह ।
 सूतिका-गृह-ना० [सं०] सुत्केरी बस्ने घर वा कोठो ।
 सूतिका-घर-ना० [सं० सूतिका+घर] सूतिका-गृह ।
 सूतिका-वात-ना० [सं०] सूतिका-वायु ।

सूतिका-वायु-ना० [सं०] प्रसव हुने समयमा स्त्रीको पेट-भित्र हुने वायु; सूतिका-वात ।
 सूती-वि० [सूत+ई] सूत वा कपासका धागाले बुनेको; सूतको ।
 सूत्र-ना० [सं०] १. धागो; सूत; डोरो; तन्तु । २. जनै; यज्ञोपवीत । ३. कन्धनी; कटि-सूत्र । ४. व्यवस्था; नियम । ५. योजना । ६. व्याकरण, दर्शन आदिमा अर्थ-गर्भित छोटो वाक्य । ७. सुराख; गुप्त खबर । ८. कुनै कार्य वा योजना सफल पार्नाका निमित्त आदान-प्रदान गरिने कुरो । ९. ठूलो घटना, षड्यन्त्र आदि पत्ता लगाउने सङ्क्षिप्त कुरो । १०. मूल; बीज । ११. युक्ति; उपाय । १२. कुनै विषयको दफा वा बूँदा ।
 सूत्रकार-ना० [सं०] अर्थ-गर्भित सङ्क्षिप्त वाक्य वा सूत्रको रचना गर्ने आचार्य; सूत्र-रचयिता ।
 सूत्रण-ना० [सं०] सूत्र बनाउने काम ।
 सूत्र-धर-ना० [सं०] सूत्रधार ।
 सूत्रधार-ना० [सं०] नाट्य-शालामा नाटकको व्यवस्था गर्ने प्रधान नट ।
 सूत्र-पात-ना० [सं०] कार्यको आरम्भ; प्रारम्भ; शुरुआत ।
 सूत्रित-वि० [सं०] सूत्रका रूपमा भनिएको; सङ्क्षेपमा बताइएको ।
 सूत्री-वि० [सं०] १. सूत्र-सम्बन्धी । २. सूत्र-युक्त ।
 सूत्रीय-वि० [सं०] १. सूत्र-सम्बन्धी; सूत्री । २. सूत्र वा दफा भएको ।
 सूद-ना० [फा०] ब्याज ।
 सूद-ना० [सं०] १. भान्से । २. मार्ने काम; वध ।
 सूद-खोर-ना० [फा०] अनुचित तरीकाले धेरै ब्याज लिने व्यक्ति; बढी सूद लिने साहू ।
 सूद-खोरी-ना० [फा०] साहूले असामीसित अनुचित वा धेरै सूद लिने काम; सूद-खोरको काम ।
 सूदन-ना० [सं०] १. मार्ने काम; वध । (वि०) २. मार्ने; वधिक ।
 सूध-ना० [सुद्धी] सुद्धी ।
 सूधो-वि० [सं० साधु] सोझो; सीधा; साधु ।
 सून-वि० [सं०] १. जन्मेको; पैदा भएको । २. फुलेको; प्रफुल्ल । (ना०) ३. बच्चा जन्मनु; प्रसव हुनु । ४. फूल; पुष्प । ५. छोरो ।
 सूनसान-वि० [सं० शून्य+स्थान] १. कोही नभएको; निर्जन; एकान्त । (ना०) २. सन्नाटा; निस्तब्धता ।
 सूना-ना० [सं०] १. छोरी; पुत्री । २. पशुहरू मार्ने ठाउँ । ३. मार्ने काम; वध । ४. जीव-हिंसा हुने सम्भावना भएका गृहस्थीका पाँच वस्तु (चूहो, जाँतो, ढिकी, घडा र कूचो) ।
 सूनु-ना० [सं०] १. छोरो; पुत्र । २. भाइ । ३. सूर्य ।
 सूनू-ना० [सं०] पुत्री; छोरी ।

सूप-संध

सूप-ना० [सं०] १. पाकेको दाल । २. दाल, तरकारी, मासु आदिको झोल; रस ।

सूपकार-ना० [सं०] भान्से; पाचक ।

सूपकारिता-ना० [सं०] भान्सेको काम वा पेशा ।

सूप-शास्त्र-ना० [सं०] पाक-शास्त्र ।

सूपो-ना० [प्रा० सुप्पो] एक प्रकारको चार-पाटे नाड्डलो ।

सूबा-ना० [अ० सूवः] मातहतमा धेरै जिल्लाहरू भएको राज्यको एक विभाग; प्रदेश; प्रान्त ।

सूबेदार-ना० [फा०] १. जमादारभन्दा माथि र लप्टनभन्दा मनिको एक पद वा दर्जा । २. त्यस पदमा रहेको व्यक्ति ।

सूबेदारी-ना० [फा०] सूबेदारको काम वा पद ।

सूर-ना० [सं०] १. सूर्य । २. आँक वृक्ष । ३. विद्वान् व्यक्ति; आचार्य । ४. वीर । ५. राजा ।

सूरण-ना० [सं०] ओल ।

सूरत-ना० [अ०] १. रूप; आकृति । २. शोभा; सौन्दर्य । ३. उपाय । ४. अवस्था ।

सूरतदार-वि० [अ०] १. रूपवान्; सुन्दर । २. आँटिलो; साहसी ।

सूरि-ना० [सं०] १. विद्वान् व्यक्ति । २. ऋत्विक् । ३. पुजारी । ४. बृहस्पति ।

सूरी-वि० [सं०] १. विद्वान् । (ना०) २. विद्वान् व्यक्ति । ३. सूर्यकी पत्नी । ४. कुन्ती ।

सूरी-ना० [ने०] विरालो (बाल-बोलीमा) ।

सूरो-वि० [प्रा०] आँटिलो; साहसी; शूर; पराक्रमी ।

सूर्य-ना० [सं०] १. सौर-मण्डलको सबैभन्दा ठूलो र उज्ज्वल ग्रह; पृथ्वीलागत सबै ग्रहहरूमा प्रकाश र उष्णता फिजाउने तेज-पुञ्ज; प्रभाकर; रवि; दिनकर । २. बाह्रको सङ्ख्या ।

सूर्य-कान्त-ना० [सं०] घाममा राख्ता तीव्र तेज वा ताप निस्कने एक प्रकारको स्फटिक ।

सूर्य-ग्रह-ना० [सं०] १. ज्योतिषानुसार नव-ग्रहमध्ये एक; सूर्य । २. सूर्य-ग्रहण ।

सूर्य-ग्रहण-ना० [सं०] सूर्यमा चन्द्रमाको छाया पर्दा देखिने कालो टाटो । (पुराणानुसार राहु वा केतुले ग्रस्त गर्दा सूर्यमा ग्रहण लाग्दछ ।)

सूर्य-तनया-ना० [सं०] यमुना नदी ।

सूर्य-भक्ति-ना० [सं०] १. लामा र झीना पात हुने, राता, वा पहेँला फूल फुल्ने एक जातको सानो बोट । २. त्यसैको फूल; आदित्य-भक्ता । (यसका राता, सेता, पहेँला—अनेक भेद छन् । आयुर्वेदमा यसको गुण ठण्डा र खटिरा, कुष्ठ तथा वात नाश गर्ने बताइएको छ ।)

सूर्य-मण्डल-ना० [सं०] सूर्यको वरि-परि देखिने विम्ब ।

सूर्य-मुखी-ना० [सं०] १. सूर्यतिर फर्केर फुल्ने एक जातको फूल । (यो फूल पानीमा हाल्दा सङ्कुचित हुन्छ र सुक्ता फर्केर आउँछ ।) २. घामको किरण पाउँदा आगो पार्ने

एक किसिमको काँच । ३. सूर्य-कान्त मणि ।

सूर्य-वंश-ना० [सं०] क्षत्रियका दुइ (चन्द्र र सूर्य) प्रमुख र उच्च वंशहरूमध्ये एक; राजा इक्ष्वाकुबाट शुरू भएको एक क्षत्रिय-वंश ।

सूर्य-वंशी-वि० [सं०] सूर्य-वंशमा उत्पन्न; सूर्य-वंशको ।

सूर्य-विनायक-ना० [सं०] भक्तपुर इलाकामा रहेका एक प्रसिद्ध गणेश; चार-विनायकमध्ये एक ।

सूर्य-सुता-ना० [सं०] यमुना नदी ।

सूर्य-स्तान-ना० [सं०] सूर्यका किरणले सम्पूर्ण शरीरमा स्पर्श गर्ने गरी घाममा बस्नु; आतप-स्तान ।

सूर्यावर्त-ना० [सं०] सूर्योदयदेखि सूर्यास्तसम्म कपाल दुख्ने रोग; अधकपाली ।

सूर्यास्त-ना० [सं०] १. सूर्य अस्त हुनु; सूर्य अस्ताउनु; घाम डुब्नु । २. सूर्य अस्ताउने समय; सन्ध्या ।

सूर्योदय-ना० [सं०] १. सूर्य उदय हुनु; सूर्य उदाउनु; घाम झुल्कनु । २. सूर्य उदाउने समय; प्रातःकाल ।

सूर्योपासक-ना० [सं०] सूर्यको उपासना गर्ने व्यक्ति; सूर्य-भक्त ।

सूर्योपासना-ना० [सं०] सूर्यलाई नै सर्व-श्रेष्ठ र ईश्वरको प्रतीक मानेर गरिने उपासना; सूर्यको आराधना ।

सूर्याई-ना० [सूरो+याई] शूरो हुनाको भाव; वीरता ।

सूल-ना० [प्रा०] शूल ।

सूल-ना० [असूल] असूल; चुक्ती; फच्छे ।

सूल-साल-ना० [सूल+साल (फाँ०)] लेन-देनको चुक्ती; साल-सुल ।

सूली-ना० [प्रा०] शूली ।

सजना-ना० [सं० सृज्] १. कुनै वस्तुको मौलिक रचना; नौलो निर्माण; सिर्जना । २. उत्पत्ति; पैदाइश । ३. बन्दो-बस्त; जोरजाम ।

सूत-वि० [सं०] १. सरेको; घस्केको । २. हल्लिएको; विचलित ।

सूति-ना० [सं०] १. बाटो; मार्ग । २. हिँडाइ; गमन । ३. घस्कुनु; सर्नु ।

सृष्ट-वि० [सं०] १. बनाइएको; रचना गरिएको; निर्मित । २. छोडिएको; त्यक्त । ३. फ्याँकिएको; मिल्काइएको; ४. जन्माइएको; पैदा गरिएको ।

सृष्टि-ना० [सं०] १. बनाउने वा पैदा गर्ने काम; सिर्जना; रचना; निर्माण । २. उत्पत्ति; जन्म । ३. संसारको रचना; संसारको उत्पत्ति । ४. संसार; जगत् । ५. प्रकृति । ६. परित्याग ।

सृष्टि-कर्ता-ना० [सं०] १. संसारको रचना गर्ने शक्ति; जगत्को निर्माता । २. ब्रह्मा । ३. ईश्वर ।

सृष्टि-विज्ञान-ना० [सं०] सृष्टिको उत्पत्ति, विकास आदिको विवेचना गरिएको शास्त्र ।

सृष्टि-शास्त्र-ना० [सं०] सृष्टि-विज्ञान ।

संध-ना० [सं० सन्धि] चोर्नाका निमित्त चोरले घरका भित्तामा

वा जगमा पारेको प्वाल ।

सेक-ना० [सेक्] १. आगाको रापमा कुनै वस्तु तताउने वा पकाउने काम; सेक्ने काम । २. कुनै तातेको वस्तुद्वारा शरीरको कुनै अङ्ग तताउने काम; सेकाइ ।

सेक-ताप-ना० [सेक्+ताप] १. सेक्ने र ताप्ने काम । २. जोगाउने-बचाउने काम; स्याहार-सम्भार । ३. भन-सुन; खुशामद ।

सेकाइ-ना० [सेक्+आइ] सेक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सेकाइनु-स० क्रि० [सेकाउ+इ+नु] सेक्न लाइनु; ('सेका-उनु'-को क० क्रि०) ।

सेकाउनु-स० क्रि० [सेक्+आउ+नु] १. सेक्नु; सेक दिनु । २. सेक्न लाउनु; ('सेक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

सेकिनु-स० क्रि० [सेक्+इ+नु] आगाका रापमा तताइनु; ('सेक्नु'-को क० क्रि०) ।

सेकुवा-वि० [सेक्+उवा] १. सेकिएको; आगाका रापमा तताइएको । (ना०) २. सेकेर पकाएको (मासु आदि पदार्थ) ।

सेकेन्ड-ना० [अं०] १. एक मिनेटका साठी अंशको एक अंश; मिनेटको साठौँ भाग । (वि०) २. दोस्रो; द्वितीय ।

सेकेन्ड-लेफ्टिनेन्ट-ना० [अं०] मेजर-सूबेदारभन्दा माथि र लेफ्टिनेन्टभन्दा तलको जङ्गी दर्जा ।

सेक्नु-स० क्रि० [सं० श्रेषण+नु] १. आगाका रापमा तताउनु वा पकाउनु; सेकाउनु । २. कुनै तातो वस्तुद्वारा शरीरको कुनै भाग तताउनु; सेक दिनु ।

सेक्रेटरी-ना [अं०] १. सरकारी विभाग वा कुनै संस्थामा नियमित रूपले कार्य-सञ्चालन गर्ने प्रमुख अधिकारी; सचिव । २. कसैको निजी काम, पत्र-व्यवहार, व्यवस्था आदिमा सहायता गर्ने व्यक्ति ।

सेक्रेटारियट-ना० [अं०] सचिवालय ।

सेक्शन-ना० [अं०] फाँट; विभाग ।

सेक्शन-अफिसर-ना० [अं० सेक्सन-ऑफिसर] निजामती अड्डाखानाको विभागीय अधिकारी; उपसचिवभन्दा मनिको अधिकारी ।

सेख-ना० [सं० शेष] शेष ।

सेखी-ना० [अ० शेख] शेखी ।

सेचक-वि० [सं०] १. सिञ्चन गर्ने; अभिषेक गर्ने । (ना०) २. बादल ।

सेचन-ना० [सं०] १. छर्कने काम; अभिषेक । २. जगा-जमीनमा पानी लाउने काम; सिचाइ ।

सेज-ना० [प्रा० सज्जा] शय्या; बिछ्याउना ।

सेटाइ-ना० [सेट्+आइ] सेट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

सेट्नु-स० क्रि० [सिट्] सिट्नु ।

सेठ-ना० [प्रा० सेट्ठ] १. धनवान् व्यक्ति; महाजन । २. ठालू; श्रेष्ठ व्यक्ति । ३. उट्टण्ड व्यक्ति; प्रचण्ड

स्वभावको मानिस ।

सेती-ना० [सेतो+ई] १. नेपालको मध्य-पश्चिमी क्षेत्रमा बग्ने एक प्रसिद्ध नदी; सप्त-गण्डकीका सात नदीहरूमध्ये एक नदी । (वि०) २. सेतो वर्ण की (स्त्री) ।

सेती-गेडी-ना० [सेती+गेडो+ई] राती-गेडीकै जस्तो लहरा र कोसाभिन्न फल्ने त्यसै आकारको सेतो दाना; राती-गेडीको एक भेद ।

सेतु-ना० [सं०] १. नदी पार गर्नका निमित्त बारि र पारिको किनार जोडिने गरी नदीमाथि बनाइएको बाटो; पुल; साँघु । २. बाँध । ३. आली; आँठो; ड्याड ।

सेतुक-ना० [सं०] १. सानो-तिनो पुल; साँघु । २. बाँध ।

सेतु-बन्ध-ना० [सं०] १. पुल, बाँध आदि बनाउने काम । २. लड्का जानलाई श्री रामचन्द्रले समुद्रमा बनाएको पुल ।

सेतो-ना० [सं० श्वेत] १. दूध, हिउँ, चाँदी आदिको जस्तो रङ्ग; सफेद रङ्ग; श्वेत वर्ण । (वि०) २. त्यस रङ्गको; सफेद; श्वेत ।

सेतो-कुश-ना० [सेतो+कुश] सेतो एक जातको कुश ।

सेतो-खयर-ना० [सेतो+खयर] १. सेतो भावको सार निस्कने एक जातको खयर वृक्ष । २. त्यसैको सार ।

सेतो-चना-ना० [सेतो+चना] सेता र ठूला दाना फल्ने एक जातको चना; काबुली-चना ।

सेतो-जाई-ना० [सेतो+जाई] सेता फूल फुल्ने एक जातको जाई ।

सेतो-ठाडो-ना० [सेतो+ठाडो+ए] १. सेतो भावको एक जातको धान । २. त्यसैको चामल ।

सेतो-ढुकुर-ना० [सेतो+ढुकुर] चुच्चो र खुट्टा रातो भई सर्वाङ्ग सेतो हुने एक जातको ढुकुर ।

सेतो-तित्रो-ना० [सेतो+तित्रो] सेतो रङ्गको एक जातको तित्रो चरो ।

सेतो-दूबो-ना० [सेतो+दूबो] सेतो रङ्गको एक जातको दूबो ।

सेतो-भण्टा-ना० [सेतो+भण्टा] प्याजी रङ्गका फूल फुल्ने, काँडा नभएका ठूला पात हुने, सेता फल फल्ने एक जातको भण्टा; सेतो-भिडा ।

सेतो-भिडा-ना० [सेतो+भिडा] सेतो-भण्टा ।

सेतो-मरीच-ना० [सेतो+मरीच] सेतो फल वा गेडा हुने एक जातको मरीच ।

सेतो-रुदिलो-ना० [सेतो+रुदिलो] सेता फूल फुल्ने एक जातको रुदिलो ।

सेतो-सति-बयर-ना० [सेतो+सति-बयर] सेता गेडा हुने एक जातको सति-बयर ।

सेतो-सहचर-ना० [सेतो+सहचर] १. लाम्चा पात, सेता, ठूला फूल हुने एक बूटी । २. त्यसैको फूल; शैरेयक ।

सेतो-सिमाली-ना० [सेतो+सिमाली] सेता फूल र काण्ड हुने एक जातको सिमाली वृक्ष ।

सेना-ना० [सं०] दुश्मनसित युद्ध गर्नका निमित्त तालीम गरिराखिएका सशस्त्र सिपाहीहरूको समूह; फौज; पल्टन ।

सेनाध्यक्ष-सेलाउनु

सेनाध्यक्ष-ना० [सं०] सेना-पति ।
 सेना-नायक-ना० [सं०] सेना-पति ।
 सेनानी-ना० [सं०] १. सेना-पति । २. कार्तिकेय ।
 सेना-पति-ना० [सं०] १. सेनाका सबभन्दा ठूलो र प्रधान अधि-
 कारी; सेना-नायक; कमान्डर-इन्-चीफ । २. कार्तिकेय ।
 सेनापत्य-ना० [सं०] सेना-पतिको काम वा पद ।
 सेना-बेना-ना० [सं० सेना+बेना (फाँ०)] सेना-मेना ।
 सेना-मेना-ना० [सं० सेना+मेना (फाँ०)] मुख्य मानिसका
 साथका धेरै सहायकहरूको समूह; सेना-बेना ।
 सेना-वास-ना० [सं०] सेना बस्ने ठाउँ; सैनिक-निवास;
 छाउनी ।
 सेन्ट-ना० [अं०] सुगन्धी तरल पदार्थ; खुशबू; बेलायती
 किसिमको अत्तर ।
 सेन्टर-ना० [अं०] मध्य-स्थान; केन्द्र ।
 सेन्ट्रल-वि० [अं०] केन्द्रको; केन्द्रीय ।
 सेन्सर-ना० [अं०] १. पत्र-पत्रिका, पुस्तक, नाटक, सिनेमा
 आदिमा भएका कुनै किसिमका अवाञ्छित कुरो झिकने-
 समेत अख्तियार भएको अधिकारी वा उसको काम । २.
 आलोचना ।
 सेप-ना० [सिम] १. स्याँहाल; छाया । २. चिसमिरो जमीन;
 सेपिलो जग्गा । ३. सर्दी; चिसोपन ।
 सेप-ना० [सं० सेफ] पशुको रज ।
 सेपाइ-ना० [सेप्+आइ] सेप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सेपाइनु-स० क्रि० [सेपाउ+इ+नु] सेप्न लाइनु; ('सेपा-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 सेपाउनु-स० क्रि० [सेप्+आउ+नु] सेप्न लाउनु; ('सेप्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 सेपिनु-स० क्रि० [सेप्+इ+नु] सेप्ने काम गरिनु; ('सेप्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 सेपिलो-वि० [सेप+इलो] चिसो; सर्दी लाग्ने; घाम नलाग्ने
 (जमीन) ।
 सेप्टी-ना० [सं० सिव्] दौरा, मुखाल, खास्टो आदिको
 किनारामा लगाइने कपडाको धरो; मोहोजी; सन्जाप ।
 सेप्टी-ना० [अं० सेप्टी-पिन] सेप्टी-पिन ।
 सेप्टी-पिन-ना० [अं० सेप्टी-पिन] सेप्टी-पिन ।
 सेप्नु-स० क्रि० [सिक्त] १. बाटोको धागो नफुकोस् भनेर चिसो
 कपडा, मैन आदिले दल्नु । २. भिजेको जनैको पानी निचो-
 र्ने गरी खिप्नु । ३. ढेस्सिनु; टाँसिनु । ४. दबाउनु ।
 ५. छनक हावु; व्यङ्ग्य गर्नु ।
 सेप्रिइनु-अ० क्रि० [सेप्रि+इ+नु] सेप्रो होइनु; ('सेप्रिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
 सेप्रिनु-अ० क्रि० [सेप्रो+इ+नु] १. भित्र खाली भएर वा
 मुकेर चेष्टिनु; सेप्रो हुनु; डाप्रो हुनु; स्याप्प पर्नु ।
 सेप्रो-वि० [सिप्रिक्] भित्र खाली भएर वा मुकेर चेष्टिएको;
 सेप्रिएको; स्याप्प परेको ।

सेप्याइ-ना० [सेप्याउ+आइ] सेप्याउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 सेप्याइ-ना० [सेप्रि+याइ] सेप्रिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सेप्याइनु-स० क्रि० [सेप्याउ+इ+नु] सेप्रो पारिनु; ('सेप्या-
 उनु'-को क० क्रि०) ।
 सेप्याउनु-स० क्रि० [सेप्रि+याउ+नु] सेप्रो पार्नु; स्याप्प
 पार्नु ।
 सेफ-ना० [अं०] बहु-मूल्य वस्तु वा रुपियाँ-पैसा राख्ने एक
 प्रकारको बलियो फलामे सन्दूक ।
 सेफ-ना० [सं०] पुरुषको लिङ्ग ।
 सेफा-ना० [सं० सिव्] फरियामा नेफामुनितिर गज लामो
 पानाका निमित्त गाँसिने त्यसै जातको कपडाको धरो ।
 सेफ्टी-पिन-ना० [अं०] कपडा अड्काउने वा नत्थी गर्ने, तारको
 विशेष किसिमको साधन ।
 सेफ्टी-रेजर-ना० [अं०] धार फेर्ने हुने, सुरक्षित तरीकाले
 दाही आदि खौरने एक किसिमको छुरा ।
 सेमी-कोलन-ना० [अं०] वाक्य वा वाक्यांश छुट्ट्याउने एक
 प्रकारको चिह्न; अर्द्ध-विराम चिह्न (;) ।
 सेर-ना० [सं०] १. चार पाउको तौल; धानीको तृतीयांश ।
 (वि०) २. त्यति तौलको; चार पाउ ।
 सेरा-ना० [फा० सेराब] चिसमिरो जमीन; पानी लाग्ने
 फाँट ।
 सेरा-वि० [फा० शेर्] ठालु; जगसेँठ ।
 सेराइ-ना० [सेर्+आइ] सेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सेराइनु-स० क्रि० [सेराउ+इ+नु] सेर्न लाइनु; रेटाइनु;
 ('सेराउनु'-को क० क्रि०) ।
 सेराउनु-स० क्रि० [सेर्+आउ+नु] सेर्न लाउनु; ('सेर्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 सेरिनु-स० क्रि० [सेर्+इ+नु] रेटिनु; ('सेर्नु'-को क० क्रि०) ।
 सेरो-फेरो-ना० [सेरा+फेरो] कुनै घर वा जग्गाका वरि-
 परिको जमीन; लगापात ।
 सेर्नु-स० क्रि० [सं० सू] हतियारले दली-दली काट्नु; रेट्नु ।
 सेर्पा-ना० [स्यार्पा] स्यार्पा ।
 सेर्मा-ना० [सेरो] पाखा जग्गामा लागेको नगदी तिरो ।
 सेल-ना० [सं० शङ्कुली] कल्लीका आकार पारी घिउ-तेलमा
 पकाइने चामलका पीठाको एक प्रकारको रोटी; जेब्रे ।
 सेलाइ-ना० [सेलाउ+आइ] सेलाउने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
 सेलाइनु-स० क्रि० [सेलाउ+इ+नु] १. तातो वस्तु चिसो
 पारिनु; ('सेलाउनु'-को क० क्रि०) । (अ० क्रि०) २.
 तातो वस्तु चिसो होइनु । ३. उत्तेजना वा वेग शान्त
 होइनु ।
 सेलाउनु-अ० क्रि० [सं० शीतल+आउ+नु] १. तातो वस्तु
 चिसो हुनु; ठन्डा हुनु । २. जोश, हिम्मत, प्रतिष्ठा आदि
 घट्नु । (स० क्रि०) ३. चिसो पार्नु; ठन्डा पार्नु ।

४. देवताको प्रसाद निर्माल्य आदि नदी वा पवित्र ठाउँमा राख्नु । ५. मृतकको सद्गत गर्नु; दाह-संस्कार गर्नु ।
सेली-ना० [सं० सेरु] पगरीका वरि-परि लगाइने सुनको सिक्री वा मोतीको लहर; तोड़ा ।
सेलो-ना० [सं० शैली] भोटे, तामाङ आदि जातिका लोक-गीतको शैली ।
सेलो-ना० [सेली+ओ] १. मासुको लामो टुक्रो । २. पिँडालु आदिका ठूला कन्दमा टाँसिएर रहेका साना-साना कन्दहरू ।
सेल्टिङ्ग-अ० क्रि० [सेल्टि+इ+नु] भोकाइनु; ('सेल्टिनु'-को भा० क्रि०) ।
सेल्टिनु-अ० क्रि० [सेलाउ] १. भोकले पीडित हुनु; भोकाउनु । २. भोकले मर्नु ।
सेल्ट्याइ-ना० [सेल्ट्याउ+आइ] सेल्ट्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सेल्ट्याइ-ना० [सेल्टि+याइ] सेल्टिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सेल्ट्याइनु-स० क्रि० [सेल्ट्याउ+इ+नु] भोकले सुकाइनु; ('सेल्ट्याउनु'-को क० क्रि०) ।
सेल्ट्याउनु-स० क्रि० [सेल्टि+याउ+नु] १. खान नदिई सताउनु; भोकले सुकाउनु । २. भोकले मर्नु ।
सेवक-वि० [सं०] १. सेवा गर्ने; टहल गर्ने; सेवी । २. सेवन गर्ने; उपयोग गर्ने । ३. नियमपूर्वक कुनै पवित्र स्थानमा बस्ने; आराधक । (ना०) ४. नोकर; चाकर; परिचारक ।
सेवडा-ना० [?] संन्यासीहरूको एक भेद ।
सेवती-ना० [सं० सेमन्ती] सेतो गुलाब ।
सेवन-ना० [सं०] १. सेवा गर्ने क्रिया; टहल गर्नु; परिचर्या । २. उपासना; आराधन । ३. निर्यमपूर्वक गरिने प्रयोग; अभ्यास । ४. तत्सङ्गमा वा तीर्थ-स्थानमा रहने काम । ५. उपभोग; उपयोग ।
सेवनीय-वि० [सं०] १. सेवा गर्न लायक; टहल गर्न योग्य । २. उपास्य; आराध्य । ३. सेवन गर्न योग्य; सेव्य । ४. उपभोग गर्न योग्य; व्यवहार्य ।
सेवन्ती-ना० [सं० सेमन्ती] सेतो फूल फुल्ने गुलाबको लहरों; वन-मल्लिका ।
सेवा-ना० [सं०] १. अरूलाई आनन्द वा सुख दिने काम; टहल; परिचर्या । २. उपासना; आराधना । ३. सरकारी अड्डाखाना वा कुनै सार्वजनिक संस्थामा तलब लिएर गरिने काम; नोकरी । ४. कुनै सार्वजनिक हितको काम वा विषयको उन्नति वा वृद्धिका निमित्त रुचिअनुसार गरिने काम । ५. नियमित रूपले गरिने प्रयोग; व्यवहार । ६. तीर्थ-स्थान वा गुरु-जनका साथमा नियमपूर्वक रहने काम । ७. उपभोग ।
सेवा-बिर्ता-ना० [सं० सेवा+बिर्ता] सेवक वा नोकर-चाकर-लाई तलबका रूपमा आयस्ता खाने गरी दिइएको बिर्ता जग्गा ।
सेवा-वृत्ति-ना० [सं०] १. सेवा गर्ने पेशा; नोकरी । २. सेवा-

द्वारा प्राप्त जीविका ।

सेविका-ना० [सं०] दासी; नोकरी; परिचारिका ।

सेवित-वि० [सं०] १. सेवा गरिएको; टहल गरिएको ।

२. आराधना गरिएको; उपासना गरिएको । ३. सेवन गरिएको; प्रयोग गरिएको । ४. उपभोग गरिएको ।

सेवितव्य-वि० [सं०] सेवा गर्न योग्य; सेव्य ।

सेवी-वि० [सं०] १. सेवा गर्ने; टहल गर्ने; सेवक । २. आराधक; उपासक । ३. उपभोग गर्ने; सेवन गर्ने ।

सेव्य-वि० [सं०] १. सेवा गर्न योग्य; सेवितव्य । २. आराधना गर्न योग्य; उपास्य । ३. प्रयोग गर्न योग्य; व्यवहार्य; सेवनीय ।

सेव्य-सेवक-भाव-ना० [सं०] उपास्य देवतालाई स्वामी र आफूलाई सेवक मान्ने भक्ति-मार्गको उपासनाको एक भाव ।

सेहुण्ड-ना० [सं०] सिउँडी ।

सैंतीस-ना० [प्रा० सत्ततीसइ] १. तीस र सातको योग-सङ्ख्या; ३७-अङ्क । (वि०) २. तीस र सातका योग-सङ्ख्याको ।

सैंतीसौं-वि० [सैंतीस+औं] गन्दै जाँदा सैंतीसका सङ्ख्यामा पुगेको; सैंतीस सङ्ख्याको ।

सैंहली-ना० [सं०] ठूलो जातको वन-पिप्ला ।

सैंकत-वि० [सं०] १. बलौटे; रेतिलो; वालुकामय । २. (ना०) २. बलौटे जमीन ।

सैंकतिक-वि० [सं०] बलौटे; रेतिलो ।

सैंजन-ना० [सं० शोभाञ्जन] १. बाटुला किसिमका पात, सेता फूल, लामा कोसाका आकारका फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल । (यसका सेता, पहेँला, नीला र राता—चार जात छन् । आयुर्वेदमा यसका बीयाँको तेल चर्म-रोगमा फायदा गर्ने र आँखालाई हित गर्ने बताइएको छ ।)

सैंद्धान्तिक-वि० [सं०] १. सिद्धान्त-सम्बन्धी । २. सिद्धान्तका आधारमा रहेको । (ना०) ३. सिद्धान्तको ज्ञाता; सिद्धान्तज्ञ ।

सैन-ना० [सइन] सइन ।

सैनापत्य-ना० [सं०] सेना-पतिको काम वा पद ।

सैनिक-वि० [सं०] १. सेना-सम्बन्धी; फौजी; जङ्गी । (ना०) २. सिपाही; योद्धा ।

सैनिकता-ना० [सं०] १. सैनिक हुनाको भाव । २. युद्ध ।

सैनिक-न्यायालय-ना० [सं०] युद्ध वा सेना-सम्बन्धी मुद्दा-मामलाको विचार गर्ने इजलास ।

सैनिक-सचिव-ना० [सं०] सैनिक-सम्बन्धी काम गर्ने राजकीय सचिव; मिलिटरी-सेक्रेटरी ।

सैनिकीकरण-ना० [सं०] नागरिकहरूलाई सैनिक बनाउने वा सैनिक सामग्रीले सुसज्जित पार्ने काम ।

सैनिकोरियम-ना० [अं०] स्वास्थ्य-निवास ।

सैन्धव-वि० [सं०] १. सिन्धु देशको । (ना०) २. सिन्धे-नून । ३. सिन्धु देशको घोडा ।

सैन्धवक-सोडा

सैन्धवक-वि० [सं०] सैन्धवको; सैन्धव-सम्बन्धी ।
 सैन्धवी-ना० [सं०] ग्रीष्म ऋतुमा गाइने एक रागिनी ।
 सैन्य-वि० [सं०] १. सेना-सम्बन्धी । (ना०) २. सिपाही;
 सैनिक । ३. सेना; फौज । ४. शिविर; छाउनी; ब्यारेक ।
 सैन्य-सज्जा-ना० [सं०] सेनालाई शस्त्रास्त्रले सुसज्जित पार्ने
 काम; युद्धको निमित्त सेना तयार गर्ने काम ।
 सैर-ना० [अ०] १. मन बहलाउनाका निमित्त यता-उति घुम-
 फिर गर्ने काम; टहल्ने काम; सयल । २. मनोरञ्जनका
 निमित्त रमणीय स्थानमा जाने काम; सैल । ३. विहार ।
 सैरन्ध्र-ना० [सं०] १. एक प्राचीन सङ्कर जाति । २. घरको
 काम गर्ने साधारण नोकर ।
 सैरन्ध्री-ना० [सं०] १. श्रृङ्गार-सम्बन्धी चोखो काम गर्ने
 सेविका । २. द्रौपदी ।
 सैरिन्ध्र-ना० [सं०] सैरन्ध्र ।
 सैरिन्ध्री-ना० [सं०] सैरन्ध्री ।
 सैल-ना० [अ० सैर] सैर; विहार; सुख; भोग ।
 सैवाल-ना० [सं०] शैवाल ।
 सैश-ना० [अं०] तक्मा झुन्ड्याउन कमरसम्म पुग्ने गरी
 काँधमा छडके पारी धारण गरिने रेशमी फित्ता; परिकर ।
 सैसैला-ना० [ने०] बाँस, हाँगो आदि लचिलो वस्तुमा झुन्डिएर
 वा हल्लिएर खेल्ने एक खेल; चचह ।
 सो-वि० [सं० स] १. त्यो; ऊ । २. पहिले उल्लेख
 गरिएको; उपर्युक्त; सोही ।
 सोँठा-ना० [सं० सोढ] १. मोटो लट्ठी; लाठी । २. त्यसैको प्रहार ।
 सोँस-ना० [सं० शिशुमार] कालो वा खैरो पिठिउं र सेतो
 छाती हुने, लामो थुतुनो हुने एक जातको जल-जन्तु ।
 सोइलो-ना० [सोला] १. सोला; सुइरो । २. गोस्का गर्दनका
 दायाँ-बायाँ अङ्गिने, हलाका जुवामा घुसारिएको लामो
 कीलो ।
 सोक्पा-ना० [ने०] हिमालयमा रहने भनी प्रसिद्ध एक
 प्रकारको वानरजस्तो प्राणी; हिम-मानव; येती ।
 सोक्पाहा-वि० [शोक+याहा] १. धेरै शोक वा चिन्ता गर्ने
 स्वभावको । २. शोकले पीडित भएको ।
 सोख-ना० [सं० सौख्य] १. कुनै वस्तुको उपभोग गर्ने प्रबल
 इच्छा ।
 सोखी-वि० [सोख+ई] १. कुनै सोख भएको; कुनै काम वा
 खेलमा विशेष अभिरुचि भएको । २. ज्यादा ऐश-आराममा
 रहने; ऐशी; आनन्दी; मोजी; सोखीन । ३. आफ्ना
 लहडमा कुनै काम गर्ने ।
 सोखीन-वि० [सोखी] सोखी ।
 सोस्ता-ना० [फा० सोस्तः] मसी सोस्नाका निमित्त उपयोग
 गरिने एक प्रकारको खनो कागत; बलटिङ्ग; सोस्ता ।
 सोच-ना० [सोच्] १. सोच्ने काम; विचार; मनन । २.
 सङ्ग्रह; जोही; सोझ । ३. चिन्ता ।
 सोच-विचार-ना० [सोच+विचार] राग्ररी सोच्ने र विचार

गर्ने काम; गौर; मनन ।
 सोचाइ-ना० [सोच्+आइ] सोच्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सोचाइनु-स० क्रि० [सोचाउ+इ+नु] सोच्न लाइनु;
 ('सोचाउनु'-को क० क्रि०) ।
 सोचाउनु-स० क्रि० [सोच्+आउ+नु] सोच्न लाउनु;
 विचार गराउनु; ('सोच्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 सोचिनु-स० क्रि० [सोच्+इ+नु] विचार गरिनु; ('सोच्नु'-
 को क० क्रि०) ।
 सोच्नु-स० क्रि० [सं० शुच्+नु] १. विचार गर्नु; मनन
 गर्नु । २. शोक गर्नु; अफसोस गर्नु; चिन्ता गर्नु ।
 सोझ-ना० [सं० सञ्चय] जम्मा गर्ने काम; सङ्ग्रह;
 सञ्चिता; जोही ।
 सोझा-साझी-वि० [सोझो+साझी (फाँ०)] १. छक्का-पन्जा
 केही नजान्ने; सीधा-सादा । (ना० यो०) २. आमने-
 सामने; सोझा-सोझी ।
 सोझा-सोझी-ना० यो० [सोझो+सोझो] आमने-सामने;
 सोझा-साझी । (क्रि० यो०) २. छल-कपटविना;
 सोझो तरिकाले ।
 सोझिइनु-अ० क्रि० [सोझि+इ+नु] सोझो होइनु;
 ('सोझिनु'-को भा० क्रि०) ।
 सोझिनु-अ० क्रि० [सोझो+इ+नु] १. सोझो हुनु; बाङ्गो-
 पन हट्नु; सीधा हुनु । २. बिभिन्डिएको मानिस मर्यादामा
 आउनु । ३. अनुकूल पर्नु; मिल्दो परिस्थितिमा हुनु ।
 सोझेरी-ना० [सोझो+एरी] अडकल; अनुमान; अन्दाज ।
 सोझो-वि० [प्रा० सोज्झ] १. बाङ्गो-टिङ्गो नभएको;
 सीधा । २. छल-कपट केही नजान्ने वा नगर्ने; सरल
 प्रकृतिको; साधु ।
 सोझ्याइ-ना० [सोझि+याइ] सोझिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 सोझ्याइ-ना० [सोझ्याउ+आइ] सोझ्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
 सोझ्याइनु-स० क्रि० [सोझ्याउ+इ+नु] सोझो पारिनु;
 ('सोझ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 सोझ्याउनु-स० क्रि० [सोझि+याउ+नु] १. सोझो पार्नु;
 सीधा पार्नु । २. बिभिन्डिएको मानिसलाई आफ्ना मतमा
 ल्याउनु । ३. आफूलाई सर्दै पार्नु; अनुकूल तुल्याउनु ।
 सोढा-ना० [सोँठा] सोँठा ।
 सोढ्याइ-ना० [सोढ्याउ+आइ] सोढ्याउने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 सोढ्याइनु-स० क्रि० [सोढ्याउ+इ+नु] सोढ्याले हानिनु;
 ('सोढ्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 सोढ्याउनु-स० क्रि० [सोढ्या+याउ+नु] सोढ्या वा लाठोले
 हान्नु; लट्ठीले हिकार्नु; सम्ठ्याउनु ।
 सोडा-ना० [फा० शोरः] १. लुगा धुने, साबून बनाउने आदि
 काममा प्रयोग गरिने सेतो एक क्षार पदार्थ; सोरा ।
 २. पानीमामिलाएर खाइने र रोटी आदि उकास्ने काममा

प्रयोग गरिने एक प्रकारको सेतो क्षार ।
सोडा-पानी-ना० [सोडा+पानी] सोडा र ग्याँस मिलाई
 बोतलमा भरेर राखिएको पानी; सोडा-वाटर ।
सोडा-वाटर-ना० [अं०] सोडा-पानी ।
सोतर-ना० [सुत्] १. पशुलाई ओछ्याइने घाँस, पराल आदिको
 बिछ्यौना । (वि०) २. पसारिएको; लम्पसार परेको ।
 ३. जुम्सो; सुस्त ।
सोते-ना० [सोतो] बाँसको एक किसिमको हुक्का ।
सोतो-ना० [सं० स्रोत] १. साँगुरो र लाम्चो परेको ठाउँ
 वा बाटो । २. सानो खोलो; कुलो ।
सोत्र्यान-क्रि० यो० [सोतर+यान] सोत्र्याम्म ।
सोत्र्याम्म-क्रि० यो० [सोत्र्यान] लम्पसार पर्ने किसिम;
 सोतर भएर लड्ने किसिम; सोत्र्यान ।
सोदर-वि० [सं०] १. एउटै गर्भबाट जन्मेको; सहोदर । (ना०)
 २. एउटै आमाबाट जन्मेको दाजु वा भाइ ।
सोदरा-वि० [सं०] १. एउटै आमाबाट जन्मेकी । (ना०)
 २. एउटै गर्भबाट जन्मेकी दिदी वा बहिनी ।
सोदरीय-वि० [सं०] सहोदर; सोदर ।
सोदर्य-ना० [सं०] एउटै आमाबाट जन्मेको दाजु वा भाइ ।
सोधनी-ना० [सोध्+नी] सोध्ने काम; प्रश्न गर्ने काम ।
सोध-पूछ-ना० [सोध्+पुछ्] सोध्ने काम; सोध-साध ।
सोध-साध-ना० [सोध्+साध्] सोध-पूछ ।
सोधाइ-ना० [सोध्+आइ] सोध्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
सोध्नु-सं० क्रि० [सोध्+इ+नु] प्रश्न गरिनु; ('सोध्नु'-
 को क० क्रि०) ।
सोध्नु-सं० क्रि० [सं० शुध्] १. प्रश्न गर्नु; जवाफ माग्नु;
 सुध्याउनु; सोधनी गर्नु । २. शुद्ध गर्नु; खार्नु । ३.
 औषधहरूको शोधन गर्नु; पुट-पाक गर्नु ।
सोपाधि-वि० [सं०] सोपाधिक ।
सोपाधिक-वि० [सं०] १. उपाधिले सहित; उपाधि-युक्त ।
 २. कुनै किसिमको विशेषता भएको; विशिष्ट ।
सोपान-ना० [सं०] भन्याङ्ग; सिँढी ।
सोपानित-वि० [सं०] भन्याङ्ग भएको; सोपान-युक्त ।
सोप्याक्क-क्रि० यो० [ने०] सप्याक्क; सप्रक्क ।
सोभाञ्जन-ना० [सं०] शोभाञ्जन ।
सोभान-ना० [सुबान] सुबान ।
सोभिता-ना० [सं० सिंहल] रङ्गाय रङ्गको, निकलजस्तो
 एक धातु ।
सोम-वि० [सुम्भ] १. धेरै समय सुत्ने; सुताहा; सुत्नुवा ।
 २. अल्सी; जाँगर-मरुवा । ३. कुनै कुराको पनि वास्ता
 वा परवाह नगर्ने; सुम्भ ।
सोम-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. सोम-वार; चन्द्र-वार ।
 ३. सोम-रस । ४. जल । ५. अमृत । ६. सोम-लता । ७.
 किरण । ८. कपूर । ९. मन । १०. वायु ।
सोम-कर-ना० [सं०] चन्द्र-किरण ।

सोमत-ना० [सोहवत] सोहवत ।
सोमती-वि० [सोमत+ई] सोहवती ।
सोम-तीर्थ-ना० [सं०] भारतको काठियावाड़-क्षेत्रमा रहेको
 एक प्राचीन तीर्थ-स्थान; प्रभास ।
सोम-नाथ-ना० [सं०] भारतको काठियावाड़-क्षेत्रमा रहेको
 शिवजीको एक प्रसिद्ध मूर्ति; बाह्य ज्योतिर्लिंगमध्ये एक ।
सोम-पान-ना० [सं०] सोम-लताको रस विधिपूर्वक पान गर्नु ।
सोमपायी-वि० [सं०] सोम-पान गर्ने ।
सोम-यज्ञ-ना० [सं०] विधिपूर्वक सोम-रस पान गरेर तीन
 वर्षसम्म गरिने एक वैदिक यज्ञ; सोम-याग ।
सोम-याग-ना० [सं०] सोम-यज्ञ ।
सोमयाजी-ना० [सं०] सोम-यज्ञ गर्ने व्यक्ति ।
सोम-रस-ना० [सं०] सोम-लताको रस ।
सोम-राज-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
सोम-लता-ना० [सं०] पहेँलो मादक रस निस्कने एक जातको
 लता । (वैदिक कालमा यस लताको रस देवतालाई चढाउने,
 अग्निमा आहुति दिने र विधिपूर्वक पिउने गर्दथे ।)
सोम-वंश-ना० [सं०] चन्द्र-वंश ।
सोम-वंशी-वि० [सं०] सोम-वंशीय ।
सोम-वंशीय-वि० [सं०] चन्द्र-वंशको; सोम-वंशी ।
सोमवती-ना० [सं०] सोम-वारका दिन पर्ने औँसी; सोमवारे
 औँसी ।
सोम-वल्लरि-ना० [सं०] सोम-वल्लरी ।
सोम-वल्लरी-ना० [सं०] १. सोम-लता । २. ब्राह्मी बूटी ।
 ३. गुर्जो ।
सोम-वल्ली-ना० [सं०] १. सोम-लता । २. ब्राह्मी बूटी ।
 ३. गुर्जो ।
सोम-वार-ना० [सं०] आदित्य-वार र मङ्गल-वारका बीचमा
 पर्ने वार; चन्द्र-वार ।
सोमवारे-वि० [सोम-वार+ए] सोम-वारको; सोम-वार-
 सम्बन्धी; सोम-वारमा पर्ने ।
सोम-वासर-ना० [सं०] सोम-वार ।
सोर-ना० [सं० स्वर] स्वर ।
सोरठी-ना० [प्रा० सोरठ्] १. गुरुङ-जातिमा प्रचलित नाच-
 को एक शैली । २. त्यस नाचमा गाइने एक विशेष प्रकारको
 लय वा भाका ।
सोरा-ना० [फा० शोर:] सोडा ।
सोल-ना० [ने०] पिँडालुको सुकेको चानो ।
सोला-ना० [सं० शूल] १. शूली; बातो । २. सुइरो; सोइलो;
 शूल । ३. कुनै ठाउँको रक्षाका निमित्त माटाले छोपी
 बिछ्याएर राखिने सोइला, काँडा आदि बिइने वस्तु ।
सोला-ना० [अ० शुअल:] १. चिता । २. आगाको ज्वाला ।
सोलिइनु-अ० क्रि० [सोलि+इ+नु] चुलिइनु; झुसी होइनु;
 ('सोलिनु'-को भा० क्रि०) ।
सोलिनु-अ० क्रि० [सोली+नु] सोलीको आकार परी

सोली-सौगतिक

झुसी हुनु; चुलिनु।

सोली-ना० [ने०] १. पीध सानो र मुख फराकिलो भएको, चोयाको भाँडो; एक प्रकारको थुन्से। २. मुख सानो भएका भाँडामा तेल आदि तरल पदार्थ खन्याउन प्रयोग गरिने फराकिलो मुख र पीधमा नली लागेको साधन; छुची।

सोल्टी-ना० [ने०] जुवाइँका दिदी-बहिनी र साला-जेठानका स्त्री।

सोल्याइनु-स० क्रि० [सोल्याउ+इ+नु] झुसी पारिनु; ('सोल्याउनु'-को क० क्रि०)।

सोल्याउनु-स० क्रि० [सोलि+याउ+नु] झुसी पार्नु; ('सोलिनु'-को प्रे० क्रि०)।

सोल्लास-वि० [सं०] १. उल्लास-युक्त; आनन्द र उत्साहले पूर्ण। (क्रि० यो०) २. उल्लासपूर्वक; आनन्द र उत्साह-सित।

सोसाइ-ना० [सोस्+आइ] सोस्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

सोसाइटी-ना० [अं०] १. समाज। २. सङ्घ; संस्था। ३. सभा; समिति।

सोसाइनु-स० क्रि० [सोसाउ+इ+नु] सोस्न लाइनु; ('सोसाउनु'-को क० क्रि०)।

सोसाउनु-स० क्रि० [सोस्+आउ+नु] सोस्न लाउनु; ('सोस्नु'-को प्रे० क्रि०)।

सोसिनु-स० क्रि० [सोस्+इ+नु] पानी वा तरल पदार्थ चुसिनु; ('सोस्नु'-को क० क्रि०)।

सोस्ता-ना० [सोस्ता] सोस्ता; बलटिङ्ग।

सोस्नु-स० क्रि० [सं० शुप्+नु] १. पानी वा तरल पदार्थ खिँच्नु। २. सुक्खा पार्नु; शुष्क तुल्याउनु। ३. पूँजी-पतिहरूले गरीब-वर्गसित अनुचित लाभ उठाउनु; शोषण गर्नु।

सोहवत-ना० [अ० सुहवत] १. सङ्गत; सङ्गति। २. शिष्टता; सभ्यता; सोमत्।

सोहवती-वि० [सोहवत+ई] सोहवत भएको; शिष्ट; सभ्य; सोहोमती।

सोहमत-ना० [अ० सुहवत] सोहवत।

सोहमती-वि० [सोहमत+ई] सोहवती।

सोहरा-ना० [सोहोरा] सोहोरा; घुइरो।

सोहाग-ना० [सं० सुभग] सुन गाल्ने र औषधका काममा प्रयोग गरिने एक खनिज क्षार पदार्थ।

सोही-वि० [सं० स+हि] त्यो नै; त्यही; उही।

सोहोवत-ना० [अ० सुहवत] सोहवत।

सोहोवती-वि० [सोहोवत+ई] सोहवती।

सोहोमत-ना० [अ० सुहवत] सोहवत।

सोहोमती-वि० [सोहोमत+ई] सोहवती।

सोहोर-साहर-ना० [सोहोर्+साहर (फाँ०)] १. सोहोर्ने काम; बटुल्ने काम। २. बाँकी रहेको थोरै भाग; अवशेष।

सोहोरा-ना० [अ० सुहरत] भित्र-भित्रै चलेको हल्ला; घुइरो।
सोहोराइ-ना० [सोहोर्+आइ] सोहोर्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

सोहोराइनु-स० क्रि० [सोहोराउ+आइ+नु] सोहोर्ने लाउनु; ('सोहोराउनु'-को क० क्रि०)।

सोहोराउनु-स० क्रि० [सोहोर्+आउ+नु] सोहोर्ने लाउनु; ('सोहोर्नु'-को प्रे० क्रि०)।

सोहोरिनु-स० क्रि० [सोहोर्+इ+नु] समेटिनु; बटुलिनु; ('सोहोर्नु'-को क० क्रि०)।

सोहोर्नु-स० क्रि० [प्रा० सोहइ+नु] १. छरिएर रहेका वस्तु-हरूलाई एक ठाउँमा जम्मा गर्नु; एकत्रित पार्नु; समेट्नु; बटुल्नु। २. भएभरका सबै मालहरू लिनु; गुटमुट्याउनु। ३. सम्ठ्याउनु; एकलौटी पारेर लिनु।

सोह-ना० [सं० षोडश] १. दश र छ-को योग-सङ्ख्या; १६-अङ्क। (वि०) २. दश र छ-का योग-सङ्ख्याको।

सोह-गन्डी-वि० [सोह+गन्डी] सोह गन्डा अर्थात् चौसट्टी तोलाको (तौल)।

सोह-श्राद्ध-ना० [सोह+श्राद्ध] आश्विन कृष्ण प्रतिपदा-देखि अमावस्यासम्मका पन्ध्र दिन; पितृ-पक्ष। (यी दिनमा आफ्ना पितृका उद्देश्यले उनका मृत्यु-तिथिमा श्राद्ध गरिन्छ।)

सोहो-वि० [सोह+औँ] गणनाका क्रमले सोह सङ्ख्या-मा पुगेको; सोह सङ्ख्याको।

सोँठनु-स० क्रि० [सोँठा+नु] सोँठाले हान्नु; सम्ठ्याउनु।

सोँठाइ-ना० [सोँठ+आइ] सोँठने किसिम, क्रिया वा भाव; सम्ठ्याइ।

सोँठाइ-ना० [सोँठाउ+आइ] सोँठाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

सोँठाइनु-स० क्रि० [सोँठाउ+आइ+नु] सोँठाउन लाइनु; ('सोँठाउनु'-को क० क्रि०)।

सोँठाउनु-स० क्रि० [सोँठ+आउ+नु] सोँठन लाउनु; ('सोँठनु'-को प्रे० क्रि०)।

सोँठिनु-स० क्रि० [सोँठ+इ+नु] सोँठाले हानिनु; ('सोँठनु'-को क० क्रि०)।

सौकर्य-ना० [सं०] सजिलो हुनाको भाव; सरलता।

सौकुमार्य-ना० [सं०] १. सुकुमार हुनाको भाव; सुकुमारता। २. कोमलता। ३. यौवन; तारुण्य। ४. श्रुति-कटु र ग्राम्य शब्द नराखी सुन्दर र मधुर शब्दहरू प्रयोग गर्दा हुने काव्यको एक गुण।

सौख्य-ना० [सं०] १. सुख; आनन्द। २. कल्याण; मङ्गल।

सौगत-वि० [सं०] १. सुगत-सम्बन्धी। (ना०) २. बौद्ध धर्म; सौगतिक।

सौगतिक-ना० [सं०] १. सुगत-धर्मको अनुयायी; बौद्ध। २. नास्तिक; अनीश्वरवादी। ३. अनीश्वरवाद; नास्तिक-वाद।

सौगन्ध-वि० [सं०] सुगन्ध-युक्त; बास्ना आउने; खुशबूदार।
सौगन्धिक-वि० [सं०] १. बास्ना आउने; सुगन्ध-युक्त;
सुगन्धी। (ना०) २. सुगन्ध, तेल, अत्तर आदि बनाउने
वा बेच्ने व्यवसायी।

सौगात-ना० [तु० सौगात] उपहार; कोसेली।

सौजन्य-ना० [सं०] सुजन हुनाको भाव; सज्जनता।

सौता-ना० [सं० सपत्नी] पतिकी आफूभन्दा अतिरक्त
पत्नी; सौती; सपत्नी।

सौताने-वि० [सौता+ने] १. सौताको; सपत्नी-सम्बन्धी;
सौतेने; सौतेलो। २. सौतापट्टिको; सौतातिरको।

सौतान्तिक-वि० [सं०] बौद्ध धर्मको हीन-यानका दुइ
शाखामध्ये एक।

सौतिनी-वि० [सौता+इनी] सौताने।

सौती-ना० [सौता+ई] सौता।

सौतेने-वि० [सौता+एन+ए] सौताने।

सौतेलो-वि० [सौता+एलो] सौताने।

सौदा-ना० [तु०] खरीद-बिक्री गर्ने माल-सामान; व्यापार-
का माल-मत्ता।

सौदागर-ना० [तु० सौदा+गर (अ०)] व्यापारी; व्यव-
सायी।

सौदागरी-ना० [सौदागर+ई] व्यापार; व्यवसाय।

सौदामनी-ना० [सं०] बिजुली; विद्युत्।

सौदामिनी-ना० [सं०] सौदामनी।

सौध-वि० [सं०] १. अमृतको; सुधा-सम्बन्धी। २. चूनले
पोतेको। (ना०) ३. ठूलो र अग्लो महल; दरबार;
प्रासाद। ४. चाँदी।

सौन्दर्य-ना० [सं०] राम्रो हुनाको भाव; सुन्दरता; रम्याई।

सौभाग्य-ना० [सं०] १. असल भाग्य; उत्तम प्रारब्ध।
२. कल्याण; मङ्गल। ३. आनन्द; सुख। ४. ऐश्वर्य;
वैभव। ५. स्त्रीको सधवापन; ऐर्भात। ६. सधवा स्त्रीको
शृङ्गारका सामग्रीहरूको समुदाय।

सौभाग्यवती-वि० [सं०] १. ऐर्भाती; सधवा। २. असल
भाग्य भएकी।

सौभाग्यवान्-वि० [सं०] असल भाग्य भएको; भाग्य-शाली।

सौभाग्य-सूत्र-ना० [सं०] सधवा स्त्रीले लाउने पोते, धागो
आदि; मङ्गल-सूत्र।

सौमनस-वि० [सं०] १. सुमनको; पुष्प-सम्बन्धी। (ना०)
२. प्रसन्नता; हर्ष। ३. कृपालुता।

सौमनस्य-वि० [सं०] १. सुख-कारक; आनन्द-दायक। (ना०)
२. प्रसन्नता; हर्ष। ३. प्रेम; प्रीति। ४. सन्तोष।
५. दाम्पत्य।

सौमित्र-ना० [सं०] १. मैत्री; मित्रता; दोस्ती। २. रामका
भाइ लक्ष्मण।

सौम्य-वि० [सं०] १. सोम-सम्बन्धी। २. शिष्ट प्रकृतिको;
सुशील। ३. शान्त; विनम्र। ४. कोमल; मृदु।

५. सुन्दर; मनोहर। ६. प्रसन्न। (ना०) ७. सोम-यज्ञ।
८. बुध ग्रह।

सौम्यता-ना० [सं०] सौम्य हुनाको भाव।

सौम्यत्व-ना० [सं०] सौम्यता।

सौम्य-दर्शन-वि० [सं०] हेर्दा सौम्य देखिने; प्रिय-दर्शन।

सौर-वि० [सं०] १. सूर्य-सम्बन्धी। २. सूर्यबाट पैदा भएको।
३. सूर्यको प्रभावबाट हुने। (ना०) ४. सूर्यको उपासक।
५. सूर्य-वंशी व्यक्ति। ६. शनि ग्रह।

सौर-ना० [अ० शऊर] १. राम्ररी काम गर्ने योग्यता वाढ्छ;
शऊर; कुशलता। २. शिष्टता।

सौर-जगत्-ना० [सं०] सूर्य र त्यसको परिक्रमा गर्ने ग्रहहरूको
समुदाय; सौर-मण्डल।

सौर-दिन-ना० [सं०] सं०] सौर-दिवस।

सौर-दिवस-ना० [सं०] एक सूर्योदयदेखि अर्को सूर्योदयसम्म-
को समय।

सौरभ-ना० [सं०] १. सुगन्ध; बास्ना। २. बास्ना आउने
वस्तु। ३. आप। (वि०) ४. बास्ना आउने; सुगन्धी।

सौरभित-वि० [सं०] १. बास्ना आउने; सुगन्धी। २. बास्ना
आउने तुल्याइएको; सुगन्धित।

सौर-मण्डल-ना० [सं०] १. सूर्यको मण्डल। २. सौर-जगत्।

सौर-मास-ना० [सं०] एक सङ्क्रान्तिदेखि अर्को सङ्क्रान्ति-
सम्मको महीना।

सौर-वर्ष-ना० [सं०] एक मेष-सङ्क्रान्तिदेखि अर्को मेष-
सङ्क्रान्तिसम्मको समय।

सौर-वासर-ना० [सं०] सौर-दिवस।

सौर-संवत्सर-ना० [सं०] सौर-वर्ष।

सौरस्य-ना० [सं०] सुरस हुनाको भाव; सुरसता।

सौरास्त्र-ना० [सं०] प्राचीन कालको एक दिव्य अस्त्र।

सौरि-ना० [सं०] शनि ग्रह; शनैश्चर।

सौरी-ना० [सं०] १. सूर्यकी पत्नी। २. छाया। ३. कुन्ती।
४. संज्ञा। ५. यमुना नदी।

सौर्य-वि० [सं०] १. सूर्य-सम्बन्धी। (ना०) २. शनैश्चर;
शनि।

सौवर्ण-वि० [सं०] १. सुनको; सुवर्ण-सम्बन्धी। (ना०)
२. सुन; सुवर्ण।

सौवीर-ना० [सं०] १. ठूलो-बयर। २. सुरमा। ३. सिन्धु
नदीका तटमा रहेको एक प्राचीन क्षेत्र।

सौवीराञ्जन-ना० [सं०] सुरमा।

सौशील्य-ना० [सं०] सुशील हुनाको भाव।

सौष्ठव-ना० [सं०] १. उत्तमता; श्रेष्ठता। २. सुन्दरता;
सौन्दर्य। ३. दक्षता; चातुर्य।

सौहार्द-ना० [सं०] १. सुहृद् हुनाको भाव; सहृदयता।
२. मित्रता; दोस्ती। ३. सद्भाव। ४. मित्रको पुत्र।

सौहाद्य-ना० [सं०] मित्रता; दोस्ती।

सौहित्य-ना० [सं०] १. सन्तोष। २. परिपूर्णता। ३. मनो-

सौहृद-स्तुत

रमता ।

सौहृद-ना० [सं०] सौहार्द्य ।

सौहृदय-ना० [सं०] सौहार्द्य ।

सौहृद्य-ना० [सं०] १. मित्रता; मैत्री; दोस्ती । २. सहृदयता ।

स्कन्द-ना० [सं०] १. चुहुनु; क्षरण । २. उफनु । ३. नाश;

ध्वंस । ४. पारो । ५. कुमार; कार्तिकेय ।

स्कन्द-पुराण-ना० [सं०] अठार महापुराणमध्ये एक ।

स्कन्ध-ना० [सं०] १. काँध; कुम । २. रूखका हाँगा फाटेको

ठाउँ; काप । ३. हाँगो; शाखा । ४. ग्रन्थको विभाग;

अध्याय । ५. समूह; जमात । ६. शरीर; देह । ७.

ज्ञान-विज्ञानको विभाग । ८. राजा । ९. शर्त; वादा ।

१०. मार्ग; बाटो । ११. आचार्य ।

स्कम्भ-ना० [सं०] १. खम्बा; स्तम्भ । २. ईश्वर ।

स्कलरशिप-ना० [अं० स्कलरशिप] १. विशेष प्रतिभा-सम्पन्न

विद्यार्थीलाई दिइने वृत्ति । २. छात्र-वृत्ति ।

स्काउट-ना० [अं०] १. सामाजिक सेवा र चरित्र-निर्माण

गर्ने, सैनिक ढङ्गको शिक्षा पाएको व्यक्ति । २. बाल-चर ।

स्कूल-ना० [अं०] माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा दिइने विद्या-

लय; पाठ-शाला ।

स्खलन-ना० [सं०] १. चुहुनु; क्षरण । २. खस्नु; पतन

हुनु; झर्नु । ३. भूल हुनु; चुक्नु । ४. आफ्नो मार्ग वा

आचारबाट भ्रष्ट हुनु । ५. असफल हुनु ।

स्खलित-वि० [सं०] १. खसेको; झरेको । २. आफ्नो

मार्ग वा आचारबाट विचलित भएको । ३. चुकेको;

भुलेको । ४. चुहेको; क्षरित । ५. असफल भएको ।

स्टाफ-ना० [अं०] कुनै सङ्घ, संस्था आदिमा नियमित रूपमा

काम गर्ने कर्मचारीहरूको समूह ।

स्टार-ना० [अं०] १. ताराका आकारको एक आभूषण ।

२. तारा ।

स्टीमर-ना० [अं०] बाफद्वारा चल्ने सानो जहाज; धूवाँ-

कश ।

स्टूल-ना० [अं०] पिठिउँ अड्याउने अड्डो नभएको, मेचका

किसिमको, अग्लो चौकीजस्तो, प्रायः एक जना बस्न हुने

वस्तु; त्रिपाई ।

स्टेट-ना० [अं०] सार्वभौम-सत्ता-सम्पन्न देश वा राज्य ।

स्टेशन-ना० [अं०] यात्रीहरू चढ्न र उत्र्न रेल-गाडी आदि

अड्डे ठाउँ ।

स्ट्रेचर-ना० [अं०] विरामीहरूलाई सुताएर यता-उति लाने

झोलुङ्गोजस्तो साधन ।

स्तन-ना० [सं०] १. स्त्री-जातिको दूध रहने अवयव; दूध;

कुच । २. पोथी पशुहरूको दूध रहने अवयव; कल्चौँडी;

थुन ।

स्तनन-ना० [सं०] १. बादलको शब्द; मेघको गर्जन ।

२. ध्वनि; शब्द । ३. नाद ।

स्तनप-वि० [सं०] स्तन-पायी ।

स्तन-पान-ना० [सं०] स्तनमा मुख लगाएर दूध चुस्ने काम ।

स्तन-पायी-वि० [सं०] आमाको दूध पिएर हुर्कने; स्तन-

पान गर्ने (प्राणी) ।

स्तनित-वि० [सं०] १. गर्जेको; गर्जित । २. ध्वनित;

शब्दायमान । (ना०) ३. मेघको गर्जन । ४. ताली

बजाएको शब्द ।

स्तन्य-वि० [सं०] १. स्तनको; कुच-सम्बन्धी । (ना०)

२. दूध; दुग्ध ।

स्तब्ध-वि० [सं०] १. निश्चेष्ट; जड । २. स्थिर; दृढ ।

३. मन्द; सुस्त । ४. मूर्ख । ५. रोकिएको; अवरुद्ध ।

स्तब्धता-ना० [सं०] १. स्तब्ध हुनाको भाव; स्तम्भन ।

२. जडता; निश्चेष्टता ।

स्तब्धत्व-ना० [सं०] स्तब्धता ।

स्तम्ब-ना० [सं०] १. घाँस-परालको मूठो । २. अन्नको

बाला । ३. गुच्छो । ४. कुञ्ज । ५. खम्बा । ६. स्तब्धता ।

७. पहाड; पर्वत ।

स्तम्भ-ना० [सं०] १. खम्बा; थाम । २. गति-हीनता ।

३. जडता; संज्ञा-हीनता । ४. रूखको प्रकाण्ड । ५. टेको;

आड । ६. कुनै सङ्घटन वा कार्यको प्रधान व्यक्ति ।

स्तम्भक-ना० [सं०] स्तम्भन गर्ने; रोकने; रोधक ।

स्तम्भन-ना० [सं०] १. रोकनु, अवरोधन । २. स्खलन हुन

नदिनु; स्तम्भित पार्नु । ३. जड तुल्याउनु; निश्चेष्ट पार्नु ।

४. स्थिर पार्नु; दृढ पार्नु । ५. कसैको शक्ति, चेष्टा आदि

रोक्ने तान्त्रिक क्रिया । ६. कामदेवका पाँच बाण-

मध्ये एक ।

स्तम्भित-वि० [सं०] १. संज्ञा-हीन; चेष्टा-रहित । २. निस्तब्ध;

शून्य । ३. रोकिएको; अवरुद्ध । ४. स्थिर गरिएको ।

स्तर-ना० [सं०] १. एकमाथि अर्को रहेको पत्र; तह; खात ।

२. श्रेणी; दर्जा । ३. कुनै वस्तुको माथिल्लो भाग; सतह ।

४. बिछ्याउना; शय्या ।

स्तरण-ना० [सं०] १. बिछ्याउनु; ओछ्याउनु । २. लिउन

लाउनु ।

स्तव-ना० [सं०] १. स्तुति; प्रशंसा । २. देवता आदिको गुण-

गानस्वरूपको वर्णन; स्तोत्र ।

स्तवक-ना० [सं०] १. प्रशंसा; स्तुति । २. फूलको गुच्छो;

झुप्पो । ३. समूह; समुदाय । ४. राशि; थुप्रो । ५. अध्याय;

परिच्छेद । (वि०) ६. स्तुति-पाठ गर्ने ।

स्तवन-ना० [सं०] १. स्तुति गर्नु; तारीफ गर्नु । २. स्तोत्र ।

स्ताव-ना० [सं०] प्रशंसा; स्तुति ।

स्तावक-वि० [सं०] प्रशंसा गर्ने; स्तुति गर्ने ।

स्तिमित-वि० [सं०] १. भिजेको; आर्द्र । २. स्थिर; दृढ ।

३. निश्चेष्ट । ४. शान्त । ५. प्रसन्न; हर्षित । ६. सन्तुष्ट ।

स्तीर्ण-वि० [सं०] १. फैलिएको; छरिएको । (ना०)

२. शिवको एक गण ।

स्तुत-वि० [सं०] १. प्रशंसा गरिएको; प्रशंसित । २. चुहेको;

क्षरित । (ना०) ३. प्रशंसा; तारीफ ।
 स्तुति-ना० [सं०] १. तारीफ; प्रशंसा । २. कुनै देवता वा पूज्य व्यक्तिको गुण-गान; स्तोत्र ।
 स्तुत्य-वि० [सं०] स्तुति गर्न योग्य; प्रशंसनीय ।
 स्तूप-ना० [सं०] १. ढुङ्गो, माटो आदिको थुप्रो; ढिस्को । २. बुद्ध वा बौद्ध महात्माहरूको अस्थि, केश, दन्त आदि भित्रपट्टि राखेर विशेष प्रकारले बनाइएको ढिकुरो । ३. चिता ।
 स्तेन-ना० [सं०] १. चोर । २. डाँका । ३. चोरी ।
 स्तेय-ना० [सं०] १. चोरी । २. चोरिएको वस्तु ।
 स्तैन्य-ना० [सं०] चोरको काम; चोरी ।
 स्तोता-वि० [सं०] १. स्तुति गर्ने; प्रार्थना गर्ने । २. उपासना गर्ने; उपासक ।
 स्तोत्र-ना० [सं०] १. कुनै देवताको छन्दोबद्ध गुण-गान; श्लोक-बद्ध स्तुति; स्तव । २. प्रशंसा; स्तुति ।
 स्तोम-ना० [सं०] १. गुण-गान; स्तुति; स्तव । २. यज्ञ; याग । ३. समूह; समुदाय । ४. थुप्रो; राशि । ५. गुच्छो; झुप्पो ।
 स्त्री-सं० [सं०] १. स्वास्नी-मान्छे; आइमाई; नारी; महिला । २. स्वास्नी; पत्नी । ३. पोथी प्राणी ।
 स्त्रीता-ना० [सं०] स्त्रीत्व ।
 स्त्रीत्व-ना० [सं०] १. स्त्री हुनाको भाव; नारीत्व । २. स्वास्नी हुनाको भाव; पत्नीत्व । ३. स्त्रीका स्वाभाविक गुण वा स्वभाव ।
 स्त्री-धन-ना० [सं०] १. स्वास्नी-मानिसको दाइजो; पेवा । २. स्त्री-रूपी सम्पत्ति ।
 स्त्री-धर्म-ना० [सं०] १. नछुने हुनु; पर सर्नु; स्त्री-जातिको मासिक-धर्म; रजस्वला हुनु । २. मैथुन । ३. स्त्रीका विहित कर्तव्य वा धर्म ।
 स्त्री-पुरुष-ना० [सं०] १. लोग्ने-मानिस र स्वास्नी-मानिस । २. जोई-पोइ; पति-पत्नी; दम्पती ।
 स्त्री-प्रसङ्ग-ना० [सं०] मैथुन; स्त्री-समागम ।
 स्त्री-लम्पट-वि० [सं०] १. स्त्रीमा ज्यादा आसक्त भएको; जोइटिङ्गरे । २. कामुक ।
 स्त्री-लिङ्ग-ना० [सं०] १. व्याकरणअनुसार स्त्री-बोधक लिङ्ग । २. स्त्रीत्वको चिह्न ।
 स्त्री-व्रत-ना० [सं०] आफ्नी एउटी पत्नीबाहेक अर्की स्त्रीको कामना नगर्ने व्रत; एक-पत्नी-व्रत ।
 स्त्री-समागम-ना० [सं०] मैथुन ।
 स्त्री-सम्भोग-ना० [सं०] मैथुन ।
 स्त्रैण-वि० [सं०] १. स्त्री-सम्बन्धी । २. स्त्रीजस्तो; नारीका स्वभावको । ३. जोइटिङ्गरे; स्त्रीको वश-वर्ती भएको; स्त्री-परायण । (ना०) ४. स्त्रीत्व; नारीत्व ।
 स्थ-वि० [सं०] १. अरु शब्दका पछाडि लागेर 'रहेको', 'स्थित' आदि अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-कण्ठस्थ, समीपस्थ,

पार्श्वस्थ, शीर्षस्थ इत्या० ।) २. रत; संलग्न । ३. मग्न ।
 स्थग-वि० [सं०] धूर्त; ठग ।
 स्थगन-ना० [सं०] १. चलिरहेको कुनै काम-कुरो पछि कुनै अर्को मौकामा गर्न रोक्ने काम; मुलतबी गर्ने काम । २. ढाक्नु; छोप्नु ।
 स्थगर-ना० [सं०] सुपारी ।
 स्थगित-वि० [सं०] १. रोकिएको; मुलतबी राखिएको । २. छोपिएको; ढाकिएको ।
 स्थण्डिल-ना० [सं०] १. यज्ञका लागि चार-पाटे पारी तयार गरिएको भूमि । २. परिष्कारपूर्वक बनाइएको भूमि । ३. ऊसर । ४. सीमा; साँघ । ५. सीमा छुट्ट्याउन बनाइएको स्तम्भ आदि चिह्न । ६. माटो, ढुङ्गा आदिको ढिस्कुरो ।
 स्थपति-ना० [सं०] १. राजा । २. कारीगर । ३. सारथि । ४. अन्तःपुरको नोकर । ५. बृहस्पति । ६. कुबेर । (वि०) ७. प्रधान; मुख्य । ८. उत्तम; श्रेष्ठ ।
 स्थल-ना० [सं०] १. जमीन; भुइँ; भूमि । २. पृथ्वी; धरती । ३. ठाउँ; स्थान । ४. मैदान ।
 स्थल-कमल-ना० [सं०] थल-कमल ।
 स्थल-चर-वि० [सं०] जमीनमा हिँड्ने (प्राणी) ।
 स्थलचारी-वि० [सं०] स्थल-चर ।
 स्थलज-वि० [सं०] जमीनबाट उत्पन्न हुने ।
 स्थल-डमरु-मध्य-ना० [सं०] ढुइँटा ठूला-ठूला भू-भागलाई जोड्ने भूमिको सानो सोतो ।
 स्थल-पद्म-ना० [सं०] स्थल-कमल ।
 स्थल-युद्ध-ना० [सं०] भूमि वा मैदानमा हुने लडाइँ ।
 स्थल-सेना-ना० [सं०] जमीनमा युद्ध गर्ने सेना; स्थल-युद्ध गर्ने फौज; पैदल सेना; पदाति ।
 स्थला-ना० [सं०] स्थली ।
 स्थली-ना० [सं०] १. सम्म परेको भूमि; समथर जमीन । २. ठाउँ; स्थान; थलो ।
 स्थलीय-वि० [सं०] १. स्थलको; भूमि-सम्बन्धी । २. थलमा रहने; स्थल-चर । ३. स्थानीय ।
 स्थविर-वि० [सं०] १. बूढो; वृद्ध । २. मान्य; आदरणीय । ३. दृढ; स्थिर । (ना०) ४. बूढा व्यक्ति । ५. वृद्ध भिक्षु ।
 स्थविरता-ना० [सं०] स्थविर हुनाको भाव; वृद्धता ।
 स्थानु-वि० [सं०] १. अचल; दृढ; स्थिर । (ना०) २. खम्बा; स्तम्भ । ३. ठुटो; हाँगा-बिँगा नभएको रूख । ४. शिव; महादेव ।
 स्थान-ना० [सं०] १. ठाउँ; स्थल । २. जग्गा; जमीन । ३. घर; वास-स्थान । ४. देवता रहेको ठाउँ; देवाश्रम । ५. उपयुक्त अवसर; मौका । ६. अवस्था; स्थिति । ७. पद; ओहदा ।
 स्थान-च्युत-वि० [सं०] आफ्नो स्थान वा पदबाट च्युत भएको;

स्थान-देवता-स्थिर

स्थान-भ्रष्ट ।

स्थान-देवता-ना० [सं०] कुनै ठाउँको अधिष्ठाता देवता; स्थानीय प्रमुख देवता ।

स्थान-भ्रष्ट-वि० [सं०] स्थान-च्युत ।

स्थानान्तर-ना० [सं०] अर्को ठाउँ; भिन्न स्थान ।

स्थानान्तरण-ना० [सं०] एक स्थानबाट अर्को स्थानमा सार्ने काम ।

स्थानान्तरित-वि० [सं०] एक स्थानबाट अर्को स्थानमा सारिएको; स्थानको परिवर्तन गरिएको ।

स्थानापन्न-वि० [सं०] १. कुनै खाली पदमा अस्थायी रूपले नियुक्त भएको; कायम-मुकायम । २. कुनै पदाधिकारी अनुपस्थित भएकोमा ऊ पुनः उपस्थित हुन नआएसम्मका लागि उसैका अधिकार र कर्तव्य वहन गरी काम गर्ने कुनै व्यक्ति ।

स्थानिक-वि० [सं०] १. उसै ठाउँको; स्थानीय । २. स्थानापन्न; कायम-मुकायम । ३. स्थानीय प्रशासक ।

स्थानी-वि० [सं०] स्थानको; स्थानबाट हुने वा निस्कने (उच्चारण); स्थान-सम्बन्धी ।

स्थानीय-वि० [सं०] १. स्थान-सम्बन्धी; स्थानबाट हुने; स्थानिक । २. कुनै सीमित वा निश्चित स्थानको ।

स्थापक-वि० [सं०] १. स्थापना गर्ने । २. सभा, संस्था आदि खडा गर्ने; संस्थापक । ३. मूर्ति, गृह आदि स्थापना गर्ने । (ना०) ४. नाटकमा सूत्रधारको सहकारी नट ।

स्थापत्य-ना० [सं०] १. घर, पुल, घाट आदि बनाउने रीतिको विवेचना गरिएको शास्त्र; वास्तु-विद्या । २. घर, मन्दिर आदि बनाउने काम । ३. स्थापतिको काम वा पद ।

स्थापत्य-वेद-ना० [सं०] वास्तु-विद्याको वर्णन गरिएको अथर्व-वेदको एक उपवेद ।

स्थापन-ना० [सं०] १. दृढतापूर्वक बसाउनु; स्थिर गर्नु । २. स्थायी रूपमा राख्नु; स्थिर पार्नु । ३. सञ्च, संस्था आदि खडा गर्नु । ४. प्रमाणद्वारा कुनै विषयको निरूपण गर्नु; सिद्ध गर्नु । ५. भर्ना; नियुक्ति ।

स्थापना-ना० [सं०] स्थापन ।

स्थापनीय-वि० [सं०] स्थापना गर्न योग्य; स्थाप्य ।

स्थापित-वि० [सं०] स्थापना गरिएको ।

स्थाप्य-वि० [सं०] स्थापन गर्न योग्य; स्थापनीय ।

स्थायिता-ना० [सं०] स्थायित्व ।

स्थायित्व-ना० [सं०] १. स्थायी हुनाको भाव; टिकोउपन । २. दृढता; स्थिरता ।

स्थायी-वि० [सं०] १. स्थिर भएर रहने; चिर-स्थायी ।

२. धेरै दिनसम्म टिक्ने; दिगो, टिकुवा । ३. स्थिति-युक्त; स्थिर । ४. साल-बसाली । (ना०) ५. गीतको बार-बार दोहोर्नाएर गाइने पहिलो चरण वा त्यो गाउने क्रिया; ध्रुव-पद वा त्यो गाउने काम ।

स्थायीकरण-ना० [सं०] १. कार्य वा विसयलाई स्थिर पार्नु ।

२. म्यादीमा काम गरिरहेका कर्मचारीलाई स्थायी रूपमा नियुक्त गर्नु ।

स्थायी-भाव-ना० [सं०] मनमा स्थिर रहने र परिपक्व भए-पछि रस-रूपमा परिणत हुने साहित्यको एक भाव । (यो नौ रसका नौ वटा हुन्छन्-रति, हास, शोक, क्रोध, उत्साह, भय, जुगुप्सा, विस्मय र शम) ।

स्थायी-समिति-ना० [सं०] कुनै कार्य गर्नका निमित्त स्थायी रूपले बनेको समिति ।

स्थाली-ना० [सं०] १. माटाको भाडो । २. थाल । ३. कसौँडी । ४. सोम-रस तयार पार्दा प्रयोग गरिने एक प्रकारको भाँडो । ५. पाखरी वृक्ष ।

स्थाली-पुलाक-न्याय-ना० [सं०] ठूला भाँडामा पकाएको भात-को एक सिता मिचेर सबै पाकेको वा नपाकेको अनुमान गरेझैं कुनै एउटा कुराको प्रमाणबाट त्यस्तै अरु कुराहरूको पनि निश्चय गर्ने सिद्धान्त ।

स्थावर-वि० [सं०] १. नचल्ने; अचल; स्थिर । २. सधैं रहिरहने; स्थायी । ३. हिँड-डुल नगर्ने; गति-हीन । (ना०) ४. पहाड; पर्वत । ५. रूख; वृक्ष । ६. अचल सम्पत्ति । ७. वंश-परम्परागत बेच-बिखन गर्न नहुने वस्तु ।

स्थावर-विष-ना० [सं०] वृक्ष, जरो, पात, फल, फूल, बोक्रो, चोब आदिमा हुने विष ।

स्थावर-सम्पत्ति-ना० [सं०] अचल-सम्पत्ति ।

स्थित-वि० [सं०] १. रहेको; बसेको; टिकेको । २. आफ्नो प्रतिज्ञामा रहेको । ३. कुनै नियम, आदेश, निष्ठा आदिमा रहेको; संलग्न । ४. स्थिर; दृढ । ५. उपस्थित; विद्यमान । ६. उभिएको; ठडिएको ।

स्थित-प्रज्ञ-वि० [सं०] स्थिति-प्रज्ञ ।

स्थिति-ना० [सं०] १. एकनाससित वा एउटै अवस्थामा रहने काम; स्थिर रहने काम । २. कुनै ठाउँमा बस्ने वा टिक्ने काम; स्थित हुनु । ३. अचल रहनु; निश्चलता । ४. रहने वा बस्ने ठाउँ; निवास । ५. अवस्था; दशा; हालत । ६. निर्वाह; जीविका । ७. पद; दर्जा । ८. थिति; प्रथा । ९. नियम; विधि । १०. ढङ्ग; तरीका । ११. निश्चय; निर्णय । १२. मर्यादा; अनुशासन । १३. सीमा; हद । १४. समय; अवसर । १५. आकार; आकृति ।

स्थितिक-वि० [सं०] १. एकै ठाउँमा एकै किसिमसित स्थिर रूपमा रहने । २. स्थिति बनाउने वा चलाउने ।

स्थिति-प्रज्ञ-वि० [सं०] १. विवेक-बुद्धि स्थिर भएको; मनमा कुनै विकार नभएको । २. प्रसन्न-आत्मा ।

स्थितिमल्ल-ना० [सं०] पन्ध्रौँ शताब्दीको पूर्वार्धमा काठमाडौँ उपत्यकामा शासन गर्ने एक प्रसिद्ध राजा ।

स्थिति-स्थापक-वि० [सं०] १. पहिलेकै स्थितिमा पुग्ने (गुण) । २. कुनै स्थिति वा मर्यादा बाँच्ने ।

स्थिर-वि० [सं०] १. एउटै स्थितिमा रहेको; एकै अवस्थामा

दृढ रहेको । २. एकै ठाउँमा रहेको; अचल; निश्चल ।
 ३. सधैं जस्ताको-तस्तो रहने; स्थायी । ४. निश्चय गरिएको;
 निश्चित । ५. उद्वेग, चञ्चलता आदि नभएको; शान्त ।
 ६. आफ्नो प्रतिज्ञा, नियम, आचार आदिमा दृढ रहेको ।
स्थिर-चित्त-वि० [सं०] १. आफ्नो विचारमा दृढ रहने;
 स्थिर-बुद्धि । २. मनमा उद्वेग, हडबडी आदि नभएको ।
स्थिरता-ना० [सं०] स्थिर हुनाको भाव; निश्चलता ।
स्थिरत्व-ना० [सं०] स्थिरता ।
स्थिर-धी-वि० [सं०] स्थिर-चित्त ।
स्थिर-बुद्धि-ना० [सं०] स्थिर-चित्त ।
स्थिरीकरण-ना० [सं०] कुनै काम-कुरोलाई स्थिर गर्ने काम;
 दिगो पार्ने काम ।
स्थूल-वि० [सं०] १. ठूलो; बडैमाको । २. अति मोटो;
 भद्दा । ३. सूक्ष्म नभएको । ४. बलियो । ५. गाढा । ६.
 मूर्ख; मूढ । (ना०) ७. राशि; थूप्रो ।
स्थूल-कन्द-ना० [सं०] कर्कलो ।
स्थूलता-ना० [सं०] स्थूल हुनाको भाव; स्थूलत्व ।
स्थूलत्व-ना० [सं०] स्थूलता ।
स्थूल-वातङ्गिनी-ना० [सं०] ठूलो-भण्टा ।
स्थूल-शरीर-ना० [सं०] पञ्च-महाभूतले बनेको शरीर;
 पार्थिव शरीर ।
स्थैर्य-ना० [सं०] स्थिरता ।
स्थौणेयक-ना० [सं०] पिपर्मेट बूटी ।
स्थौल्य-ना० [सं०] स्थूलता ।
स्नात-वि० [सं०] नुहाएको; स्नान गरेको ।
स्नातक-ना० [सं०] १. ब्रह्मचर्य-व्रत समाप्त गरेर गृहस्थाश्रम-
 मा प्रवेश गरेको व्यक्ति । २. कुनै विश्व-विद्यालयबाट
 उपाधि प्राप्त गरेको व्यक्ति ।
स्नान-ना० [सं०] १. मैल हटाउन वा पवित्र हुन पानीले शरीर
 धुने काम; नुहाउने काम । २. घाम, हावा आदि सम्पूर्ण
 शरीरमा लगाउनु ।
स्नानागार-ना० [सं०] नुहाउने कोठा वा घर ।
स्नायविक-वि० [सं०] स्नायु-सम्बन्धी ।
स्नायु-ना० [सं०] १. शरीरका अङ्ग-प्रत्यङ्गलाई नियन्त्रित
 र सञ्चालित गर्ने नाडी । २. मांस-पेशी । ३. धनुको ताँदो ।
स्निग्ध-वि० [सं०] १. तेल, घिउ आदि लागेको; चिल्लो ।
 २. लस्सादार । ३. प्रेम भएको; अनुराग-युक्त ।
स्निग्धता-ना० [सं०] स्निग्ध हुनाको भाव ।
स्निग्धत्व-ना० [सं०] स्निग्धता ।
स्नेह-ना० [सं०] १. ठूलोले सानाप्रति देखाउने प्रेम । २.
 तेल, घिउ आदि चिल्लो पदार्थ । ३. कोमलता; कम-
 लोपन । ४. तोरी । ५. बोसो । ६. वीर्य ।
स्नेह-पात्र-ना० [सं०] १. प्यारो व्यक्ति; मन-परेको मानिस ।
 २. घिउ, तेल आदि चिल्लो पदार्थ राख्ने भाँडो ।
स्नेह-पान-ना० [सं०] १. आयुर्वेदअनुसार तेल, घिउ आदि

चिल्लो पदार्थ पिएर गरिने चिकित्सा । २. कसैको शुभ-
 कामना गरी पिइने पेय वा त्यो पिउने काम; टोस्ट ।
स्नेही-वि० [सं०] १. मन-परेको; प्यारो; प्रिय । २. चिल्लो ।
 (ना०) ३. प्रिय-पात्र; प्रेमी व्यक्ति ।
स्नो-ना० [अं०] १. मुखमा घस्ने एक प्रकारको सेतो लेदो
 पदार्थ; एक प्रकारको क्रीम । २. हिउँ; हिम ।
स्पन्ज-ना० [अं०] समुद्रमा अत्यन्त साना-साना कीराको
 योगबाट बनेको, कपासजस्तो कोमल, अनेक साना-साना
 प्वाल भएको एक प्रकारको सजीव पिण्ड ।
स्पन्द-ना० [सं०] १. काँप्ने क्रिया; कम्पन । २. फरफराउनु;
 स्फुरण । ३. चल्ने काम; गति ।
स्पन्दन-ना० [सं०] १. विस्तारै काँप्नु; कम्पन । २. हल्लनु;
 चल्नु । ३. फरफराउनु; स्फुरण ।
स्पन्दित-वि० [सं०] १. काँपेको; स्पन्दन भएको । २.
 हल्लिएको; चलेको । ३. फरफराएको; स्फुरित ।
स्पर्धा-ना० [सं०] १. परस्परमा एकले अर्कोलाई जित्नका
 निमित्त गरिने प्रयत्न; होड; प्रतियोगिता । २. ईर्ष्या;
 डाह । ३. हाँक; चुनौती । ४. कसैका दाँजामा पुग्ने
 इच्छा । ५. घमण्ड; शेखी ।
स्पर्धी-वि० [सं०] १. स्पर्धा गर्ने; प्रतिस्पर्धी । २. डाह गर्ने;
 ईर्ष्यालु ।
स्पर्श-ना० [सं०] १. छुने काम; छुवाइ । २. त्वक् इन्द्रियको
 गुण । ३. व्याकरणअनुसार 'क'-देखि 'म'-सम्मका व्यञ्जन-
 वर्ण । ४. ग्रहणमा सूर्य वा चन्द्रमाको छाया पर्न शुरू
 हुनु ।
स्पर्श-जन्य-वि० [सं०] स्पर्शबाट उत्पन्न हुने वा सन्ने ।
स्पर्श-मणि-ना० [सं०] पारस-मणि ।
स्पर्शी-वि० [सं०] छुने; स्पर्श गर्ने ।
स्पर्शेन्द्रिय-ना० [सं०] शरीरद्वारा छोएर ज्ञान प्राप्त गर्ने
 इन्द्रिय; छाला ।
स्पष्ट-वि० [सं०] १. राम्ररी देखिने; छर्लङ्ग देखिने;
 प्रत्यक्ष । २. सन्देह नभएको; व्यक्त । ३. सफा-सफा;
 यथार्थ । ४. राम्ररी बुझिने; बोध-गम्य । ५. वास्तविक;
 सत्य ।
स्पष्टतया-क्रि० यो० [सं०] सफासँग; स्पष्ट रूपमा; खुल्लम-
 खुल्ला ।
स्पष्टता-ना० [सं०] स्पष्ट हुनाको भाव ।
स्पष्ट-वक्ता-ना० [सं०] सङ्कोच, धक, भय आदि नमानेर
 यथार्थ कुरा बोल्ने; स्पष्टवादी ।
स्पष्टवादी-वि० [सं०] स्पष्ट-वक्ता ।
स्पष्टीकरण-ना० [सं०] १. कुनै शङ्का लागेको वा नबुझिएको
 कुरा स्पष्टसँग बताउने काम; राम्ररी बुझाउने काम ।
 २. व्याख्या; विवृति ।
स्पृक्का-ना० [सं०] कपूर-पत्ती ।
स्पृश्य-वि० [सं०] छुन लायक; स्पर्श गर्न योग्य ।

स्पृष्ट-स्यांठ

- स्पृष्ट-वि० [सं०] १. छोइएको; स्पर्श भएको। (ना०)
 २. व्याकरणको एक प्रयत्न।
- स्पृहणीय-वि० [सं०] १. स्पृहा वा अभिलाषा गर्न योग्य;
 वाञ्छनीय। २. मोहक; रमणीय।
- स्पृहा-ना० [सं०] १. इच्छा; अभिलाषा; कामना। २.
 ईर्ष्या।
- स्पेनिश-वि० [अं०] १. स्पेन देश-सम्बन्धी। (ना०)
 २. त्यस देशको भाषा।
- स्पेशल-वि० [अं०] विशेष; असाधारण; असामान्य।
- स्पेशल-बेन्च-ना० [अं०] विशेष महत्त्वका मुद्दाहरूको निर्णय
 गर्न तीन जना न्यायाधीशहरू उपस्थित भएको बेन्च वा
 सभा।
- स्प्रीड-ना० [अं०] इस्पातको तार, पाता आदि दोब्बाई
 लच्कने पारिएको वस्तु।
- स्फटिक-ना० [सं०] १. काँचजस्तो पारदर्शी एक प्रकारको
 बहु-मूल्य पत्थर; बिल्लौर। २. सूर्य-कान्त मणि। ३. फट्-
 किरी। ४. कपूर। ५. काँच; शीशा।
- स्फार-वि० [सं०] १. घेरै; प्रशस्त; प्रचुर। २. ठूलो; बढेमा-
 को। ३. विकट; कठिन। ४. सुनिएको; फुलेको।
- स्फोत-वि० [सं०] १. बढेको; वर्द्धित। २. सुनिएको; फुले-
 को। ३. सम्पन्न; समृद्ध।
- स्फोति-ना० [सं०] १. बढ्ने क्रिया; वृद्धि। २. विपुलता;
 प्राचुर्य। ३. अभ्युदय; समृद्धि।
- स्फुट-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित। २. स्पष्ट; व्यक्त।
 ३. फुटेको। ४. सेतो; श्वेत। ५. यथार्थ; सत्य। ६.
 फुटकर।
- स्फुटन-ना० [सं०] १. फुट्नु। २. फाट्नु। ३. फुल्नु;
 विकसित हुनु।
- स्फुटित-वि० [सं०] १. फुलेको; विकसित। २. फुटेको;
 टुटेको। ३. स्पष्ट गरिएको; व्यक्त गरिएको। ४. फुरेको;
 स्फुरण भएको। ५. फुटकर।
- स्फुरण-ना० [सं०] १. फरफराउनु; फरफर गरी चलनु।
 २. सम्झनु; मनमा उब्जनु। ३. व्यक्त हुनु; स्पष्ट हुनु।
- स्फुरित-वि० [सं०] १. फरफराएको। २. व्यक्त भएको।
 ३. उदित।
- स्फुलिङ्ग-ना० [सं०] फिलिङ्गो; आगाको झिल्लो; अग्नि-
 कण।
- स्फर्ति-ना० [सं०] १. कुनै काम गर्ने हौसला; जाँगर; फुर्ती।
 २. घमन्ड; अभिमान; शेखी। ३. फरफराउने क्रिया;
 फरफराइ।
- स्फोट-ना० [सं०] १. बाहिरी आवरण फोरेर भित्रको कुनै
 वस्तु निस्कनु; फुट्नु। २. प्रकट हुनु; प्रत्यक्ष हुनु। ३.
 खटिरो; फोको। ४. दर्शन-शास्त्रअनुसार नित्य शब्द।
- स्फोटन-ना० [सं०] १. फुट्ने वा फोर्ने काम; विदारण।
 २. प्रकट गर्नु; व्यक्त गर्नु।

- स्मर-ना० [सं०] १. कामदेव; मदन। २. स्मृति; स्मरण।
- स्मरण-ना० [सं०] १. सम्झना; स्मृति; याद। २. फिक्री;
 चिन्ता। ३. आराध्य देवतालाई बार-बार स्मरण गर्ने
 एक प्रकारको भक्ति; नौ प्रकारका भक्तिमध्ये एक।
 ४. साहित्यमा एक वस्तुलाई देख्दा अर्को वस्तुको स्मरण
 हुँदा पर्ने एक अलङ्कार।
- स्मरण-पत्र-ना० [सं०] कसैलाई कुनै कुरो सम्झाउनका
 निमित्त लेखिने पत्र; स्मृति-पत्र।
- स्मरणीय-वि० [सं०] सम्झन लायक; स्मरण गर्न योग्य।
- स्मर्य-वि० [सं०] स्मरणीय।
- स्मर्यमान-वि० [सं०] १. सम्झने; स्मरण भइरहने। २.
 सम्झाउने; याद गराउने।
- स्मारक-वि० [सं०] १. सम्झाउने; स्मरण गराउने। (ना०)
 २. कुनै व्यक्ति वा घटनाको सम्झना गराउनाका निमित्त
 स्थापना गरेको स्तम्भ, भवन, सालिक आदि। ३. आफूलाई
 अरुले सम्झिरहोस् भन्नाका निमित्त अरुलाई दिइएको
 कुनै वस्तु; सम्झौटो।
- स्मारिका-ना० [सं०] स्मरण-पत्र।
- स्मार्त-वि० [सं०] १. स्मृति-सम्बन्धी। (ना०) २. स्मृति-
 विहित कृत्य। ३. स्मृतिमा लेखिएअनुसारको आचरण
 गर्ने व्यक्ति; स्मृतिको अनुयायी। ४. स्मृतिको ज्ञाता;
 धर्म-शास्त्रज्ञ।
- स्मित-ना० [सं०] १. मुस्कुराहट; मुस्क्यान; मन्द हास;
 हासका छ भेदमध्ये एक। (वि०) २. फुलेको; विक-
 सित। ३. मुस्कुराएको; मुसुक हाँसेको।
- स्मिति-ना० [सं०] मुस्क्यान; मन्द हास।
- स्मृत-वि० [सं०] सम्झिएको; स्मरण गरिएको।
- स्मृति-ना० [सं०] १. सम्झना; स्मरण; याद। २. फिक्री;
 चिन्ता। ३. साहित्यमा कुनै कुराको सम्झना गराउँदा हुने
 एक सञ्चारी-भाव। ४. धर्म, दर्शन, आचार, व्यवहार,
 प्रायश्चित्त, शासन, नीति आदिको विवेचना गरिएको
 ऋषि-मुनिहरूद्वारा रचित धर्म-शास्त्र। (मनु, याज्ञवल्क्य,
 अत्रि, विष्णु, हारीत, उशनस्, अङ्गिरा, यम, कात्यायन,
 बृहस्पति, पराशर, व्यास, दक्ष, आपस्तम्ब, गौतम, वशिष्ठ,
 नारद र भृगु-विशेषगरी यी अठार स्मृति-कारप्रसिद्ध छन्)।
- स्मृति-चित्र-ना० [सं०] १. कुनै व्यक्ति वा घटनाको सम्झना
 गराउनाका निमित्त बनाइएको चित्र, सालिक आदि।
 २. सम्झनाका आधारमा बनाइएको चित्र।
- स्मृति-पत्र-ना० [सं०] स्मरण-पत्र।
- स्यन्दन-ना० [सं०] १. रथ; बग्गी। २. तीव्र गति। ३.
 चुहुनु; स्राव।
- स्यमन्तक-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक मणि।
- स्यांगी-ना० [सं०] शस्त्री तरकारी आदि काट्ने सोझो एक
 किसिमको छुरीजस्तो सानो हतियार।
- स्यांठ-ना० [सं०] शिशु पुरुषको लिङ्ग।

स्याँठ-ना० [सं० शीत] सिरेटो ।
 स्याँल-ना० [सियाँल] सियाँल ।
 स्याँ-स्याँ-क्रि० यो० [ने०] परिश्रम वा धम्की आदि रोगले छिटो-छिटो वा लामो-लामो सास फेर्ने वा फेर्दा शब्द आउने किसिम; स्वाँ-स्वाँ ।
 स्याँहाल-ना० [सियाँल] सियाँल ।
 स्याँई-ना० [सर्धाई] अकलि लाएको वा खाएको देखेर त्यस्तै गर्नाका निमित्त हुने उत्कट इच्छा; सर्धाई ।
 स्याँई-स्याँई-ना० [क्रि० यो०] १. स्याँ-स्याँ; स्वाँ-स्वाँ । २. स्याँठ चल्ने किसिम । ३. घाँस, पराल आदि धमाधम काट्ने किसिम ।
 स्याँउ-स्याँउ-क्रि० यो० [ने०] १. धेरै कीराहरू एकनाससित चलिरहने किसिम; सिलिङ-सिलिङ । २. धेरै मानि-सहरू यता-उति चलिरहने किसिम ।
 स्याउ-ना० [सं० सेव] १. बाटुला किसिमका पात, गुलाफी भावका सेता फूल र हरियोमा रातो मिसिएको नाश-पातीजस्तो फल फल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण वात-पित्त-नाशक, शुक्र-वर्द्धक र पुष्टि-कारक बताइएको छ ।)
 स्याउ-ना० [सं० सेविका] नून हालेर पकाइने भुजुरीजस्तो एक किसिमको हलुवाई-रोटी ।
 स्याउलो-ना० [सं० शेवल] धेरै पात भएको हाँगो ।
 स्याखु-ना० [ने०] १. एक प्रकारको घुम । २. च्याङ्ग्राको एक जात; च्यापु ।
 स्याखू-वि० [ने०] १. ज्यादा दुबलो; मरन्थ्याँसे; सिट्टो । २. हावा लाग्दा खुम्चने; फितलो (चङ्गा) ।
 स्याङताने-वि० [ने०] ज्यादा दुबलो र निर्धो; मरन्थ्याँसे; पिलन्धरे ।
 स्याङी-ना० [स्याँगी] स्याँगी ।
 स्याट्ट-क्रि० यो० [ने०] १. कुनै काम झटपट गर्ने किसिम; स्वाट्ट । २. चट्ट ।
 स्यात्-क्रि० यो० [सं०] केही गरी; कदाचित्; शायद ।
 स्यात-क्रि० यो० [सं०] केही गरी; कदाचित्; शायद ।
 स्यान-ब्यान-ना० [सेना+ब्यान (फाँ०)] बाल-बच्चाहरूको समूह; सेना-बेना ।
 स्याप्प-क्रि० यो० [ने०] १. भित्र गुदी नभई सेप्रो हुने किसिम; स्याप्याक्क । २. फितलो वस्तुले हान्दा शब्द आउने किसिम ।
 स्याबजी-ना० [नेवा०] चिउरा भुटेको खानेकुरो; भुटेको चिउरा ।
 स्याबास-वि० बो० [फा० शाबाश] असल वा प्रशंसनीय काम गर्दा भनिने शब्द; क्या-बात; वाह-वाह; साधुवाद; धन्यवाद ।
 स्याबासी-ना० [स्याबास+ई] स्याबास भन्ने काम; धन्यवाद दिने काम ।
 स्याम्म-क्रि० यो० [ने०] सानो-तिनो हाँगो वा स्याउलाले बेसरी हाँच्ने काम; स्याप्प ।

स्यार्पा-ना० [ने०] पूर्वी नेपालको उत्तरीय भागमा बस्ने एक जाति ।
 स्याल-ना० [सं० शिवाल] कुरुरजस्तो एक जातको जङ्गली हिंस्रक जन्तु; शृगाल ।
 स्याल-काने-ना० [स्याल+कान] लाम्चा र टुप्पामा कोप्रो परेका पात हुने र नीला फूल फुल्ने एक जातको बूटी ।
 स्याल-टट्ट-वि० [स्याल+टट्ट] साह्रै दुबलो र अग्लो; हल्लन-टट्ट ।
 स्याल-पुच्छे-ना० [स्याल+पुच्छे] कटुसका जस्ता साना पात हुने एक जातको बोट ।
 स्याल-फुस्रो-ना० [स्याल+फुस्रो] १. खरीका जस्ता पात, पहेँला फूल र रिट्टाजस्ता काला फल हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल ।
 स्याल्ल-क्रि० यो० [ने०] स्वाल्ल ।
 स्याहा-ना० [फा० सियाह:] आम्दानी-खर्चको हर-हिसाब लेखिएको बही ।
 स्याहार-ना० [सह्यार] सह्यार ।
 स्याहार-सम्भार-ना० [स्याहार+सम्भार] स्याहार्ने र सम्भाल्ने काम ।
 स्याहाराइ-ना० [स्याहार+आइ] स्याहार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 स्याहारिनु-अ० क्रि० [स्याहार+इ+नु] स्याहार गरिनु; सह्यारिनु; ('स्याहार्नु'-को क० क्रि०) ।
 स्याहार्नु-स० क्रि० [सह्यार+नु] सह्यार्नु ।
 स्याँडी-ना० [सिउँडी] सिउँडी ।
 स्याँदो-ना० [सिउँदो] सिउँदो ।
 स्याँनी-ना० [सिउनी] सिउनी ।
 स्याँनु-स० क्रि० [सिउनु] सिउनु ।
 स्याँर-ना० [सिउर] सिउर ।
 स्याँरनु-स० क्रि० [सिउरनु] सिउरनु ।
 स्याँराइ-ना० [स्याँर+आइ] स्याँरने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 स्याँराइनु-स० क्रि० [स्याँराउ+आइ+नु] स्याँरन लाइनु; ('स्याँराउनु'-को क० क्रि०) ।
 स्याँराउनु-स० क्रि० [स्याँर+आउ+नु] स्याँरन लाउनु; ('स्याँरनु'-को प्रे० क्रि०) ।
 स्याँरिनु-स० क्रि० [सिउरिनु] सिउरिनु; ('स्याँरनु'-को क० क्रि०) ।
 स्याँरी-ना० [सिउरी] सिउरी ।
 स्याँ-ना० [सं०] माला; माल्य; हार ।
 स्याँधरा-ना० [सं०] प्रत्येक चरणमा एक्काईस अक्षर हुने, चार चरणको एक वर्ण-वृत्त ।
 स्याँगिणी-ना० [सं०] प्रत्येक पाउमा बाह्र अक्षर हुने, चार चरणको एक वर्ण-वृत्त ।
 स्याँवण-ना० [सं०] १. बग्नु; प्रवाह । २. गर्भ-पात; गर्भ-स्राव । ३. मूत; मूत्र । ४. पसीना ।

स्रष्टा-स्वभाव

स्रष्टा-वि० [सं०] १. बनाउने; रचयिता। २. चुहाउने वा बगाउन; स्राव गर्ने। (ना०) ३. सृष्टि गर्ने व्यक्ति। ४. ब्रह्मा। ५. विष्णु।
 स्रस्त-वि० [सं०] १. खसेको; पतित। २. स्थान वा पदबाट च्युत भएको। ३. खुकुलो; शिथिल। ४. हल्लिएको।
 स्राव-ना० [सं०] १. चुहुनु; रसाउनु। २. गर्भ-पात। ३. निर्यास; रस।
 स्रावक-वि० [सं०] चुहाउने; स्राव गर्ने।
 स्रुत-वि० [सं०] १. चुहेको वा रसाएर निस्केको। २. बगेको; प्रवाहित।
 स्रुव-ना० [सं०] स्रुवा।
 स्रुवा-ना० [सं०] खयर वृक्षका काठले बनेको, यज्ञमा आहुति दिने, डाडुका आकारको एक साधन; चमस।
 स्नेस्ता-ना० [फा० शरित्तः] ऐन-कानूनमा मिल्ने, अड्डाखानाको लेखा-पढी।
 स्नेस्तादार-वि० [स्नेस्ता+दार] स्नेस्तामा निपुण; स्नेस्ता गर्ने वा जान्ने।
 स्रोत-ना० [सं०] १. धारा; प्रवाह। २. नदी। ३. सोतो; खोल्सो। ४. झरना; छहरो। ५. आम्दानीको बाटो वा साधन।
 स्रोतस्वती-ना० [सं०] नदी।
 स्रोतस्विनी-ना० [सं०] नदी।
 स्व-वि० [सं०] १. आफ्नो; निजी। २. आफ्नो जातको; सजातीय। (सर्वना०) ३. आफू; स्वयम्। (ना०) ४. दाजु-भाइ; बन्धु; गोती। ५. सम्बन्धी; ज्ञाती। ६. धन; सम्पत्ति। ७. विष्णु।
 स्व-ना० [सं०] १. आकाश। २. स्वर्ग।
 स्वकीय-वि० [सं०] आफ्नो; निजी; व्यक्तिगत।
 स्वकीय-सचिव-ना० [सं०] कुनै अधिकारीको वैयक्तिक वा घरेलु कामसमेत गर्ने सचिव; पर्सनल-सेक्रेटरी।
 स्वकीया-ना० [सं०] १. सापना पतिसित मात्र प्रेम गर्ने स्त्री; साहित्यमा नायिकाका दुइ भेदमध्ये एक। २. आफ्नी पत्नी; विवाहिता पत्नी।
 स्वल्पापन-ना० [सं०] आफ्नो प्रशंसा आफैले गर्ने काम; आत्म-श्लाघा।
 स्वगत-वि० [सं०] १. आफ्नो; आत्मीय। (क्रि० यो०) २. आफूलाई; आफ्नैप्रति (भन्नु वा बोल्नु)।
 स्वगत-कथन-ना० [सं०] नाटकमा अकलि नमुनेझैँ गरी कुनै पात्रले केही कुरो भन्नु; नाटकमा कुनै पात्रले मञ्चमा भएका अरु पात्रले नमुनेको जस्तो गरी आफ्ना मनका कुरा भन्नु।
 स्वचालित-वि० [सं०] १. आफ्नो सञ्चालन आफैले गर्ने। २. आफै चल्ने।
 स्वच्छ-वि० [सं०] १. फोहर-मैला नभएको; निर्मल। २. सफा; साफ। ३. उज्ज्वल; शुभ्र। ४. शुद्ध; पवित्र।

५. स्पष्ट; खुलस्त। ६. स्वस्थ; नीरोग। (ना०) ७. स्फटिक; बिल्लौर। ८. अभ्रक। ९. मोती।
 स्वच्छता-ना० [सं०] स्वच्छ हुनाको भाव; निर्मलता।
 स्वच्छत्व-ना० [सं०] स्वच्छता।
 स्वच्छन्द-ना० [सं०] १. अर्काका अधीनमा नरहेको; स्वाधीन। २. आफ्नै इच्छाअनुसार काम गर्ने। ३. निरङ्कुश; अनियन्त्रित। (क्रि० यो०) ४. सोच-विचार नगरीकन; स्वेच्छया।
 स्वच्छन्दता-ना० [सं०] स्वच्छन्द हुनाको भाव।
 स्वजन-ना० [सं०] १. आत्मीय जन। २. आफ्ना परिवारको मानिस। ३. नातादार; सम्बन्धी।
 स्वजाति-ना० [सं०] १. आफ्नो जात; आफ्नू जाति। (वि०) २. आफ्नो जात वा वर्गको।
 स्वजातीय-वि० [सं०] आफ्नै जातको; आफ्नो वर्गको।
 स्वतः-क्रि० यो० [सं०] आफै-आफै; आफै; स्वयम्।
 स्वतः-सिद्ध-वि० [सं०] आफै सिद्ध भएको; स्वयम्-सिद्ध।
 स्वतन्त्र-वि० [सं०] १. कसैको अधीनमा नरहेको; स्वाधीन। २. अलग; भिन्न। ३. कुनै नियम वा प्रतिबन्ध नभएको।
 स्वतन्त्रता-ना० [सं०] १. स्वतन्त्र हुनाको भाव। २. अर्काको मातहतमा नरही सबै काम स्वयम् गर्न सक्ने शक्ति; स्वातन्त्र्य।
 स्वत्व-ना० [सं०] १. आफ्नो भाव; आफ्नोपन। २. आफ्नो हुनाको भाव; स्वामित्व। ३. हक; अधिकार।
 स्वत्वाधिकार-ना० [सं०] आफ्नो हक; निजी अधिकार।
 स्वत्वाधिकारी-ना० [सं०] स्वामी; मालिक।
 स्वदेश-ना० [सं०] आफ्नो देश; मातृ-भूमि।
 स्वदेशी-वि० [सं० स्वदेशीय] १. आफ्नो देशको; मातृ-भूमिको; स्वदेशीय। २. आफ्नो देशमा बनेको।
 स्वदेशीय-वि० [सं०] स्वदेशी।
 स्वधर्म-ना० [सं०] आफ्नो पिता-पुर्खादेखि चलेर आएको धर्म; जातीय वा वर्ग अथवा वंशको धर्म।
 स्वधा-ना० [सं०] १. श्राद्धमा पितृहरूलाई जल, पिण्ड आदि चढाउँदा उच्चारण गरिने शब्द। २. पितृहरूका उद्देश्यले चढाइने हवि। ३. दक्ष प्रजा-पतिकी एक कन्या।
 स्वन-ना० [सं०] शब्द; ध्वनि; आवाज।
 स्वनाम-धन्य-वि० [सं०] १. आफ्नै नामले धन्य कहलिएको; आफ्नै असल गुणले प्रसिद्ध। २. ठूलो पराक्रमी; वीर।
 स्वप्न-ना० [सं०] १. सपना। २. निद्रा। ३. सहजमा पूरा नहुने ठूलो वा महत्त्वपूर्ण कार्य वा विचार।
 स्वप्न-दोष-ना० [सं०] निद्रावस्थामा वीर्य-पात हुने एक रोग।
 स्वप्निल-वि० [सं०] १. सुतेको; निदाएको। २. सपनाको; स्वप्न-सम्बन्धी। ३. स्वप्न-युक्त।
 स्वभाव-ना० [सं०] १. प्राणी वा वस्तुमा सधैं एकनास रहने मुख्य गुण; सहज प्रकृति। २. बानी; आदत। ३. मानसिक प्रवृत्ति; मिजास।

स्वभावतः—क्रि० यो० [सं०] स्वभावैले; प्रकृतिले नै ।
स्वभाव-सिद्ध-वि० [सं०] स्वभावैले सिद्ध हुने; सहज; प्राकृतिक ।
स्वभावोक्ति-ना० [सं०] साहित्यमा कसैको जाति र अवस्था आदिको यथावत् प्राकृतिक वर्णन गर्दा हुने एक अर्थालङ्कार ।
स्वयंवर-ना० [सं०] कन्याले विवाहको निमित्त आफै वर रोज्ने एक पद्धति ।
स्वयंवरा-ना० [सं०] विवाहका निमित्त आफ्नो वर आफैले रोज्ने कन्या; पतिवरा ।
स्वयम्-क्रि० यो० [सं०] १. आफै; आफू नै । २. आफ-से-आफ ।
स्वयम्-दूत-ना० [सं०] साहित्यमा आफ्नो दूतको काम आफैले गर्ने नायक ।
स्वयम्-दूतिका-ना० [सं०] स्वयम्-दूती ।
स्वयम्-दूती-ना० [सं०] साहित्यमा आफ्नो सन्देश स्वयम् नायक कहाँ गएर आफैले भन्ने नायिका ।
स्वयम्-सिद्ध-वि० [सं०] १. आफै सिद्ध वा प्रमाणित हुने वा भएको; स्वतः-सिद्ध । २. अर्काको सहायताविना नै सिद्धि वा सफलता प्राप्त गरेको ।
स्वयम्-सिद्धि-ना० [सं०] कुनै तर्क वा प्रमाणद्वारा सिद्ध गर्ने नपर्ने सिद्धान्त; सर्व-मान्य सिद्धान्त ।
स्वयम्-सेवक-ना० [सं०] आफ्नो इच्छाअनुसार प्रायः अवैतनिक रूपमा सेवा-कार्य गर्ने व्यक्ति; भोलेन्टियर ।
स्वयम्-सेविका-ना० [सं०] स्त्री स्वयम्-सेवक ।
स्वयमेव-क्रि० यो० [सं०] आफू नै; आफै; स्वयम् ।
स्वयम्पाक-ना० [सं०] १. आफ्नो भोजन आफैले पकाउनु । २. आफैले पकाएको मात्र खाने व्यक्ति; स्वयम्पाकी व्यक्ति ।
स्वयम्पाकी-वि० [सं०] १. धार्मिक दृष्टिले छूतछातबाट बच्नाका निमित्त आफ्नो भोजन आफैले पकाएर खाने (व्यक्ति) । २. आफै पाक्ने ।
स्वयम्भुव-ना० [सं०] १. आदि मनु । २. ब्रह्मा । ३. शिव ।
स्वयम्भू-वि० [सं०] १. आफै उत्पन्न भएको । (ना०) २. ब्रह्मा । ३. विष्णु । ४. शिव । ५. काल । ६. कामदेव । ६. काठमाडौँ देखि पश्चिम दिशामा रहेको एक प्रसिद्ध बौद्ध चैत्य ।
स्वयम्भूत-वि० [सं०] आफै-आफजन्मे को; स्वयम् उत्पन्न ।
स्वर-ना० [सं०] १. शब्द; आवाज । २. मुखबाट निस्कने ध्वनि; कण्ठ-ध्वनि । ३. व्याकरणअनुसार अरु वर्णको सहायताविना उच्चारण हुन सक्ने वर्ण; आफ्नो सहायता-द्वारा व्यञ्जन-वर्णलाई उच्चारण गराउने र सार्थक तुल्याउने वर्ण (अ, आ, इ, ई इत्यादि) । ४. सङ्गीतमा निश्चित गरिएका सात ध्वनि; सुर (षड्ज, ऋषभ, गान्धार, मध्यम, पञ्चम, धैवत र निषाद) । ५. सङ्गीत-शास्त्र-अनुसार ध्वनिमा लगातार गुञ्जन हुने र कुनै ऊँचाइमा

पुगेर स्थिर रहने ध्वनि। (यसका विकारी वाचल एवम् अविकारी वा अचल-दुइ भेद छन् । स, रे, प अविकारी र अन्य चार विकारी स्वर हुन् ।) । ६. वेद-पाठ गर्दा हुने शब्दको उतार र चढ़ाउ । ७. नाकबाट निस्कने सास ।
स्वर-ग्राम-ना० [सं०] सङ्गीतमा 'स'-देखि 'नि'-सम्मका सात स्वरको समुदाय; स्वर-सप्तक ।
स्वर-पात-ना० [सं०] शब्दको उच्चारण गर्दा कुनै अक्षरमा हुने रोकावट वा यति ।
स्वर-भङ्ग-ना० [सं०] १. स्वर सुक्नु; गला बस्नु । २. साहित्यमा हर्ष, भय, क्रोध, मद आदिले घाँटी रोकिएर एक थोक भन्नुपर्ने ठाउँमा मुखबाट अर्को कुरो निस्कनु ।
स्वर-यन्त्र-ना० [सं०] मुखबाट शब्द निकलनमा सहायता गर्ने, घाँटीभित्रको एक अवयव ।
स्वर-लहरी-ना० [सं०] १. सङ्गीतमा मन्द्र, तीव्र आदि स्वर-हरूको तरङ्ग । २. सङ्गीतमा उत्पन्न रित्ने मन्द्र र तीव्र ध्वनिहरूको तरङ्ग ।
स्वर-लिपि-ना० [सं०] सङ्गीतका स्वरहरू लेख्ने लिपि वा चिह्न; राग, स्वर, ताल आदि सूचित गर्ने चिह्नहरूको समुदाय ।
स्वरस-ना० [सं०] आयुर्वेदअनुसार पात, जरो, बोक्रो, फल, फूल आदि कुटेर निकालेको झोल ।
स्वर-सप्तक-ना० [सं०] सङ्गीतका सात स्वरहरूको समुदाय; सङ्गीतका सात स्वरहरूको सप्तक ।
स्वराज्य-ना० [सं०] १. विदेशी शक्तिको दबाव नभई आफ्नै देशका मानिसहरूद्वारा चलाइएको शासन-प्रणाली । २. स्वाधीन राज्य ।
स्वरित-वि० [सं०] १. स्वर-युक्त । २. शब्द निस्केको; ध्वनित । (ना०) ३. उदात्त र अनुदात्तका बीचको स्वर; मध्यम स्वर ।
स्वरूप-ना० [सं०] १. आकार; आकृति । २. अनुहार; मुख । ३. आफ्नो स्वभाव । ४. मूर्ति वा चित्र । ५. देवता-हरूको जस्तो धारण गरेको रूप । (वि०) ६. खूब राम्रो; अति सुन्दर । ७. समान; तुल्य । (क्रि० यो०) ८. किसिमले; तवरले ।
स्वरूपवान्-वि० [सं०] खूब राम्रो; अति सुन्दर ।
स्वरूपी-वि० [सं०] १. रूप भएको; मूर्तिमान् । २. कसैको स्वरूपअनुसार देखिने; सम-रूप । ३. अर्काको रूप धारण गर्ने; छद्म-वेशी ।
स्वरूपोत्प्रेक्षा-ना० [सं०] उत्प्रेक्षाको एक भेद; वस्तुत्प्रेक्षा ।
स्वरोदय-ना० [सं०] स्वर वा श्वासद्वारा सबै किसिमका शुभ र अशुभ फल थाहा पाउने विद्या ।
स्वर्ग-ना० [सं०] १. हिन्दू-धर्मअनुसार पुण्य र सत्कर्म नै-हरूले देह-त्याग गरिसकेपछि गएर दुःख-क्लेश-रहित सुख भोग गर्ने लोक; देव-लोक । २. अमरावती; इन्द्र-पुरी । ३. अति सुख-दायक ठाउँ; रमणीय स्थान । ४. आकाश ।

स्वर्ग-गामी-स्वागत-पतिका

स्वर्ग-गामी-वि० [सं०] १. स्वर्गमा जाने। २. मृत।
 स्वर्ग-ङ्गा-ना० [सं०] आकाश-गङ्गा।
 स्वर्ग-वास-ना० [सं०] १. स्वर्गमा रहनु; स्वर्गमा वास गर्नु।
 २. मर्नु; मरण।
 स्वर्ग-वासी-वि० [सं०] १. स्वर्गमा रहने; स्वर्गको निवासी।
 २. मरेको; मृत।
 स्वर्गस्थ-वि० [सं०] १. स्वर्गमा रहेको। २. स्वर्ग-वासी;
 स्वर्गीय।
 स्वर्गरोहण-ना० [सं०] १. स्वर्ग जानु। २. मर्नु।
 स्वर्गीय-वि० [सं०] १. स्वर्ग-सम्बन्धी; स्वर्गको। २. स्वर्ग-वास
 भएको; मरेको। ३. अलौकिक; असाधारण (असल गुण)।
 स्वर्ग-ना० [सं०] सुन; सुवर्ण।
 स्वर्ग-कार-ना० [सं०] १. सुनको काम गर्ने पेशा भएको
 व्यक्ति। २. सुनार।
 स्वर्ग-कोट-ना० [सं०] १. सुनको जस्तो रङ्ग भएको झल्कने
 एक जातको कीरो; सुन-कीरी। २. एक जातको जून-कीरी।
 स्वर्ग-गिरि-ना० [सं०] सुमेरु पर्वत।
 स्वर्ग-चम्पा-ना० [सं०] कनक-चम्पा।
 स्वर्ग-जयन्ती-ना० [सं०] कुनै विशिष्ट व्यक्ति वा संस्थाको
 जन्म भएको वा आरम्भ भएको पचास वर्ष पुगेपछि हुने
 जयन्ती वा उत्सव।
 स्वर्ग-दिवस-ना० [सं०] १. असल वा सुखको दिन; शुभ दिन।
 २. महत्त्वपूर्ण दिन।
 स्वर्ग-पुरी-ना० [सं०] लङ्का।
 स्वर्ग-मुद्रा-ना० [सं०] सुनको सिक्का; असर्फी, गिन्ती आदि।
 स्वर्ग-युग-ना० [सं०] १. सबै किसिमका सुख, समृद्धि र
 प्रसिद्धिले युक्त युग; आनन्दमय युग। २. सुखको समय।
 स्वर्गाचल-ना० [सं०] १. सुमेरु पर्वत। २. सुनको पर्वत।
 स्वर्गाभ-वि० [सं०] सुनको जस्तो रङ्ग वा चमक भएको;
 सुनौला।
 स्वर्गम-वि० [सं०] १. सुनको; स्वर्ण-सम्बन्धी। २. सुनका
 रङ्गको; सुनौला।
 स्वर्भू-ना० [सं०] स्वर्ग लोक।
 स्वर्वासी-वि० [सं०] १. स्वर्ग-निवासी; स्वर्ग-वासी। (ना०)
 २. देवता।
 स्वर्वेद्य-ना० [सं०] देवताहरूका वैद्य; अश्विनी-कुमार।
 स्वल्प-वि० [सं०] १. अलिकति; थोरै। २. ज्यादै सानो;
 क्षुद्र।
 स्वविवेक-ना० [सं०] आफैले कुनै विषयमा उचित र अनुचित
 निर्णय गर्ने शक्ति।
 स्वशासन-ना० [सं०] अपना सबै कामहरूको व्यवस्था
 आफैले गर्ने पूर्ण अधिकार।
 स्वशासित-वि० [सं०] आफ्नो शासन वा सञ्चालन आफैले
 गर्ने।
 स्वस्ति-ना० [सं०] १. कल्याण; मङ्गल। २. 'कल्याण होस्'

भनर आशीर्वाद दिने शब्द। ३. दान स्वीकार गर्ने मन्त्र।
 ४. ब्राह्मणले क्षत्रिय आदिलाई दिने आशीर्वाद।
 स्वस्तिक-ना० [सं०] मङ्गल-सूचक एक प्राचीन चिह्न (卐)।
 स्वस्ति-वाचन-ना० [सं०] कुनै मङ्गल-कार्य आरम्भ गर्दा
 मङ्गलका निमित्त वैदिक मन्त्र पाठ गर्ने काम।
 स्वस्थ-वि० [सं०] १. कुनै किसिमको रोग नलागेको; नीरोग;
 तन्दुरुस्त; चञ्चल। २. उद्वेग, जोश, विकार आदि नभएको;
 स्वाभाविक स्थितिमा रहेको। ३. स्थिर-चित्त।
 स्वांग-ना० [सं० सु+अङ्ग] १. कसैको नकल गरेर बनाएको
 रूप; भेष। २. नकल; ढाँचा। ३. आडम्बर। ४. उटु-
 ङ्ग्याई।
 स्वांगी-वि० [स्वांग+ई] १. स्वांग गर्ने; नकल पार्ने। २.
 आडम्बरी।
 स्वाड-स्वाड-क्रि० यो० [ने०] १. हल्का र सुकेका वस्तु चलाउने
 वा चलाउँदा शब्द आउने किसिम। २. धेरै खाने किसिम।
 स्वाड-स्वाडती-क्रि० यो० [स्वाड-स्वाड+ती] स्वाड-स्वाड।
 स्वाड-स्वाडी-वि० [स्वाड-स्वाड+ई] स्वाड-स्वाड।
 स्वाँठ-वि० [सं० शठ] लठ्ठक; पट-मूर्ख; शठ।
 स्वाँठे-वि० [स्वाँठ+ए] स्वाँठ।
 स्वाँ-फवाँ-क्रि० यो० [अनु०] मस्त निद्रामा पर्दा लामा-लामा
 श्वास-प्रश्वास चल्ने किसिम।
 स्वाँरो-ना० [ने०] १. भिरालो परेको बारी; पाखो खनेर
 बनाइएको बारी। २. खर्क।
 स्वाँ-स्वाँ-क्रि० यो० [ने०] परिश्रमले वा धम्की रोगले लामो-
 लामो र छिटो-छिटो सास फेर्ने किसिम; स्याँ-स्याँ।
 स्वाँ-स्वाँ-फवाँ-फवाँ-क्रि० यो० [ने०] ज्यादा परिश्रमले दम
 बढ्ने किसिम।
 स्वाइँय-क्रि० यो० [ने०] तातेका तेल-घिउमा रोटी पकाउँदा
 शब्द आउने किसिम। २. पानी उम्लन लाग्दा शब्द आउने
 किसिम। ३. हावा चल्दा शब्द आउने किसिम।
 स्वाइँ-स्वाइँ-क्रि० यो० [ने०] १. हावा चल्ने वा चल्दा
 शब्द आउने किसिम। २. पानी पाक्न लाग्दा शब्द आउने
 किसिम।
 स्वाइँस्वाइँती-क्रि० यो० [स्वाइँ-स्वाइँ+ती] स्वाइँ-स्वाइँ।
 स्वाक्षर-ना० [सं०] १. आफ्नै हातले लेखेको अक्षर; हस्ता-
 क्षर। २. दस्तखत; सही।
 स्वाक्षरित-वि० [सं०] हस्ताक्षर गरिएको; सही गरिएको।
 स्वाग-ना० [सं० सुभग] एक प्रकारको खनिज क्षार पदार्थ।
 (सुन आदि धातु गलाउने काममा र औषधको काममा
 यसको विशेष प्रयोग हुन्छ।)
 स्वागत-ना० [सं०] अतिथि वा मान्य जन आउँदा गरिने
 शिष्टाचार; अभिनन्दन।
 स्वागत-कारिणी-समिति-ना० [सं०] स्वागत-समिति।
 स्वागत-पतिका-ना० [सं०] पर-देशबाट पति फर्केर आउँदा
 प्रसन्न भएकी नायिका; साहित्यमा वर्णित दश प्रकारका

नायिकामध्ये एक; आगत-पतिका ।

स्वागत-समिति-ना० [सं०] कुनै विशिष्ट आगन्तुक वा अतिथि-को स्वागत-सत्कारको निमित्त बनेको समिति; स्वागत-कारिणी वा त्यसको व्यवस्था-समिति ।

स्वाङ-ना० [स्वाङ्ग] स्वाङ्ग ।

स्वाङ्गी-वि० [स्वाङ्ग+ई] स्वाङ्गी ।

स्वाच्छन्द-ना० [सं०] स्वच्छन्द हुनाको भाव; स्वच्छन्दता; स्वातन्त्र्य ।

स्वाद-क्रि० यो० [ने०] १. एकाएक कुनै काम वा घटना गर्ने वा हुने किसिम; चट्ट; ख्वाट्ट । २. सहसा सिद्धिने किसिम । ३. तत्काल गर्ने किसिम । ४. तुरन्त हिँड्ने किसिम । ५. लट्टी आदिले हान्ने किसिम । ६. एकै पटक निल्ने किसिम ।

स्वाद-क्रि० यो० [ने०] स्याट्ट ।

स्वातन्त्र्य-ना० [सं०] स्वतन्त्र हुनाको भाव; स्वतन्त्रता; स्वाधीनता ।

स्वाति-ना० [सं०] १. ज्योतिषका सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक । २. सूर्यकी एक पत्नी । ३. तरवार ।

स्वाती-ना० [सं०] स्वाति ।

स्वात्त-क्रि० यो० [ने०] १. भएभरको सबै सिद्धिने वा नाश हुने किसिम; ख्वात्तै । २. पस्ने वा निस्कने किसिम ।

स्वात्म-ना० [सं०] आफ्नो; निजी ।

स्वाद-ना० [सं०] १. कुनै वस्तु खाँदा वा पिउँदा जिभामा हुने अनुभव; मीठो, नमीठो, तीतो, पिरो आदिको अनुभव । २. आनन्द; मजा । ३. साहित्य, सङ्गीत आदिको रसानुभव ।

स्वादक-ना० [सं०] खाने-पिउने पदार्थ चाख्ने व्यक्ति; स्वाद लिने व्यक्ति ।

स्वादन-ना० [सं०] १. चाख्ने काम; स्वाद लिने काम । २. साहित्य, सङ्गीत आदिका रसको अनुभव गर्नु ।

स्वादिलो-वि० [स्वाद+इलो] १. स्वाद भएको । २. मीठो; मधुर । ३. चाख-लाग्दो; रसिलो ।

स्वादिष्ठ-वि० [सं०] उत्तम स्वादको; स्वादिलो; सुस्वादु ।

स्वादी-वि० [सं०+स्वाद+ई] स्वाद लिने; रसको अनुभव गर्ने ।

स्वादु-वि० [सं०] १. स्वाद भएको; रस-युक्त । २. स्वादिलो; स्वादिष्ठ । ३. मजा-लाग्दो; आनन्द-दायक । ४. सुन्दर; मनोरम । (ना०) ५. उत्तम स्वाद; मधुर रस ।

स्वादे-वि० [सं०+स्वाद+ए] मीठो खान खोज्ने ।

स्वाधिकार-ना० [सं०] १. आफ्नो अधिकार; आफ्नू हक । २. स्वतन्त्रता; स्वाधीनता ।

स्वाधिष्ठान-ना० [सं०] हठ-योगअनुसार शरीरका छ चक्रमध्ये शिश्न-मूलमा हुने भनी मानिएको एक चक्र ।

स्वाधीन-वि० [सं०] १. आफ्नै अधीनमा रहेको; पराधीन नभएको; स्वच्छन्द; स्वतन्त्र । २. आफ्ना वशमा रहेको ।

वाधीनता-ना० [सं०] स्वाधीन हुनाको भाव; स्वतन्त्रता ।

स्वाधीन-पतिका-ना० [सं०] पतिलाई आफ्ना अधीनमा राखेको नायिका; साहित्यमा नायिकाका आठ भेदमध्ये एक ।

स्वाधीन-भर्तृका-ना० [सं०] स्वाधीन-पतिका ।

स्वाध्याय-ना० [सं०] १. नियमपूर्वक गरिने वेद, शास्त्र आदिको अध्ययन । २. कुनै विषयको नियमपूर्वकको अध्ययन ।

स्वान्त-ना० [सं०] १. अन्तःकरण; हृदय । २. आफ्नो अन्त वा मरण । ३. आफ्नो राज्य वा अधिकार-क्षेत्र ।

स्वाप-ना० [सं०] १. निद्रा । २. सपना; स्वप्न । ३. अज्ञान ।

स्वापन-ना० [सं०] १. शत्रुहरूलाई निद्रा लगाउने एक प्राचीन अस्त्र; मोहनास्त्र । २. निद्रा लगाउने औषध । (वि०) ३. सुताउने; निद्रा लगाउने ।

स्वाप-स्वाप-क्रि० यो० [ने०] दाल-भात आदि धमाधम खाने किसिम; सपासप ।

स्वाभाविक-वि० [सं०] १. स्वभाव-सम्बन्धी । २. स्वभावबाट उत्पन्न; स्वतः-सिद्ध । ३. प्राकृतिक; नैसर्गिक ।

स्वाभाविकता-ना० [सं०] स्वाभाविक हुनाको भाव ।

स्वाभिमान-ना० [सं०] आफ्नो प्रतिष्ठा वा गौरवको अभिमान; आत्माभिमान ।

स्वाभिमान-वि० [सं०] आफ्नो प्रतिष्ठा वा गौरवमा अभिमान गर्ने; आत्माभिमान ।

स्वामिकता-ना० [सं०] स्वामी हुनाको भाव; मालिक्याई ।

स्वामि-कार्तिक-ना० [सं०] शिवका एक पुत्र; कुमार; कार्तिकेय ।

स्वामिता-ना० [सं०] स्वामित्व ।

स्वामित्व-ना० [सं०] १. स्वामी हुनाको भाव; प्रभुत्व । २. हक; अधिकार ।

स्वामिनी-ना० [सं०] मालिकनी ।

स्वामी-ना० [सं०] १. मालिक; प्रभु; पति । २. लोग्ने;

पोइ । ३. घरको मुख्य व्यक्ति । ४. साधु-संन्यासीहरूलाई आदरपूर्वक सम्बोधन गर्ने शब्द । ५. कार्तिकेय । ६.

ईश्वर । ७. राजा । ८. गुरु । ९. विष्णु । १०. शिव ।

११. गण्ड । (वि०) १२. कुनै वस्तुको हकदार; धनी ।

स्वामी-महाराज-ना० [सं०] श्री ५ रणबहादुर शाहले संन्यास ग्रहण गरेपछि उनलाई सामान्य रूपले जनाउने एक नाम ।

स्वाम्म-क्रि० यो० [ने०] सहसा वा सजिलैसित रोपिने वा गाडिने किसिम; ख्वाम्म; च्वाम्म ।

स्वाम्य-ना० [सं०] स्वामित्व; प्रभुत्व ।

स्वायत्त-वि० [सं०] आफ्नै अधीनमा रहेको; आफ्नू अधिकारको; स्वाधीन ।

स्वायत्त-शासन-ना० [सं०] १. आफ्नू शासन वा व्यवस्था आफैले चलाउने काम । २. स्थानीय शासन त्यसै स्थानका मानिसले चलाउने काम ।

स्वायम्भुव-ना० [सं०] १. पुराणअनुसार चौध मनुमध्ये प्रथम मनु; स्वयम्भूका पुत्र । (वि०) २. ब्रह्माको; ब्रह्मा-सम्बन्धी । ३. ब्रह्माबाट उत्पन्न ।

स्वारस्य-स्वीकृत

स्वारस्य-ना० [सं०] १. उत्तम स्वाद; मधुर रस। २. कुनै कुराबाट प्राप्त हुने सुख।

स्वार-स्वार-क्रि० यो० [ने०] १. धागो, डोरो, लुगा आदि धमाधम खुस्कने वा तानिने किसिम। २. गेडा, दाना आदि लगातार चुहुने वा झर्ने किसिम। ३. नाङ्गलले अनाजहरूमा भएको कसिङ्गर आदि सार्ने वा सार्दा शब्द आउने किसिम। ४. बढादा शब्द आउने किसिम।

स्वारस्वारती-क्रि० यो० [स्वार-स्वार+ती] स्वार-स्वार।

स्वारस्वारी-क्रि० यो० [स्वार-स्वार+ई] स्वार-स्वार।

स्वारी-ना० [सुहारी] सुहारी।

स्वार्थ-ना० [सं०] १. आफ्नो मतलब; आफ्नो उद्देश्य।

२. आफ्नो लाभ; निजी भलाइ। ३. शब्दको वाच्यार्थ; अभिधेयार्थ। ४. आफ्नो धन; निजी सम्पत्ति।

स्वार्थ-त्याग-ना० [सं०] कुनै असल वा सार्वजनिक हितका निमित्त आफ्नो हित वा लाभ छोड्ने काम; स्वार्थ छोड्ने काम।

स्वार्थ-त्यागी-वि० [सं०] कुनै असल काम वा अर्काको उपकार हुने कामका निमित्त आफ्नो स्वार्थ त्याग गर्ने।

स्वार्थपर-वि० [सं०] स्वार्थ-परायण।

स्वार्थपरता-ना० [सं०] स्वार्थपर हुनाको भाव; स्वार्थ-परायणता।

स्वार्थपरत्व-ना० [सं०] स्वार्थपरता।

स्वार्थ-परायण-वि० [सं०] आफ्नै स्वार्थ वा हितको मात्र खयाल गर्ने; स्वार्थी; स्वार्थन्धि; मतलबी।

स्वार्थ-परायणता-ना० [सं०] स्वार्थ-परायण हुनाको भाव; स्वार्थपरता।

स्वार्थ-परायणत्व-ना० [सं०] स्वार्थ-परायणता।

स्वार्थ-साधक-वि० [सं०] आफ्नो स्वार्थ सिद्ध गर्ने; स्वार्थ-साधन गर्ने; स्वार्थी।

स्वार्थ-साधन-ना० [सं०] आफ्नो काम वा मतलब हासिल गर्नु; स्वार्थ सिद्ध गर्नु।

स्वार्थ-साधना-ना० [सं०] स्वार्थ-साधन गर्ने काम।

स्वार्थान्ध-वि० [सं०] १. स्वार्थ-साधनका लागि अर्काको हित-अहितको विचार नगर्ने; स्वार्थको भावनाले गर्दा विवेक-बुद्धि नष्ट भएको। २. स्वार्थी; स्वार्थ-परायण।

स्वार्थान्धता-ना० [सं०] स्वार्थान्ध हुनाको भाव; स्वार्थ-परायणता।

स्वार्थान्धत्व-ना० [सं०] स्वार्थान्धता।

स्वार्थी-वि० [सं०] स्वार्थको मात्र पूर्ति गर्न खोज्ने; मतलबी; स्वार्थ-परायण।

स्वार-क्रि० यो० [सं०सृ] १. अन्नहरू खन्याउने वा झर्ने किसिम।

२. छरिएका वस्तुहरू सोहोर्ने किसिम। ३. हल्का रूपमा पानी पर्ने किसिम। ४. झटपट कहीं जाने किसिम; सर।

५. धागो, डोरो लुगा आदि खुस्कने वा तानिने किसिम।

स्वाल-स्वाल-क्रि० यो० [सं०सल] १. धमाधम उत्रे किसिम।

२. पन्यालो पदार्थ वा साना-तिना दानाहरू चुहुने किसिम।

३. धमाधम निल्ने किसिम।

स्वालस्वाली-क्रि० यो० [स्वाल-स्वाल+ती] स्वाल-स्वाल।

स्वालस्वाली-क्रि० यो० [स्वाल-स्वाल+ई] स्वाल-स्वाल।

स्वालालाला-क्रि० यो० [स्वालस्वाल] पानी, दूध आदि पन्यालो पदार्थ बग्ने किसिम; स्वाल्ल।

स्वाल्ल-क्रि० यो० [सं०सल] १. पन्यालो पदार्थ बग्ने किसिम; सुल्ल। २. सर्प, गड़्यौला आदि घस्रने किसिम।

स्वावलम्बन-ना० [सं०] आफ्नै पौरुषका भरोसामा रहनु।

स्वावलम्बी-वि० [सं०] अरुको भरोसामा नपरी आफ्नै शक्ति-बुद्धिले काम गर्ने; स्वावलम्बन गर्ने।

स्वाश्रय-ना० [सं०] अर्काको आश्रयमा नरही आफ्नै सहारामा रहनु; स्वावलम्बन।

स्वाश्रित-वि० [सं०] आफ्नै आश्रय वा भरोसामा रहने; स्वावलम्बी।

स्वास्थ्य-ना० [सं०] १. नीरोग वा स्वस्थ भएको अवस्था; आरोग्य; आरामी। २. स्वाधीता। ३. पराक्रम। ४. सन्तोष। ५. सुख।

स्वास्थ्य-कर-वि० [सं०] स्वास्थ्यलाई हित गर्ने; आरोग्य-वर्द्धक।

स्वास्थ्य-निवास-ना० [सं०] १. स्वास्थ्यको सुधार गर्नाका निमित्त रोगी वा श्रान्त व्यक्तिहरूलाई राख्ने स्वास्थ्य-कर ठाउँ वा घर। २. असल जल-वायु भएको वा स्वास्थ्य-कर ठाउँ।

स्वास्थ्य-प्रद-वि० [सं०] स्वास्थ्य-कर।

स्वास्थ्य-विज्ञान-ना० [सं०] शरीरलाई नीरोग र स्वस्थ बनाइराख्ने नियम र सिद्धान्तहरू बताइएको शास्त्र।

स्वास्नी-ना० [सं० सुवासिनी] पत्नी; भार्या।

स्वास्नी-मानिस-ना० [स्वास्नी+मानिस] आइमाई; महिला; स्त्री।

स्वास्नी-मान्छे-ना० [स्वास्नी+मान्छे] स्वास्नी-मानिस।

स्वाहा-ना [सं०] १. देवताको उद्देश्यले अग्निमा आहुति दिँदा उच्चारण गरिने मन्त्र। २. अग्निकी पत्नी। ३. सत्यानाश; सर्व-नाश।

स्विक्क-क्रि० यो० [ने०] सिँगान ताप्ने वा झिक्ने किसिम।

स्विच्च-ना० [अं०] विजुलीको प्रवाह रोक्ने वा खोल्ने एक किसिमको साधन।

स्वीकरण-ना० [सं०] १. स्वीकार गर्नु; मन्जूर गर्नु। २. मान्नु।

स्वीकार-ना० [सं०] १. मान्ने क्रिया; स्वीकृति; मन्जुरी; अङ्गीकार। २. अपनाउनु; ग्रहण गर्नु। ३. मान्नु; सकार। ४. कबूल; वचन।

स्वीकारात्मक-वि० [सं०] स्वीकृतिपूर्वको; स्वीकृति जनाउने।

स्वीकार्य-वि० [सं०] स्वीकार गर्न योग्य।

स्वीकृत-वि० [सं०] १. स्वीकार गरिएको; मन्जूर गरिएको

२. सकारिएको ३. ग्रहण गरिएको; गृहीत । ४. मानि-
एको; मान्यता दिइएको; सदर गरिएको ।
स्वीकृति-ना० [सं०] १. स्वीकार गर्ने क्रिया वा भाव; मन्जुरी ।
२. अपनाउने काम; सकार्ने काम ।
स्वीटर-ना० [अ० स्वेटर] गन्जीजस्तो बुनेर तयार पारेको
एक किसिमको भोटो; सुइटर; स्वेटर ।
स्वीय-वि० [सं०] आफ्नो; निजी; स्वकीय ।
स्वेच्छया-क्रि० यो० [सं०] आफ्नै इच्छाले; राजी-खुशीले ।
स्वेच्छा-ना० [सं०] आफ्नो इच्छा; निजी अभिलाषा ।
स्वेच्छाचार-ना० [सं०] मन लागेजस्तो आचरण; मनमानी;
निरङ्कुशता ।
स्वेच्छाचारिता-ना० [सं०] स्वेच्छाचारी हुनाको भाव;
निरङ्कुशता ।
स्वेच्छाचारी-वि० [सं०] १. आफ्नै इच्छाअनुसार काम गर्ने;
स्वेच्छाचार गर्ने; निरङ्कुश । २. नियम, कानून आदिका
बन्धनमा नरहने ।
स्वेच्छा-सेवक-ना० [सं० स्वेच्छया-सेवक] स्वयम्-सेवक ।
स्वेटर-ना० [अ०] स्वीटर ।
स्वेद-ना० [सं०] १. पसीना । २. बाफ; वाष्प ।
३. साहित्यमा एक सात्त्विक भाव ।

स्वेदक-वि० [सं०] पसीना उत्पन्न गराउने ।
स्वेद-कण-ना० [सं०] पसीनाको थोपो; स्वेद-बिन्दु ।
स्वेदज-वि० [सं०] १. पसीनाबाट उत्पन्न हुने । (ना०)
२. पसीनाबाट उत्पन्न हुने जीव (जुम्रा, उडुस आदि) ।
स्वेदन-ना० [सं०] शरीरमा पसीना निकाल्नु ।
स्वैच्छिक-वि० [सं०] १. आफ्नो इच्छाको; स्वेच्छा-सम्बन्धी ।
२. आफ्नो इच्छाअनुसार गरिने; इच्छधीन ।
स्वैर-वि० [सं०] १. मनमानी आचरण गर्ने; स्वेच्छाचारी ।
२. स्वतन्त्र; स्वाधीन । ३. जुम्सो; ढीलो । (ना०)
४. मनमानी; स्वेच्छाचारिता ।
स्वैरता-ना० [सं०] स्वैर हुनाको भाव; स्वेच्छाचारिता ।
स्वैराचार-ना० [सं०] नियम, कानून, नैतिकता आदिको
मर्यादामा नरही गरिने मनपरी आचरण; स्वेच्छाचार ।
स्वैराचारी-वि० [सं०] १. स्वैराचार गर्ने; स्वेच्छाचारी ।
२. व्यभिचारी; लम्पट ।
स्वैरिणी-ना० [सं०] वेश्या; कुलटा ।
स्वैरिता-ना० [सं०] स्वैरता ।
स्वैरी-वि० [सं०] स्वतन्त्र; स्वेच्छाचारी ।
स्वोपार्जित-वि० [सं०] आफैले कमाएको; आफूले नै उपार्जन
 गरेको ।

ह

**ह-देवनागरी वर्ण-मालाको तेत्तीसौं व्यञ्जन-वर्ण । ऊष्म-वर्णको
चौथो वा अन्तिम अक्षर । यसको उच्चारण कण्ठ-स्थानबाट
हुन्छ ।**

हँ-वि० बो० [सं० अ०] १. कसैले बोलाउँदा प्रत्युत्तरमा भनिने
शब्द; हई । २. आश्चर्य, विस्मय, जिज्ञासा, स्मृति आदि
हुँदा भनिने शब्द । ३. शारीरिक दुःख, पीडा आदिमा
मुखबाट निक्कने शब्द ।

हँकाइ-ना० [हाँक्+आइ] हाँक्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
हँकाइनु-स० क्रि० [हँकाउ+इ+नु] हाँक्न लाइनु; ('हँका-
उनु'-को क० क्रि०) ।

हँकाउनु-स० क्रि० [हाँक्+आउ+नु] हाँक्न लाउनु;
(‘हाँक्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

हँखी-ना० [नेवा०] सोझो गरी काठ काट्न वा चिर्न चिनु
लाउने कालो रङ्ग लगाएको धागो वा त्यो बेह्नेको लट्टाई ।

हँचा-ना० [नेवा०] रामो ।

हँडिक-ना० [ने०] धितो; धरोट ।

हँडिदो-वि० [सं० हिङ्गल] १. सडेर निस्कने; कुहिएकोमा
पैदा हुने (पानी) । २. रगत, बोसो आदिको अंश मिसिए-
को हल्का रातो (पानी) ।

हँफाइ-ना० [हाँफ्+आइ] हाँफ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हँस-मुख-वि० [हाँस्+मुख] १. सधैं हँसिलो मुख हुने । २.
ठट्ठौलो; विनोदी ।

हँसाइ-ना० [हँसाउ+आइ] हँसाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हँसाइ-ना० [हाँस्+आइ] हाँस्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हँसाइनु-स० क्रि० [हँसाइ+नु] हाँस्न लाइनु; ('हँसाउनु'-
को क० क्रि०) ।

हँसाउनु-स० क्रि० [हाँस्+आउ+नु] हाँस्ने पार्नु; हाँस्न
लाउनु; हाँसो उठाउनु; ('हँस्तु'-को प्रे० क्रि०) ।

हँसिया-ना० [प्रा० असिअ] घाँस, पराल आदि काट्ने, घुमेको
एक प्रसिद्ध हतियार ।

हँसिलो-वि० [हाँस्+इलो] १. सधैं हाँसिरहेको जस्तो; प्रसन्न
(अनुहार) । २. त्यस्तो अनुहार भएको; हँस-मुख ।
३. ठट्ठौलो; ख्याली ।

हँसुली-ना० [हँसिया] हँसियाका आकारको, गलामा लाउने
सुन-चाँदीको एक किसिमको गहना ।

हँसुवा-वि० [हाँस्+उवा] १. हँसाउने । २. ठट्टा गर्ने स्वभाव-
को; ठट्ठौलो । ३. खूब हाँस्ने स्वभावको ।

हँसेउली-ना० [हाँसो+एउली] हँस्यौली ।

हँस्यौली-ना० [हाँसो+यौली] हँसी; ठट्टा; दिल्लगी ।

हँस्यौलो-वि० [हाँसो+यौलो] १. हँसुवा; हँसिलो । (ना०)

हँसो-हचकाई

२. हँसेउलो।

हँसो-ना० [हँस्] १. हँस्ने काम; हँसो। २. हँस्न वा हँसाउनाका निमित्त गरिने कुरा; दिल्लगी। ३. ठट्टा। ४. उपहासपूर्ण निन्दा; बदनामी।

हंस-ना० [सं०] १. हँस। २. प्राण; जीवन-शक्ति। ३. होश; चैतन्य। ४. जीवात्मा। ५. ब्रह्म। ६. सूर्य। ७. माया-रहित आत्मा। ८. विष्णु। ९. विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये एक। १०. संन्यासीहरूको एक वर्ग। ११. पाउजेव। १२. श्वास तान्दा 'हँ' र छोड्दा 'स' गरी प्राणीले सासका साथ स्वतः उच्चारण गर्ने मन्त्र; अजपा। १३. शिव।

हंसक-ना० [सं०] पाउजेव; नूपुर।

हंस-गति-ना० [सं०] १. जीवात्मा परमात्मामा लीन हुनु; सायुज्य मुक्ति। २. हँसको पोथीजस्तो ढल्कँदै हिँड्ने स्त्रीको हिँडाइ।

हंसजा-ना० [सं०] सूर्यकी पुत्री; यमुना।

हंस-पदी-ना० [सं०] रातो-लज्जावती।

हंस-राज-ना० [सं०] १. राज-हंस। २. काँडादार घुँगुरिएका पात र मसिना लामा-लामा डाँठ हुने, पत्थरिलो जमीनमा उम्रने एक जातको बूटी। (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम एवम् ज्वर र अलकाईको नाश गर्ने बताइएको छ।)

हंसिनी-ना० [सं०] पोथी हँस; हंसी।

हंसी-ना० [सं०] पोथी हँस; हंसिनी।

हई-वि० बो० [हं०] १. कसैले बोलाउँदा प्रत्युत्तरमा भनिने शब्द; है। २. कसैलाई कुनै कुरा स्वीकार गराउँदा भनिने शब्द। (उदा०-तिमी राम्ररी पढ् हई।) ३. सावधान हुँदा वा गराउँदा भनिने शब्द। (उदा०-त्यहाँ त जानु हुन्न हई।)

हक-ना० [अ० हक्] १. अधिकार; अख्तियार। २. कुनै वस्तुमा त्यसका मालिकको हुने स्वत्व। ३. न्यायवाट पाउने सम्पत्ति। ४. उचित वा ठीक कुरो। ५. पक्ष; तरफ-दारी। ६. कर्तव्य; उचित कार्य। (वि०) ७. साँचो; सत्य; यथार्थ। ८. उचित; ठीक।

हकदार-वि० [हक्+दार] १. कुनै वस्तुमा हक भएको; हकवाला। २. उत्तराधिकारी। ३. बन्धु-वर्ग।

हकवाला-वि० [हक्+वाला] हकदार।

हकार-ना० [सं०] 'ह'-अक्षर; ऊष्म-वर्णको चौथो अक्षर।

हकार-ना० [हप्] १. हक्की; धम्की। २. डाँको। ३. गाली।

हकाराइ-ना० [हक्+आइ] हकाने किसिम, क्रिया वा भाव।

हकारिनु-स० क्रि० [हक्+इ+नु] हक्काइनु; ('हकार्नु'-को क० क्रि०)।

हकार्नु-स० क्रि० [हक्+नु] हक्काउनु।

हकि-वि० बो० [हो+कि] कुनै कुरा ठीक वा सत्य हो-होइन भनी सोझा प्रयोग गरिने शब्द; हो कि होइन; हगि।

हकी-वि० [हक्+ई] १. निर्भीकतापूर्वक हकको वा यथार्थ कुरा बोल्ने; हक्की। २. कसैसित नदबन्ने; निर्भीक।

हकी-ना० [अ० हँकी] टुप्पो घुमेको लठ्ठीले भकुन्डो हानेर खेल्ने यूरोपीय ढङ्गको एक खेल।

हकीकत-ना० [अ० हकीकत] १. तथ्य कुरो; वास्तविक कुरो। २. परिणाम; नतीजा।

हकीय-ना० [हकीब] हकीब पत्थर।

हकीब-ना० [अ० अक्कीक] एक प्रकारको साह्रो पत्थर। (नाउँ खोपेर आँठोमा जड्ने, कचौरा, रिकापी आदि बनाउने आदि अनेक काममा यसको उपयोग गरिन्छ। यसका भाँडामा विष पन्यो भने रङ्गको परिवर्तन हुन्छ भन्ने किंवदन्ती छ।)

हकीम-ना० [अ०] यूनानी शास्त्रअनुसार चिकित्सा गर्ने वैद्य।

हकीमी-ना० [हकीम+ई] १. यूनानी चिकित्सा-शास्त्र। २. हकीमको काम वा पेशा। (वि०) ३. हकीमको; हकीम-सम्बन्धी।

हकुवा-ना० [नेवा०] १. बोटेसमेत कुनिउँ लगाई गुम्स्याएको धान। २. त्यसैको चामल।

हक्की-वि० [हकी] निर्भीक भएर यथार्थ कुरा बोल्ने; हकी।

हगाइ-ना० [हग्+आइ] हग्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

हगाइ-ना० [हगाउ+आइ] हगाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

हगाइनु-स० क्रि० [हगाउ+इ+नु] हग्न लाइनु; ('हगाउनु'-को क० क्रि०)।

हगाउनु-स० क्रि० [हग्+आउ+नु] हग्न लाउनु; ('हगनु'-को प्रे० क्रि०)।

हगि-वि० बो० [हकि] हकि।

हगिनु-अ० क्रि० [हग्+इ+नु] दिसा गरिनु; ('हगनु'-को भा० क्रि०)।

हगुवा-वि० [हग्+उवा] १. हगिरहने; हग्ने। २. जहाँ पायो उहाँ हग्ने। (ना०) ३. बार-बार हगिरहनुपर्ने रोग।

हगु-स० क्रि० [सं० हदन] १. दिसा गर्नु; झाडा फिर्नु; मल त्याग गर्नु।

हङ्गामा-ना० [फा० हङ्गामः] १. दङ्गा; उपद्रव; हलचल। २. हल्ला।

हचक-ना० [हचक्] हचकने क्रिया वा भाव।

हचुवा-ना० [ने०] नाप-जोख र गिन्ती नगरी अन्दाजबाट गरिने कुनै वस्तुको मोल।

हचकु-अ० क्रि० [हच्+नु] १. डर, आशङ्का वा असमर्थताले पछि हट्नु; हचकिनु। २. हतोत्साह हुनु; आँट गर्न नसक्नु। ३. दचकुनु; तर्सनु। ४. कुनै काम गर्न छोड्नु; रोकिनु।

हचकाइ-ना० [हचक्+आइ] हचकने किसिम, क्रिया वा भाव।

हचकाइ-ना० [हचकाउ+आइ] हचकाउने किसिम, क्रिया वा भाव।

हच्काइनु-स० क्रि० [हच्काउ+इ+नु] दच्काइनु; ('हच्का-उनु'-को क० क्रि०) ।

हच्काउनु-स० क्रि० [हच्क+आउ+नु] १. दच्काउनु ।
२. विपत्तिको आशङ्का देखाएर हतोत्साह पार्नु ।

हच्किनु-अ० क्रि० [हच्क+इ+नु] १. हच्किनु । २. हच्कने होइनु; दच्किनु; ('हच्किनु'-को भा० क्रि०) ।

हच्कयाइ-ना० [हच्क+याइ] हच्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।
हच्कयाहट-ना० [हच्क+याहट] हच्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हजम-ना० [अ० हज्म] १. खाएको वस्तु पच्ने काम; परिपाक ।
२. अनुचित तरीकाले वा बेईमानी गरेर अर्काको धन पचाउने काम; हङ्ग ।

हजाम-ना० [अ० हज्जाम] कपाल खौरने वा बनाउने पेशा भएको जाति; नाऊ; नापित ।

हजामत-ना० [अ०] कपाल, दाह्री आदि खौरने वा बनाउने काम; क्षौर-कर्म ।

हजार-ना० [फा० हजार] १. दश सयको सङ्ख्या; १०००-अङ्क; सहस्र । (वि०) २. दश सय ।

हजारन्-वि० [हजार+अन्] हजारौँ ।

हजारौं-वि० [हजारौँ] हजारौँ ।

हजारा-ना० [हजार+आ] धारा, फोहोरा आदिका मुखमा जडिने; धेरै साना-साना प्वाल भएको साधन ।

हजारिया-वि० [हजार+इया] १. धेरै हजारको सम्पत्ति भएको; धनाढ्य । २. हजार-सम्बन्धी । (ना०) ३. सेठ; महाजन ।

हजारौँ-वि० [हजार+औँ] १. धेरै हजार; सहस्रौँ; हजारन् ।
२. अनगिन्ती; असङ्ख्य ।

हजुरिया-वि० [अ० हुजुरी] राजा-महाराजाहरूका साथमा रहने अधिकारीहरूमध्ये मुख्य व्यक्तिहरूलाई दिइने विशेष पद ।

हजूर-वि० बो० [अ० हुजूर] १. ठूला-बडालाई सम्बोधन गर्ने शब्द । २. मान्य जनले बोलाउँदा प्रत्युत्तरमा भनिने शब्द । ३. मान्य जनका कुरामा सही थाप्ता भन्ने शब्द । (सर्वना०) ४. मान्य वा ठूला-बडा व्यक्तिलाई बुझाउने शब्द ।

हज्जाम-ना० [अ०] हजाम; नाऊ ।

हटक-ना० [हट्] १. हटाउने वा मनाई गर्ने काम । २. समाजबाट छुट्याउने, पन्छाउने वा अलग गर्ने काम ।

हटहट-ना० [हट्+हट्] घोडा (बाल-बोलीमा) ।

हटाइ-ना० [हट्+आइ] हट्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हटाइ-ना० [हटाउ+आइ] हटाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हटाइनु-स० क्रि० [हटाउ+इ+नु] पर सारिनु; पन्छाइनु; ('हटाउनु'-को क० क्रि०) ।

हटाउनु-स० क्रि० [हट्+आउ+नु] १. पर सार्नु; पन्छाउनु ।
२. छुट्याउनु; अलग गराउनु । ३. क्षिन्नु; ('हट्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

हटार-ना० [हाट+आर] हाटमा जाने वा वस्ने व्यक्ति ।

हटिनु-अ० क्रि० [हट्+इ+नु] एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा सरिनु; ('हट्नु'-को भा० क्रि०) ।

हटिया-ना० [हाट+इया] सानो-तिनो बजार; सानो हाट ।

हटिया-ना० [ने०] नेपालको पल्लो-किरात-क्षेत्रमा पर्ने हिमालयको एक घाटी ।

हटिलो-मटिलो-वि० [ने०] मोटो-घाटो; हृष्ट-पुष्ट ।

हट्ट-वि० बो० [हट्] कसैलाई कुनै ठाउँ वा प्रसङ्गबाट हटाउने वा हप्काउने शब्द ।

हट्ट-ना० [सं०] १. बजार; हाट । २. पसल; दोकान ।

हट्टाकट्टा-वि० [हट्टाकट्टा] हट्टाकट्टा ।

हट्टी-ना० [सं० हट्ट] १. ठेक्का; इजहारा । २. ठेकदारको पसल ।

हट्टीवाल-ना० [हट्टी+वाल] रक्सी, चुरोट आदिको हट्टी वा ठेक्का लिने व्यक्ति ।

हट्टाकट्टा-वि० [प्रा० हट्टमहट्ट] १. मोटो-घाटो; हृष्ट-पुष्ट । २. बलियो; बलवान् ।

हट्टी-ना० [प्रा० हट्ट] एकलौटी अधिकार; एकाधिपत्य ।

हट्टु-अ० क्रि० [सं० घट्टन+इ+नु] १. ठाउँबाट यता-उति सर्नु; ठाउँ छोड्नु । २. छुट्टिनु; अलग हुनु । ३. टर्नु ।

हठ-ना० [सं०] १. कुनै काम-कुरोमा गरिने एकोहोरो आग्रह । जिद्दी; टेक । २. दृढ प्रतिज्ञा; अटल सङ्कल्प । ३. अनुचित कुराको जिद्दी; दुराग्रह ।

हठ-धर्म-ना० [सं०] १. सत्यासत्यको विवेक नगरीकन आफ्नो धर्मलाई नै हठपूर्वक ग्रहण गर्नु; धर्ममा अति कट्टर हुनु । २. लिङ्गे-ढिपी; हठपूर्वकको ढिपी ।

हठधर्मिता-ना० [हठ+धर्मी+ता] हठ-धर्मी हुनाको भाव ।

हठ-धर्मी-वि० [सं०] १. आफ्नो विचार, आस्था, सम्प्रदाय वा धर्मको पक्षमा हठ गर्ने । २. आफ्नो अनुचित कुरामा हठ गर्ने; दुराग्रही ।

हठ-योग-ना० [सं०] १. आसन, मुद्रा आदिद्वारा शरीरलाई अनेक कष्ट दिएर चित्त-वृत्तिलाई बाह्य विषयबाट हटाई अन्तर्मुखी पार्ने, योगको एक अङ्ग । २. हठ; दुराग्रह ।

हठ-योगी-वि० [सं०] हठ-योगको अनुयायी; हठ-योग गर्ने ।

हठात्-क्रि० यो० [सं०] १. हठपूर्वक; दुराग्रहका साथ । २. जबरदस्ती; बलपूर्वक । ३. अचानक; एकाएक; सहसा ।

हठी-वि० [सं०] हठ गर्ने; जिद्दीवाल; दुराग्रही ।

हड्चूर-ना० [हाड्+चूर्ण] अरु वृक्षका प्रकाण्डमा उम्रने, सिउँडीजस्तो एक जातको लता; अस्थि-संहारक । (आयुर्वेदमा यसको गुण भौँचिएको हाड जोरिदिने बताइएको छ ।)

हङताल-ना० [सं० हरिताल] सरकार वा कुनै कारखानाका मालिकले गरेको कुनै कामका विरुद्धमा असन्तोष प्रकट गरी पसल, अड्डा, काम आदि बन्द गर्नु; हरताल ।

हड़ताली-हत्-मना

हड़ताली-वि० [हड़ताल+ई] हड़ताल गर्ने; हरताली ।
हड़प-ना० [प्रा० हड़] १. निल्नु । २. अर्कोको धन-माल
अनुचित रीतिले लिनु; पचाउनु ।

हड़पाइ-ना० [हड़प्+आइ] हड़प्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
हड़पाइनु-स० क्रि० [हड़पाउ+इ+नु] हड़प्न लाइनु; हड़प
गराइनु; ('हड़पाउनु'-को क० क्रि०) ।

हड़पाउनु-स० क्रि० [हड़प्+आउ+नु] हड़प्न लाउनु; हड़प
गराउनु; ('हड़प्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

हड़पिनु-स० क्रि० [हड़प्+इ+नु] हड़प गरिनु; ('हड़प्नु'-को
क० क्रि०) ।

हड़प्नु-स० क्रि० [हड़प+नु] अर्कोको धन-माल लिएर फिर्ता
नदिनु; पचाउनु; हड़प गर्नु ।

हड़बड़-ना० [प्रा० हत्थ] १. कुनै काम चाँडो गर्नु पर्दा मनमा
हुने चञ्चलता; हतपत; हतार; हड़बड़ी; चटारो ।
२. अत्यासमा परेर चञ्चल हुनु ।

हड़बड़ाइ-ना० [हड़बड़ाउ+आइ] हड़बड़ाउने किसिम,
क्रिया वा भाव ।

हड़बड़ाइनु-अ० क्रि० [हड़बड़ाउ+इ+नु] हड़बड़ गरिनु;
('हड़बड़ाउनु'-को भा० क्रि०) ।

हड़बड़ाउनु-अ० क्रि० [हड़बड़+आउ+नु] १. हड़बड़ गर्नु;
हतार गर्नु; चटपटाउनु । २. आत्तिनु; घबड़ाउनु ।

हड़बड़िनु-अ० क्रि० [हड़बड़ि+इ+नु] हड़बड़ गरिनु;
('हड़बड़िनु'-को भा० क्रि०) ।

हड़बड़िनु-अ० क्रि० [हड़बड़ी+इ+नु] हड़बड़ी गर्नु; हड़-
बड़ाउनु; चटारिनु ।

हड़बड़ी-ना० [हड़बड़ाई] हड़बड़ ।

हड़बड़े-वि० [हड़बड़+ए] हड़बड़ गर्ने; हतार गर्ने; चटपटे ।

हड़बड़चाइ-ना० [हड़बड़ि+याइ] हड़बड़िने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

हड़बड़चाहट-ना० [हड़बड़ि+याहट] हड़बड़िने किसिम,
क्रिया वा भाव; हड़बड़चाइ ।

हड़कनु-स० क्रि० [हटक+नु] कुनै काम गर्नबाट रोकनु;
मनाई गर्नु; निषेध गर्नु ।

हड़काइ-ना० [हड़क+आइ] हड़कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हड़काइनु-स० क्रि० [हड़काउ+इ+नु] हड़कन लाइनु; ('हड़-
काउनु'-को क० क्रि०) ।

हड़काउनु-स० क्रि० [हड़क+आउ+नु] हड़कन लाउनु;
('हड़कनु'-को प्रे० क्रि०) ।

हड़किनु-स० क्रि० [हड़क+इ+नु] कुनै काम गर्नबाट
रोकिनु; ('हड़कनु'-को क० क्रि०) ।

हड़्डी-ना० [सं० हड़] १. हाड । (वि०) २. साह्रै दुब्लो;
सिट्टो ।

हड़चाइ-ना० [हड़चाउ+आइ] हड़चाउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

हड़चाइनु-स० क्रि० [हड़चाउ+इ+नु] धड़-पकड़ गरेर

लिइनु; ('हड़चाउनु'-को क० क्रि०) ।

हड़चाउनु-स० क्रि० [सं० हठ+याउ+नु] धड़-पकड़ गरेर वा
जोर-जुलुम गरेर लिनु; धड्नु ।

हड़चाड-बड़चाड-ना० [हड़बड़] १. हड़बड़; हड़चाड-हुड्ड ।
२. हुड्डर ।

हड़चाड-हुड्ड-ना० [हड़चाड-बड़चाड] हड़चाड-बड़चाड ।

हण्डा-ना० [सं०] १. धातु, माटा आदिको ठूलो घ्याम्पो । २.
निम्न जातिकी स्त्री ।

हण्डा-चिण्डा-ना० [हण्डा+चिण्डो] भाँडा-बर्तनको तुच्छार्थ-
बोधक शब्द ।

हण्डी-ना० [सं०] १. माटाको कसौँडीका आकारको भाँडो;
हाँडी । २. सरकारबाट गरीब-गुस्वालाई नियमित रूपमा
दिइने सीधा; सदाबर्त ।

हत्-वि० बो० [हट्] कसैलाई उपेक्षापूर्वक पर हटाउन वा
हप्काउन प्रयोग गरिने शब्द; धत् ।

हत्-वि० [सं०] १. मारिएको; ज्यान लिइएको । २. घायल
गरिएको । ३. उत्साह भङ्ग गरिएको । ४. बिगारिएको;
विनष्ट ।

हतक-वि० [सं०] नीच; तुच्छ; अधम ।

हतकड़ी-ना० [हात+कड़ी] कैदीका नारीमा लगाइने फलामे
बालाजस्तो साधन ।

हत-चेत-वि० [सं०] १. चेतना नष्ट भएको; बेहोश । २.
सुद्धी हराएको ।

हत-ज्ञान-वि० [सं०] हत-चेत ।

हतपत-ना० [हतपत्त] कुनै काम चाँडो सिद्धचाउनाका
निमित्त हड़बड़ाउनु; हड़बड़; हतार ।

हतपताइ-ना० [हतपताउ+आइ] हतपताउने किसिम, क्रिया
वा भाव ।

हतपताइनु-अ० क्रि० [हतपताउ+इ+नु] हतपत गरिनु;
('हतपताउनु'-को भा० क्रि०) ।

हतपताउनु-अ० क्रि० [हतपत+आउ+नु] १. हतपत गर्नु;
हड़बड़ाउनु; हतार गर्नु । २. कुनै काम गर्न चञ्चल हुनु ।

हतपती-क्रि० यो० [हतपत+ई] १. हतपत गरेर वा चाँडो ।
२. सितिमिति; हत्तपत्त ।

हतपते-वि० [हतपत+ए] हतपत गर्ने स्वभावको; चटपटे;
हड़बड़े ।

हत-प्रभ-वि० [सं०] प्रभा वा शोभा नष्ट भएको; श्री-हीन;
कान्ति-हीन ।

हत-बुद्धि-वि० [सं०] १. बुद्धि-हीन; मूर्ख । २. कर्तव्यको
ज्ञान नभएको; किर्तव्य-विमूढ ।

हत-बोध-वि० [सं०] हत-बुद्धि ।

हत-भाग-वि० [सं०] हत-भाग्य ।

हत-भागी-वि० [सं० हत-भाग्य] हत-भाग्य ।

हत-भाग्य-वि० [सं०] भाग्य-हीन; अभागी ।

हत-मना-वि० [सं०] १. उत्साह, प्रसन्नता आदि नष्ट

भएको । २. हत-बुद्धि ।
 हतर-ना० [हात] घाँटी सानो हुने, तामा, पीतल आदिको सानो गाथ्री; घल्चा ।
 हत-श्री-वि० [सं०] १. मुखमा कान्ति नभएको; श्री-हीन । २. ओइलाएको; म्लान ।
 हतार-ना० [प्रा० हत्थ] हडबडी; हतपत; चटारो ।
 हतार-पतार-ना० [हतार+पतार (फाँ०)] कुनै काम चाँडो गर्नाका निमित्त हडबडाउनु; हडबडी; हतपत ।
 हतारिनु-अ० क्रि० [हतार+इ+नु] हतार गर्नु; हतपताउनु ।
 हतारो-ना० [हतार+ओ] हतार; चटारो; हडबडी ।
 हतार्याइ-ना० [हतारि+याइ] हतारिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हताश-वि० [सं०] आशा टुटेको; निराश; हतोत्साह ।
 हतासो-ना० [हात+आसो] गुन्दी बुन्ने साँचो ।
 हताहत-वि० [सं०] घायल भएको र मारिएको ।
 हतिनी-ना० [हत्तिनी] हत्तिनी ।
 हतियार-ना० [हात+इयार] १. हातले समातेर चलाइने शस्त्र (खुकुरी, तरवार, बन्दूक आदि) । २. औजार, ज्यावल । ३. साधन; उपकरण ।
 हतियार-बन्द-वि० [हतियार+बन्द (फाँ०)] हतियार भिरेको; सशस्त्र ।
 हतुवा-वि० [हात+उवा] बाछ्या-बाछी मरेको; हातले पघार्नु पर्ने (गाई, भैंसी आदि) ।
 हतोत्साह-वि० [सं०] उत्साह हराएको; निरुत्साह ।
 हतोत्साहित-वि० [सं०] उत्साह भङ्ग गराइएको; हिम्मत टुटाइएको ।
 हतौडा-ना० [हात] ठूलो घन; होत्रो ।
 हतौडी-ना० [हात] १. हातले गर्ने काम; हस्तक्रिया; हत्यूडी । २. घन; मुङ्ग्रो ।
 हत्केलो-ना० [सं० हस्त+तल] उत्तानो पार्दा माथि पर्ने हर्थुङ्गोको माथिल्लो भाग ।
 हत्त-पत्त-क्रि० यो० [प्रा० हत्थ+पत्त (फाँ०)] १. चाँडो; छिटो । २. सितिमिति; हतपती ।
 हत्तिनी-ना० [प्रा० हत्थिनी] पोथी हात्ती; ढोई; हत्तिनी; हस्तिनी ।
 हत्ते-ना० [सं० हत्या] १. मार्ने काम; हत्या; हिंसा । २. ज्यान मार्दा लाग्ने पाप । ३. अत्यधिक आसक्ति; अति प्रेरणा । ४. ज्यान; प्राण ।
 हत्तेरी-वि० बो० [हत्+तेरो+ई] हप्की, खेद, विस्मय, आश्चर्य आदिमा प्रयोग गरिने शब्द ।
 हत्तेरो-वि० [हत्ते+एरो] १. साइँधुवा; हत्यारो । २. एकोहोरो जिद्दी गर्ने; हठी । ३. हत्ते हाल्ने; हत्ते-हाला ।
 हत्ते-हलाइ-ना० [हत्ते+हाल+आइ] हत्ते हाल्ने काम ।
 हत्ते-हलान-ना० [हत्ते+हाल्+आन] हत्ते हाल्ने काम; ठूलो जिद्दी ।

हत्ते-हाला-वि० [हत्ते+हाल्+आ] हत्ते हाल्ने; अति प्रेरणा गर्ने; हत्तेरो; हत्या-हाला ।
 हत्या-ना० [सं०] १. मार्ने काम; हत्ते; वध । २. अरुलाई मार्दा लाग्ने पाप ।
 हत्याइ-ना० [हत्याउ+आइ] हत्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हत्याइनु-स० क्रि० [हत्याउ+इ+नु] हात पारिनु; ('हत्याउनु'-को क० क्रि०) ।
 हत्याउनु-स० क्रि० [हात+आउ+नु] १. हात पार्नु; हात-लागी गर्नु । २. वश-वर्ती पार्नु; अधीनमा लिनु । ३. सघाउनु; रत्याउनु ।
 हत्यारो-वि० [सं० हत्या+रो] १. हत्या गर्ने; ज्यान-मारा; साइँधुवा । २. ठूलो अपराध गर्ने; अति पापी । ३. ज्यादै हत्ते हाल्ने; हत्तेरो ।
 हत्या-हाला-वि० [हत्या+हाल्+आ] हत्ते-हाला ।
 हत्यूडी-ना० [हात] १. हातले समातेर प्रयोग गरिने औजार; ज्याभल । २. लहराले थाँकामा समात्ने नङ्ग्रो ।
 हद-ना० [अ० हद्] १. सीमा; साँघा । २. कुनै कामको मर्यादा; पराकाष्ठा । (क्रि० यो०) ३. अचाक्ली; अति ।
 हद-बन्दी-ना० [हद+बन्दी] हद वा सीमाको निर्धारण ।
 हद-म्याद-ना० [हद+म्याद] आखिरी म्याद; अन्तिम अवधि ।
 हद-से-हद-क्रि० यो० [हद+से(हिं०)+हद] ज्यादा-से-ज्यादा ।
 हद्-क्रि० यो० [अ०] हद वा पराकाष्ठासम्म; शक्तिले भेटे-सम्म ।
 हनन-ना० [सं०] १. मार्ने काम; वध । २. आघात पुर्‍याउने काम; कुट-पिट ।
 हनाइ-ना० [हान्+आइ] हात्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हनाइनु-स० क्रि० [हनाउ+इ+नु] हात्न लाइनु; ('हनाउनु'-को क० क्रि०) ।
 हनाउनु-स० क्रि० [हान्+आउ+नु] हात्न लाउनु; हर्काउनु; ('हानु'-को प्रे० क्रि०) ।
 हनु-ना० [सं०] चिउँडो ।
 हनुमन्ते-ना० [सं० हनुमान्+अन्ते] १. बालकको अन्न-प्राशन गर्दा विधिपूर्वक हनुमान्को रूप धारण गर्ने व्यक्ति । २. धेरै वा अनुचित किसिमले खाने व्यक्ति; हन्तकाली । ३. नेपालको भक्तपुर शहरको बाहिर बग्ने एक खोलो ।
 हनुमान्-ना० [सं०] १. रामायण-प्रसिद्ध राम-भक्त एक वानर । (वि०) २. ठूलो चिउँडो भएको । ३. वीर; बहादुर ।
 हनुमान्-ढोका-ना० [सं० हनुमान्+ढोका] १. मूल ढोकामा हनुमान्को मूर्ति भएको, काठमाडौँको प्राचीन राज-दरबार । २. त्यसैको मूल ढोका ।
 हनु-ना० [सं०] हनु ।
 हनुमान्-ना० [सं०] हनुमान् ।
 हन्टर-ना० [अं०] कोर्दा; चाबुक ।

हन्डर-हम्मेसी

हन्डर-ना० [प्रा० हणिर] कामको दुःख; हैरानी; गोता; सास्ती।
 हन्त-वि० बो० [सं०] हर्ष, खेद, विस्मय आदिमा प्रकट गरिने शब्द।
 हन्तकाली-वि० [सं० हन्तकार] १. जति खाए पनि नअघाउने; अगस्ती। २. असन्तोषी।
 हन्तव्य-वि० [सं०] मार्न लायक; वध गर्न योग्य; वध्य।
 हन्ता-ना० [सं०] १. मार्ने व्यक्ति; हत्यारो; घातक। २. डाँकू।
 हन्वेनु-ना० [हन्वेनो] हन्वेनो।
 हन्वेनू-ना० [हन्वेनो] हन्वेनो।
 हन्वेनो-ना० [हात+बेर] १. तातेका भाँडा-बर्तनहरू समाल्ने औजार वा झुम्रो (सनासो, लुँडो आदि)। २. फलाम-सम्बन्धी काम गर्ने कारीगरहरूले आगो तह लाउने, टुप्पो घुमेको एक किसिमको लामो ज्याभल। ३. बाध्य भएर संरक्षण गर्नुपर्ने व्यक्ति वा वस्तु; घाँडो। ४. काम नलाग्ने र अधिक व्ययित।
 हप-ना० [अ० हँव] पाङ्ग्राका बीचमा रहने अवयव; धुरा।
 हपक्क-क्रि० यो० [ने०] गर्मी, राप आदि सहसा अनुभव हुने किसिम।
 हपहप-क्रि० यो० [ने०] १. ज्यादा गर्मी हुने किसिम; गर्मीले दाह हुने किसिम; गर्मीले गुम्सिने किसिम। २. ठूला-ठूला गाँस हालेर खाने किसिम; हपहपी।
 हपहपती-क्रि० यो० [हपहप+ती] हपहप; हपहपी।
 हपहपी-क्रि० यो० [हपहप+ई] हपहप।
 हपाराइ-ना० [हपार्+आइ] हपार्ने किसिम, क्रिया वा भाव।
 हपारिनु-स० क्रि० [हपार्+इ+नु] हप्काइनु; ('हपार्नु'-को क० क्रि०)।
 हपार्नु-स० क्रि० [सं० ह्वे+नु] १. हप्की दिनु; हप्काउनु। २. ठूलो स्वरले टाढाबाट बोलाउनु; पुकार्नु; कौलास्नु।
 हपाहप-क्रि० यो० [हपहप] ठूला-ठूला गाँस हालेर खाने किसिम; हपहपी।
 हप्कनु-अ० क्रि० [हप्की] अरूको हप्कीले डराउनु; दक्कनु; तर्सनु; हप्किनु।
 हप्काइ-ना० [हप्काउ+आइ] हप्काउने किसिम, क्रिया वा भाव।
 हप्काइनु-स० क्रि० [हप्काउ+इ+नु] हप्की दिइनु; ('हप्काउनु'-को क० क्रि०)।
 हप्काउनु-स० क्रि० [हप्की+आउ+नु] १. हप्की दिनु; हप्कार्नु; धम्काउनु। २. डर देखाउनु। ३. गाली गर्नु।
 हप्किनु-अ० क्रि० [हप्की+इ+नु] १. हप्कनु। २. तर्सनु; ('हप्कनु'-को भा० क्रि०)।
 हप्की-ना० [सं० ह्वे] १. हप्काउने काम; हप्कार; धम्की। २. गाली; खप्की।
 हप्की-दप्की-ना० [हप्की+दप्की] हप्काउने र दप्काउने काम; हप्की र दप्की; कसैलाई वश-वर्ती पार्न डर देखाउने काम।

हप्क्याइ-ना० [हप्कि+याइ] हप्किने किसिम, क्रिया वा भाव।
 हप्क्याहट-ना० [हप्की+याहट] १. हप्काउने काम; हप्की; खप्की। २. हप्क्याइ।
 हप्ता-ना० [फा० हप्तः] सात दिनको समय; साता; सप्ताह।
 हप्तावारी-वि० [फा० हप्तः+वार+ई] १. प्रत्येक हप्तामा हुने; हरेक सप्ताहमा हुने; साताको। २. प्रतिसप्ताहमा पाइने।
 हप्ता-ना० [फा० हप्तः] हप्ता।
 हबशी-ना० [अ०] हब्सी।
 हबिगत-ना० [हवाल+गति (सं०)] १. शक्ति; सामर्थ्य। २. गिरेको आर्थिक अवस्था; दारिद्र्य।
 हबुल्ले-वि० [हबुल्लो+ए] हबुल्लो।
 हबुल्लो-वि० [ने०] १. शरीरको छाँट-काँट नमिलेको; गबुल्लो। २. लठचौरो; हबुल्ले।
 हबेली-ना० [अ० हवेली] हवेली।
 हब्बा-ना० [हबिगत] शक्ति; सामर्थ्य; हब्बे।
 हब्बा-कब्बा-ना० [सं० हव्य-कव्य] हब्बे-कब्बे।
 हब्बे-वि० [हब्बा] १. छाँट-काँट नमिलेको शरीर भएको; गबुल्लो। २. बोल्न नजान्ने; लठचौरो। (ना०) ३. हब्बा; सामर्थ्य।
 हब्बे-कब्बे-ना० [सं० हव्य-कव्य] १. देवता र पितृहरूलाई दिइने आहुति, तर्पण आदि। २. ताकत; बर्कत; बूता; सामर्थ्य।
 हब्सी-ना० [अ० हबशी] पूर्वी अफ्रिकामा रहने अति कालो एक जाति।
 हमल-ना० [अ०] गर्भ।
 हमला-ना० [अ० हमलः] कसैमाथि आघात पुर्‍याउनु वा कसैलाई मार्न गएर आक्रमण गर्ने काम; आक्रमण; चढाइ।
 हमाल-ना० [अ०] रजपूत र जैसी ब्राह्मण-जातका आमा-बाबुबाट जन्मेको सन्तान।
 हमेशा-क्रि० यो० [फा० हमेशः] सधैं; सदा; सदैव।
 हम्कनु-स० क्रि० [सं० धम्+नु] १. हावा चलाउनाका निमित्त पङ्खा आदि हल्लाउनु; डोलाउनु। २. हावाले उडाउनु; बत्ताउनु।
 हम्कनु-स० क्रि० [सं० हन्+नु] गाई, भैँसी आदि पशुले फुँक्क गरेर हाँस खोज्नु; हाँप्नु।
 हम्काइ-ना० [हम्क+आइ] हम्कने किसिम, क्रिया वा भाव।
 हम्काइनु-स० क्रि० [हम्काउ+इ+नु] हम्कन लाइनु; ('हम्काउनु'-को क० क्रि०)।
 हम्काउनु-स० क्रि० [हम्क+आउ+नु] हम्कन लाउनु; ('हम्कनु'-को प्रे० क्रि०)।
 हम्किनु-स० क्रि० [हम्क+इ+नु] हावा चलाउनाका निमित्त पङ्खा आदि हल्लाइनु; ('हम्कनु'-को क० क्रि०)।
 हम्मेसी-क्रि० यो० [फा० हमेशः] १. सहसा; एकाएक। २. सितिमिती; हत्त-पत्त। ३. हमेशा; सदैव।

हय-ना० [सं०] १. घोड़ा; अश्व । २. इन्द्र ।
 हय-ग्रीव-ना० [सं०] विष्णुका चौबीस अवतारमध्ये एक ।
 हया-ना० [अ०] लज्जा ।
 हयादार-ना० [अ० हया+दार (फा०)] लज्जा भएको;
 आफ्नो इज्जतको वास्ता भएको ।
 हर-ना० [प्रा०] काँधदेखि फिलासम्मको भाग । २. शरीर-
 का ढाङ्को दायाँ-बायाँका अंश ।
 हर-वि० [फा०] प्रत्येक; हर-एक ।
 हर-वि० [सं०] १. जबरजस्ती गरी लिएर जाने; हरण गर्ने ।
 २. नाश गर्ने; नष्ट पार्ने । ३. मार्ने; वध गर्ने । ४. लैजाने;
 लाने । (ना०) ५. शिव; महादेव । ६. गणितको भिन्न-
 राशिमा भागदिने सङ्ख्या; भिन्नमा मनिको सङ्ख्या ।
 ७. नुहाउने काम; स्नान (बाल-बोलीमा) ।
 हर-एक-वि० [फा० हर+एक] प्रत्येक; एक-एक; हरेक ।
 हरक-ना० [ने०] नमीठो गन्ध; दुर्गन्ध; सङ्गे-गलेका वस्तुको
 गन्ध ।
 हरकत-ना० [अ०] १. गति । २. चाला । ३. चेष्टा । ४.
 क्रिया ।
 हरकटा-ना० [ने०] फेदबाटै लामा-लामा उत्तिसका जस्ता
 पात निस्कने र बीचको डाँठका टुप्पामा सेतो भूवा
 भएका पहेँला फूल फुल्ने, सुगन्धी जरा हुने एक जातको
 झार; कत्तुण । (आयुर्वेदमा यसको गुण घाउ-खटिरालाई
 नाश गर्ने बताइएको छ ।)
 हरगिज-क्रि० यो० [फा० हरगिज] कदापि ।
 हर-घडी-क्रि० यो० [फा० हर+घडी] हर-बखत ।
 हरज-ना० [अ० हर्ज] १. काममा पर्ने बाधा; रोकावट ।
 २. हानि; क्षति ।
 हरजाना-ना० [अ० हर्ज+आनः (फा०)] कसैको कुनै धन-माल
 नोक्सान हुँदा त्यसका बदलामा दिइने धन; क्षति-पूर्ति ।
 हरण-ना० [सं०] १. चोर्ने काम; चोरी । २. बलपूर्वक कसैको
 धन-माल लिनु; खोस्नु । ३. हटाउनु; निर्मूल पार्नु ।
 ४. लिएर जानु; लैजानु ।
 हर-तरह-ना० [फा० हर+तरह] १. अनेक तरह; नाना
 तरीका । २. अनेक उपाय; प्रत्येक किसिम ।
 हरताल-ना० [सं० हरिताल] १. हरिताल । २. हड़ताल ।
 हरताल-ना० [हार+ताल] जूवामा वार-वार तिरिरहने
 क्रिया; तिरताल; हरन्ताल ।
 हरताली-वि० [हरताल+ई] हड़ताली ।
 हर-दम-क्रि० यो० [फा० हर+दम] १. सधैं; सदा; हमेशा ।
 २. वार-वार; फेरि-फेरि ।
 हरदर-ना० [फा० हर+दर] सरदर; साला-खाला ।
 हरन्ताल-ना० [हरल+ताल] हरताल; तिरताल ।
 हरफ-ना० [अ० हर्फ] १. अक्षरको पङ्क्ति; वर्णको लहर ।
 २. ताँती; पङ्क्ति; लहर । ३. अक्षर ।
 हर-फन-मौला-वि० [फा० हर+फन (अ०)+मौला (अ०)]

१. प्रत्येक किसिमको काम थोरै-थोरै अंशमा जान्ने । २.
 टपटुप्याँ ।
 हर-बखत-क्रि० यो० [फा० हर+बखत] हरेक समयमा; सधैं ।
 हर-रोज-क्रि० यो० [फा० हर+रोज] १. प्रत्येक दिन; दिनहुँ;
 दिन-दिनै । २. सधैं; सदा ।
 हरल-वि० [हार+अल] हारेको; पराजित ।
 हर-सङ्गा-ना० [सं० हल+सन्धान] हलो बनाउने साधन (काठ
 आदि); हर-सङ्गा ।
 हर-सङ्गा-ना० [सं० हल+सन्धान] हर-सङ्गा ।
 हर-समय-क्रि० यो० [फा० हर+समय (सं०)] हर-बखत ।
 हर-हमेशा-क्रि० यो० [फा० हर+हमेशा] सधैं; सदा; हर-
 बखत ।
 हरहर-ना० [सं० हर+हर] १. नुहाउँदा धार्मिक भावनाले
 महादेवको नाम उच्चारण गरिने शब्द । २. नुहाउने काम;
 स्नान (बाल-बोलीमा) ।
 हरहर-क्रि० यो० [ने०] १. ज्वाला छुटेर बल्ने किसिम;
 हुर्हुर् । २. गर्मी वा रोगले हृदयमा जलन पैदा हुने किसिम;
 आँत जल्ने किसिम । ३. हावा चल्ने किसिम ।
 हर-हिसाब-ना० [फा० हर+हिसाब] हिसाब-किताब ।
 हराइ-ना० [हराउ+आइ] हराउने किसिम, क्रिया वा भाव;
 परास्त गर्नको क्रिया वा भाव ।
 हराइ-ना० [हराउ+आइ] हराउने किसिम, क्रिया वा भाव;
 बेपत्ता हुने क्रिया वा भाव ।
 हराइ-ना० [हर+आइ] हर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हराइ-ना० [हार+आइ] हार्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हराइनु-सं० क्रि० [हराउ+इ+नु] हार गराइनु; ('हराउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 हराइनु-अ० क्रि० [हराउ+इ+नु] कुनै वस्तु वा व्यक्ति बेपत्ता
 होइनु; ('हराउनु'-को भा० क्रि०) ।
 हराउनी-ना० [हर+आउ+नी] मुद्दा-मामिलामा हार्नेलाई
 लाग्ने जरीमाना; हराउरी ।
 हराउनु-सं० क्रि० [हार+आउ+नु] १. हार गराउनु;
 पराजित गर्नु; जित्नु । २. दमन गर्नु; ल्याँच्नु ।
 हराउनु-अ० क्रि० [हर+आउ+नु] १. कुनै वस्तु बेपत्ता हुनु;
 गुम्नु; लापता हुनु । २. नदेखिने हुनु; अलप हुनु; लुप्त
 हुनु । ३. चोरिनु । (सं० क्रि०) ४. बेपत्ता पार्नु ।
 हराउरी-ना० [हराउ+री] हराउनी ।
 हराम-वि० [अ०] १. कुनै नियम वा कसैको आज्ञा नमान्ने;
 हतेरो । २. खराब; अनुचित । (ना०) ३. बेईमानी ।
 हराम-जादा-ना० [फा०] १. हरामीको छोरो । २. बदमाश
 मानिस; दुष्ट व्यक्ति ।
 हरामखोर-वि० [अ० हराम खोर (फा०)] पापको कमाइ
 खाने ।
 हरामखोरी-ना० [हरामखोर+ई] हरामखोरको काम वा
 भाव ।

हरामी-हरिश्चन्द्र

हरामी-वि० [अ०] १. दुष्ट; दुर्जन। (ना०) २. व्यभि-
चारबाट उत्पन्न व्यक्ति।

हरि-ना० [सं०] १. विष्णु। २. शिव। ३. अग्नि। ४. इन्द्र।
५. बाँदर। ६. घोड़ा। ७. सिंह। ८. ब्रह्मा। ९. यम।
१०. बाहु। ११. वीर्य। १२. सुवर्ण। १३. मनुष्य।
१४. चन्द्रमा। १५. किरण। १६. वायु। १७. कोइली।
१८. भ्यागुतो। १९. सुगा। २०. हंस। २१. सर्प।
२२. मयूर। २३. स्याल। २४. बाँस। २५. मूगी।

हरि-उप० [ने०] विशेषण शब्दको अगलितर लागेर 'अत्यन्त'-
को अर्थ बुझाउने शब्द। (उदा०-हरि-कङ्गाल, हरि-लट्ठक;
हरि-लम्फू आदि।)

हरि-कङ्गाल-वि० [हरि+कङ्गाल] श्री-सम्पत्ति केही
नभएको; अति कङ्गाल; तन्म।

हरि-कीर्तन-ना० [सं०] भगवान् हरिको गुण-गान वा कीर्तन।
हरि-चन्दन-ना० [सं०] १. पाँच प्रकारका देव-तन्मध्ये एक।
२. पद्मको पराग। ३. केशर।

हरि-जन-ना० [सं०] १. हरि वा ईश्वरको भक्त। २. अस्पृश्य
जातिको आदरार्थी सामूहिक नाम।

हरिण-ना० [सं०] मृग।

हरिणाक्षी-ना० [सं०] मृगका जस्ता राम्रा आँखा भएकी स्त्री।

हरिणी-ना० [सं०] १. पोथी हरिण; मृगी। २. काम-शास्त्र-
अनुसार चार प्रकारका स्त्रीहरूमध्ये एक; चित्रिणी।
३. द्वो।

हरिणी-प्लुत-ना० [सं०] चार चरणमध्ये विषम चरणमा
क्रमशः तीन सगण, एक लघु र एक गुरु हुने र सम चरण-
मा एक नगण, दुइ भगण र एक रगण हुने एक प्रकारको
वार्षिक छन्द।

हरित्-ना० [सं०] हरित।

हरित-ना० [सं०] १. हरियो रङ्ग। २. सूर्यको घोड़ा।
३. सिंह। ४. दिशा। (वि०) ५. हरियो।

हरिताभ-वि० [सं०] हरियो रङ्गको आभा भएको; हरियो
भावको।

हरिताल-ना० [सं०] पहेंलो, विषालु एक प्रकारको खनिज
पदार्थ; हरताल।

हरितालिका-ना० [सं०] १. भाद्र शुक्ल तृतीया; तीज।
२. त्यस दिन गरिने शिवजीको पूजा, व्रत आदि।

हरिद्रा-ना० [सं०] हल्लेदो।

हरि-द्वार-ना० [सं०] उत्तर-भारतस्थित एक प्रसिद्ध तीर्थ;
गङ्गा-द्वार।

हरि-धाम-ना० [सं०] वैकुण्ठ।

हरि-नाम-कुस-ना० [सं० हरि+नाम+कुश] १. सर्वश्व;
श्री-सम्पत्ति; सिरि-खुरी (अभाव-सूचक)। (वि०)
२. हरि-कङ्गाल; तन्म।

हरिनामकुस-ना० [सं० हिरण्यकशिपु] हिरण्यकशिपु।

हरिनास-ना० [?] हनाठ।

हरिनु-स० क्रि० [हर+इ+नु] धन-माल चोर वा लुटेर
लिइनु; ('हनु'-को क० क्रि०।

हरिन्मुद्ग-ना० [सं०] पहेंलो-मुगी।

हरिप-वि० [अ० हरीस] दुःखी; कङ्गाल।

हरिपर्वरी-ना० [सं०] हफरिवडी।

हरि-प्रिया-ना० [सं०] १. लक्ष्मी। २. तुलसी। ३. पृथ्वी।

हरि-बोधिनी-ना० [सं०] कार्तिक शुक्ल एकादशी। (यस
दिन चतुर्मास समाप्त हुन्छ।)

हरि-मुस्ले-वि० [हरि+मुस्लो+ए] ठूला तिघ्रा हुने;
भुस-तिघ्रे।

हरियाली-ना० [हरियो+आली] हरिया घाँस, पात, बोट,
बिरुवा आदिले चारैतिर मनोहर देखिनाको भाव।

हरियो-ना० [प्रा० हरिओ] १. साग-पातमा सामान्यतः हुने
रङ्ग; हरित वर्ण। (वि०) २. त्यस रङ्गको; हरित।
३. भर्खर पलाएको; कलिलो (बोट-बिरुवा)। ४. ताजा;
आलो।

हरियो-जई-ना० [हरियो+जई] पाकिसकेपछि पनि हरियो
नै हुने एक जातको जई।

हरियो-ढुकुर-ना० [हरियो+ढुकुर] सेता आँखा, रछाय
रङ्गको घाँटी र कालो पुच्छर हुने एक जातको पक्षी।

हरियो-परियो-ना० [हरियो+परियो (फाँ०)] १. हरिया
साग-पात। (वि०) २. हरियो।

हरियो-परेवा-ना० [हरियो+परेवा] पहेंलो टाउको, हरियो
गर्धन र पखेटा हुने एक जातको परेवा।

हरियो-बकुल्लो-ना० [हरियो+बकुल्लो] कालो सिउर र
हरियो भावका पखेटा हुने एक जातको बकुल्लो।

हरियो-भरियो-वि० [हरियो+भरियो (फाँ०)] हरियो-भरिलो।

हरियो-भरिलो-वि० [हरियो+भरिलो] सप्लाएर हरियो
भएको (बोट-बिरुवा, खेती आदि)

हरियो-मास-ना० [हरियो+मास] मूगीका रङ्गको एक जात-
को मास।

हरियो-मूला-ना० [हरियो+मूला] गोठाले-सागको मूला।

हरि-लट्ठक-वि० [हरि+लट्ठक] लट्ठक; स्वाँठ; मूर्ख।

हरि-लन्ठ-वि० [हरि+लन्ठ] हरि-लट्ठक।

हरि-लम्फू-वि० [हरि+लम्फू] हरि-लट्ठक; हलम्बू।

हरिलो-भरिलो-वि० [हरियो+भरिलो] सबैतिर हरिया
र पुष्ट बोट-बिरुवाले भरिएको; हरियालीले व्याप्त।

हरि-वासर-ना० [सं०] १. एकादशी। २. रवि-वार।

हरि-वाहन-ना० [सं०] १. विष्णुको वाहन; गरुड। २. सूर्य।
३. इन्द्र।

हरिशयनी-ना० [सं०] आपाढ शुक्ल एकादशी।
(यस दिनदेखि चतुर्मास व्रतको आरम्भ हुन्छ। यस दिन-
देखि पातालमा विष्णुको शयन हुन्छ।)

हरिश्चन्द्र-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध सत्य-निष्ठ एक सूर्य-वंशी
राजा।

हरिस-ना० [सं० हलीषा] एक छेउमा हलो र अर्को छेउमा जुवा रहने हलाको ठाडो लामो काठ ।
 हरि-हय-ना० [सं०] १. इन्द्र । २. सूर्य । ३. कार्तिकेय । ४. गणेश ।
 हरि-हर-ना० [सं०] १. विष्णु र शिवको सम्मिलित रूप । २. कुनै भजनको प्रत्येक चरणका अन्तमा भनिने शब्द । ३. खान आज्ञा दिने शब्द । ४. हरि-कङ्काल हुनाको भाव; तन्मपन; हरोहर ।
 हरीतकी-ना० [सं०] हर्रौं ।
 हरीष-वि० [अ० हरीस] हरीस; निर्धन; कङ्काल ।
 हरीस-वि० [अ०] १. लोभी । २. कङ्काल । ३. सन्तप्त; दुःखी । ४. कङ्काल ।
 हरीस-ना० [सं० हलीषा] हरिस ।
 हर्षा-वि० [हार+उवा] १. हार्ने; पराजित । २. डर-छेर्वा; कायर ।
 हर्षा-ना० [सं० हल+वाह] हलो जोत्ने व्यक्ति; हली ।
 हरू-अव्य० [अरू] नाम र सर्वनाम शब्दका पछि लागेर तिनको बहु-वचनको रूप एवम् 'त्यो र त्यस्तै अन्य' भन्ने बुझाउने शब्द । (उदा०-मानिसहरू, उनीहरू, कागज-पत्रहरू इत्या० ।)
 हरे-वि० बो० [सं०] १. अफसोस, ग्लानि, निराशा, दुःख, लाचारी, सहानुभूति, आश्चर्य आदिमा भनिने शब्द । २. हरि शब्दको सम्बोधनको रूप; हे हरि ।
 हरेउ-ना० [हरियो] १. हरियो रङ्गको एक जातको सर्प । २. काई ।
 हरेक-वि० [हर-एक] हर-एक ।
 हरेणु-ना० [सं०] १. सानु-केराउ । २. बडेर बूटी ।
 हरेणुक-ना० [सं०] १. सानु-केराउ । २. बडेर बूटी ।
 हरेरी-ना० [ने०] नाम्लाका कानको गाँठो ।
 हरेलो-ना० [सं० हल+एलो] खेत जोत्नुभन्दा पहिले कुनै विघ्न-बाधा नपरोस् भनी किसानले सखारै खेतमा गएर गर्ने पूजा ।
 हरेस-ना० [हार+एस] निरुत्साह; हतोत्साह; आशा टुट्नु; निराशा ।
 हरोहर-ना० [हरि-हर] बिल्कुल नहुनु; अत्यन्त अभाव; शून्यता; हरि-हर ।
 हरौरी-ना० [हराउरी] हराउरी ।
 हर्क-ना० [सं० हर्ष] हर्ष; खुशीयाली ।
 हर्क-बढाई-ना० [हर्ष-बढाई] हर्ष-बढाई ।
 हर्कमान्-वि० [सं० हर्षमान्] हर्षमान् ।
 हर्को-ना० [हरक+ओ] हरक ।
 हर्ख-ना० [सं० हर्ष] हर्क; हर्ष ।
 हर्ख-बढाई-ना० [हर्ष-बढाई] हर्ष-बढाई ।
 हर्खमान्-वि० [हर्षमान्] हर्षमान् ।
 हर्जा-ना० [अ० हर्ज] खाँचो; अत्यावश्यकता ।
 हर्जाना-ना० [अ० हर्ज+आना (फा०)] कुनै वस्तु वा घन-मालको नोकसानी भएबापत दिइने वस्तु वा घन; क्षतिपूर्ति ।

हर्ता-ना० [सं०] १. हरण गर्ने व्यक्ति । २. लैजाने मानिस ।
 हर्ता-कर्ता-वि० [सं०] १. कुनै काम वा स्थानको मुख्य व्यक्ति; सर्वेसर्वा । २. बनाउन र बिगाने सक्ने व्यक्ति ।
 हर्तुङ्गो-ना० [हात+थुङ्गो] १. नारीदेखि आँलाका टुप्पा-सम्मको हातको भाग । २. हल्केलाका पछिल्लरको भाग ।
 हर्न-ना० [अं० हर्न] १. हावाको वेगले शब्द निस्कने ध्वनियन्त्र । २. त्यस्तो यन्त्रबाट निस्केको आवाज ।
 हर्नाठ-ना० [?] पैताला फुट्ने एक रोग; हरिनास ।
 हर्निया-ना० [अं० हर्निया] अण्ड-कोषमा आन्द्रा झर्ने रोग ।
 हर्नु-सं० क्रि० [सं० ह+नु] १. अर्काको धन-माल लुटेर वा चोरेर लिनु; हरण गर्नु । २. कसैले कुनै वस्तु पाउन लागेकोमा बाधा पार्नु ।
 हर्पी-ना० [हर्पे] हर्पे ।
 हर्पे-ना० [प्रा० हडप्प] घिउ, तेल आदि हाल्ने काठको थेंचो किसिमको भाँडो; एक किसिमको सिङमाड; हर्पी ।
 हर्परिवडी-ना० [सं० हरिपर्वरी] १. साना-साना पात, पहेँला फूल र अमलाजस्ता साना-साना फल हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको फल; लवली ।
 हर्म्य-ना० [सं०] सुन्दर दरबार; प्रासाद; महल ।
 हर-क्रि० यो० [ने०] १. वेगसित हावा लाने किसिम । २. हावा आएझैं चाँडो आउने वा जाने किसिम । ३. एका-एक पानी पर्ने किसिम । ४. दक्केर आगो बल्ने किसिम । (ना०) ५. बाख्रो, भेडो आदिलाई बोलाउने शब्द ।
 हर्षा-ना० [हर्षे] पातलो दिसा; पखाला ।
 हर्षो-ना० [सं० हरीतकी] १. ठूला-ठूला पात, मञ्जरीको रूपमा फुल्ने साना-साना नीला फूल र पहेँला छोहोराका आकारका फल फल्ने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल; हरीतकी । (आयुर्वेदमा यसको गुण रेचक, त्रिदोष-नाशक, आँखालाई फायदा गर्ने, अग्नि-वर्द्धक र बुद्धि-वर्द्धक बताइएको छ ।)
 हर्ष-ना० [सं०] १. आफूले इच्छा गरेको कुरो पुग्दा वा आफ्नो अनुकूल कुनै काम हुँदा मनमा उत्पन्न हुने आनन्द; खुशी-याली; प्रसन्नता । २. रोमाञ्च; पुलक । ३. श्रृङ्गार रसको एक सञ्चारी-भाव ।
 हर्षक-वि० [सं०] प्रसन्न पार्ने ।
 हर्ष-बढाई-ना० [हर्ष+बढाई] कुनै हर्ष वा उन्नतिको काम हुँदा मनाइने उत्सव; खुशीयाली ।
 हर्षमान्-वि० [सं०] खूब हर्ष मानेको; हर्षित; दङ्ग-दास ।
 हर्षाश्रु-ना० [सं०] ज्यादै आनन्द भएका समयमा आउने आँसु; आनन्दाश्रु ।
 हर्षित-वि० [सं०] हर्ष भएको; प्रसन्न ।
 हर्षन्दा-ना० [?] विशेष काम-काजका निमित्त सरकारी दुकुटीमा जगेडा राखिछोडिने रकम ।
 हर्षा-ना० [सं० अर्श] गुद-द्वारमा खटिरो आउने र रगत बग्ने एक रोग; अलकाई; अर्श ।

हल्-हल्काइ

हल्-ना० [सं०] १. स्वर नलागेको व्यञ्जन-वर्णको मूल रूप (क्, ख्, च्, ज् इत्यादि) । २. वर्णका मुनितिर लाने त्यसैको चिह्न ()

हल-ना० [सं०] १. हलो । २. एउटा हलले दिनभरमा जोतिसकिने जमीनको मान । ३. एउटै हलोमा नारिएका बेलको जोडी ।

हल-ना० [अ०] प्रश्न, समस्या आदिको समाधान; निराकरण ।

हल-अव्य० [हो+लौ] हलौ ।

हलका-वि० [हलुको] हलुको ।

हलका-ना० [अ० हलकः] वृत्त; घेरो; परिधि ।

हलकारो-ना० [फा० हरकारः] १. चिट्ठी-पत्रहरू बाँड्ने हुलाक अड्डाको सिपाही; अहल्कार । २. हुलाकी सिपाही ।

हलक्क-क्रि० यो० [ने०] चाँडो बढ्ने वा सप्रने किसिम ।

हल-चल-ना० [हल्ल+चल्] १. हल्लने र चलने काम; चल-मलाउने क्रिया । २. जनतामा आतङ्क फैलँदा हुने विकलता; खलबली ।

हल-घर-वि० [सं०] १. बलराम । २. गोरु । ३. हली ।

हलन्त-वि० [सं०] अन्तमा हल् वर्ण भएको (शब्द) ।

हलपी-ना० [हलपी] एक किसिमको असल ऐना; हलवी ।

हलबी-ना० [फा० हलब (देश)+ई] हलपी ऐना ।

हलम्बू-वि० [हरि-लम्फू] काम-काज नभएको; बेकम्मा; लट्क; लन्ठ ।

हलवाई-ना० [अ०] हलुवाई ।

हलवाह-ना० [सं०] हली; हर्वा ।

हलसारो-ना० [हल+सार] वर्ष वा ऋतुमा सबभन्दा पहिले हलो जोत्ने काम वा उत्सव ।

हलहल-क्रि० यो० [ने०] १. छाद्ने किसिम; वान्ता गर्ने किसिम । २. खूबसित सप्रने वा बढ्ने किसिम; लहलह ।

हलहलती-क्रि० यो० [हलहल+ती] हलहल ।

हलहली-क्रि० यो० [हलहल+ई] हलहल; हलहलती ।

हलहले-ना० [ने०] १. पालुङ्गाका जस्ता पात हुने एक साग । (वि०) २. ज्यादै गफ गर्ने; निरर्थक काम वा कुरो गर्ने ।

हलहलाइ-ना० [हलहलाउ+आइ] हलहलाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हलहलाइनु-अ० क्रि० [हलहलाउ+इ+नु] लहलहाइनु; ('हलहलाउनु'-को भा० क्रि०) ।

हलहलाउनु-अ० क्रि० [लहलहाउ+नु] लहलहाउनु ।

हलाइ-ना० [हाल्+आइ] हाल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हलाइनु-स० क्रि० [हलाउ+आइ+नु] हाल्न लाइनु; ('हलाउनु'-को क० क्रि०) ।

हलाउनु-स० क्रि० [हाल्+आउ+नु] हाल्न लाउनु; ('हाल्नु' को प्रे० क्रि०) ।

हलाकान-वि० [अ० हलाकत] हैरान; कायल ।

हलाकानी-ना० [हलाकान+ई] हैरानी; कष्ट ।

हलान-ना० [हाल्+आन] हलाइ ।

हलायुध-ना० [सं०] बलराम ।

हलाल-ना० [अ०] इस्लाम धर्मअनुसार मासु खानाको निमित्त घोक्रो रेटेर पशु मार्ने तरीका ।

हलाहल-ना० [सं०] १. केतुकेका आकारका लामा-लामा सेता झुस भएका पात, झुसिला लामा-लामा डाँठमा प्याजी रङ्गका झुसिला लाम्चा फल, फलका टुप्पामा मसिनु रातो फूल र फुस्रो कन्द हुने, हिमालयका लेकमा पाइने एक जात-को विष-बूटी; नसिङ विष । २. पुराणअनुसार देव-दान-वले समुद्र-मन्थन गर्दा निस्केको प्रचण्ड विष ।

हली-ना० [सं०] १. हलो जोत्ने व्यक्ति; हर्वा । २. बलराम ।

हलुको-वि० [प्रा० लहुक] १. गह्रौं नभएको; कम वजनको; हलौं; हलका । २. उज्जर वा चर्को नभएको; फीका (रङ्ग) । ३. मान-मर्यादा नभएको; अप्रतिष्ठित । ४. थोरै; अलिकति (चोट) ।

हलुङ्गो-वि० [हलुको] हलौं; हलुको ।

हलुवा-ना० [अ० हल्वा] पीठो घिउमा भुटी दूधमा पकाएको नरम खाद्य पदार्थ; मनभोग ।

हलुवाई-ना० [हलुवाई] १. हलुवा, लड्डू, पेडा आदि मिठाई बनाउने र बेच्ने पेशा भएको व्यक्ति वा जाति; हलवाई ।

हलुवाई-रोटी-ना० [हलुवाई+रोटी] मिठाई ।

हलुवाबेत-ना० [हलुवाबेद] हलुवाबेद ।

हलुवाबेद-ना० [अ० हलवाए+बेद (फा०)] १. कडा पात, सेता फूल, राता गुलिया फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल ।

हलुवासन-ना० [हलुवा+शोभन (सं०)] बम्बईसनजस्तो एक प्रकारको मिठाई ।

हले-ना० [हलो+ए] हली; हर्वा ।

हलेदो-ना० [सं० हरिद्रा] १. सर्वजाका जस्ता ठूला-ठूला पात हुने, तलै-तला परेका सेता वा पहेँला फूल फुल्ने, अडुवाका आकारको तीतो पहेँलो कन्द हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको कन्द । (यसको कन्द घूलो पारेर बेसार बनाइन्छ ।)

हलेसो-ना० [सं० हारित] नीलो टाउको, हरियो गर्धन, गर्धन-मुनिको भाग प्याजी र पखेटा तथा पुच्छर फुस्रो रङ्गको हुने एक जातको, परेवाजत्रो चरो ।

हलो-ना० [सं० हल] गोखले तानेर खेत-बारी जोत्ने यन्त्र; हल ।

हलो-जोता-ना० [हलो+जोत्] हलो-जोताहा ।

हलो-जोताहा-ना० [हलो+जोताहा] हलो जोत्ने व्यक्ति; हर्वा; हली ।

हलौं-वि० [हलुङ्गो] हलुङ्गो ।

हलौं-वि० वो० [है+लौ] स्वीकृति बुझाउने शब्द ।

हलक्क-अ० क्रि० [हलक्क+इ+नु] चाँडो सप्रनु; हलक्क बढ्नु; लहलहाउनु ।

हलका-वि० [हलका] हलका; हलुको ।

हलकाइ-ना० [हल्क+आइ] हल्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हल्काइनु-स० क्रि० [हल्काउ+इ+नु] हलक्क बढाइनु;
(‘हल्काउनु’-को क० क्रि०) ।
हल्काउनु-स० क्रि० [हल्क+आउ+नु] हलक्क बढाउनु,
(‘हल्कनु’-को प्रे० क्रि०) ।
हल्किनु-अ० क्रि० [हल्क+इ+नु] हलक्क बढिनु; (‘हल्कनु’-
को भा० क्रि०) ।
हल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. धेरै जना मानिसहरू एकसाथ हाँस्ने
किसिम; गल्ल । २. पानी आदि पन्यालो पदार्थ पोखिने
वा बग्न किसिम । ३. छाड्ने किसिम ।
हल्लक-ना० [सं०] रातो कमल ।
हल्ल-खल्ल-ना० [हल्ला+खल्ला] हल्ला-खल्ला ।
हल्लन-टट्टी-वि० [हल्ल+टाट] हल्लन-टाट ।
हल्लन-टट्ट-वि० [हल्ल+टट्ट] १. काम-न-काजसित यता-
उति हिँड्ने; लरखराएर हिँड्ने । २. हल्लन-टाट । ३.
अति कङ्काल ।
हल्लन-टाट-वि० [हल्ल+टाट] १. ज्यादा दुब्लो; मरन्च्यौंसे ।
२. भएभरको सम्पत्ति सिद्धचाएको; कङ्काल; टाट उल्टेको ।
हल्लनु-अ० क्रि० [सं० हल्लन+नु] १. यता-उति चलनु;
डोलनु; हल्लनु । २. काँप्नु; काम्नु । ३. डगनु; चलनु ।
४. झुलनु । ५. काम-न-काजसित यता-उति हिँड्नु;
लरखरिनु । ६. डराउनु; हप्किनु ।
हल्ला-ना० [सं० कोलाहल] १. धेरै जना कराएको आवाज;
कोलाहल; खलबल; हौडा । २. अनिश्चित खबर ।
हल्लाई-ना० [हल्ल+आइ] हल्लने किसिम, क्रिया वा भाव ।
हल्लाई-ना० [हल्लाउ+आइ] हल्लाउने किसिम, क्रिया वा
भाव ।
हल्लाइनु-स० क्रि० [हल्लाउ+इ+नु] यता-उति चलाइनु;
(‘हल्लाउनु’-को क० क्रि०) ।
हल्लाउनु-स० क्रि० [हल्ल+आउ+नु] १. यता-उति चलाउनु;
डोलाउनु । २. काँपाउनु; कम्पन गराउनु । ३. जगाउनु;
मच्चाउनु । ४. झुलाउनु । ५. बिनसिति यता-उति दौडा-
उनु । ६. धम्काउनु; तर्साउनु ।
हल्ला-खल्ला-ना० [हल्ला+खल्ल] १. यत्र-तत्र फिँजिएको
हल्ला; ठूलो हल्ला; हल्ल-खल्ल । २. खलबल; कोलाहल ।
हल्ला-गुल्ला-ना० [हल्ला+गुल (फा०)] कोलाहल; हल्ली-
खल्ली ।
हल्लिनु-अ० क्रि० [हल्ल+इ+नु] १. यता-उति चलिनु;
डोलिनु; (‘हल्लनु’-को भा० क्रि०) । २. हल्लनु ।
हल्ली-खल्ली-ना० [हल्ला+खल्ला] हल्ला-खल्ला ।
हल्लीश-ना० [सं०] नृत्य-प्रधान एक अङ्कमात्र हुने उपरूपक ।
हल्लुंड-ना० [हल्लुंडो] हल्लुंडो ।
हल्लुंडो-ना० [हलो+लुंडो] १. हलाको हरीसमा जुवा झुन्ड्या-
उने छालाको डोरी । (वि०) २. बेकम्मा; काम नलाग्ने ।
हल्ले-ना० [हद] १. गिरिले हानेर दुइ दल भई खेलिने
भकुन्डाको हद कटाउने खेल । २. त्यस खेलमा दुवै पक्षतिर

लगाइने चिह्न । ३. त्यस चिह्नबाट भकुन्डो छिराउने
काम ।
हल्ले-वि० [हल्ला+ए] हल्ला मचाउने ।
हवन-ना० [सं०] होम; यज्ञ ।
हवनीय-वि० [सं०] १. हवन गर्न योग्य । २. हवन गरिने ।
३. हवन गर्न सकिने वा हुने; हव्य ।
हवलदार-ना० [फा०] सिपाहीभन्दा माथि, जमादारभन्दा
तलको एक जङ्गी अफिसर ।
हवलदारी-ना० [हवलदार+ई] हवलदारको काम वा पद ।
हवस्-ना० [होओस्] मान्य जनले कुनै काम अह्ताउँदा मन्जूरी
प्रकट गरेर भनिने शब्द ।
हवा-ना० [अ०] हावा; वायु ।
हवाई-वि० [अ० हवा+ई] १. हावाको; वायु-सम्बन्धी ।
२. हावामा चल्ने; हावामा हिँड्ने वा उड्ने ।
हवाई-अड्डा-ना० [हवाई+अड्डा] हवाई-जहाज उड्ने वा बस्ने
ठाउँ; विमान-घाट ।
हवाई-जहाज-ना० [हवाई+जहाज] हावामा उड्ने यान;
विमान; वायु-यान ।
हवाई-डाँक-ना० [हवाई+डाँक] हवाई-जहाजद्वारा चल्ने
डाँक ।
हवादार-वि० [अ० हवा+दार (फा०)] हावादार ।
हवाल-ना० [अ० अहवाल] १. हैरानी; फजीती; दुर्दशा ।
२. अवस्था; परिस्थिति ।
हवाला-ना० [अ० हवाल:] १. सुम्पने वा जिम्मा लाउने
काम; सपुर्दगी । २. कुनै कुरामा प्रमाण दिनाका
निमित्त प्रस्तुत उद्धरण वा उल्लेख । ३. अपराधीको पछि
लाग्ने सिपाही वा पहरा ।
हवालात-ना० [अ०] थुना; हिरासत ।
हवालाती-वि० [हवालात+ई] १. हवालातको; हवालात-
सम्बन्धी । २. हवालातमा रहेको ।
हवास-ना० [अ० हवा+आस] १. भईको चिसो नआओस्
भनी छिँडोको तलामनि बनाइने खाली स्थान वा प्वाल ।
२. धूवाँ जाने पाइप वा निकास; धूवाँ-कस ।
हवास-ना० [अ०] १. होश; चेतना । २. इन्द्रिय । ३. ज्ञान ।
हवि-ना० [सं०] यज्ञको अग्निमा आहुति दिइने पदार्थ; चरु;
हवनीय पदार्थ ।
हविष्य-वि० [सं०] १. हवन गर्नाका निमित्तको; होम गर्नाका
निमित्तको (पदार्थ) । २. व्रत, यज्ञ आदिका अगिल्ला दिन
उपासकले खाने सात्त्विक भोजन; हविष्यान्न ।
हविष्यान्न-ना० [सं०] हविष्य ।
हविस्-ना० [सं०] होम गर्ने वस्तु; हवनीय द्रव्य ।
हवुषा-ना० [सं०] झौवा वृक्ष ।
हवेली-ना० [अ०] १. ठूलो घर; भवन; महल । २. घनी
व्यक्तिको घर; हर्म्य ।
हव्य-वि० [सं०] होम गरिने वस्तु; हवनीय पदार्थ (तिल,

हव्य-कव्य-हस्ते

जौ, घिउ, समिधा आदि) ।

हव्य-कव्य-ना० [सं०] देवता र पितृहरूका उद्देश्यले गरिने पूजा, हवन, श्राद्ध आदि; हव्ये-कव्ये ।

हस्-ना० [हवस्] हवस् ।

हस-ना० [सं०] १. हाँसो । २. दिल्लगी । ३. हर्ष ।

हसक-ना० [हस्को] हस्को ।

हसक्क-क्रि० यो० [ने०] सड्केका वस्तुको दुर्गन्ध आउने किसिम; हरक आउने किसिम ।

हसक्क-क्रि० यो० [हस्क] हस्कने किसिम; जिल्लिने किसिम ।

हसन-ना० [सं०] १. दाँत देखाएर खिसिक्क हाँस्ने काम; मन्द हाँसाइ । २. दिल्लगी; ठट्टा ।

हसना-ना० [सं० हसन्ती] १. खूब वासना आउने पहेँला मसिना फूल फुल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल; हसीना ।

हसबली-ना० [अ० हस्व ?] साल-वसाली लागतमा नभएको अनियमित वा फुटकर सरकारी आम्दानी ।

हसित-वि० [सं०] १. केही दाँत देखाएर हाँसेको । २. फुलेको; विकसित । ३. उपहास गरिएको; गिल्ला गरिएको ।

हसीना-ना० [अ० हसीनः] हसना ।

हसुराइ-ना० [हसुर्+आइ] हसुर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हसुराइनु-स० क्रि० [हसुराउ+इ+नु] हसुर्न लाइनु; ('हसुराउनु'-को क० क्रि०) ।

हसुराउनु-स० क्रि० [हसुर्+आउ+नु] हसुर्न लाउनु; ('हसुर्नु'-प्रे० क्रि०) ।

हसुरिनु-स० क्रि० [हसुर्+इ+नु] घेरै खाइनु; घिचिनु; ('हसुर्नु'-को क० क्रि०) ।

हसुर्नु-स० क्रि० [ने०] १. घेरै खानु; गुतानु (निन्दार्थमा) । २. मन-नपर्ने गरी खानु; घिचु ।

हस्कनु-अ० क्रि० [प्रा० हस्स+नु] १. हिस्स पर्नु; हिस्सिनु । २. छक्क पर्नु; जिल्लिनु । ३. हच्कनु; पछि हट्नु ।

हस्काइ-ना० [हस्क+आइ] हस्कने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हस्काइ-ना० [हस्काउ+आइ] हस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हस्काइनु-स० क्रि० [हस्काउ+इ+नु] हिस्स पारिनु; ('हस्काउनु'-को क० क्रि०) ।

हस्काउनु-स० क्रि० [हस्क+आउ+नु] १. हिस्स पार्नु; हिस्स्याउनु । २. जिल्ल्याउनु । ३. हच्काउनु; ('हस्कनु'-को-प्रे० क्रि०) ।

हस्किनु-अ० क्रि० [हस्क+इ+नु] १. हस्कनु । २. हिस्स पारिनु; ('हस्कनु'-को भा० क्रि०) ।

हस्को-ना० [हरक] हरक ।

हस्क्याइ-ना० [हस्क+याइ] हस्काउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हस्त-ना० [सं०] १. हात; बाहु । २. चौबीस अङ्गुल वा दुइ बित्ताको नाप । ३. हात्तीको सूँड । ४. सत्ताईस नक्षत्रमध्ये

एक; हस्ता ।

हस्तक-ना० [सं०] हात; बाहु ।

हस्तकला-ना० [सं०] कारीगरले विशेष गरी आफ्ना हातले कुनै वस्तुको निर्माण गर्ने शिल्प; हातद्वारा प्रदर्शित गरिने रचना-कौशल ।

हस्तकौशल-ना० [सं०] १. हातको सीप; कारीगरी । २. हातको सफाइ वा कौशल ।

हस्तक्षेप-ना० [सं०] अर्काको काममा हात हाल्नु; आफ्ना अधिकारदेखि बाहिरको काममा प्रभाव पार्नु ।

हस्तगत-वि० [सं०] हातमा परेको वा पाएको; हात लागेको; उपलब्ध ।

हस्तमुद्रा-ना० [सं०] नृत्य, पूजा, साधना आदिमा विभिन्न भाव प्रकट गर्न हातको रखाइ वा आकृति ।

हस्तरेखा-ना० [सं०] सामुद्रिक शास्त्रअनुसार कसैका हत्केलामा अङ्कित शुभाशुभ-सूचक रेखा ।

हस्तलाघव-ना० [सं०] हातको सफाइ; हातको चलाकी ।

हस्तलिपि-ना० [सं०] कसैका हातको लेखोट; हस्ताक्षर ।

हस्तलेख-ना० [सं०] हस्त-लिपि ।

हस्ता-ना० [सं०] सत्ताईस नक्षत्रमध्ये एक; हस्त ।

हस्ताक्षर-ना० [सं०] १. दस्तखत; सही । २. हातले लेखेको अक्षर; हस्त-लिपि ।

हस्ताक्षरक-ना० [सं०] हस्ताक्षर गर्ने व्यक्ति; सही गर्ने व्यक्ति ।

हस्ताक्षरित-वि० [सं०] हस्ताक्षर गरिएको; दस्तखत गरिएको

हस्तान्तर-ना० [सं०] हस्तान्तरण ।

हस्तान्तरण-ना० [सं०] १. अरूका हातमा दिनु; हाते-सारी गर्नु । २. आफ्ना अधिकार वा जिम्माको वस्तु अर्कालाई सुम्पनु ।

हस्तान्तरित-वि० [सं०] १. एक हातबाट अर्को हातमा बुझाइएको; अरूका हातमा दिइएको । २. हस्तान्तरण गरिएको ।

हस्तामलक-ना० [सं०] १. आफ्ना हातमा रहेको अमलाजस्तै गरी सबै कुरा जान्न सकिने कुनै विषय । २. शङ्कराचार्यका एक शिष्य ।

हस्ति-कर्ण-ना० [सं०] जाँते-तल्ल ।

हस्ति-कोशातकी-ना० [सं०] १. तीन कुना परेका ठूला-ठूला पात हुने, पहेँला फूल फुल्ने, लामा-लामा फल फल्ने, नङ्ग्रा नहुने एक जातको लहरो । २. त्यसैको फल; ठूलो जातको घिरौलो ।

हस्तिनी-ना० [सं०] १. पोथी हात्ती; ढोई । २. काम-शास्त्र-अनुसार चार प्रकारका स्त्रीमध्ये एक (स्थूल र रोम-युक्त शरीर हुने र पतिलाई आफ्ना वशमा राख्ने स्त्री) ।

हस्ति-शुण्डी-ना० [सं०] हात्ती-सूँडे ।

हस्ति-हाड-ना० [सं० हस्ति+हाड] हात्तीको हाड ।

हस्ती-ना० [सं०] हात्ती ।

हस्ते-क्रि० यो० [सं० हस्त+ए] हातद्वारा; मार्फत ।

हस्तेवारी-ना० [हस्ते+वारी] १. कसैको मार्फत पाउने वा पठाउने काम । २. कसैको हस्ते भई अथवा कसैको मार्फत भएको आम्दानी वा खर्च ।

हस्त्य-वि० [सं०] १. हातले गरिने । २. हातको; हात-सम्बन्धी ।

हस्त्यायुर्वेद-ना० [सं०] हात्तीको उपचार गर्ने चिकित्सा-शास्त्र

हस्याङ-फस्याङ-क्रि० यो० [ने०] दौडदाको थकाइ वा गर्मीले स्वाँ-पवाँ गर्ने किसिम ।

हस्स-क्रि० यो० [प्रा०] १. निराश हुने किसिम; हिस्स । २. जिल्लिने किसिम । ३. दुर्गन्ध आउने किसिम ।

हस्सिनु-अ० क्रि० [हस्सि+इ+नु] हस्स परिनु; ('हस्सिनु'-को० भा० क्रि० ।)

हस्सिनु-अ० क्रि० [हस्स+इ+नु] १. हस्स पर्नु; जिल्ल पर्नु । २. हिस्सिनु; निराश हुनु ।

हस्स्याइ-ना० [हस्सि+याइ] हस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हस्स्याइ-ना० [हस्स्याउ+आइ] हस्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हस्स्याइनु-स० क्रि० [हस्स्याउ+इ+नु] हस्स पारिनु; ('हस्स्याउनु'-को० क्रि० ।)

हस्स्याउनु-स० क्रि० [हस्सि+याउ+नु] १. हस्स पार्नु; जिल्ल्याउनु । २. हिस्स पार्नु; हिस्स्याउनु; ('हस्सिनु'-को० प्रे० क्रि० ।)

हा-वि० बो० [सं०] १. खेद, शोक, क्रीडा, घृणा, हर्ष आदि सूचित गर्ने शब्द । २. कसैले अनुचित काम गर्दा हप्काउने वा निषेध गर्ने शब्द ।

हाँ-वि० बो० [सं० आम्] १. अरुले गरेका काम वा कुरामा सही थापेर भनिने शब्द; स्वीकृति-सूचक शब्द । २. स्वीकृति; मन्जूरी ।

हाँक-ना० [प्रा० हक्कार] १. शत्रु वा विरोधीलाई सङ्घर्षका निमित्त गरिने आह्वान; ललकार; हुङ्कार । २. कुनै साहसपूर्ण कामका निमित्त जन-समूहलाई अगाडि बढाउने काम; हाँकिने काम । ३. आँट; साहस ।

हाँक-डाँक-ना० [हाँक+डाँको] हप्की-दप्की ।

हाँकिइनु-अ० क्रि० [हाँकि+इ+नु] हाँकिने काम होइनु; ('हाँकिनु'-को० भा० क्रि० ।)

हाँकिनु-स० क्रि० [हाँक्+इ+नु] १. हाँक दिइनु । २. बग्गी, मोटर आदि चलाइनु; ('हाँकिनु'-को० क्रि० ।) ३. खूब बढाई-चढाईकन कुनै कुरो गर्नु ।

हाँक्नु-स० क्रि० [प्रा० हक्कार] १. हाँक दिनु; ललकार्नु । २. हिम्मतका साथ कुनै कामको सञ्चालन गर्नु । ३. अह्मा-उनु; हैकम चलाउनु । ४. दमन गर्नु; शासन गर्नु । ५. मोटर, बग्गी आदि सवारी चलाउनु । ६. चमर, पङ्खा आदि चलाउनु; हम्कनु । ७. फुर्माएर वा बढाई-चढाई कुरा गर्नु ।

हाँगा-बिंगा-ना० [हाँगो+बिंगो] हाँगाहरूको समुदाय ।

हाँगिइनु-अ० क्रि० [हाँगि+इ+नु] हाँगा हालिइनु; हाँगा फिँजिनु; ('हाँगिनु'-को० भा० क्रि० ।)

हाँगिनु-अ० क्रि० [हाँगो+इ+नु] हाँगा-बिंगा फैलिनु; घेरै-हाँगा हाल्नु; झाङ्गिनु ।

हाँगे-वि० [हाँगो+ए] घेरै हाँगा भएको; हाँगा-बिंगा हालेको ।

हाँगो-ना० [सं० हस्ताङ्ग] १. रूखका प्रकाण्डबाट निस्केका सान-तिना डाँठ; शाखा । २. सन्तान; सन्तति ।

हाँडा-चिण्डा-ना० [हाँडी+चिण्डो] हण्डा-चिण्डा ।

हाँडी-ना० [सं० हण्डी] कसौँडीका आकारको माटाको भाँडो ।

हाँडे-ना० [हाँडी+ए] कानका फेदमा फुकुन्डो निस्कने एक रोग ।

हाँडो-ना० [सं० हण्डी] माटाको वा थोत्रो भएको पात्र (निन्दार्थमा) ।

हाँडो-भाँडो-ना० [हाँडो+भाँडो] १. हाँडो र भाँडाहरूको समूह; भाँडा-वर्तन । २. घरायसी कामका माल-मत्ता; झिटी-मिटी ।

हाँफ-झाँप-ना० [हाँफ्+झुम्प (सं०)] ठूलो हडबडी; हतपत ।

हाँफिनु-अ० क्रि० [हाँफ्+इ+नु] लामो र छिटो सास फेरिनु; ('हाँफिनु'-को० भा० क्रि० ।)

हाँपनु-अ० क्रि० [सं० हाफिका+नु] १. गर्मी वा परिश्रमले लामो र छिटो-छिटो सास फेर्नु; स्वाँ-स्वाँ गर्नु । २. गाई, भैंसी आदि पशुले फुँक्क गरेर हाँन खोज्नु; हम्कनु ।

हँस-ना० [सं० हंस] चेप्टो फराकिलो चुच्चो र आँला नछुट्टिएका पन्जा हुने एक जातको जलीय पक्षी; हंस ।

हँसको-च्यूरा-ना० [हँस+को+च्यूरा] जमेको पानीमाथि तर लाग्ने, चरि-अमिलाका आकारका साना-साना पात र त्यसैका तल मसिना साना-साना जरा हुने वनस्पति; वारिपर्णी ।

हँस-खुट्टे-ना० [हँस+खुट्टो+ए] हँसका पन्जाका आकारका पात हुने एक जातको लता; हंस-पदी । (आयुर्वेदमा यसको गुण, खटिरा, रक्त-दोष एवम् अपस्मार-रोग नाश गर्ने र ठन्डी बताइएको छ ।)

हँसिनु-अ० क्रि० [हँस्+इ+नु] हँस्ने काम गरिनु; ('हँसिनु'-को० भा० क्रि० ।)

हँसो-ना० [हँस्+ओ] १. हँस्ने क्रिया; हसन । (हँसो छ प्रकारका मानिएका छन्-स्मित, हसित, विहसित, अवहसित, अपहसित र अतिहसित) । २. परिहास; दिल्लगी; उपहास ।

हँस्तु-अ० क्रि० [सं० हस्+नु] १. खुशी वा आनन्दले मुखबाट शब्द निकालेर प्रसन्नता प्रकट गर्नु; खित्का छोड्नु; हँसो निकाल्नु । २. खुशी हुनु; दङ्ग पर्नु । ३. उपहास गर्नु ।

हाई-फाई-ना० [हाँक+फुई] हाकहुक ।

हाइ-वि० बो० [सं० हा] खेद, दया, सहानुभूति, शोक आदि सूचित गर्ने शब्द; हाय ।

हाइड्रोजन-ना० [अं०] उदजन ।

हाइफेन-हात-जोड़ी

हाइफेन-ना० [अं०] संयोजक-चिह्न; शब्दहरू वा अक्षरहरूलाई जोड्नाका निमित्त बीचमा प्रयोग गरिने छोटो तेर्सो घर्सो (-) ।

हाइ-हाइ-वि० बो० [सं० हा+हा] कसैलाई दुःख, कष्ट, शोक आदि पर्दा सहानुभूति प्रकट गरेर भनिने शब्द; हाय-हाय ।

हाई-वि० [ने०] प्रशंसनीय; तारीफ गर्न योग्य ।

हाई-ना० [सं० हाफिका] आलस्य, निद्रा आदिले स्वभावतः मुख बाउने क्रिया; जृम्भा ।

हाई-कोर्ट-ना० [अं०] उच्च-अदालत ।

हाई-स्कूल-ना० [अं०] माध्यमिक कक्षासम्म पढाइने स्कूल; माध्यमिक पाठ-शाला ।

हाई-हाई-वि० [हाई+हाई] १. सबैबाट झुराइने; प्रशंसनीय । २. सबैको प्यारो; लोक-प्रिय । (ना०) ३. प्रशंसा; तारीफ ।

हाउ-ना० [सं० हाव] १. स्त्रीहरूले पुरुष-जातिलाई आकर्षित गर्नका निमित्त आँखा, मुख, हात आदि नचाएर गर्ने चेष्टा; हाव । २. सङ्गीत, नृत्य आदिमा कुनै भाव अभिव्यक्त गर्नका निमित्त गरिने अङ्गहरूको चेष्टा ।

हाउ-ना० [अनु०] केटा-केटीलाई डर देखाउनाका निमित्त कल्पना गरिएको प्राणी; विभीषिका ।

हाउ-भाउ-ना० [सं० हाव-भाव] हाव-भाव ।

हाकहुक-ना० [हाँक+हुङ्कार(सं०)] कुनै काम सिद्ध गर्नका निमित्त गरिएको फूटि वा धाक; हाई-फाई; हा-हो ।

हाकाहाकि-क्रि० यो० [हाँक] भन्न वा गर्न असजिलो भएको कुरा साहस गरेर स्पष्ट रूपमा; खुल्लम-खुल्ला; प्रत्यक्ष रूपमा (काम वा कुरा गर्नु) ।

हाकिम-ना० [अं०] १. अन्य कर्मचारीहरूका कामको रेख-देख र व्यवस्था गर्ने अधिकारी; अड्डाको प्रमुख व्यक्ति; प्रधान अधिकारी ।

हाकिमी-ना० [अं० हाकिम+ई] हाकिमको काम वा पद ।

हाकी-ना० [प्रा० हक्किअ] दुवै हात फैलाएर केटा-केटीलाई बोलाउने शब्द ।

हाकी-ना० [प्रा० हक्किअ] टाढाको मानिसलाई ठूलो स्वरले गरिने पुकार; डाँको ।

हाक्क-हाक्क-क्रि० यो० [हाकहुक] हाकहुक ।

हाच्छिउँ-ना० [अनु०] हाच्छ्यूँ ।

हाच्छ्यूँ-ना० [अनु०] छिक्ने क्रिया वा शब्द; छिउँ ।

हाजिर-वि० [अं० हाजिर] १. सामने रहेको; रजु; उपस्थित; विद्यमान । २. प्रस्तुत; तयार । (ना०) ३. कुनै नियत स्थानमा उपस्थित हुने काम; उपस्थिति ।

हाजिर-कापी-ना० [हाजिर+कापी] हाजिरी लेख्ने बही वा रजिस्टर ।

हाजिर-जवाब-वि० [अं० हाजिर+जवाब] तुरन्त उपयुक्त उत्तर दिन सक्ने; प्रत्युत्पन्न-मति ।

हाजिर-जवाबी-ना० [हाजिर-जवाब+ई] हाजिर-जवाब हुने

क्रिया, भाव वा शक्ति ।

हाजिरवाला-ना० [अं० हाजिर+वाला(फा०)] १. हाजिर गर्ने व्यक्ति; उपस्थिति जाँच्ने कर्मचारी । (वि०)

२. हाजिर भएको; उपस्थित ।

हाजिरी-ना० [अं० हाजिर+ई] हाजिर हुने काम; उपस्थिति ।

हाजिरी-फाराम-ना० [हाजिरी+फर्म(अं०)] विधिपूर्वक हाजिरी लेख्ने वा लेखिएको कागत ।

हाट-ना० [सं० हट्ट] १. निर्धारित दिनमा गाउँहरूमा लाग्ने सानो बजार; पिठिया । २. पसल; दुकान ।

हाटक-ना० [सं०] १. सुन; सुवर्ण । २. धतूरो ।

हाट-हुट-ना० [ने०] कुनै काम गर्नका निमित्त गरिने फूटि र चलाकीका साथको प्रयत्न; हाट्ट-हुट्ट; हाई-फाई ।

हाट्ट-हुट्ट-ना० [हाट-हुट] हाट-हुट ।

हाड-ना० [सं० हड्ड] १. मानिस, जन्तु आदिका शरीरभित्र अङ्गकै रूपमा रहने सेतो कडा पदार्थ; अस्थि; हड्डी ।

२. ओखर, कागजी-बदाम आदि फलको कडा खपटो ।

हाड-खोड-ना० [हाड+खुर] हाड, खुरहरूको समुदाय ।

हाड-खोर-ना० [हाड+खुर] हाड-खोड ।

हाड-छाला-वि० [हाड+छाला] ज्यादै दुब्लो; लौरी-पन्जर ।

हाड-नाता-ना० [हाड+नाता] जन्म वा विवाहका दृष्टिले समाज वा ऐनले निर्धारित व्यक्तिहरूसितको विशेष सम्बन्ध; नजीकैको साइनु ।

हाड-फोरा-वि० [हाड+फोर्+आ] १. हाड-नातामा करणी गर्ने; अगम्या-गमन गर्ने । (ना०) २. एक जातको चील ।

हाडे-वि० [हाड+ए] १. हाड भएको; अस्थि-युक्त । २. हाडजस्तै साह्रो र अधिक खपटा भएको (ओखर, बदाम आदि) । ३. हाडजस्तो कडा ।

हाडे-बयर-ना० [हाडे+बयर] १. लाम्चा पात, हरिया साना-साना फूल र थोरै गुदी हुने राता गोल फल फल्ने एक जातको काँदादार बोट । २. त्यसैको फल ।

हाडे-लसुन-ना० [हाडे+लसुन] १. लसुनका जस्ता पोटी र पात हुने, राता-पहेँला छिर्का परेका फूल फुल्ने एक जातको बोट । २. त्यसैको फूल ।

हात-ना० [प्रा० हत्थ] १. शरीरको काँधदेखि पन्जासम्मको अवयव; बाहाँ; बाहुली; बाहु; हस्त । २. कुइनादेखि माझी-औँलाको टुप्पोसम्मको नापो; आधा गजको नापो । ३. अस्तियार; अधिकार । ४. ताश, कौडा आदिका खेलको पटक । (वि०) ५. दुइ बित्ताको; आधा गजको ।

हात-कट्टू-वि० [हात+कट्टू] हात काटिएको वा नभएको; डुँडो; हाते-कट्टू ।

हात-जोड़ी-ना० [हात+जोड्] १. हातका पन्जाका आकारको जरो, हाडे-लसुनका जस्ता पात हुने र घोगाका आकारका फूलमा मरीचजत्रो कलेजी गेडा लाग्ने, हिमालयमा हुने एक जातको बूटी; कर-ज्योडि । २. त्यसैको जरो ।

(आयुर्वेदमा यसको गुण पारोलाई बढ्न गर्ने र वाजीकरण गर्ने बताइएको छ ।)

हात-पात-ना० [सं० हस्त+पात] १. स्त्रीको अनुमति वा इच्छाविना पुरुषले काम-वासनाको इच्छाले स्त्रीमाथि हात हाल्नु; बलात्कार । २. कुट-पिट; हाते-पाते ।

हात-मुख-ना० [हात+मुख] १. मीठो बोल्न र खान-पिउन दिन सक्ने क्रिया । २. हात र मुखको योग्य काम ।

हात-लागी-ना० [हात+लाग्] १. प्राप्ति; आम्दानी । २. गणितको क्रियामा सङ्ख्याको अन्तिम अङ्क लेखेर बाँकी रहेको सङ्ख्या ।

हात-सारी-ना० [हात+सार+ई] १. धेरैजना मिलेर एकपछि अर्को काम पालैसित गर्नु । २. एक हातबाट अर्को हातमा सार्दै कुनै काम सम्पन्न गर्नु ।

हात-हतियार-ना० [फाँ० हात+हतियार] १. हतियार-हरूको समूह; शस्त्रास्त्र । २. ज्यावल; औजार ।

हाता-ना० [अ० इहातः] १. घेरा; गिर्दा । २. जिल्ला; प्रान्त; प्रदेश ।

हाताहाती-क्रि० यो० [हात+हात] हात-हातै वा तुरुन्तै; (कार्य-सम्पादन, लेन-देन, खरीद-बिक्री आदि) ।

हाते-वि० [हात+ए] १. हातको; हात-सम्बन्धी । २. हातमा लिएर उपयोग गरिने । ३. पाठो वा बाछो नभएकोले हातले पधारिने; हतुवा (पशु) । ४. हातको लायक ।

हाते-कट्टू-वि० [हात+कट्टू] हात-कट्टू ।

हाते-पाते-ना० [हात+पात] १. हात-पात । (क्रि० यो०) २. हाताहाती ।

हाते-मालो-ना० [हात+माला] १. परस्परमा हात समात्ने काम । २. सहयोग; सहायता ।

हाते-सारी-ना० [हात-सारी] १. एक हातबाट अर्को हातमा दिने काम; हात-हातै एक ठाउँको वस्तु अर्को ठाउँमा पुऱ्याउने काम । २. मद्दत; सहायता ।

हातो-ना० [हात+ओ] १. जाँतो घुमाउँदा समाइने बीँड । २. यन्त्र चलाउँदा हातले समातिने अवयव ।

हात्ती-ना० [सं० हस्ती] लामो सूँड, अति ठूलो र भद्दा शरीर भएको एक प्रसिद्ध स्तन-पायी जन्तु; हस्ती; गज ।

हात्ती-काने-ना० [हात्ती+कान] १. खस्रा ठूला-ठूला पात हुने, पहेँला साना-साना फूल फुल्ने, खिराका जस्ता फल फल्ने, खस्रो बोक्रा हुने र पहेँलो चोब निस्कने एक जातको बूटी; सजिवन; रतन्जोत; सातला । (आयुर्वेदमा यसको गुण कफ-पित्त-नाशक र घाउ, खटिरा, कुष्ठ आदि रोगमा लाभ-दायक बताइएको छ ।) २. एक किसिमको फित्तावाल जुत्ता ।

हात्ती-छेरा-ना० [हात्ती+छेर्] नफलेको एक जातको निम्न कक्षाको रातो चामल ।

हात्ती-पाइले-ना० [हात्ती+पाइलो] १. हात्तीका पाइलाका आकारको पात र सेता साना झुप्पाकार फूल फुल्ने एक

जातको बोट; एक जातको खनायो । २. खुट्टा सुनिने एक रोग । (वि०) ३. त्यो रोग लागेको; थाम-खुट्टे ।

हात्ती-बूटे-बन्सो-ना० [हात्ती+बूटो+बन्सो] मसिना हरिया फूल फुल्ने एक जातको बन्सो घाँस ।

हात्ती-सार-ना० [हात्ती+शाला (सं०)] हात्ती बाँध्ने ठाउँ वा घर ।

हात्ती-सूँडे-वि० [हात्ती+सूँड] १. हात्तीका सूँडका आकारको । (ना०) २. टीका-टीका परेका लाम्चा ठूला पात, हात्तीका सूँडजस्तै घुँगुरिएका लामा केस्राका टुप्पामा मसिना नीला फूल फुल्ने एक जातको बूटी; हस्ति-शुण्डी । (आयुर्वेदमा यसको गुण गरम र सन्निपात ज्वर-नाशक बताइएको छ ।)

हान-थाप-ना० [हान्+थाप्] कुनै लाभ उठाउन दुइ वा धेरैले तँछाड-मछाड गर्ने काम; परस्परको स्पर्धा वा लुछा-चुँडी; हानाहान ।

हान-मार-ना० [हान्+मार्] काट-मार ।

हानाहान-ना० [हान्+हान्] १. एकले अर्कोलाई हान्ने काम; परस्परमा प्रहार गर्ने काम । २. हान-थाप; प्रतिस्पर्धा; लुछा-चुँडी ।

हानि-ना० [सं०] १. नोक्सान; टुट्टा; घाटा । २. कुभलो; अपकार । ३. खति; क्षति; बर्बादी ।

हानि-कर-वि० [सं०] हानि-कारक ।

हानि-कारक-वि० [सं०] हानि गर्ने; नोक्सान गर्ने; हानि-कर ।

हानिनु-अ० क्रि० [हान्+इ+नु] १. वेगसित जानु; जोड्ने जानु । (सं० क्रि०) २. कुनै वस्तुले हिकारिनु । ३. काममा बाधा पारिनु; ('हान्'-को क० क्रि०) ।

हाने-फाने-ना० [हान्+फाल्] १. फूर्तिसाथ काम गर्नु; चाँडो-चाँडो काम गर्नु । २. हाई-फाई; लम्की-झम्की ।

हान्नु-स० क्रि० [सं० हन्] १. शस्त्र-अस्त्र आदिले प्रहार गर्नु; हिकारिनु । २. घन, मुङ्गरो आदि चलाउनु; ठोक्नु । ३. सीड, मुक्का, लात्ती आदिले प्रहार गर्नु । ४. घडी, घण्टा आदि बजाउनु । ५. कौड़ा, पासा आदि दाउमा प्रयोग गर्नु । ६. मैथुन गर्नु । ७. अकलि उठाउन लागेको लाभमा हानि पार्नु वा आफूले लाभ उठाउनु ।

हापा-वि० [ने०] १. ठूलो मुख भएको । २. हाब्रे । (ना०) ३. बाँसको खपटो ।

हाप्सिलो-ना० [ने०] १. फ्याउराका जातको एक जङ्गली हिंस्रक प्राणी । (वि०) २. धेरै खाने; खन्चुवा; घिचू ।

हाफ-वि० [अं०] आधा; अर्ध ।

हाब्रे-वि० [ने०] १. खन्चुवा । २. बेछाँटको ठूलो । ३. बढ्ता च्यातिएको वा ठूलो खाने मुख भएको ।

हाब्रो-ना० [ने०] बढ्ता च्यातिएको वा ठूलो खाने मुख ।

हाम-ना० [सं० शम्] खाने काम; गाँस हाल्ने काम; खवाई (बाल-बोलीमा) ।

हाम-हाल-साविक

हाम-ना० [घाम] अर्ध-वृत्ताकार इन्द्रेणी ।
 हामफलाइ-ना० [हामफाल्+आइ] हामफालने किसिम,
 क्रिया वा भाव ।
 हामफलाइनु-स० क्रि० [हामफलाउ+इ+नु] हामफालन
 लाइनु; ('हामफलाउनु'-को क० क्रि०) ।
 हामफलाउनु-स० क्रि० [हामफाल्+आउ+नु] हामफालन
 लाउनु; ('हामफाल्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 हामफालिनु-अ० क्रि० [हामफाल्+इ+नु] फालहालिनु;
 ('हामफाल्नु'-को भा० क्रि०) ।
 हामफाल्नु-अ० क्रि० [सं० झम्प] फालहाल्नु ।
 हामी-सर्वना० [प्रा० अम्ह] १. उत्तम-पुरुष बहु-वचनको
 अर्थ बुझाउने सर्वनाम-शब्द 'म'-को बहु-वचन; धेरै जनाको
 प्रतिनिधित्व गरेर कुनै एक व्यक्तिले बोल्दा प्रयोग गरिने
 शब्द । २. घमण्डपूर्वक बोल्दा 'म'-का सट्टामा प्रयोग
 गरिने शब्द ।
 हाम्म-क्रि० यो० [सं० झम्] १. खाने वा गाँस हाल्ने किसिम;
 हाम गर्ने किसिम । (ना०) २. खाने काम; हाम
 (वाल-वोलीमा) ।
 हाम्रो-वि० [हामी+रो] हामीहरूको; 'मेरो'-को बहु-वचन ।
 हाय-वि० बो० [सं० हा] हा ।
 हायन-ना० [सं०] वर्ष; संवत्सर ।
 हायल-कायल-वि० [अ० हायल+कायल] १. हैरान; कायल;
 हावा-कावा; हारा-बारा । २. थर्कमान; थरहरी ।
 हाय-हाय-वि० बो० [हाइ-हाइ] हाइ-हाइ ।
 हायू-वि० [सं० आहार] १. धेरै खाने; खन्चुवा । २. गति-
 पति नभएको; खाइघाँ ।
 हायू-ना० [ने०] नेपालको दक्षिणी भागमा बस्ने एक जाति ।
 हार-ना० [सं० हारि] १. युद्ध, प्रतिद्वन्द्विता, खेल आदिमा
 प्रतिस्पर्धीद्वारा जितिनु; पराजय । २. थकाइ; शिथिलता ।
 ३. लाचारी; विवशता ।
 हार-ना० [सं०] १. गलामा पहिरने फूल, रत्न आदिको
 माला । २. लहर; ताँती । (वि०) ३. लाने वा ल्याउने ।
 ४. हरण गर्ने । ५. नाश गर्ने ।
 हारक-वि० [सं०] १. हरण गर्ने; खोस्ने । २. मनोहर;
 सुन्दर । (ना०) ३. चोर । ४. लुटेरो । ५. हार; माला ।
 हार-गुहार-ना० [(फाँ०) हार+गुहार] मद्दतका निमित्तको
 प्रार्थना ।
 हार-दाम्लो-ना० [सं० हार+दाम्लो] माल-दाम्लो ।
 हार-हुर-क्रि० यो० [ने०] १. कुनै काम चाँडो वा हडबडाएर
 गर्ने किसिम; धारधुर । २. रुपियाँ-पैसा उडाउने किसिम ।
 हारा-ना० [हार+आ] नाम शब्दका पछि जोरिएर अभाव,
 विवशता, लाचारी आदि अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-
 हिम्मत-हारा, कर्म-हारा, गति-हारा इत्या० ।)
 हारा-बारा-वि० [ने०] १. हावा-कावा; हायल-कायल ।
 (ना०) २. गाना गाएर केटा-केटीको हात समाती

घुमाउने एक खेल ।
 हारालूछ-ना० [हर्+लुछ] बल गरी लिने काम; तँछाड़-
 मछाड़ गरी लिने काम ।
 हाराहारी-वि० [हार+हार] १. आमुन्ने-सामुन्ने; सोझा-
 सोझी । (क्रि० यो०) २. एकै लहरमा; एउटै
 पङ्क्तिमा । ३. सामानान्तर ।
 हारित-वि० [सं०] १. हरण गरिएको । २. पक्रिएको । ३.
 आकर्षित । (ना०) ४. हरियो रङ । ५. हल्लेसो पक्षी ।
 हारिद्रक-ना० [सं०] १. हरिया र राता सिरुवारेका जस्ता
 पात, पहुँला फल र पहुँलो कन्द हुने, हिमालयमा पाइने
 एक जातको विष-बूटी ।
 हारिनु-अ० क्रि० [हार्+इ+नु] हार खाइनु; ('हार्नु'-को
 भा० क्रि०) ।
 हारी-वि० [सं०] १. हरण गर्ने; खोस्ने । २. चोर्ने । ३.
 हार लगाएको; माला पहिरेको ।
 हारीत-ना० [सं०] १. चोर; तस्कर । २. मूर्ख मानिस ।
 ३. परेवा । ४. हल्लेसो चरो ।
 हार्द-ना० [सं०] प्रेम; स्नेह ।
 हार्दिक-वि० [सं०] १. हृदय-सम्बन्धी । २. दिलैदेखिको;
 आन्तरिक । ३. ठीक र सत्य ।
 हार्दिकता-ना० [सं०] १. हार्दिक हुनाको भाव । २. मित्रता;
 प्रेम; स्नेह ।
 हार्नु-अ० क्रि० [हार+नु] १. हार खानु; पराजित हुनु ।
 २. उत्साह भङ्ग हुनु; लाचार हुनु; हतास हुनु । ३. दिक्क
 हुनु । (सं० क्रि०) ४. जूवा वा लेन-देनको व्यापारमा
 रुपियाँ-पैसा गुमाउनु ।
 हार्थ-वि० [सं०] १. हरण गर्न योग्य । २. जित्न सकिने ।
 हार्थनियम-ना० [अ०] सन्दूकका आकारको, हावा भरेर
 बजाइने एक प्रकारको बाजा ।
 हार्-हुर-क्रि० यो० [हार-हुर] हार-हुर ।
 हाल-ना० [अ० हाल:] गाडा, रथ आदिका पाङ्ग्राको
 बाहिरी परिधिमा जडिने फलामे चक्का ।
 हाल-ना० [अ०] १. अहिलेको समय; वर्तमान काल ।
 २. अवस्था; दशा । ३. परिस्थिति; हालत । ४. समाचार;
 खबर; वृत्तान्त । ५. विवरण; बयान; बेहोरा ।
 (क्रि० यो०) ६. यस समयमा; अचेल ।
 हाल-खबर-ना० [हाल+खबर] १. समाचार; सन्देश ।
 २. अवस्था; स्थिति; हाल-चाल ।
 हाल-चाल-ना० [हाल+चाल] १. अवस्था; चाला-माला ।
 २. चाल-चलन; बेहोर । ३. परिस्थिति ।
 हालत-ना० [अ०] अवस्था; स्थिति; दशा; परिस्थिति ।
 हालवाला-वि० [हाल+वाला] १. हाल भएको; अहिलेको;
 वर्तमान समयको । २. नयाँ; नौलो ।
 हाल-साविक-वि० [हाल+साविक] १. पहिलेको र अहिलेको;
 हालको र साविकको । (वि०) २. बरखास्त हुने र

नयाँ भर्ना हुने ।

हाल-साल-क्रि० यो० [हाल+साल] हिजो-आज; अचेल; वर्तमान समयमा ।

हालहल-ना० [सं०] हलाहल विष ।

हाल-हुल-ना० [हाल्+हुल्] हाल्ने वा हुल्ने काम ।

हाल-हुल-ना० [हल्ला+हूल] हूल-हुज्जत; हूल-दङ्गा ।

हाला-वि० [हार] हैरान; हाला-बाला; हायल-कायल ।

हाला-ना० [सं०] मदिरा; मद्य ।

हाला-बाला-वि० [हाला+बाला (फाँ०)] हारा-बारा ।

हालाहल-ना० [सं०] हलाहल विष ।

हालाहाल-ना० [हाल्+हाल्] परस्परमा हाल्ने काम; धमा-धम हाल्ने काम ।

हालिनु-स० क्रि० [हाल्+इ+नु] केही वस्तु कुनै भाँडोमा राखिनु; ('हाल्नु'-को क० क्रि०) ।

हालै-क्रि० यो० [अ० हाल+ऐ] केही दिन अगाडि नै; थोरै दिन पहिलेमात्र ।

हाल्नु-स० क्रि० [सं० हुल्+नु] १. केही वस्तु कुनै भाँडोमा राख्नु । २. पसाउनु; घुसानु । ३. भर्ना गर्नु; नियुक्त गर्नु । ४. सौता ल्याउनु । (अ० क्रि०) ५. क्रियाका पछि लागेर तत्काल वा स्वभावैले त्यो कार्य हुने कुराको बोध गराउने शब्द । (उदा०-गइहाल्नु, भइहाल्नु इत्या० ।)

हाल्ल-हुल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. पानी आदि पन्यालो पदार्थ जथाभावीसँग पोखिने किसिम; छ्याल्ल-ब्याल्ल । २. हूल-दङ्गा मच्चिने किसिम ।

हाव-ना० [सं०] १. साहित्यमा संयोगका समयमा पुरुषलाई मोहित पार्न नायिकाले गर्ने अनेक स्वाभाविक चेष्टा । २. साहित्यमा अनुभावमध्ये एक । (यसका यी दश स्वभावज भेद छन्-लीला, विलास, विच्छित्ति, विभ्रम, किलकिञ्चित, मोट्टायित, विव्वोक, विहृति, कुट्टमित ललित र हेला; अथवा कौतूहल, कौतुक, कुतुक, कुतूहल, विलास, विव्वोक, विभ्रम, ललित, हेला र लीला ।)

हाव-भाव-ना० [सं०] १. नायकलाई मोहित पार्नका निमित्त नायिकाले आँखा, मुख, हात आदि नचाएर गर्ने अनेक मनोहर चेष्टा; हाउ-भाउ । २. गायक, नर्तक, अभि-नेता आदिले विषयका अनुकूल प्रभाव उत्पन्न गर्न स्वर अथवा अङ्ग-प्रत्यङ्गद्वारा प्रकट गर्ने चेष्टा ।

हावा-ना० [अ० हवा] पृथ्वीमा सर्वत्र व्याप्त भएर रहेको, प्राणीहरूले सास फेर्ने अदृश्य तत्त्व; पञ्च-तत्त्वमध्ये एक; वायु; बतास ।

हावा-कावा-ना० [हावा+कावा] हायल-कायल ।

हावा-घर-ना० [हावा+घर] प्रशस्त हावा चल्ने गरी बनाइएको खुला घर; बङ्गला ।

हावादार-वि० [हवादार] हावादारी ।

हावादारी-वि० [हवादार+ई] १. हावा आवत-जावत गर्ने झ्याल-ढोका वा प्वालहरू धेरै भएको; हावादार । २.

प्रमाण नभएको; उड्न्ता (खबर, कुरा आदि) । ३. अनेक छिद्रहरू राखी सकेसम्म हलुङ्गो पारी बनाइएको (आभ-पण) ।

हावा-पानी-ना० [हावा+पानी] प्राणीको जीवन वा स्वास्थ्यमा असर पार्ने हावा, पानी आदि प्राकृतिक पदार्थ; जल-वायु ।

हावाबाजी-ना० [हावा+बाज+ई] प्रमाण नभएको कुरो; उड्न्ते कुरा; गफ ।

हावी-वि० [अ०] चारैतिरबाट घेर्ने वा घेरेर वशमा पार्ने ।

हास-ना० [सं०] १. हाँस्ने क्रिया; हाँसो । २. ठट्टा; दिल्लगी ।

३. प्रसन्नता; खुशी । ४. साहित्यमा हास्य-रसको स्थायी-भाव । (यसका छ भेद छन्-स्मित, हसित, विहसित, अव-हसित, अपहसित र अतिहसित) । ५. हास्य-रस । ६. फक्रनु; फुल्नु । ७. घमण्ड । ८. सेतोपन ।

हासक-ना० [सं०] १. हाँस्ने व्यक्ति । २. हँसाउने वा हाँसो उठ्ने चेष्टा गर्ने व्यक्ति; विह्वषक ।

हासिल-वि० [अ०] १. पाएको; प्राप्त; उपलब्ध । २. सफल; सिद्ध । (ना०) ३. लाभ; प्राप्ति । ४. सफलता; सिद्धि ।

हासी-वि० [सं०] १. हाँस्ने; हँसुवा । २. ठट्टाचौलो; परिहास-शील ।

हास्य-वि० [सं०] १. हाँस्न योग्य । २. उपहास गर्न योग्य; हँस्सी गर्न लायक । (ना०) ३. हाँस्ने क्रिया; हाँसो । ४. हर्ष उल्लास । ५. साहित्यका नौ रसमध्ये एक ।

हास्यक-ना० [सं०] हाँसो उठ्ने कुरो वा कथन ।

हास्य-रस-ना० [सं०] साहित्यमा विकृत आकार, बोली, वेश, चेष्टा आदिबाट उत्पन्न हुने, हास स्थायी-भाव भएको एक रस; साहित्यका नौ रसमध्ये एक ।

हास्यास्पद-वि० [सं०] १. हाँसो उठ्दो; देख्ता हाँसो उत्पन्न हुने । २. उपहासको विषय बनेको ।

हाहा-ना० [ने०] १. ठूलो स्वरले हाँस्ने आवाज । २. अरुको उपहास वा निन्दा गर्ने काम । ३. धेरै जनाको वेदना-युक्त आवाज; कोलाहल; हाहाकार । ४. ठूलो कष्ट; विपत्ति । ५. डोहो; आच्छु-आच्छु । ५. दयापूर्वक कुनै नराम्रो कुराको निषेध गर्नु । ६. बहकाउ; लहै-लहै ।

हाहाकार-ना० [सं०] १. धेरै जनाको आर्त-नाद; शोकपूर्ण कोलाहल । २. विपत्ति; ठूलो कष्ट ।

हाहा-हूह-ना० [ने०] हँस्सी; दिल्लगी ।

हा-हु-ना० [ने०] कुनै प्रकारले कार्य-सिद्ध गर्नु; जेतैन गरी काम तामेल गर्नु; हाट-हुट; हा-हो ।

हा-हो-ना० [ने०] हा-हु ।

हिङ्गुवा-ना० [ने०] १. लाम्चा पात; हरियोमा नीला र खैरा धर्का परेका लामा-लामा पत्र हुने फूल र हरियो खोक्रो फल हुने एक जातको वृक्ष । २. त्यसैको फल । (आयुर्वेदमा यसको गुण स्त्रीको गर्भ-सम्बन्धी रोगमा हित गर्ने बताइएको छ ।)

हिँड-डुल-ना० [हिँड+डुल्] विस्तारै यता-उति हिँड्ने र डुल्ने

हिङन्ता-हिङगुल

काम; डुल-फिर ।

हिङन्ता-वि० [हिङ्+अन्ता] खूब हिङ्न सक्ने; हिङ्नुवा; हिङ्न्ते ।

हिङन्ते-वि० [हिङ्+अन्ते] हिङन्ता ।

हिङ्ना-ना० [हिङ्+आइ] हिङ्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हिङ्नाइनु-स० क्रि० [हिङ्नाउ+इ+नु] हिङ्न लाइनु; ('हिङ्नाउनु'-को क० क्रि०) ।

हिङ्नाउनु-स० क्रि० [हिङ्+आउ+नु] १. धेरै हिङ्ने पार्नु वा गराउनु । २. लैजानु; लानु । ३. चोर्नु; हरण गर्नु ।

हिङ्निनु-अ० क्रि० [हिङ्+इ+नु] पैदल गइनु; ('हिङ्नु'-को भा० क्रि०) ।

हिङ्नुवा-वि० [हिङ्+उवा] हिङन्ता ।

हिङ्नेया-वि० [हिङ्+ऐया] खूब हिङ्ने वा हिङ्न सक्ने; हिङ्न्ता ।

हिङ्नु-अ० क्रि० [सं० हिण्ड+नु] १. गोडा चालेर एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानु; पैदल जानु । २. प्रस्थान गर्नु ।

३. हिङ्-डुल गर्नु; टहल्नु । ४. पोइल जानु । ५. समाप्त हुनु; सिद्धिनु । ६. मर्नु ।

हिंसक-वि० [सं०] १. हिंसा गर्ने; हिंसक । २. घातक; हत्यारो । (ना०) ३. हिंसा गर्ने व्यक्ति । ४. अर्काको अपकार वा चित्त दुल्ने काम गर्ने व्यक्ति ।

हिंसा-ना० [सं०] १. प्राणीहरूको काट-मार गर्ने वा ज्यान-लिने काम; वध; मारण । २. अरूलाई हानि पुऱ्याउने वा चित्त दुखाउने काम; अपकार ।

हिंसात्मक-वि० [सं०] १. हिंसाले युक्त; हिंसा भएको (काम) । २. अर्काको अपकार हुने वा मनमा चोट लाग्ने (काम) ।

हिंसालु-वि० [सं०] १. हिंसा गर्ने; हिंसक । २. हिंसा गर्ने प्रवृत्ति भएको ।

हिंस्य-वि० [सं०] हिंसा गर्ने योग्य ।

हिंस-वि० [सं०] १. हिंसा गर्ने; मार्ने । २. अर्काको चित्त दुखाउने ।

हिंसक-ना० [सं०] १. हिंसा गर्ने पशु; मांसाहारी जनावर । (वि०) २. हिंसा गर्ने; हिंसक; मार्ने ।

हिउँ-ना० [सं० हिम] प्राकृतिक ठन्डिले जमेको पानी; हिम ।

हिउँद-ना० [सं० हिमद] नाग-पञ्चमीदेखि श्री-पञ्चमीका दिनसम्मका छ महीनाको समय; जाडोको मौसम ।

हिउँदे-वि० [हिउँद+ए] १. हिउँद-सम्बन्धी । २. हिउँदमा लगाइने वा हुने ।

हिकमत-ना० [अ०] १. बुद्धिमानी; चातुर्य । २. आँट; हिम्मत; पराक्रम; साहस । ३. युक्ति; उपाय । ४. कौशल ।

हिकमतदार-वि० [अ० हिकमत+दार (फा०)] हिकमत भएको; आँटिलो; हिकमती ।

हिकमत-हारा-वि० [अ० हिकमत+हार] हिकमत वा हिम्मत नभएको; हुत्ती नभएको; पानी-मरुवा; नामर्द; लाछी ।

हिकमती-वि० [अ० हिकमत+ई] १. हिकमत भएको; हिकमतदार; साहसी । २. बुद्धिमान्; चतुर ।

हिकाइ-ना० [हिक्+आइ] हिक्ने किसिम, क्रिया वा भाव; हिक्का लाग्ने क्रिया ।

हिकाइ-ना० [हिक्+आइ] हिक्ने किसिम, क्रिया वा भाव; हेपाइ ।

हिकाइनु-स० क्रि० [हिकाउ+इ+नु] हिक्न लाइनु; ('हिकाउनु'-को क० क्रि०) ।

हिकाउनु-स० क्रि० [हिक्+आउ+नु] हिक्न लाउनु; हेपाउनु; ('हिक्नु'-को प्रे० क्रि०) ।

हिकिनु-अ० क्रि० [हिक्+इ+नु] हिक्का लागिनु; ('हिक्नु'-को भा० क्रि०) ।

हिकिनु-स० क्रि० [हिक्+इ+नु] हेपिनु; ('हिक्नु'-को क० क्रि०) ।

हिकी-हिकी-ना० [ने०] मर्ने वेलामा आउने हिक्का वा दम ।

हिव्क-क्रि० यो० [सं० हिक्का] १. हिक्का लाग्ने वा लाग्दा शब्द आउने किसिम; किक्क । २. मर्न लागेकाको अन्तिम सास निस्कने किसिम ।

हिव्का-ना० [सं०] १. घाँटीबाट बेगका साथ वायु निस्कनु; बाडुली । २. लगातार धेरै पटक बाडुली निस्किरहने रोग । ३. प्राण जाने वेलाले आखिरी दम ।

हिव्नु-स० क्रि० [हेप्+नु] हेप्नु; थिचो-मिचो गर्नु; दमन गर्नु ।

हिव्नु-अ० क्रि० [हिक्क+नु] १. हिक्का लाग्नु; हिक्क-हिक्क गर्नु । २. हात्ती कराउनु ।

हिङ-ना० [हिङ्गु] १. लाम्बा पात र साना खैरा फूल हुने एक जातको बोट । २. त्यसैको तीक्ष्ण गन्ध हुने चोब; हीड । (आयुर्वेदमा यसको गुण वायु, कफ, शूल, आउँ नाश गर्ने, रुचि-कारक र अग्नि-वर्द्धक बताइएको छ ।)

हिङ-जीरो-वि० [हिङ्+जीरो] रोगले गलेर अति दुब्लिएको; मरन्च्याँसे ।

हिङाइ-ना० [हिङाउ+आइ] हिङाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हिङाइनु-स० क्रि० [हिङाउ+इ+नु] हिङाउनु; ('हिङाउनु'-को भा० क्रि०) ।

हिङाउनु-स० क्रि० [हिङ्+आउ+नु] अरूलाई कष्ट हुने गरी कुनै काम गर्न बाध्य गर्नु; पीडा दिनु; बेचैन पार्नु (गुद-द्वारमा हिङ् हालेझैँ गरी) ।

हिङ्कत-ना० [सं०] भद्राई चराको एक भेद ।

हिङ्गण्टक-ना० [सं० हिङ्ग+अण्टक] अजीर्ण-नाशक एक आयुर्वेदीय पाचक । (सूठो, पिप्ला, मरीच, अजमोदा, सेतो जीरा, कालो जीरा, भुटेको हिङ् र सिधे-नून पिँधेर यो बनाइन्छ ।)

हिङ्गु-ना० [सं०] हिङ्को बोट वा त्यसको चोब ।

हिङ्गुपत्री-ना० [सं०] जिम्बु बूटी ।

हिङ्गुल-ना० [सं०] सिम्रिक ।

हिङ्गुल-ना० [सं० हिङ्गुलाज] हिङ्गुलाज पत्थर; ठिङ्गुरो ।

हिङ्गुलाज-ना० [सं०] १. सिन्धु-प्रदेशमा रहेको, दुर्गाको एक मूर्ति । २. यिनै देवीको प्रसादस्वरूप माला उनेर लगाइने सेतो एक प्रकारको बीयाँ ; ठिङ्गुरो; हङ्गुल ।
 हिङ्गुलि-ना० [सं०] सिम्रिक; हिङ्गुल ।
 हिचकिचाइ-ना० [हिचकिचाउ+आइ] हिचकिचाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हिचकिचाइनु-अ० क्रि० [हिचकिचाउ+इ+नु] हिचकिचाउनु; ('हिचकिचाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 हिचकिचाउनु-अ० क्रि० [हचक] डर, आदर आदिले गर्दा केही भन्न वा गर्नमा सङ्कोच मान्नु; हचकनु ।
 हिचकिचाहट-ना० [हिचकिचि+आहट] हिचकिचाउने किसिम, क्रिया वा भाव; हिचकिचाइ ।
 हिजडा-ना० [?] स्त्री-पुरुष नछुट्टिएको प्राणी; नपुंसक; सिंगार ।
 हिजो-क्रि० यो० [सं० ह्यस्] विगत दिन; वर्तमान दिनभन्दा पहिलो दिन ।
 हिजो-आज-क्रि० यो० [हिजो+आज] अचेल; वर्तमान समयमा ।
 हिज्जल-ना० [सं०] पिरिया झार ।
 हिज्जे-ना० [अ०] कुनै शब्दको अक्षरको क्रम; अक्षर-विन्यास ।
 हिटी-ना० [नेवा० हिति] पानीको धारा खसाल्ने पाइप, नली आदि; धारो ।
 हिण्डोल-ना० [सं०] मध्यम तीव्र, ऋषभ र पञ्चम वर्जित हुने र अरु स्वर शुद्ध हुने, शास्त्रानुसार दिनको प्रथम प्रहर-को आखिरीमा र विशेषतः वसन्त ऋतुमा गाइने, औडव जातिको एक राग ।
 हित-ना० [सं०] १. भलाइ; उपकार । २. कल्याण; मङ्गल । ३. लाभ; फायदा । ४. अनुराग; प्रेम । ५. मित्र । ६. सम्बन्धी । ७. हितैषी व्यक्ति ।
 हित-कर-वि० [सं०] १. हित गर्ने; भलो गर्ने; हित-कारी । २. लाभ-दायक । ३. हित-चिन्तक; भलो चिताउने ।
 हित-कारक-वि० [सं०] हित-कर ।
 हित-कारी-वि० [सं०] हित-कर ।
 हित-चिन्तक-वि० [वि० [सं०] हित वा भलो चिताउने; शुभ-चिन्तक; हितैषी ।
 हित-चिन्तन-ना० [सं०] कसैको भलो चिताउनु; शुभ-कामना; शुभ-चिन्तन ।
 हिताहित-ना० [सं०] हित र अहित; भलो र कुभलो ।
 हितेच्छु-वि० [सं०] भलो चाहने; हितैषी; शुभेच्छु ।
 हितैषी-वि० [सं०] हितेच्छु ।
 हितोपदेश-ना० [सं०] १. हित हुने कुराको अर्ती; सदुपदेश । २. विष्णु शर्माले रचेको संस्कृतको एक प्रसिद्ध नीति-ग्रन्थ ।
 हित-चित्त-ना० [सं० हृद्+चित्त] दुइ जनाको मिलेको

मन; मिलेका दुइ दिल ।
 हिदायत-ना [अ०] १. सोझो बाटो देखाउने काम । २. कुनै काम गर्ने वा नगर्न दिइएको आदेश-उपदेश ।
 हिनहिनाइ-ना० [हिनहिनाउ+आइ] हिनहिनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हिनहिनाइनु-अ० क्रि० [हिनहिनाउ+इ+नु] घोडा कराइनु; ('हिनहिनाउनु'-को भा० क्रि०) ।
 हिनहिनाउनु-अ० क्रि० [सं० हेप्] घोडा कराउनु; हिलिनु ।
 हिनहिनाहट-ना० [हिनहिनाउ+आहट] हिनहिनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हिना-ना० [अ०] मेहदी ।
 हिनामिना-ना० [ने०] माल-सामानको बरबादी; क्षति; हानि-नोक्सानी ।
 हिन्ताल-ना० [सं०] पातै-पातले छोपेको छोटो काण्ड हुने एक जातको ताड ।
 हिन्द-ना० [फा०] हिन्दुस्तान; भारत देश ।
 हिन्दी-वि० [फा०] १. हिन्द वा हिन्दुस्तानको; भारत-सम्बन्धी । (ना०) २. हिन्दुस्तानका निवासी; भारतीय । ३. हिन्दुस्तानको प्रमुख भाषा; वर्तमान भारतको प्रस्तावित राष्ट्र-भाषा ।
 हिन्दुत्व-ना० [फा० हिन्दू+त्व (सं)] १. हिन्दू हुनाको भाव वा गुण । २. हिन्दूहरूको आचार-विचार वा धर्म ।
 हिन्दुस्तान-ना० [फा० हिन्दोस्तान] हिन्दूहरूको निवास-स्थान; भारत देश ।
 हिन्दुस्तानी-वि० [हिन्दुस्तान+ई] १. हिन्दुस्तानको । (ना०) २. हिन्दुस्तानको निवासी; भारतीय ।
 हिन्दू-ना० [फा०] वेद, धर्म-शास्त्र, पुराण आदिलाई आफ्ना धर्म-ग्रन्थ मान्ने व्यक्ति वा धर्म ।
 हिन्दू-स्थान-ना० [फा० हिन्दू+स्थान (सं०)] हिन्दुस्तान; भारत-वर्ष ।
 हिन्दोल-ना० [सं०] झुलना; पीड ।
 हिफाजत-ना० [अ० हिफाजत] १. कुनै वस्तु वा स्थितिलाई विग्रन नदिई जोगाएर राख्ने काम; बचाउ; जतन; संरक्षण ।
 हिफाजती-वि० [हिफाजत+ई] १. हिफाजत गर्ने; बचाउ गर्ने । २. हिफाजत गर्नुपर्ने ।
 हिम-ना० [सं०] १. हिउँ; तुसारो; ठाँटो । २. जाडो; ठन्डी । ३. जाडोको समय; शीत ऋतु । ४. चन्द्रमा । ५. कपूर । ६. मोती । ७. कुइरो । ८. कमल । ९. ताजा नौनी । १०. रात । ११. सेतो चन्दन । १२. हिमालय । (वि०) १३. ठन्डा; शीतल ।
 हिम-कण-ना० [सं०] हिउँ वा तुसाराको सूक्ष्म बिन्दु; शीत-बिन्दु ।
 हिम-कर-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 हिम-किरण-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 हिम-चिम-ना० [(फा०) हिम+चिन्] १. चिनाजानी;

हिम-नदी-हिलो

जान-पहिचान । २. हित-चित्त । ३. बसाउठी ।
 हिम-नदी-ना० [सं० हिम+नदी] हिउँले ढाकिएका पर्वतबाट हिउँकै रूपमा बग्ने स्रोत ।
 हिम-पात-ना० [सं०] हिउँ बर्सनु; तुषार-पात ।
 हिम-भानु-ना० [सं०] चन्द्रमा ।
 हिम-मानव-ना० [सं० हिम+मानव] हिमालयमा हुने अनुमान गरिएको मनुष्यका आकारको प्राणी; येती; सोक्पा ।
 हिम-रेखा-ना० [सं०] सदा-सर्वदा हिउँ जमिरहने भूमिको सीमा-रेखा ।
 हिमवान्-ना० [सं०] १. हिमालय पर्वत । २. चन्द्रमा । (वि०) ३. हिउँ भएको ।
 हिमांशु-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. कपूर ।
 हिमाइते-वि० [अ० हिम्मत] १. अटेर; नटेर्ने; हेपाहा । २. उपद्रवी ।
 हिमाकत-ना० [अ० हिमाकत] मूर्खता ।
 हिमाङ्क-ना० [सं०] १. चन्द्रमा । २. कपूर ।
 हिमाचल-ना० [सं०] हिमालय पर्वत; हिमाद्रि ।
 हिमाद्रि-ना० [सं०] हिमालय पर्वत; हिमाचल ।
 हिमानी-ना० [सं०] बरफको थुप्रो; हिउँको रास ।
 हिमायत-ना० [अ०] १. पक्षपात । २. सहायता । ३. शरण । ४. रक्षा ।
 हिमायती-ना० [अ०] पक्षपात गर्ने व्यक्ति; तरफदारी गर्ने मानिस; हितैषी व्यक्ति ।
 हिमाल-ना० [हिमालय] हिमालय ।
 हिमालय-ना० [सं०] नेपालको उत्तरी सीमा-क्षेत्रमा रहेको, सदा हिउँले ढाकिइरहने ऊँचो पर्वत-माला ।
 हिम्मत-ना० [अ०] १. कठिन कार्य गर्ने साहस वा उत्साह । २. बहादुरी; पराक्रम ।
 हिम्मतदार-वि० [अ० हिम्मत+दार(फा०)] हिम्मत भएको ।
 हिम्मत-हारा-वि० [अ० हिम्मत+हार्] हिम्मत नभएको; हिक्मत-हारा ।
 हिम्मती-वि० [अ० हिम्मत+ई] हिम्मतदार ।
 हियरा-ना० [सं० हृदय] १. हृदय; मन । २. छाती; वक्ष-स्थल । ३. स्तन; दूध ।
 हियाइनु-स० क्रि० [हियाउ+इ+नु] ह्याइनु; ('हियाउनु'-को क० क्रि०) ।
 हियाउ-ना० [हियो] ह्याउ ।
 हियाउनु-स० क्रि० [सं० ह्येय+याउ+नु] ह्याउनु ।
 हियो-ना० [प्रा० हिअ] हृदय; मन ।
 हिरण-ना० [सं०] १. सुन; सुवर्ण । २. वीर्य । ३. कौडो ।
 हिरण्य-वि० [सं०] १. सुनको; सुनौला; स्वर्णमय । (ना०) २. ब्रह्मा ।
 हिरण्य-ना० [सं०] सुन; स्वर्ण ।
 हिरण्य-कशिपु-ना० [सं०] १. कश्यप प्रजा-पतिको पुत्र, पुराण-प्रसिद्ध दैत्य-राज । (यसैलाई मार्नलाई भगवान् विष्णुले

नृसिंहावतार ग्रहण गर्नुभएको थियो ।)
 हिरण्य-गर्भ-ना० [सं०] १. ब्रह्मा । २. विष्णु । ३. शालग्राम । ४. फलामजस्तो एक प्रकारको धातु । (यो धातु केटा-केटीको पेट फुल्ने रोगमा पानीमा घोटेर खुवाइन्छ ।) ५. उपनिषद्-अनुसार सम्पूर्ण पदार्थ र जीवहरूको मूल उद्गम-स्थल भएको, सृष्टिको प्रारम्भमा उत्पन्न सुनौला रङ्गको पिण्ड ।
 हिरण्य-नाभ-ना० [सं०] १. विष्णु । २. मैनाक पर्वत ।
 हिरण्याक्ष-ना० [सं०] पुराण-प्रसिद्ध एक दैत्य; हिरण्य-कशिपुको भाइ ।
 हिरन-ना० [ने०] मर्न लागेका मानिसलाई खुवाउने जल, अन्न आदि; मधौसलाई खुवाइने आहार ।
 हिरावली-ना० [?] प्रायः बिछ्याउने काममा लिइने एक किसिमको चार-खाने खस्रो कपडा ।
 हिरासत-ना० [अ०] १. कैद; थुना; नजर-बन्दी । २. बन्दी-खाना; खोर । ३. सिपाही वा पुलिसको देख-रेख; पहरा ।
 हिरिक-क्रि० यो० [ने०] १. प्राण जाने किसिम । २. कुनै वस्तुको प्राप्तिका निमित्त हत्ते हाल्ने किसिम ।
 हिराई-ना० [हिराई+आइ] हिराईने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हिराईनु-स० क्रि० [हिराई+इ+नु] हानिनु; ('हिराईनु'-को क० क्रि०) ।
 हिराउनु-स० क्रि० [हान्+आउ+नु] हान्नु ।
 हिरिनु-अ० क्रि० [हिरिक] कुनै कुराको प्राप्तिका लागि उत्कट अभिलाषा देखाउनु; हिरिक गर्नु ।
 हिरिनु-अ० क्रि० [हिराई+इ+नु] वेगले कतै जानु (निन्दार्थमा) ।
 हिर्याई-ना० [हिरि+याइ] हिरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हिल-मिल-ना० [सं० हेल+मिलन] हेल-मेल ।
 हिलिनु-अ० क्रि० [हिलि+इ+नु] घोडा कराइनु; ('हिलिनु'-को भा० क्रि०) ।
 हिलिनु-अ० क्रि० [सं० हेप्+इ+नु] १. घोडा कराउनु; हिनहिनाउनु । २. काम-न-काजसित गिजिएर हाँसिरहनु; छिहिलिनु ।
 हिलिलिलि-क्रि० यो० [ने०] १. गिजिएर हाँसिरहने किसिम; हिलिने किसिम । २. घोडा कराउने किसिम; हिनहिनाउने किसिम ।
 हिलोमिली-ना० [हेल-मेल] हेल-मेल ।
 हिले-वि० [हिलो+ए] १. हिलाको; हिलो-सम्बन्धी । २. हिलामा हुने । (ना०) ३. रोपाईँ गर्दा परस्परमा हिलो छ्यापाछ्याप गरेर खेलिने एक खेल ।
 हिले-माछो-ना० [हिले+माछो] हिलामा वा मैलो पानीमा बस्ने एक जातको माछो ।
 हिलो-ना० [प्रा० हिला] पानीमा मुछिएको माटो; माटाको लेदो; पङ्क ।

हिल्याइ-ना० [हिल्याउ+आइ] हिल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हिल्याइ-ना० [हिलि+याइ] हिलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हिल्याइनु-स० क्रि० [हिल्याउ+इ+नु] हिलो पारिनु; ('हिल्याउनु'-को क० क्रि०) ।

हिल्याउनु-स० क्रि० [हिलो+याउ+नु] हिलो पारुनु; बाउसे गर्नु; टाकुचे गर्नु ।

हिल्ल-क्रि० यो० [ने०] खित्का छोडेर हाँस्ने किसिम; हिल्लिल्लिल ।

हिल्ला-ना० [अ० हीलः] कुनै वस्तु वा व्यक्ति अरुलाई बुझाईदिने काम; जिम्मा ।

हिल्लोल-ना० [सं०] १. लहर । २. भ्रम ।

हिसाब-ना० [अ०] १. वस्तुहरूको सङ्ख्या वा परिमाण निर्णय गर्ने काम; गणना; गिन्ती । २. लेन-देन, आय-व्यय आदिको लेखो-जोखो । ३. गणित-विद्या । ४. भाउ; दर । ५. नियम; रीति । ६. ढङ्ग; तरिका । ७. परवाह; वास्ता ।

हिसाब-किताब-ना० [अ० हिसाब+किताब] १. आय-व्यय आदिको लेखो; हर-हिसाब । २. हिसाब लेख्ने किताब । ३. लेन-देन-सम्बन्धी व्यवहार । ४. समुचित व्यवस्था; बन्दोबस्त ।

हिसाब-शान्ति-ना० [अ० हिसाब+शान्ति (सं०)] हिसाब वा भागअनुसार बाँडी लिने काम; भाग-शान्ति ।

हिसाबी-वि० [अ० हिसाब+ई] १. हिसाब गर्ने; गणना गर्ने । २. हिसाब जान्ने; गणितज्ञ ।

हिसी-ना० [सं० श्री] सौन्दर्य; लावण्य ।

हिस्स-क्रि० यो० [हस्स] १. इच्छा गरेको वस्तु नपाउँदा निराश हुने किसिम; हिस्सिने किसिम; जिल्ल । २. खिसिक्क; डिच्च । ३. मुसुक्क; खिसिक्क ।

हिस्सा-ना० [अ० हिस्सः] १. भाग; अंश । २. खण्ड; टुक्रो । ३. चकला ।

हिस्सादार-वि० [हिस्सा+दार (फा०)] हिस्सेदार ।

हिस्सिइनु-अ० क्रि० [हिस्सि+इ+नु] हिस्स पारिनु; ('हिस्सिनु'-को भा० क्रि०) ।

हिस्सिनु-अ० क्रि० [हिस्सि+इ+नु] १. हिस्स पारुनु; जिल्लिनु । २. खिसिक्क पारुनु; डिच्च पारुनु ।

हिस्सेदार-ना० [हिस्सा+दार] कुनै किसिमको साझा सम्पत्ति वा व्यवसायमा हिस्सा भएको व्यक्ति; अंशियार ।

हिस्सेदारी-ना० [हिस्सेदार+ई] १. हिस्सेदार हुनाको अवस्था वा भाव । २. साझा; गोस्वारा ।

हिस्स्याइ-ना० [हिस्सि+याइ] हिस्सिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हिस्स्याइ-ना० [हिस्स्याउ+आइ] हिस्स्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हिस्स्याइनु-स० क्रि० [हिस्स्याउ+इ+नु] हिस्स पारिनु; ('हिस्स्याउनु'-को क० क्रि०) ।

हिस्स्याउनु-स० क्रि० [हिस्सि+याउ+नु] १. हिस्स पारुनु; निराश पारुनु । २. खिसिक्क पारुनु ।

ही-क्रि० यो० [ने०] १. लाचारी वा लज्जाका साथ मार्ने किसिम; दीनतापूर्वक प्रार्थना गर्ने किसिम । २. रुने किसिम । ३. लज्जापूर्वक हार स्वीकार गर्ने किसिम ।

ही-ही-ना० [ने०] १. लाचार हुँदा वा हिचकिचाउँदा प्रयोग गरिने शब्द; हे-हे । २. केटा-केटी रुने किसिम । ३. दीनता-पूर्वक खुशामद गर्दा भनिने शब्द ।

हीड-ना० [सं० हिङ्गु] हिड ।

हीन-वि० [सं०] १. अधम; क्षुद्र; नीच । २. निन्दनीय; गर्ह्य । ३. गरीब; दीन । ४. पद, मार्ग, स्थान आदिबाट च्युत भएको; भ्रष्ट । ५. कम; घटी । ६. अरु शब्दका साथ लागेर नभएको, रहित, तुच्छ आदि अर्थ बुझाउने शब्द । (उदा०-हीनावस्था, बुद्धि-हीन इत्या० ।)

हीन-गण-ना० [सं०] अगण ।

हीन-बुद्धि-वि० [सं०] बुद्धि नभएको; मूर्ख ।

हीन-मति-वि० [सं०] हीन-बुद्धि ।

हीन-मारा-वि० [सं० हीन+मारा] १. अल्सी; जाँगर-मरुवा । २. निर्लज्ज; बेशरम ।

हीन-न्यान-ना० [सं०] कर्मकाण्ड आदि नमान्ने, बौद्ध धर्मको मूल-भूत एक प्रधान शाखा । (यसका पनि दुइ शाखा छन्-सौतान्तिक र वैभाषिक ।)

हीर-ना० [सं०] १. हीरा । २. सर्प । ३. सिंह । ४. शिव ।

हीरक-ना० [सं०] हीरा ।

हीरक-जयन्ती-ना० [सं०] कुनै विशेष व्यक्ति, संस्था, कार्य आदि शुरू भएको वा जन्मेको साठी वर्षमा मनाइने विशेष उत्सव ।

हीरा-ना० [सं० हीरक] अति साह्रो र उज्ज्वल कान्ति-युक्त एक बहु-मूल्य प्रसिद्ध रत्न; हीरक ।

हीराकसी-ना० [सं० हीरक+कशिका] गन्धकको रासायनिक प्रक्रियाबाट तयार हुने फलामको विकार ।

ही-ही-क्रि० यो० [अनु०] १. घोडा कराउने वा हिनहिनाउने किसिम । २. छिहिलिएर हाँस्ने किसिम ।

हुँ-वि० बो० [सं० हुम्] कसैलाई तर्साउन वा हप्काउन बोलिने शब्द ।

हुँगिया-ना० [ने०] दन्त्य-कथामा वर्णित एक कल्पित रूख ।

हुँडलाई-ना० [हुँडल्+आइ] हुँडल्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुँडलिनु-अ० क्रि० [हुँडल्+इ+नु] १. तरल वा लेदो पदार्थ चल्नु; घोलिनु । २. मिसिनु । (सं० क्रि०) ३. हुँडल्ने काम गरिनु; फेटिनु; ('हुँडल्नु'-को क० क्रि०) ।

हुँडलो-ना० [हुँडल्] घेरै जनाका बीचको मनोमालिन्य वा झगडा; राडो; कोचेलो ।

हुँडल्नु-स० क्रि० [सं० हिल्लोल+नु] १. तरल वा लेदो पदार्थ एक जीउ हुने गरी चलाउनु; घोल्नु । २. फाउनु; फेट्नु । ३. हुँडलो मच्चाउनु; झगडा उठाउनु; राडो

हुँडल्याइ-हुनहुनाइ

मचाउनु ।

हुँडल्याइ-ना० [हुँडलि+आइ] हुँडलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुँडार-ना० [सं० हुण्ड] व्वाँसो ।

हुँदि-क्रि० यो० [हुँदो] १. भयो भने; भएमा; हुँदा । २. गरेमा । (ना० यो०) ३. तिर; तर्फ । ४. यता-उति; वर-पर ।

हुँदो-ना० [हु] १. भलो; हित; कल्याण । २. उपकार; भलाइ । ३. पक्षपात ।

हुँदो-ना० यो० [हुँदि] १. तिर; तर्फ; हुँदि । (वि०) २. भएको ।

हुँदो-खाँदो-वि० [हु+खा] सामान्यतः प्रशस्त सम्पत्ति भएको; राम्ररी खान-पान गर्न सक्ने आर्थिक स्थितिको; खाँदो-पिँदो ।

हुइया-क्रि० यो० [अनु०] १. स्याल कराउने शब्द । (ना०) २. हल्ला; अफवाह ।

हुकुम-ना० [अ० हुक्म] १. श्री ५ महाराजाधिराजको आज्ञा । २. आफूभन्दा ठूला व्यक्तिको आज्ञा; आदेश । ३. प्रभुत्व; अख्तियार । ४. खेल्ने ताशको एक रङ्ग; सुरथ ।

हुकुमी-वि० [हुकुम+ई] १. राजाज्ञा-सम्बन्धी । २. हुकुमको; हुकुम-सम्बन्धी । ३. हुकुममा चलने ।

हुकूमत-ना० [अ०] १. प्रभुत्व; आधिपत्य । २. शासन; राज्य ।

हुक्क-क्रि० यो० [ने०] १. हिक्का वा बाडुली लाग्ने किसिम । २. वमन हुने किसिम; हुलुक्क ।

हुक्का-ना० [अ० हुक्का:] नरिवल, घातु आदिका भाँडामा सुमेरु जड्को, तमाखु खाने साधन ।

हुक्के-ना० [हुक्का+ए] घनी-मानी वा राजा-महाराजालाई तमाखु भरेर खुवाउन नियुक्त व्यक्ति ।

हुक्रनु-अ० क्रि० [सं० हुङ्कार+नु] १. ठूलो स्वरले कराई हप्की लाउनु; हकार्नु । २. साँढे कराउनु; डुक्रनु ।

हुक्राइ-ना० [हुक्र+आइ] कुक्रने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुक्रिनु-अ० क्रि० [हुक्र+इ+नु] हकारिनु; ('हुक्रनु'-को भा० क्रि०) ।

हुङ्कार-ना० [सं०] १. कसैलाई तर्साउन वा हप्काउन 'हुँ' शब्द गर्नु । २. गर्जन । ३. हाँक; ललकार । ४. घनुको टङ्कार ।

हुचील-ना० [गुहे+चील] गुहे-चील ।

हुच्च-क्रि० यो० [ने०] उत्तानो हात गरेर वेगसित कुनै वस्तु हुत्त्याउने किसिम ।

हुच्चनु-स० क्रि० [हुच्च+नु] लट्ठी, डन्डी आदिले मिल्काउनु; हुत्त्याउनु; हुच्चिनु ।

हुच्चन्ती-ना० [हुच्च] डन्डी-वियाका खेलमा वियो हुच्चने लट्ठी ।

हुच्चाइ-ना० [हुच्च+आइ] हुच्चने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुच्चिनु-स० क्रि० [हुच्च+इ+नु] १. हुच्चनु । २. हुत्त्याइनु; ('हुच्चनु'-को क० क्रि०) ।

हुच्च्याइ-ना० [हुच्च+याइ] हुच्चिने किसिम, क्रिया वा भाव । हुज्जत-ना० [अ०] १. व्यर्थको बहस; विवाद । २. झगडा; कचिङ्गल; दगल-फसल । ३. दङ्गा ।

हुज्जती-वि० [अ० हुज्जत+ई] हुज्जत गर्ने; झगडालु ।

हुटिटाउँ-ना० [ने०] लामा-लामा खुट्टा, छोटो पुच्छर, कालो चुच्चो र खैरो पिठिउँ हुने, जलाशयका नजीकमा रहने एक जातको चरो ।

हुडु-ना० [सं०] जङ्गली भेडो ।

हुडुक्क-ना० [सं०] डमरुका आकारको एक किसिमको ठूलो बाजा ।

हुण्डी-ना० [सं० हुड्] धन-सम्पत्तिको लेन-देन गर्ने कुनै सङ्घटन-ले अन्यत्र रहेका त्यस्तै कुनै सङ्घटनलाई कसैलाई कुनै कुरो वा धन दिनु भनी लेखेको पत्र ।

हुत-वि० [सं०] होम गरिएको; आहुतिका रूपमा दिइएको ।

हुताश-ना० [सं०] अग्नि ।

हुताशन-ना० [सं०] अग्नि ।

हुती-ना० [सं० हूति] ह्याउ; हिम्मत ।

हुतीकार-ना० [सं० हूति+कार] हुती ।

हुती-हारा-वि० [हुती+हारा] हुती वा ह्याउ नभएको; हिम्मत-हारा ।

हुतुतु-क्रि० यो० [अनु०] १. पन्यालो वा द्रव पदार्थ निस्कने किसिम; लुतुतु । २. घेरै मानिसको लर्को निस्कने किसिम ।

हुत्त-क्रि० यो० [ने०] १. हुत्त्याउने वा मिल्काउने किसिम; फुत्त । २. छिटोसित निस्कने वा पस्ने किसिम; सुत्त ।

हुत्ता-ना० [हुत्त] हुत्त फाल्ने काम; हुत्त्याउने काम ।

हुत्तिनु-अ० क्रि० [हुत्त+इ+नु] हुत्त फालिनु; वेगसित एकातिर घचेटिनु ।

हुत्त्याइ-ना० [हुत्त्याउ+आइ] हुत्त्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुत्त्याइ-ना० [हुत्ति+याइ] हुत्तिने किसिम, क्रिया वा भाव । हुत्त्याइनु-स० क्रि० [हुत्त्याउ+इ+नु] वेगसित मिल्काइनु; ('हुत्त्याउनु'-को क० क्रि०) ।

हुत्त्याउनु-स० क्रि० [हुत्त+याउ+नु] १. वेगसित मिल्काउनु वा फ्याँक्नु; हुर्च्याउनु । २. मन-नपरेको वस्तु हटाउनु ।

हुद्दा-ना० [अ० अहद] सेना वा त्यसै किसिमको कुनै सङ्घटन-को एउटा एकाईको नाइके ।

हुनर-ना० [फा०] १. कला । २. गुण । ३. कौशल । ४. युक्ति ।

हुनरमन्द-वि० [फा०] हुनर भएको ।

हुनहुन-क्रि० यो० [अनु०] खोलो, भ्रमर, माहुरी आदिको शब्द आउने किसिम ।

हुनहुनाइ-ना० [हुनहुना+उ+आइ] हुनहुनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुनहुनाइनु-अ० क्रि० [हुनहुनाउ+इ+नु] झींगा, भमर आदि भन्किनु; ('हुनहुनाउनु'-को भा० क्रि०) ।

हुनहुनाउनु-अ० क्रि० [हुनहुन+आउ+नु] १. झींगा, भमर, माहुरी आदि भन्किनु । २. खोलो कराउनु । ३. गुनगुनाउनु; भुनभुनाउनु ।

हुनहुनाहट-ना० [हुनहुनाउ+आहट] हुनहुनाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुनिया-ना० [ने०] प्रायः हिमालयका फेदतिर रहने र घर-जम नगर्ने एक फिरन्ता जाति ।

हुनि-हार-ना० [हुने-हार] हुने-हार ।

हुनी-ना० [हु+नी] हुने-हुनामी ।

हुनु-अ० क्रि० [प्रा० हु+नु] १. मौजूद रहनु; विद्यमान रहनु ।

२. बन्नु; निर्माण गरिनु । ३. एक रूपबाट अर्को रूपमा आउनु; रूप वा स्थिति बदलिनु । ४. कुनै घटना वा व्यवहार

प्रत्यक्ष रूपमा आउनु । ५. रोग, व्याधि आदि लाग्नु ।

६. ठीक समय आउनु । ७. कुनै प्रयत्नको परिणाम निस्कनु ।

८. अरु क्रियाका साथ लागेर अनुमति, अनुकूलता, स्वीकृति, स्वभाव आदिको बोध गराउने शब्द । (उदा०-तिमी अब गए हुन्छ; बिरामीले अब त फल-फूलसम्म खाए हुन्छ; हुन्छ, अब तपाईं गए हुन्छ; उहाँ सधैं डुल जानुहुन्छ इत्या० ।

यसको वर्तमान, भूत र भविष्यत् कालका रूप यसरी चल्दछन्-छ, भयो, होला; हुन्छ, भयो, हुनेछ इत्या० ।)

हुनु-हुनामी-ना० [हुनु+हुनामी (फाँ०)] हुने-हार ।

हुने-खाने-वि० [हु+खा] हुँदो-खाँदो ।

हुने-हार-ना० [हुने+हार] हुने वा सम्भावित कुरो वा घटना; हुने-हुनामी; भवितव्यता ।

हुने-हुनामी-ना० [हु+हु] हुने-हार ।

हुन्डर-ना० [हुँडल्] १. हल-दङ्गा; हल-हुज्जत । २. ठूलो हावा; तूफान ।

हुन्डरी-वि० [हुन्डर+ई] १. हुन्डर मच्चाउने; उपद्रवी; हुन्डर्याहा । २. हडबडसँग काम गर्ने । (ना०) ३. हुन्डर ।

हुन्डर्याहा-वि० [हुन्डर+याहा] हुन्डर मच्चाउने; हुन्डरी ।

हुन्यौलो-वि० [हु+औलो] पछि असल हुने देखिएको; होन-हार; फलोन्मुख ।

हुप-ना० [ने०] वात-विकारले अनायास शरीरको पृष्ठ-भागमा चस्केर दुल्ने एक व्यथा; झस्को ।

हुप-ना० [अ० हुक] लुगा-फाटोको सप्को वा छेउ अड्याउना-का निमित्त प्रयोग गरिने, धातुको अडकुसेजस्तो साधन ।

हुप्य-क्रि० यो० [ने०] १. उक्सने वा सुनिने किसिम । २. घमण्ड वा रीसले फुल्ने किसिम ।

हुम्-वि० बो० [सं०] १. स्मृति, सन्देह, स्वीकृति, क्रोध, घृणा आदि सूचित गर्ने शब्द । २. तन्त्र-शास्त्रमा मन्त्रको अगिल्लिर वा पछिल्लिर प्रयोग गरिने एक बीज-मन्त्र ।

हुमाउ-चरो-ना० [फा० हुमा+चरो] लामा-लामा धेरै प्वाँख हुने र जीउ सानो हुने सेतो वा पहेँलो एक जातको पक्षी ।

हुनहुनाइनु-हुरेलाइ

(यसका प्वाँखको कल्की बनाई राजा-महाराजाहरू शिर-पेचमा लगाउँछन् ।)

हुमे-ना० [सं० होम+ए] पुरोहित ।

हुमे-डुमे-ना० [हुमे+डुमे] पुरोहित र दमाई ।

हुमेलो-ना० [हूल+मेलो] घरायसी काम-काजमा भेला भएका मानिसहरूको भीड; हूल-मूल ।

हुर-ना० [हूल] भोजन गर्ने पटक; हुरी ।

हुरमत-ना० [अ०] १. इज्जत; आबरू । २. प्रतिष्ठा; गौरव ।

हुरहुर-क्रि० यो० [अनु०] १. दन्केर आगो बल्ने किसिम; द्वार-द्वार । २. हावा चल्ने किसिम । ३. धेरै मानिसहरू एकसाथ पस्ने वा निस्कने किसिम ।

हुरहुरती-क्रि० यो० [हुरहुर+ती] हुरहुर ।

हुरहुराइ-ना० [हुरहुराउ+आइ] हुरहुराउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुरहुराइनु-अ० क्रि० [हुरहुराउ+इ+नु] दन्केर बलिनु; ('हुरहुराउनु'-को भा० क्रि०) ।

हुरहुराउनु-अ० क्रि० [हुरहुर+आउ+नु] १. दन्केर आगो बल्नु । २. बेगसित हावा चल्नु । ३. चाँडो-चाँडो हिँड्नु ।

४. कुनै काम शीघ्रतापूर्वक गर्नु; हुरदुराउनु ।

हुरहुरिइनु-अ० क्रि० [हुरहुरि+इ+नु] दन्केर बलिनु; ('हुरहुरिनु'-को भा० क्रि०) ।

हुरहुरिनु-अ० क्रि० [हुरहुर+इ+नु] हुरहुराउनु ।

हुरहुरी-क्रि० यो० [हुरहुर+ई] हुरहुर ।

हुरहुरे-वि० [हुरहुर+ए] १. दन्केर बल्ने (दाउरा आदि) । २. हुरहुर गरेर चल्ने (बतास) । ३. हडबडाएर काम गर्ने; हडबडे ।

हुरहुर्याइ-ना० [हुरहुरि+याइ] हुरहुरिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुरी-ना० [हुर] वेगसित चलेको हावा; आँधी-बेहरी ।

हुरी-ना० [हुर] भोजनको पटक; हुर ।

हुरक्क-क्रि० यो० [ने०] १. आगो दन्केर किसिम; ज्वाला छुट्ने किसिम । २. प्राण-वायु निस्कने वा मर्ने किसिम; हिरिक्क । ३. ज्यादै हत्ते हाल्ने किसिम ।

हुररुहुर-क्रि० यो० [अनु०] १. हावा चल्ने वा चल्दा शब्द आउने किसिम । २. वेगसित दौड्ने किसिम । ३. दन्केर आगो बल्ने किसिम ।

हुररुहुर-क्रि० यो० [ने०] १. बतास लागिरहने किसिम; हुर-हुर । २. आगो बलिरहने किसिम । ३. धेरै जना घमा-घम आउने वा जाने किसिम; ग्वार-ग्वार ।

हुरेल-धरेल-ना० [हुरेल+धुरेल (फाँ०)] फजूलमा धेरै खर्च गर्नु; माल-सामान वा रुपियाँ-पैसा आवश्यकताभन्दा बढ्ता खर्च गर्नु ।

हुरेलाइ-ना० [हुरेल+आइ] हुरेलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हुरेलाइ-ना० [हुरेलाउ+आइ] हुरेलाउने किसिम, क्रिया वा

हुरेलाइन-हुरिया

भाव ।

हुरेलाइन-स० क्रि० [हुरेलाउ+इ+नु] हुरेलन लाइन;
(‘हुरेलाउनु’-को क० क्रि०) ।

हुरेलाउनु-स० क्रि० [हुरेल्+आउ+नु] फजूलमा धेरै खर्च
गराउनु; (‘हुरेल्नु’-को प्रे० क्रि०) ।

हुरेलनु-स० क्रि० [हुरेल्+इ+नु] फजूलमा धेरै खर्च
गरिनु; (‘हुरेल्नु’-को क० क्रि०) ।

हुरेलनु-स० क्रि० [हुरं+नु] १. नचाहिँदो किसिमले धेरै
खर्च गर्नु। २. हुरं मिल्काउनु; हुर्याउनु। ३. खत्याउनु;
बेसरी खत्याउनु। ४. हुलनु; कोच्नु।

हुरकुनु-अ० क्रि० [ने०] १. बाल्यावस्थाबाट तरुणावस्थामा
पुग्नु; जवान हुनु। २. चराका वचेरा ठूला हुनु वा उड्न
सक्ने हुनु। ३. आगो दन्कु। ४. जोरसित बतास चल्नु।

हुरकुनु-अ० क्रि० [हुरक्क+नु] हुरक्क हुनु; मर्नु।

हुरकाइ-ना० [हुरकं+आइ] हुरकने किसिम, क्रिया वा भाव;
हुरक्क हुने वा मर्ने किसिम।

हुरकाइ-ना० [हुरकं+आइ] हुरकने किसिम, क्रिया वा भाव; ठूलो
वा जवान हुने किसिम।

हुरकाइन-स० क्रि० [हुरकाउ+इ+नु] बालकलाई पालन-पोषण
गरी बढाइन; (‘हुरकाउनु’-को क० क्रि०) ।

हुरकाउनु-स० क्रि० [हुरकं+आउ+नु] बालकलाई पालन-
पोषण गरी जवान पार्नु; (‘हुरकनु’-को प्रे० क्रि०) ।

हुरकिनु-अ० क्रि० [हुरकं] हुरकुनु; जवान होइन (‘हुरकुनु’-को
भा० क्रि०) ।

हुरकिनु-अ० क्रि० [हुरकं] १. हुरकुनु; मरिनु। २. हुरक्क होइन;
(‘हुरकुनु’-को भा० क्रि०) ।

हुरक्याहट-ना० [हुरकिं+याहट] हुरकिने किसिम, क्रिया वा भाव।

हुरदङ्ग-ना० [हल्ला+दङ्गा] ठूलो हल्ला र दङ्गा।

हुरदङ्गे-वि० [हुरदङ्ग+ए] १. फजूलमा धेरै खर्च गर्ने; मन-
परीसँग धेरै खर्च गर्ने; हुरदङ्ग्याहा। २. हडबड; हतपते।
३. हुरदङ्ग मचाउने।

हुरदङ्ग्याहा-वि० [हुरदङ्गे+याहा] हुरदङ्गे।

हुरदराइ-ना० [हुरदराउ+आइ] हुरदराउने किसिम, क्रिया वा
भाव।

हुरदराइन-अ० क्रि० [हुरदराउ+इ+नु] हडबडाइन; (‘हुरद-
राउनु’-को भा० क्रि०) ।

हुरदराउनु-अ० क्रि० [हुरं+दौड़] १. हडबडाउनु; हतपताउनु।
२. चाँडो-चाँडो दौड़नु; दगुनु। ३. चटारिनु; हुरदरिनु।

हुरदरिइन-अ० क्रि० [हुरदरि+इ+नु] हुरदराइन; (‘हुरदरिनु’-
को भा० क्रि०) ।

हुरदरिनु-अ० क्रि० [हुरदरउ+इ+नु] हुरदराइन; (‘हुरद-
राउनु’-को भा० क्रि०) ।

हुरदरे-वि० [हुरदराउ+ए] हुरदराउने; हडबडे।

हुरदर्याइ-ना० [हुरदरि+याइ] हुरदरिने किसिम, क्रिया वा
भाव।

हुरमत-ना० [अ० हुरमत] हुरमत।

हुरं-क्रि० यो० [ने०] १. वेगसित आउने वा जाने किसिम।

२. हुरिने वा हुर्याउने किसिम; मिल्किने वा मिल्काउने
किसिम। ३. आगो बल्ने किसिम; ह्वारं। ४. हावा
चल्ने किसिम। ५. चराहरू उड्ने किसिम।

हुरां-ना० [हुरं] १. फ्याँक्ने किसिम; हुर्याउने किसिम।

२. गन्जीफाका खेलमा आफूसित भएका खानेजति पत्ती
एकसाथ थापी खेलिने दाउ।

हुरिइन-अ० क्रि० [हुरिं+इ+नु] वेगसित दौडेर आइन वा
गइन; (‘हुरिनु’-को भा० क्रि०) ।

हुरिनु-अ० क्रि० [हुरं+इ+नु] १. दौडेर गइन वा आइन।
२. मिल्किनु; फ्याँकिनु।

हुरे-ना० [ने०] ज्यामीलाई चमेनाका साथमा खान दिइने
जाँड-रक्सी।

हुरे-वि० बो० [अं०] खेलमा जितबाजी हुँदा हर्ष प्रकट गरेर
भनिने शब्द।

हुर्याइ-ना [हुरिं+याइ] हुरिने किसिम, क्रिया वा भाव।

हुर्याइ-ना० [हुर्याउ+आइ] हुर्याउने किसिम, क्रिया वा
भाव।

हुर्याइन-स० क्रि० [हुर्याउ+इ+नु] वेगसित फ्याँकिनु;
(‘हुर्याउनु’-को क० क्रि०) ।

हुर्याउनु-स० क्रि० [हुरं+याउ+नु] वेगसित फ्याँकिनु; हुरं
मिल्काउनु; हुच्चनु; हुत्याउनु। (‘हुरिनु’-को प्रे० क्रि०) ।

हुरुरे-ना० [ने०] एउटै भेटनामा पाँच-पाँच वटा मिलेका पात
हुने, लामा-लामा खैरा रङ्गका केशर भएका साना-साना
फूल हुने र तोरीका जस्ता कोसा फल्ने एक जातको
बूटी; जल-ब्राह्मी।

हुलाइ-ना० [हुल्+आइ] हुल्ने किसिम, क्रिया वा भाव।

हुलाइन-स० क्रि० [हुलाउ+इ+नु] हुल्न लाइन; (‘हुला-
उनु’-को क० क्रि०) ।

हुलाउनु-स० क्रि० [हुल्+आउ+नु] हुल्न लाउनु; (‘हुल्नु’-
को प्रे० क्रि०) ।

हुलाक-ना० [?] १. चिट्ठी-पत्र, पार्सल आदि ल्याउने
र लाने सरकारी व्यवस्था; डाँक। २. त्यस्तो व्यवस्था
गर्ने अड्डा। ३. डाँकबाट आवत-जावत भएका कागत-
पत्र वा अन्य सामग्री।

हुलाक-घर-ना० [हुलाक+घर] हुलाक-सम्बन्धी काम गर्ने
ठाउँ वा अड्डा; डाँक-घर; पोस्ट-अफिस।

हुलाकी-वि० [हुलाक+ई] १. हुलाकको; डाँक-सम्बन्धी।
(ना०) २. हुलाक-सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्ति; हुलाक-
अड्डाको कर्मचारी।

हुलिनु-स० क्रि० [हुल्+इ+नु] भित्र पसाइन; छिराइन;
(‘हुल्नु’-को क० क्रि०) ।

हुलिया-ना० [अ० हुलियः] १. मानिस वा वस्तुको परिचय
गराउने रूप, रङ्ग, आकृति, चिह्न आदिको विवरण।

२. रूप; आकृति। ३. विवरण।

हलुक्क-क्रि० यो० [अनु०] खाएको वस्तु घाँटीबाट बाहिर निस्कने किसिम।

हलुनु-स० क्रि० [सं० हल्+नु] १. भित्र पसाउनु; छिराउनु। २. कोच्नु; घुसानु।

हल्याहा-वि० [हल्+याहा] १. हल-दङ्गा मच्चाउने; हल-हुज्जत गर्ने। २. हल्ला मच्चाउन हल बाँधेर हिँड्ने।

हल्लड-ना० [हल्+अड] १. हुज्जत; दङ्गा; उपद्रव; २. हो-हल्ला।

हल्लडबाज-वि० [हल्लड+बाज] हल्लड मच्चाउने; हल-दङ्गा गर्ने; हल्याहा।

हल्लडबाजी-ना० [हल्लडबाज+ई] हल्लडबाजको काम; हल-दङ्गा।

हल्ला-ना० [हल्ला] १. दङ्गा; हुज्जत। २. हल; जमात। ३. हल्ला।

हल्ल-ना० [अ०] १. उत्तमता। २. विशेषता। ३. सौन्दर्य।

हल्ल-क्रि० यो० [ने०] १. कुहिरो लाग्ने किसिम। २. फुल्ने वा उक्सने किसिम। ३. उमल्ने किसिम।

हल्लिइनु-अ० क्रि० [हल्लि+इ+नु] हल्लि होइनु; फुलिनु; ('हल्लिनु'-को भा० क्रि०)।

हल्लिनु-अ० क्रि० [हल्लि+इ+नु] हल्लि हुनु; फुल्नु वा सुनिनु।

हल्लु-वि० [हल्लि] कुहिरो।

हल्लु-वि० [फा० होश+ऊ] १. होश नभएको; सुद्धी नभएको। २. बेवकूफ; मूर्ख।

हल्ल्याइ-ना० [हल्लि+याइ] हल्लिने किसिम, क्रिया वा भाव

हल्ल्याइ-ना० [हल्ल्याउ+आइ] हल्ल्याउने किसिम, क्रिया वा भाव।

हल्ल्याइनु-स० क्रि० [हल्ल्याउ+आइ+नु] हल्लिने पारिनु; ('हल्ल्याउनु'-को क० क्रि०)।

हल्ल्याउनु-स० क्रि० [हल्लि+याउ+नु] हल्लिने पार्नु; ('हल्लिनु'-को प्रे० क्रि०)।

हल्ल-क्रि० यो० [अनु०] स्याल, कुकुर आदि कराउने किसिम।

हल्लार-ना० [सं०] हुल्लार।

हल्ल-ना० [सं०] एक प्राचीन म्लेच्छ जाति; हल्ल।

हल्ल-वि० [सं०] बोलाइएको; आमन्त्रित।

हल्लि-ना० [सं०] १. ह्याउ; हिम्मत; आँट। २. ताकत; सामर्थ्य। ३. हाँक। ४. आमन्त्रण; ललकार; बोलाउने काम।

हल्ल-ना० [सं०] हल्ल।

हल्ल-ना० [हुप] हुप।

हल्ल-क्रि० यो० [फा०] जस्ताको-तस्तो; अनुरूप; समान।

हल्ल-ना० [सं० हल्] १. धेरै मानिसहरूको समूह; धेरै जनाको फौज; भीड। २. घचारो; घन्च-मन्च।

हल्ल-चाल-ना० [हल्+चाल] १. हल्ल-दङ्गा। २. हल्ल।

हल्ल-दङ्गा-ना० [हल्+दङ्गा] धेरै मानिसहरूका बीचको दङ्गा; हल्ल-हुज्जत; उपद्रव; मार-पीट।

हल्ल-माल-ना० [हल्+माल (फा०)] हल्ल-दङ्गा।

हल्ल-मूल-ना० [हल्+मूल (फा०)] १. धेरै जना मानिसको भीड; भीड-भाड; ठेलमठेल। २. धेरै वस्तुहरू एक-साथ मिसिनु; बोर हुनु।

हल्ल-हाल-ना० [हल्+हाल (फा०)] १. हल्ल-दङ्गा। २. हल्ल-मूल।

हल्ल-हुज्जत-ना० [हल्+हुज्जत] हल्ल-दङ्गा।

हल्ल-वि० [सं०] १. खोसिएको; हरण गरिएको। २. पक्रिएको। ३. मोहित। ४. स्वीकृत। ५. विभाजित।

हल्लि-ना० [सं०] खोस्ने काम; अपहरण।

हल्लम्प-ना० [सं०] हृदय वा कलेजाको घड्कन।

हल्लन्त्री-ना० [सं०] हृदय-रूपी वीणा।

हल्ल-ना० [सं०] हृदय; दिल।

हल्लिण्ड-ना० [सं०] हृदय (अवयव)।

हल्ल-ना० [सं०] हृदय।

हल्ल-ना० [सं०] १. छातीभित्र बायाँतिर हुने र शुद्ध रगतलाई सम्पूर्ण शरीरमा फैजाउने एक अवयव। २. छाती; वक्षस्थल। ३. अन्तःकरण; मन; चित्त। ४. सत्य र असत्य छुट्याउने शक्ति; विवेक। ५. अन्तरात्मा। ६. भित्री रहस्य। ७. कुनै वस्तुको भित्री भाग; तत्त्व। ८. अति प्रिय व्यक्ति। ९. भावना; भावुकता।

हल्ल-ग्राही-वि० [सं०] १. सुन्दर; मनोहर। २. मनो-रञ्जक; आकर्षक।

हल्ल-ज्जम्-वि० [सं०] १. हृदयमा राम्ररी घुसेको वा बोध भएको। २. मर्म-स्पर्शी। ३. चित्ताकर्षक।

हल्ल-विदारक-वि० [सं०] मनमा ठूलो दुःख पैदा गर्ने; हृदयलाई अत्यन्त दुःखित पार्ने।

हल्ल-हारी-वि० [सं०] मनलाई हरण गर्ने वा लोभ्याउने; मनोहर।

हल्ल-हीन-वि० [सं०] १. निष्ठुर; निर्दय; क्रूर। २. शुष्क-हृदय; अरसिक।

हल्लालु-वि० [सं०] १. दयावान्; सहृदय। २. उदार। ३. आँटिलो; साहसी।

हल्लेश-ना० [सं०] हृदयेश्वर।

हल्लेश्वर-ना० [सं०] १. प्रियतम व्यक्ति। २. पति; स्वामी।

हल्लेश्वरी-ना० [सं०] पत्नी; प्रियतमा।

हल्ल-गत-वि० [सं०] १. मनमा गढेको; चित्तमा लागेको। २. आन्तरिक; भित्री।

हल्ल-वि० [सं०] १. हृदय-सम्बन्धी; हार्दिक। २. इच्छित; वाञ्छित। ३. सुन्दर; मनोहर। ४. मीठो; स्वादिष्ट।

हल्लोग-ना० [सं०] हृदय-सम्बन्धी रोग।

हल्लोध-ना० [सं०] हृदयको गति बन्द हुनु।

हल्लित-वि० [सं०] १. प्रसन्न; हर्षित। २. रोमाञ्च-युक्त। ३. आश्चर्य-चकित। ४. झुकेको; नुहेको।

५. हताश। ६. ताजा।

हृषीकेश-हेर्नु

हृषीकेश-ना० [सं०] १. विष्णु । २. कृष्ण । ३. परमात्मा ।
 ४. भारत-स्थित हरिद्वारको निकट-वर्ती एक तीर्थ ।
 हृष्ट-वि० [सं०] प्रसन्न; हर्षित; खुशी भएको ।
 हृष्ट-पुष्ट-वि० [सं०] बलियो र मोटो; मोटो-घाटो;
 हट्टाकट्टा ।
 हे-वि० वो० [सं०] कसैलाई नाम लिएर बोलाउँदा त्यसको
 अगिल्टिर लगाइने शब्द; ए ।
 हे-हे-ना० [ने०] ही-ही ।
 हेई-ना० [ने०] भैँसीलाई बोलाउने शब्द ।
 हेका-ना० [प्रा० हडक्क] सम्झना; हेक्का; स्मृति; याद ।
 हेक्का-ना० [प्रा० हडक्क] हेका ।
 हेठ-ना० [सं०] बाधा ।
 हेड-ना० [अं०] १. टाउको; शिर । २. प्रमुख व्यक्ति;
 सर्वोच्च अधिकारी ।
 हेड-अफिस-ना० [अं० हेड-अफिस] प्रधान-कार्यालय ।
 हेड-क्वार्टर-दा० [अं०] १. सेना वा कुनै सैनिक सङ्घटनको
 प्रधान-कार्यालय । २. प्रधान-कार्यालय; केन्द्रीय कार्यालय ।
 हेड-मास्टर-ना० [अं०] प्रधानाध्यापक ।
 हेड-क्लर्क-ना० [अं० हेड+क्लर्क] कारिन्दाहरूमा पद-क्रम-
 अनुसार प्रमुख व्यक्ति ।
 हेति-ना० [सं०] १. हतियार; शस्त्र-अस्त्र । २. आघात;
 चोट । ३. प्रकाश; किरण । ४. औजार; उपकरण ।
 हेतु-ना० [सं०] १. कारण; प्रयोजन । २. लक्ष्य; उद्देश्य;
 अभिप्राय । ३. तर्क; विवाद । ४. कारणलाई नै कार्यको
 रूपमा वर्णन गर्दा पर्ने एक अर्थालङ्कार । ५. तर्क-शास्त्र-
 अनुसार कुनै सिद्धान्त स्थिर हुने युक्ति; साधक ।
 हेतुक-ना० [सं०] कारण ।
 हेतुमान्-वि० [सं०] १. कारण भएको; हेतु-युक्त । २.
 तर्क-युक्त । (ना०) ३. काम; कार्य ।
 हेतुवाद-ना० [सं०] १. तर्क; विवाद । २. छल-कपट ।
 ३. प्रत्येक कुराको हेतु खोज्नु वा त्यसमा तर्क गर्नु । ४.
 नास्तिक-वाद ।
 हेत्वाभास-ना० [सं०] कुनै कार्यको कारण नभईकन पनि
 कारणजस्तै आभास पर्ने हेतु; मिथ्या हेतु ।
 हेपाइ-ना० [हेप्+आइ] हेप्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हेपाइनु-स० क्रि० [हेपाउ+इ+नु] हेप्न लाइनु; ('हेपाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
 हेपाउनु-स० क्रि० [हेप्+आउ+नु] हेप्न लाउनु; ('हेप्नु'-
 को प्रे० क्रि०) ।
 हेपाहा-वि० [हेप्+आहा] १. हेप्ने; हेपुवा; अटेरी गर्ने ।
 २. हेला गर्ने; अपमान गर्ने । ३. मिचाहा ।
 हेपिनु-स० क्रि० [हेप्+इ+नु] अदब, डर, धाक आदि नमा-
 निनु; ('हेप्नु'-को क० क्रि०) ।
 हेपुवा-वि० [हेप्+उवा] हेपाहा ।
 हेप्नु-स० क्रि० [सं० ह्री+नु] १. अदब, डर, धाक आदि नमान्नु;

अटे-याइँ गर्नु । २. ह्याउनु; अपमान गर्नु । ३. थिचो-
 मिचो गर्नु; दबाउनु । ४. हेलचेक्र्याइँ गर्नु; हेला गर्नु ।
 हेम्-ना० [सं०] १. सुन; सुवर्ण । २. बुध ग्रह । ३. हिउँ ।
 ४. धतूरो ।
 हेमन्त-ना० [सं०] मार्ग र पौष महीनामा पर्ने एक ऋतु; छ
 ऋतुमध्ये एक ।
 हेमन्ती-वि० [सल०] हेमन्त ऋतु-सम्बन्धी ।
 हेमाद्रि-ना० [सं०] १. सुमेरु पर्वत । २. दान, व्रत, तीर्थ,
 मोक्ष र परिशेष-यी पाँच खण्डले युक्त भएको 'चतुर्ग-
 चिन्तामणि' नामक प्रख्यात संस्कृत ग्रन्थका लेखक ।
 (यिनको समय ईसवी तेह्रौँ शताब्दी थियो ।)
 हेमाभ-वि० [सं०] सुनको जस्तो कान्ति भएको; सुनौला ।
 हेय-वि० [सं०] १. छोड्न योग्य; उपेक्षा गर्न योग्य; त्याज्य ।
 २. खराब; रद्दी । ३. तुच्छ; निकृष्ट ।
 हेर-वि० बो० [हेर्] कसैलाई चेतावनी दिँदा वा सावधान
 गराउँदा भनिने शब्द ।
 हेर-चाह-ना० [हेर्+चाह] हेर-चाहा ।
 हेर-चाहा-ना० [हेर्+चाह] १. हेर-विचार; रेख-देख ।
 २. पालन-पोषण; भरण-पोषण ।
 हेर-फेर-ना० [फाँ० हेर+फेर्] १. परिवर्तन; अदली-बदली ।
 २. साट-फेर; विनिमय । ३. भेद; अन्तर ।
 हेरम्ब-वि० [सं०] १. गणेश । २. राँगो । ३. शेखी गर्ने वीर ।
 हेर-विचार-ना० [हेर्+विचार] हेर-चाहा ।
 हेराइ-ना० [हेर्+आइ] हेर्ने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 हेराइनु-स० क्रि० [हेराउ+इ+नु] हेर्न लगाइनु; देखाइनु;
 ('हेराउनु'-को क० क्रि०) ।
 हेराउनु-स० क्रि० [हेर्+आइ+नु] १. हेर्न लगाउनु; देखाउनु;
 ('हेर्नु'-को प्रे० क्रि०) । २. ज्योतिषीद्वारा ग्रह-गतिको
 शुभा-शुभ फल विचार गराउनु; जोखना हेर्न लाउनु । ३.
 घामी, झाँक्री आदिद्वारा भूत, प्रेत आदिको बाधा जँचाउनु ।
 हेराहेर-ना० [हेर्+हेर्] परस्परमा एकले अर्कोलाई हेर्ने
 काम; देखादेख ।
 हेरि-वि० बो० [हेर्+यी] १. कुनै काम वा कुरामा कसैको
 ध्यान आकृष्ट गर्दा भनिने शब्द । २. हेर ।
 हेरिनु-स० क्रि० [हेर्+इ+नु] हेर्ने काम गरिनु;
 ('हेर्नु'-को क० क्रि०) ।
 हेरु-वि० बो० [हेर्+उ] १. कुनै टाढा रहेको वस्तुलाई आँखा-
 एर देखाउँदा प्रयोग गरिने शब्द । २. कुनै घटना भइपरि-
 आउँदा आश्चर्य, विस्मय, हर्ष आदिको बोध गराउने शब्द ।
 हेरै-वि० बो० [हेर्+है] कसैलाई सावधान गर्दा भनिने शब्द ।
 हेरो-फेरो-ना० [हेर्+फेरो] १. आँखाअगिल्टिरको ठाउँ;
 आँखाले तत्काल देख्न सकिने ठाउँ; दृष्टि-गोचर क्षेत्र ।
 २. सेरो-फेरो; लगापात ।
 हेर्नु-स० क्रि० [प्रा० हेर+नु] १. आँखाद्वारा ध्यानपूर्वक कुनै
 वस्तु, व्यक्ति आदिको रूप, रङ्ग, आकार-प्रकार आदिको

ज्ञान प्राप्त गर्नु; आँखा लगाउनु; दर्शन गर्नु । २. हेर-विचार गर्नु; रेख-देख गर्नु । ३. कुर्नु; रुझनु । ४. ज्योतिष शास्त्रअनुसार कसैका ग्रह-गतिको शुभाशुभ फल विचार गर्नु । ५. भूत, प्रेत, बोक्सी आदिको दोष विचार गर्नु । ६. विचार गर्नु । ७. प्रतीक्षा गर्नु । ८. अध्ययन गर्नु ।

हेल-ना० [अ० हिलिओग्राफ] सैनिकहरूले भन्डा, बत्ती आदिको सङ्केतबाट कुरा गर्ने वा सूचना दिने काम ।

हेल-ना० [ने०] गाई, भैंसी आदि वस्तुहरूको व्यापारी ।

हेल-ना० [सं० हेली] घोडाको गलथना र गर्धन बाँध्ने धागाको डोरी ।

हेल-चक्रचाई-ना० [सं० हेल-चक्र+आई] हेल-चेक्रचाई; हेल-च्याँकी ।

हेल-चेक्रचाई-ना० [सं० हेल+चक्र+आई] १. हेल वा बेवास्ता; उपेक्षा । २. हेप्ने काम; अटे-याई; हेल-चक्रचाई ।

हेल-चेक्रचाहा-वि० [हेल-चेक्रचाई+आहा] हेल-चेक्रचाई गर्ने ।

हेल-च्याँकी-ना० [हेलचेक्रचाई] हेल-चेक्रचाई ।

हेल-मेल-ना० [हिल-मिल] १. मिलजुल; मेल-मिलाप; हिल-मिल । २. सङ्गत; बसाउठी ।

हेलया-क्रि० यो० [सं०] १. खेलबाडबाट नै; सहजै । २. हेल-चेक्रचाई गरेर; उपेक्षापूर्वक ।

हेलाँ-ना० [सं० हेल] १. हेल; अपमान; तिरस्कार । २. बेवास्ता; उपेक्षा ।

हेला-ना० [सं०] १. हेलाँ; अनादार; अपमान । २. बेवास्ता; उपेक्षा । ३. क्रीडा; केलि । ४. सरलता; सुगमता । ५. धृष्टतापूर्वक आँखा, हात आदि नचाएर क्रीडा व्यक्त गर्ने स्त्रीको हाव ।

हेलाइ-ना० [हेल्+आइ] हेलने किसिम, क्रिया वा भाव ।

हेलाइनु-स० क्रि० [हेलाउ+इ+नु] हेलन लाइनु; ('हेला-उनु'-को क० क्रि०) ।

हेलाउनु-स० क्रि० [हेल्+आउ+नु] हेलन लाउनु; खोला आदिमा गाई-वस्तु पसाउनु; ('हेलनु'-को प्रे० क्रि०) ।

हेलि-ना० [सं०] १. अवज्ञा; उपेक्षा । २. आलिङ्गन । ३. केलि । ४. मन्दारको बोट । ५. सूर्य ।

हेलिकप्टर-ना० [अ० हेलिकप्टर] माथितिर पङ्खा हुने र एकै ठाउँमा केही बेर स्थिर पनि रहन सक्ने एक किसिमको हवाई-जहाज ।

हेलिनु-अ० क्रि० [हेल्+इ+नु] १. पार गर्नाका लागि खोलाको प्रवाहमा पस्नु । २. युद्ध, सङ्घर्ष आदिमा सहसा पस्नु । (स० क्रि०) ३. हेलने काम गरिनु; ('हेलनु'-को क० क्रि०) ।

हेली-मेली-वि० [हेल-मेल+ई] १. हेल-मेल भएको; मेल-मिलापको । २. मिलनसार ।

हेलै-क्रि० यो० [हेला+ऐ] सजिलैसँग; सहजै ।

हेलनु-स० क्रि० [सं० हेलन+नु] १. तार्नाका निमित्त खोलाको प्रवाहमा गाई, भैंसी आदि वस्तुहरू पसाउनु । २. हुलनु; पसाउनु ।

हेल्याइ-ना० [हेलि+याइ] हेलिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

है-ना० [सं०] १. कुनै कुरा मन्जूर गराउँदा वा जनाउ दिँदा क्रिया-पदको पछि लगाएर प्रयोग गरिने शब्द । (उदा०-तिमी चाँडै आऊ है ।) २. हई ।

हैसै-ना० [नेवा०] गह्रौं वस्तु तान्न वा उचाल्न नाइकेले 'होस्टे' भन्दा मददगारहरूले एकसाथ भन्ने शब्द ।

हैकम-ना० [अ० हुकम] १. तैनात; हुकूमत । २. अदब; अनुशासन । ३. कब्जा; नियन्त्रण । ४. दबदबा; प्रभाव ।

हैङ्गर-ना० [अ०] हवाई-जहाज राख्ने घर; विमान-शाला ।

हैजा-ना० [अ० हैजः] बार-बार दिसा र वमन हुने सङ्क्राम रोग; उपरतली; विसूचिका ।

हैम-वि० [सं०] १. सुनको; सुवर्ण-सम्बन्धी । २. हिउँको; हिम-सम्बन्धी ।

हैमन्तिक-वि० [सं०] हेमन्तको; हेमन्त-सम्बन्धी ।

हैमी-वि० [सं०] हेमन्तको; हेमन्त-सम्बन्धी ।

हैरान-वि० [अ०] १. तङ्ग भएको; दिक्क मानेको । २. कायर । ३. थकित; क्लान्त । ४. उदेक मानेको; आश्चर्य-चकित ।

हैरानी-ना० [अ० हैरान+ई] १. दिक्क; दिक्कदारी । २. घपेड़ी; घामा । ३. अति कष्ट; ठूलो दुःख ।

हैसियत-ना० [अ०] १. आर्थिक स्तर वा योग्यता; औकात । २. बर्कत; शक्ति; सामर्थ्य । ३. इज्जत; प्रतिष्ठा । ४. धन; सम्पत्ति ।

हैसियतदार-वि० [अ० हैसियत+दार(फा०)] १. हैसियत वा श्री-सम्पत्ति भएको; सम्पत्ति-शाली । २. इज्जतदार; प्रतिष्ठित ।

हो-ना० [हु] १. 'हुनु'-को आज्ञार्थी रूप । २. स्वीकृति-सूचक शब्द; अँ ।

हो-सम्बो० [सं०] हे; ए । (उदा०-साथी-भाइ हो !, बालक-हरू हो ! इत्या० ।)

होइनु-अ० क्रि० [हु+इ+नु] मौजूद रहिनु; भइनु; ('हुनु'-को भा० क्रि०) ।

होक्राँ-क्रि० यो० [अनु०] साँढे डुक्ने किसिम ।

होक्र्याङ-क्रि० यो० [अनु०] होक्राँ ।

होचाइ-ना० [होचो+आइ] होचोपन ।

होचिइनु-अ० क्रि० [होचि+इ+नु] होचो होइनु; ('होचिनु'-को भा० क्रि०) ।

होचिनु-अ० क्रि० [होचो+इ+नु] होचो हुनु; नीचो हुनु ।

होचो-वि० [सं० हस्] १. अग्लो नभएको; कम उँचाइको; नीचो । २. पुङ्को; छोटो कदको । ३. निर्धो; निर्बल ।

होच्याइ-ना० [होचि+याइ] होचिने किसिम, क्रिया वा भाव ।

होच्याइ-ना० [होच्याउ+आइ] होच्याउने किसिम, क्रिया वा भाव ।

होच्याइनु-स० क्रि० [होच्याउ+इ+नु] होचो पारिनु; ('होच्या-उनु'-को क० क्रि०) ।

होच्याउनु-होसला

होच्याउनु-स० क्रि० [होचि+याउ+नु] १. होचो पानुं; अग्लाइ कम गर्नु । २. तुच्छयाउनु; ह्याउनु; निन्दा गर्नु ।
 होटेल-ना० [अ०] मूल्य लिएर यात्री वा अरूहरूलाई खाने-कुरो र बस्ने ठाउँको प्रबन्ध गरिने घर वा पसल ।
 होड-ना० [प्रा० होडु] १. बाजी; पण । २. प्रतिस्पर्धा; प्रतिद्वन्द्विता ।
 होड-ना० [ने०] दुइ वस्तुका बीचको छिद्र; अन्तर ।
 होड-बाजी-ना० [होड+बाजी] १. प्रतियोगिता; प्रतिस्पर्धा; तँछाड-मछाड । २. बाजी; होड; पण ।
 होतव्य-वि० [सं०] होम गर्न योग्य ।
 होता-ना० [सं०] होम गर्ने ब्राह्मण; ऋत्विक् ।
 होत्र-ना० [सं०] होम; यज्ञ ।
 होत्रो-ना० [हात] फलाम-सम्बन्धी काम गर्ने कारीगरहरूको ठूलो घन; हतौडा ।
 होनहार-वि० [हु+हारि (सं)] १. भविष्यमा सुयोग्य हुने लक्षण भएको; फलोन्मुख; उदीयमान । २. पछि हुने; भविष्यमा अवश्य हुने; सम्भावित । ३. हुने-हारको ।
 होपापापी-ना० [ने०] १. कुनै काम-कुरामा लोभ गरेर तँछाड-मछाड गर्ने काम; कुनै लाभ हुने कुरोमा गरिने प्रतिद्वन्द्विता । २. लोभ गरेर छिटो-छिटो खाने काम ।
 होम-ना० [सं०] हवन; यज्ञ ।
 होमाइ-ना० [होम्+आइ] होम्ने वा होमिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
 होमाइनु-स० क्रि० [होमाउ+इ+नु] होम गराइनु; ('होमाउनु'-को क० क्रि०) ।
 होमाउनु-स० क्रि० [होम्+आउ+उ] होम गराउनु; ('होम्नु'-को प्रे० क्रि०) ।
 होमिनु-अ० क्रि० [होम्+इ+नु] १. कुनै खतरनाक काममा परिनु; कुनै भयावह काममा जीउ-ज्यान समर्पण गरिनु । २. आगोमा पसिनु । (स० क्रि०) ३. हवन गरिनु; ('होम्नु'-को क० क्रि०) ।
 होमियोपैथिक-वि० [अं०] होमियोपैथीको; होमियोपैथी-सम्बन्धी ।
 होमियोपैथी-ना० [अं०] रोगका समान लक्षणहरू उत्पन्न गर्ने द्रव्यहरूद्वारा रोगको निवारण गर्ने एक पारम्परिक चिकित्सा-पद्धति ।
 होम्नु-स० क्रि० [सं० होम+नु] १. अग्नि-कुण्डमा आहुति दिनु; होम गर्नु; हवन गर्नु । २. खतरनाक काममा पानुं; झोस्नु ।
 होरा-ना० [यूनानी] १. एकघण्टाको समय; अहोरात्रको चौबीसौं भाग । २. ज्योतिष-शास्त्रअनुसार एक लग्न । ३. जन्म-कुण्डलीअनुसार शुभ-अशुभ फलको निर्णय गर्ने विद्या; जातक शास्त्र । ४. राशिको उदय । ५. राशिको आधा भाग । ६. चिह्न । ७. रेखा । ८. जन्म-पत्र ।
 होरी-ना० [होली] होली; फागु ।

होलक-ना० [सं०] १. खँगारेका गहूँका बाला, भटमासका कोसा आदि । २. होलिका; होली ।
 होलकोत्सव-ना० [सं०] होलीको उत्सव ।
 होलाका-ना० [सं०] होलीको उत्सव ।
 होलिका-ना० [सं०] १. होली; फागु । २. फागुको पूर्णिमा-का दिन पोलिने चौर । ३. पुराण-प्रसिद्ध एक राक्षसी ।
 होलिया-ना० [अ० हुलियः] १. रूप-रेखा । २. आकृति वा त्यसको विवरण ।
 होली-ना० [सं० होलिका] १. फाल्गुन शुक्ल अष्टमीदेखि पूर्णिमासम्म रङ्ग,अबीर आदि परस्परमा लगाएर मनाइने उत्सव; फागु; होरी । २. त्यस अवसरमा गाइने गीत वा त्यसको लय ।
 होलो-वि० [सं०हुल्] १. सजिलो; सरल । २. भीड नभएको; घुइँचो नभएको । ३. खुकुलो ।
 होल्डर-ना० [अं०] १. निब जडी मसीमा चोबेर लेख्ने कलम । २. बिजुलीको चिम जड्ने साधन ।
 होश-ना० [फा०] १. चेतना; चैतन्य; सुद्धी । २. याद; स्मरण । ३. अक्कल; बुद्धि; समझ ।
 होश-हवास-ना० [फा० होश+हवास (अ०)] होश र चेतना; सुद्धी-बुद्धि ।
 होशियार-वि० [फा०] १. होश वा चेतना भएको; सचेत; सावधान । २. बुद्धिमान्; समझदार । ३. चलाक; धूर्त ।
 होशियारी-ना० [फा०] १. होशियार हुने काम सावधानी; सचेतता । २. बुद्धिमानी; समझदारी । ३. चलाकी ।
 होस्टल-ना० [अं०] छात्रावास ।
 होस्टे-ना० [ने०] घेरै जना मिलेर कुनै बलको काम गर्दा नाइकेले एकसाथ सबैको बल लाउन सूचना दिने शब्द; होस्ते; होस्से ।
 होस्टे-हँसे-ना० [होस्टे+हँसे] मदत; सहायता ।
 होस्ते-ना० [होस्टे] होस्ते ।
 होस्ते-हँसे-ना० [होस्ते+हँसे] होस्टे-हँसे ।
 होस्त्याड-वि० [फा० होश] होश वा ढङ्ग नभएको; सुद्धी-बुद्धि नभएको; हुस्सू ।
 होस्त्याङ्गे-वि० [होस्त्याड+ए] होस्त्याड ।
 होस्से-ना० [होस्टे] होस्टे ।
 हो-हल्ला-ना० [फा० हो+हल्ला] ठूलो हल्ला; खलबली; कोलाहल ।
 होज-ना० [अ०] पानी जम्मा गरिराख्न बनाइएको कुण्ड ।
 होडा-ना० [हल्ला] १. हो-हल्ला; होरा; ठूलो कोलाहल । २. अफवाह; हल्ला ।
 होत्र-ना० [सं०] होताको काम वा भाव ।
 होदा-ना० [अ० होदज] मानिस बस्नाका निमित्त हात्तीका पिठिउँमा कसिने आसन ।
 होरा-ना० [हल्ला] होडा ।
 होसला-ना० [अ०] १. हिम्मत; आँट; उत्साह; साहस ।

२. सामर्थ्य; शक्ति । ३. कामना; अभिलाषा ।
हौसिइनु-अ० क्रि० [हौसि+इ+नु] तम्सिनु; सुरिइनु;
 ('हौसिनु'-को भा० क्रि०) ।
हौसिनु-अ० क्रि० [हौसला+इ+नु] सुरिनु; तम्सनु;
 उत्साहित हुनु ।
हौस्याइ-ना० [हौस्याउ+आइ] हौस्याउने किसिम, क्रिया
 वा भाव ।
हौस्याइ-ना० [हौसि+याइ] हौसिने किसिम, क्रिया वा भाव ।
हौस्याइनु-स० क्रि० [हौस्याउ+इ+नु] हौसला दिइनु;
 ('हौस्याउनु'-को क० क्रि०) ।
हौस्याउनु-स० क्रि० [हौसि+याउ+नु] हौसला दिनु;
 उचाल्नु; सुच्याउनु; प्रोत्साहन दिनु; ('हौसिनु'-को प्रे०
 क्रि०) ।
ह्वेदिक-ना० यो० [सं० नेदीयस्] १. अगाडि; अधि; अधि-
 बाटै । २. नजीक; निकट ।
ह्वसाइ-ना० [ह्वस्+आइ] ह्वसाने किसिम, क्रिया वा भाव ।
ह्वसाइ-ना० [ह्वसि+आइ] ह्वसिने किसिम, क्रिया वा
 भाव ।
ह्वसाइनु-स० क्रि० [ह्वसाउ+आइ+नु] ह्वसान लाइनु;
 ('ह्वसाउनु'-को क० क्रि०) ।
ह्वसाउनु-स० क्रि० [ह्वस्+आउ+नु] ह्वसान लाउनु;
 ('ह्वसानु'-को प्रे० क्रि०) ।
ह्वसिइनु-अ० क्रि० [ह्वसि+इ+नु] मासिइनु; ('ह्वसिनु'-
 को भा० क्रि०) ।
ह्वसिनु-स० क्रि० [मासि+नु] १. मासिनु । २. मास्ने काम
 गरिनु; ('ह्वसानु'-को क० क्रि०) ।
ह्वसानु-स० क्रि० [मास्+नु] मास्नु ।
ह्व्हा-क्रि० यो० [यह्वा] १. यहीं । २. यहाँ; यस ठाउँमा ।
ह्व्हाइ-ना० [ह्व्हाउ+आइ] ह्व्हाउने किसिम, क्रिया वा भाव ।
ह्व्हाइनु-स० क्रि० [ह्व्हाउ+इ+नु] ह्व्हाउ गरिनु; ('ह्व्हाउनु'-
 को क० क्रि०) ।
ह्व्हाउ-ना० [सं० हृदय] १. मानसिक बल; आत्म-बल ।
 २. आँट; साहस; हिम्मत ।
ह्व्हाउनु-स० क्रि० [सं० हेय] १. हेला गर्नु; अपमान गर्नु;
 तुच्छ्याउनु । २. हेप्नु ।
ह्व्हाकुलो-ना० [नेवा० ह्व्हाकुला] छातीको उठेको भाग;
 छातीको अगिल्लो अंश ।
ह्व्हा-ना० [सं०] १. ठूलो तलाउ; दह; झील । २. गहिरो
 गुफा । ३. किरण । ४. ध्वनि ।
ह्व्हा-वि० [सं०] १. लामो नभएको; छोटो । २. पुङ्को;
 बाउन्ने । ३. एक मात्राको वा त्यति उच्चारण हुने काल-
 मा उच्चारण हुने (स्वर); लघु (स्वर) ।
ह्व्हास-ना० [सं०] १. कुनै वस्तुको गुण, तत्त्व आदि घट्नु;
 कमी; न्यूनता । २. क्षय; क्षीणता ।
ह्व्हाद-ना० [सं०] प्रसन्नता ।

ह्व्हादक-वि० [सं०] प्रसन्न तुल्याउने ।
ह्व्हासा-ना० [?] तिब्बत देशको राजधानी ।
ह्व्हा-क्रि० यो० [अनु०] डाँको छोडेर रने किसिम ।
ह्व्हा-ह्व्हा-क्रि० यो० [ने०] डाँको छोडेर रने किसिम ।
ह्व्हाड-ह्व्हाड-ना० [अनु०] १. ठूलो शब्द गरी कुकुरले भुक्ने
 किसिम । २. बाघ, सिंह आदि गर्जने किसिम । ३. ठूलो
 खोलो कराउने किसिम ।
ह्व्हाड-ह्व्हाड-क्रि० यो० [ह्व्हाङ्ग] ठूलो ठाउँ खाली वा
 खुला हुने किसिम ।
ह्व्हाडह्व्हाडती-क्रि० यो० [ह्व्हाङ्ग] १. घर, कोठा, प्वाल
 आदि खुला वा खाली हुने किसिम; ड्वाडड्वाडती । २.
 ह्व्हाड-ह्व्हाड । ३. छर्लङ्ग देखिने किसिम ।
ह्व्हाडह्व्हाडी-क्रि० यो० [ह्व्हाड-ह्व्हाड+ई] ह्व्हाडह्व्हाडती ।
ह्व्हाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. कुकुर, बाघ, आदिले झम्टने
 वा तिनीहरू कराउने किसिम । २. ह्व्हाड-ह्व्हाड । ३.
 ह्व्हाडह्व्हाडती ।
ह्व्हाङ्ग-क्रि० यो० [उदाङ्ग] १. ठूलो प्वाल पर्ने किसिम ।
 २. घर, कोठा आदि खुला रहने किसिम; उदाङ्ग ।
ह्व्हाङ्गना-ना० [ने०] १. गाई-वस्तुहरूको समूह । (क्रि० यो०)
 २. होक्र्याङ ।
ह्व्हाङ्ग्रे-वि० [ह्व्हाङ्ग] बडेमाको; ठूलो; ढड्ङ् ।
ह्व्हाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] ह्व्हाङ्ग ।
ह्व्हातत-क्रि० यो० [अनु०] लेदो पदार्थ घेरै पोखिने वा
 पोखिँदा शब्द आउने किसिम ।
ह्व्हात्त-क्रि० यो० [अनु०] १. भएभरको एकै पटक पोखिने
 किसिम; खत्तिने किसिम । २. कुनै काम झट्ट गर्ने
 किसिम । ३. लेदो, गीलो वा कुनै पदार्थ सहसा बाहिर
 निस्कने वा हुत्तिने किसिम ।
ह्व्हान-ना० [सं०] १. डाक्नु । २. आवाज ।
ह्व्हान्द्राड-वि० [ह्व्हाङ्ग] ज्यादा ठूलो; घ्वाँक ।
ह्व्हान्द्राड-मूसो-ना० [ह्व्हान्द्राड+मूसो] ठूलो जातको मूसो ।
ह्व्हान्द्राङ्गे-वि० [ह्व्हाङ्ग] ठूलो; डँडाक; घ्वाँक ।
ह्व्हान्द्राङ्गे-वि० [ह्व्हान्द्राङ्गे] ह्व्हान्द्राङ्गे ।
ह्व्हाप्प-क्रि० यो० [अनु०] १. एकै चोटि पस्ने किसिम;
 ह्व्हाप्प । २. ठूलो गाँस हाल्ने किसिम ।
ह्व्हाम्म-क्रि० यो० [अनु०] १. ठूलो गाँस हाल्ने किसिम ।
 २. सहसा पस्ने किसिम ।
ह्व्हार-ह्व्हार-क्रि० यो० [ने०] १. आगाको ठूलो ज्वाला निस्कँदा
 शब्द आउने किसिम । २. ठूलो ज्वाला उठेर बल्ने किसिम ।
 ३. घेरै मानिस एकसाथ पस्ने वा निस्कने किसिम ।
 ४. पानी आदि बेसरी शर्दा शब्द आउने किसिम ।
ह्व्हार-क्रि० यो० [अनु०] १. सहसा दन्केर आगो बल्ने
 किसिम; हुर् । २. तेज हावा लाने किसिम; हर् ।
 ३. दानादार वस्तु पोखिने किसिम; बर् । ४. सहसा
 वेगले पानी पर्ने किसिम ।

ह्वालाङ्गे-ह्वेसणीया

ह्वालाङ्गे-वि० [ह्वालाङ्+ए] १. ठूलो र छाँट-काँट नमिलेको ।
२. हुस्सु; होस्ल्याङ् ।

ह्वालाङ्-क्रि० व्यो० [ह्वालङ्] छाँट-काँट नमिलेको ठूलो हुने किसिम ।

ह्वालाङ्गे-वि० [ह्वालाङ्+ए] ह्वालाङ्गे ।

ह्वालाङ्ग-क्रि० यो० [अनु०] १. ठूलो वस्तु खस्ने वा भत्कने अथवा त्यसो हुँदा शब्द हुने किसिम । २. फालहाल्ने किसिम ।

ह्वालाङ्ङ-क्रि० यो० [ह्वालाङ्ङ] ह्वालाङ्ङ ।

ह्वाल-ह्वाल-क्रि० यो० [ने०] प्रशस्त पानी वा पन्यालो पदार्थ बगिरहने वा बगिरहँदा शब्द हुने किसिम; ह्वालह्वालती ।

ह्वालह्वालती-क्रि० यो० [ह्वाल-ह्वाल+ती] ह्वाल-ह्वाल ।

ह्वालह्वाली-क्रि० यो० [ह्वाल-ह्वाल+ई] ह्वाल-ह्वाल ।

ह्वालालाला-क्रि० यो० [ने०] ठूलो धारो लागेर पन्यालो पदार्थ पोखिने वा पोखिँदा शब्द हुने किसिम; बाढी आउने किसिम ।

ह्वाल्ल-क्रि० यो० [ने०] पन्यालो पदार्थ सहसा पोखिने

किसिम ।

ह्वाल-ह्वाल-क्रि० यो० [अनु०] १. सोध-पूछ नगरी पस्ने किसिम । २. हरक आउने किसिम । ३. चाँडो-चाँडो बढ्ने किसिम । ४. भासिने किसिम । ५. विचार नगरी कुनै काम गर्ने किसिम । ६. पर्याप्त धूवाँ आउने किसिम । ७. सल्कने किसिम ।

ह्वालह्वालती-क्रि० यो० [ह्वाल-ह्वाल+ती] ह्वाल-ह्वाल ।

ह्वालह्वाली-क्रि० यो० [ह्वाल-ह्वाल+ई] ह्वाल-ह्वाल ।

ह्वाल्ल-क्रि० यो० [अनु०] १. सहसा हरक, दुर्गन्ध, बाफ आदि आउने किसिम । २. पैहो जाने वा भासिने किसिम । ३. उम्लने किसिम । ४. सहसा धेरै बढ्ने किसिम । ५. ह्वाल-ह्वाल ।

ह्वाल्ल-क्रि० यो० [अं०] जौ, ऊखु वा अरु अनाजहरूबाट तयार हुने एक प्रकारको रक्सी ।

ह्वेल-ना० [अं०] पृथ्वीमा भएका जीवहरूमा सबभन्दा ठूलो स्तन-पायी माछो ।

ह्वेसणीया-ना० [सं०] देसिल्ला पान ।

